RR. PP. BARTHOLOMÆI

MASTRII DE MELDVLA ET BONAVENTVRÆ BELLVTI

De Catana Ord. Min. Conuent. Magiſtr.

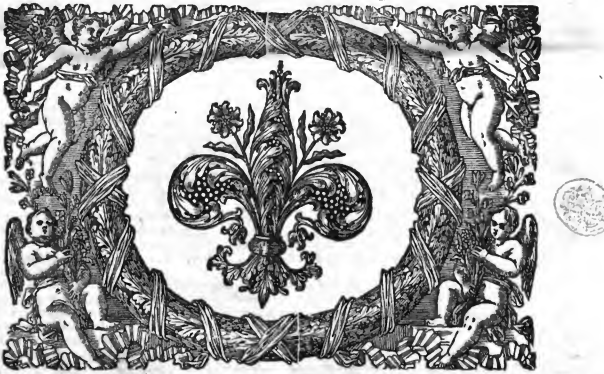
Tomus Tertius

CONTINENS DISPVTATIONES AD MENTEM SCOTI

In Ariſtotelis Stagiritæ Libros

DE ANIMA, DE GENERATIONE, & CORRVPTIONE, DE COELO, & METHEORIS.

EDITIO NOVISSIMA A MENDIS INNVMERIS, quibus priores ſcatebant, repurgata.

VENETIIS, MDCLXXXVIII.

Apud Nicolaum Pezzana. de Propaganda Fide

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

D. Balthassar Rector emit. An. 1707.

Bibliothecæ S. Pudentianæ de Urbe

[illegible]

[illegible]

[illegible]

AD LECTOREM

Circa ea , quæ ad Libros de Generatione & Corruptione pertinent.

F. Bartholomæus Mastrius Meldulensis.

O*MNE bellum sumitur facilè, cæterum ægerrimè desinit, nec in eiusdem potestate initium eius, & finis est, incipere cuius etiam ignauo licet, deponitur cum victores volunt* Thucid. 1. *Itaque cùm tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem propone animo* Liu. 30. *Nam licet omne tecum Græciæ robur trahas, licet arma longè, lateque miles explicet, fortuna belli semper ancipiti in loco est.* Senec. Theb. *Quicquid igitur præter opinionem in bello euenire potest, priusquam aggrediare, considera.* Saluſt. Iugurt.

In hoc tomo nonnulla P. Ferchij placita, eo quia & contra communem, & præsertim Scoti sententiam, iuxta quam scripseram, videbantur, omni vrbanitate seruata reieci, quo vehementer ille commotus sub specioso Defensionis titulo calamum veneno potius, quam atramento perfusum in me, Collegamque meum strinxit, cui proindè lege ductus de vim vi licitè repellenda reddidi panem fractum, licet inuitus, locis in hoc tomo citatis; è contrà vero P. Poncius in suo cursu philosophico nonnulla alia placita nostra leuiter perstrinxit, cui mitissimè, & ob maiorum reuerentiam semper suppresso nomine in editione secunda Physicæ quibusdam adiectis additionibus breuiter respondi, sed hac ipsa reticentia irritatus sumpta scribendi occasione ex epistola Typographi, vt inquit ipse, personati adeo excanduit, vt ipse quoque apologiam non minus acrem in me, Collegamque meum inuulgauerit, qua rursus prouocatus in arenam descendo, & occasione ex huius tomi recensione desumpta respondeo, itaque vides Lector quàm sit verum Thucididis dictum, *bellum facilè incipere, ægrè desinere.* Patres sunt isti ambo Franciscani instituti, Min. Conu. vnus, Min. Obseru. alter, insignis ambo literaturæ, viri, ætate, & doctrina prouecti, & in Rep. literaria famigerati, licet genij omninò dissimilis, Ferchius namque adeò Aristot. auctoritati tribuit, vt quantumcumque efficaci ratione armatus secum disputes, totum spernat, nisi hoc Aristot. auctoritate munieris dicens, *hoc totum ex vobis est, nihil ex Arist.* Poncius è contra adeò rationi addictus est, vt parum Scoti præceptoris auctoritatem, & nihil penitus Aristot. æstimet, quem rarissimè, ne dicam nunquam, citat, cum tamen Philosophiam conscripserit, quam tradidit Aristot. & hanc quidem iuxta semitam Scoti Doctoris subtilis, & qui aucturitate vtuntur, appellat per contemptum Philosophos, & Scotistas textuales.

Ambo auctores isti indignati, quod Iuuenes senibus occurrere, & respondere sint ausi, auctoritate freti, quam secum fert senectus, & fama apud plurimos in Religione concepta, vnanimiter veluti duo Elephanti (vt alterius illorum verbis vtar) tanto impetu, & spretu in nos, quasi minutulos mures irruerunt, vt sola vocis grauitate, & aspectus toruitate nos absorbere, expectorare (& sicut terriculamenta infantes) exanimare sint arbitrati, & qualemcumque existimationem, quam nobis opera impressa conciliauerant radicitus euellere, si Deo placuisset. At quia *sæpe contemptus hostis cruentum certamen edidit* Liu. 21. *& nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet.* Vell. 11. & vt fert adagium *Habet omnis capillus vmbram suam, habet & musca splenem, & inest formicæ bilis*, & interdum animalcula quædam vilissima ingentes deiecere bestias, vt propriæ famæ consulerem nimis dilaniatæ, Collegæque mei, animum erexi, homines esse illos duntaxat consideraui, & nihil vltrà; calamum arripui, & ambobus vtcunque respondi solus, & sicut licuit ipsis adagium contemnere: *Qui duos insectatur lepores, neutrum capit*, ita neque me terruit aliud consimile, *Nec Hercules contra duos*; an vero vt inquit ille, *& nostro sequatur de vulnere sanguis; & meum telum cuspidem habeat acuminatum, & mihi sint vires, & mea tela noceant* dijudicabis tu amice Lector; *nihil tam firmum, cui periculum non sit etiam ab inualido; leo ipse aliquando minimarum auium pabulum fit.* Curt. lib. 7.

Fateor tamen id penitus præter intentum mihi accidisse, etenim vt in epist. ad Lect. tomo physico primæ editionis præfixa fueram protestatus, aduersus exteros, hoc est, aliarum Scholarum extra Subtilem cultores, & sectatores scribere proposueram; neque vmquam in mentem venit in confratres, & condiscipulos, nec quidem verbum habere *at æmulatio*, inquit Curt. *inter conciues, & domesticos facilius exoritur*, hæc Ocham in Scotum præceptorem impulit, hæc Durandum in D. Thomam, Catherinum in Sotum in Dominicana familia, hæc Vasquez in Suarez in Societate inuexit; hæc igitur quoque contentionis nostræ causa fuit, quæ vlterius perrexit fortè, quàm fraterna charitas patiatur, nam *arma non seruant modum, nec temperari facilè, nec reprimi potest stricti ensis ira*, ait Senec. Quoniam igitur satis hinc indè dimicatum, *& sapientes pacis causa bellum gerunt*, ait Saluſt. ad Cæs. *& melior, tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria* teste Liu. 30. *& Camelus desiderans cornua etiam aures perdidit, & Leonem extimulare, crabrones irritare formicarum nidos deturbare semper periculosum, & res in foro nostro vertitur, & exteris tragediam facimus, & domesticum thesaurum calumniari, vinetaque propria cedere vesanum est, & in bellis ciuilibus omnia misera, etiam ipsa victoria.* Cic. in epist. Vt omnes Seraphici parentis sanctissimo obtemperemus præcepto: *Non litigent neque contendant verbis, &c. callebat enim adagium fratrum iræ acerbissimæ, Apage furias facesque belli.* Liu. 21. *post acerrimam pugnam canere receptui prudens & laudabile, vsque ad internecionem dimicare furiosum & belluinum.* Cic. cit. *Venimus ad summam lineam, & vtriusque plus aloes, quam mellis.* Caduceatoribus iam opus est, non factiosis, qui satis inter fratres hactenus rixas, & iurgia disseminarunt non sine notabili Religionis detrimento. Vocatus respondere debui, prouocatus me tueri, lacessitus iniuriam pro viribus propulsare, hoc enim fortitudinis munus est apud Cic. 1. de off. non diffiteor christianam fortitudinem, ac religiosum magis in perferendo, & tolerando emicare, attamen fragilitati naturæ aliquid condonandum est, *Qui velit ingenio cedere rarus erit*, inquit Poeta; sed si naturæ leges hucusque sum secutus; religiosæ fortitudinis iura in posterum sequi polliceor, quæ pro Cynosura patientiam, pro gubernaculo prudentiam, pro portu denique pacem habet; video contentionem nostram tandem cò deuenisse, quod ad ostentationem potius sit, quàm ad veritatem; sic apud te protestor benigne Lector, nominis auidior patientis Religiosi, quàm contentiosi Scholastici.

Quam virtutem adhuc magis ostentare promitto in toleranda quorundam sciolorum petulantia, qui cum exiguæ sint magnitudinis, tum mole, tum virtute, inter proceres tamen nostræ Scholæ annumerari cupientes, vt deni prouerbio locum, *etiam corchorus inter olera*, elato supercilio in nos scriptitant, superbo iudicio nostra damnant, & pennas nido maiores extendere volentes, non ex veritatis stimulo, sed ex inuidentia, ac animi impotentia errores exprobrant, quos non cognoscunt *Gallus quisque in suo sterquilinio plurimum potest* Pumiliones isti, vel potius Graculi Æsopici in mentem venire faciunt lepidum Ciceronis factum lib. 4. apophteg. relatum 25. cum enim Lentulum generum suum exiguæ staturæ hominem prælongo gladio videret accinctum, *quis*, inquit, *alligauit generum meum gladio; videbatur homo gladio alligatus, non gladius homini*, ita prorsus de istis dicere possemus, cum contra nos armati disputando, vel potius nugando procedunt, syllogismum diceres longiorem ipsis, *conuicia, si irascare, agnita videntur, spreta exolescunt* inquit Tacit. 4. ann. his propterea in posterum spretis, ac dissimulatis studia mea prosequar, & eo alacrius, quò tibi, erudite Lector, magis accepta esse conspiciam; Vale, hæreatque cordi fixum dictum illud. *Ne iudex fueris, partes ni audieris ambas*, & aliud apud Plutarcum, in Solone. *Omnibus in magnis difficile est, vt placeat.*

INDEX DISPVTATIONVM, QVÆSTIONVM, ET ARTICVLORVM
In Libros de Anima.

QVÆSTIO PROŒMIALIS.

Quodnam sit horum librorum subiectum, 13

DISPVTATIO I.

De essentia, & speciebus Animæ.

Quæst.1. Explicatur prima definitio animæ, 15
Quæst.2. In quo consistat ratio vitæ in actu primo. 16
Appendix. An possit viuens destrui virtute accidentis, 18
Quæst.3. Quotuplex sit anima, vbi de numero potentiarum, & graduum animatorum. 20
Quæst.4. An qualibet anima sit actus corporis informans, vel assistens, & quomodo. 21
Quæst.5. An qualibet anima sit indiuisibilis. 23
Quæst.6. An animæ diuisibiles sint homogeneæ, vel ætherogeneæ. 26
Quæst.7. De Animarum origine. 27
Append. De Anima rationali. 28
Quæst.8. An istæ animæ simul reperiantur in eodem viuente. 28
Quæst.9. De informatione, & sede animæ. 31
Artic.1. Explicantur quædam partes corporis animalis, ibid.
Artic.2. Quæ partes corporis informentur ab anima. 32
Artic.3. Quænam sit præcipua pars in viuente, à qua cæteræ dependeant. 35
Quæst.10. An omnis anima sit immortalis. 36
Quæst.11. Explicatur secunda definitio animæ, 41

DISPVTATIO II.

De potentijs, & actibus vitalibus in communi.

Quæst.1. An potentiæ distinguantur ab anima, & quomodo. 42
Artic.1. Potentiæ non distinguuntur realiter ab anima. ibid.
Artic.2. Potentiæ distinguuntur formaliter ab anima, 44
Quæst.2. Quid sit actus vitalis. 46
Quæst.3. An actus vitalis pendeat ab anima essentialiter, vt sine illius concursu nequeat produci. 49
Quæst.4. Quomodo potentiæ specificentur per actus, & actus per obiecta quo ad vnitatem, & distinctionem. 50

DISPVTATIO III.

De habitibus animæ.

Quæst.1. An dentur, & quid sint habitus. 54
Quæst.2. Quæ potentiæ sint habituum capaces. 55
Quæst.3. De causa effectiua habituum. 57
Quæst.4. De vnitate, extensione, & intensione habituum. 59
Quæst.5. Quomodo habitus concurrant ad actus. 60
Quæst.6. De habituum defitione. 61

DISPVTATIO IV.

De potentijs vegetantis, & sentientis animæ in communi.

Quæst.1. Quæ sint potentiæ vegetantis animæ, & quomodo distinguantur. 63
Quæst.2. De potentijs animæ sensitiuæ in communi, earumque actiuitate. 65
Quæst.3. Quodnam, & quotuplex sit obiectum sensibile. 66
Quæst.4. An dentur, & quid sint species sensibiles. 69
Quæst.5. De causa materiali, & effectiua sensibilium specierum. 70
Artic.1. Assignatur causa materialis sensibilium specierum, vbi de vnione speciei cum potentia. 71
Artic.2. Quæ res possint efficere species sensibiles. 72
Artic.3. Productio, diuisibilitas, intensio, conseruatio, & distinctio specierum declarantur. 75
Quæst.6. De muneribus specierum sensibilium, vbi de actiuitate, & similitudine ipsarum. 77
Quæst.7. An sensus erret circa suum sensibile. 80

DISPVTATIO V.

De potentijs sensitiuis in particulari.

Quæst.1. Numerus, & perfectio externorum sensuum assignatur. 82
Quæst.2. De sensu visus. 83
Artic.1. De organo, & subiecto visus, quibusque conueniat. ibid.
Artic.2. De lumine. 85
Artic.3. De colore. 89
Artic.4. Medium, Modus, & obiectum visionis declarantur. 92
Artic.5. Varia quæsita circa visum declarantur. 96
Quæst.3. De sensu auditus. 97
Artic.1. Efficiens, quidditas, subiectum, & species soni assignantur. 98
Artic.2. De voce, vbi an locutio propriè reperiatur in brutis. 100
Artic.3. Quo pacto sonus perueniat ad aures. 101
Quæst.4. De sensu olfactus. 104
Quæst.5. De sensu gustus. 107
Quæst.6. De sensu tactus. 108
Artic.1. Quod sit organum, & quotuplex sit tactus. ibid.
Artic.2. Obiectum, medium, & modus sensationis tactus explicantur. 109
Quæst.7. Expediuntur quædam generaliter pertinentia ad sensus externos. 113
Quæst.8. De sensibus internis. 117
Artic.1. De subiecto, & organo sensus interni. ibid.
Artic.2. De obiecto sensus interni. 118
Artic.3. De actibus sensitiuis internis, an sint indicatiui, & discursiui. 121
Artic.4. Vbi quid sint facultates sensitiuæ, internæ quibusque conueniant, explicatur. 123
Artic.5. De numero internorum sensuum. 123
Quæst.9. De appetitu sensitiuo: 127
Quæst.10. De actibus, & passionibus appetitus sensitiui. 129

Quæst.

Quæst.11. De potentia loco motiua. 133
Quæst.12. De quibusdam affectionibus animalium. 134
Artic.1. De somno, vigilia, & somnijs. ibid.
Artic.2. Vbi de cæteris passionibus. 136

DISPVTATIO VI.

De potentijs animæ rationalis, & primò de Intellectu, ac eius actibus.

Quæst.1. AN intellectus sit potentia immaterialis, & inorganica, vbi de conuersione eius ad phantasmata. 139
Quæst.2. An intellectus sit purè potentia passiua in ordine ad actum intelligendi, vbi de causis intellectionis. 141
Artic.1. Intellectus actiuè concurrit ad intellectionem. ibid.
Artic.2. Intellectus non est causa totalis, sed tantum partialis intellectionis, estò magis principalis. 142
Quæst.3. De intellectione, ac verbo mentis. 144
Artic.1. Intellectionis natura explicatur. 144
Artic.2. Declaratur natura verbi mentalis, eiusque productio. 148
Append. An in Beatis visio Beatifica sit Verbum. 151
Quæst.4. De necessitate specierum intelligibilium ad actu intelligendi, vbi de memoria intellectiua. 153
Artic.1. Necessariæ sunt species intelligibiles ad cognitionem abstractiuam. 153
Append. De speciebus intelligibilibus. 158
Artic.2. Ad cognitionem intuitiuam non est necessaria species intelligibilis. 155
Quæst.5. De causa efficiente specierum intelligibilium, vbi de intellectu agente, & possibili. 161
Artic.1. Necessarius est intellectus agens ad species intelligibiles producendas cum phantasmate. 162
Artic.2. Explicatur natura intellectus agentis, & possibilis, ac eorundem distinctio. 164
Artic.3. Vtriusque intellectus munera assignantur, & officia. 168
Quæst.6. De obiecto nostri intellectus. 171
Artic.1. Constituitur obiectum adæquatum intellectus nostri ex natura potentiæ. ibid.
Artic.2. Assignatur obiectum intellectus nostri pro statu isto, vnde varia quæsita resoluuntur de cognoscibilibus à nobis. 174
Quæst.7. De cognitione vniuersalis, & singularis. 175
Artic.1. Resolutio quæsiti quò ad cognitionem singularis. ibid.
Artic.2. Resolutio quæsiti quo ad cognitionem vniuersalis. 184
Quæst.8. An primò cognoscatur singulare, vel vniuersale, & inter vniuersalia an magis, vel minus vniuersale. 186
Quæst.9. An intellectus plura simul intelligere possit vno vel saltim diuersis actibus. 193
Quæst.10. De triplici intellectus operatione, apprehensione, iudicio, & discursu. 196
Artic.1. Examinatur prima intellectus operatio. 197
Artic.2. Expenditur secunda intellectus operatio. 202
Artic.3. Declaratur tertia intellectus operatio. 203
Quæst.11. De cognitione intuitiua, & abstractiua. 206
Quæst.12. De cognitione comprehensiua. 208

DISPVTATIO VII.

De voluntate, ac eius actibus.

Quæst.1. QVæ, & qualis sit voluntas, & num ipsa sola sit libera. 211
Quæst.2. Quæ sit libertas voluntatis nostræ, & qualis libertatis vsus. 213
Artic.1. Tres esse gradus libertatis nostræ, præcipuum verò esse indifferentiam contradictionis. ibid.
Artic.2. Explicatur libertatis vsus, & quòd voluntas sit libera eodem, quo operatur, instanti. 215
Quæst.3. Quæ, & qualis sit prima radix nostræ libertatis, tam extrinseca, quam intrinseca. 218
Artic.1. Sola libertas diuinæ voluntatis, non eius efficacia, est prima radix extrinseca libertatis creatæ. ibid.
Artic.2. Prima radix intrinseca libertatis nostræ non est indifferentia iudicij, sed ipsius potentiæ volitiuæ. 220
Artic.3. Voluntas non determinatur ab vltimo iudicio practico intellectus. 222
Quæst.4. Quo pacto actus voluntatis sit liber, ac eius omissio. 225
Artic.1. Resolutio quæsiti de libertate actus. 225
Artic.2. Resolutio quæsiti de libertate comissionis. 228
Append. De actibus humanis. 231
Quæst.5. De obiecto voluntatis, vbi varia expediuntur quæsita de volibilibus à nobis. 233
Append. De fine præfixo, seu præstituto. 236
Quæst.6. An, & quomodo debeat obiectum ab intellectu voluntati proponi, vbi explicatur eius concursus ad actum voluntatis. 242
Artic.1. Declaratur modus, quo obiectum proponi debet voluntati; vt operetur. 243
Artic.2. Expenditur modus, quo obiectum cognitum, vel eius cognitio ad actum voluntatis concurrit. 246
Quæst.7. De varijs actibus voluntatis. 249
Artic.1. De intentione, & electione. 249
Artic.2. De imperio. 251
Quæst.8. An voluntas intellectui nobilitate præstet. 254

DISPVTATIO VIII.

De Anima separata.

Quæst.1. DE statu, & conditione animæ separatæ. 258
Quæst.2. De Cognitione, & modo cognoscendi animæ separatæ. 261
Artic.1. Quid amittat anima separata, quiduè retineat spectans ad cognitionem, & modum cognoscendi. ibid.
Artic.2. Quænam cognoscat anima separata, & quomodo. 264
Quæst.3. De loco, motuque locali animæ separatæ. 266

INDEX RERVM NOTABILIVM.

In Libros de Anima.

Numerus Prior significat Disputationem, Posterior verò denotat marginalem numerum.

A

ABstractio *speciei intelligibilis à phantasmate fit ab intellectu agente, abstractio vniuersalis à singularibus ad intellectum possibilem.* 6.229. *abstractio magis vniuersalis difficilior est abstractione minus vniuersalis.* 6. 248. & 254.

Accidens *quo pacto nos ducat in cognitionem substantiæ.* 6. 181. & *seq. quomodo prius cognoscatur, quam substantia.* 6. 188. *accidens relatiuum non intelligitur per propriam speciem* 6. 190. *accidens specificum propinquius est sensibus accidente generico* 6. 255. *atque ideo magis mouet sensum, quam illud* 6.266.

Actio *tres habet conditiones* 2. 49. *actio de genere qualitatis quæ sit* 5. 325. *quo pacto distinguatur in immanentem, & transeuntem* 6.30.

Actus *quatrupliciter dicitur primus* 1.5.

Actuum *vitalium alij perfecti, alij imperfecti* 2. 25. *vitalitas in imperfectis dicit ordinem ad principium vitale ibid. actus vitalis perfectus non est receptio speciei in potentia* 2. 27. *est qualitas includens duos respectus ad potentiam vt productiuam, & receptiuam, & tertium ad obiectum vt ad terminum.* 2.29. *formaliter dicit solam qualitatem, connotat respectus* 2. 32. *quid sit eius vitalitas.* 2. 33.

Actus *vitales imperfecti intrinsecè petunt esse à potentijs* 1.41 *perfecti possunt à Deo produci totaliter, etiam vt vitales sunt* 2. 41. *actus specificantur ab obiectis formalibus, non intrinsecè, sed extrinsece* 2. 48. & *seq. distinctio obiectorum infert distinctionem actuum, non tamen identitas obiecti infert identitatem actuum* 2. 50.

Actus *est causa totalis habitus* 3. 22. *quilibet actus causat aliquid de habitu in potentia* 3. 24. *si actus est intensus causat habitum perfectum* 3. 25.

Actus *sensitiui externi causant proprias species in sensibus internis* 4.80. *actus est naturalis, & formalis similitudo obiecti ideoque dicitur species eius expressa* 6.274. *actus intellectus quomodo sit supra seipsum reflexiuus* 6. 281. *actus voluntatis conditionati dantur, & quinam sint* 7.111. *ac etiam datur actus neuter voluntatis veluti medius inter intentionem, & electionem* 7. 120.

Actus *voluntatis perfectior est actu intellectu* 7.204.

Adeps *quid sit, & à quo causetur.* 1. 109. *non informatur anima* 1. 116.

Æstimatiua *quid sit.* 5.289. *quibus conueniat* 5.290.

Amor *concupiscentiæ, & amicitiæ* 7. 107. & 176. *non potest ad malum terminari* 7.108. *neque ad obiectum indifferens, vt sic, ibidem. quando diuersitas cognitionum inducat diuersitatem amorum* 7.171. *an amor amicitiæ separari possit ab amore concupiscentiæ* 7.184.

Anima *in communi propriè est subiectum in his libris proœm. n.1. an sit physicæ considerationis ibid.8. ipsius cognitio valde excellens, & vtilis ibid.10.*

Est *actus substantialis* 1. 1. *non est corpus.* 1. 3. *est actus informans non assistens* 1.4. *quo sensu dicatur actus primus* 1. 5. *est triplex, vegetatiua, sensitiua, & rationalis.* 1.32. *istius diuisionis sufficientia.* 1.33 & *seq. diuisiones graduum animatorum, & potentiarum declarantur. ibid.*

Non *constat ex materia, & forma* 1. 54 *non quælibet est diuisibilis* 1.56. *diuisibilis est homogenea, non ætherogenea* 1. 72. *vnica sola reperitur in quolibet viuente* 1. 88. *successiue plures animæ reperiuntur, vt viuens prius viuat vita plantæ, deinde vita animali* 1. 95. *anima perfectior quomodo contineat imperfectiorem* 1. 100. *est in toto corpore, non in vna sola parte* 1. 113. *non informat partes mere excrementitias* 1. 115. *informat partes solidas. ibi item dentes, cornua, rostra, plumas, vngues, & probabiliter capillos, & pilos, non tamen partes fluidas* 1. 116.

Prima *definitio animæ, quodque sit actus primus corporis &c. explicatur* 1.1. *seq. Secunda definitio quod sit principium, quo viuimus, &c. explicatur.* 1.166. & *seq. hæc est vna definitio non multiplex, & conuenit animæ in communi, non alicui speciei ibid. an sit quidditatiua, vel descriptiua* 1. 169. *quomodo prima definitio demonstretur per secundam* 1. 170.

Anima *est principium* quod *productionis, & receptionis actuum, potentia est principium* quo 2. 13. *actiuè concurrit ad actus* 2.27.

Anima *nostra quomodo à nobis cognoscatur pro statu isto* 6.194 *ac etiam accidentia illi inhærentia, vt sunt actus, habitus, & species intelligibiles* 6.197. & *seq.*

Anima *vegetatiua, quæ non sit sensitiua, est in plantis.* 1. 32. *quo pacto immanenter operatur* 1. 36. *est forma informans* 1. 39. *non constat ex materia, & forma* 1. 48. *quælibet est diuisibilis in partes entitatiuas* 1.50. *est homogenea* 1. 72. *educitur de potentia materiæ* 1. 78. *est mortalis* 1. 138. *est principium trium operationum, nutritionis, auctionis, & generationis, licet non in omnibus simul exerceat, nec quolibet tempore* 4. 1. *quomodo definiatur* 4.4.

Anima *sensitiua, quæ non sit rationalis, est in animalibus, non in plantis* 1.32. *est forma informans* 1. 39. *non constat ex materia & forma* 1. 54. *quælibet est diuisibilis in partes entitatiuas* 1. 56. *est homogenea, non ætherogenea* 1. 72. *educitur de potentia materiæ* 1. 78. *est mortalis* 1. 138. *quas potentias habeat* 4. 12. *quomodo definiatur ibid. non reperitur in animali simul cum vegetatiua* 1. 88.

Anima *rationalis est solum in homine* 1. 32. *est forma informans etiam vt rationalis* 1.40. *multiplicatur numero ad multiplicationem hominum sine transmigratione de vno in aliud corpus. ibid. non est pars diuinæ substantiæ, nec perfectior, vel æquè perfecta cum Angelis, sed imperfectior* 1.53. *non constat ex materia, & forma* 1.54. *est indiuisibilis in partes entitatiuas* 1.56. *producitur à Deo in corpore, non ante corpus* 1. 79. *ipsam esse immortalem est de fide non tamen naturaliter demonstrabile pro statu isto* 1. 140. *fit à Deo, & secundum Arist. non creatur, sed producitur media quadam actione inter creationem, & eductionem* 1.163. & *seq. non reperitur in homine simul cum vegetatiua, & sensitiua* 1.88. *ad quem finem vniatur corpori* 8. 18.

Anima rationalis separata quo pacto ad Physicum spectet quæ. proœm. num. 8. & *disput.* 8. *num.* 1. *in statu separationis non acquirit nouum per se existendi modum* 8. 2. *non est eiusdem naturæ cum Angelis* 8. 3. *an possit dici semipersona, & semisuppositum* 8.3. *an status separationis sit ei naturalis, vel violentus* 8. 4. *status coniunctionis illius cum corpore mortali est ei naturalis* 8. 6. *status separationis ab eodem adhuc magis naturalis* 8. 6. *status coniunctionis cum corpore immortali est absolutè omnium connaturalissimus* 8. 7. *anima separata non habet appetitum naturalem ad reunionem cum corpore mortali, vt sic, benè tamen ad corpus immortale* 8. 9. *quo pacto talis appetitus non sit frustra.* 8.10.

Anima separata omnes spirituales potentias, & inorganicas retinet, sensitiuæ vero & vegetatiuæ in ipsa abolentur 8. 12. *potentiæ enim omnes sensitiuæ, & vegetatiuæ, organicæ, & materiales sunt in composito ex anima, & corpora fundatæ* 8. 12. *vtitur intellectu agente ad abstrahendas species ab obiectis materialibus* 8.12. *potentiarum organicarum duplex consideratio* 8. 13. *quomodo identificentur, & distinguantur ab anima intellectiua* 8.14. *retinet species, & habitus intellectuales in statu coniunctionis acquisitos* 8.15. *qui habitus & species licet in prima acquisitione*

tione dependentiam habuerint à phantasmatibus; non tamen deinceps ab eis in conseruari dependent 8.15. perfectiori modo, quę coniuncta componendo, & discurrendo, intelligit 8. 16. cognoscit quæcumque antea per easdem species prius acquisitas nouerat 8. 18. res antea ignotas per species ex illis collectas ope illius agentis agnoscit 8. 20. obiectum antea ignotum tam abstractiuè, quàm intuitiuè cognoscit 8.20. quomodo seipsam, suas potentias, suos actus, & species noscat 8.23. non recipit à Deo in separationis instantè species 8.23.

Anima separata vbi degat 8.24. est capax motus localis 8. 25. potestque semet localiter mouere 8.27. virtus motiua animæ, alia organica alia inorganica 8. 28. sunt omninò alterius rationis 8. 29. vnam exercet in corpore, aliam extra corpus 8.29. probabile est esse eandem virtutem. 8.30. quomodo dici possit organica, & inorganica 8.31. potest quoque alia à se mouere instar Angeli 8. 32. quia non solum mouet, vt forma corporis, sed etiam vt spiritus per se subsistens 8. 33. hæc virtus motiua animæ separatæ est facultas distincta ab intellectu, & voluntate 8. 33.

Animal vide Anima viuens.

Apis an habeat auditum 5. 120. an habeat imaginatiuam 5. 292.

Appetitus triplex, naturalis sensitiuus, & rationalis 1. 31. & 5. 306. an sit naturaliter cognoscibile dari in homine appetitum naturalem ad semper esse. 1.151. & seq. quomodo feratur in bonum conueniens, aut fugiat malum disconueniens 5.266. appetitus sensitiuus datur in homine, & in brutis, estque potentia elicitiua actus 5.307. obiectum ipsius est bonum, delectabile, & vtile 5. 308. an totaliter causet proprium actum 5. 309. cuilibet cognoscitiuæ correspondet proprius appetitus 5. 310. appetitus sensitiuus in homine non est liber 7. 8. cur appetitus brutorum non sit liber 7.52.

Appetitus diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem 5. 312. quid vterque sit, & quod obiectum respiciant. ibid. non sunt duæ potentiæ realiter distinctæ 5. 314. appetitus communis residet in cerebro, particularis residet in organo sensus particularis 5.318. appetitus sensitiuus obedit voluntati politicè, non despoticè 5.320. etiam in ordine ad supernaturalia. ibid. non est ex se liber 5. 321.

Actus appetitus concupiscibilis, & irascibilis qui sunt. 5.322. & seq.

Apprehensio simplex quomodo exerceatur 6. 290. eius obiectum nedum sunt termini simplices, sed integra quoque propositio 6. 291. non tamen complexè eam attingit, & cum determinatione ad alteram partem, sed merè complexè 6.293. in ea reperitur veritas 6. 300. non tamen falsitas propriè loquendo 6. 302. quomodo in ea per accidens falsitas contingat 6. 304. apprehensio integræ propositionis distincta est ab apprehensionibus terminorum, & actus illis superadditus 6.307. nec formaliter, nec virtualiter iudicium includit 6.293. sufficit ad mouendam voluntatem quoad actus inefficaces 7.153. non autem quoad efficaces nisi belluino more feratur in finem, sed requiritur iudicium 7. 154. & hoc debet esse practicum, non speculatiuum 7.155.

Arteria quid sit, & per quid differat à venis 5. 369. mouetur motu pulsatione 5.369.

Audacia quid sit, & ad quam potentiam spectet 5.324.

Auditus quas afferat vtilitates 5.6. eius perfectio, & nobilitas 5.7. quomodo iuuet scientijs 5.9. quid sit 5.117. quodnam sit eius sensorium 5.119. quibus animalibus conueniat 6.520. quod sit eius obiectum 5.121.

Auditio fit per species intentionales soni 5.147. fit in tempore, & quandoque post visionem. 5.155. quandoque terminatur, non ad sonum, sed ad species soni. ibid. Medium auditus deferens species quodnam sit. 5.158.

Auris describitur tam quo ad externas, quàm quo ad internas partes 5.117. & 118. in qua parte consistat sensorium auditus ibid. & 119.

B

BAlbutientes cur impediti in locutione 5.132.

Beatitudo quod sit æterna, an naturaliter cognoscatur 1. 150. & seq.

Bonum quo sensu dicatur voluntatis obiectum 7.106. an solum bonum sit voluntatis obiectum 7. 197. Bonum vtile habet propriam bonitatem distinctam à bonitate finis, licet ad illum ordinatam 7.118. ideo suo modo pertinet ad obiectum formale voluntatis 7.116. bonum non est obiectum voluntatis secundum esse, quod habet à parte rei, sed potius secundum esse apprehensum 7.151. ex duobus bonis aquè propositis potest, quodlibet voluntas amplecti, & ex duobus inæqualiter propositis potest amplecti minus efficaciter propositum 7.158. bonum necessitat voluntatem quoad exercitium 7.173. Bonum triplex honestum, delectabile, & vtile 7.176

Bruta quomodo percipiant negationes 4. 21. propriè loquuntur inter se 5.135. quomodo operentur propter finem 5.268. non discurrunt, nec habent veras artes 5.279.

C

CArtilago quid sit 5.117.

Cerebrum quo ad omnes partes describitur 1. 105. ipsius temperamentum declaratur 1.106. non est præcipuum membrum corporis, nec sedes animæ 1.132.

Cogitatiua quid sit 5.289. est solum in homine ibid.

Cognitio duplex intuitiua, & abstractiua 6. 328. discrimen earum fusè examinatur 6.329. & seq. assignatur verum discrimen earum tam ex parte principij, quàm termini 6. 334. nedum numero, sed etiam specie differunt 6. 335. etiam respectu eiusdem obiecti assignari possunt 6.336. nec naturaliter, nec supernaturaliter exerceri potest intuitiua cognitio sine obiecto præsente 6. 338. & seq. intellectiua intuitiua nequit haberi per speciem 6. 106. & seq. bene tamen sensitiua externa 5.216. & seq. ratio huius discriminis assignatur 6.332.

Cognitio comprehensiua quid sit, & eius conditiones 6.345. Vide Comprehensio.

Cognitio item multiplex actualis scilicet & habitualis, vel virtualis, & rursus distincta, vel confusa 6. 236. & rursus confusa duplex 6.258. confusa à toto genere præcedit distinctam 6. 250. & 259.

Color quot species habeat 5. 52. quæ sit causa effectiua coloris 5. 58. color non est superficies, sed qualitas de tertia specie. 5. 59. color alius permanens in subiecto, alius ab extrinseco agente pendet, & hic est duplex, vel enim videtur e quocunque loco, vel è certo, & determinato 5.60. quilibet horum colorum, specie distinguitur, à lumine ibid. & seq. lumen non est principium formale dispositiuum coloris 5.65. lumen est coloris causatiuum 5. 67. color verus, & apparens in quo differant 5.69. color reperitur in mixtis, & elementis, & astris, non solum in superficie, sed etiam in profunditate 5.80. explicantur definitiones colorum 5.82. & seq. color, vt videatur, debet illuminari 5. 103. in quo consistat hæc dependentia. 5.105.

Comprehensio quid sit, & eius appellatio 6. 346. duæ eius præcipuæ conditiones ibidem. debet exprimere omnes formalitates ex natura rei, & formaliter in obiecto existentes 6. 348. non est necesse quod explicet quæ in obiecto continentur solum virtualiter, & eminenter 6.350. quomodo intelligitur, quod debet exprimere totum obiectum, & totaliter 6. 354. qualis esse debeat adæquatio inter actum comprehensiuum, & obiectum comprehensum 6. 355. an creatura possit ab intellectu creato comprehendi 6. 358.

Concupiscibilis potentia quid sit, & quod obiectum habeat 5. 312. non differt realiter ab irascibili 5.314. quos actus habeat 5. 322. & 324.

Contingentia in rebus oritur primordialiter à libertate diuinæ voluntatis 7.32. & seq.

Cor describitur 1.104. est principalius membrum corporis, & animæ sedes 1.132. ex vnitate, vel pluralitate cordis dignoscitur vnitas, vel pluralitas animalium 1. 134. mouetur motu pulsationis, & quomodo 5. 369.

Cornua animalium sunt animata 1.116.

Corpus animatum propriè est subiectum in his libris prohem. n.1. varias continet partes, & quæ sint 1.102. & seq. est quoddam continuum 1.114.

Corpus sumitur tripliciter 1.4. per quid differt à spiritu 1.57. & seq.

Creatio duplex 1.145. temporanea in sent. Arist. non datur 1. 163. & seq.

D

DElectatio spectat ad voluntatem. 5.322.& 327.est passio non actus ibid. à quo causetur 5.322.

Dentium natura, numerus, & officia 1. 111. sunt animati 1. 116.non sentiunt 1.121.

Desiderium quid sit 5.322.

Desperatio quid sit, & ad quam potentiam spectet 5.324.

Discursus propriè non conuenit sensus 5.276.est tertia intellectus operatio 6.321.distinguitur realiter à prima, & secunda intellectus operatione 6.322.in quo eius essentia consistat 6.324. est actus simplex, non compositus 6.325. consistit formaliter in iudicio illatiuo consequentis ex antecedentis ibid.

Diuinare per somnia quando liceat. 5.363.

Dolor spectat ad appetitum sensitiuum 5.322. est passio appetitus sensitiui, non sensatio, aut qualitas tangibilis 5.334.à quo causetur 5.338.

Dubitatio ad quam operationem intellectus attineat.6.288.

E

ECho quid sit, & quomodo fiat 5.161.

Electio est actus voluntatis 7.178. respicit media in ordine ad finem 7. 178. an sit idem actus cum intentione, vel diuersus 7. 179.est actus in se formaliter liber, & non in causa tantum 7.184. vide intentio.

Ens reale est primum, & adæquatum obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ 6.168. intellectus obiectum est primum cognitum primitate adæquationis, non originis 6. 269. poni potest obiectum voluntatis in eadem amplitudine, ac est intellectus. 7.104.

Excrementa, quænam sint 1.102. an sint animata 2.115. & seq.

F

FAcilitas ad operandum non est simplex impedimentorum amotio, sed vera qualitas 3.1.

Falsitas quid sit, & quotuplex 4.116. & 6.293. non reperitur in simplici apprehensione, quę est prima intellectus operatio 6.301. quomodo per accidens in ea contingat 6. 303. propriè reperitur in secunda operatione 6.327.

Finis non est adæquatum omnino obiectum voluntatis 7.115.est obiectum formale, & primarium intentionis 7.183.

Fletus tria continet, motum oris, vocem, seu gemitum, & effusionem lacrymarum 5. 376. quo ad duo priora potest conuenire omnibus respirantibus, quo ad tertium soli homini conuenit. ibid.requiritur intellectualis cognitio & dolor in appetitu. ibid. cur sit diuturnior risu 5.378. cur quidam sint magis proni ad fletum. ibid.

Forma duplex informans, & assistens 1.4.forma perfectior potest imperfectiorem continere tripliciter 1.87.

Formica an videat 5.20. an habeat imaginatiuam, & memoriam. 5.292.

Fulgor intra oculum quid sit, & quomodo videatur 5.83.

G

GAudium, vide Delectatio, Voluptas.

Generatio quo sensu sit opus naturalissimum viuentium 4. 3.

Gradus animatorum diuiduntur in quatuor genera 34. & 35.

Gustus quas afferat vtilitates 5.6. eius perfectio, & necessitas 5.7. est connexus cum tactu, differt tamen ab illo 5. 176. quibus animalibus conueniat 5.177.quodnam sit organum 5.179.& 188. ad gustationum prærequiritur contactus 5.183.an exigat medium 5.198.an percipiat saporem secundum omnem gradum 5.208. elicit sensationem recipiendo species 5.214.

H

HAbitus dantur 3.1. eorum definitio 3.2.subiectantur in potentijs, non in essentia, nec in rebus omninò determinatis 3.3. in voluntate intellectu, & potentijs sensitiuis internis tam cognitiuis, quam appetitiuis, siue in hominibus existãt, siue in brutis verè recipiuntur habitus respectu cuiuscumq; obiecti 3.7.quid requiratur vt potentia sit habituum susceptiua 3.11.potentiæ vegetatiuæ, sensitiuæ, externæ, & loco motiuæ non respiciunt habitus 3.13.

Non dantur habitus inditi à natura 3.21. habitus totaliter ab actu producuntur 3.22.à quolibet actu causatur aliquid de habitu in potentia 3.24. ab vno actu intenso potest causari perfectus habitus 4.25.specificatur ab obiecto formali, non materiali 3.30.quilibet est intensibilis 3.32. intenditur à quocunque actu etiam remissiori 3.34.de facto non intenditur in infinitum 3.36.

Habitus in ordine ad potentiam exercet causalitatem quasi formalem, in ordine autem ad actus causalitatem effectiuam 3. 39. concurrit ad substantiam actus non ad modum. ibid. concurrit etiam ad actus se ipso intensiores, immo excedentes vires potentiæ 3.43.quo pacto concurrat ad actus alienos 3.47.

Habitus corrumpuntur effectiuè ab actibus contrarijs 3. 47. item ad variationem subiecti, si sunt materiales 3.52. non tamen corrumpuntur ab actibus disparatis 3.53.nec ex sola actuum propriorum cessatione 3.54.

Homo non prius viuit vita plantæ, postea vita animalis, & tandem vita hominis 1.88.

Humiditas duplex aquea, & aerea, illa concurrit ad saporem 5. 180.

Humores in corpore quot sint 1.106.

I

IEcur describitur 1.103.

Imaginatiua quid sit 5. 285. est triplex 5.292.quibus conueniat. ibid.& 290. habet vim causandi varios effectus tam in proprio corpore, quam in alieno, & quomodo 5.379.& 380.

Immortalitas duplex est 1.138.

Imperium duplex politicum, & dispoticum 5.319. propriè est actus voluntatis, non intellectus 7.185. probabile est ab electione non distingui 7.190. quomodo à voluntate exerceatur in cæteras potentias 7.161.& seq.

Impossibile duplex 7.111.quo pacto esse possit voluntatis obiectum 7.112.

Ingenium est varium in diuersis hominibus 5.340.

Intellectio, vide Intelligere, Cognitio, Operatio intellectus.

Intellectus quo sensu dicatur nullius corporis actus 2. 10. intellectus est principium quo productionis, & receptionis intellectionis propriè loquendo anima est principium quod 2. 13.est potentia immaterialis, & inorganica 6. 1. pendet tamen pro hoc statu in sua operatione à potentia organica 6.3. quid sit intellectus in prima, & secunda motione 6. 5. in vtraque motione necessaria est pro hoc statu conuersio intellectus ad phantasmata 6.6. in statu innocentiæ tali conuersione opus non fuisset 6.7. probabile est in sententia Scoti fortè nec etiam pro statu isto in quacunque intellectione necessariam esse conuersionem ad phantasmata 6. 8. vnde oriatur talis dependentia intellectus à phantasia in operando 6.12.oritur potius ex decreto Dei, quam ex natura potentiæ. ibidem.intellectus actiuè concurrit ad intellectionem 6. 14. eius determinatio ad intellectionem actiua est, non passiua 6. 17. non tamen est causa totalis, sed tantum partialis, nam cum ipso quoque concurrit obiectum. 6. 18. est tamen causa magis principalis 6.20. quo pacto intellectus, & obiectum constituant integrum intellectionis principium 6.21. singuli sunt causæ partiales partialitate causæ, sed totales totalitate effectus 6. 23. quo sensu intellectus sit causa mouens mota ab obiecto. 6. 25.

Intellectus agens, & possibilis 6. 117. agens est causa efficiens specierum intelligibilium 6.118. in ordine ad obiecta materialia, non spiritualia 6.120. non est tamen causa totalis, quia concurrit quoque phantasma, licet sit magis principalis 6.121. non est principium externum & separatum, sed internum, ac intrinseca differentia animæ nostræ 6.131. velut vera animæ rationalis facultas, quæ ad instar propriæ passionis ab ea dimanat 6.135. quomodo dicatur illustrare phantasmata 6.149.

Intellectus possibilis quoque est altera facultas rationalis animæ 6. 139. non est pura potentia in genere entis, sed tantum in gene-

genere intelligibilium. ibidem. in hoc sensu dicitur tabula rasa, in qua nil est depictum. ibid. non distinguitur realiter hæc facultas ab illa 6.141 nec etiam formaliter in rigore. ibid. quare in rigore non geminant intellectiuam potentiam. ibid. actio illustrandi phantasmata conuenit intellectui agenti, nec est diuersa à productione speciei intelligibilis 6.151. & seq. actio productiua intellectionis competat ne intellectui agenti, vel possibili 6.157. & seq. quinam intellectus sit nobilior 6.146.

Intellectus practicus, & speculatiuus non geminant potentiam intellectiuam. 6.145.

Intellectus nostri obiectum adæquatum ex natura potentiæ, & secundum naturalem inclinationem est ens reale in tota sua latitudine 6. 162. sed obiectum naturalis attingentiæ est ens finitum & limitatum 6.163. non autem quidditas rei materialis 6. 164. non est autem ens in tali communitate obiectum vniuersaliter motiuum, sed vel motiuum, vel terminatiuum pro varia entium conditione 6.165. & in hac amplitudine seruat talem vnitatem, & primitatem, qualis sufficit ad constitutionem obiecti adæquati alicuius potentiæ 6.166. est obiectum in tali communitate, non vt supponit simpliciter, vel personaliter, sed absolutè 6.167. & est obiectum sub ratione ipsa entis, non sub ratione veri 6.168.

Intellectus nostri obiectum adæquatum pro statu isto est quidditas rei sensibilis formaliter, vel virtualiter 6. 179. cur rectius ponatur quidditas rei sensibilis, quam rei materialis 6. 180. quomodo intellectus cognoscat seipsum pro statu isto, quosque actus, & habitus 6.194. & seq.

Intellectus noster plura simul, & semel intelligere per modum plurium. 6. 272. non tamen vno, & eodem actu, sed pluribus 6. 273. & 279. nisi fortè obiecta illa essent subordinata in ratione superioris, & inferioris 6.278. nequit tamen plura, & plura in infinitum sic attingere 6.282. nec æquè perfectè 6. 283. bifariam intellectio dici potest perfecta & imperfecta. ibid. cur voluntas possit eodem actu plura obiecta disparata simul attingere, non intellectus 6.285.

Intellectus non est potentia libera, sed naturalis 7. 8. neque etiam est radicaliter liber 7. 40. & 53. non determinat voluntatem ad operandum 7.51. proponit tamen obiectum voluntati, vt circa illud operari possit 7. 148. non imperat voluntati, sed deseruit monendo, & referendo, sicut Consiliarius Principi 7. 203. intellectus habet rationem serui, & voluntas Domini. 7. 182

Intellectus extra corpus liberior, & expeditur in operando 8. 18. non indiget conuersione ad phantasmata 8.6. & 21. vide Anima separata.

Intelligere, & intellectio non est actio physica termini productiua 6. 29. nec intelligere est formaliter agere, & producere 6. 33. neque formaliter consistit intellectio in passione vel receptione 6.34. sed tantum in qualitate vitali, qua intellectus intentionaliter assimilatur obiecto, eique vitaliter coniungitur 6.35. licet pro statu isto per respectum tendentiæ in obiectum explicari soleat 6. 36. sic pariter intelligere formaliter est vitaliter operari exprimendo obiectum 6. 37. & solum præsuppositiuè est pati 6. 37. & 43. duplicem sibi identificat respectum scilicet repræsentantis ad repræsentatum, & tendentiæ in obiectum 6.38. & 45. in ordine tamen ad obiectum primarium, non verò secundarium 6.46. intelligere, & dicere ordinantur vt actio, & effectus, non autem vt duo effectus ab eadem causa 6. 54. intelligere propriè spectat ad intellectiuum possibilem, non agentem 6. 158.

Intelligibilitas, quæ est affectio entis realis qualis sit an motiua, vel terminatiua 6.169. quomodo conueniat negationibus, priuationibus, ac entibus rationis 6.175. & seq.

Intentio est actus voluntatis 7. 178. interdum est vnus, & idem actus cum electione, quandoque diuersus 7. 179. potest ad finem comparari tripliciter 7.179. quando sunt actus distincti adhuc sunt eiusdem speciei, licet probabiliter quoque possit oppositum sustineri 7.183. obiectum formale, & primarium intentionis est finis 7.183.

Ira quid sit, & ad quam potentiam species 5.324.

Irascibilis potentia quid sit, & quod obiectum habeat 5. 312. non differt realiter à concupiscibili 5.314. quos actus habeat 5. 324.

Iudicium multipliciter sumitur 5. 275. an competat sensui ibid. & seq. est secunda intellectus operatio 6. 308. non distinguitur ab assensu, vel dissensu propositionis 6. 309. est actus simplex non compositus, apprehensioni superadditus 6. 302. non est actus absolutus, sed collatiuus 6. 314. qua ratione dicatur compositio, & diuisio 6. 315. qua ratione specialiter in eo reperiatur veritas, & falsitas 6. 318. non semper est necessarium ad mouendum voluntatem 7. 153. duplex est practicum, & speculatiuum 7. 154.

L

LAc quid sit 1.108. non est animatum 1.116.

Lachrymæ vnde proueniant, & quæ sit earum materia 5.377. possunt prouenire à pluribus causis, sed præcipuè ex dolore, & lætitia. 5.378.

Libertas soli voluntati conuenit 7.8. tres eius gradus 7. 11. in quo gradu cum necessitate cohærere possit 7. 12. libertas essentialis, seu dominij cum necessitate cohærere potest, non autem libertas contrarietatis, & contradictioni 7.13. libertas voluntatis nostræ præcipuè consistit in indifferentia contradictionis 7.17. quid sit libertatis vsus, & quomodo differat à libertate potentiæ 7.19. conuenit voluntati etiam in eo, quo operatur instanti 7.21. libertas proxima, & remota 7. 26. quænam sit essentialis voluntati ibid. prima radix extrinseca libertatis nostræ est libertas diuinæ voluntatis 7. 32. intrinseca verò est indifferentia actiua ipsius volitiuæ potentiæ, non autem indifferentia iudicij 7. 40. libertas conuenit voluntati creatæ propriè, vt productiua actus non vt operatiua 7.44. quomodo præsertim libertas specificationis pendeat ex indifferentia iudicij 7.43. & 47. libertas physica, & moralis 7. 48. essentialis, & accidentalis ibid. liberum quo pacto differat à voluntario 7.80. libertas contrarietatis, & contradictionis fusè declarantur 7.84. libertas seruatur etiam circa obiecta æquè proposita 7. 158. libertas est actus accidentalis, non essentialis 7.70. ponit in eo solam denominationem extrinsecam 7.68. idem actus fit de libero necessarius 7.70. potest puram omissionem efficere 7. 81. libertas attenditur in actu, quando existit, non quando futurus est 7.21.

Ligamentum, seu vinculum in iuncturis quid sit 5.345.

Lingua describitur quo ad partes 5.178. est sensorium gustus 5. 179. & 188. an habeat proprium saporem 5.208. & 211.

Loquela quid sit 5.134. proprie reperitur non solum in hominibus, sed etiam in brutis 5.135. loquela hominum quibus differat à loquela brutorum 5.137. quomodo possit à nobis percipi brutorum loquela 5.139.

Lumen, Lux, Lucidum quid sint 5.22. lumen est specie distinctum à luce 5. 23. per se producitur in instanti, per accidens in tempore 5.25. educitur de potentia subiecti 5.27. recipitur tam in diaphano, quam in opaco, tam in profunditate, quàm in sola superficie 5.29. lumen est species lucis, potestque videri per lumen secundarium tanquam per propriam speciem 5.33. à duobus lucidis in medio non vnum lumen intensius, sed duo lumina numero distincta producuntur 5.34. lumen rectum fractum, & reflexum propria reflexione fit immediatè à lucido; reflexum verò impropria reflexione fit à lumine primario 5.43. lumen primarium, & secundarium sunt alterius rationis 5.45. dependet in fieri, & conseruari ab obiecto 5.47. luminis definitio explicatur 5.51. lumen differt ab albedine, & perspicuitate 5.57.

Lumen non est principium formale dispositiuum coloris 5. 65. est alicuius coloris causatiuum 5. 66. requiritur ad visionem ex parte medij ac etiam ipsius sensorij visus 5.86. requiritur etiam ex parte obiecti 5.103.

M

MAlum vt tale nequit esse obiectum amoris 7. 108. necessitat voluntatem quoad specificationem, non quoad exercitium 7.173.

Materiale per quid differat à spiritu 1.51. & seq.

Media habent propriam bonitatem distinctam à bonitate finis, licet ad illum ordinatam 7. 118.

Medulla spinalis est eiusdem rationis cum cerebro 1. 110. medulla, quæ est ossium nutrimentum, est alterius rationis ibid. non est animata 1.116.

Membrum vnicum in viuente debet esse sedes animæ, non plura 1. 130. tale in animalibus est cor, non cerebrum 1. 132. in

generatione tamen quæ sunt principaliora, prius efformantur ibidem.

Memoria *dupliciter sumitur, & quid vtraque sit* 5.286. *quibus conueniat* 5.299. *præter sensitiuam admittenda est memoria intellectiua, vt est recordatiua præteritorum* 6.88. *retinet species indelebiliter* 6.89. *ideo obliuio oritur ex parte memoriæ sensitiuæ, non intellectiuæ,* 6.90. *intellectiua pro statu isto pendet à sensitiua* 6.89. *memoria intellectiua non est potentia ex natura rei ab intellectu distincta* 6.91.

Meninges *quid sint* 1.150.

Motiua *virtus an conueniat omnibus animalibus* 4.12. *est distincta à cognitiua, & appetitiua* 5.342. *est causa totalis motus progressiui, licet aliæ due concurrant vt dirigens, & applicans. ibid. obedit dispotice voluntati in homine, nec necessario debet interuenire actus appetitus sensitiuus* 5.344. *residet in musculis, vt in organo* 5.346.

Motus *in animali est duplex, vitalis, & animalis, & hic diuiditur in imperfectum, & perfectum* 5.341.

Musca *habet memoriam* 5.292.

Musculi *quid sint* 5.346. *sunt instrumenta motiuæ potentiæ ibid. quot reperiantur in animali, ibid.*

N

NAsus *describitur quo ad partes externas, & internas* 5.163.

Natura *transit ab imperfecto ad perfectum quomodo intelligatur.* 6.260.

Natura vniuersalis vide Vniuersale.

Negatio *an percipiatur à sensu* 4.20. & 5.259. *quomodo cognosci dicatur ab intellectu per oppositum affirmationem* 6.177.

Neruus *est sensorium principale tactus* 5.188.

Notitia *vide cognitio.*

Nutritio *duplex* 1.30. *propriè solis viuentibus conuenit. ibid.*

O

OBiectum *in his libris quodnam sit prohœm. num.* 1. *obiecta quomodo specificent actus, & potentias* 2.48. *quando diuersarum potentiarum sunt obiecta diuersa* 2.52. *quo pacto assignari debent obiecta adæquata potentiarum* 2.53. & 154. & 6.167. *obiectum intellectus, vide Intellectus; In obiecto cuiuslibet potentia duplex potest notari primitas communitatis scilicet, & virtualitatis* 6.166. *obiecta materialia, & sensibilia quo sensu dicantur potentia intelligibilia, & ab intellectu agente transferri de ordine in ordinem* 6.115. & 123. & 206. & 207. *obiectum debet proportionari potentiæ in mouendo, non in essendo* 6.219. *quomodo cum potentia vniri debeat ad causandam cognitionem* 6.21. & 63. *duplex est materiale, & formale, proximum, & remotum* 6.286. *vide voluntatis obiectum num obiectum intellectus sit nobilius obiecto voluntatis* 7.214. *obiecti ad potentiam qualis debeat esse proportio* 8.18.

Obliuio *quomodo fiat* 5.288. *quo pacto soluatur ibid. & seq. vide Memoria.*

Oculi *figura* 5.10. *situs* 5.11. *humores, tunicæ, & colorum varietas* 5.12. *musculi, & nerui* 5.13. *temperamentum* 5.14. *acies oculi quænam sit* 5.97. *non potest oculus eleuari ad videndum Deum, nec aliud spirituale* 4.22. & *seq.*

Odor *est qualitas de tertia specie* 5.165. *prouenit præcipuè ex dominio siccitatis.* 5.166. *requiritur calor concoquens* 5.167. *quomodo eadem pars potest esse saporosa, & odorosa* 5.168. *quo pacto diffundantur per medium.* 5.170. *medium est corpus fluidum* 5.169. *multiplicatur realiter in medio per euaporationem* 5.170. *producit species intensionales* 5.171. *an percipiatur secundum quemlibet gradum* 5.208.

Olfactus *quas afferat vtilitates* 5.6. *eius perfectio* 5.7. *quibus conueniat* 5.162. *quodnam sit sensorium* 5.164. *cur ad olfactum aspiratio aeris sit necessaria in respirantibus ibid. obiectum est odor* 5.165. *medium, est aer, & aqua, & corpus fluidum* 5.169.

Omissio *pura libera est possibilis* 7.81.

Operatio *intellectus triplex* 6.288. *quomodo prima exercetur* 6.290. *habet pro obiecto nedum simplices terminos, sed integram quoque propositionem* 6.291. *habet propriam veritatem* 6.300. *non tamen falsitatem* 6.302. *quomodo per accidens in ea contingat falsitas* 6.304. *quæ sit secunda intellectus operatio* 6.309. *est actus simplex, non compositus, apprehensionis super additus* 6.313. *non est actus absolutus, sed collatiuus* 6.315. *qua ratione dicatur compositio, & diuisio* 6.316. *qua ratione in ea specialiter reperiatur veritas, & falsitas* 6.319. *quæ sit tertia intellectus operatio* 6.322. *est realiter distincta à prima, & secunda* 6.323. *est actus simplex, non compositus* 6.326. *consistit formaliter in iudicio illatiuo consequentis ex antecedenti ibid.*

Oris *descriptio* 5.178.

P

PAssio *de genere qualitatis quid sit* 5.326.

Pericardium *quid sit* 1.104.

Perspicuum *quid sit & quotuplex* 5.51. *si perspicuitas differt à lumine, & albedine* 5.57.

Phantasia *quid sit* 5.285. *quibus conueniat* 5.290.

Phantasma *vide species sensibiles, quo pacto phantasmata sint necessaria ad intelligendum* 6.6. *quare vnum phantasma fortius alio moueat* 6.93. *concurrit cum intellectu agente ad productionem specierum intelligibilium.* 6.106. *quomodo ab illo illustrari dicatur* 6.137. *phantasma valens imprimere speciem singularis potest etiam imprimere speciem vniuersalis.* 6.230.

Pili *è qua materia fiant* 1.112. *an sint animati* 1.116.

Pinguedo *quid sit, & à quo causetur* 1.109. *non est animata* 1.116.

Plantæ *viuunt, non sentiunt.* 1.32.

Plumæ *sunt animatæ* 1.116.

Potentiarum *vitalium genera quo sensu quinque assignantur.* 1.34. & 35.

Potentiæ *animæ sumi possunt vel pro formali, vel pro fundamento* 2.1. *potentiæ pro fundamento sumptæ aliæ sunt inorganicæ, aliæ organicæ, & istæ vel sunt completæ, vel incompletæ. ibid. potentiæ animæ non distinguuntur realiter ab anima* 2.2. *anima est principium* quod *actuum, potentiæ sunt principium* quo 2.13. *potentiæ distinguuntur ab anima formaliter.* 2.15. *etiam in se distinguuntur formaliter* 2.18. *actiuè concurrit ad actus* 2.27. *ab actu denominatur productiua, receptiua, & operatiua* 2.31. *in quo consistat vitalitas potentiæ* 2.34. *potentiæ specificantur ab actibus, non intrinsecè, sed extrinseca* 2.48. *quando distinctæ potentiæ petunt distincta obiecta* 2.52.

Potentiæ sunt receptiuæ habituum. 3.3. *quid requiratur, vt sint habituabiles* 3.11. *quæ potentiæ possunt, vel nequeunt recipere habitus.* 3.7. & 13.

Potentiæ animæ vegetantis sunt tres nutritiua, augmentatiua, & generatiua. 4.1. *non tamen necessario in omnibus simul adsunt ibid. primæ duæ non differunt inter se realiter* 4.5. *generatiua est realiter ab illis distincta. ibid. nutritiua est multiplex iuxta varietatem specificam partium corporis.* 4.8.

Potentiæ animæ sensitiuæ quæ sint 4.12.

Vide Appetitus, Sensus.

Potentiæ animæ rationalis, Vide Intellectus, Voluntas.

Priuatio *an percipiatur à sensu* 4.20. & 5.259.

Pruritus *quid sit* 5.339.

Pulsus *quid sit, & quomodo fiat* 5.369. *causa efficiens, & finalis huius motus quæ sint* 5.370.

Q

QValitas *tangibilis est adæquatum obiectum tactus* 5.194. *diuiditur in septem contrarietates. ibidem. qualitas tangibilis per se percipitur à tactu* 5.200. *an percipiatur qualitas organi, est dubium. ibidem. qualitates primæ, vt intentionaliter agant in organum tactus, debent prius in illud agere realiter.* 5.206. *qualitates tangibiles primæ solum secundum excellentias percipiuntur, secundæ vero probabiliter secundum omnem gradum.* 5.204. *oppositum est etiam probabile.* 5.210.

Ra-

R

Radius opticus quid sit, & quotuplex. 5. 97. quinam sit axis opticus. ibid.

Recipiens debet esse denudatum à natura recepti quomodo intelligatur. 6.138.

Recordatio quid sit, & quod obiectum habeat 5. 286. cur facilius recordamur eorum, quæ in pueritia acciderunt. 5.287.

Vide Memoria.

Reflexio hominis propria cur solum fiat è corpore polito 5.45.

Relatio propriam non imprimit speciem 6. 190.

Reminiscentia quid sit 5. 288.

Respiratio quid sit, & quomodo fiat 5. 365. quæ sit causa efficiens 5.366. quæ sit causa finalis respirationis 5. 367. aer non aqua respirationi inseruit. ibid. respiratio est naturalis prout naturale opponitur violento, at prput opponitur voluntario, est partim naturalis partim arbitraria. ibid. quibus conueniat respiratio 5.368.

Resurrectio quo pacto naturalis dici possit 8.10.

Risus quid sit 5.371. potest causari à causa externa, & interna. ibid. quomodo causetur à causa externa, & præcipuè ex titillatione 5.372. & seq. quomodo fiat ab intrinseca causa 5. 375. quod sit obiectum risus ibid. risus præxigit non solum cognitionem sensitiuam, sed aliqualem intellectiuam. ibid. soli homini conuenit. ibid.

S

Sanguis non est animatus 1. 116. est pars subintegralis ipsius animalis 1. 125.

Sapor est qualitas præcipuè prouenient ex dominio humidi 5. 166. requiritur calor concoquens 5. 167. quomodo eadem pars potest esse odorosa, & saporosa 5.168. quomodo definiatur 5. 180. species saporis 5. 182. an percipiatur secundum quemlibet gradum 5. 280.

Semen quid sit 1.108. non est animatum 1. 116.

Sensatio an repræsentet obiectum diuisibiliter, an verò indiuisibiliter 4.88. sensatio vera, & sensatio falsa de eodem obiecto sunt alterius rationis 4.128. quæ sit causa erroris in actu sensus 4.129. num contraria eadem sensatione sentiri possint 6. 287.

Sensibile dupliciter sumi potest 4. 19. quid in ipso dicat sensibilitas. Ibid. debet esse ens reale 4. 20. corporeum, & materiale 4. 22. non spirituale etiam de potentia Dei absoluta 4. 23. debet esse singulare, ratio tamen mouendi sensum est natura communis singularitas est conditio 4. 28. debet esse accidens, non substantia 4.31.

Sensibile aliud per se, aliud per accidens, sensibile per se aliud proprium, aliud commune 4. 34. sensibilia communia sunt quinque 4. 35. non habent propriam speciem 4. 60. à sensibili communi species sensibilis proprij pendet 4.62. non recipit ab illo modum aliquem 4. 63.

Sensibile excellens vt sensibile est, per accidens lædere sensum 5. 221. positum supra sensum non semper facit sensationem 5. 24. & seq.

Sensus producit, & recipit in seipso sensationes 4. 14. nequit percipere spirituale 4. 22. & seq. sensus agens quid sit. 4. 54. non datur 4. 55. sensus non semper errat 4.118. nec semper dici: verum 4.119. tripliciter impediri potest, ne rectè operetur 4. 120. quæ sit causa erroris in sensu 4. 122. quo pacto sensus non decipiatur circa sensibile proprium sed circa commune 4. 125. & 126.

Sensus alij externi, alij interni 5.1. externi sunt quinque, eorumque sufficientia assignatur. ibid. & seq. quinam sit perfectior 5.7.

Sensus per accidens læditur à sensibili excellenti, vt sensibile est 5.221.

Sensus externus non percipit proprios actus, nec est reflexiuus 5.228. non semper est eiusdem speciei in homine, & in brutis 5.230 an sit perfectior in homine, quam in brutis 5. 232. non potest ferri in obiectum absens 5. 234. an possit cognoscere obiectum existens sub modo indiuisibili 5.239. an formet idolum, seu speciem externam 5.245.

Sensus externus datur etiam in brutis. 5. 246. organum est cerebri medulla. 5. 248. recipit obiecta sensuum externorum, non tamen eorum conuenientiam, aut disconuenientiam nisi cognitione experimentali 5. 254. & seq. cognoscit etiam priuationes, & negationes sed non per species insensatas. 5. 259. percipit actus externos, sensitiui appetitus, & probabiliter proprios actus 5. 260. an cognoscantur per species distinctas à speciebus obiecti 5.261. potest plura simul cognoscere. 5. 264. obiectum adæquatum ipsius est sensibile in communi in sua vniuersalitate. 5.271.

Sensus internus habet multos actus 5. 272. & 305. dum imaginatur, componit obiecta apprehensa, non species illorum. ibid. non indicat, neque discurrit 5. 276. quot, & quæ sint facultates sensitiuæ internæ 5. 283. quibus animalibus conueniant 5. 290. non sunt plures potentiæ realiter distinctæ sed vna tantum. 5. 264.

Sensus communis est vnus, & quid sit 5. 283.

Serum quid sit, eiusque causa effectiua 1. 109. non est animatum 1.116.

Siccitas duplex ignea, & terrea, ista concurrit ad saporem 5.180.

Similitudo triplex, formalis, virtualis, & obiectiua. 4.109.

Singulare non mouet sensum sub ratione singularitatis, sed naturæ communis. 4. 28. non cognoscitur intuitiuè ab intellectu nostro pro statu isto 6. 203. absolute tamen sic cognosci potest, & de facto cognoscitur ab intellectu Angelico, & humano soluto 6.205. singulare sensibile est actu intelligibile, & non potentia tantum 6. 206. est per se & directè intelligibile 6. 208. & 211. a nobis etiam pro statu isto concipitur sub conceptu proprio, vt à communi distinguitur notitia abstractiua 6. 209. imprimit propriam speciem nedum in sensu, sed etiam in intellectu 6.213. non tamen ita propriam, vt eum repræsentet sub ratione propria singularitatis, & ducat in conceptu eius propriam ex proprijs 6. 214. vnde aliud est singulare cognosci pro statu isto, aliud sub ratione singularitatis. 6. 215. singulare nequit per speciem vniuersalis adæquatè repræsentari. 6. 224.

Singulare materiale sensibile est primum cognitum à nobis primitate originis 6.239. non quidem singulare signatum, sed vagum 6.244. & singulare speciei specialissimæ 6.246.

Substantia materialis pro hoc statu non attingitur à nobis sub propria eius ratione 6. 281. sed tantum arguitiuè sub conceptu proprio ex communibus deducto 6. 182. neque per propriam speciem, sed alienam 6. 185. prius cognoscitur accidens, quam substantia, cognitione confusa 6. 188. & eo magis substantia immaterialis, nec sub propria ratione intelligitur, nec per propriam speciem, sed per alienas scilicet rerum sensibilium, & sub conceptu proprio ex communibus 6. 192. & 193. duplex via inuestigandi huiusmodi conceptus de substantijs separatis. 6. 193.

Somnia quid sint, & quibus competant, 5. 358. homo incipit somniare circa quartum, vel quintum annum 5. 359. causa efficiens somniorum non est animus noster, vt cognoscens futura. 5.361. possunt somnia causare Deus, Angeli, Dæmones, Cœli humores, infirmitates, &c. 5.360. quando liceat diuinare per somnia 5. 363. & seq. somnia à Deo causata sunt in triplici differentia ibid.

Somnus quid sit 5. 348. prouenit ex impedimento defluxus spirituum vitalium ad sensus externos. ibidem. hoc impedimentum ex multis capitibus oriri potest 5. 349. & seq. quæ sit causa finalis somni 5. 351. debet esse moderatus. ibidem. omni, & soli animali conuenit 5. 352. quo pacto sit passio sensus communis 5.353. non necessariò in somno omnes potentiæ sensitiuæ manent impeditæ 5. 354. cur somnus quandoque est longior, & profundior, quandoque breuior, & lenior 5.355. an prius conueniat animali, quam vigilia 5. 357. cur in somno res maiores appareant. 5.360.

Sonus est obiectum auditus 5.121. quomodo fiat, & quot requirantur corpora. ibidem. conditiones corporum percutientium quæ sint 5. 122. corpus intermedium quas habeat conditiones. 5.123. an possit omne corpus fluidum inseruire, an solus aer. ibidem. quæ sit causa efficiens soni 5. 124. est qualitas à motu distincta 5.125. à motu vt à conditione dependet in fieri, & conseruari 5. 162. quodnam sit subiectum soni 5. 128. & 142. in

ictu an unus vel duplex sonus causetur. 5.129. & 143. quæ sint species soni 5.131. per quid differant sonus, vox, & sermo. ibid.

Sonus non necessariò secundum esse reale peruenit ad aures. 5. 144. & seq. peruenit semper secundum esse intentionale 5.147. non multiplicatur realiter post primam productionem 5.148. cur sonus percipiatur post ictum 5.153. & seq. ubi varia alia dubia declarantur. sonus internus quomodo fiat 5.160. sonus reflexus quid sit, & quo pacto fiat 5.161.

Species sensibiles cur sic vocentur 4.36. dantur in sensibus externis & internis 4.38. non sunt corpuscula substantialia, sed qualitas alterius rationis ab obiectis 4.41. recipiuntur in medio proportionato, & in potentijs sensitiuis, vel completis, vel partialibus organicis 4.46. reducuntur de potentia subiectis 4.49. quam unionem habent cum potentia 4.51. & 52.

Non causantur effectiuè à sensu 4.45. sed totaliter ab obiectis. ibid. & seq. sensibile per accidens scilicet substantia non habet propriam speciem sensibilem neque in sensibus internis 4.57. sensibile commune non habet propriam speciem 4.60. nec causas modum aliquem in specie sensibilis proprij 4.63. hæc tamen ab ipso dependet, ipsumque nata est repræsentare cum proprio sensibili 4.62. & 64. dantur species sensibiles internæ repræsentantes actus internos ab ipsis productæ 4.80. species sensibiles internæ obiectorum à quo causentur 4.82. & 83.

Diuisibilitas specierum multiplex 4.84. species sunt diuisibiles in essendo, & in repræsentando 4.85. in quolibet puncto medij reperiuntur species omnium partium obiecti, non tamen efficiunt intensiorem speciem 4.88. quomodo species tam externa, quam interna intendatur 4.94. species sensibilis, ut sic de sua ratione formali non pendet ab obiecto in conseruari 4.96. corrumpuntur ad corruptionem subiecti 4.97.

Species sensibiles tam internæ, quam externæ actiuè concurrunt ad actus 4.103. partialiter tamen cum potentia partialitate causæ, non effectus 4.104. sunt similitudines obiecti non obiectiuæ, nec formales, sed virtuales 4.110.

Species visibiles possunt in se per alias species videri 5.33. dependent in fieri, & conseruari ab obiecto 5.47. immittuntur ad oculum ab obiecto ad modum pyramidis 5.98.

Species audibiles soni dantur 5.147. incipiunt emitti, ubi fit sonus ibid. sunt aliarum productiuæ 5.153. & seq. per quod medium deferantur 5.158.

Species odores dantur 5.171. & 214. per quod medium deferantur 5.169.

Species in gustu, & tactu dantur 5.214. quæ sit ratio 5.216.

Species non est immaterialior, quo magis ab obiecto distat 5. 225. species insensatæ non dantur 5.254.

Species intelligibiles non sunt eiusdem naturæ cum obiectis, sed alterius rationis 4.41. & seq. educuntur de potentia subiecti 4.49. quam unionem habent cum potentia 4.51. & 52. sunt necessaria ad cognitionem abstractiuam 6.62. potissima ratio huius necessitatis deducitur ex memoria intellectiua, & recordatione præteritorum 6.67. tota speciei necessitas attenditur ex parte obiecti ad supplendum eius concursum 6.71. hoc supplementum ex tribus capitibus esse potest necessarium. ibid. species potius, quam obiectum in specie, est comprincipium intellectionis 6.74. intenduntur, & remittuntur 6.75. permanent, & conseruantur post actum intelligendi 6.76. immo etiam post mortem, unde quamuis de se sint delebiles, & corruptibiles, conseruantur tamen ex perrennitate subiecti ibid. non sunt necessariæ ad cognitionem intuitiuam 6.83. quin potius sunt prorsus ineptæ 6.85. & 86. interuenire possunt ut effectus præuius ad ipsam notitiam intuitiuam 6.93. causa efficiens illarum est intellectus agens cum phantasmate 6.106. an intellectus possibilis quasdam alias species ex productis ab intellectu agente valeat efformare 6.194. & 230. an saltim species generum abstrahere possit 6.112.

Species substantiæ num detur pro statu isto 6.172. & 173. an species singularis 6.212. & 213.

Species singularis potest repræsentare uniuersale 6.238. non potest dari species impressa, nec expressa plurium quidditatum disparatarum repræsentatiua 6.274.

Possibilis est species impressa diuinæ essentiæ 4.52.

Speculum repræsentat obiectum, non speciem obiecti 5.42. & 6. 90.

Spes quid sit, & ad quam potentiam spectet. 5.324.

Spiritus per quid differat à corpore 1.51. & seq.

Spiritus vitales, & animales quid sint, & quomodo fiant 1. 107. non sunt animati. 1.116.

Substantia quælibet an agat medijs potentijs formaliter distinctis 2.19. & 20. non est per se sensibilis 4.31. non habet speciem sensibilem in cogitatiua hominis 4.57.

Sympathia, & Antipathia.

T

TActus quas afferat utilitates 5.6. eius perfectio, & necessitas 5.7. omnibus animalibus conuenit. 5.184. quodnam sit sensorium 5.186. est unus sensus specie specialissima 5.191. quod sit obiectum 5.194. per se nullum requirit medium 5.196. per se percipit qualitatem obiecti, sed dubium est, an percipiat qualitatem organi 5.200.

Tactus percipit excellentias primarum qualitatum, secundarum vero quemlibet gradum 5.204. oppositum est etiam probabile 5.210. recipit species obiecti 5.217.

Talpa an habeat visum 5.21.

Tendo quid sit 5.345.

Tenebra est non ens, & differt à nigredine 5.57. quomodo lædant visum 5.223.

Timor quid sit, & ad quam potentiam spectet 5.324.

Titillatio venerea non est sensus distinctus à tactu 5.5. titilatio in quibusdam partibus corporis unde causetur. 5.219. quomodo causet risum 5.372. & seq.

Totum duplex actuale, & potentiale 6.256. & 262.

Tristitia spectat ad voluptatem 5.322. & 327. est passio, non actio ibid. à quo causetur 5.332.

V

VBicatio an sit sensibilis, habeatque propriam speciem 4. 60.

Venæ per quid differant ab arterijs 5.369. cur non pulsant. ibid. & seq.

Verbum mentis non est terminus per intellectionem productus 6.32. sed est ipsa actualis intellectio 6.47. non quæcunque sed illa tantum, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fœcunda 6.48. unde duæ conditiones requiruntur ad verbi mentalis constitutionem ibid. verbi mentalis definitio 6.50. verè, & propriè producitur à memoria fœcunda per actionem à seipso distinctam 6. 51. producitur per actum dicendi, non intelligendi. 6.53.

Veritas quid sit, & quotuplex 4.116. & 6.293. conuenit simplici apprehensioni, quæ est prima intellectus operatio 6.299. quomodo specialiter conueniat secundæ operationi 6.318.

Vigilia quid sit 5.348. omni, & soli animali conuenit 5.352. à quo causetur 5.356. an prius conueniat animali, quam somnus 5.357.

Vide Somnus.

Virga ignita in gyrum commota cur circulum repræsentet. 5. 49. & 50.

Visio fit per intromissionem, non per extramissionem 5.91. visionem fieri per lineam rectam explicatur 5.97. videre res per pyramidem, quid sit 5.98. cur res duobus oculis inspecta non appareat geminata. ibid. res duobus oculis inspecta clarius videtur, quam uno tantum 5.99. fit per se in instanti 5.100. num album & nigrum eadem visione videri possint 6.286.

Visio Dei in beatis non est verbum 6.48. non est comprehensio. 6.357.

Visus quas afferat utilitates 5.6. eius perfectio præ cæteris sensibus 5.7. quomodo iuuet scientijs 5.9. sensorium visus est humor oculi crystallinus 5.16. visiua potentia non est una numero, sed geminata 5.18. quibus animalibus conueniat 5.20. & 21.

Medium visus duplex internum, & externum 5.83. ad visionem obiecti externi requiritur medium externum. ibid. hoc medium debet esse plenum 5.84. debet esse illuminatum 5.86.

Obiectum visus adæquatum quodnam sit 5.101. color, ut videatur, requirit lumen in se receptum 5.103. varia quæsita de visu resoluuntur 5.108. & seq.

Vita duplex in actu primo, & in actu secundo 1.10. item alia productiua, seu physica, alia operatiua, seu intentionali 1.14. quid sit vita in actu primo, & physica 1.15. reperitur in Deo, Angelis, & viuentibus materialibus. 1.13.

Vita-

Vitalitas actus quid sit 2.33. *vitalitas potentiæ in quo consistat* 2.34.

Viuens *per quid differat à non viuente* 1. 15. *non prius viuit vita plantæ, deinde vita animalis* 1.95. *an habeat simul plures animas* 1.88.

Vngues *è qua materia fiant* 1.112. *sunt animati* 1.116.

Vnio *obiecti cum potentia qualis esse debeat* 6.21. & 63.

Vnio animæ rationalis ad corpus ad quem finem sit 8.18.

Vniuersale *metaphysicum, seu natura à singularitate præscindens est idoneum obiectum cognitionis intuitiuæ* 6. 226. *cognitio abstractiua vniuersalis, vt sic, ad intellectum spectat, non ad sensum* 6.227. *cognosci potest per propriam speciem, & per speciem ipsius singularis* 6.228. *facta comparatione inter vniuersalia minus vniuersale est primum cognitum primitate originis* 6. 247. *minus vniuersale facilius abstrahitur, quam magis vniuersale* 6. 248. & 254.

Voluntas *est potentia appetitiua spiritualis, & inorganica intellectui correspondens* 7. 1. *est ex natura rei ab intellectu distincta* 7.2. *eius definitio assignatur ibidem. actiuè se habet in ordine ad actus suos* 7.3. *non est potentia naturalis sed libera* 7.5. *imò ipsa sola est libera, aliæ verò potentiæ, non nisi participatiue, & dependenter ab ea* 7.8. *est libera etiam in eo, quo operatur, instanti* 7.21. *an possit cogi, & vim pati in actibus suis* 7.127. *prima radix extrinseca libertatis nostræ est libertas diuinæ voluntatis* 7. 32. *intrinseca vero est indifferentia actiua ipsius volitiuæ potentiæ, non differentia iudicij.* 7.40.

Voluntas nostra potius, vt productiua, quàm vt operatiua est libera 7.44.

Voluntas non determinatur ab vltimo iudicio practico intellectus 7.50. & *seq. nec quoad libertatem specificationis nec exercitij* 7.54. *errare potest nullo præcedente defectu in intellectu absolutè loquendo* 7.55. *regulariter tamen præcedere solet defectus cuiusdam considerationis* 7.63. *quomodo dicatur sequi ductum intellectus ibid. eius actus conditionati dantur* 7.111.

Voluntatis obiectum statuitur 7.104. *potest poni ens in tota sua amplitudine, vel per bonitatem restrictum. ibid. an prærequirat finem formaliter apprehensum* 5. 266. *potest appetere impossibilia actu inefficaci* 7. 112. *non solum finis, sed etiam media continentur aliquo modo sub obiecto formali voluntatis* 7. 115. & *seq. potest voluntas versari circa bonum à ratione vtriusque præscindens actu quodam neutro inter intentionem, & electionem* 7.120. *in incognitum ferri non potest nec naturaliter, nec diuinitus* 7. 148. *quia solum per cognitionem fit ei obiectum apte præsens* 7.149. *talis cognitio esse debet intellectiua* 7.152. & *sufficit, quod sit apprehensiua, vt moueatur voluntas ad operandum* 7. 153. *quando esse debeat indicatiua* 7.154. *ex duobus bonis æqualiter propositis potest voluntas eligere quod voluerit, & ex duobus inæqualiter propositis potest eligere minus bonum, seu minus efficaciter propositum* 7.158. & *seq. neque obiectum, neque eius cognitio est causa totalis volitionis* 7. 164. *probabile tamen est cognitionem obiecti concurrere partialiter, licet minus principaliter* 7.164. *adhuc tamen probabilius est voluntatem esse causam totalem suorum actuum.*

Voluntas circa quodcunque obiectum in via est libera saltim libertate exercitij 7.173. *etiam in patria retinet intrinsecè talem libertatem circa obiectum ipsum beatificum, & solum extrinsecè necessitatur ad eius fruitionem* 7.174. & 175.

Voluntas sibi ipsi imperat, & intellectui 7.191. *imperat appetitui sensitiuo politicè tamen, non dispoticè* 5.320. & 7.192. *imperat potentiæ motiuæ dispoticè* 7.192. *indirectè tandem, & per accidẽs imperat potentiæ vegetatiuæ* 7.193. *qua energia applicet inferiores potentias ad operandum* 7.195. *non eas physicè prædeterminat* 7.195. *sed eas mouet per quandam naturalem sympathiam* 7.198. *probabile etiam est eas mouere per concursum simultaneum ad earum operationes.* 7.197.

Voluntatis actus enumerantur 7. 176. *conditionati dantur & quinam sint* 7. 111. *ac etiam datur actus neuter veluti medius inter intentionem, & electionem* 7. 120. *qui tamen ab intentione latius sumpta non differt* 7. 176. *intentio & electio sunt præcipui actus voluntatis ad quos cæteri reducuntur* 7.177. *imperium est actus voluntatis* 7.185. *probabile est ab electione non distingui* 7. 190.

Voluntas intellectui nobilitate præstat 7.203. *intellectus habet rationem serui lucem præferentis, & voluntas Domini* 7. 211.

Voluntarium *quid sit, & quomodo à libero differat* 7.80. *positiuum, & priuatiuum* 7.87.

Voluptas *spectat ad appetitum sensitiuum* 5.322. *est passio appetitus sensitiui, non sensatio, aut qualitas* 5.334. *à quo causetur* 5.338.

Vox *per quid differat à sono, & sermone* 5. 131. *habet varia instrumentis* 5. 132. *quomodo definiatur* 5.133. *conuenit solum animalibus respirantibus. ibid. sub se tanquam speciem continet loquelam* 5.134.

INDEX DISPVTATIONVM, QVÆSTIONVM, ET ARTICVLORVM

In Libros de Generatione, & Corruptione.

QVÆSTIO PROŒMIALIS.

Quodnam sit horum librorum adæquatum subiectum. 273

DISPVTATIO I.

De Primis Qualitatibus.

Quæst. 1. AN Calor, Frigus, siccitas, & humiditas sint formæ positiuæ à rebus ipsis calidis, frigidis, &c. distinctæ. 278

Quæst. 2. An Calor, & Frigus, siccitas, & humiditas sint in omnibus corporibus formæ accidentales, an potius in quibusdam substantiales, & quomodo definiantur. 276

Artic. 1. In omnibus esse formas accidentales demonstratur. ibid.

Artic. 2. Explicantur definitiones istarum qualitatum ab Arist. traditæ. 278

Quæst. 3. An istæ Qualitates sint omnium primæ. 281

Quæst. 4. An omnibus istis Qualitatibus conueniat Actiuitas, & resistentia, & quomodo. 285

Quæst. 5. An Qualitates contrariæ possint esse simul in eodem subiecto, & quomodo. 285

Artic. 1. Contraria possunt simul coexistere naturaliter in gradibus remissis. 286

Artic. 2. Contraria possunt simul coexistere supernaturaliter in gradibus intensis. 288

Quæst. 6. Quænam ex his Qualitatibus conueniant Elementis, & in quo gradu. 290

Artic. 1. Singulis Elementis propriæ assignantur Qualitates. 290

Append. De Calore Aeris, & Frigiditate Terræ. 294

Artic. 2. Determinatur intensio qualitatum in singulis Elementis. 299

Quæst. 7. An qualitates Symbolæ Elementorum, aliorumque corporum sint eiusdem speciei. 299

DISPVTATIO II.

De Actione, & Reactione.

Quæst. 1. AN Simile possit agere in Simile. 301

Artic. 1. An requiratur dissimilitudo inter Agens, & Passum. 302

Artic. 2. An ista dissimilitudo debeat esse secundum proportionem maioris inæqualitatis. 304

Quæst. 2. An idem possit in seipsum agere Actione Vniuoca. 306

Artic. 1. An Qualitas per antiperistasim, & reflexionem intendatur. ibid.

Artic. 2. Assignantur causæ maioris Intensionis in antiperistasi, & Reflexione. 307

Quæst. 3. An omne Agens repatiatur in agendo. 310

Quæst. 4. De Sphæra, actiuitatis agentis. 312

Quæst. 5. De Terminis potentiarum. 314

DISPVTATIO III.

De Alteratione.

Quæst. 1. QVædam de Alteratione dilucidantur. 317

Quæst. 2. An Intensio fiat per realem acquisitionem qualitatis. 318

Artic. 1. Per intensionem noua qualitas acquiritur. 319

Artic. 2. In Intensione præcedens qualitas non deperditur. 321

Quæst. 3. An istæ partes intensiuæ qualitatis sint Homogeneç, vel ætherogeneæ. 323

Quæst. 4. Vbi completè explicatur tota compositio Intensionis, & extensionis qualitatis. 327

Quæst. 5. An Alteratio possit successiuè, & continuè fieri. 329

Quæst. 6. Consideratur Alteratio vt dispositio ad generationem substantialem. 331

DISPVTATIO IV.

De Rarefactione, & Condensatione.

Quæst. 1. AN per Rarefactionem, & condensationem aliquid acquiratur, vel deperdatur. 333

Quæst. 2. An per Rarefactionem, & Condensationem aliqua substantia acquiratur, vel deperdatur. 334

Quæst. 3. An per Rarefactionem acquiratur noua quantitas, & deperdatur per Condensationem. 342

Quæst. 4. An per Rarefactionem, & Condensationem acquiratur noua qualitas. 345

Quæst. 5. Quid reuera per Rarefactionem, & Condensationem tanquam terminus acquiratur. 347

Appendix de Motu locali. 354

DISPVTATIO V.

De Generatione, & Corruptione.

Quæst. 1. AN sint, & quid sint generatio, & corruptio substantialis. 356

Artic. 1. Generationem, & corruptionem substantialem extare in rerum natura, vbi de factione ex nihilo. 356

Artic. 2. Natura generationis substantialis declaratur. 359

Artic. 3. Corruptionis natura explanatur. 363

Quæst. 2. De subiecto, & termino generationis, & corruptionis. 368

Artic. 1. Assignatur subiectum, & terminus generationis. 368

Append. De Causalitate Materiæ & Formæ. 372

Artic. 2. De subiecto, & termino corruptionis. 374

Quæst. 3. An in rerum naturalium generatione, & interitu fiat resolutio vsque materiam primam. 376

Artic. 1. In viuentibus non fit statim resolutio vsque ad materiam primam. ibid.

Artic. 2. In cœteris compositis fit resolutio vsque ad materiam primam. 379

Quæst. 4. An generatio vnius sit corruptio alterius, & è contra, vbi de earum connexione, & ordine. 382

Quæst. 5. An generatio, & corruptio fiant in instanti, vel successiuè, vbi discutitur, num forma sub-

substantialis suscipiat magis, & minus. 386
Artic.1. Generatio, & corruptio successiuè fiunt, & in tempore. ibid.
Artic.2. Successionem generationis, & corruptionis non prouenire ab intrinseco formæ substantialis, quasi secundùm se suscipiat magis, & minus, sed ab extrinseco. 389
Quæst.6. De causis generationis,& corruptionis. 392
Quæst.7. An quod est corruptum possit denuò produci, & generari naturaliter, vel saltim supernaturaliter. 395
Artic.1. Resolutio quæsiti quo ad potentiam supernaturalem. ibid.
Artic.2. Resolutio quæsiti quo ad potentiam naturalem. 398
Quæst.8. An res adhuc existens diuina saltim virtute possit reproduci. 402

DISPVTATIO VI.

De elementorum generatione.

Quæst.1. AN elementa sint generabilia, & corruptibilia. 408
Quæst.2. An quodlibet elementorum ex quolibet alio elemento generari possit, & quomodo. 409
Quæst.3. An facilior, & citior sit transitus inter elementa symbola, quàm inter dissymbola. 411
Quæst.4. Num ex congressu duorum elementorum possit tertium oriri. 413

DISPVTATIO VII.

De generatione corporis mixti, seu de mixtione.

Quæst.1. QVid sit mixtio, miscibile, & mixtum. 414
Quæst.2. Quo pacto fiat alteratio præuia ad mixtionem. 415
Quæst.3. Quomodo elementa maneant in mixto. 416
Artic.1. Ostenditur, & explicatur continentia virtualis elementorum in mixto. 417
Artic.2. Soluuntur obiectiones. 419
Quæst.4. De temperamento mixtorum. 422
Quæst.5. De causis effectiuis mixtorum, vbi specialiter agitur de conuersione aquæ in vinum. 424
Quæst.6. De corruptione mixtorum, eiusque speciebus. 427

DISPVTATIO VIII.

De viuentium generatione, nutritione, & augmentatione.

Quæst.1. QVid sit, & qualis viuentium generatio. 428
Quæst.2. De causi generationis viuentium per propagationem productorum. 429
Artic.1. De semine. 430
Artic.2. Quomodo parentes concurrant ad generationem prolis. 432
Quæst.3. De causis generationis viuentium nascentium ex putri. 435
Quæst.4. De viuentium nutritione. 437
Artic.1. De nutrimento. 438
Artic.2. De potentia nutritiua, eiusque actu nutritionis. 440
Quæst.5. An per nutritionem acquiratur noua substantia. 442
Quæst.6. An nutritio continuò, & secundùm omnes viuentis partes fiat. 445
Quæst.7. An viuens toto tempore vitæ idem numero permaneat. 446
Quæst.8. De augmentatione. 450
Quæst.9. De diminutione,& morte viuentium. 453
Appendix Generalis. 457
Responsa ad obiectiones Poncij. 463

INDEX RERVM NOTABILIVM.

In Libros de Generatione, & Corruptione.

Numerus Prior significat Disputationem, posterior verò marginalem denotat numerum.

A

ACCIDENS nõ permanet idem in genito, quod fuerat in corrupto in compositis vnam dumtaxat formam habẽtibus 5.89.& seq. nec propria virtute, nec virtute substantiæ attingit generationem eius 5. 149. nequit esse nutrimentum 8.54.

ACTIO potest fieri in distans. 2.1. alia vniuoca, alia aequiuoca. 2.2. ad actionem non sufficit dissimilitudo in densitate, vel mole inter agens, & passum. 2.3. actio æquiuoca potest cadere inter similia virtualiter tam in specie, quam in gradu, vniuoca verò saltim requirit dissimilitudinem in gradu. 2.4. hæc dissimilitudo debet esse secundum proportionem maioris inæqualitatis. 2.15.

Ex suo conceptu formali semper importat influxum positiuum, & petit terminum realem per ipsam productum 5.39.

AER est humidus, & calidus suapte natura 1.66.& seq. & solum ab extrinseco frigidus 1.72. extra Arist. placitum probabile est esse dumtaxat humidum suapte natura, calidum autem, vel frigidum ab extrinseco ibid. est humidus in summo 1.76. calidus propè summum 1.80. potest se solo inseruire pro nutrimento. 8.54.

ÆTAS quid sit, & quotuplex. 8.127. anni antiquorum erant eiusdem rationis cum nostris. 8. 131. Antiqui Patres cur longius viuebant. 8.132.

AGENS potest agere in distans 2.1. aliud vniuocum, aliud æquiuocum. 2. 2. multipliciter potest esse simile, vel dissimile passo. ibid. vt agat, non sufficit, quod sit passo dissimile in densitate, vel mole. 2.3. agens æquiuocum potest agere in simile virtualiter tam in specie, quam in gradu vniuocum requirit saltim dissimilitudinem formalem in gradu. 2.4. hæc dissimilitudo debet esse secundum proportionem maioris inæqualitatis. 2. 15. agens agit secundum omnes partes, patitur tamen secundum aliquas, non necessariò secundum omnes 2.19. agens nequit in seipsum vniuocè agere. 2.23. neque actione recta, neque reflexa. 2.29. quando post actionem reassumit vires 7.58.

Quid sit sphæra actionis agentis 2.59. agens immediatè agit in totam sphæram quandoque vt causa totalis, quandoque vt partialis. 2.60. potest agens in superficie ambiente producere æqualem qualitatem illi, quam habet, vel saltim intensiorem, quam sit in partibus medij. 2.62. potest etiam quandoque in parte aliqua sphæræ vniformiter agere, licet regulariter agat vniformiter difformiter. 2.64. non statim agit in totam sphæram 3.73.

Potentia actiua agentis multipliciter potest terminari. 2.68. quo ad perfectionem est intrinsecè versus maximum terminata, & etiam versus minimum. 2.69. habet quoque terminum quo ad numerum actionum, 2.71. requirit etiam determinatam molem, & virtutem excedentem passi resistentiam. 2.72. si effectus in instanti est producibilis, talis terminus est intrinsecus, si in tempore, erit extrinsecus. ibid. in vltima superficie sphæræ agens producit indiuisibile extensiuum qualitatis cum aliqua intensione eiusdem. 2. 76. assignantur terimini aliarum potentiarum. 2.81. agens applicatum non impeditum continuè agit non per morulas interpolatas 3.63. quid agens producit in primo instanti. 3.71. & 72.

ALTERATIO multipliciter sumitur. 3.1 quid sit 3.2. differt à generatione. 3.3. si generatio esset impossibilis adhuc alteratio foret possibilis. 3.4. eius species quæ sint 3. 6. alia est intensiua, alia extensiua. 3.7. in intensione noua qualitas acquiritur, in remissione deperditur. 3.12. in aduentu huius nouæ qualitatis prior non amittitur, sed permanet, in remissione non totaliter destruitur, & alia de nouo generatur. 3.25. alteratio tam extensiua, quam intensiua potest fieri continuè, & successiuè. 3.62.

ANIMA etiam rationalis petit proprias dispositiones. 3.74. non tamen idcircò educitur de potentia materiæ, sed de foris venit 5.143. est immortalis, & cum semel à corpore abit, non amplius per circulationem redit in corpora humana 5.168. & hoc verum est etiam in Arist. sententia 5. 169. absurdus est in Philosophia tenere animam immortalem cum debito redeundi in corpora humana, quam ipsam absolutè mortalem asserere 5.158. & 172. vtrumque impium, & nostræ fidei perniciosum ex æquo ibid.

ANIMALIS organizatio in vtero 8.28. & 29. eiusdem gestatio in vtero, & natiuitas. 8.31.

ANNIHILATIO quid sit, & quomodò à corruptione differat. 5.42. quare nihil sit terminus eius. 5.43. & seq. an panis in Eucharistia dici possit annihilari. 5.44.

ANTIPERISTASIS quid sit. 2.24. per ipsam intenditur qualitas 2.26. causa efficiens huius intensionis assignatur. 2.32. & seq.

AQVA est humida, & frigida 1.69. frigida in summo 1.76. humida propè summum. 1.80. qua ratione extinguat ignem 1.88. potest in vinum conuerti. 7.52. potest se sola inseruire pro nutrimento. 8.54.

AVGMENTATIO sumitur bifariam. 8.102. augmentationis propriè dictæ conditiones ibid. quot in eius exercitio interueniant ibid. in quo formaliter consistat. 8.104. est verè, ac propriè motus. 8.107. est actio productiua quantitatis partialis 8.108. differt à nutritione 8.105. non est formaliter extensio localis 8. 106. continuatio nouæ quantitatis cum alia non est eius acquisitio 8. 111. non durat toto tempore vitæ 112. periodus durationis eius ibid. eius causa assignatur 8.114.

C

CALIDA definitur, & eius definitio declaratur 1.18. & seq. in summo competit igni 1.76. aeri propè summum 1. 80. cælestis, & elementaris sunt eiusdem speciei 1.86. item vitalis, seu animalis 1.87. caloris vitalis acceptio duplex valdè notabilis 1. 91. actiuè concurrit ad eductionem form substantialis, extenuationem, & terminationem partium. 7.10.

Calor innatus, & naturalis quid sit, & in quo resideat. 8. 50. quomodo consumat humidum radicale. 8.51. agit in illud 8. 122. caloris naturalis actiones duplicis generis. 8.144.

COCTIO quid sit 64. eius effectus ib. eius species. 8.65. coctiones præcedentes nutritionis actum quot. 8.67.

COMPLEXIO quid, & quotuplex. 7.41. sanguinea magis confert ad vitam. 8.121.

COMPOSITIO, & COMPOSITVM dupliciter sumi possunt, quæ duplex acceptio valde notanda est. 5.61.

CONTRARIA in gradibus remissis possunt naturaliter simul esse in eodem subiecto 1.45. & in eodem possunt simul exerceri motus contrarij ad qualitates contrarias in eisdem gradibus 1.51. opponuntur ex suis entitatibus formalibus, & non tantum ex graduum intensione 1.53. expulsio tantum aptitudinaliter est per se effectus contrarietatis, non actualis ib. supernaturaliter possunt simul esse etiam in gradibus intensis 1. 57. quædam, tamen nec in gradibus intensis, nec remissis simul esse possunt, nec naturaliter, nec supernaturaliter 1. 54. vnum contrarium ex se refugit aliud 2.33. & 34. nec per se, nec per accidens aliud contrarium causat. 3.28.

CONVERSIO quid sit, & per quid à generatione differat 5. 22. & 31. eucharistica quo sensu dicatur substantialis, & transubstantiatio 5. 585.

CORPVS mixtum est subiectum in his libris. q. proœm. 2. organicum non importat solam materiam primam cum accidentium varietate 5.80. sed cum forma corporeitatis, seu mixtionis ib. corpus pro altera parte non ponitur directè in prædicamento 5.81.

Corporis animalis organizatio. 8.28. & 29. eiusdem animatio ibid.

CRO-

CORRVPTIO substantialis datur in rerum natura 5.2 sumi potest in ratione mutationis, vel actionis destructiuæ 5. 35. non est vna mutatio cum generatione, sed diuersa, & illi opposita ibid est vera, & realis mutatio, licet non positiua 5. 36. in ratione destructionis non importat actionem distinctam à generatione 5. 39. quo sensu eadem actio sit vnius formæ generatiua, & alterius destructiua 5.40. definitur sub ratione mutationis 5.42. quo pacto ab unnihilatione secernatur 5.43. quo pacto à generatione 5. 45. definitur sub ratione actionis destructiuæ ibid. respectu naturæ vniuersalis est naturalis, & etiam aliquo modo per se intenta saltim secundariò 5. 46. respectu naturæ particularis in vno sensu dici potest naturalis, in alio non 5. 47. eius subiectum, ac terminus assignantur tam sub ratione nutritionis, quàm destructiuæ actionis 5. 64. & etiam causa efficiens 5. 153.

Corruptio mixti alia naturalis, alia violenta 7.63.

CORRVPTIO idem numero potest reproduci siue sit permanēs siue successiuum supernaturaliter 5.155. non autem naturaliter secundum communem naturæ cursum 5. 167. nulla tamen impotentia intrinseca assignari potest ex parte causarum naturalium, sed solum extrinsecum impedimentum 5. 173. quamdiu res existit nec naturaliter, nec supernaturaliter potest reproduci 5. 181.

CREATIO quid sit, & quomodo à generatione distinguatur 5.26.

D

DENSITAS iuuat ad agendum, non tamen supra vires agentis. 2. 11. vide Rarum, & Densum.

Dentes nutriuntur etiam transacto incrementi tempore 8. 92.

DEVS non est alienum à Philosopho ad Deum recurrere in quibusdam casibus, vt ad auctorem naturæ 5. 151. hoc tamen fieri non debet, nisi in casu magnæ necessitatis 5. 147.

DIGESTIO, Vide Coctio.

DIMINVTIO est formaliter motus deperditiuus. 8. 117.

DISPOSITIO quomodo dispositiones concurrant ad generationem substantialem 5. 95. doctrina de dispositionibus apud Thomistas valdè inconsequens 5. 97. quid sit intelligendum per dispositionem vltimam 5. 123. alia inseruit eductioni formæ, alia conseruationi, alia operationi. 2. 75. alia spectat ad naturam specificam, alia ad indiuidualem 3. 76. quomodo incipiant, & desinant. 3. 81. & seq. quæ præcedunt generationem fiunt ab agente, quæ subsequuntur fiunt à forma genita. 3. 77. quo pacto terminentur in intensione, & extensione. 3. 78. & seq.

DISSIMILITVDO inter agens, & passum multiplex. 2. 2. alia est secundum proportionem æqualitatis, alia secundum proportionem maioris inæqualitatis, & alia secundum proportionem minoris inæqualitatis. 2. 14.

E

EFfectus quamdiu existit nequit denuò reproduci, nec naturaliter, nec supernaturaliter 5. 181. corruptus autem potest reparari idem numero saltim à potentia supernaturali 5. 155.

Elementa singula proprias habent qualitates eis connaturales 1. 63. & binæ non contrariæ singulis necessario assignantur 1. 64. eas habent à proprijs substantialibus formis, non autem totaliter à Cœlo 1. 70. vna qualitas conuenit illis in summo 1. 76. altera prope summum 1. 80. esto probabile sit quibusdam vtramque in summo conuenire 1. 82. qualitas elemento conueniens citra summum non est remissa per admixtionem contrarij 1. 81.

Elementa sunt corpora miscibilia concurrentia ad mixtionem. 7. 6. possunt omnia concurrere, non est tamen necesse. ibid. & 37. virtualiter remanent in mixto. 7. 18. tam virtualitate accidentali, quam substantiali 7. 23. & 24. quo pacto vnum elementum præualet in mixto. 7. 25. sunt generabilia, & corruptibilia 6. 2. ex quolibet potest aliud quodcumque generari immediatè, siue sint simbola, siue dissimbola 6. 8. quænam sint simbola, ac dissimbola elementa 6. 57. facilior & citior est transitus inter elementa simbola quam dissimbola ibid. variæ rationes huius transitus 6. 18. & seq. vera ratio assignatur 6. 22. licet ex congressu elementorum simbolorum nequeat tertium specie diuersum ab eis emergere, benè tamen potest ex congressu dissimbolorum 6. 25. quænam sit causa efficiens in tali casu tertij illius elementi. 6. 31.

Elementa singula possunt inseruire pro nutrimento. 8. 54.

F

FAmes quid sit, & quænam eius causæ 8. 70.

Fæmina actiuè concurrit ad generationem. 8. 22. etiam ad organizationem corporis tam vi seminis, quam virtute propria, præter ouiparam. 8. 30. immediate quoque ad eductionem animæ materialis, & informationem. 8. 32.

Forma quælibet substantialis determinat sibi proprias dispositiones 3. 74. quasdam sibi determinat ratione speciei, quasdam ratione indiuidui 3. 75. & 76 materialis non fit ex nihilo, sed ex materia, tanquam ex subiecto 5. 15. & 143. & hoc sufficit ad excludendam factionem ex nihilo 5. 16. quælibet talis est corruptibilis, non æterna 5. 66. ac etiam generabilis 6. 144. plures formæ substantiales subordinatæ dantur in viuentibus 5. 78. forma noua pro nullo instanti consistit cum veteri in eadem materia 5. 109. explicatur modus, quo vnam alteram expellit 5. 100. forma substantialis non suscipit magis, & minus 5. 127. nec diuisibiliter, nec indiuisibiliter, nec simul, nec successiuè 5. 132. quid re vera importet suscipere magis, & minus 5. 135. formarum seminarium, & inchoationes non debent admitti 5. 143. & seq. producitur ab agente immediato, non à separato 5. 145. in formis duplex processus 8. 10.

Frigus est forma positiua, & non sola priuatio caloris 1. 2. definitur, & eius definitio declaratur 1. 18. & seq. aquæ competit in summo 1. 76. terræ propè summum, esto etiam oppositum sit probabile 1. 82. non est adæquata congelationis causa 1. 76. per se, & actiuè concurrit ad eductionem formæ substantialis, & terminationem partium 7. 10.

G

GEneratio substantialis datur in rerum natura 5. 2. differt ab alteratione 3. 3. sumi potest in ratione productionis, vel mutationis 5. 18. quo sensu vna non includit essentialiter aliam, immo sunt abinuicem separabiles 5. 19. definitur sub ratione productionis 5. 22. etiam sub hac ratione est actio distincta ab alteratione 5. 24. eius terminus propriè est compositum, non forma, quæ potius est terminus eductionis 5. 24. & est terminus adeò ei appropriatus, vt nequeat creatione produci propriè dicta 5. 27. qua ratione distinguatur a creatione 5. 26. definitur sub ratione mutationis 5. 31. ad eum vt sic requiritur quod priuatio præcedat duratione formam in materia 5. 19. definitur sub ratione conuersionis quod sit mutatio totius in totum nullo sensibili remanente, vt subiecto eodem, quæ definitio adamussim explicatur 5. 32. & seq. subiectum eius in ratione mutationis est materia, terminus forma de nouo acquisita, non compositum 5. 49. in ratione productionis, seu actionis subiectum eius est generans, terminus totalis & qui compositum, formalis, & quo forma, non vnio 5. 51. compositum est talis terminus non solum, vt includit naturam, sed etiam singularitatem 5. 52. subsistentia vero est terminus dumtaxat extrinsecus, & mediatus ibid. non est necesse terminum formalem in generationem accipere esse de nouo per eam 5. 53.

Generatio vnius est corruptio alterius potest intelligi formaliter, causaliter, & concomitanter 5. 100. explicatur in sensu concomitante 5. 103. qualiter veritatem habeat in omni generatione, & corruptione substantiali ibid. non autem in accidentali 5. 104. connexio generationis cum corruptione non præcisè ex causa materiali desumenda est, sed præsertim ex efficiente 5. 103. explicatur in sensu causali 5. 106. introductio formæ nouæ præcedit expulsionem antiquæ non è contra 5. 107. explicatur in sensu formali 5. 114. generationis causa efficiens assignatur 5. 145. & 148.

Generatio, & corruptio inanimatorum successiuè fiunt, & in tempore 2. 85. 116. quid sufficiat ad successiuam formæ introductionem 5. 121. talis successio non euenit ex intrinseca latitudine formæ substantialis, sed ab extrinseco ratione præuiarum dispositionum 5. 127. ideo dici solent successiuæ per accidens 5. 126.

Generatio viuentium quid sit 8. 1. cur Spiritus Sancti productio in diuinis non sit generatio 8. 2. & 3. qualis, & quanta in viuentibus debeat esse similitudo inter generans, & genitum 8. 7.

Genitores ambo actiuè concurrunt ad generationem 8. 22. ambo debent concurrere ad generationem naturalem prolis, si sunt distincti in sexum virilem, & fœmineum 8. 26. sunt causæ essentialiter subordinatæ 8. 27. habent potentias, actiuas specie diuersas ibid. alij viuipari, alij ouipari, alij vermipari. 8. 30. attingunt medio semine organizationem corporis. ibid. non attingunt vnionem animæ rationalis. 8. 33.

Gradus quotuplex sit. 3. 52. in qualitate quid sit. ibid. quot reperiuntur. 3. 53. sunt homogenei 3. 37.

H

HVmiditas forma actiua, & non tantum passiua 1. 3. definitur, ac eius definitio declaratur 1. 18. & seq. aeri conuenit

uenit in summo 1.76.aquæ propè summum.1.80. duplex eius acceptio valdè notabilis 1.78. actiuè concurrit ad eductionem formæ substantialis, ad terminationem verò, & extenuationem partium passiuè 7. 10.

Humidum aliud radicale aliud nutrimentale 8.120.item aliud aqueum, aliud aereum 8. 121. aereum magis confert ad vitam ibidem.

Humores in corpore possunt esse nutrimentum eiusdem 8. 52. in corpore sunt quatuor, & quid singuli. 8.68.

I

IEcur quid 8.68.

Ignis est calidus, & siccus 1.65. calidus in summo 1. 76. siccus propè summum, esto probabiliter sustineri possit esse quoque siccum in summo 1.82.forsan potest esse nutrimentum 8.54. & 58.

Intensio qualitatis, vide qualitas. Alteratio.

L

LAc reperitur etiam in hominibus. 8.23.

Lignum vitæ quam virtutem habuerit conseruandi hominem longæuum 8. 135.

Lumen non intenditur in medio accedente alio luminoso 2.12.

M

MAter, vide Fœmina, non attingit vnionem animæ rationalis. 8.33.

Materia habet actum entitatiuum 5.6. est subiectum generationis substantialis sub ratione mutationis 5.31. & sub hac acceptione generationis potest denominari materia generari. 5. 34.

Mixtio quid sit, & quotuplex 7. mixtio propriissimè sumpta definitur. 7.4. non distinguitur essentialiter à generatione mixtorum, quæ fiunt ex alijs mixtis 7.5.

Miscibilia quæ sint, & quas requirant conditiones 7.2. quatuor alementa sunt propriè miscibilia. 7.6. possunt omnia concurrere ad mixtionem, non est hoc necessarium. ibid. & 37 liquores an sint miscibilia. 7.7.

Mixtum quid sit, & quotuplex 7. 3. virtualiter continet elementa. 7.18. virtualitate tam accidentali, quam substantiali. 7.23. & 24. formaliter continet primas qualitates. ibid. non necessariò fit ex omnibus elementis. 3. 37. vnum mixtum potest aliud simile generare, non tamen hæc virtus omnibus conuenit 7. 52.

Moles inuat ad agendum, non tamen supra vires agentis 2.11.

Mors alia naturalis, alia violenta. 8. 120. violenta quomodo contingat. ibid. necessariò conuenit viuenti. 8. 125. causæ mortis naturalis assignantur. ibid. & seq.

Motus contrarij ad contrarias qualitates in gradibus remissis possunt simul exerceri circa idem subiectum 1. 51. idem numero potest à Deo reproduci 5.156. eius vnitas, & identitas non pendet essentialiter à tempore extrinsece 5.162. & seq.

Mutatio vniuocè conuenit positiuæ, & deperditiuæ 5. 42. non dicit ex se conceptum necessariò positiuum, sed à positiuo, & priuatiuo præscindit ibid.

N

NIhil fit ex nihilo quo sensu intelligendum sit. 5. 12. est propositio ab Aristotele prolata etiam de mente propria. 5.16.

Nutrimentum quid sit, & quotuplex. 8. 52. quo sensu debeat crassescere. 8.61.

Potentia nutritiua quid sit 8.62. aliæ virtutes ei inseruientes. 8.63.

Nutritio duplex impropria, & propria. 8.49. & seq. nutritionis actus qui propriè fit. 8. 72. in nutritione fit acquisitio propriæ materiæ, & formæ. 8. 76. digestiones præcedentes nutritionis actum quot. 8.67. nutritio est successiua, non instantanea 8. 86. non fit continuò, & sine intermissione 8. 87. nec secundum omnes partes proportionales, sed aliquotas. 8.91.

O

OBiectum horum librorum assignantur. q. proœm. 2.

Odor dupliciter sumi potest. 8. 53. vt significat odoriferam exhalationem probabile est non esse nutrimentum. 8.54.

Ossa nutriuntur etiam transacto incrementi tempore. 8. 92.

P

PAcafiatæ quid sint. 8. 22.

Pater actiuè, & passiuè concurrit ad organizationem corporis vi seminis, non propria virtute. 8.38. probabile est etiam vi seminis attingere eductionem animæ materialis. 8. 32. non attingit vnionem rationalis animæ. 8.33.

Pori dantur in corpore. 8.90.

Potentia agentis vide Agens. Potentia nutritiua; vide Nutrimentum.

Priuatio quomodo intelligatur à priuatione ad habitum non dari regressum. 5.178.

Putredo quid sit. 7.64. quæ requiratur. ibid. definitio Aristot. est causalis. 7.65. calor ambientis est causa putredinis, non frigus. 7. 67. per quid putredo differat à combustione. ibid. quæ putrescunt. 7. 66. & 68. cur in putrefactione frequentius generentur animalia. ibid.

Q

QValitas habet partes intensiuas homogeneas. 3.37. quomodo intendatur, & remittatur, vide Alteratio.

Primæ qualitates sunt formæ positiuæ 1.2. à corporibus ipsis reipsa condistinctæ 1.4. sunt in eis formæ accidentales, non substantiales 1.9. & seq. definiuntur, ac eorum definitiones declarantur 1.18. & seq. sunt quatuor, nec aliæ dantur virtuales in elementis priores illis 1.27. dantur tamen in mixtis 1.30. inter sensibiles, & caducas illæ quatuor sunt omnium primæ 1.32. quo sensu dicantur primæ ibid. & seq. singulæ habent potentiam actiuam vniuocam ad agendum in contrariam 1.37. in actiuitate talem seruant ordinem vt calor sit alijs omnibus actiuior, deinde frigus, postea humiditas, & tandem siccitas ibidem in resistentia verò seruant ordinem oppositum 1.39. quo sensu siccitas, & humiditas dici soleant qualitates passiuæ 1.38. prædictus ordo agendi, & resistendi variari potest ex varia ipsarum combinatione 1.41. contrariæ, possunt simul coexistere in gradibus remissis naturaliter 1.45. neque ex contrarijs in esse remisso fit simplex quædam tertia qualitas media 1. 47. possunt indifferenter coexistere tam in gradibus æqualibus, quam inæqualibus 1. 49. non solum in fieri, & in pugna, sed etiam in esse quieto 1. 50. non tantum qualitates actiuæ, sed etiam non actiuæ ibid. supernaturaliter verò esse possunt simul etiam in gradibus intensis 1. 57. binæ non contrariæ naturaliter conueniunt singulis elementis 1.64. vna in summo 1. 76. altera propè summum 1.80. & hæc non est remissa per admixtionem contrarij 1.81. probabile tamen est in quibusdam elementis vtramque in summo reperiri.

Quænam sint simbolæ, & quæ dissimbolæ qualitates 1.83. simbolæ in quibuscunque corporibus sunt eiusdem speciei specialissimæ 1.84.

Qualitas alia intensiua, alia extensiua. 3. 51. intensiua componitur ex gradibus ibidem, & seq. dantur in qualitate indiuisibilia continuatiua partium tam intensionis, quam extensionis, & terminatiua. 3.58. hæc indiuisibilia sunt triplicis generis 3.59. qualitas spiritualis cur nequeat extendi. 3. 60.

Qualitates quædam sunt noxiæ substantiali formæ, quædam proficuæ. 4. 74. & seq. omnes quatuor primæ qualitates actiuè vt instrumenta concurrunt ad eductionem formæ substantialis, ad extenuationem verò, & terminationem partium calor, & frigus per se actiuè concurrunt, humidum vero, & siccum passiuè 7 10.

Quantitas dupliciter acquiritur, & deperditur 8.116.

R

RArefactio, & Condensatio verè contingunt in rerum natura 4.1. non fiunt beneficio vacuitatis, ac repletionis eius, neque per penetrationem, & eductionem partium eiusdem corporis, sed per aliquid reuera additum, vel deperditum in corporibus 4.2. & seq. & hoc non est substantia extranea in poros corporum rarescentium intrusa, aut exclusa dum condensantur, si proprie de illis sit sermo 4. numer. 8. & seq. multiplex est acceptio rari, & densi valdè notabilis 4. 15. non producitur noua quantitas in rarefactione, nec in condensatione corrumpitur neque totaliter, neque partialiter 4. 20. nec per eas acquiritur noua qualitas, vt per se terminus talium mutationum 4. 32. sed tantum noua extensio localis partium locati maior, vel minor ad prædicamentum ipsius pertinens 4. 41. vnde propriè, & formaliter sunt motus locales

eales ad situm 4. 42. & 50. *quo sensu possit Deus exiguum corpus absque rarefactione, & additione materiæ in magnam molem ampliare*. 4. 52.

RARVM & DENSVM non spectant ad prædicamentum qualitatis 4. 32. *sed ad cathegoream situs* 4.41. *eorum definitiones explicantur* 4.37. *quod est tardum, & velox in quantitate successiua, est rarum & densum in permanenti* 4.4. & 43.

REACTIO quid sit, eiusque conditiones. 2.44. *multipliciter accidit*. 2.45. *non datur in generatione, nec in auctione* 2.46. *potest dari in alteratione secundum eandem partem, & contrarietatem, ac etiam in motu locali* 2.47. & 48. *quando agens potest ad reactionem reassumit vires*. 7. 58.

REFLEXIO quid sit. 2.25. *alia recta, alia obliqua*. *ib. per ipsam intenditur qualitas*. 2.27. *causa efficiens huius intensionis est primum agens*. 2. 39.

REMISSIO vide Alteratio, est motus formaliter deperditiuus 8.119.

RESISTENTIA quid sit, & quotuplex 1.35. & 36. *licet semper sit minor actione contrariæ qualitatis, non tamen semper est minor actione propria* 1.41. *quando exercetur à passo erga agens*. 2.21.

RESOLVTIO vide Mors.

RESVRRECTIO mortuorum supernaturalis. 5.178.

S

SANGVIS menstruus quid 8. 21.

Semen quid sit 8.10. & 11. *non est animatum* 8.17 *ipsius vasa assignantur*. 8.22.

SICCITAS est forma positiua, non sola priuatio humiditatis 1. 2. *est ipsa quoque forma actiua* 1. 3. *definitur, ac eius definitio declaratur* 1.18. & *sequent. terræ competit in summo* 1. 76. *igni propè summum, esto etiam oppositum sit probabile*. 1.82. *per se concurrit, & actiuè ad eductionem formæ substantialis, ad extenuationem verò, & terminationem partium passiuè*. 7.10.

SIMILITVDO inter agens, & passum multiplex. 2.2.

SITIS quid sit, & quænam eius causæ. 8.73.

SVDOR quid. 8.70. *eius causæ ibid*.

T

TEMPERAMENTVM quid, & quotuplex. 3.41. & 42. *dantur de facto octo temperamenta difformia, nec naturaliter repugnat temperamentum æquale ad pondus*. 3.43. *non est tamen euidens dari de facto*. 7.46.

TEMPVS idem numero potest à Deo reproduci 5.155. & 165

TERMINI potentiarum ſuè assignantur. 2.28. & *seqq*.

TERRA est sicca, & frigida 1.69. *sicca in summo* 1.76. *frigida propè summum, licet probabiliter sustineri possit esse quoq; in summo frigidam* 1.82. *potest se sola inseruire pro nutrimento*. 8.54.

TOTVM realiter à partibus unitis distinguitur 5.62. *verus, & legitimus sensus huiusmodi distinctionis* 5.63.

V

VENARVM origo quæ. 8.68. *Caua vena quæ* 8.69.

VENTER an frigidior in æstate, & calidior in hyeme. 2.37.

VINVM potest aquam in se conuertere. 7. 52. *potest inseruire pro nutrimento* 8. 54.

VITA alia accidentalis, alia substantialis. 8. 120.

VIVENS habet necessitatem moriendi. 8.125. & 126. *in viuentibus non fit resolutio vsque ad materiam primam statim, ac immediatè* 5. 78. *benè tamen in cæteris compositi* 5. 89. *mediatè verò fit etiam in ipsis viuentibus* 5. 88. *fit quoddam per propagationem, quoddam ex putri, quoddam vtroque modo*. 8. 36. *aliud perfectum, aliud imperfectum. ibid. habet intrinsecum principium corruptionis*. 8.122.

Viuentia ex putri genita habent causam finalem 8.36. *ipsorum causa effectiua est Deus*. 8.38. *materialis est substantia putrescens concocta, formalis est anima. ibid. quæ simul sunt ex semine generabilia, & ex putri, sunt eiusdem speciei*. 841.

Viuens quomodo idem numero perseueret toto tempore vitæ 8. 46. *quanto tempore potest viuere sine cibo*. 8.87. & *seq. non nutritur secundum omnes partes proportionales*. 8.91.

VNIO non est terminus formalis generationis, nec in ratione mutationis, nec productionis, sed forma dumtaxat 5.49.50. & *seq. sed est terminus vnitionis* 5.61.

INDEX DISPVTATIONVM, QVÆSTIONVM, ET ARTICVLORVM

In Libros de Cœlo.

QVÆSTIO PROŒMIALIS.

Quodnam sit horum librorum adæquatum subiectum . 500

DISPVTATIO I.

De corpore Simplici.

Quæst.1. QVid sit corpus simplex , & quotuplex , vbi de mundi vnitate . 501
Artic.1. Ostenditur quidditas corporis simplicis in communi . ibid.
Artic.2. Numerus simplicium corporum declaratur . 502
Quæst.2. Quem ordinem seruent inter se ista corpora simplicia , & an vnum per se constituant mundum appellatum. 502
Quæst.3. An mundus habuerit esse à se, vel ab alio . 503
Quæst.4. De figura, & perfectione mundi . 504
Quæst.5. De inceptione, & desitione mundi . 505
Artic.1. Ostenditur inceptio mundi temporanea . 505
Artic.2. Mundi desitio declaratur . 507

DISPVTATIO II.

De corpore Cœlesti.

Quæst.1. DE structura , & numero cœlestium corporum . 508
Artic.1. Structura cœlestis sphæræ declaratur . 508
Artic.2. Numerus cœlorum proponitur . 509
Quæst.2. De essentia, & natura cœlestium corporum . 512
Artic.1. An corpus cœleste sit ex materia , & forma compositum . ibid.
Artic.2. An materia cœli sit eiusdem rationis cum sublunari, & eius forma sit anima . 514
Artic.3. De Astris , vbi de via lactea , maculis Solis , & Lunæ. 516
Artic.4. Quo pacto cœlestia corpora inter se differant . 518
Quæst.3. De incorruptibilitate, & perfectione cœlestium corporum . 519
Quæst.4. De motu locali cœlorum . 521
Artic.1. Quænam cœlestia corpora , & quot motibus moueantur. ibid.
Artic.2. An motus cœli sit naturalis . 522
Artic.3. An cœlum à principio intrinseco , vel extrinseco moueatur. 523
Artic.4. Numerus Motorum orbium statuitur . 523
Quæst.5. Quid sint lux , & lumen , & quibus conueniant in cœlis , vbi de scintillatione , & Eclypsi . 525
Quæst.6. De quibusdam alijs accidentibus cœlorum , & an specie à sublunaribus differant . 528
Quæst.7. De cœlestium corporum actionibus in sublunaria . 530
Artic.1. Quæ cœlestia corpora agant in hæc inferiora . 530
Artic.2. Quinam effectus producantur ab astris . 531
Artic.3. Quid possint Astrologi ex siderum obseruatione præcognoscere . 535
Artic.4. Quibus instrumentis cœli influant in hæc inferiora . 537

DISPVTATIO III.

De grauibus , & leuibus .

Quæst.1. QVid sint grauitas, & leuitas, & num quælibet sit vna specie . 541
Quæst.2. A quo grauia , & leuia moueantur ad propria loca . 543
Quæst.3. Explicantur , proprietates quædam motus naturalis grauium , & leuium , præcipuè quo ad velocitatem . 546
Quæst.4. An grauia , & leuia in proprijs locis grauitent, & leuitent . 550
Quæst.5. A quo moueantur violenter proiecta . 551
Quæst.6. An detur quies in puncto reflexionis ; 554
Dubium appendix . An duo corpora pura possint immediatè se tangere . 556

DISPVTATIO IV.

De elementis in particulari, vbi etiam de Metheoris .

Quæst.1. QVædam elementis communia declarantur . 559
Quæst.2. De igne, & Metheoris igneis . 561
Artic.1. An verè detur elementum ignis , & extet sub concauo Lunæ , ac ad eius motum moueatur . ibid.
Artic.2. De motu ignis in orbem sub concauo Lunæ. 564
Artic.3. An ignis inferior sit verus ignis , & eiusdem speciei cum superiori . 565
Artic.4. Vbi de cometis . 566
Artic.5. De reliquis impressionibus ignitis. 571
Quæst.3. De aere, ac Metheoris aereis . 574
Artic.1. De regionibus aeris . ibid.
Artic.2. Vbi de Ventis . 576
Artic.3. De Iride , alijsque imaginibus in aere apparentibus. 578
Quæst.4. De aqua, & terra, eorumque Metheoris . 581
Artic.1. An terra sit altior mari . 582
Artic.2. An globus ex terra, & aqua conflatus habeat idem centrum cum vniuerso, vbi de trepidatione terræ. 583
Artic.3. An globus iste ex terra , & aqua compactus moueatur circulariter . 584
Artic.4. Vbi de Aquis . 587
Artic.5. De Metheoris aqueis . 589
Artic.6. Vbi de terra . 592
Artic.7. De Metheoris terreis . 597

INDEX RERVM NOTABILIVM.

In Libros de Cœlo, & Metheoris.

Numerus Prior significat Disputationem, posterior verò marginalem numerum.

A

ACCIDENS quo sensu sit tempore posterius substantia. 1.37.

AERIS elementum in tres distribuitur regiones. 4.66. termini, penes quos distinguuntur, non sunt immobiles, & fixi. ibid. secunda regio quorundam montium cacumina non attingit. 4.67. nedum situ, sed etiam secundum accidentales affectiones distinguuntur. 4.68. media regio perpetuò frigida est. 4.68. vera causa frigiditatis eius. 4.69.

ÆQVINOCTIALIS quid sit, & quando fiat æquinoctium. 2.6.

ANIMA non producitur à cælis. 2.200.

ANTIPODES reperiuntur. 4.160. alij dicuntur Antæci, alij Periæci. ibid.

AQVA an sit supra cælos 2.37. an excedat terram. 4.96. quo pacto cum terra vnum globum constituit. 4.95. est depressior quam terra. 4.100. mouetur motu æquilibrationis. 4.129.

ARS chimica an possit efficere metalla. 4.189. & seq.

ASTRA non sunt elementaris naturæ, sed secundum Arist. sunt corpora simplicia, secundum Theologos ex materia, & forma composita. 2.74. à cælis differunt in opacitate, & diaphaneitate, non in densitate. 2.76. alia sunt fixa, alia errantia. 2.77. fixorum numerus, & magnitudo. 2.78. astra secundum Arist. inter se, & à cælis specie differunt, secundum veritatem à cælis specie differunt inter se aliqua specie, & aliqua solo numero 2.98. sunt intrinsecè corruptibilia, sed extrinsecè incorruptibilia. 2.110. an de nouo aliqua astra fiant. 1.112. & seq. sunt imperfectiora viuentibus. 2.119.

Mouentur ad motum orbium. 2.128. probabile est in seipsis etiam moueri. ibid. quænam, & cur scintillent. 2.163. & seq. sunt sphericæ figuræ. 2.175. non sunt perfectè opaca. 2.176.

Astra omnia influunt in hæc inferiora. 2.185. quædam per se producunt etiam frigus, & humiditatem. 2.192. quasdam quoque substantiales formas. 2.196. non tamen animam. 2.200. nec formam corporeitatis perfectorum viuentium totaliter. 2.201. quid possint in homine causare. 2.207. & seq. quid possit ex cognitione astrorum præsagiri iurè habetur. 2.212. & seq. per lumen non producunt calorem. 2.239. agunt per occultas influentias. 2.243.

ASTROLOGIA iudiciaria an sit licita. 2.213. & seq.

AXIS quid sit. 2.3.

C

CALIGO. Vide Nebula.

CALOR quo pacto fiat à motu. 2.235. & seq. non producitur à luce. vel lumine. 2.239.

CAPRA saltans quid sit, & quomodo fiat. 4.60.

CASTOR, & Pollux quid sit, & quomodo fiat. 4.60.

CENTRVM quid sit. 2.3. est duplex magnitudinis, & grauitatis. 4.105. vtrumque est duplex, Physicum, & Mathematicum. 4.106. an centrum vniuersi sit idem cum centro terræ. 4.108.

COELVM est effectiuè à Deo etiam secundum Arist. 1.23. tripliciter sumitur. 2.49. numerus cælorum. 2.30. & seq. cælum non est elementaris naturæ. 2.39. secundum Philosophos non est compositum ex materia & forma, sed tantum secundum Theologos. 2.41. Materia cæli est eiusdem rationis cum sublunari. 2.57. forma cæli non est anima. 2.62. cæli secundum Arist. specie differant, secundum veritatem tantum numero, ab astris vero specie. 2.98. quam perfectionem quodlibet cælum habeat. 2.108. est imperfectius quolibet viuente. 2.119. secundum veritatem cælum est intrinsecè corruptibile, & extrinsecè incorruptibile. 2.110.

Cæli circulariter mouentur. 2.127. primo mobili inferiores vnico mouentur motu reali, sed attemperato. 2.129. naturaliter mouentur. 2.135. si pars cæli extraheretur à proprio loco, neutraliter moueretur. 2.137. mouentur ab extrinseco, non ab intrinseco. 2.138. motores sunt intelligentiæ. 1.141. primum mobile secum rapit inferiores orbes. ibid. non mouetur à Deo immediatè. 2.143. quodlibet cælum proprium habet motorem. 2.147. Motor mouet per potentiam motricem formaliter ab intellectu, & voluntate distinctam. 2.148. probabile est, quod imprimat impulsum. ibid. Velocitas motus cælestis. ibid. non est cælo ratio, vel conditio simpliciter agendi. 2.229.

Cæli præter Empyreum non sunt lucidi. 2.157. non habent primas qualitates, neque quæ ex mixtione illarum proueniunt. 2.171. non causant sonum ex motu. 2.172. sunt sphæricæ figuræ 2.174. non habent differentias positionum propriè sed similitudinariè. 2.178. accidentia cælestibus, & sublunaribus communia sunt eiusdem speciei. 2.181.

Cæli præter primum mobile non influunt in hæc inferiora. 2.185.

CHIROMANTIA an sit licita. 2.212.

CIRCVLI cæli alij maiores, alij minores, illi sunt sex, isti sunt quatuor. 2.3.

CLIMA quid sit, & quotuplex 4.165. habet longitudinem, & latitudinem. ibid.

COLOR verus quomodo ab apparente differat. 2.171.

COLVRI quid sint. 2.12.

COMETES Metheorum principale inter ignea. 4.34. non est vna erratica stella, vel plurium simphasis. 4.35. non ex materia cælesti, sed sublunari. 4.36. qualis sit ista materia. 4.36. fit in regione sublunari, non cælesti. 4.39. quanta sit eius parallaxis. 4.39. extraordinario modo potest à Deo exponi in regione celesti. 4.41. quid præsagire possit. 4.42. ex se non magis portendit mortem Principum quam aliorum. 4.42. eius altitudo quanta. 4.45. quare ex Telescopio modicum suscipiat incrementum. 4.46. parallaxis non est tuta via ad eius altitudinem vestigandam. 4.47. probabilius est gigni in regione aeris, quam ignis. 4.48. variæ eius figuræ, atque colores. 4.48. corpus eius fit per veram accensionem, & non per simplicem à Sole illustrationem. 4.49. cauda vero vel barba fieri interdum potest per solam illustrationem, non tamen semper. 4.49. quomodo contingat hæc inflammatio. 4.50. cur cauda cometæ protendatur in aduersam Solis partem. 4.50. motus, & tempus cometæ. 4.51. quanta sit eius duratio. 4.51.

CONTACTVS inter corpora dura quo pacto fiat. 3.99. & seq.

CORONA, siue Halo quid sit, & quomodo fiat. 4.94. cur frequentius sub Luna, quam sub Sole contingat. ibid.

CORPVS simplex est subiectum in lib. de cælo qu. proœm. 2. quid sit 1.4. diuiditur de facto in quinque corpora simplicia, de possibili in alia plura 1.9.

Corpora grauia, & leuia naturaliter non mouentur per se à medio, vel cęlo. 3.21. & 22. à seipsis mouentur. 3.30. mouentur per breuiores lineas. 3.37. ipsorum figura valdè confert ad motum. 3.39. velocius in fine mouentur, quam in principio, & qua de causa. 3.41. & seq. non tamen si in infinitum mouerentur. 3.51. duo corpora inæqualia in grauitate, vel leuitate æqualiter mouentur. 3.52. in proprijs locis non grauitant, nec leuitant 3.60. violenter mouentur impulsu impresso a proijciente. 3.65.

Corpora dura an se tangant medio corpore fluido. 3.99. & seq.

CREATIO æterna datur in sent. Arist. 1.26.

CREA-

CREATVRA permanens potuit esse ab æterno, non successiua. 1.39.*& seq.*

D

DELINEATIONES in fronte, & in manibus quid significent. 2.212.

DENSVM quid sit. 2.75. *densitas distinguitur à grauitate.* 3.4.

DEVS quomodo sit omnipotens, & infinitus in sent. Arist. 1.26. *non mouet cælum immediatè.* 2.143.

DIAMETER quid sit. 2.3.

DIES naturalis, & artificialis quid sint. 4.163.

DILVVIVM particulare naturaliter fit, vniuersale verò supernaturaliter. 4.135.

DRACO volans quid sit, & quomodo fiat. 4.60.

E

ECLYPTICA quid sit. 2.11.

ECLYPSIS quid sit, quotuplex, & quo pacto fiat. 2.167. *& seq.*

ELEMENTVM quid sit, & quotuplex. 4.1. *elementa quomodo considerantur in lib. de cælo. q. proœm.* 7. *quæ sint ipsorum loca naturalia in vniuerso.* 3.13 *sunt quatuor.* 4.2. *an dentur elementa pura.* 4.4. *quodnam ex ipsis sit dignus.* 4.5. *quam retineant figuram* 4.6. *quam proportionem inter se seruent in magnitudine.* 4.7. *vide Corpus simplex.*

EMPYREVM quomodo sit compactum, & quæ munera exerceat. 2.186.

EPICICLI dantur, & quid sint 2.25. *diuiduntur in quatuor partes.* 2.26.

EXHALATIO quid sit. 4.173. *quomodo accendantur in aere.* 4.56. *& 61.*

F

FIGVRA mobilis valde confert ad motum. 3.39.

FLVMINA, FONTES ex qua materia generantur. 4.126. *& seq. causæ assignantur, cur foras erumpant.* 4.129. *& seq. habent varias proprietates, & quidam fluunt, & refluunt.* 4.157.

FLVXVS, & refluxus, vide Mare.

FRIGVS per se producitur ab astris. 2.192.

FVLGVR quid sit, & cur modo cum tonitru contingat, modo non. 4.54. *quando simul contingunt, prius percipitur fulgur, quam tonitru.* 4.55.

FVLMEN quid sit, & quomodo à fulgure differat. 4.57. *diuersæ eius species.* 4.57. *varij, atque mirabiles eius effectus.* 4.58. *& 59.*

G

GALAXIA vide via lactea.

GLACIES quid sit, & quomodo fiat. 4.145.

GLOBVS ex terra, & aqua compactus est in centro vniuersi. 1.16. *eius circumferentia, & diameter.* 4.7. *quando fuit factus* 4.96. *est sphæricus.* 4.97. *an habeat idem centrum cum vniuerso.* 4.108. *non mouetur circulariter.* 4.112. *& seq.*

GRANDO quid sit. 4.142. *causa materialis, & efficiens* 4.143. *frequentius decidit in vallibus, & planis arboribus consitis. ibid. figura, moles, & locus, in quo fit, explicatur.* 4.144.

GRAVITAS est forma positiua. 3.1. *est principium motus deorsum: estque duplex.* 3.2. *est accidens à densitate distinctum* 3.4. *à quo causetur.* 3.8. *& 9. non omnes sunt eiusdem speciei.* 3.10. *est principium opus motus deorsum.* 3.24. *quæ sit intensio grauitatis.* 3.33. *sumi potest, vel in actu primo, vel in actu secundo.* 3.58.

H

HALO siue Corona quid sit, & quomodo fiat. 4.94. *cur frequentius sub Luna, quam sub Sole fiat. ibid.*

HEMISPHÆRIVM quid sit. 2.8.

HIATVS, & vorago quid sint, & quomodo fiant. 4.94. *non sunt in cælo, sed in aere. ibid.*

HVMIDITAS per se producitur ab astris. 2.192.

I

IGNIS elementum datur sub concauo Lunæ 4.10. *ideo qui apud nos est, semper nititur ascendere.* 4.11. *cur non sphæricè, sed pyramidaliter ascendat.* 4.13. *cur ibi non luceat, & videatur.* 4.15. *cur non comburat hæc inferiora.* 4.16. *cur apud nos continuo egeat pabulo.* 4.17. *cur ibi non sit otiosum.* 4.18. *mouetur circulariter ad motum orbis Lunæ.* 4.22. *an motus ille sit simplex, vel mixtus* 4.24. *non est naturalis, nec violentus, sed neuter* 4.27. *ignis apud nos existens est eiusdem speciei cum superiori* 4.29. *non stat simul cum alia forma substantiali.* 4.29. *& 33. differt ab eo quibusdam tantùm accidentibus ex parte materiæ.* 4.31. *& 32.*

Ignis fatuus quid sit, & quomodo fiat. 4.60.

Ignis lambens quid sit, & quomodo fiat. 4.60.

Ignes subterranei dantur. 4.62. *eorum materialis causa, ac efficiens.* 4.63. *eorum diuturnitas vnde.* 4.63.

IGNITÆ impressiones minores momenti describuntur. 4.60.

IMPVLSVS producitur per motum à virtute motiua. 3.49. *quid sit. ibid. distinguitur à leuitate, & grauitate.* 3.72. *omnis impulsus est eiusdem speciei. ibid. quando, & quomodo fiat.* 3.74. *quomodo recipiatur in subiecto* 3.75. *est causa motus resilientiæ.* 3.77. *& 79. quomodo desinat.* 3.80. *an replicaretur ad localem replicationem proiecti* 3.85. *cessante motu non statim desinit esse impulsus.* 3.95.

INSVLÆ quid sint, & quo pacto causatæ 4.172. *an quædam fluitent in aquis. ibid.*

INTELLIGENTIÆ vide Cælum.

IRIS quid sit, & quomodo contingat ex naturalibus causis. 4.83. *nequit arcus eius semicirculum excedere.* 4.84. *cur alta appareat demisso Sole, & demissa alto. ibid. tres præcipuè eius colores, & vnde talis colorum varietas consurgat.* 4.85. *& 86. fiunt per reflexionem lucis Solaris ad nubem oppositam, non verò per refractionem.* 4.86. *quartus etiam color datur in iride. ibid. potest interdum habere duos colores, vel vnum tantum. ibid. non sunt veri colores, sed apparentes.* 4.87. *numquam eadem iris a diuersis aspicitur, nec in eodem loco. ibid. non aspicitur vltra tria milliaria.* 4.89. *causa eius effectiua est lumen solare. ibid. Luna quoque iridem suam causare potest. ibid. quot irides simul causari possint.* 4.90. *causa eius materialis est nubes rorida.* 4.92. *Iris etiam ante diluuium effulsit.* 4.92. *quomodo post diluuium fuerit signum fœderis inter Deum, & homines, nec amplius futuri diluuij. ibid.*

L

LANCEA quid sit, & quomodo fiat. 4.60.

LAPIDES aliqui concipiunt lumen, vt lapis Bononiensis. 2.155. *quænam sit causa conceptionis huius luminis.* 2.156. *materia lapidum est mixtum ex vapore aqueo, & halitu terreo.* 4.177. *an aliud possit esse materia lapidum.* 4.178. *& 179. causa efficiens quæ sit.* 4.181. *variæ proprietates.* 4.182. *& 183.*

LEVIA vide Corpora.

LEVITAS est forma positiua. 3.1. *est principium motus sursum, estque duplex.* 3.2. *est accidens à raritate distinctum.* 3.3. *à quo causetur.* 3.8. *& 9. non omnes sunt eiusdem speciei.* 3.10. *est principium quo motus sursum.* 3.24. *sumi potest vel in actu primo, vel in actu secundo.* 3.58.

LOCVS naturalis rerum in vniuerso quis sit. 3.13.

LVCERNÆ Antiquorum semper ardentes. 4.64. *vel sunt fabulosæ, vel ad operam Dæmonis, ac interdum ad diuinum miraculum referendæ.* 4.65.

LVMEN quomodo à luce differat. 2.151. *quotuplex sit. ibid. est forma accidentalis.* 2.152. *quibus corporibus in cælis conueniat.* 2.157. *& sequ. non causat calorem.* 2.239.

LV-

LVNA est maculata.2.93.quid sint istæ maculæ.2.94 non est corpus scabrosum, & montuosum.2.93.& 95. mouetur in seipsa. 2. 128.an sit ex se lucida. 2.159. eclypsatur, & quomodo 2. 168. & se q.quomodo sit opaca.2.162.& 176.

LVX quomodo à lumine differat. 2. 151. est accidentalis forma.2.152. quibus corporibus cælestibus conueniat.2.157.& seq. non est productiua caloris. 2.239.

M

MANNA quid sit,& quomodo fiat. 4. 138. differt à manna Hebræorum in deserto ibid.

MARE vnde habuit originem 4.124.eius diuisio. 4.125. salsedo non est marinæ aquæ intrinseca,sed potest ab illa separari. 4. 146. causa effectiua huius salsedinis assignatur. 4. 147. causa finalis explicatur. ibid.

Mare mouetur à Septentrione in Austrum, & qua de causa. 148.mouetur etiam ab ortu in occasum,& huius rei causa.4.149. fluxus,& refluxus maris quid sit,& quomodo fiat 4.150.non fit à calore Solis resoluentis aquas; nec à terrestribus halitibus certis temporibus excitatis, nec ex resilientia aquæ ex vno littore ad aliud. 4.151.fit à Sole,sed principalius à Luna.4.152.non tamen causat per rarefactionem,aut condensationem. 4.153.sed in nostro hæmisphærio per motum localem. 4. 154. in hæmisphærio opposito principaliter prouenit à grauitate aquæ. 4.156.

MATERIA est effectiuè à Deo etiam secundum Arist.1.23.

MEDIVM multipliciter ad motum resistit. 3. 39.

MEL quomodo fiat. 4.138.

MERIDIANVS circulus quid sit,& quotuplex.2.7.

METALLA ex quibus generentur. 4.184. & seq.quæ sit causa efficiens. 4.187.an possint fieri ab arte. 4.189.& seq. Proprietas Metallorum 4. 190. variæ species. 4.191.

METOSCOPIA an sit licita. 2.212.

MINERALIA varia. 4.192.

MONTIVM origo,& causæ.4.167.& 168. Ipsorum figura est pyramidalis,& cur.4.169.quanta sit altitudo.4. 170. quo ad altitudinem crescunt,& decrescunt. 4. 171.

MOTVS duplex simplex & mixtus,& quid vterque sit. 1. 4.& 6.motus non est cælis ratio agendi,aut conditio sine qua non. 2.229.sine motu cæli inferiora possunt agere. 2.231.quo pacto motus causat calorem.2.235.& seq.

Motus resultus à contrario est naturalis.3.29.à quo causetur. ibid.à quo fiat motus naturalis grauium,& leuium. 3.24.& 30.fit per lineam breuiorem. 3.37.figura corporis mobilis valdè confert ad motum. 3. 39. est velocior in fine,quam in principio,& qua de causa. 3.41.& seq.non tamen si in infinitum protenderetur. 3.51. motus duorum inæqualium in grauitate, vel leuitate est æqualis in velocitate. 3.52.

Motus violentus est quatruplex.3.64.motus proiectorum principalius fit ab impulsu, 3.65. minus principaliter à medio. 3.70. motus violentus cur velocior in medio,quam in principio, & fine. 3.76.& 78.motus resilientiæ à quo fit.3.77.& 79. motus proiectorum cur vnus sit altero velocior, 3.86.& 87.

Motus duplex rectus,& reflexus,& hic multiplex.3.88.inter istos motus non necessariò semper intercipitur quies.3.90.

MVNDVS dupliciter sumitur,materialiter,& formaliter,q. probem.5 de facto vnus est,de possibili plures esse possunt.1.9. non est vnum per se. 1.19.secundum Arist. Mundus etiam vt comprehendit incorruptibilia,dependet in esse à Deo.1.23 Mundi figura. 1.30.& 31. eius perfectio, 1.32. & seq. fuit ab æterno secundum Arist.1.37. de facto incæpit in tempore, potuit tamen esse ab æterno quoad permanentia,non quo ad successiua.1.36. & seq. incipit verno æquinoctio,& spatio sex dierum.ibid.potest in æternum durare. 1.52.quo pacto desinet ibid.

N

NADIR quid sit. 2.7.

NEBVLA seu caligo quid sit. 4.137. dupliciter fieri potest ibid.

NECROMANTIA, & aliæ huiusmodi diuinationes an sint licitæ. 1.252.

Nix quid sit,& quomodo fiat 4.141. causa caloris, & figuræ explicatur. ibid.

NVBES quid sit. 4. 135.

O

OPACVM quid sit. 2. 75.

ORBES vide Cælum.

ORIZON quid sit, & quotuplex. 2.8.

P

PARALLAXIS quid sit.2.84.

PARELIVS quid sit,& quomodo fiat 4.93. quot simul contingere possint ibid. Luna quoque suos efficit parelios. ibid.

PERFECTVM quo sensu sit prius tempore imperfecto. 1. 37.

PERSPICVVM quid sit. 2.75.

PHISIOGNOMIA an sit licita. 2.212.

PLANETÆ quando sint directi, retrogradi, vel stationarij. 2.26. eorum numerus,situs,& domus, 2.89. Saturnus, & Iupiter alios habent asseclas. 2. 90. diuersos effectus causant in his inferioribus. 2.100.habent proprias domus in Zodiaco.2.188. vide Astra.

PLVVIA quid sit.4.135.alia dicitur imber,alia nimbus, alia pluuia,ibid.diuersitas guttarum vnde fit.ibid.qua de causa quandoque lactis,sanguinis,& similium pluuia contigerit. ibid.

POLI quid sint. 2. 3. sunt duo in mundo articus, & antarticus. 2.4.

PRVINA quid sit, & quando fiat. 4. 140.

Q

QVIES duplex priuatiua,& negatiua.3.88. inter motum rectum,& reflexum non necessariò debet mediare quies priuatiua. 3.90. cur conueniat terræ. 4.118.

R

RARVM quid sit. 2.75. raritas distinguitur à leuitate, 3. 4.

REFLEXIO radiorum duplex. 2.162.

ROS quid sit,& quando decidat. 4. 138. est signum serenitatis. ibid.

RVBIGO quid sit,& quomodo fiat. 4.138.

S

SACCARVM quid sit. 4. 138.

SOL est in cælo,non in centro mundi. 1. 16. mouetur semper sub eclyptica.2.11. quo die mensis ingreditur in signis Zodiaci. ibidem. varias habet maculas. 2.91. earum figura,situs, & motus. ibid.quid sint.2.92. eclypsatur,& quomodo. 2. 170.

SOLSTITIVM quid sit,& quotuplex. 2.12.

SONVS non causatur à motibus cælorum. 2. 172.

SPHÆRA quid sit. 2.3. alia concentrica, alia excentrica. 2, 22.

STELLÆ vide Astra.

SVBSTANTIA quo sensu sit prior tempore accidente. 1. 37.

SYDVS discurrens quid sit,& quo modo fiat 4.60. etiam interdiu quandoque contingit. ibid.

T

TERRA est in centro mundi. 1. 16. eius circumferentia, & diameter. 4.7. an excedat aquam. 4. 96. quo pacto cum aqua vnum globum constituit. 4. 95. est sphaericæ figuræ. 4.97. est altior mari. 4. 100. an habeat idem centrum cum vniuerso, & an trepidet. 4. 108. non mouetur circulariter. 4. 112. & seq.cur quiescit in medio vniuersi. 4. 118. diuiditur in quinque Zonas, & quæ sint. 4. 158. omnes Zonæ sunt habitabiles. 4.159. hinc dantur antipodes. 4.160. Variæ explicantur habitationes terræ cum suis proprietatibus. 4.163.& 164. diuiditur in diuersa climata. 4. 165. diuiditur etiam in mon-

montes, planities, & insulas. 4. 66.
TERREMOTVS à quibus causis proueniunt. 4.174.& 175. *sonus, locus, tempus, duratio, & dilatatio eorundem.* 4. 176.
TONITRVVM quid sit, & quomodo fiat. 4.52.& 53.
TROPICVS quid sit, & quotuplex. 2.13.
TVRBO tres præcipuas habet species, quæ sunt Ecnephias, Typhon, & Præster. 4.82. *quid sint, & quomodo fiant, ac inter se differant. ibid.*

V

VAPORES *quid sint* 4. 134. *non distinguuntur specie ab aqua. ibid.*
VAS plus aquæ continet in imis, quam in iugis montium. 4.98.
VENTI quid sint, & eorum multiplex materia. 4. 74. *nedum exhalatio, sed etiam vapor, & aer, sunt eorum materia. ibid. causa eorum effectiua.* 4.76. *à quo moueantur lateraliter, & cum tanto impetu.* 4. 79. *causa cessationis eorum. ibid. quot sint, & quibus vocentur nominibus.* 4.80. *quas habeant proprietates.* 4.81.
VIA lactea quem locum, & figuram habeat. 2. 79. *non est res Metheorologica.* 2.82.& *seq. sed cœlestis.* 2.87.
VIRGÆ quid sint, & quomodo fiant. 4.94.
VIVENTIA sunt perfectiora corporibus cœlestibus. 2. 119. *alia perfecta, alia imperfecta.* 2.198. *nequeunt à stellis produci.* 2.20.
VNIVERSVM. Vide Mundus.
VORAGO, & Hiatus quid sint, & quomodo fiant. 4.94. *non sunt in cœlo, sed in aere. ibid.*

Z

Z*Enith quid sit.* 2.7.
ZODIACVS quid sit. 2.9. *eius signa. ibid. habet latitudinem.* 2.11. *est duplex, vnus in primo mobili, alter in cœlo stellato.* 2.19.
ZONÆ quot sint in cœlo, 2.15.

Cursum Mastrij & Belluti Philosophicum vidit Franciscus Coli Lucensis Pub. Correct.

DISPVTATIONES
In Aristotelis Stagiritæ Libros
DE ANIMA.
Quibus ab Aduersantibus tum Veterum, tum Recentiorum iaculis.
SCOTI PHILOSOPHIA
VINDICANTVR.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS
LIBRORVM DE ANIMA.

LIBER PRIMVS.

In quo refutantur opiniones Antiquorum de Anima.

CAPVT I.

à text. 1. vsque ad 19.

PRæsens caput est proemium totius operis, qua ratione Arist. more rhetorico reddit auditores beneuolos, dociles, & attentos; reddit beneuolos, ostendendo dignitatem, & vtilitatem horum librorum, dignitatem quidem, nam omnis scientia est honorabilis, & bona, ac per se appetibilis, sed vna est honorabilior, & magis appetibilis, quàm altera, aut propter certiorem demonstrandi modum, aut propter maiorem dignitatem obiecti, sed animæ scientia habet certissimum modum demonstrandi, quia procedit à notis per experientiam, habetque dignissimum obiectum, quia animata primum locum obtinent inter materialia, ergo hæc scientia inter digniores est connumeranda. Vtilitatem ostendit, quia confert ad omnem scientiam, cum agat de principio effectiuo, & subiecto cuiuscunque scientiæ, qualis est intellectus; sed præcipuè est vtilis philosophię naturali, cuius obiectum principale est corpus animatum, de quo non potest haberi scientia sine animæ notitia, quæ est ipsius formale principium constitutiuum. Deinde reddit auditores dociles proponendo ea, quæ de anima sunt tractanda, & patefaciendo ordinem inter illa, nam prius inquit se acturum de substantia, & quidditate animæ, deinde de passionibus ipsius, quarum aliæ sunt propriæ ipsius animæ, quæ scilicet proueniunt, & recipiuntur immediatè in ipsa anima, vt intelligere, & velle, aliæ communes, quæ toti coniuncto ex anima, & corpore primò conueniunt, vt omnes materiales operationes.

Reddit quoque auditores attentos, ostendendo difficultatem huius scientiæ, multiplex difficultas in hoc tractatu reperitur; primò enim est difficultas circa methodum inuestigandi substantiam animę, an sit demonstratio, vel diuisio, aut compositio, vel omnes simul, & quo pacto debeant animæ applicari; variorum enim varia sunt principia. Secundò est dubium de genere animæ, an sit substantia, vel aliud prædicamentum, num actus, vel potentia. Tertiò, num anima sit diuisibilis in plora, vel indiuisibilis, & si diuisibilis, num sint eiusdem speciei, an differant specie, & genere, & num possint vnica definitione in vniuersali definiri, vel per plures definitiones necessariò definiri debeant, & ne quis suspicaretur, dum dixit animam in communi, & in vniuersali definiri, ipsum ponere vniuersale platonicum, subiungit propositionem illam satis vulgatam *Vniuersale, aut nihil est, aut posterius est*, de qua agemus in metaph. dum de natura communi disseremus. Si autem esset indiuisibilis in plures animas specie distinctas, sed solum in plures potentias, adhuc aliæ insurgunt difficultates, nam primò est dubium quo ad ordinem, num scilicet agendum sit primò de tota anima, mox de potentiis, vel vice versa, & de potentijs adhuc dubitatur tam de distinctione, quàm de operationibus, & obiecto, quod ab Arist. in text. 10. vocatur *Oppositum*.

2 Pergit deinde à text. 11. proponere difficultates huius scientiæ ex parte passionum animæ, & inquit, quod duplex est via deueniendi in rerum cognitionem, vna à priori per definitionem subiecti, altera à posteriori, ab effectibus, & per accidentia, hæc enim magnam partem conferunt ad cognoscendam substantiam, seu quodquid est; prima via difficile est inuestigare naturam animæ, vt visum est: Secunda via non minùs est difficile, nam est dubium, an passiones, & operationes animæ sint communes, & habentis idest compositi, & corpori communicatæ, an verò detur aliqua operatio, & passio propria ipsi animę, & præcipuè dubium est de ipso intelligere, si est imaginatio, idest si est actus potentiæ sensitiuæ, quæ dicitur imaginatio, vt antiqui putabant, aut si non est; nam si non potest exerceri sine imaginatione, non videtur esse operatio propria, nec sine corpore contigeret intelligere. Et hæc difficultas est valde necessaria, & vtilis ad inuestigandam cognitionem ipsius animæ, nam si est aliqua propria animæ, ipsa erit separabilis a corpore, si autē nulla sit passio, & operatio propria, nō erit separabilis, sed se habebit vt rectum, cui cum competat hęc conditio, vt tangat æneam sphæram perfectè rotundam in puncto, non tamen id faciet rectum segregatū a suo subiecto, cùm sit aliquid materiatum à subiecto pendens; quid autē hic intelligat Arist. per operationē propriā, an scilicet ipsum intelligere simpliciter, quòd est inorganica actio, quamuis organicam phantasiæ præsupponat, an verò intelligere omnino independēs à phantasia, est dubiū apud Doctores; hoc secundum maius fundamentum habet in textu. Ex his omnibus manet probata propositio illa, quam in initio proposuerat, vt auditores redderet attentos scilicet Scientiam de anima esse de numero difficillimorum.

3 In sequentibus textibus intendit ostendere scientiam animæ ad physicum spectare, pro quo supponit operationes animæ sensitiuę esse cum corpore, quòd probat, quia illæ passiones animæ, quibus patitur corpus, sunt communes animæ, & corpori, seu vt ait Arist. sunt cū corpore, sed omnes passiones sensitiuę, consequenter vegetatiuæ animę (de quibus est minor difficultas) sunt huiusmodi, nam mansuetudo, timor, ira, gaudium, amor, odium, &c. sunt talis conditionis, quia illis afficimur, turbamur, agitantur spiritus; ergo, &c. tum quia dependent à corporis temperamento, nam aliquos experimur multis illatis iniurijs non irasci, vt flegmatici, alios ex minima occasione multùm irasci, vt colerici, aliquos absque vlla causa, vel saltim minima, valdè timere, vt melancolici, & mulieres, alios è contra, ergo cùm sequantur corporis temperamentum, erunt passiones corpori communes. Ex hoc colligit passiones animæ corpori communes esse rationes in materia, idest formas materiatas, & consequenter definitiones earum debere esse tales, vt materiam includant, definitio enim explicat definitum, quòd si materiam inuoluit, etiam definitio talis esse debet. Hinc deducitur Physici munus esse considerare de omni anima, aut huiusmodi idest aut saltim de ea, quæ huiusmodi passionum naturalium est principium, quod etiam docuit 6. Met. 3.

Vt autem probet hoc vltimum corollarium, notat Arist. quòd vnūquodque eorum, de quibus facta est mentio, vario modo definitur à phy-

à phyſico,& dialactico(vbi per dialecticum intelligit artificem vtentem regulis Logicalibus,illaſque applicantem alijs ſcientijs)nam dialecticus per omnia vagatur,& definit per formam,vt iram definit per eſſe appetitum vindictæ, appetitus enim ſtat loco formæ,a. phyſicus definit per materiam,vt iram eſſe motum ſanguinis circa cor; at quoniam formæ phyſicæ ſunt in materia , idcircò docet Ariſt. dari tertium genus definitionis includens materiam,& formam ; & hoc tertium genus ad phyſicum propriè ſpectare , nam phyſicus conſiderat corpus naturale,quod ex materia , & forma conſtituitur; genus definiendi per formam ſolùm ſpectat ad dialecticum, qui per omnia vagatur,ad mathematicum,qui conſiderat res ſeparabiles à materia non ſecundùm eſſe,ſed ſecundùm conſiderationem, & ad metaphyſicum , qui res vtroque modo à materia ſeparabiles contemplatur; at genus definiendi per materiam ſolam,vel à nullo artifice accipitur,quia materia ex ſe ignota,definitio verò debet eſſe per notiora, ſaltim ad phyſicum ſpectare debet,licet non ſit phyſica definitio ideſt perfecta. Ex quibus patet, quòd cum paſſiones animæ iam recenſitæ ſint formæ in materia,de illis agere erit muneris phyſicas phyſici.

CAPVT II.

à tex. 19. vſq; ad 36.

4 AB hoc ſecundo capite incipit tractatus de Anima,& in præſenti recitat quaſdam opiniones Antiquorum circa naturam, & quidditatem animæ , & quoniam animatum ab inanimatu duabus præcipuè differentijs ſecernitur, motu, & ſenſu , accipiendo motum pro eo,qui eſt in poteſtate mouentis,& ad oppoſita loca,qualis viuentibus ſenſitiuis conuenit, nam alio genere motus etiam non viuentia ſunt prædita(hic Ariſt.maximè loquitur de anima ſenſitiua, & rationali . quia nondum demonſtrauerat vegetatiuam eſſe veram animam,ſicut etiam antiqui de his duabus diſputabant) idcircò antiqui Philoſophi quidditatem animæ , qua à cœteris formis differt , ex his duobus inueſtigabant,vel ſcilicet ex motu, vel ex ſenſu, vel ex vtroque ſimul .

Prima opinio eorum , qui ex motu eſſentiam animæ declarabant, fuit Democriti , & Leucippi , hi enim quia putabant principia rerum naturalium eſſe athomos,omniaque ex his conſtare , ex alia parte videbant animam in viuentibus eſſe principium motus, & conſequenter debebat etiam ſe mouere,nihil enim dicebant, poteſt aliud mouere,niſi ipſum quoque mouens moueatur , idcircò ponebant animam conſtare ex illis athomis,quæ maximè idoneæ ſunt ad ſe mouendum, & alia corpora,tales ſunt,quæ ſphærica figura ſunt prǽditæ; quare ponebant animam eſſe quid conſtitutum ex athomis ſphæricę figurę, iſtæ enim poſſunt omnia penetrare, & reliqua mouere. Secunda non multum diſtans a præcedenti fuit Pythagoræorum , quorum alij ponebant animam eſſe corpuſcula quædam per aerem ſe mouentia , alij vero non hæc tamen , ſed quod mouet illa,eſſe dixerunt animam , itaut omnes iſti conueniant in hoc , quod anima docuerunt eſſe ſeipſam mouentem , & alia propter ipſam moueri , quod etiam aſſeruit Plato,& Anaxagoras mentem,quę primò mouet omnia,animam ſtatuit .

5 Deinde à tex. 25.enumerat opiniones eorum , qui animæ quidditatem ex ſenſu,& cognitione inueſtigabant,quibus omnibus hoc erat commune principium,ſcilicet cognitionem fieri per aſſimilationem, & ſimile nonniſi ſimili cognoſci poſſe ; ex quo poſtea quilibet deducebat animam componi ex eiſdem principijs,quibus cœtera corpora conſtare aſſerebant,ſic quia Empedocles omnia ex quatuor elementis tanquam ex materia,& ex lite , vel amicitia tanquam ex forma conſtare poſuit , animam dixit eſſe vnum quodque illorum , vt omnia hæc,& ex eis conſtituta dignoſcere poſſit . Similiter Plato, quia poſuit animam ex numeris conſtare , ex vno tanquam ex materia, quod idæam vocabat , & ex numeris tanquam ex forma (quos numeros etiam deſcribebat per quantitatem continuam , per lineam enim intelligebat numerum binarium , quatenus duobus clauditur punctis, per latitudinem ternarium , quia prima figura plana præter ſphæricam eſt triangulus, per profunditatem, quaternarium) idcircò animam docuit conſtare ex idæa vnius, & ex alijs numeris, vt omnia cognoſcere poſſit.

A text. 28. proponit opiniones inueſtigantium animæ quidditatem ex motu , & ſenſu , vnde poſuerunt animam eſſe principium motiuum, & cognoſcitiuum ſimul , & ſicut in principijs rerum naturalium diſſentiebant , ſic etiam diſcordes fuerunt in explicatione talis principij , nam alij poſuerunt eſſe numerum ſeipſum mouentem , alij ignem , vtpotè magis incorporeum , quàm cœtera elementa , alij aerem , alij vaporem quendam medium inter aerem , & aquam motiuum,& cognoſcitiuum , alij virtutem quandam motiuam corporum , ſicut magnes mouet ferrum , alij aquam , alij ſanguinem , & alij, quod ſit naturæ immortalis , & diuinæ, ſeu cœleſtis ; quas omnes opiniones ad tria reducit Ariſtot. quia tres ſunt conditiones animæ, prima , quod ſit ſimplex , ideò ſubtiliſſima, ſecunda,quod ſit cognoſcitiua , idcircò ex ſimilibus, tertia, quod ſit motiua, vnde, & incorporea .

CAPVT III.

à text. 36. vſque ad 54.

6 INcipit nunc Ariſt. relatas opiniones de anima confutare , & in hoc cap. oſtendit animam non eſſe ignem , neque magnitudinem,aut ex magnitudine conſtare,neque ſeipſam mouere .

Primò igitur euertit vniuerſale antiquorum fundamentũ , ſcilicet, quod ſi aliquid mouet,debeat quoq; moueri,& hoc facit aliquibus rationibus vſq; ad tex. 45. tum quia oſtensũ eſt in 7. & 8. Phyſ. opus non eſſe omne mouens ſeipsũ moueri; Tũ quia illud per ſe mouetur, quod ſecundũ ſeipſum mouetur , illud per accidens,quod ſecundũ aliud, ſi anima per ſe moueretur , certè vel augmentatione,vel diminutione, vel alteratione, aut latione, vel omnibus & quocunq; ex his motibus moueretur,neceſſariò deberet localiter moueri , hic enim motus omnibus præſupponitur , nam mobile vel eſt quantum, vel quantitatem acquirit,& conſequenter vel eſt in loco,vel locum acquirit,at anima nequit localiter moueri,quia non eſt in loco, cũ ſit ſicut forma in materia; Tum quia ſi per ſe mouetur,ergo naturaliter,& per conſequens violenter quoq; poſſet moueri,& quieſcere,at nullos motus, vel quies violenta poteſt animæ aſſignari,niſi poneretur eſſe aliquod elementũ, vel ex illis cõſtans; Tum quia ſi per ſe moueretur,poſſet egredi à corpore, & recedere vel ſecundũ totum,vel ſecundùm partem,& iterum ingredi,& ſic mortuũ reſurgere poſſet,quod eſt falſum. Tũ quia quod per ſe mouetur nullo alio ſuppoſito mouente,non poteſt moueri ſecũdũ accidens,quia quod ſic mouetur,ab alio mouetur,animal autẽ poteſt ab alio moueri,vt cũ pellitur,quo motu anima quoq; per accidẽs mouetur. Tum quia omnis motus eſt remotio eius,quod mouetur, ſecundum quod mouetur,vt motus localis eſt remotio mobilis à loco, ergo anima non eſt eſſentialiter motus,vt quidam dicebant,quia ſic à ſeipſa recederet. Tandem falſum eſt,quod aiebat Democritus,ſcilicet corpuſcula illa,quibus anima conſtat,propter ſphęricam figurã ſemper ſecum trahere corpus, nam ſic ſequeretur animal nunquam quieſcere,ſed eſſe in continuo moto. Tum quia anima non naturali neceſſitate videtur mouere corpus,ſed electione quadam & intellectione.

7 Deinde arguit contra Platonem aſſerentem animam eſſe magnitudinem, vbi non ſemper ſenſum Platonis, ſed plerumque verba inſectatur,quia tropicè loquebatur,non ſcientificè, arguit igitur primò, quia animam vniuerſi ponebat purè ſpiritualem , & intellectualem, non ſenſitiuam, vt in brutis,aut deſideratiuam,ergo nec organa habere debet,nec magnitudinem innatam . Tum quia intellectus, & intellectio in continuitate proportionantur,at intellectiones non efficiunt vnam quantitatem continuam, ſed conſequenter ſe habent,ergo neq; intellectus vnum continuum eſt . Tum quia aſſerebat Plato intellectum tangendo res intelligere illas,hoc autem eſt falſum, quia vel tangeret illas ſecundum totam ſimul magnitudinem, aut ſecundum partem,aut ſecundum punctum ; non tertium quia ſi tangeret ſecundum omnia puncta,cum hęc ſint infinita,& per conſequens impertranſibilia,intellectio & tactus talis rei nunquam finietur; idem ſequitur ſi aſſeratur primum,& quod res nunquam ſemel intelligi poterit, ſed infinities, ſicut infinitæ ſunt partes ; ſi ſecundum ad quid ponitur circulatio in Cœlis (nam Plato conuerſionem ponebat neceſſariam ad intellectionem, vt fiat contactus ſecundum quamlibet partem) tum quia ſi vna pars non eſt neceſſaria ad intellectionem , neque altera , non enim eſt maior ratio de vna , quàm de altera . Tum quia impertinens eſt iſte modus intellectionis , ſi enim intellectus eſt diuiſibilis , quomodo tanget rem indiuiſibilem ? & ſi eſt indiuiſibilis , quomodo tanget rem diuiſibilem ? & tamen vtrunq; intelligit alias quoque rationes ſubiungit contra illum modum , quas breuitatis cauſa omittimus .

Tandem redarguit antiquos,qui de anima loquentes nihil determinarunt de corpore,& tamen inter animam,& corpus proportio debet eſſe ſicut inter motiuum , & mobile, vnde quælibet anima proprium ſibi vendicat corpus .

CAPVT IV.

à tex. 54. vſq; ad 72.

8 PRoſequitur Ariſ. inceptã diſputationem cõtra antiquos,& præſertim in hoc cap. impugnat duas opiniones,prima erat, quod anima ſit harmonia quædã,& temperamentũ contrariorum; ſecunda quod ſit numerus ſeipsũ mouens. Contra primã arguit,tum quia harmonia,& temperamentũ,eſt ordo,diſpoſitio,vel mixtio contrariorum ſecundũ proportionẽ,quæ omnia ſunt accidentia,at anima eſt ſubſtãtia,harmonia non eſt principiũ efficiens , ſed effectus motus, quia reſultat ex rebus ordinatim motis,vel eſt motus ipſe , anima autem ab omnibus ponitur principiũ motus . Tũ quia harmonia potius dicitur de corporeis virtutibus,vt ſunt pulchritudo,robur,ſanitas,&c. nec operationes animæ poſſũt harmonicè definiri,intelligere enim iraſci , timere,&c. non dicunt harmoniam quandã. Tum quia harmonia vel dicitur de magnitudinibus,cũ ſcilicet partes aptè inter ſe vniuntur,vt in ſtatua,& hoc pacto anima nõ eſt harmonia,quia in partibus corporis multiplex vnio,& cõpoſitio reperitur,quare oporteret explicare,in qua peculiariter cõſiſtat,quod nec putare poſſumus; vel dicitur de elemen-

mentis permixtionem concurrentibus, & neque hoc sensu anima dici poterit harmonia, quia non est vna mixtio in omnibus partibus corporis, alia enim est mixtio carnis, alia ossis, & sic in vno animali plures essent animæ, quod est falsum.

9 Subiungit postea duas dubitationes, prima est, quia in corpore sublata harmonia mixtionis tollitur anima, & è côtra sublata anima destruitur harmonia corporis, ergo sunt idē inter se, cui obiectioni facilè occurritur negando conseq. nam multa ad inuicem dependent in esse, vt destructo vno, aliud corrumpatur, vt patet in substantia, & accidente, in relatiuis, &c. & tamen non sunt idem inter se. Secunda est, quia videtur animā per se moueri, dicimus enim animā tristari, gaudere, timere, confidere, irasci, ratiocinari, sentire, quæ omnia important motum. Huic obiectioni respondet hæc omnia propriè non conuenire animæ, sed toti coniuncto, quia non exercentur sine corpore; vnde dicere animam irasci, simile est, ac si quis dicat eam texere, vel ædificare. Solùm est dubium de intelligere, intellectus enim videtur secundum se impossibilis, & incorruptibilis: attamen non idcircò intelligere erit operatio animæ, sed totius hominis, quia licet non fiat in corpore medio organo, vt sentire, præsupponit tamen organum, qua ratione læso organo ipse intellectus corrumpi, & destrui dici potest quo ad exercitium, propterquam connexionem homo dicitur intelligere, non anima, quæ sine corpore nec amare, aut reminisci poterit.

Refutat deinde secundam opinionem asserentē animam esse numerum se mouentem; nam si est vnitas nequit seipsam mouere, quia impartibilis, & omne mouens diuiditur in partem per se mouentem, & per se motā. Tum quia à numero ablata vnitate remanet numerus specie distinctus, at si ab anima auferas aliquam partem, quæ remanet, est adhuc eiusdē speciei. Tum quia vnum punctum ab alio non differt, nisi positione, quia vnum est in hac parte corporis, aliud in alia, ergo si anima esset punctum, vel vnitas, ab alijs animalibus sola positione differret. Tum quia si numerus punctorum, & vnitatum est anima, quia hic numerus est in omnibus corporibus, omnia haberent animam. Tum quia anima secundum ipsos est à corpore separabilis, punctum inseparabile, quæ rationes faciunt contra Platonem explicantem numeros per quantitatem continuam, vt notauimus c. 2.

C A P V T V.

à text. 72. vsque ad finem.

10 IN hoc vltimo cap. impugnat primò, opinionem docentem animam esse corpus quoddam subtilissimum, quia cum anima quælibet sit in corpore, iam duo corpora simul essent in eodem loco; quæ ratio facit contra ponentes animam esse numerum athomorum, vel punctorum, aut vnitatum, cum enim ponant corpus ab anima moueri, certè in vno corpore erunt multa puncta, vel sphærulæ, parum enim refert, si dicatur corpus moueri à paruis sphærulis, aut vnitatibus magnis; hinc falsò definierunt quidam animam, per hoc, quod sit numerus seipsum mouens, nam per definitionem demonstrantur passiones de subiecto, at per esse numerum mouentem nequeunt passiones animæ demonstrari.

Deinde aliam vrget opinionem constituentem animam ex elemētis, vt possit omnia cognoscere, quia simile simili cognoscimus; at si hoc esset verū, ergo non solū ex elemētis, sed ex omnibus alijs rebus anima constare deberet, nā mixta sunt ab elementis distincta; insuper deberet esse in omnibus decē prædicamentis, & principia omniū generū essentialiter continere, quia hæc omnia cognoscit. Tum quia sentire, & cognoscere est quoddam pati, at simile non potest a simili pati. Tū quia ex omnibus rebus paucissima cognoscerentur à nobis, quia anima paucissimis est similis, imo Deus ipse esset insipientissimus, quia non habet discordiam, quæ tamen secundum Empedoclem est in omnibus mortalibus. Tum quia si anima est vnum, vel plura elementa, omnia essent animata. Tum quia elementa habent rationem materiæ, & consequenter sunt imperfecta, anima autem est omnium præstantissima, ergo non est elementa. Tum quia fundamentum est insufficiens, nec concludit quod sit insufficiens, prob. quia ponunt ex elementis constare, vt possit cognoscere, & mouere, at non omnis anima est mouens, & sentiens; plantæ sunt animatæ, non sentiunt, multa animalia localiter non mouentur; nec concludit, quia ex hoc, quod debet cognoscere omnia, non sequitur necessariò ex omnibus elementis constare, sufficeret enim altera pars contrarietatis, puta quod sit calida, & humida, vel è contra ad cognoscendam etiam oppositam, nam per rectum non solum cognoscimus ipsum rectum, sed etiam obliquum.

11 Tertiò, aliam confutat opinionem asserentem animam esse toto vniuerso permixtam, ita vt vniuersum sit animatum, sequeretur enim etiam ignem, & aerem esse animatos, & consequenter animalia; insuper, quia ignis, & aer diuturniores sunt brutis, iam ipsorūm anima esset perfectior anima Equi, vel Leonis, quæ omnia sunt falsa. Tum quia falso innititur fundamento, nam ideo posuerunt elementa animata, quia totum debet esse eiusdem rationis cum partibus, quare si vniuersum est animatum, etiam elementa, quæ sunt partes ipsius, ex quo etiam sequi necesse est animas omnium viuentium esse similares, & eiusdem rationis, quod implicat.

Tandem proponit aliquas dubitationes, quarum prima est, anima est principium sentiendi, opinandi, concupiscendi, localiter mouendi, &c. est dubium, an hæc omnia à tota anima proueniant, vel vnum ab vna parte animæ, alterum ab altera. Secundā est, num ipsum viuere consistat in aliquo vno horum, aut in pluribus, aut in omnibus, & an aliqua alia causa sit ipsius.

12 Pro solutione primæ difficultatis refert opinionem Platonis ponentis triplicem animam in corpore, aliam in cerebro, aliam in corde, aliam in hepate, quam impugnat, quia cum sint disparatæ, nō subordinatæ, quid est, quod illas simul continet? non corpus, nam potius anima continet corpus, quam è contra, videmus enim dum anima est in corpore, corpus non putrescere, at separata anima partes corporis ab inuicem dissolui; ergo aliquid aliud dari debet continens simul illas animas, quod vel est vnum, vel multiplex, si secundum, redit eadem dubitatio, si primum, iam hoc erit anima. Tum quia si anima est multiplex, & partibilis in corpore, sicut tota continet totum corpus, etiam vnaquæque pars continebit partem corporis determinatam, hoc autem de intellectu nequit dici, quia non est alligatus organo. Tum quia plantæ, & animalia quædam diuisa viuunt, sentiunt, & mouentur, ergo vnica anima, & eiusdem speciei in toto corpore, quod si diu non permanent partes illæ diuisæ, hoc prouenit ex defectu organorum, non ex parte animæ; quare eadem anima secundum omnes partes erit in omnibus corporis partibus. Concludit tandem formam plantarum esse quoddam genus animæ, in hoc enim vegetandi genere conueniunt plantæ, & animalia, & licet vegetatiua possit à sensitiua separari, vt in plantis, non tamen è contra.

LIBER SECVNDVS.

In quo de Anima in se, ac de vegetante, & sentiente tractatur.

C A P V T I.

à text. 1. vsque ad 12.

13 INcipit nunc agere de Anima ex propria sententia, & primò intendit definitionem ipsius assignare, quod vt assequatur, præmisit diuisiones aliquas; prima est entis in decem genera generalissima, ex qua diuisione vult inferre animam esse substantiam. Secunda est substantiæ, quam diuidit in materiam, formam, & compositum, quæ diuisio non est substantiæ in tota sua communitate, neque vt est supremum genus, quia Angeli comprehenduntur sub substantia hoc duplici modo accepta; nec materia, & forma sunt per se, & directè species supremi generis, sed est diuisio substantiæ materialis, & physicæ, vt abstrahit à completa, & incompleta monet deinde materiam secundum se non esse hoc aliquid idest determinatum quid ad certam speciem, sed esse potentiam, formam verò esse id, secundum quod iam dicitur hoc aliquid, & esse actum.

Tertia diuisio est de actu in primum, & secundum; quam diuisionem Mercenarius explicat cum Auerroe, quòd actus primus sit forma non operans, actus verò secundus sit forma, vt operatur, eo quia hic diuidit illum actum, quem assignauit in secunda diuisione, hunc autem dixit esse formam substantialem, & cum materia vnum per se constituit, talis autem non est operatio ipsa, sed forma. At satis se declarat Aristot. in text. dum exemplificans diuisionem istam adducit exemplum de scientia, & speculari, speculatio autem est pura operatio; quapropter per actum primum intelligit ipsam formam, per secundum operationem ipsius; nec est verum, Aristot. diuisisse actum, quem assignauerat in secunda diuisione, sed occasione illius diuisit actum in communi ad primum, & secundum, vt explicaret formam, quam dixit esse actum, non esse actum secundum, sed primum. Quarta diuisio est ipsius corporis substantialis, & physici, quod prius comparat cum materia, forma, & corporibus artificialibus, dicens corpus physicum esse maximè substantiam, quam sit materia, forma, & artificialia; deinde illud diuidit in inanimatum, & animatum, sed in viuens, & non viuens, hæc autem diuisio non est prima corporis in communi, istud enim primò diuiditur in simplex, & mixtum, sed hanc prætermisit, quia suo non inseruiebat proposito. Notandum etiam, quod vita potest sumi dupliciter scilicet pro vita substantiali, à qua emanant vitales actiones, & est anima, & pro vita accidentali, quales sunt ipsæ operationes vitales.

14 His diuisionibus præacceptis pergit Philosophus ad inuestigādam animæ definitionem, & primo supponendo, quod anima non sit materia, quod est euidens, ostendit nō esse corpus pro altera parte, nam corpus non est in subiecto, imo potius habet rationē subiecti, sed anima est in corpore, vt in subiecto, nec est corpus pro toto cōposito, hoc enim est vitā habēs, hoc est animā, & includit corpus pro altera parte, ex quo sequitur, quod cū anima sit substātia, a sufficiēti diuisione quod sit forma, & actus corporis; Actus autē cū sit duplex, primus, & secūdus, inquit Aristot. quod anima non est actus secundus, sed primus, nam secundus est accidens, non substantia. Cum igitur anima sit actus primus corporis, explicandum est cuius corporis sit actus, & inquit, quod hoc corpus debet esse organicum, & instrumentale, quod probat exēplo plantarū, de quibus minus videtur verificari esse orga-

nicas, nam partes plantarum videntur ordinatæ à natura ad operationes, folium enim est ordinatum, vt sit cooperimentum fructiferi, fructiferum factum est gratia fructus, & radices sunt similes ori in animalibus, & trahunt alimentum, medulla autem cordi proportionatur. Ex quibus deducitur communis animæ definitio, quod sit ***actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis***: & hanc definitionem explicat duobus exemplis, vt ostendat animam esse veram corporis viuentis formam substantialem, primum desumitur ab artificialibus, nam si securis esset quid naturale, & non artificiale, certè forma securis esset ipsius forma substantialis, & id, à quo sumitur quod quid est, & esse specificum securis, & remota forma, non amplius esset securis, nisi æquiuocè, sic se habet anima in ordine ad viuens. Deinde subiungit exemplum physicum de oculo, nam vis visiua est substantia eius, quia ablata vi visiua, non esset amplius oculus, nisi æquiuocè, modo sicut se habet pars animæ sensitiuæ ad partem corporis viuentis, ita tota anima ad totum corpus, sed pars animæ sensitiuæ in parte corporis viuentis est substantialis forma, à qua sumitur esse specificum, ergo &c. Ex quibus deducit, ly ***potentiam vitam habentis***, non habere intelligi de potentia essentiali ad vitam in actu primo, sed accidentali ad vitam in actu secundo.

Tandem colligit, quid sit ex prædicta definitione manifestum, & quid immanifestum; manifestum ex hac definitione est, quod anima non est separabilis a corpore, aut saltem aliquæ partes eius, siue potentiæ, sunt enim aliquæ partes eius, seu potentiæ, de quibus est manifestum, cum sint organo alligatæ, quod sunt à corpore inseparabiles, licet etiam sint aliquæ, quæ cum nullius sint corporis actus, à corpore separabiles esse videntur. Est autem adhuc immanifestum, num anima vniatur corpori per informationem, aut non, sed solum vt motor mobili, & vt nauta nauis, vt opinabatur Plato: vnde concludit animam pro nunc esse sufficientes definitam in communi, & in vniuersali, donec in sequentibus eius definitio propria inuestigetur, nam semper communia debent præcedere propria, & specialia.

CAPVT II.

à text. 12. vsque ad 33.

15 Intendit Arist. in præsenti alteram animæ definitionem assignare magis specialem, qua postea priorem vult probare, quod vt faciat, primò proponit methodum, quam est obseruaturus, inquiens se velle procedere a notioribus nobis ad notiora natura, notiora enim nobis manifestant id, quod est notius secundum rationē id est definitio manifestatur per effectus, & sensibilia. Deinde supponit definitionem duplicem esse, vnam, quę dicit quid est, aliam, quæ dicit propter quid; addi solet tertia, quæ dicit vtrunque; prima est conclusio demōstrata, secunda est medium, tertia est tota demonstratio sola positione terminorum differens, de quibus in Logica; institutum igitur Arist. hic est talem definitionem animæ tradere, vt ex ipsa, & superiori fiat vna, quæ sit tota demonstratio sola positione terminorum differens, ita vt vnam per aliam possit demonstrari.

Vt autem hanc definitionem inuestiget, incipit a notioribus nobis dicens animatum ab inanimato differre per ipsum viuere, quod potest sumi vel pro actu primo, vel pro actu secundo; per vtrunque distinguitur viuens à non viuente, sed per secundum tanquam per notius. Hoc viuere multipliciter dicitur, vnde assignat quatuor gradus vitæ, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuū, & quando vnum aliquod istorum inest alicui, illud viuere dicitur; qui gradus non se habent vt disparati, sed secundus præsupponit primum, tertius secundum, quartus tertium, non e contra, vnde in plantis est solum primus gradus, estque communis omnibus viuentibus, in brutis reperitur sensitiuus, qui saltem quo ad tactum conuenit omnibus animalibus; hinc deducitur animam esse principium horum graduum, seu harum vitalium operationum.

16 Proponit deinde duas difficultates, prima est, num quilibet horum graduum in viuente dent intelligere propriam animam specie ab alia distinctam, ita vt quot gradus reperiantur in viuente, tot etiam adsint animæ specie distinctæ, an vero solum denotent plures potentias eiusdem animæ. Secunda est si significant solum plures potentias, an istæ potentiæ distinguantur inter se formaliter, seu definitione, & loco, seu subiecto. Respondet huic secundæ dubitationi, & quo ad primam partem inquit verè potentias illas definitione, & formaliter distingui, quia & actus, à quibus specificantur, specie distinguuntur, aliud enim est sentire, aliud opinari, & intelligere, quo ad secundam partem an distinguātur subiecto, ait in quibusdā viuentibus simul reperiri in omnibus partibus, & sunt, quæ diuisionē patiuntur, vt sunt plantæ, & insecta animalia, nā videmus vermes in partes diuisos moueri secundum omnes partes, & si pungnantur, refugiunt, quod est signum doloris, & consequenter sensus, vnde in eadem parte adsunt potentiæ vegetatiua, sensitiua, & loco motiua. Solùm dubitatur de potentia intellectiua, quia cum sit inorganica, non videtur esse in aliqua determinata parte corporis. Possunt etiam hæ potentiæ subiecto distingui non considerando illas in vno viuente, sed in diuersis, nam sic separari possunt, vt dictum est. Primæ dubitationi explicitè non respondit, quia admittendo assumptum secundæ dubitationis scilicet quod dicant potentias, iam implicitè negauit hos gradus in eodem viuente dicere plures animas specie distinctas.

His præaceptis accedit deinde ad assignandam definitionem propriam animæ, qua probari possit definitio supra tradita, & inquit, quod quælibet actio nobis ea duobus conuenire potest, ea forma tanquam ex actu, & ex materia tanquam ex subiecto, vt sanari conuenit nobis ratione sanitatis, tanquam ea forma, & ratione corporis, tanquam ex subiecto, sic operationes istæ vitales à forma, & subiecto in nobis proueniunt, anima autem non habet rationem corporis, & subiecti, vt supra ostensum est, ergo erit forma, & quoniam forma non est extra subiectum, vt ad actiones concurrit, sed in eodem subiecto, cuius est actus, idcirco anima, vt est principium operationum vitalium, erit in corpore tanquam actus ipsius. Ex quibus elicit definitionem propriam animæ, quod sit ***id quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo***, addit ly ***primò***, vt innueret animam esse actum secundum, qualis est ipsa vitalis operatio, qua tales sumus secundò, sed primum. Hac definitione potest prior iam assignata probari; nam id, quo primo viuimus, &c. est actus primus corporis physici organici, & anima est huiusmodi, ergo &c.

17 Procedit postea a tex. 27. ad declarandas potentias vitales, & gradus viuentiū, & inquit, quod quinq; sunt potentiæ vitales, scilicet vegetatiua, sensitiua, appetitiua, loco motiua, & intellectiua; at gradus, à quibus proueniunt sunt tantùm quatuor; eo quia sensitiua, & appetitiua semper comitantur ad inuicem, nam in animalibus saltim est sensus tactus, at hūc sensus sēper comitatur potētia appetitiua, ergo non separantur ad inuicem, sed vbi est vna, ibi est altera, min. prob. quia omne sensitiuū debet cognoscere alimentum, quo nutritur, quia sensu ducitur in suis operationibus, at alimentū, habet primas qualitates, quæ sunt obiecta actus, ergo quodlibet sensitiuū habet cogoitionem alimenti, & consequēter famem, & sitim patietur, quæ sunt appetitus cibi, & potus, tum quia sensu tactus percipimus dolorem, & voluptatem, qui sunt passiones appetitiuę potentię ergo semper appetitus est cū sensu. Quapropter primus gradus viuentiū est vegetatiuus, qui habet potentiā nutritiuam, secundus est sensitiuus, quem sequuntur duæ potentiæ sensitiua, & appetitiua; tertius est loco motiuus, qui habet vltra illas enumeratas potentiā ad motum progressiuū; quartus est cogitatiuus, seu intellectiuus, qui addit potentiā rationalem, vt in homine, & si quid est aliud altius, aut melius homine, quod addidit Arist. propter existimātes cœlestia corpora esse animata anima intellectiua. Tandē subdidit has potētias se habere sicut imperfectū, & perfectum, quæ enim est prior, & communior, est etiā imperfectior, cęterisq; præsupponitur, quæ est posterior, & minus cōmunis, est perfectior, & alias præsupponit, non autem præsupponitur illis, vt patet inductione, planta habet tantùm esse vegetatiuum, animalia imperfectissima habent ad minimū sensum tactus, & vegetatiuum, animalia magis perfecta præter tactum habent alios sensus, & potentiam motiuam progressiue, tandem homo præter hæc habet intellectum, & discursum.

CAPVT III.

à text. 33. vsque ad 52.

18 Declarata essentia animę in se nūc pergit ad animas in speciali, earumq; potentias, & quoniā ordine generationis, & cōmunitatis vegetatiua est prima, idcircò in præsenti agit de ipsa, cuius duas præcipuè potentias assignat scilicet generatiuam, & nutritiuam (quæ adhuc continet augmētatiuā) Explicat primo generatiuam potentiā, & quoniā potentiæ dignoscuntur per actus, hinc agit de ipso generare, de quo docet esse naturalissimū operum, quæ reperiuntur in viuētibus, ad quod tres requiruntur conditiones, prima vt animal generans sit perfectū in etate, secunda, quod non sit mutilum, & tertia, quod non sit ex putrigenitū (de quibus cōditionibus egimus disp. 8. de Gen.) quandocunq; interueniunt hę conditiones, viuens est sibi similis generatiuum, vt animal producit animal, & planta plantam, quo antè sensu generare sibi simile dicatur naturalissimū opus viuētis dicemus disp. 4. q. 1. Declarat deinde, quomodo anima se habeat ad generationem, & inquit, quod concurrit in triplici genere causæ scilicet formalis, efficientis, & finalis; se habet vt formatis causa, quia est forma generantis, & geniti, vt causa efficiens, quia omnes operationes vitales ab anima trahunt originem, & tandem est finis, quia propter animam natura præparat corpus, tot instrumentis, & organis præditum.

Ex his infert animam non solum esse causam efficientē generationis, sed etiā alterationis sēsitiuæ, & nutritionis, ac augmēti, vnde prosequitur ad explicandā aliam rationē huius animæ, quæ est nutritio; & primò impugnat Empedoclē ponentem causam effectiuā nutritionis, & augmenti esse elementa in plantis, ita tamen, quod pars inferior quę sunt radices, à terra, superior verò, scilicet rami ab igne sursū pergente augeatur, hoc dupliciter improbat, tum quia non rectè assignatur pars inferior, & superior in plantis, nā radices habent rationē superioris, rami verò inferioris, vt diximus disp. 8. de Cęlo n. 177. tum quia elemēta in mixto, nisi ab aliquo perfectiori contineātur, separabuntur, & ad propria loca tendent ergo augmentū non debet elementis tribui, sed potius illi perfectiori continenti elementa. Improbat etiam alios antiquos scilicet Democritum, & Leucippum, asserentes causā nutritionis, & augmenti esse ignem, eo quod ignis videtur maxime nutriri, & augeri: tum quia augmentū ignis est interminatum, & in infinitū crescit, si apponeretur combustibile, at viuentia habent termi-

terminum intrinsecum magnitudinis, qui terminus non à materia, sed à forma prouenire debet; quare inquit Arist. licet ignis sit causa nutritionis, & augmenti, quatenus calor maximè inseruit his actionibus, non tamen principalis causa, hæc enim est anima.

19 Explicata causa effectiua nutritionis, & augmenti, declarat deinde ipsum alimentum, quod est obiectum augmentatiuæ, & nutritiuæ potentiæ (de nutritione enim & augmentatione quomodo fiant, iam dixerat in lib. de Gen.) De hoc alimento primò quærit, an debeat esse contrarium viuenti; partem affirmatiuam probant aliqui, nam in nutritione viuens agit in elementum, vt illud in se conuertat, at omnis actio est inter contraria, & dissimilia, negatiua ab alijs suadetur, quia contrarium non nutrit, & conseruat, sed destruit aliud contrarium, at alimentum nutrit, & conseruat viuens. Mediam viam tenet Arist. quod scilicet si alimentum consideretur in principio actionis, sic est contrarium, in fine verò est simile viuenti, tunc enim est decoctum, & conuersum in substantiam aliti. Deinde asserit alimentum tripliciter considerati posse, primò vt quantum est, & sic est obiectum augmentationis, secundò, vt substantia est, & hoc pacto spectat ad nutritionem: tertiò, tanquam quid superfluum remanens ex nutritione, & augmentatione, & hoc modo est materia generationis, nam semen fit ex superfluo alimenti.

Tandem ex dictis colligit definitionem potentiæ nutritiuę, & generatiuæ. Potentia nutritiua est *principium conseruans habens ipsam, secundum quod est huiusmodi*, generatiua verò est *principium generandi tale, quale ipsum*; de quibus in quæstionibus, & subiungit calorem his actionibus se habere vt principium *quo* non principale, sed instrumentale.

C A P V T IV.

à text. 61. vsque ad 66.

20 INtentum Arist. in præsenti c. est agere de potentijs sensitiuis in cõmuni, in reliquis sequentibus cap. aget de ipsis in particulari. Et primo ait potentias sensitiuas esse passiuas, quod probat, quia sentire est alterari, nam potentia sentiens aliter se habet nunc, quàm priùs, alterari autem est pati; tum quia patitur ab obiecto per immutationẽ, vel recipiendo species, aut saltim actum sensationis, tum quia (quod proponit per modum dubij) ideo sensus se ipsum, & quod in se habet, non sentit, quia vt sentiat, debet ab alio immutari, aliter si alio non indigeret, posset seipsum sentire, sicut combustibile seipsum non comburit, sed alio eget, à quo pati debet, hoc autem est esse passiuum. Secundò, vt ostendat, quo pacto potentia sensitiua immutetur ab obiecto, supponit prius, quod aliquid dupliciter potest esse in potẽtia ad actum, vel proximè, vt cum quis habet habitum scientiæ, vel remotè, quando solum habet potentiam habitu non informatam, inter quos modos hæc est differentia, quod habens potentiam proximam potest absque præuia alteratione in actum exire, at habens potentiam remotam, nisi prius alteretur, recipiendo habitum, non exiet in actum. Secundò, supponit distinctionem passionis, quæ dupliciter sumi potest, vel propriè pro receptione disconuenientis qualitatis disponentis ad corruptionem, vel impropriè, pro receptione cuiuscunque qualitatis etiam perficientis. Quibus adnotatis declarat, quomodo potentia sensitiua reducatur ad actum & ait, quod sensus secundum potentiam remotam reducitur ad actum à generante, sic semen, quod est in potentia remota ad sensationem, fit in potentia propinqua à generante, cũ fit actu sensitiuũ, quãdo autẽ est iam in potẽtia proxima, quia actu habet sensum, reducitur ad actũ secũdũ ab ipso obiecto sensibili, sicut intellectus ab intelligibili reducitur ad actum intellectionis, cum hac tamen differentia, quod intelligibile est in ipso intellectu, & in ipsius potestate, at sensibile est extra potentiam sensitiuam, (est sermo de potentijs externis) & hoc quia intellectus est vniuersalium, quæ sunt in ipsa anima, sensus verò est singularium extra existentium; vnde intellectus habitu informatus idest specie intelligibili potest in actum exire, quando volumus, at sensus, quia requirit obiectum existens in debita approximatione, nequit sensationem causare, nisi adsit obiecti præsentia, & motio; quomodo etiam se habet intellectus in prima intellectione, antequam sit specie intelligibili informatus.

21 Tertiò, explicat ipsum sensibile in communi, & ait, quod triplex est sensibile, quorum duo priora per se sentiuntur, hoc est ratione sui, non alterius, tertium vero per accidens; sensibiliũ per se aliud est proprium, & est, quod non contingit alio sentiri, sed vnico tantum, & circa quod non contingit decipi, vt sonus est sensibile proprium auditus, color visus, odor olfactus, &c. quomodo autem non contingat error circa hoc sensibile dicemus disp. 4. q. 7. sensibile cõmune est, quod pluribus sensibus percipitur, & hæc sunt quinq; scilicet motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Sensibile secundum accidens est, quod ex se non immutat sensum, sed ratione alterius, sic filiatio Petri in ordine ad Franciscum patrem per accidens ex sentitur, scilicet ratione albedinis, & figuræ, qua ratione dicimus vidisse filium Francisci: Tandem subiungit sensibile per accidens ex se non agere in sensum, sed ratione alterius, at sensibile per se esse immutatiuum sensus ex se, & perfectius sensibile proprium, quàm commune, quia ab illo sensitiua potentia specificatur.

C A P V T V.

à text. 66. vsque ad 77.

22 INcipit nunc explicare potentias sensitiuas in particulari, & primò visiuam tãquam nobiliorem, cuius obiectum ait esse visibile, hoc autem est color, & quædam alia qualitas, quibus nõ habemus vnũ nomen commune, vt est in sono, odore, &c. sed oratione, seu pluribus nominibus designantur, vt color, & lux sunt obiectũ visus. Explicat primo colorẽ, & ait, quod est *id, quod est in eo, quod secundùm se visibile est*, idest quod inest alicui, quod est visibile secũdùm se, hoc autem nõ debet accipi, ita vt sit ex se, & secundùm propriã rationem formalem visibile, sed secundùm se idest quia in se ipso habet causã, vt sit visibile, scilicet quia fundat, & recipit colorẽ, qui ex propria ratione formali est visibilis. Describit etiã colorẽ, quod *sit motiuus eius, quod est secundum actum perspicui*; ex quo deducit colorẽ nõ esse sine lumine visibilẽ, idcircò prius de lumine agendum. Vt autẽ explicet lumen, supponit, dari corpus perspicuũ, quod definit, esse visibile non secundum se, sed propter externum colorem; lumen autem est actus perspicui, vt perspicuũ est, quæ omnia suis locis disputationibus fusius examinabimus. Deinde infert contra Empedoclẽ, lumen non esse corpus, tũ quia peruadit totum aerem, & sic duo corpora simul; tum quia tenebra est priuatio luminis, at priuatiuè opposita circa idem subiectũ versantur; corpus autem non est in subiecto, tum quia medium illuminaretur in tempore, & successiuè, nam corpus istud deberet diffundi ab Oriente in Occidentem, & quia motus localis nequit fieri in instanti, fieret in tempore, non quidẽ imperceptibili, quia licet hoc posset admitti de spatio exiguo, non tamen spatium vastũ potest imperceptibiliter pertrãsiri, sed perceptibili tempore, contra experientiam.

23 Concludit ex his perspicuum esse coloris susceptiuum, quia susceptiuũ coloris non debet habere colorem, sicut susceptiuũ soni non habet sonum, perspicuũ autem, seu transparens nullũ habet colorem, quando scilicet est perspicuum in potentia, hoc est, cum tenebrosum existit, nam quando est actu illuminatum, & perspicuum, habet colorem. Secũdò colligit, quamuis omnes colores sint visibiles in lumine, quædam tamen in medio illuminato ab externo lumine nõ videntur, vt sunt quæ in tenebris lucent, nam solum nocte videntur, diu verò apparent solummodo colorata, eo quia color in lumine videtur, vnde si quis colorem poneret supra oculum, non videret, quia non moueret color medium illuminatum, quo mediante mouetur sensorium visus. Tertiò, infert contra Democritum ad visionem necessariò requiri medium, quia color est motiuus perspicui in actu vnde si esset vacuum, nulla fieret visio. Quartò, occasione huius inducit medium requiri ad sensationem in omnibus sensibus. Et declarat medium soni esse aerem, odoris autem aerem, & aquam: ex quo loco deducitur illud axioma; *Sensibile positum supra sensum impedire sensationem*, quod quo pacto sit intelligendum explicabimus in quæstionibus.

C A P V T VI.

à text. 77. vsque ad 92.

24 DEterminat nunc de auditu, qui inter sensitiuas potentias secundum locum sibi vendicat; & primo explicat obiectum, quod est sonus, supponendo distinctionem quandam soni, quod alius sit in actu, cum producitur à corporibus sonoris, alius in potentia, cũ potest produci, non continetur autem in potentia cuiuslibet corporis, nam quædam corpora sunt, quę nullum possunt causare sonum, vt spongia, lana, &c. requirunt igitur corpora sonantia aliquas cõditiones scilicet quod sint solida, concaua, & leuia. Tria autem corpora ad sonum exiguntur scilicet percutiens, percussum, & medium, ratio est, quia sonus fit ex percussione, & ictu, nullum autem corpus seipsum percutit, sed aliud, & quia percussio est motus localis, qui non fit sine medio, idcircò præter corpora se percutientia requiritur medium, quod ex ictu resiliat fortiter, aliter si leniter expelleretur, nullus fieret sonus, aut saltim non ita perfectus; hoc autem medium est aer, & etiam aqua, sed minus accommodatè.

Secundò, determinat de Echo, qui est sonus quidam reflexus, & ait fieri, quando ab aere vno fracto propter vas, seu aliud corpus concauum, quod aerem terminauit, & prohibuit vlterius frangi, iterum ipse repellitur, quod patet exemplo pilæ à pariete resilientis; & subiungit Echo videri semper fieri, licet non semper ita clarè, quod probat exemplo luminis, quod a quocunque corpore reflectitur, sed ab vno clarius, ab altero obscurius, ita de sono dicendum videtur; hinc commendat antiquos quosdam ponentes vacuum tanquam dominum soni, per vacuum intelligentes ipsum aerem, qui tanquam medium inseruit.

25 Tertiò, determinat de modo, quo fit auditio, & primò ait duplicẽ esse aerẽ, alter elemẽtaris est, alter verò innatus inter aures inclusus, & cõgenitus, qui est substãtia quædã animata, & sensoriũ auditus, quod autẽ detur talis aer, probat in tex. 84. à signo, nam digito apposito in aure, sentitur sonus quidã in aure ad modũ cornu, qui sonus causatur in aere innato, hic enim sẽper mouetur motu intentionali auditionis, nõ proprio motu, vt sic enim est immobilis, sicut pupilla, vt omnes colores percipiat, nullũ habet colorẽ, sed motu ab extraneo producto;

fit igitur sonus, quando aer mouetur à sonatiuo corpore continuò vsque ad auditum, seu aerem innatum; quod non debet intelligi de motu locali, non enim semper aer in sono commotus peruenit ad aures, vt dicemus in disput. sed de motu intentionali producendo species audibiles in medio aere vsque ad sensorium auditus. Dubitat deinde, an corpora se percutientia sint ambo causatiua soni, vel alterum illorum, & respondet vtrunque causare sonum efficienter, quia sonus non fit ex quacunque aeris resilientia, sed ex illa, quæ fit cum valida percussione, quo pacto vtrunque concurrit ad expellendum fortiter medium, percutiens vt impellens, percussum vt resistens, vtrunque autem potest habere rationem percutientis, & percussi, quia omne agens in agendo repatitur, dummodo ambo sint solida.

26 Tandem agit de differentijs, & speciebus soni, sed præcipuè de voce: primo igitur diuidit sonum in acutum, & grauem, quæ differentiæ per translationem desumptæ sunt à tactu, nam acutum dicitur, quod in paruo tempore multum mouet sensum, & in tactu pungit, graue autem, seu obtusum, quod in multo tempore parum mouet sensum, & in tactu potius pellit, quam scindat, vel pungat, sic etiam sonus dicitur acutus, vel grauis, velox, vel tardus. Sed præcipua soni species est vox, quæ est sonus animalis respirantis, vnde nec inanimata, nec animalia non respirantia edunt vocem, requiritur adhue, vt fit cũ intentione aliquid significandi, quia voce vtuntur animalia ad significandos animi conceptus; requiruntur etiam instrumenta præcipuè gutur, & pulmo, quæ etiam sunt instrumenta respirationis; hinc definiri solet: *Vox est per cussio respirati aeris ab anima, quæ est in his partibus, scilicet in pulmone, alijsque instrumentis, ad vocatam arteriam, cum intentione significandi*: sed quæ de voce addit, fusius suo loco declarabimus, ne eadem bis repetamus.

C A P V T VII. & VIII.

à text. 92. vsque ad 106.

27 IN his duobus capitibus agit Arist. de olfactu, & gustu. De olfactu, primo proponit difficultatem ad assequendam perfectam huius sensus cognitionem, eo quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu præcipuè cognitio sensibilium, at sensus olfactus in nobis est imperfectior, quam sit olfactus multorum animalium, eo quia non percipimus, nisi excedentes odores, sicut animalia imbecillioris visus solum visibilia intensiora percipiunt. Attamen natura hanc imperfectionem suppleuit tribuendo nobis perfectissimum gustum, & tactum, nam odores multam affinitatem, & proportionem habent cum saporibus, idcircò ex cognitione saporum possumus in cognitionem odorum peruenire, quod autem in nobis sit perfectissimus gustus, & tactus, probat, nam tactus in homine est perfectissimus quoniam homo inter cetera animalia est prudentissimus, & maximè ingeniosus, perfectissimus autem tactus innuit optimum corporis temperamentum, quod valdè inseruit operationibus internis tum sensitiuis, tum intellectiuis, hinc ait Arist. *Duri carne inepti mente, molles carne benè apti.* Si igitur tactus in homine est perfectissimus, etiam gustus talis erit, quia est quidam tactus, vt infra.

Cum ergo odores nonnisi per analogiam ad sapores cognoscere nequeamus, hac ratione Arist. species odoris explicat per species saporis, & per easdem differentias circumscribit, itaut sicut dantur duæ extremæ differentiæ saporis, dulce, & amarum, & aliæ mediæ, sic datur odor dulcis, & odor amarus, vel acutus, non enim habemus alia nomina ad explicandas differentias istas. Similiter sicut gustus non solum est cibi gustabilis, sed etiam ingustabilis (quod etiam auditui, & visui competit, ille enim est audibilis, & inaudibilis, iste visibilis, & inuisibilis, quia opposita ad eandem spectant potentiam) sic quoque olfactus est odorabilis, & inodorabilis, tripliciter autem aliquid dici potest inodorabile, vel quia caret omni odore, vel quia parum habet odoris, vel tandem quia paruum, ac noxium continet, similiter ingustabile hoc triplici modo dici.

28 Declarat deinde medium odoris, & ait esse tam aerem, quam aquam, quia & pisces ad ciborum odores accurrunt, similiter multa animalia non exanguia; ex quo deducit tam respirantia, quam non respirantia olfacere, cum hac tamen differentia, quòd respirantia solum olfaciunt, cum aerem attrahunt, at si aerem continent, vel expirant, nullum sentiunt odorem, etiam si in nasum odorabile intus ponatur; nam licet sit commune omnibus sensibus ait Arist. sensibile positum supra sensoriũ impedire sensationem specialiter tamen hoc habet locum in olfactu respirantium, vt nunquam fiat sensatio, nisi attrahatur aer, hoc tamen non est necessariũ in non respirantibus, causã huius discriminis assignat, quia organũ non est omnino idem in omnibus, sicut enim dantur aliqua animalia, quæ oculos habent duros, & non coopertos pellicula quadã, alia, quæ habent oculos molles palpebris cõtectos, in quibus si non discooperiuntur oculi, nõ fit visio, at in illis sẽper causatur visio, quia nunquã clauduntur oculi, ita in olfactu euenit, nã respirantia organum olfactus habent mẽbranula quadam coopertum, quæ in respiratione dilatatur, & discooperit organum, quãdo non attrahitur aer, coarctatur, & contegit sensoriũ, non respirantia verò habent sensoriũ omninò discoopertum, hinc respirantia, vt olfaciant debent aerẽ attrahere non respirantia, non habent hanc necessitatem, qua ratione pisces in aqua olfaciunt, nos autẽ in aqua nullum percipimus odorem, quia impeditur respiratio. Tandem explicat naturam odoris, qui est obiectum huius sensus, quod odor prouenit ex sicco, sicut sapor ex humido, quod magis suo loco explicabimus.

29 De gustu acturus Arist. in c. 8. docet obiectum ipsius esse gustabile, quod est quoddã tangibile, idest non percipitur à gustu, nisi tãgatur, signum huius est, quia gustus non fit per medium externum, sicut visus, sed per cõtactum absq; medio, etiam cum existẽtes in aqua percipimus dulce, nã tunc dulce miscetur in aqua, illamq; dulcem efficit; tum quia gustabile non percipitur, nisi media humiditate, nam etiam quando illam non habet, humectari prius debet à saliua, quæ adhoc fuit à natura instituta, at humidum est obiectum tactus, ergo gustabile est quoddã tangibile. Subiungit postea gustum non solum esse gustabilis, sed etiam ingustabilis, quod tripliciter dicitur, sicut inodorabile, sed addit, quod ingustabile nullũ habens saporẽ potest sumi dupliciter, vel negatiuè, quia impossibile est illũ habere, vt Angeli, vel priuatiuè, quia potest illũ habere licet nõ habeat, & hoc modo sumitur hic, quæ distinctio applicari debet inuisibili, inaudibili, & inodorabili, nõ solum autẽ gustabile, & ingustabile ad gustum pertinẽt, sed etiã potabile, & impotabile, nã potabile aliquid etiã continet saporis.

30 Explicat deinde conditionẽ sensorij gustus, quæ est, vt sit humidum in potentia, non in actu, fit autẽ postea humidũ in actu ab obiecto, ratio est, quia gustus à gustabili patitur, ergo necessariò antequam patiatur nõ erit humidum, sed fiet postea humidũ; quia omne agens agit in sibi dissimile in principio actionis, sed postea illud assimilat sibi; hoc autem non est intelligẽdum de humido elementari, nam hoc semper adest in lingua, sed de humido saporifero, omne enim recipiens debet esse denudatũ à natura recepti, & consequẽter si lingua haberet in se humidũ saporiferum, hoc est aliquem saporem, nõ posset alia gustabilia percipere, vt patet in infirmis, quibus omnia videntur amara, propterea quod lingua plena huiusmodi humiditate sentiunt; debet quoq; lingua esse humida in potentia, idest potens recipere intentionaliter humidum saporiferum, ad quod requiritur humidum elementare, vnde lingua valdè excitata nullum percipit saporem.

Tandem declarat species saporis, quarum duæ sunt extremæ, aliæ mediæ naturam extremorum participãtes, sicut in coloribus accidit, extremæ sunt dulce, & amarum, mediæ pingue, salsum, acre, austerũ, acerbum, & acidum, quas species explicabimus in disput. Ex quibus omnibus colligitur definitio gustus, qui est sensus perceptiuus gustabilis; gustabile verò definitur, quod sit qualitas tactiua actus ipsius, idest immutatiua intentionaliter ipsius gustus.

C A P V T IX. & X.

à text. 106. vsque ad 128.

31 IN nono c. per tractat Arist. de tactu, & tãgibili, & primò proponit duas dubitationes, prima est, num sensus tactus sit vnus, vel plures; secũda est de sensorio tactus an sit caro, & id, quod in ceteris est simile carni, idest pellis, cartilago, &c. an verò sit aliud quoddã intus, scilicet neruus. Primã dubitationẽ non decidit, sed dubitatiuè illã agitat; arguit enim quod plures sint, quia omnis visus sensus est vnius cõtrarietatis, vt visus albi, & nigri, auditus soni grauis, & acuti, gustus dulcis, & amari, ad quæ cetera reducuntur, at sensus tactus est pluriũ cõtrarietatũ, scilicet calidi, & frigidi, humidi, & sicci, duri, & mollis, ergo non vnus, sed plures sunt sensus tactus. Quod si dicas, etiã in alijs sensibus dari plures contrarietates, vt patet in voce, quæ nõ habet solũ graue, & acutũ, sed asperum, & lene, paruum, & magnum, similiter in colore, & tamen auditus est vnus sensus, quia omnes illæ cõtrarietates ad vnum obiectum commune reducuntur. Sed ait Arist. hoc non esse ita manifestum in tangibilibus, sicut in alijs sensibilibus, idcircò hanc dubitationem irresolutam relinquit, & problematicè videtur resoluere; at non obscurè habetur resolutio infra in tex. 128. & seq.

Non minùs etiam dubitatiuè videtur procedere resoluendo secundã difficultatẽ, nam ait, non esse satis firmã rationẽ illam, qua mouentur aliqui ad ponendã carnem pro sensorio tactus, ex eo scilicet, quod statim ac tangitur caro, sentimus tangibiles qualitates, quod probat exẽplo, nam si pelliculã aliquam tenuem haberemus in digitis, adhuc statim perciperemus tãgibilia, & tamen pellicula illa nõ se haberet vt sensoriũ, sed vt mediũ, idem dici poterit de carne; quaprópter ideo tacta carne fit sensatio, quia est nobis coniuncta, & cõtinua, magis, quã pellicula illa; affert aliud exemplũ, si aer circumstãs esset nobis ad natus, cõnaturalis, & pars corporis nostri, certè nõ distingueremus mediũ visus, & auditus, quod modò ponitur aer, ab eorũ sensorijs propter coniunctionẽ, idẽ accidit in sensu tactus, nã iudicamus carnẽ esse sensoriũ, quia est nostro corpori coniuncta, magis igitur medium est immanifestum in sensu tactus, quàm in alijs sensibus, quia caro debet esse pars corporis intrinseca, eo quoniam nequit animatum corpus cõstare ex aere, aut aqua, sed ex partibus solidis, in quibus cetera elemẽta reperiantur, nil aliud resoluit de hoc dubio in text. 109. 110. & 111.

32 Deinde mouet aliam dubitationem, seu declarat, quod antea dixerat in c. præced. scilicet gustum esse quendam tactum; quod non est intelligendum, vt sint vnus, & idem sensus, sed sunt duo, nam licet vbi est gustus ibi sit tactus, non tamen è conuerso, vbi est tactus, ibi est gustus, si enim qualibet carne perciperemus tangibile, & gustabile, posset quidem inferri vnitas sensus, attamen hoc non accidit, ideo non vnus, sed duo sunt sensus.

Tertiò, aliud dubiũ tangit, num scilicet inter tangibile, & tangens

sit ali-

sit aliquod corpus medium, itaut tactus habeat quoq; medium externum; pars affirmatiua suaderi potest, nam humidum, & vdum nõ sunt sine corpore, sed omne humidum vel est aqua, vel aer, modò quando duo corpora in aqua se tangunt, non habent extrema, seu superficies siccas, sed humidas, ergo inter illas mediat aqua, & consequenter non se tangunt immediatè, & quoniam eadem est ratio de aqua, & aere, si corpora in aqua non se tangunt immediatè, nec etiam in aere; latet tamen magis nos hæc aeris mediatio, quam aquæ, sicut animalia, quæ sunt in aqua, nesciunt si vdum tangat vdum, & fiat aquæ mediatio. Quapropter ait Arist. non esse euidens, num aliqui sensus sentiant sine externo medio, cum tactus, & gustus, de quibus minus videtur, dicit possit, quod sentiant per mediũ externum, vt patet ex dictis; solum est discrimen quod alia eminus, & à longè sentimus, vt in visu, & auditu, alia cominus, & propè, vt in gustu, & tactu, semper tamen aliquo medio interiecto; vt patet euidenter in exemplo pelliculæ, adest etiam alia differentia, nam visibilia, & sonatiua percipimus, quia medium mouet nos, itaut obiectum prius moueat medium, quam sensum, saltem prioritate naturæ, at in gustu, & tactu non est necessaria ista præuia motio medij, sed obiectum immediatè mouet medium, & organũ quod probat exemplo percutientis clypeatũ, qui immediatè percutit clypeũ, & clypeatum, non autem clypeus percutit clypeatum; quibus verbis dat innuere licet satis abscurè, in alijs sensibus requiri medium externum per se, in gusto autem, & in tactu non necessariò exigi hoc medium, sed per accidens se habere, quia saltim corpus humidum potest immediatè tangere carnem. Ex his omnibus concludit in text. 116 carnem in gustu, & tactu se habere vt medium ad modum aeris, & quæ in alijs sensibus, non quidem externum, sed internum.

33 Assignat tandem obiectum tactus, & ait præcipuè esse primas qualitates, quæ tanquam differentiæ elementorum assignari solent (quatenus tamen circumscribunt essentiales differentias) sensorium autem tactus erit pars corporis perceptiua harum qualitatum, & cõsequenter quæ sit in potentia ad illas, & per illas reducatur in actum; & quoniam hęc pars est corpus quoddam mixtum constans ex primis qualitatibus, idcircò nequit esse in potentia ad omnes gradus istarum qualitatum, sed solum ad excedentes, & exuperantes, & consequenter nonnisi has exuperantes percipere potest, non omnes; qua ratione natura constituit organum tactus medij cuiusdam temperamenti. Addit deinde, quod sicut alij sensus sunt oppositorum, sic & tactus erit tangibilis, & intangibilis, intangibile autem dupliciter dicitur, primò, quod paruam habet tangibilem qualitatem. Secundò, quod excedentem in supremo gradu, vt excessiuus calor, & hoc lædit sensum.

34 In decimo c. Arist. aliqua docet omnibus externis sensibus cõmunia; & primò asserit esse commune omni sensui esse susceptiuum formæ sine materia, quod dictum explicat Scotus q. 5. de An. quod tũc forma recipitur cum materia, quando subiectum illam recipit secundùm eundum essendi modum, quo est in agente scilicet cum eisdem conditionibus agendi, & patiendi, quas habet in agente, & in proprio subiecto, quod esse dicitur realis modus essendi, vt calor in se, & in suo subiecto est calefactiuus, frigori resistitiuus, &c. & cum eisdem conditionibus inducitur ab igne in ligno; tunc forma recipitur sine materia, nõ quia sit à materia separata, sed quia in subiecto nõ recipitur cũ eisdẽ conditionibus agendi; & patiẽdi, quod esse dicitur modus essẽdi intentionalis, ita se habet species sẽsibilis coloris, quę nõ est calefactiua, nec frigori resistit, sed est simul cũ illo, inquit ergo Arist. quod quilibet sensus est receptiuus formarũ sine materia, quia vt sensus est, nõ recipit sensibiles qualitates secundùm esse reale, sed intentionale, quia obiectum ad sensationem concurrit mediante specie: & affert exemplum de cera, quæ recipit figuram annoli sine materia, scilicet sine auro, vel ære, & sine illa materialitate, quam habet in annulo.

35 Secundò, asserit differre inter se sensorium, & potentiam sensitiuam, nam sensorium est pars quædam corporis organica, & quanta, potentia verò in ipso recipitur, vnde licet sint idem subiecto idest simul reperiantur vnita, sed vnum vt subiectum, alterum vt forma. Ex quo deducit duo, primum, cur vehemens sensibile lædat sensum, quia scilicet sensorium, cum sit quoddam mixtum, consistit in quodam temperamento qualitatum, & quando sensibile excedit, lædit tale temperamentum, quo læso offenditur sensus, qui ab illo dependet. Secundum est, cur plantæ non sentiant, cum patiantur à sensibilibus qualitatibus scilicet à calore, & frigore, & animam habeant; & respondet hoc esse quia plantæ licet sint animatæ anima vegetatiua, non tamen sensitiua, vnde carent hoc temperamento, sensorio, & potentia sensitiua, quæ est principium sensationis, hinc patiuntur solum actionẽ reali, & naturali, non intentionali.

Tandè proponit aliud dubium, num aliæ res insensatæ possint pati ab obiectis aliorũ sensuum puta colore, sono, &c. pars negatiua suaderi potest, quia sensibile dicit ordinẽ ad sensum, ergo solùm in sensũ potest agere, & solus sensus ab illo pati, at insensata carent sensu. Respondet tamen, quod primæ qualitates possunt in corpora inanimata agere producendo sibi similia, imò, & sapores, ac odores producunt, quia hæ secundæ qualitates à primis dependent, at aliæ qualitates sẽsibiles agunt, sed nec eodem modo, ac in sensibus, nec in omnibus corporibus, non agunt in omnibus corporibus, quia non omnia corpora sunt media aliorum sensuum, sed indeterminata, hoc est, diaphana; nec eodem modo, quia forma, seu species sensibilis non manet in aere, sed ab illo pergit ad sensum; non ob id autem aer dicetur sentire ex hoc, quod recipit species, & sentire sit quoddam pati; quia sentire vltra receptionem specierum dicit elicitionem actus, vndè aer ab odore passus, non odorat, sed fit sensibilis.

CAPVT XI.

a text. 128. vsque ad 136.

36 PRæsens caput à Græcis, quos multi ex Latinis sequuntur, ponitur initium tertij libri de Anima, magis tamen placet distributio, quam Arabes tradunt, hi enim secundum librum pergere dicunt, vsque ad tractatum de intellectu, & anima rationali, sic enim magis seruatur ordo, & vnitas materiæ, itaut in secundo libro habeatur tota, & completa declaratio animæ sensitiuæ quo ad omnes potentias, tum externas, tum internas, in tertio de sola rationali anima tractetur.

In hoc cap. intendit probare numerum quinarium externorum sensuum, de quibus egerat in superioribus, quẽ numerum probat, si plures sensus darentur, quàm isti quinq; vel essent cum istis eiusdẽ rationis, vel diuersæ; non primum, nam hoc non contingeret, nisi quia nostri sensus non tenderent in omnia sensibilia, scilicet visus non perciperet omnia visibilia, nec auditus omnia audibilia, &c. sed aliqua tantum, ideoq; alij sensus necessarij forent, vt reliqua perciperentur ad eũ modum, quo aliqui dicunt plures esse sensus tactus, vnum, quo calorem, & frigus percipimus, alium, quo siccum, & humidum, sed hoc est falsum, quia visu omnia visibilia sentimus, auditu omnia audibilia, & sic de alijs, qua ratione satis clarè colligitur sensum tactus vnum esse, non plures; quam dubitationem supra non resoluit.

37. Quod autẽ non dentur alij sensus diuersæ rationis, probat tribus rationibus desumptis ex parte medij, sensorij, & obiecti. Prima ratio ex parte medij est satis obscura, reduci tamen potest in hanc formam, nos sentimus per omne medium possibile, ergo non datur sensus ab istis diuersus, Conseq. patet, quia inter medium sensibile, & sensum est proportio, & similitudo, itaut determinatus sensus postulet determinatũ medium, Antec. prob. mediũ est duplex internum, & externũ, per medium internum nos tactu, & gustu sentimus, per externũ, quod est aer, & aqua, sentimus visu, auditu, & olfactu, ergo nos sẽtimus per omne medium; attamen quia contingit per idem medium diuersa sensibilia sentiri scilicet per aerem, sonum & colorem & è contra per diuersa media idem sensibile, vt per aerem, & aquam colorem, vel sonum, ideo videtur subiungere Arist. hoc esse verum materialiter, non formaliter, scilicet, quod licet aqua, & aer sint diuersæ rationis, attamen formaliter respectu visus habent rationem vnius medij, quia ambo sunt perspicua, qua ratione ponuntur medium, & sic de alijs, ita vt alia ratione aer sit medium visus, & alia sit medium auditus.

Secunda ratio sumitur ex parte sensorij, pro qua supponit sensoriũ esse corpus mixtum, & consequenter constans ex quatuor elementis, & primis qualitatibus; non tamen potest habere temperamentum ignis, hic est nimis actiuus, & potiùs est aptus ad agendum, quam ad patiendum, neque temperamentum terræ propter maximam siccitatem, & opacitatem, vnde remanent duo elementa, aqua, & aer, idonea pro temperamento organorum, quoniam facilè agunt, & patiuntur, & aqua quidem dominatur in oculo, aer in auditu, vtrumque verò proportionem habet cum odoratu, quo supposito arguitur non dari sextum sensum externum, quia animalibus perfectis, de quibus natura est maximè sollicita; nullum deest sensorium, ergo neque sensus aliquis, Conseq. patet, quia si esset possibilis alius sensus, deberent habere diuersum sensorium, vt patet, & sic animalibus perfectis hoc sensorium deesset: Antec. prob. quia istis animalibus non deest materia, ex qua constat sensorium, quæ est aqua, vel aer, ergo neque sensorium aliquod, aliter natura fuisset manca, si poterat animal perfectum perficere completè, & non perfecerit.

38 Tertia ratio sumitur ex parte obiectorum, nam nullum sensibile assignari potest, quod ab istis quinque sensib. non sit perceptibile, ergo non dantur alij sensus distincti, Conseq. prob. quia diuersæ potentiæ diuersa habent obiecta formalia adæquata, Antec. prob. quia omne sensibile vel est proprium, vel commune, proprium adæquatè percipitur per hos quinque sensus, vt patet, commune autem non indiget sensu distincto, à quo per se cognoscatur, & cui sit propriũ sensibile, nam sensibile vnius sensus per accidens sentitur ab alio sensu, vt dulce se sentitur à gustu, per accidens à visu; at sensibile comune per se perciperetur ab alio sensu distincto ab illis, iam per accidens ab his quinque perciperetur, quod est falsum, quia hoc sensibile motu sentimus idest mouet sensum, & immutat per se.

Tandem reddit rationem, cur natura plures nobis concesserit sensus; & ait hoc esse, vt magis percipiamus sensibilia communia, nam si vnicum haberemus sensum, scilicet visum, quo videremus albedinem, & magnitudinem, quæ est sensibile commune, pro eodem sumeremus vtrumque, at modò albedinem à magnitudine distinguimus, quia hanc non solùm visu, sed alio sensu etiam dignoscimus.

CAPVT XII.

à text. 136. *vsque ad* 150.

39 TRadita iam completa cognitione sensuum externorũ, pergit modo Aristot. ad explicandas internas potẽtias sensitiuas,

& in præsenti agit de sensu communi; pro quo primò dubita , an in eodem sensu percipiamus obiectum, & sensationem illius, an diuerso; an scilicet eodem visu cognoscimus colorem , & coloris visionem, an visu cognoscamus solum colorem, visionem verò alio sensu; quod non alio sensu suaderi potest , quia nequit cognoscit visio coloris sine colore, ergo si alio sensu cognosceretur visio , ab eodem necessariò cognosceretur color, & sic idem color a duobus sensibus per se perciperetur; tum quia si alio sensu, vel ille erit propriæ sensationis perceptiuus, vel alter sensus illam cognosceret , si primum ergo idem dici potest de esterno sensu si secundum daretur processus in infinitum . Quod alio sensu cognoscatur, probari potest, quia visus v.g. non percipit, nisi coloratum, si visio videretur à visu, esset color, quod est falsum. Attamen addit Arist. hanc rationem non valere ; quia dupliciter responderi posset, primò, quod non sit idem videre, & visu sentire , ac discernere; nam vtique non videmus, nisi colorem , sed possumus discernere non videndo colorem, vt cum tenebras percipimus, ac discernimus; sic dicere quis posset nos discernere visionem, quamuis illam non videamus, eo quia non est color. Secundò, responderi posset etiam ipsum videns i. est visionem esse tanquam coloratum , quia a coloris specie depender, sicut igitur ipsæ species, quia sunt repræsentatiuę coloris, possunt videri, vt pater , cum abeuntibus sensibilibus remanent species, & imaginationes, idem de visione dici posset, quod sit aliqualiter colorata, quia a calore fit, illumque repræsentat.

40 Vt autem propositæ dubitationi satisfaciat , proponit sensum, & sensibile duobus modis considerari posse, vel vt ambo sont in actu , vel vt in potentia, primo modo habent eundem actum , qui est sensatio, quæ est quaodoque nominata, vt in visione visio , in auditione sonatio, quandoque innominata , & consequenter vt sic relatiuè se habent, vt non possit esse auditus in actu sine sonatiuo in actu, vnde nec auditio erit sine sonatiuo, aliter quia auditio reddit auditum in actu, si posset esse sine sonatiuo, daretur auditus in actu sine sonatiuo ; at secundo modo poterit esse auditus sine sonatiuo, & è contra. Ex quibus videtur colligi dubij solutio, quod non percipiatur sensatio ab eodem sensu, quia cum sensatio sit actus sensus, & sensibilis , & recipiatur in ipso sensu nam actio , & passio pro re acta, & materialiter sunt simul in passo , non videtur percipi posse ab eodem sensu, & habere rationem motiui. Occasione cuius explicat, quo pacto vehemens sensibile lædat sensum, quod prius docuerat text. 122.

41 Ex his pergit ad probandum præter quinq; sensus esternos dari aliũ sensum communẽ omnibus sensibilibus, quod vt assequatur, præmittit quemlibet esternum sensum hæc omnia habere scilicet habere proprium sensibile pro obiecto, residere in proprio organo, & cognoscere differentias proprij obiecti . Hoc præhabito probat essentiam sensus communis hoc pacto ; non solum discernimus differentias obiecti vnius sensus, scilicet differentias coloris in album, & nigrum, sed etiam differentias inter obiectum vnius sensus , & obiectum alterius scilicet inter dulce, & album quod patet esperientia , ergo aliquo sensu differentias illas cognoscimus : hæc conseq. constat, quia illæ differentiæ sunt sensibiles , ergo ab aliquo sensu dignoscibiles, sed ille sensus nequit esse aliquis ex externis, aut plures externi simul , ergo necessariò erit quædam potentia distincta à cæteris , quæ dicitur sensus communis; minor quo ad primam partem, prob. quia si sensus aliquis esternus perciperet has differentias maximè esset tactus , qui est omnium communissimus , sed ille nequit illas percipere , nam carne tangendo non discernimus inter album , & dulce , vt patet ; neque diuersis potentijs , nam sic eodem modo se haberet, ac si Petrus iudicaret de vna re , & Paulus de alia , qui vt patet non iudicarent de ambobus, sed quilibet de propria re, ergo nec sensus illi possent iudicare de differentijs talium obiectorum , eo quia ponens differentiam inter duo oportet cognoscere vtrumque . Si vero dicatur hoc posse fieri ab eodem sensu, vel diuerso in diuersis temporibus, hoc esset per accidens, quia cognitio illa debet per se in eodem tempore fieri ; ergo necessariò dari debet quædam potentia distincta iudicatiua de omnibus sensibilibus .

42 Contra traditam doctrinam instat in text. 147. quia sequeretur eandem potentiam simul moueri contrarijs motibus , quia posset simul contraria percipere ; nec valet, quod responderi solet, eandem potentiam indiuisibilem esse secundùm rem, diuisibilem, & multiplicem in potentia, & secundùm rationem. Non valet, quia si secundum rem est vna , & vt sic percipit contraria , iam indiuisibile in diuisibili tempore; hoc est simul, moueretur motibus contrarijs . Idcircò aliam tradidit Arist. solutionem, & vtitur exemplo centri, quod licet indiuisibile habet tamen rationem principij, & finis, quibus rationibus potest diuersas lineas terminare; sic inquit Arist. sensus communis licet vnus in se, dici tamen potest principium , & origo externorum sensuum, quatenus ab illo emanant, & finis eorundem, quatenus omnes actus illorum percipiuntur à sensu communi , vnde habet rationem plurium, & vt sic poterit simul percipere contraria : quæ responsio non est à priori diuersa, sed ferè eadem : impugnauit tamen illam , vt magis declararet, vnde in lib. de sensu, & sensil. c. 7. ad finem eadem vsus est; qua propter dicendum potentiam, quando est vniuersalis, posse esse plurium diferetiuam simul, etiam contrariorum, quia respectu illius non habent rationem contrariorum, eo vel maximè, quod species intentionales non contrariantur inter se, quamuis sint contrariorum, quæ est vera dubij solutio .

C A P V T XIII.

a text. 150. vsque ad finem.

43 IN hoc cap. naturam phantasiæ , vel imaginatiuæ , seu interni sensus intendit explicare ; & primò recitat opinionem Empedoclis, & Homeri confundentium intellectum cum phantasia, & sensu, vnde dicebant idem omninò esse intelligere , & sentire , eo quod animam corpoream putabant esse; vt simile à simili percipi possit, de quo iam egit in superioribus præcipuè in 1. lib. hanc opinionem refutat, tum quia sensus est omnibus animalibus communis , intellectus hominibus solum; tum quia intellectus sæpè fallitur, sensus verò circa proprium sensibile non fallitur : hoc præsupposito , quod intellectus differat à sensu (per sensum hic intelligit externum) differentiam ponit inter phantasiam , seu imaginationem, & sensum externum, ac intellectionem , quam differentiam præcipuè colligit ex diuersitate actuum, vbi est notandum, hic Arist. variè sumere existentiam , nunc pro phantasia, nunc pro opinione, seu intellectiua potentia, eo quia nondum ab intellectu plenè distinxerat, quod fecit postea in seq. lib.

Probat ergo imaginationem non esse opinionem, tum quia phantasia sequitur sensum esternum , nec est sine illo, opinio verò sequitur intellectum, tum quia imaginatio est semper in nostra potestate, imaginamur enim quæcunque volumus, & quando volumus , non verò opinio, quia opinari dicit assensum alicuius veritatis , ad quem exigitur aliquod motiuum ; tum quia opinionem sequitur aliqua passio in appetitu , scilicet si est terribilium, sequitur dolor, si conuenientium, sequitur delectatio , quod in imaginatione non accidit ; sed mouemur ac si ea omnia in aliqua pictura cerneremus. Deinde probat imaginationem non esse intellectionem, quia quę sunt eadem, habent easdem differentias, & species, at imaginatio, & intellectio habent diuersas species, intellectionis enim species sunt scientia, opinio , prudentia, & his opposita, vt ignorantia, error, imprudentia , &c. quæ non sunt species imaginationis.

44 Prosequitur quoque à tex. 155. imaginationem à ceteris distinguere, & probat , primò non esse sensum (quod est intelligendum de externo) nam vel esset sensus in potentia , vel in actu ; & tamen imaginamur, quando sensus esterni, nec actu sentiunt, nec sunt in potentia proxima, vt in somnis accidit, & in cæco non a natiuitate qui nullo modo habet visum in actu, vel in potentia, & tamen potest imaginari colores, tum quia sensus semper adest , non autem imaginatio in actu secundo ; tum quia non est sensus in actu , nam hic omnibus inest animalibus, nõ tamen imaginatio, nam formicæ, apes, & similibus non competit: tum quia sensus in actu, si non est impeditus , est semper verus, non sic imaginatio, tum quia cum aliquid sentimus , habemus certitudinem de illo, vnde dicimus hoc certo cognoscere, at cum aliquid imaginamur, non habemus talem certitudinem , idcircò non dicimus hoc certo cognoscere , sed sic nobis apparere . Et tandem quia clausis oculis non est visus in actu , & tamen acto imaginamur res visas. Deinde probat imaginationem non esse actum intellectus , quia non est de numero eorum actuum, qui semper sunt veri ; vt est scientia , & assensus principiorum , quia imaginatio quandoque est falsa, nec est opinio, quæ est quandoque vera, & quandoque falsa, tum ex dictis ; tum quia opinionem sequitur fides, fidem autem persuasio, & persuasionem ratio, at imaginationem nullam sequitur ex his , vnde in brutis datur imaginatio, non autem fides, persuasio, vel ratio Ex quibus deducitur imaginationem, nec esse opinionem simul , & sensum : tum ex dictis; tum quia esset omnium idem actus , & tamen contingit , & opinionem , & sensum ab imaginatione discordari , vt imaginamur solem minorem terra, & ita sentimus, non tamen sic opinamur .

45 Intendit deinde explicare, quid sit imaginatio, postquam ostendit, quid non sit, pro quo supponit quatuor, primum, quod contingit moto aliquo, ab ipso aliud moueri, vt baculus mouetur à manu mota: Secundum, quod imaginatio est quidam motus, quia fit per immutationem potentiæ ab obiecto . Tertium, quod imaginatio non fit sine sensu, hoc est reperiri solùm in animalibus sensitiuis, & circa sensibilia. Quartum, quod a sensu in actu, vel ab obiecto per sensum cognito potest alter sensus moueri . Ex his infert definitionem imaginationis, quod sit *motus a sensu secundum actum facto* , hoc est imaginatio est sensatio interna causata ex motione sensus externi ab obiecto extra; imaginatiua verò potentia erit principium talis sensationis internæ . Ex quo sequitur, quod cum sensus externi tam circa proprium sensibile, quam circa commune, quandoque decipiantur, sic imaginatio est vera, vel falsa; quod intelligi debet de simplici apprehensione , nam dum componit, semper fallitur: Tandem quod pertinet ad nominis ethymologiam, ait Arist. à visu accepisse nomen tanquam à nobiliori sensu, nam phantasia Grecè à lumine prouenit, sine quo nihil videtur . Et quoniam hæc imaginatio est actio immanens , idcircò similis est sensibus externis , & ipsa maximè bruta vtuntur , & etiam homo licet sit præditus intellectu, maximè quando ratio passione aliqua, vel somno obruitur .

LIBER TERTIVS.

Vbi de Anima intellectiua ſpecialiter differitur.

CAPVT I.

à text. 1. vſque ad 19.

46 IN præcedenti libro determinauit Ariſtot. de gradu vitæ vegetatiuo, & ſenſitiuo, in præſenti declarare intendit alios duos gradus, ſcilicet intellectiuum, & ſecundum locum motiuum, ſed præcipuè intellectiuum tanquam nobiliorem, quamuis enim gradus ſecundum locum motiuus ſit communior, attamen ſubordinatur in homine intellectiuo, quia mouetur homo ab intellectu practico dirigente appetitum rationalem, idcircò à gradu intellectiuo incipit, quem a poſteriori explicat declarando potentias ipſius, vt fecit in præc. lib. de gradu vegetatiuo, & ſenſitiuo, & in præſenti cap. intendit manifeſtare eſſentiam intellectus poſſibilis, qui eſt prima potentia animæ intellectiuæ, explicando ſtatum ipſius, cum eſt merè poſſibilis, & in potentia nihil habens eorum, quæ intelligenda ſunt, ac etiam cum habet aliquo modo, quamuis actu non operetur, ſed dicitur intellectus in habitu.

Proponit igitur Ariſtot. in primo textu agere de parte animę, quam partem aliqui intelligunt animam intellectiuam, quatenus eſt pars ſubiectiua animæ in communi, & innuitur a Scoto 4.d.43. quæſt. 2. A. ſed magis ad intentionem textus per partem intelligi debet intellectiua potentia, quę eſt quędam partialis perfectio rationalis animę, vt idem Doctor explicat in 2.d.16. M. ait enim Ariſt. *De parte autem animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit*, intellectus autem eſt principium, *quo* cognoſcendi, anima verò rationalis eſt principium *quod*, de qua potentia (ſiue in eodem viuente ſit ſeparabilis magnitudine, & ſubiecto, vt voluit Plato, qui intellectum poſuit in cerebro, concupiſcibilem in corde, ſiue ratione tantùm, parum refert) conſiderandum venit, quomodo differat ab alijs potentijs cognoſcibilibus, & quo pacto fiat ipſa intellectio.

47 Vt naturam intellectus poſſibilis explicet, illum conſiderat in hoc, & ſeq. cap. in duplici ſtatu, in primo, quando nihil eorum habet, quæ intelligenda ſunt, in ſecundo, quando iam eſt ſpecie intelligibili informatus. Quo ad primum ait, quod cum intelligere ſit ſicut ſentire, ideo ſicut ſentire pati paſſione perfectiua, non corruptiua à proportionato ſenſibili, ſic intelligere erit quoddam pati ab intelligibili, aut ſimile paſſioni, quia ſcilicet non eſt pati corruptiuum, ſed perfectiuum (an autem hæc propoſitio ſit vera formaliter, vel tantùm concomitanter, dicemus in quæſt.) ex hac ſimilitudine deducit duo prædicata conuenire intellectui poſſibili; Primum, intellectum poſſibilem eſſe impaſſibilem paſſione corruptiua, nam ſicut ſenſus non corrumpitur a proportionato ſenſibili, nec intellectus corrumpetur ab intelligibili; Secundum, quod intellectus eſt ſuſceptiuus formarum, ſeu ſpecierum intelligibilium, non tamen ſit hæc, id eſt de ſe non habens ſpeciem aliquam actu, quo pacto ſe habet etiam ſenſus in ordine ad ſpecies ſenſibiles. Addit deinde aliud attributum intellectus ſcilicet quod omnia intelligat in quo differt à ſenſu, qui non omnia ſentit, quia nec omnia ſunt ſenſibilia; ex quo ſequitur, intellectum eſſe potentia omnia, & ab omnibus ſeparatum, & immixtum, vt dicebat Anaxagoras, eo quia intus exiſtens prohibet extraneum, id eſt quod actu eſt in aliqua potentia, prohibet, vt ipſa poſſit immutari ab alio extra, & obſtruit id eſt impedit eius cognitionem, vt patet in guſtu humore bilioſo affecto; & in oculo habente humorem rubeum, ergo, quia intellectus omnia cognoſcit, debet eſſe immixtus, & denudatus ab omnibus. Ex his omnibus colligitur intellectum poſſibilem, quo anima ſapit, nullam aliam naturam habere in primo ſtatu, niſi quod ſit poſſibilis, & pura potentia in genere intelligibilium, & nihil ſit actu eorum, quæ ſunt, antequam intelligat, quod non eſt intelligendum, ita ut nullam habeat entitatem, & ſit purum nihil, ſed quod nihil ſit actu eorum, quæ ſunt, id eſt non eſt aliquid actu intelligibile, antequam intelligat, vt fuſius dicemus ſuo loco cum Scoto 8.d.3.q.7. Y.

48 Procedit deinde demonſtrando aliud attributum intellectus poſſibilis, ſcilicet ipſum non eſſe addictum organo corporeo, nec vti corpore, vt inſtrumento, quod probat, nam ſi eſſet potentia organica eſſet calidus, frigidus, & corporeis qualitatibus præditus, quod eſt falſum, quia ſic non intelligeret omnia, vt ſupra dictum eſt; tum quia aliquod inſtrumentum determinatum ei deberetur, ſicut cuilibet ſenſui competit, at nullum tale apparet. Ex quo duo colligit; primum, ſpecies intelligibiles non recipi in toto coniuncto, ſed in ipſomet intellectu, qua ratione Platonem laudat aſſerentem animam eſſe locum formarum, ſeu ſpecierum, quod intelligi debet de ſola anima intellectiua, vt declarat Doctor 1.d.4.quæſt.6. M. ipſa enim ſola ſpecies conſeruat intelligibiles, anima autem ſenſitiua non recipit immediatè ſpecies ſenſibiles, ſed hæ recipiuntur in organo, vel in toto coniuncto. Secundum, quod colligit, eſt diſcrimen quoddam inter ſenſum, & intellectum, non ſcilicet eodem modo pati ſenſum à ſenſibili, & intellectum ab intelligibili, nam ſenſus, cum ſit potentia organica, læditur ab excellenti ſenſibili, vt patet experientia, non ſic intellectus, qui eſt in organica potentia.

49 Explicato primò ſtatu intellectus poſſibilis, conſiderat in tex. 8. ſecundum ſtatum in quo intellectus dicitur eſſe in habitu, docetque intellectum in habitu eum eſſe, qui cum fuerit ſingula factus id eſt cum omnium ſimilitudines in ſe habeat, dicitur ſciens in actu id eſt dicitur habere actum primum, quo poſſit potentia propinqua exire in actum ſecundum. In quo ſtatu duo conueniunt ipſi intellectui, primum, quod poſſit intelligere, cum voluerit, eſt enim in potentia ad intellectionem, ſed non eodem modo, quo in primo ſtatu, nam in ſecundo ſtatu eſt in potentia ad actum ſecundum ſcilicet ad operationem; in primo verò ſtatu eſt in potentia ad actum primum, non quod deficiat ſibi aliqua ratio cauſalitatis, quantum eſt ex parte ſui, ſed pro quanto deficit ſibi aliqua concauſa, quæ debet eſſe præſens, vt ſequatur intellectio, & hæc eſt ſpecies intelligibilis, non enim intellectus eſt totalis cauſa intellectionis, neque ſpecies, ſed ambo concurrunt vt cauſæ partiales; qua ratione intellectus in primo ſtatu dicitur eſſe in potentia eſſentiali, quia eſt in potentia ad formam, quæ eſt principium operandi, in ſecundo ſtatu dicitur eſſe in potentia accidentali, ſcilicet ad actum ſecundum, poteſtque dici in actu ſimul, & in potentia, in actu, quia habet actum primum completum, & in potentia ad operationem, & actum ſecundum; ita Doctor quol. 15. B. & 1.d.3.quæſt.7. Y. Secundum, quod competit intellectui in hoc ſtatu, eſt, poſſe ſeipſum intelligere, quod non verificatur de intellectu in primo ſtatu; nam nos dum ſumus in via, ſolum intelligimus, quæ occurrunt ex phantaſmatibus, & ideo nihil poſſumus potentia propinqua intelligere ante intellectionem alicuius imaginabilis, & conſequenter nequimus intelligere noſtrum intellectum, niſi prius intelligamus aliquod phantaſiabile, tunc enim intellectus conſiderando proprias operationes, venit in cognitionem cauſæ ſeq. intelligentem actu reflexo cognoſcit.

CAPVT II.

à text. 9. vſque ad 17.

50 IN hoc cap. aliquas proponit dubitationes contra præcedentem doctrinam, & ſoluit; Primò, dubitat contra illud aſſertum, quod intellectus omnia intelligat, dicens: Cum in aliquibus aliud ſit magnitudo, & caro, hoc eſt res ſingularis, & aliud carnis, & magnitudinis eſſe, id eſt natura, & quidditas vniuerſalis (caro, & magnitudo ponuntur gratia exempli) ſicut accidit in rebus, quæ ſunt cum materia, nam in rebus ſine materia idem eſt caro, & carnis eſſe, hoc eſt idem eſt ſingulare, & natura vniuerſalis, (poſuit Ariſt. intelligentias omnes eſſe entia neceſſaria non compoſita ex natura, & differentia indiuiduali, idcircò ait in abſtractis à materia idem eſſe carnem, & carnis eſſe id eſt eſſentiam, & ſingularitatem, de quo alibi) cum igitur in aliquibus differant res vniuerſalis, & ſingularis, quæri poteſt, num anima humana hæc omnia cognoſcat id eſt ſingulare, & vniuerſale eadem potentia, an alia, & alia potentia. Huic dubitationi reſpondet, animam cognoſcere ſingularia potentia ſenſitiua, vniuerſalia vero vel potentia ſeparabili, hoc eſt realiter diſtincta à ſenſitiua, vel re quidem vna, ſed ſecundum rationem diuerſa, ſicut linea recta realiter non differt à ſeipſa reflexa; quo in loco Ariſt. abſtinuit ſe ab illa quæſtione, an in homine rationalis anima realiter à ſenſitiua diſtinguatur, an verò ſit eadem habens diuerſas formaliter potentias (quomodo autem ſit verum intellectum non percipere ſingularia, dicemus in diſp.) addit deinde hoc non tantum verificari in phyſicis, ſed etiam in rebus mathematicis, in quibus ſingulare adhuc differt ab vniuerſali, & aliud eſt rectum, aliud eſſe recti.

51 Secundò, proponit duas alias dubitationes contra alia duo aſſerta, dixerat enim intellectum quodammodo pati, quia intelligere eſt quoddam pati; contra arguit, nam intellectus eſt ens ſimplex nullam habens materiam communem cum alijs rebus, ergo nequit pati ab obiecto, quod enim patitur ab alio, debet cum illo communicare in materia. Aliud aſſertum fuit, intellectum ſe ipſum intelligere; quod impugnari poteſt, nam vel intellectus eſt intelligibilis, quatenus intellectus, vel quatenus participat aliud, merito cuius ſit intelligibilis; non primum, quia ſequeretur omne intelligibile habere intellectum; prob. ſequela, nam particula *quatenus*, cum ſe tenet reduplicatiuè, vt in propoſito, denotat illud, quod ſequitur reduplicationem, eſſe cauſam formalem, & præciſam inhærentiæ prædicati cum ſubiecto, ergo ſi intellectus eſt intelligibilis quatenus intellectus, iam erit cauſa, cur intelligibilitas conueniat rei, & ſic omne intelligibile haberet intellectum, & eſſet vnum ſpecie, quod eſt falſum. Neque eſt intelligibilis ratione alterius, quia tunc non eſſet ſimplex, ſed compoſitus, neque intelligeret, ſicut nec alia intelligibilia intelligunt.

52 Reſpondet primæ difficultati, aſſumptum ſcilicet agens, & patiens debere communicare in materia, eſſe verum de paſſione corruptiua, non autem perfectiua, qualis eſt paſſio intellectus ab obiecto, ſed ſatis eſſe quandam proportionem, ſecundum quam vnum eſt in potentia, & perfectibile, alterum eſt actus, & perficiens, ſic intellectus poſſibilis ex ſui natura eſt in potentia omnia intelligibilia, & ſe habet tanquam tabula raſa, in qua nihil eſt depictum, progreſſu ta-

men

men temporis sit sciens in habitu per species intelligibiles, quod dicit potest intelligere in habitu sit sciens, & intelligens in actu per intellectionem. Ad 2. ait, quod intelligibilium alia sunt per se intelligibilia, quæ scilicet carent materia, alia non per se intelligibilia, vt materialia, intelligibile primo modo potest esse simul intelligens, non autem intelligibile secundo modo, quod non est intelligendum, quasi quod omne immateriale sit intelligens, nam vniuersa est immateriale, non tamen intelligens, sed solum, quod non repugnat immateriale aliquod esse simul intelligens, vnde ad argum. dici posset, intellectum esse intelligibilem, quatenus est ens, nam intelligibilitas est passio entis; esse vero intelligentem, vt intellectus est, neque hæc duo inter se pugnare scilicet esse simul intelligibile, & intelligens, quia etiam intellectu sit aliquo modo idem cum quocumque intelligibili à se distincto, hoc est in esse intentionali. Cur autem intellectus non semper intelligit se, si est intelligens simul, & intelligibile; non respondet Arist. dici tamen poterit, hoc esse, quia se non immediatè, sed per alia intelligit; tum quia est phantasmatibus alligatus, vnde sæpè ea considerat, quæ cum materia sunt coniuncta. Tandem addit, materialia non esse nisi potentia intelligibilia, quatenus beneficio abstractionis intelligibilium specierum fiunt immaterialia, vnde nequit illis competere intellectus, quæ potentia immaterialis est.

CAPVT III.

à tex. 17. vsq; ad 21.

53 EXplicando secundum statum intellectus possibilis Arist. docuit ipsum reduci de potentia ad actum, non secundum, sed primum, & completum recipiendo species intelligibiles, quibus dicitur singula factus; occasione huius in prima parte præsentis cap. agit Arist. de intellectu agente, postea considerat intellectum possibilem in tertio statu, quando scilicet actu est sub intellectione.

De intellectu agente tribus prioribus textibus tria præstat, manifestat enim necessitatem, officium, & attributa. Vt necessitatem ostendat, formas syllogismum, cuius maior, & conclusio explicitè habetur, minor verò implicitè; syllogismus talis est; in omni natura idest in omni effectu, & reproducta duo principia necessariò requiruntur, alterum, quod est materia, quæ sit potentia omnia illius generis, alterum, quod sit actu, & efficiat, potentiamque ad actū promoueat, hæc maior probatur ab Arist. exemplo artificialium in quibus adest materia, quæ potentia est omnia artificialia in tali genere, adest etiam ars, quæ reducit materiam ad actum introducendo formam; hinc non debet intelligi hæc maior, nec de materia propriè dicta, vt significat materiam primam, sed vt denotat omne receptiuum alicuius de nouo, vt intellectui possibili possit competere, nec de omni effectu, sed solum de illo, qui per mutationem causatur, nam cum producitur aliquod subsistens immateriale, non adest principium receptiuum. Minor subintellecta est ista, sed intelligere est quidam effectus de nouo in anima existens, ergo debent in anima hæ differentiæ reperiri, vnum scilicet tanquam materia, & est intellectus possibilis, alterum tanquam efficiens, & actuans, & erit intellectus agens. Per ly intelligere in minori quidam explicant ipsam intellectionem actualem, rectius intelligi debet species intelligibilis, quæ intelligere habitualiter dicitur, constituens intellectum scientem in habitu, tum quia de intellectione actuali non est adhuc locutus Arist. in præcedentibus, sed solum de specie intelligibili; tum quia intellectus agens non est efficiens intellectionis actualis, sed tantum speciei intelligibilis. Per ly differentiæ in conclus. Zim. theor. 48. intelligit veras partes essentiales componentes intrinsecè animam per modum actus, & potentiæ; at Scotus d. 2. 16. qu. vn. E. rationabilius intelligit partiales perfectiones animæ, non enim anima in proprio esse constituitur ex intellectu agente, & possibili tanquam ex partibus essentialibus, cum, sint potentiæ ipsius.

54 Declarat postea munus intellectus agentis dicens, quod sicut intellectus possibilis est omnia fieri, idest omnium species intelligibiles recipere, sic intellectus agentis officium est omnia facere, idest omnium species intelligibiles producere (an totaliter, vel partialiter, dicemus in qu.) hanc doctrinam explicat exemplo luminis, nam sicut colores, antequam adsit lumen sunt visibiles potentiæ adueniente lumine fiunt actu visibiles, sic intellectus agens est habitus, idest forma quadam, quæ ad instar luminis facit potentia intelligibilia actu intelligibilia.

Patefacit vltimò naturam, & attributa intellectus agentis, & quatuor enumerat proprietates; quod scilicet sit separabilis, idest non affixus organo corporeo, immixtus, seu non compositus ex rebus materialibus, & sensibilibus, impassibilis, passione corruptiua, & substantia actus, seu vt legit Doctor quol. 14. Si substantia in actu, quia scilicet nullius speciei est receptiua, vel quia est essentia quedam actiua ad differentiam possibilis intellectus, qui est receptiuus (hic locus variè legitur ab expositoribus vt videbimus disp. de intellectu qu. 5. art. 2.) Subiungit probationem, cur priora tria attribuata conueniant intellectui agenti, nam si possibili conueniunt, multo magis agenti, quia agens est nobilius passo; quæ probatio absolutè non concludit, non enim agens est semper perfectius simpliciter passo, sed quandoque secundum quid, ex quo non sequitur perfectiones conuenientes passo necessariò competere quoque agenti; in proposito tamen concludit, supponendo ex dictis intellectum agentem esse differentiam, & potentiam rationalis animæ, ac per consequens idem substantialiter, & realiter cum intellectu possibili, potentiæ enim solum formaliter ab anima differunt; quo supposito rectè deducitur, quod si hæ attributa conueniunt intellectui possibili, multo magis agenti.

55 In secunda parte cap. quæ absoluitur tex. 20. considerat intellectum possibilem in tertio statu, vt stat sub intellectione, & quatuor de ipso dicit, deinde quoddam corolarium colligit; primum, quod profert de intellectu in actu est, quod intellectus, dum exercet intelligendi, quem vocat scientiam secundum actum, est idem cum rę intellecta, quod est intelligendum de identitate accidentali, seu intentionali; secundum, quod intellectus in actu in vno, eodemque indiuiduo est tempore posterior intellectu in potentia, anima enim non statim in ipso ortu habet actum intelligendi, sed post aliquod tempus; admonet tamen, quod si indefinite loquamur, neuter intellectus est absolutè prior, quia cum fuerint in ipsius sententia ponentis mundum ab æterno, infiniti homines, nō poterit assignari intellectus in potentia vnius, quin intellectus in actu alterius præcesserit illum. Tertium, quod intellectus in actu non est huius conditionis, quod aliquando intelligat, aliquando autem non, sicuti est de intellectu in potentia, & in habitu, sed semper intelligit; quo loco non loquitur de intellectu agente, vt vult. Zab. lib. de mente hum. c. 10. sed de intellectu possibili in tertio statu, qui dicitur semper intelligere in sensu composito, vt stat sub actu. Quartum, quod intellectus in actu est separatus idest immortalis, & perpetuus, non absolutè, sed quo ad quod est scilicet quo ad quidditatem, & essentiam, non quo ad intelligere, & secundum operationem, quam habet in corpore, vnde operatio destruitur, substantia autem eius semper manet. Ex his colligit, quod esto intellectus semper maneat, tamen post mortem non reminiscimur, idest post mortem non remanet recordatio, seu memoria sensitiua, seu cogitatiua, quam hic Arist. vocat intellectum passiuum, vt exponit Scot. 4. d. 45. qu. 1. in fine; ratio est, quia maximam habet propinquitatem ad verum intellectum, & hanc sensitiuam virtutem, seu passiuum intellectum ait esse corruptibilem, quia est vis in corpore, quo extincto, & ipse extinguitur; & addit, quod sine hoc, scilicet sine intellectu passiuo, seu sine imaginatione nihil intelligit anima, non quod absolutè, & simpliciter in quocunque statu, etiam separationis non posset anima intelligere, alioquin esset mortalis, sed vult dicere anima nihil posse intelligere eo intelligendi modo, quo vtitur in corpore, scilicet recurrendo ad phantasmata, si careat phantasia. Hos textus vberius examinabimus disp. de intellectu q. 5. art. 2.

CAPVT IV.

à tex. 21. vsq; ad 28.

56 INtendit Arist. in præsenti declarare actus intellectus, postquam naturam, & quidditatem ipsius explicuisset. Et primo distinguit duplicem intellectus operationem, alia dicitur simplicium apprehensio, quam appellat intellectionem indiuisibilium, idest simplicium rerum, & terminorum, altera apprehensas componimus, & dicitur compositio, nomen autem compositionis largè sumit, prout comprehendit propositionem tam affirmatiuam, quàm negatiuam, nam si strictè sumeretur, solum affirmatiuæ competeret; non facit autem mentionem de tertia operatione, scilicet discursu, vel quia sub secunda subintellexit, vel quia communiter ab antiquis diuidi solebat operatio intellectus in hac duas; inter quas duplex adest discrimen primum, quod circa primam operationem non contingit veritas, & falsitas, sed bene circa secundam; contingere autem potest veritas, quando coniunguntur, aut separantur, quæ coniungenda, vel separanda sunt, falsitas, quando coniunguntur, quæ separanda sunt, vel separantur, quæ sunt coniungenda, rursus in ordine ad tempus potest esse falsitas, si scilicet extrema componuntur, quando non sunt vnita, licèt fuerint vel forent vnita, aut separantur vnita, quamuis antea fuerint vnita (quod solum locum habet in contingentibus, nam propositiones necessariæ absoluuntur à tempore (vt si hodie dicatur Petrus albus, cum sit niger, licèt fuerit albus. Secundum discrimen est, quod prima operatio antecedit secundam necessariò, non enim possumus componere, nisi res apprehensas.

57 Hac distinctione assignata declarat primum membrum, scilicet apprehensionem indiuisibilium, seu incomplexorum; & ait, quod indiuisibile potissimum tribus modis capitur: primo modo sumitur pro eo, quod non est actu diuisum, potest tamen diuidi, & est quodcumque totum habens partes, quod tripliciter potest intelligi, primo vt totum quoddam in confuso non diuidendo illud in partes. Secundò diuidendo in partes singillatim, & successiuā illas intelligendo. Tertiò intelligendo simul, & distinctè omnes illas partes: primo modo intelligitur vt totum quoddam indiuisum, & in tempore indiuisibili, quod vel intelligit instans, vel partem aliquam temporis, in qua conseruetur intellectio, dicitur autem hæc pars indiuisibilis, quia non diuiditur actu, sed in toto illo tempore intelligitur totum: & in qualibet medietatè idem totum intelligitur, non medietas totius. Si secundo modo intelligitur, iam tempus intellectionis diuideretur, quia in vna medietate vna pars totius perciperetur, in alia medietate altera pars intelligeretur, & tandem si tertio modo intelligitur, fit in tempore indiuisibili, quia in toto tempore, & in qualibet parte temporis omnes partes simul intelliguntur.

Secun-

Secundò modo sumitur indiuisibile secundum formam, & essentiam, & est, quod habet vnam quidditatem, habetque similitudinem cum primo indiuisibili, nam sicut in secundo est aliquid scilicet essentia, quæ facit omnes partes totius esse vnum, idest conspirare ad vnam essentiam indiuisibilem, sic forsan in primo inest aliquod indiuisibile, quod est causa, vt continuum sit vnum, quod in longitudine erit punctum, in latitudine linea, &c. hoc autem Indiuisibile secundum formã, & speciem, ait, intelligit ab anima indiuisibili tempore, & indisibili intellectione; & licet habeat hoc indiuisibile partes, in quas potest diuidi, iuxta quarum diuisionem potest diuidi tempus, quo illæ seorsum concipiantur, & licet etiam huius indiuisibilis intellectio possit durare per tempus diuisibile, tamen talis diuisio illis accidit, qua ratione sic intelliguntur, nam cum præseferant essentiam indiuisibilem indiuiduo tempore nata sunt percipi.

58 Tertiò modo sumitur indiuisibile pro eo, quod tam actu, quàm potentia est tale, vt punctum in linea, instans in tempore, & hoc vocatur ab Arist. diuisio, quia super illud fit diuisio continui, docetque monstrari, idest apprehendi ab intellectu non per se, sed per contrarium, seu quasi contrarium, scilicet per negationem continui, vnde ad modum priuationis cognoscitur, quæ nonnisi per positiuum oppositum intelligitur, vt malum per bonum, nigrum per album; vbi notanter dixit ad modum priuationis, quia punctum non est verè priuatio, sed entitas positiua. Sub infert, modum hunc cognoscendi vnum per aliud, vt priuationem per habitum esse proprium illius facultatis, quæ est in potentia, & non in actu puro, & vti inest hoc contrarium, per quod intellectus manu ducatur in cognitionem alterius, talis autem facultas est intellectus humanus; quod si aliquis intellectus datur, qui in seipso omnia vnitiuè, & simpliciter comprehendit, itavt præcognitio vnius contrarij non deducat eum in cognitionem alterius, talis erit actus purus liber ab omni potentia, qualis est ipsa diuina mens.

In tex. 26. explicat secundam operationem intellectus, quam dictionem vocat, intelligendo nomine dictionis propositionem affirmatiuã, & negatiuam & ait, quod omnis dicto vera est, vel falsa, intellectus autẽ non omnis, nomine intellectus prima operatio denotatur, & est sensus, quod non omnis operatio intellectus habet hoc, quod sit vera, vel falsa, sed solum secunda, illa autem, quæ est circa quod quid est, idest essentiam, est vera semper, (sumendo veritatem largè) & est apprehensio essentiæ, ac prima operatio. Hoc autem manifestat exemplo sensus, dicens, quod sicut sensus visus circa proprium obiectum non errat, sed semper est verus, potest autem contingere error applicatione, & compositione obiecti, vt quod homo sit albus, vel lapis, sic intellectus, qua est potentia immaterialis in ordine ad essentiam abstractam à materia, & conditionibus indiuiduantibus se habet. Tandem reassumit, quæ superius dixerat in tex. 19. de intellectu in actu, & in potentia, ac intellectum vnum facere cum re intellecta.

CAPVT V.

à tex. 28. vsq; ad 48.

59 INtellectiua operatio non solum diuiditur in primam, & secundam, sed etiam in practicam, & speculatiuam, quapropter vt exacte declaret Arist. operationem intellectus, post explicationem primæ diuisionis aggreditur in præsenti cap. secundam diuisionem quam vt explicet, præmittit nonnulla, quæ sensui conueniunt. Primò igitur docet conuenire sensitiuo, idest sensui, qui est in potentia, vt à sensibili, seu obiecto ad actum reducatur, non quidem motum, & alteratione propriè dicta, quæ ad corruptionem disponit, dicitque imperfectionem, sed alterius speciei, est enim perfectiua alteratio. Secundò, cõuenit ipsum sentire, quod est simplex cognitio sensitiua ipsius obiecti sensibilis, & hanc operationem sensus assimilat primæ operationi intellectus, quam hic vocat dicere solum, & intelligere. Tertiò, competit perceptio rei sensibilis sub ratione conuenientis, vel disconuenientis, iucundi, vel molesti, assimilatque hanc operationem secundæ operationi intellectus, non quod sensus affirmet, vel neget, sed quia sicut intellectus affirmans vnum alteri componit, sic sensus percipiens obiectum, vt iucundum, videtur iucundum componere cum obiecto. Quartò, conuenit sensui mouere, & causare appetitum sensitiuum in actu, postquam enim facta est perceptio rei sensibilis sub ratione disconuenientis, aut conuenientis, mouetur appetitus sensitiuus, vel ad prosequendum, si erit conueniens, vel ad fugam, si disconueniens; vnde constituit sensus appetitum sensitiuum in actu, nam dolere, & delectari, secundum quæ appetitus in actu constituitur, fiunt sensitiua medietate, scilicet habentur in appetitu in merito motus sensus cognoscentis bonum, vel malum, vt talia sunt; & hanc potentiam sensitiuam vocat medietatem. Addit tamen non distingui apetitum prosecutiuum à fugitiuo, imo nec ambo à sensu differre, eo scilicet modo, quo Plato putauit, qui sensitiuum in corde, appetitiuum in iecore posuit, sed differre esse, seu ratione, & definitione; vbi not. quod non ob id est eadem distinctio inter potentiam cognoscentem, & appetitiuam, ac inter appetitum prosecutiuum, & fugitiuum, hi enim sunt eadem numero potentia, at potentia cognoscens est distincta ab appetitiua, licet non modo platonico.

60 Hoc præaccepto incipit per applicationem manifestare, quæ de intellectu præcipuè practico dicenda sunt, & ait, quod phantasmata respectu animæ intellectiuæ se habent sicut sensibilia ad sensum, nam sicut sensibile mouet sensum, sic phantasma intellectum, & sicut sensus apprehendendo sensibile vt conueniens, vel disconueniens mouet appetitum ad prosecutionem, vel fugam, sic intellectus concipiendo obiectum sub ratione boni, vel mali, mouet appetitum ad prosequutionem, vel fugam, anima enim non intelligit sine phantasmate, occasione quorum agit de vnitate sensus communis, quem vltimum appellat, & terminum externorum sensuum; & ait esse vnum re, licet diuersa exerceat munera, qua ratione idem de intellectum dicendum, quod sit vnum re, licet plura sint phãtasmata, quod probat argumento à commutata proportione, sicut enim se habet album ad nigrum, ita phantasma albi ad phantasma nigri, ergo à commutata proportione, vt se habet album ad suum phantasma, ita nigrum ad suum, si igitur phantasma albi, & phantasma nigri insunt vni, hoc est spectant ad vnam potentiam, sicut album, & nigrum ad vnam pertinent, ita potentia erit vna, sicut ista, ergo sicut ista, quæ est sensus communis est vna re, plures ratione, ita intellectus. Habito igitur, quod intellectus mouetur à phantasmatibus, dictatque de re prosequenda, aut fugienda, ostendit deinde modos, quibus excitatur intellectus practicus ad hæc dictamina habenda, & ad deliberandum de re prosequenda, aut fugienda, & ait, quod sicut in illis idest in sensibilibus præsentibus mouetur intellectus à phantasmatibus eorum ad operationẽ practicam, & percipit fugiendum, vel sequendum, sic & extra sensum idest potest etiam moueri, & excitari intellectus practicus extra sensum, hoc est à sensibilibus absentibus per phantasmata, in quibus repræsentantur illa sensibilia absentia, & per speciem intelligibilem, quam hic vocat intelligentiam, phantasmata enim conseruantur in anima, scilicet in memoria sensitiua.

61 Determinat postea de intellectu speculatiuo à tex. 34. & ait practicum à speculatiuo secerni, quia cum intellectus cognouerit aliquid sub ratione iucundi, & molesti, boni, & mali, & ratione huius cognitionis excitauerit appetitum rationalem ad fugam, vel prosecutionem, tunc in actione est, scilicet tunc dicitur intellectus practicus dirigens in actionem, & praxim, & per quod differt à speculatiuo; at speculatiuus est sine actione, idest non dirigit in actionem, sed simpliciter circa verum, & falsum versatur, vbi practicus versatur circa tale verum, & falsum non in communi, sed determinatum ad bonum, & malum. Insuper intellectus speculatiuus intelligit abstracta à materia, vel quæ considerantur tanquam abstracta, vt sunt entia mathematicalia, quæ secundum considerationem solum abstrahunt à materia sensibili, non secundum rem; an autem possit cognoscere aliquod totaliter à materia abstractum, vt sunt intelligentiæ, alibi dicetur.

Tandem conficit epilogum eorum, quæ hucusque de anima determinauit; & primò ait, animam esse quodammodo omnia, nam res omnes, vel sunt sensibiles, vel intelligibiles, anima est omnia intelligibilia medio intellectu, quo per species intelligibiles illis vnitur, est omnia sensibilia per sensum, quibus medijs speciebus sensibilibus vnitur. Secundò, ait intellectum, & sensum diuidi ad modum intelligibilium, & sensibilium, sicut enim ista alia sunt in potentia, quandoque in actu; vnde necesse est, vt sint in actu, quod habeant in seipsis, vel res, vel formas rerum, seu species intelligibiles, non res, quia lapis non est in anima, ergo species lapidis. Tertiò, quod intellectus, vt speculetur, necesse est phantasmata intueri reddit rationem, quia omnis res naturalis est cum magnitudine, idest cum materia sensibili, & singulari, quare nihil naturale intelligi potest, nisi prius sentiatur à sensu. Tandem docet secundam operationem intellectus ab actu phantasiæ differre, quia illa fundat veritatem, & falsitatem, non ille; prima quoque operatio distinguitur, licet nequeat esse sine phantasmatibus.

CAPVT VI.

à tex. 40. vsq; ad 59.

62 POstquam Arist. egit in præcedentibus de potentijs vegetante, sentiente, & ratiocinante, qui sunt tres gradus animantium, pergit modò ad declarandum quartum gradum locomotiuum, non vtcumque sed progressiuo motu, quem gradum vltimo loco explicat, quia cognitionem aliquam, vel sensitiuam, vel intellectiuam præsupponit. De quo duas mouet dubitationes de principio huius motus effectiuo, num scilicet sit aliqua facultas animæ, vel ipsa substantia animæ, & si est facultas, an sit aliqua ex hactenus explicatis, scilicet vegetante, sentiente, vel intelligente. Primò resoluit negatiuè secundam quæstionem ostendendo principium progressiui motus non esse aliquã ex hic facultatibus. Non est potentia nutritiua, tum quia motus progressiuus est vnitus, ac præsupponit imaginationem, & appetitum, quia fit ad prosequendum bonum, vel fugiendum malum, quibus carent plantæ, nec facultas vegetatiua illa præsupponit: tum quia plantæ progressiuà mouerentur, haberentque organa necessaria ad talem motum, nam non deficit natura in necessarijs, & nihil facit frustra. Nec est virtus sensitiua, nam multa animalia carent isto motu, & immobiliter saxis inhærent, carentque instrumentis necessarijs. Nec est intellectus, hic enim diuiditur in speculatiuum, & practicum, non est intellectus speculatiuus, quia hic non tendit ad opus, sed in simplici contemplatione sistit, motus autem progressiuus fit propter prosecutionem boni, vel mali fugam; nec est practicus, tum quia adest quandoque dictamen practicum in intellectu, & nullus sequitur motus. Nec tandem erit appetitus propter eandem rationem, multoties enim ap-

peti-

petimus, quæ tamen non quærimus, nec vllos sequitur motus, vt est in continentibus obtemperantibus rationi, non appetitui.

63 Declarat deinde, quænam sint principia huius motus, & ait esse duo, scilicet intellectum, & appetitum, additque sub nomine intellectus comprehendi quoque imaginationem, quia non solùm, bruta, sed etiam homines quãdoque ab imaginatione mouentur, vnde latius dici poterit principium esse appetitum, & cognitionem, non speculatiuã sed practicam; quod probat, quia motus progressiuus fit propter aliquem finem obtinendum, vel fugiendum, sed tam appetitus, quam cognitio practica respiciunt finem illum, ergo erunt principia talis motus, appetitus quidem vt impellẽs, cognitio practica vt dirigens; Min. prob. quia appetitus mouetur ab appetibili vt à fine, non mouetur autem, nisi sibi proponatur a potentia cognoscitiua practica, ergo vtrũque concurrit ad hunc motum. Quæ duo ait non ex æquo concurrere, sed vnum alteri subordinari, scilicet intellectum appetitui, nam licet intellectus semper sit rectus, idest habitus primorum principiorum in rebus practicis, circa quę non contingit errare, nec circa conclusiones immediatè ex illis deductas, nihilominus contingit errare circa bonum in particulari, & quamuis intellectus rectè dictet, appetitus tamen quandoque sequitur imaginationem, moueturque ab appetibili apparenter bono, quod est signum appetitum esse principale principium incessus. Istum appetitum subdit in homine duplicem esse, alterum, qui rationem sequitur, & dicitur voluntas, seu rationalis appetitus, alterum, qui imaginatione ducitur, & vocatur appetitus sensitiuus, qui duo differunt inter se, nam quandoque experimur in nobis duas contrarias appetentias, vt scilicet volũtas appetat, quod refugit appetitus sensitiuus, vel è contra, quæ contrarietas præcipuè prouenit, quia aliquando vnum appetibile est nunc bonum, sed in futuro erit nociuum, & quia sensus versatur solum circa præsentia, idcircò appetit illud obiectum, quicquid sit de futuro, at intellectus non solum est de rebus præsentibus, sed de præteritis, & futuris, qua ratione voluntas, quæ ab intellectu ducitur, refugit obiectum illud tanquam futurum noxium.

64 Postea enumerat, omnia, quæ concurrunt ad progressionem animalium, & ait tria esse, id, quod mouet, id, quod mouetur, & instrumẽtum, quo fit motus, quod mouet est duplex, aut enim mouet, & non mouetur, aut mouet, & simul mouetur, principium mouens immobile inquit esse appetibile, quod mouet saltim motu intentionali appetitum non tamen mouetur; principium mouens motum est appetitus, qui mouet corpus, & mouetur ab appetibili; sub quo etiam comprehenditur intellectus practicus, qui recipiendo speciem intelligibilem mouetur ab appetibili, & simul mouet dirigendo; quod simpliciter mouetur, est animal; instrumentum verò est pars corporis, qua exercetur motus; de qua ait Arist. fusius differendum in libro de part. animal. pro nunc in summa, & breuiter docet hanc partem esse, vbi potest esse principium, & finis motus, debereque esse immobilem, quod explicat exemplo cardinis portæ, in quo motus incipit, & desinit propter concauum cardinis, & conuexum portæ; idem conspicitur in commissura ossium, quorum vnum est concauum, alterum conuexum, nec vnquam separantur, sed concatenata ad inuicem permanent; vnde sicut in motu rotæ aliquid adest, quod est principium motus semper manens, qualis est axis, vel centrum, idem in motu animalis prouenire est dicendum.

65 Tandem à tex. 56. duo facit, primò explicat, quo pacto in animalibus imperfectissimis adsit principium motus, cum habeant tantummodo sensum tactus deinde redit ad principium motiuum in homine, illudque magis declarat; ait igitur in animalibus imperfectissimis dari appetitum, quia datur dolor, voluptas, restringuuntur enim si pungantur, quod est signum doloris, dilatantur, quod est signum voluptatis, at dolor, & voluptas sunt in appetitu, si autem datur in illis appetitus, debet quoque dari imaginatio, & cognitio, quia appetitus nõ fertur in incognitum, quare illi datur principium motus, attamen sicut appetitus est imperfectus, quia nõ fertur in obiectum conueniens, vel disconueniens, nisi confuso modo, & indeterminatè, sic cognitio est imperfecta, imperfectoque motu cientur. At in homine, qui est perfectissima imaginatio, quæ est deliberatiua, estque conclusio syllogismi practici dicans bonum in particulari; deliberare verò est comparare multa sub vna communi mensura (hæc est ratio conuenientiæ mediorum in ordine ad finem) & quod conuenientius est assumere reliquis prætermissis, qua ratione soli homini discurrenti conuenit. Attamen quandoque in homine docet appetitum sensitiuum vincere rationalem, quo casu homo duplici motu moueretur scilicet corporis, & vtriusque appetitur, non enim voluntas aliud appeteret ab appetito sensitiuo, nequit enim cogi, essetque hoc contra ordinem naturæ, nam superior appetitus subijceretur inferiori, quando tamen appetitus sensitiuus subijcitur rationali, tunc ordinatè proceditur, mouetur que homo tribus motibus, scilicet motu corporis, motu appetitus sensitiuĩ (supposito quod appetat obiectum contrarium obiecto voluntatis, aliter duobus tantum motibus moueretur) & motu voluntatis.

CAPVT VII.

à tex. 59. vsq; ad finem.

66 IN hoc vltimo cap. primò comparat animæ facultates inter se, quænam scilicet sint necessariæ, quæue vtiles tantum; & ait omne viuens necessariò habere nutritiuam potentiam, non tamen indigere sensitiua, primam partem probat, quia vita tempus diuiditur in incrementum, statum, & decrementum, quæ nequeunt exerceri sine potentia nutritiua: Secundam partem ostendit, quia si esset aliqua sensitiua facultas necessaria, hæc erit maximè tactiua, vt potè omnium prima, & communis, sed nequeunt plantæ habere hanc facultatem, quia hæc consistit in mediocri temperie primarum qualitatum, qua plantæ carent propter nimiam terrestreitatem. Quod spectat ad animalia, asserit omnia animalia necessariò indigere tactu, & gustu, quod probat, quia natura facultatem motiuam concessit animalibus ob aliquem finem obtinendum scilicet prosecutionem boni, & fugam mali, sed nequit hoc præstari sine tactu & gustu, qui tactus quidam est, ergo &c. Dices, conchilia non mouentur loco, & tamen sentiunt, ergo possunt hoc facere sine his sensibus; respondet non moueri, quia alimentum semper coniunctum habent, adhuc tamen exigitur tactus. Dices, etiam homo est rationali facultate præditus, ergo sine sensu posset sibi acquirere bonum, & noxium respuere. Respondet non posse fieri, quod corpus aliquod sit anima rationali informatum, & non sit sensibile, quia hæc vnio corporis, & animæ, nec in bonum animæ esset, hæc enim corpori vnitur, vt ministerio corporis rerum cognitiones acquirat, quod nequit fieri sine sensibus; nec in bonum corporis caderet, quia non ob id corpus fieret firmius, & diuturnius. Probat adhuc principale intentum, scilicet solum tactum, & gustum esse sensus necessarios simpliciter animali, reliquos verò secundum quid; nam omne corpus est tangibile, & tactu sensibile, etiam corpus animalis, vnde poterit offendi à tangibilibus qualitatibus, ergo vt possit conseruari, necessariò debet illas cognoscere, vt noxias refugiat, proficuas prosequatur, ergo necessario indiget sẽsu tactus; quę ratio nõ vrget in plantis, & alijs corporibus, quia non exigunt temperamentum primarum qualitatum in quadam moderata mixtione, vt animalia, est etiam necessarius gustus, quia est tactus quidam, & versatur circa alimentum, quod est tangibile, quare debet animal illud cognoscere, vt possit noxium à proficuo discernere; eo vel maximè quod hi sensus agunt per medium internum, non externum; reliqui verò sensus non sunt ita necessarij, quia obiecta ipsorum, nec sunt destructiua corporis, nec nutriunt, & agunt per medium externum, solum sunt necessarij secundum quid, quatenus inseruiunt motui progressiuo, quo mediante possint acquirere alimentum distans.

67 Secundò, probat propositionem quandam, quod corpus animalis necessario mixtum debeat esse, non simplex; quia omne animal debet habere sensus tactus, qui sensus consistit in temperie primarum qualitatum, ergo corpus animalis, quod est tactiuum, in tali temperie consistit, & sic erit mixtum, non simplex; tum quia tactus non tangit per medium, scilicet medio aliquo simplici corpore; puta aere, vel aqua, sed ad summum mediante carne, quę est medium internum, ergo non est corpus simplex, sed mixtum, Prob. conseq. quia vnumquodque organum proportionatur cum medio proprio.

Ex his omnibus deducit primò, quod destructo tactu necessariò destruitur animal, quia tactus est sensus simpliciter animali necessarius, vnde, quod habet hunc sensum, necessariò est animal. Secundò, quod exuperantiæ, & excellentia sensibilia corrumpentia sensum tactus sunt quoque corruptiua ipsius animalis, quod sine tactu conseruari nequit. Tertiò, solum tactum esse simpliciter necessarium animali, reliquos sensus tantum requiri ad bene esse, non ad simpliciter esse, visus enim est necessarius, vt videat in perspicuo scilicet aere, & aqua, gustus propter iucundum, & molestum, vt scilicet percipiat, quodnam alimentum iuuet, vel officiat, auditus vt significetur aliquid ipsi animali, lingua vt significet aliquid alteri, de olfactu non loquitur, quia clarum est inter omnes sensus esse minimæ vtilitatis. Vbi not. quod gustus, si sumatur secundum se, non est simpliciter necessarius, sed solum ad percipiendam voluptatem, qua moueatur animal ad quærendum cibum, & in hoc sensu loquitur hic Arist. alio modo sumitur, quatenus est tactui coniunctus in eodem sensorio, & hoc modo est simpliciter necessarius, & in hoc sensu est intelligendus Aristoteles, dum superius hoc asseruit de gustu.

QVÆSTIO PROÆMALIS.

Quodnam ſit horum librorum ſubiectum.

QVod primò in aliquo tractatu præcognoſci debet, eſt materia, ſeu ſubiectum, de quo inſtituendus eſt ſermo, & ad quod omnia dirigi debent, idcircò præſentem quæſtionem præmittimus.

Prima opinio eſt Pauli Veneti, Tat. 1. de An. q. 1. Ioan. de Mag. ibid. An. Andr. qu. 1. Met. ad 2. princ. Hurt. Arriag. aliorum, ſuſtinens corpus animatum eſſe ſubiectum. Communior ponit animam ipſam pro ſubiecto, ita Regentes Pariſienſes in ſuo curſu philoſophico ad mentem Scoti olim ab ipſis edito (ex quo deducitur Collegium Conimbr. Complut. & alia non eſſe Recentiorum inuentum) diù a nobis in quamplurimis, & peruetuſtis Bibliothecis ſedulò perquiſito, & nunc demum reperto; in quæſtionibus igitur ſuper librum primum Ariſt. de Anim. qu. 1. quæſt. collater. 2. docent animam hic eſſe ſubiectum, ſequitur Ruuius hic, qui multos alios citat. Inter has opiniones mediant Conimb. diſtinguunt enim quod hi libri poſſunt conſiderari dupliciter, vel vt ſimpliciter cum libris paruorum naturalium conſtituunt vnam partem philoſophiæ, & in hoc ſenſu ſubiectum erit corpus animatum, vel vt ſolitariè conſiderantur, & hoc modo eſt anima ipſa, quod etiam amplectitur Ioan. de S. Tho. Aliter tamen diſtinguunt Compl. aſſerunt enim animam eſſe obiectum formale *quo*, corpus verò animatum eſſe obiectum formale *quod*.

Dicendum eſt, ſi ſubiectum partiale propriè ſumatur, corpus animatum erit ſubiectum; ſi verò amplè accipiatur, ſic anima ipſa in communi, vt eſt principium viuentium ſtatui poteſt pro ſubiecto. Concluſio ferè aſſeritur à Conimb. probatur, & explicatur ex his, quæ diximus diſp. 12. Log. qu. 2. art. 1. ſubiectum enim partiale propriè loquendo eſt ſpecies aliqua contenta ſub obiecto totali, eo quia in ſcientia qualibet diſtingui debent ſubiectum, paſſio, & principium ex 1. poſt. 25. quare quod habet tantum rationem principij in ſcientia, non poteſt conſiderari vt ſubiectum, ſed anima non eſt ſpecies contenta ſubiecto adæquato philoſophiæ, quod eſt corpus naturale, ſed principium conſtitutiuum alicuius ſpeciei ſub illo contentæ ſcilicet corporis animati, ergo corpus animatum erit ſubiectum propriè loquendo, non anima. Ruuius diſtinguit maiorem, quod non eſt neceſſarium ſubiectum partiale contineri debere ſub adæquato, ita vt de illo prædicetur in recto, ſed ſufficit, vt in obliquo prædicetur, quo pacto ens naturale prędicatur de anima, de qua eſt verum, quod ſit pars entis naturalis.

2 Sed contrà, quia ſic etiam paſſio aliqua ſtatui poſſet pro ſubiecto, & eſſet confundere rationem ſubiecti cum ratione principij, & paſſionis. Tum quia corpus animatum eſt præcipua pars contenta ſub corpore naturali, ergo per ſe debet conſiderari in aliqua parte principali philoſophiæ, & non ſufficit, vt ait Ruuius, per ſe agi de anima, & de illa probari paſſiones tanquam de principio, ſatis eſt illas applicari corpori: non ſufficit, quia non eſſet proceſſus iſte ſcientificus, paſſiones enim demonſtrari debent de ſubiecto primo, per ſe, & immediato, & licet anima ſit principium formale, non tamen eſt adæquatum, hoc namq; eſt tota quidditas; tum quia per ſe intentum a ſcientia eſt ſubiectum quod ſe habet vt finis, principia vero, & paſſiones ſunt intenta propter ſubiectum, ergo ſcientia per ſe debet agere de ſubiecto, & non ſecundariò, vt poſſibile eſt cognoſci ex cognitione tantum principij. Non conſideratur tamen adæquatè niſi in libris de An. de part. & inceſſu anim. de ſenſu, & ſenſibili, & ceteris, qui de paruis naturalibus dicuntur; ratio eſt, quia corpus animatum tunc perfectè cognoſcitur, quando conſideratur quo ad formam, quæ eſt anima, quo ad materiam, quæ eſt corpus, & quo ad proprietates, vt ſunt operationes vitales, & ſimilia, prima cognitio habetur in lib. de An. ſecunda in lib. de part. inceſſu, & hiſt. anim. tertia habetur in reliquis libris de paruis natur. vnde falſum eſt, quod ait Ruu. de corpore ſcilicet animato in lib. paruorum natur. in his enim non habetur adequata cognitio, ergo corpus naturale animatum erit ſubiectum in his lib. de An. neque ex hoc, quod ſolum in iſtis agitur de forma, idcircò non debet dici ſubiectum illorum; nam ſicut ſubiectum adæquatum, & totale dicitur ſubiectum etiam in illis libris, in quibus agitur de principijs ipſius, vt corpus naturale non ſolum dicitur ſubiectum in octo libris Phyſ. ſed etiam in primo, & ſecundo, vbi agitur de principijs aliter in nullo libro ſtatui poſſet pro ſubiecto, quia in quodlibet ferè vel agitur de aliquo principio, vel de aliqua paſſione; idem quoque erit dicendum de ſubiecto partiali.

3 Ex quibus inferas hos libros de An. re vera non conſtituere partem aliquam adæquatam philoſophiæ, niſi ſimul cum alijs libris ſumantur, in quibus omnibus habetur completa tractatio corporis animati, nam ſicut anima eſt ens dimidiatum non propter ſe conſideratum in philoſophia, ſed in gratiam viuentis, quod conſtituit, ita, & cognitio de anima non erit pars quædam completa, & principalis philoſophiæ, ſed partialis, & dimidiata, ſcientia enim totalis habet diuidi ad diuiſionem adæquati obiecti, à quo ſumit etiam vnitatem; vnde Ariſt. 4. Metheor. in fine proponens ea, de quibus agere deinceps intendit, non propoſuit animam, ſed animalia, & plantas, ſignum euidens hos libros de An. qui immediatè poſt libros Metheor. ponuntur, non haberi ab Ariſ. tanquam partem principalem philoſophiæ, niſi vt cum alijs vnum completum tractatum integrant.

4 Si tamen ſubiectum partiale impropriè, & amplè ſumatur, vt ſcilicet ſupponit pro omni eo, quod aliquo modo conſideratur a ſcientia, ſic anima ſtatui poteſt ſubiectum; quia verè hic Ariſt. agit de ipſa anima tam in ſe, quam quo ad ſpecies, vt ſe explicat in prin. & in lib. de ſenſu, & ſenſib. in prin. agitur tamen de ipſa, non quidem omnibus modis, quib. eſt cognoſcibilis, aliter nullo modo ſpectaret ad Metaph. ergo ſub modo ſpeciali, qui conuenire debet cum modo definiendi, nam & definitio, & ratio formalis conſiderandi ſunt media in demonſtratione, ergo quia anima hic definitur vt principium, & forma corporis animati, vt videbimus, ideò &c. Cum dicimus autem conſiderari vt principium, non loquimur formaliter pro illa relatione, ſed fundamentaliter pro entitate illa, & fundamentali ratione illius relationis principij, vt ſic enim eſt de eſſentia corporis animati, illudq; conſtituit. Quod aiunt Compl. de illa diſtinctione obiecti formalis *Quo*, *& Quod*, procedit ex falſa explicatione horum terminorum, de quib. fuſe egimus in Log. diſ. c.

5 In oppoſ. obijcitur, quod corpus animatum non ſubiectum in his libris. Tum quia hic non conſiderantur omnia, quæ ſpectant ad corpus viuens, vt patet. Neq; eſt dicendum hos libros integrum tractatum de corpore animato componere cum reliquis libris de animalibus. Non valet, ait Ruu. quia quæ hic aguntur, non conueniunt primò viuenti, ſed animæ, & iſta mediante competunt corpori, ergo etiam ſi vnam partem conficiant cum reliquis libris, illos potius ad hos libros de An. reducere debemus, & conſequenter ad eorum ſubiectum, quod eſt anima, quàm è contrà. Tum ſecundò, quia cognitio potentiarum, paſſionum animæ, & ipſius corporis dependet ab ipſa anima per ſe primò, qua cognita, & quibus paſſionibus, & potentijs de illa probatis, nil ſupereſt probãdum, & cognoſcẽdum, ergo licet in eſſe anima dependeat à corpore, in cognoſci tamen oppoſitum eſt verum. Tum tertiò, quia paſſiones animæ rationalis non ſolum illi conueniunt vt principio, ſed etiam vt ſubiecto, ipſa enim eſt, quæ immediatè intelligit, & vult; ergo cognitio hominis vt intellectiui dependet ab ipſa anima, & tamen de homine vt rationali non agitur in reliquis libris, ſed in iſtis, ergo hic anima, non corpus erit ſubiectum. Tum quartò quia hæc ſcientia non eſſe nobilior cæteris contra Ariſt. in tex. ſeq. prob. quia nobilitas ſcientiæ ab obiecto, corpus animatum inter cœtera phyſica entia non eſt nobilius, nam genus, ſicut eſt corpus animatum, eſt imperfectius ſpeciebus, ergo ſpecies huius corporis, ſi ſunt perfectiores, conſtituent perfectiores ſcientias. Tum quintò, quia anima hic definitur, de ipſa demonſtrantur paſſiones, & omnia hic conſiderata habent attributionem ad ipſam, quæ ſunt conditiones ſubiecti, ergo &c.

6 Reſp. ad 1. vt ibi, ad primam impugnationem, præterquamquod aſſumptum vniuerſaliter intellectum eſt falſum, quia potentia vegetatiuæ, & ſenſitiuæ completæ, de quibus hic agitur, conueniunt primò toti compoſito; tamen hoc etiam admiſſo, negamus ſequelam, quia non ſolum in eſſe rei anima, & cognitio ipſius ordinabilis eſt ad corpus, & cognitionem eiuſdem, ſed etiam in eſſe ſcibilis, nam finis philoſophiæ eſt tradere completam cognitionem corporis naturalis in communi, & ſpecierum, & quicquid conſiderat, in gratiam iſtorum contemplatur, vnde in tantum de anima agit, in quantum inſeruit cognitioni corporis animati, quod eſt præcipuum ſubiectum. Ad 2. per idem patet, quòd cognitio paſſionum corporis animati per ſe primò non dependet ab anima, ſed forma totius, per ſe ſecundò ab anima tanquam à principaliori principio negatur tamen conſeq. nam ſequeretur non corpus naturale, ſed ſubſtantialem formam eſſe ſubiectum in philoſophia, quia cognitio corporis è cognitione formæ dependet; hinc non ex dependentia, ſed ex intentione artificis deſumendum eſt ſubiectum, vt dictum eſt in Log. diſp. cit. tum quia etiam anima in eſſe rei ad corpus animatum ordinatur tanquam pars ad totum. Ad 3. dicimus paſſiones animæ rationalis conuenire ipſi animæ coniunctæ vt *Quo*, non vt *Quod*, actiones enim ſuppoſitorum, vt diximus diſp. 5. Phyſ. qu. 13. art. 1. ad 7. Ad 4. ſequitur contra ipſum Ruuium non animam in communi eſſe ſubiectum, ſed rationalem, quia hæc eſt nobilior; concludit igitur, quòd inter partiales tractatus huius corporis animati pars illa, quæ eſt de homine, eſt nobilior; at loquendo de partibus principalioribus, hæc, quæ eſt de corpore animato, eſt præcipua in philoſophia. Ad 5. probat vltimam partem noſtræ concluſionis; tum quia non omnia conſiderantur in gratiam animæ, nam ipſa anima conſideratur in gratiam alterius ſcilicet corporis animati.

7 Secundò arguitur contra aliam partem, quòd hic anima in communi

muni possit dici subiectum largo modo, nam sequeretur, quod etiam hic deberet agi de anima rationali, quæ est pars subiectiua animæ in communi, hoc autem est falsum, quia anima rationalis non est physicæ considerationis; quod prob. præcipuè ex Arist. 1. de part. anim. c. 1. vbi ea professo mouens hoc quæsitum, negatiuè illud resoluit, & probat multis rationibus, quarum prima est hæc, quòd scilicet sequeretur nullam aliam dari scientiam præter philosophiam, nam intellectus est omnium intelligibilium, & ad eadem scientiam pertinet agere de relatiuis, vt ad eandem attinet sensus, & sensibile; alias rationes adducit, quas retulimus disp. 9. Phys. q. 2. art. 2. in 3. arg. princ. contra conclus.

Pro huius solutione est breuiter videndum, num anima rationalis sit physicæ considerationis, de alijs enim non est dubium, cùm sint formæ corruptibiles in materia immersæ sicut cæteræ formæ substantiales. Quidam absolutè negant ad physicum attinere, ita Boet. Philop. Them. & alij apud Ruu. q. 5. Proœm. de An. ex nostris Vulpes 2. p. 10. 2. disp. 44. art. vlt. sed asserunt esse considerationis Metaphysicæ, vel cuiusdam mediæ scientiæ inter philosophiam, & metaphysicam. Alia extrema opinio sustinet totaliter ad Physicum spectare, ita Gandau. Morif. & Hur. in Proœm. lib. de An. Alij distinguunt de anima, & secundum varias considerationes ad vtramq. pertinere; sed discrepant, nam Suarez disp. 1. Met. sect. 2. n. 18. & Conimbr. hic q. 1. art. 2. sustinent animam rationalem, vt corpori coniunctam, esse physicæ considerationis, vt a corpore separatam, metaphysicæ. Tol. verò q. 2. Proœm. ait etiam vt corporis coniunctam aliquando ad metaphysicum attinere quatenus scilicet eleuatur ad sublimium rerum contemplationem nullo modo dependentem ab operatione phantasiæ.

8 Dicimus tamen, quod anima rationalis, vt corpori vnita, nullo modo, & secundum nullam operationem spectat ad metaphysicum, vt verò separata solum attinet ad metaphysicum secundum ea, quæ sunt propria illius status; ita Ruu. cit. Prima pars, quòd vt coniuncta sit omnino physicæ considerationis, Prob. quia vt rationalis est pars compositi physici scilicet hominis, vt dicemus disp. seq. q. 4. ergo vt sic est physicæ considerationis, quia eiusdem scientiæ est considerare totum, & partes, effectus, & causas; tum quia vt sic verè est natura, vt ostendimus disp. Phys. cit. & quoniam vt vnita secundum omnes operationes dependet à phantasmatibus, vt dicemus disp. 6. q. 1. vbi etiam obiectiones soluemus, ergo vt sic nullo pacto spectat ad metaphysicum, patet conseq. nam Tol. idcircò oppositum asserit, quia sustinet in aliquibus operationibus animam vt vnitam à phantasmatibus non dependere. Secunda pars, quòd vt separata sit etiam physicæ considerationis, Prob. quia vt sic adhuc ens incompletum, & dicit essentialem habitudinem ad corpus, ergo secundum ista prædicata non abstrahit à materia sensibili. Tandem, quod secundum prædicata illi statui conuenientia vt per se subsistere, a corpore independenter operari, & similia pertineat ad metaphysicum, patet, quia vt sic abstrahit à materia sensibili; loquimur autem præcipuè de philosophia pro statu isto.

Ex his ad rationem concedimus seq. & negamus falsitatem ad probationem ex Arist. iam diximus disp. cit. Phys. ratione illam esse probabilem cum Myrandulano, non demonstratiuam; deinde dicimus Arist. loqui de anima separata secundum ea prædicata, quæ vt sic ipsi conueniunt, quod patet ea vltima ratione, quam ibi adducit, quia scilicet est à materia abstracta, quod non conuenit animæ, nisi sub tali consideratione; & rectè concludit prima ratio ipsius, nam si Philosophus consideraret intellectum abstractum a materia, consequenter, & omnia intelligibilia abstracta debebit considerare, vnde non daretur metaphys. sequitur etiam à fortiori, quod deberet considerare ea, quæ solùm secundum considerationem, & non secundum abstrahunt a materia, vt sunt entia mathematicalia.

9 Dices, ergo quia metaphysica est de intellectu abstracto, qui est omnium intelligibilium, etiam materialium, nulla alia erit scientia præter metaphysicam. Tum quia intellectus coniunctus est omnium intelligibilium etiam abstractorum a materia ex 3. de An. 4. ergo Philosophus de omnibus his agere deberet, & sic nulla alia scientia. Resp. totam vim huius rationis consistere in illa propositione, quod relatiuorum est eadem scientia, quæ est vera, quando ista relatiua secundum eundem considerandi modum se respiciunt, & considerantur, præcipuè relatiua secundum dici; non tamen est vera, si vnum relatiuum consideretur vno modo, alterum debere etiam secundùm alium modum considerari; hinc ad rationem dicimus, non concludere de metaphysica, sicut de philosophia, quia metaphysica considerat intellectum solum vt abstractum à materia secundum esse, & secundum considerationem, & consequenter intelligibile correspondens vt correlatiuum hoc modo debet considerare; & quia non considerat intellectum vt materiæ coniunctum, nec intelligibile vt sic considerabit, hinc remanet philosophia, quæ res materiæ immersas considerat, remanebit etiam mathematica, quæ tantùm res abstractas secundum considerationem contemplatur; at si philosophia esset de intellectu separato, haberet duos modos considerandi scilicet proprium, qui est de rebus materialib. & principaliorem, qui est de rebus abstractis secundum esse, & considerationem; ex quo sequitur, quòd habebit tertium, qui est mathematicæ, iuxta regulam illam si de quo minus videtur inesse, & inest, ergo, & de quo magis. Ad Aliud dicimus, quod licet intellectus coniunctus sit de omnibus, non tamen sequitur de illis omnibus debere philosophum agere, quia non omnia habent eundem considerandi modum cum intellectu coniuncto, sicut se habent sensus, & sensibile. Alias rationes circa hoc dubium soluimus disp. 6. Phys. cit.

10 Ex quibus omnibus primò deducitur, scientiam hanc de anima inter prima, vt ait Arist. in Proœm. collocandam esse, non quòd omnes alias certitudine, & nobilitate superet, nam metaphys. & quoad nobilitatem obiecti, quod est ens, Deum sub se continens, & quo ad certitudinem demonstrandi, non quidem quoad nos, sed quoad ad naturam, quia est de notioribus natura, excedit hanc scientiam, & mathematica superat quoad certitudinem demonstrandi quoad nos; superatur tamen ab ipsa quoad nobilitatem obiecti, quia est aliquod substantiale, & in certitudine demonstrandi quoad naturam; superatur etiam metaphysica quoad certitudinem demonstrandi quoad nos, euidentior enim nobis est scientia de anima, de qua habemus aliqualem experientiam, quam metaphysica; excedit etiam omnes partes philosophiæ naturalis, quia in reliquis de libris agitur de corpore aliquo inanimato, vel communi; & quamuis in 8. Phys. agatur de primo Motore, non tamen vt de subiecto, vel secundum rationem essentialem, sed potius secundum rationem accidentalem, puta mouentis, & ad hanc rationem omnia attributa, quæ ibi considerantur, habent attributionem; verum est tamen, quod ea pars, quæ est de corpore animato, quæ ex istis libris, & reliquis supra enumeratis integratur, excedit illam, sicut totum excedit partem, attamen inter partes istas hæc est perfectior, in qua de principio formali animati corporis agitur; hinc patet, cur inter primas sit enumeranda. Secundò deducit tractatum illum maximam vtilitatem afferre nam obiectum, quod est anima, modo iam dicto, maximam affinitatem habet cum Intelligentijs, & consequenter confert ad ipsarum cognitionem; est vtilis etiam Philosophiæ morali, quæ tota in actibus rationalis animæ versatur, & in habitibus; iuuat Theologiæ, quæ agit de vltimo fine hominis, & de medijs, vt sunt actua, & auxilia supernaturalia habitus infusi, &c. quæ omnia in anima reperiuntur, vnde cognitio præsupponitur animæ, & capacitatis potentiarum; confert tandem omnibus scientijs, quia quælibet scientia est habitus intellectualis, ergo cognitio intellectus, & principij, & subiecti scilicet animæ est maximè vtilis.

DISPVTATIO PRIMA.

De essentia, & speciebus Animę.

Absoluimus hucusque mundi tractationem vniuersam; iam enim in ijs, qui de Cœlo sunt, libris de sideribus, de planetis, de sphæris, de quadripartita magnorum corporum mole, quæ satis erant, explicauimus; vbi de mixtis quoque imperfectis, vt sunt Metheora, quasi obiter egimus; in libris de ortu, & interitu, quæ ad corpus mixtum, eiusque mutationes attinent, expendimus; integer tamen adhuc mundus superest contemplandus, qui non Microsmus dici debet, vt multorum fert opinio, sed mundus magnus, in paruo hoc mundo collocatus, quo loquendi genere vtitur Nazianzenus. Etsi enim corpus animatum sit in his libris subiectum, homo tamen præ reliquis consideratur totius mundi summa, siquidem cum sit media natura, extremas repræsentat, superiorem vt imago, inferiorem vt exemplar. Huius igitur animati corporis, & hominis præcipuam partem scilicet animam in hoc tomo suscipimus examinandam, & prout feret occasio, aliqua etiam de corpore, cuius anima ponitur actus contemplabimur. In præsenti agemus de quidditate ipsius animæ, & speciebus scilicet vegetatiua, sensitiua & rationali.

QVÆSTIO PRIMA.

Explicatur prima definitio Animæ.

1 Reliquis Antiquorum opinionibus, quas fusè Arist. impugnat in primo libro, definitur ab ipso Anima in 2. lib. text. 6. quod sit *Actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis*; & vt exactè hanc definitionem declaremus singulæ particulæ sunt ponderandæ.

Dicitur primò, quod sit *Actus*, circa quam particulam tria occurrunt, Primum, an sit actus substantialis, vel accidentalis; Secundum si substantialis, an sit aliquod corpus, vel simplex actus; Tertium si est simplex actus, an sit assistens, vel informans.

Circa primum dubium; multi ex Antiquis putarunt esse accidens quoddam, quibus accedit Gal. lib. de locis affectis c. 6. & alibi, dicens animam esse temperamentum primarum qualitatum, & cum illis immutari. Sed falsitas huius dicti prob. quia viuens, & non viuens differunt essentialiter, & nonnisi per animam, corpus enim est quid commune, ergo anima non est accidens, sed substantia. Tum quia quælibet substantia corruptibilis est ex materia, & forma composita, ergo viuens erit huius modi, cuius forma non est, nisi anima. Tandem principium motus, & operationum est natura, quæ est substantia ipsius rei naturalis, non accidens, sed in viuente sunt aliquæ operationes, quæ non sunt in cadauere, vt nutriri, sentire, moueri, intelligere, velle &c. ergo principium talium operationum erat quædam substantia, quæ in corruptione viuentis recessit, talis est anima.

2 Dices; anima est, qua pereunte moritur animal, sed dissoluto temperamento moritur animal, ergo &c. Tum 2. passiones, vt amor, ira, odium, &c. quæ ab anima communiter dicuntur prouenire, ortum habent à temperamento, nam melancholici proni sunt ad tristitiam, colerici ad iram, ergo &c. Tum 3. definitio substantiæ non est per additamentum 7. Phys. 14. definitio animæ est data per additamentum, ergo. Tum 4. vel substantia prædicatur denominatiuè de anima, & habetur intentum, vel quidditatiuè, & sic directè collocabitur prædicamento, quod est falsum. Tum 5. anima aduenit enti completo, scilicet corpori, ergo est accidens.

Resp. ad 1. etiam in non viuentibus corruptis primis qualitatibus corrumpitur corpus, & tamen adest forma substantialis; dicimus ergo maiorem esse veram de pereunte tanquam constituente viuens in esse, minorem tamen procedere de pereunte tanquā dispositione necessaria ad conseruationem viuentis. Ad 2. per idem, quòd temperamentum sit dispositio, non causa principalis, quia talis necessariò est substantia. Ad 3. maiorem esse veram, quando substantia consideratur absolutè, non verò quando contemplatur in ordine ad aliud, & vt pars, nam vt sic non potest haberi conceptus quietatiuus, nisi in definitione addatur illud, cuius est pars; est tamen differentia inter formam substantialem, & accidentalem, quod in definitione substantialis formæ quod additur, facit vnum per se cum forma, vt in proposito est corpus, at in definitione formæ accidentalis additum non facit vnum per se cum illa; ita Scot. 4. d. 12. q. 1. L. Ad 4. patet ex dictis in Logica disp. 7. q. 1. ar. 1. quæ nam substantia prædicatur quidditatiuè de partibus substantialibus, aut denominatiuè, & quænam constituit generalissimum prædicamenti substantiæ, vide ibi. Ad 5. corpus pro altera parte est ens essentialiter incompletum, quamuis constitutum ex materia, & forma, eo quia forma corporeitatis est animæ subordinata ex dictis in Phys. disp. 5. q. 6. art. 1.

3 Circa secundum dubium; multi ex antiquis docuerunt esse corpus. Hoc tamen est falsum, quia anima est simul cum qualibet corporis parte, duo corpora naturaliter nequeunt simul esse. Tum quia non est corpus celeste, nam habent diuersa accidentia specie distincta, Cœlum enim est inalterabile, solidum diaphanum, anima est alterabilis, & propriè, neque solida, aut mollis, neque diaphana, aut opaca dici potest; neque est corpus elementare, quia non habet determinatos motus ad sursum, & deorsum, vt illa; neque mixtum, quia hoc etiam est determinatum ad motum à prædominante elemento; nec posset cognoscere multa accidentia, cognoscens enim debet esse denudatum à natura cogniti, vt suo loco dicemus. Tum quia anima rationalis est spiritualis, vt dicemus; ergo anima in communi, quæ est genus, nequit esse corpus.

Dices, Arist. 2. de Gen. anim. c. 3. ait, *Sed enim omnis anima, siue virtus, siue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum, quam ea, quæ elementa appellantur*; hinc. D. Aug. 22. de ciuit. c. 11. ait. Arist. huius opinionis fuisse; imò multi Sancti Patres hoc idem asserunt de anima rationali, nam D. Aug. Epist. 18. ad D. Hier. vocat animam corpus, & in Conc. Niceno 1. act. 5. approbatur dictum Ioannis Episcopi Tessalonicensis dicentis, non solum animam, sed Angelos quoque corporeos esse, vnde infert pium esse vsum pingendi Angelos corporeos. Tum 2. omnis cognitio fit per similitudinem quandam ex 2. de An. 62. sed anima cognoscit corpus, ergo &c. Tum 3. anima patitur à corpore, vt patet in phrænesi, & ebrietate, & è contra corpus ab anima, vt in pallore ex timore proueniente, sed ad mutuam actionem requiritur contactus, qui solum est inter corpora, ergo &c.

4 Resp. ad 1. Arist. vel loqui ad mentem Academicorum asserentium animam ante corporis vnionem corpore illustri gaudere; vel si ad mentem propriam, non dicere animam esse corpus, sed habere corpus quoddam nobilius elementis, quale præcipuè est nostrum; D. Aug. autem hoc attribuit Arist. ex Cic. 1. Tuscul. qui primus hoc dictum imposuit Arist. cum tamen 1. de An. c. 5. clarè hoc contra Democr. impugnet. Ad Patres, & D. Aug. dicimus in eodem ibidem corpus tripliciter sumi posse, primò pro omni natura, & essentia per se existente, quomodo conuertitur cū substantia, & potest Deo conuenire; Secundo pro natura limitata in certo genere, & determinato, loco existente, extra quem non reperiatur, & sic solus Deus est incorporeus; & in hoc sensu intelliguntur Patres; Tertiò, pro entitate extensa, & diuisibili in partes quantitatiuas, quo sensu nos loquimur, & vt sic animæ non conuenit, vt se declarat D. August. Concilium verò solum approbat intentum præcipuum illius Episcopi, nihil curando de ratione. Ad 2. patebit suo loco, pro nunc dicimus ex Scot. p. d. 3. q. 3. C. ad cognitionem non requiri similitudinem in modo essendi, vt patet in cognitione sensitiua, sed similitudinem intentionalem per speciem, & in esse cognoscibili, species enim sunt similitudines virtuales obiectorum, cognitio est similitudo formalis expressa. Ad 3. actionem non semper requiri contactum mathematicum, quantitatiuum, sed quandoque sufficere virtualem, qui non semper est inter corpora. Accedit, assumptum esse verum de actione per primas qualitates facta.

Circa tertium dubium; forma informans est, quæ materiam substantialiter informat, & dat esse specificum composito, tanquam differentiam generi addita, forma assistens est, quæ rei in proprio esse constitutæ aduenit, & non dat ei aliquod esse sed solum aliquam operationem, ad quam est in potentia, vt nauta naui, intelligentia Cœlo; quo notato dicimus animam esse formam informantem non assistentem, quia da viuenti esse specificum de quo tamen agemus ex professo quæst. 4. Est igitur anima actus substantialis informans; vbi ly actus circumscribit fundamentum illius actuationis, quod est illa partialis entitas; & loco huius particulæ in textu græco habetur *Entelechia*, qui terminus non significat continuatam actionem, vt putauit Cicero 1. Tuscul. sed actum, seu formam completam, & consummatam, à qua res totaliter completur in esse vltimo, ad differentiam formæ corporeitatis, quæ est in potentia ad vlteriorem actum. De hac voce *Entelechia* multum contendunt Expositores: qui gaudent legere quæstionem de nomine, legant præcipuè Dand. lib. 2. digress. 1. Dices postquam Arist. hanc tradidit definitionem, inquit, non adhuc constare, an anima sit informans, vel assistens, ergo hic per actum non intelligit informantem. Resp. non constare, quia adhuc non probauit, non quod ita definitio non sit intelligenda.

5 Dicitur secundò *Primus*; pro cuius notitia aduertendum, actum dici primum quadrupliciter; Primò simpliciter, & sic solus Deus dicitur actus primus; Secundò, qui primò informat materiam, & sic non

anima

anima, sed forma corporeitatis, dicetur, actus primus in viuente; Tertiò, quia est perfectior inter omnes actus informantes materiam; Quartò, quia est actus productiuus alicuius operationis, & his duobus modis anima dicitur actus primus licet Arist. in quarto sensu locutus fuerit, declarans enim actum primum, & secundum, illum comparat habitui scientiæ, hunc verò actuali operationi.

Dices, anima est perfectius, quod est in animali, ergo non actus primus. Prob. conseq. nam actus secundus est perfectior primo, quia est posterior generatione; ad ipsum actus primus ordinatur; in ipso consistit nostra fælicitas; & informat eundem actum primum. Resp. neg. conseq. cum probat. & ad primam probat. huius respondet Doctor quol. 13. Q. non omne generatione posterius esse perfectius, nisi quando proceditur in eodem genere, & ordine, modo actus secundus est accidens, primus est substantia, quæ perfectius actuat, quia constituit in esse simpliciter, at accidens constituit in esse secundum quid. Ad 2. posset responderi, primò quòd non potest fieri recta comparatio in multum distantibus idest in habentibus multas differentias sed tantum in illis, quæ vnicam tantum habent differentiam, vt patet ex princip. 3. Top. notat Scot. 49. qu. 1. ad vlt. modo anima, & operatio distant prædicamento; vel dicendum, quòd tunc ordinatum est imperfectius eo, ad quod ordinatur, quando illud est finis principalis, non verò quando se habet vt medium, quo res consequitur propriam perfectionem, in proposito actus primus ordinatur ad secundum tanquam ad medium, quo ipse attingit summum bonum, quod est Deus. Ad 3. sequitur solum esse perfectionem secundariam, & accidentalem, in qua necessariò debet consistere nostra fælicitas, non tamen simpliciter. Ad 4. similiter concludit maiorem perfectionem secundum quid, quatenus qualibet potentialitas dicit imperfectionem, attamen simpliciter est perfectior, quia dicit perfectionem actualitatem secundum esse simpliciter.

6 Dicitur tertiò *Corporis*, per quam particulam aliqui intelligunt partem materialem viuentis, alij ipsum totum constitutum; vtramque expositione amplectitur Scot. 4. d. 12. q. 1. I. & rectè quidem, nam Arist. in illo cap. vtroque modo accepit corpus, in tex. 4. 7. & 10. pro parte materiali, at in eodem tex. 10. vbi ait viuens esse in potentia ad vitam, & in tex. 36. ait, animam esse causam, & principium corporis viuentis, loquitur de toto constituto. Ratio huius est, quia forma potest dici actus materiæ, quatenus ipsam informat, & actuat vt subiectum, & etiam est actus compositi, quatenus est pars essentialis actualis, & formalis ipsum in tali esse constituens. Verum est tamen, quod prima expositio difficulter saluatur ab illis, qui pluralitatem formarum in viuente non admittunt, vt est videre apud Suarez lib. 1. de An. c. 2. ostendimus tum in physicis tum in lib. de Gen.

Dicitur quartò, *Physici seu naturalis*, ad differentiam corporis artificialis, quod poterat subintelligi dum dicebatur corporis organici: etenim instrumenta solent organa vocari, siue sint artificialia, siue naturalia.

7 Dicitur quintò, *Organici*, per quod nihil aliud intelligitur, nisi partes viuentium dissimiles, & etherogenæ, quibus anima diuersas efficit operationes, & numera, quæ partes in omnibus viuentibus reperiuntur, licet in aliquibus sint ita exiguæ, vt vix appareant; in plantis verò pauciora organa inueniuntur, quam in animalibus, quia non habent operationes sensitiuas, & nutritio in ipsis non fit ita perfectè, vt in animalibus; Circa istas tres particulas quatenus explicant corpus viuentis pro altera parte, posset quæri An partes istæ substantialiter, & specifice differant inter se, sed hoc diximus in Phys. disp. 2. quæst. 4. art. 2. & disp. 5. q. 6. ar. 1. & in lib. de Gen. disp. 5. quæst. 3. art. 1. Rursus, num anima reperiatur in pluribus partibus corporis immediatè secundum substantiam, an verò in vna tantum; de quo habebimus infra specialem quæstionem.

8 Dicitur tandem *Potentiam vitam habentis* quæ particula non videtur differre à præcedenti, quod enim est organicum, habet in potentia vitam, & è contra, vnde nec Arist. vtrumque simul posuit, sed modò vnam, modò alteram, vt est videre in tex. 4. & 7. Not. tamen, quòd si per corpus organicum sumitur pars materialis, ly *vitam* debet accipi pro vita substantiali, & in actu primo; si verò sumitur totum constitutum ex anima, & corpore, ly *vitam* significat operationem vitalem, & in actu secundo ad quam exercendam organa, vt instrumenta deseruiunt, ponitur verò hæc particula ad maiorē explicationē.

9 Hoc modo explicata definitio patet, quod sit bona, quia vt intuenti constat, facit animam differre a quocunque alio, explicatque essentiam animæ, nam licet non sit purè quidditatiua, quia ponitur corpus, quod non est de eius essentia, attamen dat nobis intelligere quidditatem ipsius animæ per hoc quod ait esse actum, vndè Scot. in 4. cit. docet hanc particulam actus esse de essentia animæ, qui actus non debet accipi formaliter pro illa relatione, sed fundamentaliter; neque est absurdum absolutum in ordine ad aliud definiri, quando ad illud dicit intrinsecam habitudinem.

Dices, hæc definitio videtur conuenire formæ corporeitatis, & Angelis, dum assumunt corpora. Tum quia non conuenit semper ipsi animæ, vt cum rationalis est à corpore separata, definitio autem semper debet conuenire definito. Tum quia debebat addi in definitione, animam esse actum substantialem, & adimi ly naturalis, sufficiebat enim ly organicum. Resp. ad 1. formam corporeitatis non explicari hac definitione, nam si per corpus intelligitur totum constitutum, sic forma corporeitatis non se habet vt actus, sed potius vt materia; si verò intelligitur corpus pro altera parte, quia tunc totum corpus actuatur ab anima, patet, quòd neque forma corporeitatis potest dici actus corporis, sed potius materiæ; tum quia hæc forma non est vna simplex, sed quid aggregatum ex pluribus partialibus. Angeli verò non sunt actus informantes, sed assistentes, nec corpora illa possunt dici verè organica, nisi apparenter, cum nequeant operationes vitales exercere. Ad 2. illo casu anima dicetur actus aptitudinaliter, non actualiter, quod sufficit: imò in hoc sensu intelligi debet definitio. Ad 3. ly substantialis clarè datur intelligi per ly actus primus, corpus enim viuens, vt tale, debet habere animam, & formam substantialem constituentem illud in tali esse; ly naturalis ponitur, ne quis putaret corpus artificiatum posse anima informari.

QVÆSTIO II.

In quo consistat ratio vitæ in actu primo.

10 DIximus animam esse principium vitæ, vita autem est duplex, vel in actu primo, vel in actu secundo, de hac dicemus disp. sequ. dum de actuum vitalitate agemus, in præsenti quærimus quid sit vita in actu primo, qua viuentia essentialiter differunt à non viuentibus, quæ formalitas nonnisi à posteriori assignari potest.

Aliqui Thomistæ dixerunt viuens in communi circumscribi per hoc, quod est habere in se principium mouendi, non viuens per carentiam huius principij, vt sæpe sæpius fecit Arist. 8. Phys. ita etiam explicat Cauellus disp. 1. de An. sect. 4. & 6. num. 1. Sed ex dictis disp. 3. de Cœlo, & disp. 15. Phys. patet falsitas huius dicti, ostendimus enim idem posse seipsum mouere, vt grauia, & leuia, non à generante. Tum quia negant Thomistæ Angelum in primo instanti suæ creationis posse peccare, quia actus ille refunderetur in Deum, vt in causam, cuius est dare Angelis esse perfectum, non solum in actu primo, sed etiam in actu secundo, vnde principium intellectionis Angeli, quam habuit in primo instanti, secundum ipsos esset Deus, sicut motum grauium aiunt esse a generante: sed prima intellectione Angelus vitaliter operatur, & actus ille est vitalis, quia verè cognoscit; ergo datur vita in actionibus ab extrinseco prouenientibus, ergo non necessario viuens est sui ipsius motiuum.

Alij dicunt, viuentia illa esse, quæ ex se habent, vt immanenter operentur; ita Vulpes 1. part. tom. 1. disp. 7. art. 1. At non explicant adæquatè rationem vitæ, nam etiam non viuentia possunt immanēter operari, vt cum aqua se reducit ad pristinam frigiditatem, grauia se mouent, & similia.

11 Alij explicant, quia viuentia, vt sic non possunt nisi immanenter operari, & in seipsis, vbi inanimata, licet aliquando immanenter operentur, possunt etiam actione eiusdem rationis transeunter, & in alienum suppositum agere. Quod dictum aliter explicatur ab Hurt. disp. 3. de An. sect. 1. quod scilicet inanimata dicuntur illa, quæ tantum producere possunt effectum, seu terminum natura sua ab extrinseco producibilem, & quem possunt in quolibet statu ab alia accipere, vt friguus in aqua non solum potest prouenire ab aqua, sed etiam ab aere, à niue, &c. viuentia verò sunt, quæ effectus aliquos producunt, quos non possunt ab alio accipere sine proprio concursu actiuo, & passiuo, tales sunt nutritiones, intellectiones, sensationes, &c. Hoc dictum impugnatur; tum quia vt dicemus disp. seq. omnes actus vitales possunt à Deo totaliter, & immediatè produci, quod etiam sustinet ipse Hurt. disp. 6. sect. 3. vnus etiam Angelus potest intellectionem causare in intellectu alterius, vt ostendunt Scotistæ cum Scot. 2. d. 9. quæst. 2. dum de locutione disputant Angelorum, ergo isti effectus non petunt intrinsecè, & essentialiter à viuentibus produci, & eodem modo se habent, sicut transeuntes effectus non viuentium. Tum quia relationes sunt talis naturæ, vt nequeant, nisi ab extremis causari, passiones ab essentia, maximè in sententia distinguente realiter passiones, & essentiam, & vniuersaliter qualitates quædam virtuales, quæ dici solent occultæ proprietates. Tum quia, vt arguit Arriaga, ramus, aut virga viridis insitione potest alteri arbori adijci, similiter membrum aliquod de recenti recisum maximè in animalibus imperfectis potest alteri vniri; vide ipsum fusè hoc argumentum prosequentem. Tum quia per motum progressiuum qui communiter censetur vitalis, acquiritur vbi, quod potest etiam ab extrinseco acquiri ergo &c.

12 Arriaga disp. 2. de An. sect. 1. distinguit de duplici vita, quod alia sit physica, alia intentionalis illam ponit in aggeneratione viuentis substantiæ in nutritione per intus sumptionem alimenti, istam in cognitione, & appetitione, illam communem ponit plantis, & animalibus, istam animalibus, Angelis, & Deo; ex quo infert sect. 2. viuens in actu primo esse, quod est principium operationis vitalis formaliter, vnde concedit habitus tam naturales, quam supernaturales dici vitales, quia verè producunt actum vitalem, negat tamen hoc de speciebus, quia non sunt perfectiones intrinsecæ animæ, nec per se exigunt inhærere potentiæ, in qua producunt actus, sed possunt in subiecto produci, vt patet de speciebus sensibilibus non sic habitus.

13 Hic tamen modus dicendi multipliciter displicet. Primò, quia ponit vitam, quam ipse physicam appellat, in sola nutritione, cum tamen secundum omnes Theologos, & Philosophos detur generatio vitalis, quæ solet definiri, quod sit origo naturalis viuentis à viuente prin-

principio vitæ coniuncto in similitudinem naturæ, vt diximus disp. 8. de Gen. q. 1. vnde potentia generatiua inter potentias vegetantis animæ connumeratur. Et certè vt ipsemet arguit, alio modo viuens generatur à viuente, quam non viuens ab altero non viuente, vt ibidi explicuimus; cum igitur inter generationes viuentium, & inanimatorum adsit reuera discrimen, & communis Doctorum opinio (quæ in quæstionibus de nomine multum valet) propter hanc diuersitatem generationem viuentium vitalem vocauit, potentiamque generatiuam inter vitales connumerauit, cur non dicetur generatio viuentis vita physica, sicut nutritio viuentis talis dicitur, quia diuersimodè fit à nutritione ignis, & similium? Secundò displicet; quia negat omnino vitam hanc physicam in Deo, & tamen Pater per generationem vitalem producit Filium in diuinis: licet sine imperfectione, & causalitate. Tertiò displicet, quòd negat vitam physicam in Angelis, & in animalibus solùm ad nititit quo ad nutritionem; nam sicut nutritio dicitur vita physica, quia per ipsam aliquod viuens partiale verè producitur, & causatur, ita quia intellectus creatus, & sensus in productione actuum verè physicè, & per veram actionem physicam agunt producendo aliquod vitale, dici debent habere vitam physicam, non igitur est ista distinctio rectè explicata, & applicata: Quartò displicet, quod ponit habitus esse principia vitalia, non enim habent vitam intentionalem, quia licet producant intellectiones, & volitiones, non tamen cognoscunt, & volunt; nec vitam physicam, quia per ipsum hæc in nutritione consistit. Tum quia non solùm vitales dici deberent, sed etiam viuentes, quæ locutio est noua, & insusitata in scholis. Nec differentia assignata de speciebus multum valet, nam si habitus, quia petunt inhærere in potentia eliciriua, dicuntur vitales, quia concurrunt ad actus vitales, multò magis species, quæ non concurrunt ad intensionem actus tantum vt concurrunt habitus, sed ad ipsam entitatem, quatenus sunt simpliciter necessariæ ad agendum, vt suo loco dicemus; quòd autem ex se non inhæreant in eadem potentia, parùm refert; tum quia hoc non videtur verum de speciebus intelligibilibus.

14 Pro resolutione aduertendum ex disp. seq. q. 2. quod vitalitas in actu ex duplici capite sumitur, quando est cognitiuus, vel appetitiuus, vel ex parte principij productiui, vel ex parte obiecti, in quod tendit, aut potius ex modo tendendi in ipsum; hinc duplex quoq. vitalitas potest attendi in potentia viuente, vna productiua, altera operatiua, per primam producit actum vitalem, & si placet, posset appellari physica cum Arriaga, altera operatiua, qua potentia potest tendere per actum productum in obiectum, ita colligitur ex Scoto 1. d. 39. q. vn. L. & hæc posset quoque intentionalis vocari; & de ista non loquimur hic ex professo, quia pendet multum ex cognitione vitalitatis actus, de qua disp. seq. q. 2. solum erit sermo de vitalitate productiua, quo pacto possit à posteriori circumscribi vt distincta à principio productiuo non viuente.

15 Dicimus igitur, discrimen inter viuentia, & inanimata non posse melius explicari, quam quod viuentia in actu primo sunt illa, quæ habent in seipsis principium quod per se est institutum ad acquirendam ipsi viuenti, cuius est principium, perfectionem aliquam, quæ non est illi debita, ex vi propriæ generationis, sed est superaddita; sic augmentatio non est propria perfectio viuentis ex vi generationis, aliter in illo instanti esset in statu violento, & nulla generatio foret naturalis; idem de generatione actiua, sensatione, motu progressiuo, intellectione, & volitione dicendum: At non viuentia vel nullum principium habent, vel illud est per se, & primariò solum ordinatum ad acquirendum aliquam perfectionem ipsis debitam ex vi generationis ita vt absque illa sint in statu violento, vt patet de grauibus, & leuibus, quæ tunc ab intrinseco mouentur, quando extra proprium locum naturalem reperiuntur, & cum sunt in proprio loco, quiescunt. Diximus, quod principium sit per se, & primariò institutum ad acquirendam viuentibus perfectionem, quia si illam perfectionem in alieno supposito producant, vt cum Angelus causat in intellectu alterius intellectionem, hoc est de per accidens, & secundariò, per se enim, & primario tale principium respicit proprium suppositum. Ex quo sequitur, quod istud principium debet esse per se, & primario principium operationis immanentis, licet secundario possit esse operationis transeuntis; vbi alia principia vel per se respiciunt operationem transeuntem, vt cum Celi agunt in hæc inferiora, vel indifferenter respiciunt vtramque operationem, vt ignis tam in seipso, quàm in alieno supposito natus est producere calorem, aqua frigiditatem, &c. & si sunt aliqua principia, quæ immanenter operantur, vt grauitas, & leuitas, non tamen ad perfectionem prædictam ordinantur. Hoc dictum magis patebit ex solutione obiectionum.

16 In oppos. obijcitur cum Hurt. & Arriaga; si modus tendendi in perfectionem sit idem in viuente, & inanimato, parùm refert, quod illa perfectio sit debita ex vi generationis, vel non debita; ergo debet assignari aliud discrimen ex parte modi. Tum 2. potest aliqua perfectio debita ex vi generationis vitaliter acquiri à viuente; ergo nulla differentia; Prob. antec. minimum naturalem est debitum animali ex vi generationis, quod paulatim actione contrariorum consumitur, & per nutritionem potest ab animali resarciri, ergo &c. Tum 3. status naturalis alicuius rei est, cum habet totam suam perfectionem, ergo status naturalis viuentis est, cum habet perfectam magnitudinem, & sic illa magnitudo, quæ vitaliter per augmentationem acquiritur, erit debita ex vi generationis. Tum 4. generare igni non est debitum ex vi generationis, & tamen in igne non est generatio vitalis, ergo &c.

Resp. ad 1. ex identitate modi tendendi non potest argui identitas principiorum, aliter omnia agentia naturalia essent eiusdem rationis; hinc negatur assumptum, sufficienter enim circumscribitur differentia ex hoc, quod inanimata quamdiu sunt in statu naturali, nunquam mouentur, animata verò adhuc vltra se perficiunt; quæ differentia verè est à parte rei, & possumus illam significare hoc nomine vitæ in actu primo. Ad 2. neg. antec. & ad probat. dicimus inuoluere contradictionem, supponit enim animal determinare sibi minimum, & quòd illud minimum possit diminui manente animali, iam enim non esset minimum; ideo dicimus per nutritionem viuens non resarcire minimum, sed potiùs augere illud. Ad 3. dicimus discrimen esse inter statum violentum, & minùs perfectum, cum hoc stat naturalitas status, non cum illo; quare viuens in principio est solùm in statu minùs perfecto, non violento, vt est graue sursum; & hoc considerando illud vt in primo instanti generationis, nam in progressu temporis vtique aliæ debentur perfectiones sed non ex vi generationis. Ad 4. negatur paritas, quia generatio actiua ignis est omnino transiens; at generatio vitalis est aliquo modo immanens, cum fiat principio vitæ coniunctio, & agat in partem aliquam propriæ materiæ, vide disput. 8. de Gen. quæst. 1.

17 Secundò, Deo debetur ex propria natura omnis perfectio, ex quibus aliquæ sunt vitales, vt intellectio, & volitio; imò Patri vt sic debetur Filius, quia relatiua mutuò se respiciunt, & tamen genratio illa diuina vitalis dicitur. Item Angelo est debita cognitione, quàm lapis cum centro, sicut magis violenter existeret homo cum illa magnitudine, quam habet in generatione, vel planta, quàm lapis sursum, esset enim incapax omnis actionis vitalis, ergo si centrum est perfectio debita lapidi ex eo, quod habet potentiam ad illud, etiam Angelus, & homo habent potentiam ad intellectionem. Tum 2. perfectius est illud principium, quod potest, tam immanenter, quàm transeunter operari, quàm quod solum immanenter agit, sed principium vitale est perfectius non vitali, & hoc potest vtroque modo agere, ergo multo magis principium vitale erit taliter actiuum. Tum 3. aliqua inanimata in proprio loco adhuc mouentur, vt argentum viuum, & aer etiam nullo flante vento, ergo &c. Tum 4. augmentatiò reperitur etiam in igne, & eiusdem rationis omnino videntur cum augmentatione viuentium; ergo &c.

18 *Resp.* ad 1. quod attinet ad perfectiones diuinas solum ostendere non habere Deum erga illas vitalitatem productiuam, quod concedimus, non enim verè producuntur, sed solùm pullulant à diuina essentia, vt communiter docent Theologi. Vel dicendum Deo deberi omnem perfectionem etiam vitalem, non quatenus viuens est, quia non est de ratione viuentis, quod sit semper in actu secundo, sed debetur, quatenus est tale viuens scilicet infinitum nullam admittens imperfectionem; si enim per impossibile Deus posset aliquid de nouo accipere, posset de nouo intelligere; similiter dicimus Patri deberi Filium, non quia viuens est, sed quia tale viuens scilicet suppositum constitutum per paternitatem, quæ necessariò respicit filium tamquam terminum; & quo ad generationem vitalem in communi, conueniunt Pater æternus, animalia, & plantæ, & consequenter conueniunt in vita productiua. Negatur deinde Angelo ex vi productionis deberi intellectionem aliquam, si enim nullam haberet operationem, non esset in statu violento, sicut est lapis sursum, eo quia potentia Angeli est ad verumlibet, nec est naturaliter ad vnum determinata; sicut si Sol nihil in hæc inferiora produceret, vt erit post Iudicium, non per hoc esset in statu violento; at lapidis potentia est ad vnum determinata, & determinate respicit vbi deorsum; & ratio huius disparitatis nequit assignari, nisi quia hoc est hoc, & illud; quod additur de homine, & plantis; possemus concedere progressu temporis, si homo existeret sub illa magnitudine, sub qua formatur, violenter existere, quia pro illa ætate debetur potentia proxima operandi, negatur tamen conseq. quia pro instanti generationis non est debita illi alia magnitudo. Ad 2. negatur maior aliter absolutè probaretur potentias sensitiuas debere transeunter agere, quia sunt perfectiores potentijs non vitalibus; non igitur ex maiori, vel minori vniuersalitate agendi semper licet inferre maiorem, vel minorem perfectionem principij, sed præcipuè ex perfectiori, vel imperfectiori effectu, quem producit; modò actus vitalis est perfectior quocunque alio accidente producibili ab agente creato, idcircò potentia vitalis est perfectior. Ad 3. dicimus argentum viuum moueri propter nimiam grauitatem, quia cum fluidum sit, refugit terræ, vel tabulæ siccitatem, & in sphæram se colligit, & quia valde ponderat, quærit semper deorsum petere, vt aeri, qui circumferentia ipsius continetur, subsidat; potest etiam ab aere agitari. Motus aeris est ab extrinseco, quia semper motus aliquis fit in aere, vel saltim aliorum corporum. Ad 4. commodius dicemus q. seq.

APPENDIX.

An possit vivens destrui virtute accidentis.

19 AFfirmat Poncius in Phys. disp. 9. num. 18. quia licet (inquit) non sit formalis repugnantia inter formam viuentis, & accidens, est tamen talis repugnantia inter dispositionem requisitam ad formam viuentis, & accidentis in aliquo gradu, vnde si accidens introduceretur ab alio accidente in alio gradu, destrueretur viuens, nec id esset inconueniens, quia ad destructionem viuentis, quæ fit per separationem diuinæ à corpore non requiritur introduci aliquam formam substantialem incompatibilem cum anima, & quoniam hoc asseruit Poncius improbando responsionem quandam Scoticam à nobis datam disput. 1. Phys. num. 108. in qua negabamus accidens posse corrumpere viuens, ideo hanc eius Doctrinam ibidem in Physica recusa breuiter impugnamus. Primò quia hoc dicimus esse contra Scotum ibi à nobis citatum 4. d. 22. qu. 3. N. & clarius Litt. X. in illa additione, vbi negat accidens posse corrumpere dispositionem in eo gradu, quem sibi forma substantialis determinat, quæ Doctrina communiter recipitur in nostra schola.

20 Respondet in Apolog. num. 229. Scotum ibi non habere aliquid nobis fauens, aut illi præiudicans, hæc enim sunt verba illius Litt. N. *Vno modo* breuiter dici potest quod qualitas est principium actionis in passum habens contrarium, & hoc secundum quemlibet gradum, secundum quem prius, & hoc in quantum est ex parte in qualitatis actiuæ, sed propter subiectum in quo est contrarium quod determinat sibi aliquem gradum magis quam alium possibile est, quod non possit in omnem gradum contrarij in quantum contrarium est in tali subiecto eodem modo quo prius potuit. Ex hoc loco nihil aliud habetur quam quod qualitas non possit sola destruere omnem gradum qualitatis oppositæ, quando subiectum determinat sibi necessario aliquem gradum illius qualitatis oppositæ, ita vt non possit esse sine aliquo gradu ipsius; Hoc autem est euidens quia non potest esse actio qualitatis, absque subiecto, in quod agit, ergo non potest tollere a subiecto illum gradum; sine quo nequit esse subiectum, quod est directissimum intentum Scoti; Sed hinc nullo modo habetur, quod qualitas non posset destruere qualitates contrarias in gradu requisito ad conseruationem viuentis, quia quamuis destrueret illos in illo gradu non sequitur quod destrueret illas in gradu in quo requiruntur necessariò ad esse subiecti, in quod agis, nam subiectum in quod agit qualitas alterans non est ipsum viuens, qua viuens; seu totum conflatum ex anima, & corpore, sed est ipsum corpus organicum, quamuis autem qualitas v.g. frigus destrueret calorem viuentis in eo gradu, in quo requireretur connaturaliter ad viuentia conseruationem, non tamen destrui deberet in eo gradu, quo determinat sibi necessariò obiectum actionis.

21 Subdit deinde nu. 230. quod quando Doctor Litt. O. dicit quod nulla substantia possit corrumpi nisi à substantia, manifeste loquitur de substantia, quæ est subiectum immediatum alterationis corruptiuæ, vt sunt substantiæ compositæ non viuentes tam completæ quam incompletæ, nam de his procedit ratio ipsius, non vero de substantijs viuentibus, quatenus viuentes, de quibus nihil concludit ratio eius. De his vero, quæ habet Doct. Litt. X. parum curat, quia est additio, non genuinus Scoti Textus; & ex hac responsione deducit tandem, quam negligenter ego cum Socio Doctorem tractemus; quam querelam prosequitur num. 232. vbi ait cauendum à nobis quoties ex Scoto discurrimus, cuius experimentum potest haberi (inquit) hoc ipso loco, dicunt enim ex Scoto Litt. N. aduerte citari à nobis etiam Litt. X. vt clarius loquentem, quod calor licet possit destruere alios gradus caloris non necessarios simpliciter subiecto, non possit destruere gradus necessarios simpliciter, non quia in se ipsis sint maioris virtutis quam alij gradus, sed quia substantia pro illis pugnat, & resistit, maior autem, & efficacior est concursus substantiæ, quam accidentis. Sed hanc Doctrinam vltimam (subdit Poncius) Scotus eo loco nec leuiter quidem indicat, sed rationem potius dat quam ego dedi supra, quia accidens nequit agere nisi in subiectum, vnde non potest destruere subiectum producendo aliquid incompossibile subiecto, quia illud incompossibile non potest produci in subiecto, alias non esset incompossibile, nec posset produci sine subiecto, tum quia causa secunda nequit producere absque subiecto, vnde nullo modo refundit Scotus causam, cur accidens non destruat gradus necessarios subiecto in maiorem virtutem, & efficaciam substantiæ, nec poterat sanè cum vlla probabilitate, nam quamuis substantia nullo modo ex se haberet virtutem conseruatiuam accidentium tamen accidens non posset propter rationem datam destruere gradus necessarios ad conseruationem subiecti.

22 Sed si vnquam iniquè nos incusauit Poncius de praua Scoti intelligentia plane nunc iniquissime incusat; & si peruerse vnquam ipse explicuit Scotum, modo illum peruersissime exponit, vt iam ex ipso contextu ejusq. expositoribus probo. Itaq. ad illam difficultatem probantem accidens separatum posse substantiam corrumpere, & quod potest in omnem gradum accidentis connaturalis, etiam posse in necessariò naturaliter requisitum ad conseruationem substantiæ, duplicem assignat viam respondendi Litt. N. Vno modo breuiter (inquit) posset dici, quod qualitas est primum actionis in passum habens contrarium, & hoc secundum quemlibet gradum, secundum quem prius, & hoc quantum est ex parte qualitatis actiuæ, sed propter subiectum in quo est contrarium quod determinat sibi aliquem gradum magis quam alium possibile est, quod non possit in omnem gradum contrarij, in quantum contrarium est in tali subiecto eo modo quo prius potuit, & illa responsio declarabitur ex sequentibus. Alio modo potest dici quod, & si possit in omnem gradum alterationis in quem potuit coniuncta, non sequitur quod possit in corruptionem substantiæ, ratio huius est ista, quia generatio non potest à corruptione separari comparando ad agens naturale &c. Vnde inde in prima responsione concedo accidens separatum quantum est ex se posse in quemcunque gradum, sed propter subiectum, in quo est contrarium, quod determinat sibi aliquem gradum magis quam alium, possibile esse quod non possit in omnem gradum contrarij, quam responsionem iuxta præmissa magis declarat infra sub R. dicens, vel aliter dici potest, & planius quod gradus possunt esse eiusdem rationis, vel in se tantum, vel in se, & in comparatione ad subiectum. Si primo modo falsa est illa propositio, quæ dicit, quod agens eiusdem rationis potest corrumpere illa quæ sunt eiusdem rationis, si enim non sunt eiusdem rationis in comparatione ad subiectum, vt potè quia subiectum determinat sibi alterum illorum; non autem necessariò determinat sibi alios (nota bene quod non ait qualitatem non posse se sola destruere vltimum gradum qualitatis oppositæ, quia non potest esse actio qualitatis absq. subiecto in quod agit, vt Poncius ait, sed quia sibi determinat illum) bene potest aliquod agens corrumpere in tali subiecto vnum gradum, vel plures non tamen illum vltimum quem subiectum sibi determinat, quia ille non corrumpitur nisi ad corruptionem substantiæ ita ibi Doctor.

23 In Secunda verò responsione vt patet admittit Doctor posse accidens separatum omnem gradum accidentis coniuncti destruere, etiam vltimum, sed negat consequentiam, quod accidens possit corrumpere substantiam, quia omne corrumpens debet esse simul generans, at accidens separatum non est generans substantiam ergo nec corrumpens. Cumque contra hanc secundam solutionem fecisset quandam instantiam sub eadem Litt. N. quia qualitas quæ potest in omnem alterationis præuiæ ad generationem potest ad gradum incompossibilem formæ substantiali rei corrumpendæ, & ita in corruptionem, quia si non potest inducere aliquem gradum incompossibilem formæ substantiali corrumpendæ, ergo cum quocunque gradu inducibili ab ipso potest stare forma substantialis corrumpendi, & ita per nullam alterationem potest corrumpendum corrumpi. Respondet immediate sub Litt. O. quod nunquam potest alterans inducere gradum incompossibilem alterabili, probatur ex ratione terminorum, quia non potest mouens inducere gradum incompossibilem suo mobili, quia mobile manet in toto ergo sub omni gradu per modum inducto, sed nihil manet sub aliquo sibi incompossibili ergo, &c. ita ibi. Ita que vides discrete Lector quam insipienter confundat Poncius secundam responsionem cum prima dum inquit n. 229. ex illa prima etiam ab ipso verbatim relata nil aliud haberi, quam quod qualitas nō possit se sola destruere omnem gradum qualitatis oppositę, quando subiectū determinat sibi necessariò aliquem gradum illius qualitatis oppositæ, ita vt non possit esse sine aliquo gradu ipsius, quāuis non potest esse actio qualitatis sine subiecto in quod agit, & hoc esse directissimum intentum Scoti ibid. Vides inquā quam oscitanter id dicas, quia hæc ratio quod non potest esse actio qualitatis sine subiecto in quod agit, non pertinet ad primam responsionem quam dicimus esse contra ipsum sed ad secundam, & præter clarissima Scoti verba, quæ interpretatione non egent ita quoque ipsum intelligunt, & exponunt ibi Tataretus, Aretinus, & alij Interpretes ex quo deduci potest, num nos negligenter tractemus Scotum an ipse vt nos incusat.

24 Neque minus violenta, & extorta est explicatio quam affert Literæ Scoti dicentis litt. O. quod nulla substantia potest corrumpi nisi à substantia, dum inquit Doctorem non loqui de quacunque substantia, sed tantum de illa quæ est subiectum immediatum alterationis corruptiuæ, vt sunt substantiæ compositæ non viuentes tam completæ quam incompletæ; extorta (inquam) est hæc explicatio, & contra expressa Scoti, verba cuius propositio non est indefinita substantia non potest corrumpi nisi a substantia, sic enim in aliquibus verificari posset, & in quibusdam non, sed est propositio vniuersalis, nulla substantia potest corrumpi nisi à substantia, quænam autem sit vis, & energia propositionis vniuersalis suppono Poncium scire, si summullas callet, & prorsus falsum est, quod ait rationem ibi à Scoto ad hoc adductam non probare vniuersaliter de omnibus, sed tantum de non viuentibus, ratio namque quam immediatè ante hanc propositionem vniuersalem facit, & appellat a priori, planè vniuersaliter probat quæ talis est quia priua naturaliter non corrumpitur per aliquod posterius naturaliter, quicquid est inductum ab alterante, vt alterans est posterius naturaliter forma substantiali rei alterabilis, ergo per nihil tale inductum ab alterante corrumpitur substantia alterabilis, & talem esse sensum Scoti in ea quæstione fatentur eius Interpretes supracitati Tataretus, & Aretinus, qui sub Litt. R. in fine §. ad 2. dico, ita concludunt intentionem Doctoris, ex omnibus elicitur quod relo-

resolutio Doctoris in hac materia est ista, quod nullo modo forma substantialis, neque gradus quem ipsa determinat ad conseruationem sui possunt corrumpi ab aliquo accidente siue existente in subiecto siue extra; Doctrina verò quæ habetur sub Litt.X. quo sensu imperfectius possit corrumpere perfectius, quamuis in quibusdam codicibus signetur tanquam additio, tamen in quibusdam non signatur, immo à præfatis expositoribus præsertim à Tatareto exponitur vt germana Littera Scoti, & quando etiam foret additio non est reijcienda, quia consonat Doctrinæ antecedenti quam docuerat de graduum determinatione, quæ passim, & plausibiliter recipitur ab omnibus Scotistis, vt apud omnes est videre in quæstione an accidens possit producere substantiam, &c.

25 Secundò impugnabatur à nobis opinio Poncij de destructione viuentis ab accidentibus, quia cum ipse quoque velit substantiam conseruare propria accidentia sibi connaturalia, & necessaria resistendo contrarijs, tenetur ostendere quare substantia, quæ est maioris virtutis non plus valeat resistere quam accidens agendo? Respondet nu. 231. quamuis daretur substantia quæ conseruaret accidentia, magis posse conseruare in gradu sibi necessariò quam accidens destruere in eo gradu, tamen inde non sequeretur quod posset ea conseruare in quocunque gradu alio; immo contrarium est euidens quotidiana experientia, qua constat ex accidentibus connaturalibus substantiæ aliquos gradus per alia accidentia corrumpi, vnde cum viuens qua viuens non sit causa conseruatiua accidentium materialium sibi connaturalium, sed potius corpus, quod est altera pars ipsius, quandoquidem illud corpus non requirat accidentia illi necessaria in omni, gradu in quo requiruntur ad conseruationem animæ benè potest fieri quod accidens contrarium illis possit illa corrumpere in eo gradu necessariò ad animam, licet non corrumpat illa in gradu necessariò ad conseruationem corporis. Quod autem Substantia conseruans accidentia non sit tam potens ad ea conseruanda quàm aliud accidens ad ea destruenda in gradu in quo requiruntur ad conseruationem animæ, patet experientia quotidiana; nam aliquando nimio calore aliquando nimio frigore moriuntur in viuentia, & absurdum esset dicere quod ille nimius calor, & nimium frigus non producerentur, aut saltem non possent produci in corpore viuentis per alia similia accidentia.

26 Hæc responsio duo assumit, quæ probatione indigebant, primum est, quod viuens qua viuens non sit causa conseruatiua quorundam accidentium materialium sibi connaturalium, & ad eius conseruationem necessariorum in certo gradu, & quidem compertum est satis accidentia quædam insequi corpus viuens, qua tale, quæ nullo modo spectant ad corpus pro altera parte compositi, vnde deficiente, vel abeunte viuentis forma illa quoque accidentia deficiunt signum euidens, quod à forma viuentis conseruabantur, & non à forma corporeitatis, atque adeò cum substantia sit maioris virtutis à toto genere quam accidens, dicimus, quod substantia viuentis semper resistet actioni accidentium contrariorum, nisi hæc quoque auxilium habeant substantiæ cui insident, quia substantia nequit corrumpi nisi à substantia qua de causa inquit Doctor cit. litt. P. quod si tota substantia ignis in sphæra sua destrueretur, & manerent ibi omnia accidentia gutta aquæ ibi posita nunquam destrueretur ab illis. Alterum etiam quod sine probatione proponitur est, quando viuens nimio frigore vel calore interitiores euenire præcisè ex actione illorum accidentium, & non potius ex adiutorio quoque substantiarum quibus insident v. g. niuis vel ignis, quod si Poncio id videtur absurdum non sat fuit hoc dicere, sed etiam probare debebat, nos enim cum Scoto absurdum potius opinamur oppositum ob rationem allatam.

27 Tertiò impugnabatur Poncius, quia etiam ostendere tenetur, cum idem contingere nequeat in non viuentibus, sicut non potest accidens virtute propria secundum ipsum destruere dispositionem necessariam ad animam, ita poterit destruere quamlibet aliam dispositionem necessariam ad formam non viuentem, & cum illi corruptio vnius sit generatio alterius sequitur accidens posse substantiam generare. Respondet hanc rationem sibimet opposuisse disp. 9. Phys. ac proinde quod eam proponere non debebamus iterum, aut si proponere volebamus, eius responsionem impugnare tenebamur, quod cum non fecerimus adhuc in ea responsione persistit remittendo Lectorem ad locum citatum, cum cautione, & fideiussione quod sit ei abunde satisfactum: Cęterum an ibi respondeat Poncius ad hanc instantiam, & quod respondeat nec vidi, quod meminerim, nec videre cum Codicem ad manum non habeam; suspicor tamen non aliud respondere potuisse quam id quod ait ab initio huius defensionis nu. 228. dum reddens rationem esse viuentium præcisse possint ab accidente destrui, inquit id non esse etiam viuentia posse inconueniens, quia ad destructionem viuentis, quæ fit per separationem animæ à corpore non requiritur introduci aliquam formam substantialem incompatibilem cum anima seu aliquam nouam substantiam generari, sicut contingit in non viuentibus. Verum si ita responderet esset manifesta petitio principij. Thomista namque ex hoc quod accidens potest corrumpere substantiam, infert, quod possit quoque eam generare, quia nequit vnam corrumpere, quin aliam generet, quare si dicamus posse accidens destruere substantiam viuentem, quia ex tali corruptione nulla sequitur generatio alterius substantiæ, non sic substantiam non viuentem, quia cum tali corruptione semper est annexa generatio alterius substantiæ, accidens autem nequit substantiam generare, si inquam ita respondeatur, manifesta petitio principij committitur, quia respondetur per id quod est in quæstione.

28 Postremò n. 133. nititur nos in contradictionem adducere, nam cum disp. cit. q. 6. art. 3. n. 114. & 115. proponeremus difficultatem quæ art. præced. tacta fuerat n. 104. quòd si ex maiori virtute substantiæ ad conseruanda accidentia, quæ sibi determinat, oriretur quod accidens non posset destruere gradus necessarios, sequeretur etiam non posse alios destruere, &c. Respondemus substantiam non ita resistere quin accidens possit destruere omnes gradus non obstante resistentia substantiæ, & cum contra hoc opponeretur Scoti auctoritas dicentis non posse contrarium accidens destruere qualitates quas sibi forma determinat vt necessarias pro sui conseruatione: Respondemus Scotum duas dedisse responsiones, vnam qua dicit, quod posset substantia determinare sibi aliquos gradus, quos propterea non possit accidens destruere, quamuis possit alios, quos non determinaret: aliam qua dicit quod accidens possit omnem gradum accidentis contrarij corrumpere, sed tamen quod non propterea corrumperet naturaliter substantiam, quartam solutionem primæ præferimus. Hanc nostram Doctrinam impugnat Poncius loc. cit. nam sequendo hanc secundam responsionem (inquit) recedunt à Doctrina, quam supra proposuerunt art. præcedenti quod nimirum non possit accidens corrumpere gradum omnem, quia substantia fortior est ad resistendum, ergo contradicunt sibi, & quamuis Scotus habeat duas responsiones, quarum quælibet esset probabilis, tamen non licet Scotistæ ob illas in vno loco tenere vnam Doctrinam absolutè oppositam.

29 Deinde falsum est (inquit) quod Scotus in secunda responsione asserat accidens separatum posse destruere omnem gradum accidentis coniuncti etiam vltimum, nam in verbis ipsomet citatis solum ait quod etiamsi possit in omnem gradum alterationis, in quem potuit coniuncta, non sequitur quod possit in corruptionem substantiæ, aliud autem est dicere & si possit, & quod possit; primum autem dicit Scotus, secundum Aduersarij, aliud est etiam est dicere, quod possit in omnem gradum accidentis coniuncti etiam vltimum, aliud quod possit in omnem gradum, in quem ipsamet qualitas coniuncta posset, ex quibus secundùm dicit Scotus primum hi Patres egregij sunt; & fideles Scotistæ. Nec magis verum est, quod supponunt accidens coniunctum posse destruere omnem gradum accidentis contrarij etiam vltimum, nam vt Scotus Litt. O. citatus optimè docet, id omninò implicat quia quicquid potest producere, debet producere in subiecto, subiectum autem nequit esse absque gradu qualitatis connaturalis conseruatiuæ, ergo nequit destruere vltimum gradum.

30 Respondeo nullam non incurrisse contradictionem sequendo in 3. art. cit. secundam responsionem, in qua Scotus admittit accidens posse omne gradum accidentis contrarij destruere, & in 2. art. proponendo Doctrinam illius primæ, in qua docet quod possit substantiam determinare sibi aliquos gradus quos accidens nequit destruere, quoniam hanc Doctrinam non proposuimus in 2. art. vt absolutè amplectendam, vt nobis apponit Poncius, vt clarè constat ex his, quæ habemus in illo 2. art. in solutione secundi argumenti in fine vbi dicimus. Sed quid re vera dicendum sit pro totali resolutione huius difficultatis, quæ adhuc magis augescit ex sequenti argumento, constabit ex dicendis art. sequenti in fine non ergo absolutè ibi docuimus, & approbauimus Doctrinam illam de resistentia substantiæ pro gradibus quos sibi determinat, sed locuti sumus iuxta communem loquendi modum Scotistarum illa acceptantium, & approbantium, vltimam resolutionem remittendo ad finem sequentis articuli. Ad aliam impugnationem quæ in sola cauillatione consistit dico quod cum Scotus ait, alio modo potest dici, quod & si possit in omnem gradum alterationis in quem potuit coniuncta &c. Satis patenter concedit in ea secunda responsione accidens separatum posse in omnem gradum alterationis, quandoquidem ly *& si* non facit sensum conditionatum, sed absolutum, ac si diceret, quamuis possit in omnem gradum alterationis non sequitur quod possit in corruptionem substantiæ, idest concesso illo antecedente adhuc non sequitur hoc consequens, & pariter cum concedat in illa responsione posse accidens separatum in omnem gradum alterationis, in quem poterat coniuncta, concedit consequenter quod possit in vltimum, quem sibi forma determinat, quia si hoc non concederet iam secunda responsio non differret à prima, quæ hoc non concedebat; immo quod id concedat in ea solutione colligitur ex secunda instantia, quam sub Litt. O. facit contra eam illis verbis, si accidentia alterantia possunt in quemlibet gradum alterationis ergo, & in vltimum &c.

31 Ad vltimam respondeo vtique iuxta illam secundam responsionem nos concedere accidens coniunctum posse destruere omnem gradum accidentis contrarij etiam vltimum, neque oppositum docet Scotus Lit. O. neque ibi dicit, vt toties in hac responsione repetit Poncius, quod accidens ideò nequeat vltimum gradum accidentis contrarij destruere, quem sibi determinat substantia corrumpenda, quia tunc actio qualitatis esset sine subiecto, & gradus incompossibilis illi non produceretur in subiecto; nihil, inquam, horum habet ibi Doctor, vt oculari fide quisque experiri potest, sed solum dicit quod alterans, vt sic, nequit inducere aliquem gradum incompossibilem alterandi,

randi, quia mobile manet in toto motu ergo sub omni gradu per motum inducto, cum hoc tamen stat adhuc quod possit inducere aliquem gradum incompossibilem formæ substantiali corrumpendæ, & sic destruere gradum vltimum, quem sibi illa determinabat, neq. hinc sequitur, quod actio alteratiua sit futura sine subiecto, & hoc quidem certissimum est, si materia prima supponatur esse immediatum subiectum accidentium, (vt ait Aretinus in hac responsione suppono) si verò supponatur esse substantia composita iuxta mentem Doctoris, neq. adhuc id sequitur sed solum sequitur quod ad destructionem illius vltimi gradus statim terminatur actio alteratiua, & immediatè, sequitur corruptio illius prioris substantiæ, & alterius generatio, non quidem ab alterante, vt sic, quia actio eius supponitur terminata cum destructione vltimi gradus, sed quatenus generans, & ita expressè loquitur, & se declarat Doctor in eo loco, vnde statim infert quod nulla substantia corrumpi potest nisi à substantia &c.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit anima; vbi de numero potentiarum, & graduum animatorum.

32 VNam tantum animam scilicet rationalem reperiri dixerunt, qui bruta, & plantas rationis capacia esse posuerunt; ita Manichæi referente D. Aug. lib. 1. de moribus Manich. 17. Quamplures ex antiquis duas tantum animas admiserunt scilicet rationalem, & sensitiuam, & hoc vel quia putarunt plantas sensu præditas esse, vt Emped & Anaxag. quos sequitur Cardan. apud Scalig. exer. 138. vel quia plantas nullo modo in genere viuentium existere docuerunt, vt Stoici. Demum Caiet. & Ægid. 2. de An. c. 3. quatuor animas iuxta numerum graduum viuentium posuerunt scilicet vegetatiuam, sensitiuam, loco motiuam, & rationalem.

Dicendum est reperiri animam vegetatiuam, quæ non sensitiua, & animam sensitiuam, quæ non sit rationalis, & aliam quæ rationalis dicitur; Prima reperitur in plantis; Secunda in brutis; Tertia in homine, & consequenter tria esse animarum genera; ita Doctor 4. d. 44. q. 1. A. & prob. primò, quod plantæ viuant ex 1. ad Cor. 15. *Quod seminans, non viuificatur, nisi prius moriatur*; & Ion. 12. *Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet*, patet etiam ratione, quia verè plantæ habent internum principium acquirendi sibi aliquam perfectionem non debitam illis ex vi generationis, nutriuntur enim, generant, & crescunt ad modum animalium, ergo si nutritio est actus ab anima proueniens iam plantæ erunt animatæ anima vegetatiua; Tum quia arescunt manente eadem corporeitatis forma, ergo necessario aliquam animam habebunt, nam plures formæ solùm in viuentibus reperiuntur. Quod autem hæc anima in plantis sit purè vegetatiua, non autem sensitiua, Prob. quia vbi est sensus, ibi est somnus, & vigilia, item organa sentiendi, & dolor, quæ enim sentiunt, si læduntur, aliquod doloris signum præbent contrahendo se, vel aliquem alium motum efficiendo, quorum nullum in plantis experimur. Tandem quod bruta præter sensitiuam non sint rationalia, nec plantæ, sufficeret ad hoc ostendendum corollarium à Manichæi deductum; scilicet brutum aliquod occidere, folium, vel fructum excerpere plantas euellere, homicidium esse, quod quam illultum sit, patet, quia commertio de medio tolleretur. Tum quia haberent libertate, & benè vel malè operarentur, essentque pœna, vel præmio digna; ergo verè datur anima sensitiua, quæ non est rationalis; de quo etiam agemus disp. 5. q. 8. art. 3.

33 Hinc communiter cum Arist. 2. de An. c. 3. tria animatum genera assignantur, vegetatiuum, sensitiuum, & rationale; sufficientia huius diuisionis solet à posteriori desumi ex operationibus vitalibus, nam aliquæ operationes ab anima fiunt per organa, & qualitates corporeas præcipuè primas, vt sunt operationes animæ vegetatiuæ; aliæ fiunt per organa corporea, sed per qualitates aliqualiter incorporeas, & intentionales, vt sensationes, & constituunt genus sensitiui; alia tandem fiunt independenter à qualitate materiali, & organo corporeo, vt intellectio, volitio, & genus rationalis animæ astruunt.

34 Solet adhuc communiter cum Arist. 2. de An. t. 8. 27. & 29. quatuor gradus animatorum distingui, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & rationalem, sicut & quinque potentiarum genera, quæ sunt vegetatiua, sensitiua, appetitiua, loco motiua, & intellectiua. Sufficientia harum diuisionum non assignantur ex eodem capite; nam ratio diuisionis graduum viuentium sumitur ex separabilitate ab eodem subiecto, quandoq. enim reperiuntur in aliquo viuente solummodo potentiæ vegetatiuæ, scilicet nutritiua, auctiua, & generatiua; & sic erit primus, & infimus gradus viuentium; quandoque reperiuntur, præter istas potentiæ sensitiuæ sine potentia motiua, & sunt animalia quædam imperfecta, quæ nequeunt se localiter mouere, & constituunt secundum gradum; Tertium, constituit potentia motiua cum sensitiuis, & vegetatiuis sine intellectiua; quæ deinde quartum constituit. Ratio verò diuisionis potentiarum sumitur ex diuersitate modi eliciendi operationes, nam potentiæ, quæ sine cognitione operantur, vt sunt vegetatiuæ, integrant primum genus; Secundum, constituunt potentiæ sensitiuæ, quæ in actum tendunt per organum, & species intentionales, in quo modo omnes conueniunt; Tertium, constituitur à potentia appetitiua, quæ operatur per modum inclinationis, & tendentiæ in obiectum, vbi cognitiua per modum conuertentis se in obiectum agit, & hæc potentia appetitiua continet tam sensitiuam, quam rationalem, quæ est voluntas, quia licet specie inter se differant, conueniunt tamen in modo operandi. Potentia verò motiua est quartum genus, quia operatur sequendo cognitionem appetitum viuentis; Quintum, tandem genus est potentia intellectiua, quæ licet in cognitione conueniat cum sensitiua, tamen habet diuersum modum operandi, scilicet inorganicè.

35 Circa duas diuisiones aduertendum, quod non ita assignantur, vt non possint aliter fieri, clarum enim est, quod tam gradus viuentium, quam potentiarum genera possunt tripliciter diuidi, sicut anima in communi, nam sicut sub anima sensitiua continetur anima purè sensitiua, & quæ est etiam loco motiua, ita poterat constitui vnus gradus sensitiui, qui est sensitiuum purum, & loco motiuum contineret; vel si isti gradus in ordine ad subiectum, & propter separabilitatem sunt quatuor, eodem modo poterat anima diuidi, idem de potentijs dicendum; imò diuisio ipsius animæ poterat fieri bimembris, vt primò anima diuidatur in eam, quæ absq. cognitione vitaliter agit, & in eam, quæ per cognitionem operatur, quæ postea subdiuiditur in eam, quæ organicè, & in eam, quæ inorganicè operatur. Communis tamen vsus inoleuit, vt ista diuisio fieret trimembris, nè tot subdiuisiones multiplicarentur. Melius ergo fecissent Caiet. & Ægid. si tres gradus viuentium assignassent iuxta genera animalium, quàm animas multiplicare contra communem modum loquendi, eo vel maximè quia illa diuisio purè sensitiui, & loco motiui est subdiuisio sensitiui in communi. Arist. verò solum enumerauit diuersas operationes ipsorum viuentium, & modo tres, vt in text. 31. vbi vegetare, sentire, & intelligere, & tres gradus viuentium assignauit scilicet plantam, brutum, & hominem, modo quatuor, vt in text. 18. modo quinque vt in tex. 27. Vel si ea professo gradus viuentium, & potentias his modis diuisit, est diuisio à posteriori, & per extrinseca, quæ poterat alio modo, & ex alijs capitibus assignari; vnde in tex. 31. diuidit sensitiuum multipliciter in id, quod habet tantùm sensum tactus, & in id, quod habet aliquem alium sensum, &c. Et hic dicendi modus expeditior est, quàm obstinatè defendere omnes istas diuisiones, ac si aliter fieri non possent, vt faciunt nonnulli.

36 Contra arguitur primò, quod plantæ non sint animatæ. Tum quia potentiæ vegetatiuæ distinguuntur in nobis a Philosophis à potentijs vitalibus, & naturales solent appellari, præcipuè quia istæ potentiæ per se videntur esse transeuntes, respiciunt enim materiam distinctam, in quam agunt, & inducunt nouam formam; hinc Scot. 4. d. 49. qu. 8. E. ait omnes formas sub sensitiua non operari immanenter. Tum secundò, quia operationes ipsius reperitur in non viuentibus, præcipuè nutritio, magnes enim ferro nutritur, & in suam substantiam conuertit, si diutius retineat coniunctum ferrum, vt testatur Fernandus Medicus tr. 2. de facult. q. 1. concl. 5. ignis quoq. disponit alimentum, fugit partes subtiliores, excrementitias respuit, imò videtur augeri per intus sumptionem, nam dum flamma comburit lycnum, attrahit ad se per poros lycni oleum, vel ceram. Tum 3. hoc videtur sentire D. Aug. lib. de Spiritu, & An. c. 8. & 13.

Resp. ad 1. diuisionem illam in potentias naturales, vitales, & animales à Philosophis, & Medicis traditam esse diuisionem potentiæ animasticæ in communi, genus autem includitur in suis speciebus, quare potentiæ vegetatiuæ erunt animatæ, & vitales; dicuntur autem naturales appropriatè, quatenus assimulantur aliquo modo actionibus naturæ, & per qualitates corporeas exercentur, potentiæ verò vitales intelliguntur potentiæ motiuæ, & animales potentiæ sensitiuæ, vbi ly vitales non sumitur in sua communitate, prout cum animato conuertitur, sed strictius. Cum additur, quod non sunt immanenter actiuæ, dicimus, actionem immanentem dupliciter sumi, vel strictè pro ea, cuius principium actiuum est etiam subiectum, receptiuum vt sensationes, & intellectiones, & hoc modo actiones vegetatiuæ non sunt immanentes, vt optime probat argum. & de istis loquitur Scotus, vt se declarat ibi; vel largè pro illa, cuius principium est pars alicuius suppositi, & subiectum est altera pars eiusdem suppositi, & saltim vt per eandem actionem fiat pars illius suppositi; & hoc modo dicuntur immanentes, & sufficit ad rationem vitæ vegetatiuæ, quæ est infima in genere vitæ. Ad dicimus nutritionem dupliciter fieri vel propriè per intus sumptionem alimenti, qua nutritum propria virtute cibum ad se trahit, & omnibus partibus dispensat, vt quælibet nutriatur, & augeatur, & hac nutritione sola viuentia nutriuntur; vnde nec ignis hoc modo nutritur oleo, nam illud non attrahit è poris lycni, vt deinde partibus dispenset, sed simul oleum cum lycno destruere, & in ignem conuertere nititur. Vel sumitur impropriè per iuxta positionem alimenti, & hoc pacto conuenit inanimatis, vt diximus disp. 8. de Gen. q. 4. Ad 3. dicimus, dubium esse, an sit ille liber Augustini; vel quod loquitur de vita pro principaliori significato.

37 Secundò, quod plantæ sentiant: Prob. nam habent potentias appetitiuas, fugiunt enim noxia, & commoda prosequuntur, vt vitis fugit laurum, amat vlmum, cucumer odit, & fugit oleum; & quædam herba est habens vaginulas seminibus plenas, quæ si leuiter

per-

perforentur, magna disrumpuntur, quod est signum doloris; item in ipsis datur vterque sexus, & vt fecundentur, alias viciniores postulant, vt est videre in palmis; hinc Psal. 77. tribuitur plantis occisio, *& occidit in grandine vineas eorum*, occisio autem saltim sensitiuis conuenit.

Resp. triplicem esse appetitum, primum naturalem, qui consequitur formam, & naturam cuiuscunque rei, secundum sensitiuum, qui apprehensionem sensitiuam immediatè sequitur, & tertium rationalem, qui cognitionem subsequitur intellectiuam, qualis est voluntas, in plantis est primus appetitus tantum, & hic sufficit, vna planta habeat naturalem, & occultam sympathiam, vel antypathiam cum altera, nam etiam in non viuentibus adest, vt in magnete, & ferro; præcipuè quia hæc conuenientia, vel disconuenientia fundatur in primis qualitatibus; hinc metaphoricè vterque sexus illis applicatur; illa autem disruptio potius prouenit ex teneritudine illarum partium, vnde non fit nisi cum sunt valde maturæ. Ad illud Psal. respondet D. Aug. 1. de Ciuit. cap. 20. dicens; *Hoc genus rerum* (idest plantarum) *quamuis non sentiat, viuit, ac per hoc potest mori, & occidi*, vnde occisio sibi sumitur, vt conuertitur cum destructione cuiuscumque viuentis.

38 Tertiò, arguitur contra numerum ternarium animarum; Tum quia si sunt tres animæ, vel tria genera, vel tres species, non primum, quia rationalis non est genus, nec secundum, quia sensitiua, & vegetatiua specie differunt. Tum 2. anima cognoscitur per potentias, potentiæ per obiecta, ergo quinque animæ, sicut potentia. Tum 3. quæ ordinatim ponuntur in aliqua serie, non faciunt plura membra, & numerum, vt patet in quolibet prædicamento, sed ita se habent istæ animæ, quia viuens dicitur de animali, & animal de homine, ergo &c. Resp. quod in rigore nec sunt tres genere, neque specie, quia sunt entia incompleta, sed tria genera, hoc est tres animæ distinctæ, quarum vna constituit speciem specialissimam scilicet rationalis, reliquæ verò genera subalterna. Ad 2. patet ex dictis, quod numerus potentiarum, si ex eodem capite sumeretur, esset ternarius, sicut numerus animarum. Ad 3. dicimus istas animas sumi cum præcisione scilicet vegetatiua tantum, sensitiua tantum, & rationalis, quomodo non se habent vt superius, & inferius, sed potius vt disparatæ.

QVÆSTIO IV.

An qualibet anima sit actus corporis informans, vel assistens, & quomodo.

39 DIximus q. 1. per actum in definitione animæ intelligere Arist. actum informantem, non assistentem, vbi etiam explicuimus, quid sit forma assistens, & informans; promisimus hoc dubium exactius examinare, quod exequimur in præsenti quæstione, quæ eadem est cum illa, qua quæri solet, an hæc definitio vniuocè omnibus animabus conueniat. Et quidem de anima vegetatiua, & sensitiua non est dubium, quod sint actus informantes, illæ enim rationes, quæ ostendunt hoc de anima rationali, multò magis de alijs animabus concludunt; solum dissidium est de anima rationali.

Auerr. 3. de An. com. 5. Them. lib. 2. cap. 27. Auerroistæ, quos citat P. Faber theor. 67. Platonici, & quamplurimi Hæretici apud Suarez lib. 1. de An. cap. 12. putarunt animam rationalem esse homini assistentem, hominem verò in proprio esse constitui per aliam animam, quam vocant cogitatiuam, distinctam à phantasia brutorum, tanquam supremum gradum animæ sentientis. Ad hanc opinionem reduci possunt Suess. 12. Met. com. 17. Caiet. 1. p. q. 76. art. 1. ad 1. Ferrar. 2. contra Gentes 58. §. *Ad primum horum*, & ex nostris P. Vulpes 2. p. tom. 2. disp. 46. art. vlt. asserentes animam rationalem esse corporis formam informantem secundum gradum vegetatiuum, & sensitiuum tantum, non verò secundum rationalem, reduplicatiuè, sed solum specificatiuè, & identicè. Qui verò ponunt animam rationalem vt sic esse formam informantem, adhuc differunt inter se; nam Achillin. quol. 3. dub. 4. & libro de Intellig. & Mirandul. lib. 32. de Euers. singuli certam. apud Conimb. 2. de Anim. cap. 1. q. 7. sustinent vnam animam rationalem in omnibus hominibus collectiuè sumptis reperiri. Alij verò licet animas rationales multiplicauerint numero, non tamen ad multiplicationem hominum, sed determinatas posuerunt, quæ successiuè diuersa corpora informarent, vel humana solùm, vt de mente Arist. defendit nuper Ferchius vest. 6. lib. 1. cap. 10. & 14. vel corpora etiam brutorum, & plantarum, vt asserebant Pythagorici, ponentes transitum animarum de vno corpore in aliud, qui transitus *Metempsicosis*, seu transmigratio dicebatur; quam opinionem multi Hæretici amplexi sunt, præcipuè Manichæi.

40 Dicendum est, animam rationalem secundùm gradum intellectiuum non solùm esse formam informantem, sed etiam multiplicari ad multiplicationem hominum, & non dari transmigrationem illam de vno in aliud corpus, siue humanum, siue brutale. Conclusio est communis cum Scoto 4. d. 43. q. 2. art. 1. & quol. 9. C. & seq. Prima pars, quod sit forma informans est de fide determinata in Concil. Vienn. & Later. sub Leone X. sess. 8. illamque docent ferè omnes Patres, vt est videre apud Suarez cit. & quamuis soleat pro opposita citari Nissenus lib. 5. de An. cap. 8. & Nemes. in lib. de Nat. hom. cap. 2. & 3. hic tamen, vt notat Suarez, non loquitur tam clarè, ille talem librum non composuit. Prob. autem author Arist. 12. Met. 16. 17. vbi animam rationalem ponit inter causas formales, causa autem formalis, cum sit quod quid est rei, informans est, non assistens. & 3. de An. 36. sic dubitat, *Vtrum autem contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentem non separatum à magnitudine, an non, considerandum est posterius*, & loquitur de intellectu, quem in magnitudine ponit existentem, forma autem assistens à magnitudine est separata. Insuper 12. Met. 45 habet, quod substantiæ separatæ, quæ nullam materiam informant, sunt immutabiles omninò, & nulla possunt accidentia recipere de nouo; & tex. 51. ait earum intelligere esse earumdem substantiam, quæ animæ rationali minimè competunt. Tandem cum Arist. definiuit animam per actum loquutus est de anima in communi ad rationalem, & alias, quia tex. 7. & 8. ait definitionem illam esse valde vniuersalem; & tex. 13. assignat diuisionem illam in quatuor gradus animatorum, & tria animatum genera, vbi si per intellectiuam descripsisset cogitatiuam, vt multi ex Auerroistis asserunt, non esset bona, & sufficiens diuisio; loquutus insuper est de actu informante; nam in text. secundo præmittit diuisionem substantiæ in materiam, formam, & compositum, vbi loquitur de forma substantiali, quæ cum materia vnum per se constituit informando illam, nam ait formam illam facere hoc aliquid, & text. octauo esse quod quid est compositi, & istam formam ait esse actum primum, & animam; vnde in text. 7. docet ex anima, & corpore fieri vnum, sicut ex cera, & figura, figura autem se habet vt forma informans, non assistens ergo &c.

41 Secundò, Prob. à Scoto ratione ab operationibus desumpta; experimur in nobis cognitionem aliquam non organicam, cognoscimus enim sensibilia differtè ab insensibilibus item vniuersalia, relationes rationis, & quosdam actus reflexos, & qui non experitur in se tales actus, inquit Doctor, caret intellectu, sicut qui non videt, caret visu, ergo in nobis adest principium harum operationum. Experimus quoque posse nos velle, & nolle opposita obiecta, qui actus nequit ab aliquo appetitu organico prouenire; quia hic est ad vnum determinatus; nec potest actum suspendere, ergo in nobis inest aliud principium spirituale istorum actuum, quod est anima.

Hæc ratio non admittitur ab Arriag. disp. 1. de An. sect. 8. quia potest esse, quod anima produeat in nobis sua assistentia absque informatione hos actus, quia non apparet ratio ostendens euidenter vnionem informationis necessariam esse ad eliciendos actus vitales; quæ responsio affinis est illi, quam tradunt aliqui Auerroistæ, scilicet animam assistentem in nobis causare operationes, & nos intelligentes denominari, non quia operamur, sed quia recipimus intellectionem. Alij dicunt, nos intelligere non per proprias operationes, sed per actiones, & intellectiones animæ assistentis, quæ est nobis intimè vnita.

42 Sed vt ab hoc vltimo incipiamus; certè est magis intimè nobis præsens Deus illapsum generalem immensitatem, quam ipsa anima, si esset forma assistens, & tamen nõ dicimur intelligere intellectu diuino, nec experimur in nobis diuinam intellectionem. Tum quia eodem modo se haberet homo ad animam sicut nauis ad nauclerum, Cœlum ad Intelligentiam, obsessus ad Dæmonem, in his enim alia vnio non adest nisi assistentiæ, at nec nauis, nec Cœlum, neque obsessus dicitur intelligere intellectu assistentis, nec tales operationes possunt experiri; ergo si anima in nobis esset assistens, non possemus dici formaliter intelligentes. Tum quia adest dependentia inter intellectum, & phantasiam, hac enim perturbata turbatur quoque discursus, quod non fieret, si omninò anima esset assistens. Deinde contrà primam respons. quia est de fide hominem in suis actibus intellectiuis, & volitiuis merè passiuè nõ se habere, vt habetur in Conc. Trid. sess. 6. Tum quia actus vitales sunt immanentes, ergo quod est principium elicitiuum, est etiam receptiuum, & è contra. Tum quia actus isti sunt immateriales, quia de obiecto immateriali, ergo debent recipi in subiecto immateriali, nam accidens spirituale nequit inhærere subiecto extenso; quod si hoc asserrunt Auerroistæ de substantia spirituali, multò magis fateri debebunt idem de accidente spirituali; hoc supposito necessariò debet admitti in homine potentia aliqua spiritualis recipiens tale actus, quæ non erit aliqua ex sensitiuis, neque cogitatiua Auerrois, nam omnes istæ sunt materiales, ergo necessariò dabitur anima rationalis informans, non assistens. Tum quia quod ita se mouet, vt habeat dominum sui motus, tum quoad substantiam actus, tum quoad circumstantias omnes, vt pro arbitratu suo possit moueri, & non moueri, non solum passiuè, sed etiam actiuè se habet ad illum motum, ita se habet homo respectu intellectionis, ergo &c. minor patet experientia, maior probatur quia nullum eorum, quæ scimus merè passiuè se habere ad aliquem motum, habet dominium illius motus; vt apparet in lapide sursum projecto, in naui, quæ à natura dirigitur, in Cælo, quod ab intelligentia mouetur, nec datur instantia in contrarium. Alias responsiones vide apud P. Fabrum cit.

43 Tertiò, arguit Arriaga, si anima esset forma assistens, posset ad libitum deserere corpus, siue dispositum, siue indispositum, & iterum se illi vnire, quandocumque modo se habeat, eo quia tunc anima esset in corpore vt in loco, ergo sicut anima separata liberè se potest mouere, nec vllum locum respicit tanquam connaturalem,

& determinatum, quia spiritus non patitur à corporali, ita quando esset per assistentiam vnita corpori posse vel perpetuò in illo manere, vel ab libitum discedere, & redire.

Quartò, quasi à priori ostenditur contrà Vulpes esset formam informantem etiam vt rationalem, & reduplicatiuè, nam homo essentialiter distinguitur à brutis per gradum rationalitatis, aliter homo esset quoddam brutum, ergo anima rationalis vt sic reduplicatiuè erit forma informans; Prob. conseq. quia forma informans est, quæ dat esse specificum non assistens. Nec valet responsio Vulpes animam vt rationalem esse formam hominis, vt *quo* quatenus dat esse specificum, non tamen vt sic reduplicatiuè informare corpus, sed sufficere, vt specificatiuè, & identicè informet. Non valet impugnatur enim ratione Scoti, quam ex professo format quol. 9. infra C. contrà D. Tho. homo vt homo reduplicatiuè, est vnum per se constitutum ex corpore, & anima vt rationali reduplicatiuè, ergo anima vt rationalis reduplicatiuè informat corpus, antec. patet, & conceditur ab ipso, conseq. prob. à Scoto, compositum quicquid habet, & est habet, & est ex partibus, non vt diuisis, sed vt vnitis, dicitur enim vnum, quia vna pars se habet vt actus, altera vt potentia ex 7. Met. 60. & lib. 8. tex. 15. ergo quia partes hominis sunt corpus, & anima vt rationalis reduplicatiuè, hæc duo vt sic debent se habere actus, & potentia. Nec iuuat, quod addit Vulpes, Scotum ibi ad hominem arguere, non ex propria sententia. Non iuuat, quia propositiones in se veræ sunt, & intentum Scoti ibi est ostendere animam secundum gradum intellectiuum informare materiam, quamuis sit immaterialis; tunc autem arguitur ad hominem, quando assumitur principium aliquod aduersariorum, & infertur propositum, modò propositiones à Scoto assumptæ non sunt D. Thomæ, sed Aristotelis, & in se sunt veræ. Hinc non sine erroris periculo potest hæc opinio defendi; præcipuè quia Concilia parùm curassent definire animam rationalem vt sentientem, & vegetantem esse formam informantem hominis, & non vt rationalem reduplicatiuè, si enim hæc esset intentio Conciliorum, solum determinassent, animam sentientem in rationali eminenter contineri, & non reperiri in homine plures animas distinctas, quod patet esse prorsus alienum à mente Conciliorum; cui Vulpes non respondet.

44 Secunda pars conclus. quod animæ multiplicentur ad multiplicationem hominum, & non detur vlla transmigratio, est de fide in Concil. Later. cit. determinata, & patet ex Sacra Scriptura. *Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum*: Et Lucæ 16. anima Lazari dicitur in sinu Abrahæ quieuisse, anima vero diuitis sepulta in inferno fuisse; docetur etiam ab Arist. 2. Phys. 26. dicente ad aliam formam aliam materiam, & 2. de Anim. 26. Vnumquemque actum esse in propria materia. Tum quia nequit in omnibus vna numero anima reperiri, quia videmus multos homines de eadem re diuersa iudicare, & opposita, item velle, & nolle idem obiectum, qui actus in ipsa rationali recipiuntur, ergo si vnica esset anima iam duo actus oppositi simul inessent, quod implicat. Tum quia eadem forma esset simul in pluribus subiectis, quod etiam implicare ostendimus disp. 5. Phys. Contrà transmigrationem animarum in corporibus humanis, iam diximus disp. 5. de Gen. qu. 7. art. 2. quod etiam vrget Pytagoricos, eo vel maximè, quod inter homines, & bruta non esset distinctio, nisi penes corpora, non penes formam, quæ distinctio est materialis, non formalis, & specifica.

45 Contra primam partem arg. Primò quamplurimis authoritatibus Arist. Prima sumitur ex 1. de An. 49. vbi ait, fugiendum est dicere mentem esse vnitam corpori; & tex. 82. vocat intellectum antiquissimum, forma autem est simul cum corpore ex 12. Met. 16. Secunda, sumitur ex 1. de An. 65. vbi tribuit intellectui, quòd innascitur, tanquam substantia existens; & tex. 92. non posse fingi, ait, quam partem corporis occupet intellectus. Tertia sumitur ex 2. de An. 11. dicit enim quasdam animæ partes separari posse à corpore, propterea quod nullius corporis sunt actus: hinc in tex. 21. & in 3. de An. tex. 4. 6. 7. 15. & 16. docet intellectum esse immixtum, & separatum à materia. Quarta, ex lib. 10. de moribus c. 7. vbi significat hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectum esse quoddam anima humana diuinius; hæc sunt verba, *Non oportet (vt quidam monent) vnumquemque cum sit homo humana, & cum sit mortalis cogitare mortalia, sed quatenus licet, immortalem se reddere, omniaque efficere, vt ex præstantissimo omnium, quæ in eo sunt, vitam traducat*, ideoque 4. de part. anim. c. 10. hominem propter animam vocat diuinum, non esset autem diuinus, nisi mens humana esset diuina forma, & separata, & 12. Met. 51. ait intellectum diuinum esse à materia separatum, proindeque indiuisibilem, cui comparat intellectum humanum, quem & carere materia, & indiuisibilem esse docet. Quinta, sumitur ex 2. de Gen. anim. c. 3. vbi ait solam mentem extrinsecus accedere, & esse diuinam, quia nihil cum eius actione communicat actio corporis; quod repetit. 3. de An. 12. Sexta, & clarior accipitur ex 2. de An. 11. vbi ait immanifestum esse, sit actus corporis anima, sicut nauta actus nauis; quod tamen in 8. Phys. 28. absolutè asserit, animam scilicet habere se ad corpus, sicut nauta ad nauim.

46 Resp. ad 1. in primo loco loquitur Arist. de Anima mundi, & de Cœli motore in secundo ad mentem Emped. asserentis intellectum esse Deum. Ad 2. per ly substantia existens circumscribit subsistentiam partialem animæ, quam habet in corpore consistens in hoc, quod à materia non dependeat, nec ex eius materia educatus; in altero loco vult innuere non esse potentiam inorganicam, vt dicebant Antiqui. Ad 3. per idem resp. debet enim intellectus esse separabilis idest non affixus organo, immixtus idest separatus ab omni alia re, tanquam non constans realiter ex illis, & vniuersaliter nullo modo organicus, sicut sunt potentiæ sensitiuæ, quæ actuant aliquam partem corporis organicam. Ad. dicimus Arist. clarè ibi asserere vitam hominis ex intellectu haberi; attamen homo vt homo duas habet operationes, cum sit mediæ quasi naturæ, & habet speculari, & alia corporalia opera exercere, primo modo vocatur quid diuinum, quia assimilatur ipsi Deo, secundo modo appellatur homo, quia magis accedit ad res creatas, & inferiores, absolutè tamen secundum vtrasque operationes est homo; & sic patet ad id de part. anim. ad illud verò de 12. Met. dicimus illam comparationem obiter fuisse adductam, & consequenter non tenet in omnibus, sed solum in hoc, quod intellectus diuinus indiuisibiliter intelligit idest sine discursu, sed totum obiectum simul ex hoc, quod caret materia, sicut se habet, inquit Arist. intellectus humanus quandoque cum scilicet intelligit sine discursu, in qua re fit comparatio, non in carentia materiæ, non enim intellectus humanus indiuisibiliter, idest sine discursu semper intelligit. Ad 5. dicimus per ly extrinsecus aduenire denotari independentiam animæ à materia in productione; cum dicitur esse quid diuinum, est locutio comparatiua, vnde 1. Phys. 80. formam quid diuinum vocat respectu materiæ; cum ait non habere materiam communem, loquitur in ordine ad actionem, & passionem physicam, quæ nequit esse, nisi inter ea, quorum materia est vna, modò anima, & obiectum non habent talem materiam; non tamen sequitur animam non informare corpus. Ad 6. resp. ibi tantum dubitatiuè loqui, non assertiuè, quia non adhuc perfectè constabat animam rationalem esse actum corporis; in 8. verò Phys. loquitur vniuersaliter de omni anima, vnde concluderet etiam omnem animam esse assistentem, quod est apertè falsum; hinc dicimus, quod nauta ad nauim duobus modis referri potest: Primò quatenus eam non informat: Secundò, quatenus eam gubernat, & regit, comparatio est de secundo non de primo.

47 Secundò, potentia debet obiecto conformari, sed anima intelligit vniuersalia à materia abstracta, imò ipsa est, quæ separat, & abstrahit vniuersalia à materia, & recipit species vniuersalium, ergo &c. Tum 2. recipiens esse denudatum à natura recipit, ergo cum anima intelligat formas materiales, debet esse immaterialis. Tum 3. sequeretur hominem non esse generabilem, & corruptibilem, quia constaret ex partibus incorruptibilibus; imò esset spiritualis. Tum 4. accidens spirituale nequit recipi in subiecto materiali; ergo neque forma substantialis spiritualis, antec. est Scoti quol. 14. B. Tum 5. si esset forma informans, ergo naturaliter ad corpus inclinatur, ergo status separationis esset violentus, & per consequens resurrectio esset naturaliter cognoscibilis, quia nullum violentum perpetuum. Tum 6. cum sit nobilissima forma informaret nobilissimo modo scilicet inseparabiliter, quod est falsum. Tum 7. anima per corpus impeditur à sua operatione perfectissima, qualis est contemplatio, ergo non est forma corporis, quia forma, & subiectum ad inuicem non se impediunt, sed adiuuant.

48 Resp. ad 1. conformitas requisita non debet esse simpliciter, & in essentia, aliter Angelus intelligens intuitiuè materialia, deberet esse materialis, seu secundum quid, & in esse intentionali, merito scilicet speciei, quæ est similitudo obiecti ex Scot. 1. d. 3. q. 3. O. hinc satis est, vt possit illas similitudines recipere, quæ sunt vniuersales in repræsentando, non in essendo; vnde neg. conseq. sufficit enim ad illa munera obeunda, quòd non sit actus, & potentia organica, cum quo stat, quòd sit forma informans. Ad 2. antecedens est verum de eo, quod subiectiuè recipit aliquid, non de eo, quod tantum obiectiuè recipit, aliter cum intelligit immaterialia, non deberet esse immaterialis. Ad 3. neg. sequ. cum prob. nam primò corpus est corruptibile; deinde ad conseruationem compositi debet esse vnio partium. Nec homo spiritualis est censendus, tum propter corporis materialitatem, tum propter animæ spiritualitatem, quæ est talis naturæ, vt ordinem ad corpus in se inuoluat, cum sit partialis entitas, non quòd ipsa sit formaliter corporea, sed forma corporis dicitur. Ad 4. negatur paritas, quia forma accidentalis necessariò pendet à subiecto in conseruari, vnde si esset tota in toto, & tota in qualibet parte subiecti, dependeret simul à pluribus causis totalibus, quod implicat; at anima rationalis non dependet à subiecto, cum sit immortalis; ideo potest extensum subiectum informare. Ad 5. ex dicendis disput. vlt. separatio animæ à corpore non est animæ violenta, immo secundariò naturalis; quia petit amissibiliter informare corpus; vel si concedatur prima consequ. negatur secunda, solum enim concluditur possibilitas resurrectionis, non futuritio; nec probatio est vniuersaliter vera, præcipuè quia nec naturaliter potest ostendi immortalitas animæ, vt dicemus; propositio enim illa est vera, vt notat Scot. 4. d. 43. q. 2. S. quando inclinatio naturalis est ad aliquem primum actum, & sic violentia opposita non est perpetua, non verò quando est ad actum secundum, & perfecti ad perfectionem communicandam, sicut est anima respectu corporis. Ad 6. neg. seq. quia non quò forma est nobilior, eò arctius sibi vnit materiam, quia vnio

& informatio dependet à dispositionibus corporis; quibus destructis, destruitur quoque vnio; aliter quia plantæ sunt nobiliores lapidibus diutius durare deberent. Ad 7. licet impediatur à corpore, tamen per corpus exercet multas naturales operationes, vt ridere, flere, loqui &c. quod sufficit vt sit forma corporis; tum quia istud impedimentum non est de intrinseca ratione huius informationis, in resurrectione namque auferetur, hinc ait Doctor.1.d.3.q.3.G.& 2.d.11.B.connexionem istam inter potentias sensitiuas, & intellectum in operando esse pœnalem.

49 Tertiò, ad idem; Angelus nequit informare materiam propter sui immaterialitatem, ergo neque anima. Tum 2. anima est immortalis, indiuisibilis, spiritualis, per se subsistens, non dependens à dispositionibus corporis, ergo est assistens. Prob. conseq. quia quod est immortale à parte post, est etiam immortale à parte ante, ex 1. de Cœlo c.10. ideoque anima existebat ante corpus; item quod materiam informat, natum est diuidi ad diuisionem materiæ; rursus quæ maximè distant, vt corporale, & spirituale, non possunt vniri, sicut nec quod per se subsistit, potest in alio recipi, & tandem quia omnis forma informans pendet à dispositionibus corporis ex 2. de An.24. & 26. ergo &c. Tum 3. sequeretur materiam, siue corpus intelligere, quia forma communicat suum effectum formalem subiecto, effectus autem formalis animæ est intelligere. Tum 4. saltim vt rationalis anima non est principium alicuius operationis corporis, quia intelligere est operatio solius animæ, in ipsa recipitur, nec intellectus alligatur corpori, ergo vt sic non est informans. Tum 5. si vt rationalis esset informans, ergo etiam si non esset virtualiter sensitiua, adhuc informaret, quod est falsum, quia non esset actus corporis organici, ergo &c. Tum 6. sequeretur potentiam esse abstractiorem à materia, quam sit substantia, cuius est potentia, nam intellectus non esset vllo modo in materia, ipsa verò anima esset in materia, hoc autem est falsum, quia tam potentia, quàm operatio eiusdem esset perfectior ipsa anima.

50 Resp. ad 1. ex Scot. quol. 9. Angelum non posse formare materiam, non quia est immaterialis, sed quia est suppositum completum per se subsistens, anima autem est entitas essentialiter incompleta, non subsistens incommunicabiliter, & suppositaliter, ideo neg. paritas. Ad 2. dicimus, quod immortalitas non repugnat cum informatione, vt infra; vnde etiam si anima præextitisset ante corpus, adhuc posset illud informare, vt erit in resurrectione. Neque indiuisibilitas repugnat vt in q. seq. Neque spiritualitas, nam licet hæc sit ratio, cur anima distet in essendo à corpore, tamen si est incompleta, & partialis; non impedit informationem, ad quam non requiritur proportio in essendo, sed solum quod vnum sit per se actus, alterum per se potentia; Neque subsistentia partialis incompleta, vt dictum est in Phys. Neque tandem anima pendet à dispositionibus corporis quo ad esse, sed solum quo ad informationem. Ad 3. dicimus formam accidentalem, quia non facit vnum per se cum subiecto, vtique communicare suum effectum formalem subiecto; substantialem verò, quia constituit vnum per se, communicare suum effectum composito, non subiecto, vnde ignis vrit, non materia, oculus videt, non corpus. Ad 4. animam rationalem vt sic esse principium operationis compositi, quod constituit, verè enim homo intelligit per animam, & mereri, ac demereri dicitur, vnde intellectio, & volitio est operatio hominis, & hoc sufficit, vt dicatur forma informans, quia non potest constituere, nisi informet; accedit, quod locutio, risus, fletus, & similia proueniunt ab anima vt rationali, vt dicendis suo loco, & tamen sunt primò actiones totius. Ad 5. dato casu, tunc necessariò præ requiritur anima sensitiua in corpore cum alijs formis subordinatis, & sic esset actus corporis organici. Ad 6. intellectiuitas sumitur dupliciter, vel pro fundamento, quo dicit entitatem ipsius animæ, vel formaliter pro potentia intellectiua formaliter distincta ab essentia animæ, primo modo sumpta verè dicitur informare corpus non autem secundo modo, quia non est potentia organica, neque ex hoc dicetur perfectior, quia essentia animæ licet informet corpus, non tamen dependet à corpore, vbi intellectus pendet ab essentia, à qua fluit, & intellectio ab vtraque in fieri conseruari.

51 Quartò, arguit Vulpes, Scotus 1.d.3.qu.3.G.quol.14.art.2. & alibi ait modum intelligendi animę pro statu illo dependenter à phantasmatibus non esse illi connaturalem, sed pœnalem itaut possit ex propria natura à materia omnino independenter intelligere, ergo vt rationalis ex propria natura non petit in corpore existere, sed extra corpus, ergo vt sic non informat materiam; Prob. hæc conseq. quia forma informans petit ex propria natura in materia existere, non extra illam, & sic duo contradictoria secundùm idem verificarentur de anima, & quod petat naturaliter esse in corpore, & naturaliter esse extra illud. Tum 2. sensitiua, & vegetatiua in homine ideo sunt gradus materiale permixti, & corruptibiles, non quia educuntur de potentia materiæ, sed quia ipsam informant, ergo gradus intellectiuus, quia est separabilis, immaterialis, & incorruptibilis non erit informans. Tum 3. ex Scot. quol.9.G.& 4.d.43.q.2.potentiæ sensitiuæ, & vegetatiuæ in homine sunt materiales, & per se primò totius coniuncti, non sic potentiæ rationales animæ vt sic, cuius ratio non videtur esse, nisi quia anima vt sensitiua, & vegetatiua informat corpus, non vt rationalis, alter etiam vt sic esset materialis, saltim si non respectu alicuius partis, respectu totius corporis. Accedit, & fortius, ossa ex dicendis ideo non informantur in gradu sensitiuo, quamuis tota entitas animæ in ipsis reperiatur, quia non sunt capacia alicuius sensitiuæ operationis, ergo à pari, quia corpus humanum non est capax intellectionis, & volitionis, quæ sunt operationes gradus rationalis, non informabitur tali gradu.

52 Resp. ad 1. neg. conseq. aliter esse in corpore violenter, idcircò dicimus animam esse ad vtrumque idcircò dicimus animam esse ad vtrumque indifferentem, licet plus ad corpus inclinetur, quàm extra; nec sunt duo contradictoria, nam habet simultatem potentiæ, non potentiam simultatis. nec est de ratione formæ informantis, quod determinatè respicit materiam. Ad 2. vel loquitur de gradibus illis, vt sunt complete constituti ex potentis, & organo, vel de realitatibus animæ, quæ sunt gradus partiales, & inchoati; primo modo sunt materiale, & corruptibiles, quia constant ex parte corruptibili, non quia informant, nam constituuntur, non informant; secundo modo negatur, quod sint materiales formaliter, cum sint realiter animæ identificati, sed solú virtualiter, non quia informant, sed quia habent vim exercendi operationes materiales, ideo nego conseq. non enim informatio arguit necessariam à materia dependentiam, etenim si aliqua forma crearetur à Deo, & postea infunderetur materiæ, illam informaret, & tamen non dependeret, essetque materialis, separabilis, & independens, informatio enim est ab eductione distincta. Ad 3. patet idem, gradus enim intellectiuus, quia nullam continet virtualiter operationem materialem, non dicitur materialis licet corpus informet: Ad aliud dicimus operationes intellectiuæ esse etiam hominis, & totius coniuncti licet non per se primò, saltim per se secundò, homo enim dicitur formaliter intelligens, & volens, quod non posset esse, nisi quia intercedit substantialis vnio inter corpus, & animam vt rationalem, quæ vnio, quia non adest inter Cœlum, & Intelligentiam, idcircò non dicitur Cœlum formaliter intelligens; accedunt operationes risus, fletus, locutionis, &c. Arguit deinde multis authoritatibus Arist. docentis animam rationalem ad metaphysicum pertinere, quia separabilis; At de hoc diximus qu. Proœm. & si concluderent, sequeretur animam vt rationalem nullo pacto attinere ad physicum, quia vt sic esset separata actu, & aptitudine secundùm ipsum; & tamen de ipso agit Philosophus in his libris.

53 Quintò, contra 2. partem arg. multitudo numeralis non conuenit formis à materia independentibus ex 12. Metaph. 49. anima rationalis est independens à materia, ergo &c. Tum 2. mundus secundum Arist. est æternus, ergo si animæ multiplicantur, darentur infinitæ animæ in actu, quod repugnat. Resp. ad 1. Arist. ibi per materiam intelligere differentiam indiuidualem, à qua non abstrahit rationalis anima. Ad 2. hanc difficultatem non esse solùm de animabus, sed de hominibus, diebus, &c. vrgere, vt vidimus disp. 10. Phys. qu. 5. vbi in fine soluimus hanc rationem, & disp. 5. de Gen. q. 7. art. 2.

Ex his colligitur, quam malè opinati sunt, qui dixerunt animam rationalem partem esse diuinæ substantiæ, vel ens aliquod creatum perfectius, aut saltim æquè perfectum cum Angelis; etenim esse compartem, & cum corpore in compositionem venire dicit maximam imperfectionem, quod Deo nequit conuenire; neque Angelis qui sunt entia completa, & perfecta, ergo anima imperfectior est Angelis, quamuis longè perfectior quacunque alia forma; Hinc de homine dicitur in Psal. 8. *Minuisti eum paulò minus ab Angelis*. Hoc totum colligitur ex Scot. 2. d. 17. q. 1. & quol. 9. art. 2. Dices, ex Gen. 1. habetur, *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem*, vbi Aug. 2. super Gen. ait Flatum esse de substantia flantis secundùm illud Io. 20. *insufflauit, & dixit accipite Spiritum Sanctum*, ergo &c. Resp. inspirare hic sumi metaphoricè, quatenus dicit tantum originationem ab alio, non propriè, vt dicat communicationem propriæ substantiæ; & metaphoricè etiam flatus ab Aug. de substantia flantis dicitur esse, quatenus ab illo originatur. Vide Contar. q. de immortalit. animæ c. 5. & 6.

QVÆSTIO V.

An qualibet anima sit indiuisibilis.

54 Diuisio physica, vt ad præsens spectat, duplex est, vel in partes essentiales, in materiam scilicet, & formam; vel in partes integrales, & entitatiuas; & ex opposito duplex adest indiuisio; vel in partes essentiales, vel in integrales; de prima indiuisione non est dubium, quin quælibet anima sit indiuisibilis, nam si ex materia, & forma esset composita, esset corpus, non quidem inanimatum & viuens, ergo haberet in se principium viuendi, & operationum vitalium, de quo potest quæri, an sit indiuisibile, vel non, si secundum erit processus in infinitum, si primum, tale principium animam vocamus, nec est necessitas multiplicandi tot animas. Tum quia nullum corpus est forma alterius corporis, sed benè è contra vnum corpus potest esse subiectum, & materia alterius formæ, se anima est forma corporis organici, ergo &c. Et quamuis Doctor q. 15. de An. probabilem putet opinionem D. Bon. ponentis animam rationalem, & Angelos ex materia, & forma constare, imò ex materia eiusdem rationis cum nostra, quem dicendi modum sequitur Cauellus ibi, tamen in 2. d. 1. q. 5. T. & 4. d. 6. q. 10. M. & quol. 9. oppositum apertè docet, & rationabiliter quidem, nam materia nostra ex sua ratione formali habet partes entitatiuas independenter à forma.

substantiali, & quantitate, ergo si esset in Angelis, & anima rationali, iam forent diuisibiles extensiuè, & materiales, quia vt diximus, per habere has partes spiritus differt à re materiali. Vel si poneretur materia quædam spiritualis; saltim esset causa corruptibilitatis, quia ex dictis disp. 2. Phys. q. 8. art. 3. materia propter potentiam contradictionis est radix corruptibilitatis, nam esset in potentia saltim ad alias formas spirituales. Tum quia hoc in anima minus videtur posse habere locum, nam materia illa deberet esse forma corporis, & consequenter esset actus formalis, contra rationem materiæ, vt arguit ipse Doctor 2. dist. 16. quæst. vn. §. *alia opinio*, vide disp. 2. Phys. quæst. 4. art. 1. In secundo ergo sensu disputatur quæstio de diuisibilitate in partes entitatiuas.

55 In hac quæstione quatuor adsunt opiniones, duæ extremæ, & duæ mediæ. Prima extrema est Platonicorum asserentium omnem animam esse indiuisibilem, quos ex Peripateticis sequitur Simpl. 1. de An. com. 17. Thienensis 2. de An. super tex. 56. & videtur esse Ioan. de Mag. 2. de An. q. 2. dub. 2. Alia extrema est multorum dicentium omnem animam diuisibilem esse, etiam rationalem, saltim sistendo lumini naturæ, licet de fide aliter sit sentiendum, ita Iand. 3. de An. qu. 5. Pompon. lib. 1. de nutrit. cap. 11. Zab. lib. de partit. animæ c. 11. & alij. Prima media est D. Tho. 1. p. qu. 76. art. 8. vbi Caiet. Bannes, & Ripa, Ferrar. 2. contra gentes c. 72. Alb. 1. de An. c. vlt. Complut. disp. 5. Ioan. de S. Tho. qu. 2. art. 1. Suarez lib. 1. de An. c. 13. (licet in Met. disp. 15. sect. 10. nu. 32. sit cum Scoto) & alij, docentes, quòd viuentium alia sunt, quorum partes abscissæ adhuc viuunt, vt plantæ, & inter animalia lacertæ, vermiculi, coluber, &c. & hac ratione vocatur imperfecta; alia sunt quorum partes abscissæ non viuunt, vt Leo, Equus, &c. qua ratione dicuntur perfecta, tunc asserunt animas imperfectorum esse diuisibiles, perfectorum vero indiuisibiles, sicut est anima rationalis. Secunda media est Scoti in 1. d. 2. q. 7. EE. & in 4. d. 1. q. 5. supra B. & d. 43. q. 1. art. 2. & d. 44. q. 1. B. solum animam rationalem docentis esse indiuisibilem, cæteras autem diuisibiles; ipsum sequuntur Dur. Apollin. Mars. Albert. de Saxon. Rubius, Auersa Tolet. Perer. Murcia, Hurt. Arriaga, estque communior; Conimbr. vero 2. de An. c. 1. q. 8. has medias sententias problematicè defendunt.

56 Dicendum est cum Scot. solam animam rationalem esse indiuisibilem, cæteras verò diuisibiles. Prima pars de anima rationali, Prob. ex Arist. 2. de An. 21. vbi postquam præmisit animam ad diuisionem corporis diuisibilem esse, excludit ab hac propositione animam rationalem, & in 3. de An. num. 32. suprà cit. passim docet intellectum esse immixtum, immaterialem, & separatum à materia. Prob. deinde ratione; anima rationalis est spiritualis, ergo est indiuisibilis. Antec. prob. tum ex Sacra Script. vbi passim anima humana vocatur Spiritus, vt 1. Corint. c. 2. & 5. & Eccles. 12. tum etiam ratione, quam tangit Scot. in 4. d. 43. cit. & quol. 9. art. 2. reperitur in nobis aliqua cognitio spiritualis, & immaterialis, quæ scilicet respicit obiectum immateriale, & spirituale, quæ cum sit accidens, debet in aliquo subiecto recipi immateriali, & spirituali, tale subiectum est anima nostra, quia omne aliud in homine est materiale, ergo anima nostra est spiritualis.

57 Consequentia principalis, in qua consistit difficultas, Prob. in hoc differt materiale ab immateriali, & corpus à spiritu; quòd materiale habet partium extensionem, immateriale verò minimè, ergo si anima rationalis est immaterialis, & spiritualis, erit quoque inextensa; antec. prob. ex confutatione aliorum modorum distinguentium materiale à spirituali. Quidam enim docent differre per quantitatem. Sed falsò, quia quantitas est extrinseca, & accidentalis; substantia autem materialis ab intrinseco differt à spiritu, & per essentialia, vnde si quantitate spoliaretur, adhuc diceretur materialis. Quidam assignant pro differentia, quia materialia constant ex materia, & forma, non sic spiritus. Sed contrà, quia accidentia quædam, vt primæ qualitates, materia, & forma in seipsis consideratæ, & singillatim, item Cœlum in sententia Arist. non constant ex materia, & forma; & tamen inter entia materialia connumerantur. Alij, quod spirituale magis per se subsistat, quam materiale. Neque est verum discrimen, quia magis subsistit homo, qui est suppositum omninò incommunicabile, quam anima ipsa rationalis, quæ etiam separata non dicitur persona, & suppositum, & tamen homo est materialis, anima est spiritualis; tum quia accidentia spiritualia nullo modo subsistunt, cum à subiecto dependeant; non tamen dicuntur materialia. Quidam docent differre, quia materialia dependentiam habent à materia, non ita spiritualia dependent. Neque hæc differentia est sufficiens; nam corpus cœleste in sententia Aristot. & cœlestia accidentia non dependent à materia, quia hæc non reperitur in Cœlis, & tamen sunt materialia. Tum quia ipsa materia non est spiritus, & tamen nequit hoc esse, quia à seipsa dependeat, nam dependentia est ad alterum, non ad se. Dices materiam differre à spiritu per ordinem ad quantitatem, quam recipit. Sed contra quia adest difficultas de quantitate per quid à spiritu differat; si enim dicas differre per ordinem ad materiam, iam committis circulum, & causas sibi esse inuicem causas in eodem genere causandi.

58 Arriaga disp. 1. de An. sect. 4. subsect. 6. quamuis nobiscum sentiat in conclusione de indiuisibilitate animæ, dissentit tamen in hoc principio, sed docet rationem corporis consistere in impenetrabilitate cum alia re eiusdem speciei, vnde definit corpus, quòd sit substantia impenetrabilis cum alia eiusdem speciei; rationem verò rei corporeæ in communi consistere, vel quod sit substantia impenetrabilis cum alia eiusdem speciei, vel quæ commensuratur cum re hoc modo impenetrabili; commensurationem autem illam ait esse dependentiam naturalem à re impenetrabili vel vt à subiecto, vel vt à forma; qua ratione gradus intensiui qualitatis licet sint ad inuicem penetrabiles, dicuntur tamen materiales, propter ordinem, quem dicunt ad rem impenetrabilem, quæ est substantia corporea. Ex quibus infert, dari posse substantiam corpoream carentem partibus, & in pũcto existentem, dummodò sit cum alia impenetrabilis; è contrà dari quoque posse substantiam extensam secundum partes entitatiuas, sed spiritualem, si est cum alia eiusdem speciei penetrabilis; vnde rationem spiritualitatis ponit in carentia impenetrabilitatis, vel in carentia ordinis ad rem impenetrabilem.

59 Verum falsitas huius dicti pendet ex duobus principijs demonstratis, tum disp. 7. Log. q. 2. ar. 1. tum disp. 9. Phys. q. 1. primum est, quod quantitas sit accidens realiter distinctum à substantia, & cæteris accidentibus, cuius formalitas consistit in extensione partis extrà partem in ordine ad locum, seu explicatur per impenetrabilitatem ad eundem locum, alterum est, substantiam, quæ potest esse subiectum quantitatis, & omne accidens extensum habere partium multitudinem extensiuarum independenter à quantitate; vnde substantia spoliata quantitate remaneret extensa in loco, sed penetrabiliter, qua ratione potest ad punctum reduci. Ex quibus patet, quod nequit esse de ratione substantiæ materialis impenetrabilitas, cum ab intrinseco sit penetrabilis; Accedit; quod est implicantia in adiecto asserere dari posse substantiam indiuisibilem punctalem, & impenetrabilem, vt enim ostendimus disp. 9. Phys. qu. 1. art. 1. indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, sed est totaliter penetrabile; vide ibi. Remanet ergo quod materiale non ob aliam rationem à spiritu differt, nisi quia materiale habet partes extensas facientes molem extensiuam, siue penetrabilem, spiritum vero carere hac extensione partium entitatiuarum. Obiectiones contra hunc modum dicendi adducemus infra.

60 Secundò, principaliter probari potest; quia si anima rationalis esset diuisibilis, certè non posset saluari immortalitas ipsius; quod prob. quia instanti generationis anima ita commensuratur corpori, vt totum corpus informetur ab anima, & tota anima informet corpus, nec datur pars aliqua animæ extra corpus, ergo vel in augmentatione eadem anima, quæ prius erat restricta, postea dilataretur, quod est falsum, quia migraret de subiecto in subiectum, & eadem materia extra informaretur duabus formis disparatis; vel noua pars formæ adueniret pro noua parte materiæ; quæ formæ pars de nouo produceretur à viuente, nam nutritio est actio naturalis, & consequenter dependeret à subiecto, quod est esse corruptibile, & generabile. Similiter in diminutione, vel abscissione alicuius membri pars illa animæ, quæ prius informabat materiam, quæ fluxit, nequit se contrahere ad materiam remanentem, quia nec vnio effectiuè fit à forma, neque eadem materia duabus formis naturaliter informatur; neque remanet extrà corpus separata ab alia parte animæ, quia sic ex vna anima efficerentur duæ, neque vnita illi parti adhuc informanti, esset enim ridiculum asserere formam dari, cuius vna pars sit in corpore, altera extra corpus, sed circà ipsum tum quia hæc pars extra corpus esset intelligens, & posset aliquos actus exercere oppositos actibus alterius partis, & sic simul mereri, & demereri; quæ omnia sunt absurda; quare sequeretur destrui, & simul fluere cum parte corporis, quod est asserere animam mortalem.

61 Secunda pars, quod cęteræ animæ sint diuisibiles, etiam perfectorum animalium, patet primo ex Arist. cit. solam animam rationalem excipientem à diuisibilitate; & in lib. de iuuent. & senect. c. 1. postquam hanc diuisionem cum vita omnibus partibus diuisis concessit plantis, & animalibus imperfectis, loquens de perfectis subiungit, *Optima autem constituta animalia hoc non patiuntur, propterea quod natura ipsorum, vt probabile est maximè vna est; quapropter, & paruum sensum quadam faciunt diuisa particularum, quia habent aliquam animalem passionem*. Ex quibus verbis, quamuis aduersarij suam quærant elicere opinionem, propterea quod Aristot. ait illa animalia habere naturam maximè vnam, attamen non loquitur de omnimoda vnitate, quæ cum indiuisibilitate conuertitur, sed solum de vnitate, quæ diuisionem cum permanentia partium diuisarum in genere viuentium excludit, vt patet ex illis verbis, *quapropter & paruum sensum faciunt quadam diuisa particularum*, idest quod pro aliqua morula illæ particulæ diuisæ habent animam; non tamen diu permanentem, idem habet lib. de incessu anim. c. 5. Accedit ratio adducta pro priori parte, nam si indiuisibilitas arguit spiritualitatem; immò secundum Thomistas est pręcipuum medium ad demonstrandam animæ immortalitatem, vt videbimus, quia, inquiunt, arguit independentiam à subiecto, sequitur euidenter nullam animam à rationali esse indiuisibilem, quia quælibet est materialis, mortalis, & à subiecto dependens.

62 Deinde singillatim prob. & primò de anima plantarũ res est manifesta, nam rami abscissi remanent adhuc viuentes, non secus ac essent duæ arbores, vnde agricolæ ex illis insitiones varias conficiunt. Idem quoque apparet in animalibus imperfectis, vt in lacertis, lumbricis, &c. partes enim diuisæ retinent sensum, & motum; qua in re insigne est testimonium D. Aug. lib. de quant. animę c. 31. vbi refert, cũ rusticate-

caretur in agro Liguriæ, dissectum vermem multipedem in plures
partes, singulas eundem retinuisse motum, quem habebat totum ani-
mal ante diuisionem, ac si quælibet pars integrum fuisset animal, Ne-
que dicas cum Ficino lib. 1. de Plat. theol. c. 3. in diuisione duas de no-
uo produci animas. Non valet, tum quia vrgeri possunt omnes ratio-
nes, quibus impugnatur forma cadaueris de nouo producta in morte
animalis eò quia non apparet agens potens statim has formas produ-
cere, tum quia nunquam in corruptione alicuius generatur idem spe-
cie de nouo, sed aliud specie diuersum. Tum quia dici posset in quali-
bet diuisione non viuentis idem euenire, non enim posset disparitas
assignari nisi petatur principium.

63 Idem ostenditur de animabus perfectorum; si anima equi, v. g.
esset indiuisibilis, sequeretur, vel quòd à materia non dependeret, vel
quòd idem effectus produceretur, & naturaliter penderet à pluribus
causis totalibus, aut ab vna totali, & altera partiali, quæ omnia sunt
falsa, sequela prob. quia in generatione forma equi adæquatè educi-
tur de tota materia ad generationem requisita, in nutritione verò ea-
dem anima deberet se extendere ad nouam materiam, à qua si depen-
deret, iam idem effectus plures causas haberet in eodem genere adæ-
quatas, vel vnam adæquatam, alteram partialem; si non dependeret,
ergo informaret materiam absq; eo, quòd de illa educatur, quod pro-
prium est solius animæ rationalis.

Multipliciter respondent. Primò, quod in nutritione, & aduentu
nouæ materiæ anima equi à tota illa adæquatè pendet, nam priori
materia propter aduentum alterius attemperat suum concursum, &
vbi erat totalis, fit partialis. Secundò, quod solum dependeat à prima
materia, non ab alia de nouo adueniente. Tertiò, quod etiam ab ista
noua dependeat non in fieri, sed in conseruari, non tamen educatur de
illius potentia.

64 Prima tamen responsio est falsa; quia licet quando plures causæ
simul applicantur, agant ad effectum medium, attamen quando vna
est iam applicata, & exit in actionem sibi adæquatam, non videtur
impediri ab illa actione per causam eiusdem rationis, impedimentum
enim prouenit à contrario, non à simili. Tum quia viuens virtute au-
getur, & inducit animam in materia alimenti, ergo si anima depende-
ret in esse à noua materia, iam seipsam effectiuè educeret de potentia
illius, quod est falsum; Tum quia in illo instanti, in quo aduenit noua
materia, in qua anima debet introduci, anima præsupponitur exi-
stens, & adæquatè conseruata in esse à priori materia, ergo nequit in
eodem instanti ab alia dependere, & tamen ponitur in illo instanti
introduci in noua materia, & consequenter ab illa dependere, quòd si
tunc non dependet, neque in tempore sequenti dependebit. Secunda
responsio est falsa, quia sequeretur etiamsi ab equo abscinderetur
pars aliqua principalis, dummodò remaneat prima materia, quæ
fuit in generatione, nunquam equum moriturum, aut animam inte-
rituram, quod est falsum, sequela patet, quia forma non destruitur ad
destructionem subiecti, à quo minimè pendet in esse. Nec minus est
falsa tertia responsio; tum quia anima equi in conseruari dependet
adæquatè à materia generationis, ergo ab alia nequit in conseruari
dependere, neque adæquatè neque inadæquatè; tum quia si pendet in
conseruari, ergo etiam educitur, hoc enim est educi de potentia ma-
teriæ, ac dependere in esse ab illa, vt diximus disput. 2. Physic. quæst.
7. art. 2.

65 In oppos. contrà primam partem argum. primò, quod omnis
anima, etiam rationalis sit diuisibilis: ex Arist. qui 8. Physic. 78. & 79.
probat primum motorem indiuisibilem esse, quia non est in materia;
ex quo sequitur, omne, quod est in materia, vt est anima rationalis, es-
se indiuisibile; & 3. de part. anim. c. 10. assignans causam, cur capita
abscissa hominum non loquantur, ait esse carentiam organorum vn-
ius, quòd si anima rationalis indiuisibilis esset, hanc indiuisibilitatem
debebat assignare pro causa. Tum 2. adest experientia, nam multi
post capitis abscissionem se mouerunt, & sunt locuti. Tum 3. omne,
quod recipitur per modum recipientis recipitur, sed corpus, in quo
anima rationalis recipitur, est extensum, ergo, &c. Tum 4. homo est
extensus, & in qualibet parte adest anima, ergo ipsa quoque est ex-
tensa. Tum 5. sequeretur animam à seipsa distare, quatenus scili-
cet est in diuersis partibus; item esset simul in pluribus locis; mo-
ueretur simul, & quiesceret. Tum 6. sequeretur quamlibet par-
tem hominis esse hominem, & intelligere, quia in qualibet par-
te esset tota essentia animæ cum suis potentijs, quæ realiter ab ipsa
non distinguuntur. Tum 7. quando totum est in aliquo, nihil il-
lius debet esse extrà, alioquin non debet esse totum in illo, ergo
si tota anima est in pede, nihil illius erit in capite. Tandem ani-
ma rationalis est eadem realiter cum sensitiua, hæc est extensa, er-
go & illa.

66 Resp. ad 1. Aristot. non probare indiuisibilitatem primi moto-
ris ex hoc, quod caret materia, sed quia cum sit infinitum, nequit esse
in materia, & consequenter erit impartibile, vt dicemus in Met. non
tamen ex hoc sequitur, quod nullum indiuisibile etiam finitum, & li-
mitatum, possit esse in materia; ad secundum locum dicimus caren-
tiam organorum esse vnam ex causis, & hoc sufficere, maximè quia
indiuisibilitas animæ solum concluderet de homine, non de alijs ani-
malibus. Ad 2. aliquam locutionem quandoque fuisse ex miraculo, vt
in Sanctis, quandoque naturaliter, non ab anima ibi inexistente, sed à
spiritibus animalibus, & vitalibus ante abscissionem virtute animæ
motis, in quibus manet adhuc ille impetus. Ad 3. anima rationalis
est virtualiter diuisibilis, sicuti Angelus est in loco diuisibili per vir-
tualem sui diffusionem, & sic recipitur per modum recipientis, non
formaliter, sed virtualiter. Ad 4. vrgere contra negantes formam
corporeitatis in homine, non enim homo est per animam extensus,
sed benè tota anima omnem partem extensam informat, vt tota sit in
toto, & tota in qualibet parte; vt in simili explicuimus de existentia
in loco diuisibili rerum spiritualium disput. 11. Physic. quæst. 5. art. 2.
Ad quintum distantiam propriè sumi in ordine ad diuersa, & adæ-
quata loca, manus, & pes respectu animæ sunt loca inadæquata, se-
cundum quæ est tantum distantia extrinseca, secundum quid, & per
accidens; nec inconuenit simul esse idem in pluribus locis inadequa-
tis, & moueri, ac quiescere secundum illa, quia non est contradictio,
cum non sit secundum idem. Ad 6. In qualibet parte concedimus re-
periri essentiam animæ, & potentias propter rationem assignatam,
negamus tamen quamlibet partem esse hominem, & intelligere, nam
animal illud dicitur, quod se habet vt totum quoddam perfectum ex
integro corpore constitutum, & ea anima; & in hoc sensu intelligi
debet definitio animalis, cum dicitur, quod sit substantia corporea
animata sensitiua idest quædam perfecta, & totalis substantia. Et
quamuis secundum potentias sit in qualibet parte; attamen si poten-
tiæ sunt organicæ, non exercent in qualibet parte suas operatio-
nes propter defectum organorum; si verò inorganicæ vt intellectus,
& voluntas; negamus adhuc partem intelligere, quia ex Scot.
quol. 9. F. operatio, quæ competit formæ, vt est quodammodo
illimitata perfectio, si communicetur toti, communicatur ei, quod
est in actu per formam sic illimitatam, tale est totum, non
pars, vnde solum homo dicitur intelligere, non manus, quia ani-
ma hominem solum respicit vt adæquatum constitutum. Ad 7. as-
sumptum esse verum, quando est in illo adæquatè. Ad vlt. patebit
infra q. 8.

67 Secundò, argui potest ad idem ex Arriaga, non implicat ali-
quod spirituale diuisibile integraliter, ergo ex hoc quod anima sit
spiritualis, non necessariò inferri debet, quod sit indiuisibilis, antec.
prob. Tum quia qualitates spirituales possunt habere partes intensi-
uas, ergo etiam extensiuas, eò vel maximè, quia partes intensiuæ qua-
litatis, si extendantur, euadunt extensæ. Tum quia punctum caret om-
ni parte, & tamen non est spirituale, ergo spirituale non constituitur
per indiuisibilitatem. Tum 3. vbicatio Angeli, motus, & vnio
substantialis animæ rationali cum corpore sunt spirituales, & ta-
men diuiduntur ad diuisionem loci, & corporis, ergo &c. Tum 4.
quando videtur longum terræ spatium, non videtur, eadem indiui-
sibili visione, quia non eodem modo videtur, sed propinquum
clarius, remotum obscurius, vt suo loco dicemus, vnde deduci
solet videri, visione diuisibili, ergo quia visio intellectualis, quæ
simul habetur de illo spatio, est magis intensa de vno obiecto pro-
pinquo, quam de alio remoto, iam hæc quoque erit diuisibilis in par-
tes integrales, sicut corporalis. Tum 5. si esset eadem indiuisibilis in-
tellectio de toto Cœlo, aut Mari, sequeretur, quoties Musca, vel ali-
quod minimum obstaculum mediat, mutari totam intellectionem,
quod est absurdum.

68 Resp. ad 1. negando assumptum, ad probationem negamus pa-
ritatem, quia partes intensiuæ eandem respiciunt subiecti partem,
ideoque rei spirituali possunt conuenire; licet non spiritui (de cu-
ius ratione est, quòd sit per se subsistens, & indiuisibilis) at exten-
sio repugnat, cum faciat molem; neque hoc est petere principium,
quia à posteriori arguimus nullam aliam differentiam assignari posse
inter materiale, & spirituale; cum additur, partes intensas fieri posse
extensas; responsio patet in disput. 5. de Gen. quæst. 4. in fin. vbi as-
signauimus rationem, cur partes intensæ qualitatis spiritualis ne-
queant fieri extensæ, neque à Deo. Ad 2. punctum, & si non habeat
partes, attamen est aliquid corporis, quatenus corpus est, quia est
continuatiuum ipsius, ideo non spirituale, sed corporeum dicitur,
licet non sit corpus; at anima nec habet partes, nec est aliquid cor-
poris, quatenus corpus est, sed est aliquid corporis animati, quatenus
animatum est, non enim anima est, qua corpus, & per consequens ne-
quit dici formaliter corporea, neque vt quo, vt infra dicemus. Ad 3.
difficultates illas vrgere aduersarios, & recentiores ponentes vbica-
tionem, motum, & vnionem entitates quasdam modales absolutas,
nos autem dicimus esse puros respectus; neque ponimus vnum respe-
ctum totalem in Angelo ad totum locum, sed tot respectus,
quot sunt partes loca, similiter de vnione idem asserimus, vt fu-
sè diximus disput. 11. Physic. quæst. 5. art. 2. Ad 4. in casu posito non
datur vnica visio corporalis in oculo integrata ex pluribus partibus
extensis, & repræsentans totum illud spatium, sed adsunt plures visio-
nes extensæ, sed compenetratæ, quæ tamen non faciunt vnam visio-
nem intensiorem, eo quia vt suo loco dicemus ad intensionem ac-
tuum, & specierum non sufficit, quod plures sint eiusdem speciei in
eodem subiecto, sed requiritur adhuc, vt repræsentent obiectum in-
tensius; idem de intellectionibus dicendum scilicet quod erunt in in-
tellectu tot intellectiones indiuisibiles extensiuè, quot species adsunt
in illo, non enim implicat intellectum simul posse plura cognoscere,
vt dicemus disp. 6. Ad vlt. dicimus per idem non mutari omnem intel-
lectionem, sed quæ solum terminabatur ad illam partem spatij. Et si
hæc duo argumenta concluderent, sequeretur de facto animam ratio-
nalem esse diuisibilem extensiue, & quod talis intellectio, si esset ex-
tensa, nonnisi in subiecto extenso recipi deberet, & sic intelle-
ctus e

ctus esset ex tensus, quod est contra ipsum.

69 Tertiò, arguitur contra secundam partem, ex Aristot. 2. de An. 94. asserentem omnem animam indiuisibilem esse; & 1. de Gen. 35. docentem in augmentatione partem secundum formam manere, non autem partem secundum materiam, ergo forma est indiuisibilis, aliter acquireretur etiam de nouo. Tum 2. nulla operatio formæ extensæ fact. in vna parte subiecti remittit aliam operationem factam in alia parte subiecti, sed in animalibus vehemens operatio vnius partis impedit operationem alterius, vt vehemens dolor tactus impedit operationem visus, ergo idem est principium omnium; sic etiam videmus, quòd læso pede animalis statim imaginatiua, quæ in capite, percipit dolorem, & potentiam motiuam imperat ad fugam; quæ omnia arguunt indiuisibilitatem animæ. Item animalia perfecta habent vim discernendi inter duo obiecta simul proposita, & eligendi amicum, respuendi verò inimicum, ergo si equus v.g. dextro pede percipit aquam calidam, & sinistro frigidam, necesse est, vt principium cognoscendi sit idem, non quidem proximum (hoc enim est pes) sed principale, quod est anima, nam ponens differentiam inter duo oportet cognoscere vtrumque. Tum 3. omnis forma extensa potest recipere contraria in summo secundum diuersas partes, sed anima sensitiua nequit hæc contraria recipere, summa enim tristitia in vna parte remittit delectationem in alia, ergo, &c. Tum 4. sicuti in homine vna parte sublata statim moritur totum, ita in quolibet animali perfecto accidit, non enim apparet in membris diuisis vlla vitalis operatio, ergo omnes illæ animæ erunt indiuisibiles. Tum 5. quando aliquid crescit per additionem formæ, quanto plus crescit, tanto maiorem vim habet, nam addita forma, additur quoque virtus, sed animalia perfecta in grandi mole constituta minores habent vires, vt patet ex pertica ria, ergo &c.

70 Respond. discrepare inter se expositores circa versionem illius textus, vnde Argyropolus vertit *diuisibilem*; potest tamen facile explicari, quod loquatur de indiuisibilitate essentiali, & specifica; ad secundum locum patet ex dictis disput. 8. de Gen. num. 81. quid ibi per partes secundum formam intelligat Arist. cum Scoto 4. d. 44. quæst. 1. partem scilicet constantem ex materia, & forma, sed habentem vim conseruandi seipsam in toto; vide ibi. Ad 2. & 3. dicimus solum probare partes animæ diuersorum membrorum omnes cohærere, & omnes potentias esse sibi mutuò subordinatas, quia constituunt vnum viuens, & in vna anima radicatas, vrgere tamen ponentes potentias realiter distinctas; & si valerent, concluderent omnes animas etiam imperfectorum animalium esse indiuisibiles, quia hæc mutua potentiarum, & membrorum correspondentia in ipsis quoque reperitur. Ad 4. dicimus formas perfectorum animalium in parte materiæ asseruari non posse, non quia indiuisibiles sint, sed quia maiori accidentium apparatu, & pluribus egent organis, quæ in disiunctione destruuntur; tum quia idem euenit animalibus imperfectis, si secundum latitudinem secentur; tum quia nec est clarum, an modico tempore partes illæ viuant, vt visus est innuere Aristot. in lib. de iuuent. & senect. c. 1. & experimur hoc in pullis, & gallinis, quæ absciso capite, tantisper viuunt. Ad 5. Zabarella negat minorem; nam lib. de part. an. c. 13. vult, si cætera sint paria, semper maiorem vim esse in maiori corpore; si autem quandoque minores habent vires, id est, quia maxima copia spirituum requiritur ad tantam molem regendam, quam natura non potest facile procreare; Vel negatur maior vniuersaliter, nam etiam in ijs, quæ habent animas extensas contrarium videmus, arbor enim si nimium crescit, non tanta virtute fructificat, quia alimentum in tot, ac tam porrectas partes distributum non æque sufficit omnibus.

71 Tandem arguitur, quia anima est actus corporis organici, ergo eadem anima, quæ est in vna parte, erit etiam in alia, aliter daretur anima, quæ corpus homogeneum informaret; tum quia quando ad informationem alicuius formæ, inquit Ioan. de S. Thom. plures partes materiæ requiruntur necessariò, forma comparatur ad illa omnia indiuisibiliter, quia essentialiter partes illæ diuersæ requiruntur, ita se habet anima in ordine ad corpus ethetogeneum animarum, ergo respectu talis informationis erit indiuisibilis. Resp. si valeret, concluderet quoque omnem animam esse indiuisibilem, quia quælibet est actus corporis organici, & respectu harum partium quælibet anima indiuisibiliter se haberet; immo & quælibet forma substantialis, quia quælibet secundum Thomistas exigit minimum naturale pro sui conseruatione; & quamuis multum insudet Io. de S. Th. vt disparitatem ostendat, nihil tamen concludit, imò totum concedit implicitè de qualibet anima; vt consideranti patebit. Dicimus ergo definitionem illam toti animæ conuenire, quę secundù se poscit corpus etherogeneum, cum hoc tamen stat, quod quælibet informet partem homogeneam cum necessaria, & essentiali dependentia ad aliam compartem, cum infertur, ergo indiuisibiliter respicit illas partes; distinguimus vel hic indiuisibiliter excludit multitudinem partium entitatiuarum, & sic falsa est conseq. vel excludit diuisionem cum permanentia illarum partium in esse, & concedimus; ex quo non sequitur animam perfectorum animalium esse totam in toto, & totam in qualibet parte, sed tantum diu permanere non posse in eo statu.

QVÆSTIO VI.

An Animæ diuisibiles sint homogeneæ, vel etherogeneæ.

72 QVidam ex asserentibus vnicam tantum formam in viuentibus reperiri, conuicti rationibus illis, quibus à Scotistis distinctio inter partes corporis viuentis probatur, asserunt animas diuisibiles ex diuersis partibus specie quodammodo distinctis coostare, ita vt alia, sit pars formæ, quæ in equo oculum informet, alia, quæ aures, alia, quæ ossa; & sic quodammodo animam quid etherogeneum esse dicunt, ita Suarez disp. 15. Met. sect. 10. n. 31. & seq. lib. 1. de An. c. 2. Hurt. de Anim. disp. 2. sect. 5. & seq. qui alios citat, præcipuè Ant. And. sed falsò, quia hic Auctor non loquitur de anima, sed de forma corporeitatis.

Dicimus tamen cum communi animas diuisibiles non esse etherogeneas, sed vniformes in toto corpore; Hæc conclusio conformior est principijs Scoti, qui in 3. d. 4. & in 4. d. 11. quæst. 3. totam diuersitatem specificam partium corporis formis illis partialibus tribuit, non animæ. Prob. ex Aristot. 1. de Anim. 58. vbi sic loquitur, *similiter autem inconueniens & rationem mixtionis esse animam, non enim eandem habet rationem mixtio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os, accidet igitur, & multas animas habere, & secundum totum corpus*, quibus verbis docere intendit Aristot. animam non esse formam mixtionis, & reddit rationem, quia alioqui oporteret in animali tot animas ponere, quot sunt partes etherogeneæ ipsius; item text. 94. cum docet omnem animam indiuisibilem esse, exploratum est quod de alia loqui non potest indiuisibilitate, nisi de ista in partes diuersarum rationum; Tum quia data opposita sententia sequitur quodlibet animal non esse vnum per se, & in vnica specie, sed tantum vnum vnitate ordinis, & continuationis, & in diuersis speciebus, quod est falsum; sequela prob. illa solum faciunt vnum per se physicum, & substantiale, quæ se habent vt actus, & potentia, sed nec oculus est actus auris, nec è contra, & idem de alijs partibus, ergo &c. illa namque mutua dependentia vnius partis ab alia nec non continuitas ipsarum non sufficit ad constituendum vnum per se substantiale, & specificum. Accedit, quod nunquam arbores propria virtute possent fructus producere, sed eorum productio esset æquiuoca, & totaliter a causa superiori; Probatur seq. perfectior pars in arbore est fructus, ergo nequit ab alia parte imperfectiori produci, nullum enim imperfectius potest perfectius generare; imò quare anima, quæ est in trunco non potius conuertit totam substantiam alimenti in seipsa, sed alias quoque animas partiales, & specie diuersas produci, vt sunt illæ, quæ in folijs, & fructibus reperiuntur, cum naturalissimum sit cuilibet viuenti, sibi simile generare?

73 Dices hanc etherogeneitatem non esse tantam, vt ad specificam distinctionem perueniat, sed in eadem specie sistere, sicut se habent album vt duo, & album vt quatuor. Sed contra quia ex dictis disp. 2. Physic. q. 4. art. 2. & disp. 5. de Gen. q. 3. art. 1. diuersitas partium corporis est specifica, tum quia diuersitatem istam inter substantialia indiuidua eiusdem speciei respuimus disp. 5. cit. q. 5. art. 2. dum ostendimus substantiam non suscipere magis, & minus; etherogeneitatem autem graduum confutauimus disput. 3. de Gen. q. 3. & tandem quia adhuc argumentum factum de arbore concludit, nam fructus est perfectior, ergo non posset produci ab alio imperfectiori licet eiusdem speciei.

Contra hanc conclus. instat Hurt. sint duæ formę equorum separatæ, & vni illarum abscindatur pars, quę capiti correspondebat, iam tunc non remanent ęquales inter se; forma igitur mutilata vel poterit informare denuò corpus equestre, vel non; nequit dici primum, quia caput non viueret, & consequenter nec totum corpus; si secundum dicatur, ergo sequitur partem abscissam esse diuersæ rationis ab alijs, aliter remanentes poterunt informare caput. Respond. faciliter dato casu, cum illę animę sint diuisibiles, non possent totam materiam vt prius informare, sicut nec si forma ignis separata diuideretur, posset totam materiam, quam prius informabat, informare, sed partem, cum hoc tamen discrimine, quod forma ignis poterit quamcunque partem materię denuò informare, quia vna non dependet ab alia in esse, at anima illa necessariò informabit partes illas, à quibus vita aliarum partium dependet, tale est caput, cor, &c. ponimus enim quamlibet partem animę indifferentem ad quamlibet partem corporis, sed cum tali dependentia, vt prę exigat prius caput, & cor informare, quam reliquas partes, vt infra.

74 Secundò, insurgit idem; forma, quæ est in capite determinatè petit dispositiones capitis, & illi repugnant dispositiones pedis, ergo forma capitis est a forma pedis diuersa, Prob. antec. caput vt caput petit organa diuersa ab organis pedis; talis autem determinatio non prouenit a materia, quę est indifferens, ergo à forma, igitur capitis forma determinatè petit illas dispositiones, & quęcunque alię sibi repugnant. Si dicas totam formam secundùm omnes partes collectiuè sumptas determinare sibi omnia illa organa, quamlibet verò partem distributiuè acceptam indeterminatè respicere quodlibet organum. Contra si quælibet pars formæ indeterminatè respicit omnia corporis organa, ergo tota forma non poterit illa determinatè respicere; Prob. consequ. quia quod habet compositum,

necess-

necessariò habet à parte constitutiua, vel totaliter, vel partialiter, vt quia homo determinatè est sensibilis, habet ab anima, quæ est ad sentiendum determinata, non indeterminata; nam quod conuenit composito vt *quod*, necessariò parti alicui vt *quo* conuenire debet, vel partialiter, vel totaliter, sed nulla pars formæ determinatè respicit caput, cor, oculos, &c. ergo neque tota forma; compositum enim præsertim integrale non est aliud præter partes vnitas. Confir. si forma, quæ est in osse, est etiam indifferens ad carnem, item forma, quæ est in cerebro, corde, &c. ergo potest in carne manere, ergo si Deus hæc omnia in carnem conuerteret, adhuc forma equina informaret totam illam materiam, ergo equus totus esset carneus; hæc breuiter sunt, quæ congerit Hurt. à §. 150. vsque ad 161.

75 Resp. animam dupliciter considerari posse, velut totum quoddam suo modo essentiale, & vt sic non respicit partes entitatiuas, & integrales, sed proprias realitates, genus scilicet, & differentiam; ac propriam naturam; Secundò, considerari potest vt totum integrale, quomodò ex partibus entitatiuis constat; tunc ad argum. negamus antec. & ad probat. concedimus caput petere illa organa; cum dicitur talem determinationem prouenire à forma, distinguimus, à forma prouenit, vt est totum essentiale, concedimus; anima enim ex sua natura petit talem organizationem informare, quæ est in toto corpore, dicitur enim actus corporis physici organici, vnde est determinata ipsius essentia ad totam corporis organizationem; prouenit à forma, vt est totum integrale, negamus, vt sic enim quælibet pars est indeterminata ad quodlibet organum informandum; aliter si tantum ad carnem, vel ossa esset determinata, non verè diceretur actus corporis organici, sed homogenei, quia tota anima non esset vnum quid essentiale, & consequenter non habens vnam definitionem. Cum impugnatur hæc responsio; dicimus quamlibet partem formæ indeterminatè respicere totum corpus cum additur, ergo tota forma etiam indeterminatè respiciet, distinguimus tota forma, vt est totum essentiale, negamus, vt totum integrale, concedimus; cum demum additur, illa determinatio in composito debet à partibus prouenire, concedimus, sed negamus partes animæ, vt est quid essentiale, esse partes entitatiuas, sed esse proprias realitates, à quibus habet anima, vt talem organizationem determinatè petat.

76 Ad conf. forma, quæ est in osse, indifferens est ad carnem, vt est quid integrale, potest enim carnem informare, non tamen est indifferens ad carnem, itaut non petat vt quid essentiale informare os, ex sua enim essentia petit corpus organizatum, quod vt sic respicit, tanquam suum adæquatum perfectibile, non aliter ac anima rationalis; & quia quælibet pars animæ est anima, & habet essentiam animæ, ideo quælibet pars secundum suam essentiam petit totum corpus licet quatenus est quid integrans, sit indifferens ad hanc, vel illam corporis partem; hinc neg. conseq. quia cum essentia animæ respiciat totum corpus, nequit per potentiam Dei equum carne informare. Sit exemplum, relatio æqualitatis in palmo ad alium palmum fundatur in toto palmo, estque extensa sicut palmus, itaut vna pars illius relationis sit in vna parte, & alia pars in alia, sicut tota relatio in toto palmo, sic tamen quod vna pars illius relationis in vna parte fundata poterat in alia fundari, est enim indifferens singillatim, & distributiuè, non tamen sequitur, quòd, etiam collectiuè sit indifferens, itaut possit permanere, si aliquid à palmo auferatur, quia licet vt est quid integrale sit indifferens, attamen secundum suam essentiam respicit totum illum palmum necessario quæ determinatio non prouenit à partibus, sed ab essentia; Dicamus vno verbo, partem animæ esse indifferentem ad informandam hanc, vel illam partem, dummodo aliæ partes animæ informent alias partes corporis necessarias, concedimus; esse indifferentem, siue aliæ partes informent, siue non, negamus; sicut nec in sententia Hurtad. pars formæ capitis est ita determinata ad caput, vt nullo modo coexigat alias compartes.

77 Alia argumenta format Hurt. ex diuersitate organorum desumpta, quæ militant contra negantes formam corporeitatis; concedimus enim illam diuersitatem specificam in organis, sed negamus ab anima prouenire, sed à forma corporeitatis, immò si hæc argumenta in brutis concludunt, etiam in homine fatendum erit, animam rationalem diuisibilem esse in partes etherogeneas, vel si sufficeret, quòd anima rationalis virtualiter contineat esse carneum, osseum, &c. idem dici poterit de anima sensitiua, cum secundum ipsos possit continere formam corporis; non igitur erunt multiplicandæ partes istæ etherogeneæ.

An autem istæ animæ sint omnes equales in perfectione, vel vna perfectior quàm altera, pendet ex dictis disput. 5. de Gen. quæstio. 5. art. 2. vbi ostendimus nullam substantiam suscipere magis, & minus, & ex professo dicemus in Metaph. disput. de principio indiuiduationis.

QVÆSTIO VII.

De Animarum origine.

78 QVod attinet ad animas vegetatiuam, & sensitiuam, iam diximus disp. 5. de Gen. qu. 2. quod tam animæ plantarum, quæ ex semine, vel ex putri oriuntur, quàm eorum animalium ex putri, vel ex ouis genitorum, educuntur de potentia materiæ ab agente superiori scilicet Deo; viuipara verò educere animas propriorum fœtuum è gremio materiæ: vide ibi, vbi etiam determinauimus genita ex semine, & ex putri specie non differre. Solum igitur hic est dubium de anima rationali, à quo producatur, & quando, num scilicet ante generationem hominis, vel in ipso instanti generationis. Auicenna sustinuit animam rationalem ab Intelligentia aliqua creata produci. Circa verò tempus productionis Origenes secutus Platonem asseruit, animas omnes extrà corpora fuisse creatas, & propter peccata in corpora missas, tanquam in ergastula quædam; quod de anima Adæ videtur asserere Aug. 7. super Gen. ad lit. c. 24. reuera tamen nihil assertiuè ibi docet.

79 Veritas tamen est animas rationales solum à Deo posse produci (siue de potentia materiæ educantur, siue non, de quo q. 10.) & nonnisi in corpore, non ante corpus; ita Scot. 2. d. 17. qu. 1. & 4. d. 1. qu. 1. §. *ista ergo ratione*, lit. M. & KK. Prima pars habetur ab Arist. 2. de Gen. anim. c. 3. dicente, *restat igitur, vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit*; & prob. quia nequit ab homine produci, quia potentia generatiua hominis est corporalis, & materialis, at anima rationalis est spiritualis; neque ab Angelo, quia substantia spiritualis non habet potentiam aliquam, qua mediante possit seipsam communicare producendo sibi similem; prob. quia non per intellectum, & voluntatem, nam istæ potentiæ in Angelis non producunt, nisi accidens; non per potentiam executiuam motiuam, quæ solum motum localem respicit, si est à voluntate distincta; neque per aliam potentiam distinctam, quia talis non est assignabilis; aliter deberet etiam admitti in Deo, & sic quatuor essent personæ diuinæ, tres communiter assignatæ & quarta per illam potentiam producta; & secundum Philosophos deberet Deus aliam Intelligentiam similem in natura producere, sicut secunda Intelligentia producit tertiam. Hæc tamen ratio fusiùs examinatur in tractatu de creatione, vel de Angelis, pro nunc ista sufficiant.

80 Secunda pars est etiam Aristot. 12. Metaph. 19. vbi docet causam efficientem posse esse priorem effectu, non tamen causam formalem, & loquitur quoque de anima rationali; immò est de fide, & oppositum damnatum in Concil. Bracarensi primo c. 6. & ex Leone Papa epist. 10. ad Turibium; non potest tamen euidenter probari, sed philosophicè loquendo solum persuaderi, inquit Doctor; nullum enim absurdum sequeretur, si ab æterno ponerentur productæ, sicut posuit mundum Aristoteles, vel in tempore apud illos Philosophos admittentes creationem; probatur tamen, quia prius est, quod est secundum naturam, quàm quòd est præter naturam, sed anima ex sua natura petit informare corpus, quam extra illud esse, ergo producitur in corpore, non extra corpus. Tum quia potentia præsupponitur actui naturaliter, ergo corpus animæ. Et tandem quia possent animæ acquirere scientiam, quod patet esse falsum; Nec valeret dicere animas informando corpus obliuisci; non valet, quia sic potiùs violentarentur in informatione, quam naturaliter etiam appeterent. Possent quoque mereri, vel demereri; quod est contra D. Paulum ad Rom. 9. vbi de Iacob, & Esau dicitur, *Cum nondum nati essent, nec aliquid boni, vel mali egissent*, &c.

Instatur, in materia est naturalis potentia ad recipiendam animam rationalem, ergo debet dari naturalis potentia actiua eiusdem animæ, nam actus, & potentia debent esse eiusdem generis ex 5. Met. 17. Tum 2. potens in media, potest in finem 7. Met. 30. homo potest in media scilicet in dispositiones rationalis animæ, ergo & in ipsam animam. Tum 3. animalia perfecta generant sibi simile, ergo etiam homo, qui est perfectissimum animal. Tum 4. ab vno omninò non est nisi vnus effectus, quia non potest assignari ratio aliqua distinctionis, sed Deus est omnino vnus, ergo vnus effectus potest ab illo produci. Tum 5. perfectum est, cum potest sibi simile producere 2. de An. 34. ergo hanc perfectionem substantijs spiritualibus non debemus denegare. Tum 6. inferiora corpora, per superiora producuntur, ergo idem de spiritibus dicendum. Tum 7. contra 2. partem, Gen. 1. requieuit Deus die septimo ab omni opere, quod patrarat, ergo postea non ampliùs creat animas, sed è principio omnes produxit. Aristot. quoque dixit 2. de Gen. anim. c. 3. mentem de foris aduenire, ergo priùs existit, quàm corpus.

81 Resp. ad 1. sufficere potentiam actiuam in toto ordine vniuersi, vt ait Doct. q. 1. prolog. & hoc modo explicari debet Aristot. quod actus in ratione actiui proportionetur potentiæ in ratione receptiui. Ad 2. maior si verè elicitur ex Aristot. non est vniuersaliter vera, sed vt in pluribus, nam calor potest producere dispositiones formæ ignis, non tamen ipsam formam. Ad 3. negatur paritas propter perfectionem spiritualis animæ. Ad 4. ait Doctor in 4. cit. CC. maiorem esse veram de principio omninò vno, at in Deo datur cognitio distincta plurium, & multitudo cognitorum, quæ cognitio in Deo est substantia, & ideo potest plura producere, at in Angelis est accidens. Ad 5. propositio Aristot. est vera vbi est possibilis communicatio similis naturæ, non in Angelis, & spiritibus, qui propter suam perfectionem non possunt nisi à perfectissimo agente produci. Ad 6. neg. conseq. sufficit enim in spiritualibus ordo perfectionis essentialis, non autem requiritur ordo causalitatis, vt est in corporibus. Ad 7. etiam Ioan. 5. Christus ait; *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor*, quia propter illa quies intelligitur quo ad productionem rerum de nouo, non autem quo ad conseruationem specierum iam productarum;

rum; & quia species conseruatur per productionem singularium, idcircò Deus adhuc operatur producendo singularia, & species etiam aliquas de nouo, iuxtà illud semper aliquid noui profert Africa; attamen illæ species aliquo modo præcesserunt in rebus iam creatis à Deo; Aristoteles verò illis verbis circumscribit tantum causam productiuam animæ rationalis, non tempus productionis.

APPENDIX.

De Anima rationali.

82 QVoniam verò anima rationalis à solo Deo producitur non defuerunt qui hac ratione dixerunt animam rationalem esse formam substantialem omninò supernaturalem; & ita præsertim ex nostris loquitur, & discurrit Auctor controuersiarum inter Scotistas par. 1. controu. 28. quod hac ratione probat, quia, ex Scoto per hoc supernaturale distinguitur à naturali, quod primum habet à solo Deo produci, non secundum; cum ergo anima rationalis à solo Deo producatur, forma supernaturalis dicenda est, non verò naturalis. Cœterum lib. 1. sent. disp. 6. quæst. 2. num. 85. & seq. iam fusè ostendimus omninò ridiculum esse, animam rationalem ea ratione appellare formam supernaturalem, nam quamuis à solo Deo producatur per creationem, adhuc tamen forma naturalis dicenda est, quia ad eam natura disponit producendo corpus organizatum, & hac ratione nec dicitur miraculosè conferri, nec tanquam forma supernaturalis, sed merè naturalis, vt Scotus conceptis verbis docuit 3. dist. 24. q. vn. C. ex quo patet falsum esse, quod frequenter ait Auctor ille loc. c. essentiam entis supernaturalis in hoc consistere, quod aliquid ob suam perfectionem petat à solo Deo produci per creationem, alioquin hinc euidenter deduceretur omnia, quæ à causis efficientibus creatis produci non possunt, essentia supernaturalia, vnde non tantum anima rationalis sed Angelus quoque, qualitates cœlestium corporum, mundus ipse, & alia id genus entia supernaturalia forent, quod nemo dixerit.

83 Et ideò scitè aduertit Scotus 2. dist. 3. quæst. 18. C. non ea omnia accidentia, quæ à causis secundis efficientibus produci non possunt, eo ipso esse supernaturalia, nam qualitas Cœli à tota natura creata produci non potest, sed à solo Deo est concreata, & tamen adhuc non est supernaturalis, non alia ratione, nisi quia est perfectio ex naturali Cœli constitutione requisita ad eius esse, & operari, sine qua nec conseruaretur, nec operaretur in hæc inferiora; & ideò disp. 6. cit. n. 67. & 68. in fine non ex hoc capite præcisè deduximus supernaturalitatem alicuius accidentis, vel formæ, quia à nulla causa creata cum generali concursu Dei causari non potest; sed etiam quia tale accidens est supra exigentiam intrinsecam, & proximam totius naturæ creatæ, per quam illud exigit, vt conditionem necessariò requisitam ad suum esse, & conseruari; quando enim accidens in aliqua creatura productum est conforme tali exigentiæ, & aptitudini proximæ, quamuis etiam à solo Deo productum esset, adhuc naturale esset, & non supernaturale, quia est infrà debitum naturæ, & non suprà, illudque Deus producit, vt totius naturæ auctor, quo etiam modo producit animam rationalem, atque ideò nullatenus forma supernaturalis dici potest.

84 Respondet prædictus Auctor disput. 7. Phys. quæst. 5. corol. 5. ridiculum non esse asserere animam rationalem secundum se inspectam esse formam supernaturalem secundum substantiam, cum à solo Deo petat fieri; hoc enim clarissimè docet Scotus 3. dist. 23. quæst. vn. sup. M. & d. 26. quæst. vn. F. Sed Scotus vtroque loco citato nec verbum quidem habet de anima rationali, tantum abest, vt hoc ibi clarissimè doceat, quocirca pluries diximus minimè fidendum esse huic Auctori semper in ore Scotum habenti, vt plurimum enim nec verbum quidem Doctor habet de ea re, pro qua citatur, vt quisque experiri poterit. Deindè subdit animam rationalem communiter non dici supernaturalem nec eius infusionem in corpus organizatum, non quia non ita sit secundum se inspecta, sed quia producitur, & corpori infunditur à Deo, vt auctore naturæ, & ita ordine rerum naturali, & præfixo exigente, ratione cuius productio formæ, & infusio ipsius non dicitur miraculosa ex Scoto 3. dist. 24. q. vn. litt. C. vbi ait, quod quando Deus assistit, vt generalis causa ad aliquem effectum causandum, si natura disponit, non dicitur miraculosè conferri, nec illud collatum dicitur esse supernaturale, sed magis naturale, vt patet de corpore organizato, & infusione animæ, quod etiam reperit 4. dist. 12. qu. 4. litt. P. & Q.

85 Sed euidenter constat hoc totum contra ipsum militare, nam Doctor inquit, quod quando natura disponit ad aliquam formam, & Deus eam producit, vt Auctor naturæ, etiamsi totaliter, ac immediatè eam producat, non proinde dici debere ens supernaturale, vel formam supernaturalem, sed magis naturalem; si ergo secundùm Scotum id sufficit, vt forma aliqua simpliciter, & absolutè naturalis dicatur, etiamsi à solo Deo per creationem producatur anima rationalis non tantum ex diuina ordinatione erit forma naturalis, vt ait præfatus Auctor, sed etiam simpliciter, & secundum se inspecta; alioquin ita etiam pariter discurrendum esset de Angelis, de qualitatibus Cœlorum, & de materia prima, quia sunt entia immediatè à solo Deo producta, quod nimirum sint entia supernaturalia secundum se inspecta, & naturalia solum ex diuina determinatione, ac ordinatione, eadem enim ratio de his militat, ac de anima rationali; ergo si illa non benè appellarentur entia supernaturalia secundum se inspecta, etiamsi immediatè à solo Deo producta, idem pariter de anima rationali censendum est. Quarè cum nec ratione, nec sufficienti auctoritate probet Auctor ille animam rationalem secundum se inspectam esse formam supernaturalem, hoc vtique censendum est vnum ex dictis ex solo suo cerebro sine vllo prorsus fundamento, atque ideò à communi tam Philosophorum, quam Theologorum sensu recedendum non est, quod anima rationalis etiam secundum se inspecta sit forma secundum substantiam naturalis, quamuis à solo producta, & corpori organizato immediatè à Deo infusa. Denique lib. 1. sent. disp. 6. cit. n. 62. 70. & 286. 295. ostendimus nullum conceptum supernaturalitatis assignari posse, qui substantiæ creatæ, vel creabili benè possit adaptari, atque ideò omninò chimericam, & commentitiam esse hanc substantiam supernaturalem creatam, quam de facto Auctor præfatus admittit loc. cit.

QVÆSTIO VIII.

An istæ animæ simul reperiantur in eodem viuente.

86 NOn est quæstio cum Platone, quem sequutus est Gal. lib. 7. de Decr. Hippoc. dicente tres animas in homine reperiri loco, & subiecto distinctas, vegetatiuam in hepate, sensitiuam in corde, & rationalē in cerebro; nam ea dictis q. 2. patet falsitas huius opinionis, non enim esset homo vnum per se compositum. Neque est sermo cum Manichæis duas animas rationales ponentibus in homine, quarum vna ad bonum, altera ad malum excitaret. Hæc enim opinio tanquam erronea damnata fuit in octaua synodo generali Canon. 11. eo quia anima rationalis est vltima forma specifica hominis, ergo nequeunt duæ animæ rationales vnum per se hominem constituere, deberent enim adinuicem subordinari, quod non conuenit vltimis formis specificis. Quæstio igitur est, an in eodem animali reperiantur anima vegetatiua, & sensitiua, & in homine etiam rationalis, tanquam formæ realiter distinctæ licet subordinatæ, sicut nos ponimus cum anima formam corporeitatis. Affirmant Philop. 2. de An. 91. Zabar. lib. de Facult. animæ c. 8. Gand. 7. Physic. quæst. 8. at Och. quol. 2. quæst. 10. & Mairon. 2. distin. 15. quæst. 1. in homine prǽter rationalem ponunt sensitiuam distinctam, quem dicendi modum probabilem putant Regentes Parisienses 2. de An. qu. 1. in qu. 1. collater.

87 Pro resolutione not. quod continentia virtualis est triplex, Primo enim vna forma aliam virtualiter dicitur continere, quia potest eam producere, vt Sol respectu caloris. Secundò, quia cum sit perfectior, potest materiam perficere perfectiori gradu, & consequenter etiam gradu formæ imperfectioris, sed eminentiori modo, vt formæ mixti perfectiùs perficit materiam, quam formæ elementorum, & in hoc sensu loquitur Scot. in 4. d. 49. q. 13. B. Tertiò, quia potest operationes & effectus formales alterius formæ causare, vnde ratio formalis inferioris formæ potest superiori accommodari, & in hoc sensu nos dicimus animam imperfectiorem contineri à perfectiori, sicut enim vegetatiua dicitur principium formale, quo sentit animal, & vegetat, rationalis principium formale, quo vegetat, sentit, & intelligit homo, non est tamen necesse, vt anima perfectior v.g. rationalis possit in omnes operationes etiam proprias aliarum formarum, vt sunt actus hinniendi, rugiendi, &c. sed sufficit vt sit principium operationum communium, & consequentium sensitiuam, & vegetatiuam secundum rationes formales communes, quæ sunt actus sentiendi, & vegetandi, quatenus omnibus viuentibus conueniunt, sicut non nisi illas animas secundum rationes communes virtualiter continet, non secundum rationes determinatas per peculiares differentias.

88 Dicimus, in quolibet viuente vnam tantùm animam reperiri, cœteras inferiores continentem. Hæc conclusio est Scoti 2. d. 1. qu. 5. O. & d. 15. q. vn. ad 1. princ. & 4. d. 11. q. 3. R. & d. 44. q. 1. A. & quamuis ab omnibus ferè admittatur, attamen non probatur satis firmis rationibus, nam eam cæteri, quàm Scotistæ vtuntur illis rationibus, quibus forma corporeitatis impugnari solet, vnde soluuntur faciliter ab aduersarijs, vt nos fecimus disput. 2. Physic. qu. 4. art. 2. & disput. 5. quæst. 6. art. 1. & disput. 5. de Gen. quæst. 3. ita præcipuè arguit P. Faber. theor. 72. ait enim (& est tertia ratio in ordine) quòd si essent tres animę in homine, tunc Franciscus per animam sensitiuam esset in aliquo genere, & consequenter in aliqua determinata specie, aliter daretur à parte rei genus sine specie, & indiuiduo, ergo non posset de nouo aduenire rationalis anima; huc spectant 4. 5. & 6. ratio. At idem dici potest de forma corporeitatis, quæ constituit necessariò Franciscum in aliqua determinata specie, aliter daretur genus à parte rei sine specie, ergo non posset anima de nouo aduenire. Arguit etiam, quia istę animę necessariò essent subordinatè, vt vna se habeat vt potentia, altera vt actus, ergo esset quid compositum, ergo non possent corpus informare, quia repugnat compositum habere rationem formę. Sed facilè retorquetur illas animas esse subordinatas inter se, sicut forma corporeitatis subordinatur animę, ad quam est in potentia, non quod priùs fiat vnio inter illas formas, & postea compositum ex ipsis resultans informet materiam; sed quod corpus con-

constitutum ex materia, & forma corporeitatis tanquam adequatum perfectibile informatur ab anima; idem de composito ex corpore, & anima vegetatiua dici potest respectu sensitiuæ. Addit deinde multas authoritates Arist. quæ propter consuetam obscuritatem possunt multipliciter explicari ab aduersarijs, cum nulla clara, & expressa habeatur.

89 Alij probant, quia tunc anima rationalis esset purè intellectiua, sicut Angelus, ergo non posset informare materiam, sicut nec Angelus potest. Facilè tamen responderi potest. Primò, rationem non concludere de sensitiua in brutis; Secundò, neg. conseq. quia Angelus est ens spirituale completum, anima verò incompletum, & partiale. Alij, vt Auicenna, probant, quia sensatio, & nutritio impediunt contemplationem, & è contra, ergo istæ actiones ab eadem anima proueniunt. Potest tamen negari conseq. nam impedimentum posset prouenire propter connexionem, & subordinationem animarum, & dependentiam vnius ab alia in operando; intellectus enim pro statu isto alligatus est sensibus, & spiritus vitales, animales, sanguis, & similia actionibus vegetatiuæ, & sensitiuæ inseruiunt.

90 Vulpes 2. p. tom. 2. disput. 46. art. 9. probat; vegetatiua, & sensitiua tunc realiter à rationali distinguuntur, quando considerantur vt contractæ per proprias differentias specificas ad proprias, & vltimatas species; quomodo in homine simul esse non possunt, at si considerantur vt abstractæ à proprijs differentijs, & secundum gradum genericum, quo sensu reponuntur in homine, non distinguuntur realiter, quia se habent vt superius; & inferius, ergo in homine non reperiuntur tres animæ realiter distinctæ. Confirm. quia tres animæ realiter distinctæ sunt realiter separabiles, sed istæ animæ non sunt separabiles, nisi quatenus in pluribus speciebus reperiuntur ex Arist. 2. de Anim. 15. vbi ait vegetatiuam vt in plantis separari à sensitiua, & rationali, istæ verò nunquam à vegetatiua, ergo sunt in eadem specie, quia sunt inseparabiles, erunt realiter identificatæ. Sed hæc ratio cum confirm. impugnat corporeitatis formam, si enim ratio vegetatiuæ vt contracta ad aliquam speciem non est in homine, sed solum vt abstracta ab omnibus differentijs, & secundum gradum genericum, quomodo est realiter identificata? ergo ratio corporis vt per formam corporeitatis contrahitur ad determinatam speciem licet partialem, non erit in homine, sed solum vt abstracta, quomodo est quoque realiter identificata? ergo non debet poni in homine, & alio viuente forma corporis ab anima realiter distincta. Similiter, & confirmatio; anima enim est inseparabilis à forma corporis, quia sine illa nequit informare corpus, ergo est realiter cum illa identificata: tum quia authoritas Arist. solum asserit non reperiri gradum sensitiuum sine vegetatiuo, nec rationalem sine vtroque, sed benè è conuerso, quod solum exigentiam essentialem inter ipsos gradus concludit, non identitatem; aliter idem dicendum esset de gradu corporis.

Alij probant, quia in animali esset substantia plantæ, & in homine substantia bruti, quod nefas est dicere, immò homo prius fuisset planta, postea brutum, vltimò homo. Sed respondent, quod si per brutum intelligitur animal constitutum ex corpore, & anima sensitiua eiusdem rationis cum sensitiua alterius animalis ad homine, & per plantam compositum ex corpore, & anima vegetatiua alterius plantæ; neg. seq. quia non haberent istæ animæ subordinationem ad inuicem; si verò per brutum intelligitur vniuersaliter compositum ex quocunque corpore, & quacunque anima sensitiua, conceduat assumptum, sed negant falsitatem, quia homo per animam rationalem solum dicitur homo.

91 Via naturali validiùs nequit probari, quàm à posteriori; sicut enim Scotus in 4. d. 11. quæstio. 3. existentiam formæ corporeitatis ostendit præcipuè propter contractionem, quæ est immediata ratio distinguendi, quatenùs scilicet abeunte anima adhuc remanet corpus, ergo viuens non est corpus per animam, sic à contrario dicemus, abeunte rationali in homine non manet sensitiua, nec vegetatiua, & recedente sensitiua in bruto non remanet vegetatiua, sicut semper remanet forma corporis, ergo illæ animæ non sunt realiter distinctæ in eodem viuente; antec. patet experientia, conseq. prob. non magis anima imperfectior à perfectiori dependet, quàm forma corporeitatis ab anima, immò hæc, cum sit imperfectior, erit magis dependens, ergo non necessariò recedente rationali debent reliquæ animæ statim corrumpi, sicut nec statim forma corporis corrumpitur.

Dices, easdem dispositiones requiri pro conseruatione cuiuslibet animæ, idcirco si vna propter contrarias dispositiones perit, etiam altera destruetur. Contrà, quia forma perfectior non requirit æquales dispositiones, ac imperfectior, vt patet in mixtis, & in viuentibus perfectis respectu imperfectorum; ergo falsum est animas omnes requirere æquales dispositiones. Tum quia secundum aduersarios prius infunditur vegetatiua, postea per nouas dispositiones sensitiua, & tandem quando illud compositum est magis dispositum, aduenit rationalis. Dices etiam, ideo omnes animas simul recedere, quia mors euenit propter destructionem caloris naturalis, qui est fundamentum vegetatiuæ, & nutritiuæ, ideoque mors semper primo tendit ad destructionem vegetatiuę; vnde & si hæc separatio non succedit secundum totum, contingit tamen secundùm partem quandoque, nam aliqua viuentis pars aliquando amittit sensum, licet adhuc nutriatur. Contrà quia sicut in aliqua parte fit corruptio, & mors sensitiuæ, non tamen vegetatiuæ propter calorem ibi sufficienter præsentem, ita aliquando in toto deberet euenire.

92 Secundò principaliter probari potest ferè à priori; anima sensitiua in animali est principium, quo animal nutritur, augescit, & aliud animal generat, ergo in ipso sensitiua continet vegetatiuam; patet conseq. quia illæ sunt operationes animę vegetatiuę; & ex hoc quod in animali istæ actiones reperiuntur, deducunt aduersarij in ipso reperiri potentias vegetatiuas, & animam vegetatiuam; antec. prob. in nutritione, & augmentatione animalis acquiritur de nouo non solum noua pars formæ corporeitatis, sed etiam ipsius animæ sentientis, quod enim nutritur, & augetur, est aliquod sentiens non tantùm aliquod vegetans, similiter in generatione acquiritur de nouo anima sensitiua, ergo principium illarum operationum est anima sensitiua, Prob. hæc conseq. quia vegetatiua, cum sit imperfectior, non potest esse ratio producendi perfectius.

Dices per se acquiri partem animæ vegetatiuę, ad quam postea consequitur pars animę sentientis, cuius est dispositio. Contrà, ergo animal reduplicatiuè vt animal non augetur, nec nutritur, quod est falsum, quia non solum fit deperditio aliarum formarum, sed etiam animæ sentientis, ergo debet dari nutritio per se ordinata ad restaurationem animæ sensitiuæ, & partis sentientis animalis; tum quia hoc non habet locum in generatione, in qua quod per se generatur, est aliquod animal vt sic, quia natura intendit generare sibi simile, non tantum in genere; sed etiam in specie. Dices, etiam, dari quidem hanc nutritionem, & generationem animalis, vt sentiens est, sed debere adhuc dari potentias vegetatiua, quibus acquiratur pars animæ vegetatiuę. Contrà, quia hoc est multiplicare entia sine necessitate, sic enim animal esset dupliciter vegetans, nutriens, & generans; tum quia iam habemus, rationalem formalem animę vegetatiuę, includi in sensitiua; quod negabat. Ex his deducimus in homine non debere multiplicari animas, si enim non repugnat vnam animam virtualiter contineri in anima perfectiori, non erit hoc denegandum respectu animę perfectissimę, qualis est rationalis, præcipuè quia nulla sequitur implicantia, vt videbimus in solutione obiectionum.

93 Tertiò, hoc idem probari potest theologicè; nam in primis adsunt multæ authoritates, Athan. in symbolo, *Sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita &c.* & in Clement. vnica de summ. Trin. habet Christum assumpsisse partes nostrę naturę vnitas, corpus scilicet & animam rationalem; nec Sancti Patres, dum de anima hominis loquuntur, neque Sacra Scriptura faciunt hanc distinctionem, sed semper in singulari loquuntur; & in lib. de Eccles. Dogmat. c. 15. hoc traditur vt dogma certum; hæc enim sunt verba; *Neque duas animas esse dicimus in homine, sicut Iacobus, & alij Syrorum scribunt, vnam animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini, & alteram spiritualem, quæ rationem ministret, sed dicimus vnam esse, eandemque animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat:* idem habet D. Aug. de spiritu, & anima c. 9. & Dam. 2. de fide c. 12. Accedit ratio, quia in morte Christi anima sensitiua ipsius non remansit cum corpore, quia non fuisset corpus illud vere mortuum, quod est hereticum; nec remansit separata à corpore, & Verbo vnita, sicut anima rationalis; quia nullus vnquam Patrum hoc asseruit, sed tantùm de anima rationali docent mansisse Verbo vnitam post mortem; neque fuit corrupta; nam hoc est contrà Damasc. dicentem, quod Verbum semel assumpsit, nunquam dimisisse, quod dictum de partibus essentialibus communiter intelligitur; quo argumento Rubionis 2. dist. 16. qu. 1. articul. 3. conuictus sententiam Ochami deseruit; sed Parisienses nituntur respondere aliter explicando authoritates istas, idcircò non tam euidenter conuincit.

94 In oppos. obijc. primò authorit. Prima, ex Sacra Scriptura vbi spiritus in homine ab anima distinguitur, vt 1. ad Thessal. 5. *Deus pacis sanctificet vos, vt integer spiritus vester, & anima, & corpus seruetur,* & Dan. 3. *Benedicite Spiritus, & animæ iustorum Domino,* per spiritum autem communiter anima rationalis intelligitur. Secunda, desumitur ex Aristot. lib. de vita, & morte c. 1. vbi habet hæc verba, *Numero autem necesse est vnam, & eandem esse particulam in animali, qua, & animal est, & viuit, ipse autem esse plures, & diuersas:* vbi per *esse* intellexit essentias, & animas in eodem animali; & 3. de An. 1. vocat rationalem partem animæ, si tamen alias virtualiter contineret esset tota anima completa: & tex. 66. ait in ossibus non adesse vim sensitiuam, & tamen nutriuntur, ergo solum vegetatiua informantur, ergo plures animę in eodem; rursus 2. de Gen. anim. c. 3. ait hominem priùs viuere vita plantę, deinde vita animalis, demum vita hominis; vbi non est sermo de operationibus, sed de substantia, inquit enim. *Non simul fit animal, & homo, nec simul animal, & equus;* fit autem animal, vel homo per animas, non per operationes. Tertia, est Scoti 1. d. 17. q. 3. XX. ℣. *Ad primum de numeris,* dicentis animam intellectiuam addi sensitiuæ, ergo duę animę in homine.

95 Resp. ad 1. animam hominis etiam in singulari significari in scriptura Sacra; ideo dicimus, quando spiritus ab anima distinguitur, hoc esse secundùm officia; non secundùm substantias, vt spiritus dicatur anima secundùm proportionem superiorem, quatenùs sci-

ſcilicet reſpicit æterna, anima verò ſecundum portionem inferiorem, & in ordine ad creata. Ad primum locum Ariſtot. facilè reſpond. eſt enim pro nobis, quia ait, *Numero autem neceſſe eſt vnum, & eandem eſſe particulam in animali, &c.* cum autem addit, *eſſe autem eſſe, &c.* non loquitur de anima, aliter ſibi ſtatim contradiceret, ſed de diuerſis gradibus eſſendi, qui ab eadem anima ſumuntur: in ſecundo loco loquitur de parte ſubiecti, nam rationalis continetur tanquam ſpecies ſub anima in communi etiam vt continet ſenſitiuam, & vegetatiuam, quia illæ quatenus virtualiter continentur, non faciunt ſpecies diſtinctas, ſed vegetatiua tantum, & ſenſitiua tantum ſpecie inter ſe diſtinguuntur, & à rationali, non quod illæ negationes per ly *tantum* importatæ ſint differentiæ eſſentiales, ſed illas circumſcribunt. Ad 3 locum reſp. animam ſecundum eſſentiam eſſe in omnibus partibus viuentibus, ſic oſſa anima rationali, ſenſitiua, & vegetatiua informantur, non tamen eſſe in omnibus partibus quo ad omnes actus, & operationes propter impedimenta in illis reperta; hinc oſſa non ſentiunt propter improportionem temperamenti, quod eſt nimis terreum; quæ tamen terrena materia fuit illis neceſſaria, vt ſua duritie, & firmitate reliquum corpus ſtabiliret. Ad 4. Thomiſtæ dicunt dari ſucceſſionem illam animarum, itaut ad aduentum ſenſitiuæ corrumpatur vegetatiua: Sed falsò, quia ſic vegetatiua non deſtrueretur, nam ſemper adeſſent diſpoſitiones ipſius, cum ſint etiam ſentienti neceſſariæ: tum quia nunquam ſimile in animalibus produceretur à ſimili; tum quia ſi ideo in conceptu negatur anima ſentiens, quia non adeſt propria operatio, ergo quia ante partum, & multis menſibus poſt partum non apparent operationes animæ rationalis in homine, deberet etiam hæc anima denegari. Expeditius igitur explicatur quo ad operationes, itaut prius exerceat operationes vegetatiuæ, deinde ſenſitiuæ, & tandem rationalis, & hoc propter indiſpoſitionem materiæ, quæ non ita perfectè poteſt ſtatim præparari, cum verò dicitur loqui de ſubſtantia falſum eſt, ly enim *fit* non ſumitur pro factione paſſiua quo ad actum primum, ſed quo ad actum ſecundum, quo ſenſu neceſſario intelligendus eſt Ariſt. 7. Polit. c. 15. dum ait in pueris partem irrationalem præcedere rationalem, inquit enim; *Patet id in pueris, quibus ſtatim ira, & appetitus, & concupiſcentia exiſtit, ratio, & mens procedente aetate in illis fieri nata ſunt.* Ad Scotum dicimus ſumere animam ſenſitiuam, & rationalem non phyſicè, pro illis entitatibus, ſed metaphyſicè, pro gradu ſcilicet generico, & ſpecifico.

96 Secundò, arguitur ratione. Tum quia operatio propria arguit propriam formam, in homine ſunt operationes animæ vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, ergo &c. Tum 2. operationes genere differentes, contrariæ, & quarum vna ſit actus appetendi naturaliter, altera appetendi liberè circa idem obiectum non poſſunt eſſe ab eadem anima, in homine ſunt huiuſmodi operationes, intellectio enim genere differt à ſenſatione, & idem homo idem obiectum eodem tempore appetitu ſenſitiuo appetit, quod appetitu rationali refugit, vel vtroque appetitu idem appetit, aut refugit, ſed illo naturaliter, illo liberè, ergo &c. Tum 3. operationes vitales ſunt immanentes, & recipi debent in eodem principio effectiuo, ſed ſenſationes, & vegetationes non recipiuntur in anima rationali, ergo &c. Tum 4. vnica forma dat vnicum eſſe, aliter idem eſſe ſumeretur à pluribus formis ſcilicet anima rationali, equina, canina, &c. ſed in homine ſunt tria eſſe, ergo &c. Tum 5. data hac ſententia, non poſſet vniuocatio in animalibus, & in viuentibus ſaluari, quia vniuocatio attenditur penes aliquam naturam ab vniuocatis participatam, ergo ſi in homine non ponerentur formaliter anima vegetatiua, & ſenſitiua, non haberet aliquam naturam ab alijs viuentibus participatam.

97 Reſp. ad 1. maiorem eſſe veram cum hac gloſſa, arguit operatio propriam formam, vel aliam ſuperiorem virtualiter includentem illam. Ad 2. differentia generica operationum non arguit ſemper differentiam genericam principiorum, vt patet in ſole, immò in vegetatiua plantarum, productio enim ſeminis eſt actio ſpecie diſtincta à nutritione; ſolum igitur arguit diuerſitatem potentiarum in vna ſuperiori forma virtualiter alias continente; nec operationes contrariæ etiam ſemper inferunt diuerſitatem ſpecificam principiorum, quia eadem voluntas poteſt ſimul velle idem obiectum efficaciter, & nolle inefficaciter, vt in proiectione mercium in mari euenit ad ſaluandam vitam; idem appetitus ſenſitiuus canis vult cibum, vt delectabilem, & illum reſpuit propter virgam, ſolum igitur aliquando diuerſas arguunt potentias, maximè quia iſti actus non ſunt verè oppoſiti, quia non reſpiciunt obiectum ſecundùm eandem rationem, ſed ſecundum diuerſas, ſcilicet vt delectabile eſt volitum, vt inhoneſtum eſt nolitum, idem dicendum de appetitu naturali, & libero, ſicut intellectus, & voluntas hoc modo etiam differunt. Neque dicas potentias illas eſſe contrarias. Nam ſolum in actu ſecundo aliquo modo pugnant, potius ſunt diſparatæ. Ad 3. dicimus ſicut principium totale effectiuum ſenſationum non eſt anima rationalis, ſed totum compoſitum ex anima, & corpore, ita hoc totum eſt receptiuum; vt ſuo loco patebit. Ad 4. ſicut illa tria eſſe in homine ſunt realiter identificata, ſic ab vna realiter forma proueniunt, quæ tamen ſit plures virtualiter; neque eſt inconueniens, quod idem eſſe non vltimatum, & genericum ſumatur à pluribus formis, eſſe enim coloris ſumitur ab albedine, & à nigredine. Ad 5. neg. ſeq. & ad probat. dicimus non requiri ad vniuocationem metaphyſicam, qualis eſt illa generis quod detur aliqua forma realis realiter, & phyſicè participata, hoc enim eſt proprium phyſicæ vniuocationis, & ſpeciei ſpecialiſſimæ, ſed ſufficere, vt in toto conſtituto ſit realitas aliqua in illis incluſa, ſic in propoſito realitas animalis eſt in homine, & equo, attamen in homine hæc realitas ſumitur ab anima rationali, in equo ab anima equina; vt patet in exemplo allato coloris.

98 Tertiò, ad idem; anima rationalis eſt incorruptibilis, inextenſa, non educta de potentia materiæ, quorum oppoſita alijs animabus conueniunt, ergo non poſſunt in vnam ſubſtantiam conuenire; præcipuè quia corruptibile, & incorruptibile pluſquam genere differunt 10. Met. 26. Tum 2. homo eſt formaliter corruptibilis, ergo ab aliqua forma ſic denominatur, non à rationali, ergo à ſenſitiua. Tum 3. Scotus quol. 16. Y. ait, non ideo vnam formam excludere aliam, quia illam virtualiter continet, ergo ex illa continentia virtuali rationalis animæ non debemus alias expellere ab homine.

Reſp. ad 1. ſenſitiuam, & vegetatiuam in homine non habere illa prædicata oppoſita, benè tamen vt in brutis, & plantis reperiuntur, non enim illa prædicata ſunt de ratione formali ſenſitiuæ, vel vegetatiuæ vt ſic, ſed quatenus conſtituunt bruta, & plantas. Ad 2. dicimus cauſam præcipuam corruptionis eſſe materiam ex dictis in phyſicis quatenus eſt in potentia contradictionis ad formas, & ab iſta homo corruptibilis radicaliter denominatur, formaliter, & proximè à forma totius. Ad 4. dicimus ibi Scotum loqui de continentia virtuali primo modo, & in genere cauſæ efficientis, quo agens æquiuocum formam aliquam à ſeipſo diuerſam in ſe producit, vt patet legenti textum.

99 Quartò, anima rationalis non poteſt virtualiter continere vegetatiuam, & ſenſitiuam, ergo tres animæ in homine; antec. prob. Primò, ſenſitiua de ſua ratione formali eſt extenſa, ergo virtualiter in anima rationali nequit contineri, ſicut eadem ratione forma corporis virtualiter non continetur in anima, antec. prob. quia eſt materialis, non ſpiritualis, & per hoc materialia à ſpiritualibus diſtinguuntur ex dictis ſuprà; tum quia operationes eius ſunt materiales, ergo, & potentiæ, à quibus proueniunt. Secundò, ſi vegetatiua, & ſenſitiua eſſent potentiæ animæ, cum habeant quoque alias potentias, vt generandi, videndi, audiendi, &c. iam darentur potentiæ potentiarum, quod eſt falſum. Tertiò, quia potentiæ ſunt effectus quaſi formales animæ, at effectus formalis à nulla prorſus cauſa prouenire poteſt alia ab ea cuius eſt. Quartò ſequeretur, quod magis differrent potentiæ auditiuæ equi, & aſini, quam potentia auditiua, & viſiua hominis, quia illæ à diuerſis ſpecie formis proueniunt, illæ ab eadem; hoc autem eſt falſum, quia illæ genere differunt, illæ nequaquam.

Reſp. neg. antec. & ad 1. prob. neg. etiam antec. cum probatur dicimus, quod ſenſitiua de ſua ratione formali non eſt materialis, ſed præſcindit, eſſe enim principium *quo* formale ſentiendi, & vegetandi non includit neceſſariò materialitatem, & extenſionem, vt includit hoc, quod eſt eſſe principium *quo* formale corporis; Nec ex hoc, quod operationes ſenſitiuæ ſint materiales, inferri debet materialitas potentiarum, niſi de potentijs adæquatis ſit ſermo, quæ includunt etiam organa, at potentiæ animæ partiales, & incompletè poſſunt eſſe inextenſæ. Ad 2. dicimus animam rationalem virtualiter vegetatiuam includere eſſe habere potentias vegetatiuæ, non ſubſtantiam vegetatiuæ, diſtinctam à propria, ideo non dantur potentiæ potentiarum. Ad 3. effectus formalis neceſſariò prouenit à propria cauſa, vel ab alia virtualiter illa continente, in ſenſu expoſito in not. vt ad ſequens clariùs dicemus. Ad 4. neg. ſequela, & ad prob. neg. conſeq. quia diſtinctio potentiarum non eſt ſumenda penes id, à quo originantur, aliter intellectus, & voluntas eſſent eiuſdem ſpeciei; ſed penès operationes, & obiecta, ad quæ tendunt; vt diſp. ſeq. q. vlt. dicemus.

100 Quintò, & ſi rationalis virtualiter alias contineat, adhuc neceſſariò in homine requiruntur aliæ animæ formaliter ergo &c. antec. prob. homo eſt formaliter ſentiens, & vegetans, ergo per formam, quæ actu, & formaliter in ipſo reperiatur, à qua tale eſſe recipiat, hæc autem nequit eſſe anima rationalis, quod prob. quia forma dans eſſe per informationem dat illud eſſe quod in ſe formaliter habet ſecundum ſubſtantiam, ſed rationalis anima ſecundum ſubſtantiam, & formaliter non continet ſenſitiuam, ſed tantum virtualiter, ergo &c. patet exemplo de forma Solis, quæ ideo non denominat Solem formaliter calidum, ſed tantum virtualiter, quia ſolum virtute continet in ſe calorem, non formaliter, & actualiter; quo argumento vtimur ad oſtendendum rationalem non excludere corporeitatis formam.

Reſp. neg. antec. & ad prob. neg. minor ſubſumpta, cum prob. concedimus maiorem cum hac limitatione, quod non requiritur, vt forma dicatur formaliter talis, ſed ſolum quod ſit principium formale conſtitutiuum compoſiti in tali eſſe, ſicut albedo dicitur alba vt *quo*, non vt *quod*, & hoc ſecundum proprium eſſe actuale; anima quoque rationalis non eſt formaliter ſentiens, aut vegetans, niſi vt *quo*, & hoc ſecundum verum, reale, & actuale, eſſe, quod in ſe habet; cum dicitur deinde in min. quòd tantum virtualiter, non formaliter continet, dicimus, quod continet virtualiter in genere cauſæ efficientis, & primo modo in not. aſſignato non continet actualiter, vt in exemplo Solis addu-

adducto; quod continet virtualiter in genere causæ formalis (quales sunt alij duo modi) & secundo modo tantum, adhuc non continet actualiter formam illam, sicut forma mixti actualiter non includit formas elementorum; at quod continet virtualiter tertio modo, verè actualiter in se habet illam formam secundum propriam rationem formalem, quia est principium, quo compositum accipit illud esse, sic se habet rationalis anima respectu sensitiuæ, & vegetatiuæ. Dicitur autem virtualiter continere (quamuis adhuc formaliter, & actualiter dici possit continere, vt colligitur clarè ex Scot. 2. d. 2. quæst. 6. E.) respiciendo sensitiuam tantum, & vegetatiuam tantum, quæ solum materiam perficiunt quo ad proprios gradus, at rationalis vltrà illos gradus, excedit vlteriùs, & propter istum excessum solet appellari virtualis continentia: & quo ad istum excessum solum est intelligenda comparatio illa, quam facit Scot. in 2. d. 15. ad 1. cum ait formam mixti continere formas elementorum ad eum modum, quo rationalis continet sensitiuam, & vegetatiuam scilicet virtualiter; non enim est in omnibus comparatio, aliter vel forma mixta mixti esset principium, quo mixtum esset aqua, aer, &c. vel rationalis anima non esset principium formale sentiendi in homine; quare similitudo currit de excessu in gradu perfectionis, & de continentia virtuali secundo modo tantum; nam forma continens virtualiter tertio modo, continet quoque virtualiter secundo modo.

QVÆSTIO IX.

De informatione, & sede animæ.

101 VT statum quæstionis meliùs percipere possimus priùs explicandæ erunt principaliores partes corporis organici, loquemur autem de corpore animalis, maximè de homine tanquam de præcipuo analogato; deinde num omnes illas partes informet anima, an aliquas tantùm; & tandem, quæ nam pars in corpore principem locum teneat, in qua tanquam in præcipua sede resideat anima.

ARTICVLVS I.

Explicantur quædam partes corporis animalis.

102 PArtes corporis animalis aliæ sunt similares, & homogeneæ, quæ scilicet habent eandem rationem cum suis particulis, vt os, caro, nerui, &c. aliæ dissimilares, & etherogeneæ, quæ ex similaribus componuntur; vt caput, manus, &c. similarium partium aliæ sunt solidæ, vt caro, pellis, aliæ fluidæ, vt sanguis, alijque humores, & spiritus, tam vitales, quam animales, item pinguedo, seuum, adeps, medulla, semen, lac, &c. Rursus diuidi solent partes corporis, quòd aliæ per se pertinent ad constitutionem corporis, & sunt quæ organis inseruiunt, & ad primam consistentiam compositi corporis pertinent, aliæ dicuntur excrementitiæ, quæ ex partibus inutilibus alimenti gignuntur, & istarum aliæ sunt merè excrementitiæ, quæ tanquam inutiles expelluntur à corpore, vt fæces, saliua, aliæ sunt excrementitiæ innatæ, quæ naturaliter ex ipso corpore proueniunt, & ad ornamentum, ac alios vsus deseruiunt, vt pili, vngues, pennæ, squamæ, &c.

Inter partes solidas tria membra speciàliter veniunt consideranda, cum enim corpus animalis in tres partes, seu cameras primò diuidatur scilicet in ventrem, in thoracem, & caput, in qualibet harum vnum membrum residet tanquam principalius cœteris, in ventre est iecur, in pectore cor, in capite cerebrum.

103 Iecur, siue hepar est sanguis cœterorumque humorum officina secundum Medicos, de quo diximus disput. 8. de gen. nom. 68. situs est in suprema ventris parte, itaut stomaco incumbat, eumque foueat, figuram propriam nullam habet in quibusdam animantibus vnicum est, & totum continuum, in quibusdam in plures partes discissum; substantia illius est ferè spongiosa mediocriter mollis, rubra, & sanguinea, ac si esset sanguis coagulatus, quomodo in ipso generetur sanguis, fiatque humorum segregatio, & sanguinis ad cor transmissio, diximus disp. cit.

104 Cor principium vitæ, secundùm Arist. in medio animalis natura statuit, & in thorace, tanquam in munitissima arce collocauit; nam costis obuallauit, ea inde pericardio inuoluit, quod est membrana quædam firmissima, & veluti mœnibus inclusit, inter pericardium, & cor humorem quendam serosum aquæ persimilem interfudit; siue is humor, vt serum exsudat ex alijs membris, siue ex cordis vaporibus frigore membranæ densatis generetur, frigida siquidem est omnis membrana. Cor in homine est aliquantò breuius, & latius, quàm in plerisque animalibus, quia thorax quoque in homine breuior est, & latior; vnde est figuræ pyramidalis, cuius basis medium thoracis occupat, mucro tamen, siue cuspis in anteriora, & sinistra declinat secundùm Aristot. 3. de part. an. c. 4. at Galen. 6. de vsu partium c. 7. docet, cor etiam in homine secundùm omnem dimensionem, & æquilibrium esse in medio thoracis, hoc est certum, quod dum restringitur in motu cuspis propter conuexitatem diaphragmatis flectit ad sinistram. Materia cordis est caro quædam dura, quasi media inter carnem, & neruum, & prædurior est in infima parte propter concursum omnium fibrarum; hinc crassiore vtitur alimento, non enim nutritur tenui sanguine finibus eius contento, sed crassiore illo, quia iecore per venam cauam ascendit, & antequam ingrediatur sinum, suscipitur ea vena, quæ quia admodum impositæ coronæ cordis basim ambit, coronaria appellatur. Solum equi, & boues cuiusdam generis os habent in corde, teste Arist. 3. de part. anim. c. 4. & hoc quia præ magnitudine os illud tanquam adminiculum subditum est quomodò totum etiam corpus ossibus sustentatur, & continetur; de finibus cordis dicemus infra.

105 Cerebrum est corpus album, & molle, magis tamen in anteriori parte capitis, quam in posteriori, quæ cerebellum appellatur, & eiusdem ferè rationis est in homine, & reliquis animalibus, nisi quod in homine seruata proportione corporis est multò maior illius quantitas, quàm in vllo animali, & viri etiam plus habent cerebri; quàm fœminæ. Totum cerebrum in plures partes diuiditur; primò est ipsa massa cerebri, quæ dicitur medulla; quam circundant duæ membranæ, *meninges* vocatæ; quarum vna cerebri propinqua; quia magis tenuis, & lenis, pia mater dicitur, altera remotior cerebro, sed cranio capitis proximior, quia magis dura, & solida, vocatur dura mater. Extant intra cerebri medullam quatuor sinus, & veluti anfractus ad spirituum animalium generationem inseruientes; primi duo sunt in dextera, & sinistra anteriori parte cerebri longo ductu à fronte retrorsum tendentes, sed obliquo, candidissimo, & acqueo humore pleni, tum ne obscurus, & tenebricosus, sed clarus, purus, & quam maximè fieri poterat limpidus euaderet spiritus; tum vt frigidiori loco meliùs temperari posset. Hi duo sinus tanquam ad cauitatem quandam deorsum in cerebri medio terminantur, quæ tertius censetur sinus; quartus est in cerebello angustissimus omnium, & forma calami.

106 Constat apud omnes temperamentum cerebri esse debere frigidum, & humidum, tum quia in calido cerebro, temerarij, furibundique fuissent motus, & sensiones, vt ferè solet euenire phræneticis, vel graui capitis dolore vexatis, licet à calore spirituum vitalium è corde ascendentium aliquantulum retundatur talis frigiditas; debuit esse molle, & humidum, tum propter sensiones, quæ in capite vigent, tum propter neruorum propagationem, quæ ex dura, & consistenti materia non fieret, nam flexibiles esse debent; cumque cerebrum in supremo loco debuerit collocari, si duram accepisset substantiam, nimium omninò grauasset caput. Illud etiam mirabile, quod cum cerebrum sit omnium sensuum principium, ipsum tamen sit sensus expers, aut parum possidet; vnde communiter asseritur, dolores, quæ sæpè sentiuntur in capite, membranarum sunt, non substantiæ cerebri. Moueri etiam cerebrum certissimum est, non tamen animaliter, hoc est motus ille non est in nostra potestate, neque vt nobis libuerit, intenditur, aut remittitur, sed naturaliter, ac necessariò, vnde motu cerebri fit sternutatio, tunc enim colligit se, & contrahit ad noxiæ rei exclusionem, quoque est in thorace tussis, in ventre singultus, aut ructus, hoc in cerebro sternutamentum est.

107 Quod attinet ad partes fluidas corporis, iam de quatuor humoribus scilicet sanguine, pituita, seu flegmate, colera; seu flauabili, & melancholia, siue atrabili, quomodo fiant, cuiuscunque sint conditionis, & qualitatis, diximus disput. 8. de Gen. num. 68. & seq.

Spiritus est sanguinis tenuissima pars in corde, vel cerebro perpurgata, & inde distributa ad functiones vitæ; fit autem hoc modò; Vitalis vis in corde residet, vbi est fons præcipuus, & maximus caloris natiui, ab eo autem spiritus vitales hac ratione generantur. A vena caua deriuatur ramus quidam in dextrum ventriculum cordis, quo sanguis in cor influit, cor verò perpetuo mouetur motu dilatationis, & constrictionis: dum ergo dilatatur, ventriculus eius dexter repletur sanguine, eoque ibi efferuescente partes tenuiores sanguinis percolantur in sinistrum per membranulam quandam interiectam inter vtrumque ventriculum, vbi ampliùs calore sinistri ventriculi perficiuntur. Sanguis itaque percolatus maximè subtilis, & calidus, alteriusque iam coloris effectus à reliquo sanguine spiritus vitalis appellatur à Medicis. Porrò quando cor rursus motu constrictionis mouetur, spiritus generati in sinistro ventriculo per arterias expelluntur ab eo originem trahentes, ac per totum corpus, vt vitam tueantur, egrediuntur. Suntque spiritus illi separati quidem ab alijs membris, non enim possent impelli sine membrorum offensa, & destructione, cum quibus forent continui, at inter se sunt continui, non distincti quasi athomi. Maxima verò spirituum vitalium pars cerebrum petit, vt inde spiritus animales, & sensitiui generentur, & per meatus ad id destinatos organa sensuum subeunt ad sensationes eliciendas; vnde secundùm communiorem specie à prioribus non differunt, sed solum ex accidente per hoc, quod frigiditate natiua cerebri infrigidantur, & humectantur; ita rem explicat Molina 1. p. qu. 22. art. 3.

108 De semine quid sit, & quomodo fiat diximus disp. 8. de Gen. q. 2. art. 1. Huic simile est lac; quod nil aliud est, quam sanguis per venas ad vbera attractus, ibique de nouo concoctus, & à glandulosa mammillarum substantia in albedinem, & dulcedinem alteratus; potissimum autem generatur ex sanguine menstruo, quo quia abundant fœminæ, illæ solæ lac habent communiter: quod autem ex illo fiat Prob. quia iuuenculæ, sicut & vetulæ lac non habent, quia destituun-

tur

tur illo sanguine; & ex Arist.lib.4.de Gen.anim.c.8. lactantibus non fiunt purgationes, menstruæ neque lactantes concipiunt, & si conceperint, lac extinguitur, quoniam eadem lactis, & menstruorum materia est: an autem in viris quoque lac reperiatur, tetigimus disp. cit.num.23.

109 Adeps,& pinguedo idem sunt, immò & seuum, ex Aristot.3. de hist.anim.c.17. & si inter hæc aliquod videatur esse discrimen, pinguedinem enim ita aliqui distinguunt ab adipe, vt extremitatibus musculorum, membraneisque partibus,ac neruosis adeps adhæreat, pinguedo verò cuti,& carne intercludatur; seuum magis diuersum est,& magis crassum, ac terreum, aptumque magis concrescere, & in animalibus altera tantum parte dentatis, ac cornigeris maximè inuenitur. Causa efficiens pinguedinis est calor moderatus ex Aristot. 2. de par.an.c.5.& 1.de Gen.anim.c.18.& 19.contra Feruel.qui non vult pinguedinem calore generari, sed frigore illarum partium, in quas sanguis attenuatus impingit, quod esse falsum patet, quia nulla pars animalis est tam frigida, vt possit sanguinem congelare, immò calidioribus animalis partibus pinguedo adnascitur, vt patet in renibus, & ventre inferiori,vbi adest axungia,quæ est adeps purior, quia magis propè intestina,cor autem quia calidissimum, non habet pinguedinem,quia nimius calor multum sanguinem facit vaporare, vnde laboribus pingues ventres extenuantur; at hyberno tempore frigore densatur cutis,& sic non permittit transpirare sanguinem, attemperatur item calor,qui est pinguedinis effectiuus, idcircò pinguiores sumus in hyeme.

110 Circa medullam distinguendum est de medulla,quæ est in spina dorsi, & de illa, quæ est in reliquis ossibus, prima enim videtur esse eiusdem substantiæ cum cerebro,illique continua, maxime cum illa oriantur,vt patet ex anathomia, nerui non pauci, sicut etiam è cerebro,quare neque cedit in alimentum spinæ dorsi, sicut reliquæ medullę, sed vertebræ illæ alio occultiori succo nutriuntur; quod etiam est dicendum de illis ossibus, in quibus nulla manifestè apparet medulla nutriens,qualia sunt Leonis ossa apud Arist.3.de hist.an.c.7. quę tota ferè solida sunt. Secunda autem, quę propriè medulla dicitur est sanguis magis concoctus,& per poros ossium in illorum interna trasmissus,vt sit illorum alimentum.

111 Inter partes excrementitias,quæ tamen inseruiunt, ab aliquibus numerantur dentes,qui non eandem omninò naturam cum cœteris ossibus habere videntur ex 2. de Gen.anim.c.4. Ipsorum officium est cibum stomaco præparare, & ad vocis efformationem concurrere,triginta in hominibus numerantur in quibusdam plures, vel pauciores; diuiduntur in incisores,caninos,& molares;incisores quaterni sunt in vtraque maxilla anteriùs collocati, & isti priùs oriuntur, quia prius officium est secandi, quàm molendi ex 5.de Gen.an.c.8.canini auctiores sunt,& aptiores ad frangendum, si quid incisores superare non possunt,suntque quatuor,reliqui sunt molares, qui duplices, triplices, & quadruplices radices habent, plures etiam in superiori maxilla, quia penduli in illa dentes hærent, reliqui singulas radices habent,vnde etiam citius cadunt; sed maximè pueris, quia nimis teneri sunt,quare excidunt, vt natura meliores possit reponere, & maxillæ valde delicatæ inhærent; in senectute tamen decidunt propter caloris,& humoris inopiam, quo fit, & vt & neruus, qui dentem implantabat, contrahatur, & ipsa radix contracta ampliorem alueolo relinquat locum, vel ipse alueolus desiccatus radici spatium præstat excidendi. Dentes omnes, vt notat Fallopius, in se cauitatem habent magnam, aut paruam pro diuersitate molis, quæ cauitas linitur quadam membrana tenuissima sensu exactissimo prædita, quam aliqui ex minimis venis,neruis, & arterijs contextam esse contendunt, nam in intimâ cauitate dentes, dum inflammantur, videntur pullare, at pulsus nequit esse, nisi vbi est arteria. Si pars aliqua solum frangitur, non iterum, perficitur, quoniam truncus in maxilla remanens renouationem prohibet, quo extracto libera est natura, vt ex noua accedente materia, si robustus sit calor, nouum dentem reponat.

112 Pilorum materia est excrementum quoddam crassum fuliginosum,quod exiens per poros,indurescit, & aliud superueniens propellit,& in longum protenditur, & si pori sunt recti,etiam pili recti nascuntur, si verò curui, & cutis dura, capilli, & pili crispi proueniunt;nam dum conantur cutim erumpere, aliquantulum in se reflectuntur,& retinent quandam figuram reflexam.Vnguium autem materia est excrementum neruorum, arteriarum, & ligamentorum, de quibus dicemus disp.5.q.11. idem de plumis, rostris, cornibus, alijsque similibus dicendum; vide de his partibus corporis Angelum de propr.form.pag.159. Dandinum in libris de corpore animato,Zanarduin de Vniuerso humano; & Anathomicos; hęc pauca pro nostro instituto sufficiunt.

ARTICVLVS II.

Quæ partes corporis informentur ab anima.

113 IN hac difficultate primò refellenda est opinio quorundam antiquorum asserentium animam non informare quamlibet partem exercentem aliquam vitalem operationem, sed solum vnam partem,è qua deinde totum regeret corpus ad modum regis nō existentis in quālibet regni parte,sed in vna determinata,& ex illa totum gubernat regnum; quam partem alij dixerunt esse caput, alij cerebrum,alij supercilia, alij pectus, alij aliquem locum corporis occultum, ex quo pro opportunitate in quamlibet partem discurreret admodum aranei, vt referunt Conimbr.2.de An.& c.2.q.9.art.2. & Ruu.tract.de modo inform.animæ q.4.

Hic dicendi modus est falsus, vt expresè habet Arist.2. de An. 19. dum animas plantarum diuisibiles posuit. Tum quia quælibet pars corporis viuens exercet aliquam operationem vitalem; ergo quælibet talis est informata ab anima, antec.patet, quia saltim quælibet nutritur, & augescit; conseq.prob. quia operatio vitalis est immanens,& in principio electiuo recipi debet; vnde ex operatione arguitur semper animæ præsentia. Tum quia animal non dicitur constare ex anima,& capite, aut cerebro,vel pectore,sed ex toto corpore,ergo totum corpus erit formaliter animatum, Prob.conseq. quia non viuens nequit esse pars intrinseca viuentis constitutiua, aliter esset quid aggregatum per accidens;ita Doctor 4.d. .q.5. supra B. & d.49.q.14. C.vbi & si de anima rationali loquatur a fortiori idem est de alijs dicendum.

114 Dices Aristot. 1. de motu anim. c.7.ait, *Non oportet in vnoquoque esse animam, sed in quodam principio corporis existente alia quidem viuere,quia adnata sunt, facere autem opus proprium propter naturam*, vbi videtur clare asserere quasdam partes ideo viuere, non quia habeant in se animam,sed quia adnatæ sunt,siue continuæ,& coniunctæ cum eo membro,in quo est anima; idem videtur asserere in lib.de iuuent.& senect. cap.1. Tum quia anima nequit informare partes discontinuas, sed partes corporis sunt discontinuæ, quia specie differunt, & specie diuersa nequeunt continuari ex 5.Phys.31. ergo &c. Tum 3.anima nequit informare partes etherogeneas,nisi homogeneas informet,ex quibus etherogeneæ constant, sed homogeneæ non sunt perfectibile proportionatum respectu animæ,hęc enim est actus corporis organici,ergo &c.Accedunt rationes,quibus,vt videbimus art. seq.ostenditur præcipuam partem in corpore esse cerebrum, vel cor, nam etiam videntur ostendere solum cerebrum,aut cor ab anima informari.

Resp.Arist.ibi solum voluisse docere, animam specialiter, & principaliter residere in vna parte, à qua omnes aliæ quo ad operationes vitales dependent,& tanquam à principio, & origine vitam in alias partes diffundat, non tamen docere partes illas neque independenter, neque dependenter ab anima informari; quæ autem sit ista pars, dicemus art.seq. hoc etiam ostendunt rationes ibi adducendæ. Ad 2.dicimus partes corporis animatas esse continuas inter se, saltim secundum aliquas partes,nam ossa continuantur carni per quosdam nexus, vel apparentes,& visibiles,vel immanifestos propter paruitatem; cerebrum enim de quo magis dubitari solet,est continuum cum medulla dorsi, quæ dicitur spinalis, quamuis sit discontinuum cum membranis, & cranio capitis, quomodo intelligendus est Aristot.2.part. anim.c.7.dum cerebrum discontinuum ponit; nec est verum specie differentia non posse continuari vniuersaliter,nisi cum hac limitatione, quod scilicet continuatiuum non sit eiusdem rationis cum partibus continuatis,vt diximus sæpiùs in Phys.& in lib.de Cœlo. Ad 3. probaret animam nullam partem actuare, dicimus ergo partes homogeneas esse perfectibile animæ inadæquatum,& secundarium,non adæquatum, & primarium, tale enim est organum, quæ organa in omnibus viuentibus reperiuntur,siue sint animalia, siue plantæ licet interdum non appareant. Posset etiam argui tum ex distinctione potentiarum ab anima,de quo disp.seq.tum ex inuisibilitate eiusdem,de quo diximus supra q.5.

115 Hac opinione reiecta videndum est, non omnes partes, quæ reperiuntur in corpore informentur ab anima. Circa quod inprimis est certum apud omnes partes merè excrementitias non esse animatas,sed potius vt inutiles expelli, quia nullam vitalem operationem habent; ex opposito certum est etiam partes solidas,quæ ad primam consistentiam corporis spectant, esse verè animatas, vt docet Scotus 4.d.44.quest.1. supra A. quia pertinent per se ad rationem corporis organici; dubium remanet de alijs, puta sanguine, humoribus, semine, lacte, adipe, dentibus, vnguibus, & pilis. Aliqui enim vniuersaliter docent esse animatas, & præcipuè de sanguine hoc asserunt Caiet.1.p.quęst.119.art.1.Tol.2 de An.qu.4.Hurt.disput. 1.de An.sect.6. qui hoc negat de semine,& sanguine menstruo, Arriag.disp.1.sect.9. Complut.disput.6.q.1.qui alios Thomistas citant. Alij negant de partibus fluidis, & concedunt de alijs, & hoc vel eadem anima totius, vt Ruu.cit.qu.8.& 9.Roccus 2.de An.quest.5.& seq. vel propria anima purè vegetatiua, distincta ab anima totius, vt D.Bon.in 4.d.44.quest.2.Dur.qu.1. Auersa q.45.sect.4.& 5. Alij negant de pilis,& concedunt de vnguibus,vt Moris.disp.1.de An.quest. 8.Talles.libr.2.controuers.Med.cap.4.& Hurt.cit. Alij demum absolutè de omnibus negant,vt Fernel.lib.2. Physicol.c.2.Fracast.2.de An.Dand.libr.2.de corpore anim.c.4. Onufr.tract.5.de An.disputat. 2.p.2.q.5.

116 Dicendum est, partes fluidas non informari anima,dentes verò,cornua,rostra,plumas, & vngues esse animatos non anima distincta, sed eadem totius; capilli autem, & pili an informentur,nec ne, vtrumque esse probabile. Prima pars de partibus fluidis est Scoti 2.d. 15.q.vn.& 20.qu.2.3.d.3.q.2.& 4.d.10.q.4.A. & d.44.q.1.per totum supponit, quòd nutrimentum non habeat formam nutriti, ex quo sumitur ratio fundamentalis huius dicti: alimentum non potest esse anima-

animatum eadem anima, qua viuit nutritum (vt domus Hurtado posse viuens alio viuente nutriri) sed sanguis est vltimum alimentum, & principale ipsius viuentis in omnium sententia, & ex Arist. 3. de part. anim. c. 5. ergo &c. maior prob. nutritio est mutatio substantialis alimenti in substantiam aliti, vnde solet aggeneratio vocari, ergo debet in alimento noua forma induci, & præcedens perire, at si sanguis est animatus, quæ forma inducitur de nouo; & quæ perit? certè anima esset inducta, & deperdita.

Respon. Hurt. vnam partem viuentis alteram alere, vt caro nutrit ossa, & stomacus deficiente cibo vicinas partes vrit, & fames contingit. & hoc propter diuersa partium temperamenta, vnde si anima diuisibilis habet partes etherogeneas, vna pars consumit aliam, at in rationali; quæ est indiuisibilis, vna pars consumit temperaturam alterius. Addit Arriaga non omnem nutritionem esse conuersionem substantialem, sed aliquam esse accidentalem, vt in proposito caro solum accidentaliter è sanguine nutritur introducendo in illo proprias dispositiones.

117 Sed vt ab hoc vltimo incipiamus, quod nutritio sit substantialis actio, patet ex communi omnium consensu, inteligitur enim actio illa, qua viuens propriam substantiam restaurat, quam actione caloris naturalis in humidum radicale amisit, & in significato vocabulorum communis consensus maximè vrget. Tum quia falsum est vnam partem viuentis ex alia nutriri, aliter seipsum viuens destrueret, Prob. seq. quia vna pars est specie distincta ab alia per formas partiales, modò si ossa verb. gr. ex carne nutrirentur, iam deberet forma carnis corrumpi, & consequenter pars animæ informans carnem destrueretur, si anima est indiuisibilis, aut saltim vnio animæ indiuisibilis cum carne cessaret, quia ad destructionem prioris formæ destruitur forma posterior; vel vnio ipsius. Tum quia in sententia ipsorum lac, & semen non sunt animata, ergo neque sanguis, qui est illorum materia, ex qua fiunt, erit animatus. Conseq. prob. quia sanguis in lac, & semen conuertitur virtute viuentis, ergo si esset animatus, iam viuens seipsum destrueret conuertendo partem animatam in aliam non animatam, quod est contra naturam cuiuslibet agentis, quodlibet enim appetit esse, & viuere.

Respondent Thomistæ duplicem sanguinem esse in homine, imperfectum, qui nutritioni inseruit, & hic non est animatus, & dicitur nutrimentalis, alterum perfectum, & naturalem magis decoctum, & purificatum, & hic est animatus, nec inseruit nutritioni, nisi quatenus fit magis perfectus, inquiunt Complut. itaut vbi priùs habebat gradum vitæ vegetatiuæ; quando erat sanguis, per nutritionem conuertitur in carnem, & acquiritur eadem anima sub gradu perfectiori scilicet sensitiuo. Ab hac vltima responsione non multum distat Tol. dicens sanguinem anima informari solummodò secundum gradum corporis mixti, & in nutritione acquirere gradum viuentis.

118 Hæc tamen distinctio de duplici sanguine videtur adinuenta ad illudendum Aristotelem, & rationem, cum nullum signum appareat huius distinctionis sanguinum in corpore animalis, totus enim sanguis inter se continuatur, iisdem continetur vasis, & eadem vbique habet accidentia. Nec quod additur de gradibus illis, est verum; nam gradus isti sunt idem realiter, maximè in ipsorum etiam sententia non admittente plures animas in viuente, ergo si anima informat aliquam materiam, informabit illam secundum totam physicam entitatem, quam habet, & consequenter secundum omnes gradus inclusos in illa entitate, ergo nequit anima tribuere sanguini gradum corporis, deinde gradum vitæ vegetantis, & tandem gradum sentientis. Dices, acquiri de nouo hoc, quod est posse exercere perfectiores operationes, scilicet vegetantis, aut sentientis animæ. Contra, quia in sententia ipsorum hæc non poterit esse substantialis mutatio, sed accidentalis, nam non acquiritur noua pars, vel nouus gradus animæ, vt dictum est, neque noua potentia, quia si non est realiter ab anima distincta, iam præcesserat, si realiter distinguitur, vt ipsi docent, erit accidens; neque acquiritur noua pars corporeitatis formæ, hanc enim negant in viuente, ergo in hac nutritione solum fieret acquisitio aliquarum dispositionum requisitarum ad operationes vegetantis, aut sentientis animæ; ergo per hanc nutritionem non fieret restauratio substantiæ deperditæ per actionem caloris naturalis.

119 Secundò, prob. principaliter, sanguis non est continuus cum vlla parte animalis, ergo non est animatus; Conseq. patet ex 5. Phys. 39. vbi habetur simpliciter vnum necesse est esse continuum, at quod vna forma substantiali informatur, simpliciter est vnum; antec. est Aristot. 2. de part. anim. c. 3. vbi circa finem sic ait, *Non enim sanguis continuus carni, neque cognatus est, sed in corde, ac venis quasi vasis continetur*, vas autem non est continuum cum liquore contento; & patet clarissimè in anathomicis, nec enim in corde, vel vllo alio membro apparent vlla signa, cuiusmodi essent fibræ, vel simile quid, quibus continuetur, vt aiunt Complut. sed scisso corde totus sanguis effluit, sicut fracto vitro tota aqua dispergitur. Responsio Hurtad. & Arriag. dicentium sanguinem continuari cum iecore, aut venis, est ex iis, quæ facilè dantur, & difficilè probantur, nam in iecore nullum est continuationis signum, sed ex illo tanquam spongia exprimitur. Quod verò addunt, hoc argumento potius ostendi ossa non esse animata, quia difficilior eorum apparet continuatio, falsum est, vt enim obseruat Vesal. lib. 1. de hum. corp. febr. c. 3. & 4. ligamenta, quibus vertebræ ossium, & cartilagines, quibus pleraque ossa coniunguntur ita solent innasci ipsis ossibus, vt difficillimum sit ipsa discernere; idem dicimus de neruis, qui habent extrema similia musculis, quibus figuntur, & eiusdem videntur esse substantiæ. Neque tandem dicas cum Vasq. cui hæc ratio non satisfacit, quamuis nobiscum sentiat, animam scilicet posse informare partes continuas physicè, idest substantialiter, quamuis discontinuas mathematicè; esse autem continuas physicè explicat ex eo, quia habent vnam formam substantialem. Contra enim est, quia committitur manifesta nugatio, est namque dicere posse informare partes, quas informat, Prob. quia sunt continuæ solum per ipsam formam substantialem formaliter, sed possunt informari, quia sunt continuæ, ergo possunt informari, quia informantur.

120 Tandem nulla operatio vitalis reperitur in sanguine, hæc enim maximè esset nutritio, quod est falsum, quia non augetur, nisi per iuxta positionem; sed vnde hoc probatur, inquit Arriaga, & quo pacto constat? Dicimus hoc fieri manifestum ex anathomica arte, quia totus sanguis, & quilibet alius humor in iecore generantur, & facta humorum segregatione per partes corporis diffunduntur, quod est augeri per iuxta positionem, non per intus sumptionem alimenti. Ex quibus idem inferas de aliis partibus fluidis, quia sunt etiam alimenta, & minus inseruiunt corpori, quàm sanguis, specialiter de semine diximus disp. 8. de Gen. q. 2. art. 1.

121 Secunda pars de dentibus, & aliis ibi enumeratis, quod informentur anima, Prob. nam dentes ex 2. de gen. anim. cap. 4. sunt eiusdem naturæ cum ossibus, eodemque vtuntur alimento, quamquam in eo discrepent, quod non primò oriuntur, sicut ossa, essent enim inepti ad sugendum; oriuntur autem septimo à natiuitate mense, aut citiùs, si lac nutricis fuerit calidum; & certè dens suam medullam habet, vt reliqua ossa, nutriuntur ex illa, & augescunt secundum omnem dimensionem, quousque augetur viuens, & quoniam attritu ciborum secundum longitudinem atteruntur, & minuuntur, idcircò toto vitæ tempore secundum hanc dimensionem augentur, habent neruos; & venulas, ex quibus alimentum sumunt. Addunt aliqui dentes etiam sentire. Sed minùs probabiliter, nam dolor ille potiùs est in carne coniuncta, aut in neruo, quam in dente, sicut nec ossa propter terrestreitatem sentiunt. Vngues esse animatos probari potest ex auctione secundum omnem dimensionem, vnguis enim ad planam superficiem resectus, non modò crescit, sed etiam rotundatur, & acuminatur; vnde fibris abundat vt arborum folia, quod clariùs patet in vnguibus equorum, & similium; clarissimè etiam idem conspicitur in rostro, & cornibus animalium. Pennæ quoque auium animatæ videntur, quia pennæ tenerrimæ sæpè sanguine in cauo plenæ inueniuntur, & resectæ ita recrescunt; vt pristinam figuram cultelatam recipiant, vt anteà, eiectis ab vtroque latere plumulis eodem colore, & ordine, quo erant priùs, quod nequit fieri solum per iuxta positionem à radice plumæ, tunc enim solum promoueretur cum illa resectione, nec mutaretur figura.

122 Verùm quia non ita manifestè hoc augmentum fit in pilis, & capillis secundum omnem dimensionem, idcircò determinatè non asserimus esse animatos; nam dici posset augeri ex meris excrementis secundum longitudinem tantum; suaderi tamen potest animatio, quia in incisione non solum crescunt, sed etiam acuminantur, vt plumæ; quod si augerentur per iuxta positionem, deberent semper fieri crassiores, aut saltim vniformiter manere. Accedit, quod pili, & capilli, vt aliqui oculati obseruarunt sunt caui, & perforati, & in ipsorum radicibus humor quidam reperitur, vt in pennis, quod indicat augmentum fieri per intus sumptionem ad modum viuentium. Hinc notat Arriaga non alia ratione quandoque homines ex vehementi apprehensione mortis imminentis, in vna nocte sola incanuisse, nam si fieret augmentum per iuxta positionem, humor ille, qui est causa canitiei solum ad radicem capillorum applicaretur, & sic non posset tam breui spatio reddere capillos albos; meliùs ergo dicetur applicationem illius humoris fieri per intus sumptionem in toto capillo per poros; tenuitas enim non impedit poros, nam pedes quorundam animalculorum sunt tenuiores, & tamen sunt animati, & per poros attrahunt alimentum.

123 Quòd autem non habeant animam distinctam ab anima totius, Prob. ex hoc, quod non sunt multiplicanda entia sine necessitate, nullum autem inconueniens sequitur, si anima totius informarentur. Tum quia post mortem animalis semper deberent vngues, & pili crescere, nam anima permaneret, & materia, vt potè magis excrementitia post mortem, copiosior adesset, quod non experimur, nisi rarò, quo casu vnde proueniat talis auctio, dicemus infra. Tum quia Verbum non solum partes corporis necessarias assumpsit, sed etiam, quæ ad ornatum pertinent, vt sunt vnguens, & capilli, vt communiter docent Theologi, ergo si hæ partes habuissent proprias animas, certè in triduo mortis Christi Verbum fuisset illis partibus animatis vnitum, & cōsequenter poterat tunc dici per idiomatum communicationem Deum exercere opera vitæ corporalis, quod nullus vnquam Patrum asseruit. Nec in Sacramento altaris ex vi verborum pili, & vngues essent sub speciebus panis, quia reuera sunt corpora omninò distincta, imò, & supposita diuersa; se haberent enim vt arborea in terra radicata. Accedit, quod aliæ partes se habent vt

folia in arboribus quia interueniunt ad natum, & conseruationem aliarum partium, ergo sicut folia non habent animas distinctas ab anima totius, neque vngues, & pili.

124 In oppos. argum. 1. quod sanguis sit animatus; nam Leuit. 17. habetur, *Anima omnis in sanguine est*, vbi D. Aug. quæst. 57. in Leuit. ait, *Aliquid vitale est in sanguine, quia per ipsum maximè in hac carne viuitur, ipsam vitam corporis vocauit animam*; & in lib. quæst. veteris, & noui Testam. vt refertur dist. 32. quæst. 2. Can. *Moyses*, inquit, *anima, certe quia spiritus est in sicco habitare non potest; ideo in sanguine fertur habitare*. Neque dicas, inquit Zanard. 2. de An. lect. 16. §. 1. animam esse in sanguine propter dependentiam, quatenus ab eo fouetur, & alitur: Nam scriptura dicit animam in sanguine esse, non ab eo dependere. Deinde Concil. Trid. sess. 13. capitul. 3. determinat animam esse sub vtraque specie vi naturalis connexionis, & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, inter se copulantur, ergo supponit Concilium esse connexionem animæ, & sanguinis. Tum 2. sæpè in Sacra Scriptura sanguis dicitur vera pars hominis, sicut est caro; Matth. 16. *Caro & sanguis non reuelauit tibi*; sic Innocent. 3. in extrau. de celebrat. Miss. & Caius Papa in decret. ad Fœlicem; apud Concil. etiam Trident. cit. & Ephesinum in Epist. ad Nestor. sanguis dicitur pars Christi Domini ad modum carnis, ergo sicut caro est animata pars hominis, ita sanguis. Per quod excluditur communis responsio, quod sanguis dicatur pars, quia necessariò requiritur ad conseruationem corporis. Nam authoritates allatæ comparant sanguinem cum carne. Tum quia ait Arriaga, etiam calor, & quantitas dicerentur partes hominis, quia necessario requisitæ; quòd si dicas hæc esse accidentia, non substantiam, vt est sanguis; præterquam quod hoc parum referret, qua pars, vt in proposito à nobis explicatur, est, quæ necessariò ad hominis conseruationem requiritur, quod illis accidentibus verè conuenit; adhuc instatur de aere, qui est substantia quædam necessaria ad conseruationem hominis, & tamen à nullo ponitur pars illius, ergo ad rationem partis exigitur animatio. Vnde homo sine sanguine est mutilus, & ad operationes vitales exercendas prorsus ineptus. Accedit etiam ratio Theologica; quia Verbum vnica vnione hypostaticè assumpsit naturam humanam, & corpus mediante anima, & tamen assumpsit etiam sanguinem, vt est communis Theologorum opinio, ergo sanguis est animatus. Prob. consumpsit aliter non vnica vnione assumpsisset, quicquid assumpsit, nam humana natura & sanguis essent duæ naturę adæquatè distinctæ. Nec mediante anima, quod est falsum, quia sic assumpsisset naturam irrationalem, quod Deo inconuenit, fieret enim communicatio idiomatum, & valeret dicere Deus est sanguis, & è contrà sanguis est Deus, quod à nullo asseritur.

125 Respond. animam esse in sanguine non tanquam in subiecto animato, sed tanquam in eo, a quo dependet, vita enim fouetur & alitur à sanguine, vnde licet non sit pars primò integralis corporis animalis, quia non est formaliter animatus, est tamen pars integralis in secundo gradu, seu est pars subintegralis, vt alij loquuntur, quia & est eiusdem prædicamenti cum partibus verè integrantibus, & ita est in corpore, vt sine illo esse non possit; & in hoc sensu intelligenda est authoritas ex Leuit. nec replicat Zanardi vrget, quia solemus etiam dicere vitam nostram esse in manu Dei, in manu Principis, quia in conseruari dependet; In eodem sensu exponi potest D. August. quamuis verè videatur esse pro opposita sententia. Ad Concil. Trid. dicimus animam habere connexionem cum sanguine non immediatam, sed mediatam; ipsa enim quia est actus corporis, habet connexionem cum corpore, corpus autem cum sanguine tanquam parte subintegrante. Ad 2. patet, quo sensu sanguis sit pars hominis, nec est verum authoritates illas in eodem sensu asserere carnem, & sanguinem esse partes hominis. Ad aliam replicam dicimus, neque calorem, aut quantitatem, neque aerem esse partes hominis, quia calor, & quantitas sunt accidentia, pars autem integralis, aut subintegralis alicuius substantiæ debet esse substantia; aer autem licet necessariò requiratur ad conseruationem, non tamen dicitur pars, quia non est ordinatus per se ad conseruandum, & constituendum corpus viuentis, at sanguis est per se ordinatus ad fouendam vitam, quia est vltimum alimentum, de quo nutriri debet animal; inseruitque plurimis vitalibus actionibus; qua ratione homo exanguis rectè dicetur mutilus. Ad 3. dicimus pro nunc (est enim res merè theologica) quod Verbum vnica vnione totali assumpsit humanitatem, pluribus tamen partialibus vnionibus assumpsit etiam partes tam essentiales, quam integrantes, aut subintegrantes, & vniuersaliter quicquid erat de integritate illius humanitatis; nec est verum omnia Verbum assumpsisse mediante anima, quia in triduo corpus inanime erat Verbo vnitum; vnde non implicat naturam irrationalem assumi a Deo & fieri idiomatum communicationem; hinc in rigore sermonis propositiones illæ sunt concedendæ; licèt communiter fiant de tota natura humana, & passionibus illi conuenientibus. Dices, sanguis esset natura totalis, & completa, sicut & humores, ergo non partiali vnione, sed totali Verbum fuisset illi vnitum, quod est falsum. Respond. sicut quia inseruit corpori suo modo dicitur pars subintegralis licet in se sit ens completum, sic pariformiter illa vnio dicetur partialis.

126 Secundò argum. ex Arist. 3. de hist. anim. cap. 19. *Semper quamdiu vita seruatur, sanguis viuit animatur, & feruet*; vnde 2. de part. anim. c. 2. de sanguine discurrit, ac si esset vera pars corporis, & addit, quòd nutritur, & augetur, quæ sunt opera vitæ, & c. 7. docet animam in spiritibus residere. Tum 2. sanguis mouetur ad faciem, si quem pudeat, ad interiora, si quis timeat, bullit, dum irascimur, quæ nonnisi ab anima possunt euenire media apprehensione, & appetitu. Tum 3. quatuor humores se habent in homine paruo mundo, sicut quatuor elementa in magno vniuerso, sed elementa in mundo non solum sunt materia transiens mixtorum, sed etiam habent rationem partis in vniuerso, & a forma totius vniuersi informantur, ita humores erunt materia transiens viuentis per nutritionem, & erunt verè partes anima totius informatæ. Tum 4. sanguis est organum, & instrumentum, quo viuens aliquas operationes exercet, ergo est animatus; Consq. patet ex inductione in alijs organis, vt sunt manus, auris, oculus, &c.

Resp. ad 1. dum Aristot. ait sanguinem animari, vult innuere transitionem sanguinis in carnem, & cœteras partes per nutritionem, eo quia est alimentum proximum, non tamen quod dum sub forma sanguinis permanet, sit animatus; dicitur etiam augeri non vitaliter, & per intussumptionem, sed per iuxta positionem, quo sensu dici posset nutriri, eo modo, quo ignis etiam dicitur nutriri (si tamen hoc additum verè reperiatur apud Arist. vide textum) dicitur quoque residere in spiritibus, non vt in subiecto, sed vt in illis, à quibus dependet, vt diximus. Ad 2. dicimus motus illos fieri per sympathiam partium corporis, in quibus continetur sanguis, motis enim, & alteratis partibus illis per imaginem sanguis etiam mouetur; de qua membrorum consensione pulcherrimè discurrit Fracastor. libr. de Sympath. cap. 15. quod enim non moueatur ab anima, patet, quia sæpè erubescimus, & pallescimus, cum minimè vellemus; & quod ex eo motu nihil inferatur pro animatione, patet, quia etiam in timore solent viscera commoueri, & excerni excrementa, sudor erumpere in nimio risu, oculi lacrymari, in nausea solet stomacus reddere cibum, imaginantibus aliquibus aliquid sapidum saliua solet ad os confluere, quæ tamen animata esse, quamuis hoc modo moueantur, nemo admittit. Ad 3. paritas nec currit in omnibus, nec quod assumitur de elementis, quod sint informata anima totius vniuersi est verum, etiam in sententia Thomist. quare sicut elementa, quia sunt materia mixti, non sunt informata forma mixti, ita humores, quia sunt materia transiens viuentis, non erunt informati anima viuentis. Ad 4. sanguis non dicitur propriè organum animæ, hoc enim est pars quædam corporis etherogenea constituens vnum completum principium cum potentia animæ, at sanguis est homogeneus, solum dicitur instrumentum, quatenus suo calore fouet, & inseruit actionibus vitalibus, instrumentum autem hoc modo sumptum non necessariò debet esse animatum, quia sanguis nunquam attingit immediatè actum aliquem vitalem, sed actionem quandam præuiam, ad quam non requiritur animatio.

127 Tertiò, contra dentium animationem arg. ex 2. de Gen. an. c. 6. vbi Arist. ait dentes tangere ossa, non continuati cum illis; at partes animatæ sunt inter se continuæ; Item spontè decidunt, vsu conteruntur, & per totam vitam crescunt, quod est signum crescere non vitaliter, nam animata habent certam periodum auctionis, & magnitudinis. Tum 2. contra alias partes viuentium est determinata magnitudo, at vngues, & capilli non habent determinatam magnitudinem, sed semper crescunt. Tum 3. si vnguis extrinsecus signetur atramento, signum illud nunquam crescet in omnes dimensiones, sed tantum expelleretur sursum inuariata magnitudine, ergo pars illi signo subiecta non crescit per auctionem vitalem: idem est de maculis albis, aut nigris, quæ solent apparere in vnguibus, & à radice sursum propelluntur inuariata magnitudine. Tum 4. Arist. 3. de hist. an. c. 1. ait pilos resectos non ampliùs crescere, neque prouenire ab incisura facta, sed à radice; idem docet c. 12. de pennis auium, quod recisæ non crescant, sed decidant. Tum 5. hæc omnia fiunt ea excrementa, quæ à natura expelluntur extra corpus, at partes animatæ non debent fieri ex his, quæ negliguntur à natura. Tum 6. ergo quilibet capillus fuisset in Christo vnitus Verbo, & sic etiam separatus adhuc remansisset vnitus, nam quod semel assumpsit nunquam dimisit, inquit Dam. quod tamen est falsum.

128 Resp. ad 1. Aristot. solum voluisse dentes cum ossibus immediatè non continuari, sed medijs ligamentis (quid sint ligamenta dicemus disput. 5. q. penult.) & per neruos; Nec spontè decidunt, sed ex morbo aliquo, aut defectu virtutis vitalis vt in senibus, vt diximus nu. 104. Tum quia ex hoc, quod decidant, solum infertur quandoque emori, sicut neque quia caro fluit, idcircò dum manet, non est animata. Ex continua verò accretione potius debemus vitam illis tribuere, & rectè natura hanc continuam reparationem dentium instituit, vt cibus stomacho præparetur; non dicitur tamen propriè accretio, sed nutritio, quia non semper plùs de substantia dentium acquiritur, quàm deperdatur, vt etiam contingit in carne. Ad 2. negatur minor, vt patet experientia tum in vnguibus, cornibus, & rostris, ac pennis auium, tum in capillis fœminarum, & iubis equorum. Ad 3. dicunt aliqui, omnem animati partem etiam ipsam cutem vestiri extrinsecus quadam pellicula, quæ in cute dicitur cuticula, & inanimata vbi est, & corpori superinducta, ne vlla vera pars corporis nuda sit: hanc ergo etiam vnguis habet; quoniam verò inanimata est, neque vera nutritione nutritur, nihil mi-

rum,

rum, si illi impressæ notæ extrinsecus vera viuentium auctione non augerentur. Idem dicunt de albicantibus, vel nigris illis notis; quæ tamen si intra ipsam vnguis substantiam reperiantur, & nunquam figuram mutent, vel situm, dicendum est illas esse verum excrementum; non enim difficile, est vt vbi alimentum excrementum confluit aliquid verè excrementi intercipiatur; exemplum est manifestum in calculis, qui inter animatas rerum partes intercipiantur; illud igitur excrementum, cum non nutriatur, quia non viuit, semper eadem magnitudine, & figura efferetur. Dices, sed vnde scitur de ista cuticula, & quod non sit animata? Resp. id doceri à Dandino lib. 3. c. 6. qui cuticulam ait esse efflorescentiam veræ cutis exiccatis illius sordibus, circa illam postea concrescentem, quod verò non sit animata, patet, quia sępè videmus illam mutari sine vllo sensu, vt in attritu, in scabie, in vulnere, igne admoto, infusione feruentis aquæ, in longo itinere, nec vllum signum vitæ habetur in ipsa, idem docet Veslingius in Syntagmate Anatomico c. 1.

Verum admissa hac cuticula, non probatur manifestè non esse animatam, quia quòd nullus sensus habeatur, solum infert non sentire, potest tamen vegetare, eò vel maximè quod magis attinet ad corpus hæc cuticula, quàm pili, vt ipse Veslingius docet, ergo si isti sunt animati, etiam illa cuticula. Dicimus ergo rectè asseri in respons. de notis illis albis, vel nigris in substantiam vnguium apparentibus, at de notis ab extrinseco impressis dicimus hoc esse, quia non æqualiter fit suctio secundum omnes dimensiones, sed magis secundum longitudinem, idcirco citius propelluntur quàm dilatentur.

Ad 4. primum locum intelligi debere, quòd à radice crescant entitatiuè, quia per illam sumit augmenti vim, & robur, deinde quia sensibilius apparet augmentum. Secundus locus, ne experientiæ ipsi repugnet, explicari debet, quod persæpè decidant, antequam maturescant: ex quo dicto non debilitatur nostra probatio, nam pennæ congenitæ ab initio paruulæ conspiciuntur, progressu temporis secundùm omnes partes augentur, vt patet. Ad 5. non est inconueniens partes excrementitias, sed inseruientes viuenti, vel ad ornatum, vel fouendas alias partes principaliores, vt folia conseruant fructus, generari ab excrementis, quia sicut deficiunt in perfectione à cœteris partibus animatis, ita etiam fient ex materia imperfectiori. Ad 6. concedimus primam sequelam, negamus secundam, sicut neque toti materiæ carnis Verbum semper fuit vnitum; dictum vero Damasceni intelligitur de partibus principalioribus. Sicut nec in resurrectione omnes capillos, quos habuit in vita reassumpsit, sed illos tantum, qui ad ornatum satis erant; quod etiam eueniet in Beatis.

129 Quartò, quod hæc excrementa non sint animata anima totius, sed propria, Prob. quia pili, & vngues semper crescunt etiam in senectute, immò in morbo, magis crescunt, & tamen virtus animæ totius est valdè tunc temporis debilitata; & quod magis vrget, etiam post mortem animalis quandoque crescunt quod est signum manifestum ab anima propria augeri; sicut ex varijs animalium excrementis varia animalcula sensitiua generantur. Tum quia satis videtur absurdum hæc excrementa in homine informari anima rationali spirituali, etiam secundùm gradum rationalitatis, deberent enim saltim sentire.

Respon. ideo cum corpora ægrotant, aut senescunt, magis crescere capillos, quia vt ait Aristot. 2. de Gen. anim. c. 4. plus excrementi remanet ad eos augendos, quia minus alimenti consumitur ad nutriendas partes præcipuas ob debilitatem siue morbi, siue senectutis; & quandoque quia deficiunt excrementa proportionata, deficiunt etiam pili; non officit igitur debilitata virtus animæ, quia nec requiritur magna vis, & suppletur ex copiosiori materia. Post mortem vero dicimus, vel non verè augeri, sed apparenter, eo quia cutis, & caro in mortuis desiccatur, & contrahitur, vnde illa crescere videntur, quia cum sint dura, in eadem magnitudine persistunt; vel si crescunt, in eo casu erit quædam auctio per iuxta positionem excrementi, quod à modico calore expellatur; non autem erit vera auctio vitalis, quia sic deberet semper contingere, & multum temporis durare; quod non experimur. Ad aliud negamus absurditatem, quia non sunt partes mere excrementitiæ, sed aliquo modo inseruiunt homini, ideoque possunt vt vnitæ ab anima rationali informari, etiam secundum gradum discursiuum, non tamen est necesse, quod omnes operationes vitales exerceant, quia nec ossa sentiunt, vt diximus.

ARTICVLVS III.

Quænam sit præcipua pars in viuente à qua cætera dependeant.

130 HÆc difficultas coincidit cum illa, quæ de sede animæ disputari solet, per sedem enim animæ intelligitur pars aliqua principalis corporis, cum qua per naturam primò connectitur, & ex qua modo aliquo pendet, vel pro esse, & conseruatione, vt animæ mortales, vel pro suo munere fungendo, vt anima rationalis: vnde hæc quæstio nequit institui de alijs formis præter animam, cum enim subiecta habeant planè homogenea, non potest vnius partis potior esse ratio, quàm alterius. Illud tamen statuendum cum Piccol. de sede animæ cap. 8. & cœteris Doctoribus sedem animæ vnicam esse debere, non plures, siue non plura principalia membra debere numerari, sed vnum, quod absolutè sit primum; cum enim ordo sit dispositio plurium inter se, & ad vnum primum ex 5. Met. 16. membra verò ordinata esse nemo non videat, eaque suo ordine constituere animal vnum, necesse est inter ea esse aliquod primum; quòd si prima membra fuerint plura, vel erunt coniuncta, & complicata, vel non; si secundum animal non erit vnum; si primum igitur debet dari forma in vnum redigens, quæ cum vna esse debeat, vnam in corpore sedem expetit. Deinde cum homo sit paruus mundus, & magni compendium ex 8. Physic. 17. sicuti in magno mundo vnicum est primum principium, vnum mobile primum, & sedes primi Motoris, ita & longè magis in paruo mundo vnica statui debet prima sedes. Ex quibus patet falsam esse sententiam assignantium triplicem sedem animæ in corpore, scilicet in iecore, in corde, & in cerebro.

131 Insuper notat. hanc animæ sedem non posse esse partem aliquam ex ignobilibus, sed ex principalioribus, & consequenter ex numero solidarum, nam partes fluidæ ex art. præced. non informantur anima; vnde malè quidam ex Stoicis pro sede assignarunt spiritus vitales, vel sanguinem puriorem existentem in arteria caua cordis, vt Diogenes, aut totum sanguinem, vel calorem. Et inter partes solidas erit assignanda, quæ perfectior est, & minus dependens, immò à qua cœteræ partes pendent; & omissis multorum veterum opinionibus; Duæ præcipuæ sententiæ adsunt in hac re: Prima ascribitur Platoni, Galeno, & Medicis; quos sequuntur complures Sancti Patres apud Conimbr. 1. de Gen. c. 5. q. 1. Hurt. disp. 17. de An. sect. 9. Suarez lib. 3. de An. c. 3. & alij, docentes principatum, & sedem animæ cerebro conuenire: Secunda est Arist. 2. de Gen. anim. c. 4. lib. 3. de par. anim. c. 3. & 4. & lib. de iuuent. & senect. c. 1. & 2. quibus in locis sedem animæ ait esse cor; ipsum sequuntur ferè omnes Peripathetici, licet non in omnibus, nam non solùm sit cor esse sedem animæ, sed etiam esse organum sensus communis, immo & aliquarum sensationum externarum, in quo diffident multi ponentes sensum communem in cerebro, non in corde, & sensationes externas exerceri quoque in externis sensorijs, vt nos etiam suo loco dicemus; solùm igitur in præsenti agitabimus quæstionem de principatu membrorum corporis, & sede animæ, an cordi, vel cerebro tribui debeat.

132 Dicendum est sedem animæ esse cor, non cerebrum, & omnia membra quoad vitam à corde dependere; ita sustinet Scot. 4. d. 49. q. 14. C. & q. 10. de An. Solet probari quamplurimis rationibus, quæ facilè solui possunt; præsertim ex hoc, quòd cor est primò animatum ab anima; sed iam disp. 8. de Cœlo no. 28. ostendimus cum probabiliori primò generari omnes partes principaliores, & præcipuè illas tres hepar, cor, & cerebrum, quod adhuc ostenditur ex fine istarum partium, propter quem authores dicunt hepar, aut cor primò informari; nam finis hepatis est præbere alimentum; sed cui parti, si nulla alia adsit? finis cordis est fouere calore cœteras partes, aut cibis nutrire, sed quas? si cœteræ non adsunt? tum quia cerebrum, quia frigidissimum est, & humidum, non potest fungi suo munere, si non foueretur à corde; cor tabesceret, & suffocaretur nimio calore, si beneficio cerebri non temperaretur, aut refrigeraretur à pulmonibus, ergo istæ partes simul efformantur, & informantur.

133 Probatur ergo conclusio ex hoc, quod illud censendum est membrum præcipuum in animali, cui primò competit temperamentum præcipuum, & necessarium, non quidem ad aliquam operationem, sed ad conseruationem ipsius vitalis substantiæ, sed tale est cor, non cerebrum, aut iecur, ergo cor est membrum princeps in animali, maior patet, min. prob. quia temperamentum necessarium ad vitæ conseruationem consistit in calido, & humido, vt diximus disp. 8. de Gen. quest. vlt. & omnes concedunt, sed tale non competit cerebro, quod ex sua natura est frigidum; neque primò iecori, nam licet hoc quoque sit calidum, & humidum, attamen cor est fons omnis caloris in animali, quod patet ex hoc, quia sanguis concoctus à iecore licet sit calidus quoque, & humidus, non tamen est in tanta perfectione, vt actionibus animæ tanquam instrumentum inseruiat, sed solùm vt alimentum, & materia se habet, in quam virtus vitalis agat per nutritionem; at sanguis concoctus à corde, qui sunt spiritus vitales, & à corde per totum corpus per arterias diffusi, est perfectioris conditionis, vnde actiuè instrumentaliter concurrit ad vitales operationes, nec se habet vt præcipuè materia, & ex defectu horum spirituum cessant animasticæ actiones, quamuis sanguis iecoris valde abundet. Neque refert, quod ad sensationes requiruntur spiritus animales, qui sunt spiritus vitales à corde ad cerebrum transmissi, ibique magis depurati. Non refert; quia spiritus isti à cerebro solum accipiunt mitigationem quandam caloris propter cerebri frigiditatem, vnde non differunt à vitalibus substantialiter, sed accidentaliter; cum igitur agant, & inseruiant sensationibus propter calorem mitigatum, qui duo dicit scilicet calorem, & mitigationem, seu frigus, & principalior sit calor in agendo, quam frigus, certè potius agent vt instrumenta cordis, quam cerebri.

134 Accedit principaliter, quod illud membrum in animalibus debet esse præcipuum, cuius vicem gerens in plantis est princi-

palma, sed in plantis quòd gerit vicem cordis, ipsique proportione correspondet, habet rationem sedis animæ scilicet quod est fons caloris, nec datur membrum, quod cerebro proportione respondeat, ergo &c. assumptum patet, quia sicut anima in communi continet sub se vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, à quibus abstrahitur ratio animæ in communi; ita ab hac, vel illa sede animæ in particulari abstrahi debet ratio sedis animæ in communi, ergo si ex parte plantarum ratio sedis abstrahitur ab illa, quæ proportione correspondet cordi in animalibus, etiam in illis ratio sedis à corde abstrahi debebit. Tum quia ex dictis quæst. præced. non dantur tres animæ in viuente, sed vnica tantum, ergo hæc residere debet in vnico membro, itaut si secundùm vnum gradum residet in corde, etiam secundum alios, nam gradus illi realiter non distinguuntur; sed quoad gradum vegetatiuum anima residet in corde, tanquam in propria sede, etiam secundum Medicos, nam à corde proueniunt actiones vegetantis animæ medijs calore, & spiritibus vitalibus, ergo secundum alios gradus quoque in eodem corde sedem habebit. Tandem illud est princeps membrum in animali, ex cuius læsione prouenit animalis interitus, sed ex læsione cordis saltim notabili statim moritur animal; sed si cerebrum offendatur, licet perturbentur actiones sensitiuæ, non tamen statim aduenit mors, vnde cerebrum est vaporibus, & excrementis obnoxium, cor autem quamlibet prauam dispositionem non compatitur, ergo &c. Huc spectat adnotatio Piccol. cit. c. 12. quod sæpè varia monstra visa sunt destituta capite, & reliquis omnibus membris deformata, sed destituta corde, vel instituta corde secus formato nunquam visa sunt; & ex vnitate vel pluralitate cordis dignoscitur animal esse vnum, vel plura, non ex cerebro, si enim cor vnum, vel duo fuerit, animal quoque vel vnum, vel duo iudicari debet; vnde duo corda necessariò exposcunt duo capita, sed duo capita stant cum vno corde, quod est signum, cor esse fundamentum totius fabricæ animalis, sedem animæ, & membrum principalissimum; vnde in Scriptura Sacra, vt denotetur anima, & mens, potius corde denotatur, quam cerebro, vt Matth. 18. *De corde exeunt cogitationes, homicidia, & furta* &c. & cap. 15. *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* hinc etiam homines, vt notat Lipsius lib. 3. Physicol. disceptat. 16. animam in testimonium adducturi, manum pectori admouent.

125 Sed contra hanc doctrinam pro cerebro argui potest ex situ quem caput obtinet in homine, scilicet in sublimi, vt in cætera possit influere; de quo D. Ambr. lib. 6. exam. cap. 9. *Primum omnium cognoscamus humani corporis fabricam instar esse mundi, siquidem vt Cœlum eminet aeri, terræ, mari, quæ membra velut sunt mundi, ita & caput eminet reliquos artus nostri corporis cernimus eminere, præstantissimum esse omnium, tanquam inter elementa Cœlum, arcem inter reliqua vrbis mœnia.* Tum 2. ex anathomia; nam Gaulus, & Columbus nobiles anathomici referunt se ligasse canem supra tabulam, & thorace dissecto, citissimè ligasse quatuor vasa cordis, mox exemisse cor, canem soluisse, eumque aliquandiù sine corde latrasse, sensisse, ambulasse; huc etiam spectat, quod de testudine auulso corde alij narrant: P. etiam Iosephus à Costa lib. 5. hist. Ind. cap. 22. narrat iuuenem Hispanum locutum post cor extractum; & Gal. apud Hurt. disput. 17. de An. sect. 9. se vidisse testatur victimas euulsis extis ambulantes. Tum 3. illud membrum cœteris nobilitate præferri debet, cui altiores potentiæ competunt, at ita se habere caput liquet ex eo, quia in ipso sensus omnes insunt tum interni, tum externi, qui tanto illi plus dignitatis conferunt, quanto ad intellectricem vim propius accedunt. Tum 4. constat ex anathomica arte neruos, per quos ministrantur spiritus animales ad sensationes obeundas à cerebro oriri. Tum 5. læso cerebro animal priuatur sensu, & motu, ergo omnes illæ actiones fiunt dependenter a cerebro. Tum 6. somnus est priuatio operationis primi sensorij, somnus autem in capite causatur, nam cor à sua operatione propter somnum minimè quiescit. Tandem vita animalis potissimum ex sanguine pendet, sed hic non a corde prouenit, ergo cor non est membrum princeps; minor patet, quia sanguis ab hepate trahit originem, à quo etiam venæ proueniunt.

136 Resp. ad 1. ex sublimitate situs non debere argui dignitatem præ cœteris non enim collocatur in sublimi, vt in cœteris membris possit influere, nam aptior est locus medius, sicut ciuitas, quæ totius regni sit caput, non debet esse in angulo eiusdem regni collocata, sed in medio, tanquam centro, quia facilius ad illam ex omni parte confluí poterit; & ad D. Ambros. responderi potest verbis D. Hier. ad Fabiolam; *Plato animæ principatum cerebro tribuit, Christus verò pectori, & cordi. Nemo enim dicet, turrim, quæ in altum exurgit, vt ciuitatem tueatur, esse nobiliorem ciuitate, nec speculatorem exercitu digniorem, cuius bono inuigilat, eadem autem capitis est ratio.* Ad 2. quod attinet ad historiam canis, Piccol. cit. cap. 13. refert, quosdam peritos anathomicos enixos fuisse idipsum in cane probare, & nihil illis ad votum accidisse; sed esto historia ipsa, & cœteræ omnes experientiæ sint veræ, saluandæ tamen sunt per spiritus in venis, neruis existentes prouenientes a cerebro, & corde primò productos; & hoc ipsum fateri debent aduersarij, quando contra ipsos adducimus historias animalium, quæ abscisso capite mota dicuntur, tunc enim cerebrum influere non potuit. Ad 3. quidam negant sensus internos in capite residere, quod esse falsum suo loco ostendemus, concedimus igitur internos sensus, & externos præcipuos exercere in capite, negamus tamen maiorem, nam illud est membrum præcipuum, sine cuius influxu nullum aliud potest agere, aliter oculus esset nobilior corde, nam oculo conuenit videre, cordi verò solum sensus tactus; hæc autem dependentia cœterorum membrorum non est in ordine ad caput, nam sensus ipsi in capite residentes nullum possunt habere exercitium, nisi corde suppeditante spiritus, nam cor suo calore, & spiritibus à varijs instrumentis proximis modificatis, varia explet officia; cerebrum igitur solum locus est, in quo præcipua animæ residentis in corde officia explentur; neque ex hoc debemus arguere animam in cerebro residere, quia Sol perfectiores operationes exercet in hæc inferiora, quam in Cœlo, in quo solum lumen producit, at hic multa substantialia generat, & tamen non idcircò residere dicitur in his inferioribus, non igitur residentia debet argui ex digniori operatione, sed ex independentia in operando.

137 Ad 4. concedimus neruos à cerebro oriri, sed negamus spiritus originem ducere à cerebro, sed à corde, solum enim mitigantur à cerebro, & quoniam principaliùs concurrunt spiritus ad sensationes & motum, quam ipsi nerui, idcirco & actiones illæ fiunt dependenter à corde: hinc Gal. ipse libr. 5. de Decretis cap. 3. hoc idem docet, dum ait, quod solum cor exemptum ex visceribus omnibus, naturalem suam functionem, & motum seruat, quippe quod & sibimetipsi, & alijs omnibus agitationis sit origo; quod si ita est, igitur cor à nullo alio membro pendet, sed sibi sufficit ad viuendum, & operandum. Ad 5. non quidem læso cerebro priuatur animal motu, & sensu, sed læso ventriculo cerebri, nam teste Gal. 7. de decretis cap. 3. cranio ablato, membranisque, ipsa etiam cerebri substantia amota, dummodo nullus sinus lædatur, minimè tamen animal motu, sensuque priuati; sed quicquid sit de hoc, negamus conseq. solum enim infertur, immediatè alia membra dependere à cerebro, sed non ob id ostenditur cerebrum esse independens ab alijs, in quo consistit ratio principatus; at iam vidimus cerebrum in operari dependere à corde, à quo recipit spiritus. Dices, ergo etiam dici debet, cor a iecore dependere, quia ab ipso accipit sanguinem. Negamus consequentiam, quia vt diximus iecur subministrat solùm materiam cordi, non actiuam virtutem, nam sanguis iecoris est fortè specie distinctus à spiritibus vitalibus; cor autem transmutat sanguinem in spiritus, & actiuitatem instrumentalem accipiunt à corde; vnde iecur solum habebit rationem ministri famulatorij, sicut ars ædificandi est nobilior ea, quæ domibus ædificandis materiam suppeditat; at cerebrum non dat spiritibus virtutem actiuam, sed illam tantum modificat. Ad 6. potius est pro nobis, nam si cerebrum per somnum priuatur operatione propria non autem cor, certè nobilius erit cor, quia non tam extraneis humoribus est obnoxium; negamus igitur somnum esse priuationem operationis primi sensorij, sed tantum operationis sensuum. Ad vlt. patet ex dictis, sanguinem à iecore ministratum esse solum materiam; at spiritus vitales esse præcipua instrumenta animæ ad operationes vitales efficiendas. Vide Piccol. citat. Zab. lib. de partit. animæ ab initio maximè cap. 4. Dand. lib. 3. c. 16. Contar. de An. quæst. de effus. animæ.

QVÆSTIO X.

An omnis anima sit immortalis.

138 IN hac quæstione primò refellenda est Platonicorum opinio asserentium omnem animam esse immortalem, cui fauet Ferchius vestig. 6. libr. 1. cap. 2. dum omnem formam substantialem in sententia Aristot. probabiliter docet sustineri posse esse immortalem; loquimur autem de immortalitate, non prout dicit repugnantiam ad desitionem, sic enim soli Deo conuenit, ex 1. ad Timot. 6. *Qui solus habet immortalitatem*, sed quatenus significat negationem desitionis iuxta propriam naturam, quamuis posset non esse, si Deus denegaret concursum. Probatur igitur non omnem animam esse immortalem, nam sensitiua, & vegetatiua sunt materiales, diuisibiles, ab agente creato producuntur, & consequenter de potentia educuntur materiæ, nam agens creatum ex dictis in physicis agit dependenter à materia, ergo sunt corruptibiles, sicut cœteræ formæ substantiales, opinionem enim illam Ferchij refutauimus fusè disput. 5. de Gen. q. 2. art. 2. assumptum prob. saltim in nutritione, in qua vt diximus disput. 3. de Gen. qu. 5. acquiritur noua pars formæ virtute ipsius viuentis conuertentis alimentum in proprium substantiam. Accedit, quod si rationalis anima habet operationem independentem à corpore, & adhuc euidenter non demonstratur; quod sit immortalis, vt dicemus, quantò magis vegetatiua, & sensitiua, quæ nullas exercent operationes nisi à corpore dependentes, & in corpore immersæ debent dici mortales, & à corpore quoad esse essentialiter dependentes?

139 Dices: vita non potest mori, cum sint contraria, sicut lumen non potest obtenebrari, sed anima est essentialiter vita, cum sit principium, quo viuimus, ergo &c. Tum quia corpus moritur per discessum animæ, anima a seipsa nequit discedere, ergo &c. Resp. mortem, & corruptionem sumi posse dupliciter, vel prout opponitur mutationi acquisitæ, vel vt opponitur productioni, primo modo respicit subiectum, ipsumque denominat, secundo modo dicie

cit non esse, & desitionem rei, quæ erat, sicut productio respicit esse rei, quæ non erat; & sic solum terminum respicit, non subiectum, tunc maior est vera de morte primo modo, non secundo modo, sicut lumen non obscuratur tanquam subiectum, sed desinit esse, & in non esse transit. Per quod patet ad confirmationem.

Solùm igitur quæstio reducitur ad animam rationalem; cuius prima opinio ipsam quoque ponit mortalem, ita Epicurus, & ex Peripateticis Alexander, in quam sententiam quamplurimi etiam ex Sanctis Patribus trahunt ipsum Arist. Communior opinio ipsam asserit immortalem, & hanc immortalitatem docet esse naturaliter cognoscibilem, illamque agnouisse Arist. ita Recentiores ferè omnes, & præsertim Ferchius cit.

140 Dicendum est tamen, animæ rationalis immortalitatem esse de fide, & pro statu isto, quamuis efficacissimis rationibus probetur, non tamen vera, & rigorosa demonstratione ostendi posse: Aristotelem autem, licet hanc veritatem agnouerit, illam tamen non ita clarè, & indubitanter docuisse, sed cum aliqua formidine ad oppositum. Cõclusio est Scoti quoad omnes partes in 4.d.43.q.2.ar.2. quē sequuntur Caiet. in c.9. ad Rom. & in c.3. Eccles. Scalig. exerc. 307. Arriaga disp. 10. sect. 1. immò, & omnes ferè Recentiores, quamuis enim isti primò asserant in conclusionibus esse hanc veritatem naturaliter demonstrabilem, attamen in probationibus fatentur rationes illas conuincere re intellectum benè institutum, vnde solum verbis discrepant à Scoto. Quod sit de fide prob. ex Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*; Lucæ 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*, ex Concil. Vienn. sub Clem. V. & Later. sub Leone X. sess. 8. Quod autem non sit naturaliter demonstrabilis, Prob. quia nequit à priori demonstrari, cum animæ quidditatem non cognoscamus pro statu isto, nisi à posteriori, qua via non apparet ista immortalitatis necessitas, vt fusè in respons. obiectionum patebit, quibus aduersarij putant demonstrare hanc immortalitatem. Tum quia tot Philosophi non errassent, nec Arist. ita obscurè hanc veritatem insinuasset, nec D. Aug. 13. de Trin. c. 2. dixisset, difficile valdè esse animæ immortalitatem probare, si esset hæc veritas naturaliter pro statu isto demonstrabilis.

141 Deinde quod Aristot. agnouerit hanc veritatem, Prob. ex multis locis ipsius, vt est videre apud Expositores integros libros de hac re componentes; & præcipuè colligitur ex 1. de An. 66. & lib. 2. tex. 19. 20. 21. & 22. quibus in locis intellectum vocat perpetuum, incorruptibilem, diuinum, impassibilem, à corpore separabilem; & 12. Met. 16. & 17. ait non inconuenire animam intellectiuam permanere post mortem, & 2. de Gen. anim. cap. 3. ait cæteras animas educi de seminis potentia, rationalem verò extrinsecus accedere, eamque solam diuinam esse; quæ loca, quamuis ab aduersarijs de intellectu agente, qui secundùm ipsos est Deus, interpretentur; attamen supposito, quod intellectus agens non sit aliquid extra animam ex dicendis suo loco clarè sequitur nostrum assertum; sed præsertim duo vltima loca de ipsa anima debent intelligi, nam in 12. Met. fit comparatio inter causas motiuas, & formales, illas ait esse ante effectum, non illas, & statim subiungit, aliquam posse postea permanere, scilicet animam rationalem, intellectus verò agens etiamsi esset Deus, non est causa formalis, nec vnquam dubitari potest, an possit permanere. In 2. de Gen. anim. facit comparationem inter vegetatiuam, sensitiuam, & rationem, illas ex semine haberi docet, hanc verò quonam tempore, quomodo, & vnde eam recipiant homines licet valde dubium sit, proponit tamen explicare, quo in loco loquitur de anima rationali, quæ est forma hominis, non de Deo, vt patet ex ipsa dubitatione, quam facit, non enim est incertum, Deum non incipere esse, nec est dubium non recipi in homine, & tandem huic dubitationi respondet, mentem extrinsecus accedere.

Tandem, quòd habuerit formidinem ad oppositum huius veritatis, patebit ex dicendis in obiectionibus; etenim hæc veritas aliquo pacto cum quibusdam principijs Arist. pugnat; non negamus tamen, quod possint illa loca ad bonum sensum deduci propter consuetam loquendi obscuritatem, sed an talis fuerit ipsius mens, ex textu expresse non habetur. Tum quia quando immortalitatem asseruit, ferè semper opposuit aliquam particulam dubitatiuam *Si fortassis, videtur*, & simila. Magis tamen ad immortalitatem inclinauit, quia immortalitatem expressè pluries asseruit, licet non demonstrauerit, mortalitatem verò nunquam, sed solum ex quibusdam pro principijs, & propositionibus deducitur.

142 In oppos. primò obijc. ostendendo animam rationalem esse mortalem. Ex Gen. 37. *Non interficiamus animam eius*, Eccles. 2. significatur, nil amplius superesse homini post mortem de laboribus suis; & c. 3. *Vnus est interitus hominis, & iumentorum, & aqua vtriusque conditio sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius*; ergo sicut animæ iumentorum sunt mortales, etiam anima hominis mortalis erit. Sap. 2. *Ex nihilo facti sumus, & post hoc erimus quasi non fuerimus*. Similiter in 6. Syn. act. 11. Sophronius ait animam rationalem immortalem esse per gratiam, quod dictum approbatur à Concil. act. 13. Tum 2. si anima remanet post mortem, cum sit forma corporis, & consequenter inclinationem habeat ad corpus, iam erit in statu violento, quod est falsum, quia secundum Aristot. nullum violentum perpetuum. Tum 3. anima est forma corporis corruptibilis, ergo ipsa quoque erit corruptibilis, quia debent inter se proportionari, vnde dici solet molles carne apti sunt ingenio, quia scilicet inter corpus, & animam cadit similitudo. Tum 4. vel separata naturaliter existeret, vel præter naturam, non primum, quia tunc mors homini esset intenta à natura; neque secundum, quia semper esset in statu violento, quod beatitudini repugnat; Item vel melius, vel peius existeret, non primum, quia mors esset eligibilior vita, neque secundum propter rationem assignatam. Tum 5. esse actum corporis est prędicatum quidditatiuum ipsius animæ, ergo nequit sine corpore reperiri. Si dicas, esse actum in potentia; hoc est falsum, quia implicat aliquid esse actum, & non esse actualiter actum, sicut repugnat aliquid esse actum, & non esse actualiter animal.

143 Respon. ad 1. locum script. per animam ibi intelligi vitam totius, non animam, quæ est forma partialis in c. 2. Eccles. est sermo de istis temporalibus rebus, in cap. 3. vel id asseritur in persona stultorum secundum Greg. 4. dialog. cap. 4. vel secundum Hieron. intelligi quo ad corporis conditionem, & esse totius; in cap. 2. Sap. illa sunt verba impiorum, quod colligitur ex his, quæ Sapiens subiunxit, *Hæc cogitauerunt impij, & errauerunt*. Tandem Sophronius accipit gratiam largè, prout beneficium creationis, & conseruationis comprehendit. Ad 2. resp. ex Scot. in 4. d. 43. q. 2. art. 3. quòd quando aliquid habet inclinationem ad actum primum, vt est materia respectu formæ, tunc si illo caret, est in statu violento, si verò inclinatio illa est ad actum secundum, vt in proposito, anima enim inclinatur ad corpus, quia communicat illi suum esse, si caret hac communicatione, non est simpliciter in statu violento, vt supra diximus, & infra disput. vlt. dicemus fusius; vide Ferchium Vest. 6. num. 128. & seq. Ad 3. dicimus proportionem consistere, quia corpus verè se habet vt potentia, anima vt actus, & sicut verè proportionatur inter se, quamuis anima sit spiritualis, corpus autem materiale, ita quoque proportionantur, licet anima sit incorruptibilis, corpus verò corruptibile; propositio autem illa, quod molles carne &c. non concludit similitudinem in natura inter animam, & corpus, sed connexionem, & vnionem inter potentias, vnde affectiones hominis sæpè sequuntur temperamentum corporis, & quia molles carne sunt optimæ phantasiæ, ideo etiam sunt optimi ingenio, ex naturali vnione, & nexu inter intellectum, & phantasiam pro statu isto. Ad 3. ex dicendis disput. vlt. animam vt compartem corpus appetere, in ipso naturaliter existere, extra ipsum non ita naturaliter, quia solùm illud appetit informare amissibiliter, & eo ipso quòd aliquando informauit corpus, satiatus est eius appetitus, quamuis aliquam inclinationem adhuc retineat; non tamen est in statu violento, quia ex sua natura est indifferens ad vtrumque statum, & in statu separationis perfectiùs exercet suas operationes. Ad 5. esse actum si sumitur fundamentaliter, dicit entitatem animę, & sic est prędicatum quidditatiuum, nec est separabile ab anima, quia separata ad huc est talis entitas partialis ex se perfectiua corporis, si verò sumitur formaliter, dicit aptitudinem ad informandum, & est passio, actualis verò informatio est accidens, hinc ad argum. dicimus animam esse semper actualiter actum pro fundamento, vel pro passione sumptum non tamen vt dicit actualem informationem.

144 Secundò ad idem; anima rationalis educitur de potentia materiæ, ergo non est immortalis, consequ. patet, prob. antec. anima rationalis fit in materia, & nunquam extra illam priùs est ex quæst. 7. ergo de potentia materiæ educitur, nam educi est formam fieri, & conseruari in materia. Dices, animam creari, non educi, quia in priori instanti naturæ est in se & terminat agentis actionem, quam vniatur materiæ, quod non conuenit alijs formis, istæ enim à materia dependent. Contra terminus creationis debet esse aliquod per se, & in se subsistens, sed anima non existit in se, & per se cum creatur, sed in corpore, ergo &c. maior patet, quia terminus ille per se fit, non per accidens, debet ergo esse in se, non in alio, quod enim est in alio, semper fit ad productionem illius, minor prob. existentia non mensuratur instanti naturæ, sed temporis, at in nullo instanti temporis anima in se, & solitariè existit, quicquid sit de instanti naturæ, ergo &c. Tum 2. anima nostra in operari dependet à corpore, oportet enim intelligentem phantasmata speculari, ergo etiam pendet in esse, quia operari sequitur esse; tum quia tunc separata maneret otiosa.

145 Respon. ad 1. vt ibi; ad impugnationem dicimus creationem dupliciter sumi, vel propriè, scilicet pro productione alicuius rei existentis in se simpliciter ex nihilo tanquam ex parte, & tanquam ex subiecto, quomodo Angeli, & formæ separatæ siue substantiales, siue accidentales ex Scot. 3. d. 11. quæst. 1. A. possunt esse terminus creationis, non verò compositum, quod semper præsupponit materiæ & formæ causalitates, à quibus essentialiter dependet; vel minùs propriè scilicet pro productione alicuius rei existentis in se idest dicentis ex propria natura ordinem ad efficiens solùm, & nullo modo ad materiam, in qua est, quo ad productionem, & in hoc sensu anima dicitur creari, & terminare per se actionem agentis in priori instanti naturæ, quatenus scilicet in suo esse secundum naturalem exigentiam solùm dicit ordinem ad efficiens, non ad materiam, in qua reperitur, quia non necessariò petit fieri in materia, & consequenter ab illa non dependet, vt ex quo tanquam ex subiecto, nec educitur ex illa, quia ex dictis disput. 2. Phys. educi de potentia

materiæ est, formam in suo esse, fieri, & conseruari iuxtà naturalem exigentiam præexigere materiam tanquam subiectum; ad argum. Igitur dicimus, maiorem, si ly per se, & in se existere sumitur ac non in alio, esse veram de creatione propriè dicta, si verò sumitur ac independenter ab alio tanquam ea quo, concedimus illam, sed negamus minorem in hoc sensu, quo pacto etiam quod taliter fit, potest dici propria productione, & per se fieri; & solùm illæ formæ fiunt per accidens, quæ iuxta proprias naturas dependenter ex alio, & in alio fiunt, & conseruantur. Ad 2. variè respondent, qui sustinent animæ immortalitatem esse naturaliter demonstrabilem; breuiter tamen dicimus cum Scot. 1.d.3.quæst.3. G. animam ex propria natura secundùm veritatem non pendere à corpore in operari, sed solùm pro statu isto, qui status est pœnalis; vnde intelligere absolutè loquendo abstrahit ab hac dependentia à corpore, vt patet in Angelis; hæc tamen pœna non est naturaliter demonstrabilis; hinc separata adhuc intelligeret, non esset otiosa, vt dicemus disp.6.q.1.

146 Tertiò, alia pars, qua negamus hanc veritatem posse naturaliter demonstrari, impugnatur rationibus illis, quibus Doctores conantur hanc veritatem demonstrare, quæ quidem sunt valdè efficaces, sed non sunt demonstrationes euidentes puro Philosopho, quin possit illas soluere, quod erit nostrum intentum in præsenti; arguitur igitur, quia nulla forma per se subsistens est generabilis, & corruptibilis, quia habet esse inseparabile à seipsa, sed anima est huiusmodi, ergo &c. Tum 2. omnis corruptio est cum contrarietate, sed in anima rationali nulla est contrarietas, quia recepta in animo non sunt contraria, pertinent enim ad eandem scientiam, ergo &c. Tum 3. anima habet potentias infinitæ capacitatis, intellectus enim, & voluntas in nullo creato ente quiescunt, ergo dari debet alius status, in quo Deum videndo, ipsoque fruendo perfectè quiescant, patet conseq. potentia potens in proprium obiectum potest in omnia sub illo contenta, obiectum intellectus est ens, voluntatis bonum, ergo valent quoque attingere Deum. Tum 4. si infinita est capacitas, ergo infinita duratio, quia qualis est proprietas, talis est rei essentia. Tum 5. libertas voluntatis à nulla creatura potest impediri, ergo voluntas est immortalis, quia sicut eius operatio non potest impediri, ita nec eius essentia, & existentia, nam qualis est operatio, talis est essentia. Tum 6. voluntas se primò mouet ad suas operationes, & est ipsarum domina, ergo est immortalis, Prob. conseq. quod se primò mouet, & non mouetur ab alia causa, est æternum, quia si deberet interire, deberet moueri ab alio naturali agente.

147 Respon. ad 1. ex Scot. cit. vel ly per se esse, & subsistere sumitur, vt ab esse in alio inhærendo distinguitur, & sic omnis forma substantialis esset immortalis, vel sumitur, vt circumscribit existentiam compositi, & sic est falsa maior, & minor; vel sumitur pro vt dicit omnimodam independentiam à materia, & sic est vera maior, sed minor est merè credita, & à puro Philosopho negaretur; Prob. tamen à Thomistis ex independentia actionis à corpore, sed de hoc infra. Ad 2. diceret Philosophus purus animam non per se corrumpi, sed ad corruptionem compositi propter aduentum contrariorum in ipso; tum quia sicut dispositiones requisitæ ad animationem dicuntur qualitates connaturales respectu animæ, ita dispositiones contrariæ, sicut destruunt animationem, sic animæ contrariæ suo modo dici possunt idest incompossibiles, quod sufficit ad corruptionem. Ad 3. ex Scot. quæst. 1. prol. & Lich. 1.d.1.q.1. potentias esse infinitæ capacitatis extensiuè, non intensiuè, hinc negamus euidenter deduci consequ. & ad probat. maior est vera de potentia in ordine ad obiectum naturalis attingentiæ, non naturalis inclinationis, modò non est naturaliter notum ens in quantum ens est obiectum intellectus ea natura potentiæ, hoc enim est quidditas rei sensibilis, vt dicemus disput. 6. Dices eos in quantum ens est obiectum metaphysicæ, ergo vt sic erit obiectum naturaliter attingibile, & adæquatum nostri intellectus. Negamus conseq. quia ens vt ens, quatenus est obiectum metaphysicæ, est vnum de numero intelligibilium, quia secundùm proprium suum conceptum, & proprias passiones potest cognosci ex abstractione à rebus sensibilibus; ex quo solùm sequitur Deum secundùm conceptum communem, vel proprium desumptum ex communibus etiam naturaliter à nobis cognosci, & in hoc naturaliter quietari. Ad 4. si illa capacitas esset intensiuè infinita, transeat, si extensiuè, negatur conseq. aliter quia paries habet talem capacitatem ad recipiendos colores in infinitum, esset incorruptibilis. Ad 5. ex libertate voluntatis solùm arguitur, quòd sit immaterialis, vnde antecedens, si simpliciter intelligitur, est falsum, quia diceret Philosophus operationem eius impediri posse per ipsius destructionem, quod non est contra libertatem eiusdem; sicut operatio Angeli verè impediretur, si destruerentur à Deo; si verò illud antec. intelligitur pro eo tunc, quando anima est, conceditur. Ad 6. negamus consequ. cum probat. id enim quod interire potest, non est necesse, quòd à creatura moueatur, sed sufficit, quod ab aliquo dependeat, à quo possit separari, tale esset corpus, vt infra.

148 Quartò, ad idem, Deus, & Angeli sunt immortales, quia sunt intellectiui, rationales, spirituales, & simplices, anima est huiusmodi, ergo &c. Tum 2. in hac vita anima rationalis est semper in lucta cum sensibus, ergo alius debet dari status, in quo quiete perficiat proprias actiones. Tum 3. nulla res corrumpitur ab eo, in quo sua perfectio consistit, sed animæ perfectio consistit in separatione, & abstractione quadam à corpore, ergo per separationem à corpore non corrumpitur. Tum 4. quod corrumpitur cum corpore, magis, ac magis declinat declinante corpore, at intellectus in senibus viget, ergo, &c. Tum 5. quæ incipiunt, & desinunt, per eandem potentiam habent vtrunque anima à Deo habet esse, ergo nonnisi à Deo destruetur, non ab aliquo naturali agente. Tum 6. esse rei corruptibilis subiacet motui, & tempori, sed intellectus perficitur, cum extra motum existit, non in motu, nam perficitur in quiete contemplationis, & sedatis perturbationibus, ergo non subiacet motui.

Resp. ad 1. Deum, & Angelos dici immortales, quia à nullo alio pendent, à quo separari possint, non sic anima, quæ dicitur à corpore dependere. Ad 2. neg. consequ. quia felicitati, qualem notum est naturaliter homini competere pro statu isto, non repugnat lucta rationis cum sensibus, sed solùm repugnat dominium sensus supra rationem, vnde rationalis appetitus tunc naturaliter quiescit, quando dominatur sensibus eliciendo actus secundum rectam rationem; tum quia voluntas ex imperijs rectis potest derelinquere in sensu habitum, quo ipse sensus delectabiliter moueatur ad virtutes ex Scot. 3. d. 33. & sic absque pugna dominari. Ad 3. dicimus explicando min. consistit, diceret Philosophus, in separatione secundum operationem, non quidem omnimoda, quia semper habet quandam dependentiam à corpore, vt infrà, sed in separatione ab organis, quatenus per organa non operatur. Ad 4. inquit Doctor intellectum esse incorruptibilem in operando, in hoc sensu, quatenus non est corruptibilis, sicut potentia organica, quæ ad corruptionem organi corrumpitur, & debilitatur, non in se quoad operationem, quia si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, inquit Aristot. 1. de Anim. 65. vnde secundum Philosophum tam potentia visiua, vt ab organo præcindit, quam intellectiua non debilitantur, simpliciter tamen, diceret Philosophus, intellectum esse corruptibilem, & absolutè mortalem etiam in operando per destructionem ipsius quoad esse; & ad maiorem dicimus, veram esse de eo, quod in operando est corruptibile corruptione, qua virtus organica completa corrumpitur scilicet propter organi debilitatem; tum quia decrepiti etiam imperfectè discurrunt propter declinationem internorum sensuum, vnde dicitur, *Senes bis pueri*. Ad 5. neg. maiorem, animæ enim ex putri genitorum producuntur à Deo, & tamen à naturali agente destruuntur. Secundò, sicut naturale agens, diceret Philosophus, est causa aliquo modo, cur Deus introducat animam in corpore disponendo, scilicet, & præparando materiam, sic corrumpens dispositiones illas est etiam suo modo causa, quare Deus non conseruet amplius esse ipsius animæ in corpore. Ad 6. dicimus in intellectione requiri quietem in sensibus, sed verè est motus in intellectu recipiente de nouo intellectionem ex dictis disp. 15. Physic. q. 6. art. 4.

149 Quintò, habemus naturalem appetitum ad cognoscendum Deum distinctè, & clarè, & ad semper esse, ergo anima est immortalis, patet conseq. quia non datur appetitus naturalis ad impossibile; antec. prob. statim ac Deum apprehendimus, & æternitatem, statim illum appetimus cognoscere distinctè, illam verò habere, naturaliter enim fugimus mortem, vnde dicebat Apostolus, *Nolumus nos expoliari, sed superuestiri*, illud autem naturaliter desideratur, quod statim ac apprehenditur, appetitur actu elicito, quia ista promptitudo non videtur esse, nisi ea inclinatione naturali. Respondet Doctor citat. quod vel antec. intelligitur de desiderio naturali, quod non est actus elicitus, sed naturalis inclinatio, & tunc negaretur à Philosopho in nobis hanc inclinationem reperiri, quæ nequit probari, nisi primò demonstretur possibilitas, vel intelligitur de desiderio naturali, qui est actus elicitus, sed conformiter inclinationi naturali, sed negaret Philosophus actum esse conformem naturali inclinationi, nisi prius ostenderetur existentia talis inclinationis; cum verò prob. ex illo promptitudine, ait, etiam bruta appetunt semper esse, & naturaliter fugiunt mortem, & tamen sunt mortalia, quare ille solus actus elicitus erit iuxta naturalem inclinationem, qui est secundum rectam rationem; modo non est naturaliter notum hoc desiderium elici conformiter rationi rectæ, quia oportet prius possibilitatem, & inclinationem naturalem cognoscere, voluntas vero est etiam impossibilium, vt suo loco dicemus.

150 Contra naturaliter fugimus mortem, ergo naturaliter appetimus vitam, & secundum propensionem naturæ; quia fugiens iuxta naturalem inclinationem vnum oppositorum fugit propter amorem alterius oppositi, mors, & vita opponuntur. Tum quia 2. de Gen. 59. natura semper desiderat, quod melius est, ac esse, ait Aristot. est melius, quam non esse, ergo natura desiderat esse, ergo habemus talem inclinationem naturalem. Respond. Scot. hoc quoque conuincere de brutis, quare ex hoc quod fugit mortem pro nunc naturaliter, sequitur, ergo amat pro nunc naturaliter vitam, & sic de quolibet instanti signato, non tamen sequitur, ergo pro infinito tempore, quia hoc non est, nisi per fidem motum. Ad Confirmat. Aristot. ibi seipsum declarare, subdit enim, *esse autem quot modis dicimus, in alijs dictum est, hoc autem in omnibus impossibile existere, propterea quod longè à principio distant, reliquo modo compleuit totum Deus continuam faciens generationē;*

quasi

quasi dicat, cum esse dicatur dupliciter scilicet specificum, & numericum, hoc impossibile est naturam in omnibus desiderare, illud verò possibile, & sic conceditur in homine, & anima rationali naturam desiderare semper esse in specie, non in indiuiduo, quia hoc esse possibile non constat.

151 Sextò, omne ens habet suum finem à natura institutum, in quo perfectissimè quietatur, delectatur & beatur, sed anima nostra in hac vita non assequitur talem finem, ergo debet dari alia vita; min. prob. tum quia nunquam perfectissimè quiescit, vt patet; tum quia talis finis maximè esset cognitio substantiarum abstractarum, vt inquit Aristot. quod est falsum, quia sic soli sapientes consequerentur finem, at finis vltimus debet saltim consequi à maiori parte; tum quia perfecta beatitudo omne malum excludit, quod non contingit in hac vita. Respon. Scot. omne ens in suo fine quietari eo modo, quo est possibile illi enti, & tunc neg. min. ad 1. probat. dicimus quiescere in cognitione Dei, non clara, sed possibili pro statu isto, & perfectissimè, quatenus est circa obiectum, in quo virtuè & eminenter omnia bona continentur; non est autem cognoscibile naturaliter alio modo posse perfectius quietari; Ad 2. negatur falsitas, & ad probat. dicimus non esse inconueniens paucos assequi proprium finem, dummodo natura dederit omnibus sufficientia instrumenta scilicet intellectum, & voluntatem ad assecutionem finis, iuxta illud, *Multi sunt vocati, pauci verò electi*; Ad 3. dicitur non esse de ratione beatitudinis possibilis secundùm naturalem cognitionem exclusionem omnium malorum, & cuiusque indigentiæ carentiam, nisi ex parte obiecti, sed de ratione beatitudinis ex fide cognita; vnde nec Aristotel. aliam assignauit beatitudinem, quam cognitionem Dei in hac vita.

Dices, naturaliter est notum beatitudinem debere esse sempiternam, ergo &c. assumptum prob. Aug. 13. de Trin. c. 8. si homo amitteret beatitudinem propter mortem, aut volens amitteret, aut nolens, aut neutro modo; si primum, quomodo beata erat illa vita, quam noluit, qui eam habebat? iam enim non esset summum volibile; si secundum ergo timeret, & sic tristaretur; si tertium, ergo non curaret de suo maximo bono, quod est inconueniens. Resp. Doctor, quod Philosophus purus volens amitteret illam, quia debet secundùm rectam rationem velle conditionem propriæ naturæ, recta autem ratio ostendit Philosopho non habenti fidem, vt videtur sibi, quod conditio suæ naturæ sit mortalitas tam animæ, quàm corporis, & ideò debet velle, sicut vitam amittere, sic quoque vitam beatam; cum dicitur, quòd non est vita beata, quæ non erat amata ab habente illam, verum est, si non esset amata, quando est possibilis, & conueniens amanti, sed sic esse conuenientem pro semper, non est naturaliter notum.

152 Septimò, anima exercet multas operationes omninò à corpore independentes, ergo habet esse à corpore independens, & separabile, patet consequ. quia res sicut se habet ad esse, ita ad cognosci; antec. prob. in intellectione, & maximè in extasi, & raptu, nam tunc omninò à sensibus non dependet, immò in extasi perfecta omnes corporeæ actiones cessant; tum 2. quia potest Deus immediatè producere species in anima, & tunc intelligeret, ergo dependentia intellectus a sensibus non est intrinseca, sed extrinseca, & accidentalis; tum 3. ex Ferch. num. 99 imaginatio vel per se ordinatur ad intelligere, vel per accidens; si per se, & prædicatum per se infert prædicatum de omni ex 1. post. 36. ergo in omnibus animalibus erit organum præparatum ad intelligere, & sic quia Deus, & natura nihil faciunt frustra 1. Cœli 32. in omnibus animalibus erit intelligere; tum 4. ex eodem ibid. potentia coniungitur obiecto ad operationem vitalem media phantasia, at ista coniunctio potentiæ cum obiecto non impedit separabilitatem simpliciter, nam 8. Met. 8. compositum affirmatur esse simpliciter separabile, sed animal, & album sunt composita, quorum alterum est potentia, vel eam habens, alterum est obiectum, ergo intellectus ab obiecto phantasmate, atque à phantasia simpliciter separabilis erit non obstante coniunctione cum obiecto. Confirm. animam, ex eo quod spiritualia intelligit, concluditur esse spiritualem, ergo ex eo, quod immortalia percipit, debemus arguere ipsius immortalitatem, quia actus, potentia, & obiectum proportionari debent inter se.

153 Resp. primo neg. conseq. calor enim in aqua operatur omninò independenter ab aqua, hæc enim non concurrit ad calefactionem, immo potiùs impedit, & tamen nequit naturaliter sine aqua existere; ad probat. dicimus propositionem illam non debere vniuersaliter intelligi, sed solùm secundùm aliquas proportiones inter operationem, & eius principia requisitas scilicet quod sicut operatio est limitata, corporea, vel incorporea, &c. ita principium, aliter quia qualibet intellectio est corruptibilis, sic anima erit corruptibilis. Secundò, resp. negando antec. pro statu enim isto anima à corpore dependet etiam in intellectione, vt dicemus disput. 6. quæst. 1. non quidem tanquam ab organo, vt est in visione, sed tanquam ab eo, à quo accipit species, oportet enim intelligentem phantasmata speculari; Ad 1. prob. dicimus in extasi naturali animam non esse omninò abstractam à sensibus, at in extasi supernaturali, & diuina, & si hoc admittamus, tamen non est via naturali notum. Ad 2. conceditur Deum posse hoc facere, sed negatur hoc esse naturaliter cognoscibile. Ad 3. dicimus imaginationem secundùm Philosophos non ordinari per se ad intelligere, intellectum tamen per se exigere imaginationem, vt possit res habere præsentes præsentia obiectiua, sicut sensus externi non ordinantur per se ad internos; sed interni per se præexigunt externos, vt possint operari; vnde solùm sequitur imaginationem posse reperiri sine intellectiua, non è contra. Ad 4. si valeret, probaret animam separari posse ab obiecto & separatam otiosè existere, quia sine obiecto nequit operari, ex quo adhuc infertur in operando à corpore dependere, & consequenter etiam in essendo; diceret ergo Philosophus animam posse ab hoc, vel illo obiecto separari, non tamen ab omni, quia tunc frustra esset in vniuerso; Deus autem, & natura nil faciunt frustrà: sicut nec sensus internus potest reperiri sine omni externo, eo enim ipso quod animal caret omni externo sensu, non viuit. Ad confirm. si valeret, deduceretur, quòd esset mortalis, quia etiam mortalia intelligit; proportio igitur requisita inter obiectum, & potentiam est in ratione motiui, & mobilis, non in modo essendi, nisi quando proportio motiui, & mobilis infert etiam proportionem in modo essendi; vt in proposito; ideo enim ex spiritualitate obiecti infertur spiritualitas animæ, quia nullum spirituale potest esse motiuum obiectum alicuius materialis potentiæ, vt disputatio. 4. dicemus dum de obiecto sensus erit sermo, at benè potest aliquod immortale mouere mortale ad sui cognitionem, sicut in sententia Aristot. Cœlum est incorruptibile, & mouet oculum corruptibilem, sufficit enim assimilatio intentionalis, non realis, & in esse.

154 Octauò, euidens naturaliter est animam rationalem esse spiritualem, ex dictis quæst. 5. sed spiritualitas arguit independentiam à corpore etiam secundùm esse; ergo euidens quoque erit naturaliter, animam à corpore non dependere; minor prob. tum quia esse spirituale idem est, quod esse immateriale, & esse immateriale idem est, ac à materia non dependere; tum quia ideo in abscissione alicuius membri in homine dicimus animam rationalem non diuidi, & corrumpi, sicut sensitiua corrumpitur, & diuiditur in quolibet alio animali, quia illa est independens à corpore, hæc verò dependens; immò hoc argum. est Scoti, ait Ferch. num. 96. in quol. 9. H. vbi ex operatione immateriali tanquam ex medio adæquato infert Doctor separabilitatem animæ in essendo à materia, medium autem adæquatum est proprium, ergo est medium demonstratiuum, non dialecticum.

Respond. distinguendo min. spiritualitas arguit omnimodam independentiam, & totalem, negaretur à Philosopho, dicente animam dependere à præcipuis partibus, sine quibus homo nequit esse, & maximè quas sibi determinat in prima productione, non quod in illis extendatur, sed quod necessariò illas exigat, sicut necessariò exiguntur ad informationem; arguit aliqualem independentiam scilicet ab illis partibus, & membris, sine quibus homo adhuc viueret, & conceditur; & de istis partibus currit argumentum formatum quæst. 5. à quibus cæteræ animæ brutales in esse dependent. Scotus verò solum ait posse ex isto medio spiritualitatis concludi separabilitatem à materia in essendo, quod quidem concedimus, est enim medium efficax, non tamen ait ex illo posse demonstrari, quod intendimus in præsenti cum eodem in 4. citat. nec ait esse medium adæquatum, & proprium, seu demonstratiuum; Accedit, quod ibi disputat contra D. Thom. à quo asseritur spiritualitatem esse medium demonstratiuum. Quod additur, quòd spiritualitas dicat independentiam à materia, patet esse falsum ex quæstio. 5. Dices, si anima esset mortalis, ergo educeretur de potentia materiæ, hoc autem est impossibile, vt ostendimus quæstio. 5. de animabus perfectorum animalium. Respon. aliqui fortè negarent impossibilitatem, loquendo de minimo requisito in generatione, rectiùs diceretur non educi, nec creari, sed productione quadam media, vt dicemus in fine huius quæst.

155 Nonò, euidens est naturaliter mundum à Deo pendere, & gubernari, nec posse in Deo vllum cadere defectum, & malum, sed si anima esset mortalis, sequeretur Deum esse iniustum, & inordinatum, ergo &c. min. prob. iustum est, vt boni præmio, mali verò pœna afficiantur, sed vt plurimum mali in hac vita prosperantur, & boni multa patiuntur incommoda, immò innumeras à malis deferunt iniurias, ergo debet dari alia vita, in qua omnium fit retributio; quo argumento sæpè vtitur Scriptura Sacra ad defendendam diuinam iustitiam, vt Abacuc 1. *Quare via impiorum prosperatur*, &c. & 1. ad Corinth. 15. *Si in hac vita tantùm sperantes essemus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*. D. Petrus referente S. Clem. libr. 3. recogni. dicebat, si Deus iustus est, ergo anima rationalis immortalis est. Patres quoque hac ratione conuicti asserunt euidentem esse animæ immortalitatem; præsertim Chrysost. hom. de prouid. dicens, qui de animæ immortalitate dubitat, etiam dubitare posset, an in meridie sit dies; immo qualibet quoque barbara natio hanc retributionem agnouit.

Resp. Scot. litt. V. non esse euidens naturaliter Deum quo ad moralia hunc mundum gubernare secundùm Leges iustitiæ punitiuæ, & præmiatiuæ, quamuis clarè pateat, Deum quo ad esse naturale entium rectè hunc mundum disponere; præcipuè quia etiam secundùm Theologos si Deus de potentia absoluta damnatos vellet beare, & beatos damnare, non diceretur adhuc iniustus, cum sit supremus Dominus omnium, nec aliquod debitum retributionis habet, quod requiritur, vt verè iniustus diceretur; subiungit Scotus, quod & si hæc gu-

bernatio euidenter constaret, adhuc tamen iustus, in ipso virtutis actu præmium acciperet, & malus in peccato pœnam.

156 Quod præmium, inquit Hurt. accipiet miles pro patria, & legibus vulneratus? nempe vulnerum dolorem, quibus est confossus; quam pœnam fur, & adulter, nisi diuitias, & voluptatem? Tum quia inquiunt Complut. præmium, & pœna debet esse data à gubernatore, quod autem sequitur ex ratione virtutis, & vitij, id non habet rationem præmij, neque pœnæ propriè, sed passionis consequentis naturas illorum. Resp. præmium esse illam consolationem non ex vulneribus simpliciter prouenientem, sed ex bonitate actus, & virtutis, bonum enim est obiectum voluntatis, & multò magis bonum honestum, quod si voluntas illud consequetur, propriam habebit delectationem; ex opposito in malis pœnam esse, quam describit D. Aug. 1. confess. c. 12. *Iussisti Domine, & ita est, vt pœna sit sibi omnis animus inordinatus* sicut enim bonum causat delectationem, ita malum vermem, & tristitiam in conscientia, & voluntate, quatenus est contra naturam rationalem ratione vtentem. Ad Compl. concedimus non habere rationem propriè præmij, & pœnæ; largè tamen possunt dici præmium, & pœna, in eo sensu, quo dicere solemus homicidam, v.g. multa incommoda sustinentem, vt inimicum occidat, simul peccatum, & pœnitentiam agere. Tum quia non sunt facienda bona propter retributionem, sed quia in se bona sunt, vt dicemus.

157 Deinde cum additur, hoc argumento vti Scripturam; non per hoc sequitur esse demonstrationem, sed solùm rationem valdè euidentem; & hoc intendunt D. Petrus, Chrysostomus, & alij Patres, præsertim apud fide illuminatos magni ponderis est; aliter si esset vera demonstratio, non diceret D. August. 13. de Trin. c. 9. animæ immortalitatem vix paucos esse assecutos humanis rationibus, doctrinisque subtilissimis. Tandem quælibet natio hanc agnouit retributionem, vel ex traditione, vel ex miraculis, vel ex maxima rationum harum probabilitate; non enim omne, quod asseritur, ostenditur demonstratiuè, etiam in philosophia ex 2. de Cœlo 60. vbi ait Aristot. multa difficilia præcipue de astris probari paruis sufficientijs, & persuasionibus, vel propter vulgarem omnium Philosophorum opinionem; & 1. Eth. cap. 5. inquit, *Est eruditi exactum ipsum in vnoquoque genere efflagitare, quatenus fert ipsius rei natura.* Tum quia lumen naturale propter inclinationem, quam habet ad veritatem, si aliquando distinctè ipsam nequit attingere, non propter hoc in contrariam vertitur partem, sed quantum potest ad ipsam conatur peruenire.

158 Decimò, si anima esset mortalis, ergo nullus deberet pro republica, aut iustitia mortem appetere, cum inde sibi nullum bonum aduenire possit, immò summum malum scilicet mors, & per consequens secundum rectam rationem potiùs esset eligendum malè agere, quàm mori, cum minus malum sit semper eligendum. Tum 2. quia nullus esset Dei timor, nulla religio, nulla iustitia, maximè quia Deus in hac vita non solet statim peccata punire; daretur item locus vitijs, nam si solùm in hac vita esset sperandum, quid vtilitatis esset tanto labore virtutem comparare? hinc D. Aug. 6. confess. c. vlt. *Si animus*, inquit, *mortalis est, Epicurus in animo meo palmam habet*. Tum 3. tunc hominis beatitudo parum à brutorum fœlicitate discederet, & dici posset vitia, & voluptates esse virtutes, & iuxtà rectam rationem. Tandem deberent expeti bona temporalia, nam ad actus virtutis exercendos requiritur sanitas, vires, & similia.

Resp. ex Scot. in 4. cit. P. cum Arist. 9. Eth. c. 9. neg. conseq. quia fortis, & si nesciat animæ immortalitatem, debet exponere se morti pro republica, quia secundum rectam rationem commune bonum est præferendum priuato, & proprio, & maximum bonum sibi tribuit exercendo illum virtutis actum, quo bono se priuaret, immò vitiosè viueret, quia melius est maximum bonum etiam momentaneum, quam remissum bonum longius, vel vita vitiosa; neque mors est summum malum, sed peccatum est hoc malum, ideoque semper fugiendum, etiam cum vitæ periculo, quo casu mors esset bona, & appetibilis. Ad 2. neg. assumptum, quia adhuc ignorata animæ immortalitate, recta ratio dictat, vt benè viuatur, & non more pecudum traducatur vita, non enim sunt facienda bona spe retributionis, & fugienda mala formidine pœnæ, sed virtutis amore. D. August. tantum facit rationem quandam probabilem, non demonstratiuam, ex hoc, quod homines magis à præmio mouentur, quàm à bono virtutis in se. Ad 3. neg. etiam assumptum, quia fœlicitas hominis actiua consisteret in exercitatione virtutum, contemplatiua in cognitione substantiarum abstractarum; nec prudentia, & ratio recta dictaret virtutes in voluptatibus, & vitijs consistere, quia actus boni ex propria natura tales dicuntur, non quia anima est immortalis. Ad 4. dicimus posse temporalia expeti, dummodò ad virtutes ordinentur, & iuxtà regulam rationis. Tum quia virtus præcipuè consistit in actibus internis.

159 His rationibus aliter respondet Arriaga, scilicet solùm probari animam post mortem posse permanere, non tamen necessariò in æternum duraturam; posset enim aliquis asserere animam esse talis naturæ, vt post discessum è corpore seipsam desinat, sicut inquiunt Philosophi de impetu, qui absque contrarijs paulatim deficit; quod dictum non tam facilè impugnari poterit contra obstinatum intellectum.

Ex his omnibus colligitur primò cum Scoto cit. in fine q. maximas esse gratias referendas misericordiæ Creatoris, qui nos per fidem in his, quæ eruditissimi attingere non poterant, certissimos non reddidit. Secundò, quomodo opinio de immortalitate naturaliter sit euidentior, quia euidentiores pro se rationes habet, quarum præcipuæ sunt quatuor vltimæ.

160 Vndecimò, instari potest ostendendo Aristot. ex professo mortalitatem sustinuisse. Primò, authoritatibus; quia sæpè ait in Physicis agere de formis corruptibilibus, vt 1. Physic. 83. & 2. Physic. 17. ait formam esse sola ratione separabilem; 8. Phys. 92. quæ per accidens se mouent esse corruptibilia; & 7. Met. in fine, ait, partes, quæ manent destructo toto esse elementares, & materiales, & 12. met. 39. docet nostram beatitudinem non esse perpetuam, & 3. Eth. c. 6. post mortem nihil boni, aut mali posse accidere; item 2. de Anim. 26. animam, ait, non posse sine corpore esse, & 3. de An. 39. phantasmate indigere ad intelligendum. Tandem sunt duæ authoritates clarissimæ, vna in 1. de Cœlo 136. vbi negat id, quod incipit esse, posse perpetuari; altera in 3. de Anim. 20. vbi ponit intellectum possibilem corruptibilem. Tum 2. principia apud Aristot. sunt mundi æternitas, & infiniti repugnantia, at supposita immortalitate dicendum, vel quod esset infinitum in actu, quia iam infinitæ hominum generationes præcessissent, quod repugnare etiam in rebus spiritualibus ostendimus disputat. 10. Physic. quia repugnat ex sua ratione formali infinita multitudo, & per accidens est, quod reperiatur in rebus corporeis, vel spiritualibus; vel dicendum, quod mundus non esset ab æterno contra ipsum Aristot. 8. Physic. & alibi. Tum 3. nihil absurdius in sententia Philosophi quam creationem de nouo, & temporaneam admittere, sed si animam immortalem poneret, necessariò creationem de nouo teneretur admittere, ergo &c.

161 Respon. ad 1. authoritates illas solum dubietatem Arist. concludere, præsertim, quia non tam clarè loquuntur, quin explicari possint; ad primas enim duas dicimus esse propositiones indefinitas, vel loqui de formis corruptibilibus idest corruptibilium, quomodo explicatur tertia; Ad 4. dicimus formam quoque esse elementum idest principium; vel quod ibi solùm erat sermo de principio materiali; Ad 5. & 6. loqui de beatitudine totius coniuncti non animæ. Anima non est sine corporis aptitudine, quia semper est pars; nec intelligit, dum est coniuncta, sine phantasmate; authoritas primi de Cœlo, nisi explicetur de eo, quod per se generatur, quale est compositum, vrget pro opposita parte, maximè quia videtur Aristot. vniuersaliter loquutus. Vltima explicatur de Imaginatiua, quam intellectum vocat propter propinquitatem. Ad 2. variæ sunt responsiones Doctorum; Ferchius cit. duas tradidit, prima est in sententia Arist. mundum non esse ab æterno; Secunda supposita mundi æternitate concedit transmigrationem animarum non quidem in corpora cuiuscunque speciei, vt Phythagorici asserebant, sed eiusdem speciei; itaut Deus quando communicauit esse toti vniuerso, concessit etiam esse plurimis animabus intellectiuis perpetuò duraturis, & cum è corporibus exeunt, iterum nouis corporibus vniuntur ex naturæ Lege, vt quæ prior exierit ex humano corpore, priùs reuertatur in corpus ordine circulari, qui ordo propriè similis est illi, qui obseruatur hic Patauij inter naues vulgo appellatas, *le barche della Velta*, dum Venetias pergunt, nequit enim vna nauis denuò iter facere Venetias versus, nisi priùs omnes aliæ propriam nauigationem expleuerint.

162 Sed quod prima responsio sit falsa de mente Aristot. ostendimus disputat. 1. de Cœlo numer. 37. & certè miramur qua fronte Ferch. audeat negare mundi æternitatem esse assertum Aristotelicum, dum Aristot. ipse ex professo tot rationibus comprobrarit, immò & demonstrasse putauerit, & deindè subtilissimus Præceptorum acriter carpsit, eo quod doceat. Arist. non manifestasse expressè propriam sententiam de animæ immortalitate, quia in re tam variè est locutus, vt quamplurimi non solùm dubium fecerint, sed etiam certum de mortalitate; verum vnusquisque abundat in proprio sensu. Secunda responsio iam fuit tanquam fabulosa refutata disp. 5. de Gen. q. 7. art. 2. Negligamus igitur has responsiones tanquam præ cœteris minùs peripatheticas, & meritò, quia & ipse Ferchius num. 96. negligit inquirere sententiam Doctoris subtilis. Responsio ergo est, vel quod numerus animarum non esset cathegorematicè infinitus, sed syncathegorematicè, vt diximus disputat. cit. vel quod æternitas mundi repugnat etiam supposita animæ mortalitate, vt disp. 14. Physic. ostendimus, vnde non mirum si ex æternitate mundi sequatur mortalitas animæ, aut infinitum in actu, ex falso enim nonnisi falsum consequitur.

163 Ad 3. dicimus, hoc argum. debere etiam solui ab Aduersarijs (nisi velimus dicere aliquod spirituale posse à materia educi, & dici materiale, quia à materia pendet, non quòd sit extensum, quòd an sit verum, alijs relinquimus iudicandum) nam tenendo, etiam animæ mortalitatem, cum propter spiritualitatem non possit educi à materia, non poterit ab aliquo agente creato fieri, sed à Deo, & cum non sit eductio, esset creatio. Hinc Scot. quol. 21. P. & seq. 2. d. 17. qu. 1. & 4. d. 43. q. 2. M. inquit. Arist. non minùs fuisse dubium de animæ rationalis desitione, quàm de inceptione, non enim suam expressit sententiam, solum dixit in 2. de Gen. anim. cap. 3. mentem extrinsecus accedere idest à Deo fieri, non explicando an per creationem, & per se producatur, an vero per accidens, hoc est ad productionem alterius. Quare subiungit Doctor, in sent. Aristot. animam non fieri

pro-

propria productione, sed per accidens ad productionem compositi, id enim per se fit, & propria productione, quod est ens subsistens, & solitariè, id verò per accidens, quod fit ad productionem alterius, & per se nullo modo terminat actionem agentis, sed terminat in alio; modo in sent. Catholicorum anima rationalis propria fit in productione, quia priùs terminat se actione, quam intelligatur vnita materiæ, vt supra diximus, vbi hanc terminationem explicimus per hoc, quod nullo modo præexigit ex sui natura materiam quoad esse, fieri, & conseruari; ideoque verè admittimus ipsam creari; datur quoque actio per se terminata ad compositum, tanquam ad aliquod completè subsistens. At in sent. Arist. debemus dicere animam fieri non per se, sed per accidens media quadam actione, quæ nec eductio propriè, nec creatio sit, non enim est eductio, quia non dependet à materia tanquam ex subiecto, quod necessariò præexigat in sua factione; neque est creatio, quia non ponitur actio Dei priùs ad animam terminata in se quàm materiæ sit vnita, & consequenter non fit propria actione, sed eo ipso quod terminat actionem, terminat vt in materia, non vt in se.

164 Neque inferas, ergo præexistit materiam in suo fieri, & consequenter educitur. Non sequitur, quia vt notat Doctor cit. ista non est propria præexigentia materiæ, sed potius coexigentia, & consequenter non est dependentia à priori, sed solùm quædam necessaria coexigentia amborum: & hoc quia secundum Arist. nouitas effectus totaliter dependentis à prima causa reduceretur in aliquam variationem ipsius causæ efficientis, qua ratione nouam creationem negauit, ne poneretur primum agens mutabile, ideò oportet assignari aliqua nouitas in causis secundis, propter quam effectus modò proueniat à prima causa, & non priùs; & talis in proposito erit nouitas receptiui, scilicet corporis organizati: ecce quomodo ista non est vera dependentia animæ à corpore tanquam à subiecto, & priori, sed potius vt à conditione sine qua non, & à concomitanti; & hac ratione illa actio non est creatio. Hæc omnia adinuenit Scotus, vt contradictionem saluaret in principijs Arist. & propter reuerentiam, quam illi profitebatur. Attamen citiùs alij se expediunt, vel quod Arist. creationem temporaneam admiserit saltim implicitè; vel quod dubius remanserit in decisione huius quæsiti de origine animæ, sicut & de ipsius definitione semper hæsitauit, quæ est opinio Scoti.

165 Videat ex his Ferchius, si opinio immortalitatis est consequens ad omnia principia Arist. vel aliquam includat repugnantiam, & si rationabiliter Doctor asseruerit Arist. dubium; quamuis enim expressè non docuerit animam mortalem, nunquam tamen soluit dubia emergentia ex immortalitate animæ, ex mundi æternitate, ex negatione infiniti, & ex negatione creationis temporaneæ, quod facere debebat; & certè minùs absurdum est imponere Arist. hanc hæsitationem, quam circulatione animarum, cum hæc circulatio sit æque impia, ac mortalitas animæ, vt diximus disp. 5. de Gen. qu. 7. art. 2. At inquit Doctor quol. 21. Q. habet hæc verba, *Quia certum fuit Aristotelem secundum sua principia posuisse animam intellectiuam esse à Deo immediatè, & ad hoc attingere potest ratio naturalis cum sit immortalis*, ergo per Scotum Aristoteles certò tenuit illam conclus. *Anima rationalis est à Deo immediatè* propter illud principiũ, *Anima rationalis est immortalis*, at certitudo conclusionis pendet ex certitudine principij, ergo multò magis Arist. fuit certus de illo principio, ergo non dubius; igitur vel Scotus sibi contradicit in 4. cit. vel in quol. mutauit sententiam.

Resp. Scotum ibi solùm asserere Aristotelem fuisse certum animam à Deo immediatè fieri, quod etiam nos asserimus, hoc autem dictum stat tam cum mortalitate animæ, quàm cum immortalitate, vt diximus; non tamen docere Arist. hoc sustinuisse propter illud principium sed addidit originationem animæ à Deo posse probari absolute per animæ immortalitatem, non quod hæc sit ratio euidenter demonstratiua, sed multum probabilis.

QVÆSTIO XI.

Explicatur secunda definitio animæ.

166 HAnc quæstionem breuiter expediemus, quia solùm continet quasdam difficultates. Arist. 2. de An. 24. secundam tradidit definitionem, dicens anima est *principium primum, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*; circa quam definitionem aliqua dubia examinabimus pro ipsius intelligentia.

Primum dubium est, an ista definitio sit vna, vel multiplex, & cui conueniat. Ægidius hic putat esse quatuor definitiones, quatuor genera animalium explicantes, & breuitatis tamen causa in vnam redactas. Simpl. autem vnicam esse putat, sed animæ rationali conuenire, quia nulli alteri animæ hæc omnia munera conueniunt; ita etiam Tatar. qu. 1. §. *secundò sciendum*. Vera tamen sententia affirmat esse vnam tantùm definitionem animæ in communi conuenientem; quod facilè probatur hac ratione, quia Arist. 2. de An. 12. ait non solùm dandam esse definitionem animæ, quæ sit conclusio; sed etiam inuestigandam esse aliam, quæ sit veluti causa, & notior, per quam prima demonstretur, ergo sicut prima definitio animæ in communi conuenit, ita secunda; aliter non posset prima per istam demonstrari; & sicut definitum vnum est, ita & definitio vnica erit. Pro solutione tamen obiectionis aduersæ explicanda erit hæc definitio.

167 Dicitur ergo primò, quod anima sit *principium*, scilicet internum, quæ particula datur intelligi, prout principium constituitur cũ ly *quo*, hoc est formale, & intrinsecum, per quod excluditur Deus, & Angeli, qui sunt principia externa. Secundò ponitur *primum*, ad differentiam potentiarum, quæ sunt principia quasi secundaria operationum, at anima est principium radicale, & primarium. Tertiò additur, *viuimus*, quod dupliciter sumi potest, primò genericè, vt est quid commune ad omnes operationes vitales; Secundò, specificè pro operationibus animæ vegetatiuæ, hic secundo modo sumitur, quicquid dicat Caiet. nam frustra aliæ particulæ ponerentur; tum quia deberet addi operatio vegetantis animæ, sicut & aliarum animarum operationes ponuntur. Aliæ particulæ explicant operationes graduum animatorum; & istæ non sumuntur copulatiuè absolutè, quia sic soli animæ rationali conueniunt; neque disiunctiuè idest anima est principium, quo vel viuimus, vel sentimus, &c. quia plures ex istis particulis eidem animæ conueniunt, & potiùs esset diuisio, quàm definitio, sed accipiuntur disiunctiuè cum copulatione ad præcedentes; vnde est sensus, anima est principium, quo vegetamus, vel etiam sentimus, aut quoque mouemur, vel tandem insuper intelligimus; quo pacto explicata definitio soli animæ in communi conuenit, quatenùs in ordine ad suas species consideratur; vbi prima definitio explicat animam in ordine ad corpus, non verò vt respicit species; estque rectè tradita, quia & soli animæ conuenit, & ipsam ab omni alio facit differre, explicatque naturam animæ perfectè, vt in ordine ad species, & operationes inferiorum consideratur.

168 Dices; hæc definitio ab Arist. appellatur propria, & specialis, ergo non conuenit animæ in communi. Tum 2. ex Arist. tex. 24 etiam corpus, & materia dicuntur principia, quibus viuimus, sentimus &c. ergo non facit ipsam differre ab omni alio. Tum 3. anima rationalis nec semper est principium vitæ, vt quando est separata, definitio autem semper conuenire debet; nec quando est coniuncta, est principium, *quo* intelligimus, sed *qua* intelligit, ergo &c. Tandem vnius rei vnica est definitio. Resp. primam definitionem dici communem, quia anima in se explicabatur per illam, hæc verò specialis, non quia alicui speciei conueniat, sed quia anima in communi in ordine ad species declaratur, & insuper quia per ipsam faciliùs colligi possunt singularum animarum definitiones, quàm ex prima. Ad 2. dicimus corpus excludi per ly primum, quia licet corpus sit, quo homo viuit, quia sine ipso nequit homo viuere, hoc tamen corpus habet ab anima, & ideo anima est primum principium vitæ. Ad 3. dicimus vel definitionem intelligi aptitudinaliter, quo sensu semper animæ conuenit, vel si actualiter; hoc ideo est, quia anima separata non esset physicæ considerationis; sed de hoc egimus in q. prox. Ad aliud dicimus, animam non esse vltimatè, *qua* intelligit, sed nos sumus, qui intelligimus vltimatè, quo pacto anima est principium *quo*, non *quod*. Ad vlt. non implicat idem pluribus definitionibus explicari, quarum quælibet sit in suo genere adæquata, sic se habet anima in proposito.

169 Secundum dubium est; an ista definitio sit quidditatiua, an verò descriptiua. Ad quod breuiter respondemus, præmittendo priùs, quòd in hac definitione duo includuntur scilicet principium, & operatio, & vtrumque dupliciter sumi potest; primò principium sumi potest radicaliter, fundamentaliter, & sic dicit entitatem, & essentiam animæ; Secundò formaliter, quomodo dicit relationem illam principij aptitudinalem, vel actualem ad operationes principiatas; operatio etiam dupliciter sumitur, primò vt effectus rei, à qua procedit; secundò, vt habet rationem finis; in quem res ordinatur, res enim est ob suam operationem 2. Cœli 17. & 9. Met. c. 9. auditum enim habemus, vt audiamus. Tunc respondemus ad quæsitum, quod si hæc definitio consideretur, vt traditur per principium primo modo sumptum, est quidditatiua, quia datur per propria prædicata essentialia, & quidditatiua; si vt traditur per principium secundo modo inspectum, est descriptiua, quia illa relatio, siue actualis, siue aptitudinalis est extra essentiam animæ. Si verò consideretur, vt tradita est per operationes primo modo captas, est quoque descriptiua, & accidentalis; vt patet, quia effectus est extra essentiam, imò consequitur essentiam animæ; attamen si secundo modo spectetur, tunc quamuis non dicatur propriè quidditatiua, quia finis non est de quidditate rei, est tamen vera definitio per propriam causam, & priori suo modo.

170 Ex his facilè solui potest aliud dubium, an per secundam definitionem demonstretur prima definitio, & quomodo. Et quidem quod demonstretur ab Arist. patet ex 2. de An. 12. vbi hoc proponit, scilicet aliam definitionem assignare, per quam prima demonstretur, & explicetur, adducendo exemplum de quadrato habente duas definitiones, quarum vna per alteram demonstretur, & in tex. 24. per hanc secundam definitionẽ demonstrat primam, & concludit. Quomodo autem illam demonstret, an à priori, vel à posteriori, sequitur ex iam dictis, si enim illa definitio consideretur, vt est per principium assignata, & hoc in primo sensu, sic est discursus à priori, quia data per veram causam; etenim causa, per quam anima est actus corporis; illudq. perficit, est, quia animæ competit ex natura sua esse principium operationum vitæ, & prius est esse in se, & ordo ad se, quam ad aliud; anima per propriam definitionem ordinatur ad corpus, per secundam in hoc sensu explicatam consideratur vt absolutior, & magis in se. Tum quia Arist. in tex. 12. ait velle secundam definitionem assignare, per quam, tanquam per causam primam demonstret, & assi-

gnat

gnat exemplum de definitionibus quadrati, quarum vna vt causa alteram demonstrat, hæc explicatio nobis magis placet. Idem quoque dicendum, si operationes secundo modo, & vt finis accipiantur; licet non videantur operationes propriè habere rationem finalis causæ, sed largè. At si principium secundo modo, & operatio primo modo sumatur, clarè patet esse discursum à posteriori, & ab effectu, prius enim est anima actus corporis, quam sit actuale, & formale principium operationum, & qui operetur sumendo tamen actum corporis pro fundamento; & ad Arist. dicunt aliqui sumere causam non quidem in essendo, sed in inferendo, quatenus effectus est ratio inferendi causam. At hæc acceptio causæ est verè impropria, cum confundat terminos, idcirco prima expositio est resolutior.

DISPVTATIO SECVNDA.

De potentijs, & actibus vitalibus in communi.

Explicuimus essentiam tam animæ in communi, quàm etiam specierum quoad aliqua prædicata, attamen quia viuens in tali esse constituitur per habere intrinsecum principium acquirendi sibi perfectionem non debitam illi ex vi generationis, idcircò post declarationem essentiæ animæ, quæ est principium viuentis essentialiter constitutiuum, de istis actionibus vitalibus est agendum; & quoniam actiones istas viuentia dicuntur exercere medijs potentijs vitalibus, rationabiliter de vtrisque potentijs scilicet, & actibus disputationem instituimus.

QVÆSTIO PRIMA.

An potentiæ distinguantur ab anima, & quomodo.

1 ADuertendum ex Scot. 2. d. 16. G. quod potentia dupliciter sumi potest, primò pro formali, quomodo dicit relationẽ principij ad principiatum, & in hoc sensu non loquimur de ipsa in præsenti; secundò, pro materiali, & denominato, & est proximum fundamentum illius relationis, quod scilicet est immediatum principium operationis animæ. Hæc autem potentia ex eodem Scoto in 4. d. 10. q. 7. A. & d. 45. qu. 2. A. & d. 45. q. 3. M. alia est organica vt sunt omnes potentiæ animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, quæ organis vtuntur, & hæc dupliciter sumi potest, vel pro toto coniuncto ex perfectione animæ, forma mixtionis constituente organum corporis, quod totum includit, vtrumq. essentialiter, sic potentia visiua dicit organum oculi, & perfectionem animæ illud informantem; vel sumitur partialiter, & inchoatè, quo sensu dicit illam animæ perfectionem, qua ad visionem cum organo concurrit. Aliæ dicuntur inorganicæ, vt sunt intellectus, & voluntas sermo in præsenti non est de organicis completis, clarè enim patet vt sic ab anima realiter distingui, & separari, manet namq. anima rationalis, & non totum coniunctum, & sic de alijs, sed de organicis partialibus, & inorganicis.

In hac quæst. sunt quatuor sententiæ, duæ extremæ, & duæ mediæ. Prima extrema ponit distinctionem realem inter animam, & potentias, asserens istas esse accidentia quædam de secunda specie qualitatis. ita Thomistæ omnes, quos ex recentioribus sequuntur Conimbr. 2. de An. c. 3. q. 4. Zabar. de facult. an. c. 4. Contar. de An. q. 2. Fons. 5. met. c. 5. q. 1. sect. Suar. disp. 18. Met. sect. 3. Auersa q. 47. sect. 1. Ruu. tr. de potent. in gen. q. 1. Moris. disp. 5. de An. q. 11. Amicus 2. Phys. tr. 12. de causa effic. q. 10. Tol. 2. de An. q. 9. Val. 1. p. disp. 6. q. 3. Mol. q. 45. art. 1. & alij. Secunda opinio extrema nullam distinctionem agnoscit inter animam, & potentias, sed eandem animam, aiunt, immediatè, & per se omnes operationes efficere, & vt concurrit, v. g. ad intellectionem, nuncupatur intellectus, vt ad volitionem voluntas, &c. ita Nominales omnes, quos sequuntur Hurt. dis. 4. de An. Arriaga disp. 3. Lessius lib. 2. de sum. bono c. 8. n. 48. Daod. 2. de An. digress. 14. Prima media sententia docet potentias animæ vegetatiuæ, quæ sunt generatiua, nutritiua, & augmentatiua, identificari cum anima, potentias vero sensitiuæ, & intellectiuæ, esse realiter distinctas; tribuitur Dur. 1. d. 3. p. 2. qu. 2. D. Bon. ibid. & sequitur Suar. lib. 2. de An. c. 1. Secunda media sententia est Scoti 2. d. 16. q. vn. qui solùm distinctionem formalem agnoscit inter animam, eiusque potentias; sequuntur Scotistæ, præsertim Regentes Parisienses 2. de An. q. 1. in q. 4. collaterali.

ARTICVLVS I.

Potentia non distinguuntur realiter ab anima.

2 HÆc conclusio primò probari potest omnibus rationibus, quibus disp. 7. Phys. qu. 6. art. 2. & 3. ostendimus substantiam esse immediatè actiuam, tum alterius substantiæ, tum etiam accidentium. Deinde probari potest authoritatibus, nam in lib. de spiritu, & an. qui Augus. tribuitur, vel saltem Hugoni Victorino c. 4. habetur de potentijs animæ esse quidem proprietates diuersas, sed essentia vna, & D. Aug. serm. 3. de temp. tr. 25. in Ioan. & 10. confes. c. 14. Bern. serm. 11. in Cant. asserunt animas, & potentias vnum esse inter se. Nec valet Recentiorum responsio, hos Patres scilicet ita fuisse locutos, non propter identitate, sed ob intimam coniunctionem animæ cum potẽtijs, & inseparabilitatem in operatione. Non valet, quia quantumcunque sint inseparabiles inter se nunquam tamen possent vnum dici in essentia, si distinctionem admittunt realem. Idem quoque colligi potest ex Arist. vbicunque de istis potentijs indiscriminatim loquitur confundens illas cum anima, sed quia authoritates istæ non sunt ita claræ, quin aliquam admittant explicationem, vel extorsionem, idcirco ad rationes accedimus.

Ratione prob. Scoto cit. anima est per se principium intellectionis, & volitionis ergo hos actus non producit per potentias realiter distinctas, antec. patet, aliter si per accidens concurreret, iam per accidens mereretur, peccaret, beatificaretur, &c. quod est falsum; conseq. prob. quando actus primus per accidens conuenit alicui actus secundus etiã per accidens tribuitur eidem, ergo si potentiæ, quæ ponuntur actus primus intellectionis, & volitionis, sunt accidentia realiter distincta ab anima, per accidens conueniunt animæ, & consequenter intellectio, & volitio, quæ sunt actus secundi, per accidens prouenirent ab anima.

3 Negant conseq. & ad probat. aiunt potentias non esse accidentia per accidens conuenientia animæ, sed per se, quia se habent ad modum passionum, suntque instrumenta, quibus vtitur anima ad exercendas vitales operationes; vnde potentiæ per se dependet ab anima in operari tanquam à principio principali. Sed contra, ex hoc potiùs deduci deberet animam immediatè cõcurrere ad actus influxu distincto ab influxu potentiarũ, & consequenter frustra ponerentur istæ potentiæ distinctæ realiter ab anima, tũ quia si anima concurrit immediatè, nonnisi influxu immanenti, cum sit vitalis, ergo actus in seipsa reciperentur, ergo potentiæ, quæ verè ponuntur recipere actus, non distinguuntur realiter ab anima; assumptum prob. quia si potentiæ sunt instrumenta animæ, influxus ipsarum erit instrumentalis, si anima est causa principalis, influxus animæ erit quoque principalis, ergo erit ab influxu potentiarum distinctus, idem enim influxus nequit esse instrumentalis, & principalis, quia simul esset perfectior, & imperfectior, vt disp. cit. arguebamus. Tum quia si potentiæ sunt principia instrumentalia, & anima non ageret, nisi medijs potentijs, iam anima esset causa instrumentalis, seq. prob. quia causa principalis *qua* agit per rationem formalem *qua* principalem, & si hæc ratio non esset principalis, sed instrumentalis, causa non diceretur principalis, sed instrumentalis, ergo anima præter influxum potentiæ debet habere proprium distinctum ex seipsa immediatè.

4 Accedit etiam, quod animam vti potentijs tanquam instrumentis vel dicit aliquam actiuitatem immediatè in anima respectu actus, & attinentem ad genus causæ efficientis, vel dicit simplicem sustentationem potentiarum, quatenus potentiæ naturaliter petunt recipi, & inhærere ipsi animæ; si primum, habetur intentum scilicet animam immediatè agere, non mediò realiter distincto; si secundum ergo actus liberi non possent animæ imputari ad laudem, aut vituperium, sed solummodò voluntati, prob. sequitur illi principio per se imputantur actus liberi, quod ita concurrit ad illos, vt possit non concurrere; quod si necessariò, & naturali modo se habet, non imputarentur illi; sed anima quo ad substentationem potentiarum naturali modo se habet, imò nec in genere causæ efficientis, sed tantùm materialis, ergo si dicitur causa actuum, quia vtitur potentijs, & talis vsus solùm consistit in illa substentatione, quæ est merè naturalis, nec pertinens ad genus causæ effectiuæ, sed materialis, non erunt actus liberi imputabiles ipsi animæ, sed soli voluntati. Tum quia si per impossibile voluntas esset separata, & peccaret, hoc peccatum non tribueretur animæ, sed voluntati, quamuis voluntas etiam vt separata diceretur instrumentum animæ, ratio est, quia anima non concurreret ad peccatum, sed sola voluntas, ergo licet sit vnita, neque anima diceretur causa peccati, prob. quia per vnionem anima concurrit materialiter erga voluntatem, non efficienter.

5 Secundò, probari potest ratione desumpta ex ipsomet Suarez sect. 5. videmus ex nimia vnius potentiæ attentione circa propriam actionem impediri operationem alterius potentiæ, & debilitari, sic oculus, quamuis speciem visibilem in se recipiat, si tamen anima non attendit, non fit visio, ergo anima immediatè concurrit ad actiones vitales,

tales, non medijs potentijs realiter distinctis, conseq. prob. quando duo principia realiter inter se differunt, & non sunt contraria, vnum non impeditur ab altero in operando; quare si adest illud impedimentum, erit, quia anima per se ad omnes vitales actus concurrit. Dices, hoc prouenire ex defectu spirituum vitalium, qui necessariò ad actus requiruntur, vnde si ad vnam potentiam confluunt, destituunt alteram. Sed contra, quia illi spiritus non casu in tanta copia ad illam potentiam fluunt, aliter non esset maior ratio cur potiùs ad istam, quàm ad illam pergant; ergo hoc prouenit ex aliquo principio vniuersali, & intrinseco, a quo taliter moueantur, quod erit anima. Dices quoque cum Auersa qu.48. sect.2. hoc prouenire, non quia anima immediatè concurrat, sed ob intimam coniunctionem, & subordinationem potentiarum, & ob limitationem animæ, nequit enim anima simul nimis intensa exercere operationes; sicut nos etiam diximus disp. præc. n. 82. dum ostendimus ex hoc medio non inferri vnitatem animæ in homine. Contra, quod verè, & physicè influit in actus secundùm ipsum non est anima, sed potentia, quæ quantumuis sit animæ coniuncta, adhuc non subordinatur alteri potentiæ; v. g. visiua non est anima, sed potentia, quæ quantumuis sit animæ coniuncta, adhuc non subordinatur alteri potentiæ; v. g. visiua non subordinatur auditiuæ, ergo ex nimis intensa actione visiuæ potentiæ non debet impediri actio auditus, quia limitatio pertinet ad virtutem actiuam, quæ non esset anima, sed potentia, exemplum verò de vnitate animę in homine non ad propositum, quia verè vna anima subordinaretur alteri animæ, & consequenter operationes vnius ad operationes alterius; at in proposito istæ potentiæ solùm ab anima tanquam à communi tertio, & indifferenti dependerent, non ex se inuicem.

6 Accedit principaliter, quod potentiæ animæ vegetatiuæ non possunt esse accidentia, quia habent substantiam pro termino, accidens autem nequit attingere productionem substantiæ, vt fusè probatum est disp. 7. Phys. cit. Tum quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, nulla autem necessitas cogit multiplicandi has potentias tanquam realiter distinctas, quia rationes aduersariorum non solùm sunt solubiles, vt ipsimet Aduersarij fatentur, præcipuè Suarez, & Vasq. imo, & retorqueri possunt, vt videbimus. Huc etiam spectant rationes, quibus Nominales omnem distinctionem auferunt vt in seq. art. à fortiori enim vrgent distinctionem realem.

Contrà hoc assertum instatur primò authoritatibus Sacræ Script. & Patrum, nam Lucæ 10. dicitur, ***Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua & totis viribus tuis***, vbi per vires intelliguntur potentiæ, quæ distinctæ ponuntur ab anima; hinc D. Dion. de Cęlest. Hierarch. c. 11. distinguit in Angelis virtutem, & operationem à substantia Angeli ad differentiam simplicitatis diuinæ, sed in Deo istæ potentiæ formaliter distinguuntur, ergo in Angelis, & anima realiter distingui debent, aliter nulla differentia; idem habet D. Aug. 6. de Trin. c. 6. & D. Ansel. de concord. grat. & lib. arb. c. 19. ait, quòd potentiæ sic sunt in anima, sicut in corpore membra; Boet. in li. diuis. inquit animam diuidi in potentias, sicut totum in partes virtuales. Accedunt authorit. Arist. nam 3. de An. t. loquens de intellectiua inquit ***De parte autem anima***, &c. & 1. Eth. c. 6. ait, quemadmodum in corpore est visus, sic in anima est mens, & alias in alio; quæ omnia non possunt esse vera sine reali distinctione, nam pars, & membrum realiter à corpore distinguuntur, & à toto: & in lib. de mem. & remin. c. 10. vocauit memoriam passionem, & habitum, quæ pertinent ad prædicam. qualitatis, vnde non solùm à Philosophis, verum etiam à Dam. in sua Logica hæ potentiæ ad secundam speciem qualitatis scilicet naturalem potentiam, vel impotentiam reducuntur.

7 Resp. primam authorit. non esse ad propositum, quia sequeretur, potentias se solis agere, & animam quoque, imò diuersos actus exercere; quare sensus est, Deum amari debere absque scissione, vt ait Glos. & super omnia velut ait Lyranus in c. 6. Deut. per animam intelliguntur potentiæ internæ, per vires intelliguntur externæ; vel solùm colligitur distinctio formalis, quam solùm conuincunt authoritates Dion. & Aug. nec vrget, quod in Deo adsit etiam hæc formalis distinctio, nam in Deo hæc distinctio est sine compositione, ideoque stat cum summa simplicitate, at in nobis est cum compositione, quæ excludit perfectam simplicitatem; & hæc est ratio, cur Patres per istam distinctionem quærunt Deum à natura rationali distinguere; cum additur, quod sunt partes, &c. respondet Scot. lit. F. & M. quòd non debet intelligi in rigore, quia pars non est eiusdem essentiæ cum toto, & altera comparte, quando totum est ætherogeneum, vt est corpus, estque pars prior origine toto, at istæ potentiæ secundùm S. Aug. q. de Tri. c. 5. & n. 2. adductum sunt eiusdem essentiæ, & vna includit totam essentiam animæ, neque sunt priores anima: quare inquit Doctor, erit sensus, quod sint partiales perfectiones formaliter distinctæ, & paritas currit quo ad distinctionem ex natura rei repertam inter corpus, & membra, & inter animam, & potentias, illa tamen est realis, illa formalis. Idem dicimus ad Arist. in 3. de An. quamuis explicari possit de anima intellectiua, quæ est pars subiectiua animæ in communi, nō de intellectu. In 1. Eth. comparatio non est quo ad distinctionem, sed quo ad officia, sicut enim visus regit totum corpus ostendendo pericula, estque principalior inter sensus externos, sic mens, vt vtramque potentiam rationalem complectitur regit totam animam, estque principalior potentia. In lib. de mem. & remin. Arist. memoriam vocauit passionem, & habitum, quia memoria dicit dun, intellectum scilicet cum specie intelligibili, propter quam habitus, & passio vocari potest. Et tandem per naturalem potentiam, & impotentiam, ait Doctor, non debere intelligi ipsasmet potentias, sed potius facilitatem, & difficultatem vtendi illis, vt diximus in Logica.

8 Secundò, secundùm omnes Theologos in anima reperitur imago Trinitatis, & perpetuò, sed in Trinitate sunt tria realiter inter se distincta in vnitate essentiæ, ergo ita in anima, sed hæc tria non possunt esse actus, quia non semper manent, ergo erunt potentiæ. Tum 2. quod recipit magis, & minùs, non est substantia, ex dictis disp. 5. de Gen. q. 5. art. 2. sed istæ potentiæ ex Aug. 15. de Trin. cap. 13. recipiunt magis, & minus; & ex Scot. 4. d. 49. q. 14. H. potentia animę tam visiua, quàm motiua intenditur in Beatis, ergo &c. hinc D. Ansel. de casu diab. cap. 8. inquit, quòd istæ potentiæ, & si non sunt substantiæ, non sunt tamen nihil. Tum 3. potentia ad operandum præsupponit essentiam vltimò terminatam, atque completam per actum essendi quem prius respicit, quam operationem, ergo potentia est accidens, nam quicquid aduenit enti iam completo in sua essentia, & per suam subsistentiam, est accidens ipsius. Tum 4. nulla substantia est immediatè actiua, sed quælibet medijs accidentibus agit, vt patet inductione; elementa enim localiter mouētur per grauitatem, & leuitatem, & ad inuicem agunt per primas qualitates, vnde dicebat Arist. lib. de sensu, & sensil. c. 2. ignem non agere quatenus ignem, sed quatenus calidum, idem in mixtis apparet, magnes enim trahit ferrum per qualitatem virtuale, quæ ferro per contactum communicatur; in viuentibus quoque opera animæ vegetatiuæ fiunt mediante calore, opera sensitiuæ medijs organis corporeis; idem in causis celestibus conspicitur, agunt enim medio motu, & lumine, ergo cum istæ potentiæ sint animæ concessæ à natura ad operandum, erunt accidentia.

9 Resp. ad 1. ex Scot. cit. quod in anima perpetuo non est imago Trinitatis formaliter, sed tantum virtualiter, quia potentiæ non distinguuntur realiter formaliter verò est, quatenus anima est sub actibus suis. Ad 2. dicimus non potentias, sed habilitates, & facilitates earum suscipere magis, & minus, vt loco ibi cit. diximus; Scotus verò cautè est ibi intelligendus, cum enim dicit virtutem animæ intendi, non loquitur de intensione intrinseca, vt fit in calore per additionem noui gradus, sed extrinseca per remotionem impedimenti ex parte corporis quamuis videatur loqui de prima; hoc enim est, quia quodcunque dicatur, saluatur adhuc ratio, cur velocior erit motus in Beatis, & perfectior visio; hinc disiunctiuè loquitur dicens, quod modo in anima virtus non est sufficiens ad motum, hoc est, vel quia est impedita à corpore, vel quia in se est diminuta. D. Ansel. vel intelligitur formaliter, quia istæ potentiæ non sunt substantia, sed aliquid substantiæ; vel conditionatè tantum loquitur, vt inferat, quod non sunt nihil. Ad 3. neg. antec. prius enim habet natura omnia, quæ sunt illi realiter identificata, quam subsistere dicatur quia subsistentia est realiter distincta; concedimus autem essentiam prius respicere actum completum, & perfectum essendi quàm operationem; sed ex hoc solum sequitur quòd priùs debet dici subsistens, quam operans, non tamen quam potens operari dicatur. Ad 4. neg. assumptum, vt dictum est disp. 7. Phys. cit. & ad inductionem illam concedimus substantias agere medijs accidentibus dispositiuè, vt in exemplis adductis in generatione elementorum, at postea se ipsis producere formam substantialem; agunt etiam medijs accidentibus aliquos effectus accidentales, vt est localis motus, & similia, non tamen id est vniuersaliter verum, vt disp. cit. q. 6. art. 3. diximus, & in proposito præsertim de potentijs, cuius disparitatis ratio assignatur in probat. conclus.

10 Tertiò, anima definitur per actum, ergo si est immediatum operandi principium, sicut semper est actus, sic semper operaretur, quod est falsum. Tum 2. actus, non est immediatum principium recipiendi actum, anima est actus, ergo non potest immediatè recipere operationes, quæ sunt actus. Tum 3. anima est actus corporis, sed intellectus non est actus corporis ex 2. de An. 11. ergo inter se realiter differunt, conseq. patet, quia si essent idem realiter, non posset anima absque intellectu informare. Tum 4. actus, & potentia debent proportionari inter se, ergo si actus harum potentiarum saltim sensitiuæ, & intellectiuæ est accidens potentię quoq. erunt accidentia nam substantia non est proportionata, sed nimis distans. Tum 5. si hæ potentiæ essent realiter identificatæ cum anima, iam reperirentur in rationali à corpore separata, sed hoc est falsum, quia sic anima separata posset videre, phantasiari, sentire, &c.

Resp. ad 1. ex Scot. neg. paritatem consequentiæ, quia causa formalis non potest carere suo actu, sed bene causa efficiens, vt patet, hinc solum sequitur, quòd anima, quandiu est in corpore actu est principium potens operandi, sicut actu semper informat; aliter quia intellectus secundum ipsos est actus animæ, quam informat, & in quam recipitur, etiam semper intelligeret. Ad 2. negat Doctor maiorem, quantitas enim recipit qualitates & substantia omnia accidentia, & tamen tam quantitas, quam substantia sunt actus. Ad 3. Scot. 4. d. 43. q. 2. K. quod cum dicitur, intellectus est separatus, est nullius corporis actus, &c. debet intelligi in ordine ad operationes, scilicet quod quatenus est propriæ operationis principium, non est quædam potentia organo alligata, vt cæteræ sensitiuæ, non negatur tamen quin entitas illa realis, quæ est intellectus, sit corporis forma scilicet anima rationalis; attamen quia intellectus dicit principium operandi in anima, & istud prin-

principium præscindit à quolibet organo, idcirco absolutè dicitur, quod intellectus non est forma corporis, ad hanc autem diuersitatem sufficit formalis distinctio, vt etiam notat Scot. 2. d. 16. B. Ad 4. si valeret, nullum accidens à substantia proueniret, vnde nec potentiæ essent ab anima, nec substantia secundum ipsos produceretur ab accidentia; satis igitur anima intelligitur proportionata per illas potentias, quæ ad illos actus sunt ordinatæ, proportio enim requisita non est in entitate, nisi in causis vniuocis, sed in actiuitate, vt verè effectus contineatur in virtute actiua causæ. Ad 5. vera est conseq. de potentijs organicis incompletis, vt dicunt illos gradus perfectionales, quæ non nisi virtualiter dicuntur materiales, & extensæ in anima rationali, non tamen de potentijs organicis completis, quæ verè sunt extensæ, & materiales, & destruuntur ad corruptionem totius, vt adnotauimus num. 1.

11 Quartò, minus sunt eadem illa, quorum vnum non includitur in alio, imò est totaliter extra ipsum, quam illa, quorum vnum est de intrinseca ratione alterius, sed potentiæ animæ ita se habent, vt vna non includatur in alia, nec in essentia animæ, partes verò sunt de intrinseca ratione compositi substantialis, & tamen distinguuntur realiter à toto secundum Scotum, ergo multo magis potentiæ ab anima, & inter se debent realiter distingui. Confirm. nulla creata entia possunt inter se magis identificari licet sint eadem in tertio, quam faciant relationes originis in Deo, quæ cum essentia sunt idem realiter, inter se verò realiter differunt, ergo potentiæ, quamuis essent cum anima realiter eadem, inter se verò erunt realiter diuersæ; assumptum prob. quia quod aliqua formaliter distincta realiter identificentur, prouenit secundum Scotum ex perfectione illorum infinita, vel saltim vnius extremi, sed nullum creatum potest esse perfectius relationibus originis, ergo &c.

Resp. neg. antec. si illa, quæ ad inuicem non se includunt, identificentur in tertio, imo ex hoc, quod aliquid essentialiter includitur in alio, deducimus, quod sit essentialiter idem illi, quæ identitas essentialis stat cum reali distinctione, vt de toto, & partibus diximus disp. 5. Phys. at potentiæ, quamuis formaliter non se includant, sunt tamen realiter vna res, & vna essentia cum anima. Ad confir. resp. ex Scot. 2. d. 8. qu. 4. in fine explicando ma. nam vel loquitur de rebus in suis formalitatibus acceptis, quomodo ab illa vnione in tertio præscindunt, & sic concedimus maiorem cum probat. quia vt sic nullam habent rationem identitatis, cum nullum sit formaliter infinitum, vel loquitur de illis, vt includunt illam vnionem in tertio, & sic est falsa, quia propter illam vnionem realem non possunt realiter manere distincta, vt remanent relationes originis in Deo, quia illud tertium creatum non est ita illimitatum, vt essentia diuina, & ideo non potest sibi realiter identificare aliqua permanentia adhuc realiter distincta. Dices, illud tertium creatum non est formaliter infinitum, ergo non habet, vnde possit sibi aliud identificare. Resp. duplex est identitas realis, vna perfecta, qua scilicet aliqua etiam præscindendo ab vnione, & in abstracto vnum de altero adhuc prædicatur, & ad istam requiritur infinitas; altera imperfecta, qua licet aliqua identificentur, quia non sunt duæ res, sed potiùs formalitates, & realitates, attamen vt ab vnione præscindunt, & in abstracto non valent de se inuicem prædicari, vt rationalitas, & animalitas, & ad hanc non requiritur infinitas in altero extremorum.

12 Quintò, impossibile est vnum, & idem realiter, & si formaliter diuersum, esse eiusdem rei productiuum, & non productiuum, receptiuum, & non receptiuum, sed intellectus est productiuus intellectionis, & receptiuus eiusdem; non autem voluntas, hæc enim est productiua volitionis, & eiusdem receptiua, ergo &c. maior prob. ideo calorē, & frigus dicimus esse distincta, quia producibile ab vno non est ab alio producibile, & corpus est à spiritu realiter distinctum, quia receptibile à corpore recipi nequit à spiritu. Tum 2. intellectus mouet voluntatem ad agendum, ergo est realiter ab illa distinctus, sicut mouens, & motum. Tum 3. sicuti accidentia materialia se habent ad eorum principia, & subiecta, ita accidentia spiritualia ad sua principia, & subiecta, sed impossibile est, quod vnum realiter licet formaliter plura, producat, & non producat albedinem, recipiat, & non recipiat illam, ergo &c. Tum 4. magis arguitur esse distincta illa, quorum vnum est productiuum alicuius, & receptiuum; non alterum, quam illa, quæ possunt idem producere, & recipere, sed duo intellectus possunt eandem intellectionem producere, & recipere, & tamen sunt realiter distincti, voluntas autem nullatenus potest producere, & recipere intellectionem, ergo &c.

13 Resp. hæc argumenta, quæ à Nominalibus conficiuntur contra Scotum, magis contra ipsos concludere asserentes eandem animam re, sed ratione tantum diuersam esse eiusdem rei productiuam, & non productiuam, receptiuam, & non receptiuam; idcircò neg. maior, ad saluandam enim contradictionem non necessariò requiritur non identitas realis, vt patet in omnibus formaliter distinctis, quæ diuersa possident attributa; ad probat. dicimus ex Scot. 2. d. 1. qu. 6. B. quod distinctio per operationes est distinctio à posteriori, vnde prius res est ex se talis naturæ, quam dicat ordinem ad actum secundum, non ergo rectè semper infertur realis distinctio ex diuersitate operationis, sed solum distinctio principiorum quoad proprias rationes formales, calor verò, & frigus, corpus, & spiritus ex proprijs rationibus sunt ex se incompossibilia in eodem, ideo sunt realiter distincta, non sic intellectus, & voluntas, ac aliæ potentiæ. Ad 2. vnò ex hoc cap. Hur. & Arriaga inferunt identitatem formalem vt in seq. art. vbi etiam respondebimus huic rationi. Ad 3. dicimus animam esse proprium, & verum receptiuum intellectionis, & volitionis, sed intellectionis mediante intellectu, volitionis mediante voluntate; sicut enim intellectus, & voluntas sunt rationes producendi, ita & recipiendi; & in hoc sensu intelligi debet dictum Scoti, intellectus recipit, & producit intellectionem, non anima quia v. g. ipse est ratio, qua anima producat, & recipiat; cum ergo dicitur impossibile est quod idem realiter producat, & non producat intellectionem, vel est sermo de principio *Quod*, & concedimus, anima enim non potest dici, quod recipiat, & non recipiat intellectionem; vel est sermo de principio *Quo*, & negamus, quia stat, quod vnum sit ratio productiua, & receptiua vnius, & non alterius, absque, eo quod realiter distinguantur. Ad 4. similiter dicimus, quod procedit de principijs *Quo*, non *Quibus*, quales sunt potentiæ, tum quia Petrus, & Paulus realiter differunt, conueniunt verò in ratione formali, at relatio creaturæ ad Deum, item passio sunt realiter cum Petro, & Paulo identificata, & tamen alia est ratio formalis vnius, alia alterius; quare deducitur tantum in suis rationibus formalibus magis differe, si à tertio, in quo identificantur, abstrahatur, quàm duo intellectus inter se. Istæ tamen rationes propriè spectant ad tractatum de identitatibus, & distinctionibus, quia faciunt contra distinctionem formalem in communi de quo in Met. pro nunc vide disp. 1. Log. q. 5. art. 2. in explicatione distinctionis formalis.

14 Tandem arguit Ioan. de S. Th. q. 2. de An. art. 2. & est fundamentum Thomist. potentiæ specificantur ab operatione, sed operatio cuiuslibet substantiæ creatæ est accidens, quia adest, & abest, etiam illa, quæ ad substantiam terminatur, ergo quælibet potentia actiua substantiæ erit accidens; maior est Arist. vt dicemus q. 4. min. patet, conseq. prob. hoc est specificari ab actione, ac dicere intrinsecum ordinem ad illam, ergo si actio est accidens, etiam potentia erit accidens; Prob. conseq. quia substātia nequit ab actione specificari, quia in se, & in sua specie, & quidditate non pendet ab actu secundo, qui est accidens, quod necessariò supponit totam substantiam completam, cum ab illa sustentetur; hinc potentia est ignobilior actu, quia ordinatur ad illum. Tum quia illæ potentiæ recipiunt habitus realiter distinctos, intellectus habitum fidei, voluntas habitum charitatis, qui habitus, separantur, ergo & potentiæ, quæ per tales habitus operantur, realiter inter se distinguuntur.

Resp. concedendo potentias specificari ab actibus, non quidem in sensu Thomist. quod ab actibus accipiant differentias essentiales, sed à posteriori, ordo enim ad actus non est de quidditate potentiæ, vt dicemus q. 4. non implicat autem substantiam dicere ordinem ad accidens in hoc sensu, sicut essentia dicit ordinem ad passiones, & potentias, quæ in sent. Thomist. sunt accidentia realiter distincta; hinc non sequitur potentias præsupponere actus, & esse imperfectiores actibus; imò si potentia esset actu imperfectior, non posset illum producere, sed alia causa principalior requireretur. Ad confirm. sicut eadem essentia animæ in se recipit potentias per Thomistas realiter distinctas, & mediatè actus, & habitus harum potentiarum, ita secundùm nos eadem essentia animæ medijs potentijs formaliter distinctis recipit actus, & habitus realiter distinctos, vt diximus ad præcedens. Alias rationes vide disp. 7. Phys. quæst. 6, artic. 2. & 3. contrà primam conclus.

ARTICVLVS II.

Potentiæ distinguuntur formaliter ab anima.

15 HÆc conclusio est præcipuè contra Nominales, Hurt. & Arriagam, & alios solam rationis distinctionem agnoscentes inter animam, & potentias; eamque docet Scot. 2. d. 16. cit. & prob. primò authoritatibus adductis art. præced. nam D. Aug. 10 lib. de Spir. & An. c. 4. & 13. loquens de potentijs animæ, ait *proprietates quidem multa sunt, sed essentia vna*; quæ authoritas nequit explicari de anima, quatenus sub diuersis actibus existit, vt ait Rubionus, quem sequitur Hurt. nam vt sic non potest anima dici proprietas, sicut neque vt sic vna essentia, imò realiter anima, vt sic à seipsa differt, & essentialiter, sicut homo albus, & homo niger reduplicatiuè loquendo differunt essentialiter, & specie; intelligitur ergo de ipsis potentijs formaliter. Accedit authoritas Ansel. de casu diab. cap. 8. referente Scot. cit. sup. A. dicentis, quod potentiæ istæ, & si non sunt substantiæ istæ, & si non sunt substantiæ non sunt tamen nihil, vbi non est sermo de ipsa anima vt, est sub actu, quia sic non dicitur propriè potentia, quæ actum antecedit, sed de ipsis potentijs formaliter, quæ propriè non sunt substantia, sed aliquid substantiæ, vt etiam ait D. Aug. tract. 15. in Ioan. de intellectu, quod non est anima, sed aliquid animæ; faciunt etiam aliæ authoritates quibus Thomistæ probant distinctionem realem.

Secundò, probat. ratione; potentiæ animæ tam inter se, quàm in ordine ad animam fundant prædicata contradictoria, ergo actualiter ex natura rei distingui debent, conseq. patet ex dictis disp. 5. Log. q. 5. art. 2. dum distinctionem formalem dari probauimus; antec. prob. potentiæ dicuntur communiter originari ab anima, & fluere, etiam præscindēdo ab actibus, itē anima dicitur corporis forma ex 2. de Anim. 11. non tamen intellectus, aliæ potentiæ dicuntur organicæ, aliæ inorganicæ, & quod fortius est, voluntas, est potentia libera, intelle-

ctus

ctus potentia naturalis, ergo nequit idem principium esse intellectus, & voluntas, Prob. conseq. liberum, & naturale sont primæ differentiæ diuidentes principium actiuum in communi, vt fusè ostendit Scot. p. d. 2. q. 7. M. & quol. 16. art. 2. & 3. ex Arist. 2. Phys. 49 vbi diuidit causam actiuam in naturam, & propositum idest in naturalem, & liberam, ergo nequeunt eidem principio conuenire. Tum quia esse principium naturale est esse ex propria natura determinatum ad agendum, esse verò liberum est esse sui ipsius determinatiuum, vt dicemus disp. 7. ergo nequit anima omninò in se indistincta circa idem obiectum dici principium naturale, & liberum antecedenter ad actus, aliter esset determinata, & non determinata, quod contradicit.

16 Resp. Rubionus 2. d. 17. q. 2. posse idem principium respectu diuersorum esse naturale, & liberum, non respectu eiusdem, vt voluntas diuina ad intra est principium necessarium, ad extra liberum, voluntas creata respectu volitionis est principium liberum, at quando concurrit ad intellectionem sui ipsius, naturaliter concurrit; idem dicendum de obiecto, quòd respecto intellectionis est principium naturale, at respectu volitionis est principium liberum, sicut libera est volitio, ita anima respectu volitionis est libera, respectu intellectionis est naturalis.

Contrà, primæ differentiæ alicuius generis nequeunt vllo pacto alicui simul conuenire nec respectus eiusdem, nec respectu diuersorum, vt patet de rationali, & irrationali, sed naturale, & liberũ sunt primæ differentiæ principij actiui, ergo &c. Tum quia intellectus, & voluntas sunt circa idem obiectum, non circa diuersa, vt suo loco dicemus, ergo adhuc vrget argumentum contra ipsum. Accedit, quod ratio libe-ri non est ratio principij naturalis, & vtraque ratio in anima reperitur antecedenter ad actus, ergo debent in ipsa actualiter distingui, conseq. patet rationibus illis, quibus distinctio formalis ostẽditur in Log. loc. cit. Confirm. ex Scoto p. d. 8. q. 4. G. vbi de essentia diuina loquitur; aut anima alio modo se habet ad productionem volitionis, quàm se habuit ad productionem intellectionis, aut nõ; si primum, ergo habetur aliqua distinctio inter intellectum, & voluntatem; si secundum, ergo volitio; & intellectio erunt eiusdem rationis, quia idem manens idem natum est facere idem. Dices, animam, vt respicit intellectionem dici intellectum, vt volitionem, dici voluntatem, Contra vel est eadem omninò ratio hoc, quod est esse intellectum, vel voluntatem, vel est diuersa; si primum, viget argumentum, si secundum, vel hæc diuersitas dicit illos respectus ad actus, & hæc non sufficit, quia illi respectus non sunt rationes agendi; vel dicit rationes diuersas agendi formaliter, & habetur propositum. Vide Scot. cit. & d. 13. D. & in 4. d. 46. qu. 3. ad 2. princip. vbi ostendit, quod nulla realis diuersitas effectuum potest saluari per diuersitatem rationis in causa, sed requiritur necessariò diuersitas, saltim formalis; hæc ratio magis firmabitur in responf. ad. 1.

17 Nec exempla adducta aliquid valent, nam voluntas diuina, tam ad intra, quàm ad extra liberè agit, licet ad intra necessario, ad extra contingenter. Voluntas creata in ratione obiecti terminatiuè ad intellectionem concurrit, non motiuè, quia sicut est substantia identicè, ita immediatè non mouet, sed anima est illa, quæ mouet ad sui intellectionem, & suarum potentiarum; hinc voluntas diuina; quia respectu intellectus creati mouet in ratione obiecti, saltim cum essentia concurrit ad motionem, mouet liberè. Obiectum tandem si ad volitionem concurrit actiuè, de quo disput. 7. non nisi naturaliter concurrit, volitio tamen dicitur simpliciter libera propter causam principalem, scilicet voluntatem, quæ libera est. Vide Lichet. p. dist. 1. quæst. 4. respondendo ad Ocham, & malè ibidem à Bargio reprehenditur dicente voluntatem vt potentiam esse liberam, vt obiectum esse naturalem, iam enim curreret argumentum aduersariorum.

Dices; hæc ratio tantùm probat intellectum, & voluntatem distingui inter se, non tamen vt est vniuersalis, quia aliæ potentiæ sunt naturale, non liberæ, ergo istæ saltim ab anima non distinguuntur. Respondemus, vtique hanc rationem peculiarem esse quoad illam diuisionem principij in naturale, & liberum, quæ fusius examinatur in Theologia, & disp. 7. aliqua dicemus, attamen de alijs potentijs posset idem quoque ostendi, quatenus habent inter se aliquam diuersitatem, suppositis præcipuè illis authoritatibus, quod potentiæ fluant, originentur ab anima, & se habeant veluti partes, vel passiones. Benè tamen est verum, quod non adsunt rationes conuincentes, & necessariæ; hinc Scot. in 2. d. 16. lit. I. ait, istam viam scilicet negando omnem distinctionem formalem inter potentias, & animam sustineri posse, si saluari aliquæ authoritates possent, quæ ponunt, quod potentiæ exeunt, & fluunt ab essentia, & huiusmodi. Omninò tamen videtur ponenda distinctio inter animam, & intellectum, ac voluntatem, & inter intellectum, & cæteras potentias, etiamsi istæ non dentur ab anima distinctæ; quia anima est principium informans respectu hominis, intellectus verò non dicitur hominem informare. Neque dicas cum Rub. sensum huius propositionis esse intellectum non esse formam informantem corpus idest anima, quatenus est principium intellectionis est principium alicuius operationis inorganicæ, & à corpore abstrahentis. Non valet, quia non solum est verum intellectionem à corpore abstrahere, sed etiam intellectum antecedenter ad operationem, ergo intellectus non dicet animam cum respectu ad intellectionem, quia anima etiam secundum gradum intellectiuum est forma informans corpus.

18 Remanet igitur, quod formaliter distinguantur ab anima; quod explicat Scotus, & probat, quia potentiæ vnitiuè dicuntur in anima contineri, ergo non sunt omnino idem animæ, quia secundum Dion. de diu. nom. cap. 8. continentia vnitiua non est eorum, quę sunt omninò idem, quia illa non vniuntur, nec est eorum, quæ manent distincta ea distinctione, qua fuerunt distincta ante vnionem, ergo quæ sunt vnum realiter, manent formaliter distincta. antec. patet, quia anima vegetatiua, & sensitiua, quæ reperiuntur in brutis, dicuntur contineri in rationali, & in ipsa vniri. Notat verò, quòd ista vnitiuè contenta, alia sunt de natura continentis, vt sunt prædicata quidditatiua, alia verò subsequuntur naturam continentis, & quasi posteriora, vt sunt passiones subiecti, & potentiæ, non quod potentiæ sint veræ, & formaliter passiones, quia sic tantum dicerent aptitudinem, & relationes aptitudinales, sed sunt realitates quædam realiter cum anima identificatæ, quibus anima proximè dicitur potens operari, & ab ipsa emanant ad modum passionis à subiecto. Ex quibus inferas etiam inter se potentias formaliter distingui.

Contra arg. 1. ex Rubion. nulla est necessitas ponendi talem distinctionem, Prob. quia non multiplicitas actuum specie distinctorum, quia Sol eadem virtute calefacit, & desiccat, nec in alijs substantialibus formis multiplicantur istæ potentiæ; nec diuersitas agendi naturaliter, & liberè, organicè, vel inorganicè, &c. quia anima est agens principale horum actuum, istæ potentiæ sunt instrumentales, ergo eadem anima secundum propriam essentiam (quomodo dicitur agens principale) aget naturaliter, liberè, organicè, inorganicè, ergo frustra adessent distinctæ potentiæ. Confirm. secundùm Scotum anima est beatificabilis immediatè, quantò enim ordinatum ad finem immediatius attingit finem, tantò nobilius est, ergo si aliqua forma imperfectior attingit seipsa finem absq. media potentia, vt patet in alijs formis substantialibus, & in accidentibus, idem de anima dicendum. Accedit, quod sicut res intelligibilis se habet ad intelligibilitatem, ita res intellectiua ad intellectiuitatem, sed res intelligibilia seipsa est talis, non medio aliquo formaliter distincto, ergo &c.

19 Resp. neg. assumptum, & ad probat. dicimus Scot. in p. d. 26. ad 2. princ. esse dubium, an quælibet substantia sit principium actiuum seipsa, an verò per aliquam perfectionem identicè contentam, sicut dicimus de anima; attamen in p. d. 13. N. respondendo ad argum. Adami clarè ait, tunc debere multiplicari principia agendi in aliqua re, quando effectus distincti ab illa re prouenientes requirunt ex suis rationibus aliquam priorem distinctionem in principijs, vt est in proposito, quia agere naturaliter, & liberè sunt duo oppositi modi agẽdi, & ideo nequeunt eidem omninò conuenire absque aliqua distinctione; cum ergo aliæ substantiæ naturaliter agant, non est necessaria illa multiplicatio rationum formalium agendi, vt est necessaria in anima; hinc etiam diximus, non esse necessariam distinctionem potentiarum sensitiuarum ab anima, quia quælibet naturaliter agit, nisi ad saluandas authoritates illas, quare ad primam probat. negamus paritatem de sole, & anima propter istam rationem; Ad 2. dicimus potentias istas non esse in rigore instrumenta, quia hæc non attingunt terminum principalis agentis ex disp. 8. Phys. q. 7. & distinctus est influxus agentis principalis ab influxu instrumenti anima verò immediatè non agit in intellectionem vt principalis causa, nec intellectu instrumentaliter, sed potiùs potentiæ sunt rationes agendi in anima, quare concedimus eandem animam agere naturaliter, & liberè, non tamen secundùm eandem rationem, sed secundum diuersam, quæ diuersitas à parte rei debet reperiri ad saluandam contradictionem.

20 Dices, secundum Scot. 4. d. 46. q. 3. cit. nequit diuersitas effectuum saluari, nisi per diuersitatem saltim ex natura rei in causa, non per diuersitatem rationis, ergo vel quælibet substantia aget medijs potentijs, vel nulla. Tum quia quando vna substantia producit vnum effectum, vel aliter se habet, ac quando produxit alterum diuersæ rationis, vel non; si secundum, ergo non potest causare diuersos effectus, vt supra dicebamus; si primum ergo diuersæ potentiæ erunt in substantia, & tamen Scotus in dist. 13. cit. concedit omnia attributa immediatè emanare ab essentia, non per alias potentias.

Resp. Scot. loqui de effectibus necessariò postulantibus diuersitatem in causa, & inquit, quod ista diuersitas non sufficit, vt sit rationis; modo tales effectus sunt illi, qui diuersis modis petunt produci inter se incompossibilibus, nec ad vnum tertium reducibilibus, vt est producere liberè, & naturaliter; at quando effectus sunt eodem modo producibiles possunt ab eodem omninò principio illimitato produci, maximè si est liberum, vt est voluntas, quæ respectu eiusdem obiecti potest volitionem, & nolitionem elicere; vel si est principium per simplicem emanationem, vt est essentia respectu passionum, tunc enim statim in omnes passiones erumpit, nec tempore antecedit; at quando est principium per veram productionem, estque naturale, vtiq. requiritur aliqua determinatio, per quam producat, & non aliud, talis autem in Sole est diuersitas materiæ, in anima diuersitas organum (sustinendo, quod aliæ potentiæ non sint distinctæ) in intellectu diuersitas obiecti, & speciei intelligibilis. Ad aliam probat. patet, quòd principium per emanationem, vt est essentia respectu attributorum, & ex eo quòd eodem modo petũt emanare, & essentia est radix ex propria ratione, non diuerso modo se habet; neg. verò

conseq.

consequ. quia essentia se habet vt principium illimitatum, & potest vt sic ad plura se extendere. Nota tamen, quod Scot. in p. d. 13. H. in illa additione videtur fauere huic opinioni Nominalium.

Ad 1 confirmat princ. argum. dicimus animam immediatiùs debere finem attingere, sed possibili modo, at implicat animam sine potentijs agere ex dictis; nec paritas de alijs formis vrget, quia anima est talis naturæ propter sua illimitationem in modis agendi; neque hoc dicit imperfectionem; quia etiam dicimus Deum medijs potentijs producere, non per solam essentiam; vnde quod taliter agat, nec est propter perfectionem animæ, nec propter imperfectionem, sed quia est talis naturæ, imò propter eius perfectionem scilicet propter illam illimitationem in modo agendi. Ad 2. negamus paritatem, & quia obiectum semper naturaliter concurrit, non liberè, & quia essentia animæ est corporis forma, quod intellectui non conuenit.

21 Secundò, arg. ex Hurt. idem principium debet esse immediatè intellectiuum, & volitiuum, ergo intellectus, & voluntas ex natura rei non distinguuntur; antec. prob. principium volitiuum debet moueri per actualem repræsentationem obiecti, nil enim volitum, quin præcognitum, sed non potest sic moueri, nisi in se recipiat intellectionem, ergo &c. Minor prob. intellectio non repræsentat obiectum, nisi illi potentiæ, cui immediatè vnitur, sicut quælibet forma communicat suum effectum formalem subiecto, cui vnitur; tum quia si Petrus debet excitari ad amorem alicuius obiecti, parum refert, quod reperiatur in Ioanne cognitio illius obiecti, nisi ex illa cognitione alia generetur in Petro. Confirm. voluntas potest velle, & nolle obiectum, at non potest hos actus elicere, nisi cernat in obiecto rationem boni, & mali, à quibus moueatur ad electionem, ergo &c.

Resp. ex dictis, cum communiter dicitur intellectus intelligit, voluntas vult, sensum esse, animam secundùm rationem intellectiuam intelligere, & secundùm rationem volitiuam velle, itaut ipsa anima est, quæ immediatè intelligit, & vult immediatione causæ, non verò immediatione rationis agendi, quæ ratio non est realiter distincta, aliter ageret mediatè mediatione causæ, sicut calor aquæ, vel ignis; tunc ad argum. distinguimus antec. debet esse immediatè intellectiuum, & volitiuum idest per eandem rationem formalem, negamus, nō per aliquid realiter distinctum, sed per seipsum realiter, concedimus; & ad probat. dicimus impropriè dici voluntatem moueri ab intellectu, propriè verò est anima, quæ vt intelligens mouet seipsam vt volens; imò ex hoc deducitur nostra conclusio, quia si vt intelligens mouet seipsam vt volens, non potest ratio intelligendi esse eadem cum ratione volendi, aliter secundùm eandem rationem moueret, & moueretur; vnde concedimus totum argumentum loquendo de principio *Quod*, non verò de principio *Quo*. Ad confirmat. per idem dicimus, arg. probare de principio *Quod*, non de principio *Quo*; imò cum voluntas vt voluntas sit potentia cæca, non potest ipsi formaliter competere intelligere, sed tantùm realiter identicè.

22 Contrà, anima in tantùm dicitur agere, in quantùm potentia agit, non è contra potentiæ ideò agunt, quia anima agit, ergo anima nequit mouere voluntatem ad volendum, sed in vult, quod voluntas amat, ergo & si anima habeat in se intellectionem, non idcircò voluntas mouebitur ab ipsa, ergo ipsa voluntas debet cognoscere, vt possit velle; prob. ista vltima conseq. quia per intellectionem in intellectu existentem non potest moueri; quia non est voluntati vnita, neque ex hoc quod intellectio vltimatè est in anima, vt dictum est. Resp. argum. vrgere Thomistas ponentes distinctionem realem inter animam, & potentias; nos verò dicimus animam propriè, & immediatè concurrere ad actus, quia non mediat alia causa, & solùm dicuntur mediare potentiæ tanquam rationes formales agendi realiter identificatæ, hinc intellectio realiter in anima recipitur per intellectum vt per rationem formalem recipiendi.

Tertiò, ex eodem; ex hoc quòd potentiæ sint in eadem anima radicatæ, non sequitur per hoc, quòd actus vnius repræsentet obiectum alteri, ergo & si intellectus, & voluntas sint in eadem anima, non ob id intellectio, potest voluntati repræsentare obiectum; antec. prob. tactus etiam reperitur in alijs sensibus, quia est per totum corpus diffusus, & tamen non percipit obiectum illorum; item sensus internus ab externo dependet in operando, & tamen præter vnionem in anima requiritur, quod internus recipiat ab externo speciem sensibilem, ergo voluntas præter radicationem in anima cum intellectu, debet aliquid recipere ab intellectu, vt operetur, quod nequit esse, nisi intellectio. Tum 2. anima cum specie impressa est causa adæquata intellectionis, ergo non indiget aliqua potentia media, antec. prob. illa est causa adæquata, cui omnes formalitas effectus possunt attribui, modò in intellectione reperitur spiritualitas, & vitalitas, & ratio imaginis obiecti; quæ omnia non excedunt animam cum specie impressa, ergo &c. Tum 3. anima, & potentiæ habent eandem definitionem, ergo sunt idem formaliter; antec. prob. potentia ex 9. Met. est principium agendi, item anima definitur, quod sit principium intelligendi. Tum 4. sicut materia prima absq; alio medio recipit formam, & dicitur esse in potentia passiua, sic anima seipsa absque alio addito poterit esse actiua.

23 Resp. ad 1. si sint radicatæ solùm vnione subiectiua, sicut accidentia plura in eodem subiecto, concedimus totum argum. quod valde vrget Thomistas; si verò sint radicatæ vnione identitatis realis, negamus antec. & ad illas probationes dicimus sensus illos esset inter se realiter distinctos, sumuntur enim vt sunt potentiæ adæquatæ; hinc est, quòd alia vnio requiritur, quilibet enim est causa principalis proprij actus, at intellectus, & voluntas tantùm formaliter distinguuntur, & solùm sunt rationes agendi, non causæ principales. Vel dicendum cum Scot. 2 d. 3. q. 10. L. negando paritatem quia potentia appetitiua, quia non est cognitiua, non est nata habere obiectum præsens aliter, ac sit præsens potentiæ cognitiuæ propriæ, & correspondenti appetitiuæ, secùs est de potentijs cognitiuis etiam subordinatis, quia cum quælibet sit cognitiua, & alterius generis, quælibet etiam nata est habere obiectum sibi præsens secundùm proprias præsentialitates, seu species. Ad 2. si sumitur anima in seipsa, prout excludit omne aliud realiter distinctum concedimus, si vt excludit omne formaliter distinctum, negamus, quia anima vt sic est indifferens ad agendū naturaliter & liberè hinc ad producendam intellectionē debet ab aliquo determinari, quæ sit ratio agendi naturaliter, talis est intellectus. Ad 3. dicimus animam esse principium primum *Quod*, potentiam verò *Quo*. Ad 4. posset retorqueri, quia potentia materiæ est quid distinctum formaliter à materia; negamus adhuc paritatem, quia recipere formas non requirit diuersos modos recipiendi, sicut producere intellectionem, & volitionem.

24 Tandem arg. ex D. Aug. de Spir. & An. c. 4. & 13. vbi ait, *Anima secundùm sui operis officium varijs nominibus nuncupatur, dicitur namque vitalis, dum vegetat, spiritus, dum contemplatur sensus, dum sentit, animus, dum sapit, ista tamen non differunt in substantia, sicut in nominibus, quoniam omnia ista anima vna est*; idem asserunt D. Bern. serm. 11. in Cant. & Isid. lib. 11. Ethimol. Item Arist. 1. de An. 64. ait, hominem operari anima, quod repetit 2. de An. 49. & 50. & 1. de An. 65. intellectum vocat substantiam; & 2. de An. 9. inquit, si oculus esset animal, potentia visiua esset eius forma, vnde sæpè sæpiùs confundit istas potentias cum anima. Tandem Scotus in 2. d. 16. parum ante B. docet animam esse immediatum principium operandi; & lit. D. ait animam esse immediatum actuum susceptiuum.

Resp. omnes istas authoritates innuere tantùm realem identitatem animæ cum potentijs, sic D. Aug. est eadem anima realiter, quæ varijs nominibus appellatur quibus non correspondet diuersitas essentiæ, & rei, sed tantùm proprietatum, vt ibid. se explicat, anima verò dicitur principium operandi, & susceptiuum immediatum ab Arist. & Scoto, quia ipsa est immediatum *Quod*, tamen debet habere rationes formales agendi, & recipiendi, quæ sunt potentiæ, & propter istam identitatem realem sæpè anima pro potentijs accipitur, & è contra. Quæ rationes, & authoritates valde vrgent Thomistas.

QVÆSTIO II.

Quid sit actus vitalis.

25 Accipiendum est pro quæst. intelligentia, actus vitales esse in duplici differentia, aliqui enim sunt imperfecti, vt generatio, nutritio, augmentatio, & motus localis, vel progressiuus, alij verò sunt perfecti, vt actus cognoscitiui, & appetitiui sensuum tam externorum, quàm internorum, & potentiarum inorganicarum intellectus scilicet, & voluntatis. Actus primi generis faciliter declarantur, in his enim debemus distinguere terminum acquisitum, & ipsam acquisitionem, vel actionem, terminus enim vel erit compositum substantiale, vt in generatione, vel pars substantiæ viuentis, vt in nutritione, vel vbi vt in motu progressiuo, actio verò erit ipsa generatio, nutritio, vel motus; quæ omnia in Phys. disp. 15. & in lib. de Gen. disp. 8. fuerunt explicata. Solùm addere debemus, quid dicat vitalitas in ipsis, quod quidem ex dictis disp. præced. q. 2. planius patebit principiū intrinsecum acquisitiuum propriæ perfectionis non debitæ ex vi generationis; vitalis in istis actionibus dicet hoc est prouenire a tali principiò intrinseco; sicut libertas in actu primo est indifferentia principij ad elicere, & non elicere aliquem actum, ita libertas in actu secundo erit respectus actus producti à tali principio, quatenus poterat produci, vel non produci; vt disp. 7. dicemus.

26 Difficilius tamen explicantur actus secundi generis, etenim Prima opinio asserit huiusmodi actus non esse nisi receptionem ipsam specierum obiectorum in potentijs, vt receptio speciei visibilis in oculo est ipsa visio, auditus est receptio speciei soni in aure, intellectio receptio speciei intelligibilis in intellectu, &c. citantur pro hac opinione Gotfr. quol. 4. Ægid. quol. 3. qu. 12. Suess. lib. 5. de intellectu c. 9. & in lib. de sensu agente. Tol. 2. de An. q. 12. & alij. Secunda opinio satis communis apud Thomistas ponit actus istos in actione potentiarum de genere actionis consistere quam actionem aliqui dicunt non habere terminum, sed ad obiectum immediatè terminari; alij solummodo quando obiectum est absens ponunt qualitatem aliquam esse terminum per istam actionem productum, quæ dicatur species obiecti expressa, at quando obiectum est præsens potentiæ, nullum terminum productum ponunt; demum alij vniuersaliter istum terminum requiruntur. Tertia, satis frequens apud Recentiores ponit istos actus consistere in illa qualitate à potentia per veram productionem producta; addunt tamen aliqui, ad hoc vt vitalis dicatur, includere formaliter actionem istam, & passionem, itaut intelligere v. g. formaliter dicat hæc tria actionem potētiæ producentis, qualitatem productam, & passionem, seu receptionem illius qualitatis in potentia; ita Hurt. disp. 6. de Anim. sect. 1. & 2. quibus ex parte adhæret P.

Fa-

Faber.theor.78. in fine docens intelligere formaliter consistere in receptione intellectionis in potentia, idem enim iudicium de alijs actibus est faciendum.

27 Dicimus primò ad actum vitalem non sufficere receptionem speciei in potentia, sed requiri quoq. actionem ipsius potentiæ vitalis Conclusio est ferè communis, & colligitur ex Scot. quol.13. & 1.d.3. q.7.E.& seq.prob.ex D.August.9.de Trin.c.vlt.& 2.de Trin.c.5.dicente cognitionem, & visionem gigni ex obiecto, & potentia, & ex Arist. 2.de An.36.& 37.vbi ait animam in genere causæ efficientis concurrere etiam ad operationes sensitiuas, & de sensu, & sensibil. c.2. inquit sensibile facit agere sensum, & 9.Met.16.distinguens actionem in immanentem, & transeuntem, ad primum reuocat visionem, fælicitatem animæ, speculationem, & similia, qui ait, recipiuntur in eodem principiom, non merè passiuum. Secundò prob. ratione Scoti, quia stante sent. Aduersariorum sequeretur primò, quod nunquam posset intellectus falsũ cognoscere, vel opposito de nouo assentiri, quia species semper repræsentat obiectum naturaliter, sicuti est, & eodem modo semper informat. Secundò non possent de nouo causari discursus, propositiones, secundæ intentiones, reflexiones, &c. quia species illa, cum sit causa naturalis, statim causabit, quicquid potest producere, ergo habet causare omnem cognitionem possibilem; & quia intellectus potest in infinitum supra se reflectere, vel supra suos actus produceret infinitas intellectiones. Tertiò, eodem modo quilibet intelligeret, si species esset eiusdem rationis, nec daretur vnus altero perfectius intelligens, quia illa informatio est relatio, & eiusdem rationis, & tamen experimur tam in sensu, quam in intellectu posito eadem repræsentante (inquit Doctor lit.H.) perfectius quempiam intelligere, si attentius, & magis conatur ad intelligendum; imò propter magnum conatum quandoque potentia sensitiua læditur; hæc autem attentio arguit potentiæ concursum actiuitatem. Quartò, tolleretur libertas ab homine, quia aliquid non dicitur liberè recipere formam aliquam, nisi quia liberè potest illam producere. Quintò, in Angelis nonnisi à Deo causaretur noua intellectio, quia iam ipsi tenent non recipere species, nisi à Deo.

28 Tertiò, principaliter arguit Doctor, quia in oculo dormientis causatur species, recipitur, si oculis apertis dormiat, nam tunc potest quis in pupilla imaginem propriam inspicere; similiter in aure species soni recipitur, aliter inquit Doctor, non excitaretur a vehementi sono, & tamen nulla fit sensatio, vt patet. Tum quia species etiam manent in potentijs, absque quod potentiæ vitaliter operari dicantur, ergo præter receptionem speciei requiritur aliqua actio potentiæ. Tum quia viuens à non viuenti distinguitur penes principium actiuum actus vitalis, non penes receptiuum, vt diximus disp.præced.q.2. Tum quia potentia appetitiua non recipit in se species obiectorum, vt suo loco dicemus, ergo sufficienter assignatur ratio actus vitalis per receptionem speciei. Et tandem totus hic discursus confirmari potest ex eodem Scot. cit. quia Deus in ratione vitæ vniuocatur cum viuentibus creatis, & actus vitalis diuinus cum actu vitali creato, sed in Deo non reperitur illa receptio speciei, ergo &c.

27 Dicimus secundò per istam actionem produci terminum aliquem de prima, vel tertia specie qualitatis includentem tres respectus, duos ad potentiam scilicet producti ad producens, & recepti ad recipiens, & tertium ad obiectum, ad quod tendit vt ad terminum, diciturque respectus tendentiæ, vel attingentiæ. Quoad omnes partes est Scoti cit. quem ferè omnes recentiores sequuntur, quos citat. & sequitur Artiag.disp.6.de An.sect.2. Prima pars prob. actio propria, & vera est causalitas agentis, estque relatio de prædicamenta relationis, vel actionis ex dictis in Log. & in Phys. disp. 7. ergo nequit dari sine termino, sicut nec relatio sine extremis, nec causa in actu sine effectu, ita Scot. p.d.27.q.1.F. in qua conclusione aliqui discrepant, vt Auersa quæst.58.sect.3.dicens illum terminum seipso produci a potentia, non media actione. Sed hæc discrepantia prouenit ex diuersitate principiorum, sustinet enim actionem non esse relationem, sed modum aliquem absolutum, de quo egimus locis cit. sufficit in præsenti, quod verè admittat illum terminum productum de prædicamento qualitatis; iterum tamen agemus disp.6.q.5.art.2. Similiter, quod asserunt aliqui Thomistæ, actionem immanentem non necessariò semper aliquem habere terminum, quamuis ad prædicamentum actionis pertineat, patet ex dictis in Logica, quod sit falsum, tangetur disput.6. q.3.art.1. actio enim immanes si pro operatione accipiatur, non pertinet ad prædicamentum actionis, in quo relatio agentis ad passum collocatur; si verò pro relatione productionis huius operationis, patet falsitas ex dictis.

30 Secunda pars quod scilicet ille terminus sit de qualitatis prædicamento, prob. à Scot. 1.d.3.q.6.V.& quol.13. art.3. inductione, quia non est substantia, adest enim, & abest; nec quantitas, quia hæc tantùm in corporibus, & etiam in non viuentibus, reperitur, actus autem vitalis reperitur solùm in viuentibus, & etiã in spiritualibus, nec est habitus, situs, quando vel vbi propter eandem rationem; nec est actio, aut passio, quia hæc non per se accipiunt esse, sed per ipsa aliud dicitur accipere, esse, nam actio est secundum quam in id, quod subicitur, agere dicimur, ergo nõ potest esse actio, nisi aliquod subiectum patiatur, sed nihil patitur, nisi moueatur recipiendo in se aliquam nouam formam, ergo ista noua forma non potest esse actio, sed accipit esse per actionem. Nec potest esse relatio, quia terminus à potentia vitali productus est vltima perfectio ipsius secundum Arist. 1. Eth. c. 9. & 12.Met.51.& ex Aug.1.de Trin. c.penult. vbi habet visio est tota merces, sed nulla relatio potest esse vltima perfectio potentiæ vitalis, ergo &c. Min. prob. quia vltima perfectio maximè appetitur etiam appetitu naturali, at relatio non appetitur, sed fundamenta appetunt, quare concludendum est esse in prædicamento qualitatis in prima, vel tertia iuxta dicta in Logica.

31 Tertia pars, quod fundet illos tres respectus, potest colligi ex quol. cit. & in 1.d.39.l. quæ probatur, & explicatur simul, actus enim ille producitur à potentia, & in potentia recipitur, vt patet, ergo dicet ad illam relationes producti, & recepti. Insuper actus vitalis cognoscitiuus, & appetitiuus respicit proprium obiectum, non tantum vt causam, quando obiectum potest concurrere ad causandum actum, quomodo dicet relationem producti ad producens, verùm etiam vt terminum, in quem tendit, vnde sine illo nequit intelligi, quia potentia verè per actum percipit vitaliter obiectum, in illud tendit, illi intentionaliter vnitur, & circa illud operatur, hinc rectè dicetur actũ dicere relationem attingentiæ ad obiectũ, quæ relatio distincta est ab illis duab. vt patet, quia est ad diuersos terminos formales. Ex quibus deducitur potentiam ab actu tripliciter denominari scilicet productiuam, receptiuam, & operatiuam; productiuam, vt actiuè concurrit ad actum, receptiuam, vt in se recipit illum, operatiuam, quatenus per actum vitaliter percipit, & attingit obiectum.

32 Dicimus 3. actus vitalis, in intellectio, auditio, visio, &c. non potest intrinsecè, & formaliter dicere aliquem ex illis respectibus, nec qualitatem illam cum aliquo, vel omnibus respectibus, sed tantũ illud absolutum includens in nobis respectus illos. Conclusio. quoad omnes partes colligitur ex dist.39.cit.quol.13.ferè per totum; & prob. primò tota simul; quia actus vitalis in communi est vniuocus viuenti creato, & increato; sed in Deo actus vitalis, qualis est intelligentia ingenita, & volitio improducta, & essentialis, solùm dicit entitatẽ absolutã de ratione formali absq. aliquo respectu, non enim dicit respectum producti, & recepti, vt communiter concedunt Theologi; nec attingentiæ, quia iste respectus nequit in Deo esse realis; sed tantum rationis, cum etiam creaturas intelligat, & velit, ad quas nequit realiter referri ex dictis in Logica, actus verò vitalis vt sic dicit aliquid reale, ergo in nobis etiam dicet quid absolutum. Secundò, prob. singillarim; prima pars, quod non dicat aliquem respectum, patet ex dictis in præced. conclus. tum quia relatio propriè est forma mortua, & necessariò insurgit, at actus vitalis, est, qui constituit viuens in esse viuentis in actu secundo, & aliquis actus, scilicet voluntatis est formaliter liber, ergo &c. Secunda pars, quod non dicat aggregatum ex absoluto, & respectiuo, patet ex illa generali ratione, quod nulla relatio nec transcendentalis potest esse de essentia absoluti, vt diximus in Logica; aliter esset ens per accidens.

Respondet Hurt. §.73. quod ens per accidens est duplex, vel quod est ex rebus diuersorum prædicamentorum, & sic concedit actum vitalem esse ens per accidens, vel quod est ex duobus se essentialiter non connotantibus, & sic negat esse ens per accidens, quia verè qualitas actus connotat respectus illos. Hæc tamen respõsio confundit significatum formale cum per se connotato; communiter enim ens per accidens dicitur illud, quod non habet vnam essentiam, quæ nequit fieri ex rebus diuersorum generum, & in hoc sensu loquimur, aliter etiam ex subiecto, & accidente ex extremis, & relatione fieret vnum per se, quia vnum connotat per se aliud: vide disput.6. quæst.3. art.1. Quòd tandem in nobis illud absolutum includat respectus, patet ex dictis in præced. conclus.

33 Dicimus intrinsecè; & formaliter duplici ratione; primò, quia si spectetur actus vitalis quatenus vitalis secundùm id, quod exprimitur à nobis pro statu illo, sic vitalis actus dicet illam tendentiam in obiectum, cum enim vltimæ differentiæ rerum pro statu isto nos lateant, non possumus assignare quidditatiuè differentiam vltimam constituentem qualitatem illam in esse vitalis actus, sed illam circumscribimus per respectum tendentiæ ipsius potentiæ in obiectum per actu, quo prius informata illi vnitur, & intentionaliter copulatur; possemus tamen dicere, quod operatio vitalis est intentionalis perceptio, vel possessio obiecti, & vitalis quædam formalitas absoluta contrahens illam qualitatem vt differentia ad genus vitalis actus, quasi per modum cuiusdam transitus intentionalis potentiæ viuæ in obiectum, illud percipiendo, vel possidendo, si est appetitiua. Secundo, quia si vitalitas accidentaliter sumatur, sic dicet respectum actus producti ad potentiam viuam producentem, sicut enim potentia viua dicitur talis, etiam vt producit actum illum in seipsa ex dictis disp. præced. q.2. sic actus vt ab illa proueniens vitalis potest denominari, quatenus ab aliquo viuo, vt viuo procedit; attamen hæc vitalitas non est intrinseca, & essentialis actui, vel saltim non est realiter identificata, quia vt dicemus in seq. q. potest sine ista reperiri; non potest tamen esse sine respectu transcendentali ad obiectum; idcirco vitalitatem intrinsecam & essentialem per respectum tendentiæ ad obiectum explicamus, non per respectum ad potentiam producentem.

34 Ex his colligitur primò, quod vitalitas potentiæ potest dici, quod consistat in actuali elicitione proprij actus, quæ fundamentaliter dicit entitatem potentiæ, formaliter relationem producentis ad productum, vt est in omnibus causis effectiois; & ratio est, quia proprium viuentis est acquirere sibi nouam perfectionem, vt sæpè dictum est, & habetur a Scot. quol.13. FF. & hanc vtilitatem si libuerit,

po-

poteris cum Ariaga appellare vitalitatem physicam, quia exercetur media causalitate physica.

Colligitur 2. hoc quod est vitaliter operari in potentia non dicere respectum producentis, vel recipientis actum, sed potius tendentiam illam potentiæ in obiectum medio actu vitali quo vnitur obiecto, percipit illud, & illi intentionaliter copulatur, licet in nobis productio, & receptio præsupponatur; quod ostenditur, quia producere v.g. intellectionem non est intelligere vt docet Scot. cit. & 1.d.3.qu.7. Y. sicut esse formaliter album non est producere albedinem, sed illam in se habere; tum quia potentiam intelligere, audire &c. est ipsam respicere obiectum, at vt productiua, non respicit obiectum, sed actum, ergo vt sic non dicitur formaliter operari, tum quia potest actus vitalis à Deo produci, vt dicemus q. seq. per quem actum posset potentia in obiectum tendere; & tandem quia vitaliter operatur intellectus diuinus, & tamen respectu intellectionis ingenitæ non dicitur productiuus. Deinde vitaliter operari neque est recipere actum, nam ex Scot. 1. d. 39. cit. recipere de sua ratione formali dicit imperfectionem vnde remouetur à Deo, at vitaliter operari dicit perfectionem de sua ratione formali; tum quia hoc quod est recipere est quid mortuum, vnde cuilibet subiecto etiam non viuo conuenit; quapropter vitaliter operari erit potentiam modo viuo per actum respicere obiectum, illud percipit, illique vnitur, quod quidem nil aliud est nisi tendentia actus in obiectum. Verum est tamen, quod sicut hæc tendentia in actu ex se dicit entitatem absolutam, sed vt explicatur à nobis dicit respectum; sic potentiam tendere in obiectum medio actu ex se dicit entitatem potentiæ, quatenùs per entitatem actus absolutam intentionaliter transit in obiectum, illudque percipit, at secundùm id, per quod à nobis explicatur, dicet potentiam per respectum tendentiæ fundatum in actu respicere obiectum, & circa illud operari, & hæc vitalitas cum eodem Ariaga vocari poterit intentionalis. Tandem in nobis prærequiruntur ad vitalitatem operatiuam, seu intentionalem respectus productionis, & receptionis, vt diximus, sed cum hoc discrimine, quod productio non necessariò simpliciter prærequiritur, quia potest actus a Deo infundi in potentia, vt dicemus; at receptio necessariò præexigitur in nobis, quia vt potentia operetur vitaliter debet actum in se habere.

35 Contra 1. conclus. arg. anthorit. D. Aug. 2. de Trin. cap. 2. dicentis, *illa informatio sensus, quæ visio dicitur, à solo imprimitur corpore, quod videtur*, sed quod imprimitur à corpore est species, ergo &c. Tum 2. ex 2. de An. 138. vbi habetur, quod idem sit sonatio, & auditio, quia idem est actiui, & passiui, sed sonatio causat speciem soni in aure, ergo illa species soni causata erit idem cum auditionem. Tum 3. Arist. vbiq. ponit potentias esse merè passiuas præcipuè sensitiuas. Tum 4. 2. de An. 29. inquit Arist. sensitiuum assimilari habenti habitum scientiæ, sed iste solùm ad vnum actum est in potentia scilicet scientiam, ergo potentia sensitiua ad vnum tantùm actum erit in potentia, scilicet ad speciem. Tum 5. statim ac species obiecti in potentia recipitur, obiectum repræsentatur potentiæ, quod est percipi ab ipsa, ergo frustra alius ponitur actus.

Resp. ad 1. ex Scot. 1.d.3.q.6.N. in simili, D. Aug. per visionem ibi non intelligere actum vitalem, sed speciem obiecti, quæ virtualiter visio dici potest, quatenus est causa visionis formalis, sicut in 15. de Trin. c. 10. speciem intelligibilem scientiam vocat; & Arist. 3. de An. 37. ait, animam esse quodammodo omnia, quia per sensum est sensibilia, & per scientiam scibilia, vbi per scientiam intelligitur præsentia habitualis obiecti in memoria intellectiua, quæ præsentia habitualis est species intelligibilis, & dicitur scientia virtualiter. Ad 2. Arist. ibi solùm asserere sensum, & sensibile eundem actum producere, & hoc quia obiectum mediante specie concurrit ad sensationem: aliter secundum Arist. sensus concurreret actiuè ad productionem speciei, quod est falsum, vt suo loco dicemus; tum quia iam admittitur actiuitas potentiæ. Ad 3. neque nos, neque Arist. passiuitatem negare à potentijs, sed cum hac actiuitatem quoq. ponimus, magis tamen sensus vocauit potentias passiuas, quia solum agunt producendo sensationem at patiuntur recipiendo, tum sensationem, tum speciem obiecti, & quia contra veteres loquebatur ponentes sensum nihil recipere ab obiecto; tum quia non datur sensus agens. Ad 4. similitudinem consistere in hoc, quod habens habitum est potens elicere, ita habens potentiam sensitiuam. Ad 5. per speciem secundum Scotum in 1.d.3.cit. repræsentatur obiectum non formaliter expressè, sed virtualiter, vt dicemus disp. 4. Posset quoque argui, quod idem nequit agere in seipsum, de quo egimus in Phys. disp 7.

36 Contra secundum, arg. probando actus vitales esse actiones, vel alium respectum; nullum entium præcisè consistit in fieri, & successione, nisi sit actio, & passio, sed actus vitalis consistit in fieri, ergo &c. Min. prob. ex Aug. 4. super Gen. c. 8. vbi ait, quod aer præsente lumine non est factus lucidus, sed fit lucidus, quia non manet lucidus absente luminoso, ergo quia actus non manet absente potentia, dicitur semper fieri. Tum 2. Arist. 9. Met. 16. diuidit actionem in immanentem; & transeuntem, in prima collocat actus vitales, ergo &c. Tum 3. intelligere est quoddam pati ex 3. de an. 2. & 7. Phys. 20. negat Arist. ad scientiam esse motum, quia sciens maximè ad aliud refertur; & 10. Eth. c. 2. negat operationes virtutis esse qualitates.

Resp. Scot. 1.d.3.q.6. in fine actionè tres habere conditiones, prima est, quod sit in continuo fieri, idest quod æquè ab agente pendeat tam in principio, quam in fine: secunda, quod sit circa aliquod receptiuum, & tertia, quod habeat terminum productum, hinc neg. maior, arguitur enim ab vna conditione ad omnes, actus vitalis assimilatur actioni in prima & secunda conditione, non in tertia, quæ est completiua rationis formalis actionis. Dices etiam actus vitalis habet terminum productum scilicet habitum vt disp. seq. dicemus. Resp. actum in ordine ad habitum habere rationem causæ effectiuæ, at actio dicitur habere terminum productum tanquam principium denominandi formaliter agens. Ad 2. ait si per actionem immanentem intelligitur actus vitalis, illa diuisio est æquiuoci in sua æquiuocata, si verò intelligitur actio illa, quæ habet terminum in ipso agente, sic est vniuoci in sua vniuocata, sed nihil ad rem, de quo fusiùs in Log. dictum est. Ad 3. Resp. quol. 13. §. *Ad ista*, & ad 1. authorit. ait non intendere Arist. ponere intellectionem in genere passionis, sed solum docere, ad hoc vt aliquis intelligens denominetur, debere recipere in se intellectionem, quare intelligere est pati concomitanter, non formaliter; Ad 2. Resp. lit. R. & S. primò, quod Arist. loquitur secundùm sent. Platonis dicentis scire esse tantùm quoddam reminisci, quod confirmat ex Comment. ibid. Secundò, inquit non negare absolutè per se motum, sed illum motum, qui fit ad aliquam formam non necessariò præsupponentem inductionem alterius prioris, vnde concedit motum in sensibus, at negat in intellectu, quia non mutatur intellectus ab obiecto extrà, sed ab obiecto intra, scilicet in specie intelligibili relucente; & sic cum dicit sciens maximè ad aliud refertur, est sensus, ad aliud idest ad obiectum intra, non extra, quod est primum alterans, & respicitur à sensu. Ad 3. ait per operationes virtutis, fœlicitatem, & delectationem intelligere Arist. elicitiones actuum vitalium, & actiones propriè dictas, quæ non sunt qualitates, & tamen sunt bonæ; quod sufficit pro intentione ipsius, quia tantùm intendebat probare, non omne bonum esse qualitatem in esse quieto, quæ non pendet in fieri, & conseruari ab agente. Posset quoque contra eandem conclus. argui ex Auersa, quod actus vitalis non dicat relationem producti ad potentiam, sed seipso producatur; quas rationes adducemus disp. 6. q. 3. art. 2.

37 Contra 3. conclus. argum. primò; vltima perfectio creaturæ rationalis non potest esse sine reali relatione ad obiectum perfectissimum, sed quidam actus vitalis est vltima perfectio creaturæ rationalis, ergo actus vitalis debet per se dicere relationem aliquam; maior probat. quia si summa perfectio diceretur aliquid, vt est ad se, ipsa substantia rei hoc modo esset perfectio summa, quia substantia est quocunque accidente perfectior, 7. Met. 4. ergo si accidens ponitur vltima perfectio, hoc erit, quia vnit potentiam vltimo fini, & sic illa relatio erit perfectio summa. Tum 2. ex Aug. 13. de Trin. c. 5. Beatus est, qui habet, quicquid vult, & nihil mali vult; tunc sic, quando in concretis est prædicatio per se primo modo, sequitur prædicatio in abstracto per se primo modo, vt album est coloratum, ergo albedo est calor; igitur si hæc est vera in primo modo, beatus est, qui habet, &c. quia est definitio beati, ergo beatitudo erit habitio cuiuscunque benè voliti, sed habitio, vel habere est quædam relatio, beatitudo verò est actus vitalis, ergo à primo ad vltimum actus vitalis includit formaliter relationem. Tum 3. Arist. 5. Met. 20. docet relationem tertij modi esse tantùm in substantia alterius extremi, sed actus respectu obiecti est relatiuum tertij modi, ergo in sua substantia, & essentia est relatio. Tum 4. potentia mediante relatione immediatiùs vnitur proprio obiecto, quam mediante absoluto, ergo perfectiùs vnitur media relatione, quàm medio absoluto, ergo vltima perfectio, quæ est actus vitalis potentiæ consistit in relatione. Tum 5. sicut se habet materia ad formam perfectissimam, ita potentia ad obiectum perfectissimum, sed materia perficitur à forma media relatione vnionis, ergo &c.

38 Resp. ad 1. ex Scot. quol. 13. Q. maiorem in nobis esse veram, quia ad actum nostrum consequitur semper illa relatio, quæ in Dei beatitudine non reperitur; sed potest illa maior dupliciter intelligi, nam vltima perfectio potest intelligi vel aliqua summa perfectio per se vna, vel integrata ex illa, & omnibus necessariò concomitantibus, primo modo summa perfectio est illud absolutum, quod perfectius est etiam ipsa relatione, nam si Petrus haberet illud absolutum sine relatione, adhuc esset beatus, vt est in Deo, non tamen è contra, at secundo modo dicit etiam respectum, non quidem formaliter, sed concomitanter; cum dicitur est summa perfectio, in quantum vnit vltimo fini, respondet Doctor, quòd illa reduplicatio potest intelligi fieri, vel ratione relationis, & sic neg. quia relatio non est ratio essendi vltima perfectio; vel reduplicat fundamentum proximum connectens, & sic est verum cum additur, substantiam rei esse quocunque accidente perfectiorem, dicimus beatitudinem non attendi penes perfectionem actus primi, sed actus secundi. Ad 2. respondet, si ly habere significat veram relationem, sic non est definitio, sed descriptio per illud, quod necessariò concomitatur beatitudinem, si verò significat operationem, qua habetur, & percipitur obiectum, iuxtà illud D. Aug. lib. 83. qq. quæstio. 35. habere Deum est ipsum cognoscere, tunc habere beatificum non dicit formaliter relationem, sed concomitanter. Ad 3. resp. lit. V. sensum esse, relationem tertij modi fundari tantùm in essentia vnius extremi, quia non est mutua, at relationes primi, & secundi modi fundari in ambobus extremis, non autem quòd sit de intrinseca ratione substantiæ vllius extremi. Ad 4. potentiam vniri obiecto potest dupliciter intelligi, vel in ratione obiecti præcisè, vel in ratione obiecti perceptibilis,

lis, aut appetibilis, primo modo immediatiùs vnitur media relatione, secundo modo medio actu, non enim relatio est perceptiua formaliter obiecti; & illa secunda vnio est perfectior, quam prima, ideo neg. conseq. Ad 5. comparationem debere fieri inter materiam, & formam ex vna parte, & inter potentiam, & actum ex altera, quia actus est, qui inhæret, & formaliter perficit potentiam, obiectum verò solum extrinsecè, hinc sicut perfectio materiæ non est illa vnio, sed forma illi vnita, sic perfectio potentiæ non est illa vnio actus cum potentia, & illa receptio, sed ipse actus, quæ est entitas quædam absoluta; hinc Scot. p. d. 1. qu. 1. H. dicebat potentiam intrinsecè satiari aliquo finito recepto, at extra, seù terminatè non satiari, nisi in aliquo infinito.

39 Secundò arg. ex Hurt. ostendendo tam actionem, quàm passionem esse de essentia actus vitalis; tum quia viuens creatum vt sic dicit essentialiter actionem & passionem in actu primo, quia est potentia se mouens ab intrinseco; ergo viuens in actu secundo dicit essentialiter actionem, & passionem actuales, & terminum; prob. conseq. quia viuens in actu secundo est exercitium actus primi actiui, sed tale exercitium est formaliter actio, & passio, ergo &c. Tum 2. principium actiuum creatum in tali ratione constituitur formaliter per principium actiuum in seipso, ergo intelligens in actu secundo vt sic formaliter constituitur per actionem in seipso, sicut calefactiuum per calefactionem. Tum 3. si actio productiua non esset de essentia intelligentis, sequitur posse à Deo produci creaturam aliquam, quæ non sit actiua intellectionis, & adhuc intellectiua, similiter, quòd sit creatura non actiua volitionis, sed adhuc volitiua, nam si actio non includitur formaliter in ratione intellectiui, & volitiui, poterit separari ab illis; sed hoc est falsum, quia sic esset actus vitalis non immanens; tum quia daretur ratio voluntarij, & non à principio intrinseco, quod est contra definitionem voluntarij; & tandem quia daretur creatura cognoscens bonum esse amandum, sed non posset se mouere in illud; quia libertas in actione consistit. Tum 4. idem est intelligere creatum, & dicere, hoc autem dicere significat productionem secundùm Scotum, ergo intelligere significat productionem; Maior prob. ex Matt. 9. *Dixerunt Pharisæi intra se, hic blasphemat*, quibus Christus obieci, *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* ergo idem est dicere, ac cogitare, seù intelligere. Tum 5. Arist. in fine prædicam. qualit. ait nihil prohibere idem in pluribus generibus enunciari, ergo non implicat actum vitalem includere absolutum, & respectum.

40 Resp. vel Hurt. loquitur de essentia vitalis actus, vel solùm de viuente in actu secundo, seù de exercitio actuali vitalis potentiæ; si primum dicatur, argumentum non est ad rem, quia actus vitalis, non est exercitium potentiæ productiuæ, sed terminus illius exercitij, & de isto loquimur in præsenti; si secundum, concedimus viuens in actu secundo formaliter, & vt sic dicere potentiam cum actione, seù cum illa relatione producētis, sicut ignis vt causa in actu secundo dicit entitatem cum relatione causæ, & hoc si loquimur de exercitio potentiæ vitalis vt productiuæ, non vt operatiuæ, quo pacto dicet potentiam cum actuali tendentia medio actu, vt patet ex dictis; quod verò addit etiam passionem esse de conceptu formali, est omninò falsum, & procedit ex illo falso principio, quod actio, & passio sunt idem realiter, de quo in Phys. disp. 7. addimus etiam, quod neque viuens vt sic potest illa duo scilicet esse productiuum, & operatiuum æquè importare, quia sunt duæ rationes viuendi alterius rationis. Ad 2. resp. per idem, sed cum dicitur, quòd principium viuens constituitur, pro vt in seipso agit, ly in se ipso connotat passionem, non tamen est de conceptu formali principij actiui, aliter actiuum, & passiuum essent eiusdem rationis essentialis. Ad 3. admittimus sequelam, & negamus falsitatem, & ad 1. probat. dicimus non esse de ratione actus vitalis, quòd sit necessariò immanens, vt cum ipso Hurt. dicemus q. seq. ad 2. probationem patebit etiam in q. seq. ad aliam, non vrgere, quia & si non posset se mouere producendo, posset operando licet non liberè. Ad 4. ex dicendis disp. 6. qu. 3. intelligere formaliter consistit non in productione intellectionis, sed in tendentia in obiectum per actum productio autem intellectionis vocari solet dictio, seu dicere, hinc negatur maior, nam sicut dicere vocaliter non est verbum, sed productio verbi, ita dicere mentaliter non est intellectio, sed productio intellectionis, ad probationem dicimus Pharisæos duo fecisse, scilicet produxisse operationem, seu cogitationem, quod explicatur per ly *dixerunt*, & cogitasse, quod innuitur per ly *hic blasphemat*, Christus huic secundo obiecit, non primo, quia productio actus peccaminosi ideo est mala, quia actus productus est malus. Ad 5. respondet Scotus quol. 13. in fine illam authoritatem non esse veram de vno per se, sed vno per accidens, quod vno nomine enunciari potest. Alias obiectiones vide infra disp. 6. q. 3. art. 1. & 2. sæpè cit. & disp. 8. Log. qu. 2. dum aduersarij conantur ostendere relationes transcendentales esse de essentia absoluti.

QVÆSTIO III.

An actus vitalis pendeat ab anima essentialiter, vt sine illius concursu nequeat produci.

41 VT innuimus in præced. quæst. actus vitales distinguuntur in imperfectos, & perfectos, imperfecti dicunt actiones illas, quibus termini acquiruntur, scilicet generationem, nutritionem, & motum localem, perfecti verò dicunt qualitatem in potentijs productam cum illis respectibus; inter quos actus hæc est differentia, quod imperfecti dicunt solum respectum, nam motus formaliter est respectus ex disp. 15. Phys. q. 1. perfecti verò dicūt qualitatem productam à potentia, & consequenter dicunt productionem aliquam passiuam ad potentiam, cui productioni correspondet actiua in potentia, quæ productio actiua dici potest actio vitalis, & similis est actibus imperfectis, cum hac tamen differentia, quo termini istorum non dicuntur actus vitales, non enim illa pars substantiæ, vel compositum totum, aut Vbi, quæ acquiruntur nutritione, & motu locali, dicuntur vitales actus; at termini illarum actionum verè vitales erunt, quia per illos potentiæ modo vino in obiectum tendunt. Et de illis actionibus clarè patet, quod vt vitales dicunt essentialem dependentiam ad potentias; etenim si Deus ex materia alimenti educeret formam carnis, illamque præexistenti carni viuentis vniret, non per hoc viuens propriè nutriri diceretur; sicut neque si Deus produceret aliquod viuens, vel in aliquo loco collocaret, dici posset animal generare, vel localiter se mouere; ita si Deus produceret intellectionem in intellectu Petri, non posset intellectus Petri denominari producens. Solum igitur quæstio extenditur ad actus vitales perfectos, & sensus est, an volitio, intellectio, & sensatio possint esse sine actuali concursu potentiæ, saltim per Dei potentiam; quia naturaliter in nobis est clarum, & solum potest esse dubium de Angelis, & animabus separatis, an scilicet posset vnus Angelus in intellectu alterius producere aliquam intellectionem, de quo Scotus 2. d. 9. q. 1. hoc tamen non est præsentis negotij.

Prima opinio vniuersaliter negat hos actus sine potentiæ concursu posse à Deo produci; ita Thomistæ ferè omnes Caiet. 1. p. quæst. 26. art. 3. Vasq. p. 2. disp. 9. Auersa qu. 48. sect. 1. Ruu. 3. de An. tract. de actu intellect. possib. q. 5. & ex nostratibus eam videtur sequi Vulpes 2. p. tom. 3. disp. 104. art. 6. in fine; quam opinionem aliqui explicant posse quidem istos actus fieri in ratione cuiusdam qualitatis, non verò vt sunt vitales, ita Scoto 4. d. 49. q. 22. art. 4. Capr. ibid. q. 4. art. 3. Hurt. verò disp. 6. de An. sect. 3. & 4. concedit posse fieri etiam vt sunt vitales, attamen si in anima ponerentur, non per hoc volens intelligens, aut sentiens denominari posset, eo innixus fundamento, quod ad vitalitatem requiritur quoque actio potentiæ.

42 Dicendum est tamen actus istos non ita potentijs dependere, quin à Deo immediatè non possint produci, siue in potentijs, siue in seipsis existentes, & hoc etiam vt vitales sunt, & si in potentia ponerentur, verè potentiam illam denominari operantem vitaliter. Hæc conclusio expresè docetur à Scoto 1. d. 3. q. 7. I. & q. 8. C. & in 3. d. 13. q. 3. O. & d. 14. q. 1. B. & in 4. d. 49. qu. 11. non obscurè insinuatur, & in 2. cit. hoc sustinet naturaliter in Angelis euenire, ipsum sequuntur Nominales omnes, & ex Recentioribus Hurt. cit. Suarez disp. 48. Met. sect. 2. n. 12. Mol. 1. p. disp. 12. art. 2. d. 1. Conimb. 1. de gen. c. 4. q. 10. art. 2. Arriaga disp. 6. de An. sec. 2. subsec. 4. estque communior. Prima pars, quod possit illos Deus producere tam in potentijs, quàm extrà, Prob. ex illo principio, quod Deus possit supplere omnem causalitatem causæ secundæ efficientis, maximè in absolutis, nec aduersarij possunt in proposito aliquam rationem assignare, cur implicet, nisi petendo principium, vt patebit ex solutionibus obiectionum, in his enim quæstionibus de potentia absoluta Dei, nequit sententia affirmatiua probari, seu possibilitas, nisi attendendo non repugnantiam, quod fit soluendo rationes contrarium, vel ab aliquo simili. Secunda pars, quòd etiam vt vitales possint produci, Prob. quia vitalitas in istis actibus dicit differentiam essentialem, ergo debent produci vt vitales, quia res nequit esse sine sua essentiali differentia. Tertia pars, quod scilicet si actus ille est in potentia, denominabit eam formaliter operantem, Prob. ex superiori quæst. nam ad operationem nihil facit productio actus, sufficit qualitas cum tendentia potentiæ. Solum dubitari posset de voluntate, quæ est libera, an posito actu debeat necessariò tendere in obiectum, an verò adhuc libera remaneat. De quo dubio dicemus disp. 7. q. 3. art. 2. quod scilicet necessariò tendet, nec posset non tendere, aliter possent simul duo actus oppositi inesse voluntati, ita tamen quòd per vnum tantum tendat, non per alium, quo est falsum, quia actus isti ex suis rationibus formalibus repugnant simul esse, quod non esset verum, si non denominarent voluntatem necessariò operantem, nam repugnantia ex isto capite assignatur, quod voluntas simul prosequeretur obiectum, illudque respueret. Quod totum confirmari potest ex Conc. Tr. sess. 6. c. 5. vbi loquens de actibus quibusdam supernaturalibus à Deo operatis in nobis sine nobis habet, *Tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti inspirationem, neque homo ipse nihil omninò agit inspirationem illam recipiens, quippe qui illam abijcere potest*. Vbi concil. videtur apertè asserere in actibus istis, quo ad productionem hominem merè passiuè se habere, & actiuitatem exercere, quatenus potest illos continuare, vel abijcere.

43 In oppositum obijc. Non potest dari operatio vitalis sine attentione, at sine actione potentię nulla est attentio, ergo &c. Tum 2. intellectio est verbum mentis secundū Scot. sed verbo mētis est simpliciter essentialis habitudo ad potentiam producentem, quia petit naturaliter produci, ergo &c. Tum 3. intellectio ex sua intrinseca ratione est conceptus mentis, sicut enim ex viro, & fœmina fetus concipitur ita

ex potentia,& obiecto fętus,quæ est intellectio gignitur,ergo non potest immediatè,& totaliter produci à Deo. Tum 4. intellectio est imago obiecti expressa per speciem, at imago essentialiter dicit respectum ad originans,de quo expressa est,vt ait D.Aug.lib.83.qq.q.73.duo qua sunt similia, sed neutrum est imago alterius, quia non est de illo expressum,ergo à solo Deo saltim intellectio produci nequit. Tum 5. actus vitalis de sua ratione est actio immanens, ergo petit produci a principio, in quo recipitur.

44 Resp. ad 1. attentionem esse tendentiam potentiæ per actum in obiectum,non productionem actus,Deus enim maximè per actus improductos attendit,absque aliqua productione. Ad 2.ex dicendis disp. 6.q.3.art.2. Verbum materialiter dicit entitatem intellectionis,formaliter relationem producti modo naturali ad producens, quæ est ab intellectione separabilis, vnde non quælibet intellectio est verbum, & sic intellectio à Deo causata esset actus vitalis, non tamen verbum. Ad 3.& 4.dicimus, hoc quod est esse conceptum mentis, aut imaginem obiecti non esse de ratione intellectionis, sed esse respectus superadditos realiter distinctos,& separabiles,solum conuenientes intellectioni, quando ab intellectu producitur: dicitur tamen intellectio similitudo expressa obiecti constituens intellectum intentionaliter simile obiecto,quæ similitudo non semper dicitur imago, in plus enim se habet similitudo,vt patet ex Aug.cit.& hæc similitudo habetur per entitatem actus,& tendentiam in obiectum. Ad 5.respond. Rada tom. 1.Contr.7.in fine,quod de ratione actionis immanentis, quæ est actus vltimus, non est, quod maneat in efficiente illa, sed in operante, & agente per eam. Expeditius respondet Bassol.2.d.9.quæst.2.§. *Ad primum istorum*, negando actum vitalem esse actionem immanentem de sua ratione formali, sed accidere illi hoc quod est produci ab eodem principio, in quo recipitur, vnde diuisio illa actionis in immanentem, & transeuntem est per accidentalis, non per essentialia. Dices, repugnat actioni transeunti, quod sit ab eodem principio recipiente illam, sed necessariò petit esse à principio distincto à subiecto, ergo repugnabit actioni immanenti,quod fit à principio extraneo. Resp Bassol.antec.esse verum reduplicatiuè, non specificatiuè, sicut repugnat homini nigro vt sic disgregare visum, & in eodem sensu conceditur de actione immanenti.

45 Secundò, viuens à non viuente distinguitur per habere in se principium actiuum propriæ perfectionis,ergo si actus adueniret potentiæ omninò ab extrinseco, nullo modo posset per illum vitaliter operari, Prob. conseq. quia illi potentiæ vt sic nullo modo conuenit ratio viuentis, quæ in principio productiuo fundamentaliter, & in actuali actione formaliter consistit. Tum 2.& si intellectio non posset in lapide collocari propter sui spiritualitatem, posset tamen visio, vel auditio, qui sunt actus materiales, ergo lapis videret, vel audiret, quia forma nequit non tribuere suum effectum formalem subiecto, cui inhæret. Tum 3. non videtur gustatio, vel auditio per se posse existere, imò & omnis sensatio externa,quæ est intuitiua cognitio,de cuius ratione est, vt ab obiecto causetur, nequit autem obiectũ concurrere ad actum vitalem, nisi simul cum potentia. Tum 4. secundum communiorem Theologorum sententiam Deus non potest ex se producere actum erroris in intellectu, & odij Dei in voluntate, ergo &c. Tandem instatur de volitione, quæ de sua ratione est actus voluntarius, sed voluntarium dicit habitudinem ad principium actiuum intrinsecum,definitur enim quod fit à principio intrinseco cognoscente singula. Accedit, quod sequeretur posse voluntatem ferri in incognitum,si scilicet Deus poneret in ipsa volitionem obiecti incogniti ab intellectu,quod est falsum.

46 Resp.ad 1.valere de vita productiua,& physica, non de operatiua, & intentionali, vt sæpè diximus. Ad 2.si lapis haberet visionem, non videret, quia videre formaliter non est habere visionem, sed per ipsam vitaliter tendere in obiectum, quod non competit lapidi; neque videre est primus effectus formalis visionis, sed informari visione, ad quem significandum non est adhuc excogitatum simplex vocabulum. Ad 3.ex dicendis disp.6.q.11.de ratione cognitionis intuitiuæ non est, quod actiuè ab obiecto fiat, sed quod terminetur ad obiectum in se existens, hinc sensationes externæ possent solitariè existere, dummodò haberent obiectum existens ad quod dicerent relationem transcendentalem. Ad 4. actus illos repugnare produci à Deo, non quia actus vitales sunt, sed quia tales actus, & ex proprijs rationibus formalibus,ideo non debet inferri conseq. vniuersalis. Ad vlt. dicimus, quod voluntarium potest sumi dupliciter, pro eo, quod est secundùm inclinationem voluntatis, & sic concedimus actum illum productum à Deo esse volontarium, non tamen hoc voluntarium illa definitione definitur,sed prout cum libero conuertitur, quo sensu actus ille non esset liber, sed necessarius; quia libertas creata consistit in indifferentia ad posse producere, & non producere, vt disp.7. dicemus; neque libertas proxima, & passiua est intrinseca, & essentialis actui, vt ibidem ostendemus. Ad aliam aliqui concedunt totum, & negant falsitatem. Alij dicunt in casu debere Deum producere in intellectu cognitionem illius obiecti, quia ponunt ordinem essentialem inter potentias istas, earumque actus; de quo dicemus disp.7.q.6.

QVÆSTIO IV.

Quomodo potentia specificentur per actus, & actus per obiecta quoad vnitatem, & distinctionem.

47 RECeptissima in schola Thomistarum sententia est potentias ita ab actibus specificari,& actus ab obiectis, vt ab eorũ vnitate,vel distinctione indispẽsabiliter pẽdeat vnitas,vel distinctio specifica potentiarũ,non quidem in eo sensu,quasi actus, & obiecta dent vnitatem, & distinctionẽ illis intrinsecè seipsis constituendo potẽtias nam certum est hoc pacto nec obiecta actus, nec actus potentias constituere, & distinguere, siquidem omnia ista per se, & directè ad distinctas pertinent species, & multoties ad distincta genera, sed ab eis extrinsecè specificari, tanquam per terminos ordinis intrinseci, & essentialis, quem potentiæ dicunt ad actus, & mediantibus actibus ad obiecta.ita D.Th.p.p.q.77.art.3.Caiet.Banes, & alij eius Expositores ibidem Ferrar.lib.2.de anim.q.9.Conimbr.2.de anim.cap.3.quæst.5. Suarez lib.2.de anim.c.2.Ruuius ibid. cap.3.qu.2. Morisan. disp.1.de anim.q.12Complut, disp.7.de anim.q.1.Io.de S.Th.q.2.de anim.art.3. qui alios antiquores citant.

Declarant autem Auctores isti id esse intelligendum de actibus adæquatis, non inadæquatis, ac rursus de obiectis formalibus, non verò materialibus debet intelligi de actibus adæquatis, quia dari quidem possunt in eadem potentia plures actus inadæquati specie diuersi secundùm suas peculiares rationes,& obiecta, quæ attingunt,vt assensus,& dissensus in intellectu, volitio, & nolitio in voluntate, qui tamen conueniunt in aliqua ratione vniuersaliori,secundum quam specificant potentiam, vt v.g.assensus, & dissensus conueniunt in ratione præcipua imaginis, & repræsentationis obiecti, nam hæc est ratio adæquatè constituens actum intellectus, vt distinguitur ab actu voluntatis, qui tendit in obiectum per modum impulsus; debet etiam intelligi de obiectis formalibus, non materialibus, quia possunt in vna entitate materiali obiecti fundari diuersæ formalitates obiectiuæ diuersis potentijs respondentes v.g.in lapide fundatur formalitas visibilis vt coloratum, & tangibilis, vt frigidum, & intelligibilis, vt substantia, possunt etiam plura obiecta è contrà entitatiuè, & materialiter diuersa conuenire in vna formalitate obiectiua,videmus enim corpora substantialiter diuersa, vt lapis, lignum, homo, conuenire in vna ratione colorati, & proportione mouendi visum; ex quo fit vnitatem, vel distinctionem potentiarum ex obiectis materialibus non ritè desumi, sed ex formalibus tantum; & hæc est communis opinio priscorum nemine discrepante; non desunt tamen ex Recentioribus qui dicant etiam ex obiectis materialibus interdum actus, & potentias specificari posse, vt Hurtad. disp. 5.de anim. sec.5. Arriag.disp. 3.de anim. num.139. & ex nostris Smisinch. trac.2.de Deo vno disp.6. num.261.

48 Dicendum est pro resolutione quæsiti nec actus per obiecta, nec potentias per actus intrinsecè, & essentialiter specificari, quasi ab obiectis indispensabiliter suam desumant vnitatem, & distinctionem, actus proximè, & potentiæ remotè, sed tantum extrinsecè, & manifestatiuè modo mox explicando, & hoc quidem ab obiectis formalibus, non verò materialibus. Conclusio est Scoti loc. infrà cit.quã passim Scotistę defendunt contra Thomistas Tatar.2.de an.q.2. Io.de Mag.ibid.Faber Theor.75. Cauell. disp.1. de anim. sec. 19.Roccus 2. de anim. quæst. 23. Philopon. Apollin. & Venet. 2. de anim. ad tex. 33. Thien. ad tex. 29. Iandun.2.de anim. qu. 2. Mercen. in suis dilucid.& alij quamplures, & quoad omnes partes singillatim probatur; & in primis, quod nec actus per obiecta, nec potentiæ per actus intrinsecè, & essentialiter specificentur, docet Doctor 2. d.16.ad 2 & 3.d.14.qu.1.E. & expressè quol.13. art. 3. HH. & probat ibidem, quia aut hoc intelligitur, ita quod obiecta sint constitutiua, & distinctiua formalia actuum, & actus potentiarum, & hoc non, cum constet obiectum esse extra ipsum actum, & actum à potentia prorsos distinctum, & sic non posse esse differentiam eius intrinsecam; vel ita intelligitur, vt ordo potentiæ ad actum, actus ad obiectum sit eis essentialis, & intrinsecus, atq; ideo rationem habeat differentiæ intrinsecæ, vt re vera intelligunt Thomistæ; & neque hoc dici potest, quia actus vitales sunt entitates absolutæ de genere qualitatis, vt ostendimus quæst. 2. ac proindè à suo formali, ac intrinseco concepto respectum omnem excludentes; potentiæ item animæ, licèt formaliter sumptæ, vt dicunt relationem principij ad operationes principiatas, sint res essentialiter respectiuæ, si tamen spectentur, vt sunt fundamentum talis relationis, quo quidem sensu sumuntur, cum dicuntur esse facultates, & partiales perfectiones animæ sunt res absolutæ, vt sic enim habent rationem substantiæ, & realiter identificantur essentiæ animæ, vt Doctor eruditè declarat 2.dist.16.quæst.vn. ergo in nullo sensu possunt re vera actus per obiecta, & potentiæ per actus intrinsecè, & essentialiter specificari. Nec iuuat familiare Thomistis effugium, quod cum hæc relatio, quam potentiæ dicunt ad suos actus ad obiecta, sit transcendentalis, non prædicamentalis, benè potest in eis entitatibus absolutis essentialiter imbibi, quia entitas absoluta à sua quidditate excludit relationem prædicamentalem, non transcendentem. Non valet, nam iam disp. 8. Log. qu. 2. demonstrauimus,

mus, quod licèt relatio transcendentalis realiter identificetur cũ rebus absolutis, & per hoc præsertim à prædicamentali secernatur, formaliter tamen, & essentialiter identificari non potest quia vniuersaliter loquendo verum est respectum non esse de essentia absoluti, alioquin idem formaliter, & quidditatiuè simul, & semel esset ad se, & ad aliud, & consequenter ad se, & non ad se, quod est implicatorium, quæ hic repetere non oportet, cum ea professo id ibi demonstremus.

49 Conf. ex doctrina Scoti 2. d. 1. q. 6. in corpore quæsiti, & omne ens, quod est principium alicuius operationis, ideò est tale principium, quia est in se tale ens, vndè si quæras primam distinctionem Solis à planta, non est quia Sol generat, vel generare potest plura, & diuersa mixta, non autem planta, sed quia Sol in se habet talem formam, à qua tam variæ generationes prodire possunt, non verò planta, sic igitur in proposito facultates animæ, licèt sint à natura ordinatæ ad suas operationes edendas, non tamen ita vt per eas essentialiter specificentur, & distinguantur, quia huiusmodi facultates priùs sunt talia entia in se, & quia talia sunt, ordinantur ad tales operationes edendas, non autem alias, sic v.g. voluntas ordinatur ad velle, & nolle, non autem ad assensum, vel dissensum, quia est potentia appetitiua, non cognitiua, ergo potentiæ per actus, aut relationem, ad illos nequeunt per se, & essentialiter distingui, & specificari, sed tantùm extrinsecè, & à posteriori. Denique idipsum probat quoque Doctor 2. d. 24. q. vn. ad 2. de potentijs in ordine ad obiecta, quia Arist. 2. de anim. 130. & 132. in potentijs organicis potiùs ex distinctione potentiarum arguit distinctionem obiectorum, quam è contra, nam ex ratione talis mixtionis in tali organo, puta visus, concludit illam potentiam esse istius obiecti, & non alterius, & pro tanto sequitur, quod distinctio obiectorum facit distinctionem potentiarum, quia tale obiectum limitatum, & distinctum non percipitur, nisi à tali potentia, & nunquam ab alia, quæ quidem potentia est limitata ad tale obiectum ratione talis mixtionis organi, ergo potentiæ tam organicæ, quàm inorganicæ specie distinguuntur ab inuicem per suas proprias differentias & formalia constitutiua antecedenter ad actus, & obiecta, & idem dicendum de actibus respectu obiectorum.

50 Secundò, quod neque extrinsecè manifestatiuè actus, & potentiæ sumant ab obiectis indispensabiliter, & necessariò suam vnitatem, & distinctionem ostendit Doctor 3. d. 14. quæst. 1. ad 2. vbi docet quod etiam si distinctio obiectorum semper concluderet distinctionem actuum, & potentiarum, non tamen vnitas obiecti specifica semper concludit vnitatem actus, & potentiæ, quia diuersæ specie potentiæ diuersis specie actibus possunt circa idem obiectum versari nedum materiale, sed etiam formale, quod probat, quia idem obiectum est obiectum omnis intellectus beati, & etiam omnis voluntatis beatæ, nec tamen volitio est eiusdem speciei cum intellectione, possunt enim isti actus formaliter distingui, licèt non habeant obiecta formalia distincta, & possunt etiam causaliter distingui aliundè, quam ab obiectis, quia ab ipsis potentijs, tanquam à causis suis essentialibus, Ita Doctor ibidem; Quod etiam confirmari potest ex eo, quod docet p. d. 3. q. 3. §. *his visis*, vbi vult idem esse omninò obiectum intellectus, & voluntatis, & sub eadem ratione formali, sicut enim voluntas nequit habere actum suum circa ignotum, ita non potest habere actum suum circa obiectum sub aliqua ratione intellectui ignota. Nec dicas ens esse obiectum intellectus sub ratione veri, & voluntatis sub ratione boni; hoc enim infrà ex professo refutamus. Nec minùs dicas cum Caiet. p. p. qu. p. art. 3. posse considerari entitatem obiecti secundum se, & vt habet rationem scibilis, aut amabilis, à qua scibilitate, & amabilitate distinguuntur potentiæ, vt per obiecta formalia. Nam intelligibilitas, & amabilitas ex parte obiectorum nihil sunt realiter præter substantias ipsas obiectorum, quæ secundum se sunt intelligibiles, & amabiles, vt in Metaph. dicemus; tum quia quando istæ rationes in eodem obiecto distinguerentur, sanè ad summum formaliter distinguerentur, vel ratione ratiocinata, ac proinde adhuc non sufficerent ad refundendam inter intellectum, & voluntatem tantam distinctionem, quantam inter ipsas ponunt Thomistæ, qui eas distinguunt realiter, vt arguit Doctor 4. d. 49. q. 4. Nec sufficit, quod aiunt Complut. cit. quod distinctio obiectorum non causat distinctionem realem in potentijs per modum constitutiui formalis, & intrinseci, sed per modum primæ radicis, à qua veluti diuersi rami scilicet diuersæ potentiæ suo modo procedunt, constat autem non requiri tantam distinctionem in prima radice, quantam in ramis ab eadem originatis. Non valet, quia si distinctio, & vnitas obiectorum est causa præcisa distinctionis, & vnitatis potentiarum, vt intendunt Thomistæ, possumus contra ipsos vrgere maximam illam topicam, quæ valet in causis præcisis, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum, si ergo potentiæ simpliciter, & absolutè distinguuntur per ordinem ad obiecta, quanta erit distinctio obiectorum, talis, & tanta erit ipsarum potentiarum, non maior, alioquin ex alio capite iam distinguerentur, quàm ex ipsis obiectis; nec exemplum adductum de ramis, & radice est ad propositum, sed potiùs ad oppositum, quia rami in radice potiùs vniuntur, quàm distinguantur.

51 Tertiò, adhuc probatur, & magis explicatur conclusio declarando, vnde re vera sit petenda specifica identitas, vel differentia actuum, vt hinc faciliùs innotescat, vnde quoque sit auspicanda vnitas, & distinctio potentiarum; ad huius rei declarationem notat Doctor 2. d. p. q. 6. lit. G. quamcunque differentiam sufficere simpliciter ad distinguendum, sed non quamcunque identitatem satis esse ad identificandum simpliciter, quo fit, vt ad perfectam identitatem specificam actuum constituendam necessariò simpliciter requiritur identitas potentiæ, & identitas obiecti sub eadem ratione mouendi, & terminandi; cæterum ad distinctionem specificam eorundem sufficit diuersitas vel potẽtiarum præcisè, vel obiectorum præcisè, & hoc vel absolutè, vel saltim secundum diuersam rationem mouendi, & terminandi; Et quidem quod interdum sufficiat sola potentiarum diuersitas apparet ex antea dictis de actibus beatificis Intellectus, & voluntatis comparatione eiusdem obiecti beatifici sub eadem ratione formali vtramque potentiam beantis, nec tamen intellectio est eiusdem speciei cum volitione, sed adhuc specie distinguuntur ea distinctione suorum principiorum, præcisè vt Doctor monet 3. d. 14. cit. q. p. d. 2. Nec dicas adhuc in hoc casu hos actus specie distingui ex diuerso modo tendendi in idem obiectum, quia intellectus tendit per repræsentationem, voluntas per pondus, vel impulsum. Quia magis oppositi modi tendendi sunt per fugam ab obiecto, & per accessum ad illud, quod fit per odiũ, & amorem, quam modi tendendi per repræsentationem, & per amorem obiecti vt benè notauit Arriag. & tamen repræsentatio, & amor non pertinent ad eandem potentiam, pertinent verò amor, & odium, ergo ex diuerso modo tendendi præcisè non sufficienter infertur actuũ, & potentiarum distinctio, tum quia hoc etiam concesso, adhuc sic dicendo attenderetur distinctio actuum ex parte principiorum, quorum virtute sic, vel sic tendunt, non autem ex parte obiecti. Quòd verò etiam interdum sola sufficiat differentia obiectorum absolutè secundum substantiam, facilè probatur, quia intellectio accidentis, & substantiæ in eodem intellectu specie distinguuntur, non certè ex parte potentiæ, quæ eadem prorsus est respectu vtriusque ergo ex parte obiectorum præcisè. Quod tandem quandoque sufficiat sola ratio diuersa mouendi, & terminandi ex parte eiusdem obiecti satis conspicuum est in notitia intuitiua, & abstractiua, quæ in eadem potentia cohærent respectu eiusdem rei, & sub eadem ratione formali, vt dicemus disp. 6. q. 11. & tamen specie distinguuntur, plùs itaque requiritur ad inferendam identitatem specificam actuum, quam ad inferendam distinctionem, & cum sufficienter à potentijs distinctionem habere possunt, non necessariò distinguuntur etiam per obiecta.

52 Quartò, vlteriùs Doctor 1. d. 3. q. 3. part. 2. §. *ad rationes*, vt explicet, quo sensu verum sit distinctas potentias habere distincta obiecta, notat sub lit. C. quod potentiæ distinctæ tripliciter se habent ad inuicem, vel enim sunt omninò disparatæ, & coindistinctæ, vel subordinatæ, & tunc, vel in eodem genere, sicut cognitiua superior, & inferior, vel in alio genere potentiarum, sicut cognitiua ad suam appetitiuam; potentiæ disparatæ primo modo (ait Doctor) habent obiecta omninò distincta, quia nulla earum, ex quo sunt disparatæ, est per se operatiua circa obiectum alterius, & tales sunt sensus exteriores inter se comparati, vt visus, auditus, &c. potentiæ, quæ se habent secundo modo, habent obiecta prima subordinata, ita quod sicut potentia superior potest habere per se actum circa quodcunque circa quod potest potentia inferior, ita obiectum primum potentiæ superioris continet sub se primum obiectum potentiæ inferioris, vndè primum obiectum visus secundum suam communitatem continetur vt inferius sub primo obiecto sensus communis, & huiusmodi potentiæ partim habent idem obiectum, partim non, quatenus obiectum inferioris potentiæ continetur sub obiecto superioris, sed non è conuerso; tertiò tandem modo potentiæ sic se habent, quòd si appetitiua adæquatur cognitiuæ in operando circa quæcunque obiecta, idem est obiectum primum vtriusque, & sub eadem ratione formali ex parte obiecti, iam ergo constat quomodo non est vniuersaliter verum potentias distinctas habere distincta obiecta, sed id specialiter verificari de potentijs disparatis, & nullo modo inuicem subordinatis, & ideò non rectè semper distinctio potentiarum attenditur penes distinctionem obiectorum. Rursus declarat Doctor 1. d. 6. qu. vn. D. cum potentiæ dicuntur distingui per actus id debere intelligi de actibus adæquatis, non inadæquatis, nempè intellectus per intelligere, vt sic, non per hoc, vel illud intelligere, voluntas per velle, non per hoc, vel illud velle, sensus per sentire &c. reddit rationem in 2. d. 16. q. vn. ad 2. prin. quia licèt potentiæ distinguantur per actus, non tamen oportet, quod sit tanta distinctio in potentijs, sicut in actibus, licèt sit aliqua, vna enim potentia visiua est plurium colorum; & adhuc melius 2. d. 24. ad 2. quia solum per actum adæquatum concipitur potentia tendere in obiectum suum adæquatum, vt oculus per visionem in colorem, auris per auditionem in sonum, &c. sed per actus inadæquatos tendit in obiecta inadæquata, vt per hanc visionem in album, per aliam in nigrum, non ergo ad multiplicationem horum actuum debent plurificari, & distingui potentiæ, sicut enim sola obiecta adæquata dicuntur specificare potentias modo iam explicato, sic & potentiæ dicuntur distingui per actus tendentes in talia obiecta, eo modo, quo Pater talis dicitur in ordine ad filium, vt sic, non in ordine ad hunc, vel illum filium; possunt autem ab eadem potentia oriri plures actus inadequati specie diuersi, vt ab eodem intellectu assensus, & dissensus ab eadem voluntate amor, & odium, quia potentia est causa æquiuoca, in qua possunt plures effectus diuersi contineri.

53 Quintò, prætereà sicut distinctarum potentiarum non sunt necessariò distincta obiecta, ita nec vni potentiæ semper vnum correspondere obiectum quamplures affirmant; hinc Rubion. 2. d. 13. qu. 1. tenet nulli potentiæ sensitiuæ vnum, & adæquatum correspondere

obiectum, à quo specificetur, cuius fundamentum est, quia obiectum adæquatum potentiæ non potest esse nisi vel illud, in quod potentia potest adæquatè, quia videlicet in nihil aliud potest, vel illud, quod ab ipsa potentia percipi potest, etiam alijs omnibus, quæ ab ipsa percipi possunt, est commune, sed nihil vnum potest esse respectu potentiæ sensitiuæ tale, vt apparet, nullum enim obiectum est adæquatè v.g. visibile, nec omni visibili commune existens, quia sensus non percipit vniuersalia, sed tantum singularia, cum solus intellectus sit vniuersalium, ergo &c. immo nulli prorsus potentiæ in hoc sensu vnum, & adæquatum correspondere obiectum tenet Arriag. disput. 7. Phys. sect. 3. cum Hurtad. cuius præcipuum fundamentum est negatio præcisionum obiectarum cum Nominalibus, vndè vult coloratum, vt sic, quod ponitur adæquatum obiectum visus, non esse aliquam abstractam formalitatem ab omnibus coloribus in particulari, quæ adæquatè respiciatur à potentia visiua, sed esse omnes colores in particulari collectiuè sumptos, & sic ab omnibus coloribus in particulari simul sumptis vult potentiam visiuam specificari, adeo quod si deficeret aliquis color, non amplius permaneret eadem specie potentia visiua, quæ modò est, quia non maneret idem respectus, nam ille indiuisibiliter respiciebat omnes, & in hunc modum discurrit de obiectis aliarum potentiarum, & specificatione earum. Et Doctor 2. d. 24. q. vn. ad 2. licèt hoc neget de potentijs organicis, quibus ob determinatam mixtionem necessariò correspondere debet vnum determinatum, & adæquatum obiectum, vt visui color, auditui sonus, à coloribus enim particularibus puta albo, & nigro, & ab alijs, ad quæ se extendit potentia visiua, quæ ad illa limitata est, abstrahitur quoddam commune vniuocum; nihilominus probabile putat opus non esse, quod potentiæ non organicæ puta intellectui correspondeat vnum hoc modo, & adæquatum obiectum, & hoc propter perfectionem, & illimitationem intellectus ad omne ens se extendentis, ita vt in tanta latitudine nullum sibi possit assignari obiectum, & vnius rationis, & subdit hunc dicendi modum teneri posse, si negetur ens reale esse commune vniuocum Deo, & creaturæ; Quod si quis obijciat distinctionem obiectorum facere distinctionem potentiarum, ergo si multa obiecta correspondeant intellectui non vnum, tunc intellectus non erit vna potentia; Occurrit Doctor assumptum esse verum de potentijs organicis, quæ non sunt abstractiuæ, sed non de potentijs inorganicis, quæ sunt adeò abstractissimæ, quod sunt totius entis.

54 Cœterum cum præcisiones obiectiuæ, naturæ communes, ac ipsamet entis vniuocatio iam in nostra præsertim Schola adeò communi calculo sint recepta, vt piaculum foret ea negare, dicendum est, quòd licèt absolutè loquendo necesse non sit vni potentiæ vnum, & adæquatum præfato modo correspondere obiectum, adhuc enim specificari posset ab illis pluribus immediatè, ad quæ se extendit, vt Arriag. dicebat; tamen cuicunque potentiæ, vt modo sunt constitutæ, vnum, & adæquatum correspondet obiectum, à quo specificatur, v. gr. ens vt ens intellectui, color visui, sonus auditui, &c. cum autem in tali communitate statuimus obiecta prima, & adæquata potentiarum, non vtique sumi debent pro ipsis conceptibus abstractis, vt supponunt simpliciter, quia color, vt est quid commune abstractum, non videtur, cum sensus nunquam à singularitate præscindat naturam, & albedo, & nigredo secundum suas rationes specificas, & indiuiduales non perciperentur à sensu, & idem esset de obiectis inadæquatis aliarum potentiarum; neque sumi debent, vt supponunt personaliter pro hoc, & illo colore, pro hoc, & illo sono, vt dicebat Arriag. quia tunc ratio generica coloris foret prorsus inuisibilis, nec potentiæ vllam prorsus vnitatem expectarent à suis obiectis, & visibilitas non per se primo demonstraretur de colore, sed æquè primo de hoc, & illo colore, qui est error notatus ab Aristot. 1. Post. c. 5. cum passio superioris immediatè de inferiori demonstratur; debent itaque obiecta prima, & adæquata potentiarum assignari, vt supponunt absolutè tam scilicet pro ratione generali, & conceptu abstracto coloris, soni entis, &c. quàm pro specificis, & indiuidualibus suorum inferiorum sic enim saluatur ex vna parte vnitas obiecti adæquati, & ex alia quod obiecta inadæquata attingantur à potentia etiam secundum rationes suas peculiares, cum hoc tamen discrimine inter intellectum, & sensum, quod intellectus potest etiam attingere naturam à singularitate præcisam, sensus verò minimè, per quod patet ad fundamentum Rubion. licèt enim sensus attingere nequeat naturam sine singularitate, illam tamen attingit cum singularitate, immò vt infra dicemus etiam respectu sensus natura est ratio mouendi, vt notat Doctor 2. d. 3. quæst. 1. C. & singularitas sola conditio; & hunc modum assignandi prima, & adæquata potentiarum obiecta significauit Doctor quæst. 1. Prolog. X. & 1. d. 3. q. 3. D. & 2. d. 3. qu. 11. E. & denique loc. iam cit. 2. d. 24. q. 2. ad 2. & hoc modo assignando obiecta potentiarum adhuc sequitur quod inferebat Arriag. quocunque obiecto in particulari deficiente non permansuram eandem potentiam, quæ modò est, quia respectus transcendentalis, quem potentia dicit ad obiectum, licèt non immediatè, & per se primo attingeret particularia, vt volebat Arriag. negans præcisiones obiectiuas, attingeret tamen mediatè, & per secundo, quia assignatur obiectum in communitate, non simpliciter, sed absolutè, vt declaratum est, licet oppositum sit æquè, & magis probabile ex dictis disp. phys. q. 2. nu. 8.

55 Scato, tandem, quod illa qualiscunque vnitas, vel distinctio, quàm potentiæ, & actus ab obiectis desumunt spectanda sit ex obiecto formali, non materiali, probatur, supposita tamen priùs communi consueta horum terminorum explicatione (quam dedimus disp. 12. Log. q. 2. art. 1. profligatis quibusdam quas, sine vllo fundamento Recentiores nonnulli inuenerunt) nimirum quod obiectum materiale sit res considerata, formale verò ratio sub qua consideratur, vndè, & modus considerandi interdum appellatur; vt enim ibi dicebamus de obiecto scientiæ, potest aliqua res in seipsa considerata esse obiectum diuersarum scientiarum, vt patet de homine, qui vt ens naturale pertinet ad philosophiam, vt sanabilis ad medicinam, vt dirigibilis in moribus ad moralem, homo itaque est obiectum materiale, & tale dicitur ob indifferentiam, quam habet, vt omnibus illis scientijs consideretur; naturalitas, sanabilitas, dirigibilitas sunt obiectum formale, quia sa habent vt differentiæ contrahentes materiale obiectum ad proprium, & definitum modum considerandi huius, & illius scientiæ, ita horum terminorum explicationem innuit Arist. 2. Phys. 17. & Doctor q. 3. prolog. §. *ex his dictis*; supposita igitur hac explicatione obiecti formalis, & materialis, de qua nemo priscorum Scholasticorum vnquam dubitauit, probatur potentias, & actus, qualemcumque sumunt ab obiectis specificationem, hanc à formalibus agnoscere, non à materialibus, nam vna, & eadem res potest à diuersissimis potentijs spectari, diuerso tamen modo, & sub diuersa ratione formali v.g. (vt tradamus exemplum communioris opinionis) calor tanquam tactilis à sensu tactus, tanquam verus ab intellectu, tanquam bonus à voluntate, quo casu plures potentiæ habent idem obiectum materiale, sed formale diuersum, ergo potentiæ, & actus cum dicuntur ab obiectis specificari, hoc debet intelligi de formalibus, & primarijs, non de materialibus, & secundarijs, quia circa idem materiale versari possunt plures potentiæ, & plures actus specie diuersi, Et hac ratione Doctor 1. d. 1. qu. 2. §. *quantum ad istum articulū*, ait actum vnum attingentem duo obiecta, quorum vnum sit primarium, & alterum secundarium, semper eundem permansurum perseuerante eodem obiecto primario, quantumcunque varietur secundarium, quia essentialiter specificantur ab illo, non ab illo. Quod adhuc magis euidenter constat de actibus voluntatis in genere moris, vbi à fine, & obiecto motiuo, quod est formale, sumunt speciem suam actus circa media, vt Doctor innuit 3. d. 28. vndè actus continentiæ, vel humilitatis elicitus ob amorem Dei non pertinet essentialiter ad speciem illarum virtutum, sed ad speciem charitatis, vt fusius dicitur p. 2. in trac. de actibus humanis, & hæc est communior opinio apud Morales; maneat ergo specificationem actuum, & potentiarum sumi ab obiectis formalibus, non materialibus, ad quod quando etiam probationes deficerent, solus sufficere deberet communis, & vnanimis Antiquorum Scholasticorum consensus, qui hac causa visiones Beatorum statuerunt eiusdem speciei, licèt diuersa obiecta materialia, idest diuersas creaturas in Deo respiciunt, eo quod habeant idem obiectum formale.

56 Aduersa prædicta arguitur, Primò, probando potentias per actus, & actus per obiecta essentialiter specificari quo ad vnitatem, & distinctionem ex tritissima illa auctoritate, ex 2. de anim. 33. *potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta*. Nec valet frequens Scotistarum solutio ex Scot. quol. 13. art. 2. Arist. loqui de distinctione à posteriori, & per manifestationem, quatenus notior est nobis distinctio obiectorum, quam actuum, & actuum, quàm potentiarum; non autem de distinctione à priori, & per intrinseca. Nam id manifestè repugnat textui, vbi dicit, quod *priores sunt potentijs actus*, atque ideo loquitur de distinctione à priori, cuius ratio est, quia licèt actus sint posteriores potentijs in existendo, seu in exercitio, sunt tamen priores in intentione, & per modum finis, quia potentiæ sunt propter operationes.

Resp. in primis notandum esse, quod Bargius aduertit 1. d. 2. part. 2. §. *& tunc ad illud secundi de Anim.* non habere Arist. loc. cit. enunciatum, quod communiter allegatur, sed verba Arist. sunt hæc, *priores enim potentijs actus, & operationes secundum rationem sunt*, vbi *secundum rationem* idem valet, quòd secundum ordinem cognoscendi, ita vt ratio accipienda sit pro notificatione; quatenus nobis prius innotescunt actus, quàm potentiæ, vt ibi quamplures Expositores declarant; Quòd si argumentum fundetur in communi, & vulgata illius auctoritatis vsurpatione, rursus notat Doctor 4. d. 14. q. 1. ad 2. ex illa auctoritate, vt vulgò vsurpatur, non deduci, quod actus habeat vnitatem ab vnitate obiecti, sed tantum distinctionem ex distinctione eorum, vnde ex vi illius concedit obiecta specie distincta concludere specificam quoque distinctionem in actibus, & potentijs, non tamen vnitatem obiecti semper inferre vnitatem actus, & potentiæ, quod satis idoneo declarat exemplo de motu, & termino, quia distinctio termini motus concludit distinctionem in motu, prout motus est forma fluens, si illa forma sit eiusdem rationis cum forma terminante motum, sed non oportet vnitatem termini motus concludere vnitatem motus, quia Vbi omninò idem potest acquiri diuersis motibus secundum speciem, vt motu circulari, & motu recto. Potest etiam concedi, ait Doctor quol. cit. Arist. loqui de distinctione à priori considerando actus, non prout habent rationem effectus, sed prout induunt rationem finis potentiæ, vt volunt Thomistæ, sed adhuc contra nos nihil habent, quia licèt talis distinctio sit à priori, non adhuc tamen erit per intrinseca, sed vel per extrinseca principia, quæ sunt finis, & efficiens, quia actus sunt finis potentiæ, & ob-

& obiecta concausæ necessariò requisitæ, vt simul cum potentijs eliciant actum affectiuè. Dices, absoluta non distinguuntur per extrinseca, sed per intrinseca. Resp. Doctor non distingui per extrinseca tanquam per formalia distinctiua, nec etiam sicut per terminos relationis essentialiter inclusæ in actibus, vel potentijs, vt contendunt Thomistæ, sed manifestatiuè, velut per terminos relationis transcendentalis, & realiter identificatæ, nam in hoc sensu, inquit Doctor, possunt absoluta distingui per aliqua extrinseca, sicut causata per causas proprias siue per illa, ad quę habent propriam dependentiam in entitate, & vnitate, & talia sunt obiecta respectu operationum, & potentiarum. Dices, relationes in potentijs ad actus, & in actibus ad obiecta sunt adeò eis consubstantiales, vt implicantibus obiectis forent impossibiles actus, & implicantibus actibus forent impossibiles potentię, eo modo, quo implicante forma implicaret quoque materia, & id ob necessariam, ac indispensabilem connexionem extremorum relationum transcendentalium. Respond. hoc tantum inferre identitatem realem ordinis potentiarum ad actus, & actuum ad obiecta, non autem formalem, & essentialem, quia implicante obiecto implicarent actus, & potentiæ per locum tantum ab extrinseco, non ab intrinseco, eo modo, quo implicante passione repugnat quoque subiectum, vt implicante motu implicaret corpus naturale, neque idcircò ritè inferri possent motum esse de essentia corporis naturalis, aut relationem ad illum. Instabis rursus; potentia, & actus ita referuntur ad obiectum, vt illorum essentia, & distinctio nec à Deo, & Angelis concipi queat, nisi per ordinem ad illud, ergo quamuis obiectum ad essentiam actus non pertineat, nec actus ad essentiam potentiæ, tamen ordo ad illa necessariò, & essentialiter imbibitur in eis.

57 Resp. neg. assumptum; à nobis enim nec actus perfectè concipi potest, nisi in ordine ad obiectum, nec potentia, nisi per ordinem ad actum, quia vt notat Doctor quol. 13. ad 1 prin. voces communiter impositę ad significandum operationes, & potentias important ea vi nominis relationem absoluto annexam, quare semper oportet cointelligere obiectum in ratione termini, vndè si vox præcisè imponeretur ad significandam entitatem absolutam, quæ est in operatione, & per se in genere qualitatis, significatū illius vocis posset quidditatiuè intelligi non cointellecto obiecto in ratione termini; vide, quæ ad hoc propositum diximus disp. 8. Log. q. 2. ad p. contra 2. concl. Vrgebis iterum, potentiæ essentialiter habent deseruire animæ ad eliciendos actus in ordine ad obiecta, ergo prædictę potentię essentialiter debent esse proportionatæ in ordine ad vtrumque quandoquidem id, quod essentialiter habet deseruire in ordine ad aliud, debet necessariò esse commensuratum, & proportionatum in ordine ad illud. Resp. potentias animæ essentialiter habere deseruire animæ, & essentialiter proportionatas esse, & coaptatas ad actus, & obiecta in secundo modo dicendi per se, non in primo, nisi solum exigitiuè, & radicaliter, quo pacto diximus etiam disp. 5. Phys. q. 5 ar. 5. materiam esse essentialiter potentiam formæ susceptiuam; ratio huius est, quam supra assignauimus ex Doctore 2. d. 1. q. 6. §. *dico tunc*, quia in quacunq; natura prior est ratio actus primi secundum se, quam in comparatione ad actum secundum, cuius potest esse principium, quoniam actus primus non constituitur in esse per actum secundum, cum illum saltim natura præcedat, nec per relationem ad illum, quia fundamentum aliquo modo supponitur relationi, sed per hoc, quod est principium exigitiuum talis relationis, & ordinis ad actum secundum.

Secundò è contra obijcitur, quòd neque à posteriori rectè potentię distinguantur per actus, & obiecta, nam actus prorsus specie diuersi sunt ab eadem potentia, vt amor, & odium à voluntate, scientia, & opinio, assensus, & dissensus ab intellectu; in diuersa obiecta tendit eadem potentia, vt intellectus in sensibile, & intelligibile, & idem obiectum à diuersis potentijs cognoscitur, vt color à visu, sensu communi, & intellectu; Imò potiùs obiectum videtur specificari à potentia, quàm è contrà, quia obiectum formale alicuius potentiæ denominatur ab ipsa potentia, vt visibile è visu, intelligibile ab intellectu.

58 Resp. iam ea dictis constare, quod cum potentiæ dicuntur distingui per actus, hoc intelligi debere de actibus adęquatis potentiarū, non inadæquatis, & ita indicauit Arist. ipse 2. de an. 22. dum sensitiuum ab opinatiuo, idest intellectiuo discernit, quia sentire alius est actus ab opinari, seu intelligere, qui quidem sunt actus adæquati illarum potētiarum, & quidem illi actus, vt assensus, & dissensus in intellectu, volitio, & nolitio in voluntate dicuntur specie distinctæ præcisè ex parte obiecti, nam ex parte potentiæ potiùs sunt eiusdem rationis cum ab ea eodem modo procedant, vndè assensus; & dissensus, scientia, & opinio conueniunt in ratione repręsentationis, in dependētia à specie impressa, in necessitate, qua fiunt, &c. in quibus non conueniunt cū odio, & amore, quæ non fiunt à specie, sed prærequirunt cognitionem manifestantem obiectum, ideoque ab eadem potentia fiunt; diximus autem suprà vt actus censeantur specie distincti, opus non esse, quòd distinguantur ex vtroque capite tam scilicet ex parte obiecti, quàm potentiæ, sed sufficere distinctionem ex vno capite. Ad illud de vnitate eiusdem obiecti respectu diuersarum potentiarum, & diuersitate obiectorum respectu eiusdem potentiæ constat iam ex dictis potentias subordinatas, quales sunt visus, sensus communis, & intellectus ibi enumerata, non postulare diuersa obiecta, quia superior versatur circa obiectum inferioris. Ad aliud tandem neg. assumptum cum probatione, quia obiectum formale secundum rem semper est aliquid ex parte ipsius obiecti, in quo omnia, quæ sub adæquato illius potentiæ obiecto continentur, vniuocè, vel saltim analogicè conueniunt, sed quia hæc ratio obiectiua sæpius est occulta, idcircò eam explicare solemus, & circumscibere per denominationem extrinsecam obiecti à potentia, vnde dicimus visibile esse obiectum formale potentiæ visiuæ, eo quod aliter exprimere nesciamus id, quod commune est luci, & colori; præterquam quod cum dicimus visibile esse obiectum visus, audibile auditus, per visibile, & audibile non tam intelligimus denominationem illam extrinsecam à potentijs deriuatam, quàm intrinsecam aptitudinem illorum obiectorum ad videri, & audiri.

59 Tertiò, obijcitur ad probandum nulli potentiæ etiam de facto vnicum, & adæquatum correspondere obiectum, quia tale esset quid abstractum ab omnibus inadæquatis, illisque commune, sed sensus vniuersale percipere non potest; Tum 2. quia respectus realis nequit esse, nisi ad terminum realem, vt omnes fatentur, sed coloratum, vt sic, abstractum à coloratis particularibus nihil est reale, ergo ad illud non potest esse respectus realis in potentia visiua. Tum 3. quia si obiectum formale visus v.g. est color, tunc nihil caderet sub visu, nisi sub tali ratione, & sic nec albedo, nec nigredo viderentur, vt tales, sed solum sub ratione generica coloris, & idem esset de obiectis inadæquatis aliarum potentiarum. Tum 4. etiam si ex parte obiecti esset aliqua formalitas abstracta ab omnibus coloratis in particulari, adhuc ista non esset obiectum adæquatum visus sine coloratis in particulari, quia deficiēte colorato aliquo particulari, non permaneret eadem potētia visiua, quæ modò est, vt solidè probat Arriag. cit. ergo obiectum specificatiuum visus non est aliquod vnum, sed omnia colorata in particulari simul sumpta, & sic de obiectis aliarum potentiarum; Tum denique eodem discursu idem ostendi potest de intellectu, & rursus quia non solum ens reale est intelligibile, sed etiam ens rationis, quibus nil esse potest commune vniuocum, ergo obiectum intellectus non potest statui aliquod vnum.

Resp. ad 1. etiam sensum, posse percipere naturam, quia etiam in sensatione natura est ratio mouendi, licèt non vt præcisam à singularitate, vt intellectus, cum qua tamen coniuncta adhuc suam retinet intrinsecè communitatem, & ideò verè sensus attingit naturam, vltrà singularitatem, licèt non nisi cum ea coniunctam. Ad 2. neg. minor, nam vt in Met. dicemus ex professo, & iā innuimus disp. 8. Log. q. 1. dantur naturæ communes à parte rei in singularibus diffusæ, eisque realiter identificatæ, vndè natura communis coloris, vel albedinis benè terminare potest respectum realem potentiæ visiuæ. Ad 3. valeret argumentum, si color poneretur obiectum adæquatum visus, vt supponit tantum simpliciter pro ipsa natura coloris ab inferioribus abstracta, sed iam diximus, & colorem, & quodcunque aliud obiectum debère statui adæquatum, vt supponit absolutè, nimirum tam pro se, quàm pro suis inferioribus. Ad 4. pariter per illud dumtaxat concluditur colorem in communi non esse obiectum adæquatum visus, vt supponit simpliciter sed vt supponit absolutè, non tamen probat esse obiectum, vt supponit personaliter, quemadmodum arbitratur Arriag. Ad vlt. de obiecto intellectus patet per idem, si eodem discursu arguatur, quod quidem non est ens commune reali, & rationis, sed ens reale tantum secundùm duplicem primitatem communitatis scilicet, & virtualitatis, & licèt iuxtà primam ens rationis non contineatur sub ente reali, tamen iuxtà secundam benè ad ipsum reduci potest, vt infrà dicemus disp. 6. qu. 6. Quod si teneretur ens commune reali, & rationis esse adæquatum obiectum intellectus, & negaretur vniuocatio eius ad vtrumque, tunc vltrò totum esset concedendum, intellectus nimirum vnum, & adæquatum non correspondere obiectum, sed multa immediatè, & hoc consentaneum esset eius perfectioni, ac illimitatæ virtuti, vt ait Doctor cit. d. 24.

60 Quartò, tandem obijcitur probando actus specificari quoque ab obiectis materialibus, & secundarijs, quia nullus negare potest magis differre duo actus inter se, qui propter eandem rationem formalem ament duos medlā specie diuersa, vnus vnum, alter alterum, quàm differant duo alij actus, qui & motiuum, & media eiusdem omninò speciei habeant, cum ergo hi tantum numero differant, planè illi specie differre debent, quia inter numericam, & specificam differentiam nulla dantur media. Tum 2. quia visiones duorum alborum plùs differunt, quàm hæc visio huius albi, & ista visio huius albi, licèt omnes repræsentent rem sub ratione albedinis, quæ potest dici eorum primum, & formale obiectum; illa autem maior differentia, quæ est inter visiones duorum alborum est essentialis, quia vna visio vnius albi ita ex sua essentia, & intrinseca ratione terminatur ad vnum album, vt non possit terminari ad alterum album, ad quod altera visio pariter essentialiter terminatur, si verò est discrimen essentiale, & maius, quàm indiuiduale, minùs verò, quàm genericum, non potest esse nisi specificum. Tum 3. quia actus tam essentialiter respicit obiectum materiale proximum, quàm ipsum obiectum formale, vtrumque enim respicit per suam essentiam, & non per aliquid sibi superadditum, ergo ab obiecto materiali diuerso diuersus erit actus, sicut à formali, patet consequentia, quia ordo, & relatio diuersa est à diuersitate termini, quem respicit essentialiter. Tum 4. quia terminus, seu obiectum materiale, licèt minùs principaliter respiciatur, respicitur tamen essentialiter, ergo ex eius variatione debet actus absolutè variari, sicut licèt materia sit pars minus principalis hominis, sufficit tamen eius varietas, vt homo varietur in specie, ratio est, quia malum, quale est diuersitas ex singulari defectu prouenit. Tum 5. ideò obiectum formale diuersificat actum, quia ipsum in se est di-

uersum, & non potest tribuere solum vnam partem diuersitatis, quin totam actui ad ipsum terminato tribuat; atqui obiectum materiale quoque est in se diuersum, nec potest communicare partem diuersitatis sine altera, quia hæc quasi communicatio est necessaria, & indiuisibilis, ergo debet obiectum materiale diuersificare, non recusat formale. Tum 7. quia si potest obiectum, quod essentialiter respicitur, non tribuere actui suam diuersitatem, poterit etiam quis dicere, nec ab obiecto formali diuersificari actum, sed vlterius requiri diuersitatem vtriusque obiecti formalis, & materialis. Tum 7. quia negari nequit in ordine ad prudentem æstimationem nobiliter differre actum, quo quis vult ob Deum summè dilectum vitam profundere actu, quo ob eundem finem vult moderatè bibere, sed hi actus differunt solùm in obiecto materiali, ergo diuersitas huius obiecti sufficiens est ad diuersificandos actus in specie. Tum denique quia quis neget diuersos esse in specie discursus inferentes ex ijsdem præmissis valdè diuersas conclusiones? certè qui hoc negaret, facilius etiam posset negare, non differre inter se specie actus inferentes eandem conclusionem ex diuersis principijs, ergo dicendum est ab vtroque obiecto actus, & potentias diuersificari; sic arguit Arriag. loc. cit.

61 Resp. neg. conseq. quia intra lineam differentiæ indiuidualis datur magis, & minus, nam vtique magis differunt album vt sex, & album, vt tria, quam duo albi eiusdem intensionis, & tamen hæc, & illa non nisi numero differunt, licet illa magis accidentaliter differant ea diuersitate intensionis. Ad 2. neg. minor cum probatione, quod enim visio vnius albi ita limitetur ad illud, vt non possit idem numero manens terminari ad alterum album, procedit ex eius indiuiduali differentia, non ea eius essentia, & natura, ratione cuius est potius eiusdem omninò rationis cum visione alterius albi, & solum essentialiter secernitur a visione nigri, aut alterius coloris specie diuersi. Ad 3. neg. assumptum, cum enim obiectum materiale, & formale, seu primarium, & secundarium eodem actu attinguntur, quod esse possibile ostendit Doctor 1. d. 1. quæst. 2. & Bassol. adhuc magis luculenter 2. d. 38. quæst. vn. tunc respectus attingentiæ ad obiectum secundarium est omninò accidentalis, & superadditus actui, vt docent ibidem; quando verò sunt diuersi actus respectu vtriusque obiecti, etiam si respectus attingentiæ in actu sit ei realiter identificatus etiam in ordine ad obiectu materiale, ideoque illud non respiciat per respectum ei realiter superadditum, adhuc tamen negatur, quod ita essentialiter eum respiciat, vt ab eo speciem sumat, hanc enim a formali dumtaxat obiecto desumit, à materiali verò ad summum vnitatem sumit numeralem, aut distinctionem. Ad 4. patet per idem, ideoque ex obiecti materialis variatione, si actus mutetur, non nisi variationem numeralem suscipere potest. Ad 5. obiectum formale diuersificat actum, non ea eo simpliciter, quia sit in se diuersum, sed quia principaliter, & ex instituto respicitur ab actu, vbi obiectum materiale materialiter solum, & secundario, ac velut per accidens recipitur, & hinc est, quod etiam si diuersificetur, non potest in actum refundere diuersitatem saltim specificam, & essentialem. Ad 6. conceditur conseq. sed negatur obiectum materiale essentialiter ab actu respici. Ad 7. notabilis illa differentia inter illos duos actus profundendi sanguinem, & moderatè bibendi ea motiuo amoris Dei non transcendit specificam accidentalem, nam in essentiali bonitate prorsus conueniunt, cum ambo sit in specie charitatis essentialiter, vide disp. 7. quæst. 7. art. 1. Ad vlt. concesso antecedente neg. conseq. quia falsum est, quod in argumento supponitur, præmissas esse obiectum formale scientiæ, & conclusionem materiale, ipsa enim est propriè obiectum formale scientiæ, vt fuse in Log. demonstrauimus disp. 12. Denique hæc argumenta, si benè pensentur, nedum probant diuersitatem obiectorum materialium sufficere ad diuersificandos specie actus etiam si obiectum formale sit vnum, & idem, atque ideo duas cognitiones tendentes in duo obiecta materialia specie distincta esse specie diuersas, etiamsi sint sub vna ratione formali, sed pariter quoque probant vnitatem obiecti materialis sufficere ad vnitatē specificam actuum, etiamsi obiecta formalia sint diuersa, & sic tenentur dicere Aduersarij, quod duo discursus eandem inferentes conclusionem ea diuersis principijs essent eiusdem speciei, quia obiectum materiale in isto casu, quale secundum ipsos est conclusio respectu præmissarum est vnum, & idem, quod tamen nec ipsi concedunt; Quod si dicant in tali casu actus diuersificari specie ea diuersitate obiectorum formalium; tunc contra ipsos retorqueri possunt sua argumenta; quod obiectum materiale, & si minus principaliter respiciatur ab actu, adhuc tamen respicitur essentialiter, ideoque suam in actu vnitatem, vel diuersitatem refundere debet, vnde ex hoc capite Aduersarij quoque tenentur argumenta illa dissoluere.

DISPVTATIO TERTIA.

De Habitibus actus.

ANtequam ad potentias, & actus animæ in speciali descendamus præsentem disputationem præmittimus, eoquia vt videbimus habitus se habet vt comprincipium saltim minùs principale cum potentia ad producendos actus; loquitur autem de habitibus naturalibus, hoc est naturaliter acquisibilibus, non de supernaturalibus qui solam à Deo petunt produci.

QVÆSTIO PRIMA.

An dentur, & quid sint habitus.

NOmen habitus hic non sumitur in ea significatione, qua vsus est Arist. in prædicamento qualitatis primam speciem assignando, sed pressiùs accipitur, ibi enim per habitum intellexit omnem illam qualitatem disponentem subiectum ad agendum, quæ tamen difficilè remoueatur a subiecto, illique firmiter adhæreat, siue ista radicatio proueniat ex frequentatione actuum, siue ex diuturnitate temporis, siue ea peculiari ratione subiecti, siue quia est talis naturæ, vt apta sit firmiter hærere, qualis ponitur scientia; at hic in prima tantum acceptione sumitur scilicet pro qualitate disponente subiectum ad agendum, non quidem quod det illi simpliciter agere, qua ratione species obiecti multoties nomine habitus sortitur, vt notat Scot. 2. d. 3. q. 10. K. sed quod det illi melius agere, vnde necessaria secundum quid dicitur, vbi species est necessaria simpliciter; quæ qualitas ex frequentatis actibus sit radicata in subiecto.

Quòd verò dentur isti habitus est communis sententia cum Scoto passim citando in hac disp. presertim p. dist. 17. qu. 2. & 3. d. 34. G. & patet experientia, etenim videmus homines vsu acquirere facilitatem quandam agendi, quam priùs non habebant, ergo aliquam formam de nouo habent; non enim hæc facilitas potest esse quædam impedimentorum remotio, vt quidam dicebant; nam si quis haberet impedimenta ad aliquos actus eliciendos scilicet virtutis non idcircò esset impeditus ad oppositos actus vitij, imò magis promptus esset, & tamen videmus homines in principio tam promptitudinem acquirere ea frequentatione actus mali, quàm ea continuo vsu boni, ergo illa promptitudo non est mera negatio, sed positiuum aliquod, eò vel maximè quia tantum inclinat ad similes actus, ex quibus generatur.

2 Ea his elicitur definitio habitus, quod sit, *qualitas quedā de prima specie qualitatis, permanens, disponens subiectum, non quidem ad simpliciter agendum, sed ad promptè, faciliter, & expedite operandum, ex frequentatione actuum acquisita in potentijs animæ*, ita colligitur ex Scot. 4. d. 6. q. 10. O. Quod sit qualitas, patet, quia cum sit aliquo modo actiua, non potest ad aliud accidentis genus reduci. Quòd ad primam speciem pertineat, est clarum ea dictis in Log. disp. 7. q. 3. art. 2. quia in hac specie qualitates illæ collocantur, quæ disponunt subiectum ad agendum sed ab extrinseco proueniunt, nam quæ ab intrinseco competunt, in secunda specie reponuntur. Dicitur permanens, ad differentiam actuū, qui citò transeunt, & cū dependentia continua ad potentiā in cōseruari manent. Dicitur disponens, &c. ad explicandum munus ipsius vt supra diximus, & ad differentiam qualitatum non disponentium subiectum ad agendum. Quòd verò aliqui addunt cum Arist. 5. Met. 25. quod sit disponens ad bene, vel malè agendum; hoc potiùs est diuisio habitus, quam definitio; tum quia sufficit genus actionis assignare; præcipue quia secundùm Scotum sicut dantur in genere moris actus indifferentes, nec boni, nec mali, ita ex illi poterunt generari habitus indifferentes. Dicitur ea frequentatis actibus acquisita ad differentiam habitus infusi, quia à Deo immediatè infunditur in anima.

3 Tandem additur in potentijs animo; quia de subiecto habituum potest esse duplex opinio, vel quòd sit essentia rei, vel potentia. Verùm loquendo de habitibus acquisitis communis est ferè omnium sententia in potentijs, non in essentia immediatè subiectari, ita vt essentia sit subiectum remotum, potentia subiectum proximum, seu essentia sit subiectum *Quod*, potentia subiectum *Quo*, ita Scot. 3. d. 33. M. & in 2. d. 26. & in 4. d. 5. quæst. 1. & d. 49. q. a. l. vbi & si de habitibus infusis loquatur, doctrinam tamen generalem affert; Prob. quia res actiuæ sunt in duplici differentia, aliquæ enim agunt immediatè per essentias, vt sunt inanimata, quæ potentias distinctas formaliter non habent, vt diximus disput. præced. quæst. 1. artic. 2. vel per potentias agunt, vt animata; primi generis nullo modo recipiunt habitus ea Arist. 6. Eth. cap. 1. dicente nihil eorum, quæ sunt natura aliter assuescit, vt lapidem ferri sursum, aut ignem deorsum; rationem assignat Scot. 2. dist. 3. quæst. 10. K. quia habitus non generatur in summè determinatis ad actus, & quæ omnino violenter ad oppo-

oppositos actus se habeot, vt patet, ergo &c. hinc à posteriori videmus, numquam lapidem ex continuo ferri sursum, vel deorsum magis habilitari, & disponi; nec aquam, ea eo quòd sæpiùs se infrigidat, acquirere habitum. Accedit, quòd habitus nonnisi per actus immanentes generantur, at in non viuentibus tales actus sunt vel motos, vt in grauibus, & leuibus, vel primæ qualitates, aut aliæ ex his prouenientes; at motus non potest habitum producere, vt dicemus; nec primæ qualitates, aut aliæ causatæ ex primis, quia subiectis conueniunt in determinata intensione, & si daretur habitus ad illas, tunc naturaliter subiectum seipsum intenderet vltra propriam naturam, quia potentia habituata intensius operatur, quam non habituata; & hæc est ratio, cur non dantur habitus in rebus summè determinatis, requiritur enim aliqua indeterminatio saltim ad intensionem actus, vt q. seq. dicemus. Neque dicas, quod citius operetur, & si non intensius; quia nec talem maiorem velocitatem experimur.

4 Animata verò non recipiunt habitus in essentia, sed in potentijs, quia vt ait Scot. 2. d. 26. cit. quando aliqua forma est indeterminata secundùm virtutem actiuam ad plura, illud, quod præcise respicit vnam actionem determinatam, non respicit eam, in quantum est indeterminata, sed in quantum est potentia determinata respectu alicuius actionis, aliter posset eam perficere in ordine ad quemcumque actum suum, & sic esset indeterminatum, quod est falsum, sed anima est indeterminata secundum plures potentias ad plura producenda, habitus verò ad vnam speciem actionis, vt patet, ergo &c. Tum quia actus, & habitus in eodem subiecto existunt, quia & actus habitum producunt, & habitus ad actus concurrit, sed omnis actus immediatè est in potentia, ergo &c.

5 Solùm posset dubitari de habitibus infusis, quoniam secundùm Thomistas gratia est quidam habitus immediatè in essentia animæ subiectatus; attamen hæc difficultas pendet ex alia, an scilicet habitus charitatis, & gratiæ realiter distinguantur; nam si negatiua opinio asseratur cum Scoto 2. d. 26. negandum quoque erit immediatè recipi in essentia animæ, sed potius in essentia voluntatis, sicut charitas; si verò cum Thomistis affirmetur, sic posset sustineri essentiam animæ immediatè gratiam recipere; sed tenentur quoque fateri gratiam habitualem non concurrere immediatè ad actus supernaturales, qui a potentijs emanant, præcipuè secundùm ipsorum placitum ponentium potentias esse realiter ab anima distinctas. Quapropter dicendum habitum omnem siue infusum, siue acquisitum, qui ad elicitionem actus concurrit, reperiri in proximo, & immediato principio actus propter rationes assignatas. An verò possint dari alij habitus non influentes in actus, nec in potentijs recepti, non est præsentis negotij.

Posset quoque contra istam definitionem instari quibusdam authoritatibus Arist. quibus videtur habitus reponere in prædicamẽto relationis, præcipue 7. Phys. 17. sed iam sæpiùs solutæ sunt tum disput. 15. Phys. tum disp. præced. qu. 2. Dices etiam, Arist. 5. Met. 25. docet habitum etiam ad se disponere, vnde sanitatem, temperamentum, & similia habitus vocat. Sed dicendum Arist. ibi habitum sumere in tota latitudine, & generice; nos verò de quadam specie habitus hic loquimur, vt innuimus num. 1.

QVÆSTIO II.

Quæ potentiæ sint habituum capaces.

6 MVltiplices potentiæ assignantur in viuentibus iuxtà pluralitatem animatum, vt in disp. seq. videbimus, primò enim sunt potentiæ animę vegetatiuæ, quæ in generatiuam, nutritiuam, & augmentatiuam solent diuidi, deinde adsunt potentiæ sensitiuæ tam externæ, quam internæ, tam cognitiuæ, quam appetitiuæ, ac etiam potentia loco motiua, siue in homine reperiantur, siue in brutis; & tandem sunt potentiæ rationales scilicet intellectus, & voluntas; de his omnibus intelligi potest quæstio; & vt ab vltima incipiamus: Negant aliqui recentiores apud Arriag. disp. 9. de An. sect. 3. habitus generari in voluntate, quod videtur etiam docere Ocham quol. 3. q. 17. at D. Thô. 1. p. qu. 40. art. 5. absolutè negat habitum in voluntate circa bonum in communi, ad quod voluntas secundum ipsum est naturaliter determinata. In intellectu negant vniuersaliter habitus quidam Thomistæ, Arriag. cit. sect. 2. Hurt. disp. 16. de An. sect. 2. Alij verò specialiter negant habitus, vel circa prima principia, & res euidentes, ita Scoto 1. de iust. & iure q. 4. art. 1. Val. q. 3. de habitibus punct. 1. Palat. 3. d. 23. q. 1. Ricard. art. 1. q. 2. Dur. 1. d. 24. qo. 1. & ex nostris Bassol. 2. d. 39. q. vn. art. 2. vel negant circa res probabiles, & obscuras, eo quod opinio non est de se qualitas firma, & stabilis ita Scoto in prædicam. qual. & Val. qu. 1. de habit. pun. 1. Potentijs sensitiuis internis, tam cognitiuis, quam appetitiuis negant habitus Hurt. & Arriag. cit. item Suarez disp. 44. Met. sect. 3. Almain. 1. moral. cap. 17. Vasq. p. 2. disput. 78. Moris. in prædicam. qualit. maximè, vt reperiuntur in brutis; concedunt etiam potentijs brutorum Dur. Maior, Martyr. d. 33. Angest. c. 5. mor. §. 1. concl. 9. Salas 1. 2. tract. 10. disp. 2. sect. 2. & 7. Lorca de habit. disput. 5. Gueuara lib. 2. de inter. sens. tract. 5. & 6. quos citat, & sequitur Auersa quæst. 49. sect. 2. Loco motiuæ potentiæ præter citatos de sensitiuis negat etiam habitus Auersa citatus tribuunt Ocham, Gab. Maior, Almain. apud Auersam; A potentis tandem sensitiuis externis,

& vegetatiuis vniuersaliter, tam Theologi, quàm Philosophi auferunt habitus.

7 Dicimus primò potentias rationales, & sensitiuas internas, siue in hominibus existant, siue in brutis, esse vere habituabiles in ordine ad quodcumque obiectum. Ita Scotus 3. d. 32. Pro cuius probatione videndum est, quid requiratur, ad hoc vt aliqua potentia sit capax habitus. Hurt. docet requiri necessariò, vt potentia seipsa sit indifferens, libera, & nullo modo determinata ad actus, quia si est necessaria, posito obiecto, & omnibus prærequisitis ad agendum statim agit, & quantũ potest, ergo non erit capax habitus, qui ad expeditius, & promptius agẽdũ datur, etiã positis omnibus requisitis ad actionẽ.

Sed contra, quia videmus, intellectum vsu, & consuetudine facilitari circa aliquos actus, vt patet præcipuè in practicis, stante enim perfectissima cognitionẽ regularum artis, & scientiæ, adhuc intellectus non promptè, & expeditè illas applicat in principio, sed exigitur aliquis vsus, ex quo acquiritur facilitas progressu temporis, quæ facilitas erit habitus, & tamen intellectus est potentia naturalis, & necessaria. Resp. facilitatem illam prouenire ex imperio voluntatis, vel ex maiori specierum perfectione acquisita ex reiteratione actuum.

8 Contrà quia secundùm omnes Theologos datur in intellectu fides acquisita, quæ est facilitas quædam ad assentiendum rebus fidei ex testimonio humano; quæ facilitas non prouenit totaliter à voluntatis imperio, quia vt probat Scot. 3. d. 23. Q. aliqui sunt, qui vellent magis assentire, & tamen minùs assentiunt, vt cum petebant Apostoli Luc. 17. *Domine adauge nobis fidem* (ibi tamen potest esse sermo de fide infusa, sed idem proportionaliter de acquisita dicendum) ergo intensio, & maior facilitas in credendo non est ea voluntatis imperio, dantur quoque alij habitus, vt ars, prudentia, scientia, &c. qui nequeunt esse species rerum ea reiteratione actuum perfectius repræsentantes obiecta; nam species non inclinant intellectum, nisi ad cognitionem propriorum obiectorum, quæ repræsentant, at facilitas de nouo ab intellectu acquisita per vsum non tantùm inclinat intellectum ad cognitionem rerum priùs cognitarum, sed omnium consimilium. Tum quia species non se tenet ex parte potentiæ, sed ex parte obiecti, vnde concursus speciei est omninò alterius rationis à concursu potentiæ, ergo quantumcumque augeatur, & perficiatur species, non poterit intrinsecè facilitate potentiam ad agendum; nec est verum, quod ait Arriaga, speciem se tenere ex parte vtriusque. Non est verum, quia sic nobilior esset species, quam potentia, quia eminenter contineret concursum obiectiuum, & potentialem, quod est falsum; prima conseq. prob. quia nequit res vnius rationis intendi ab alia alterius rationis, obiectum, & potentia sunt omninò alterius rationis, & vnum nequit per aliud suppleri. Tum quia species in intellectu nunquam corrumpuntur, vt suo loco dicemus, at facilitas illa potest destrui, imo potest facilitas ad oppositum actum acquiri, ergo facilitas est a speciebus distincta, patet conseq. nam species contrariæ etiam intensissimæ simul manent in intellectu, & tamen nequit intellectus esse intensè propensus ad assensum, & dissensum; vide disp. 6. nu. 75.

9 Idcircò aliqui asserunt, de quibus videtur esse Suarez cit. quod adhoc vt potentia, sit habituabilis, non requiritur necessario indifferentia libertatis immediata, sed indifferentia ad plura, & hoc vel quia in eliciendis actibus patitur difficultatem, vt est intellectus, vel quia rationi, & voluntati subditur, vt sunt potentiæ sensitiuæ tam apprehensiuæ, quàm apetitiuæ in homine, nam appetitiuæ secundùm se naturaliter inclinantur ad sensibilia, delectabilia, & ex subordinatione habent quoque inclinationem appetendi illa, non solùm vt delectabilia, verùm etiam vt simpliciter bona hominis iudicantur scilicet in ordine ad rectam rationem; apprehensiuæ verò non solum ab obiecto moueri, & determinari possunt, verum etiam ex imperio rationis; & hoc est fundamentum, cur negant habitus in brutis, quæ simpliciter ad vnum sunt determinata, & ab obiecto tantum moueri possunt, quare se habent vt lapis ad descendendum.

10 Sed primò quo ad intellectum sequeretur in nobis non gigni habitum quo ad prima principia, circa quæ nulla adest difficultas; neque in Beatis esse aliquem intellectualem habitum propter eandem rationem. Tum quia difficultas illa non prouenit ex parte potentiæ, sed quia obiectum non est clare ostensum, quam difficultatem possent quoque habere potentiæ sensitiuæ brutorum, ergo eadem ratio hic, & ibi. Quoad indifferentiam ex subordinatione impugnatur hæc opinio, quia libertas illa participata licet conferat ad habituandam potentiam, non tamen videtur necessaria; etenim ex hoc quod appetitus sensitiuus rationi subdatur, non ideo aliquid ab illa recipit, sed solùm ad imperium rationis per naturalem sequelam operatur circa obiectum, ad quod est naturaliter inclinatus, & intrinsecè naturaliter operatur solùm extrinsecè agit liberè, ergo stante illa opinione intrinsecè appetitus non erit habituabilis sed extrinsecè idest sicut liberè operatur non per libertatem sibi inexistentem, quod est intrinsece liberè operari, sed per libertatem extrinsecam sibi, sed intrinsecam voluntati, ita habituabilis erit, non per habitum sibi inhærentem, sed voluntati; patet conseq. quia si indifferentia libertatis requiritur necessariò ad habitum, eo modo quo indifferentia alicui potentiæ conuenit, pariformiter, & posse habituari. Accedit, quod actus producit habitum, non quia potentia est ad oppositos actus indifferens, sed ex propria natura, & per accidens est respectus actus, quod potentia sensitiua subdatur rationi,

& participet indifferentiam, quia si non esset potentia indifferens, adhuc actus haberet eandem entitatem, & actiuam virtutem, ergo, indifferentia ista non est simpliciter necessaria ad recipiendos habitus. Ex quo sequitur idem dicendum de potentijs brutorum, quæ ferè sunt eiusdem rationis cum potentijs humanis sensitiuis; quare vel solum in voluntate erunt habitus ponendi, vel si in alijs humanis potentijs reponuntur, etiam brutis erunt concedendi.

11 Asserimus igitur, quod habitus ex dicendis infra, ponitur in potentia, ad hoc vt facilius, promptius, citius, & intensius operetur potentia, non quod necessario omnia illa debeat causare in potentia, sed sufficit aliquod illorum, quia potentia, quę natura sua producit instantaneè actum, etiamsi habituata sit nequit citius operari, quare potentia illa habituabilis erit, quæ vel aliquam patitur difficultatem in operando, vt promptius, & facilius operetur, vel si est ad plura indeterminata, quoad elicitionem actus delectabilius, & promptius ad vnam partem se determinet; vel tandem si nullam patitur difficultatem, nec est ad plura indeterminata, adhuc tamen potest intensius operari, itaut si non repugnat ipsi actum intensiorem supra proprias vires habere, debemus dicere, quod sit habituabilis, vt intensius operetur. Quænam verò potentia sit talis, nequit à priori cognosci, sed tantum à posteriori, quando scilicet videmus, potentiam ex frequenti exercitatione licet eadem omnino permaneat, perfectius tamen operari, signum euidens ipsi non repugnare actum perfectiorem, & esse habituabilem. Quæ doctrina colligitur ex Scot. 2. d. 3. q. 10. ad 2. pro prima opinione, vbi dubitatiuè loquens ait, quando potentia est summe habilitata, non esse habitus receptiuam, secus verò quando non est summè habilitata; per hoc autem quod est esse summè habilitatam intelligitur, vt innuit Lich. ibid. esse ex sua natura determinatam potentiam ad recipiendos actus determinatæ perfectionis, & intensionis, vt etiam non obscurè insinuauit Scot. 3. d. 33. D. at ex altera parte secundum Scotum datur potentia, quæ potest habere actum intensiorem, quam seipsa possit elicere.

12 Hac doctrina posita pro maiori, subiungimus minorem ad probandam conclus. sed quælibet ex enumeratis est huiusmodi respectu cuiuscumq. obiecti, ergo quælibet est habituabilis; maior est sufficienter probata; min. prob. primò de voluntate, quæ habet indifferentiam liberam, & est ad contrarios actus, & obiecta, item potest intensius, & remissius operari, & videmus, quod ex frequenti vsu intensius operatur, idem apparet de intellectu, vt dictum est; de appetitu sensitiuo in homine idem est euidens, qui enim rebus sensibilibus sæpius vacant, magna difficultate retrahuntur ab illis, & maxima facilitate prosequuntur illa. De cognitiua prob. ex Arist. de mem. & remin. c. 3. dicente consuetudinem multum conferre ad benè memorandum, quod patet experientia; Neque potest dici hoc prouenire ex maiori specierum perfectione; quia vt diximus de intellectu species non inclinant indeterminatè ad omnes actus similes, sed ad propria obiecta; at facilitas in memoria iuuat non solùm ad res cognitas, sed etiam ad alias de nouo apprehendendas. Neque dicas cum Arriaga ex frequenti vsu puriores gigni spiritus, purgarique organum excrementis, & ex hoc oriri facilitatem illam. Non valet, quia licèt verum sit puriores spiritus valde iuuare memoriam, attamen potentia memoratiua non consistit in spiritibus, sed in toto coniuncto ex organo, & potẽtia animæ, in quo species residere debent, & ipsa immediatè operatur facilius, & intensius, ergo verè acquirit nouum habitum. Tum quia spiritus facillimè exhalant, & transeunt, vnde fere spatio paucorum dierum quasi totaliter renouantur, vnde ex perfectione ciborum possunt perfectissimi spiritus generari, adhibita etiam corporis purgatione medio aliquo medicamine, & tamen non statim experimur facilitatem in memoria, nisi post longam actuum exercitationem, ergo facilitas est quid distinctum à spiritibus perfectis. Ex quibus prob. de potentijs brutorum; quia si non requiritur libertas aliqua in potentia, & ex alia parte videmus bruta de nouo assuefieri, ad aliquos actus, ita vt intensius, promptius, & facilius post vsum operentur, non erunt ipsis deneganda habitus; hinc Arist. 1. Met. cap. 1. dicebat brutis quodammodo prudentiam, & disciplinabilitatem conuenire, & D. Aug. lib. 83. qq. quæst. 36. ait animalia bruta consuetudine fieri mansueta, & domita. Fatemur tamen perfectiores habitus reperiri in potentijs sensitiuis humanis, & circa plura obiecta, sicut quoque perfectius ex seipsis sunt operatiuæ.

13 Dicimus secundò, potentiam vegetatiuam, & sensitiuam externas non recipere habitus, neque potentiam loco motiuam, siue in homine sint, siue in brutis, est communis, & prima pars de potentia vegetatiua probari potest ex Scoto 2. d. 3. qu. 10. K. vbi vniuersaliter docet potentias summe ad vnum determinatas non habere habitus, sed potentia vegetatiua est huiusmodi, nam videmus experientia ex continuatione nutritionis nullam facilitatem de nouo acquiri, imò potius debilitari. Tum quia talis habitus, cum sit accidens, non posset inclinare, & concurrere ad nutritionem, quæ est substantialis, sed tantum ad alterationem præuiam, quæ fit medijs primis qualitatibus, ad quas non dari habitum, diximus quæst. præced. Secunda pars de sensibus externis prob. ex eodem Scot. cit. quia nullam habent indifferentiam, nec etiam intensionis circa obiecta, nisi quatenus modo perfectius, nunc imperfectius applicantur obiecta, vel quatenus media virtute motiua imperio voluntatis subduntur, & tamen in virtute motiua non dantur habitus, vt diximus, ergo, &c. hinc Arist. 2. Eth. c. 1. dicebat; *Non enim ex eo quod sæpè vel vidimus, vel audiuimus sensus & videndi, & audiendi accepimus.*

14 De potentia tamen motiua est dissidium inter Scotistas, nam præcipuè Vulpes 2. p. tom. 3. disp. 103. art. 4. affirmat, fretus Scoti authoritate in 3. d. 33. M. respondendo ad 3. obiectionem contra decisionem quæstionis, quæ talis erat, si ex hoc, quod appetitus sensitiuus voluntati subijcitur, est receptiuus habitus, ergo etiam in parte corporis frequenter mota ex voluntatis imperio potest generari habitus, & etiam in inanimatis, & irrationalibus, quibus voluntas vtitur. Cui obiectioni respondet concedendo, quod in parte corporis potest esse habitus, sicut patet in manu scriptoris, & cytharædi, manus enim inexercitata inhabilis est in illa facultate, quæ est ad cytharizandum, exercitata autem est habilis, conceditur autem hoc vlterius de irrationali, vt de equo ad actus quosdam, ad quos est assuefactus, sed in merè inanimatis non inuenitur, hæc Scotus.

15 Attamen verior est negatiua sententia cum eodem Scot. in 4. distinct. 49. quæst. 14. G. & seq. vbi loquens de agilitate corporis gloriosi negat ipsam esse habitum quendam, & formam reddentem corpus ad expeditius, & aptius localiter mouendum, sed tantum esse ablationem duplicis impedimenti ex parte corporis, vnum est in iuncturis, & organis membrorum, & neruis, qui magis flexibiles, & subtiles erunt, ex quibus sequitur maior trahibilitas, & applicabilitas ad motum, alterum in corpore, quod est repletum humoribus grossis, & caput fumositatibus, & multis talibus, quæ reddunt hominem pigrum; & hæc autem amouebuntur, & spiritus boni, & subtiles dabuntur, per quos reddetur corpus gloriosum multum agile ad motum. Quam opinionem probat, quia nulla qualitas dari potest, quæ inclinet ad omnem differentiam positionis in motu, & ad omnem locum, nam videmus omnem qualitatem inclinantem ad aliquem motum vel actionem inclinare quoque ad determinatum motum, & determinatam actionem, & hoc patet de forma nobilissima, quæ est charitas, ergo forma imperfectior non potest esse indeterminata ad quodlibet Vbi; talis autem foret habitus iste in potentia motiua generatus. Nec valet responsio Vulp. dicentis discrimen esse, quia virtus motiua animæ pro hoc statu est imperfecta, & ideo potest per habitum perfici, & intendi, at in Beatis est perfecta, & intensa, ideircò habitus est superuacaneus. Non valet quia omnes potentiæ in Beatis sunt perfectæ, & tamen sunt capaces habituum, etiam secundùm ipsum, ergo idem dicendum de motiua potentia. Accedit principaliter, quod habitus acquisitus generatur ex frequentatis actibus à potentia elicitis, sed actus potentiæ motiuæ nequeunt generare habitus, ergo &c. prob. min. tales actus sunt motus locales, sed motus localis siue formaliter, siue materialiter sumptus scilicet pro forma fluente, quæ est Vbi acquisitum, non habet talem virtutem, quia est respectus, ex dictis in Phys. qui est qualitate imperfectior, & de genere sterilium, ergo &c.

16 Ad authorit. igitur Scoti dicimus, Doctorem parùm ibi curasse hoc quæsitum decidere, intentum enim suum erat ostendere voluntatem esse verè subiectum virtutis, & hoc deducit ex concessis ab aduersarijs dicentibus dari habitus in appetitu sensitiuo, ergo inquit Scotus multo magis in voluntate, quæ est sensitiui appetitus imperatiua, & determinatiua; ex quo licèt aduersarij inferebant dari quoque habitus in potentia motiua, eo quia, & ipsa voluntati subiacet; admittit hoc Scotus, quia nihil contra suum principale intentum infertur, vnde semper dicit *conceditur*. Ad exemplum verò de habilitate in manu acquisita ad cytharizandum dicimus ex ipso Scot. in 4. cit. habilitatem illam solùm esse ablationem quandam impedimenti assignari, sicut in instrumentis quibusdam artificialibus contingit, quæ in principio non ita rectè interuiunt, sicut progressu temporis, quo magis attemperantur, & disponuntur.

17 Contrà 1. conclus. obijc. primò, quod non dentur habitus in voluntate; Tum quia habitus naturaliter agunt, voluntas autem liberè operatur, ergo nequeunt concurrere ad actum liberum. Tum 2. voluntas non fertur in incognitum, illa maior intensio proueniens ex habitu esset incognita. Tum 3. quòd non dentur in intellectu circa prima principia, prob. quia circa illa est summè determinatus, vnde nequit circa illa contingere error; & quod neque dentur circa res opinabiles prob. quia habitus est qualitas firma adhærens potentiæ, opinio verò per hoc à scientia distinguitur, quòd hæc firmè adhæret, non illa. Tum 4. quod non dentur in brutis, quia habitus est, quo vtimur, cum volumus, bruta non habent talem potestatem, sed necessariò agunt, ergo &c.

Resp. ad 1. habitum esse causam subordinatam potentiæ, & hoc modo potest ad actum liberum concurrere, quamuis sit naturalis causa; vt infra. Ad 2. assumptum esse verum de obiecto, non de actu, aut intensione ipsius, non enim vt appetitus operetur, debet potentia cognitiua præcognoscere actum ipsius appetitus, sed tantum obiectum. Ad 3. dicimus ad id de primis principijs summam illam determinationem non obstare, quia adhuc habet indeterminationem quo ad intensionem, & remissionem actus, vt explicuimus supra, ad id de opinione diximus q. præc. radicationem opinioni non cõueni-

uenire ex propria natura ; cum ab obiecto contingenti proueniat, hoc enim modo scientiæ competit, quæ est de obiecto necessario, at potest opinioni aliunde conuenire scilicet ex actuum frequentatione; & quando Aristot. definiuit habitum, quod sit qualitas firma, non locutus est solum de firmitate ex ratione propria deriuante, sed ex quocunque capite scilicet, vel ex temporis diuturnitate, vt febris ethica, vel ex tenacitate subiecti, vt species intelligibilis respectu intellectus, vel ex ratione qualitatis propria, vt est scientia, vel ex frequentatione actuum, vt est opinio, vnde qui assuefiunt alicui opinioni, difficulter ab illa remouentur. Ad 4. assumptum procedit de habitibus humanis, non de omnibus.

18 Contra 2. conclus. argum. primò, quòd potentiæ vegetatiuæ competant habitus, nam quidam solent assuefieri, tam in quantitate, quàm in qualitate ciborum; plantæ quoque si soleant frequentius irrigari, si deinde ab irrigatione cessetur, statim arescunt, vbi aliæ non ita irrigationi assuefactæ diu durant. Tum 2. de potentijs sensitiuis externis, quia ex vsu possunt aliqua obiecta placere, quæ priùs displicebant, præcipuè in visu, & gustu, ergo &c. Tum 3. si illa potentia est habitualibus, quæ perfectiores actus potest habere, ergo quia lapidi non repugnat velocius deorsum moueri, & potentijs sensitiuis externis perfectiores actus habere, erunt quoque habituabiles. Tum 4. de potentia motiua probat. quia potest esse, quod aliquis sic in membris naturaliter summè dispositus, adhuc tamen non habet promptitudinem ad motum requisitam, quam vsu postea acquirit, ergo præter ablationem impedimenti datur aliquis nouus habitus. Tum 5. secundum Scotum in 3. d. 33. H. in potentia indeterminata ad suos actus saltim mediatè ex imperio voluntatis potest ex vsu generari habitus, sed potentia motiua est indeterminata ad suos actus, quatenus subiacet dispoticè voluntatis ex eodem in 4. d. 42. §. *Ad quæst. secundam*, litt. N. ergo &c. Tandem non implicat dari formam, quæ inclinet ad omnem differentiam positionis in motu, & ad omnem locum, vt patet de impulsu, qui ex determinatione, & modificatione agentis modo ad hunc, modo ad illum locum mouet, vt diximus disput. 3. de Cœlo quæst. 5. ergo non implicat dari habitum inclinantem ad motum localem secundum omnem differentiam.

19 Respon. ad 1. assuefactionem illam non prouenire ex habitu, sed ex vario viuentium temperamento, quod per consuetudinem mutari potest, vt diximus disputat. 5. de Gen. quæst. 6. & notat Auersa; vnde qui parco cibo vtitur, progressu temporis debilitatur naturalis calor, vt nequeat absque nocumento plus comedere, idem dicendum de qualitate ciborum, vide disputat. cit. plantæ quoque ex continua irrigatione humorem fluidum, & tenuem acquirunt, qui faciliùs euanescit. Ad 2. ait idem, prouenire non ex nouo habitu, sed ex immutatione qualitatum, & dispositionum, vel per apprehensionem internam, in qua propriè generatur habitus. Ad 3. concedimus hanc propositionem omnem potentiam habituabilem esse capacem perfectiorum actuum, non tamen hanc, omnem potentiam capacem perfectiorum actuum esse habituabilem, quia ad habitum non sufficit capacitas potentiæ, sed requiritur actiuitas actuum, à quibus habitus generatur; hinc in rebus inanimatis nulla potentia est habituabilis, quia vel est ad motum localem, vel ad qualitates, motus localis nequit habitum producere, cum sit respectus, neque qualitates, quia ad istas potentia est determinata etiam quo ad intensionem, vt diximus quæst. præced. per hoc patet ad exemplum de lapide; quod additur de sensitiuis potentijs externis per idem respondetur non esse habituabiles, quia actus ipsarum non sunt productiui habituum, quod nobis innotescit à posteriori, quia nunquam ex eorum vsu experimur in nobis nouam facilitatem; nisi potentia intrinsecè in organis perficitatur quoad humores, neruos, spiritus, vt erit in Beatis post iudicium, vnde statim ac perficitur potentia in organis absque alia frequentatione actuum experimur perfectiores actus, signum euidens facilitatem illam non ab habitu, sed à mutatione temperamenti, & dispositionum causari.

Ad 4. ait Auersa ad motum regulatum soni, vel manus pictoris non solum requiri agilitatem manus, sed etiam directionem potentiæ motiuæ, quæ directio fit à potentia apprehensiua, & regulatiua supposito imperio voluntaris, & quia etiam naturaliter dispositus non habet statim illam directionem, quæ vsu acquiritur, & est habitus existens in potentia apprehensiua, hinc est, quod in principio non habet promptitudinem illam, quam deinde acquirit per vsum, quo etiam membra magis disponuntur. Ad 5. patet ex dictis, eo quod motus non est productiuus habitus. Ad vlt. neg. paritas quia impulsus non generatur ex motu, ideoque poterit esse aliquo pacto indifferens; at quia habitus generaretur ex motibus actualibus, ex se esset solum inclinatus ad consimiles motus ex vna parte, & ad omnes motus ex alio capite, quia ad omnes concurreret. Vel dicendum, quod illa ratio Scoti est probabilis; sed verum fundamentum sumi debet ex hoc, quod motus localis est impotens ad causandum habitum.

QVÆSTIO III.

De causa effectiua habituum.

20 CErtum est quemcunque habitum naturaliter acquisitum posse à Deo totaliter infundi in potentia, quia nullam essentialem dependentiam habet ab aliqua causa creata quin posset à Deo suppleri.

Solet tamen hic quæri, an possit dari habitus aliquis à natura potentijs inditus; sed ex dictis disputat. 7. Log. quæst. 3. art. 2. si daretur, non verè, & propriè diceretur habitus de prima specie, sed naturalis potentia, vel impotentia, per hoc enim hæ duæ species differunt, quòd tam in prima, quàm in secunda specie reponuntur, qualitates subiectum disponunt ad agendum, sed in prima, quæ ab extrinseco adueniunt, in secunda, quæ à natura tribuuntur; & solent passim habitus vocari largè, quatenùs cum habitu conueniunt in illa firmitate, & inhæsione in subiecto; sic colligitur ex Scot. 2. d. 16. quæst. vn. P. & 4. d. 6. quæst. 10. O. vbi docet nos à natura præter potentias formaliter ab anima distinctas habere quoque quasdam facilitates, vel difficultates ad agendum, & vtendum potentijs. Et rectè quidem, nam videmus varias inclinationes, & facilitates homines habere, alij enim sunt habiles ad studia, & quædam exercitia, alij inhabiles, quidam perspicaces, quidam hebetes ingenio; & multò magis in appetitu apparent in quo resident variæ inclinationes vel ad virtutes, vel ad vitia; & quamuis hæ inclinationes magnam cognoscant dependentiam è vario corporum temperamento, attamen non sunt denegandæ qualitates quædam inhærentes immediatè in ipsis potentijs sensitiuis, nam aliqui sunt omninò eiusdem temperamenti quo ad primas qualitates, sed quo ad istas habilitates multùm differentes; quarum causæ præcipuæ assignari debent cœlestes influxus, vnde quandoque progressu vitæ ad variationem influentiarum variantur.

21 In potentijs verò rationalibus intellectu scilicet, & voluntate potius contrarium asserendum cum Scoto 2. d. 39. loquente de synderesi, & conscientia, non enim in nobis experimur facilitates istas inditas à natura distinctas ab ipsis potentijs, & earum inclinationibus, sed sufficere poterunt vires innatæ potentiarum. Et cum authoritates vel scripturæ, vel Sanctorum, aut Aristot. asserunt in nobis dari connaturalem habitum principiorum, vel lumen naturale, aut legem, &c. debent explicari de actuali notitia, vel de lumine naturali ipsius intellectus, quo facillimè talia percipit; sed hoc non est præsentis negotij, cum propriè sub habitu non comprehendantur, vide Auersam quæst. 49. sect. 3. sermo igitur est de acquisitis habitibus ab extrinseco prouenientibus, & quærimus, à quo causentur tanquam naturaliter à proxima, & immediata causa effectiua.

Prima opinio est Dur. in 3. d. 33. q. 2. Rubion. quæst. 5. Burid. 2. Eth. c. 5. quæst. 1. disput. 2. & probabilem putat Coninch. de fide, spe, & charit. disputat. 7. dub. 1. quæ docet potentiam immediatè in seipsa causare habitum, actu tamen mediante, vel vt actione media, sicut placuit Burid. vel tanquam dispositione præuia, vt Durand. vel vt effectu præuio, vt Rubion. Secunda est Hurt. disp. 56. de An. sect. 6. dicentis tam potentiam, quàm actum vt causas partiales per se, & immediatè ad habitus concurrere. Qui verò per actus asserunt totaliter causari, diuersimodè loquuntur, quidam enim dicunt necessariò plures actus requiri ad productionem habitus, & solùm per primos potentiam vel disponi ad receptionem habitus, sicut guttæ priores disponunt lapidem mollificando, posteriores verò excauant, vel non haberi habitum sub statu perfecto, vt communior asserit. Quidam cum D. Tho. p. 2. q. 51. art. 3. distinguunt: nam si loquamur de habitu scientiæ, sic propter euidentiam per vnicum actum inquiunt acquiri habitum sub statu perfecto: si tamen de alijs habitibus sit sermo, tunc plures actus exiguntur, vel propter ineuidentiam rei, vel indifferentiam potentiæ ad vtrumlibet, ita Auersa q. 49. sect. 4. qui alios citat.

22 Dicimus primo, habitus produci ab actibus consimilibus illis, in quos habitus inclinant, tanquam à causis totalibus; ita communis cum Scot. p. d. 12. q. 1. G. & d. 17. qu. 2. V. quamuis autem sit ita communis hæc opinio, non tamen probatur euidenter; nam licèt verum sit actum non posse concurrere ad productionem habitus tanquam actionem, quia vt visum est disp. præc. quæst. 2. actus vitales non nisi grammaticaliter dicuntur actiones, & vera actio nequit esse, aut intelligi sine proprio termino, actus autem potest ab habitu separari, & perfectè intelligitur sine ordine ad habitum; attamen si dicatur actus esse dispositiones, vel melius effectus præuios cum Rub. non facilè à Doctoribus impugnatur.

Vasq. namque & Suarez probant, quia dispositio requisita, si requiritur ad introductionem formæ, etiam ad conseruationem exigitur, nisi prærequiratur solum ad tollenda impedimenta: at actus separatur ab habitu, & in potentia nuda nullum adest impedimentum tollendum, ergo &c. Hæc ratio non concludit, nam primò non probat actus esse totales causas; Secundò, quia assumptum in maiori negatur ab aduersarijs exemplo mollitiei ceræ, quæ necessariò requiritur ad introductionem formæ sigilli; non tamen ad conseruationem; Tertiò, quia solùm vrget Durandum, non autem Rubionum. Auersa

sect. 5.

sect. 5. probat ex hoc, quòd actus est habitu perfectior, ergo potest habere virtutem productiuam habitus. Hæc conseq. non tenet, quia etiam potentia est perfectior habitu, ergo potest quoque esse causa, vel totalis, vel partialis habituum; tum quia non quodlibet perfectius potest quodlibet imperfectius producere, aliter homo posset equum, vel lapidem generare. Vulpes 2.p.tom.3.disput.104.art.6. probat ex eo, quod omnis potentia vitalis est productiua sui actus, receptiua eorundem, & per eundem operatiua, & omnis actio potentiæ vitalis, si est grammaticalis de genere qualitatis, est præcisè ipsamet operatio vitalis, si fuerit propria de genere actionis præcise terminatur ad actum vitalem, ergo nullo modo potentia respicit habitum tanquam causa effectiua. Sed antecedens, in quo vis argumenti consistit, non probatur ab ipso, nisi Scoti authoritate, quod tamen ab aduersarijs negatur, dicunt enim etiam potentiam habere actionem non solum circa actus, verum etiam circa habitum, quæ actio licet non sit vitalis in ordine ad terminum, erit tamen vitalis in ordine ad principium, sicut motus progressiuus dicitur esse à potentia vitaliter motiua, & effectiua, vitaliter motus.

23 Melius ergo nequit probari, nisi ratione, quam insinuat Doctor 1.d.12.citat. loquens de voluntate; si voluntas esset causa siue totalis, siue partialis habitus, liberè illum produceret, quod est falsum quia vt ipse docet in Collat.collat.66. §. *Ad quæstionem*, quantumcunque voluntas eliciens actus iustitiæ nollet, quod ex illis sequatur, & generetur habitus iustitiæ in ipsa, adhuc tamen iustitia produceretur, & quando habitus est productus, etiamsi voluntas vellet illum destruere, non potest statim in principio, nisi post actuum contrariorum exercitium, quod non esset, si liberè produceretur, quia etiam liberè conseruaretur, ergo nullo modo voluntas immediatè concurrit ad productionem habitus. Ex quo idem sequitur de alijs potentijs dicendum, quia eodem modo se habent voluntas, volitio, & habitus voluntatis, ac intellectus, intellectio, & habitus intellectus; assumptum patet, quia voluntas, etiamsi esset partialis causa, adhuc tamen esset principalior, quam actus, & consequenter tota causatio denominaretur ab ipsa voluntate; sed voluntas nequit agere, nisi liberè, vt diximus disputat.præced.quæst.1.art.2. & dicetur disput.7. eo quia naturale, & liberum sunt differentiæ diuidentes principium actiuum in communi. Diximus in concl. produci ab actibus consimilibus illis, ad quos habitus inclinant, quia habitus v.gr. temperantiæ in actus temperantiæ inclinat, nec per actus fortitudinis fuit genitus, nam quod corrumpitur, destruitur a suo contrario, & consequenter producitur à contrario corrumpenti, vt frigus corrumpitur a contrario calore, & producitur à frigore, quod est calori contrarium, sed habitus vitij corrumpitur ab actibus virtutis, & virtus ab actibus vitiosis, ergo vitium producitur ex actibus malis, & virtus ex bonis.

24 Diximus secundò, quod quilibet actus causat aliquid de entitate habitus in potentijs iuxta propriam actiuitatem, & iuxtà dispositionem potentiæ, itaut si potentia est nuda non habituata habitu contrario, actus si est remissus, causat parum de habitu, & in statu imperfecto, & adueniente secundo actu augetur habitus, & si est intensus, causabit statim habitum intensum, & in statu perfecto, quamuis possit denuo per alios actus intendi, & hoc est etiam de habitibus scientiæ, & similium intelligendum; at si potentia est opposito habitu habituata, actus etiam intensus non poterit causare habitum perfectum, sed imperfectum. Conclusio ista prob. & explicatur simul. Prima pars, quòd quilibet actus causat habitum, habetur ex Scot.1.d.17.quæst.3.RR. & 3.d.36.K. & clariùs in 4.d.16.quæst.1. A. & patet, quia primus actus est eiusdem rationis, & actiuitatis cum sequentibus, ergo si sequentes causant habitum, etiam primus, quia est causa naturalis non impedita, cum potentia supponatur nuda, & consequenter disposita, non enim aliud requiritur ad dispositionem subiecti, nisi quod contrarijs formis expolietur, vt patet de aere respectu luminis. Tum quia vel primus actus causat aliquid, vel nihil in potentia; non secundum, quia est causa naturalis approximata, & etiam quia nec sequens actus causaret, eodem enim modo se haberet respectu potentiæ, ac primus; si primum, ergo vel est aliquid eiusdem rationis cum entitate habitus, & habetur intentum; vel diuersæ rationis, & hoc est falsum, quia nulla dispositio alterius rationis ad receptionem habitus prærequiritur, quando potentia est nuda, & si est habituata opposito habitu, nequit ille habitus corrumpi, nisi per introductionem habitus oppositi, sicut frigus intensum non incipit destrui, nisi per aliqualem caloris introductionem.

25 Dices qualitatem illam primò introductam esse dispositionem, cum sit facilè mobilis, & habitus postea introducitur, quando iam est de difficili mobilis a subiecto. Sed tunc est quæstio de nomine, nam habitus in statu imperfecto est idem cum illa qualitate de facili mobili, quæ dispositio dicitur, non enim habitus, & dispositio differunt specie ex dictis in Log. Ex quo patet etiam idem de scientia dicendum, nam licet hæc qualitas propter euidentiam, & necessitatem medij ex sua natura sit de difficili mobilis, attamen propter remissionem, quam habet in initio, ex hoc capite facile potest remoueri (supposita illa opinione, quòd habitus desinat esse, nisi actibus foueatur, de qua dicemus quæst.vlt.) vnde nequit dici totaliter habitus perfectus, nisi postquam per sequentes actus intendatur.

Secunda pars, quod actus intensus causet habitum perfectum, est Scoti 2.d.5.q.1. C. vbi habet, quod actus intensissimus æquiualet pluribus remissis, quia est perfectior, ergo si plures remissi possunt habitum in statu perfecto producere, etiam primus actus intensissimus illis æquiualens in virtute actiua (Scotum sequitur Hurt.cit.) qui habitus, cum non habeat terminum intrinsecum quo ad intensionem, erit adhuc intensibilis per sequentes actus, sicut qualibet alia qualitas. Tertia pars de potentia indisposita habetur a Scot.3. d.33. B. dicente in vitioso nouiter conuerso non statim per primum actum fuisse corruptum totum habitum vitiosum, & patet experientia, quia adhuc difficulter eligit ille talis bonum honestum, & potest explicari exemplo adducto de calore, & frigore. Nota tamen, quod non est necesse, vt actus causet habitum iuxtam propriam intensionem, quo scilicet actus vt quatuor causet habitum vt quatuor, vt patet experientia, sed causabit iuxta aliqualem proportionem, quæ nobis non facilè innotescit; poterit tamen prouenire ex imbecillitate, actiuitatis actus, & eo remissius aget, quo potentia est magis indifferens ad plura, vel magis contrariè habituata.

26 Contrà 1.conclus.argum. primo authoritate Scoti 1.d.17.qu.2. K. §. *Contra istam opinionem arguo sic*, in ratione secunda, & in responsione litt. V. vbi videtur concedere potentiam esse causam communem actus, & habitus. Tum 2. habitus est perfectior actu, ergo nequit ab ipso totaliter produci, antec.probat. quia habitus est causa æquiuoca actus, quæ semper est effectu perfectior; insuper ex 3.top. c.1. bonum diuturnius est melius, habitus est diuturnior actu. Tum 3. si actus esset totalis causa habitus, ergo separatus à potentia, vel si in ipsa, vt ait Coninch. reperiretur in potentia modo mortuo scilicet si a Deo introduceretur, adhuc habitum causaret, quod est falsum, seq. prob. quia iam haberet eandem actiuam virtutem. Tum 4. ad habitum non est per se motus ex 7.Phys.t.7. inquit Dur. ergo nequit ab actu produci.

Resp. ad 1. Scotum ibi vel loqui de causa mediata, vel parum curasse ibi hoc decidere, cum non esset proprius locus quicquid enim sustineretur, non lædit intentum ipsius, quod erat habitum effectiuè concurrere ad actum. Ad 2. resp. neg. antec. cum Scot.4.d.49.quæst. 1. ad 5. actus enim immediatiùs vnit potentiam cum proprio obiecto, & habitus ordinatur ad actum quia est propter ipsum, vnde & si species intelligibilis necessariò requiratur ad intellectionem, non tamen est perfectior; & ad 1. probationem ait esse causam æquiuocam partialem, non totalem, quæ est necessariò perfectior; ad aliam inquit assumptum valere cœteris paribus, non vero in habentibus alias proprietates, hinc habitus quamuis in duratione excedat actum, est tamen excessus secundùm quid, vt patet de specie intelligibili respectu intellectionis; & albedo vnius anni, inquit Doctor, non est simpliciter, & essentialiter perfectior albedine vnius diei; at actus simpliciter excedit in alijs perfectionibus ipsum habitum. Ad 3. si actus esset separatus, non posset habitum causare, non quidem propter defectum virtutis, sed propter defectum conditionis agendi, nam vt in potentiam agat, requiritur, vt ipsam vitaliter afficiat, eique per inhærentiam sit approximatus, & vnitus; & quoniam si produceretur à Deo, adhuc vitaliter afficeret potentiam, & si non vt productiuam, saltim vt operatiuam ex disput.præced.q.3. idcircò concedimus tunc habitum causare. Ad 4. sæpius explicuimus intentum Arist. ibi, vide q.1. in fine.

27 Secundò, arguit Coninch. habitus non tam augetur ex perfectione actus, verùm etiam ex conatu potentiæ, quo enim quis magis conatur, eo maiorem facilitatem acquirit, ergo habitus a potentia quoque immediatè producetur, patet conseq. quia illa maior perfectio habitus non posset refundi in actum, qui imperfectior supponitur esse quo ad intensionem, ergo à potentia; primum antec. prob. ab ipso exemplis, sint duo ducentes scribere, & magister apprehensa manu vnius simul formet cum eo characteres, alter verò magno conatu seipso conetur characteres formare ad exemplar præceptoris ipsi propositum, primus perfectiùs scriberet, sed secundus magis proficeret propter maiorem conatum. Secundum exemplum; sint duo æqualiter propensi ad aliquam virtutem, & eliciant duos, vel tres actus, sed vnus propter maximas tentationes magno conatu, & cum maxima difficultate eliciat actus remissos, alter verò talibus carnis tentationibus intensiores actus producat; certum est, quòd prior maiorem facilitatem acquiret in eliciendis deinceps actibus, transactis tentationibus, quam posterior, propter maiorem conatum, quamuis actus fuissent remissiores. Confirm. voluntas cessante actu vitioso conseruat habitum vitiosum, ergo concurrit ad eius productionem, antec. patet, quia habitus permanet; conseq. prob. quia quod potest conseruare, potest etiam producere.

28 Respon. ex dicendis disput.7. ex duplici ratione sumi maiorem, vel minorem intensionem in actu scilicet, vel ex ratione liberi, vel ex ratione voluntarij, quando actus elicitur cum difficultate, & contra impetum voluntatis, tunc est magis liber, & minus voluntarius, quando elicitur ex maximo impetu, est magis voluntarius, & minus liber, vnde conatus potentiæ, quo est maior, eo perficit, & intendit perfectionem liberi in actu; tunc ad argum. neg. antec. loquendo immediatè, concedimus mediatè, quatenus conatus potentiæ est causa perfectioris, & intensioris libertatis in actu, non enim potest dari ma-

ior

ior conatus io potentia ; quio assignetur actua aliquo modo perfectior, quia conatus est applicatio virtutis actiuæ, & quo magis applicatur virtus, eo perfectiorem effectum debet producere ; ad 1. eacmpluineoncedimus posteriorem scriptorem perfectiorem habitum acquirere propter intensiorem actum internum ea perfectiori conatu, & applicatione potentiæ prouenientem, quamuis actus externus scilicet formario characteris sit imperfectior ; similiter ad secundùm dicimus priorem producere actus remissiores in ratione voluntarij, sed intensiores in ratione liberi, & sic proportionatur actiuitas hinc inde. Neque dicas rationem voluntarij esse diuersam à ratione liberi, ergo non producent eundem habitum. Non valet, quia sicut non obstante hac diuersitate actus tamen sunt eiusdem speciei, si versentur circa idem obiectum, sic idem causabitur habitus ab illis actibus, nam & habitus ab obiectis specificantur. Ad confirm. dicimus voluntatem tantum mediatè habitum conseruare, quatenus non producit actus contrarios illum destruentes, vt infra ; non immediatè.

29 Contrà secundam conclus. dubitatur, nam sæpiùs dici solet, habitum vsu, & consuetudine acquiri, & explicatur exemplo guttarum excauantium lapidem, ergo nullus habitus per primum actum perfectè acquiritur. immo sicut priores guttæ causant dispositionem scilicet lapidis mollitiem distinctam specie ab excauatione, ita priores actus debent causare aliquas dispositiones, quibus potentia disponitur ad recipiendos habitus ab alijs actibus. Tum quia habitus scientiæ per primum actum generatus non potest destrui, nisi per actum erroris, qui nequit esse in intellectu, postquam habuit perfectam cognitionem, euidentem de obiecto, ergo talis habitus per primum actum perfectè acquiritur. Respon. nos ita loqui, quia regulariter non fiunt actus intensi, vel quia potentia non est nuda, sed opposito habitu aliqualiter affecta, vel quia quilibet habitus est adhuc perfectibilis per actus subsequentes ; exemplum verò non currit quo ad illam diuersitatem dispositionis introductæ, & effectus principalia, sed solùm sicut priores guttæ disponunt, & subsequentes excauant lapidem, ita priores actus disponunt introducendo qualitatem habitus imperfectam, posteriores verò introducunt formam perfectam. Ad 2. iam diximus valere nostrum dictum supposita illa probabili opinione, quòd habitus desinant esse, si fuerint actibus destruti ; tum quia potest esse, quòd intellectus progressu temporis obliuiscatur actos scientifici, & propter aliquod impedimentum in errorem labatur, vt dicemus quæst. vlt. & tandem, quia habitus ille adhuc est per alios actus perfectibilis.

QVÆSTIO IV.

De vnitate, extensione, & intensione habituum.

30 QVod attinet ad vnitatem, & extensionem, seu multiplicitatem habituum, nihil in præsenti occurrit dicendum ; satis enim egimus disput. 12. Log. q. 5. dum vnitatem, & multiplicitatem scientiæ inuestigauimus, idem enim faciendum est iudicium de alijs habitibus, cuiuscunque sint potentiæ, ac de habitu scientiæ, quòd scilicet propriam vnitatem sumant ab obiecto formali, & multiplicentur ad multiplicationem obiectorum, non materialium, sed formalium, à quibus habent specificari, vt de potentijs, & actibus docuimus disput. præc. q. 4.

31 Quod spectat ad intensionem, supponendum est ex disput. 3. de Gen. intensionem qualitatis fieri per additionem gradus ad gradum, qui non sunt ætherogenei, sed homogenei ; nec esse indiuisibilea in partes entitatiuas, vt videtur asserere Vulpes 2. p. tom. 3. disput. 104. art. 4. sed diuisibiles, & consequenter quoque in tempore acquisibiles, vt cum Scoto 2. d. 2. q. 9. N. & O. docuimus dispur. 3. cit. Nec authoritas Scoti in 1. d. 17. quæst. 2. S. ab ipso adducta aliquid valet, quia est quædam additio, & standum est doctrinæ ex professo traditæ ab ipso Scoto in 2. cit. vbi non solùm de extensione qualitatis loquitur, sed etiam de intensione. Actus igitur sicut primo producti sunt causatiui habitus, ita postea multiplicati intendunt illum per productionem graduum ; & si potentia erit nuda, & determinata, & actus instantaneè producuntur, habitus instantaneè etiam intendentur, quia agens non impeditum, & naturale agit, quantum potest, ergo in illo instanti, in quo producitur actus, quia habet virtutem non impeditam, causabit, & intendet habitum, quantum poterit, at si potentia est indeterminata ad plura, vel impedita contrario habitu, aut actus successiuè, & in tempora produceretur, vel intenderetur, habitus quoque successiuè intenderetur ; ratio primi est, quia quando adest impedimentum, agens non subitò, & totaliter vincit contrarium, & producit effectum, vt patet de igne respectu manus frigidæ, & explicuimus disp. 2. de Gen. q. 1. ergo à pari actus v. g. temperantiæ in intemperato habituato non statim causat, vel intendit habitum, quantum potest, sed successiuè, & in hoc casu quo magis permanet idem numero actus, eo magis intendit habitum, quia non statim exhauritur actiuitas ipsius; ratio secundi, quia causa tunc causat, quando est, ergo si est in tempore, vel successiuè acquirit virtutem maiorem, in tempore quoque causabit.

32 Secundò, supponendum est, talem intensionem, & augmentum secundùm gradus conuenire omnibus habitibus, sicut omnes habitus sunt qualitates, quibus tanquam passio conuenit suscipere magis, & minus ex dictis in Log. Non enim audiendus est Salas p. 2. tract. 10. disput. 4. sect. 2. negans habitus cognoscitiuos intensibiles esse, eo quia nec actibus cognitiuis conuenit talis intensio, nam in apprehensione potentia non magis, vel minùs percipit obiectum, quamuis magis, vel minus attentè, & in iudicio non magis, vel minùs intensè, sed solùm magis, vel minùs clarè, aut certitudinaliter, attentio autem, claritas, vel certitudo non est intensio. Sed fallitur, nam vt vidimus quæst. 2. in intellectu verè reperitur maior, vel minor facilitas, & vsu acquiritur ; actus quoque possunt intendi quoad proprias entitates, immo maior attentio, vel claritas arguit intensiuam perfectionem in actu.

His præceptis solùm potest esse quæstio an habitus non solùm intendantur per actus perfectiores, & intensiores habitu, verùm etiam æquales, vel remissiores. Dupliciter autem actus potest dici intensior habitu, vel in gradu, vel in actiuitate, quia enim actus ex se non habet tantam actiuitatem, quanta est intensio ipsius, vt diximus, potest esse, quod detur actus intensior in gradu, non autem in actiuitate, puta si actus vt quinque est causatiuus habitus tantum vt vnum, si produceretur talis habitus, esset proportionatus actiuitati actus, quia adæquat virtutem actiuam ipsius, non verò in gradu, si verò habitus esset vt quinque, solùm esset proportio in gradu, & intensione, non verò in virtute cum actu vt quinque Dubium præcipuè procedit de actibus remissioribus, vel æqualibus quo ad actiuitatem.

33 Negatiuam sententiam sustinent Thomistæ cum D. Thom. p. 2. quæst. 52. art. 4. Suarez disput. 44. Met. sect. 10. Moris. in prædicam. qualit. quæst. 11. Auersa quæst. 49. sect. 6. Pro qua sentent. citatur à Vasq. p. 2. disput. 80. c. 1. Scotus, eo quia in 4. d. 21. quæst. 2. F. & d. 22. quæst. vn. art. 2. sustinet augmentum gratiæ non semper à Deo dari in hac vita pro quocunque actu meritorio, præcipuè quando actus est remissior ; immo P. Faber de poenit. disp. 42. c. 3. asserit Scotum fuisse huius opinionis, quam etiam ipse putat veram citans Scotum in p. d. 17.

34 Dicimus habitum intendi per quemlibet actum, etiam remissiorem in virtute actiua, & in gradu ; ita Scot. 1. d. 17. quæst. 3. R R. arguendo contra Gotfr. in secunda ratione, quem sequuntur Dur. ibid. quæst. 8. Gabr. 3. d. 23. quæst. 1. art. 3. dub. 4. Vasq. citat. Salas p. 2. tract. 10. dis. 4. sect. 2. & alij. Probatur primò ex hoc, quod agens æquiuocum intendere potest effectum, etiamsi perfectior existat, & supra virtutem agentis ; vt fusè ostendimus disput. 2. de Gen. quæst. 1. art. 1. sed actus respectu habitus est agens æquiuocum, vt patet, ergo & si actus sit remissior, potest intendere habitum intensiorem. Secundò, prob. specialiter, quia si hoc non esset ; sequeretur non augeri habitum per actus æquè intensos ac primus actus, vel remissiores illo, quod tamen est contra experientiam, non enim quilibet semper elicit intensiores actus, quàm fuerit primus ; & si æqualibus actibus mandandi memoria aliquis se exerceret, certè acquireret maiorem facilitatem, & promptitudinem, quàm haberet in principio.

Resp. Suarez, & Auersa actus illos remissiores primo actu, vel illi æquales augere habitum ex eo, quod primus non causauit habitum sibi æqualem, vnde actus remissior adhuc erit intensior habitu licet respectu primi actus dicatur remissior. Addit Suarez, quod primus actus non causauit habitum, quantum potuit, & hoc vel propter dispositionem potentiæ contrario habitu informatæ, vel propter indifferentiam ipsius ; at secundus, quia reperit potentiam magis dispositam, & inclinatam, potest intendere, quousque tamen ad proprium gradum perueniat, non vltra, quia gradus sunt ætherogenei, & diuersæ perfectionis in se spectati.

35 Contrà, quamuis actus secundus in gradu excedat habitum à primo causatum, non tamen excedit in virtute, supponendo primum actum causasse, quantum potuit, si scilicet potentia non esset indifferens, sed determinata, & habitu contrarium non haberet, aut primus ob diuturnitatem vniat omnem resistentiam ; vel si secundus actus esset proportionaliter remissior, quantum potentia ob suam indifferentiam impediuit causalitatem primi actus, & tamen in his casibus adhue habitus intenderetur, ergo habitus semper poterit intendi ab actu remissiori, tam in gradu, quam in virtute, Prob. conseq. quia proportio requisita inter causam, & effectum attendi debet quo ad virtutem actiuam explicatam disp. 2. de Gen. q. 1. præcipuè in agentibus æquiuocis. Quod ait Suarez de gradibus ætherogeneis, iam impugnatum est disp. 4. de Gen. q. 4.

36 Contra istam conclus. argum. sit habitus vt quatuor inclinans ad actum vt quatuor, si intenderetur ab actu vt tria, itaut euadat habitus vt quinque, & ad actum vt quinque inclinet, ergo actus vt tria saltim mediatè concurreret ad actum vt quinque, quod est falsum. Tum 2. effectus non potest excedere in perfectione suam causam, habitus vt quinque excederet actum vt tria, ergo &c. Tum 3. similes actus similem generant habitum, ergo & intendunt, ergo habitus generatus ab actu vt quatuor, nequit intendi ab actu vt duo, aliter in infinitum posset augeri. Tum 4. adsunt authoritates adductæ à Vasqu. è Scoto in 4. cit. quibus accedit authoritas ex 1. d. 3. q. 6. V. vbi docet Doctor actum non semper producere habitum, vt patet, inquit, in habentibus habitum intensissimum, vt in Beatis, quod non proueniet ex alia ratione, quam propter remissionem actuum, ergo non quilibet actus auget habitum. Tandem est commune axioma apud Philosophos

phos simile non posse agere in simile, quod multis rationibus, & exemplis comprobari solet.

Resp. ad 1. neg. conseq. quia non totus habitus vt quinque est effectus actus vt tria, sed solum gradus de nouo additus. Ad 2. patet per idem. Ad 3. negamus ad intensionem habitus requiri, quod actus sint similes in gradu, sufficit enim similitudo in natura licet sint remissiores in gradu, & cum infertur augmentum in infinitum, negamus seq. si est sermo de eodem actu, concedimus, si loquatur de alijs possibilibus, quantum est ex natura potentiæ; de facto tamen non erit augmentum habitus in infinitum, vt docet Scot. 2. d. 7. quæst. vn. Y. vbi habet hæc verba, *Ad aliud dico, quod habitu existente, perfecte, vel in summo, quantum potest perfici in tali subiecto, vel secundum terminum sibi præfixum à sapientia diuina, omnes actus sequentes nihil augent, sed tantùm procedunt ex habitu iam generante, quemadmodum actus Angeli boni non augent habitum charitatis eius, nec effectiuè, nec meritoriè, quia ille est in termino, vel secundùm capacitatem subiecti, vel saltem secundum terminum sibi præfixum à Deo, sed omnes illi actus procedunt ex plenitudine illius habitus sic perfecti*. Ad 4. dicimus authoritates adductas à Vasq. non vrgere, quia nunquam Scotus ibi asseruit actum remissum non augere gratiam, sed solum docuit, resurgentem à peccato mortali recipere gratiam à Deo proportionatam actui doloris peccati, & pœnitentiæ, non autem acquirere gratiam illam amissam per peccatum, quamuis omnia opera meritoria reuiuiscant, & in hoc sensu intelligi debet, quod ait Scotus ibi, non per quemcunque actum meritorium Deum statim augere gratiam, scilicet quod per actum contritionis non auget priorem gratiam amissam, sed tantum infundit gratiam secundùm proportionem intensionis actus; quamuis ibi valde topicè loquatur Scotus, vt patet legenti, & notauit Bargius 1. dist. 17. super quæst. Scoti de augmento charitatis; attamen in p. à nobis relato tanquam verum supposuit quemlibet actum remissum augere habitum intensum; immò non solum ibi loquitus de agente æquiuoco, sed etiam de vniuoco, tamen in illa additione apertè se declarat, & doctrinam allatam restringit solùm ad æquiuocum; ad authorit. ex 1. d. 3. q. 6. patet ex dictis ad præcedens cum eodem Scoto in 2. d. 7. Ad vltimum iam disp. 2. de Gen. q. 1. fusè declarauimus illud axioma, quomodo verificetur in agentibus vniuocis, & quomodo in æquiuocis; vide ibi, nam & obiectiones in contrarium diluimus.

QVÆSTIO V.

Quomodo habitus concurrant ad actus.

37 CErtum est habitum iuuare potentiam in elicitione actua, hic enim est finis habitus, propter quem datur à natura; sed est dubium quomodo concurrat, & in quo genere causæ.

Scotus in p. d. 17. qu. 2. M. probabilem putat opinionem illam asserentem habitum non concurrere effectiuè ad actum, sed solum inclinare potentiam ad actum ipsum informando, sicut si grauitas, aut impulsus non esset causa effectiua motus deorsum, inclinaret tamen lapidem ad vbi deorsum; qui concursus à quibusdam reducitur ad genus causæ materialis, quasi quod habitus sit dispositio disponens ad recipiendum actum, ab alijs reducitur ad genus causæ formalis, quatenus habitus informando potentiam reddit illam inclinatam, & propensam ad actum, ita Hurt. disp. 16. de An. sect. 7. additque habitum antecedenter ad actum exercere cum potentia suum munus inclinandi potentiam ad actum, sicut preces respectu alicuius gratiæ petitæ. Ab hac opinione parum distat Auersa quæst. 49. sect. 8. citans Baccon. Dur. Rubion. & alios, vult enim habitum non esse propriè causam actus, sed se habere respectu potentiæ tanquam rationem agendi, non quidem simpliciter necessariam, sed qua dicatur potentia promptior, & facilior ad agendum, dat exemplum, sicut clarior cognitio finis est ratio, cur voluntas vehementius appetat finem.

38 Qui concedunt habitum esse causam effectiuam, adhuc sunt diuisi, nam aliqui negant esse causam effectiuam substantiæ actus, sed tantum alicuius modi, qui secundum Gotfr. quol. 9. quæst. 4. referente Scoto citat. erit intensio ipsius actus, at secundùm Vasq. p. 2. disputat. 23. cap. 2. est facilitas quædam, & delectatio in actu ex consuetudine elicito reperta. Alij verò concedunt habitum esse causam effectiuam totius entitatis actus, sed quidam ex his se restringunt ad actus minores, vel æquales in intensione cum habitu, non verò ad intensiores; v. gr. si habitus est vt tria, & actus vt quatuor, habitus ad tres tantùm gradus concurrit, & nullo modo quartum attingit, sed sola potentia, ita Suarez disp. 44. Met. sect. 6. Moris. in prædicam. qualit. quæst. 7. immò nec ad actus excedentes vim naturalem potentiæ, vt si potentia nuda solummodo actum vt quatuor nata sit elicere, non potest etiam habituata perfectissimè, elicere actum vt quinque.

39 Dicimus primò habitum non esse tantum formam inclinantem, aut rationem agendi, sed causam effectiuam, non quidem alicuius modi actus, sed totius entitatis, & substantiæ actus; ita Scot. p. d. 2. q. 7. infra E. & dist. 17. q. 2. I. & 4. distinct. 49. q. 2. ad principalias Prima pars prob. ab ipso Scot. quia habitus habet hæc quatuor scilicet reddere potentiam operantem delectabiliter, faciliter, expeditè, & promptè, & hoc, quia inclinat potentiam ad actum, sed hæc omnia respiciunt potentiam vt actiuam, non vt passiuam, ergo potiùs habitus se habebit vt causa actiua, & efficiens, mio. prob. quia facilitari, expediri, & promptè operari conuenit illi principio, quod potest difficile reddi, impediri, & retardari, & hoc propriè est principium actiuum, non passiuum.

Dices cum Scot. litt. M. & X. principium actiuum propter indispositionem subiecti potest impediri, & retardari, ideo habitus, quia disponit subiectum ad recipiendum actum, habet hæc munera. Vel cum Hurt. (quod tangit etiam Scotus litt. X.) quod facit hæc omnia quatenùs in genere causæ formalis, cum sit quædam inclinatio ad actus, informando potentiam, reddit ipsam inclinatam ad actum. Sed quamuis hæ responsiones reddant oppositam opinionem probabilem, posset tamen adhuc instari; & contra primam, quia potentia habituata præscindendo à subiecto siue disposito, siue indisposito, sed vt actiua est considerata, dicitur magis perfecta, & inclinata ad elicitionem actus, etiamsi per impossibile posset producere actum in subiectum indispositum, ergo potiùs habitua respicit potentiam vt actiuam, quam vt passiuam. Tum quia agens, dummodo non habeat subiectum indispositum positiue, sed nudum, introducit formam perfectiorem, quam potest producere, ergo si habitus se teneret ex parte principij passiui, æquè potentiam in seipsam nudam, vel habituatam produceret similes actus, & eodem modo, quod est falsum, patet consequentia, quia actio agentis non retardatur, nisi à contrario. Contra secundam, quia vel habitus informando potentiam auget virtutem ipsius, vel non, si secundum ergo eodem modo se habet potentia siue habituata siue non, & consequenter eundem semper causabit actum; si primum, ergo non tantum in genere causæ formalis, verum etiam efficientis concurret ad actum, quatenùs adiuuat coagendo, & multiplicando vim actiuam, non enim potest intrinsece augere potentiam, cum non sit intensibilis, sed solùm auget extrinsecè. Huc spectat dictum D. Aug. libr. de bono coniug. cap. 21. *Habitus est, quo aliquid agitur*.

40 Accedit principaliter ex Scoto litt. I. quo vtitur Arriaga pro nostra sent. quod potentia habituata minorem conatum adhibet ad producendum v. gr. actum vt quatuor, quam fieret sine habitu, ergo habitus debet supplere concursum actiuum potentiæ, qui nonnisi per alium concursum actiuum suppleri debet; antec. patet experientia, conseq. prob. quia maior, vel minor conatus potentiæ est maior, vel minor cōcursus eiusdem. Dices cum Auersa habitum esse rationē agendi potentię, non causam. Sed vel per rationē agendi intelligit id, quo causa influit in effectū, vel conditionem ipsius causæ, si primum, ergo quia habitus est quid realiter distinctum à potentia, non solum erit *quo*, sed etiam *quod*, vt calor in igne est vtrumque, & sic habetur intentum; si secundum vt videtur ipse innuere in exemplo adducto de motiuo voluntatis, & respondendo ad tertium iam coincidit cum Hurt. & impugnatur adhuc, quia vel est conditio sine qua non, & hoc est falsum, quia potentia non habituata aliquando producit perfectiorem actum, quam faciat habituata; vel est conditio quædam iuuans solùm; at non videtur, quomodo possit explicari iuuamen istud, cum se teneat ex parte potentiæ, nisi per concursum partialem licet subordinatum, quia potentia non acquirit nouam vim actiuam intrinsecè, immò potentia non habituata semper ageret, quando non est impedita, iuxta intensionem potentiæ habituatæ; accedunt rationes supra adductæ.

41 Secunda pars, quod habitus concurrat ad totam entitatem actus, non ad solum modum, prob. à Scot. in 4. citat. vniuersaliter, prius essentialiter non potest dependere ab aliqua causa, à qua non dependeat posterius essentialiter, sed actus est prior essentialiter suo modo, ergo nequit iste modus ab habitu totaliter dependere, à quo actus nullo modo dependeat; vel si poneretur, quod potentia concurrat ad illum modum, sic habitus esset superfluus; maior patet, quia si non dependeret ab illo, posset esse sine illo, sine quo tamen prius essentialiter non potest esse, & sic non esset posterius essentialiter. Accedit, quod habitus, & potentia se habent vt causa prima, & secunda, quia sunt causæ subordinatæ, at tales causæ non habent effectus distinctos, quia respectu neutrius hæc diceretur prima, illa secunda.

42 Secundò, prob. in speciali, & primò quod non sit causa intensionis tantum, probat 1. d. 17. cit. G. quia intensio actus non est aliquod accidens ipsius, sed gradus intrinsecus, seu pars integralis intensiua ex dictis disputat. 2. de Gen. ergo nequit habitus causare intensionem, quin causet aliquam entitatem actus, neque potentia causare actum, quin illum producat in certo gradu. Accedit, quod quando aliqua causa naturalis concurrit cum libera, quamuis in agendo sit illi subordinata, quando tamen agit, necessariò quantum potest agit, ergo si habitus concurrit ad intensionem actus, & voluntas solum ad substantiam actus, semper voluntas eliciet actum intensum, iuxta actiuitatem habitus, etiam si ex modico, vel maximo conatu operaretur. Quod verò non producat facilitatem in actu prob. quia quod potentia faciliter, vel difficulter operetur, non est modus actus potentiæ. Tum quia difficultas in eliciendo non est sola carentia facilitatis, sed quid positiuum, scilicet retardatio potentiæ proueniens ab habitu opposito, & tamen ista difficultas non est modus actus, sed potentiæ, quia habitus oppositus nihil causat in actu opposito, ergo ne-

que facilitas erit aliquid pertinens ad actum, sed ad potentiam. Tum quia supra ostendimus habitum concursu proprio supplere concursum potentiæ, sed potentia attingit entitatem actus, ergo etiam habitus.

43 Dicimus secundò habitus eum potentia concurrere potest ad actus seipso intensiores, & etiam excedentes vires potentiæ. Colligitur ex Scot. 1.d.17.quæst.2. I. Prima pars prob. si habitus vt duo respectu actus vt quatuor solùm ad duos primos gradus concurreret, ergo potentia in eliciendo illum actum faciliùs primos gradus eliceret, quàm reliquos, quod est contra experientiam; seq. prob. quia ad primos, iuuatur directè ab habitu, non ad alios. Secunda para prob. ex habitu, & potentia integratur perfectior causa, quam sit potentia sola, ergo potest produci perfectior à potentia habituata, si secundùm omnes vires ageret, quam à potentia nuda. Respond. Suarez tunc verè integrari perfectiorem causam ex duabus partialibus, quando in altero agente partiali est virtus ad illam maiorem perfectionem effectus, quod non adest in præsenti, nam potentia ex se est determinata v.g. ad quartum gradum, & habitus non potest excedere quartum gradum, quia non augetur, nisi ab actibus intensioribus, qui solùm vt quatuor possunt esse à potentia. Hæc tamen responsio est falsa, quia sufficit, quòd in toto aggregato ex causis partialibus adsit virtus proportionata ad effectum producendum, præsertim in causis æquiuocis, duo enim pondera vt vnum possunt producere impulsum vt duo, qui in nullo illorum seorsim virtualiter continetur. Tum quia falsum est fundamentum, quòd habitus solùm ab actibus intensioribus augeatur, vt vidimus quæst. præc. Tum quia si potentia ageret totis viribus, produceret actum vt quatuor, ergo tunc habitus nihil ageret, & tamen est causa naturalis.

44 Quapropter concludit Scot. litt. L. quod potentia, & habitus sunt duæ causæ partiales actus, tam quo ad substantiam, quàm quo ad modum, non tamen ex æquo concurrentes, vt duo trahentes nauim, sed essentialiter ordinatæ, ita tamen quod inferior non accipiat virtutem à superiori; causa verò superior erit potentia, & quia vtitur habitu, est illimitatior extensiuè, causat saltim mediatè habitum, & tandem quia si habitus esset causa superior, voluntas habituata necessitaretur in operando. Dat exemplum litt. R. si esset in lapide grauitas, quæ non esset sufficiens principium actiuum motus deorsum, esset tamen partiale, ita grauitas cum potentia principaliter mouente posset agere, ita quod potentia alia motiua ex æquali conatu agente, & se sola, descensus esset tardior, quàm esset ille descensus proueniens à potentia mouente simul cum grauitate; attamen potentia motiua extrinseca cum maiori conatu posset æquè velociter, vel magis mouere corpus, cui nulla inesset grauitas; ita in proposito habitus mouet potentiam quasi quoddam pondus in genere quasi causæ formalis, qui tamen ex se non sufficit ad elicitionem actus, sufficit tamen sola virtus potentiæ; sed quando ambo concurrunt, sed ita quod non sit maior conatus ex parte potentiæ nunc, quam prius, perfectior elicitur actus, quàm fieret à sola potentia. Et hoc, subiungit Doctor, potest quilibet experiri, nam habituatus perfectius operatus seipso non habituato, etiamsi æquali ageret conatu, quæ maior perfectio necessariò in actiuitatem habitus est refundenda; quod non esset, si habitus non esset principium actiuum.

45 Contrà 1. conclus. arguitur, vnius actionis vna est potentia, quia vna actio requirit principium formale per se vnum, quo eliciatur, sed ex habitu, & potentia fit vnum per accidens, ergo &c. Tum 2. accidens non est principium agendi in subiectum proprium, actus recipitur in eodem subiecto, in quo est habitus, ergo habitus non est principium actiuum potentiæ in ordine ad actum. Tum 3. potentiæ sensitiuæ non sunt actiuæ, quia sensus secundùm Dam. ducitur, non ducit, ergo habitus in ipsis non est actiuus. Tum 4. nulla specie distincta sunt sibi inuicem causæ æquiuocæ, quia causa æquiuoca eminenter continet effectum, & consequenter est perfectior, sed actus, & habitus differunt specie, & actus est causa habitus, ergo &c. Tum 5. duo effectos quando sunt respectu causæ communis ordinati inter se, primus secundùm totam speciem præcedit secundum, ita vt non varietur iste ordo in quibuscanque indiuiduis, sed actus, & habitus respectu potentiæ sunt effectus ordinati, & actus aliquis præcedit habitum de necessitate, non è contra, ergo habitus omninò non præcedit actum vt causa eius per se. Tum 6. actus est causa æquiuoca perfectior, quam sit habitus, ergo si potentia cum habitu potest in actum perfectum, multò magis vt est sub actu generatiuo habitus, posset in illum actum, quod est falsum. Tum 7. si habitus supplet causalitatem aliquam potentiæ, ergo posset dari habitus aliquis, qui totaliter suppleret causalitatem potentiæ, quod implicat.

Resp. ad 1. ex Scot. sæpè cit. lit. T. vnius actionis vnam esse potentiam, & vnum principium in vno ordine, possunt tamen esse plura in diuerso ordine, dummodo constituant vnum principium vnitate ordinis in principiando, siue ista faciant vnum per se, siue vnum per accidens, ita se habent habitus, & potentia. Ad 2. negat maiorem, vt patet de specie intelligibili respectu intellectionis. Ad 3. negat assumptum, quia sensus est etiam actiuus, sed non liberè, & hoc vult Dam. non enim sensus ducit idest non habet dominium super actionem, sed ducitur, quia determinatur ab obiecto ad agendum. Ad 4. ait maiorem esse veram de causis totalibus, de quibus etiam procedit probatio, non verò de causis partialibus, sicut est habitus respectu actus. Nec vrget, quod ait Auersa, causam partialem æquiuocam debere continere effectum secundum aliquam proportionatam rationem; Quia habitus partialiter continet actum, cum sit quasi semen actus, & solum ad similes actus inclinat, non idcirò tamen est nobilior, quia non continet totaliter. Ad 5. respondet duos effectus inter se posse habere ordinem mutuum in ratione causæ partialis; tum quia potentia non est causa immediata habitus. Ad 6. neg. consequ. quia non est necesse perfectius posse in quodlibet producibile ab imperfectiori, vt Sol producit aurum, non tamen omnem effectum causatum ab auro. Ad 7. neg. seq. quia non sunt causæ eiusdem ordinis, sed alterius, vt patet de intellectu, & specie intelligibili.

46 Secundò, potentia se sola potens est causare actum tam secundùm substantiam, quam secundùm intensionem, ergo frustra ponitur alia concausa partialis, quia nulli debet attribui actiuitas aliqua, vel alicui denegari perfecta causalitas, nisi necessitas vrgeat. Tum 2. maior facilitas in elicitione non infert causalitatem habitus erga actum, ergo &c. antec. prob. ante actioné voluntas sentit se inclinatam ad actum, & facilitatam, ita vt facilitas præcedit actionem, sicut difficultas è contra præit actionem, vt patet in homine guloso sed temperatè comedente, ergo ante actionem habitus exercet suum munus, quod est inclinare potentiam ad actum. Tum 3. quia habitus esset potentia, cum habeat eandem virtutem.

Resp. ad 1. negando potentiam habere virtutem producendi actum tam intensum, si cum æquali conatu ageret, concedimus, si cum maiori conatu; & quoniam non semper potentia agit, quantùm potest, & tamen visu perfectiorem actum elicit, idcircò inferendum est, habitum quoque ad actum concurrere, quare non est necessarius simpliciter, nec omninò superfluus. Ad 2. ait Arriaga habitum duplicem exercere causalitatem, prima est erga potentiam in genere quasi formalis, quia fit media informatione, & est facilitare, & inclinare potentiam ad actum, & hæc præcedit actionem, vt rectè probat argum. Secunda est erga actum in genere causæ efficientis coagendo cum potentia ad actum intensum, & hæc non præcedit. Dices habitus exerceret causalitatem formalem erga potentiam media informatione, quia semper informat illam, semper quoque experiremur in nobis talem impulsum, & propensionem ad actum, effectus enim causæ formalis nequit impediri, quod tamen est contra experientiam. Respondet idem neg. conseq. quia sicut voluntas nequit operari, nisi præuia cognitione obiecti, sic neque experimur talem propensionem, nisi præcedat cognitio illius obiecti, & quia non semper habetur talis cognitio, ideo nec semper experimur inclinari, hæc enim facilitas est effectus formalis secundarius, & extrinsecus, non primarius, qua propter non semper ponitur, etiamsi habitus continuo informet potentiam. Ad 3. neg. seq. potentia se sola potest causare actum, & est ab habitu independens, at habitus dependet à potentia, & se solo nihil potest efficere.

47 Contra 2. arguit Suarez, habitus nonnisi per intensiores actus producitur, ergo non concurrit ad productionem illorum, quia sicut in sola potentia est virtus productiua actuum generantium habitum, ita in sola potentia erit virtus producendi actus intendentes habitum. Tum 2. habitus esset simpliciter necessarius ad producendos actus excedentes vires potentiæ, & non tantùm secundùm quid, quod est contra definitionem habitus. Tum 3. tunc habitus ab illo actu intensiori intenderetur, & consequenter quamuis se solo non posset iterùm intendere illum actum, si permaneret, attamen cum potentia posset intendere, & intenso actu intenderetur denuo habitus, & sic essent sibi inuicem causæ, & fieret processus in infinitum.

Respon. neg. antec. ex dictis quæst. præced. Ad 2. neg. seq. sufficit enim quod potentia possit similes actus in specie producere, adhoc vt dicatur necessarius secundùm quid; aliter quia non potest cum eodem conatu producere actum ita intensum sine habitu, sicut facit cum habitu, iam respectu illius actus habitus esset necessarius simpliciter. Ad 3. non esse sibi inuicem causas respectu eiusdem, sed diuersorum scilicet in ordine ad illos nouos gradus productos, vt innuimus quæst. præced. vbi etiam negauimus de facto processum in infinitum.

Quomodò autem concurrat habitus ad alienos actus diximus in Log. disputat. 12. quæst. 3. dum extensionem habitus scientiæ explicuimus; solum hic est not. non concurrere ad illos actus per verum influxum realem, quia cum gradus generici non distinguantur realiter à specificis, sed tantum formaliter, non potest aliqua causa physica vnum gradum attingere non attingendo alterum, solum ergo concurret inclinando potentiam ad obiectum genericum.

QVÆSTIO VI.

De habituum desitione.

48 MVltis de causis solent habitus corrumpi, quas omnes oportet examinare.

Primò habitus corrumpuntur à contrarijs actibus; ita Scotus 3. d.33. B. & dist.36. C. vbi aduertendum, actum non corrumpere forma-

formaliter habitus, sed tantum virtualiter, quæ oppositio pertinet ad genus agentis æquiuoci, quare effectiuè concurrit, & quia non datur actus corruptiua per se, sed tantum per accidens, hinc actus prius debet producere habitum proprium qui posteà formaliter concurret ad destructionem oppositi habitus, iuxtà dicta disput. 5. de Gen. qu. 4. quo casu philosophandum erit sicut in alijs qualitatibus contrarijs scilicet subiectum habere capacitatem ad determinatos gradus, & quandocunque habitus oppositi non excedunt illam capacitatem, vnum non destrui ab alio, vt de calore, & frigore non excedentibus gradus intensos diximus disput. 1. de Gen. qu. 5. art. 1. ratio esse potest, quia nulla apparet disparitas; Tum quia si quis haberet aliquem habitum temperantiæ, si exerceatur in actibus intemperantiæ, in initio etiam acquirit facilitatem ad illos, & æqualiter videtur inclinatus ad vtrumque. Attamen si quis vellet asserere, habitum esse talis naturæ, vt secundum introductionem vnius habitus corrumpatur tantundem de opposito, quamquam sit difficilis probationis, est etiam difficilis impugnationis; corrumpuntur autem habitus ab actibus iuxtà proprias actiuitates.

49 Dices scientia, error, & opinio sunt inter se incompossibiles, sicut & actus ipsorum, ratio est, quia habitus erroris inclinat ad affirmationem, vel negationem alicuius prædicati de aliqua re, quam inclinationem omninò destruit actus scientiæ; vnde Doctor in 3. distinc. 24. M. loquens quomodo scientia stet cum opinione, ait, quòd habitus contrarij, si causant effectus incompossibiles; sunt incompossibiles in causando, tales sunt scientia, opinio, & error, quia actus eorum etiam in gradibus remissis sunt incompossibiles.

Respon. neg. assumptum, ratio est, quia si aliquis haberet opinionem, vel errorem habitualem, & postea demonstrationem acquireret, si post aliquod tempus obliuisceretur illius medij demonstratiui, adhuc esset promptus ad eliciendos syllogismos illos sophisticos, vel probabiles, signum euidens, quòd non fuit totaliter corruptus ille habitus. Tum quia non est maior ratio de habitibus temperantiæ, & intemperantiæ, ac de habitibus scientiæ, & erroris; ad probat. dicimus non esse paritatem de actibus, & de habitibus, quia etiam actus temperantiæ & intemperantiæ sunt omninò incompossibiles; ratio disparitatis est, quia actus proximè, & immediatè tendunt in obiectum, at habitus remotè, potentialiter, & per modum inclinationis; patet autem non repugnare, potentiam inclinatam in aliquod obiectum actu tendere in oppositum, at repugnat in duo obiecta opposita simul tendere. Ad Scotum dicimus, non docuisse absolutè habitus esse incompossibiles, sed addidisse notanter *in causando*, quia verum est non posse habitos oppositos habere simul proprios actus, & quamuis ibi dicat scientiam destruere opinionem, non tamen se explicat, an statim, vel paulatim corrumpat, quare explicari debet iuxta ea, quæ de alijs oppositis habitibus asserit scilicet actus oppositos eo modo corrumpere oppositum habitum, quomodò proprium producunt efficienter, non formaliter, nec statim totaliter, sed paulatim, Instabis, si hoc esset, ergo quia species impressæ contrariorum stant simul in esse intenso, eo quòd esse principium oppositorum actuum nullam dicit oppositionem, etiam habitus; quia spectant ad actum primum, possent esse simul in esse intenso. Respond. neg. consequ. quia species sunt principia simpliciter necessaria completiua potentiæ in actu primo proximo; at habitus sunt inclinationes non simpliciter necessariæ ad actus, & sicut eadem potentia vt sic potest in opposita, ita potest esse informata oppositis speciebus, at sicut non potest esse æquè inclinata ad opposita, quia inclinatio non relinquit potentiam indifferentem, vt faciunt species, sed trahit illam ad vnam partem, ideo nequit esse habitibus contrarijs informata in gradibus intensis; vnde habitus erit quid medium inter actum, & potentiam.

50 Dices etiam; si aliquis habens habitum vitij intensum vt octo, eliciat actum virtutis oppositum, in eo instanti, in quo elicitur actus, pro priori naturæ supponitur habitus vitij vt octo, quia tunc retardat voluntatem ab illo actu, ergo habitus vitiosus per totum illud instans existit, aliter idem in eodem instanti temporis esset, & non esset, ergo pro eo instanti temporis actus nihil causat de habitu virtutis, nec postea, quia habet actiuitatem eandem, quam habebat in instanti, ergo &c.

Huic argumento respondet Arriaga, supponendo nullum actum existere pro solo instanti, sed pro aliquo tempore quantumuis minimo, hinc respondet actum pro primo instanti, in quo liberè fit, non producere habitum bonum, nec minuere vitiosum, sed in secundo instanti, quia tunc necessariò existit, & voluntas non est amplius indifferens, sed determinata, vnde nec retardatur amplius, sicut priùs. Sed hæc responsio non satisfacit, quia si in primo instanti actus nequit producere habitum bonum propter impedimentum oppositum, ergo neque in secundo instanti, vt arguebatur, quia maiorem actiuitatem posteà non acquirit, vt ostendimus disput. 2. de Gen. nu. 16. Tum quia falsum est actum esse necessarium post primum instans, quia sicut liberè elicitur, ita liberè continuatur, & conseruatur, aliter post instans non esset peccatum, de cuius ratione est, quod sit liberum.

Respon. igitur in eodem instanti temporis, in quo actus elicitur produci habitum bonum, & remitti vitiosum, si actus est tantæ actiuitatis, vt possit superare impedimenta; nec est verum in illo instanti voluntatem retardari ab habitu vitioso secundum totam intensionem illius habitus, sicut retardabatur ante illud instans, quia antea voluntas non superabat resistentiam, in instanti superat determinando se ad actum bonum; eo vel maximè quod non requiritur ad causationem, quod causa tempore præcedat effectum ex dictis disput. 2. Phys. q. 2. art. 2. & introductio formæ nouæ est prior natura expulsione formæ antiquæ ex disp. 5. de Gen. q. 4.

51 Sed contra insurgit Arriaga in instanti elicitionis actus voluntas priùs natura fuit indifferens etiam ad actum oppositum, ergo in eo instanti pro priori naturæ extitit habitus oppositus, prob. consequ. quia ille habitus hic, & nunc, si voluntas voluisset elicere actum vitiosum, erat futurus concausa illius actus, at omnes concausæ actus sunt in priori naturæ instantis illius in quo poterat esse actus, ergo etiam habitus fuit in illo instanti. Respond. hanc replicam sumere vim ex falso intellectu instantium naturæ, quæ non debent explicari per verbum est, non enim instans naturæ est mensura existentiæ rei, itavt in vno sit, & in alio non existat, sed per verbum intelligi cum fundamento in re, vel quia adest dependentia inter illa, vt diximus disput. 9. Log. & falsum est voluntatem in priori instanti naturæ esse verè indifferentem ad actum oppositum in sensu, quem intelligit Arriaga, quia tunc haberet actum in eodem instanti temporis, quia illum elicit, & simul non haberet, quia intelligitur indifferens, seu sine actu, quod ipse Arriaga nec etiam concederet. Dicitur ergo voluntas in priori instanti naturæ indifferens, non quia non habeat actum, sed intelligitur talis, quatenus est independens ab actu, & vniuersaliter in eo sensu, in quo quælibet causa dicitur præcedere natura suum effectum, vt diximus disp. 2. Phys. cit. hinc ad argum. admittimus antec. in sensu explicato, & negamus consequ. ad probat. negamus etiam in eo instanti temporis voluntatem in sensu composito potuisse elicere actum vitiosum, quia nunquam fuit sine actu bono in illo instanti, poterat in sensu diuiso, si non determinasset se ad actum bonum, & consequenter poterat habitus vitiosus concurrere ad actum vitiosum, ex quo non debet inferri habitum vitiosum existere in illo instanti, sed in tempore præcedente; vide infra disp. 7. quæst. 2. artic. 2.

52 Secundò, habitus corrumpi possunt ad variationem subiecti; dupliciter autem potest subiectum variari, vel quo ad entitatem, vel quo ad dispositiones; primo modo variatur, cum per nutritionem restaurantur partes corporis, & consequenter organa potentiarum, in quibus resident habitus materiales, qui necessariò ad destructionem illius partis destruuntur, ideoque in noua parte non erit habitus, nisi per exercitium actuum de nouo generetur: quo casu habitus potest esse intensior in vna, quam in altera parte, quæ variatio intensionis minuit inclinationem potentiæ, & habitus actiuitatem; Secundo modo per quasdam nouas qualitates possunt corrumpi habitus in organis sensitiuis, sicut & species sensibiles, idcircò interdum non solum species, verum etiam inclinationes corporis ad mutationem ipsius permutantur, signum est, quòd etiam post specierum recuperationem non habetur facilitas pristina. Et quoniam secundum nos potentia sensitiua completa non dicit duo, sed vnum tertium completum ex potentia partiali animæ, & organo integratum, in quo toto immediatè recipiuntur actus, idcircò habitus quoque in toto completo existunt. Quæ doctrina est vera de omnibus habitibus sensitiuis contra Suarez disputat. 44. Met. sect. 12. num. 15. ponentem habitus quosdam in potentijs animæ distinctos ab habitibus organorum.

53 Tertiò Val p. 2. quæst. 5. de habit. punct. 2. & Auersa quæstion. 49. sect. 10. concedunt habitus, non solum per actus contrarios, verum etiam disparatos corrumpi, quatenus potentia, cum sit limitata, & habitus sit maior quædam inclinatio vltra virtutem innatam potentiæ, non poterit potentia ad tot, & varia obiecta esse simul propensa, idcircò per nouos habitus disparatos minuuntur habitus præcedentes destituti à suis actibus, & hoc, inquiunt, patet experientia, quod quis cùm incipit assuefieri circa aliquod obiectum, debilitatur prior inclinatio, nec simul est ad varia intensè inclinatus.

Sed vrgeri potest hic modus ex hoc, quod habitus circa potentiam non exercet causalitatem effectiuam, non enim producit aliquid in potentia, sed solum in genere causæ formalis per informationem inclinando ipsam ad proprios actus ergo limitatio virtutis actiuæ in potentia parum refert ad receptionem habituum, quia si habitus respicit potentiam in genere causæ formalis, respicitur à potentia in genere causæ materialis, quomodò subiectum est veluti infinitæ capacitatis, nisi formæ inter se repugnent, ergo habitus disparati nullo modo se impediunt in informatione potentiæ. Ad experientiam in contrarium dicemus infra.

54 Quartò, Ocham in 4. d. 12. ad 8. Gabr. in 3. d. 23. quæst. 1. artic. 3. dub. 6. Argent. quæst. 1. art. 1. ad 6. & inclinat Salas, p. 2. tract. 10. disput. 6. sect. 3. asserunt habitus etiam otio corrumpi per cessationem ab actibus, quia inquiunt, pendent in fieri, & conseruari ab actibus, non quòd cessante actu statim cesset habitus, quia sic nullus daretur habitus, sed vel quòd cessante actu habitus statim incipiat diminui, vel quòd persistat per aliquod tempus, quo transacto, nisi denuo foueatur actibus, incipiat destrui, sicut dicitur de impulsu.

Sed communior opinio tenet oppositum, nunquam scilicet ex cessatio-

ſatione actuum habitus corrumpi; poſſet colligi ex Scot.2. d.3.q.10. F. & 4.d.6.queſt.10.O. & d.45.quæſt.1. A. & quæſt.3.F.& L. docente habitum eſſe qualitatem permanentem de difficili mobilem à ſubiecto; & poteſt probabiliter ſuaderi, quia ſi ceſſante actu ſtatim deficeret paulatim habitus, ſi quis eliceret actus remiſſos cum aliqua mora, nunquam acquireret habitum, quia prima pars à primo actu cauſata deficeret ante aduentum ſecundi actus, ſi verò permaneat per aliquod tempus, & poſtea ceſſat, iam deberet aſſignari aliqua cauſa huius deſtructionis, & variationis. Tum quia vel ceſſat continuò, vel per moras intermedias, aut totaliter, & ſubitò, non tertium, nam experimur poſt longum tempus habitum diminutum, non totaliter deſtructum, non ſecundum, quia cum partes illæ ſint eiuſdem rationis, non eſt maior ratio, cur vna diu duret, quam altera; nec primum, quia licet per tempus permaneret, tamen quia inciperet deſinere, breui interuallo deſtrueretur totus habitus, quod eſt contrà experientiam.

55 Dices experientia conſtat, habitus ſola ceſſatione ab actibus deſtrui, ita Ariſtot. de longitud.& breuit. vitæ c.2. vbi ait ſcientiam deperdi ſola obliuione, quæ obliuio eſt per ceſſationem actuum; & 2.Eth.c.3. in fine ait virtutem ab iiſdem, à quibus fit, augeri, & corrumpi, cum ſcilicet non eodem modo exiſtunt, id eſt augeri per vſum, corrumpi per non vſum; & lib.8.cap.5. inquit, diuturnam abſentiam non ſolum operationes, verùm etiam amicitias diſſoluere per obliuionem. Scotus etiam 4.diſt.14.q.1.D. docet quamcunque diſpoſitionem, vel habitum poſt fluxum temporis deſinere eſſe, niſi firmaretur per frequentes actus. Reſpon. habitus ſola ceſſatione actuum, vel obliuione per accidens corrumpi, quatenùs ceſſatio ab actibus eſt in cauſa vt in plurimum, quod eliciantur actus oppoſiti, ſic qui non exercet actus temperantiæ, ſæpiùs exercet actus intemperantiæ, quapropter etiam hoc modo habitus intellectuales, & ſpirituales corrumpuntur; vel ſi tales actus non elicerentur, habitus ſenſitiui corrumpuntur ad deſtructionem ſubiecti, & ceſſatio ab actibus eſt cauſa, quod non reſtaurantur; ex quo fit, quod etiam habitus intellectus, & voluntatis non poſſit exire in actus ſuos, quia pro ſtatu iſto nihil intellectus intelligit, niſi priùs ſpecies ſenſibilis moueret phantaſiam, & quoniam iſta ſpecies corrumpitur, idcircò quamuis intellectus habeat ſpeciem intelligibilem, non tamen poteſt intelligere, vt ſuo loco dicemus, idem de habitibus aſſerendum, quod quamuis intellectus ſit habituatus, non tamen poteſt exire in actum, niſi priùs phantaſia operetur. Per idem ad Scoti authoritatem, non enim ibi ſe declarat, an per ſe, vel per accidens corrumpatur habitus.

Inſtabis, etiam poſita iſta operatione phantaſiæ adhuc intellectus, vel voluntas difficulter operantur, & prius faciliter operabantur, ergo habitus illi fuerunt ſola deſitione actuum corrupti. Negatur conſequ. quia difficultas illa prouenit à potentia ſenſitiua, cui potentia rationalis eſt alligata, & hoc quia non eſt habituata, ſicut prius, & conſequenter mouet potius ad oppoſitum. Per hæc patet ad experientiam adductum à Val. & Auerſa.

DISPVTATIO QVARTA.

De potentijs vegetantis, & ſentientis animæ in communi.

Poſt explicationem eorum, quæ ad animam pertinent in communi, ad ſpecies eſt deſcendendum, & quoniam quæ de ipſis animabus vegetatiua, ſenſitiua, & rationali in ſe ſpectatis inquiri poſſunt, iam in prima diſputatione fuerunt diſcuſſa, vtrum ſcilicet ſint corruptibiles vel incorruptibiles, diuiſibiles, aut indiuiſibiles, &c. ſolum de potentijs earum remanet agendum; in præſenti ſermonem inſtituimus de potentijs vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, de primis pauca dicemus, quia fusè de ipſis egimus diſp.8. de Gen. de ſecundis ſolum tractabimus in communi; in ſequenti ad particulares potentias deueniemus.

QVÆSTIO I.

Quæ ſint potentiæ vegetantis animæ, & quomodo diſtinguantur.

1 PRincipium vegetandi eſſe verè animam diximus ſuperiùs diſput. 1. quæſt. 2. quæ ratione communitatis eſt omnium animarum primam, vt habet Ariſtot. 2. de An. 34. nullum enim viuens reperitur corporeum, quod huiuſmodi gradu non polleat. Huius animæ præcipuæ operationes tres ſolent aſſignari, ſcilicet nutritio, augmentatio, & generatio, de quibus fusè egimus in lib. de Gen. diſputat. 8. non quod neceſſariò in omnibus viuentibus debeat ſimul, & ſemper has exercere operationes, nam licet nutritio, & augmentatio omnibus conueniat, non tamen generatio, reperiuntur enim quædam plantarum, & animalium ſpecies, quæ ſolum ex putri ſunt generabilia, nec poſſunt vniuocè generari, vt diximus diſput. cit. quæſt. 3. & hæc generandi impotentia non competit illis ab extrinſeco, & propter aliquod impedimentum, ſicut contingit in ſpadonibus, ſed potiùs ab intrinſeco, & ex propria natura, nam quæ ab extrinſeco eueniunt, non neceſſariò toti ſpeciei competunt, ſed aliquibus indiuiduis; cum igitur videamus omnia huiuſmodi viuentia hunc generandi defectum habere, concludendum eſt à principijs ſpecificis, & ab intrinſeco prouenire; ſicut etiam experimur de anima ſentiente, quæ non exercet in omnibus ſenſitiuis eaſdem operationes quædam enim carent viſu, quædam olfactu, &c. Immò nec in ijs viuentibus, in quibus anima vegetatiua eſt harum trium operationum principium, ſimul illas exercet; verum quidem eſt nutritionis, & augmentationis actus eſſe connexos, ſumendo augmentationem pro acquiſitione cuiuſcunque quantitatis, vt patet ex diſp. cit. de Gen. & ſtatim ac viuens incipit viuere, incipit quoque nutriri, & augeri, non tamen tunc eſt potens generare, niſi poſtquam ad ætatem peruenerit perfectam. Iuxtà igitur harum trium operationum genera tres ſolent vegetatiuæ animæ aſſignari potentiæ, ſcilicet potentia nutritiua, potentia augmentatiua, & potentia generatiua, quas non eſſe qualitates quaſdam, aut primarum qualitatum temperamentum patet ex dictis diſp. 2. q. 1. & diſp. 8. de Gen. n. 62.

2 Potentia nutritiua inſeruit, vt viuens ſeipſum conſeruet in eſſe, ne propter caloris actionem tandem deſtruatur: augmentatiua vt perfectam molem acquirat, & generatiua, vt viuens ſeipſum ſemper conſeruet, non quidem in indiuiduo, nam eſt naturaliter impoſſibile, ſed in ſpecie. Præter iſtas actiones dantur quoque alij actus huius animæ, vt ſunt tractio alimenti, cibi concoctio, ſuperflui expulſio, neceſſarij, & vtilis retentio, & ſimiles, qui actus, quia ad illa tres operationes ordinantur, idcircò non ſolent numerari tanquam diſtincti actus, ſicut neque potentiæ illis correſpondentes, quia ſunt famulatrices illis tribus enumeratis. Dices Ariſtot. 2. de Anim. 34. duos tantum actus enumerat, ſcilicet generare, & alimento vti; tum quia 2. de Gen. anim. c. 20. ait generare eſſe omni viuenti commune, ergo hæ potentiæ ſimul in omnibus adſunt. Reſp. per ly vti alimento comprehendit Ariſtot. potentiam nutritiuam, & augmentatiuam, eo quod actus illi ſunt ad inuicem connexi; vt deinde declarat in text. 38. & ſequ. vel quia ſunt eadem realiter potentia, vt dicemus. Ad aliud dicimus ſenſum non eſſe, quòd omnium viuentium in genere, in ſpecie, & indiuiduo commune ſit generare, ſed omnium viuentium in genere animatorum, ſiue informata ſint anima rationali, ſiue ſenſitiua tantum, ſiue ſolum vegetatiua, quia ex omnibus illis generibus aliquæ ſpecies, immò plures ſunt, quæ ſibi ſimile generant, vnde ly commune ſupponit pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum.

3 Ex his operationibus generationem ait Ariſtot. 2. de An. 34. eſſe inter cætera naturaliſſimum opus viuentium perfectorum, & quæ mutilata, non ſunt, aut ſolum ex putri generabilia: idcirco quærunt Doctores rationem, cur ab Ariſtot. generatio naturaliſſimum opus fuerit appellata; ſed non eſt immorandum, clarè enim ibi ſe explicat Ariſtot. dum poſt allatam propoſitionem ſubiungit; *Vt ipſo ſemper, & diuino participent, ſecundum quod poſſunt, omnia enim illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia, quæcunque agunt ſecundum naturam*, & text. 35. *Quoniam igitur communicare non poſſunt ipſo ſemper, & diuina continuatione, propterea quod nihil contingit corruptibilium idem, & vnum numero permanere; ſecundum, quod poteſt participare vnumquodque, ſic communicat, hoc quidem magis, illud verò minus, & permanet non ipſum, ſed quale ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum*; quibus verbis euidenter ſe declarat Ariſtot. cur actio generatiua ſit opus naturaliſſimum, nam inter omnes inclinationes naturales præcipua eſt illa, qua cunctæ res appetunt eſſe, & permanentiam perpetuam, vt primo enti diuino aſſimilantur, vel vt eſſe ſemper habeant, quod participatiuè diuinum dici poteſt; at quoniam impoſſibile eſt, viuens idem numero ſemper durare, cum ſit corruptibile, idcircò prouidit natura de hac potentia generatiua, qua producendo aliud ſimile in ſpecie aſſequitur viuens aliqualiter propriam conſeruationem, & ſi non in indiuiduo, ſaltim in ſpecie, quam per nullam aliam operationem conſequi poſſet, per nutritionem enim licet conſeruetur indiuiduum in eſſe, & conſequenter etiam ſpecies, non tamen perpetuò, quia vt vidimus diſp. 8. de Gen. q. vlt. omne viuens per actionem nutritiuam tandem conſumitur.

4 Per

4 Per quod soluitur obiectio, quam facit Suarez 2. de An. c. 7. num. 6. qua nititur ostendere nutritionem esse magis connaturalem viuenti, quia ordinatur ad conseruationem propriam in se, generationem autem in alieno indiuiduo, magis autem vrget bonum proprium, quam alienum, & commune; Non obstat, quia nutritio licet ordinetur ad conseruationem indiuidui, non tamen perpetuam, nam cum nutritione stat etiam partialis quædam destructio viuentis propter reactionem alimenti, vt diximus loc. cit. hinc nunquam per istam actionem assequetur conseruationem perpetuam speciei; vrgetet vtique si æquè benè per vtramque posset acquirere hunc finem, nam tunc ad nutritionem esset inclinatio non solum vt est acquisitiua boni in communi scilicet conseruationis speciei, sed etiam boni proprij, vbi per generationem solum bonum commune habetur; quapropter nutritio est conseruatiua speciei, & indiuidui, sed temporaneè, generatio verò est conseruatiua solius speciei, sed perpetuò; inclinatio autem naturalis non est ad conseruationem in tempore, sed perpetuò. Hac ratione Arist. 2. de An. 49. definiuit animam vegetatiuam, quòd sit, *principium generandi tale, quale ipsum generans est*, quæ definitio est data per causam finalem, vt ipsemet se explicat; adæquatiùs tamen posset definiri, quod sit *principium primum, & radicale in viuente nutritionis augmentationis, & generationis*, vt omne genus vegetatiuum comprehendatur.

5 Dubitari tamen solet, an hæ potentiæ completè sumptæ, vt scilicet ex animæ facultate, & organo constant, sint inter se realiter distinctæ, an verò sint vna potentia realiter, & solum multiplex formaliter, vel ratione (quomodo ab anima distinguantur, diximus dispur. 2. quæst. 1.) Prima opinio ponit distinctionem realem inter illas, ita maior pars Thomist. quos citant, & sequuntur Complut. disp. 8. de An. q. 3. Ioan. de S. Thom. q. 3. art. 3. item Contar. tom. 3. q. de potentijs animæ c. 6. Roccus 2. de An. q. 27. Auersa q. 50. sect. 6. & 8. idem quoque videtur sentire Tat. 2. de An. q. 1. §. *Dubitatur primo*, & alij. Altera opposita est negatiua, quam tenent Dur. 1. d. 3. p. 2. q. 2. Vales. lib. 2 controu. c. 19. Conimb. 2. de An. c. 4. q. vn. Ruu. tr. de pot. an. veget. q. 2. Moris. disp. 1. q. 2. Suarez 2. de An. c. 9. & 10. Cauellus disp. 2. de An. sect. 15. idem quoque sentiunt de potentia nutritiua, & augmentatiua. Tol. 2. de An. q. 10. & Dan. digress. 27.

Dicimus tamen potentiam generatiuam esse realiter à nutritiua, & augmentatiua distinctam, has verò probabiliùs esse realiter non differe. Hæc conclusio conformior est nostris principijs, & Scoti doctrinæ, nam in 4. d. 10. quæst. 7. A. & d. 44. quæst. 2. A. & d. 45. qu. 3. M. loquendo de potentijs organicis, & corporalibus quasi supponit realiter inter se differre. Prima pars, quòd generatiua sit ab alijs realiter distincta, prob. nam ex Scoto cit. potentiæ istæ completæ dicunt formam illam constitutam ex facultate animæ, & parte illa corporis organica, siue sit caro, siue os, aut cartilago, vt diximus disp. 2. num. 1. sed partes istæ corporis specie distinguuntur inter se, vt cum Scoto ostendimus disput. 2. Phys. q. 4. art. 2. & disp. 5. de Gen. q. 3. art. 1. ergo formæ constitutæ specie differunt; hæc ratio multum vigere debet Scotistas, & qui formam corporeitatis admittunt in viuentibus, potentiasque ab anima realiter non distinguunt. Confirm. potentia generatiua est duplex, alia in semine, alia in viuente, prima est realiter distincta à nutritiua, vt omnes concedunt, nam nutritiua est potentia vitalis, at virtus seminalis est inanimis, & in subiecto realiter distincto, quale est semen. Potentia generatiua viuentis etiam realiter differt, quia non est ad eundem terminum cum nutritiua, hæc enim terminatur ad substantiam viuentis animatam, illa verò ad semen, quod specie differt, quia etiam in corpore est inanimatum; habent quoque modum operandi diuersum, nam nutritiua intùs assumit alimentum, illudque in substantiam partialem conuertit, generatiua expellit semen à se ad generationem alterius viuentis; habent insuper organa distincta, quia illa est per totum corpus diffusa, hæc autem solum in parte concoctiua seminis, & conseruatiua, imò in quibusdam animalibus non reperitur, vt sunt infæcunda; separatio autem arguit realem distinctionem.

6 Resp. potentiam generatiuam nunquam separari à nutritiua, licet actus separentur, sic videmus in pueris in quibus vtraque reperitur, non tamen actus propter imperfectionem ætatis, & debilitatem, vel propter defectum membri organici, quod etiam in non generantibus est vniuersaliter dicendum; neque separantur subiecto, quia generatiua, licet in parte determinata semen producat, quod prouenit ex peculiaribus accidentibus, attamen per totum corpus est diffusa, quia per totum corpus fit nutritione generatio aliqua substantiæ viuentis, quæ cùm sit partialis, non officit, quia specie non est à totali distincta. Quamuis etiam habeant diuersos actus, & modo operandi, non idcirco debemus inferre distinctionem realem, quia potest aliqua potentia plures, & diuersos actus exercere, quando sunt inadæquati, vel vnus alteri subordinatur, sic productio seminis, quia est ad generationem ordinata, poterit ab eadem potentia exerceri.

7 Sed hæc responsio multa continet falsa; falsum enim est in omnibus reperiri potentiam nutritiuam simul cum generatiua, quamuis enim si per potentiam generatiuam intelligatur potentia productiua quomodocunque substantiæ viuentis, possit admitti, quia vt sic cum nutritiua etiam coincidit, vnde nutritio dici solet aggeneratio, & potentia nutritiua aggeneratiua; attamen si potentia generatiua sumatur, pro illa quæ est seminis productiua, & ad generationem alterius viuentis concurrit, quomodo de ea loquimur in præsenti, falsum est in omnibus repetiri, maximè in illis, quæ tantum ex putri sunt generabilia, vt enim diximus num. 1. quando defectus aliquis toti speciei conuenit, est signum ab intrinseco, & per se conuenire, non ab extrinseco, & accidentaliter, sic dicimus talpam carere potentia visiua, non solum actu visionis, quia visio à tota specie remouetur; ratio est, quia natura nil facit frustra, ergo non tribuit alicui principium operandi, cui deinde deneget instrumenta operationi necessaria, & hoc per se, & ab intrinseco, aliter principium illud frustraretur suo fine, & natura duo contraria simul intenderet, scilicet operationem, dum concedit principium operatiuum, & negationem operationis, dum per se tribuit impedimentum, seu non dat necessario requisita ad operandum; per se autem illa intenduntur à natura, quæ toti speciei conueniunt, & semper. Falsum etiam est has potentias non distingui à subiecto, etiam cum in eodem inueniuntur indiuiduo; nam potentia generatiua solum ad seminis productionem extenditur, quod specie differt ab alijs partibus animati corporis, & non tantum per accidentia, sed etiam per formam substantialem, quæ est potentia generatiua corporis, cum nullum accidens possit attingere productionem substantiæ; ergo hæ potentiæ respiciunt terminos specie distinctos, specificè quoque distinguentur. Falsum quoque est hos actus esse subordinatos, nam seminis productio, non est nutritioni ordinata, sed generationi totali; & licet essent subordinati, hæc tamen subordinatio simpliciter non infert identitatem specificam potentiarum, aliter sensus externi non differrent ab internis, nec isti ab intellectu, nec intellectus à voluntate, neque potentia motiua ab appetitiua, cui subordinatur. Tandem, quod additur de actibus illis inadæquatis, si valeret, dici etiam posset eandem omnino esse potentiam sensitiuam externam, quæ diuersos actus sensationum inadæquatos eliciat; quomodo autem potentiæ specificentur ab actibus, diximus disput. 2. quæst. 4.

8 Secunda pars, quòd nutritiua ab augmentatiua non distinguatur realiter, quamuis ab asserentibus potentias esse qualitates ab anima realiter distinctas, difficilè probetur; facilitèr tamen in nostra schola ostenditur, nam potentia nutritiua realiter est ipsamet substantia viuens, quæ sibi acquirit nouam substantiam, tum propter augmentum, tum propter restaurationem deperditi, eadem autem substantia est productiua quantitatis actione æquiuoca, vnde semper actus isti sunt connexi, nec est ponenda qualitas aliqua productiua quantitatis, nam hæc est subiectum qualitatis, & omnium accidentium, vt diximus disp. 3. Phys. qu. 3. art. 2. & consequenter præsupponi debet cuicumque qualitati materiali; an autem distinguantur inter se formaliter, patet ex dictis disp. 2. q. 1.

Ex his deducitur potentiam nutritiuam in viuente non esse vnam specie, sed multiplicem, sicut partes corporis viuentis specie differunt; insuper potentiam concoctiuam alimenti, quia est alicuius substantiæ productiua, quando per concoctionem alimentum substantialiter mutatur, nec realiter à nutritiua distingui, quæ in organo illo concoctiuo existit, sed eadem substantia vtrumque facit, quod etiam de nutritiua existente in organo potentiæ generatiuæ est dicendum, quod scilicet realiter à generatiua non distinguatur, sed eadem substantia seipsam nutrit, & semen producit, quia substantia est immediatè actiua substantiæ; ab alijs tamen potentijs partialibus specie distinctis specificè quoque distingui. At potentias alias scilicet conseruatiuam, attractiuam, expulsiuam, &c. proponi posse realiter distinctas à nutritiua, si per illas potentias intelliguntur accidentia quædam, aut humores concurrentes ad illos actus, quomodo dis. 8. de Gen. numer. 68. diximus flauam bilem ad intestina profluentem sua mordacitate causare excrementorum expulsionem.

9 Contra primam partem conclus. arguitur ex Aristot. 2. de Gen. anim. c. 4. vbi ait eandem facultatem vegetabilis animæ generare sibi simile, & augere, sicut idem alimentum est, ex quo augetur, & ex quo constituitur primum, & 2. de An. 42. inquit. *Quoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum separatur enim ab alijs potentijs opere hoc*, & text. 54. ait, *Vegetatiua enim anima, & alijs, & prima, & maximè communis potentia est animæ, cuius sunt opera generare, & alimento vti*. Tum 2. nulla adest necessitas multiplicandi has potentias; nam eadem virtus nutritiua potest ex eodem alimento efficere sanguinem, medullam, & lac iuxta exigentiam diuersarum partium carnis, ossis, &c. ergo eadem virtus poterit ex sanguine semen conficere. Tum 3. habent idem obiectum scilicet alimentum, ex Aristot. citat. ergo sunt eadem potentia, nam potentiæ, & actus specificantur ab obiectis. Tum 4. habent eundem finem, qui est productio substantiæ viuæ, & licet vna terminetur ad partialem, altera ad totalem substantiam, parum refert, quia hæ substantiæ sunt eiusdem rationis, & solo numero differunt; sicut eadem potentia ignis generat alium ignem distinctum, vel seipsum auget; & ramus abscissus deinde plantatus per eandem virtutem, qua prius nutriebatur, deinde acquirit partes, & figuram arboris completæ. Tandem etiam nutritiua potentia est omnium membrorum formatiua, sicut est generatiua.

10 Respond. ad Aristot. vel loquitur de identitate generica, non de specifica; vel loquitur de gradu animæ vegetatiuæ, quem nomine vegetatiuæ potentiæ nominat, & ait, quod idem gradus est, qui per nutritiuam, & generatiuam potentiam idem respicit alimentum, & obie-

obiectum,& hoc opere distinguitur ab alijs gradibus animæ, qui non versantur circa alimentum, in quo tota versatur vegetatiua. Ad 2. falsum est potentiam nutritiuam carnis esse eiusdem speciei cum potentia nutritiua ossis, vt diximus, ideoque sanguinem, lac, & medullam multi specie distinguunt; sed quicquid sit de hoc, certum est semen specie differre ab his omnibus propter virtutem formatiuam corporis, quæ est propria ipsius substantialis forma. Ad 3. habent idem obiectum remotum, non proximum, nam nutritiua respicit pro termino substantiam animatam partialem ex alimento, producibilem, generatiua verò substantiam seminis ex eodem alimento. Ad 4. quamuis habeant eundem finem vltimatum, diuersimodè tamen illum respiciunt, nam nutritiua est ordinata ad reparationem deperditi, & ideo intrinsecè respicit substantiam partialem, at generatiua est ordinata ad substantiam totalem per se, & hoc sufficit, vt dicantur diuersæ potentiæ, nam vt diximus disput. 2. quæst. 4. circa idem obiectum sub diuersa ratione consideratum possunt actus, & potentiæ specie distinctæ versari, immò & sub eadem ratione, dummodo distinctio sumatur vel ex diuersitate modi tendendi, vel ex alio capite; nec exempla de igne, & ramo aliquid valent, ignis namque per se respicit productionem ignis, & de per accidens est igni, quod generet, vel aggeneret, non enim propriè nutritur, ideoque eadem potentia sufficit; ramus plantatus eadem potentia se conseruat, quia hæc actio non est simpliciter generatiua, at non eadem potentia producit semen, qua seipsum nutrit secundum omnes partes. Ad 5. nutritiua est omnium membrorum formatiua, non totaliter, sed partialiter, non mediatè, sed immediatè, at generatiua est formatiua omnium membrorum totaliter, non partialiter, mediate scilicet virtute seminis, non immediatè, quod sufficit ad distinctionem realem arguendam.

51 Secundò argum. contra 2. partem conclus. Tum quia nutritiua habet pro obiecto alimentum, vt substantia est, augmentatiua idem alimentum, sed vt est quantum ex Aristot. 1. de Gen. c. 5. ergo diuersi actu, erunt circa hæc obiecta, quales sunt nutritio, & augmentatio, & consequenter diuersæ potentiæ, substantia enim, & quantitas differunt prædicamento. Tum quia separantur ad inuicem, nam nutritio est in toto tempore vitæ, augmentatio solum tempore incrementi. Resp. ex dictis disput. 2. quæst. 1. vbi statuimus potentias realiter ab anima non distingui, & quæst. 4. vbi specificationem potentiæ ab obiectis declarauimus, quod scilicet non necessariò debet esse tanta distinctio in principijs, quanta in principiatis, intellectio, & volitio realiter distinguuntur, non tamen intellectus, & voluntas; sic nutritio, & augmentatio realiter distinguuntur, possunt tamen ab eodem realiter principio produci, substantia eadem est alterius substantiæ, & accidentium connaturalium productiua, absque eò quod in se plura principia realiter distincta contineat, solùm posset ex hoc inferri distinctio formalis non realis. Ad 2. patet ex dictis disp. 8. de Gen. qu. 8. quod auctio, quæ semper comitatur nutritionem, & qua viuens fit maius, solum connotatiuè differt, & secundum maius, & minus, ideoque cessat auctio solum quo ad connatum, quæ est minor illa quantitas præcedens. Tum quia, & si cessaret, adhuc non concluderet, nam etiam in sene cessat potentia nutritiua, non tamen illam ponunt aduersarij à nutritiua iuuenis distinctam potentiam realiter.

Cæterum quæ de istis potentijs, & actibus ipsarum solent adhuc pertractari, fusè explicuimus disp. 8. de Gen.

QVÆSTIO II.

De potentijs animæ sensitiuæ in communi, earumque actiuitate.

52 ANimæ sensitiuæ, quæ est animalis forma essentialis, & constitutiua, tres communiter assignari solent operationes vitales sensio, siue sensatio, appetitio, & motus localis, atque ideo tres dantur potentiæ animæ sensitiuæ in communi, scilicet cognitiua, seu sensitiua, appetitiua, & loco motiua, prima res sensibiles percipit, vnde diuidi solet in externam, & internam; secunda appetit commodum, & consequenter incommodum fugit, & diuiditur a quibusdam in irascibilem, & concupiscibilem, tertia inseruit ad acquirendum bonum concupitum, & fugiendum malum apprehensum, estque duplex, perfecta, quæ motum progressiuum causat de loco ad locum, & imperfecta, quæ solum efficit imperfectum quendam motum localem scilicet dilationis, & constrictionis. Hæc tria potentiarum genera animam sensitiuam comitantur in omnibus animalibus, licet non necessariò secundùm omnes species, nam multa animalia carent quibusdam sensibus externis, & internis, & multa sunt, quæ potentiam motiuam perfectam non habent, qua ratione Arist. 3. de An. 45. asserit potentiam motiuam non conuenire omnibus animalibus, quod est intelligendum de potentia perfecta, nullum enim est animal, cui saltim imperfecta potentia motiua non competat, vt idem asserit text. 56. cum enim habeant alimentum sibi coniunctum, non est opus progressiuè moueri, sed solum, dum percipiunt conueniens, dilatant se, dum verò patiuntur disconueniens, sese constringunt; huius generis præcipuè sunt plantæ illæ, quæ operationes quasdam animæ sensitiuæ videntur habere, nam si suauiter illas contingas, se dilatant, at compunctæ se contrahunt, sic refert Scalig. exer. 112. p. 421. de quadam arbore in insula Limbubon, cuius frondes in terram lapsæ re- ptione quadam seipsas mouent, nam tactæ abeunt, & refugiunt, & arbor in prouincia Puriferanea, quæ homine, aut animali appropinquante, quasi verecunda contrahit ramos, recedente expandit, vnde pudica solet appellari; & herba Baraas apud Ioseph de bello Iud. lib. 7. c. 23. quæ non patitur se effodi, recedit enim de priori loco, si quis velit eam contingere, donec vrina fœminæ, vel sanguis menstruus ei effundatur; Hinc *Zoophyta* à Græcis, ab Hermolao Barbaro *plantanimalia*, ab alijs *plantanimes* dicuntur, ob mediam quandam naturam, quam habent inter animalia, & plantas, cum animalibus, enim conueniunt in sensibus, cum plantis in forma, & figura; Quapropter anima sensitiua definiri potest, quod sit *forma animalis, qua tanquam principio percipit obiecta sensibilia, appetit salutaria, & loco mouetur*, quomodo autem istæ potentiæ, prout sunt quid aggregatum ex organo, & animæ facultate, inter se distinguantur, patebit ex dicendis disp. seq.

13 Solùm in præsenti videndum est, an istæ potentiæ, præsertim cognitiua, habeant aliquam actiuitatem respectu sensationum, an vero merè passiuè se habeant. Prima opinio asserit potentiam sensitiuam nullo modo actiuè ad sensationem concurrere, sed tantum passiuè, vel recipiendo sensationem ab alio causatam, putà à specie obiecti, vel ab aliqua alia substantia, vt putauit Alb. in sum. de hom. p. 2. tract. de sensibus, & alij apud Theophilum 2. de An. circa text. 52. vel quia ipsammet receptionem speciei ab obiecto causatæ in potentia iudicarunt esse formaliter sentire, ita Ægid. tract. de cognit. Angel. q. 1. Venetus in sum. de An. cap. 10. Suess. lib. de sensu agente, Thien. 2. de An. com. 61. & Tol. q. 12. Alij apud Conimb. 2. de An. c. 6. quæst. 1. & Tol. citat. ex opposito asserunt potentias sensitiuas esse merè actiuas, nullo modo passiuas, eo quia sensationem causant non in seipsis, sed in organo. Alij mediant distinguendo de sensu, quòd sicut datur intellectus agens & passibilis; ita quoque detur sensus agens, cuius sit sensationem producere, & sensus passibilis, seu possibilis, qui actum illum recipiat: ita Ian. 2. de An. q. 16. Apollin. q. 13. & quidam alij.

14 Dicimus tamen potentias sensitiuas esse simul actiuas, & passiuas producendo, & recipiendo in seipsis sensationes; Ita communis sententia tum veterum, tum recentiorum cum Scoto q. 12. de An. & 1. d. 3. q. 7. ferè per totum, & maximè, §. *Conclusio istarum duarum opinion.* & probari potest primò, quòd sint actiuæ, eo quia omnes aliæ potentiæ vitales sunt huiusmodi, nam de potentijs vegetantis animæ ostendimus disp. 8. de Gen. esse actiuas, de potentijs rationalibus ostendemus disp. 6. q. 2. ergo idem de sensitiuis dicendum, immò hoc idem probauimus esse de ratione vitalis potentiæ, seu viuentis in communi. Tum 2. ex Arist. 2. de An. 36. & 37. vbi docet animam esse effectiuam causam motus localis, augmentationis, & alterationis scilicet sensationis; & 9. Met. 16. ait visionem esse actionem immanentem à visu causatam; & de sens. & sensib. c. 2. inquit *Sensibile facerit egere sensum*.

15 Deind. prob. impugnando oppositas opin. & primò sensatio non est sola speciei receptio, quia vt ait Dsetor in 1. cit. H. maior attentio, vel conatus potentiæ posito eodem repræsentante facit actum perfectiorem, vt patet experientia, vnde quandoque læditur visus propter maiorem attentionem, at receptio est semper eadem, ergo sensatio præter istam receptionem dicit quandam actionem ex parte potentiæ, attentio enim dat intelligere concursum actiuum potentiæ. Tum quia, inquit Doctor, datur receptio speciei in potentia absque sensatione, nam in oculo cæco manente tamen sic mixto, vt prius, causatur species, similiter in oculo dormientis, & in aure causatur, & recipitur species, aliter non excitaretur quis à vehementi sensibili, nisi species esset in oculo, vel in aure, & tamen nulla fit sensatio; idem etiam contingit, vt notat Arist. de sens. & sensib. c. 8. dum nimis attente aliquid cogitamus, tunc enim non videmus, neque audimus, & tamen species adhuc imprimuntur in organis, & magis apparet in sensu interno, in quo diu manet species absque actu. Quod si dicas requiri aduertentiam animæ. Iam admittis actionem ex parte animæ. Tum quia vrget Doctor, & est argum. Arist. de sens. & sensib. c. 2. quod format contra Democr. dicentem visionem esse imaginem obiecti in oculo receptam: species illa non solum recipitur in sensu, sed etiam in medio, ergo si receptio illa est formaliter visio, etiam medium, sicut dicitur recipiens, diceretur etiam videns; Si dicas non valere consequ. quia recipientia sunt alterius rationis. Hoc nihil est, & inquit Doctor, quia sicut albedo est eiusdem rationis in lacte, & in equo, & ideo vtrumque est formaliter album propter eandem rationem albi in vtroque receptam, quamuis recipientia sint alterius rationis, idem de specie dicendum. Nec valet, quod addunt, speciem in sensu recipi secundùm esse accidentale, & intentionale, in medio verò, secundùm esse tantum accidentale; non valet, quia species etiam in medio habet hanc rationem, quod sit obiecti repræsentatiua, quia hoc est de sua ratione formali, & consequenter, cum sit inseparabilis ab ipsa, vbicunque erit, semper habebit eandem rationem; ergo præter receptionem speciei datur actus sensationis distinctus.

16 Hic autem actus nequir à specie, vel obiecto totaliter produci, quia cum sit vitalis, nequit à non vitali totaliter causari; tum quia ait Doctor; species magis esset potentia sensitiua, quam sensus, & ipsa separata haberet eundem actum, sicut calor separatus, calefacteret; tum quia sentire non esset propria perfectio ipsius sensus,

quia nihil videtur essentialiter ordinari ad illam operationem, ad cuius principium se habet in potentia contradictionis, sicut ad accidens per accidens, vt patet in ligno, cuius propria perfectio non est calefieri, ea quo lignum se habet ad calorem, sicut ad accidens per accidens accedunt etiam præcedentes rationes. Neque produci potest ab aliqua alia substantia, tum propter easdem rationes: tum quia non est hæc substantia assignabilis, ergo remanet, quod causetur à potentia, verò an totaliter, vel partialiter, dicemus infra.

Secundò, quod hæc potentia sit etiam eiusdem actus receptiua, probat. non enim est vera opinio illa, quod sensatio in organo recipiatur, nam vt ait Arist. de somno, & vig. c. 1. sensatio non est solius animæ, neque corporis, sed totius coniuncti; tum quia organum, vt ab anima præscindit, non est viuens, at sensatio est actus vitalis, petitque in subiecto animato, & viuente recipi. Nec minùs est falsa illa sententia distinguens de sensu agente, & possibili, nam esto daretur sensus agēs (de quo infra q. 5. ar. 2.) hic non poneretur in ordine ad sensationem, sed respectu speciei, sicut intellectus agens talis dicitur, quia efficit speciem, non intellectionem, hæc enim & ab intellectu possibili producitur, & ab eodem recipitur, vt suo loco dicemus, ergo quicquid sit de ista distinctione, certè eadem potentia sensitiua producet sensationem, & recipiet, accedunt rationes mox adducendæ in contrarium. Hæc doctrina est etiam intelligenda de potentia appetitiua, & aliqualiter de potentia loco motiua, quamuis enim primò, & per se non recipiat motum, secundariò tamen, & ratione totius etiam est motus progressiui receptiua, quem in toto causat animali, quod sufficit, quia motus localis non est actus ita vitalis, & immanens, vt est sensatio.

17 In oppos. obijc. primò quod sensus sit merè passiuus, ea Aristot. 2. de An. 37. 51. 118. & alibi sæpè asserente sensum esse passiuum; & text. 29. assimilante animal habens istas potentias habenti habitum scientiæ, quatenus scilicet est proximè ad operandum paratum ad sentiendum recipiendo speciem ab obiecto; & text. 138. & sequ. docente eundem actum esse obiecti sensibilis, & sensus, ac simul actionem, & passionem, actionem, vt est ab obiecto, passionem, vt recipitur in sensu. D. etiam Aug. 11. de Trin. c. 2. ait, quod forma impressa visui ab obiecto dicitur visio. Tum 2. si sensus esset actiuus, certè posset se sentire, vel aliud sine obiecti concursu, quod est falsum. Tum 3. tunc omnes operationes sensitiuæ essent eiusdem speciei, nam manente eodem actiuo, & passiuo, sicut est sensus, manet idem effectus, quod est falsum, quia visio albi specie differt à visione nigri. Tum 4. cognitio fit per assimilationem potentiæ ad obiectum, sed vera assimilatio fit tantum per impressionem speciei, ergo &c. Tum 5. potentia reducitur ad actum secundum, & determinatur ad eundem per speciem obiecti, ergo species erit actiua sensationis, non potentia, hæc enim se habet vt determinabilis, & passiuè. Tum 6. ergo posset potentia sensitiua causare sensationem in alia potentia distincta, sed eiusdem rationis, prob. seq. ratione Scoti, qua in 2. d. 9. q. 2. probat intellectum posse causare intellectionem in intellectu alterius, omne motiuum alicuius passiui est motiuum omnium passiuorum eiusdem rationis, quia omnis potentia habens commune aliquod pro passiuo primo, habet quodcunque inferius contentum sub illo communi, igitur, cum sensus sit potentia passiua sensationis, si est actiuus, quælibet potentia eiusdem rationis, etiam in alieno supposito, erit proportionatum passiuum.

18 Resp. ad 1. sensum passiuum dici ab Aristot. non tamen dici non esse actiuum, magis tamen exprimitur passiuitas, quam actiuitas, quia arguebat contrà veteres negantes sensum pati ab obiecto; tum quia bis patitur, & recipiendo speciem ab obiecto, & sensationem ipsam; tum quia sentire necessariò supponit receptionem sensationis, non autem elicitionem eiusdem, quia si per impossibile, immò à Deo produceretur sensatio in sensu, sentiret, etsi non eliceret; assimilat autem potentiam habitui, & sicut iste concurrit actiuè ad actum ex dictis disp. præc. ita, & potentia; vocat insuper sensationem actum obiecti, & sensus, quia ab vtroque producitur, & magis apparet actio ex parte obiecti, quia hoc merè actiuè concurrit, vbi sensus vtroque modo se habet. D. Aug. non est intelligendus formaliter, sed concomitanter, ad eum modum, quo dici solet intelligere esse quoddam pati, de quo suo loco. Ad 2. & 3. aliquid valerent, si sensus esset causa totalis sensationis; requiritur autem concursus obiecti, saltim terminatiuus. Ad 4. neg. min. nam assimilatio formalis, per actualem cognitionem fit, non per speciem impressam, nisi virtualiter. Ad 5. probat solum necessitatem obiecti, non totalem actiuitatem eiusdem. Ad 6. non esse eandem rationem de potentia intellectiua separata, & potentijs organicis, illæ enim cum sint organicæ, & materiales, sunt sibimet ipsis solis applicatæ, & ideo solum immanenter possunt agere, non transeunter, ita Doctor q. 12. de An. cit.

Secundò, argui potest, quod non sit simul potentia passiua, aliter frustrà daretur intellectus agens; & etiam illis rationibus, quibus ostenditur idem non posse agere, nec mouere seipsum. Sed iam diximus intellectum agentem non poni propter productionem intellectionis, sed speciei; rationes illæ sunt solutæ in Phys. disp. 7. q. 4. art. 2. & disp. 15. q. 8. art. 2. vide hanc eandem ferè quæstionem de potentia intellectiua disp. 6. q. 2.

QVÆSTIO III.

Quodnam, & quotuplex sit obiectum sensibile.

19 Sensus dupliciter sumi potest, primò strictè, quatenus dicit vnam ex potentijs animæ sentientis, quo pacto ab appetitiua, & loco motiua condistinguitur; secundò, largè prout circumscribit gradum illum vitæ medium inter vegetabilem, & rationalem, quomodo dicit principium radicale sentiendi, appetendi, & loco mouendi, animamque sensitiuam denominat, & in hac consideratione etiam potentia appetitiua, & loco motiua possunt appellari potentiæ sensitiuæ; sicut ratio ille si strictè sumatur pro potentia apprehensiua, & discursiua, de solo intellectu dici potest, at si largè accipiatur, prout significat gradum vitæ intellectualis, etiam voluntati conuenit. Iuxta hanc duplicem sensus acceptionem sensibile, quod est à sensu denominatum, potest dupliciter accipi, vel prout deriuatur a sensu in prima acceptione, & sic solum denominat obiectum potentiæ sensitiuæ, & ab appetibili distinguitur, quod est obiectum appetitiuæ; vel prout oritur à sensu in secunda significatione, & hoc modo dicit omne id, quod potest tanquam obiectum obijci potentijs animæ sentientis, vnde & obiectum appetibile poterit sensibile vocari; & hoc pacto sumitur in præsenti. Quid autem dicat sensibilitas in obiecto, pendet ex declaratione, quid addat intelligibilitas in obiecto intellectus, est enim ferè eadem res, idcircò pro nunc breuiter dicimus sensibilitatem posse dupliciter sumi, vel formaliter, & sic dicit quandam aptitudinem, & passionem obiecti, qua potens est concurrere ad actum sensationis, vel immediatè, vel mediante specie, aut saltim illum terminare; secundò, sumitur fundamentaliter, & dicit radicem talis aptitudinis, quæ est obiecti essentia. De hoc obiecto duo præcipuè sunt inquirenda, primum est, quot conditiones exigantur, ad hoc vt res possit esse sensibilis; secundo, quotuplex sit hoc obiectum.

20 Quo ad primum; quatuor conditiones assignari solent, vt res aliqua dicatur sensibilis; prima est, vt sit ens reale, per quam excluduntur entia rationis, & negationes, ac extrinseca denominationes; secunda, quod sit corporeum, seu materiale, per quam segregantur res spirituales, tertia, quod sit singulare, qua ratione naturæ communes non dicuntur cadere sub sensu; quarta, quod sit accidentale ad differentiam substantiæ, quæ non ponitur per se sensibilis, sed tantum ratione accidentium; quælibet harum conditionum est discutienda.

Prima igitur conditio est, quod sit ens reale; ratio, est quia obiectum per se sensibile mouet sensum immittendo speciem sui, vt in sequ. quæstion. dicemus, quæ est ens reale, ergo necessariò obiectum debet esse ens reale, nam non ens nequit speciem sui causare, & hæc conditio ab omnibus recipitur. Arriaga tamen disputat. 5. de An. sect. 5. videtur docere, posse bruta apprehendere puras negationes, purà negationem lucis, coloris, &c. apprehensione quadam negatiua, non per species à negationibus causatas, sed à Deo infusas, quibus forment apprehensiones aliquas negatiuas, non est ibi color, non est ibi Sol, &c. Mouetur, quia ex vna parte non possumus brutis denegare cognitiones negationum, nam terrentur vmbra hominis, vident, vbi sunt portæ, fenestræ, vacuitates, & vrsus volens in hominem proijcere lapides, non eligit quoscunque, sed paruos, quos potest sustinere, ergo percipit paruitatem lapidis, quæ formaliter est negatio maioris quantitatis, non enim solum percipiunt lapides, sed lapides vt paruos. Ex alia parte non videtur rationabilior modus, quo apprehensiones istæ haberi possunt, quam per species prædictas, Deus enim etiam de bestijs est sollicitus, vt necessaria ad tuendam vitam subministret, sine tamen hac cognitione negationum vix possent pedem mouere; hoc autem multis ostendit impugnando aliorum responsiones.

21 Verum quicquid sit de istis speciebus, an possint dari (ea quod si dari potest saltim in intellectu separato species expressa, quæ attingat negationem, illamque formaliter repræsentet, idem dici potest forte de specie impressa, quòd possit virtualiter repræsentare negationes aliquas) Non apparet tamen tanta necessitas, vt tot species infusæ adsint in brutis; nam vel essent congenitæ ab instanti generationis, & sic vel oporteret fere infinitas species negationum infusas admittere, quod non est rationabile, vel quod vna species sit plurium negationum repræsentatiua, quòd est falsum, vt probat Doctor de speciebus angelicis in 2. d. 3. quæst. 10. tum quia hæ species essent perfectissimæ, ergo non deberent denegari homini perfectissimo animali; vel illæ species infunderentur in tempore à Deo, & hoc etiam sine fundamento asseritur, quia tunc Deus aliquid de nouo se solo produceret, quando per causas secundas non potest poni effectus, modò possimus saluare actiones brutorum sine istis speciebus. Nam quando ait, bruta ab vmbra terreri, hoc euenit, quia vmbra vt plurimum non est priuatio totalis lucis; sed habet lumen quoddam secundarium figuratum iuxtà corporis figuram, cuius est vmbra, ideoque potest mouere sensum, vel si totaliter abesset omne lumen, tunc non apprehenderent apprehensione quadam simplici, & affirmatiua vmbram illam, si enim non-

nequimus intellectu, quia perfectior est potentia sensitiua, simili apprehensione concipere negationes, quin entia rationis fingamus, sed solum iudicio quodam diuisiuo concipimus, quatenus scilicet cognoscimus subiectum non cognita forma in subiecto; quantò minùs bruta potentia sensitiua poterunt tam perfectè negationes apprehendere? solum igitur concipiunt tenebras, vacuitates, portas, &c. quatenus in illis locis non apprehendunt aliquod corpus, vel lucem, vt apprehendunt in alijs locis, similiter vrsus apprehendit lapides paruos, vt proportionatos proprijs viribus, non quidem percipiendo formaliter carentiam maioris quantitatis, sed rudi, & materiali modo; qua ratione phantasia brutorum non erit formaliter collatiua, vt fusiùs dicemus disputat. sequ. quæst. 8. vbi satisfaciemus etiam dubijs Arriag. quæ contrà illum dicendi modum proponit, vide etiam disputat. 3. Log. quæst. 4. art. 1. Et in hoc sensu intelligendus est Arist. dum 2. de An. 96. 103. 120. & 138. ait visum esse visibilis, & inuisibilis, &c.

22 Secunda conditio est, quod sit corporeum, & materiale, non spirituale, quæ conditio ab omnibus recipitur, naturaliter loquendo; solum dubitatur, an saltim supernaturaliter possit potentia sensitiua eleuari ad videndum obiectum spirituali Arriaga disp. 5. de An. sect. 1. & 2. negat ab his potentijs materialibus posse diuinitus spirituale cognosci, concedit tamen non repugnare potentiam aliquam materialem cognoscitiuam rei spiritualis, immò & ipsius Dei, idem sentit Valent. 1. p. disput. 1. quæst. 12. d. 8. Opposita opinio est communior, quod scilicet absolutè repugnet potentiam materialem tendere in obiectum spirituale; ita colligi potest ex Scoto 4. d. 49. quæst. 4. A. vbi ait solam potentiam immaterialem posse per operationem suam attingere perfectum bonum, in quo solo, vt in obiecto est beatitudo, ergo sentit potentiam materialem non posse Deum percipere, & consequenter nullum spirituale obiectum; clarius in eodem 4. d. 10. quæst. 9. A. quo loco docet Angelum, & substantiam separatam non posse videri ab oculo corporeo quia caret illis principijs, quæ requiruntur in aliquo obiecto ad actum sensationis scilicet quantitate, & qualitatibus sensibilibus, & d. 45. quæst. 2. §. *Respondeo*, idem docet per totum; & d. 49. quæst. 11. ad 2. Et quidem de potentijs, quæ de facto dantur, faciliter probari potest assumptum, nam potentia de sua ratione formali ita petit versari circa proprium obiectum adæquatum, vt nequeat ab intrinseco extra illud tendere, nam ab obiecto adæquato specificatur, & si posset in aliud tendere, vel saltim diuinitus eleuari, obiectum illud non esset adæquatum, & mutaretur natura ipsius potentiæ, sed potentiæ sensitiuæ pro obiecto adæquato respiciunt ens materiale, nec quodlibet, sed aliquod tantum, vt patet, ergo nequeunt respicere obiectum spirituale; tum quia lignum ex hoc, quod nullo pacto vitaliter operatur, arguimus ex propria natura non esse vitaliter operatiuum, & consequenter neque de potentia absoluta Dei, sine mutatione intrinseca naturæ, ergo quia videmus potentias materiales nullo pacto ferri in spirituale, debemus inferre, hoc illis ab intrinseco competere.

32 Difficilius tamen ostenditur hoc idem de potentia aliqua materiali possibili; verum ratio allata non parùm vrget, nam potentia materialis de sua ratione formali videtur postulare obiectum materiale, non spirituale, aliter si tendere posset in vtrumque posset quoque elicere actum materialem, & spiritualem, materialem quidem, quia ipsa materialis est, & quando obiectum esset materiale, non posset assignari causa spiritualitatis actus, cum nullum materiale possit esse causa totalis alicuius immaterialis; posset quoque elicere actum spiritualem, quia si potest respicere obiectum spirituale, & circa illud operari, cur non etiam actum spiritualem producere simul cum illo obiecto? & sic ista potentia esset vniuersalior intellectu. Confir. vel ista potentia per actum spiritualem tenderet in spiritum, vel per actum materialem; non primum, quia actus ille deberet recipi, & subiectari in tota extensa potentia, & ab illa dependeret in genere causæ materialis, & quia esset totus in toto, & totus in qualibet parte (aliter esset extensus, & materialis) certè à qualibet parte dependeret in esse tanquam à causa totali, quia quælibet pars concurreret ad totum actum, cum in qualibet parte totus actus recipiatur, & ab illa educatur, ergo idem effectus dependeret à pluribus causis totalibus, quod implicare ostendimus disp. 8. Phys. Si dicas, actum illum esse materialem; tunc quia præcipuum medium, quo demonstratur immaterialitas intellectionis, & animæ rationalis, est hoc, quod actus iste ad aliquod immateriale terminatur, si materialis actus posset ad spirituale terminari, præcluderetur omnis via demonstrandi immaterialitatem animæ rationalis contrà proteruos.

24 Accedit principaliter, quod si daretur potentia sensitiua cognitiua rei spiritualis, certè posset omne spirituale, & immateriale percipere, & etiam omne materiale, quod est falsum; seq. prob. quia non esset maior ratio de vno, quam de altero; nam quod ait Arriag. posse se determinari potentiam istam ad certum genus entium spiritualium, sicut visus v. g. non est totius entis materialis, sed determinati; non valet, quia ideo potentiæ nostræ sensitiuæ quamuis materiales, non sunt omnium entium materialium, quia vt ait Doctor 4. d. 43. qu. 2. C. & 2. d. 24. q. vn. ad 2. sunt potentiæ organicæ, & omne organum determinatum ad certum genus sensibilium ex 2. de An. 118. & sequ. nam consistit in media proportione extremorum illius generis; at hæc potentia, si daretur, non esset quid medium inter extrema spiritualia determinati generis, sed potius esset medium inter spirituale, & corporale, quare poterit in omne spirituale, & multò magis in omne materiale, plus enim differt materiale à spirituali, quam duo materialia inter se scilicet color, & sonus, ergo si poterit in illa, etiam in ista; falsitas probat. quia posset etiam attingere in obiecto rationem intelligibilitatis, item vniuersale, relationes reales, & rationis, quæ omnia propriè ad intellectum spectant, & dicuntur intelligibilia, non sensibilia, nulla autem potentia ait Doctor lit. F. potest cognoscere aliquid sub ratione vniuersaliori, quam sit ratio proprij obiecti, ergo sensus non potest percipere aliquod obiectum sub ratione intelligibili; nisi velis confundere intellectum cum sensu.

25 Contrà prædicta argum. quia potest oculus eleuari à Deo ad videndum substantias spirituales, immò Deum ipsum, vt habetur multis in locis Sacræ Script. nam Exod. 12. dicitur Moysen conuersatum esse cum Deo facie ad faciem. & Isai. 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum*, Iob. 19. *Auditu auris, audiui te, nunc autem oculus meus videt te*, & ibid. *In carne mea videbo Deum Saluatorem meum*, qui locus nequit intelligi de visione intellectuali facta in carne scilicet in corpore, sed de visione per carnem scilicet per oculum corporeum; nam postea subiungit. *Quem visurus sum ego ipse, & non alius, & oculi mei conspecturi sunt*, si loqueretur de oculo intellectuali, non dixisset *oculi mei*, sed *oculus meus*, vnus enim est intellectus in nobis, ergo intelligitur de ipsis oculis corporeis. Tum 2. vel repugnat oculo corporeo visio spiritualis quia vitalis est, vel quia spiritualis; non primum, quia oculus est etiam vitalis potentia; neque secundum, nam potest corpus eleuari ad existendum in loco modo spirituali, vt est de corpore Christi in Eucharistia, estò sit materiale, ergo idem de oculo dicendum. Tum 3. non repugnat intellectum eleuari ad videndum Deum, ergo neque implicat oculum eleuari ad videndum spirituale, magis enim distat Deus ab intellectu, quàm res spiritualis creata ab oculo. Tum 4. potest anima rationalis informare corpus extensum, ergo visio spiritualis oculum corporeum. Tandem potest oculus videre lucem supernaturalem, quæ in Cœlo reperitur, ergo etiam Angelum, prob. consequ. quia Angelus est ordinis naturalis cum oculo, vnde minùs distat, quàm lux supernaturalis. Hinc D. Aug. 22. de Ciuit. Dei c. 29. mouens hanc quæstio. concludit posse Deum videri saltim ab oculis Beatorum, quatenus habent modum quendam specialem supernaturaliter à Deo concessum.

26 Respon. Moysen, & Isaiam vidisse Dominum non in propria natura, sed per apparitionem factam ab Angelo in corpore assumpto. Tertia authoritas exponitur non de visione Dei, sed de prouidentia diuina, quam ex his, quæ circa ipsum acciderant, agnoscebat, & hanc scientiam experimentalem diuinæ prouidentiæ propter euidentiam vocat oculi visionem. Quarta authoritas intelligi debet de visione, quam habebunt Beati in die iudicij, de quo ibi loquebatur, dum dixit; *In nouissimo die de terra surrecturus sum*, &c. tunc enim Beati conspiciendo Christum videbunt diuinam essentiam oculo intellectuali, quod explicatur illis verbis. *In carne mea*, &c. & sanctissimam Christi humanitatem oculis corporeis, quod datur intelligi per ly, *& oculi mei conspecturi sunt*, quare est sermo de Deo humanato. Ad 2. si valeret, magis concluderet, posse oculum eleuari ad percipiendum sonum, quæ perceptio vitalis est, & materialis; dicimus igitur repugnare propter vtrumque, nam licet conueniant in ratione generica vitalitatis, non tamen specifica, & quia transcendit obiectum adæquatum; nec exemplum de corpore Christi in Eucharistia aliquid vrget; tum quia faciliùs possunt eleuari ad aliquod supernaturale potentiæ non vitales, quam vitales; tum quia existentia illa non est forma absoluta spiritualis existens in corpore tota in toto, & tota in qualibet parte, sed solum est quidam respectus integratus ex pluribus præsentijs partialibus, quot sunt partes proportionales loci, vt explicuimus disput. 11. Physic. quæst. 5. art. 2. vnde non sequitur eundem effectum a pluribus causis totalibus dependere, vt eueniret, si forma spiritualis absoluta, accidentalis inexisteret subiecto extenso.

27 Ad 3. neg. paritas licet enim in entitate magis distet Deus ab intellectu creato, non tamen quo ad proportionē obiectiuam, nam Deus continetur sub obiecto naturalis inclinationis intellectus creati, vnde naturaliter haberi potest cōceptus aliquis de Deo proprius, sed ex cōmunibus desumptus, ex quo deducimus reperiri in intellectu aliquā actionatē saltim inchoatā ad vidēdum Deum; at res spiritualis nullo pacto continetur sub obiecto sensus, quia est prorsus insensibilis propter sui immaterialitatem. Ad 4. neg. etiam paritas, quia anima rationalis non est forma dependens à corpore, & habet propriam subsistētiam, non sic forma accidentalis, quæ in eductione dependet à subiecto in esse, vel si à Deo produceretur, saltim informando deinde subiectum inhæreret illi, quod est existere dependēter à subiecto. Ad 5. neg. dari lucem supernaturale quoad entitatem, sed solum quoad modum, quatenus à Deo causatur, hinc lux illa cœlestis non excedit obiectum naturale visus, & potest oculus eleuari recipiendo aliquod iuuamen; vnde sicut ex hoc, quod intellectus creatus ex se potest habere aliquem actum circa Deum, concludimus posse ipsum Deum intueri, si eleuatur. Deumque esse sub obiecto intellectus, sic quia videmus oculum exercere aliquem actum circa lucem pro statu isto, deducere debemus lucem Beatorum, & si specie distingueretur à luce nostra (probabile enim est solum differre in intensione) adhuc

contineri sub obiecto visus ex natura potentiæ ; vide Scotum 4.d.49 quæst.15. D. Aug. non assertiuè, sed dubitatiuè solum est ibi locutus, immò Epist.6.& 111. oppositum docet, an autem materiale debeat existere diuisibili, vel indiuisibili modo vt sentiatur, dicemus qu.7.

28 Tertia conditio est, quod tale sensibile sit singulare ita habet Aristot.2.de An.60. dicens scientiam esse vniuersalium, sensum vero singularium. Attamen quia in cognitione singularis tria interueniunt, scilicet natura specifica,& communis, singularitas, seu hæcceitas,& tandem ipsum singulare constitutum, certum est, quod ipsum singulare est id, quod percipitur, & se habet vt principium *quod* mouendi sensum, controuertitur tamen de principio *quo*, & ratione formali mouendi sensum, an scilicet sit natura communis singularis, an vero singularitas ipsa. Qui negant naturas communes a parte rei actu distinctas à differentijs indiuidualibus, negant quoque naturam esse rationem mouendi, sed aiunt ipsum singulare sub ratione singularitatis mouere sensum; Scotus vero in lib. de An. q.22.vbi Cauellus & 2.d.3.qu.1. C. vbi Lichetus, sustinet rationem formalem mouendi esse ipsam naturam, singularitatem tamen esse conditionem sine qua non; & quoniam quæstionem hanc latè pertractaut Canon.1.Physic.quæst.2.art.1.concl.6. Tromb.1. Met.quæst. 6.& 7.Ant. Andr.ibid. Faber theor.87. idcirco paucis illam dilucidabimus.

Dicit ergo Doctor, quod ratio formalis mouendi sensum, & principium *quo* producendi speciem est ipsa natura communis, quod probat efficacissimè, quia secundum illud potentia mouetur ab obiecto, secundum quod apprehendit illud, sed potentia sensitiua apprehendit singulare secundum naturam communem, non secundum singularitatem, ergo, &c. maior patet, quia ratio mouendi est etiam ratio cognoscendi, min. prob. potentia cognoscens obiectum sub aliqua ratione potest illud distinguere ab omni non habente illam rationem, patet, quia idem est principium constitutiuum alicuius, & distinctiuum eiusdem ab omni alio, quod tale non est illo principio, ad quamlibet enim entitatem sequitur propria vnitas, sed nequit sensus ponere differentiam inter duo singularia præcisis omnibus extrinsecis accidentibus, scilicet figura, situ, tempore, &c. solum manentibus naturis, & singularitatibus illorum, immò si accidentia extrinseca essent omninò similia, non posset vnum ab altero discernere, vt sunt duo radij Solis, radius enim semper innouatur, similiter flamma, & tamen sensus iudicat esse eundem radium, eandemque flammam, & si duo homines, essent similes inter se, vel duo oua simul compenetrata in eodem loco, nullam differentiam perciperet sensus, ergo quod percipit, non est singularitas, sed natura communis, quia singularitas non est ratio assimulandi, sed distinguendi, quare si perciperetur cognosceret sensus illa esse duo singularia distincta. Accedit, quod sicut in actione reali principium formale agendi est natura, singularitas vero est solum conditio sine qua non, vt omnes concedunt, eo quia illud est principium formale agendi, quod est ratio, cur agens assimilet passum sibi, quam assimilationem intendit in actione, tale autem est natura non singularitas, quia in illa agens, & passum conueniunt, in ista differunt, ergo idem dicendum de actione intentionali, per quam obiectum intentionaliter assimilat sibi potentiam media sensatione, scilicet quod natura sit ratio mouendi, singularitas conditio sine qua non.

29 Dices contra; si sensus perciperet singulare quoad naturam, non quoad singularitatem, ergo esset potentia abstractiua, præcinderet enim naturam à singularitate, hoc autem solum intellectui conuenit. Tum 2. sequeretur quod singulare, vt sic non haberet propriam speciem in sensu, & sic sensus perciperet naturam vniuersalem, quod est absurdum, quia sensus est singularium. Tum 3. species repræsentat id, a quo producitur, & sub illa ratione secundum quam gignitur, sed species producitur ab obiecto, vt singulare est, quia actiones sunt singulariũ, ergo, &c. Tũ 4. sequeretur numerũ singulariũ non esse per se sensibilem, contra Arist.2.de An.c.6. ponentem numerũ vt sensibile commune. Tum 5. sequeretur eodem modo singulare percipi à sensu, & ab intellectu scilicet quo ad naturam communem, & tamen singularia peculiari modo dicuntur à sensu cognosci ex 2. de Anim.60.& 1.post.45. Tum 6. omnis sensatio extra animam est singularis, ergo obiectum, à quo causatur, est singulare. Tandem sensus distinguit maius album, à minùs albo, ergo percipit singularitatem, nam in natura, communi conueniunt, & solum penes singularitates differunt.

30 Resp.ad 1.neg.seq.illa enim potentia ait Tromb. citat. est abstractiua, quando concipit obiectum includens plures rationes cognoscibiles secundum vnam illarum abstrahendo ab alia priùs cognita, vt se habet intellectus, modò sensus non cognoscit distinctè naturam, & singularitatem, & deinde non solum concipit naturam, sed indistinctè, & confusè cognoscit singularitatem cum natura non concipiendo differentiam inter illa, at intellectus dicitur potentia abstractiua, & quia abstrahit speciem intelligibilem à conditionibus indiuiduantibus, & quia naturam percipit sine singularitate. Ad 2. neg.seq. quod enim habet speciem in sensu, est ipsum singulare, quia se habet vt *quod* cognoscitur; licet ratio cognoscendi non sit singularitas, sed natura. Ad 3. distinguimus min. si enim ly, *vt singulare est* sumatur reduplicatiuè, est falsa, quia ratio formalis mouendi non est singularitas, sed natura; si sumitur specificatiuè, est vera, nam verè singulare est, quod agit, & singularitas est conditio agendi. Ad 4. ait Doctor in libr. de An. numerum cognosci eo modo, quo singularia cognoscuntur distincta à sensu, quod fit non per differentias indiuiduales, sed per alias conditiones extrinsecas, vt sunt locus, tempus, figura, magnitudo, &c. Ad 5. ex eodem sensum cognoscere singulare intuitiuè solum, intellectum verò etiam abstractiuè, idcirco cognitio singularium appropriatur sensu. Ad 6. concedimus totum, non tamen sub ratione singularitatis, sed naturæ. Ad 7. & est præcipua difficultas, quam conficit Ocham, non negamus absolutè singulare vt sic non cognosci, nam verè sensus, & intellectus illud percipiunt, non tamen distinctè, ita vt percipiant, & attingant singularitatem, quæ est differentia indiuidualis intrinseca, & propria hæcceitas, quare concedimus singularitatem cognosci confusè per differentias indiuiduales extrinsecas, & discernimus per illas differentias vnum singulare ab alio; & quia gradus in qualitate se habent vt conditiones indiuiduantes extrinsecæ, accidunt enim naturæ specificæ, vt explicuimus disput.de Gen.quæst.4. idcircò benè possumus discernere magis album à minus albo per istos gradus, absque eo quod distinctè attingamus differentias indiuiduales intrinsecas, non enim gradus est differentia contrahens naturam communem ad esse singulare, immò est quid constitutum ex natura, & differentia, quia est quædam pars integralis intensiua; & idem argum. confici potest de magnitudine maiori, quam à minori discernimus per partes extensiuas maiores, non per proprias indiuiduales hæcceitates, vnde sicut magnitudo extensiua ponitur inter conditiones indiuiduantes extrinsecas, sic etiam magnitudo intensiua qualitatis.

31 Quarta conditio obiecti sensibilis est, quod sit accidentale, ita Scot.1.d.3.q.3.K, & d.22.q.1,& 2.d.13. qu.vn. & habetur expressè ab Aristot.2. de An.63.& 65. vbi docet nullam substantiam esse per se sensibilem, sed sentiri medijs accidentibus; & probari potest inductione, nam non est sensibilis sensu interno, quia vt dicemus, substantia non habet propriam speciem sensibilem, neque sensu aliquo externo, hi enim pro obiecto respiciunt aliquod accidens, vt patet discurrenti, & nos disp.seq.explicabimus, neque pertinet ad sensitiuum appetitum, quia hæc potentia non fertur, nisi in obiectum a cognitiua potentia sensitiua apprehensum. Tum quia si substantia esset per se sensibilis, certè possemus eius absentiam cognoscere, sicut per speciem eiusdem præsentiam perciperemus, & sic possemus naturaliter cognoscere in Sacramento Altaris substantiam panis abesse, quod est falsum.

32 Contra istam doctrinam primò insurgere possunt illæ Thomistæ, qui putant substantiam propriam habere speciem in cogitatiua potentia, vnde posset dici sensibilis saltem ab aliquo interno sensu, sed de hoc dicemus quæst.5.art.1. Adest etiam Cæsar Cremon. apud Ragos.disput.13.p.3.c.36.& seq. qui sustinens primas qualitates esse formas elementorum substantiales, consequenter asseruit substantiam esse per se sensibilem, quod probat multis authoritatibus Aristot. qui pluribus in locis corpora substantialia sensibilia nuncupauit, ita 2.de Gen.7.& 2.de An.25. docet nos calidis, frigidis, humidis, & siccis nutriri, eorumque, quæ nutrimur, nos per se sensum tactus habere, at nutrimentum est substantia, non accidens. Neque dicas substantiam esse vtique sensibilem, non per se, sed per accidens; Nam sequeretur, nos per accidens habere sensum nutrimenti, ergo magis propriè haberemus de nutrimento sensum gustus, quam tactus, contra Aristot. Tum 2. ex 1.de Gen.23. in alteratione fit contrariorum mutatio eodem manente subiecto sensibili, sed hoc subiectum est substantia ex seipsa non per alias qualitates, ergo ex seipsa est sensibilis. Tum 3. in propositionibus, formalibus prædicatum vel est de essentia subiecti, vel proprietas, vel accidens commune, hæc propositio est vera formaliter *substantia materialis est sensibilis*, ergo ly sensibilis erit proprietas, vel accidens commune, vel essentiale prædicatum; non primum, quia secundum non conuenit etiam accidentibus, neque secundum, quia etiam in nostra sententia conuenit solum accidentibus, ergo erit prædicatum essentiale. Tum 4. sensibile, & intelligibile diuidunt ens, hoc constituit ens abstractum, illud verò ens materiale, ergo sicut ens abstractum est per se intelligibile, ita ens materiale, qualis est substantia composita, erit per se sensibilis.

33 Resp. faciliter ens sensibile dupliciter sumi, vel pro eo, quod ex se est tale, potestq; immediatè terminare actum sensationis, vel prout circumscribit aptitudinem illam in substantia recipiendi accidentia verè sensibilia, quo pacto substantia materialis, & corporea per se dicetur sensibilis idest potens subiectare sensibilia accidentia, aptitudo enim illa est proprietas in secundo modo conueniens substantiæ ex dictis disputat.5.Physic.quæst.2. si primo modo accipiatur sensibile (quo sensu loquimur in præsenti) sic denominatiuè, & mediatè conuenit substantiæ ratione accidentium, non ex seipsa; si secundo modo, concedimus substantiam dici posse per se sensibilem, sed nil contrà nos, ex qua doctrina facillimè obiectiones allatæ diluuntur.

Hæ sunt conditiones necessariò requisitæ ad obiectum sensus; verùm non omne accidens vniuersaliter est sensibile per se, nam relationes præcipuè nullo pacto sentiuntur; imò nec omnes qualitates, quod passim declarabitur ex dicendis.

34 Quoad 2. quæstionis partem, quotuplex scilicet sit sensibile,

Primò

Primò diuiditur ex 2. de An. 63. & 65. in sensibile per se & in sensibile per accidens, illud est, quod ex se, & immediatè terminat actum sensationis, caditque sub sensu: istud est, quod est vnitum sensibili per se, siue nihil conferat ad istud sensibele, vt est relatio filiationis in Petro, vel similitudinis (dicimus enim vidisse filium Francisci, quamuis relationem illam non attingamus dummodo videamus Petrum filium, qui est relationis fundamentum) siue aliquo pacto pertineat, vt substantia, hæc enim concurrit ad sensationem sustentando accidentia, quę sunt per se sensibilia, similiter qualitates virtuales hoc pacto dici possunt sensibiles, quatenus sunt causæ quarundam qualitatum per se sensibilium. Sensibile per se diuiditur ex eodem ibid. in sensibile proprium, & commune, illud dicitur, quod ab vno solo sensu percipitur, vt color à visu, sonus ab auditu; istud inquit Aristot. est, quod ab omnibus sentitur, quod non est intelligendum, vt necessariò ad hoc vt obiectum dicatur sensibele commune, debeat ab omnibus sensibus percipi, solum enim quædam accidentia sunt, quæ aliqualiter videntur ab omnibus sentiri, sed sufficit, quòd saltim à duobus cognoscatur, vt ipsemet Arist. se declarat in lib. de sensu, & sensib. c. 4. nec est intelligendum de sensibus tum externis, tum internis, sic enim nullum sensibile proprium daretur, quia nihil percipitur à sensibus externis, quia ab internis quoque non cognoscatur, nec datur obiectum ab internis sensibile, quod sub aliquo externorum non cadat; sed præcipuè hæc diuisio datur in ordine ad sensus externos.

35 Sensibilia communia quinque numerantur ab Aristot. scilicet motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Alij pauciora posuerunt, motum, & quietem remouentes, alij vt Prospectiui plura assignarunt, scilicet distantiam, situm, discretionem, asperitatem, curuitatem, &c. Verum quia in diuisionibus iuxtà varias acceptiones possunt plura, & pauciora membra recenseri, & diuisio Aristot. iam est in scolis recepta, non est cur ab Arist. sententia recedamus. Primò, ergo assignatur motus, qui & visu, & tactu percipitur, vt patet similiter de auditu, & olfactu, nam aliquatenus cognoscimus per sonum, & odorem, si sensibile à nobis recedat; vel accedat, item & gustu, vt cum cibum in ore mouemus; hoc autem non est intelligendum formaliter, quasi quò verè formalitas motus, quæ consistit in illo respectu explicato disput. 15. Phys. q. 1. cadat sub sensu, sed materialiter, prout dicit partes illas fluentes successiuè; & perfectiùs percipietur memoriæ adminiculo; ad motum reducitur duratio, & tempus, quod materialiter coincidit cum motu. Secundò, est quies, nam oppositorum est eadem disciplina; quod etiam non debet intelligi formaliter, vt dicit simplicem motus priuationem, sed materialiter pro permanentia rei in eodem statu, quo pacto dicit quid positiuum. Tertiò, ponitur numerus, qui materialiter sumptus percipitur etiam ab omnibus; diximus materialiter, vt significat res numeratas, nam si formaliter sumeretur, vt dicit collationem rerum numeratarum ad inuicem, solum ab hominibus percipitur vi rationis, vt ait Arist. sect. 30. probl. q. 5. Quartò, est figura, quæ à visu, & à tactu cognoscitur, vt patet, & ad hanc reducuntur asperitas, curuitas, rectitudo, & alia similia à Prospectiuis numerata, sunt enim species quædam figuræ; hæc etiam non debet accipi formaliter, quia vt sic dicit respectum, sed materialiter pro partibus rei figuratæ sic inter se dispositis. Tandem numeratur magnitudo, quæ etiam ab eisdem sensibus cognoscitur; & ad hanc pertinent distantia, & situs, nisi hunc ad figuram velimus reducere. Cœterum an sensibile commune propriam emittat speciem dicemus infra q. 5. ar. 2.

QVÆSTIO IV.

An dentur, & quid sint species sensibiles.

36 PEr species sensibiles intelliguntur qualitates quædam productæ in medio potissimum diaphano ab obiectis sensuum vsque ad organa potentiarum sensitiuarum inclusiuè, quæ qualitates sint ex sua natura repræsentatiuę obiectorum, à quibus producuntur; vocantur species, eo quòd rem spectandam exhibeant, vnde etiam dicuntur picturæ, simulacra, idola rerum sensibilium; dicuntur etiam sensibiles, non quidem vt *Quæ* (quamuis etiam possint percipi sensibus, vt dicemus, primariò tamen sunt institutæ ad repræsentanda obiecta) sed vt *Quibus*. Solent etiam nuncupari species intentionales, non eo sensu, quo entia rationis dicuntur habere esse intentionale, & non reale, sed quia habent esse diminutum, & quodammodo recedens à realitate obiectorum; tum quia concurrunt ad cognitionem sensitiuam, quæ dicitur intentio. De istis speciebus, primò quærimus existentiam, an dentur, deinde quid sint; in sequentibus postea causas, & munia inuestigabimus.

37 Prima opinio negat dari has species sensibiles, vel vniuersaliter tam in sensibus externis, quàm internis, vel saltim licet admittat in internis, tollit tamen ab externis; citantur Porph. lib. de sensu, Plotin. enead. 4. lib. 5. Dur. 2. d. 3. quęst. 6. Gabr. quæst. 2. Ocham 2. quæst. 15. & 17. Buccafer. 3. de An. Piccol. lib. 3. de hum. mente cap. 8. Contar. in quæst. animasticis quæst. 9. Prouenzalis lib. de sensibus cap. 7. Gianninus in disput. de hum. & speciebus cap. 27. & seq. Dand. 2. de An. digress. 35. & quidam alij Secunda, & communis sententia species istas admittit tum in internis, tum in externis sensibus, ita supponit Doctor 1. d. 3. quęst. 6. & 7. & 2. d. 13. & in lib. de An. quæst. 17. sed est dissidium deinde an species istæ sint in omnibus externis sensibus, an solum in quibusdam; at de hoc dicemus disput. sequ. sufficit nobis modò indefinitè ostendere dari in vtrisque sensibus istas species.

Inter admittentes species est adhuc differentia, vt explicent illarum quidditatem, quidam enim veteres docuerunt species istas esse corpuscula quædam è corporibus egredientia, & peruenientia ad sensus, alij verò concesserunt esse qualitates, sed eiusdem rationis cum qualitatibus sensibilibus, itavt species caloris sit calor, albedinis albedo, & sic de singulis, licet in esse remissiori; ita Vallef. libr. 2. controu. c. 26. & Celsus Mancinius lib. de Synaugia Platonica. c. 5. At Complut. disput. 18. de An. quæst. 3. qui quamplures alios Thomistas citant, volunt speciem esse eandem omninò naturam obiecti numero, vt species albedinis v. gr. sit eademmet numero albedo, quæ est in pariete, sed cum hac differentia, quod in pariete habet esse naturale, in sensu habet esse intentionale, quare tota differentia, quæ reperitur inter speciem, & obiectum secundum ipsos; se tenet non quidem in essentia, & quidditate, sed in modo essendi; idem etiam docent de speciebus intelligibilibus substantiæ. Frequens tamen, & ab omnibus ferè amplexa sententia, est species istas esse qualitates alterius omninò rationis, & naturæ ab obiectis, quæ repræsentant.

38 Dicimus primò, dari species sensibiles in sensibus internis, & externis; ita Doctor citat. & est communis tum apud Thomistas, tum Neothericos Recentiores, probat. primò author. Aristot. nam sæpè ait sensum pati ab obiecto, vt 7. Physic. 12. & 2. de Anim. 52. 59. & 62. & locis adductis num. 17. quod intelligi debet propter receptionem specierum; & text. 61. & 74. clarè ait obiectum diffundere, & multiplicare se in medio vsque ad sensum; & text. 121. ait sensum esse *susceptiuum formarum sine materia*, quod nequit intelligi de actu sensationis, vt exponit Contaren. nam tex. 138. idem repetens inquit, *Vnumquodque sensorium susceptiuum est sensibilis sine materia*, sensatio autem non dicitur sensibilis, sed obiectum est sensibile, quare debet explicari de obiecto, quod recipitur in sensorio sine materia, quatenus species repræsentans obiectum aliqualiter depurata à materia producitur ab obiecto in sensu; & tandem de speciebus internorum sensuum id clarissimè asserit libr. de mem. & remin. capitul. 2. vbi reddens causam, cur præteritorum recordemur, hoc refert ad rerum Imagines in sensu interno impressas; vide eundem libr. de sensu, & sensili cap. 2. & 3. & lib. de somnijs cap. 7. & 5. de gen. anim. c. 1.

39 Deinde prob. conclus. experientia, & quidem, quod detur in sensu interno, est manifestum ex Aristot. citat. in libr. de mem. & remin. non enim possemus de præteritis aliquem actum habere, nisi adesset aliquid supplens vicem obiecti, nam ad sensationem non sufficit sola potentia, sed requiritur obiectum, vel aliquid eius vices gerens, in actu autem recordationis obiectum non est præsens, ideoque exigitur species tanquam illius vicaria. Quod autem etiam adsint in sensibus externis, pro nunc ostenditur in sensu visus & auditus. In sensu visus dari species patet ex reflexione, quæ fit in speculo, nam & nos ipsos, & res à tergo positas intuemur in speculo, Solem, & Lunam, quæ supra nos sunt, in aqua videmus infra nos, immò partem capitis nostri posteriorem cum duobus speculis sibi aptè respondentibus, vt quotidie experiuntur mulieres in capitis sui ornatu. Varietas etiam perspiciliorum id demonstrat, quædam enim exhibent res maiores, alia minores, quædam ita adaptata sunt, vt cominus res videantur, quædam vt eminùs, alia rem eandem repræsentant centies, aut pluries, vt difficulter nummum vnum quis poterit designare digito. Res in aqua maiores apparent, & propius, qua ratione baculus fractus conspicitur. Nummus aliquis inijciatur in catinum, vacuum superius patens, itaut existens in fundo catini ob altitudinem laterum eius, & ob notabilem distantiam non videatur, si vas illud aqua repleatur, incipiet videri; quæ omnia nequeunt saluari, nisi ex diuersitate diaphaneitatis medij, in quod obiectum species immittit. Si corpus opacum interijciatur inter obiectum, & oculum, impeditur visio, similiter si est in nimia distantia. Si quis vnum oculum deprimeret cum palpebra, aut attolleret, idem obiectum geminatum conspiceret, eo quia species non recta ad oculos perueniret. Idem etiam patet in auditu, nam ex reflexione sonis efformatur Echo, quæ non est reflexio ipsius soni, nequit enim aer tam exiguus ab ore progrediens tam citò, & ad tantam distantiam deferri, itavt quandoque eiusdem vocis species fiat reflexio, & in concione, vt ad aures omnium audientium simul perueniat; Sed de his experientijs plura dicemus disputat. seq. cum de sensibus in particulari agemus.

40 Resp. Contar. imagines in speculo non esse species visibiles realiter extra obiectum existentes, sed esse meram actionem præsentiæ rei visibilis potentis speculum attingere, suamque in eo figuram effingere; quæ actio, cum non sit factio, non necessariò habebit effectum realem, qui dicatur species. Alij dicunt colores obiectorum se multiplicare in medio alios similes producendo eiusdem rationis, sed remissiores, eo quod subiectum medium est rarius, & istos colores in speculo videri, & reflecti, non species visibiles; idem de sono dici poterit, quod scilicet seipsum multiplicet alium sonum eiusdem rationis producendo.

Prima responsio de se ruit, dum actionem admittit sine termino,

vel enim est vera actio de genere actionis, & hæc necessariò exposcit terminum productum, vel est actio grammaticalis, quo sensu actus vitales actiones immanentes nuncupantur, & hoc est falsum, tum quia etiam illi actus per veram actionem producuntur; tum quia non fiunt transeunter, sed immanenter, at obiectum has imagines extra se causat, etiam in ipso oculo; & tandem negari nequit, quin imagines illæ sint absolutæ entitates, siue vocentur actiones, siue effectus obiectiuè, & has imagines nos dicimus esse species sensibiles obiecti. Secunda etiam responsio nullum habet fundamentum, quia vt dicemus conclus. seq. sunt alterius, non eiusdem rationis. Tum quia aer non est susceptiuus coloris, qui corpus mixtum affectum temperamento primarum qualitatum exigit pro subiecto, non pura elementa. Neque dicas hoc verificari de colore primario, non de secundario ab alio producto. Nam si sunt eiusdem rationis, idem etiam exposcunt subiectum, eiusdemque temperamenti. Solet etiam hæc conclusio pluribus rationibus probari; sed infra cum de muneribus harum specierum agemus, illas examinabimus, & præcipuè disputat. seq. q.6.art.2.

41 Dicimus 2. species sensibiles non esse corpuscula substantialia, sed qualitates de prima, vel tertia specie, alterius rationis, & imperfectiores proprijs obiectis; ita communis cum Scot. cit. præsertim 2. d.13. §. *De secundo*, & 4.d.44.quæst.3. A. & d.45.quæst.2.ad 2. quod non sint corpuscula quædam, prob. quia ab obiectis producuntur, quæ sunt accidentia ex dictis quæst. præc. tum quia daretur naturaliter penetratio corporum, tum istorum cum medio, tum inter se, nam in qualibet parte medij reperiuntur simul plures species diuersorum obiectorum; tum cum sensibus ipsis, nam species in potentijs recipiuntur, ergo non sunt corpuscula substantialia, sed accidentia, non quidem de prædicamento quantitatis propter eandem rationem, quia scilicet compenetrarentur in eodem subiecto, sed de prædicam. qualitatis, ac de prima, vel tertia specie iuxta dicta disputat. 7. Log. q.3.art.2.

Secundò quod sint alterius rationis ab obiectis, docetur à Scot. 2. d.3.quæst.9. I. & prob. ex Aristot. 2. de An. 121. & 138. vbi species vocat formas sine materia, non loquitur autem de materia partis, quia quodlibet accidens est etiam sine hac materia, cum sit forma simplex, neque de materia inhæsionis, quia hæc communis est omnibus accidentibus, etiam ipsis speciebus, per materiam ergo intellexit, naturam realem qualitatis sensibilis, à qua deficit species. Tum quia contraria in summo nequeunt simul esse in eodem subiecto naturaliter, sed species summi albi, & summi nigri possunt esse in eodem medio, vel organo, quia possumus vtrumque simul videre. Tum quia species etiam in sensu recipiuntur, ergo si species nigri in oculo esset nigredo, ipsa permanente in oculo omnia nigra apparerent, vt patet, cum in oculo aliquis noxius humor descendit, tunc enim omnia eiusdem coloris cum illo humore cernuntur. Tum quia si vnus color est alterius similis productiuus, certè si nigrum apponeretur propè niuem, albedo niuis deberet causare in nigrum aliquam albedinem quantumcunque remissam, & nigredo illa aliquam nigredinem in niue, & consequenter tam nix, quam nigrum illud forent remissiora, quam antea, quod est contra experientiam, imò videtur nigrius propè niuem: nam opposita iuxta se posita magis elucescunt.

42 Respond. Complut. hæc omnia conuenire obiectis non ex propria natura absolutè, sed vt habent esse reale, & modum essendi naturalem, non tamen vt habent modum essendi intentionalem, ideoque possunt species contrariorum simul esse in eadem potentia. Sed in primis, passiones, quæ à quidditate profluunt, semper comitantur ipsam quidditatem, qualemcunque essendi modum habeat, quia est causa præcisa passionum, vt quidditas est, sic essentia hominis, quia vt sic est causa risibilitatis, vbicunque est hæc essentia, semper habebit annexam risibilitatem, ergo quia contrarietas est quædam proprietas albedinis, & nigredinis ab illarum quidditatibus profluens, si species habeant easdem quidditates, habebunt etiam easdem proprietates, & repugnantias. Tum quia ideo species albedinis per ipsos est essentialiter color, & omnia alia prædicata quidditatiua, quia habet repræsentare albedinem secundùm illa prædicata, ergo quia repræsentat non solùm secundùm prædicata quidditatiua, sed etiam secundum alia, quæ illi conueniunt in esse reali, etiam illa prædicata deberent competere speciei, quod non concederent. Deinde inintelligibile quidem est, quomodo eadem omnino natura obiecti numero sit in potentia licet secundum alium essendi modum, nam species est totaliter causata non solum vt dicit modum essendi, sed vt dicit quidditatem, & ab ob obiecto causatur, vt dicimus, ergo si species quidditatiuè est ipsamet entitas obiecti iam idem seipsum produceret licet sub alio essendi modo, quod implicat. Tum quia quando corrumpitur albedo, non solum corrumpitur modus essendi naturalis, sed totaliter destruitur, etiam quo ad quidditatem, quam habebat a parte rei: ita etiam quando destruitur species albedinis, totaliter corrumpitur, vt nihil eius remaneat in rerum natura, ergo nequit habere eandem numero naturam cum albedine licet diuerso modo essendi, aliter eadem quidditas numero esset destructa, & adhuc existeret, quod implicat. Neque recurras ad diuersitatem modi essendi; quia hæc non saluat contradictionem, nam species illa secundum totam entitatem, & essentiam, quam habet à parte rei, corrumpitur; huc faciunt, quæ diximus disp.11.Phys.q.9.& disp.5.de Gen.q.7. ostendendo idem nullo pacto posse nouam productionem terminare adhuc existens, vel destrui in vno loco, & non in alio. Et maximè apparet improbabilitas huius opinionis in speciebus intelligibilibus, vt sic enim in intellectu angelico reperiretur quidditas hominis, asini, bouis, &c. immò quia per ipsos Angeli superiores intelligunt per pauciores species, itaut vna species superioris plura repræsentet, quam species inferioris, iam si species est eiusdem naturæ cum obiecto, eadem species esset eiusdem naturæ cum rebus diuersorum generum; scilicet eadem species esset eiusdem rationis cum boue, & leone, quod omninò implicat. vide q. seq. ar.1 & q.6.

43 Tandem, quod sint imperfectiores, probat. nam sunt effectus æquiuoci ab obiectis causati totaliter, si de speciebus externis loquamur, species internorum sensuum sunt etiam effectus illarum specierum, itaut potentia sensitiua non est actiua, neque partialiter specierum, vt dicemus quæst. sequ. sed effectus æquiuocus est semper essentialiter imperfectior sua causa totali, ergo &c. Tum quia habent esse diminutum, & deficiens, qua ratione intentionales vocantur, nec tanta virtus requiritur in causa ad producendas illas species; vnde qualitates, quæ non sunt alterius similis actiuæ, adhuc possunt has species efficere, vt patet in coloribus.

Contrà conclus. istas multipliciter argui potest tum ex superfluitate, tum ex alijs difficultatibus, quæ occurrunt, putà ex diuisibilitate, actiuitate, repræsentatione, causatione, & similibus, quæ omnia in sequentibus quæstionibus dilucidabimus; pro nunc arguitur, quòd non dentur istæ species. Tum ex Arist. in lib. de sensu, & sensib. c.2. vbi contra Democritum improbat eius opinionem circa visionem, dicebat enim visionem fieri speciebus ex obiectis prodeuntibus, at Aristot. concedit sensibilia agere, negat tamen has species ab actu sensationis distinctas, vnde 2. de An. 141. ait eundem actum esse rei sensibilis, & sensus. Tum 2. si darentur hæ species certè prius deberent cognosci à potentia, quàm ipsis medijs cognoscantur obiecta, aliter cognosceretur ignotum, scilicet obiectum, per aliud ignotum, quod esset species, & apparet in imagine, quæ tunc ducit in cognitionem imaginati, quando est prius cognita, at hoc est contra experientiam, nunquam enim priùs has species percipimus. Tum 3. quòd non sint accidentia, sed substantiæ; prob. quia nullam denominationem tribuunt subiecto at si essent accidentia, deberent inhærere, & consequenter denominare subiectum, insuper destruerentur ad corruptionem subiecti, vt enim diximus disp.8. de Gen. quælibet pars viuentis renouatur, & corrumpitur, quod maximè de cerebro esset dicendum, quod est fluidum, ergo species in illo receptæ laberentur ad corruptionem cerebri, & sic non possemus de præteritis recordari, quod est contra experientiam, ergo dicendum est non esse has species accidentia, sed substantias. Tum 4. quod sint eiusdem rationis cum obiectis, prob. species istæ se habent, vt imagines, & simulacra obiectorum ex Aristot. lib. de mem. & remin. c.2. at imago, & pictura est eiusdem rationis cum imaginato, colores enim sunt eiusdem speciei in vtroque. Tum 5. ad idem, ita se habet color ad speciem in medio, sicut lumen obiecti ad lumen medij, sed hæc duo sunt eiusdem rationis, ergo & illa. Tandem similitudo non cadit inter specie distincta, ergo si species est similitudo obiecti, erit eiusdem speciei.

44 Respon. ad 1. Aristot. ibi reprehendere Democritum, non quia posuit species visibiles ad obiecto in sensu causatas, sed quoniam asseruit receptionem harum specierum esse visionem; in text. 141. vel loquitur de ipso actu sensationis, qui ab vtroque causatur obiecto, & potentia, vel si exponeretur de speciebus, dicuntur idem actus materialiter, sicut 3. Phys. 20. docuit eandem formam, vt est ab agente, esse actionem, vt recipitur in passo, passionem, prima tamen expositio est magis textui conformis. Ad 2. patebit ex dicendis quæst. 6. Ad 3. ex Scoto 2. dist. 13. quæst. vn. I. non esse imposita simplicia nomina significantia denominationes omnes a formis desumptibiles, vnde species istæ denominant subiectum nominibus compositis; puta oculus dicitur informatus speciebus; immò lumen, quod est species lucis, denominat aerem simplici denominatione scilicet luminosum; ad id de corruptione specierum dicemus q. seq. Ad 4. etiam dicemus infra q.6. dum similitudinem istam explicabimus. Ad 5. neg. min. nam vt dicemus disp. seq. lumen est lucis species, & alterius rationis à luce luminosi corporis. Ad 6. dicemus q. 6.

QVÆSTIO V.

De causa materiali, & effectiua sensibilium specierum.

VSque modo causam formalem specierum declarauimus, dum earum quidditatem, & essentiam explicuimus, pro exacta cognitione alias causas inuestigare debemus, in præsenti materialem in qua, seu subiectum, & efficientem inquirimus, ac quomodo in fieri dependeant, & in conseruari ab agente, causam finalem assignabimus in q. seq. dum munera, propter quæ existunt in rerum natura, aperiemus, & quo pacto ab illis exerceantur; sit ergo.

ARTICVLVS I.

Assignatur causa materialis sensibilium specierum, vbi de vnione speciei cum potentia.

45 PEr causam materialem, vt innuimus, non intelligimus materiam partis, hac enim carent omnia accidentia, sed solum materiam, in qua, seu inhæsionis subiectum: Hoc autem ab Arriaga disp. 4. de An. sect. 4. subsect. 1. ponitur materia prima respectu specierum externorum sensuum tam in homine, quam in brutis, respectu verò specierum internorum in homine ab eodem assignatur materia, in brutis autem ipsa anima. Ab alijs subiectum ponuntur spiritus animales, citantur ab Auersa pro hac opin. Dur. Hugo de S. Victore, Auic. Riccard. Capreol. & alij. A quibusdam assignantur organa ipsa sensuum, prout dicunt partem illam corporis a facultate animæ informatam; ab alijs totum coniunctum ex parte corporis organica, & animæ facultate.

49 Dicendum est tamen species sensibiles, & vt in subiecto fundari in medio proportionato, & vltimatè vel in ipsis potentijs sensitiuis totalibus, & completis, vt dicunt quid constitutum ex parte illa organica corporis, & animæ facultate, vel in parte organica corporis, non in materia prima, aut anima, vel spiritibus solis, è quorum subiectorum potentia verè educuntur. Conclusio habetur à Scot. 1. d. 3. q. 6. M. & 4. d. 45. q. 3. C. probatur autem primò, quod recipiantur in medio proportionato, nam species visibiles in aere, & in aqua recipiuntur similiter species soni; item probabile est species illas, & etiam internorum sensuum in spiritibus recipi, vt notat Auersa q. 53. sect. 4. quatenus existentes in sensibus externis species recipiunt, & ad internos confluentes (sunt enim fere in continua agitatione) species deferunt internis sensibus, vnde videntur inseruire tanquam medium; eo vel maximè, quod ex agitatione spirituum, variæ excitantur sensationes in nobis, requiruntur enim ad actus potentiæ sensitiuæ, vnde si quis oculis apertis dormiret, reciperet species, non tamen causaretur visio propter auditum spirituum impeditum. Non sunt autem spiritus isti vltimata subiecta, quia species recipiuntur in eisdem potentijs, à quibus debent sensationes procedere, cum concurrant partialiter ad producendum actum; spiritus autem non sunt potentiæ sensitiuæ, nec ab ipsis actus immediatè dimanat. Neque in materia prima recipiuntur immediatè, quia ex dictis in Physic. & in lib. de Gener. in viuentibus datur forma corporeitatis. Similiter neque debemus asserere recipi immediatè in anima sensitiua, nam accidentia materialia subiectantur immediatè in quantitate, vel saltim illam supponunt in subiecto ex disp. 3. Phys. q. 3. at anima non recipit in se quantitatem, sed illam supponit in corpore pro altera parte, ergo potiùs deberent hæ species collocari in corpore, quàm in anima; recipiuntur igitur immediatè in potentijs sensitiuis, à quibus actus eliciuntur.

47 An autem insint toti potentiæ completæ, an solum organicæ parti corporeæ, & ipsa mediante toti composito, est dubium, vnde ipse Doctor variè est locutus, nam in 1. cit. docere videtur potentiam completam habere speciem, quia hæc recipitur in parte corporis organica, non in toto composito, hoc idem videtur supponere in 2. dist. 15. quæst. vn. & 1. dist. 3. quæst. 7. ad 1. primæ opin. at in 4. citat. & alibi etiam videtur asserere, species in toto coniuncto recipi immediatè. Et certè sunt rationes pro vtraque parte valde probabiles, nam quòd immediatè in potentia completa fundentur, suaderi potest, quia species intelligibiles in intellectu immediatè recipiuntur, qui est potentia elicitiua actus, ergo idem de specie sensibili dicendum: tum quia Aristot. sæpè docet potentiam pati ab obiecto recipiendo speciem, quod de potentia completa intelligi debet; tum quia species debet actuare potentiam, vt ad elicitionem actus exeat actione immanenti, ergo in ipsa potentia completa species debet in esse.

48 Ex altera parte suaderi satis probabiliter potest, quod in solo organo pro altera parte corporis fundentur, quod tenet Barg. 1. d. 3. quæst. 6. §. *Ad rationes alterius opinionis*, quia accidentia illa, quæ immediatè consequuntur totum compositum, in ipso etiam immediatè recipiuntur, tales sunt sensationes, & actus passionum, at quæ competunt ratione corporis, denominant quidem totum coniunctum, non tamen illi immediatè insunt ex dictis disp. 5. Phys. q. 13. ar. 3. ad 7. at hæ species videntur sequi formam corporis pro altera parte, quia si oculus post mortem retineret eandem diaphaneitatem, verè posset in ipso imprimi species visibilis, non enim impedit mors, & inanimatio oculi, quia etiam in aere omninò inanimato recipiuntur, ergo etiam quando animal est viuum, species recipitur in parte organica corporis, non in toto coniuncto, patet consequ. quia hac ratione albedo est in corpore pro altera parte, non in toto completo; tum quia si hoc non esset, deberent species geminari tum in parte organica, quæ est subiectum aptum, & proportionatum, tum in potentia completa. Vnde ad rationes allatas dici posset cum Scoto sufficere præsentiam speciei in parte organica, quæ intrinsecè componit potentiam sensitiuam completam, ratione cuius dicitur pati ab obiecto, & immanenter operari. Si quis autem assereret neruum sensorium non subiectum capax specierum, nisi informetur anima; non posset satis euidenter impugnari, idcircò problematicè hanc partem tenemus.

49 Tandem, quòd educantur de potentia subiecti, patet, quia totum esse specierum est quid causatum, non quidem per veram creationem, nam agens creatum nequit creare, ergo per veram eductionem de potentia subiecti, ad quam non requiritur alteratio præuia, & successio temporis, vt patet de lumine Complut. disp. 18. de An. q. 4. aiunt speciem obiecti dupliciter considerari, vel in esse entitatiuo, & reali, vel in esse cognoscibili, primo modo concedunt educi de potentia subiecti, quia est accidens, non tamen in secundo sensu, nisi identicè, quatenus esse cognoscibile est identificatum cum esse entitatiuo, & reali. Verùm vel hoc esse cognoscibile in specie est formaliter ens reale, à parte rei, vel solùm identicè, non secundum, quia per ipsos nil aliud dicit, nisi essentiam, & quidditatem obiecti, quæ est formaliter ens, non identicè; si primum, ergo vel erit substantia, vel accidens, in hæc enim ens adæquatè diuiditur, non est substantia, quia identificatur cum esse accidentali, quod substantiæ nequit conuenire, ergo erit accidens, & consequenter eductum de potentia subiecti, & inhærens. Præterquam quod hæc responsio fundatur in illo dicto, quod species sit eadem obiecti quidditas secundum modum essendi intentionale, quod suprà impugnauimus num. 42. Et tandem magis vrgetur de speciebus sensibilibus, istæ enim sunt species accidentium, ergo siue considerentur quo ad modum essendi, siue quo ad quidditatem, & essentiam, semper erunt accidentia, accidens autem de sua ratione formali est inhæsiuum, & è subiecti potentia educibile.

50 Cœterum huius occasione videndum est, quo pacto ex potentia, & specie fiat vnum; Thomistæ enim vt est videre apud Compl. ci. & Ioan. de S. Tho. q. 6. de An. art. 3. asserunt speciem siue intelligibilem dupliciter sumi, vel formaliter, & hoc modo dicit essentiã obiecti præcisã, & purã vel materialiter, quomodo dicit eandẽ essentiã cum modo essendi naturali, vel intentionali, sic species Gabrielis, qua Michael cognoscit Gabrielem, formaliter est eadem species, qua Gabriel seipsum cognoscit, quia dicit eandem essentiam, at materialiter differunt, quia in Michaele est accidens, in Gabriele est substantia: consequenter dupliciter species vnitur potentiæ, vel vt species est formaliter, & sic vnitur in esse intelligibili, & repræsentatiuo, vel secundum esse materiale, & entitatiuè, & sic vnitur per inhærentiam, quia species, de qua loquimur, est entitatiuè accidens. Et quod vnio secundum intelligibilitatem sit ab vnione per inhærentiam distincta, probant, quia species in esse entitatiuo dependet à potentia, at secundùm esse intentionale non dependet, quia vt sic dicit obiecti quidditatem, quæ non accipit esse aliquod à potentia; tum quia secundùm illud esse specificat potentiam, & actum, illamque determinat, non secundum illud esse; tum quia quando potentia non operatur, adest vnio inhæsiua, per entitatem, non tamen in esse intelligibili, ergo hæc vnio est ab illa distincta; quando verò operatur, tunc nouo modo vniri debet cum potentia, quia vt operetur, debet potentia præsupponi actuata à specie, non ratione eius, quod est, sed ratione eius, quod continet, scilicet obiecti repræsẽtati, à quo actus specificatio sumitur, sicut calor aliter operatur vt in se est, seu vt calefaciens, & aliter ratione eius, cuius vices gerit idest ratione virtutis animæ, vel ignis; tum quia si esse accidentale est materiale speciei, vt species est, & hæc de sua ratione formali debet vniri potentiæ, certè alia erit vnio inhæsiua, & alia vnio in esse repræsentatiuo, illa erit per accidens, hæc per se. Addunt Compl. hac vnione potentiam siue sensitiua, siue intellectiua, species, & obiectum fieri vnum per identitatem realem admittentem tamen distinctionem realem, non actualem, sed potentialem, qua ratione possunt denuò separari; & in hoc sensu explicant propositionem illam satis vulgatam ex Auerroe desumptam, *Ex potentia, & obiecto fieri magis vnum, quàm ex materia, & forma*; quia nunquam ex vnione ista materia euadit, & fit forma, vel è contra; at potentia fit obiectum, & in illud transformatur in esse saltim repræsentatiuo; videturque hæc opinio habere fundamentum in Arist. q. 3. de An. 17. 18. 37. & 38. & alibi docet, intellectum fieri quodammodo omnia.

51 Hæc doctrina multa continet falsa; & primò distinctio illa speciei, prout dicit essentiam obiecti, & vt dicit modum essendi, iam fuit q. præc. refutata. Tum essentia quia species v. gr. Gabrielis si formaliter dicit essentiam, & quidditatem Gabrielis, formaliter erit substantia, quia Gabriel secundum propriam essentiam est in prædicamento substantiæ, nam illa essentia vt sic, non vt habet modum essendi realem, includit conceptum substantiæ spiritualis, ergo nullo pacto poterit reponi in prædicamento accidentis; quemcunque modum essendi de nouo recipiat, patet consequ. nam prius non variatur ad variationem posterioris; neque eadem res etiam secundum diuersas formalitates potest ad duo prædicamenta spectare ex dictis disputat. 6. Log. quæst. 2. & 4. Tum quia falsum est genus intelligibilium esse distinctum à genere entitatum, imò cum intelligibilitas sit passio entis, quod est per se primò intelligibile, erit per se primò ens. Tum quia vt dicemus qu. seq. species non est essentialiter obiectum, sed imago, & similitudo obiecti, non formalis, sed virtualis, ergo non est eadem obiecti essentia. Deinde falsum est speciem duplici reali vnione vniri potentiæ, sed statim ac potentiam informat vt accidens, intelligitur, etiam vnita in ratione intelligibilis, cum sit vna entitas simplex, nec possit modò secundum vnam formalitatem, modò secundùm aliam vniri; verum est tamen, quod illa vnio

poterit considerari, & secundùm rationem genericam vnionis accidentalis, & secundùm specificam talis vnionis cuiusdam accidentis virtualiter repræsentantis obiectum, quo potentia est sufficienter in actu primo constituta, & in hoc sensu posset admitti hæc duplex vnio formaliter distincta, non realiter; nisi etiam per hanc vnionem intelligere velint attingentiam obiecti, factam à potentia medio actu cognitionis; tunc enim potentia potest dici in obiectum transformata, illique intentionaliter assimilata. Sed hæc transformatio, & assimilatio non fit per verum transitum potentiæ in entitatem obiecti, & per veram Identitatem, vt dicebant Complut. nam quæ sunt ad inuicem separabilia, vt sunt potentia, species, & obiectum, nequeunt realiter identificari, vt contra eosdem ostendimus disp. 8. de Gen. num. 79. Tum quia vt ait Arriaga sequeretur intellectum fore, bouem, asinum, equum, & stabulum, dum hæc omnia intelligit, quod est grossipedaliter dictum.

52 Vnio igitur hæc non est vera, & realis cum obiecto, nisi in esse intelligibili, & repræsentatiuo, sicut imago dicitur Cœsar non realiter, sed repræsentatiuè; immò hoc potiùs debet intelligi de potentia, vt est sub actu cognitionis, quàm vt sub specie, nam cognitio est perfectior similitudo obiecti, quam species, illa enim est similitudo formalis, hæc virtualis, aut saltim minùs formalis, vt dicemus quæst. 6. & in hoc sensu intelligendus est Arist. cit. Ex quibus colligas quam leui fundamento Thomistæ negant possibilitatem speciei impressæ repræsentatiua essentiam diuinam, dicunt enim quòd tunc essentia diuina existeret sub modo accidentali in intellecto creato, eo quia species est eademmet essentia obiecti numero; & quia intellectus euaderet Deus; Vtrumque enim est falsum in rigore, & formaliter loquendo, verum autem, si metaphoricè, & similitudinariè intelligatur, quo pacto intelligi debet illa propositio Auerrois, quæ cum sit petra scandali Thomistarum potiùs est simpliciter neganda; eo vel maxime quod magis vrget speciem expressam, quæ est formalis similitudo, quàm impressam; vide Scotum p. d. 3. q. 3. §. *Congruentia etiam illam*.

ARTICVLVS II.

Quæ res possint efficere species sensibiles.

53 OMissis quibusdam opinionibus ponentibus causam effectricem specierum sensibilium, vel Deum, vel Intelligentiam quandam à corporibus separatam, vel Cœlum saltim tanquam instrumentum Intelligentiæ, hæ namque opiniones tanquam inueteratæ, & nullo fundamento innixæ in desuetudinem abierunt in scholis, nulla enim apparet ratio nos cogens, vt ad Deum, vel Intelligentias recurramus, cum in his inferioribus appareat sufficiens virtus actiua illarum, vide Zab. in lib. de sensu agente. Et de his loquẽdo quia ad sensationem interueniunt sensus, & obiectum, primò dubitari potest, an species sensibilis producatur à potentia sensitiua, qua ratione dicatur sensus agens, sicut species intelligibilis producitur ab intellectu agente, an vero totaliter a sensibili obiecto. Deinde quia obiectum sensibile est duplex per se, & per accidens, dubitari potest de sensibili per accidens, quale est substantia, an habeat aliquam speciem sensibilem; Tertiò, sensibile per se diuiditur in proprium, & commune, ideirco de communi dubitari solet, an habeat propriam speciem sensibilem, an verò cognoscatur per speciem sensibilis proprij. Rursus quæri potest, an actus sensationis externæ causet propriam speciem in sensu interno; item de speciebus internis rerum ad extra dubitatur, a quo causentur.

54 Primò igitur quæri potest, an species sensibiles producantur à sensu (siue totaliter, siue partialiter cum obiecto parum refert) & consequenter verùm detur sensus agens; partem affirmatiuam docuerunt Iand. 2. de An. quæst. 16. Apollinaris quæst. 13. & quidam alij. Suarez lib. 3. de An. c. 9. distinguit de speciebus sensibilibus, aliæ enim pertinent ad sensus externos, & has negat fieri a sensibus, aliæ spectant ad internos, & has concedit fieri ab internis sensibus, quare admittit sensum agentem internum; quem modum probabilem putat Cauellus disputat. 2. de An. lect. 1. hanc eandem sententiam tenentur sustinere illi Thomistæ, quos referunt, & sequuntur Conimbr. 3. de An. c. 5. quæst. 5. art. 1. dum asserunt cogitatiuam hominis elicere a specie impressa accidentis speciem substantiæ singularis in ea latentem.

Pro resolut. aduertendum est, quid sit sensus agens, vt enim loquendo de intellectu agente dicemus disputat. 6. quæst. 5. art. 1. non attenditur hæc actiuitas in ordine ad sensationem, nam sic deberemus distinguere in qualibet potentia rationem agentis, & passiui, nec est dubium, quin detur in hac significatione potentia sensitiua agens, cum sit actiua proprij actus, vt diximus quæst. 2. sed sumi debet hæc actiuitas in ordine ad speciem sensibilem, an scilicet sensus extrahat ab obiectis species sensibiles propria virtute, siue totali, siue partiali. Hinc non rectè Contar. p. 3. quæst. de intellectu agente cap. 3. & alij concludunt dari sensum agentem ex actiuitate erga sensationis actum, nam deberent etiam distinguere voluntatem, & appetitum omnem sensitiuum in agentem, & possibilem: hoc supposito.

55 Dicimus non dari sensum agentem; hæc conclusio communis est in Peripatho, & licet non habeatur expressè à Scoto, tamen euidenter elicitur ex illis locis, in quibus ostendit existentiam intellectus agentis, eo quia rationes illæ non habent locum in sensibus; probat ergo, vt fusiùs dicemus loc. cit. dari intellectum agentem ex hoc capite quol. 15. § *De tertio primi articuli*, & p. d. 3. q. 6. D. & 2. d. 3. q. 11. vt scilicet transferat obiectum de ordine in ordinem, idest de ordine sensibilium, & materialium ad ordinem intelligibilium, & immaterialium, quæ actio nequit totaliter à phantasmate fieri, cum sit materiale, ideoque requiritur concursus spiritualis potentiæ, qua ratione non admittitur intellectus agens respectu obiecti spiritualis, nam cum sit actu intelligibile, non indiget hac actione translatiua, sed seipso totaliter gignit speciem sui in intellectu; cum igitur obiectum sensibile, vt percipiatur a sensu non indigeat, vt transferatur de ordine in ordinem propter materialitatem potentiæ, non erit multiplicandus sensus agens, semel enim admisso in vna potentia, deberet in omnibus concedi, & sic decem potentiæ sensitiuæ externæ; hinc Doctor 4. d. 44. qu. 3. videtur supponere obiectum totaliter causare speciem sensitiuam in sensu.

56 Et quidem de speciebus externorum sensuum patet, nam obiectum totaliter in medio producit illas, ergo etiam in sensu absq; concursu potentiæ. Tum quia si necessarius esset iste concursus, maximè foret, quia species excederet in perfectione obiectum, puta si esset spiritualis, vt euenit in specie intelligibili, hoc autem non contingit, nã species sensibilis materialis est, cum sit extensa, & in subiecto recipiatur extenso; & quamuis dici soleat immaterialis, & spiritualis, hoc nõ est absolutè intelligendum, quasi veram habeat spiritualitatem sed relatè ad ipsum obiectum, eò quia habet esse diminutum, & minùs materiale, non enim est ita sensibilis, vt obiectum, imò ab aliquibus ponitur omninò insensibilis. De speciebus sensuum internorum, probat. quia sensus internus non potest totaliter efficere has species, quia nec intellectus agens est totaliter actiuus intelligibilium, sed simul cũ phantasmate, & eędem rationes, quibus hoc probamus disp. cit. ostẽdunt idem de sensu interno; neq; potest partialiter, quia eo ipso quod in obiecto, vel aliquo alio admittimus actiuitatem aliquam speciei, debemus assignare rationem, cur hæc actiuitas non sit totalis, sed partialis, ne frustra, & ad libitum multiplicentur principia actiua, in proposito non adest aliqua ratio, vt diximus; & præcipuè, quod nõ detur cogitatiua agens in homine, patebit ex mox dicendis; rationes aduersariorum ex dictis facilè soluuntur, & ex dicendis in fine articuli.

57 Secundò dubitatur, num sensibile per accidẽs immittat propriã speciem; non est autem sermo de illo sensibili per accidens, quod nihil confert ad sensationẽ, vt est relatio, clarum enim est non posse speciẽ causare, quæ cum sit ens absolutum, nequit fieri à respectiuo, quòd est imperfectius; neq; tam alacriter negarentur relationes à recentioribus, si proprias species sensibiles haberent; sed præcipuè loquimur de sensibili per accidens, quod confert ad sensationem, qualis est substantia, & de ista est vna opinio, quod detur species sensibilis in potentia cogitatiua hominis, ita Conimb. cit. & Thomistæ aliqui docentes cogitatiuam potentiam, cum apprehenderit speciem sensibilem accidentis, deinde eruere speciem substantiæ ibi latentem.

Sed oppositum est verius cum Scoto 1. d. 3. q. 9. K. & 2. d. 13. vt diximus nu. 31. si enim cogitatiua hanc speciem erueret, hoc erit, quia ibi lateret, nam nisi adesset, nunquam posset species illa elici, sicut si thesaurus non existeret in terra occultus, nunquã posset fossione inueniri; ergo quando substantia non manet sub accidentibus, species substantiæ sub speciebus accidentis non lateret, & consequenter non posset erui à potentia cogitatiua, ergo naturaliter possemus cognoscere mysteriũ Eucharistiæ, quod est falsum. Dices occultari tale mysterium, quia Deus producit in cogitatiua speciẽ substantiæ, acsi adesset. Contra, nã sic Deus concurreret immediate ad actum erroris, quod implicat, quia possent excusari infideles, eo quia talem speciem experirẽtur in seipsis. Tum quia sensus externi non percipiunt substantiam, nec habent speciem illius, ergo neque sensus interni, illi enim se habent vt ianuæ illorum, vnde sub speciebus accidentium nequit latere species substantiæ, si hæc nequit transire per sensus externos.

58 Dices cum Conimb. Arist. 3. de An. 10. ait cognitionem huius carnis singularis pertinere ad potentiam sensitiuam; & D. Aug. 10. de Trin. c. 10. corporum cognitionem imaginatrici potentiæ attribuit. Tum quia faciliùs est speciem substantię e specierum accidentium latebris eruere, quam ab vno singulari ad aliud progredi discurrendo, hoc facit cogitatiua potẽtia, ergo etiam illud. Resp. Arist. ibi solũ tribuere sensui cognitionem singularis, non autem docere hanc cognitionem distincte terminari ad indiuiduum substantiæ, vt substantia est, sed solum vt accidentibus substat, quod est confusè, & implicitè cognoscere, quod concedimus, sensus enim cognoscendo accidentia implicitè attingit substantiam subiectam illa; & hoc modo intelligitur D. Aug. Ad rationem quicquid sit de minori, negamus maiorem, quia valdè difficile, imò impossibile est, inuenire, quod non reperitur, species substantię non latet sub speciebus accidentium, ideoque nunquam sensus internus poterit illa eruere.

59 Tertiò, quæri solet de sensibili per se, an omne immittat in sensum propriam speciem, & præsertim est sermo de sensibili communi, nam de sensibili proprio res est clara, quòd propriam causet speciem, saltem si percipitur à sensu receptiuo speciei; quod addimus propter illos, qui negant sensus olfactus, gustus, & tactus medijs speciebus sentire, de quo dis. seq.

Prima opin. est affirmatiua, ita Auic. lib. 6. nat. c. de tactu, Ægid. 2, de

de An.c.6. Iand.quæſt.8. Philaliſthæus in digreſſ. circa text.55. Roccus 2 de An.quæſt.32.& citari ſolet pro iſta Scotus 4.d.12.q.3. ad 2.princ. Hanc tamen ſententiam aliqui limitant ad aliqua tantum ſenſibilia communia, ita Caier.2.de An.c.6.& Iauel.q.25. Arriaga verò diſput.4.de An.ſect.1.ſub ſect.6. hoc ſolum concedit de vbicatione. Auerſa quæſt.52.ſect.4. admittit ſenſibilia communia in ordine ad tactum, ſi eſſent à ſenſibilibus proprijs ſeparata, ſcilicet ſi eſſet aliquod corpus priuatum tangibilibus qualitatibus calore, frigore, &c. immittere proprias ſpecies, de facto tamen ſemper concurrere ad vnam ſpeciem adæquatam cum proprio ſenſibili. Eſt etiam aliud diſcrimen inter iſtos Doctores, quidam enim volunt has ſpecies produci à communi ſenſibili independenter à proprio, alij dependenter, itaut ſi non eſſet proprium ſenſibile, nullo pacto commune produceret ſpeciem; rurſus aliqui volunt percipi diſtinctis actibus, alij vno ſolo. Secunda ſententia negat ſenſibile commune cauſare propriam ſpeciem diſtinctam à ſpecie proprij, ſed per eandem percipi vtrumque à ſenſibus; ita ferè omnes Thomiſtæ, & Recentiores, ſed differunt, eo quia aliqui volunt per eandem omnino ſpeciem, alij vero addunt hanc ſpeciem produci à proprio ſenſibili, ſed modificari à communi, in quo tamen conſiſtat iſta modificatio non eſt vna omnium ſententia.

60 Dicendum eſt, probabilius eſſe ſenſibile commune non habere propriam ſpeciem, ſed cognoſci per ſpeciem proprij ſenſibilis. In hac concluſ. Scotus loc.cit. eſt problematicus, & vtrumque partem vt probabilem admittit; attamen in 4.d.49. quæſt.13. ad 1. in negatiuam partem inclinat, dum negat Cœlum, quamuis magnitudine præditum poſſe intentionaliter immutare manum illud tangentem; & in qq.de An.quæſt.22.ad 1.contrà 2. concluſ. Prob. autem primò, de numero, motu, quiete, & figura, nam hæc omnia ſecundum id, quod formaliter dicunt, nequeunt cauſare ſpeciem, quia numerus non eſt quid diſtinctum à rebus numeratis, nec eſt aliquod ens reale per ſe, immò eſt quid à ratione dependens ex dictis in Logica diſputat.7.quæſt.2.art.1. Motus formaliter eſt quid reſpectiuum ex diſput.15. Phyſic.quæſt.1. Quies, ſi ſumitur pro priuatione motus, eſt non ens, ſi ſumitur pro conſiſtentia in eodem loco, eſt ipſa vbicatio, quæ etiam formaliter eſt ens relatiuum ex diſp.18.Phyſ.q.3.art.2. Similiter figura eſt relatio quædam ex diſput.7.Log.q.3.art.2. quæ formalitates, cum ſint imperfectiores ſpeciebus ſenſibilibus, quæ ſaltim ſunt entia abſoluta de genere qualitatis, non poterunt has ſpecies cauſare.

Dices cum Arriag. vbicationem (quam tamen ipſe diſtinguit à quiete, vnde videtur multiplicare ſenſibilia communia) clarè à nobis videri, ſicut videtur ipſa albedo, æquè enim cognoſcimus albedinem eſſe in hoc loco, ac ipſam albedinem in ſe, licet non videamus formalitatem ipſius, quia hæ cognitiones intuitiuæ ſunt valde imperfectæ; ideirco datur ſpecies vbicationis in viſu. Sed contrà, quia hac ratione deberet etiam ſpecies admittere figuræ, magnitudinis, & vnitatis; æquè enim cognoſcimus albedinem circularem eſſe, vel palmarem, & eius vnitatem, ac ipſam albedinem in ſe, ergo ſi ex hoc argui poteſt dari ſpeciem figuræ, numeri, &c. Cum igitur non cognoſcamus entitates illorum ſenſibilium communium, ſignum euidens non dari ſpecies repræſentantes illa. Si dicas ſaltim materialiter hæc omnia dicere aliquas reales entitates, ergo ſecundum illas poterunt cauſare ſpecies. Contrà, quia tales entitates vel ſunt qualitates ſenſibiles, vel ipſa quantitas, de primis concedimus immittere ſpecies, quæ non diſtinguuntur à ſpeciebus proprij ſenſibilis, vt nec diſtinguuntur illæ qualitates; quantitas omnis à magnitudine diſtincta, quæ eſt ſenſibile commune; quare tota difficultas reducitur ad quantitatem, ſeu magnitudinem.

61 Secundò, igitur prob. concluſio de magnitudine (quæ ratio etiam valet alijs) ſi magnitudo cauſat proprias ſpecies, vel eandem producit pro omnibus ſenſibus, quos immutat, vel diuerſas; non primum, quia nequit eadem ſpecies plures ſenſus immutare, ſicut enim quilibet habet proprium operandi modum, ita petit proprium motiuum ab alijs diſtinctum, aliter poſſemus dicere omnes ſpecies ſenſibiles eſſe eiuſdem rationis; tum quia quilibet ſenſus habet proprium, & adæquatum obiectum comprehendens ſub ſe omnia ſenſibilia ab alio ſenſu, extra quod nequit ſenſus vagari, cum habeat ab illo ſpecificari, ergo determinatum habebit modum, quo immutatur. Neque ſecundum quia quodlibet ſenſibile, ſicut determinatam habet entitatem, ita determinatam immittit ſpeciem; tum quia ſequeretur poſſe ſentiri diuerſis actibus, ſicut diuerſæ eſſent ſpecies mouentes, & tamen experimur eodem actu percipi colorem, figuram, magnitudinem, &c. idem de ſono dicendum, & tangibili qualitate. Dices, poſſe ſenſibile commune per eandem ſpeciem mouere viſum, & tactum, non quidem ſub proprijs rationibus formalibus, ſed ſua ratione ſenſus in communi. Contra, ergo etiam ſpecies ſoni poſſet mouere viſum non vt viſus eſt, ſed vt ſenſus eſt, quod eſt falſum; tum quia ſenſus non præſcindit, ergo nequit percipere aliquod obiectum vt ſenſus eſt, & non vt viſus; tum quia actus viſus eſt viſio, ſicut auditus eſt auditio, non ergo eſt diſtinguenda actio hæc ab illa. Accedit principaliter quod non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate, ſed ſufficienter ſaluatur cognitio communis ſenſibilis per ſpeciem ſenſibilis proprij, vt patebit ex ſolutione argum. ergo &c. & hæc eſt efficacior ratio, quæ poteſt haberi pro hac concluſionis parte; vnde Doctor, cum problematicè loquutus eſt in 4. cit. nonniſi de quantitate mentionem fecit, nam quod alia ſenſibilia non immittant ſpeciem, clarò oſtenditur ex ipſorum formalitatibus. Ex quibus impugnatur dictum Auerſæ, ſi enim ſenſibile commune coniunctum cum proprio non cauſat propriam ſpeciem diſtinctam, vt ipſe etiam concedit, neque ſi eſſet ſeparatum poterit cauſare, nam ſi talem habet actiuitatem, cum ſit agens naturale, ſemper illam poneret in eſſe, ſiue coniunctum, ſiue ſeparatum.

62 Difficilius eſt tamen explicare, quo pacto ſpecies iſta ſenſibilis proprij repræſentet commune ſenſibile, nam in primis nequit negari ſpeciem ſenſibilis proprij aliquo modo pendere à ſenſibili communi, quia verè hoc ſenſibile commune per ſe cognoſcimus, nec ſe habet vt ſenſibile per accidens; nec poteſt per ſe immediatè cognoſci ſine ſpecie, quia de hoc ſenſibili habemus ſpeciem in intellectu, ergo aliqua præcedere debet de eodem in ſenſu; tum quia maiorem proportionem habet ſenſibile proprium cum potentia ſenſitiua, quam commune, ergo ſi illud non percipitur abſque ſpecie, multo minus aliud ſine ſpecie percipietur; quare ſpecies iſta poni debet dependens à communi ſenſibili, & conſequenter hoc variato, neceſſe eſt aliqualiter ſpeciem variari, ſicut etiam aliqualiter variatur actus ſenſationis, ſcilicet ſi ſenſibile proprium ſit ſphæricum, vel quieſcat, ſi euadit quadratum, vel mouetur, aliqua variatio quoque in ſpecie debet fieri, aliter non eſſet maior ratio, cur modo repræſentet illud quadratum vel ſub motu, & non antes; & hoc eſt, quod aiunt Doctores pro parte negatiua has ſpecies modificari à ſenſibili communi.

63 Ex alia parte non videtur, quomodo poſſit ſenſibile commune modificare ſpeciem ſenſibilis proprij; nam quod communiter dici ſolet, ſenſibile commune cauſare modum aliquem in ſpecie, quo mediante repræſentatur à ſpecie, & attingitur à ſenſu, impugnari poteſt, eo quia tales entitates modales ſæpè ſæpius refutauimus, præcipuè in Log.diſputat.8.quæſt.12.art.1.& in Phyſic. dum de cauſalitate, vbicatione, alijſque modis à recentioribus adinuentis diſſeruimus. Tum quia eædem difficultates fieri poſſunt contra iſtum modum, quæ formantur contra ſpeciem partialem, quæri enim poteſt, an modus ille ſit eiuſdem rationis in omnibus ſenſibus, an diuerſæ, ſi primum, ergo eadem ratione poterit aſſignari ſpecies aliqua partialis à ſenſibili communi producibilis, quæ talis ſit naturæ, vt omnes ſenſus poſſit immutare, ſi ſecundum ergo etiam dici poterit, ſenſibile commune poſſe producere diuerſas ſpecies, eo quod ſit virtualiter multiplex in actiuitate (quod aſſerunt Complut.diſput.9. de An.qu.3. de hoc ſenſibili in ordine ad modos, ſcilicet quod propter ſui virtualem multiplicitatem producat diuerſos modos iuxta diuerſitatem specierum, ſenſuum, & ſenſibilium propriorum) potentiam habeat producendi diuerſas ſpecies partiales, quæ potentia illimitata determinetur ad hanc, vel illam ſpeciem ex concurſu huius, vel illius proprij ſenſibilis, & ſenſus. Tum quia deberet in actu etiam poni modus quidam diſtinctus ab entitate correſpondens modo à ſenſibili communi cauſato, quo mediante attingatur quantitas, quod videtur falſum, quia per nullam entitatem modalem potentia vitaliter tendit in obiectum, & operatur, ſed per proprium actum; qua propter vel negari debet modus iſte diſtinctus à ſpecie ſenſibilis proprij, vel concedi poteſt ſenſibile commune immittere propriam ſpeciem partialem; ex quibus patet, quam rationabili fundamento Scotus hanc quæſtionem problematicè determinauit, quamuis ad negatiuam partem magis inclinauerit.

64 Idcirco probabilior modus defendendi hanc opinionem eſt, quem tradunt Auerſa, & alij, ſcilicet quod eadem ſpecies ſenſibilis proprij nata ſit repræſentare ſuum obiectum cum omnibus affectionibus ſenſibilibus, tam proprijs, quam communibus, ſicut enim illæ ſemper comitantur proprium ſenſibile, nec ſine ipſis reperitur, ita dici poterit ſpeciem eſſe talis naturæ, vt repræſentet non ſolum obiectum, ſed etiam omnes affectiones comitantes, eo vel maximè, quod cætera communia ſenſibilia à quantitate materialiter videntur eſſe partes ſenſibilis proprij; hinc ad variationem harum affectionum variatur quoque ſpecies ipſa, vel partialiter, vel totaliter iuxta dicenda art. ſeq. de indiuiſibilitate ſpecierum; Numerus repræſentatur non per vnicam ſpeciem, ſed per plures, nam ſicut non eſt, niſi plures vnitates aggregatæ, ſic nequit niſi à pluribus ſpeciebus repræſentari. Quod totum poteſt explicari exemplo actus viſionis, aut alterius ſenſationis, idem enim actus repræſentat obiectum cum omnibus conditionibus indiuiduantibus, & affectionibus ſenſibilibus, qui iuxta variationem harum conditionum, vel obiecti variatur, adeò pariformiter de ſpecie dicendum.

65 In oppoſ.obijc.1. ex Ariſt. de An.66. docente colorem eſſe per ſe viſibilem, quia in ſe habet cauſas, vt ſit viſibilis, ſcilicet potentiam actiuam ſpecierum, ſed ſenſibile commune eſt per ſe ſenſibile, vt diximus, ergo &c. Tum 2. ſpecies nata eſt repræſentare obiectum, à quo gignitur, ergo ſpecies coloris repræſentabit ſolum colorem, à quo producitur, non quantitatem. Tum 3. quantitas eſt realiter diſtincta à colore, & magis diſtinguitur, quam ſonus, ergo ſi eadem ſpecies nequit repræſentare colorem, & ſonum, multò minus colorem, & quantitatem, eo vel maximè, quod ſpecies eſt eiuſdem ſpeciei cum re repræſentata, nequit autem idem eſſe eiuſdem rationis cum rebus diuerſorum prædicamentorum. Tum 4. ſequeretur nullo pacto diſtingui à ſenſibili per accidens, qualis eſt ſubſtantia, vel relatio, nam iſta etiam per ſpeciem ſenſibilis proprij cognoſcuntur, qua ratione dicuntur

tur

tur sensibilis per accidens. Tam 5. vel sensibile commune causat aliquid distinctum à specie sensibilis proprij, vel nihil; si primum, ergo speciem; si secundum, ergo non per se percipitur, sed per accidens. Tum 6. in intellectu datur species sensibilis communis distincta à specie sensibilis proprij, à mathematica enim consideratur quantitas abstracta ab omnibus qualitatibus, ergo etiam in sensu erunt species distinctæ istorum sensibilium.

66 Resp. ad 1. sensibile proprium esse sensibile per se primò, at sensibile commune esse sensibile per se non primò, quia nequit cognosci, nisi cum sensibili proprio, ideoq. proprium sensibile est causatiuum speciei non autem commune. Vel dicimus Arist. solùm docere sensibilitatem colori conuenire per se in secundo modo perseitatis, eo quia habet in se causam huius prædicati, quæ est propria quidditas, sic enim definitur prædicatum per se in secundo modo, vt diximus in Log. quo pacto etiam sensibile commune habet hanc proprietatē per se a propria quidditate. Ad 2. species habet repræsentare non solum obiectam, sed etiam omnes affectiones sensibiles illius, vt sunt sensibilia communia. Ad 3. neg. paritas, nam licet in esse rei magis differat quantitas, & color, quam sonus, & color, attamen in esse sensibilis non ita se habent color enim & sonus se habent vt duo obiecta omnino disparata, at quantitas se habet, vt conditio, & affectio coloris, quatenus est sensibilis; quod argum. valdè vrget Thomistas asserentes speciem esse omnino formaliter eiusdem rationis cum obiecto. Ad 4. lata est differentia inter sensibile commune, & per accidens, hoc enim non mouet potentiam, nec terminat actum sensationis, neque se solo, neque cum alio; at illud per se terminat actum, & mouet potentiam, non se solo, sed vnitum cum sensibili proprio, verè sensus attingit magnitudinem obiecti, non autem substantiam, aut relationem; ita colligitur ex Scot. 2. d. 9. q. 2. T. Ad 5. dicere possumus sensibile commune simul cum proprio, & dependenter ab ipso causare eandem speciem proprij sensibilis, non distinctam; vel si non habet actionem partialem, dici poterit sensibile proprium ex se causare speciem repræsentantem ipsum cum omnibus conditionibus, qua ratione dici possunt per se sensibilia, quatenus verè terminant actum sensationis. Ad 6. non valet paritas, quia intellectus, cum sit potentia abstractiua, poterit vnam entitatem ab alia præscindere, quæ tamen ab eadem specie repræsententur.

67 Secundò potest sensibile commune percipi non cognito proprio sensibili, ergo sensibile commune habet propriam speciem, conseq. patet, quia cognitio illa fieret per speciem, non quidem sensibilis proprij, quia non cognoscitur, ergo sensibilis communis; antec. prob. tum quia à longè videmus magnitudinem corporis non colorem. Noctu percipimus magnitudinem aulæ, & maximè animalia. Si quis propè Cœlum existens manu illud tangeret, solùm quantitatem perciperet, non tangibilem qualitatem, impediretur enim imò & comprimeretur, ac dolorem sentiret, supponendo Cœli soliditatem. Idem eueniret, si corpus aliquod esset omni tangibili, & visibili qualitate spoliatum à Deo, tunc enim visus videret, & manus tangeret figuram, & quantitatem illius. Idem quoque esset, si corpus aliquot haberet qualitates tangibiles in æquali omninò gradu cum qualitatibus manus, nam in eo casu non sentirentur corporis qualitates. Sæpè oculis clausis videmus corpus opacum de nouo ante oculos positum, & tamen nullum prospicimus colorem.

68 Resp. neg. antec. ad 1. probat dicimus tunc cognosci etiam aliquem colorem imperfectè propter distantiam. Noctu sine vllo prorsus lumine non cognoscimus sensu externo magnitudinem aulæ, sed solùm imaginatione; si tamen adest aliquod lumen, tunc etiam exteriori sensu videretur medio colore parietum quantitas aulæ, vel spatij. Tangens Cœlum ait Doctor 4. d. 49. q. 13. ad 1. princ. non immutaretur aliqua tangibili qualitate intentionaliter solum tangere diceretur, quatenus Cœlum resisteret penetrationi, ex qua resistentia argueremus præsentiam quantitatis; & posset propter compressionem manus causari aliquis dolor; idem eueniret, si daretur corpus cum sola magnitudine, & figura, resisteret enim manui, non tamen videretur à visu. Corpus habens qualitates in æquali gradu posset sentiri quo ad duritiem, vel mollitiem, aut saltim resisteret penetrationi. Oculis clausis propriè non videmus nouam præsentiam corporis opaci, sed solum non amplius sentimus lumen illud, quod propter palpebrarum poros cernebamus, ex quo deinde arguimus interpositionem opaci inter nos, & luminosum.

69 Tertiò, si corpus album solam figuram variaret, vel propter rarefactionem maiorem occuparet locum, noua visio fieret antea enim videbatur album v.g. vt quadratum, & in maiori spatio, posteà vt rotundum, & in minori spatio; ergo noua species interuenit, quæ non erit sensibilis proprij, hoc enim fictitiè idem permanet, ita eandem causat, & conseruat speciem, ergo tota variatio erit ex parte speciei sensibilis communis. Tum 2. si commune sensibile, non haberet propriam speciem, sed eandem cum proprio, non magis sensus erraret circa commune, quàm circa proprium, quod est falsum. Tum 3. ex Arriaga saltim vbicatio per se percipitur à visu, & alijs sensibus, aliter si solùm perciperet visus essentiam albedinis, non cognosceret illam ad hoc latus potius quam ad illud, sursum, aut deorsum, in hac vel illa distantia, sed omninò à loco abstraheret, imò nec intellectus posset percipere figuram, quia nec posset scire, quam vbicationem res ipsa haberet.

Resp. ad 1. sicut ad variationem figuræ sequitur variatio sensationis, ita etiam sequitur variatio speciei impressæ, nam sicut sensatio habet repræsentare formaliter obiectum cum omnibus conditionibus, & affectionibus sensibilibus, ita species impressa hæc omnia virtualiter repræsentat; quapropter obiectum aliam, & aliam speciem causat, cum variantur conditiones, & sensibilia communia, quòd magis declarabimus art. seq. Ad 2. neg. seq. error enim in sensu ex multiplici capite prouenit, vt dicemus q. vlt. Ad 3. vel Arriaga hac ratione intendit solùm ostendere vbicationem percipi à sensu, & hac concedimus, quia vbicatio ista coincidit cum quiete, quæ est vna ex sensibilibus communibus, vel intendit probare percipi propria specie distincta à specie albedinis, & sic negamus conseq. aliter sustinere deberet etiam alia communia sensibilia habere proprias species, quia verè attinguntur à sensibus; concedimus igitur vbicationem à nobis cognosci, non tamen per speciem distinctam, quia est vna ex conditionibus sensibilibus, & materialiter aliud non dicit, nisi rem locatam, & corpus ambiens, in tali parte vniuersi; vide disp. 8. Log. q. 12. dum formalitatem situs, & vbi explicamus, & Ioan. de Lugo disp. 5. de Sacram. Euch. sect. 4.

80 Quartò, dubitatur, num actus sensitiui externi proprias producant species in sensibus internis, cui dubitationi affirmatiuè respondemus cum Scoto 3. d. 14. q. 3. & 4. d. 45. q. 3. art. 1. estque communis apud Doctores, & probari potest ex actu recordationis, qui habet terminari ad actum externum vt præteritum, vt cum Scoto cit. dicemus disp. seq. ergo necessariò in nobis erit species impressa illius actus, antec. patet experientia, in parte enim sensitiua habetur memoria præteritorum, etiam in brutis, conseq. patet, quia ad actum cognitionis exigitur concursus potentiæ, & obiecti, vel alterius gerentis vices illius, obiectum proximum recordationis, quod est actus præteritus externus, nequit concurrere ad recordationem, quia non est in se præsens, aliter non esset recordatio præteriti vt sic, sed præsentis, ergo species illius concurrit, & consequenter erit propriæ speciei productiuus; non enim poterit assignari alia causa magis proportionata, quàm actus ipse.

Dices, dum actus externus est, non cognoscitur à sensu interno, quia sensus non est reflexiuus supra actus sensitiuos, ergo nequit habere speciem illius. Tum quia cognitio, cum sit actio immanens, non est productiua alterius distincti. Tum 3. species dependet a suo obiecto in fieri, & conseruari, ergo nequit species interna ab actu produci, si ab eodem postea non conseruatur. Tum 4. quandoque actus externus est nimis distans, vt cum tangitur pes, tactus iste non videtur posse producere speciem sui in sensu interno, qui residet in cerebro, quomodo enim posset species diffundere per medium? Tum 5. quæ spectant ad sensum internum sunt perfectiora, quàm quæ ad externos attinent, ergo actus externi saltim non erunt causæ totales specierum.

81 Resp. ad 1. ex Scot. cit. supra D. etiam admisso antecedente, de quo infra, negatur conseq. sufficit enim vt actus imprimat speciem in sensum, sicut obiectum imprimit speciem sui in sensum externum, antequam cognoscatur ab illo. Ad 2. cognitio dicitur actio immanens sine termino per illam producto, quia non est actio de genere actionis, sed tantùm grammaticaliter, potest tamen esse causa effectiua speciei. Ad 3. dicemus art. seq. Ad 4. patet ex dictis art. præced. species istas medijs spiritibus ad sensum internum deferri, sicut enim ad sensationem hi spiritus necessariò requiruntur, sic etiam ipsis medijs spiritibus ad sensum internum deferri, sicut enim ad sensationem hi spiritus necessariò requiruntur, sic etiam ipsis medijs sensatio poterit speciem sui causare in sensu interno. Ad 5. actus externus sensitiuus est perfectior specie impressa interni sensus, ideo potest esse causa illius.

82 Maior difficultas est de speciebus internis obiectorum ad extra, à quo producantur; nam in sensu interno non solùm dantur species actuum externorum, sed etiam rerum ad extra, vt patet in somnijs, quæ species sunt alterius rationis ab externis, sicut & potentiæ sunt omninò alterius rationis, diuersum actum, & operandi modum habent, ergo etiam diuersas exigunt species; quæ non fiunt ab ipso interno sensu, cum ex dictis non dentur sensus agens; merito igitur quæri solet, à quo causentur; Quidam dicunt fieri ab obiecto immediatè, quia species habet repræsentare rem, à qua fit, ergo si species repræsentant obiectum, ab illo producentur. Alij hoc negant, eo quia in dormiente oculis apertis causantur species externæ, non tamen internæ in phantasia, ergo obiectum non est immediata causa specierum internarum; idcirco afferunt produci ab ipsis externis sensibus, non vt sic, sed media sensatione tanquam conditione requisita, non vt concausa. Alij nolunt sensus externos causare has species, quia sic obiectum nullo modo concurreret ad sui cognitionem, neque mediatè, neque immediatè, contra commune axioma, quod ex cognoscente, & cognito paritur notitia; tum quia sensus externus potius esset productiuus speciei propriæ, quàm speciei alienæ; quapropter docent ipsam speciem externam esse causatiuam internæ. Hoc autem alijs non placet, quia hæc species est imperfectior specie interna; tum quia in dormiēte datur externa, vt diximus, sine interna, tamen causa naturalis non impedita agit, quantum potest; ideoque actum ipsum sensationis ponunt pro causa speciei internæ; tum quia si non adesset actus, nunquam fieret species interna, & quo perfectior est actus, eo perfectior species producitur.

83 In hac difficultate probabilior dicendi modus est ponere tam

speciem externam, quam actum sensationis causare speciem in sensu interno; quod actus sensationis concurrat, patet ex modo dictis; quod etiam species externa sit partialis causa, prob. quia obiectum debet habere concursum aliquem saltem mediatum ad cognitionem internam per aliquid, quod gerat vices illius, hoc autem potius est species impressa, quam actus, quia species se habet veluti semen obiecti; tum quia si actus esset totalis causa, iam produceret totaliter duas species alterius rationis in eadem potentia, scilicet speciem sui, & speciem obiecti, quod non videtur rationabiliter dictum; tum quia ex hac positione cessant omnes difficultates, quæ possent fieri; tum quia similitudo actus ad obiectum est formalis, species autem habet similitudinem virtualem cum obiecto, ergo assignari debet aliqua causa habens talem similitudinem, hæc autem erit species externa; tum quia probari potest exemplo phantasmatis, quod ex se concurrit ad speciem intelligibilem obiecti causandam; vnde propositio illa species repræsentat solum id, à quo producitur, valet in ordine ad eandem potentiam, non respectu potentiarum subordinatarum, species enim intelligibilis non phantasma, sed obiectum ostendit. Si autem diceretur species internas non esse perfectiores externis (nam quod dicantur spiritualiores, & immaterialiores, solum significatur esse minoris entitatis, & magis intentionales, quod potius arguit imperfectionem, quàm perfectionem) posset sustineri species externas esse totales causas internarum, licet cum aduertentia potentiæ sensitiuæ externæ tanquam conditione sine qua non. Et si poneretur obiectum immediatè causare species internas posita tamen aduertentia externi sensus vt conditione, fortè à veritate non recederet.

Alia, quæ possent quæri de speciebus, scilicet, an vna species possit aliam speciem causare siue vniuocè, itavt non omnes ab obiecto producantur, sed vna alteram producat, siue æquiuocè, quæ sit sui ipsius repræsentatiua, itavt etiam obiectiuè se habeat ad cognitionem, item an dentur species insensatæ in sensu interno, & per eas sensus percipiat affectiones rerum, videbimus disput. sequent. cum de sensibus in particulari agemus, supponunt enim cognitionem multorum ibi pertractandorum, scilicet naturæ visionis, luminis, soni, &c.

ARTICVLVS III.

Productio, diuisibilitas, intensio, conseruatio, & destructio specierum declarantur.

84 Circa productionem specierum dubitatur à recentioribus, quo pacto producantur ab obiecto, an scilicet diuisibiliter, vel indiuisibiliter; pro quo aduertendum, species sensibiles, cum sint materiales, & de subiecto materiali, ac extenso educantur, in eodemque subiecto inhæreant, esse diuisibiles subiectiuè, siue vt aiunt Recentiores, extensiuè in essendo ex partibus entitatiuis extensis constantes, vt etiam patet de alijs accidentibus materialibus, quæ ad diuisionem subiecti diuiduntur; & in hoc sensu non loquimur in præsenti; alia diuisibilitas, vel indiuisibilitas assignari solet in speciebus, quæ dicitur obiectiua, & in repræsentando; vt si species ita repræsentant obiectum, vt tota repræsentet totum, & quælibet pars etiam totum obiectum, & quamlibet illius partem dicitur indiuisibilis in repræsentando, & obiectiuè, & consequenter obiectum illam producet indiuisibiliter, totum scilicet obiectum efficiet totam speciem, & singulæ partes obiecti totam speciem, & quælibet pars producet speciem non solum repræsentatiuam sui, sed totius obiecti, & omnium aliarum partium; si verò species repræsentet ita obiectum, vt tota repræsentet totum, & pars partem v.g. album palmare videatur per speciem, cuius vna pars repræsentet dimidiam partem palmi, altera alteram, dicitur diuisibilis in repræsentando, & obiectiuè; & obiectum diuisibiliter illam producet, putà totum obiectum totam speciem, & quælibet pars obiecti propriam partem speciei repræsentatiuam tantum sui ipsius. Quæstio igitur est, an obiectum producat speciem diuisibiliter, an indiuisibiliter, ex cuius decisione habetur quoque explicatio secundi in titulo articuli propositi scilicet diuisibilitatis specierum.

Prima sent. asserit species indiuisibiliter ab obiecto produci, esseque indiuisibiles in repræsentando, ita Conimbr. 2. de An. c. 6. quæst. 2. art. 2. Aquilon. 1. opt. prop. 70. Bannes 1. p. quæst. 78. art. 3. dub. 3. ad 2. Tol. 2. de An. quæst. 34. Mauris. disput. 2. de An. q. 17. & Auersa quæst. 53. sect. 3. & 5. Oppositam opinionem amplectuntur Ruuius 2. de An. tract. de obiect. & specieb. sensib. qu. 8. Suarez 3. de An. c. 2. Hurt. disp. 12. sect. 5. Ariaga disp. 4. sect. 7. Cauellus disp. 2. de An. sect. 14. & alij.

85 Dicendum est cum secunda sent. species diuisibiliter ab obiecto produci. Prob. primò de obiecto ætherogeneo, & dissimilari constante ex coloribus valdè diuersis, nequit enim albedo v.g. & nigredo, aut rubedo ab eadem specie repræsentari, cum sint specie omninò distinctæ, sed idem obiectum, putà imago potest ex istis coloribus formari, ergo &c. Resp. Auersa, quando obiecta sunt distincta, & totalia, repræsentari à diuersis speciebus, at quando vnum integrant totale, ab eadem repræsentari, sicut eadem est visio, qua videntur, ratio est, quia determinatio visionis, & speciei est ab obiecto totali, non partiali. Contrà, magis differunt album, & nigrum vnita, & continuata, quam duo alba disiuncta, sed hæc repræsentantur diuersis speciebus, ergo, & illa. Tum quia quando album, & nigrum sunt disiuncta causant species non solum disiunctas, sed etiam alterius omninò rationis, ratio est, quia rationes formales causandi, quæ sunt propriæ quidditates albi, & nigri, sunt alterius rationis, & specie differunt, ergo quando sunt continua & vnita diuersas quoque species causabunt, non easdem, prob. conseq. quia per istam vnionem non variantur rationes formales illorum, & accidit albo, quod vniatur nigro, ergo si quod est de per se in causatione speciei, permanet idem, scilicet quidditas, & solum quod est de per accidens, variatur, putà vnio, vel separabilitas, album, & nigrum semper easdem species causabunt, siue vnita, siue disiuncta; Quibus rationibus ostenditur hæc obiecta non videri vnica visione, sed pluribus; & quod addit de determinatione ab obiecto totali proueniente, concedimus assumptum, sed negamus duos colores specie differentes integrare vnum totale obiectum, sunt enim duo obiecta totalia per se, & partialia per accidens, quomodo autem intelligendus sit Doctor, dum qu. 8. de Anim. ait sensum vno actu percipere contraria, dicemus disp. 6. n. 236.

86 Secundò, prob. hoc idem de obiecto homogeneo, si haberet diuersam figuram, & situm, vt est statua marmorea, vel impressio à sigillo facta, nam species repræsentans caput, nequit repræsentare brachium vel pedem, cum sint alterius figuræ, & sicut si essent distincta, distinctas quoque species causarent, pariformiter quando sunt vnita, aliam, & aliam producent speciem. Idem quoque ostenditur de partibus omninò similaribus, eo quia sicut quælibet distinctam numero entitatem habet ab alia, quamuis sint vnitæ, & per istam vnionem non transeunt totaliter in vnam entitatem simplicem, sed proprias retinent entitates, quarum vna non est alia, ita quoque diuersas species saltem partiales causabunt; species enim solum habent repræsentare res, à quibus causantur. Nec valet, quod ait Auersa, posse, ac debere quamlibet partem obiecti totalis producere seipsam repræsentatiuam sui, & aliarum partium, quia non sola ipsa operatur, sed cooperatur simul cum omnibus alijs partibus, vnde omnes concurrunt ad producendam vnam speciem communem omnibus. Non valet, hoc enim impugnatur; quomodo namque ex ista cooperatione potest vna pars acquirere virtutem producendi speciem repræsentatiuam alterius partis, quam speciem non produceret, si esset sola, & tamen per istam cooperationem non acquirit intrinsecè nouam actiuitatem, sed eandem omninò retinet? certè sicut cooperatio aliud non dicit, nisi operationes partiales duarum partium distinctas inter se itavt vna non sit alia, nec vnius operatio sit alterius partis, sed vnam totalem operationem integrantes, vel dicet operationem eandem vnius partis connotando operationem alterius; ita terminus illius cooperationis erunt duæ species partiales, quarum vna non est alia, & species vnius non sit repræsentatiua alterius, licet vnam speciem totalem integrent totalis obiecti; aut saltem erit idem terminus, qui per eandem operationem efficiebatur, sed connotando terminum operationis alterius partis.

87 Tertiò, vniuersaliter prob. sit obiectum quatuor palmorum, & detegatur primus illius palmus, tunc species producta in medio non repræsentabit, nisi primum palmum detegatur deinde successiuè secundus palmus, vel tunc producitur noua pars speciei repræsentans secundum palmum, & habemus intentum; vel prima species inuariata, quæ prius repræsentabat vnum palmum, postea repræsentat vtrumque, & hoc est falsum, quia vel dependeret in esse à secundo palmo, & sic idem effectus naturaliter dependeret simul à pluribus causis totalibus, quod implicat, vel non dependeret ab illo, ergo neque repræsentaret illum, species enim est repræsentatiua illius obiecti tantùm, à quo ponitur, & dependet in esse, aliter dicere possemus speciem exigui lapidis posse totum mundum repræsentare. Vel tandem (quod asseritur ab Auersa) fieret alia noua species de nouo repræsentans vtrumque palmum priori destructa; & hoc quoque est falsum, quia species istæ se haberent vt plura indiuisibilia, quæ nequeunt successiuè, & continuò acquiri, vt demonstrauimus disput. 3. de Gen. quæst. 3. contra Hurt. ostendendo partes qualitatis non esse ætherogeneas, quia alteratio non posset esse continua; Tum quia si mari adderetur, vel minueretur vna tantum aquæ gutta, tota variaretur species sensibilis, quod est difficile captu. Accedit principaliter ex Arriaga, quod si eadem omninò species indiuisibiliter repræsentaret totum obiectum, & quamlibet eius partem, iam oculus æqualiter videret partem proximam, & remotam, quod est falsum, seq. prob. quia si est eadem potentia, & eadem species repræsentans, eadem omninò sequitur visio; deberet etiam repræsentare quamlibet partem etiam minimam, quod est contra experientiam.

88 Ex his sequitur, quòd cum quælibet pars respectu speciei se habeat vt agens omninò independens ab alia comparte, & agens quodlibet in agendo agat in medium sphæricè, quando non est impeditum, vt cum Scoto 2. d. 13. quæst. vn. ad 3. diximus disput. 2. de Gen. qu. 3. in quolibet puncto medij quælibet obiecti pars producet propriam speciem, itavt in quolibet puncto sint species omnium partium obiecti, dummodo ab illis partibus ad illud punctum duci possit linea recta; quod patet experientia, quia in quolibet puncto medij non vna sola pars, sed omnes partes obiecti videntur; quæ species vniuntur inter se, si partes repræsentatæ sunt vnicæ, vnamque speciem totalem efficiunt; quæ vnio nequit dici extensiua ex parte subiecti, quia vniuntur in eodem puncto, extensio autem attenditur penes diuersas partes subiecti, neque dici potest intensiua, quamuis enim hæ species vniantur in eadem parte subiecti, sintque quandoque eiusdem rationis, vt

cum

cum videtur album palmare, non idcircò efficiunt speciem intensiorem, quia non sunt repræsentatiuæ plurium partium intensiuarum obiecti, sed extensiuarum; quare rationabiliter hæc vnio dici solet extensio obiectiua, vnio autem intensiua speciei non solùm requirit vnitatem partes subiecti, sed etiam vnionem partium intensiuarum obiecti, vt dicemus. Si verò obiecta repræsentata sunt disiuncta, etiam species illæ, quamuis in eodem puncto medij existant, erunt discretæ; ratio est, quia species habet, non solum repræsentare obiectum quo ad entitatem, sed etiam quo ad omnes conditiones sensibiles inter quas est numerus, & figura, ideoque si obiecta sunt duo numero distincta, & diuersas habeant figuras, easdem conditiones debent species repræsentare. Idem proportionaliter dicendum de sensatione, scilicet quod in qualibet parte pupillæ, sicut sunt omnes partes speciei partium obiectiuarum, ita etiam sint partes sensationis repræsentantes omnes partes obiecti, eo quia qualibet pars pupillæ est sufficiens ad videndum obiectum, quæ sensationes partiales vniuntur inter se, vel discretæ remanent; vt de speciebus diximus. Hinc si vna pars obiecti auferretur, tolleretur etiam pars speciei, & pars sensationis illi correspondens, alijs remanentibus.

89 Obijcies in oppos. lumen in medio ita producitur à luminoso, vt luminosi partes coniungantur ad illuminandum per modum vnius agentis, ita vt totum lumen productum, & quælibet eius pars dependeat à toto luminoso, & à qualibet eius parte, & non hæc pars luminis ab hac parte luminosi, & tamen in sententia Scoti lumen est species lucis; similiter ignis secundùm omnes partes per modum vnius coniunguntur ad causandum calorem, & quodlibet aliud agens ita se habet in actione, vt diximus sæpè in lib. de Gen. disp. 2. ergo etiam obiectum ita se habebit in productione speciei. Tum 2. experientia constat plurima minuta corpuscula etiam singula simul coniuncta videri, quæ seorsim non viderentur, vt plura grana tritici, plures arbores in silua, quod non potest aliunde prouenire, nisi quia se mutuò iuuant ad productionem speciei, & quasi per modum vnius agentis perfectioris coniuncta perfectiorem speciem, & magis extensam producunt, per quam videri possunt omnia, & singula, cum tamen separata non possent producere, nisi imperfectam, & insufficientem visioni, ergo omnia corpuscula producunt speciem per modum vnius agentis indiuisibilis; imò in nostra sententia docente ad agendum requiri determinatam molem, vt minor non sufficiat, iuxta dicta disp. 2. de Gen. quæst. vlt. hoc est necessariò asserendum, illud enim minimum sensibile indiuisibiliter producet speciem sui, nam si diuideretur, non posset amplius agere. Tum 3. impossibile videtur, vt in exigua pupilla, & in vno puncto medij tot partes speciei reperiantur, quot sunt in excelso monte, imò in toto Cœlo, ergo potius dicendum quamlibet speciei partem esse repræsentatiuam totius obiecti, & cuiuslibet partis eiusdem. Tum 4. docent Perspectiui, & habetur etiam à Scot. 4. d. 10. q. 9. quod visio, seu speciei productio fit ad modum pyramidis, cuius basis est in superficie obiecti visi, conus autem in quouis puncto medij, siue in centro oculi, in quouis spatio medij existente; hinc exiguum corpus prope oculos impediet visionem magni montis, quod si propè obiectum poneretur, nonnisi exiguam illius partem occultaret, quia pyramis, quo magis accedit ad cuspidem, eo magis restringitur, & minori obstaculo potest impediri, quo magis recedit, & ad basim accedit, eo magis dilatatur, igitur totum obiectum indiuisibiliter, & per modum vnius producit speciem, aliter non proijceretur species ad modum pyramidis à toto obiecto. Tandem si quælibet pars independenter ab altera ageret, cum qualibet pars assignabilis in infinitas alias proportionales sit diuisibilis, nulla erit pars, quæ primò ageret, nisi poneretur quantitatem ex indiuisibilibus finitis constare, quod est falsum.

90 Resp. primò ad id de lumine negando indiuisibiliter à luminoso produci, quia secundùm nos est species lucis, vt dicemus disp. seq. & patet, quia si quis vitrum aliquod coloratum apponat mediatati candelæ, vna pars luminis apparet colorata, quod non esset, si totum lumen à qualibet parte dependeret, ac procederet; exemplum de igne, & alijs agentibus naturalibus non est ad rem, estò enim hæc agentia per modum vnius producant suos effectus, non tamen ita se habet obiectum in ordine ad speciem, ratio est, quia alij effectus habent solum rationem effectus, ideoque virtualiter continentur in qualibet causa, dummodò sit eiusdem rationis, calor v.g. quia est ab igne producibilis, virtualiter continetur in quolibet igne, quapropter ipsius productio potest ascribi toti igni, & cuilibet parti ignis; at species non solum habet rationem effectus, sed etiam imaginis; hinc quia imago non solum determinatur ad causam in specie, sed etiam in indiuiduo, nam debet repræsentare obiectum cum omnibus conditionibus indiuiduantibus, & sensibilibus, non continentur virtualiter, nisi in tali determinato indiuiduo, quapropter species repræsentans vnam partem obiecti nonnisi in illa virtualiter continetur, quia illam solam potest repræsentare, eiusque gerere vices, nec poterit ipsius productio cuilibet parti obiecti ascribi, sed vni determinatæ. Dices, ratio producendi speciem sensibilem non est singularitas, sed natura, quæ in omnibus partibus obiecti homogenei repetitur, ex dictis q. 3. ergo species virtualiter continetur in qualibet obiecti parte. Resp. naturam esse rationem formalem producendi, singularitatem, cōditionem agentis, & rationem cognitam saltim confusè, quod sufficit, vt pars speciei repræsentans hanc partem obiecti nō sit ab alia comparte producibilis, sæpe enim ad variationē alicuius cōditionis variatur actio.

91 Ad 2. concedimus dari minimum sensibile constans ex alijs partibus, cuius species etiam est in alias partes diuisibilis, quarum quælibet à propria obiecti parte dependet, non à qualibet, hinc non producitur ab illo minimo indiuisibiliter, licet vna pars sine altera non possit agere, eo quia deficeret vna conditio, quæ est proportionata moles; sicut igitur in minimo sensibili vna pars est conditio necessaria ad agendum simpliciter alteri parti, quamuis species partialis ab vna parte producta non dependeat ab alia, vt à causa, sed vt à conditione; ita dici poterit multitudinem corpusculorum esse conditionem vni ex illis, vt longiùs emittat propriam speciem, quam faceret se solo, non autem quòd omnia ad inuicem se iuuent, & vt vna causa concurrant ad productionem indiuisibilis speciei. Vel dicendum vnum granum tritici v.g. ex se immittere speciem, sed valde remissam, vt non sufficiat ad immutandum visum, additis autem alijs granis in eodem puncto medij moltiplicantur species illæ eiusdem rationis, & remissæ, quæ non conficiunt vnam speciem totalem, nisi apparenter, & confuso modo; sicuti nec obiecta illa partialia efficiunt vnum per se obiectum totale, sed omnes illæ simul aggregatæ possunt immutare visum, eo modo, quo plures trahere nauim possunt, non singuli. Ad 3. neg. assumptum, quia species penetrantur ad inuicem, nec conficiunt molem, vt patet in sensibus internis. Ad 4. assertum à Perspectiuis intelligi debet de obiecto totali, quatenus in eodem centro oculi qualibet pars totalis obiecti per lineam rectam potest speciem immittere, quæ omnes figuram pyramidalem conficiunt integraliter, non tamen est intelligendum, vt vna simplex species indiuisibilis ad modum pyramidis proijciatur ab obiecto. Ad 5. sicut partes illæ integrant vnum obiectum totale in illas diuisibile, sic etiam producunt speciem totalem in plures partes diuisibilem, & licet non detur vna pars, quæ primò agat idest quæ non sit in alias partes diuisibilis, & ab illis independens in agendo, hæc tamen pars est independens in agendo ab alia comparte scilicet vna medietas ab alia medietate; licet dependeat à partibus, quas includit, & hoc sufficit, quod non esset satis in sententia aduersariorum, qui ponunt partem determinatam in productione speciei non solùm dependere à partibus in illa inclusis, sed etiam ab alijs non communicantibus.

92 Secundo, ad idem; si species sunt diuisibiles, ergo deberent educi de potētia materiæ, ad quam eductionem prærequiritur præuia alteratio, & sic in instanti non fierent. Tum 2. si in eodem puncto medij essent plures species, ergo repræsentarentur obiecta in eodem situ, quod est falsum. Tum 3. saltim sensatio non erit diuisibilis, possent enim omnes species per modum vnius comprincipij concurrere ad vnam visionem repræsentatiuam omnium obiectorum, quorum illæ sunt species, nam in sensu interno fit vna cognitio per plures species, vt cum conceptus montis aurei elicitur per species montis, & auri; & in intellectu per plures species plurium obiectorum fit vna cognitio, vt cum fingimus ens rationis, aut cum à pluribus singularibus abstrahimus vniuersale; ergo idem euenit in sensibus externis, scilicet quod per plures species fiat vna visio repræsentans plura obiecta, ita tamen vt perfectius tendat in id, cuius species magis directè accipit. Tandem ex 2. top. 4. contingit plura scire, cogitare verò nonnisi vnum, ergo non contingit habere plures visiones.

93 Resp. ad 1. concedendo primam seq. ex quo non sequitur deinde necessariò in tempore fieri, quia non habent contrarium, sed possunt in instanti educi absque alteratione præuia, vt patet de lumine. Ad 2. neg. seq. quia quælibet dicit propriam oppositionem ad proprium obiectum, quod repræsentat; vt patet in lineis, quæ vniuntur in centro, sed inter se varie distant. Ad 3. posset concedi de potentijs internis totum argum. quia actus ipsarum sunt magis abstracti, at sensus externi, quia sunt magis materiales, & immediatè respiciunt obiecta, prout sunt à parte rei, nonnisi diuersis actibus illa percipiunt, quamuis Dandinus lib. 2. digress. 13. oppositum doceat. Ad 4. Arist. intelligi de perfecta cognitione, magis enim intellectus, & perfectiùs, cum sit potentia spiritualis, potest ad plura tendere, quàm sensus, pluribus enim intentus minor est ad singula sensus; cum hoc tamen stat, quod adhuc potest sensus plura cognoscere per modum plurium, simul enim videmus album, & nigrum, audimus diuersos sonos, & differentias inter hæc omnia cognoscimus, quod est cognoscere plura, vt plura.

Ex his explicatæ remanent productio specierum, & diuisibilitas subiectiua, & obiectiua quo ad extensionem subiecti, & obiecti. Ex eisdem deduci potest dilucidatio intensionis specierum, quod erat tertium in hoc art. propositum, de quo fusè Ruuius cit. q. 9. & Arriaga sect. 5.

94 Breuiter tamen dicimus species esse etiam intensiuè diuisibiles secundùm proportionem ad obiecta, quæ repræsentant, ita vt si albedo v.g. est vt quatuor producit speciem repræsentatiuam sui intensam vt quatuor, & si deinde intenderetur successiuè, etiam species intenderetur per acquisitionem nouorum graduum intensionis iuxtà dicta in lib. de Gen. disp. 3. & patet experientia, nam potentia percipit intensionem, & remissionem obiecti, ergo habet speciem intensam proportionaliter, vel remissam; tum quia si extensio in obiecto facit diuisionem extensiuam in specie, ergo intensio obiecti causabit diuisionem intensiuam; tum quia adsunt omnes rationes adductæ pro specierum diuisibilitate. Verum in hoc est not. quod non solùm obiectum causat speciem secundùm intensionem proportionatam propriæ entitati,

tati, sed etiam illam in medio producit vniformiter, aliter posset in infinitum causare speciem sui, si vniformiter semper illam produceret, vt diximus disp.2.de Gen.q.4. hinc experimur potentiam perfectiùs percipere obiectum proximum, quam remotum. Maior tamen est difficultas in speciebus internis, à quibus augeantur intensiuè, si scilicet ex iteratis actibus circa idem obiectum intendatur prior species, vel producantur aliæ de nouo. Ad hoc dicimus, quòd loquendo de speciebus obiectorum abstrahentibus à quibusdam circumstantijs loci, figuræ, &c. verè intenduntur; & idem dicendum de speciebus actuum, maximè, cum sæpius recordamur eiusdem actus; si verò species non ita abstrahunt ab his conditionibus, imò illas repræsentant principaliter, sic potiùs nouæ generantur, licèt quia sunt similes inter se, etiam priores intenduntur, vt etiam diximus disp.præc.q.4. de habituum intensione ab actibus alterius speciei, sed eiusdem generis, vide disp.6.q.4.art.1.ad 2.

95 Circà quartum de speciebus propositum quomodo scilicet species in conseruari dependeant ab obiectis, communis sententia est, species, & si non omnes, saltim maiori ex parte, & præcipuè visibiles, ne momento quidem temporis in subiecto conseruari posse siue actuali dependentia ab obiecto, ita Conimb.2.de An.c.6.qu.2. Ruuius tract.de obiectis, & spec.sensib.q.13. Aquilon. lib.1. optic. propos.52. Monceus in locis theolog.disp.5.c.6. Zab.lib.de sensu agente c.3. Auersa q.53.sect.6. Suarez lib.3.de An.c.12. Arriag.disp.4.de An. sect.6. Salas p.2.tract.10.disp.2.nu.72. Gabr.2.d.7.q.4. Maior d.3.q.9. Dand.2.de An.circa tex.138.& alij. In contrarium opinatur Vasq.1. p. disp. 38. num.9. Nicol. Leonicus lib. de somnijs p. 3. Celsus Mancinius lib.de somnijs, & Synesi per somnia cap. 5. Fons. 5. Met. c. 28. q.6. sect.2. & alij, posse scilicet species aliquanto tempore, sed breuissimo sine præsentia obiecti conseruari, maximè illas, quæ ab aliquo vehementi obiecto imprimuntur in oculo, fauet D. Aug.lib.11.de Trin.c.2.

96 Dicimus species sensibiles de sua ratione formali non dependere in conseruari ab obiectis; hæc conclusio sic in generali prolata communis est, nam dantur aliquæ species sensibiles, quæ non dependent in conseruari ab obiectis, sed diù possunt permanere, ergo de ratione formali speciei sensibilis in communi non est ista dependens conseruatio conseq. patet quia quod conuenit superiori, conuenit etiam inferiori; antec. probatur primò de speciebus sensibilibus internis, quæ etiam destructis obiectis diù retinentur in memoria, vnde recordamur præteritorum, vt docet Scotus 1.d.11.& 4.d.45. qu.3. de speciebus externis idem experimur in speciebus soni, secundùm aliquos, quæ permanent aliquantulum post sonum, quod etiam asseritur ab aliquibus de speciebus odoris; species tactus, & gustus videntur dependere in conseruari ab obiectis, similiter species visibiles, de quibus omnibus dicemus disp.seq. in proprijs locis; quapropter loquendo de speciebus sensibilibus in communi, de quibus est sermo in præsenti, non possumus determinare, an dependeant ab obiectis in conseruari, an non, quia quædam species in particulari dependent, quædam aliquantulum temporis durant, quædam verò diu conseruantur; ideoque hæc difficultas spectat ad tractatum de speciebus in particulari.

97 Quo ad vltimum, quomodo scilicet corrumpantur species; idem ferè dicendum, quod disp.præced. qu.vlt.diximus de habitibus, loquendo de speciebus, quæ diu permanere possunt, vt sunt internæ; nam licèt non corrumpantur per species contrariorum, eo quia species non contrariantur inter se, sicut habitus oppositi, species enim nigredinis est cum specie albedinis compossibilis, non solum in medio, sed etiam in ipsa potentia, vt ibidem innuimus, & sæpè in hac disp. quoniam non est species eiusdem rationis cum obiecto. Attamen corrumpuntur ad variationem subiecti, sicut habitus, vt colligitur ex Scot.4.d.45.q.3.H.& 1.d.3.q.6.N. potest autem subiectum variari, vel quo ad entitatem, cum per nutritionem restaurantur partes corporis, & priores deperduntur, vel quo ad dispositiones, vnde ait Arist. in lib.de mem.& remin.c.1.quod senes, & pueri sunt malè reminiscitiui propter nimiam humorum abundantiam; vel propter aliquam aliam indispositionem organi, vel læsionem, ex qua varietate oritur maior, vel minor perfectio memoratiua potentiæ.

Dices, Scotus in 1.cit.ait species sensitiuas deleri quoque per contrarium formaliter, ergo corrumpuntur per oppositas species. Rursus, si ad destructionem subiecti variarentur species, cum cerebrum sit fluidum, & tenuioris substantiæ, certè faciliter totum permutatur, & breui tempore, vnde species totaliter corrumperentur, & consequenter non possemus recordari illarum rerum, quæ multo tempore ante acciderunt, contra experientiam.

98 Resp.ad 1.ex Barg.ibid.quod per ly contrarium formaliter non intelligit Doctor speciem aliquam formaliter oppositam alteri speciei, sed qualitatem aliquam, quæ formaliter contrarietur qualitati conseruatiuæ speciei, qualis est dispositio in organo requisita, quæ potest corrumpi per aduentum oppositæ, vel quæ sit formaliter opposita qualitati productiuæ speciei, si scilicet calor existeret in manu, produceret speciem sui in sensu tactus, posset hæc species destrui per frigus adueniens, quæ est qualitas formaliter opposita calori. Ad 2. variè respondet Arriaga disp.4.de An. sect.7. breuiter tamen dicimus, cerebrum, licèt sit fluidum non tamen ita faciliter permutari propter caloris tenuitatem, frigiditatem innatam; deinde in reparatione nouæ partis cerebri reparari quoque partem illam speciei per destructionem subiecti deperditam, vel à nouo actu sensationis illius obiecti, siue externæ, siue internæ, vel vt alij dicunt, à parte speciei remanente, quæ sit alterius similis productiua; quod tamen multum libenter admittimus.

Solent etiam alij duo modi assignari, quibus corrumpuntur species, primus est, quem innuit Auersa qu.53. sect.6. per aduentum aliarum specierum in maiori copia, eo quia eadem pars organi non sit tot specierum receptiua, & capax, pluribus enim intentus minor est ad singula sensus, & nisi exercitatione foueantur species illæ, penitus corrumpuntur; secundùm est, quem docet Arriaga cit.eo quia species sunt talis naturæ, vt petant absentia actuum aliquo tempore durare, non tamen semper ideoque seipsis desinere, vt de impulsu, speciebus soni asseri solet, & de habitibus secundùm aliquos.

99 Verùm primus modus non debet poni tamquam à priori modo diuersus, itaut verè vna species aliam expellat, cum enim sint compossibiles in eadem parte subiecti, & compenetrabiles, nec vna opponatur alteri, nulla erit ratio ex parte specierum, quare se debeant inuicem expellere; solùm dici poterit partem sensitiuam exercitatione habituari, & disponi ad retentionem specierum, quæ dispositio sit qualitas quædam habitualis, sine qua species non tam fixæ imprimuntur in cerebro, vnde faciliter euanescunt, sicut facilius deperditur qualitas, quæ non sit radicata tenaciter in subiecto, quàm alia magis fixa, licèt minus intensa; hæc autem dispositio in cerebro innotescit nobis à posteriori, eo quia experimur facilius nos memoriæ mandare, speciesque acquisitas retinere, si continuò exerceamur.

100 Secundus modus, quamuis habeat locum in speciebus soni, & in impulsu, quia statim desinunt, non tamen est admittendus in qualitatibus diu permanentibus, itaut post diuturnam moram incipiant seipsis desinere, & fluere; nam vt disp.præced.diximus de habitibus, vel species istæ cessarent continuò, vel per moras intermedias; non primum, quia & si per aliquod tempus durarent, attamen quando inciperent desinere, breui interuallo totaliter destruerentur, quod est contra experientiam, quia vt ipsemet Arriaga fatetur, sæpè contingit nos non tam viuaciter recordari rerum iam dudum præteritarum, sicut quæ de recenti transierunt, quod si hæc recordationis remissio prouenirет, quia species diuturnitate remittitur ex se, ac fluit non breui interuallo desineret; sequela prob.tum exemplo specierum soni, & impulsus, qui statim ac incipit fluere, breui consumitur; tum quia non est tam magna specierum intensio; vt multum exigat tempus ad destructionem; tum quia deberet assignari ratio, cur si potest diu in eadem intensione conseruari, & in esse quieto, deinde absque vlla variatione, & ex seipsis incipiant desinere. Neque secundùm quia cum partes illæ intensiuæ sint eiusdem rationis, non erit maior ratio, cur hæc v. g. destruatur hodie, & aliæ conseruentur; cur hodie incipiat speciei remissio, & postea interrumpatur. Hinc Doctor in 2. d. 3. qu. 10. F. docet speciem ad modum habitus se habere, & vt formam permanentem; quare sicut habitus non est de se qualitas fluxibilis, vt diximus, neque species de sua ratione euanescet.

101 Dices cum Arriaga; potest dari imò de facto datur entitas petens ex se conseruari per aliquod tempus, non tamen semper, vt patet de impulsu, & speciebus soni, ergo species sensitiuæ internæ erunt talis naturæ, paret conseq. quia experimur has species progressu temporis deficere, nisi nouis actibus intenderentur, etiam si subiectum sit rectè dispositum, vnde non eadem intensione recordamur post decem annos, quàm post vnum quadrantem, quod prouenit ex paulatina specierum remissione; nec est necesse, quòd statim corrumpantur, sed sufficit, si admodum lente desinant esse. Resp. neg. conseq. ratio est, quia videmus res ex seipsis defectibiles non diu durare, sed breuiter corrumpi, vt patet in exemplis adductis; quare prorsus voluntaria est illa paulatina, ac serotina defitio, & experientia est pro nobis, nam quandoque breui tempore obliuiscimur rerum, quamuis cum magna attentione perceptarum, è contra diu recordamur aliquorum, etiam si species illæ non fuerint in tanta intensione, & tam vehementi attentione acquisitæ, & tamen si obliuio proueniret ex paulatina specierum remissione totum oppositum contingere deberet; quapropter desitio specierum in proportionatam, vel improportionatam subiecti dispositionem est referenda, quia scilicet propter maiorem, vel minorem subiecti dispositionem magis, vel minus tenaciter inhærent; quæ indispositio potest postea per actuum iterationem suppleri, quibus species illæ intenduntur, & renouantur.

QVÆSTIO VI.

De muneribus specierum sensibilium, vbi de actiuitate, & similitudine ipsarum.

102 DVo præcipua munera habet species, concurrere ad actum cognitionis, & repræsentare obiectum tanquam similitudo ipsius, quæ munera communia sunt etiam speciebus intelligibilibus, idcircò de ipsis iterum agemus disput. 6. quæst. 2. vbi de causis intellectionis disputabimus, & quæst. 4. tractando de necessitate specierum intelligibilium, hinc plura ad hanc quæstionem pertinentia videnda erunt locis citatis.

Quo

Quo ad primam quæsiti partem, quomodo species ad sensationis actum concurrat, supponendo potentiam sensitiuam actiue concurrere ex dictis q.2. sunt, qui putant speciem sensibilem nullum actiuum concursum habere ad actum, sed solum materialiter, aut in genere causæ formalis concurrere, disponendo scilicet excitando, & determinando potentiam ad actum, ita qui sustinent idem de speciebus intelligibilibus; item Iauell.3.de An.q.4.Tol.2.de An.qu.12.Zab. lib.de sensu agente c.8.& 9.Ex opposito communis tum veterum, tum recentiorum opinio concedit omnibus speciebus sensibilibus, siue externis, siue internis partialem actiuitatem erga sensationem, & ex nostris sequitur Cauellus super q.12.de An.& Smisinch tract.2.de Deo vno disp.6. q.1. Media sententia docet species internas effectiuè concurrere ad sensationem, externas verò solum vt effectus præuios ab obiectis emanare, & hæc est communis apud Scotistas sustinentes ad cognitionem intuitiuam non posse speciem concurrere, sed obiectum immediatè, ita Tatar. 2. de An. qu. 2. §. *Secundo sciendum*. Bassol.q.1.prol.art.2.Mairo.q.15.prol.art.1.Vulpes p.p.disp.19. art.2. Barg.1.d.3. qu. 6.ad 2.princ. & alijs externis quoque sensationum externarum.

103 Dicendum est cum 3. sent. species internas actiuas esse actuum internorum, & externas externorum; prima pars, quod species internæ actiuè concurrant, colligitur ex D.Aug.11.de Trin.c.2.vbi vniuersaliter ait cognitionem ex cognoscente, & cognito gigni, ergo si potentia non est totalis causa cognitionis, sed obiectum concurrere debet, & in sensibus internis non potest obiectum immediatè agere, quia interni solum mediantibus externis patiuntur ab obiectis recipiendo species, sequitur non obiecta immediatè, sed species, ad sensationem concurrere; idem quoque colligitur ex 2.de An.59. & 60. vbi docet Arist.potentiam non esse causam totalem, sed obiectum visibile, & audibile actiue ad actus concurrere, ergo idem de sensibus internis dicendum.

Deinde prob. ratione, quia certum est nudam potentiam non esse principium sufficiens, & completum ad eliciendum actum, sed requiri obiecti concursum, vel immediatum, vel mediatum, per speciem, vt etiam aduersarij fatentur, ratio est, quia posset potentia quodcunque obiectum siue præsens, siue absens percipere, & quodcumque tempore, quod est falsum; hic autem concursus debet poni effectiuus, nam si concurreret solum disponendo, vel determinando potentiam, iam in ordine ad actum obiectum vel species se haberet vt conditio sine qua non, quod non rectè asseritur, eo quia tunc à posteriori deprehenditur aliquid esse causam alicuius effectus,& non solam conditionem, quando in ipso effectu peculiaris ratio, aut formalitas inuenitur tali causæ attribuenda, quia totalis formalitas non ponitur in ipso, nisi per talis causæ influxum, similitudo enim semper arguit causalitatem, eo quia agens intendit assimilare sibi effectum, & principium effectiuum est principium distinguendi, & assimilandi, aliter omnis causa partialis poni posset conditio sine qua non; hinc filius, quia assimilatur quandoque matri, ponitur actiue ab illa produci; cum igitur in actu sensationis inueniatur peculiaris ratio correspondens, non solum potentiæ, qualis est vitalitas, sed etiam obiecto, quæ est similitudo, in repræsentando sanè ex hoc concludendum est potentiam, & obiectum simul ad cognitionem concurrere actiuè; & hæc est principalis ratio, qua passim vtuntur Doctores.

104 Hac tamen ratione sobrie vtendum est, nam si ita accipiatur, vt vna formalitas in effectu attingatur ab vna causa, & alia ab altera, ratio non valet in proposito, quia effectus cognitionis, cum sit simplicissimus, indiuisibiliter procedit à potentia, & obiecto, nec vna formalitas assignari potest in effectu, quæ ab omnibus, & singulis simul non attingatur, quia licet sint causæ partiales partialitate causæ, sunt tamen totales totalitate effectus; in eo igitur sensu est accipienda, vt diuersæ illæ formalitates in effectu repertæ diuersas arguant causas concurrentes partialiter, non quidem partialitate effectus sed sola partialitate causæ. Dices, ex duabus causis partialibus ad eundem effectum communem concurrentibus potest vnaquæque aliquid ipsius effectus attingere, vt constat de duobus calidis, quorum quodlibet per se potest aliquem gradus caloris producere; sic ergo etiam erit in proposito, quod potentia vnam attinget formalitatem in actu, species alteram. Resp assumptum licet possit verificari in causis vniuocis diuisibilem effectum producentibus, vt in exemplo caloris allato, at in causis æquiuocis, quæ præsertim producunt effectum entitatiuè indiuisibilem, vt sunt in proposito potentia, & obiectum respectu cognitionis, est prorsus falsum, quia cum effectus sit indiuisibilis, non potest quicquam eius produci ab aliqua causa, quin totus producatur, non enim vitalitas sensationis est quid realiter à repræsentatione distinctum; sed est eadem omnino realiter entitas; atque adeo respectu eius non possunt assignari plures causæ partiales partialitate effectus, sed tantum partialitate causæ.

105 Dices, ex proportione similitudinis cognitionis cum obiecto non semper arguitur dependentia, & causalitas, ergo hæc ratio non est efficax, antec.prob.nam cognitio relationis, entis rationis, & similium habet repræsentatione proprij obiecti, & tamen ab illo non causatur; similiter effectus assimilatur ideæ artificis, à qua tamen physicè non dependet. Resp.neg.antec.& ad exemplum de cognitione relationis commodius dicemus disp.6.quæst.2.art.1. quod additur de idea, non vrget, nam etiam effectus actiuè ab illa dependet, concurrit enim in genere causæ efficientis ad effectum licet non distinctà causalitate ab agente, vt diximus disp.7.Phys.qu.7.præterquam quod non est ad propositum, nam potentia intellectiua extra non concurrit efficienter, sed solum dirigendo, & consequenter nec conceptus obiectiuus, qui est idea, potest fundare in se physicam causalitatem, at ad intra respectu cognitionis verè est efficiens causa, ideoque species in illa manens poterit actiuè quoq. concurrere. Cæterum quo pacto hæc duo, potentia scilicet, & species constituant vnum principium totale cognitionis, dicemus disp.6.q.2.art.2.vbi etiam rationes in contrarium soluemus.

106 Secunda pars conclus.de specie externa prob.ex D.August.11. de Trin.cap.5.dicente: *Visionis, quæ fit in sensu cernentis, quasi parens est species corporis, ex qua fit, sed parens non propriè, & verè, vnde nec ista vera proles est, sed quasi proles*; Tum 2. si species non concurreret ad actum cognitionis actiuè, sequeretur, quod etiam per spatium inane posset videri obiectum, vel per medium densum, opacum, & obstaculo impedimentum, quod est falsum, seq. prob. quia potens agere in distans actione alterius rationis, qua agit in medium, si hæc impeditur, non idcircò cessat agere in distans, vt patet de Sole, qui in aerem agit illuminando, in visceribus terræ generando metalla, quamuis propter opacitatem terræ nequeat partes subterraneas illuminare, ergo licet obiectum non possit producere species propter vacui, vel obstaculi impedimentum, adhuc posset ad visionem concurrere cum potentia, quæ esset actio alterius rationis à productione specierum. Tum 3.visio intenditur, & remittitur iuxta intensionem, aut remissionem specierum, ergo ab illis producitur, aliter non esset ratio, cur proportionaliter ad remissionem specierum remittatur visio. Tum 4.in speculo videtur res à tergo existens, ad quam visionem nequit obiectum immediatè concurrere, sed species reflexa est, quæ agit; similiter nummus in fundo vasis positus aqua pleni prospicitur ex certo loco, è quo non videretur, si aqua non esset, eo quia propter variationem medij refrangitur radius, qua refractione potest attingere nummus potentiam visiuam, ergo obiectum non immediatè concurrit ad visionem, sed media specie; idem clariùs apparet in sono, qui nequit nisi per speciem concurrere ad auditum, nam quando fit auditio, sonus non adest secundum aliquos, sed solum species soni in medio vsque ad potentiam multiplicata, & tamen tunc aiunt, sonum audiri immediatè, non speciem soni, licet hoc in nostra sententia sit falsum, vt suo loco dicemus; saltim est verum in sententia Scoti species posse videri, & audiri, & consequenter iam habebunt actiuitatem producendi sensationem propriam tanquam obiectum, ergo non se habent solum vt effectus præuij. Et tandem quia omninò superfluæ essent species istæ, nec posset adduci aliqua ratio, cur producantur ab obiecto; nam quod aiunt aliqui, speciem determinare potentiam, disponere, & excitare, vanum est, quia sufficeret sola obiecti præsentia, sicut hæc sola satis est, vt intellectus intuitiuè cognoscat obiectum sine specie. Si dicas prærequiri, vt producat speciem in sensibus internis; hoc etiam est omninò superfluum, quia dici posset obiectum media sensatione causare species internas; nam licet non possit obiectum immediatè agere in sensus internos poterit tamen media sensatione.

107 Neque Scotus est alienus ab hac opinione, nam in 1.d.3.q.3.C. ait oculum videre obiectum per speciem, & qu.4. G. docet visionem fieri per speciem, & q.6.B.ait speciem coloris repræsentare organo colorem, & litt.M.inquit obiectum esse præsens organo per speciem, & 2.d.3.q.9.N.ait speciem sensibilem in oculo esse rationem cognoscendi; quod etiam repetit d.13.q.vn.C. & per totam illam quæst. ac in 4.d.44.q.3.& in lib.de An.quæst.12.hanc actiuitatem specierum videtur supponere. Quando igitur in 2.d.9.qu.2. C. inquit speciem non concurrere actiuè ad visionem, sed solum vt effectum præuium, loquitur in sententia aliorum, eò vel maximè, quod hæc doctrina vtitur tanquam exemplo ad explicandam actionem in distans, vnde vt notat Lichet.ibi, videtur Doctor in hac re problematicus; magis tamen videtur inclinare ad actiuitatem specierum, vt patet ex tot locis adductis.

108 Contra hanc determinationem instari potest ex hoc, quod cognitio externorum sensuum est intuitiua, de cuius ratione est, quod producatur ab obiecto existente, vt existens est, & in se præsens, ergo species non concurrit ad actum, sed obiectum immediatè, qua ratione in cognitione intellectuali intuitiua species solum concurrit, vt effectus præuius, non vt causa. Sed huic difficultati plenissimè satisfaciemus disp.6.q.11.dum discrimen assignabimus inter intuitiuam, & abstractiuam cognitionem, & q.4.art.2. dum speciem intelligibilem tanquam causam intuitiuæ intellectionis respuemus, eo quia species intelligibilis, cum sit permanens, inseruit memoriæ intellectiuæ, & ideo ab obiecto causatur, vt effectus præuius, at species sensibilis externa raptim transit, quia pendet ab obiecto in fieri, & conseruari, vnde nequit memoriæ inseruire, & si non esset causa cognitionis externæ, esset quidam effectus omninò superfluus.

109 Aliud præcipuum specierum munus est esse similitudinem obiecti, pro quo duplex, seu triplex similitudo distinguitur a recentioribus, formalis, virtualis, & obiectiua; formalis similitudo est, quæ obiectum repræsentat ad modum imaginis, sicut se habet cognitionis actus; virtualis consistit in hoc, quòd sit semen, & virtus productiua illius, quod formaliter repræsentat obiectum, sicut ars picto-

ctoria, v. g. potest dici virtualis similitudo hominis, quia est virtus productiua imaginis formaliter repræsentantis hominem; obiectiua alla dicitur, quæ se habet vt medium cognitum, & est imago alicuius rei, quæ prius cognita ducit in cognitionem prothotypi vt est imago Cæsaris in tabella depicti. Cum igitur species sit similitudo obiecti, quia habet repræsentare obiectum, dubitatur, an sit similitudo obiectiua idest quod prius debeat cognosci à potentia in seipsa, deinde manuducat in cognitionem obiecti; vel si non se habet vt medium cognitum, sed solum vt ratio cognoscendi, an sit ratio formaliter repræsentans, vel tantùm virtualiter.

Durand. 2. d. 3. q. 6. Greg. d. 7. q. 3. art. 1. Maior. d. 3. quæst. 9. docent speciem obiectiuè repræsentare obiectum, qua scilicet est medium *Quod*, immediatè terminans sensationis actum, qua apprehensa sensus deinde percipiat obiectum, vt euenit in imagine; & consequenter sustinere debent speciem esse quoque similitudinem formalem obiecti. Communis opinio asserit esse solum rationem cognoscendi, & medium *Quo*, sed discrepant authores inter se, nam Complut. disp. 18. de An. q. 2. aiunt esse similitudinem formalem, citantq. D. Thomam, Caiet. Ferrar. Bannez, Nazarium, Ledesmam, nec multum discedit Ioan. de S. Tho. q. 6. de An. art. 3 Ex aduerso omnes ferè recentiores sustinent esse solum similitudinem virtualem, non formalem, nec obiectiuam.

110 Dicimus, speciem non esse similitudinem obiectiuam, & medium *Quod* respectu obiecti, nec esse similitudinem formalem in sensu, quo loquuntur Complutenses. Prima pars, quòd non sit species obiectiua, est Scoti in 2. d. 3. qu. 9. N. & quol. 14. GG. & seq. prob. quia species obiectiua non repræsentat, an obiectum sit propè, an procul, nam intuens imaginem Cæsaris, nunquam percipiet, an Cæsar sit propè, at species sensibilis repræsentat distantiam. Tum quia qui videt imaginem Cæsaris, non cognoscit per illam Cæsarem, nisi hunc aliunde cognouit, ergo si species est similitudo obiectiua oportebit, & hanc percipere, & obiectum aliunde cognoscere, vt per hanc obiectū cognoscamus. Tum quia quando videmus albedinem in pariete, non cernimus speciem albedinis, quæ est in oculo, vel aere, sed ipsam albedinem immediatè; neque obiectum sensus est species sensibilis, sed ipsa qualitas, quæ immediatè attingitur à sensu, vt color à visu, sonus ab auditu, calor à tactu, sapor à gustu, odor ab olfactu, at si species esset medium *Quod*, ipsa poni deberet obiectum sensus, quia primo, & per se attingeretur; sic quia per creaturas materiales ducimur in cognitionem substantiarum abstractarum, obiectum motiuum per se nostri intellectus pro statu isto sunt creaturæ materiales, non substantiæ abstractæ. Dicimus respectu obiecti, quia in præsenti loquimur solùm de specie, prout concurrit ad cognitionem obiecti, num scilicet requiratur, quod semper præcognoscatur, vt possit percipi obiectum, an autem ipsa species quandoque possit habere rationem obiecti, & cognosci per aliam speciem, dicemus disp. seq.

111 Secunda pars priùs declarari debet, nam non est negandum speciem dici posse formale repræsentatiuum obiecti, quomodo loquitur Doctor quol. cit. & 1. d. 35. in fine, quatenus scilicet condistinguitur à medio *Quod*, istud enim dicitur virtualiter continere cognitionem illius, quod facit cognoscere, non formaliter, quia non se habet vt ratio cognoscendi, non concurrit cum potentia per exhibitionem propriç entitatis, quæ exhibitio requiritur ad genus formalis causæ, at cum species, quam actus se habent, vt medium *Quo*, & dicuntur rationes formales cognoscendi respectu potentiæ, quia concurrunt per exhibitionem propriç entitatis; at si species, & actus ad inuicem comparentur, species potius dici debebit similitudo virtualis obiecti, quam formalis, quia species attinet ad actum primum, constituitque obiectum actu cognoscibile, vt docet Scotus 1. d. 3. q. 6. §. *Ad argum. in oppos.* & quol. cit. cognitio verò spectat ad actum secundum, constituitque obiectum actu cognitum, & reddit potentiam formaliter cognoscentem, quod autem est tale in actu primo, & habitualiter, aptius dicitur esse tale virtualiter, sicut quod est tale in actu secundo, dicitur esse tale formaliter; quapropter potest species dici similitudo formalis, & virtualis obiecti; formalis, ad differentiam medij *Quod*, & quatenus est medium *Quo*, virtualis, & differentiam actus cognitionis, qui expressius, & actualius repræsentat obiectum, vtrque illi potentiam.

112 Cęterum nullo pacto dici potest species similitudo formalis obiecti in sensu Thomistarum, quia scilicet sit eadem entitas obiecti sub modo essendi non naturali, sed repræsentatiuo: hoc enim implicare ostendimus supra q. 4. dum probauimus speciem esse omninò alterius rationis ab obiecto. Tum quia si species esset eadem obiecti quidditas in esse repræsentatiuo, ad quid deinde ponitur species expressa, seu actus secundus? sufficienter enim intelligeretur potentia constituta formaliter cognoscens obiectum, eique intentionaliter assimilata per speciem formaliter repræsentantem obiectum. Neque differentia quam Complut. assignant, aliquid facessit, dicunt enim speciem impressam, & expressam, quamuis sint eadem omninò natura obiecti, differre verò quo ad modos repræsentandi, nam impressa repræsentat per modū habitus, & permanenter, expressa per modū actus, & transeunter. Non valet, quia assimilatio potentiæ cum obiecto, per quā intentionaliter illi vnitur, non attenditur in modo essendi, quia in hoc differunt sed potius in natura, & quidditate obiecti, quam attingit potentia, ergo si species est eadē obiecti quidditas, sufficientissimè potentia, intelligitur assimilata per speciem. Tū quia perfectior est assimilatio permanens, quàm transiens, vnde visio beatifica ponitur actus semper permanens, ergo si species, & actus solum differunt, quia illa permanenter repræsentat, iste transeunter, illa erit isto perfectior, quod est falsum. Tum quia habitus, & dispositio differunt per hoc, quod est habere esse permanenter, & transeunter; & tamen non per hoc specie differunt, ergo si solum species impressa, & actus differunt penes istos modos, & in quidditate conueniunt, non distinguerentur specie, quod est falsum, quia actus est effectus speciei æquiuocus, non vniuocus.

113 Contra primam partem arguitur ex D. Aug. 11. de Trin. c. 4. vbi ait de sensibus internis. *Quod est ad corporis sensum aliquod corpus in loco, hoc est ad animi aciem similitudo corporis, in memoria, & quod est aspicientis visio ad eam speciem corporis, ex qua sensus formatur; hoc est visio cogitantis ad imaginem corporis in memoria constitutam*; quod etiam docet Arist. lib. de mem. remin. cap. 2. vbi ait in recordatione nos cernere phantasmata tanquam imagines rerum. Tum 2. species est vicaria, & vices gerens obiecti; ergo quod terminat actum cognitionis est species. Tum 3. ad sensationem requiritur obiectum præsens, sed in sensibus internis non est obiectum præsens, sed species repræsentans obiectum, ergo, &c. Posset etiam argui de auditu, qui non ad sonum, sed ad speciem soni videtur terminari, & de visu per radios reflexos, vt cum intuemur res in speculo, sed de his in proprijs locis.

114 Resp. comparationem D. Augustini solum esse quo ad motionem, quatenus sicut corpus mouet sensum externū, ita species mouet internum, non quo ad terminationem. Arist. verò assimilatur species picturis, quatenus ambo repræsentant, non tamen quo ad modum repræsentandi, quia pictura est medium, *Quod*, species medium *Quo*. Ad 2. species dicitur vicaria obiecti quo ad motionem, non quo ad terminationem. Ad 3. dicunt aliqui in cognitione abstractiua terminum esse obiectum non in se, sed vt in specie repræsentatum, estque modus iste loquendi familiaris apud Scotistas. Sed hoc est cautè intelligendum, quia vt arguit Mair. 1. d. 3. q. 10. aut obiectum relucens in specie est aliquid aliud ab ea, vel non, si primum, cum non sit obiectum extra, iam obiectum extra non cognosceretur; tum quia non posset assignari, quod nam sit istud reale in potentia existens à specie distinctum, & in ea relucens; si secundùm, ergo species verè cognosceretur obiectiuè. Idcircò respondet, quod in cognitione intuitiua obiectum terminans est res in se, at in abstractiua, qualis ponitur cognitio sensitiua interna, est ipsum obiectum, vt præscindit ab esse extra, & ab esse intra, & hoc circumscribere intendunt Scotistæ, cum asserunt obiectum vt in specie relucens terminare cognitionem abstractiuam; sicut quando totaliter etiam loquuntur de motione scilicet, quod obiectum in specie mouet phantasiam, circumscribunt speciem obiecti; vide Bargium 1. d. 3. q. 6. ad 2. princ.

Contra 2. partem arguunt Complut. ex Arist. cit. & 2. de An. 121, docente, quod sicut impresso annulo ferreo, vel aureo in cera manet forma, & effigies annuli sine materia eiusdem, ita obiectum sensibile immittit propriam speciem, quæ est ipsius natura, sine materia, ergo sicut effigies annuli est similitudo formalis, talis etiam erit species: & tex. 62. docet potentiam per receptionem speciei fieri talem, quale est ipsum obiectum, ergo si species non esset omninò eadem cum obiecto, & similitudo formalis, non fieret potentia per ipsam similis obiecto, sed potiùs dissimilis. Tum 3. species est primario instituta ad repræsentandum obiectum, cum habeat esse intentionale; ergo est formale repræsentatiuum, conseq. prob. quia quod solum virtualiter conuenit alicui, non est primum, quod ei conuenit, sed esse formaliter tale, ratione cuius continet virtualiter aliud, vt lux Solis est virtualiter calida, & quod primò ei competit, non est esse virtualiter calidam, sed esse formaliter lucem, ratione cuius virtualiter continet calorem, ergo si species esset virtualiter repræsentatiua non esset instituta primo ad repræsentandum, sed ad essendum formaliter in illo esse, ratione cuius esset virtualiter repræsentatiua. Tum 3. productio verbi, & speciei expressè est quædam generatio vitalis, non simpliciter in creatis, scilicet secundùm esse naturale, sed secundùm quid, & in esse repræsentatiuo, ergo debet esse in similitudinem naturæ ad suum principium in esse repræsentatiuo, ergo species erit omninò similis obiecto, patet hæc vltima conseq. quia species expressa est similis obiecto, & tamen ab impressa immediatè producitur, ergo species debet esse omninò eadem, & similis obiecto. Tum 4. similitudo fundatur in vnitate naturæ, & si est similitudo in vnitate specifica præcisè, & cum differentia in indiuiduo, similitudo erit in specie, & dissimilitudo in indiuiduo, si verò similitudo erit in natura tam secundùm speciem, quam in indiuiduo, sub diuerso tamen modo essendi considerata, tunc identitas, & vnitas inter extrema talis quoque erit, sed species ad obiectum dicit similitudinem huiusmodi, tam in specie, quàm in indiuiduo, & solum differunt in modo essendi, ergo eandem habebit identitatem. Tum 5. inter ea, quæ essentialiter differunt, nulla potest esse similitudo, sed potius dissimilitudo, at species dicitur omninò similis obiecto, ergo essentialiter, & quidditatiuè non differunt. Tandem Arist. 7. Met. 23. ait *Ab arte autem fiunt quorum forma in anima, formam autem dico ipsum quod quid erat esse vniuscuiusque*, ergo species, quæ est forma in anima, est ipsa quidditas obiecti.

115 Resp. ad 1. si valeret exemplum in omnibus, probaret speciem esse quoque obiectiuam similitudinem, vt est imago; quare proportio con-

consistit in hoc, quod species, & imago sunt similitudines in repræsentando, non tamen quod sint eadem omnino cum rebus repræsentatis, sicut nec imago impressa est eadem numero cum effigie annuli: in 2. de An, solum ait Arist. potentiam fieri similem obiecto per speciem in esse repræsentatiuo in actu primo, ex hoc autem non sequitur speciem esse omnino eandem in natura cum obiecto, sicut nec cognitio, quamuis repræsentet v.g. lapidem, est quidditas lapidis, aliter sicut cognitio lapidis est essentialiter vitalis, sic quidditas lapidis esset essentialiter vitalis, quod est falsum; & cum dicitur speciem esse obiectum in esse repræsentatiuo, hæc est conditio diminuens, quo ad esse reale potest dici conditio distrahens; vnde non valet inferre species lapidis est lapis in esse repræsentatiuo, ergo est lapis, sicut nec imago Cæsaris, licet sit Cæsar in repræsentando; sequitur absolutè, quod sit Cæsar. Ad 2. concedimus speciem esse primò institutam ad repræsentandum, & in hoc sensu dici posse similitudinem formalem, quia ex se est ratio cognoscendi, non ratio cognita; non tamen deduci debet ex hoc, quod sit eadem omnino quidditas obiecti. Ad 3. concedimus quoque cognitionem gigni ab obiecto vt similem, non in essentia, sed in repræsentando, & vt sic esse similem obiecto, quamuis species impressa potius se habeat vt semen, quam vt agens principale, cognitio enim magis assimilatur obiecto, quod exprimit, quam speciei, sicut filius est imago patris, non seminis. Ad 4. inter speciem, & obiectum non est similitudo in natura, & essentia, sed solum in repræsentando, vt monet Doctor in 2. d. 3. qu. 9. L. ideoque solùm infert proportionem repræsentantis ad repræsentatum, non identitatem essentiæ. Per idem ad 5. Ad 6. dicimus ibi sermonem esse de conceptu obiectiuo, quæ est res cognita, in quo consistit ratio ideæ ex dictis disp. 7. Phl. q. 7. art. 1. quo pacto concedimus eandem rem à parte rei habere esse cognitum in intellectu, & potentia cognoscente; non tamen ex hoc inferas cognitionem, & speciem impressam esse eandem rem omnino sub diuerso tamen modo essendi, imò ex hoc deducitur confirmatio pro nostra sententia, nam res, vt habet esse in potentia cognitiua, dicitur conceptus obiectiuus, qui omninò distinguitur a conceptu formali, & à specie impressa, ergo res vt sic non erit species, siue impressa, siue expressa; sed quid ab illis repræsentatum, idem enim sub eodem modo essendi intentionali non potest seipsum repræsentare.

QVÆSTIO VII.

An sensus erret circa suum sensibile.

116 OMnis cognitio, cum sit repræsentatiua, & expressiua obiecti, habet fundare relationem quandam similitudinis, & conformitatis ad obiectum, quando scilicet illud exprimit sicuti est, & hæc conformitas, & similitudo dicitur veritas cognitionis in repræsentando, vt diximus in Log. disp. 10. q. 2. quæ duplex est, perfecta, & conuenit propriè iudicio intellectus, quo determinatè de re aliquid cognoscitur, & iudicatur, quod conuenit à parte rei; & imperfecta, & hæc cuicunque cognitioni conuenire potest, etiam simplici apprehensioni, quatenus in cognitione ad obiectum interuenit quædam conformitas, & similitudo in repræsentando, vnde dicimus, nos verè apprehendere hominem esse animal rationale, verè albedinem videre, audire sonum, quæ veritas potest dici simplex, & incomplexa ad differentiam veritatis complexæ & iudicatiuæ. Ex opposito falsitas quoque est duplex, perfecta, & imperfecta, prima erit difformitas iudicij, quo determinatè affirmamus, quod non est, vel negamus, quod est; secunda est difformitas cuiuscumque cognitionis, qua res non exprimitur sicuti est in se, & de ista loquimur in præsenti, an scilicet sensus possit errare, & decipi percipiendo sensibile; aliter ac sit in se, & qua ratione contingat.

117 In hac re fuerunt duæ extremæ sententiæ antiquorum; prima fuit Academicorum, asserentium nihil certum esse in sensibus, sed omnia erroribus ita exposita, vt nulla sit eis adhibenda fides. Secunda fuit Epicureorum docentium sensus nunquam errare circa sensibile; Alij mediant, negant enim propriè, & per se reperiri errorem in sensu, quia semper in cognitione sensitiua adest conformitas ad obiectũ, quod apprehendit, etiam quando sensus videtur apprehendere rem externam, aliter ac sit, quia tunc non apprehendit illam, sed aliam loco illius; per accidens tamen dicitur falli, & occasionaliter, quatenus est causa, quòd intellectus falsò iudicet de obiecto, ita Suarez disp. 9. Met. sect. 1. n. 16. & Conimb. 2. de An. c. 6. q. 6. art. 2. Alij verò admittunt errorem per se, non solum per accidens in actibus sensitiuis licet non in omnibus.

118 In hac re primò certum est, sensum non semper in suis actibus errare, quin verum percipiat ita Doctor p. d. 3. qu. 4. art. 1. & 2. vbi hoc probat contra Academicos ex D. Aug. & rationibus, nam videmus quædam ab omnibus sensibus; quando non adest impedimentum, eodem modo cognosci, quædam non ita cognosci, ergo quando ab omnibus eodem modo percipiuntur, signum euidens verè à sensibus cognosci, non falli. Tum quia hoc est de fide, nam fides est notitia certa, & vera, & nonnisi medijs sensibus habetur, Ioan. vlt. *Quia vidisti me Thoma credidisti*, & ad Rom. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*, & iterum. *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* & Ioan. epist. 1. c. 1. *Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt, &c. annuntiamus vobis*; ergo si sensus semper errarent, non posset haberi in intellectu notitia aliqua certa, & vera, nec vlla scientifica cognitio, quia omnis nostra cognitio pro statu isto ortum habet à sensibus.

119 Secundò certum est in cognitione sensitiua interuenire quandoque aliqualem errorem, vt patet experientia, & ostendit Doctor. cit. nam baculus in aqua fractus apparet, infirmi dulcia gustant tanquam amara, conspiciens per vitrum coloratum omnia videt illius coloris, rès minus perspectæ minores videntur, & si sunt quadratæ, apparent rotundæ, & quamplura in dies experimur exempla, vt nefas sit dubitare. Verùm non idcircò debemus omnem fidem sensibus denegare, omnemque certam cognitionem, & scientificam in intellectu; quia vt plurimum sensus non errant, & quando falluntur, possunt corrigi ab intellectu, vt optimè demonstrat Doctor cit. G. puta in exemplo baculi in aqua corrigitur sensus visus ab intellectu, cum per sensum tactus oppositum sentiatur; tum per vnam propositionem certiorem quiescentem in anima scilicet, *Nullum durius frangitur ad tactum alicuius mollis sibi cedentis*, quę propositio nota est ex terminis, nec potest de illa dubitare intellectus, ex alia parte percipit baculum esse duriorem aqua, & aquam illi cedere, ex quibus infertur necessario baculum in aqua non frangi, & sensum visus errare, non autem sensum tactus.

120 Difficile tamen est assignare causam, ratione cuius sensus dicitur falli; pro quo est aduertendum. quòd tripliciter potest sensus impediri, ne rectas eliciat sensationes, primum impedimentum prouenire potest ex parte organi, si esset affectum aliqua contraria dispositione, vt si in oculo esset aliquis humor noxius tendens ad rubedinem, omnia apparerent rubra, qui icterica laborant infirmitate, album tanquam pallidum vident, infirmi etiam quandoque organum gustus habent humore bilioso, & amaro imbutum, qua ratione dulcia apprehendunt vt amara; secundùm impedimentum potest esse ex parte medij, si scilicet est vaporibus affectum, vnde ob id astra quandoque rubra cernuntur, sic cernens per vitrum coloratum, quodlibet obiectum similis coloris conspicis; item si in densitate, & opacitate differt, varias causabit sensationes, hinc baculus partim in aqua, partim in aere existens fractus, vel curuus apparet, quia aliter immittit species per aquam aliter per aerem, qui est medium magis rarum, & diaphanum; tertium impedimentum potest esse ex parte ipsius obiecti, si esset nimis distans, quo casu album apparet fuscum, & quadratum cernitur rotundum, difficultas igitur consistit in hoc, quia sensatio v.g. amaritudinis non fit sine ipsa amaritudine, vel specie ipsius, species autem non causatur nisi ab amaritudine existente, quæ non adest in præsenti; quod si dicas; fieri ab humore bilioso amaro, sequeretur sensum tunc non decipi, quia verè apprehendit rem, sicuti est a parte rei.

Fonseca 1. Met. c. 2. q. 3. sect. 8. docet sensationem illam fieri per speciem obiecti, quod apprehenditur, scilicet in infirmis sensationem amaritudinis per speciem ipsius, non per speciem dulcedinis, in iride per species illorum colorum apparentium, non per speciem lucis, ideoque fallitur sensus, quia percipit rem, aliter ac sit; Ruuius tract. de obiect. & spec. sensib. qu. 16. vult has sensationes fieri per species obiecti, vt in se existentis, scilicet per speciem lucis in iride, & per speciem dulcedinis in infirmis, & consequenter quod sensatio sit eiusdem omninò rationis, ac si obiectum in se absque errore sentiretur, puta quod eiusdem omninò rationis sit gustus sensatio, cum mel percipit dulce absque errore, & cum propter organi indispositionem vt amarum apprehendit.

121 Pro resolutione dicimus primò, sensationes istas esse alterius rationis, & diuersæ speciei; prob. quia non minùs sensus infectus percipit amaritudinem, cum mel gustat, ac quando verè gustat cibum amarum, non minus visus percipit ruborem in pagina propter rubeum vitrum, ac si verè pagina esset rubra, ergo hæ sensationes sunt eiusdem rationis, & è contra sensatio, qua mel percipitur vt dulce, & qua sentitur vt amarum, erunt alterius rationis. Tum quia sensatio amaritudinis mellis in sensu infecto, & sensatio dulcedinis eiusdem causant species alterius rationis in sensibus internis, & etiam in intellectu repræsentantes amaritudinem, & dulcedinem, vereque sensus, & intellectus inter illa discernit, ergo sensationes illæ sunt etiam specie distinctæ, & alterius rationis, antec. patet, conseq. prob. eodem Ruuij principio, quia species naturaliter non causatur, nisi ab obiecto existente in rerum natura, sed si sensationes illæ non essent alterius rationis, nulla esses sensatio amaritudinis potens causa speciem illius in sensu interno, & intellectu. Si dicas posse speciem illam causare propter indispositionem organi, ergo etiam dici poterit speciem dulcedinis mellis posse producere sensationem amaritudinis propter organi indispositionem, eadem enim vtrobique militat ratio.

122 Dicimus 2. sensationes illas causari ob diuersum concursum variarum specierum; explicatur prob. simul, nam cum v.g. adest impedimentum ex parte organi, qualitas illa propter maiorem vicinitatem, & actiuitatem inficit obiectum, vel speciem obiecti, & quia vehementius mouet sensum, omnia percipiuntur ejusdem qualitatis; sic humor ille biliosus inficit cibos, & amaros facit apparere, vt ait Arist. 2. de An. 104. *Vt cum quis prægustauerit fortem saporem, gustet alterum, & vt ægrotantibus amara omnia videntur, propterea quod per linguam plenam huiusmodi humiditate sentiunt*; sic quoque nauigans cernit littus moueri, quia sensus mobiliter, & successiue nouas, & nouas species eiusdem obiecti recipit; visus ictericus omnia prospicit palli-

pallida, vel rubeo humore affectus omnia conspicit rubra, quia species rerum inficiuntur ab illa qualitate, quæ in parte viciniores oculorum propriam immittit speciem, quæ propter propinquitatem fortius mouet visum,& omnia eiusdem coloris facit apparere; hæc quoque est ratio, cur per medium coloratum cernimus omnia eiusdem coloris; similiter, quando est variatio dispositionum medij in crassitie,& diaphaneitate,quia species franguntur, & non perueniunt recta linea ad visum, & consequenter faciunt apparere obiectum in alio loco, puta in eo, vnde radius recta linea incipit mouere potentiam, qui locus propior est illo,in quo residet pars baculi existens in aqua, species verò alterius partis in aere existentis, quia transeunt per medium vniforme, non franguntur, sed recta linea à baculo ad occulum mittuntur, vnde repræsentant baculum in eodem loco, in quo est,& propter hanc diuersitatem repræsentationis baculus apparet fractus, vel curuus. Tandem quando impedimentum est ex parte obiecti, causa erroris est ipsa species obiecti, si enim est nimis distans, quia omne agens agit vniformiter difformiter species in maiori distantia est imperfectior,& per consequens imperfectius repræsentat obiectum,hinc album apparet fuscum, magnum conspicitur paruum, quadratum cernitur rotundum. Et quoniam ex commixtione lucis, & opacitatis resultant colores apparentes,idcircò dantur species illos repræsentantes,vt in iride,& collo columbæ,quapropter causa erroris sensus semper est species aliqua sensibilis, vel à proprio obiecto simul cum alijs admixta,& causata,vel aliqualiter à medij dispositione, vel conditione obiecti alterata.

123 Contra prædicta insurgit Rouius, quia vel cibus inficitur ab humore bilioso recipiendo veram amaritudinem vel per applicationem alicuius humoris, scilicet saliuæ, vel alterius similis; non primum, quia sapor solum fit ex alteratione primarum qualitatum, & non est alterius similis productiuus, non videtur autem tam breui tempore posse fieri alterationem in primis qualitatibus, vt varietur dulcedo in amaritudinem;si secundum,ergo quia ista applicatio fit secundum extimas partes, non secundum internas, solum partes extremæ percipientur amaræ non internæ, quæ tamen immittunt speciem dulcedinis,& consequenter quia istæ sunt in maiori copia,superabunt amaritudinem extremorum, vnde semper cibus dulcis sentietur, quod est contra experientiam. Tum quia sensus non diceretur errare, quia perciperet obiectum, vt est repræsentatum à parte rei per speciem. Tum 3. nequit obiectum cognosci à sensibus externis, nisi sit existens, & immittat speciem sui, sed in melle nulla est amaritudo, ergo nequit sensus habere speciem amaritudinis à melle, nec illam in melle percipere. Quod fortiùs vrget in coloribus apparentibus, quia colores in iride & in collo columbæ à parte rei non existunt, ergo non possunt producere species repræsentantes ipsos. Si dicas species istas produci à luce, & opacitate; præterquam quod est falsum, quia species à proprio obiecto habet produci, non ab alio specie distincto, vt species albedinis ab ipsa albedine non à nigredine, lux autem, & color specie differunt; adhuc vrgetur, quia in cognitione intuitiua saltim obiectum in propria existentia debet terminare illam cognitionem, non autem vt relucet in specie,sed colores illi verè non existunt, sed sunt apparentes, ergo nequeunt terminare visionem coloris rubei, aut viridis,sed hæc visio erit eiusdem rationis cum illa,qua lumen,vel lux conspicitur sine deceptione.

124 Resp.cibum vtroque modo infici, nam per admixtionem saliuæ alteratur cibus,vt omnes concedunt,& ideo potest etiam amaritudinem recipere,licet non tam subito,sed præcipuè quia partes humectantur, & quamuis sint externæ, adhuc producet speciem amaroris, nec internæ sufficient ad vincendum totaliter amaritudinem,nam impediuntur,ab eaternis, sicut si corpus totaliter nigrum albo quodam corpore tenuè liniretur, itavt nigredo transpareat aliquantulum,certè plures sunt partes nigredinis, quam albedinis, & tamen istæ sufficienter impediunt illas,ne perfectè videantur; præterquamquod quia gustus [illegible] per contactum, qui exercetur per partes extimas,si hæ sunt impeditæ, parum iuuant internæ, ad sensationem. Ad 2. consideretur sensatio in ordine ad obiectum,prout est à specie repræsentatum,concedimus nunquam propriè falli, & in hoc sensu vera est sententia Suarez,& Conimb.quo sensu etiam locuti sumus in Logic.disp.3. q.4. art.2.& disp 4.de Cœlo n.88.attamen deceptio, vel veritas potius attendi debet in ordine ad obiectum in se existens, & à parte rei, aliter careesset falsitas in intellectu, quia semper ferè percipit obiectum,vt à specie repræsentatur; tum quia ex eo,quod res est, vel non est, oratio dicitur vera,vel falsa,non ex eo, quod res repræsentatur à specie, & quia sensus non apprehendit obiectum, sicuti est, ideo dicitur decipi,vt docet Arist.2.de An.63.& 161. Dices,verè mel ab humore biliosoaffectum est amarum,ergo apprehendit illud, sicuti est. Resp.in hoc casu fallitur,quatenus iudicat deinde amaritudinem illam esse intrinsecam melli; attamen cum videntur obiecta rubra, vel pallida propter ruborem, aut pallorem medij, verè sensus non apprehendit illa,vt sunt in se, ideoque fundat difformitatem ad illa, & falsitatem.

Quod additur de coloribus apparentibus, soluemus disp. seq. petit enim longiorem discussionem de luminis, & coloris natura.

Secundò arguitur ex Arist.2.de An.63.docente sensum circa sensibile proprium non decipi, benè tamen circa sensibile commune, ergo circa proprium obiectum non erat sensus.

125 Pro solutione huius difficultatis multum laborant expositores, vt ostendant,quo modo contingat error circa commune sensibile, & non circa proprium; eo vel maximè,quod æquè sensus videtur errare circa vtrumque. Si enim dicatur,sensum posse errare circa obiectum proprium materiale, seu vt est à parte rei, non autem formale, & vt à specie repræsentatur; aut non posse errare circa proprium,dummodo non adsint impedimenta assignata, vel aliquod ex illis; hoc idem de sensibili communi poterit dici, nam necessario apprehenditur à sensu, prout à specie repræsentatur,& si adsint omnia requisita,non contingit error circa illud. Si dicatur non committi errorem circa proprium in genere, vt visus non errat circa colorem in communi percipiendo,quod non est color, ac si esset color, nec auditus circa sonum, vt cognoscat non sonum pro sono; falli tamen circa proprium in specie,accipiendo vnam speciem pro alia: hoc idem de sensibili communi dici potest; nunquam enim contingit percipere non sensibile commune pro sensibili; licet possit decipi in particulari, accipiendo scilicet motum pro quiete,vt cum apprehendimus astra vt quiescentia, cum tamen moueantur,& è contra quietem pro motu, vt accidit nauigantibus, quibus littus apparet moueri; item potest vna figura accipi pro alia.

126 Pro resolutione aduertendum quod duobus in locis hoc asseruit Arist. videlicet in 2. de An.63.& in text.161.& vtrobique se clarissimè explicat,in quo sensu loquatur;adest tamen hoc discrimen,quod in text.63.ait sensum non decipi circa proprium sensibile, non tamen subiungit posse decipi circa sensibile commune,sed hoc est ab expositoribus additum; in text. 161. ait quidem circa commune sensum errare,sed adhuc idem concedit circa proprium,& solum affert differentiam, quod circa proprium parum contingit falli, circa commune sæpius,hæc sunt verba textus, *Sensus quidem propriorum est verus, aut quàm paucissimum habens falsum, quod enim album sit, non est falsus, si autem album hoc, aut aliud quiddam, falsus est; Circa communia maximè iam est decipi secundum sensum.* Quapropter in primo loco Arist. docuit sensum circa proprium non decipi, loquendo de proprio in genere, qualis est color respectu visus, sonus respectu auditus, sapor respectu gustus, &c.vt ipsemet se exponit, ait enim, *Dico autem proprii quidem, quod non contingit alio sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi, vt visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis, sed vnusquisque iudicat de his, & non decipitur, quod color sit, neque quod sonus, sed quid sit coloratum, aut vbi, aut quid sonans, aut vbi,* deinde definiens commune sensibile ait, *Communia autem motus, quies, numerus, figura, magnitudo, huiusmodi enim nullius sunt propria, sed communia omnibus,* vbi vt patet,non addidit, quod circa illa contingit decipi, eo quia nequit error accidere circa sensibile commune in genere, sed solum in specie,vt diximus, illa enim quinque se habent vt species sub sensibili communi, sicut albedo, & nigredo sub colore, nam omnia illa quinq. spectant ad eundem sensum, sicut omnes species coloris ad visum. In secundo loco docuit pluries decipi circa sensibile commune, quam circa proprium, quia etiam cum obiectum est distans, quandoq. non contingit errare circa proprium, sed solum circa commune, vt patet in astris, quæ licet maximè distantia, apparent tamen lucida, vnde visus non errat circa lucem, quæ est sensibile proprium, & tamen quiescentia,parua, & plana cernuntur,cum sint in continuo motu, rotunda,& ingentis molis; quod est errare circa sensibile commune; sic nauigans non errat circa colorem littoris, sed circa quietem. Ratio huius assignari solet, quia sensibile proprium mouet per propriam speciem, at sensibile commune per speciem sensibilis proprij, ideoque species fortius mouet pro sensibili proprio, quam pro communi,& consequenter faciliùs decipitur sensus circa commune, quàm circa proprium.

127 Ex his colligas, sensum, vt percipere possit obiectum suum particulare, debere carere natura, vel gradu sui obiecti; quod magis declarabitur disp.seq.dum agemus de sensu tactus.

Solet adhuc quæri de obiecto sensibili in communi, quomodo se gerat in ordine ad sensum, scilicet num necessariò debeat esse præsens in se, an verò sufficiat, quòd in specie reluceat; an debeat existere modo diuisibili, itavt si indiuisibiliter existeret, vt Corpus Christi in Eucharistia, possit videri, saltim supernaturaliter; item num si supra sensum poneretur, faceret sensationem, an verò necessariò requirat medium interiacens; rursus num vehemens sensibile lædat sensum, & similia; sed hæc omnia nec ad obiectum sensibile in communi, nec ad sensum vt sic attinent, sed potiùs ad sensibile externum, & ad sensus externos in particulari, ideoque solutiones harum difficultatum in seq. disp. adducemus q.7.

DISPVTATIO QVINTA,

De potentijs sensitiuis in particulari.

Post traditam intelligentiam de potentia sensitiua in communi, ad speciales potentias nunc descendimus; & quia vt innuimus præced. disp. quæst. 2. prima sui diuisione hæc potentia diuiditur in sensitiuam, appetitiuam, & loco motiuam, sensitiua verò in internam, & externam, primò de externis agemus, quia priores sunt in operando, præexiguntur enim internis sensibus, deinde de internis, postea de appetitiua potentia, ac eius passionibus, eo quia appetitus cognitionem præsupponit obiecti proprij, & consequenter posterior est in operando ipsa cognitiua potentia, & tandem de potentia loco motiua, quæ est appetitiuæ subordinata, & vltima in operando, vt videbimus.

QVÆSTIO PRIMA.

Numerus, & perfectio externorum sensuum assignatur.

1 Diuiduntur sensus exteriores ab internis, eoquia sensus exteriores intra cranium, & in cerebro exercent proprias functiones, nec habent organa, siue instrumenta extrinsecus posita, sicut exteriores, quorum organa omnia sunt extra cerebrum, sed à cerebro dependentia, vt videbimus.

Quinque autem esse sensus corporis externos omnium tum Philosophorum, tum Theologorum concordat authoritas (vno excepto Scaligero, qui titillationem veneream pro sexto sensu distincto ab alijs addidit exerc. 256. sect. 3. & 297. sect. 4.) scilicet visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum: huius numeri rationem assignauit Arist. in 2. de An. à tex. 128. vt vidimus in expositione textus. Aliam sufficientiam attulit Doctor in lib. de An. q. 6. & primò supponit, quod omnis cognitiua potentia elicit propriam operationem per quandam assimilationem proprio obiecto, quod non potest præstare, nisi immutetur ab illo per receptionem speciei, & à diuersis obiectis diuersæ species imprimuntur per diuersas immutationes in organis factas; duplex est autem immutatio in genere, alia naturalis, qua forma recipitur in passo secundum esse reale simile formæ in agente existenti; alia intentionalis, seu animalis, qua forma recipitur non secundum esse reale, nec secundum conditiones, quas habet à parte rei, sed intentionale, quia scilicet species formæ recipitur in organo, qua potentia potens est sensationem elicere. Hoc supposito probat Doctor numerum quinarium sensuum externorum ex diuersitate immutationis organi ab obiecto; quia aliquando sensus immutantur intentionaliter tantum, aliquando verò etiam naturaliter; si primum, sic est visus, qui solum speciem recipit ab obiecto nec aliqua naturalis mutatio interuenit in visione; si secundum vel hæc immutatio naturalis est ex parte obiecti, vel ex parte organi; si primum, aut fit mediante motu locali, & si est auditus, qui fit à sono multiplicante se per aerem vsque ad auditum per motum localem; aut fit per motum alterationis, & est olfactus, odor enim euaporat ab obiecto mediante calefactione, vnde in hyeme vix odoratur corpus odorabile; si verò immutatio est ex parte organi, vel fit per eandem qualitatem sensibilem, & sic est tactus, qui v.g. ab eodem calore, & naturaliter, & intentionaliter immutatur, vel fit aliam, & sic est gustus, qui naturaliter immutatur à qualitate tangibili, intentionaliter verò à sapore; secundum autem motum quantitatis non fit peculiaris mutatio, quia quantitas est sensibile commune ideoque non requirit proprium sensum. Cum igitur omne obiectum sensibile quinque modis sit immutatiuum organi sensitiui, sequitur quinque erunt exteriores sensus.

2 Verum hæc ratio, sicut & illæ, quas adducit Arist. in text. non demonstratiuæ, itaut ostendant non posse simpliciter dari alios sensus externos, vt optimè aduertunt Doctores, quia nulla apparet repugnantia, quod alij sensus dari possint de potentia Dei absoluta alterius rationis ab istis, & immutabiles ab alijs qualitatibus sensibilibus, alijsq. modis ab istis diuersis, quia & potentia Dei est infinita, & species rerum possibiles sunt sincathegorematicè infinitæ tàm in numero, quam in perfectione; solum ergo sunt probabiles rationes. Et certè euidentius nequit ostendi hic numerus, quam ab experientia, quia scilicet quinque sensus reperiuntur saltim in perfectis animalibus, & sunt specie inter se distincti, cum habeant diuersa omninò adæquata obiecta, diuersosque eliciant actus, à quibus habent specificari potentiæ; nec alios sensus ab istis experimur, ergo de facto solum quinque externi sensus dantur, nec plures, nec pauciores. Tum quia omne sensibile, vel est visibile, vel audibile, vel odorabile, vel gustabile, vel tangibile.

3 Contra arguitur primo, quod sint pauciores; Tum quia inferius non distinguitur à superiori, nec ponit numerum cum eo, sensus gustus est inferior ad sensum tactus, imò est quidam tactus ex 2. de An. tex. 101. & 2. de part. anim. c. 3. ergo, &c. Tum 2. vnus est intellectus erga omne intelligibile, vnus sensus communis erga omne sensibile vnica potentia motiua in omnibus membris, ergo vnus sensus externus. Tum 3. vnica est sensitiua virtus in cerebro residens, quæ postea in organis diuersos efficit actus, ergo vnica potentia sensitiua externa prob. conseq. quia cerebrum est principale instrumentum sensationum externarum, nam & si oculus integer, & sanus existat, si neruus opticus est læsus, impeditur visio, quia nequeunt species visibiles ad cerebrum permeare, signum euidens, omnes sensationes fieri in cerebro.

Resp. ad primum gustum, vt suo loco dicemus, esse quodam modo tactum, non formaliter, sed materialiter, quatenus sapor, quod est obiectum formale gustus, est quædam qualitas secunda à primis qualitatibus proueniens, quæ sunt obiectum formale tactus. Ad 2. neg. paritas, quia quæ sunt dispersa in inferioribus sunt in superioribus vnita, & maximè quia sensus externi requirunt organa specie diuersa, vt possint diuersas species obiectorum recipere, determinatasque exigunt dispositiones, vt notat Doctor 2. d. 3. q. 8. ad 3. non sic intellectus, & sensus communis; potentia verò motiua est eadem in omnibus membris, vnumque operandi modum habet. Ad 3. neg. assumptum; quia vt ex dicendis patebit, diuersa sunt organa, & sensoria externa à cerebro distincta, si cerebrum esset immediatum instrumentum sensus, in ipso solum fierent sensationes externæ, aut saltim, quo magis membra distarent à cerebro, eo imperfectiores elicerent sensationes; quod est falsum, quia tactus maximè viget in extremis digitorum; quare ad argum. dicimus in casu visionem impediri, quia ad sensationem exiguntur spiritus animales, qui à cerebro per neruos deriuant; & hæc effluxio impediretur propter læsionem nerui optici. Neque dicas saltim ante læsionem erant in neruis alij spiritus, ergo poterat per illos exerceri sensatio. Non valet, quia spiritus facilè effluunt, & exhalant, ideoque exigitur perennis quidam fluxus, & refluxus spirituum è cerebro.

4 Secundò arg. quod sint plura, quantitas, figura, &c. sunt per se sensibilia, ergo debent habere proprios, & peculiares sensus, patet conseq. quia magis differt magnitudo à colore, quàm sonus ab eodem, sonus enim & color sunt eiusdem prædicamenti, at color, & magnitudo differunt prædicamento, ergo si sonus, & color petunt diuersos sensus, multò magis magnitudo, & color. Tum 2. vnus sensus est tantum vnius contrarietatis, sensus tactus est plurium contrarietatum, ex 2. de Anim. 106. quia quatuor sunt primæ contrarietates, ergo tactus non est vnus, sed multiplex. Tum 3. dari debet quædam potentia sensitiua externa quæ animaduertat obiecta singulorum sensuum, nam sæpè ex inaduertentia non elicimus sensationes, quamuis sensus sint informati speciebus, & hæc aduertentia est distincta ab actibus horum quinque sensuum, quia præcedit, ergo sexta potentia externa. Tum 4. fames, sitis, dolor, voluptas, & similia sentiuntur, sed id non fit per aliquem sensum ex enumeratis. Tum 5. delectatio, seu titillatio venerea licet sequatur ad sensum tactus, est tamen diuersa, habet organa propria, & in parte corporis determinata fit, ergo sicut gustus est sensus distinctus, licet præsupponat tactum, eo quia non est in toto corpore, sed in parte certa, & habet delectationem distinctam, idem de titillatione dicendum; hinc ait Scaliger gustum esse institutum à natura ad conseruationem indiuidui, titillationem ad conseruationem speciei.

5 Resp. ad 1. ex Scot. cit. magnitudinem & colorem licet in esse rei magis differant, quam color, & sonus, attamen in esse sensibili, & obiectiuo magis conuenire, quia quantitas est sensibile commune, sonus est sensibile proprium. Ad 2. ait idem primas qualitates in esse sensibili conuenire in quodam genere innominato, quod posset vocari tangibilis qualitas, sicut omnes colores conueniunt in hoc genere visibilis qualitatis in esse sensibili, de quo suo loco. Ad 3. dicimus aduertentiam potentiæ non esse quid distinctum ab actione potentiæ, sed esse ipsammet tendentiam potentiæ in obiectum per elicitionem actus sensationis, quæ aliquando impeditur, quia potentia est circa aliud obiectum vehementer applicata. Ad 4. illa omnia, si sumuntur pro actu sensitiui appetitus, nō sentiuntur per se sensu externo, at si sumuntur materialiter, sic percipiuntur saltim sensu tactus, nam sic fames dicit compressionem stomachi prouenientem ex eo, quod venæ vacuæ alimentum è stomaco attrahere conantur; dolor supponit læsionem corporis, quæ vel est separatio partium perfectiorum, aut contractio, aut dilatatio, quæ fit, aut frigore, vel calore, compressione, vel disiunctione partium, tritura sup-

ponit contractionem cordis; voluptas eiusdem dilatationem, & ratione horum actuum dicuntur à sensibus externis percipi. Ad 5. neg. paritas, quia in sensu gustus adest noua delectatio proueniens ex sensatione aliarum qualitatum à tangibilibus scilicet à sapore, idcircò est sensus distinctus à tactu, at delectatio venerea non prouenit, nisi ex sensatione qualitatum tangibilium, & licet sit in determinata parte corporis, hoc prouenit, quia ibi maximè viget sensus tactus propter multitudinem venularum, & neruorum, ac propter optimam temperiem materiæ transeuntis leniter abblandientis, maximè aptæ ad sensationem tactus præcipuè propter calorem, cuius est dilatare cor, accedit etiam vis imaginatiua, quæ magnam habet partem in operationibus animalium, vide quæst. 10.

6 Quo ad nobilitatem, & perfectionem horum sensuum, sunt, qui auditum præferunt. alij tactum, communiter visus præ cęteris commendatur; Auditus quidem est vtilis interdiu, & noctu, vigilantibus, & dormientibus, nam dormientes sono perterriti possunt se tueri, facit quoque hominem animal sociabile, est enim in narratione, & auditione societas; & maximè ad acquirendas scientias inseruit, quisq; enim nostrum doctore indiget, vt pleniorem habeat cognitionem rerum omnium, imò sine auditu non posset homo Deum ipsum cognoscere, eiusq; diuinam Legem apprehendere, similis bestijs omnino euadit, vnde Aris. de sensu, & sensib. c. 1. in fine ait, *Quare à natiuitate priuatorum vtroque sensu* (scilicet visu, & auditu) *prudentiores sunt cæci mutis, & surdis*. Tactus est nobilis propter suam communitatem, omni enim animali conuenit, nam nullum animal sine eo existere potest ex 3 de An. 62. bonum autem quo communius, eo præstantius. Nec gustus caret propria vtilitate, maximè enim inseruit ad conseruationem corporis. Olfactus inter omnes sensus minimam habet necessitatem, & minimam vtilitatem confert, quia odores non sunt necessarij ad vitam tuendam, imò quia multò plures sunt fœtidi odores, quàm optimi, sequitur ex olfactu hominem maiorem percipere tristitiam, quam oblectationem. Vtilitas, necessitas visus, & perfectio ex multis capitibus oritur, nam est obiecti nobilioris, & vniuersalioris, sicut est lux, & color, lux enim conuenit etiam cælestibus corporibus, estq; inter omnia alia sensibilia qualitate simplicior, purior, & immaterialior. Actus insuper videndi est certior quolibet alio actu sensibili cæteris paribus, vnde obiecta visus fortius mouent phantasiam, & intellectum, vt patet in somniantibus, qui magis somniant de rebus visis, quam de alijs perceptis ab alijs sensibus; tum quia potest duo contraria simul distinctè cognoscere, quod alijs sensibus non competit, vel saltim non ita perfectè, quia vel sensatio vnius impedit alterius sensationem, vel si ambo contraria percipiuntur, hoc fit indistinctè, & confusè. Possemus etiam per visum cognoscere magnitudinem cuiuscunque molis, quod nequit fieri alijs sensibus, & tandem organum visus est nobilioris complexionis cęteris sensorijs.

7 Pro resolutione tamen distinguendum est de perfectione, vt fecimus disp. 4. de Cœlo n. 5. dum comparauimus elementa inter se quo ad perfectionem, videlicet, quod si attendamus nobilitatem penes maiorem, vel minorem vtilitatem, sic sensus, gustus, & tactus sunt cęteris præferendi, quia gustus, & tactus sunt simpliciter necessarij ad conseruationem animalis, quod potest sine alijs sensibus viuere, non tamen sine istis; vnde vocari solêt sensus necessitatis, cæteri verò dicuntur sensus commoditatis, & vltimum locum tenet olfactus, vt diximus; at si nobilitas consideretur in gradu essendi, quæ est vera acceptio, sic visus est alijs præferendus, sequitur auditus, deinde olfactus, postea gustus, & vltimò tactus; ita communis cum Arist. in lib. de sensu, & sensil. c. 1. probat hoc Doctor in lib. de An. q. 6. cit. eo quia perfectiùs immutatur visus, quam alij sensus, scilicet cum minori mutatione, nam solum intentionaliter mutatur ab obiecto; auditus licet immutetur intentionaliter cum mutatione naturali, hæc tamen se tenet ex parte obiecti, & solum fit per motum localem, qui est primus motuum; post hunc sequitur olfactus, qui admittit in obiecto maiorem mutationem naturalem, qualis est alteratio; gustus minorem mutationem naturalem in se admittit, quam tactus, ille enim immutatur à qualitate distincta à proprio obiecto, iste verò à proprio obiecto; ex perfectiori autem operandi modo arguitur perfectio maior, vel minor potentiæ; accedunt rationes adductæ pro visu; hinc naturaliter magis diligimus visum, quam quemlibet alium sensum, ex quo deducit Aristot. in proœm. met. maiorem illius perfectionem.

8 Dices, sensus auditus facit magis scire, quàm visus, cæci enim à natiuitate aliqua apprehendunt, imò & prudentissimi euadunt quandoque, quod nunquam experimur in surdis à natiuitate, vt docet Aris. lib. de sensu, & sensil. c. 1. Tum 2. visu non ita certificatur intellectus noster, nam baculus in aqua repræsentatur à visu fractus intellectui, à tactu verò integer ostenditur; & Leo Papa in serm. Paschæ, prætulit tactum Thomæ visui eiusdem quo ad certitudinem cognitionis fidei. Tum 3. tactus est plurium contrarietatum, visus est tantum vnius contrarietatis. Tum 4. primæ qualitates sunt nobiliores secundis, & tamen sunt obiecta tactus, secundæ verò sunt obiecta aliorum sensuum, ergo si tactus habet nobilius obiectum, erit perfectior. Tum 5. magis odio habemus oppositum tactus, quam oppositum visus, quia oppositum tactus destruit animal, ergo magis diligimus tactum, quam visum, ergo tactus est perfectior.

9 Resp. ad 1. dupliciter possumus scire, vel per disciplinam, vel per inuentionem, secundo modo magis iuuat visus, quam auditus, primo modo magis confert auditus, non tamen per se, sed per accidens, scilicet non ratione proprij obiecti sensibilis vt sic, sed per accidens ratione alicuius conuenientis obiecto auditus; obiectum enim auditus est sonus vt sic, cui accidit, quod significet internos animi conceptus, hæc namque significatio conuenit sono ex voluntate primo instituentis; ratione huius significationis iuuat auditus ad acquirendas scientias, non quatenus sonus est; quare solum infert perfectionem vtilitatis, non absolutam. Ad 2. assumptum est verum, si visus impediretur in visione, vt in exemplo baculi adducto, at cæteris paribus semper visus magis certificat intellectum; D. Leo intelligitur de obiecto priùs per visum cognito, nam accedente deinde tactu, magis certificatur intellectus. Ad 3. patet ex dictis n. 5. Ad 4. non concludit de visu, qui ad lucem se extendit independentem à primis qualitatibus; nec etiam vniuersaliter concludit de alijs, quicquid sit in esse rei, tamen in esse obiectiuo, & sensibili habent secundæ qualitates perfectiorem immutandi modum, quam primæ, vt diximus. Ad 5. concludit solum maiorem perfectionem necessitatis, non absolutam; quod concedimus.

QVÆSTIO II.

De sensu visus.

A Visu incipimus, vt à principaliori, de quo videbimus primò, quid nam sit illud, quod ex parte corporis concurrat ad constituendam visiuam potentiam totalem, & completam, quod organum, seu sensorium appellari solet, deinde obiectum ipsius explicabimus, & tandem modum, quo fit visio, ex quibus innotescet potentia visiua partialis ex parte animæ; loquemur autem præcipuè de sensorijs, & organis humani corporis, vt potè nobilioribus.

ARTICVLVS I.

De organo, & subiecto visus quibusque conueniat.

10 ORganum, seu Instrumentum, quo potentia visiua animastica vtitur ad visionem eliciendam, est oculus, cuius figuram, situm, fabricam, & temperamentum breuiter explicabimus, deinde in qua determinata parte resideat visiua potentia, & tandem quibus conueniat animalibus.

Oculi figura maximè accedit ad sphæricam, hæc enim figura in se est perfectissima, & oculo conuenientissima, nam si facilè moueri potest in omnem partem; tum quia, vt inquiunt Perspectiui, nisi oculus esset rotundus, non posset percipere, nisi obiectum sibi æquale, & quidem directè oppositum, nam visio, aiunt, fit per lineas rectas ab obiecto perpendiculariter cadentes in oculum, quarum concursus fit in centro oculi, vnde si oculus esset planus, non posset ab obiecto maiori duci ad oculum plures lineæ perpendiculariter cadentes in oculum quia cum lineæ perpendiculariter cadentes in planum sint parallelæ, non possunt à se magis esse separatæ, quam in oculo, & numquam occurrerent in centro oculi.

11 Situs oculorum est conuenientissimus, scilicet in suprema corporis parte, tanquam in specula, vt inde animal mala toti corpori imminentia prospicere, & præcauere possit, & pariter bona etiam deprehendere, & lætari, qua de re vide plura apud Conimbr. 2. de An. c. 7. q. 6. & in probl. de sensibus sect. 1. non tamen collocantur oculi in vertice, sed paulo demissius, idque ea parte, ad quam fit motus (licèt quædam animalia vt cancri in vertice retineant, attamen habent tunicam validam, qua faciliùs ab offensis sese tuentur) tum quia si essent in vertice, forent inutiles, & nonnisi Cœlum contemplari possent; parùm tuti essent ab iniurijs pluuiarum, puluerum, & similium; at verò eo loco rectè muniuntur, latent intra cauitatem osseam, & fronte, naso, ac genis prominentibus, quasi vallis, ac propugnaculis cinguntur; præterea supernè proteguntur à supercilijs, quæ sudorem è fronte defluentem imbibunt, ne sua acrimonia oculum lædat, denique palpebris tanquam veste teguntur, quarum extremitates quibusdam pilis instructæ tanquam flabellis continuò ab oculis puluisculos arcent. In duplici verò loco sunt collocati oculi, geminosque tribuit natura, quia ea est vtilitas visus, atque necessitas, vt eo ægrè carere animus possit, atque ideo geminos concessit natura, vt si vnus deficiat oculus, supersit alter; & vt facilè possint omnia intueri.

12 Ad fabricam, & structuram oculi concurrunt tres humores, quinque tunicæ, sex, vel septem musculi, & duo nerui, quæ omnia sic sunt disposita: Primò in centro oculi est humor crystallinus, sic dictus, quod pelluciditate sua crystallum referat, non tamen duritie. Secundò, est exigua tunica vndique complectens illum humorem crystallinum, seu glacialem, quæ ob subtilitatem *Aranea*, ob nitorem *Specularis* nuncupatur, & ex ipsa, & crystallino humore pupilla oculi conflatur. Tertiò, globulum istum sequitur humor quidã crassior, nõ omninò fluidus, *Vitreus* appellatus, quia vitro liquefacto similis, in quo pupilla innatat, sic tamẽ, vt aliqua sui parte emineat extra humorẽ vitreũ, sicut si ligneus globulus in aqua immersus existeret. Quartò, sequitur tunica *Reticularis* dicta, quod in illa sint multæ venulæ sese

intersecantes ad nutritionem oculorum concessæ, quæ tunica ambit totum humorem vitreum, non tamen ea parte, quia crystallinus humor supra vitreum extat. Quintò, est tunica alia, quæ à figura dicitur *Vuea*, quia est vuæ folliculo similis, à quo pendulo detracto, foramen relinquitur, sic tunica illa foramen habet, nam reticularem totā ambit, & partem illam pupillæ illo foramine relinquit discoopertam; a colore dicitur nigrum oculi, quia non est eiusdem coloris cum reliquis, sed ad nigrum tendens, vt sua opacitate species in pupilla receptæ reflectantur, vt contingit in speculo; non est tamen in omnibus eiusdem coloris, sed varij, maximè in hominibus, vnde varietas oritur oculorum in colore, vt aliqui sint cæsij, seu glauci, quales sunt oculi felium, leonum, noctuarum (est enim quidam color subuiridia albo mixtus) aliqui sunt nigri, alij flaudi, &c. Sextò sequitur tertius humor *Albugineus* dictus similis albo oui, qui etiam pupillam non obtegit, nec partem aliquam vueæ tunicæ; ab alijs *Aqueus* vocatur, vt sua humiditate pupillam humectatam conseruet. Septimò, est quarta tunica, quæ dicitur *Cornea*, quia dura, & pellucida est ad modum corneæ laminæ subtilissimæ, totum oculum, etiam pupillam ipsam muniens duritia sua, non tamen impedit, quia transparens. Octauò, est alia exigua pellicula totum oculum vltimò ambiens quę *Pericranium* vocatur, quia oritur, a tunica ambiente caluariam, dicitur etiam *Adhærens, Annata* nam totum oculum firmat.

13 Ad hanc oculorum compositionem quasi extrinsecè spectant sex musculi (ab alijs septem numerantur) & duo nerui, musculi sunt veluti ligamina quædam, quibus oculi mouentur ad quamlibet partem sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, & in circumferentiam, vide Veslingium in Syntagmate Anathomico c. 15. Duo nerui oculis inseruientes *Visory* dicuntur, vel *Optici*, qui a cerebro dimanant & ad oculos tenduntita tamen vt qui à dextera oritur, tendeat ad sinistram, & qui à sinistra, incedat ad dexteram, & in vnum coeant, itaut ex amborum concauitatibus fiat vna concauitas; deinde rursùs diuiduntur, & ad geminos oculos terminantur, suntque duabus tunicis obtecti, interna tenui à qua vuea tunica prouenit, externa dura, a qua cornea ducit originem; ab his neruis spiritus animales à cerebro in oculos diffluunt, & ab oculis ad cerebrum species deferuntur.

14 Temperamentum oculi a Galeno & alijs ponitur igneum; rectiùs ab Arist. lib. de sensu, & sensil. cap. 2. ponitur aqueum scilicet humidum, & frigidum, & patet ex varijs humoribus, quibus componitur & in expurgatione multum exit humiditatis; tum quia in fœtu oculi vltimo loco perficiuntur, quia humor, & frigus quibus abundant oculi, difficilius concoquuntur, vt ad certum temperamentum redigantur; tum quia si calidi essent, metuendum foret, ne nimium exarescerent, atque ita suo officio fungi non possent, oculus enim nimium siccus non bene videt; tum quia si essent igneæ substantiæ, essent quoq. lucidi lucidi rate ignea, vnde in tenebris lucerent, & illuminarent aerem. Et quamuis oculi felium, aliorumque animalium noctu luceant; hoc non arguit totius oculi temperamentum igneum esse, sed tantum, vt dicemus, habere lumen quoddam insitum; tum quia non est vniuersale in omnibus. Nec obstat, quod oculi velocissime moueantur, quasi quod sint igneæ naturæ, sicut ea animalia, in quibus abundat calor, agilius mouentur, quàm ea, in quibus abundat flegma; tum quia quæ sunt naturæ colericæ, & igneæ flammeos penè habent oculos. Non valet, quia velocitas motus referri potest in lubricitatem eorundem, in causam motiuam, & copiam spirituum, qui per neruos opticos ad oculos deriuantur; hinc quia homines colerici plures, & viuaciores spiritus transmittunt ad oculos, videntur habere oculos, quasi igneos. Nec tandem refert, quod Arist. ipse in probl. sect. 31. art. 30. vocauerit visum igneum? Nam hoc vel dicit vulgariter, & in sensu populari; vel igneum vocauit respiciendo copiam spirituum, non ipsam oculi substantiam; hæc enim vt patet ex ipsa oculi incisione, aquea est, & à cerebro humido, & frigido originem ducit.

15 Explicatis partibus oculi, ex quibus integratur, videndum est, in qua parte vt in subiecto proximè resideat visiua potentia, certum enim est visionem non fieri in omnibus illis partibus, nam vna læsa, scilicet humore albugineo, adhuc potest fieri visio; Auicenna 6. natur. p. 3. c. 8. Ciruell. lib. 1. perspect. c. 9 concl. 6. Vitell. lib. 3. theor. 2. verum organum visus, & sensorium ponunt in illa coniunctione neruorum opticorum, & ita videtur sentire Scot. 1. d. 3. q. 4. G. sequitur Fernandez lib. de facult. tract. 1. qu. 4. ad 4. & alij. Medici ferè omnes cum Gal. lib. 8. de vsu partium c. 6. Conimb. 2. de An. c. 7. q. 7. art. 3. Ruu. tract. de sensu visus q. 8. Suarez 3. de An. c. 18. Auersa q. 54. sect. 1. Roccus 2. de An. quæst. 36. Contar. de An. qu. de visione cap. 8. Zab. lib. 1. de visu l. 8. Mori. disp. 2. de An. q. 7. Arriaga disp. 5. sect. 3. n. 43. Hurt. disp. 17. sect. 2. ex nostris Cauellus disp. 2. de An. sect. 9. dub. 5. & quampl. res alij organum statuunt in humore crystallino. Alij in aliqua ex illis tunicis, præcipue aranea ita Tol. 2. de An. q. 16. At Complut. disp. 10. de An. q. 6. lo. de S. Th. q. 5. art. 1. & Bannez p. p. q. 78. art. 3. tract. de visu dub. 2. docet potentiam visiuam completè integrari ex crystallino humore, & neruis opticis, & præcipuè ex illa parte, vbi prædicti nerui coniunguntur.

16 Dicimus tamen cum communiori sensorium visus in humore crystallino constitui debere, non in tunica aliqua præcise, nec in neruis opticis; ita videtur supponere Arist. 1. de gen. anim. cap. 5. & 1. de hist. anim. cap. 9. & lib. de sensu, & sensil. cap. 1. & prob. de tunicis, quia tunicæ sunt membra ad alia ordinata, vnde potius sunt propter humores, quam è contra, vnde nec sensus interni in tunicis cerebri resident, sed in ipso cerebro; non negamus tamen quin tunica aranea inseruiat pupillæ, imò videtur pars integralis, & ad summum posset poni simul cum crystalloide constituere completum sensorium.

Deinde, quod in neruis opticis non fiat visio prob. quia nerui sunt naturæ terrestris secundum Medicos, dispositio autem sensorij visus est transparentia, & diaphaneitas, quam nerui propter terrestreitatem non habent, sed potius sunt coloris subfusci. Tum quia intus sunt tecti tunica vuea, vt diximus, quæ est colorata, ergo si essent sensoria visus, omnia obiecta viderentur eiusdem coloris cum vuea, sicut si pupilla esset rubro colore læsa, omnia apparerent rubea. Resp. Ioan. de S. Thom. neruos illos esse perspicuos, non terrestres, nec subfuscos, eo quia a cerebro humido, & frigido deriuant, a quo participant illam perspicuitatem, licet pupilla sit magis diaphana, quia se habet quasi medium. Sed hoc assumptum est contra omnes Medicos, & experientiam ipsam, clarè enim patet neruos omnes etiam opticos esse terrestria naturæ, non transparentes, quamquam à cerebro proueniant, tum quia color tunicæ vueæ semper impediret visionem. Accedit principaliter, quod cum nerui sint homogenei, non esset maior ratio, cur solum in illa coniunctione fieret visio, & non potius extenderetur vsque ad cerebrum. Et tandem quia fundamentum, quo authores isti multiplicant hæc visionis principia, quod est vnitas numeralis potentiæ visiuæ, nullum est vt mox videbimus soluendo obiectiones.

17 Ex his sequitur à sufficienti diuisione sensorium visus esse ipsam oculi pupillam, quæ veluti gemma in centro oculi est collocata, lucida, transparens ad modum speculi habens à tergo corpus opacum, vt possit reflexio fieri specierum; vnde quia sensus visus maximè a nobis diligitur, vt innueret Sacra Scriptura præcipuum visionis instrumentum esse pupillam, habetur Psal. 16. *Custodi me vt pupillam oculi*, & Zachar. 2. *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei*.

Contra arguitur. Tum quod nerui sint sensorium visus ex Arist. lib. de sens. & sensil. c. 2. *Non in vltimo oculi anima, aut anima sensitiuum est, sed manifestum, quoniam interius*. Tum 2. & est Achilles aduersariorum, potentia visiua est vna, & visio elicita circa obiectum est vna, ergo vnum subiectum, non duo, tale erit neruus opticus vnitus; assumptum prob. quia sicut sufficit vnus gustus, pro omnib. saporibus, vnus odoratus pro omnibus odoribus, vnus intellectus pro omnibus intelligibilibus, vna philosophia pro omnibus conclusionibus, cur nō sufficiet vnus visus pro omnibus visibilibus? 2o quia natura prouidit duas potentias, vt si vna amitteretur, remaneret altera? ergo etiam poterat prouidere tres, vel quatuor; deinde idem debeat obseruare in gustu, qui est magis necessarius, quam visus. Tum 3. essent duo accidentia numero distincta ab eadem anima, scilicet duæ potentiæ visiuæ. Tum 4. Arist. cit. refert, aliquos fuisse, qui vulnerati circa tempora scissis poris continuantibus pupillam visiuo principio, subitò amiserunt visum, sicut si lucerna extinguatur, ergo nerui optici sunt sensorij visus. Tum 5. si duplex est potentia visiua, ergo quodlibet obiectum geminatum videri deberet, quod est falsum. Tandem humor crystallinus est corpus ex primis qualitatibus constans, ergo erit coloratus, color enim insequitur primas qualitates, ergo non erit aptus visioni, nam receptiuum debet esse denudatum à natura recepti, aliter omnia viderentur similis coloris illi existenti in humore: tum quia humor non est animatus, ergo non poterit esse sensorium visus; tum quia ad læsionem tunicæ araneæ visus etiam læditur.

18 Resp. ad 1. per ly *vltimo oculi* Arist. intelligere superficiem externā oculi, per ly *interius* intelligere crystalloidem, & pupillam. Ad 2. neg. antec. duplex enim est potentia visiua numero distincta in animali, ad probat. dicimus licet vnus sit gustus, duos tamen esse olfactus, & auditus, vt suo loco dicetur; neq. hoc est inconueniens, nam etiam secundum aduersarios pupilla est de integritate sensorij, si ergo vna tantum sufficiebat pro visu, cur natura illas geminauit? vel cur etiam non geminauit linguam? quare ratio a posteriori erit eadem, quam Ioan. de S. Th. assignat pro duplicatione pupillarum, scilicet vt facilius possit animal haurire species ex omni parte venientes, idem nos dicimus de toto organo, esse scilicet duplicatum, vt facilius animal possit omnia visibilia prospicere in quacunq. parte loci existant. Accedit principaliter, quod concursus ille neruorum non semper interuenit, nam refert Vesal. lib. 4. de fabrica corporis hum. c. 4. se patauij anathomica arte vidisse hominem in quo nerui optici non erant coniuncti; & quod ille semel obseruauit in vno homine, hoc idem experitur quotidie in cancris, & alijs similibus animalibus; vnde si nerui essent sensorij visus iam in illo homine, & in cancris duplex potentia visiua admitti debet; quare paritas intellectus, & quorumdam sensuum non currit, nam intellectus est incorruptibilis, non sic oculi, & quidam sensus geminantur; & multo minus valet exemplū de habitu philosophico, qui non est vnus numero pro omnibus conclusionibus, vt diximus in Log. disp. 12. q. 3. art. 2. Ad 3. neg. seq. quia potentiæ non sunt accidentia animæ, sed ipsi realiter identificatæ; & licet admitteretur seq. nullum tamen esset absurdum, quia non essent in eodem subiecto, sed diuersis.

19 Ad 4. hoc euenire quia per neruos opticos deferuntur spiritus animales, qui sunt necessarij ad visionem; hinc si vnus claudatur oculus fit in intensior visio, quia spiritus illi in maiori copia confluunt ad alterum oculum, quod non esset, si sensorium esset neruus coniunctua. Ad 5. si valeret, iam eadem vox geminata percipi deberet propter

dupli-

duplicem potentiam auditiuam; neg. igitur conseq. & rationem assignabimus art.4. dum modum, quo sit visio explicabimus. Ad 6. dicimus humorem illum non esse coloratum, nam etiam crystallus est corpus mixtum, & tamen ex se nullum habet colorem, adhunc enim requiritur adhuc densitas, & opacitas ex parte corporis, & quamuis pupilla appareat nigra, hoc prouenit propter copiam humoris, qui nequit à visu penetrari, vt patet in mari, quod nigrum apparet in alto, propter aliquarum copiam, non ita secus littus experimur. Negamus quoque humorem hunc non esse animatum, longè enim diuersus est à quatuor illis humoribus corporis, isti enim non continuantur cum corpore, at humor cristallinus non est omnino fluidus, sed quasi congelatus, vnde poterit continuari cum partibus solidis; & licèt ad læsionem tunicæ araneæ lædatur etiam visus, hoc est, quia humor crystallinus etiam læditur, conseruatur enim ab illa. Doctor autem in p.cit. ex professo de hac re non egit, sed potiùs iuxtà aliorum opinionem intendit assignare diuersos modos, quibus illuditur sensus; imò multoties supponit visionem fieri in ipso oculo, vt in 2. d.3.q.9. N. & d.13. & maximè in 4.d.10.q.9. dum ait speciem produci per modum pyramidis, cuius basis est in ipso obiecto sonus verò in centro oculi; & in 2.d.3.q.9. ad 3. ait organum visus esse perspicuum, siue non terminatum, quod de humore verificatur non de neruis.

20 Demum vt sciamus quibus animalibus hæc visiua potentia conueniat, breuiter dicimus cum Auersa q.51.sect.4.& Conimbr.3.de An.cap.1.q.1.art.4. nulla animalia motu progressiuo carentia esse hoc sensu prædita, cum enim semper in eodem loco persistant, eidemque corpori adhæreant non indigent visu, vt possint victum, & nutrimentum sibi conquirere. Quæ autem hoc motu gaudent, adhuc multa reperiuntur sine visiua potentia, vt quidam vermes; inter quæ connumerari solent limaces, & formicæ, hæc enim animalia videntur cornibus viam, & victum inquirere, nec vllum vestigium oculorum in illis apparet; quod tamen de formicis est dubium, nam & aliquod oculorum signum in grandioribus conspicitur, & tam varias, & ordinatas efficiunt actiones, vt sine visu difficilè possent exerceri; idem quoque de limacibus ab aliquibus dubitatur, quia & noctu gradiuntur, & herbas, ac cibos eligunt, & discernunt. De balænis quoque dubitari solet, an visu polleant, eo quia vt refert Plin.lib.9.c.62. dum reptant in mari, pisciculos habent, Musculos appellatos, qui præeuntes viam illi demonstrant, & per mare conducunt, neruant in vnda, quorum nulla esset necessitas, si oculos haberent. Sed rectè asserunt Conimbr. balænas verè oculatas esse, cum sint ex animalibus valdè perfectis, attamen quia oculos hebent aliquantum impeditos graui su perciliorum pondere, vtuntur pisciculis illi tanquam ducibus, vt securiùs incedant per mare, & vada euitent.

21 Specialiter tamen est dubium de talpa, an visu sit prædita; affirmatiuam enim partem sustinent Simpl. Alber. Dand. Cardanus, & alij, eo quia in ipsis cernuntur oculi cum eisdem partibus, scilicet humore nigricante albugineo circumdante, sunt tamen pellicula quadam obiecti satis pellucida, qua possunt licet imperfectè, & obscurè, aliquid videre, vt nos etiam experimur, quando clausis oculis aliquid lucis conspicimus, vnde aliquando clausis oculis aliquid lucis conspicimus, vnde aliquando è cauernis ad quærendum cibum exeunt, quod sine visu facilè fieri nequit; tum quia natura nihil facit frustrà, si ergo talpa esset de se cæca, ad quid natura oculos illi tribuere? certè sine oculis illam efformasset, vt fecit alia cæca animalia. Neque frustra illa pellicula oculos talpæ cooperuit; tu m ne offenderentur terra, in qua ferè semper animal istud moratur, tum ne luce læderentur, dum quandoque è latebris, & cauernis ad lucem egreditur; idem quoque videtur sentire Arist.2. de An.132. Oppositam opinionem satis probabiliter alij sustinet cum eodem Arist.lib.1.de hist.anim.c.9. & lib.4.cap.8. eo quia licet in talpa vmbra quædam, & vestigium aliquod videatur oculorum, non tamen constant ex partibus sufficientibus ad visionem, sed sunt veluti inchoati oculi; cui opinioni nil obstat, quod dicebatur pro opposita, nam non frustrà oculos inchoauit natura, quia & alijs animalibus etiam quædam membra concessit, quę tamen nullo vsui inseruiunt, sic mulis dedit instrumenta generationis, & tamen nequeunt generare, sufficit ergo, quod dederit ad ornatum; Cibum quærere perfectò olfactu, quem Plinius tribuit talpæ lib.10.cap.69. & certè in hac re nihil firmum stabiliri potest.

ARTICVLVS II.

De lumine.

22 AD obiectum visus pertinere lucem, lumen, & colorem videbimus infra, idcirco explicandæ erunt naturæ, & quidditates istorum, in præsenti de luce, & lumine agemus; quæ consideratio est valdè difficilis in Philosophia, lux enim quàm grata est oculis corporis, vt potè quia omnia exponit manifestat, tam inimica est oculis mentis, quibus innumeras diffundit difficultatum tenebras; aliqua igitur dubia mouebimus supponendo prius ex dictis disput. 2. de Cœlo lucem, & lumen non esse corpora, aut substantiales formas, sed accidentales; item quod lux est forma inhærens luminoso corpori, vt lux in Sole, in igne, &c. lumen verò est forma à corpore luminoso producta in alio corpore ex se non lucido, vt cum aer tenebrosus illuminatur, forma illa de nouo producta dicitur lumen: rursus supponenda est illa distinctio, quam ibi tradidimus de triplici radio, recto, reflexo, & refracto, & de lumine primario, ac secundario; his præaceptis.

23 Primò quæritur, an lumen sit à luce specie distinctum, & alterius rationis, an verò solo numero differat, & eiusdem rationis; Qui sustinent lumen in medio habere solum esse reale, non intentionale, de quibus infra, dicunt etiam non differre à luce, nisi numero, sicut calor ignis non nisi numero differt à calore producto in aere ab eodem ignis calore.

Dicendum est tamen cum Scoto 2. d. 13. lumen esse omninò alterius rationis à luce, ipsiusque productionem non esse vniuocam, sed æquiuocam; & est communis apud asserentes lumen in medio habere esse intentionale; probatur ex his, quæ disp.2. de gen. q.1. art.1. diximus; ostendimus enim in agentibus vniuocis simile non posse agere in simile, nec vnam qualitatem intendi ab alia eiusdem speciei, & gradus, at in agentibus æquiuocis oppositum euenire, cum igitur videamus lumen suo modo intendi à corpore lucido minus intenso, vel æqualiter, neque ob id corpus lucidum augeri in luce, sed semper in eodem permanere gradu, debemus inferre productionem hanc luminis non esse vniuocam, sed æquiuocam, assumptum patet, quia si essent duo luminosa vt vnum in eadem parte medij perfectiùs aliquo modo producunt, quam quodlibet seorsum, sicut accidit in duobus grauibus vt vnum, quæ impulsum intendunt vt duo; quæ ratio valdè vrget in sententia aduersariorum docentium in additione luminis fieri veram, & perfectam intensionem, quod necessariò quoque debent asserere, dum lumen ponunt eiusdem rationis cum luce.

24 Respondent posse duo agentia vniuoca agere in idem subiectum producendo effectum intensiorem, non quidem seipsis, sed effectu illo, quem quodlibet seorsim produceret, eo quia cum agant vniformiter difformiter, effectus in distantis productus est semper remissior, & imperfectior. Contrà licet hæc responsio locum habeat, quando ex additione agentium augetur saltim virtus extensiua, vnde potest integratum ex illis agere in distantius, & facilius; attamen si ex illis non fit aliquod agens magis extensum, numquam intenderetur effectus; & adhuc quando fit, nunquam intenditur intensione excedente qualitatem singulorum, vt ibi diximus; modò videmus lumen augeri ex quacunque additione lucidi corporis, ita vt ex hoc deberemus arguere, si esset eiusdem rationis cum luce, lumen intendi vltrà intensionem lucis singulorum. Tum quia sit corpus lucidum vt tria, quod respectu puncti A alicuius medij producat lumen, vt vnum, applicetur è parte opposita aliud lucidum vt tria in tali proportione, & distantia, vt in eodem puncto sit productiuum etiam luminis vt vnum, tunc in eodem puncto erunt duo lumina vt vnum, vel vnum lumen vt duo, ergo æquiuocè à luce producitur; antec. patet experientia, conseq.prob. quia agens vniuocum, dum reperit subiectum assimilatum propriæ virtuti actiuæ, non agit in illud, æquiuocum verò agit, vt disp.cit.fusius probauimus, ergo &c. Accedit principaliter, quòd lumen est ens intentionale, estque species lucis, vt dicemus, ergo est alterius rationis à luce; prob. conseq. quia species est alterius rationis ab obiecto, vt diximus disp.preced. Aliquas obiectiones soluemus infrà.

25 Secundò quæritur, an luminis productio in medio, quæ dicitur illuminatio fiat in instanti, vel in tempore quidam volunt fieri in tempore imperceptibili; ita Regentes Parisienses vt probabile docent 2. de An.quæst.2. in quæst.1.collater.& ex professo Scalig.exerc. 298. art.2. Basson.2.de Cœlo intent. 2. Verius est fieri per se in instanti, per accidens autem posse fieri successiuè, & in tempora; ita communis, & prob. nam successio prouenit ex resistentia medij ad motorem, vel ex contrarijs, lumen non habet contrarium, nec medium quod ad extensionem est improportionatum, vel resistit corpori lucido, ergo fit in instanti; min. prob. quia si extensio, & diuisibilitas medij impediret actionem instantaneam luminosi, certè si spatium illud palmare distans ab ipso Sole non illuminaretur in instanti, sed in tempore, licet imperceptibili, tam vasta est distantia inter Solem, & nos, imò & ad oppositam Cœli partem, & adeò quasi impropottionata proportio inter spatium illud palmare, & totum reliquum spatium, vt non iam in tempore imperceptibili, se potius perceptibili Sol illuminaret nostrum hemisphærium. Accedit, quòd quando lucidum mouetur, in instanti terminatiuo causat radium per totum spatium, quem prius non causauerat, ergo in instanti illuminat medium proportionatum; conseq. patet, antec. prob. quia in illo instanti, & non antea lucidum habet peculiarem habitudinem ad certas partes spatij, illas perpendiculariter respiciens, quo pacto diffunditur radius ad illas, ergo in illo instanti radius fuit causatus, non enim migrat de subiecto in subiectum. Verùm est tamen, quod si lucidum successiuè applicatur medio, & per motum nonnisi in tempore illud illuminabit, hoc autem erit per accidens non per se; vide Bassol.2.d.13.quæst.vn.ar.2.& Mair on.ibid. quæst.3.

26 Contra arguitur, si tanta virtus agit in tanto tēpore, maior virtus aget in minori ex 7.Phys.32.& seq. ergo si candela illuminat in instanti, Sol, qui est maior virtus, illuminabit in minori, quā in instanti, quod est falsum. Tum 2. sola distantia sine contrarietate causat successionem, vt patet in motu locali, ergo distantia medij in illuminatione causabit successionem. Tum 3. secundum Perfectiuos radius prius

prius, & citiùs peruenit ad aliquod perpendiculariter, quàm non perpendiculariter, ergo pars medij perpendiculariter illuminata citius illuminabitur, quàm alia, ergo successiuè. Tum 4. in apertione fenestræ aula, non in instanti, sed successiuè illuminatur, quia apertio, cum sit motus localis, fit in tempore ergo &c.

Resp. ad 1. assumptum valere, si fieret comparatio in ordine ad mensuram diuisibilem, quale est tempus, non in ordine ad mensuram indiuisibilem, vt est instans. Ad 2. tunc distantia causat successionem, quando agens non intelligitur æque omnibus partibus virtualiter præsens, & applicatum; vt est in motu locali respectu Angeli, qui non est virtualiter præsens simul omnibus partibus spatij, sed successiuè, non enim est præsens spatio, nisi per suam entitatem, quæ nequit esse simul in pluribus locis adæquatis, at alterans est æquè toti sphæræ actiuitatis applicatum, & si a contrario non impeditur, adhuc ageret in instanti, si forma quoque non esset successiuè acquisibilis; quorum nullum interuenit in præsenti. Ad 3. assumptum est verum quo ad actiuitatem: quia agens fortius agit perpendiculariter, non tamen quo ad velocitatem, æquè enim velociter agit, siue perpendiculariter, siue non. Ad 4. in illo casu si successiuè illuminaretur aula, hoc erit per accidens, quia lucidum successiuè applicaretur; attamen simul illuminaretur pars aulæ propinquior fenestræ, & remotior, si non adest impedimentum.

27 Tertiò dubitatur, num lumen educatur de potentia subiecti. Negatiuam partem sustinuit Plotinus 4. Ennead. lib. 5. c. 6. cui libenter assentiret Contar. de An. 7. de visione c. 6. nisi Aristotelis authoritas oppositum reclamaret; ex quo patet apud quosdam Philosophos plus valere authoritatem Arist. ipsa ratione; probatur autem affirmatiua pars, quia si lumen à subiecto non dependeret in esse, iam posset in acuto diffundi contra Arist. 2. de An. 74. Tum quia accidens omne à subiecto, cui inhæret, dependet in esse, ergo educitur quoque de potentia eiusdem, hoc enim est educi, ac dependere in fieri a subiecto, vt diximus in Phys. quod si in conseruari dependet, multò magis in fieri, illud enim infertur ab illo. Tum quia agens producens aliquid independenter à subiecto, creat illud, vt patet ex definitione creationis, ergo si lucidum produceret lumen independenter à subiecto, illud crearet, quod implicat. Nec valet, quod aiunt, assumptum esse verum de qualitatibus propriè sumptis, & materialibus, quæ propter conformitatem cum subiecto nata sunt inhærere, & de potentia subiecti educi; non de qualitatibus intentionalibus, & spiritualibus, quæ minorem habent sympathiam cum corpore, quale est lumen, quod aliud non est, nisi præsentia lucidi habens entitatem intentionalem, & spiritualem. Non valet, nam de quacumque qualitate, siue materiali, siue spirituali, semper est verum, quod si à subiecto independenter producitur, talis productio foret creatio. Deinde falsum est lumen habere propriè esse spirituale, quia est extensum per totum subiectum, licèt aliqualiter spirituale dicatur comparatiuè ad qualitates magis reales, & sensibiles, vt vniuersaliter diximus de quacunque specie sensibili disp. præc. num. 56. Falsum etiam est, lumen solum dicere præsentiam lucidi, nam præsentia formaliter dicit respectum, lumen est forma absoluta, præsentia est quid præsuppositum productioni luminis, se habet enim vt approximatio agentis passo, at lumen est forma producta in medio à lucido præsente; vnde potest de potentia Dei absoluta lucidum esse præsens, & non illuminare medium, quo casu esset præsentia lucidi, & nullum lumen.

28 Dices, forma, quæ educitur de potentia subiecti, etiam recedente agente, dummodò maneat subiectum, adhuc permanet; item requirit in subiecto potentiam transmutatiuam, & consequenter contrarium susceptiuum; lumen recedente luminoso euanescit, nec habet contrarium. Tum quia forma, quæ est tota in toto, & tota in qualibet parte, non educitur de potentia subiecti, vt patet de anima rationali, sic est lumen cum sit spirituale, ergo &c. Resp. negando maiorem esse vniuersaliter veram quo ad vtramque partem; Similiter ad 2. neg. minor, quia lumen diuisibiliter existit in medio, totum in toto, & pars in parte.

Quartò quæri potest, num lumen in solo diaphano, & transparenti recipiatur, an etiam in corpore opaco. Aliqui docent lumen in solo perspicuo, & diaphano recipi, in opaco verò solum extrinsecè, & per quandam adhærentiam, quatenus scilicet illuminat aerem, vel aliud diaphanum contiguum opaco, ex qua illuminatione conspicitur opacum; hunc dicendi modum probabilem putat Arriaga disp. 4. de An. n. 10. & seq. At Rubius 2. de An. trac. de sensu visus q. 4. qui Caiet. & Tol. citat, asserit lumen non solum in diaphano, sed etiam in opaco subiectari, & non tantum in externa superficie, hoc enim putat impossibile, sed etiam in partibus profunditatis illi superficiei proximioribus.

29 Dicendum est lumen non solum recipi in perspicuo, sed etiam in opaco, & non semper secundum aliquam profunditatem, sed quandoque etiam secundum solam superficiem. Quod recipiatur in opaco colligitur ex Scoto 2. d. 13. dum explicat radium reflexum, nam reflexio fit quando occurrente corpore opaco, antequam terminetur virtus actiua luminosi, lumen diffunditur in partem oppositā, & eò maior fit reflexio, quo corpus opacum est magis politum, ergo lumen intrinsece attingit corpus opacum, prob. conseq. quia si solum extrinsecè illuminaretur, seu si verè lumen non reciperetur in corpore opaco, parùm referret, quod sit magis, vel minùs politum, sufficeret enim ad reflexionem quæcunque opacitas. Nec satisfacit, quod ait Arriaga, maiorem læuigationem se habere vt conditionem, sine qua non reflecteret lumen; vel colorem, aut corpus politum esse productiuum alterius lucis, quando iuuatur ab alia luce ideoque fieri reflexionem illam. Primum non valet, quia reflexio in motu locali fit per contactum pilæ resilientis cum pariete impediente, ergo etiam in illuminatione debet lumen intrinsecè attingere corpus opacum, licet sit conditio sine qua non. Tum quia eodem ferè modo fit reflexio luminis à speculo, & ab auro polito, nam vtrobique gignitur lumen primarium, vt dicemus, ergo sicut lumen intrinsecè attingit speculum, ita quoque attinget aurum. Nec secundum aliquid veritatis habet; nam vt videbimus corpus lucidum est illud, quod causat radium rectum, & reflexum; nec apparet quomodo lux possit virtualiter contineri in albedine, aut alio colore, cum sit perfectior.

30 Deinde, quod non necessariò recipi debeat in profunditate, prob. nam licèt vt plurimùm, corpora opaca, quia sunt versùs externas partes rariora, quàm interiùs, idcircò illuminentur secundum aliquas partes, tamen potest dari corpus aliquod ita opacum, vt sit vniformiter densum tam interiùs, quàm exteriùs, quo casu lumen non posset recipi, nisi in intima superficie, aliter si aliquæ partes possent illuminari, omnes aliæ quoque illuminarentur, quod est falsum. Nec valet quod in casu corpus illud esset porosum, qua ratione lumen posset per poros illud penetrare. Non valet, quia ex hoc quòd pori illuminentur, non ob id lumen penetrat profunditatem opaci, quia pori sunt pleni aere, vel alio corpore raro, quod à lumine quasi penetratur, & circumdatur superficie illius corporis, cuius sunt pori, quare esto lumen penetret poros, non tamen profunditatem corporis, sed solam superficiem attinget. Tum quia argumentum vrget de parte non porosa mediante inter vnum, & alterum porum, quæ nonnisi secundum superficiem illuminaretur.

31 Dices, Arist. 2. de An. 69. definit lumen, quod sit actus perspicui, quatenus perspicuum est; ergo non potest illuminare opacum, aliter esset etiam actus opaci. Tum quia Scotus in 4. d. 49. quæst. 15. ad 1. clarè ait susceptiuum luminis esse peruium, seu transparens. Et tandem, si opacum secundum superficiem solam illuminaretur, iam daretur accidens extensum quo ad latitudinem, non quo ad profunditatem, quod est impossibile, sicut implicat dari corpus longum, latum, & non profundum. Resp. infra definitionem illam explicabimus. Scotus verò loquitur de subiecto secundum omnem dimensionem, quo pacto solùm corpus peruium est subiectum luminis, non opacum, hoc enim illuminatur secundùm profunditatem. Ad aliud concedimus sequelam, negamus falsitatem, neque paritas vrget, quia corpus de sua ratione formali includit trinam dimensionem, ideò repugnat esse non profundum, at qualitas, si recipitur in subiecto indiuisibili quoad profunditatem, vt in casu esset superficies opaci, non potest non esse indiuisibilis tali dimensione.

32 Quintò, quæritur, num lumen habeat in medio esse reale, vel intentionale; notanter diximus *lumen in medio*, quia non proponimus dubitationem tam de luce, quàm de lumine vt faciunt aduersarij, eo quia putant lucem, & lumen esse eiusdem rationis, quod tamen esse falsum supra ostendimus, loquimur igitur de lumine à corpore lucido in medio producto, & idem est, ac quærere, num lumen sit species visibilis lucis, an verò sit res, quæ videatur, res enim, & intentio hic accipiuntur, non quidem, vt res significet ens reale, intentio verò ens rationis, sed prout res significat id, quod est per se obiectum potentiæ sensitiuæ, intentio verò, vt significat id, quod est ratio qua potentia sum percipit obiectum, quo sensu denotat speciem sensibilem. Prima opinio negat lumen esse speciem, & habere esse intentionale, sed solum esse reale; ita passim Thomistæ cum D. Th. 1. p. q. 67. art. 3. Complur. disp. 10. de An. q. 1. Ioan. de S. Th. q. 7. art. 2. Tol. 2. de An. q. 17. Conimb. 2. de Cœlo c. 7. q. 2. & seq. Rub. tract. de visu q. 2. & 3. Morif disp. 2 de An. q. 6. Suarez 3. de An. c. 14. Auersa qu. 53. sect. 7. Arriaga disp. 4. de An. sect. 3. dum negant speciem visibilem posse terminare visionem, & alij. Secunda opposita opinio est Ægyd. 2. de An. tex. 76. dub. 2. & 3. Thienensis ibid. Contar. de An. 7. de vis. c. 5. tribuens lumini esse dumtaxat intentionale, quatenus solum est ratio, qua cognoscatur lux, non tamen quod terminet visionem. Media sententia est Scoti 2 d. 13. vtrumque esse tribuens lumini, tam reale, quàm intentionale, quem sequuntur præter Scotistas Bacconius, & Dur. ibid. Zab. lib. 1. de visu c. 6. Piccol. lib. de sensu visus c. 8. Burid. 2. de An. q. 17. nec multum discrepant Caiet. & Bannes p. qu. 67. art. 3.

33 Dicendum est, lumen primarium esse speciem visibilem lucis, ipsum tamen videri per lumen secundarium tanquam per propriam speciem; ita Doctor cit. & prob. primò, quòd lumen primarium sit species lucis, illud, quod positum supra sensum non impedit sensationem, sed potius facit deuenire in cognitionem alterius directo oppositi, est species visibilis illius, tale est lumen primarium respectu lucis, ergo &c. Maior prob. quia sensibile positum supra sensum impedit sensationem 2. de An. 73. & patet de specie in speculo, quæ in oculo recepta non impedit visionem; imò per ipsam oculus videt obiectum, min. etiam patet, nam si corpus lucidum diffundendo radios per medium imprimit in oculo lumen, tantum abest, quod radius luminosus impressus impediat visionem, quòd potius per illum oculus conspiciet corpus lucidum, & si ra-

si radius ille non imprimeretur, nunquam oculus videret lucidum, ergo lumen erit species illius, habet enim omnia munera speciei visibilis, nec alia species visibilis apparet repræsentatiua lucis. Si dicas, hoc esse speciale luminis, quod oppositum supra sensum iuuet, non impediat alterius visionem. Vel quòd lux non media specie, sed ipsa videatur. Non valet, quia efficitur quæstio de nomine, si enim lumen est ratio videndi aliud scilicet lucem, per lumen enim primarium videtur lux, iam dici poterit species; & absque vllo fundamento asseritur lucem sine specie videri, cum verè lux in oculo imprimat radium luminosum.

34 Confirmatur ratione Scoti, quam tangit 5. Met. qu. 7. si lumen non esset species lucis, sequeretur, quod si duo lucida applicarentur eidem medio, non duo lumina, sed vnum intensius producerent, sed hoc est falsum, ergo &c. sequela prob. quia formæ, quæ natæ sunt intendi, & remitti, si in eodem subiecto concurrunt, faciunt vnam intensionem, vt patet de calore, qui si alteri calori aduenit in eodem subiecto; efficit calorem intensiorem, at species visibiles in eodem medio non coeunt in vnam perfectiorem, puta si in eodem medio essent species duarum albedinum, non integrarent vnam speciem perfectiorem, ratio est, quia impossibile est, quod per eandem speciem magis intensam videatur simul, & distinctè magis, & minus intensum, sed oculus per species videt distinctè illa duo alba, licèt vnum sit intensum, alterum remissum, ergo non per eandem speciem intensiorem, sed per duas omninò distinctas: si igitur lumen non esset species, duo lumina deberent vnum intensius constituere; falsitas prob. quia si essent duo lucida aliquantulum inter se distantia eidem medio applicata, in quo extaret columna, vel aliud corpus opacum, hæc duo lucida duas vmbras oppositas causarent, vt patet experientia, ergo quodlibet producit lumen distinctum, patet conseq. quia vmbra est priuatio lucis, ergo si sunt duæ priuationes, erunt duo lumina. Tum quia si tres lucernæ illuminarent medium per aliquod foramen, cui essent applicatæ non simul, sed in diuersis locis existentes, & non in directum, illuminarent medium per tria lumina distincta, nam quælibet illuminaret partem sibi directè oppositam, ergo etiam in illo foramine lumina non essent inter se vnita, vt vnum perfectiua integrent.

35 Resp. ex hoc non argui distinctionem luminum in medio, sed solum intensionem, & remissionem, itavt vbi sit vmbra, lumen sit remissius, eoquia vnum agens ibi agit; vbi non est vmbra, ibi sit intensius propter geminatam actionem; similiter in alio casu, in foramine illo lumen est intensius, quia tres actiones ibi exercentur, in tribus parietis partibus lumen est remissius, quia in qualibet parte vna est actio illuminatiua.

Contra; nam si lumen esset qualitas realis alterius eiusdem rationis productiua, vt sustinent aduersarij; licèt illa parte, vbi est vmbra, reperiatur lumen remissius, attamen lumen existens in partibus hinc inde circumstantibus deberet progressu temporis se diffundere, etiam vbi est vmbra, vt patet de calore, qui etiam se diffundit in partem medij, ad quam ignis directè nequit peruenire, si ergo lumen nunquam diffunditur, & solum à lucido in directum proijcitur ad modum specierum visibilium, non est, cur rationem speciei denegemus luminis, eo vel maximè, quod cum speciebus conuenit in omnibus proprietatibus, tam in productione, quàm in conseruatione, & repræsentatione lucis, & si oculus supponitur lumini, statim conspicit lucidum.

36 Secundò, quod lumen secundarium (quale est illud, vbi est vmbra) sit species luminis primarij, itavt verè lumen primarium terminet visionem, & consequenter non solum sit intensio, sed etiam res; prob. à Doctore, quia per lumen secundarium verè conspicimus primarium, non enim tunc videmus lucem Solis, v. g. sed lumen à Sole productum, dummodo sit ad aliquod opacum terminatum; hoc namq. conuenit omni speciei visibili, quod scilicet non solum sit intentio, seu ratio videndi aliud, sed etiam in seipsa possit per aliam speciem videri quando est ad opacum terminata, vt patet cum radius pertransit vitrum coloratum, apparet color in pariete, qui color est species coloris vitri, nam si oculus illi supponeretur, videretur vitrum; mouetur quoq. ad motum vitri. Quo casu non videretur obiectum in se, sed ipsa species, quia diffusio illa specierum vsq. ad oculum, & luminis, vbi est vmbra, non fit ab obiecto, vel à lucido, sed ab ipsis speciebus, & lumine primario vt dicemus n. 44. species autem habent repræsentare id, a quo producuntur.

37 Contra prædicta arguitur primò, quod lumen non habeat esse intentionale. Tum quia species nequit causare effectum materialem, neque medium denominat; lumen vtrumque facit, causat calorem, & aerem illuminatum denominat; species non est res visa, sed ratio videndi, lumen autem videtur. Tum 2. in tenebris existentes videmus lucem à longe, non per lumen, quia nullum lumen ibi datur, ergo species lucis non est lumen, sed aliquid aliud. Tum 3. modus essendi naturalis, & intentionalis sunt superioris, & inferioris ordinis, valdeque diuersis, ergo nequeunt eidem lumini conuenire; vnde species odoris non odoratur, species saporis non gustatur, ergo nec species visibilis videtur. Tum 4. si lumen esset species Solis, aut lucis, iam ea quacunque parte medij illuminati posset videri Sol ab oculo in quocunq. situ existente, etiam è regione eius non posito, nam oculus habens speciem obiecti, etiam a tergo existentis, necessariò illud videt; hoc autem est contra experientiam. Tum 5. res intentionalis non est per se in genere, & directè propter esse diminutum, quod habet, sed lumen est in tertia specie qualitatis, ergo &c.

38 Resp. ad 1. negando assumptum, quia & species soni valde intensæ alterant sensum auditus, & si essent nomina imposita, verè denominarent medium, sicut illud informat; species quoque licèt sit ratio videndi, potest esse res visa, quia entitatem aliquam realem habet, vt patet in exemplo coloris in pariete; ita Doctor cit. Ad 2. in tenebris dari quoque aliquod lumen vsque ad oculum multiplicatum, quod licèt non sufficiat ad illuminandum perfectè medium, satis tamen erit ad causandam visionem lucis viden. 29. Ad 3. neg. assumptum quia eadem entitas respectu vnius dici potest intentionalis, quatenus est ratio tendendi in illud, & respectu alterius potest dici realis, quia cum sit in se ens reale, poterit terminare sensationis actum; dat exemplum Scotus de signo, quod secundum D. Aug. lib. 1. de Doctr. Christ. c. 1. est res, & signum, & tamen ponitur distingui à re, eoquia in hac distinctione rei, & signi res sumitur pro illo ente, quod nullo modo est signum; sic in hac distinctione intentionis, & rei, res accipitur pro eo, quod nullo modo est intentio; licèt intentio quoq. sit res; & ad paritatem illam de speciebus aliorum sensuum, quamuis admitteretur assumptum, eoquia species illæ possent poni meræ intentiones (quod tamen in speciebus soni est falsum) negatur paritas de speciebus visibilibus, quia sicut visus est perfectior cæteris sensibus, ita species visibiles sunt alijs sensibilibus speciebus perfectiores, & consequenter possunt esse quoque sensibiles; tum quia habemus experientiam in his speciebus, non in alijs. Ad 4. procedit ex falso intellectu opinionis Scoti; ac si assereret quodlibet lumen esse speciem lucis, tunc enim verè vrgeret argum. at Scotus solum lumen primarium docet esse speciem lucis, ideoq. nisi hoc lumen adesset in oculo, nunquam Sol, vel lux cerneretur. Ad 5. negatur maior, quia sicut intentio est verè ens, ita habet suum genus, & differentiam; imò omnes species intentionales sunt in tertia specie qualitatis. Omittimus rationes Suarez, quia fundantur in hoc quod lumen non sit species, quia est visibile; hoc autem non officit.

39 Secundò arguitur, quod non sint duo lumina in medio à duobus lucidis causata, sed vnum, & consequenter, quod lumen illud intensius non sit species; assumptum autem probatur, quia lumen à pluribus lucernis productum perfectius illuminat medium, clariora, & magis visibilia reddit obiecta, remotius proijcitur, quam lumen vnius lucernæ, ergo est intensius, patet conseq. quia si essent duo lumina distincta, non producerent perfectiores effectus, nec remotius iacerentur, vnaquæq. enim lucerna illam solam distantiam illuminaret, in quam posset ex se agere sine alia. Tum 2. nulla potest assignari differentia inter lumen productum à duabus lucernis, quarum quælibet sit productiua luminis vt duo, & inter lumen productum ab vna lucerna productiua luminis vt quatuor, ergo sicut istud est vnum lumen intensum vt quatuor, ita etiam illud lumen. Tum 3. lumen procedit à lucidis vniformiter difformiter, ergo quo lumen producitur remotius, eo intensius est in partibus propinquioribus lucernis, sed lumen trium lucernarum longius iacitur, quàm vnius tantum, ergo etiam erit intensius propè ipsas, quam si ab vna sola efficeretur. Tum 4. si æquè intensum esset lumen ab vna lucerna, atque à tribus, lumen ab alijs lucernis productum esset otiosum, quod nunquam natura permittit; ita arguunt Suar. disp. 18. Met. sect. 9. & Arci. 1. de Gen. q. 43. sect. 3. Tandem duo ignes non producunt duos calores, sed vnum intensiorem, ergo idem de lumine dicendum.

40 Resp. hæc argumenta non solum ostendere idem lumen produci à pluribus lucernis, sed etiam eandem speciem intensiorem produci à pluribus coloratis eiusdem rationis, nam plures arbores perfectius videntur à longè, & remotius, quàm vna arbor, si plura vitra colorata exponerentur radijs solaribus perfectiorem colorem causarent in pariete, quàm vnum vitrum, & sic de alijs, hoc tamen de speciebus non concederent; quapropter difficultas est communis; idcirco dicimus ex istis perfectioris effectibus, qui habentur à lumine causato à pluribus lucernis, non necessariò igni debere intensius lumen, sed solum quod sint plura lumina distincta, ratio est, quia effectus illi sunt æquiuocè causati à lumine, & vna ex proprietatibus agentis æquiuoci est, quod possit agere in simile, & intendere effectum intensiorem seipso, vt diximus disp. 2. de Gen. q. 1. vnde verum est, quod in effectibus vniuocis valet arguere ab intensione effectus ad intensionem causæ, & si effectus est vnus, & intensus, debet assignari vna causa æquè, vel magis intensa, & non sufficit, quod dentur plures causæ partiales remissiores, scilicet a calore productus est intensus vt duo, non sufficit, quod dentur duo calida vt vnum, sed necessariò debet dari calidum intensum vt duo pro causa; at si effectus est æquiuocus, ex intensione effectus potest inferri, vel causa æque intensa, vel plures causæ remissæ, puta si impulsus causatus est vt duo, debemus inferre, vel quod fuit productus à graui vt duo, vel à duobus grauibus vt vnum, eo quia agens æquiuocum potest agere in simile; & hoc est valde notandum in hac materia, & à nemine, quem viderimus, obseruatum. In proposito sunt duo lumina distincta à duabus lucernis producta æquiuocè, & cum effectus luminis sit reddere medium clarius, res coloratas visibiles, & immutare potentiam ad visionem lucis, qui omnes sunt effectus æquiuoci, sequitur, quod si plura adsint lumina in medio, perfectius medium illuminabitur, res coloratæ perfectiores species producent, & potentia perfectius immutabitur, solum dubitari posset de distantia maiori, ad quam pertingunt plures

lucernæ, non vna solùm; sed ad hoc satisfecimus disp. præced. n. 91. eadem enim est difficultas de pluribus lucidis, ac de pluribus corpusculis a longe visis. Ad 2. adest hæc differentia quod quando est lumen productum ab vna lucerna nonnisi vnica causatur vmbra, quando verò sunt plures lucernæ, plures efficiuntur vmbræ. Deinde esto nulla appareat differentia quo ad sensum, ratio verò concludit esse diuersa lumina, quia habent diuersa repræsentare. Ad 3. solùm concludit illa lumina esse intensiora propè luminosa, quam remotè. Ad 4. neg. sequela, nam quamuis non efficiant illa lumina vnum lumen perfectius, causant tamen perfectiores effectus. Ad 5. neg. paritas, quia vt diximus disp. præced. n. 28. & 94. adhoc vt species euadat intensior, cum sit imago obiecti, non sufficit, quod plures sint in eodem subiecto, eiusdem rationis, sed requiritur quoque intensio obiectiua, quod in alijs qualitatibus non exigitur.

41 Tertio, arg. ex Arriaga, quod species nullo pacto possit videri, sed semper obiectum conspici ab oculo, etiam in casu illo ruboris vitri per radium in pariete causati, Tum quia species non est similitudo formalis obiecti, nec eiusdem rationis cum illo, vt diximus disp. præced. q. vlt. vnde species rubri non est rubra formaliter, ergo quod videtur in pariete, non est species, sed ipsum obiectum. Tum 2. si rubor ille esset species, non obiectum, sequeretur, quod species in oculo recepta impediret visionē alterius contrarij, quod est falsum; sequela prob. quia rubor ille in pariete visus non magis opponitur alteri colori contrario, quam ipse rubor vitri, ergo sicut iste positus super sensum impediret visionem alterius, imò omnia rubra faceret apparere, idem de specie esset dicendum. Tum 3. si per huc foramen lumen ingreditur in obscurum cubile, & excipiatur in charta, intrant etiam species arborum, hominum, &c. extra existentium, vnde & colores virides inspiciuntur in charta, imò in quolibet puncto chartæ sunt species de toto ferè obiecto, eo quod ex quolibet chartæ puncto possunt duci rectæ lineæ ad quamcunque ferè partem obiecti, ergo si species viderentur in charta, deberent in quolibet puncto videri species de omnibus partibus obiecti; quod est contra experientiam. Tum 4. in speculo non species, sed obiectum videtur, ergo in pariete non species, sed ipse rubor vitri conspicitur.

42 Resp. ad 1. & 2. commodius dicemus art. seq. n. 63. dum naturam coloris explicabimus. Ad 3. neg. conseq. quia species non sunt similitudines formales obiecti, hoc est eiusdem omninò naturæ, neque similitudines obiectiuæ, & media cognita, ideoque diuersa est omninò visio, quæ fit de obiecto medijs speciebus, & quæ fit de ipsis speciebus medijs alijs, illa videtur obiectum, illa videntur species, quæ sunt alterius rationis ab obiecto, nec eodem modo se habent vt obiecta cognita, & vt rationes cognoscendi, vnde concedimus videri omnes species, quæ sunt in charta, non tamen omnes partes obiecti, quia illas non repræsentant, nisi quando se habent vt rationes cognoscendi. Ad 4. concedimus cum Scoto 2. d. 13. E. & 4. d. 10. qu. 9. in fine in speculo immediatè videri rem ipsam, non species illius, quamuis à Conimb. & Ruuio citetur pro parte opposita, imo P. Vulpes p. p. disp. 19. art. 2. Doctorem trahit in oppositam sententiam, verba tamen ipsius sunt ita clara, vt nullam admittant dubitationem; ratio huius est, quia id, quod videtur in speculo, sæpè remotius à nobis apparet, quam ipsum speculum, at vero si species ipsa videretur, non debet apparere cum illa profunditate, sicuti quæcunque imago in speculo picta non apparet, nisi eadem cum speculo distantia: Præterquamquod species, vel non producitur, nisi in superficie speculi, vel nonnisi in profunditate vitri transparente: tum quia imago in aliquo subiecto depicta potest ex quocunque situ videri, non autem id, quod in speculo cernitur, nisi quando quis est in linea reflexionis, vt dicemus: tum quia id, quod videtur in speculo, sæpe non percipitur ab ijs, qui res eminus videre non possunt, licèt speculum sit valdè propinquum, quod si ocularia adhibeant, videbunt obiectum remotum vicinitate speculi non immutata, adsunt tamen contra hanc positionem dubitationes aliquæ, quas art. vlt. dissoluemus; ex hoc autem non debet inferri in qualibet reflexione videri rem in se, sed quandoque visionem terminari ad ipsam speciem, ratio est, quia non quælibet species reflexa causatur ab obiecto immediatè, nisi propria, & perfecta reflexione, vt mox dicemus, ideoque quando obiectum est causa vtriusque immediata, per vtramque videtur obiectum, quando verò est causa speciei directè productæ, non autem illius, quæ quasi reflexè producitur, sed hæc à primaria specie causatur, tunc per primam videtur obiectum, per secundam cernitur prima species.

43 Sextò, dubitari potest, num omne lumen producatur immediatè à corpore lucido, an verò vnum lumen ab alio producatur, & idem dubium moueri potest de qualibet alia visibili specie. Ad quod breuiter dicimus supposita distinctione triplicis radij recti, reflexi, & fracti, ac duplicis reflexionis propriæ, & impropriæ assignata disp. 2. de Cœlo n. 162. quòd causa immediata luminis recti, fracti, & reflexi propria reflexione est ipsum lucidum, luminis autem reflexi impropria reflexione est lumen a lucido productum; ita Scot. in 2. cit. prima pars prob. de lumine recto ex dictis disp. 2. de Gen. q. 4. vbi determinauimus agens agere immediatè in tota sphæra actiuitatis, ergo dum lucerna v. g. illuminat aerem, immediatè producit lumen in toto aere illuminato, & non vnum lumen ab alio lumine producetur: vide ibi. Deinde, quod lumen refractum producatur, etiam a lucido immediatè, prob. quia per tale lumen videtur immediatè lucidum, species autem est repræsentatiua illius, à quo causatur; tum quia agens, dum non est propria virtus exhausta, agit quantùm potest vincere, adhuc aget licèt aliqualiter retardetur, ergo producens lumen refractum est ipsum lucidum, prob. conseq. quia lumen refractum est, quando occurrit medium alterius dispositionis, & diaphaneitatis, antequam terminetur virtus lucidi, ergo poterit in illud nouum medium occurrens agere. Tandem, quod lumen reflexum propria reflexione causetur etiam a lucido, prob. tunc enim fit propria reflexio, quando lumen reflectitur a corpore terso, & polito, nec fit ad omnem loci partem, sed ad illam tantum, quæ est opposita angulo incidentiæ, puta si radius incidens facit cum corpore occurrente angulum rectum, reflexio fit per eandem lineam radij incidentis; si verò facit angulum obliquum ex vno latere, reflexio fit per lineam obliquam oppositam ex alio latere, vnde res existens versùs sinistram partem speculi, non videtur, nisi è parte opposita; nunquam igitur causatur hæc reflexio versus omnem partem, ergo causa huius reflexionis est ipsum lucidum, prob. conseq. quia si lumen reflexum fieret à lumine recepto in speculo, vel obstaculo, non fieret reflexio ad vnam partem tantum, sed ad omnem differentiam situs, quia omne agens multiplicat se sphæricè, vel hemisphæricè. Tum quia per hunc radium immediatè videtur ipsum lucidum, vt patet. Tum quia virtus agentis non est terminata.

44 Ex quo patet secunda pars, quòd scilicet causa productiua luminis reflexi impropria reflexione sit lumen primarium a lucido corpore productum; nam impropria reflexio luminis est, cum obstaculum non est tersum, nec politum, vnde non fit reflexio luminis eiusdem rationis cum primario, nec ad vnam partem solam, sed ad omnem situs differentiam, ergo nonnisi lumen illud à lumine primario fiet, tum quia per lumen secundarium non ipsum lucidum videtur, sed lumen primarium a lucido productum, tum quia hæc duo lumina sunt alterius omninò rationis, & secundùm est species primi, tum quia hemisphæricè diffunditur è lumine primario, quod est signum esse ab illo productum. Ex quo colligi potest, quod quando videtur color vitri rubei in pariete, species vsque ad oculum diffusa non est radius reflexus propriè, & immediatè à colore vitri causatus, sed est alia species a prima existente in pariete causata, quia diffunditur versus omnem partem; Quod sine fundamento, & gratis negat Arriaga disp. 4. nu. 135.

45 Dices, cur non fit semper propria reflexio? Ad hoc dicimus, quia ad hanc requiritur, quod obstaculum sit politum, & tersum; cur autem requiratur hæc conditio, non potest reddi sufficiens ratio, nisi experientia ipsa; potest etiam dici, quod in corpore non polito propter inæqualitatem superficiei radius directus veluti absorbetur, & in cauitatibus illis discontinuatur hinc non potest reflectere, vt patet etiam in reflexione pilæ, quæ si incidat in corpus molle, non resilit, sed impetus ille in illa mollitie extinguitur, & amittit vires reflexionis. Dices etiam, cur lumen secundarium non ponitur eiusdem rationis cum primario, & solum quod differant secundùm magis, & minus? Resp. hoc deduci ab ipsa experientia, nam videmus maximam differentiam inter lumen primarium, & secundarium etiam in ipso confinio vtriusque luminis, quod non eueniret, si essent eiusdem rationis, non enim est probabile, quod agens aliquod agat intensissimè in certa spatij, & immediatè post agat valdè remissè, sed debet agere vniformiter difformiter, ac proportionaliter remittit actionē iuxta distantiam partium spatij, ergo si hæc lumina essent eiusdem rationis, certè Sol illuminans hanc partem parietis tam intensè, non illuminaret partem immediatè sequentem tam remissè; tum quia species est semper alterius rationis ab obiecto, quod repræsentat; tum quia si essent eiusdem rationis, vel vnum esset alterius productiuum, vel vtrumque à Sole; si primum, cum quodlibet agens vniuocum sit progressu temporis in aliqua sphærula productiuum effectus, si non eiusdem intensionis, saltim valdè similis, debebit primarium lumen in parte propinquiori intendere secundarium iuxta propriam intensionem, aut valdè similem, quod non experimur, si secundùm eadem ratione Sol debebit secundarium intendere iuxta, vel propè intensionem primarij, quod nec etiam apparet, ergo dicendum hæc duo lumina esse omninò alterius rationis.

46 Septimò, dubitari solet, num lumen dependeat à lucido non solum in fieri, sed etiam in conseruari, quod potest quoque exposci de alijs visibilibus speciebus. Qui sustinent species saltim tantisper sine obiecto cōseruari posse, quos citauimus disp. præced. nu. 95. idem etiam asserere debent de lumine, & speciebus visibilibus, imò de illis præcipuè loquuntur, nam probant exemplo visionis, si quis enim multùm aspiciat ad vnum colorem, clausis oculis aliquanto tempore eundem colorem adhuc intuetur, imò ipsum cernit in alijs obiectis; idem contingit, si quis aspexerit Solem, vel cancellos luce perfusos: item si virga ignita gyretur in orbem, videtur circulus igneus, etiam vbi ignis non est, quod non potest referri, nisi in speciem ignis existentem in oculo: hinc aiebat Arist. lib. de insomnijs c. 2. de An. 138. *Abeuntibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensorijs*, idem etiam docet D. Aug. 11. de Trin. c. 2. Nec valet quorundam responsio, hoc euenire, non quia reuera videantur illa obiecta, sed ex nostra imaginatione, nam ex illis visionibus fit tanta impressio in sensu interno; vt appareat nos exteriùs videre, quæ solum interius cogitamus, vt euenit in dormientibus, & phræneticis, nec potest hæc imaginatiua potentia

statim

statim corrigi à ratione, quia voluntas nostra non habet supra illam plenum, & despoticum dominium. Non valet, quia licet hoc totum locum habeat in phræneticis, & melãcholicis, qui multa sibi videntur videre, quæ non vident, frustrà tamen imponitur hominibus sapientibus, nullique vitio obnoxijs; posset enim voluntas saltim pro tantillo temporis errorem istum imaginationis corrigere, quod tamen non fit, durat enim talis visio, velimus, nolimus donec species sensim euanescant, vt obseruauit Vasquez o.1. disputat. 35. & quod voluntas non habeat plenum dominium, solùm infert, quod non possit absolutè, & totaliter imaginationem auertere, non tamen, quod pro aliquantula mora non possit aliò transferre imaginationem, vt experimur in quolibet alio actu. Et tandem hoc ipsum probat proprietas lapidis Bononiensis, qui, vt monuimus disput. 2. de Cœlo num. 155. & 156. lumini expositus, splendorem concipit, & tanquam carbo accensus euadit, sed deinde paulatim euanescit, qui splendor aliud non erit, quàm lumen productum ab alio lumine, & consequenter species quædam.

47 Verùm licet hic dicendi modus sit satis probabilis, probabilior tamen est opposita opinio, quod lumen, & quælibet alia species visibilis ab obiecto externo producta dependeat in fieri, & conseruari ab obiecto; ratio est, quia quæ non pendent in conseruari, non statim ad remotionem obiecti cessant, sed aliquantulum persistunt, & si incipiunt destrui, hoc fit paulatim, non subitò, vt patet in impulsu, & habitu secundùm aliquos, lumen autem ad remotionem lucidi statim destruitur, nec paululum persistit in aere, similiter omnis alia species: Neque exemplum de oculo ostendit ipsum lumen permanere in oculo; quia si adhuc extaret, non posset videri, nam tunc non haberet rationem obiecti, sed potius esset ratio cognoscendi; tum quia etiam si videri posset, deberet conspici in maiori intensione, nam lumen illud, quod videtur, etiam notabili tempore durat, & ferè insensibiliter remittitur, ergo non posset remoto lucido statim ad tam remissum gradum peruenire, qualem experimur habere, dum primò claudimus oculos, ergo aliquid distinctum erit à specie lucis in oculo causata; id ipsum ostendit exemplum de lapide Bononiensi non vrgere. Tum, quia deberet assignari ratio, cur solum in oculo persistat lumen, non tamen in aere, vel aqua, aut alio perspicuo, in quo validissima actione imprimitur à Sole.

48 Quapropter dicendum est cum Maironc in prol. sent. quæst. 19. à lumine, alijsque visibilibus speciebus alterari organum visus, itaut quandoque à vehementi luce nimium incalescat, immo rarefiat, & quasi ebulliat, ex quo fit vt magna spirituum animalium copia concurrat, & eo maior, quo vehementiùs imprimitur species in oculo, in quibus spiritibus causantur à lumine, & speciebus visibilibus aliæ species pro sensibus internis, quæ sunt de genere permanentium, & vel istæ, vel aliquæ aliæ consimiles intuentur ab oculis, & quia sunt exilis naturæ, tandiù durant, quandiù spiritus illi permanent in oculis; & hæ species à Scoto p.d.3.q.4. G. appellantur ex D. Aug. cit. reliquiæ visionis; de his etiam loquitur Arist. cit. sed præcipuè intelligi debet de actibus phantasiæ. Eodem modo dicendum est ad exemplum lapidis Bononiensis, scilicet à lumine aeris causari lumen aliud distinctum de genere permanentium aliqualiter, quod tamen deinde paulatim desinat; & in hoc sensu intelligendum est, quod disp. cit. de Cœlo diximus species obiecti fortiter impressas amoto obiecto aliquantulùm durare.

49 Vrgeri tamen adhuc potest exemplo virgæ ignitæ, in hoc enim casu non possumus dicere à speciebus ignis imprimi aliquas alias species in oculo permanente, quibus oculus deinde percipiat ignitum circulum. Etenim si hæc esset causa, sicut species productæ sunt debilioris, & imperfectioris naturæ, deberent repræsentare remissiorem splendorem, quam sit in re extrà, vt experimur, quando clausis oculis percipimus Solem, vel colorem aliquem, & tamen circulus ille ignitus eodem modo conspicitur, & in tali intensione, ac si vere existeret à parte rei; tum quia in hoc casu si oculos claudimus, vel auertimus, non videmus ampliùs circulum ignitum, ergo non dantur in oculo species illæ productæ. Aliqui respondent permanere nonnihil visionem in oculo, idcireò quia dantur simul visiones illius virgæ, vt successiuè mouetur, apparet, ac si verè daretur simul circulus igneus, & virga simul esset in tota circulatione. Verùm hæc responsio examinabitur, disputat. sequ. 11. num scilicet dari possit visio intuitiua, quæ non terminetur ad obiectum existens vt sic.

50 Melius ergo dicetur cum Mair. citat. & Rubion. quæst. 2. prol. art. 3. (hic tamen etiam amplectitur præcedentem solutionem) re vera oculum non videre, nisi virgam ignitam successiuè motam, sensum verò internum iudicare esse circulum ignitum, nam propter velocem motum circularem causantur à virga ignita visiones ordinatim, ac si verè esset circulus igneus, quæ visiones, cum sint valde consimiles, & consimiliter causatæ propter velocitatem motus, iudicantur à potentia superiori, in qua simul sunt species ipsarum, ac si essent simul, & igniti circuli, vnde visus verè solùm percipit virgam ignitam circulariter, & successiuè motam, circulus verò ignitus est obiectum superioris potentiæ erroneè iudicantis. Dices, etiam oculus percipit circulum igneum simul, ergo error non solum est in potentia superiori, sed etiam in oculo. Negatur antec. visus enim non absolutè percipit circulum, aliter non cerneret motum, sed percipit virgam circulariter, & successiuè motam, quod patebit, si quis aduerteret differentiam, quæ est inter visionẽm igniti circuli permanentis, non enim eodem modo se habet oculus hic, & ibi, quod est signum in visione virgæ verè non percipi ab oculo circulum ignitum.

51 Tandem explicanda erit definitio luminis tradita ab Aristot. 2. de An. 69. dum dixit, *Lumen est actus perspicui secundùm quod perspicuum est*, quod perspicuum ante definierat ? ?nes, quòd sit *visibile non secundùm se, vt simpliciter dicam, sed propter externum colorem*; quare, vt luminis definitionem percipiamus, priùs explicare debemus definitionem perspicui.

Perspicuum idem est, quod transparens, & luminis receptiuum, estque triplex; vel est perspicuum secundùm totum, & hoc dicitur omninò interminatum, quia nullo modo terminat visionem, ita se habent Cœlum ignis elementaris, aer, aqua, & quædam mixta ex his, vt vitrum, crystallus, &c. licèt adhuc hæc differant secundùm magis, & minùs; illa perspicua videri non possunt, nisi ab aliquo opaco terminentur; aliud est perspicuum, quod secundùm magnam partem penetratur à visu, non secundùm totam profunditatem, & hoc est adhuc interminatum, quia non est à nobis assignabilis terminus nostram visionem terminans, sunt omnia ferè corpora lucida, & quidam lapides pretiosi: aliud tandem perspicuum est, quod secundùm extremam superficiem penetratur à visu, & hoc dicitur terminatum, quia verè terminat nostram visionem, vt sunt omnia corpora opaca. Quando igitur Aristot. definiuit perspicuum, locutus est de primo solum, non de alijs, quia locutus est de illo, prout inseruit visioni tanquam medium videndi; & ait non esse secundum se visibile, sed per externum colorem, vbi per externum colorem lumen intelligit; sumpto colore lato vocabulo, & patet, quia volens explicare, quinnam sit color iste reddens perspicuum visibile, & in actu, subiungit definitionem coloris; ex quo patet, nec omne perspicuum secundùm totum diaphanum definijsse, sed quod ex se non est lucidum, vnde ignis in propria sphæra si poneretur lucidus (de quo disput. 4. de Cœlo nu. 15.) non comprehenderetur sub hac definitione, modo sub tenebra, vt se declarat text. 72. Dicitur autem perspicuum visibile, quando est illustratum, quia nos videntes aliquod opacum intra perspicuum, hoc etiam per accidens videre dicimur. Dices, etiam opacum est visibile per externum lumen. Resp. opacum præter lumen externum habere in se aliam rationem visibilitatis, quę est color, vnde est per se visibile, at totaliter diaphanum nullum habet colorem, & solum à lumine redditur visibile; idcircò in definitione de perspicuo fit mentio, tanquam de principaliori.

Ex quibus patet definitio luminis, quod sit actus perspicui, vt sic, nam sicut albedo est actus albi reddens corpus actu album, ita lumen est actus perspicui, vt sic, idest quatenus est capax luminis, & per lumen dicitur actu perspicuum, & transparens, sine lumine est solum in potentia.

ARTICVLVS III.

De colore.

52 IN colorum visione, & varietate certum est pulchritudinem vniuersi externam magna ex parte consistere, idcireò vestigatio naturæ, & quidditatis ipsorum est maximè Philosopho digna, ac necessaria. Et quidem quo ad varietatem spectat, innumerabiles sunt colorum species, non solum quia quodlibet ferè corpus proprium sibi vendicat colorem; verum etiam quoniam ex varia ipsorum mixtione nouæ ferè insurgunt species. Attamen septem numerari solent principales species, ad quas cœteræ tanquam ad genera subalterna reducuntur; quarum duæ sunt extremæ, Album scilicet, & Nigrum, dicuntur externa, quia in genere colorum maximè distant; medium est Viride, quod æquè videtur distare ab extremis; aliæ quatuor sunt species, duæ inter album, & viridè scilicet Puniceum, seu Croceum, & Cæruleum, seu Citrinum, aliæ duæ assignantur inter viride, & nigrum, & sunt Purpureum, & Rubrum, licet secundùm aliquos, & quidem satis probabiliter, hæc duo saltim quo ad aliquas species ad hæc reducibiles videantur potiùs mediare inter album, & viride. De his igitur coloribus primò inuestigabimus causas effectrices, deinde causam formalem, seù naturam, & quidditatem. Tertiò, causam materialem, & subiectiuam, & tandem definitiones ab Arist. assignatas explanabimus.

53 Vt assignentur causæ colorum effectrices, multùm discrepant inter se Philosophi; nam Zab. lib. 1. de visu c. 2. distinguit de coloribus, quod quidam sunt veri, & reales, alij apparenter, & spirituales; Colores veros, ait, non generari ex primis qualitatibus, quia & in Cœlis reperiuntur à quibus longè absunt primæ qualitates, sed potiùs ex varia mutatione perspicuitatis; nam perspicuum illud dicitur, quod est peruium, nec terminat visum propter tenuitatem partium, si igitur perspicuum incrassetur, visum terminabit, & in superficie loco perspicuitatis habebit colorem, quo mouebit, & terminabit visum; condensatio autem ista, vel fit absque admixtione alterius corporis, sed solùm rarum mutatur in densum, & hic modus locum habet in cœlestibus, vnde astra differunt à Cœlis in densitate, ideoque sunt colorata albedine splendenti, seù luce; Vel fit non per solam constipationem, sed per admixtionem quoque opaci, quomodo accidit in sublunaribus, in quibus è quatuor elementis tria sunt perspicua scilicet aqua,

aqua,aer,& ignis elementatis,vnum est opacum scilicet terra; Duobus quoque modis potest fieri, hæc mixtio, vel sine mutatione substantiali,sed sola elementorum permixtione, & hoc pacto elementa perspicua in condensatione fiunt alba,vt patet,cum aqua congelatur, sic etiam aer,ignis verò,quia maximè tenuis, non solum fit albus, sed etiam lucidus, vt patet in flamma, quæ eo minùs alba, & lucida est, quo magis est vnita crassiori materiæ, qua ratione carbones, & ignis in ferro sunt minùs albi, ac minùs lucentes. Secundò, potest fieri cum vera mutatione substantiali, qua fit mixtum, & sic quia ignis amittit propriam naturam, ideò mixtum acquirit colorem non lucidum, sed varium iuxtà variationem mixtionis, licet aliqua, quia in illis parum est terrestris opaci, & plurimum aquæ, aliquid retineant lucis, & saltim noctu lucida apparent, vt sunt oculi felium, & noctilucæ, de quibus loquitur Aristot. 2. de An. 72.

54 Ex his deducit Zab. perspicuitatem, lucem, & albedinem esse eiusdem naturæ, nam perspicuum condensatum fit album, idque vel splendens, vt ignis, vel non splendens, vt aqua, & aer; ex opposito tenebra, & nigredo erunt quoque eiusdem naturæ, nam tenebra lumini opponitur,nigredo albedini,ergo sicut lumen, & albedo sunt eiusdem naturæ,ita tenebra,& nigredo,& tenebra erit in corpore peruio interminato non luminoso, nigredo verò erit in corpore denso,terminato,& non albo,vnde Aristot.lib.de sensu, & sens.c.3. & lib.3.Meteor.tract.de Iride nigrum vocat priuationem albedinis. Deinde adhuc infert albedinem esse colorem proprium trium elementorum perspicuorum, nigredinem verò elementi opaci, quod est terra, eo quia quod vni conuenit per participationem, alicui debet competere per essentiam, at colores competunt mixtis per participationem elementorum, ergo elementis conueniunt per essentiam, non quidam colores mixti, sed simplices qui sunt extrema scilicet album, & nigrum.

55 Colores tamen apparentes, ait, fieri ex mixtione specierum colorum realium,sicut enim ex mixtione reali albi, cum nigro fit color rubeus realis,ita ex mixtione specierum albi, & nigri fit color rubeus apparens; sic Sol est albus, exhalatio terræ, vel nubes est nigra, si lumen, quod est species Solis, pertransit per aerem atrum, fert ad oculum speciem mixtam; quæ ruborem repræsentabit; dicitur autem color apparens,non quia sit falsa apparentia, quia verè in illo aere adest rubedo, sed quatenus apparet esse, vbi reuera non est,puta vel in Sole,vel in collo columbæ, &c. distinguuntur hi colores inter se, quòd realis dependet à subiecto, quòd si destrueretur, etiam color desineret esse,& ad motum,subiecti mouetur, at apparens pendet ab agente, nec mouetur ad motum subiecti, vt patet in colore producto in pariete à colore vitri existentis in phiala, qui ad motum phialæ mouetur. Ab hac opinione non multum discedit Dand.2. de An.digress.35.

56 Alij verò productionem colorum non solùm adscribunt diaphaneitati,& opacitati,sed etiam saltim in sublunaribus primis qualitatibus,& elementis variè inter se commixtis; vnde mixta, in quibus est prædominium aereum, vel aqueum cum humido scilicet ac perspicuo, sunt alba; si dominatur ignis attenuans suo calore opacitatem terræ, fiunt lucida,si excedit terra, propter opacitatem, & siccitatem fiunt nigra; ita Contar.de An.quæst.de vis.c.2.cum Aristot. in lib.de coloribus (si tamen est liber ille Aristotelicus) vbi etiam habetur,quòd humidum in siccum conuersum fit nigrum, vt patet in fumo, & in tectorijs cisternarum sub aqua; quòd si adhuc ignis actione expurgatur,fit album cum aliquali pallore, vt in cineribus, & tandem si magis exuratur, acquirit perfectam albedinem,vt videmus in calce. Alij colorem album adscribunt, non vni elementari qualitati,sed variæ primarum mixtioni,vt referunt Conimbr.2. de An.c.7. qu.3. nam quandoque fit ex humore aqueo non concocto, vt in radicibus absconditis in terra; quandoq; cum calidum externum destruit internum naturalem,qua ratione senes canescunt; quandoque cum calidum accedit humido, vt in lacte quod concoctione fit album, & in semine, at si calidum iungitur cum sicco terreo, efficit nigrum,vt patet in habitantibus regiones calidas,qui sunt fusci, vel nigri coloris.

Alij albedinem non calori tribuunt, aliter grando, nix, & similia alba essent calida,sed potiùs sicco, vnde cineres, arenæ, lapides propter siccitatem albescunt; alij verò ipsi frigido, vnde in frigidis regionibus homines sunt albi coloris, panis calidus est minùs albus, quàm frigidus, flegma inter humores, cum sit frigidum est album; idem conspicitur in niue glacie,&c. alij ipsi raritati, nigredinem verò densitati;sed si hoc esset verum,fumos, & caligo haberent albedinem,ebur, & marmor propter densitatem essent nigra; communiter nigredo calori tribuitur, vt in carbone, fumo,caligine,Æthyope,& in pagina,ac pluma exustis conspicitur. Cæruleus color, & viridis ab alijs ponitur trahere originem ab humido, vnde herbæ,aer,mare, &c. huius coloris cernuntur.

57 In hac opinionum varietate,primò contra Zab. est, quòd ponit densitatem opponi perspicuitati,esseque causam colorum, cuius oppositum ostendimus disp.2. de Cœlo num.75. densum enim opponitur raro,& solùm est causa, quod color clarius, & perfectius conspiciatur,siue album sit,siue nigrum,aut viride. Secundò,quia negat primas qualitates posse generare colores, cum tamen experientia sit in contrarium,vt patet ex tot exemplis modo adductis. Tertio,quia colores negat in profunditate corporum, quod esse falsum ostendemus infra. Quarto,quia ponit perspicuitatem, lucem, & albedinem esse eiusdem rationis,cum tamen albedo opponatur nigredini,lux,aut lumen tenebræ,& perspicuitas opacitati, aer enim tenebrosus non est opacum: tum quia albedo,si esset in oculo,impediret visionem alterius coloris,at perspicuitas,& lumen iuuant visionem, albedo est entitas realis,lumen est entitas intentionalis, & magis ostendetur infra, dum distinctionem coloris à lumine probabimus. Quintò, quia perperam asserit tenebram à nigredine non differre, nisi penes raritatem, & densitatem; tenebra enim est mera lucis priuatio, & non ens, vt ait Aristot. 2. de An.70. tum quia si tenebræ essent quid positiuum lumini contrarium, non posset lumen in instanti introduci in tam vasto spatio, contrarietas enim est causa successionis; nec Aristot. ibi hoc docuit, sed solum similitudinariè, & analogicè intelligi debet, quatenùs omne contrarium infert priuationem alterius oppositi; vide Contar.cit.cap.7. Tandem quia colores tribuit elementis solum propter opacitatis, & perspicuitatis differentiam, vt opacitas sit causa nigredinis, perspicuitas albedini, quia & astra sunt opaca, & tamen lucida, vt disput.cit. diximus; aer in tenebris non est opacus, sed tenebrosus, & tamen per ipsum tenebra est nigredo.

58 Quapropter concludendum est colores causari posse tum à mixtione lucis,& opacitatis,tum à vario primarum qualitatum temperamento,vt innuimus disputat.cit.num.171. & disput.4.num.87.& seq. verum est tamen, quod quandoque quædam mixtio harum qualitatum nullum causat colorem, vt in crystallo euenit, & in pupilla oculi,sed solum diaphaneitatem,& perspicuitatem. Cæterùm quænam qualitas, aut qualitatum mixtio causet hunc, vel illum colorem,nulla potest assignari certa regula, & vniuersalis, vt optimè notat Auersa quæst. 54. sectio. 2. & patet ex tam varijs dicendi modis adductis, quorum quilibet suas habet experientias. Tum quia sæpè quæ habent idem temperamentum, sunt omninò diuersi coloris, vt videmus in pennis auium; & è contra cum diuersis temperamentis stat coloris identitas; quare potius fateri debemus nostram ignorantiam circa originem colorum in speciali, solum dici posset formam substantialem circa colores inseparabiles, vt sunt nigredo in coruo, albedo in cygno, ex se concurrere ad illorum productionem.

59 Circa causam formalem coloris,quæ est ipsius quidditas, omissa Pythagoreorum opinione asserentium colorem à superficie corporis non distingui,vnde consequenter illum ponebant in prædicamento quantitatis, quem dicendi modum videntur sequi Prouenz.p.2. de sensili cap.12. & Celius Mancinius lib. de Synagia Platonica cap.22. cuius falsitas apparet,tum quia etiam in profundo dantur colores, vt dicemus; tum quia quantitati nihil est contrarium,at colores ad inuicem contrariantur; tum quia nequit hoc habere locum in coloribus apparentibus,qui de nouo fiunt absque variatione superficiei; & tandem color est sensibile proprium visus, superficies verò est sensibile commune,hinc concludendum est colorem esse de genere qualitatis; & vt sensibilis est,ad tertiam speciem attinet; specialiter tamen quæri solet,an sit entitas specie distincta à lumine, an verò eiusdem rationis cum illo.

Auic.6.natur.p.3.cap.1. Albert.in summ.de hom.9. de subst.coloris.Cæsalp.lib.5.qq.perip.quæst.7.sustinent colorem essentialiter esse ipsum lumen in opaco diuersimodè receptum; citantur etiam pro hac sent.Capr.2.d.14.quæst.1.ad 1.contra 2.concl. Scalig.exerc.325. art.5. Scarmilionus lib.1.de color.cap.6. & probabilem putat Mair. in prol.quæst.19. sed diuersimodè explicant opinionem, quidam enim volunt lumen esse totam essentiam coloris, apparere tamen hunc, vel illum colorem iuxtà variam radiorum reflexionem proximiorem, vel remotiorem; quidam volunt colorem pro formali dicere lumen,pro materiali verò dicere, vel opacitatem corporis, vel temperamentum primarum qualitatum, & secundùm quod corpus habet hanc, vel illam opacitatem,vel hoc aut illud temperamentum, conspicitur hic, vel ille color; & si nullum est lumen, nullus quoque color quò ad formalitatem remanet, sed solum quò ad materiale. Complut. disputat.10.de An.quæst.2.docent lumen esse principium formale coloris dispositiuum. Communis opinio distinguit à lumine colores veros, non autem apparentes; at Io. de S. Thom. quæst.7. de An.art.2. tam veros, quàm apparentes specie distinguit à lumine.

60 Dicendum est colores omnes, esse specie à lumine distinctos: Conclusio colligitur ex Scot.quol.15. R. 2.d.13. & 4.d.49. quæst.15. Explicatur priùs conclusio, colores enim sunt in duplici differentia, alij sunt permanentes in subiecto, qui ad mutationem subiecti mutantur,& diù conseruantur, quocunque extrinseco remoto vt albedo in pariete,nigredo in coruo, &c. alij non sunt permanentes in subiecto sed ab extrinseco agente dependent non solum in fieri, sed etiam in conseruari, vnde non ad motum subiecti, sed ad motum agentis mouentur, & hi adhuc differunt, nam aliqui è quocunque situ conspici possunt,vt cum è vitro colorato pertransit radius luminosus,& terminatur ad parietem,in quo etiam color similis colori vitri cernitur è quocunque loco; aliqui verò è certa parte, determinatoque situ tantum videntur; sic se habent colores in collo columbæ, in iride, in cauda pauonis ex reflexione luminis causati,hi enim non videntur ab omnibus vbicunque existentibus,sed solum qui reperiuntur in determi-

terminato loco, in quo fit certa radiorum reflexio, hinc diximus disput. 4. de Cœlo num. 87. iridem à diuersis aspectam non apparere in eodem loco quia ad alium, & alium locum fit alia, & alia, reflexio luminis: quinam autem ex his dicantur veri colores, & qui apparentes, dicemus infra.

61 Probatur modò conclusio; & primò, quod colores permanentes specie à lumine distinguantur, tum quia si à lumine non distinguerentur, non essent tam fixi, & permanentes, sed variabiles ad luminis variationem; nec specie inter se differrent, nec ad inuicem contrariarentur; sicut nec lumen ab alio lumine differt specie, nec ei est aliquid contrarium positiuè. Respon. hæc omnia verificari de colore, non quidem quò ad formale luminis, sed quò ad materiale, quod est temperamentum, vel opacitatis, vel primarum qualitatum, & quia hoc materiale permanet in subiecto, idcircò colores isti permanentes dicuntur. Contrà, videmus sæpè duo corpora eiusdem densitatis, & opacitatis, vel eiusdem temperamenti primarum qualitatum diuersos habere colores, & è contrà eiusdem esse coloris, etiam si habeant distincta temperamenta, vt supra diximus, ergo diuersitas specifica colorum, & contrarietas nequit saluari quò ad materiale, sed verificabitur quò ad formale colorum. Dices in nostra sententia dari debet aliqua causa effectiua colorum licet nobis occulta, & hæc erit materiale coloris, siue sit opacitas, siue primæ qualitates, siue aliquid aliud. Contrà, quia idem est ac dicere, non solum causam effectiuam colorum esse occultam, sed etiam ipsam essentiam. Tum quia distinctio per materialia non est essentialis, sed accidentalis: Tum quia color est entitas realis, non intentionalis, vnde positus supra visum impedit sensationem, at lumen est entitas intentionalis ex dictis art. præced. vnde si color esset lumen, certè rubore existente in oculo non apparerent omnia obiecta rubra, sicut nec quando habetur species albedinis, impeditur visio nigredinis, sed simul potest oculus vtrumque colorem cernere. Accedit, quod conspicimus v. gr. in pariete albedinem, & lumen Solis, & illam ab isto distinguimus; modò si color esset ipsum lumen, nulla daretur nigredo realis, hæc enim & albedini, & aliquo modo ipsi lumini videtur opponi, vnde dicitur expers omnis luminis, Et tandem quis dicat lumine absente omnes colores perire? Solet adhuc probari hoc assumptum ex definitione, quam tradidit Aristot. de colore, & lumine; sed quoniam ab aduersarijs ad luci solet in fauorem propriæ sententiæ, ideo differimus illam vsque ad finem articuli, dum sensum illius definitionis aperiemus.

62 Secundò prob. conclusio de colore transeunte, qui potest è quocunque loco videri, qualis est color in pariete causatus à radijs Solis per vitrum coloratum transeuntibus; iste enim color est alterius rationis à colore vitri, vt habet Scotus in 2. cit. F. quia est species intentionalis illius, & si reciperetur in oculo causaret visionem coloris vitri, nec aliam impediret, albedinem parietis non destruit, dependet à luce, ad motum luminosi mouetur, quæ omnia colori vitri non competunt. Deinde est etiam à lumine diuersus, vt colligitur ex Scoto cit. G. & ad 3. princ. quia non est lumen reflexum per propriam reflexionem, hoc enim non diffunditur in omnem loci partem, sed solum ad partem oppositam lineæ incidentiæ, vt diximus num. 43. at iste color vndequaque conspicitur; nec est lumen primarium hæmisphæricè multiplicatum per lumen secundarium, quia sic tale lumen vbique rubrum videretur, siue adesset vitrum coloratum, siue non, quod est falsum, ergo præter tale lumen aliquid aliud est, quod videtur, & tale erit species illa coloris terminata ad opacum, quæ dum est in diaphano, non apparet, nisi quousque ad opacum terminetur, quod esse proprium cuiuslibet speciei ostendit Doctor citat. Verum est tamen, quod lumen exigitur, vt possit species in pariete terminata alias sui ipsius manifestatiuas producere, vt patet experientia, si enim radius luminis non transiret per vitrum, adhuc vitri color proprias emitteret species ad parietem, non tamen viderentur, quia propter carentiam luminis non valent alias species producere, & se hæmisphæricè multiplicare, nam vt dicemus art. seq. lumen est necessarium, adhoc vt color species emittat; & quamuis ad colorem realem sufficiat quodlibet lumen, tamen ad colorem intentionalem requiritur lumen primarium, vt pote quia minoris entitatis quod totum nos docet experientia, accedunt rationes mox adducendæ, quæ etiam faciunt pro parte præcedenti.

63 Ex his manent soluta illa duo argumenta, quæ articul. præced. num. 42. adduximus ex Arriaga; & ad primum, cum dicitur, quod species non est similitudo formalis obiecti, nec eiusdem rationis cum illo, concedimus de formalitate, & ratione specifica, negamus de generica, sic enim videmus in lumine, quod aliqualem habet proportionem cum luce, cuius est species, deficit tamen à ratione lucis, sic species illæ in pariete apparentes proportionantur cum colore vitri, deficiunt tamen, vt patet intuenti, tum in intensione coloris, tum in entitate. Ad 2. neg. seq. cum sua probatione, species enim contrariorum sunt inter se compossibiles; & propositio illa sensibile positum supra sensum impedit sensationem, valet in visu de illo, quod solum est sensibile, non de illo, quod etiam est simul intensio.

64 Tertiò, probatur idem de coloribus ex determinato tantum loco apparentibus, vt sunt colores iridis in collo columbæ; &c. isti namque eiusdem omninò rationis videntur esse cum alijs coloribus, saltim in ratione generica coloris: imò quidam tam perfecti, & viuidi apparent, vt nullus color permanens perfectior esse possit, vt patet præsertim in coloribus ex crystallo triangulari apparentibus; item videntur habere suas oppositiones, & contrarietates inter se; terminant visionem eiusdem rationis cum visione, qua color permanens cernitur; causant species, tum externas, tum internas colorum distinctas à specie luminis, nequit enim negari speciem causatam à viriditate iridis esse distinctam à specie luminis, & esse veram speciem viriditatis, quia talem speciem causat in sensu interno, vt arguebamus disput. præced. nu. 121. contra Ruuium, ergo causa huius speciei non erit lumen, sed color, species enim repræsentat obiectum, à quo fit. Tum quia nequit sensus externus percipere obiectum, nisi sit existens in se, quia cognitio externa sensitiua est intuitiua, de cuius ratione est, quod terminetur ad obiectum in se, non vt in specie repræsentatum, vt dicemus disput. sequ. quæst. 11. ergo si oculus in iride percipit viriditatem, hæc debet existere à parte rei, & terminare visionem. Quapropter vel dicendum est omnes colores à lumine distingui, vel nullos, quidquid enim adducetur pro distinctione colorum permanentium à lumine, retorqueri potest, & ostendit distinctionem aliorum colorum; eò vel maximè, quia nos ponimus colores aliquos transeuntes à lumine distinctos, & quidquid his rationibus dicetur, potest applicari ab aduersarijs rationibus ostendentibus distinctionem colorem permanentium à lumine, vt consideranti patebit.

65 Tandem ex his colligitur, non rectè à Complut. lumen appellari principium formale coloris dispositiuum; quamuis enim requiratur ad emissionem specierum visibilium, non tamen necessario ad constitutionem intrinsecam, & entitatiuam coloris, vnde recedente lumine, adhuc res sunt coloratæ, licet non videantur. Nec refert, quod aiunt, tunc lumen manere saltim virtualiter, ratione cuius virtualis permanentiæ poterit dici formale principium. Non valet, quia sæpè sæpiùs tum in Phys. tum in lib. de Gen. ostendimus hanc virtualem permanentiam non sufficere ad actualem causalitatem sed requiri actualem existentiam.

In oppos. obijc. primò ex Aristot. 2. de An. 73. vbi definiendo colorem ait, *esse motiuum perspicui secundum actum, actus autem perspicui lumen est*, & lib. de sensu, & sensil. cap. 3. inquit, quod sit *extremitas perspicui in corpore determinato*, lumen autem est, quod in superficie opaci recipitur. Tum quia absente lumine nullus color inspicitur, signum euidens colores cum lumine deleri; vnde Virg. Æneidos 6. *Rebus nox abstulit atra colores*, & in quodam Hymno Ecclesiæ, qui habetur fer. 4 ad laudes, dicitur, *Rebus iam color redit vultu nitentis sideris*, Tum 3. lumen, & color participant eandem proprietatem visibilitatis, ergo eandem habent naturam, ex identitate enim passionis rectè infertur identitas naturæ, ad quam passio consequitur. Tum 4. color est participatio lucis, vnde albedo disgregat, & dissipat visum, quia multum participat lucis. Tum 5. color est obiectum adæquatum visus, ergo est idem cum lumine, quia vnius potentiæ vnicum est adæquatum obiectum.

66 Respond. ad 1. dicemus in fine art. Ad 2. dicimus recedente lumine remanere colores quo ad entitatem, cœlari tamen quo ad visum, quo sensu intelligi debet, cum dicuntur colores per noctem à rebus auferri, quia scilicet absconduntur, & teguntur visui, vnde in Hymno fer. 5. ad Matut. habetur. *Nox atra rerum contegit terra colores omnium*. Ad 3. dicemus art. seq. Ad 4. si valeret, ostenderet nigredinem non esse colorem; dicuntur igitur colores participare de natura lucis, quia sub obiecto visus lux est principalius contentum. Ad 5. patebit art. seq.

Secundò, mutantur colores sine vlla mutatione facta primarum qualitatum, sed solum penes opacitatem, vel perspicuitatem, quia scilicet perfectius, vel imperfectius recipitur lumen, ergo color non videtur à lumine distinctus, antec. prob. si quis cornu caprinum, quod nigerrimum apparet, diuidat in tenues laminas, siue ramenta, ex nigro fiet album, & tamen per diuisionem nulla fit mutatio temperamenti. Neque dicas colorem illum esse apparentem, quia permanens est, & constans. Tum 2. diuersum lumen diuersos causat colores in eodem corpore, igitur signum est, vel ipsum colorem esse tale lumen cadens in tale corpus, vel vt minimùm lumen multùm conferre ad rationem coloris, & esse principium formale; antec. facilè est experiri, atque eius rei testes sunt pictores, qui lumine candelæ non possunt colores suos applicare, errarent enim grauissime, præsertim in quibusdam coloribus, qui omnino alij apparent; idem experiri licet apud eos, qui pannum vendunt, nam panni non præseferunt eum colorem, dum illuminantur candela quàm dum illuminantur à Sole. Tum 3. si à Deo auferretur à corpore qualitas illa, quæ secundùm nos dicitur color, certè lumen cadens in tale corpus reflecteretur, quia cum tale corpus sit summum opacum, non transmitteret vltra se lumen, ergo videretur, & consequenter sub ratione coloris, ergo color non est à lumine distinctus.

67 Resp. ad 1. colores non solùm causari ex vario temperamento primarum qualitatum, sed etiam ex permixtione luminis, & opacitatis, & quando color vndequaque videtur, & etiam quando ex vna parte solum, primus causatur ex sola permixtione luminis cum opaco, in qua interuenit reflexio imperfecta, & ex varia permixtione varius insurgit color, qui constans est, & permanens, dum eadem opacitas permanet ex parte corporis, quantumcunque varietur lumen: secundus verò pendet ex certa oppositione luminis ad nostrum aspe-

ctum

ctum in reflexione perfecti, quæ solum in certa parte fit; ex hoc dicimus cornu caprinum integrum nigrum apparere, quia propter crassitiem minus luminis admittit, at diuisum in laminas, quia est non nihil transparens, plus recipit luminis, & fit album, hinc qui tractant de coloribus, communiter dicunt, quòd alba sunt illa, quæ multum lucis recipiunt; hoc tamen non est intelligendum vniuersaliter, nam requiritur ex parte corporis aliqua dispositio; lapides enim pretiosi penetrantur à lumine, non tamen albi apparent, sed vel rubri, vel purpurei, vel cærulei, &c. ex quo deducitur ipsum lumen non esse formaliter colorem, sed causatiuum coloris; quo casu concedimus recedente lumine nullum adesse similem colorem scilicet qui à lumine causatur, & pendet in conseruari. Ad 2. dicimus aliquando colores non apparere, quales sunt defectu luminis sufficientis, nam cum oporteat eos illuminatos esse, vt videantur, si non illuminentur sufficienti, quod postulant, lumine, non apparebunt, quales sunt; sic album nimis distans fuscum cernitur propter improportionem, quam habet cum potentia. Ad 3. dato casu corpus illud solum videri vt luminosum, non vt coloratum, nisi dicamus ex permixtione luminis cum opacitate resultare quendam colorem, sub quo videretur; sed si à Deo hæc etiam resultatio impediretur; solum lumen esset visibile.

68 Tertiò arguitur, quod colores iridis & similium non sint à lumine distincti, nam sæpius diximus cum Scoto 2.d.13. agens omne sphæricè, vel si est impeditum, hæmisphæricè diffundere suam actionem, ergo si color iridis esset quid realiter à lumine causatum potens immittere proprias species ad producendam visionem, iam sphæricè, vel hæmisphæricè illas immitteret, & consequenter non ex determinato situ videretur, sed ex omni loco, vt est rubor in pariete causatus à rubore vitri illuminato à radio solari, hoc tamen est contra experientiam. Tum quia color apparens, qualis est color iridis, per hoc à vero distinguitur, quod verus color est entitas realis à lumine distinctus, apparens verò est ipsummet lumen reflexum ad nostrum aspectum, per quam reflexionem è corpore opaco factam apparet coloratum, vt docuimus disputat. 4. de Cœlo nu. 87. & 88. ergo si color iridis, & similium esset color à lumine distinctus, esset verus color, & nullus daretur apparens, contra communem sententiam distinguentem colorem in verum, & apparentem.

69 Respond. ad 1. vtique omne agens talis esse naturæ in agendo, quod sphæricè, vel hæmisphæricè immittit propriam actionem, & hoc quia sic nos docet experientia, at eadem quoque experientia nobis ostendit colorem ex reflexione luminis causatum non agere hæmisphæricè, sed solum in partem certam, ad quam fit reflexio; ratio huius discriminis à priori difficulter assignatur; dici tamen poterit, colorem rubei vitri in pariete causatum posse agere hæmisphæricè, eo quia non dependet à lumine, nisi quatenus terminatur ad opacum, & vt sic causatur, licet deinde non reflectat, & consequenter potest ex se ad omnem partem immittere species; at color iridis non solum pendet à lumine, prout terminatur ad opacum, sed etiam vt certam habet oppositionem ad nostrum aspectum in reflexione, & quia lumen requiritur, adhoc vt color species causet, vt dicemus art. sequ. lumen autem reflexum, à quo iridis color causatur, & dependet, non est in qualibet parte spatij, sed in certa, & determinata; idcircò color iridis non sphæricè, sed in parte determinata species producit, & consequenter non videtur vndequaque. Ad 2. dicimus etiam in nostra sententia dari possunt colores veri, & apparentes; nam primò vt diximus disput. 2. de Cœlo nu. 171. veri colores possunt dici, qui permanenter insunt subiecto per causam internam independenter à lumine, apparentes autem erunt illi, qui transeunter existunt in subiecto, nec totaliter à causa interna producuntur, sed etiam à lumine causantur, quo sensu color in pariete à vitro colorato factus; color iridis, &c. dicentur apparentes. Secundò, color verus ille dici poterit, qui ab omnibus existentibus in qualibet situs differentia cerni potest, apparens, qui solum causatur à lumine habente certam proportionem cum nostro aspectu, & non ab omnibus videtur, sic color iridis erit apparens, color in pariete à vitro colorato proueniens erit verus, sicut & color permanens; non admittimus autem hanc distinctionem veri, & apparentis coloris in sensu aduersariorum, & quamuis disp. 4. cit. de Cœlo secuti simus communem sententiam de apparentia colorum, hoc fecimus, quia non erat ibi proprius locus huius rei, & satis erat pro resolutione illius quæsiti de iride: tum quia color transiens, quia à lumine pendet in fieri, & conseruari, dici solet à Doctoribus lumen reflexum, re tamen vera hæc locutio non verificatur formaliter, sed causaliter, quo loquendi modo quandoque Doctor vti videtur.

70 Quo ad causam materialem, seu subiectiuam colorum res est facilis negotij, nam sustinendo colores non solum à primis qualitatibus prouenire, sed etiam ex permixtione opacitatis, diaphaneitatis, lucis, & luminis, non solum mixta poterunt in se recipere colorem, sed etiam elementa, imò & astra, vt diximus disputat. 2. de Cœlo nu. 171. nec tantum in superficie erit color, sed etiam quandoque in profunditate, non enim est verisimile lac solum in superficie esse album, non in profunditate, ratio est, quia si color à primarum qualitatum temperamento prouenit, quia hoc temperamentum est tam in superficie, quam in profunditate, vtrobique erit color; si verò causatur ex mixtione luminis cum opacitate, quia lumen potest in profunditate corporis absorberi, & misceri, etiam ibi causabit colorem, an autem color sit solum visibilis in superficie, an etiam in profunditate, mox dicemus.

71 Tandem duplex definitio assignari solet de colore; prima sumitur ex 2 de An. 67. dum ait Aristot. *omnis color motiuus est eius, quod est secundum actum perspicui, & hoc ipsius est natura*; Secunda sumitur ex lib. de sensu, & sensil. cap. 3 vbi inquit, *Quare color vtique erit perspicui in corpore determinato extremitas*; Circa expositionem harum definitionum multum laborant Commentatores, breuibus tamen rem expediemus. Et primò supponendum est his definitionibus non explicasse Aristot. naturam coloris secundùm se, sed in ordine ad visum, & quatenus visibilis est; Et quidem prima definitio facilis est; quia omnis color ex dictis proprias immittit species ad visiuam potentiam, & hoc per medium actu illuminatum, quod lumen necessariò requiritur, vt dicemus art. seq. & per consequens mouebit medium illud, non motione reali, sed intentionali. Nec obstat, quod etiam lux mouet perspicuum, illuminando ipsum per lumen, quod est species lucis, vnde etiam intentionaliter mouet; non obstat, quia lux mouet quidem perspicuum per speciem luminis, sed ipsum simul in actu constituit per idem lumen, at color mouet perspicuum supponendo iam in actu per lumen constitutum, & hæc est differentia inter lucem, & colorem; ex quo patet ad primam rationem positam nu. 65. pro qua etiam notandum, vt diximus artic. præced. & dicemus etiam seq. colorem in definitione perspicui sumi lato vocabulo, vt quid commune ad lumen, & proprium colorem.

Secunda definitio difficilis est, varieque à Doctoribus explicatur: Quidam aiunt dici extremitatem, non quidem de genere quantitatis, sed de genere qualitatis, quatenus color est quædam qualitas resultans præcipue ex mixtione perspicui, & opaci, color est extremitas idest terminus resultans ex tali mixtione; quo sensu etiam color in profunditate corporis existens, quia adhuc ibi est talis mixtio, potest dici extremitas perspicui, & opaci; & sic explicata hæc definitio videtur declarare coloris naturam aliquo modo in ordine ad se.

72 Alij explicant de ipso colore in vltima superficie corporis opaci, & terminati existente, eo quia putant non definiri colorem, nisi vt visibilem, visus autem, aiunt ad externum colorem solum terminatur; & quamuis sint aliqua corpora, non solum colorata, sed etiam aliqualiter transparentia, vt sunt gemmæ, electrum, &c. adhuc tamen est aduertendum, quod vel illa corpora sunt æqualiter colorata, & sic solum color superficiei cernitur, vel intus habent alium colorem, vel eundem intensiorem, & sic concedunt videri talem colorem per illud corpus coloratum, non tamen vt habet rationem colorati, sed vt habet rationem perspicui, & medij, per quod species alterius coloris defertur ad oculum. Nec refert, quod lumen etiam sit extremitas perspicui terminati; Nam lumen ex se indifferens est ad perspicuum, & opacum, color verò non nisi in corpore habente aliquam opacitatem potest subiectari, non in totaliter diaphano. Alij facilius se expediunt, explicant enim hanc propositionem, non vt veram definitionem, sed vt propositionem quandam, quæ vt in plurimum verificatur, & de colore existente in corpore perfectè opaco, quomodo solum in superficie est visibilis. Sed hæc expositio non satis consona videtur textui; consule Aristot. ibi, & Doctorem in 4. dist. 49. qu. 15. ad 1. princ. & elige, quæ tibi probabilior videtur.

ARTICVLVS IV.

Medium, Modus, & Obiectum visionis declarantur.

73 Circa primum in titulo art. propositum, duplex medium distingui solet, scilicet internum, & externum, internum dicitur, quod mediat inter pupillam, quæ est sensorium visus, & oculi tunicam, quæ vocatur cornea, externum est quodlibet corpus medians inter obiectum, & oculum; ad patiendam visionem alicuius existentis in tunica cornea, vel in adhærente sufficere internum medium, quod est humor vitreus, & aqueus, nos docet experientia, nam quandoque ex compressione oculi ad vnam partem cernimus fulgorem quendam, quandoque conspicimus quasi muscas, vel alia animalcula volitantia propter humorem quendam in dictis tunicis existentem, in quibus etiam fulgor ille reperitur. Eadem quoque experientia nobis ostendit ad videnda obiecta externa non sufficere solum medium internum, sed requiri etiam externum, itaut si obiectum superponeretur ipsi oculo, non videtur; hinc orta est illa propositio satis vulgata, & colligitur ex 2. de An. 73. & 75. quod sensibile positum supra sensum non facit, imò impedit sensationem, cuius veritatem passim examinabimus agendo de sensibus in particulari, & quæst. 7. in proposito de visione est verissima; & ratio specialis adduci solet, quia vt habet Doctor quol. 15. R. 2. d. 13. C. & in lib. de An. quæst. 4. ad visionem requiritur lumen in medio, & in organo, imò & in ipso obiecto, vnde si obiectum superponeretur oculo, iam oculus obumbraretur, & consequenter non posset videre; hinc moueri solet quæstio de medio externo requisito, quas conditiones debeat habere.

74 Et quidem certum est debere esse perspicuum, & peruium, si

enim

enim esset opacum, non solum impediret lumen, sed etiam species obiecti visibiles, vnde quod de lince dici solet, quod videat post parietem, est fabulosum, neque Doctor 4.d.49.quæst.15.ad 1. hoc affirmat, sed tantùm vt exemplum ab alijs adductum recitat. Similiter quod de quibusdam aquarum, vel mineralium inspectoribus refertur, inspicere scilicet venas aquarum, aut mineralium in subterraneis existentes, nisi vtantur quibusdam signis, & indicijs naturalibus, est prorsus fabulosum, & vanum, vel arte Dæmonum id efficiunt; vide Conimbr.2.de An.c.7.quæst.vlt. Certum quoque est debere esse plenum, non vacuum, lumen enim & visibiles species, cum sint accidentia, requirunt subiectum, in quo recipiantur; quomodo autem intelligendus sit Scotus 2.d.9.quæst.2. C. diximus disput. præced.nu. 507. Certum etiam est aliquod lumen requiri ad visionem, saltim proportionatum, nam in tenebris nihil videmus, & si lumen esset excedens, læderet organum visus, & impediret visiones aliarum rerum, at contemperatum maximè iuuat ad visionem, vnde perfectius videmus cum intensiori lumine, quàm cum remissiori; vnde autem proueniat, quod aliqua noctu conspiciantur, & non diu, dicemus art. seq.

75 Remanet solùm quærendum, num medium illud debeat esse actu illuminatum, an verò sufficiat, quòd obiectum tantùm illustretur lumine, quod alij sub alijs verbis intelligant, num scilicet lumen requiratur ex parte medij, an verò ex parte obiecti, vel ex parte vtriusque, sed quod attinet ad obiectum, dicemus infra in fine art. modò tantum agemus de medio. Prima opinio negat ad visionem necessariò requiri medium illuminatum ita Auic.lib.9. natur.p.3.cap.1. Ioan.de Magistris 2.de An.quæst.5.Hurt.disput.17.de An.sect.2. Suarez lib.3.de An.c.16.Arriaga disput.5.sect.3. subsect.2. & alij, asserentes lumen esse necessarium ex parte obiecti, non medij, probabilem putat Cauell. disputat.2. de An.sect.9. dub.2. Ruuius tractat. de visu quæst.5. ait lumen ex parte medij requiri ad visionem coloris, at respectu lucis non exigi medium illuminatum. Communis opinio affirmat vniuersaliter lumen ex parte medij esse necessarium; ita Doctor quol.15. R. 2.d.13. C. & in libr. de An. quæst.4. sequuntur ex recentioribus Conimbr.2.de An.cap.7. quæst.4. Tol. quæst.17. Auersa quæst.54.sect.3.Zab.lib.1.de visu c.9.& seq.Piccol. lib.de visu cap.14. Contar.qu. de visione c.6. estque frequentior apud Thomistas.

76 Dicendum est lumen exigi ex parte medij ad videndum colorem, & lucem, imò esse necessarium etiam ex parte ipsius sensorij visus, scilicet humoris crystallini; & quidem, quòd requiratur ad videndam lucem, in nostra sententia est euidens, cum enim lumen sit species lucis, & species necessariò diffundi debeat per medium vsque ad oculum, iam eo ipso medium illuminatur, & in hoc sensu intelligenda est conclusio scilicet de lumine proprio, non alieno, vt enim notat Doctor in 3.d.14.quæst.2.ad 3. F. & 4. d.49. qu.11. H. quanto magis obiectum est in se lux, tanto minus propter ipsum requiritur de lumine; quapropter sententia Ruuij admitti potest, quia videtur loqui de lumine alieno. Prob. autem de colore, primo ex Arist. 2.de An.67.& seq. vbi ex professo hoc docet, definit enim perspicuum in actu per hoc, quòd sit illustratum, & actuatum à lumine, colorem verò, quòd sit motiuus intentionaliter perspicui in actu, idest iam illuminati, ergo ad motionem coloris, seu ad immissionem specierum prærequiritur in medio lumen, vide text.73. Cum igitur secundùm Aristot. perspicuum, vt possit species recipere, debeat esse actu illuminatum, sequitur, quod etiam organum visus, qui est humor crystallinus, cum sit perspicuus, & transparens, vt sit subiectum aptum ad recipiendas species visibiles colorum, debeat quoque priùs illuminari, vnde libr.de sensu, & sensili cap.2. ait, *Videtur, autem sicut exterius non sine lumine, ita & interius*, & deinde paulò post addit, *Quare necessario est perspicuum, & receptiuum luminis id, quod interius oculi est;* de sententia igitur Philosophi nullus est ambigendi locus.

77 Difficile tamen huius rei rationem aliquam à priori assignare, maximè ab illis, qui negant lumen esse speciem lucis; probat autem hoc Doctor quol.cit. quia ad hoc vt color agat in visum, requiritur alia causa concurrens ad agendum scilicet lumen, tanquam causa principalior, vt videbimus, causa autem secunda, seu minùs principalis non est in potentia propinqua, nisi alia scilicet prima, & principaliori concurrente, ergo color non potest agere in medium, nisi priùs lumen in illud agat illuminando, & illustrando. Dices cum Suarez, hoc solum probare lumen ex parte medij per accidens requiri, vt scilicet obiectum illuminetur, & ratione obiecti, non ostendere autem medium non illuminatum esse incapax specierum colorum, quod esset probandum, vt concludatur lumen ex parte medij prærequiri. Contra quia quando duæ causæ productiuæ duorum effectuum sunt subordinatæ inter se, vt vna non agat sine altera respectu communis subiecti, etiam effectus causæ subordinatæ dependebit ab effectu alterius causæ, vt non possit produci in communi subiecto sine altero effectu, dependentia enim in producere rectè infert dependentiam in produci, cum igitur color nequeat agere in medium producendo species, nisi priùs lumen agat, species coloris in aere erit dependens à specie luminis, & consequenter prærequirit in aere lumen, ex quo debemus arguere lumen esse necessarium ex parte medij. Tum quia, & si non adsit pro nostra sententia ratio euidenter ostendens intentum, nec etiam pro opposita est aliqua ratio conuincens, vt videbimus, quare præstat à communi, & ab Aristot. non recedere.

78 Contrà hanc doctrinam insurgunt quibusdam experientijs, eo quia si obiectum est illuminatum licet medium propè potentiam sit obscurum, adhuc intuemur obiectum, vt patet cum noctu videmus quædam obiecta lucida; è profundis puteis in meridie conspiciuntur stellæ; existentes in obscuro cubiculo cernimus obiecta in luce permanentia; & si medium est tenuè illuminatum, obiectum verò intensè, perfectè videtur, è contra si medium est perfectè illuminatum, obiectum verò remissè, eo quia sit in obscuriori loco, imperfectè videtur, ergo tota necessitas luminis est ex parte obiecti, non medij. Neque dicas, in medio obscuro reperiri aliquid luminis vsque ad potentiam diffusum, sufficiens ad causandam visionem. Non valet, quia quando conspicimus lucem vàldè distantem, nullatenus possumus videre obiecta propè nos existentia, ergo non est probabile ibi lumen aliquod reperiri, quod sit sufficiens ad visionem rerum è longinquo, non tamen ad prospicienda obiecta propè existentia. Tum quia multa animalia noctu vident, & nix in obscuro cubiculo inclusa prospicitur, & tamen nullum est lumen.

79 Resp. in his casibus semper adesse tam in potentia, quam in medio propè ipsam lumen aliquod sufficiens ad visionem, quod necessariò fatendum est, quia si videtur lucidum à longe, vel obiectum illuminatum, & lux nonnisi per lumen primarium tanquam per speciem videtur, lumen verò primarium per aliud lumen secundarium, necesse erit lumen ad potentiam vsque peruenire, nequit enim fieri visio sine specie obiecti. Quod autem additur, obiectum illuminatum perfectè videri in medio non perfectè illuminato, at obiectum remissè illuminatum imperfectè conspici in medio intensè illuminato, solum infert necessitatem luminis in obiecto, non enim lumen in medio est præcisa causa visionis, sed requiritur species obiecti, quæ nequit causari, nisi adsit lumen in ipso obiecto, imo hoc principalius requiritur, hinc est, quod medio imperfectè illuminato obiectum perfectè illustratum clarè conspicitur, non è contra. Quod insuper additur, nullum lumen propè nos experiri, parum refert, quia lumen, & quælibet alia species visibilis non potest in medio perspicuo videri, nisi terminetur ad aliquod opacum, in quo terminatum possit alias species producere sui ipsius repræsentatiuas, maior autem virtus requiritur ad producendas alias species, ad quas concurrit vt causa totalis, quàm ad causandam visionem, respectu cuius est causa partialis, vt patet in specie vitri colorati, quæ vbique est repræsentatiua coloris, & quamuis ad opacum terminetur, non est adhuc aliarum specierum productiua, nisi à radio luminoso adiuuetur: idem de lumine dicendum, quod propter sui remissionem, nequit terminatum ad corpora opaca propè nos se diffundere, & illa manifestare, potest tamen lucida remota repræsentare, quamuis remissum, eo vel maximè quod lux non indiget alieno lumine, vt videatur, benè tamen coloratum obiectum. Ad aliud dicemus infra n.107. facit enim contra exigentiam luminis ex parte obiecti.

80 Circa secundum principale in titulo artic. propositum de modo scilicet quo fit ipsa visio, multa difficilia quidem solent quæri, eo quia admirabilis, & penè inscrutabilis est actio visiua, vt enim ait Lessius lib.6.de perfect.diu.c.2. *Celeritas tanta est, vt in puncto temporis plusquam 80. millionis milliarium conficit (tantum enim & amplius distant stellæ à terra secundùm Astronomos) tanta verò capacitas, vt totam Cœli medietatem comprehendat, imò si non obstaret terra posset intra se condere totum mundum, tam verò arcana est eius operatio, hactenus nemo mortalium assequi potuerit.* Primò igitur quæri solet, num visio fiat per intromissionem, an verò per extramissionem, idest an oculus in visione recipiat aliquid ab obiecto, an verò aliquid extra se emittat, & diffundat.

Celebris in hac re est opinio Platonicorum, aliorumque apud Ruu.2.de An.tractat.de visu quæst.7. asserentium visionem fieri per extramissionem; quæ tamen non eodem modo à sequacibus defenditur; quidam enim volunt simpliciter fieri per extramissionem radiorum visualium, vel fulgoris ab oculo, & ad obiectum terminatorum, qui illud illuminent, & visibile reddant, & tunc oculum elicere visionem; alij, quod radij visorij ad obiectum terminati, & aliqualiter ab ipso alterati redeunt deinde ad oculum, & causant visionem; alij, quòd in reditu radiorum simul associantur illis species visibiles obiecti, & in oculum simul recipiantur, alij tandem, quòd priùs obiectum immittat in oculum propriam speciem, deinde egredi ab illo radios visuales vsque ad certam distantiam, in quibus adest vis efficiendi visionem in aere; hi omnes præter primos videntur docere visionem fieri simul per intromissionem, & extramissionem.

81 Dicendum est visionem fieri per solam intromissionem specierum ab obiecto diffusarum per medium illuminatum, & in oculis receptarum; ita Peripateticorum Schola cum Aristot.2.de An.67. 74.& 121.& lib.de sensu, & sensili.cap.2. quam vt veram sæpe supponit Doctor in 1.d.3.quæst.6.& 7.& 2.d.13. & alibi. Prob. primò ex communibus, nam cæteræ potentiæ sensitiuæ taliter operantur, eo quia sunt potentiæ vitales cognoscitiuæ, actio enim vitalis est actio immanens, vt diximus disput.2.quæst.2. ergo idem de potentia visiua est dicendum, cum visio sit actio perfectè vitalis inter alias actiones externas. Neque oculus esset formaliter videns, sed potius

ains aer, vel aliud extra, in quo reciperetur visio, vt enim diximus disputat. citat. quæst. 3. magis pertinet ad rationem vitalitatis, quæ consistit in operatione potentiæ circa obiectum, receptio actus, quam productio, vnde potest productio suppleri à Deo, at nequit fieri, quòd potentia operetur, quin actum habeat in se. Tum quia visio si fieret in aere, deberet aliquo modo ipsum aerem denominare, denominatio autem visiona est reddere formaliter subiectum videns.

82 Deinde specialiter ostenditur. Tum quia hæc radiorum ab oculis emissio videtur imperceptibilis, non enim apparet qua virtute pupilla oculi admodum exigua, in omnia, quæ videmus, & maximè dissita, vt in totum Cœli hæmisphærium possit radios suos, & lumen diffundere, quod non inconuenit obiecto, quia non est tam paruum, & emittit species proportionaliter ad molem. Tum quia sequeretur oculos, quo splendemiores, & fulgidiores existerent, eo perfectiores esse in visione, quia essent magis illuminatiui, quod est contra experientiam, nam oculi felium, & animalia noctiluca habent oculos lucidiores simul, & debiliores. Tum quia lumen istud per aerem diffusum deberet conspici in tenebris, quæ potiùs iuuant suo modo ad visionem parui luminis, quàm illud destruant, vnde gemmæ, & similia noctu videntur lucida non diù. Tum quia experientia reflexionis in speculo est validissima ad probandam nostram sententiam; non enim possemus in speculo inspicere, quæ retrò inueniuntur, quia radij visorij non attingerent illa obiecta; vel si dicas ad illa reflecti, non deberent conspici in speculo, sed vbi existunt. Tum quia si illi radij ponerentur substantiæ quædam, & corpuscula, vt aliquibus placet, multò magis apparet absurditas huius opinionis, nam sic totus aer esset illis plenus; fieret corporum penetratio, & potentia visiua nimis debilitaretur, vt euenit in emissione sanguinis, seminis, & spirituum.

83 Nec minùs est absurda illa radiorum reflexio, & reditus ad oculum, nam si fieret per motum localem (quomodo esset dicendum, si radij illi essent corpuscula) iam motus ab oculo ad Cœlum, & è Cœlo ad oculum fieret in instanti, aut saltim in tempore imperceptibili, quod non minus est imperceptibile; si fieret per alterationem, si scilicet radij essent accidentia multiplicata per medium, vnde tanta vis in oculis, vt causent reflexionem è tanta distantia, puta à Cœlo stellato, si Sol omnium actiuissimus non protendit suam actionem reflexiuam radiorum, nisi vsque ad secundam aeris regionem? Tum quia deberet videri obiectum quantumcunque paruum è quacunque distantia; quia si radij possunt Cœlos illustrare, multò magis sublunaria, & terrestria etiam minima. Demum vel in regressu oculi reuertuntur, & sic frustra ponitur egressus, & regressus radiorum, vel aliqualiter alterati, & quia non essent substantiæ, sed accidentia, deberet qualitas illa diffundi per totum medium vsque ad oculum, quod est multiplicare entia sine necessitate, nam sic sufficit species ab obiecto immissa absque radiorum effusione.

84 In oppos. arguitur primò ex Aristot. qui 2. de Cœlo 48. probabilem putat hanc opinionem, & 5. de Gen. anim. cap. 2. ait eos, qui habent retrusos oculos, & fossos, meliùs, & longius videre, quam qui habent prominentes, quia actio illorum magis tendit in directum, nec tam citò dissipatur, vt actio istorum, ergo supponit visionem fieri per actionem oculorum extra se; & 3. Meteor. tom. 2. c. 3. de quodam homine refert Antipheron Orietanus appellato, quod semper ante oculos habere sibi videbatur imaginem propriam, cuius rationem assignans ait, accidisse ex debilitate visus, seu visibilium radiorum, qui in propinquo aere frangebantur, & tanquam ex opaco speculo reflectebantur. Huius quoque sententiæ videtur esse D. Aug. lib. 6. musicæ. Accedit experientia; nam feles emittunt ex oculis radios, quibus de nocte aer aliquantum illuminatur. Mulieres aliquæ speculum maculant, pueros fascinant, ac lædunt; basiliscus suo intuitu hominem interficit. Tum quia nebulam propè nos circumfusam non videmus, sed solum quæ à nobis distat, signum euidens visiones fieri per extramissionem radiorum, qui cum in initio sint validiores, possunt nebulam illam penetrare, & illustrare, at progressu debilitantur, vnde in nebulam illam impingunt, & tanquam quid opacum repræsentant; at si fieret per intromissionem, melius cerneremus nebulam propinquam, quàm remotam.

85 Resp. Aristot. in 2. de Cœlo vtranque opinionem adduxit, quia non erat proprius locus; imò in hac re notant Doctores sæpè Aristot. loqui in sententia Platonis, quæ tunc temporis erat communior; & sic respondent ad locum ex 5. de gen. anim. sed hic locus explicari potest de actione obiecti in potentiam, eo quod scilicet obiectum commodius moueat oculos refossos, melius enim vniuntur species, vti cum per tubum rem distantem contemplamur, at in oculis prominentibus species magis diffunduntur. Ad casum Antipheronis multipliciter responderi solet; vel quod ab oculis infirmis humor quidam crassus exibat condensans aerem circumstantem, è quo propria imago reflectens videbatur propter visus imbecillitatem: vel quod ob læsionem imaginatiuæ potentiæ, non verè exterius, sed falsa apprehensione imaginabatur seipsum videre, vt in phræneticis accidere solet. Authoritas D. Aug. non vrget, quia loquitur secundum Platonicos. Ad illas experientias dicimus non fieri per actum visionis immediatè, sed per alias actiones coniunctas; emissio enim lucis ex oculis felis prouenit ex diaphaneitate oculi eius, & luce aliqua intus residente; oculi quarundam mulierum emittunt noxias quasdam qualitates impertinentes ad actum visionis; idem dicendum de basilisco. Tandem ad exemplum de nebula negamus causam illam esse ibi assignatam; sed quoniam, quæ propè nos sunt, vt illuminentur, remissiori indigent lumine, quam quæ longè distant, idcircò paucitas luminis sufficiens est, vt reddat aerem nebulosum circumstantem luminosum, & perspicuum. Tum quia si res est propinqua, facilè videmus meatus, & foramina, quæ sunt in illa, at si longè distat, videtur vt quid continuum, & hac ratione aer nebulosus propè nos non tam crassus apparet, & facilè à visu permeatur, at remotè existens condensatus cernitur quia eius perspicuitas, & raritas non tam distinctè prospicitur.

86 Secundò, per tubum opticum res clarius videtur, & existentes in profundo puteo intuentur stellas, quia radij visuales magis vniuntur inter se, & longius protenduntur. Tum 2. sensibile positum supra sensum impedit sensationem, ergo non fit per intromissionem. Tum 3. non possemus cognoscere situm, & distantiam obiecti; species enim non potest repræsentare distantiam, quæ non est sensibile per se; imò semper eiusdem molis appareret obiectum, siue propè, siue remotè existeret, nam species naturaliter repræsentaret semper idem obiectum omnes partes. Tum 4. impossibile videtur, quòd species rerum tantæ magnitudinis, multitudinis, varietatis, imò & contrarietatis, qualia sunt obiecta, quæ vnico intuitu videmus, simul reperiantur in eadem exigua, & paruula pupilla. Tum 5. obiectum ex diffusione istarum specierum certè dilaberetur, vt de oculis quoque arguebamus. Tandem si species diffunditur ab obiecto attingendo speculum, non iam anteriorem partem faciei deberemus aspicere, sed potiùs posteriorem, sicut si quis personatam faciem sibi anteponit, partem concauam illius intuetur.

Respond. per tubum res clariùs videtur, quia species visibiles inter se colliguntur & fortius mouent sensum, sed præcipuè propter vitra inter se taliter disposita; existentes in profundo putei, stellas cernunt, quia vt ait Scot. 2. d. 9. quæst. 2. M. lumen maius offuscat lumen minus quatenùs excellens sensibile prius agit in visum excellenter, ita quod actuat ipsum secundum totam eius capacitatem, & quandoque ipsum immutat cum dolore, vnde post excellentia sensibilia minus sentimus alia sensibilia, quia potentia, vel organum debilitatur; & hac ratione Sol impedit visionem stellarum. Ad 2. valet de sensibili reali non intentionali. Ad 3. etiam vrget aduersarios; at iam diximus disputat. præced. 35. distantiam reduci ad sensibile commune, quod per speciem sensibilis proprij habet repræsentari; nec semper eiusdem molis potest species repræsentare obiectum, quia quo longius protrahitur eò est imperfectior, imperfectiusque mouet potentiam, & repræsentat obiectum. Ad 4. impossibile esset si species essent crassiores, & eiusdem rationis cum rebus sensibilibus, at sunt alterius rationis, & inter se compossibiles, vt patet de speciebus phantasiæ, quæ longè plura repræsentant ordinatim absque confusione, nisi adesset aliqua organi læsio. Ad 5. magis concludit de oculo, quia deberet ad tam magnam distantiam traijcere visuales radios, & si exiguæ molis; negatur igitur assumptum, sicut nec Sol dilabitur propter luminis continuam diffusionem, & calor, si perpetuò duraret, semper calefaceret, non tamen consumeretur; eò vel maximè quod productio specierum est intentionalis, nec fit ad omnem distantiam, sed ad determinatam iuxta molem, & virtutem obiecti. Ad 6. neg. seq. quia species visibilis est eiusdem rationis; nec habet partem anteriorem, & posteriorem, sed est simplex, & semper idem obiectum repræsentat tam rectè, quam reflexè, nec se habet vt facies illa personata; alia argumenta leuioris momenti, vide apud Contarenum.

87 Hoc determinato videndum est adhuc, quo pacto species diffundantur ab obiecto in oculum; pro quo supponendæ sunt ex perspectiua aliquæ definitiones: Prima est, *radius opticus, seu visualis est per quem obiectum visibile mouet potentiam*: siue dicas, *esse lineam imaginabilem, per quam obiectum actionem suam continuat, vt tandem moueat potentiam ad visionem*, non secùs ac à lucerna emittitur verus luminis radius; Radij optici multi sunt, quot sciIicet sunt partes obiecti visibilis extensi; & ex eis vnus est, qui vocatur, *Axis opticus*, & definitur quod sit *illa linea pertransiens per centrum in oculis, & directè, ac perpendiculariter terminatur ad obiectum, estque media in pyramide visuali*, quam mox explicabimus, & hoc quando visio fit per obtutum directum; pars illa in superficie oculi, per quam transit illa linea, vocatur Acies oculi: hoc supposito, explicandæ sunt aliquæ propositiones, quibus Perspectiui declarant modum visionis.

Prima oppositio, *Non videmus, nisi ea, à quibus secundum quamlibet partem visam ad centrum oculi duci potest linea recta*, quæ propositio fundatur in illo communi dicto, *visio fit per lineam rectam*, quod dictum intelligendum est de visione illius potissimum partis, in quam rectissimè dirigitur obtutus, quæ solum est minimum physicum, vel punctum, in quod dirigitur axis opticus; nam radius visualis, cum cadit, se habet ad instar radij luminosi (lumen enim est species lucis ex dictis, & consequenter eodem modo se habent lumen, & species visibiles aliorum obiectorum) radius verò luminosus cadens in medium densius refrangitur, seu curuatur ad perpendicularem, vt diximus disput. 2. de Cœlo nu. 151. quare omnes radij præter axem non
per-

perueniunt recta lines ad pupillam oculi, quia scilicet ex aere cadunt in medium densius, nempè in varios oculi humores, per quos transire debent, priusquam perueniant ad pupillam; vnde dictum illud in rigore verificabitur de parte terminante perpendicularem, seu axim opticum. Vel intelligi adhuc potest, quod ab obiecto vsque ad extremam oculi superficiem radius visualis recta linea pertingat, idque solummodo in visione, quæ fit per medium simplex idest vniforme quo ad densitatem, & raritatem, & in visione, quæ fit actione directa; nam in ea, quæ fit per medium difforme, variè refranguntur radij, vel ad perpendicularem, vel à perpendiculari, vt diximus disputat. citat. in ea etiam, quæ fit actione reflexa, clarum est non esse lineam rectam.

88 Secunda propositio. *Videmus rem per pyramidem*. Explicatur; inter partes corporis visi quædam objiciuntur pupillæ directè, & perpendiculariter, alia verò lateraliter, quæ omnes emittunt species in ipsam pupillam, cum verò pupilla sit angustior rebus ipsis, fit, vt species istarum partium coeant in centro oculi, vbi fit visio, itaut cuspis, seu conus istius pyramidis fit in pupilla, basis verò in obiecto, in cuius medio est linea axis opticus dicta à centro oculi ad partem obiecti directè, seu perpendiculariter oppositam; & quia visio talis partis est distinctior, & certior, ideo dicere solent, nos certificari de re visa per axem, vnde quo rectiùs obiectum oculo opponitur, eo perfectiùs videtur, quia radij sunt axi viciniores. Insuper quia obiectum conspicitur duobus oculis, hinc duæ sunt pyramides, quæ sollummodo in ipso obiecto totaliter conueniunt, in reliquo medio vel totaliter discrepant, vt fit iuxtà ipsos oculos, vel tantùm partialiter, vt est propè basim, & consequenter sicut sunt duæ pyramides, ita sunt duo axes, quia in idem punctum conspirant idest in quod punctum dirigitur acies vnius oculi, in illud dirigitur acies alterius; Et hæc est ratio, cur eadem res quamuis duobus inspiciatur oculis gemina non apparet, quia scilicet ambo axes in idem punctum vniformiter incidunt tam obiecti, quàm loci, vnde quia in vno loco videtur, vnica apparet; è contra si pupilla vnius oculi comprimatur, quia disiunguntur axes, & quamuis ad idem punctum obiecti terminentur, non tamen ad eundem locum, tunc obiectum geminatum intuetur, & in duobus locis; licet enim in illo loco non adsit verè obiectum, attameo quia potest adhuc oculus sic compressus propter suam sphæritatem recipere species ab illo obiecto, potest etiam moueri ad visionem, quę tamen ad alium locum terminatur.

89 Tertia propositio, ***Res duobus oculis conspecta clariùs videtur, quam vnico oculo;*** probatur experientia, ponatur naso asserculus, non quidem vt plano, sed vt vna acie naso incumbat, & proponatur visui obiectum aliquod aliquantum remotum ab asserculo; experietur aliquam partem ipsius obiecti, & præsertim eam, quæ in medio est, ab vtroque oculo conspici, aliquas verò tantum ab vno, & partem mediam clarius videri, quàm videantur eæ, quæ ab vno tantum oculo conspiciuntur, quod patebit, si quis curiosè aduertat, & asserculum aliquantum agitet, aduertet vtrinque projci aliquam vmbram. Verùm circa veritatem huius propositionis aduertendum, quòd asserculus inter vtrunque oculum interiectus, & inter vtrunque axem interpositus, si ad vsque axes pertingat, & non vlteriùs, nullam partem obiecti occultabit potentiæ, eo quia axes illi terminant vtramque visionem, faciet tamen, vt partes hinc inde obscuriùs videantur, & nulla clariùs, quia nulla erit, quæ ambobus oculis inspiciatur; Si autem asserculus excedat axes, tunc eripiet potentiæ aliquam partem obiecti, nam non possent axes ad idem punctum obiecti terminari propter impedimentum; Quarè requiritur, quòd asserculus non contingat axes, vt partem mediam relinquat visibilem ab vtroque oculo.

90 Quarta propositio; ***Manente eadem distantia obiecti visibilis, & potentia, corpus interpositum si est maius ipsa potentia, idest magis extensum, quam distent oculi à se inuicem, quo est potentiæ vicinius, eo maiorem partem obiecti eripit, quo remotius, eo minorem partem; è contra si est minùs extensum, quam oculi, quo est remotius, eo maiorem, quo vicinius, eo minorem tegit partem, Si tandem est æquale in extensione, eandem partem semper occultabit, siuè vicinius, siuè remotius***. Hæc propositio similis est omninò illi regulæ de corpore luminoso, & opaco quo ad proiectionem vmbræ, quam tradidimus disputat. 2. de Cœlo nu. 167. corpus enim luminosum erunt oculi, corpus opacum erit corpus interpositum, & vmbra erit pars obiecti occultata à corpore interposito; ijsdemque rationibus probatur, quibus ibi regulam illam ostendimus. Ex his propositionibus faciliè solues multa problemata, quæ circa visum occurrunt, vt videbimus art. seq.

Tandem circa modum visionis esset inquirendum, an visio fiat in instanti, vel in tempore; at solutio huius difficultatis pendet ex his, quæ diximus art. 1. circa productionem luminis, & specierum, an fiat in instanti, vel in tempore, eodem enim modo producitur visio.

91 Circa tertium denique, quodnam sit adæquatum obiectum visus, conueniunt omnes ad potentiam visiuam spectare colorem, & lucem, vnde obiectum adęquatum erit quid commune hęc duo comprehendens, quod ab aliquibus vocatur qualitas visibilis, ab alijs color, sumendo colorem lato vocabulo, quatenus significat omnem actum diaphani, quomodo lumini adaptari potest, & in hoc sensu videtur loqui Aristot. 2. de An. 66. dum ait ipsum visibile esse colorem; & lib. de sensu, & sensil. c. 1. omne corpus esse coloratum, ita Zab. & Contar. sæpè citat. ab alijs vocatur lux extendendo lucem ad colorem, quatenus quilibet color dicitur lux participata, ita Mairon. 2. d. 13. quæst. 2. & Regentes Parisienses 2. de An. quæst. 2. in q. 1. collater. sed est dissidium de nomine; est tamen hic not. quod Tatar. 2. de An. q. 3. §. *Secundò sciendum*, ait nullam qualitatem posse poni pro adæquato obiecto, sed benè visibile in communi, quatenus se extendit ad sensibilia communia; Hæc etiam est lis voluntaria, quia Doctores, dum qualitatem visibilem ponunt pro obiecto adæquato, loquuntur de sensibili proprio adæquato, quod etiam comprehendit sensibile commune, non quidem vt inferius continetur è superiori, sed reductiuè, quia est aliquid illius, sicut multa reductiuè spectant ad obiectum adæquatum intellectus.

92 Hæc tamen differentia assignari solet inter lucem, & colorem, quod lux, & lumen sine colore possunt videri, non tamen color sine lumine; hinc solet quæri num lumen requiratur ex parte medij tantum, an etiam ex parte obiecti, idest an color, vt videatur, requirat lumen ex sua ratione, an solum propter medium. Prima opinio docet lumen solum ex parte medij requiri; ita Auerr. Ferrara, Aquar. Ægid. Tol. Fland. Tand. Thien. Ruuius, Zanard. quos citant, & sequuntur Complut. dis. 10. quæst. 5. Communior opinio affirmat requiri ex parte obiecti, ita illi, quos citauimus no. 85. sed valde inter se discrepant de causa necessitatis luminis, nam quidam volunt lumen esse formam coloris constituens illum actu visibilem, vbi priùs erat in potentia visibilis, alij docent colorem, & lumen causare proprias species partiales integrantes vnam totalem, per quam videntur, itaut in ratione visibilis se habeat color tanquam modus luminis; alij, quod lumen solum sit dispositio necessaria, adhoc vt color imprimat propriam speciem causare; alij tandem, quòd lumen sit partialis causa productiua speciei coloris.

93 Dicendum est, lumen requiri ex parte coloris, vt possit color immittere species in oculo; ita Doctor 2. d. 13. C. in lib. de an. quæst. 4. & præcipue quol. 15. R. probari solet authorit. Aristot. 2. de An. 58. dum ait lumen reddere colores de potentia visibiles, actu visibiles; & lib. de sensu, & sensil. c. 4. dum definit colorem, quòd sit extremitas perspicui in corpore determinato, ly perspicui idem sonat, ac illuminati; & 2. de An. 86. dum inquit, quòd acutum, & graue non percipiuntur absque sono, sicut non videntur colores absque lumine; quæ authoritates variè explicantur ab aduersarijs; probatur igitur ratione; & quidem à priori nequit assignari, sed solum à posteriori; eo quia videmus nullum colorem percipi posse sine lumine, sed lumen absque colore esse visibile, ergo aliqua dependentia à lumine erit in colore, non quidem in entitate, quasi quod destructo lumine destruantur colores, sed quo ad visibilitatem; hoc totum conceditur ab omnibus, sed aiunt aduersarij hanc exigentiam luminis esse ex parte medij, quia medium non illuminatum non est subiectum capax specierum. Attamen hoc subtilius est indagandum; color enim non indiget lumine in medio simpliciter, sed vt tale lumen multiplicatum vsque ad potentiam, illam illuminet, videanturque simul cum colore, sed nequit hoc fieri, nisi lumen intrinsecè recipiatur in corpore colorato, ergo color non solùm dependet à lumine ex parte medij, sed etiam ex parte sui ipsius; maior patet experientia, & ex dictis supra nu. 26. dum ostendimus lumen exigi etiam in oculo; minor prob. ex his, quæ docet Doctor 2. citat. quòd lumen, & quælibet alia species non est visibilis, nec se multiplicat, nisi terminetur ad aliquod opacum, hinc radij solares de nocte non apparent, & tamen intercipiuntur inter nos, & conum, & supra conum pyramidis vmbræ terræ; & existens in carcere opaco, & tenebroso, vbi per opposita foramina transiret radius solaris, non videret, ita quod nusquam reflectente se ad opacum, non videret illum radium, si corpuscula illa non frangantur; similiter si medium illuminatum esset infinitum, & non terminatum ad corpus opacum, Sole existente supra orizontem nihil videretur, quia non esset terminans; hæc Doctor, si ergo color indiget lumine multiplicato vsque ad potentiam, vt possint species immittere, nec posset lumen multiplicari per radium visualem rectum nisi terminetur ad aliquod opacum directè oppositum potentiæ, certè præexigit lumen non solum in medio, sed etiam in seipso terminatum, vt possit deinde immittere species per medium in oculum.

94 Secundò probat. ratione desumpta ex experientia; clarior, vel obscurior visio coloris non dependet præcisè ex maiori, vel minori lumine medij, sed multò magis ex maiori, vel minori lumine in ipso colore recepto, ergo non solum est necessarium lumen ex parte medij, sed etiam ex parte coloris; conseq. patet, antec. probatur, obiectum intensè illuminatum clarius videtur ab oculo existente in loco obscuriori, & è contra si obiectum est in loco obscuriori, non ita clare videtur ab existente in loco luminoso, ergo maior est dependentia coloris à lumine recepto in seipso, quàm à lumine medij; aliter eiusdem species æquales deberet causare in vtroque medio obscuro.

Resp. hoc prouenire, quia actio intentionalis coloris maximè pendet à lumine illustrante aerem colori propinquum, & circumilantem, & nequit color intensius illuminari, quin aer proximus clarius illuminetur, ratio huius est, quia color propter suam materialitatem requirit maiorem dispositionem in aere, in quem immediatè

agit,

agit, quàm species intentionalis coloris, quæ est spiritualior, & ideo poterit species coloris in aere illustriori producta aliam gignere in aere obscuriori; non sic color. Sed contra; nam agens fortiùs agit in proximum, quàm in remotum, quando cœtera sunt paria, at quando est aliqua diuersitas ex parte passi, tunc potest esse actio in distans fortior, vel æqualis cum actione in proximum, quod fusè ostendimus disputat. 7. Physic. quæst. 4. art. 3. multis experientijs, eo quia distantia passi compensatur ex perfectiori dispositione materiæ distantis, ergo color existens in obscuro loco, si lumen exigeretur solum ex parte medij, perfectiores species immitteret in medium distantius, sed luminosius, quàm in aerem propinquum, aut saltim deberet æquales species producere in medio obscuro siue proximo, siue remoto, imo in illo perfectiores propter propinquitatem. Nec refert, quod dicitur, speciem propter suam immaterialitatem non requirere tantùm luminis, vt requirit color; Non valet, quia ex dictis obiectum est, quod immediatè agit per totam sphæram; Tum quia immaterialitas speciei solùm infert minorem entitatem, & consequenter minorem actiuitatem, ideo enim dicitur immaterialior, quia est exiguæ entitatis; ergo si potest species in medio illuminato producere in ipsorum sententia speciem in medio obscuro clarè repræsentantem colorem, multò magis poterit color, etiam si in medio obscuro existeret, producere speciem clarè repræsentantem ipsum colorem; ergo concludendum est lumen magis præexigit in colore, quàm in medio.

95 Difficile tamen est assignare, in quo talis dependentia consistat, an scilicet requiratur lumen vt causa formalis, vel partialis; breuiter tamen omissis alijs modis, quos fusè impugnat Ruuius, dicimus cum Scoto cit. hanc dependentiam prouenire ex naturali præexigentia in causando, itaut color ex sua ratione petat lumen prius agere in medium, & in organum quando enim sunt duæ causæ subordinatæ in agendo, secunda non est in potentia propinqua ad agendum, nisi prima priùs agat, color, & lumen sunt duæ causæ productiuæ propriarum specierum, & lumen est priùs naturaliter colore, illumque sibi subordinat, quare color, tunc est in potentia propinqua ad producendas species, quando lumen propriam produxit, & quia nequit lumen hoc efficere, nisi terminetur ad opacum, e quo postea directè immittat radios visuales in organum, sequitur euidenter lumen debere necessariò recipi in colore, illumque illuminare; hinc ait Doctor quol. cit. *Adhoc autem, quòd color agat in visum, requiritur alia causa concurrens ad agendum scilicet lumen, ideo tunc solùm color est visibilis in potentia propinqua, quando est actu illuminatus;* nota hæc vltima verba, si enim sustineret necessitatem luminis se tenere solùm ex parte medij, inferret solùm tunc colorem esse in potentia propinqua, quando aer est illuminatus; at deducit debere colorem actu illuminari, quia scilicet non potest lumen propriam causare speciem nisi in opaco recipiatur. Vnde non rectè Tatar. & Gadius super hunc locum Doctoris inferunt de mente ipsius lumen partialiter cum colore concurrere ad productionem speciei coloris, hoc enim non habet Doctor, imò in 2. clarè docet vtrunque esse productiuum propriæ speciei licet cum dependentia ordinis, & præexigentiæ in causando.

96 Contra arguitur ex Aristot. definiente colorem, quod sit motiuus perspicui in actu, idest medij actu illuminati, & lumen dicitur actus perspicui, non coloris, ergo tota necessitas luminis est ex parte medij, non coloris. Tum 2. color ex sua natura est visibilis per se, & hæc est ipsius proprietas à natura emanans, ergo independenter ex seipso à quolibet alio extrinseco, patet consequ. quia proprietates conueniunt rei ab intrinseco. Tum 3. obiecta aliorum sensuum sunt per se sensibilia absque indigentia alterius extrinseci, ergo idem de colore dicendum. Tum 4. multa animalia noctu vident, & vix in obscuro cubiculo adhuc videtur, ergo lumen non est necessarium. Tum 5. nihil est ponendum tanquam necessario requisitum ad visionem absque vrgenti ratione, etiam vt simplex dispositio, in proposito nulla adest ratio demonstrans necessitatem luminis ex parte obiecti. Tum 6. nulla forma perfectior inseruit pro dispositione imperfectioris, lumen est perfectius colore, ergo &c. maior patet, quia dispositio concurrit in genere causæ materialis, quæ causalitas infert imperfectionem. Tandem virtus completa in aliquo ordine non requirit aliud extrinsecum tanquam ex parte sui necessarium, etiam tanquam conditionem, seu dispositionem, nisi habeat rationem approximationis, & applicationis talis virtutis ad operandum, vt patet de potentia appetitiua, quæ indiget cognitiua, vt ostendat obiectum, & se habet per modum approximationis, sed color habet virtutem sufficientem producendi species completam in ordine suo, & lumen non se habet per modum approximationis, ergo ex parte sua non indiget lumine sed solum ex parte medij.

97 Resp. ad 1. rectè colorem dici motiuum perspicui illuminati, quia lumen etiam in medio exigitur; nequit tamen inferri lumen non esse necessarium ex parte coloris, quia respectu luminis non dicitur motiuum, non fecit tamen mentionem de lumine in colore, quia lumen non est causa partialis motionis intentionalis coloris, sed tantum causa præexigita in causando; qua ratione postea lumen dicitur actus perspicui, non coloris, vt diximus nu. 51. Ad 2. concedimus colorem esse ex se visibilem, sed vt videatur, præexigit actionem luminis. Ad 3. neg. paritas, ratio est ipsa experientia. Ad 4. animalia, quæ noctu cernunt, emittere aliquod lumen ab oculis illuminans obiecta, quod lumen licet exiguum, sufficiens est ad causandam imperfectam visionem in illis: nix videtur, quia omnis color est participatio luminis, & maximè albedo, quando est intensa, vt in niue; quare non est mirum, si noctu conspicitur, quia valde participat de lumine. Ad 5. patet ex probatione conclus. Ad 6. Assumptum non videtur verum in illis formis, quæ ambæ ordinantur ad perfectiorem formam, vt se habent lumen, & species coloris, quæ ad visionem ordinantur, vt ad formam perfectiorem; tum quia hæc dependentia potiùs est reducenda ad genus causæ efficientis, quàm materialis, eo quia est dependentia inter causas subordinatas quarum secunda nequit agere, prima non agente, non sunt tamen subordinatæ in ordine ad eundem effectum, sed ad diuersos, quorum vnus præsupponitur ab altero. Ad vltimum, dicimus actionem luminis se habere per modum applicationis, ex hoc, quod causa præexigens aliam in causando, non intelligitur perfectè, & in potentia proxima applicata, inquit Doctor, nisi alia concurrente; & exemplum de potentia appetitiua, & cognitiua est valde idoneum in hac re.

ARTICVLVS V.

Varia requisita circa visum declarantur.

98 QVoniam ea, quæ ad visum, & eius obiectum pertinent, diuersa admodum sunt, & multa, præsertim vbi ad particularia descenditur, vix fieri potuit, vt ea omnia titulo vno comprehenderemus; ideircò per varia quæsita, & problemata, quæ restant in hac materia, sine vllo ordine, pro vt occurrent, explicabimus; de qua re Conimb. in Problematis quinque sensuum sect. 1.

Petes primò. Quomodo aliqui media nocte somno experrecti ferè æquè clarè videant, ac interdiù, vt de Tiberio refert Suetonius in eius vita cap. 48. imò in felibus, leonibus, alijsque animantibus, quæ noctu prædam venantur, illud proprium est? Respond. id fieri ex abundantia luminosorum spirituum, qui in corporibus certi temperamenti generantur, & ab oculis diffusi medium vsque ad certam partem illustrat; imò satis verisimile est, in quouis oculo aliquid lucis latere licet modicum, vnde in vehementi commotione oculorum nonnunquam apparet quidam splendor, atque in ira quasi scintillæ ex oculis emicant propter multitudinem spirituum, qui ad oculum concurrunt, suntque igneæ, ac lucidæ naturæ. Nec est inuerisimile omnia corpora, quæ sunt lucidi coloris, proprium aliquod lumen habere, quod à quibusdam noctu conspici possit, ab alijs verò non; neq; enim omnes præditi sunt æquali facultate videndi, & patet de niue, vt diximus nu. præc.

99 Secundò, Cur aliqui diu non possint oculos in rem aliquam defixos tenere? Respond. id prouenire ex inopia, & debilitate spirituum vitalium, eadem etiam de causa senes difficiliùs vident, quàm iuuenes: tum etiam quia pellicula inuoluens humorem crystallinum præ siccitate contrahitur, & rugatur, præsertim in senibus, vnde ignis multùm oculis nocet, quia nimium exiccat.

Tertiò, cur ebrijs appareant omnia circumagi, item pueris, postquam se aliquandiù gyrarunt, & rotarunt? Respon. in ebrijs id prouenire à larga spirituum copia, vnde nascuntur alij spiritus calidi, & valdè mobiles, qui suo motu inquietant organum visus; deinde in ebrijs copiosiores sunt spiritus, & minùs cocti, ex quorum fecibus nascitur lippitudo, ob eandemque causam visus obtunditur; nerui quoque optici ob talem spirituum abundantiam laxantur, nec sustinent puppillarum æqualitatem. In pueris agitatione illa multum commoueri spiritus, vnde toti commoti, & magna copia tendunt ad oculum, quem perturbant.

110 Quartò, cur senes obiectum aliquod aspecturi à se illud aliquantulum amoueant, alij verò, vt lusci, propius admoueant? Respon. id contingere senibus, quia parum habent interni luminis, remouent verò obiectum, vt illud externo lumine illustretur, non tamen nimium amouent, sed conuenienti proportione. Lusci verò, quia interno lumine abundant, obiectum propius admouent, ne concurrente lumine externo nimis sit lucis copia, vel vt ait Aristot. section. 31. probl. 26. quia lusci procul nequeunt discernere, quæ caua sint, quæ eminentia.

Quintò, cur collimantes in scopum claudant vnum oculum, siquidem nu. 98. res clariùs, & distinctius videtur ambobus oculis, quàm vno solo? Respon. quia radius visualis obiecti debet esse paralellus cum instrumento v.g. bombarda, saltim non debet deflectere vel ad dexteram, vel ad sinistram; ratio est, quia radius visualis dirigit ictum, ictus aut fit linea recta, saltim non deflectit ad dexteram, vel ad sinistram: iam verò si aperiuntur ambo oculi, radius visualis non erit paralellus cum instrumento, si conspiciatur scopus per extremitatem instrumenti. Aduerte tamen ad percipiendam distantiam vtroque oculo vtendum esse, quia quæ videntur per eandem lineam, vel penè eandem, non apparent disiuncta; at verò vt percipiatur distantia, debet etiam percipi disiunctio, & videri corpus, seu spatium interiectum, quæ disiunctio faciliùs percipitur duobus oculis, quia tunc visio fit per duos axes inter se dissitos ex dictis nu. cit. Hinc clauso vno oculo difficiliùs est filum in foramen acus inducere, imo punctum ali-

aliquod notatum in charta cuspide acicula difficulter tangitur, aperto autem vtroque oculo, facillimè: ebrij etiam, quia radij visuales ob titubationem oculi non sunt fixi, difficulter faciunt congredi duos digitos inter se; idem contingit aspicientibus obiectum procul dissitum etiam duobus oculis, non enim aduertuntur distantiæ obiectorum remotorum, cum per eandem penè lineam videantur, hinc Cœlum apparet nobis inhærere in ambitu Orizontis, columnæ, & arbores recto ordine inter se dispositæ, cum remotæ sint, simul esse videntur.

101 Sextò, cur aliqua noctu videantur lucida, interdiù colorata, vti sunt ligna quædam putrida, vermes, oculi felinum, &c.? Respond. quia cum colore quarundam rerum admixta est lux interna, quæ quia noctu non subest aliqua lux maior, quæ illam offuscet, videri potest, non autem de die, lux enim Solis impedit; qua de causa stellæ non apparent de die; imò ipse ignis sub diu vix videtur lucere; at verò color istarum rerum noctu non videtur, quia vt color videatur, putat esse necessarium lumen externum.

102 Septimò, quomodo per angustum foramen possimus rem magnam videre, si oculus foramini admoueatur, si autem remoueatur, non possimus penè videre maiorem partem obiecti, quam sit ipsum foramen; & è contra si lapidem exiguum positum inter oculum nostrum, & vastum aliquod obiectum propiùs oculo admoueamus, maiorem obiecti partem occultabit; item cur cum simus vicini muris alicuius ciuitatis, pauciora ex illa videamus ædificia, quàm cum remoti eramus? Respond. quia visio fit per emissionem radiorum ad modum pyramidis, cuius cuspis est in centro oculi, in quo lineæ visuales concurrunt, si oculus est propè foramen, radij visuales causant maiorem angulum, & consequenter magis se dilatant versus basim pyramidis, magnamque molem obiecti comprehendunt; at si elongetur oculus, quia radij visuales debent per foramen transire, vt ad oculum perueniant, constringuntur inter se, & minorem angulum causant in oculo, & consequenter non tam se dilatant versus basim. Ad id de lapide pendet ex dictis n. 100. pyramis enim versus cuspidem est angustior, ideoque paruus lapis sufficiens est ad occultandum obiectum, quia potens est impedire, si est propè oculum concursum radiorum, at si elongetur, quia radij visuales versus basim magis inter se distant, nequit lapis ille totaliter occultare obiectum. Similiter quia murus ciuitatis est maior oculis, & corpus interiectum excedens latitudinem distantiæ oculorum, quo propiùs est oculis, maiorem partem obiecti obtegit, quo remotius, minorem, idcirco murus ille à longe pauciora ædificia, e propinquo plura abscondit.

103 Octauò, cur oculus optimè videat è tenebris? Respond. quo pauciores actiones versantur circa idem subiectum, eo minùs termini istarum actionum permixti sunt, atq; ex inde puriores in se existunt, itaque in hoc casu, cum vnum solummodò obiectum agit in oculum, priùs videtur, quàm si multa alia agant; quando verò propè oculum medium illuminatur, oculus ita turbatur actione istius lucis, vt aliud obiectum distinctè non percipiat.

Nonò, Cur baculus media ex parte aqua immersus fractus videatur? Respon. radios, dum medium est difforme, non peruenire recta linea ad visum, vt sæpè dictum est, nam refranguntur, vel à perpendiculari, vel ad perpendicularem; iam verò radij, qui ab illa parte baculi, quæ aquæ est immersa, ad visum diriguntur, transeunt per medium difforme, idque à densiori rarius, nempè ab aqua in aerem, refranguntur itaque à perpendiculari, vnde fit vt baculus eo loco appareat, vnde radius recta linea moueat potentiam, atque ita pars illa, quæ est in aqua, alio loco, quàm videatur, sit; pars verò illa, quæ est extra aquam, cum mittat radios per medium simplex, & vniforme, mittit eos rectos, ac proinde apparet eo loco, quo est; cum itaque hæc appareat eo loco, quo est, alia alio, necessariù est, vt baculus fractus appareat, vel curuus. Hæc etiam est ratio, cur res repræsentata in speculo non appareat, vbi est, sed in speculo; quia scilicet species est talis naturæ, vt ibi repræsentet obiectum, vbi incipit produci, & quia per reflexionem in speculo incipit species quasi de nouo produci, idcircò rem in speculo manifestat, non vbi est. Hæc quoque est ratio, cur vna res inspecta quibusdam perspicillis varios angulos, & quadraturas habentibus, mirum in modum apparet multiplicata; quoniam scilicet species variè per illos angulos refranguntur, & discontinuantur, & quasi multæ species totales mouent potentiam, vnde obiectum idem repræsentant in diuersis locis, & multiplicatum.

104 Decimò, Cur sub crepusculum, & tenebras res, quæ propè sunt, remotæ videantur? Resp. id oriri ex communi alia imaginatione, ea enim quæ interdiù remota sunt, confusè, & indistinctè cernimus, vnde fit, vt cum in tenebris, & crepusculo res confusè videamus, procul distare eas arbitremur. Ex hac communi imaginatione contingit error circa tactum vt notat Mairon. q. 19. prol. nam si quis decussatis duobus digitis vnius manus sphærulam contingit per ea latera, per quæ nos solemus rem vnam tangere, putabit se tangere duas; tum quia illa digitorum positione comprimuntur aliquantulum latera, quæ compressio facit, vt non ita perfectè sphærula tangatur, sed quasi confuso modo.

Vndecimò, Cur si post crystallum speculi ponatur charta, aut aliud corpus durum, vel molle immediatè, & absque aere intermedio tam nostram, conspicitur, etiam si species aliorum corporum reflectantur in speculo, & tamen plumbum, aut chalybs post crystallum existens in speculo non videtur? Resp. Arriaga disput. 4. de An. n. 15. chalybem esse talis naturæ vt læuigatus reflectat lumen, vnde ex ipso specula perfecta confici solent; quapropter cum liquefactus applicatur crystallo propter planam ipsius superficiem, & læuigationem, acquirit chalybs æqualem superficiem, & valdè planam, vnde fit potens reflectere simul cum crystallo species rerum visibiles.

105 Duodecimò, Cur res in speculo apparent, non in superficie, sed in profundo, & post speculum; cur etiam latera inuertuntur, vt sinistrum appareat dextrum, & è contra; in aquis etiam omnia cernuntur ordine inuerso, caput infra, pedes supra; culmina turrium in profundo aquæ, fundamenta propè superficiem. Resp. rationem esse, quia species non solùm est repræsentatiua obiecti, sed etiam distantiæ, & quia obiectũ distat à speculo à parte ante, & propter reflexionem, non in loco, vbi est, cernitur, sed in ipso speculo, in quo fit reflexio, hac ratione apparet tantùm à superficie speculi distare versùs profunditatem eiusdem, quantùm à parte ante à superficie distat; quæ est quoque ratio, cur in aquis suprema apparent infima, & è contra infima cernuntur suprema, eo quia caput, & turrium culmina magis distant ab aquis, quam pedes; & fundamenta. Similiter dextrum apparet sinistrum, quia species dexteræ reflectuntur à parte sinistra speculi, & quoniam tunc species repræsentant reflexè, idcircò obiectum, in se, & vt in speculo relucens se habet, ac si essent duo se inuicem respicientes, quo casu pars dextera vniùs correspondet sinistræ alterius.

106 Decimotertiò; Cur in speculis aliquos circulos, aut sphærulas habentibus obiecta apparent multiplicata, at si in eodem speculo superponeretur charta, vel si speculum in duas medietates diuideretur, quæ medietates postea vniantur, vnum obiectum repræsentaretur non multiplicatum; Resp. quod attinet ad sphærulas illas idem dicendum, quod supra asseruimus de perspicillis angolos habentibus, franguntur enim species in illis sphærulis, ac si essent tot specula totalia, vnde & obiectum multiplicatum repræsentant, sicut si duo specula in diuersa positione collocarentur, idem obiectum esset in ambobus repræsentatum; at quando charta super imponitur speculo, vel si duæ medietates eiusdem speculi diuisæ iuxta se inuicem ponerentur, obiectum dimidiatum repræsentabitur, non multiplicatum, quia ad apparentem multiplicationem obiecti exigitur & discontinuatio specierum, & diuersa speculorum positio in ordine ad obiectum, scilicet quod si vnum rectè conspicitur ad obiecto, aliud obliquè, & secundùm diuersas lineas; & hæc sufficiant de visu.

QVÆSTIO III.

De sensu auditus.

107 POst visum ordine perfectionis sequitur auditus, qui est facultas percipiendis sonum, cuius nobilitatem, ac necessitatem ex parte explicuimus q. 1. & antequam ad obiectum, & modum auditionis accedamus priùs sensorium, & subiectum auditus, quibusque animalibus conueniat est aperiendum.

Sensorium auditus, & organum vt in plurimum in capite est collocatum hinc inde circa temporum extremitates, licet adsint quædam animalia, quæ auditum quidem possident, sed organum, & sensorium in illis non apparet. In hoc organo quod primò nobis sese offert, est auris, cuius structura est accommodatissima ad excipiendos sonos, est cartilaginea, non nimis dura, seu ossea, ne frangatur, nec nimis mollis, ne facilè confundatur, cartilago enim est pars quædam corporis durior carne, & mollior esse; prominet aliquantulum, vt sicut supercilia natura instituit prominentia tanquam oculorum propugnacula, sic aurem posuit ad defensionem interioris organi, intus est quoddam anfractuum abundans, per quos sonus variè fractus ad potissimam auditus officinam transmittitur; hæc via taliter obliqua versus finem est valdè angusta, ne aqua, vel aliud extrinsecum per illam ingrediens læderet organum auditus, imò humorem quendam crassum, & acrem continet, vt si aquæ bestiolę se intruderent in aure, illo humore tanquam visco detineantur: Per hanc viam non habetur aditus patens ad partes capitis internas, ideoque *Foramen cæcum* nuncupari solet, deinde enim in quandam cauitatem orbicularem, quę ex vna parte versus aurem membrana quadam subtilissima est cooperta *Tympanum*, seu *Miringa* appellata; sustentatur hęc membrana tribus ossiculis, primus dicitur *Malleus*, secundus *Incus*, tertius *Stapes* à figuris, quas habent, & in cauitate timpani sunt posita; subsequitur deinde os quoddam *Labyrinthus* vocatum, eo quod plurimis foraminibus variè inter se occurrentibus, & multis obliquitatibus constat ad modum labyrinthi; & tandem adest alia cauitas *Cochlea* dicta, eo quia quibusdam spiris, ac gyris ad modum cochleæ est prædita; quę ossa eiusdem magnitudinis sunt in homine iam adulto, ac in infantulo nato de recenti, & hoc propter necessitatem huius sensus, qui ad disciplinabilitatem maximè inseruit, idcircò debuit a natura statim perfici, vt homo erudiri quam primum possit, in medio cochleę à cerebro diffunditur neruus *auditorius* nuncupatus, per quem communicantur huice portibus spiritus animales.

108 Hæc omnia p... nt per artem anathomicam; sed præter illa communiter à Doctoribus in cauitate tympani substantiã quandam tenuem ponunt ad modum aëris, vnde *Aer innatus* per quandam analogiam dicitur, estque animata; quæ licet anathomica arte non sit obseruata, eo quia propter subtilitatem, & tenuitatem facilè euanescit; ratio tamen id suadet, quia non apparet aliquod corpus crassum replens cauitatem illam; neq; dici debet aere elementari repleri, quia faciliter corrumperetur propter propinquitatem cum cerebro humido, & frigido, a quo ingrossari deberet, vnde faciliter quoque læderetur sensus auditus: hæc est aurium admirabilis structura rudi penicillo, quantum satis est, delineata.

Cæterùm in qua parte huius fabricæ peculiariter consistat sensorium auditus non est vna omnium sententia; Themistius 2. de An. ad text. 83. asserit esse spiritus animales à cerebro diffusos. Vesalius lib. 1. de hum. corp. fabrica cap. 8. docet esse illa tria ossicula, quibus est affixa Miringa, similitudine sumpta ex malleo, & incude fabrorum, nam sicut malleus in percussione incudinis efficit sonum, ita malleolus ille per aerem externum vsque ad tympanum deductum in suo agitatur, & in incudem incurrens edit sonum. Auic. & Albert. ponunt sensorium in neruo auditorio à cerebro procedente. Tolet. 2. de An. quæst. 21. collocat in ipso tympano, seu membrana; eo quia quod primo attingitur à sono, vel ipsius specie est membrana ista, nec potest vlterius penetrare, quare in hac attingentia fiet auditio, sequitur Moril. disp. 2. de An. q. 9. Communis ferè omnium opinio cum Aristot. 2. de An. 8. & 2. de part. an. cap. 10. statuit in illa substantia aerea; etenim sensorium debet esse proportionatum receptaculum specierum: sed aer est proportionatum subiectum specierum audibilium, ergo quod aeri correspondet in auris structura, qualis est hæc substantia, debet poni pro sensorio, sicut organum visus ponitur substantia quædam aquæ similis, eo quia aqua est magis accommodata ad reflexionem visibilium specierum, & magis speculo similis; tum quia sicut organum visus ponitur, quod est magis septum, & vallatum, qualis est pupilla, pariformiter organum auditus erit hæc substantia vndique circumdata vallis, & propugnaculis munita. Tandem Compl. disp. 12. q. 6. & Ioann. de S. Tho. q. 5. artic. 3. tam in aerea substantia, quàm in neruo auditorio adæquatè constituunt organum auditus, & vt saluent vnitatem numeralem huius potentiæ, docent hos neruos propè cerebrum, coniungi, deinde separari, & ad aures propria via progredi, vt euenit in visu.

109 Verùm in hac re certum esse debet, quod nec spiritus animales, nec illa ossicula possunt esse sensorium auditus, illi enim sunt prorsus inanimati, ista non sunt prædita anima sensitiua; tum quia ossa propter maximam terrestreitatem non sunt idonea ad motionem intentionalem: tum quia motus ille, & percussio malleoli est arbitraria, non enim malleolus eleuatur ab incude, & deinde illam percutit, sed simul absque distinctione hinc inde aliquantulum agitantur, vt docent Anathomici; Membrana non videtur congruum organum, frustra enim natura tot alia instrumenta præpararet intus in fabrica huius organi, quare potius se habebit ad modum tunicæ corneæ in oculo. De neruo auditorio, quamuis posset probabiliter affirmari, attamen sicut diximus de visu, nerui potius inseruiunt ad deferendos spiritus, quam ad producendas sensationes; hoc autem est aduertendum, quòd illa neruorum coniunctio, & postea separatio, quam admittunt Compl. videtur prorsus voluntaria, & vt saluent necessitatem vnitatis numericæ in auditiua potentia, a nullo tamen anathomicæ artis perito hoc est animaduersum quod sciamus. Quare remanet sensorium esse substantiam aeream, quam tamen potius poneremus in cauitate cochleæ, quam in cauitate tympani; tum quia est propinquior neruo auditorio; tum quia adhoc natura videtur posuisse labyrinthum ante cochleam, vt species per illos anfractus, & obliquitates pertranseuntes impetum obtundant, & suauiter moueant sensum, nec lædant; quod si esset in cauitate tympani, nulla appareret ratio, cur deinde collocarit natura labyrinthum, & cauitatem cochlearem; verum est autem, quod de his duobus scilicet labyrintho, & cochlea pauci faciunt mentionem, cum tamen experientia ipsa nos doceat reperiri in aurium ædificio.

110 An autem hic sensus omnibus animalibus conueniat, pars negatiua est certior; nam licet grandiora animalia illo sint prædita, de formicis tamen, muscis, pulicibus, pediculis, & similibus oppositum potius docet experientia, nullum enim experimur signum auditus. Sed præsertim de apibus dubitari solet, an audiant, vnde Arist. 1. Metaph. c. 1. negauit apes audire iuxta multorum sententiam, at lib. 9. de hist. an. c. 40. affirmauit, & certè hoc est probabilius, supponendo, quod solet de apibus referri, & ipsemet Arist. cit. narrat scilicet quod aliquibus diebus vox aliqua sentitur antequam adueniat migrationis tempus; item quòd vespertino tempore in signum dormitionis, & matutinis horis in signum vigilantiæ, & laboris quædam apis susurrando circumeat; rursus sonitu gaudere, & congregari, & similia, quæ omnia sine auditu nequeunt tam facilè committi.

His præacceptis explicanda est natura obiecti huius potentiæ auditiuæ, & modus, quo exercetur auditio.

ARTICVLVS I.

Efficiens, quidditas, subiectum, & species soni assignantur.

111 Obiectum auditus aliud non esse, quàm sonum, certissimum est; sonus autem causatur, vt patet vel violenta percussione, vel diuisione, & consequenter vnum corpus simpliciter non est sufficiens ad efficiendum sonum, sed plura requiruntur. Arist. 2. de An. 78. docet tria corpora semper concurrere ad sonum, duo percutientia, & vnum medium, quod atteritur, frangitur, agitatur, intercipitur, v.g. dum excitatur sonus in ære campanæ, est malleus percutiens, æs percussum, aer interceptus, collisus, agitatus. Qui dicendi modus non acceptatur ab aliquibus, eo quia multoties ex collisione duorum corporum ad inuicem fit sonus, vt cum virga agitatur per aerem; cum ante terræmotum boatus, & vagitus subtus terram sentiuntur, tonitruum fit ex nube, & exhalatione accensa; cum pannus, vel papyrus scinditur, aer crepitat; vox animalis, & sonus tibiæ, ac fistulæ non fiunt, nisi ex percussione instrumenti cum aere, qui soni sunt valde perfecti, cum vehementes sint, & dearticulati; per quod excluditur expositio Conimbr. asserentium dictum Aristot. habere locum in sono perfecto. Rectius respondet Ruuius interuenire in quolibet sono tria corpora realiter distincta, vt Aristot. sed non necessariò discontinua; fieri enim potest vt solum percutiens, & percussum sint discontinua, elisum verò, seu intermedium non sit discontinuum, idque vel à percutiente, vel à percusso, vt in exemplis allatis, nam cum virga percutitur aer, tunc est simul aer corpus percussum, & etiam intermedium; imò etiam fieri potest, vt omnia sint continua, nam ex elisione vnius partis cum altera potest excitari sonus, vt in agitatione ventorum in aere.

112 Horum corporum percutientium conditiones tres assignauit Arist. vt commodè excitetur sonus; prima est, quod sint dura, & resistentia, vt medium interiectum frangant, & comminuant; ex qua fractione, & comminutione proximè videtur oriri sonus; hinc mollia, vt spongia, non edunt sonum, quia non faciunt ictum, sed sine difficultate cedunt, quod est intelligendum vt in plurimum, & de sonatiuo perfecto, non imperfecto, nam vt diximus potest fieri sonus à corporibus fluidis, & in hoc sensu etiam est intelligendus Arist. 2. de An. 82. dum ait *Sonatiuum est, quod motiuum est aeris continuitate vsque ad auditum*; scilicet de sonatiuo perfecto; & vt in plurimum. Secunda conditio est, quod debent esse leuia, siue tersa, præsertim, si sint plana; ratio est, quia aer impactus in superficiem æqualem totus, & facilè extruditur, si verò corpora sunt aspera, & inæqualia, pars hærebit in cauitatibus, & secundum partes non totus comminuetur. Tertia, ad efficiendũ intensiorem, & prolixiorem sonum debent esse concaua, qualia sunt tympanum, tuba, organa, campana, ratio est, quia aer inclusus ad latera sæpius repercutitur, sæpiusq; agitatus, & commotus egreditur. Cæterum corpora percutientia multum iuuare ad sonorum varietatem constat experientia, & ratio est, quia pro eorum conditione aer elisus varie agitatur, & atteritur, quod si in illis ipsis corporibus solidis aer contineatur, plurimum confert ad intensiorem sonum; hinc dicunt inter metalla maximè sonare argentum, inter ligna fagum. His conditionibus quartam adijce, vt corpus percussum sit maximè liberum, & quantum fieri potest, aer vndiq; circumstet, vnde campanæ ex solo filo pendulæ melius sonant, quam fixæ, vel manu comprehensæ, debet enim corpus illud aliquantulum tremere, siue quod aiunt, friare.

113 Conditiones corporis intermedij sunt, quod sit molle, diuisu facilè, & violenter potens resilire, quæ proprietates conueniunt corpori fluido secundum magis, & minus, maximè tamen aeri, vt potè omnium humidissimo, imò & igni quatenus est tenuissimæ substantiæ; hinc dubitari solet, num corpus intermedium necessarium ad sonum sit solus aer, an etiam aqua & quodlibet aliud corpus fluidum. Simpl. Tol. Ruuius hic Arriaga disp. 5. n. 50. Cauellus disp. 2. sect. 10. Moril. disp. 2. quæst. 10. & Suar. lib. 3. de An. cap. 19. affirmant aquam posse inseruire tanquam intermedium corpus ad causandum sonum, licet non ita perfectum, sicut nec tam perfectè conueniunt conditiones assignatæ, sicut aeri. Comment. super text. 76. Alb. tr. 3. c. 18. Ægyd. comm. 77. Iauelius q. 73. Bannes 1. p. q. 78. art. 3. tr. de auditu dub. 3. Hurt. disp. 17. sect. 3. Compl. disp. 11. q. 3. Ioann. de d. S. Tho. q. 7. art. 3. & alij negant alia fluida præter aerem posse sonum causare, quatenus intermedia. Vtraque opinio habet pro se Aristot. & quælibet querit trahere ad se, nam in 2. de An. 76. & 79. medium soni ponit aerem, at medium odoris quid commune ad aerem, & aquam; at in 4. de hist. an. cap. 9. apertè asserit sub aquis pisces, & maximè ranas sonos edere. Verùm in hoc re sola experientia posset litem dirimere, quæ tamen difficulter haberi potest, nam quotiescunque authores primæ sententiæ afferunt aliquod exemplum, si in illo casu adest aliquid aeris, vel poterit adesse, vt in ranis, libenter authores alterius opinionis totũ conceduot propter aerem admixtum, at si nullus interueniat aer, vt cũ pisces sub aquis mouentur, negant fieri sonũ, sed solum cum pisces vsq; ad superficiem perueniunt, & deinde denuo sub aquis immerguntur, quia aerem attingunt, & aliquid ipsius in aquis ingreditur, causatur sonus; & quidem huius sumus testes, quod piscibus etiam magnis sub aquis natantibus nullum adhuc sonum percepimus, quod valdè confirmat secundam opinio-

nionem certum etiam est ignem posse esse medium interiacens vt patet cum duo dura se percutiunt in flamma. An autem aqua possit esse medium recipiens species soni dicemus inferius. Quo pacto Beati in patria corporibus assumptis loquentur, diximus disp. 2. de Cœlo n. 126.

114 Ex his patet causam effectiuam soni esse corpora sonantia, & se percutientia, non quidem causam per accidens, vt asserit Ruuius hic q. 2. sed vt causam per se, nam quædam corpora sunt ex propria natura causatiua soni, quædam non ergo quæ causant sonum, verè influunt in illum; & mirum est, quod animalia sint causa per accidens vocis, & solum causa vniuersalis, & prima per se influat in voces animalium, & sermones hominum: Nec refert, quod corpora sonantia causent sonum per impulsum ab extrinseco impressum, & per motum resilientiæ medij, per quos solum intenditur per se localis præsentia, non sonus. Non valet, quia impulsus, & motus localis non est ratio agendi sonum, sed tantum conditio prærequisita, at ipsa corpora, vt habent tales conditiones, sunt causæ æquiuocæ soni. An autem omnia tria corpora per se vt causæ concurrant, vel solum duo percutientia, & intermedium tanquam conditio requisita, posterior pars videtur probabilior, & habet fundamentum in Arist. 2. de An. 79. dum ait, *Non est autem soni dominus aer, neque aqua, sed oportet solidorum percussionem fieri ad inuicem*, vbi per ly *Dominus* circumscribitur causa effectiua; eamque docet Ruuius citat. & hæc de causa efficienti soni; sequitur vt causam formalem, & materialem, seu subiectiuam inuestigemus, vt possimus cognoscere propriam soni quidditatem.

115 Circa causam formalem soni, quidam apud Tol. 2. de An. q. 19. asserunt sonum non distingui à motu locali, non quidem corporis percutientis, sed resilientis, & intermedij, quam opinionem ipse Tol. probabilem iudicat. Communis tamen sententia sonum docet esse qualitatem de tertia specie; & prob. quia potest esse motus sine sono, vt constat. Tum quia motus percipitur pluribus sensibus; cum sit sensibile commune, sonus vno sensu tantùm. Tum quia in motu locali est ipsa realitas motus, & Vbi acquisitum, quæ non percipiuntur ab auditu, imò difficulter ab intellectu concipiuntur, cum sint relationes, est ipsum corpus, quod mouetur, & illud neque est ab auditu perceptibile. Tum quia habent diuersa accidentia, sonus enim dicitur acutus, vel grauis, motus tardus, aut velox. Tum quia sonus potius fit ex percussione solidorum, quam ex resilientia medij, vt si quis malleo percutiens campanam ante ictum sistat, adest motus aeris, non tamen sonus.

Dices, Arist. 2. de An. 85. clarè docet sonum esse motum resilientis medij. Tum 2. quia omnis qualitas denominat proprium subiectum, sonus nullum corpus denominat formaliter sonans, nam percutientia solum extrinsecè tanquam ab affectu denominantur sonantia. Tum 3. si sonus esset qualitas realis, sequitur omnes ferè sonos differre specie, vt sonum acutum, & grauem, imò omnes voces humanas; quod enim sola intensione non differant, patet, quia quantumuis sonus grauis intendatur, non efficitur vnquam similis acuto. Tum 4. si esset qualitas, cum non sit prima, esset secunda, non apparet autem, quo pacto sonus possit à primis qualitatibus causari. Tum 5. solus motus est ens successiuum, sonus est entitas successiua, ergo est motus, non qualitas.

116 Respond. ad 1. propositionem illam esse veram causaliter, quatenus est datà per causam instrumentalem, qualis est motus. Ad 2. sonum non denominare subiectum, quia non sunt adinuenta, & imposita nomina, quæ significarent denominationem conuenientem huius formæ respectu subiecti, non enim omne accidens est denominatiuum proprij subiecti, vt in simili de speciebus docet Scot. 2. d. 13. I. Ad 3. siue concedatur totum argumentum, siue dicatur omnes illas differentias esse accidentales, parum refert, & tenentur etiam aduersarij soluere, de hoc tamen dicemus in fine art. Ad 4. dicimus sonum, licet immediatè à primis qualitatibus non causetur, quia non est qualitas diu permanens in subiecto, & à motu locali dependet, tamen mediatè a primis deriuari, tum quia fit à duritie, & densitate, quæ à primis dependent; tum quia temperamentum primarum qualitatum valde confert ad causationem soni, vnde quædam corpora sunt magis, quædam minus sonora. Ad vltimum clarius patebit ex dicendis artic. 3. pronunc dicimus sonum, vt experientia docet dependere in fieri, & conseruari à motu, tanquam à conditione requisita, & ideo habere quoddam esse successiuum non per se, sed ratione motus, & licet post motum adhuc sentiatur quandoque sonus quidam valdè remissus, vt post campanæ percussionem, & in fidibus cymbali constat; hoc tamen prouenit, vt notat Auersa, quia remanet adhuc in illis corporibus motus quidam tremoris, qua ratione si manibus apprehenderentur, quia cessaret tremor ille, desineret quoque ille sonus; an autem deferatur per aerem dicemus art. 3.

117 Tertiò, quæri solet, quodnam sit subiectum soni secundùm esse reale, an scilicet corpora percutientia, an medium interceptum. Prima opinio extrema est Auersæ q. 54. sect. 5. statuentis sonum recipi in ipsis corporibus se percutientibus, non in aere intercepto, & colliso, nisi quando concurrit vt corpus percutiens. Altera extrema subiectum asserit esse solum ipsum aerem ex vi percussionis resilientem, ita omnes ferè recentiores; Tertia media vtranque præcedentem amplectens est Veneti apud Palud. 2. de An. ad tex. 85. Vega lib. 1. de arte medendi fol. 144. & aliorum, in præsenti solum examinabimus, an recipiatur in corporibus se percutientibus; nam de medio commodiùs dicemus art. 3.

118 Dicendum est, partem affirmatiuam magnam habere probabilitatem, quamuis negatiua non sit improbabilis; prob. prima pars, si corpora se percutientia solum essent causa effectiua soni, & non receptiua, sequeretur, quòd dummodo in duobus corporibus qualitates requisitæ ad expulsionem aeris sint eiusdem rationis, quales sunt durities, & lenitas, & æqualis sit ictus, idem conficeretur sonus, quod est contra experientiam, quia vnũ lignum, vel metallum clariorem, vel obscuriorem causat sonum, quàm alterum, vt patet in instrumentis ex diuersis lignis fabrefactis, vel metallis, sequela probat. quia si tota diuersitas soni proueniret ex maiori, vel minori ictu, & resilientia aeris, qualitates illæ per se influerent in sonum, quæ sunt causæ ictus, & resilientiæ medij, cœteræ tantùm per accidens concurrerent, ergo si illæ qualitates essent eiusdem rationis, eundem omninò sonum causarent, ergo præter qualitates effectiuas soni dantur aliæ, quæ sint dispositiones receptiuæ à primis qualitatibus prouenientes, vel quæ sint ipsæmet primæ qualitates taliter temperatæ, quòd sint rationes causatiuæ soni immanenter accedente locali motu, à quibus prouenire potest tanta sonorum diuersitas, vt quandoque minor ictus quorundam corporum maiorem causet sonum, quam maior ictus aliorum corporum, & tamen ista fortius & citius, facerent aerem resilire. Tum 2. quia per sonum cognoscuntur saltim per accidens corpora se percutientia, sicut ad visionem coloris per accidens cognoscitur corpus coloratum, ergo sicut istud est subiectum coloris, sic illa erunt subiectum soni. Tum 3. quando duo corpora sola interueniunt ad sonum, vt in motione virgæ per aerem, aer vt corpus à virga percussum recipit sonum, ergo quando corpus percussum est ab aere distinctum, recipiet quoque sonum, & quoniam propter reactionem in percussione quodlibet corpus dici potest percutiens, & percussum, quodlibet erit subiectum soni. Tum 4. sonus propriè fit in contactu corporum se percutientium, ibique percipitur fieri sonus, at in contactu non est ibi aer, sed sola corpora se percutientia, ergo potiùs videtur sonus recipi in istis corporibus, quàm in medio: Et tandem adest experientia illius tinniti, qui sentitur in campana, & in fidibus cymbali adhuc transacto sono: hæc opinio non obscurè insinuatur à Ioan. de Mag. 2. de An. q. 6. §. *Primò sciendum*.

119 Dices, si hoc esset, ergo Cœli causarent sonum, & posset quoque in vacuo fieri sonus, si duo corpora solida se percuterent, quod est falsum. Tum 2. vel vnicus sonus causatur, vel duplex, non primum, quia non posset, nisi in vno subiectari, nec esset maior ratio de vno; quam de alio: non secundùm, quia semper duplex deberet audiri sonus, imo quia corpora se percutientia quandoque sunt diuersæ rationis, consequenter diuersum omninò sonum causarent, & tamen oppositum experimur vnicum scilicet sonum. Tum 3. sonus non fit per immediatam actionem vnius corporeis in aliud, sed per fractionem aeris medij, ergo fit actione transeunte à corporibus se percutientibus, ergo in illis immanenter non recipitur. Tum 4. corpora percutientia quandoque sunt nimis dura, & crassa, ergo nequeunt esse subiectum soni, patet conseq. quia hac ratione aqua probabiliter negatur posse esse medium soni, quia nimis crassa in comparatione ad aerem, adsunt aliæ rationes ostendentes recipi in medio maximè quæ desumuntur à delatione soni vsque ad aures per medium, & quædam Arist. authoritates ad idem, de quibus art. 3.

Resp. ad 1. solum ostendere necessitatem corporis medij resilientis ad causandum sonum, quod conceditur, licet si admitteretur sonus in vacuo secundùm esse reale, non intentionale, nihil esset absurdum, & Cœli non causant sonum, quia propter lenitatem summam non se percutiunt; prima tamen responsio est expeditior. Ad 2. dici potest duplicem sonum causari, vel eiusdem, vel alterius rationis iuxtà diuersitatem corporum percutientium, & potest esse, quod magis in vno, quàm in alio recipiatur corpore, imò quod nullo pacto in aliquo recipiatur, si scilicet esset omninò indispositum ad recipiendum; sic vox animalis præcipuè recipitur in aere percusso, aliqualiter in arterijs, alijsque instrumentis, & licet sint duo soni, percipiuntur tamen vt vnus confuso modo, licet sint alterius rationis, ad inuicem modificantur. Ad 3. conuincit solum sonum vtroque modo produci posse: tum quia sonus pendet non solum a motu resilientis medij, sed etiam ab ictu. Ad 4. negatur assumptum, nam impulsus aliæque similes qualitates recipiuntur in corpore solido; nec exemplum de aqua vrget, aliud enim est inseruire tanquam medium resiliens, & aliud esse subiectum soni.

120 Secunda pars, quod scilicet assertio negatiua suam habeat probabilitatem, patet ex rationibus modo adductis, præcipuè secunda. Tum quia rationes pro prima parte sunt solubiles, nec tam euidenter concludunt: Ad primam enim aiunt Complut. disp. 11. q. 2. in quolibet sonoro corpore reperiri qualitatem quandam productiuam soni transeunter in medio, & quoniã diuersa est ad diuersitatem temperamenti mixtorum, hinc diuersus oritur sonus. Ad 2. per sonum deuenimus in cognitionem corporis sonori, sicut effectus dat cognoscere causam. Ad 3. imprimitur in aere sonus, non vt habet rationem corporis percussi, sed vt habet rationem medij resilientis. Ad 4. ex contactu corporum se percutientium aer resilit, & frangitur

violenter,hinc actione transeunte causatur in aere sonus, & quia immediatè fit sonus in aere circumstante,idcircò ibi percipitur. Ad 5. perseuerare tinnitum illum , eo quia aer in poris campanæ existentis , vel circumstantis ex præcedenti commotione adhuc agitatur, & donec quiescat , causatur ille exiguus sonus . Ex quibus dignoscere poteris probabilitatem vtriusque sententiæ , de quibus iterum dicemus art.3.

121 Tandem sonus diuiditur in multas species per varias differentias,quarum præcipuæ sunt graue,& acutum , quæ videntur specificæ,& essentiales,quia in eadem specie soni grauis, vel acuti datur intensior,& remissior sonus,ergo nequeunt sonus grauis, & acutus differre penes magis,& minùs,sed specificè ; tum quia sicut in alijs sensibilibus qualitatibus puta colore , sapore , odore , &c. dantur species essentialiter diuersæ, idem dici debet de sono . Sonus acutus fit, cum parùm aeris agitatur , nam propter exiguitatem celeriter mouetur, grauis verò fit, cum copiosus aer colliditur, & consequenter segnius mouetur,quod patet in organis, alijsq; instrumentis. Specialiter tamen in hac materia assignari solet quædam diuisio soni in sonum,vocem, & sermonem, quæ tria differunt sicut superiùs , & inferiùs , nam omnis sermo est vox , & quælibet vox est sonus , non è contra ; nam sonus prouenit à quauis collisione corporum , proindeque etiam inanimatis conuenit , vox est sonus ab animalibus factus , vt animalia sunt , cum imaginatione aliquid significandi , vt latratus canum ; sermo est vox articulata manifestatiua conceptuum mentis , quo pacto est homini propria , & quoniam Aristot. hic subiunxit aliqua de voce tanquam animalibus propria , idcircò post explicationem soni in communi , aliqua de hac specie dicemus .

ARTICVLVS II.

De voce, vbi , an locutio propriè reperiantur in brutis .

122 ANtequam definitionem vocis ab Arist. traditam explicemus,priùs modum,quo formatur,& instrumenta necessaria ad eius formationem debemus declarare . .

Varia sunt instrumenta vocis , & sermonis maximè in homine. Primò, sunt pulmones instar follium molles, vt spongiæ, & rari, qui aerem ad se trahunt ad respirandum, ad vocem enim opus est respiratione . Secundò, musculi thoracis,inter costas contexti,quorum virtute motiua pulmones comprimuntur , & magna vi aerem attractū , propellunt . Tertiò , aspera arteria,quæ est via, per quam aer per pulmones attrahitur , & ab ijs remittitur, extenditque se à faucibus,per anteriorem partem colli vsque ad pulmones;dicitur aspera , quia inæqualis est per anfractus circulares ducta ex materia simili cartilagini,vel ossi ; Quartò, est larynx, nam in summitate arteria habet latum exitum, nonnihil prominentem sub mento, qui vulgò dicitur morsus,vel pomum Adami,& in deglutione sursum fertur, in hoc dantur varij musculi ad diuersos sonos efformandos ; hinc dum cantant auiculæ,apparet diuersus motus plumarum in collo, quod imitantur excellentes cantores efformantes vocem in faucibus , siue in exitu asperæ arteriæ . Quintò,est membrana aliqua cartilaginosa , quæ claudit ostium laryngis,nè quid cibi, vel potus incidat (cibum enim deglutimus per aliam viam,quæ dicitur gula , in cuius summitate est cauitas satis ampla,& appellantur fauces) hæc membrana in respirationem aperitur,& vicissim clauditur ; dicitur *lingula*,quia ad instar linguæ est aliquantum oblonga: Græcè vocatur, *Epiglottis* . Sextò, est caruncula quædam pendula ex fundo palati,& dicitur *gurgulio* , *columella* à figura , quam habet , & *vuula*,nam quandoque ad instar vuæ ex concursu humoris inflatur: in hæc duo scilicet gurgulionem , & lingulam impactus , aer emissus à pulmonibus causat sonum, qui appellatur vox. Septimò,est lingua,quæ maximè necessaria est ad formandam vocem articulatam , per linguam enim aer à pulmonibus emissus variè eliditur cauitatibus palati,& dentibus, qua ratione valdè mobilis est,vnde multis musculis est prædita ; attamen si musculi isti sunt molliores propter excessum humiditatis, vt in pueris, ebrijs, alijsque cerebro valdè humido præditis, balburiem causant, quia nequeunt firmiter stabiliri. Octauò , est palatum ipsum ad instar fornicis partim leue , partim asperum ad sonos diuersimodè efformandos. Nonò , sunt dentes , qui sua duritie , & situ intrinsecùs cauo vocem meliùs repercutiunt ; hinc qui carent dentibus , & maximè anterioribus difficulter , & imperfectè vocem efformant ; prout autem quis lingua palatum , aut dentes tangit,proutque deducit labia, aut contrahit,ita diuersas syllabas format,& dictiones, vt experientia constat .

123 His præsuppositis , declaranda est definitio vocis, quam tradit Aristot.2.de An.90.dum ait , *Vox est percussio respirati ab anima , quæ est in his partibus ad vocatam arteriam cum imaginatione aliqua*; dicitur *percussio* non formaliter , sed causaliter, quo sensu etiam sonus dicitur elisio,idest est sonus causatus à percussione respirati aeris, dicitur , *ab anima,quæ est in his partibus*, per quod intelligit pulmones,& alia instrumenta , vt alios sonos etiam ab animali producibiles à voce distinguat , vt est stridor dentium , motus labiorum ; dicitur *cum imaginatione aliqua* , quia vox etiam in brutis habet repræsentare internos affectos , hinc tussis non est vera vox quia non fit cum imaginatione aliqua . .

Ex quibus patet , vocem solùm animalibus conuenire , & licet inanimatis quandoque tribuatur , hoc est per metaphoram , & similitudinem , vt notat Aristot. text. 87. Non tamen omnibus animalibus conuenit , sed ijs tantùm , quæ respirant , & habent pulmones ; vnde exanguia , & pisces nullam vocem edunt , possunt tamen causare sonum aliquem , & præsertim quædam exanguia , vt apes , cicadæ , vespes , &c. murmur efficiunt per attritionem aeris membrana aliqua subtili causatam , vt docet Aristot. lib.de iuuent.cap.11.& 4. de histor.an.cap.9. vide Conimbr.2. de An. cap.8.q.3.

124 Vox in hac significatione comprehendit sub se locutionem , & sermonem , seù loquelam , quæ vt colligitur ex 4. de histor.an. capit.9. non est aliud , quàm vox articulata , itaut vox rationem generis habeat , & materiæ , articulatio rationem differentiæ , & formæ ; articulus verò non est , nisi distinctio quædam , seù interceptio adueniens voci , cum enim vox natura sua sit vniformia, fusa , & continuata , articulo accedente , in pluribus videtur esse intercepta , & disrupta , idest non vno tractu fusa , & continuata , sed interpellatione quadam : v.grat. OOO , ita fusè indistinctè, & continuatè clamorem emittendo , habet rationem vocis , at si litteram *C* præponendo adiungimus , quæ habet rationem articuli (articuli enim in hominis loquela sunt litteræ , vt dicemus) iam *Co* , vocem articulatam idest diuisam, & interruptam producimus, quo sanè modo vox in loquelam migrat , fitque vox articulata metaphoricè ab ossium articulis denominatione desumpta , nam sicut articuli sunt modi quidam , qui ossium continuationem quodammodo intercipiunt , ita , & loquela , quæ est quædam articulata vox , videtur pluribus disrupta , non vno tractu fusa , atque continuata ; vel loquela dicitur vox articulata idest distincta , & aperta , sumpta denominatione ab articulis , qui nominibus additi rem certam , & distinctam significant , sed prima similitudo est magis idonea . Hæc igitur vox in articulos diuisa per litteras , & syllabas , ac dictiones dicitur sermo , & homini propriè conuenit , quo proprios animi , ac mentis affectus exprimit , & in quo ciuilis conuersatio , & humana societas principaliter consistit ; de cuius significatione iam diximus disput. 2. Log.

Verùm non erit abs re occasionem huius inuestigare , an loquela , & sermo non solum in hominibus , sed etiam in brutis reperiatur , itaut bruta verè emittant articulatas voces , quibus inter se proprios animi affectus communicent ; Et quidem vt notat doctissimus Hieronymus ab Aquapendente in suo opusculo de hac re edito , pars affirmatiua quibusdam prima facie monstrum in Philosophia videbitur , sermo siquidem inter animalia ita homini proprius videtur , vt per hunc sensibiliter à vulgo homo secernatur à brutis .

125 Nihilominùs si res benè, & seriò perpendatur , concedendum est dari loquelam suo modo in brutis ; ita author.citat, quam probat authoritate antiquorum Philosophorum, Porph. siquidem libr.3. de abstinentia ab vsu carnium , & Plutarcus omninò loquelam in brutis admiserunt ; imò Porph.citat. profert ex veterum memoria Melampum , Tiresiam , & ante hos Apollonium Thianeum brutorum colloquia intellexisse , de quo præsertim varias refert experientias. Extat etiam adhoc clarissima authoritas Aristot. 4.de histor.an. cap.9. dum ait illis præsertim animalibus loqui datum fuisse,quibus lingua mediocriter lata , vel tenuis est ; & in fine in luscinia locutionem ponit ; cum eam modulos suos pullos docere ait , versusque quos imitentur ; ipsius verba sunt hæc: *Et auicularum nonnulla aliud vocem eandem mittunt, quam sui parentes , si præcepta patrum caruerint educatione , morbusque & cantibus cæterarum auium assueuerint . Tam verò Luscinia modulos suos pullos docere , versusque quos imitarentur , tradere visa est , vt potè cum non perinde locutio , vt vox per naturam proueniret , sed acquiri posset per disciplinam, & studium, vnde homines quoque locutione vtuntur varia , cum vocem omnes reddant eandem* .

126 Probat. etiam ratione , nam in brutis dantur instrumenta locutionis , quod certè negari nequit in Picis , & Psittacis , dantur etiam voces significantes varios affectus , & iuxtà affectuum varietatem variè efformant vocem , alio enim modo eam emittunt , cum timent , alio cum vocant , alio cum ad edendum inuitant , vel ad pugnam prouocant , hinc venator ex latratus diuersitate aduertit canem modo quærere prædam , modò inuenisse , & cepisse , modò temere vagari ; bubulcus ex vario bouis mugitu , nunc vitulum quærere , modò esurire , vel sitire, nunc in venerem incitari cognoscit ; quæ voces verè sunt articulatæ, quia experimur bruta suas voces proprijs notis ab inuicem discernere , & articulare , canis enim latratum suum , qui de se vniformis esset , diuersis eiulatibus , & concisis , quasi diuersis articulationis modis distinguit , & separat . Accedit , quod Aristot.2.de An.77. fistulæ quodammodò locutionem admisit , & vocem articulatam , quatenus fistula absque digitorum motu vocem solam edit , cum digitorum verò motu in foraminibus alternatim applicatorum profert vocem interruptam , & articulatam , licet quoniam non est cum imaginatione aliqua , tantum similitudinariè dicitur vox , & locutio , ergo quia animalia possunt edere vocem vniformem , & quandoque illam interrumpunt , & variè dissecant,

ha-

habenteque imaginationem aliquam in prolatione harum vocum, intendunt enim proprios affectus indicare, non erit eis deneganda propria locutio.

127 Sed vt clariùs hæc veritas appareat, adnoranda est similitudo, & differentia inter locutionem hominum, & brutorum; Conueniunt itaque quia vtrunque idioma articulis constat, tam homines, quàm belluæ per articulorum compositionem loquelam faciunt. Differunt verò, quia articuli humani sermonis sunt litteræ, sed brutalis alij, & alij; brutorum loquela est simplicior, hominum verò est magis composita, hæc enim litteris, syllabis, dictionibus, & oratione constat, & magis elaborata est, vt patet ex progressu infantis, qui priùs vagire dicitur, deinde mussitare, post balbutire, antequam distinctè loquatur. Belluæ articulos suos non efformant lingua, & labijs, sed in faucibus media larynge, & lingula, at homines vocales voce, & gutture, consonante lingua, & labija proferunt, vt ait Aristot. 4. de histor. citat. nam labia hominibus mollia ad loquendum data sunt, brutis verò dura, & rigida ad cibum potiùs capiendum; hinc est, quòd longè distinctior, & clarior est hominum locutio, quàm brutorum. Adest etiam alia differentia, quia loquela brutorum in vnaquaque specie est naturalis, quo ad omnes eius partes, tam scilicet quo ad articulos, quàm quo ad eorum compositionem, & hinc est, quòd bruta eiusdem speciei se inuicem percipiunt; at hominum locutio tam quo ad articulos, quàm quo ad eorum compositionem est ad placitum, & artificiosa, quia nec litteræ apud omnes sunt eædem, nec earum compositio, & quamuis vocales apud omnes forent eædem, & eodem modo proferantur, vt aliqui contendunt, tamen quia compositio earum non est eadem, hoc sufficit ad diuersitatem idiomatum, itaut vna natio aliam non intelligat. Dedit autem natura brutis vnius speciei eundem loquendi modum, tum vt se inuicem perciperent, tuerentur, & mutuò se iuuarent, & ad propagationem inuitarent; qui modus est distinctus à modo loquendi brutorum alterius speciei, tum ne vnum misceretur cum bruto alterius speciei, & acciderent monstra, tum ne agnus voce deceptus ad lupum, lepus ad canem curreret; quod etiam obseruauit natura in hominibus, quorum loquela in initio erat vnius idiomatis, sed post Gigantum temeritatem confusio linguarum orta est, vt narrat Scriptura.

128 In oppos. obijc. ex Aristot. 4. de hist. anim. c. 9. & 5. de gen. ani. cap. 7. docente hominis esse proprium loqui, & oratione solum hominem inter animalia vti, quia ipse solus litteris articulat, ergo cum bruta in suis vocibus litteras non exprimant, non erit in illis loquela; non est autem sermo de quibusdam vocibus, quas longo vsu ab hominibus didicerunt, vt sunt Picæ, & Psitaci, quia omnes concedunt his verbis propriè non loqui, quia non proferunt illas cum imaginatione significandi aliqua, sed de vocibus à natura inditis. Tum 2. in vocibus animalium articuli non discernuntur, ergo eorum vox erit inarticulata, nec poterit locutionem constituere. Tum 3. si vox animalium articulata foret, vtique ab aliquo homine intelligeretur, sed à nemine intelligitur, difficile quidem est modum assignare voces illas intelligendi. Tum 4. nulla necessitas fuit, quòd dederit natura locutionem brutis, nam ad suos affectus manifestandos vox simplex videbatur sufficiens, quia ipsa est nuncia earum, quæ sunt in animo passionum, vnde cupiditas, timor, gaudium, dolor, & cœteræ animi affectiones per varias vocis differentias satis indicantur, magna enim vox solet iram ostendere, parua pacatum animum, &c. Accedit, quòd varia sunt animalium genera, quæ non solùm loquela, sed etiam voce sunt destituta, vt patet de vermibus, formicis, piscibus, &c. & tamen sunt expressiua propriorum affectuum, ergo ad hunc finem loquela non fuit in brutis necessaria.

129 Respon. ad 1. Aristot. ibi docere articulos, & locutionis humanæ elementa esse litteras, & negat tales articulos in vocibus brutorum inueniri, nisi materiali quodam modo in quibusdam, vnde solus nemo propriè loquitur hac voce articulata, sed non propterea negat in vocibus animalium peculiares articulos ab articulis humanæ vocis omninò diuersos. Ad 2. neg. conseq. quia etiam inter homines vox vnius nationis illiterata videtur, & consequenter inarticulata alteri nationi, quæ litteras, & elementa illius non percipit, sic nobis Persæ, Syri, Indi sine articulis humanis loqui videntur, eo quia in eorum vocibus litteras suas distinguere nescimus, vnde fertur temporibus Attilæ populos Hunnos Italis visos non loqui, sed latrare; ex hoc ergo quod in vocibus brutorum suos articulos dignoscere nescimus, non valet inferre, quod reuera illis careant. Ad 3. iam diximus multos percipere locutionem brutorum tum exemplo venatoris, & bubulci, tum Tiresiæ, & aliorum ex Porph. & Plutarco. Modus autem licet sit difficilis, non tamen impossibilis. Democritus referente Plinio lib. 10. c. 49. ex quorundam auium confuso sanguine serpentem gigni voluit, quem quicunque comederit, ille auium colloquia intellecturus sit; sed hoc est planè fabulosum; quare poterit dignosci brutorum loquela ex varijs obseruationibus affectuum & motuum corporis, iuxtà enim varietatem affectuum articuli brutorum modò simplices sunt, & puri, modò compositi; exemplum erit in cane cubiculum Heri ingredi cupiente, primò enim promit articulatam vocem affectum desiderij indicentem, post modum si nequit intrare, alterum profert articulum sono grauiori ex desiderio, & dolore commixtum, & tandem articulum profert solum dolorosum scilicet vlulatum, gestus etiam corporis qualitatem articuli indicat, nam ex fuga canis vociferantis arguere possumus articulum illum esse timoris; si canem videamus latrantem, & in viatorem irruere, possumus arguere articulum illum esse iræ, &c.

130 Ad 4. dicimus vocem se sola, & si posset cum suis differentijs aliquas animi passiones indicare, non tamen omnes, & quidem confuso modo solùm indicat & indistinctè, quod patet in muris, vox reperitur sine loquela, & tamen per eam nequeunt suos conceptus exprimere, nisi varios corporis motus adhibeant, neque sine his à nobis intelligi possunt. Cum igitur bruta perfecta varias animi affectiones habeant, necessarium fuit ad eorum conseruationem voci adiungere loquelam ad eam varietatem exprimendam distinctè, & clarè, vnde gallina alios promit articulos, dum ouum emittere cupit, alios, dum emisit, alios dum pullos ad se allicit, alios, dum cubitum vadit, alios, dum exurgit, vel cibum petit, & sic de singulis. Ad aliam confirmat. dicimus naturam omnibus dedisse animalibus modum, & viam suos affectus manifestandi, sed alijs perfectiùs, alijs imperfectiùs, & obscurius iuxta dignitatem specierum, ac etiam eorum necessitatem; affectus enim animi quinque modis manifestari possunt, aspectu, corporis gestu, sono, voce, loquela; animalia igitur imperfecta voce carentia, vt formicæ, araneæ, vermes, &c. visu, aut vario corporis motu suos affectus ad inuicem manifestabunt; sic etiam pisces, ex quibus aliqui licet vocem non forment, quia pulmone carent, tamen sonum quendam efficiunt, ac stridorem; volatilia omnia vocem, & etiam locutionem habuerunt, & quadrupedia omnia, quædam clariùs, quædam obscurius, iuxta eorum dignitatem, vel munus obeundum, vnde canis ad varia munera à natura institutus magis, quàm equus, & si perfectior, clariorem videtur habuisse loquelam; ita Hieronymus cit. vbi fusè hanc materiam pertractat.

ARTICVLVS III.

Quo pacto sonus perueniat ad aures.

131 DVplex sonus reperitur, externus vnus, internus alter, hic fit in ipso sensorio auditus, vt cum in auribus tinnitus quidam auditur, ille exercetur in corporibus extra organum auditus existentibus, difficultas est de sono externo, de interno aliqua dicemus in fine articuli; & quoniam multis dubijs scatet, idcircò illa ordinatim proponemus, & soluemus claritatis gratia. Quæritur igitur, quo pacto sonus ad aures pertingat, hoc est an perueniat secundùm esse reale, an secundùm esse intentionale, hoc est, an ipsa entitas soni recipiatur in aure, an sola species ipsius, vt fit in visione; quæ difficultas non habet locum in sententia Auersæ asserentis sonum tantummodò in corporibus se percutientibus subiectari, nisi quando aer concurrit tanquam alterum corpus percutiens, nam tunc posset deferri vsque ad aures, vt cum per fistulam quis alteri sermocinatur, aer ab ore egressus cum eodem sono ad aures pertingit, in alijs casibus clarum est sonum non posse secundùm realem entitatem deuenire ad aures; quia corpora sonum recipientia absunt ab auribus; quapropter vt ordinatè procedamus.

Primò videndum est, num sonus recipiatur secundùm realem entitatem in medio resiliente; quæ difficultas facilè soluetur supposita probabili sententia allata art. 1. quod corpora se percutientia non sint subiectum soni, clarè namque sequitur medium esse subiectum, nihil enim aliud remanet; hinc dubitari solum potest supposita alia sententia, quod corpora se percutientia in selpsis recipiant sonum, an simul etiam causent in medio resiliente, itaut sonus causetur ab ipsis immanenter, & transeunter; negat Auersa, affirmat Venetus, & alij, quos ibi citauimus.

132 Dicimus partem affirmatiuam esse probabiliorem; prob. ex Aristot. libr. de sensu, & sensil. cap. 7. & 2. de An. 77. 72. & 25. vbi videtur docere medium actu sonum recipere; solet etiam probari, tum ex hoc, quod flante vento, & aerem versus vnam partem impellente sonus sentitur intensius, & remotius, quàm in parte opposita: tum quia à longè prius videtur ictus, quam percipiatur sonus, quæ omnia indicant aerem in se recipere sonum; sed de his dicemus infra. Probatur autem quasi à priori; sonus supposita sententia corporum se percutientium, quod in se recipiant sonum, est producibilis tum immanenter, tum transeunter, nam malleus v.g. percutiens campanam producit transeunter sonum in campana, qui etiam immanenter à campana causatur in seipsa, ad eum modum, quo impulsus vtroque modo est producibilis, nam projciens lapidem non solum causat impulsum in lapide, sed etiam in proprio brachio, & lapis descendens, & in seipso, & in medio, vel corpore occurrente causat impulsum ex dictis disp. 3. de Cœlo q. 5. Rursus aer est subiectum capax soni, quia quando concurrit tanquam alterum corpus percutiens in se recipit sonum, estq; satis applicatus corporibus percutientibus, quia ex eorum percussione resilit, mouetur etiam localiter, ergo quamuis non concurreret actiuè tanquam medium ad productionem soni, non est, cur negemus corpora se percutientia sonum imprimere in aerem propinquum, patet conseq. nam agens applicatum passo non impeditum agit, quantum potest. Accedit, quod in casu alloquentis per fistulam aer vt perueniens ad aures non habet rationem percutientis, quia sic respicit instrumenta vocis,

sed potius habet rationem medij, quatenus ex percussione antecedenti, quam habuit cum palato, lingua, &c. resilit, & per fistulam peruenit ad aures, & tamen vt sic subiectat sonum, ergo non implicat medium vt sic esse subiectum soni.

133 Dices ergo triplex sonus simul causaretur, contra experientiam; tum quia sonus non percipitur, nisi in eodem loco in quo fit ictus, & percussio, quo loco non adest aer, quia resilit: tum quia potius sonus causatur à motu percussionis quam resilientię, nam si quis mouens malleum campanæ, vt percutiat, & in ipsa percussione sistat manum, iam aer resilit, non tamen fit sonus, ergo motus aeris omninò per accidens se habet ad sonum. Respond. concedendo assumptum, non recipitur autem, nisi vt vnus vt diximus nu. 129. ad aliud dicimus aerem resilientem non multum distare à corporibus percutientibus, idcircò non sentitur sonus in aere receptus in alio loco, sed omnes tres simul, quod enim parum distat, nihil distare videtur; tum quia modificatur ab alijs sonis receptis in corporibus percutientibus, vnde totus sonus percipitur in loco ictus, & aeris resilientis; ad vltimum ostendit solum percussionem esse necessariam ad sonum, eo quia non quælibet resilientia aeris sufficit ad sonum, sed debet facta cum violentia, vt euenit in ictu, & refractione.

134 Secundò supposito, quod sonus recipiatur in aere medio, & resiliente, dubitatur, num secundum suum esse reale deferatur vsque ad aures: affirmant Anic. Simpl. Alex. Alb. apud Tol. q. 21. Prouenzalis p. 2. de sensibus c. 31. & Dandinus 2. de Anim. digress. 43. & qui negant species sensibiles.

Communior sententia negat sonum necessariò semper ad aures peruenire secundum esse reale, prob. non necessariò peruenit idem numero sonus inhærens aeri resilienti, nisi etiam idem aer perringeret, accidens enim non migrat de subiecto in subiectum, aer autem nequit idem numero aures omnium audientium attingere, deberet enim in minutissimas partes disrumpi, nam cum aer in ore loquentis sit exiguus, quomodo poterit idem omnino ad tam diuersas, & remotas partes peruenire, cum audientes plurimi, quandoque sint?

135 Quapropter alij dicunt, non eundem aerem, nec eundem sonum numero sed specie attingere auditum, quatenus aer commotus a corpore percutiente, & sono informatus commouet aliam partem aeris, in qua etiam producit sonum, & ista aliam, vsque dum ad aures deueniat, quæ commotio non fiet secundùm lineam rectam, vt fit emissio specierum visibilium, sed in gyrum, & versus omnem partem eo modo, quo lapis in aquam proiectus causat multas circulationes: Neque hoc mirum esse debet, nam aer propter tenuitatem est facilè mobilis, & quandoque cum tanta vehementia, vt arbores discerpat, quod contingit in tonitru; & experientia compertum est explosione tormenti bellici ad multa terrarum spatia concuti aerem; currus transiens per plateam totum ædificium, & campana totam turrim quamuis firmissimam commouet; & eo magis apparet in exemplo allato de aqua, quæ densior est aere, & tamen ad proiectionem exigui lapilli ad magnam distantiam mouetur illis circulis, qui maiores, ac maiores semper fiunt, donec per angustias riparum, aut alia de causa desinant fieri.

Sed contra, esto enim concedamus, quandoque ex violenta, & peralida corporum percussione magnam fieri commotionem aeris, vt in exemplis allatis, non tamen est verisimile, vt cum quis ex alta turri loquitur, aut exigua campana pulsatur, fieri ad tam magnam distantiam, & tam cito aeris commotionem, etiam aduerso vento, imò si duo, vel plures ex opposito loquerentur, aut canerent, vt euenit in choreis, & concertibus musicalibus, iam motus aeris factus ab vno impediretur ab alio, vt videmus euenire in aqua, in qua si duo lapides proijcerentur aliquantum distantes, circuli illi occurrentes se se impediunt, nec vltra progrediuntur, & consequenter non sentiremus omnium voces, quod est contra experientiam. Tum quia motus localis fit successiuè, auditio in certa, & proportionata distantia simul fit à remotè, & propè existentibus intra illam distantiam. Tum quia in sententia illorum asserentium solum aerem esse medium soni, non aquam, non posset hoc sustineri, nam sonus secundùm esse intentionale recipitur in aqua, quia pisces audiunt in aqua, vt dicemus, & tamen aer tunc non ingreditur aquam, nulla enim apparet commotio. Tum quia sonus factus intra vas æneum vndequaque clausum percipitur, & tamen non est asserendum aerem externum commoueri ab existente aere intra vas propter poros eiusdem vasis, hoc enim apparet incredibile, cum pori sint admodum pauci, nec recta pergunt, sed diuersimode, & per varios anfractus, vnde potius ex ista commotione fieret nouus sonus, quàm perciperetur internus.

136 Accedit principaliter, quod si sonus deferretur secundum esse reale vsque ad aures, nunquam perciperemus sonum distantem, sed quemlibet iuxta aures, sicut ibi reperitur, quod est contra experientiam, sequela prob. tum quia vnum ens reale non est repræsentatiuum alterius, hoc enim conuenit solum enti intentionali; tum quia ideò dum quis per fistulam loquitur ad aurem alterius, sonus percipitur propè aerem, non in ore loquentis, quia aer propter angustiam fistulæ magis vnitus, & continuatus peruenit cum sono recepto vsque ad aurem, ergo si sonus campanæ realiter ad aures perueniret, perciperetur non in proprio loco, sed propè aures. Aiunt consequentiam negandam esse, quia distantia primi soni percipitur ex modo findendi aurem, est itaque diuersus modus, prout sonus primò fit in loco viciniori; vel remotiori; quod confirmant exemplo, nam tormenta bellica, non audiuntur in aere patenti, quæ tamen audiuntur in pelui terræ infossa, si auris ei applicetur, quia nempe aer in pelui melius commouetur in ordine ad sonum efficiendum; qua ratione obsessi explorant, an hostis agat cuniculos; in ista enim pelui penè singuli ictus malleorum, aut lignum audiuntur. Sed potiùs hæc exempla confirmant nostram experientiam, nam propter commotionem factam in aere incluso in pelui ibi percipitur sonus, non alibi, licet ex hoc arguamus deinde sonum aliquem remotius causari, at aperto aere nullo pacto propè autem sentimus sonum, quam tamen experiri deberemus, si realiter propè aures commoueretur aer, ibique reperiatur sonus, sicut percipimus in pelui, & fistula.

137 Cum igitur sonus secundum esse reale non perueniat semper ad aures, dicendum erit peruenire secundum esse intentionale, & per proprias species audibiles, non solum quando auditio fit in loco distanti, sed etiam quando aer commotus est propè aurem, aer enim ille non potest ingredi sensorium auditus tum propter auris anfractus, in quos impingeret aer, tum propter membranas tympani, valde enim læderetur sensorium, si cum aere sonato in cauitatibus illis simul aer elementaris reciperetur; solum ergo species intentionales penetrant sensorium; hinc colligitur solutio alterius dubij, vbi scilicet incipiat specierum emissio, nam etiam in eodem loco sonus potest esse secundum esse reale, & intentionale si adesset potentia.

Contra arguitur ex Arist. qui 2. de An. 82. sonatiuum definit, quod sit motiuum vnius aeris continuatione vsque ad auditum; quæ motio nequit intelligi de intentionali per species, sed de reali per productionem soni, quia solum obiectum mouet intentionaliter medium, sonatiuum autem non est sonus, sicut color mouet intentionaliter medium, non causa coloris effectiua, & lib. de sensu, & sensil. c. 7. duo asserit, primum, quod sonus prius mouet medium, quam sensum, quod nequit verificari de motione intentionali, quia species diffunduntur in instanti, cum non habeant contrarium, ergo de motione reali medio motu locali; secundum, quod docet, est, cum plures sunt intra sphæram alicuius soni, non omnes audire eundem sonum numero, sed specie, ergo multiplicatio non fit per species, sed per realem productionem soni, probat. conseq. quia species repræsentant eundem numero sonum, vt patet de colore, qui idem numero ab omnibus videtur, quia visio fit per species, ergo si auditio fieret per species, omnes eundem numero sonum audirent. Tum quia multitudo sonorum impedit distinctam singulorum perceptionem, sed si species aduenirent ad aures, id non accideret, quia species non sunt contrariæ, nec impossibiles. Hæc, & alia argumenta facilius infra n. 156. soluentur, dum passim quasdam alias difficultates diluemus.

138 Tertiò, potest adhuc inquiri, num sonus licet non multiplicetur secundum esse reale vsque ad aures, saltim in aliqua parte sphæræ viciniori corporibus se perimentibus multiplicetur ad certam distantiam. Conimbr. 2. de An. cap. 8. q. 2. art. 2. qui Caiet. & D. Tho. citant, item Complut. disp. 11. q. 5. Ioan. de S. Tho. q. 7. art. 3. & alij sustinent sonum, postquam in prima productione fuit productus in aere resiliente, multiplicari in aerem continuum secundum esse reale in gyrum ad certam distantiam maiorem, vel minorem iuxtà violentiam, & intensionem percussionis, quod explicant exemplo lapidis in aqua proiecti.

Vera sententia, & apud recentiores communis, est sonum nullo pacto post primam productionem secundum esse reale se multiplicare; & prob. præcipuè quia nulla apparet necessitas, nec aliqua ratio ostendens istam multiplicationem vt patebit ex solutione rationum, non enim debent entia multiplicari sine necessitate. Tum quia vel iste sonus multiplicatur ex motione simplici aeris, quatenus à resiliente aere alter impellitur, & agitatur in gyrum, vel ab aere resiliente vt informato sono, itaut sonus sit ratio agendi vniuocè; non primum, quia aeris commotio facta v. grat. ab aere resiliente ex percussione cymbali non videtur tam valida, vt sonum producat, maior enim aeris commotio fit à vento, aut à baculo vel lapide decidente, & tamen nullus sonus percipitur; Si dicas, non percipi propter exiguitatem; quomodo ergo, si est imperceptibilis, asseritur produci, maximè quod in his rebus nonnisi experientia duce possumus naturam, & proprietatem indagare: tum quia plus requiritur ad multiplicationem realem, quam intentionalem, ergo si sonus iste est impotens ad causandas species, quia est imperceptibilis, multò minus posset alium realem sonum causare, vnde hæc multiplicatio nonnisi in prima gyratione fiet, tum quia esset sonus omninò alterius rationis à primo producto. Neque secundum, quia qualitates secundæ non videntur vniuocè actiuæ, & idem de coloribus dici posset; tum quia deberet semper percipi sonus quidam continuatus, & nunquam vnicus ictus statim transiens audiretur, quod est contra experientiam; seq. patet, quia sicut nouus, & nouus sonus producitur, ita etiam deberet audiri.

139 Nec iuuat, quod aiunt Complut. quod re attentius considerata nunquam statim percipitur totus sonus, nam semper propè finem illius soni nonnihil minoris intensionis aliquantulùm obscurius audi-

auditur , quod magis patet in sono resultante ex corpore concauo , qualis est campana. Non iuuat, quia si illa productio esset vera, certe non tam remissè perciperetur sonus , quia agens agit vniformiter difformiter,& paulatim remittitur in sua actione, nec exemplum adductum valet , imò est ad oppositum, concedimus enim post sonum factum in corporibus concauis sentiri sonum aliquem remissum , & obscurum, sed falsum est hunc sonum à priori generari , sed est nouus sonus causatus ex aere , & corpore concauo aliquantulum se percutientibus post primum ictum ; at nostra difficultas est, num sonus in aere primò causatus multiplicet se per sphæram actiuitatis in gyrum, vt asserunt aduersarij, quæ multiplicatio non fieret adhuc circa corpora primò se percutientia,sed in loco distanti, nec ab ipsis corporibus primò causantibus sonum, sed ab aere primò recipiente sonum, impellente alium in gyrum, ecce quomodo exemplum campanæ est ad oppositum.

Dices ex collisione vehementi duorum corporum solidorum potest aer tanto impetu resilere , vt fortiter percutiat proximiorem aerem, quantum requiritur ad nouam generationem soni,& sic deinceps vsque dum generetur sonus valde remissus , ergo sonus se realiter multiplicat in propria sphæra. Respon. rarissimè ex collisione duarum partium aeris resultare sonum, nisi adsit aliquod corpus durum, & nonnisi ex maxima agitatione simplicis aeris generatur sonus aliquis obscurus , imò ferè semper aliquod solidum interuenit, vt patet in ventis.

140 Quartò, principaliter dubitatur, & est præcipua difficultas in hac materia , quo pacto scilicet species soni per medium diffundatur vsque ad organum,an in instanti,& totæ simul,vel successiuè, & quidem quod totæ simul non emittantur per medium , constat experientia in tonitru,in explosione tormenti bellici, & in cedentibus ligna , in quibus prius videtur fulgur,flamma,eleuatio securis, quam audiatur sonus inde proueniens. Ex alia parte species istæ totæ simul produci deberent, eo quia contrario carent , ergo sicut ob eandem rationem species visibiles totæ simul producuntur in tota sphæra actiuitatis,ita species audibiles. Tum quia sonus statim transit , non durat, vnde eodem modo quo ad durationem percipitur propè, & remotè, licet prius propè , quam remotè, quare quando remotè auditur, non est,ergo nec etiam poterit tunc species causare , ad causandum enim existentia exigitur.

Huic difficultati , primò respondent Conimbr.2. de Anim.cap 8. quæst.1.art 2. ideo species soni successiuè diffundi,non sic species visibiles , quia illæ sunt magis materiales , sicut sonus etiam est magis materialis, quam obiectum visibile. Sed hæc responsio non satisfacit ; tum quia vel per esse magis materiale intelligitur magis dependere à materia,& subiecto,vel esse crassiores , vel quia pendent à motu; si primum,hoc non inducit successionem in causatione ,quia magis pendet a subiecto relatio, quàm quælibet alia accidentalis forma, cum sit minimæ entitatis , & tamen in instanti quandoque resultat : si secundum potius apparet oppositum , quia species audibiles diffunduntur per medium crassius,vt dicemus,non sic species visibiles,quæ potius audibiles videntur subtiliores: si certum solum infertur sonum fieri dependenter à motu,& consequenter species etiam à motu dependere,non tamen,quod causent auditionem post soni productionem. Tum quia adhuc difficultas permanet in suo robore , quomodo scilicet species producantur in loco remotiori,quando sonus non est, sed transijt.

151 Ruuius tractat.de auditu quæst.4. aliter respondet , & primò supponit sonum fieri medio motu locali resilientiæ aeris à solido percussi ,& hoc postulare ex sua ratione formali , & consequenter petere successiuè fieri ; & quia modus operandi sequitur modum essendi,sicut successiuè fit, sic etiam successiuè producit proprias species; non sic obiectum visus,quod licet quandoque successiuè immittit species visibiles, hoc est de per accidens , quia successiuè applicatur medio, vt patet in Sole successiuè illuminante medium . Rursus adnotat , sonum permanere quandiù permanet motus resilientiæ aeris, per quem fit, & quoniam hoc motu aer circulariter impellitur per impulsum à percussione receptum,sequitur, quod post percussionem magis accedit vni loco remoto,quam antea, vnde poterit causare post accessum species in illo remotiori loco,& non anteà ; & hæc est ratio,inquit, cur sonus aliquantulum post ictum percipitur in remotiori , quia debet appropinquari aer illi loco , qui videtur esse extra sphæram actiuitatis soni , vt existit in loco ictus. Ex quo deducitur etiam ratio , cur flante vento distinctius sentitur sonus in ea parte , versus quam ventus spirat , quam in parte opposita, quia scilicet aer, cui sonus inhæret , à vento magis impellitur versus illam partem , & quia propius accedit , clariores causat species . Accedit alia ratio , cur prius fiat visio , quam auditio , nam sicut visus est perfectior auditu , ita obiectum visus est perfectius , & consequenter licet successiuè ambo producant species , citius tamen, & remotius obiectum visus immittit proprias species , quam sonus.

142 Hæc doctrina sufficiens non est ad sedandas difficultates; nam in primis esto aer per ictum resiliat,transacto tamen illo statim quiescit , quia sicut est facilis agitationis , ita quoque faciliter quietatur , vnde si in aula fieret magna aeris perturbatio quibusdam instrumentis , statim ac cessaret motus horum instrumentorum , cessaret quoque aeris commotio , hinc si in illa aula candela accensa inferretur , flamma nec tantillum commoueretur , ergo non est necessitas, quod aer transacto ictu tam validè adhuc commoueatur ; eo vel maximè quod aperto aere multi sæpè adsunt venti , vt non finerent aerem ordinatim in gyrum moueri, sed ventorum impulsu poterit totaliter in vnam partem impelli . Tum quia signetur punctum spatij , in quo terminetur productio specierum facta in prima causatione soni , qua ratione sonus auditur , quando fit , & vltrà illud punctum species soni tunc non adsunt, nisi aer accedat per motum resilientiæ , signetur deinde aliud punctum spatij,in quo vltimò potest sentiri sonus propter accessum aeris ad illud per motum resilientiæ,qua ratione non sentitur, nisi post ictum , certè spatium interceptum inter ista duo puncta longè maius est , quam primum , ergo aer per motum resilientiæ deberet accedere vsque ad primum punctum , imò vltrà illud , vt possit causare species in vltimo puncto , & hoc per circuitum , quod videtur impossibile,quia aer resiliens est exiguæ molis, & prius non occupabat , nisi v.gr. locum palmarem , quomodo deinde poterit occupare tam ingens spatium? Accedit , quod existens in primo puncto spatij iam assignato deberet audire continuò sonum , & semper intensiorem, quia ad illud punctum aer subiectans sonum magis accedit , & consequenter intensiorem speciem in illo puncto causabit , quod est contrà experientiam.

143 Magis idonea responsio huic difficultati est , quam tradunt Tatar.2.de An.quæst.3. §. *Dubitatur secundò* , & Auersa q.54.sect.6. aiunt enim sonum , statim ac producitur , simul immittere proprias species,& successiuè,sicut successiuè etiam fit,& hoc vsque ad certam distantiam spatij , in quo ab omnibus ibi existentibus simul percipitur,siue propè sint sonoro corpori,siue remotè;vnde in concione vox simul ab omnibus auditur licet non æqualiter distent à concionante ; attamen species soni sunt talis naturæ , quod in conseruari non ita dependeant ab obiecto , quin tantisper non permaneant, & conseruentur à Deo , suntque aliarum productiuæ in vlteriori parte spatij , & deinde statim desinant , & istæ aliarum vsque in finem sphæræ ; quare diffusio specierum per totam sphæram fiet successiuè per partes spatij cessando in præcedentibus, & incipiendo in subsequentibus. Ex quo sequitur primò in parte remotiori sonum audiri post ictum, quia species ibi fuerunt post ictum à primis productæ ; non idem euenit in visione,quia species illæ immediatè ab obiecto producuntur, ideoque in eodem tempore per totam sphæram actiuitatis. Secundò,quod flante vento sonus clarius, & remotius sentitur versus partem illam,in quam ventus impellit , quia aer habens in se species soni aliarum productiuas magis propellitur illuc, quàm in partem oppositam,& consequenter remotius sentitur sonus,quod non contingit in visu,quia species ab obiecto immediatè gignuntur, ideoque inuariato obiecto species ad eandem distantiam semper immittuntur quamuis aer agitetur à vento. Tertiò , quod non est necesse sonum continuò audiri vsque dum species ad vltimum punctum perueniant,quia in partibus præcedentibus non conseruantur, sed desinunt esse.

144 Solum dubitari potest, quo pacto auditio , quæ est cognitio sensitiua externa,& consequenter intuitiua , possit terminari ad sonum non existentem in se,sed in specie,cum de ratione talis cognitionis sit ordo ad obiectum in se existens ex dicendis disp.seq.q.11. quod autem talis auditio terminetur immediatè ad sonum, patet, quia percipimus sonum,vbi fit;quod si species sentiretur,vt in visione speciei visibilis contingit , cum scilicet videtur in pariete species vitri colorati,certè audiremus sonum,non vbi fit,sed vbi species existit. Ex opposito difficile est asserere sonum sentiri,tum quia nō existit;tum quia species repræsentat id, à quo producitur , ergo si secunda species non producitur à sono,sed à prima specie,hanc repræsentabit,non illum ; tum quia deberent poni hæ species eiusdem rationis , cum repræsentent idem obiectum, & sic vnam speciem vniuocè ab altera producibilem,quod tamen in alijs speciebus negamus,& potiùs deberet poni sonus vniuocè actiuus.

145 Hæc est potior difficultas in hac materia , cui pro viribus satisfacimus asserendo non sonum immediatè percipi in loco remoto propter rationes allatas , sed species soni , vt de visibilibus speciebus in simili supra diximus , & ad improbationem dicimus re vera sonum è longinquo auditum non repræsentari vbi fit , nisi ipso visu videatur ictus, tunc enim per sensum communem iudicamus ibi fieri sonum , at quando non videtur percussio corporum , non exactè percipimus distantiam soni, imò quandoque sentitur sonus è propinquo , licet remotè fiat , sic tonitrua quandoque apparent propè fieri licet multum distent , & in sonitu campanæ, vel similis flante vento,quod euenit, quia species secundæ non ipsum sonum , sed species ab illo productas repræsentant; quæ propinquiores sunt ipsi sono. Cui non placet hic modus dicendi,alium probabiliorem adinueniat. Fundamentum tamen huius dicti , & diuersitatis specierum audibilium à visibilibus , non est aliud, quam naturæ , & quidditates vtriusque speciei , quæ naturæ à nobis per experientiam dignoscuntur , quæ est rerum magistra , & quoniam aptior respondendi modus nobis non occurrit ; videturque colligi ex Scot.2.d.12. q.12. G.

146 Ex his respondetur ad rationes adductas n. 147. & ad 1. authorit. Arist. dicimus sonatiuum mouere medium vsque ad auditum, quatenus producit sonum , qui est causa motionis intentionalis ,

& mediatè, non immediatè; vel ideò hoc dixit, quia sonatiuum est etiam subiectum soni, non tantum efficiens. Patet etiam veritas primi dicti in libr. de sensu, & sens. cum enim species soni successiuè per se producantur, prius perueniunt ad medium, quam ad potentiam propter motum localem, a quo dependent, vt notat Scot. citat. Quod deinde ait Aristot. intelligi debet in hoc sensu scilicet quod multi audiunt eundem sonum numero, qui primò producitur, sed non per sensibile immediatum idem numero, scilicet per eandem speciem numero, quia est alia species in propinquo, alia in remoto, ita Tatar. super hunc locum, & has species intellexit Aristot. dum dixit vnumquemque sentire per quosdam motus, & passiones primi soni. Ad aliam rationem dicimus etiam in visu multitudinem obiectorum impedire distinctam singulorum cognitionem, non quia species sint inter se incompossibiles, sed quia pluribus intentus minor est ad singula sensus, idem de auditu dicendum.

147 Quintò supposito, quod species diffundantur vsque ad auditum per medium, dubitari adhuc potest, quodnam sit medium aptum ad recipiendas species audibiles. Hurtad. disputat. 17. sect. 3. docet solum aerem esse medium receptiuum specierum soni, Auersa quæst. 54. sect. 6. Complut. disputat. 11. quæst. 4. Ruu. tract. de aud. quæst. 4. non solum aerem, sed etiam aquam statuunt medium specierum, estque communis cum Arist. 2. de An. 79. & 4. de hist. anim. c. 8. Arriaga disputat. 4. n. 42. & disput. 5. sect. 3. subsect. 3. non tantum ignem, aerem, & aquam, sed etiam alia solida corpora statuit pro subiecto.

148 Hæc vltima opinin est satis probabilis, ostenditurque pluribus exemplis; nam de aqua, etiamsi non admitteretur medium aptum ad causandum sonum realem, adhuc poterit in se recipere species soni, nam pisces in aqua strepitus audiunt & statim ad ima confugiunt, hinc piscatores silentium indicunt adstantibus in piscatione, alij pisces ad vocem hominis accurrunt vt præcipuè de delfinis fertur; & Plin. lib. 10. c. 70. de piscina Cæsaris narrat quod pisces ibi existentes proprijs nominibus vocatos statim accurrebant (quod tamen aliquid fabulosi habet) & ne dicatur cum Hurt. fugere ad aspectum hominum, non ad vocem; hoc idem experimur, cum aqua est turbida, & quando homines non videntur. Natantes sub aqua referunt sonos audire licet ab Hurt. hoc negetur, sed huius natantes sint iudices. In fluminibus sentitur sonus causatus à lapidibus, quos secum defert aqua in profundo, (quod exemplum probat etiam aquam esse medium soni secundùm esse reale) Accedunt aliæ experientiæ de corporibus solidis, quæ multò magis id ostendunt de aqua, in cubiculo enim clauso audiuntur soni externi, lapis inclusus in vase æneo vndique clauso sentitur; percussa trabe ex vna parte perfectius sentitur sonus, si auris apponatur alteri extremitati, quam si propè ictum apponatur, non tamen trabi applicata; similiter sonus percussionis parietis, aut tecti intensior sentitur in alio cubiculo illi parieti, vel tecto correspondenti, quam vbi fit; quæ omnia indicant, non solum species soni, sed etiam ipsum sonum recipi in solidis corporibus.

Respondent, in his corporibus reperiri poros aere plenos, per quos diffunduntur species. Attamen, vt rectè aduertit Arriaga, illi pori non necessariò per omnes partes ita se occurrunt, vt nunquam in partem solidam impingant, imò rari sunt, qui ex vna extremitate ad aliam perueniant, ergo necessariò species per solidum transire debent; tum quia hi pori non saluant, cur sonus perfectius sentiatur in alia extremitate, & non propè ictum & percussionis locum, nam licet dentur in magna multitudine, nisi ponantur species in solido recipi, remissius ibi sentiretur propter impedimentum medij. Accedit, quod fluuio congelato vix dantur pori in glacie, & tamen sentitur sonus aquæ subtus decurrentis.

149 Dices, aqua auri imposita, seu capite in aqua demerso impeditur auditus, idem efficit quodlibet corpus crassum, & durum interiectum inter potentiam, & obiectum, nam vitrum, quia nullos, vel raros poros admittit impedit ferè totaliter auditionem, digitus auri appositus idem causat; ratio est, quia sicut diaphaneitas, & opacitas medij sunt causæ perfectioris, & imperfectioris visionis, sic crassities, vel tenuitas medij se habet in ordine ad auditum. Hinc Aristor. 2. de An. 76. medium auditus ponit aerem, olfactus verò aerem, & aquam; & text. 82. sonatiuum definit per esse motiuum aeris, sicut color est motiuum perspicui. Respon. hoc argumento solum probari crassitiem medij aliqualiter, non totaliter impedire auditum, quod concedimus, & docet Arist. cit. quia in illis casibus adhuc sentitur aliqualis sonus; tum quia licet aqua esset medium improportionatum respectu hominum, quoniam sua frigiditate, ac humiditate læderet organum, non tamen respectu piscium, quorum est locus naturaliter conseruatiuus; ad rationem posset negari omnimoda paritas, & hoc quia sic ostendit experientia, quæ nobis dat intelligere naturas rerum, & proprietates. Ad Arist. dicimus assignasse medium principale auditus, qui est aer, & per hoc definisse sonatiuum scilicet in ordine ad perfectissimum sonum, qui potest fieri; & quamuis aer sit etiam medium principale olfactus, tamen specialius pertinet ad auditum, quam ad olfactum, tum quia in multorum sententia aer est semper necessarius ad productionem soni realis, vt diximus n. 123. tum quia semper aliqualiter interuenit, saltim propè organum, non sic in olfactu.

150 Sexto, de sono interno dicendum est fieri immediatè in ipso aere innato, quod dupliciter contingere potest, vel propter concursum noxij humoris, vt cum ex nimia humiditate, & frigiditate descendit in auribus humorum copia causans tinnitum quendam, & veluti sibilum: secundò, potest euenire absque concursu alieni humoris, quod explicat Arist. 2. de An. 84. quia aer innatus in illis cauitatibus tympani, aut labyrinthi, vel cochleæ mouetur proprio motu vel ex concursu spirituum, vel a propria natura causato ad conseruationem, vnde causat sonum quendam tenuem, quem experimur præcipuè cum digitum auri apponimus, nam tunc præcluditur via sonis externis, ne ingrediantur, & spiritibus internis, ne effluant, sed in aere interno permaneant. Ex quo decidi potest dubium illud, num sonus in aere interno sit signum bonæ, vel prauæ dispositionis organi; si enim loquamur de primo sono, est signum indispositionis, si de secundo sono significat optimum temperamentum auditus, vt videtur innuere Aristot. 2. de An. 84. Nec refert, quod Aristot. text. 83. aerem dicat innatum esse immobilem, loquitur enim de immobilitate, quatenus nunquam effluit, sed semper totus manet intra illas cauitates, vel de immobilitate opposita motui aeris externi, qui ictibus, & percussionibus est subiectus, ex quibus sonus externus causatur; an autem hic sonus fiat medijs speciebus, dicemus nu. 218.

151 Ex his deducitur ratio, cur aliquando causetur sonus quidam reflexus Echo appellatus, de quo agit Aristot. 2. de An. à text. 80. sicut enim in visu contingit per reflexionem videre rem aliquam, vbi non est, scilicet in profundo speculi, ex hoc quod species visibiles reflectuntur à corpore terso, & polito; sic in auditu sæpè contingit, quod occurrente corpore aliquo concauo, læuigato, & solido intra sphæram actiuitatis soni, & consequenter impediente vlteriorem progressum soni, reflectitur sonus, & vox, quæ primò fuit audita auditione directa, denuò percipitur reflexè. De modo autem, quo fiat talis reflexio, sunt variæ sententiæ, nam qui asserunt sonum realem per medium diffundi vsque ad auditum, asserunt quoque in reflexione sonum realiter reflectere; Qui docent aerem in gyrum moueri vsque ad auditum, volunt aerem impingendo in obstaculum retrocedere vsque ad auditum, & nouam auditionem causare. Nos autem ad consequenter dicta ponimus reflexionem istam non esse soni realis; nec necessariò aeris agitati, sed ipsarum specierum, vt euenit in visu, cum hoc tamen discrimine, quòd in visu, quia species dependent in fieri, & conseruari ab obiecto, non fit actio reflexa, nisi adhuc permaneat actio recta, vnde radius reflexus præsupponit in esse semper radium rectum, & idem obiectum ambo repræsentant, quia ab eodem fiunt; at species soni, quia non dependent tam exactè in conseruari ab obiecto, nec diu conseruantur, & vna producitur ab alia, potest fieri actio reflexa, absque eo quod adsit actio recta, sic species iam ad obstaculum peruentæ causant reflexè alias species in medio, in quo per actionem directam prius erant aliæ species, sed tempore reflexionis sunt consumptæ, hinc est, quod ante formationem reflexæ vocis non sentitur alia vox directa, quia non amplius in illo medio permanent species; nec est idem obiectum repræsentatum, sed diuersum, vt diximus numer. 154. Attamen sicut in visu obiectum reflexè videtur in speculo, quia ibi incipit specierum reflexio, sic in auditu sonus non percipitur, vbi fit, sed propè corpus reflectens, à quo incipit reflexio audibilium specierum; & quemadmodum in visione reflexa res non apparet in superficie speculi, sed in profundo, quia species habent repræsentare distantiam obiecti; pariformiter in Echo vox non auditur in eadem intensione, ac sentitur auditione directa, sed remissius, quia suo modo species illæ reflexæ debent repræsentare distantiam soni; vel melius debent repræsentare differentiam inter sonum, & speciem per secundam repræsentatam, quæ est remissior, & alterius rationis, & sicut reflexa visione totum obiectum repræsentatur; sic etiam in auditione reflexa totus sonus formatus reflectitur; non audiuntur tamen regulariter, nisi vltima verba, quoniam dum loquimur, organum impeditur ab auditione directa, nec potest reflexè percipere, nisi quando cessamus loqui, hinc solum vltimas voces sentimus. Tandem sicut in visione, non vna, sed multiplex potest fieri specierum reflexio iuxta multiplicitatem, & positionem corporum reflectentium, vt patet in speculis certo modo dispositis. Ita in Echo contingere potest, quod pluribus vicibus reflectatur vox, si plura sint corpora concaua certo ordine disposita, vt quandoque septies reflectatur vox; teste Plin. lib. 36. cap. 15. imò Dandinus 2. de An. digress. 44. affirmat experientia comperisse in quadam villa propè Mediolanum ex quodam palatio vsque ad vigesies vocem reflecti, quod quidem est mirabile dictu; vide Ruu. tract. de aud. quæst. 5. Aliquas curiositates de auditu vide apud Conimbr. in Problem. sect. 2. & 3.

QVÆSTIO IV.

De sensu olfactus.

152 Sensu olfactus, qui est quædam potentia sensitiua perceptiua odoris, non omnia gaudent animalia, quæ enim motu progressiuo non mouentur, sed affixa certis locis semper permanēti, nullum habent vestigium olfactus; inter se mouentia progressiuo motu

quæ-

quædam etiam hoc sensu priuata videntur, vt quidam vermes, licet quia cibos determinatos quærunt, vt comedant, aliquale indicium huius sensus innuunt, in quibus, sicut & in cœteris non respirantibus incertum est sensorium, & organum, vt notat Arist. 2 de part. anim. c. 16. at respirantia naso vtuntur ad odorandum, nasus enim inseruit tum respirationi, magis namque naribus, quam ore respiramus, & quidem longè salubrius, vt testantur Medici, tum pulchritudini, tum ad purgandum cerebrum, & ad olfaciendum; quibusdam animalibus vt elephantis nasus officium manuum præstat, naso enim carpunt cibos, & ori admouent.

153 Nasus itaque prout dicit quid aggregatum ex omnibus partibus inseruientibus olfactui, diuiditur in partes internas, & externas, nasus secundum partes externas diuiditur in partem osseam, quæ est superior, & cartilagineam, quæ est inferior quasi fornex cooperiens duo foramina inter se cartilagine quadam seiuncta, quæ nares appellantur, quæ foramina in duas vias diuiduntur, vnam deducentem ad cerebrum, alteram ad finem palatus, & ad guttur, per illam transit aer in respiratione vsque ad cor, per illam expurgatur cerebrum, & deferuntur odores. Deinde in summitate nasi reperiuntur duo parua tubercula mamillarum similitudine, quæ ideo dicuntur, *processus mamillares*, vel *papillares*. Sub his inuenitur os quoddam habens plura foramina, & in ijs duo maiora respondentis naribus, quod à similitudine dicitur *cribrum*, vel *os spongiosum*. Super has caruncula tanquam tegumentum adest pellicula quædam, seu tunica exanguis continuata cum tunica, quæ ad palatum, guttur, & linguam extenditur. Adsunt etiam duo nerui è cerebro prodeuntes, & ad dictas caruunculas terminati, quibus spiritus vitales, & species deferuntur. De his conueniunt tam Philosophi, quam Anathomistę; dubium est tamen, quod Arist. 2. de An. 100. & de sensu, & sensil. c. 5. in respirantibus ponit duas membranulas iuxtà carunculas mamillares, quæ claudunt foramina, per quæ fit respiratio, nec aperiuntur, nisi aspiratione, & respiratione clauduntur, quo fit, vt odores vix percipiamus, nisi aspirando: Anathomistæ verò hac membranulas non obseruant; idcircò Conimbr. & Auersa explicant Aristot. de tunica exangui, quæ in aspiratione aliquantulum eleuatur pro aeris ingressu. Item Prouenzalis p. 2. de sens. cap. 39. ponit has carunculas esse minutis foraminibus præditas, & poris, in quibus vapor quidam crassus existit, sicut est aer innatus in auribus.

154 Circa sensorium immediatum olfactus tot sunt opiniones, quot partes internæ enumeratæ, quælibet enim proprios habet Patronos, imò a quibusdam ipsum cerebrum secundum partes anteriores ponitur. Communis tamen sententia sensorium statuit in illis carneis tuberculis; nam primò cerebrum nequit esse sensorium externi sensus, sed potius interni; tum quia cerebrum videtur improportionati temperamenti ad recipiendos odores, cum sit frigidum, & humidum, materia verò odoris sit calida, & sicca cum humiditate admista. Nec possunt esse nerui, quia eadem est ratio de alijs neruis alijs sensorijs inseruientibus, ac de illis, sed illi ex dictis non sunt organa, sed solum pro spiritibus, & speciebus vehendis inseruiunt, ergo &c. Neque erit Cribrum, quia ossa non sunt sensitiua; Neque membrana cooperiens, hæc enim per totum nasum expanditur, & tamen sentimus in parte determinata, scilicet in summitate; ergo erunt processus mamillares, quibus si addatur humor ille crassus, parum refert; attamen verius, & rationabilius est ponere vnicum corpus pro sensorio immediato, quam duo corpora diuersa; nec aliud videtur aptius adhoc munus, carunculę enim illæ dicuntur aereæ, & humeæ naturæ, quale debet esse organum odoratus.

Dices, cerebrum recreatur, vel læditur odoribus, ergo illos in se recipit, & percipit, ergo est sensorium; accidit, quod processus mamillares sunt eiusdem naturæ cum cerebro. Tum quia nisi cerebrum esset organum, certè nullatenus opus esset aspiratione ad odorandum; imò possemus nos sentire odores ciborum tam in stomaco, quàm in ore existentium. Respond. cerebrum lædi, vel recreari odoribus, quatenus sunt quædam qualitates noxiæ, vel proficuæ, non quia intentionaliter percipiat; tum quia cum odore diffunditur semper quidam substantialis vapor, vt infrà. Respiratio est necessaria, quia carunculæ illæ sunt tectæ tunica exangui, quæ dilatari debet, vt odores percipiantur, sicut palpebræ contegentes eleuari debent, vt fiat visio, dilatantur autem respiratione; qua etiam ratione nequimus odores ciborum in ore existentium percipere, quia in aspiratione aer per os ingrediens non ascendit ad nasum, sed rectà tendit ad laringen, & sic semper tubercula illa eruut contecta tunica exangui.

155 Secundò, venit explicandum obiectum olfactus, quod est odor; circa quem aliqui antiqui dixerunt odorem formaliter esse substantialem vaporem exhalatum, quam opinionem videtur approbasse Aristot. sect. 13. problem. quæstio. 5. Vera tamen sententia, & communis cum Aristot. libr. de sensu, & sensil. cap. 6. docet odorem esse accidentalem formam de tertia specie qualitatis; quod probari potest theologicè ex mysterio Eucharistiæ, in vino enim consecrato permanet odor cum cœteris accidentibus. Tum quia adest, & abest præter subiecti corrutionem, vt patet; Nec tandem est verisimile, quod aromata, & similia tandiù conseruarent odorem, si continuò vaporosam emitterent exhalationem. Cum igitur sit accidens, commodiùs reduci nequit, quam ad tertiam speciem qualitatis.

156 Causæ verò effectiuæ odoris licet in particulari nequeant determinatè assignari; certum est tamen à temperamento primarum qualitatum pendere; quapropter in puris elementis non reperitur odor, licet sit permixta, & impura sint aliquem habeant odorem, vt patet de terra arida, & posteà madefacta, sed præcipuè odor oritur ex prædominio siccitatis; odor enim & sapor maximam habent affinitatem, (idcircò aliqua de sapore hic dicemus) sed in sapore, seu in eius subiecto dominatur humiditas, in subiecto odoris siccitas, quod experientia constat, nam aridæ regiones, vt Arabia, Syria, &c. gignunt optimos odores; deinde res odoriferæ, si nimium humectentur, amittunt odorem, ideoque in Ægypto flores sunt parum odoriferi propter Nili exundantiam, & nebulosum aerem; eadem quoque est ratio, cur organum olfactus à natura siccum factum sit, quod si humore è cerebro defluente inficiatur, redditur hebetior olfactus; atque hinc redditur causa cur qui minùs valent odoratu secundum Arist. sint ingeniosiores, quia scilicet tales habent amplum, & humidum cerebrum, quod sua excrementa in odoratum demittit, vnde vitiatur. Hinc etiam dicuntur canes maximè valere odoratu, quia sunt sicco cerebro, & pleni rabie; non est tamen hoc certum ingenij signum, quia potest odoratus aliunde vitiari, & cerebrum alia via purgari. Non exigitur tamen sola siccitas, sed etiam aliquid humiditatis requiritur, patet, quia post modicam pluuiam, terra priùs nimis arida gratiores reddit odores, quæ aduruntur, & nimis arescunt, amittunt odorem. In sapore verò è contra dominari humiditatem etiam patet, quia multa corpora tunc sapida fiunt, cum humectantur; indicio est etiam, quod organum gustus natura sit humidum, & in ore perpetuò versetur saliua, qua cibi in ore humectentur, vt eorum sapor percipi possit. Cum igitur contrariæ qualitates in sapore, & odore denominentur, fit, vt quæ vehementer olent, amara sint, dulcia verò rarò sint odorosa. Est etiam alia differentia, quod odor proximè subiectetur in substantia tenui, & sicca, sapor autem in densiori, & humida.

157 Notandum insuper, quod ad vtriusque generationem opus est calore humidum concoquente, ac temperante; ad odorem multum conferre calorem constat, quia tunc maximè percipitur odor, cum odorifera calefiunt, & incenduntur, è contra frigus nocet odoribus, vnde quæ ex congelatione nascuntur, odore carent. De sapore etiam patet, quia sapores frigore intereunt, & vbique terrarum fructus incremento caloris dulcescunt, qui in frigidis locis sunt amariores. Hęc omnia autem in vniuersali, & vt plurimum intelligenda sunt, nam multa sunt odore similia, sapore dissimilia, & è contrà. Species odoris quamplurimæ dantur, vt patet, licet vt docet Aristot. 2. de An. 95. propter imperfectam odorum cognitionem, & vocabulorum penuriam nescimus proprias differentias specificas assignare, & illas circumscribimus nominibus differentiarum saporis, vide Conimb. 2. de An. c. 9. q. 2.

Contrà prædicta instatur primò, quod odor sit substantia, tum ex Aristot. citat. Tum quia odor nutrit, confortat cerebrum, & cor, quandoque lædit; & poma continua odoris euaporatione corrumpuntur, quæ non euenirent, si odor esset accidens: item flores magis olerent, & cœtera odorifera è propinquo, quam à longè, quia agens fortiùs agit in proximum, quam in remotum, at contra est, cuius ratio alia non est, nisi quia vapor odoriferus, & substantialis magis diffunditur, & recedit à floribus. Tum 2. eadem cibi pars est odorifera, & saporosa, ergo si causa odoris esset prædominium siccitatis saporis verò dominium humiditatis, in eadem parte duæ qualitates contrariæ in gradibus intensis reperirentur. Tum 3. aquæ stillatitiæ sunt prę humidæ, & odoriferæ; item moschus, & zibettum sunt sanguis vel sudor quorundam animalium, qui humidi sunt, ergo odor non oritur ex prædominio siccitatis.

158 Respond. Aristot. ibi vel loqui secundum vulgatam opinionem illius temporis, vel in sensu causali, quia vaporosa exhalatio est causa diffusionis odoris; attributa illa conueniunt odori, pro vt supponit pro vaporosa exhalatione, vt notauimus disp. vlt. de gen. & corrupt. n. 55. & maximè nutrire, non pro ipso accidente, quod etiam potest souere, & lædere, sicut idem potest efficere calor, quamuis sit accidens. Deinde si emissio odoris esset corruptionis causa, certè nullum odoriferum diù conseruaretur, contrà experientiam; ratio ergo, cur aliqua corrumpantur, est, quia cum humida sint, calor externus humidum, & calorem internum ad exteriora euocat, causatque exhalationem quandam explicatam disputat. 7. de Gen. quæst. 6. ratione cuius euaporationis quandoque flores magis è longinquo olent, quia vapor ille est pars magis odorifera, & à calore extrahitur ad locum remotum, vbi adest magis depuratus, at in re odorifera est permixtus partibus crassioribus; quandoque tamen, imò vt plurimum contingit oppositum. Ad 2. dicimus cum aliquibus cibos illos esse ætherogeneos, & secundum partes subtiliores, & sicciores esse odoriferos, secundum crassiores, & humidiores esse saporosos, vel expeditius dicimus regulas assignatas esse veras vt plurimum; cœterum causa certa, & determinata, seu quodnam temperamentum fit huius, vel illius odoris causa, vel saporis, est nobis ignotum, vt de coloribus diximus nu. 58. Melius hoc dominium explicari potest in hoc sensu, quod vna qualitas secunda proueniat præcipuè ex prædominio vnius primæ qualitatis suprà oppositam potest dupliciter intelligi, vel ex prædominio intensionis, & gradus scilicet quod humiditas v. gr. sit causa saporis, quia intensior siccitate, & contrà siccitas

inten-

Intensior sit causa odoris & hoc non semper requiritur, vel intelligitur de prædominio quo ad causationem, quatenùs vna prima qualitas ex sui natura est magis causatiua alicuius secundæ qualitatis, quam sua contraria, siue sit intensior illa, siue remissior, & in hoc sensu est vniuersaliter verum, odorem prouenire ex prædominio siccitatis, saporem ex prædominio humiditatis; vnde quia eadem pars habet vtramque qualitatem, idcircò poterit simul esse saporosa, & odorosa; non negamus tamen intensionem primæ qualitatis multum conferre ad intensionem secundæ qualitatis ab illa dependentis. Per idem ad 3.

159 Hæc qualitas odoris diffundi solet per medium, quod vt docet Arist. 2. de An. 97. & 4. de hist. anim. cap. 5. est aer, & aqua, de aere patet, nam quæ respirant, nonnisi per inspirationem, & attractionem aeris olfaciunt; similiter de aqua, nam pisces in aqua olfaciunt; vnde ad quosdam cibos odoroso accurrunt, vt piscatores experiuntur quotidie, & referunt Conimb. hic, & tamen in aqua non existit aer, statim enim sursum euolaret, sub nomine aquæ comprehenduntur alia corpora fluida; non tamen aqua est medium aptum pro animalibus respirantibus, sicut enim aqua impedit respirationem, quæ est illis necessaria ad olfaciendum, ita quoque impedit olfactum. Alia corpora solida non videntur idonea ad deferendos odores, nisi sint valde porosa, vel rimulas habeant, per quas possit aer pertransire, & hoc quia sic ostendit experientia. Dubium tamen est, quo pacto odor per hæc media diffundatur, an secundum esse reale, an secundum esse intentionale, vel secundum vtrumque.

Qui negant species sensibiles, negant quoque odorem diffundi secundùm esse intentionale, quibus ex recentioribus adhærent Hurt. disp. 52. de An. sect. 1. & Arriaga disp. 4. sect. 5. subsect. 5. vnde asserunt odorem a re odorifera diffundi vsque ad potentiam secundùm esse reale, quod dupliciter explicari solet, vel quod odor multiplicetur per realem productionem in medio, sicuti solet multiplicari calor, & frigus; vel non per productionem, sed per quandam exhalationem, eo quia calor Solis, vel ambientis resoluendo res odoriferas attenuatione quadam extrahit ab illis quasdam siccas exhalationes subtiles, quæ sunt odoris subiectum, ipsumque vsque ad potentiam deferunt. Alij ex opposito negant odorem diffundi per medium secundum esse reale, sed tantum secundum esse intentionale. Alij vtrumque admittunt, & multiplicationem realem explicant, vel in primo, vel in secundo sensu, aut in vtroque horum nomina reperies apud Ruuium, Auersam, & Complut. hic. Pro resolutione.

160 Dicimus primò probabilius esse odorem multiplicari in medio realiter, non per realem productionem, sed per euaporationem; Quoad primam partem hæc conclusio suaderi potest primò ex communi ratione qualitatis secundæ, quæ non videtur vniuocè actiua, & alterius similis productiua, vt inductione constare potest; & maximè conuincit illos, qui species admittunt in coloribus, nam si odor potest se realiter vsque ad potentiam multiplicare per medium, idem dici posset de colore. Tum quia odor est qualitas pendens a temperamento primarum qualitatum, ergo in subiecto, cui inhæret, hoc temperamentum exposcit, & specialiter quod siccum prædominetur, ergo medium, quale est aer, & aqua, non est idoneum subiectum pro odore, nam in ipsis non adsunt omnes primæ qualitates attemperatæ, nec prædominium siccitatis, cum aliquali calore. Neque dicas assumptum esse verum de odore primò producto, & æquiuocè à primis qualitatibus, non de odore secundariò producto, & vniuocè ab alio odore. Non valet quia si illi odores sunt eiusdem rationis, easdem dispositiones petunt in subiecto: Tum quia elementa pura dici possent subiecta omnium secundarum qualitatum, vt coloris, saporis, &c. dummodo ab alijs qualitatibus eiusdem rationis producantur, quod non admittitur. Dices, saltim in mixtis posset odor vniuocè multiplicari, in his enim adest temperamentum primarum. Hoc est voluntariè, & sine fundamento asserere, quia si adest in mixtis hoc temperamentum, reperitur etiam odor correspondens; tum quia si odor est talis naturæ, cuicumq. comparetur, talis erit: & tandem quia omnia saluantur absque tali multiplicatione reali, vt dicemus. Secunda pars; quod multiplicetur per euaporationem, patet experientia, nam res odoriferæ assidua odorum euaporatione euanescunt, & absumuntur, vnde res odoratæ incensæ faciliùs percipiuntur, quia igne excitatus fumus, & exhalatio, vt patet in thure, & alijs similibus suffumigijs Addidimus in conclus. ly probabilius, quia rationibus adductis non satis firmiter oppugnatur contraria sententia, maiorem tamen habent probabilitatem.

161 Dicimus 2. ad olfactum necessariam esse multiplicationem odoris secundum esse intentionale, seu per species sensibiles. Colligitur ex Scoto in lib. de An. q. 4. & probari solet, quia odor sentitur in locis admodum remotis, nam dicuntur vultures ad quingenta milliaria odorem cadauerum percipere, quod de aliquis etiam asseritur: Sed hoc parum vrget, quia pulueres Montis Æthnæ, & Vesuuij ventorum vi ad tali spatium fuisse dilatas referunt historici, & tamen grauiores, & crassiores sunt ipsis exhalationibus, quanto ergo magis exhalatio supposito casu, quæ tenuis est, poterit ad loca valdè remota deferri impulsu ventorum, maximè si exhalationes in magna copia existant, puta exhalationes cadauerum emittantur è loco, vbi multa hominum millia cæsa sint. Melius probari potest, quia exhalationes non reperiuntur in quodlibet puncto medij, aliter in aula nihil aeris existeret, & tamen in quolibet puncto aulæ percipitur odor, ergo cum ibi non reperiatur odor ex dictis conclus. præced. erunt species odoris. Tum quia exhalationes, cum sint tenuissimæ substantiæ, si euaporant aperto aere, vt plurimum sursum feruntur, nisi a vento alibi deferrentur, & saltim non se immergunt in aquis, quia hic esset motus violentus, qui nequit ab intrinseco, fieri, sed causam exposcit extrinsecam, quæ in præsenti non assignatur, at videmus res odoriferas in aere constitutas percipi à piscibus sub aquis existentibus, vt patet de crocodilis, qui ad odores carnium in arboribus data opera à piscatoribus oppositarum ex aquis emergunt, ergo &c. Tum quia multæ res odoriferæ non euaporant, ergo saltim in his requiritur specierum multiplicatio, antec. patet, quia ex continua euaporatione causatur non solum diminutio, sed etiam consumptio, & putredo rei odoriferæ, at multa aromata, quamuis in odore acuta, diu retinent odorem. Nec iuuat dicere cum Complut. posse hanc euaporationem continuo fieri, & longo tempore absque consumptione rei odoriferæ, quia est valde tenuis, & subtilissima. Non valet, nam & odor perceptus est acutissimus, & ingens, & tempus est diuturnum, vnde exigua exhalatio non erit sufficiens. Tum quia deberet apparere progressu temporis notabilis variatio.

162 His rationibus sufficienter ostenditur necessitas specierum, quando exhalatio ad organum non peruenit, & supponendo, quod odor non sit alterius eiusdem rationis productiuus. Cæterum vt vniuersalis sit conclusio probari debet olfactum nonnisi medijs speciebus fieri posse, etiam quando exhalatio organum pertingit; quod tamen est difficile; nam quod aiunt aliqui obiectum etiam præsens potentiæ in esse reali non posse illam immediatè immutare, quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem; negatur ab aduersarijs assumptum nec probatur, nisi authoritate Arist. quæ vel negatur vniuersaliter esse veram, vel glossatur, vt videbimus q. 7. Quod alij addunt, obiectum non posse propter sui materialitatem concurrere ad cognitionem, quæ spiritualis est, ideoque requiritur species, quæ est immaterialior. Rectè ait Arriaga, hæc tantum esse verba ad terrendum, & sine fundamento asserta; nam sicut obiectum, quamuis crassum, potest esse causa totalis speciei, quæ est subtilior, cur nequit immediatè cum potentia, si est debite approximatum, concurrere ad sui cognitionem? eo vel maxime, quod potest cum intellectu separato immediatè concurrere ad sui intuitiuam cognitionem, vt dicemus disp. seq. quæ tamen est verè spiritualis, & immaterialis, ergo multo magis poterit concurrere immediatè ad cognitionem sensitiuam, quæ reuera materialis est, & solum spiritualis similitudinariè, & comparatiuè dicitur. Alij probant, quia exhalatio cum organo solum in superficie se tangunt, vnde non posset percipi odor, nisi qui in superficie existit, obiectum enim debet intimè vniri potentiæ. Sed respondere possent, vel quòd odor in exhalatione existens produceret alium in potentia, & sic obiectum esset intimè vnitum potentiæ, vel quod sufficiat contactus ille, vt possit obiectum sui cognitionem producere, & hæc est intima præsentia, quæ requiratur inter obiectum, & potentiam, non maior. Hæc tamen difficultas non est specialis de olfactu, sed communis sensibus gustus, & tactus, ideo differatur vsque ad q. 6.

163 Contra prædicta obijc. quod odor se realiter multiplicet, nam Arist. 2. de An. 127. ait medium scilicet aerem pati ab odore, vt redoleat, at redolere est habere in se odorem; vnde comparationem facit cum sono, & clarum est aerem realiter in se recipere sonum; Quod etiam apparet experientia, nam parum aquæ odoriferæ alteri puræ permixtum totam reddit odoriferam; & si aliquod odoriferum manibus tangamus, manus nostræ etiam lotæ adhuc redolent, quod est signum realis productionis noui odoris; item odor in aere diu sentitur, at species statim cessant. Resp. Arist. loqui de passione intentionali, non reali, nec facit comparationem cum aere realiter subiectante sonum, sed intentionaliter immutato à sono. Ad illas experientias dicimus totam aquam odoriferam percipi ex permixtione perfecta, & ex productione specierum in reliquis partibus aquæ; manus nostræ redolent ex contacto rei odoriferæ, quia in poris aliqui vapores remanent, quorum aliqui sunt maximæ adhærentiæ, nec facilè lotione tolluntur; aer diu redolet, vel propter exhalationes in illo existentes, vel propter species remanentes, quæ non exactè pendent in fieri; & conseruari ab odore, vt de speciebus soni diximus.

164 Secundò, quod semper olfactus fiat per euaporationem exhalationum vsque ad organum pertingentium; Tum quia odores plerumque cerebrum confortant; adeo vt Arist. lib. de sensu, & sensil. cap. 5. dixerit, eos institutos à natura ad cerebrum temperandum; è contra multi valde nocent, quæ explicari nequeunt, nisi fiant ratione exhalationis. Tum 2. quoties odorari volumus, attrahimus aerem, & respiratione exhalationem illam odoriferam ad organum transmittimus. Tum 3. aduerso vento flante non possunt percipi odores ad maximam distantiam, ergo signum est exhalatione percipi, quæ tunc à vento in aduersam partem propellitur. Tum 4. si fieret per species, perciperentur odores statim quia in instanti producuntur, & quocunque tempore, & tamen olfactus fit cum aliqua mora, & in hyeme, quia propter frigus constringuntur corporum odoriferorum pori, & impeditur euaporatio, non benè percipiuntur odores. Tum 5. si per species fieret, certè perciperemus distantiam obiecti, vt patet in audi-

auditu, & visu, at hoc non experimur, imò semper percipimus odorem, vt præsentem. Tum 6. species sensibiles contrariorum sunt compossibiles in eodem organo, & quælibet proprium obiectum repræsentat, at si in aliqua aula essent duo corpora diuersimodè redolentia, non perciperemus distinctè illos odores, sed potiùs quendam medium ex illis integratum, ergo olfactus non fit per species, sed potius per vapores, qui adinuicem permixti concurrunt ad effectum medium.

165 Resp. ad 1. odorem id præstare, non quatenus supponit pro accidente, sed pro odorifero vapore, qui alias qualitates habet annexas proficuas, vel noxias cerebro, & quia sæpiùs olfactus fit per attractionem huiusmodi vaporis, Quidam etiam concedunt species intentionales, eo quia sunt etiam reales entitates, posse cerebrum alterare. Ad 2. respirationem esse necessariam ad olfactum iam diximus, & hac respiratione quandoque attrahimus exhalationes quandoque aerem speciebus informatum. Ad 3. est ad oppositum, quia si sola euaporatione fieret olfactus, totaliter impediretur in parte vento aduersa, quia nulla exhalatio diffunderetur aduersus ventum, cum igitur aliqualis percipiatur odor, sequitur fieri debere per species; verum odor non multum remotè proprias immittit species, & exhalationes à vento in contrariam partem impelluntur, idcircò fortius, & remotiùs ex illa parte percipitur odor. Ad 4. non possunt statim percipi odores, tum quia vt plurimum præcedit euaporatio, quæ fit in tempore; tum quia prærequiritur motus respirationis; tum quia vt quidam aiunt species illæ non diffunduntur in instanti, sed in tempore, quia nec in instanti applicatur corpus odoriferum, sed in tempore, nec successio semper prouenit à contrarietate, sed quandoque ab impotentia agentis non potentis ponere effectum in esse totum simul. Quod additur de frigore impediente olfactum, dicimus hoc tantum concludere ad percipiendos odores requiri aliquem calorem, ratio est, quia sicut frigus retundit ipsum odorem, ita quoque hebetat vires, ne possit perfectè concurrere ad olfactum, vt euenit etiam in colore, qui species causat perfectiores, vel imperfectiores, iuxta perfectionem, vel imperfectionem luminis. Ad 5. sicut species odoris non tam efficaciter repræsentant obiectum, nisi sit propinquum, ita neque satis distinctè habent repræsentare distantiam obiecti, quia vt plurimum proueniunt ab exhalationibus, quæ non multum ab organo distant; & suo modo repræsentant quoque distantiam, quatenus magis, vel minùs intensè repræsentant. Ad 6. sæpè dictum est corpus odoriferum non multum ad distans immittere species, ideoque in casu commisceri ad inuicem vapores illos, & vnum odorem medium constituere, qui à specie quadam media repræsentabitur. Hæc duo vltima argumenta reddunt opinionem oppositam probabilem.

QVÆSTIO V.

De sensu Gustus.

166 GVstum esse sensum distinctum specie à tactu inouimus q. 1. & rationabiliter quidem, nam licet hi duo sensus conueniant, tum quia obiectum debet realiter vniri cum sensorio externo in vtroque scilicet sapor in esse reali cum lingua, & calor cum carne, tum quia in vtroq; potissimum voluptas obseruatur, attamen est magnum discrimen, nam primò differunt obiectis formalibus, à quibus habent specificari potentiæ, obiectum enim gustus est sapor, qui est qualitas secunda, tactus verò obiectum sunt primæ qualitates. Secundò, differunt in modo percipiendi, quia gustus percipit suum obiectum semper cum humido, non sic tactus; Tertiò, differunt organo, gustus enim est in vna parte corporis scilicet lingua, tactus est per totum corpus diffusus: Quarto discrepant fide, nam tactus pertinet ad corpus forinsecus, gustus ad conseruandum corpus intus. Tum quia possunt separari, nam sæpè accidit, vt in infirmis, quod amittatur gustus in lingua, tactu incolumi permanente. Et quamuis Arist. 2. de An. 101. loquens de obiecto gustus dicat gustabile esse tangibile quoddam 1 & 3 de An. 64. ac sensu, & sensil. c. 2. afferat gustum esse tactum quemdam; hoc tamen intelligi debet de tactu non in rigore quatenus est sensus ab alijs condistinctus proprij obiecti perceptiuus, sed communiter, vt significat sensum indigentem obiecto contiguo, vt possit illud percipere, & absque medio externo, quo pacto est quid commune ad gustum, & tactum; vel intelligi debet materialiter, & concomitanter non formaliter.

167 Conuenit sensus iste omnibus animalibus, inquit Aris. 2. de An 28. & lib. 3. 65. & de sensu, & sensil. c. 1. eo quia quodlibet animal potentiam habet nutritiuam, alimentoque indiget, vt sustentetur, gustus autem inseruit perceptioni alimenti. Verum non est hoc intelligendum absolutè vniuersaliter, sed solum de animalibus non valdè imperfectis; sunt enim quædam animalia adeò imperfecta, vt nihil præter sensum tactus, & motum quemdam dilatationis, & restrictionis videantur habere commune cum ceteris animalibus in effigie autē corporis ad naturam plantarum accedunt, talia sunt, quæ Zoophyta, vel plantanimalia appellari consueuerunt, & omnia vel saxis, vel arenæ, vel limo adhærent, vt sunt Holothurij, Stella marina, Pulmo marinus, Vrtica spongiæ, &c. vnde à radicibus videntur sumere alimentum, vt plantæ, & ita notauit Arist. ipse 2. de An. 27. & 23. & lib. 3. 66. & de somno, & vig. c. 2.

168 Organum gustus residet in ore; os dicitur totum illud spatium quod diductis labijs vsque ad imas fauces interiacet, in quo dentes, lingua palatum, & gurgulio resident. Dentes sunt ossa omnium durissima, intùs caua venulis, & neruis prædita gingiuis firmiter affixa, & radicata, numero sunt triginta duo, vt plurimum, quorum molares viginti ad conterendum cibum, incisores octo, canini quatuor, suntq; magis apti ad incidendum cibum. Lingua in medio residet; est pars carnea, rara, & laxa spongiæ instar, stabilitur tanquam base ad radicem quodam osse valido, circundatur tenui tunica, quæ etiam toti ori est communis, constat nouem musculis motui inseruientibus; habet duos neruos ferè ab occipite, & spinali medulla exortos, quorum vnus crassior, & durior, & linguæ, ac laryngis musculos inseritur, mouetq; linguam, alter est mollior ad dignoscendos sapores destinatus; habet quoque venas, & arterias, & in medio linea quadam apparet diuisa. Tandem in radice linguæ sunt duæ glandulæ, carneæ, & vocantur *tonsillæ*, inseruitque ad gignendam ex humoribus saliuam, quę ad gustum est valdè necessaria. Palatum est pars oris superior instar fornicis modicè concaua, foraminibus pertusa, quibus è cerebro pituita in os descendit, aliquatenus aspera Gurguglionem explicuimus num. 132.

169 Dubium est, in qua parte specialiter consistat sensorium gustus. Certum est in humore saliuali, dentibus, & gurguglione non consistere gustum, nec in tonsillis sed benè in lingua, & palato, vtroque enim gustamus, cum hac tamen differentia, quod in lingua vt notat Arist. 1 de hist. anim. c. 11. sensorium gustus residet principalius in cuspide, minus principaliter in radice (de qua radice intelligitur Arist. cum in 4. de part. anim. c. 11. gustum posuit in gula, accepit enim gulam pro ipsius initio, in quo extant radices linguæ) at in palato perfectius existit in fine versus gurguglionem, imperfectius versus dentes, quia ibi caro est mollior, hic asperior; at animalia lingua carentia aliud membrum habent, quod fungitur officio linguæ. An autem in tota lingua, vel in neruo resideat dicemus quæst. seq. quia est dubium commune cum tactu.

170 Obiectū gustus est sapor, qui ab Arist. lib. de sensu, & sensil. c. 4. definitur, quod sit *passio facta à sicco in humido, gustus, qui secundum potentiam alteratiua in actum*. Dicitur *passio*, quia est qualitas de tertia species, & stat loco generis, dicitur *facta à sicco*, vt denotetur saporem non esse qualitatem primam, sed secundam, à primis causatam, sed maximè à sicco, & humido; siccum autem est duplex igneum, & terreum, primum est in materia admodum exili, & tenui, secundum est in materia crassiori, siccum concurrens ad saporem non est igneum, quia propter tenuitatem est parum idoneum ad gustum, sed est siccum terreum, magis aptum propter crassitiem; similiter humidum est duplex aereum, quod est subtile, & tenue, & aqueum crassum, & grossius, intelligitur definitio de humido aqueo, non aereo propter eandem rationem, eo quia gustus est potentia valdè materialis, idcircò exigit obiectum materiale, & crassum. Specialiter tamen ait Aris. est passio facta à sicco in humidum, non ab humido in siccum, non quia siccum in ordine ad saporem debeat prædominari, quia vt diximus num. 166. sapor consequitur humidum, sicut odor siccum, sed quia humidum, vt rectè concurrat ad causationem saporis, debet à sicco modificari, & attemperari, vnde his verbis exprimitur actio principalior humidi in saporem, attemperatio sicci in humidum, vt possit causare saporem; non excluditur ob id actio caloris, nam ex dictis n. 167. hæc etiam exigitur ad concoquendum vtrumque. Dicitur alteratiua gustus secundum potentiam in actum, vt exprimatur ratio obiectiua saporis; quæ consistit in actione alteratiua sensus gustus, per quam actionem non debet intelligi immutatio quo ad primas qualitates, quia licet sapidum, eo quod habeat in se has qualitates, immutet per ipsas sensum gustus, non tamen sapor vt sic, hic enim est tantum immutatiuus huius sensus actione intentionali, hinc per hanc alterationem debet hæc actio intentionalis accipi, quæ suo modo est etiam alteratio ex dictis disp. 15. Phys. q. 5.

171 Dices, multa corpora saporosa sunt valde sicca, vt cineres, Zingiber, &c. imò multa pharmaca inseruiunt ad desiccandam humiditatem, & tamen habent saporem; fames est appetitus calidi, & sicci, tale autem est alimentum, seu corpus saporosum, ergo sapor non prouenit ex prædominio humidi in siccum. Tum quia si sapor esset quædam qualitas realis, à qualibet gustatiua potentia perciperetur, quod est falsum, quia cibi grati vni animali, sunt alteri nociui, & ingrati, cibus vni dulcis est alteri amarus. Resp. solum probare in aliquibus siccitatem quo ad intensionem prædominari humiditati, quod concedimus, non tamen saporem insequi siccitatem, vt diximus n. 155 Ad id de fame dicimus cibum habere duo, immutare gustum intentionaliter, esseque obiectum illius, & nutrire vt alimentum, esseque obiectum appetitus, qui reperitur in fame, propter primum habet saporem ab humiditate præcipuè prouenientem, propter secundum habet calorem, & siccitatem in sensu explicato iam disput. 8. de Gen. n. 74. quare non est sub eadem ratione obiectum gustus, & famis. Ad 2. id prouenire propter diuersum temperamentum potentiæ sensitiuæ, imò & ipsorum animalium, vnde videmus etiam, quod eidem homini aliter sapit cibus ægroto, quam bene se habenti; idque quia lingua alijs, atque alijs humoribus abundat.

172 Species saporis à Conimbr. 2. de An. c. 10. qu. 1. art. 2. octo enumerantur, scilicet Dulcis, vt in melle, ficubus, & similibus inuenitur; Amarus, vt in absynthio, felle; Pinguis, vt in butyro, lacte; Salsus, vt

in

men illa pellicula non esset sensorium tactus, ergo neque de carne ex hoc inferri debet, quod sit sensorium. Tum 3. ex lib. de sensu, & sensil. cap. 2. in fine organum tactus debet esse terreum, caro potius est aerea, cum sit calida, & humida, ergo &c. Tandem quod nerui nequeant esse sensorium tactus, videtur esse Arist. 1. de An. 79. vbi ait ossa neruos, & pilos nihil sentire.

Ad 1. & 2. dicemus tum art. seq. dum de medio tactus agemus, tum quæst. seq. dum propositionem illam examinabimus, *sensibile positum supra sensum non facere sensationem*. Ad 3. Arist. ibi solum docere sensorium gustus, & tactus tribui terræ, non quia debeat esse frigidum, & siccum, sed quoniam cum sint sensus magis materiales, ipsorum organa debent esse magis consistentia, & magis participare de sicco terreo, quam alia sensoria, vnde magis consistens est caro, quam oculi pupilla, aer ionatus, & processus mamillares; imò organum tactus debet esse quoddam medium in participando primas qualitates, vt dicemus, magis autem mediare videtur caro, quàm nerui, vnde ipsimet aduersarij asserunt neruos absque carne non esse sensorium, nec sensationem efficere, eo quia humectari debent à carne. Ad vlt. dicimus neruos consideratos secundum temperamentum innatum, quia sunt frigidi, & sicci minus apti sunt ad sensationem, & hoc voluit ibi asserere Arist. attamen quoniam calefiunt, & humectantur tum à spiritibus, tum à carne, acquirunt temperamentum idoneum ad tactum.

180 Circa 2. partem difficultatis propositæ, an tactus sit vnus, vel multiplex in specie, est vna opinio, quod licet materialiter, seu quoad organum sit tactus vnus specie, attamen quoad principium formale, quod est sensitiua potentia, si multiplex, vel secundum numerum contrarietatum inter primas qualitates, quo pacto sensus tactus esset duplex, vel secundum numerum contrarietatum aliarum tangibilium qualitatum secundarum, vt enim dicemus art. seq. obiectum tactus non solum sunt quatuor primæ qualitates, sed aliæ etiam secundæ, vt mollities, & durities, asperitas, & lenitas, &c. itaut cuilibet cõtrarietati propria sensitiua potentia correspondeat ita Caiet. Ægyd. Tand. Apoll. Themist. Auic. Alb. Cardan. apud Ruuium tract. de tactu q. 6. item Flandr. & Iauel. apud Ioan. de S. Th. q. 5. art. 6. & Regentes Parisienses 2. de An. q. 2. in q. 4. collater. qui omnes multiplicant tactum plus, vel minus; imò ipse Doctor in lib. de An. q. 1. duplicem ponit tactum pro duplici contrarietate primarum qualitatum, & sequitur Cauellus ibid. Opposita opinio, quod vnicus specie sit huiusmodi sensus, est communior apud recentiores. At Ioan. de Mag. & Tatar. hic distinguunt de tactu, quod potest tripliciter sumi, vel pro organo, vel pro potentia animæ, & his duobus modis aiunt esse vnum specie, tertiò sumitur pro dispositione qualitatiua, secũdum quam organum disponitur ad recipiendum species sensibiles, & in hoc sensu inquiunt esse duplicem, quia alia est dispositio pro receptione calidi, & frigidi, & alia pro receptione sicci, & humidi.

181 Dicimus sensum tactus esse vnum specie specialissima; hæc conclusio colligitur ex Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3. vbi ait, quod ex determinato numero potentiarum colligi debet determinatus numerus organorum, actionum, & obiectorum, ergo è conuerso ex determinato numero organorum colligi debet determinatus numerus potentiarum, sed organum tactus est vnum, & non plura pro diuersitate contrariarum qualitatum, eadem enim parte corporis sentimus calorem, & siccitatem, vel qualitates oppositas, ergo vnica est potentia tactiua, non specie multiplicata. Ex quo deducitur ratio pro conclusione, nam organum tactus est vnum, vt diximus, potentia sensitiua non est quid ab anima realiter distinctum, & ad summum solum formaliter differt, & respectu vnius determinati organi vnica potentia, & vnica formalitas assignatur, non duplex sicut naturaliter vnum corpus ab vnica forma informatur, nõ à pluribus simul, si formæ sunt disparatę, ergo non dantur plures potentiæ animæ informantes idem organum. Tum quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, nulla autem necessitas vrget multiplicandi has potentias, vt patebit ex solutione obiectionum. Quod aiunt Ioan. de Mag. & Tatar. de multiplicatione qualitatum, non obstat, loquimur enim nos de potentia sensitiua substantiali, non accepta pro aliquo accidente; imò in hoc sensu potest exponi Scotus in lib. de An. q. 1. vt ipsemet se explicat in respons. ad 2. dum ait, quod *in eodem neruo est alia qualitas, secundum quam est discretiuus humidi, & sicci, & alia, secundum quam est discretiuus frigidi, & calidi*, ecce quod non loquitur de potentia sensitiua substantiali; tum quia locus ex 2. senten. est maioris authoritatis apud nos; tum quia in x. Met. q. 2. n. 10. ex hoc, quod tactus percipit duas contrarietates dubitatiuè infert esse duplicem sensum.

182 Contra arguitur ex Arist. 2. de An. 107. & 108. vbi ex professo mouet hoc dubium, & resoluit esse plures sensus, probatque quia vnica potentia sensitiua est vnius contrarietatis perceptiua, vt patet inductione, at tactus est perceptiuus plurium contrarietatum calidi, & frigidi, humidi, & sicci, duri, & mollis, doloris & voluptatis, famis, & sitis, ergo &c. Nec valet, ait Arist. quod etiam oculus percipit plures contrarios colores, auditus plures contrarietates vocis, nam hæc omnia conueniunt in vnica ratione generica scilicet coloris, soni, &c. at tangibiles qualitates nequeunt reduci ad vnam genericam, aliter primæ qualitates non essent quatuor. Accedit ratio Scoti, nequit eadem sensitiua potentia simul habere duos actus perfectissimos, quia vnus perfectissimus adæquat sibi totam virtutem potentiæ in illo actu, at si haberet simul alium actum, non esset respectu primi adæquata virtus potentiæ & sic actus ille esset adæquatus, & simul non esset; sed tactus potest habere simul actus perfectissimos, quia percipit aquam simul vt frigidam & humidam, & non per vnum actum, quia obiecta sunt disparata, & specie distincta, ergo non est tactus vna potentia. Confirm. adhuc, quia idem organum materialiter est perfectibile à duabus potentijs animæ, ergo ex vnitate organi corporei non rectè infertur vnitas potentiæ, antec. prob. nam eadem lingua, & nerui, imò quodlibet organum alterius sensitiuæ potentiæ est etiam organum tactus, hic enim per totum corpus diffunditur.

183 Resp. Arist. ibi solum dubitatiuè loqui, non assertiuè, vt patet ponderanti textum, & nihil resoluere; imò in tex. 128. nobis fauet, vt diximus in expositione, nec ratio dubitandi aliquid vrget, nam esto omnes illæ qualitates quo ad esse reale non videantur ad vnam genericam reduci, tamen in esse sensibili possunt vniuocari sub ratione tangibilis qualitatis, quatenus omnes eodem modo immutant sensum tactus, sub qua ratione generica potest reperiri, vna prima contrarietas immutandi sensum conuenienter, vel disconuenienter, vt colligitur ex Scot. 3. dist. 15. §. *Contra ista*, vel alio modo; quod additur de dolore, & voluptate dicemus infra dum de istis passionibus agemus, inquirendo præcipuè subiectum ipsarum, an sit potentia cognitiua, an appetitiua. Ad 1. confirm. neg. assumptum, si actus illi sunt circa diuersa obiecta disparata, quod patet in visu, qui simul potest perfectissimè videre album, & nigrum, quæ sunt contraria, multò magis seorsus tactus poterit simul percipere calidum, & humidum, quæ sunt qualitates disparatæ; cum dicitur actum perfectissimum adæquare virtutem potentiæ, negatur, nisi sit sermo de virtute in ordine ad illud obiectum. Ad 2. quæ reddit opinionem oppositam probabilem, sicut & præcedens, dicimus esse disparem rationem, quia sensus tactus propter suam communitatem, & vniuersalitatem est vbique per totum corpus diffusus, ideoque est cum alijs sensibus compossibilis; at duo sensus tactus in eodem organo sunt superflui, quia vnus sufficit erga omnem tangibilem qualitatem, sicut vna potentia visiua, quamuis color, & lux sint duo obiecta, nam conueniunt in vna ratione visibilis qualitatis.

ARTICVLVS II.

Obiectum, medium, & modus sensationis tactus explicantur.

184 QValitas tangibilis, quæ est adæquatum obiectum potentiæ tactiuæ, ab Arist. 2. de gen. x in septem contrarietates diuiditur, scilicet in calidum, & frigidum, humidum, & siccum, graue, & leue, durum, & molle, lubricum, & aridum, asperum, & lene, crassum, & tenue. Primæ duæ contrarietates iam fuerunt explicatæ disp. 1. de Gen. dum de primis qualitatibus disseruimus, graue, & leue declarauimus disp. 3. de Cœlo hæc autem sentimus, quando attollendo, vel sustinendo illa aliquem impulsum nobis imprimunt, vnde si lapidem in terra existentem tangimus, non percipimus illius grauitatem. Durum est, quod diuisioni resistit, molle, quod facilè cedit diuisioni, sed aliqualiter retinens, proprios terminos, vt cera, alioquin si diffueret, & proprijs terminis non se contineret; non differret ab humido, & hæc sentimus, quando aliquem impulsum imprimimus in illis. Lubricum est humidum aliquid passum, idest commixtum cum terreo subtili, qua ratione est tenax, & voctuosum vt oleum; alij dicunt lubricum esse, super quod non benè consistimus, aut non benè continetur manibus, aridum est, quod calore resoluente humidum, quasi congelatur, & consistit. Asperum, quod partibus inæqualibus constat quarum aliquæ extolluntur, aliquæ deprimuntur; lene, quod secundùm omnes partes est æquale in superficie; verùm illa duo propriè non sunt qualitates, sed species figuræ, vnde se habent vt sensibile commune. Tandem tenue est, quod subtiles habet partes, quibus facilè alteri admiscetur illud peruadens, & quasi penetrans; crassum est huic oppositum, quod grossiores, & consistentes habet partes. Quatuor vltimas contrarietates Arist. reducit ad humidum, & siccum, nam durum, aridum, asperum, & crassum originem ducunt à sicco, molle verò, lubricum, lene, & tenue ab humido: hinc primæ quatuor qualitates sunt obiecta principalia tactus, an autem dolor, & voluptas etiam pertineant ad obiectum huius sensus, videbimus q. 10.

185 De medio tactus, supposita distinctione medij in externum, & internum, quam adduximus n. 83. prima opinio sustinet ad tactum semper per se requiri medium externum scilicet aerem, vel aquam, aut aliud corpus humidum, & si hoc medium non adesset, nulla fieret sensatio tactus, ita Auerr. 2. de An. com. 153. & seq. Ægid. ibid. Tand. quæst. 20. Secunda opinio docet medium externum solùm exigi in tactu corporum solidorum, non fluidorum, ita qui sustinent, corpora dura non posse immediatè se tangere, de quo egimus disput. 5. de Cœlo quæst. 6. in dub. appendice. Tertia opinio asserit hoc medium externum per se non requiri, sed solum internum, ita qui docent carnem non esse sensorium tactus, sed medium internum; imò & qui dicunt carnem esse sensorium tactus, diuisi sunt, eo quia aliqui sustinent nunquam obiectum carni applicatum sentiri illa parte carnis secundùm quam fit contactus, hæc enim inseruit vt medium, sed alia proximiori, quæ se habebit vt organum.

186 Dicendum est ad actum nullum medium neque externum, neque

que interatum per se requiri, sed tantùm quandoqoe per accidens interuenire; ita communis, & habetur à Scoto quæst. 3. de An. & 8. Met. quæst. 3. in fine addit. Prob. primò de medio externo, nam aer, & quodlibet corpus fluens immediatè nos tangit, & si manus esset in aqua, vel igne, non posset mediare aer, quia in vtroque casu violenter existeret, & saltim corrumperetur ab igne. Neque dicas, animal, dom est in elemento connaturali, non pati ab illo nec realiter, nec intentionaliter, quia locus connaturalis est similis locato secundùm qualitates, at si alteratur, tunc interuentrent noua corpora, per quæ posset locus agere in locatum animal, & sentiri. Non valet, quia non satisfacit, cum animal est in loco violento; tum quia etiam dum est in loco naturali, adhuc potest pati à loco saltim si ab extrinseco alteraretur, puta si aer calefieret, vel à sole, vel ab igne, vt in hypocaustis, tunc sentitur calor aeris absque externo medio, in hac enim alteratione nullum corpus interuenit. Deinde quod etiam in tactu duri corporis non opus sit externo medio, patet ex dictis disp. cit. de Cęlo, vbi fusè ostendimus duo corpora dura immediatè se tangere; quod multò magis est asserendum in sensu tactus, vbi semper interuenit vnum corpus molle, quod est caro.

187 Secundò prob. de medio interno ex dictis art. præced. nam si caro est organum tactus, & hæc immediatè tangit corpora, certè hoc fiet absque vllo medio; similiter idem eueniret, si neruus immediatè tangeretur carne denudatus. Respondent, in neruo fieri sensationem, etiam carne denudato propter duas tunicas, quibus cingitur, à duabus meningibus cerebri proueniente. Vel fieri sensationem in parte proximiori, non in parte, qua fit contactus. Vel tandem denudato nerno non fieri sensationem propter carentiam medij. Sed illæ responsiones sunt prorsus voluntariæ, prima enim nihil saluat, quia quando neruus non est carne denudatus, tunicæ illæ non se habent vt medium, sed vt organum, Arist. enim solam carnem pro medio tactus assignauit, ergo etiam quando est sine carne, eruot organum tactus, non medium, patet conseq. quod per se conuenit alicui, quocunque extrinseco remoto semper conueniet. Secunda est magis voluntaria, nam esse sensorium tactus est recipere species, & simul cum illis elicere sensationem, esse solum medium est recipere tantum species, illasque sensorio communicare, non elicere actum, si ergo pars nerui, vel carnis tacta habeat ex se virtutem causandi sensationem, iam talem virtutem exercebit, quando est tacta, cum sit agens naturale. Tandem tertia responsio nonnisi experientia potest validè impugnari; accedit, quod nulla ratio vrget in contrarium.

188 Tertiò, quòd per accidens quandoque sensus tactus admittat medium externum, patet experientia, nam vt ait Arist. 2. de An. 109. si super digitos extenderetur aliqua pellicula, adhuc sentiretur corpus tangibile; item si aer, vel aqua mediaret, vt si manus se tangerent in aqua, perciperentur qualitates tangibiles mediante aqua, in qua tanquam in medio externo reciperentur species; similiter si accedamus prope ignem, sentimus calorem ignis, non solum aeris, qui minor est, vnde si remoueretur ignis, non ampliùs sentiremus tam intensum calorem, & tamen mediat aer: percussio in clypeo sentitur à clypeato; debet tamen hoc medium esse capax primarum qualitatum, & præcipuè molle, & non excedentis molis. Rationes in oppositum, vel solutæ sunt disp. cit. de Coelo, vel ex dictis tunc hic, tum art. præced. facilè diluuntur. Ex quibus etiam patet, quid dicendum sit de sensu gustus.

189 Circa modum, quo exercetur hæc tactus sensatio, aliqua dubia examinanda erunt; Primum est, num adhoc vt percipiatur qualitas tangibilis requiratur, quod existat ipsi organo, vel sit ab illo separata, & solum contigua, quod sub alijs verbis solet etiam proponi, an scilicet qualitas, quæ tactu percipitur, sit illa, quæ est in organo, aut in obiecto tangibili, vel vtraque. Prima opinio extrema affirmat solam qualitatem existentem in organo percipi à tactu. Secunda docet solam qualitatem obiecti sentiri, nullo modo qualitatem organo inexistentem, ita Ioan. de S. Tho. q. 7. art. 7. Suarez lib. 3. de An. c. 26. Ruuius tract. de tactu q. 5. Alij mediant, quòd vtraque percipiatur, sed diuisi sunt, nam Auersa q. 54. sect. 15. loquendo de primis qualitatibus actiuis (nam de secundis omnes concedunt percipi solùm, quæ sunt in obiecto) admittit qualitatem obiecti simpliciter sentiri, distinguit tamen de qualitatibus organi, nam si sunt in temperamento connaturali, asserit non percipi, si excedunt, tunc cognosci. Cauellus super q. 3. de An. & Compl. disp. 14. q. 1. aiunt qualitates organi non percipi ab ea parte, in qua reperiuntur, sed à parte propinqua. Tol. 3. de An. q. 2. & Valles. lib. 5. controu. Medic. c. penul. sustinent qualitatem obiecti percipi dependenter à qualitate organi, vt hæc possint sine illa cognosci, non tamen è contra.

190 Dicimus qualitatem obiecti per se percipi à tactu, non per qualitatem organi, de hac tamen est dubium, an percipiatur. Prima pars expresse habetur à Scoto 3. d. 15. art. 1. & 4. d. 44. q. 5. vbi docet obiectum non solùm immutare realiter sensum tactus, sed etiam intentionaliter, quod est sensum percipere ipsius qualitates. Et prob. à Scoto, quandoque manu sentimus intensiorem calorem, quam sit calor inexistens manui, ergo tunc sentitur calor ignis v.g. non calor manus, conseq. patet, prob. antec. si quis manum frigidissimam habens approximaret illam igni, tunc in manu vehemens sentitur dolor causatus, non quidem à calore existente in manu, hic enim est exiguus propter frigoris impedimentum, ergo à calore ignis per actionem intentionalem, ergo quod tunc ibi sentitur est qualitas ignis; idem euenit, dum manum propè ignem tenemus percipitur enim tunc maximus calor, qui ampliùs non sentitur amoto igne, & tamen calor in manu ab igne productus non statim euanescit per absentiam ignis. Ex quo sequitur contra Tol. non idem qualitatem obiecti sentiri à sensu, quia sentitur qualitas in organo ab obiecta producta, quasi quod qualitas obiecti mediatè, & tanquam per effectum percipiatur, sed ea se, & immediatè. Tum quia ait Doctor, possunt hæ actiones obiecti separari, potest enim ignis v.g. agere saltem de potentia absoluta Dei intentionaliter causando sensationem in potentia, non realiter producendo calorem, quod esse probabilius asserere ita futurum in damnatis post iudicium fuse ostendit in 4. cit. & q. 4. de An. Tum quia id maximè constat de alijs qualitatibus non actiuis, vt duritie, mollitie, &c. verè enim quæ in obiecto existunt, percipiuntur.

191 Quòd autem sit dubium de qualitatibus organo inhærentibus (loquimur de primis actiuis) suaderi potest, quia non adsunt rationes satis conuincentes, hinc ex Scoto nihil certum habemus, nam in q. cit. de An. videtur ad partem affirmatiuam inclinare, & quamuis à Cauello explicetur, quòd debeat intelligi parte propinqua illi, cui qualitas inhæret, hæc tamen explicatio voluntaria est, at in 3. & 4. cit. videtur supponere solum obiectum immutare potentiam intentionaliter, & causare dolorem, de qualitate organi nunquam loquitur. Probabilior tamen videtur pars negatiua, quia idem experimur in alijs sensibus, quorum nullus est perceptiuus qualitatis illi inhærentis, sic lingua non percipit proprium saporem, siue innatum, siue aduentitium; quinimò tactus ipse non percipit propriam duritiem, vel mollitiem, asperitatem, vel lenitatem, etiam si excedant gradum connaturalem, ergo neque primas qualitates excedentes proprium temperamentum. Tum quia semper sentiremus qualitates istas, & nostrum temperamentum, & continua sensatione tactus semper essemus contra experientiam, Neque dicas propter consuetudinem non experiri; nam posset illa consuetudo, vel propter somnum aut infirmitatem interrumpi. Hoc aliqui probant axiomate illo *sensibile positum supra sensum non facere sensationem*; quæ ratio est insufficiens vt videbimus q. seq. Melius ostendi posset à fine, quia natura tactum animalibus concessit, vt possent noxia deuitare, conuenientia prosequi, quare sensus tactus ex sui natura videretur perceptiuus rerum extra, sed qualitatum obiecti, non in seipso existentium, has enim nequit deuitare vel prosequi, nisi vt ab obiecto causantur.

192 Dices, febricitantes calorem febrilem per totum corpus sentiunt diffusum, & si quis propè Solem existeret, perciperet vehementem calorem, non Solis, quia caret calore formale, ergo in seipso existentem. Tum quia qualitas inexistens organo est per se sensibilis, debite organo approximata, imò compenetrata; ergo principalius sentiri debebit. Tum 3. si ignis v. g. non produceret calorem in manu, nunquam sentiretur, ergo calor ignis nonnisi medio calore in manu producto percipitur. Tum 4. saltim calor existens in vna parte posset altam immutare respectu cuius se habebit vt obiectum. Tum 5. velociter currens descendendo si retinet se in cursu, sentit repugnantem impetum in se existentem, ergo etiam poterit sentiri proprius calor.

Hæ rationes oppositam reddunt satis probabilem; dicimus tamen ad primum febricitantes sentire calorem sanguinis, & spirituum, ac humorum, qui per totum corpus diffunduntur, & se habent ad modum obiecti, cum realiter ab organo distinguantur, idem de existente propè Solem dicendum. Ad 2. dicunt qualitatem organi in esse rei esse illi magis vnitam, non in esse sensibilis, ad hoc enim requiritur distinctio subiectorum propter rationes allatas; tum quia sensatio fit per species, quæ transeunter natæ sunt produci. Ad 3. solum probat dependentiam naturalem vnius actionis ab alia, quod scilicet non possit agere intentionaliter, nisi prius agat realiter immutando potentiam non tamen identitatem actionis, quia cum actione reali remissa stat actio intentionalis intensa, vt ostendimus cum Scoto; hinc est, quod actio intentionalis non fit in instanti, quia dependet à reali, quæ est successiua: Ad 4. patebit n. 208. & seq. Ad 5. dicimus non valere paritatem, quia impetus ille est aduentitius licet à propria grauitate productus, ideoque se habet vt qualitas exuberans, qua ratione mediatè sentitur propria grauitas propter resistentiam.

193 Secundò dubitatur, num adhoc vt qualitas tangibilis percipiatur, debeat excedere in gradu qualitatem organi, seu an sensu tactus percipiat solum excellentias, & exuperantias qualitatis tangibilis, an etiam gradus æquales, & remissiores; cum enim organum tactus sit corpus quoddam mixtum, necessariò debet in se continere primas qualitates, & quæ ad illas consequuntur, vt sunt aliæ secundæ qualitates tangibiles, puta durities, mollities, asperitas, lenitas, &c. quæ debent in organo reperiri in esse temperato, vt alias qualitates sentire possit; idcircò quæritur; num si lapis v.g. esset æquè calidus, ac manus, vel remissior, calor ille lapidis perciperetur à manu, an necessariò debeat excedere calorem manus in gradu, qui excessus ab Arist. vocatur exuperantia, & excellentia; & potest moueri quæstio tam de actiuis qualitatibus, & primis, quàm de alijs secundis non actiuis.

Prima extrema opinio affirmat tactum percipere qualitatem in quocunque gradu siue intensiori, siue remissiori, siue æquali, siue sit prima, siue secunda. Altera extrema solum concedit percipere, quo ad gradus intensiores tam primarum, quàm secundarum qualitatum, estque communis apud recentiores, Tertia media hoc sustinet solum de primis

mis qualitatibus, non de secundis; ita Murcia 2. de An. disp. 10. q. 2. & Auersa q. 54. sect. 14.

194 Dicimus sensum tactus solum excellentias sentire primarum qualitatum, aliarum verò probabile est sentire omnem gradum, siue intensiorem, siue remissiorem. Hæc conclusio quo ad primam partem habetur à Scoto q. 55. de An. ad 1. princ. estque Arist. 2. de An. 118. solet probari ex hoc, quod omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti, vt colligitur ex Arist. cit. Sed quantum valet hæc propositio, patebit ex dicendis. Itaque rectius probari nequit, quàm experientia ipsa; videmus enim nos manu intensè calida non percipere calorem remissiorem alterius scilicet aquæ, vel lapidis, sed potius frigus aquę superans calorem eiusdem, & si obiectum est æquè calidum cum manu, nullum percipere calorem; ex alia parte cognoscimus minorem mollitiem in obiecto, quàm sit mollities manus; cognoscimus minorem grauitatem, ergo qualitates primæ non agnoscuntur, nisi secundùm exuperantias, secundæ verò secundùm quemlibet gradum discernuntur.

Resp. Compl. ut minorem mollitiem solum cognosci per accidens, quatenus percipimus maiorem duritiem, quo pacto cognoscimus etiam minorem calorem, quatenus agnoscimus intensius frigus. Ad id de grauitate dici posset, non sentiri propriè grauitatem, sed impulsum ab illa causatum.

195 Contra, experimento res constat, si extremitates duorum digitorum se tangant, experiri æqualem mollitiem in ambobus, ergo si percipitur æqualitas harum qualitatum, poterit cognosci etiam remissio, eadem enim est ratio tam hic, quàm ibi; Tum quia ex hoc, quod æqualis, vel maior mollities existat in manu, non idcircò impeditur, quin minor mollities obiecti possit causare species tangibiles, ergo neque impediri debet illius sensatio, antec. prob. actio productiua specierum est æquiuoca, non vniuoca, at agens æquiuocum est talis naturæ, quod potest agere in simile, si subiectum est capax, vt ostendimus disput. 2. de Gen. quæst. 1. non sic agens vniuocum; conseq. prob. contra Conimbr. 2. de An. cap. 11. quæst. 3. art. 3. admittentes species causari à qualitate remissiori, non tamen inde percipi, quia qualitates actiuæ (inquiunt) non percipiuntur, nisi præuia reali alteratione; nam potentia per illas species est sufficienter constituta in actu primo, obiectum est præsens, potentia non distracta, sed applicata, ergo pariet sensationem, alteratio enim illa realis non videtur requiri ex parte potentiæ, sed potiùs ex parte obiecti, ergo si non adest, potiùs qualitas non producet species, quàm potentia speciebus informata non causet cognitionem. Ex quibus etiam confirmatur exemplum de grauitate; nam grauitas suo modo est à tactu cognoscibilis, saltim mediatè, & ab effectu, ergo si erit remissior, neque mediatè cognosci deberet; neque posset impulsum causare, sicut ab aduersarijs non admittitur qualitatem remissiorem posse species producere.

196 Dices, ergo etiam qualitates actiuæ, quia immittendo species æquiuocè agunt, poterunt in omninò similes agere, & sic posset minor, vel æqualis qualitas sentiri, vel debet assignari ratio disparitatis, quæ difficillimè poterit adduci, quod enim dicitur, qualitates actiuas in actione intentionali pendere ab actione reali, vt prius debeant agere realiter, quàm intentionaliter, quod videtur asserere Scot. 4. d. 49. quæst. 13. H. & quoniam simile, vel remissius nequit agere vniuocè in aliud simile, vel intensius, hinc est, quod qualitas remissa, vel æqualis nequit species immittere in manum. Hæc ratio est prorsus voluntaria, & petit principium, cur actiuæ poscant alterationem præuiam realem, non aliæ, eo vel maximè, quod primæ sunt maioris actiuitatis. Tum quia productio specierum fit in instanti, quia fit, statim ac corpora se tangunt, qui contactus, cum sit terminus vltimus motus localis, in instanti acquiritur, alteratio verò fit in tempore, ergo hæc non præexigitur necessariò ad productionem specierum; ita arguit Rub. tract. de tactu quæst. 4. Tum quia Scot. 3. d. 15. §. *Contra ista*, & 4. d. 44. q. 3. ait has actiones separari posse, & vnam esse sine alia; sic etiam docet lib. de An. q. 4.

Resp. rationem assignatam esse optimam, nec esse voluntariam, sed in ipsa experientia fundatam; cur autem primæ qualitates hanc præuiam alterationem exposcant, quamuis actiuiores, non aliæ, à priori nulla potest reddi ratio, quam propria ipsarum natura, immò nec Angelus ipse posset aliter respondere, sicut nec aliam rationem possemus assignare, cur v. g. color nequeat species producere, nisi prius illuminetur, cur homo sit discursiuus, cur gustus ad sensationem præexigat contactum, &c. nisi cuiuslibet propria natura nobis per experientiam manifestata. Ad aliud dicimus ante contactum potest obiectum alterare organum alteratione reali, quæ, cum sit actio transiens, non exposcit contactum; tum quia etiam in ipso instanti contactus agens in passum aliquod indiuisibile causat, vt diximus disput. 2. de Gen. quæst. 4. quod sufficit, non enim asserimus cum aliquibus actionem intentionalem ita dependere à reali, vt proportionaliter correspondeat illi, etiam in intentione, quia vt diximus, cum actione remissa reali stat actio intensa intentionalis; sed sufficere, quòd aliqua realis actio præcedat Scotus verò vel loquitur supernaturaliter, quod non necessariò debent actiones istæ assimilari in intensione, sed vna remissior esse queat quam altera.

197 Sed adhuc obijci potest tum ex Arist. 2. de An. 118. vbi postquam docuit tactum solas exuperantias sentire, dat exemplum tam de primis qualitatibus, quam de duro, & molli, ergo vel omnes qualitates tangibiles sentiri possent secundùm omnes gradus, vel nullæ. Tum 2. organum gustus habet proprium saporem, eo quia est quid mixtum ex primis qualitatibus, ad quas insequitur sapor, qui est qualitas secunda, & patet comedenti linguas animalium, & tamen lingua percipimus omnes sapores, idem de odoratu dicendum, nam processus mamillares, cum habeant proprium temperamentum, habent quoque proprium odorem, nihilominus agnoscimus omnem odorem, secundùm quemlibet gradum, ergo idem de sensu tactus dicendum. Tum 3. omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti, ratio est, quia quod est in potentia ad aliquid, nequit illud habere, ergo nequit æquales, vel remissiores qualitates, secundas percipere tactus, cum illas possideat, vel si hæc ratio non valet in his qualitatibus, neque concludet in primis. Tum 4. ad sensum tactus non requiritur, nisi quod qualitates sint subiecto distinctæ, siue sint continuæ, siue contiguæ, ergo si possent sentiri qualitates similes, certè vna pars ageret in aliam, saltim intentionaliter, sicut vna pars quo ad primas qualitates potest realiter agere in aliam, & etiam causare sensationem, & sic semper essemus in continua sensatione mollitiei, duritiei, & aliarum qualitatum, quod est contra experientiam.

198 Ad 1. resp. Auersa per ly durum & molle Arist. circumscribere humidum, & siccum, à quibus deriuantur, eo quia in tex. præcedenti assignas differentias qualitatum tangibilium, enumerauit quatuor primas qualitates, de his igitur etiam locutus est in tex. subsequenti. Ad 2. aliqui respondent sensorium gustus non habere saporem formaliter vt organum est; sed solum materialiter, vt est corpus quoddam mixtum; Aliqui admittunt lingua omnes sapores in quocunque gradu cognosci, quia sapor ipsius propter consuetudinem non percipitur, eo quia ab assuetis nulla fit passio. Prima responsio non satisfacit quia siue materialiter siue formaliter sumpta habeat lingua saporem, sufficit, quòd eadem realis entitas habeat in se saporem, & quòd omnia in eodem subiecto recipiantur, vt paritas currat. Secunda, nec etiam satisfacit, quia hæc consuetudo posset interrumpi tum somno, tum diutina infirmitate, & consequenter recuperata valetudine sapor linguæ posset percipi, tunc currit argumentum. Dicimus ergo admittendo proprium saporem in lingua, adhuc posse omnes sapores secundùm quemlibet gradum cognosci, eo quia vt sapor sentiatur, sufficit, quòd æquiuocè intentionaliter agat, ad quam actionem nihil facit sapor linguæ, quia potest agens æquiuocum agere simile, vt diximus; idem de odoratu dicendum; at qualitates tangibiles primæ, vt agant intentionaliter, prius debent agere realiter, vt dictum est. Cur autem non ita eueniat in visu, & auditu, dicere possumus hoc esse propter maiorem immaterialitatem, & perfectionem horum sensuum, qua ratione exigunt maiorem depurationem à conditionibus obiecti. Ad 3. dicimus propositionem illam ferè eandem esse cum illa, quod inter agens, & passum necessaria est dissimilitudo, vel quod simile non potest agere in simile, idcircò eodem modo exponenda, quomodo illas alias declarauimus disp. 2. de Gen. q. 1. art. 1. vide ibi; an autem ex hac propositione probauerit Arist. suum intentum, videant expositores textus; de hoc tamen agit P. Faber theor. vlt. Ad 4. si valeret, ostenderet vtique nos semper sentire debere mollitiem, & duritiem omnium partium, quia vna pars est mollior, vel durior altera; concedimus igitur qualitates primas existentes secundùm excessum in vna parte sentiri ab alia parte, eo quia in illam agit realiter producendo calorem, vel frigus, & consequenter agit intentionaliter; at percipiendas qualitates secundas, quia non agunt, nisi intentionaliter, requiritur applicatio contactus, qui requirit corpora contigua, non contigua.

199 Dices, ergò saltim quia caro tangit os, & se habent vt contigua, semper deberemus sentire duritiem ossis similiter linguæ caro, si habet proprium saporem, deberet immittere species in neruum, qui etiam sensorium gustus ponitur, & sic semper experiremur saporem linguæ, quæ omnia sunt falsa. Resp. ad 1. nos propter consuetudinem non experiri talem sensationem, non enim potest interrumpi sensatio duritie, sicut sensatio saporis carnis linguæ; Ad 2. dicimus, quod admisso sapore in lingua necessariò negari debet sensorium gustus esse neruum, sed solam carnem linguæ, neruum verò solùm inseruire ad deferendos spiritus vitales, sicut inseruiunt nerui optici ad sensorium visus; quod dici nequit de sensorio tactus, eo quia experimur tam carnem, quàm neruos sentire. Per hæc patet ad argum. positum num. 202.

220 Hæc omnia probabiliter asserimus: nam dici etiam potest expeditius, magisque Aristoteli, Scotoque conformiter, sensum tactus non percipere, nisi exuperantia cuiuscumque qualitatis, tam primæ, quàm secundæ, ex hoc, quòd recipiens debet esse in potentia, & denudatum à natura recepti; & ad experientiam de mollitie dicimus verè, & propriè nos non percipere æqualitatem huius qualitatis in duobus digitis, sed tantum indirectè, quatenus non percipimus maiorem, vel minorem mollitiem, maiorem, vel minorem duritiem, idcirco iudicamus has qualitates esse æquales; sicut etiam cum tangimus manu tepida obiectum æquè calidum, dicimur attingere tepiditatem obiecti, quatenus non sentimus maiorem, vel minorem, maius, vel minus frigus. Ad id agente æquiuoco iam adest instantia in visu, in quo si adest aliquis color realis, non potest ab alio colore pati, omnia enim apparent eiusdem coloris cum humore noxio existente in oculo;

oculo; quare hoc erit peculiare sensibus, quod vt cognoscant sua obiecta,& patiantur intentionaliter ab illis, debent esse denudata a naturis illorum; quia enim hæc actio intentionalis est immaterialior, quam actio realis, idcircò subiectum actionis intentionalis debet esse purius,& defæcatius a conditionibus obiecti. Hinc Doctor 2.d.3.q.8. ad 3. propositionem illam omnis potentia organica debet esse denudata à natura obiecti, ait verificari in omnibus sensibus exterioribus, præterquam in tactu, in quo est specialis difficultas; nam tactus ex se, cum sit quid mixtum, debet constare ex primis qualitatibus, quas tamen habet pro obiecto; ideoque non nisi secundum exuperientias illas percipiet, idem de alijs qualitatibus dicendum, vnde tactus non est cognoscitiuus, & a natura institutus ad percipiendum omnem gradum, sed solum excedentem.

201 Hac doctrina admissa negare deberemus linguam habere proprium saporem,& processus mamillares proprium odorem, nam sicut pupilla oculi, eo quia est à natura instituta ad videndum quemlibet colorem,& secundum quemlibet gradum, idcirco ab eadem natura fuit illi concessum temperamentum quoddam, cui nullus insequitur color, sic dici poterit de lingua, quod fuerit realiter temperata, vt ex se nullum habeat saporem, nec organum olfactus odorem; & quãuis si linguam comedimus, gustemus peculiarem saporem, hoc euenit, quia licet sit eadem caro viua,& mortua; non tamen idem temperamentum, sed in morte alteratur, sicut etiam in vita alterari poterit per admixtionem humoris alieni, vt contingit in febricitantibus. Quod si admitteretur proprius sapor in carne linguæ, dicendum erit organum esse solam carnem linguæ, & gustum nonnisi exuperantias saporis percipere. Nec mireris si in his rebus tam ambiguè, & quasi perplexè incedimus, quia non est sapientis iudicij obstinatè vni tantum parti adhærere sine conuincenti ratione; imò ex hoc imbecillitatem,& ignorantiam humani intellectus, quam propter peccatum incurrimus, colligere debes, quod neq; de his rebus, quas sensibus ipsis externis experimur, possumus pro statu isto determinatam, & exactam acquirere cognitionem.

202 Attamen, quoniam siue prima, siue secunda via incedatur, semper admittitur, aliquem sensum percipere solas exuperantias, ideo contra hoc arguitur, quia quælibet qualitas tangibilis quantumcunq; remissa potest causare speciem sui, cum sit ex se sensibilis, & cū io hoc naturaliter agat, sequitur, quod si esset sensui approximata, adhuc causaret speciem, nullum enim apparet impedimentum, & per consequens sensationem. Si dicas impediri à sensu simili, vel intensiori qualitate informato. Contra hoc est, quia sensus ex se petit determinatos gradus qualitatis, vt sub paucioribus nequeat reperiri, ergo qualitas remissior his gradibus non erit per se sensibilis, nam quod est per se sensibile, requirit sensum potentem illud percipere, modo nullus sensus daretur, qui posset percipere qualitatem illam remissam, quia nullus existere potest sub remissiori. Tum 2. sensus externi non sunt præcisiui, ergo quando calor vt octo immittit species in manum calidam vt quatuor, manus non solum percipiet quatuor gradus caloris quibus exceditur, sed etiam primum,& secundum, aliter ab illis præscinderet, ergo omnes & singulos gradus percipit, non exuperantias tantum. Tum 3. sequeretur sensum tactus non posse percipere delectationem de proprio obiecto, sed tantum dolorem, prob. seq. quia voluptas, & delectatio habetur in perceptione obiecti proportionati potentiæ, dolor in perceptione obiecti excedentis proportionem illam, ergo si solas exuperantias agnoscit, solum dolorem haberet de obiecto, nunquam delectationem.

203 Respond. ad 1. si teneatur prima via, quod solum sentiantur exuperantiæ primarum qualitatum; patet responsio, cur non possit qualitas remissa immittere species, quia scilicet nequit realiter agere; at supposita secunda via, dicimus ex se posse speciem causare, si organum non esset impeditum à simili qualitate, quod patet, quia si ab extrinseco temperamentum organi remitteretur, statim qualitas illa produceret species; Ad id, quod additur, quod qualitas remissior temperamento minimo organi esset prorsus insensibilis, dicimus vrgere asserentes gradus qualitatis esse ætherogeneos, eo quia si terminus paruitatis temperamenti tactus esset v.g. calor vt vnum, iam primus gradus caloris a nullo sensu percipi posset; at quoniam gradus qualitatis sunt homogenei ex dictis disp.3.de Gen. per accidens est, quod ille gradus sit primus, quia poterat esse vltimus,& sic percipi à sensu. Ad 2. præcisio tunc fit quando vnum ab alio abstrahitur, seu præscinditur consideratione, dummodo tamen vtrunq; cadat sub consideratione potentiæ præscindentis; aliter visus percipiendo colorem lactis non cognoscendo dulcedinem, præscinderet, & in hoc sensu soli intellectui conuenit; non sic euenit in casu, quia quando sensus percipit exuperantias non attingit solùmodo gradus excedentes, illi enim vt sic non excedunt, vt si v.g. organum esset calidum vt quatuor, lapis vt quinque, organum non attingit solummodo quintum gradum, quia quintus gradus vt sic non est aliud, quam vnus gradus remissior gradibus organi, sed attingit totum calorem vt quinque, sicut totus calor immutat sensum,& totus calor dicitur excedere calorem organi; verum est, quod si non esset quintus gradus, quia tunc esset æqualis calori organi, non sentiretur, & idem accidit in actione reali. Ad 3. non quælibet exuperantia est potentiæ improportionata, sed quæ solum lædit potentiam, vt explicabimus seq. idcirco poterit sensus percipere, non solum dolorem, sed etiam delectationem à sensatione obiecti.

204 Tertiò, principaliter quæri solet, num obiectum tactus ad actionem concurrat immediatè, an verò per speciem; quod immediatè concurrat docent Tol. 3. de An. q. 2. Vales. lib. 2. contr. medic. c. penult. Hurt. disp. 12. de An. sect. 1. Arriaga disp. 4. sect. 1. subsect. 5. qui duo idem asserunt de obiecto gustus,& olfactus.

Vera,& communior sententia species quoq; admittit in sensu tactus,& consequenter etiam in gustum,& olfactu; quæ opinio quanto est communior, tanto est difficilioris probationis, vnde Doctor potius illam supponit, quam probet, ita in 4.d.44.q.3.& lib. de An. q. 4.& 5. docet tamen illam Aristot. 2. de An. 121. & seq. Solet probari, quia obiectum, cum sit nimis crassum, nequit immediatè concurrere ad sensationem, quæ est immaterialior. Secundò, quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Tertiò, quia potentia est indeterminata ad plures actus producendos, ergo circa talem actionem determinari debet ab obiecto; non sufficit autem extrinseca determinatio per assistentiam, quia sic intrinsecè potentia esset adhuc indeterminata,& consequenter non posset in actum exire, ergo requiritur species. Quartò, quia potentiæ vitales cognoscitiuæ, non solum sunt actiuæ, sed etiam passiuæ, quia scilicet patiuntur ab obiectis, quod non est intelligendum de actione aliqua reali, ergo intentionali, propter immissionem specierum, assumptum prob. quia potentiæ vitales cognoscitiuæ per hoc à vitalibus non cognoscitiuis distinguuntur, quod illæ seruiunt ad sua obiecta, illæ trahunt ad se obiecta, quod est recipere in se obiectum per speciem. Quintò, quia cognitio est quidam partus proueniens è potentia, vt à fœmina, ab obiecto, vt à viro, ergo sicut fœmina, non solum actiuè ad prolem concurrit, sed prius patitur à viro recipiendo semen, ita potentia prius patitur ab obiecto recipiendo speciem, quæ est in semen obiecti. Sextò, actus potentiæ est similitudo obiecti, ergo debet prouenire à potentia in actu primo assimilata obiecto, quod nequit esse, nisi speciem in se reciperet. Septimò, operatio vitalis de sua ratione formali petit fieri à principio intrinseco, & fit intra idem principium, cum sit actio immanens, hoc autem principium non est sola potentia, sed etiam obiectum, ergo ante operationem hæc duo intimè vniri debent vt vnum quasi compenetratum fiat principium, in quo residea t operatio, hoc autem nequit fieri, nisi obiectum sit præsens intimè ipsi potentiæ, & patet, quod vnio per contactum non facit hanc vnitatem principij, ergo necessario species debet inesse potentiæ. Hę sunt rationes principaliores, quibus Doctores probant necessitatem specierum, vel in communi, vel sensibilium, adsunt aliæ, quę specialiter faciunt pro intelligibilibus, de quibus disp. seq. q. 4. art. 1.

205 Sed certè nulla ex his rationibus concludit, vel æquè demonstrat quælibet etiam in cognitione intuitiua intellectiua necessario speciem interuenire, quod esse falsum ostendemus disp. seq. q. 4. artic. 2. Prima, & secunda ratio soluta fuit supra n. 172. tertia, disp. seq. q. 4. artic. 1. quarta, non valet, nam assumptum negaretur, quod potentiæ vitales cognoscitiuæ patiantur ab obiectis, & cum probatur, diceretur, quod in tantum dicuntur trahere ad se obiecta, quia per proprios actus illa intra se exprimunt, illisque intentionaliter assimilantur per cognitionem non quod aliquid ab obiectis recipiant, nam species sensibiles secundum communiorem totaliter fiunt ab obiecto, vnde cum potentia non concurrat actiuè, non poterit dici ad se trahere obiectum per receptionem speciei, quia trahere insinuat actionem quandam, receptio autem est mera passio, & concluderet etiam de cognitione intuitiua intellectuali. Quinta de eadem quoq; concluderet; nec vrget, quia similitudo consistit in hoc, quod sicut mas, & fœmina sunt duę causę subordinatę ad producendam prolem, sic obiectum, & potentia, aliter sequeretur, quod sicut mas est principalior causa, sic obiectum principalius concurreret, quod est falsum. Tum quia solùm habet vim, quando obiectum est absens, quia tunc aliquid dari debet supplens vices illius, at quando est præsens, non videtur necessaria species. Sexta quoque concluderet de eadem cognitione; dicimus igitur potentiam in actu primo esse sufficienter assimilatam per præsentiam obiecti in se concurrentis cum ipsa ad actum, neq; aliud exigitur; nam assimilatio in causa ęquiuoca non est formalis, sed virtualis, idest supponi debet in causa virtus productiua effectus, hęc virtus vere esset in potentia, & obiecto absque specie. Septima, quę est Rubij tract. de gustu q. 1. non valet, nam disp. 2. q. 3. diximus actum vitalem posse transeunter effici; tum quia sufficit, quod insit principio vitaliter operanti, quale est potentia, non obiecto, quod patet ex ipso Rubio, ibi enim negat essentiam diuinam intuitiuè per speciem videri, eo quia essentia diuina est intimè pręsens intellectui beato, & tamen non est dicendum visionem beatam subiectiuè inhærere in principio completo ex intellectu, & essentia diuina, sed solùm in intellectu, essentia enim nequit recipere in se accidens creatum; hinc assumptum est falsum; alias rationes confutabimus disputat. seq. q. citat.

206 Vt igitur hanc conclusionem aliqualiter probemus, aduertendum id, quod ex Scot. 1.d.7.q.vn. V. notauimus disp.7. Phys. q. 6. art. 2. quod scilicet nequit assignari certa ratio, qua demonstretur a priori formam aliquam esse productiuam alicuius effectus, vel non esse, hęc enim maximè esset perfectio entitatiua, quæ tamen nihil concludit, cum multę formę mixtorum non sint actiuę alterius similis, & tamen formę elementares imperfectiores habent talem actiuitatem. Insuper not. ex dictis ibid. artic. 3. quod licet aliqua forma sit

pro-

productiua formæ alterius rationis, non idcircò debemus inferre esse quoque causatiuam effectus æquiuoci ab ista producibilia, vt v.g. forma substantialis est productiua grauitatis, quæ est causatiua impulsus, & motus deorsum, ex hoc quòd grauitas contineatur in virtute formæ substantialis, non sequitur etiam impulsum, & motum deorsum immediatè contineri in virtute substantialis formæ, sed solùm mediatè.

207 Probatur modò conclusio, quod tactus fiat immediatè per species: contingit aliquando tactum fieri per speciem, ergo semper fit per speciem; antec. prob. contingit aliquando obiectum tactus habere medium extrinsecũ, vt diximus n. 198. ergo quandoq; fit per species, ista conseq. prob. quia ideo per aduersarios negatur tactum fieri per species, quia obiectum est valdè approximatum potentiæ, itaut sit contiguum cum illa, & eadem ratione requirunt species in visu, & auditu, quia obiectum est distans, ergo si obiectum tactus quandoque est distans, causabit species ad sui tactionem. Tum quia si semel admittamus obiectum distans posse immediatè concurrere ad sensationem, idem debemus asserere in visu & auditu, & sic vniuersaliter omnes species negare, est contra experientiam; Conseq. primi enthimematis prob. si semel admittamus in obiecto tangibili virtutem productiuam specierum, debemus etiam asserere illas semper producere, etiam quando est contiguum potentiæ, quia etiam tunc est agens naturale non impeditum. & consequenter non concurrere immediatè ad sensationem, sed mediante specie; patet ita conseq. nam si adest species, quæ est sufficiens causa sensationis cum potentia, ad quid ponere nouum concursum obiecti? certè vel concursus speciei; vel obiecti esset superfluus. Tum quia si admittamus potentiam actiuam sensationis immediatam in obiecto, debemus etiam asserere, quando est distans, immediatè concurrere, & sic species non concurreret actiuè, sed solum tanquam effectus præuius, quod disp. præced. q. vlt. refutauimus; seq. prob. quia distantia non impedit actionem, cum possit agens agere immediatè in distans dummodò sit intra sphæram actiuitatis, ergo sicut potest obiectum causare in potentia species proprias, poterit etiam causare sensationem immediatè, satis enim intelligitur approximatum potentiæ, si sit in debita distantia, quod possit in illam agere.

208 Ex his debemus idem inferre de odore, scilicet quod etiam approximatum potentiæ, sit causatiuus solius speciei, non sensationis, quia etiam odor immittit species, & quandoque fit per medium externum. Idem quoque dicendum de sono, etiam quando fit propè organum absque medio. Et tandem idem de gustu erit concedendum, eo quia licet non habeat medium externum, attamen sufficienter hoc videtur concludi ex paritate rationis cum cœteris externis sensibus; nam si cœtera obiecta sensibilia agunt per species in sensus, non est, cur sapori hoc erit denegandum, eo vel maximè, quod contiguitas cum organo infert immediatam actionem in sensationem, vt dictum est. Quapropter à posteriori concludendum est nullum obiectum sensibile immediatè concurrere ad sensationem, sed mediatè species dici solet vicaria, vicesgerens, & semen, seu instrumentum obiecti. Accedit authoritas tot Philosophorum, tum veterum, tum recentiorum, quæ in re dubia magni æstimanda est.

Contra potest argui, quia obiectum sensibile potest immediatè concurrere ad intellectionem intuitiuam sui secundùm nostra principia, & dicemus disp. seq. q. 4. art. 2. ergo multo magis poterit immediatè concurrere ad sensationem, vel si ad hanc requiritur species media, idem dicendum in cognitione intuitiua intellectiua, vt asserit Smisinch. Tum 2. species requiritur vt vicaria obiecti, & vt suppleat vel illius absentiam, aut improportionem; sed obiectum tactus neque distat, neque est improportionatum potentiæ, ergo &c. Nec valet, quod dici solet obiectum esse præsens in esse reali, non in esse intentionali: Non valet, quia esse intentionaliter præsens est habere proportionatam virtutem ad causandas intentionales sensationes, sed obiectum secundùm propriam naturam habet talem virtutem, ergo si est præsens secundùm esse reale, erit etiam præsens secundùm esse intentionale.

209 Resp. ad 1. negando paritatem, cuius ratio à posteriori assignari potest ex differentia speciei sensibilis, & intelligibilis, illa enim dependet in fieri, & conseruari ab obiecto, vnde raptim transit, nec potest repræsentare obiectum, nisi præsens, at intelligibilis non pendet in conseruari ab obiecto, estque indelebilis, qua ratione repræsentat obiectum, siue præsens, siue absens, & consequenter nequit concurrere ad intuitiuam cognitionem, sed obiectum debet concurrere immediatè, species verò sensibilis potest concurrere, vt dicemus disp. seq. q. 21. quod autem non detur species intelligibilis raptim transiens ostendemus contra Smisinc. disp. seq. q. 4. art. 2. Ad 2. species dicitur vicaria, & supplere vices obiecti, non quatenus supplet virtutem productiuam obiecti respectu sensationis, itaut obiectum in se vere habeat talem vim, sed dicitur vicaria, quia ipsa mediante obiectum dicitur concurrere ad sensationem, & in hoc sensu posset concedi, obiectum, quamuis potentiæ contiguum, non esse præsens intentionaliter potentiæ, quia in se non includit virtutem productiuam intentionalium sensationum, sed tantùm specierum; hoc autem agnoscimus à posteriori, vt patet ex probatione concl. Neque ex hoc, quod obiectum potest speciem causare, sequitur posse quoque concurrere ad sensationem, sicut concurrit species, vt notauimus n. 216.

Petes, vnde in quibusdam partibus à tactu oritur titillatio? Respondent Conimbr. in titillatione duo inueniri, horrorem scilicet quendam, quo refugimus attrectationem, & permixtam aliquam voluptatem, quæ accidit in iis partibus corporis, in quibus est acertimus sensus; quia ibi arteriæ multæ terminantur; vt sub axillis, & plantis, ad has enim partes cum attrectatione manus aliquantulum rarescunt, solent accurrere spiritus, & copia materiæ prurientis, quæ causat voluptatem.

QVÆSTIO VII.

Expediuntur quædam generaliter pertinentia ad sensus externos.

210 PRimò quæritur de omnibus externis sensibus, num excellens sensibile lædat sensum: Circa quam difficultatem certum est sensum a sensibili quandoque lædi, quod experientia constat; certum est etiam læsionem hanc præcipuè fieri in organo sensus, cum enim sit corpus quoddam mixtum, & vt organum exposcat determinatum temperamentum, poterit per alterationem destrui temperamentum illud, vel ex parte alterari, & consequenter impedire operationem sensationis, quæ ab organo dependet tanquam a causa partiali; certum etiam est alterationem istam effici ab obiecto, vt ens quoddam naturale est, seu vt est agens per qualitates naturales, & contrarias, vt sunt primæ: sola difficultas remanet, num etiam vt est agens intentionale, seu vt species sensibiles producit, possit sensum corrompere; negant Ruuius 2. de An. c. 11. q. vn. & Io. de S. Tho. q. 4. ar. 2. affirmant Caiet. 2. de An. ad tex. 123. & 143. Ferrara q. 21. Aquar. ib. Tol. lib. 3. q. 4. Banes 1. p. q. 78. art. 3. de sensibus in com. dub. 5. Compl. disp. 9. q. 4.

211 Dicendum obiectum sensibile, vt sic idest vt immittit intentionales species, posse lædere sensum, non quidem per se, sed per accidens; ita colligitur ex Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3. & 4. d. 44. q. 3. & d. 49. q. 13. ad 2. & habetur 2. de An. 123. Prima pars; quòd vt agens intentionale possit lædere sensum, probat. quia lux, & albedo intensa disgregant visum, ipsumque labefactant; vehemens sonus lædit auditum, sed hoc nequeunt præstare, nisi per species, ergo &c. min. probat. quia si non per species causarent hos effectus, maximè esset quia vt ait Ruuius, lux est causatiua caloris, albedo licet ex se non habeat talem virtutem, attamen maior lucis reflexio fit in albedine, quàm in nigredine, aut alio colore, & propter istam reflexionem intensiorem intensior calor producitur in medio, qui erit læsiuus organi visus. Vehemens sonus lædit auditum, quia propter propinquitatem aer valdè agitatus pertingit ad aures, commouet, & conturbat talis commotione organum auditus. Sed istæ responsiones non saluant experientiam. Prob. primò de luce, quæ non est ex sua ratione formali causatiua caloris, vt ostendimus disp. 2. de Cœlo n. 239. & 240. Tum quia hoc etiam admisso, non saluatur experientia de albedine, nam reflexio illa lucis facta in albedine nequit tam intensum calorem producere, quin intensius sit frigus productum à niue in hyeme, & tamen adhuc albedo in niue valdè lædit organum visus, ergo non ratione caloris sed ex seipsa albedo est disgregatiua visus, tum quia hæc est passio albedinis, ergo ab intrinseco illi conuenit, non ab extrinseco, & per accidens. Similiter agitatio illa aeris in sono facta v. gr. à tibicine non est tam vehemens, (maximè si homo esset in cubiculo vndequaque clauso, & sonus foris fieret) vt excedat agitationem aeris a turbine, & impetuosis ventis causatam, & tamen hæc non lædit auditum, ergo sonus non ratione motus aeris, sed propriatum specierum offendit organum. Tum quia vehemens sonus non tantum lædit organum, sed dolorem capitis causat, ergo si hoc eueniret propter commotionem aeris, quamuis in surdo non esset organi læsio, quia iam est corruptum, debet tamen sonus ingens in illum dolorem capitis inferre, quod est contra experientiam.

212 Quod autem non sit causa per se huius læsionis, Probat. quia organum sensus læditur, quatenus destruitur proprium temperamentum primarum qualitatum sed nullum obiectum vt tale est destructiuum primarum qualitatum per se, & immediatè, ergo &c. Maior patet, min. prob. quia obiectum vel est disconueniens, vel disconueniens sensui, si primum, constat non lædere organum, perfectio enim construit, non destruit, si secundum adhuc non opponitur per se, & immediatè primis qualitatibus, quia notat Doct. 4. d. 44. q. 3. E. cum vna qualitate in esse reali potest dari species, & sensatio alterius oppositæ, etiam in summo, vt patet de manu niue congelata, & igni applicata, in qua reperitur frigus in summo, & sensatio valida caloris. Tum quia vnum contrarium, nonnisi ab altero contrario expellitur, ergo primæ qualitates solùm inter se pugnant, ergo per se, & immediatè non destruuntur à sensationibus, vel sensibilibus speciebus; quod si hoc est verum in sensu tactus, vbi videtur maior repugnantia inter primas qualitates in esse reali, & species ipsarum sensibiles, multo magis verificabitur in alijs sensibus, quorũ species repræsentãt qualitates secundas. Ratio ergo, cur obiectum disconueniens destruit temperamentum organi, est, quia obiectum excellens, & disconueniens, vel causat vehementem dolorem, vt notat Doct. cit. qui dolor destruit saltim indirectè connaturale temperamentũ, vel quia propter sui ex-

cellentiam requirit maximam potentiæ applicationem, ad quam requiritur maximus spirituum concursus, qui excessiuo calore alterant proprium organi temperamentum, & hoc fortè voluerunt asserere authores primæ sententiæ, & possent hæ duæ opiniones inter se conciliari.

213 Dices, manus congelata cum dolore calefit, & tamen calor est illi conueniens, ergo non solum obiectum disconueniens, sed etiam conueniens lædit sensum. Resp. licet calor sit tunc manui conueniens, modus tamen, quo introducitur est violentus, & cum pugna propter frigus intensum existens, & hac ratione causat dolorem. Dices etiam, tenebras in hoc sensu dici posse per accidens lædere sensum, quatenus ad oculum existentem in tenebris nihil videntem, nullus fit concursus spirituum, qui suo calore foueant organum, & consequenter fit læsio ex nimia frigoris intensione, vnde diu inclusi in obscuro loco, si repentè ducerentur ad lucem, obcæcarentur, & tamen maior est læsio, quæ prouenit ab obiecto, quàm à tenebris, ergo si illa est per accidens, illa erit per se. Resp. læsionem è tenebris causatam esse magis per accidens, tum quia ex recessu caloris, tum quia tenebræ non sunt entia positiua, at obiectum excellens, & est causa concursus spirituum & spiritus propria actiuitate agunt in organum.

Secundò, quæri solet, num sensibile positum supra sensum impediat sensationem & est sermo non de qualitate inhærente organo, sed de adhærente, seu in corpore contiguo sensui existente, vt cum manus tangit aquam. Prima opinio satis communis apud Thomistas affirmatiua, & vniuersalis de omnibus externis sensibus. Ab hac propositione Suarez lib. 3. de An. c. 27. & Conimbr. 2. de An. c. 11. qu. 3. excipiunt gustum, & tactum: Rubius 3. de An. c. 1. q. 3. excipit etiam olfactum. Tandem Scotus in lib. de An. q. 4 quem sequuntur Tol. 3. de An. c. 10. q. 2. & Auersa q. 54. agendo de medio singulorum sensuum excipit quoque auditum, & solum visum ait per se indigere medio ad videndum obiectum, maximè colorem.

214 Hæc sententia de visu probat. à Scoto, quia vt color percipiatur, indiget lumine ex dictis qu. 2. art. 4. similiter potentia debet esse illuminata, at si obiectum super poneretur oculo, iam obumbraretur tam oculus, quam obiectum, ergo impediretur visio; de lumine autem non est tam clarum, an necessarium sit medium, quia potest esse, quod fulgor in tenebris visus, non immediatè propè pupillam existat, sed in aliqua tunica, inter quam, & pupillam mediet aliquis humor. De alijs sensibus, quod necessariò non indigeant medio, sed si superponerentur organo, percipiantur, patet inductione ex dictis, nam sonus in aure sentitur, vt patet de tinnitu, & sibilo intra organum ipsius; odor per euaporationem potest immediatè vniri processibus mamillaribus; de sapore, & qualitatibus tangibilibus res est clara, quæ omnia suis locis declarauimus.

Sed præcipuè ostenditur euertendo fundamenta Thomistarum; nam primo probant hanc propositionem esse vniuersaliter veram, eo quia sensibile positum supra sensum impediat sensationem, quia inter species, & sensum, vt fiat sensatio, debet esse proportio, itaut sicut potentia valdè accedit ad immaterialitatem, sic etiam species debent esse immateriales, quæ statim ab obiecto prodeunt licet sint immaterialiores, & minus crassæ ipso obiecto, attamen non sunt ita immateriales, sicut potentia sensitiua, quæ est immaterialior non solum formis naturalibus, quæ simpliciter dant esse, sed etiam anima vegetatiua, ergo indigent medio, in quo species veluti subtilientur, & attenuentur, & iuxtà maiorem, vel minorem sensus immaterialitatem, indigent maiori, vel minori medio, in quo crassitiem deponant.

215 Hæc ratio propriè consistit in quodam verborum apparatu, & multa continet falsa, & sine fundamento asserta; nam in primis vrgetur ex hoc, quod obiectum valdè materiale potest immediatè concurrere ad sui intuitiuam cognitionem cum intellectu, quæ est potentia verè immaterialis, ergo non requiritur hæc proportio inter speciem, & potentiam in immaterialitate. Tum quia nequit intelligi, in quo consistat hæc maior crassities, quam habet species, dum statim exit ab obiecto, & deinde amittit per medium, nisi dicatur cum Complut. disputat. 9. q. 3. esse, quod agens fortius agendo in propinquum, quam in distans producit speciem intensiorem in principio, remissiorem in progressu; sed ista immaterialitas potius officit sensationi quàm iuuet, ergo non est ad propositum; assumptum probat. intensio in specie dicit perfectionem, sicut & in qualibet alia forma accidentali, & è contra remissio dicit imperfectionem, ergo ex hoc, quod species est remissior, non fit magis proportionata sensui, & magis potens ad conficiendam sensationem; aliter quo species esset remissior, eo perfectius perciperetur obiectum, & sic perfectius videretur vel audiretur à longinquo, quam à proximo, quod est contra experientiam. Tum quia falsò intensio appellatur materialitas, & remissio immaterialitas, nam gratia vt decem esset imperfectior, quam gratia vt vnum, quia hæc esset propter remissionem immaterialior. Tum quia ad hominem intensio, & remissio in qualitate secundùm Thomistas, non fit per additionem gradus ad gradum, sed per maiorem, vel minorem radicationem in subiecto, at forma est in se æquè simplex, ergo idcirco species in organo erit subtilior, & immaterialior, quia non erit multum in subiecto radicata, quod poterit accidere, etiamsi obiectum immediatè, & primò immitteret speciem in organo, & ex alia parte volunt Thomistæ ex obiecto, seu specie, & potentia fieri magis vnum, quàm ex materia, & forma, vnde species in sentent. ipsorum erit semper valdè radicata in potentia, & consequenter valdè intensa, & materialis. Tandem quandoque medium est sola quædam tunica multum tenuis, vt patet in gustu, cibus enim humiditate alteratus penetrat poros linguæ & propè neruum existit, non apparet autem, quo pacto species per medium tam exiguum, amittat tantam crassitiem, vt proportionata euadat potentiæ, & vt in ipsa tunica existit, sit improportionata, & nimis crassa.

216 Deinde adhuc arguunt, quia si sensibile positum supra sensum posset causare sensationem, posset quoque sine specie sentiri, Probat. sequ. quia species, vt immediatè exit ab obiecto, non est magis immaterialis, quam sit ipsa immaterialitas obiecti in se, ergo posset quoque sensationi seruire, sicut species; immò & sensus ipse posset seipsum sentire causando in se speciem sui. Tum quia potentia sensitiua est perfectior potentia naturali, sed hæc requirit indistantiam applicationis agentis ad passum, ergo potentia sensitiua est independens à tali indistantia. Accedit authoritas Aristot. qui 2. Anim. 73. 98. & 116. apertè asserit sensibile positum supra sensum non sentiri; ita arguit Ioann. de S. Thom. quæstion. 4. artic. 3.

217 Hæ quoque rationes nihil concludunt; prima enim videtur committere circulum, nam existentiam specierum Thomistæ vt plurimum probant per illam propositionem, quod sensibile positum supra sensum non faciat sensationem, modo propositionem istam ostendunt per hoc, quod si sentiretur, frustra essent species; en quod circulum committunt. Quapropter neg. seq. quia vt diximus numer. 216. non debet specierum existentia inferri ex hoc, quod obiectum distet à potentia, quia hæc distantia impertinens est, cum possit adhuc obiectum distans in proportione debita concurrere ad intellectionem intuitiuam; nec est verum speciem esse æquè immaterialem cum obiecto, cum primò exit ab illo; nam species, cum sit entitas intentionalis, ex sua ratione formali semper erit minus materialis obiecto. Neque tandem sequitur posse sensum seipsum sentire, quia species fit actione transeunte, non immanenti, vt diximus supra. Secunda quoque ratio solùm concluderet potentiam non indigere indistantia ad operandum, sed posse cum obiecto distanti elicere sensationem; non autem ostendit necessariò obiectum debere distare. Magis vrget authoritas Aristot. cui Auersa q. 54. sect. 15. respondet, in text. 73. ipsum loqui de visu, cui est necessarium medium; in text. 98. de olfactu respectu corporis solidi odorosi, quod semper sentitur medijs speciebus; in text. 116. loqui de carne quatenus respectu organi principalis, dicitur medium, non organum; Sed re vera Aristot. in text. 98. & 116. vniuersaliter loquitur; quod magis patet ex text. 75. Doctor citat. ait intelligi debere de sensibili, prout actione reali agit in sensum, vt sic enim non efficit sensationem, sed vt est agens intentionale. Alij, quòd Aristot. intendat solum asserere sensibile positum supra sensum non idcirco propter hanc approximationem (quo casu maximè videtur ex se immediatè posse concurrere ad sensationem) poterit sentiri, nisi species immittat, quæ debent cum potentia concurrere ad actum. Suarez explicat de sensibili inhærente organo, non de contiguo. Quæ expositiones, an sint de mente Aristotelis videant, qui iurarunt in verba ipsius.

218 Tertiò, dubitatur, num sensus externi percipiant proprios actus, quod est quærere, num sint reflexiui supra seipsos; Prouenzalis p. 3. de sensib. cap. 2. affirmat, sed communis sententia negat, ita Doctor q. 9. de An. & quol. 14. in fine, & prob. experientia ipsa, nunquam enim tactus reflectit supra tactionem, nec auditus supra auditionem, sed si aliquam cognitionem habemus de istis actibus, causatur à sensu communi, vt dicemus infra. Accedit, quod actus isti non continentur sub obiectis adæquatis externorum sensuum, vt patet; tum quia si non sentit qualitatem sensibilem sibi inhærentem, quæ tamen continetur sub obiecto adæquato, multo minus sentire potest proprios actus.

Dices, Aristot. 2. de Anim. 138. docet visum se videre, quia coloratus est; immò esse perceptiuum tenebræ, sicut auditus percipit silentium, ergo supra se reflectit, quod etiam videtur affirmare Scotus in 4. d. 45. quæst. 3. artic. 1. in fine respondet Cauellus super quæst. de Anim. citat. visum cognoscere se non per reflexionem, sed in actu exercito, seu non vt rem cognitam, sed vt rationem cognoscendi; verè enim cognoscimus oculum in otio non esse, sicut dum existit in tenebris, at perfectè hoc cognoscere tanquam obiectum cognitum spectat ad sensum communem; hoc modo quoque dici poterit nos percipere tenebras, quatenus non percipimus lumen; exactius tamen hæc difficultas declarabitur, dum infra idem de sensibus internis inquiremus; vide Scot. p. d. 3. quæstio. 3. k. in illa additione.

219 Quartò quæritur, num sensus isti externi sint eiusdem perfectionis in homine, & in brutis, quoniam duplex est perfectio, alia proueniens ex natura, & quidditate, & dicitur specifica, & essentialis, alia proueniens ex conditionibus indiuiduantibus, quæ dicitur accidentalis, & vtraque potest esse quæstio; De prima ferè communis est opinio omnes sensus externos in homine, & in brutis esse eiusdem perfectionis essentialis, quia docet sensus istos non differre specie; sed

sed tam humanos, quàm brutales esse eiusdem speciei; Regentes Parisienses tamen 2. de An. dum de his sensibus agunt, & Auer. q. 51. sect. 4. omnes istas potentias sensitiuas specie distinguunt ad distinctionem animarum, quibus alligantur; De secunda perfectione Tol. 2. de An. q. 24. Cauellus in comment. ad q. 6. de An. num. 6. Suarez lib. 3. de An. c. 29. & alij sustinent omnes sensus absolutè perfectiores esse in homine, quam in brutis; at communiter sustineri solet, hominem in sensu tactus, & gustus vniuersaliter excedere omnia animalia, in cœteris autem excedi, & si non ab omnibus saltim à quibusdam.

220 Dicimus primò sensus externos in homine, & brutis quandoque esse eiusdem speciei, quandoque diuersæ; hæc conclusio colligitur ex Scot. 2. dist. 2. q. 6. D. vbi ponit potentiam visiuam eiusdem rationis in boue, & aquila; Prob. & explicatur simul, nam sensus isti sunt quid integratum ex organo, & potentia animæ, tanquam ex partibus componentibus, ergo quando organa differunt specie, potentiæ completæ etiam differunt, videmus autem non semper in omnibus animalibus organa esse eiusdem speciei, vt in proprijs locis adnotauimus, quæ diuersitas non est accidentalis in sententia nostra ponente formam corporeitatis in viuente, sed substantialis. Quandoque verò organa sunt eiusdem rationis, & solum penes quædam accidentia differunt, vt in exemplo adducto de visu bouis, & aquilæ, vtrobique enim organum videtur esse humor crystallinus, & in homine ac alijs animalibus, ergo sunt eiusdem rationis, & perfectionis essentialis, patet consequ. quia nulla apparet ratio distinctionis, cum sint circa idem obiectum; solùm ex hoc, quod ab animabus specie distinctis deriuant, possent speciei multiplicari; sed hæc ratio non vrget, quia vt notat Doctor citat. non est necesse ponere tantam distinctionem in contentis, quanta reperitur in continentibus, & è contra, quod probat multis exemplis, vnitas enim quæ est passio entis identicè continetur in lapide, & in homine, & tamen vnitas lapidis non differt specie ab vnitate hominis sicut homo, & lapis inter se, è contra potentiæ sensitiuæ, & intellectiuæ formaliter quasi specificè distinguuntur inter se, & tamen in eadem anima rationali identificantur; qua ratione concludit intellectum angelicum, & humanum specie non differre; & maximè in sentent. Auersæ distinguentis potentias realiter ab anima hoc erit asserendum, idem enim accidens specie potest à diuersis agentibus produci.

221 An autem quando distinguuntur, non solum hæc distinctio attendi debeat penes organa, sed etiam penès potentias animæ partiales, est dubium; nam ex vno capite apparet distinctio etiam inter potentias, quia si diuersa organa petunt, signum est distinctionis specificæ, ex hoc enim arguimus distinctionem animarum specificam; ex alio capite, quia essentialior est ordo potentiæ ad obiectum, quam ad organum, & istæ potentiæ habeant idem obiectum, puta omnes potentiæ visiuæ colorem, & lucem, omnes auditiuæ sonum, &c. possent poni eiusdem speciei, ita vt inter potentias completas sit distinctio quædam specifica materialis. Si teneatur primum; ad id identitate obiecti dicendum, quod licet ex diuersitate obiectorum rectè inferatur distinctio potentiarum, non tamen ex identitate obiecti licet inferre identitatem potentiarum, vt diximus disput. 2. q. 4. Tum quia sonus v. g. ponitur obiectum adæquatum potentiæ auditiuæ in communi, quæ tanquam genus contineret sub se alias potentias specie distinctas, respectu quarum sonus in communi non erit adæquatum obiectum, sed inadæquatum, & adest aliqua differentia, qua sonus attingitur ab vna, & non ab alia, licet non agnoscatur à nobis.

222 Dicimus 2. perfectione accidentali, & ex conditionibus indiuiduantibus desumpta hominem excedere bruta omnia in sensu gustu, & tactu, & fortè etiam in auditu, non tamen in cœteris; Probat. de tactu, quia hic consistit in temperamento equalis ad pondus primarum qualitatum, vt possit omnes excessus illarum percipere, vnde quo magis tactus accedit ad qualitatem, eò perfectior est, constat autem carnem hominis præ cœteris magis accedere ad æqualitatem, vt diximus disputat. 7. de Gener. qu. 4. idem probat. de gustu, quia tactus quidam est; de auditu quoque, nam quamuis animalia quædam acutiùs audiant, vt talpę, attamen non videntur percipere omnes soni differentias, & concentus musicos ad amussim, vt facit homo, nisi velimus dicere in homine prouenire ratione perfectioris sensus communis. In visu tamen patet, quod exceditur ab aquila, & lince, perspicaciùs enim vident, & remotius; in odoratu à vulture, & cane, qui tenuissimos quosdam odores percipiunt, & in maiori distantia: Quod si dicas, bruta non percipere omnes differentias colorum, & odorum, sicut homo, & consequenter non excedere hominem simpliciter in his sensibus, sed secundum quid; sicut assumptum non facilè probatur, nec etiam facilè impugnatur; quod enim aiunt aliqui sensum tactus in homine esse perfectiorem, & consequenter, quis alij sensus postulant diuersa temperamenta, in homine propter tactum non habebunt proprium temperamentum in perfecto statu; hoc parùm vrget, quia tactus in homine dicitur perfectior, non quia in omnibus partibus æqualiter vigeat, sed solum in pluribus, vnde potest esse, quod in odoratu v. g. adsit temperamentum connaturale, quod consistit in excessu siccitatis, & consequenter tactus in tali organo non sit ita perfectus. Nec ex alia parte negare debemus absolutè bruta percipere omnes differentias, si enim percipiunt tenuissimos odores, non est, cur nequeant alias differentias agnoscere, licet hoc nobis sit ignotum.

223 Dices sensitiua in homine, quia coniuncta naturæ rationali, est perfectior, quam in brutis, ergo etiam potentiæ sensitiuæ. Tum quia simia in comendendo multum gesticulatur; aranea leuissimum muscæ motum percipit, ergo homo ab his exceditur in gustu, & tactu. Tum 3. bruta ex odoribus non capiunt dolorem, vel delectationem vel saltim non ab omnibus, vt homo, signum euidens non tam perfectè illos attingere, vt homo. Resp. ad 1. neg. conseq. ex dictis in concl. præc. Ad 2. simia non ex maiori gustu, sed ex leuitate naturę in comedendo gesticulatur; aranea est in continuis exercitijs ad capiendam prædam, ideo faciliter percipit muscæ motum; tum quia motus ille non est ita leuis, concurrit enim totam telam, atque adeo araneam ipsam; tum quia perfectio tactus colligi debet in ordine ad primas qualitates, non ad motum. Ad 3. solum concludit sensus istos ex varijs capitibus dici posse excedere, & excedi, perfectiores, & imperfectiores.

Quintò, examinandum occurrit, num sensus externi possint ferri in obiectum absens, & solum in specie repræsentatum. Affirmatiuam partem possibilem esse non solum supernaturaliter, sed etiam naturaliter sustinet Burid. de Anim. quęstion. 21. & 22. communis recentiorum sententia eam limitat de potentia Dei absoluta, non naturaliter.

224 Nostra tamen sententia negat hoc fieri posse tam naturaliter, quam supernaturaliter; cuius probatio pendet ex dicendis disp. seq. q. 11. cognitionem scilicet intuitiuam per hoc essentialiter ab abstractiua differre, quia illa dicit respectum transcendentalem ad obiectum in se præsens, ista vero prescindat ab existentia obiecti, cum igitur cognitio externorum sensuum sit intuitiua, & respectus transcendentalis sit realiter identificatus fundamento, non poterit ab intuitiuo actu neq; à Deo separari. Dices, saltim posset Deus infundere in sensibus externis cognitionem abstractiuam obiecti, & per hanc in obiectum absens tendere. Contrà, quia ad hanc cognitionem non posset species obiecti concurrere, quia hæc ex sua ratione est productiua cognitionis intuitiuæ, cum sit nata repræsentare obiectum verè pręsens; quare hęc cognitio deberet produci totaliter à Deo. Nec posset per hunc actum sensus externus tendere, quia ex propria natura habet, vt intuitiuè operetur, est enim cognitio ipsius experimentalis, cum sit in ordine potentiarum prima, sicut sensus interni, quia pręexigunt ex sui natura cognitionem sensitiuam externam, nequeūt immediatè ferri in obiectum in se, ergo sine fundamento asseritur sensus externos posse elevari à Deo ad elicitiuuem cognitionis abstractiuæ.

225 Contrà instatur multis experientijs, quod possit fieri sensatio externa absente obiecto; nam ludificari arte necromantica per species à Dæmone impressas vident quasi præsentia, quæ re vera sunt absentia: Somniantes, dum absentia imaginantur per sensum internum, eadem intuitiuè cognoscunt per externum; & timidi, ac debile sensorium habentes imaginantur se sentire per sensum exteriorem tanquā præsentia, quæ verè absentia sunt, & ex vi fortis imaginationis verè in illis datur sensatio exterior circa absentia, & non existentia. Aspiciens Solem, vel fenestræ cancellos, clausis deinde oculis adhuc cernit Solem ipsum, vel lumen, & tamen potest esse non præsens. Dum virga ignita velociter mouetur in gyrum, apparet circulus igneus, vbi non est ignis. Id ipsum etiam patet, nam sensus exterior sæpè fallitur intuendo rem aliter, quàm re vera se habeat, vt constat, tum in exemplis allatis, tum in exemplo de baculo apparente in aqua fracto, & de existente in naui, cui arbores in littore existentes moueri videntur, & dum quis compresso vno oculo obiectum duplicatum cernit, in his enim casibus, & similibus decipitur sensus, & datur cognitio intuitiua sine obiecto præsente, vt percipitur, quia nec datur baculus fractus in aqua, nec motus in arboribus in littore existentibus, nec obiectum duplicatum.

226 Resp. negando exempla allata probare intentum, cum enim Necromantici oculos illudunt repræsentando quasi præsentia, quæ sunt absentia, hoc fit virtute Dœmonum, quædam corpuscula aspectui obijcientium ex aere, & vaporibus compacta, quæ variè luce affusa varias absentium figuras ostentant (diximus enim supra n. 69. colores etiam apparentes esse entitates reales à luce distinctas) & sui speciem visibilem ad sensum transmittunt. In somniantibus non operatur sensus exterior, cum in eius ligatione somnus consistat, sed imaginatiua, quæ absentia tanquam præsentia imaginatur, eo quia cum sit materialis, non abstrahit à conditionibus indiuiduantibus, sed solum à præsentia rei immediata; sic etiam in timidis, & debili sensorio præditis absente obiecto sensibili reuera sensus exterior non operatur, sed imaginatiua vehementer inclinata per speciem relictam ex vehementi motione sensus externi, per quam speciem etiam præsentialitas ipsa repræsentari potest, veluti obiectum cognitum. Ad id de Sole, cancellis, & virga ignita diximus n. 49. vbi etiam D. Aug. & Aristot. explicuimus. Verum etiam est seorsum sæpius decipi, & falli circa suum sensibile, sed vt aduertit Doctor 1. d. 3. q. 4. G. id non contingit circa obiectum ipsum secundum substantiam, quasi illud non attingatur, sed potiùs aliud loco ipsius, nam oculus verè videt baculum in aqua, arbores in littore, & obiectum, quod duplicatum apparet; sed deceptio contingit circa aliquam obiecti circumstantiā, purà quia nō videntur in tali situ, nec in tali distantia, ob illusionem in medio,

vel organo, & se habebit vt visio intuitiua confusa; de qua disp. seq. q. 11. potest tamen in quibusdam casibus talis adesse in sensibus [illegible], vt reuera per sensationem non attingatur obiectum, sed eius species, quæ tunc redditur sensibilis vt *quod*, vt diximus de lumine intra oculum viso, & similibus n. 83. Rationes probantes posse hoc saltim supernaturaliter fieri, vide disp. seq. q. 11. in fine.

227 Tandem quæri potest, supposito, quod obiectum sensibile debeat esse præsens, num necessariò, vt sentiatur debeat existere diuisibili modo, & extenso, an verò sufficiat, quod indiuisibiliter, & inextensè existat, & specialiter dubitari solet de corpore Christi existente in Eucharistia, num possit percipi à sensibus, & licet de omnibus sensibus sit quæstio, proponitur tamen præcipuè de visu, ex cuius determinatione deinde colligitur resolutio de alijs sensibus. Hæc quæstio est diuersa ab illa, quam resoluimus disputat. præc. q. 3. examinando secundam conditionem obiecti sensibilis, ibi enim loquebamur de re in se spirituali, hic de re corporali, vt existit sub modo spirituali.

228 Prima sentent. affirmat Christi corpus posse oculo corporeo videri, vt in Eucharistia existens, non solum supernaturaliter, sed etiam naturaliter; ita Nominales in 4. d. 10. Secunda extrema negat posse videri tam naturaliter, quam supernaturaliter; Ita Riccard. 4. d. 10. art. 5. q. 1. Palud. & Capr. q. vlt. Hisp. q. 1. artic. 3. Suarez 3. p. tom. 3. disputat. 35. sect. 4. Beccan. de Sacram. c. 19. q. 6. Ruuius 2. de An. tractat. de obiect. & spec. sens. q. 12. Tertia sententia media docet hoc naturaliter fieri non posse, sed benè supernaturaliter; huius tamen authores diuisi sunt, nam quidam putant posse oculum corporeum supernaturaliter videre Corpus Christi, etiam vt sub modo indiuisibili existit; est communis apud Thomistas, citantur etiam D. Bon. Alensis, Vualdens. & ex professo sustinent Vasq. 3. disput. 191. cap. 2. & Ioan. de Lugo de Sacram. Euchar. disp. 9. sect. 2. Alij verò adhuc distinguunt, negat enim naturaliter Corpus Christi videri posse in Eucharistia quocunque modo consideretur, at supernaturaliter loquendo asserunt Corpus Christi, vt sub modo indiuisibili existit, & reduplicatiuè non posse videri, sed benè vt à tali modo præscindit, & quatenùs habet esse extensum fundamentaliter, & positionem de genere quantitatis, ita P. Faber in 4. disp. 44. Arret. d. 10. q. 9. art. 1. & vlt. Mairon. d. 11. q. 6. Bassol. d. 10. q. 4. art. 3. & alij Scotistæ passim; vtrumque modum tanquam probabilem amplectuntur Rubion. 4. d. 10. q. 8. & Coninch. de Sacram. q. 76. artic. 7. Rada tamen 4. p. controuers. 9. art. 4. ait posse Deum causare visionem Corporis Christi in Eucharistia, non tamen per hanc posse oculum tendere in Corpus Christi; & ita explicat Scotum in 4. d. 10. q. 9. Cauellus tandem disp. 2. de An. sect. 14. manet dubius.

229 Dicendum est, naturaliter nullo modo Corpus Christi in Eucharistia posse videri, supernaturaliter autem neque videri posse, vt sub modo indiuisibili existit; an autem vt à tali modo præscindit, possit videri, non est ita clarum. Prima pars, quod nullo pacto naturaliter sit visibile, habetur à Scoto cit. & in 4. dist. 12. q. 2. B. & prob. ab ipso, quia visio naturaliter fit per multiplicationem specierum ad modum pyramidis, cuius basis est in obiecto, & conus in oculo, vt diximus n. 98. modo si Corpus Christi naturaliter videri in Eucharistia posset, quia extra Hostiam non existit, an basis huius pyramidis non excederet quantitatem Hostiæ, & sic Corpus Christi naturaliter videretur sub æquali quantitate cum Hostia, & sphæricæ figuræ, quod est falsum. Tum quia naturalis visio petit fieri ab obiecto per immissionem specierum in oculo, sed Corpus Christi existens in Eucharistia nequit species in oculo producere, ergo &c. min. probat. quia agens naturale, vt naturaliter agat, requirit conditiones naturaliter requisitas ad agendum, quarum vna, & principalis est, quod sit naturaliter præsens, & approximatum passo localiter, sed Corpus Christi in Eucharistia non habet connaturalem præsentiam, nec est oculo approximatum localiter, quia est ibi, non vt in loco naturali, vt notat Doctor d. citat. qu. 5. D. & qu. 6. C. & quæstio. 7. B. Tum quia species naturaliter producitur ab obiecto diuisibiliter tota à toto obiecto, & pars à parte, & diuisibiliter repræsentat obiectum, ergo nequit produci à Corpore Christi existente in Eucharistia indiuisibiliter, nec illud vt ibi repræsentare.

230 Secunda pars, quod nec etiam supernaturaliter possit videri, vt sub modo indiuisibili existit, est Scoti d. 10. q. 9. citat. quam probat, quia Corpus Christi vt hic nequit esse terminus visionis corporalis, neque per miraculum, ergo &c. assumptum probat, quia Corpus Christi vt hic reduplicatiuè dicit modum quendam indiuisibilem, & spiritualem, qui nequit contineri sub obiecto visus, nam si formaliter sumatur, dicit respectum ex disp. 11. Phys. q. 3. art. 2. si fundamentaliter dicit Corpus Christi præsens Hostiæ totum toti, & totum cuilibet parti; primum est prorsus insensibile ex dictis disp. præced. q. 3. cum sit relatio, & potentia etiam virtute Dei absoluta nequit tendere extrà proprium obiectum; Secundum quamuis sit quantum, & coloratum, attamen nequit illa visio repræsentare illud sic replicatum, quia vel tota repræsentaret totum, & pars totum, & quamlibet partem, & hoc implicat, quia etiam visio esset quid spirituale; tum quia iam in ratione termini dependeret à pluribus causis totalibus, quia non minus dependeret à toto corpore, quam à qualibet minima parte; vel tota repræsentaret totum, & pars partem, & sic non repræsentaret Corpus Christi modo inextenso, sed extenso. Accedunt rationes quibus disput. præc. q. 3. probamus spirituale non esse sensibile.

231 Tertia pars, quod non sit tam euidens posse Deum causare in oculo visionem Corporis Christi in Eucharistia existentis, vt tamen ab illo indiuisibili modo præscindit, & solum vt habet propositionem de genere quantitatis, probat. quia expressè non docetur à Scoto, solum enim ibi asserit posse Deum causare visionem in oculo, & probat ex hoc, quia est forma absoluta, ergo sine contradictione potest fieri sine respectu præsentialitatis ad obiectum, vel quocunque tali respectu; quibus verbis potiùs innuit opinionem illam asserentem visionem intuitiuam posse esse sine respectu tendentiæ ad obiectum, quo sensu fuerat locutus qu. 5. præc. quam velit oculum illa visione tendere in obiectum, vt præscindit ab esse inextenso; vnde expositio tradita à Rada est magis congrua, quam quæ à Fabro, & Airet. traditur. Suaderi tamen potest, quia si implicaret, maximè quia visio, cum sit intuitiua, necessariò debet terminari ad obiectum præsens, & existens, ergo etiam ad modum, quo existit, ergo deberet necessariò terminari ad obiectum existens modo extenso, vel inextenso, non autem vt ab his præscindit. Sed hoc non obstat, quia etiam naturalis visio est intuitiua, & tamen non necessariò terminatur ad omnem modum obiecti, vt patet, cum res à longè videtur, quę non apparet sub propria figura, & colore, aut sub motu, sed confuso modo conspicitur, ergo si naturaliter potest visio præscindere ab aliquo modo obiecti, sub quo existit, non improbabiliter asseri potest de potentia Dei absoluta dari posse visionem, quę terminetur ad obiectum in se, & in tali loco existens, secundùm quòd habet positionem de genere quantitatis præscindendo à modo extenso, vel inextenso; & magis patebit ex solutione obiectorum.

232 Contra primam partem arguitur, quod possit naturaliter Corpus Christi videri; potest immittere species in oculo, ergo potest videri, antec. probat. si non posset, maximè quia caret modo connaturali essendi in loco, sed hoc non obstat, Prob. quia non minùs, immò magis est conditio necessaria ad agendum subsistentia, quam locatio naturalis, quia subsistentia est intrinseca agenti, locatio est extrinseca, & accidentalis, sed quamuis agens careat propria, & connaturali subsistentia, adhuc potest proprijs viribus exire in actiones connaturales, vt patet in humanitate Christi, ergo &c. Tum 2. si non posset videri, ergo Beati intuendo Eucharistiam fallerentur, quod non videtur congruum illi statui. Tum 3. lux indiuisibilis posset videri, quia posset se multiplicare sphericè, & saltim in speculo reflexio fit à puncto ipsius, ergo licet Christus indiuisibiliter existat in Sacramento, adhuc posset species immittere. Tum 4. quandoque in hoc Sacramento Christus videtur sub forma pueri, apparet caro, & sanguis, ergo si non videtur, est, quia Deus non vult concurrere, vt fides habeat meritum. Tum 5. ex Scoto hic habetur, quod Angelus licet sit præsens localiter diffinitiuè, adhuc est proportionaliter præsens corpori, quod localiter mouet, & si haberet virtutem alterandi, alteraret illud, vt ibi præsens, ergo non requiritur ex parte mouentis existentia corporalis ad hoc, quod alteret organum ad sensationem; hæc Doctor, quibus directè ostenditur posse Corpus Christi immutare sensum licet indiuisibiliter existat; vel ratio Doctoris nihil concludit contra Riccard. & D. Thom.

233 Respond. ad 1. neg. antec. cum probatione, nec paritas assumpta de subsistentia valet, hęc enim non pertinet ad actionem, solum singularitas necessariò requiritur, vnde accidentia separata adhuc possunt agere, subsistentia igitur spectat solum ad complementum naturæ, non ad agendum, vnde suppositum dicitur agere tantum vltimata denominatione, vt fusius in Metaphysica dicemus, at presentia localis est conditio necessaria ad agendum connaturali actione; & si argum. valeret, probaret etiam posse agens naturaliter agere non debitè approximatum, quia etiam hæc est conditio extrinseca. Ad 2. negat Doctor sequelam, quia nec etiam nos fallimur in Eucharistia quo ad sensus, nam verè ibi accidentia reperiuntur, quę sentimus; est tamen discrimen, quod beati intellectu vident ibi non esse substantiam panis, sed Corporis Christi, quod nobis minimè competit. Ad 3. negat Doctor assumptum, quia vt vidimus disputatio. 2. de Gen. ad agendum requiritur determinata quantitas, lux ergo punctalis non posset species diffundere; neque exemplum de speculo valet, quia vt vidimus quæst. 2. articul. 2. radius rectus, reflexus & fractus ab eodem agente fiunt, non à qualitate recepta in corpore reflectente. Ad 4. est dubium apud Theologos, an quando eueniunt tales apparitiones, quod videtur, sit verè caro, & sanguis Christi, an aliquid habens solum talem figuram; sed quicquid sit de hoc, in proposito non vrget, quia loquimur de Corpore Christi indiuisibiliter existente, in illis apparitionibus, quod videtur, est extensum. Ad 5. dicimus rationem Doctoris valere contra D. Thom. quia iste videtur assumere ad quamlibet actionem physicam requiri contactum, & hanc conditionem esse agentis in communi, quod rectè impugnat Doctor exemplo Angeli; at loquendo de agente corporeo, conditio illa, quod sit localiter præsens, & approximatum passo modo circumscriptiuo, & extenso, est necessaria ad actionem; Dices, Scotus

ibid.

ibid. in responf. ad 2. lit. A. ait ex hoc, quod color non habet in Eucharistia ordinem ad locum eo modo, quo quantitas, solum sequi, colorem non coextendi extensioni quantitatis, non autem quod non possit alterare medium, ergo agens extensum per Scotum poterit immittere species, etiamsi inextenso modo existat. Respond. doctrinam illam esse ad hominem, & solum impugnari, non quia sit falsa, sed quoniam probatur sufficienter, agens extensum indiuisibiliter existens non posse agere, etiam supernaturaliter, at nos in prima parte conclusionis loquimur naturaliter; quod etiam dici poterit ad præc. obiectionem.

234 Contra tertiam partem arg. Vel species, aut visio repræsentans Corpus Christi, ita se haberet, vt tota repræsentaret totum, & pars etiam totum, vel tota repræsentaret totum, & pars solum partem; non primum, quia sic indiuisibiliter repræsentaret, quod neque nos admittimus, neque secundum, quia modus ille est diuisibilis, quem tamen non habet obiectum. Tum 2. Corpus Christi est organicum, & vt sic existit in Eucharistia, ergo non potest videri nisi vt organicum, sed vt sic includit figuram, & extensionem, ergo &c. Tum 3. sensatio quælibet est extensa, & diuisibilis, ergo semper repræsentabit obiectum modo diuisibili, quia inter repræsentans, & repræsentatum debet esse proportio. Tum 4. visio, vt diximus, fit ad modum pyramidis, vel ergo basis huius pyramidis, quæ est in obiecto, est diuisibilis, & sic obiectum videretur vt extensum, vel indiuisibilis & sic solum indiuisibile obiecti videretur, non obiectum. Tum 5. existentia in intuitiua cognitione necessario debet videri, sed Corpus Christi in Eucharistia habet existentiam indiuisibilem, ergo &c. Tum 6. nequit substantia spiritualis videri oculo corporeo, quia indiuisibiliter existit, ergo idem de Corpore Christi dicendum. Tandem hæc sensitiua cognitio esset abstractiua, quia præscinderet à modo existendi, & tamen supra diximus hanc cognitionem repugnare sensibus externis.

235 Resp. hæc argum. reddere oppositam opinionem probabilem, attamen, quia non euidenter ostendunt implicantiam, præstat illa soluere, ne absque valido fundamento limitemus omnipotentiam diuinam. Ad 1. igitur dicimus visionem illam, vel speciem à Deo productam totam repræsentare totum, & partem solum partem obiecti, non quidem vt habet positionem de genere situs, quod est extensè videri, & diuisibiliter, sed solum vt habet positionem de genere quantitatis, quæ præscindit ab esse diuisibiliter, vel indiuisibiliter in loco. Ad 2. dicimus seipsum destruere, si enim Corpus Christi vt in Eucharistia est organicum, & ibi non habet figuram, & extensionem de genere situs, certè organizatio non consistit in tali figura, & extensione; quare dicimus adhuc videri vt organicum, quatenus videntur partes formæ corporeitatis licet non vt extensæ, sed in seipsis. Ad 3. dici posset sufficere, quod repræsentet aliquod extensum, & diuisibile fundamentaliter, non formaliter, non est necesse, quod inter repræsentans, & repræsentatum sit quoad omnia proportio, satis enim est, quod proportionentur cognitio, & sensibile proprium, licet non repræsentetur sensibile commune, quia illud est per se primò sensibile, istud per se secundò, & dependenter ab illo, quare non repugnat illud sine isto videri. Ad 4. assumptum valet de visione naturaliter producta ab obiecto, tunc enim immittuntur species ad modum pyramidis, in casu visio fieret à Deo, & terminaretur ad obiectum in se præscindendo ab esse in loco diuisibili, vel indiuisibili. Ad 5. videretur vtique existentia, & localis præsentia, non tamen modus ipsius, & vt concluderet ratio deberet ostendit implicantia visionis existentiæ obiecti præscindendo à modo diuisibili, & indiuisibili, hoc tamen non satis euidenter demonstratur per rationes adductas, quod si aliqua afferretur demonstratio pro ista implicantia, libenter acquiescimus. Ad 6. Respond. Doctor negando paritatem, quia Corpus Christi, cum sit quantum, & coloratum licet indiuisibiliter existat, habet, vnde possit terminare visionem præscindendo a modo indiuisibili, at substantia spiritualis non solum videri nequit, quia indiuisibiliter existit, sed etiam quia secundum propriam entitatem est extra latitudinem obiecti sensibilis. Ad vltim. cognitio illa non esset propriè abstractiua, quia non præscinderet ab existentia absolutè, & in se, sed impropriè, quatenus præscindit a modo existendi.

Cæterùm num sensus externi forment idolum, seu speciem expressam, est difficultas solum inter Thomistas ponentes actus vitales actiones de genere actionis, & ex his, quæ dicemus disputat. sequent. de verbo mentis, patebit huius difficultatis resolutio.

QVÆSTIO VIII.

De sensibus internis.

236 PRoponimus quæstionem de sensibus internis in numero plurali, non quia pro comperto habeamus verè plures internos sensus reperiri realiter distinctos, sicut plures extant externi, hoc enim erit examinandum, sed quoniam communiter solent plures assignari interni sensus saltim ratione officiorum, vt fusius dicemus artic. 3.

In præsenti supponendum est verè in brutis reperiri potentiam aliquam internam sensitiuam ab externis distinctam, vt etiam docet Scotus pluribus in locis, & ex professo 4. d. 45. q. 3. & q. 9. de An. quod probatur adhuc, quia bruta meminerunt rerum præteritarum, hoc autem fieri nequit per sensum externum, qui percipit tantum res præsentes ex supra dictis; tum quia animalia in eodem subiecto distinguunt colorem à sapore, sed non distinguunt per aliquem sensum externum, ergo per aliquem internum; maior patet experientia, canis v. g. accurrit aliquando ad rem aliquam deceptus colore putans esse cibum, at cum gustauit relinquit; min. vero prob. quia non potest aliqua potentia cognoscere distinctionem inter aliqua duo, nisi vtrumque possit apprehendere, nam si vnus homo v. gr. solum cognosceret album, alter tantum nigrum, nec aliquis illorum solus, nec ambo simul possent percipere differentiam inter album & nigrum, at nullus sensus externus potest se solo saporem, & colorem apprehendere, quia nullus potest transcendere proprium obiectum adæquatum, ergo nullus externus potest illa distinguere; nec plures simul, cum sint potentiæ disparatæ, non subordinatæ. Tum quia experimur nos sentire, & non per sensus externos, qui non sunt propriorum actuum perceptiui ex dictis q. præc. ergo per aliquam superiorem potentiam sensitiuam; vt notat Doctor. quol. 14. in fine idem demonstrant somnia, quæ non solum accidunt in nobis, sed etiam in brutis, nam quandoque canes, dum dormiunt, latrant. Aliquas dubitationes diluemus infra, petunt enim cognitionem obiecti huius potentiæ, & modi tendendi in illud, ac aliorum.

Supposito igitur, quod detur hæc interna potentia sensitiua, primò inquiremus de subiecto, seu organo deinde de obiecto, numero, & actibus ipsius.

ARTICVLVS I.

De subiecto, & organo sensus interni.

237 NOn est sermo in præsenti de principali sede animæ sensitiuæ, de hac enim diximus supra disp. 1. quæst. 9. sed de organo immediato sensus interni, licet enim admittatur cor esse principalem animæ sedem, adhuc posset inquiri, num organum interni sensus sit cerebrum, vel alia pars, sicut oculus non est prima sedes animæ, est tamen immediatum organum visiuæ potentiæ, in quo visio exercetur: idcirco quærimus in præsenti, quodnam sit immediatum subiectum potentiæ internæ sensitiuæ, in quo exerceantur sensationes internæ.

Prima opinio tribuitur Arist. lib. de iuuent. & senect. cap. 2. lib. 2. de part. anim. c. 1. 7. & 10. & lib. 2. de gen. anim. c. 4. asseritqs cor esse immediatum organum interni sensus; sequuntur quamplures Peripatetici, Auerr. Them. Alex. Apoll. Concil. Buccius, Prouenza. & alij apud Auersam q. 55. sect. 1. secunda opinio statuit subiectum immediatum esse cerebrum, estque frequens tum apud Platonicos, & Medicos, tum apud Recentiores, vt videre est apud eundem Auersam cit. est tamen discrimen, in qua parte cerebri immediatè consistat; cerebrum enim vt diximus disp. 1. citat. habet ipsam substantiam cerebri medullam vocatam, habet duas mēbranas ipsum contegentes Meninges dictas, quarum vna dicitur pia mater, altera dura mater; habet etiam intra se quatuor sinus, vel cellulas, seu ventriculos, ideoq; diuisi sunt Doctores, quidam enim in meningibus collocant sensorium sensus interni, fauet Dand. lib. 3. de An. digress. 15. alij in ipsis sinibus, seu ventriculis, ita specialiter P. Faber theo. 100. c. 1. & alij in ipsa cerebri medulla, ita Auersa citat. estque communior cum Gal. lib. 7. de Decret. Hippocr. & Plat. c. 3.

238 Dicimus instrumentum Immediatum interni sensus non esse cor, sed cerebrum, non secundum Meninges, vel cellulas, sed secundum medullam, & substantiam ipsam cerebri; ita Doctor q. 10. de An. vbi Cauell. & prob. ab ipso prima pars; quia sensus communis accipit suam immutationem à sensibus particularibus, ideoque debet propè sensus externos existere, hi autem sunt in capite. Tum quia homo existens in naui iudicat res exteriores moueri, licet sint immobiles, & hoc propter motum capitis, non cordis; Tum quia ex studio excellenti homo dolet capite, quia vires sensitiuæ interiores multum laborant, & capiti applicantur remedia, sicut etiam cum est læsa phātasia. Tum quia si læditur cerebrum, patitur quoque sensus internus; nerui, qui sensationibus inseruiunt, à cerebro ducunt originem; per somnum perturbantur internæ cogitationes, quia caput fumositatibus abstruitur, licet cor adhuc vigilans existat; cogitationes, & somnia capiti tribuuntur tum in script. vt Dan. 2. tum a Sanctis Patribus, vt Chrysost. in c. 4. ad Ephes. Ambr. 6. exam. cap. 9. August. in Psal. 29. Greg. in c. 9. Iob, & alijs. Nec obscurè insinuatur ab Arist. 2. de part. anim. c. 7. & 10. lib. 3. c. 7. & lib. 4. c. 10. sect. 3. probl. q. 3. & 4. de somno, & vig. c. 2. & 4.

239 Secunda pars, quod consistat in sola medulla, Prob. Meninges enim non sunt aptum instrumentum interni sensus, quia potiùs sunt partes subseruientes cerebro, & propter cerebrum à naturæ institutæ, vt ipsum circumambirent, & descenderent, ergo non sunt sensorium sensus interni, hoc enim debet esse pars quædam per se à natura intenta, & vna ex principalioribus totius corporis, cum sit organum nobilissimæ potentiæ inter sensitiuas. Tum quia ambæ nequeunt esse, quia organum potentiæ non est vnum aggregatione, nisi ponerentur plures sensitiuæ potentiæ internæ, quod esse falsum ostendemus

infra. Tum quia si essent organum, læsis his tunicis læderetur sensus internus, contra experientiam, nam teste Gal. cit. etiam omninò denudato cerebro, nullum patitur detrimentum internus sensus, pateretur autem, si ipsa cerebri medulla offenderetur, ergo organum non erunt Meninges. Neque possunt esse illi ventriculi; Tum quia deberent sensus interni multiplicari iuxtà numerum cellularum, quod non est necessarium, vt dicemus. Tum quia non illæ cauitates essent organum, sed potius humor aliquis, vel substantia in illis inclusa, talis autem non est, nisi spiritus animales, qui nec sunt animati; nec semper ibi permanent, sed in continuo fluxu per totum corpus diffunduntur, vnde non esset maior ratio, cur potius in spiritibus existentibus in illis cellulis consisteret organum interni sensus, & non spiritibus per totum corpus diffusis, cum sint eiusdem rationis. Quapropter remanet, vt ipsa medulla cerebri sit aptum instrumentum pro sensu interno, quæ, cum sit materię aliquantulum fluxilis, nec nimis duræ, nec nimis mollis, commodè poterit recipere species sensibiles. An autem tota medullæ substantia sit organum, vel aliqua pars, patebit ex dicendis art. 3.

240 In oppos. arg. quia cerebrum non est continuum reliquo corpori; sensu caret, & sanguine, vt medulla ossium, nerui a corde deriuantur, non à cerebro; cum quibus pungitur in manu, vel pede, videtur naturaliter punctio illa penetrare vsque ad cor, quod etiam vsurpatur in communi vsu loquendi, apud quem etiam est valdè familiare homines sapientes cordatos, ignauos verò vecordes vocari; imo Scriptura ipsa cogitationes internas tribuit cordi, *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris*, *De corde exeunt cogitationes malæ homicidia, adulteria*, Matt. 9. & 15. Tum quia in sent. Arist. cor est principium omnis operationis vitalis, & sedes animæ, & appetitus, ergo etiam sensationis internæ. Tum 3. multa animalia carent cerebro, habent tamen sensum internum, vt sunt insectilia, quæ in plures partes diuisa, secundum omnes viuunt, & sentiunt, vnde sensum internum per totum corpus diffusum videntur habere. Tandem Scotus q. 10. de An. cit. asserit organum phantasiæ consistere in prima concauitate cerebri, ergo organum non consistit in medulla.

241 Respon. falsum esse cerebrum non continuari reliquo corpori, continuatur enim per medullam spinalem, & per neruos, vt diximus disp. 1. n. 107. Nec esse certum omni prorsus sensu tactus carere, sed hoc admisso, adhuc potest esse sensorium sensus interni, immò hoc est valdè accommodatum ipsius officio, si enim ponitur, inquit Auersa instrumentum potentiæ, quæ est veluti iudex omnium externorum sensuum, consonum est, vt omni externo sensu vacet. Falsum est nihil sanguinis in venulis continere: Nec esse eiusdem naturæ cum medulla ossium, hæc enim non est animata, & habet se vt alimentum, at medulla cerebri est animata, & vna ex præcipuis partibus corporis. Neque neruos à corde, sed à cerebro deriuari, vt notauimus disp. 1. n. 107. cum peritioribus Anatomicis. Punctionem dici, aut putari vsque ad cor penetrare, quia arteriæ vsque ad cor pertingunt, vel propter naturalem subordinationem, quæ facit, vt tactis minus præcipuis partibus, principaliores, inter quas est cor, maximè id percipiant, aut commoueri videantur. Nec vrget illud familiare eloquium, nam etiam in vsu est, quod sapientes dicantur pollere cerebro, ignaui verò carere; vnde modus ille loquendi vel fundatur in opinione asserente cor esse sedem animæ principaliorem; vel per cor intelligunt ipsam animam, & mentem, quo pacto intelligenda est diuina Scriptura, præcipuè quia ibi est sermo de malis volitionibus, quæ nonnisi à voluntate proueniunt, & in ipsa subiectantur, non in corde. Ad 2. de sent. Aristot. iam diximus disputatio. citat. intelligi deberet de principio originario, non immediato, & si de hoc loquitur, esse dimittendum, an autem sit sedes appetitus dicemus quæst. seq. Ad 3. concedimus in illis animalibus propter imperfectionem cerebro carentibus, non cerebrum, sed partem illam proportionalem cerebro correspondentem esse organum interni sensus; immo in quibusdam hic sensus per totum corpus videtur diffusus, quia cum qualibet per abscissa moueatur, motus hic ab appetitu communi causatur, qui nonnisi ab interno sensu mouetur, quapropter in qualibet parte horum animalium erit sensus internus, & appetitus. Ad Scotum dicimus ibi non loqui ex propria sententia, sed ad mentem Auicennæ, vt ibi se declarat; at paulò infrà decidendo hoc dubium de organo sensus communis, clarè docet in cerebro residere.

ARTICVLVS II.

De obiecto sensus interni.

242 QVæ possunt obijci interno sensui ad duo membra videntur reducibilia, vel enim sunt sensationes ipsæ, vel res ad extra, si loquamur de rebus ad extra, vel sunt res ipsæ sensibiles per se externis sensibus siue propria, siue communia, vt color, forma, magnitudo, &c. vel sunt quædam affectiones harum rerum sensibilium, scilicet conuenientia, vel disconuenientia, amicitia, inimicitia; huc spectant etiam priuationes, & negationes, vt tenebræ, &c. si loquamur de sensationibus, seu actibus sensuum, vel sunt sensationes sensuum externorum, vt visio, auditio; vel internorum, qui adhuc distinguuntur, potentiæ enim internæ aliæ sunt cognoscitiuæ, aliæ appetitiuæ, hinc actus interni sunt huius, vel illius potentiæ. De his omnibus videndum est, num à sensu interno sint cognoscibilia; quæ sub alia distinctione solent secerni à Doctoribus, scilicet in res sensatas, & insensatas, res sensatæ sunt, quæ immediatè, per se, & directè cognoscuntur à sensibus externis, qualia sunt sensibilia propria, & communia, res insensatæ sunt, quæ ab externis non attinguntur, sed à solis internis, sub hoc genere continentur sensationes tum externæ, tum internæ, affectiones rerum sensibilium, & priuationes, si hæc omnia ab interno sensu cognoscuntur, primæ dicuntur sensatæ, quia à sensu interno non cognoscuntur, nisi priùs ab externis non sentirentur, aliæ dicuntur insensatæ, quia immediatè, & primò cognoscuntur ab interno sensu, non ab aliquo ex externis.

243 Quidam volunt ab interno sensu solum percipi sensu sensibilia externa loquendo de rebus ad extra, non autem affectiones, nec priuationes, vel negationes, quidam (& est frequentior modus dicendi apud Thomistas, & Recentiores) concedunt percipi affectiones, & adhuc negationes. Quoad alterum genus cognoscibilium scilicet sensationum est etiam discrimen, nam aliqui absolutè negant a sensu interno percipi aliquem actum sensitiuum, siue externum, siue internum, alij admittunt solum de externis, alij concedunt de actu appetitiuo, & negant de actu ipsius interni sensus; alij tandem etiam hunc cognosci affirmant; Authores harum opinionum expresse non recensemus, quia esset nimis tædiosum propter opinionum varietatem, videri possunt apud Doctores, inter disputandum tamen aliquos referemus, apud quos est adhuc alteratio, quomodò hæc omnia cognoscantur, si scilicet quodlibet percipiatur propria specie, an verò aliena.

244 Dicimus primò, sensum internum percipere quidem obiecta sensuum externorum, non tamen ipsorum conuenientiam, vel disconuenientiam, amicitiam, aut inimicitiam, & hoc primis actibus, quod infra declarabimus.

Prima pars, quod obiecta sensibilia externorum sensuum percipiant, est communis, & docetur à Scoto pluribus in locis præcipuè q. 9. & 10. de An. & patet ex rationibus, quas adduximus in initio quæst. ostendendo dari sensum internum ex hoc, quod ponit, & cognoscit differentias inter omnia sensibilia externa. Tum quia intellectus non mouetur immediatè à sensu externo, sed interno, seu ab obiecto vt cognito à sensu interno, ergo necesse est sensum internum omnia sensibilia ab externis percipere, hæc enim ab intellectu cognoscuntur.

Secunda pars, quod non cognoscat affectiones insensatas primis actibus, seu amicitiam, & inimicitiam, conuenientiam, & disconuenientiam, expressè docetur à Scoto 1. d. 3. q. 2. F. nec obscurè colligitur ex 4. d. 45. q. 3. art. 1. eamque amplectitur Hurt. disp. 17. de An. sect. 8. hinc Cauellius super q. 9. de An. non Scoticè loquitur, dum admittit magis probabiliter species rerum insensatarum in sensibus internis. Prob. autem quia sensus internus v. g. ouis videndo lupum, vel perciperet inimicitiam media specie sensibilis ipsius lupi, vel media alia specie, vel absque vlla specie; non tertium, quia ad quamlibet cognitionem maximè sensitiuam requiritur concursus obiecti media aliqua specie; Non primum (quod asseritur à Suarez lib. 3. de An. c. 9. & Auersa q. 55. sect. 2.) quia hęc species eiusdem rationis est, vt existit in oue, & in altero lupo, ergo si ex se est repræsentatiua lupi, vt disconuenientis, non solum oui talem repręsentaret, sed etiam alteri lupo, quod est falsum.

245 Respondent non necessariò speciem lupi repræsentare lupum vt inimicum ęstimatiuę alterius lupi, esto æstimatiua lupi sit eiusdem rationis cum æstimatiua ouis, ratio est, quia cognitio ista non pendet totaliter à specie, sed requiritur instinctus naturæ, & quia alius est instinctus naturæ lupi, alius ouis, hinc est quod lupus sua æstimatiua percipit alterum lupum vt amicum per eandem speciem, per quam ouis percipit vt inimicum. Addunt Compl. disp. 15. de An. q. 3. hunc instinctum aliud non esse, quam radicationem potentię ęstimatiuę in hac, vel illa natura, ratione cuius æstimatiua v. g. ouis solum nata est percipere conuenientiam, & disconuenientiam naturę ouis, & has species solum recipere, vnde species lupi nata est repręsentare lupum, & conuenientem, & disconuenientem, determinatur tamen ab ęstimatiua, quod scilicet cum ęstimatiua ouis repræsentat lupum solum vt disconuenientem, quia hæc potentia stante radicatione in tali natura, solum vt sic nata est percipere lupum, at cum ęstimatiua alterius lupi repręsentat tantum vt conuenientem, quia sic est perceptiua illius.

246 Sed instinctus iste, vel radicatio potentię in natura non est ratio, cur ęstimatiua non possit obiectum cognoscere, sicut natum est à specie repræsentari, nec potest determinare speciem, vt repræsentet obiectum hoc, vel illo modo, ergo si species lupi est repręsentatiua illius vt conuenientis, vel disconuenientis, cuicunq; potentiæ eodem modo repræsentabit; assumptum prob. instinctus iste non est aliud, quam naturæ sympathia, vel antipathia obiecti cum natura, itaut quia natura lupi naturaliter est opposita naturæ ouis, nō autem naturę alterius lupi, idcircò ęstimatiua ouis apprehendet lupum vt disconuenientem, æstimatiua alterius lupi vt conuenientem, sed si hæc doctrina esset vera, sequeretur, quod quando obiectum aliquod habet naturalem conuenientiam cum duabus naturis specie diuersis, ab æstimatiuis earundem deberet percipi vt conueniens, sed hoc est falsum, ergo &c. sequela patet, falsitas, prob. nam multæ herbæ sunt medici-

nales,

nales, & conuenientes nobis & brutis, & tamen nos apprehendendo speciem vnius herbæ ex illis experimur nullam percipere conuenientiam, nec appetitum nostrum moueri ad prosecutionem, ergo nec in brutis mouebit species illa æstimatiuam illorum ad cognoscendam conuenientiam, aliter deberemus ponere sensus internos perfectiores in brutis, quam in nobis, cuius oppositum omnes fatentur propter propinquitatem cum potentia intellectiua; idem de disconuenientia dicendum, multa enim venena bruta refugiunt, quæ nos minimè cognoscimus, quamuis eadem accidentia externis sensibus percipiamus. Accedit, quod colores, figura, magnitudo, vox, & accidentia externa lupi non sunt disconuenientia oui, sed potiùs natura ipsius lupi est disconueniens, sed species sensibilis solum repræsentat accidentia lupi, non naturam, ergo nequit repræsentare disconuenientiam, maior patet, quia vt ait Doctor citat. si ouis mutaretur quo ad accidentia externa in lupum, non idcircò esset alteri oui disconueniens, & inimica.

247 Neque dici potest secundum, scilicet quod cognoscat media alia specie; vel enim est alia species solum modaliter, vel realiter; quomodocunque asseratur, semper vrgeri poterit experientia in nobis, quod non percipimus talem conuenientiam, aut disconuenientiam. Tum quia debet assignari causa producens talem speciem distinctam realiter à specie sensibili, vel modum huic superadditum, de qua causa multum laborant aduersarij. Quidam enim apud Ruuium tract. de sens. internis q.11. & tenet Arriaga disp.5. de An. sect.5. dicunt infundi à Deo, vel à principio generationis animalium, vel ad præsentiam obiectorum; aut specierum sensatarum. Sed hic modus est omninò voluntarius, vt diximus disp. præced. n.55. & seq. quia vel Deus hoc facit vt author naturæ, ergo non solum brutis, sed etiam nobis deberet has species insensatas concedere, quas tamen non experimur, vel hoc facit ex sua liberalitate, & beneplacito, sed hæc diuina liberalitas, & voluntas solum nobis innotescit per diuinam Scripturam, nullibi tamen reperitur in Scriptura Sacra fuisse reuelatum, Deum infundere in æstimatiua brutorum species insensatas. Quidam docent produci ab æstimatiua medijs speciebus sensatis, quia in eodem obiecto, cognito plura cognoscit superior potentia, quam inferior vt patet de intellectu, & sensu, ille enim plures formalitates attingit in obiecto, quam iste, sic æstimatiua ouis à sensu communi recipit quandam speciem repræsentantem accidentia externa lupi, virtualiter tamen, & quasi secundariò, cum sit semen obiecti, repræsentat disconuenientiam, idcircò æstimatiua elicit speciem insensatam, quæ immediatè concurrat ad cognitionem inimicitiæ. Quidam volunt obiectum ipsum producere has duas species distinctas sensatam repræsentantem accidentia externa, & insensatam repræsentantem inimicitiam. Contra primum modum est, quod ponit quendam sensum agentem refutatum disp. præc. contrà secundum, quod asserit obiectum immediatè agere in sensum internum; tum quia si sunt species realiter distinctæ posset vna remanere sine altera, & sic species insensata moueret agnum ad fugam lupi repræsentans illum vt inimicum, absque eo quod agnus cognosceret accidentia lupi. Contrà vtrunque est, quod nostra æstimatiua, quæ nobilior est, vel æquè nobilis cum æstimatiua bruti, deberet has species abstrahere, vel in ipsa obiectum causare speciem insensatam, quod non experimur; & in casu ouis in lupum immutatæ extrinsecè non posset æstimatiua elicere, & suffodere, inquit Doctor, species insensatas, quia nec formaliter, nec virtualiter ibi reperiretur, sicut nunquam posset inueniri thesaurus, quacunq; suffossione facta, si prius in illo loco non extaret; neque posset ouis sic immutata talem speciem causare, quia verè non esset inimica; & tamen adhuc ouis metueret.

248 Notanter diximus, *primis actibus*; nam nequit negari post notitiam aliquam experimentalem de aliquo obiecto posse bruta apprehendere conuenientiam alicuius obiecti, vel disconuenientiam, sic canis fugit hominem tenentem baculum, quia ab illo fuit percussus, appetit cibum, cuius delectationem percepit, quærit illum, & denuò redit ad eundem locum quod facit beneficio memoriæ retinentis species tam obiecti, quàm actus sensationis, & delectationis, quibus speciebus poterit internus sensus, vel æstimatiua percipere suo modo conuenientiam obiecti, vnde recedimus in hoc ab Hurt. absolutè negante internum sensum posse conuenientiam, vel disconuenientiam obiecti percipere; quomodò autem se habeat appetitus in his primis actibus, dicemus in solutione obiectionum.

249 Dicimus secundo, sensum internum aliquo modo percipere negationes & priuationes, non tamen per species proprias insensatas; ita colligitur ex Scot. 1. d. 3. q. 3. K. præcipuè in illa additione; quod cognoscat negationes, & priuationes, patet, verè enim concipimus non videre in tenebris, imò ex tenebris ipsis incutitur horror quidam in nobis; bruta cognoscunt carentiam filiorum, magnumque sentiūt dolorem. Non tamen fit hæc cognitio per speciem aliquam repræsentantem negationes, quia nulla poterit assignari causa huius speciei effectiua, non ipsa negatio, vt patet, cum sit non ens, non affirmatio opposita, nam lux, vel species lucis nequit producere speciem repræsentantem tenebras, quia nullum oppositum est productiuum sui oppositi, neque sensus potest ab illis abstrahere hanc speciem, quia non est agens, neque talis species potest virtualiter in illis contineri, sicut continetur species intelligibilis in specie sensibili: Solum igitur cognoscuntur priuationes actu quodam quasi diuisiuo per affirmationem oppositam, aut eius speciem, vt de cognitione intellectiua docet Doctor 1. d. 23. D. & dicemus disp. seq. q.6. art.1. species igitur vituli v.g. in memoria existens mouet sensum vaccæ ad cognitionem, & appetitum ad amorem, & quia non adest cognitio visiua in oculo, hinc sensus communis cognoscit vitulum absentem, seu vitulum nō esse præsentem, quæ cognitio est causa desiderij, quod est amor rei absentis. Quapropter non immediatè sensus communis fertur in negationem, nam si nunquam præcessisset cognitio positiui oppositi, non perciperet negationem. scilicet si vacca non habuisset cognitionem vituli, non apprehenderet carentiam vituli, sed quod percipit, est vitulus non præsens, vitulum percipit per speciem in memoria relictam, absentiam, quatenus non habet actum visionis in oculo, quem priùs habebat. Hoc autem non est intelligendum formaliter, vt verè aduertat rationem futuri, præsentis, aut præteriti, sed materialiter, & confuso quodam modo.

250 Dicimus 3. sensum internum cognoscere actus sensuum externorum, appetitus sensitiui, & probabiliter proprios actus, ita Scotus quol. 14. in fine 4. d. 45. q. 3. art. 1. vbi licet probabiliter pro vtraque parte disputet, in fine tamen art. in partem affirmatiuam inclinat; idem habet q.9. de An. estq; communis. De sensationibus externis prob. ex 2. de An. t. 145. & lib. 3. text. 35. patet etiam experientia, nam bruta potentiam habent memoratiuam, vt infra ostendemus, ad cuius actum requiritur non solum obiecti cognitio, sed etiam perceptio actus externi; nam vt ait Doctor citat. recordatio est cognitio actus alicuius præteriti ipsius recordantis, vnde non recordamur Petrum sedisse, nisi quia recordamur nos vidisse, vel nosse sedisse Petrum, ergo bruta habent per sensum internum percipere externas sensationes; hinc videmus quandoq; amissa quærere in eodem loco, vbi priùs inueniebant, quod est signum recordari se in illo loco vidisse obiectum, & de illo delectationem percepisse, ex desiderio cuius mouentur ad inquisitionem; item quandoque appetunt actus aliquos externos elicere; ergo appetitus mouetur ex cognitione illorum actuum, vt conuenientium, hæc autem cognitio nequit esse, nisi internæ potentiæ sensitiuæ.

251 Sed dubium est, an cognoscantur hi actus distinctis speciebus ab illis, quibus obiecta percipiuntur, an verò eadem species repræsentet obiectum, & actum externum. Cauellus in q.9. de An. vtramque partem problematicè defendit; communior opinio non multiplicat species, sed eandem sufficere ait pro vtroque, sicut eadem species repræsentat sensibile proprium, & commune; potestq; suaderi, quia vt vidimus disp. præc. q.5. art.1. non sufficit obiectum ad causandam speciem in sensu interno; sed requiritur actus externi sensus, color enim potest causare speciem sui in dormiente oculis apertis, nulla tamen species ob id imprimitur in sensu interno propter carentiam visionis, cum igitur actus externus requiratur necessario, videtur cum obiecto integrare vnam causam totalem productiuam speciei in sensu interno, quæ vtrunque habeat repræsentare. Tum quia posset vna species ab altera separari, & sic v.g. remanere species actus sine specie obiecti, vnde posset fieri recordatio actus sine obiecto, quod videtur falsum. Hę tamen rationes non multum vrgent, nam ex hoc, quod requiratur externus actus, vt obiectum causet speciem sui in sensu interno solum infert actum esse conditionem requisitam, non tamen concausam speciei cum obiecto. Nec secunda ratio valet, immò est ad oppositum, nam quandoq; recordamur nos audisse aliquid ab aliquo, non tamen distinctè reminiscimur rei auditæ, quod est habere speciem actus, non tamen obiecti, licet oppositum non accidat frequenter, immò nunquam, quod scilicet recordamur obiecti, non actus, quia actus necessariò exigitur; nihil igitur determinatum de illo dici potest, licet probabilius, & Scoto conformius appareat esse distinctas species, quia sunt diuersa obiecta.

252 Tandem quod cognoscat actus appetitus sensitiui, & proprios, Probat, quoque experientia, nam nos, & bruta recordamur horum actuum, immò appetitus quandoque delectationem sensitiuam concupiscit, ergo fuerunt propositi actus isti à potentia cognoscitiua interna; & valdè vrget ratio in sensitiua, quam artic. sequent. tuebimur de vnitate sensus interni, vt sic enim negari nequit sensum esse supra suos actus reflexiuum, vt cum recordamur non solum de obiecto viso, sed etiam imaginato. Nec refert, quod ait Ruui. tractat. de sens. inter. quest. 4. videlicet non esse inconueniens sensum per actum superiorem cognoscere alium inferiorem, licet eiusdem potentię, sicut nec repugnat potentiam superiorem percipere actum inferioris potentiæ, non verò poterit idem sensus per actum eiusdem rationis alium similem cognoscere. Non valet, quia actus memorię est etiam reflexiuus super actum eiusdem potentię circa idem obiectum; hinc ait Doctor quæst. citat. de anim. quod imaginatio sentit actum proprium, imaginamur enim nos imaginari, & imaginatos fuisse, & memoramur nos memoratos fuisse, & somniamus nos somniare; qui actus non sunt intellectus, vt asserebat Suarez libr. 3. de An. cap. 11. sed ipsius potentiæ sensitiuæ, quia recordatio sępius iterata cadit etiam supra actum recordationis preteritum, & dum somniamus nos somniare, ac somnia narrare, certè non est actus iste intellectus, cum terminetur ad idola iam imaginata, & simul a phantasia alia formentur idola. Quomodo autem possit hoc fieri, & qua specie cognosci; non videtur aliud dici posse, quam vt colligitur ex Scot. citat. & Cauello ibid. actus sensus interni producat speciem sui ipsius in eadem potentia; & quamuis non accidat hoc in alijs potentijs, vt visio non causat speciem

sui in oculo, & actione immanenti, sed in sensu communi, & actione transeunte; oppositum tamen contingit in hac potentia, quod notum fit ex coniecturis; & quia in ordine sensitiuæ potentiæ est prima, & suprema.

253 Contra primam conclus. arg. primò quod non possit cognoscere sensus internus obiecta sensuum externorum quia eiusdem obiecti essent duæ potentiæ distinctæ, quod est falsum. Tum 2. potentia cognoscens differentias aliquorum comparat ea, quia differentia est quædam comparatio, sed sensus internus non est potentia collatiua. Tum 3. habitudo differentiæ est quædam relatio, quæ non est per se sensibilia, ergo &c. Tum 4. si sensus internus omnia externa sensibilia percipit, ergo frustrà darentur externi sensus, nam internus solus sufficeret. Tum 5. non videtur vnam, & eandem potentiam posse tam diuersa obiecta percipere, cum habeant tam diuersos immutandi modos, tamque diuersas exigant dispositiones in organis, vt difficulter hæc omnia poterunt in vnum coire. Tum 6. aptius poterunt omnes sensus externi simul cognoscere omnia externa sensibilia, eorumque differentias, quam sensus internus, iste enim deberet pluribus actibus simul plura cognoscere, quod videtur excedere vires potentiæ sensitiuæ; item simul deberet cognoscere contraria, quę omnia vitantur, si poneretur animal cognoscere externorum sensibilium differentias non vnico sensu interno, vel externo, sed pluribus externis simul.

254 Resp. ex Scot. cit. ad 1. non esse inconueniens de eodem obiecto esse plures potentias subordinatas, vt sunt sensus externus, & internus, sed benè disparatas. Ad 2. sensum non percipere formaliter differentiam inter sensibilia, sed solum materialiter, quatenus percipit ea, quæ differunt, & rudi modo iudicat vnum non esse aliud, vt diximus. Ad 3. ex eodem sensus percipit differentiam materialiter, & in fundamento, quia percipit ea, quæ differunt, non formaliter, & secundum se. Ad 4. neg. seq. quia sensus internus non est immediatè immutabilis à sensibilibus externis; & quoniam hæc externa sensibilia sentiuntur ab interno, & externo sensu sensationibus diuersis, non eiusdem rationis. Ad 5. assumptum esse verum in ordine ad potentiam inferiorem, non in ordine ad superiorem, & perfectiorem, vt patet in intellectu, qui omnia sensibilia cognoscit, intelligibilia. Ad 6. neg. assumptum omnes enim sensus externi cognoscerent omnia sensibilia, sed non differentias illorum, quilibet enim perciperet proprium obiectum, ponens enim differentiam inter duo oportet cognoscere vtrunque; nec est inconueniens sensum internum posse plura simul cognoscere, hoc enim etiam externo conuenit, & contraria, vt cum simul videtur album, & nigrum; neque mouetur motibus contrarijs, nam licet obiecta sint contraria, sensationes tamen, sicut & species sensibiles possunt simul inesse, nec in toto rigore contrariantur.

255 Secundò arg. quod sensus internus cognoscat conuenientiam, & disconuenientiam obiecti, etiam primis actibus. Tum quia obiectum formale appetitus sensitiui quo ad prosecutionem est bonum conueniens, quo ad fugam est malum disconueniens, nec potest tendere in obiectum, nisi vt bonum, vel fugere, nisi vt malum, etiam in primis actibus, sicut voluntas quocunque actu semper appetit obiectum, quia bonum, & respuit, quia malum; at cum sit potentia cœca, indiget potentia aliqua cognitiua ostendente rationem formalem obiecti, quæ est potentia sensitiua interna, ergo hæc etiam in primis actibus percipiet conuenientiam, & disconuenientiam obiecti. Neque dicas, sufficere appetitum moueri ex sola obiecti apprehensione, qua posita mouetur ex quodam instinctu naturæ, vel ad prosecutionem, vel ad fugam. Tum quia appetitus ex sua natura natus est moueri præuia cognitione obiecti, non vt sic, sed vt boni, & conuenientis, ergo si posset operari absque cognitione bonitatis, & conuenientiæ obiecti posset quoque operari absq; notitia obiecti in se, nam tam illud, quam illud est contra ipsius naturam. Tum quia natura non deficit in necessarijs, in casu deficeret, quia si ouis non perciperet lupum vt inimicum, non fugeret ab illo, & sic periret; rursus ad suauem Dei prouidentiam spectat tribuere vnicuique proprium operandi modum, sed appetitui sensitiuo competit operari ex præuia cognitione formalis obiecti, ergo &c.

256 Resp. non esse nouum in natura aliqua fieri ex naturali anthipathia, vel sympathia non solum in animalibus, sed etiam in insensatis, magnes naturaliter attrahit ferrum, ad præsentiam alij, aut adamantis impeditur; sed præcipuè in animalibus hoc euenit, nam quandoque viso obiecto, absque eo quod percipiamus rationem conuenientiæ, naturali quadā sympathia amore afficimur, vel anthipathia odio habemus; quandoque ex insolito quodam clamore, hac inopinato per horrescimus, & timemus, & tamen in illo clamore nulla ratio disconuenientiæ percipitur, quia verè nulla est; quapropter idem erit dicendum in brutis, quando operantur primis actibus, scilicet moueri ex simplici apprehensione obiecti instinctu naturæ, ac Deo dirigente vt prima omnium causa; cum dicitur obiectum formale appetitus esse bonum conueniens, quod debet cognosci; respondemus sufficere, quod cognoscatur materialiter, idest res conueniens, non formaliter, vt conueniens, & vtroque modo appetitus sensitiuus natus est operari; an autem idem sit dicendum de voluntate, est dubium, videtur enim quod sicut cognitiua potentia illam dirigens, qualis est intellectus, est perfectior sensitiua valens ex se attingere conuenientiam formaliter, pariformiter voluntas videtur operatiua ex motiuo bonitatis formaliter cognitæ; vnde ad primam impugnationem negandum operari ea simplici apprehensione obiecti, qua bonitas materialiter cognoscatur, esse contrà naturam appetitus, vt patet ex adductis exemplis.

257 Ad 2. neg. naturam in casu deficere in necessarijs; quia indidit instinctum, & inclinationem, vt v. gr. ouis ad visum lupi statim moueatur ad fugam; nec est nouum bruta in quamplurimis actionibus dirigi a Deo vt authore naturæ, & operari ex instinctu, non ex præuia cognitione conuenientiæ obiecti; videmus enim canes, statim ac sunt geniti, mamillas quærere, quarum tamen nullam habent cognitionem externam expressam, & distinctam; deinde si necesse erit, ad expurgandum ventrem herbas quærunt ipsis primò ignotas; si venatici sint, licet nunquam lepores viderint, adhuc semitas quærunt. Nec est dicendum tunc à Deo infundi species quasdam insensatas, vt probauimus; quare remanet, vt ex solo naturæ instinctu operentur, posita obiecti conuenientis apprehensione licet non vt conuenientis formaliter apprehensi; vnde dici solet bruta ex se non operari formaliter propter finem, sed materialiter, quod totum innotescit nobis à posterior per experientiam maximè in nobis, vt ostendimus suprà. Et in his actionibus non ordinant media ad finem, v. g. hirundo hoc anno nata nullam habet cognitionem de necessitate nidi ad pariendum oua, & pullos, neque species illorum, & per consequens nequit referre collectionem palearum ad nidum, & nidi confectionem ad fouendum, sed primò se offert ipsi palearum collectio, quam statim ex naturali instinctu appetitus appetit, deinde offertur mixtio cum luto, & hanc etiam appetit, postea volatus ad nidum, & nidificatio, &c. & in hoc consistit directio Dei vt authoris naturæ, vt scilicet hæc obiecta ordinatim repræsententur, & quod appetitus ex innata propensione ducatur ex illa apprehensione; non tamen quod species causet insensatas.

258 Contrà 2. conclus. in qua sustinemus negationes concipi actu quodam diuisiuo præter rationes adductas disp. preced. n. 20. insurgit adhuc Arriaga disp. 5. de An. sect. 5. ostendendo sensus internos actu positiuo immediatè percipere negationes, non autem actu quodam diuisiuo, quod probat; quia si perciperent solo actu diuisiuo, sequeretur dari discursum in brutis, & actum reflexiuum supra propriam substantiam; seq. probat. quia iuxtà nostrum dicendi modum brutum taliter cognosceret negationem, seu fenestram in pariete non impedientem egressum, video colorem hic, & ibi nihil video, ergo ibi nihil est; in hoc loco erant catuli, modo non adsunt, ergo si hic non sunt, alibi erunt; quod est discurrere, & cognoscere propriam substantiam, quia brutum cognosceret se non videre. Tum quia adhuc a primo ad vltimum perciperet negationem, dum vltimò ait ibi nihil esse.

Resp. hoc argumentum vrgere quoq; ipsum Arriagam, nam admissa specie insensata repræsentante negationem coloris certum est non posse cognoscere sensum hanc negationem, nisi etiam habeat cognitionem positiui oppositi, vnde cæcus à natiuitate non cognoscit negationem coloris, quia nullam habet notitiam coloris, ergo vt percipiat negationem illam debet simul reflectere ad colores, & consequenter videtur facere quendam discursum, ac seipsum percipere non videntem colorem. Tum quia quando brutum cognoscit absentiam filiorum, non percipit illam vt sic in abstracto, sed in tali loco externo: debet percipere se non videre ibi filios; quare semper erit quædam reflexio. Dicimus ergo sensum bruti percipere negationem actu quodam reflexo supra obiectum alibi cognitum, & suprà sensum externum actu in tali loco illud non cognoscentem, scilicet dum cognoscit in pariete foramen, hoc percipit, quia in alijs partibus parietis videt colores parietis, qui indicant impedimentum ad egressum, in foramine nullum videt colorem, hinc non apprehendit aliquod impedimentum, & consequenter egreditur ex aula, neque hoc est discurrere, quia vnum non infertur ex alio, sed solum sunt duæ apprehensiones connexę hic est impedimentum, ibi nullum est impedimentum; eo vel maximè, quod non conficit perfectam reflexionem supra actum, & potentiam actus, itaut seipsum cognoscat, sed confuso modo vnum post aliud cognoscit non deducendo vnum ex alio. Præterquamquod non est necesse ad actionem; quod semper habeatur expressa, & formalis cognitio negationis impedimenti, sed sufficit, quod non sit cognitio obstaculi, in itinere enim non semper aduertimus nos non impediri, sed satis est, vt nullam habeamus notitiam impedimenti retardantis.

259 Contrà 3. concl. arg. primò, quod internus sensus non cognoscat sensationes externas. Tum quia nulla sensatio est per se sensibilis, quia sensibilia est per se sunt qualitates vel primę, vel secundę, sensatio nulla est his. Tum 2. sensus internus non cognoscit externos, ergo neque actus ipsorum. Tum 3. non immittunt proprias species in sensum internum, ergo nequeunt cognosci, patet conseq. quia ad quamlibet cognitionem requiritur potentia, & obiectum, vel species eius; antec. prob. quia sic in visione albi duę species imprimerentur sensui interno, scilicet species albi, & visionis, & sic duo actus simul inessent in sensu interno, quod est falsum; tum quia posset destrui species obiecti, & remanere species actus, & sic percipi actus sine obiecto, quod est falsum. Tum 4. non habemus idolum de sēsationibus externis, sed tantum de obiectis sensibilibus, ergo sensu interno non percipiuntur sensationes externę. Tum 5. tactio v. g. quę fit in pede non potest transmittere ad cerebrum propriam speciem

ciem per neruos, aliter obiectum non solum in pede sentiretur, sed ferè per totum corpus; neque potest agere immediatè in distans, ergo &c.

Respon. negando sensationem non esse per se sensibilem, & qualitatem secundam, licet non sentiatur à sensibus externis. Ad 2. negatur paritas, quia sensus, cum sit potentia substantialis, non est per se sensibilis, sensatio verò est accidens sensibile; sicut tactus non percipit substantiam ignis licet percipiat calorem, qui ab igne producitur. Ad 3. iam diximus probabiliter asseri posse sentiri per speciem propriam distinctam à specie obiecti; nec esse falsum imprimi duas species, & repræsentata per illas simul sentiri; ad aliud concedi posset totum; vel dicendum, quod sicut actus dependet ab obiecto, sic species actus à specie obiecti, eo quia se habent vt vnum quid in ordine ad sensum internum. Ad 4. dicimus etiam de actu, formari idolum, vt patet, cum recordamur de actu, non de obiecto; regulariter tamen non aduertitur tale idolum, sed solum de obiecto, quia potentia trahitur ab obiecto, quod est magis sensibile. Ad 5. non sentitur tactio per totum corpus, quia species per neruos immissæ ad cerebrum sunt alterius rationis à speciebus sensibilibus productis ab obiectis, nec sunt natæ causare sensationem eiusdem rationis cum tactione, & cum vniuntur potentiæ externæ, sed alterius rationis, & vt vnitæ sensui interno, qui solum est in cerebro.

260 Secundo, quod non percipiat proprios actus, prob. Tum quia nullus sensus, cum sit quantus, & extensus, est supra se reflexiuus, vt docet Scotus 4. d. 43. q. 2. G. & d. 45. q. 3. art. 1. sicut quantitas, cum sit extensa, non potest supra seipsam conuertere. Tum 2. sensus externus non percipit proprios actus, ergo neque internus. Tum 3. sensus externus non sentit qualitatem sensibilem sibi inhærentem, ergo neque proprium actum. Tum 4. quando actus est præsens, non sentitur à sensu tanquam obiectum *quod*, ergo multò minùs quando est absens, & non existens. Tum 5. obiectum sensus est limitatum, ergo nequit continere suum actum, qui altioris est ordinis, quod patet inductione in sensibus externis. Tum 6. si sentimus actum, cum sit extensus, deberemus percipere extensionem ipsius, imò & organum, à quo extenditur, nam quando sentimus accidens, sentimus etiam subiectum accidens, sentimus etiam subiectum accidentis, at non percipimus extensionem organi, ergo &c.

Resp. sensum non esse perfectè reflexiuum suprà proprios actus, vt est intellectus, sed aliqualiter tantum, vt dicemus art. seq. cui reflexioni non obstat extensio, quantitas enim est ratio, cur vna pars non possit propter extensionem reduci in loco alterius, non tamen impedit, quin potentia organica cognitiua per alium actum non possit supra se quasi reflectere, & cognoscere actum præteritum; Neque Scotus sibi oppositum docet, vt patet in fine art. sed problematicè hinc inde disp. Ad 2. neg. paritas propter maiorem perfectionem interni sensus; tum quia experientia conuincit. Ad 3. assumptum non videtur verum vniuersaliter, vt patet de odore existente in organo; sed quicquid sit de hoc, neg. etiam paritas propter eandem rationem, vt diximus probando conclusionem. Ad 4. Doctor cit. negat conseq. quia forte sensus non est perfectè reflexiuus, vt aduertat ad proprium actum existentem, vt facit intellectus, ideoq; quando actus est præsens, solum aduertit sensus ad obiectum, à quo rapitur, non ad actum propter imperfectionem potentiæ. Ad 5. neg. conseq. cum probationis paritate. Ad 6. similiter neg. seq. quia sufficit, quod percipiatur actus ipse præteritus; & si valeret, ostenderet, nec posse internum seorsum percipere actus externos, quod est contra ipsum Riuium, cuius est hæc ratio.

Ex his deducitur obiectum adæquatum sensus interni esse sensibile in communi, & in sua vniuersitate, sicut obiectum intellectus ponitur intelligibile secundum totam communitatem acceptum.

ARTICVLVS III.

De actibus sensitiuis internis, an sint iudicatiui, & discursiui.

261 SEptem solent à Doctoribus assignari actus interni sensitiui, vt aduertit Riu. tract. de sens. inter. q. 1. Primus actus est *discernere* obiecta à sensibus externis apprehensa, quo iudicamus vnum obiectum scilicet colorem videri à visu, non audiri ab auditu, frigus tangi à tactu, non gustari, &c. Secundus actus est *phantasiari*, cum scilicet obiecta apprehensa cognoscimus, etiam postquam fuerunt cognita, & absentia sunt, vt patet in somno, & etiam in vigilia, dum consideramus iam sensata, licet actu ab externis sensibus non percipiantur. Tertius dicitur *imaginari*, quo ex duobus obiectis simpliciter apprehensis vnum tertium componitur, vt cum apprehenso monte, & auro, imaginamur montem aureum; apprehenso hirco, & ceruo imaginamur hircoceruum, & differt hic actus à secundo, quod ille est solum simplicium, vt sunt ab externis sensata, iste verò est compositorum ex illis simplicibus; solum posset dubitari, num sicut actu illo componuntur simplicia obiecta, ita quoque componantur species sensibiles, ita vt ex specie montis, & ea specie auri resultet quædam species composita repræsentans montem aureum, an verò virtute illarum simplicium specierum sensus eliciat actum componentem obiecta, & quidem hæc pars, quod non detur species composita videtur probabilior; tum quia deberet admitti sensus agens; tum quia in intellectione non dantur istæ species compositæ; tum quia si habet virtutem componendi species, eadem sufficiet ad elicitionem actus compositi, vnde hæc species videtur superflua, ita colligitur ex Scot. 1. d. 3. q. 2. F.

262 Quartus dicitur *æstimare*, quando scilicet obiectum sensatum cognoscitur vt conueniens, aut disconueniens animali; quod posse contingere saltim post primos actus docuimus art. præced. Quintus actus dicitur *memorari*, quando scilicet cognoscimus obiecta, prout fuerunt à nobis sensata, vnde circa præterita tantum versatur; hi omnes actus assignantur tam in nobis, quàm in brutis, reliqui duo sequentes ponuntur in nobis, eo quia, inquiunt aliqui, sensus interni propter consortium intellectiuæ potentiæ, quæ rationalis est, perfectius operantur, participantque discursum quendam imperfectum; quare Sextus actus dicitur *cogitare*, quo sensu operatur circa sensibilia particularia præsentia eodem modo, quo intellectus circa vniuersalia illorum discurrit, vnde sicut intellectus operatur per discursum circa sensibilia, sic sensus simul suo modo circa eadem præsentia operatur, quod est aliquo modo discurrere; & quoniam non discurrit intellectus circa præsentia tantum, sed etiam circa præterita, idcirco dari debet in nobis. Septimus actus sensitiuus comitans intellectum in hoc discursu, & dicitur *reminisci*, & fit cum quodam discursu aliqualiter inferendo vnum sensibile ex alio, per quod distinguitur à memorari; pro his actibus septem assignantur facultates sensitiuæ, de quibus art. seq.

263 Vt autem naturam, & quidditatem horum actuum perfectè cognoscamus, videndum est, num sint verè iudicatiui, & discursiui, aut saltem aliquis illorum, quod est quærere, cum potentia sensitiua vim aliquam habeat iudicandi, & discurrendi, an solum apprehensiua sit sine iudicio, & discursu, ex quo patebit postea, an verè omnes isti actus reperiantur in sensu interno, an aliqui tantum, & quo pacto exerceantur.

Prima extrema opinio quorundam antiquorum tribuentium sensui vim iudicatiuam, & discursiuam, siue in homine, siue in brutis existat, & consequenter asserentium omnia bruta, aut saltim perfecta ratione pollere. Altera extrema sententia negat potentiæ sensitiuæ iudicium, & discursum in rigore, non solum vt existit in brutis, sed etiam vt reperitur in homine, ita ex recentioribus Tol. 3. de An. cap. 8. q. 3. Suarez lib. 3. de An. c. 6. Riu. tract. de sens. inter. q. 5. Auersa q. 55. sect. 4. & alij. Tertia sententia media distinguit de sensu, vel enim consideratur, vt est in brutis, & sic negat actus ipsis esse iudicatiuos, & discursiuos, vel vt existit in homine, & hoc propter propinquitatem, & coniunctionem cum intellectu concedit quoddam iudicium, & discursum participatum, non quidem circa vniuersalia, sed circa particularia, ita quamplures ex Thomistis, quos citant, & sequuntur Conimb. 3. de An. c. 1. q. 2. item Contar. de An. q. de sensibus internis, & alij Peripathetici.

264 Pro resolutione notat. quod iudicium multipliciter sumi potest, vt colligitur ex Scot. 4. d. 47. q. 1. sed prout ad præsens spectat primò sumitur latè pro quacunque certa cognitione rei etiam simplicis; Secundò minùs latè pro cognitione duorum, vel ad inuicem vnitorum, vel distinctorum, non tamen attingendo formaliter identitatem, vel distinctionem, quod fit per quandam collationem, & conferentiam, sed solùm materialiter attingendo extrema distincta, & vnum non esse aliud; & hos duos actus indicauit Doctor cit. dum dixit: *Iudicium generaliter accipitur pro quacunque notitia certa, & illo modo sensus etiam distinctè apprehendens obiectum, vel distinguens obiectum ab obiecto, vbi requiritur forte magis distincta apprehensio, dicitur iudicium*; & in his acceptionibus verè competit sensui, vnde inquit Aristot. 2. de Anim. 145. & seq. sensus communis dicitur iudicare de sensibilibus diuersorum sensuum, & oculum iudicare de albo, & nigro; immò Iob. 12. habetur, *Non ne auris verba dyiudicat, & fauces comedentis saporem?* & c. 34. *Auris verba probat, & guttur escas*; Tertio modo sumitur iudicium pro actu verè compositiuo, vel diuisiuo, quo potentia apprehensis terminis determinatè iudicat hoc esse, vel non esse illud, attingendo distinctè complexionem formalem extremorum, & de hoc est sermo in præsenti, num verè reperiatur in sensu; Idem de discursu quæritur, qui est illatio vnius cognitionis rei ignotæ per notitiam alterius notæ.

265 Dicendum neq; in brutis, neque in homine sensitiuam potentiam elicere actum iudicij, vel discursus; ita Scot. 4. d. 43. q. 2. F. & seq. & d. 45. q. 3. art. 1. & 2. & p. d. 1. q. 5. in corpore q. vbi loquitur de sensitiuo appetitu, & ait, quod licet quandoq; inhæreat aliqualiter alicui propter se, idest non propter aliud negatiuè, quia non est eius referre ad aliud, non tamen contrariè, quia non appetatur obiectum, vt non referibile ad aliud. Prima pars de sensibus brutorum prob. ex Aristot. 3. de An. 22. docente compositionem, & diuisionem discursum esse munera propria ipsius intellectus. Tum quia esse discursiuum, & rationale est differentia essentialis hominis, bruta verò irrationalia dicuntur in Sacra Scriptura vt 2. Petri 2. Tum quia si discurrerent, participarent etiam aliquam libertatem, quia non esset maior ratio, cur magis debeant habere rationalitatem, quam libertatem, & in homine vtraq; reperitur; at consequens est falsum, quia sic possent mereri, & demereri, nam omne opus liberum censetur esse imputabile ad laudem, vel vituperium, præmium, & pœnam,

quod

quod est contra fidem. Tum quia non iudicant, ergo neque discurrunt; antec. prob. quia ex dicendis disp. seq. iudicium idcircò dicitur compositio, & diuisio, quia præsupponit necessariò primam operationem intellectus, & simplicem apprehensionem, quæ est actus distinctus à iudicio, & per hoc iudicium intellectus verè, & determinatè copulat, vel diuidit extrema apprehensa; sensus brutorum non prius apprehendunt, & postea iudicant actu distincto, sed eodem actu omninò apprehendunt simul, & iudicant extrema vnita, vel disiuncta absque aliqua collatione ad inuicem, quod est iudicare confuso, & materiali modo, ergo verè, & propriè sensus brutorum non iudicant, & consequenter neque sensus ex sua ratione formali est iudicatiuus; patet conseq. quia si ex se talis esset, iam quilibet sensus haberet istam proprietatem, quod enim conuenit generi, conuenit cuilibet speciei illius generis; quod magis patebit ex solutione argumentorum.

266 Secunda pars de sensu humano probat. quia videtur esse eiusdem rationis cum sensu brutorum. Neque dicas cum Bannes 1. p.q. 78. art. 4. dub. 2. assumptum esse verum considerando sensum humanum in se, at vt concipitur vnitus potentiæ intellectiuæ, sic posse eleuari, & supra suas vires agere, sicut Cœlum ex se multos effectus nequit producere, at quatenus vnitum Intelligentię, multa exercet opera excedentia proprias vires; supremum enim infimi attingit infimum supremi. Non valet, quia sic posset oculus vt vnitus sensui communi attingere operationem aliquam excedentem proprias vires, scilicet apprehensionem soni licet nequeat ex seipso apprehendere, quod est falsum. Tum quia vel hæc eleuatio fieret per receptionem alicuius augentis actiuam virtutem, & innatam, vel solum per extrinsecam assistentiam, & coniunctionem; non primum, quia intellectus nihil producit in potentia sensitiua; hoc enim esset materiale, quod nequit a spirituali prouenire; tum quia hoc materiale non esset adhuc sufficiens ad eleuandum sensum ad iudicandum, & discurrendum, ad hos enim actus videtur exigi spiritualis potentia. Neque secundum quia vt vidimus disp. 7. Physic. accidens neque in virtute substantiæ assistentis potest attingere substantiam, eo quia talis assistentia non auget virtutem actiuam, ita de potentia sensitiua in homine dicendum, quod quamuis sit intellectui vnita, quia per hanc vnionem non acquirit nouas vires, si ex se est impotens ad iudicandum, & discurrendum, etiam vt vnita erit impotens.

267 Contra prædicta arguitur primò, quod sensus in brutis discurrant. Tum quia sunt bruta prædita cognitione aliqua scientifica, vel arte; habent dialecticam, nam si canis in triuio quæreret feram, si olfactu perciperet per duas vias non pertransisse feram, statim absque alio olfactu tertiam viam arripit, ac si ita secum discurreret, non pertransijt per primam, nec per secundam, ergo per tertiam; habent medicinam, multa enim remedia à brutis accepimus; habent astrologiam, præuident namque tempestates, serenitates, &c. habent plurimas artes, vt aranea artem texendi, hirundo ædificandi; habent prudentiam, & multas virtutes, quia in elephante prudentia elucet, in leone maganimitas, in formica prouidentia, in columba simplicitas; vnde non immeritò Salomon Prou. 6. hominem rationale animal ad formicam mittit, vt sapientiam edificat. *Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam.* Tum quia loquuntur ad inuicem ex q. 3. artic. 2. proprios animi conceptus proferune, & multi disciplinantur, vt patet præcipuè in auibus, quarum iuniores versus, concentusque à senioribus discunt; disciplina autem infert discursum. Tum 3. sensus non simpliciter apprehendit, sed determinatè cognoscit obiectum esse parietem album, vel nigrum, cibum esse conuenientem, vel disconuenientem, non enim appetitus mouetur ex simplici apprehensione, vt patet in nobis, nisi determinatè percipiatur obiectum esse conueniens. Neq; dicas sensus eodem actu apprehendere, & iudicare: Nam sic perfectius operarentur, quam intellectus; perfectior enim est potentia vnico actu plura attingens, quam potentia hoc idem perficiens pluribus actibus, ergo si sensus vnico actu apprehendunt, & componunt, intellectus duobus actibus, sensus perfectiores essent nostro intellectu. Tum 4. sensus possunt reflectere supra proprios actus ex art. præc. ergo iudicare, & discurrere; prob. conseq. eadem enim implicantia videtur esse secundum Scot. 4. d. 43. q. 2. G. quod materialis potentia sit reflexiua, & quod sit iudicatiua, & discursiua:

268 Respon. ad 1. quamplurima animalia esse tam perspicacis cognitionis, vt valde accedant ad potentiam rationalem, vnde imitantur homines in industria, arte, & virtutibus, nunquam tamen operantur ex vero iudicio, ac discursu, sed solum ex instinctu naturæ dirigentis; aliter quia plantæ mirum in modum proprios flores, & fructus producunt, & exornant, potentia quoque generatiua in semine, quia corpus construit miro artificio, deberent dici rationales, quod est falsum, non igitur ex admirabili effectuum productione arguitur in causa iudicium, aut discursus, neque ex operatione cum quacunq; cognitione, sed tantum quando verè attingitur compositio extremorum, & illatio ignoti ex noto; cœterum si solum materialiter hæc omnia attingantur, cum hac imperfecta cognitione accedente instinctu naturæ possunt bruta hæc omnia exercere. Hinc negamus pollere cognitionibus scientificis, & artibus; ad exempla dicimus canem tertiam apprehendere viam ex instinctu naturæ, neque satis exploratum est, num odorem feræ ibi vllatenus apprehendat; sic videmus flammam inclusam, vel aquam omnes tentare vias, vt foras erumpat, non idcircò tamen iudicio, & ratione pollet. Illa bruta, quæ aliqua exercent medicamina, non agunt ex vero habitu, aliter essent nobis perfectiora, qui neque intellectu possumus herbarum virtutes cognoscere, sed solum supposita prima apprehensione appetitus naturali instinctu appetit, & addita experientia, quod sit conueniens, & iuuet, vi memoriæ sensitiuæ retinentis species horum omnium, iterum appetit, cum offertur occasio, & quandoq; intensius, quia perfectius repræsentatur obiectum appetitui. Idem etiam de astrologica dicendum, & de alijs artibus; neque sunt concedendę etiam veræ virtutes, sed vmbræ quadam virtutum in animalibus, qua ratione rectè à Salomone proponitur homini formica tanquam exemplar, quia si bruta, in quibus nullum viget lumen rationis, adhuc in suis operationibus regulatè procedunt, quantò magis homo id deberet præstare, cum sit rationali anima præditus?

269 Ad 2. concedimus bruta media locutione internas sensationes ad inuicem patefacere, hoc tamen non est iudicare, vel discurrere, sed solum manifestare rudi modo propria phantasmata, & apprehensiones; disciplina quoque, quæ in aliquibus inuenitur, tantum arguit perfectiorem phantasiam, & memoratiuam potentiam, non iudicatiuam, aut rationalem, quia non percipiunt, nec penetrant naturam, & conuenientiam obiectorum. Ad 3. admittimus sensum determinatè cognoscere obiectum, vnde dicitur etiam aliquo modo iudicare, vt innuimus supra, non tamen est iudicium propriè, quia vt diximus, nec est vera compositio, sed actus quidam, qui aliquo modo simul est apprehensio, & compositio; Neque ex hoc infertur sensum perfectiorem esse ipso intellectu, quia vnico actu attingit, quæ intellectus duobus actibus percipit. Non valet, quia esset hoc verum, si æquè perfectè attingeret sensus vnico actu, ac intellectus duobus, at non sic euenit, valdè enim confusè, & imperfectè percipit obiectum sensus illo actu, ac faciat intellectus, vnde quod sic operetur, prouenit ex ipsius imperfectione. Ad 4. si perfectè reflecteret sensus supra proprios actus, scilicet percipiendo actum ipsum, conformitatem, vel disconuenientiam cum obiecto, dependentiam à potentia, & ipsam potentiam cognoscentem, vtique posset iudicare, & discurrere: & de hac reflexione loquitur ibi Doctor; at reflexio sensus solum cadit supra actum præteritum, quatenus repræsentat obiectum, nec vltra progreditur, vt dicemus articulo quinto, ideoque sicut imperfectè est reflexiuus, ita est imperfectè iudicatiuus.

270 Secundò argum. quod sensus in homine sit iudicatiuus propriè, & discursiuus, saltim participatiuè ab intellectu; ex Aristoe. 1. Met. cap. 1. & 2. post cap. vlt. concedente memorię sensitiuæ ratiocinationem; & in lib. de mem. & remin. cap. 2. affirmante actum reminiscentiæ, quem tribuit memoriæ sensitiuę, esse syllogismum quendam, quo vnum ex alio deducitur; & 6. eth. cap. 11. & 3. de An. 20. vocante cogitatiuam potentiam rationem particularem, & intelleetum passiuum. Tum 2. sicut appetitus sensitiuus in homine participat libertatem quandam, quia voluntati vnitus, ita cogitatiua propter idem consortium cum intellectu aliqualem discursum participabit. Tum 3. nihil potest intellectus cognoscere, nisi cum dependentia à phantasmatibus, ergo nequit iudicare, & discurrere circa vniuersalia, nisi cum consortio phantasmatis iudicantis, & discurrentis circa singularia illorum, hinc notitia primorum principiorum non acquiritur, nisi experientia circa singularia per sensus habita; vt docet Scot. 1. dist. 3. q. 4. E. Tum 4. si hoc non esset, ergo cogitatiua, & reminiscentia, vel non essent in homine, vel reperirentur etiam in brutis, vtrunque autem est falsum; seq. prob. quia si non essent iudicatiuę, & discursiuæ, iam non differrent ab alijs potentijs; nec esset aliqua ratio, cur brutis denegarentur.

271 Resp. idcirco Arist. illa epitheta tribuit cogitatiuæ potentiæ, non quia sit verè discursiua, sed quia intellectus in discursu dependet ab illa, immediatè mouetur ab illa, illamque immediatè dirigit, vnde discursiua, vel ratio dicitur denominatione quadam extrinseca propter propinquitatem cum intellectu; non denominatione intrinseca, vt verè in illa adsit vis aliqua discursiua, licet ab intellectu deriuata, ita monet Doctor 4. d. 45. q. 1. in fine. Ad 2. sicut appetitus non dicitur participare libertatem intrinsecè, vt acquirat propriè vim operandi indifferenter, sed solum extrinsecè, quatenus subditur voluntatis imperio, idem de sensu cognoscente dicendum; licèt enim potentiæ sensitiuæ ex consortio in homine cum potentijs rationalibus perfectius operentur, quam in brutis, non tamen possunt ex hoc transcendere proprios limites materialis potentiæ. Ad 3. concedimus, dum intellectus discurrit circa vniuersalia, phantasiam operari circa singularia, & de vno ad aliud procedere comitando intellectum, non tamen discurrendo, quia non percipit dependentiam vnius ab alio, neque cognitionem vnius ex cognitione alterius infert, nam licet cognoscat obiecta dependentia, non tamen reduplicatiuè vt talia. Nec vrget, quod additur de primis principijs; verum enim est cognitionem ipsorum haberi à cognitione sensuum externorum intuitiua, non quidem sensu interno discurrente, sed intellectu percipiente obiectum à sensu externo cognitum, ex quibus cognitionibus intellectiuis experimentalibus deducit postea intellectus propositionem vniuersalem, vt ibidem docet Doctor. Ad vlt. dicemus art. seq.

ARTICVLVS IV.

Vbi quid sint facultates sensitiuæ internæ quibusque conueniant, explicatur.

272 EX præcedenti artic. constat non esse septem actus in sensibus internis, sed quinque; nam cogitare, & reminisci non sunt actus distincti in homine, à memorari, & phantasiari, in tantum enim ab aliquibus ponebantur diuersi, quia discursiuos esse affectabant, quod ostendimus esse falsum; & quoniam singulis actibus propriæ correspondent in sensibus internis facultates operatrices illorum, idcircò in præsenti debemus illas explicare, quid sint, & in quibus animalibus reperiantur; an autem differant in eodem viuente realiter, & sint potentiæ diuersæ ad modum externarum dicemus artic. seq.

Primò igitur actui, qui est discernere, correspondet facultas quædam illius elicitiua, quæ dicitur *Sensus communis*; pro cuius intelligentia est not. quod non dicitur communis, vt notat Scot. q. 10. de An. communitate prædicationis, & vniuersalitatis, itaut se habeat vt genus ad alios sensus, nam tale commune non habet actum distinctum ab actibus singularium, nec extra illa existit, iste autem sensus habet distinctum actum ab externis, & in alio loco, vel situ corporis reperitur. Neque dicitur communis, quia sit circa sensibilia communia, qualia sunt illa quinque eoumerata ab Aristot. scilicet magnitudo, numerus, motus, quies, & figura; Nam sensus iste non solum hæc sensibilia, sed etiam quæ sunt propria externorum sensuum, cognoscit. Dicitur ergo communis, quia omnibus externis sensibus, & eorum sensationibus præsidet iudicando illa, vnde se habet sicut centrum, ad quod omnes lineæ circumferentiæ terminantur, & veluti Rex in solio sedens, & iudicans de actibus particularium sensuum ad ipsum terminatis. Ex quo deducitur vnicum esse sensum communem sufficientem discernere inter omnia obiecta omnium sensuum, & non plures, itaut detur vnus sensus iudicans inter obiecta visus, & auditus, alter iudicans inter obiecta visus, & gustus; nam inquit Doctor si alia facultas iudicaret inter album, & dulce, & alia inter album, & sonum, sic duæ facultates non subordinatæ iudicarent de eodem obiecto, scilicet albo, quod est falsum. Tum quia non esset maior ratio, cur hæc facultas iudicet potius hæc obiecta, & non illa; & tandem quia vnicus sensus sufficeret.

273 Dices vnica facultas vnicum exposcit organum, sensus communis nequit habere vnicum organum, quia hoc debet esse in media proportione inter sensibilia, sed nulla media proportio vna potest reperiri inter omnia sensibilia, nam vnius contrarietatis est tantum vnum medium, sensibilia autem sunt diuersarum contrarietatum. Tum quia omnes sensus externi possunt simul percipere propria obiecta perfectissimè, impossibile autem videtur sensum communem simul posse percipere omnia illa perfectissimè, quia vna potentia vnicum actum perfectissimum potest habere. Respond. Doctor citat. quod organum sensus communis est taliter proportionatum, quod formaliter sit determinatæ complexionis, virtualiter tamen contineat omnia organa secundum proprias complexiones; sicut quia olfactus in aliquibus animalibus fit per medium aqueum, in alijs per medium aereum, in alijs per vtrumque, sic organum in primis est aqueum, in secundis aereum, in tertijs quid proportionatum vtrique, neque exigitur exacta medietas in organo, quia vis sentiendi principalius attenditur ex parte animæ. Ad 2. ait, quod si vnus sensus exterior perfectius percipit proprium obiectum, quam alter, sensus communis perfectius immutatur à tali sensibili; at si æquè perfectè perciperent, tunc negat hos actus esse perfectissimos, quia magis perfectè anima attendit per vnum seorsum, quam per duos simul; & dato, quod perfectissimè externi sensus sentirent, quia tamen vnum obiectum de sua ratione formali est fortius immutatiuum, idcircò perfectius sentiretur a sensu communi; tandem addimus, quod si æquè mouerent, sensus communis posset illa omnia percipere, quia sunt obiecta inadæquata, si non perfectissimè, saltim perfecto modo.

274 Secundo actui, dicitur phantasiari, correspondet secunda facultas appellata *Phantasia*, & definitur ab Aristot. 2. de An. cap. vlt. quod sit motus à sensu secundum actum facto; vbi verè non phantasiam, sed actum ipsius describit, phantasia enim non est motus, sed principium motus; quomodo autem sit intelligenda hæc definitio, iam diximus in expositione textus; solùm hic adnotare debemus, quod cum per sensum in actu intelligatur sensus externus, vt colligitur ex verbis ipsius textus, sequitur; quod allata definitio non solum actui phantasiæ, sed etiam sensus communis, & imaginatiuæ conueniat, quia quilibet est motus factus a sensu externo actuato per speciem, & externam sensationem, idcireo vt proprium actum phantasiæ explicet Aristot. subiungit non quemlibet motum internum esse talem actum, sed quo percipimus, tam præsentia, quam absentia, per quod distinguitur à sensu communi, qui est solum sensibilium præsentium; Phantasia igitur est facultas, qua percipimus obiecta iam sensata ab externis sensibus, etiam postquam sensata sunt, licet actu non sentiantur. Tertia facultas dicitur *Imaginatiua*, qua animal obiecta sensata componit simul. Quarta dicitur *Æstimatiua*, qua obiecta sensata cognoscuntur vt conuenientia, vel disconuenientia, non quidem per species insensatas, sed per actus præcedentes, quibus animal expertum fuerit vtilitatem, delectationem, & conuenientiam obiecti, vel his opposita. Hæ facultates aliter solent ab alijs explicari, scilicet quod imaginatiua habeat percipere obiecta simplicia absentia, phantasia vero illa sic apprehensa simul componere, vel quod vna habeat retinere species, altera per illas cognoscere; hæc tamen varietas prouenit, quia sustinent has facultates esse potentias realiter distinctas, idcirco varia munera illis attribuunt, vt possint hanc distinctionem ostendere; verum hæc distinctio realis ex hoc capite maximè est respuenda, vt dicemus artic. seq.

275 Quinta facultas ponitur *Memoria*; quæ dupliciter sumitur, vel prout dicit conseruationem specierum sensibilium, seu potentiam conseruantem tales species, quomodo dicitur memoria fæcunda, & de hac loquitur Doctor 1. d. 3. q. 6. §. *Secundò quæro*, vel sumitur, vt est principium recordationis præteritorum vt sic, & in hoc sensu sumitur in præsenti; quam Doctor in 4. d. 45. q. 3. art. 1. declarat exponendo distinctè actum ipsius, qui est recordari: inquit igitur, quod recordatio est cognitio, seu cogitatio actus alicuius præteriti ipsius recordantis, & hoc inquantum præteriti; ex qua definitione colligit quatuor sequi, quatenus recordatio habet pro obiecto actum præteritum ipsius recordantis, & alia quatuor, vt est obiecti inquantum præteriti. Primum, quod sequitur, quatenus est præteriti vt sic, est quod actus recordationis necessariò debet esse posterior tempore obiecto recordato, aliter non esset actus præteriti. Secundum, quod potentia recordatiua percipit fluxum temporis mediantis inter tempus, in quo fuit recordatum, & tempus recordationis, & hoc vel determinatè, vt si quis meminerit eius, quod superiori mense, vel anno aspexit, aut audiuit vel confusè, & indistinctè, si solum recordetur ipsum antea vidisse, audiuisse, &c. non tamen certo, & definito tempore. Tertium, quod obiectum recordationis, quando obijcitur recordationi, non est in se præsens, quia tunc non esset recordatio eius vt præteriti, sed intuitio præsentis, non quod necessario debeat esse destructum, sed sufficit, quod non moueat vt præsens. Quartum, quod sit præsens per speciem, quia potentia, vt exeat in actum, debet habere concursum obiecti mediante specie, & consequenter debet in se ipsa speciem conseruare. Primum autem, quod sequitur ex hoc, quod recordatio est alicuius actus præteriti ipsius recordantis, est, quod recordatio erit duplicis obiecti, vnius remoti, vel vltimi, scilicet circa quod recordans habuit actum & alterius vt proximi, qui est actus ille præteritus tendens in obiectum remotum; nam licet cognoscamus mundum creatum sub ratione præteriti, non tamen recordari dicimur mundi creati, quia non habuimus actum in præterito transeuntem super mundum creatum. Secundum, quod actus iste, qui est obiectum proximum, quando existit, debet imprimere speciem sui in potentiam memoratricem, vt hæc postea possit exire in actum recordationis. Tertium, quod actus, seu obiectum proximum debet esse actus proprius ipsius recordantis; vnde nequit esse recordatio actus in alio existentis, etiam eiusdem rationis. Quartum, quod actus iste præteritus debet esse obiectum potentiæ recordatiuæ, cui debet speciem sui imprimere.

276 Ex his deducitur, quod licet cognoscamus rem aliquam, vt præteritam, si tamen circa illam non habuimus actum aliquem cognitionis non erit recordatio, sed cognitio noua, aut inuentio. Deducitur etiam ratio, cur eorum, quæ in pueritia didicimus diutius recordari solemus, non quæ alio tempore cognoscimus; causa est, quia animus in pueritia non est circa multa implicatus, & distractus, habetque maximam addiscendi auiditatem, primas illas species cum maxima iucunditate recipit, firmiusque imprimit, vnde propter magnam specierum intensionem quasi indelebiliter species illæ inhærent potentiæ; accedit admiratio excedens, qua pueri omnia vt noua suscipiunt; quæ causæ progressu temporis cessant. Hæc quoque est ratio, cur facilius memoramur, quæ fuerunt à nobis inuenta; quoniam naturali propensione diligimus nostra, & vt noua cum magna intentione recipimus, intensioresque ob id producuntur species in nobis delectu difficiles; at quando species sunt remissæ, vel ex magna distractione potentiæ, vel improportione spirituum, tunc facilè obliuiscimur, sicut facilè species disperguntur.

287 Ex hac obliuione prouenit reminiscentia, quæ est species quædam recordationis, ambæ enim sunt præteriti cogniti tanquam præteriti, sed cum hac differentia, quod recordatio, & memoria est cognitio rei præteritæ cognitæ nulla obliuione intermedia; at reminiscentia vt docet Scot. 4. d. 45. q. 3. F. est cognitio rei prius cognitæ, sed postea oblitæ, quæ iterum cognoscitur media ratione excitante species ad memorandum ex cognitione aliorum similium, vel propinquorum, aut connexionem aliquam habentium, nam quæ sunt inter se connexa, & ordinata, faciliter ad motionem vnius reliqua commouentur. Hoc autem non est intelligendum, quod ipsa potentia sensitiua verè discurrat inferendo ignotum ex noto, sed solùm ad cognitionem vnius excitatur ab intellectu ad cognitionem alterius; qua ratione memoria sub ratione reminiscentiæ solum in homine ponitur, in brutis verò tantum habet rationem memoriæ; vnde reminiscentia, vel dicit actum memoriæ intellectiuæ, vel

si est

si est potentia sensitiua, connotat illum; idem de cogitatiua dicendum, quæ in homine quoque tantum ponitur, in brutis verò dicitur, vel æstimatiua, vel phantasia, aut imaginatiua iuxta varia Doctorum placita.

278 Dices, aut homo est perfectè oblitus illius obiecti, cuius est reminiscentia, & tunc etiam si denuo cognoscat illud, non idcirco dicetur reminisci, quia cum species actus præteriti sit totaliter delecta, non poterit cognoscere illud sub ratione præteriti, sed potius cognitio illa se haberet vt noua; si non est perfectè oblitus, ergo non erit reminiscentia, sed memoria, quare hæc reminiscentia videtur impossibilis. Resp. ex Scot. in 4. distinct. 45. quæst. 3. H. & L. quod argumentum currit, si totaliter species sensibilis actus præteriti esset delecta; attamen si esset aliqualiter perdita, vt ex se non posset concurrere ad actum, poterit vi intellectus discurrentis per collationem quandam, vel visum aliarum similium specierum recuperari perfectè, & tunc accedente etiam memoria intellectiua virtute speciei intelligibilis in ipsa conseruatæ scitur istud nunc recordatum esse illud, quod prius fuit cognitum, postea oblitum; & hoc est ratio, cur quandoque non possumus recordari alicuius prius cogniti, quamuis iterum illud cognoscamus, & apparet nobis, ac si nunquam cognouerimus, quia scilicet species illius fuit totaliter deleta in memoria sensitiua.

Quæres primò, vnde proueniat præsertim in homine illa vocum series, quas vno tracto proferimus. Secundò, cur potius vnius rei facilius recordamur quam alterius. Tertiò, cur quandoque cogitamus de re, de fortè ante viginti annos non cogitauimus. Quartò, quomodo excitantur species, & cur facilius excitentur species recenter acquisitæ. Resp. ad 1. voces eodem modo pronunciari, quo priùs sunt apprehensæ, estque veluti quædam specierum catena, quam vti directo filo sequimur, etiam memoriter eas voces, quas species repræsentant, pronunciamus, vnde si aliquis annulus illius catenæ, vt ita dicamus, excidat nisi, statim religetur catena, reliquæ voces non veniunt; quandoque tamen indiscriminatim apprehendimus species, & tunc non adest ista necessaria colligatio specierum inter se, verùm habemus delectum eorum, quæ rationabiliter dicenda sunt, & sic assuescimus bonis specierum combinationibus, itaut etiam somniando videamur discurrere. Ad 2. hoc prouenire, vel quia species illius est illustrior, aut intensior, vel quia iuxta propriam inclinationem naturalem. Ad 3. contingere vel propter nouam combinationem aliquam, vel propter aliquod externum obiectum simile perceptum à sensu externo. Ad 4. excitantur species modo superius declarato de reminiscentia; facilius tamen excitantur recenter acquisitæ, quia istæ sunt intensiores, & insunt substantiæ cerebri magis humidæ, vnde facilius agitatur; vbi species antiquæ inhærent substantiæ crassiori, & sicciori, qua ratione successu temporis difficilius mouentur.

279 Circa alteram quæsiti partem, an scilicet omnes istæ facultates reperiantur in brutis, vel aliquæ tantum, variant inter se Doctores, quidam enim animalibus imperfectissimis, vt sunt, quæ solum gustum, & tactum possident, negant sensum aliquem internum; alij concedunt solum sensum communem; alij tribuunt etiam phantasiam, seu imaginatiuam, & vniuersaliter omnibus brutis probabiliter Doctor in 4. sæpè citat. negare videtur memoriam sensitiuam.

Breuiter tamen dicimus cum Auersa quæst. 51. sectio. 4. omnibus brutis omnes istos actus internos, & sensitiuas facultates conuenire, licet non omnibus æquè perfectè; sed vni magis, alteri minus. Hæc conclusio conformior est doctrinæ, quam tradit Doctor citat. & probat, quia nullum animal est, quod saltim imperfectè non habeat duos sensus gustum, & tactum, ergo debet percipere differentiam horum sensibilium, & consequenter habere debet sensum communem distinguentem, saltim hæc duo sensibilia, quando actu percipiuntur. Deinde omne animal habet appetitum sensitiuum, quo appetit sibi conueniens, non solum quando est præsens, sed etiam quando est absens, & illo indiget, sic testacea se aperiunt ad recipiendum alimentum, quod actu non gustant, quædam dilatantur, alia constringuntur, quod est signum alicuius appetitionis, & consequenter possunt habere aliquam phantasiam, vel imaginatiuam, qua obiecta absentia percipiant licet valde imperfectam. Rursùs si in omni Bruto adest appetitus aliquis sensitiuus, debet quoque concedi cognitio aliqua repræsentans obiectum vt conueniens, aut disconueniens, quod est habere æstimatiuam; & fortè etiam facultatem componentem vnum sensibile cum alio, quam alij phantasiam, alij imaginatiuam vocant (de hac enim est valde dubium, an detur in omnibus, quia in imperfectissimis nullum signum apparet, quod indicet sufficienter in illis reperiri facultatem illam.) Et tandem habent aliqualem memoriam, quia si appetunt obiectum conueniens, postquam fuit sensatum ab illis, valde probabile est retinere species illius delectabilis, illudque suo modo appetere tanquam obiectum præteritum, & vt antea sensatum; vnde vel repetunt certa quædam loca ad alendos filios, vel quærendos cibos, aut ad quiescendum, & latendum; vel si talem motum non habent, exercent tamen certas actiones ad sui conseruationem, defensionem, & nutritionem, vt sunt dilatatio, restrictio, & similia; quæ indicant aliquam cognitionem præteriti, vt sic. Ex quibus patet multò magis, & in gradu perfectiori has facultates reperiri in animalibus perfectis, imò quædam tam perfectè possident imaginatiuam, & memoriam, quod sunt disciplinæ capacia, vt possit aliquid discere ab homine, si scilicet perfectum vsum habent auditus, qui est sensus disciplinæ, & perfectam phantasiam, quo ad sensata auditus, vt sunt canes, equi, psittaci, &c.

280 In oppos. arg. primò ex Arist. 2. post. 103. & 2. de An. 32. negat imaginationem omnibus animalibus conuenire; & specialiter text. 156. negat competere formicæ, api, & vermi; & 1. Met. cap. 1. negat memoriam omnibus inesse, sed solum, quæ prudentiæ, & disciplinæ sunt capacia. Item solet communiter dici, & desumitur ab Alb. 1. Met. cit. muscas, & papiliones carere memoria, eo quia muscæ expulsæ adhuc redeunt, quod est signum non recordari expulsionis, & ictus; papiliones, etsi semiusti, obliti caloris ignis iterum ad lucernam accedunt; & D. Basil. hom. 8. exam. à piscibus omnibus remouet memoriam. Tum 2. quia ad memoriam requiritur, quod percipiatur actus aliquis ipsius recordantis vt præteritus; sed nequit hoc competere alicui potentiæ sensitiuæ brutorum, ergo &c. prob. min. quia potentia sensitiua superior nequit percipere actum alterius potentiæ inferioris, quando est præsens, quia non est reflexiua, ergo multò minus poterit cognoscere, quando non est; & esto possit hunc actum sentire, nequit tamen percipere tempus, nam tempus est numerus motus secundum prius, & posterius, quod percipi non potest sine collatione posterioris ad prius, at nullus sensus est collatiuus; cum igitur non percipiat tempus, non poterit sensus cognoscere obiectum sub ratione præteriti, vel præsentis, aut futuri, & per consequens neque habebit memoriam, quæ est perceptiua obiecti, vt præteriti, neque sensum communem, qui cognoscit obiectum præsens, neque æstimatiuam, quæ præcipuè fertur in obiectum absens, & futurum, seu vt possibile acquiri. Tum 3. recordatio non potest concludi esse in bruto ex eius actibus, ergo non sunt multiplicandæ facultates sensitiuæ in bruto, anteced. prob. quia omnes actus brutorum, ex quibus magis posset concludi memoria in ipsis, vel sunt actus prudentiæ, vel prouidentiæ, vt de formica colligente grana ad eundem locum, & tempore determinato, vel sunt actus iustitiæ retributiuæ obsequendi benefacientibus, & puniendi offendentes, vel pertinent ad conseruationem speciei, vt est nidificatio auium, & pullorum nutritio, vel sunt actus disciplinæ, sed hi omnes possunt saluari sine memoria, vt ostendit Scot. 4. dist. 45. q. 3. art. 1. ergo &c.

261 Resp. ad 1. Aristot. in 3. de An. 56. & 57. admittit in omnibus brutis imaginatiuam potentiam; idcirco ne videatur sibi ipsi contradicere, dicimus non absolutè ab animalibus imperfectis negare imaginationem omnem, sed quæ est perfecta, & circa omnia sensibilia; triplex enim gradus imaginationis datur, vt notat Ruu. tractat. de sens. internis quæst. 8. primus est imaginatiuæ imperfectissimæ, & infimæ quæ se extendit solum ad sensata per gustum, & tactum, & hæc omnibus conuenit, vt ait Aristot. in 3. de Anim. citat. Secundus est imaginatiuæ perfectæ, quæ est cum recordatione, & ad plura alia se extendit, quam ad sensata per gustum, & tactum, & hæc non inest omnibus, conuenit tamen formicis, & apibus, vt patet ex operibus ipsorum valdè ordinatis, & artificiosis, quæ sine perfecta imaginatiua non videntur exequi posse; Tertius gradus est perfectioris imaginatiuæ, quæ infert etiam capacitatem disciplinæ, & hæc denegatur ab Aristot. formicis, apibus & alijs brutis; eodem modo distinguendum est de memoria. Quod additur de muscis, & papilionibus potius est ad oppositum, vt notat Auersa citat. videlicet, quod ex illis actibus colligatur in ipsis memoria, quia eadem loca sæpè repetunt; quod dat intelligere fortius mouere muscas, & papiliones phantasma alimenti, vel flammæ, aut lucis, quam terreat phantasma percussionis, vel caloris. Tandem quod dicitur de piscibus, debet intelligi de memoria perfectissima, videmus enim quod ad eadem loca redeunt ad quærendum cibos, vel latendum. Ad 2. neg. minor, ad probat. ait Doctor, vel quod etiam quando actus cessit, cognoscitur à superiori facultate, quam licet non sit perfectè reflexiua, habet tamen aliqualem vim imperfectè reflectendi, vt diximus artic. 2. Vel si concedatur non cognosci, quando est, non satis ostenditur non posse postea cognosci per speciem; prima tamen solutio est expeditior. Ad id de tempore inquit, quod etiam tempus est sensibile quia tam motus, quam numerus sunt sensibilia communia; sed breuius dici poterit tempus non posse cognosci à sensu formaliter sumptum, & distinctè, ac determinatè, vt sic enim exigitur quædam collatio, potest tamen percipi à sensu materialiter, confusè, & indeterminatè, quatenus recordatur se aliquando vidisse, audiuisse, &c. quod etiam in nobis accidit, neque tunc conficimus comparationem aliquam; sic etiam sensus est rei præsentis, vel futuræ, non quia percipiat formaliter coexistentiam illius rei cum tempore præsenti, vel futuro, sed quatenus percipit obiectum actu mouere exteriores potentias, vel non mouere actu, non apprehenditur tamen vt impossibile, sed vt possibile, quia supposita cognitione mouetur appetitus ad actum desiderij, & spei. Ad 3. ait Doctor, quod licet probabiliter possent actus brutorum saluari non ponendo in eis propriè memoriam; sed solam imaginatiuam cognoscitiuam obiecti; facilius tamen, & probabilius saluantur assignando illis memoriam.

ARTICVLVS V.

De numero internorum sensuum.

282 PRima sententia vnicum tantum ponit sensum internum, qui varios actus habet exercere, & ea illis varias deinde sumit denominationes, scilicet sensus communis, phantasiæ, &c. ita Alens. 2.p.q.7.membr.2. sequuntur ex nostris Tatar.2. de An. dub.8. Cauell. super quæst.9. Scoti de Anim. conclus.4. estque communior apud Recentiores, amplectuntur enim Ruu. Dand. Hurt. Suarez, Gueuara, Philalthæus, Auersa, Arriaga, & alij in hanc quæst. Secunda sententia duas ponit potentias sensitiuas internas realiter distinctas, scilicet sensum communem, & phantasiam, illi tribuunt discernere inter obiecta externorum, illi verò cæteras alias operationes, ita Conimbr. 3.de An.cap.3.quæst.1.artic.3. Fonseca, Marcellus, Petrus Martinez, Foroliuiens. Prouent. & alij apud Auersam. Tertia sententia tres multiplicat potentias internas, ita Nemes. lib.4. Philos. cap.6. Fernel. lib.5. Physiol. cap.4. Piccol. lib. de sens. inter cap.7. Contar. de Anim. q. de sens. internis, Tol.3. de Anim. q.6. & P. Faber. theor.100. quas potentias distribuunt in sensum communem, memoriam, & potentiam quandam mediam, quam iudicatiuam, phantasiam, æstimatiuam, aut imaginatiuam vocant. Quarta sent. docet quatuor esse internos sensus, scilicet sensum communem, Imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam potentiam, non distinguens phantasiam ab imaginatiua, ita Regentes Parisienses 2. de Anim. quæst.3. in quæst.3. collater. & Thomistæ ferè omnes cum D.Thom. 1.p.q.78.artic.4. vbi Bannes, & alij interpretes, quos sequuntur, & citant Ioan. de S.Thom. de Anim. q.8.art.1. & Complut. disp.15. per totum. Quinta sententia, quam ex nostris sequitur Ant. Andr. 10. Met. quæst.5. asserit numerum horum sensuum esse quinarium, illis enim quatuor addunt phantasiam. Nec minor dissensio est inter has sententias, vt assignent organa vniuscuiusque potentię; hinc cellulas cerebri ad libitum assignant.

283 Dicendum est tamen cum prima sententia, vnicam esse potentiam sensitiuam internam, quæ omnes functiones, & actus vsque modo explicatos valeat efficere. Hæc conclusio expressè non habetur à Scoto, attamen sicut ipse non ponit in 2.d.16. potentias animæ realiter ab anima, & inter se distinctas, ne multiplicet entia sine necessitate, eadem ratione quia nulla vrget ratio distinguendi has potentias inter se distinctione reali, immò omnia argumenta possunt retorqueri, non erunt multiplicandi sensus interni; assumptum patebit ex solutione obiectionum; non obscurè etiam colligitur ex 3.d.17.q.vo. vbi præter sensus externos vnum tantum internum videtur ponere, quem vocat imaginatiuam.

Primo igitur argum. in oppos. ex P. Fabro citat. qui nititur ostendere cap. 1. Scotum multiplicasse internos sensus; & primò contra Ant. Andr. probat de mente Doctoris in 1.d.3.quæst.2. F. non debere admitti cogitatiuam, & æstimatiuam; deinde ex eadem distinctio. quæst. 6. infra E. inquit de mente eiusdem distingui debere sensum communem à phantasia, nam volens ostendere præsentiam specierum intelligibilium in intellectu, sic arguit à minori ad maius, sensus communis habet species præsentes, non solum in inferioribus sensibus, sed etiam in proprio organo, ergo multo magis intellectus debet habere obiectum præsens, non solum in phantasia, sed in seipso, ecce quod distinguit sensum communem à phantasia. Possunt tamen addi duo loca clariora, primus est in 4. d. 45. qu.3. articul. 1. vbi sæpè docet potentias internas sensitiuas distingui in superiorem, & inferiorem; secundus locus est in lib. de An. q.9. ad 4. vbi supponit diuisionem sensus interni in sensum communem, imaginatiuam, & memoriam.

Verùm hæc loca non vrgent, quia nunquam ibi ex professo hanc exagitauit dubitationem; vnde dicere possemus hanc multiplicationem sensuum accipere tanquam famosam, præsertim in q. de An. In 4. verò d. 45. non absolutè loquitur sed problematicè disp. qua ratione videtur reuocare in dubium, an potentia conseruans species sensibiles sit eadem cum potentia cognoscitiua per illas species. Et tandem in p.d.3.qu.6. potius fauet nostræ opinioni, quatenus ait species recipi in sensu communi, quas species docet intellectum in phantasia habere præsentes, ergo pro eodem sumit phantasiam, & sensum communem.

284 Secundò arguitur, quod sensus communis, & phantasia distinguantur; nam Aristot. 2. de An. à text. 155. probat phantasiam, seu imaginariam esse potentiam à sensu communi distinctam; vnde illam definiendo ait moueri à sensu in actu, vbi per sensum intelligit etiam communem, aliter si solum pro externo sumeretur, conueniret illa definitio cuilibet interno sensui, quod est contra intentum Aristot. Tum 2. habent diuersos modos, quibus immutantur, diuersa obiecta formalia, diuersa organa, diuersos quoque actus adæquatos, ergo sunt diuersæ potentiæ, conseq. patet, antec. prob. quoad 1. partem, quia sensus communis immediatè mouetur à sensibus externis, phantasia verò ab illis mediatè mouetur, scilicet medio sensu communi; Quoad 2. partem probat. quia sensus communis percipit sensibilia externa, vt præsentia sunt, phantasia verò, vt præscindunt à præsentia, vel absentia, quæ sunt duę rationes formales distinctæ, quia obiectum vt præscindens à præsentia, & absentia habet rationem magis abstractam, & immaterialiorem, quàm obiectum, vt præsens, hoc enim non præscindit ab existentia, vt illud. Quo ad 3. prob. quia organum sensus communis, quia est ordinatum ad facilè recipiendum species, habet dominium humiditatis, organum verò phantasiæ, cum sit ordinatum ad benè retinendum species, præualet in siccitate, vnde sensus communis ponitur in anteriori parte capitis propè frontem tanquam humidiori, organum phantasiæ in parte remotiori à fronte, vt sicciori, hinc qui facilè recipiunt, non benè retinent, & qui difficilè recipiunt, benè conseruant, & diutius species; ex quibus patet vltima pars de actibus, nam si habent obiecta formalia diuersa, & vnum est abstractius altero, & à diuersis speciebus inæqualiter abstractis causantur, nequeunt ab eadem potentia prouenire, sed quilibet erit adæquatus respectu propriæ potentiæ, nequit enim eadem potentia maximè materialis vti speciebus inæqualis abstractionis, quia hoc arguit vniuersalitatem, & perfectionem in potentia, vnde quia species sensibiles externæ differunt in abstractione, non conueniunt eidem potentiæ, sed diuersis.

285 Resp. ad 1. etiam Arist. in lib. de mem. & remin. c. 1. in fine docere phantasma, quod est species sensibilis phantasiæ, esse passionem sensus communis, quibus verbis expressè dat intelligere, per eadem sumere sensum communem, & phantasiam, quapropter dicimus cum Dand. & Auersa non considerasse ibi Arist. imaginationem, seu phantasiam pro potentia, sed pro actu, & functione distincta à functione sensus communis, vnde imaginationem definiuit per esse motum non autem per esse principium motus, quod est proprium potentiæ; quapropter sumendo sensum communem, & phantasiam pro functionibus, & actibus secundis, qui appropriantur illis, concedimus esse realiter distincta; nam sensui communi appropriatur discernere, & iudicare inter sensata externa, vt actu cognoscuntur ab externis sensibus, phantasiæ verò, vel imaginatiuæ quod eadem cognoscat, etiam quando absentia sunt; quomodo autem intelligantur definitio phantasiæ, diximus art. præc.

286 Ad 2. negamus primò sensum communem, & phantasiam diuersimodè immutari, quia eadem potentia immutatur recipiendo species à sensibus externis, quæ species permanent etiam transacta sensatione externa; nec est verum sensum communem intuitiuè cognoscere obiecta externa, quia intuitiua cognitio, vt fusius dicemus disp. seq. debet terminari ad obiectum in se pręsens, non in specie, sensus autem communis cognoscit externa in specie, vnde propriè est cognitio abstractiua, solum intuitiua dicetur concomitanter, quatenus est simul cum cognitione sensationis externæ, quæ est intuitiua; de qua cognitione loquemur disputat. seq. q.7. art.1. Quod autem non diuerso modo immutentur, patet, quia vel esset species in phantasia producta eiusdem rationis cum specie sensus communis, vel diuersæ; non primum, quia diuersæ potentię natæ sunt immutari à speciebus alterius rationis, vt inductiuè patet in omnibus; Nec valet, quod ait Bannes 1.p.q.78.art.4. dub.5. has potentias distingui in ratione receptiui, non autem cognoscitiui, ideoque posse per species eiusdem rationis cognoscere; Non valet, quia sic ambæ cognoscerent obiectum, siue pręsens, siue absens, quod est contra ipsos Thomistas. Si afferatur secundum quod scilicet sint species alterius rationis; certè species phantasię, quia superioris potentię; essent immaterialiores; ergo non possent produci à speciebus sensus communis, quę essent imperfectiores, nec ab obiecto, hoc enim immediatè non agit in phantasiam, nec à speciebus sensus communis, vt instrumenta sunt obiecti, quia nullum instrumentum nec virtute propria, nec virtute principalis agentis attingit terminum principalem, ea dictis disputat. 7. Physic. ergo necessario esset admittendus sensus depurans species illas, quod est contra ipsos; remanet ergo, quod eadem omnino potentia immutetur per species causatas à sensationibus externis, & vt habet cognitionem intuitiuam actus externi, dicitur sensus communis; vt à tali cognitione pręscindit, & separatur, dicitur phantasia, seu imaginatiua; vide Scot. 2. d.3.q.9. C.

287 Negatur quoque secunda pars, quod habeant diuersa obiecta formalia, cum enim ambæ cognoscant obiectum relucens in specie, ambę abstractiuè cognoscunt illud, non vna vt existens, altera vt absens, vel sub vtroque modo: solum differunt quoad connotata, quatenus sensus communis dicitur exercere proprias functiones, dum actu, & intuitiuè cognoscit sensationes externas, quę dum existunt, possunt taliter cognosci, phantasia verò non connotat hanc cognitionem intuitiuam. Et dato quod haberent has cognitiones diuersas, non est tamen hæc differentia sufficiens ad inferendam distinctionem specificam potentiarum; nam intellectus vtroque modo potest cognoscere idem obiectum; & sensus communis cognoscit intuitiuè actus externos, dum in existunt, & abstractiuè, seu per speciem res sensatas externas: ipsamet phantasia per ipsos debet cognoscere obiectum præsens, quando existit, & absens quando non existit, ergo hæc diuersitas cognitionis non infert specificam distinctionem potentiarum; Nec iuuat, quod ait Io. de S.Th. diuersitatem argui ab hoc quod est cognoscere tantum in præsentia obiecti, & dependenter ab illa, quod conuenit sensui communi; phantasiæ verò cognoscere independenter à præsentia obiecti. Non iuuat, quia committitur petitio principij, hoc enim est probandum, quod sensus communis non sit cognoscitiuus, nisi in præsentia obiecti; quod sicut facilè, & sine ratio-

ratione asseritur ab aduersarijs, ita facilè sed eum fundamento negatur à nobis.

288 Negatur quoque tertia pars, quod hæ duæ facultates exigant organa diuersa ex hoc, quod vna est destinata ad benè recipiendum, altera ad benè retinendum, non enim ad hæc duo munera exercenda requiruntur necessario oppositæ dispositiones, & ad probat. dicimus cum aliquali siccitate posse adhuc stare facilitatem ad recipiendas species; nam quælibet cerebri pars, quantumcunque sicca, non est siccior neruis, hi enim sunt terrestriores, & sicciores, & tamen, eum sint sensoria tactus, citò recipiunt species sensibiles; similiter organum phantasiæ, quamuis esset siccius organo sensus communis, adhuc debet statim recipere species, quas debet etiam retinere, ergo siccitas illius organi non impediet facilitatem recipiendi species, antec. patet, quia statim ac sensus externus percipit aliquod obiectum, supposita attentione potentiarum simul interni sensus, & intellectus percipiunt illud, ergo simul etiam recipiunt species. Et sine fundamento negatur assumptum à Complut. requirentibus moram aliquam, vt phantasia recipiat species; hoc autem est contra experientiam, videmus enim nos statim intelligere, quod ab alijs audimus, ergo quia intellectus mouetur à phantasia immediatè, non à sensu communi etiam in sententia ipsorum, species statim recipientur absque mora in phantasia; quod autem non semper maneant deinde species illæ, potius innuit sensum communem non habere organum distinctum à phantasia. Accedit, quod multi homines fuerunt, qui statim ac librum aliquem legebant, non solum verbatim citò apprehendebant, sed etiam diu memoria retinebant, vt de Tostato, & alijs refert Hurt. & ipsi Complut. hoc asserunt de D. Thom. ergo facilitas apprehendendi stat cum retentione specierum. Neque dicas cum Complut. hoc per accidens contingere propter perfectam proportionem mixtionis siccitatis cum humiditate, vt etiam se habet cera, quando non est nimis dura, nec multum liquefacta, tunc enim est facilis impressionis, & diuturnæ retentionis; per se tamen facilis receptio, & bona retentio exigunt oppositas dispositiones, illa scilicet prædominium humidi, ista prædominium sicci; distinctio autem sumi debet pœnes ea, quæ per se requiruntur, non quæ per accidens eueniunt. Non valet, quia iam demonstratum est tot experientijs facilem receptionem non exigere necessario prædominium humidi, sed optimè stare etiam cum prædominio sicci, vt patet in neruis; ergo hoc prædominium humidi non per se exigitur ad facilem receptionem. Deinde admissa hac partium diuersitate non idcirco inferri debet distinctio specifica potentiarum; quia vt vidimus q. 6. art. 2. sensorium tactus est caro, & etiam nerui, quæ partes habent hanc diuersitatem sicci, & humidi, & tamen est eadem specie potentia tactiua in illis.

289 Ex his patet quoque falsitas quartæ partis, quod habeant diuersos actus adæquatos, nam eadem potentia mouetur ab ijsdem speciebus repræsentantibus obiecta exterius sensata sensibus externis; solum dicitur cognoscere obiecta vt præsentia, quatenus intuitiuè percipit sensationes externas, quæ cum sint immediatæ, & sufficienter præsentes sensui interno, possunt in se cognosci, & vt existentes terminare cognitionem internam; at obiecta externa semper eodem modo cognoscuntur, scilicet in specie. Verum est, quod actus illi etiam abstractiuè cognoscuntur à sensu interno, & vt relucent in specie, cum recordamur nos vidisse, audisse, &c. sed hoc non infert distinctionem specificam, nam eadem potentia intellectiua vtroque modo percipere potest obiecta. Neque sufficienter negatur paritas, eo quod intellectus est potentia vniuersalior. Nam sicut ipsi solum hoc asserunt de intellectu, qui est immaterialis, sed etiam de phantasia, quæ est materialis, & negant de sensu communi, idem nos asserimus de potentia sensitiua interna sine multiplicatione potentiarum distinctarum realiter.

290 Tertiò argum. quod æstimatiua sit à sensu communi, & phantasia distincta, nam munus æstimatiuæ est percipere res insensatas, scilicet conuenientiam, vel disconuenientiam rerum, sensus verò communis, & phantasia percipiunt solum res sensatas, impossibile autem est has duas actiones ab eadem potentia prouenire, quod probat. nam plus differunt res sensata, & insensata, quàm obiectum vt præsens, & absens, ergo si hæc differentia sufficiens est ad distinguendum sensum communem à phantasia, multò magis illa differentia inferet distinctionem æstimatiuæ à phantasia. Tum quia sensus communis, & phantasia solum mouentur ab aliquo occulto, ergo &c. Hæc tamen ratio faciliter soluitur, primò negando species istas insensatas ex art. 2. Deinde illis admissis negatur, requiri potentiam distinctam, sed eandem phantasiam posse vtrunque cognoscere, sicut videtur asserere Arist. de An. 44. dum ait phantasiam mouere appetitum, quod est percipere obiectum conueniens, vel disconueniens, nam hæc sunt rationes formales mouendi appetitum. Tum quia nequit cognosci ab aliqua potentia conuenientia, aut disconuenientia, nisi etiam percipiatur res, quæ dicitur conueniens, vel disconueniens, ergo eadem potentia vtrunque cognoscit; eo vel maximè, quod potentia sensitiua cognoscit conuenientiam in concreto scilicet rem conuenientem. Neque dicas æstimatiuam apprehendere hoc esse disconueniens, non tamen percipere distinctè hoc subiectum disconuenientiæ, sed hoc pertinere ad phantasiam. Contra hoc est, quia ouis, v. g. non iudicat simpliciter aliquod ens esse disconueniens, sed lupum esse disconuenientem, & copulat disconuenientiam cum accidentibus externis lupi, ergo eadem potentia vtrunque debet apprehendere. Hinc est, quod nunquam Arist. fecit mentionem de æstimatiua, tanquam de potentia distincta.

291 Quartò argum. quòd sint plures potentiæ. Tum ex Arist. libr. de mem. cap. 1. vbi memoriam distinguit à sensu, & æstimatiua; & lib. de insomnijs c. 1. clarè ait. *Esse autem imaginato, & sensitiuo aliud*, & ibid. inquit *Formandorum visorum*, scilicet phantasmatum, *facultatem eandem esse, & sensitiuam, quamuis essentia discrepent*, & 2. de An. 38. ait, *Abeuntibus sensibilibus manent sensus, & imaginationes in ipsis sensorijs*, ergo supponit plura organa, seu sensoria internorum sensuum, ergo plures sensus. Quod etiam confirmat ars anathomica docens in cerebro reperiri tres, vel quatuor sinus, siue cellulas, quæ nonnisi propter sensus internos tanquam organa fuerunt à natura institutæ. Tum 2. maior, & distincta virtus requiritur ad componendas res simplices, quam ad singulas percipiendas, scilicet ad componendum montem aureum; quam ad percipiendum montem, & aurum, ergo phantasia, & imaginatiua inter se distinguuntur. Tum 3. memoria non est potentia cognoscitiua, sed solum retentiua specierum, ergo est potentia ab alijs distincta, patet conseq. quia aliæ potentiæ sunt cognoscitiuæ; antec. prob. quia si esset cognoscitiua, semper actu cognosceret, cum habeat in se species obiectorum, quod tamen est contra experientiam.

292 Resp. in prima, & secunda authoritate loqui de istis facultatibus, non vt potentiæ sint, sed vt functiones diuersæ eiusdem potentiæ, cum ibidem dicat memoriam esse passionem, vel habitum sensus, aut phantasiæ, & sensitiuum idem esse doceat cum imaginatiuo; per idem ad 3. authorit. & ad 4. dicimus non loqui de sensorijs internis, sed externis; verum est quod Aristot. sæpè confundit has facultates, & vnam pro alia accipit, & maximè phantasiam cum imaginatiua, ideo nihil certi potest haberi de intentione ipsius. Quod additur de cellulis illis, iam diximus non posse esse sensoria sensuum internorum, eo vel maximè, quod sine fundamento aliquo vna ponitur sensorium vnius sensus, alia alterius, non enim est maior ratio de vno sensu, quam de alio, quod magis sit in vno sinu, quam in alio, vt fusè ostendit Dand. immò hoc admisso, quia cellulæ istæ habent quandam communicationem ad inuicem, si in ipsis reperirentur sensus interni certè vnicus deberet poni, sicut ex omnibus illis cauitatibus vna totalis videtur fieri. Ad 2. assumptum esse verum, si daretur potentia, quæ solum esset perceptiua simplicium, perfectior enim esset, quæ componeret illa, at modo eadem potentia potest vtrumque perficere, nequit enim componere, nisi adhuc sit simplicium perceptiua, vt patet de intellectu. Ad 3. neg. antec. ad probat. neg. sequ. quia non sufficit, quod species sint in potentia, sed requiritur applicatio; vt exeat in actum; vt patet de memoria intellectiua, & falsum est species reperiri in vna potentia, & aliam distinctam per illas deinde cognoscere, requirit enim quod sit specie informata, vt agat, & cognoscat.

Quintò in vno animali datur vnus sensus internus sine altero, quædam enim carent imaginatione 2. de Anim. 158. quædam memoria 1. Met. c. 1. ergo sensus isti sunt inter se distincti. Immò in eodem animali quandoque separantur ad inuicem, quibusdam enim læditur vis imaginandi, & non æstimandi; item læsi in posteriori parte capitis nocumentum accipiunt in memoria, in anteriori verò parte in imaginatiua; memoria quoque decrescit in senibus, accrescit iudicium, ergo distinguuntur ad inuicem, præcipuum namque signum distinctionis realis est separatio.

293 Resp. iam diximus art. præced. in omnibus animalibus reperiri suo modo omnes sensus, & ibi explicuimus Aristot. sed quicquid sit de hoc, solum sequitur potentiam sensitiuam in vno animali potentem omnes functiones exercere esse specie distinctam à potentia in alio animali reperta, quæ solum quasdam operationes sit potens elicere, non tamen, quod in eodem animali sint distinctæ realiter potentiæ. Ad aliud dicimus non esse impossibile eandem potentiam in eadem parte organi residentem impediri quoad vnam functionem, non quoad alteram; sic videmus potentiam concoctiuam cibi in stomaco, quæ plures habet actus subordinatos vt attrahere, retinere, expellere alimentum, impediri quandoque in vna actione, non in alia; sic vna est potentia motiua linguæ ad loquendum, & tamen potest in vna actione impediri, non in alia, vnde quidam sunt qui syllabam vnam nequeunt alteri statim adiungere, sed in priori tantisper morari necessitantur, quidam sunt blesi, quia certam, & determinatam litteram proferre non possunt, sed vnam pro alia pronunciant, vt flutum pro fructum; alij denique balbutiunt, quia nequeunt omnes syllabas proferre, & tamen est eadem potentia. Idem experimur in intellectu humano, multi enim tardè apprehendunt, & benè retinent, vel citò apprehendunt, & malè iudicant, vnde oritur diuersitas ingeniorum, quidam enim sunt ad humaniora studia idonei, inepti verò ad philosophica, quia hæc plus iudicij requirunt, ad illa sufficit ingenium; similiter in philosophia quidam ad argumentandum sunt aptiores, qui scilicet ingenio valent, alij ad defendendum, ad quod requiritur iudicium. Rursus eadem imaginatiua circa vnum obiectum læditur, certamque materiam non circa aliam, pariformiter multi insani rectè æstimant in vna materia, non in altera; non igitur ex hac diuersitate argui potest specifica distinctio potentiarum, aliter essent multiplicandæ plures specie potentiæ imaginatiuæ, æstimatiuæ, &c. ratio huius est, quia non quęuis mutatio temperamenti vitiat quamlibet actionem. Dicitur autem memoria residere in cerebello, &

in

in partè posteriori capitis, non quia ibi solum recipiantur species, & conseruentur, sed quoniam præcipuè ibi magis viget, quia non est tam humida sicut pars existens in sincipite, hæc tamen diuersitas solum facit accidentalem distinctionem, & quoad actus exercendos, non quoad potentias.

294 Concludendum est igitur vnicam esse potentiam sensitiuam internam in vnico organo, scilicet cerebro residentem, quæ varias functiones potest exercere, iuxta quarum varietatem varia sortitur nomina, quibus sensus interni dantur intelligi, ac si essent re vera plures: nam hæc potentia vt percipit obiecta externis sensata, actiones externas, & recipit species, dicitur sensus communis; vt easdem obiecta cognoscit, quando non sunt præsentia, dicitur phantasia, ab alijs imaginatiua; vt illa obiecta varie inter se connectit dicitur imaginatiua, ab alijs phantasia; vt eadem sensibilia percipit vt conuenientia, vel disconuenientia, mouetque appetitum sensitiuum, dicitur æstimatiua; vt eadem obiecta sæpius cognoscit vt præterita, & sensata alijs actibus, dicitur memoria, quæ si sit cum auxilio rationis quasi inquirendo prius cognitum, sed postea obliuum, vt in homine contingit, dicitur reminiscentia, si sumitur vt ex præteritis cognitis præuidentur futura imminentia, illaque vitantur, vel prosequuntur, dicitur prudentia sensitiua ad imitationem intellectiuæ, & tandem si est ita perfecta memoria, vt valeant bruta apprehendere, & retinere, quæ ab hominibus proponuntur, & medijs sensibus, maxime auditu, & visu percipiunt, dicitur disciplinabilitas. Quæ operationes singillatim inspectæ sunt inadæquatæ respectu potentiæ sensitiuæ internæ, idcirco non inferunt diuersas potentias, sicut in intellectionibus adest hæc actionum varietas, & tamen vnicus est intellectus, quapropter sicut omnes intellectiones ad vnam reducuntur, quæ dicitur intellectio in communi, estque adæquata intellectui respiciens omne intelligibile; sic actio adæquata potentiæ sensitiuæ internæ erit sensatio interna respiciens pro adæquato obiecto ipsum sensibile in communi. An autem in hac potentia sensitiua dentur plures formalitates, quarum quælibet concurrat ad propriam actionem, an verò eadem potentia realiter, & formaliter vna, sed solum multiplex virtualiter immediatè concurrat ad omnes, pendet decisio ex dictis disp. 2. qu. 1.

QVÆSTIO IX.

De appetitu sensitiuo.

295 Appetitus communiter diuidi solet in naturalem, & cognoscitiuum, naturalis, vt habet Doctor 3. d. 17. C. & d. 38. in fin. & 4. d. 49. quæst. 10. non est aliud, quam natura cuiuscunque entis vt in sibi proportionatum inclinata, sic dicimus lapidem appetere Vbi deorsum, materiam appetere formam, & de hoc non loquimur in præsenti; cognoscitiuus est potentia quædam nata sequi cognitionem proponentem obiectum vt conueniens, vel disconueniens, & sicut duplex est cognitio, intellectiua scilicet & sensitiua, sic datur duplex appetitus, vnus rationalis sequens intellectum, & dicitur voluntas, de quo agemus disp. 7. alter sensitiuus sequens cognitionem sensitiuam & de illo est sermo in præsenti, de quo plura videbimus.

296 Primò, quod detur talis appetitus sensitiuus, quo animalia appetunt obiecta sensibilia a sensu proposita vt conuenientia, vel fugiunt apprehensa vt disconuenientia, probat Aristot. 3. de An. a text. 40. experientia in nobis, nam quandoque appetimus aliquod delectabile, quod respuit voluntas propter aliquod noxium coniunctum ab intellectu ipsi voluntati ostensum; vnde vt notat Sco. 2. d. 6. q. 2. E. ex diuersitate complexionum varij sunt appetitus in hominibus quidam, enim sunt naturaliter propensi in superbiam, alij in gulam, alij in luxuriam. Bruta quoque multa operantur ex hoc, quod aliqua appetunt conuenientia, & disconuenientia refugiunt. De hoc appetitu loquitur Apostolus ad Rom. 7. dum ait, *Video aliam Legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, & ad Gal. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum*. Quod autem hic appetitus non sit mera inclinatio naturalis, vt est appetitus lapidis ad Vbi deorsum, sed vera potentia elicitiua appetitionis, Probat. quia inclinatio naturalis est ex se determinata ad certum obiectum naturaliter proportionatum, & semper adest in re, cum sit realiter identificata, at appetitio est quid de nouo causatum dependenter a cognitione, itaut si potentia cognoscitiua non repræsentaret obiectum vt conueniens, etiam si esset ex se tale, nunquam appeteretur ab appetitu, ergo debet dari potentia aliqua in animali appetitiua, tum quia amor, odium, & similes passiones sunt effectus appetitus, & in solis entibus cognitione præditis reperiuntur, ergo hic appetitus est distinctus à naturali; Verum est tamen, quod quandoque etiam dicitur naturalis, prout opponitur appetitui libero, scilicet voluntati; non tamen quod sit inclinatio naturalis. Tandem quod hæc potentia sit diuersa à cognitiua, patet ex paritate appetitus rationalis cum intellectu, sicut enim illæ potentiæ distinguuntur inter se, ita & potentia sensitiua cognitiua, & appetitiua, vt docet Scot. 3. d. 17. q. vn. in corpore quæsiti.

297 Secundò, quæri potest de obiecto huius appetitiuæ potentiæ; hoc autem dubium manet determinatum, ex dictis disp. 7. Phys. q. 8. art. 2. vbi ostendimus obiectum voluntatis esse bonum, nec posse voluntate in ferri in malum sub ratione mali; eadem autem est ratio de appetitu sensitiuo; quare obiectum ipsius quoad prosecutionem erit bonum, quoad fugam, erit malum, & disconueniens. Cum autem bonum sit multiplex, scilicet honestum, delectabile, & vtile, & quodlibet diuidatur quoque in verum, & apparens, (de præsiao hic non loquimur, quia spectat ad voluntatem, quæ est potentia libera) certum est appetitum sensitiuum non respicere bonum honestum, quia neque potentia cognitiua sensitiua potest hanc bonitatem attingere; solum ergo respicit bonum delectabile, & vtile in particulari, non in vniuersali, siue verum, siue apparens, quia hæc omnia potest sensus illi proponere ad prosequendum; idem proportionaliter dicendum de malo opposito, vt est obiectum fugæ, & auersionis.

298 Tertiò, quæritur, an hæc appetitiua potentia sit actiua proprij actus, an solum passiua, & merè receptiua; & quidem quod sit actiua patet ex dictis disp. 2. vbi vniuersaliter ostendimus omnem potentiam vitalem efficere proprios actus. Solum igitur dubitari potest an sit causa totalis, an vero partialis. Henr. quol. 3. Greg. 2. d. 35. q. 1. & 2. Gabr. quæst. 1. dub. 3. Palud. in 4. d. 41. & alij sustinent appetitum esse causam partialem concurrentem cum obiecto proprij actus. Caietan. autem 1. p. q. 80. artic. 2. docet obiectum non concurrere actiuè ad substantiam actus, sed ad specificationem. De hac tamen difficultate dicemus disp. 7. q. 6. art. 2. vbi de appetitu rationali erit sermo.

299 Quartò, dubitatur, num cuilibet potentiæ cognitiuæ correspondeat propria appetitiua, an verò vnica sola sufficiat pro omnibus sensitiuis cognoscitiuis tum externis, tum internis. Quod vnus tantum detur appetitus sensitiuus, qui immediatè moueatur à sensu interno, mediatè ab externis, est communis sententia, & præsertim illam tuentur Arriaga disput. 5. de Anim. sect. 4. & Auersa quæst. 56. sec. 1. qui oppositam, vt nouiter ac temerè cogitatam contra: Hurt. impugnat.

Opposita tamen sententia, quod cuilibet sensui cognoscitiuo correspondeat proprius appetitus non est ab Hurtado disputat. 17. sect. 11. nouiter inuenta, quia ipsam tradidit Doctor in 2. d. 6. qu. 2. E. & in 3. d. 17. quæst. vn. in corpore quæsiti, & d. 15. D. nec est temere cogitata, cum pro se habeat probabilissimas rationes; etenim sicut cognitio diuiditur in intellectiuam, & sensitiuam, sic etiam appetitus alter est rationalis, alter sensitiuus, ergo sicut cognitio sensitiua alia est interna, alia externa, & non obstante, quod interna percipiat omne sensibile ab externis sensibus, adhuc multiplicantur externæ potentiæ sensitiuæ, idem de appetitu dicendum, quod alter sit internus consequens sensum internum, qui sit circa conuenientia, & disconuenientia omnium sensuum externorum, alij verò sint vt ita loquamur, externi, quorum quilibet sequatur proprium sensum externum, & versetur circa conueniens, & disconueniens illius sensus; quod si dicatur cum Arriaga nullam esse necessitatem multiplicandi tot appetitus; assignet ipse necessitatem multiplicandi tot sensus externos, si internus attingit omnia sensibilia. Tum quia obiectum conueniens visui non solum est perfectio totius animalis, sed immediatius est perfectio ipsius visus, ergo non solum erit iuxta inclinationem totius animalis, sed etiam iuxta inclinationem particularẽ visus, ergo à pari sicut propter inclinationem vniuersalem ponimus appetitum quendam communem, ita ex inclinatione particulari inferre debemus appetitum particularem. Negat. consequentia ab Arriaga quia non implicat, ait, dari naturam cognoscitiuam non appetitiuam. Sed quicquid sit de potentia absoluta Dei, non est cur de facto negemus hanc paritatem, quod omnibus alijs cognitiuis conceditur propria appetitiua, & solis externis denegetur, cum & ipsæ apprehendant proprium bonum, quod vt sic apprehensum est appetibile.

300 Probatur adhuc, quia dolor est passio quædam ipsius appetitus, sicut delectatio, nec solum tactui, & gustui competit, sed etiam alijs sensibus, non enim est actus potentiæ cognitiuæ, aut qualitas quædam sensibilis a tactu, & gustu, vt infra ostendemus, sed passio est in ipso appetitu, vt omnes concedunt, ergo vbi est dolor, ibi erit appetitus, sed dolor sentitur in qualibet parte corporis, immò qolibet sensus iuuatur ab obiecto conuenienti, læditur a disconuenienti, quod iuuamen videtur afferre in sensu voluptatem suo modo, læsio verò dolorem, ergo in quolibet sensu adest proprius, & particularis appetitus. Hæc ratio displicet etiam ipsi Hurt. eoquia non dolor ipse, sed obiectum doloris sentitur, & in eodem loco, vnde emittit species ad sensum communem, sicut ita videtur, vnde incipit diffundere species. Attamen cum infra explicabimus essentiam doloris, patebit etiam vis huius rationis.

Dices, communiter vnus ponitur appetitus sensitiuus, & Patres de ipso loquuntur tanquam de vno solo, ergo non sunt tot multiplicandi. Tum quia sensus externi non percipiunt obiectum vt conueniens, aut disconueniens, hoc enim spectat ad internum vel medijs speciebus insensatis, vt inquiunt Thomistæ, vel vi facultatis memoratiuæ delectationis præteritæ, vt nos supra docuimus, sed sensus externi nullo ex his modis percipiunt obiectum, ergo nequeunt immediatè mouere appetitum sensitiuum, sed hoc præstabit sensus internus. Ad 1. resp. Scot. 3. d. 15. B. quod communiter loquimur de appetitu sensitiuo tanquam de vno, quia est sermo de appetitu consequente imaginatiuam, quæ sicut est omnium sensibilium, sic etiam

appe-

appetitus iste; re vera tamen debent multiplicari appetitus particulares, sicut & sensus multiplicantur. Ad 2. ex eodem 3. d. 15. B. quod causat dolorem, vel delectationem in appetitu, non est relatio illa conuenientiæ, aut disconuenientiæ, sed absolutum illud, quod dicitur conueniens, aut disconueniens, quo apprehenso ex naturali instinctu appetitus complacet, vel displicet de illo, vt supra diximus, nu. 266.

301 Quintò explicanda venit famosa distinctio appetitus in concupiscibilem, & irascibilem, quid sint hæc duo membra, & quomodo inter se differant; quæ distinctio locum habet tam in appetitu sensitiuo, quàm rationali.

Quantum ad primum not. ex Scoto 3. d. 34. qu. vn. F. quod quandoque animali proponitur obiectum conueniens, aut disconueniens simpliciter, quandoque proponitur obiectum conueniens, sed ab alio impeditum, vt non possit acquiri; circa primum appetitus habet actum prosecutionis, vel fugæ, & vt sic denominatur concupiscibilis, quatenus respicit bonum sensibile delectabile, & conueniens actu prosecutionis aut huic oppositum actu fugæ; circa verò secundum, primò habet actum concupiscentiæ circa bonum ostensum, & consequenter actum fugæ circa carentiam illius boni, puta canis appetit cibum, & refugit carentiam cibi; & quia prohibens cibum offendit canem appetentem, idcirco circa hominem prohibentem cibum, & offendentem habet canis actum quemdam refugiendi, non quidem vt est actus fugæ concupiscibilis, quia non intendit solum amouere impedimentum, sed actum respuendi, & repellendi, nam vltra amotionem impedimenti intendit vindictam, & punire de offensa, & hic est actus irascibilis, & obiectum ipsius erit offendens, in quod tendit per actum vindictæ, seu repulsionis; quòd si obiectum illud erit præsens, & adhuc non punitum, tunc causatur dolor, seu mæstitia, eritque duplex alia proueniens propter carentiam concupiti in concupiscibili, alia propter carentiam vindictæ in irascibili; vnde actus iste vindictæ erit imperfectus, quia assimilatur actui desiderij, quatenus desiderat vindicare, & non vindicat; at quando actus vindictæ est perfectus, scilicet quando actu vindicat, tunc actus vindictæ assimilatur fruitioni, quia causat delectationem. Subdit Doctor, quod inter dolorem concupiscibilis, & irascibilis hoc interest, quod ille versatur circa carentiam concupiti, iste circa carentiam vindictæ, ille fit cum restrictione, sicut delectatio opposita fit cum dilatatione, iste fit cum calefactione, quæ est accensus sanguinis circa cor. Quapropter appetitus concupiscibilis est circa bonum conueniens, aut disconueniens, appetitus irascibilis proximè erit circa impediens assecutionem boni concupiti, & circa offendens, quatenus quærit illud vincere, & superare; qua ratione à Thomistis obiectum irascibilis dicitur bonum arduum, quia finis huius appetitus est victoria de offendente; quæ locutio potest admitti, nec est contra Scotum citat. quia ibi solum respuit hoc bonum arduum vt obiectum in eo sensu, quo locutus fuerat in 3. distinctio. 26. §. *Contra illam opinionem*, vt scilicet significat vel bonum absens, vel bonum excedens facultatem potentiæ, aut bonum excedens omnia alia sibi contraria.

302 Quoad secundum, an isti appetitus inter se differant, tanquam duæ potentiæ realiter distinctæ, an verò sint eadem potentia respicens diuersa obiecta inadæquata, & diuersas functiones exercens; est prima opinio Thomistarum cum D. Thom. 1. p. quæst. 81. articul. 2. distinguens realiter hos appetitus quam opinionem sequitur ex nostris Cauellus disp. 2. de An. sect. 7. sed ægrè, libenter enim alteri oppositæ adhæreret, nisi authoritas Scoti ipsum vrgeret. Altera opinio à recentioribus Scoto adscripta nullam realem distinctionem agnoscit inter hos appetitus, vt de potentijs sensitiuis cognitiuis internis diximus; eam sequuntur Gabr. 3. d. 26. q. 1. art. 1. Nauarrus in Manuali prælud. 3. num. 8. Suarez. Hurt. Arriaga, Auersa sæpè citat. Dand. 3 de Anim. digress. 39. Onuphr. de Anim. disputat. 2. part. 1. quæst. 3. dub. 1. & ex nostris sequi videtur Hiribar. tractat. de actibus humanis disputatio. 20. sect. 4.

303 Dicimus, probabilius esse hos appetitus non esse realiter distinctos; hæc conclusio non obuiat doctrinæ Scoti in 3. d. 34. citat. non enim ibi statuit oppositum, solum litt. G. ait quod irascibile, & concupiscibile magis videntur distingui in appetitu sensitiuo, quam in voluntate, in hac enim habet solam distinctionem obiectorũ, in illo habere etiam videntur distinctionem organorum, & concludit, quod in voluntate illa distinctio non arguit distinctionem potentiarum, sed sicut idem intellectus diuiditur in portionem superiorem, & inferiorem, idem tendit in principia, & conclusiones, sic voluntas eadem potest tendere in obiecta irascibilis, & concupiscibilis; at in d. 26. citat. videtur oppositum sustinere, vnde rationes in contrarium soluit; quare nihil expressè habemus in Scoto de hac re, inhærendo tamen principijs ipsius negare debemus talem distinctionem realem, & ratio erit, quia non sunt multiplicandæ potentiæ sine necessitate, quod autem in præsenti non adsit talis necessitas patebit ex solutione obiectorum. Tum quia appetitus rationalis, scilicet voluntas dicitur simul concupiscibilis, & irascibilis etiam secundum Thomistas, ergo appetitus sensitiuus eodem modo se habebit. Nec valet disparitas assignata à Thomistis, vt est videre apud Complut. disputat. 22. quæst. 2. quod voluntas sequitur eandem potentiam cognoscitiuam semper idest intellectum, ideoque habet idem obiectum cum intellectu, estque vna, sicut intellectus, at appetitus sensitiuus natus est sequi diuersas potentias cognitiuas, irascibilis enim sequitur phantasiam, concupiscibilis æstimatiuam: tum quia voluntas cum sit spiritualis, est eleuatior, potestque habere obiectum vniuersalius, at appetitus sensitiuus, quia materialis est limitatus, non potest ferri in obiectum ita vniuersale. Non valet, quia & sensus internus est vnus, sicut intellectus ex quæst. præced. nec materialitas sensus obstat, quia sufficit, vt feratur solum in bonum delectabile, vbi voluntas etiam respicit bonum honestum. Tum quia sicut eadem potentia, quæ prosequitur bonum, habet etiam se auertere à malo, eadem quoque videtur esse, quæ à se repellat malum impediens, vterque enim actus repellendi est ordinatus ad consecutionem obiecti concupiti, ergo sicut actus fugæ à malo non arguit distinctionem potentiæ, eo quia prouenit ab eodem fine remoto, qui est acquisitio boni concupiti, eadem ratione expulsio mali offendentis à se non arguet distinctionem potentiæ irascibilis, quia ortum ducit ab eodem fine remoto, scilicet à consecutione boni concupiti; hinc Suarez hoc totum probat ex illo Iacob. 4. *Vnde bella, & lites inter vos? nonne ex concupiscentijs vestris?* Nec sufficit dicere cum Thomistis ex hoc sequi solum subordinationem harum potentiarum, non identitatem, cum non sit idem obiectum formale proximum. Non sufficit, quia sic ex quacunque diuersitate obiectorum possent multiplicari potentiæ, quod est falsum; tum quia hæc diuersitas obiectorum adhuc reperitur in concupiscibili, & irascibili voluntatis, & tamen non infert talem distinctionem. Tum quia in naturalibus eadem grauitas est, quæ mouet lapidem deorsum, & repellit impedientia talem motum, & facit fugere a loco sursum, vnde quia tendit naturaliter deorsum, fugit a loco sursum, & expellit a se quodlibet obstaculum impediens, ergo idem de appetitu dicendum; quod magis patebit ex solutione obiectionum.

304 In oppos. argum. concupiscibilis se habet vt potentia passiua, quia tendit ad obiectum quasi per modum recipientis, irascibilis vt potentia actiua, quia respicit obiectum per modum agendi, acquirendo scilicet victoriam de illo, ergo sicut intellectus agens, & possibilis ex hoc capite sunt potentiæ distinctæ, ita concupiscibilis, & irascibilis. Tum 2. habent diuersa obiecta formalia, scilicet bonum delectabile, & bonum arduum, irascibilis enim respicit offendens non fugiendo, sed impugnando illud, suntque hæc obiecta à diuersis potentijs sensitiuis proposita, ex quo deducitur non esse obiecta inadæquata, sed adæquata. Tum 3. mutuo se impediunt, nam dum concupiscibilis delectatur in bono delectabili, quandoque insurgit irascibilis ad impugnandum obstacula, & impugnando impedit delectationem boni, nulla autem potentia habet actum impeditiuum sui ipsius in actu principali. Tum 4. ardens ira minuit concupiscentiam. Tum 5. habent diuersa organa, quia concupiscentia causat tristitiam restringendo, & si dilatat in lætitia, hoc causat molliendo, ita verò dilatat exasperando, quia est accensio sanguinis circa cor, nequit autem idem organum simul moueri contrarijs motibus, ergo si habent organa diuersa, etiam erunt diuersæ potentiæ; quæ ratio est Scoti in d. 36. citat. Tum 6. adsunt authoritates Damasc. 2. fidei cap. 12. Nisseni libr. 4. Philos. cap. 4. & Aristot. 3. de An. 46. & 2. de Anim. 27. & alibi, distinguentis irascibilem à concupiscibili, & rationali. Tandem non videtur hæc distinctio adaptari posse appetitui visiuo, gustatiuo, olfactiuo, &c. quæ enim irascibilis potentia potest esse in olfactu, in auditu, & tamen adest concupiscibilis, ergo illæ potentiæ distinguuntur ad inuicem.

305 Respond. ad 1. quicquid sit de assumpto, negamus diuersitatem illam sufficere ad inferendam distinctionem potentiarum, quia idcircò irascibilis quærit victoriam de offendente, vt possit acquiri bonum concupitum, eadem ergo potentia, sed diuersis actibus, potest vtrumque præstare, cum sit idem finis, vt patet in exemplo adducto de lapide per grauitatem tendente deorsum; nec verum est intellectum agentem, & possibilem esse potentias distinctas, vt disput. seq. dicemus. Ad 2. etiam hæc diuersitas obiectorum adest respectu concupiscibilis, & irascibilis voluntatis, & tamen non infert in voluntate; nisi diuersitatem actuum; falsum quoque est appetitum sensitiuum quo ad concupiscibilem moueri ab vno sensu interno, quo ad irascibilem ab alio, non enim datur hæc multiplicitas sensuum internorum. Ad 3. ait Doctor d. 26. citat. §. *Contrà illam opinionem*, in respon. ad 3. quod in hoc argumento admittuntur duo opposita; primum quòd irascibilis sit impeditiua concupiscibilis, & per consequens contraria, & deinde quod defendat concupiscibilem propugnando, & tuendo illam à contrarijs. Negamus igitur irascibilem per se impedire concupiscibilem, cum sit ordinata saltim remotè ad consecutionem boni concupiti; per accidens tamen potest impedire, quatenus debet expellere contraria impedientia per se; imò ex hoc deducitur vnitas potentię, quia vna potẽtia nõ est defensiua actus alterius potẽtiæ, & quod ab illa appetitur, irascibilis autẽ tota est propter cõseruationẽ concupiscibilis; tũ quia idem concluderet de voluntate. Ad 4. similiter infert diuersitatem actuum, sicut si concupiscibilis esset tota intenta circa odium vnius obiecti, tale odium impediret, ne tunc se applicaret ad amorem alterius, nam inter actus aliquos est quædam contrarietas, licet sint eiusdem potentiæ; idem experimur in voluntate.

306 Ad

306 Ad 5. Gal. libr. 6. de vſu partium cap. 18. Plato, Fernel. & alij poſuerunt concupiſcibilem in hepate, iraſcibilem in corde; ſed non adeſt neceſſitas diſtinguendi organa, nam licet non poſſit moueri idem organum ſimul motibus contrarijs, poteſt tamen ſucceſſiuè; ſicut non ſequitur, lætitia dilatat cor, prouenitque ex amore complacentiæ, dolor reſtringit, cauſaturque ab odio, ergo potentia elicitiua amoris erit diſtincta à potentia elicitiua odij, quia petunt organa diuerſa; ſed ſolum quod reduplicatiuè loquendo vna cauſat, ſeu petit quandam diſpoſitionem in organo oppoſitam diſpoſitioni alterius, non ex diuerſitate potentiarum, ſed actuum: Doctor autem hoc aſſumpſit tanquam probabile, & quia intentum ipſius erat oſtendere concupiſcibilem, & iraſcibilem non diſtingui in voluntate, idcircò prius explicat omnia capita, è quibus probabiliter deducitur horum diſtinctio in parte ſenſitiua, quæ ſunt duo, ſcilicet vel ex parte organi, vel ex parte obiecti; deinde oſtendit ex nullo horum organi poſſe poni diſtinctionem in voluntate; non ex parte organi, quia eſt potentia inorganica, non ex parte obiectorum, quia portio ſuperior, & inferior in intellectu habent diuerſa obiecta, & tamen eſt vnus intellectus; fatemur autem Scotum hic fauere oppoſitæ ſententiæ. Ad 6. dicimus multiplicari ab illis authoribus appetitus in eo ſenſu, quo ſenſus interni plurificantur, vt ſcilicet dicunt diuerſas functiones. Ad vlt. dicendum propriè hanc diſtinctionem verificari de appetitu communi, cuius eſt imperare potentias motiuas ad expulſionem offendentis; neque ex hoc ſequitur, niſi quod illi appetitus ſint alterius rationis, vt in ſimili diximus de ſenſu interno brutorum, quatenùs non habet eaſdem operationes in omnibus.

307 Sextò, quæri ſolet de organo appetitus ſenſitiui. Suarez libr. 5. de An. cap. 3. Auerſa quæſt. 56. ſect. 1. & alij ſedem potentiæ appetitiuæ cum Ariſtot. 3. de part. anim. cap. 4. reponunt in corde; idem videtur ſupponere Doctor in 3. d. 34. ſupra H. Hurt. tamen diſp. 15. ſect. vlt. Arriaga diſp. 5. ſect. 4. & Cauellus diſp. 2. de An. ſect. 7. ſuſtinent in cerebro reſidere. Quæ opinio videtur conformior principijs Scoti, eo quia docet ipſe cuilibet potentiæ cognitiuæ correſpondere propria appetitiua, quam non ponit loco diſtinctam à cognitiua, ſed in eadem parte, & hoc deducit ex dolore, & delectatione, quam percipit quilibet ſenſus de proprio obiecto, dolor autem, & delectatio, cum ſint paſſiones appetitus in ipſo ſubiectantur; ita præcipuè in 3. d. 17. hinc in d. 34. cit. potius videtur loqui ſecundùm famoſam opinionem ponentem appetitum in corde cum Ariſt. qui etiam ſenſitiuam potentiam cognitiuam collocauit in corde. Quapropter dicimus appetitus particulares reſidere in organis ſenſuum particularium, appetitum communem reſidere in cerebro, vbi etiam collocatur ſenſus internus, à quo talis appetitus mouetur.

308 Dices, in Sacra Scriptura affectiones adſcribuntur cordi, *De corde exeunt cogitationes*, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; Tum quia paſſiones appetitus maximè experimur in corde, vt dolor, lætitia, metus, ira, &c. Reſpond. vt diximus de ſenſu nomine cordis ibi denotari animam ipſam, & in ſecundo loco intenſum affectum, & in vnum obiectum vnitum, vnde additur, *ex totis viſceribus tuis*; Ad aliud dicimus paſſiones experiri circa cor, quia ſanguis accurrit, & varios cauſat effectus, qui ſenſu tactus, & appetitu tactiuo reſidente in corde præcipuè ſentiuntur: Neque ex hoc accurſu inferri poteſt ibi ſedes appetitus; nam etiam ſanguis quandoque accurrit ad faciem in verecundia, & tamen ibi non reſidet appetitus; quandoque ex metu commouentur venter, & viſcera, in quibus non collocatur appetitus. Quod ſi velles ſuſtinere oppoſitam opinionem; poſſes dicere appetitum communem in corde reſidere, moueri autem a ſenſu reſidente in cerebro propter naturalem ſubordinationem harum potentiarum, & in eadem anima radicatarum; ſicut potentia motiua, eo quia appetitiuæ ſubordinata, ſtatim ad imperium eiuſdem operatur, quamuis loco diſſideat.

Tandem examinari ſolet, num in homine appetitus ſenſitiuus obediat voluntati, & rationi, non loquimur autem niſi de actibus immediate ab ipſo elicitis, nam de motu locali dicemus q. 11. & in ordine tam ad res naturales, quam ſupernaturales, quatenus ſcilicet reſpiciunt Deum finem ſupernaturalem. Pro cuius reſolutione not. quod duplex eſt imperium, vnum politicum, ſeu ciuile, quo aliquis dominatur aliquorum habentium tamen poteſtatem reſiſtendi, & non obediendi, quale eſt imperium Regis in ſubditos; aliud eſt deſpoticum, ſeu ſeruile; vt cum non adeſt talis facultas reſiſtendi, & non obediendi.

309 Dicendum eſt voluntatem imperare appetitui ſenſitiuo politicè, non deſpoticè, & etiam in ordine ad ſupernaturalia. Eſt communis, & docetur à Scoto 2. d. 29. q. vn. & 3. d. 33. F. prob. ex Ariſt. 1. polit. cap. 3. Tum quia poteſt appetitus non obedire voluntati, & oppoſitum facere, ergo politicè eſt ſubditus illi, non deſpoticè; antec. probat. experientia, quandoque enim experimus in nobis motus aliquos, & inclinationes ſenſuales contra noſtram voluntatem; iuxta illud D. Pauli ad Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ; & captiuantem me in lege peccati*; & ad Galat. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*; & Matth. 26. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*; quandoque autem obedit, quod præſtat voluntas non immediate imperando, quia appetitus cum ſit potentia cœca non mouetur niſi à cognitiua potentia, voluntas autem non eſt cognitiua, vnde ſi immediatè imperaret appetitui ſenſitiuo, cæcus cœcum duceret; ſed imperat medio intellectus, quatenus facit, quod intellectus apprehendendo diſtinctius quidditatem, & circumſtantias obiecti delectabilis conſiderat aliquam rationem malitiæ, vel damnum ex illo conſequens, qua mediante cognitione illuſtrat ſenſum internum, & facit, vt aliter apprehendat obiectum, proponatque appetitui ſenſitiuo, & conſequenter auertitur ab illo obiecto, mitigaturque ipſius concupiſcentia; nam licet omnis intellectiua cognitio ortum ducat à ſenſu, attamen poſtea dum intelligit, phantaſia phantaſiatur circa ſingularia ex naturali vnione potentiarum, vt diſputat. ſeq. dicemus; hinc eſt, quod ſenſus internus ope intellectus poteſt aliter apprehendere, ſemper tamen intra limites obiecti ſenſibilis, & ſine diſcurſu, vt diximus: Hoc ſpectat illud Gen. 4. *Sub te erit appetitus eius, & dominaberis illius*, & Eccleſ. 18. *Poſt concupiſcentias tuas ne eas*. Ex quibus ſequitur etiam appetitum ſenſitiuum obedire rationi quo ad ſupernaturalia, quia dum hæc intellectus contemplatur, phantaſmata illa repræſentant modo quodam ſenſibili, & in ſingulari phantaſiæ, à qua appetitui oſtenduntur vt bona ipſius appetentis, vnde mouetur ad illa appetenda, & ad amorem, vel deſiderium, itaut quandoque in lacrymas prorumpat, vt ſæpè contingit in Sanctis; iuxtà illud Pſalm. 83. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*.

310 Dices, ſi appetitus poteſt non obedire rationi, ergo eſſet liber, quia illud agens eſt liberum, quod poteſt operari, & non operatur; hoc autem eſt falſum, quia libertas ſolùm in voluntate reperitur, vnde opus morale, & meritorium illud dicitur, quod eſt voluntarium, & à voluntate procedit propter libertatem, quam actui communicat; at ſi appetitus eſſet liber, tunc daretur opus bonum, vel malum, præſcindendo à voluntate, quod eſt contra omnes Patres, & Theologos, vt dicitur in tractat. de peccatis. Reſpondet Caietan. concedendo conſeq. & negando falſitatem, ita p. 2. quæſt. 74. artic. 4. Sed reuera falſum admittit, vt diximus; Tum quia ſequeretur idem poſſe peccare ſimul & mereri circa idem obiectum, ſi ſcilicet circa obiectum prohibitum appetitus eliceret actum proſecutionis, voluntas verò actum fugæ, per actum appetitus, quia eſſet liber, peccaret, per actum voluntatis mereretur; hoc autem implicat. Quare dicimus appetitum poſſe non obedire, non quia ſit liber, ſed quia poteſt aliter moueri à ſenſu interno, ſi ſcilicet tam vehemens ſit oſtenſio delectabilitatis, vt non ſinat auerti ſenſum à ratione, poteſtque accidere in corpore phyſica quædam alteratio, quæ valdè ſenſum ipſum contorqueat, & incitet; quo caſu ſe haberet appetitus reſpectu rationis, ſicut equus indomitus reſpectu ſeſſoris, ſeſſor enim non niſi politicè imperat, quia poteſt eſſe, quòd equus omninò reſiſtet, & tamen non eſt agens liberum, ſed naturale. Neque ex hoc inferas, noſtrum appetitum, quia ſuperiorem habet ſupra ſe, idcircò eſſe imperfectiorem appetitu brutorum, qui nullum agnoſcit ſupra ſe dominium. Non ſequitur, immò potius inferri debet maior perfectio in appetitu humano ex hoc, quòd dirigatur à nobiliori potentia; ſicut non idcircò homo erit imperfectior, quia legem diuinam agnoſcit, & ab illa ligatur, quam ſint bruta, quæ nullis tenentur legibus.

QVÆSTIO X.

De actibus, & paſſionibus appetitus ſenſitiui.

311. COmmuniter confundi ſolent actus, & paſſiones appetitus, & pro eodem ferè ſumuntur, vnde ſex actus, ſeu paſſiones numerantur appetitus concupiſcibilis, & quinque iraſcibilis; quamuis enim hi duo non conſtituant verè duas potentias realiter diſtinctas, quia tamen habent obiecta diuerſa, hac ratione de ipſi loquimur, ac ſi eſſent duæ potentiæ diſtinctæ, ſicut de intellectu practico, & ſpeculatiuo, vel ſecundùm proportionem ſuperiorem, & inferiorem loquimur, ac ſi eſſent duo intellectus inter ſe diſtincti propter diſtinctionem obiectorum.

Paſſiones concupiſcibilis ponuntur amor, & odium, deſiderium, & fuga, delectatio, & triſtitia; ratio eſt quia circa duo poteſt hæc potentia verſari, vel circa bonum, vel circa malum, & vtrumque poteſt tripliciter conſiderari, vel in ſe, & abſolutè, vel vt futurum, vel vt præſens; non conſideratur vt præteritum, quia vt ſic non eſt obiectum appetitus, cum ſit quid impoſſibile, vt aſſequatur, niſi apprehendatur vt præſens; ſi primo modo conſideretur, ſic eſt amor circa bonum, quo appetitus tanquam pondere aliquo fertur in illud, iuxtà illud; *Amor meus, pondus meum*, & odium circa malum, quo ſe auertit ab illo; ſi contempletur vt futurum, ſic eſt deſiderium circa bonum, & fuga circa malum; ſi tandem vt præſens, eſt delectatio reſpectu boni, & triſtitia reſpectu mali; vt notat. quod propriè loquendo differunt voluptas, & delectatio, dolor & triſtitia; licet quandoque confundantur; voluptas enim & dolor pertinent ad appetitum ſenſitiuum, delectatio, & triſtitia ad voluntatem, ita Doctor 3. diſtinct. 15. quæſt. vnic. §. *Aliter poteſt dici*.

312 Paſſiones verò iraſcibilis quinque aſſignantur, ſcilicet ſpes, deſperatio, audacia, timor, & ira; iraſcibilis enim reſpicit bonum arduum, ſeu victoriam impedientis aſſecutionem boni concupiti;

vnde si hæc victoria concipitur vt possibilis, tunc est spes; si vt impossibilis, est desperatio; similiter irascibilis respicit malum euitandum, non vt sic, quia hoc pertinet ad concupiscibilem, sed in ordine ad aliquod tentans inducere malum illum, in quod insurgit irascibilis, & si excitatio mali, seu victoria de inducente malum concipitur vt possibilis, est audacia, quia appetitus accenditur, & animatur contrà illud; si apprehenditur vt impossibilis, aut valdè difficilis, tunc est timor, quia appetitus desistit, & succumbit; tandem si malum est præsens, est ira, qua appetitus vindictam quærit de damno illato; circa bonum præsens nullum actum habet irascibilis, quia tale bonum vt sic spectat ad concupiscibilem.

313 Hæc doctrina communiter traditur à Doctoribus cum D. Thoma p.2.à quæst.28. res tamen est diligentius perscrutanda cum nostro Doctore; & primò videntur actus irascibilis assignati, scilicet spes, & desperatio ad concupiscibilem spectare; nam spes vel respicit bonum vt possibiliter consequendum, & sic non differt à desiderio efficaci, desiderare autem est actus concupiscibilis, ergo & sperare vt sic; hinc Doctor 3.d.26. spei actum ponit in desiderio; vel spes respicit victoriam offendentis, quæ si apprehenditur vt possibilis erit audacia, ergo spes, & audacia non essent actus distincti quod est falsum; similiter audacia non videtur ab ira distincta, nisi quatenus audacia respicit offendens, vt futurum, ira vt præsens, & in hoc sensu audacia erit quædam ira, irasci enim dicimur tam contra actualiter offendentem nos, quam contrà intendentem nos offendere. Desperatio etiam vel pertinet ad concupiscibilem, si sumitur, vt opponitur spei in primo sensu, scilicet vt dicit desiderium inefficax alicuius boni apprehensi vt impossibilis, vel à timore non differt; si explicatur in ordine ad victoriam vt impossibilem conceptam. Quapropter rectiùs actus irascibilis est irasci, vt docet Scot. 3.d.34.F. ex Arist.2. rhetor. irasci autem est appetere vindictam, & actus illi oppositus erit tolerantia offensæ, seu nolle propellere repellenda, & patienter sustinere, ratio est quia bonum, & malum siue possibile, siue impossibile est obiectum concupiscilis, & consequenter omnis actus respiciens bonum, vel malum quocunque modo, erit actus concupiscibilis, & non solum ille, sed etiam qui respicit consecutionem, & media, eiusdem enim potentiæ est respicere finem, & ordinare media ad consecutionem finis; hinc spes, & desperatio, audacia, vt respicit media difficilia, & timor vt respicit malum imminens, vel præsens erunt actus concupiscibilis. Obiectum autem irascibilis est offendens, vnde actus ipsius non est simpliciter refugere a malo, sed insuper punire, & vltionem sumere de offendente; & vt hæc punitio, seu victoria offendentis apprehenditur vt possibilis, dici potest etiam audacia non in ordine ad superandum malum, sed in ordine ad punitionem offendentis, actus oppositus erit, non punire, vel quia moderatur potentia a rectà ratione, & erit actus patientiæ, vel quia punitio apprehenditur vt impossibilis, aut valdè difficilis, & est timor, non vt respicit malum, quia sic est actus concupiscentiæ, sed vt respicit offendens excedens vires timentis. Verum quia concupiscibilis, & irascibilis vere non sunt potentiæ realiter inter se distinctæ, hinc est, quod actus ipsarum confunduntur inter se, & qui vni competit, alteri tribuitur.

314 Maior difficultas est de delectatione, & tristitia, voluptate, & dolore, seu vt alij loquuntur de voluptate, & mæstitia, aut complacentia, & displicentia, an sint veri actus eliciti à potentia appetitiua, vel passiones consequentes actus elicitos, vel aliquid aliud; & vt difficultatem exactè explicemus primò agendum erit de delectatione, & tristitia in voluntate, deinde de voluptate, & mæstitia, seu dolore in appetitu sensitiuo, nam ex illarum cognitione deueniemus in notitiam istarum, & consequenter nonnihil transcendemus limites huius disputationis, quæ est de potentijs sensitiuis, dum de voluntate, quæ est appetitus rationalis, adhuc disseremus, in gratiam tamen appetitus sensitiui.

315 Pro decisione not. ex Scot. 1.d.1.quæst.8. & 3.d.15. §. *Aliter potest dici*, quod in potentia in ordine ad obiectum duo reperiuntur, quorum vnum dicitur actio, alterum passio, non quod sint verè de prædicamento actionis, & passionis, in his enim collocetur solum respectus, ista autem sunt veræ qualitates; sed talia dicuntur grammaticaliter, quatenus explicantur per verba actiua, vel passiua; quapropter illa qualitas dicitur actio in potentia, quæ est vera operatio, & quæ verè tendit in obiectum, eliciturque à potentia, vt est amor, intellectio, & quilibet actus, illa autem qualitas dicitur passio, respectu cuius potentia non est actiua, sed merè passiua, illamque respicit ab extrinseco; est igitur controuersia, an delectatio, & tristitia sint actus, vel passiones. Quidam putant esse veros actus, vt Greg. citand. Vasq. p.2. disput. 14. cap. 1. & 2. Salas tract. 1. disputat. 7. sect. 4. Lorca disp. 48. membr. 2. Montesin. disp. 6. quæst. 1. sed differunt, nam alij dicunt spectare ad intellectum, alij ad voluntatem; similiter qui sustinent esse passiones consequentes actus discrepant, quod aliqui docent esse passiones intellectus, aliqui voluntatis.

316 Dicimus, delectationem, & tristitiam spectare, non ad intellectum, sed ad voluntatem; esseque passiones, non actus. Conclusio quo ad ambas partes docetur à Scoto 1.d.1.q.3. & 4.d.49.q.7. & d. 14.q.1.P & d.44.q.2.& 3.d.15. §. *Aliter dici potest*, & q.11. de An. ad 4.& prob. quod ad voluntatem pertinant ex D. Aug. 14. de Ciuit. Dei cap.6. vbi loquens de cupiditate, lætitia, & metu & tristitia, ait *Voluntas quippè in omnibus est, immo omnes nihil aliud, quàm voluntas sunt*, & cap.5. *Quid est cupiditas, & lætitia nisi voluntas in eorum consensiones quæ volumus?* & 10 de Trin. cap.10. *Fruimur cognitis, in quibus voluntas ipsis propter seipsa delectata conquiescat.* Probatur etiam ratione, quia delectatio & tristitia proueniunt ab obiecto vt conuenienti, & disconuenienti, vt bono, vel malo, sed hæc pertinent ad voluntatem, non ad intellectum, ergo &c. vnde tristitia definiri solet, quod sit de his, quæ nobis nolentibus accidunt ex D. August. 14. de Ciuitat. cap.15. Tum quia nisi actus voluntatis accedat, & si adsit cognitio rei conuenientis, vel disconuenientis, nulla est tristitia, aut lætitia.

317 Secunda pars, quòd non sit actus, sed passio voluntatis, probat. à Scot. in 4 d.46 citat. pœna est essentialiter tristitia, immo in natura intellectuali nulla alia pœna potest inesse sibi; sed pœna non est actus voluntatis, sed quid consequens, ergo neque tristitia erit actus voluntatis, & per consequens neque delectatio, quæ est opposita, min. probat. omnis actus voluntatis, siue sit nolle, siue sit velle, est voluntarius, quia voluntas voluntariè elicit nolle, aut velle, sed nulla pœna voluntatis est voluntaria, sed omnis est inuoluntaria, aliter non esset pœna, ergo &c. Tum quia ex eodem in 3. citat. tristitia non est actus volitionis, vt patet, neque actus nolitionis, quia potest esse actus ille nolitionis in Beatis, & tamen nullam habent tristitiam, vt Deus & Beati nolunt peccata, & tamen eueniunt, quod si tristitia esset formaliter actus nolitionis eorum, quæ accidunt, iam formaliter tristarentur, quod est falsum. Tum quia ait Doctor ibi, antequam adueniat malum, quod timetur, homo habet actum nolitionis, non tristitiam, posito obiecto noluto tristatur, & eo magis, quo plus noluit, & tamen non est in eo alia noua operatio, nec simpliciter, nec secundùm aliquem gradum, secundùm quem non præfuit. Ex opposito potest argui de delectatione, quòd non sit actus volitionis eorum, quæ nobis volentibus accidunt, quia multa eueniunt secundùm intentionem diaboli, vt sunt peccata, & tamen est incapax cuiuscumque delectationis. Tum quia Aristot. 10. ethic. capit. 4. & 5. negat sæpè voluptatem esse operationem, sed ait esse finem, qui ex operatione pullulat, sicut pulchritudo, & decor in ijs, qui ætate vigent.

318 Ad hæc respondet Greg. 1. d.1.q.2.art.2. solum probare non omnem volitionem esse delectationem, nec omnem nolitionem esse tristitiam; non tamen vniuersaliter concludere de omni volitione, & nolitione; admitti aliquam delectationem in diabolo, iuxta illud Psalm. *Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero*, & tandem ait non omnem actum voluntatis libere, & voluntariè elici a voluntate, sed aliquem voluntas necessariò elicit, vt est actus nolendi obiectum intense læsiuum; ita ferè respondet Caietan. p.2. quæstio. 38. artic. 4. vbi ait delectationem, & tristitiam non esse velle, & nolle, sed actus quosdam a voluntate vt natura elicitos.

Sed vt ab hoc vltimo incipiamus, falsum esse assumptum ostendimus disp. 7. cum de libertate voluntatis agemus: quod ait de delectatione diaboli, non est præsentis negotij. Et tandem quod docet non omnem nolitionem esse tristitiam, non valet, quia maximè esset illa, quæ esset de ijs, quæ nobis nolentibus accidunt, aliter definitio Aug. non esset recta, hæc autem nolitio verè reperitur in Beatis in ordine ad peccata, & tamen nullam habent miseriam, nec habere possunt. Tum quia tristari non est conforme inclinationi voluntatis, omnis tamen actus siue volitionis, siue nolitionis est iuxtà propriam inclinationem, qua naturaliter est prosecutiua boni, & fugitiua mali, ergo nullus actus voluntatis potest esse tristitia.

Resp. proinde aliter Vasq. p.2. disp. 14. citat. cap. 2. tristitiam esse de his, quæ nobis nolentibus accidunt, & sunt mala nobis, Deo autem nihil est malum, ideò non tristatur: Beati quoque nullum possunt habere malum; & licet quandoque nos tristemur de malo amicorum, hoc est, quia illud malum à nobis reputatur vt nostrum; modo hominibus nullum potest accidere malum, quod possit à Beatis vt proprium reputari, nisi peccatum, nam alia mala, vt tribulationes, non æstimantur a Beatis vt obiecta disconuenientia; attamen eo ipso quod homines peccant, iam non sunt amici Dei, & Beatorum, idcircò non habent contristari de malo amicorum; accedit summa delectatio beatitudinis, quæ omnem excludit tristitiam. Hæc responsio falsum continet, quòd scilicet non possimus tristari nisi de proprijs malis; vel de malis amicorum, quæ tanquam nostra reputantur; nam Sancti in hac vita sæpissimè tristabantur de peccatis hominum, immò Christus ipse videns ciuitatem Ierusalem considerans obstinationem illius fleuit super illam; & tamen nec Sancti, nec Christus tristabantur de peccatis tanquam de proprijs malis; neque tunc Iudæi obstinati erant amici Dei, & Christi. Quod additur de delectationis incompossibilitate cum tristitia, confirmat nostram rationem, si enim tristitia esset nolitio alicuius positi in esse, iam daretur in Beatis, & consequenter redderet illos tristes, sicut albedo necessariò reddit parietem, in quo existit, album; cum igitur tristitia sit incompossibilis cum summa delectatione; & in Beatis detur talis nolitio, certè erit à tristitia distincta.

Ali-

Aliter adhuc respondet Lorca loc. citat. inquit enim euentum mali contra voluntatem efficacem, & simpliciter inferre tristitiam, non verò euentum mali contra voluntatem antecedentem, & inefficacem, & cum nihil accidat contra voluntatem Dei efficacem, inde fit, vt tristari nequeat; & hinc etiam rationem deducit, cur neque Beatis tristitia inesse possit, quia nempè voluntas eorum adæquatè conformis est voluntati diuinæ, & nihil fit, quod voluntati eorum sit contrarium simpliciter. Neque hæc responsio satisfacit, quia licet Deus non velit obseruationem mandatorum voluntate efficaci, & consequenti, efficaci tamen voluntate voluit obligationem ad illam quia de facto nos efficaciter obligauit ad seruanda mandata, cum igitur homo mandata non seruat aliquo modo obuiat efficaci Dei voluntati, quatenus voluntatem suam non conformat præceptis efficaci voluntate diuina latis, & per consequens aliquid Deo accidit contra voluntatem eius efficacem, ergo ratio cur in Deum tristitia non cadat non est, quam assignat hic Author; Deinde Beati tenentur velle efficaciter à nemine Deum offendi, vndè Angelus custos pro viribus satagit hominem à peccato retrahere, & ad bonum allicere per sanctas inspirationes, ergo cum homo peccat aliquid accidit, quod est contrarium voluntati Beatorum simpliciter, & tamen non tristantur, ergo ratio cur tristitia non afficiantur aliundè petenda est.

319 Contrà prædicta arguitur quamplurimis authoritatibus tum D. August. tum Aristot. asserentium has passiones esse actus, operationes, & motus voluntatis; Nec respondere valet has propositiones intelligi debere causaliter, non formaliter. Non valet, nam D. Aug. 14. de ciuit. cap. 5. ait, *Quid est cupiditas, & lætitia, nisi voluntas in eorum consensione, quæ volumus, & quid est metus, atq; tristitia, nisi voluntas in dissensione ab his, quæ nolumus?* vbi similis est prædicatio de cupiditate, & lætitia, de metu, & tristitia, sed quòd cupiditas sit volitio, est prædicatio formalis, ergo hæc quoque erit formalis, lætitia est volitio. Tum 2. delectatio, & tristitia possunt esse meritoriæ, & demeritoriæ ergo sunt actus voluntatis. Tum 3. delectatio est quid vitale, vitaliter enim delectamur, ergo erit actus elicitus à potentia vitali. Tum 4. si erit passio, ergo ab intrinseco causaretur, non apparet autem, quænam possit esse causa effectiua huius passionis, voluntas enim non potest ab extrinseco pati.

320 Respon. cum Scoto citat. authoritates illas verè intelligendas esse causaliter, non formaliter; neque replica aliquid valet, quia nec est necesse, vt illæ prædicationes sint similes, & formales, sed vna potest esse formalis, altera causalis, vel si sunt ambæ formales, lætitia, & tristitia non supponent pro passionibus, sed pro causis effectiuis, vt enim dicemus, actus voluntatis est causa partialis passionum. Ad 2. faciliter respondetur, vt opus aliquod sit meritorium, aut demeritorium, sufficere, vt mediate dependet a voluntate, quo pacto passiones quoque dependent, vt dicemus. Ad 3. etiam dicimus delectari non esse vitaliter operari, nisi causaliter, & præsuppositiuè, vnde delectatio, ait Doctor, non respicit bonum tanquam obiectum, sed potiùs vt causam efficientem, est enim quid consequens ad actum vitalem respicientem bonum vt obiectum, qua ratione dici solet delectationem esse circa bonum, tristitiam circa malum.

Ad 4. certum est voluntatem non esse immediatam causam harum passionum, vt enim ait Scot. 3. d. 15. D. quia sic quoque essent immediatè in ipsius potestate, sicut volitio, & nolitio, & sic tristitia esset voluntaria, & posset voluntas statim cessare, quod est falsum, quia posito nolito, non videtur tristitia esse in potestate voluntatis. Neque potest causari ab obiecto immediatè, contra Faber. 3. disputat. 39. Vulpes 2. p. disputat. 55. artic. 2. & Pitigian. 3. d. 15. articul. 6. quia quandoque obiectum in se est quid priuatiuum, vel ens materiale, nullum autem istorum potest agere in voluntatem; neque vt cognitum, quia vt sic non habet esse reale, nisi esse ipsius intellectionis. Hinc ait Doctor in 4. d. 14. quæst. 5. P. duo concurrere ad causandas istas passiones scilicet actum apprehensionis obiecti, & actum voluntatis, primus non sufficit, quia non statim ac apprehendimus obiectum conueniens vt præsens, aut disconueniens, causatur in voluntate gaudium, vel tristitia, sed requiritur, quòd sit volitum, vel nolitum à voluntate, ergo ad hos duos actus gaudium, & tristitia consequuntur tanquam effectus ad suas causas; & in hoc sensu intelligendus est Doctor, [illegible] in 3. d. 15. §. citat. in 4. d. 44. quæstio. 2. & 3. & alibi sæpè docet obiectum causare passiones in voluntate, quatenus est conueniens, & disconueniens, non vt ly quatenus reduplicat relationes conuenientiæ, aut disconuenientiæ, sed vt reduplicat naturam; & actum cognitionis inseruire, vt approximationem; non enim est sensus, quod ipsum obiectum cognitum sit causa passionum, sed entitas talis actus repræsentantis illud obiectum, vt præsens; vnde in libr. de Anim. quæstio. 51. ad 4. ait obiectum conueniens cum perceptione causare delectationem; & ad quintum delectationem non immediatè causari ab apprehensione conuenientis, sed actu dilectionis mediante, & de immediata causa delectationis, & tristitiæ, ita quoque opinantur Cauellus scholio in p. quæstion. dist. 15. 3. sentent. numer. 11. & Hiribar. tractat. de actibus humanis disputatio. 14. sectio. 2. quo loci fusè pertractat hoc quæsitum.

321 Dices, probabilior est opinio, quod voluntas non recipiat ab intrinseco neque partialiter suum actum, cur potest recipere passionem? Tum quia potest voluntas imperare intellectiui apprehensionem præsentiæ obiecti disconuenientis, & habere circa illud nolitionem, ergo si ad hos actus sequitur tristitia, hæc erit voluntati voluntaria, saltim mediatè, quia voluntariè ponit causas, & tamen diximus tristitiam, & pœnam non posse esse voluntaria. Respondet Doctor in 3. citat. ad 1. disparitatem esse, quia voluntas vt elicitiua actus est libera, & ideo si ab extrinseco reciperet actum, læderetur eius libertas, de quo dicemus disputat. 7. at voluntas, vt est sub actu, non est ita libera, quia est ad vnam partem determinata, & cum se habeat vt potentia necessaria necessitate consequentiæ, poterit pati ab extrinseco. Ad 2. respondet in 4. d. 14. quæst. 1. Q. concedendo quandoque voluntatem posse esse causam totalem remotam tristitiæ, quando scilicet est causa, cur adsint illi duo actus, qui sunt causæ partiales, & consequenter tristitiam, & pœnam esse tunc voluntariam; quando autem dictum est omnem pœnam esse inuoluntariam, intelligendum est de pœna secundum se comparata ad voluntatem secundùm affectionem commodi, tamen potest esse voluntaria voluntate secundùm affectionem iustitiæ acceptante pœnam illam, & voluntariè applicante causas; atsi tristitia esset actus voluntatis, tunc secundùm se esset voluntaria, nam quilibet actus est interpretatiuè volitus à voluntate, quia liberè elicitus.

Demum nota in hac materia, quòd Doctor in 3. d. 15. F. affert vnum modum causandi tristitiam, vel delectationem in voluntate, tanquam probabilem scilicet quod appetitu sensitiuo immutato ab obiecto conuenienti, vel disconuenienti, & consequenter delectante se, vel tristante de illo, si tale obiectum esset ab intellectu voluntati præsentatum, posset tunc voluntas absque aliquo actu elicito habere in se aliquam delectationem, & tristitiam propter connexionem voluntatis cum appetitu sensitiuo; quo pacto poneretur aliqua delectatio, vel tristitia surreptitia præcedens actum omnem voluntatis; & sic sola cognitio esset causa totalis tristitiæ; Sed re vera hunc modum ibi non amplectitur.

322 His visis de delectatione, & tristitia vt passionibus appetitus rationalis, deueniendum est ad voluptatem, & dolorem, quæ ponuntur passiones appetitus sensitiui, & quamuis ex dictis colligi posset decisio quæsiti, est tamen peculiaris difficultas, nam quidam distinguunt voluptatem, & dolorem à complacentia, & displicentia, hæc concedunt ad appetitum sensitiuum pertinere, vel tanquam actus, vel tanquam passiones, illa verò aiunt ad potentiam sensitiuam cognitiuam spectare præcipuè tactiuam, vel tanquam sensationes, & actus, vt Valles. contr. 4. capitul. 4. Dand. 2. de An. digress. 60. & Arriaga disputat. 5. in fin. vnde dicunt voluptatem esse sensationem noxij; vel tanquam obiectum, eo quia putant esse qualitates quasdam secundas tangibiles, vel gustabiles, ex quarum perceptione resultet posteà in appetitu sensitiuo delectatio, & mæstitia, seu complacentia, & displicentia; ita Auersa q. 54. sect. 14.

Dicimus tamen voluptatem, & dolorem non esse sensationes, nec obiecta sensus externi, sed passiones appetitus sensitiui; ita Scot. d. 15. citat. & 4. d. 44. quæstio. 2. & 3. quod non sint sensationes, probat. ex 10. eth. cap. 4. vel 6. vbi habet ad actum perfectum sequi delectationem, & loquitur ibi de actu sensitiuo, ergo voluptas, & dolor non sunt sensationes externæ. Tum quia si dolor esset sensatio obiecti disconuenientis, quo intensior esset dolor, eo perfectius in suo genere perciperetur obiectum disconueniens, quod tamen est contra experientiam, nam qui atrocissimos patiuntur dolores adhuc nesciunt assignare obiectum illud disconueniens, cuius sit conditionis, & naturæ. Tum quia obiectum tactus sunt sensibiles qualitates, & præcipuè primæ, ergo si dolor, & voluptas essent sensationes tactiuæ, & haberent pro obiecto primas qualitates, & sic dolor, & voluptas nonnisi ex primis qualitatibus orirentur, quod esse falsum infra ostendemus.

323 Deinde quod non sint qualitates secundæ per se sensibiles à sensu tactus, & gustus, probat. quia qualitas tangibilis per contactum semper sentitur, manu enim tangimus frigus cuiuscumque corporis, aut calorem, ergo cum manu tangimus vulnus alicuius, non solùm deberemus sentire calorem, aut humiditatem vulneris, & carnis, sed etiam qualitatem istam doloriferam, quæ reperiuntur in eadem parte carnis ente discoopertæ, secundùm quam fit contactus, quod tamen non experiuntur; similiter neruus discoopertus, si vel leuiter tangatur, maximum inducit dolorem, certè nequit neruus hanc qualitatem in se causare, quia deberet etiam illam in manu producere, æquè enim manus est receptiua, & sensitiua doloris, neque manus erit causa propter eandem rationem, ergo dolor non erit qualitas quædam per se sensibilis. Tandem quod sint passiones; probat. ex dictis de lætitia, & tristitia, eodem enim modo se habent respectu appetitus sensitiui, ac illæ respectu rationalis; quod magis patebit ex solutione obiectionum.

Obijcies ex Auersa, quod voluptas, & dolor ad appetitum non spectent:

ctent: Tum quia verè sentimus dolorem in determinata parte corporis, cum enim manus, vel pes aduritur, quod dolet, est manus, vnde ibi applicantur remedia; at ibi non est appetitus. Tum 2. ad appetitum non spectat percipere, & sentire, sed prosequi, vel refugere, sed verè sentimus dolorem, ergo non spectat ad appetitum. Tum 3. prius sensus externus patitur extra dolorem, quàm ab interno proponatur appetitui, vt patet, & deinde post apprehensionem sensus interni sequitur displicentia in corde, ergo &c. Tum 4. transacto dolore illum apprehendimus, & de illo tristamur, & tamen non dicimur dolere, ergo dolor non spectat ad appetitum, sed ad sensum externum. Tum 5. ex D. Aug. 3. de libr. arb. capit. 14. dolor est sensus diuisionis, vel corruptionis impatiens. Tum 6. appetitus secundùm nos correspondet cuilibet potentiæ cognitiuæ, etiam externæ, ergo si voluptas, & dolor essent passiones appetitus, certè in omni sensu deberet reperiri dolor, & voluptas, quod saltim in sensu visu visus, & auditus est falsum, nam dum inspicimus obiectum pulchrum, aut deforme, non in ipsa puppilla oculi sentimus voluptatem, vel molestiam, sed in animo; & cum sonos suaues, vel molestos sentimus, delectationem, aut dolorem non in ipso sensorio auditus recipimus, sed in animo. Tandem potentia appetitiua præexigit cognitionem obiecti conuenientis, aut disconuenientis, sed quandoque percipimus dolorem, aut voluptatem absque alia sensatione præuia, ergo dolor, & voluptas erunt qualitates per se sensibiles à sensu; min. probat. experientia, nam qui articulares patiuntur dolores, aut renales, nullam habent sensationem, præterquam perceptionem dolorum, ergo dolor non erit passio appetitus, sed qualitas sensibilis.

324 Respon. ad 1. in manu sentiri dolorem, quia ibi residet appetitus sequens sensum cognitiuum tactus, vt diximus quæst. præced. Ad 2. sentimus dolorem sensu interno, qui est perceptiuus, non solùm actuum appetitus, sed cuiuslibet passionis, vnde & illius recordatur. Ad 3. concedimus totum assumptum, sed negamus dolorem existentem in membris non esse passionem appetitus particularis. Ad 4. tristitia illa pertinet ad appetitum sensitiuum communem, & internum, potestque dici dolor, vt distinguitur, à tristitia in voluntate, & etiam mæstitia, vt distinguitur à dolore appetitus particularis, & externi. Ad 6. D. August. intelligi debet causaliter, non formaliter, vt in simili diximus supra de delectatione, & tristitia voluntatis. Ad 6. concedimus sequelam cum Aristot. 10. Eth. cap. 4. vbi ait, *In vnoquoque sensu voluptatem fieri perspicuum est, quippe cum & visiones, & auditiones esse iucundas dicamus*, & quidem in tactu, gustu, & olfactu patet, in visu, & auditu, prob. quia sicut diximus q. 7. vehemens sensibile, etiam vt sensibile, est læsiuum sensus, quia vt sic est disconueniens, ergo vt sic natum est inferre dolorem ipsi sensui, & ex opposito sensibile proportionatum, quia est conueniens, & perfectiuum sensus, causat voluptatem, vnde nimis visus à colore viridi confortatur, à nimis albo disgregatur, sic etiam de sono dicendum; quæ omnia arguunt proprias voluptates, & proprios dolores in quolibet sensu, verum est tamen, quod magis sentitur dolor, & voluptas in sensu tactus, & gustus, sicut qualitates ab istis sensibiles sunt magis actiuæ, quàm sonus, & color.

325 Vltima difficultas pro solutione alterius difficultatis, quænam scilicet sit causa doloris; circa quam Aristot. 6. top. cap. 3. Gal. lib. 4. de simpl. medic. facult. cap. 2. Portius lib. de dolore cap. 3. & 4. Argen. lib. de causis symptom. cap. 15. & alij adæquatam causam doloris statuunt dissolutionem continui, siue incisione, siue alteratione causatam. Alia opinio sustinet causam doloris non esse diuisionem, sed qualitatum primarum intemperiem; cuius authores adhuc inter se discrepant; nam quidam volunt solam intemperiem caloris, & frigoris causare dolorem, siccitatem verò, & humiditatem non per se, sed per accidens, vt scilicet sunt causa restrictionis, vel dilatationis partium; ita Auic. 2. primi doctor. 2. sum 2. cap. 19. & Conciliator differ. 77. Alij verò omnes primas quatuor qualitates asserunt esse per se causas, ita Auerr. 2. Collectan. c. 21. & lib. 4. c. 21. & lib. 4. c. 46. Vtranque opinionem de diuisione continui, & intemperie amplexi sunt Conimbr. 2. de An. c. 13. q. 2. art. 2. & Dand. 2. de An. digr. sect. 60. Vtranque etiam opinionem ex opposito reprobauit Suarez libr. 5. de An. c. 5. vbi etiam Portium citat, & assignauit pro causa proxima doloris qualitatem quandam doloriferam causatam ex intemperie primarum qualitatum. Tandem Nicander Iossius libr. de volupt. & dolore c. 6. quem sequitur Auersa q. 54. sect. 14. omnes istas opiniones approbauit, vnde docuit dolorem prouenire ex diuisione continui, ex intemperie qualitatum, ex compressione, ex percussione, ex humore aliquo noxio, & similibus, itaut causa adæquata omnes alias complectens erit læsio corporis apta ad inducendum dolorem.

326 Dicendum est cum hac vltima sententia nec diuisionem solam, neque intemperiem primarum qualitatum esse adæquatas causas doloris, sed posse quoque ex alio capite oriri; & vniuersaliter omnes reduci possunt ad disconuenientiam obiecti cum potentia, sicut causa voluptatis erit conuenientia; ita colligitur ex Scoto 3. d. 15. & 4. d. 44. quæstion. 2. & 3. Probatur quo ad singula; & primò quod diuisio possit esse causa ex Aristot. sectio. 5. probl. 26. vbi causam, cur post longum iter femora magis doleant, quam tibiæ, ait esse, quia caro femorum est magis vnita, & dolor causatur propter continui disiunctionem. Tum quia experimur, statim ac caro pungitur acu, sentiri dolorem; quo casu nequit assignari pro causa intemperies aliqua qualitatum, nam non apparet quæ intemperies tunc fiat, vt sit apta ad inferendum tantum dolorem, cum adsit quandoque maior intemperies, & tamen nullus percipitur dolor, aut non tam intensus; Neque assignanda erit qualitas quædam dolorifera de nouo producta, vt dicebat Suarez; quia nec etiam apparet, quænam sit qualitas ista tam cito producibilis, & in conseruari dependens à ferro diuidente, quæ tamen sit ex se insensibilis, ergo ipsamet continui disruptio erit causa doloris; vnde diuersa partium incisio diuersum causat dolorem, qualiscunque fiat alteratio: ratio huius à priori videtur esse, quia perfectus status animati corporis est continuitas partium, ergo quando dissoluuntur, est in statu disconuenienti. Quod autem non sit adæquata causa probat. quia etiam ex intemperie prouenire potest dolor, quia & alteratio primarum qualitatum constituit viuens in statu improportionato; hinc immoderatus calor, aut frigus, maximè quando alteratio istorum est subita, & magna, causant dolorem, sic febricitantes dolorem sentiunt in ossibus, & neruis ex intensione caloris causatum; Neque excessus caloris solum, aut frigoris est causa doloris; sed etiam humidi, aut sicci licet remissioris propter remissiorem actiuitatem, quia & hæ qualitates sunt actiuæ, & per se pertinent ad rectam harmoniam corporis animati; qua ratione fames, quæ est defectus humoris substantialis, & sitis, quæ est defectus humoris roridi, causant dolorem. Quod si dicatur has qualitates causare dolorem, quia causant aliquam partium disiunctionem, calor rarefaciendo, frigus condensando, & per consequens ab alijs separando; siccum similiter constringendo, atque ab alijs segregando, vt in terra nimis rarefacta apparet; humidum sua acutie comprimendo, & disruptionem causando, vt patet in phlegmate vitreo, quod, inquiunt Medici, in intestinis inclusum causat dolores cholicos, dum propria acutie videtur intestina perforare. Certè hæc responsio non tam facilè impugnari posset, nisi ex improportione, quam habet intemperies cuiuslibet qualitatis cum corpore animato, quia scilicet obiectum disconueniens ex sua natura est tale, & non quia causat effectum disconuenientem, ergo ex se est causatiuum doloris, non ratione effectus.

327 Neque hæc duo sunt adæquata causa doloris, nam percussione, & compressione sentitur dolor, & si non fiat tam ingens qualitatum alteratio, aut scissio partium; ex concursu quandoque alicuius humoris noxij fit dolor, vt patet; vnde pruritus est quidam dolor ex tali concursu humoris, aut vaporis, vel similis sub cute proueniens. Qualitas autem illa dolorifera, si in aliquo casu admitteretur, fortè non esset improbabilis; at in omnibus illam ponere est prorsus irrationabile. Et quoniam oppositorum eadem est ratio, causa voluptatis varia erit sed in communi assignari poterit conuenientia obiecti cum potentia, seu obiectum conueniens, itaut quando corpus redit ad statum connaturalem, & conuenientem, magnam percipit voluptatem. An autem obiectum immediatè concurrat ad illas passiones causandas, an verò media cognitione sensitiua, patet ex dictis supra de passionibus voluntatis.

328 Dices cum Suarez, causa doloris debet tactu percipi, diuisio non percipitur tactu, quia cognoscere diuisionem est nosse numerum partium ex diuisione prouenientium, quem numerum nequit tactus percipere, sicut neque seipsum cognoscit. Tum quia transacta diuisione, & cessatione ferri diuidentis permanet dolor; & quandoque diuisio non sentitur, sed dolor tantum inde proueniens, ergo diuisio nequit esse causa doloris. Tum 3. neque illa intemperies potest esse causa, quia deberet sentiri exuberantia qualitatis excedentis, & noxiæ, & consequenter deberet percipi, num dolor causetur à calore, vel frigore, quod tamen nescitur, ergo intemperies qualitatum non videtur sufficiens causa doloris. Respon. ad 1. diuisionem percipi, simul ac percipitur instrumentum diuidens, quia tunc fit quidam contactus cum violentia, & modo improportionato, hac diuisione causatur dolor, quia partes petunt esse inter se vnitæ. Ad 2. probat solum diuisionem non esse causam adæquatam, concedimus post diuisionem sentiri adhuc dolorem, tum propter alterationem qualitatum, tum propter humorum concursum, tum etiam propter discontinuationem partium adhuc permanentem; & si diuisio quandoque non percipitur, quia cito fit, vel propter leuitatem, aut inaduertentiam, non idcircò negare debemus absolutè non causare dolorem, cum oppositum etiam experiamur. Ad 3. quandoque etiam percipitur excessus ille qualitatis, vnde per applicationem contrariorum sentimus refrigerium, & voluptatem; quandoque non percipitur, vel quia est in partibus intimioribus, vel quia ex alio capite prouenit.

Ex his patet } quid sit dicendum ad vltimam difficultatem, semper enim dolorem præcedit sensatio illius, quod est causa doloris, licet quandoque non aduertatur, vel propter excessum doloris, vel quia est in partibus internis, in quibus non tam facilè experimur sensationem tactiuam, at verè pars illa sentit humorem noxium vel intemperiem qualitatum, aut aliud simile quidpiam.

QVÆ

Q V Æ S T I O XL.

Dè potentia locomotiua.

329 HÆc est alia potentia vitalis communis omnibus animalibus, quia omnia animalia aliqualiter ex seipsis mouentur; duplex autem motus distingui solet, naturalis vnus, seu purè vitalis, qui scilicet non fit ex directione alicuius potentiæ cognitiuæ, talis est motus cordis, pulmonum, arteriarum, pulsus, &c. alter dicitur animalis, qui scilicet pendet à cognitione, & appetitu, & de isto motu, seu de principio istius motus loquimur in præsenti; qui adhuc est duplex, vel perfectus, vt est motus progressiuus animalium, vel imperfectus, vt est motus dilatarionis, & restrictionis in ostreaceis, zoophitis, & plantanimalibus, hic enim fit dependenter à potentia cognitiua, & appetitiua; de qua potentia locutus est Aristor.3. de An. à text. 40. vsque ad 59. vbi determinat potentiam loco motiuam differre à nutritiua, sensitiua, & intellectiua tam practica, quam speculatiua, & concludit esse cognitionem practicam, siue intellectiuam, siue imaginatiuam, simul cum appetitu vel rationali, vel sensitiuo; hinc ortum duxit prima dubitatio circa hanc potentiam, num scilicet sit distincta ab his duabus. Negatiuam partem sustinent aliqui, aut saltim si potentiam aliquam distinctam admittunt, negant illam esse actiuam, sed aiunt esse merè passiuam in ratione dispositionis disponentis membra ad motum ab appetitu immediatè causatum; citantur D.Tho.p.p.q.75.art.3.& 2. contra Gentes cap.82. Ferrar.ibid cap.2.d.1.quæst.2.ad argum. Aureol. Quidam verò licet admittant actiuitatem huius potentiæ, negant tamen esse totalem, sed partialem propter immediatum concursum appetitus.

330 Dicendum est potentiam motiuam esse distinctam ab appetitiua, & cognitiua, eisque causam totalem motus elicitiuam proximè, appetitiuam verò concurrere remotè vt imperantem, cognitiuam tandem vt dirigentem; conclusio est communis, & docetur à Scoto 2.d.42.q.4. N. & 4.d.10.q.7.& d.49.q.14. Prima pars, quòd detur hæc potentia distincta probat. ex Aristot.2. de Anim.12.& 24. Tum quia motus progressiuus præcipuè imperatur ab appetitu interno, & vniuersali, quia dirigitur à cognitiua percipiente differentias obiectorum conuenientias, & disconuenientias, si non formaliter, saltim fundamentaliter, quod pertinet ad sensum internum, qui habet mouere appetitum communem, & internum, sed hic appetitus est in determinato organo scilicet corde, vel cerebro, vis autem motiua est diffusa ferè per totum corpus. Tum quia membra quandoque mouentur independenter ab appetitu, vt cum nobis inconsiderantibus palpebræ, manus, aut pes mouentur, ergo datur vis aliqua distincta. Ex quo deducitur alia pars, quòd hæc virtus sit causa totalis proxima, non partialis, cum præueniat appetitum. Tum quia appetitus respicit obiectum bonum per prosecutionem, malum per fugam, & hi sunt actus adæquati ipsius, at motus localis non continetur sub his actibus, ergo nequit appetitus immediatè concurrere ad motum localem siue totaliter, siue partialiter. Et hoc magis patet in homine, vbi principalior appetitus est spiritualis, & inorganicus, potentia verò motiua, & localis motus est organicus. Tum quia hæc potentia motiua est vitalis, cuius est esse elicitiuam proprij actus.

Quòd autem appetitus concurrat imperando, patet, quia potentia motiua est ex se indifferens ad quemlibet motum, & quando mouet, non temere, & in incertum tendit, sed propter aliquem finem mouet, ergo indiget determinante, & ordinante ad talem finem, hæc autem potentia est ipsemet appetitus, cuius est moueri à bono finis; & quoniam appetitus est cœcus ex se, nec fertur in incognitum, necessariò debet dari potentia dirigens, qualis est potentia intellectiua, vel imaginatiua, vt arguebat Aristot. cit.

331 Contrà arg.ex Aristot.3.de An.citat.& lib.de animalium motu, vbi loquens de ista potentia docet esse appetitum principaliorem causam motus, non potentiam distinctam. Tum 2.frustra fit per plura, quod potest exequi per pauciora, modò posito appetitu efficaci, & dispositione membrorum statim sequitur motus, nec aliud videtur necessarium; vnde iuxta intensionem, & efficacitatem appetitionis motus intenditur. Tum 3. si motus isti præueniunt appetitum, ergo appetitus nullam causalitatem exercet circa illos. Tandem non videtur quomodo exerceatur illud imperium; nam si appetitus imprimit aliquid physicum ipsi potentiæ, ergo dici poterit seipso causare motum, si nihil imprimit, ergo adhuc potentia motiua manet indeterminata ad motum. Respon.ad 1. Aristot. verè admittere potentiam motiuam distinctam, vt patet in locis allegatis, & in 3.de An. 56. dum organum huius potentiæ declarat; locutus est autem præcipuè de potentia appetitiua, tanquam de principaliori. Ad 2. negamus posse appetitum exequi immediatè talem motum, cum motus iste non contineatur sub actu adæquato ipsius; nec appetitus sit agens transeunter; & si valeret, ostenderet nullos esse sensus externos, quia posito appetitu efficaci, & remoto impedimento statim fit visio, & eo intensior quo efficacior est appetitus; solùm igitur concludit appetitum imperare, & potentiam motiuam statim obedire. Ad 3. multi negant motus posse præuenire actum appetitus, & quidem satis probabiliter, nam aiunt etiam in somno, & in motibus primò primis adesse actum aliquem appetitus saltim sensitiui; quod si teneatur oppositum, vt innuimus in prob. negamus adhuc conseq. quia etiam visio præcedit appetitum, & tamen potest ab illo postea imperari. Ad 4. imperium illud consistere in naturali radicatione harum potentiarum in eadem anima, & in naturali subordinatione potentiæ motiuæ ad appetitiuam, quæ faciunt, vt posito efficaci actu in appetitu statim potentia motiua ponat in esse, non autem per impressionem alicuius physicæ entitatis; de quo fusiùs disputatio.7. quæst.7.art.2.

332 Petes, cum in homine sit duplex appetitus scilicet rationalis, & sensitiuus, cuinam appetitui subdatur potentia motiua, & an possit vni tantùm obedire. Respondemus ex Scot. in 2. citat. N. & R. potentiam motiuam dispoticè obedire voluntati, itaut nunquam moueat contra ipsius imperium, excipe tamen motum agitationis innaturalis cordis ex aliqua perturbatione, vel passione causatum, & motum quorundam membrorum generationi inseruientium, qui duo motus sæpe fiunt contra voluntatis imperium ex vehementia sensitiui appetitus, vnde non videtur in his habere dominium dispoticum, sed politicum; Nec necessariò requiritur actus etiam appetitus sensitiui, vt videntur docere Conimbr. 3.de An. c.13.q.5.art.4. cum D. Thom.1.p.q.80.art.2. nam sæpè videmus, & docet Aristot. in text. nostram voluntatem velle aliquid, & motum imperare appetitu sensitiuo actu reluctante, cum dominetur illius dominio solum politico. An autem semper sit necessarium in homine imperium positiuum voluntatis, vel sufficiat quandoque solus appetitus sensitiuus ad causandum motum, voluntate merè negatiuè se habente; hæc pars videtur probabilior cum Scoto citat. & patet in somno, tunc enim vis rationis est alligata, & tamen multi exercentur motus vi appetitus sensitiui; quod si dicatur cum Auersa etiam in hoc casu, & in motibus primo primis interuenire aliquem actum voluntatis licet indeliberatum, certè non ita facilè impugnabitur; nisi ex illo capite, quod possit dari pura omissio libera, nam voluntate suspendente omnem actum, videtur posse appetitum sensitiuum aliqualiter operari, & imperare; vide disp.7.nu.47.

333 Secundò, dubitatur de organo huius motiuæ potentiæ, & instrumento quo vtitur ad causandum motum. Pro cuius notitia aduertendum, quòd vt docet Aristot.citat. idcircò à natura fuisse iuncturas constitutas in corpore, vt possit facilè exerceri motus iste arbitrarius, & progressiuus, vnde constant ex osse concauo, & altero conuexo in illo concauo incluso, vt instar portæ supra cardines motæ possit vna pars moueri altera quiescente, super quam mota innitatur. Verum ne iuncturæ osseæ in motu ad inuicem dissoluerentur, prouidit natura de substantia quadam exangui, alba, & similari, quæ *Vinculum*, aut *ligamentum* vocari solet ab officio vinciendi, & ligandi ossa, vnde est solida, & dura, sed minus quam cartilago; inseruitque ad motum, vt ossa expeditè, & sine læsione sequantur musculos. Insuper ad motum hoc vinculum non sufficit, quia cum requiratur sensus aliquis, & spiritus animales, qui à cerebro per neruos communicantur per totum corpus, ideo propè vinculum adest instrumentum quoddam, quod vocatur *Tendo*, estque secundùm Gal. membrum aliquod compositum ex vinculo, & neruo, quæ duo vt compositionem quandam facerent in minutissimas fibras sunt diuisa, quod mixtum est quid durius neruo, propter mixtionem vinculi, & mollius vinculo propter mixtionem nerui; & ne propter subtilitatem fibrarum iacturam aliquam pateretur, interposuit natura carnem, quæ inter fibras illas implicata fulciret, & firmaret tendonem. At Dand.lib.3.de part.homog.c.13.tendonem vult esse eiusdem substantiæ cum vinculo, solumque differre propter aliquam carnis permixtionem, quod probat, eo quia nerui non semper in tendone cum vinculo permiscentur; sed quicquid sit de hoc, sufficit nobis, quod detur ille tendo cuius officium est, ossa nectere, eorumque flexionibus, & motibus famulari.

334 Tandem adest *musculus*, qui est præcipuum motus organum, & instrumentum, & diuiditur in tres partes, in principium quasi caput, in quo incipit neruorum in fibras diuisio; in medium, quod venter dicitur, vbi fibræ illæ magis sunt inter se dissitæ, magisque abundat interiecta caro, eo quia sua relaxatione, vel restrictione maximè facit ad motuum flexionem, vel extensionem; & in finem, qui cauda, vel chorda appellari solet, vbi denuo fibræ illæ vniuntur magis, ferè nulla interposita carne, & propè tendonem; solet tamen Musculi nomen, sicut & tendonis extendi ad totum instrumentum à ligamento diuersum, estque hoc totum verum organum motiuæ potentiæ immediatum, quo tanquam habenis vtitur appetitus ad mouendum corporis membra estque tam ingens musculorum copia, vt Medici ad quingentos viginti nouem musculos numerarint. Et quoniam omne corpus mixtum proprium exposcit temperamentum, hinc musculi debent esse præditi quibusdam qualitatibus, præcipuè calore animali per spirituum animalium influxum foto; vnde quandoque ex harum qualitatum defectu, membra omnino inepta euadunt ad conficiendum motum, vt contingit in nimia defatigatione, vel cum repentino, & nimio terrore terrentur, in primo enim casu spiritus animales ex labore effluunt, in secundo ex timore ad interna confugiunt, &

membra externa remanent viribus, & calore destituta. Ex quibus etiam deducitur, quod vis motiua remotè residet in cerebro, non in corde, quia vt sæpè dictum est, nerui à cerebro, non à corde trahunt originem.

QVÆSTIO XII.

De quibusdam affectionibus animalium.

335 PRo complemento huius disputationis aliquæ remanent dicenda de quibusdam passionibus conuenientibus omnibus, aut aliquibus animalibus, de quibus egit Arist. in libris illis, qui de paruis naturalibus nuncupantur; vt sunt somnus, vigilia, somnium, respiratio, &c. de quibus etiam clarè, & succinctè tractat Auersa q. 56. à sect. 3. vsque ad finem; rem tamen breuibus expediemus duobus articulis.

ARTICVLVS I.

De somno, vigilia, & somnijs.

336 INter animalium passiones primum locum obtinent somnus, & vigilia propter eorum communitatem, nam omnibus animalibus aliqualiter conueniunt, vt videbimus; vt autem perfectam possimus de somno, & vigilia habere notitiam, eorum causas inuestigare debemus.

Notandum est igitur, quod cum principium omnis sensationis indigeat spiritibus animalibus ad operandum à cerebro per quosdam meatus deuenientibus, si his destituitur, cessat omnis sensatio externa, quando verò adest horum spirituum deflexus ad organa externa, potentiæ sensitiuæ exteriores proprias exercent functiones; & cum somnus sit impotentia quædam sentiendi, vt ait Arist. lib. de somno, & vig. c. 1. vigilia verò sit potentia expedita sentiendi, sequitur, quod causa proxima, & immediata efficiens somni erit impeditio defluxus spirituum animalium è cerebro ad sensus externos, causa verò vigiliæ erit ablatio talis impedimenti, & communicatio spirituum, nam sicut somnus, & vigilia priuatiuè opponuntur, quia vigilia dicit expeditum exercitium sensuum externorum, somnus carentiam talis exercitij, ita quoque causæ immediatæ ipsorum quasi priuatiuè habent opponi.

337 Multipliciter autem potest impediri talis spirituum defluxus, & ex multis capitibus oriri, quæ omnia erunt causæ remotæ somni. Primò, & est satis commune, contingit, vt ait Aristot. cit. eo quia virtute nutritiua decoquente cibos in stomacho, cibus resoluitur in vapores, & fumositates, quasdam, propter leuitatem ad cerebrum ascendentes, vbi refrigerantur propter innatam cerebri frigiditatem, exilemque calorem; & consequenter incrassantur, vnde meatus omnes, per quos spiritus externis sensibus communicantur, occupant, prohibentque defluxum, qua ratione organa externa concidunt, ineptaque euadunt ad proprias exercendas actiones, ex quo prouenit tandem somnus, seu cessatio cuiuscunque operationis. Ex hoc capite prouenit, quod aliqui cibi maximum inducunt somnum, vt papauer, mandragora, vinum, lolium, &c. quia scilicet sunt valdè vaporosi, & multum vaporis ad caput emittunt. Hæc etiam est causa, cur in pueris, & in loco humido maior somnus causatur propter humoris copiam. Hæc quoque est ratio, cur initio somni partes externæ, & superiores sunt frigidiores, internæ verò calidiores: nam ex copia humoris crassescentis spiritus ad interna reuocantur, quæ calefiunt ab ipsis, externa verò propter carentiam spirituum, & humoris frigidi præsentiam frigescunt, at progressu temporis auctis spiritibus à calore vitali, viresque reassumentibus, superant contrarium humorem, & externa quoque calefaciunt.

338 Secundò, potest prouenire hæc spirituum prohibitio ex nimia corporis fatigatione, tum quia propter laborem consumuntur spiritus, & quousque de nouo generentur, remanent externæ partes viribus destitutæ ad operandum: tum quia labore agitatæ partes corporis euaporant humores ad cerebrum, & obstruuntur meatus ad externa; nisi labor esset ita excedens, vt etiam omnes humores consumat, doloremque in membris causet, nam tunc potius esset causa vigilantiæ. Tertiò, oriri potest ex intensa aliqua operatione etiam interna, nam in hoc casu valdè consumuntur spiritus, ideoque deficiunt in externis, vnde musica, & sono facilè euocatur somnus; verum quoque est, quod si nimis attenta foret alicuius rei cogitatio, auerteret somnum, quia omnes corporis spiritus ad cerebrum euocaret. Quartò, ex morbis humores corporis commouentibus, & in fumositates resoluentibus potest quoq; contingere. Quintò, solet euenire à virtute cerebri retentiua spirituum ad se refocillandum, sicut quælibet pars corporis habet vim retinendi alimentum necessarium, & superfluum dimittendi, alijsque de causis potest etiam euenire.

339 Causa finalis somni est virium, spirituumque reparatio propter conseruationem animalis, nam cum per sensationes externas consumuntur spiritus, viresque amittantur, indiget animal vacatione, & quiete, vt calore ad interna euocato perfectior fiat nutritio, alij generentur spiritus, quibus restaurentur vires ob conuersionem alimenti in substantiam aliti. Debet tamen esse moderatus, nam nimius somnus valdè nocet, eo quia partes externæ multo tempore sensationibus, & spiritibus destitutæ, torpent, siccantur, ineptæque fiunt ad operandum, hinc post diuturnum somnum expergefacti nec lucem valent conspicere, nec incedere, nec operationem vllam perfectè exercere; tum quia ex nimio somno cibus propter excessum caloris festinè decoquitur, vnde & multæ superfluitates, ac excrementa generantur, & calor ipse saltim per accidens debilitatur, nam deficiente cibo calor in humidum radicale incipit agere, ex quo sequitur destructio eiusdem caloris, vt diximus disp. vlt. in lib. de Gen. At si è contra est valdè breuis somnus, etiam obest, quia spiritus ad externa euocati relinquunt interna frigidiora, hinc imperfecta cibi concoctio, maior cruditatum copia, exigua spirituum restauratio, & consequenter carentia eorundem in externis, virium prouenit debilitas.

340 Ex his colligitur primò somnum plantis non conuenire, sed animalibus, eo quia virtus sensitiua indigent quiete, vt renouentur, & restaurentur spiritus, non autem vegetatiua, nam nutritiua consumendo restaurat, ideoque nutritione refocillantur vires, licet quia non perfectè progressu temporis restaurat, aduenit tandem vltima quies, quæ est mors; at sensitiua operando consumit, non reparat spiritus, hinc est, quòd indiget quiete intermedia, vt possit deinde reassumere proprias operationes. Et quoniam omne animal exercet aliquam sensationem medijs spiritibus, idcircò omni animali conueniet somnus quantumcunque imperfecto, quia quodlibet indiget hac quiete interpolata, quod est dormire vnde somnus ab Aristone exactor diligentissimus vectigalis vocabatur, quia de tempore nostræ vitæ dimidiam exigit, & auferi partem.

341 Colligitur 2. quo sensu intelligendus est Aristot. dum libr. de somno, & vig. c. 2. dixit somnus est passio sensus communis; hoc enim primo intelligi potest, vt ly communis cadat supra passionem, quatenus omnibus sensibus conuenit; vel vt cadat supra sensum, ac si diceret esse passionem sensus communis, non quòd sensui communi tantum conueniat, nam etiam conuenit externis; sed quia, vt notat Tatar. in q. de somno, & vig. §. *Tertiò sciendum*, nulli sensui externo per se primò conuenire potest, nam tunc alijs vel non competeret, vel dependenter ab illo, quod est falsum; sed per se primò conuenit sensui communi, quia restauratio spirituum ad cerebrum spectat, quod est organum sensus communis, vnde ex defectu spirituum in cerebro sequitur defectus in alijs sensibus externis, non è contra. Et quamuis in somno sensus communis quandoque operetur, vt dum somniamus, ait Tatar. ibi, quod tunc propriè non sentimus, sed phantasiamur, sentire enim est cognoscere res sensibiles medijs externis sensibus, phantasiari est percipere per species reseruatas in phantasia. Vel dicas hoc solum probare independentiam sensus communis ab externis, illis enim dormientibus, non necessariò ille dormit, at sensu communi sopito, cæteri quiescunt.

342 Colligitur tertiò, quod quandoque in somno omnes sensus tam externi, quàm interni ligantur, vt nullus exerceat sensationem aliquam, cum scilicet omnes spiritibus animalibus carent; quandoque (cum scilicet spirituum copia non est tam exigua, vt cerebrum maneat illis omninò destitutum) interni sensus non sunt ligati, itaut valeant aliquas operationes exercere licet valde confusas, & perturbatas, vt patet in somnijs, nam sicut aqua quiescens omnia distinctè repræsentat, commota verò repræsentat illa confusè, & maiora, quàm sint in se, ita spiritus ex vaporum copia agitati res ostendunt maiores, & perturbato modo; quo casu intellectus quoque confusè potest operari, & potentia appetitiua; quandoque non solùm potentiæ internæ manent expeditæ, sed etiam potentia motiua, vnde sæpè accidere solet nos in somno aliquos motus efficere, scilicet loqui, ridere, clamare, incedere; potest quandoque sensus aliquis externus non ligatus remanere à somno, si scilicet meatus illi, per quos effluunt spiritus ad organa externa, non obstruantur, sic qui dormiendo ad interrogata respondent, habent auditum expeditum, & quandoque aliqui etiam visum, vnde per loca periculosa incedunt; regulariter tamen omnes sensus externi cum potentia motiua ligantur è somno, & facilius sensus externi, quàm potentia motiua, quia illi spiritus recipiunt ab anteriori parte cerebri, quæ est magis humida, & propter humoris maiorem copiam facilè obstruuntur nerui, & meatus, qui non tam ampli extant; at potentia motiua vim recipit, ac spiritus à posteriori parte, quæ est siccior, & per ampliores meatus communicantur spiritus, vnde non tam facilè potest effluxus impediri. In his tamen casibus est aduertendum, quòd post somnum recordamur operationum internarum, non tamen motuum, aliarumque externarum actionum; ratio est, quia operationes internæ, vt somnia relinquunt species in memoria, at operationes externæ scilicet motus, locutio, &c. nonnisi medijs sensationibus externis possunt causare species in sensu interno, quæ cum non adsint in his casibus, aut saltim non sit attentio potentiæ perfecta, non causabunt de seipsis memoriam in internis sensibus.

343 Colligitur quartò, cur somnus aliquando est profundior, & longior, aliquando leuior, ac breuior, hoc enim potest prouenire ex duplici causa, vel ob maiorem, aut minorem humorum copiá

ob-

obstruentium meatus spirituum, vel ob angustiores, aut ampliores meatus; vnde eadem humorum quantitate in duobus existente, potest alter profundius, & longius dormire, si strictiores habebit vas spirituum, alter vero leuius, & breuius propter amplitudinem viarum, vnde non tam facilè impediuntur, & facilius absterguntur.

344 Colligitur quintò, quòd cum oppositorum eadem sit ratio, sicut causa somni est impeditio transitus spirituum ab internis ad externa, sic è contra causa vigiliæ erit aperitio viarum, & transitus spirituum ad externa organa. Hoc autem dupliciter potest euenire, vel quod ipsum animal ex se excitetur, quod dicitur propriè expergisci, vel ab alio, quod vocatur excitari; vt notat Arist. c. 6. primo modo etiam dupliciter potest contingere, vel naturali quodam modo, & est quando consumptis iam humoribus, & restauratis per nutritionem spiritibus, ad externa denuò effunduntur; vel euenit modo quodam quasi violento, vt cum ex passione aliqua doloris, vel timoris ab aliqua imaginatione imminentis mali causati fit magna totius corporis commotio, vt spiritus per totum ab internis ad externa euocentur. Si ab alio excitatur animal; contingit, quia organum alicuius sensus externi à valido obiecto veluti excitatur, & pungitur, qua ratione virtus corporis regitiua illuc immittit spiritus, quando commotio est valida, tanquam in auxilium partis oppugnatæ, vnde soluitur somnus per spirituum præsentiam; sic clamore, tactu, odore, & lumine possunt homines excitari.

345 Tandem de somno, & vigilia quærit Arist. lib. 5. de ortu anim. cap. 1. an somnus conueniat animali priùs, quàm vigilia. Auersa cum Aristot. citat. docet priùs conuenire animali somnum, quàm vigiliam, nam dum primo generatur animal habet esse quoddam simile statui plantarum; tum quia prius est esse, quàm operari, ergo statim ac animal habet esse sensitiuum, non necessariò operari debet per sensus, ergo si quiescit, iam dormit; tum quia non fit transitus de extremo ad extremum, nisi per medium, at somnus est quoddam medium inter status non viuendi, & viuendi. Dand. autem 3. de An. digres. 8. Argenter. libr. 1. de somno, & vig. cap. 29. docent prius conuenire vigiliam. Sed videtur quæstio de nomine, nam si per somnum intelligatur quæcunque cessatio ab operatione sensitiua, sic somnus prius conueniet animali, vt probat Aristot. citat. non enim necessariò in infusione animæ sensitiuæ, statim animal quoad actum secundum sentit; hæc tamen acceptio non est rigorosa, & propria, vnde idem Philosophus dicebat quietem illam esse plusquam somnum, & similem statui plantarum; si verò per somnum intelligatur cessatio, & quies à sensationibus propter consumptionem spirituum, & vt per ipsum restaurentur, quæ est propria acceptio somni, sic prior est vigilia, nam spiritus consumuntur sensatione, quod est vigilare; tum quia somnus propriè est priuatio vigiliæ, ergo tunc competere dicetur, quando nata est conuenire animali vigilia, at in illo instanti infusionis animæ in corpore, aut in tempore immediatè sequenti, non potest conuenire vigilia, & operatio propter imperfectionem organorum, ergo neque somnus, quia priuatio, & forma opponuntur in subiecto in ordine ad idem tempus, vnde catulus ante nonum diem non dicitur priuatus visu.

346 Altera proprietas animalium assignatur somnium, quod à Philosopho definitur, capit. 1. de somnijs, quod sit phantasma apparens in somno, seu apprehensio phantasmatis, & cognitio facta, dum dormimus; pro cuius notitia not. est, quod diximus supra numer. 354. in somno non semper sensum internum omninò ligari, nisi quando est vehemens humorum copia, vt omninò obruant spiritus animales, vel quando sunt tam exigui spiritus, vt à virtute regitiua totius ad ventrem euocentur propter concoctionem, aliasque necessarias functiones; quando igitur sensus internus liber, & solutus manet, tunc potest operari circa phantasmata, quæ sunt species rerum ab externis sensibus cognitarum, & in phantasia, seu memoria reseruatæ, & hæc sensatio phantasmatum facta in somno dicitur somnium. Qui autem plures sensus internos assignant, multum laborant, vt explicent, cuius sensus interni sit somniare, à qua difficultate nos sumus liberi sustinentes vnicum esse internum sensum, itaut eiusdem potentiæ passiones sint somnus, & somnium, scilicet sensus communis, & interni; vnde non solum hominibus competit somniare, sed etiam brutis maximè quadrupedibus, & fœcundis, vt docet Aristot. 4. de histor. anim. c. 10. quod confirmat exemplo canum in somno latrantium, vbi etiam de ouiparis dubitat, an somnient.

347 Cum igitur ad somniandum requiratur solutio sensus interni, & exiguitas vaporum, sequitur, quod qui caput habent multis fumositatibus repletum, non possunt somniare, vt sunt pueri infantes, qui circa quartum, vel quintum annum somniare incipiunt, vt ait Aristot. citat. & similiter adulti valdè humidi; quales fuerunt, quos refert Aristot. ibid. & Plin. lib. 10 cap. 75. Plut. libr. de oraculis, qui aut nunquam somniarunt, aut post multum temporis; quòd etiam de populis Atlanticis asserunt Herod. libr. 4. & Rhodiginus lib. 27. c. 16. Hæc etiam est causa, cur in somni initio non somniamus, in medio valdè confusè, in fine clarè, & distinctè, non secus ac si vigiles essemus, in initio enim vapores valdè abundant, in medio aliquantum vigent, in fine sunt ferè consumpti. Insuper quia somnium est cognitio phantasmatum, sequitur, quod ea sæpius somniamus, quæ firmius cognouimus per sensus externos, horum enim phantasmata sunt intensiora, & vigorosiora in mente, vel quæ sunt magis conformia nostræ complexioni, melancholici enim tristia, & horribilia, colerici bella, cædes, flegmatici aquas, sanguinei risus, & iucunda somniant.

348 Causæ verò varietatis tot somniorum plures esse possunt; nam in primis Deus ipse potest aliqua somnia in nobis causare, vt legitur multis in locis Sacræ Scripturæ de somnio Iacob, Ioseph, Pharaonis, Iob, Nabuchdonosor, &c. non tamen est omnium somniorum causa, quod præcipuè patet de somnijs impuris, & malis. Angeli quoque possunt somnia in nobis causare, vt patet, cum sæpè sæpius in somno sunt sanctis hominibus locuti; Dœmones etiam Deo permittente talem habent potentiam. Item aspectus Cœlorum, nam vt diximus in lib. de Cœlo astra dominium habent directum supra nostra corpora, hinc possunt humores, & phantasmata commouere iuxta effectus, quos habent in hæc inferiora causare; humores denique corporis, complexio, & infirmitates possunt varia, & diuersa somnia efficere, vt diximus. Causa verò, cur vt plurimum tam diuersa fiunt somnia de rebus, quæ nullam habent inter se connexionem, est ipsa spirituum commotio, quia enim à vaporibus agitantur, omnia confusè, & sine ordine repræsentant, hinc est, quod semper res in somno maiores apparent, quàm in se existant, exiguus enim strepitus tanquam tonitruum, minima defluens pituita, inquit Aristot. tanquam mel dulce, paruus calor tanquam ignis vehemens percipitur, quod euenit ex spirituum perturbatione, qui nec ordinate, nec vt in se sunt, repræsentant sensui, sicut aqua commota grandiora repræsentat, quæ in se continet, ac quando est tranquilla.

349 Addunt Stoici, & Platonici aliam causam scilicet animum nostrum, qui futurorum omnium habet ex se cognitionem, non cognoscit tamen illa in vigilia, eo quia est ab obiectis externis perturbatus, & oppressus, in somno autem est veluti ab his expeditus, & in seipsum reuertitur, vnde facilè potest futura cognoscere; præterquam quod totum aerem plenum esse Dœmonibus, dicebant, qui rebus humanis præessent, cum quibus anima nostra in somno à corpore egressa tanquam cum similibus congressum habet, & de futuris instruitur, itaut somnia secundùm istos aliud non sunt, quam cognitiones quædam animæ nostræ independenter à corpore operantis, aut familiare colloquium cum Dijs. Sed hæc prorsus vana, & fictitia sunt; in somno enim potius perturbatur intellectus, quàm liberior euadat in intelligendo, cum pro statu isto à phantasmatibus dependeat in operari; nec potest anima in somno deserere corpus, cum animal dormiendo adhuc viuat; tum quia naturaliter fieret resurrectio, mors enim est animæ separatio à corpore, resurrectio est eiusdem reunitio cum corpore, ergo si in somno anima egreditur à corpore, animal moritur, si redit, resurgit; tum quia idem esset de animis brutorum somniantium dicendum.

350 Ex his solui potest dubitatio illa, an liceat per somnia diuinare futura; de qua plures extant opiniones, nam Stoici, Ethnici, Academici, Pythagorici, & alij affirmant, & ita ex professo asseruerunt Artemidorus Daldianus in lib. de interpret. somniorum, & Apomasar in libro inscripto Apotelesmata, seu de significatis somniorum. Ex aduerso Epicurus, Zenophanes, Metrodorus, Cicero in libr. de diuinat. & alij negarunt fidem vllam somnijs adhibendam esse, nam *veluti talorum iactu* inquit Cicer. lib. 2. *talis sæpius iactis optatus tandem efficitur numerus, ita casu interdum ex pluribus somnijs id, quod somniamus euenit*. Aristot. lib. de diuinat. per somnia videtur mediam viam tenere, quod, à quibusdam licet futura diuinare, quæ scilicet sunt causæ, vel signa rerum, non tamen ab illis, quæ casu, & fortuitò eueniunt.

351 Verum ex causarum explicatione efficientium somnia facilis est solutio; somnia enim, quæ à Deo immittuntur, vera fideliter enunciant, similiter quæ ab Angelis bonis fiunt; hæ autem sunt in triplici differentia; quædam dicuntur oracula, quando Deus, & Angeli apertis vtuntur verbis, vt cum Angelus in somnis apparuit Ioseph, vt in Ægyptum fugeret cum puero Iesu, & Maria Matre eius, Matth. 2. & cum de puritate Beat. Virginis reddidit certiorem Matth. quædam dicuntur visiones, quando ostenditur futurum, vt euenire debebit; quædam propriè dicuntur somnia, cum scilicet aliquid sub figura ostenditur, vnde interpretatione indiget, vt fuit somnium Pharaonis, Nabuchdonosor, &c. Quando ergo certo constiterit somnium à Deo, vel Angelo prouenire, tunc licebit ab aliquo pio viro, si opus erit, interpretationem quærere, Deus enim non temerè, & casu talia immittit somnia, sed ob aliquem finem ad salutem animæ directum, idcircò si obscura sunt, declarationem illorum per specialem illuminationem alicui indicat, vt fecit cum Iosepho & Daniele; raro tamen hoc fit à Deo, ideoque non debemus omnia somnia illi attribuere.

Quæ proueniunt à Dæmone tanquam vana, & perniciosa sunt abijcienda, vt potè quia a parte mendacij animas nostras fallere, & perdere cupiente, & maximè si interuenit aliqua superstitio, vt quod quibusdam vestibus, aut herbarum folijs vtaris; tum quia futurum non potest præuideri, nisi ex cognitione alicuius habentis naturalem connexionem cum illo, vt potè quia est effectus, vel causa,

modo somnia ista nullam prorsus connexionem habent cum rebus futuris.

352 Somnia causata ab astris, quia sunt effectus naturales, possunt indicare aliquod futurum ab eiusdem causis producendum, vnde si quis somniaret in crastinum fore serenitatem, aut pluuiam, quia causæ celestes specialem quandam qualitatem causatunt in illo similem qualitati serenitatem, vel pluuiam causanti, poterit diuinare, quia tunc somnium habet cum effectu naturalem quandam connexionem. Similiter quæ causantur ex complexione, licet ex illis arguere humorum copia in corpore, vt faciunt Medici, proceditur enim ab effectu ad causam. At quæ temerè, & casu fiunt, nullam certitudinem futurorum in se continent; vnde non licet ex illis diuinare; & quoniam vt in plurimum somnia casu eueniunt, & si quandoque interueniunt causæ naturales, earum tamen actiuitas facilè ex concursu aliorum perturbatur; hinc est, quod fallax est omninò hæc diuinatio per somnia. Quòd si quandoque eueniunt, quæ somniamus, casu accidit, vt dicebat Cicero, & confirmatur ab Aristot. citat. vbi addit melancolicos sæpius somniare futura, quàm faciant cœteri, eo quia melancolici, vt potè magis cogitabundi, plurima cogitant, vnde mirum non est, si quæ eueniunt, etiam cogitare contingat. Ex quibus concludendum, quod cum adeò difficilis sit hæc diuinatio, faciliter accidere poterit, vt Dæmones animabus nostris insidiantes nos decipiant, & perdant; quapropter rationabiliter hæc diuinatio prohibita fuit à Iure ciuili l. *Si excepta* C. de Maleficijs; à Iure Canon. cap. *Non obseruetis* 26. q. 7. & à Iure diuino Leuit. 8. & Deuter. 15.

ARTICVLVS II.

Vbi de cœteris passionibus.

353 Respiratio quoque inter animalium passiones connumerari solet, licet non omnibus conueniat, si propriè sumatur, at si pro quacunque refrigeratione acciperetur, sic non solum animalibus omnibus, sed etiam cuicunque viuenti conuenit, vt dicemus. Respiratio ergo propriè dicta duplici constat motu, scilicet attractione aeris ad cor per pulmonem, & asperam arteriam facta, quæ dicitur inspiratio, & eiusdem aeris expulsione, quæ vocatur expiratio. Inspiratio, seu attractio aeris fit hoc modo; dum aer ore, aut naribus attrahitur, eleuatur epiglottis, vel lingula claudens ostium Laryngis, & liberum relinquit iter aeri per laryngem, & asperam arteriam, (de his membris diximus quæst. 3. art. 2.) quæ in duas partes diuiditur propè pulmones, quarum quælibet in duabus alis pulmonis intruditur per plures riuulos, vt aer attractus totum pulmonem penetret, qui per arteriam venosam in sinum cordis spargitur, illudque refrigerat; deinde per eandem viam egreditur, & fit expiratio, & quoniam motus omnis fit virtute musculorum, hinc vt possit pulmo eleuari in inspiratione, & veluti inflari aere, & in expiratione comprimi, pluribus musculis prouidit natura, itaut ab aliquibus numerentur vnus, & quinquaginta, inter quos præcipuus est ille diaphragma vocatus, qui adiunctis musculis intercostalibus eleuationem, & compressionem thoracis causant, quando thorax eleuatur, dilatantur pulmones ad instar follium, & aerem excipiunt, quando comprimitur, pulmones constringuntur, & aer expellitur, fitque expiratio.

354 An autem causa præcipua huius motus respirationis sit pulmo, vel diaphragma, itaut pulmo ideo dilatetur, quia diaphragma eleuat pectus, ne detur vacuum, vel è contra, ideo diaphragma eleuat pectus, quia ex se dilatatur pulmo; priorem partem sequitur Galenus, eo quia pulmo nullum musculum in se habet, ergo ex se nequit moueri, sed mouetur ad motum alterius, ne detur vacuum; vnde læso diaphragmate, pulmo cessat moueri. Posteriorem partem sequitur Dand. 2. de An. digress. 29. cum Arist. lib. de respir. cap. vlt. & quidem satis probabiliter, nam respiratio est actio pulmonibus, & cordi necessaria, immo propria pulmonum, non thoraci, aut diaphragmati, ergo vis motiua debet in ipsis pulmonibus, & corde residere; attamen quia ad dilatationem pulmonum necesse est totum thoracem dilatari, idcircò prouidit natura de musculis tanquam inseruientibus, & ministris, non tanquam causis principalibus motus pulmonum, vnde propter mutuam connexionem nequit dilatari thorax, quin inflentur pulmones & è contra, quod si læso diaphragmate cessat pulmonum motus, hoc euenit, quia aer subingrediens nimis refrigerat; nec obstat carentia musculorum in pulmonibus; quia iam admittunt Medici sine illis adhuc moueri per accidens ad motum thoracis; musculi enim sunt necessarij ad motum arbitrarium, non ad naturalem, qualis est motus pulmonum. Principium igitur primum huius motus est calor cordis ex nouo sanguine generato auctus, diffunditur cum sanguine per arterias pulmonum, qua ratione inflantur, & attollitur thorax, in quem subingreditur aer, vt locum repleat, qui sua frigiditate calorem pulmonum, & cordis retundit, qua ratione pulmones coincidunt, aeremque expellunt, vt patet in follibus; & quia nouus semper aduenit calor, idcirco noua causatur inflatio, nouaque respiratio.

355 Ex his deducitur causa finalis respirationis; instituta enim est à natura ad refrigerandum calorem cordis, ne animal ex illius excessu intereat, calor namque potest extingui vel à contrario, vel per marcorem inquit Aristot. quatenus scilicet propter excessum cito destruit proprium pabulum, ex quo per accidens sequitur eiusdem caloris extinctio. Deducitur etiam, cur ad respirandum non aqua, quæ frigidior est, sed aere vtitur natura, quia vt notat Dand. cit. aer facilius attrahitur, & expellitur, & vbique præsto adest, at aqua nec vbique reperitur, nec tam facilè recipitur, & sua tenacitate, & viscositate non cito expelleretur, sed tenaciter adhæreret, vnde breui totum calorem extingueret. Colligitur quoque motum istum esse naturalem sumendo naturale, prout opponitur violento, at vt à voluntario distinguitur est partim naturalis, partim voluntarius, simpliciter enim præuenit nostrum appetitum, & fit independenter ab illo, vnde etiam respiramus in somnis; subijcitur tamen etiam aliqualiter nostro arbitratui, quia possumus paulisper retardare respirationem, vel accelerare.

356 Nec obscurè potest ex his deduci, quibus animalibus conueniat respiratio; si enim finis respirationis est refrigeratio caloris, ne per marcorem extinguatur, cum omne viuens habeat proprium calorem innatum, qui humido radicali depascitur, videtur omne viuens respirare debere; quod est falsum. Dicendum est tamen tantum sequi omne viuens refrigerari debere, non tamen respirare, nisi vbi multum calor excedit; hinc plantæ, quia modicum caloris habent, non respirant; sed sufficit, quod aqua, & aere ambiente refrigerentur; idem de exanguibus animalibus, quæ parua sunt, dicendum, & ferè de omnibus piscibus, vt enim ait Arist. c. 4. & 5. si respirarent pisces, deberet intra aquam reperiri aer, quod est falsum, nec extra aquam morerentur, sicut neque terrestria in aqua suffocarentur; refrigerantur ab aqua ambiente per fistulas ad interiores partes penetrante, & deinde eijcitur: Sunt tamen aliqui pisces pulmones habentes, qui respirant, vt delphini, aquatilia pedestria, vt focæ, cocodrilli, ranæ, quia tamen parum habent caloris, possunt à respiratione diu cessare. Inter terrestria, quæ volatu bombum efficiunt, vt vespæ, cicadæ, propriè non respirant, attamen membranam tenuem habent, qua aer commotus refrigerat, sonumque causat, vt notat Aristot. libr. de iuuent. c. 11. hinc cicadæ in meridie maximè canunt, quia tunc magis indigent refrigeratione.

357 Non multum à respiratione differt pulsus, qui est motus quidam dilatationis, & compressionis cordis, & arteriarum, quæ eleuatio, & compressio diastole & sistole vocantur; arteriæ parum differunt à venis, nisi quod arteriæ, quia tenuissimum sanguinem, & vitalem spiritum continent, sunt crassiores, & durioribus tunicis constant; non sic venæ, quæ solum alimentarem sanguinem per corpus distribuunt; cor igitur, & arteriæ pulsant, & motu eleuationis, & compressionis mouentur, non venæ. Cor mouetur ex Dand. cit. in dilatatione versus latitudinem, & fit breuius secundum longitudinem, cum sit figuræ pyramidalis, quando verò comprimitur, fit strictius secundum latera, longius versus cuspidem; similiter arteriæ eleuantur, & comprimuntur iuxtè motum cordis, sed cum hac differentia, quod quando cor dilatatur, arteriæ comprimuntur, quando comprimitur, illæ dilatantur, & pulsant: Verùm est tamen, quod experimur simul pulsare pectus, & arterias: hoc autem non obstat, imo quod diximus, confirmat: nam quando dilatatur cor, quia tunc contrahitur secundùm longitudinem, cuspis cordis recedit à pectore (cor enim per cuspidem pectus respicit) quando comprimitur, quia fit longius, cuspis accedit ad pectus, & pulsationem causat; quare cum etiam pulsus arteriarum simul fiant, sequitur tunc dilatari arterias, quando comprimitur cor.

358 Causa huius motus communiter assignatur calor naturalis tanquam animæ instrumentum, caloris enim est dilatare, frigoris condensare, cum ergo calor maximè vigeat in corde, & in spiritibus vitalibus, feruescunt, & veluti ebulliunt, adueniente frigore aeris media respiratione, tunc mitigantur, & comprimuntur, vt patet in olla feruente, in qua calor dilatat aquam, at frigus aeris etiam insufflati illam comprimit, & veluti constringit; hæc igitur est causa huius motus cordis. Hæc quoque poterit assignari causa motus arteriarum, quæ cum sint sanguine tenuissimo, & faciliter feruescente plenæ, ratione caloris eleuantur, sed à frigore circunstantium partium, in quas impingunt, comprimuntur, & à seipsis ad propriam figuram redeundo. venæ autem, quia sanguine crassiori sunt plenæ, non ita eleuantur, quia nec sanguis ille ebullit. Cui accedit, quòd in dilatatione clauduntur cordis orificia, dum comprimitur, aperiuntur, & ex vno excipitur sanguis à vena caua, qui est materia spirituum, ex altero spiritus genitus in arterias effunditur, & consequenter arteriæ in depressione cordis inflantur, & eleuantur per receptionem noui spiritus, & caloris; hinc est etiam, quòd venæ non pulsant, quia sanguinem illum à corde non recipiunt. Hinc etiam sequitur, quod in febri, & timore quosdam quasi saltus experimur in corde, & arterijs, quia scilicet augetur calor vel propter morbum, vel propter sanguinis copiam accurrentis ad cor; similiter in somno, in iuuenibus, laborantibus propter maiorem copiam caloris, vehementior sentitur pulsus, quam in vigilia, in senibus, & quiescentibus. Ex quibus patet finis huius motus, inseruit namque ad respirationem, & ad diffusionem spirituum in arterias per totum corpus; vnde verè motus iste erit naturalis, non solùm vt opponitur arbitrario, præcedit enim omnem cognitionem sensus, sed etiam vt opponitur violento, est enim conformis inclinationi totius animalis cuius conseruationi inseruit.

359 Tres aliæ passiones animalium numerantur scilicet vox, risus,

& fle-

& fletus, de voce diximus q.3.art.2. de risu copiosè scripserunt præsertim Nicander Iossius, Antonius Laurentinus Politianus, Celsus Mancinius, & Elpidius Berrettarius, quorum quilibet opusculum edidit de risu breuiter tamen, & quantum satis erat, de risu egit Auersa citat. quæst. 56. sect. 8. idcircò paucis rem complectemur, sicut & de fletu.

Risus igitur est motus quidam localis causatus à virtute motiua residente in musculo diaphragmatis, seu septi transuersi, seu succincturæ, vt ait Arist. 3. de part. an. c. 1. ad cuius agitationem extenduntur simul musculi thoracis, faciei, & oris vsque ad buccas, ad quem motum consequitur quidam sonus vocis, qui si erit validus, dici solet cachinnus. Iste motus ex duplici causa prouenire potest, interna, & externa; hæc multiplex potest esse, nam titillatione potest causari risus, similiter ex vulnere in præcordijs fieri risum refert Arist. 3. de part. an. c. 10. quasdam etiam herbas, & animalia tali veneno affecta reperiri proferunt Dioscór. l. 6. c. 14. Plin. lib. 24. c. 17. & Strabo lib. 11. ante medium, vt suo veneno risum exitialem tamen producant in homine; causa verò interna est affectus quidam letitiæ causatus ex perceptione alicuius obiecti ridiculi.

360 Quando risus à causa prouenit externa, faciliter potest explicari, quomodo causetur præterquam in titillatione; nam in vulnere præcordiorum potest contingere, quod talis generetur ibi calor ex concursu humorum, & spirituum, quòd moueat diaphragma, & reliquos intercostales musculos vsque ad os, & producatur risus; similiter ex veneno illorum animalium, & herbarum efficiatur similis calor eiusdem effectus risus causatiuus. At in titillatione res est explicatu difficilior. Quidam aiunt talem risum non esse verum, sed apparentem; quod esse falsum, manifestè conspicitur, verè enim interna commouentur. Arist. 3. de part. an. c. 10. quem sequitur Auersa cit. ait prouenire, quia ex partibus illis, in quibus fit titillatio, propter naturalem connexionem arteriarum generatur in diaphragmate celeriter calor mouens illud, & risum causans. Sed hæc ratio videtur etiam insufficiens; quia non apparet, quo pacto, cum titillatio fit in planta pedis, statim generetur calor ille in diaphragmate. Tum quia hæc causatio esset naturalis actio, ergo à quocunque fieret hæc titillatio, semper causaretur calor ille, & risus, quod est falsum, quia nec omnes patiuntur titillationem, & qui illam sentiunt, si seipsos tangerent, nec titillatio, nec risus proueniret, & tamen si ex illo contactu generaretur aliquis calor, à quocunque fieret contactus, semper causaretur talis effectus.

361 Suarez lib. 5. de An. c. 5. respondet ex eodem Arist. sect. 5. probl. q. 6. partes, in quibus fit titillatio, esse acutioris sensus, qua ratione aliqua causatur delectatio, sed hoc non sufficit, nam etiam requiritur aliqua admiratio, vnde, vt titillatio causet risum, debet esse furtiua, & repentina, quod non accidit, cum nos ipsos tangimus; & si quandoque est præcognita, tunc non nisi remissus causatur risus: vult ergo, quod causa risus sit delectatio proueniens à titillatione furtiua, quæ admirationem causet. Neque hec responsio satisfacit, quia experimur titillationem præuisam non solum remissum, sed in aliquibus intensum quoque risum causare: tum quia si nosmetipsos in illis partibus tangeremus, quia adesset hæc delectatio præcognita, deberet causari risus aliquis, saltim remissus, quod non euenit.

Respondemus igitur in titillatione duo interuenire, primum est aliquis voluptas, & lenitio causata ex contactu aliquarum partium corporis, quæ propter cutis tenuitatem, & arteriarum copiam sunt valdè sensitiuæ, vnde statim ac tanguntur, fit spirituum accursus, & quodam quasi prurita voluptatem causant: secundum est horror quidam, & fuga attrectationis, nam magis inhorrescimus, quando aliquid insolitum nobis accidit, quàm aliquod assuetum, hinc quia contactus sub axillis, aut plantis pedum non est ita frequens, molestior est nobis, quam tactus aliarum partium corporis, & eo molestior, si fieret ab alijs, quam à nobis; quia quæ à nobis fiunt, videntur quasi connaturalia, & insita nobis, & consequenter minus illa percipimus, quàm dum ab alijs exercentur; ex hac ergo fuga, seu dissensione nostri appetitus respectu attrectationis tanquam molestæ apprehensæ causatur metus quidam, & horror, & consequenter accursus spirituum ad cor, vt in quolibet metu contingit; ex quibus deducitur, quod in titillatione duo quasi opposita interueniunt, scilicet voluptas quædam in tactu, quæ ex consequenti debet causare in corde dilatationem quandam, & spirituum afluxus ad partes externas; deinde horror quidam illius contactus, non quidem quia repentinus sit, & non præuisus, sed quia insolitus, qui horror causare debet restrictionem quandam cordis, & spirituum accursum ad cor, quæ duæ causæ, cum sint oppositæ, & simul applicatæ, potest esse, quod agant ad effectum medium, & talis conditionis, quod motum causet in diaphragmate, & cœteris musculis, & consequenter risum; & quoniam cum nosmetipsos tangimus, non adest talis horror, sed sola voluptas contactus, similiter si ab alijs sæpiùs tangeremur, neque apprehenderemus talem horrorem propter assuefactionem, idcircò in his casibus neque titillatio, neque risus efficitur; accedit quoque correspondentia musculorum, & arteriarum cum diaphragmate, hinc risus in titillatione videtur causatus partim ab intrinseco, partim ab extrinseco. Alia ratio nobis non occurrit melior in hac materia, quæ licet sit obiectiuè ridicula, reuera tamen non paruam in se continet difficultatem.

362 Quando autem risus causatur totaliter ab intrinseco, vt nulla causa externa physicè concurrat (vt euenit in titillatione, ad quam physicè concurrunt contactus, & apprehensio illius, vt molesti) tunc dicitur effici ab effectu quodam lætitiæ proueniente ex perceptione alicuius obiecti ridiculi; quod vt cognoscamus, duo videnda sunt, scilicet quodnam sit obiectum illud, quod habet rationem ridiculi, seu sit potens mouere ad risum; deinde à qua potentia debet hoc obiectum cognosci, num à sensitiua, vel necessariò à rationali.

Quo ad primum, variè assignatur obiectum risus, nam omnes conueniunt, quod debet esse iucundum afferens letitiam, vt enim ab interno causetur risus, necessariò requiritur voluptas in corde, quæ illud dilatando faciat effluere vitales spiritus vsq; ad musculum diaphragmatis, à quibus mouebitur, & efficietur risus; attamen quia non omne iucundum mouet ad risum (nam licet quandoque ex vehementi lætitia causetur in facie quedam veluti species, & vmbra risus, re vera tamen non est risus, sed hilaritas) idcircò quærunt Doctores inuestigare differentiam contrahentem iucundum in communi ad esse ridiculi, & constituentem obiectum adæquatum risus; vnde variè solet hæc differentia circumscribi; videlicet, quod sit iucundum nouum afferens admirationem; vel repentinum, vel habens argutias: Auersa sequens Iossium, & Mancinium, ait esse turpe sine dolore, per turpe intelligit id, quod est aliquo modo indecens, & inconueniens alicui, vel ratione subiecti, vt est facies histrionis deformata, vel ratione temporis, aut loci, vel alijs modis; additur tamen sine dolore, nam turpe, quod molestat, prouocat fletum, non risum, vt cum facies amici est ex vulnere deformata; ita videtur docere Arist. in Poetica c. 2. dum ait, *Ridiculum a turpi proficiscitur, ridiculum enim aliquo pacto peccatum est, & turpitudo sine dolore, minimèq; noxia; perindè ac ridicula statim appareat deformis facies distorta sine dolore.*

363 Verum in hac re non solum est attendenda conditio obiecti in se, sed etiam in ordine ad ridentem, idem enim obiectum respectu vnius se habet vt ridiculum, non autem respectu alterius, eo quia aliter ab vno apprehenditur, quàm ab alio, præsertim si respectu vnius est nouum, non respectu alterius, immo respectu eiusdem in vno tempore causat risum, non in alio; quia in illo erat nouum admirationem causans, non in isto tempore; quapropter possumus circumscribere rationem ridiculi, quæ propriè poni potest obiectum risus, omnibus modis assignatis, quia omnes explicant conditionem aliquam requisitam ad obiectum risus.

Ex his patet ad 2. dubitationem; certum enim est obiectum istud mouere appetitum sensitiuum ad voluptatem, vnde causatur cordis dilatatio, & consequenter interuenire debet sensitiua cognitio, quæ vel est visiua, vel auditiua, nam omne ridiculum vel visu, vel auditu percipitur, non alijs sensibus; hinc iuxtà variam corporis complexionem alij sunt magis, alij minus inclinati ad risum. An autem requiratur etiam cognitio intellectiua; pars negatiua suadetur tum exemplo infantium, qui post quadragesimum diem natiuitatis authore Plin. lib. 7. in progm. incipiunt ridere, & tamen non sunt apti ad exercendã operationem intellectiuam; tum quia hoc videtur supponere Arist. 3. de part. an. c. 10. & sect. 15. q. 6. & 8. risum scilicet ad sensitiuam partem spectare. Affirmatiua pars docetur à Berrettario, eo quia risibilitas ponitur tanquam passio rationalitatis; tum quia solus intellectus est perceptiuus in obiecto huius, quod est esse ridiculum, & discretiuum ab alijs; & hæc pars, quæ à Iossio, & Auersa defenditur certè est probabilior; non quod necessariò prærequiratur perfecta cognitio intellectiua, sed sufficit aliqualis cognitio, quæ adhuc in infantibus reperitur, qui licet incipiant ridere à quadragesimo natiuitatis die, risus tamen ille est ab extrinseco causatus, præsertim titillatione, vel solum est quædam vultus hilaritas, non ab intrinseco, nisi transacto aliquo tempore, in quo saltim imperfectè possunt vti intellectiua potentia.

Hinc inferas solum hominem inter omnia animalia esse risibilem, tum quia solus homo habet instrumenta ridendi scilicet musculos illos faciei; tum quia solus homo ratione vtitur; & inter homines magis rident, qui sunt magis admiratiui, quia ferè omnia apprehendunt vt noua, vnde pueri, vtpotè inexpertes magis rident, quàm senes, & stulti, quàm sapientes; sanguinei etiam, quia magis abundant spiritibus, sunt magis risiui, quàm melancholici, vel pituitosi.

364 Passio risui opposita est fletus, in quo tria simul vt plurimum interueniunt, motus oris, vox, seu gemitus, & lacrimarum effusio; motus causatur eodem modo, vt in risu, sed à diuersa causa, in risu enim causa erat voluptas dilatans ipsum cor, at in fletu causa est dolor restringens, & comprimens cor, & consequenter pulmones, & diaphragma, ac reliquos musculos, & quia causa est diuersa, diuersus quoque est motus oris in risu, & in fletu. Vox, seu gemitus ex eodem capite oritur, nam dolor comprimit pulmones, & consequenter fortius, & per angustiorem transitum emittunt aerem per asperam arteriam, vt notat Arist. sect. 11. probl. q. 13. & 15. vbi ex hoc reddit rationem, cur flentes acutiorem emittunt vocem, ridentes verò grauiorem; eo quia aer fortiter, & subtiliter emissus à pectore reddit vocem acutiorem, in risu verò dilatantur pulmones, & meatus aeris, nec cum impetu expellitur aer. Si fletus, vt hæc duo significat, accipiatur, sic dici potest brutis respirantibus etiam conuenire, non soli homini, quamquam sit adhuc discrimen tum in motu oris, tum in voce, & propriè in brutis eiulatus, non fletus vocatur.

Effusio lacrymarum ab oculis est propriè fletus, & soli homini conuenit, sicut risus, immò à puncto natiuitatis videtur homini com-

competere, licet propriè gemitus potius dici debeat, quàm fletus, adhuc namque videtur necessaria quædam intellectiua cognitio concipiens obiectum doloriferum, sicut in risu, oppositorum enim eadem est ratio. Hinc non quælibet lacrymarum effusio dicitur propriè fletus, sed quæ à dolore causatur; pro quo est explicanda materia lacrymarum, & quo pacto effluant ab oculis, & ob quam causam.

365 Accipiendum est igitur ex disp. 8. de Gen. n. 61. quod inter quatuor humores; qui in iecore fiunt, & segregantur, vnus est, quia pituita, vel flegma, aut aqueus humor dicitur, aut serum sanguinis, quem vbique comitatur, ne condensetur, & concrescat; & quamuis specialem sedem non habeat in corpore, sed vbique diffundatur, specialiter tamen videtur residere in partibus illis, quæ sunt in continuo motu, qua ratione indigent humectatione, ne continuo motu incalescant & exiccentur, talis est humor in pericardio, quæ est membrana continēs ipsum cor, ad instar vesicæ, cor enim suscipiens sanguinem ab epate cum tali humore, quem segregat, & humorem ad pericardium transmittit, sanguinem verò intra se attrahit; talis etiam est humor in partibus mollioribus, & vniuersaliter humor à corpore fluens, qui dicitur sudor; residet etiam specialiter in cerebro, & in oculis, quæ sunt partes molliores corporis; & iste est humor in fletu emissus ab oculis, in quorum cauitatibus sphærulæ quædam carneæ conspiciuntur *Spongiæ lacrymarum* dictæ, sicut enim spongia compressione emittit aquā, sic compressione facta in oculo spongiæ illæ emittunt humorem, & lacrymas, quamuis quando fletus est vehemens, non solum ab illa parte, sed à toto oculo effundantur lacrymæ propter abundantiam humoris, at quando est moderatus, ab illa spongia incipit fletus. Non igitur lacrymæ immediatè à corde proueniunt, nam vt aduertunt Anathomici, non adsunt isti meatus à pericardio ad oculos, sed immediatè proueniunt ab humore in oculo residente, quo effuso succedit humor cerebri, aliarumque partium, nam pars, quæ sicca euadit, vbi prius erat humida, est bibula ea sua natura, & humorem attrahit à propinquiori; dicuntur tamen à corde prouenire, quatenus dolor, & compressio cordis est causa fletus.

366 Multipliciter autem potest hæc lacrymarum effusio causari scilicet vel ex infirmitate oculorum, & capitis, vel ex confricatione oculorum, qua calefiunt, & comprimuntur oculi, vnde humor ille foras erumpit, vel ex fumo, aut succo, vel vapore acri, & mordaci caput petente, vt in esu cæparum, & similium; aut risu perualido, quatenùs motu illo corporis aliqualiter comprimuntur oculi. Specialiter tamen lacrymæ funduntur ex aliquo affectu cordis, tam gaudij, quàm doloris; ex gaudio lacrymatur, si præcipuè adest amoris teneritudo, nam ea lætitia dilatatur cor, maioremque spirituum copiam emittit, vnde partes illæ, in quibus vigent spiritus, propter abundantiam turgent, & consequenter petunt dilatari, tale est cerebrum, & etiam oculi, & quia non adest locus, idcircò humor inclusus comprimitur, & effluit ex oculis, & hæc est commotio, quæ sentitur interius. Tandem ex dolore quoque causantur lacrymæ, quia dolor vim habet constringendi, & exprimendi internum humorem; & hic est propriè fletus. Ex quibus inferri potest, cur fletus sit diuturnior risu, nam dolor causatur ex re alicuius momenti, vndè valdè mouet affectum, diuque durat commotio, risus verò è re leui; hinc faciliter quietatur commotio; inferri etiam potest, cur quidam sunt magis prompti ad lacrymandum, vt præsertim sunt mulieres, & pueri, quia scilicet vel magis abundant humore, vel quia faciliùs commouentur ad gaudium, aut dolorem.

367 Tandem superest dicendum de virtute quadam actiua imaginatiuæ potentiæ in ordine ad impressiones quasdam externas in corpore tam proprio, quam alieno; nam ex timore causatur pallor, & tremor, ex ira accensio sanguinis circa cor, & calor per totum corpus, ex verecundia rubor in facie: ex vehementi apprehensione agitantur humores in toto corpore, itaut morbum inducant, aut sanitatem, & alias alterationes, ac si verè fuissent causatæ à causis naturalibus; ex quo ortum duxit dictum illud *Imaginatio facit casum*; vnde quamplures, inter quos Conimb. 1. de Gen. c. 9. q. 1. art. 2. dixerunt verè imaginatiuam potentiam habere talem virtutem physicam causandi huiusmodi effectus, saltim medijs speciebus intentionalibus; imò non solùm circa proprium corpus, sed addunt Auic. lib. 6. natur. sect. 4. c. 4. & Algazel 3. Phys. cap. 9. hos eosdem effectus posse causare in corpus alienum, vt patet in fascinatione & impressionibus à parentibus causatis in corpore prolis præcipuè matris, dum proles gestatur in vtero; pluuias quoque & tempestates posse causare, licet non omnibus est hæc vis concessa.

368 Verum vt notat Auersa q. 56. sect. vlt. non potest vis imaginatiua per se, & directè in proprio corpore causare effectus illos, morbos, sanitatem, &c. itaut sit causa æquiuoca per se physica, sed benè per accidens, & indirectè ratione vehementis commotionis humorum, vt patet experientia, si enim quisque talem haberet virtutem, posset ad libitum, si non perfectos, & intensos, saltim imperfectos, & remissos causare in seipso tales effectus, quod est falsum; attamen quia verè ex varietate affectuum variè commouentur humores, & eo vehementius; quo vehementiores extant affectus, potest quandoq; contingere, quod talis, ac tanta fiat commotio, vt temperamentum, & symetbria qualitatum destruatur & morbus causetur, vel è contra; & hoc quia virtus motiua, & attractiua humorum subditur imperio imaginatiuæ, & maximè in homine, in quo adest potentia rationalis, & voluntas. Similiter in corpore alieno non potest per se immediatè agere, & si quandoque ab aliquibus opera quædam admiranda conficiuntur, vel sunt miracula, & virtute diuina, vel arte magica, & ope Dæmonum fiunt, fascinatio autem fit, non vi imaginatiuæ, sed quia ab oculis exeunt vapores quidam maligno humore infecti, qui corpus fascinati attingentes, malè illud afficiunt. Maior difficultas est de impressionibus factis in corpore prolis; cui respondent aliqui prouenire ex spiritibus, qui speciebus intentionalibus informati repræsentantibus obiecta imaginatiuæ concurrunt ad locum generationis, & vitalium specierum imprimunt in corpore prolis imaginem obiecti imaginati, & concupiti. Hunc tamen modum rectè impugnat Auersa, quia species cum sint intentionales, non videntur posse producere effectum aliquem realem in corpore, qui est perfectior illis. Alij dicunt imaginatiuam solùm per modum directionis causare hos effectus, quatenus dirigit virtutem formatiuam. Sed falsò quia virtus formatiua non est agens per cognitionem, sed pertinet ad animam vegetatiuam: Melius dici poterit virtutem formatiuam propter radicationem in eadem anima subdi imaginatiuæ, quæ est potentia superior, & ex naturali subordinatione, & ex connexione operari iuxta affectum, & apprehensionem tam imaginatiuæ, quàm sensitiui appetitus, sicut potentia motiua quoque agit iuxta imperium imaginatiuæ, Hæc autem virtus formatiua non solum in semine deciso, sed etiam in ipsa matrice reperitur, estque virtus ipsius matris, vt diximus disput. 8. de gen. q. 2. vide Auersam cit. & Thomam Ficnum lib. de Viribus imaginationis.

Dices; cur notæ istæ potius in vna parte, quàm in alia inuruntur, & præsertim cur in ijs partibus corporis fœtus, in quibus mater prægnans sese fricauit? quod est tam multis experientijs confirmatum, vt negari nequeat. Aliqui respondent hoc casu euenire. Possumus tamen dicere, causam esse quia mater tali confrictu sensit partem illam tactam, non solum sensum sensu tactus, sed etiam imaginatiua potentia, quæ simul fortiter apprehendit obiectum concupitum, hinc non solum applicat virtutem formatiuam ad imprimendas notas illas, sed etiam ad impressionem in tali parte corporis determinata.

Quæres adhuc; cur fructus, vel aliud simile, puta vinum figuratum in carne pueri vuarum tempore magis rubescat, quàm quolibet alio tempore? Huic dubio difficillimè certè respondetur adæquatè, & potius diuinatio quædam assignabitur, quàm vera responsio; dici tamen poterit, hoc ex influxu astrorum prouenire, sicut enim tunc temporis astra magis influunt in vuas, quàm alijs temporibus, vnde & illas perficiunt, maturasque reddunt, ita quoque peculiarem habent influxum in quodlibet habens aliquam similitudinem, & connexionem cum vuis, & vino; qualis est nota illa corpori impressa, hæc enim & si non in forma substantiali, saltim in figura, & proprietate quadam conuenit cum vino: Hæc etiam est ratio, cur vinum in linteum album effusum tempore vindemiæ ita maculat, & rubore tingit, vt difficillimè sine lixiuio deleatur, quod alijs temporibus non accidit, quia scilicet propter peculiarem astrorum influxum vino maximè conuenientem, magis roboratur, firmiusque adhæret.

DISPVTATIO SEXTA.

De potentijs animæ rationalis, & primo de Intellectu ac eius actibus.

Post tractationem de potentijs in particulari animæ vegetantis, ac sentientis nunc agendum est de potentijs animæ intellectiuæ, quales sunt Intellectus, & Voluntas, quæ enim ad eius substantiam pertinebant, vt origo, immaterialitas, informatio, immortalitas, &c. ac ad eius potentias in communi, vt earundem ab ipsa anima discretio, & à se inuicem, iam in superioribus disputationibus, quas de anima in communi, eiusque speciebus, & potentijs instituimus, discussa sunt; vnde in præsenti solæ potentiæ rationalis animæ remanent considerandæ; Quia verò tum in essendo, tum in operando intellectus ordine naturæ voluntatem præcedit, vt in progressu ipso patebit, prius de Intellectu, eiusque actibus in præsenti disp. sermonem habebimus, & mox de Voluntate in sequenti.

QVÆSTIO PRIMA.

An intellectus sit potentia immaterialis, & inorganica, vbi de conuersione eius ad phantasmata.

1 Nomine intellectus hic intelligimus partialem illam animæ facultatem, qua homo cognoscit, & sapit, vt loquitur Arist. 3. de Anima ab initio; & cum quærimus eius immaterialitatem, non tam loquimur de eius immaterialitate in essendo, de qua satis suprà diximus disp. 1. quàm in operando, vt sensus sit, an talis animalis ea facultas suas exerceat operationes per organa, hoc est, determinatam corporis partem, veluti sensus, qui suas exercet per organa determinata, vt visionem per oculum, auditionem per aurem, &c. Auempace, & Albumazar apud Auerr. libr. 3. de Anim. comm. 5. & Alexand. ibidem cap. 4. intellectum quoque statuerunt potentiam organicam, seu organis alligatam in operando, verum etiam in essendo, nam componebant illum, nedum ex materia, & forma, sed etiam ex elementorum mixtione generationi, & corruptioni prorsus obnoxium. Alij verò quamuis ipsum fateantur immortalem, adhuc tamen organis alligant in operando, ita Ioan. Huart. lib. de discernendis ingenijs cap. 5 & 6.

Dicendum tamen est cum communi Philosophorum, intellectum esse potentiam immaterialem, & inorganicam. Ita Scotus quol. 9. D. vbi ait, quod intellectio est operatio immaterialis per oppositum ad operationes sensitiuas, quæ dicuntur organicæ, quia exercentur per organa determinata, & sic materiales, quod requirunt determinatam partem corporis determinatè complexionatam, & per oppositum intellectionem operatio non organica, non enim per aliquam partem corporis determinatam exercetur, & hoc modo intellectus dicitur esse nullius partis corporis actus intelligendo sic, vt in nulla parte, vel per nullam partem propriè exerceat operationem suam, sicut potentiæ sensitiuæ, ita ibi Doctor, quod ampliùs declarat 4. d. 43. q. 2. § *respond.* & d. 45. q. 3. & alibi frequenter, docetur palam ab Aristot. tum loco à Doctore citato 2. de Anim. t. 1. vbi intellectum appellat nullius partis corporis actum, quia non est alligatus organo corporeo, tum 3. de Anim. 6. vbi ait, *neq; rationabile est ipsum mixtum esse cum corpore, qualis enim quidam vtiq; fieret calidus, aut frigidus, & ei instrumentum aliquod esset, sicut sensitiuo, nunc autem nullum est*; tum ratione, quia omnis potentia organica languescit, si organum debilitetur, vndè experimento compertum est hac de causa omnem virtutem organicam lædi à vehementi sensibili protinus, quod organum læditur, secus est de intellectu, vt docet Aristot. 1. de Anim. 65. qui tantum abest, vt lædatur ab excellenti intelligibili, quod potius perficitur, ac roboratur; immò languente corpore intellectus magis vigere videtur, vt constat in senibus, qui prudentiores sunt, ac sapientiores iuuenibus; Tum etiam quia facultas organica ob suam materialitatem, & alligationem ad determinatam corporis partem limitatur ad cognitionem rerum sensibilium, & singularium, nec virtutem habet reflexiuam supra proprios actus, at intellectus his limitibus non coercetur, non enim sola sensibilia attingit obiecta sed etiam incorporea, & spiritualia, non sola singularia, sed vniuersalia quoque, & insuper virtutem habet perfectè reflexiuam supra proprios actus, quæ omnia ex progressu huius disputationis constabunt, ergo potentia organica nullatenus esse potest. Denique probatur euidenter, quia potentia intellectiua remanet in anima separata corrupto organo corporeo, ergo non est potentia organica illi addicta, consequentia patet, quia potentia organica interit, & destruitur destructo organo, & toto coniuncto, cui erat alligata in sua operatione, vt constat de omnibus potentijs sensitiuis, sic eruto oculo perit potentia videndi integra, & completa, quæ sola est proximè potens exercere actum videndi, esto remaneat partialis animæ facultas, quæ est sola potentia remota, & inchoata; probatur assumptum, quia animæ separatæ sunt præditæ intellectu, vt est potentia proxima ad intelligendum, cum sint beatæ antè corporum resumptionem, beatitudo autem sine intellectione consistere nequit.

2 At in oppositum obijci solet: Primò, quod intellectus impeditur in suis functionibus facta læsione cerebri, vt patet in phræneticis, & amentibus, ergo est potentia organica, patet consequentia, quia non secus colligimus visum esse potentiam organicam, nisi quia eius operatio impeditur læso oculo; Deinde quia nisi intellectus esset organicus, homo per quamlibet partem corporis intelligeret, quod est falsum, dicitur enim homo per cerebrum intelligere, non per manus, vel pedes; consequentia patet, nam totum organum determinat virtutem, & dispositionem operandi potentiæ, ergo quæ non sic determinantur, per singulas corporis partes operari possunt. Demum intellectus nollet in omni sua cognitione, & operatione à sensu dependet, adeò vt nunquam intellectus intelligit, & versatur circa aliquod obiectum, quin etiam sensus interni illud cogitent, qua de causa dicebat Aristot. 3. de An. 30. & 39. oportere intelligentem phantasmata, speculari, ergo saltim dum est coniunctus corpori, est potentia organica, vel saltim modo organico operatur, quamuis enim non habeat organum proprium, eget tamen alieno, scilicet organo imaginationis obiecta intelligibilia sibi repræsentantis.

3 Respon. ad 1. neg. conseq. ad probationem dicimus aliter impediri intellectum læsione cerebri, aliter visum ratione oculi, & quamlibet aliam potentiam læsione sui organi, intellectus enim tantum impeditur extrinsecè, quatenus scilicet phantasmata, à quibus in hac vita pendet intellectus in sua operatione, sunt indisposita ob læsionem cerebri, quod impedimentum simile est ei, quo visus aliquando extrinsecè impeditur, ne videat obiectum, ex nimia scilicet eius distantia, aut indispositione medij, totum enim hoc impedimentum extrinsecum est oculo, ac veluti per accidens, quia intrinsecè non est male dispositus; at cum oculus est læsus, tunc potentia visiua intrinsecè est impedita, quominus videat, & sic contingit de qualibet alia potentia organica, cum enim intrinsecè constituatur ex organo, & partiali animæ perfectione, eo ipso quòd organum est læsum, ipsa quoque intrinsecè, & per se viciata censetur; at intellectus non ita viciatur ex læsione organi, vndè saltim per diuinam potentiam fieri posset, quod intellectus etiam in hac vita puras habeat intellectiones læso cerebro; quòd ergo ex læsione phantasiæ amittatur vsus rationis, & intellectio perturbetur, euenit ex ordine potentiarum, & independentia, quam habet intellectus pro statu isto à phantasia, quia enim intellectus vtitur internis sensibus, veluti ianuis, si vitientur, sequuntur etiam detrimenta in intellectu; vnde ex hoc non sequitur intellectum esse potentiam organicam; sed tantum pro hoc statu pendere in operando à potentia organica. Ad 2. quantum est ex parte intellectus, dici posset animam in quacunq. corporis parte intelligere, quia sicut anima rationalis est tota in toto, & tota in qualibet corporis parte, ita & intellectus ei realiter identificatus, modo tamen dicitur potius intelligere in capite, & per cerebrum, quam in alijs corporis partibus, quia sensus, quorum ministerio eget in sua operatione, in capite, & cerebro, resident, non alibi. Ad 3. admisso antecedente, adhuc negatur conseq. nam etiam sensus interni indigent externis, vt sibi obiecta subministrent, neque exinde sensus externos dicimus esse organa internorum, ita in proposito, quamuis intellectus indigeat phantasia sibi obiectum offerente, non hinc deducit phantasiam esse organum intellectus, sed tantum intellectum pro statu isto poscere, dum operatur, potentiam organicam ancillantem, scilicet phantasiam, ac eius famulatu indigere.

4 Ad maiorem dictorum intelligentiam duo dubia hic examinare oportet, quæ cum hac quæstione magnam habent affinitatem, cum ex eorum recta solutione immaterialitas intellectus in operando maxima ex parte dependeat. Primum est, an in omni prorsus intellectione pro statu isto necessaria sit conuersio intellectus ad phantasmata, hoc est, dum intellectus in specie intelligibili contemplatur vniuersale, an opus sit phantasiam tunc temporis simul, & semel in phantasmate, seu specie sensibili singulare imaginari, nihil enim aliud est intellectum conuerti ad phantasmata, vt docet Doct. p. d. 3. q. 6. sub N. & Ta-

tar. 3,

tar.3.de Anim. quæst.1. dub. 2. quam quod intelligens vniuersale per intellectum imaginetur singulare sensibile per phantasiam. Alterum est vnde oriatur ista necessaria connexio intellectus cum phantasia in operando, num scilicet ex intrinseca, & essentiali ratione intellectus, vt sic, an potius ex conditione intellectus in statu coniunctionis cum corpore, vel aliunde.

5 Et quidem quoad primum dubium non est difficultas de intellectu in prima, vt aiunt, motione, hoc est in acquisitione specierum, & prima intellectione facta per eas, sic enim omnes concedunt intellectum phantasmatibus indigere; tum quia ex ipsis elicit species intelligibiles: tum quia primæ intellectiones ex obiectis externis ortum habent, hæc autem species sensibiles in sensibus externis, & phantasmata in imaginatione producunt, ex quibus intellectio incipit; tandem quia in prima intellectione nil percipit intellectus noster in hac vita, nisi via sensus, qui species sensibiles transmittit ad phantasiam, cuius species dicuntur phantasmata, quæ subministrant obiecta intellectui nostro: Tota ergo difficultas est de intellectu in secunda motione, num scilicet etiam post specierum acquisitionem, & primam intellectionem possit deinceps illis vti intellectionibus absq. conuersione ad phantasmata; Negant quamplures contendentes intellectum solùm in prima motione phantasmatibus indigere, quibus Scot. fauere videtur p. d. 3. q. p. ad princ. vbi expendens dictum Arist. 2. de An. phantasmata se habent ad intellectum, vt sensibilia ad sensum, ait id esse verum tantum in prima motione, non verò in secunda quantum ad omnem actum sequentem præsertim verò afferunt illi intellectum in cognoscendis rebus spiritualibus non pendere ab actuali operatione sensus, quod experimento comprobatur in viris sanctis, qui in raptu, & extasi purè spiritualiter Deum contemplantur omninò independenter a sensibus, ita Auicen. in tract. de An. Albert. lib. 3. tract. 2. cap. 19. Auerr. Simplic. Themist. Philop. Tien. Vener. & alij 3 de An. circa text. 30. & 39. Conimb. 3. de An. cap. 5. q. 5. Tolet. 3. de An. q. 21. Roccus q. 24. Arriag. disp. 4. de An. nu. 92. vbi etiam dubitat de prima omnino cognitione, nam si species phantasticæ, inquit, possunt excitari immediatè, cur non etiam intelligibiles? & hanc partem multi amplectuntur Scotistæ ob auctoritatem Doctoris allatam, & Cottunius de triplici statu animæ rationalis disp. 5. sect. 8. Alij è contra adeo necessariam putant hanc connexionem potentiarum superiorum, & inferiorum in operando, vt in nullo naturali statu valeat anima coniuncta corpori intelligere independenter à consortio sensus, vnde etiam seclusa culpa, & in statu innocentiæ inquiunt, quod intellectus indigebat consortio sensus, quantum est ex natura rei; ita D. Thom. p. p. quæst. 94. art. 2. & quæst. 18. de verit. art. 2. & 5. quem sequuntur eius Interpretes ibidem, Suarez lib. 4. de An. cap. 7. Ruuius 3. de Anim. tract. de actu intellectus possibilis quæst. p. Auersa quæst. 59. Morisan. in lib. de An. disp. 3. quæst. 5. Zanard. quæst. 32. Complut. disp. 1. quæst. 8. & alij Recentiores passim.

6 Dicendum est de lege ordinaria pro hoc statu necessariam esse conuersionem ad phantasmata in omni intellectione; ita Doctor p. d. 3. qu. 5. §. *sed restat*, & q. 6. sub H. & 2. d. 3. q. 8. ad p. & d. 11. q. p. & 4. d. 45. q. p. ad 3. pro opin. & quol. 13. art. 2. P. & in lib. de Anim. qu. 18. vbi idem tenet P. Cauellus, & P. Vulpes tom. p. part. p. disp. 30. art. p. & P. Smisinch de Deo vno tract. 2. disp. 5. nu. 292. est expressè Aristot. cit. 3. de Anim. 30. & 39. vbi vniuersaliter pronunciat animam sine phantasmate non intelligere, probat Doctor in lib. de An. loc. cit. à posteriori (quia ratio à priori difficilè potest assignari, vt mox dicemus dub. seq.) duplici experimento, quo etiam vtitur S. Thom. p. p. quæst. 84. art. 7. primum est, quia læsa phantasia impeditur intellectus operatio; alterum est, quia dum cupimus aliquid intelligere formamus nobis eius idolum, etiam dum Angelos, & alia spiritualia cogitamus, quæ sub sensu non cadunt, tunc enim phantasiamur aliqua corporalia illis correspondentia, vnde cum intelligimus Angelos, imaginamur alatus iuuenes, cum concipimus Patrem æternum phantasiamur venerabilem senem, non enim necesse est phantasiam versari in quocunque casu circa singulare sensibile, cuius vniuersale contemplatur intellectus, sed sufficit, quod circa tale versetur, vel circa aliud simile, aut aliquo modo ad illud pertinens, vt constat in exemplis adductis; imò Doctor in 4. d. 45. q. 2. B. absolutè negat, phantasiam in extasi vllam habere operationem, sed inquit, id apparere, quia in ea non distrahitur phantasia circa alia obiecta sensibilia, nam per vehementem intellectus occupationem circa diuina valdè præpeditur phantasiæ operatio, adhuc tamen saltem remissè, & quasi imperceptibiliter diuersatur circa ea sensibilia, à quibus spiritualia nata sunt abstrahi; quod si interdum extasis sit adeò sublimis, & perfecta, vt intellectus absoluatur penitus à sensuum ministerio, id vtique diuinæ virtuti tribuendum erit, & ratio est, quia dependentiam intellectus à functione sensuum soluere non est naturæ opus, sed supra naturam, vt D. Nazian. orat. de Theolog. docuit, dicens impossibile esse *mentem quantumuis secum face corporea, ad sublimmum contemplationem erigat, sensuum commercia destituere*, & Dionisius p. de celest. Hierarchia, & cap. 6. de diuinis nominibus. Neque oppositum docuit Scot. loc. cit. p. d. 3. quæst. p. ad p. princ. sed tantum vult habere, quod quantum ad primam motionem anima nihil intelligit sine phantasmate proprio illius, quod intelligitur, sed in secunda motione, & quantum ad actus sequentes primam intellectionem benè posse aliquid intelligi sine phantasmate proprio, pro statu enim isto cognoscimus substantiam, Deum, & Angelos, quæ non habent phantasma proprium, ob id tamen non negat phantasiam etiam in secunda intellectus motione diuersari debere, saltem circa aliquod aliud obiectum aliquo modo connexum superiori obiecto; quod sub contemplatione intellectus cadit, ex quo intellectus ipse desumit, & abstrahit suam considerationem, siue ad instar cuius considerat res abstractas. Ac etiam absolutè verum est non ita essentialiter pendere intellectum à phantasmatibus in secunda motione, sicut in prima, in qua accipit comprincipium efficiendi actū intelligendi, qua ratione dicebat Arist. 3. de An. 8. & 8. Phys. 32. non egere amplius intellectum alio motore ad intelligendum, cum species impressas adeptus fuerit, vnde in prima motione dependentia qua iam essentiali pendet à phantasmate fundata in aliqua causalitate, in secunda verò motione dependet à dependentia accidentali; & secundum quid fundata in sola concomitantia, & naturali connexione illarum potentiarum insimul operando.

7 Instabis, magis dependet phantasia à sensibus externis, quam intellectus ab illa, quia intellectus est immaterialis, & abstractior à corpore, quam phantasia, sed hæc operari potest nullo sensu externo operante, postquam ab eis species recepit, vt patet in somno, ergo etiam & intellectus vti potest speciebus intelligibilibus iam comparatis, non operante phantasia. Neg. maior, nam experientia docet magis dependere intellectum à cooperatione phantasiæ, quam phantasiam à cooperatione sensuum externorum, neque id arguit maiorem materialitatem, & connexionem cum corpore in intellectu, quam in phantasia, quia talis dependentia intellectus est, sed ab alia extrinseca causa, quam mox subijciemus.

An verò etiam in statu innocentiæ indiguisset intellectus conuersione ad phantasmata in partem negatiuam inclinat Doctor cit. in lib. de An. quæst. 18. ratio eius est, quia in statu anima quoad actum suū non fuisset subiecta corpori, sed super ipsum, & sensus eius habens dominium, quod per peccatum perdidit, & sic quodammodo subditur corpori pro hoc statu quoad actus suos? Hoc certum est, quod si conuersio intellectus ad phantasmata non est connaturalis animæ corpori mortali vnitæ, sed potiùs pœnalis idest inflicta nobis veluti pœna originalis culpæ, vt satis probabile iudicat Doctor loc. cit. tunc in statu innocentiæ nulla fuisset huius conuersionis necessitas, & quia B. Virgo in famosa Scoti sententia caruit originali culpa, hinc deducit P. Cauellus loc. cit. ipsius intellectum in hac vita non indiguisse conuersione ad phantasmata, quod valdè pium est credere, cum in maiorem tantæ Matris laudem cedat, neque constet de opposito.

8 Hinc deducit Scotus loc. cit. in 4. in d. 45. q. 3. H. & L. vndè obliuio oriatur, non enim proficiscitur ex delesione specierum intelligibilium ab intellectiua memoria cum huiusmodi species indelebiliter maneant, vt infra dicemus, sed quia delentur à memoria sensitiua, à qua dependenter operatur memoria intellectiua, vnde rursus nostrum corroboratur assertum, quia si semel adepta specie posset intellectus operari independenter à phantasia, nunquam contingeret intellectum obliuisci, quia species indelebiliter manent in intellectu, & intellectus supponitur vti posse illis sine cooperatione phantasiæ. Vnum tamen hic aduertendum est in dictis Doctoris, quod cum ait operante intellectu circa suum obiectum abstractum necessariò cooperari debere phantasiam circa phantasma illi correspondens, hanc addit particulam *si vtraque habeat operationem perfectam* ita loquitur p. 3. d. 3. q. 3. §. *Sed restat*, quod magis declarans in 4. d. 45. q. 1. ad 3. pro opin. inquit, *operatio phantasiæ requiritur ad intellectionem propter connexionē potentiarum superiorum, & inferiorum in agendo, si quidem superior non perfectè operatur circa aliquod obiectum, nisi inferiores, quæ possunt operari, operentur circa idem, & hæc est ratio quare distractio potentiarum animæ circa diuersa obiecta impediunt operationes earum*; ex quibus videtur colligi posse de mente Doctoris posse intellectum interdum adeptis semel speciebus elicere aliquam intellectionem valdè tamen tenuem, & remissam circa obiectum abstractum absque cooperatione phantasiæ circa phantasma correspondens, & fortè hac de causa quamplures Scotistæ tenuerunt intellectum non semper phantasmatibus indigere in secunda motione, pro quo Bargius p. dist. 3. quæst. 6. §. *ad aliud de Philosopho* duas adducit Scoti auctoritates, vnam in 4. dist. 45. quæst. 1. ad p. prin. alteram in p. d. 3. quæst. 4. in corpore quæsiti valdè expressas.

9 Quoad secundum dubium supra propositum, vnde scilicet oriatur hæc dependentia intellectus à phantasia in operando, certum est apud omnes non oriri ex natura intellectus, vt sic, alioquin anima separata non intelligeret, & ideo passim Auctores dicunt prouenire ex natura ipsius animæ pro suo statu naturali coniunctionis in corpore; dicunt *naturali*, vt excludant statum coniunctionis cum corpore glorioso, tunc enim anima ex congruentia talis status habebit, vt operari possit per intellectum absque consortio sensus: Quomodo autem hic naturalis status coniunctionis animæ cum corpore postulet talem dependentiam intellectus à phantasia, in operando, conantur varijs rationibus explicare, vt plurimum inutilibus? D. Tho. cum suis inquit hoc ideò esse, quia intellectus, vt est nunc corpori coniunctus habet pro obiecto proprio quidditatem materialem, de cuius ratione est, vt sit in aliquo singulari, quare nequit perfecte eius natura cognosci, nisi cognoscatur in singulari, cum ergo cognitio singularis pertineat ad sensum, non poterit intellectus vniuersale abstractum intelligere, nisi sensus attingat singulare concretum. Hæc ratio non valet, tum quia falsum assumit de obiecto adæquato intellectus pro statu isto, vt infra videbimus; tum quia falsum est sensum attingere singulare sub ratione

ae singularitatis, alioquin posset discernere inter duo singularia seclusis omnibus ei extrinsecis, quod constat esse falsum; tum quia etiã intellectus potest cognoscere singularia, vt inferius dicemus; tum quia saltim in abstracto poterit intellectus cogitare naturam communem singularitate.

10 Alij Thomistæ ita rem explicant ex eodem D.Th. 3.p.q.51.art.2. anima rationalis pendet pro hoc statu quodammodo à corpore, ita enim ipsum informat, vt omninò ei sese accommodet, & quasi ei obligata, ac quodammodo subiecta sit, quod non eueniet in gloria post resurrectionem, quamuis enim tunc quoque futura sit vnita corpori, id tamen erit cum pleno dominio supra corpus, si ergo ex tali modo informandi imperfecto pendet in suo esse à corpore, consequens etiam est, vt pendeat in operari; conseq. patet, quia nequit operatio esse absolutior à materia, quàm potentia, cuius est operatio, cum operatio insit operanti secundum proximam operandi potentiam; ita Ruuius, & Complut. cit. At neque hæc ratio concludit, nam falsum est modo ita animam informare corpus, vt ab eo dependeat in esse, & conseruari, quia non est corpori immersa, nec de eius potentia educta, vnde potius ex hoc capite concluderetur oppositum scilicet animam operari posse independenter à corpore, etiam pro statu isto; tum quia non satis explicant, quid sit ista obligatio, & subiectio animæ ad corpus pro statu isto, & modus informandi imperfectus, vel enim intelligitur in hoc sensu, quòd anima sit forma materiæ immersa, & hoc est falsum; vel in hoc sensu, quem Aduersarij videntur intendere, quod non perfectè dominetur corpori, vnde nequit corpus, quando vult, & quoquo vult, & sicuti vult mouere, nec vigilare, dum libet, sed impedimẽtis eius quasi premitur, & compellitur ab operatione cessare, & hoc sit ei subijci, & ab eo dependere in modo operandi, & informandi, & hoc etiam non sufficit; tum quia ex hoc, quod corpori subijciatur in quibusdam operationibus, in quibus cum corpore communicat, & cum brutis conuenit, quia ei competunt secundum gradum sensitiuum, non benè deducitur, quod pariter subijciatur in alijs operationibus spiritualibus, quæ ei conueniunt secundum gradum intellectiuum; tum quia hæc qualiscumque subiectio, quam pro statu isto habet anima ad corpus, non videtur naturalis, sed potius pœnalis, vt docet Doctor q.18. de An. vbi sit, *ex quo anima se deordinauit dimittendo diuinum dominium, & se ab eius subtrahendo subiectione, rationale fuit in pœnam hanc incidere, & amittere dominium proprium, quod habebat super corpus suum, & super sensum*, & ait hanc esse mentem Augustini, vt mox dicemus.

11 Suarez lib.4. de An. c.7. aliam assignat rationem, quia nimirum intellectus pro statu isto non recipit species, nisi dum phantasia actu operatur quare cum nequeat intelligere sine speciebus, consequenter nequit intelligere sine conuersione ad phantasmata. Hic dicendi modus coincidit cum illo, quem refert, & reijcit Doctor q.18. cit. quorundem dicentium transeunte actu intelligendi non manere speciem, atque ideò semper necessarium esse nouum recursum ad phantasmata in quolibet actu intelligendi; sed species intelligibiles non remanere transacto actu intelligendi, est penitus falsum, vt postea videbimus, quamuis ergo ab initio, & vt aiunt in prima motione species non acquirat, nisi phantasia actu operante, tamen deinceps illis acquisitis, & retentis non amplius ex hoc capite indiget phantasia, vndè vana prorsus est ratio Suarez ad hoc allata.

Auersa q.52. sec.2. ait rationem à priori huius dependentiæ esse, quia intellectus noster, dum anima est vnita corpori, cum rerum notitiam acquirat ministerio sensum, licèt possit se amplius eleuare ad res abstractas, & superiores speculandas, tamen adhuc earum notitiam desumit ex rebus sensibilibus, vnde non solum in acquisitione specierum dependet ex speciebus sensibilibus, sed etiam in actuali vsu specierum, & actuali exercitio suæ operationis. Neque hæc ratio valet, quia licèt verum sit pro hoc statu omnem nostram cognitionem ortum à sensu ducere, non hinc tamen statim inferre licet, quod in omni motione, & vsu specierum intellectus immediatè dependeat à sensu, nam dicet quis, sufficere, quod in prima motione sensu, indiguerit, hoc enim sufficit, vt dicatur quæcunque cognitio ad illam sequens ortum à sensu ducere, sic enim quælibet dependebit immediatè, vel mediatè.

Morisan. cit. inquit verisimile esse hanc dependentiam oriri ex sympathia istarum potentiarum inter se, eo quod sint radicatæ in eadem anima, hinc enim fit, vt simul, & concomitanter operentur. Neque hoc sufficit, quia sensus etiam interior, & exterior in eadem anima radicantur, & adhuc maiorem sympathiam habent, & affinitatem inter se, quàm sensus interior, & intellectus, & tamen sensus internus operatur non actu operante externo.

12 Dicendum igitur est cum Scot. loc. cit. hanc dependentiam non oriri ex natura intellectus, vt sic, quia tunc anima separata necessariò sic intelligeret, nec ex eo, quod anima sit vnita corpori, quia tunc post resurrectionem in gloria sic intelligeret, nec ex eo, quod anima vnitur corpori mortali, quia in statu innocentiæ habebant homines corpora mortalia, & tamen non fuissent adstricti ad solum illum modum intelligendi; vndè ergo prouenit? Assignat Doctor duplicem causam, vnam pro Theologis, alteram pro Philosophis prima est originalis culpa, in cuius pœnam datus est nobis hic infimus, & adeò imperfectus modus intelligendi phantasmati alligatus, quam sententiam, inquit Doctor, docuisse inter alios præsertim August. 15. de Trin. cap. vlt. vbi causam inquirens, cur acie fixa lucem diuini Verbi intueri non possimus pro statu isto, sic inquit, *qua causa tu lucem ipsam acie fixa videre non possis nisi vtique infirmitas? & quis eam tibi fecit, nisi vtique iniquitas?* non potest autem videri acie fixa veritas, nisi cum independentia à phantasmatibus, pro quo etiam dicendi modo q.18. de Anim. & a.d.3.q.8. citat Eustrat. super 6. Eth. & Lincon. ibidem. & 1. Post. iuxta quem dicendi modum status hic non erit naturalis, sed prorsus pœnalis, atque ita defendit Vulpes cit. disp.31. sec.9. Altera causa pro Philosophis est naturalis ordo istarum potentiarum, adeò enim connexæ sunt intellectus, & phantasia pro statu isto in suis operationibus, vt superior operari nequeat absq. famulatu inferioris; neque hæc est petitio principij, vt Ruuius, & Suarez Scoto obijciunt, sicut à pari vtique principium non petimus, cum quærenti, cur actus secundus voluntatis semper prærequirat actum intellectus circa idem obiectum, respondemus talem esse ordinem illarum potentiarum, imo potius reddimus rationem primam, & immediatam; notat tamen Doctor a.d.3. q.8. quod hæc causa non est naturalis absolutè, sed tantum prout natura isto modo de facto instituta est, quia ordo præfatus inter intellectum, & phantasiam non est ex natura rei absolutè loquendo, adeò vt talis dependentia intellectus à phantasia referenda sit ad voluntatem diuinam sic disponentem siue ex sua libertate, & dominio, quod obtinet super omnia, siue ex iustitia punitiua in pœnam originalis culpæ. Tandem Doctor vtramque causam complectens in vnam concludit loco citato, quòd hæc dependentia, & alligatio intellectus ad phantasiam est ex peccato, & non solum ex peccato, sed etiam ex natura potentiarum pro statu isto, qui quidem status, vt ipse docet p.d.3. qu.1. §. *sed restat*, non videtur esse, nisi stabilis permanentia legibus diuinæ sapientiæ firmata; itaque cum hæc conuersio intellectus ad phantasmata in intelligendo non oriatur ex natura potentiæ, sed potius ex decreto Dei, aliaque causa extrinseca, minimè lædit immaterialem, & inorganicum operandi modum ipsius intellectus, etiamsi in omni prorsus intellectione pro statu isto elicita necessaria foret.

QVÆSTIO II.

An intellectus sit pure potentia passiua in ordine ad actum intelligendi, vbi de causis intellectionis.

13 NEgarunt Antiquiores nonnulli omnem actiuitatem intellectui in ordine ad actum intelligendi asserentes ad illum non concurrere, nisi in genere causæ materialis actum ipsum in se recipiendo, & sustentando, ita Gotfred. quol.6.q.7. apud Scotum p.d.3.q.7. Iandun. 3. de An. qu.13. & 24. Venet. in summa de An. cap.3. & ipse D.Thomas. p.p.q.56. art.1. & q.79. art.3. ad p. & q.85. art.2. ad 3. & quicunque Thomistarum opinantur speciem intelligibilem esse totam rationem agendi ipsi intellectui, ita quod si agit, non nisi in virtute speciei agit, qua fœcundatur. Alij è regione, vt refert Doctor loc. cit. non solum dixerunt intellectum actiuè concurrere ad intellectionem verum etiam totam actiuitatem illi detulerunt, quam opinionem Scoti marginillæ ibidem Henrico adscribunt, & Præpositiuo, quam postea secuti sunt Piceol. lib.1. de mente humana cap.7. & Zabarel. eodẽ lib. & cap. Onuphrius tractat.2. de Anim. part. vl. q. & dub.1. & alij non pauci. Communis opinio asserit tam potentiam, quàm obiectum, aut speciem eius vicariam efficienter concurrere ad actum intelligendi, atque ideo ex vtroque integram, & adæquatam causam constitui actus intelligendi; sed adhuc postea remanet quoque difficultas, an obiectum concurrat per modum causæ principalis, aut potius instrumentalis; quòd si vtrumque concurrat per modum causæ principalis, num hoc sit obiectum, vel potius intellectus, & in hoc quoque variæ sunt opiniones, quas singillatim referre non oportet.

ARTICVLVS I.

Intellectus actiuè concurrit ad intellectionem.

14 COnclusio est passim ab omnibus recepta, quam docuit Scot. in lib. de An. q.12. & p.d.3.q.7. per totam, & quol.15. & alibi sæpè; probatur primò auctoritatibus, nam in Concil. Trid. sess.6. can.4. damnatur, qui in iustificatione dixerit liberum arbitrium passiuè tantum se habere, ergo si per Concilium voluntas actiuè concurrit ad suas operationes pariter ex æquitate rationis idem de intellectu erit affirmandum, eo vel maximè quia liberum arbitrium non in sola consistit voluntate, sed actum quoque intellectus importat, liberumque iudicium; & si Concilium id asserit de actibus supernaturalibus, quales sunt concurrentes ad hominis iustificationem, qui sunt altioris ordinis, sanè tanto magis id erit asseuerandum de actibus naturalibus; Probatur etiam auctoritate D. Aug. 9. de Trin. cap. vlt. & 2. de Trin. ca.5. & alibi, dicentis cognitionem, & visionem gigni ex obiecto, & potentia; Demum ex Arist. 2. de Anim. 36. & 37. vbi ait animam in genere causæ efficientis concurrere etiam ad operationes sensitiuas & de sensu, & sensibili cap.2. ait sensibile facit agere sensum, idem autem censeri debet de actu intelligendi, & 9. Met. 16. distinguens actionem in immanentem, & transeuntem, ad primam reuocat visionem, fœlicitatem animæ, speculationem, & similia, quia inquit recipiuntur in eodem principio, à quo procedunt, ergo anima, quæ recipit illa erit actiuum principium, non mere passiuum; & 2. de An. 24. definit

animam,

animam, quòd sit principium, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus; & tex. 5. ait, quòd si principium intellectionis non esset saltim ex parte animæ nostræ intrinsecum, nec in potestate nostra esset intelligere, idem colligitur ex tex. 59. & 60.

15 Deinde probatur rationibus. tum primò ex ratione generali potentiæ vitalis, quæ ratione vitæ dicitur sese mouere ab intrinseco in actus suos, vt dictum est disp. 1. q. 2. Tum 2. quia alioqui non oporteret in potentia vitali ponere habitus disponētes; quia isti non ponuntur præcisè ad patiendum, maximè in passo summè disposito, vt est potentia respectu sui actus. Tum 3. quia actus vitalis nequit totaliter a non viuente produci, quia vt sic est nobilior, ergo potentia actiuè concurrere debet. Tum 4. quia effectus æquiuocus, qualis est intellectio respectu speciei, foret perfectior sua causa, quod est falsum. Tum 5. si potentia vegetatiua in ratione vitæ ponitur actiua, ergo & sensitiua, & intellectiua, quæ in ratione vitæ sunt nobiliores. Tum 6. quia alioqui nō fieret discursus, neque reflexio intellectus supra suos actus, neque fierent intentiones logicæ, quia intellectus non posset inferre vnam propositionem ex alia, nec conferre vnum obiectum ad aliud, ex qua collatione tales intentiones fiunt. Tum tandem quia eodem modo quilibet intelligeret, nec daretur vnus altero perfectius intelligens, & tamen experimur tam in sensu, quàm in intellectu posito eodem repræsentante, & obiecto æque mouente hunc perfectius intelligere, si attentius, & perfectius conetur ad intelligendum, imò propter magnum conatum quandoque potentia sensitiua læditur, hæc autem attentio arguit potentiæ concursum, & actiuitatem. His ergo rationibus ex Scoto loc. cit. collectis probari debet cōcursus actiuus intellectus ad actum intelligendi, non autem ex eo, quod vitalitas in actu dicat essentialem, & per se dependentiam eius à principio vitali in genere efficientis causæ, vt facit P. Vulpes tom. 1. p. 1. disp. 39. art. 2. concl. 1. cum quibusdam Thomistis, quia talis ratio, nedum probat potentiam vitalem actiuè concurrere ad actus suos, sed necessariò, & indispensabiliter sic concurrere, adeò vt nec per potentiam Dei absolutam possit eiusmodi actus produci in potentia mere passiuè ipsa se habente, cuius tamen oppositum docet eadem disp. ar. 8. P. Vulpes cum communi Scotistarum, & nos superius disp. 2. q. 3. as rationes, quas ex Doctore collegimus, probant solùm regulariter, & ex natura rei intellectum, & quamcunque aliam vitalem potentiam actiuè concurrere ad actus suos eliciendos, non tamen quod ita esse debeat necessariò, & indispensabiliter, quasi saltim per absolutam Dei potentiam oppositum contingere nequeat.

16. Contra positam concl. obijc. quia Arist. 3. de Anim. tex. 2. intelligere inquit esse quoddam pati, & intellectum, cui tribuitur cognitio, & intellectio, vocat intellectum possibilem, seu passibilem, & patientem, quasi nullo alio modo ad intellectionem concurrat, quàm patiendo, ac recipiendo. Tum 2. quia 2. de An. 52. ait, quod si sensus esset actiuus, non passiuus, semper ageret, ergo a pari si intellectus esset actiuum principium intellectionis, semper intelligeret. Tum 3. cognitio fit per assimilationem, & conformitatem potentiæ cognitiuæ ad obiectum, sed vera assimilatio fit per impressionem speciei, vel similitudinis obiecti in potentia, quæ impressio est causata effectiue ab obiecto, & recepta in potentia, ergo &c. Tum 4. nihil potest in seipsum agere, quia agens, & patiens semper subiecto distinguuntur, & agens est actu tale, quale est passum in potentia, vnde si idem ageret in seipsum, idem esset in actu, & in potentia respectu eiusdem. Tum 5. quia intellectus ab obiecto, vel specie impressa determinatur ad hanc potius, quam illam intellectionem, ergo passiuè concurrit, non actiuè, indeterminatio namque pertinet ad potentiam passiuam, vt constat de materia prima. Tum demum, quia 3. de An. 8. & 8. Phys. 32. intellectus ante habitum, seu speciem est in potentia essentiali ad producendam intellectionem, postea verò est in potentia tantum accidentali, quia per eam veluti reducitur ad actum, ergo &c.

17 Resp. ad 1. Doctor in lib. de An. q. 12. ad 1. prin. & 1. dist. 3. q. 7. §. *ad auctoritatem Philosophi*, & quol. 13. FF. & quol. 15. L. & 4. d. 12. q. 3. ad 5. per ea verba, quod intelligere sit quoddam pati, nolle Arist. affirmare intellectum merè passiue se habere ad intellectionem, sed velle tantum innuere, quod non dicitur intellectus intelligere ea ratione, qua producit intellectionem, vt infra dicemus, sed solum ea ratione, qua ipsam recipit, an autem intelligere formaliter sit recipere intellectionem, vel solum præsuppositiuè, discutiemus postea; vocatur autem intellectus patiens & passibilis respectu speciei intelligibilis, quā solum recipit, & non efficit, non autem respectu cognitionis; sicut è contra quædam alia facultas in ditione intellectiua, quæ dici consueuit intellectus agens, non talis denominatur respectu actus intelligendi quasi illum efficiat, sed respectu speciei intelligibilis, hanc enim efficit, vt mox apparebit. Ad 2. ait Doctor testimonium illud probare solum sensum non esse principium totale sensationis, quod neque nos hic asserimus de intellectu respectu intellectionis, sed tantum dicimus non merè passiuè se habere in ordine ad illam. Ad 3. inquit Doctor in lib. de An. loc. cit. ad vlt. quod assimilatio benè requiritur ad cognitionem, sed non sufficit, nisi adsit iudicium de obiecto, cuius habetur similitudo impressa, vel expressa, & illud perficit assimilationem, & conformitatem, quæ constituit cognitionem. Ad 4. inquit 8. d. 3. q. 7. assumptum cum sua probatione, valere tantum in agentibus vniuocis, non in æquiuocis, in quibus agens est tale tantum in actu virtuali, quale est passum in potentia formali, ex quo nulla sequitur contradictio, quam solutionem fusè ibidem declarat, & nos in Physicis. Ad 5. Resp. Scot. ibidem lit. BB. quod indeterminatio intellectus non est indeterminatio potentialitatis passiuæ in ordine causalitatis, qualis est indeterminatio materiæ primæ, sed est indeterminatio actiuitatis quasi illimitatæ, quo sensu Sol est indeterminatus ad multos effectus, & ideò non determinatur per formam, quæ sibi sit ratio determinatè agendi, sed tantummodo per præsentiam obiecti, circa quod determinatum nata est esse determinata intellectio. Ad vlt. intellectus ante receptionem speciei non dicitur ab Arist. in potentia essentiali, quia deficiat sibi aliqua ratio causalitatis in ordine suo, sed dicitur in potentia essentiali, quia deficit alia causa partialis, quæ cum eo constituit principium integrum, & adæquatum intellectionis, & tunc dicitur intellectus in potentia accidentali, siue propinqua ad agendum, ita Doctor sub litt. Y.

ARTICVLVS II.

Intellectus non est causa totalis, sed tantum partialis intellectionis esto magis principalis.

18 CONclusio huius articuli quoad vtramque partem est Scoti locis supra citatis; & quidem quoad primam partem probari potest ea generali ratione, qua supra probauimus actum sentiendi tam ab obiecto, quàm potentia sensitiua produci, quo enim ad hoc par omnino est ratio de sensatione, ac intellectione, nam in intellectione quoque reperitur peculiaris ratio intellectui correspondens, scilicet spiritualitas in essendo, & pariter peculiaris ratio obiecto, vel speciei proportionata, scilicet similitudo in repræsentando, ex quo deducitur manifeste intellectum non esse totalem, & adæquatam intellectionis causam.

Sed vlterius pro intellectione adsunt speciales auctoritates præsertim D. August. quas affert Doctor non semel dicentis notitiam non à sola potentia gigni, sed etiam ab obiecto, vnde intellectum specie, vel obiecto fœcundatum vocat parentem, & actum intellectionis prolem, solet insuper probari ratione satis recepta, quam innuit Doct. nam si intellectus esset totalis causa actiua intellectionis posset intelligere sine obiecto exteriori, quia actiuum, & passiuum sine extrinseco sufficiunt ad actum eliciendum, sic enim arguebat Arist. 2. de Anim. t. 2. de sensu, quod si esset actiuus totaliter, semper ageret. Nec valet dicere, inquit Doctor, obiectum requiri, velut conditionem, sine qua non; quia ex hoc sequitur, non esse tantum quatuor genera causarum, sed plura, vel saltim aliquid dependere essentialiter ab aliquo, quod non est causa eius ita arguit Doctor loc. cit. contra primam opinionem, & hac ratione vtuntur Mairon. 1. dist. 3. q. 7. Regentes Paris. 3. de An. Faber. theor. 77. cap. 2. Vulpes cit. disp. 20. n. 6. & passim alij Scotistæ. Verùm huic rationi non est multum fidendum, quia vt etiam notatur ibi in additione, quæ ponitur pro extra, hæc ratio concluderet simili modo contra actionem voluntatis, quam putat probabiliter Doctor 2. d. 25. q. vn. esse totaliter actiuam sui actus, vnde ibi eam soluit in resp. ad 4 pro opin. vbi etiam explicat, quomodo teneat discursus Aristot. de sensu 2. de Anim. tum quia multa sunt obiecta nostri intellectus merè terminatiua, quare in his, & similibus cognitionibus interuenit obiectum solum in ratione termini, non autem efficientia, vt infra dicemus; tum tandem quia ex hac ratione tollitur omnis conditio sine qua non, quam tamen præter quatuor causarum genera admittunt Philosophi omnes Doctor ipse 1. Met. q. 6. & 1. sent. d. 45. & 2. d. 25. & 3. d. 2. q. 2. F. & alibi sæpè, quid autem intersit inter puram conditionem sine qua non, & veram causam, iam diximus in Physic. disp. 5. q. 4. art. 3. vide Bargium 1. d. 3. q. 7. vbi benè notat insufficientiam huius rationis.

19 Potius ergo probanda est conclusio, vt probat ipse Doctor in corpore quæsiti, quia scilicet tunc actus non esset similitudo obiecti, cum nullo modò esset partus eius, nec distingueretur essentialiter propter distinctionem obiectorum, quia essentialis distinctio non est ab eo, quod non est causa; nec esset simpliciter perfectior intellectio perfectioris intelligibilis posito æquali conatu hinc inde ex parte intellectus, quia posita causa totali efficacius operante, sequitur perfectior actio, & ita si anima esset causa totalis vbicunque ipsa ex parte sui perfectius ageret ex maiori conatu, perfectiorem intellectionem produceret, & ita intellectio Dei non esset perfectior intellectione muscæ; videtur etiam, quod tunc esset infinita virtus in intellectu, quia ad vnam intellectionem vnius rationis requiritur aliqua perfectio in causa illius intellectionis, & ad aliam intellectionem perfectioris obiecti maior perfectio requiritur, & sic deinceps, ergo habens hanc & illam, est perfectius, quam habens illam tantum, & ita habens infinitas tales, vt totalis causa, erit infinitæ perfectionis, (fundatur ista ratio in illa maxima, quam habet 2. d. 3. qu. 10. §. *ista opinio*, quod vbi maior pluralitas arguit maiorem perfectionem, infinitas arguit infinitam) similiter non videretur, quomodo aliqua tota scientia contineretur virtualiter in obiecto, si solus intellectus haberet causalitatem respectu actus, & habitus; ita discurrit Scot. loc. citat. & quol. 15. §. *de secundo*; quas rationes benè declarat Lichet. ibidem, & fusè prosequitur Faber thor. 77. cit. Earum tamen penultimam de infinitate perfectionis inficiatur Mairon cit. dicens, quod ita concludit, si ponatur intellectus causa partialis, ac si ponatur totalis. Sed valde decipitur, quia si intellectus ponitur partialis causa, tunc per eandem virtu-

tem

tem dicetur successiuè concurrere ad omnes illas intellectiones, nam excessus perfectionis vnius intellectionis super aliam sumetur ex obiecto loquendo de excessu perfectionis specificæ, at si ponatur causa totalis, tunc maior, & maior virtus, quæ requiritur ad perfectiorem, & perfectiorem cognitionem eliciendam, se teneret ex parte eiusdem intellectus totaliter, ita notauit Licher. 2. dist. 3. quæst. 10. his itaque rationibus, concludit Doctor intellectum, & obiectum esse causas partiales intellectionis integrantes vnam totalem, & adæquatam, quas rationes laté etiam prosequitur Bassol. 2. dist. oct. 3. quæst. 4. art. 2.

20 Quod autem respectu cognitionum modo nobis naturaliter conuenientium intellectus sit causa principalior, ac magis præcipua, quam obiectum. Doctor 1. dist. 3. quæst. 8. *§. respondeo*, sic probat, quando causarum ordinatarum altera est indeterminata ad multos effectus quasi illimitata, altera autem quasi secundum vltimum virtutis suæ determinata ad certum effectum, illa, quæ est illimitatior, & vniuersalior, videtur esse principalior, & perfectior vt constat de Sole, & particularibus generantibus, sed intellectus habet virtutem quasi illimitatam, & indeterminatam respectu omnium intellectionum, obiecta autem à nobis naturaliter cognita habent virtutem determinatam respectu determinatarum intellectionum, quæ sunt ab ipsis, ergo intellectus est causa vniuersalior, & principalior intellectionis, quam obiectum: Notat tamen Doctor lit. C. quod aliquod obiectum excedens valde facultatem partis intellectiuæ, puta obiectum beatificum, vt clarè visum, posset poni habere totam causalitatem respectu visionis, aut certé principaliorem, quam intellectus, & hoc propter excellentiam talis obiecti, & ob defectum partis intellectiuæ; atq; ideò oppositè diximus in conclusione intellectum esse causam principaliorem, quàm sit obiectum, loquendo de cognitionibus nobis naturaliter conuenientibus.

21 Quomodo autem ista duo scilicet intellectus obiectum constituant integrum intellectionis principium, ita declarat Doctor. 1. d. 3. q. 7. in corpore quæsiti, & quol. 15. H. & 2. d. 9. q. 2. S. causæ concurrentes ad vnum effectum quandoque sunt eiusdem rationis, & ordinis, vt plures homines trahentes nauem, quandoque verò alterius rationis, & ordinis, & hoc adhuc dupliciter, vno modo, itaut posterior virtutem suam mutuet a priori, vt euenit de causa prima, & secunda; alio modo, itaut non eam accipiat à priori, sed tantum ab ea dependeat in exercitio suę virtutis, exemplum esse potest de parentibus, si mater habere ponatur virtutem in generatione prolis, tunc enim concurret equidem, & ipsa ad generationem, non ita, quod accipiat virtutem à patre, sed dependendo duntaxat ab illo exercitio propriæ virtutis, quam habet in actu primo independenter ab illo; itaque in proposito dicendum est de intellectu, & obiecto, quod non concurrunt primo modo, scilicet veluti causæ eiusdem rationis, quia tunc virtus vnius posset adeò augeri, quod se solo posset causare intellectionem; nec secundo modo, quia intellectus non habet virtutem suam actiuam ab obiecto, nec è conuerso, sed vnumquodque illam possidet in ordine suo independenter ab alio; quare restat, quod concurrant ad producendam intellectionem tertio modo, quasi velut pater, & mater ad prolem, nimirum tanquàm duę causæ partiales in vnam totalem vnitate subordinationis essentialis coeuntes, quarum vna ab altera rationem agendi simpliciter nō suscipit, esto vna sine altera agere nequeat; Declarans verò hanc vnitatem subordinationis essentialis lit. N. inquit non semper opus esse, quod causa totalis, & integra habeat verã, & per se vnitatem, sed tantum sufficere in vnoquoque ordine causandi vnam per se ponere causam, vnamque etiam per se causandi rationem, exemplum affert aptissimum, Sol in suo ordine causandi habet vnam rationem causandi respectu prolis, & pater in suo ordine causandi est vna per se causa vnius rationis, sed causa totalis, quę complectitur patrem, & Solem, non habet aliquam vnam per se rationem formalem causandi, sicut non est vna causa, nisi vnitate ordinis; sic ergo in proposito respectu intellectionis ponitur intellectus, tanquam vna per se causa in suo ordine causandi, ac etiam obiectum, tanquam altera per se causa vnam habens in suo ordine per se causandi rationem, sed causa totalis, & integra nec est per se vna, nec vnam per se habens causandi rationem, sed tantum vna vnitate ordinis, quod iterum repetit 4. d. 12. q. 3. in fine.

22 In oppositum arguitur, Primò, quod obiectum non sit partialis causa intellectionis, sed totaliter ab intellectu producatur; operatio vitalis nequit à principio non vitali procedere, quia tunc effectus suam excederet causam in perfectione, cum omne viuum melius sit non viuente, sed intellectio est vitalis operatio, ergo nequit ab obiecto produci, sed totaliter producitur ab intellectu. Tum 2. quia intellectu producendo intellectionem cognoscit, & iudicat, at obiectum non cognoscit, nec iudicat, ergo neque intellectionem non producit. Tum 3. elementa per propriam formam non tantum partialiter; sed totaliter agunt, cum tamen sint infima in ratione agendi in tota agentium naturalium latitudine, ergo tanto magis anima, quæ omnibus formis perfectior est, debet poni totale principium suæ operationis. Tum 4. intellectio est actio immanens ex 9. Met. 16. ergo nequit fieri à principio distincto ab eo, in quo recipitur. Tum 5. quia tunc distinguere oporteret formalitates in actu, ita nimirum, vt substantia, & vitalitas actus esset à potentia, specificatio ab obiecto, quod tamen falsum est, quia hæc sunt omninò idem inter se, cũ actus sit simplicissima qualitas. Tum 6. actus intelligendi causatur per dicere, vt mox patebit, at dicere conuenit intellectui, non obiecto. Tum 6. quia si obiectum concurrit cum intellectu, hoc vna per se operatio, qualis est intellectio, non erit ab vna per se causa, sed ab ente per accidens, quia obiectum cum intellectu non faciunt vnum per se. Tum tandem, quia actus intelligendi est ens in actu, reale, & absolutum, obiectum verò interdum est ens in potentia, rationis, & respectiuum, ergo non semper hoc est causa illius.

23 Resp. Doctor citat. sub litt. P. maiorem esse veram de causa totali, aut partiali magis præcipua, non autem de causa vtcumque partiali, qualis in proposito ponitur obiectum potest enim non viuum esse causa partialis alicuius viui, sicut Sol non viuus est causa partialis cum patre ad generandum filium rationem illius responsionis assignat ipsemet 2. d. 3. q. 10. ad 3. princ. & 4. d. 12. q. 3. I. quia scilicet minimè opus est causam partialem esse perfectiorem suo effectu, benè enim potest effectus excedere talem causam in perfectione, quia reliquam perfectionem habere potest ex reliqua causa partiali, & affert exemplum de albedine, eiusque intellectione dicens intellectionem esse perfectiorem albedine, quia quatenus est genita ab intellectu, est perfectio vitalis, vnde ex hac alia causa partiali, scilicet intellectu, habet excessum perfectionis qua excedit albedinem. Dices, Scotum hic videri, quod diuidat formalitatem vitalitatis à cæteris in actu intelligendi, quasi hæc attingatur ab intellectu tantum, non ab alijs. Negatur assumptum, quia vt ipse docet 1. d. 17. q. 2. V. quando plures causæ partiales subordinatæ concurrunt ad aliquem effectum communem per se vnum numero, non sunt constituenda in eo plura distincta diuisim actiuitati propriæ illarum respondentia, sed idem effectus numero totus procedit a singulis, licét non totaliter, sed partialiter, vnde dicuntur causæ totales totalitate effectus, sed partiales partialitate causæ, tota ergo vitalitas in actu est ab intellectu, & tota quoque ab obiecto, quia vtraque est causa totalitate effectus, cum nulla reperiatur formalitas in eo, quam vna causa attingat sine alia, & solum vnaquęque partialis est partialitate causæ, quare cum ait Doctor loc. cit. vitalitatem in actu attendi ex parte intellectus, & ex hoc intellectionem excedere albedinem, noluit negare, quin & hæc suo modo influat in vitalitatem actus. vt causa partialis, sed solum innuere voluit, quod ex parte intellectus debeat attendi, vt ex causa magis principali. Dices, durum videri asserere, quod obiectum non viuum attingat etiam partialiter vitalitatem actus, vt enim est commune proloquium, nemo dat, quod non habet, quod adeò verum est, vt nec totaliter, nec partialiter dare illud possit, cum prorsus eo careat, quo igitur pacto poterit obiectum non viuum communicare actui vitalitatem qua prorsus est destitutum? Resp. hoc non esse inconueniens partialiter, & minus principaliter, vt aiebat Doctor, quemadmodum absurdum non est puerum cum alijs hominibus nauim trahere, & totam trahere, quia nulla est pars in qua cum alijs non imprimat impulsum, non enim vnus vnam partem trahit, & alter alteram, sed singuli totam trahunt, quia sunt causæ totales totalitate effectus; esto sint partialitate causæ; & ita passim videmus in causis partialibus, quod aliarum ope, atq. consortio multos attingunt effectus, quos se solis diuisim nunquam attingere possent, non ergo hoc mirum esse debet in proposito, quod in dies experimur in alijs; eandem doctrinam habet Doctor 2. d. 9. q. 2. Q. & Bassol. 2. d. 3. q. 4. art. 2.

24 Ad 2. neg. maior, quia vt supra diximus, & magis patebit postea, formalitas intellectionis potius consistit in recipere, vel habere intellectionem, quam in eius productione, nam intelligere, vt inquit Arist. 3. de An. 2. potius est pati, quam agere, vnde vt notat Doctor p. d. 3. q. 7. Y. & quol. 15. L. intellectus non dicitur intelligere ratione, qua causat intellectionem, quia si Deus causaret illam intellectionem, non ob id diceretur intelligere ea intellectione, sed intellectus ille, in quo causatur intellectio; licet ergo obiectum producat intellectionem, quia tamen eam non recipit, nec per eam operatur, ideò non dicitur intelligere, & iudicare, vt etiam notat Tat. 3. de An. q. 1. 3. not. Ad 3. neg. Doctor paritatem, quia formæ imperfectiores bene possunt esse causæ totales respectu suarum operationum, quia earum virtus limitata est, ac determinata ad vnum in specie, at virtus intellectus illimitata est indeterminata ad totum ens, ac proinde non potest in eo poni totalis causalitas respectu cognitionis totius entis, quia eius virtus infinita euaderet, vt supra deducebamus. Ad 4. ait Doctor quol. 13. §. *ad ista* per actionem immanentem intelligi posse vel illam, quæ remanet in agente, vel quæ non habet terminum per ipsam productum, & operatum, & subdit in hoc secundò sensu Arist. 9. Met. 6. appellasse visionem, & aliam quamcunque operationem vitalem actionem immanentem, vt patet ex illis verbis, *non est aliud opus præter actionem*, & in p. d. 3. q. 7. Q. docet posse etiam vocari actionem immanentem in primo sensu, quia actus intelligendi verè manet in agente, non tantum in supposito agente, quod non transeat extra suppositum, sed nec transit extra partem intellectiuam, in sensitiuam, nec extra intellectiuam in appetitiuam, nec extra principium eius actiuum in aliam potentiam, sed manet in parte intellectiua, quę est causa partialis eius, non autem oportet, ait Doctor, actionem propriè dictam manere in sua causa totali, sed sufficit, quod maneat in sua causa partiali. Ad 5. neg. seq. nam cum intellectus, & obiectum ponantur causæ totales totalitate effectus, & solum partiales partialitate causæ, quicquid in effectu producitur ab vna producitur simul ab altera, & nulla prorsus formalitas assignari potest in ipso, quæ simul non attingatur ab omnibus, & singulis. Ad 6. dicere propriè est actus memoriæ secundæ

ex

ex Aug. 9. de Trin. hæc verò ex intellectu, & obiecto constituitur, vt habetur in tract. de Trin. & infra dicemus q. 4. Ad 7. patet ex proximè dictis minimè opus esse, quod quilibet effectus habeat vnam per se causam, loquendo de causa totali, & integra, quia non tanta vnitas requiritur in causis, quanta in effectu. Ad 8. dicitur cum Bargio aliquid posse mouere intellectum multipliciter, nempè in se, in suo fundamento, in suo opposito, in suo inferiori, in suo effectu, sub suo accidente, in suo simili, & tandem in aliquo, quod est occasio mouendi pro eo, semper enim in quacunque intellectione aliquo ex his modis concurrit obiectum ad eius productionem.

25 Deinde obiicitur probando intellectum non esse causam magis principalem; quia in causis essentialiter ordinatis causa mouens non mota nobilior est causa mouente mota, at obiectum primo modo concurrit, intellectus secundo modo, quia obiectum siue in se, siue in specie præsens, siue in prima, siue in secunda motione semper aliquid verè producit in intellectu, non sic intellectus in obiecto, ergo &c. Secundò. obiectum concursu suo determinato concursum indeterminatum, & vniuersalem intellectus determinat, ergo concursus eius nobilior est. Tertiò, illud est principalius in causando, cui magis assimilatur effectus productus, quia omne agens, quantum potest, effectum sibi assimilat, at actus magis assimilatur obiecto, quam intellectui, cum sit eius similitudo, ergo &c. Quartò, actus intelligendi magis ab obiecto distinctionem habent, ac specificationem, quam à potentia, ergo ab obiectis etiam magis habent entitatem, à quo enim res habet entitatem, habet quoque distinctionem.

Resp. maiorem esse veram, quando causa mouens mota mouetur à mouente non mota, quatenus mouens, & agens reduplicatiuè, & non quatenus mota tantum, sic enim causa secunda dicitur mouere, vt mota a prima, non solum quia virtutem agendi ab initio recepit ab ea, sed præsertim quia in ipsa actuali actione, & motione essentialiter pendet a prima, nedum enim causa prima influit cum secunda immediatè in effectum communem, sed etiam in eadem ipsam actionem, qua causa secunda formaliter denominatur agens, vt dicitur in tract. de concursu causæ primæ cum secundis; non sic autem obiectum se habet respectu intellectus, partialiter enim cum intellectui influit tantum in effectum communem, sed nullatenus præstat virtutem agendi intellectui in ordine suo, & quantum spectat ad eius causalitatem, nec vllo modo influit in propriam eius actionem, & ideò intellectus est causa mouens mota, non vt mouens, & agens reduplicatiuè, sed potius vt actum intelligendi recipiens; hanc solutionem innuit Doctor 1. d. 3. qu. 8. ad 5. princ. sed magis expresse habet 2. d. 5. q. 8. sub F. vbi post multa concludit in hæc verba, *ad effectum tamen communem mouetur anima ab obiecto, non inquantum actiua, sed inquantum receptiua illius effectus, & licet sit mota, nō tamen est mouens mota, quia non mouetur ad mouere actiuè, sed ad recipere*; potest tamen dici mouens motum ab obiecto, quatenus ab eo sibi imprimitur species intelligibilis, vt declarat Doctor in lib. de An. q. vlt. Ad 2. neg. assumptum Doct. 1. d. 3. q. 7. Bb. quia indeterminatio intellectus non est passiua, & materialis, sed actiua, & virtualis, sicut est virtus Solis ad multa in his inferioribus causanda, ex quo fit, vt ex se sufficienter intellectus determinetur ad quamcunque intellectionem, ad quam ex se determinatus est, quotiescunque obiectum, & speciem reducitur de potentia essentiali ad accidentalem, ergo vere determinatur ab eo. Neg. conseq. quia vt notat Doct. ibid. sub Y. & 2. d. 3. q. 8. sub F. non dicitur intellectus per speciem actuari, & determinari, quasi recipiat aliquid spectans ad causalitatem eius propriam, eamque complens, totam enim virtutem agendi, quæ requiritur ex parte potentiæ, habet intellectus antecedenter ad quamcunque specierum receptionem, sed dicitur compleri, & determinari per accidens, ac veluti extrinsecè, quatenus ei adiungitur alia concausa ad intelligendum necessaria.

26 Ad 3. inquit Doctor magis probare oppositum, quia effectus formaliter magis assimilatur causæ proximæ, & inferiori, quam remotæ, & principali, vt constat de filio respectu patris, & Solis, quia causa remota, & principalis, vt plurimum est æquiuoca, atque ideo non nisi virtualiter effectum sibi assimilare potest; posset etiam dici, quod licet actus sit similior obiecto, quam potentiæ, in repræsentando, nihilominus in essendo res è contra se habet, quia cum actus intelligendi sit qualitas spiritualis, obiectum verò vt plurimum res materialis, & corporea, magis assimilatur intellectui quoad entitatem, quā obiecto. Ad 4. sicut ab vtroq; in solidum actus habent entitatē pariter quoque distinctionem, & specificationem, & principalius ab eo, à quo magis præcipuè causantur; magis tamen ab obiectis manifestatur intellectionum distinctio, quam ab intellectu, quia vbi in intellectu, indeterminato quodam, ac illimitato modo continentur, in obiectis secundum continentiam virtualem determinatè continentur, de hac materia videatur Lic. quol. 15. §. *in isto articulo*, vbi multa mouet, & resoluit dubia.

QVÆSTIO III.

De intellectione, ac verbo mentis.

27 SAtis vulgaris, & famosa est in hac materia Thomistarum sententia affirmatiuam intellectionem esse formaliter actionem productiuam cuiusdam termini distincti, quem vocant verbum mentis, ac etiam imaginem, similitudinem, ac speciem expressam obiecti, quo nomine distinguitur à specie intelligibili, quæ dicitur species impressa, vnde consequenter velle videntur, quod intelligere formaliter sit hoc verbum mentis producere, quatenus mediante verbo, quod est expressa obiecti similitudo exprimit, & declarat obiectum, ita significat D. Thom. p. p. q. 27. art. p. & q. 34. art. p. & q. 8. de potentia art. p. & alibi, quem sequuntur passim Thomistæ circa eadem loca, Conimb. 3. de Anim. cap. 8. q. 3. Moris. disp. 3. de Anim. q. 6. Molin. p. p. q. 12. art. 2. disp. p. Gonzalez ibid. disp. 25. sect. 4. Montesin. p. 2. disp. 5. q. 5. Fonsec. 5. Met. cap. 15. quæst. 10. sect. 2. alij recentiores Thomistæ, qui solum addunt intellectionem esse actionem virtualiter productiuam termini, non formaliter, ita Complut. disp. 21. de An. qu. 1. & Io. de S. Thom. quæst. 21. art. p. qui alios citant.

Altera sententia huic directè opposita asserit intellectionem potius esse passionem, ac receptionem, aut speciei intelligibilis, & impressæ, vt volunt Aureol. p. d. 35. q. p. Ægid. quol. 13. q. 12. Gotfr. quol. 4. Suessan. lib. 5. de intellectu cap. 9 aut verbi, & speciei expressæ, vt Ruuius velle videtur q. 3. de intellectu possib. & alij, qui consequenter dicunt intelligere esse formaliter actum intelligendi recipere iuxta id, quod dicebat Arist. 3. de An. 2. intelligere est quoddam pati, quibus fauet Doct. p. d. 3. q. 7. §. *auctoritatem philosophi* quol. 15. lit. L. & alibi, ac tenet Faber theor. 77. c. 2.

28 Tertia sententia, satis frequens apud Recentiores docet intellectionem esse potius qualitatem quandam, quæ ab intellectu producitur, & hanc ipsam esse imaginem, ac speciem expressam obiecti ac ipsum verbum mentis, dum ab eo naturaliter gignitur simul cum intellectu, qui eam efficit distincta quadam actione, quæ solet appellari dictio, vnde consequenter inquiunt intelligere nec esse formaliter producere intellectionem, nec eam recipere, sed per eam vitaliter operari tendendo in obiectum; ita Scot. p. d. 3. q. 6. & 7. & d. 27. q. 1. ibidem Durand Ocham, Gabriel, & omnes Nominales, Suarez disp. 48. Met. sect. 2. lib. 3. de An. cap. 5. & p. p. tract. p. lib. 2. cap. 11. & 13. Vasquez 1. p. disp. 38. cap. 2. & disp. 112. cap. 4. & disp. 141. cap. 4. Onuphr. tract. 2. de An. disp. 2. Arriag. disp. 5. de An. n. 37. & alij Recentiores, licet in quibusdam discrepent à communi Scotistarum, vt ex dicendis patebit.

Quarta tandem opinio, vt omnibus det manus, hæc omnia complectitur, constituitque intellectionem, alium quemlibet vitalem actum creatum in actione, passione, & qualitate illa producta, & recepta in potentia vitali, vnde consequenter docet, quod intelligere formaliter, & adæquatè hæc omnia dicit, saltim in creatis, actionem potentiæ producentis, qualitatem productam, & passionem, seu receptionem illius qualitatis in potentia, ita Hurtad. disp. 6. de Anim. sect. 1. & 2.

De Verbo mentis pariter non est minor dissensio inter Auctores; Thomistæ namque communiter affirmant verbum nostri intellectus esse similitudinem formalem, & expressam rei cognitæ productam per actum intelligendi; Alij dicunt esse ipsam speciem impressam priorem actuali intelligentia, pro qua citantur Ægid. & Suessan. loc. cit. Alij contendunt esse potius ipsum obiectum cognitum per intellectionem, ita Aureol. apud Capreolum p. d. 27. q. 2. Alij esse vtique obiectum, non secundum esse cognitum, sed secundum esse reale, quod habet à parte rei. Scotistæ tandem asserunt cum Doctore 1. d. 27. q. 2. verbum esse ipsammet intellectionem, vt naturaliter productam à memoria fœcunda per actum dicendi; sequuntur Recentiores ferè omnes supracit. pro tertia sententia, inter quos solus Auersa discrepat in hoc, quod negat verbum produci per distinctam actionem, quæ appelletur dictio, asserens immediatè seipso ab intellectu procedere absque vlla actione media, quæ etiam fuit Nominalium sententia; & hoc ipsum asserunt Recentiores Thomist. cit. cum Caiet. & Capreol. de ipsa intellectione, quam distinguunt à Verbo.

ARTICVLVS I.

Intellectionis natura explicatur.

29 DIcimus Primò nec intellectionem esse actionem termini productiuam qui dicatur verbum aut species expressa obiecti, neque intelligere formaliter esse verbum mentis producere. Conclusio est contra primam opinionem iam adductam, docetur à Scoto pluribus in locis p. d. 2. q. 7. sub Q. & d. 3. q. 6. sub V. & d. 27. q. 1. sub F. ea instituto, & quol. p. lit. V. quol. 2. art. p. E. quol. 13. A. & alibi sæpè, sequuntur omnes Interpretes circa ea loca Tatar. Viger. Lichet. Barg. Rada p. p. controuers. 7. Faber, in p. disp. 21. Volpes tom. 2. part. 1. disp. 20. art. 6. & tom. 3. eiusdem partis disp. 42. art. 3. Herrer. in 1. disp. 10. quæst. 5. Ægid. Lusit. p. 2. lib. 4. de Beat. qu. 2. art. 4. & passim alij Recentiores pro 3. sent. cit. Probat Doctor 1. d. 27. hac fundamentali ratione, intellectio non est actio vera, & physica alicuius termini productiua, sed tantum merè grammaticaliter sic appellata, ergo non benè statuitur productiua verbi mentalis probat assumptum, tum quia 9. Met. text. 16. hac de causa dicitur actio immanens, quia præter ea non est aliud opus, & per hoc ibidem distinguitur ab actione transeunte, quæ habet aliquid operatum per ipsam tanquam terminum; videantur verba textus, quia clariora esse nequeunt; idem quoque habet p. ethic. cap. p. & lib. 6. cap. 5. Tum quia opera-

tio-

tiones vitales, inter quas præcipuum obtinet intellectio locum, dicuntur actus vltimi, & vltima perfectio operantis 8. Met. loc. cit. & p. Ethic. cap. 9. & finis vltimus potentiæ, tales autem non essent, si præter eas daretur vlterior terminus per ipsas acquisitus; Tum tandem quia si intellectio sua aptenatura est termini productiua, tunc impossibile foret nos intelligere intellectionem ipsam, quin simul intelligeremus aliquem terminum per ipsam produci, sicut impossibile est intelligere calefactionem, quin simul intelligamus calorem per ipsam produci, hoc autem est falsum, & contra experientiam; experimur enim nos intellectionem percipere, alium terminum non attingendo, quàm obiectum, cuius est similitudo, & quamplures Thomistæ fatentur non per omnem intellectionem verbum produci, quod præsertim asseuerant in visione beata, & cognitione, qua Angelus seipsum intuitiuè cognoscit.

30 Respondet aliqui Thomistæ, ex Capreolo 1. dist. 27. Arist. 9. Met. loc. cit. per hoc distinguere actionem immanentem à transeunte, quia per transeuntem producitur aliquod operatum receptum in externo subiecto ab operante diuerso, sed quod producitur per actionem immanentem, recipitur in eadem potentia operante, vnde nil aliud ex hoc deducitur, quam per operationes vitales non produci opus externum, non autem quod nullum opus absoluè producatur. Contra hoc arguit Doct. quol. 13. §. *ad ista*, quamuis enim sensus illius distinctionis in immanentem, & transeuntem à Capreolo assignatus sit verus, & proprius, non tamen est de intentione Arist. ibidem, nam ibi vocat actionem transeuntem, quæ habet terminum per ipsam productum, siue maneat in agente, siue non, immanentem verò, quæ nullum prorsus terminum habet per ipsam productum; verba eius sunt, *quorum non est aliud opus præter actionem ipsismet actio est; vt visio in vidente, & speculatio in speculante*, quibus docet per actionem immanentem nullum absolutè opus produci; at iuxta expositionem Capreoli dicere debuisset, per transeuntes produci opus externum, per immanentes verò internum; Accedit, quod data hac expositione, malè ibi constitueret Arist. operationem vitalem finem vltimum potentiæ viuentis, nam potiùs finis vltimus esset id, quod per ipsam producitur. Et per hoc refellitur quoque Caiet. solutio 1. p. q. 27. art. 1. dub. 1. vbi inquit discrimen ab Arist. assignatum inter actionem immanentem, & transeuntem sic esse intelligendum, quod actio transiens necessariò semper habet terminum per ipsam productum, non ita immanens. Nam Arist. absolutè inquit actiones immanentes nullum habere terminum, transeuntes habere, non autem per hoc distinguit, quod istæ semper habent terminum productum, illæ verò non semper; tum quia si actiones vitales haberent interdum terminum per ipsas productum, non semper essent finis vltimus, vltimaque perfectio potentiæ operantis, cuius oppositum ibi docet Arist. Nec valet, quod ait Caiet. adhuc in tali casu actionem immanentum dici actum vltimum finemque potentiæ, non quia nihil fit ea vlterius, sed quia hoc ipsum vlterius ea ordinatur ad illam, & sic terminus est propter actionem: Sanè hoc est irrationabile prorsus, & contra rationem actionis, & termini per ipsam producti, quia actio ordinatur ad terminum velut medium ad finem, & inauditum est poni terminum propter actionem, nam potius actio est propter terminum, & ipsa exercetur, vt per ipsam quidpiam producatur, & oppositum est inintelligibile, quare dixit Arist. 1. Ethic. c. 1. terminum semper esse nobiliorem, & præstantiorem actione.

31 Recentiores Thomistæ, Complut. Ioan. de S. Thom. cit. Bannez. Nazar. Zumel. 1. p. qu. 27. art. 1. rationibus Scoticis coacti fatentur intellectionem non esse actionem de prædicamento actionis, quia non fit cum motu, sed esse actionem de genere qualitatis, non quidem grammaticaliter dictam, sed veram, & propriam, quia etiam in prædicamento qualitatis reponuntur veræ, & propriæ actiones, nempè operationes vitales, quibus verè exercentur potentiæ viuentium, quare vt plurimum dicunt habere terminum per ipsam productum ex natura rei distinctum, scilicet, verbum, interdum verò non habere, cum scilicet obiectum est intimè præsens seipso, vt in visione beata, adhuc tamen non amittere rationem veræ actionis, quia ob sui eminentiam, & perfectionem habet simul rationem fieri, & termini producti respectu sui quod quomodo sit possibile, declarant num. 99. & seq. doctrina quadam desumpta ex suis Salmaticens. in tractat. de visione Dei disp. 2. Equidem in hac materia de intellectione, & verbo mentis adeò variè loquuntur Thomistæ, vt vix vnus Auctor conueniat cum alio, imò cum seipso; sed præsertim Recentiores Thomistæ citati loquuntur minus consequenter; nam in primis negant intellectionem esse actionem de genere actionis, & nobiscum conueniunt esse de prædicamento qualitatis, & adhuc asserunt esse veram, & propriam actionem; sanè hoc est minus consequenter dictum, tum quia qualitas apud omnes non est productiua termini, sed potius forma per aliquam actionem producta; tum quia actio vera, & propria spectat ad prædicamentum actionis in via Thomistarum, nam in nostra schola aliter disponitur prædicamentum actionis vt constat ex dictis in logica. Rursus non cohæret, quod inquiunt, intellectionem interdum non habere verbum productum, & adhuc esse veram, & propriam actionem, quia ob suam eminentiam rationem actionis, & termini continet, ac quodammodo æquiualet actioni transeunti; Pluries experti sumus Thomistas, cum rerum formalitates explicare nesciunt, ad eminentias, & virtualitates rerum properare, & nunc suspicamur idipsum de prædictis Auctoritatibus; de ratione actionis veræ, & propriæ est, quod habeat terminum verè per ipsam productum, & ex natura rei ab ea distinctum, ergo si interdum accidit, quod tali termino sit destituta, vtique deficiet à ratione veræ, ac physice actionis, nec vnquam sufficienter explicabitur, qualis sit eius eminentia, quæ adhuc in tali casu eam retineat intra lineam veræ, & propriæ actionis.

32 Secundò principaliter probatur conclusio, quia verbum per intellectionem productum, vt quidpiam ab ea distinctum, est superuacaneum prorsus, & ad nihil deseruit; Vel enim ponitur, vt actio intellectio suum habeat terminum per ipsam productum, vt volunt quamplures Thomistæ & hoc vanum est, quia vt constat ex modo dictis, intellectio non est vera, & propria actio, sed actio dicitur per quandam analogiam, quam habet ad veram actionem, vt notat Doctor 1. d. 3. q. 6. in fine, & quol. 13. §. *ad ista*, nam vitalis operatio appellatur actio ob duas conditiones, in quibus actioni veræ assimilatur, prima est, quia semper est in fieri, sicut illa, æquè enim dependet ab agente in secundo, & vltimo instanti, ac in primo, imò in quolibet, quousque durat, altera est, quia instar actionis propriè dictæ transit in obiectum, sicut in terminum, esto non eodem modo, quia propriè dicta transit in terminum simpliciter accipientem nouum esse per ipsam, at operatio vitalis transit in obiectum, non simpliciter accipiens esse, cum secundum hoc esse naturaliter præexigatur, sed secundum esse quoddam diminutum & cognitum; Vel ponitur ad habendam similitudinem, speciemque expressam obiecti, vt volunt Conimb. cit. & neque hoc modo necessarium est verbum ab intellectione condistinctum, nam ipsamet intellectio est sufficiens similitudo, & actualis repræsentatio obiecti, & ipsa intellectum informans reddit eum cognoscentem, & assimilat intentionaliter obiecto; tum quia ex hoc capite actus voluntatis non haberet terminum productum, quia voluntas volendo, non fit similis obiecto, sicut intellectus intelligendo; Vel ponitur ad habendam præsentiam obiecti, quando non est per seipsum intimè præsens, vt defendunt Complut. & Salmat. cit. & etiam hoc modo superuacaneum est verbum, quia vel desideratur præsentia obiecti habitualis, ac veluti in actu primo, & hæc sufficienter habetur per ipsam speciem impressam, vt infra explicabimus, vel præsentia actualis, ac veluti in actu secundo, hæc sufficienter habetur per ipsammet intellectionem, per hanc enim formaliter, & actualiter obiectum repræsentatur potentiæ, cique famulatur; Et prorsus vanum est, quod quidam Thomistæ comminiscuntur cum Caiet. cit. cognoscentem intueri in verbo obiectum velut in eius imagine, & quasi speculo, quia dum quis cognoscit albedinem v. g. non cognoscit aliquam imaginem existentem in mente, & media illa albedinem, sed immediatè percipit albedinem, & sic vniuersaliter contingit, quod dum consideramus, & contemplamur aliquod obiectum, constat nos non percipere aliud, quam illud ipsum, de quo cogitamus, nullamque se nobis offerre imaginem mediantem, & ratio huius est, quia tam species impressa, quàm expressa sunt imagines tantum in repræsentando suorum obiectorum, non autem in essendo, adeout prius in se cognosci debeant, vt deinceps nos ducant in cognitionem obiecti, vt notauit Scot. quol. 14. §. *ad ista*, ergo qualitas producta ab intellectu, dum cognoscit, non est imago prius cognita ducens in cognitionem obiecti, sed est repræsentatio formalis, & ipsamet obiecti intellectio.

33 Tertiò, hinc probatur intelligere non esse formaliter producere, & agere, quia vt docet Scot. p. d. 3. q. 7. Y. & quol. 13. FF. & quol. 15. L. actio productiua albedinis, vel caloris non facit album, vel calidum sed id præstatur ab albedine, & calore per eam actionem productis, & ratio est, quia esse album est habere albedinem, non verò eam producere, ergo pariter actio, qua intellectus producit intellectionem, aut verbum mentis, non reddet ipsum formaliter intelligentem, sed id à qualitate producta præstabitur. Confir. quia si Deus causaret intellectionem in intellectu creato, vt possibile esse supra demonstrauimus disp. 2. quæst. 3. vtique non diceretur Deus ea intellectione intelligere, sed tantum intellectus ille, in quo causaretur intellectio, igitur & modo intellectus dicitur intelligere, non quia causat, sed quia recipit intellectionem, vel potius, quia per eam operatur. Accedit, quod obiectum simul cum potentia intellectiua concurrit in eodem genere causæ efficientis, ac etiam Deus ipse in ratione causæ primæ ad efficiendum actum intelligendi, & tamen neque Deus, neque obiectum ex hac actione dicuntur intelligere. Et ratio à priori huius veritatis est, quia vt diximus ibi, ratio vitalitatis in cognitione, alijsque actibus vitalibus perfectis non consistit essentialiter in vita physica, hoc est, in motu ab intrinseco, & origine à principio viuo, sed in vita intentionali, quæ in proposito importat expressionem obiecti, & copulationem potentiæ cum obiecto medio actu vitali, quod etiam expressis verbis docuit S. Thom. p. p. qu. 34. artic. p. ad 3. dum ait, *intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam intellectu nostro, dum intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ, in Deo autem fit per identitatem*; ita ille.

34 Dicimus 2. intellectionē formaliter non consistere in passione, scilicet in receptione, vel speciei impressæ, vel expressæ. Conclusio est contra secundā opinionem, quā docet Doctor q. 12. de Anim §. *alij ponunt*, & 1. dist. 3. q. 7. §. *conclusio istarum duarum*; & in primis, quod non consistat in receptione speciei intelligibilis, & impressæ, sicut neque

sensatio io receptione speciel sensibilis in sensu patet ex disp. 2. qu. 2. vbi hoc de omni actu vitali probauimus. Deinde, tum quia per receptionem, & inhærentiam intellectio respicit subiectum, nempe intellectum, non autem obiectum, sed de ratione intellectionis, vt sic, est, quod exprimat obiectum, & illi vitaliter vniat subiectum, scilicet intellectum, ergo in receptione formaliter non consistit, esto præerequiratur. Tum quia per operationem vitalem potentia aliquo modo exercetur sed per solam intellectionis receptionem omni alio præciso intellectus non exercetur, nisi per intellectionem receptam concipiamus ipsum tendere in obiectum, ergo non in illa simplici receptione consistit. Tum tandem, quia in intellectu distracto potest recipi intellectio, & tamen stante distractione non intelligeret, vel admodum remissè, ergo &c. & idem esset, si Deus causaret intellectionem in dormiente, aut frænetico.

Vt hic occurrant Auctores secundæ sententię de duplici receptione distinguunt, seu vnione speciei, & intellectionis cum potentia; alia est merè materialis, quam mortuam appellant, quia fit sine attentione, seu conatu potentiæ, & talem aiunt esse receptionem speciei in visu dormientis oculis apertis, & receptionem intellectionis io intellectu distracto, & in tali receptione fatentur non consistere sensationem, seu intellectionem; alia est viua, quæ fit cum potentia attendente, ac veluti adhibente conatum, & hanc inquiunt esse formaliter sensationem, & intellectionem. Sed ex hoc ipso reuincitur huius opinionis falsitas, nam si verum est, quod in hac affert responsione, non quamlibet receptionem speciei impressæ, vel expressę esse sensationem, & intellectionem, sed illam solum, quæ vitalis est; hoc est, cum attentione, aut conatu intellectus, iam non in nuda, & simplici receptione ponit formalitatem intellectionis, prob. conseq. quia attentio, & conatu intellectus ad intelligendum vtique non fit sine efficientia ipsius intellectus, at saltem sine vitali tendentia ad obiectum, quod quidem significare videtur ipsum attentionis nomen; Ex his constat intelligere non esse formaliter pati, nam per locum a coniugatis benè sequitur intellectio non est passio, ergo intelligere non est pati.

35 Dicimus 3. quod esto in nostra intellectione tria illa concurrant actio, passio, & vitalis qualitas, non tamen intrinsecè, & formaliter illa tria includit, sed tantum qualitatem illam vitalem, qua intentionaliter assimilatur intellectus obiecto, eique vitaliter coniungitur. Ita Doctor locis omnibus cit. d. 3. qu. 6. & 7. sed ex instituto quol. 13. sequuntur omnes Auctores 3. sent. Regent. Parisiens. 3. de Anim. q. 4. in 3. qu. collat. cum alijs Scotistis fuit probata disp. 2. qu. 2. de actu in communi, sed adhuc probatur quoad singulas partes, & quidem quod in intellectu creato regulariter omnia illa tria concurrant, experientia constat, quia intellectus per actionem se reducit ad actum secundum intelligendi, & terminus illius actionis, qui est qualitas, recipitur in eo media passione, vnde satis eleganter dixit Doctor p. dist. 39. litt. L. quamlibet potentiam vitalem creatam cognitiuam, aut appetitiuam esse productiuam, receptiuam, & operatiuam, secundum diuersas habitudines ex natura rei distinctas penes diuersum genus causæ per eas importatum, est enim productiua sui actus in genere causę efficientis, est eiusdem receptiua in genere causæ materialis, est tandem operatiua, quatenus actum illum habens tendit vitaliter in obiectum & exercetur quasi in genere causæ formalis; ibidemque significat solam hanc vltimam habitudinem spectare ad formalitatem vitalis operationis, vel saltim per eam circumscribi, alias verò tantum præerequiri ad operationem vitalem in nobis, productionem quidem per accidens, quia potest a Deo totaliter produci actus vitalis in potentia, receptionem verò necessariò, ac indispensabiliter, quia vt potentia operari dicatur vitaliter, debet in se habere actum.

36 Quod autem intrinsecè, & formaliter non includat illa omnia probat Doctor quol. 13. A2. quia intellectio; sicut & quicunque vitalis actus, in vniuersum est ens per se vnum, & vnius generis, nam communiter apud omnes ponitur in prædicamento qualitatis, ergo nequit illa omnia essentialiter includere, quia actio, passio, & qualitas sunt diuersorum generum, & ex rebus diuersorum generum nequit fieri ens per se vnum 8. Metaph. 15. vt dictum est in Logic. Resp. Hurt. cit. §. 73. quod ens per accidens est duplex, vel quod est ex rebus diuersorum prædicamentorum, & sic concedit actum vitalem esse ens per accidens, vel quod est ex duobus se essentialiter non connotantibus, & sic negat. Sed hæc responsio refutata est disp. 2. quæst. 2. Si dicas esse quoddam totum adæquatè includens omnes illas formalitates, vt frequenter dicere solent Recentiores in explicandis rerum formalitatibus. Contra inquit Doctor, quia hoc totum re vera non potest dici aliquid per se vnum essentialiter, sed tantum vnum per accidens essentialiter includens alteram partem, sicut diceretur impropriè, quod homo albus est essentialiter albus, hoc enim impropriè dicitur, quia nihil essentialiter propriè dicitur de eo, quod non est in se aliquid vnum essentialiter, sicut nihil potest esse verum de eo, quod est in se falsum, sicut est illud, cuius ratio includit repugnantiam, quod quia non est in se possibile, ideò nihil de eo dicitur possibile, sic in proposito, ei, quod non est per se vnum, nihil potest esse verè, vel per se idem; Verum tamen est, quod diximus supra disp. cit. de vitalitate actus in communi, quod si actus iste spectetur secundum id, quod exprimitur a nobis pro statu isto, sic dicit illam tendentia in obiectum, vt notat Doctor quol. 13. M. nam sine isto respectu tendentiæ, & attingentię non concipimus potentiam vitalem operari circa suum obiectum, & ideò pro statu isto differentiam vltimam constituentem qualitatem illam in esse vitalis actus circumscribere solemus per præfatum respectum tendentiæ, & attingentiæ, qui respectus in potentijs cognitiuis se habet per modum repræsentationis, & expressionis intentionalis, in appetitiuis per modum cuiusdam possessionis, & amplexus, vt fusius loc. cit. & significat Doctor quol. cit. *§. nunc tertio*, vbi notat actus diuinos habere plenam vitalitatem absq. vllo respectu, quod etiam optimè declarat Vulpes disput. 20. cit. art. vlt. Restat ergo quod intellectio essentialiter dicat solam illam qualitatem vitalem, quod Scot. probat inductione p. d. 3. quæst. 6. V. & quol. cit. artic. 3. vt vidimus de omni actu vitali disput. 2. quæst. 2.

37 Ex hoc etiam deducitur, quid sit formaliter intelligere, quod est effectus formalis intellectionis, quem intellectui præstat per informationem, vt in nobis, vel per identitatem, vt in Deo, non enim est agere, vel pati, quia sine istis consistit intelligere diuinum, quod vniuocatur cum nostro in ratione essentiali transcendentali; quòd si hæc interueniunt ad intelligere nostrum, hoc solum est præsuppositiuè ex impefectione, & limitatione potentiæ, vt notat Bargius p. d. 39. §. *& licet in nobis*, quæ non potest operari vitaliter per suum actum, nisi prius illum producat, ac io se recipiat; sed intelligere est vitaliter operari exprimendo obiectum, hoc est, attrahere illud ad se intentionaliter, eique vitaliter vniri, ad quem effectum formalem præstandum non requiritur actio physica potius, quam ad effectum formalem cuiuscunque alterius qualitatis. Hinc benè aduertit Doctor quol. 13. ab initio, quod licèt vulgariter nomina actionis, & operationis soleant confundi, tamen dum loquimur de potentijs vitalibus, hæc duo sunt prorsus distinguenda, nam actio significat actionem productiuam, & elicitiuam actus, vitalis operatio autem significat ipsummet actum vitalem, quo ipsum operans perficitur vltimate. Et verum est potentiam vitalem tum producendo, tum operando exerceri vitaliter, sed diuersimodè, nam producendo actum vitalem exercetur vita physica & per illum operando, ac tendendo in obiectum, exercetur vita intentionalis; primum exercitium spectat ad genus causæ efficientis, alterum verò ad genus quasi causæ formalis, quatenus actus per modum formæ constituit potentiam operantem, eamque cum obiecto copulat, & vnit intentionaliter, in quo genere causæ lux lucere, floresque florere dicuntur.

38 Consultò autem in conclusione addidimus intellectionem essentialiter dicere qualitatem vitalem, qua intellectus assimilatur intentionaliter obiecto, eique vitaliter coniungitur, vt indicemus duplicem respectum, quos cognitio saltim realiter sibi identificare videtur, primus est repræsentantis ad repræsentatum, quia vnaquæque cognitio hoc habet ex natura sua, vt sit forma quædam imitatiua, & repræsentatiua sui obiecti, vt Doctor indicat de specie impressa quol. 13. ad p. princ. quod eo magis asserendum est de specie expressa, quæ est formalis similitudo obiecti, & non virtualis tantum, vt impressa; notat autem Scotus ibidem litt. O. id non debere intelligi de similitudine per communicationem eiusdem formæ, sicut est albi ad album, quia cognitio semper est accidens in creatis, obiectum plerunque substantia, sed debet intelligi de similitudine per imitationem, sicut est ideati ad ideam; alter respectus vocatur ibi à Scoto lit. M. relatio attingentiæ alterius vt termini vel tendentiæ in alterum, vt in terminum, & hunc quoque cognitioni identificari valdè probabile est, vt docet Mairon. q. 15. prolog. & ratio est, quia hic respectus conuenit ei, vt vitalis est, vnde per hunc respectum nuper dicebamus solere circumscribi vitalitatem actus, & ideò sicut vitalitas est ab actu vitali inseparabilis prorsus, ita quoque hic respectus, & licèt de hac re Doctor loc. cit. non satis se declaret, tamen in 3. d. 15. quæst. vn. ad p. princ. expressè docet respectum, quem dicit intellectio ad obiectum in ratione termini esse ei consubstantialem, ac realiter identificatum, licèt non formaliter, quia nunquam respectus intra formalem conceptum absoluti, vt docuimus disp. 8. Log. q. 2. & quamuis Doctor quol. cit. hos respectus videatur distinguere, satis tamen probabile est vnum, eundemque respectum transcendentalem in actu vitali importare, qui in actibus cognitiuis se habeat per modum repræsentationis, & expressionis intentionalis, sicut in appetitiuis per modum possessionis, vel amplexus intentionalis obiecti, non enim cognitio alio modo attingit obiectum, quam illud declarando, & exprimendo.

Soluuntur Obiectiones.

39 IN oppositum obijcitur, Primò probando quod intellectio sit productiua termini, & intelligere sit agere, & producere, nam intellectio est actio vitalis, per quam verè exercetur potentia vitalis, ergo per eam aliquid producitur. Tum 2. quia intellectio secundum omnes ad aliquid terminatur, ergo aliquid habet operatum, tanquam terminum. Tum 3. quia actioni immanenti non repugnat habere terminum productum, nam habitus fit ex frequentatis actibus. Tum 4. quia intelligere est viuere autem est operari aliquid ab intrinseco. Tum 5. intellectus, vt intellectiuus duo dicit in actu primo, & esse productiuum, & esse expressiuum obiecti, ergo nequit reduci ad actum secundum sine actione, & productione. Tum 6. actus vitalis est à principio intrinseco, ergo includit actionem, alioquin posset esse totaliter ab extrinseco. Tum 7. omnis actus intellectus

est

est essentialiter intellectio, sicut visus visio, sed verbum producitur per actum intellectus, ergo per intellectionem. Tum 8. quia intellectus non producit verbum, nisi per dictionem, sed non dicit, nisi intelligendo, ergo si producit verbum dicendo, producit intelligendo. Tum 9. quia alioqui dictio non esset actio vitalis, nam per actionem vitalem intellectus exprimitur, & declaratur obiectum. Tum 10. quia à verbo significante actionem, qua producitur verbum, vtique intellectus denominatur, & non videtur denominari posse, nisi intelligens, & cognoscens. Tum tandem quia verbum vocale proportionatur mentali, ergo sicut vocale producitur per locutionē vocalem, ita mentale per locutionem mētalem, quæ dicitur intellectio.

40 Resp. ad 1. ex Scot. loc. cit. intellectionem esse tantum actionem æquiuocè, & grammaticaliter, ac analogicè ob quasdam conditiones, in qoibus cum vera actione conuenit, non autem voiuocè, & physicè, vt supra declaratum est, & per eam exercetur potentia vitalis intentionaliter, non physicè, scilicet operando, non producendo. Ad 2. ait Doct. p. d. 27. intellectionem terminari ad aliquid, non in ratione effectus producti, sed in ratione obiecti, ac declarati per illam. Ad 3. ait Doct. p. dist. 3. quæst. 6. V. & quæst. 9. in fine habitum generari ex actibus, non tanquam per actiones de genere actionis, vt in proposito vertitur quæstio, sicot calefactione producitur calor, sed actus potest esse principium *quo*, & ratio generandi habitum eo modo, quo dicimus ignem calore calefacere, quod nobis minimè obest. Ad 4. sæpius distinctum est de duplici vitalitate, physica nimirum, & intentinnali, illa includit quidem actionem physicam, non tamen ista, quæ sola est de intrinseco, & essentiali conceptu intellectionis, licet pro vt regulariter à nobis exercetur, annexam quoque habeat accidentaliter vitalitatem physicam, quatenus producitur à potentia, cui inhæret. Ad 5. cui maximè innititur Hurt. dicimus quamlibet potentiam vitalem creatam cognitiuam, vel appetitiuam, vt modo constituta est, esse productiuam, receptiuam, & operatiuam, vt ex Scoto notauimus p. d. 39. L. vnde vt per suum actum vitaliter incumbat obiecto, & operetur, intelligitur prius producere illum, & recipere; verum est itaque intellectum non reduci ad actum secundum, seu intelligentem fieri sine actione ab ipso orta, sed negatur hanc spectare ad formalitatem intellectionis, cum hæc habeatur in Deo sine tali actione. Dices, intellectus, vt intellectiuus est formaliter productiuus, ergo vt intelligens est formaliter agens, & producens. Neg. assumptum, quia intellectus diuinus est formaliter intellectiuus, & tamen non est actiuus, & productiuus notitiæ essentialis, & ingenitæ. Dices cum Hurt. ergo poterit à Deo produci aliqua creatura, quæ non sit actiua intellectionis, & tamen esset intellectiua. Hoc concedi potest absque vllo inconueniente, nisi inconueniens censeatur creaturam rationalem aliter à Deo constitui posse, quam de facto fuerit instituta; Sed ad hæc omnia quoque dici posset aliquid posset attinere ad vitalitatem potentiæ, & actus primi; quod non attineat ad vitalitatem actus secundi, quia potentia ex suo munere videtur fungi quoque debere vita physica, at actus secundus ex suo munere non petit viuere, nisi vita intentionali, & ideò arguere non valet, intellectus vt intellectiuus est productiuus formaliter, ergo pariter vt intelligens est producens.

41 Ad 6. iam superius dictum est non requiri essentialiter ad actum vitalem perfectum, quod efficiatur ab eo, in qoo est, quia eius vita intentionalis est non physica; naturaliter tamen in creatis modo ita efficiunt, atq. ideò includit actionem, non quidem formaliter, sed præsuppositiuè tantum. Ad 7. Doct. p. d. 2. qu. 7. Q. negat maiorem, nam dictio est vtique actus intellectus, sed non formaliter intellectio ipsa, sed tantum causaliter, vnde pariter falsum etiam est omnem actum potentiæ visiuæ esse formaliter visionem. Ad 8. neg. min. si formaliter sumatur; conceditur, si sumatur causaliter, & finaliter, quatenus intellectio est terminus dictionis, & intellectus creatus dicit, vt intelligat. Ad 9. gratis concedunt aliqui dictionem, & elicitionem in vniuersum cuiuscumque vitalis actus non esse vitalem, sed tantum dispositionem ad actum vitalem ordinatam, tamen admitti potest, quod saltim viuat vita physica, quia per talem actum potentia exercetur vitaliter physicè; hinc tamen non sequitur, quod per ipsum exprimatur, & declaretur obiectum, quia hoc attinet ad vitalitatem intentionalem, non physicam. Ad 10. ait Doct. quol. 13. FF. ex verbo significante actionem intellectum non denominari intelligentem, sed potius intelligificantem, si esset impositum tale verbum *intelligifico*. Ad vlt. imò ex proportione verbi mentali ad vocalem, vt notat Doct. p. d. 27. omninò colligi oppositum, quia sicut verbum vocale producitur per dictionem vocalem, ita mentale per mentalem, vnde falsum est locutionem mentalem esse ipsam intellectionem, cum potius sit actus productiuus eius.

42 Secundò obijcitur probando è contra, quod intellectio sit passio, & intelligere pati, nam ita expressis verbis docuit Arist. 3. de An. text. 2. intelligere est quoddam pati. Tum 2. quia esse album est habere albedinem, ergo esse intelligentem est formaliter habere intellectionem sibi inhærentem, quod fit media receptione, & certè intellectio intellectum informans non videtur aliam denominationem illi præstare posse per talem informationem. Tum 3. quia Doctor quol. 13. FF. p. d. 3. q. 7. Y. & alibi explicat dictum illud Philosophi intelligere est quoddam pati per hoc, quod formaliter intelligimus non producendo, sed recipiendo. Tum 4. tunc intellectus intelligit formaliter obiectum quando fit ei expressè, & perfectè similis in esse quodam intentionali, sed intellectus fit talis recipiendo speciem expressam eius, ergo &c. Tum 5. quia esto possit à Deo produci intellectio in intellectu creato, adhuc tamen nunquam dicetur intelligens, nisi illam in se recipiat, & oppositum implicat contradictionem, ergo receptio pertinet ad essentiam intellectionis. Tum 6. nil aliud excogitari potest in potentia, dum operatur, nisi actio, qua producit suum actum, & passio, qua eum recipit, cum ergo intellectio non consistat in actione debebit in passione formalizari. Tum tandem 3. de Anim. 8. & 8. Phys. 32. cum potentia suscipit speciem impressam, dicitur reduci de potentia ad actum, ergo sola receptio speciei est intellectio.

Resp. ad 1. imò ex illo loquendi modo Arist. colligi, quòd intelligere non est formaliter pati, quia non ait absolutè intelligere est pati, sed quoddam pati, idest quodammodo pati, quatenus intelligere præsupponit recipere indispensabiliter, & ex necessitate, quo pacto non præsupponit producere, quia circumscripta quacunque productione posita sola actus receptione in potentia vitali, poterit potentia exerceri vitaliter loquendo de vita intentionali. Ad 2. aliud est loqui de effectu formali formæ in se, aliud de communicatione talis effectus, ad hoc vtique requiritur receptio formæ in subiecto, non autem ad illud, nam effectus formalis formæ pendet ex ipsa essentia formæ, si ergo per esse intelligentem significamus denominationem ex forma intellectionis in subiectum deriuantem, verum est ad hoc requiri receptionem, vel saltim identitatem cum tali subiecto, vt est in Deo, sed si per esse intelligentem significamus esse vitaliter operantem, & effectum formalem intellectionis in se, sanè hoc modo à receptione præscindit, & consistit in sola illa tendentia ad obiectum præscindendo ab inhærentia ad subiectum. Ad 3. Doctor ibi tantum vult innuere ad intellectionem requiri, & præsupponi receptionem in nobis magis, quam productionem ob rationem allatam, & præsertim comparationem facit inter productionem, intellectionem, & receptionem, ex qua nimium magis denominemur formaliter intelligentes, num ex productione, vel receptione, & concludit magis denominari ex receptione, quam ex productione, habere enim qualitatem est esse quale, non autem eam producere; & in hoc sensu exponit Arist. dictum. Ad 4. neg. maior, quia intelligere formaliter dicit illam vnionem, & tendentiam in obiectum media similitudine expressa, scilicet intellectione, quamuis in nobis præsupponat productionem, & receptionem; Ad 5. benè probatur per illud receptionem necessario, ac indispensabiliter in nobis prærequiri ex potentialitate, & imperfectione nostri intellectus, non tamen quod consistat in ea formaliter, quia eius formalitas à receptione præscindit, vt constat in diuinis; Ad 6. neg. assumptum, quia præter actionem, & passionem datur vitalis qualitas producta, & recepta, quæ dicitur operatio, & est finis, & perfectio operantis. Ad vlt. non vult ibi Arist. quod per receptionem speciei reducatur de potentia ad actum secundum, sed ad actum primum integrum, & completum, quatenus tunc nulla amplius desideratur concausa, & quod loquatur de actu primo, non secundo, colligitur ex illis verbis, quæ subiungit, quod *est quidem, & tunc potentia quodammodo*; alias quasdam adducit Doctor auctoritates tum Aristot. tum Diu. Augustin. fauentes receptioni speciei, sed quia loquuntur de sensatione, eas omittimus.

43 Tertiò arguitur; quod intellectio non sit qualitas, nam Aristot. 10. Ethic. ait cap. 3. virtutis operationes, & felicitatem, quam ait in contemplatione consistere, non esse qualitates. Tum 2. quia 7. Phys. 20. negat in parte intellectiua esse alterationem, sciens enim (ait Arist.) maximè ad aliquid dicitur. Tum 3. si per Scotum actus vitalis non est actio, quia deficit ei præcipua conditio actionis, quæ est habere terminum per eam productum, ergo nec erit qualitas, quia habet vnam conditionem, quæ qualitati non conuenit, scilicet habere obiectum, circa quod. Tum 4. intellectio, & quicunque alter actus vitalis nequit quidditatiuè intelligi obiecto non cointellecto, & ratio est, quia non significat aliud in se, & absolutè in subiecto, sed potius dicit aliquid in potentia, quasi tendens in alterum vt in obiectum, ergo non est qualitas, quæ est ens absolutum, & per consequens quidditatiuè cognoscibilis quocunq. extrinseco non cointellecto. Tum 5. quia licet respectus, quem dicit intellectio ad obiectum in ratione principij, sit illi accidentalis, quia potest à Deo totaliter produci, tamen respectus, quem dicit ad illud in ratione termini, videtur ei essentialissimus, ita quod nec à Deo suppleri possit. Tum 6. qualitas, & quodcunque aliud absolutum non distinguitur specificè per aliquod extrinsecum, sed per propriam differentiam absolutam sibi intrinsecam, at intellectiones specie distinguuntur ex obiectis, ergo &c. Tum 7. quia beatitudo, quæ est perfectissima operatio, intantum est summa nostra perfectio, inquantum nos Deo coniungit obiecto perfectissimo, sed talis vnio non fit, nisi mediante relatione, ergo non consistit in simplici, & absoluta qualitate. Tum tandem quia cognitio est essentialiter repræsentatio, & expressio obiecti, ergo non est omninò absoluta qualitas.

44 Resp. ad p. Doctor quol. cit. FF. Arist. ibi per operationes virtutis non intelligere actus ipsos vitales, quæ sunt vltimæ perfectiones naturæ operantis, sed actiones elicitiuas eorum, quæ vtiq. qualitates non sunt; vel si loquitur de actibus ipsis vitalibus, pretius sumpsit nomen qualitatis pro qualitate stabili, & permanenti, & in hoc sen-

so benè negat operationes virtutis esse qualitates, quia habent esse in fieri, & per solam cessationem operantis desinunt; Ad 2. ait litt. S. Arist. loqui ad mentem Platonis dicentis scire esse quoddam reminisci tantum, non verò fiue de nouo, quod etiam colligitur ex Comment. ibid. deinde inquit non negare absolutè per se motum ad scientiam, sed illum motum, qui fit ad aliquam formam non necessario præsupponentem inductionem alterius prioris, vnde concedit motum in sensibus, at in intellectu negat, quia non mutatur intellectus ab obiecto extra, sed ab obiecto intra scilicet in specie intelligibili relucente, & sic cum dicit sciens maximè ad aliud referri, debet intelligi ad aliud idest ad obiectum intra, & non ad obiectum extra, quod est primum alterans, & respicitur à sensu; vide rursus aliam expositionem apud Doctorem ibid. & recognosce, quæ diximus disput. 15. Phys. q. 6. art. 4. ad 3. neg. conditionem illam repugnare qualitati, benè enim potest obiectum respicere per annexam relationem etiam interdum sibi realiter identificatam, esto non formaliter. Ad 4. ait quol. cit. ad arg. princ. quod si vox imponeretur ad significandam qualitatem absolutam solam, posset intellectio quidditatiuè concipi non intellecto obiecto, vt termino, verum voces modo impositæ ad significandas operationes relationem important, vel principaliter, vel connotatiuè, exemplum affert de specie intelligibili, quæ est qualitas absoluta, & tamen communiter vocatur similitudo, non quia sit intrinsecè, & formaliter relatio illa, quam importat similitudo, sed quia ex natura sua est quædam forma imitatiua, & repræsentatiua obiecti, & ideò per hoc nomen species non tantum significatur absolutum, sed etiam rabs respectus.

45 Ad 5. Vulp. disp. cit. art. 7. num. 6. negat intellectionem in ratione qualitaria, vllam sibi identificare relationem ad obiectum, nec in ratione principij, nec in ratione termini, pro quo citat Scotum quol. 13. §. *de quarto principali*, & in 4. d. 10. q. vlt. §. *ad quæstionem*, & quemcunque posse suppleri à Deo; Verum vt sæpissimè notat Bargius longè probabilius est respectum, quem dicit intellectio ad obiectum in ratione termini, esse ei consubstantialem, ac realiter identificatum, vt expresè docet Doctor 3. d. 15. q. vn. ad p. princ & rursus in confesso est apud omnes, relationem repræsentantis ad repræsentatum in actibus cognitiuis esse transcendentalem, ac proindè si non formaliter, saltim realiter eis identificatam, & ita significat etiam Doctor quol. cit. ad p. princ. dum ait, quòd species intelligibilis ex natura sua est forma quædam imitatiua, & repræsentatiua obiecti, quod si hoc dicit de specie impressa, eo vel maxime asserendum est de expressa, vt supra diximus, quæ est formalis similitudo obiecti, & non virtualis tantum, vt impressa; non ergo negandum est intellectionem etiam in ratione qualitatis vllum sibi identificare respectum ad obiectum in ratione termini; Scotus autem quol. 13. §. cit. manifestè loquitur de respectu intellectionis ad subiectum, non ad obiectum, & in 4. d. 10. quæst. vlt. loquitur quidem de respectu ad obiectum, etiam in ratione termini, non tamen quocunque modo, sed tantum vult, corpus Christi, vt in Eucharistia, nec posse causare primò, vt hic, nec primo terminare visionem corporalem, quia tam causatio, quam terminatio talis requirit in obiecto primo causante, vel terminante dispositionem debitam, scilicet præsentiam dimensiuam, non loquitur ergo de quacunque terminatione omninò, sed determinatione prima, quæ vtique est à Deo supplebilis, vt constat de creaturis in essentia diuina visis, vbi, nec mouent, nec primò terminant, sed secundario duntaxat: Sed contra hoc vrget, quod ait Scot. 1. d. 1. quæst. 2. §. *quantum ad istum articulum*, vbi docet intellectum beari per eundem actum videre posse modo plura, modo pauciora obiecta secundaria per plures, vel pauciores respectus attingentiæ illis à Deo veluti ab extrinseco affixos, vnde manifestè videtur huiusmodi respectum actus ad obiectum in ratione termini ab eo realiter distinguere, cum possit sine illo existere, idem etiam significat de intellectu animæ Christi 3. dist. 14. quæst. 2. §. *sed si ista via*; tenet Mairon. p. d. q. 4. Vulp. tom. 1. part. 1. disp. 25. art. 4. num. 9. & passim alij Scotistæ. Nonnulli Scotistæ, vt Smising. tract. 2. disput. 6. num. 178. negant hoc fieri posse per eumdem numero, vel specie actum, sed necessario id fieret per actus plures species diuersos, vnde consequenter tenet non tantum penes diuersa obiecta formalia cognitiones specie distingui, sed etiam penes materialia, & secundaria, ad auctoritatem verò Scoti inquit non esse ibi locutum de actu eodem numero, vel specie infima, sed vocauit actum eundem specie quadam subalterna propter idem obiectum primarium; & quidem iuxta hunc modum dicendi nihil vrget allata difficultas; Verum quia Doctor cit. expresse loqui videtur de eodem actu, nedum specie, sed etiam numero, & vt supra diximus disp. 2. q. 4. specifica actuum distinctio sumi præsertim debet penes obiecta formalia, non materialia, libet à communi Scotistarum non recedere, & ad propositam difficultatem occurrendum est, quod dum dicimus respectum attingentiæ actus ad obiectum in ratione termini ei realiter identificari, non est sermo de quocunque obiecto, sed de illo, a quo actus pendet in esse, & fieri essentialiter, quale solum est obiectum primarium, non verò de secundario, quod solum attingitur in virtute primi, nam huiusmodi attingentia est ei accidentalis sicut etiam accidentaliter a tali obiecto dependet, atq. ideo est à Deo supplebilis, & impedibilis, cum ergo Doctor loc. cit. loquatur de respectu tendentiæ in obiectum secundarium, non primarium, minimè obest nostræ determinationi.

46 Ad 6. ait Doctor sub HH. actus distingui per obiecta quantum ad manifestationem, quia manifestior est distinctio obiectorum, quàm actuum, & ex illa, tanquam ex manifestiori innotescit ista, vt fusè declarauimus disput. 2. cit. Ad 7. ait Doct. quol. cit. Q. & 4. d. 49. quæst. 2. & 3. quod beatitudo creata necessario requirit relationem attingentiæ, quia est actus finitus, & limitatus, quæ proinde necessaria non est in actu beatifico diuino ob eius infinitatem, subdit tamen, quod hæc necessitas non infert identitatem essentialem huius respectus cum actu beatifico, sed ad summum realem; cum verò dicebatur in maiori beatitudinem esse summam perfectionem, inquantum nos vnit cum vltimo fine, ait Doct. illam reduplicationem non debere intelligi, quod fiat ratione relationis, sed ratione qualitatis vitalis, quæ est fundamentum proximum eius. Ad vlt. iam superius vltro concessimus actum quemlibet cognitiuum idētificare sibi realiter respectum repræsentationis in ordine ad obiectum, quod repræsentat, nam hic respectus apud omnes censetur transcendentalis, non tamen formaliter, & essentialiter, quia nunquam respectus intrat conceptum formalem absoluti. At rursus huic solutioni obstare videtur, quod nuper attulimus ex Scoto p. d. p. quæst. 2. & 3. d. 14. q. 2. posse eundem actum beatificæ visionis repræsentare modo plura, modo pauciora, aut nulla obiecta secundaria, sanè si ita est, isti respectus repræsentationis erunt ab actu reipsa distincti, cum sine illis consistere possit. Deinde si semel actus est plurium repræsentatiuus, & expressiuus suaptè natura, sanè impossibile est ipsum informare intellectum, quin etiam ei conferat hunc effectum formalem, repræsentandi nimirum illa plura, sicut impossibile est visionem albi formaliter id exprimentem inhærere oculo, & album non videri, & ratio a priori est, quia hæc manifestatio fit in genere causæ formalis, ergo nullatenus impediri potest. Ad 1. dicendum vt supra de respectibus attingentiæ, quod solus respectus repræsentationis in ordine ad obiectum primarium, à quo essentialiter dependet, identificatur cognitioni, non autem in ordine ad obiectum secundarium, à quo non ita dependet. Ad 2. pariter dici posset, actum per se primò non esse repræsentatiuum, & expressiuum, nisi obiecti primarij, à quo paritur, ac essentialiter dependet, cætera enim obiecta secundaria, non nisi per accidens; & concomitanter repræsentat, & ideo talis repræsentatio potest à Deo impediri; sed præsertim de actu beatificæ visionis, de quo vrget difficultas, negandum est suaptè natura, & ex vi sua repræsentare obiecta secundaria, sic enim non nisi primarium repræsentat, cætera verò extrinsecè tantum ratione claræ reuelationis factæ in essentia per voluntatem diuinam nouos attingentiæ, seu repræsentationis respectus addentem entitati absolutæ actus beatifici in ordine ad obiecta secundaria, vt fusius dicitur tractat. de visione beata, & declarat Pater Vulp. tom. primo, prima part. disput. 25. art. 4. num. 9.

ARTICVLVS II.

Declaratur natura Verbi mentalis, eiusque productio.

47 Dicendum Primò, quod verbum mentale est ipsa actualis intellectio, non quid ab ea distinctum. Conclusio est Scoti 1. d. 27. §. *ad quæstiones istas*, sequuntur Scotistæ, & Recentiores omnes citati pro 2. sent. quam ipse probat excludendo, quicquid dicebatur ab Auctoribus supra relatis in hac re, non enim in primis verbum mentale est species intelligibilis prior natura actu intelligendi, tum quia potius est effectus speciei, cum producatur ab intellectu specie fœcundato; tum quia repugnaret esse speciem sine verbo, quod est contra experientiam; non habitus, quia hic quoque causatur ex verbis frequentatis, neq. est actus, sed eius causa, vel effectus; non obiectum, nec secundum esse reale, quod habet extra intellectum, nec secundum esse cognitum, quod habet in intellectu; non secundum primum esse, tum quia verbum producitur ab intellectu, at obiectum secundum esse reale extra non producitur ab intellectu, sed præsupponitur; tum quia verbum mentis est intra intellectum, non extra; nō secundum aliud esse, scilicet cognitum, quia secundum istud esse potius dicitur declaratum, & expressum per verbum; nec tandem est terminus aliquis per intellectionem productus, quia vt fusè probatum est art. præced. intellectio re vera non est actio habens aliquem terminum per ipsam productum; quare à sufficienti diuisione remanet, quod verbum mentis sit ipsamet nostra intellectio; quod etiam confirmat Doctor auctoritatibus expressis D. Aug. nam 15. de Trin. c. 16. ait *cogitatio quippè nostra perueniens ad illud, quod scimus, atque inde formata verbum nostrum est*, & cap. 10. *formata quippè cogitatio de eo, quod scimus, verbum est*, & 9. de Trin. cap. 9. *conceptam rerum notitiam, tanquam verbum apud nos habemus*, & cap. 12. *est quædam imago Trinitatis ipsa mens & notitia eius, quæ est proles eius, ac de se ipsa verbum eius*, & cap. 10. eiusdem libri *rectè quæritur verū omnis notitia verbū sit, an solū amata notitia*, vbi supponit verbum esse notitiam. Confirmat hoc vlterius per simile de verbo vocali, formatur enim verbū vocale ad significandum, & declarandum illud quod intelligitur, sed quod vox non statim formetur ab intelligente, inquantum intelligēs, sed per aliquam potentiam mediam, scilicet motiuam, hoc est imperfectionis in intellectu, si igitur statim gigneretur, vel formaretur, vt expressiuū illius, quod latet in intellectu, & hoc virtute intellectus intelligētis, nō minus esset verbū, obiectū autem habitualiter cognitum

latet

latet in memoria, si igitur virtute illius statim causaretur aliqua intellectio actualis, quæ genita exprimat, & declaret illud obiectum ibi latens, verè est ibi verbum, quia expressiuum latentis, & genitum virtute eius ad exprimendum ipsum; eandem docent sententiam Ansel. in monolog. c. 29. Dam. lib. 1. de fide cap. 13.

48 Notat tamen Doctor p. d. 27. cit. §. *ideò istis*, quod licet verbum sit semper actualis ipsa intellectio, non tamen quæcunque intellectio est verbum, sed illa tantum, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fœcunda idest ab intellectu simul cum obiecto, vel in se præsente, vel in specie, quæ dicitur semen eius, ex his enim duobus constituitur memoria fœcunda, vt Aug. sæpè docet 15. de Trin. adeo vt duæ conditiones præsertim requiruntur ad verbi constitutionem, & formalitatem, vna est, quod ea intellectio, quæ verbi nomen suscipere debet, sit verè genita, & producta, altera est, quod sit producta per modum naturæ idest non per actionem liberam, sed naturalem, defectu primæ conditionis intellectio essentialis in diuinis verbum appellari non potest, esto enim ea naturaliter à memoria fœcunda sit, non est tamen ab ea verè producta, sed tantum emanatione quadam rationis resultata; defectu secundæ conditionis inquit Doctor quol. 14. art. 2. Bb. visionem Dei in beatis non esse verbum, qui esto sit naturalis diuinæ essentiæ similitudo, non tamen naturaliter ab ea producitur, sed liberè, cum ad eam concurrat vt volens, idem replicat quol. 15. art. 2. sub X. & sequuntur Scotistæ omnes circa ea loca, & Smisinch. tract. 2. de Deo vno disp. 6. nu. 144. & seq. Rada 1. p. controu. 10. art. 2. Vulp. tom. 1. 1. part. disp. 24. art. 7. alij passim excepto Canell. qui in liq. de Anim. disp. 3. sect. 3. n. 19. verius censet oppositum, scilicet visionem beatam esse verbum; ratio eius est, quia non requiritur ad rationem generationis, vel prolis, quod vtraque causa naturaliter concurrat, alioquin B. Virgo non fuisset Mater Dei, nec Deus eius filius, quia Spiritus Sanctus concurrit ad generationem eius vt causa libera, non vt naturalis; quia ergo visio beata saltim ab intellectu beato naturaliter producitur, hoc sufficit, vt dicatur verbum, licèt ex parte obiecti procedat liberè; ad quod etiam adducit auctoritates quasdam D. August. ac ipsius quoque Doctoris visionem beatam verbum appellantium.

49 Verumtamen communi Scotistarum recedendum non est, tum quia Doctor quol. 14. cit. expressè docet ex solo defectu diuinæ essentiæ naturaliter non concurrentis ad visionem, sed liberè beatos non habere verbum de illa; tum quia verbum semper appellat Aug. à Doct. elatus prolem à memoria fœcunda genitam, at memoria fœcunda ex intellectu constituitur, & obiecto ei præsente, vel in se, vel in specie, ergo de ratione verbi est, quod naturaliter gignatur à totali suo principio, nec sufficit, quod naturaliter procedat ab altero tantum; tum quia si hoc sufficeret, tunc Spiritus Sancti productio esset generatio, & ipse esset Verbum, quia licet liberè producatur ex parte potentiæ, adhuc tamen procedit naturaliter ex parte obiecti; concludendum ergo est ad rationem Verbi requiri, quod vtrumque principium naturaliter agat, & multò magis in obiecto id necessarium est, tum quia verbum ab obiecto specificatur, atque ideò magis ei assimilatur, tum quia in proposito obiectum principalius concurrit, quam intellectus. Neque ratio in oppositum vrget (alioquin concluderet Spiritus Sancti processionem esse generationem, & ipsum esse filium) quia Christus, vt homo postulabat naturaliter gigni ab vtroque parente, vnde merè accidentale fuit illi, quod Spiritus Sanctus, vel tota Trinitas suppleuerit vices patris naturalis per concursum liberum, atque ideò hoc obesse nequit denominationi filij, quam fundauit ad concursum per modum naturæ exhibitum à B. Virgin. quia quod est per accidens variare non potest quod est per se; hæc autem ratio non militat in productione Spiritus Sancti, nec in productione visionis beatificæ, quia nec Spiritus Sanctus petit naturaliter produci, seu per modum naturæ, neque visio beata à diuina essentia ita causari, cum hæc immediatè non agat ad extra, atque ideò nec ista verbum nec ille filius dici possunt. D. Aug. autem cum interdum visionem beatam vocauit verbum, intendit docere beatos videre Deum notitia clara, & distincta, quæ sit perfecta, & expressa similitudo diuinę essentiæ, vt colligitur ex eius verbis 14. de Trin. cap. 17. dum inquit *cum videbimus eum sicuti est, tunc verbum nostrum non erit falsum*, & in eodem ferè sensu locutus est Doctor, si quando visionem beatam verbum appellat; visus autem est interdum hoc modo loquendi ad excludendam rationem Thomistarum, quia & ipsi negant verbum produci in visione beata, quia scilicet nulla similitudine creata videri potest Deus, verbum autem est naturalis similitudo sui obiecti; at Scotus, quia nedum expressam Dei similitudinem admittit esse possibilem, sed etiam impressam, visionem beatam ex hoc capite, quatenus scilicet est naturalis Dei similitudo, vltro contra Thomistas esse verbum affirmat; quia tamen ad completam verbi rationem non sufficit, quod sit naturalis sui obiecti similitudo, sed etiam quod naturaliter ab eo procedat, hinc absolutè loquendo negat visionem beatam esse verbum, quia esto sit naturalis diuinæ essentiæ similitudo, non tamen ab ea est naturaliter genita.

50 Ex his deducit Scot. citat. litt. E. definitionem verbi mentis, quã ex Aug. colligit varijs in locis, quod sit *actus intelligentiæ productus à memoria perfecta non habens esse sine actuali intellectione, repræsentans verbum diuinum*, vbi per memoriam intelligitur intellectus obiecto fœcundatus, vel eius specie, quæ est semen obiecti, per intelligentiam intelligitur idem intellectus intellectione informatus, quæ est species expressa, verbum itaque appellat actum intelligentiæ, quia constituit intelligentem, sicut calor est actus calidi; dicitur actus à memoria productus, quia est proles memoriæ, in quo differt ab intellectione, non producta à memoria, sed aliunde; dicitur non habere esse absque actuali intellectione, non quia sit terminus illius, aut quid absolutè ab ea condistinctum, sed vt ostendatur non omninò coincidere, & adæquatè cum intellectione, quia in ratione verbi aliquid superaddit actuali notitiæ, nam eadem qualitas absoluta cum respectu ad obiectum in ratione termini constituitur in esse notitiæ, & cognitionis declarantis, & exprimentis illud, & cum respectu ad obiectum, & intellectum in ratione totalis principij naturaliter producentis verbum constituitur in ratione verbi, vt docet D. Aug. 9. de Trin. cap. vlt. verbum appellans prolem mentis, vndè verbum in ratione verbi necessariò includit respectum naturaliter producti ad memoriam fœcundam naturaliter producentem; dicitur tandem repræsentans Verbum diuinum, quia est secunda par imaginis, de quo p. d. 3. q. 9. non autem qui adæquatè illud repræsentet, multa enim discrimina inter hoc, & illud intersunt, & inter quæ præcipuum est illud, & valdè ad rem nostram, quod verbum mentis nostræ constituit nos formaliter intelligentes, non autem Verbum diuinum, quia Pater diuinus non intelligit per notitiam genitam, sed per ingenitam, quæ est communis tribus diuinis personis, vndè Pater prius intelligit, quàm Verbum producat; & ratio discriminis est, quia nos ex indigentia producimus intellectionem, vt scilicet per eam formaliter intelligamus, at Pater diuinus non producit Verbum ea indigentia, seu vt intelligat, intelligit enim per notitiam ingenitam, quę à diuino intellectu producitur concurrente essentia per simplicem dimanationem, sed producit Verbum ea plenitudine perfectionis quia memoria fœcunda necessariò, & naturaliter producit prolem, quæ in nobis est accidens quia memoria fœcunda specie fœcundatur, quæ est accidens ab ea realiter distinctum, at memoria Patris producit prolem, quæ est substantia, & secunda Trin. persona, quia fœcundatur essentia diuina sibi realiter identificata, de quo fusè agunt in trac. de Trin. Theologi.

51 Dicimus 2. verbum mentale verè, & propriè produci à memoria fœcunda per actionem à seipso distinctam. Ita Doctor cit. p. d. 27. q. 1. & 1. d. 2. q. 7. Q. & quol. p. & vbicunque distinguit in intellectu nostro duos actus, alterum dicendi, alterum intelligendi, vult q; istum esse illius terminum, vt propriæ actionis, per quam accipit esse; sequuntur Recentiores passim, sed quamplures eam inutiliter probant, alij minùs consequenter tenent ad sua principia, vt statim dicemus; Probatur itaque primo auctoritate expressa D. Aug. 9. de Trin. cap. 7. ait *conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus*, in quibus vltimis verbis agnoscit veram, & internam verbi generationem, quam appellat dictionem, ac proinde agnoscit quoque veram actionem, quia generatio rei est vera actio illius productiua. Deindè ex paritate verbi vocalis, per quod deuenimus in cognitionem mentalis, verbum enim vocale verè producitur per locutionē mentalis, & dicere corporeum, veluti per actionē distinctam ergo pariter verbum mentale per locutionē, & dictionē spiritualem produci debebit, velut per actionē distinctam. Rursus ex paritate Verbi diuini, quod nequaquam dicimus seipso immediatè à Patre produci, sed per veram actionem generatiuam, cuius ipse est terminus. Sed inquit Auersa, quod neque in ipso Deo distinguitur actio, seu productio, quasi medians inter Patrem, & Verbum, sed ex parte verbi ponitur productio passiua illi identificata, ex parte Patris productio actiua illi pariter identificata, eo quòd Filius per suammet personalem entitatem gignitur, & Pater per suam generat. Verùm hoc non tollit quin generatio in diuinis sit vera, & realis actio; quia Verbum accipit esse à Patre, quod autem generatio actiua realiter cũ generante identificetur, & generatio passiua cum genito, hoc non prouenit ex rationibus earum formalibus, sed accidit ex summa simplicitate, & infinitate diuina, ratione cuius omnia identificantur cum diuina essentia, sicut etiam ex eadem oritur radice, quod Verbum in diuinis sit substantia subsistens, vbi in nobis est purum accidens, vndè ex hoc capite potiùs deducendum est oppositum, scilicet, quod sicut verbum nostrum ex limitatione sua est accidens, ita quoque ob eandem limitationem petit actionem à seipso reipsa distinctam quam producatur; Accedit, quod etiam in diuinis generatio actio realiter distinguitur à verbo genito.

52 Ratio à priori huius conclusionis est, quia per actionem, qua res aliqua accipit esse à sua causa, intelligimus relationem dependentiæ in fieri ab illa, vt ergo videamus, an effectus accipiat esse per actionem à seipso distinctam, scrutandum est, an hic effectus ita essentialiter pendeat in esse, & fieri ab hac causa, vt à nulla alia causa prodire possit, quam ab ista nec alio modo ab illo, quo oritur de facto, nam si nec ab alia causa, nec alio modo prodire potest, signum euidens est, dependentiam à tali causa esse illi essentialem, ac realiter identificatam per illam Scoti maximam 2. d. p. qu. 5. §. *ad quæstionem istam*, omnis illa relatio est realiter identificata cum fundamento, sine qua, vel sine eius termino fundamentum esse non potest; quòd si ab alia causa potest oriri, argumento est talem dependentiam ab eo reipsa distingui, eique illi accidentalem, non essentialem, ob maximam oppositam; at in proposito idem numero actus vitalis potest à diuersis oriri principijs, potest enim oriri à potentia cum habitu, vel sine habitu, cum vna, vel altera specie impressa ex vno, vel altero Dei

auxilio, loquendo de actibus supernaturalibus imò potest totaliter a Deo imprimi ergo oritur à potentia vitali per actionem à seipso diuersam. Nec valet, quod respondet Auers. in his casibus pariter variari ipsum quoque actum, adeo vt varietas actionum redeundet in actu productum; nam data hac solutione, falsum esset, quod communiter dicitur, habitum non dare simpliciter posse, sed faciliter probatur sequela, quia actus, qui fit a potentia cum habitu ita essentialiter penderet ab illo, vt nullatenus fieri posset sine illo, quantumcunque conetur potentia. Itaque ea hac ratione constat huius conclusionis veritas, & patum consequenter eam tenere Auctores illos, qui docent actum vitalem adeò essentialiter pendere à principio vitali, vt nullatenus sine illius concursu produci queat, si enim actus vitalis adeò essentialiter potentiæ vitali affigitur, iam dependentia ab eo erit illi realiter identificata, nec poni debebit actio distincta, qua producatur.

53 Dicimus tertiò, verbum mentale produci per actum dicendi, non autem intelligendi. Conclusio est Scot. loc. cit. & facilè probatur ex dictis, nam verbum mentale produci debet aliqua actione à seipso distincta, sed talis actio nequit esse actus intelligendi, cum iste sit actus operatiuus, non productiuus, vt enim visum est art. præc. intellectio est actio de genere qualitatis non de genere actionis, ergo necessariò alter actus constituendus est intellectui, qui sic productiuus, & cum verbo comparetur, velut actio cum suo termino, & congruenti vocabulo appellantur actus dicendi, seu dictio, metaphora desumpta à verbo vocali quemadmodum enim huius expressio appellatur dictio, eodem quoque nomine expressio verbi mentalis potest nuncupari, præsertim verò, quia SS. Patres plerumque hoc modo loquendi vtuntur. Nec valet, quod passim solent respondere Thomistæ ipsammet intellectionem esse dictionem, & quod dicere est intelligere exprimendo, & exprimere intelligendo: Nam hos actus ex natura rei esse distinctos probat Doctor tam in diuinis, quàm in creatis, in diuinis enim Pater memoria fæcunda verè producit Verbum, sed huiusmodi productio non est formaliter intellectio, ergo &c. prob. min. nam intellectio ibi est ingenita, improducta, communis tribus personis, ac proinde velut perfectio essentialis naturaliter antecedens ipsum dicere, quod est notionale spectans ad constitutionem Patris. Sed & hoc ipsum probatur in creatis, cum enim actualiter intelligimus verè datur in nobis aliquid de genere qualitatis, quod appellari solet species expressa, ac etiam verbum; hoc autem non est aliquid ingenitum, & improductum, sed verè productum per actionem de genere actionis ab ipso prorsus distinctam, at id formaliter aliud non est, quam actualis intellectio, nam per illam constituimur formaliter intelligentes, ergo datur actio intellectiua dictio appellata, ab actuali intellectione distincta.

54 Hinc patet malè Caiet. p. p. qu. 27. art. p. dub. p. Scoto impingere, quod docuerit dicere, & intelligere se sic habere tanquam duos effectus subordinatos ab eadem causa, nullibi enim vnquam in intellectu nostro Doctor ponit actum dicendi, & intelligendi tanquam effectus subordinatos, sed tanquam actionem, & effectum, dicere namque est effectio, & actus intelligendi effectus, seu terminus eius, ita expressè habet p. d. 2. q. 7. vbi ait quod intellectus dictione producit, sicut ignis calefactione calefacit, & quol. 2. §. *de secunda ratione*, vbi ait, quod dicere est actio productiua termini scilicet intellectionis; diximus autem rem ita se habere in intellectu nostro, quia in intellectu diuino vtrique intellectio, seu notitia ingenita se habent quasi duo effectus subordinati, quorum neuter est alterius causa, aut actio productiua vt Scotus docet loc. cit. in p. d. 2. qu. 7. O. sed si etiam in diuinis dicere comparetur cum notitia genita, quæ dicitur Verbum, tunc ibi quoque dicere comparatur cum verbo, velut actio cum suo termino. Hinc etiam colligitur quæstionem istam de Verbo mentis adeò operosè inter Scotistas, & Thomistas controuersam, an scilicet intellectio sit verbum, vel potius productio Verbi, esse magna ex parte de nomine omnes enim concedunt, cum intelligimus, produci in intellectu aliquid de genere qualitatis, quam dicunt speciem expressam obiecti, & verbum; concedunt etiam, quod huiusmodi qualitas est terminus alicuius actionis intellectiuæ, & sic remanet sola quæstio de nomine, num qualitas in mente producta, vel potius eius productio dici debeat intellectio, ipsa autem qualitas solum debeat appellari verbum, vndè actus, quem Scotistæ appellant dictionem, Thomistæ vocant intellectionem, & quem illi vocant intellectionem, isti verbum appellant, & sic est dissensio in solo modo loquendi, in quo tamen nos Scotistæ magis conuenienter loquimur, quam Thomistæ, quia intelligere non importat ordinem ad aliquem terminum productum per ipsum, sed solum ad terminum per ipsum repræsentatum, quod proinde dicitur obiectum, vt præcipuè constat in diuina intellectione, per quam nihil verè producitur in diuinis; sed dicere importat ordinem ad verbum ipsa dictione productum, ac proindè productioni verbi melius nomen dictionis accommodatur, quam intellectionis; nec obstat, quòd Arist. intellectionem appellauerit actionem 9. Met. 16. quia cum ibidem dicat esse actionem immanentem, eo quod per ipsam nihil fit, apertè docet intellectione non fieri verbum sed potius esse ipsum verbum, nec dici actionem, nisi æquiuocè, & grammaticaliter, vt declaratum est art. præced.

55 In oppositum obijcitur, Primò, probando verbum mentale non esse intellectionem, sed quid ab ea distinctum, nam ex Aug. 15. de Trin. cap. 10. Verbum, quod foris sonat, est signum verbi, quod intus latet, sed verbum exterius sonans non est signum intellectionis, sed rei intellectæ, ergo &c. prob. minor, quia alioqui hæc propositio, homo est animal, esset falsa, tunc enim sensus esset, quod intellectio hominis est intellectio animalis. Tum 2. quia 8. de Trin. cap. 6. ait, phantasia Carthaginis in memoria est verbum eius, vbi per phantasiam intelligit speciem intelligibilem, ergo non est actualis intellectio. Tum 3. quia verbum datur, vt exhibeat obiectum præsens secundum esse intelligibile, cum sit similitudo formalis rei intellectæ ex Aug. 15. de Trin. sed species intelligibilis hoc facit, ergo ipsa est verbum. Tum 4. nam verbum est aliquid per intellectionem productum, ergo non ipsa intellectio, patet antecedens, quia de ratione intellectionis est, quod res intellecta sit intra ipsum intellectum, quasi in actu secundo, sed hoc esse nequit, nisi per intellectionem producatur verbum, per quod res ipsa, quasi in actu secundo sic in intellectu, ergo &c. Tum tandem, quia in diuinis constat intellectionem non esse verbum, cum sit communis tribus diuinis personis.

56 Resp. Doc. p. d. 27. verbum exterius vtrumque significare, & intellectionem, & rem intellectam, sed primò, & principaliter rem ipsam, Intellectionem verò in ordine ad illam, quatenus est medium ordinatum ad rem significandam, nec ob id sequitur propositionem illam, homo est animal, esse falsam, quia veritas propositionum non ex minus principali significato attenditur, sed ex præcipuo, & magis principali; & per hoc patet ad quoddam argumentum Complut. disp. 21. de Anim. nu. 25. quod cum isto coincidit. Ad 2. vel Aug. ibi pro phantasia significat actualem imaginationem, vel dictum eius (Inquit Doctor) accipiendum est secundum sensum causalem, non formalem, vt sensus sit, quod phantasia Carthaginis est causa verbi Carthaginis, alioquin à seipso dissentiret dicente 15. de Trin. verbum non pertinere ad memoriam, sed ad intelligentiam, & à memoria produci per actum dicendi. Ad 3. ait Doct. obiectum fieri præsens intellectui tam per impressam, quam per expressam speciem, sed diuersimodè, nam per impressam fit præsens habitualiter in ratione obiecti intelligibilis, ac veluti in actu primo, sed per expressam fit præsens actualiter in ratione obiecti intellecti; falsa itaque est maior, quod Verbum exhibeat obiectum præsens secundum esse intelligibile, imò quia est formalis similitudo rei intellectæ, & non virtualis tantum, vt impressa, exhibet ipsum præsens actualiter, & in ratione obiecti intellecti. A 14. neg. assumptum, ad cuius probationem neg. min. res enim extra, seu obiectum, sicut per speciem impressam habet esse in intellectu, velut in actu primo, ita per expressam; seu per intellectionem habet esse intra intellectum, velut in actu secundo, quia per ipsam accipit esse cognitum, & intellectum; sicut paries per visionem accipit esse visum. Ad vlt. licet intellectio, seu notitia ingenita non sit verbum, notitia tamen genita est verbum.

57 Secundò, contra secundam concl. arguit Auersa, probans verbum non produci per aliam actionem distinctam, hac enim de causa ait Arist. de Anim. a. t. sentire, intelligere, &c. non esse motum, quia non fit nimirum per actionem distinctam; vnde Aug. & Ansel. præter notitiam expressam obiecti nullam aliam actionem agnouerunt. Tum 2. actus vitalis est operatio, & actio potentiæ vitalis, ergo non debet alia actio assignari, nam ad actionem non est actio, nec operationis operatio, alioqui daretur processus in infinitum. Tum 3. quia actus vitalis essentialem, & intrinsecum ordinem ad potentiam dicit, adeo vt sine illius concursu, nec fieri, nec conseruari possit, ergo non fit per actionem distinctam, tunc enim debet distingui actio à termino quando potest existere, & conseruari terminus absque actione. Tum 4. nam ex propria ratione ita coniungitur cum principio vitali, vt prorsus sit ab eo inseparabilis, & ad illud se habeat, tanquam modus ad rem, sed modus dependet essentialiter à re, & ideò per se, & non per actionem mediam, ergo &c. Tum tandem quia Arist. 9. Met. 16. hac ratione vocauit omnes actiones vitales immanentes, quia scilicet non sunt veræ actiones, quæ habeant terminum à se distinctum.

Resp. Arist. ibi concedere sentire esse motum, licet dicat esse aliam speciem motus ab eo, qui est actus imperfecti definitus 3. Phys. quia non est alteratio corruptiua, sed perfectiua, vnde potius ex hoc deducere debemus oppositum nempe actus vitales elici media actione, quia motus est semper cum actione coniunctus; illi Patres hanc actionem assignarunt, dum verbum à potentia gigni dixerunt. Ad 2. actus vitalis æquiuocè solum, & grammaticaliter est actio, non autem vera actio, & prædicamentalis, ad quam solam verificatur non esse aliam actionem, quia daretur processus in infinitum. Ad 3. neg. assumptum, quia actus vitalis potest à Deo immediatè produci, ac etiam in seipso conseruari extrà potentiam vitalem Ad 4. pariter neg. assumptum, quo etiam concesso adhuc negari deberet intellectionem esse modum potentiæ vitalis, cum sit perfectissima qualitas longè perfectior specie ipsa intelligibili, quam apud omnes constat non esse modum Ad vlt. vocat ibi Arist. actus vitales actiones immanentes, vt ostendat qualitates esse actiones merè grammaticaliter, non autem vt eis negaret propriam actionem, qua fiant, & ponantur in esse.

58 Tertiò, contra tertiam concl. instant Thomistæ probando intelligere esse intellectualiter dicere, atque ideò verbum produci per actum intelligendi, nam Aug. 15. de Trin. cap. 7. & Fulgent. lib. 3. ad Monym. cap. 7. inquiunt, *cum mens apud se verbum habet, vtique cogitando habet,*

bet, quia nihil aliud est apud se dicere, quã apud se cogitare, & hoc ipsu manifestè colligitur (ait Hurtad.) ex illo Matth. 9. *dixerunt Pharisæi intra se, hic blasphemat*, quibus Christus obiecit, *vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* per quod ostenditur idem prorsus esse dicere, & cogitare, seu intelligere. Tum 2. quia Aug. 5. de Trin. cap. 13. ait, quod verbum est visio de visione, ergo producitur per intelligere. Tum 3. quia vnius potentiæ vnicus est actus, cum potentiæ distinguantur per actus 2. de An. ergo dicere intellectus non distinguitur ab intelligere, sed sunt vnus & idem omninò actus verbi productiuus. Tum 4. quia etiam si essent actus distincti adhuc afferri non posset maior ratio, cur potiùs per actum dicendi verbum producatur, quàm intelligendi, cum ambo sint actus secundi, & ab eodem principio scilicet à memoria. Tum 5. quia si actus ille dicendi non est intellectio ergo iam non est actio intellectiua, cum omnis actio intellectus sit essentialiter intellectio. Tum 6. loqui mentaliter est formaliter intelligere, ergo si verbum producitur per locutionem mentalem, iam producitur per intellectionem, probatur assumptum, quia nemo loquitur, aut dicit, nisi quod cognoscit, & intelligit, ergo dicere formaliter est intelligere. Tum tandem quia dicere est productio verbi exprimentis rem, non quomodocunque sed vt intellectam, & cognitam, seu vt terminum intellectionis, sed res nequit reddi intellecta in actu, nisi per ipsum intelligere, ergo nec verbum ab intellectu procedere, nisi per intelligere.

59 Resp. ad 1. ex Scot. 1. d. 35. q. 1. §. *ad istam quæstionem*, interdum SS. Patres vsurpare vocabulum dicendi, non in suo proprio significato pro actualiter producere notitiam, sed pro intentionaliter exprimere, ac declarare obiectum, & hoc sensu loquuntur Aug. & Fulgent. loc. cit. vel dicas, quod dicere est cogitare causaliter, non formaliter, ad auctor. ex Euang. ductam resp. Pharisæos duo fecisse, scilicet produxisse cogitationem quod explicatur per ly *dixerunt*, & cogitasse, quod insinuatur per ly *hic blasphemat*, huic secundo Christus obiecit, non primo. Ad 2. ait Doct. Aug. ibi per visionem, de qua verbum procedit, intelligere scientiam habitualem, seu memoriam, ita enim se ipsemet exponit 15. de Trin. cap. 11. Ad 3. resp. Doct. 1. d. 6. q. vn. B. distinguendo de duplici actu, alter est de genere actionis, alter de genere qualitatis, atque ita vnius potentiæ vnus actus, loquendo de hoc actu tantum, vel illo tantum, vnius tamen potentiæ duplex esse potest actus, quorum vnus sit de genere actionis, alter de genere qualitatis, necesse est enim cuilibet vitali potentiæ propriam assignare actionem, qua sibi comparet actum operatiuum, qui extat vltima eius perfectio. Ad 4. neg. assumptum, rationemque disparitatis assignat Doctor p. dist. 2. quæst. 7. lit. Q. quia scilicet intelligendi actus ex natura sua est operatiuus solum, & perficiens vltimate potentiam, cum sit simplex qualitas, actus verò dicendi ex natura sua est productiuus, cum sit vera actio de genere actionis, vel potius de genere relationis. Ad 5. neg. sequela, cum eius probatione, non enim opus est omnem actum intellectus intellectionem esse, vt constat de actione intellectus, qua species abstrahit à rebus, nec tamen est intellectio, vt apud omnes est in confesso, sic igitur in proposito actio productiua intellectionis pertinens ad intellectum possibilem, quæ appellatur dictio, est vtique actus intellectus, & actio intellectiua, non tamen intellectio, quia per ipsam non denominatur intellectus formaliter intelligens, sed dicens, ac intellectionem producens, ita Doct. ibidem p. dist. 2. q. 7. Q. & quol. 1. V. Ad 6. iam diximus ex Scoto 1. dist. 32. quæst. 1. F. loqui, & dicere mentaliter vtique interdum sumi vt idem est, quod declarare, repræsentare, exprimere obiectum, tamen in rigore, & in proprio significatu indicat producere verbum, & notitiam, vt ex professo docet Scot. 2. d. 9. qu. 1. E. & in hoc sensu neg. assumptum cum eius probatione, nam intellectus noster dicit verbum, priusquam intelligat, quia dicimus ex indigentia, vt per verbum productum intelligamus, non autem ex plenitudine perfectionis, ac fœcunditatis memoriæ, vt euenit in diuinis, vbi proindè Pater æternus prius dicit, quàm intelligat. Ad vlt. maior non est quoad omnia vera, siquidem verbum producitur ad exprimendam rem, non vt intellectam, & cognitam, sed potius vt intelligibilem, & per ipsummet verbum productum intelligitur, & cognoscitur; plura de verbo mentis vide apud Radam tom. 1. controu. 7. & 8. & Vulp. tom. 1. part. 1. disp. 20. art. 5. 6. & 7. vbi fusè de hac materia disputant.

A P P E N D I X.

An in Beatis Visio Beatifica sit; Verbum.

60 Diximus disp. 6. de An. qu. 3. art. 2. num. 48. ex Scoto p. d. 17. §. *ideò estis*; quod licet Verbum sit semper ipsa actualis intellectio, non tamen quæcunque intellectio est Verbum, sed illa tantum, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fecunda idest ab intellectu simul cum obiecto, vel in præsente, vel in specie, & ex his duobus memoriam fœcundam constitui, vt Aug. sæpè docet 15. de Trin. adeo vt duæ conditiones præsertim requirantur ad Verbi constitutionem, & formalitatem. Vna est quod ea intellectio quæ dicitur Verbum sit verè genita, & producta, altera est quod sit producta per modum naturæ idest non per actionem liberam sed naturalem; defectu primæ conditionis intellectio essentialis in diuinis Verbum appellari non potest, esto enim ea à memoria fœcunda naturaliter fit, non tamen est ab ea verè producta, sed tantum emanatione quadam resultat ab ea, defectu secundæ conditionis inquit Doctor quol. 14. art. 2. Bb. visionem Dei in Beatis non esse Verbum, quia esto sit naturalis Diuinæ essentiæ similitudo, non tamen naturaliter ab ea producitur, sed liberè cum ad eum concurrat, vt volens, & idem replicat quol. 15. art. 2. X.

61 Huic Doctrinæ refragatur Poncius disp. 12. de anima num. 99. & in Apol. pag. 101. num. 151. Vbi contendit quamcumque cognitionem ab intellectu formatam esse Verbum, & consequenter vult visionem beatificam in Beatis esse Verbum idque ad mentem Scoti (de qua præsertim quæritur in hoc puncto) nam in p. d. 2. qu. 1. num. 17. expressissimè asserit, quod in nobis Verbum perfectissimum erit in patria secundum Aug. 15. de Trin. & in eodem p. dist. 17. qu. 3. num. 15. tanquam inconueniens infert ex Doctrina eorum quos impugnat, igitur Beatus non habet Verbum de essentia Diuina. Ad hoc responsionem quandam generalem dedi disp. 6. cit. num. 49. quod si Augustinus interdum visionem beatam Verbum appellat, intendit docere Beatos videre Deum notitia clara, & distincta, quæ sit perfecta, & expressa similitudo Diuinæ essentiæ quo sensu semetipsum explicat 14. de Trin. cap. 17. dum inquit, dum videbimus eum sicuti est tunc verbum nostrum non erit falsum, & in eodem sensu locutum esse Scotum, dixi, si quando visionem beatam Verbum appellat, & hoc etiam interdum fecisse ad excludendam rationem Thomistarum, qua ipsi negant Verbum produci in visione beata, quia scilicet nulla creata similitudine videri potest Deus; sic ergo explicandæ sunt auctoritates adductæ, licet secunda nulla egeat explicatione præter eam, quam arguens ipse affert, cum inquit inconueniens illud inferri non absolutè, sed ex Doctrina eorum, quos impugnat.

62 Contra replicat Poncius in apol. num. 155. quod expositio hæc tortissima sit aut non faciat ad propositum, nam vel visio clara, & distincta est verbum vel non est Verbum, si est verbum habetur intentum, si non est Verbum ergo pessime diceret August. illam esse verbum, & quemadmodum qui diceret visionem beatam esse lignum, etiamsi nihil aliud vellet, quam quod esset visio clara, & distincta, pessimè loqueretur, quia lignum hoc non significat, nec visio clara est lignum, ita si visio clara non sit verbum, nec verbum significet claram visionem pessimè quis diceret, quod visio esset verbum, etiam si per hoc intenderet significare tantum quod esset clara, & distincta, ergo illa explicatio Augustini est torta, aut non facit propositum. Ex quo patet non valere etiam explicationem Scoti, quatenus dicitur eodem sensu locutus quo Aug. & quod additur ipsum eodem modo loquendi vsum ad explicandam rationem, ob quam Thomistæ negant visionem beatam esse Verbum, omnino gratis dicitur, & falsò, gratis quidem quia nulla est ratio ob quam colligatur, quod propterea sit eo vsus, & si non esset verum quod visio illa non esset verbum, quamuis id non esset verum per omnes rationes Thomistarum, malè diceretur absolutè quod visio esset verbum, sed potius deberet dici quod esset verbum, quantum ad rationem Thomistarum, falsò etiam tum propter rationem allatam, tum quia ipse absolutè infert in secundo loco, tanquam inconueniens, quod visio beata non esset verbum contra alios auctores quam Thomistas, ergo non est vsus eo modo loquendi ad excludendum rationem Thomistarum, de qua neque mentionem facit in primo, aut secundo loco. Addit quod quemadmodum nos exponimus Augustinum, & Scotum, ita posse facilius ab ipso Scotum exponi quol. cit. loqui de verbo, quod habet omnes conditiones, quas habent verba de facto à nobis producta circa creaturas, quæ verba producuntur naturaliter, ex hoc autem non sequitur quod verbum, vt sic, exigat illas conditiones, nec consequenter quod visio beata non sit verbum secundum quod exigitur ad verbum, vt sic quamuis non sit verbum secundum quod exigitur ad verbum, vt sic, quamuis non sit verbum vt exigunt verba creata naturalis ordinis ergo si sufficit nostra expositio quominus dicatur nostra sententia esse contra Scotum, sufficiet eius explicatio pro sua, nec contra Doctorem iudicetur.

63 Respondeo Poncium nunquam adeò ineptè, & insulsè locutum adeò vt hic quadret adagium *Pestillo rusticior*, quod sic ostendo argumentum retorquendo in simili, si quæratur, an creatio Angeli possit dici mutatio, & responderet quis per distinctionem, quod si mutatio per hoc quod dicit rem aliter se habere nunc, quam prius intelligatur significare transitum rei de non esse ad esse, tunc creatio Angeli est mutatio quia Angelus transit de non esse ad esse, & si mutatio significet vlterius actuationem alicuius potentialis præexistentis, in hoc sensu mutationem non esse, quia in Angelo nulla talis pars potentialis præexistit, si inquam quis ita responderet, & ego instarem, vel creatio Angeli est mutatio vel non est mutatio, si est mutatio habeo, intentũ, si non est mutatio, ergo pessime appellatur mutatio, quemadmodum qui diceret creationem esse lignum, etiam si nihil aliud

vellet per hoc significare, quam quod sit transitus de non esse ad esse, pessimè loqueretur, quia lignum hoc non significat, nec transitus de non esse ad esse est lignum, si unquam sic arguerem, nonne exsibilandus essem? ita planè, quia mutatio significat transitum rei de non esse ad esse, & transitus talis non est prædicatum impertinens ad mutationem, sicut est ad lignum, vel lignum ad talem transitum, sic adamussim res in proposito contingit, nam verbum significat claram, & distinctam rei notitiam ex eius institutione, non sic lignum, & talis clara notitia non est prædicatum impertinens ad verbum, sicut est ad lignum, est ergo ineptissima paritas, & ridiculus arguendi modus, quemadmodum multis alijs exemplis id demonstrari posset; in hoc igitur sensu appellat Aug. verbum visionem beatam, quatenus est clara, & distincta Dei similitudo expressa, & ratio est quam innuis Mairon. p. distinct. 272. part. p. quia nimirum August. variè locutus est de Verbo, interdum scilicet accipiendo illud pro specie, aliquando pro obiecto, quatenus hæc omnia per quandam analogiam ad Verbum possunt tale nomen participare quod planè ligno conuenire non potest.

Alia etiam explicatio, si quando Scotus Verbum appellaret visionem Beatorum non est gratis assumpta, vt ait Poncius, quia non est applicata ad exponendum aliquem locum particularem cui non quadret, sed explicatio quædam generalis, quatenus Doctor non ex eodem capite negat à Boetio formari Verbum de Diuina essentia, ex quo negant Thomistæ, quia nimirum dari nequeat similitudo expressa creata essentiæ Diuinæ; immò ex hoc capite vltro concedit visionem beatam esse Verbum, & Verbum formare Beatos de diuina essentia, vnde si detur talis explicatio, non datur sine fundamento, & omnino gratis. Neque etiam est falsa, quia non quadret loc. cit. p. d. 27. q. 3. nu. 25. nam explicatio illa datur ad loca, vbi de mente propria loqueretur, sed ibi loquitur ad hominem, & infert tanquam inconueniens ex Doctrina eorum quos impugnat, vt benè notat Petrus in contradictionibus Scoti ad p. sent. d. 27. q. 3. immo & concedit ipse Poncius supra relatus, vnde mirum est quomodo postea statim dicat n. 157. quod Scotus absolute infert in secundo loco (nempè p. d. 27. q. 3.) tanquam inconueniens, quod visio beata non esset verbum, cum supra dixerit n. 151. quod illud tanquam inconueniens infert ex Doctrina eorum quos impugnat & non absolutè, quæ est potentissima contradictio in eadem ferè pagina. Quod tandem addit de explicatione illa, quam ait posse dari facilius loc. cit. ex quol. 14. est planè gratis omnino dictum, nam illæ duæ verbi conditiones, & quo sit productum, & quod sit per modum naturæ productum ab integro suo principio, non solum conueniunt verbo creato, quod circa creaturas naturaliter producimus, sed etiam conueniunt Verbo diuino, vnde cum sit ratio communis verbo creato, & increato non exiguntur illæ conditiones ad verbum creatum, & naturalis ordinis præcisè, sed ad verbum, vt sic, quatenus est commune creato & increato; quare illa expositio omninò irrationabilis esset.

64 Deinde n. 156. vrget argumentum P. Cauelli disp. 3. de anima sect. 3. n. 10. quia non requiritur ad rationem prolis, & generationis, quod vtraque causa naturaliter concurrat, alioquin B. Virgo non fuisset Mater Dei, nec Deus eius Filius, quia Spiritus Sanctus concurrit ad generationem eius vt causa libera non vt causa naturalis, quia ergo visio beata saltim ab intellectu creato naturaliter producitur, hoc sufficit, vt dicatur Verbum, licet ex parte obiecti procedat liberè.

Responsum est ad id disp. 6. cit. n. 49. negando consequentiam quia Christus vt homo postulabat naturaliter gigni ab vtroque parente, vnde merè accidentale fuit illi quod Spiritus Sanctus, vel tota Trinitas suppleuerit vices Patris naturalis per concursum liberum, atque ideò hoc obesse nequit de nominationi filij quam fundauit ad concursum per modum naturæ exhibitum à B. Virgine, quia quod est per accidens variare non potest quod est per se, hæc autem ratio non militat in productione Spiritus Sancti, nec in productione visionis beatificæ, quia nec Spiritus Sanctus petit naturaliter produci, seu per modum naturæ, neque beata visio a Diuina essentia ita causari, cum hæc immediate non agat ad extra, atque ideò nec ista Verbum, nec ille filius dici possunt.

65 Contra replicat Poncius ergo salum non impedit rationem verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter; sed ideò solum non erit verbum, quia ex se non postulat naturaliter produci, sed nihil amplius intendimus per illam probationem, quam hoc contra Scotistas, qui propterea excludebant visionem à ratione verbi, & prolis, quia non producebatur actu naturaliter. Quod si dicamus eos voluisse per hoc quod visio propterea non esset verbum, quia non exigit produci naturaliter. Tunc probandum erit (inquit) quod sit de ratione verbi exigentia ad productionem naturalem, quod ab eo tam facile negabitur quam à nobis facilè asseritur.

Respondeo negando consequentiam, committitur namque fallacia à secundum quid ad simpliciter, ex hoc enim quod cõcedimus Christum dici Filium B. Mariæ, quia ad eius humanitatem habuit naturalem influxum, neque hanc denominationem impediri ex eo quod Spiritus Sanctus ad eius generationem habuerit concursum liberum, quia id merè accidit humanitati Christi, qui postulabat vt homo, ab vtroque parente naturaliter gigni, ex hoc inquam deducitur absolutè neque impediri rationem verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter; hoc sane inferri nequit sine fallacia à secundum quid ad simpliciter, quia Christus, vt filius Mariæ, de facto ab ea naturaliter processit, vnde saltim ab vna causa fuit naturaliter productus licet non ab alia. Quomodo ergo hinc deducitur absolutè quod visio beata possit adhuc retinere rationem verbi, etiam si non actu naturaliter producatur? in responsione non est concessum Christum vt Mariæ filium à nulla causa naturaliter processisse, de facto, immò dictum est ita processisse à Matre, & ideò pessimè deducitur inde non impedire rationem Verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter, simpliciter, & absolutè loquendo, sed ad summum inferri potest, quod non impediet rationem verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter ex parte obiecti, quod adhuc negaremus stando in Doctrina nobis tradita ab Augustino in libris de Trinitate (à quo postea cæteri Theologi didicere) de notione verbi illud namque semper appellat notitiam genitam à memoria fœcunda, vnde cum memoria fœcunda integretur ex potentia, & obiecto, consequenter ab vtroque principio per modum naturæ procedere debet notitia, vt rationem Verbi sibi vendicet, quod si id actualiter petit verbum in sententia Augustini tanto magis ei conueniet aptitudinaliter, seu exigitiuè ita produci, nec vnquam tam facilè id à Puncio negabitur sicut à nobis asseritur, & probatur.

Et ex hoc adhuc magis deprehenditur falsum esse, quod asserit in Apol. n. 157. & fatetur iam pridem asseruisse disp. 12. de anima nu. 99. quod non sit de ratione formali Verbi quod actu producatur ab intellectu, nam vt vidimus ex Augustino præcipua conditio Verbi est quod sit notitia genita ab intellectu. Et quamuis ibidem nitatur hoc ostendere contra nos ad hominem, quoniam ad rationem filij non requiritur secundum nos ex responsione data ad argumentum Cauelli, quod actu naturaliter producatur à Parente, quia alias Christus non esset filius Virginis, sed sufficit, quod aptus natus sit sic produci. Attamen hæc instantia fundatur in hac eadem impostura, quod hoc concesserimus, quod nullo modo concessum est, immò disertè diximus Christum dici filium Virginis, quia per modum naturæ exhibuit suum concursum in eius generatione, & naturaliter actu productus est ab ipsa, sed quia contendit ibi hanc controuersiam reducere ad quæstionem de nomine, vt sui moris est, vlterius in hoc puncto progredi nolo.

66 Postquam conatus est Poncius sua defendere à nostris responsionibus, nititur etiam n. 152. & 153. nostras infirmare probationes præfati asserti, quod visio Beatorum, non sit Verbum. Cumque hoc probauerimus Scoti testimonio quol. 14 Bb. clarissimo, & patentissimo, vbi hoc docet, & declarat ex professo; respondet huic loco duo alia loca ab ipso adducta præponderare, & ideò hinc non magis debere dici, quod Scotus teneat hanc partem, quam oppositam, sed ad summum, quod vtramque probabiliter teneat, nec sibi contradicat. Addit deinde quod in quolibeto illo non dicit absolutè quod visio Beatorum non sit Verbum, sed terminis probabilibus vtitur, nempè *posset dici* absolutè ante loquitur in locis ab ipso citatis. Addit tandem omnes præferre resolutionem ipsius in sententijs quibuscunque alijs operibus, præsertim vbi ratio, vel auctoritas aliqua aliarum magis fauet resolutioni, quam haberet in alijs operibus.

Cæterum falsum omnino est illa duo loca ab ipso, vel potius à P. Cauello in Scoto versatissimo citata præponderare loco ex quolibetis, nam vt notat Petrus in contradictionibus Scoti ad p. sent. dist. 27. quæst. vn. illa duo loca accipiuntur ex parte arguitiua, vbi non est accipienda aliqua determinatio, & præsertim in 2. loco nimirum p. dist. 27. infert illud tanquam inconueniens ex Doctrina eorum quod impugnat, vt fatetur Poncius ipse; quo igitur pacto hæc loca præponderare possent loco, ex quol. 14. vbi loquitur in parte Dogmatica, & responsiua, & disertè explicat hoc punctum de visione Beatorum, an sit Verbum, & reddit rationem cur non sit, vbi in locis ex p. sentent. citatis vix habet duo verba, & in parte arguitiua; & planè friget omninò, quod ait Doctorem esse ibi locutum sub terminis probabilibus posset dici hæc enim est phrasis Scoto pro sua modestia satis familiaris, vt in eo versatis compertum est, qua etiam vtitur cum magis resolutè loquitur. Et denique in Subtilium Schola enutritis satis etiam compertum est Quolibetales quæstiones, eandem habere auctoritatem, quam quatuor Sententiarum, immo maiorem, quia cum post illos scriptæ fuerint, vt fertur, censetur vltima voluntas Doctoris.

67 Addidimus deinde ad nostrum assertum firmandum, rationem ex Augustino deductam, quia Verbum appellatur semper ab eodem proles à memoria fœcunda genita, at memoria fœcunda, ex intellectu constituitur, & obiecto ei præsente, vel in se, vel in specie ergo de ratione verbi est, quod naturaliter gignatur à totali suo principio, nec sufficit quod naturaliter procedat ab altero tantum. Tum quia si hoc sufficeret tunc Spiritus Sancti productio esset generatio, & ipse esset Verbum, quia licet libere producatur ex parte potentiæ, adhuc tamen naturaliter procedit ex parte obiecti, ergo ad rationem Verbi requiritur, quod vtrumque principium naturaliter agat, & multo magis in obiecto id necessarium est, tum quia Verbum, ab obiecto specificatur, atque ideò magis ei assimilatur, tum quia in proposito obiectum principalius concurrit, quam intellectus.

68 Re-

68 Respondet quod licet vocet Augustinus Verbum prolem, non tamen dicit quod omne verbum sit proles, sed si proles intelligatur in sensu, in quo visio beata, non sit proles, vt volunt Aduersarij, patet quod non voluit omne Verbum esse prolem, quandoquidem dicat visionem beatam esse prolem, & in descriptione Verbi principio de Trinitate decimo, nulla fit mentio de prole, sed descriptio conuenit omni prorsus cognitioni productæ, siue omnis sit proles, vt ego existimo siue non, vt putant Aduersarij. Rursus non video (inquit numer. 54.) quomodo sequitur illa consequentia, Verbum est proles causata à memoria fœcunda, ergo debet naturaliter causari ab vtraque causa constituente memoriam fœcundam; cur enim non sufficeret, quod causaretur à sola potentia naturaliter, præsertim quando ipsum obiectum secundum se non concurrit, neque secundum speciem sed mediante voluntate potente supplere defectum obiecti, & speciei. Nec valet probatio, qua probant Aduersarij id non sufficere; nempè quia inde sequeretur quod Spiritus Sancti productio esset generatio, nam admittendo quod non sit generatio quia liberè producitur non naturaliter, hoc debet intelligi de libertate ex parte potentiæ, nam productio Verbi, non dicitur generatio ex productione naturali, nisi quia naturaliter producitur ex parte potentiæ, vnde cum Spiritus Sanctus non producatur naturaliter ex parte potentiæ, sed liberè, sufficienter ex hoc capite distinguetur productio ipsius à productione Verbi ad non habendam rationem generationis quemadmodum verbum habet.

69 Hæc responsio contrariatur omninò Doctrinæ quam tradidit D. Augustin. de Verbo 9. de Trinit. capitul. vltimo, vbi exactius de hoc puncto tractat quam in alijs omnibus locis, qua de causa ex eo præcipuè loco Scotus desumpsit quæcumque de Verbo nobis scripta reliquit, ibi igitur expressis & dissertis verbis ait, non omnem notitiam actualem esse Verbum, sed illam tantum, quæ est genita ex memoria fœcunda, quæ dicitur proles, & quæ ex obiecto nascitur, vt proles eius referente Scoto quol. 14. Bb. & p. distinct. 27. quæstio. 3. §. *Ad quæstiones istas*, & infra §. *Ideò istis*, inquit quod quælibet notitia genita, quam Augustin. vocat prolem est Verbum, & ex his deducit definitionem Verbi, non autem ex p. de Trin. capitul. 10. quæ quidem definitio, cum dicat Verbum esse notitiam productam a memoria perfecta consequenter indicat notitiam, quæ est Verbum esse prolem, hæc enim est quæ nascitur ex memoria perfecta idest ab intellectu, & obiecto, & quidem ab vtroque naturali processione. Et illa consequentia nostra (Verbum est proles causata à memoria fœcunda, ergo debet naturaliter causari ab vtraque causa constituente memoriam fœcundam) est optima, quia si obiectum sit præsens intellectui mediante voluntate, & non potius se ipso, aut per sui speciem non constituit memoriam, nec intellectum fœcundare dicitur, sed vt memoriam constituat debet fieri præsens intellectui naturaliter, & vt notitia ab eo producta dicatur Verbum, & proles debet naturaliter procedere nedum ab intellectu, sed etiam ab obiecto, alioquin, si liberè ab obiecto procederet, esset proles intellectus tantum sed non obiecti, ex Doctrina August. & Scot. loc. citat. immò potius nec Verbum, nec proles absolutè dicenda foret, quia, vt docet Doct. quol. 16. Litt. S. & T. quando voluntas concurrit cum causa naturali, ita quod voluntas sit causa principalior, totus effectus censeri debet liberè produci, quare cum visio Beata producatur ab intellectu Beatorum, & à Diuina voluntate gerente vicem obiecti, tota censeri debet libere producta, atque ideo nullo pacto Verbo dici potest, de cuius ratione est quod sit notitia genita, & per modum naturæ producta, quæ quidem ratio opinionem contrariam mirabiliter euincit.

70 Et hac eadem de causa valet quoque alia probatio nostra, falsum enim est quod Verbi productio in Diuinis dicatur generatio præcisè, quia naturaliter producitur ex parte potentiæ immò dicitur generatio, & Verbum, quia naturaliter procedit tam ex parte potentiæ quam ex parte obiecti, & nascitur de obiecto tanquam proles eius, vt loquitur August. citat. 9. de Trinitate cap. vltimo, & Spiritus Sancti productio non dicitur generatio, quia est libera productio libertate essentiali, nam vt dicebamus ex Scoto citat. quando voluntas concurrit cum alia causa naturali tota actio dicitur libera simpliciter, & absolutè loquendo, vnde sicut in productione Spiritus Sancti, quod naturaliter procedat ex parte obiecti, non facit quod eius productio sit generatio, quia libera processio ex parte potentiæ sufficit, vt tota processio dicatur libera, iuxta regulam Scoti cum quol. 16. citat. ita in productione visionis beatæ, quod naturaliter procedat ab intellectu non facit, quod eius productio dici debeat generatio, & notitia producta Verbum, quia ex alia parte essentia Diuina ad eandem visionem liberè concurrit mediante diuina voluntate, & tota actio libera censeri debet, quod sufficit ne dicatur generatio neque notitia producta Verbum &c.

QVÆSTIO IV.

De necessitate specierum intelligibilium ad actum intelligendi, vbi de memoria intellectiua.

78 NOmine specierum intelligibilium hic intelligimus in ordine ad intellectum idem omnino, quod supra intelligebamus per species sensibiles in ordine ad sensum seruata proportione, qualitates nimirum spirituales per modum permanentis, quæ sunt veluti semina obiectorum ad fœcundandum intellectum pro eorum cognitione, & alterius rationis; ideoque dici solent eorum imagines, non in essendo, sed in repræsentando, non quidem formales, & actuales, nam talis imago, & similitudo, est sola ipsa cognitio, & intellectio, de qua quæst. præced. sed virtuales, quatenus vicem gerentes obiectorum concurrunt eorum loco ad cognitionem pariendam, quæ attributa passim declarauimus disputatione quarta, explicando species sensibiles; dicuntur autem species intelligibiles, quia ab intellectu fiunt phantasmate aliquo modo concurrente, & dici quoque solent impressæ, quia ante intellectionem in intellectu possibili imprimuntur ad eum fœcundandum, manentque in eo actu transacto. De existentia itaque ac necessitate harum specierum longe maior dubitatio est, quàm erat de existentia sensibilium, quia pro sensibilibus sensatas, & obuias habemus experientias, adeò vt vecors omninò sit habendus, ac sensibus destitutus, qui eas negare audet; at pro intelligibilibus non adeò obuia habemus experimenta, vnde factum est, vt longè maior sit cœtus Auctorum istas negantium, quàm illorum, nam non solum illi, qui species sensibiles non admittebant, istas quoque intelligibiles consequenter negant, sed etiam quamplures ex illis, qui eas admittebant, dicentes eas solas sufficere quoque vt earum ope possit intellectus suas exercere operationes, quare concludunt species intelligibiles esse prorsus superfluas, sola siquidem phantasmata sufficiunt omnibus muneribus, pro quibus obeundis excogitatæ sunt species intelligibiles, ipsum namque phantasma sufficienter repræsentat intellectui obiectum intelligibile, itaut eius ministerio possit immediatè elicere intellectionem sine vlla specie media, ita opinati sunt ex priscis Theologis Henric. quol. 4. quæstio. 7. & 8. Baccon 2. dist. 6. quæst. p. articul. 3. Durand. 2. distinct. 3. quæstio. 6. Ocham 2. distinct. 17. & ex recentioribus Philosophis Piccolomin. libr. de humana mente capitul. 7. Zab. libr. de speciebus intelligibilibus capitul. 5. Buccafer. 3. de Anim. lect. 22. Mercen. in suis dilucid. & alij quam velut probabilem defendit Doctor quæst. 17. de Anim. licet in fine quæstionis resoluat oppositam esse veriorem.

72 Communis tamen, ac receptissima in Peripato sententia species admittit intelligibiles, in omni cognitione, & intellectum agentem pro earum pro earum productione ita S. Thomas p. p. qu. 48. art. p. & 2. Auicen. de An. p. p. 5. capit. 6. Albert. summa de homine Ægid. quol. 2. q. 25. & quol. 18. quæst. 14. Auerroes 3. de Anim. com. 6. Themist. 3. de Anim. com. 21. & 26. Iand. 3. de Anim. qu. 14. & seq. Arimin. 1. d. 3. q. 1. & 2. d. 7. q. 3. Zimar. theor. 82. Apollin. 3. de Anim. q. 6. & seq. Alexan. 1. de Anim. cap. de intell. agent. & 2. de An. c. 15. passim Recentiores omnes Auers. q. 58. sect. 5. Onuphr. tract. 2. disp. p. q. 3. de Anim. Tol. 3. de Anim. quæst. 21. Conimbr. ibid. cap. 5. quæst. 3. Hurt. disputa. 12. de Anim. sect. 1. Arriag. disput. 4. de An. sect. 1. subsect. 8. Ruuius 3. de Anim. tractat. de intell. agent. Complut. ibid. disputat. 18. Lichetus opusc. de intel. agent. libr. 5. Cottunius lib. de trip. statu anim. ration. disputat. 8. & 9. & alij passim immò & Platonici eas admiserunt in hoc tantum a Peripateticis dissidentes, quod illi faciunt eas intellectui congenitas.

Media tandem sententia, quæ etiam nobis probabilior videtur, distinguit de cognitione abstractiua, & intuitiua (de quo duplici genere cognitionis agimus infra q. 11.) & ait species intelligibiles necessarias vtique esse ad primum cognitionis genus, non tamen ad notitiam intuitiuam, ita Scot. 1. d. 3. q. 6. vbi Lichet. Barg. Viger. ac cœteri eius expositores Mairon. 1. d. 3. q. 10 Faber theor. 79. c. 4. Vulpes tom. 1. part. 1. disputat. 19. art. 2. & 5. Tatar. Io. de Mag. & cœteri Scotistæ in 3. de Anim. Gabriel 2. d. 3. q. 2. Greg. 2. d. 2. q. 3. art. 1. & alij Nominales, & tandem nostri Regentes Parisienses 3. de An. q. 1. in 3. q. collater. §. *dic primò*.

ARTICVLVS I.

Necessariæ sunt species intelligibiles, ad cognitionem abstractiuam.

73 COnclusio est communis Auctoribus 2. & 3. sentent. quam docet Scot. p. d. 3. q. 6. per totam, & quol. 15. communiter probari solet, quia potentia intellectiua est de se indifferens ac indeterminata ad tot adeoque varia obiecta concipienda, vt necessariò indigeat specie determinari ad hoc magis, quàm ad illud; nec sufficit dicere determinari ab extrinseca præsentia obiecti, nam intrinseca indifferentia potentiæ non nisi per intrinsecum aliquod tolli potest, quare si nec ipsum obiectum extrinsecum ageret in potentia, nec potentia in obiectum non posset potentia ad obiectum ipsum determinari.

nari. Hæc ratio non concludit, licèt enim potentia intellectiua habeat indeterminationem quandam ad diuersos intelligendi actus, & his mediantibus ad diuersa obiecta, illa tamen indifferentia, vt Doctor aduertit 1.d.2.quæst.7.litt. Aa.& q.17.de An.num.18.non est passiua, qualem habet ad formas diuersas materia prima, quæ proinde determinari indigeat per actionem extrinseci agentis, sic enim tota actiuitas intellectus ad intelligendum prorsus extrinseca foret, & à specie impressa emendicata, sed est actiua propter illimitationem suæ virtutis, sicut Sol indeterminatam habet virtutem ad multa producenda in his inferioribus, ergo non eget intellectus specie impressa, vt passiuè determinetur per eam ad operandum potius circa hoc obiectum, quàm illud, sed facta debita obiecti applicatione, tanquam alterius concausæ, sufficienter seipsum determinat, sicut Sol seipsum determinat ad hominis generationem potius, quàm alterius animalis, concurrente ipso homine, tanquam causa inferiori determinata. Accedit, quod si intellectus imbutus esset speciebus omnium obiectorum, vel vnam haberet speciem vniuersalem plura, ac diuersa obiecta repræsentantem, vt ponit communis Thomistarum sententia in Angelis, adhuc intellectus maneret indifferens ad operandum potius circa hoc, quam circa illud obiectum; & è contra si intellectus nonnisi vnum dumtaxat obiectum percipere posset, adhuc speciebus indigeret, frustra ergo ponuntur species ad determinandam illimitatam intellectus virtutem.

74 Alia ratio non minùs frequens apud Recentiores est, quia omnis actus cognitionis, cum sit repræsentatio, & similitudo expressa obiecti, debet prodire ab eodem obiecto, vel per se, vel mediante aliqua qualitate, quæ vocatur species intentionalis impressa, non possunt autem cum intellectu nostro immediatè concurrere res ipsæ intelligibiles, ergo necessariæ sunt illi rerum species. Hæc pariter ratio parum, vel nihil concludit, manifestè enim principium petit, cum sine probatione assumit in minori, quod quæritur, atque probandum erat, quare nimirum obiectum non possit per se immediatè concurrere cum intellectu ad pariendam notitiam; Vel enim id esset, quia materiale, & corporeum non sufficit ad causandum actum intelligendi, qui spiritualis est; & hoc non suffragatur, tum quia hæc ratio valet de causa totali, & integra, non verò partiali, & minus principali, sicut est obiectum; tum quia si materiale, scilicet phantasma causare potest immediatè speciem impressam, quæ est spiritualis, cur non etiam expressam? tum tandem, quia hæc ratio cessat omninò in obiectis spiritualibus. Vel id esset, quia deficit proportio mouentis, & moti, phantasma autem non est proportionatum motiuum intellectus, & propter materialitatem, & propter singularitatem: Sed neque hoc, tum quia hæc ratio cessat in obiectis spiritualibus; tum quia non videtur minor proportio phantasmatis ad actum intelligendi, quàm obiecti materialis, sed hoc agere potest in intellectum separatum, vt dicemus disp. vlt. ergo eodem modo phantasma; sed neque etiam singularitas phantasmatis obstare potest, quia ipsamet species intelligibilis ita singularis est, sicut phantasmata. Vel tandem id esset, quia obiectum debet vniri intellectui, illique intimè coniungi, vt secū constituat vnā totalem causam intellectionis, cōstat autē obiectum non posse illi ita coniungi realiter, cum sit extra intellectum, & ab eo separatum, ergo saltim debet ei coniungi intentionaliter mediante specie. Et neque hoc satisfacit, quia vt notat Doctor p.d.3.q.7.M. non tanta requiritur vnitas in causis, quanta in effectu, vnde regulariter plures causæ ad producendum vnum effectum concurrentes solùm habent vnitatem ordinis, sic igitur in proposito inter obiectum, & intellectum, vt vnam integrent totalem intellectionis causam, sola sufficit vnitas ordinis, debita nimirum obiecti ad potentiam approximatio, & applicatio, vt supra notauimus q.3.concl.2. vnde inquit Doctor, quod accidit speciei, inquantum est causa partialis intellectionis, quod recipiatur in intellectu, eique inhæreat, si enim per se subsisteret, & intellectui assisteret ab extrinseco absque informatione cum debita applicatione, adhuc benè cum intellectu sufficeret ad causandam intellectionem. Tum quia modo phantasma concurrit cum intellectu agente ad causandam speciem intelligibilem, nec non nisi ab extrinseco ei coniungitur per quandam assistentiam, ergo eodem modo coniungi poterit cum possibili ad causandam intellectionem, nec videtur cur hic maior causarum vnio & intimior coniunctio reperiatur, quàm ibi.

75 Rursus probari solet, quia obiectum in phantasmate, & alijs potentijs inferioribus, cum sit materiatum, & extensum, non est actu, sed potentia tantum intelligibile, quia in toto illo progressu semper manet in ordine sensibilium, opus igitur est, vt ab agente intellectu eleuetur ad ordinem intelligibilium, & de potentia intelligibili fiat actu intelligibile, hoc enim sensu dicitur intellectus agens transferre res de ordine in ordinem, sed talis eleuatio, & translatio non fit, nisi per abstractionem speciei intelligibilis, in qua obiectum apparet depuratum, ac veluti defæcatum à conditionibus materialibus. Sed in primis hæc ratio non concludit vniuersaliter necessitatem specierum pro cognitione abstractiua quorumcunque obiectorum, sed tantum pro cognitione sensibilium, & tamen certum est spiritualia quoque ab intellectu saltim separato abstractiuè cognosci per speciem, deinde illa doctrina de obiectis sensibilibus, & materiatis, quod non sint actu intelligibilia, sed potentia tantum, quamuis in ore omnium resonet, tamen nisi rectè explicetur, est valdè dubia, ac etiam falsa, tum quia & ipsa quoque sunt actu entia, & actu includunt rationem obiectiuam intellectus, quamuis enim sint intra ordinem sensibilium, non idcircò excluduntur ab ordine intelligibilium, quia intellectus est potentia illimitata, quæ vagatur per omnia entia, vt infra magis constabit: illa ergo doctrina, intelligi debet de sensibilibus in ordine tantum ad intellectum coniunctum, vt benè notat Lichet. p. dist. 3. quæst. 6. § *sed in ista litera*, quia enim in hoc statu nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, eo quod intellectus vtatur sensibus, veluti ianuis, per quas solum, & non aliter obiectis ad aulam intellectus datur ingressus, ideò sensibilia non dicuntur actu intelligibilia idest immediatè ab intellectu attingibilia, nisi prius per omnes sensus transierint, & ante talem transitum semper dicuntur potentia tantum intelligibilia; si ergo in hoc sensu tantum, & non aliter obiecta sensibilia dicuntur potentia intelligibilia, vt magis infra patebit, dum erit sermo de notitia intuitiua, qui vult negare species intelligibiles, dicet, quod obiectum in phantasmate est actu intelligibile, quia per vlteriorem sensum transire non debet, & negabit, quod materialitas, & extensio repugnent cum actuali intelligibilitate, alioquin nec à Deo, nec ab Angelis intelligi possent obiecta materialia, quatenus talia, nisi in sensu iam explicato, nam certè nulla intrinseca repugnantia afferri poterit, quam improportio quædam obiecti materialis ad potentiam spiritualem, quæ solum obstat, ne possit esse causa totalis intellectionis, non autem quin possit esse partialis minus principalis, sic enim de facto ponitur causa speciei intelligibilis, de quo interim videatur Doctor 2.d.3. quæst. 11. & 4. dist. 45. quæst. 2.

76 Aliter ergo probari solet à nostris cum Scoto loc. citat. in hunc modum; intellectus per cognitionem abstractiuam præsertim attingit naturas vniuersales, & communes, sed natura talis apparere non potest in phantasmate, sed solum in specie intelligibili, ergo talis species est necessariò admittenda pro tali cognitione, vt comprincipium eius gerens vices obiecti, maior probat. quia illa præcipuè dicitur abstractiua cognitio, per quam attingitur natura, nedum depurata à materialitate, & concretione materiæ, sed etiam à conditionibus indiuiduantibus hic, & nunc, ita quod per speciem sola natura communis repræsentetur, minor patet, quia cum phantasma sit materiatum, & extensum, non nisi singulare repræsentat. Respondent, phantasma se solo absque ope speciei intelligibilis sub alio tamen, & alio lumine singulare, & vniuersale repræsentare posse, nimirum per lumen phantasiæ repræsentare singulare, per lumen intellectus agentis repræsentare vniuersale, seu naturam ipsam communem, phantasma enim vtrumque includit, & naturam, & conditiones indiuiduantes, natura sub his conditionibus materialibus attingitur à phantasia, sine illis conditionibus ab intellectu, hac enim ratione dicitur intellectus agens abstrahere naturam a conditionibus materialibus, quatenus hanc apprehendit, non apprehendendo illas, sicut enim oculus lac videns apprehēdit albedinem, quæ sui iuris est dimittendo dulcedinem, quæ non est sui iuris, sic intellectus contemplando phantasma cognoscit quidditatem, quæ sui iuris est, & sensibus derelinquit conditiones materiales, quæ non sunt sui iuris, & in hunc sensum inquiunt Arist. dixisse 3. de An. 30. & 39. intellectum speculari in phantasmatibus quod quid est. Hæc solutio passim reijci solet, tum quia phantasma quantumuis obiectiuè irradietur ab intellectu agente, quia tamen in organo residet corporeo, & est extensum, consequenter nequit naturam sine materiæ conditionibus ostendere, & consequenter non nisi singularem, tum 2. quia phantasma cum sit causa naturalis, quando mouet, agit secundum vltimum potentiæ suæ, & totam repræsentandi vim exercet, cum ergo naturam contineat conditionibus indiuiduantibus immersam, nequit cum intellectu concurrere, prout in eo, quasi elucet solitariè natura communis, velut apparet in specie intelligibili; Tum 3. quia si vniuersale, seu natura communis in phantasmate sufficienter repræsentatur, non in specie intelligibili, tunc vniuersale erit in sensu, non in intellectu; tum tandem quia, vt Scot. arguit ratio singularis, & vniuersalis sunt oppositæ rationes, ergo phantasma nequit repræsentare obiectum sub his rationibus oppositis, nec etiam sub diuerso lumine, quia species, seu phantasma non habet virtutem repræsentatiuam à lumine, sed ex sua natura antecedenter ad lumen, alioquin idem phantasma sub diuerso lumine posset repræsentare sonum, & colorem.

77 Verùm his rationibus præfata responsio non sufficienter falsitatis conuincitur, prima non vrget, quia esse extensum, & materiale, item esse singularizatum & indiuiduale non tollit intrinsecam naturæ communitatem, ac indifferentiam, vt notat Doctor 2.d.3. quæst. 1. eo quia determinatio per differentiam indiuidualem est prorsus ei extrinseca, sicut ergo in singulari extra hac ratione reseruatur natura communis, & sunt in eo conditiones indiuiduales, sicut in Sorte est humanitas, & Sorteitas, sic in phantasmate ipsius repræsentatur natura communis, & singulare, & in repræsentatiuo singularis quod est phantasma, continetur repræsentatiuum naturæ communis, vt notauit ipse Doctor quæst. 17. de An. § *præterea ostendo*, dum probabiliter defendit oppositum conclusionis nostræ, immò hoc eodem modo sustinent præclari Scotistæ, & Scotus ipse, per speciem singularis minus, atque magis vniuersale repræsentari posse, vt postea videbimus, & rationes allatæ contra præfatam solutionem æquè bene impugnant repræsentationem vniuersalis factam per speciem intelligibilem singularis, ac per phantasticam, vt iam constat de prima, &

mox

nex constabit de alijs; Instabis cum Fabr. loc. cit. naturam communem in suo singulari non retinere amplius communitatem suam per indifferentiam, cum per singularitatem sit determinata, ergo nec in phantasmate poterit vt talis repræsentari. Neg. assumptum, quia illa determinatio est extrinseca naturæ; tum quia illa instantia æquè impugnat repræsentationem vniuersalis factam per speciem intelligibilem singularis, ac per phantasticam. Secunda quoque ratio eadem ægritudine laborat, quòd æquè impugnat hanc, & illam repræsentationem, & absolutè non vrget, quia licet phantasma moueat ad vtrunque idest ad intelligendam naturam cum conditionibus indiuiduantibus, potest tamen intellectus saltim ex voluntatis imperio vnum considerare non considerando aliud, vel vtrumque simul considerare nimirum naturam vt per se, & intrinsecè communem, per accidens, & extrinsecè singularem. Tertia ratio non valet, quia vt ait Doctor q. 17. de Anima vniuersale pro secunda intentione non est obiectum eius directiuo, ac eius operationem præcedens, nam potius ab ea talem accipit vniuersalitatem, sed est vniuersale pro prima intentione idest pro quidditate rei absoluta, quæ quantum est de se, nec est vniuersalis, nec singularis, sed indifferens, non autem opus est, quòd natura sic vniuersalis sit in intellectu subiectiuè, sed tantùm obiectiuè. Tandem neque quarta ratio multum vrget, quia data hipothesi phantasma non repræsentaret naturam, nisi vt intrinsecè communem, & solum extrinsecè singularizatam, quæ duo non opponuntur, alioquin illa ratio æquè bene impugnaret repræsentationem vniuersalis factam per speciem intelligibilem singularis, aut minus vniuersalis. Hac igitur de causa fatendum est, quod licet allata ratio valdè vrgeat in principijs Thomistarum, qui arbitrantur intellectum agentem, ita ex phantasmate species intelligibiles abstrahere, vt naturam depuret, non tantum à materialitate, & extensione, sed etiam ab indiuiduatione, ita quod in specie abstracta sola natura communis repræsentetur, tamen apud nos non multum facessit negotij, qui probabilius putamus speciem productam ab intellectu agente naturam repræsentare, adhuc cum conditionibus indiuiduantibus, quæ in phantasmate relucebant, & intellectum possibilem esse illum, qui eam vlterius abstrahat à conditionibus illis considerando naturam puram illis postpositis; nam iuxtà hunc dicendi modum species intelligibilis, & phantasma non distinguuntur ex obiecto repræsentato, sed ex propria entitate, quod phantasma sit ens corporale, & species intelligibilis spirituale, vnde intantum intellectus agens dicatur abstrahere à concretione materiæ, inquantum producit species spirituales; si ergo in obiecto repræsentato conueniunt species intelligibilis, & phantasma, poterit absolutè loquendo natura communis per vtrumque repræsentari, nisi aliundè impedimentum contingat, vndè non abs re Doctor q. 17. cit. de Anim. argumentum pro speciebus intelligibilibus deductum ex cognitione vniuersalis non satis efficax putauit, sicut nec alia quædam, quæ adducit loc. citat. p. d. 3. quæst. 6. nam in libr. de Anim. quæst. illa 17. dat modum illa soluendi; alias rationes pro speciebus in communi adduximus, & soluimus disput. præced. n. 24. & seq.

78 Itaque cum Mairon. putamus pro speciebus intelligibilibus validiorem rationem adduci non posse, quàm quæ deducitur ex memoria intellectiua, & recordatione præteritorum, & benè tangitur à Doct. 1. d. 3. q. 6. in corpore quæsiti §. *Ad quæstionem*, nam sine speciebus intelligibilibus post actum remanentibus talis recordatio videtur nequaquam fieri posse, & quando etiam in nobis id saluaretur per solam memoriam sensitiuam dicendo, quod sicut per sola phantasmata intelligimus, sic etiam eorum beneficio duntaxat recordamur, non autem specierum intelligibilium; id tamen minimè suffragatur in anima separata, quæ vtique præteritorum recordatur, vt constat in Euangelio de diuite, & multis alijs, & tamen phantasmata non habet. Sed ad id quoque respondet Doct. quæst. 17. cit. in libr. de Anim. post vnam intellectionem relinqui habitum virtute illius actus, qui habitus habet inclinare potentiam ad intelligendum alias eandem rem, & ipsam repræsentare, sicut posset species impressa, quæ solutio fundamentum habere videtur in doctrina eiusdem in libr. sent. vbicunque tribuit habitui virtutem repræsentatiuam; Nihilominus responsio hæc non satisfacit, & optimè refellitur a Mair. cit. tum quia repræsentatiuum obiecti in causando non se tenet ex parte potentiæ, sed ex parte obiecti, habitus autem se tenet ex parte potentiæ; tum quia non ex quolibet actu generatur habitus, sed de omni actu, quem habemus, possumus recordari; tum quia omnis actus intellectus potest esse obiectum recordationis, ergo oportebit ponere tot habitus, quot recordabilia; tum quia omnes difficultates, quæ contra speciem impressam fieri solent, recurrunt contra habitum, si ponatur habere vim repræsentandi, puta quod posset fieri intellectio sine phantasmatibus, &c. tum tandem quia si ponantur habitus in intellectu, qui habeant vim repræsentandi obiecta, idem omninò erit, quod ponere species, nec erit discrimen, nisi in modo loquendi, quia quod vnus appellat speciem, alius appellat habitum; ad loca vero Doctoris, quibus innuitur habitum habere vim repræsentandi luculenter satisfacit Bargius 1. d. 3. q. 6. in §. *ad quæstionem*.

79 Cauellus quæst. illa 17. cit. num. 21. fatetur hanc rationem esse cæteris efficaciorem, sed probat vt problematicè defendat cum Doctore ibidem sententiam negantem species, inquit dici posse, quòd animæ separata accipit species recordatiuas præteritorum à Deo, & quod licet hoc neget Doct. 2. d. 3. q. 10. & 11. & 4. d. 45. qu. 2. tamen ad hanc opinionem problematicè tuendam facilè illud admitteret, Verum Scot. illis in locis validis adeò rationibus refellit illum dicendi modum de effluxu specierum à Deo in Angelos, & animam separatam, vt nemo vnquam sibi persuadere possit fore illum admissurum, sed potius hanc partem problematis, quam tuetur in lib. de An. deserturum, & alteri adhæsurum, vt postea fecit p. sent. d. 3. q. 6. tum quia hinc sequitur Angelos, & animas separatas suæ naturæ dimissos nullius præteriti posse recordari, cum non valeant proprijs viribus species rerum recordatiuas sibi comparare.

80 Contaren. iunior quæst. de speciebus sensib. & intelligib. c. 7. hac ratione conuictus concedit species intelligibiles, non quidem præcedentes actum intellectionis, sed subsequentes ipsum, regulariter enim ex actu elicito derelinquitur in intellectu species impressa eiusdem, vt cum deinde obiectum illius actus denuò velit intellectus contemplari, tunc absque ope phantasmatum, sed per proprias species ex actibus intellectus acquisitas hoc facere valeat, quarè concludit ad originariam, & primæuam rei cognitionem speciem intelligibilem necessariam non esse, sed solum ad habitualem, quando scilicet intellectus rem alias inspectam intelligit, & memorat. Sed si allata ratio benè perpendatur, probat quoque species intelligibiles actum intellectus præcedentes, quia vt docet Scot. 4. d. 45. quæst. 3. in memoria duplex obiectum reperitur, remotum scilicet & est illud, circa quod memorans aliquando habuit actum, & proximum scilicet ipse actus præteritus, qua talis, nec vnum sine altero sufficit ad memorandum, quia species actus non nisi actum repræsentare potest, & eius cognitionem excitare, ergo si non alia species reperitur in intellectu, nisi ipsius actus, & non etiam obiecti, circa quod actus ille fuit elicitus, nunquam memoria habebitur de tali obiecto. Accedit rationem non deficere, quæ etiam independenter à memoria probat necessitatem specierum in omninò prima abstractiua cognitione, quam Doctor exagerat 1. d. 3. quæst. 6. lit. F. & P. & prius adduxerat quæst. 14. de Anim. & est, quod si non contemplaretur obiectum in proprio, & proportionato repræsentatiuo, quod est species intelligibilis, sed illud haberet tantum præsens in phantasmate, tunc esset deterioris conditionis, quàm ipsæ potentiæ sensitiuæ, quæ obiectum suum habent præsens in proprio repræsentatiuo, non in alieno. Nec valet, quod ad hoc ait Contaren. cit. quod potius id esset dedecus, & imperfectio in anima, quia quo potentia nobilior est paucioribus indiget instrumentis ad operandum. Nam species omninò necessaria est ad cognitionem abstractiuam, vt repræsentet obiectum, vnde & ipsi quoque fatentur vti debere phantasmate, tanquam instrumento; sed longè melius est intellectui concedere propriam speciem intelligibilem, vt ea vtatur tanquam proprio instrumento, quàm in alieno repræsentatiuo præsentiam sui obiecti emendicare; vide Doctor. cit.

81 Hæc verò sententia de speciebus intelligibilibus expressè fuit Arist. pluribus in locis in libr. præsertim de Anim. nam 2. de Anim. 8. ait intellectum in habitu operari posse, quando vult, vbi per intellectum in habitu intelligit intellectum, speciebus imbutum, & 3. de An. tex. 8. ait intellectum esse susceptiuum formarum idest specierum, & tex. 6. eundem appellat locum formarum, & tex. 17. ponit intellectum agentem ad abstrahendas species intelligibiles, vt dicemus quæst. seq. & tex. 37. & 38. ait intellectum fieri omnia, dum suscipit omnium rerum formas intentionales, & quod lapis non est in anima, sed species, & forma lapidis; Neque dicas per has formas, ac intentionales rerum similitudines intelligere Arist. ipsam rerum cognitionem; nam Arist. intellectum speciebus imbutum vocat intellectum in habitu, non in actu, qualis est cum actuali intellectione, & inquit per speciem intellectum reduci de potentia essentiali ad accidentalem, non autem ad actum. Fuit etiam expressè D. Aug. 12. de Trin. cap. 2. & super Gen. cap. 16. 45. & 90. & in lib. confess. cap. 11. quas auctoritates ad litteram adducit Bargius q. cit. in §. *ad quæstionem*, quare quando etiam ob nostri ingenij tenuitatem ratio conuincens non suppeteret pro speciebus intelligibilibus, sola tantorum virorum auctoritas, & communis ferè omnium sensus sententiam hanc reddit valdè probabiliorem opposita.

82 Sed vt magis appareat ex quo capite specierum necessitas sit attendenda, notandum est ex Scoto 4. d. 12. q. 3. ad 5. hanc necessitatem attendendam non esse ex parte potentiæ, vt videntur velle Thomistæ, quasi intellectus sine specie sit incompletus in ratione potentiæ vitalis, ac intellectiuæ; quia re vera intellectus à specie nullam recipit virtutem, nullamuè perfectionem ad ipsum pertinentem in ratione potentiæ intellectiuæ, quia in ordine suo totam habet actiuitatem in ordine ad actum intelligendi; sed necessitas speciei tota attendi debet ex parte obiecti ad supplendum omnimum eius concursum, vt alterius concausæ necessariò ad intellectionem requisitæ; Hoc autem supplementum ex tribus ad summum capitibus potest esse necessarium; primum est, quando obiectum non est actu intelligibile, sed potentia tantum, qualia sunt omnia obiecta sensibilia, & materialia in ordine ad cognitionem abstractiuam, vt notat Doctor 1. d. 3. quæst. 6. lit. O. non enim sunt abstractiuè actu intelligibilia, nisi fuerint in specie præsentia, dum enim sunt præsentia in seipsis, cognitionem pariunt intuitiuam, non abstractiuam; Alterum caput est, cum obiectum in se quidem est actu intelligibile, sed est absens, ideoque suppleri debet eius præsentia per speciem, & hoc sensu vnus Angelus dicitur indigere specie ad intelligendum abstractiuè alterum

Angelum absentem. Tertium caput tandem est, quando obiectum est intelligibile, & præsens præsentia entitiua quidem, quia non abest, non tamen obiectiua, quia in ratione obiecti valdè excedit potentiam, vnde vt habeatur præsentia obiectiua, & intellectio sit in potestate intelligentis, opus est specie intelligibili, per quam proportionatur potentiæ, fitque illi præsens in ratione obiecti; & ex hoc capite Doctor 2.d.3.q.9. ad vlt. arbitratur fuisse Angelis concessam in via speciem repræsentantem diuinam essentiam abstractiuè; ex primo igitur capite necessaria est in cognitione abstractiua, de qua tantum est sermo in hoc art. species intelligibilis in omnibus obiectis materialibus, & sensibilibus; ex secundo capite necessaria quoque est in spiritualibus, ac merè intelligibilibus creatis, ex tertio tandem necessaria est etiam in obiecto increato; vt abstractiuè cognoscatur ab intellectu creato.

Soluuntur Obiectiones.

82 ADuersus species intelligibiles, Primò arguitur, quòd nulla sit earum necessitas, quia vel sunt necessariæ ad eliciendam intellectionem, & hoc non, quia sufficit intellectus possibilis cum obiecto ipso, aut phantasmate, nam licèt sit materiale, adhuc tamen potest cum intellectu, vt causa partialis minus principalis concurrere ad actum intelligendi, sicut ponitur concurrere ad productionem speciei intelligibilis; Vel ad repræsentandum obiectum intellectui, & neque hoc, quia ad hoc quoque solum phantasma sufficit, sicut in alijs casibus satis est obiectum repræsentari potentiæ superiori per actum potentiæ inferioris, vt voluntati per intellectum, appetitui per sensum, & hoc ipsum innuit Arist. 3. de An. cum ait intellectum speculari quodquid est in phantasmatibus. Vel ad assimilandum intellectum intentionaliter obiecto, & neque hoc quia talis assimilatio sufficienter fit per ipsam intellectionem ab obiecto causatam, & in intellectu receptam. Vel ad determinandam potentiam, quæ de se indeterminata est ad operandum circa hoc aut illud obiectum, & neque hoc, cum hæc vt supra diximus sit illimitatio potentiæ actiuæ, non passiuæ, & rursus quia solum obiectum sufficit ad determinandam illam qualemcunque intellectus indifferentiam. Vel tandem poneretur ad vniendum obiectum cum potentia, velut motiuum cum moto, & neque etiam hoc, vt patet ex dicta confutando secundam rationem ab alijs allatam pro conclusione; tum quia eadem difficultas recurrit pro causanda specie, nam ad illam quoque causandam in intellectu requiritur aliqualis vnio obiecti cum illo.

84 Respon. satis patere ex dictis ad quid conducant species intelligibiles, sunt enim necessariæ pro cognitione abstractiua, & quidem in rebus materialibus vt de potentia fiant actu intelligibiles secundum illam cognitionem, in spiritualibus verò, vt obiectum, cum fuerit absens fiat per speciem præsens, vt explicatum est supra, neque ad talem præsentiam faciendam sufficit phantasma, & probatio ad hoc adducta potius est ad oppositum, nam sicut sensus interior non cognoscit per speciem existentem in exteriori, sed per propriam, esto eam recipiat aliquo modo causatam à specie existente in sensu exteriori, & hoc est perfectionis in ipso; sic quoque dicendum est de potentia intellectiua, quòd ei præsentetur obiectum per speciem propriam, & non alienam, quod enim est perfectionis in potentia inferiori, tribui quoque debet superiori, nisi manifesta appareat implicantia; exemplum autem de voluntate, & appetitu non valet, quia hic loquimur de potentijs cognitiuis, ita Doctor cit. 1.d.3. quæst.6. F. & P. cum verò dicebat Arist. intelligentem quodquid est in phantasmatibus speculari, loquitur in sensu iam explicato in 1. quæst. quatenus ob connexionem potentiarum nullum vniuersale intelligit intellectus pro statu isto, cuius interim singulare phantasiæ non obuersetur, ita Doctor cit. lit. N. Dices etiam in phantasmate obiectum est præsens in ratione actu intelligibilis, ergo superfluit species. Neg. communiter assumptum, quia obiectum in phantasmate continetur adhuc intra ordinem materialium, & sensibilium; sed eo concesso, negat adhuc Doctor consequentiam loc. cit. P. & si enim intellectus possit habere obiectum sibi præsens in potentia inferiori, non tamen summa præsentialitate possibili præcedere actum intelligendi, & sicut alijs potentijs cognitiuis, ita multò magis isti potentiæ debet concedi obiectum esse summè præsens, quantum potest esse præsens, ante actum cognoscendi, & hoc non saluatur, nisi in specie intelligibili, velut proprio repræsentatiuo. Dices rursus, præsentia obiecti est causa præsentiæ speciei, non è contra, non enim quia species albi est in oculo, ideò album est præsens, sed è contra, ergo superuacaneum est species propter præsentiam obiecti ponere. Resp. Doctor, cit. ad 2. princ. duplicem esse posse præsentiam obiecti ad potentiam, vnam physicam, & realem quia quodlibet agens physicum est præsens passo, alteram intentionalem, qua propriè obiectum dicitur præsens potentiæ in ratione cognoscibilis, licet igitur prius obiectum sit præsens, quàm species præsentia reali, & physica, non tamen præsentia intentionali, sic enim potius species est causa præsentiæ obiecti in cognitione abstractiua, de qua nunc est sermo; hoc tamen non ita intelligendum est, quasi modò possit obiectum extra immediatè causare in intellectu nostro speciem intelligibilem, quia propter ordinem potentiarum non potest eam ita causare, nisi in sensu exteriori, vndè remotè solum causat speciem intelligibilem.

85 Secundò obijcitur, quia si necessaria est species ad cognitionem saltim abstractiuam, vel ipsa species erit immediatè causa intellectionis cum intellectu concurrens; vel potius obiectum in specie relucens; non primum, quia tunc species ipsa intelligeretur, non obiectum per ipsam repræsentatum, sed neque secundum, quia obiectum in specie habet esse diminutum, & secundum quid dumtaxat, ergo nequit esse causa effectus realis, & physici, qualis est intellectio. Deinde omnis qualitas intenditur, & remittitur, quod de speciebus affirmari non potest, nam si per multas cognitiones augentur, tunc semper magis inclinaretur intellectus ad intelligendum, & per consequens totaliter superfluerent habitus, qui tamen ab omnibus ferè admittuntur; si per cessationem ab actibus remittuntur, tandem ab intellectu delerentur, quod communiter negatur à fautoribus specierum. Tandem si datetur species impressa præcedens, & manens post intellectionem, sequitur dari memoriam intellectiuam vltra sensitiuam, quod negat Aristot. libr. de memoria, & reminiscentia cap. 1.

Respon. ad 1. in illo puncto dissentire Scotistas, quorum aliqui, vt Lichet. & Barg. cit. p.d.3.q.6. ad 2. princ. volunt speciem ipsam, non obiectum in specie, esse comprincipium cum intellectu abstractiuæ cognitionis, alij è contra contendunt, vt Paulus Scriptor, non speciem, sed obiectum in specie relucens causare intellectionem, & vterque dicendi modus innititur rationibus in argumento allatis pro vtraque problematis parte, & quamplurimis Scoti auctoritatibus, quas adamussim recenset Barg. cit. teneas, quæ magis arridet, problematis partem. nobis tamen probabilior videtur opinio statuens speciem ipsam esse comprincipium intellectionis, non obiectum in specie, ob rationem pro ea parte adductam; neque hinc sequitur tunc speciem ipsam intellectam iri, non obiectum, vt vrgebant alij, tum quia species non concurrit ad intellectionem nisi quatenus vicaria obiecti, ac loco eius substituta, veluti semen eius; tum quia licet sit principium cognitionis abstractiuæ, terminus tamen eius est obiectum in specie.

86 Ad 2. de intensione, & remissione specierum, nonnulla est difficultas, quidam enim negant intendi, tum ob rationem allatam in argumento, quia scilicet superfluerent habitus; tum quia si id esset, maximè intenderentur ex repetitis actibus, at talis actuum frequentatio habitum generat, vel auget, non speciem, tum quia si ex actuum repetitione species augeretur, efficerentur posteà actus intensiores & clariores, quod est contra experientiam, non enim quia sæpius repetimus salutationem Angelicam, aut nomen Romæ; clarius illa obiecta cognoscimus, aut meliùs memoriter tenemus, quàm antea faceremus. Oppositum tamen est verius, & expressè tenet Doctor 4. d. 45. quæstio. 2. ad 3. princip. in reportat. 1. dist. 3. quæstion. 3. Mauron. quæstio. 16. Lichet. & Barg. citat. Arriag. dis. 4. de Anim. sectio. 5. & passim alij Recentiores; & probatur euidenti experientia; quia quo sæpius cognoscitur aliquod obiectum eo facilius excitantur species de illo, nonnisi quia per repetitionem actus nouæ species productæ sunt prioribus similes, quibus proindè adiunctæ illas intendunt, sicut vnus gradus caloris additus alteri; & hac de causa, cum sæpius repetitur lectio, vel concio, meliùs memoriæ mandatur; experimur etiam in acquisitione scientiarum melius in dies, clarius, & certius aliquam nos intelligere veritatem per actuum repetitionem, quam faceremus ab initio, non nisi quia species illius obiecti factæ sunt intensiores; Nec dici potest, id contingere beneficio habitus adgenerati ex actuum frequentatione; quia licet habitus iuuet ad promptius, facilius, & expeditius operandum, ac etiam intensius, ac perfectius iuxtà sententiam tribuentem habitui actiuitatem, & partialem concursum ad actum, non tamen ad clarius, & distinctius cognoscendum, quia per habitum, vt habitus est, non habetur præsentia obiecti, quæ necessaria est ad actum intelligendi, vt benè Lichet. adnotauit soluendo rationes Ocham loc. cit. Et hinc constat ad motiua in oppositum non enim superuacanei sunt habitus data intensione specierum, quia non ad idem deseruiunt munus species & habitus, species namque deseruit, ad clarius, & distinctius percipiendum idem obiectum, habitus verò dat facilitatem, & promptitudinem operandi; & quia receptio actuum non solum deseruit, vt facilius excitetur memoria de eodem obiecto, sed etiam vt clarius percipiatur, hinc est, quod deseruire potest tam ad intensionem habitus, quàm speciei; verum tamen est circa aliqua obiecta nos interdum adeò intensas habere species, vt nobis prorsus facilia sint, & obuia, & ita contingit de salutatione Angelica, & nomine Romæ sæpius repetitis, vnde probabile est circa hæc, & similia obiecta, nec habitum, nec speciem intendi (nam hæc eadem difficultas posset quoque de habitu fieri) quantumcunque actus repetantur, vt notauit Arriag. cit. concedendum ergo est species intelligibiles intendi posse, ac remitti, & consequenter quantum est de se corruptibiles esse, ac delebiles, vnde autem illis obueniat perpetua conseruatio, mox dicemus; an verò species intendi possit per actum seipsa remissiorem est communis difficultas speciebus, & habitibus, de qua diximus disp. 3.q.4.

87 Ad 3. facilè euadunt, qui cum Auicen. admittunt quidem species in intellectu, sed aiunt statim intellectione facta transire, sicut species visibiles facta visione statim euanent. Sed species permanere

post

postactum negari non potest, quia si in parte sensitiua species conseruantur ad sentiendum obiecta iam sensata, & pro eis conseruandis ponitur memoria sensitiua, tanto magis poni debet intellectiua ad illas conseruandas in intellectu; tum quia vt notat Doctor 1.d.3.qu.6. N. longè melius conseruantur species intelligibiles in intellectu, quàm sensibiles in organo memoriæ sensitiuæ, quia illæ saltim per læsionem, ac indispositionem organi, in quo subiectantur corrumpi possunt, sed non illæ, tum quia sunt immateriales; tum quia imprimuntur intellectui qui nunquam marcescit, qua de causa ait Doc intellectum fuisse consultò ab Arist. non subiectum; sed locum specierum 3. de Anim. 6. appellatum, quia habet potissimam loci proprietatem quæ est conseruare locatum; imo in 4.d.45.qu.1. & 3. declarat species adeo indelebiliter imprimi in intellectu, vt etiam maneant post mortem, cui consonat, quod habet D. Hier. in prolog. Bibl. *discamus in terris, quorum nobis scientia remanebit in cœlis*, quamuis ergo species intelligibiles sint suapte natura defectibiles, cõseruantur tamen e a perennitate subiecti, vnde potius ratione subiecti, quàm ratione sui illarum impressio censenda est indelebilis. Nec obstat actua, & habitus in intellectu quoque recipi, & subiectari, & tamen desinere; Quia actus habet esse in fieri, ad instar entis successiui, & se habet per modum transeuntis, vt Doctor adnotat quol. 13. D. d, at species habet modum permanentis, & est similitudo obiecti, veluti in facto esse, habitus verò licèt sit forma permanens, tamen habet contrarium, cuius actione destrui potest at species, siue intelligibiles, siue sensibiles, contrario carent, nam species contrarium v.g. albi, & nigri simul manent in eodem oculo, quarè si alias contingat eis subiecto insidere incorruptibili, vt de intelligibilibus euenit perpetuò conseruantur in eo, ita Mairon. cit. sequuntur Scotistæ omnes, Conimb. lib. 3. de An. cap. 5. quæst. 5. art. 2. Auersa q. 58. sec. 1. & alij passim, concedenda itaque est in parte intellectiua memoria sumpta pro potentia conseruatiua specierum repræsentantium obiecta absolutè præscindendo ab omni præteritione, quia tales species non pendent in conseruari à præsentia alicuius obiecti, neque ab actu intelligendi, nulla est enim ratio talis dependentiæ; præterea non habent contrarium, & sunt spirituales, ac in subiecto immateriali, ergo nulla est ratio cur corrumpantur.

88 Sed numquid concedenda est etiam in parte intellectiua memoria sumpta pro potentia, conseruatiua specierum præteritorum, quatenus præterita sunt, quæ proinde recordatiua dicitur, de qua proprie locutus est Arist. cit. in lib. de memor. & reminisc. Negat D. Thom. p.p. q.79. art.4. & 1. contra gentes cap.74. fundamentum eius est, quia obiectum intellectus est vniuersale, quod abstrahit à fuisse, & fore, ergo non datur memoria intellectiua, quæ sit recordatiua, sed tantùm sensitiua. Oppositum docet Scot. 4.d.45.q.3. cum suis Faber theor. 80. cap. 3. Vulp. tom. p. part. p. disp. 19. art. vlt. Reg. Parisiens. lib. de memoria, & reminisci. Cauell. disp. 3. de An. sec. 2. & alij Recentiores passim; & patet experientia, experimur enim nos recordari præteritorum conceptuum rerum non tantum vniuersalium, quas semel cognouimus, nec potest attingere memoria sensitiue, sed etiam singularium, sic diues ille Lucæ 16. recordabatur fratrum suorum, & Abraham Lazari sine ministerio memoriæ sensitiuæ; imò & nos de præteritis actibus spiritualibus malis, quos sensus non attingit, pœnitentiam agimus, illos recogitando cum suis circumstantijs loci, & temporis, ita arguit Doctor cit. ab initio quæstionis, & in corpore §. *dico ergo*, vnde aliqui putant ob auctoritates ex Euang. adductas esse de fide admittere memoriam intellectiuam prout est recordatiua præteritorum, alioqui anima separata recordari non posset eorum, quæ illi contigerunt in hac vita, cuius oppositum expresè habetur in Euang. Nec satisfacit, quod inquit D. Th. p.p.q. 89. art. p. & q. 55. art. 2. animam separatam accipere species præteritorum recordatiuas à Deo; tum quia tunc naturaliter, & quantum est de se, anima separata nullius præteriti recordaretur, tum quia etiamsi in Angelis admitteretur hæc infusio specierum a Deo, nulla tamen vrget necessitas illam tribuendi animabus quoque separatis, quia potuerunt in corpore illas acquirere sensuum ministerio, & in officina intellectiua conseruare etiam post mortem. Deindè arguit Doctor, maiorem veritatem habet præteritum, quàm futurum, quia præteritum habet veritatem quodammodo necessariam, futurum verò contingentem, sed futurum, vt sic potest ab intellectu nostro cognosci, ergo & præteritum, vt sic, ergo cum omni proprietate concedenda est memoria in parte intellectiua. Demum vel memoria dicit conseruationem specierum, vel cognitionem præteriti, vt præteritum est, vel vtrumque simul, sed omnia hæc in intellectu reperiuntur, vt constat ex dictis, ergo &c.

89 Nec fundamentum D. Th. validum est, dum enim assumit obiectum intellectus nostri esse vniuersale, quod abstrahit à fuisse, & fore, respondet Doctor cit. ad 2. prin. hoc esse verum quantum ad notitiam scientificam tantum, qualis est sola abstractiua, nam etiam singulare cognoscitur à nobis pro statu isto, vt postea dicemus, licèt non sub ratione singularitatis, vt est ratio cognoscendi, nec cognitione scientifica. Neque Arist. loc. cit. memoriam in parte intellectiua negare voluit, dum eam ponit in parte sensitiua, quia hoc non excludit illud, nec debet denegari potentiæ superiori cognitiuæ, quod est perfectionis in inferiori, ita Doctor cit. ad p. prin. immo §. *de secundo* notat, Arist. in eodem loco expresè admittere memoriam intellectiuam, dicit enim quorundam intelligibilium nos memorari, vt quod triangulus habet tres angulos, &c. & hoc quidem, quia didicit, & fuit speculatus, & quamuis dicat, ibi quòd memoria intelligibilium non est sine phantasmate, non propter hoc negandum est memoriam esse in intellectu, sicut non negatur intelligere in intellectu, etiò secundùm ipsum ibi nunquam intelligamus sine phantasmate ob connexionem potentiarum pro statu isto, quia ergo pro statu isto memoria intellectiua pendet à sensitiua, non è contra, & sensitiua est veluti radix intellectiuæ, ideò Arist. ibi tantum tribuit memoriæ sensitiuæ, & quodammodo illam euehit supra intellectiuam, & eadem de causa inquit memoriam per se esse primi sensitiui, per accidens verò esse partis intellectiuæ, ita loquitur Arist. non quia negare intendat veram memoriam in parte intellectiua, sed quia nulla recordatio pertinet ad intellectum, tanquam primario, & radicaliter sufficientem ad recordandum, ita Doc. cit. lit. K. & tandem eadem de causa Aris. ibi dicit quosdam esse benè reminiscitiuos, quosdam malè propter diuersitatem organi, quia memoria intellectiua pendet ex famulatu sensitiuæ, in cuius organo perturbari possunt, ac interdum totaliter deleri species sensibiles, non ita intelligibiles in intellectu, vnde benè concludit Mairon. cit. quòd tota obliuio debet referri ad sensum, & non ad intellectum, quia species in sensu benè possunt deleri propter alterationem organi, non autem in intellectu, quod etiam docuit Scot. cit. lit. H. & L. quomodo autem intelligendus sit Arist. 3. de An. 20. dum ait nos non reminisci post mortem di ximus in expositione textus cap. 3. in fine.

90 At Bargius p. d. 3. qu. 6. §. *ad aliud de philosopho* instat, obliuionem sumi quoque debere ex parte memoriæ intellectiuæ propter deletionem, & amissionem specierum, & ratio eius est, quia licèt intellectus pendeat in sua operatione à phantasia in prima motione, non tamen in secunda, quod probat duabus Scoti auctoritatibus altera in p. d. 3. q. 4. in corpore quæstionis, altera verò in 4. d. 45. qu. p. d. prin. Verùm hoc est contra communem Scotistarum, & aliorum, & quidem semel admisso species intelligibiles ab intellectu labi, manifestè sequitur animas separatas non recordari omnium; quę in hac vita eis contigerunt, quod est contra testimonia scripturarum, & Patrum; vel dici debebit species saltim illorum obiectorum, quæ deciderunt ab intellectu, à Deo infundi in egressu animæ à corpore quod supra impugnatum est: Quod verò intellectus in prima solum motione, & intellectione pendeat a phantasia, non in sequentibus, licèt non sit omninò verum, vt dictum est q. p. huius disp. eo tamen admisso in sensu ibidem declarato, non infert, quod obliuio sumenda sit ex deletione specierum intelligibilium, sed tantum quod memorari possumus aliquorum non cooperante interim phantasia circa eorum phantasmata, quando verò memorari non possumus, hoc euenire ex perturbatione, vel deletione specierum sensibilium dicemus, non autem intelligibilium. Dices, si quorundam possumus recordari absque ope memoriæ sensitiuæ, ergo, & obliuisci absque eius defectu. Quamquam antecedens non facilè admiserimus, adhuc tamen eo admisso neganda est conseq. quia quod est perfectionis tribuendum est potentiæ superiori, quod verò est imperfectionis, inferiori.

91 Hic tamen aduertendum est, quòd licèt in parte intellectiua admittamus memoriam à sensitiua distinctam, nequaquam tamen censeri debere potentiam e a natura rei diuersam ab intellectu, sicut intellectus ipse diuersus ponitur à voluntate, cum eadem prorsus numero potentia ex diuersa habitudine dicatur intellectus, intelligentia, & memoria, vt colligitur ex Doctore p. d. 27. q. p. K. & p. d. 3. q. 9. D. & 3. d. 25. q. vn. ad 4. O. & quol. 15. art. 3. quatenus enim nude accipitur pro ipsamet facultate animæ cognitiua præcisè, dicitur intellectus, quatenus stat sub actuali intellectione, dicitur intelligentia, quatenus denique stat sub speciebus, dicitur memoria fæcunda, si species absolutè considerentur, vt concausæ ad notitiam abstractiuam concurrentes, si verò considerentur, vt inseruiunt ad recognoscenda obiecta iam cognita, memoria recordatiua, & potentia reminiscitiua appellatur, vnde inter illa ad summum inferri nequit, nisi distinctio per connotata diuersa, quatenus intellectiua sub nomine memoriæ, & intelligentiæ connotat aliquam formam accidentalem ab ipso intellectu realiter diuersam, scilicet speciem, vel notitiam, & hæc qualiscunque distinctio sufficit ad saluandam imaginem Trinitatis in anima nostra, qualis in ea dari potest, vt Doctor explicat loc. cit. p. d. 3. q. 9. Nec obstat quosdam bene intelligere, & malè recordari; hoc enim euenit, quia ex parte phantasiæ impeditur intellectus, ne expeditè recordetur, quod actuum tantum arguit distinctionem, non potentiarum, nam & intellectus ipse facilis est ad quædam obiecta capienda, & ad alia difficilis, & tamen non idcirco à seipso distinguitur; sed de memoria intellectiua plura vide apud Doct. cit. 4. d. 45. q. 3. & de permanentia speciei post actum intelligendi in lib. de Anim. quæst. 14. vbi aliter explicat opinionem Auic. quam passim referatur.

92 Tertiò tandem obijcitur, quia si in intellectu dantur species intelligibiles, iam necessaria non erit conuersio ad phantasmata, nam sola species sufficeret cum intellectu. Tum 2. quia intellectus semper intelligeret, cum habeat obiectum præsens in specie, & plura intelligeret, quia omnea, & singulæ species mouerent toto conatu, nec est maior ratio, cur cum vna concurret quàm cum alia. Tum 3. plura cognoscimus, quorum species non habemus, vt Deum, intelligentias, & alia quæ sub sensu non cadunt, atque ideò sensuum ministerio nequeunt propriam speciem ad intellectum traicere. Tum 4. quia saltim

tiu per reflexionem in seipso experiretur intellectus huiusmodi species, sicut deprehendit actus, & habitus; Tum 5. quia Arist. 3. de An. 5. ait intellectum nihil esse actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat, & tex. 14. esse tanquam tabulam abrasam, in qua nihil depictum est, quæ vtique falsa forent, si species præcederent in intellectu actum intelligendi. Tum tandem quia non videtur assignari posse causam efficiens harum specierum, quia nec phantasma, cum sit quid materiale, nec intellectus possibilis, qui tantum recipit, nec intellectus agens, quia ex se est indifferens ad producendam hanc potius, quam illam speciem.

93 Resp. ad 1. Doctor 1. d. 3. quæst. 6. N. ex connexione potentiarum intellectus, & phantasiæ pro statu isto non haberi vsum speciei intelligibilis sine vsu sensibilis in phantasia, vt explicatum est q. p. huius disp. vel dicatur iuxtà aliam probabilem sententiam saltim in secunda motione cum sola specie intellectum operari posse absque recursu ad phantasmata. Ad 2. neg. conseq. cum probatione, nam vt notat Scot. p. d. 3. quæst. 6. ad 3. princ. cuiuscunque speciei singulare fortius mouet sensum, eius phantasma efficacius imprimitur, & primò mouet intellectum, & quoad istum primum actum non est in potestate nostra, quin intelligamus secundùm Aug. 3. de lib. arb. dicentem *non est in potestate nostra, quin visis tangamur*, isto autem actu posito, deinceps est in potestate nostra cognitio actualis cuiuslibet habitualiter noti, & tunc ea species fortius mouet, quæ ad mouendum magis applicatur per voluntatis imperium; si autem quæratur adhuc, vnde fit, quòd vnum phantasma fortius alio moueat; dicendum, vel id ab obiecto externo prouenire, vel ab Angelo bono, aut malo humores commouente, vel à complexione peculiari huius, & illius corporis, ratione cuius phantasia plus ad hæc sensibilia determinatur, quam ad illa, & hinc est aliquos vrgentius tentari, & allici ad vnum vitium, quàm ad aliud. Ad 3. licet omnis nostra cognitio abstractiua ab aliqua specie intelligibili oriatur, non tamen intellectus res quascunque cognoscit per proprias earum species, sed tantum illas, quæ sunt phantasiabiles, cætera vero, quæ non directè sub sensu cadunt, concipit indirectè per species extraneas, quæ maiorem habent cum eis proportionem, vt dicemus in seq. Ad 4. Mair. quæst. 15. prolog. ait per actum reflexum, & arguitiuè cognoscere intellectum etiam species illi inhærentes, dum experitur se abstractiuè cognoscere obiecta absentia, & memorari præterita, & discurrendo intelligit hæc aliter fieri non posse, quàm speciebus mediantibus, vt iam probatum est. Ad 5. negauit vtique Arist. de An. tex. 5. esse aliquid in actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat, non tamen negat esse aliquid in habitu; tex. verò 14. vel loquitur de intelligere in habitu, vel in actu, & in vtroque sensu benè docet intellectum esse veluti tabulam rasam, in qua nil est depictum habitualiter quidem, antequam speciebus imbuatur, contra Platonem, qui species ponebat illi concreatas, & actualiter, antequam actualem intellectionem suscipiat. Ad vlt. causa efficiens specierum est intellectus agens cum phantasmate, vt constabit q. seq. alia quædam argumenta contra species intelligibiles adducta à Piccol. & Zab. leuioris armaturæ soluta, vide apud Fabrum loc. cit.

APPENDIX.

De speciebus intelligibilibus.

95 QVæritur Poncius in sua Appendice Apolog. pag. 104. nu. 146. fuisse sibi obiectum, quod disp. 12. de An. n. 22. præter Scoti mentem negauerit species intelligibiles, & inquit se rursus id affirmare, quamuis enim probabiliter tenuerit Doctor dari illas species non sequitur, quia probabiliter etiam tenuerit alteram sententiã vt constat q. 17. de Anima. Subdit deinde neque absolutè se id docuisse, sed solum dixisse non esse necessarias quoad rationem, hinc autem non sequitur quod dixerit eas non dari, multa enim dantur, & dicuntur dari propter auctoritatem aliquam, ac rationem probabilem, ad quæ asserenda non datur ratio aliqua necessaria, & quæ consequenter, si rationem spectes non sunt necessariò admittenda. Addit tandem nos disput. 6. de Anima quæst. 4. respondere ad omnes rationes Scoti, quibus p. d. 3. quæst. 6. ostendit specierum necessitatem præter vnam, quæ ipsa non sufficit ad sententiam nostram defendendam, scilicet de necessitate specierum in ea vniuersitate qua videamur loqui, & solet teneri nostra sententia, vnde deducit mirum esse quod nos per Typographum nostrum ei opposuerimus tanquam indicium parui affectus erga Scotum, quod sæpè rationes eius impugnet, cum nosmetipsi loc. citat. idem faciamus, ideo concludit in nos bene quadrare adagium. *Va tibi, va nigra dicebat cacabus olla &c.*

96 Respondeo nos quoque concedere Scotum quæst. 17. de Anima docuisse sententiam species intelligibiles negantes tanquam probabilem, attamen in fine quæstionis resoluit oppositam veriorem esse illis verbis. Tene quam partem volueris prima tamen videtur verior, & ita notauit ibi P. Cauellus in Scholio ex quo factum est, vt postea in libris sent. p. d. 3. q. 6. vbi maiorem habet auctoritatem parti affirmatiuæ absolutè adhæserit. Et quando in p. d. 3. quæst. 6. admittit species intelligibiles vtique non prætendit eas admittere ob solam auctoritatem aut rationem probabiliorem, sed ob rationem cogentem, ac veluti necessariam vt colligitur ex verbis, quæ habet in resolutione quæstionis dicens. Ad quæstionem ergo dico quod est necesse ponere in intellectu speciem intelligibilem priorem naturaliter actu intelligendi propter rationes iam positas ex parte obiecti, ergo secundum Doctorem nostrum, si rationem spectes necessariò sunt admittendæ species intelligibiles contra id quod concludit Poncius, & omninò falsum est quod addebat denique hic Auctor nos disput. 6. de anima quæst. 4. respondere ad omnes rationes (vna excepta) quibus Doctor loc. cit. stabiliuit specierum intelligibilium necessitatem, nam prima, secunda, & tertia ratio, quas vt inutiles reiecimus quæst. cit. art. 1. non adducuntur à Scoto; quarta ratio, quam Doctor cit. §. contra illam opinionem deducit ex parte vniuersalitatis obiecti, & ex parte præsentiæ ipsius intellectui, non absolutè censetur inefficax à nobis loc. cit. immo nu. 69. dicimus esse valdè efficacem, vt deducitur ex parte præsentiæ obiecti ipsi intellectui, & solum censetur inefficax, vt deducitur ex parte vniuersalitatis obiecti, neque id fecimus ex nostro capite sed quia Doctor ipse quæst. 17. de anim. dedit modum soluendi rationem illam ex hac parte, vt protestati sumus nu. 66. in fine.

97 Immo ibidem sub eodem numer. dicimus rationem illam etiam ex hac parte nempè ex parte vniuersalitatis obiecti valdè vrgere in principijs Thomistarum, vt ibi declaramus, & in hoc sensu ibi adduci à Scoto, vt efficacem, quatenus opinantes contra quos ibi arguit cum Thomistis in eo principio concordabant, quare irrationabiliter omninò in nos concludit adagium illud *Va tibi &c.* quando namque Auctor ille rationes Scoti impugnat, & reijcit vt inutiles illas absolutè impugnat, & soluit ex proprio capite, & non quia Doctor alibi dederit modum illas soluendi, vt fecimus nos, quod num sit indicium pauci affectus erga Magistrum iudicet prudens Lector.

98 Secundò deinde Poncius num. 147. ponderat vnicam rationem nostram ex memoria intellectiua, & recordatione præteritorum deductam, quæ haberi nequit absque speciebus post actum remanentibus, quod si dicas nos pro statu isto posse recordari beneficio memoriæ sensitiuæ non sufficit hoc, quia sequeretur animam separatam non posse recordari præteritorum, quod esset contra Euangelium. Sed hæc probatio (inquit ille) nullo modo probat dari species nisi ad actum recordationis, quando non adest aliquod aliud obiectum determinatiuum intellectus ergo non valet ad probandam necessitatem specierum in cognitione abstractiua vniuersaliter. Conf. quia nos aliquas rationes pro necessitate specierum adductas reijcimus ex eo quod vniuersaliter non probent necessitatem specierum in omni cognitione abstractiua, ergo non debebamus hanc rationem proponere ad id probandum cum vniuersaliter non probet illam necessitatem sed solum in casu recordationis.

99 Respondeo in primis falsum esse nos hac vnica ratione loc. cit. necessitatem specierum intelligibilium stabilire quandoquidem numer. 69. habemus hæc verba. Accedit rationem non deficere, quæ etiam independenter à memoria probat necessitatem specierum in omninò prima abstractiua cognitione quam Doctor exaggerat p. d. 3. q. 6. Lit. F. & P. palam ergo imponitur nobis, quod hac dumtaxat ratione à memoria deducta necessitatem specierum probauerimus. Deinde ratio illa ex memoria deducta, quam Poncius carpit, vt insufficientem non est nostra sed Scoti loc. cit. vt P. Cauellus aduertit quæst. 17. de anima num. 21. vbi ait etiam esse cæteris omnibus difficiliorem, & efficaciorem, si ergo Cauellus quem Poncius hic appellat Magistrum suum iudicat hoc argumentum efficax & difficile malè censetur à Poncio inefficax ac insufficiens quia non est Discipulus supra Magistrum. Tum quia & Scotus loc. cit. de anima, & Cauellus ibidem, vt partem oppositam tueantur, vt probabilem, alias responsiones huic argumento assignant ab ea quam affert hic Auctor, signum euidens non esse satis fundatam. Denique responsio Poncij est illa eadem, quam ad hoc attulit argumentum Contarenus iunior quæst. de speciebus sensibilibus, & intelligibilibus & nos adduximus, & refutauimus disputat. 6. de anima quæst. 4. num. 69. vbi ostendimus hanc rationem nedum demonstrare necessitatem specierum intelligibilium pro cognitione memoratiua, vt aiebat Contar. & nunc replicat Poncius, sed etiam pro originaria, & primaria, & consequenter pro omni cognitione abstractiua, & ibidem addimus aliam Scoti rationem ostendentem specierum necessitatem independenter à memoria; frustra igitur adducit Poncius ad hanc rationem labefactandam responsionem aliorum a nobis impugnatam dissimulans.

100 Tertiò præterea inquit se non negasse species in Angelis, & animalibus separatis, siue à Deo infusas, siue ab ipsismet acquisitas, sed quod non esset necessitas ponendi illas pro hoc statu experientia teste, ergo quamuis anima haberet species recordatiuas, nihil hoc concludit contra ipsum, verum hæc solutio in terminis adducitur, & refellitur à Doctore p. d. 3. q. 6. Litt. F. & P. & à nobis quæst. 4. cit. num. 69. vbi ostenditur quod si ad hoc non sufficiunt phantasmata, nam si intellectus haberet obiectum suum tantum in phantasmate præsens, & non in proprio repræsentatiuo tunc esset deterioris conditionis, quam ipsæ potentiæ sensitiuæ, quæ obiectum suum præsens habent in proprio repræsentatiuo, non in alieno, quam rationem Poncius rursus dissimulauit. Deinde ex hoc quod anima separata recordetur præteritorum, & gestorum in hac vita, bene deducitur specierum necessitas, quia talis recordatio non nisi per species in hac vita acqui-

sitas

latet in memoria, si igitur virtute illius statim causaretur aliqua intellectio actualis, quæ genita exprimat, & declaret illud obiectum ibi latens, verè est ibi verbum, quia expressiuum latentis, & genitum virtute eius ad exprimendum ipsum; eandem docent sententiam Ansel. in monolog. c. 29. Dam. lib. 1. de fide cap. 18.

48 Notat tamen Doctor p. d. 27. cit. §. *Ideò istis*, quod licet verbum sit semper actualis ipsa intellectio, non tamen quæcunque intellectio est verbum, sed illa tantùm, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fœcunda idest ab intellectu simul cum obiecto, vel in se præsente, vel in specie, quæ dicitur semen eius, ex his enim duobus constituitur memoria fœcunda, vt Aug. sæpè docet 15. de Trin. adeo vt duæ conditiones præsertim requirantur ad verbi constitutionem, & formalitatem, vna est, quod ea intellectio, quæ verbi nomen suscipere debet, sit verè genita, & producta, altera est, quod sit producta per modum naturæ idest non per actionem liberam, sed naturalem, defectu primæ conditionis intellectio essentialis in diuinis verbum appellari non potest, esto enim ea naturaliter à memoria fœcunda sit, non est tamen ab ea verè producta, sed tantum emanatione quadam rationis resultata; defectu secundæ conditionis inquit Doctor quol. 14. art. 2. Bb. visionem Dei in beatis non esse verbum, qui esto sit naturalis diuinæ essentiæ similitudo, non tamen naturaliter ab ea producitur, sed liberè, cum ad eam concurrat vt volens, idem replicat quol. 15. art. 2. sub X. & sequuntur Scotistæ omnes circa ea loca, & Smisinch. tract. 2. de Deo vno disp. 6. nu. 144. & seq. Rada 1. p. controu. 10. art. 2. Vulp. tom. 1. 1. part. disp. 24. art. 7. alij passim excepto Cauell. qui in lib. de Anim. disp. 3. sect. 3. n. 10. verius censet oppositum, scilicet visionem beatam esse verbum; ratio eius est, quia non requiritur ad rationem generationis, vel prolis, quod vtraque causa naturaliter concurrat, alioquin B. Virgo non fuisset Mater Dei, nec Deus eius filius, quia Spiritus Sanctus concurrit ad generationem eius vt causa libera, non vt naturalis; quia ergo visio beata saltim ab intellectu beato naturaliter producitur, hoc sufficit, vt dicatur verbum, licèt ex parte obiecti procedat liberè, ad quod etiam adducit auctoritates quasdam D. August. ac ipsius quoque Doctoris visionem beatam verbum appellantium.

49 Verumtamen communi Scotistarum recedendum non est, tum quia Doctor quol. 14. cit. expressè docet ex solo defectu diuinæ essentiæ naturaliter non concurrentis ad visionem, sed liberè beatos non habere verbum de illa; tum quia verbum semper appellat Aug. à Doct. citatus prolem à memoria fœcunda genitam, at memoria fœcunda ex intellectu constituitur, & obiecto ei præsente, vel in se, vel in specie, ergo de ratione verbi est, quod naturaliter gignatur à totali suo principio, nec sufficit, quod naturaliter procedat ab altero tantum; tum quia si hoc sufficeret, tunc Spiritus Sancti productio esset generatio, & ipse esset Verbum, quia licet liberè producatur ex parte potentiæ, adhuc tamen procedit naturaliter ex parte obiecti; concludendum ergo est ad rationem Verbi requiri, quod vtrumque principium naturaliter agat; & multò magis in obiecto id necessarium est; tum quia verbum ab obiecto specificatur, atque ideò magis ei assimilatur, tum quia in proposito obiectum principalius concurrit, quam intellectus. Neque ratio in oppositum vrget (alioquin concluderet Spiritus Sancti processionem esse generationem, & ipsum esse filium) quia Christus, vt homo postulabat naturaliter gigni ab vtroque parente, vnde merè accidentale fuit illi, quod Spiritus Sanctus, vel tota Trinitas suppleuerit vices patris naturalis per concursum liberum, atque ideò hoc obesse nequit denominationi filij, quam fundauit ad concursum per modum naturæ exhibitum à B. Virgin. quia quod est per accidens variare non potest quod est per se; hæc autem ratio non militat in productione Spiritus Sancti, nec in productione visionis beatificæ, quia nec Spiritus Sanctus petit naturaliter produci, seu per modum naturæ, neque visio beata à diuina essentia ita causari, cum hæc immediatè non agat ad extra, atque ideò nec ista verbum nec ille filius dici possunt. D. Aug. autem cum interdum visionem beatam vocauit verbum, intendit docere beatos videre Deum notitia clara, & distincta, quæ sit perfecta, & expressa similitudo diuinæ essentiæ, vt colligitur ex eius verbis 14. de Trin. cap. 17. dum inquit *cum videbimus eum sicuti est, tunc verbum nostrum non erit falsum*, & in eodem ferè sensu locutus est Doctor, si quando visionem beatam verbum appellat; vsus autem est interdum hoc modo loquendi ad excludendam rationem Thomistarum, quia & ipsi negant verbum produci in visione beata, quia scilicet nulla similitudine creata videri potest Deus, verbum autem est naturalis similitudo sui obiecti; at Scotus, quia nedum expressam Dei similitudinem admittit esse possibilem, sed etiam impressam, visionem beatam ex hoc capite, quatenus scilicet est naturalis Dei similitudo, vltro contra Thomistas esse verbum affirmat; quia tamen ad completam verbi rationem non sufficit, quod sit naturalis sui obiecti similitudo, sed etiam quod naturaliter ab eo procedat, hinc absolutè loquendo negat visionem beatam esse verbum, quia esto sit naturalis diuinæ essentiæ similitudo, non tamen ab ea est naturaliter genita.

50 Ex his deducit Scot. citat. litt. E. definitionem verbi mentis, quam ex Aug. colligit varijs in locis, quod sit *actus intelligentiæ productus à memoria perfecta non habens esse sine actuali intellectione, repræsentans verbum diuinum*, vbi per memoriam intelligitur intellectus obiecto fœcundatus, vel eius specie, quæ est semen obiecti, per intelligentiam intelligitur idem intellectus intellectione informatus, quæ est species expressa, verbum itaque appellat actum intelligentiæ, quia constituit intelligentem, sicut calor est actus calidi; dicitur actus à memoria productus, quia est proles memoriæ, in quo differt ab intellectione, non producta à memoria, sed aliunde; dicitur non habere esse absque actuali intellectione, non quia sit terminus illius, aut quid absolutè ab ea condistinctum, sed vt ostendatur non omninò coincidere, & adæquatè cum intellectione, quia in ratione verbi aliquid superaddit actuali notitiæ, nam eadem qualitas absoluta cum respectu ad obiectum in ratione termini constituitur in esse notitiæ, & cognitionis declarantis, & exprimentis illud, & cum respectu ad obiectum, & intellectum in ratione totalis principij naturaliter producentis verbum constituitur in ratione verbi, vt docet D. Aug. 9. de Trin. cap. vlt. verbum appellans prolem mentis, vndè verbum in ratione verbi necessariò includit respectum naturaliter producti ad memoriam fœcundam naturaliter producentem; dicitur tandem repræsentans Verbum diuinum, quia est secunda pars imaginis, de quo p. d. 3. q. 9. non autem qui adæquatè illud repræsentet, multa enim discrimina inter hoc, & illud intersunt, & inter quæ præcipuum est illud, & valdè ad rem nostram, quod verbum mentis nostræ constituit nos formaliter intelligentes, non autem Verbum diuinum, quia Pater diuinus non intelligit per notitiam genitam, sed per ingenitam, quæ est communis tribus diuinis personis, vndè Pater prius intelligit, quàm Verbum producat; & ratio discriminis est, quia nos ea indigentia producimus intellectionem, vt scilicet per eam formaliter intelligamus, at Pater diuinus non producit Verbum ea indigentia, seu vt intelligat, intelligit enim per notitiam ingenitam, quæ à diuino intellectu producitur concurrente essentia per simplicem dimanationem, sed producit Verbum ex plenitudine perfectionis quia memoria fœcunda necessariò, & naturaliter producit prolem, quæ in nobis est accidens quia memoriæ fœcunda specie fœcundatur, quæ est accidens ab ea realiter distinctum, at memoria Patris producit prolem, quæ est substantia, & secunda Trin. persona, quia fœcundatur essentia diuina sibi realiter identificata, de quo fusè agunt in trac. de Trin. Theologi.

51 Dicimus 2. verbum mentale verè, & propriè produci à memoria fœcunda per actionem à seipso distinctam. Ita Doctor cit. p. d. 27. q. 1. & 1. d. 2. q. 7. Q. & quol. p. & vbicunque distinguit in intellectu nostro duos actus, alterum dicendi, alterum intelligendi, vultq; istum esse illius terminum, vt propriæ actionis, per quam accipit esse; sequuntur Recentiores passim, sed quamplures eam inutiliter probant, alij minùs consequenter tenent ad sua principia, vt statim dicemus; Probatur itaque primo auctoritate expressa D. Aug. 9. de Trin. cap. 7. ait *conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus*, in quibus vltimis verbis agnoscit veram, & internam verbi generationem, quam appellat dictionem, ac proinde agnoscit quoque veram actionem, quia generatio rei est vera actio illius productiua. Deindè ex paritate verbi vocalis, per quod deuenimus in cognitionem mentalis, verbum enim vocale verè producitur per locutionē mentalis, & dicere corporeum, veluti per actionē distinctam ergo pariter verbum mentale per locutionē, & dictionē spiritualem produci debebit, velut per actionē distinctam. Rursus ex paritate Verbi diuini, quod nequaquam dicimus seipso immediatè à Patre produci, sed per veram actionem generatiuam, cuius ipse est terminus. Sed inquit Auersa, quod neque in ipso Deo distinguitur actio, seu productio, quasi medians inter Patrem, & Verbum, sed ex parte verbi ponitur productio passiua illi identificata, ex parte Patris productio actiua illi pariter identificata, eo quòd Filius per suammet personalem entitatem gignitur, & Pater per suam generat. Verùm hoc non tollit quin generatio in diuinis sit vera, & realis actio, quia Verbum accipit esse à Patre, quod autem generatio actiua realiter cum generante identificetur, & generatio passiua cum genito, hoc non prouenit ex rationibus earum formalibus, sed accidit ex summa simplicitate, & infinitate diuina, ratione cuius omnia identificantur cum diuina essentia, sicut etiam ex eadem oritur radice, quod Verbum in diuinis sit substantia subsistens, vbi in nobis est purum accidens, vndè ex hoc capite potiùs deducendum est oppositum, scilicet, quod sicut verbum nostrum ex limitatione sua est accidens, ita quoque ob eamdem limitationem petit actionem à seipso reipsa distinctam quam producatur; Accedit, quod etiam in diuinis generatio actio realiter distinguitur à verbo genito.

52 Ratio a priori huius conclusionis est, quia per actionem, qua res aliqua accipit esse à sua causa, intelligimus relationem dependentiæ in fieri ab illa, vt ergo videamus, an effectus accipiat esse per actionem à seipso distinctam, scrutandum est, an hic effectus ita essentialiter pendeat in esse, & fieri ab hac causa, vt à nulla alia causa prodire possit, quam ab ista nec alio modo ab illo, quo oritur de facto, nam si nec ab alia causa, nec alio modo prodire potest, signum euidens est, dependentiam à tali causa esse illi essentialem, ac realiter identificatam per illam Scoti maximam 2. d. p. q. 5. §. *ad quæstionem istam*, omnis illa relatio est realiter identificata cum fundamento, sine qua, vel sine eius termino fundamentum esse non potest; quòd si ab alia causa potest oriri, argumento est talem dependentiam ab eo reipsa distingui, esseque illi accidentalem, non essentialem, ob maximam oppositam; at in proposito idem numero actus vitalis potest à diuersis oriri principijs, potest enim oriri à potentia cum habitu, vel sine habitu, cum vna, vel altera specie impressa ex vno, vel altero Dei

quia tunc vel species suburdinaretur obiecto, vel obiectum speciei, vel ambo concurrerent ex æquo, non primum, quia causæ essentialiter subordinatæ ità se habent, vt vna sine altera operari non possit; cum ergo videamus speciem operari, cum potentia absque concursu obiecti, non vtique censeri debet causa illi essentialiter subordinata; non secundum, quia causa perfectior imperfectiori nequit subordinari; tum quia si species, quæ deficit ab obiecto, sufficit ad causandam cum obiecto notitiam abstractiuam, quare obiectum in se immediatè præsens potentiæ non sufficiet ad producendam cum ea intuitiuam absq; specie, neque tandem tertium, quia tunc virtus vnius, cum operentur per causalitates eiusdem rationis, ita intendi posset, vt sic solo sufficeret ad effectum, & sic vel solum obiectum concurreret, quod est intentum, vel sola species absque vllo obiecti interuentu, & sic fieri posset intuitio absentis.

108 Secundò ex eo præcisè notitia abstractiua, ac intuitiua essentialiter distinguuntur, quòd abstractiua causatur ab obiecto præsente potentiæ per speciem, & ad idem in ipsa specie præsens etiam terminatur, è contra verò intuitiua à re in propria existentia immediatè causatur, & ad eandem sic etiam terminatur vel si a specie, non nisi a tali, quæ in fieri, & conseruari pendeat ab obiecto immediatè seipso præsente, vt docet Scot. locis omnibus citatis, & nos ex instituto infra dicemus quæst. 11. ergo cognitio intuitiua per speciem intelligibilem, quæ non ita ab obiecto dependet, haberi non potest, quare ad huiusmodi notitiam non solum necessaria non est, sed potius est prorsus inepta, ac insufficiens, alioquin periret essentiale discrimen, quod inter hanc, & illam versatur cognitionem. Respondent concursum speciei indifferentem esse ad intuitiuam, & abstractiuam cognitionem, atque ideo ex parte principij cognitiones istas non distingui, sed solum ex parte termini, quia vna terminatur ad obiectum in se immediatè præsens propria præsentialitate, altera verò ad obiectum tantum in specie præsens. Contra est, quia cum concursus speciei intelligibilis detur ad supplendum concursum obiecti, cum fuerit absens, vel non actu intelligibile, sanè nequit esse indifferens ad vtrumque cognitionis genus, quia notitia intuitiua postulat obiectum in se existens, ac immediatè præsens; tum quia si obiectum est debite præsens potentiæ, & actu intelligibile, non potest reddi ratio, cur possit ac debeat intellectionem terminare, ac non etiam causare & principiare; tum quia quantum est ex parte termini, nihil potest assignari, ad quod intuitiua terminetur, ad quod non possit abstractiua quoque terminari, nam infrà ostendemus etiam abstractiuam ad existentiam, & præsentiam rei posse terminari, ergo non tam ex parte termini, quam ex parte principij distingui debent, atque ideò Doctor frequenter ex rationibus formalibus hinc indè motiuis distinguit illa duo cognitionum genera, vt est videre quol. 13. artic. 2. §. *circa secundum*, dum inquit, *dicentur igitur cognitiones distinctæ, & hoc secundum speciem propter rationes formales motiuas hinc inde*, & 4.d.49.quæst.12. §. *respondeo*, dum ait, *actus abstractiuus, & intuitiuus differunt specie, quia aliud, & aliud est ibi mouens, hic enim mouet species, ibi autem mouet res præsens in se*, & sic etiam loquitur alibi sæpè.

109 Tertiò, vlterius probat Doctor loc. cit. speciem intelligibilem non solum esse superfluam ad cognitionem intuitiuam, sed etiam id prorsus repugnare, & ratio est, quia impossibile est cognitionem intuitiuam haberi per aliquid eodem modo se habens in repræsentando, sicut res sit existens, & præsens in se, siue non, intuitiua namque tendit in obiectum, vt in se existens ac immediatè præsens nedum specificatiuè, sed etiam reduplicatiuè, at species intelligibilis, quia habet modum permanentis, nec dependet ab obiecto in conseruari, rem indifferenter repræsentat existentem, vel non existentem, præsentem, vel non præsentem, ergo nullatenus concurrere potest ad cognitionem intuitiuam. Respondet Smisinc. citat. distinguendo de duplici speciei, alia enim est, quæ nata est pendere ab actuali influxu obiecti, quo deficiente euanescit, quam appellat intuitiuam, alia, quæ nata est manere æquè absente, ac præsente obiecto, quam vocat abstractiuam, vnde tam in intellectu, quàm in sensibus internis speciem conseruantibus duplicem huiusmodi assignat speciem pro duplici cognitione generanda intuitiua, & abstractiua; intuitiua sensus interni causatur immediatè a specie interno sensui impressa, & conseruata ab actu sensus externi, dum durat sensatio exterior; intuitiua verò intellectus pro statu isto causatur immediatè à specie intellectui possibili impressa, & conseruata ab intellectu agente, & phantasmate, quamdiù durat sensatio exterior, ex quibus notitijs intuitiuis in sensu interno, & intellectu relinquuntur species memoratiuæ, & abstractiuæ euanescentibus speciebus intuitiuis, quæ mediatè, vel immediatè pendebant ab obiecto præsente, & mouente in propria existentia, & in hoc sensu verum est omnem notitiam intuitiuam naturaliter pendere ab obiecto præsente, & mouente in propria existentia, ita ille Auctor numer. 9. inde concludit numer. 11. quòd cum Doctor negat intuitionem per speciem fieri posse, loquatur de specie, quæ nata sit manere æquè præsente, ac absente obiecto, talis enim species nata esse independenter ab actuali influxu obiecti est abstractiua, & ideò inepta ad pariendam notitiam intuitiuam.

110 Hæc distinctio de duplici specie equidem vera est, ac necessaria, vt infra dicemus quæst. 11. ac etiam verum est notitiam intuitiuam posse haberi per speciem, quæ pendet in esse ab actuali influxu obiecti, adhuc tamen solutio multa falsa continet, nec argumento satisfacit, nam in primis absque vlla necessitate geminat in eadem potentia species eiusdem obiecti, quarum vna sit intuitiua, altera abstractiua, vna transiens cum sensatione exteriori, altera permanens, quia species illa, quæ in phantasia permanet transacta exteriori sensatione, & in intellectu transacta interiori, est illa eadem, quæ producta fuit dependenter ab illis, sed deinceps independenter conseruata, ergo frustra geminantur species, quarum vna producatur dependenter à sensatione exteriori, & cum ipso statim transeat, altera dependenter quidem ab ea producatur, sed independenter conseruetur, nam quod hæc solutio affirmat de secunda, nos asserimus de prima, vltra quam alia non erit species addenda. Deinde falsò quoque tribuitur notitia intuitiua pro statu isto intellectui nostro, probabilius enim est, quod docet Bass. quæst. p. prolog. & nos infra dicemus, omnem nostram notitiam intellectualem, quam habemus naturaliter, ac de lege communi esse abstractiuam, & nullam intuitiuam, & ratio est, quia nunquam intellectus noster pro statu isto fertur in rem extra, & in propria existentia, sed vt apparet in aliquo repræsentatiuo v. grat. phantasmate, aut specie intelligibili, qua etiam de causa cognitio phantasiæ potius dici solet abstractiua, quam intuitiua, vt notat Doct. 2.d.3.quæst.9. C. quia & ipsa quoque terminatur ad rem in phantasmate, non autem in propria existentia, vnde cognitio intuitiua sensibilium non nisi sensibus externis conuenire videtur, qui immediatè in obiecta feruntur in propria existentia, atque præsentia. Tandem nunquam Doctor de hoc duplici specierum genere distinxit, in eadem potentia; nec aliam vnquam speciem agnouit in intellectu, quam illam, quæ dependenter à phantasmate in eo imprimitur, & deinceps indelebiliter conseruatur pro memoria conseruatiua, & de hac loquitur in omnibus locis supracitatis.

111 Quartò tandem probatur ex Scoto quol. 13. art. 2. quia intuitiua habet relationem attingentiæ actualem ad obiectum præsens in propria existentia, ergo implicat dari talem notitiam non præsente obiecto in propria existentia, sed tantum in specie, probatur conseq. quia relatio nequit esse sine termino, ergo si notitia intuitiua importat relationem attingentiæ actualem ad obiectum in se immediatè præsens, implicat fieri sine concursu obiecti in propria existentia. Nec valet, quod inquiunt Scotistæ quamplures, relationem illam actualem posse absolutè separari ab intuitiua cognitione, itaut dari possit intuitio absente obiecto, & solùm iuxta ordinem naturalem requiri. Hoc enim prorsus impossibile arbitramur, quia relatio attingentiæ in quacunque notitia est transcendentalis et realiter identificata, vt dictum est q. preced. art. p. aptitudinalis quidem cum abstractiua identificatur, actualis cum intuitiua, quod non obscurè colligitur ex Doctore quol. citat. nam per relationem hanc attingentiæ actualem secernit intuitiuam ab abstractiua notitia, & innuit ita se habere intuitiuam ad relationem attingentiæ actualem, quemadmodum abstractiua se habet ad aptitudinalem, sed hæc identificatur cum abstractiua, ergo & illa cum intuitiua; tum quia per hos respectus circumscribit ibi Doctor differentias specificas illarum cognitionum, at non solemus per effectus merè accidentarios, & separabiles rerum essentias circumscribere, sed potius per passiones, & affectiones inseparabiles, & necessariò concomitantes, sic enim accidentis essentiam per aptitudinalem inhærentiam, non verò actualem, proximè circumscribimus, & quantitatis per aptitudinalem impenetrationem, non actualem, & sic de alijs, ergo cum per respectum attingentiæ actualem ad obiectum in se immediatè præsens Doctor insinuet differentiam specificam intuitiuæ notitiæ satis est verisimile hunc respectum illi identificari, & esse ab ea prorsus inseparabilem, ac ita ex Scotistis defendit Mastrn. quæst. 17. & 18. prolog. de quo etiam infra agemus ex professo quæst. 11.

112 In oppositum arguitur Primò, quia cognitio sensuum externorum est intuitiua, & tamen fit per speciem, quod probat Smisinc. ex Doctore p.d.3.quæst.6. & 7. & 2.d.9.quæst.2. §. *ad quæstionem*, & d.13.quæst.vn. per totam, & 4.d.44 quæst.2. & alibi sæpè. Tum 2. quia per species in speculo apparentes videntur res à tergo existentes, vt omnes fatentur, & Scotus citat. 2. dist. 13. litt. E. constat autem visionem illam esse intuitiuam. Tum 3. quia Doctor 2.d.3.quæst.9. §. *ad quæstionem*, & 4.d.45.quæst.3. §. *dico ergo*, & §. *ad quæstionem*, docet intellectum nostrum prima cognitione, quam habet de sensibili repræsentato in phantasmate, huiusmodi sensibile cognoscere intuitiuè, talis autem cognitio habetur per speciem, ergo &c. Tum 4. quia quæcunque congerit Scot. 2.d.3.quæst.9. ad astruendam possibilitatem speciei abstractiuæ distinctè repræsentantis diuinam essentiam, applicari possunt ad tuendam possibilitatem speciei intuitiuæ & de facto applicant Recentiores quamplures. Tum 5. quia licet de facto talem speciem intuitiuam neget Doctor in beatis, certè non negat ob eius impossibilitatem, sed propter eius superfluitatem, vt patet 4.d.49. quæstion. 11. §. *respondeo*. Tum tandem quia videt Deus futura contingentia non quidem in se, cum non existant, sed in aliquo repræsentatiuo, & tamen talis notitia à Theologis dicitur intuitiua.

113 Respon. cognitionem sensuum externorum fieri per speciem, quia eorum species pendet in fieri, & conseruari ab actuali influxu obiecti præsentis, & ideò esse potest principium cognitionis intuitiuæ;

tivæ; sed species intelligibilis æquè manet præsente, vel absente obiecto, & ideò illud indifferenter repræsentat, siue præsens, siue absens, quare nequit concurrere ad notitiam intuitiuam. Ad 2. Vulp. loc.citat.ait ex Scoto 2.d.13.quæst.vn. in speculo videri imagines ab obiecto immediatè impressas, non verò res ipsas; hoc tamen directè repugnat verbis Doctoris, qui §. *dico tunc*, litt. E. expressè inquit, quòd *per illum radium* (scilicet reflexum) *videtur res in se, non autem aliqua species impressa speculo reflectente* vt ex professo diximus disput.præc.num.32. & idem rursus habet 4.d.8.quæst. 9. in fine, quod in speculo videtur corpus ipsum, non eius imago, falsum quoque est res ipsas videri per species speculo impressas, quia res ipsa à tergo existens immediatè immediatione causæ multiplicatiue in medio per specierum multiplicationem vsque ad speculum, & indè ad visiuam potentiam, ad speculum quidem per radium rectum, ad oculum verò per reflexum, per quem eundem radium causat quoque immediatè immediatione causæ visionem in oculo, ita docet Doctor in report.2.d.13.quæst.vn.& Maiton.quæst.15.prolog. vbi ait, quòd videns se in speculo immediatè intuetur seipsum per actum reflexum, licet sensus exterior indicet esse ibi speciem, quia sensus exterior consuetus est sic videre scilicet per lineam rectam. Ad 3. Doctor illis in locis non docet, quod in argumento assumit Smisinch. sed tantum quod potentiæ intellectiuæ tribui debet cognitio intuitiua, cum hoc perfectionem importet, & conceditur potentiæ inferiori scilicet sensui, neque loquitur de intellectu coniuncto, sed potius abiuncto, quia in 2. loquitur de intellectu Angelico, & in 4.de anima separata, nec tandem ibi scribit cognitionem primam habitam ab intellectu de sensibili mediante phantasmate per speciem intelligibilem esse intuitiuam, immo disertè docet esse abstractiuam. Ad 4. verum est assumptum, quia quamplures solent à Thomistis adduci repugnantiæ, quibus ostendere conantur impossibilitatem speciei diuinæ essentiæ, quæ non minus impressam, quam expressam impugnant; vnde ex eis capitibus verum est æquè repugnare speciem abstractiuam, & intuitiuam, aut nullam, nihilominus adsunt postea speciales rationes, quibus apertè demonstratur ad cognitionem intuitiuam speciem intelligibilem esse prorsus ineptam, vt vidimus. Ad 5. sufficiebat ibi Doctori negare in beatis speciem diuinæ essentiæ ob eius superfluitatem præscindendo ab hoc, quòd sit possibilis, vel impossibilis, vnde & nos supra eum ex superfluitate, tum deinde ex impossibilitate, & repugnantia demonstrauimus speciem intelligibilem ad cognitionem intuitiuam, velut concausam concurrere nec posse, nec debere. Ad vlt. duplex est notitia intuitiua, alia immediata, quæ est rei in propria existentia, & præsentialitate, alia mediata, quæ est de re in aliquo obiecto intelligibili supereminenter ipsam continente secundum totam entitatem, & cognoscibilitatem, & talis est notitia, quam Deus habet de rebus in diuina essentia, quæ ob suam infinitatem verius, & distinctius, repræsentat rem, quàm sit in seipsa, non autem diminutè, sicut faciunt species impressas, ita Doctor quol.6.lit.G.& quol.14.lit.C. & 2. d.14 q.3. B.

114 Deindè rursus obijcitur, quia obiectum debet vniri potentiæ, vt sit sufficienter fœcundata, at obiectum materiale non potest formaliter, & realiter vniri intellectui, nam lapis non est in intellectu, ergo potentia nequit habere cognitionem intuitiuam materialiorem, nisi per species. Tum 2. quia obiectum materiale, vt sic, non est actu intelligibile, sed fit tale per speciem, ergo nulla eius cognitio haberi potest, nisi per speciem. Tum 3. obiectum debet proportionari potentiæ, at obiectum materiale est improportionatum intellectui, qui est potentia immaterialis; ergo per simplicem, ac immediatam sui præsentiam, vt sic, nequit intuitiuè intelligi, sed aliqua indiget specie. Tum 4. cognitio quælibet secundum Arist. non fit per extramissionem, sed per intromissionem, per hoc scilicet quòd cognitum est in cognoscente, at sic singulare materiale non potest nisi in intellectu recipi, ergo &c. Tum 5. quia Aristot. vbique ait materialia, & sensibilia non esse actu intelligibilia, sed potentia tantum, & fieri talia actu per speciem, & quod si materiale esset actu intelligibile, non oporteret ponere intellectum agentem, & quod omne actu intelligibile est sine materia, & quod in tantum est aliquid intelligibile, inquantum est immateriale, ex quibus omnibus fit, quod si huiusmodi obiecta intuitiuè cognosci possunt, vt probabilior sententia tenet, hoc fieri nequit, nisi per eorum species intelligibiles. Tum tandem, quia omnis cognitio fit per assimilationem, ergo per speciem.

115 Resp. ad 1. tenendo probabiliorem opinionem scilicet quod materialia, & sensibilia intuitiuè cognosci possint ab intellectu præcipuè sensibus soluto, obiectum debere vtique vniri potentiæ, non vnione quadam formali, & inhæsiua ad modum accidentis, sed tantum vnione virtuali, qua vnione plures causæ vniri solent ad eundem effectum communem, vt declarauimus quæst. 2. huius disput. art.2. Ad 2. dici potest sensibile non esse actu intelligibile intellectione abstractiua, & fieri tale per speciem, quæ solutio innuitur à Doctore 1.d.3.q.6. lit. P. vbi ait sensibilia non esse actu intelligibilia in se, sed tantum per speciem, & hoc quoad cognitionem abstractiuam tantum, per quod innuit quantum ad intuitiuam esse actu intelligibilia quantum est ex se, licet non ita intelligi possint ab intellectu sensibus alligato, & eandem habet doctrinam in 2.d.9.q.2.lit. R. vel iuxta dicta art.præc. cum dicitur sensibile non esse actu intelligibile, id absolutè intelligibilitati repugnantem, sed tantum comparatiuè scilicet respectu intellectu alligati sensibus, ratione cuius alligationis nequit intellectus immediatè attingere materialia obiecta, sed tantum per species, quas consequitur sensuum ministerio, atque phantasmatum, vt ibi declarauimus ex Lichet. Ad 3. ait Doct. 4. d.45.q.2. maiorem esse veram de proportione mouentis ad mobile præcise, quo sensu neg. minor; quia inter potentiam, & obiectum non requiritur proportio in essendo, quod etiam repetit d.49.quæst. 10. quod si etiam ea proportione scilicet mouentis ad mobile obiectum materiale sit improportionatum intellectui sensibus alligato, non tamen soluto, immo quando in tali intellectu gignitur notitia abstractiua semper in eodem, & eiusdem obiecti præcessit notitia intuitiua, cum ibi non sit transitus de vno sensu in alium, immediatè cum obiectum in se præsens offertur intellectui, & si aliquo modo præcedit species, hoc est in ratione effectus præuij, non autem concausæ ad talem notitiam. Ad 4. illud dictum est vniuersaliter verum, quia species expressa semper recipitur in potentia, ac etiam impressa, vel tanquam ratio cognoscendi, vel saltim tanquam effectus præuius pro diuerso genere notitiarum, intuitiuæ scilicet & abstractiuæ. Ad 5. cum Arist. ait obiecta materialia non esse actu intelligibilia, loquitur in ordine ad intellectum coniunctum ob rationem allatam, & propter hoc ponit intellectum agentem, vt obiecta transferat de ordine sensibilium ad ordinem intelligibilium idest immediatè ab intellectu attingibilium modo prædeclarato: & dum ait, quod si materiale esset actu intelligibile, non oporteret ponere intellectum agentem, debet sic intelligi, ad hoc nempè munus obeundum, vt transfert de ordine in ordinem, tunc enim esset obiectum immediatè absque transitu per sensus intelligibile; hinc tamen non sequitur, tunc absolutè superuacaneum esse intellectum agentem, quia adhuc ex alio capite necessarius esset, nempè tanquam concausa cum obiecto materiali concurrens ad productionem speciei intelligibilis, quam tale obiectum totaliter producere non potest, cum sit effectus omninò spiritualis, qua ratione dumtaxat ponit Doctor 2.d.3.q.11. intellectum agentem in Angelis, & 4.d.45.quæst.2.in anima separata; & sic etiam cum ait omne actu intelligibile esse sine materia, loquitur de actu intelligibili ab intellectu coniuncto qui immediatè non fertur in obiecta materialia, sed tantum mediatè attingit in speciebus intelligibilibus. Ad vlt. omnis cognitio fit per assimilationem, quia cognitio ipsa est actualis expressio, & assimilatio obiecti.

116 Aduertendum tamen est pro recta huius artic. intelligentia, quod cum hic asserimus speciem intelligibilem ad cognitionem intuitiuam non esse necessariam; vtique non intendimus eam prorsus excludere; potest enim ac debet interuenire saltem tanquam effectus præuius ad ipsam intuitiuam notitiam; cum ergo vnus v.g. Angelus alterum videt, ac intuitiuè cognoscit, præmittitur, & imprimitur ab obiecto species in intellectu Angeli videntis, vt in eo impressa, & conseruata constituat memoriam intellectiuam, quæ omninò necessaria est, ne quoties cunque intellectus vult actum repetere circa obiectum aliàs cognitum; cogatur redire semper ad illud intuendum; sic etiam Scotistæ passim dicere solent, speciem quoque sensibilem in sensibus externis interuenire, velut effectum præuium; sed cum in eis memoria non detur, qua de causa species illæ sunt fluxiles, & transitoriæ, non videtur eo modo concurrere, vt effectum præuium, sed potius vt immediatam causam ipsius sensationis, vt supra diximus disp.4.q.6.

QVÆSTIO V.

De causa efficiente specierum intelligibilium, vbi de intellectu agente, & possibili.

VAriæ extant sententiæ de causa efficiente specierum intelligibilium, Plato namque asseruit esse innatas intellectui, & ab eo fuisse productas, qui animam creauit scilicet à Deo, vt suprà retulimus quæst.2.huius disp. vbi etiam Platonicum hoc figmentum refellimus statuendo intellectum esse puram potentiam in genere intelligibilium, & vt loquitur Aristot. & cum eo totum Peripatum 3. de Anim.14. esse tanquam tabulam, in qua nil depictum est; cum primum corpus ingreditur ad informandum, successu autem temporis illas acquirere sensuum famulatu, & ministerio; Auicenna vt communiter refertur, existimauit has species produci ab illa sua, & adeò ei familiari, intelligentia separata, quam appellabat formarum datricem non quidem ab initio, cum anima creatur, vel corpori vnitur, sed tunc solum in intellectum infundi, quando homo intelligit, & habet phantasmata proposita, vt determinent ad intelligendum; Sed & hoc quoque passim reijcitur, vt purum figmentum; quia experimur nos intelligere, cum volumus, & solis sensibus indigere ad abstrahenda intelligibilia absque ope cuiusdam agentis separati; tum quia nunquam Auicenn. sufficienter stabiliuit illam suam intelligentiam formarum datricem, vt diximus disput.2.Physic.q.7.art.1. tum quia contra hoc militant quæcunque obijci solent contra ponentes intellectum esse virtutem quandam separatam; vt postea videbimus.

117 Communis sententia ponit intellectum causam efficientem specierum, sed cum intellectus distinguatur in agentem, & possibi-

tem ex 3. de Anim. 17. & 18. rursus est difficultas, an hoc sit peculiare munus intellectus agentis, vel an etiam possibili competere possit. quamuis enim communiter adscribatur agenti, tamen Conimb. 3. de Anim. cap. 5. quæst. 5. art. 2. attribuant species intelligibiles generum, ac etiam interdum specierum à solo intellectu possibili produci, quod & Thomistæ affirmant de quibusdam speciebus formatis ex alijs præconceptis ex D. Thom. p. p. quæst. 12. art. 9. Sed etiam in communi opinione solum intellectum agentem statuente causam efficientem specierum; dubitatur, an solus intellectus agens sit causa totalis earum, num potius cum eo phantasma quoque concurrat partialiter, vt causa minus principalis, aut instrumentalis; primum tuentur multi dicentes phantasma solum materialiter, & exemplariter concurrere ad productionem speciei intelligibilis, quatenus præbet materiam intellectui agenti, & quodammodo exemplar quoddam, ad cuius similitudinem intellectus agens producat species, ita Suarez lib. 4. de Anim. cap. 2. num. 38. Onuphr. tract. 2. disp. 1. quæst. 3. & alij, quem dicendi modum, vt valdè probabilem defendit Scotus quæst. 27. de Anim. & Cauell. ibidem annot. 3. Oppositum tuetur communis opinio volens phantasmata quoque in genere efficientis causæ concurrere ad speciem intelligibilem, quidam vt causa principalis, alij vt causa tantum instrumentalis, ita D. Thom. de verit. quæst. 10. art. 6. & 2. contra gentes cap. 77. Caiet. p. p. quæst. 55. art. 8. & 3. de Anim. cap. 2. Capreol. 2. d. 3. quæst. 2. art. 3. Ferrar. 3. de An. quæst. 13. Ægid. quol. 5. quæst. 48. Soncin. 7. Met. quæst. 12. Conimbr. 3. de An. cap. 5. quæst. 6. Tand. quæst. 15. Appollin. quæst. 6. Thien. c. 5. Auersa quæst. 58. sectio. 6. & alij Recentiores passim, & quia hoc spectat ad munus, ac officium intellectus agentis hæc res diuersimodè explicatur à diuersis, adeò vt Licetus opusc. de intellectu agente recenseat, examinetque innumeros ferè dicendi modos quo sensu dicatur intellectus agens illustrare phantasmata, quos singillatim referre nimis operosum esset, ac inutile; nos totam hanc materiam, de intellectu agente, & possibili, de quo adeò fusè quidam pertractant, tribus articulis expedimus maiori, quo fieri poterit, breuitate.

ARTICVLVS I.

Necessarius est intellectus agens ad species intelligibiles producendas cum phantasmate.

118 CONclusio est Arist. 3. de An. 17. & 18. vbi docet in anima constitui debere, non solum principium susceptiuum specierum, qui proindè dicitur intellectus possibilis, vel potius passibilis, & dicitur omnia fieri, sed etiam principium effectiuum illarum, qui proindè dicitur intellectus agens, & omnia facere; fauet Scotus quol. 15. §. *de tertio primi articuli*, & p. d. 3. quæst. 6. D. & 2. d. 3. quæst. 11. vbi adeò tribuit intellectui agenti, vt eum quoque in Angelis constituat ad abstrahendas species à rebus materialibus immediatè, sicut in nobis eas abstrahit à phantasmatibus, & est communis apud omnes Philosophos, ac Theologos admittentes species intelligibiles, quarum efficientem causam, aut solum intellectum agentem agnouerunt, aut saltem cum concursu phantasmatis; relictis autem quibusdam parui momenti rationibus, quibus ostendi solet necessitas intellectus agentis vltra possibilem, ita breuiter probari potest ex Doctore quol. citat. dantur species intelligibiles rerum sensibilium, in intellectu impressæ, sed talis specierum impressio, ac efficientia nequit fieri sine concursu intellectus agentis, ergo necessarius est intellectus agens pro earum productione, maior constat ex quæst. præced. artic. p. probatur minor, nam vel illæ species producerentur ab intellectu, qui dicitur possibilis, vel à phantasmate in intellectu coniuncto, aut obiectis ipsis materialibus immediatè in intellectu separato; non primum, quia vt arguit Doctor quol. citat. duplex conuenit actio animæ nostræ, vna dicitur translatiua obiecti de ordine ad ordinem idest de ordine sensibilium, & materialium ad ordinem immaterialium, & spiritualium, quæ proindè appellatur præparatiua obiecti, quia mediante specie obiectum, quod erat tantum potentia intelligibile, fit actu intelligibile, atque ita proportionatur illi in ratione obiecti; altera dicitur intellectionis productiua, qua obiectum iam actu intelligibile factum, fit per ipsam actu intellectum, quamuis ergo posterior actio possit intellectui possibili adscribi, vt videbimus art. 3. prior tamen illi conuenire nequaquam potest; & ratio est, inquit Doctor, quia potentia operatiua supponit obiectum suum, circa quod operatur, & proindè non potest illud sibi præparare per propriam eius actionem, ergo actio illa præparatiua obiecti, quæ fit per abstractionem speciei, ita est propria intellectus agentis, vt possibili nequaquam adscribi possit. Species verò formatas ab intellectu possibili ex alijs præconceptis speciebus à Thomistis excogitatas inferius reijciemus quæst. 6. art. 2. dub. 3. & rursus q. 7. art. 2.

119 Sed quòd neque secundum dici possit scilicet species totaliter à phantasmate, aut obiecto extra produci, & imprimi intellectui, non minus euidenter probatur, quia phantasma, & obiectum sensibile extra est materiale, intellectus verò, ac species illi impressæ spiritualis, ergo totaliter, ac immediatè in intellectum agere non possunt, nec speciem intelligibilem producere, tum quia subiectum spirituale, & indiuisibile non est idoneum receptiuum actionis materialis, & corporeæ, qua ratione negat Doctor 4. d. 44. quæst. 2. ignem inferni physicè cremare spiritus; tum quia agens materiale, & corporeum saltim naturaliter nequit, vt causa totalis, attingere effectum spiritualem, qui est superioris ordinis, quæ est doctrina Aug. 12. super Genes. ad lit. 16. vt refert Doctor quol. cit. M. debet ergo dari potentia spiritualis in anima nostra, quæ ex phantasmatibus producat species, & talis est intellectus agens, de quo nunc est sermo; & hac ratione Scotiæ passim vtuntur alij Auctores ad ostendendam necessitatem intellectus agentis, cuius vis adhuc magis patebit in solutione obiectionum in oppositum.

Dices cum Hurt. disput. 5. de Anim. sect. p. vtique necessarium esse intellectum agentem, non tamen ob productionem speciei impressæ, sed expressæ, seu ipsius intellectionis, quod etiam sensisse videtur Bassol. 2. d. 5. q. 4. art. 3. vbi ait hanc esse præcipuam, & principalem actionem intellectus agentis, & Contaren. disp. de intellectu agente, sibi ex hoc arguit eius necessitatem. Contra, tum quia probabilius est actionem productiuam intellectionis intellectui possibili conuenire, vt infra dicemus, tum quia esto etiam adscriberetur agenti, vt probabile quoque censet Doctor loc. cit. tamen non ob hanc actionem constitui debet velut potentia à possibili condistincta, alioqui pari ratione, vbicunque poneretur potentiam esse actiuam ad propriam operationem, & cum hoc etiam potentiam receptiuam talis operationis, ibi esset distinguere potentiam agentem, & possibilem, & sic admitti deberet voluntas agens, & possibilis, ac etiam pariter sensus agens, quod communiter negatur, cum ergo Philosophus hanc distinctionem potentiæ agentis, & patientis nonnisi in intellectu agnouerit, sequitur, quod illa differentia non est propter illa, quæ communiter inueniuntur in alijs potentijs, vt scilicet detur intellectus agens distinctus à possibili ob productionem speciei expressæ, ita arguit Doct. cit. lit. M. & rursus sub lit. P.

120 Hinc deducitur intellectum agentem ob solas species rerum sensibilium esse necessariam, non autem rerum spiritualium, rationem assignat Doctor cit. lit. Q. quia actio accusatiua specierum rerum spiritualium totaliter conuenit ipsis rebus, cum enim sint actu intelligibiles, non egent extrinseca illustratione, qua transferuntur ad ordinem intelligibilium, vnde prorsus se habent respectu intellectus, sicut sensibilia ad sensum, ex alia verò parte cum res materiales etiam in intellectu angelico proprias possint imprimere species, vt probat Doctor ex professo 2. d. 3. q. 11. & cum nequeant ratione suæ materialitatis agere totaliter in spiritum, ac speciem spiritualem totaliter producere, vt probatum est, consequens est, vt etiam in Angelis admitti possit, ac debeat intellectus agens, quia quod competit, & est perfectionis in inferiori natura, debet quoque competere superiori, de quo fusius dicemus in Met. disput. de intellectu angelico, nam in his libr. agitur de intellectu humano, præsertim coniuncto. Ex hinc denique patet, cur necessarius sit intellectus agens non autem sensus agens, quia species sensibiles, cum sint extensæ, atque corporeæ, sunt eiusdem ordinis corporei cum ipsis obiectis, atque ideo obiecta materialia possunt totaliter eas refundere absque alterius potentiæ, quæ dicatur sensus agens; vt pariter modo dicebamus de obiectis spiritualibus in ordine ad intellectum, sed species intelligibiles sunt extra ordinem rerum corporearum, & superioris ordinis, atque ideo nequeunt illas totaliter causare, sed indigent ope intellectus agentis.

121 Cum autem hic asserimus intellectum esse causam efficientem specierum intelligibilium, sanè id non asserimus, quasi sit causa totalis, & integra se solo, nam longè probabilius est, phantasma quoque, vel obiectum extra in ordine ad intellectum separatum actiuè concurrere, & in genere causæ efficientis, saltem minus principalis, tum quia ita expressè docet Scot. 1. d. 3. q. 8. lit. D. & quol. 15. & q. 4. 45 quæst. 2. §. *ad quæstionem*, & cum eo omnes ferè Scotistæ; tum quia cum species impressa in suo ordine sit similitudo obiecti, sicut expressa, omnes rationes, quibus supra probatum est expressam non totaliter ab intellectu produci, idipsum quoque de impressa concludunt, vt eas pertractanti patebit, vnde qua ratione defenditur vnum, debet quoque & alterum defendi, cum nulla in hoc appareat disparitas: Tum quia in specie intelligibili reperiuntur rationes, & formalitates vtrique correspondentes, & proportionatæ, est enim in essendo similis intellectui agenti ob eius spiritualitatem, & in repræsentando similis obiecto, vel phantasmati, ergo procedit ex vtriusque influxu, cum ex tali correspondentia formalitatum in effectu soleamus eius deprehendere causas principales, vnde hac ratione quoque concluditur phantasma non concurrere, vt merum instrumentum intellectus agentis, quia instrumento in suo ordine causandi nulla correspondet formalitas in effectu, quam attingat virtute propria, vt dictum est disputat. 7. Phys. quæst. 5. sed tantum id reseruatur causæ principali. Tum quia etiam malè dicitur, quod phantasma concurrat materialiter ad speciei productionem, nam vel intelligunt, quod concurrat vt subiectum, in quo ipsa species recipitur, & hoc non, quia tale subiectum est intellectus possibilis, illi namque imprimitur species ab intellectu agente, non phantasmati; vel dicitur concurrere materialiter, tanquam subiectum, ex quo ipsæ species educatur, & neque hoc, quia licet in hac habitudine *ex quo aliud* propriè consistat causalitas materialis, tamen ad hanc semper sequitur habitudo *in quo aliud*, ergo si phantasma non est subiectum, in quo

spe-

species recipitur; neque erit subiectum, ex quo educitur, quia idem est subiectum in quo forma recipitur, & ex quo educitur, vel tandem concurrit, vt materia, circa quam operatur intellectus agens, & neque hoc, quia operatur tantum circa intellectum possibilem. Tum deinde, quia defendi non potest intellectum agentem species totaliter producere per solam assistentiam phantasmatum, vt ad eorum exemplar speciem effingat intelligibilem, sed verè debent ipsa quoque phantasmata concurrere, alioquin pariter defendere possemus obiectum non concurrere ad speciem expressam, sed tantùm eius assistentiam requiri, vt ad eius exemplar producatur, immò hac ratione negare possemus omnem causalitatem causis secundis in ordine ad suos effectus, eamque totam Deo tribuere, & dicere ex parte causarum secundarum solam requiri assistentiam, vt nempè ad præsentiam ignis ignem producat, & sic de alijs. Dum verò dicimus phantasmata simul cum intellectu agente concurrere ad speciei productionem, quid sit intelligendum nomine phantasmatum, an scilicet solæ species sensus interni, an etiam actus ipsi, discurrendum est consequenter ad ea, quæ superius diximus de productione specierum in sensu interno mediantibus externis disp. 4. nu. 82 & seq.

122 Contra existentiam, & necessitatem intellectus agentis multa objiciunt hostes specierum relati quæst. præced. primò quia ob id præcipuè ponitur, vt faciat intelligibilia in actu, at res ipsæ à parte rei, & secundum se sunt actu intelligibiles eo ipso, quod habent propriam entitatem, & veritatem. Secundò, quia nullus datur sensus agens, nec voluntas agens, ergo nec intellectus agens, nam ita se habet intellectus ad intelligibilia, sicut sensus ad sensibilia, & voluntas ad volibilia. Tertiò, quia alioqui, & in Angelis necessarius esset, cum & ipsi quoque materialia intelligant. Quartò, quia etiam admissis speciebus intelligibilibus adhuc intellectus agens videtur superuacaneus, cum solum phantasma ad earum productionem sufficere videatur, nam si quid obstaret, præsertim esset, quia agens corporeum nequit effectum spiritualem producere, qui est superioris ordinis, sed hoc non obstat, quia esto species excedat obiectum materiale in vna perfectione scilicet spiritualitate, potest aliundè superari in alia, quæ est maior, quia species semper est accidens, at obiectum materiale interdum est substantia; tum quia ignis torquet spiritus, sacramenta corporea physicè causant gratiam, & alia exempla suppetunt in contrarium. Quintò, quia quando etiam ad productionem speciei exigeretur concursus ex parte animæ, ipsa animæ substantia cum phantasmate sufficere videtur ad species producendas citra opem alterius facultatis, aut solus intellectus possibilis. Sextò, si daretur intellectus agens id præsertim esset, ne idem simul agat, & patiatur, at hoc in actionibus, & passionibus æquiuocis nullum est inconueniens. Septimò, vel ponitur intellectus agens, vt agat in phantasiam, vel in intellectum possibilem; non primum, quia nequit assignari, quid in ea producat, vel circa illam operetur, neque 2. quia intellectus possibilis de se dispositus est ad quamcunque speciem recipiendam, à quocunque causetur. Octauò, species pertinet ad obiectum, & est varia obiecti, ergo totaliter ab eo produci debet, non ab intellectu. Tandem hic intellectus agens in anima separata foret penitus otiosus, quia non haberet phantasmata coniuncta, à quibus species abstrahere possit.

123 Respond. ad p. neg. minorem, nam res materiales quoad cognitionem abstractiuam, ac in ordine ad intellectum coniunctum non sunt actu intelligibiles, nisi per speciem, non quidem quia materialitas sit conditio intrinseca repugnans intelligibilitati, vt communiter putatur, sed quia materiale pro statu isto non attingitur ab intellectu, nisi priùs per omnes sensus transierit, in quo transitu paulatim depuratur, vnde tandem cum ab intellectu attingitur, iam inuenitur depuratum, & defæcatum à materialitate, & extensione. Ad 2. si comparatio fiat vniformiter, nempè intellectus ad intelligibilia in actu, & sensus ad sensibilia, valet paritas, & ideò suprà dicebamus in ordine ad obiecta spiritualia intellectum agentem necessarium non esse, quia totaliter emittunt suas species, nec debent transferri de ordine in ordinem, qui ambo intra ordinem spiritualium continentur, at si comparatio fiat difformiter, nempè sensus ad sensibilia in actu, & intellectus ad intelligibilia in potentia, vti sunt obiecta materialia, neganda est paritas, quia obiecta materialia esse possunt causæ totales specierum intelligibilium, quæ itidem materiales sunt, non tamen sensibilium, quæ sunt merè spirituales; negatur etiam de voluntate, & intellectu, quia vt notat Doctor quol. cit. P. quando obiectum est actu intellectum, est quoque actu volibile, vnde non requiritur aliqua actio ex parte voluntatis præparans obiectum ipsi, ob quam admitti debeat voluntas agens; & idem docet lit. M. dum ait, quod ad hoc vt intellectum fiat actu volitum, non est necessaria translatio de ordine in ordinem, quia actu intellectum est sufficienter proportionatum voluntati. Ad 3. iam diximus ex Scoto in Angelis quoque necessarium esse intellectum agentem, quicquid Thomistæ reclament, probabile enim est posse accipere species à rebus, etiamsi de facto illas præhaberent à Deo infusas, vt contendunt Thomistæ. Ad 4. neg. rationem illam non vrgere, fundatur enim in eo principio, quòd imperfectius nequit producere perfectius totaliter, latè à nobis probato disp. 7. Physic. quæst. 6. corporeum autem à toto genere est inferioris ordinis ad incorporeum, & spirituale, & falsum est, quod obiecta materialia mouentia sensum sint substantiæ ipsæ materiales, vt sic, quia sensus non se profundat ad substantiam, nec illæ substantiæ sensum mouent, nisi vt accidentibus inuolutæ, & illa exempla quoque passim negantur à Doctore, nam & ignis torquet spiritus intentionaliter, & sacramenta causant gratiam moraliter. Ad 5. iam in superioribus diximus animam operari medijs suis potentijs, & sic in proposito ad abstrahendas species à rebus materialibus indiget aliqua potentia, nec ista esse potest intellectus ipse possibilis ob rationem in probanda conclusione allatam, sed debet esse alia potentia, vel formaliter distincta, quæ dicatur intellectus agens vel saltim ratione officij, vt de sensibus internis, diximus disp. præced. quæst. 2. art. 5. Ad 6. iam diximus illam non esse præcisam rationem ponendi intellectum agentem; alioquin poni deberet sensus agens, & voluntas agens, sed præcisa ratio est productio specierum intelligibilium. Ad 7. non requiritur intellectus agens, vt aliquid imprimat in phantasma, sed vt vna cum illo speciem producat intelligibilem in possibili, ad quod munus solum phantasma non sufficit ob suam materialitatem. Ad 8. potest concedi sequela, quando obiectum est eiusdem ordinis cum specie producenda, at non quando est ordinis diuersi, nimirum obiectum materiale, & species immaterialis, tunc enim obiectum ope indiget intellectus agentis. Ad vltim. non erit intellectus agens otiosus in anima separata, quia & ipsa accipere potest species à rebus, sicut Angeli, vt ostendit Doct. 4. d. 45. quæst. 3. & nos dicemus disputat. vlt. alia argumenta Durand. Narbonensis. Scaligeri, Ioan. de Gueuara, & aliorum negantium intellectum agentem videri possunt apud Lieet. libr. p. de Intell. agente, vbi adamussim eis satisfacit, nos ea non referimus, quia in relata plurimum recidunt, & ex eorum solutione facilè eluuntur, præterquam quod nec omnes relati Auctores intendebant absolutè negare intellectum agentem, nam re vera nobiscum eius officium, & munia concedunt, sed negarunt illum, velut potentiam ab intellectu possibili ex natura rei condistinctam, vt communiter solet à Peripateticis constitui.

124 Secundò, objicitur ad probandum posse intellectum possibilem species abstrahere saltim generum, quia omni impedimento sublato, quod primò à sensu externo, & interno percipitur, est singulare sensibile infimæ speciei, cuius phantasma vna cum intellectu agente nonnisi imaginem impressam infimæ speciei producit, vt ergo deinde abstrahatur species naturam genericam repræsentans, munus erit intellectus possibilis. Conf. omnis causa naturalis non impedita edit primò nobiliorem, quem possit effectum, sed hic est imago impressa speciei, non generis, ergo licet speciei imago causetur ab intellectu agente, tamen imago generis causatur à possibili. Conf. 2. idem eodem modo se habens nonnisi idem efficit, si ergo intellectus agens, & phantasma ab initio in primo congressu nonnisi imaginem speciei infimæ genuerunt, sanè neque deinceps poterunt imaginem generis parere, sed id spectabit ad intellectum possibilem. Tandem probatur, quia ratio allata ad excludendum intellectum possibilem ab hoc munere erat illa, quia potentia operatiua non producit obiectum suum, sed potius illud præsupponit, at hæc ratio falsum assumit, certum enim intellectum possibilem cognoscere posse notitiam, quam producit, & in eam ferri velut in obiectum, ergo producere potest obiectum suum.

Respon. neg. conseq. probabile enim est per eandem speciem minus vniuersalis magis vniuersale intelligi posse, vel si per diuersam intelligitur, quod potest imprimere speciem minus vniuersalis, potest quoque imprimere speciem magis vniuersalis, vt Doctor inquit p. d. 1. quæst. 1. lit. F. & sic virtute eiusdem intellectus agentis ab eodem phantasmate singularis abstrahi possent species magis, & minus vniuersalis. Ad Conf. neg. pariter consequ. nam ex antecedente, sequitur solum causari prius debere à phantasmate singularis speciem minus vniuersalis, quod non obstat, ne possit deinceps quoque causari species magis vniuersalis. Ad alteram Conf. valet illa propositio assumpta de illo, quod semper est omninò idem, tam formaliter, quàm virtualiter, at in proposito phantasma singularis se habet, vt multiplex virtualiter, quia continet naturam magis communem, & minus communem, atque ideò in primo congressu cum intellectu agente speciem minus vniuersalis parere potest, vt perfectiorem, deinceps verò in alio congressu speciem magis vniuersalis, & si valet ratio adducta, sequeretur, quòd intellectus possibilis tantum eliceret speciem generis infimi, non aliorum. Ad vlt. neg. min. quamuis enim intellectus cognoscat etiam actum à se elicitum, hoc tamen non contingit nisi per alium actum refluxum, qui priorem elicitum supponit velut obiectum, vnde semper verum est potentiam operatiuam supponere obiectum motiuum, & primarium, & non eodem actu producere, quo illud intelligit; secus tamen est de obiecto secundario, & terminatiuo, hoc enim eodem actu effici potest, quo intelligitur, vt constat de entibus rationis, & secundis intentionibus, vt docet Scot. 2. d. 1. q. p.

125 Tertiò arguit Cauell. cit. cum Scot. quæst. 17. cit. de Anim. probando phantasma actiuè non concurrere ad speciem intelligibilem, quia tam phantasma, quàm obiectum extrinsecum imperfectiora sunt specie, & actu intelligendi, quia hæc sunt spiritualia, illa corporalia; Nec dici potest illos efficere virtute intellectus agentis, quia intellectus agens nihil producit in phantasmate, vel obiecto,

& contra hoc procedunt omnes rationes, quibus ostendit Doctor 4. d. 13.qu.2. accidens non posse substantiam producere in virtute substantiæ. Tum 2. nam intellectus agens habet in virtute sua totaliter speciem intelligibilem, potest ergo se solo illam producere, probat. assumptum, quia ipse continet totam virtutem phantasmatis, cum sit eo virtuosius. Tum 3. inter duo agentia concurrentia ad eundem effectum debet esse proportio, sed inter agens materiale, sicut est phantasma, & spirituale, qualis est intellectus agens non est proportio, ergo &c. Tum 4. agens in quantum agens est præstantius passo, si ergo phantasma agit aliquomodo in intellectum possibilem imprimendo illi speciem, perfectius erit illo. Tum 5. intelligentiæ cœlestibus corporibus non nisi corporalia in his inferioribus producunt, ergo tanto minus poterit intellectus agens mediante phantasmate speciem intelligibilem producere, quæ est spiritualis. Tum 6. corporale vt corporale, non agit in spirituale, sed phantasma est corporeum, intellectus spiritualis, ergo &c. maior est August. 12. super Genes. ad lit. Tandem phantasma nequit agere in voluntatem, vt probat Doctor 2. d. 25. ergo neque in intellectum ita quoque discurrit Suarez loc. cit. lib. 4. de An. c. 2. a quo omnia more suo transcribit Onuphrius.

126 Resp. ad p. ea Scot. 2. d. 3. quæst. 10. ad 2. & quæst. 11. ad 2. quod cum dicitur imperfectius non posse producere perfectius, quia agens est præstantius passo, id debet intelligi de causa totali, aut saltem partiali magis principali, non autem de partiali minus præcipua, vnde per hoc concluditur solum corporale agere non posse in spirituale totaliter, aut magis principaliter, non verò partialiter minus principaliter; & cum phantasma dicitur attingere speciem intelligibilem virtute intellectus agentis, & ab eo quodammodo eleuatum, id non debet intelligi, quasi phantasma aliquid recipiat impressum ab intellectu agente, quo proportionetur ad talem effectum per modum instrumenti, sed hæc eleuatio est prorsus extrinseca eiusdem rationis omninò cum illa, qua causa magis principalis suo actuali concursu dicitur eleuare, & coadiuuare alteram minus principalem secum concurrentem, quæ quidem eleuatio non extrahit phantasma extrà lineam principalis causæ, nam eleuatio facta in causa instrumentali fit per aliquam virtutem receptam in actuali motione, præterquam quod talis causa nunquam attingit terminum principalis agentis, vt dictum est, disp. 7. Physic. quæst. 5. & hæc eleuatio aptissimo declaratur exemplo de puero habente virtutem, vt duo, ad trahendam nauim resistentem vt quinque, eadem enim virtus audita à virtute vt quatuor potest ratem trahere, quam prius se sola trahere non poterat, & sic dicitur eleuata ab altera causa, non quidem per maiorem virtutem sibi inhærentem, sed adiuuantem. Dices ergo in hoc sensu quoque poterit accidens substantiam producere in virtute substantiæ. Neg. consequ. quia vt diximus disput. 7. cit. Physic. quæst. 5. tunc virtus actiua argui potest in agente ad aliquem effectum, quando, & si nequeat totaliter illum producere, ex se tamen aliquam proportionem, & analogiam cum illo, ita quod in effectu producto aliqua formalitas illi causæ correspondens reperiri possit, quod non contingit de substantia, & accidente, nam accidens nullam habet proportionem, ac analogiam cum substantia, nisi in genere entis, nec aliqua formalitas præter illam inuenitur in substantia ei correspondens, quæ cum non sit ratio peculiaris ipsius accidentis, sed omnibus communis, nullum nobis indicat influxum accidentis in substantiam. Cœterum in proposito duplex formalitas in specie intelligibili reperitur, etenim similitudo impressa obiecti, & est in sua entitate spiritualis, prima peculiariter correspondet obiecto seu phantasmati, altera ratio intellectui agenti, ex quo arguimus, nec solum intellectum agentem, nec solum phantasma esse sufficientem causam speciei, sed ambo integrare totalem, & adæquatam causam; ac vt vno verbo dicamus, hic de causis speciei impressæ dicendum est idem prorsus, quod supra quæst. 2. dicebamus de causis speciei expressæ, seu intellectionis, & sicut ibi diximus ad productionem actus vitalis posse partialiter concurrere, minus tamen principaliter, principium non vitale, nempè speciem, vel obiectum, ita pariter in proposito dicendum est posse in hoc sensu corporale attingere effectum spiritualem, non enim hic maior videtur adesse improportio, quàm ibi.

127 At 2. neg. assumptum, vt enim intellectus non continet totaliter intellectionem in sua virtute, ita neque speciem intelligibilem, quod verò sit phantasmate virtuosior, concludit solum, quod concurrit vt causa principalior, ac vniuersalior illo. Ad 3. neg. minor ex 4. d. 45. quæst. 2. lit. A. vbi discurrit eleganter de hac proportione, & ratio negationis est, quia ad causandam speciem debent intellectus, & phantasma vniri non vnione formali, & inhæsiua, sed virtuali tantum, vt aliæ causæ efficientes vniri solent; & inter duas causas ad effectum communem concurrentes non est necessaria proportio in entitate, sed in virtute, & causalitate, adeò vt simul vnitæ adæquatè contineant totam entitatem effectus. Ad 4. ait Doctor illud axioma verificari de agente totali, aut partiali magis principali, non autem minus principali, vt in proposito est phantasma. Ad 5. est ab similis longè disparitas, aliter enim vtitur intellectus agens phantasmate, aliter intelligentia Cœlo, ad rectam namque horum inferiorum moderationem sufficit, quod intelligentiæ cum Cœlis effectus corporeos producant in hoc mundo sublunari. Ad 6. iam dictum est assumptum verificari de solo agente totali, vel si de partiali quoque velis illud assumere, in intelligendum erit in ordine ad effectum corporeum, qui in re spirituali nequaquam recipi potest. Ad 7. neg. paritas, longè enim melius illæsa seruatur voluntatis libertas, si negetur phantasma, vel obiectum in illam agere, vt Doctor ostendit 2. d. 25. quæst. vn. intellectus verò est potentia naturalis, sed de hoc dicemus disput. seq. quæst. 6.

128 Quartò, tandem arguitur ad idem, nam dici solet speciem intelligibilem gigni de phantasmate, hoc autem præfert causalitatem materialem, non efficientem. Deindè si concurreret cum intellectum in genere causæ efficientis, tunc species genita foret materialis, & corporea, quia effectus sequitur semper deteriorem partem integræ causæ. Præterea, quia explicari non potest, quo pacto, quaue ratione phantasma eleuetur ab intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis, si nihil ab eo recipit, sola namque assistentia intellectus agentis, velut causæ principalioris ad talem eleuationem sufficere non videtur. Rursus valdè laborant Theologi in explicando, quomodo Deus possit ignem inferni eleuare ad cruciandos spiritus, & sacramenta corporea ad causandam gratiam ob improportionem materialis causæ ad spiritualem effectum, cum ergo id via possibile videatur per potentiam Dei absolutam, multò minus naturaliter ab agente naturali quotidiè fieri poterit. Demum concessa tali eleuatione iam concurret cum intellectu in genere causæ instrumentalis, non principalis, hic enim est modus agendi causæ instrumentalis agere nimirum per eleuationem facta à causam principali.

129 Respond. ad 1. Lichet. quol. 15. §. *de tertio*, cum dicitur species de phantasmate gigni, non debet intelligi ly *de* vt de causa materiali, sed in eo sensu, vt indicet quandam continentiam virtualem speciei in phantasmate. Ad 2. negat. seq. nam conclusio dici solet sequi deteriorem partem, non autem effectus, sed benè dicitur assimilari causæ proximiori, & ita etiam est in proposito, nam in repræsentando species impressa magis assimilatur obiecto, quam intellectui, licet in essendo magis assimiletur intellectui ob eius immaterialitatem. Ad 3. iam satis declaratum est, quomodo talis eleuatio fiat per solam assistentiam causæ magis principalis, & quomodo hæc sufficiat ad talem eleuationem, quod satis etiam competenter declaratum est exemplo pueri trahentis nauem cum alijs, quam se solo mouere nequibat. Ad 4. id, quod Theologis videtur difficile, immo Doctori nostro impossibile de igne inferni, est, quod assumatur à Deo, vt causa totalis ad cruciandos spiritus per productionem vehementis caloris in eis, vt enim supra diximus, in hoc sensu nequit corpus agere in spiritum, nec totaliter, nec partialiter, quia effectus corporeus nequit recipi in re spirituali, difficile etiam videtur sacramenta physicè causare gratiam non præcisè ob eam improportionem causæ materialis ad effectum spiritualem, sed quia secundum communem gratia creatur, & sacramenta causant gratiam per primum non esse, & alijs de causis; Ad vlt. iam paulò supra ostendimus non quamcunque eleuationem extrahere causam ab ordine causæ principalis.

ARTICVLVS II.

Explicatur natura intellectus agentis, & possibilis, & eorundem distinctio.

130 STatuta necessitate intellectus agentis species producentis, ac possibilis eas recipientis, nunc vtriusque natura, ac essentia est indaganda per breuem resolutionem dubiorum omnium, quæ in hac materia contingere solent in schola Peripatetica.

Primò itaque dubitatur, de intellectu agente, an sit principium quoddam internum animæ nostræ, an potius externum, & separatum, Alexander p. & 2. de An. docuit esse ipsum Deum in hoc Platonem imitatus, qui rerum species asseruerat fuisse animæ nostræ inditas, loquuntur Alexandræi communiter, & inter Recentiores Zabarel. lib. de mente agente; alij verò eandem opinionem amplexati sunt, sed dixerunt hoc agens separatum non esse Deum, sed aliam intelligentiam inferiorem, ita Auicen. libr. 6. natural. tract. 5. cap. 5. & 9. Met. cap. 4. Algazel lib. 2. de Anim. tr. 5. cap. 2. Auerr. lib. de beatit. cap. 5. & in epit. Metaph. trac. 4. & 3. de Anim. digress. in tex. 5. & alij antiquiores Græci, & Arabes, licet Cortunius disp. 9. de triplici statu animæ rationalis sect. 7. pluribus ostendat, nec Platonem, nec Teophrastum, nec Themistium, nec Simplicium, aut vllum ex Philosophis Græcis constituisse intellectum agentem, vel possibile aliquod extrinsecum ab anima rationali, & substantiam aliquam separatam; Fundatur autem hæc sententia in ea ratione, quod non videatur in eadem animæ substantia principium agendi, & patiendi intrinsecè coniungi posse, cum igitur in anima species recipiantur, necesse est principium, & agens, à quo imprimuntur, esse extrinsecum, & separatum; sed præsertim quoque innititur manifestis Arist. testimonijs, nam 3. de Anim. 19. vocat intellectum agentem immixtum, separatum, & impartibilem, & secundum substantiam actionem, & text. 20. ait esse semper intelligentem, & in actu, & esse id, quod est, idest quod est actus purus, & ipsamet entitas; certum autem est hæc prædicata animæ nostræ non

con-

conuenire, sed menti abiunctæ à materia, & præsertim primæ; comparat etiam ibi intellectum agentem ad possibilem, sicut ars comparatur ad materiam, & lumen ad colores, nunquam autem ars, & materia, lumen, & color sunt eiusdem naturæ; Scotus ipse quæst. 13. de Anim. arguens pro hac opinione inquit, ipsi consonare Sacram Scripturam, quæ ponit Deum ipsum esse illud lumen, quod ponit Arist. intellectum agentem, vnde Io. p. ipse est, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, & in Psalm. *signatum est super nos lumen vultus tui, &c.* & argumenta, quæ in capite quæstion. pro hac opinione adducit, non dissoluit, per hoc innuens, aut hanc opinionem esse probabilem, aut saltim nihil esse certum de intentione Philosophi, in quo posuerit intellectum agentem, vt ibi notat Cauell.

131 Opposita tamen sententia asserens intellectum agentem esse principium internum, ac intrinsecam differentiam animæ nostræ, communis est inter Latinos, quam inter Recentiores Philosophos acriter tuentur Cottun. loc. cit. Ragnseius disp. 22. Contaren. iunior com. 3. disp. de intellectu agente, Fortunius Licet. opusc. cit. de intel. agent. toto libr. 2. & alij Auctores passim Thomistæ, Scotistæ, ac Neoterici nemine excepto. Ratio fundamentalis est, quam tangit Doctor p. d. 3. quæst. 9. & 2. d. 3. q. 15. quia opposita opinio omnis humanum intellectum vilificat, vt nequeat ex se saltim, vt causa proxima, suas edere operationes, sed omnem actiuam causalitatem aliunde expectare debeat, cum tamen ignis, aqua, cæteraque inanimata Deo non indigeant ad suas operationes edendas, nisi vt causa prima, & vniuersali, & principium suæ actiuitatis internum habeant. Accedit, quòd si ab aliqua intelligentia separata species nobis effluerent, vtique ad intelligendum phantasmata necessaria non essent, quia sicut illæ species independenter à phantasmate fuerunt acquisitæ, ita independenter ab eo, illis vti possemus. Sed & hæc sententia Arist. expressa videtur, nam initio libr. 3. de Anim. intellectum agentem, & possibilem, de quibus erat acturus, vocat partem animæ idest intrinsecas eius facultates, & tex. 17. differentias internas animæ nostræ, qualis non est Deus, nec aliqua alia substantia separata; nec dicere sufficit esse differentiam animæ nostræ, quatenus adiuuat eius intellectionem, & ei vnitur, quoad actum secundum; nam differentia animæ debet esse in anima, nedum quoad actum secundum, sed etiam quoad actum primum, & sicut intellectus possibilis ponitur vera animæ differentia, & non per quandam similitudinem, & metaphoram, ita pariter asserendum est de intellectu agente. Demum multa tribuit Arist. intellectui agenti, quæ Deo, aut alteri substantiæ separatæ nequaquam adaptari possunt, ait enim esse habitum, lumen, formam, & hominis differentiam, quæ substantiæ separatæ non conueniunt; tum quia Deus, & aliæ intelligentiæ præsertim secundum Arist. in hæc inferiora non agunt, nisi medio motu Cœli, & astrorum lumine, vt constat ex 8. Physic. & 12. Met. sed per motum, & lumen Cœli intellectio causari non potest, nec phantasmatum illustratio, nec productio specierum, ergo &c.

132 Nec quæ afferuntur in oppositum, vrgent, ratio enim illa licet concludat aliquam distinctionem, & fortè etiam ex natura rei inter principia agendi, & patiendi, non tamen concludit distinctionem realem omninò, atque separationem, quia eadem anima realiter benè esse potest principium effectiuum specierum, ac eorundem receptiuum secundum diuersas realitates in eadem animæ entitate radicatas, immò hoc passim contingere videmus in omnibus actionibus immanentibus, quæ in eo principio recipiuntur, à quo dimanarunt. Arist. verò auctoritatibus illis aliud innuere noluit, quam animam nostram spiritualem esse, ac à materia separabilem, & immortalem, vnde satis probabile est, quod inquiunt Conimbr. in eo textu 19. non condistingui intellectum agentem contra possibilem, sed contra potentias sensitiuas, quia vterque intellectus separabilis, & immixtus scilicet organis corporeis, & dicitur substantia actio, quia passione vacat corruptiua, vnde quando postea tex. 20. ait, *separatus verò id solum est immortale, perpetuumque, intellectus vero passiuus extinguitur* per intellectum separabilem, & immortalem vtrunque pariter intellectum comprehendit, & per intellectum passiuum, qui corrumpitur, phantasiam intelligit, vt Doctor exponit 4. d. 45. quæst. 1. ad 3. quæ dicitur intellectus ob maximam propinquitatem, & connexionem cum intellectu, vt ibi exponit Thren. Sed neque etiam stando in opinione communi, quod tex. 19. loquatur de intellectu agente, vt contradistinguitur a possibili, aliquid indè deducitur pro Alexandræis, nam non omnes versiones ita iacent, & vbi vulgata legit *substantia actio existens*, Doctor quol. 15. §. de tertio primi art. legit *substantia in actu*, per quod attributum præsertim ab intellectu possibili distinguitur, qui est substantia in potentia, receptiua omnium, & susceptiua specierum; sed admissa quoque translatione communi adhuc nil contra nos sequitur, quia tunc illa verba non ità debet accipi, vt significent actionem intellectus agentis esse eius substantiam, sed solùm naturam intellectus agentis esse substantiam operantem, & agentem ad differentiam intellectus possibilis, qui non est substantia agens, sed recipiens, & patiens; Sed acutissima inter omnes, ac ferè quas habet innumeras, huius textus expositiones est illa, quam tradidit Augustinus Card. Oregius quæst. sua de immortalitate animæ ad mentem Arist. in solutione obiectionis quartæ, vbi ex textu Græco sic legit *ens substantia actioni*, valdè autem differt dicere, intellectus agentia *substantia actio est*, & intellectus agens est, *ens substantia actioni* nam in prima enunciatione actio in recto per verbum substantiuum enunciatur de substantia intellectus agentis etiam in recto sumpto nomine substantiæ, in altera verò nec substantia est casus rectus, nec actioni; quare si Italicè vertendum esset, quod textu græco legitur, ita diceremus, *l'intelletto agente per sostanza all' operatione* atque ita nec substantia, nec actio est nominandi casus, & rectus, sed dandi, & obliquus, & hoc modo legendo textum nullus remanet dubitandi locus, num intellectus agens sit Deus, omnes enim agentes facultates sunt entia substantia actioni idest entia per substantiam actioni, vel ad agendum ordinata, potentiæ namque cum speciem sumant ab actibus, sunt substantialiter ad actionem ordinatæ, quod est prædicatum ex diametro oppositum diuinæ substantiæ, quæ cum sit suum esse, non potest ab alio speciem sumere; ita ingeniosè exponebat vir ille, cuius memoria in benedictione est, omni pietate, ac eruditione refertus, quam expositionem velut inter omnes singularem, ac magis græco textui adaptatam hic referre volumus, à qua etiam parum differt alia, quam item ex græco attulit, Ferchius vestig. 6. lib. 2. cap. 4.

133 In textu vero 20. non amplius de intellectu agente, sed de possibili loquitur, vt omnes ferè expositores docent ac ipsemet Alexander, & de ipso loquitur, non in habitu, vt scilicet stat sub speciebus, sed in actu, vt stat scilicet sub actuali intellectione, in quo statu dicitur semper intelligere, non quia secundum propriam entitatem, & quidditatem sit necessariò coniunctus actui intelligendi, sed quia dum in actu est idest dum actum intelligendi exercet, in sensu composito nequit non intelligere; cum autem addit hunc intellectum esse *id quod quidem est*, sanè significare noluit esse purum actum, ac ipsammet entitatem, sed significat substantiam esse solum id, quod immortale est, ac perpetuum, vnde ly *quod quidem est* ei æquiualet, *quod vere est*, immò alij ita transferunt; at apud Arist. id, quod vere est, significat substantiam ab accidente condistinctum, ita lepidè exponit, & ponderat Cottunius cit. ex textu græco disp. 5. sect. 6. specificat autem intellectum secundum substantiam immortalem esse, ac perpetuum, vt excludat actum intelligendi, cui supponitur coniunctus, cum hic sermo fiat de intellectu in actu, nam actus intelligendi, vt modo fit dependenter à phantasmatibus, cessat abscedente anima, estque purum accidens illi, quarè intellectus possibilis in actu solum secundum substantiam perpetuus est, ac immortalis, non secundum actum intelligendi, quem habet anneaum; Alter etiam exponit Ferchius cit. cap. 5. vt quando inquit Arist. *separatus autem est solum hoc, quod est*, sensus sit, in statu separationis solummodo hanc dignitatem adipisci; vt *sit hoc, quod est* scilicet vt sit per se existens, & per se subsistens, quia intellectus possibilis in statu coniunctionis non erat per se subsistens, sed per se pars, ex quo etiam sequitur, per hunc intellectum non posse Deum significari, nam Deus semper est per se subsistens, semper est hoc, quod est.

134 Neque illæ comparationes artis ad materiam, & luminis ad colores, quas inducit Arist. ad explicandam vtriusque intellectus naturam, & conditionem accipi debent in omni rigore, palam enim est exempla ad illud solum applicari debere, ad quod explicandum afferuntur, non ad omnia; dicitur ergo intellectus agens ars respectu possibilis, quatenus hic est veluti tabula rasa, donec excipiat species ab illo, quibus quasi artificiosè depingitur; dicitur lumen, quatenus illustrat phantasmata, resque potentia intelligibiles facit actu intelligibiles, quemadmodum lumen colores potentia visibiles, facit actu visibiles; Nec tandem loca Scripturæ adducta fauent Alexandræis, sed potius obsunt, quia ibi per lumen significatur intellectus nobis insitus, & innatus, quo Deum naturaliter cognoscimus, vt indicatur per illud *signatum est super nos lumen* &c. Doctor autem quæst. illa 13. de Anim. nihil certi resoluit, quia re vera Arist. 3. de Anim. valdè perplexè loquitur de hoc intellectu agente, quod ansam dedit Expositoribus litium, & controuersiarum in hac materia, in qua solum est dubitatio de mente Arist. nam de re ipsa satis constat, tale principium effectiuum specierum esse debere internum animæ nostræ; argumenta verò, quæ ibi Doctor adducit breuiter ibidem dissoluit P. Cauellus; qui plura de hac re desiderat contra Alexandræos consulat Fabrum, Ferchium, & alios Auctores loc. cit. qui fusissime agunt contra illos præsertim Licet. toto libr. 2. illius operis, qua de causa alia non addimus.

Secundo supposito intellectum agentem esse aliquid ex parte animæ nostræ, difficultas est, quid hoc sit; quidam dixerunt esse habitum primorum principiorum, & notionem dignitatum, moti quia Arist. 3. de An. 18. intellectum agentem vocat habitum, quod de nullo alio intelligi potest, quam de habitu primorum principiorum, cuius opinionis meminit Doctor quæstio. 13. de Anim. Alij verò dixerunt intellectum agentem esse quandam formam substantialem, cui veluti materia corresponderet intellectus possibilis, vt proinde ex his duobus coalesceret anima nostra, velut ex partibus essentialibus actuali, & potentiali, ita Ianduo. 3. de Anim. quæst. 6. & Zimar. theor. 41. moti quia Arist. tex. 17. dicit intellectum agentem, & possibilem esse differentias animæ, quod non diceret, nisi essent partes essentiales eius; & vnum posuit puram potentiam, alterum purum actum.

135 Asserendum tamen est intellectum agentem esse vtrique aliquid internum ex parte animæ nostræ. non tamen velut habitum primorum principiorum, aut formam substantialem eiusdem, sed velut veram animæ rationalis facultatem, quæ ad instar propriæ passionis ab ea dimanat. Probatur, & declaratur, non est habitus primorum principiorum, quia ipsa quoque principia nouimus per species abstractas à singularibus, vt docet Arist.2. Post.cap.vlt. dum inquit cognitionem illorum ea sensibilibus sumi, ergo intellectus agens præsupponitur ad notitiam dignitatum, & habitum primorum principiorum; tum quia habitus iste se tantum extendit ad principia indemonstrabilia, atqui intellectus agens versatur circa omnia intelligibilia; tum tandem quia vocatur ab Arist. separabilis, immixtus, impassibilis, quæ attributa ægrè habitui poterunt applicari; Sed neque etiam benè ponitur forma substantialis animæ, & intellectus possibilis materia, quia vt generatim probat Doctor 2. d.16. quæst vnic. §. *alia opinio*, potentiæ animæ nequeunt in rigore poni partes animæ, nec integrales, nec essentiales, sed intantum sic appellantur interdum, quia sunt partiales perfectiones animæ, & in hoc sensu explicat Arist. dum 3. de Anim. ab initio vocat intellectum animæ partem; sed præsertim dici nequeunt partes essentiales, veluti animam componentes, quia vt ibidem demonstrat Doctor, & nos cum ipso disp.1.num.41. anima rationalis non est substantia composita, sed forma simplex, vnde Arist.2.de An.tex.2. postquam diuisit substantiam in materiam, formam, & compositum, concludit text. 4. nec esse materiam, nec compositum, sed formam; tum tandem quia etiam qui componunt animam ex materia, & forma, non has partes constituunt intellectum agentem, & possibilem, sed alias, hos verò intellectus agnoscunt, velut veras animæ facultates.

Nec fundamenta in oppositum valent, quia Arist. non ait intellectum agentem esse habitum quendam, sed operari, facere omnia, vt habitus quidam facit omnia in suo genere; appellat etiam intellectum agentem, & patientem animæ differentias, quatenus sunt partiales animæ perfectiones; illum vocat actum, quia omnia facit actu intelligibilia abstrahendo rerum species, hunc verò puram potentiam, non quidem in esse reali, & in genere entis, sed in esse intentionali, ac in genere intelligibilium, quatenus de se est tanquam nuda tabella, & successiuè ab intellectu agente suscipit rerum species, prout se offert obiectorum occasio, vt mox explicabimus; sed de hoc quæsito videatur Faber loc.cit.cap.3.& 4. vbi fusè de illo pertractat.

136 Tertiò dubitatus de intellectu possibili, an sit omninò pura potentia, & quidem Alex.p.de Anim.cap.24.opinatus est esse puram potentiam, tam in genere entis, quàm in genere intelligibilis, ac proindè vocat illum solam animæ aptitudinem, & ait non tam esse similem tabellæ non inscriptæ, vt ait Arist.3.de Anim.14. quàm ipsius inscriptionis carentiæ, & eandem sententiam videtur tenere Aureol. apud Capreol.p.d.3.q.3. Plato autem è contra in Memnone, & Phædro & lib.10.de Repub. negauit esse puram potentiam, nedum in genere entis, sed etiam in genere intelligibilium asserens animas nostras, antequam corporibus infundantur, rerum omnium speciebus imbutas esse, ac decoratas.

Media inter has sententia tenetur in Peripato scilicet intellectum possibilem esse quidem puram potentiam in genere intelligibilium, ac esse intentionali, non tamen in esse reali, ac in genere entis; & probatur, illud in genere entis censetur pura potentia, quod nullum in se includit actum etiam entitatiuum eo modo, quo dicunt Thomistæ materiam primam esse nudam potentiam; illud verò in genere intelligibilium pura potentia reputatur, quod suapte natura, & ex sua primæua origine nullam habet congenitam speciem, & notionem rerum intelligibilium, sed ad omnes prorsus se habet in mera potentia subiectiua, sed intellectus ita se habet, quod ex se in genere entis aliquem includit actum, at in genere intelligibilis nullum, ergo in vno genere est pura, ac nuda potentia, non in alio; Maior patet, prob. min. quoad primam partem Scot.p.dist.3.quæst. 7.lit. Z. quoniam potentia ad aliquod accidens nunquam fundatur, nisi in aliquo habente actualem entitatem, vt constat de superficie, in qua fundatur potentia ad recipiendum colorem, at intellectio, & species intelligibilis sunt formæ accidentales, ad quas intellectus possibilis est in potentia, ergo in esse reali, & genere entis nequit esse pura potentia, qua de causa data opera Arist. 3. de Anim. 14. intellectum comparauit tabulæ abrasæ, in qua nil est depictum, non autem carentiæ ipsius inscriptionis, vt Alex.volebat, nempè vt ostenderet intellectum esse verè actu ens, & esse potentiam solum in genere intelligibilium, de quo vide plura apud P. Fabrum theor. vlt.cap.p. Probatur eadem minor quoad alteram partem, quia species intelligibiles sunt omninò necessariæ ad intellectionem saltem abstractiuam, vt postea videbimus, quia in ea gerunt vicem obiecti, sine quo fieri nequit intellectio, sed anima in primæua sui origine corpus intrat, velut tabula abrasa, in qua nihil est depictum, vt ait Arist.3.de Anim.14. ergo est potentia susceptiua omnium illarum successu temporis, probatur minor, non enim verum est, quod aiebat Plato loco citato humanos animos extrà corpora fuisse procreatos rerum omnium cognitione præditos, & imbutos, & cum corpora intrant secum deferre inditas rerum imagines, & notiones, ita tamen vt omnis ea cognitio sopiretur ob crassæ materiæ commercium, & veluti tetri carceris ingressum, & postea temporis successu, & phantasmatum accessu velut excitata reminiscere, vnde concludebat nostrum scire aliud non esse, quam purum reminisci; hæc itaque omnia sunt fabulæ, nam & animæ humanæ non sunt ante corpora procreatæ, vt disp.1.quæst.7. diximus, & nostrum scire non est purum reminisci, vt cum Arist. diximus ad lib. Post. & cum animæ corpora intrant, nihil speciei, nihil imaginis, nihil cognitionis rerum habent, alioquin statim anima posset illis vti, nec enim earum vsus ope phantasmatum egeret, quia sicut absque illis species adepta esset, ita quoque speciebus vti posset absque illorum adminiculo.

137 Obijc. Primo pro Alexand, probando intellectum esse puram potentiam in genere entis, nam Arist.3.lib. de Anim.tex.5. inquit intellectum esse puram potentiam, & non esse aliam eius naturam, quam quòd possibilis sit. Tum quia omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti, nam intus existens prohibet extraneum ex eodem lib.tex.4. at intellectus apprehendit totum ens, cum omnia intelligat, ergo erit natura ab omni gradu entis denudata, atque adeò non nisi mera animæ aptitudo, ac præparatio. Respon. hæc probare dumtaxat eius potentialitatem in genere intelligibilium, non in genere entis, itaque tex.5. vult tantum intellectum esse puram potentiam sine speciebus, non simpliciter, sed in genere intelligibilium, vnde subdit *nihil est actu eorum, quæ sunt antequam intelligat* scilicet donec informetur speciebus, tunc enim suscipiendo species fit vnumquoque eorum, non quidem physicè, sed intentionaliter, ita Doct.p.d. 3.q.7.Z. cui addimus, quòd licet versio Argiropoli sic iaceat, aliæ tamen non ita habent.

138 Ad aliud respondet Doctor in 2.d.3.quæst.8.ad 3.princ.explicans propositionem illam *omne recipiens* &c. quatenus applicat solet potentijs cognitiuis, & inquit, quod si generaliter intelligatur de quacunque potentia cognitiua, sanè concludit intellectum esse nihil, vt argumentum Alex. deducit, quia intellectus, secundum se est totius entis, & ita ipse nihil erit in genere entis, debet ergo intelligi de potentijs materialibus, & organicis, organum enim sensus debet esse denudatum à natura recepti idest debet esse non tale, seu carens obiecto secundum suum esse materiale, & sensibile, non tantum in actu, sed etiam in potentia, ita quod non sit susceptiuum illius secundum esse materiale, secundum quod esse ipsum est obiectum sensus, vt constat de colore cuius receptiuum secundum esse materiale est superficies corporis terminati, receptiuum autem eius sine materia est corpus perspicuum, siue non terminatum, & ita oppositæ dispositiones requiruntur in organo sensus, quod debet esse receptiuum sensibilis sine materia, & in eo, quod debet recipere obiectum secundum esse materiale, & ideò oportet organum sensus denudari realiter a forma, quam recipit intentionaliter; & hoc sequitur optimè, ait Doctor, propositum Arist. in eo textu, quod intellectus non sit potentia organica, & corpori immixta, quod ibi probare intendebat, si enim requireret aliquod organum, illud esset determinatæ dispositionis, sicut est omne organum corporeum, & ideò non esset receptiuus omnium formarum corporalium secundum esse immateriale, quia non illius, quod realiter, & physicè obtinet; tamen hoc habito, quòd sit potentia immaterialis, non oportet ipsum esse non tale realiter, quale illud, cuius debet esse receptiuus intellectualiter, non enim oportet oppositam esse dispositionem in receptiuo alicuius realiter, & intentionaliter, in posito, quod intellectus non sit virtus organica, quod tamen requireretur, si esset virtus organica, idem enim intellectus potest esse ipsemet realiter, & sui etiam receptiuus intentionaliter per speciem, quia talia sic recepta intentionaliter non requirunt in recipiente determinatam dispositionem oppositam enti intelligibili reali; ita Doctor, vnde concludit, quòd illa propositio in potentijs cognitiuis venit intelligenda de organicis tantùm si enim de immaterialibus quoque intelligatur, debebit intellectus suamet natura poni denudatus, & priuatus, cum seipsum intelligere possit, vt concedit Arist.de An.13. & 12.Met.39.

Hanc eandem solutionem adhuc clariorem iam assignauerat Doctor in libro de Anim.quæst.15.ad p. in hæc verba; vel dicendum, quod receptiuum dicitur aliquid recipere, vel secundum esse naturale, & sic oportet illud esse denudatum à natura recepti, vel secundum esse intentionale, & tale, si est receptiuum organicum, necessarium est ipsum denudari à natura recepti, non totaliter, sed ab excellentia recepti, sicut sensus tactus ab excellentia tangibilium, si autem est receptiuum non organicum, vt intellectus, non est vera illa propositio, quia tunc denudaretur à propria natura, cuius intellectionem potest recipere; Sed quare magis receptiuum organicum, quàm non organicum? dicendum, inquit, quòd in corporalibus receptiuum habet oppositam dispositionem respectu recepti, sicut recipiens colorem intentionaliter debet esse non terminatum, sed color receptus materialiter in obiecto habet esse terminatum; ita Doctor, ex qua conformitate doctrinæ in libr. sententiarum & illis libr. de anima credere fas est, opus illud esse Doctoris genuinum.

139 Doctissimus Cottunius loc.cit.sect.7. hanc propositionem intelligit etiam de potentijs immaterialibus, sed inquit verificari solum de obiecto primario, non de secundario, nam oculus recepturus colores, tanquam obiectum primarium, debuit vtique esse

absque

absque colore, quia color quicunque naturaliter oculo inexisteret, profectò eum ab aliorum colorum receptione prohibuisset; At verò propria oculi quantitas non impedit eum, quo minùs aliarum rerum quantitates percipiat, quia quantitas non est obiectum primarium visus, sed secundarium; cum ergo primarium intellectus obiectum pro statu illo sit quidditas rei materialis, vel sensibilis, ab ea duntaxat denudatur, non verò ab intelligentialium natura, aut à seipso. Negari nequit, quin hæc expositio sit satis ingeniosa, & cœteris præstet, quas solent afferre alij Auctores, quas meritò reijcit P. Faber. loc. cit. obstat quod si hæc propositio intelligatur etiam de potentia intellectiua, argumentum vrgebit considerando ipsam ex natura potentiæ, nam sic obiectum eius primarium, & adæquatum est ens finitum, vt intelligentias comprehendit, & animam ipsam, tunc redit ex integro difficultas, quod intellectus deberet esse seipso denudatus.

140 Obijc. deinde contra alteram conclusionis partem, quod intellectus nempe sit pura potentia in genere intelligibilium, nam ipse quoque cadit sub numero intelligibilium, sequent. ipsum intelligere potest ex Arist. superius citar. & tamen non est in potentia ad seipsum. Tum quia sicut intelligentiæ separatæ naturaliter omnia intelligunt per formas sibi à principio inditas, vnde in libr. de causis proposit. 10. dicuntur intelligentiæ plenæ formis, ita pariter de animabus, quæ sunt rationis participes afferendum videtur, cum istæ valde imitentur intelligentiarum dignitatem. Respond. Doctor p.d.3.quæst.7. Z. intellectum etiam in ordine ad seipsum esse in potentia, quatenus intelligibilis est, quod ita declarat ibi, nam pro hoc statu primò intelligimus illa, quæ occurrunt ex phantasmatibus, & ideò nihil possumus potentia propinqua intelligere ante intellectionem alicuius imaginabilis, atque ita non possumus intelligere intellectum, nisi priùs intelligamus aliquod phantasiabile, vnde intellectus non est intelligibilis potentia propinqua, nisi post intellectionem aliorum, loquendo pro hoc statu, vnde illa propositio *intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt antequam intelligat*, quam habet Arist. cit. 3. de Anim. text. 5. etiam de intellectu respectu sui ipsius verificatur, & sensus est, non est aliquid actu intelligibile potentia propinqua, antequam intelligat idest nisi priùs intelligat aliud, & in hoc sensu etiam in ordine ad seipsum, quatenus est intelligibilis, dicitur esse in potentia. Ad aliud negari possét assumptum cum Scoto 2.d.3.qu.11. quo etiam concesso, adhuc negari debet paritas, quia anima rationalis pro statu isto coniuncta est corpore, & ratione status, siue pœnalis sit, siue naturalis, cogitur, vt ministerio sensuum species obiectorum hinc inde comparando opt intellectus agentis, qui illi ad hunc finem concessus est ab authore naturæ.

141 Quartò tandem dubitatur, qualis, quantaque distinctio intercedat inter intellectum agentem, atque possibilem; Thomistæ cum D. Thoma p.p.q.79 art.7.& 10.3. de Anim.lec.10. & io a.d.17.quæst. 2.art.7. tenent distingui realiter, ita Ioan.de S.Thom.quæst.10.art.p. Complot.disp.20.q.1. Bannez p.p.q.79.art.3.dub.p.afferens esse communem Thomistarum, Cottun.cit.disp.7.sec.8. Zab. de mente agente cap.10. Auersa q.58.sec.6. Ruuius trac.de intel.agent.quæst.4. & alij quamplures. Alij volunt esse eandem prorsus ex natura rei potentiam, quæ ex diuersis muneribus, & officijs modò dicatur agens, modo patiens, atque ideo non distingui, nisi ratione, ita Piccol.Mercen. Suarez lib.4.de Anim cap.8.Lichet.lib.5.de intell.agent.cap.20. Scotistæ tandem suam ingerunt distinctionem mediam inter vtramque scilicet formalem, ita namque innuit Doctor quol.15.cit. & 1.d.3. quæst.11.lit. C. Faber supracit. Cauell. in quæst.13.de An. Onuphr. disp.2. de Anim.disput.p.quæst.p.dub.6. Ragufeius cit.disp.22.cap.9. idemque sentire videtur Contaren.cu quæst.de io intell.agent.cap.4. & denique omnes nostri Formalistæ tract. formal. art.p. & Mairon. p. d. 36.quæst.2.

In hoc dubio debemus in primis tanquam exploratum habere hos duos intellectus realiter non distingui, quod satis constat ex dictis in generali superius de distinctione potentiarum ab anima, ac inter se inuicem: vnde falsò citatur à quibusdam Doctor pro prima sententia quia inter nullas animæ potentias tale agnouit discrimen; & rursus non distinguit formaliter in eo gradu, quo distingui solet à nostris intellectus, & voluntas, itaut duas ex natura rei constituant potentias intellectiuas, quemadmodum constituunt intellectus, & voluntas, qui enim non videt intra ambitum distinctionis formalis magis distingui intellectum, & voluntatem, quorum vna est potentia cognitiua, altera appetitiua, quam intellectum agentem, & patientem? atque ideo satis oculatè dixit Lich.p.d.3. q. 6. §.*sed ista littera*, & q.7. §.*ad argumenta opinionis* in fine, intellectum agente, & possibilem non distingui formaliter velut duas potentias animæ, sed velut duas realitates, & partes perfectionales eiusdem potentiæ, quatenus vterque intellectus constituit vnum intellectum humanum completum, & perfectum; de qua causa non abs re Onuphrius loc. cit. inquit distinctionem hanc aut rationis appellandum esse sumptam ex munerum diuersitate, vel formalem incompletam, & inchoatam, quia non est formalis in eo gradu, quo inter cœteras potentias reperitur; & talis distinctio sufficere videtur ad saluanda quæcunque, distinctionem realem videntur inferre inter intellectum agentem, & patientem, idem enim intellectus per eandem virtutem, aut formaliter geminatam per continentiam duarum realitatum, aut solum virtualiter multiplicem ob suam illimitationem sufficit ad omnia illa diuersa munera obeunda, nam entitatum pluralitas, quantum fieri potest, est euitanda, & hanc sententiam, vt valdè probabilem docet Scot.q.illa 13. de An. in fine & fusè probat Fortun. Lichet. lib.5.c.29.& seq. Bassol.2. d.24.q.2.art.3.

142 Sed obijcies distingui debere realiter, aut saltim ex natura rei formaliter in omni rigore, idque necessariò deduci ex necessitate intellectus agentis, diximus enim art. p. dari debere intellectum agentem à possibili condistinctum ob abstrahendas species rerum materialium, vtque illi obiectum præparet faciendo actu intelligibile, quod erat tale potentia solum, quia nulla potentia operatiua sibi obiectum præparat, licet eadem possit actum circa illum elicere, ac etiam suscipere, hæc autem ratio, vt patet, aut distinctionem realem concludit inter illos intellectus, aut certè formalem in omni rigore, alioquin intellectus possibilis secundum peculiarem suam realitatem posset munus obire abstrahendi species; Quod si dicatur eandem potentiam intellectiuam secundum diuersas realitates producere species, easque recipere, fanè ita dicendo distinguuntur velut duæ potentiæ ex natura rei, nam diuersitas realitatum sufficit ad constituendam pluralitatem potentiarum in nostra sententia potentias non distinguente realiter sed tantùm formaliter.

Respond.neg. consequ. optimè enim adhuc consistit necessitas intellectus agentis absque multiplicatione potentiarum, quatenus eadem potentia secundum eam formalitatem, quæ est operatiua, nequit sibi obiectum præparare, cum vt sic potius circa illud iam præsuppositum operetur, sed necessariò illud sibi præparat secundum aliam formalitatem, quæ est productiua, & abstractiua specierum, nec sequitur has duas formalitates constituere duas potentias, quia vtraque pertinet ad perfectionem, & complementum eiusdem potentiæ intellectiuæ, & maiorem adinuicem habent connexionem, ac affinitatem, quàm intellectus, & voluntas, & ideò tantam distinctionem admittere nequeunt, quantam inter se compatiuntur intellectus, & voluntas. Dices, ergo admitti poterit sensus agens, & voluntas agens quia, & ipsæ quoque sunt potentiæ operatiuæ, & productiuæ. Neg. conseq. quia ipsæ sunt productiuæ dumtaxat sui actus, non obiecti, & speciei, potentia autem ex consueto loquendi modo denominatur agens, & patiens ex productione, & receptione specierum, non autem ex simplici productione, & receptione actus, sed ex hoc dicitur solum actiua, & passiua, vt monet Doctor quol.cit. atque ideò cum intellectus debeat sibi obiectum præparare ex sensibilibus per abstractionem, vt ei fiat proportionatum, non ita sensus, ideo oportet in nobis intellectu agente, non sensu; sic etiam respondet Bassol.cit.2.d.24.quæst.2. vbi nostram tuetur sententiam.

143 Secundò obijcitur ex Doctore quæst.cit. de Anima, licet possit aliquid seipsum ad actum secundum mouere non tamen ad actum primum, quia nihil generat, aut producit seipsum, sed intellectus agens mouet possibilem ad actum primum, quia ipsum reducit de potentia essentiali ad actum primum 8.Phys 32. & 3.de an.3. ergo &c. Confirm. quia species intelligibilis additur intellectui tanquam comprincipium ad eliciendum actum cognitionis, at non videtur, quod idem ipse intellectus producere debeat aliud suum comprincipium, vt ambo simul deinde eliciant actum, sed conuenientius erit agnoscere aliam potentiam distinctam, cuius officium sit producere speciem intelligibilem. Tandem valdè diuersæ operationes sunt cognoscere obiectum eliciendo actum intellectionis, atque abstrahere, & producere species intelligibiles, neque hæ duæ operationes voluntur in quodam communi operationis genere, quod sit vni potentiæ adæquatum, igitur conueniente pro ijs duæ potentiæ distinguuntur sicut distinguuntur aliæ potentiæ pro diuersis operationibus, ita vrget Auersa cit.

Respond. ad p. ex eodem Scoto p.dist.3. quæst.7. lit. Y. quòd cum dicitur intellectus possibilis de potentia essentiali ad accidentalem, & ad actum primum ab intellectu agente per receptionem speciei reduci, hoc non debet intelligi, quasi accipiat aliquod complementum pertinens ad eius causalitatem, sed intellectus dicitur in potentia essentiali, quando alia causa partialis non est sibi præsens, quam oportet esse præsentem ad hoc, vt sequatur actio, & quando illa causa partialis est approximata, tunc dicitur in potentia accidentali, siue propinqua ad agendum, vnde per actum primum in proposito intelligitur omne id, quod requiritur in causa, possit exire in actum, nec est inconueniens aliquam causam ita se mouere ad actum primum, ioterdum enim propria actione causas naturales impedimenta amouere, & dispositiones requisitas sibi comparare ad actiones subsequentes. Ad Conf.neg. minor, multa enim videmus actione quadam præuia sibi comparare comprincipium secum concurrens ad propriam operationem subsequentem, sic aqua ad se frigus reuocat, quod amiserat, quo comparato secum concurrit ad infrigidandum; quamuis ergo nil sibi possit acquirere principium primæ suæ operationis, quoquam hoc implicat, benè tamen actionum subsequentium. Ad vlt. actiones illas non sunt adeò diuersæ, vt exerceri non possint ab eadem potentia per diuersas formalitates, & quamuis non facilè esset assignare commune genus operationis, in quo duæ illæ actiones conueniant, adhuc tamen certum est maiorem connexionem, & affinitatem illas inter se habere, quam habeant actiones intellectus, & voluntatis,

tatis, aliarumque potentiarum adinuicem, atque ideo non tantam distinctionem in suis principijs arguere, quantam postulant operationes aliarum potentiarum; sed facilè potest assignari commune genus operationis, in quo actiones illæ conueniant, & erit hoc, quod est attrahere obiectum ad potentiam, nam per abstractionem speciei trahitur obiectum ad potentiam in actu primo, & in similitudine habituali, per elicitionem verò actus trahitur obiectum ad potentiam in actu secundo, & in similitudine formali, & actuali.

144 Tertiò demum arguitur, quia vnius potentiæ vnicus est actus, at actus horum intellectum sunt valdè diuersi, nam actus intellectus agentis est productio speciei intelligibilis, actus verò possibilis est pati ab illa, ac illis medijs intelligere. Tum 2. quia nequit esse idem principium saltem proximum tam agendi, quàm patiendi, nam ratio actiui, & passiui diuersificat potentias. Tum 3. nequit eadem potentia seipsam ad actum reducere, vt constat de materia prima, quæ cum sit in pura potentia ad formas substantiales, non nisi ope intrinseci agentis sibi illas comparat, sed intellectus possibilis ita est pura potentia in esse intentionali, & ad species intelligibiles, sicut materia prima in genere entis, & ad formas substantiales. Tum 4. quia tunc a potentia cognoscitiua, qualis est intellectus possibilis, procederet aliquis actus qui non esset cognitio scilicet specierum abstractio. Tum tandem quia pariter possemus dicere intellectum, & voluntatem esse eandem potentiam inadæquatè respicientem cognoscere, & velle, quia se habent ordine quodam, sicut facere species ordinatur ad ipsum cognoscere.

Respond. ad p. ex Scot. p. d. 6. quæst. vn. lit. B. posse eiusdem potentiæ esse plures actus alterius generis, quorum scilicet vnus sit productiuus, & alter operatiuus, quod quidem passim cernitur in quacunque potentia vitali, quæ in se suum actum producit, & per eundem in se productum operatur; valet ergo illa maior de actu eiusdem generis, quatenus eiusdem potentiæ non sunt plures actus operatiui vel productiui, non autem alterius generis. Ad 2. negatur assumptum, quia eadem potentia vitalis, vt nunc dicebamus, elicit, & recipit eundem suum actum, & ita euenit de quacunque actione immanente; ad probationem eius ait Doctor quol. 15. lit. R. actiuum, & passiuum non semper diuersificare potentias pro absoluto, quia tunc voluntas, & qualibet potentia vitalis essent duæ potentiæ, cum in ordine ad suum actum sit actiua, & passiua, sed tantum pro respectu, quia vt agens, & patiens fundat diuersos respectus; Dices ergo saltem quoad absolutum idem erit agens, & patiens. Negatur consequ. quia intellectus nudus species recipit, & cum phantasmate illas producit, sicut vna cum specie actum intelligendi producit, & eundem nudè spectatus recipit; tum quia etiam ex parte ipsius intellectus geminari possunt formalitates, vt distinctæ rationes agendi, & patiendi, sed proinde dicendæ sunt diuersæ potentiæ, quia ambæ ad eundem finem ordinantur, & ad perficiendam, & complendam eandem potentiam. Ad 3. neg. maior vniuersaliter sumpta, quia potentiæ vitales passim se reducunt ad actum secundum, cum obiectum est sufficienter præsens, negatur etiam minor, quia materia est omni prorsus actiuitate priuata in ordine ad formas substantiales sibi comparandas, non ita intellectus respectu specierum, ad quas dicitur esse in pura potentia; quia nullam secum defert congenitam, non verò quia nullam habeat de se vim ad illas comparandas; & si paritas assumpta de materia tenet in omnibus non solum agens intellectus poni debebit potentia realiter a possibili distincta, sed etiam separata, & extrinseca, quia tale est agens materiam reducens ad actum. Ad 4. nullum est absurdum concedere intellectui aliquem actum, qui formaliter non sit intellectio, vt notat Doctor p. d. q. 7. litt. Q. talis enim est actus productiuus intellectionis, qui tamen ei conceditur. Ad vlt. neg. conseq. nam vt constat ex dictis disp. 2. q. 1. ar. 2. longè maior suppetit ratio ad distinguendum intellectum, & voluntatem, vt duas potentias, quam modo pro intellectu agente, & possibili, & quamuis etiam ibi actus intellectus ordinetur ad actum voluntatis, sicut in proposito abstractio speciei ad cognitionem ordinatur, ex alio tamen capite magna adhuc remanet disparitas, quia vnus est actus cognitiuus, alter appetitiuus, atque ideo nunquam ritè censeri poterunt actus inadæquati eiusdem potentiæ, sed omninò censeri debent actus operatiui, & adæquati diuersarum potentiarum; alia quædam argumentola vide apud Fabrum loc. cit.

145 Quæres, an saltem intellectus practicus, & speculatiuus geminent potentiam intellectiuam? Negatiuè item respondendum est, quia intellectus practicus, & speculatiuus est, vna & eadem potentia sub diuersis actibus, & habitibus, sub habitu vel actu practico dicitur practicus, sub speculatiuo speculatiuus, at secundum diuersitatem actuum, vel habituum non oportet distinguere potentias, alioquin intellectum opinatiuum à scientifico distinguere deberemus, intuitiuum ab abstractiuo; Ratio a priori est, quia obiectum formale intellectus, siue practici, siue speculatiui est vnum tantum scilicet ens, inquantum ens intelligibile, quod sub se continet tam obiectum practicum, quàm speculatiuum, ergo istæ differentiæ potentiam essentialiter nequeunt diuersificare, sicut potentia visiua vnica est, quæ versatur circa album, & nigrum, etiamsi ista duo essentialiter distinguantur.

146 Dices, istæ differentiæ diuersificant essentialiter actus, & habitus ex dictis disput. 2. loc. quæst. 5. art. 3. ergo & potentias. Accedit, quòd Aristot. 6. ethic. cap. p. & lib. magnorum moral. cap. 35. vocat intellectum practicum, & speculatiuum duas partes animæ genere diuersas; Et 3. de An. 53. vocat intellectum practicum virtutem deliberatiuam, & intellectum speculatiuum principium intelligendi, & ait has duas virtutes magis inter se distingui, quàm irascibilem, & concupiscibilem, sed istæ sunt duæ potentiæ inter se distinctæ, ergo &c.

Respon. Negatur conseq. quia plura requiruntur ad faciendam distinctionem in potentijs, quam requirantur in actibus, vel habitibus, quia potentia est vniuersalior actu, & habitu, nec potentia ex actibus generatur, sicut habitus, vndè est necessariò speculatiuus, si fit ex actibus speculatiuis, vel practicus si fit ex practicis, quia actus specie diuersi eundem specie habitum gignere nequeunt. Aristot. autem primis duobus locis, aut loquitur de ipsis habitibus, quos ibi nominat potentias, vt plerique exponunt, vel vult illos duos intellectus distingui inter se, velut duæ partes eiusdem potentiæ, non autem tanquam duas potentias totales, subdit, aut genere distingui, non simpliciter, & secundum se consideratos, sed ex ordine ad habitus, quibus subsunt, vt ibi exponit Burlæus. Ad alium locum ex 3. de anadem dici potest, quod loquitur ratione habituum, quibus subiacent; Solet quoque hic disputari quinam intellectus sit perfectior agens, an possibilis, quia altercatio licet sit minor in nostra sententia eos ferè non distinguente, nisi ex diuersis muneribus, tamen adhuc in ea potest habere locum ob munerum diuersitatem; Scot. quol. 15. S. ait agens esse nobilius possibili præcisè vt respicit obiecta sensibilia, quia præcisè respectu illorum est agens in intellectum possibilem; dici potest agentem esse possibili perfectiorem, prout est in statu puræ potentiæ, & indigens formari per species, non tamen est nobilior ipso speciebus informato, & vitaliter operante, de quo vide Bargium p. d. 3. q. 4. in 4. art. & Mairon. cit. p. d. 36. q. 2. & Parisienses 3. de An. q. p.

ARTICVLVS III.

Vtriusque intellectus munera assignantur, & officia.

147 QVamplures, & variæ functiones solent à Philosophis intellectui agenti attribui, & vsque ad vigintiquatuor refert Lichet. lib. 3. de intellectu agente, sed vt benè notauit Auersa qu. 58. sect. 6. multæ fuerunt illi delatæ ex falso supposito, quòd sit substantia quædam separata, ac etiam in sententia vera, quòd sit facultas interna animæ, quamplures etiam fuerunt inutiliter, & absque vllo fundamento excogitatæ; quare inter tot actiones, ac operationes illi adscriptas de duabus tantum erit nobis sermo, nimirum de illustratione phantasmatum, ac intellectione, & ratio est, quia vt docet Scot. quol. 15. §. *de isto articulo*, istæ duæ dumtaxat actiones videntur intellectui agenti competere posse, scilicet, illustrare phantasmata faciendo de potentia intelligibili actu intelligibile, & elicere actum intelligendi faciendo de potentia intellecto actu intellectum, reliquæ functiones illi attributæ, aut sunt prorsus superfluæ, & fictitiæ, aut ad alteram illarum debent reduci, vt postea constabit.

Prima itaque actio illustrandi, & illuminandi phanatsmata ab omnibus ferè Philosophis agnoscitur, vt propria intellectus agentis, nam ita significat Aristot. 3. de An. 18. dum inquit intellectum agentem se habere ad intelligibilia, sicut externum lumen se habet ad colores, quos sua illustratione efficit actu visibiles, cum antea solum visibiles essent in potentia, sentit ergo Aristot. proprium munus intellectus agentis esse illustrare phantasmata, tanquam spirituale lumen, qua illustratione obiecta materialia fiunt spiritualia in suo repræsentatiuo, & quæ erant solum intelligibilia in potentia, fiunt intelligibilia in actu, qua de causa intellectus agens dicitur res transferre de ordine in ordinem hoc est, de ordine sensibilium ad ordinem intelligibilium, & de ordine corporalium ad ordinem spiritualium.

148 Verum, quomodo fiat hæc phantasmatum illustratio, non eodem modo explicant Auctores, quidam volunt fieri per illuminationem solummodo obiectiuam, quæ fit per simplicem apparentiam obiecti ex assistentia extrinseca luminis, sicut in opinione negante lumen inhærere colorato, sed tantum medio, color obiectiuè dumtaxat illuminari dicitur, sic ergo intellectus agens, vt primum coniungitur phantasmati, per solam assistentiam extrinsecam facit apparere obiectum intelligibile in ratione intelligibilis, scilicet naturam ipsam communem, quia natura singularis pertinet ad sensum, atque ita volunt intellectum agentem non effusa à se luce, & in phantasmate recepta, sed manente in seipso, ac veluti interposito inter phantasma, & intellectum possibilem sui splendore solam naturam communem illuminare eo pacto, quo sol suo lumine diffuso in aere colorem pomi, non saporem illuminat, & demonstrat, quia solus color visibilis est, non sapor, talis fuit opinio Henrici quol. 4. q. 7. 8. & 21. & quol. 5. q. 14. vt refert Scot. p. d. 3. q. 6. §. *in ista quæstione*, quam adamussim amplexus est Caiet. p. p. q. 79. art. 3. & quæst. 85. articul. p. adhuc tamen admittens species intelligibiles a phantasmate sic illustrato produci, sed certè minus consequenter, quia vt dicebat Henric. iuxta hunc dicendi modum nulla est necessaria intelligibilis species, sed phantasma extrinsecè irradiatum ab

intel-

intellectu agente potest immediatè intellectum possibilem immutare, & huic opinioni ad stipulantur quicunque dicunt intellectum agentem agere, & operari circa phantasmata, non actione positiua aliquid imprimendo, sed priuatiua secernendo nimirum quidditatem, & naturam communem à conditionibus materialibus, ac indiuiduantibus, quam etiam tenet Baccon. p. qu. 2. art. 2. & 3.

Alij volunt hanc illuminationem non solum esse obiectiuam, sed etiam formalem scilicet per effusionem luminis spiritualis ab intellectu agente, & recepti in phantasmate, vnde consequenter volunt intellectum agentem habere actionem realem in phantasmata, eis imprimendo qualitatem quandam realem lumini externo similem, & per eam sic illustrata immutant intellectum possibilem, aut immediatè producendo in ipso intellectionem ipsam, aut saltim speciem intelligibilem, quem dicendi modum Piccolom. lib. 5. de mente humana cap. 6. adscribit Alexandro, & probabilem censet Tolet. 3. de anim. q. 13. Alij volunt hanc illuminationem, nec obiectiuè fieri, nec formaliter, sed radicaliter tantum, quatenus phantasia radicata in eadem anima spirituali, in qua est intellectus agens, producit phantasmata illuminata idest habilia, vt ab eis intellectus agens species abstrahat intelligibiles, & hæc habilitas reddit phantasma intelligibile in actu; ita Ferrara 3. de anim. q. 9. & 2. contra gent. cap. 77. Capreol. 2. d. 3. q. 2. art. 3. & alij.

149 Dicendum tamen illustrationem phantasmatum ab intellectu agente nec fieri obiectiuè, neque formaliter, neque radicaliter, vt aiebant Auctores præcitati, sed effectiuè, quatenus intellectus agens per suam actionem abstractiuam illa eleuat ad secum comproducendum speciem intelligibilem, in qua solum redditur obiectum actu intelligibile, quod antea in phantasmatibus erat solum potentia intelligibile. Ita explicat Doctor hanc phantasmatum illustrationem p. d. 3. q. 6. §. *contra istam opinionem*, quæ erat Henrici, & quol. 15. cit. §. *de isto articulo*, & probatur quoad singulas partes primo quod talis illuminatio non sit obiectiua præcisè per solam extrinsecam assistentiam, probatur ex Scoto, quia in illa extrinseca assistentia non habet intellectus agens aliquam actionem in phantasmata, vnde phantasma remanet intrinsecè immutatum sicut antea, ergo nequit posteà repræsentare aliquid actu intelligibile, quod prius non ostenderet, assumptum conceditur a Caiet. & conseq. de se patet, quia idem repræsentatiuum, & eodem modo se habens, semper eodem modo repræsentat, nam nullatenus intelligi potest phantasma manens idem, & eodem modo sine vlla sui mutatione repræsentare tamen diuerso modo; Neque dicas id contingere ex sola extrinseca illuminatione intellectus agentis, nam contra arguit Doctor, lumen non repræsentat formaliter, nec est ratio formalis repræsentatiui, sed tantum est illud, in quo aliquid repræsentatur, alioquin idem phantasma repræsentare posset sonum, & colorem sub diuerso lumine, ergo phantasma sub lumine intellectus agentis non repræsentat aliud, sed repræsentat idem, quod antea repræsentabat sub lumine phantasiæ, clarius tamen, vt patet de colore sub lumine solis, & Lunæ; ergo phantasma absque intrinseca mutatione sui nequit repræsentare actu intelligibile, quod antea non repræsentabat. Deinde intellectus agens ab actione dicitur agens, & est vere potentia actiua, inquit Doctor, ergo nequit phantasmata illustrare, nisi per veram actionem, dicere enim quod intellectus sit verè agens, & nihil agat, est penitus fictitium, & implicatorium, qua etiam ratione reijcitur placitum dicentium intellectum agentem agere in phantasmata actione negatiua, non positiua, nam id quoque implicat, quia actio ex suo genere dicit quid positiuum eique terminus realis, & positiuus correspondet, vt diximus in lib. de gen. alias rationes, contra hunc dicendi modum Caiet. vide apud Fabrum theor. 78. c. 4. & apud Doctorem loc. cit.

150 Secundò quod neque hæc illuminatio fiat formaliter per impressionem, & inhæsionem alicuius luminis in phantasmate effusi ab intellectu agente probat Scot. ibidem in p. d. 3. q. 6. sub lit. C. quia vel talis qualitas corporea esset, vel spiritualis; non secundum, quia repugnat hanc in subiecto recipi corporeo, & extenso, etiam per modum transeuntis, vt probatum est disp. 4. qu. 23. excludendo instantiam de anima rationali, quæ recipitur in corpore; si primum, ergo intellectus agens non transferret obiectum de ordine in ordinem, quia adhuc ea recepta remanet phantasma corporeum, & materiale, vnde nec posteà esset magis proportionatum ad immutandum intellectum possibilem, quam antea foret; Deinde vt supra arguebamus, lumen, siue adueniat obiecto per solam assistentiam, siue per intrinsecam inhærentiam, non ei præstat, quod hoc vel illud repræsentet, sed quod distinctius, & clarius repræsentet, ergo illuminatio intellectus agentis neutro modo ritè ponitur, quia intellectus agens ita illuminat phantasmata, vt præparet, ac veluti de nouo producat obiectum intellectus possibilis in esse intelligibili.

Tertiò quod neque hæc illuminatio fiat radicaliter facillimè probatur, tum quia per talem radicationem phantasiæ in eadem natura cum intellectu agente nulla exprimitur actio, nullumuè munus intellectus agentis; tum quia ex tali radice, & communicatione non accipiunt phantasia, & actus eius aliquam immaterialitatem, vel virtutem excedentem rationem corporeitatis, & materialitatis, quò magis proportionata maneant ad producendam intellectionem in intellectu possibili, aut speciem intelligibilem cum intellectu agente.

151 Quartò tandem quod talis illustratio phantasmatum fit effectiua ratione effectus ex illis deducti ab intellectu agente scilicet ratione speciei intelligibilis, in qua redditur obiectum intelligibile actu probat Doctor quol. cit. lit. R. quia ait Arist. 3. de Anim. 15. intellectum agentem ad phantasma se habere, sicut lumen ad colores, at lumen ad colores ita se habet, quod vbi in tenebris delitescentes species visibiles transmittere nequeunt ad oculum, postea commodè cum lumine transmittunt, & visum immutant, & ratio est, inquit Doctor, quia quando causas oportet concurrere ad agendum, vna earum non est in potentia propinqua ad agendum, nisi alia concurrente, ad hoc autem quod color agat in visum, requiritur alia causa concurrens ad agendum scilicet lumen, ergo pari modo phantasma gignere nequit speciem intelligibilem, nisi concurrente actione intellectus agentis, atque ita, & non alio modo dicitur intellectus agens illustrare phantasmata, & in hoc sensu tenet comparatio facta ab Aristot. intellectus agentis ad lumen, & phantasmatum ad colores; & in hoc denique sensu inquit, quod sicut lumen colores potentia visibiles facit actu visibiles, quia secum concurrendo eos eleuat ad producendas species in oculum, ita intellectus agens res potentia intelligibiles, dum in phantasmatibus delitescunt, facit actu intelligibiles, cum eleuat illa secum concurrendo ad productionem specierum intelligibilium, in quibus res sunt actu intelligibiles.

152 Ex hoc autem modo illuminandi phantasmata deducit Doctor p. d. 3. q. 6. sub lit. C. intellectum agentem per talem illustrationem nihil re vera causare in phantasmate, sed tantum in intellectu possibili, cui concurrente phantasmate speciem imprimit intelligibilem, adhuc tamen phantasma dicitur illustrare, non intellectum possibilem, quia ipsum eleuat, & coadiuuat ad refundendas species intelligibiles in intellectum, qua ratione etiam lumen corporeum dicitur illustrare colores, vt diximus; tum quia phantasmata depurantur per talem actionem à conditionibus materialibus, non verò intellectus possibilis; huncque dicendi modum passim sequuntur non solum Scotistæ omnes, verum etiam Thomistæ melioris notæ, vt est videre apud Compl. disp. 20. de anim. qu. 2. qui à Scotistis in hoc solum dissidere videntur, quod ipsi volunt phantasma solum instrumentaliter concurrere cum intellectu agente, Scotistæ verò etiam principaliter, licet cum subordinatione ad intellectum, vt explicauimus art. p. q. 4. R. idem tenent Conimb. 3. de anim. n. 5. q. 4. art. 2. Ruuius tract. de intell. agent. q. 2. Auersa quæst. 58. sect. 2. Cottun. disp. 5. sect. 5. & alij.

153 Et ad hanc operationem producendi species intelligibiles reducuntur aliæ omnes, quæ solent agenti intellectui attribui, nam hoc ipso, quod producitur species de phantasmate repræsentans intelligibiliter obiectum, quod erat in phantasmate sensibiliter, dicuntur phantasmata depurata, & illustrata, & translata de ordine in ordinem scilicet de ordine sensibilium ad ordinem intelligibilium, & de ordine corporalium ad ordinem spiritualium, dicuntur res abstractæ à materia, & conditionibus materialibus, vnde talis abstractio, depuratio, translatio, & alia id genus, hac vnica actione perficiuntur, cum producitur species intelligibilis. Hic tamen aduertendum est, quod cum dicitur intellectus agens species, & res abstrahere a materia, non est intelligendum in sensu, quem passim solent Thomistæ docere, vt res necessario denudet à materia singulari, & conditionibus indiuiduantibus, quasi hæc attingi nequeant ab actu intellectus, nam vt postea dicemus, benè potest abstrahi à rebus species singularis, immò hæc est prima, quæ abstrahitur ab intellectu agente, & res etiam quatenus materiales, & singulares, possunt terminare intellectionem, quantumuis spiritualem, quis enim neget intellectum nostrum res materiales etiam sub ratione materialitatis attingere? non ergo dicitur intellectus agens abstrahere, & denudare res à materia, quatenus se habent in ratione obiecti terminatiui, sed duntaxat quatenus se habent in ratione principij effectiui respectu cognitionis abstractiuæ, quia talis cognitio à specie paritur, non ab obiecto in se præsente, & quia species intelligibiles sunt prorsus immateriales, spirituales; ideò res in ipsis repræsentatæ dicuntur a materia abstractæ, ac denudatæ; & hoc est, quod nostrates dicere solent, obiectum in specie repræsentatum abstrahere à materia, & conditionibus indiuiduantibus, non semper velut à re cognita, quia dari potest species rei singularis, & materialis ipsam sub tali ratione repræsentans, sed velut à ratione cognoscendi, vt magis explicabitur q. seq.

154 Contra prædicta instat Vigerius poster p. d. 3. q. 4. in calce probans hanc phantasmatum illustrationem esse fictitiam, quia hoc quod est illustrare phantasma, vel est causare aliquod lumen spirituale in phantasmate, & hoc non, quia phantasma non est susceptiuum talis luminis spiritualis, cum sit subiectum corporeum; si verò dicatur, quod illustrare est concurrere cum phantasmate ad causandam speciem intelligibilem, hoc friuolum est, quia sic etiam phantasmati competeret illustrare, cum & ipsum quoque concurrat ad causandam speciem intelligibilem, vnde pariter dicere possemus phantasma illustrare intellectum agentem. Deinde Fortunius quoque Licet. lib. 3. de intell. agent. cap. 32. mul-

multis impugnat hoc munus intellectus illustrandi phantasmata.

Resp. iam ex dictis constare quomodo, quo sensu dicatur intellectus agens phantasmata cum vera propriaque metaphora desumpta ex modo, quo lumen corporeum dicitur illustrare colores, nimirum quatenus actione sua eleuat phantasmata ad producendam speciem intelligibilem in intellectu possibili eo modo, quo lumen externum colores eleuat ad immittendas species in oculum; dicitur autem intellectus agens illustrare phantasma, non è contra, esto hoc etiã concurrat ad productionem speciei intelligibilis, quia intellectus agens est, qui concurrit principaliter suoque concursu eleuat phantasma ad productionem speciei intelligibilis, non è contra; Licetus verò loc. cit. impugnat illustrationem obiectiuam, & formalem, non autem effectiuam, nam & ipse quoque hanc postea admittit inferius lib. 5. cap. 33. & seq.

155 Deinde idem Licetus lib. 3. cap. 41. pluribus impugnat munus iam a nobis delatum intellectui possibili trasferendi species, & obiecta de ordine sensibilium ad ordinem intelligibilium, idem in altero ex duobus modis contingere deberet vel quod ipsa phantasmata de organo phantasiæ per actionem intellectus agentis migrarent in substantiam intellectus possibilis immaterialem, vel quod ipsa phantasmata transmutarentur ab intellectu agentem in species ipsas intelligibiles; non primum, quia tunc accidens migraret de subiecto in subiectum, & quod mirabilius est, de materiali in immateriale; neque secundum, quia supersunt integra phantasmata in phantasia quoque, posteaquam in intellectu possibili productæ fuerint species intelligibiles. Rursus vt supra sæpius inculcauimus, res sensibiles, & materiales sunt & ipsæ quoque actu intelligibiles, nam & ipsæ terminare possunt actum cognitionis, quantumcunque spiritualis, nec aliquid in se includunt, quod virtutem intellectus subterfugiat, qui est potentia illimitata, & indifferenter refertur in omne ens, siue sensibile, siue puro intelligibile, siue materiale, siue immateriale, siue vniuersale, siue singulare, vt inferius dicemus, & quilibet experitur se quoque res materiales, vt tales intelligere, ergo nullo modo necessaria est hæc translatio de ordine in ordinem.

Resp. nullo eorum modorum fieri prædictam translationem, sed solummodo per productionem speciei intelligibilis, ad quam conspirat intellectus agens cum phantasmate in genere causæ efficientia, vnde nec phantasma transit de phantasia ad intellectum, sed noua species penitus spiritualis producitur, nec in huius speciei generatione species phantasticæ desentur, sed verè cũ intellectu agẽte ad eius generationem concurrunt. Ad aliud, verum est non in eo sensu res materiales esse potentia intelligibiles, quasi materialitas sit conditio intelligibilitati repugnans, & ab ea debeat intellectus abstrahere etiam in ratione obiecti terminatiui, & velut à re cognita, sed dicuntur potentia intelligibilia, tum quia ab intellectu coniuncto nequeunt immediate attingi, sed debent prius transire per sensus ad intellectum, tum quia vt notat Doctor quol. cit. R. sicut luminis actione colores de potentia visibiles dicuntur fieri actu visibiles, quia lumen est alia concausa requisita, vt species visibiles emittere possint, vnde in tenebris non actu visibiles dicuntur sed potentia tantum prædicta de causa, ita quoque res in phantasmate ante actionem intellectus agentis dicitur potentia tantum intelligibilis, quia deficit causa principalis requisita ad productionem speciei intelligibilis, qua accedente fit actu intelligibilis abstractiuè mediante specie, & in hoc sensu transferri dicitur de ordine potentia intelligibilium ad ordinem actu intelligibilium.

156 Sed vt ad alteram actionem, quæ est producendi intellectionem, gressum faciamus, per quam obiectum actu intelligibile fit quoque actu intellectum, non ita certum est, an competat intellectu agenti, sicut de prima, quamplures enim eam adscribunt intellectui possibili, & tanquam communiorem, ac veriorem amplectuntur Conimb. cit. Oniph. tract. 2. disp. p. qu. 1. dub. 4. Cottun. disp. 9. sect. 8. Vulpes p. p. tom. p. disp. 20. art. 4 Bannes p. p. q. 79. art. 3. dub. p. Tatar. 3. de anim. q. p. §. *quarto sciendum*, Bargius p. d. 3. q. 7. Lichet. lib. 3. cap. 11. & alij passim; è contra alijad volunt esse munus intellectus agentis, ita sentire videntur Alexand. Themist. & Iandun. 3. de anim. & plurimi Scotistæ Mairon. p. d. 3. q. 6. Regentes Parisienses 3. de anim. p. q. ad quæst. 2. collaterat. Bassol. 2. d. 3. qu. 4. art. 3. Faber. Theor. 78. cap. 2. Roccus 3. de anim. quæst. 13. id ipsum tenent Piccolom. lib. de humana mente cap. 7. & 8. Mercen. in suis dilucidationibus qui etiam cum negent species intelligibiles, consequenter non distinguunt hanc actionem intelligendi & iudicandi a prima actione illustrandi phantasmata, sed inquiunt illustrationem phantasmatum fieri, dum intellectus in ipso phantasmate immediatè apprehendit quidditatem de relictis conditionibus materialibus, & hoc modo fieri abstractionem à conditionibus indiuiduantibus, abstractio enim mentalis est vnum intelligere alio non intellecto, vnde eo ipso, quòd intellectus in phantasmate intuetur quidditatem, & naturam, quæ est suum proprium obiectum, relinquendo singularitatem, & conditiones materiales, quæ ad sensum spectant, sufficienter dicitur abstrahere res à materia, illuminase phantasma, de ordine in ordinem obiecta transferre, & facere de potentia intelligibilibus, actu intelligibilia, quem dicendi modum amplectitur quoque Contaren. quæst. de intellectu agente cap. vlt. itaque concludunt Aristotelici isti, quod quicquid in formanda intellectione occurit ad passionem spectans vt moueri, recipere, subijci, id agit intellectus per rationem differentiæ possibilis, quæ verò pertinent ad actionem, vt formare iudicium de obiecto, & actum intellectionis conficere, id agit idem intellectus per differentiam agentem.

157 Scotus quol. 15. cit. vtramque partem propositi problematis probabilẽ reliquit, licèt ex vltimis verbis, quæ habet in §. *si verò*, velint Scotistæ, quod magis ad vnam declinauerit partem, inquit enim *breuiter si non teneretur distinctio potentiarum, nec re absoluta, nec relatione reali, sed tantum quòd idem absolutum quodammodo illimitatum est principium immediatum multorum actuum, & sic respectu alterius, & alterius dicatur alia, & alia potentia, tunc prima via probabilis videtur*, scilicet quæ tribuit intellectui agenti functionem intelligendi, hanc enim viam prius docuerat; ex relatis verbis concludit Faber Doctorem declinasse ad partes intellectus agentis, quia ipse in 2. d. 16. potentias animæ non distinguit realiter, nec re absoluta, nec relatione reali, sed formaliter tantum; ex eisdem verò concludit Vulpes cit. declinasse ad partes intellectus possibilis, quia in 2. loc. cit. & d. 3. quæst. 11. intellectum agentem formaliter distinguit à possibili, nec vult cum Nominalibus animam esse principium immediatum multorum actuum. Hæc lis est de lana caprina, quia vt notarunt Conimb. hæc dubitatio solum videtur habere locum in sententia distinguente realiter vnum intellectum ab alio, at in nostra non distinguente illos realiter, immo nec in rigore formaliter quemadmodum distinguuntur intellectus, & voluntas, eo quia sunt duæ perfectiones animæ pertinentes ad integritatem eiusdem potentiæ intellectiuæ, quia vna est præparatiua obiecti, altera operatiua circa illud, non multum facessit negotij, quia cum sint vna, & eadem potentia intellectiua, parum refert, quod vni vel alteri tribuatur, vndè Aris. 3. de Anim. indifferenter vtrique adscribit hoc munus intelligendi, nam tex. p. ait se acturum *de parte animæ; qua & cognoscit anima, & sapit* idest de potentia ipsa intellectiua, quam posteà tex. 17. distinguit in agentem, & possibilem, & re vera non sunt rationes vrgentiores pro vna, quam pro altera parte, qua de causa Doctor loc. cit. vtrasque dissoluit, vt apud ipsum videri potest, & apud P. Vulpes cit. licet hic Auctor firmius stet pro intellectu possibili; immo qualiscunque ponatur inter prædictos intellectus discretio, insinuat Doctor sub lit. T. aliam viam quoque sustinendi hoc problema asserendo nimirum vtrumque intellectum partialiter concurrere ex parte animæ ad intellectionem, itaut agens sit causa magis principalis, possibilis autem minus principalis, quæ etiam via sustineri potest absque vlla improbabilitate.

158 Adhuc tamen supposita distinctione formali inter agentem intellectum, atque possibilem si penitùs disquiratur, sub qua formalitate potius actum intelligendi exerceat, nam vt agens, vel potius, vt possibilis, iuxta dicta superius de actu intellectionis, propriè, & formaliter loquendo secundum neutram exercet actum intelligendi, nam vt ibi diximus quælibet potentia vitalis tripliciter considerari potest, vt actiua sui actus, vt receptiua eiusdem, & demum vt operatiua per illum, quia ergo intelligere nec formaliter est agere, nec formaliter pati, sed operari vitaliter, ideò hic actus competit intellectui, non vt agenti, vel possibili, sed vt operatiuo; productio tamen, & elicitio talis actus conuenit ei, vt agenti, vel actiuo, non vt passibili, vel passiuo, vnde notanda est amphybologia, qua solet proponi præsens quæsitum, quæritur enim cui intellectui conueniat munus intelligendi, & producendi intellectionem, quæ duo sunt valde diuersa, quia vt superius diximus, intelligere non est formaliter agere, vel producere intellectionem; ne igitur committatur fallacia secundum plures interrogationes, vt vnam, respondendum est ad illud quæsitum cum distinctione, nam si sermo sit de productione intellectionis, hæc functio conuenit intellectui, vt agenti, vel actiuo, quia producere actum vitalem est agere si verò sit sermo de ipsa functione intelligendi, hæc non conuenit intellectui neque vt agenti, neque vt possibili, sed vt operatiuo, quia intelligere nec est agere, nec pati formaliter, sed operari intentionaliter circa obiectum.

159 Sed siue intellectui agenti, siue possibili adscribatur actio intelligendi, seu producendi intellectionem, nunquam tamen confundenda est, vt videntur fecisse Piccol. Mercen. & alij cum actione illuminandi phantasma, & trasferendi obiecta de ordine in ordinem, neque hæc est talis actio, ob quam necessario poni debeat intellectus agens à possibili condistinctus; & ratio est, qua visus etiam in pomo apprehendit, quod sui iuris scilicet colorem, relinquendo saporem, & sic iudicat de suo obiecto, & tamẽ non ob hoc cõstituitur sensu visus agens distinctus à possibili, ergo non per abstractionem factam per conceptus, sed per eam, quæ fit per species distinguitur intellectus agens a possibili; tum quia falsum est, quod per tale iudicium, ac apprehensionem obiecta transferantur de ordine potentia intelligibilium ad ordinem actu intelligibilium, sed potius transferuntur de ordine potentia intellectorum ad ordinem actu intellectorum; tum tandem quia falsum omninò supponunt, nimirum quòd natura adhuc phantasmatibus inuoluta sit actu intelligibilis, eamque in phantasmate intueatur intellectus, vt in repræsentatiuo sibi proportionato, quæ omnia falsa esse constat ex dictis in superioribus, quia natura, quamdiù sub inuolucris phantasmatis delitescit, est potentia tantum intelligibilia, sicut color in tenebris est tantum potentia visibilis, tum quia quando etiam concederemus naturam in phantasmate esse actu intelligibilem, adhuc dicere non possemus intellectum in phantasmate illam intueri, & contemplari, quia vt docet Scot. p. d. 3. q. 6. F.

q.6.E.& P. ad dignitatem intellectus pertinet habere sibi præsens obiectum in proprio repræsentatiuo, non in extraneo; si enim sensus interior non cognoscit per speciem existentem in exteriori, sed per propriam, tantò magis id concedi poterit, ac debebit potentiæ superiori, qualis est intellectus, qua potissimum de causa quæst.4.art. primo species admittebamus intelligibiles; vide alia apud Fabrum citat.cap.4. contra hunc dicendi modum.

QVÆSTIO VI.

De obiecti nostri intellectus.

160 Quæsitum hoc agitari potest de intellectu nostro, tum pro statu isto, in quo vires habet suas quodammodo ligatas sensibus, tum ex natura potentiæ, secundum quam considerationem à sensibus præscindit, ac veluti quocunque impedimento solutus consideratur, & eius adæquatum obiectum in vtraque consideratione hic inquirimus, & per adæquatum obiectum intelligimus illud, quod non excedit ipsam potentiam, neque exceditur ab illa, nihilque intra ambitum illius obiecti continetur, quod ad illam potentiam non pertineat, nec aliquid pertinet ad illam potentiam, quod sub illo obiecto non contineatur, vt dictum est in logic. Thomistæ in hac re non satis inter se conueniunt de mente D. Thom. cum enim p.p.q.12.art.4.& q.84.art.7.& q.87.art.3. statuisset quidditatem rei materialis nostri intellectus obiectum, id aliqui absolutè intellexerunt de obiecto intellectus nostri ex natura potentiæ, ita Caiet. dictis in locis, & Capreol.p.d.2.quæst.1.& alij quamplures, in quo sensu opinio D.Thom. solidè reijcitur à Doctore p.d.3.quæst.3. Alij verò volunt D. Thom. dum ait quidditatem rei materialis esse obiectum adæquatum intellectus humani coniuncti, loqui de obiecto intellectus pro hoc statu, non ex natura potentiæ, sic enim obiectum eius adæquatum est ens in tota sua latitudine, ita Iauell. 3. de Anim. qu. de obiecto intellectus Bannes p.p.qu.74.art.7. Complut. disp.16. de Anim. qu. p. & 2. alij Recentiores communiter, in quo sensu intellecta D. Thom. opinio parum, vel nihil distat è sententia Scoti, quam expressit p. d.3.q.3.& quol.14.art.2.& in lib. de Anim. q.19.20.& 21. vt benè adnotarunt Faber theor. 85. & Cauell. in qu. 19. cit. de Anim. annot. p. qui tamen ibidem demonstrant D. Thom. de obiecto adæquato intellectus nostri ex natura potentiæ locutum esse, cum ait obiectum adæquatum eius esse quidditatem rei materialis, & in hoc sensu quoque eum citant Regentes Parisienses 3. de An.q.2. ad qu.p. collater.

ARTICVLVS I.

Constituitur obiectum adæquatum intellectus nostri ex natura potentia.

161 PRo resolutione dubij quoad istum articulum, sciendum ex Scoto q.p. Prolog. lit. E.& X. obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ adæquatum dupliciter constitui posse, vel secundum naturalem attingentiam, vel secundum naturalem inclinationem duntaxat; illud censetur adæquatum obiectum primi generis respectu alicuius potentiæ, quando eius cognitionem potentia assequi potest proprijs viribus cum solo concursu generali Dei, & aliarum causarum naturalium; illud verò est obiectum naturalis inclinationis tantum, quando potentia est capax supernatura similitudinis eius impressæ, sed proprijs viribus, & secundum communem naturæ cursum nequit talem capacitatem explere, & ad actum reducere; & rursus obiectum naturalis attingentiæ duplex esse potest, vt ex Scoto colligitur 4.d.p.q.p. lit. S. motiuum, vel duntaxat terminatiuum; illud dicitur obiectum motiuum, quod potentiam mouet ad actum imprimendo in ea sui speciem impressam, vel expressam secum concurrendo in genere efficientis causæ; illud verò dicitur terminatiuum duntaxat, quod merè terminat respectum attingentiæ ipsius actus, & nullo modo actum causat, & istæ rationes valdè differunt in obiecto, vt constat de intellectu diuino, respectu cuius creatura est obiectum terminatiuum, sed motiuum est sola essentia diuina, vt docent Theologi, hoc prænotato.

162 Dicimus Primò adæquatum obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ secundum naturalem inclinationem præcisè esse ens reale in tota sua latitudine, at secundum naturalem attingentiam esse ens pressius sumptum nempe finitum, & limitatum, motiuum vel solum terminatiuum pro varia conditione entium; Conclusio est Scoti loc. cit. quæ ab omnibus passim Scotistis recipitur, & probatur, atque declaratur quoad omnes partes; & quidem quoad primam partem, quod ens in tota sua latitudine, vt comprehendit finitum, & infinitum, sit obiectum naturalis inclinationis, & capacitatis, non solum locis adductis habetur à Doctore, sed etiam in 4. dist. 49. q. 8. B. & q. 11. E.& recipitur à Recentioribus Thomistis Complut. disp. 16. de Anim. q.p. Io. de S. Thom. q. 10. art. 1. & alijs, & probatur quia intellectus noster ex natura potentiæ non solum abstractiuæ cognitionis entis infiniti, sed etiam intuitiuæ est capax tanquam perfectionis sibi maximè conuenientis, vt probat Doctor q.p. Prolog. quia nulla est necessaria dispositio ad recipiendam visionem beatam, sed tantum ad eam actiuè attingendam, ergo naturalis eius inclinatio, & capacitas ad omne prorsus ens tam finitum, quàm infinitum se extendit. Cons. quia vt arguit Doctor p.d. 3. qu. 3. § *contra istud*, alioqui non posset intellectus humanus eleuari ad Deum videndum, si ens infinitum quoque sub eius adæquato inclinationis obiecto non caderet, & consequentia patet, quia nulla potentia cognoscitiua potest eleuari ad cognoscendum aliquod obiectum, quod sit extra latitudinem sui obiecti adæquati, vt visus eleuari non potest vt videat sonum.

163 Secundò probatur quoad aliam partem, quòd obiectum naturalis attingentiæ sit ens finitum, & limitatum, nam illud est obiectum adæquatum naturaliter attingibile ab intellectu nostro ex natura potentiæ, ad quod, & quodlibet contentum sub illo distinctè, & quidditatiuè potest intellectus se extendere, sed intellectus humanus non potest sic diuersari, nisi circa obiectum finitum, & limitatum, ergo &c. Maior patet, quia illud communiter censetur obiectum potentiæ proportionatum, hoc est, naturaliter ab ea attingibile, quod ipsa penetrare potest secundum omnes eius rationes vsque ad vltimam formalitatem eius, idque potest proprijs viribus absque eleuatione, vel alieno auxilio, qua de causa licet Deus à nobis in via cognoscatur sub aliquo concepto communi cum creaturis, aut etiam proprio ex communibus tamen quia non attingitur sub conceptu proprio ex proprijs, & quatenus est hæc essentia, ideò poni nequit obiectum nostri intellectus secundum naturalem attingentiam, & licet in patria attingatur à Beatis sub conceptu proprio Deitatis, adhuc neque poni potest obiectum naturalis attingentiæ; quia id fit cum eleuatione, ac supernaturali auxilio, & quoad talem conceptum Deus est obiectum voluntarium, si vult videtur, si non vult non videtur, vt ait S Aug. lib. de videndo Deum, prob. minor, quia omne ens finitum, & limitatum, siue sit absolutum, siue relatum, dummodo terminus eius non sit Deus sub propria ratione Deitatis, proportionatum est cum intellectu creato, quia illud non excedit, nec in ratione entis, nec in ratione motiui, concurrentibus ergo naturalibus causis poterit intellectus humanus absolutè loquendo in omne ens finitum attingendo illud ac penetrando vsque ad vltimas eius formalitates, ac differentias.

164 Ex quibus deducit Doctor cit. p.d.3. qu. 3. & quol. 14. artic. 2. quidditatem rei materialis obiectum adæquatum intellectus nostri statui non posse, nec naturalis inclinationis, nec naturalis attingentiæ, & ratio est, quia tunc intellectus noster non posset sese ad immaterialia obiecta cognoscenda extendere, quia nulla potentia fertur extra sphæram sui adæquati obiecti, hoc autem est contra experientiam, quia intellectus noster, nedum ex natura potentiæ, verum etiam pro statu isto habet de substantijs immaterialibus aliquos conceptus, non solùm communes, sed etiam proprios ex communibus, & cognoscit Metaphysicalia, quæ abstrahunt à materia, vel per essentiam, vel saltem per indifferentiam, ergo &c. Malè etiam ex alia parte loquuntur, qui ens in tota sua communitate ad finitum, & infinitum, finito tamen modo attingibile, statuunt obiectum adæquatum naturalis attingentiæ, quia certum est Deum à Beatis non comprehendi, sed finito modo attingi, & tamen adhuc falsum est Deum, vt à Beatis videtur, esse obiectum naturalis attingentiæ illorum, quia illum non vident, nisi mediante lumine gloriæ, & auxilio supernaturali, ergo Deus etiam finito modo attingibilis, dummodo sic attingatur distinctè, & quidditatiuè obiectum naturalis attingentiæ poni non debet.

165 Tertiò quod ens in tali communitate non sit obiectum motiuum vniuersaliter, & absolutè loquendo, sed vel motiuum, vel terminatiuum pro varia entium conditione probatur, quia sub ente in tali communitate non solum ens reale absolutum, sed respectiuum quoque comprehenditur, sed respectus nequit esse obiectum motiuum intellectus, sed duntaxat terminatiuum, ergo &c. prob. min. quia obiectum motiuum dicitur illud, quod imprimit sui speciem, & cum potentia partialiter concurrit ad producendam sui notitiam, at ens respectiuum non est tantæ virtutis, vt possit cum potentia concurrere ad comproducendam, vel speciem expressam, vel impressam, nec partialiter, nec totaliter, cum hæc sit entia absoluta, nun potest autem imperfectius producere perfectius ergo &c. Dices id probare, quod nequeat totaliter producere, contra, quia si ratio benè ponderetur, vtrumque probat, quod ex eo euidenter constat, quia ens absolutum, quod ponitur obiectum intellectus motiuum, non potest ad sui notitiam concurrere, nisi partialiter, at minoris virtutis est à toto genere respectiuum, quam absolutum, ergo nec totaliter, nec partialiter potest ad sui cognitionem concurrere in genere causæ efficientis, sed solum terminare, & hæc est communis doctrina Scotistarum, quicquid dicat Poinan. in p.d.3. disp. sed de hoc magis art. seq.

166 Dicimus 2. ens in tota amplitudine, secundum quam statuitur obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ, tam naturalis inclinationis, quàm attingentiæ, adhuc eam seruare vnitatem, & primitatem, qualis sufficit ad constitutionem obiecti adæquati alicuius potentiæ. Conclusio est Doctoris p.d. 3. q. 3. § *quantum ad 2. artic.* ponitur que ad declarandam vnitatem, & primitatem obiecti intellectus nostri ex natura potentiæ, non enim facilè videtur talem ostendere vnitatem cum entia intelligibilia tot sint, & adeò diuersa, id tamen optimè declaratur à Scoto loc. cit. vbi notat duplicem in obiecto alicuius potentiæ posse considerari primitatem, communitatis scilicet & virtualitatis, secundum illam sub se continet omnia, de quibus quid-

quidditatiuè prædicatur, secundum istam sub se continet omnia, quæ aliquo modo in eo virtualiter continentur, & ab eo originem ducunt, quo sensu essentia diuina dicitur primum, & adæquatum obiectum intellectus diuini, quia nil cognoscit, nisi quod ea formaliter, vel virtualiter continet, & repræsentat, in proposito inquit Doctor, nequit ens reale constitui obiectum intellectus secundum priorem primitatem tantum, nempè communitatis; quia non prædicatur in quid de vltimis differentijs, suisque passionibus, vt Deo dante in Metaph. discutiemus, neque secundum posteriorem, nimirum virtualitatis, quia nihil præter Deum ita virtualiter continet, cætera entia, vt ergo debita in eo assignetur vnitas, & primitas respectu omnium intelligibilium sub se contentorum, statui debet obiectum adæquatum, & primum secundum vtramque primitatem simul, tam scilicet communitatis, quàm virtualitatis, quatenus omne intelligibile, vel includit ens reale essentialiter, in quid, vt Deus, & decem prædicamenta, vel includitur in aliquo sic includente ens, vt sunt differentiæ vltimæ, vel demum virtualiter continetur in ipso ente, aut inferioribus eius, vt sunt passiones entis; ens igitur reale secundum prædeclaratam latitudinem est obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ primum, & adæquatum secundum vtramque primitatem simul, in ordine ad intelligibilia, quæ ipsum essentialiter includunt, & continentur in prædicamentis, habebit primitatem communitatis, & prædicationis, ad reliqua verò, vt sunt passiones eius, ac vltimæ differentiæ, & entia rationis, primitatem virtualitatis, nam entia quoque rationis dicuntur in realibus contineri virtualiter, seu fundamentaliter, vt dictum est in log. disp. de ente rationis.

167 Cæterum est hic aduertendum, quod cum ens reale statuitur obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ, sumi non debet, vt supponit simpliciter, nimirum pro illo conceptu abstracto entis, vt sic, quia potentia intellectiua tendere non posset in particularia entia secundum rationes earum specificas, neque vt supponit personaliter pro hoc, & illo ente in particularia, quia sic non haberemus vnum per se obiectum potentiæ specificatiuum, & ratio generalis entis foret in intelligibilis, sed vt supponit absolutè tam pro ratione generali entis, quam pro specificis, & indiuidualibus particularium entium, sic enim saluatur eius vnitas, & adæquatio secundum vtramque primitatem tam declaratam, ita significauit Doctor quæst. p. Prolog. X. p. d. 3. lit. D. & 2. d. 9. quæst. 11. lit. E. & d. 24. ad 2. & alibi frequenter, & sic vniuersaliter constitui habent obiecta prima, & adæquata potentiarum, vt diximus disp. 2. q. 4. ponitur ergo ens reale primum, & adæquatum obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ præscindendo ab intelligibilitate motiua, & terminatiua, secundum illam duplicem primitatem in hoc sensu, quod omne per se intelligibile est huiusmodi per dependentiam ad ens vel essentialiter, vel virtualiter, vel proximè, vel remotè.

168 Dicimus 3. ens reale esse primum obiectum, & adæquatum intellectus nostri ex natura potentiæ, quatenus ens est, seu sub ratione ipsa entis, non sub ratione veri. Conclusio est Scoti cit. p. d. 3. q. 3. p. 2. §. *his visis*, & quæst. 20. de Anim. & ponitur ad declarandam rationem formalem obiecti intellectus, nam vt ex logicis constat, obiecto adæquato cuiuslibet potentiæ duplex pars, vel ratio solet assignari, vna materialis, & est res ipsa, quæ in recto potentiam mouet, aut saltim terminat, & dicitur ratio *quæ*, altera formalis, & est formalitas illa, sub qua res potentiam mouet, aut actum eius terminat, at proindè dici solet ratio *qua*, vel *sub qua*, quia in obliquo solum mouet, vel terminat; ait ergo Doctor, ens sub formalitate veritatis in essendo non constitui adæquatum intellectus obiectum, sed secundum rationem formalem quidditatiuam entis; quod probat in vtroque loco cit. quia secundum prædictam rationem veri non habet ens communitatem prædicationis ad omnia intelligibilia, quia non prædicatur essentialiter, & in quid de illis, cum sit eorum affectio, nec habet primitatem virtutis ad illa, cum potius virtute contineatur in ente; & alijs intelligibilibus; quam è contra; tum quia intellectus non omnia entia attingit solum sub ratione veri, sed etiam sub ratione vnitatis, & multitudinis, bonitatis, & malitiæ, & quatenus entia sunt, vt experientia constat; tum tandem quia etiam cum entia intelliguntur sub ratione veri, non quidditatiuè, essentialiter attinguntur, cum sit prædicatum secundi modi eorum, velut affectio; sed intellectus potest attingere entia etiam secundum prædicata quidditatiua. Restat ergo, quod ens sit obiectum intellectus sub ratione entis, quia vt dictum est intellectus omnia attingit, quatenus entia sunt aliquo modo, siue formaliter, & quidditatiuè, realiter, & identicè, quod enim rationem entis non aliquo modo participat ad intellectum nostrum nullatenus spectare potest, vnde & ipsæ quoque negationes, ac non entia, vt cæcitas, & tenebra solet à nobis concipi sub ratione aliqua entis ipsa efformando in entia rationis, vt dictum est in log. disp. de ente rationis, & per habitus, seu affirmationes oppositas diuisiuè intelligi. Dici tamen solet ens esse obiectum intellectus sub ratione veri, quia dum intellectu cognoscit, resultat veritas formalis, quæ est conformitas rei ad intellectum, nam veritati in essendo ex parte obiecti correspondet veritas in cognoscendo ex parte intellectus, & quia intellectus tendit in obiectum, vt illi se conformet incentionaliter percipiendo, illud sicut est, hinc dici solet ens terminare actum intellectus sub ratione veri.

169 Ex dictis deduci potest, qualis sit intelligibilitas; quæ est affectio entis realis, an scilicet, sit sola intelligibilitas motiua, vt quidam Scotistæ sustinent, an etiam terminatiua, vt alij volunt, adeo quod ens rationis reducatur ad ens reale non tantum in ratione obiecti motiui, sed etiam terminatiui; facilè namque vtromque defendi potest, primum quidem, quia & si intelligibilitas terminatiua enti reali, & rationis communis poneretur, adhuc non hinc rectè deduceretur vniuocatio entis ad ens reale, & rationis, quia intelligibilitas vnius esset simpliciter, alterius secundum quid, vt benè notauit Barg. p. d. 3. qu. 3. §. *quantum ad 2. artic.* cum Vigerio, vnde ratio communis vtrique præscindi non posset, quæ vniuoca foret, cum ei, quod est simpliciter tale, & alteri, quod est secundum quid tale, nihil sit commune vniuocum; & ratio huius est, quia sicut res se habet ad entitatem, ita ad intelligibilitatem, quia ergo ens reale est simpliciter tale, ens rationis tale secundum quid; ita pariter intelligibilitas vnius esset simpliciter, alterius verò secundùm quid; potest etiam & alter dicendi modus sustineri, quòd non solum intelligibilitas motiua, sed etiam terminatiua sit entis realis propria, & tunc declaranda est intelligibilitas entium rationis, virtute entis realis, sicut declarari solet intelligibilitas creaturarum virtute diuinæ essentiæ, vt Doctor explicat 2. d. p. qu. p. quarè sicut essentia diuina respectu diuini intellectus in ordine ad cognitionem creaturarum nedum ponitur obiectum motiuum, sed etiam primariò terminatiuum, creaturæ verò terminare dicuntur actum diuini intellectus secundariò tantum, nam ideò terminant, quia diuina essentia prius natura terminat, sic pariter in proposito ens reale erit per se primò intelligibile tam motiuè, quam terminatiuè; ens verò rationis in virtute entis realis erit intelligibile terminatiuè, non quidem per se primò, sed tantum per se secundò, vide, quæ diximus de hac re disp. 3. log. qu. 6. conc. 2. & Lichet. p. d. 3. qu. 2. §. *quantum ad 2. artic.*

170 In oppositum Primò obijcitur contra p. concl. probando, quod ens reale in sua communitate ad finitum, & infinitum non sit adæquatum obiectum intellectus nostri, nam ens in tali latitudine est obiectum adæquatum diuini intellectus, excedit ergo capacitatem intellectus humani, qui finitus est, & limitatus. Deindè si esset ens adæquatum obiectum nostri intellectus in ea latitudine, tunc posset a nobis cognosci Deus sub ratione Deitatis, quia continetur sub ente in tali communitate, potentia autem se extendit ad omnia, quæ sub suo obiecto adæquato continentur; ergo &c. Tandem sequeretur ens infinitum etiam, vt sic cognitum virtutem intellectus nostri cognitiuam adæquare non posse, quia nullum membrum contentum sub obiectu adæquato alicuius potentiæ adæquat illam potentiam, tale autem est ens infinitum, ergo &c. ità arguit Onuph. tract. 2. de Anim. disp. p. part. 2. quæst. p. suntque argumenta Alphons. Toletani 3. de Anim. q. p. vt refert Faber loc. cit.

171 Resp. hæc & similia argumenta probare solum, ens in ea latitudine non esse obiectum intellectus nostri naturalis atti ngentiæ, vt ibidem Faber adnotauit, non verò probant, quod non sit obiectum naturalis inclinationis, seu capacitatis; Ad p. itaque neg. conseq. quia vt Doctor aduertit p. d. p. qu. p. ad 3. prin. idem est obiectum adæquatum intellectus creati, & diuini quoad capacitatem, solumque differunt quoad attingentiam tum extensiuè, tum intensiuè, quatenus intellectus diuinus plura in infinitum obiecta, ac longe perfectiori modo attingit, quam creatus. Ad 2. valeret conseq. si ens in ea communitate poneretur obiectum intellectus humani naturalis attingentiæ, quod conclusio nostra non asserit. Ad 3. idem concludit argumentum, si ens vt sic ponatur obiectum adæquatum intellectus diuini, & ideò neg. seq. quia diuisio entis in finitum, & infinitum est veluti diuisio albedinis in albedinem, vt centum, quia eius ens infinitum saltim virtualiter includit ens finitum, & eminenter, atque ideò potest dici primum obiectum primitate adæquationis quoad virtutem, seu continentiam virtualem cæterorum, licet non quoad prædicationem.

Dices, si ens, inquantum ens; est obiectum naturalis inclinationis, non attingentiæ, tunc daretur potentia passiua naturalis absque actiua correspondente, atque ideò frustrà daretur in rerum natura. Nec sufficit, quod detur hæc potentia actiua in tota coordinatione entium, quia Arist. 3. de An. t. 17. contendit correspondere passiuæ in eadem natura; tum quia potentia passiua naturalis, & actiua item naturalis, non autem supernaturalis, sunt correlatiua. Accedit, quod respectu sensus non datur talia distinctio in obiecto, quod aliud sit naturalis inclinationis, aliud naturalis attingentiæ, quia naturalis eius capacitas cognoscendi omnino limitatur ad eius connaturalem virtutem operatiuam, ergo idem erit in intellectu.

172 Respondet Doctor qu. p. Prolog. lit. Q. aliquam naturam inclinari posse ad aliquem actum ex sui nobilitate, qui causalitati agentis naturalis non subsit, vndè non est necesse potentiæ passiuæ actiuam correspondere semper in eadem natura etiam secundùm Philosophum, vt idem notat 4. d. 43. quæst. 3. ad p. & d. 49. quæst. 11. lit. R. quia potentia receptiua est in corpore ad animam intellectiuam, & tamen tota natura creata nequit ipsam inducere, & si quandoque verificatur in natura creata, non tamen semper in eodem genere, vel specie, nam in sensu v. g. visus est potentia naturalis receptiua speciei sensibilis, nō tamen actiua, cum nullus detur sensus agens, sed illa est obiectum alterius generis, & speciei, sufficit, ergo absolutè loquendo, ne illa potentia passiua dicatur frustrà, quod ei correspondeat actiua saltim in tota coordinatione entium, nam illud solum dicitur frustra, quod suum finem nullatenus consequi potest; potentia verò actiua, &

passiua

passiua sunt correlatiua transcendentalia vniuersè loquendo, non autem prædicamentalia, & ideò negatur absolutè, quod semper esse debeant in eodem genere, & quod si vna est naturalis, altera quoque naturalis esse debeat; nec oppositum deducitur ex tex. 17. lib. 3. de Anim. vult enim ibi quod intellectus agens ita se habeat ad animam intellectiuam, sicut se habet agens, in rebus naturalibus, & adhuc magis in artificialibus agens non est pars per interna, quæ vna cum materia rem naturalem constituat, neque ars est pars rei artificialis neque eiusdem generis, vel speciei, vt benè ponderauit Merten. tom. p. dilucid. pag. 237. exponens illum textum. Ad aliud mirum non est, si non detur illa distinctio obiecti naturalis inclinationis, & naturalis attingentiæ in potentijs sensitiuis, quia vt ait Doctor quæst. p. prolog. sub Q. & Y. id conuenit potentiæ intellectiuæ ob præeminentiam, quam habet supra sensitiuam maximæ enim dignitatis est in natura intellectuali, quod ordinetur ad perfectionem maiorem, quam sit illa, ad quam viribus naturalibus peruenire potest; Neque illa distinctio de obiecto naturalis capacitatis, & naturalis attingentiæ respectu intellectus nostri est peculiaris Scotistarum, eam namque etiam Thomistæ agnoscunt, & adhibent, licèt sub alijs terminis, quod enim nos dicimus obiectum naturalis inclinationis, ipsi appellant obiectum adæquatum extensionis, ad quod nimirum potentia vtrumq. extendi potest siue proprijs viribus, siue speciali auxilio eleuata; & quod nos appellamus obiectum naturalis attingentiæ, ipsi vocant obiectum adæquatum intensionis; quod virtute sua naturali potentia attingere potest, vt est videre apud Caiet. p. p. quæst. 12. art. 4. & Complut. disp. 16. de An. q. p. & alios Thomistas.

173 Instabis rursus, quod si ens commune ad finitum, & infinitum est obiectum naturalis inclinationis, sequitur cognitionem Dei distinctam, & quidditatiuam, siue intuitiua sit, siue abstractiua, esse nobis saltim naturaliter debitam, etiam si non sit naturaliter attingibilis, quemadmodum creatio animæ humanæ est debita materiæ vltimò dispositæ ad illam suscipiendam, quia in ea est naturalis propensio, ac passiua potentia naturalis ad eam. Neg. conseq. quia creatæ res non constituunt in Deo, vt est auctor naturæ, naturale debitum ex sola naturali propensione ad aliquam perfectionem, sed etiam quia proprijs viribus attingere possunt dispositionem aliquam vltimò ordinatam ad perfectionem illam & hac de causa infusio animę humanę est debita corpori organizato, quia agens naturale proprijs viribus cum solo concursu generali Dei attingit dispositionem ad eam vltimò ordinatam ad perfectionem illam & hac de causa infusio animæ humanæ est debita corpori organizato, quia agens naturale proprijs viribus cum solo concursu generali Dei attingit dispositionem ad eam vltimò ordinatam, vt notat Doctor 3. d. 24. quæst. vn. C. quod non contingit in proposito.

Secundò arguitur pro Thomistis sustinentibus quidditatem rei materialis esse adæquatum obiectum ex D. Thom. p. p. qu. 12. art. 4. Obiectum, & potentia debent esse commensurata secundum naturam, sed intellectus noster est coniunctus materiæ, ergo obiectum eius debet esse quid materiale, min. patet, probatur maior, quia obiectum, quod in modo essendi excedit naturaliter modum essendi potentiæ, non est potentiæ proportionatum. Deindè qualis est ordo cognoscibilium, talis esse debet ordo cognoscentium, sed cognoscibilia hunc habent ordinem, vt quædam habeant esse simpliciter in materia, vt substantiæ corporeæ, quædam non habeant quidem suum esse in materia, ita tamen vt non sint suum esse, vt substantiæ incorporeæ, quædam denique sint ita abstracta, vt sint suum esse, qualis est Deus, ergo est dare ordinem in cognoscentibus, ita vt quoddam cognoscat ipsam Deitatem, vt intellectus diuinus, quoddam alias immateriales substantias separatas, vt angelicus, quoddam materialia tantum, vt humanus. Tandem solam quidditatem rei materialis intellectus noster attingit, ergo ipsa sola est eius obiectum, patet assumtum ex Arist. 3. de Anima 9. vbi ait quidditatem per intellectum attingi, sed indiuiduum per sensum, palam autem est, illius rei duntaxat quidditatem attigi, & à nostro intellectu cognosci, cuius indiuiduum cognoscitur à sensu, sed sensus cognoscit tantum indiuidua materialia, ergo & intellectus tantum quidditatem materialem.

174 Resp. Doctor p. d. p. qu. p. ad 2. prin. & d. 3. qu. 3. §. *congruentia etiam illa*, negando maiorem cum eius probatione, si per commensurationem intelligas relationem similitudinis inter obiectum, & potentiam, quam necessariò in aliquo naturali essendi modo, siue specifico, siue generico conuenire debeant; conceditur tamen, si per commensurationem intelligas proportionem, sed tunc neg. conseq. quia proportio inter potentiam, & obiectum potius petit dissimilitudinem inter ea in modo essendi, quia est proportio mouentis ad mobile, & actus ad potentiam, vt manifestat Scotus exemplo materiæ, & formæ, quæ sunt inter se maximè proportionata, valdè tamen dissimilia in natura, & modo essendi naturali; Nec infert, si dicas, cognitionem fieri per assimilationem; nam vt notat Doctor citat. primo distinct. 3. quæst. 3. litt. C. hoc verum est de assimilatione intentionali facta per speciem impressam, vel expressam, & in repræsentando, non de reali, & in essendo. Ad secundum, negatur quoque maior, si intelligatur quoad esse, alioquin intellectus diuinus non posset nisi seipsum cognoscere, & angelicus non nisi substantias immateriales, quod constat esse falsum, debet ergo intelligi quantum ad quandam proportionem, vt nempè inter cognoscentia talis proportio seruetur, vt etiam circa idem obiectum diuerso modo, & cum maiori, vel minori perfectione operentur; Dices ergo saltim angelicus, & humanus intellectus specie non differunt, cum ex natura potentiæ tendant in idem obiectum, & potentiæ per actus, & obiecta specificentur; quod autem in idem tendant obiectum naturalis attingentiæ, docet Scot. quol. 14. litt. P. vbi ait, quòd obiectum adæquatum intellectus nostri ex natura potentiæ non est aliquid specialius obiecto intellectus angelici. Resp. satis probabile esse, ac verius intellectum angelicum, & humanum eiusdem esse speciei, vt docet Doctor 2. d. p. q. 7. sed quando etiam specie differrēt, non rectè inferretur identitas specifica inter eos ea sola identitate obiectorum, adhuc enim aliunde possent inter se distingui, vt de intellectu & voluntate dici solet, quod versantur circa ens, vt ens, velut circa eorum adæquatum obiectum, & tamen adhuc sunt distinctæ potentiæ. Ad 3. concludit ad summum quidditatem rei materialis esse obiectum intellectus pro statu illo, non autem ex natura potentiæ, quod si Thomistæ hoc intendant, non dissentimus ab eis, vt constabit art. sequentum, quia rationes D. Th. videntur quid amplius probare, opus fuit eas dissoluere.

175 Tertiò arguit Ocham p. d. 3. q. 3. contra 2. conclus. probando, quod ens reale non habeat illam duplicem primitatem respectu omnium intelligibilium, quia ens rationis, & secundæ intentiones sunt per se intelligibiles, & tamen ens neutram habet primitatem respectu eorum, non quidem communitatis, quia nihil est commune vniuocum enti reali, & rationis, nec etiam virtualitatis, quia illa primitas non est nisi respectu entium realium. Hoc idem ostendi potest de priuationibus, & negationibus, quæ sunt per se intelligibiles, & actum intellectus terminant, nec tamen apparet, quam primitatem erga illas ens reale exerceat.

Resp. negando ens reale non habere primitatem virtualitatis etiam respectu entium rationis saltim remote, nam entia quoq. rationis dicuntur in realibus suo modo contineri fundamentaliter, & inchoatè, & secundæ intentiones dicuntur originari à primis, vt declaratum est tract. de ente rationis in log. Sic etiam pariter suo modo negationes, & priuationes continentur virtualiter in ente reali, quia priuationes, ita namque expresse docuit Arist. p. de Anim. 85. & lib. 3. tex. 25. Verùm est aliqua difficultas quomodo negatio possit per affirmationem cognosci, quia non videtur, quod vnum oppositum possit aliud repræsentare, Ant. And. 4. Met. q. 2. distinguit de duplici affirmatione, vna est, quam destruit, & excludit, alia, quam præsupponit, & includit, vt ista propositio homo non est asinus excludit oppositam, quod homo est asinus, & præsupponit aliam affirmatiuam, quod homo est rationalis; inquit ergo, quod negatio cognoscitur per affirmationem, quam supponit, non verò, per aliam, quam excludit; & hinc concludit negationem non habere distinctam formalitatem ab affirmatione inclusa, & quam supponit, benè tamen ab exclusa, quam destruit, & sic non sequitur vnum oppositum repræsentare aliud oppositum. Landun. 4. Met. quæst. 2. ait, quod negatio, & priuatio cognoscuntur non per affirmationem oppositam, nec per illam, quæ est causa illius negationes præcisè, sed per quamlibet aliam disparatam, verbi gratia non homo cognoscitur per aliud positiuum ab homine, vt per Leonem, & Bouem, & similia, nam intantum cognoscimus non hominem, quia cognoscimus Leonem, Bouem, asinum &c. qui non sunt homines.

176 Neuter dicendi modus arridet, non iste Landuni, quia sanè necesse non est cum concipimus non hominem determinatè apprehendere Leonem, vel asinum, & cum concipimus non substantiam habere apprehendi accidens imò si nulla alia foret possibilis species preter humanam, certè adhuc possemus concipere non hominem, potest ergo absolutè concipi non ens absque determinato concepto alicuius entis; Nec etiam alter modus dicendi Ant. And. satisfacit, quamuis enim verum sit negationem cognosci etiam per affirmationem quam præsupponit, non propterea negari debet, quod cognoscatur etiam per aliam, quam excludit, hoc namque expresse docuit Arist. loc. cit. immò ibi aliam non memorat affirmationem, quam oppositam, dum ait negationem cognosci per affirmationem, & hic videtur communis sensus omnium; tum quia non omnes negationes præsupponunt affirmationem in subiecto, cui conueniunt, sed illæ tantum, quæ competunt illi simpliciter, & necessariò cum repugnantia oppositæ affirmationis vt docet Doct. 3. d. p. q. 1. lit. G. & p. p. 23. sub E. ergo nequibunt illę cognosci, nisi per affirmationem oppositam; tum tandem quia etiam hinc malè deducit negationem non habere distinctam conceptibilitatem ab affirmatione, quam supponit, quod enim ex hoc, quod homo est rationalis concludatur non esse asinum, non sequitur hanc negatiuam non habere distinctam conceptionem a cognitione illius affirmatiuæ, immo potius sequitur oppositum, quia cognitio affirmatiuę est causa cognitionis negatiuæ.

177 Potius ergo dicendum cum Arist. cit. & Scoto p. d. 23. lit. D. negationem pręcipuè cognosci per affirmationem oppositam, non ens per ens, tenebras per lucem, & ratio est, quia negatio sequitur ex natura rei talem affirmationem, cum oppositione ad illam, atque ideo affirmatio mouens intellectum ad cognitionem sui mouet eum quoque ad cognitionem sui oppositi, quia vnum oppositorum mouet quoque ad notitiam sui oppositi, saltim secundario, & indirectè, & in hunc sensum explicat Doctor loc. cit. dictum Arist. p. topic. cap. 11. eandem esse scientiam oppositorum; & vt adhuc magis constet, quomodo verum sit negationem nonnisi per affirmationem, & priuationem

nem per habitum concipi posse, aduertimus ex Scot. a.d.6.qu.p.ad a. pro opin.lit. E. bifariam negationem, & non ens concipi posse, vno modo actu simplici per apprehensionem absolutam spectantem ad primam intellectus operationem, alio modo actu quodam diuisiuo spectante ad secundam, sed vtroque modo concipiuntur dependenter ab ente, ac forma positiua, nam primo modo fit, cum ea, quæ à parte rei nihil sunt in seipsis, finguntur ad modum venientis positiui, vt cum concipimus cæcitatem, quæ est sola carentia visionis, ad modum formæ positiuæ; altero modo, in quo nulla interuenit fictio, fit cum iudicamus vnum non esse aliud, vt v.g. hic esse tenebram, quia lucem non videmus, aut oculum esse cęcum quia non est videns; constat autem vno, vel altero modo negationem non concipi, nisi beneficio affirmationis, & vniuersaliter non ens intelligi per ens.

178 Quartò tandem arguitur contra 3.concl. probando, quod ens sit obiectum intellectus sub ratione veri, quia intellectus, & voluntas sunt distinctæ potentiæ, ergo habere debent distincta obiecta formalia, quia potentiæ distinguuntur per obiecta 2. de Anim. 33. cum ergo ens sit obiectum formale voluntatis, vt bonum, erit obiectum intellectus, vt verum. Conf. illud censetur obiectum formale alicuius potentiæ, quod est motiuum illius sed ens est motiuum intellectus, non secundum quod est, sed secundum quod verum est, cum mouet quatenus conforme ad illum. Tandem ens est obiectum intellectus quatenus intelligibile, sicut est sensus quatenus sensibile, ergo quatenus verum, quia verum de se dicit rationem intelligibis, & manifestatiui, quatenus dicit relationem ad intellectum, qui percipit, & manifestat ipsum ens.

Respondet Scot. cit. p.d.3.q.§ *his visis*, & q.20. de Anim. quod cum potentiæ distinctæ dicuntur habere distincta obiecta formalia, id est intelligendum de potentijs, quæ sunt omninò disparatæ, vt sunt visus, & auditus, nam potentiæ subordinatæ, siue eiusdem generis, vt plures cognitiuę, siue diuersi, vt cognitiua, & appetitiua possunt habere idem obiectum sub eadem ratione formali, nec potentiæ distinguuntur per obiecta intrinsecè, & formaliter, sed tantum extrinsecè, & manifestatiue, ita quod si obiecta sunt diuersa, benè sequitur potentias esse diuersas, sed non è contra si obiecta non differunt, quod neque potentiæ differant, sed est fallacia consequentis à destructione antecedentis, plura enim requiruntur ad identificandum, quam ad distinguendum; vide quę diximus ad hanc rem disp.2.q.4. Ad Conf. negat minorem, quia obiectum potius dicitur motiuum potentiæ secundum rationem absolutam independenter à potentia, quam secundum aliquem respectum ad ipsam potentiam, vnde Arist. 2. de Anim. 66. ait, quod obiectum proprium visus non est visibile, vt refertur ad visum, sed est color, obiectum auditus est sonus, cuius ratio videtur esse, quia tunc facilè esset assignare prima obiecta potentiarum, quia obiectum primum cuiusque potentiæ esset correlatiuum ad talem potentiam, putà visus visibile dicitur, quod potest attingi à visu, velut eius obiectum, & sic sensus esset, visibile est obiectum visus, quia est obiectum visus. Ad vltimum eadem ratione negandum est ens esse obiectum intellectus, vt intelligibile formaliter, & quando id dicitur, intelligi debet fundamentaliter, & materialiter; nec ita intelligi debet, quod sensibile non sit etiam intelligibile, quia intellectus est potentia superior, quæ potest habere actum circa obiectum inferioris, atque ideò ens intelligibile contradistinctum à sensibili non erit intellectus obiectum, sed ens commune ad sensibile, & insensibile; & hanc Scoti sententiam passim sequuntur Recentiores, & præsertim Auersa q.6.sec.7. & Contaren. tom.3. qu. de obiecto intellectus cap. 6. vbi optimè diluit auctoritates quasdam Arist. quibus innixus oppositum defendit Piccol. lib. de mente humana cap.22. quas, quia sunt parui momenti, missas facimus.

ARTICVLVS II.

Assignatur obiectum intellectus nostri pro statu isto, vndè varia quæsita resoluuntur de cognoscibilibus à nobis.

179 DOctor p.q. Prolog. lit. E. & p.d.3.q.3. lit. B. & qu.4. lit. F. & quol. 14. art.2. & alibi frequenter quidditatem rei sensibilis constituit adæquatum obiectum intellectus nostri pro statu isto naturaliter attingibile; & quia dupliciter potest aliquid esse sensibile, primò propriè, & formaliter, quatenus per suam propriam speciem potest immediatè sensus immutare, secundò mediatè, & per aliud, quatenus, scilicet essentialiter continetur in re per se sensibili, vel saltim virtualiter, & occasionaliter declarat Doctor præsertim quol. cit. quod licet obiectum motiuum, imprimens sui speciem sit quidditas rei sensibilis formaliter, & per se, sicut est omnis qualitas corporea, & extensa, obiectum tamen terminatiuum, quod intelligi potest, siue per impressionem propriæ speciei siue alienæ, est quidditas rei sensibilis, vt sic, quomodocumque sit sensibilis, siue formaliter, & per se, siue per aliud, quatenus scilicet est inclusa essentialiter per se sensibili, vti se habent formalitates omnes superiores respectu inferiorum, vel saltim virtualiter & occasionaliter, vti se habent quæcunque aliquam habent dependentiam in cognosci a re per se sensibili, quemadmodum se habet substantia respectu accidentis, res spirituales respectu corporalium, entia rationis respectu entium realium, hæc enim omnia pro statu isto nouimus dependenter à rebus per se sensibilibus, quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu, si non formaliter, & immediatè semper saltim originaliter, & occasionaliter proximè, vel remotè, nam virtute quidditatis sensibilis cognitæ, & ad causas eius, & ad effectus quodammodo cognoscendos manuducimur; eandem doctrinam habet Doctor qu.19. de Anim. & Arist. ipse lib. de memoria, & reminiscentia cap.p. vbi docet etiam, quæ sine magnitudine sūt, & imaginationem, & magnitudinem intellectui obiecta, & ratio est, quia vt docuit 3. de Anim. 30. pro statu isto oportet intelligentem phantasmata speculari, nec quicquam intelligere valemus, nisi cuius ansam potest nobis præbere phantasia; hic verò aduertendum est, quod cum hic dicimus obiectum motiuum intellectus nostri esse quidditatem sensibilem pro statu isto, non loquimur de ipsa in se præsente, sed in sua specie, & in suo proprio repræsentatiuo, quia vt suprà diximus, extra speciem non est per se intelligibilis, sed potentia tantum.

180 In hac conclusione nobiscum conueniunt Thomistæ illi, qui quidditatem rei materialis constituebant obiectum adæquatum nostri intellectus pro statu isto, & in hoc sensu mentem D.Th. explicabant, nam per quidditatem rei materialis idem videntur intelligere, quod nos intelligimus per quidditatem rei sensibilis, notat tamen Doctor rectius dici quidditatē rei sensibilis esse obiectū, quā quidditatē rei materialis, quia quidditas rei materialis comprehendit quoque substantiam materialem, quæ tamen per se, & immediatè sensibilis non est, sed ratione duntaxat accidentium, quibus substat, vnde quidditas rei materialis in plus se habet; quam quidditas rei sensibilis, in rigore loquendo, ex hac vero assignatione obiecti intellectus nostri pro statu isto varia possumus resoluere quæsita de rebus pro hoc statu à nobis cognoscibilibus.

Primo dubitatur de substantia materiali, & corporea, an pro hoc statu attingatur ab intellectu nostro sub propria eius ratione, & conceptu quidditatiuo; Affirmant Thomistæ Soncin. 7. Met. qu.14. Ianell. q.3. Conimb. 3. de Anim. cap.5. q.5. ar.p. Caiet. 3.p.q.76. ar.7. Fonsec. 5. Met. cap.p. qu.2. sec.6. Ferrar. lib.3. de An. qu.3. Apollin. qu. 15. & alij quamplures, qui consequenter admittunt etiam dari propriam speciem substantiæ repræsentatiuam sub propria eius ratione, quæ quidem ab intellectu agente eliciatur vel ex proprio substantiæ phantasmate, vel saltim ex eodem phantasmate accidentis. Suarez verò lib.4. de anim. cap.4. concedit quidem ab initio substantiam cognosci per species accidentium, addit tamen ex hac ipsa cognitione in intellectu relinqui propriam substantiæ speciem, & per hanc deinceps substantiam cognosci sub propria ratione, sequitur Oou pb. tr.2. disp. p. par.a. q.2. dub.8.

181 Dicendum tamen est, substantiam materialem pro hoc statu à nobis attingi non posse sub propria eius ratione per propriam speciem; ita Scot. 2. Met. q.3. & 7. Met. q.3. & p.d.3. qu.3. K. & d.22. qu.p. & cum eo Scotistæ expositores circa ea loca, Cauell. annot. ad qu. 57. de An. concl.4. Faber theor.88. Vulp. tom.p. part.p. disp.19. art.8. Roccus 3. de An. q.11. Regentes Parisienses p. Phys. q.2. ad 9. qu. collateral. Canonicus p. Phys. q.2. art. Ferch. vestig. sn. cap. 3. Ruuius tract. de intellectu possibili q.4. Auersa q.58. sect.4. & alij Recentiores passim probatur ex Doctore loc. cit. quia pro statu isto omnis nostra cognitio ortum ducit à sensibus, qui nonnisi ab accidentibus mouentur per species sensibiles, at accidens nequit virtualiter continere substantiam neque in esse reali, neque in esse cognito quoad conceptum proprium, & quidditatiuum, aut quoad propriam speciem, quia ignobilius nequit virtute continere nobilius, & perfectius etiam in esse cognito, vt eruditè probat Doct. quol. 14. art.2. quamuis accidens possit nos ducere in cognitionem substantiæ quoad conceptus communes v.g. entis, & aliorum transcendentium, quia virtualiter continet illos, nequit tamen ducere in cognitionem eiusdem quoad conceptus proprios, & quidditatiuos, nec species accidentis potest virtualiter causare speciem substantiæ, quia accidens nequit virtualiter causare nisi speciem, & notitiam eorum, quę in ipso continentur, nec vlterius eius virtus protendi potest, nam sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci. Confir. quia phantasma accidentis nonnisi accidens, cuius est exemplar, repręsentat, ergo nequit concurrere, nisi ad producendam speciem, aut notitiam accidentis, vis enim eius effectiua non exeedit repręsentatiuam. Dices, id fieri posse virtute intellectus agentis. Contra, quia intellectus agens determinatur à phantasmate ad hanc, vel illam speciem eruendam, & quantum ad vim repræsentatiuam fit omnino similis phantasmati, vndè eruitur, alioquin intellectus agens è quocunque phantasmate posset quamcunque speciem elicere, nequit ergo intellectus è phantasmate accidentis elicere speciem substantię. Dices cum Conimbr. & alijs substantiam singularem habere proprium phantasma, & ex eo erui ab intellectu speciem eius intelligibilem. Contra, quia vt arguit Tromb. art.2. formal. ab initio §. *aduertendum*, phantasmata sunt à sensibilibus extra dicente Arist. 2. de Anim. circa finem, quod phantasia est motus factus à sensu secundum actum, cum ergo substantia non sit sensibilis, quia sensus noster non se profundat vsque ad substantiam ex eodem 2. de Anim. consequenter nec phantasiabilis erit: Dices, vtique phantasma substantię, non haberi ex sensatione, quam ipsa fecerit in sensibus externis, sed id fieri mediante cogitatiua virtute, quæ facultatem habet ex accidentium inuolucro proprium substantiæ phantasma eruere. Contra, talis facultas denegatur intellectui agenti etiam ab ipsis Conimbr. quod nimirum possit ex phantasmate accidentis eruere speciem substan-

tiæ intelligibilem, ergo à fortiori id denegandum erit phantasiæ inferiori potentiæ, quod valeat ex accidentium inuolucro elicere proprium substantiæ phantasma, tum quia tunc admitti deberet internus sensus agens pro his eliciendis speciebus; quod nec ipsi concedunt.

182 Deinde idipsum experimento comprobari potest, quia si sumantur omnes definitiones, quibus rerum substantias explicare solemus, certè nullius adæquata, & propria apparebit essentialis differentia, sed vel passiones, vel effectus, vel quamplura in multis dispersa accidentia, qua ratione docebat Arist. 2. Post. definitionem ex multis differentijs, quousque definitum adæquetur, constandam esse, quod est conficere rerum conceptus proprios, non quidem ex proprijs, quia ad talem conceptum sufficeret immediata, & adæquata differentia; sed proprios, vt aiunt, ex communibus, qui nimirum ex multorum prædicamentorum collectione resultant, quæ singillatim sumpta alijs rebus conueniunt, sed collecta, & simul sumpta non nisi rei definiendæ, vnde cõceptus proprius ex proprijs in hoc differt à conceptu proprio ex cõmunibus, quod hic ab extraneis colligi solet, & intantũ dicitur proprius, quatenus distinguitur contra communem, qui pluribus rebus simul competere potest, ille verò ab ipsa re immediatè, vel propria eius similitudine habetur sine analogia, & ordine ad aliud, & sine vlla negatione alterius quod optimè declarat Scot. qu. 19. de Anima; possumus ergo ad summum per accidentia, & eorum species habere aliquem conceptum substantiæ proprium ex communibus, non quia accidens virtualiter contineat illum propriè loquendo, sed quia occasione accidentium, & per alienas species excitatus intellectus per multam collationem, & discursum arguitiuè elicit tales conceptus proprios de substantia in hunc modum, vt Doctor explicat p. d. 22. q. in corp. quia enim videmus quantitatem, & qualitatem non posse per se stare, arguimus dari aliquod substratum, quod appellamus substantiam, & in hoc sensu voluit Arist. p. de Anim. 11. per accidentia propria nos posse ostendere à posteriori ipsum quod quid est non quasi accidentia contineant virtualiter cognitionem substantiæ, sed quia occasione illorum motus intellectus arguitiuè elicit conceptum proprium ex communibus, quæ notitia de substantia, vt notat Bargius p. d. 3. qu. 6. non est intuitiua, vt patet, nec etiam propriè abstractiua, quia non est per propriam speciem, sed potius est discursiua, quia habetur per discursum, & per alienas species, multamque collationem, qua ratione ad abstractiuam reduci potest; & hi sunt conceptus quidditatiui, quos de substantia pro statu isto habere possumus, quousque adhibemus loco definitionum, & quibus vtimur pro medio in demonstratione ad concludendas proprias passiones de suis subiectis.

183 Dices, cur sicut intellectus ex accidentium phantasmatibus elicit arguitiuè, & per discursum conceptum proprium substantiæ ex communibus, non ita elicit conceptum eius proprium ex proprij, & propriam eius speciem? Resp. rationem esse, quia conceptus proprij ex communibus possunt vtique ab intellectu per eius virtutem discursiuam, & arguitiuam ex alienis speciebus deduci, at conceptus proprij ex proprijs nullatenus haberi potest, nisi per propriam rei speciem, aut per ipsam immediatè præsentem; quod verò intellectus possibilis possit ex alienis speciebus conceptum proprium ex communibus elicere pendet ex virtute eius cognitiua, & arguitiua, & quia intellectus agens talem virtutem non habet, cum eius munus sit duntaxat abstrahere species à rebus, ideò, nequit cum phantasmate vnius rei v. g. accidentis, speciem propriam alterius producere, scilicet substantiæ, sed tantum speciem eius, quod per phantasma repræsentatur vt probè notauit Runius cit. n. 148.

184 Demum, quod pro statu isto substantia non habeat propriam speciem, qua mediante cognoscatur per proprium conceptum, probat Scotus, quia si substantia immediatè immutaret intellectum nostrum, cognosceret quoque in Eucharistia absentiam eius; sicut visus absentiam lucis attingit, quando lucem in aere non videt. Dices, hoc tantum procedere de cognitione intuitiua, quæ requirit realem præsentiam obiecti, non de abstractiua, quæ ab ea præscindit. Contra instat Doctor, quia abstractiua supponit intuitiuam (nisi fit per species infusas) sed qui vidit hostiam consecratam, vtique realem præsentiam panis non habuit, & tamen quoad notitiam abstractiuam panis in Eucharistia non secus iste se habet, ac alter, qui vidit hostiam non consecratam; tum quia saltem contra eos Thomistas concludit, quia volunt cogitatiuam exprimere propriam speciem substantiæ singularis, quod non nisi interueniente intuitiua notitia fieri non posset, vndè cogitatiua saltim perciperet in Eucharistia substantiam panis. Dices, hoc probare duntaxat non posse species accidentium generare directè speciem substantiæ, posse tamen intellectum agẽtem occasione inde desumpta speciem substantiæ elicere per quandam suffossionem eo modo, quo Ouis videndo accidentia Lupi suffodit speciem inimicitiæ, quæ est insensata, & ad eius intuitum aufugit. Contra, nam licet intellectus possibilis possit præfato modo ex speciebus accidentium conceptum proprium ex communibus de substantia elicere ob suam virtutem discursiuam, & arguitiuam, quia tamen intellectus agens talem virtutem non obtinet nequit ex speciebus accidentium aliquam substãtiæ speciem elicere; & falsum est, quod dicitur de ouis æstimatiua, quod ex speciebus sensatis, scilicet accidẽtibus Lupi externis eliciat insẽsatam inimicitiæ, vt fusè ostendimus disp. præced. qu. 8. art. 2.

185 Sed nec etiam potest haberi propria substantiæ species pro statu isto modo, quo dicebat Suarez, quod nimirum vtique ab initio cognoscatur substantia confusè, per species accidentium per conceptum proprium ex communibus; sed ex hac postea ipsa cognitione relinqui in intellectu propriam substantiæ speciem, & per hanc deinceps elici conceptum proprium ex propijs de substantia. Hoc itaque non satis rationabiliter asseritur, quia nos experimur alium conceptum non habere de substantia, quam proprium ex communibus pro statu isto, nam vt docet Scot. 4. dist. 12. quæst. 2. & quol. 13. lit. S. nec aliter, nec alio modo solemus pro statu isto explicare quidditatem substãtiæ, quã per perseitatẽ, prout negat tã actualẽ, quã aptitudinalẽ inhærentiã, quæ ratio simpliciter accidenti repugnat, at iste conceptus non est simpliciter, & absolutè quidditatiuus qualis est ille, qui haberetur per propriam substantiæ speciem, nam sicut per duplicem affirmationem inhærentiæ quidditatiuè non explicatur accidens, ita nec substantia per duplicem illius negationem, ergo pro statu isto nullam habemus speciem propriam de substantia, alioquin per illam haberemus quoq. conceptum proprium ex proprijs, & distinctissimè ipsam cognosceremus, quod neq. in prima notione, neque in sequentibus vnquam experimur. Deinde repetita cognitio potius habitum generabit, quam speciem, quod si speciem generaret, potius sui speciem generaret, quam obiecti scilicet substantiæ.

186 Opponi tamen solet, quod substantia quoq. propriam imprimat speciem pro statu isto, quia intellectus agentis est omnia facere 3. de Anim. 18. id est omnium rerum species abstrahere, vt communiter exponitur. Tum 2. quia intellectus possibilis ex vno obiecto præsente per speciem propriam elicere potest conceptum alterius, vt rerum spiritualium per speciem corporearum, ergo pariter intellectus agens poterit ex speciebus accidentium colligere speciem substantiæ. Tum 3. nam phãtasia virtutem habet eliciendi ex accidentibus sensatis per sensus externos species aliorum non sensatorum, vt supra dicebamus de cogitatiua ouis eliciente speciem inimicitiæ ex accidentibus Lupi ergo a fortiori intellectus hanc virtutem habebit eliciendi speciem substantiæ, quamuis non sit sensata. Tum 4. phantasma non solum repræsentat accidentia sensibilia rei, sed aliquo modo etiam subiectum illorum, quod est substantia, quia accidentia in phantasmate non repræsentantur in abstracto, sed in concreto, ergo à phantasmate cum specie intelligibili accidentium species quoque imprimitur substantiæ. Tum 5. quia intellectus est capax talis speciei, ergo saltim concomitanter ex cognitione substantiæ primò habita per accidentia relinqui poterit. Tum 6. quia postea facilius substantiam ipsam cognoscimus, signum euidens fuisse in intellectu speciem eius propriam relictam. Tum 7. quia Doctor 2. d. 3. qu. 11. ait substantiam propriam imprimere speciem in intellectu angelico, cur ergo non etiam in intellectu nostro? Tum 8. accidens in esse reali ad substantiæ productionem concurrit vt instrumentum, ergo tanto magis ad productionem speciei eius. Tum tandem, quia si non datur propria eius species ab intellectu agente producta, difficile est explicare, quomodo per speciem alienam substantia quidditatiuè intelligatur, & sub proprio conceptu, qualem nunc habemus de substantia, hic enim nonnisi per propriam speciem potest haberi, & nullatenus videtur haberi posse per speciem accidentis, quod est extraneum, & imperfectius ipsa.

187 Resp. ad p. ex Tromb. art. 2. formalit. ab initio dictum illud de intellectu agente non ità debere intelligi, vt respectu cuiuscumq. obiecti possit abstrahere speciem ipsum formaliter repræsentantem, sed formaliter, vel virtualiter, aut saltim occasionaliter, quo quidem modo non inconuenit speciem accidentis ducere nos in cognitionem substantiæ per discursum multamque collationem. Ad 2. iam supradiximus intellectum possibilem posse ex specie aliena elicere conceptum alicuius obiecti ob suam virtutem discursiuam, & collatiuam, vt Doctor innuit p. d. 3. qu. 2. F. sed non ita posse intellectum agentem ex quocumque phantasmate elicere cuiuscũq. obiecti speciem, quia ad talem, vel talem speciem producendam determinatur à phantasmate, & eius virtus abstractiua solum, non discursiua, vel arguitiua. Ad 3. pariter ex dictis patet assumptum esse falsum. Ad 4. non repræsentatur subiectum accidentium, nisi arguitiuè, & per discursum modo explicato, quatenus dum videmus quantitatem, & qualitatem non posse per se stare, arguimus dari subiectum, quod illa accidentia sustentat. Ad 5. esto intellectus sit capax talium specierum, attamen pro hoc statu non recipit, nisi species rerum phantasiabilium, sed phantasmata sunt a sensibilibus 2. de Anim. circa finem dicente Arist. quod phantasia est motus factus à sensu, substantia verò per se sensibilis non est, quia sensus ex eodem 2. de Anim. non se profundat vsque ad substantiam. Ad 6. acquirit intellectus deinceps per nouos actus repetitos maiorem facilitatem, non per nouam speciem, sed per nouum habitum, talis namque facilitas signum est habitus acquisiti, non speciei. Ad 7. neg. paritas, quia intellectus noster est coniunctus, nec nisi mediantibus sensibus immutari potest per speciem, sub quibus substantia non cadit. Ad 8. neg. cum Scoto 4. d. 12. q. 3. B. accidens ita instrumentaliter concurrere ad productionem substantiæ, vt eam attingat, concurrit enim attingendo tantum dispositionem aliquam vltimo ordinatam ad illam, vt dictum est in Phys. Ad vlt. benè potest intellectus noster pro hoc statu discurrendo ex propria cognitione accidentium per species eorum propria acquisita deinceps formare proprium substantiæ conceptum ex communibus comparatum, & per spe-

species alienas, non quidem eam proximè, & adæquatè repræsentantem, sed conuertibilem, atq. ei soli conuenientem, quemadmodum ex corporeis creaturis per modum attributionis, aut negationis, similitudinis, aut dissimilitudinis proprium conceptum Dei, & Angelorum inuestigamus, vt docet Scot. p.d. 3. q. 2. §. *quinto dico* 5. quamuis ergo conceptus substantiæ proprius ex proprijs solum per propriam eius speciem comparari possit ac debeat, conceptus tamen proprius ex communibus potest ab intellectu inuestigari, per similem inquisitionem, & discursum per species accidentium modo explicato, vnde in tali casu virtus discursiua intellectus supplet imperfectionem accidentis.

Dices, magis distat accidens à substantia, quam substantia à substantia, quia substantia, & substantia sunt eiusdem prædicamenti, non item substantia, & accidens, sed substantiæ vnius cognitio non confert ad cognitionem alterius, vt substantia lapidis non confert ad cognitionem equi, ergo multo minus poterit accidentis cognitio iuuare pro noscenda substantia & ipsum quid est. Resp. quod esto magis differt accidens a substantia, quam substantia à substantia quoad aliqua, non tamen quoad hoc, quod est ducere in cognitionem substantiæ, nam accidens, & passio quandam habent connexionem, & proportionem cum sua causa, quæ est, quod quid est rei, quam non habet vna substantia cum alia, ob id per talia accidentia noscere possumus quid rei, non tamen per aliam substantiam.

188 Deinde arguitur posse substantiam pro statu isto cognosci sub propria ratione, quod enim per veram definitionem cognoscitur, vtique sub propria ratione attingitur, at substantiæ quamplures ita cognoscuntur, vt præsertim de homine liquet, ergo &c. Tum 2. quia hoc negato omnis scientia perit, scientia enim est per proprias causas, & immediatas, & definitio substantiæ est medium demonstrationis. Tum 3. quia 7. Met. 15. habetur, quod substantia definitur quidditatiuè sine additamento, ergo cognoscitur sub propria ratione, & per propriam speciem. Tum 4. nos vtique discernimus quidditatiuè substantiam ab accidente, ergo non minus substantiam, accidens attingimus sub propria ratione. Tum tandem quia friuolum est, quod communiter dicitur, substantiam cognosci per accidentia, nam 7. Met. cap. 4. substantia est prior cognitione accidente, imò ipsa accidentia non concipiuntur, nisi in ordine ad substantiam, vnde dicuntur definiri per additamentum, & definitio substantiæ est principium notificandi accidens, & medium demonstrandi passionem de subiecto, non è contra alioquin circulus committeretur.

Resp. neg. min. nam conceptus, quos de substantijs pro statu isto habemus, nullus est proprius ex proprijs, sed tantum ex communibus, verumtamen est, apud nos consuetum esse illam vocare veram definitionem, quæ adæquatè conuertitur cum definito, quamuis ex pluribus, & diuersis coalescat prædicatis, & dicitur vera, & propria, quatenus nec falsitatem continet, nec alteri conuenit, & talis est etiam consueta hominis definitio (licet sit è melioribus, quas habemus) non enim omninò palam est an rationalitas sit propria, & adæquata hominis differentia, ita quod intelligentijs non conueniat, cum & ipsæ quoque discurrant præter primam secundum probabilem Scoti opinionem. Ad 2. præfata substantiæ definitio potest esse principium sufficiens humanarum scientiarum nobis pro statu isto possibilium, & quidem fatendum est nos in hac vita carere perfecta, & omninò rigorosa scientia. Ad 3. dictum Aristot. intelligendum est de conceptu quidditatiuo substantiæ proprio non ex proprijs, & per propriam speciem, sed ex communibus. Ad 4. patet per idem, nam per conceptum duntaxat proprium ex communibus substantiam ab accidente discernimus pro statu isto. Ad vltim. an. Doctor 2. distinct. p. quæst. 5. litt. L. substantiam dici priorem accidente cognitione, definitione, immò etiam tempore, quantum est ex se, & ex natura eius propria, quatenus non repugnat ex sua parte esse, cognosci, ac definiri sine omni accidente, at non ita est de facto, & quoad nos, qui non aliquid percipimus pro statu isto, nisi medijs sensibus; sed ad totius argumenti solutionem addendum est, quod substantia etiam quoad nos est prior accidente quoad cognitionem distinctam, licet non quoad confusam, vnde hic ordo modo seruatur ab intellectu nostro in cognitione eorum, prius enim à nobis confuse cognoscitur accidens, quia prius sensibus obijcitur, secundò ex cognitione confusa accidentium procedimus ad confusam substantiæ, videns enim intellectus transmutationem accidentium circa subiectum colligit aliquid ibi substratum, deinde habita hac cognitione confusa substantiæ multo examine, & discursu, vlterius progreditur intellectus, inuestigando prædicata quidditatiua substantiæ, & acquirit conceptum proprium eius ex communibus, & notitiam distinctam nobis possibilem pro statu isto, & tandem indè regreditur ad vestigandam cognitionem distinctam accidentis per quod quid est substantiæ, quia accidens pendet in esse à substantia, & consequenter etiam in cognosci distinctè, & in hoc sensu dicitur accidens cognosci in ordine ad substantiam, & per additamentum definiri, & definitionem substantiæ esse medium in demonstratione ad cognoscendum accidens, & sic patet, quomodo ad cognitionem substantiæ tam confusam, quam distinctam debet necessario præcedere cognitio accidentium, & quomodo rursus è contra ad cognitionem distinctam accidentium debet præcedere distincta substantiæ; neque in hoc vllus committitur circulus, nam vt dictum est in log. circulus in eo consistit, quod si eidem genus demonstrationis in primo, & secundo progressu, si autem sit in primo progressu, alterum genus demonstrationis, alterum in regressu, non est circulus, siquidem circulus æqualiter fluit, regressus autem non, in proposito res secundo modo se habet, nam accidentia demonstratione à posteriori notificant definitionem substantiæ, hæc verò à priori procedit notificando accidens, & ideo non est circulus, quia non æqualis est fluxus, sed regressus, & per hoc dissoluuntur quæcumque contra hunc ordinem obijciunt Sonc. 7. Met. qu. 14. & Iauel. q. 3. absolutè asserentes, substantiam prius cognosci.

189 Secundo deinde dubitatur de accidentibus substantiæ materialis, an & ipsa per propriam intelligantur speciem, vel per alienam ob connexionem aliquam cum eius obiecto, & quidem dubium non est de accidentibus per se sensibilibus, hæc enim sicut propria habent phantasmata, ita quoque proprias species intelligibiles, sed de sensibilibus per accidens, quales præsertim poni solent relationes, quæ non attinguntur à sensu, nisi in virtute extremorum, visus enim percipit similitudinem duorum alborum, quatenus attingit albedinem vtriusque, qua de re varia sunt placita, Conimb. nu. 3. de An. c. 5. qu. 5. non tantum quantitatem, cæteraque communia sensibilia contendunt habere propriam speciem intelligibilem, sed etiam relationes quamplurimas, immò non solum habere illas propriam speciem intellectu, verum etiam proprium idolum in phantasia, idque præsertim attribuunt virtuti phantasticæ, cum quantitas, & relatio communiter censeantur de genere realium, quod satis probabile putat Cauell. ad q. 17. de An. n. 9. & videtur tenuisse Mairon. p. d. 39. q. p. art. 4. vbi positionem, situm, distantiam &c. quæ in nostra præsertim schola, non nisi respectus important pro formali, contendit visu percipi, quod postea fusè prosequitur Arriag. disput. 4. de An. 2. n. 63.

190 Dicendum est, quod licet sensibilia communia præsertim, quæ entitatem important absolutam, propriam habere possint speciem intelligibilem, qua intelligantur, imò & proprium phantasma, id tamen de relationibus nequaquam concedendum videtur. Conclusio est Scoti, & Scotistarum vbicumque docentium relationes esse obiectum duntaxat intellectus terminatiuum, non motiuum, eo quia non imprimunt sui speciem in sensu, vel intellectu, probatur, quia sensibilia communia, siue propriam speciem emittant in sensus externos siue non, per se sub sensu cadere dicuntur, & non mere per accidens ad instar eorum, quæ in tantum sentiri dicuntur, in quantum coniuncta sunt illi, quod per se, & in se sentitur, quo sensu substantia Pauli dicitur sensibilis mediante albedine eius, & ratio est, quia licet propriam non emittant speciem, adhuc tamen species sensibilis proprij repræsentat illa, vt suo loco diximus, & constat de quantite, qua de causa benè poterit ex specie sensibilis proprij generari phantasma proprium nedum sensibilis proprij, sed etiam communia, & consequenter etiam propria, vel inque intelligibilis species, id autem de relationibus nequaquam asseri potest, cum enim sint inferioris ordinis entis absoluto, non videtur, quomodo possint producere proprium phantasma, ac speciem intelligibilem, cum hæc sint entia absoluta; nec dicas id fieri posse virtute phantasiæ, ac intellectus agentis secum concurrentium; nam phantasia actiue non concurrit ad productionem phantasmatum, sed hæc totaliter imprimuntur à sensibilibus externis, alioquin dari deberet internus sensus agens, quod communiter non admittitur; intellectus verò agens non nisi ex phantasmatibus species eruit, si ergo relationes proprium non habent phantasma, consequenter nec propriam habere poterunt speciem intelligibilem, atq; ideò non immediate intelligentur per propriam speciem sed per species extremorum, in quibus virtualiter continentur tam quoad esse, quam quoad cognosci.

191 Sed obijcies, situm rerum oculo percipi, earumque distantiam, & ex alio, & alio ordine obiectorum fieri aliam, & aliam visionem, quod non esset, nisi ordo ille imprimeret sui speciem in oculo, ergo si relatio potest mouere visum, pari ratione & intellectum per propriam speciem. Accedit, quod phantasia brutorum effingit idolum amicitiæ, & odij, vt constat de agno, & Lupo, & aliarum quarundam relationum, vt diuersitatis, & similitudinis inter aliqua obiecta. Resp. neg. assumptum; quia vt dictum est disp. 4. num. 60. & situs, distantia rerum, & ordo obiectorum non nisi pro materiali attingitur à sensu quatenus nempe sub sensu cadunt eorum extrema, licet ille ordo sit quædam ratio connexa, & conditio sine qua non, ita Ant. And. 4. Met. q. 2. art. p. Ad conf. iam supra negatum est phantasiam vim habere species intentatas ea semiatis suffodiendi, & agnum ita suffodere speciem inimicitiæ aduersus Lupum; & quando etiam admittatur illa suffossio, non tamen in eo sensu concedenda est, vt sensus interior apprehendat relationes ipsas formaliter in se, sed ad eam sufficiet, vt tantum apprehendat earum fundamenta, vt etiam Conimb. ipsi fatentur.

192 Tertiò dubitatur de substantijs immaterialibus, vt sunt substantiæ separatæ, ac etiam anima nostra, num possint à nobis cognosci sub aliquo proprio, & quidditatiuo conceptu per propriam speciem pro statu isto; & consequenter ad superius dicta negatiuè respondendum est cum Scot. q. 19. de Anim. & p. d. 3. qu. 2. §. *quinto dico* vbi ait, quod quæcumque de Deo cognoscimus pro statu isto, cognoscimus per speciem creaturarum, & p. d. 3. q. 7. Z. vbi docet intellectum se ipsum pro statu isto intelligere non posse, nisi ea cognitione quæ per phantasmata haberi potest, & hoc ipsum distinctè docuit Arist. lib. de mem. & remin. cap. p. vbi docet, quæ sine magnitudine sunt, & imaginatione, quales sunt substantiæ spirituales, à nobis intelligi per imaginationem.

gina.

tionem, & magnitudinem intellectui obiectam per argumentationem, & discursum, non verò per propriam earum speciem, quod quidem efficaciter probatur tum à posteriori, tum à priori; à posteriori quidem, quia si substantias spirituales, & separatas cognosceremus per propriam speciem, tunc distinctè, & quidditatiuè attingeremus Deum sub propria ratione Deitatis saltim per cognitionem abstractiuam, & rursus demonstratiuè concluderemus dari præter Deum alias substantias separatas, quorum vtrumque est falsum, quia nec existentia Angelorum demonstratiuè potest ostendi, vt dicemus in Met. & quicquid de Deo cognoscimus, constat non nisi per quandam creaturarum similitudinem à nobis comparari, vt inquit Apostolus, *inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*; probatur quoque à priori, nam quantumcumque discurrat intellectus circa hæc sensibilia, nunquam ex eis comparari potest propria species substantiarum spiritualium; & ratio est, quia intellectus agens quicquid abstrahit, à phantasmatibus abstrahit, at spiritualia non habent propria phantasmata, quia hæc repræsentant extensum, & extensè, cum sint species sensibiles, nec minùs poterit ex phantasmate rerum corporearum eruere speciem spiritualium, quia ex communi omnium sententia virtus, & operatio intellectus agentis ad producendam speciem intelligibilem modificatur, & determinatur à phantasmate obiectiuè cum eo concurrens, adeò quod impossibile est intellectum agentem alterius obiecti speciem abstrahere, quam eius, quod per phantasma repræsentatur; nec dicas in phantasmate rei corporeæ contineri virtualiter speciem substantiæ spiritualis, quia vt sæpiùs est inculcatum, nullum imperfectius potest virtualiter continere perfectius; & hæc ratio etiam de anima nostra vt corpori coniuncta concludit, quia adhuc in tali statu non habet proprium phantasma, à quo obiectiuè determinetur intellectus agens ad producendam eius speciem per se immediatè eam repræsentantem.

193 Restat igitur substantias spirituales à nobis pro statu isto non nisi per species rerum sensibilium deprehendi posse, & non nisi conceptum proprium ex communibus per varias inquisitiones, ac discursus de illis haberi; duplicem autem viam inuestigandi huiusmodi conceptus de substantijs separatis insinuat Doctor p.d.3.qu.2.& qu.13. de Anim. ex sensibilibus prima via procedit per negationem, & remotionem, altera per positionem, & attributionem; prima via vestigamus cóceptum proprium ex communibus de substantijs separatis, cum discurrendo per res corporeas imperfectiones remouemus ab eis, ita enim remotis imperfectionibus nos manducunt in cognitionem substantiarum abstractarum v.g. cognoscimus albedinem esse formam accidentalem alicuius subiecti, &c. tunc remouemus ab ea id, quod importat accidentalitatem, corporeitatem, & informationem, nam hæc omnia imperfectionem inuoluunt, & retinemus solùm rationem actus, & formæ, quia hæc est perfectionis, & sic cogitamus substantias abstractas esse actus, & formas per se subsistentes immateriales, &c. Et hinc oritur altera via, qua remotis imperfectionibus substantiæ spirituali deferimus quicquid cognoscimus perfectionis in rebus corporeis, ita ut ex pluribus perfectionibus hinc inde dispersis cumulus aggregetur substantiam spiritualem exprimens, & omnisi illi conueniens, qui dicitur conceptus earum proprius, sed ex communibus comparatus, quia est per species alienas formatus: Si volumus v.g. ait Doctor p.d.3.quæst.2. § *quinto dico*, conceptum aliquem quidditatiuum de Deo attingere, vtimur speciebus creaturarum, puta specie boni, specie summi, specie actus, sic enim ista simul aggregando ascendimus ad concipiendum summum bonum, & actualissimum, eo ferè modo, quo imaginatiua vtitur speciebus diuersorum sensibilium ad imaginandum compositum ex illis diuersis sicut apparet imaginando montem aureum; eandem viam attributionis declarat Doctor quæst. 19. de Anim. qua possimus comparare ex sensibilibus conceptum proprium Dei nobis pro statu isto possibilem dicens à pluribus entibus possumus abstrahere hoc, quod ens absolutè, & à pluribus bonis ipsum bonum, & quia entia, & bona sunt ordinata, tandem possumus deuenire ad summum bonum, quia non est in eis processus in infinitum, qui conceptus compositus soli Deo conuenit, tamen per talem conceptum non cognoscimus ipsum sub ratione propria Deitatis.

194 Sic pariter, & animam nostram pro statu isto non alio modo cognoscere possumus, quam à posteriori per suos effectus, nec alium possumus habere conceptum proprium de illa, quàm compositum, & hinc inde collectum via remotionis, & attributionis, considerandę nimirum (inquit Doctor q. 19. cit. de An.) quod entium quędam sunt in potentia, quædam in actu, hoc autem ens in actu, si est compositum: duas habet partes constitutiuas, quarum vna est actus, & sic apprehendimus, quid sit actus; vlterius procedimus diuidendo, quod actuum quidam est primus, quidam secundus, & sic apprehendimus postea, qui est primus actus, postea diuidimus illa, quæ actuantur, & sic illa componendo adinuicem deuenimus ad hoc, quod illud est corpus organicum physicum, quod ab anima actuatur, & sic illa componendo adinuicem habemus conceptum quidditatiuum animæ nostræ, & hic conceptus est animæ proprius, ita quod nulli alij spirituali substantiæ conuenit; sed adhuc anima per illum non attingitur sub propria ratione, quatenus hæc anima, ita Doct. cit. quod satis lepidè declarat exemplo trianguli, ad cuius proprium conceptum via remotionis, & attributionis peruenire possumus per cæteras discurrendo figuras, etiam si illum numquam antea viderimus; Potest etiam & anima dignosci quoad sua prædicata quidditatiua per proprios effectus, vt dicebamus, & notat Tatar. 3. de Anim. quæst. 2. § *tertio secundum*; experimur enim in nobis quosdam actus cognoscendi, & tunc syllogizando inquirimus, & arguimus, quod tales actus nequeunt esse corporei, nec virtutis extensæ, quia hæc ob suam materialitatem non est supra seipsam, vel suos actus reflexiua, & hinc inferimus, quod potentia hos actus eliciens & apprehendens non est corporea nec extensa, & sic de alijs conditionibus, per quas fit nobis notitia propria intellectus; idque innuit Arist. 3. de Anim. n. 8. cũ ait intellectum seipsum intelligere posse, cũ est sciens, ac singula factus, scilicet per operationẽ reflexam

195 Sed instabis, animam seipsam cognoscere per propriam substantiam, quia anima non est minus sibi intimè præsens, propinque intellectui proportionata, quàm Angelus respectu proprij intellectus, ergo nullo indiget phantasmate rerum materialium, aut specie sui, vt se cognoscat. Conf. quia si cognoscendo actus, quos elicit, in sui cognitionem deuenit, redit difficultas de actu, quomodo cognoscatur, nam si per seipsum, vel per sui speciem cognoscitur, idem quoque de anima ipsa dici debebit, cum actus sit spiritualis, & insensibilis, sicut illa, nec maior difficultas sit de vno, quam de alio Demum quia hæc est expressa August. sententia 9. de Trin. c. 3. quod anima seipsam per semetipsam nouit, quoniam est incorporea.

Resp. assumptum esse verum de anima in statu separationis, non in statu coniunctionis, in quo declinat potius ad conditionem rerum corporearum, & sensibilium; vnde in hoc statu considerata non est actu intelligibilis, sed potentia, ad instar aliarum rerum sensibilium, nec est sibi sufficienter præsens præsentia obiectiua, sed tantum entitatiua, quare nec per seipsam intelligi potest, nec per propriam speciem, cum non habeat proprium phantasma, sed omninò indiget speciebus alienis, vt notat Doctor p.d.3.q.7.Z. Ad Conf. patebit ex solutione dubij sequentis. D. tandem August. in hoc secutus est Platonem, qui in Alcibiade dicebat animam seipsam perpetuò intelligere, vbi ita explicat illud Oraculi Delphici *Nosce teipsum*.

196 Deinde contendunt Thomistę rerum immaterialium dari species quasdam ex speciebus primò cónceptis formatas ab intellectu possibili, distinguunt enim duo genera specierum intelligibilium, vt est videre apud Complut. disp. 18. q. 6. n. 79. ex D. Thom. p.p.q. 12. art. 9. ad 2. & q. 78. art. 4. aliud earum, quæ nulla præcedenti cognitione intellectus obiecti repræsentati per illas fiunt per abstractionem ab intellectu agente, aliud earum, quæ fiunt ab ipso intellectu possibili ex speciebus prioribus post intellectionem obiecti per eas repræsentati, sicut enim imaginatiua ex speciebus montis, & auri format speciem montis aurei, ita pariter intellectus ex speciebus rerum materialium cum immaterialibus aliquam proportionem habentium format sibi species proprias illarum; verum quia hæ species non fiunt immediatè acceptæ ab ipsis rebus immaterialibus, sed ex similitudine rerum materialium, ideò confusè, & imperfectè illas repræsentant, vnde concedunt, quod licet res immateriales habeant pro hoc statu propriam speciem in intellectu nostro, non tamen intelliguntur proprio, & distincto conceptu; ita docent Conimbr. 3. de Anim. c. 5. q. 5. Arriag. disp. 4. de Anim. n. 97. & Complut. loc. cit. vbi hanc rationem; adducunt; nam experimur, quod postquam per species materialium arguitiuè, & per discursum cognouimus Angelum, possumus transacto aliquo tempore recordari illius absque nouo discursu, & recursu ad res materiales, quod argumento est, recordationem illam, non fieri per speciem alicuius materialis, sed per aliquam aliam relictam ex præcedenti discursu; tum quia per frequentem intellectionem rerum immaterialium acquirimus maiorem facilitatem ad eas percipiendas, nonnisi quia per eas intellectiones generatur species propria illarum, aut semel acquisita magis actuatur; tum quia datur species expressa, idest conceptus proprius ex communibus rerum immaterialium, ergo dari quoque poterit species impressa pariter formata ex speciebus aliorũ.

Resp. licet magnum non foret absurdum tales species admittere pro rebus immaterialibus, quia & illas Scot. admittere videtur 2. Met. q. 3. n. 2. & nonnisi conceptum proprium ex communibus de illis parare possunt, adhuc tamen verius est, & probabilius, neque tales species dari, tum quia absolutè loquendo species istæ videntur superuacaneæ, cum ex solis speciebus rerum materialium simul congredientibus sua virtute discursiua possit intellectus elicere conceptus immaterialium, vt notat Doct. p.d. 3. q. 2. § *quinto dico*, nec aliter nec alio modo imaginatiua imaginatur montem aureum, nisi per congressum specierum montis, & auri, non verò per nouam speciem ex eis formatam, vt ibi notat Doctor; tum quia munus formandi species intelligibiles intellectui possibili nullatenus adscribi potest, & præsertim implicat, quòd per intellectionem alicuius obiecti formet speciem alterius obiecti, quia intellectio nequit ad summum relinquere, nisi speciem sui, aut proprij obiecti; tum tandem quia vt sæpè dictum est, proprias species pro statu isto adscribi nequit, nisi rei per se sensibili, & proprium phantasma habenti, tales autem non sunt res immateriales; præstat ergo dicere intellectum possibilem propria virtute discursiua ex speciebus rerum materialium elicere conceptus immaterialium, non autem species; & ex frequenti intellectione earum nos sentire maiorem facilitatem ad illas deinceps concipiendas, non quod tunc acquisita, aut magis actuata sit iam antè acquisita earum species, sed quia magis actuamus species rerum materialium, tam in phantasia, quàm in intellectu.

lectu, è quibus speciebus arguendo educimus conceptus rerum immaterialiũ & falsum est nos recordari posse Angeli iam antea cogitati sine cooperatione memoriæ sensitiuæ, & absque vllo prorsus discursu;& licet detur species expressa, rerum immaterialium; non hinc arguere debemos dari quoque impressam, sed tantum absoluiè dari posse, quod gratis concedimus; sed de cognitione substantiarum abstractarum amplius agemus in Met. interim videatur Scot. 2. Met. quæst. 3. Zerb. ibidem, & alij Scotistæ.

197 Quartò dubitatur de accidentibus substantiarum immaterialium, & præsertim animæ nostræ inhærentibus, vt sunt actus, habitus, & species intelligibiles, an & ipsa cognosci possint per propriam speciem, & quidditatiuo conceptu pro statu isto; & quidem habitus, & species non per proprias species sed per alienas dignosci, per argutionem, & discursum facile probari potest, nam ex maiori facilitate operando solemus in intellectu, & voluntate habitum generatum deprehendere, & ex rerum præteritarum memoria arguimus in intellecto nostro species intelligibiles conseruari, quia sine illis memoria intellectiua consistere non posset, vt in superioribus ostensum est; verum tota difficultas est de ipsis actionibus intellectus, & voluntatis, isti namque non per aliud, quam per se ipsos in illis potentijs depræhenduntur, dum intellectus experitur se intelligere, voluntas velle, vnde aut per se ipsos immediatè cognosci debent intuitiuè ab intellectu, aut saltim per proprias earum species, quod tamen nullatenus videtur fieri posse pro statu isto quia actus isti secundum proprias entitates sunt spirituales, atque ideò improportionati respectu modi intelligendi, quem habet anima in corpore, in quo nihil potest per se intelligere, nisi ministerio corporis, & sensuum eius, & ideò nihil nisi corporeum, vel per speciem corporis, qua de causa supra diximus nec substantias separatas, nec animam intelligi modo posse per propriam speciem.

198 Ruuius 2. de An. tract. de intell. possib. qu. 7. Suarez lib. 4. de Anim. cap. 5. & alij volunt, & istos quoque actus non nisi per species rerum materialium, & ad earum similitudinem cognosci posse, cuius fundamentum est ratio allata, quod sunt entia spiritualia, atque ideo improportionata intellectui nostro pro statu illo, vt immediatè ab eo intelligantur, aut per propriam speciem; subdens verò Ruuius modum, quo cognoscuntur, inquit nu. 209. actum cognosci ab intellectu per cognitionem reflexam obiecti materialis directè cogniti ab eo hoc modo, aut discursu, si intellectus cognoscat hominem statim reflecti potest supra eundem hominem, vt a se cognitum, & cognoscens eum, vt a se cognitum, colligit se habere apud se notitiam, vel cognitionem eius; actus verò voluntatis deprehendit ex aliquo signo externo, aut ex motu aliquo corporis, aut alicuius partis eius, vel ex commotione appetitua sensitiui ab eo causata, quod si nihil horum procedat ab eo, solum potest per actum reflexum cognoscere illud obiectum fuisse voluntati propositum hoc vel illo modo idest intensa, aut vehementi propositione, vel remissa, ex quo per quasdam coniecturas colligere poterit modum, quo voluntas erga illud affecta fuerit idest an attracta, vel allicita ab eo, & ideò, an per actum liberum ei consenserit, vel non, sed certò cognoscere talem actum liberum fuisse in voluntate, aut non fuisse non poterit.

199 Dicendum tamen nobis videtur in hac ardua difficultate prædictis non obstantibus intellectum actus suos intuitiuè cognoscere posse saltim per aliam cognitionem reflexã, illosque species proprias intellectui imprimere, ratione quarum actibus transactis recordatur intellectus se hoc, vel illud intellexisse, & idem pariter dicendum videtur de actibus voluntatis; ita insinuat Doctor 4. d. 49. quæst. 8. C. & d. 43. quæst. 2 §. *respondeo*, vbi fusè probat nos experiri in nobis metipsis actus huiusmodi intelligendi, & volendi per solam positionem horum actuum absque recursu ad aliquod materiale, & d. 45. qu. 3. vbi sub lit. C. ex necessitate memoriæ intellectiuæ ostendit actum intelligendi vel volendi imprimere suam speciem in intellectu Mairon. quæst. 19. prol. idem tenet Tatar. p. Phys. quæst. p. §. *quarto sciendum*, Lichet. 2. d. 3. quæst. 8. §. *ad quæstionem*; & probatur efficaciter, quia re vera experimur in nobis huiusmodi actus adeò euidenter, vt si quis hoc neget experimentum, non amplius homo est appellandus, ait Doctor, sed brutum, at hæc cognitio experimentalis non videtur nisi intuitiua cognitio de actu sibi inhærente, ac intimè coniuncto, & quidem id experimur, vt dicebamus, per solam actuum positionem absque recursu ad aliquod materiale obiectum, aliumuè effectum sensibilem. Nõ enim satisfacit, quod Ruuius dicebat actum cognosci ab intellectu per cognitionem reflexam obiecti materialis directè cogniti, dum illud attingit sub ratione cogniti; Quia sub hac reduplicatione obiectum nihil reale dicit præter actum rectum ad ipsum terminatum, ergo actus reflexus attingit actum rectum per seipsum proximè, & immediatè, non verò mediante specie obiecti materialis. Deinde transacto actu recordatur intellectus se hoc, vel illud Intellexisse, ergo mansit in eo species actus, si enim nihil remansit, recordari non posset, quia requiritur obiectum præsens ad operandum, ibi autem nec foret obiectum præsens in seipso, quia actus transiuit, nec in specie, si nulla imprimitur, dum actus viget, ergo intellectus noster actus proprios intuitiuè cognoscit, dum existunt, & abstractiuè per species eorum proprias, cum euanuerunt. Conf. quia licet obiecta externa non transeant ad intellectum, nisi medijs sensibus, & per species intelligibiles ab intellectu agente abstractas à sensibilibus, actus tamen intellectus, aut voluntatis nõ habent ingressum ad illum per sensus, quia sunt ei intimè coniuncti, & cum sint mere spirituales, non egent ope intellectus agentis ad impressionem propriæ, speciei, sed seipsis totaliter eas imprimunt; Conf. adhuc, quia licet idipsum eadem ratione de anima asseri posset, quod seipsam intuitiuè cognoscat, vt benè supra vrgebatur, adhuc tamen non est tanta necessitas id asserendi de intellectu, quanta est de eius actu, intellectus namque cognosci potest per aliud modo iam explicito; possumus enim in eius notitiam deuenire ex cognitione actuum, actus vero per aliud non videtur cognosci, quia nil aliud datur regulariter, quod in cognitionem actus nos deducere possit, nam actus cognoscimus, quatenus illos in nobis metipsis experimur; hinc concludit Mair. cit. in anima nihil cognoscit intuitiuè, nisi actus, alia verò, vt habitus species, & anima ipsa, deprehenduntur per discursum, & argutionè ex ipsius actus existentia.

199 Nec ratio dubitandi in oppositum allata omninò conuincit, adhuc enim cum hoc asserto consistit commune axioma, quod omnis nostra cognitio ortum ducit a sensu, dependet à sensu proximè, vel remotè, & sic est in proposito de cognitione istorum actuum, quam intellectus habet, nam isti actus circa sensibilia versantur, si ergo intellectus nequit seipsum cognoscere, nisi ex suis actibus, nimirum reflectendo supra seipsum intelligentem, vt docuit Arist. 3. de An. 8. cum dixit intellectum seipsum intelligere non posse, nisi cum fuerit sciens, & singula factus, palam fit hanc ipsam cognitionem actuum intellectus originaliter à sensibus pendere, quia licet illi actus non habeant in phantasia proprium phantasma, adhuc tamen supponunt notitiam in intellectu aliorum obiectorum phantasiabilium; quorum cognitio necessariò præexigitur cognitioni reflexæ actuum intellectus; immò si verum est, quod docet Scot. 4. d. 45. q. 3. H. & M. solam speciem in memoria intellectiua non sufficere in anima coniuncta ad recordandum, sine alia eiusdem obiecti in memoria sensitiua, quia anima pro statu isto non vtitur suis speciebus, nisi phantasia aliquo modo cooperante, iam satis patet etiam in cognitione actuum intellectus seruari modum intelligendi consuetum pro statu isto cum aliqua scilicet dependentia à phantasia, nam intellectus non recordabitur se hoc, vel illud intellexisse, nisi phantasia recordetur se illud aliquando cogitasse.

200 Aduertendum tamen est in hac re, quod notauit Mairon. p. d. 3. q. 9. & in eadem quæst. cit. Arrlag. disput. 4. de An. num. 205. vbi nostrum tenet assertum, essò intellectus actus suos cognoscat intuitiuè, dum eos in se experitur, adhuc tamen ita confusè, & imperfectè eos cognoscit, vt nisi de eorum existentia vix de aliquo alio prædicato rationem reddere possimus, sicut quando colorem eminus videmus, vndè subdit discrimen inter cognitionem horum actuum, & cognitionem Dei, Angelorum, & aliarum substantiarum, hæc enim non confusè cognoscimus, sed abstractiuè in medio alio priùs cognito, & per discursum, secùs vero nostros actus, quos sine discursu immediatè; valde tamen confusè nouimus; qua in re optimè dicit Arriag. quia si intellectus clarè, & distinctè semet, suosque actus, habitus, & species cognosceret, vtique non tot extarent de intellectu controuersiæ, de eius speciebus, & habitibus; adhuc tamen desideratur ratio, cur anima sibimet adeò perfectè præsens, & eius actus adeò intimè illi coniuncti intuitiuè quidem, sed valdè obscurè, & imperfectè cognoscantur; quam Auctor ille non reddit; dici tamen potest id euenire ex hoc, quod actus intellectus proprio carent phantasmate, circa quod phantasia versetur, dum supra illos reflectit intellectus, compertum enim est cooperationem phantasiæ operationem intellectus valdè iuuare ob connexionem, quam habent potentiæ superiores & inferiores pro statu isto in operando circa idem obiectum, vt notat Doctor 4. d. 45. quæst. p. siquidem superior non perfectè operatur circa aliquod obiectum, nisi inferiores, quæ possunt operari, operentur circa idem, dum enim superior versatur circa vnum obiectum, & inferior circa aliud occupatur, tunc contingit distractio potentiarum; cum ergo actus intellectus, & voluntatis non habeant proprium phantasma, circa quod phantasia versetur, dum intellectus supra illos reflectit, & occupatur, talis cognitio reflexa multum euadit remissa, & imperfecta; cui accedit, quod dum actus rectus exercetur, actus reflexus necessariò est remissus, & imperfectus, quia potentia circa obiectum directum occupata distrahitur; Nec aliud concludunt rationes Rubion. oppositum docentis quæst. 4. prolog. art. 2. vbi ex eo negat intellectum nostrum intuitiuè cognoscere suos actus, quia nemo experitur se habere aliquam intellectionem æquè claram, sicut est ipsa visio coloris; quod vtique verum est, quia prædicta cognitio intuitiua est satis debilis, & imperfecta ob rationem allatam.

201 Qui tamen oppositum huius asserti defendere vellet nempe intelleectum suos quoque actus non nisi abstractiuè cognoscere, vt communis docet, dicat cum Rubion. cit. intellectum experiri actus suos vocando notitiam experimentalem omnem illam, qua assentitur rei significatæ per propositionem importantem ipsam existentiam, intelligens enim vel volens statim assentit rei per istam propositionem significatæ, ego intelligo, volo, &c. quod vtique fieri potest sine cognitione intuitiua, vt dicemus q. seq. ar. p. ad p.

Quintò tandem dubitari solet, an obiectum intellectus sit vniuersale duntaxat, vt frequenter Philosopus insinuare solent, an etiam singulare, sed quia de hoc specialis est concertatio inter Scotistas, & Tho-

& Thomistas, ad prolixitatem euitandam huius articuli dubitationem reijcimus in seq. q.

QVÆSTIO VII.

De cognitione vniuersalis, & singularis.

202 Hic præsertim est sermo de singulari materiali, & sensibili, ac de cognitione tam intuitiua, quam abstractiua, & quidem quantum spectat ad cognitionem intuitiuam, aliqui sustinét hoc genere cognitionis à nullo intellectu creato attingi posse siue angelico, humano, siue coniuncto, siue separato, ita P. Vulpes tom. p. part. p. disput. 19. art. 4. & disp. 11. de Angel. art. 2. Alij Scotistæ è contra defendunt etiam de facto ita attingi ab intellectu quocunque etiam humano coniuncto, ita Rada 4. part. controu. 16. art. 1. Cauell. disp. 3. de Anim. sect. 11. Smisinch. p. p. tract. 2. disput. 6. qu. p. Tataret. p. Phys. quæst. p. § *quarto sciendum*, Faber theor. 24. & 36. Io. Canon. p. Phys. quæst. 2. art. p. Quantum verò ad cognitionem abstractiuam ingens est controuersia inter Thomistas, & Scotistas, illi namque docent obiectum nostri intellectus inter res materiales esse vniuersalia, à singularibus abstracta, ipsa verò singularia cognosci per sensum internum ab intellectu verò non nisi indirectè, ac per quandam reflexionem attingi, ita significauit S. Thom. p. p. qu. 86. art. 1. quol. 12. qu. 8. 2. contra gent. cap. 100. q. disp. de Anim. art. 20. quem omnes Thomistæ sequuntur, quod antea docuerunt veteres quidam Peripatetici Philopon. & Alexand. 3. de Anim. tex. 36. Themist. cap. 20. Auerroes com. 19. & alij. Oppositum docet Scot. pluribus in locis scilicet in lib. de Anim. q. 22. 7. Met. q. 15. & in 2. d. 3. qu. 11. & d. 9. q. 2. & 4. d. 45. q. 3. & quol. 13. art. 2. ac alibi frequenter, & cum eo Scotistæ omnes Faber theor. cit. Ant. And. 7. Met. quæst. 18. Tromb. ibi qu. 7. Zerb. qu. 13. Tatar. p. Phys. q. p. art. 2. Ferch. vestig. 10. cap. 5. Regent. Paris. p. Phys. q. 2. ad 3. quæst. collat. Canon. p. Phys. loc. cit. Rocc. 3. de Anim. quæst. 8. Cauell. ad quæst. cit. de An. Volp. cit. ar. 9. ac cæteri omnes Recentiores Zabarel. lib. de ordine cognoscendi, Piccol. lib. p. de mente humana Raguf. disput. peripat. 23. Contaren. quæst. de primo cognito cap. 5. & qu. de speciebus intelligib. cap. 8. Suarez lib. 4. de Anim. cap. 3. Tolet. 3. de Anim. qu. 13. Ruuius ibid. trac. de intellectu possib. Auersa q. 58. sec. 4. Pereg. lib. 3. cap. 17. Onuph. trac. 2. disp. p. q. 2. dub. p. qui alios citant, quæ etiam est communis opinio apud Nomin. Greg. p. d. 3. q. 1. art. 2. Ocham. q. 5. Buri. Marsil. Tien. lib. p. Phys. & hi omnes consequenter sustinent dari in intellectu nostro species directè, & per se singularia materialia repræsentantes, quod quomodo sit intelligendum postea dicemus.

De cognitione etiam vniuersalis extat aliqua difficultas, quamuis enim omnes in hoc conueniant, quod cognitio vniuersalis, vt sic, pertinet ad intellectum, vt à sensu distinguitur, adhuc tamen dubitatur de modo, quo illud cognoscat, an scilicet per propriam speciem, an potius per speciē ipsius singularis, primum sustinent Thomistæ, in oppositum inclinant Scotistæ loc. cit. dubitatur etiam, an vniuersale sit obiectum duntaxat cognitionis abstractiuæ, an verò esse quoque possit cognitionis intuitiuæ, quid autem sit notitia intuitiua, & abstractiua superius quæst. 4. aliqualiter declaratum est, & inferius q. 11. adhuc magis declarabitur.

ARTICVLVS I.

Resolutio quæsiti quoad cognitionem singularis.

203 Quoad cognitionem intuitiuam dicendum est, quod licet singulare materiale, & sensibile, quod nimirum subest accidentibus hic, & nunc quantitati, qualitati, &c. hoc genere cognitionis non attingatur ab intellectu nostro pro statu isto, absolutè tamen attingi potest, immò de facto attingitur ab intellectu angelico, ac humano soluto. Conclusio hæc mediat inter opiniones extremas Scotistarum iam relatas, & duas habet partes, prima pars statuitur contra eos, qui volunt singularia materialia, seu sensibilia pro statu isto etiam ab intellectu intuitiuè attingi, manifestè colligitur ex Doct. 2. Met. q. 3. n. 23. & quol. 6. 13. vbi ait talem notitiam in nobis non experiri, & p. d. 3. qu. 6. & 7. vbi sub lit. K. inquit; obiectum cum potentia concurrere ad efficiendam intellectionem, & hoc in specie intelligibili, quia alio modo non est præsens intellectui nostro, vt actu intelligibile loquendo de obiecto sensibili, & materiali, & hoc ipsum ibidem docent Lichet. Tatar. & Vigerius, vbi etiam explicant Doctorem, cum alijs in locis docet singulare sensibile non posse ab intellectu intuitiuè cognosci, intelligi debere de intellectu coniuncto, quia pro statu isto talia obiecta intrant ad intellectum per sensus, atque ita non nisi mediante specie sunt ei præsentia; hoc etiam tenent Bassol. q. p. Prolog. art. 2. & Rubion q. 4. vbi non solum id asserunt de obiectis sensibilibus, sed vniuersaliter de quocunque alio obiecto dicentes omnem nostram notitiā pro statu isto esse abstractiuam, quod omninò non approbamus, quia vt dictum est q. præced. art. 2. in fine, satis probabile est intellectum nostrum saltim actus suos intuitiuè cognoscere, immò Scot. 2. Met. q. 3. n. 24. dat modum defendi notitiam intuitiuam in intellectu nostro etiam pro statu isto dicens *si teneatur quod intellectus hic posset cognoscere intuitiuè, potest dici, quod omnem actum dispositum sensus concomitatur aliquis actus intellectus circa idem obiectum, & ista intellectio est visio*, licet ibidem probabilius oppositum putet, vt diximus.

204 Probat hanc partem asserti Rubion. loc. cit. pluribus rationibus, sed præcipuum fundamentum eius illius prætermissis euidenter deducitur ex conditione notitiæ intuitiuæ, & modo intelligendi imperfecto, quo vtimur pro statu isto, nam obiecta præsertim sensibilia non attinguntur ab intellectu, nisi mediantibus sensibus, quia pro statu isto nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, adeo quod nunquam immediatè in seipso præsentatur obiectum sensibile intellectui, sed solum in specie intelligibili, quam intellectus agens abstrahit à sensibilibus, ergo nequit intellectus noster pro statu isto vllum obiectum sensibile attingere intuitiuè; antecedens patet, consequentia probatur, quia notitia intuitiua per hoc præsertim ab abstractiua distinguitur, quod intuitiua terminatur ad obiectum in se, & per se præsens, non in specie, aut alio repræsentatiuo, sic enim esset cognitio abstractiua. Hinc refellitur responsio Fabri theor. 24. cap. 2. distinguentis de duplici notitia intuitiua, alia est cognitio rei existentis, & præsentis in se, quæ omnem excludit speciem, qualis est apud Theologos beatifica visio; alia est cognitio intuitiua, quæ est per speciem, sed per speciem sensibilem repræsentantem obiectum sub existentia, & illis conditionibus, quæ omninò sunt in illo obiecto, qualis est cognitio, quam habet visus de pariete, & talis est (inquit) cognitio intuitiua, quam modo habet intellectus de obiectis sensibilibus sibi in phantasia præsentatis, quia phantasma repræsentat ei singulare cum omnibus conditionibus, quæ à parte rei sunt in obiecto, & ideò est cognitio intuitiua. Hæc itaque responsio est prorsus falsa, quia confundit cognitionem intuitiuam cum abstractiua, & omninò destruit formalitatem notitiæ intuitiuæ, quæ apud omnes illa dicitur esse, quæ terminatur ad obiectum in se existens, & præsens, vnde & cognitio phantasiæ respectu sensus particularis abstractiua dicitur, quia non terminatur ad obiectum in seipso præsens, & existens, nec refert, quod phantasma repræsentet obiectum secundum omnes conditiones, quas habet à parte rei, ideoque generet notitiam intuitiuam; quia vt mox dicemus, dari potest species intelligibilis, quæ singulare repræsentet cum omnibus conditionibus, quæ relucebant in phantasmate, & tamen non generat notitiam intuitiuam, sed abstractiuam; & ratio est, quia huiusmodi notitiæ non distinguuntur ex obiectis, & formalitatibus repræsentatis, sed præcisè ex modo repræsentandi, vt inferius dicemus, quia omnis formalitas, quæ à parte rei reperitur in obiecto, etiam existentia ipsa abstractiuè repræsentari potest in specie. Tandem quia vt docet Scot. p. d. 3. q. 6. F. & P. in phantasmate non sufficienter repræsentatur obiectum intellectui, spectat enim ad eius dignitatem illud attingere in proprio repræsentatiuo, qualis est sola species intelligibilis, qua ratione & ipse Faber theor. 79. astruit necessitatem specierum intelligibilium. Qui tamen notitiam intuitiuam pro statu isto vellet concedere intellectui nostro, debet cum Smisinch. cit. geminare in intellectu duplicem speciem intelligibilem, vnam, quæ pendeat in esse ab obiecto immediatè sensibus præsente, quo ablato euanescat, alteram, quæ remaneat ad memoriam constituendam, prima inseruiet cognitioni intuitiuæ, secunda abstractiuæ; quam tamen specierum geminationem in eadem potentia non libenter recepimus supra q. 4. art. 2.

205 Altera conclusionis pars est contra Vulpium immeritò negantem intellectui angelico, & humano soluto notitiam intuitiuam singularium sensibilium, & probatur in primis manifestis Scoti testimonijs, nam 2. d. 3. q. 11. sub G. docet Angelum intuitiuè cognoscere complexiones contingentes de rebus materialibus, vt Sortem currere non sedere, &c. Resp. Vulp. in vno ex citatis locis Scotum debere intelligi de singularibus rerum spiritualium; Sed quia id repugnat textui, ideò in alio loco dicit huiusmodi exempla, quatenus significant cursum, & sessionem omninò à sensibilitate præscindere, quia Angelus potest quoq. currere idest cum velocitate moueri, & in loco stare, quod est sedere, vnde Angelus quoad solam partem immaterialem Sortis cursum, vel meam sessionem, seu stationem intuetur. Sed planè Doctor ibi intendit Angelum intueri complexiones contingentes sensibilium, etiam quoad eorum materialitatem, quod etiam clarius docet 2. d. 8. q. vn. D. vbi ait omnes complexiones contingentes sensibilium, quas nos per oculos intuemur, Angelum videre per intellectum, at certum est nos intueri quasdam complexiones contingentes, quæ nullo prorsus modo à sensibilitate præscindunt, vt parietem esse album. Rursus Doctor in 4. d. 45. q. 4. docet animam separatam intuitiuè noscere orationem vocalem, quam coniuncta poterat noscere per sensus corporis. Resp. Vulp. cum ait Doctor, quod anima separata potest intuitiuè noscere orationem vocalem, & mentalem, ly *intuitiuè* ad orationem mentalem tantum referri debere, *abstractiuè* verò, de qua etiam cognitione ibi loquitur, ad vtramque. Sed hæc est manifesta textus extorsio, nam præsertim de intuitiua cognitione ibi loquitur, vt est ibi videre, de ea loquitur præcipuè in ordine ad orationem vocalem. Dices, id etiam probare cognitionem intuitiuam in intellectu nostro, quia & ipse cognoscit propositiones contingentes, & ex eis syllogizat. Resp. quomodo possit intellectus noster cognoscere propositiones contingentes de sensibilibus postea dicemus in solutione obiectorum, interim dicimus adhuc etiam præstare id asserere de intellectu quoque coniuncto quam negare de angelico, & separato, nam euidentius est intellectum angeli-

gelicum has propositiones contingentes, & secundum earum materialitatem attingere, quàm intellectum coniunctum singularia sensibilia non intueri; Sed & valdè improbabile est, quod ad hanc ipsam obiectionem affert Vulp. loc. cit. dum ait intellectum coniunctum non immediatè cognoscere propositiones contingentes, & ex eis syllogizare, sed per actum phantasiæ; Sanè peius loqui non poterat, quia formare propositiones, & syllogizare proprium est intellectus, & quando id etiam aliquo modo phantasiæ, concederetur, non propterea intellectui etiam coniuncto denegandum est, alioquin diceremus, Vulpium quando contra nostram arguit opinionem, phantasiari, non intelligere.

206 Deinde probatur quoque euidenti ratione, quia sensibile est actu ens, & non potentia, ergo est actu intelligibile, & non potentia tantum, vt etiam docet 2. d. 9. q. 2. infra R. Nec valet, quod ait Vulp. quod ens in communi dicitur esse obiectum adæquatum intellectus sub conditione abstractionis à materia idest ab esse extenso, & corporali, ideò sensibilia; ideò sensibilia continentur sub ente, vt est obiectum intellectus, quatenus virtute intellectus agentis transferri possunt de ordine materialium ad ordinem immaterialium. Non valet, quia vt optimè aduertit Lichet. prol. 1. q. 6. §. *in ista littera*, quod dicitur de intellectū agente transferre res de ordine in ordinem; vera sunt loquendo de intellectu coniuncto pro statu isto, vbi sensibilia sunt tantum in potentia remota intellectui præsentia, & ideò dicuntur potentia tantū intelligibilia, nam alibi extra est intelligibile tantū in potentia remotissima, præsens verò virtuti phantasticæ per phantasma est quidem adhuc potentia tantum intelligibile, minus tamen remotè; vt tandem est præsens intellectui per speciem intelligibilem, dicitur actu intelligibile, non enim videtur, quam aliam actualitatem præstet species intelligibilis obiecto sensibili præter illam, quod illud debitè approximat intellectui, vt intelligatur, si verò album comparetur intellectui separato, ait Lichet. quod non sic transfertur de ordine in ordinem idest de ordine sensibilis in ordinem imaginabilis, & de ordine imaginabilis in ordinem intelligibilis, quia sensibile secundum omnem suam conditionem est actu, & immediatè à tali intellectu intelligibile, & sic album immediatè saltim vt causa partialis, potest mouere intellectum ex natura intellectus causando immediatè sui cognitionem intuitiuam nulla eiusdem albi sensitiua præcedente.

207 Et ratio à priori huius rei iam assignata est superius q. 4. art. 2. quia materialitas, & sensibilitas horum obiectorum non illa extrahit ex virtute, & ambitu potentiæ spiritualis, & intellectiuæ, & alioquin neque ab ipso intellectu diuino sub his conditionibus attingi possent, & hæ ipsæ conditiones sunt ab intellectu cognoscibiles, scit enim intellectus discernere inter obiecta sensibilia, & spiritualia, quod facere non posset, nisi vtrorumque differentias attingeret, & hoc spectat ad dignitatem, & excellentiam potentiæ intellectiuæ, quæ cum superior, sit sub ditione sua cōplecti debet, quicquid cadit sub cognitione sensuū, quæ sunt potentiæ inferiores; cōcedēda ergo omnino est notitia intuitiua singularium sensibiliū intellectui angelico, quimmo hoc necessarium esse videtur, non solum ad eius dignitatem, sed etiam ad custodiam, quam gerunt de hominibus Angeli, vt enim quisque satagat circa suum custoditum, cognoscere debet omnes eius actiones, tam materiales, quàm immateriales, & illa demum, quæ nullo prorsus modo à sensibilitate præscindunt, vt habetur in ipsam. *Angelis suis mandauit de te*, &c. quod vtique verum non esset, si materialia obiecta intueri non possent.

208 Quo autem ad cognitionem abstractiuam dicendum est singulare materiale, & sensibile non solum absolutè loquendo esse per se, & directè intelligibile, sed etiam à nobis pro statu isto proprio, ac directo conceptu attingi, ac proinde per propriam speciem, licet ita propriam, vt illud repræsentet sub propria ratione singularitatis. Conclusio est Scoti, & Scotistarum loc. cit. quam passim sequuntur omnes Recentiores extra Scholam S. Th: & probatur quoad omnes, & singulas partes.

Primò itaque quod singulare materiale, & sensibile absolutè loquendo sit intelligibile; probatur, quia hoc singulare est ens, & perfectius ens, quam ipsum vniuersale, quia supra naturam communem addit differentiam indiuidualem, ergo habet propriam intelligibilitatem, nam intelligibilitas sequitur entitatem, cum ens ex dictis sit adæquatum intellectus ex natura potentiæ; Tum quia in singulari materiali, & sensibili nihil inuenitur, quod intelligibilitati repugnet, nil enim aliud includit, quocumque modo sumatur, quam naturam, differentiam indiuidualem illam contrahentem, existentiam, & cetera accidentia materialia, quæ hoc, vel illud indiuiduum insequi solent, illudque reddunt sensibile, nulli autem istorum repugnat intelligibilitas, quia hæc omnia, & singula aliquam important entitatem, non diminuunt. Tum quia cum inquiunt Thomistæ materialitatem impedire intelligibilitatem, vel hoc asserunt de materia pro altera parte compositi, vel pro differentia indiuiduali; non primum, quia tunc sequeretur nullam rem naturalem esse intelligibilem, quia omnis talis componitur ex materia, & forma, immò nec naturas vniuersalis corporeas, quia altera pars earum est materia, neq; secundum, quia tunc nec singularia spiritualia forent intelligibilia. Tum deniq; quia si singulari materiali, & sensibili per se repugnaret intelligibilitas, tunc sequeretur, quod neq; Deus illud cognosceret, cum non possit in ea, quæ implicant contradictionem ita arguit Doctor præsertim qu. 22. de Anim. & cum eo Scotistæ citati.

209 Secundò probatur, quod etiam à nobis pro statu isto concipiatur conceptu proprio, saltim vt à communi distinguitur, nam intellectus noster ponit differentiam inter vniuersale, & singulare, ac etiam inter duo singularia, ergo vtrumq; cognoscit aliquo modo sub propria ratione, nam facultas ponens differentiam inter duo, cognoscit vtrumque aliquo modo sub propria ratione vt habetur 2. de Anim. 146. Tum 2. sicut conclusiones cognoscimus syllogismo, ita principia inductione 2. Prior. cap. 29. sed inductio est processus à singularibus ad vniuersalia, sic autem discurrere pertinet solum ad intellectum, ergo cognoscit singularia. Tum 3. incognita non possumus diligere, quia nil volitum, quin præcognitum, sed per prius diligimus singulare, quàm vniuersale, quia præceptum est magis respectu singularis, quam vniuersalis, vnde in p. canonica Ioan. *qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* nec dicas ad dilectionem singularis sufficere cognitionem vniuersalis, nam sequeretur, quod cognitio vniuersalis sufficeret ad diligendum tale singulare, quod nunquam fuit cognitum à sensu. Tum 4. quia voluntas compescit actum cogitatiuæ, ergo intellectus eum nouit, quia voluntas non fertur in incognitum, sed hic est singularis. Tum 5. tenemur peccata nostra confiteri, de eisque conteri, non in vniuersali tantum, sed in particulari, sed hi sunt actus tum rationalis, tum sensitiuæ potentiæ, ergo &c. Tum 6. ars, & prudentia pertinent ad intellectum, & sunt circa singulare ex 3. Ethic. c. 3. imò, & fides diuina circa plura singularia versatur. Tum 7. experimur nos cognoscere singularia, hoc autem non est per potentiam sensitiuam, quia non est reflexiua super actum suum, ergo per intellectum cognoscimus nos cognoscere singulare, sed intellectus nequit cognoscere singulare, nisi ipsum singulare cognoscatur. Tum 8. intellectus corrigit sensum circa singulare, & particulare, vt dum Solem iudicat paruæ magnitudinis, remum in aqua fractum, ergo necessariò illud singulare cognoscit. Tum deniq; probatur ratione à priori, quia semper potentia superior apprehendere potest ea omnia, quæ potest inferior ei subordinata, vt patet in sensibus interioribus, & exterioribus, cum ergo intellectus sit potentia superior ad omnes sensus, poterit ea omnia percipere, quæ à sensibus percipiuntur, ita arguunt Scot. quæst. 22. de Anim. & Scotistæ loc. cit.

210 Ab his omnibus facilè putat euadere Iauell. 7. Met. q. 16. dicens intellectum vtique cognoscere singulare, non quidem se sola, sed mediante cogitatiua, & nil aliud probare adducta argumenta. Sed certè si benè ponderentur, quid amplius probant vt benè notauit Bannes p. p. q. 86. art. p. dub. p. cum enim ità discurritur, omne animal rationale est risibile, Petrus est animal rationale, ergo est risibilis, sanè hic discursus ad sensum pertinere non potest, tum quia discurrere est propria operatio intellectus, non sensus; tum quia cum hic discursus habeat vnam propositionem totam vniuersalem, & aliam vniuersalem ex parte, scilicet ratione prædicati, necessariò pertinet ad intellectum, nec dicas in tali propositione subiectum esse in cogitatiua, prædicatum in intellectu; quia tunc percontabimur, vbi erit copula coniungens hos duos terminos, si dicas esse in intellectu; oportet etiam vtrumque extremum in intellectu esse, quia vna potentia non potest comparare prædicatum cum subiecto, nisi vtrumque cognoscat. Caiet. p. p. q. 86. ar. p. aliam intulit responsionem ex D. Tho. ib. & ait quod vtique virtus superior potest illud, quod inferior, sed eminentiori modo; & sic verum est, inquit, quod intellectus cognoscit singulare, sed eminentiori modo, quam sensus, sensus enim cognoscit singulare materialiter, & concretiuè, intellectus verò immaterialiter, & abstractè, quod est cognoscere in vniuersali, & sic etiam pariter inquit intellectum ideò cognoscere hanc propositionem, Socrates est homo, quia cognoscit vniuersale Socratis in specie intelligibili, Hoc etiam prorsus vanum est, quia sic dicendo non defenditur obiectum potentiæ inferioris subordinatæ percipi quoque à potentia superiori, quia singulare est obiectum distinctum ab vniuersali, cum supra naturam aliquid aliud addat, quod ab intellectu non attingeretur; deinde si non alia ratione illam propositionem cognoscit, Socrates est homo, nisi quia cognoscit vniuersale Socratis, tunc eam non apprehenderet quoad vtrumque extremum, sed tantum quoad prædicatum, & ignoraret, cui subiecto illud attribueret.

211 Tertiò quia concedunt Thomistæ singulare sensibile à nobis cognosci, non tamen directè, sed reflexè, & dicunt hoc solum probare allata argumenta, nunc probandum est tale singulare à nobis directè cognosci, quia re vera id manifestè conuincunt allatæ rationes, cum demonstrent ita per se, & adæquatè singularia, sicut vniuersalia spectare ad cognitionem nostri intellectus; Tum quia primò, & per se singularia cognoscimus, vt talia, & ex his ad vniuersalium cognitionem discurrimus, & ratio est, quia intellectus pro statu isto dependenter à sensibus cognoscit, vnde primò cognoscit, quæ per sensus percipiuntur, per hoc autem singularia percipiuntur, vt hæc albedo, illa nigredo, ergo prius nouit intellectus hanc albedinem, & illam nigredinem, & ex his elicit cognitionem coloris, vt sic, vt dicemus art. seq. ergo directè cognoscitur singulare, & non reflexè per speciem vniuersalis. Tum quia, vt arguit Doctor q. cit. de Anim. abstractio vniuersalis à singulari fit ab intellectu possibili, vt dictum est in log. disp. 4. q. 3. non autem ab agente, cuius est abstra-

here

here speciem à phantasmate, tantum; sed impossibile est abstrahere vniuersalem à singulari non cognito singulari primò, & directè, aliter abstraheret ignorando, à quo abstraheret. Tum quia experimur, nos prius ex singularibus, quasi quibusdam gradibus, ad vniuersalia ascendere, quam ex vniuersalibus ad singularia descendere per reflexionem, vt patet in rudibus, qui singularia norunt, & ignorant, an detur natura vniuersalis. Tum quia nulla potest reddi ratio, cur talis directa cognitio intellectui denegetur, nam vel negatur propter imperfectionem nostri intellectus, & hoc non, aliàs non conueniret sensui, vel propter perfectionem, & neque hoc, alioqui nec Deo, nec Angelo conueniret. Tum quia vt mox dicemus, singulare cognoscitur per propriam speciem, quam primò abstrahit intellectus agens à phantasmate, & non per speciem vniuersalis eiusque reflexionem, vt volunt Thomistæ. Tum quia nec ipsi Thomistæ sciunt explicare, quomodo fiat ista reflexio, & singulos modos hactenus à Thomistis excogitatos fusè refellunt Recentiores supracit. Suarez, Ruuius, Onuphrius, Cauell. ac etiam noster Tromb. loc. cit. & Doctor ipse q. illa 22. de An. ab initio. Tum quia etiam si intellectus non nisi reflexè, & per quandam conuersionem ad phantasmata intelligeret singularia, adhuc tamen quando ita reflexè cognoscit, singulare, format conceptum proprium, & distinctum eius, idq; modo concedunt Recentiores Thomistæ, vt Bannes loc. cit. Io. de S. Thom. q. 10. art. 4. hoc autem est, quod hic contendimus, nempe à nobis pro statu isto attingi singularia propriò, & quodammodo distincto conceptu, siue talis conceptus formetur directè, siue reflexè. Tum tandem quia nec etiam desunt Thomistæ, qui species quasdam admittant singularium formaliter, & directè illas repræsentantes relictas ex præcedenti intellectione per quam arguitiuè, & indirectè cognoscitur singulare materiale, ita Complut. disp. 18. de An. q. 6.

212 Quartò quia dicere solent Thomistæ, singulare indirectè, cognosci ab intellectu, quia non cognoscitur per propriam speciem, sed per speciem vniuersalis, vtrumque falsum est, probatur, quia species vniuersalis nequit determinatè, & ex integro repræsentare singulare, vt Doctor docet 2. d. 9. q. 1. §. *contra istud*, & 3. d. 14. q. 1. lit. A. ergo cum intellectus noster determinatè cognoscit hoc, vel illud singulare, id erit per species earum proprias probat assumptum, quia sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci, sed singulare addit entitatem positiuam super naturam communem, nempe differentiam indiuidualem contrahentem, quam nec formaliter, nec virtualiter continet, ergo species vniuersalis nequit esse ratio perfectè cognoscendi singulare secundum totam suam cognoscibilitatem. Nec dicas, naturam communem saltim potentialiter differentias indiuiduales continere; quia talis continentia est tantum passiua per indifferentiam materialem, quam habet, vt per eas contrahatur, & ideò nequit esse ratio illas determinatè cognoscendi. Nec minus dicas, speciem vniuersalis determinari ad repræsentandum hoc, vel illud singulare ex occursu determinati phantasmatis, sicut ex eiusdem occursu dici solet intellectus agens determinari ad hanc potius quam illam speciem intelligibilem producendam. Hoc enim nil aliud est, quam asserere, quod quia phantasia operatur circa tale singulare, intellectus determinatur, vt per speciem vniuersalem possit cognoscere illud idem singulare, sed hoc est impossibile, quia operatio phantasiæ ad hoc est prorsus insufficiens, si intellectus per se, & in se non habeat principium sufficiens illius cognitionis supplens vicem obiecti, species autem vniuersalis non est sufficiens, sed necessariò debet esse singularis; tum quia in anima separata, & Angelis vtique determinatur cognitio ad certa singularia absque occursu determinati phantasmatis; nec valet paritas assumpta de determinatione intellectus agentis, quia eius indeterminatio est virtualis at indeterminatio vniuersalis est merè passiua.

213 Deindè adhuc specialius probatur singulare sensibile sicut propriam imprimit sui speciem in sensu, ita quoque facere in intellectu possibili ope intellectus agentis, quia ex specie sensibili acquiritur species in intellectu, & hæc immediatè abstracta adæquare debet totum eius obiectum, adeò vt non ex obiectis repræsentatis, sed tantum ex modo essendi differant, quia vna species est corporea, alia spiritualis, ergo cum hæc albedo, vel nigredo propriam imprimant speciem in sensu externo, & interno, propriam consequenter impriment etiam in intellectu, quæ spiritualiter exprimit, quicquid materialiter illa exprimebat in sensibus. Conf. quia species intelligibilis ex primo congressu intellectus agentis cum phantasmate procedit similis obiecto repræsentato per phantasma, & ratio est, quia non producit speciem, nisi secundum exigentiam phantasmatis, & obiecti per ipsum repræsentati, sed phantasma naturam repræsentat cum conditionibus indiuiduantibus, ergo &c. Tum quia, vt docet Scot. q. cit. de An. ab initio, & Tromb. cit. art. 1. duplex est abstractio, alia est speciei intelligibilis à phantasmate, & alia vniuersalis à singulari, prima fit ab intellectu agente, altera ab intellectu possibili, quando nempe considerat naturam in se, vt indifferentem ad quodlibet suppositum, eamque facit vniuersalem, ergo species, quam primò abstrahit intellectus agens à phantasmate, est species singularis non vniuersalis, alioquin vniuersale fieret ab intellectu agente, non possibili contra sancita in Log. disput. 4. cit. Tum etiam, quia si comparatio fiat inter vniuersale, & singulare prius singulare cognoscitur, quam vniuersale, vt postea dicemus art. seq. quia vniuersale à singularibus iam cognitis elicitur, ergo singulare per propriam speciem cognoscitur.

Tum præterea, quia in anima separata manent species singularium, quia retinet memoriam singularium, quæ gessit in hac vita, vt constat ex colloquio diuitis cum Abrahamo, de quo Doct. 4. d. 45. q. 3. ergo eas acquisiuerunt in hac vita; vanum enim est dicere, quod sint ei de nouo infusæ, quia nulla est necessitas, nec posset assignari ratio, cur potius harum, quam illarum rerum species infunderentur à Deo. Detrum res materiales vniuersales per Aduersarios repræsentantur per speciem propriam, ergo etiam singulares poterunt sic repræsentari. Prob. conseq. quia tota repugnantia huius rei videtur ex eo pendere, quod per qualitatem spiritualem res materialis repræsentetur, si ergo id difficultatem non facit in rebus materialibus vniuersalibus, nec quoque faciet in singularibus, parum enim refert, quod res materialis in communi, vel in particulari repræsentetur, cum semper sit materialis. Dices, multum referre, quia cum res in particulari repræsentatur, modo materiali repræsentatur, scilicet cum conditionibus hic, & nunc, vbi quando repræsentatur in communi, repræsentatur modo spirituali. Hoc parum valet, quia res materialis etiam in particulari repræsentari potest modo spirituali ex parte speciei repræsentantis, vt patet in Angelis.

214 Quintò, Tandem, quod modò non detur species ita propria singularis, vt eum repræsentet sub ratione propria singularitatis, & ducat in conceptum eius proprium ex proprijs, quæ erat vltima pars assertionis, Doct. vbique asserit 2. d. 3. q. 11. soluendo secundam rationem Henrici, & d. 3. q. 5. lit. C. & 3. d. 14. qu. 3. lit. E. & 4. d. 45. qu. 3. ad 3. princ. quod probat qu. cit. de An. 7. Met. q. 15. validissima ratione, qua passim Scotistæ vtuntur ad hoc probandum, quia inter duo singularia omninò similia in accidentibus extrinsecis v. g. duos lucis radios in eodem loco compenetratos, vel duo oua æquè alba, magna, ac eiusdem figuræ, nec sensus, nec intellectus noster discernere valet, ergo pro statu isto non attingit singulare, qua tale intrinsecè, seu intrinsecam indiuidualitatem, seu per talem speciem, quæ ipsam exprimat, sed tantum per accidentia extrinseca per diuersitatem nimirum figuræ, magnitudinis, loci, coloris, &c. Antecedens ipsa experientia docetur, & ostendimus disp. 4. num. 28. Prob. conseq. quia cognoscens aliquid sub proprio conceptu ex proprijs discernit illud ab omni alio, secluso extrinseco accidente; ratio à priori huius dicti est, quia intellectus noster pro statu isto nil cognoscit, nisi quod suum phantasma gignere potest, loquendo præsertim de rebus materialibus, cum immediatè non immutetur, nisi à phantasmate, sed differentia indiuidualis, seu singularitas non est ratio gignendi phantasma, quia sola entitas naturæ est, quæ mouet sensum, singularitas verò est conditio mouentis, & ad summum pars tantum obiecti sensati, vt dictum est disp. 4. cit. ergo non potest intellectui propriam speciem imprimere pro statu isto, & conf. quia singularitas non est per se formaliter sensibilis, vt patet ex ratione à posteriori adducta, nec virtute includitur in rebus per se sensibilibus, cum in eis sic contineantur res per se insensibiles quoad rationes communes, aut proprias ex communibus, ratio non autem proprias ex proprijs; vide Scotistas ab initio quæst. citatos hoc diffusè probantes.

215 Verum quia hoc quintum dictum in quo negamus haberi pro statu isto conceptum proprium singularis, & per propriam speciem, videtur repugnare præcedenti, in quo talem conceptum admittere videmur, quo deceptus Suarez lib. 4. de Anim. cap. 5. Scotum in ea retulit sententia, quæ conceptum proprium, & distinctum singularis admittit etiam pro statu isto; vt omnis dubitatio tollatur, & putatæ contradictionis occasio notandum est ex Tromb. cit. art. 2. quod aliud est singulare intelligi sub ratione singularitatis, sic quod singularitas sit ratio intelligendi, aliud est, quod singularitas dicatur esse obiectum intellectum, aut pars obiecti intellecti, primo modo singularitas non concipitur à nobis, quia sic concipere singularitatem est concipere ipsam distinctè, & seorsum ab alia singularitate, & à sua natura, seu quidditate: secundo modo singularitas bene concipitur, & intelligitur, à nobis, quia quando aliquod vnum obiectum concipitur adæquatè, quicquid realiter, & essentialiter includitur in illo, secundario, & ex consequenti concipitur, sed totum singulare, sic intelligitur, tanquam obiectum adæquatum vnius intellectionis, ergo etiam concipietur singularitas in ipso, non tamen sic, quod sit modus obiecti intellecti, aut ratio intelligendi; ita ibi Tromb. qua de causa Regentes quoque Parisienses 1. Phys. loc. cit. inquiunt, quod intellectus etiam pro statu isto cognoscit differentiam indiuidualem confusè, & indistinctè, quia cognoscit eam, vt includitur in suo singulari constituto ex ipsa natura, & differentia indiuiduali, sed non cognoscit differentiam distinctè, vt est principium huius determinatæ singularitatis distinctæ ab alia singularitate, ita Parisienses ibi, quæ doctrina est Scoti p. d. 2. q. 3. C. ad 2. pro opinione, vbi docet, quod aliud est singularitatem esse conceptam, vt obiectum, vel partem obiecti, aliud est singularitatem esse præcisè modum concipiendi, siue sub quo concipitur obiectum, quod exemplo satis apto declarat; quia cum dicimus *plurale est singulare*, obiectum conceptum est pluralitas, sed modus concipiendi, idest modus, sub quo concipitur, est singularitas, sic etiam in intentionibus logicis cum dicimus *singulare est vniuersale*, quod concipitur, est singularitas, sed modus concipiendi, sub quo concipitur, est vniuersalitas; sic igitur in proposito potest singulare ita cognosci, vt singularitas sit ratio cognoscendi, vel vt sit duntaxat, aut obiectum cognitum, aut pars obiecti adæquate co-

cogniti; primo modo distinctè conciperetur singulare, & sub conceptu proprio ex proprijs, & talem conceptum non habemus de singulari pro statu isto, nec speciem eius propriam secundo modo concipitur confusè, non quidem quia concipiatur sub solo conceptu vniuersalis, sed quia licet concipiatur conceptu proprio, hic tamen non ex proprijs desumptus est, & ea specie ipsa singularitatis elicitus, sed ex communibus, scilicet ea accidentibus extrinsecis illi soli indiuiduo conuenientibus, & non alteri (licet absolutè alteri contradictoriè non repugnent) vnde ait Scot. q. 22. de Anim. §. *quarto dico*, quod hic modus concipiendi singulare non est simplex, sed compositus ex conceptibus multarum circumstantiarum, vt patet, dum dicimus quod Sortes est vnus homo albus, crispus, longus, &c. idem habet 7. Met. q. 15. ante solutionem principalium, quod latè prosequitur Rubion. p. d. 3. q. 6. art. 1. & eleganter explicat.

Satisfit obiectionibus.

216 IN oppositum arguitur, Primò, probando intellectum nostrũ pro statu illo singularia sensibilia intuitiuè cognoscere, nã hæc videtur expressa Doctoris sententia, quia in p. d. 3. qu. 6. lit. N. ait, quod intellectus intelligens quicquid est relucens in specie intelligibili, videt illud in suo singulari viso per phantasticam virtutem in phantasmate; expressius id habere videtur 4. d. 45. q. 3. lit. K. vbi inquit, intellectus intuitiuè intelligit me videre album, & postea recordatur me vidisse album, immò ibidem §. *dico ergo*, disertè docet intellectum, non solum abstractiuè cognoscere vniuersalia, sed necessariò etiam intuitiuè cognoscere, quæ cognoscit sensus, ad quod probandum tres adducit rationes quas pro se Faber theor. 84. adducit. Prima est, quia potentia superior cognitiua in eodem supposito cognoscit, quicquid cognoscit inferior, & nobiliori modo, sed sensus nouit singulare sensibile cum suis accidentibus tempore, loco, & intuitiuè, ergo & intellectus. Altera est, quia intellectus nouit propositiones contingentes & ex eis syllogizat, at propositiones cõtingentes cõstant ex singularibus cũ accidentibus hic, & nunc, & cognosci nequeunt per species, vt docet Scot. 2. d. 3. qu. 11. sed per intuitionem coniunctionis extremorum. Tertia tandem, quia distincta memoria est ex distincta apprehẽsione rei cognitæ, at intellectus habet distinctam memoriam de singularibus cum his accidentibus, ergo &c. idem tandem docere videtur 3. d. 14. q. 3. in corpore quæsiti.

217 Resp. ad locum ex 1. sent. Doctorem ibi per illum loquendi modum significare voluisse necessariam connexionem phantasticæ operationis cum intellectiua pro statu isto, vt nimirum nihil abstractiuè cognoscat intellectus in vniuersali, nisi phantasia circa eius singulare operetur, nullatenus autem docere voluit intellectum immediatè actu suo intueri sensibile in phantasmate, cum ibidem lit. P. expressè dicat sensibilia in phantasmate non esse sufficienter præsentia intellectui sub ratione actu intelligibilis, sed tantum in specie intelligibili. Ad loca ex 4. sent. respondere opus non esset, cum in tota illa quæst. loquatur de intellectu animæ separatæ, cui non negamus cognitionem intuitiuam sensibilium; sed quia quis contendere posset quod etiam de intellectu coniuncto loquatur nam quædam ibi habet, quæ etiam intellectui coniuncto applicari possunt, vt argumentum de notitia propositionum contingentium, quod non minus de anima coniuncta viget, quam de separata; cum vtrique competat, notandum est ex Scot. 2. Met. quæst. 3. num. 24. quod etiam intellectui coniuncto quædam notitia attribuitur, quæ ob connexionem, quam habet, cum intuitiua sensitiua, ipsa quoque concomitanter intuitiua appellatur, vt distinguatur ab abstractiua; quæ fit sine consortio intuitiuæ sensitiuæ; duplex enim est cognitio abstractiua, quam de obiectis habet intellectus pro statu illo, vna purè abstractiua, quæ fit absente obiecto tam ab intellectu, quam à sensibus, vt cum per speciem cognoscimus obiectum, quod abest, alia, quæ fit dum obiectum est in se præsens sensibus externis, vt cum intelligimus album, quod actu oculis intuemur, quæ proinde concomitanter solum intuitiua dicetur, quatenus eam concomitatur intuitio sensitiua; cum ergo inquit Doctor loc. cit. intellectum nostrum intuitiuè sensibilia videre loquitur tãtum de cognitione intuitiua in secundo sensu, non in primo, vt nos hic loquimur; nec rationes, quas ibi Doctor adducit, quid amplius concludunt: Prima deducta ex dignitate intellectus probat, id conuenire posse intellectui ex natura potentiæ, non autem de facto, imò in hoc sensu adducitur ab eodem Doct. quol. 6. lit. G. de facto vero non probat ei conuenire, nisi cognitionem intuitiuam concomitanter, quæ æquiualet intuitiuæ sensitiuæ simpliciter. Alia quoque ratio ex notitia contingentium deducta non aliud probat, talis enim cognitio intuitiua concomitanter in intellectu sufficit, vt ipse cognoscat propositiones cõtingentes, vnde tunc intellectus dicitur intuitiuè cognoscere Petrum currere, quando oculus immediatè cursum Petri cernit, etiamsi tam Petrum, quàm cursum eius per proprias species cognoscat; vnde & optimè Rubion. aduertit loc. cit. absque vlla intuitione per solam notitiam abstractiuam cognitio propositionum contingentium in intellectu nostro pro statu isto saluari potest, dummodo eam concomitetur sensatio, seu cognitio intuitiua exterior, stante enim visione cursus Petri potest statim intellectus hanc complexionem efformare quod Petrus currit, cui intellectus statim præbet assensum, eo quod percipit sensationem exteriorem, scilicet visionem cursus Petri actu existentem; videatur hic Auctor loc. cit. vbi benè declarat, quomodo ad notitiam contingentium non fit intellectui necessaria cognitio intuitiua; in quo puncto consistit tota difficultas. Etiam ratio parum vrget, quia notitia memoratiua potiùs pertinet ad abstractiuam, quam ad intuitiuam cognitionem, cum sit rei præteritæ, & absentis, & solum imperfectè dicitur intuitiua; eodem modo debet explicari Doctor in 3. d. 14. quæst. 3. vel dicendum cum Lichet. ibidem, loqui ex hypothesi, quod pro statu isto detur in intellectu cognitio intuitiua alicuius obiecti.

218 Secundò, è contra obijc. probando singulare sensibile neque ab ipso intellectu separato intelligi posse intuitiue, nam Scotus 2. d. 3. quæst. 8. expresse docet in corpore quæsiti, obiecta materialia esse potentia intelligibilia, etiam in ordine ad intellectum angelicum, & loquitur ibi de cognitione quoque intuitiua, vt patet sub lit. D. & quæst. 11. statuit in Angelis intellectum agentem, non nisi vt transferat obiecta materialia de ordine in ordinem, ergo cum non nisi per speciem fiant actu intelligibilia, nequeunt etiam ab intellectu separato intelligi, nisi abstractiuè, non autem intuitiuè; & hoc est præcipuum fūdamentum Vulp. loc. cit. vbi etiam quasdam rationes adducit, quæ cum alijs etiam vrgentioribus solutæ sunt superius quæst. 4. huius disp. art. 2. prope finem.

Resp. licet propriè loquendo sensibilia, & materialia dicantur potentia intelligibilia, præsertim in ordine ad intellectum coniunctum, quia ad ipsum transire nequeunt, nisi medijs sensibus externis, & internis, adhuc tamen in ordine quoque ad intellectum separatum dici possunt potentia intelligibilia, quatenus nequeunt totaliter seipsis in intellectu imprimere species intelligibiles vt possunt obiecta spiritualia, atque ideò quantum ad cognitionem abstractiuam, quæ fit per speciem, intellectus separatus indiget translatione illa ab intellectu agente facta non secus, ac coniunctus, & in hoc sensu præcipuè locutus est Doctor loc. cit. cum in Angelis ponit intellectum agentem, vt obiecta transferat de ordine in ordinem, sed & in ordine quoque ad notitiam intuitiuam possunt aliquo modo obiecta sensibilia dici potentia intelligibilia respectu cuiuscumque intellectus, quia nunquam possunt esse actu intelligibilia, nisi prius producant in intellectu speciem, velut effectum præuium, sicut potens producere duos effectus subordinatos, non dicitur in potentia proxima ad producendum secundum, nisi producto primo, & quia hanc speciem totaliter se ipso producere non potest obiectum materiale, quia est effectus spiritualis, ideo indiget auxilio intellectus agentis, & inde dicimus intellectum agentem facere tale obiectum actu intelligibile, etiam respectu angelici intellectus.

219 Tertiò, obijcitur probando singulare sensibile ab intellectu nostro percipi non posse, nam Arist. 1. & 2. Post. & 3. de Anim. & alijs pluribus in locis per hoc præsertim sensum ab intellectu distinxit, quod singularia ad sensum, vniuersalia vero ad intellectum pertineant. Tum 2. singulare materiale non est intellectui proportionatum, qui penitus est materiæ expers, at inter potentiam & obiectum aliqua debet intercedere proportio. Tum 3. quia alioqui sensibus non indigeremus, qui ideo nobis à natura concessi sunt, vt per eos singularia sensibilia cognoscamus. Tum 4. nec etiam intellectu agente opus esset, qui ad hoc datus est, vt ex phantasmatibus singularia repræsentantibus abstrahat species repræsentantes vniuersalia. Tum 5. res materiales potentia tantum sunt intelligibiles, & fiunt actu intelligibiles per abstractionem à materia 3. de Anim. 16. at per talem abstractionem significari nequit separatio rerum à materia partis, quia tunc neque in vniuersali intelligerentur, ergo à materia indiuiduali, vndè cognoscendo, dicitur præscindere à conditionibus indiuiduantibus. Tum 6. si posset esse obiectum intellectus, tunc esset definibile, & de ipso posset esse scientia, quod est contra sancita à nobis cum Arist. in Logica. Tum tandem quia diuersorum obiectorum diuersæ sunt potentiæ cognitiuæ, cum hæ distinguantur per obiecta, sed vniuersale, & singulare sunt obiecta diuersa, ergo &c.

Resp. ad 1. Doctor quæst. 22. de Anim. in illis locis intendere Arist. quod sensus est singularium cum præcisione, quia non est vniuersalium, intellectus autem non, quia ob suam illimitationem est cognitiuus vtriusque, quam solutionem magis declarat quol. 13. §. *circa secundum*, & alibi sæpè. Ad 2. inter potentiam, & obiectum non est necessaria similitudo in essendo, sed sufficit proportio mouentis ad mobile, & hæc benè intercedere potest intellectum, & singulare materiale, hoc enim saltem vt causa partialis ad suæ speciei impressionem cum intellectu concurrere valet, & talem proportionem cum intellectu concedunt ipsimet Aduersarij phantasmate, quod tamen est materiale; quam solutionem magis declaratam vides apud Doctorem 4. d. 45. quæst. 2. A. Ad 3. neg. conseq. indigemus enim sensibus, vt per ipsos res cognoscibiles ad intellectum transferantur, quia pro statu isto nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu, & expedit idem obiectum cognoscere materiali, & spirituali cognitione, & quidem si argumentum valeret, etiam sensus communis superflueret, vel sensus particularis, cum attingant idem obiectum. Ad 4. neg. etiam conseq. quia intelle-

ctus

ctus agens non ad hoc datus est præcise, vt vniuersalia abstrahat à singularibus, cum talis abstractio ad intellectum possibilem potius pertineat, vt diximus quia ipse facit vniuersalitatem in rebus, sed datur, vt abstrahat species à phantasmate spirituales, siuè vniuersalia repræsentet, siuè singularia, quod cum sit materiale, nequit totaliter eas intellectui possibili imprimere, sed ope indiget intellectus agentis, quod magis explicat Tromb. cit. §. *deinde arguitur*. Ad 5. res materiales dicuntur potentia intelligibiles præsertim in ordine ad cognitionem abstractiuam, & sic dicuntur fieri actu intelligibiles per abstractionem à materia, non quidem à materia indiuiduale, sed extensa, & sensibili, quia in specie intelligibili, quæ purè spiritualis est, deponunt esse sensibile, & corporeum & acquirunt esse spirituale, & inextensum, & in hoc sensu dicitur intellectus cognoscendo præscindere à conditionibus indiuiduantibus, quæ rem materiali modo repræsentant, quia rem materialem cognoscit modo spirituali; non autem necessariò præscindit à conditionibus constituentibus rem in esse singulari; sed & in hoc quoque sensu dicitur intellectus cognoscendo præscindere à conditionibus indiuiduantibus, vt notat Doctor quol. 13. K. quia potest intellectus cognoscere obiectum, non vt hic, & nunc; sensus autem nequit sic cognoscere obiectum, quia est virtus limitata ad cognoscendum ipsum sub ratione existentis, sed non propter hoc intellectus determinatur ad cognoscendum obiectum sub modo opposito, quia indifferens est ad cognoscendum ipsum sub vtroque modo, & eius immaterialitas poscit immaterialitatem specierum in essendo, non in repræsentando. Ad 6. neg. conseq. quia non quicquid attingitur ab intellectu, est verè, & propriè scibile, ac definibile, sed illud tantum, quod habet omnes conditiones ad scientiam, & definitionem requisitas. Ad vlt. ait Doct. quol. cit. & q. 22. de An. ad 2. illum arguendi modum valere in potentijs disparatis, non autem in subordinatis; vt sunt sensus, & intellectus, in quibus superior facultas inferioris obiectum cognoscere potest; & adhuc huiusmodi potentiæ rectè per obiecta distingui dicentur, non quidem per omnimodam obiecti incommunicabilitatem, quasi vna sit circa vnum obiectum, & alia circa aliud, sed per inæqualitatem, quatenus superior, circa totum obiectum versatur, inferior verò circa partem obiecti, & sic est in proposito, quod sensus est circa singulare tantum, intellectus vero circa singulare, & vniuersale simul; solet autem vniuersale dici proprium intellectus obiectum, quia à solo intellectu percipi potest, non autem quia ipsum solum ab intellectu percipiatur.

220 Quartò probatur; quod singulare non directè ab intellectu percipiatur, sed reflexè ita namque docuit Arist. 3. de Anim. tex. 10. vbi ait potentiam quidem sensitiuam iudicare per se singularia, intellectiuam verò per se vniuersalia, singularia autem veluti per reflexionem. Ex hoc vnico textu Thomistæ suum dicendi modum sumpserunt de cognitione reflexa singularis, quem etiam admittere videtur Scot. qu. illa 22. de An. §. *quarto dico*, & lib. 7. Met. qu. 15. §. *de secundo*, & ibidem Tromb. Ant. And. & alij Scotistæ, sed re vera quamuis ibi concedat Doctor dici posse singulare cognosci per reflexionem, longè tamen aliter id explicat, ac faciat S. Thom. vt benè Raguf. adnotauit loc. cit. cap. 9. nam D. Thomas vult absolutè prius naturam percipi per speciem intelligibilem, deindè verò singulare per conuersionem ad phantasmata, a quibus species abstracta fuit, vt est videre quæst. disput. de veritate quæst. 2. art. 10. Scotus verò loc. citat. vult primo percipi singulare vagum, mox naturam ipsam à singularitate præcisam, demum retrogreditur reflectendo considerationem naturæ ad circumstantias signatas, & ipsam per ipsas determinando, indiuiduum tandem signatum intelligit, quia est hic, & nunc, & in tali figura, & magnitudine; & ideo saltim singulare vagum directè concipitur apud Scotum, quod S. Thom. negare videtur. Græci tamen, vt Alexander, Simplic. Themist. & alij ex illo eodem contextu oppositum colligunt, nempè singularia ab intellectu directè cognosci, vniuersalia verò nonnisi per reflexionem, cum enim a principio ex phantasmate obijciatur intellectui res singularis, tunc facilè, & directè percipitur ab intellectu, cuius siquidem operatio directè ad ipsam terminatur, dum verò intellectus ex illa iam sibi impressa specie singulari conceptum vniuersalem vult effingere, vel illius obiecti singularis quidditatem abstractam, tunc opus est, vt in seipsum scilicet in speciem iam sibi inhærentem per quandam reflexionem conuertatur; atque ita exponunt textum illum.

221 Sed re vera Aristot. in eo textu vt notarunt Rubius, & Suarez non loquitur de modo, aut ordine, quo fiat cognitio singularis in intellectu, sed respondet difficultati, quam text. præcedenti proposuerat, an scilicet vniuersale, & singulare ab eadem potentia cognoscantur, an alia, & alia, & text. 10. difficultati occurrens inquit, animam humanam cognoscere idem calidum, & frigidum; quæ sunt conditiones materiales, & vniuersaliter quæcunque vt caro, se habent, & singularia sunt, potentia sensitiua; vniuersalia verò, & quæcunque vt esse carnis se habent, vel potentia separabili, hoc est diuersa realiter a potentia, qua percipitur singulare, cognoscit, vel re quidem vna, sed secundum rationem diuersa, sicut linea reflexa ad seipsam, vt recta, se habet, linea siquidem reflexa, si in rectum ducatur, eademmet linea, quæ prius curua fuerat, fit recta; vnde hoc exemplum de linea recta, & inflexa inducit, non vt ostendat modum, vel ordinem, quo singulare, & vniuersale intelliguntur, vt videtur esse communis expositio, sed potius, vt innuat posse eandem potentiam realiter, & sola ratione diuersam, vt differunt linea recta, & reflexa; vtrumque attingere; quod si demum insistetur exemplum de linea recta, & reflexa induci ad innuendum modum, & ordinem, quo vniuersale, & singulare intelliguntur, & hoc quidem reflexè, illud verò directè intelligi, vt plerique Latinorum velle videntur, tunc vel standum est expositione Scoti iam allata, vel dicendum Arist. ibi loqui de cognitione distincta singularis, sic enim vtique cognoscitur per quandam reflexionem, quatenus singulare primo confusè concipitur; inde progreditur intellectus ad cognitionem vniuersalis, & rursus inde reuertitur ad distinctam singularis cognitionem, quæ sine cognitione vniuersalis præaccepta comparari non potest, vt constabit q. seq.

222 Quintò obijcitur probando, quod non cognoscatur per propriam speciem, sed potius per speciem ipsius vniuersalis, nam species rationum vniuersalium à phantasmatibus adiutæ sufficiunt ad causandam intellectionem singularium, vt enim phantasma simul cum intellectu agente species producit intelligibiles, ita cum intellectu possibili iam specie vniuersali prædito poterit producere conceptum rei singularis, cuius est phantasma, ac proinde superuacanea est propria species singularis. Tum 2. quia nedum superuacanea, sed etiam impossibilis videtur, nam quod recipitur, per modum recipientis recipitur, cum ergo intellectus sit prorsus immaterialis, species in ea receptæ immateriales quoque esse debent, tales autem esse non possunt species singularium materialium, materiales enim & ipsæ quoque forent, saltem in repræsentando, quod tamen esse nequit, quia sicut intellectus, eo quod spiritualis est abstrahit ab hic, & nunc, sic etiam & species intelligibiles in modo repræsentandi abstrahent eodem modo. Tum 3. species sensibilis, & intelligibilis differre debent, nedum in entitate, quod vna sit spiritualis, alia corporea, sed etiam aliquo modo ex parte obiecti repræsentati, ergo intelligibilis necessariò abstrahit ab aliqua conditione à parte rei in obiecto reperta, quam non repræsentat; hæ autem sunt conditiones indiuiduales, probatur assumptum, quia etiam sensus, & intellectus differunt in obiecto repræsentato, & modo repræsentandi eius. Tum 4. res sensibiles redduntur intelligibiles per hoc; quod tale obiectum remouetur à materialibus conditionibus, quæ ipsum singularizant, & solum per modum quidditatis attingitur, ergo repræsentari non possunt, quàm per speciem vniuersalis, quæ sic abstrahit, probatur assumptum, quia quidquid est proprium obiectum intellectus, & res sensibiles, vt subsunt conditionibus materialibus, quibus singularizantur, possunt attingi à sensu, & sic nondum ad intellectum pertinere possunt, cum enim sensus, & intellectus sint potentiæ valdè diuersæ, sub diuersis quoque rationibus in obiecta feruntur. Tum 5. species intelligibilis obiectum repræsentat secundum eam rationem, qua gignitur ab illo, sed ratio imprimendi speciem non est singularitas, vt dictum est, sed natura communis, ergo non alia species abstrahitur, quàm vniuersalis, per quam postea reflexè singularia dignoscuntur. Tum 6. quia falsum est, quod per speciem vniuersalis nequeat singulare cognosci, nam agens artificiale non dirigitur in agendo, nisi cognoscat agibile perfectè, sed agens habens tantum cognitionem domus in vniuersali potest facere hanc domum in particulari, ergo per speciem vniuersalis optimè venimus in cognitionem singularis. Tum 7. nam species abstractæ a phantasmatibus sunt omninò connaturales intellectui pro statu isto, atque ideo versantur circa obiectum omninò connaturale, & per se primum illius, ergo debent nedum in esse entitatiuo abstrahere a materia extensa, & sensibili, sed etiam in esse repræsentatiuo à materia totius sumpta pro differentia indiuiduali, quia potentia, & obiectum in eodem immaterialitatis gradu conuenire debent. Tum 8. quia phantasma concurrit ad productionem speciei intelligibilis, vt est repræsentatiuum naturæ præscindentis à singularitate, ergo species indegenita non erit singularis, sed vniuersalis, conseq. patet, probatur assumptum quia phantasma vt repræsentatiuum naturæ cum omnibus conditionibus materialibus non potest esse ratio agendi in rem spiritualem, qualis est intellectus possibilis, eò quia inter causam principalem, & passum debet esse proportio agentis, & passi. Tum tandem quia P. Cauell. in comment. ad quæst. 22. de Anim. num. 8. probabile putat non dari speciem, quæ pro hoc statu repræsentet singulare distinctum a specie vniuersalis, sed ipsam speciem vniuersalis, vel potiùs naturæ adiunctis conceptibus circumstantiarum repræsentare singulare confusè, sicut species creaturarum modò repræsentant Deum, & inquit hoc esse de mente Scoti p. d. 3. quæst. 6. num. 17. vbi docet, quod species per se saltim pro nunc, tantùm repræsentat naturam, ex adiunctis autem colligimus hanc naturam esse contractam, licet ipsam rationem contrahentem non videamus.

223 Respond. hæc omnia ferè argumenta retorqueri posse contra Thomistas concedentes in ea reflexione, qua intellectus attingit singulare formari proprium, & distinctum conceptum illius, immò ex tali conceptu, & intellectione relinqui speciem quandam ipsius singularis directè repræsentatiuam; & ratio est, quia non minoris immaterialitatis est conceptus, seu species expressa singularis quàm impressa, si ergo dari potest species expressa singularis, non obstante eius immaterialitate, cur non etiam impressa; & rursus si dari potest species impressa ex prima singularis intellectione relicta, vt concedunt

dunt Complut. & alij Recentiores Thomistæ, cur non poterit etiam ab initio intellectus agens à phantasmate speciem abstrahere directè, & adæquatè singulare ipsum repræsentantem? Nec valet disparitas, quam afferunt Complut. citat. nu. 100. quoniam species intelligibilis ex prima singularis cognitione relicta potest commensurari cum obiecto materiali, & secundario intellectus, quale est singulare, nam cum relinquatur ea præcedenti intellectione, & hæc possit versari circa obiectum, siue materiale, siue secundarium, fit inde, vt etiam prædicta species intelligibilis possit repræsentare prædictum singulare; cæterum species intelligibiles, quæ fiunt virtute intellectus agentis commensurantur cum obiecto primario, & connaturali intellectus, & ipsum tantummodo formaliter, & directè repræsentant. Non valet, tum quia eadem est difficultas, immo maior de specie expressa singularis, ac de impressa, cum illa sit immaterialior ista, & nihilominus hæc non obstante immaterialitate singulare exprimit cum conditionibus indiuiduantibus; tum quia falsum est, quod singulare sit obiectum materiale, & secundarium intellectus, cum neque cadat sub obiecto primario intellectus, ac ipsum vniuersale; tale enim obiectum intellectus est quidditas rei sensibilis, vt sic, siue sit abstracta a conditionibus indiuiduantibus, siue cum eis inuoluta; tum quia deberet reddi ratio, cur species relicta ea præcedenti intellectione singularis possit commensurari cum obiecto etiam materiali, & secundario intellectus, non autem species abstractæ ab intellectu agente.

224 Ad 1. itaque negatur assumptum, vt enim patet ex supradictis, assignari nequit sufficiens modus, quo species vniuersalis determinetur a phantasmate ad repræsentandum singulare, nam indeterminatio vniuersalis respectu inferiorum est potentialis tantum, & passiua, non autem virtualis, & actiua, qualis est determinatio intellectus agentis ad producendas species intelligibiles, atque ideò licet phantasma compleat indeterminationem intellectus agentis ad productionem speciei intelligibilis, non tamen indeterminationem speciei vniuersalis, quia passiua est, & materialis, vnde si ex occursu phantasmatis intellectus esset ac intelligeret singulare, talis intellectio potius in ipsum phantasma immediate referri deberet; quam in speciem vniuersalem à phantasmate determinatam; ad euitandam ergo pluralitatem specierum præstabit dicere potius è contra vniuersale intelligi per speciem singularis, quia sicut singulare continet essentialiter suum superius, sic pariter species singularis virtualiter continebit ipsum vniuersale in esse cognito, quia sicut res ad esse se habet, ita quoque ad cognosci. Ad 2. concludit solum speciem intelligibilem singularis esse debere spiritualem in essendo, sicut est ipse intellectus, in quo recipitur, non autem in repræsentando, alioquin idem quoque probaret de speciebus angelicis, quia angelicus intellectus immaterialior est nostro, & abstrahit à conditionibus materialibus hic, & nunc. Ad 3. dicitur adhuc speciem sensibilem differre ab intelligibili singularis, nedum in entitate, sed etiam in modo repræsentandi; esto non in obiecto repræsentato, licet enim species intelligibilis singularis repræsentet adæquatè totum id, quod sensibilis, differunt tamen in modo repræsentandi, quia à specie intelligibili sic immateriali modo, & insensibili, vt dicitur de speciebus angelorum, non ita tamen à speciebus sensibilibus, quare negatur assumptum, quod debeant differre necessario in obiecto repræsentato, & adhuc etiam dici possunt differre in obiecto repræsentato, quia species sensibilis sensus necessario repræsentat naturam cum conditionibus indiuiduantibus, non ita species intelligibilis singularis intellectui, cum possit ex ipsa elicere conceptum vniuersalis relictis conditionibus indiuiduantibus, non sic sensiua ex sensibili. Ad 4. negatur assumptum, res enim materiales ideò per speciem dicuntur fieri actu intelligibiles, quia per eas accipiunt esse spirituale, & intelligibiliter in intellectu recipiuntur, & sic dicuntur abstrahere à conditionibus materialibus; ad probationem dicimus res sensibiles, etiam vt subsunt conditionibus materialibus, posse ab intellectu attingi immaterialiter tamen, & modo spirituali, in quo discernitur à sensu; quodquid est autem, & vniuersale dici consueuit proprium intellectus obiectum, quia hoc solum ab intellectu attingitur, non à sensu. Ad 5. inquit Doctor p.d. 3. quæst. 6. ad p.princ. quod licet singularitas non sit ratio agendi, sed natura, adhuc tamen est conditio agentis, atque ideò repræsentatur in specie per se natura, & confusè eius conditio.

Ad 6. ait Doctor quæst. 22. de Anim. ad 3. princ. quòd artifex prius intelligit naturam domus, non quidem in vniuersali, sed in supposito vago, & ex consequenti deinceps mente descendit in hanc domum signatam. Ad 7. neg. conseq. cum eius probatione; vt enim sæpius dictum est inter potentiam, & obiectum non est necessaria similitudo in essendo, sed tantum requiritur proportio motiui ad mobile. Ad 8. neg. assumptum cum eius probatione, quia phantasma materiale est, & corporeum tum in essendo, tum in repræsentando, cumque intellectus agens speciem intelligibilem producat quantum ad vim repræsentatiuam iuxta conditionem phantasmatis occurrentis, nequit cum eo producere, nisi speciem intelligibilem singularis, quia phantasma necessario repræsentat naturam conditionibus indiuiduantibus inuolutam, vnde si in primo congressu cum intellectu agente totam vim suam exercere debet, vt facere solent agentia naturalia, aget vt repræsentatiuum tum naturæ, tum conditionum materialium, quia hæc omnia suopte ingenio repræsentat; potest autem adhuc secundum totam hanc vim repræsentatiuam agere in intellectum possibilem producendo speciem per modum causæ partialis, sic enim agendo partialiter scilicet & minus principaliter potest seruari proportio inter agens corporeum, & passum incorporeum itaut hoc patiatur ab illo, vt superius dictum est. Ad vlt. potest concedi, quod inquit Cauell. de singulari signato; quod non habeat propriam speciem, sed quòd ad eius conceptum formandum multæ species concurrant, nempe ipsius naturæ, & circunstantiarum eius loci, temporis, magnitudinis, &c. vt Doctor declarat quæst. 22. de anim. §. *quarto dico*, vnde dicimus, quòd Sortes est vnus homo, albus, crispus, longus, &c. nihilominus de singulari vago probabilius est, quòd habeat propriam speciem, hoc enim absolutè loquendo est primum cognitum primitate originis, vt dicemus quæst. seq. & hæc est expressa Doctoris sententia quæst. cit. de anim. & 7. Met. q. xv. vbi vult, quod species primò impressa intellectui possibili, & abstracta à phantasmate primò repræsentat singulare vagum, & postea naturam ipsam in se à singularitate præcisam; loco autem citato p.d. 3. quæst. 6. ad p.princ. solum intendit Doctor modo non dari speciem singularis, quæ ipsum repræsentet distinctè, & sub propria ratione singularitatis, quod vtique verum est, vt supra diximus, quia singularitas modo ad partum speciei non concurrit, vt ratio agendi, sed tantum vt conditio agentis, & para obiecti cogniti, & ideò per illam speciem non nisi confusè repræsentatur; vnde vt notat Tatar. p. Phys. quæst. p. art. 2. dub. 5. singulare pro statu isto, dicitur cognosci distinctè, & proprio conceptu, quatenus species ita illud repræsentat, quod non aliud, non verò quia per se illa attingatur sub ratione propriæ singularitatis; Et ne quis ex illa quæst. 6. dist. 3. primi inducatur ad credendum, quòd non detur species propria singularis, sed solius naturæ, & vniuersalis aduertendum est Doctorem in illa quæst. solum laborare, vt ostendat dari speciem intelligibilem præter sensibiles, & loquitur de specie vniuersalis, non autem singularis, quia certius est vniuersale intelligi ab intellectu, quam singulare, non autem, quia putaret non dari quoque speciem singularis, & ita expressis verbis se declarat ibidem §. *contra istam opinionem*, dicens se de hoc non curare in proposito, scilicet de specie singularis, atque sufficere demonstrare, quod saltem dari debeat species vniuersalis.

225 Tandem arguitur contra id, quod vltimo diximus pro statu isto non haberi conceptum proprium singularis ex proprijs, & sub ratione singularitatis, quia potens habere actum diligendi aliquod obiectum proprium, potest etiam habere actum proprium intelligendi ipsum, sed viatori possibilis est actus diligendi singulare signatum, potest enim diligere vnum singulare tantum, nullum alterum diligendo, ergo &c. immo hoc probare videntur omnes rationes, quibus supra probauimus posse à nobis singulare cognosci pro statu isto.

Resp. ex dictis, quod si per conceptum proprium intelligimus illum, quo de facto aliquod singulare determinatè percipimus, & non aliud, concedimus talem conceptum à nobis haberi pro statu isto, per quem etiam distinguere possumus ipsum singulare intellectum à quocunque alio singulari existente, cum omne aliud de facto existens sit ei in aliquo dissimile; talis tamen conceptus non est propriè proprius, siue ex proprijs illius singularis, cum possit esse, licet de facto non sit alterius possibilis similia accidentia habentis, & in hoc sensu tantum potest viator habere actum diligendi singulare signatum, quatenus accidentia, quæ in vno reperiuntur, regulariter non omnia sunt in alio, nam si eo destructo fieret a Deo aliud simillimum in eodem loco, posset intelligi eodem actu numero cum priori, & etiam diligi, vel si per alium, non tamen per hunc alium actum indiuiduum de nouo productum perciperetur a priori distinctum, ita Rubion loco cit. & hoc est, quod aiebat Doctor q. cit. de anima, quod quicunque conceptus proprius, quem modo habemus de singulari signato, licet sit modo ei proprius, vnde facto alteri non conueniat, quia de facto non datur vnum singulare alteri simile in omnibus prorsus accidentibus, & circunstantijs, tamen non est ita proprius, vt alteri possibili repugnet, & ideo dici nequit conceptus proprius propriè, & ex proprijs, seu sub ratione singularitatis, quia talis repugnat cuicunque alteri, tam existenti, quam possibili.

ARTICVLVS II.

Resolutio quæsiti quoad cognitionem vniuersalis.

226 HIc per vniuersale non intelligimus vniuersale logicum & formale, quod in tali esse constituitur per relationem ad inferiora, sed vniuersale metaphysicum, & fundamentale, quod potius constituitur per abstractionem, & præcisionem ab eis, & solam importat naturam, quæ de se nec vniuersalis est formaliter, nec singularis, vt Scotus declarat 2. d. 3. quæst. p. & si quidem licet ob talem præcisionem à singularitate multis videatur duntaxat obiectum idoneum cognitionis abstractiuæ, dicendum tamen est ipsam quoque naturam vt sic, à singularitate præcisam esse posse obiectum cognitionis intuitiuæ, ita notauit Doctor 2. d. 14. quæst. 3. §. *ad quæstionem*, vbi supponit tam de natura, idest de quidditate, vt abstrahit à singularitate, quàm de ipso singulari posse haberi intuitiuam notitiam.

Dices, naturam, vt abstrahit à singulari, abstrahere quoque ab existen-

stentia, quia non existit, nisi in singularibus, & ratione singularium, ergo secundum se, vt singularitatem antecedit, nequit esse obiectum intuitiuæ notitiæ, quæ terminatur ad rem in se existentem, & præsentem. Negatur assumptum, quia vt diximus in Met. Natura, seu quidditas, sicut ex natura rei formaliter est distincta à differentia indiuiduali, & natura singulari per differentiam indiuidualem constituta, sic etiam habet suam propriam existentiam ex natura rei formaliter distinctam ab existentia differentiæ indiuidualis, & naturæ singularis, vnde secundum hanc existentiam potest intuitiuè cognosci, etiam vt abstrahit a singulari, seu absque eo, quod intuitiuè cognoscatur singularitas, ita luculenter docuit Doctor 4.d.45. quæst. 3. ad 2. princ. vbi inquit; *quod existentia actualis primo conuenit naturæ, vnde hæc natura non est existens formaliter, quia hæc; sed per naturam, & illam autem naturam, vt existentem intuitiuè cognoscit intellectus*. Quod autem dici solet, naturam non existere, nisi in singularibus, aut non nisi ratione singularium, solum significat realem inseparabilitatem vtriusque existentiæ, & quòd naturæ non conuenit sua propria existentia, nisi in eodem temporis instanti contracta fuerit per singularitatem, nam omne, quod est in rerum natura, est singulare, licet non secundum omnem rationem, secundum quam ait, sit singulare.

Instabis rursus cognitio intuitiua terminatur ad obiectum, vt hic, & nunc, quod est proprium singularis, ergo natura in se non est sufficiens obiectum talis cognitionis. Respond. Doctor ibidem, quòd si intelligas per *nunc* existens, & per *hic* in se præsens conceditur, quòd cognitio intuitiua terminatur ad obiectum, vt hic, & nunc, sed negatur, quòd in hoc sensu *hic*, & *nunc* sint proprium singularis, ita quòd est in singulari singularitate intrinseca, vel adiuncta, tamen non includunt formaliter, nec per se præsuppositiuè singularitatem, tanquam præcisam rationem, secundum quam illa insunt.

227 Quantum verò ad cognitionem abstractiuam concedunt omnes, vt ab initio quæst. dicebamus, cognitionem vniuersalis, vt sic, spectare ad intellectum, & nullo modo ad sensum, hoc enim præsertim discrimina versatur inter sensum, & intellectum in cognoscendo naturam, vt notat Scot. quol. 13. §. *circa secundum*, quòd sensus naturam sentire nequit sine differentia indiuiduali, itaquod differentia indiuidualis est ratio, sine qua sensus non sentiret, sed intellectus benè apprehendere potest naturam seorsum a singularitate ipsam contrahente; sed difficultas est, an quando ita cognoscitur, id fiat per propriam speciem ipsius naturæ vniuersalis, an potius per speciem ipsam singularis, & quamuis Doctor p.d.3. quæst.2. §. *quanto dico*, vtrumque probabile censere videatur, Scotistæ tamen communiter secundam partem problematis arripiunt, vt probabiliorem, ita Bargius, & Lichet. ibidem, Anton. Andr. Tromber. Tatar. Canon. & alij Scotistæ citati ab initio quæstion. (vnde solus Vegerius alteram partem videtur tenere probabiliorem) & Scotus ipse expressè quæstio. citat. de anim. ad 4. princip. vbi ait, quod eadem species primò repræsentat naturam in aliquo supposito, deinde naturam absolutè, & idem repetit 7. Met. quæst. 15. & sequuntur Recentiores passim Suarez lib. 4. de anim. capit. 5. numer. 22. Ruuius tract. de intellectu possibili quæst. 3. Auersa quæst. 58. sect. 4. & alij.

228 Dicendum est vtrumque defendi posse, probabilius tamen esse, quod vniuersale cognoscatur per speciem ipsam singularis, quod ostenditur hac eadem ratione, sicut se habet singulare ad vniuersale in essendo, ita repræsentatiua ipsorum, quæ sunt species illa obiecta repræsentantes, se habent in repræsentando, sed singulare continet vniuersale essentialiter, & inferius omnes gradus superiores, ergo repræsentatiuum singularis formaliter erit quoque virtualiter repræsentatiuum vniuersalis. Conf. quia species singularis repræsentat illud quoad omnia prædicata sua magis, & minus vniuersalia, vnde si species Petri repræsentat hunc hominem, consequenter repræsentat etiam hominem simpliciter, animal, &c. & species albedinis non modo intellectui eius quidditatem specificam repræsentat, sed etiam quidditatem coloris, & qualitatis vsque ad prædicata transcendentia, cum omnes illæ rationes quidditatem albedinis formaliter constituant. Neque dicas vniuersale, seu naturam communem in singulari esse determinatam, & indifferentiam, quæ ei de se conuenit, amisisse. Hoc enim falsum est, quia vt docet Scot. 2. d. 3. quæst. p. natura etiam in singulari suam indifferentiam, & communitatem intrinsecè illibatam retinet, & non nisi extrinsecè, & per accidens attingitur à differentia contrahente, & singularizatur. Rursus si vniuersale cognoscitur per propriam speciem, idem erit de omnibus gradibus superioribus vsque ad transcendentes, at transcendentia proprias species habere non videntur, quia sunt imperfectiora relationibus, quæ nullo pacto proprias habent species.

229 Demum, vt ait Tromb. cit. art. p. & Doctor quæst. 22. de anim. in corpore quæsiti, alia est abstractio speciei intelligibilis à phantasmate, alia est abstractio vniuersalis à singularibus, prima fit ab intellectu agente per veram actionem de genere actionis, per quam producit speciem intelligibilem singularis, alia vero fit ab intellectu possibili, dum virtute illius speciei impressæ naturam cum singularitate repræsentantis vnum contemplatur alio non considerato, nempè naturam ipsam singularitate postposita & hæc est vera, & propria abstractio, non abstrahere vnum ab alio aliud non est, quàm cum potentia abstrahens possit vtrumque cognoscere, vnum cognoscere alio non cognito, vt colligitur ex 2. Physic. 18. dum ait Arist. abstrahentium non esse mendacium, in qua quidem abstractione, vt constat, nulla noua interuenit speciei intelligibilis productio, quæ sit propriè vniuersalis, sed solum noua consideratio naturæ in seipsa præcisa singularitate, itaque iuxta hanc viam sic cognoscitur vniuersale, illæ species singularium, partim in repræsentatione conueniunt, partim discrepant, quia repræsentant singularia eiusdem naturæ inter se cum diuersis tamen conditionibus indiuiduantibus, atque ita intellectus possibilis non solùm considerare potest indiuidua illa secundum se, sed illud etiam, in quo conueniunt præscindendo ab eo, in quo differunt, & per hanc cognitionem attingitur vniuersale, seu natura ipsa præcisa singularitate.

Sed quòd, & alia pars problematis defendi possit, nempè quòd vniuersale cognoscatur per propriam speciem, tenent etiam ijdem Recentiores, qui alteram quoque partem tuebantur, hoc autem ita probant, & explicant, quia media cognitione illa, quam semel intellectus acquisiuit ex speciebus singularium de natura communi, imprimere sibi potest intellectus possibilis aliam speciem intelligibilem repræsentantem naturam vniuersalem, quam sibi reseruat in quantum est memoria pro vsu futuro, nempè vt quoties se obtulerit occasio, possit eandem naturam communem iterum cognoscere sine noua cognitione singularium; hoc autem probant ex quodam principio desumpto ex D. Thom. p. p. qu. 12. art. 9. ad 2. quòd non solum dantur species intelligibiles immediatè ab intellectu agente abstractæ ex speciebus in phantasmate, sed etiam aliæ quædam formatæ ab intellectu possibili ex illis prioribus, quando cognoscit, quæ per species ab intellectu agente productas repræsentantur, & huius secundi generis dicunt dari posse species proprias naturarum vniuersalium, & de facto dari, & in hoc sensu vniuersale cognosci per propriam speciem distinctam à specie singularis.

230 Verum huiusmodi species formatas ab intellectu possibili ex alijs præconceptis speciebus iam refutauimus quæst. præced. artic. 2. dub. 3. vt omninò superfluas, si non impossibiles, eò quia in Peripato non aliæ species cognoscuntur à Philosophis præter eas, quas format intellectus agens ex phantasmate, & hac ratione Aristot. dixit 3. de anim. 19. intellectus agentis esse omnia facere, intellectus possibilis omnia fieri, nempè quia omnes species naturaliter acquisibiles fiunt ab intellectu agente, & omnes pariter recipiuntur in intellectu possibili, & ita intelligunt omnes illud Arist. dictum, quòd intellectus agens, & possibilis in ratione actiui, & passiui adæquentur quantum ad factionem, & receptionem specierum, vt notat Scot. quol. 15. lit. S. frustra ergo inuehuntur aliæ species, quæ formentur ab intellectu possibili, quia munus formandi species soli intellectui agenti competit, non possibili, vt ibidem Doctor ostendit sub lit. Q. & nos probauimus supra quæst. 5. art. p. Deinde tales species ex alijs præconceptis formatæ ad nihil deseruiunt, vt enim naturarum vniuersalium memoriam retineamus opus non est, vt intellectus possibilis species earum proprias efformet ex speciebus singularium, easque conseruet, sed sufficit, vt in ipso asseruentur species ipsæ singularium, quæ virtute continent cognitionem vniuersalium, adeò vt cum libuerit, possit ex eis intellectus possibilis cognitionem vniuersalium elicere; & certe rationes allatæ pro altera problematis parte conuincunt præter species singularium, alias non esse necessarias pro vniuersalibus, nec in prima eorum cognitione, nec deinceps, idque æque probant de speciebus ab intellectu agente abstractis à phantasmate, ac de alijs formatis ex præconceptis speciebus, quas fingunt Aduersarij.

231 Alia ergo ratione id est probandum, quam Doctor innuit loc. cit. p. d. 3. quæst. 2. §. *quanto dico*, vbi inquit, quòd potens imprimere speciem minus vniuersalis in intellectu, potest quoque imprimere speciem magis vniuersalis, ac etiam transcendentium, & ratio est, quia hæc essentialiter includuntur in illo, ergo si phantasma valet imprimere speciem singularis, poterit consequenter speciem vniuersalis imprimere; Conf. quia ita se habere videtur phantasma ad species intelligibiles, sicut se habet species intelligibilis ad cognitionem ipsam, ergo si species intelligibilis singularis valens est producere cognitionem, nedum ipsius singularis, sed quorumcunque graduum superiorum in eo essentialiter inclusorum, ita à pari phantasma potens imprimere speciem singularis, poterit quoque imprimere speciem ipsius naturæ specificæ, ac genericæ, quia vtramque includit inuolutam conditionibus indiuiduantibus.

232 Contra prædicta instatur primò probando vniuersale per speciem singularis cognosci non posse, quia hæc videtur expressa mens Doctoris p. d. 3. quæst. 6. §. *contra istam opinionem*, quod etiam tribus præsertim, aut quatuor rationibus probat. Primò, quia nulla eadem species est per se repræsentatiua obiecti sub oppositis rationibus, ratio singularis, & vniuersalis sunt oppositæ rationes, ergo, &c. Secundò, quia species naturaliter repræsentat quicquid repræsentat, atque ideo secundum totam virtutem suam, ergo etiamsi species singularis naturam communem repræsentare posset, tamen quia singularem quoque simul repræsentat, nequit cum intellectu possibili concurrere præcisè, vt communem naturam refert. Tertiò vniuersalius potest esse præsens intellectui absque præsentia minùs vniuersalis, quia contingit vti habitu magis vniuersali non vtendo habitu minùs vniuersalis, vel singularis intelligeretur, nunquam magis vniuersale esset intellectui præsens absque præsentia minus vniuersalis, nec ac-

tum

tum habere possemus circa magis vniuersale, quin etiam haberemus actum circa minus vniuersale; quod est contra experientiam. Quartò tandem, quia magis vniuersale non potest repræsentari secundum suam vniuersalitatem ad omnia contenta in eo per speciem obiecti particularis, vel minus vniuersalis, ergo per aliam sibi propriam, probatur assumptum, quia superius non potest repræsentari adæquatè per partem subiectiuam, ergo nunquam concipitur vniuersale, vt tale, in specie minus vniuersalis, vel singularis.

232 Resp. Valde angi Scotistas circa hunc Scoti locum, & varias afferre explicationes, vt est videre apud Bargium, & Licher. ibid. verùm pro intentione Scoti aduertendum est ibi Doctorem non negare per speciem minus vniuersalis magis vniuersale non cognosci, aut per speciem singularis, sed solum negat per speciem sensibilem, in phantasia existentem vniuersale cognosci posse, & hoc est, quod ibi improbat contra Henricum; verum est tamen rationes illas facilè reduci posse ad illud quoque improbandum, vt notauimus supra q. 4. art. 2. vbi proinde diximus rationes illas non esse demonstratiuas, sed solum probabiles, & vt tales fuisse à Doctore allatas, atque ideò ab eodem modum doceri quæst. 17. de anim. illas soluendi. Itaque ad primam dicendum, vt ibi, quod re vera singularitas, & vniuersalitas in natura non opponuntur, si per vniuersalitatem intelligas communitatem, & indifferentiam naturæ, quia communitas intrinsecè ei competit, singularizatio verò extrinsecè solum, & per accidens; tum quia, singulare includit prædicata communia, & minus commune magis commune, vnde potius vnum includit, & præsupponit aliud, quam ei opponatur. Dices, species minus vniuersalis repræsentaret minus vniuersale distinctè, & magis vniuersale inclusum in eo indistinctè, sed illæ sunt rationes oppositæ, ergo, &c. Respond. Tromb. quæst. citat. in fine concedendo, quòd nequit eadem species eodem modo vniuersale, & singulare repræsentare, sed alio, & alio, quia primò singulare, secundario, & virtualiter ipsum vniuersale, & hoc fit virtute intellectus abstrahentis naturam à conditionibus indiuiduantibus; Et cum dicitur, quod eadem species repræsentare nequit distinctè, & indistinctè, ait, quod vtique eadem species nequit repræsentare sub istis rationibus primò, & immediatè illud, quod repræsentat, sed repræsentando aliquod vnum primò, potest illud distinctè repræsentare, repræsentando autem aliquid inclusum in alio, potest repræsentare indistinctè id, quod secundariò repræsentat.

Ad 2. concedimus vtique in primo congressu speciem singularis cum intellectu possibili producere cognitionem eius, quia causæ naturales cum primum applicantur, producunt effectum perfectiorem, quem possunt, deinceps tamen parere potest etiam cognitionem vniuersalis. Dices, idem manens idem semper facit idem 2. Physic. 53. Resp. intellectum possibilem cum specie singularis post elicitam eius cognitionem non manere in eadem dispositione, ac antea, quia iam disposita sunt ad alia imperfectiora repræsentanda, species namque ordine quodam mouet intellectum ad omnium graduum cognitionem, & primò ad cognitionem perfectiorum, qua vel citò mouet deinceps ad cognitionem imperfectiorum; qui accedit, quod notauit Anton. Andr. citat. in calce quæst. ex imperio voluntatis posse intellectum vti specie nunc ad singulare, nunc ad vniuersale intelligendum. Ad 3. neg. minor, quia ex prædictis modo de causis possumus ex eadem specie moueri ad intelligendum magis vniuersale non intelligendo minus vniuersale, & vt notauit Bargius eadem ferè est difficultas in opposita sententia species distinctas admittente magis, & minus vniuersalis, tunc enim quoque ratio reddi debebit, cur modo intellectus vtatur vna specie, & non alia. Ad 4. concedimus vtique illud fieri non posse in virtute solius speciei, cum suopte ingenio naturam repræsentet contractam, potest tamen adhuc per eam repræsentari natura secundum totam indifferentiam suam accedente virtute abstractiua intellectus, per quam considerare potest puram, & nudam naturam seclusa differentia contrahente.

233 Secundò obijc. probando intellectum possibilem formare propriam speciem vniuersalis ex speciebus antea productis ab intellectu agente, quia etiam secundum nos phantasma cum intellectu agente speciem imprimit singularis sensibilis, cum tunc non abstrahat, nisi ab esse diuisibili, & extenso, vt Scot. docet 4. d. 45. q. 1. lit. B. ergo vlteriores abstractiones a differentia indiuiduali, & vltima specifica ad intellectum possibilem pertinebunt formando proprias species vniuersalium; probatur conseq. quia huiusmodi abstractiones intellectui agenti tribui non possunt, nam idem eodem modo se habens semper idem efficit, ergo si intellectus agens cum phantasmate primo congressu speciem efficiunt singularis, deinceps quoque aliam magis vniuersalem efficere non poterunt. Conf. quia efficiens vniuersalis ab omnibus ferè tribuitur intellectui possibili, non agenti, ergo ad intellectum possibilem spectat formare species proprias vniuersalium. Respond. concedendo vtique abstractiones à differentia indiuiduali, & vltima specifica pertinere ad intellectum possibilem, non quidem formando speciem propriam vniuersalis, sed in eadem specie singularis contemplando naturam non considerata singularitate, hæc enim est abstractio pertinens ad intellectum possibilem, dum nempè vnum obiectum cognoscit alio non cognito, & in hoc sensu dicitur vniuersale abstrahi à singularibus; quod si contendatur talem abstractionem fieri per productionem distinctæ speciei, tunc talis actio potius tribuenda est intellectui agenti cum phantasmate; quia possibili, quia vt diximus, quod potest imprimere speciem minus vniuersalis, potest etiam imprimere speciem magis vniuersalis, & transcendentium, neque probatio consequentiæ valet, quia non manent intellectus agens, & phantasma eodem modo post elicitam speciem singularis, ac antea, quia iam disposita sunt ad alia imperfectiora repræsentanda, phantasma enim ordine quodam mouetet intellectum ad omnium graduum species eliciendas, & primo ad perfectiores, quibus elicitis mouet ad imperfectiores, vt nuper dicebamus de congressu speciei singularis cum intellectu possibili ad pariendum conceptum ipsius singularis, & deinceps vniuersalium. Ad Conf. concesso assumpto neg. conseq. Fit enim vniuersale ab intellectu possibili non per abstractionem speciei, quæ pertinet ad intellectum agentem, sed per abstractionem, quæ est consideratio præcisiua, quæ est propria intellectus possibilis, & cognoscentis.

235 Tertiò tandem obijc. contra alteram problematis partem, quòd singulare, & vniuersale nequeant distinctis speciebus repræsentari, quia si eadem species potest vtrumque repræsentare, frustra ponitur species alia distincta vniuersale repræsentans. Accedit, quod vtraque species esset æquè abstracta, cum ab eodem phantasmate gignatur, & virtute eiusdem intellectus agentis; ergo neque assignari ratio, cur vna sit magis vniuersalis, alia minus. Demum si conceditur intellectum agentem, posse facere talem abstractionem a differentia indiuiduali, tunc intellectus agens, non possibilis faceret vniuersalitatem in rebus contra sancita à nobis in logica disputat. de vniuersali.

Resp. defendendo hanc partem problematis, tunc negandum esse, quòd species singularis vniuersale repræsentare possit; sed & hoc etiam admisso, adhuc non superfluit species distincta vniuersalis, quia species singularis, ipsum met singulare haberet, vt obiectum primum, & adæquatum, vniuersale verò vt secundarium, & inadæquatum, & ideò adhuc admitti posset species propria vniuersalis, & primarij, & adæquati obiecti, & vt intellectus possibilis promptè, & expeditè absque vlla abstractione ab ipso facta intelligat quidditatem. Ad 2. neg. vtramque speciem futuram æquè abstractam, quia in hac sententia concedenda est intellectui agenti virtus abstractiua obiecti sensibilis tam ab esse extenso, & diuisibili, quàm etiam à singularitate, vndelicet abstrahantur ab eodem intellectu, & ab eodem phantasmate, non tamen in eadem dispositione, nam in primo congressu cum producant effectum perfectiorem possibilem, producunt speciem singularis, deinceps verò species imperfectiores vniuersalium, vt declaratum est. Ad 3. neg. conseq. quia adhuc concedendo intellectui agenti virtutem abstractiuam non solum a conditionibus materialibus, sed etiam ab ipsa indiuidualitate, non sequitur ipsum facere vniuersalitatem logicam, & propriè dictam in rebus, sed ad summum metaphysicam, & materialem, & ratio est, quia vt diximus disp. 4. log. q. 3. vniuersale in actu non fit per actum abstractiuum, & absolutum, sed potius per collatiuum naturæ communis ad inferiora, vnde nunquam aliquod obiectum est potentia proxima vniuersale, nisi ex comparatione intellectus comparantis tale obiectum, vt prædicabile ad inferiora, de quibus natum est dici, & prædicari, vt fusius ibi declaratum est.

QVÆSTIO VIII.

An primo cognoscatur singulare, vel vniuersale, & inter vniuersalia, an magis, vel minus vniuersale.

236 QVæstionis huius decisio, quæ valdè celebris est inter Thomistas, Scotistas, & Nominales, valdè pendet ex recta tituli intelligentia, ideo notat Scotus p. d. 3. quæst. 2. §. *ad secundam quæstionem*, & quæst. 16. de anim. quibus in locis ex professo hoc pertractat quæsitum, hic sermonem esse de cognitione actuali, non habituali, vel virtuali, & ideo passim vocatur hæc quæstio de primo cognito, non autem de primo cognoscibili, & rursus de primo cognito primitate originis, vel generationis, non autem perfectionis, vel adæquationis, adeo vt, cum intellectus noster ab initio sit veluti tabula rasa, in qua nil pictum est, sensus quæsiti est, quodnam sit illud, quod primo illi obijcitur cognoscendum; & quænam sit prima cognitio, quæ illi imprimitur, & quam nulla alia omnino præcessit, hoc enim erit primum absolutè, & simpliciter cognitum ordine originis, & quia cognitio simplex præcedit complexam, cum hic sit sermo de prima cognitione originali, sermo consequenter erit de cognitione simplici, quæ scilicet per simplicem obiecti apprehensionem acquiritur, & quia inter notitias, quas de rebus habemus, rudis, & imperfecta solet præcedere perfectam, & exactam, eo quod natura in suis operationibus incipere solet, & progredi ab imperfecto ad perfectum, ait Doctor hic esse sermonem de cognitione confusa, qua cognoscitur totum non cognitis partibus definitionis eius, non distincta, quæ habetur de toto mediante notitia partium, vnde quod primum noscitur cognitione distincta, nequit dici primum simpliciter, & absolutè cognitum, quale est, quod hic inquirimus, sed primum duntaxat in tali ordine cognoscendi, scilicet distinctè, sed primum confusè cognitum poterit dici primum simpliciter cognitum, quia totus ordo confusè cognoscendi est prior, & ideo primum in illo in ordine est simpliciter primum.

237 Hinc patet ad rem non facere distinctionem illam de cognitione actuali, quod alia sit originalis, alia ex habitu; originalis est cum

cum actu apprehendimus rem antea nobis prorsus ignotam, ex habitu verò cum actu apprehendimus rem aliquam antea cognitam, sic quã ex iteratis actibus habitum contraximus, quam quidem distinctionem pro. sua necessariam ad huius quæsiti decisionem arbitrantur Zabarel. lib. de ordine intelligendi, cap. 11. Raguf. disput. 2. per ip. c. 8. Contar. quæst. 2. cap. p. & alij. Hæc itaque distinctio minimè ad rem facit, vt optimè Ferch. adnotauit vestig. 10. cap. 6. & ratio est promptissima, quia nimirum cognitio procedens ex habitu, non est prima, sed semper priorem supponit cognitionem, ex qua frequentata habitus est genitus, & ideo bene ibid. Ferch. aduertit omninò secernendam esse cognitionem originariam à collectitia, quia cognitio originaria est prima, antequam nulla cognitio præcessit, collectitia verò fit ex cognitione aliqua præexistente, quæ applicatur ab intellectu alicui obiecto occurrenti de nouo, quod vt plurimum accidit, vix enim fieri potest in homine adulto, vt obiectum aliquod primo occurrat, cui non statim intellectus aliquam ex cognitionibus antea coaquisitis applicet, scilicet quod sit ens, substantia, vel accidens, &c. Adhuc tamen, & in ipsa serie cognitionis collectitiæ primum cognitum in tali ordine vestigari posset, nam euenire potest, vt quamuis antea multa cognouerimus obiecta, fiat nobis præsens obiectum, de quo nulla prorsus præcessit cognitio, & tunc intellectus conatur applicando cognitiones præhabitas de alijs obiectis in notitiam venire obiecti recens oblati, cum ergo in tali casu non simul omnes tribuat ei intellectus formalitates, & prædicata promiscue, sed quodam ordine seruato, quæri potest, quodnam sit illud prædicatum, quod ei primò tribuitur ab intellectu ante alia, an magis vniuersale, v. gr. ens, vel corpus, num potius minus vniuersale, v. g. animal, vel homo, & formalitas, sub qua primo attingitur tale obiectum recens oblatum, erit primo cognitum in tali ordine scilicet cognitionis collectitiæ, & respectu talis obiecti; potest igitur in vtroque sensu iam declarato hic vestigari primum cognitum primitate originis, nempè simpliciter, & absolutè respectu omnis obiecti, cum scilicet intellectus ab initio se habet velut tabula rasa, ac etiam secundum quid respectu determinati obiecti sub diuersis formalitatibus cognoscibilis, quando nobis de nouo obijcitur.

238 Vniuersale esse primum cognitum primitate originis docent passim Thomistæ, ac etiam nonnulli Scotistæ, cum hoc tamen discrimine, quod Thomistæ id asserunt de magis vniuersali, præsertim generalissimo, quale est ens, cum D. Thom. in proœm. Physic. & p. p. quæst. 85. art. 3. Scotistæ verò de minùs vniuersali, præsertim specialissimo, ita enim docuisse videtur Scotus locis citatis, & in hunc sensum sententiam Doctoris explicat, & defendit P. Faber in sua naturali Philosophia theor. 81. & Rubion. p. d. 3. quæst. 6. art. 2. Opposita sententia docet primum simpliciter, & absolutè cognitum esse singulare sensibilis accidentis, ita Greg. Ocham, Maior, Baccon. & alij Nominales p. d. 3. Durand. 2. d. 3. quæst. 7. Conimbr. initio Physic. cap. p. quæst. 4. Rubius, & Murc. quæst. 3. Pererius l. 3. cap. 17. Onuphr. tract. 2. disputat. p. dub. 3. Auersa quæst. 30. Log. sect. 3. Zabarel. cit. cap. 5. Raguf. c. p. 7. Contaren. cap. 3. & Scotistæ infrà citand. Sed adhuc remanet in hac opinione difficultas de magis, & minùs vniuersali, quodnam eorum facta inuicem comparatione priùs naturaliter cognoscamus, num magis, vel minùs vniuersale. Thomistæ cum absolutè asserant magis vniuersale esse primum cognitum, hoc consequenter affirmant etiam facta comparatione inter illa, quibus etiam consentiunt plures ex Auctoribus 2. sentent. Scotistæ verò stant pro minùs vniuersali, & quidem specialissimo, immò in hoc sensu explicare solent Doctorem, dum loc. citat. asserit minùs vniuersale, seu speciem specialissimam esse primum cognitum, quòd nempè non absolutè loquatur de primo cognito spectando seriem omnium cognoscibilium, sed duntaxat de primo cognito comparatione facta præcisè inter vniuersalia, ita Trombet. 7. Met. quæst. 7. §. *deinde arguitur*, Bargius, p. d. 3. quæst. 2. & alij expositores ibidem Ferch. loc. citat. Vulp. 1 p. 1. disputat. 31. art. 1. Cauell. quæst. 22. de anim. num. 17. Tatar. 1 Physic. quæst. 1. art. 2. Canon. 1. Physic. quæst. 2. Regent. Paris. ib. quæst. 2. coll. Alij tandem affirmant modo magis, modo minùs vniuersale priùs cognosci, prout hoc, vel illud magis sensui appropriat, atque ideò non semper opus esse, vt vnum prius alio cognoscatur, ita Zimar. quæst. de primo cognito. Auersa loc. citat. sect. 4. Achill. Onuphr. & alij, vbi notandum, quod Auctores pro magis vniuersalibus stantes per magis vniuersale non intelligunt naturam omninò à singularitate præcisam, sed indiuidua ipsius magis vniuersalis, vt hoc animal, hoc coloratum, hoc ens, vt constat in exemplo Auic. de veniente à longè, quo sæpiùs vtuntur Thomistæ, quæ quidem indiuidua admitti debere vltrà specifica concessimus disputat. 5. Log. q. p. art. p.

239 Dicimus Primò, simpliciter, & absolutè loquendo primum cognitum à nobis primitate originis esse singulare materiale sensibile speciei specialissimè Conclusio expresse docetur à Scoto 7. Met. q. 15. & q. 22. de anim. §. *quartò dico*, vbi loquens de ordine, quo cognoscitur vniuersale, & singulare, inquit, quòd licet natura cognoscatur priùs singulari signato, & in ordine distinctè cognoscendi, tamen quoad cognitionem confusam singulare vagum priùs cognoscitur, quam natura, & hanc conclusionem tuentur Scotistæ omnes vno, vel altero excepto, à qua minimè deterrere nos debet, quod Doctor, q. 16. de anim. & p. d. 3. q. 2. doceat ex professo minùs vniuersale esse primo cognitum, quia vt aduertunt relati Scotistæ illis in locis non loquitur absolutè de primo cognito, sed facta præcisè comparatione inter vniuersalia; & ratio huius est, quia de singulari est maxima controuersia, an à nobis pro statu isto aliquo modo cognosci possit, quatenus singulare, de vniuersali verò nulla est contentio, omnes enim concedunt tam magis, quàm minus vniuersale esse proprium, & proportionatum obiectum intellectus pro statu isto, cum ergo Scotus illis in locis non adhuc determinasset aliquid de cognoscibilitate singularis, excitat disputationem de primo cognito intra seriem obiectorum, quæ ab omnibus conceduntur intelligi, qualia sunt vniuersalia, in lib. de anim. ita fecisse constat, tum ex progressu operis, tum ex ipso titulo illius quæst. 15. quærit enim ibi, *verùm magis vniuersale priùs à nobis intelligatur, quàm minus vniuersale*, en quomodo ibi non loquitur de primo cognito absolutè, sed facta duntaxat comparatione inter vniuersalia prædicta de causa, nempè quia non adhuc determinauerat num singulare sit à nobis pro statu isto cognoscibile, vnde postea inferius quæst. 22. cum probasset esse à nobis cognoscibile aliquo modo, etiam pro statu isto, sub ratione singularitatis, saltim confusè, concludit, etiam esse primum absolutè cognitum in ordine confusè cognoscendi; Hoc etiam eodem modo quæstionem de primo cognito instituit p. sentent. d. 3. quæst. 2. cum enim non adhuc aliquid determinasset de cognoscibilitate singularis, quæstionem de primo cognito instituit de solis vniuersalibus, de quorum cognoscibilitate ambigebat nemo, quo etiam modo eadem distinctione quæst. 6. quæstionem instituit de speciebus intelligibilibus, probatque dari debere species intelligibiles vniuersalium; non quia negare intendat species singularium, sed quia non adhuc constabat, num singulare sit per se intelligibile, vt ibidem se explicat lit. A. dum ait, *contra istam opinionem arguo sic, siue intelligatur singulare, siue non, non est cura ad propositum, certum est enim, quod vniuersale potest ab intellectu intelligi*, eodem igitur modo quæstionem instituit de primo cognito d. 3. quæst. 2. præscindendo scilicet à controuersia de singulari, & loquendo de solis vniuersalibus, quæ in omnium sententia sunt à nobis intelligibilia, immò ita se explicat lit. M. dicens, *loquor enim modò de illis, quæ certum est posse intelligi secundum omnem opinionem*, quòd eo, vel maximè asserendum est, quia rationes, quibus ibi probat Doctor minus vniuersale priùs cognosci, quam magis vniuersale, hoc etiam ostendunt de singulari comparato ad minus vniuersale, vt mox patebit in probanda conclusione. Nec nos conturbet, quod Doctor ibi §. *contra istud*, docet specialissimum cognosci prius, quam singulare, ideoque non solum loqui videtur facta comparatione minus vniuersalis, ad magis vniuersale, sed etiam ad singulare. Nam optimè ibidem occurrit Bargius ibi Doctorem loqui de singulari signato, & determinato, quod vtique post speciem cognoscitur, non autem de singulari vago, quod omninò ante speciem cognoscitur, quæ est expressa Scoti doctrina quæst. 22. de anim. & 1. Met. q. vlt. & lib. 7. q. 15.

240 Primò itaque conclusio sic intellecta probatur expressis Aristot. testimonijs, nam p. post. 12. comparationem facit inter singulare, ac vniuersale, & quærens, quodnam istorum nobis primò notum fiat, respondet illa esse notiora nobis, quæ sunt sensui proximiora, & hæc esse singularia, vnde consequenter 1. Met. cap. 2. docuit difficillima cognitu esse vniuersalia, quia remotissima sunt à sensibus, & planè loquitur de notitia intellectiua, non sensitiua, & ratio dicti Arist. videtur esse, quia omnis nostra cognitio pro statu isto ortum ducit à sensu, ergo quod prius sensui obijcitur, etiam intellectui cognoscendum offertur, & repræsentatur, nisi obsit impedimentum, statim namque cum cognitione sensitiua coniungitur cognitio intellectiua circa idem obiectum ex 3. de anim. 30. & 33. vbi docet omnem nostram intellectionem coniungi cum phantasmate, cum ergo sensui primò obijciatur singulare, immò nunquam nonnisi singulare, idem quoque primò obijcitur intellectui. Conf. ex eo, quod docet de inductione 1. Topic. c. 10. dum ait esse à singularibus ad vniuersalia accessionem, ex hoc enim manifestè deducitur singulare tam complexum, quàm incomplexum præcedere vniuersale complexum, & incomplexum in cognitione nostra, quia per ipsam inductionem colligi nequit conclusio vniuersalis, nisi aliquæ propositiones singulares, & quædam singularia incomplexa, velut earum termini, præcognita fuerint, prius ergo cognoscimus singularia complexa, & incomplexa, quam vniuersalia complexa, idest conclusiones vniuersales, & incomplexa, idest terminos illarum. Quod autem dicunt Auerroistæ, ac Thomistæ nonnulli, solam phantasiam attingere propositiones singulares, inde postea intellectum conclusionem vniuersalem colligere, iam q. præced. art. 2. refutauimus, quia totus discursus ab vna, & eadem facultate fieri debet non à diuersis, vt disertè docuit Arist. 3. de an. t. 46. nec non in lib. de sensu, & sensibili, & disp. præced. q. 8. art. 3. hoc etiam respuimus.

241 Secundò probatur rationibus, quia vt constat ex quæst. praeced. intellectus potest directè singularia cognoscere, & prima species, quæ intellectui imprimitur, est species rei singularis, ergo quod prius cognoscitur, est ipsum singulare, regulariter enim illud prius concipit, & cognoscit intellectus, cuius prius recipit speciem. Deinde nequit vniuersale cognosci, nisi prius singularia ipsa cognoscantur, & conuenientia illorum, vt ab eis abstrahatur natura communis, ergo prius cognoscitur singulare quam vniuersale, seu natura ipsa communis. Præterea rusticus, qui nunquam vidit nisi vnum Solem, nunquam format conceptū Solis in communi, aut concipit naturam

Sola-

Solarem pluribus communem, immò forte putat plures Soles existere non posse, sed tantum concipit Solem, quem videt, qui vtique vnicus est, & singularis. Insuper licet actus sentiendi singulare non ita proprius habeatur, vt sit eius ab omni alio singulari possibili distinctiuus, post tamen haberi ita proprius, quòd sit distinctiuus ab omni alio de facto existente, ergo sensatio, qua mediante causatur conceptus intellectus, est virtualiter contentiua, non tantum conceptus generici, vel specifici, sed etiam conceptus proprij singularis, vnde minus consequenter in hac re videtur locutus Rubion, quam cœteri Auctores illius opinionis, quia illi negant absolutè posse singulare concipi pro statu isto aliquo conceptu proprio, sed Rubion id nobiscum concedit in præced. quæst. & postea negat in præsenti conceptum singularis esse primo cognitum. At respondet ipse, quòd licet viator habeat actum intelligendi sic proprium alicui singulari, ac etiam sentiendi, vt illud discernat à quocunque alio existente de facto, non tamen talem, vt possit illud discernere à quocunque possibili, quia quodcunque aliud possibile potest eadem accidentia indiuidualia habere, quare concludit conceptum, quem de facto habemus de singulari, potius esse specificum, quam particularem, quia nullus actus communis pluribus indiuiduis possibilibus est singularis conceptus, sed magis specificus. Verum sic respondendo non sibi constat hic Auctor, nam in eadem quæst. art. p. pluribus ostendere conatur nos pro statu isto non solum cognoscere singulare vagum, sed etiam signatum, & etiam conceptu proprio ipsum distinguentem à quocunque alio existente eiusdem speciei, licet non à quocunque alio possibili, vnde certè volebat talem conceptum magis particularem esse, quam sit specificus, in quo indiuidua omnia priùs conueniunt, siue existentia, siue possibilia, & hoc de se adeo clarum est, quàm probatione indigeat, quod ergo conceptus, quem de facto habemus de singulari aliquo, possit conuenire alteri possibili, probat solum, quòd ille non sit conceptus proprius ex proprijs, & sub ratione propria singularitatis, non autem quod sit specificus, & vniuersalis, alioquin per ipsum non possemus vnum singulare distinguere ab alio modo existente, vt ipse Rubion concedit, & pluribus probat ibid. art. 1.

Denique rationes omnes, quibus quæst. præced. ostendimus singulare esse à nobis pro statu isto cognoscibile per propriam speciem, deduci possunt quoque ad hanc conclusionem probandam, euasiones autem, quibus vti solent aduersarij, dicendo, vel quod intellectus cognoscit singularia sub ratione vniuersali, vel quod ea cognoscit cum præcisione à conditionibus indiuiduantibus ibidem profligauimus.

242 Tertiò probatur conclusio eisdem rationibus, quibus probari solet facta comparatione inter vniuersalia minus vniuersale esse primo cognitum, nempè quia causæ naturales vt sunt intellectus, & obiectum non impeditæ producunt effectum perfectiorem, quem tunc possunt, cum agant secundum vltimum virtutis suæ, & rursus, quia ex 1. Physic. text. 3. sunt primo nobis nota confusa magis, & aliæ huiusmodi rationes; nam sicut facta prædicta comparatione inter vniuersalia optimè concludunt minus vniuersale, & infimum, quale est specialissimum, esse primo cognitum, quia conceptus speciei perfectior est, & confusior conceptu generis, & cuiuscunque superioris confusione partium essentialium, vt mox discutiemus conclus. seq. ita facta comparatione inter ipsum vniuersale, & singulare, idipsum concludunt de singulari respectu cuiuscunque vniuersalis, quia quanto quid est communius, tanto est imperfectius, & primæ substantiæ sunt nobilissimæ cap. de substantia, & rursus conceptus singularis confusior est conceptu speciei confusione partium essentialium; cum vltra partes essentiales ipsius speciei imbibat etiam singularitatem, qua species contrahitur, & singularizatur; quare non immerito Ocham, alijque Nominales inquiunt has rationes à Scoto, & Scotistis adductas in fauorem minus vniuersalis concludere pro singulari; quia si absolutè sumantur, vtique concludunt pro singulari; verum nec à Scoto, nec ab eius discipulis, vno, vel altero excepto, vt diximus, in hunc sensum adducuntur, sed facta dumtaxat comparatione inter magis, & minus vniuersale, qua quidem supposita optimè concludunt rationes illæ minus vniuersale esse priorum cognitum, vt dicemus conclus. seq.

243 Quartò, quòd primò cognitum à nobis non sit quodcunque singulare, sed singulare materiale sensibile, probatur, tum quia ex superius dictis quidditas rei sensibilis dumtaxat est obiectum motiuum intellectus nostri pro statu isto; tum quia omnis nostra cognitio ortum ducit a sensu, ergo quod primo speciem sensui imprimit, etiam primo ab intellectu percipitur, id autem est singulare sensibile, cum substantia per se sensibilis non sit 2. de An. 65. addimus tamen singulare illud sensibile esse quoque materiale, vt innuamus primum cognitum ab intellectu nostro non esse indiuiduum sensibilis accidentis, vt sic, sed potius vt conflatum ex materiali substantia, & accidente, quia licet accidentia sint ratio, cur substantia percipiatur à sensibus, & consequenter ab intellectu, sensus tamen non percipit hæc accidentia separata, sed vt concreta, nimirum hoc compositum ex substantia, & accidentibus, idque repræsentat intellectui, nam dum primo nobis Petrus occurrit, quem nunquam ante vidimus, illumque nedum visu, sed etiam intellectu cognoscimus, sanè non apprehendimus sola indiuidua accidentis verb. grat. talem colorem, & figuram, sed corpus ita figuratum, & hominem talibus accidentibus præditum.

244 Quintò docet, & probat Doctor loc. cit. quæst. 2. de 20. & 7. Met. quæst. 15. quòd singulare primum cognitum est singulare vagum non singulare signatum, quia ars, & cognitio intellectualis naturam imitatur, sed ita est, quod in actione naturali agens producens non primo intendit vniuersale, quoniam tunc generato corpore, quod est vniuersalius, quàm animatum, vel homo, non procederet ad generationem animalis, vel hominis, nec primo intendit singulare signatum, quoniam producto vnico singulari cessaret actio naturalis, sed primo intendit producere naturam in aliquo supposito, & hoc est indiuiduum vagum, ergo sic erit in cognitione intellectuali, quod species repræsentatiua obiecti primo repræsentabit naturam in aliquo supposito indeterminatè accepto cum multis accidentibus naturam ipsam comitantibus, secundo naturam ipsam in se, quia intellectus potest abstrahere omne obiectum inclusum in primo obiecto, & omnem rationem intelligibilem separate ab alia ratione intelligibili, tertio tandem ipsum singulare signatum, idest naturam ipsam certis circunstantijs determinatam, scilicet hic, & nunc, in tali figura, & magnitudine, in quo conceptu distinctiori modo capiuntur conditiones indiuiduales, quàm fuerint expressæ in primo, vnde conceptus ille per accidens, & ex multis aggregatus est perfectior conceptus, quem de singulari pro statu isto habere possumus, sicut enim res ipsas intelligimus, sic significamus, & exprimimus alijs, sed conceptum singularis signati nullo alio modo capimus, quàm prædicto modo, dicendo Sortes est vnus homo, albus, crispus, longus, &c. Hunc autem modum cognoscendi singulare ait Doctor docuisse Aristot. primo Physic. text. 5. dum ait, quod pueri ab initio apellant omnes viros patres, & omnes fœminas matres, posterius autem determinant horum vtrunque, per hoc enim innuit primum cognitum apud eos esse singulare vagum, & inde distinctius cognoscendo procedere ad singulare signatum, nam puer primo apprehendit totum confusum accidentium patris ex statura, figura, vestibus, &c. conflatum, & quia confusè apprehendit, si vir alter occurrat ei similia habens accidentia, patrem appellat, adhuc nesciens discernere vnam collectionem accidentium ab alia, at cum postea accuratius notat accidentia patris, tunc determinatè hunc vocat patrem, non alios descendendo à singulari vago ad signatum.

245 Sexto, tandem quia dicere solent aduersarij allata à nobis argumenta probare quidem singulare esse primum cognitum, id tamen non probare de singulari minus vniuersalis, & infimæ speciei, sed de singulari magis vniuersalis, quale est hoc ens, hæc substantia, hoc corpus, &c. quia hæc habent accidentia magis sensata, quam indiuidua specifica, vt constat in exemplo de viso à remotis, quod prius cognoscitur, vt aliquod corpus, quam vt aliquod animal, & prius vt aliquod animal, quàm vt aliquis homo, quod & Scotus ipse concedere videtur loc. cit. in lib. de anim. vbi singulare vagum statuit esse primum cognitum, & probat, quia aliquando intelligimus aliquod singulare ignorato, in qua specie sit, per quod innuit singulare magis vniuersalis esse primum cognitum, non autem minus vniuersalis, & infimæ speciei.

246 Hoc effugium Thomistarum facilè præcluditur ex eo, quod docet Scot. p. d. 3. quæst. 2. lit. L. & O. Quod cum quærimus primum cognitum ab intellectu nostro, supponitur, quod potentia sit rectè disposita, & obiectum debitè illi approximatum, si enim potentia sit læsa, aut nimia obiecti distantia, rectum iudicium ferre non possumus de primo cognito a tali potentia, quare exemplum Auicen. de viso à longè non est idoneum ad primum cognitum indagandum, quia proponit obiectum in nimia distantia, vt notat ibi Doctor, ideoque eadem dist. quæst. 6. sub lit. S. dixit *phantasma non est propriè, nisi ipsius singularis, & hoc inquantum est singulare speciei specialissima, & hoc si phantasma sit impressum ab aliquo debitè appropinquato*, quæ vltima verba addidit, vt Barglus ibi notat, ad præcludendam instantiam de obiecto viso à remotis, quod non est in debita distantia ad potentiam. Deinde rationes allatæ pro nostra conclusione, si bene perpendantur, probant singulare minus vniuersalis esse primum cognitum, non autem magis vniuersalis, & rursus concl. seq. monstrabimus facta comparatione inter rationes ipsas vniuersales in indiuiduo sensibus obiecto in debita distantia prius concipi ab intellectu rationem minus vniuersalem indiuiduatam, quam magis vniuersalem. Tandem hæc solutio principijs Thomistarum non bene cohæret, volunt enim ipsi intellectum, dum naturam cognoscit, siue genericam, siue specificam, semper abstrahere a differentia indiuiduali, & singulare non nisi reflexè cognosci, ergo si secundum ipsos primum cognitum est natura magis vniuersalis, talis vt præcisa à quacunque indiuiduali differentia, præsertim quia dici nequit aliam esse differentiam indiuiduantem naturæ magis vniuersalis, aliam minus vniuersalis, sed eadem penitus differentia singularizantur 3. Scot. vero quæst. cit. de anima, dum probat indiuiduum vagum esse primum cognitum, quia aliquando intelligimus aliquod singulare, ignorato, in qua specie sit, non vtique hoc dixit, quia putaret singulare vagum magis vniuersalis esse primum cognitum, vt enim liquet ex ipsis exemplis ab ipso adductis loquitur de indiuiduo vago speciei infimæ, sed ita locutus est, vt ostenderet, quod quando etiam obiectum attingimus in indebita distantia, adhuc singulare vagum est primum cognitum, singulare nimirum magis vniuersalis, adeoque vni-

vniuersaliter verum sit singulare vagum semper esse primum cognitum.

347 Dicimus 2. facta comparatione inter ipsa vniuersalia, minus vniuersalia esse nobis prius nota primitate originis, quam magis vniuersalia, adeout in obiecto debitè sensibus applicato prius concipiat intellectus gradum speciei specialissimæ, & sic deinceps ascendat vsque ad ens. Conclusio est Scoti, & Scotistarum locis citatis, vbi eam copiosissimè probant tum auctoritatibus, tum rationibus. Ferchius citat. cap. 11. hanc probat pluribus Aristot. testimonijs, sed inter alia vnum adducit ex 2. post. cap. vltim. luculentissimum, quod, & adnotauit Vulp. citat. artic. 4. vbi docet, quo ordine abstractiones fiant ab intellectu nostro, & ait intellectum abstrahendo ab inferioribus progredi ad superiora, donec ad ea perueniat, quæ in partes essentiales diuidi nequeunt, vel sunt prima genera: idem deducitur ex p. Post. 12. & p. Met. summ. p. c. 2. quibus in locis ait ea vniuersalia esse nobis notiora, quæ sunt minus à sensibus remota, & maximè vniuersalia esse à sensu maximè remota, & minus vniuersalia minus remota; cum ergo minus inter vniuersalia sit specialissimum, sequitur hoc inter vniuersalia esse nobis prius, ac magis notum.

248 Deinde probatur validissimis rationibus primò causæ naturales optimè dispositæ, & non impeditæ perfectiorem edunt, quam possint, operationem, cum ergo post notitiam singularis præsto fit intellectui species intelligibilis, vel phantasma, & vtrumque ex eis sit bene dispositum, & promptum ad operandum, necessariò sequitur intellectum immediatè post singularis conceptum formare conceptum specificum, qui ex vniuersalibus perfectior est, nam est perfectior operatio, quæ tunc ex illis naturalibus causis possit expectari.

Secundo metaphysica secundum Arist. est vltima ordine doctrinæ, quia procedit à facilioribus nobis & aliæ scientiæ præcedunt eam, & maximè naturalis, vnde consequenter harum principia, & termini eorum prius à nobis cognoscuntur, & tamen sunt minus communia, principia verò metaph. vniuersalia.

Tertiò, si prius intelligimus magis vniuersalia, ergo longum tempus intercederet, antequam speciem specialissimam singularis mouentis agnoscamus, quod est contra experientiam, conseq. patet, quia oporteret prius cognoscere omnia eius superiora essentialia, quæ cum multa sint, nequeunt in instanti cognosci.

Quartò, abstractio magis vniuersalis difficilior est, quàm minus vniuersalis, ergo hoc prius attingitur ab intellectu, prob. assumptum, tum quia abstractio magis vniuersalis fit à minus sensibilibus cum fiat à speciebus, quæ magis distant à sensu, quàm singularia, tum quia fit a minus similibus, nam quidditas coloris abstrahitur ab albo, & nigro, quæ sunt opposita, albedinis autem quidditas à duobus albis, quæ sunt similia.

Quintò, illud vniuersale est primò notum, cuius singulare fortius mouet sensum, sed singulare minus vniuersalis fortius mouet sensum, cum sit propinquius sensibus, quam singulare magis vniuersalis.

Sextò sunt primò nobis nota confusa magis ex p. Physic. 3. at inter vniuersalia specialissimum est magis confusum, cum in eo plures naturæ vniuersales, quasi commixtæ, ac confusæ reperiantur. Demum euidentissimè probatur, quia cognitio intellectiua ab initio fertur circa illud ipsum obiectum, quod proponitur per ipsam notitiam sensitiuam, à sensu enim subministratur obiectum intellectui, sed sensus motus à singulari calore percipit calorem, nec solum in ratione tangibilis eum nouit, alioquin tactus non discerneret calorem à frigore, ergo, & intellectus sequens sensus operationem percipiet primò calorem, & postea alias naturas magis vniuersales. Et Conf. quia si puer ignem tetigerit, fugit contactum deinceps non quidem propter generalitatem entis, aut qualitatis sensibilis, sed propter specialitatem caloris, ergo calorem primò sensit, & intellexit.

249 Aduersarij hæc argumenta non tantum soluere contendunt, sed etiam retorquere, Caietan. lib. de ente, & essentia, Pererius Piccol. Zab. Ragus. & ante illos Ocham p. dist. 3. quæst. 5. retorquent primum, quia probaret speciem specialissimam esse primum cognitum etiam in ordine distinctè cognoscendi, nam cognitio distincta de specialissimo est perfectior effectus, quàm illæ causæ valeant producere; inquiunt deinde argumentum nihil concludere, quia vel illud assumptum intelligitur simpliciter, & absolutè, & sic est falsum, quia nulla causa naturalis producit ab initio perfectiorem effectum, quem contineat, sed id facit gradatim, & successiuè, quoniam naturæ mos est ex imperfectis ad perfectiora progredi, vnde ignis in aqua prius producit calorem imperfectum, mox perfectum, vel intelligitur, quod producant perfectiorem effectum, quem possint in eo principio, & sic negant effectum perfectiorem, quem possint in eo principio producere, esse conceptum speciei, sed hunc aiunt esse conceptum magis vniuersalis. Secundum retorquent, quia vel scientiæ ordinantur secundum cognitionem distinctam, vel confusam, si primum, metaphysica est omnium prima, si secundum, ergo minus communes debent præcedere, & sic libri de cœlo, & de anima præcederent libros Physic. Deindè respondent primum cognitum confusè esse ens, non quidem abstractum ab omnibus inferioribus, sed concretum cum quidditate sensibili, iam verò metaphysica agit de ente abstracto, quod est cognitu valdè difficile, & ideò metaphysica est postrema. Tertium retorquent, quia si similiter specialissimum primò cognoscitur, magnum tempus intercederet vsque ad cognitionem entis; quare inquit Caietan. inter illos conceptus non esse ordinem essentialem, & ideo opus non esse singulos concipere. Quartum retorquent pariter, & soluunt negando assumptum, tum quia facilius est cognoscere rerum conuenientiam, quam differentiam, quoniam qui cognoscit differentias, quibus res inter se discrepant, debent habere scientiam plurium rerum, quàm qui cognoscit ipsarum rerum conuenientiam, quæ vnica est, vnde pueri cognoscunt conuenientiam equi cum asino, & mulo, non adhuc cognita differentia inter illos, cognoscere autem vniuersale est cognoscere conuenientiam, cognoscere verò singularia est cognoscere differentiam, tum quia abstrahere est vnum intelligere, alterum relinquere, abstrahendo autem vniuersale pauciora intelliguntur, quoniam magis vniuersale pauciores habet actu differentias, quàm minus vniuersale. Quintum quoque retorquent, & soluunt, neg. min. quia accidentia magis vniuersalis fortius mouent sensum, facilius namque percipitur quantitas, & figura, quàm figura propria corpori humano, motus localis, absolutè, quam progressiuus, partium aliqua distinctio, quàm organa sensuum, vt oculi, aures, &c. Sextum denique retorquent, & soluunt, neg. quoque min. nam potius ibi Aristot. text. disertè subinfert magis vniuersalia esse magis confusa, ac proindè ab eis ad singularia, seu minus vniuersalia procedendum esse.

250 Facilè tamen est has solutiones, & retorsiones elidere, vt est videre apud omnes Scotistas præcitat. & Rubion. citat. prima quidem ratio concludit, quocunque modo intelligatur illud assumptum, si enim intelligatur primo modo, nullum sequitur absurdum, dum enim dicitur institutum esse naturæ in suis actionibus ab imperfecto ad perfectum procedere, id verum est supposito obice, si enim nullum adesset impedimentum, tunc vtique perfectissimum à principio, & absque aliqua dilatione produceret effectum, quare cum in linea cognitionis confusæ intellectus, & obiectum in primo congressu nullum habeant obstaculum, debent in tali ordine cognitionem perfectissimam producere, qualis est cognitio speciei specialissimæ inter vniuersalia, nequeunt autem producere distinctam, quia ordo confusè concipiendi à toto genere præcedit ordinem distinctè concipiendi, & cognitio confusa est veluti dispositio ad distinctam circa idem obiectum, vnde inquit Doctor litt. O. *Confusè cognoscere est quasi medium inter ignorare, & distinctè cognoscere, & ideo confusè cognoscere est ante quodcunque distinctè intelligere*, & hoc est impedimentum, quod obstat, ne intellectus in primo congressu cum obiecto producat notitiam eius distinctam, quod non obstat in cognitione confusa, vt notat Tromb. p. met. quæst. 10. art. 5. §. *Respondetur*, immò & Doctor ipse lit. M. dum rationem affert, quare non primò causetur conceptus definitiuus, & distinctus rei. Si verò illud assumptum sumatur alio modo, vt scilicet intellectus & obiectum producant perfectiorem cognitionem, non quam absolutè possunt, sed quam attingere possunt pro illo primo instanti, vt videtur esse sensus verborum Scoti, dum inquit, *igitur ad effectum perfectissimum, quem primò potest producere, primò agit*, iam minorem vim habet instantia de cognitione distincta, quia in eo primo congressu non producunt effectum perfectiorem, quem absolutè possunt, sed quem primò possunt, & talis est notitia confusa speciei specialissimæ, non autem alicuius communioris, tum quia talis conceptus spectat potiùs ad ordinem distinctè concipiendi, quanto enim aliquid est communius, tanto distinctius concipitur, quia pauciora componentia includit, vnde ait Doctor lit. N. ens concipi non posse, nisi distinctè, quia habet conceptum simpliciter simplicem, scilicet in alios irresolubilem; tum quia nequit reddi ratio, cur conceptus magis vniuersalis sit perfectior, quàm possit intellectus cum obiecto in primo congressu producere, nam si dicas cum Caiet. in causa esse, quia nequit intellectus percipere conceptus inferiores, nisi primò cognouerit vniuersaliores ob coordinationem prædicamentalem, id vtique valet in cognitione distincta, qua non licet cognoscere totum, nisi cognitis partibus, quæ sunt naturæ communiores, non autem in cognitione confusa, ad quam sufficit concipere totum, vt exprimitur per nomen, vt docet Arist. primo Physic. tex. 5.

251 Secunda ratio etiam stat in robore, cum enim dicunt ens concretum cum quidditate sensibili esse primum cognitum, vel per tale ens intelligunt conceptum ex ente, & quidditate sensibili, vel præcisè conceptum ipsius entis; si primum, ergo primò cognitum non est ens, sed minus vniuersale, quia conceptus quidditatis sensibilis est minus vniuersale, quia conceptus quidditatis sensibilis est minus vniuersale; si secundum, tunc stat argumentum, quod metaphysica esset prima scientiarum in ordine confusè cognoscendi non postrema, quia qualis est ordo obiectorum, talis est scientiarum, quæ ab eis specificantur, si ergo ens præcisè sumptum est primum cognitum, cum sit obiectum metaphysicæ, hæc erit prima scientia in ordine confusè cognoscendi. Neque instantia adducta viget, quia vt notant Trombet. loc. citat. & Bargius p. d. 3. quæst. 2. in §. *secundo sic*, alius est ordo in scientijs disparatis, vt sunt metaphysica, physica, & mathematica, & alius est ordo in scientijs partialibus contentis sub vna scientia totali, vt est scientia de principijs naturalibus, scientia de anima, de Cœlo, & sic de alijs partibus philosophiæ contentis sub totali philosophia,

phia, quoniam in primis scientijs procedimus à magis particularibus, & sic metaphysica inter illas est vltima, sed in scientijs particularibus, sub vna totali contentis procedimus à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, & ideò Arist. in p. Phys. incipit à principijs communissimis, & ratio est, quia in scientia totali incipimus à notitia subiecti, cuius notitia principaliter intenditur, & cum tale subiectum sit commune omnibus consideratis, hinc est, quòd scientia vniuersalis debet præcedere; tum etiam quia in scientia totali subiectum, cuius cognitio distincta principaliter inuestigatur in scientia, primò virtualiter continet omnia principia totius scientiæ, à quibus tota certitudo, & notia omnium conclusionem dependet, & in scientia distincta notitia cognoscibilium notitiam principiorum præsupponit, & ita notitiam vniuersalium; tum tandem, quia scientia intendit vepari distinctam notitiam cognoscibilium; & modus deueniendi ad notitiam distinctam ipsorum est per diuisionem vniuersalium in ipsa particularia, vt docuit Arist. in proœm. Phys.

252 Dices, cur non est ita in scientijs disparatis? Resp. quia in scientijs specialibus totalibus non habetur distinctissima cognitio cognoscibilium in ipsa scientia ante metaphysicam, licet bene distincta habeatur, sicut possibile est haberi in tali scientia speciali, & ita non oportet incipere ab vniuersalissimis ad habendam notitiam de cognoscibilibus, sed sufficit incipere ab vniuersalibus pertinentibus ad eandem scientiam, & non ad aliam, vnde Mathematico sufficit scire, quòd numerus est quantitas discreta, & non continua ad hoc, quòd sciat numerum esse parem, vel imparem, non autem oportet, quod sciat, an numerus sit substantia, vel accidens.

253 Tertia quoque ratio malè soluitur à Caiet. & adhuc peius retorquetur, malè quidem soluitur, quia si inter gradus prædicamentales non est ordo essentialis, & necessarius in concipiendo, poterit intellectus etiam primò specialissimum cognoscere; tum quia sic respondendo, non sibi constat Caiet. cum ibidem asserat, naturam semper procedere ab imperfecto ad perfectum, atque ideò magis vniuersalia prius concipi, & non posse gradus inferiores concipi, nisi prius conceptis superioribus; peius etiam retorquetur, quia longè dispar est ratio de ascensu à specialissimo ad vniuersalissimum, & descensu ab vniuersalissimo ad specialissimum, vt Rubion aduertit, inferiora enim includunt superiora, non è contra, & ideò cognito inferiori intellectus per necessariam consequentiam ad superiora properat, dicendo homo est animal, ergo corpus, ergo substantia, &c. At non ita cognito superiori potest ad inferiora descendere absque fallacia consequentis, vt habetur 2. Top. loc. 26. & quia intellectus arguendo ab inferiori ad superius non tenetur gradatim ascendere, sed potest vnum inferre non inferendo, alterum, vt est homo, ergo substantia, ideo cognito specialissimo, absque mora potest immediatè ad cognitionem entis per saltum transcendere, at cognito vniuersalissimo, nec ordinatè, nec per saltum potest descendere ad specialissimum, quia conceptus entis, nec essentialiter, nec virtualiter continet conceptus inferiores.

254 Quarta ratio per illam solutionem magis solidatur, & confirmatur, ex eo enim, quòd facilius est cognoscere rerum conuenientiam, quam differentiam, deducimus difficiliorem esse abstractionem generis, quam speciei coloris, quam albedinis, quia albedo à similibus in natura abstrahitur, color autem à dissimilibus, & oppositis, scilicet ab albo, & nigro, quare ex hoc ipso capite longè facilior euadit abstractio minus vniuersalis, quam magis vniuersalis t. Et cum dicebatur, quòd abstrahendo magis vniuersale pauciora intelliguntur, quoniam magis vniuersale pauciores habet actu differentias, quam minus vniuersale, id verum est in cognitione distincta, vnde concedimus magis vniuersalia in hoc ordine cognoscendi prius, & facilius cognosci, quàm minus vniuersalia, at in ordine cōfusè cognoscendi prius cognoscuntur minus vniuersalia, à quibus magis vniuersalia abstrahuntur, cum enim hæc abstractio fiat ab intellectu possibili, sane non videtur fieri posse sine præuia cognitione inferiorum, à quibus abstrahuntur, saltem confusa, & quæ haberi potest per quid nominis, alioquin à quibuscunque inferioribus posset abstrahere quodcumque superius, vt ab albo & nigro saporem; re tamen vera facilitas abstractionis non tam procedit ex paucitate, aut multitudine abstrahendorum, quam ex vicinitate sensuum dicente Aristot. p. Post. 1. ea esse nobis notiora, quæ sensibus sunt propinquiora.

255 Quinta etiam ratio minimè concutitur, quia accidentia speciei sunt plura, clariora, & sensibus propinquiora, imo falsum est; vt benè notauit Contar. cit. in fine quæst. naturam genericam habere accidentia propria diuersa ab accidentibus naturarum inferiorum, cuncta enim accidentia, quæ dicuntur generica, sunt in singularibus disposita, ac determinata secundum rationem naturæ specificæ, & singularis, sic quantitas, quæ dicitur accidens naturæ corporeæ in homine, & lapide, est diuersimodè disposita, motus localis, qui dicitur accidens animalis diuersimodè ab homine, & alijs animalibus exercetur, adeout omnia accidentia sequuntur naturā singularem, aut saltem ab ipsa modificantur, & ideò primæ substantiæ propriè, principaliter, & maximè substare dicuntur cap. de subst. quia substant ipsis, secundis substantijs, & omnibus accidentibus in vniuersum, vnde accidentia non euadunt propria naturæ vniuersalis, nisi per aliquam abstractionem eorum factam à singularibus, in quibus à parte rei variè disposita, ac modificata reperiuntur, à qua varietate abstrahit intellectus, vt illa accidentia efficiat communia generi, scilicet animali, vel substantiæ corporeæ. Accedit, quod licet indiuidua illa generica, & incompleta, hoc ens, hoc animal, dentur apud intellectum inadæquatè concipientem, vt diximus disput. 3. Log. quæst. p. art. p. minimè tamen debent admitti à parte rei, vt ibi probauimus, quia impossibile est, quod detur indiuiduum aliquod, quod sit determinati generis, & non determinatæ speciei, & sic non offertur sensui indiuiduum generis, nisi mediante indiuiduo speciei, benè tamen contingere potest, vt notat Doctor sub lit. L. quod obiectum ob distantiam improportionatam non se repræsentet sensui secundum propriam rationem perfectè, & completè, vnde intellectus sequens sensum intelligit illud secundum rationem superioris imperfectiorem, & in hoc sensu intelligendus est in 4. dist. 8. quæst. 2. lit. O. cum inquit ad exemplum Auicen. de viso à longe non videri vniuersale, sed singulare vniuersalis, vt hoc ens, hoc animal; sanè hoc non dixit, quia putaret tale indiuiduum genericum dari à parte rei visibile, & sensibile, sed dixit in præfato sensu, quatenus indiuiduum ipsum specificum ob nimiam distantiam interdum se diminutè, & imperfectè repræsentat sensui, & intellectui, vnde in tali casu species illius obiecti distantis, quæ sensui, & intellectui primò apparet, non est species naturæ genericæ, & vniuersalis, sed est species naturæ singularis, quæ sola sensui potest offerri, quæ quidem quoniam ob distantiam perfectè imprimi non potest, adeò imperfectè repræsentat obiectum, vt videatur cognosci solummodo secundum naturam vniuersalem, cum tamen ea non tam sit cognitio naturæ vniuersalis, ac indiuidui generici, quàm cognitio naturæ singularis imperfecto modo acquisita.

256 Sexta denique ratio minus accuratè retorquetur, quia vt notauimus in expositione tex. proœmij Phys. ibi non loquitur Aris. de vniuersali in prædicando, quale est totum vniuersale, sed de vniuersali in continendo, quale est totū essentiale, quod actualiter plura cōtinet, vt Doctor notauit p. distin. 3. quæst. 2. O. Idque manifestè ostendunt exempla, quæ affert tex. 5. Illis enim patefacere intendit quæpiam sint confusa, & vniuersalia, de quibus fuerat locutus in superioribus textibus, exempla autem illa de toto integrali, quod est notius suis partibus, & de definito, quod pariter in ordine confusè cognoscendi notius est definitione, sunt de confuso, & composito actuali, non potentiali, & de vniuersali continendo, non in prædicando, vt de se constat, & quamuis exemplum de puero appellante ab initio omnes viros patres, & omnes fœminas matres videatur stare pro vniuersali in prædicando, quasi puer prius agnoscat patrem, & matrem sub ratione specifica, quàm singulari id tamen non fuit Arist. sensus ex hoc signo colligere puerus ab initio vniuersale cognoscere, nam & agni recenter nati omnem ouem, & hædi capras omnes veluti matrem sequuntur, & tamen vniuersale non attingunt; illud ergo quoque exemplum de pueris est de singulari vago, vt ibi declarauimus, & modo vt supra dicebamus præced. concl. appellant enim omnes viros Patres, & omnes fœminas matres, quia primo apprehendunt illud singulare hominis confusè, quam eius partes, quæ sunt tales conditiones indiuiduantes, vt talis facies, talis color, statura, &c. & postea determinant distinctius cognoscendo conditiones illas; Doctor autem p. d. 3. quæst. 2. cit. lit. O. Concedit pueros attingere speciem, non quia se vera censeat vniuersalitatem attingere; sed vt ostenderet illud exemplum de pueris sibi potius fauere, quam Thomistis, etiam si de vniuersali in prædicando procederet, concluderet enim specialissimum esse primum cognitum, non verò magis vniuersale; in fauorem huius expositionis notat Ferc. num. 56. vbi eam amplectitur; non dixisse Arist. ab vniuersalibus ad *singularia* procedendum, vt quidam latinè transferunt, sed ad *singula*, hoc est, ad singula principia componentia ipsum vniuersale in continendo, quod est totum actuale, resoluendo namq; illud in sua principia constitutiua nobis distinctè innotescit; vbi prius erat duntaxat confusè notum, siquidem sicut causa cognitionis cōfusæ est ignoratio principiorum; quod autē legi debeat ex vniuersalibus ad singula procedere oportet, non autem ad singularia colligitur ex verbis, quæ tex. seq. subdit de vniuersali dicens, *totum enim quoddam, & indistinctè significans, vt circulus, definitio autem ipsius diuidit in singula*; vide nostram expositionem proœm. Phys.

257 Alij concedunt Arist. ibi loqui de vniuersalibus in prædicando, inquiunt tamen nihil pro Thomistis ex inde colligi, quia ibi est sermo de cognitione distincta, quæ quidem locum habet in scientijs, de quarum cognitione ibi loquitur, & vtique magis vniuersalia sunt nobis notiora in ordine distinctè cognoscendi; Cæterum hæc expositio non satis textui accommodatur, nam ad probandum, quod vniuersale sit notius, triplicem adhibet probationem, quarum vnaquæque videtur de cognitione confusa procedere, non de distincta, ait enim primo totum, quale est vniuersale, esse notius secundum sensum, quàm partes; ait deinde nomen circuli notius esse, quam definitionem circuli, & tandem pueros appellare primo omnes viros patres, &c. quæ omnia de cognitione confusa procedunt, non distincta, vt de se constat. Restat ergo dicere stando in priori expositione, quod ibi Aristot. loquitur de notitia confusa, neque enim ibi præscribit Philosophus methodum, seu ordinem seruandum in scientijs, sed refert solum, ac commemorat viam, qua nos ex instinctu, & consuetudine naturali in rerum notitiam procedere solemus, qua ibi vult vn-

In

in inuestigandis principijs rerum naturalium, & quamuis cognitio confusa locum non habeat in scientijs tanquam terminus, & perfectio cognitionis, habet tamen locum, tanquam origo, ac via, per quam in notitiam principiorum tendimus; qui tamen vellet aliam expositionem sequi de cognitione distincta consulat Tromb. cit. ad p. princ. vbi eam conatur defendere, eo vel maximè, quia ea vtitur Doctor, q.16.de An.ad p.princ.

Soluuntur Obiectiones.

258 PRimò ita objiciunt Thomistæ res prius solent concipi confusè, quam distinctè, quia vt etiam fatetur Scotus cognoscere confusè est medium inter puram ignorantiam, & cognitionem distinctam, sed res dicitur confusè cognosci, cum sub aliquo communiori, & vniuersaliori conceptu apprehenditur, ergo conceptus prius nobis occurrentes sunt magis vniuersales, sub quibus res confuse concipiuntur.

Resp. Doctor quæst.cit.de Anim.& cum eo Tromb.p.Met.q.10.in calce distinguendo de duplici cognitione confusa, quæ distinctio valdè notanda est, vtpotè quæ magnam affert intelligentiam huic quæsito de primo cognito, bifariam ergo potest aliquid dici confusè cognosci, vel quia intelligitur, sicut exprimitur per nomen, quod genus confusæ cognitionis expressit Arist.p.Physic.text.5. vel quia intelligitur in suo vniuersali; sicut cum intelligitur sub ratione animalis, vel entis; vtraque harum cognitiorum præcedit cognitionem distinctam, quia vt dicebatur in argumento, cognoscere confusè est medium inter puram ignorantiam, & scientiam, rationem reddit Doctor p.d.3.q.2. quia non possumus simul primo habere multos actus multorum cognitorum, ad habendam verò notitiam distinctam de vno toto, v.g. domo, opus est tot habere cognitiones actuales, quot habet partes, sed ad habendam notitiam confusam sufficit vnus actus terminatus ad totum, vnde cum domus nobis occurrit, vno intuitu totam domum confusè cognoscimus, deinceps verò scalas, cubicula, ostia, & alia huiusmodi perlustramus, quibus singulis cognitis ad cognitionem reuertimur totius domus iteratam, sed distinctam, sic pariter euenit de toto essentiali, dum enim homo occurrit, vnum hominem vnica cognitione confusa apprehendimus, quem si postea distinctè concipere velimus, opus erit per resolutionem inquirere principia eius componentia vsque ad prima, & irresolubilia.

259 Ex hoc autem colligitur non solum cognitionem confusam à toto genere præcedere distinctam, sed etiam ex illa duplici cognitione confusa priorem esse illam, qua totum cognoscitur, vt significatur per nomen sine cognitione vllius partis, vel principij, posteriorem verò illam qua cognoscitur totum per cognitionem alicuius principij vniuersalis, vt optimè Ferch. adnotauit num.43. tum quia cum possimus ignorare principia hominis, v.g. qui est species specialissima, vel omnia, vel quædam, prior est ignoratio omnium, quam quorundam; tum quia cum primo cognoscitur homo, aut concipitur in se, aut in ente, vel sub ratione entis, hoc secundum dici non potest, quia talis cognitio sub ratione entis, aut alterius prædicati superioris est complexa, at prima cognitio originalis est apprehensio simplex de vno incomplexo in se; fatendum ergo est cognitionem confusam primi generis præcedere aliam, vnde de homine triplicem possumus formare conceptum, primus, quo cognoscatur, vt totum quoddam indistinctè cum quibusdam accidentibus ignoratis omnibus principijs, alter, quo cognoscatur esse ens, vel sub ratione entis, tertius denique, quo cognoscatur vt animal rationale, hæc tertia cognitio dubio procul est distincta, cum sit per eius principia communia, & propria, prima cognitio est omninò confusa, cum nullum intrinsecum principium attingat hominis, secunda tandem cognitio est quidem confusa respectu tertiæ, tamen respectu primæ accedit ad distinctam, quia per eam attingitur saltim aliquod principium hominis, esto commune, & remotum, adeo vt ab ea incipit cognitio distincta hominis, à cognitione enim entis omnis distincta cognitio inferiorum initium sumit; ex his patet quid sit dicendum ad argumentum, concedimus enim vtranque cognitionem confusam esse priorem, quam sit cognitio distincta, verùm inter confusas prior simpliciter est illa, qua res apprehenditur incomplexè, vt exprimitur per nomen; & minor in argumento manca est, quia non assignat, nisi vnum genus cognitionis confusæ, quod committitur in argumento, *fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnam, cognitio enim confusa alicuius minus vniuersalis est, vel quando cognoscitur tantum de ipso quid est, quod dicitur per nomen, vel quando cognoscitur in suo vniuersaliori, non sequitur igitur cognitio confusa, minus vniuersalis est prior, quam eius distincta, igitur cognitio sui vniuersalioris est prior*, ita Doctor.

260 Secundò, quidquid transit de potentia ad actum transit de imperfecto ad perfectum, igitur & intellectus noster, sed conceptus vniuersalissimus est imperfectissimus putà entis, ergo primò recipitur in intellectu primitate originis, maior est Arist.5.Met.15. vbi priora generatione dicuntur posteriora perfectione, quia natura semper incipit ab imperfectioribus tendendo ad perfectiora, minor probatur, quia quilibet conceptus inferior ad ens aliquid ei superaddit, & consequenter se habet ad illud, vt totum.

Respon. maiorem non esse vniuersaliter veram, contra quam multas Tromb. adducit instantias; intellectus enim procedit à notitia præmissarum ad notitiam conclusionis, quæ tamen est imperfectior, & idem est cum procedit à notitia causæ ad notitiam effectus, tunc ergo natura procedit ab imperfecto ad perfectum, vt dicebamus, quando inuenit impedimentum, & quando imperfectum est dispositio prærequisita ad magis perfectum, quod non contingit in proposito, quia in ordine cognitionis confusæ nullum est impedimentum, quin statim producatur perfectissima, qualis est specialissimi, & cognitio graduum superiorum non est dispositio necessaria ad cognitionem confusam inferiorum, sed solum ad distinctam. Vel dicendum perfectionem, & imperfectionem posse referri ad duo, nempè, vel ad obiecta cognita, vel ad cognitionem nostram, seu ad modum cognoscendi respectu eiusdem obiecti, ordo perfecti, & imperfecti ex parte obiectorum est secundum naturam, & obseruatur in cognitione distincta, quæ incipit ab ente, & descendit vsque ad specialissimum, quod est perfectissimum cognoscibile; ordo perfecti, & imperfecti ex parte modi cognoscendi idem obiectum est secundum nos, & obseruatur à nobis, quia idem obiectum priùs confuse concipiens, deinde distinctè; & in hoc sensu conceptus entis non est imperfectissimus, quia non est confusus, sed omnium perfectissimus, cum habeat conceptum simpliciter simplicem, vnde vt inquit Bargius, est imperfectior omnium obiectiuè, non formaliter, quia non confusior; intellectus autem noster procedit de imperfecto ad perfectum, non ex parte obiectorum, sed ex parte modi cognoscendi idem obiectum, nisi dicere velimus cum Francisco de Marchia apud Canonicum etiam ex parte obiectorum procedere intellectum nostrum de imperfecto ad perfectum, quatenus quanto obiectum est vniuersalius, tanto magis recedit à sensibilitate, & materialitate, quæ videtur dicere imperfectionem; & per hoc diluitur ratio fundamentalis Ragusei, quam adducit cap.11. coincidit enim cum hac secunda obiectione, quam etiam valdè exagerat Ioann.de S.Thom.q.p.Procem. Phys.art.5.

261 III. magis vniuersale, vt ens, licet in ratione totius actualis nequeat confusè cognosci, quia cum habeat conceptum simpliciter simplicem aut totaliter scitur, aut totaliter ignoratur, tamen in ratione totius potentialis, potest confusè cognosci, vt Scotus ipse concedit p.d.p.quæst.2. E. & ratio est, quia sicut in cognosci se habet totum actuale ad suas partes actuales, ita potentiale ad suas partes potestatiuas, & subiectiuas, vt ergo totum actuale distinctè concipitur cognitis eius partibus, confusè verò ipsis ignoratis, ita totum potentiale, vt animal, distinctè concipitur cognitis speciebus hominis, equi, leonis, ac cœteris, confusè verò illis non cognitis, cum ergo ens sit totum confusum, immò confusissimum in ratione talis totius, & rursus cognoscibile confusè, id erit primò cognitum cognitione confusa originaria; Vnde Scot.p.d.3.q.2. defecisse videtur, quia posuit duplex totum actuale, & potentiale, & postea non assignauit duas cognitiones confusas illis correspondentes, sed dixit cognitionem confusam correspondere tantum toti actuali, potentiali verò non nisi distinctam, cumque ens sit supremum totum potentiale, ait non posse, nisi distinctè cognosci. Confirmat id Rag. dicens Scotum in hac re fuisse deceptum, putauit enim ens primò cognitum nobis esse solum in cognitione distincta, quia eius conceptus est simpliciter simplex, nec nisi distinctè cognosci potest, at hic maxima latet æquiuocatio (ait Rag.) aliud enim est intellectum concipere ipsum ens, & aliud est intellectum concipere aliquid sub ratione entis; admitti quidem potest, dum intellectus concipit ens, illud ipsum distinctissimè cognoscere ob rationem à Scoto allatam, at verò dum intellectus aliquid concipit sub ratione entis, non illud quidem distinctè, sed confusè intelligit, quia cognoscere aliquid distinctè, non est illud sub communissima ratione cognoscere, cuiusmodi est ratio entis, sed sub propria, & specifica ratione.

262 Respond. hoc argumentum valdè æstimari à Ferch. adeout in eius solutione duo integra capita consumat 9. & 10. in quibus duo præsertim ostendere conatur, primum est talem cognitionem totius potentialis ad partes subiectiuas comparari adhuc non esse confusam, sed distinctam; alterum est, dato quod totum potentiale cognoscatur confusè, vt comparatur ad partes subiectiuas, adhuc iure à Scoto fuisse talem cognitionem prætermissam in tractatione de primo cognito. Verum in hoc argumento tantum mysterium non videmus, neque illi multum fidunt Aduersarij, vnde à paucis tangitur, & ratio est, quia cum asserunt magis vniuersale esse primum cognitum, non considerant solas naturas communes præcisas, vt ab initio quæsiti diximus, sed potius singularia ipsarum, hoc ens, hoc corpus, hoc animal, vnde quæstio est, an intellectus in indiuiduo sensibus obiecto priùs concipiat rationem aliquam magis vniuersalem indiuiduatam, quam minus vniuersalem, atque ideò non loquuntur de magis vniuersali, vt est merè totum potentiale seclusis differentijs contrahentibus, & partibus subiectiuis, sed potiùs vt est aliquo modo contractum, & ideò parum curauit Doctor loqui de cognitione confusa illi correspondente in ratione totius potentialis, & certè dum inquiunt, rem priùs concipi sub ratione entis, quam substantiæ, corporis, &c. res illa consideratur, vt totum, ratio entis, vt pars, vel gradus essentialis eius, non verò vt totum potentiale; & rursus quamuis quilibet gradus superior possit considerari, vt totum potentiale, essentialior tamen ei est consideratio in ratione totius actualis, quia sic respicit sua constitutiua, atque ideò hæc consideratio præcedit illam, & consequen-

sequenter nequit esse prima primitate originis, idcirco eam neglexit Doctor. Ad Conf. non deceptus est Scotus, sed ipse Raguseus, dum ex eo, quod inferius confusè cognoscitur in suo vniuersali, deducit etiam ipsum ens vniuersale confusè intelligi, hoc planè falsissimum est, dum enim dicitur homo est ens, licet homo subiectum sub ratione entis cognitus confusè cognoscitur in suo vniuersali, deducit etiam ipsum ens vniuersale confusè intelligi, hoc planè falsissimum est, dum enim dicitur homo est ens, licet homo subiectum sub ratione entis cognitus confusè cognoscatur, ens tamen prædicatum distinctissimè in se concipitur, quia non habet conceptum in alios resolubilem.

263 Quarto adducunt tritissimum illud Auicennæ exemplum hominis à longe venientis, qui prius cognoscitur sub ratione vniuersalissima entis, mox corporis, deinde animalis, postea hominis, ac demum talis hominis, quo quidem experimento videtur manifestè conuinci conceptus vniuersales præcedere particulares. Nec dicas, id euenire ex improportionata obiecti distantia, nam etiam in proxima ac debita distantia id regulariter euenit, cum nobis offertur obiectum non antea cognitum, vnde Raguseus testatur piscem ei oblatum Ianuæ primum credidisse anguillam (cum esset ei valdè similis) qui tamen anguilla non erat, sed congrus, sic etiam inquit Zab. manibus se contrectasse piscem, quem auratum existimabat, de quo tamen dixerunt ei piscatores non esse piscem auratum, sed speciem quandam diuersam; & sic tandem frequenter euenit, inquit Zimara, quod cum alicui offertur herba, cognoscit, quod est herba, sed quæ species herbæ non cognoscit, quibus experimentis conuincitur magis vniuersale prius cognosci.

Respondent Contar. & Ferch. cit. num. 35. exemplum illud esse prorsus ineptum ad inuestigandum primum cognitum cognitione originaria simpliciter, currit enim tantum de cognitione collectitia, quia cum venientem à longe dicimus esse ens, substantiam, corpus, &c. ea cognitio est collectitia, non originalis, nam intellectus antea præcognouerat ens, substantiam, corpus, &c. quæ recognoscit, & applicat, prima autem cognitio originalis, vt dicebamus ab initio quæstionis est simplex apprehensio obiecti incomplexa absque aliqua complexione, vel discursu, at in isto casu de veniente à longe intellectus mira celeritate format propositiones, ac discursus hoc modo, quod videtur, est ens, est substantia, est corpus, hoc obiectum distans videtur, ergo est ens, substantia, corpus; quod mouetur à se, est viuens, est animal, hoc obiectum distans mouetur à se, ergo viuens, animal, &c. eodem modo respondent ad experientias illas de piscibus, nam si tibi offeratur piscis ignotus, & interrogeris, quid hoc est? dices esse animal, esse piscem, atque si accidentia sint in hoc pisce, qualia vidisti in alio pisce antea noto, statim applicando præcognitas, dices hunc piscem nouellum esse illum præcognitum, sic accidit Raguseo, qui prænoscens collectionem accidentium in anguilla existentium, cum ei congrus occurrisset, cernens in eo accidentia consimilia properauit applicare præcognita, & credidit congrum esse anguillam; per quod etiam satisfit casui Zab. de pisce aurato.

264 Cæterum, quia ab initio quæstionis aduertimus posse etiam in serie cognitionis collectitiæ suo modo inquiri primum cognitum, num scilicet intellectus in Petro viso prius concipiat rationem indiuiduatam entis, quam substantiæ, & prius corporis, quam animalis, & sic deinceps, an verò è contra prius concipiat rationem hominis, quam animalis, &c. non est omnino spernendum allatum exemplum, illo enim non deseruiat ad vestigandum primum simpliciter, & absolutè cognitum in cognitione omnino prima, deseruit nihilominus ad inquirendum primum cognitum secundum quid, & de hoc obiecto non antea cognito, licet alia essent cognita. Dicimus ergo, nec illud exemplum, nec experientias in eius confirmationem adductas intentum concludere pro magis vniuersali, immo potius fauere minus vniuersali, falsum enim est quod Petrus à longe veniens prius cognoscatur sub ratione vniuersalissima entis, cum enim sit quid visibile, necessario cognoscitur statim sub ratione corporis, quæ est ratio minus vniuersalis, quam sit ens, sub quo etiam incorporea comprehenduntur, & intellectus in illo primo intuitu hominis distantis cognoscit eum non esse incorporeum, ideoque eum non primo cognoscit sub conceptu vniuersalissimo entis, sed corporis, quod est minus vniuersale, experientiæ etiam illæ de piscibus, quæ Ragus. & Zab. occurrerunt; sunt ad oppositum, quia in illo primo occursu piscium eis antes visorum, nemo illorum apprehendit primo piscem in genere, sed statim quilibet concepit piscem certæ speciei iuxta varietatem accidentium, quæ in eis repererunt, nam Ragus. putauit piscem ei oblatum esse congrum; Zab. piscem auratum, conceptus ergo specificus primo eis occurrit, & licet ita concipiendo decepti fuerint, hoc tamen adhuc sufficiens signum est, vt credamus primum conceptum nobis occurrentem esse specificum, & minus vniuersalem, tum quia deceptio non contingit in accidentibus, quæ reuera erant eiusdem rationis in congro, & anguilla, sed in substantia anguillæ, & congri; & per hoc etiam patet ad exemplum Zimaræ de herba, statim enim alicui oblata innotescit conceptu specifico, licet valdè confusè, nam si quis eum interroget, an sit cicorea, vel lactuca, aut alia species herbæ nota, negatiuè respondebit, ex collectione namque accidentium videt, nec hanc esse, nec illam, sed alterius diuersæ speciei, quam tamen distinctè assignare nesciat, quia adhuc eius principia ignorat; si autem de illa herba solum haberet conceptum generis vtique nullo modo valeret eam discernere ab alijs herbis, quia in genere species conueniunt, non distinguuntur; Quod verò Petrus à longè veniens non se intellectui ab initio repræsentet secundum conceptum specificum, accidit, vt bene dicitur in argumento, & Doctor notauit tum quæst. 16. de Anim. ad vlt. tum p. d. 3. quæst. 2. lit. O. ex improportionata obiecti distantia, quia nequit ad tantam distantiam effundere speciem perfectè sibi similem, & sic tantum repræsentat imperfecto modo, at cum fuerit in debita distantia, se manifestat in conceptu specifico.

265 At instant Perer. & Zab. si à longè potest vniuersale magis mouere, quam specialissimum, multo magis poterit mouere, quando est propè, sicut si magnus ignis comburat à longè, & non paruus, si vterque ignis approximetur, magis adhuc combureret magnus, quam paruus; Hinc deducit Rubius facta etiam debita obiecti applicatione, adhuc fortius mouere accidentia magis vniuersalis, licet enim sensibus se se statim offerat homo, vel Petrus, prius tamen sensum mouent magnitudo, & color eius, quam specialia accidentia, & prius sensus percipit eum esse corpus, quam hominem, vel Petrum, cum sint accidentia notiora, & magis obuia, prius quidem non tempore, aut certè breuissimo, & imperceptibili, sed natura. Varias solutiones ad hoc offert Tromb. citat. §. *respondetur*, & cum eo Bargius, tenendo quod natura generica de longe moueat, de propè verò natura specifica, negant consequentiam, quia licet ratio generis sit perfectior specifica extensiuè, quatenus est in se magis indeterminata, & ad plures perfectiones extensibilis, intensiuè tamen perfectior est ratio specifica, & ideo hæc fortius mouet de propè ob maiorem perfectionem intensiuam; exemplum verò de duobus ignibus non est ad rem, quia sunt agentia eiusdem rationis, de quibus vtique verum est, quod perfectius, & magis actuale approximatum passo fortius agit, sed in proposito ratio generis, & ratio speciei non sunt agentia eiusdem rationis, atque ideo non est necesse, quod agit, & mouet sensum eminus, moueat etiam cominus, quia potest esse perfectius extensiuè alio, non intensiuè, nec est necesse, quod mouet cominus ob maiorem perfectionem intensiuam, moueat etiam eminus, interdum enim agens perfectius ex peculiari sua conditione requirit maiorem approximationem, vt agat, quam imperfectius; exemplum est in promptu, certum est, quod forma substantialis perfectior est forma accidentali, sicut forma substantialis ignis ipso calore, & tamen calor ad maiorem distantiam calefacit, quam ignis per formam substantialem ignit.

266 Magis tamen expeditum est dicere, quod vniuersale non mouet à longe, sed specialissimum, & de longe, & de propè agit, cum enim ratio specifica sit perfectior, & actualior generica, videtur etiam esse magis actiua, & quidem palam est in alijs sensibus, quod quando singulare sensibile mouet, non mouet secundum rationem entis, vel qualitas, sed mouet præcisè secundum aliquam rationem inferiorem, siue de longè, siue de propè agat, ita videmus, quod cum calor sensum adurit, non agit secundum rationem qualitatis sensibilis in communi, vel tangibilis in communi, vel primæ qualitatis, tunc enim omnes qualitates eiusdem rationis communis vrerent, sed vrit secundum propriam speciem specialissimam; ita ergo dicendum de alijs sensibilibus in ordine ad proprios sensus; ratio autem, quare obiectum de longè visum non repræsentat secundum gradum specificum, est, quia vt diximus, per improportionatum medium non potest effundere speciem perfectè sibi similem, & sic tantum repræsentat imperfecto modo, sicut etiam ignis de longè ob improportionatam distantiam imperfectè, & remissè calefacit; falsum est etiam, quod dicere solent accidentia generis magis mouere, imò dicimus accidentia speciei magis mouere, quia sunt perfectiora, plura, clariora, ac sensibus propinquiora, & hoc præsertim, quando sunt in debita distantia; nam quando distent, eo quod multa, & minuta sint, non facilè sensui patent, vt sunt propria speciei, sed potius vt sunt propria generis; hoc declarat Contaren. exemplo satis apposito, si enim rete piscatoris procul inspiciamus, tunc illud non nisi secundum naturam vniuersalem telæ cognoscemus, eo quod foramina illa procul distantia non apparebunt; at si rete illud proximè nobis præsentetur, tunc procul dubio primo cognoscemus id esse rete, quam telam, siquidem foramina illa, quæ sunt accidentia naturæ specificæ, ac singularis entis, clarius nobis enitebunt, quo exemplo palam falsitatis conuincitur, quod aiebat Rubius etiam de prope fortius mouere, & primo accidentia vniuersalia; cui addendum est, quod supra aduertimus, naturam vniuersalem in rigore loquendo non habere accidentia diuersa ab accidentibus naturæ singularis,

267 Quintò, quod est primo intellectui habitualiter præsens per speciem, est etiam primo actualiter intellectum mouens, sed communiora, & vniuersaliora sunt prius habitualiter intellectui præsentia via originis, ergo etiam, & actualiter; maior patet, quia idem ordo seruandus videtur in acquisitione specierum huius, vel illius obiecti, ac in elicitione cognitionis eorum mediantibus illis speciebus, nam idem ordo seruatur in memoria, & intelligentia; imò hac ratione superiùs singulare sensibile statuimus, primum cognitum, quia primo eius species imprimitur in intellectu, minor est Doctoris cit. p. d. 3. quæst. 2. lit. Q. vbi in notitia habituali primum cognitum statuit magis vniuersale, & per notitiam habitualem non intelligit aliquem habitum ex actibus frequentatis genitum, sed speciem acquisitam alicu-

alicuius obiecta, iuxta phrasim Arist. 3. de An. 3. vbi intellectum speciebus imbibitum vocat intellectum in habitu, vnde immeritò Zabarel. Doctorem carpit de hoc loquendi modo, quod etiam probat à simili, quia formæ perficientes idem perfectibile ordine quodam ita se habent, quod priùs imprimitur forma dans gradum superiorum, quàm inferiorem, ergo sic etiam erit in proposito, quòd species, & conceptus magis vniversalium priùs imprimentur, quam species minùs vniuersalium; vnde videtur esse manifesta contradictio in dictis Doctoris, dum in cognitione actuali primum cognitum statuit minus vniuersale, & postea in habituali, quæ illi correspondet, ponit magis vniuersale.

268 Respond. nullam ingenuè esse in dictis Doctoris repugnantiam, cum enim ait primum cognitum in cognitione actuali confusa esse minus vniuersale, loquitur, prout modo contingit de facto pro illo statu, cum verò in cognitione habituali statuit primum cognitum magis vniuersale, loquitur ea natura potentiæ, obiectum enim in specie aptum natum est priùs se manifestare sub conceptu communiori, quam sub minùs vniuersali ea natura rei, modo tamen contingit oppositum ratione status, prius enim se manifestat sub conceptu minus vniuersali, quia istius singulare fortiùs, & efficacius mouet sensum, vnde quantumuis habitualiter in specie sit prius in memoria magis vniuersale, nihilominus prius est in intelligentia minus vniuersale, quia eius phantasma fortius, & efficacius sensum mouet, à qua motione necessariò pendet intellectus nostri operatio pro statu isto; ita significat Doctor ipse supra lit. S. vbi præscius contradictionis ei obijciendæ quærit, cur non idem ordo seruatur in cognitione actuali, qui seruatur in habituali, & inquit ex hoc prouenire, quia singulare minus vniuersalis fortius mouet sensum pro statu isto, in quo intellectus alligatus est sensibus, nam ex natura rei vtique ita esse deberet, quod quemadmodum magis vniuersale prius est in memoria, & notum habitualiter, ita quoque priùs esset in intelligentia, & notum actualiter, vnde illa maior vera est per se, & ex natura rei, at per accidens modo est falsa ratione status; neque id repugnat, quod diximus in superioribus, primam speciem, quæ imprimitur, esse singularis, quamuis enim res ita se habet, tamen species illa ex natura rei prius est repræsentatiua graduum superiorum, quam inferiorum, licet de facto ratione phantasmatis prius repræsentet minus vniuersale, quam magis vniuersale, & huic expositioni dant manus Vulpes loc. cit. artic. 3. Lich. p. d. 3. quæstio. 2. & alij Scotistæ.

269 Sextò, tandem obijc. quia ens est adæquata ratio obiecti intellectus, ergo intellectus primò tendit in rationem indiuiduatam entis; Tum 2. quia ens est causa, cur eius inferiora à nobis cognoscantur, ergo priùs cœteris cognoscetur. Tum 3. quia inter omnes formalitates nulla est nobis familiarior formalitate entis, vtpotè quod crebrò, & in pluribus occurrit; Tum 4. ens, & res prima impressione imprimuntur in anima ex Auic. 1. Met. c. 1. Tum 5. Quali est ordo aliquorum in essendo, talis est ordo in mouendo, & cognoscendo, sed in obiecto intelligibili ratione vniuersales præcedunt particulares in esse, ergo & in cognosci. Tum 6. sunt magis nobis nota confusa magis 1. Phys. 3. At confusiora sunt vniuersaliura minus vniuersalibus, quia plura continent in potentia, & non in actu, quæ est causa maioris confusionis. Tum tandem rationes complexæ magis vniuersales sunt primo cognitæ, vt constat de illo primo principio quodlibet est, vel non est, ergo, & termini earum incomplexi, qui sunt magis vniuersales.

270 Respond. ad 1. illud probare tantum ens esse primum cognitum primitate adæquationis, non originis, vt hic loquimur, cui accedit, quod dum dicitur ens esse obiectum adæquatum intellectus, id non intelligi de ente in sua communitate, vt supponit simpliciter, sed intelligitur de omni ente, siue in communi, siue in specie, siue in indiuiduo sumptum, vt nempè supponit absolutè, quemadmodum supra diximus, vnde ex hac parte omne ens est æquè primò intelligibile ab intellectu. Ad 2. ens dicitur esse causa cognitionis aliarum, tum quia in declarato sensu dicitur ratio obiectiua intellectus adæquata; tum quia in sua communitate sumptum est causa distinctæ cognitionis aliorum, ab ipso siquidem inchoatur distincta inferiorum cognitio, & ideò in tali ordine ponitur primum cognitum. Ad 3. concludit de cognitione collectitia, & ex habitu, non autem de originaria, si enim est familiare intellectui, signum est fuisse sæpè ab intellectu pertractatum, & successu temporis applicari obiectis de nouo occurrentibus, at in proposito præsertim quæritur originaria cognitio, quæ semel habetur, & in vno cognito, adeò vt nullius cognoscti alia cognitio ipsam præcesserit. Ad 4. ait Doctor quæst. citat. de Anim. Auicen. loqui de cognitione distincta, quæ habetur per diuisionem. Ad 5. negat Trombet. maiorem, esse vniuersaliter veram, nam forma substantialis prius inest composito, quam accidentalis, & tamen hæc in agendo præuenit illam, quia agens per formam accidentalem prius alterat, quam per substantialem generet, sic etiam substantia præcedit accidens in essendo, & tamen à nobis prius cognoscitur accidens, vt superius diximus. Ad 6. neg. Minor, quia ibi Arist. loquitur de confusione actuali, & ex partibus actualibus, non autem de potentiali, & ex partibus potestatiuis, quia istæ re vera non verum constituunt totum, sed similitudinariè, nec sunt causa maioris confusionis, quia non actu continentur in toto, & ideò negatur magis vniuersale esse magis confusum loquendo de confusione, de qua ibi est sermo. Ad vlt. neg. assumptum, si sermo sit de cognitione confusa, nam supra ostendimus propositiones ipsas vniuersales in ipsis particularibus deduci per inductionem, nec oportet primam propositionem, quæ cognoscitur ordine originis, esse illam vniuersalissimam, imò potius aliæ particulares, & sensibus proximiores priùs cognoscuntur; In ordine tamen cognitionis distinctè priùs cognoscuntur prima illa principia postquam acquisita est antea cognitio confusa multarum rerum, qua ratione aliæ scientiæ sunt priores metaphysica.

QVÆSTIO IX.

An intellectus plura simul intelligere possit vno, vel saltim diuersis actibus.

271 PRo intelligentia quæsiti nota hic esse sermonem de notitia perfecta, & distincta, alioqui compertum est, eum vna perfecta, & distincta posse inesse multas imperfectas, & indistinctas, vt docet Scot. 2. d. 42. q. 1. §. *respondeo*, quod probat exemplo oculi corporei, qui in pyramide, & infra basim videt vnum punctum incondistinctè, & tamen in eadem pyramide infra eandem basim videt multa indistinctè, quamuis vna sit tantum visio perfecta istius, supra quod cadit, si ergo hoc possibile est in sensu, multo magis in intellectu inquit Doctor; sermo item est de pluribus obiectis per modum plurium, nam certum est, intellectum simul per modum vnius intelligere posse, vt cum intelligimus plures partes per modum totius, vnde quæstio est, an plura cognosci possint simul ab intellectu, & per modum plurium, siue vno, siue pluribus actibus, & hoc virtute naturali eiusdem intellectus, supernaturaliter enim & per beatificam visionem concedunt omnes plura simul videre, & per modum plurium, obiectum nempè primarium, & alia obiecta secundaria in eo, siue vno, siue pluribus actibus.

Tres hic videntur opiniones, prima extrema est D. Thom. 1. p. quæst. 85. artic. 4. vbi docet ab intellectu nostro propria virtute plura per modum plurium percipi non posse, nec vno, nec pluribus actibus simul, & semel, & sequuntur Caietan. & Bannes ibidem Ferrar. p. contra gentes cap. 55. & 3. de Anim. q. 14. Heruæus quol. 3. q. 17. Capreol. 2. d. 3. qu. 2. & communiter Recentiores Thomistæ; Alia extrema docet posse simul plura percipere per modum plurium, nedum pluribus, & distinctis actibus, sed vnoquoque, ac eodem actu, ita docet Arriag. disp. 6. de Anim. sect. 10. vocans hanc opinionem communem, & Hurtad. disp. 5. sect. 7. Tertia media affirmat posse id fieri pluribus actibus, non tamen vno, & eodem, nisi forte circa obiecta subordinata per modum superioris, & inferioris, vt homo, animal, corpus, vel finaliter, vt media ad finem, ita solent passim docere Scotistæ, & Nominales Bargius p. d. p. q. 4. Greg. ib. q. p. art. 3. Gabr. q. p. Mairon. & Marsil. d. 3. quæst. 11. Iand. 3. de Anim. q. 33. Conimbr. cap. 8. q. 3. Moris. dis. 3. de Anim. quæst. 7. Suarez 3. de Anim. cap. 7. Auersa q. 58. sect. 4. Vulpes inter disp. 15. de Angelis, art. 4. & 5. & alij passim; eandem mediam sententiam amplectitur Onuphrius tract. 2. de Anim. disp. p. quæst. p. dub. 6 sed opposito modo, asserens, posse intellectum multa percipere vnica tamen intellectione, non pluribus.

272 Dicendum est intellectum nostrum posse simul, & semel plura intelligere per modum plurium, non tamen vno, & eodem actu, nisi fortè obiecta illa sint subordinata per modum superioris, & inferioris, sed pluribus, & distinctis actibus, non tamen tot, quin plura in infinitum, nec adeò perfectè, sicut intelligeret vnum solum obiectum. Conclusio quoad omnes partes colligitur ex Scoto locis infra citandis, & quoad singulas probatur, & quidem quod plura simul intelligere possit per modum plurium, colligunt Scotistæ ex Doctore 3. d. 14. quæst. 2. vbi intellectum animæ Christi, aliorumque beatorum concedit simul, & semel videre Deum, & multa alia distincta in genere proprio, quæ quidem notitia in genere proprio elicitur ab intellectu proprijs viribus; probatur, quia id experimur in sensibus, nam visus attingit simul plura obiecta inter se disparata, imò opposita, vt albedinem paginæ, & nigredinem litterarum; auditus simul plures percipit sonos absque ordine sibi repræsentatos per diuersas species; tactus simul sentit duritiem, mollitiem, calidum, frigidum; sensus interior simul ponit differentiam inter diuersa obiecta per sensus exteriores percepta, ergo id intellectus poterit excellentius. Tum quia intellectus simul intelligit duo correlatiua, vt patrem, & filium, & illa necessariò intelligit, vt plura, atq; diuersa, quia intelligit vnum referri ad aliud, ergo tunc plura simul intelligit. Tum quia contingit frequēter nos plura cogitare inter se varia, & prorsus disparata, vt hominē, & lapidē, & attendere ad plures actiones nullo modo inter se subordinatas, idq; præsertim cōstat in illis, qui adeo acri præditi sunt ingenio, vt simul plures dictent epistolas de rebus alienissimis, vt de multis enarratur; per quod refellitur frequens responsio Thomistarū dicentium posse simul plura intelligi, dummodo aliquam habeāt inter se subordinationem, quia sic inducit aliquam vnitatem obiectiuam.

273 Secundo, quòd plura, vt plura nequeat vno, & eodem actu

cognoscere, nisi fortè sint subordinata per modum superioris, & inferioris colligunt Bargius, & Vulpes cit. ex 4. d. p. q. 1. §. *secunda propositio*, vbi Doctor probat repugnare intellectui creato per vnum actum intelligere infinita obiecta disparata, primo ex finitate, & limitatione actus in se, secundò ex finitate intellectus, tertiò ex finitate efficatiæ intelligentis, ex quo deducit Vulp. quod sicut hæc omnia limitationem imbibunt, ita limitationem actus ad determinatum obiectum important, & sic concludit intellectum creatum non posse per vnum actum plura obiecta disparata attingere, quia eadem ratione posset attingere omnia, & infinita. Tamen re vera Doctor ibi directè probat non posse intellectum creatum vnico actu infinita attingere obiecta, quia esset infinitæ perfectionis, & ex ipsa obiectorum infinitate deducit infinitatem illius actus, non autem ex pluralitate eorum quacunque, vnde sic arguit, *omne intelligere finitum determinatur ad certum intelligibile, vel ad aliqua certa intelligibilia*, &c. ex quibus istæ verbis apparet non ex sola pluralitate obiectorum intellectorum per eundem actum inferre illius actus infinitatem, sed præcisè ex eorum infinitate, ideo ex eo loco non videtur benè colligi ista pars conclusionis, neque eius probatio, nam si dicas, quod eadem ratione, qua vnus, & idem actus potuit attingere plura obiecta, dici posset attingere infinita; negabitur consequentia. quia attingentia plurium obiectorum fortè non excedit limitationem illius actus, benè tamen attingentia infinitorum, imò hac ratione etiam negari deberet intellectum creatum posse pluribus actibus simul plura percipere obiecta, diceretur enim quod qua ratione pluribus potest attingere plura, sic pariter infinitis potest attingere infinita.

274 Melius ergo probabitur ea ratione, qua probat Doctor a. d. 3. quæst. 10. non posse dari vnam speciem impressam plurium quidditatum disparatarum, sic enim à pari videtur posse deduci, nec etiam dari posse speciem expressam plurium talium obiectorum, quia intellectio in exprimendo non est minoris perfectionis, quam species impressa in repræsentando in actu primo; ratio autem, quam ibi format de specie impressa, potest sic formari de expressa mutato solo nomine speciei in actum; vnusquisque actus determinatus, & limitatus est ad quoddam suum adæquatum obiectum, a quo sumit vnitatem, & specificationem, ergo nequit vnus, & idem actus discretè, ac disparate plura attingere obiecta, probatur assumptum, vnitas posterioris naturaliter pendet ab vnitate prioris, sed actus est posterior obiecto natura, & perfectione, sicut mensuratum posterius mensura, ergo vnitas actus simpliciter pendet ab vnitate obiecti. Imò Doctor ibidem ex impossibilitate talis actus plura simul obiecta disparata experimentis deducit impossibilitatem speciei impressæ plurium talium repræsentatiuæ contra Thomistas tùm ad hominem, tum ex ipsa rei veritate, inquit enim sub lit. C. non posse dari talem speciem in intellectu angelico, quia cum omnis species ordinetur ad vnum actum cognoscendi sibi adæquatum, tunc intellectus creatus posset simul, & distinctè intelligere omnes illas quidditates, quod non est verum, nec illi concedunt; ita Doctor; vnde ex isto loco expressam habemus hanc partem conclusionis, ac eius probationem, quæ etiam confirmari potest, quia multiplicato priori essentialiter, opus est ipsum posterius multiplicari, sicut multiplicata vnitate plurificantur species, & multiplicata differentia specifica multiplicantur species, & multiplicata causa multiplicatur effectus, ergo si obiecta prima sunt plura, actus illa exprimens nequit esse vnus. Accedit, quod Doctor monet 3. d. 14. quæst. 2. E. & alibi sæpè, quòd actus ita specificantur ab obiectis extrinsecè, & causaliter, quod licet ex vnitate obiecti non valeat semper inferre vnitatem actus, & potentiæ, quia diuersæ potentiæ possunt versari circa idem obiectum, nihilominus ex distinctione obiectorum, si præsertim formalia sint, & prima, valet semper inferre distinctionem actuum, implicat ergo vnum, & eundem actum attingere plura obiecta prima, & disparata. Ratio a priori videtur esse, quia actus est naturalis, & formalis similitudo obiecti, at non videtur obiecta valdè inter se diuersa, & nullam inter se affinitatem habentia posse per eandem imaginem repræsentari, & exprimi, sed potius vnumquodque propriam postulabit imaginem, & speciem expressam; qua de causa dicebamus disp. 2. Log. q. 4. art. 1. in mente, seu in conceptu æquiuocationem contingere non posse, sicut contingit in voce.

275 Respond. Arriag. cit. speciem talis actus plura obiecta disparata attingentis adhuc vnicam fore, & non multiplicem iuxtà obiectorum multiplicitatem, quia indiuisibiliter in se haberet, quod duæ aliæ distinctæ haberent, vnde in ordine ad hunc actum quilibet ex illis respectibus ad illa obiecta disparata est inadæquata ratio specifica illius, quod ostendit euidenter ad hominem contra omnes, qui admittunt in Angelis vnam speciem impressam esse repræsentatiuam virtualiter multorum obiectorum, quorum in inferioribus Angelis dantur multæ species distinctæ, ergo iam in eam speciem impressam concurrunt multæ rationes specierum impressarum aliorum Angelorum; idem etiam confirmat ex sensu interno, qui indiuisibiliter habet virtutes cognoscitiuas quinque sensuum, & eius species constatur inadæquatè ex virtute sensitiua coloris, quæ tamen virtus est adæquata respectu sensus externi; idem tandem est ait, in actione procedente a diuersis causis, nam licet possint esse diuersæ actiones, quarum vna solam vnam causam, altera alteram recipiat; postea tamen quando omnes illæ causæ simul concurrunt per vnam, eandemque actionem, illi respectus ad diuersas causas in ea vnica actione identificantur.

276 Hæc tamen solutio consistere nequit, quia quodlibet obiectum disparatum dat vnam speciem actui, ergo si sunt duo, dabunt duas species; dices duas dare, quando concurrunt totaliter, & singillatim, non quando concurrunt partialiter, & coniunctim. Contra, nam quodlibet obiectum in suo ordine totaliter concurrit ad productionem actus, nec in eo ordine aliam concausam admittit, sed tantum coexigitur intellectus, qui secum concurrit in alio ordine causæ, scilicet potentiæ vitalis, si enim semel admittamus plura obiecta disparata posse simul concurrere partialiter ad eundem actum omnium expressiuum, tunc cum videmus album, & nigrum, ac alia quoque innumera obiecta quantumuis disparata, vnica visione hæc omnia attingi dicimus partialiter ab eis producta, non pluribus visionibus; tunc etiam cognitio probabilis, & scientifica possent in vnum, & eundem actum conuenire, quia hic elici posset ex medijs scientifico, & opinatiuo simul concurrentibus, quod licet concedat Arriag. disp. 6. sect. 7. subsect. 3. id tamen esse prorsus impossibile ostendimus disp. 14. Log. quæst. 2. quia probabile, & scientificum sunt differentiæ adæquatè potentes constituere actus diuersos, & ideo nequeunt in vnum conuenire, vnde si quis moueretur ad assensum alicuius propositionis ex vtroque motiuo, potius dici deberet moueri ad distinctos actus simul compossibiles, quam ad vnum, & eundem specie, & numero, quia assensus scientificus, & opinatiuus distinguuntur specie ex diuersa ratione assentiendi. Deinde admisso semel, quod possint plura obiecta disparata simul vniri ad eundem actum causandum specie, ac numero, tollitur omnis specificatio actuum per obiecta, nec actus ab obiectis suam desument vnitatem, vel distinctionem, quia vnus, & idem actus obiecta quantumcunque diuersa poterit attingere. Rursus licet alicuius actus possint assignari plura inadæquata, & partialia obiecta, quorum actus ille sit inadæquata similitudo, adhuc tamen semper ei correspondet obiectum totale, & adæquatum, cuius est adæquata similitudo, & à quo actus suam sumit vnitatem, & specificationem, & in quo cætera obiecta inadæquata saltem virtute continentur, quod manifestè constat in obiectis scientiarum, in quibus præter obiecta partialia semper assignatur vnum totale obiectum, à quo sumitur scientiæ vnitas, & per quod ab alijs scientijs distinguitur; sed admisso hoc dicendi modo, quod plura obiecta disparata queant per eundem actum attingi partialiter, & inadæquatè assignantur plura obiecta inadæquata sine vllo adæquato, cuius actus ille sit adæquata similitudo, vnde actus ille non erit nisi plures, & inadæquatæ similitudines discretè, & disparatè. Tandem dato hoc dicendi modo non amplius desudare oportebit ad inueniendа in facultatibus obiecta totalia, & adæquata, sed assignare sufficiet obiecta partialia, & disparata absque vlla prorsus vnitate in ratione scibilis, & repræsentabilis.

277 Exempla verò, quæ adducit Arriag. ad probationem actus plura obiecta disparata attingentis minimè cogunt, imò vnum falsum adducit in comprobatione alterius falsi, siquidem vt dicebamus, non minus repugnat species plurium disparatorum repræsentatiua, quam actus, & Scotus ex impossibilitate actus deducit impossibilitatem speciei; falsum etiam omninò est sensum communem per vnam speciem ea omnia cognoscere, quæ sensus exteriores per plures, ac proprias species cognoscunt, vt notat Doctor 2. d. 3. q. 10. in fine, sed per proprias cognoscit, ac distinctas species, nec ad speciem, qua cognoscit colorem, concurrit odor, vel sapor inadæquatè, aut è contra, sed vnumquodq; obiectum sensibile independenter ab alio propriam in sensu communi imprimit speciem, nec enim dicitur sensus communis, quia per communiores cognoscat species, sed quia virtutem habet illimitatam sentiendi omnia, quæ sensus exteriores singillatim sentiunt, & percipiunt. Nec tandem vltimum exemplum de pluribus causis simul concurrentibus suffragatur, quia falsum est, cum ita concurrunt, concurrere per eandem actionem, & in ea actione identificari respectus ad illas diuersas causas, adhuc enim concurrunt per diuersas actiones licet partiales, vt dictum est in physicis, quæ non efficiunt vnam actionem vnitate identitatis, sed solum integritatis, qua etiam vnitate singulæ diuersæ causæ simul iunctæ vnam dicuntur constituere causam vnitate nimirum ordinis, & integritatis.

278 Tertiò, quòd si obiecta sint subordinata in ratione superioris, & inferioris, possent vno, & eodem actu attingi, colligitur ex Doctore p. d. 3. q. 2. §. *quinto dico*, vbi ait magis, & minus vniuersale posse per eandem speciem cognosci, sicut ergo hæc obiecta possunt per eandem speciem impressam repræsentari, quia sunt subordinata, & superius in inferiori essentialiter continetur, vt quæst. 7. diximus art. 2. sic quoque videntur per eandem speciem expressam posse cognosci, nam sicut se habet species impressa ad repræsentationem virtualem, & habitualem, ita se habet expressa ad formalem, & actualem, tum quia actus distinctè exprimens hominem necessariò exprimit illum per suas partes, & singula prædicata ipsum quidditatiuè constituentia, hæc autem in linea prædicamentali subordinatæ se habent; vt animal, corpus, substantia; Cum autem obiecta subordinantur solum in ratione medij, & finis; licet fortè voluntas posset vno, & eodem actu vtrunque appetere, quia vt ait Doctor 3. d. 28. in fine, ibi est vnica bonitas motiua, tamen

quoe

quicquid sit de actu voluntatis, de quo disp. seq. certè de actu intellectus probabilius est non esse vnum, & eundem respectu finis, & mediorum, quia esto finis, & media non haberent distinctam bonitatem motiuam, habent tamen distinctam veritatem, vt patet de conclusione, & præmissis, quæ licet ordinentur in ratione finis, & medij, adhuc tamen cognoscuntur diuersis actibus, quia cognitio vnius est causa cognitionis alterius; tum quia finis, & media respectu intellectus sunt distincta obiecta formalia intelligibilitatem distinctam habentia, & alterius rationis, nam finis est ens ad se, medium ens ad aliud, finis habet intelligibilitatem absolutam, medium relatiuam, ergo nequeunt ab intellectu per eundem actum numero cognosci, cum habeant diuersas prorsus rationes terminandi, & specificandi actum.

279 Quartò, quod obiecta disparata pluribus, & distinctis actibus cognoscantur, cum simul cognoscuntur, probatur, quia iam ostensum est non posse vno, ac eodem actu cognosci, ergo diuersis; tum quia plures actus distincti, seu distinctè attingentes plura obiecta, siue subordinata, siue disparata, non sunt incompossibiles in intellectu, & quidem plures actus simul inueniri posse saltem cum aliqua subordinatione non videtur posse negari, nam iudicans propositionem, an sit vera, vel falsa, habet actum iudicij illius complexionis cum simplici apprehensione extremorum eius, & syllogizans habet plures actus intelligendi simul, quia minor, & conclusio sunt nota simul tempore ex 1. Post. Sed & sine tali subordinatione plures actus de obiectis prorsus disparatis esse simul compossibiles fatendum est, nam sæpè notamus differentia rerum, quæ nullam inter se habent subordinationem, nec vna, ac eadem imagine repræsentari possunt, vt v.gr. quod Angelus non est color, ergo de illis obiectis plures simul conceptus necessariò formamus, experimur etiam plura interdum obiecta nullam inter se connexionem habentia, aut subordinationem nobis in mentem venire, & ad ea cogitationem intendere, vnde vt supra dicebamus, inueniuntur, qui plures epistolas simul dictent de rebus alienissimis, quo certè casu diuersa obiecta disparata simul, & semel intellectui obuersantur sub diuersis conceptibus. Vide Mairon. 1.d.3. q.11. vbi multis conatur ostendere hanc plurium actuum compossibilitatem in intellectu.

280 Aliqui id probant quoque ex virtute reflexiua intellectus, nam intellectus intelligens potest se supra suum actum reflectere, id autem necessariò fit alio, atque diuerso actu, ergo saltem in tali casu plures actus sunt simul compossibiles in intellectu. Bargius cit. ait hanc rationem non multum vrgere, quia dici potest in tali casu actum rectum habere rationem obiecti, & non rationem actus. At non ex hoc capite debet hoc argumentum condemnari, nam licet actus rectus respectu reflexi haberet rationem obiecti, adhuc tamen respectu obiecti primi, & directi haberet rationem actus, & sic per duos actus attenderet ad duo obiecta, potius ergo deficit argumentum, quia actus rectus subordinatur reflexo, vnde non videtur probare omninò pluralitatem actuum, etiam circa obiecta disparata, de quibus præcipuè est dubium; tum quia valdè dubium assumit de actu recto, quod si cognoscendus sit, id necessariò fieri debeat alio actu reflexo, multi namque putant eundem actum posse supra seipsum reflectere, vt Arriag. cit. disput. 6. sect. 8. Suarez 1. p. trac. 1. l. 2. cap. 18. n. 9. Salas p. 2. trac. 2. disp. 3. sect. 4. & alij ibid. docentes beatam visionem supra seipsam reflectere, nempè per eandem visionem beatum scire se esse beatum, probat Arriag. ex cognitione diuina, quæ supra seipsam reflectit absque additione alterius actus, ergo idem dici poterit de creata; tum quia de facto quando dicimus. *Omnis actus intellectus est cognitio, omnis cognitio possibilis, nulla excepta, est repræsentatio obiecti*, nulli dubium est hunc ipsum actum, quo id affirmamus in his vniuersalibus includi, atque ita supra seipsum reflectere, & semetipsum habere pro obiecto; sic etiam dum dicimus, de conceptu omnipotentiæ est posse producere omnes creaturas nulla excepta, iste actus habet se pro obiecto, nam ipse est vna ex omnibus creaturis. Alij e contra negant, quia obiectum est causa cognitionis, & prior ipsa, ergo est ab ea distinctum, & consequenter idem actus nequit esse cognitio sui; tum quia cognitio dicit relationem ad obiectum, sed relatio debet esse distincta à termino; ergo & cognitio ab obiecto; quæ argumenta secundùm Arriag. in cognitione diuina, quæ quidem seipsam cognoscit, nec tamen est distincta à seipsa, nec ad seipsam realiter refertur. Mairon. loc. cit. argumenta affert pro vtraque parte, nec illa resoluit, sed quæstionem indecisam relinquit, argumenta pro parte negante cum allatis coincidunt; alia verò pro parte affirmante sunt quoque facilis solutionis, etiam illud ex obiecto recordationis deductum, quod ipse validissimum æstimat, nimirum quod recordatio solùm est eorum, quæ cum reflexione cognouimus, cum ergo omnium actuum nostrorum, quos antea habuimus, recordari possimus, vel deueniendum est ad aliquem actum supra se reflexum, vel admittendus erit processus in infinitum; hæc ratio facilè soluitur, nam talem processum Doctor multis in locis non inficiatur, præsertim, quol. 14. propè finem, & reuera in se nullam præfert repugnantiam.

281 Vt tamen breuiter hac de re nostrum obiter proferamus placitum, notandum est aliud esse loqui de reflexione formali, aliud de virtuali, si de ista loquamur verum est quemcunque actum intellectus supra se ipsum esse reflexiuum, & hoc præcisè probant argumenta, quæ profert Arriag. cum enim dicimus, quod *omnis actus intellectus est cognitio*, & alias huiusmodi propositiones, virtualiter solum includimus in eis illum eundem actum, quo ipsas formamus, atque ideò virtualiter solum talis actus supra seipsum reflectit, sibique ipsius est obiectum, quod si de reflexione formali sit sermo, verisimilius est requiri actum distinctum, & superadditum recto, idque sufficienter suadere videntur argumenta secundæ opinionis, quibus non sufficienter facit satis Arriag. ex instantia diuinæ cognitionis, hæc enim ob suam infinitatem æquiualet actui formaliter reflexo, ideoque supra seipsam formaliter reflectit absque actu superaddito, quæ quidem ratio non militat in cognitione creata, quæ finita, & limitata est, ideoque ob suam limitationem actum distinctum postulat, & superadditum, vt supra ipsam formalis fiat reflexio, vnde neque satis rationabiliter ex cognitione diuina probat oppositum Arriag. Verum est tamen hoc difficulter sustineri posse à Theologis, qui concedunt posse beatum vnico actu cognoscere in Deo omnes creaturas possibiles, vti probabile tenet Doctor de anima Christi 3. d. 14. cum enim intra istarum numerum etiam illa ipsa visio comprehendatur, opus est, vt illa visio semetipsam reflexè attingit etiam formaliter, nam si solum virtualiter seipsam attingit, iam non distinctè videret beatus omnes, & singulas creaturas possibiles per illam visionem, hoc itaque solum argumentum primam opinionem videtur reddere probabilem, si ad illam visionem non sufficit virtualis reflexio, quædam de actu reflexiuo vide apud Doctorem quol. cit. 14.

282 Quintò. Tandem quod nequeat intellectus creatus proprijs viribus simul, & semel non tot quin plura percipere, nec sic perfectè secundùm intensionem actus plura per modum plurium intelligere sicut vnum, probatur, quia intellectus creatus virtutem habet finitam, & limitatum conatum, ergo quia circa plura occupatus obiecta, virtus eius distrahitur, & remittitur, atque ideò non circa multa nimis obiecta occupari debebit, vt ea distinctè intelligat, nec ita perfectè quatuor actus eliciet, sicut vnum, & hoc satis superque probat commune adagium pluribus intentus, minor est ad singula sensus, quot autem distinctè intellectiones diuersorum obiectorum sint simul compossibiles in eodem intellectu, non potest certus, ac determinatus numerus assignari, sed id iudicandum est, ex varia ingeniorum dispositione, alius enim est alio promptior, & vnus vegetiori ingenio præditus, quam alter, & hic consequenter circa plura obiecta poterit occupari cum minori distractione, quam alter.

In contrarium obijcitur primò intellectum nostrum plura non posse intelligere per modum plurium, siue vno, siue pluribus actibus; ita namque videtur Arist. docuisse 2. Top. cap. 4. dicens plura sciri, vnum intelligi, idest sciri habitualiter, intelligi actualiter, & Met. cap. 4. qui vnum non intelligit, nihil intelligit. Tum 2. non potest idem subiectum simul perfici distinctis formis eiusdem generis, vt non potest idem corpus simul affici diuersis coloribus, vel figuris, ergo nec idem intellectus simul diuersis intellectionibus. Tum 3. quælibet intellectio est verbum adæquatum ipsi memoriæ, ergo neque omnes illæ intellectiones esse simul. Tum 4. contingit, vt per distractionem mentis ad plura languescat attentio circa singula, ergo plura simul distinctè percipi non possunt. Tum 5. potentia naturalis secundum totum suum conatum agens, & producens vnum, non videtur quod aliud possit producere, quia videtur terminum adæquatum habere, si enim aliud producit, vel producere potest, iam primus productus non esset adæquatus. Tum 6. quia Scot. 2. d. 3. q. 2. & d. 9. expressè docet, quod duo actus intelligendi non possunt simul esse in intellectu. Tum tandem, quia eadem ratione possent simul esse assensus, & dissensus circa idem obiectum.

283 Resp. Arist. in primo loco solum ostendere intendit, quod scire habituale est plurium, sed intelligere non est necessario plurium, quia potest esse vnius; in alio loco intendit quodcunque nomen vnum duntaxat debere habere significatum, vt possit inter homines haberi collocutio, & disputatio, si enim omne nomen est æquiuocum, omnis collocutio, & disputatio tollitur è medio. Ad 2. neg. paritas, colores enim inter se opponuntur, figuræ sese inuicem impediunt, quia partes corporis distrahunt ad diuersos situs, & argumentum ita benè probaret incompossibilitatem plurium specierum in eodem intellectu, vt plurium intellectionum, paritas igitur admitti non potest, nisi de actibus obiectorum, seu conclusionum incompossibilium. Ad 3. Memoria est intellectus specie fœcundatus, atque in casu plures essent memoriæ, non vna, quia plures species cogerent intellectum ad plures intellectiones eliciendas circa diuersa obiecta, & quælibet intellectio suam pro eo tunc adæquaret memoriam, non verò memoriam alterius obiecti, & in hoc sensu debet intelligi assumptum. Ad 4. probat solum non posse simul intelligi plura obiecta in maxima copia, & non æquè perfectè, vel intensè intellectum plura, sicut vnum, intelligere, ex quo tamen non sequitur aliqua competenter plura distinctè non intelligere, quia vt innuit Scot. quol. 14. B. bifariam intellectio dici potest perfecta, vel imperfecta, formaliter ex parte actus secundum maiorem, vel minorem gradum intensionis, & obiectiuè cum res attingitur, vel non attingitur secundù totã suam entitatẽ; itaq; circa plura haberet intellectiones aliquo modo imperfectas formaliter, quia vna impediret intẽsionẽ alterius, sed nõ necessariò obiectiuè, quia adhuc singulæ possent

sent obiectum suum attingere distinctè, & secundum totam suam entitatem. Ad 5. Negatur in tali casu intellectum totum suum adhibere conatum circa vnum obiectum, simul enim etiam attendit ad alia, & talis simultanea attentio non excedit virtutem eius, vt nequeat singula distinctè attingere. Ad 6. Doctor in primo loco loquitur ad hominem, & ex concessis à D. Tho. vt notat Bargius in alio loco d. 9. sub lit. E. solum ait non posse simul intellectui inesse duas notitias eiusdem obiecti, ac eiusdem rationis. Imò sub lit. T. expressè docet Angelum loquentem posse plures audientes habere, & in eis plures intelligentias causare, & demum si quando Arist. vel Scot. inueniantur negare plures intellectiones distinctas simul inesse eidem intellectui, loquuntur de perfectione cognitionis formali, non obiectiua, quatenus cognitio vnius remittit cognitionem alterius, & ideò duæ cognitiones nequeunt esse ita formaliter perfectæ, sicut vna. Ad vlt. neg. consequ. quia illi actus, vt sæpè dictum est, specialem inter se habent repugnantiam, adeout id, quod ponit vnus, tollit alter directè, & immediatè, vnde contradictoria inducunt in eodem intellectu, & respectu eiusdem obiecti simul, & semel; tunc enim intellectus iudicaret v. g. simul Petrum currere, & non currere pro eodem tempore, ex quo etiam sequitur, quod intellectus assentiret falso, quod est prorsus impossibile, nam eo ipso, quod iudicat Petrum currere, cursus ei proponitur, vt verus, & eius carentia, vt falsa, quia nihil potest simul esse, & non esse, quare non poterit eo ipso dissentire ipsi cursui nisi assentiendo falso, & dissentiendo vero.

284 Secundò è contra obijcitur cum Arriag. quod plura obiecta disparata possint eodem actu intelligi, id namque sæpius experimur in actibus voluntatis, cum nempè plures fines, & disparati eodem actu appetuntur, si enim deambulatio proponatur vtilis ad sanitatem, ad fugiendum hostem, ad recreationem, ad videnda aliqua spectacula foris, & similia, cur non poterit voluntas dicere vnico actu ergo eamus foras propter hæc omnia? vel quis dicit ibi debere necessariò tot actus electionis repeti, quot habet fines voluntas? idem est, quando quis ob multorum intercessionem vni parcit, ac dicit vnico actu, parcò tibi propter hos omnes, vbi quælibet intercessio est partiale obiectum formale, cum tamen ex se posset esse totale alterius actus; quo ob solam illam parceret, ita ergo poterit esse de actu intellectus, quod idem pendeat à pluribus obiectis disparatis partialiter concurrentibus. Confirm. quia sicut non repugnat velle aliquod medium ob duos fines v. gr. deambulationem ob sanitatem, & recreationem, ita non videtur repugnare aliquem assentiri articulo fidei, & quia Deus dicit, & quia ei apparet per demonstrationem. Conf. 2. nam si quis dicat vnus homo currit, tunc ille actus habet pro obiecto formali vnum hominem, & rursus per secundum actum potest dicere de alio solo, & sic de omnibus diuisiuè, & tamen potest esse alter actus, qui vtrunque hominem, imò omnes habeat pro obiecto dicendo omnis homo currit, vel tres currunt. Rursus cum eodem iudicio indiuisibili dicimus; Petrus non est Paulus; certè per hunc actum duo obiecto attingimus disparata Petrum scilicet, & Paulum, & actus ille non efficitur à sola specie Petri, nec à sola Pauli, sed debent ambæ concurrere partialiter. Tandem corporeus oculus videt eadem visione quantitatem, & colorem, quæ sunt obiecta prorsus disparata, videt enim album quadratum, vel oblongum, ergo non est negandum intellectui.

285 Respond. quod quando concedatur eundem actum electionis ex pluribus finibus, ac disparatis elici posse partialiter concurrentibus, quod tamen multi negant, adhuc negari debet de actu intellectus, si quidem quoad hoc dispar omninò est ratio de actu intellectus, & voluntatis, quia voluntas vt dicemus disp. seq. esse potest totalis causa sui actus, nec obiectum concurrit nisi terminatiuè, vt notat Doctor 2. d. 25. & hoc ea præsertim ratione, quia actus voluntatis non est naturalis, & expressa similitudo sui obiecti, sicut actus intellectus, qui proinde petit ab obiecto partialiter gigni, vt proles à parente, qua de causa maiorem videtur habere actus intellectus dependentiam à suo obiecto, quam actus voluntatis à suo, & hinc est, quod actus voluntatis non tantam petit vnitatem in suo obiecto, quantam actus intellectus, & actus voluntatis potest attingere plura disparata, non actus intellectus, quia diuersus prorsus est modus attingentiæ hinc inde, nam actus intellectus attingit obiectum exprimendo illud, ac declarando, vt expressa eius similitudo, & imago, sed actus voluntatis attingit obiectum illud amplectendo, vel respuendo, possunt autem benè plura disparata obiecta simul amplecti, vel respui per eundem actum, sed non simul exprimi per eundem, & declarari, quia cum sint diuersæ prorsus naturæ, nequeunt per eandem imaginem repræsentari. Deinde quando etiam totum id concederetur, nihil contra nos adhuc concluditur, quia non sumus in casu quæsiti, questio enim est, an possit intellectus eodem tempore elicere plures actus circa plura obiecta disparata ea distinctè attingendo, ita quod quilibet actus integrum habeat obiectum, vel vno actu illis pluribus æquiualente, si ergo admittatur intellectum illa eodem actu attingere, velut obiecta partialia tantùm, & inadæquata, sanè non illa attingit totaliter, & secundum totam eorum entitatem declarabit, in quo præcisè sensu est quæstio, an possit intellectus vno, vel pluribus actibus plura obiecta, vt plura simul attingere.

286 Ad Confirm. quando etiam concederetur posse nos assentiri articulo Fidei ex illo vtroque motiuo nempè fidei, & scientiæ, quod Theologi magni nominis non sine magna ratione negant, tunc dici deberet ex eis non vnum elici actum, sed duos simul compossibiles, vt supra dicebamus de motiuo opinatiuo, scientifico, si ad assensum eiusdem conclusionis simul concurrere possunt. Ad 2. Confirm. cum dicitur, omnis homo currit, vel tres currunt, actus ille non habet pro obiecto formali illos homines, sed cursum qui de illis enunciatur, nam vnusquisque consideratur sub ratione currentis, atque ideò homines illi non se habent, nisi vt obiecta materialia, quæ gratis concedimus non specificare, nec necessario multiplicare actus, sed posse vnum, & eundem terminare, vt est in proposito. Ad aliud loquendo de simplici actu, qui est simplex terminorum apprehensio negatur extrema illius propositionis eodem actu attingi, si verò sermo sit de actu iudiciatio, & enunciatiuo concedi potest attingi eodem actu, sed non nisi vt obiecta remota, nam proximum, & immediatum iudicij obiectum est tota illa complexio, & propositio, vt magis constabit ex quæst. seq. art. 2. Ad vlt. cum sensibile commune non habeat speciem propriam distinctam a specie sensibilis proprij, vt constat ex dictis supra disp. 4. nu. 60. nullum est inconueniens, quod eodem actu attingatur, quo sensibile proprium, eiq; subordinetur in ratione sensibilis, vnde falsum est quantitatem, & colorem videri, tanquam duas res, & obiecta directa, tantum enim color directè videtur, & per modum rei, quantitas verò per modum conditionis.

287 Dices, non solum quantitas, & color, sed etiam album, & nigrum vnica visione videri possunt, ergo tantò magis duo obiecta disparata ab intellectu, qui est maioris virtutis, assumptum docet Doctor ex professo in libr. de Anim. quæst. 8. vbi in corpore quæsiti resoluit sensum vnica sensatione sentire contraria. Respon. imò Doctor ibi in respon. ad p. in contrarium disertis verbis inquit, quod *intellectus noster vnica intellectione non potest plura obiecta intelligere, si sunt disparata*, sed hoc tantum potest colligendo illa sub vna ratione obiectiua, nimirum differentiæ, vel contrarietatis, vel similitudinis, quo quidem modo non attingit illa disparatè, idest, vtrunque absolutè, & secundum se, sed potius vnum cognoscit in habitudine ad aliud, & hoc modo inquit sensum quoque interdum vnica sensatione posse contraria sentire; nam visus potest album, & nigrum cognoscere simul, secundum quod conueniunt in quadam differentia, vel contrarietate, quæ est vna ratio obiectiua cognoscendi simul vtrunque, & cum vna sit, nulla certè videtur repugnantia; quin possit vno actu cognosci, quod nec etiam in omni rigore intelligendum est, vbi ibi notat Cauell. quia differentia, & contrarietas sunt relationes, quas sensus non attingit, cum non habeat virtutem in rigore collatiuam, quare tenendum est sensum relationes illas contrarietatis, & differentiæ non nisi materialiter attingere; & in fine quæsiti optimè innuit, quod sensus pluribus sensationibus sentit diuersa sensibilia extra prædictum casum, cum illa sentit absolutè, & secundum se, & optimè declarat, quomodo id esse possit, & quomodo non, his verbis; *dicendum ergo, quod quando vnus actus est ita intensus, quod adæquat sibi potentiam, tunc euacuat totaliter alium eiusdem potentiæ; si autem sit minus intensus, & citrà terminum potentiæ licet aliqualiter impediat alium, & è conuerso, non tamen totaliter depellit, sed secum compatitur, vnus ergo actus sentiendi vnum obiectum obtenebrat alium, non tamen semper obfuscat*, ita ille, quæ doctrinà optimè applicatur actibus intellectus, vt supra diximus.

QVÆSTIO X.

De triplici intellectus operatione, apprahensione iudicio, & discursu.

288 Consueta satis apud Auctores est hæc operationum intellectus trina diuisio, cuius nos sæpius meminimus in Logica, & Doctor, q. 3. vniuersalium, sumptaque est ex Arist. p. priorum cap. 1. sub nominibus termini, ad quem spectat simplex apprahensio, quæ est prima operatio propositionis, ad quem attinet iudicium, quæ est secunda, & syllogismi, ad quem pertinet discursus, quæ est tertia; & suadetur hæc assignatio euidenti ratione, intellectus enim operando, & cognoscendo, vel simpliciter aliquid apprahendit, & concipit, verb. gr. hominem non affirmando, aut negando quidpiam de ipso, & hæc est prima operatio; vel vlterius progreditur iudicando aliquid de homine assertiuè, vel negatiuè verb. gr. quod sit rationalis, & hæc secunda eius operatio, vel tandem ex vna re iudicata, seu affirmata, vel negata aliam infert, & deducit ex vno in aliud discurrendo, vt verb. gr. si ex hoc, quod homo est rationalis infert, quod est risibilis, & hæc est tertia operatio; hoc autem certo ordine assignantur, ac nominantur eiusmodi operationes prima, secunda, & tertia, quia gradatim se habent, & vna semper aliam præsupponit, quia discursus præsupponit iudicium de aliqua propositione, & iudicium supponit simplicem apprahensionem terminorum illius propositionis, itaut quandam præseferant inter se se prioritatem secundum causalitatem, vt Scot. ait quol. 15. S.

289 Neque ab hoc trino operationum intellectus numero nos retrahere debent quidam alij actus, qui intellectui attribui solent, nec ad aliquam illarum trium operationum reduci posse videntur, vt sunt attentio, dubitatio, imperium, &c. nam vt ab vltimo incipiamus, imperium re vera non est actus intellectus, sed voluntatis, vt dicemus disput. seq. quod item multi de attentione affirmant, dicentes esse conatum voluntatis intellectum impellentis in considerationem alicuius obiecti retrahendo illum ab aliorum contemplatione, sed quando etiam esset actus quidam intellectus, specialis nimirum conatus eiusdem, quo se deijcit, & profundat in contemplationem alicuius obiecti, non proinde ponendus esset actus distinctus à tribus præfatis operationibus, ac peculiare quoddam cognitionis genus ab eis distinctum, sed potius dispositio quædam omnibus, & singulis inseruiens, attentio namque pariter adhibetur in prima, ac in secunda, & tertia operatione; maior videtur difficultas de actu dubitationis, qui vtique ad primam operationem non attinet, vt de se constat, quia dubitatio regulariter sequitur terminorum appræhensionem, nec ad secundam, quia intellectus per dubitationem veluti medius, & suspensus manet inter affirmationem, & negationem alicuius propositionis; nec ad tertiam ob eandem rationem, quia qui dubitat de bonitate consequentiæ, non deducit vnum ex alio, sed illationem suspendit. Cœterum hic quoque actus ad aliquam istarum operationem reduci potest, ac debet, ad secundam nimirum, vel tertiam; ad secundam quidem pertinet, quando contingit dubitatio de connexione alicuius prædicati cum copula, tunc enim versatur circa coniunctionem ipsam terminorum, quoad an est, non determinatè affirmando, vel negando, sed dubitando, quod sufficit, vt in tali casu ad secundam operationem reducatur; cum autem dubitatio contingit circa illationem consequentis ex antecedente, pertinebit ad tertiam operationem, quia tunc versatur circa consequentiam vnius propositionis ex alia, non quidem determinatè deducendo hoc ex illo, sed dubitando, quod item sufficere videtur, vt in tali casu ad tertiam reducatur; Vel dicendum per operationes intellectus in proposito intelligendos esse actus illos, quibus intellectus operando proficit, & perficitur, sunt enim veluti tres gradus intellectiuæ cognitionis, per quos intellectus paulatim in cognoscendo progreditur, & eleuatur, dubitatio autem non est actus perfectiuus intellectus; atque ideò absolutè inter eius operationes annumerandus non est, vt hic de illis loquimur.

Supposita ergo hac triplici diuisione operationum intellectus, vt ab omnibus recepta, & approbata, nunc ad singulas descendere oportet earum naturam, & conditionem scrutando, & examinando; quod quidem præstabimus per tres sequentes articulos, iuxta numerum illarum, de singulis singillatim disputando.

ARTICVLVS I.

Examinatur prima intellectus operatio.

290 PRima intellectus operatio ita fit, post receptionem speciei intentionalis in intellectu sequitur actus vitalis, qui dicitur apprehensio, quia per eam trahitur obiectum quodammodo ad potentiam, illudque intellectus ita percipit, vt non ferat de illo sententiam, nec affirmando, nec negando, vt Scotus docet. d.p.q.3. D. & ex modo ita percipiendi obiectum vocatur simplex apprehensio, quia simpliciter, & absolutè obiectum percipit, vt sic, nihil de eo iudicando, tria autem dubia præcipua circa hanc primam intellectus operationem contingunt.

Primum dubium est de eius obiecto, num scilicet eius obiectum sint solùm termini simplices, siue sint incomplexi, vt homo, album, &c. siue complexi, vt animal rationale, Filius Dei, &c. sed etiam integra propositio constans ex subiecto, & prædicato cum copula affirmationis, vel negationis. Hoc vltimum nonnulli negare videntur, vt Vasquez p.p.disp.75.nu.21.& disp.223.& p.2.disp.62.& 79. quod probant, quia hac de causa Arist.3. de An.21. hanc operationem appellauit indiuisibilium intelligentiam, & communiter appellatur simplicium apprehensio, quia nominum per ipsam soli termini simplices appræhenduntur, non integra propositio; alioquin appræhensio à iudicio non differret, cum posset habere idem obiectum cum ipso, quod est propositio, ac vnio prædicati cum subiecto.

291 Dicendum tamen est per simplicem apprehensionem, quæ est prima operatio non tantum percipi posse simplices terminos, vt v.g. extrema propositionis, sed integram quoque propositionem, attingendo nimirum connexionem eorum, non tantum quoad voces, sed etiam quoad rem significatam. Ita significauit Doctor 2.d.6.q.1. ad 3.& 4.d.8.qu.2. X. vbi dat exemplum de discipulo concipiente conclusionem non demonstratam, vt neutram, & est modo communis omnium sensus Fons.4. Met.cap.2. quæst.6.sect.6. Tolet.3. de Anim. quæst.21.& 22. Conimbr.ibid.cap.13.quæst.4.art.1. Hurt.disp.7. de Anim.sect.1. Auers.quæst.23.sect.1. Arriag.disp.6.de Anim.sect.4. & alij passim; probatur euidenter, quia vt notat Doctor cit.2.d.1.q.3. D. sæpius contradictoria complexa apprehendimus neutri parti assentiendo, quia adhuc certi non sumus de veritate alterius partis, vnde quandiù in tali dubitatione manemus, vtranque problematis partem simpliciter apprehendimus, & ita regulariter euenit, cum nobis problemata proponuntur, quorum nec certitudinem, nec euidentiam habemus, vt v.g. an astra sint paria, an Petrus nunc studeat, tunc enim intellectus, cum rationes non habeat conuincentes pro neutra contradictionis parte, vtramque contradictionis partem apprehendit, non tantum quoad voces, sed etiam quoad significatum, sed nec affirmat, nec negat, nec præbet assensum, nec dissensum. Ratio à priori videtur esse, quia sicut per simplicem conceptum attingere possumus extrema propositionis, ita benè per conceptum eiusdem rationis attingere possumus connexionem inter illa absque affirmatione, vel negatione, assensu, vel dissensu, & ratio est, quia vnio intentionalis, quæ est iudicium, non est sola repræsentatio vnionis, vtcunque, sed repræsentatio cum determinatione ad alteram contradictionis partem, non ergo qualiscunque apprehensio vnionis prædicati cum subiecto est iudicium, seu affirmatio, & negatio, sed apprehensio cum determinatione ad alteram partem; sed benè potest dari species repræsentans vnionem extremorum, sicut ipsa extrema absque tali determinatione.

292 Respondent quidam auditis huiusmodi vocibus, astra sunt paria, nos non concipere rem significatam, siue connexionem inter prædicatum, & subiectum, sed tantùm ipsas voces. Sed faciliè reijcitur hæc responsio, vel potius effugium, quia aliud apprehendit peritus linguæ latinæ auditis his vocibus, quàm imperitus, sed hic etiam apprehendit ipsas voces, non secus, ac ille, ergo peritus aliquid amplius apprehendit, scilicet rem significatam; simili modo cum audimus aliquem discurrentem, & suam sententiam varijs rationibus confirmantem, etiamsi neque affirmemus, neque negemus, quod dicit, tamen si periti simus eius linguæ, qua vtitur, alios nobis formamus conceptus, quàm imperiti eiusdem linguæ, quia nempè concipimus rem ipsam quam ille vult astruere.

Respondent alij concedendo auditis illis vocibus, astra sunt paria, nos nedum concipere voces, sed etiam connexionem prædicati cum subiecto citra assensum, vel dissensum, sed talem apprehensionem inquiunt spectare ad secundam operationem, quam proindè distinguunt in apprehensiuam, & iudicatiuam. Sed hoc quoque facilè refutatur, quia omnis secunda operatio intellectus est iudicatiua, ea verò, quæ dicitur apprehensiua, pertinet ad primam operationem, notitia nimirum illa, quam formamus auditis illis vocibus, astra sunt paria; parum enim refert, quod verba illa nata sint generare secundam mentis operationem, quia tunc solum id præstant, quandò audiens illa recipit formaliter, & significatiuè per modum propositionis, secus verò quando materialiter, & recitatiuè.

Nec auctoritas, & ratio ad oppositum conuincit, Arist. enim vocauit primam operationem indiuisibilium intellectionem, & communiter vocatur etiam simplicium apprehensio, quatenus est operatio simplex, & non composita, sicut secunda, & tertia, vnde simplicitas, quæ huius primæ operationi tribuitur, magis se tenet ex parte ipsius actus, quam obiecti, vnde rectius simplex apprehensio appellatur, quàm simplicium apprehensio, cum per ipsam etiam complexa, & integræ propositiones attingantur, sed quia vt ipsæ attinguntur per talem actum simpliciter, & incomplexè absque vlla scilicet affirmatione, vel negatione, & veluti per modum incomplexi, benè quoque talis operatio dicitur simplicium apprehensio, vt etiam simplicitas se tenet ex parte obiecti. Neque ob id apprehensio confunditur cum iudicio, quia licèt vterque actus idem possit attingere obiectum, non tamen eodem genere attingentiæ, nam apprehensio complexum ipsum attingit incomplexè, non ita iudicium, quod propositionem attingit affirmando, vel negando, & quamuis apprehensio quoq; vnionem cognoscat extremorum, tamen quia non eam attingit cum determinatione ad alteram partem, non dicitur extrema illa intentionaliter vnire, sicut facit iudicium affirmando, vel negando.

Quæres, an simplex apprehensio possit saltim implicitè, & virtualiter attingere propositionem complexè, seu cum determinatione ad alteram partem, v.g. an dum intellectus simpliciter apprehendit hominem distinctè per suam definitionem, vt animal rationale, num etiam per eundem conceptum iudicet hominem esse animal rationale, & rem esse talem, sicut apprehenditur. Affirmat Suarez disp. 8. Met. sect.3.n.6.& sect.4.n.6. vbi hac de causa vult simplicem apprehensionem virtualiter, & implicitè habere rationem iudicij, imò non desunt asserentes posse per primam operationem attingi in propositione hoc esse illud, hominem esse animal, Petrum currere, &c. formaliter, & explicitè fundamentum videtur esse, quia in simplici cognitione sensitiua attingitur obiectum quoad an est, videmus enim solem esse lucidum, parietem album, &c. ergo potiori ratione id concedendum erit primæ operationi intellectui nostri, quæ omni cognitioni sensitiuæ præeminet.

Negatiuè tamen respondendum est, licet enim simplex perceptio connexionis prædicati cum subiecto spectare possit ad primam operationem, vt probatum est, illa tamen determinatio, qua res esse, vel non esse cognoscitur, spectat ad secundam, & in hoc præcipuè prima distinguitur à secunda, quod prima tantum percipit rem, seu propositionem quoad quid est, nimirum quid significetur

ex hac secunda differentia sumere modum decidendi præsens quæsitum, quod vertitur duntaxat de veritate formali, sed potius ex prima, vt postea dicemus.

298 Frequens quoque modus (quo etiam interdum nos vsi sumus in Logica obiter loquendo) dissoluendi præsens quæsitum solet esse de veritate complexa, & incomplexa, & quod hæc vtique competat primæ operationi, non illa, & in hoc sensu locutum esse Arist. Sed certè nequit hic modus dicendi plenè satisfacere dubio, nec dictis Arist. nisi melius explicetur, nam & Arist. ipse, & alij omnes concedunt actui simplici conformitatem ad suum obiectum simplex, & actui complexo ad obiectum complexum, & postea quærunt, an veritas conueniat tantum actui complexo, vel an etiam incomplexo conuenire possit, & Arist. plerisque in locis negat conuenire, vnde in hoc ipso quæsito dubitant, an dari possit veritas incomplexa, ideoque principium peti videtur, cum dicitur actui simplici conuenire veritatem incomplexam, hoc enim est, quod vertitur in dubium, an conformitas actus simplicis ad suum obiectum possit dici veritas, tum quia si hæc distinctio sufficit ad resoluendum quæsitum, opus non erat Aristot. tantoperè laborare, vt ostenderet veritatem complexam simplici operationi non conuenire, sed complexæ, quia nemo de hoc dubitabat; tum tandem, quia sicut datur veritas incomplexa, ita quoque falsitas incomplexa admitti debebit, cum oppositorum sit eadem ratio, atque ita sicut primæ operationi veritas incomplexa adscribitur, ita quoque falsitas rationis debebit adscribi, sed si res in hunc modum se habet, cur Arist. ita sepè, & cum eo communis opinio primæ operationi concedit veritatem, & negat falsitatem?

299 Dicendum est pro resolutione quæsiti, veritatem cum omni proprietate conuenire simplici apprehensioni non ita falsitatem. Conclusio colligitur ex Scoto citat. 6. Met. quæst. 3. vbi veritatem formalem, quatenus est conformitas conceptus ad obiectum, ita tribuit conceptui simplici, sicut complexo, & illam appellat veritatem incomplexam, hanc verò complexam, nec secundam operationem à prima secernit, quia secunda sit subiectum veritatis formalis, non prima, imò directè, ait veritatem propriam formaliter esse in vtraque, sed quia in secunda nedum formaliter veritas residet, sed etiam obiectiuè modo explicato, quod non contingit in prima; falsitatem verò propriè tribuit tantum secundæ operationi, nam veritati primæ operationis, inquit, non opponi, nisi ignorantiam; Quo igitur ad veritatem probatur expressis Aristot. testimonijs, nam 3. de An. 26. planè concedit simplici apprehensioni veritatem, imò docet semper esse veram, & nunquam falsam, sic etiam loquitur eodem lib. tex. 21. & p. de An. 63. & 4. Met. 24. & 9. Met. tex. vlt. Nec dicat Vasquez Aristot. his in locis loqui de veritate impropriè, & per quandam similitudinem, quod colligere satagit ex illo vltimo context. lib. 9. Met. potius enim ex eo loco colligitur oppositum, siquidem ibi Aristot. negat in simplici apprehensione falsitatem propriè dictam, & concedit inesse veritatem, ergo loquitur de veritate propriè dicta, quia ibi ita concedit simplici apprehensioni veritatem, sicut negat falsitatem.

300 Et hoc etiam ratione stabilitur, quia cui conuenit propria conformitas conuenit propriè veritas, cum veritas essentialiter consistat in conformitate signi ad signatum, at conceptui simplici conuenit propria conformitas cum suo obiecto incomplexo non secus, ac conceptui complexo conueniat conformitas cum suo obiecto complexo, ergo non minus propriè illi conuenit, quam isti. Tum 2. quia veritas est conformitas rei cum sua regula, & quia imago est instituta ad repræsentandum prototypum, ideò est conformitas cum suo prototypo, sed conceptus simplex non minus institutus est ad repræsentandum obiectum incomplexum, tanquam prototypum suum, & regulam, quam conceptus complexus, cum omnis cognitio sit essentialiter repræsentatiua sui obiecti, ergo non minus est veritas in prima, quam in secunda. Tum deinde, quia in omnibus signis præsertim naturalibus prout conformantur rebus, quas significant, formaliter veritatem reperiri necesse est, ergo veritas formalis immeritò negatur in simplici etiam intellectus operatione, quia cum veritas ex suo conceptu formali non dicat nisi conformitatem signi ad signatum, nam cum minori proprietate conuenit cognitioni simplici in ordine ad obiectum simplex, quam complexæ in ordine ad obiectum complexum, vterque enim est similitudo naturalis, & expressa sui obiecti; Tum præterea, quia in intellectu diuino nulla est compositio, & diuisio, & secundum aliquos neque in Angelico, & tamen in eorum actibus est veritas cum omni proprietate, ergo in conceptu simplici reperitur veritas propriè dicta. Benè verum est, veritatem primæ, & secundæ operationis esse alterius rationis, & vtranque diuersimodè suum repræsentare obiectum, sed ex hoc non sequitur veritatem primæ operationis esse impropriè dictam, sed solum sequitur esse duas species veritatis, quarum vtraque potest esse propria, quia veritas in communi sumpta pro conformitate signi ad signum non magis propriè ad vnam speciem applicatur, quam ad aliam. Concedimus insuper in communi modo loquendi veritatem sumi pro veritate complexa, sed neque ex hoc deduci debet veritatem primæ operationis esse impropriè dictam, nam & nomen animalis apud vulgus sumi solet pro animali bruto, & tamen hinc non rectè deduceretur hoc nomen animal impropriè homini applicari, & ideò malè Vasqu. opinionem suam in vulgari modo loquendi fundauit, cum ratio suadeat oppositum; concedenda est ergo veritas incomplexa distincta à complexa cum omni proprietate, & tribuenda est primæ operationi, cui quando Arist. negat veritatem, de veritate complexa intelligendus est, cui opponitur falsitas, ideoque p. Perhier. c. 1. dicebat in simplicibus vocibus, & conceptibus non esse verum, & falsum, vt innueret, non de quacunque veritate verba facere, sed de illa, cui opponitur falsitas, hæc enim soli propositioni conuenit, in quo etiam sensu intelligendus est Scot. in 2. d. 6. q. 1. ad 3.

301 De falsitate autem, quod propriè simplici apprehensioni non conueniat probatur, sic enim expresè docet Aristot. 3. de An. 26. & 9. Met. text. vlt. vbi inquit non contingere per simplices conceptus intellectum falli, ac decipi, sed potius non attingere, & ignorare obiectum, ideoque dicebat Doct. loc. cit. veritati primæ operationis non opponi falsitatem propriè dictam, sed solum ignorantiam, & non attingentiam rei; hoc optimè declarat Arist. 3. de An. 26. exemplo sensus, nam cum sensus putà visus attingit visibile, dicitur verus visus, cum verò non attingit obiectum, nec illud percipit, non dicitur falsus visus, vel falsus sensus, sed dicitur propriè non videre, nec sentire, vnde illa non est falsa sensatio, nec falsa visio, sed carentia visionis, & sensationis; sic etiam contingit in proposito de simplici apprehensione, aut enim intellectus concipit aliquod obiectum, & talis conceptus semper est verus, quia verè repræsentat, & attingit tale obiectum, aut si non illud concipit, sic penitus ignorat, & non attingit, & ideò non dicitur falli, & decipi, sed nescire, & ignorare, & hæc est Arist. doctrina textibus citatis.

302 Sed circa hanc probationem conclusionis, & Aristot. doctrinam occurrit difficultas, cuius solutio totam rem manifestabit, dicet enim quis in hac prima operatione falsitatem in eo contingere posse, quod non apprehendat intellectus id, quod non apprehendere intendit, sed aliud diuersum, v. grat. si intendens aurum apprehendere apprehendat auricalchum pro auro, sic enim propriè videtur falli, ac decipi, quia vnum apprehendit pro alio, ergo non attingendo obiectum fallitur, & decipitur; sed etiam attingendo obiectum videtur posse falli, & decipi, cum nimirum rem compositam apprehendendo non considerat omnes, & singulos gradus essentiales eius, sed vnum, vel alterum.

Respond. ex primo casu non deduci falsitatem in actu apprehensionis, nam illa apprehensio in eo casu non est auri, sed auricalchi, quod verè apprehendit, ideoque dicitur vera, quia falsitas non est disconuenientia ad rem, quam quis quærebat concipere, sed debet attendi in ordine ad rem, quæ de facto concipitur; solum ergo deducitur apprehendentem non obtinuisse intentum suum, quia intendens apprehendere aurum concipit auricalchum, & in hoc sensu etiam dicitur falli, & decipi, quæ falsitas est practica potius, & moralis, quam speculatiua, quia non obtinuisse intentum non reddit actum illum speculatiuè falsum; & quidem in eo casu non contingere falsitatem propriè dictam euidenter ostenditur, quia falsitas conceptus consistit in quadam inadæquata obiecti repræsentatione, si enim obiectum nullo modo attingitur, non est falsa cognitio eius, sed plura ignorantia, vel vera cognitio alterius obiecti, non falsa illius cognitio, quia falsitas est disconformitas ad illam rem, quæ est obiectum cognitionis, non ad quamcunque alia rem, non enim dicimus animal rationale falsum conceptum leonis; sed non conceptum leonis, quia leo sub nulla ratione propria attingitur per conceptum hominis; & quia alioqui omnes conceptus veri essent falsi, quatenus non conformes alicui alteri enti, nisi illis, cuius sunt veri conceptus. Neque etiam ex secundo casu sequitur falsitas in actu apprehensionis, quia ad falsitatem conceptus requiritur, vt res concipiatur aliter, quam sit, nempè cum repugnantibus prædicatis, nec sufficit sola inadæquatio conceptus, hæc enim est quædam præcisio, & pura abstractio conceptus, quæ stat cum veritate, quia abstrahentium non est mendacium, vnde conceptus inadæquatus, quo præcisè concipitur homo sub ratione animalis, est verus, quare inadæquatio conceptus non reddit falsam rei apprehensionem, sed confusam, & indistinctam duntaxat; cum ergo ad falsitatem propriè dictam, vt distinguitur à nescientia, & pura ignorantia, requiratur, vt res concipiatur positiuè aliter, quam sit, idest cum prædicatis repugnantibus, vnde D. Aug. lib. 83. qq. q. 32. definit conceptum falsum, quo quis rem aliter, quam sit, intelligit, & Arist. 4. Met. 27. ait falsum esse ex eo, quod iudicatur esse, quod non est, vel non esse, quod est; hinc patet quomodo falsitas propriè opponatur cognitioni complexæ, non incomplexæ.

303 Quo autem sensu dixerit Aristot. 9. Met. text. vlt. per accidens falsitatem contingere in apprehensione simplici, plures refert expositiones Amic. cit. art. 4. communis expositio videtur esse inquantum posse falsitatem contingere in cognitione ipsius quid est, inquantum hæc cognitio haberi potest, non solum per simplicem apprehensionem, sed etiam per compositionem, & iudicium, quare si hoc modo illum quid tribueretur alteri, cui non conuenit, tunc in eius cognitione contingeret falsitas, quod est per accidens, quia essentia rei per se petit simpliciter concipi, & satis concipitur per simplicem conceptum explicitum. Hanc tamen expositionem non recipit Doctor cit. 5. Met. q. 3. notat enim quod Arist. text. illo vltimo 6. Met. non absolutè dicit circa quid falsitatem contingere solum per accidens, sed distinguit de intelligentia simplici, inquantum est circa

quid simplicium, & circa quid compositorum, & ait circa quid compositorum, cadere deceptionem per accidens, non circa quid simplicium, data autem prædicta expositione, ita benè contingeret deceptio per accidens, circa quid simplicium, sicut circa quid compositorum, quia ita quid simplicium potest alteri tribui per compositionem, sicuti quid compositorum; ex hac ergo ipsa Aristot. distinctione de quid simplicium, & compositorum eruit Scot. illius dicti interpretationem; & ait circa quid compositorum posse per accidens deceptionem contingere, quia eorum quid natum est facere conceptum non simpliciter simplicem, idest plures partes habentem, in quo proindè cadere potest falsitas virtualiter apprehendendo aliquid sub determinatione sibi non conueniente, & hoc modo dicitur, 5. Metaph. text. 34. quod est aliqua ratio in se falsa, & non solum de aliquo falsa, & tamen ratio illa in se falsa simplici apprehensione intelligibilis est; vide ibi Doctorem, & 9. Met. in expositione illius text.

304 Dices, per simplicem apprehensionem potest res concipi, aliter ac sit, vt homo tanquam quadrupes, angelus tanquam corporeus, apprehendendo nimirum totum hoc complexum, quod benè fieri potest per primam operationem, sanè in hoc casu attingitur obiectum, scilicet homo, vel Angelus, vnde dici non potest contingere hinc ignorantiam, seu non attingentiam, vt in superiori casu de auro, & auricalcho; & attingitur, aliter ac sit, quia concipitur Angelus sub ratione corporei, homo sub ratione quadrupedis.

Resp. in his, & similibus casibus intellectum nihil concipere de Angelo, aut de homine, sed præcisè apprehendere significatum illius complexi, nimirum quid significent illi termini complexi, homo quadrupes, Angelus corporeus, in quo nulla prorsus deprehendi potest falsitas, immò cum ista apprehensione consistere potest iudicium determinatum, quod homo non est quadrupes, nec Angelus corporeus; & hæc solutio longè præstat illi; quam dant alij concedentes falsitatem per se in prima operatione; quando versatur circa obiectum complexum, & recipit Amic. loc. cit. concl. vlt. nam vt supra ostendimus, id nec etiam in integra propositione apprehensa concedi debet, tantò igitur minùs in termino complexo.

305 Tertium tandem, ac vltimum dubium est, an apprehensio integræ propositionis sit qualitas simplex, an composita ex tribus actibus terminatis ad subiectum prædictum, & copulam singillatim; & mouetur dubium determinatè de apprehensione integræ propositionis, quia de apprehensione simplicium terminorum, scilicet subiecti, & prædicati, non est difficultas, quin quælibet sit qualitas simplex, & vnus actus. Docent nonnulli esse compositam ex illis tribus actibus, & ratio est, quia propositio est, cuius partes separatæ adhuc significant, suamque retinent significationem, sed voces externæ substituuntur loco conceptuum, & in seipsis præseferunt, quod in actibus mentis geritur, ergo conceptus mentalis, cui propositio correspondet, talis est, vt plures habeat partes, quarum quælibet per se suum partiale repræsentet obiectum, non ergo vno simplici actu tota propositio apprehenditur. Et Conf. quia quando propositio concipitur, posset in mente remanere conceptus vnius partis propositionis sine conceptu alterius v. gr. subiecti sine conceptu prædicati, ergo in illo conceptu erant distinctæ partes, idest distincti actus.

306 Probabilius tamen est, apprehensionem integræ propositionis esse distinctam a singulis apprehensionibus terminorum, & actum nouum illis superadditum, respicientem pro obiecto adæquato integram propositionem, & indiuisibiliter repræsentantem copulam prædicati cum subiecto: probatur, quia apprehensiones terminorum simplicium, scilicet subiecti, & prædicati sunt actus absoluti, non comparatiui, nam vnusquisque suum repræsentat obiectum, ergo ex illis simul etiam sumptis nequit componi apprehensio integræ propositionis, per quam vnum extremum cognoscitur in ordine ad aliud; nam adhuc actus illi absolutè terminos propositionis repræsentarent, non autem relatè in ratione subiecti, & prædicati. Conf. quia fieri nequit comparatio, nisi per actum indiuisibilem extrema connectentem, & comparantem, sed per apprehensionem integræ propositionis vnum extremum confertur ad aliud, & in ordine ad aliud cognoscitur, licet sine affirmatione, & negatione, ergo illa apprehensio dicit vnicum actum indiuisibilem. Demum singulæ illæ apprehensiones extremorum, & terminorum propositionis etiam simul sumptæ non sufficiunt ad exprimendam vnionem prædicati cum subiecto, ergo requiritur alter actus, qui indiuisibiliter attingat extrema per copulam, & comparet, atque connectat vnum cum alio, probatur assumptum, quia si plures apprehensiones simul sumptæ ad hoc sufficerent, tunc etiam sensus posset propositiones conficere, & vnum obiectum cum alio conferre, & comparare, quia potest simul habere apprehensiones duorum obiectorum, nempe huius, & illius coloris, aut hominis, quod tamen à nemine conceditur.

307 Nec ratio in oppositum cogit, minimè enim opus est quod omnis distinctio, & compositio, quæ in vocibus externis reperitur, actibus internis adamussim correspondeat, tum quia voces externæ non actus internos directè significant, sed res ipsas mediantibus illis, vt diximus in Log. q. p. disp. p. tum quia regulariter pluribus vocibus indigemus ad exprimendũ, quod paucioribus actibus, vel etiam vno actu intelligebamus; sequitur ergo solum ex argumento, quod cum voces dicțè res ipsas significent, in rẽ concepta; & significata inueniantur interdum partes, quæ distinctis vocibus significentur, & etiam distinctis actibus possint concipi, quando concipiuntur, vt plura; at quia in propositione sumuntur per modum vnius, vnico quoque actu concipiuntur. Ad Conf. neg. assumptum, possunt quidem remanere separati in mente conceptus absoluti de terminis conficientibus propositionem, tamen semel integrata ex eis propositione implicat, vt in eo actu, quo concipiuntur per modum vnius in tota propositione, possint separari, quia vnus est actus, quo tota propositio concipitur, & extrema propositionis indiuisibiliter attinguntur.

ARTICVLVS II.

Expenditur secunda Intellectus operatio.

308 POst simplicem apprehensionem sequitur iudicium, cuius variæ sunt acceptiones, vt notat Scot. p. d. 47. q. 1. §. respondeo, sed in proposito sumitur pro illo actu, quo intellectus postquam apprehendit propositionem vt neutram, more iudicis sententiam fert in alterutram partem affirmando, vel negando, qua de causa dicitur iudicium, de quo item tria dubia præcipua sunt in præsenti articulo resoluenda.

Primum dubium est, an intellectus eodem actu iudicet, & assentiatur propositioni an diuersis, & sensus est, quid formaliter includat assensus intellectus, quo vero complexo assentitur, præseferat ne tantum ipsum actum compositiuum directum, quo formantur complexiones de terminis apprehensis, itaut formalissimè idem sit componere, & diuidere, ac assentiri, vel dissentiri prædictis complexionibus, vel potius præter illum actum includat alium actum reflexum comparatiuum, quo intellectus seipsum reflectendo supra actum præcedentem secundum compositionem, & diuisionem percipiat conformitatem eius ad obiectum mensurans. Quamplures opinati sunt assensum propositionis esse actum prorsus distinctum ab actu compositiuo, vel diuisiuo eiusdem, eique superadditum, itaut intellectus vno actu componat, vel diuidat, & alio deinde propositioni affirmanti, vel neganti assentiatur, tribuitur Ocham quæstion. prima Prolog. Gabr. & Maiori ibidem; tenet Vulp. loc. citat. conclusione vltima, vbi proinde affirmat assensum semper esse actum reflexum, quo intellectus reflectendo supra actum compositiuum, vel diuisiuum percipiat conformitatem eius ad obiectum mensurans, & conuincitur idem è contra de dissensu; hoc ipsum Licher. sentire videtur quæstio. prima Prolog. in fine, & 3. dist. 23. quæst. vnic. §. *de secundo*, vbi dicit assensum esse simpliciter alium actum ab actu cognoscendi propositionem.

Nihilominus oppositum longè probabilius est, cognitionem scilicet enunciatiuam, & iudicium idem esse, quod assensum, vel dissensum intellectualem, ita videtur sentire Doctor citat. 4. dist. 47. quæst. 1. vbi iudicium prædicatiuum præmissarum, & illatiuum conclusionis confundit cum assensu, nec ab alio discernit, & probatur primò ex Aristot. qui 2. Perhier. cap. vlt. mentales enunciationes contrariè oppositas vocat opiniones contrarias, sed opinio est iudicium quoddam cum assensu ad vnam partem problematis, & dissensu ab alia, & 6. Ethic. cap. .... ita loquitur; *Est autem id in appetitu prosecutio, & fuga, quod in mente affirmatio, & negatio*, ac si diceret, assensus, vel dissensus, & 4. Metaph. text. 9. primum illud principium, impossibile est aliquid simul esse, & non esse, inquit ita notum esse, vt ne quidem mente possit ab vllo negari, quod non benè diceret, si quis mente negare aliquid posset, non iudicando illud esse falsum, sed solum apprehensione negatiuam propositionem formando.

309 Deinde probatur euidenter rationibus, primò ex vocali enunciatione, nam cognitio mentis declaratur per voces, sed actus iudicatiuus non declaratur, nisi per affirmationem, aut negationem, ergo in mente non distinguitur iudicium ab affirmatione, & negatione mentali, quia si distingueretur posset alijs verbis explicari, quam affirmatione, & negatione.

Secundo ex natura affirmationis, & negationis, est enim cognitio, qua aliquid alteri tribuimus, vel remouemus, hoc autem non fit realiter addendo aliquid obiecto, vel remouendo, sed cognitione, qua quis cognoscit aliquid alicui conuenire, vel non conuenire, at assentiri, vel non assentiri mente nil aliud est, quam iudicare rem sic esse, vel non esse, seu aliquid alteri conuenire, vel non conuenire.

Tertiò ex natura ipsius secundæ operationis, quæ in hoc distinguitur à prima, quòd prima tantùm percipit rem, seu propositionem, secunda determinatè iudicat affirmando, vel negando rem esse, vel non esse, quod sanè sine assensu, vel dissensu præstari nequit, nam formalissimè hoc est assentiri vero complexo, quod illud iudicare verum, & affirmare ob suam euidentiam, vel alio ex capite; dissentiri è contra illud iudicare falsum opposita de causa, & negare. Quartò, ex definitione assensus, & dissensus; assensus namque est adhæsio intellectus alicui propositioni veræ affirmando, dissensus è contra est abnutus intellectus ab ea per negationem, ergo dissensus, & assensus necessario affirmationem, & negationem includunt, nec nisi per eas exerceri possunt.

Quin-

Quintò. Tandem quia falsum omninò est, quod aiebat Vulpes cit. assensum esse actum reflexum comparatiuum, quo intellectus reflectit supra actum compositiuum præcedentem, & attingit conformitatem eius ad obiectum, quia experientia docet nos assentiri alicui vero complexo absq. vlla prorsus reflexione per hoc solum, quod directè vnum de altero affirmans, benè quidem dari potest iudicium per modum cognitionis reflexæ, quo cognoscatur affirmetur veritas, quæ erat in alia cognitione, vt cum dicimus, hæc cognitio est vera, & hic est quod intendit Scotus ibid. ab eo citatus 6. Met. q. 3. tamen in iudicio directo de reipsa, cum v.g. affirmamus, homo est animal, vtique obiectum iudicij non est ipsa veritas, & conformitas animalis cum homine, vt magis infra patebit.

310 Obijcies cum Lichet. q. p. prol. cit. quod alius sit actus, quo cognoscitur vnio prædicati cum subiecto, & alius, quo illis assentimus, nam potest aliquis naturaliter habere cognitionem de ista propositione, Deus est Trinus, & vnus, non tamen potest illi firmiter assentiri, vt simpliciter veræ; probat assumptum, nam tam fidelis, quam infidelis, cum disputatur de ista, vterque cognoscit eam, quia cognoscit, quid importatur per illam, & tamen fidelis assentitur, infidelis minimè.

Resp. hoc probare dumtaxat, quod dicebamus art. præc. posse dari apprehensionem de integra propositione sine iudicio, vel assensu affirmando, vel negando, & hoc ingenuè (ni fallimur) nec quid amplius intendit Lichet. cit. vt colligitur ex eius verbis, dum ait fidelem, & infidelem æquè cognoscere, quid importetur per illam propositionem Deus est Trinus, & vnus; vult dicere, quod antecedenter ad iudicium, & assensum, vel dissensum vterque bene apprehendit illius propositionis significatum, & cognoscit, quid sibi velit illa coniunctio, quidnè significet propositio, in qua tali subiecto tribuitur tale prædicatum, nec affirmando per assensum, nec negando per dissensum. Dices, immò vterq. cognoscit propositionem illam, vt affirmatiuam, citra assensum, vel dissensum, ergo & vera affirmatio, & negatio sunt actus distincti ab assensu, atque dissensu. Negatur conseq. antecedente admisso, aliud enim est cognoscere propositionem, vt affirmatiuam, vel negatiuam, aliud eandem cognoscere affirmando, & negando, verum est antecedenter ad iudicium, & assensum, vel dissensum eorum vtrumque cognoscere propositionem illam, vt affirmatiuam, sed non affirmando, & negando, in quo præcisè consistit iudicium affirmatiuum, & negatiuum, seu assensus, & dissensus, & vndè sæpè contingit, quod assentimus propositioni negatiuæ, & dissentimus affirmatiuæ.

311 Alterum dubium est, an secunda operatio intellectus sit simplex qualitas, & sensus est, an iudicium tam affirmatiuum, quam negatiuum sit vnus actus simplex intellectus approbantis, vel improbantis aliquid, an verò sit actus compositus ex pluribus, sicut ipsæ voces, quibus iudicium mentis exprimitur sunt plures constantes vnam integram enunciationem vocalem. Opinantur quamplures esse actum compositum, & veluti integratum ex pluribus partialibus, & inquiunt hac ratione secundam operationem vocari compositionem, ita Vasquez p. p. disp. 233. cap. 3. Molin. p. p. qu. 1. art. 3. concl. 3. Ruuius p. Perhier. cap. 4. quæst. 4. qui alios citant, sequitur ex nostris Vulpes tract. de Angelis, disput. 13. art. 6. & valdè probabile putant Brasauol. in suis miscellaneis quæst. illa an in secunda operatione intellectus sit veritas, & falsitas, & Posnan. 1. dist. 3. quæst. 3. disput. 3. & Scot. ipse p. Perhier. q. p. ad 3. inclinat; Sed quomodo ex pluribus actibus intellectus fiat ista compositio, vario modo declarant; quidam explicant hanc compositionem in toto rigore, ita vt non solum sit intentionalis, sed etiam physica, dicunt enim vno simplici actu intellectum apprehendere subiectum, alio prædicatum, deindè alio actu attingentem copulam coniungere, & vnire illos duos actus, & in tali compositione, & coniunctione consistere iudicium; Ita videtur loqui Molin. alij negant in intellectu correspondere copulæ peculiarem conceptum; dicentes dari tantum in hac compositione duos conceptus, alterum subiecti, alterum prædicati, conceptus nonquidem absolutos, sed relatos, quibus vnum extremum concipiatur, vt alteri relatum in ratione conuenientis, vel disconuenientis, ità videtur loqui Vasq. loc. cit. Alij verò fatentur hanc compositionem non esse capiendam in toto rigore, quasi secunda operatio componatur ex pluribus intellectionibus, quarum vna se habeat vt actus per se, vel per accidens respectu alterius, sed dicitur compositio, vel composita largè sumendo compositum pro aggregato, aggregatur enim ista actio intellectus ex pluribus intellectionibus incomplexis, sicut propositio vocalis, quæ illi subordinatur, & scripta aggregatur ex pluribus terminis, ita Brasauol. & Posnan. cit.

312 Oppositum tamen probabilius est, nimirum secundam operationem esse nouum actum elicitum post omnem apprehensionem, ab ea condistinctum, & in se formaliter simplicem; Colligitur ex Scoto loc. infra citan. 2. d. 38. in reportat. quam tenet Bassol. ibid. q. vn. art. 3. vbi docet, quod actus intellectus, quo comparat prædicatum cum subiecto, illudque de illo enunciat formando propositionem, est vnus, & simplex actus pertinens ad secundam operationem intellectus, licèt benè supponat simplices intelligentias terminorum, quibus verbis breuiter insinuat nostrum dicendi modum, quem fusius declaraturi sumus, & breuiorem appellant Brasauol. & Posnan. cit. sequūtur Recētiores passim Morisan. disp. 10. Log. q. 5. Auersa ibidē q. 2. Hurtad. disp. 7. Anim. sect. 2. Arriag. ibid. disp. 6. sect. 4. Onuph. tract. 2. de Anim. disput. p. quæst. p. dub. 4. qui alios citant, & probatur in primis fundamento, quod Indicat Doctor quol. 13. vbi ex professo probat quamcumque intellectus nostri operationem esse quid per se vnum in prædicamento qualitatis reponibile, sed non potest ex pluribus actibus simul aggregatis, & adunatis quid per se vnum constitui; vt patebit discurrendo per singulos dicendi modos Auctorum oppositæ sententiæ; & quidem vt ab vltimo incipiamus patet illos nullam prorsus astruere vnitatem in hac secunda intellectus operatione, cum eam constituant in sola aggregatione plurium intellectionum, nec etiam secundus maiorem videtur illi tribuere vnitatem; cum iudicium non aliud esse ponat, quam combinationem duorum simplicium conceptuum, præterquam quod irrationabilissimæ negat copulæ non correspondere peculiare conceptum in intellectu, à deò enim necessariùs est conceptus iste attingens copulam, vt in illa vnione intentionali consistat ipsa ratio iudicij mentalis, vt mox apparebit, vndè potiùs prestaret negare peculiares conceptus subiecti, & prædicati, & hunc solum concedere, quia cum copula essentialiter respiciat extrema, actus terminatus ad vnionem terminaretur consequenter ad extrema, primus tandem modus licèt addat vnionem inter simplices conceptus, atque ita videatur magis saluare vnitatem illius secundæ operationis, re tamen vera nihil saluat, nec vnitatem essentialem, nec integralem, non primam, quia neuter illorum actuum habet respectu alterius rationem potentiæ, vel actus, nec vnus recipitur in alio, sed ambo in tertio, scilicet in intellectu, & quamuis subiectum comparetur materiæ, & prædicatum formę, hoc non est nisi metaphoricè dictum, nec minus saluat vnionem integralem, quia illi actus adinuicem, nec se habent vt partes extensiuę, nec vt duo gradus intensiui eiusdem actus, vt de se constat, quia ex apprehensione subiecti, & prædicati cognitio intensior non constituitur; tum denique, quia in dissensu non potest esse talis vnio, cum potiùs negetur prædicatum de subiecto.

313 Secundò, si esset iudicium actus compositus, componeretur adæquatè ex apprehensionibus subiecti, prædicati, & si placet, etiam copulæ, sed hoc dici non potest, nam potest contingere, vt omnes illæ apprehensiones sint in intellectu, & tamen nondum sit iudicium, cum nempe percipimus quidem sensum, & significatum propositionis, sed nondum affirmamus, aut negamus quicquam, vt dicebamus art. præc. ex quo manifestè deducitur, post quemcumque apprehensionis actū dari omninò nouum actum, quo intellectus determinatè affirmat, aut negat; qui licèt eum supponat, non tamen intrinsecè includit; tum quia si iudicium componeretur adæquatè ex illis duabus, vel tribus apprehensionibus, tunc posset fieri diuisibiliter, & successiuè; sicut successiuè profertur propositio vocalis quod tamen falsum est, vt Doctor ostendit 4. dist. 6. quæst. 2. §. *aliter ergo*, vbi docet iudicium propositionis vocalis non formari, nisi in fine totius prolationis, dum comprehenditur sensus totius propositionis, & intellectus præbet assensum, quod etiam euidens ratio suadet, quia cum proferimus hanc propositionem; homo est animal, potest vtique ab initio apprehendi terminus *homo*, non tamen solus est capax iudicij, quia iudicare est aliquid de eo affirmare, & negare, ideoque iudicium respicere debet simul, & semel subiectum, prædicatum, & copulam indiuisibiliter.

314 Tertiò id probat Bassol. ex natura actus iudicatiui, hic enim actus non est absolutus, sed collatiuus, siquidem extrema confert adinuicem in ratione conuenientis, vel repugnantis affirmando vnum de alio, aut negando, sed de ratione actus collatiui est, quod in se manens vnus, & idem indiuisibiliter attingat vtrumque extremum, ergo iudicium est actus vnicus, & simplex. Ex quo satisfit præcipuo fundamento, cui nititur opposita opinio, quod nempe intellectus noster nequit simul vno, & eodem actu cognoscere plura, & valdè diuersa, vt diximus præced. quęst. cum ergo iudicium formetur inter plura obiecta, & sæpè valdè diuersa, vnus simplex actus esse nequibit. Hoc itaque parum vrget in proposito, aliud siquidem est loqui de actu absoluto, aliud autem de actu collatiuo, hic enim cū in plura tendat sub vna quadā ratione, in qua illa confert adinuicē sub ratione conuenientis, vel disconuenientis, nil impedit, quin plura simul vnus, & idem attingere possit, quia sic intelligendo illa reducit ad quandam vnitatem, nec in hoc sensu negamus loc. cit. plura simul eodem actu attingi posse; tum quia proximum immediatum iudicij obiectum non sunt termini illi incomplexi subiectum, & prædicatum, sed totum illud complexum, & tota propositio, siue li cathegorica, siue hipothetica, & hac eadem ratione dicebamus articul. præced. apprehensionem totius propositionis posse esse vnum, & eundem actum citra affirmationem, & negationem, quia actus ille esset collatiuus, attingeret enim extrema sub habitudine connexionis, sub qua habitudine se habent per modum vnius.

Quartò, probatur destruendo aliud fundamentum oppositæ sententiæ ex propositione vocali deductum, nam propositio vocalis non est quid per se vnum, sed aggregatum quoddam ex pluribus vocibus, sed mentale iudicium est actus per se vnus non verò aggregatum per accidens ex pluribus actibus, & falsum est singulis terminis propositionis vocalis correspondere singulos conceptus, in mente, nisi sermo sit de simplici illorum apprehensione, nam intellectus vnico acto iudicij ambo extrema indiuisibiliter attingit cum copula, vnde termini illi simplices eo ordine positi in propositione subordinantur omnes, & sin-

singuli vnico conceptui iudicatiuo in mente, & loco ipsius substituuntur, præsertim quia vt etiam supra innuimus, voces non directè, & principaliter significant conceptus, sed res ipsas mediantibus illis, immò propriè loquendo non nisi res ipsas ex disp.2.Log. quæst. p. ac proinde loco rerum propriè substituuntur voces, non conceptus; & licèt illos exprimant, non tamen cum tali correspondentia hinc indè, vt quot sunt voces in propositione vocali, tot eis conceptus respondeant in mente, nam sæpiùs experimur plures voces vno duntaxat conceptui subordinari, vt patet de termino complexo, & regulariter etiam in communi modo loquendi multò plures voces adhiberi solent ad promendum exterius, quod paucioribus actibus mente geritur.

315 Sed totum earum sententiæ onus consistit in explicando, quo pacto, quaue ratione hæc secunda operatio dici possit compositio, & diuisio, si est quædam qualitas simplex, ad quem nodum soluendum huius opinionis Auctores varijs modis occurrunt; multi hanc compositionem, & diuisionem ex parte solius obiecti agnoscunt, & inquiunt intellectum componere, quando duo extrema coniungit affirmando vnum de alio, diuidere, quando ea separat, & remouet, itaut compositio, & diuisio, quæ est de essentia iudicij, sit tantum obiectiua, non formalis, ita videtur sentire Moril.cit. & Mas. p. Perhier. cap.4. quæst.3. Hæc tamen explicatio sufficiens non est, vt enim aduertunt Brasauol.& Posnan.cit.& prosequitur Auersa, secunda operatio intellectus non vocatur compositio, & diuisio præcisè, quia per ipsam intelligamus composita, vel diuisa, nam & ipse diuinus intellectus intelligit composita, & diuisa, niuem esse albam, hominem non esse rudibilem, &c. & tamen non intelligit componendo, & diuidendo, vt nos facimus, ergo compositio, & diuisio iudicij nostri non se tenet tantum ex parte obiecti, sed etiam aliquo modo ex parte actus.

316 Durand.p.d. 38. quæst. 2. conatur defendere hanc compositionem etiam ex parte actus se tenere, non quia secunda operatio formaliter aggregetur ex diuersis actibus, quia secundum ipsum nō possunt esse simul plures in intellectu, sed dicitur compositio, seu composita, quia in virtute sua continet apprehensiones terminorum simplicium, & inquit virtualiter tantum eos continere, quia negat actus apprehensiuos posse simul permanere cum actu iudicij succedente, & idem Bacconus sentire videtur 2.dist.10.quæst.p. art.2. Hic dicendi modus plura falsa inuoluit, nam in primis negat posse simul plures actus coexistere in eodem intellectu; quod quando de actibus disparatis admitteretur, (quod neque concedimus) de connexis tamen, sicut in proposito sunt omnes tres operationes intellectus sibi inuicem subordinatæ, nullatenus est admittendum. Deinde ait actum iudicij virtualiter continere actus apprehensionis terminorum, nec satis declarat qualis continentia virtualis sit ista, cum hæc multiplex sit, & varios sensus habeat. Tandem ineptè negat actus apprehensionis præcedentes, non posse naturaliter cum actu iudicij succedente coexistere, immò hoc dictum à veritate tantum abest, vt non solum dum primo elicitur actus iudicij, sed etiam quandiu in intellectu conseruatur debet ei coexistere actus apprehensionis, & non sufficit præcessisse, sicut ad videndum non satis est lumen immediatè antea fuisse, sed debet in ipso momento visionis, & probatur, quia alioqui intellectus iudicaret de ignotis pro illo momento, quo format iudicium, nihil enim refert, quod cognitio extremorum præcesserit quia cognitio præterita, quatenus talis, non videtur posse quicquam conferre ad iudicium præsens regulandum, opus est ergo vt dum intellectus actu iudicat, actu quoque percipiat terminos propositionis, ac eorum connexionem, alioquin tunc de ignotis iudicium ferret, etiamsi paulò antea nouisset; Tum quia vt arguit Doctor cit. in report. 2.d.38. nulla apparet necessitas, vnde destruantur illi actus apprehensionis secundum se, cum actus collatiuus superuenit, sicut enim visus simul habet actum albedinis distinctum secundum se, & nigredinis secundum se, quando actu iudicat diuersitatem, sic intellectus, quando actu habet actum collatiuum duorum, qualis est in proposito actus iudicij, habet actum distinctum vtriusque extremi secundum se.

317 Dices, iudicium non tantum attingit habitudinem extremorum, sed etiam ipsa extrema, nam per iudicium affirmamus vnum extremum de alio, ergo actu iudicij accedente superfluit apprehensio extremorum. Negat. conseq. quia per simplices apprehensiones extrema secundum se concipiuntur, & veluti absolutè, sed per iudicium attingitur vnum in ordine ad aliud, & sub quadam habitudine, atque ideò illi actus non superfluunt illo adueniente. Dices, ergo saltim superfluet apprehensio de simplici extremorum connexione, quia hæc attingitur per iudicium. Negat. adhuc conseq. quia etiamsi illa connexio attingatur quoque ab actu iudicij superueniente, non tamen eodem modo, nam illa connexio per iudicium attingitur determinatè, & quoad an sit, affirmando, vel negando, vbi antea à simplici apprehensione totius propositionis attingitur indeterminate, & neutraliter citra quamcumque affirmationem & negationem.

Itaque dicendum est compositionem iudicij, vt se tenet ex parte actus, in hoc consistere, quod ponitur in intellectu simul cum alio apprehensionis actu distincto, quem prærequirit, vt dicebat Bassol. & sequitur Auersa cit. non autem, quod actus iudicij sit in se formaliter compositus, probaturque sufficienter tum ex refutatione aliorum modorum dicendi, tum quia hoc satis est, vt dicamur cognoscere verum complexum componendo, & diuidendo; tum tandem, quia hoc sufficit ad distinguendum intellectum nostrum ab intellectu diuino in modo cognoscendi verum complexum, quia diuinus intellectus non pendet ab actu præuio simplicis apprehensionis, sed per vnum simplicem intuitum cognoscit prædicata, quæ rei conueniunt. Ne autem amphibologia contingat in vocabulo Compositio, notandum est, quod cum in nostro iudicio distinguitur compositio, & diuisio, & illa sumitur pro iudicio affirmatiuo, & ista pro negatiuo, hæc distinctio præcipuè petenda est ex parte obiecti, nam ex parte intellectus semper adest compositio in iudicando, siue iudicium sit affirmatiuum, siue negatiuum, vtrumque enim fit per dependentiam ab actu præuio simplicis apprehensionis; attendenda ergo est præfata distinctio iudicij in compositionem, & diuisionem ex parte obiectorum, compositio est cum intellectus comparat vnum alteri per coniunctionem, aut identitatem, & fit iudicium affirmatiuum; diuisio, cum per diuersitatem, & fit negatiuum.

318 Tertium, ac vltimum dubium est, quomodo intelligendum sit id, quod communiter dicitur, nec semel asseruit Aristot. veritatem, & falsitatem speciali modo reperiri in secunda operatione, & quidem de falsitate non est difficile id explicare, cum enim dictum sit art. præceden. falsitatem propriè dictam in prima operatione non reperiri, sed tantum falsitatem sumptam pro pura nescientia, & non attingentia obiecti iuxta phrasim Arist.9. Metaph.text. vltim. iam liquidò constat, quomodo falsitas potiori iure in secunda operatione reperiatur, quam in prima; magis difficile est id explicare de veritate, præsertim in nostra sententia, qua tribuimus primæ operationi veritatem cum omni proprietate, vt constat ex articulo præcedenti.

Scotus, vt ibi recitauimus, hoc declarat 6.Metaph. qu.3. §. *dicendum est ad quæstionem*, dicens veritatem speciali modo reperiri in secunda operatione aliter, quam in prima, quia licet in vtraque operatione sit veritas propria formaliter, non tamen obiectiuè, sed tantum in secunda, nam neutra veritas est in intellectu obiectiuè, nisi reflectente se super actum suum comparando illum ad obiectum, quæ reflexio scilicet in cognoscendo, quod actus talis est similis, vel dissimilis obiecto, non est sine compositione, & diuisione; ita Doctor, quæ verba ita intelligit Vulp.p.p.tom.2.disp.32.art.2. (vt art. præced. retulimus) quod modus peculiaris essendi, quem veritas habet in secunda operatione, talis sit, vt eam intellectus, facta compositione, & diuisione extremorum, attingat ex eorum euidentia per alium actum reflexum, qui est assensus, vnde conformitas, & veritas in secunda operatione reperitur non solum formaliter sed etiam obiectiuè in esse cognito, vel cognoscibili quomodo non reperitur in prima; Hæc tamen explicatio prorsus inepta, nec est ad intentionem Doctoris; quia falsum est assensum iudicatiuum esse ex sua natura actum reflexum, vt suprà diximus, esto interdum per accidens talis esse possit; tum quia etiam in apprehensione potest esse veritas obiectiuè hoc modo in esse nimirum cognito, vel cognoscibili, nam & veritas, quæ in apprehensione reperitur, est quoddam obiectum conceptibile, & sicut per iudicium reflexum concipere possumus veritatem in secunda operatione repertam, ita pariter per reflexam apprehensionem concipere possumus veritatem repertam in prima.

319 Non ergo recedendum est à sensu, quem verba ipsa sonant, & cæteri Scotistæ tradunt præsertim Ant.And.lib.p.Perhier.quæst.2. & 6. Metaph. quæst. vltim. nimirum veritatem in intellectu simpliciter apprehendente esse tantum, vt in eo, in quo est veritas, non autem, vt in cognoscente veritatem, sed in intellectu iudicante, componente, & diuidente esse tanquam in cognoscente veritatem, quem sensum etiam significauit D.Tho.p.p.quæst.16.art.2. hoc ergo speciali modo veritas est in secunda operatione, quia non solum est subiectum veritatis, quemadmodum simplex apprehensio, sed etiam iudex veritatis, licet enim possit simplex apprehensio reflexa veritatem in se ipsa deprehendere nimirum conformitatem ad suum obiectum incomplexum, ac etiam ipsam veritatem iudicij, quantum ad quid sit, non tamen quantum ad an sit determinatè cognoscendo, an talis actus sit conformis vel disconformis obiecto, sed hoc omninò reseruatur secundæ operationi; in hoc ergo sensu veritas obiectiuæ dicitur specialiter residere in secunda operatione.

320 Sed quia specialiter hic est sermo de veritate formali, & hæc etiam peculiariter tribui solet secundæ operationi, adhuc explicandum est, qua potiori ratione conueniat secundæ operationi, quam primæ, vt sæpius ait Arist. quamuis enim Doctor. loc. citat. dicat veritatem formalem etiam simplici apprehensioni conuenire, non tamen negat adhuc potiori ratione conuenire iudicio; potest autem breuiter res in hunc modum explicari, conuenit quidem veritas formalis quoque simplici apprehensioni, ac etiam verè, & propriè, & sine vlla metaphora vt art. praeced. probauimus, sed adhuc peculiari modo competit iudicio, quia per hoc determinatè cognoscitur esse quod est, & non esse, quod non est, quod non habetur per simplicem apprehensionem; tum quia in secunda tantum operatione reperitur veritas, cui opponitur falsitas, nam falsitas est, quando putatur esse, quod non est, vel non esse, quod est, & veritas opposita, qua determinatè cognoscitur esse, quod est, non esse, quod non est, est propria secundæ operationi, in prima autem operatio-

tione est tantum veritas, cui opponitur ignorantia, tum quia perfectior est veritas, qua determinatè propositio cognoscitur, quam ea qua cognoscitur indeterminatè, & neutraliter, hæc enim determinatio gradum quendam perfectionis addit veritati, sed per iudicium determinatè cognoscitur propositio, per apprehensionem indeterminatè, & neutraliter, ergo etiam veritas formalis perfectiori quodam modo competit secundæ operationi, quam primæ.

ARTICVLVS III.

Declaratur tertia intellectus operatio.

321 POst iudicium tandem sequitur discursus, qui est actus cognitionis, quo intellectus vnum ex alio infert, vnam nempe propositionem ex alia, vel alijs iam iudicatis idest affirmatis vel negatis; de hac tertia operatione plura tractauimus disp. 11. log. ex quibus satis constare posset eius natura, & conditio, ad vberiorem tamen doctrinam, & huius quæstionis complementum quædam rursus dubia circa hanc materiam sunt hic resoluenda, ex quibus magis enitebit formalitas, & essentia tertiæ operationis.

Primum dubium est, an hæc operatio intellectus sit assignanda velut realiter, & essentialiter distincta ab alijs duobus; Aliqui olim Ephectici appellati apud Philoponum lib. Priorum com. 14. duas tantum operationes intellectus abiunctem essentialiter distinctas assignabant, primam scilicet, & secundam, tertiam verò non distinguebant essentialiter è secunda, sed tantum accidentaliter, dicebant enim aliud non esse tertiam operationem, quam ipsam secundam duplicatam, vel triplicatam, fundari potest hæc opinio primò in Aristot. auctoritate; qui 3. de Anim. 21. & 22. & etiam p. Perhier. cap. 1. duas duntaxat enumerat intellectus operationes indiuisibilium nempe apprehensionem & compositionem, vel diuisionem. Deinde ratione, quia discursus non est, nisi quoddam iudicium de connexione duarum propositionum adinuicem per illationem vnius ex alia, nec differt a secunda, nisi in hoc quod vbi in secunda coniunguntur plures termini per copulam verbalem, in tertia coniunguntur plures propositiones per copulam illatiuam *ergo*, quæ quidem non videtur esse, nisi differentia quædam accidentalis, conf. quia palam est non esse eandem rationem de secunda, & tertia operatione, ac de prima, & secunda, nam in prima apprehendimus v. gr. simpliciter hominem, vel animal, aut quidpiam simile nihil aliud faciendo, in secunda vero iudicamus illa duo esse simul connexa, vt hominem esse animal, hæc autem duo essentialiter differunt, vt patet, aliud enim est apprehendere, aliud iudicare circa apprehensa, & illa simul coniungere vel diuidere; at in secunda, & tertia non apparet tanta diuersitas, quia vtraq. iudicat, & connectit secunda quidem terminos per copulam verbalem, tertia verò ipsas propositiones per illatiuam, quod non videtur inferre essentiale discrimen.

322 Verumtamen tertiam operationem realiter, & essentialiter ab alijs duabus distingui clarius est, quam probatione egeat, & est indubitata sententia in omnibus scholis, & quidem esse actum realiter distinctum a secunda operatione constat ex dictis in logica disp. 11. q. 2. vbi ostendimus non esse eundem actum assensum conclusionis, & præmissarum, sed in ipsa conclusionis illatione elici nouum actum realiter distinctum à priori, & hoc necessario requiri ad discursum formalem, vt distinguitur à virtuali; Distinctio etiam essentialis tertiæ operationis a secunda facile deducitur, tum quia actus tertiæ operationis importat suam rationem illationis, quæ non inuenitur in simplici iudicio secundæ operationis; tum quia habent obiecta materialia, & prorsus diuersæ rationis, quæ diuersitas in obiectis infert diuersitatem specificam in actibus, patet assumptum, quia obiectum discursus est veritas mediata, nempè conclusionis deductæ ex alia propositione nota, obiectum iudicij est veritas immediata, nempè propositionis ex ipsis terminis euidentia habentis ex quo patet assensum antecedentis, qui pertinet ad secunda operationem, & assensum consequentis, qui pertinet ad tertiam, habere etiam diuersa motiua. Conf. quia si duas propositiones simul vniamus, & vnicuique veluti discretè assentiamur, non aduertendo conuenientiam medij termini cum extremis, nihil ex eis inferemus, nec tertiam operationem habebimus, sed sistemus in sola secunda, ergo tertia intellectus operatio non est sola secunda multiplicata, sed præterea dicit aliquid aliud, quod non reperitur in secunda. Confirmatur vlterius, nam sicut nomine iudicij non intelligimus apprehensiones terminorum simul sumptas, sed actum quendam distinctum terminos apprehensos connectentem, qui proindè specificè distinguitur a prima operatione sic pariter in proposito nomine discursus non debent intelligi plura iudicia connectens, & vnum ex alio deducens, vnde sicut ratio formalis distinguens secundam operationem a prima est iudicium illud, quo iudicatur prædicatum conuenire, vel repugnare subiecto, & explicatur per copulam verbalem, sic in proposito iudicium illud, quo vnam propositionem ex alia sequi iudicamus, quod fit per illationem, est ratio formalis discursus distinguens essentialiter tertiam operationem a secunda.

323 Neque Arist. loc. cit. voluit negare tertiam operationem nostri intellectus, de qua adeò accuratè tractauit in lib. resolutorijs, & ad cuius directionem totam suam logicam instituit, nec cum ibi docere intendebat, quæ, & quot essent nostri intellectus operationes, sed in quibusnà esset veritas, & falsitas, & quia ad discursum propriè non pertinet veritas, & falsitas, sed potius bonitas, & prauitas, vt diximus in log. instit. par. 1. tract. 3. ideo ibi non meminit tertiæ operationis. Nec etiam ratio vrget, quia licet etiam discursus sit quoddam iudicium, & in quibusdam cum iudicio secunda operatione conueniat, adhuc tamen etiam in multis differunt, primò quia vnum est iudicium enunciatiuum, alterum illatiuum; deinde enunciatiuum est de connexione, & identitate terminorum, illatiuum verò est de consecutione vnius propositionis ex alia; rursus quia illud est de incomplexis, vel complexis per modum incomplexi, cum nempe integra propositio assumitur, vt terminus alterius propositionis cathegoricæ, vel hypoteticæ, istud verò scilicet iudicium illatiuum est semper, ac necessariò de complexis; item iudicium enunciatiuum explicatur per copulam verbalem, per quam prædicatum coniungitur subiecto, aliud autem explicatur per copulam illatiuam, qua consequens infertur ex antecedente; præterea iudicium enunciatiuum est affirmatiuum, & negatiuum, vtroque enim modo fieri potest, sed iudicium illatiuum semper est affirmatiuum in hoc sensu quatenus intellectus semper iudicat ex tali antecedēte deduci consequens, siue propositio illata sit affirmatiua, siue negatiua; hæc denique, & alia possunt notari discrimina inter hoc, & illud iudicium, quæ planè maiorem inter ea indicat distinctionem, quam sit accidentalis. Ad Conf. iam constat, quomodo ex paritate quoque illa benè deducatur essentialis distinctio tertiæ operationis à secunda, nam sicut plures primæ operationes multiplicatæ non reddunt secundam, quia in secunda quid geritur, quod obtineri nequit per primam quantumuis multiplicatam, ita pariter secunda operatio nequit reddere tertiam, quia aliquid in ista geritur, quod haberi nequit per secundam quantumuis plurificatam, & geminatam, & quamuis vtraque q. iudicet, & connectat, tamen nec idem iudicant, & connectunt, nec eodem modo, vt constat ex dictis.

324 Alterum dubium est, in quo posita sit ratio formalis, & essentia discursus; & pro dubij intelligentia recolendum est ex dictis disp. 11. cit. Log. tres potissimum conditiones ad formalem discursum requiri, vna est; vt alia sit cognitio antecedentis, alia consequentis, non autem vna amborum; altera, vt cognitio antecedentis sit prior, si non tempore saltem natura cognitione consequentis; tertia tandem, vt cognitio antecedentis sit causa cognitionis consequentis, itaut ex vi cognitionis vnius veniat intellectus in cognitionem alterius; ex quo sequitur in omni discursu tria interuenire iudicia, iudicium nempè antecedentis iudicium consequentis, & iudicium bonæ consequentiæ, quo iudicatur consequens benè inferri ex illo antecedente; difficultas ergo est, an essentia discursus omnia hæc iudicia simul, & semel includat, an potius in vno tantum istorum formaliter consistat, & quodnam sit hoc. Auctores, qui præcedenti articulo iudicium non faciebant actum simplicem, sed componebant ex pluribus actibus, hic etiam discurrunt consequenter quare sicut ibi dicebant iudicium veluti componi ex apprehensione subiecti, & apprehensione prædicati, & actum terminatum ad copulam verbalem esse veluti vnionem intentionalem istorum extremorum, sic in proposito dicunt discursum quodammodo componi ex assensu antecedentis, & consequentis; iudicium vero illatiuum ad copulam *ergo* terminatum esse veluti vnionem, & connexionem assensus antecedentis cum assensu consequentis, ita discurrit Amic. tract. 23. Log. disp. 2. q. 2. dub. p. art. 3. Qui vero discursum faciunt actum simplicem, cito aliquem alium præsupponentem, vt art. præced. dicebamus de iudicio formalitatem discursus ponunt præsertim in iudicio illo illatiuo, alia verò iudicia inquiunt interuenire, vel antecedenter, vel consequenter, ita loquitur Lichet. in 3. prolog. quæst. illa collaterali, vtrum Theologia sit scientia, dicens quod discursus formaliter est illatio consequentis ex antecedente, & fundamentaliter est duæ præmissæ formatæ in debito modo, & figura, & terminatiuè ipsa conclusio, & hæc est vulgata opinio tum recentiorum, tum veterum, qui proindè solebant dicere antecedens, & consequens esse materiam discursus, sed essentiam & formalitatem eius consistere in iudicio illatiuo, sic loquitur D. Th. 5. met. 3. & 2. Phys. 21. & ibidem Ægid. Alexan. 5. met. com. 6. & Simplic. 2. Phys. com. 39.

325 Hæc vltima sententia procul dubio est, atque tenenda, si tamen explicetur, iuxta, quæ diximus disp. 11. Log. q. p. nam & discursus cum sit vera, & præcipua operatio intellectus, erit vna per se qualitas simplex in prædicamento reponibilis non minus, quam aliæ duæ, & non aggregatum ex pluribus actibus, idque suaderi potest omnibus illis rationibus, idipsum art. præced. de iudicio probatum est; tum quia assensus antecedentis, ac etiam assensus consequentis secundum se spectati præcisa nimirum dependentia, & illatione vnius ex alio spectant ad secundam operationem non ad tertiam, ergo tertia propriè, & formaliter consistit in eo iudicio illatiuo; diximus autem hanc sententiam esse veram, si explicetur iuxta dicta à nobis in Logica, quia non ita præcisè statuenda est formalitas discursus in iudicio illatiuo, vt omninò excludatur iudicium, & assensus conclusionis, seu consequentis, ratio est, quia cum illatio consequentis ex antecedenti aliud non sit, quam causatio, & dependentia assensus consequentis ab antecedenti, seu conclusionis a præmissis, & nequeat dari consequens, vt tale, sine dependentia ad antecedens, plane sequitur hanc relationem dependentiæ, esse cum consequente, vt sic, realiter identificatam,

atque

atque ideò iudicium illatiuum non erit actus ab assensu conclusionis realiter distinctus, sed erit assensus ipse consequentis, vt causatus ab assensu antecedentis. Confirm. quamuis possit dari assensus consequentis in ratione simplicis propositionis, absque dependentia ab assensu antecedentis, tamen assensus eius in ratione consequentis necessariò includit dependentiam ab assensu antecedentis, quia veritas eius, vt sic, est mediata, & ex notitia alterius dependens, ergo notitia consequentis, vt sic, includit essentialiter illationem, atque ideò non distinctò actu attingitur consequens, & illatio, sed vno, & eodem, quare iuxta hunc dicendi modum discursus formaliter, & essentialiter consistet in assensu consequentis, vt dependet ex assensu antecedentis.

326 Et quidem in hoc sensu opinamur locutos esse Auctores secundæ sententiæ, dum formalitatem discursus in iudicio illatiuo præcisè ponebant, nam vtique per iudicium illatiuum non intelligunt iudicium quoddam, quo intellectus discurrens aduertat consequens illud esse rectè deductum secundum regulas Logicales, quia tale iudicium de bonitate consequentiæ fieri nequit, nisi per actum quendam reflexum, quem in omni discursu non interuenire ipsa experientia docet, sed intelligunt actum illum, quo quis assentitur conclusioni ex vi præmissarum, tunc enim virtualiter, & in actu exercito iudicat conclusionem inferri ex præmissis, etiamsi nihil cogitet de bonitate consequentiæ, & illationis, hic autem actus non est, nisi assensus ipse conclusionis, vt dependens ab assensu præmissarum, ergo in tali assensu, & iudicio consistit formalitas discursus, ex quo deducitur sanè intelligendum esse, quod supra dicebamus, in omni discursu tria interuenire iudicia, nempe iudicium antecedentis, iudicium consequentis, & iudicium bonæ consequentiæ, hoc enim vltimum iudicium interuenit regulariter formale, & expressum ac à iudicio consequentis realiter distinctum, sed veluti in ipso virtualiter inclusum, eique realiter identificatum, sicut eidem identificatur dependentia, & illatio ab antecedente.

327 Obijcies, hinc sequi assensum antecedentis esse de essentia discursus, quia ex dictis in assensu consequentis includitur ordo dependentiæ ab assensu ipsius antecedentis, vbi autem includitur ordo, includitur etiam id, ad quod ordo terminatur. Neg. conseq. non enim ex eo quod includitur in aliqua re ordo ad alium terminum, dici debet includi quoque ipse terminus, neq. enim, cum cognoscimus creaturam dependentem à Deo, & vniuersaliter effectum dependentem à sua causa, sequitur causam includi in effectu, Deum in creatura, &c. sic ergo in proposito adhuc stanti tali dependentia consequentis ab antecedente dici non debet assensum consequentis includere assensum antecedentis, sed tantum ab eo pendere, ex illo elici, & inferri, adeout assensus antecedentis non formaliter, & directè ad discursum pertineat, seu ad assensum consequentis, sed solum causaliter, vnde sicut art. præc. iudicium dicebamus esse actum compositum, non quia sit in se formaliter compositum, non quia sit in se formaliter compositus, sed quia ponitur in intellectu simul cum alio apprehensionis actu distincto, quem necessariò præexquirit, sic pariter in proposito discursus dici potest actus compositus, non quia intrinsecè includat plures actus, sed quia ponitur in intellectu simul cum cognitione, & iudicio antecedentis, quod necessariò præsupponit, velut eius causam, alia argumenta contra hanc doctrinam de formalitate discursus sufficienter diluta sunt disp. cit. Log. qu. p. & hæc pauca de tertia intellectus operatione hic dicta sufficiant, omnia namque ad hanc materiam spectantia occasione syllogismi tractata sunt in Log. disp. 18. cit.

QVÆSTIO XI.

De cognitione intuitiua, & abstractiua.

328 HAnc geminam cognitionem, de qua sæpius Doctor infra citand. in superioribus sæpè commemorauimus, & cum significatum potius supposuimus, quam probauimus, in hunc locum differentes exactam ipsarum declarationem; quia ergo inter alias cognitionis nostræ diuisiones hæc est famosior, & frequentissima, in hac quæstione accuratissimè est examinanda, cum in eius explicatione Doctores non conueniant, immò nec ipsi Scotistæ.

Primò igitur aliqui ita hanc diuisionem explicare solent, quod notitia intuitiua respicit per se obiectum præsens in sua existentia, ita quod est existens, vt existens est ideoque dici solet visio; at abstractiua abstrahit ab existentia obiecti respiciens solum quidditatem eius, vt quidditas est, ideoque dici solet notitia quidditatiua, & talis est cognitio habita de rosa non existente, seu vt non existens est tamen, præsens in specie repræsentante, ita rem explicant Ant. And. 7. Met. quæst. 15. §. *respondeo* Canonicus p. Phys. quæst. 2. §. *ad quæstionem* Faber theor. 24. cap. 2. & alij Scotistæ, & eodem modo loquuntur quidam Thomistæ, vt Ferrar. 2. contra gentes cap. 96. vbi docet notitiam intuitiuam esse illam, quæ est de re existente, vt existens est, siue de re particulari, vt particularis est, abstractiuam verò, quæ est de quidditate rei absolutè, vt abstrahit ab existentia, & singularitate.

329 Hæc explicatio ex duplici præsertim capite refellenda est, primò, quia notitiam abstractiuam constituit propriam naturæ, & quidditatis, intuitiuam verò ipsius singularis, quasi singulare non nisi intuitiuè cognosci possit, & natura abstractiuè, cuius tamen oppositum superiùs demonstrauimus q. 7. vbi art. p. ostendimus singulare cognosci posse abstractiuè, etiam per propriam speciem, & ar. 2. naturam in se etiam, vt à singularitate præcisam esse idoneum obiectum notitiæ intuitiuæ cum Doctore 3. d. 14. q. 3. §. *ad quæstionem*, & 4. d. 45. quæst. 3. ad 2. p. in. Deindè quia licèt intuitiua semper terminari debeat ad rem vt existentem, & præsentem, & rursus licet abstractiua possit abstrahere, immò regulariter abstrahat ab existentia rei, hoc tamen non est de ratione abstractiuæ notitiæ, vt sic, nam abstractiua quoque terminari potest ad existentiam rei, & præsentiam rei, vt benè notarunt ex nostris Smisinch. de Deo Vno, tract. 5 disput. 6. q. p. & Vulp. p. p. tom. p. disput. 19. art. 3. ita expresse docuit Scot. pluribus in locis præsertim quol. 7. §. *secunda conclusio*, cum inquit, quod etsi cognitio abstractiua possit esse non existentis æquè, sicut & existentis tamen intuitiua nõ est, nisi existẽtis, vt existens est, & quol. 13. ar. 2. §. *circa secundam* sda. ait, quod etiam ipsa existentia potest cognosci cognitione abstractiua; & 2. d. 3. q. 11. § *respondeo*, ait, quod non omnis cognoscens existentiam alicuius, cognoscit illam intuitiuè, quia potest ipsam cognoscere abstractiuè, idem habet in 4. d. 45. q. 3. vbi docet nos recordari præteritum, quod extiterint, & quando extiterint, quod fit, nisi per species abstractiuè repræsentantes eorum existentiam; Rursus hoc expresse deducitur ex 2. d. 3. q. 9. vbi docet Angelos habuisse in via ab initio creationis notitiam abstractiuam distinctam diuinæ essentiæ per eius speciem infusam, at diuina essentia distinctè cognosci nequit, quin cognoscatur existentia, quæ est formali quidditate ipsius, immò cum huiusmodi species infusa posset Angelo distinctè repræsentare diuinam essentiam, nedum quoad prædicata quidditatiua, sed etiam quoad attributa modos intrinsecos, in quorum numero recensetur immensitas, ratione cuius Deo competit esse præsentem omni creaturæ, poterat Angelus per huiusmodi abstractiuam distinctam Dei notitiam ipsum attingere etiam, vt sibi præsentem. Denique huiusmodi notitiæ non tam distinguuntur ex obiectis formalitatibus repræsentatis, quam ex modo repræsentandi, vt ex dicendis constabit, ergo discrimen assignatum inter has notitias non est sufficiens, vide Io. de S. Thom. q. 23. Log. art. p. vbi fusè hunc refellit dicendi modum etiam in principijs Thomistarum.

330 Secundò, hac de causa alij fatentur vltrò has vtique notitias nõ ex eo capite distingui habere, quod intuitiua terminetur ad aliquid, ad quod non possit abstractiua terminari, cum enim ostensum sit abstractiuam ad existentiam quoque, & præsentiam rei posse terminari, planè nihil relinquitur, ad quod terminetur intuitiua, ad quod non possit abstractiua terminari, quare concludunt, ex parte obiecti terminatiui non posse distingui, sed inquiunt totum discrimen sumendum esse ex parte principij, quia nimirum intuitiua postulat produci ab obiecto in propria existentia immediatè, abstractiua verò ab obiecto in specie, vel ab ipsa specie, hæc enim sola diuersitas principiorum sufficit ad inferendam, & saluandam diuersitatem specificam inter has notitias, fauet Doctor pluribus in locis, sed præsertim quol. 13. art. 2. §. *circa secundum*, & 4. d. 49. qu. 12. §. *respondeo*, vbi specie distinguit has notitias ex rationibus formalibus diuersis hinc indè motiuis, quia scilicet in abstractiua mouet species, in intuitiua res seipsa immediatè.

Vulpes autem disp. cit. art. p. & 3. nedum ex parte principij has notitias distinguit, sed etiam ex parte termini, non quod ad aliquid terminetur intuitiua, quod terminari nequeat abstractiua, sed quia non terminatur ad illud eodem modo, ac sub eadem ratione, licèt enim vtraque cognitio existentiam attingat, id tamen cum discrimine contingit, quod abstractiua attingit existentiam tantum, vt rem cognitam, seu partem obiecti cogniti, non verò tanquam rationem cognoscendi, nam in hoc sensu semper abstrahit à præsentia, & existentia rei, sed intuitiua terminatur ad existentiam rei, & tanquam ad rem cognitam, & tanquam ad rationem cognoscendi.

331 Hinc dicendi modum refellit Bargius p. d. 3. qu. p. in §. *secundò principaliter arguo sic*, & rursus d. 8. q. 3. *præterea intellectus intuitiuus*, vbi ostendit præsertim de mente Doctoris has notitias specie inter se distingui non ex parte principij, sed ex parte termini, & ait hanc esse intentionem Doctoris p. d. 2. par. 2. q. p. & in 2. d. 3. qu. 9. & 3. d. 14. & 4. d. 10. & in quolibet q. 6. & 13. & 4. d. 45. q. 2. & notat, quod Scotus definiendo notitiam intuitiuam semper dixit, quod notitia intuitiua est de obiecto præsenti, vt præsens est in propria existentia, & nunquam dicit, quod requiratur, vt moueat, & in 3. d. 15. ad p. princ. dicit, quod respectus ad obiectum in ratione mouentis est accidentalis, & in ratione terminantis est essentialis, cum ergo istæ notitiæ sint differentes specie essentiali, non vtique ex diuersis rationibus motiuis, sed præcisè ex terminatiuis, hoc discrimen erit attendendum; tum quia si Deus suppleret totam actiuitatem obiecti, & tamen faceret notitiam terminari ad obiectum in se præsens, esset intuitiua, sed breuiter hic modus dicendi Smisinch. reijci potest ex eo, quia ad notitiam intuitiuam pariendam species concurrere potest, quod in notitia sensitiua satis exploratum est ex dictis superius disput. præced. nu. 216. & seq. & concedit ipse Smisinch. ibidem, nu. 12. & probat esse de mente Doctoris, p. d. 3. quæst. 6. §. *contra istam opinionem*, & §. *ad rationes alterius opinionis*, & quæst. 7. §. *conclusio istarum duarum opinionum*, & 2. d. 9. quæst. 2. §. *ad quæstionem*, & d. 14. qu. vn. & 4. d. 44. q. 3. ergo non ex parte principij, sed præsertim ex parte termini

istæ notitiæ sunt distinguendæ, idcirco Bassol.q.p. prolog. §. *circa secundum*, vbi diligenter hoc inuestigat discrimen, inquit quod etiam si species ponatur, vt quibusdam placet, concurrere in ratione principij ad notitiam intuitiuam, dummodo hæc terminetur ad obiectum, non in specie, sed in propria existentia, & præsentia, adhuc saluaretur ratio notitiæ intuitiuæ, ideoque etiamsi ibi velit, speciem re vera non ita concurrere ad hanc notitiam, sed tantum velut effectum prætium, adhuc tamen concludit has notitias potissimè distingui per mediatum, & immediatum ex parte obiecti terminantis, quæ enim immediatè terminatur ad illud in se præsens est intuitiua; quæ terminatur mediatè, idest mediante specie est abstractiua. Sed nec etiam omnino verum est, quod addebat Vulp. cit. nempe in cognitione intuitiua existentiam esse rationem cognoscendi, & terminandi, vbi in abstractiua est tantum res cognita; quia vt notat Bargius p.d.2.par.2. §. *Et si datur primus modus*, ratio cognoscendi, & terminandi etiam in notitia intuitiua est ipsa rei quidditas, & natura, existentia verò est solummodo ratio, & conditio, sine qua non, quatenus quidditas rei nequit notitiam intuitiuam terminare, nisi existat, non ergo existentia etiam in cognitione intuitiua est ratio formalis terminandi illam, sed potius conditio, sine qua non, quod etiam docet Bassol.cit.

332 Tertiò, Proindè alij notitias istas distinguunt tantum ex parte termini, quia nimirum vna terminatur ad obiectum, in se præsens, & in propria existentia, alia verò ad obiectum, præsens in specie duntaxat, nullatenus autem eas distinguunt ex parte principij, quia opinantur speciem esse vtriusque principium, immò sunt, qui velint, eandem omninò speciem posse modo ad intuitiuam, modo ad abstractiuam cognitionem deseruire, vt Conimb. 3. de Anim. c.5.q.5.art.2. hæc est communis opinio Thomistarum. Recentiorum omnium vnanimi consensu, adeout ferè de hoc non disputent, sed vbique supponunt omnem notitiam tam abstractiuam, quam intuitiuam per speciem fieri, nec aliter fieri posse, & tantum differre ex parte termini, & sic etiam loquuntur, qui illas specie distinguunt.

At neque hanc sententiam approbamus in eo, quod has notitias nullo modo distinguit ex parte principij, licet enim species impressa possit esse principium cognitionis intuitiuæ in sensibus externis, qui non aliam de obiecto cognitionem habere possunt, quam intuitiuam, non tamen in sensibus internis, & tantò minus in intellectu, ratio diter minis est alia, & alia conditio istarum specierum, nam species sensuum externorum sunt talis naturæ, vt nedum in suo esse, & fieri, sed etiam, in conseruari pendeant ab immediata præsentia obiecti, adeout si destruatur obiectum, vel fiat absens, statim etiam species interire debeat, vel saltim post breuissimum tempus, quod addimus ob species soni, quæ etiam deficiente ipso sono videntur aliquantisper durare, vt apparet in Echo ea dictis disp. præced. num, 153. & seq. quare cum sint talis conditionis, benè poterunt concurrere ad cognitionem intuitiuam, quia suapte natura determinantur ad repræsentandum obiectum in se præsens, & existens, vnde prorsus ineptæ forent istæ species ad pariendam cognitionem abstractiuam, species verò sensibiles internæ, & adhuc magis intelligibiles pendent quidem ab initio in suo esse, & fieri ab obiecto, at non deinceps in conseruari, sed natæ sunt manere æquè absente, ac præsente obiecto, vnde in sua repræsentatione abstrahunt a præsentia, vel absentia obiecti, ideoque optimè docet Doctor pluribus in locis 2.d.3.quæst. 55.§. *respondeo*, & d.9.q.2.ad 3. & 3.d.14.quæst.3.§.*ad quæstionem* & 4.d.41.quæst.2.§.*ad quæstionem*, & d.49. quæst. 11.§.*respondeo*, huiusmodi species esse non posse principium intuitiuæ cognitionis, quodque de huiusmodi speciebus determinatè loquatur, & non de omnibus, vt passim opinantur Scotistæ clarè colligitur, tum quia ibi loquitur de cognitione intellectiua, & consequenter de speciebus intelligibilibus, non sensibilibus, tum quia id manifestè suadet ratio, qua id probat, quæ talis est, quia impossibile est cognitionem intuitiuam haberi per aliquid eodem modo se habens siue obiectum maneat, siue non, quoniam intuitiua est obiecti, vt manentis in propria præsentia, talis autem est species intelligibilis, quæ manet in memoria intellectiua sublatis obiectis, ac etiam species sensibilis interna manens in memoria sensitiua, non autem species sensuum exteriorum, nam istæ sublatis obiectis dilabuntur, palam ergo est, quod de illis loquitur præcisè, non autem de omnibus speciebus in vniuersum tam intelligibilibus, quàm sensibilibus, itaque ob alligatum discrimen, sicut species externæ nequeunt esse principium abstractiuæ cognitionis, ita nec internæ, præsertim intelligibiles, possunt esse principium cognitionis intuitiuæ, vt ex professo demonstrauimus supra q.4. art.2.

333 Quartò, alij, vt relatas difficultates euitarent, discesserunt à communi via inuestigandi discrimen inter has notitias, & dixerunt cognitionem intuitiuà per hoc ab abstractiua differre, quod intuitiua necessario repræsentat formalitates omnes in obiecto repertas, & realiter cum eo identificatas, secus verò abstractiua, ita Vasq. tom. p. part. p. disp. 50. num. 12. Hic dicendi modus est omnibus hactenus relatis irrationabilior, quia confundit notitiam intuitiuam cum comprehensiua si teneatur comprehensionem in hoc consistere, quod attingantur omnes formalitates in obiecto à parte rei repertæ, de quo quæst. seq. tum quia dari potest cognitio intuitiua, quæ obiectum attingat, & tamen non omnem formalitatem ei realiter identificatam, sic visus intuitiuè videt albedinem, & tamen non percipit differentiam indiuidualem intrinsecam, qua differt ab alia albedine, & in sententia Doctoris potest Beatus de potentia Dei absoluta videre diuinam essentiam non vi relationibus ei realiter identificatis ex p. dist. 1. q. 2. è contra potest dari visio abstractiua, quæ attingat omnes prorsus formalitates in obiecto à parte rei repertas, nam talis est notitia, quam Angeli habere possunt per speciem diuinæ essentiæ eis ab initio impressam, vt supra diximus.

334 Quintò. Itaque concludimus notitias istas distingui debere tam ex parte principij, quam ex parte termini, ita enim significauit Doctor sexcentum in locis p. dist. 2. quæst. 2. art. 2. vers. *secundo sic*, 2.d. 3.q.6.§. *ad quæstionem*, quæst. 11.§. *respondeo*, & d.9.q.2. ad 3. & 3.d.14. q.3.§. *ad quæstionem*, & 4. dist. 10. quæst. 8.§. *respondeo*, & d.45.q.2. §. *ad quæstionem*, dist. 49.q.11.§. *respondeo*, & q.12.§. *respondeo*, & quol. 6.§. *Ostensum*, quol. 7.§ *secunda conclusio*, & quol. 13. artic 2.§. *circa secundum*, & alibi sæpè, vnde minus aduertenter dixit Bargius supra cit. nunquam Doctorem distinxisse has notitias ex rationibus motiuis diuersis, sed tantum ex terminatiuis, nam quol. 13. cit. & 4.d.49.q.12. expressè ea distinguit etiam ex parte principij ob rationes motiuas hinc inde diuersas; verum tamen est præcipuam earum distinctionem ex parte terminorum petendam esse, & ratio est, quia vt dicebat Bassol etiamsi notitiæ istæ haberent idem principium, adhuc diuersa obiecti attingentia sufficere ad eas distinguendas; distinguuntur itaque istæ notitiæ ex parte principij, quia principium abstractiuæ est species impressa obiecti, intuitiua verò causari postulat ab obiecto in propria existentia immediatè, vel saltim mediatè, quod addimus ob sensationes externas, quæ immediatè causantur à speciebus, sed quia istæ species, vt diximus, in fieri, & conseruari pendent ab obiecto præsente in propria existentia, ideò cognitio per eas acquisita dicitur pendere ab obiecto existente, & præsente in propria existentia, saltim mediatè, nimirum mediante ipsa specie; in hoc ergo sensu notitia intuitiua postulat causari ab obiecto præsente in propria existentia, quia scilicet, vel immediatè causatur ab eo ita præsente, vel immediatè causatur ab aliquo repræsentante, quod in fieri, & conseruari pendet ab obiecto præsente in propria existentia, species enim sic pendens ab obiecto, non est idoneum abstractiuæ cognitionis principium, sed tantum intuitiuæ, quia ex tali dependentia ad obiectum determinetur ad illud repræsentandum in propria existentia. Distinguuntur etiam ex parte termini, quia intuitiua terminatur immediatè ad rem in propria natura existentem, & præsentem, non in specie, abstractiua è contra terminatur ad obiectum in specie relucens, siue à parte rei existat, siue non, accidit enim notitiæ abstractiuæ, quod obiectum eius sit in re extra actu existens, quia sit ex genere suo per repræsentatiuum, quod indifferenter repræsentat obiectum, siue existat, siue non, vnde notitia non dicitur abstractiua, quia necessariò abstrahat ab esse actualis existentiæ in ratione obiecti cogniti, vt dicebant Ant. And. & Canon. quia, & ipsum esse actualis existentiæ potest abstractiuè cognosci, neque dicitur abstractiua, quia abstrahat ab existentia, tanquam à ratione cognoscendi, vt dicebat Vulp. quia neque in ipsa notitia intuitiua existentia concurrit, vt ratio mouendi, vel terminandi, cum existentia sit purus modus rei intrinsecus, sed ipsa rei quidditas, & natura, vt tamen existens à parte rei, & in se præsens adeout existentia sit potiùs conditio mouentis, & terminantis, quam ratio mouendi, & terminandi; quare restat, vt notitia dicatur abstractiua, quia abstrahit ab existentia, & præsentia rei; quatenus à conditione mouentis, & terminantis, non tanquam à re cognita, vel ratione cognoscendi.

335 Sextò, quæri solet qualis, & quanta sit distinctio assignata inter prædictas notitias, an scilicet sit specifica, vel potius numerica solùm; specie non differre opinatur Arriag. disp. 6. de Anim. sect. 8. lo. de S.Th. cit. cum alijs quibusdam, immò addit Morisan. disp. 3. de Anim. q. 9. interdum nec numero differre vnam ab alia, nam quæ antea erat intuitiua præsente obiecto, potest euadere abstractiua ipso absente v.g. si quis intelligat album præsens, & eo destructo continuet intellectionem, posterior cognitio, nec specie, nec numero differt à cognitione inchoata existente albo, quia intellectus potest continuare suum actum absente obiecto, nec videtur ratio, cur intrinsecè cognitio varietur, vnde secundum hunc dicendi modum, eadem numero notitia dicitur intuitiua, dum eius obiectum est præsens, abstractiua verò, dum est absens, cuius opinionis meminit Rubion. quæst. secunda Prolog.

Cæterum nedum numero, sed etiam specie differre Scotus docet locis omnibus citatis, ac rursus 2. Met. q. 3. & 7. Met. q. 5. sequuntur Scotistæ omnes, Rubion. cit. cum alijs nominalis lib. Conimb. 3. de Anim, cap. 5. q. 5. cum alijs Recentioribus; & probatur, quia cognitio abstractiua Dei, quæ de facto à nobis habetur in via per fidem, & ea etiam, quæ potest haberi ab Angelis per impressam speciem, non facit hominem, beatum intuitiua verò vtiq. ergo sunt notitiæ specie distinctæ, probatur conseq. quia non minus distinguitur notitia Dei abstractiua viatorum à notitia intuitiua comprehensorum, quam fruitio illorum à fruitione illorum, vt expressè tenet Doct. 3.d. 26. & d. 31. & 4.d.49. q. 5. circa finem §. *conclusio*, & ratio ipsa suadet, quia fruitio patriæ, est beatitudo, non fruitio viæ, illa est summè delectabilis, & quietatiua, non illa, ergo, &c. Rursus notitia, quę rem repręsentat vniformiter, siue sit absens, siue pręsens, necessariò est distincta specie, & alterius rationis ab ea, quę rem vt existentem, & præsentem deter-

minatè

minatè repręsentat, sed notitia abstractiua rem repręsentat, siue sit existens, & pręsens, siue non intuitiua verò est tantum rei pręsentis, ergo &c.

Denique hęc diuersitas specifica inter has notitias palam deprehenditur ex diuersis earum principijs, & ex diuerso prorsus modo tendendi in obiectum, nam intuitiua tendit in obiectum immediatè pręsens in actuali sua existentia, abstractiua nequaquam, hęc solùm à specie produci nata est, illa verò minimè, & quamuis intuitiua sensuum externorum à speciebus sensibilibus producatur, illę tamen species sunt omninò alterius rationis ab ijs, à quibus abstractiua produci nata est, vt supra explicauimus, fatendum ergo est has notitias specie distingui; ad casum verò positum de intelligente album pręsens, & continuante actum post eius destructionem, vel ablationē negant Conimb. perseuerare eundem actum, nam ad ablationem obiecti, à quo essentialiter pendebat, prior cognitio intuitiua deponitur ex toto, & alia denuò inchoatur, quę est abstractiua; pręstat tamen concedere, quod eadem perseueret, sed negandum est, quod dum obiectum est pręsens sensibus externis, cognitio intellectus sit intuitiua, adhuc enim est abstractiua in rigore loquendo, quia re vera cernit album mediatè, & in specie impressa, non in seipso immediatè, & solum concomitanter dicitur intuitiua, quatenus coniungitur actui intuitiuo sensus, vt explicauimus quęstione septima artic. primo ad primum princ.

336 Septimò quęri solet, an tantùm comparatione diuersarum rerum constituendę sunt huiusmodi notitiæ in intellectu nostro, an etiam respectu eiusdem obiecti, & quicquid alij dicant, asserimus etiam respectu eiusdem obiecti constitui posse, ac debere cum Doct. quol. 13. L. & 2. d. 3. q. 10. G. possumus enim de aliqua quidditate scientiam habere præscindendo ab eius existentia, qualis est scientia, quę, cum sit notitia immutabilis, ac sempiternę veritatis, abstrahit ab actuali existentia, secundum quam res mutationem suscipiunt; possumus etiam eandem quidditatem attingere, secundum quod à parte rei existit in suis singularibus, & vt sic nobis pręsentem in ratione obiecti cognoscibilis ergo bene vtraque cognitio constitui potest in intellectu nostro respectu eiusdem obiecti; Immò vlterius addimus has notitias posse simul, & semel haberi respectu ejusdem obiecti, quod S. Th. negare videtur p. p. q. 14. art. 5. & hoc manifestè colligitur ex Scot. docente loc. cit. 2. d. 3. q. 10. Angelum seipsum posse simul cognoscere intuitiuè, & abstractiuè, & Deum etiam intuitiuè per visionem beatam, & abstractiuè per speciem impressam, quod etiam de beatissima Christi Anima concedit 3. dist. 14. sequitur Hurt. disp. 10. de Anim. sect. 2. vbi benè aduertit nullam prorsus esse repugnantiam respectu eiusdem obiecti inter istos actus, quia etiamsi vnus ex genere suo sit perfectior, & clarior, alterò nempè notitia intuitiua, vnus tamen tollit alterum, vt dicimus de assensu, & dissensu, & Theologi omnes admittunt in beatis, & simul cognitionem matutinam, & vespertinam respectu eorundem obiectorum, illa autem est intuitiua, & clarissima, vtpotè quæ fit in verbo, hęc abstractiua, & subobscura, quia fit per species, nisi ergo potentia impediatur à simultanea actuum pluralitate, quod quæstione nona, non obscurè monstrauimus, sanè negari nequit simultas istorum actuum respectu eiusdem obiecti, quia cognoscere rem diuerso modo à priori, & posteriori in se, & in alio nullam dicit repugnantiam in obiectum resultantem.

337 Octauò, tandem quæri solet an de potentia Dei absoluta possit dari intuitiua cognitio etiam absente, vel non existente obiecto. Affirmant quamplures Bassol. cit. Smisinch. Cauell. disp. 3. de Anim. sec. 2. Vasq. p. p. disp. 32. cap. 2. Molin. p. p. §. 25. 2. Conimb. 2. de Anim. cap. 6. quæst. 3. etsi dicant, quod à Rubion. cit. desumpserunt, sensum tunc percipere obiectum absens, non vt absens, sed vt præsens, sic etiam loquitur Rubius 2. de Anim. cap. 6. quæst. 13. vbi appellat hanc opinionem inter Recentiores communem, Hurt. disp. 10. cit. sec. 2. vnde cum dicitur notitiam intuitiuam causari ab obiecto præsente, & mouente in propria, & reali existentia, & per hoc ab abstractiua distingui, inquiunt id esse intelligendum connaturaliter, & quantum ad id, quod postulat suapte natura; quod tamen non impedit, ne oppositum contingere possit per potentiam Dei absolutam, sicut videmus in multis alijs, nam creare potest formam accidentalem, quæ suapte natura petit per fieri per eductionem dependenter à subiecto, potest ponere corpus in diuersis locis simul, & semel, cum tamen naturaliter petat in vno esse duntaxat loco, &c. Immò Rubion. cit. Ocham. quæst. p. prol. & Aureol. quæst. 2. art. 2. vlterius pergunt, & inquiunt, hoc naturaliter contingere posse, nimirum, quod notitia intuitiua aliquo breui tempore conseruetur sine obiecto præsente, sic enim apparet de facto in visione Solis remanente aliquo tempore in vidente, Sole non existente in prospectu potentiæ, constat idipsum (aiunt) quando videtur circulus igneus titione circulariter moto, quia tunc fit visio ignis absentis, non enim ignis est in toto circulo, in quo videtur, & quod magis vrget, probatur ex auditione, constat enim quod audiens sonum factum in loco remoto percipit sonum distantem, nec etiam sonus ipse auditus semper permanet, dum exercetur auditio, immò ipso concepto, adhuc perdurat auditio, vt patet in Echo.

338 Oppositum nihilominus verius arbitramur, & probabilius præsertim in sententia Scoti nempe actum intuitiuum nec fieri, nec exerceri posse sine objecto præsente, nec naturaliter, nec supernaturaliter, ita de mente Doctoris docent Mairon. quæst. 18. & 19. Prolog. §. *pro tanto teneo hanc*, & alij meliores Scotistæ. Fundamentum præcipuum huius asserti esse debet, quod suprà statuimus quæst. 3. huius disp. art. p. quamlibet notitiam, identificare sibi respectum attingentiæ, vel tendentiæ in obiectum, vt in terminum, eo quia talis respectus in actu vitali prædicamentalis non est, sed transcendentalis, omnis autem huius ordinis respectus cum suo fundamento realiter identificatur, vt dictum est disput. 8. Log. quæst. 2. vndè optimè notant Mair. & Bar. quod quælibet notitia habet duos respectus, vnum inquantum accidens, quo respicit subiectum, aliud inquantum notitia, quo respicit obiectum, & iste secundus est essentialior primo, quia notitia potest stare sine primo, non sine secundo, cum sit ei consubstantialis, quod tamen intelligendum est de respectu notitiæ ad obiectum non in ratione mouentis, & causantis, quia Deus supplere potest vicem in ratione mouentis sed de respectu ad obiectum in ratione terminantis, quem quidem supplere non potest, vt notat Doctor in 3. d. 13. ad p. prin. Constat ampliùs ex speciali ratione intuitiuæ, quæ talis est conditionis, vt terminetur ad obiectum in se realiter præsens, & existens, implicat, ergo vt in ratione actus intuitiui terminetur ad obiectum non in se existens, & præsens, sed in specie. Nec valet, quod inquiunt Conimbr. adhuc saluari rationem actus intuitiui, quia etiam in tali casu, absente nimirum obiecto, vel destructo, non attingitur obiectum, vt absens, sed vt pręsens, & existens, licèt apparenter, & falsò. Nam de ratione intuitiuæ notitiæ est, quod attingat obiectum in sua propria, & reali existentia, atque præsentia, non autem apparenti, & falsa, ac duntaxat imaginaria, nam in hoc sensu etiam notitia abstractiua attingit rem existentem, & præsentem, scilicet imaginariè, phantasia enim non abstrahit à conditionibus indiuiduantibus hic, & nunc, quia species phantastica repræsentat idem omninò obiectum, & cum eisdem prorsus conditionibus materialibus; situs, distantiæ, quantitatis, &c. quod ei transmissum fuit à sensibus externis, & abstrahit à præsentia reali obiecti immediata in propria natura, ergo per hanc præcisè præsentiam notitia intuitiua secernitur ab abstractiua, ideoque ad intuitiuam non sufficit, quod attingatur obiectum, vt præsens imaginariè solum, & apparenter.

339 Respondent alij communiter actum illum adhuc fore intuitiuum, quia intuitio non consistit in actuali tendentia in obiectum in se existens, & præsens, sed in actuali exigentia talis præsentiæ, sicut ratio quantitatis non in actuali extensione locali consistit, sed in actuali exigentia talis extensionis, sicut ergo ob talem actualem exigentiam extensionis localis Corpus Christi in Eucharistia adhuc dicitur actualiter quantum, licèt non sit actualiter loco coextensum, sic in allegato casu actus ille etsi priuatus esset actuali præsentia obiecti in seipso immediatè, quia tamen haberet actualem eius exigentiam, ideò actualiter adhuc, & formaliter intuitiuus esset. Contra hoc est, quod docet Doctor quol. 13. §. *circa secundum*, intuitiuam notitiam per hoc præsertim ab abstractiua distingui, quod cum intuitiua sit rei existentis, & præsentis in se necessariò habet annexam relationem realem, & actualem ad ipsum obiectum, & ratio est, inquit Doctor, quia non potest esse talis cognitio, nisi cognoscens habeat actualiter ad obiectum talem habitudinem, quæ necessariò requirit extrema in actu, & realiter distincta, & quæ etiam naturam extremorum necessariò consequitur; & quod formalitas intuitiuæ notitiæ in tali actualitate consistat, colligitur ex D. Paul. epist. p. ad Corint. cap. 13. vbi eam appellat facie ad faciem (ex quo loco notat Doctor, quol. 6. art. p. & cum eo Greg. p. d. 3. quæst. 3. art. p. desumptam fuisse appellationem notitiæ intuitiuæ, cuius nulla propè mentio extat apud veteres Philosophos) per quem loquendi modum significat vtique tendentiam notitiæ intuitiuæ in obiectum intuitum non esse aptitudinalem aut potentialem, sed prorsus actualem, hac enim de causa vocat eam facie ad faciem, vt indicet actualem præsentiam obiecti in propria natura, & in seipso, & per hoc eam distinguit ab abstractiua, quā ibidē appellat per speculū in ænigmate, nō ergo sufficit ad rationē notitiæ intuitiuæ quod solū aptitudinaliter petat obiecti præsentiam in se ipso, sed omninò opus est, quod illud petat actualiter, sic enim nobis explicuit D. Paulus rationem intuitiuæ notitiæ, vt ab abstractiua secernitur, nec aliam notionem intuitiuæ notitiæ licet nobis fingere aliam ab ea, quam docuit Apost. abstractiua verò cognitio, quæ non est necessariò existentis, vt existens est, non necessariò habet relationem realem actualem ad obiectum, quia relatio realis actualis requirit per se terminum realem, & actualem, sed vel realem potentialem, vel actualem rationis, ex qua doctrina Scotica facilè intelligitur allata solutio, quia intuitio formaliter consistit in actuali tendentia in obiectum in se existens, & præsens, & per hoc formalissimè distinguitur ab abstractiua, vt ait Doctor, vnde non valet allata paritas de quantitate in ordine ad extensionem actualem, quia quantitas vtique non consistit in actuali extensione locali, sed in principio exigitiuo eius, ideoque corpus Christi dicitur actu quantum in Eucharistia, licèt non sit actu extensum, sed cognitio intuitiua non consistit in principio exigitiuo tendentiæ actualis in obiectum præsens, sed in illa ipsamet actuali tendentia, & per eam secernitur ab abstractiua; ex quo etiam deducitur longè maiorem hic esse repugnantiam, quam in eo, quod forma materialis producatur per creationem, & corpus idem ponatur in pluribus locis, vel plura in eodem loco, quia nec actualis eductio est de essentia formę materialis, nec corporis vnica presentia in loco, nec loci vnica repletio, sed accidentia merè per accidens, vt constat ex dictis in Phys. sed in proposito actualis ten-

den-

dentia in obiectum seipso immediatè præsens formalissimè constituit notitiam intuitiuam, ideoque implicat per locum ab intrinseco posse fieri, aut exerceri notitiam intuitiuam absque immediati obiecti præsentia, alijs rationibus probat Mairon. hoc assertum, sed hęc vna deducta ea natura cognitionis intuitiuę valet pro omnibus.

340 Si autem hoc fieri nequit per diuinam potentiam ob peculiarem rei implicantiam, planè tantò minus viribus naturę contingere poterit, vt cognitio intuitiua conseruetur absente vel non existente obiecto nec longo, nec breui tempore; ad illos casus, & consimiles, quos Rubion adducit, iam fecimus satis superius disput. preceden. in proprijs quæsitis tunc re vera obiectum non videri, sed ipsam obiecti speciem, quam solutionem innuit Doctor p.d.3.quæst.4. §. *de certijs cognoscibilibus* dum tractat de modo, quo sensus illuduntur vt preferenti interpretatur Bargius, cuius solutionis fundamentum est, quod docet idem Doctor 2. dist. 13. f. generatim omnem speciem sensibilem non tantum esse id *quo* sentimus, sed interdum etiam, *quod* sentimus, quod magis explicans in reportatis ibidem inquit, quando species est debilis, & remissa, & tantum ratio sentiendi, quando est fortis, & intensa, esse potest *quo*, & *quod* sentitur iuxta quam doctrinam inquit Bassolius citat. qu. 1. prolog. quod in prædictis casibus in medio propinquo generantur intẽtiones aliquę fortes talium sensibilium ab aliquo agente, & ille videntur, sicut videtur species coloris in pariete radio solis transeunte per vitrum coloratum, & apparet, quod sit color, cum tamen non sit color; sed intentio coloris, quæ doctrina pariter applicari potest ad species audibiles, & quando auditur sonus de longinquo, id non probat ab auditu percipi obiectum absens, quia adhuc in tali distantia dicitur ei sufficienter præsens, vt faciat notitiam intuitiuam, vt pariter constat, cum solem, & cœlum cernimus adeò à nobis distantia, quam visionem nemo negat intuitiuam.

341 In oppositum obijcitur primò contra discrimen positum inter notitiam intuitiuam, & abstractiuam, probando, quod non sit benè assignatum, quia cognitio intuitiua non necessariò terminatur ad obiectum, vt præsentialiter existens in propria natura, quod satis constat de diuina notitia, quæ respectu omnium creaturarum censetur intuitiua & tamen creatura non attingit in propria existentia, & præsentia immediatè, sed in diuina essentia; imò Scot. ipse 3.d.14.q.3. §. *ad quæstionem*, duplicem distinguit intuitiuam notitiam, vnam quæ terminetur ad obiectum, vt præsentialiter existens; alteram, quæ terminatur ad obiectum, vt existens pro præterito, & futuro, & ita non videtur sentire, quod intuitiua semper terminetur ad rem, vt existentem, & præsentem; qua ratione Arriag. disputatio. 6. de Anim. section. 8. cognitionem memoratiuam vult esse intuitiuam, quia ad hanc sufficere putat, quod sit de re existente pro aliqua temporis differentia, è contra verò abstractiua cognitio esse potest rei existentia, & præsentia, vt sit, quia vt diximus etiam existentia, & præsentia ipsa rei potest abstractiuè cognosci, & phantasia abstractiuè dicitur obiecta cognoscere, & tamen non abstrahit à conditionibus indiuiduantibus hic, & nunc; & tandem abstractiua cognitio dicitur indifferenter in obiectum tendere, siue existat, siue non, siue sit in se præsens, siue non, ergo per eam possumus attingere obiectum in se præsens, cum sit indifferens ad exprimendum obiectum vno, vel altero modo.

Respond. neg. assumptum de cognitione intuitiua, ad primam probationem ex notitia diuina desumptam, concedunt aliqui eam esse abstractiuam respectu creaturarum, quia eas immediatè non attingit in seipsis, sed cum talis cognitio aliquam præseferat imperfectionem, melius est cum communi Theologorum eam appellare intuitiuam; vel quia cum quæcunque notitia specificetur ab obiecto primario, consequenter cum diuina cognitio sit intuitiua respectu diuinæ essentiæ, talis quoque censeri debet respectu creaturarum quæ sunt obiecta secundaria, vt aiunt Mairon. & Bassol. citat. vel quia licet fiat in aliquo repræsentatiuo, scilicet in essentia, hoc tamen supereminenter continet obiectum secundum totam eius entitatem, & cognoscibilitatem, atque ideò parere posse notitiam eius intuitiuam; non autem diminutè, prout species solet obiectum suum continere, & repræsentare, vt Doctor ipse significat 3.d.14.qu. 3.B. quol. 6.G. & quol. 14. C. Ad alteram probationem Scotus ipse se declarat ibidem notitiam præteriti, & futuri esse imperfectè intuitiuam, & veluti secundum quid, quatenus materialiter tantum attingit obiectum intuitiuè, nimirum existentiam, quatenus obiectum cognitum præcisè, non vero quatenus rationem cognoscendi, vel conditionem terminandi cognitionem, vnde in 4. dist. 45. quæst. 3. notitiam memoratiuam vocat absolutè abstractiuam, quia est rei absentis, & præteritæ, & solum præsentis per speciem, ideoque malè Arriag. vocat eam notitiam intuitiuam, quæ quomodo terminatur ad existentiam, & pro quacumque temporis differentia, quæ est illa præcisè, quæ terminatur ad obiectum, & de præsenti existens & in seipso potentiæ immediatè præsens; Ad aliud de notitia abstractiua iam dictum est posse ipsam quoq. esse existentis, & præsenti, vt sic, non quidem reduplicatiuè, sed specificatiuè, duntaxat quatenus existentiam, & presentiam attingere potest velut obiecta cognita tantum; phantasia quoque in suo modo cognoscendi abstrahit, quantum sufficit ad veram cognitionem abstractiuam, quia licet non abstrahat ab omnibus conditionibus indiuiduantibus, abstrahit nihilominus à præsentia reali obiecti immediata, quæ sola facit cognitionem intuitiuam; tandem quamuis abstractiua cognitio indifferenter tendat in obiectum, siue sit absens, siue præsens siue existat à parte rei, siue non, non proindè sequitur posse per ipsam obiectum intuitiuè attingi, quia intuitio ex suo genere determinat sibi obiectum immediatè præsens, & in illud determinatè tendit, vt tali modo se habens, vnde quando notitia abstractiua dicitur indifferenter exprimere obiectum, siue absens, siue præsens, non est sensus, quod indifferenter possit attingere obiectum abstractiuo, vel intuitiuo modo, sed quod abstractiuè semper illud attingere potest, siue sit absens, siue præsens, siue existat, siue non, quia existentia, & præsentia obiecti notitiam abstractiuam obiecti adhuc non impediunt, cum etiam & istæ formalitates possint abstractiuè cognosci.

342 Secundò arguitur probando istas notitias specie non differre, quia intuitiuum, & abstractiuum non differunt penes diuersa obiecta formalia in esse, & formalitate cognoscibilis, sed in esse, & formalitate alicuius conditionis, & modi accidentalis, ergo in cognitionibus non faciunt diuersitatem specificam essentialem, sed tantum accidentalem, & probatur assumptum, quia intuitiuum, & abstractiuum differunt tantum per absentiam, & præsentiam, sed absentia, & præsentia non pertinent specialiter ad intuitiuum, & abstractiuum, vt res directè, & determinatè repræsentatæ per hoc vel illud, sed solum prout afficiunt, vel modificant obiectum ipsum formale in applicatione ad potentiam, cum ergo sint solum conditiones variè applicantes obiectum ad potentiam, nequeunt inducere diuersitatem essentialem, quæ solum sumi debet ex diuersitate obiectorum specificantium. Deindè in diuersis speciebus vnum est altero essentialiter perfectius, at in eiusmodi notitijs talis excessus non cernitur, nam in eo gradu perfectionis obiectum attingi potest per vtramque, & si aliquis excessus inter eas reperitur, nequit esse nisi accidentalis perfectionis, quatenus vna est clarior, & limpidior alia. Rursus, quia cognitio, quam habent phantasia, vel intellectus ad obiecto absente, fit per illas easdem species, quas habuerunt præsente obiecto, ergo notitia, quæ tunc per eas species genita fuit, & quæ deinceps per easdem renouatur, erunt eiusdem rationis, nec nisi numero differre possunt, illa verò erat intuitiua, hæc vero est abstractiua, ergo &c. Tandem quia huiusmodi notitiæ assignantur non tantum respectu diuersorum obiectorum, sed respectu eiusdem, ergo specie differre non possunt, quia ad hanc diuersitatem requiritur diuersitas specifica obiectorum.

Respondeo has notitias specie differre tam ex parte principij, quàm ex parte termini, vt probatum est, & falsum est præsentiam, & absentiam esse puras conditiones pertinentes ad solam obiecti applicationem ad potentiam, nam præsentia obiecti in seipso ad cognitionem intuitiuam si non interuenit, vt obiectum cognitum, seu vt ratio *qua* iuxta modum loquendi Thomistarum, tamen interuenit, vel vt ratio *sub qua*, seu vt ratio cognoscendi, & terminandi talem notitiam, vel saltim vt conditio obiecti in ratione terminantia, adeo vt non pertineat ad solam obiecti applicationem, sed etiam ad modum terminandi notitiam, qui modus spectat ad obiectum, quatenus specificat actum, cui accedit, quod quãdo etiam concedatur absentiam, & præsentiam esse solum conditiones variè applicantes obiectum ad potentiam, adhuc negadum est non inducere essentialem diuersitatem, quia ea sola variatione conditionis applicantis causam potest essentialiter variari effectus inde sequens, vt docet Scot. 4. dist. 49. quæst. 5.E. & nos infra dicemus disp. 7. quæst. 6. articulo secundo diff. 2. Ad 2. cum differant specie huiusmodi notitiæ, tam ex parte principij, quàm termini, & ex his capitibus præsertim pendeat maior claritas, & euidentia, quam intuitiua possidet supra abstractiuam, nõ autem ex quibusdam conditionibus accidentalibus, hinc est, quod talis excessus non est tantum in perfectione accidentali, sed etiam essentiali. Ad secundum quidam negant assumptum, quia in phantasia, & intellectu assignant vltra species, quæ conseruantur post sensationem externam, & vocant abstractiuas, alias quasdam, quæ in fieri, & conseruari pendent à sensatione externa, ac proinde appellant intuitiuas, & dicunt cognitionem habitam de obiecto præsente fieri per istas, quæ vero habetur de obiecto absente, fieri per illas; sed hanc multiplicationem specierum superius non libenter acceptauimus; ideò potius concedendum est assumptum cum consequentia, & negandum est subsumptum, quia vtraque cognitio, tam scilicet quæ habetur à phantasia, & intellectu præsente obiecto, quam quæ habetur de eodem absente, est abstractiua, quia non terminatur ab obiectum in semetipso pręsens, sed in specie phantastica, aut intelligibili repræsentatum, vt constat ex dictis suprà quæst. 4. art. 2. vbi pro statu isto cognitionem propriè intuitiuam negauimus intellectui hac ratione, ac etiam sensibus internis. Ad vlt. neg. conseq. quia vt sæpius dictum est, licet ex diuersitate obiectorum valeat arguere diuersitatem potentiarum, & actuum, non tamen ex vnitate valet arguere eorum vnitatem, quia diuersæ potentię versantur sępiùs circa idem obiectum, vndè non solum ex diuersitate obiectorum, sed etiam ex diuerso modo tendendi in idem obiectum interdum arguimus diuersitatem potentiarum, & actuum; & ita est in proposito, quod licet intuitiua, & abstractiua notitia interdum assignentur respectu eiusdem obiecti, non tamen sunt eiusdem eodem modo mouentis, & terminantis.

343 Tertiò arguitur probando, quod nequeant esse simul respectu eiusdem,

eiusdem, quia quod vna ponit, altera tollit: intuitiua namque ponit obiectū esse præsens, & existens, abstractiua verò ponit illud absens, & ab existentia præscindit; non potest autem simul idem obiectum cognosci, vt præsens, & vt absens. Rursus quia per intuitiuam attingitur obiectum distinctè, clarè, & perfectè, per abstractiuam verò confusè, obscurè, & imperfectè, sed hi sunt modi cognitionis simul repugnantes respectu eiusdem obiecti. Denique quia tunc non forent notitiæ specie distinctæ, nam essent eiusdem potentię, eiusdemque obiecti, & proindè duo accidentia tantum numero differentia eidem inesset subiecto.

Resp. neg. assumptum, quia licèt notitia intuitiua sit rei præsenteis, & existentis vt est existens, & præsens reduplicatiuè, non tamen abstractiua est rei absentis, & non existentis, vt sic determinatè, vt quidam loquuntur, sed indifferenter se habet ad vtrumlibet, æquè enim repræsentat obiectum, siue sit absens, siue præsens, siue existat, siue non existat, at proindè nulla sequitur contradictio. Dices, saltem sequi ex hoc capite, quia per intuitiuam obiectum determinatè attingitur, vt præsens, per abstractiuam verò non determinatè, sed indifferenter, siue sit præsens, siue non præsens. Neg. adhuc conseq. quia abstractiua non negat rei præsentiam, & existentiam, quam ponit intuitiua, sed ab ea præscindit. Ad 2. non implicat idem obiectum cognosci perfectè & imperfectè simul, & semel per actus, & alterius rationis, vt constat de Beatis eadem obiecta cognoscentibus perfectè quidem, & clarissimè in verbo, imperfectè autem, & subobscurè in genere proprio. Ad vlt. neg. conseq. quia vt dictum est, etiam comparatione eiusdem obiecti illæ notitiæ differunt specie, quia licèt sint eiusdem obiecti, diuersimode tamen tendunt in illud.

344 Postremò obijcitur probando, quod saltim supernaturaliter, rationes enim ostendentes hoc naturaliter euenire addusimus disp. præced. num. 47. potest fieri, & exerceri cognitio intuitiua sine eius obiecto præsente, quia notitia intuitiua est qualitas absoluta, sicut & quæcumque alia operatio vitalis ex Scot. quol. 13. ab obiecto solum pendens in genere causæ efficientis Deus autem potest se solo producere, & conseruare omnem entitatem absolutam absque concursu causæ efficientis secundæ. Conf. p. quicquid agit Deus mediantibus causis secundis, potest immediatè per se sine illis producere, & conseruare, sed notitiam intuitiuam potest Deus mediante obiecto producere & conseruare, ergo etiam sine illo. Conf. 2. omnia realiter distincta sunt per diuinam virtutem separabilia, sed intuitiua cognitio realiter distincta ab hoc obiecto, ergo &c. confirm. 3. nec intuitiua cognitio, nec quoduis aliud accidens, exigit magis necessariò terminum, quam suum subiectum, sed fieri potest à Deo accidens sine subiecto, ergo & intuitiua cognitio sine obiecto, quod est eius terminus. Denique in cognitione sensitiua posset Deus speciem conseruare in oculo, absente obiecto, & consequenter visionem causare.

Resp. hæc argumenta nihil prorsus concludere, alioquin probarent, non tantum notitiam intuitiuam, sed vniuersaliter cognitionem quamcumque fieri posse, & conseruari sine obiecto, quod repugnat, quia cognitio, vt sic, dicit relationem transcendentalem, & ordinem essentialem ad obiectum. Falsum itaque est, quod intuitiua notitia sit pura entitas absoluta, quia includit relationem transcendentalem ad obiectum; & rursus falsum est quod solum pendeat ab obiecto realiter præsente in ratione mouentis, & causantis, quia pendet ab eo etiam in ratione terminantis, quæ reducitur ad genus causalitatis formalis, quam Deus supplere non potest. Ad p. conf. assumptum est verum in serie causarum efficientium, non aliarum, ideoque potest vtique Deus facere notitiam intuitiuam sine suo obiecto se habente in ratione causantis, non tamen sine obiecto se habente in ratione terminantis. Ad 2. conf. valet maior de duobus realiter distinctis omnino absolutis, at in proposito obiectum, & notitia se habens relatiuè transcendentaliter; quia actus respicit obiectum transcendentaliter, alioquin idem probaretur de omni cognitione. Ad 3. negatur maior, quia ex duobus respectibus, quos importat notitia, vnum ad subiectum, alterum ad obiectum, ille vt diximus essentialior est primo, quia est transcendentalis, eique realiter identificatus in ratione notitiæ. Ad vlt. dicimus in casu speciem illam permanere in oculo tamquam entitatem quandam realem, non tamen producere visionem propter defectum præsentiæ obiecti ob rationem sæpè allatam. Dices, non alio modo videtur fecisse Deus cum Hebræis, dum illis manna pluit ad manducandum continens omnem saporem, quam producendo species saporum in organo gustus, non enim reuera sapores illi reperiebantur in manna, aliter simul omnes sapores percepissent Hebræi; tum quia multi exigunt opposita temperamenta, ergo tunc fiebat sensatio gustus sine reali sapore præsente, sed solum per species. At facilius est asserere Deum ad libitum Hebræorum tunc producere & speciem, & saporem realem in cibo illo, & non speciem solam, sic enim saluatur melius sensus Sacræ Scripturæ, & Patrum asserentium manna in se continere omne delectamentum, & saporem suauitatis.

QVÆSTIO XII.

De cognitione comprehensiua.

345 Quæsitum hoc de natura comprehensionis tractari solet à Theologis in materia de visione beatifica, re tamen vera limites Animastici non transilit, vndè non ab re à quibusdam recentioribus in disputationibus animasticis examinatur; plures comprehensionis acceptiones tradiderunt Nominales, vt videre est apud Ocham 4. quæst. 12. articul. p. & Gabr. 3. d. 14. quæst. vn. articul. 3. dub. 2. vt plurimum inutiles, quia non explicant veram, & propriam rationem comprehensionis, de qua hic est sermo, solent vtique S. S. Patres interdum nomine comprehensionis intelligere beatam visionem, & fruitionem & Beatos appellare comprehensores iuxtà modum loquendi D. Pauli p. ad Corinth. 9. *sic currite, vt comprehendatis*, & in Philipp. 3. *sequor, si quomodo comprehendam*, quo sensu comprehensio sumitur, vt inseccutioni opponitur, & comprehensor, vt opponitur viatori, sed in hac significatione non instituitur quæstio de natura comprehensionis. Alio modo sumitur pro adæquata rei cognitione, cum nimirum attingitur ab intellectu secundum omnes eius formalitates tam absolutas, quàm respectiuas, & secundum omnes gradus cognoscibilitatis eius, & hoc modo de illa scholastici agunt, ac de natura disputant intentionalis comprehensionis, quam in primis supponunt omnes (vt certa, & ab omnibus concessa ab incertis, & ea ab ijs secernamus) esse debere cognitionem certam euidentem, quia comprehensio est nobilissima, & præstantissima cognitio, quæ de eodem obiecto haberi possit, tum quia probabilis cognitio dubium relinquit intellectum, obscura, & ineuidens non exprimit obiectum ea claritate, qua natum est intelligi, ergo comprehensiua cognitio debet esse certa, & euidens; debet quoque esse intuitiua, quia abstractiua, aut non attingit omnem rei formalitatem, sed ab aliqua abstrahit, vel si omnem attingit, non adhuc illud declarat secundum eum claritatis gradum, in quo natum est exprimi per cognitionem intuitiuam, quod ad comprehensionem requiritur.

346 Sed vt actius naturam intentionalis comprehensionis vestigemos, sciendum est huius appellationem, vt omnes hic adnotant translatam esse à comprehensione reali, & corporea, qua dicimus, vnum corpus ab altero comprehendi, cum ab eo ita adæquatè continetur ac circumscribitur vt nihil contenti sit extrà continens, sic v.gr. cum pomum manu claudimus, ita vt nil eius sit extra, tunc dicimus pomum manu comprehendere, vbi è contrà si illud tantum ex vna parte tangimus, & tenemus, non dicimur illud comprehendere manu, sed potius apprehendere, itaque iuxtà hanc analogiam explicanda est apprehensio, & comprehensio intentionalis, & intellectiua, vnde per intellectum tunc res dicetur cognitione apprehendi cum attingitur secundum aliquas formalitates, & prædicata, sed non omnia, vel si secundum omnia, non tamen secundum omnes gradus intelligibilitatis eorum; tunc verò dicetur comprehendi, cum ita cognoscitur, quod omnes formalitates, quæ sunt in obiecto à parte rei attinguntur, & secundum omnes gradus cognoscibilitatis earum, sic enim totum esse obiecti ita intentionaliter, & representatiuè continetur in cognitione, vt nihil eius lateat cognoscentem, & sit extra intellectum cognoscentis; quam comprehensionis notionem colligunt scholastici præsertim Scotus 3. d. 14. q. p. ex D. Aug. lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 18. vbi ait, *illud scientis comprehenditur, quod scientis cognitione finitur*, & epist. 112. cap. 8. dum ait, *res comprehenditur, cum ita videtur, vt nihil eius lateat videntem*, si enim per cognitionem comprehensiuam obiectum ita penetratur, vt nihil eius videntem lateat, hinc necessariò sequitur, obiectum attingi secundum omnes prorsus formalitates eius nulla prætermissa, & si rursus per talem cognitionem ita exprimitur, vt scientia cognitione finiatur, & tota eius intelligibilitas exhauriatur, hine sequitur attingi secundum omnes gradus cognoscibilitatis eius, adeout nedum totum obiectum, sed etiam totaliter cognoscatur; ex quo deducit Doctor, cit. lit. F. ad hoc, vt potentia comprehendat obiectum, requiri inter illa adequationem, & commensurationem in ratione intelligibilis, & intellectiui, vt nimirum potentia sit tantæ intellectiuitatis, quantæ intelligibilitatis est obiectum; Itaque ex dictis Augustini de comprehensione colligitur duas præcipuè conditiones requiri ad veram, & propriam comprehensionem; Vna est, quod per cognitionem attingatur obiectum secundum omnes eius formalitates, & singula prædicata, quam innuit epist. 112. cap. 8. dum inquit rem comprehendi, cum ita videtur, vt nihil eius lateat videntem. Altera est, vt non solum totum videatur obiectum, quatenus nulla eius formalitas latet videntem, sed etiam totaliter, adeout cognoscatur secundum omnes gradus cognoscibilitatis eius, totaque eius intelligibilitas exhauriatur, quam conditionem insinuat D. Aug. lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 18. cum ait illud comprehendi, quod scientis cognitione finitur. Tertiam addunt alij, vt ea omnia videantur ea vi notitiæ, seu perfectionis ipsius actus, & non aliunde qua de causa secundum Scot. 3. d. 14. qu. M. citò anima Christi videat omnia in

Verbo,

Verbo, non tamen Deum comprehendit, quia non tendit in ea ea vi visionis, sed ea vi essentiæ diuinæ tamquam obiecti priùs visi liberè, & claré illi omnia reuelantis. Sed qoamuis hoc totum sit verum, tamen hæc conditio reducitur ad secundam, nam ex ea conditione Doctor loc. cit. lit. F. deducit commensurationem illius actus ad obiectum, vt tantùm exprimat, quantum obiectum est repræsentabile, quod vtique contingere debet ea vi, & perfectione ipsius actus comprehensiui. Quia igitur ea his duabus conditionibus pendet ratio comprehensionis sunt hic examinandæ.

Circa primam conditionem dubitari solet, an ad cognitionem comprehensiuam sufficiat, vt attingantur in obiecto formalitates omnes in ipso à parte rei repertæ, siuè sint prædicata intrinseca, siue extrinseca, an prærerea requiratur, vt etiam illa cognoscantur, quæ eminenter solum, ac virtualiter continentur in eo, sicut effectus in causa, & creaturæ in Deo, qua in re tres dicendi modos adinuenimus, duos quidem extremos, & alterum medium; Primus satis frequens inter Thomistas asserit ad comprehensionem requiri, vt obiectum cognoscatur modò secundum ea, quæ illi formaliter, & ea natura rei insunt, sed ea etiam, quæ eminenter, & virtualiter in eo continentur, vndè consequenter inquiunt ad comprehendendum Deum requiri; quod omnes Dei habitudines ad creaturas, atque adeo creaturæ ipsæ in ipso intelligantur, atque vniuersaliter ad comprehensionem causæ requiri vt attingantur omnes effectus ab ea possibiles, ita Hurt. disp. 10. de anim. sect. 3. Arriag. ibidem disp. 6. sect. 9. Suarez p. p. tract. lib. 3. c. 29. num. 53. & 3. p. disp. 26. de incarnat. sect. p. Vasquez p. p. disp. 53. cap. 4. Salas p. 2. tract. 2. disp. 4. sect. 6. num. 94. & ea nostris Smisinch. tract. 2. de Deo vno disp. 7. qu. 1. num. 10. & seq. vbi hanc vocat communem doctrinam, à qua solum Petrum Lorcam recessisse ait p. s. disp. 33. sect. p. sed immerito, quia nullùs Scotistarum vnquam hanc recepit doctrinam, vt mox ostendemus: putant autem Auctores huius opinionis rationem comprehensionis in eo præsertim consistere, quòd res adæquatè penetrentur secundum ea omnia, quæ in illa continentur eminenter, & virtualiter, imò hoc solum sufficere ad comprehensionem propriè dictam, eo enim ipso quòd aliqua causa ita cognoscitur in ordine scilicet ad omnes effectus ab ea possibiles statim eius virtus tota, & totaliter intelligitur, & exhauritur, qua ratione negat. D. Thom. p. p. qu. 15. art. 8. animam Christi videre omnia possibilia in verbo, quia tunc Deum comprehenderet, in quo tamen puncto non eis consentit Smisinch. qui vult, quidem ad rei comprehensionem opus esse ea omnia cognoscere, quæ in ipsa eminenter, continentur, hæc tamen non sufficere, sed prætereà cognosci debere, quæcumque formaliter, & ea natura rei in ipsa reperiuntur. Alter extremus dicendi modus est eorum, qui ad rationem comprehensionis, nedum asserunt superfluere cognitionem omnium, quæ in obiecto continentur eminenter, & virtualiter, sed negant quoque necessariam esse cognitionem omnium eorum, quæ formaliter, & ex natura rei continentur in ipso, dicentes sufficere, quod attingantur, sola prædicata quidditatiua rem intrinsecè constituentia, dummodo cognoscantur hęc secundum omnes gradus cognoscibilitatis eorum, ita defendit Nolanus in sua Pinac. Rada p. p. controu. 11. & in vniuersum omnes Scotistæ, qui tenent Verbum diuinum produci ea sola cognitione diuinæ essentiæ præcisè sumptæ, non autem diuinarum personarum, & cum hoc adhuc sustinent cognitionem illam esse perfectissimam, & comprehensiuam.

345 Medius dicendi modus negat id sufficere; negat item requiri cognitionem eorum, quæ virtualiter tantum, ae eminenter continentur in obiecto, vndè asserit comprehensionem consistere in hoc, quod tota obiecti intelligibilitas exhauriatur secundum omnia, quæ in illo formaliter, & ex natura rei reperiuntur, siue sint prædicata primi, siue secundi modi, siue adhuc magis extrinseca, & hic nobis probabilior videtur, quem Lorca cit. amplectitur, & Vulp. tom. p. par. p. disp. 24. art. 3. & omnes Scotistæ asserentes Verbum produci ea cognitione omnium, quæ sunt in Deo à parte rei, siue essentialia, siue notionalia, & talem cognitionem esse comprehensiuam etiamsi non attingat pro eo signo creaturas possibiles, quæ cum sit receptissima opinio inter Scotistas, saltim quoad hoc postremum de cognitione creaturarum, mirum est, quomodo Smisinch. Scotista præclarus asserat ad comprehensionem requiri cognitionem eorum, quæ eminenter, & virtualiter in obiecto continentur, & quod plus est, audeat etiam dicere hanc esse communem doctrinam, a qua sola Lorca recessit. Et quidem quod ad comprehensionem necessaria sit cognitio omnium formalitatum, quæ ex natura rei in obiecto extant realiter, & formaliter, & non sufficiat sola earum cognitio, quæ spectant ad intrinsecum, & quidditatiuum rei conceptum, manifeste deducitur ex prima conditione ad comprehensionem requisita, quæ est, vt res comprehensa, seu quæ comprehendi debet, ita videatur, vt nihil eius videntem lateat, lateret autem aliquid eius videntem, si aliquod eius prædicatum secundi modi, vel adhuc magis extrinsecum non attingeret; Nec sufficit dicere in tali casu nihil latere videntem eorum, que spectant ad constitutionis non est, nihil intrinsecam; Quia de ratione comprehensionis non est, vt nihil intrinsecum, & essentiale obiecto lateat videntem, sed absolutè, vt nihil eius videntem lateat, pertinent autem ad obiectum nedum prædicata quidditatiua primi modi, sed etiam prædicata secundi modi intrinseci, passiones, attributa, & ad minus quæcumque realem identitatem habent cum obiecto hæc igitur omnia opus est attingere, vt cognitio dicatur comprehensiua; Ratio à priori videtur, quia comprehensio non est qualiscumque rei cognitio, nec est sola rei cognitio quidditatiua, vel qualitatiua, sed ampla quædam, & vniuersalis rei cognitio, & adæquata quoad omnia prædicata ad ipsam spectantia quomodocumque, siue quidditatiue, siue qualitatiue; & hoc sufficienter deducitur ex ipsa analogia intentionalis comprehensionis ad realem, & corpoream, sicut enim ibi res contenta intra aliud corpus concauum, si non ex omni parte ab eo ambiatur, non dicitur comprehendi, sed potius apprehendi, ita in proposito res cognita si non ex omni parte, idest quoad omnia prædicata ad ipsum ex natura rei pertinentia explicetur, & exprimatur, sed tantum quoad aliqua, etiamsi hæc sint quidditatiua, & essentialia, non dicetur comprehendi, sed apprehendi, & inadæquatè attingi.

345 Respondent aliqui Scotistæ, quòd duplex est adæquatio cognitionis ad obiectum, vna intensiua, altera, extensiua, & inquiunt, quod cognitio obiecti quoad prædicata quidditatiua, & essentialia est adæquata intensiue, licet non extensiue, & talem adæquationem sufficere ad rationem comprehensionis; vndè etiam distinguere solent de duplici comprehensione intensiua, & extensiua, cum obiectum cognoscitur quoad omnia prædicata quidditatiua, quantum cognoscibile est in tali prædicatorum serie, dicunt esse compræhensionem intensiuam, cum verò vltra prædicata intrinseca, & essentialia, attinguntur quoque extrinseca, & accidentalia, dicunt extensiuam. Cęterum hęc distinctio ab illis Scotistis excogita est ad illudenda argumenta Thomistarum, quibus probare contendunt Verbum produci ex cognitione creaturarum, eo quia producitur ea cognitione compræhensiua diuinę essentię, sed funditus euertit rationem comprehensionis; dum vnam facit intensiuam, alteram extensiuam, quia ad comprehensionem propriè sumptam vtrumque requiritur, tam intentio, quàm extensio, vt constat ex duabus conditionibus ad ipsam requisitis, nam ea vi prioris, quod nihil obiecti lateat videntem, petit extensionem ad omnes, & singulas rei formalitates, & ex vi posterioris, quod attingatur secundum omnes gradus cognoscibilitatis earum, petit, intensionem, nec extensio sine intensione sufficit, neque è contra, ideoque dici soles comprehensionem esse talem cognitionem, qua totum exprimitur obiectum, & totaliter; in eo; quod exprimitur totaliter, insinuatur intensio; non ergo admittenda est illa distinctio de duplici comprehensione intensiua, & extensiua, vtpotè que destruit rationem comprehensionis.

349 Quod verò vlterius non requiratur cognitio eorum quę in obiecto continentur eminenter, & virtualiter, ad eius comprehensionem expressè docet Scot. 3. d. 14. quęst. 2. & vbicunque docet Verbum diuinum produci ea cognitione comprehensiua diuinę essentię, non tamen creaturarum. Probatur euidenter ea ipsa notione comprehensionis, quam ex D. Aug. adduximus, quod tunc res comprehenditur, cum ita adęquatè videtur, vt nihil eius videntem lateat, sed quod virtualiter solum, ac eminenter continetur in obiecto, non potest verè ac propriè dici aliquid eius, nec effectus ad esse causę pertinere videtur, ergo cum ait Aug. in comprehensione nihil obiecti latere videntem, loquitur de prædicatis ex natura rei, & formaliter in obiecto repertis. Rursus hoc ipsum probatur ex analogia ad realem comprehensionem, iuxtà quam, quantum fieri potest, debemus explicare intentionalem, nam in rebus corporeis, vt vnum corpus aliud comprehensiuè contineat, sufficit, vt hoc secundum totam suam molem claudatur intra concauam superficiem alterius, nec vtique opus est, quod includantur etiam corpora omnia, quæ à corpore incluso produci possent, ergo pariter in spiritualibus, vt obiectum ab intellectu comprehendatur, sufficit, vt attingantur formalitates omnes, quę sunt à parte rei in ipso, neque vlterius necesse est, vt cognoscantur omnes, & singuli effectus in particulari ab eo producibiles, & quæcumque in ipso eminenter cōtinentur. Deinde esse virtuale, ac eminentiale, quod habent effectus in causę, non est vllo modo distinctum ab ipso esse causæ, sed realiter, & formaliter ipsum esse causæ, ergo vt cognoscantur effectus, quatenus virtualiter, & eminenter continentur in causa, sufficit cognoscere causam quoad omnes formalitates ex natura rei in ipsa repertas. Tandem si ad comprehensionem causę debent attingi omnes effectus ab ea producibiles, tam cognosci deberent, qui ab ea produci possunt per suam virtutem naturalem, quàm qui produci possunt per potentiam obedientialem media eleuatione, quod tamen communiter non conceditur, quia Angelus potest secundum istos animam comprehendere, & tamen non cognoscere effectus supernaturales ab ea producibiles mediante auxilio gratiæ. Probatur conseq. quia licèt ad effectus supernaturales non habeat creatura virtutem completam in ordine suo, habet tamen præsertim secundum istos incompletam, & inchoatam, quam appellant potentiam obedientialem actiuam, ergo si non attingant effectus ab ea producibiles secundum hanc potentiam, non erit virtus causæ totaliter exhausta, & attacta intellectualiter.

350 Sed præsertim falsum esse probatur, quod dicebatur à pluribus primæ opinionis fautoribus, nimirū hoc esse adeo essētiale cōpre-

henſioni, quod attingantur omnia virtualiter, & eminenter in obiecto contenta, vt hoc præcisè ad comprehenſionem ſufficiat, nam qui cognoſcerent omnes effectus poſſibiles ab aliqua cauſa, ſtatim exhaurit intelligibiliter, ac penetrat totam virtutem cauſæ, qua ratione negant Thomiſtæ animam Christi videre omnia poſſibilia in Verbo, quin etiam Deum comprehenderet, nam quanto plures effectus attinguntur in cauſa, tanto perfectius cauſa cognoſcitur, vnde ſi omnes attinguntur, eo ipſo cauſa comprehenditur. Hoc itaque falſum eſſe pluribus oſtendit Doctor cit. 3. d. 13. qu. 2. & cum eo Scotiſtæ ibidem, ſed vltra rationes Doctoris, quæ ſunt euidentiſſimæ, vnam hic addimus, quæ hoc dictum Thomiſticum omninò falſitatis conuincit, quamuis enim eorum ratio in cauſis vniuocis locum habere poſſet, vbi quia cauſa non ſuperat effectus ab ea producibiles in perfectione, videtur deduci poſſe, quod ſi cognoſcuntur effectus omnes ab ea producibiles, ipſa quoque perfectiſſimè cognoſcitur, quia effectus illi adæquant ſuam virtutem, & perfectionem; in cauſis tamen æquiuocis, qualis eſt Deus reſpectu creaturarum, nullatenus locum habet, quia cum cauſa æquiuoca valdè excedat totam vniuerſitatem effectuum ab ea producibilium, etiamſi omnes illi attingantur, non adhuc ita perfectè cauſa cognoſcitur, quantum cognoſcibilis eſt, quia omnes illi effectus etiam ſimul ſumpti adæquare non valent virtutem & perfectionem cauſæ.

351 Obijcies, ad comprehenſionem obiecti cognoſci debere quæcumque etiam, quę virtualiter, ac eminenter in ipſo continentur, quia niſi hæc omnia cognoſcantur, aliquid talis, qui latebit videntem, nec ſcientis cognitione fruetur Prob. conſeq. quia quod in re continetur eminenter, quatenus ſic continetur eſt aliquid rei, licet enim ſecundum rationem propriam, & formalem non ſit aliquid eius, eſt tamen aliquid eius ſecundum rationem quandam eminentem ſibi æquiualentem. Conf. quia ex terminis notum videtur rem perfectius, & magis adæquatè intelligi ex parte obiecti, ſi etiam ſecundum ea, quæ continet eminenter, cognoſcatur, debet autem ex mente Auguſt. compræhenſio rei intelligibilitatem prorſus adæquare, & finire. Denumea hoc, quod ad comprænhenſionem requiritur cognitio eorum, quæ formaliter in obiecto reperiuntur, deducitur cognoſci debere etiam, quæ in ipſo continentur virtualiter, & eminenter, nam obiectum habet ex natura rei ordinem tranſcendentalem ad omnes effectus ab eo producibiles, & ille ordo cognoſci debet clarè, & diſtinctè, vt obiectum comprænhendatur, & omnes formalitates ex natura rei in ipſo repertæ attingantur, ſed ille ordo non potest cognoſci clarè, & diſtinctè, niſi ſic quoque cognoſcantur eius termini, nam perfecta, vel imperfecta relationis cognitio pendet, ex perfecta, vel imperfecta extremorum cognitione, ergo, &c.

352 Reſp. neg. conſeq. cum eius probatione, quia re vera effectus non eſt aliquid cauſa, ſeu quid pertinens ad entitatem cauſæ; & eſſe virtuale, vel eminentiale, quod habet effectus in cauſa, eſt ipſummet eſſe reale, & formale cauſæ. Ad Conf. etiamſi perfectius cognoſceretur obiectum, ſi quoque attingatur ſecundum ea omnia, quæ continet eminenter; tamen hæc perfectio ad cognitionem comprænhenſiuam neceſſaria non eſt, ſed ad eam ſufficit, vt perfectè attingatur quoad omnia in ipſo ex natura rei reperta, & præſertim quoad omnes formalitates ei realiter identificatas, ſic ſanè perfectius, & magis adæquatè attingeretur anima noſtra, ſi cognoſcerentur omnes prorſus effectus ab ea producibiles, nedum per virtutem naturalem, ſed etiam potentiam obedientialem media eleuatione, & tamen Aduerſarij concedunt hanc perfectionem cognitionis ad comprehenſionem non requiri; ſic etiam adhuc magis adæquatè cognoſceretur eſſentia diuina ab intellectu paterno in producendo Verbum, ſi in ea attingerentur nedum creaturæ poſſibiles, ſed etiam futuræ, quia futuritio addit nouam formalitatem ſupra poſſibilitatem creaturæ, & tamen Aduerſarij fatentur Diuinum Verbum non produci ex cognitione futurorum, ſed tantum poſſibilium; & adhuc aſſerunt talem cognitionem in intellectu paterno eſſe comprænhenſiuam diuinæ eſſentiæ, non ergo qualibet perfectio cognitionis, & adæquatio, quæ poteſt excogitari ex parte obiecti, ad comprænhenſionem neceſſaria eſt, ſed tantum illa quam explicuimus; quod valdè notandum eſt in hac materia.

Ad vlt. parum vrget argumentum in diuinis, vbi omnipotentia à parte rei, non dicit ordinem, & habitudinem tranſcendentalem ad creaturas, ſed tantum reſpectum rationis ex dictis diſp. 8. Log. qu. 5. art. p. vnde vt Deus ſuam comprehendat omnipotentiam, ſufficit, quod attingat perfectionem abſolutam, ad quam nata eſt terminari creaturarum dependentia; magis itaque vrget in creaturis, vbi cauſa dicit habitudinem realem ad effectus ab ipſa producibiles; & apud illos, qui volunt ad diſtinctam reſpectus cognitionem requiri diſtinctam termini cognitionem, nam qui aiunt ſufficere confuſam, facilè euadunt, dicendum itaque, quod vel ille ordo cauſæ ad omnes effectus ab ipſa producibiles etiam ſpecie diuerſos, vnicus eſt, vel multiplex pro diuerſitate ſpecifica effectuum, ſi eſt vnicus, iam ſingulos reſpiciet, vt terminos inadæquatos, quemadmodum dicimus de potentia materiæ erga omnes formas, atque ita ad exactam eius cognitionem opus non erit effectus illos attingere in ſpecie, quia relatio non ſpecificatur à terminis inadæquatis, ſed ſufficiet omnes attingere in vniuerſali; ſi verò eſt multiplex ſpecie, adhuc neceſſe non erit ad exactam notitiam talis, vel talis ordinis ſpecifici ſingulos illos effectus attingere in particulari, ſed ſufficiet cognitio eorum in ſpecie, quia non requiritur maior virtus ad producendum hoc indiuiduum in particulari, quam illud, & ideò tam benè penetratur cauſa relata ad effectus in ſpecie, quam in particulari, tum quia ſi opus eſſet ſingulos effectus cognoſcere in particulari, cum anima noſtra per totam æternitatem poſſit diuiſiuè infinitos actus elicere cognitionis, & amoris; vt Angelus eam comprehenderet, deberet omnes illos actus ſimul, & ſemel percipere diſtinctè, quod non eſt poſſibile.

353 Circa alteram conditionem, quod nimirum non ſufficiat ad comprehenſionem rem videri ſecundum omnia, quæ in ea continentur, ita vt totum videatur obiectum, ſed pręterea opus eſſe, vt attingatur totaliter, & ſecundum omnes gradus cognoſcibilitatis eius, adeout actus comprehenſiuus ſit commenſuratus intelligibilitati totius obiecti, eſt difficultas in explicando qualis, & quanta eſſe debeat præfata commenſuratio inter actum comprehenſiuum, & eius obiectum; & primò apud omnes exploratum videtur opus non eſſe, vt talis commenſuratio ſit ſimpliciter, & abſolutè in genere entis, adeout tam ens perfectum ſit comprehenſiua cognitio, quam obiectum comprehenſum, hoc deducitur ex analogia ad comprehenſionem realem, & corporalem ſæpius inculcatam, ad quam parum refert præfata commenſuratio in entitate, vt ſiue aureus nummus in arca aurea claudatur; vel lignea; deducitur etiam ex natura ipſius cognitionis, quæ non petit eſſe in eodem ordine phyſico cum obiecto; nam in nobis cognitio ſubſtantiæ eſt accidens; tum quia intellectus diuinus, non poſſet creaturas comprehendere, quia nec ipſe, nec eius cognitio eſt eiuſdem ordinis cum illis, nec eius commenſuratur in entitate. Neque videtur poſſe in hoc conſiſtere, vt comprehenſio ſit perfectiſſima cognitionum, quæ ex natura rei poſſunt eſſe de eo obiecto; ita vt circa tale obiectum non poſſit dari actus perfectior, quia tunc ſola diuina cognitio poſſet eſſe comprehenſio cum ipſa ſola ſit omnium perfectiſſima in tota latitudine actus cognoſcendi circa quodcumque obiectum; tum quia intelligibilitas obiecti poteſt eſſe finita, & limitata, ac proindè finita quoque, ac limitata cognitione adæquari poteſt & exhauriri, tum tandem quia id manifeſtè deducitur ex comprehenſione corporea, vbi non requiritur, quod quantitas corporis comprehendens ſit maxima, ſed tanta ſufficit, vel tanta pro quantitate corporis comprehenſi. Nec etiam in eo conſiſtere poteſt, quod cognoſcatur obiectum actu perfectiſſimo ſecundum intenſionem, & perfectionem gradualem, quia hæc perfectio obuenit actui vt procedit ab intellectu tanto conatu, vel tanto, ſed perfectio actus ad comprehenſionem requiſita debet actus conuenire, vt terminatur ad obiectum, quemadmodum explicat Doctor, quol. 14. B. quod ſcilicet illa dicatur perfecta cognitio, quo attingitur obiectum ſub perfecta ratione ſuæ cognoſcibilitatis, hoc eſt per ſe propria, & diſtincta, & per oppoſitum imperfecta dicatur illa, qua attingitur tantum per accidens, vel tantum in aliquo conceptu communi, vel confuſo, tum quia cognitio minus adæquans intelligibilitatem obiecti poteſt interdum intenſior eſſe alia magis illam adæquante, vt actus opinionis de aliquo obiecto poteſt intenſior eſſe actu ſcientiæ, qui abſque dubio à toto genere magis adæquat obiecti intelligibilitatem.

354 Dicendum itaque eſt perfectionem actus comprehenſiui eiuſque commenſurationem cum obiecto comprehenſo conſiſtere in ſubſtantia, & ſpecie actus, vt nimirum ex genere ſuo tantam habeat virtutem in repræſentando, quanta eſt repræſentabilitas, ac intelligibilitas obiecti, ita declarat Doctor, 3. d. 14. quæſt p. ad 2. his verbis, *videtur enim ſolus ille intellectus comprehendere aliquod intelligibile, cuius tanta eſt perfectio in intellectualitate, quanta eſt perfectio, vel intelligibilitas intelligibilis, & ideò ibi eſt commenſuratio, & adæquatio, & propter hoc neutrum eſt reſpectu alterius excedens*; vbi, vt vides, ad comprehenſionem non poſtulat æqualitatem, & ſimilitudinem in eſſendo inter intellectum, & obiectum, ſed ſolam proportionem intellectiui, & inteligibilis; & probatur ea ipſa analogia ad comprehenſionem corporalem, ad quam vtique non requiritur ſimilitudo corporum in eſſendo, & in perfectione ſpecifica, ſed ſola commenſuratio, & coęquatio continentis, & contenti, vt nimirum tanta ſit capacitas corporis continentis, quanta eſt moles corporis contenti, ergo pariter in propoſito ad comprehenſionem ſpiritualem non requiritur inter intellectum, & obiectum ſimilitudo; & æqualitas in eſſendo, nec pariter inter actum, & obiectum, ſed ſola commenſuratio in ratione intellectiui, & intelligibilis, repræſentatiui, ac repræſentabilis, vt nimirum intellectus circa obiectum talem actum poſſit elicere, qualis ſufficit ad exprimendam, & exhauriendam totam eius cognoſcibilitatem; In eo tamen notari poteſt diſparitas inter comprehenſionem corpoream, & ſpiritualem, quòd ad comprehendendum totum corpus nihil omninò faciat perfectio ſpecifica corporis continentis, & comprehendendum obiectum maior, vel minor ſpecifica perfectio intellectus, & cognitionis valdè conducit, & ratio diſparitatis eſt, quod corporea comprehenſio ſecundum quantitatem exercetur corporis continentis, & contenti, quæ non variatur ſecundum perfectionem ſubſtantialem corporum, ſed intellectualis comprehenſio attenditur ſecundum maiorem, vel minorem perfectionem eſſentialem intellectus, & cognitionis, vndè idem obiectum, & ſub eadem ratione perfectiùs attingitur, & penetratur per actum ſcientiæ, quà opinionis, & perfectiùs

per

per cognitionem intuitiuam, quam abstractiuam, ita optimè notauit Smis. cit. n. 12.

355 Objicies contra hanc conditionem, quod non sit distincta à prima, quia non potest aliquis actus intelligendi esse magis obiecto commensuratus secundum essentialem perfectionem in repræsentando, quam si repræsentet omnia, quæ in obiecto formaliter, ac eminenter continentur; Quod si dicas ex vi primæ conditionis actum comprehensiuum attingere totum obiectum, & quoad omnem extensionem ad ipsum pertinentem, sed non totaliter, & quoad omnem intensionem ex parte obiecti se tenentem. Hoc non sufficit, imò hæc responsio in solis vocibus consistere videtur, nisi melius explicetur, quid vlterius sit obiectum videri totaliter, & quid sit illud essentialis, & intensiuæ perfectionis, quod addit comprehensio supra extensiuam visionis commensurationem cum obiecto, & quidem ex parte obiecti nihil est, si totum sic videtur, vt nulla realitas, nulla formalitas, nullusque modus lateat videntem, ergo totaliter videtur, quando totum videtur.

356 Hæc est præcipua difficultas in hac materia, qua conuicti Thomistæ tandem fatentur hanc conditionem non esse à prima distinctam vt ab ipsis explicatur, si enim obiectum videatur secundum omnia, quæ in ipso continentur, tam formaliter, quam eminenter eo ipso actus commensuratur obiecto tam extensiue, quàm intensiue, & videtur totum, & totaliter, totum quidem, cum attinguntur omnia in eo formaliter contenta; totaliter vero, cum præterea attinguntur etiam, quæ in eo eminenter continentur, ita Suarez, Vasquez, Hurtad. & alij recentiores supra cit. Hoc tamen solide reicitur à Scoto cit. 3. d. 14. vbi docet per visionem finitam posse videri quæcumque sunt in Deo formaliter, & eminenter, imò illa de facto videre animam Christi, & tamen Deus per talem visionem non comprehenditur, nec talis visio est commensurata Deo in ratione obiecti, adeout per illam attingatur totus, & totaliter, quod etiam tenet Arriag. disp. 6. cit. de Anim. num. 136. & indè, ergo hæc conditio est prorsus à prima distincta, etiam vt ab ipsis explicatur, Probatur assumptum, quia qui videt cuncta, quæ sunt formaliter in Deo, tam essentialia, quàm notionalia, non ob id Deum comprehendit, nam de facto beati hæc omnia vident, nec tamen Deum comprehendunt, rursus qui videret omnes creaturas possibiles in Deo, nec adhuc ipsum comprehenderet, quia est causa æquiuoca respectu illarum, & causa æquiuoca non totaliter penetratur per cognitionem omnium effectuum ab ea producibilium, quia adhuc in perfectione excedit totam eorum collectionem, si ergo neutra harum cognitionum est comprehensio Dei, nec etiam alia tertia ex eis integrata, aut illis æquiualens esset comprehensio, quia duæ perfectiones finitæ etiam coniunctæ non faciunt infinitum, sicut duæ quantitates finitæ simul iunctæ semper quantitatem constituunt finitam, ergo per visionem finitam potest cognosci Deus secundum omnia in ipso contenta tam formaliter quam virtualiter absque eo, quòd comprehendatur, nec extensio ad ea omnia infert intensionem in visione, & commensurationem cum Deo in ratione obiecti. Confirmatur, & ampliùs declaratur, quomodo possit cognosci totum obiectum, & non totaliter, nam opinio, & fides humana repræsentat totum obiectum, quod repræsentat scientia, & tamen cognoscibilitas obiecti magis adæquatè exprimitur per actum scientiæ, quam opinionis, & fidei; & vt omnis euasio tollatur, adducatur exemplum de notitia intuitiua, & abstractiua, quicquid enim repræsentatur per intuitiuam, potest quoque per abstractiuam repræsentari, & tamen clarius, distinctius, & magis adæquatè repræsentatur per intuitiuam, quam per abstractiuam, claritate, & perfectione se tenente ex parte obiecti, hæc igitur est perfectio intensiua, & totalitas, quam addit comprehensio supra extensiuam visionis commensurationem cum obiecto. Potest etiam declarari exemplo oculi cæcutientis, qui potest videre omnes partes albedinis, nulla prorsus excepta, sed non secundum omnes gradus visibilitatis eius; vndè ista totalitas per secundam conditionem importata non est aliqua formalitas obiectiua in re à cæteris condistincta habes rationem *quod*, sed potius est modus perfectionalis intelligibilitatis ipsius obiecti habens rationem *quo*, vnde sicut actus ex parte potentiæ habere potest perfectionem quandam gradualem per maiorem, vel minorem intensionem, sic etiam ex parte obiecti potest habere perfectionem per maiorem, vel minorem commensurationem ad obiectum.

357 Quæres, an creatura ab intellectu creato comprehendi possit; Hurtad. & Smisinch. cit. negant cum Ocham 4. d. 12. art. 4. & alij nonnulli; ratio est, quia putant ad comprehensionem opus esse, vt attingantur, quæcumque continentur in obiecto, tam formaliter, quam virtualiter, quare cum creatura habeat in sua virtute infinitos effectus ab ea producibiles per totam æternitatem, deberet intellectus creatus totam illam collectionem simul percipere, quod non videtur possibile, nam ad hoc opus esset infinita attentione; & quidem Auctores isti magis consequenter loquuntur, quàm alij concedentes hoc necessariò requiri ad rationem comprehensionis, & postea affirmantes posse adhuc intellectum creatum comprehendere creaturam, sic enim in manifestam incidunt inconsequentiam, vel potius contradictionem, nisi dicant intellectum creatum posse simul virtute propria attendere ad infinita obiecta. Cæterum in nostra sententia negante ad comprehensionem requiri cognitionem quoque eorum, quæ eminenter, & virtualiter in obiecto continentur, facilè defenditur creaturarum posse ab intellectu creato comprehendi, vt hominem ab Angelo, quia nec tenetur intellectus infinita simul attingere extensiuè, quia non est necesse percurrere omnes effectus ab ea possibiles, nec tenetur infinitam obiecti intelligibilitatem exhaurire, & adæquare, quia quælibet creatura, sicut finitæ est entitatis, ita quoque finitæ intelligibilitatis, vnde non est, cur nequeat intelligibilitas eius commensuratè cognosci ab intellectu finito.

DISPVTATIO SEPTIMA,

De voluntate, ac eius actibus.

Sanè mirum est, cur hæc potentia inter omnes animæ facultates Nobilissima, earumque meritò Regina ab Animasticis omninò indiscussa relinquatur, eiusque tractationem morali Philosophiæ prorsus demandent, quamuis enim vt induit esse morale, & in humanis actibus exercetur, ad moralem pertineat, tamen secundùm esse physicum, & naturale tam ipsa, quàm eius actus animasticæ contemplationi subiciuntur, non minus, quàm intellectus, aliæque animæ potentiæ, idcircò ad horum librorum complementum consentaneum satis visum est post disputationem de intellectu, hanc etiam de voluntate immediatè subtexere, eisque actibus, quantum ad esse physicum, & naturale præcisè præscindendo omninò ab eorum esse morali.

QVÆSTIO I.

Qua, & qualis potentia sit voluntas, & num ipsa sola sit libera.

1 Primò. Supponimus hic velut ab omnibus concessum tum Philosophis, tum Theologis voluntatem esse potentiam appetitiuam animæ rationalis, vt sic, & consequenter esse potentiam spiritualem, organoque carentem, & intellectui correspondentem, veluti appetitiuam suæ cognitiuæ, iam enim supra sancitum est, disp. 5. q. 9. cuilibet cognitiuæ suam appetitiuam proportionatam correspondere, ex quo sequitur voluntatem omninò poni debere ab appetitu sensitiuo condistinctam, cum enim appetitiua semper suæ cognitiuæ proportionata sit, & iuxtà eius diuersitatem varietur, sanè sicut datur appetitus sensitiuus sequens sensationem in brutis, ita in intelligentibus admitti debet appetitus intellectiuus cognitioni intellectiuæ respondens, & ab appetitu sensitiuo omninò discretus, etiam in homine, immo hoc dogma de fide videtur esse, cum ex varijs Sacræ Scripturæ locis talis distinctio sensus appetitiui, & voluntatis colligatur, ait enim *post concupiscentias tuas non eas* Eccl. 18. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius* Genes. 4. *Caro concupiscit aduersus spiritum.* Galat. 5. *Qui vult venire post me, abneget semet ipsum.* Matth. 17. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Ad Rom. 7. Ex quibus locis nedum inter appetitum sensitiuum, & rationalem in homine præfata distinctio insinuatur, sed etiam contrarietas quædam ac repugnantia, quam etiam nosmetipsi frequenter in nobis experimur, dum ex vna parte ab obiecto sensibili proposito illecti circa illud afficimur, sed statim ex alia melius consulti exortum affectum reprimere studemus

Secundò. Vlterius etiam admittenda est hæc volitiua potentia, vt ab ipso quoque intellectu distincta non quidem realiter, quemadmodum à sensitiuo appetitu secernitur, sed ex natura rei, & formaliter, tum ob rationem generalem pro distinctione cuiuscumque appetitiua à sua cognitiua, tum ob specialem rationem ipsius intellectus, & voluntatis iuxta dicta disp. 2. q. 2. art. 2. nimirum ob diuersum, ac oppositum operandi modum eis innatum naturaliter, & liberè; est igitur vna, simplexque potentia, in qua proindè distingui nō debent nec realiter, nec formaliter cōcupiscibilis, & irascibilis, veluti duæ virtutes, sicut neque in appetitu sensitiuo distinguebantur vt constat ex dictis disp. 5. cit. soletque definiri, quod sit *appetitus cum ratione liber*,

enim definitionem Doctor acceptat 3. d. 17. *appetitus* ponitur loco generis, nam in ratione appetitus conuenit cum appetitu sensitiuo; alia particula *cum ratione* stat loco differentiæ, per illam namque à sensitiuo appetitu distinguitur, qui in obiectum fertur sine ratione, vltima tandem particula *liber* voluntatem ab intellectu secernit, quia hic est potentia naturalis, illa libera, vt postea dicemus, distinguit etiam rursus ab appetitu sensitiuo, quia sensitiuus appetitus ducitur, & non ducit, intellectiuus è contra, & ex hoc deducitur libertatem esse de essentia voluntatis, cum sit eius differentia essentialis, quod expressè innuit Doctor pluribus in locis 2. d. 1. & 5. q. 2. & d. 36. & 4. d. 23. & quol. 16. & in report. 2. d. 6. q. 2. deducitur tandem hic non habere locum distinctionem illam, quam plerique afferunt, & recognoscit Doctor 3. d. 57. C. de voluntate, vt est natura & vt est voluntas, quia vt est natura, non dicit secundum Doctorem ibi nisi quandam inclinationem naturalem in proprium bonum sine vlla prorsus libertate, hic autem sermo est de illa, quatenus voluntas est, ac potentia quædam libera intellectualis naturæ.

Tertiò addendum est non esse potentiam mere passiuam, sed actiuè se habere in ordine ad actus suos, vt docet Scot. 2. d. 25. q. vn. §. *contra conclusionem*, & Regentes Parisienses 4. anim. qu. 2. ad qu. 2. collater. quod probari potest in primis eisdem rationibus quibus disput. præc. qu. 2. art. p. ostendimus intellectum actiuè concurrere ad actus suos; deinde pluribus Patrum auctoritatibus; quas Doctor adducit loc. cit. arguendo in oppositum quæst. rursus ex Concil. Trid. sess. 6. can. 4. vbi damnatur dicens liberum arbitrium in iustificatione nostra passiuè tantum se habere; Tandem euidenti ratione ex libertate deducta, nam libertas actiuitatem necessariò exigit in potentia, nec in sola passiuitate saluari potest, vt enim Doctor arguit loc. cit. in potestate patientis nõ est, quod ipsum patiatur inquantum patiens, quia patiens non patitur, nisi quia agentis agit, sed prius non est in potestate posterioris, igitur actio agenti non est in potestate patientis, in quantum patiens, & per consequens nec passio eius, vndè nemo dicit esse in potestate materiæ primæ, sub hac, vel illa forma esse, quia ad eas omninò indifferenter se habet passiuè; Tum quia naturale, & liberum sunt primæ differentiæ principij actiui p. phys. 49. ergo si voluntas est principium liberum, vt ex definitione constat, erit potentia actiua, & non merè passiua; Tum quia etiam voluntas nostra habeat quoque passiuitatem in ordine ad actum suum, quem elicit & recipit, hæc tamen differentia passiua nil confert ad eius libertatem, quia libertas potentiæ consistit in dominio, quod ipsa habet super actus suos, sed ad dominium verum; & proprium potentia actiua requiritur, & passiua est prorsus impertinens, ergo voluntas quatenus libera potentia actiua est, non passiua; hinc prob. Doctor p. d. 8. quæst. vlt. sub Z. assignans duplicem indeterminationem, vnam potentiæ passiuæ, qualis est materiæ primæ ad diuersas formas, alteram potentiæ actiuæ, in hac indeterminatione actiua præcisè statuit voluntatis libertatem, ita etiam loquitur p. d. 2. quæst. 8. M. & d. 10. qu. vn. M. & 2. d. 37. & quol. 16. & 18. & 9. Met. quæst. 15. & in explicatione cap. 2. & 4. eiusdem libri; quinimmò ita quoque loquuntur Patres, qui libertatem nostram passim explicant per facultatem agendi, & operandi ad vtrumlibet, non patiendi Origen. lib. 3. de princ. cap. p. Damascen. lib. 2. de fide cap. 25. & 27. Greg. Nissen. septimo de Philosoph. cap. 3. Ansel. de conceptu virg. cap. 4. & 8. & August. quem pluribus in locis cit. Doct. 2. d. 25. ab initio; sic etiam loquuntur Concilia, nam Arausican. secundum cap. 23. ad insinuandam nostram libertatem docet homines facere aliquando posse voluntatem suam, non Dei aliquando suam, & Dei, & Trident. sess. 6 can. 6. ad eandem libertatem declarandum respectu operis peccaminosi inquit, *si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, &c.* per quod significat libertatem nostram potentiam actiuam importare; sic denique loquitur diuina scriptura pluribus in locis, in quibus nostram libertatem describit per indifferentiam virtutis agendi, non patiendi Eccles. 15. *Deus relinquit hominem in manu consilij sui*, quod innuit potentiam actiuam, & ibid. 31. *qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit &c.* Et hoc etiam magis infra constabit, dum dicemus potentiam liberam sua indole esse talem, quod seipsam determinat ad actum, non autem ab alio determinatur, hoc autem potentiam actiuam innuit.

Quartò. Hoc facile rejicitur, quod inquit Arriag. disp. 8. anim. sec. p. ad libertatem scilicet quamuis non sufficiat sola passiuitas, vel receptio, qualem habet corpus ad animam rationalem sufficere tamen veram causalitatem, etiamsi non sit in genere causæ efficientis, vndè inquit, quod si causa passiua influat in effectum, vt communiter dicitur de materia respectu formarum materialium, ex vi talis causalitatis materialis posset esse libera. Nobis hoc dictum non probatur, quia naturale, & liberum diuidunt causam efficientem, vt eius differentiæ essentiales, non autem causam materialem; & omnes concedunt voluntatem ad actus suos naturales nedum in genere causę efficientis concurrere, sed etiam materialis, quatenus concurrit vt subiectum, ex cuius potentia educuntur, & tamen nullus hucusque agnouit libertatem in ea ex ea parte, qua concurrit ad eos in genere causæ materialis, sed tantum efficientis, vt constat ex modo loquendi Concilior. Patrum, Theologorum, atque Philosophorum, sola ergo indifferentia potentiæ actiuæ, & operatiuę adæquatè libertatem constituit præcisa passiuitate, & receptione.

Dices, indeterminatum ad opposita non agit, nisi prius determinetur ad vnum potius, quam ad aliud, alioquin nunquam exiret in actum, sed voluntas nostra est sic indeterminata, ergo indifferentia eius libertatem constituens non est actiua, sed passiua. Accedit, quod si actus vitalis potest ab extrinseco produci, vt v. g. amor à voluntate vnius angeli in voluntatem alterius, hæc voluntas posset impedire, & obstare receptioni illius amoris, & consequenter esset libera ad recipiendum, ergo in sola receptione potest saluari libertas. Resp. Scot. cit. 2. d. 25. in fine valere maiorem de indeterminato passiuè, sicut est agens naturale ad plures effectus illimitatum, non verò de indeterminato actiuè sicut est voluntas, quæ proinde obiecto præsentato potest se determinare ad agendum, vel non agendum. Ad aliud admisso assumpto potest obstare voluntas illum depellendo per productionem actus oppositi, non autem purè passiuè se habendo, quo sensu nostra rebellis voluntas obstare dicitur diuinis inspirationibus, quas Deus operatur in nobis sine nobis; sunt aliæ quædam rationes quibus probari potest voluntatem non esse actiuam in ordine ad suos actus, quia nihil agit in seipsum, quas pluribus in locis præsertim disput. 7. phys. sæpe dissoluimus, & Doctor ipse soluit loc. cit. 2. dist. 23. & sæpius dicta repetere non vacat.

5 Quartò præterea, vt adhuc magis natura, & conditio voluntatis aperiatur, dicimus esse potentiam liberam, non naturam, ita Doctor. 2. d. 14. qu. 3. ad 2. quol. 14. M. quol. 18. M. 9. met. tex. 4. & alibi probatur primo auctoritate sacræ scripturę, quę potestatem indifferentem operandi, & non operandi, in qua consistit libertas, tribuit voluntati Exod. 35. *cuncti filij Israel voluntariè Domino dedicauerunt*, & Leuit. 22. *bonem & ouem voluntariè quis offerre potest*. Psal. 53. *voluntariè sacrificabo tibi*, prima ad Corinth. 7. *non necessitem habens, sed habens potestatem voluntatis suæ*, & epist. ad Philemon. p. *sine consilio autem tuo nihil volui facere, vt ne velut necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium*. Deinde ex Concilijs, nam Arausican. secundum hanc astruit apertissime cap. 13. & 23. & Trident. sess. 6. cap. 6 Rursus ex Patribus August. 2. contra Faustum cap. vlt. lib. 3. de lib. arb. cap. 2. & 3. Bernard. lib. de gratia, & lib. arb. Tertull. lib. 2. contra Marcionem Basil hom. quod Deus non sit auctor malorum, & alij passim; item ex Aristot. 9. Met. cap. 2. & 4. vbi principium actiuum naturale per hoc distinguit à libero, quod naturale ex se ad agendum inclinatur naturaliter, item determinatè ad vnum, liberum verò se ad agendum determinat, & sub hoc comprehendit voluntatem, quam ibi vocat potentiam rationalem.

6 Ratione etiam à priori solet à nonnullis probari ad obiecto desumpta; obiectum namque voluntatis est bonum, potest autem idem obiectum esse simul bonum & malum, seu conueniens, & disconueniens sub diuersis rationibus, ergo voluntas potest illud prosequi, & respuere, atque ideo respectu illius aliquam indifferentiam seruat, & libertatem. Hæc ratio non conuincit, quia vt ex dicendis constabit, voluntas creata, nedum est indifferens, si comparetur ad obiectum, quod habeat simul rationem boni, & mali, sed etiam si ad illud comparetur sub determinata ratione boni, quia vt sic potest illud amare, & non amare cum summa libertate. Alij proindè alia ratione ostendunt voluntatem esse potentiam liberam desumpta à iudicio rationis præcedentis actum voluntatis, voluntas enim non est nata egredi in suam operationem, nisi præuio iudicio intellectus; sed iudicium intellectus est indifferens, si non formaliter, saltim obiectiuè, quia iudicat bonum apprehensum non habere necessariam connexionem cum bono in communi, ad quod voluntas naturaliter inclinatur, ergo constituit voluntatem indifferentem, vt libere in quamcunque voluerit partem inclinet, sed neque hæc ratio valet, quia esto iudicium determinatum præcedere, adhuc posset voluntas pro suo libito illud, quod iudicatum est acceptare, non acceptare, ac etiam respuere, vt inferius patebit.

7 Quare cum Doctore dicendum est quol. 16. V. nullam huius rei assignari posse rationem à priori, nisi quia voluntas est voluntas, nam sicut esse, & modus essendi sunt immediata, ita agere, & modus agendi; sicut ergo non est aliqua alia ratio, quare hoc habeat talem modum agendi, nisi quia est tale ens, ita non est alia ratio à priori, quare voluntas habeat talem modum agendi, nisi quia est voluntas; vndè 9. Met. q. vlt. concludit libertatem voluntatis nostræ non nisi experientia, & à posteriori posse efficaciter demonstrari, nemo enim est, qui non experiatur posse omittere, quod facit, & oppositum facere, & si quis hoc neget fustibus excipiendus est, inquit Doct. p. d. 8. qu. vlt. & vapulare tandiu, quousque fateatur percussionem posse à flagris, & verberibus desistere; & hæc ipsa experientia docet voluntatem non esse quomodocumque liberam extrinsecè nimirum, & participatiuè per dependentiam ab alia potentia libera, sed intrinsecè, & essentialiter per seipsam, non enim necesse est vt qui vult, velit velle, & qui amat, velit amare, sicut qui ambulat, vult ambulare, etsi interdum aliquis pro sua libertate id facere possit, accidentarium tamen id est ad liberè volendum, & amandum, immediatè enim & absque priori actu reflectente potest quis amorem elicere, & volitionem, cum sint actus ab ipsa voluntate immediatè manentes.

Quintò.

Quintò. Tandem addimus voluntatem nedum esse potentiam liberam, sed ipsam solam liberam esse formaliter, alias verò non nisi participatiuè, ac dependenter ab ipso voluntatis imperio, ita Scot. 2. d. 14. qu. 3. ad 2. quol. 10. M. probatur primo ex sacra Scriptura, quæ libertatem soli voluntati tribuere solet, vt Eccles. 15. *si volueris mandata seruare*, &c. & 1. Corinth. 7. *non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis*; Deinde ex Arist. 9. met. cap. 2. tex. 10. cum enim ibi omnia creata principia enumerasset, dicens, cum autem talia principia partim sint in rebus inanimatis, partim in animatis, atque in animæ ea parte, quæ est particeps rationis, statim quasi diuisione quadam sufficienti eas omnes potentias diuisit in rationales, & irrationales, & addidit potentias irrationales eas esse, quæcumque insunt inanimatis, aut animatis, & animæ secundum quemcumque gradum excepto intellectiuo, eas verò rationales, quæ animæ secundum gradum intellectiuum conueniunt, & intelligit per istas voluntatem per seipsam, intellectum verò, & scientias, & artes, quatenus cum voluntate integrant vnum principium perfectum respectu agibilium, factibilium extra, vt pluries explicat Doctor 2. d. 25. §. *item intellectus*, & quol. 16. art. 3. §. *contra ista*, alibi ergo secundum Arist. ibi solà voluntas per seipsam est principium, & causa libera, quæcunque verò alia præter voluntatem sunt causæ naturales. Denique experientia constat, enim voluntas liberè se determinare ad agendum, ita agere vt positis ad agendum prærequisitis possit non agere, quod verò spectat ad alia agentia, ostenditur inductione incipiendo à corporibus celestibus vsque ad sublunaria animata, etenim sol necessario illuminat, & ignis necessario calefacit, & animalia quoque bruta ex se determinatè agunt quicquid efficiunt sine dominio, & libertate suarum actionum, & idipsum de cæteris animæ potentijs probari potest, appetitus namque sensitiuus ducitur, & non ducit vt ait Damasc. lib. 2. cap. 22. & 23. & ipso experimento constat, & ostendimus disp. 6. num. 321. intellectus quoque ipse ducitur veritate, & falsitate, ad assensum, vel dissensum, & vt notat Doctor 2. d. 26. §. *dico ergo ad quæst.* non potest mouente phantasmate aliud obiectum intelligere, nisi quod ab illo repræsentatur, neque actum suspendere, & tandem nulla potentia in homine habet actum suum per se & immediatè liberum, nisi sola voluntas, ergo ipsa sola est formaliter, & essentialiter libera.

Cæterum, tamen p. 2. qu. 74. art. 4. appetitui sensitiuo natiuam libertatem tribuere videtur ad veniale saltem sufficientem, quod nullo modo admittendum est, tunc enim sequeretur motus appetitus omnem voluntatis consensum præuenientes esse peccata contra Trid. sess. 5. decret. de originali, vbi definit concupiscentiam, vel fomitem non nocere dissentientibus; posset etiam peccare voluntaté repugnante contra Concil. ibidem, quia si habet propriam libertatem, potest exire in actum prohibitum, velit, nolit voluntas, etiam paruuli possent venialiter saltim peccare ante vsum rationis, immo & animalia bruta, ideo hæc Caiet. imaginatio passim Doctoribus censetur temeraria, quia est contra Concilia, & Patres docentes peccatum adeo esse voluntarium, vt si voluntarium non sit, peccatum esse desinit, vt aiunt Aug. p. Retract. 9. & 14. & 3. de lib. arb. 18. Chrysost. hom. 13. in epist. ad Rom. Rationem verò, quare appetitui sensitiuo libertas non conueniat; ait Cauel. disp. 2. de Anim. sec. 5. esse, quia cognitio sensitiua, quam sequitur, non est discursiua, nec inquisitiua mediorum, nec vniuersalis; Sed hæc ratio nō valet, quia falsum est libertatem oriri ex indifferentia iudicij præuij, & si iudicium determinatum præcederet, adhuc posset pro libito voluntas acceptare obiectum propositum, & non acceptare, neque pro actu voluntatis eliciendo necessarius est discursus, & conclusio syllogismi practici, & sufficit simplex obiecti apprehensio, vt infra dicemus; Potius ergo dicendum est voluntatem esse liberam, non appetitum sensitiuum ex suis rationibus formalibus, vt sæpè ait Doctor. Quod si ex parte appetitus sensitiui aliqua idonea ratio reddi potest, & si non præcisa, puta quia est appetitus organicus, & materialis, nam omnis talis determinatur ad certum genus appetibilium sibi conueniens ita quod illud apprehensum non potest non conuenire, nec appetitus non comprobare; ex parte voluntatis tamen nulla talis conuenions ratio reddi potest, nisi sua natura. Hinc Doctor 4. d. 43. qu. 2. H. dum ea ratione probauit appetitum brutorum esse determinatum, & non liberum, quia est materialis, recta ratione non intulit ex immaterialitate voluntatis libertatem, quia etiam intellectus esset liber, sed ex libertate immaterialitatem, quandoquidem voluntas libera esse nequaquam posset, nisi esset immaterialis. Neque ex eo, quod sensua potest rationi non obedire, sequitur esse liberum, sed solum non obedire dispoticè, sed politicè, vt inf. a q. 7. dub. 5.

9 Alexander Aphrod. p. de Anim. cap. de phantasia, & 3. natural. qq. cap. 13. Auerroes 2. Phys. com. 48. vt refert Piccol. in Philosoph. Moral. gradu 2. cap. 40. libertatem omnino tribuunt intellectui, negant voluntati, quod etiam tenet Mirandul. lib. 25. euersi. sec. 8. Durandus verò licèt non neget libertatem voluntati, eam tamen & ipse tribuit principaliter intellectui; Arriag. tandem disp. 8. de Anim. subsec. 3. licèt concedat ita de facto rem se habere, tenet tamen de possibili dari posse intellectum formaliter liberum, qui nempè in obiectis sibi propositis per actum præcedentem posset independenter ab actu voluntatis se determinare ad assensum, vel dissensum. De hac quæstione de possibili nolumus esse multum solliciti. De facto certum est intellectum nullam prorsus habere libertatem independenter à voluntate; hoc constat experientia ipsa, si enim proponitur obiectum euidenter verum, sanè assensum cohibere non potest, vt notat Doctor p. d. p. quæst. 4. ad p. pro opin. & quol. 16. G. si solum probabiliter, nequit non opinari, & necessariò illi parti assentiri, quæ probabilior proponitur, vel neutri, si vtraque proponatur æqualiter, nec à voluntate ad alteram applicetur, quod si argumenta sint temeraria, & sine probabili fundamento, nequit non dubitare, qua de causa fides Christiana cognoscens naturam intellectus nostri docet ad assentiendum his, quæ sunt fidei, necessarium esse pium voluntatis affectum. Neque ad hanc opinionem minora sequuntur absurda, quam ad relatam Caiet. Sequitur enim quod homo posset peccare ante consensum voluntatis, vt contra Caiet. inferebamus, quod ignorantia inuoluntaria à peccato non excusaret; quod homo in eodem genere peccati bis peccaret, semel cum iudicaret; & iterum cum idipsum voluntate eligeret, & ratio harum conseq. est, quia ad peccandum sufficit libertas libera enim transgressio legis peccatum est. Rationibus etiam quibusdam conantur hoc probare Suarez disp. 9. Met. sect. & Faber disp. 9. de poenit. cap. 19. & alij, quidem si asseruot, vt à priori, sicut de quibusdam Suares putare videtur, omninò falluntur, quia vt sæpè dictum est Scoto hoc probari non potest à priori, nisi ex immediatis earum potentiarum rationibus, quia voluntas est talis naturæ, & intellectus talis, ideoque præfatas rationes dissoluit Arriag. cit. cui si concedatur fieri posse intellectum de potentia Dei absoluta liberum, negandum tamen est, quod esset eiusdem rationis cum potentia intellectiua nunc existente, hæc enim vt modo instituta est, eius est indolis, vt ei omninò repugnet libertas.

10 Obijcies liberum arbitrium à Patribus definiri, quod sit facultas rationis, & voluntatis, ergo libertas ad intellectum quoque extenditur; Deinde Arist. 2. Phys. 65. intellectum distinguit contra naturam, seu agens naturale & 9. Met. cap. 2. potentias rationales, inter quas non sola voluntas, sed intellectus quoque connumeratur; appellat liberas. Demum probatur ratione, quia voluntas aliud eligere nequit, quam quod intellectus iudicat eligendum esse, ergo si intellectus non est liber in iudicando, nec voluntas erit libera in eligendo.

Resp. liberum arbitrium dicitur facultas rationis, quia voluntas, cum sit cæca, sine propositione rationis nihil operatur, quia nihil volitum, quin præcognitum; Arist. per potentiam rationalem, vel intellectum ibi, & alibi passim intelligit potentiam practicam respectu agibilia, quo sensu pro eodem sumit intellectum, scientiam, artem, propositum electionem, quæ vocantur potentiæ rationales, quia vtimur illis, quando volumus, vide Scot. 2. d. 25. *dico ergo ad quæst.* & 9. Met. tex. 10. & qu. 15. vbi benè explicat, quomodo intellectus dicatur potentia rationalis, hoc est, oppositorum, quatenus voluntas actus eius dirigit, secundum se autem consideratus est natura, seu potentia determinata ad vnum; quam Philosophus irrationalem vocat. Ad rationem, si assumptum ita intelligatur, quod non possit quidquam eligere voluntas, quod sibi ab intellectu non proponatur, quia non fertur in incognitum, verum est antecedens, sed neg. conseq. sed si sensus sit voluntatem determinari à iudicio intellectus ad illud præcisè eligendum, quod ipse iudicauit, neg. absolute, quia ex duobus bonis propositis potest minus bonum eligere abdicato maiori, quod iudicauit intellectus esse præferendum, vel saltim potest voluntas actum suum suspendere, vt fusius infra.

Q V Æ S T I O II.

Quæ sit libertas voluntatis nostræ, & qualis libertatis vsus.

VOluntatem nostram esse liberam statuimus quæst. præced. nunc vestigandum est qualis, & quota sit eius libertas, & explicandus libertatis vsus, quantum ad animasticum pertinet; difficultates namque grauissimas circa illam emergentes ex diuinis præfinitionibus æternis, ex concursu Dei cum nostra voluntate ad actus ordinis naturalis, & supernaturalis, & ex diuinis auxilijs pertractare ex theologici muneris in materia de gratia, ideoque breuiter rem expediemus vno, vel altero articulo.

A R T I C V L V S I.

Tres esse gradus libertatis nostræ, præcipuum verò esse indifferentiam contradictionis.

11 LIbertatem hic accipimus, prout accipit Arist. 8. Phys. 49. & Scot. p. d. 2. q. 7. N. & 4. d. 43. qu. 4. dum principium actiuum, diuidunt per liberum, & naturale, velut per differentias essentiales, ac intrinsecas, vnde liberè agere in præsenti non sumitur pro agere spontè, vel non coactè, vt liberum idem sit, quod spontaneum, nec accipitur pro agere complacenter, vel libertas idem significet, quod complacentia, nam in hoc sensu libertas non opponitur essentialiter naturalitati, vniuersaliter enim omne agens, quando agit iuxta suam inclinationem dicitur agere spontè, & non coactè, & cum bruta iuxta inclinationem appetitus sui operantur, vtique valde complacenter operantur, sumitur ergo propriè,

vt excludit intrinsecam determinationem ad vnum; Arist. namque 9. Met. cap. 2. & 4. hoc assignat discrimen inter causas naturales, & liberas, quod naturales sunt ad vnum determinatè, liberę verò sunt ad opposita, quo etiam modo loquitur Scotus vbicumque secernit causam naturalem, & liberam, p. d. 2. quæst. 7. N. d. 8. quæst. vlt. infra Z. & 2. d. p. q. 2. ad 2. & 3. d. 17. & 4. d. 43. q. 4. A. & quol. 16. T. & quol. 16. M. & alibi frequenter.

12 Cæterum, vt magis eniteat discrimen assignatum, & qualis sit determinatio, quæ naturalitatem inducit, & indeterminatio, quæ libertatem, sciendum, quod triplex cogitari potest indeterminatio dominij tantum, cum nimirum agens habet dominium suæ actionis, seque determinat, ad agendum, etsi actionem cohibere non possit, vt notat Doctor, quol. 16. V. quædam est indeterminatio ad vtramlibet contradictionis partem, quatenus agens facultatem habet agendi, & actionem suspendendi, vt sibi libet; & quædam tandem est indeterminatio respectu plurium effectuum, cum nimirum causa est illimitata ad plures effectus producendos, aut contrarios, aut disparatos; hæc vltima indeterminatio sanè libertatem non inducit, nec causam liberam sufficienter à naturali distinguit, quia licèt agens naturale vniuocum hac indeterminatione ad plures effectus contrarios, vel disparatos careat, quatenus ad vnum specie determinatum existit; tamen agens æquiuocum cum illimitatiorem habeat virtutem, eam possidet indeterminationem; secunda indeterminatio ad vtramque contradictionis partem optimè libertatem inducit, & causam liberam à naturali distinguit, & de hac indeterminatione, ac opposita determinatione loquitur Arist. 9. met. cap. 2. & 4. cum inquit causam naturalem esse determinatam ad vnum, liberam verò ad opposita esse indeterminatam, hoc est, vt Doctor exponit ibid. & quæst. 15. eiusdem libri naturalem esse determinatam ad vnam contradictionis partem, liberam verò ad vtramque indeterminatam, & sic etiam explicat hoc discrimen quol. 18. §. *de secundo* dum inquit, quod quæcumque potentia naturaliter actiua est determinate vnius, quantum est de se, vnius inquam, partis contradictionis ita quod licet sit indeterminatè actiua respectu multorum disparatorum, sicut Sol est causa multorum effectuum, hinc inferius, tamen loquendo de quacumque vna contradictione, causa quæcunque talis est determinata ad vnam partem, puta Sol ad generandam hanc herbam determinatè, & hunc vermem, & sic de alijs, voluntas autem sola habet indifferentiam ad contradictoria, & talem, quod ipsa est sui determinatiua ad alterum eorum ex 9. met. cap. 4. hæc Doctor, & idem habet in 4. d. 22. quæst. 3. M. denique prima quoque indeterminatio sufficit ad libertatem, quicquid dicant Thomistæ, quamuis enim talis determinatio annexam possit habere necessitatem agendi, ea tamen necessitas non sufficit ad excludendam libertatem omnimodè, sed eam tantum, quæ consistit in determinatione ad vtrumlibet. Rationem egregiam sanè reddit Doctor quol. 16. art. 2. duplex enim est necessitas, vna præuia ad actum, vt egredientem ab ipsa potentia, ipsamque potentiam sibi subijciens, & ad agendum determinans, alia est concomitans, & ab ipsa potētia proueniens; vt quodammodo effectus eius, quatenus nimirum sibi ipsi hanc necessitatem imponit in operando; prima necessitas vtique libertatem tollit, & aufert dominium actus, quia cum sit præuia ad actionem, potentia cadit sub necessitate, vt impellente, & figente eam in actu suo, sed altera necessitas minimè aufert libertatem, quæ importat dominium actus, quia cum sit concomitans, & consequens, non potentia sub necessitate, sed necessitas sub potentia cadit, quâ ratione quol. cit. & p. d. 10. quæst. vn. tenet Doctor Deum liberè seipsum diligere, & Spiritum sanctum liberè spirari hoc genere libertatis, quam libertatem solent Scotistæ appellare essentialem, nedum quia omni prorsus voluntati conuenit, tam creatæ, quàm increatæ, & respectu cuiuscunque obiecti, sed quia omninò impedibilis est, vbi libertas orta ex indeterminatione ad vtrumlibet aliquo modo potest impediri, saltem quantum ad vsum, & etiam quia essentialis libertas est fundamentum cæterarum.

13 Hinc discrimen elucet inter Thomistas, & Scotistas in explicanda libertatis natura, cum enim Thomistæ solam agnoscant indeterminationem ad vtrumlibet scilicet ad agendum, vel non agendum, aut ad sic agendum, vel oppositum, & in hoc præcisè dicant consistere dominium, quod habet potentia libera suum actum, negant consequenter libertatem cum necessitate cohærere posse, & duplex duntaxat agnoscunt libertatis genus, vnam libertatem, quæ dicitur contradictionis, quia nimirum respicit extrema contradictorie opposita, vt velle, & non velle, nolle, & non nolle, & vniuersaliter agere, & non agere, quæ etiam dici solet libertas exercitij, quia ordinatur ad exercendum vel non exercendum actum; alteram quæ dicitur contrarietatis, quia respicit extrema contrariè opposita, vt velle, & nolle quam vocat Doctor p. d. 39. §. *quantum ad primam* libertatem ad oppositos actus, & solet etiam dici libertas specificationis, quia per eam potest potentia elicere actus vnius, & alterius speciei oppositos; quæ duplex libertas benè colligitur ex Arist. 9. met. loc. cit. dum causam liberam ponit indeterminatam ad opposita, si per oppositionem intelligamus, nedum contradictoriam, sed etiam contrariam; & licèt Arist. re vera loquatur de oppositis contradictoriè, vt ex Scoto docuimus; noluit ob id negare causæ liberæ indeterminationem etiam ad opposita actus respectu alicuius obiecti, sed præsertim locutus est de indeterminatione ad contradictoria, quia hæc conuenit voluntati nostræ in ordine ad quodcunque obiectum, atque ideo vniuersalius, & exactius exprimit libertatem nostram, vt postea dicemus; Scotistæ vero vltra has duas libertatis species, quæ semper cum contingentia reperiuntur, aliam libertatis speciem agnoscunt, quam vocant essentialem, & consistit in simplici dominio, quod habet voluntas supra suum actum, quæ quidem libertatis species indifferenter se habent ad contingentiam, & necessitatem; & cum vtraque compossibilis est, & quidem rationabiliter, quia necessitas non opponitur libero, sed contingenti, vt habet Arist. 2. Perhier cap. 3. de modalibus, & 9. met. tex. 10. vbi vide expositionem Doctoris; tum quia necessitas non semper tollit dominium potentiæ super actum suum; sed tantum quando necessitas intelligitur præcedere actum, & potentiam determinare ad illum, vt supra diximus cum Scot. quol. 16. quia ratione Ansel. de lib. arb. cap. 1. ait voluntatem illam esse liberiorem, quæ à rectitudine declinare non potest, & August. in Enchirid. cap. 73. vocat liberam voluntatem, quia ita volumus esse beati, vt non possimus velle esse miseri; Nec refert, quod Arist. 9. met. loco citat. libertatem explicuerit per indeterminationem ad opposita, quæ semper habet contingentiam annexam, quia loquitur de voluntate nostra, quæ respectu cuiuscumque obiecti, quantum est de se semper libera est libertate contradictionis, & exercitij.

14 Et cum hæc doctrina sit communi omnium Scotistarum calculo recepta, nihilominus Vulpes tom. p. part. 2. d. 5. art. 6. recedit à communi Scotistarum dum concl. p. inquit; libertatem dominij non esse distinctam à libertate contradictionis, sed cum ea penitus coincidere, in quo conuenit cum Thomistis, & concl. 2. inquit hanc libertatem contradictionis posse etiam stare cum necessitate, & hac libertate Deum diligere seipsum, & Spiritum sanctum spirari, & de hac loqui Doctorem quol. 16. & alibi cum docet posse necessitatem libertati cohærere. Sanè in his duobus dictis valdè à veritate discessit hic Auctor, & à sententia Doctoris; nam per libertatem dominij Scotistæ libertatem essentialem intelligere solent quæ vtique distincta est à libertate contradictionis, vt ipse concedit ibi num. 4. & Doctor ipse quol. 16. cit. lit. N. verbis expressis distinguit libertatem dominij à libertate contradictionis, inquit enim *sed semper est dubium, in quo stat per se ratio libertatis siue enim dicatur, quod libertas stat in indeterminatione ad agendum, siue in dominatione sui actus, per neutrum hic videtur posse saluari libertas*, hunc eundem locum Vulp. pro se adducit, sed parum candidè, nec enim adducit verba Doctoris, *siue enim dicatur, quod libertas stat in indeterminatione ad agendum, siue in dominatione respectu sui actus, quod idem est*, quæ vltima verba *quod idem est* ex suo penu minus ingenuè adijcit Vulpes vt literam Scoti faciat pro se loqui, & ostendat libertatem contradictionis, quam Doctor significat per indeterminationem ad agendum non esse distinctam à libertate dominij, cum tamen Doctor oppositum omninò intendat ibi docere, per illam enim particulam *siue* repetitam duos insinuat libertatis gradus, & inquit neutrum videri posse cum necessitate consistere; & quidem libertatem dominij esse distinctam, è libertate contradictionis potest ex supradictis eadem ratione conuinci, quia quandocumque potentia ita ordinatur ad actum suum, vt non præueniatur à necessitate, sed potius ipsam præueniat, eamque sibi imponat, vtique adhuc dominium retinet supra actum suum, quia præueniendo necessitatem agit, & non agitur, vt causa naturalis, sed in exercitio libertatis essentialis voluntas ita se habet actum suum, quod non præuenitur à necessitate in eius elicitione, sed ipsa potius necessitatem præuenit, ergo adhuc dominium retinet super illum, non quod possit illum elicere, & non elicere, sed quia in eius elicitione se ad illum determinat, non autem determinatur ab alio, cum ergo libertas essentialis sit distincta à libertate contradictionis, distincta erit quoque libertas dominij. Tum quia cum ipse Vulpes distinguat libertatem essentialem à libertate contradictionis, percontamur an libertas essentialis dicat in potentia aliquod dominium super actum; si sic, habemus intentum, quod dominium, & indifferentia contradictionis non sunt formalissimè idem, vt ipse asserit; si non, ergo nulla prorsus remanet libertas in potentia, nec illa potentia esset libera, quia de ratione potentiæ liberæ est, quod dominetur actui suo; demum concedit, & ipse libertatem essentialem consistere in sola negatione intrinsecæ determinationis ad operandum, ergo concedit illi dominium super actum; nam habere potestatem se determinandi ad actum semper infert in potentia dominium super actum, siue potentia se determinet necessariò, siue contingenter; quod si dominium accipiatur pro potestate eliciendi actum, & suspendendi, vt videtur hic Auctor accipere, vtique dominium in hoc sensu coincidit cum indifferentia contradictionis, & libertas dominij in hoc sensu est libertas contradictionis, sed significatum dominij non debet adeo restringi, sed ampliari, sicut nomen ipsum libertatis, cum libertas, vt sic importet dominium actus, atque ideo sicut datur libertas essentialis distincta à libertate contradictionis, ita etiam debet dari dominium distinctum ab indifferentia contradictionis.

15 Sed alterum dictum huius Auctoris, quod scilicet libertas contradictionis possit stare cum necessitate, & talem esse qua Deus seipsum dili-

diligit, & Spiritus sanctus spiratur in diuinis, est intolerabilius primo, quia ex 8. Met. potentia contradictionis semper anneaam habet contingentiam, & cum ea prorsus repugnat necessitas, & hac ratione præcisè Doctor 2. d. 14. quæst. p. materiam excludit à corporibus cœlestibus, quia cum sir in potentia contradictionis ad formam, & priuationem non est compossibilis cum necessitate, & incorruptibilitate illorum corporum; & concesso, quod ab extrinseco impediri aliquo modo posset contingentia, intrinsecè tamen potentia contradictionis est potentia contingentiæ, quare licet diuina voluntas ab suam infinitatem necessariò diligeret diuinam essentiam, & per eam essentiam fœcundatam produceretur necessariò Spiritus sanctus, ab intrinseco tamen, & essentialiter tam dilectio diuina respectu diuinæ essentiæ, quàm Spiritus sancti productio esset contingens, & posset non esse, quod impium est asserere; & quidem necessitas, qua Doctor asserit quol. 16. Deum seipsum amare, & Spiritum sanctum produci, inquit esse omnimodæ ineuitabilitatis, quæ oon solum excludit oppositum posse soccedere, quod inest, vt facit necessitas immutabilitatis, sed omninò excludit ipsum posse in esse, sed quis non videt talem necessitatem prorsus repugnare cum potentia contradictionis, quæ indifferenter est ad verumlibet; valeat ergo hęc Vulpes imaginatio, & calculum nostrum in hac re veteribus Scotistis adijcimus; hac itaque supposita doctrina de gradibus, & speciebus libertatis ex communi Scotistarum.

16 Dicendum est pro resolutione quæsiti qooad primam partem, relatos tres gradus libertatis omnes & singulos in voluntate creata reperiri; ita manifeste docet sacer codex Ecclesiast. 15. dum inquit *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui; adiecit mandata, & præcepta sua, si volueris mandata seruare conseruabunt te; apposui tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam, ante hominem vita, & mors, bonum & malum, quod placuerit ei dabitur illi*, quam auctoritatem citat ad hoc Scot. 2. d. 37. lit. M. clarius non poterat diuina scriptura tres præfatos libertatis gradus in homine exprimere, nam ilis verbis *Deus reliquit hominem in manu consilij sui*, significat primum gradum libertatis essentialis, seu dominij, quæ est fundamentum ceterorum omni necessitate seclusa; quod patentius explicuit D. Paulus p. ad Corinth. 7. dicens, *non necessitatem habent, sed potestatem habent voluntatis suæ*. alijs verò verbis, *si volueris mandata seruare*, significat inditam esse homini libertatem contradictionis, & exercitij, ad quam pertinet seruare, & non seruare præcepta, reliquis denique verbis *apposui tibi aquam, & ignem, ante hominem vita, & mors, bonum & malum*, habetur inditam quoque esse homini libertatem contrarietatis, & specificationis, horum namque electio cum sint contraria, ad libertatem contrarietatis spectat; & hanc pleoam & integram libertatem ex illis tribus gradibus constitutam astruunt quoque in homine concilia, & Patres quęst. præced. relati, & ipsa experientia docet.

17 Quamuis autem omnes hi gradus libertatis homioi pro hoc statu conueniant, vt diximus, sola tamen indifferentia contradictionis magis exactè, & adæquate exprimit libertatem nostram; probatur primò auctoritate Arist. 9. Met. cap. 2. sæpe cit. vbi cum potentias rationales, & irrationales definisset, quòd irrationales hoc est, naturales sunt ex se determinatæ ad vnum contrariorum, rationales verò hoc est, liberæ sunt contrariorum effectrices, statim rationem reddens in text. 4. illis verbis, idque ex eo fit, quod scientia ratio quædam est, ratio autem eadem manifestat, & rem, & priuationem, non eodem modo, satis apertè declarauit per contraria intellexisse priuatiuè opposita, quæ inferunt in potentia indifferentiam contradictionis. Accedit auctoritas Doctoris p. d. quæst. 4. & 9. Met. quæst. 15. quol. 18. N. & p. d. 8. quęst. 5. z. & vniuersaliter vbicumque docet differentiam datam ab Arist. 9. Met. loc. cit. inter potentia rationales, & irrationales intelligendam esse in eo sensu, nempè de indifferentia contradictionis. Deinde probatur valida ratione, nam illa indifferentia censenda est magis propria voluntatis creatæ, exactiusque ac magis adęquatè eius libertatem exprimens, quæ soli voluntati creatæ, vt sic, conuenit, & respectu omnium obiectorum, sed talis est sola indifferentia contradictionis, non dominij, vel contrarietatis, ergo &c. maior patet, quia talis indifferentia conueniet omni, soli, & semper prob. min. nam indifferentia dominij communis est voluntati creatę, & increatæ, & quantum est de se, æque compossibilis est cum contingentia, ac necessitate; indifferentia verò contrarietatis non conuenit voluntati creatę in ordine ad quęcumque obiecta, respectu quorum adhuc est libera, quia voluntas creata si comparetur ad bonum in communi, vel ad bonum infinitum, in quo nulla est ratio mali, vel defectus boni, veri, vel apparentis, & tamen circa illud obiectum non potest habere actus oppositos amoris, & odij, sed tantum amare, vel amorem suspendere, vt ex infra dicendis constabit, quę est indifferentia contradictionis, ergo magis propriè, & adęquatè voluntatis nostrę libertas per indifferentiam contradictionis explicatur, quam per ceteras. Rursus probatur communi omnium consensu potentiam liberam definientium per indifferentiam contradictionis, dum inquiunt, quod *potentia libera est illa, quæ positis omnibus prærequisitis ad operandum potest operari, & non operari*, ita definiunt omnes potentiam liberam D. Th. p. 2. qu. 1. art. 2. ad 2. & qu. 14. & p. p. qu. 83. Henric. quol. 14. Scot. 2. d. 25. in fine Ocham p. d. 45. qu. 3. & quol. p. qu. 10. Suar. tom. p. de gratia prolog. p. c. 3. qui fere innumeros citat pro hac definitione. Postremò probatur ea oppositione, quam habet causa creata libera cum naturali, sicut enim illa dicitur, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere, & non agere, ita naturalis è contra dicitur, quæ positis omnibus prærequisitis non potest non agere, vt ignis approximato combustibili, cum ergo per hanc indifferentiam contradictionis præcipuè causa libera à naturali distinguatur, melius etiam, & exactius eius libertas explicabitur per illam indifferentiam, quam per cæteras.

17 Obijcies in contrarium, potius indifferentiam dominij explicare primò, & principaliter libertatem nostram, nam in illa indifferentia potentia consistit libertas intrinseca, & essentialis voluntatis creatæ, quæ essentialiter congruit ei, ad quodcunque obiectum, & quemcunque actum suum comparetur, sed talis est sola indifferentia dominij, ergo &c. maior patet, prob. min. quia voluntas creata nunquam expoliari potest libertate dominij, alioquin eo ipso potentia naturalis euaderet, & tamen in ordine ad aliquod obiectum expoliata inuenitur libertate contrarietatis, vt patet si comparetur ad bonum in communi, & summum bonum, malum in communi, & miseriam, nam circa hæc quamquam liberè se habeat amando, aut odio habendo, non tamen potest contrarios actus habere, quia nec Deum odire potest, nec miseriam velle, aliquando item inueniri potest expoliata libertate contradictionis vt si ita determinaretur ad amandum Deum, vt ab amore cessare non posset, sicut de facto contingit in beatis; qua de causa libertas dominij essentialis consueuit dici, quia intrinseca voluntati, & prorsus ab ea inseparabilis, libertas verò contrarietatis, & contradictionis dicitur accidentalis, quia à voluntate separari potest, vt accidens a subiecto. Confirm. quia causa libera per indifferentiam dominij primo distinguitur a causa naturali, ergo in hac indifferentia dominij consistit prima, ac præcipua nostra libertas.

18 Resp. neg. min. quoad eam partem, quod volontas creata expoliari possit libertate contradictionis, aliud enim est loqui de libertate potentiæ, aliud de libertatis vsu; vt mox dicemus, neque hic est confundendus cum illa, hic enim pertinet ad actum secundum, & exercitium potentiæ, illa vero ad actum primum, & facultatem eius, in casu ergo, quod creata voluntas a Deo determinaretur ad sui dilectionem, tunc non adhuc diceretur sua libertate priuari, quæ est eius intrinseca facultas ad agendum, & non agendum, sed duntaxat vsus eiusdem impediri, qui vsus accidit potentiæ, vt actus secundus accidit primo, quare autem libertas dominij dicta sit essentialis, iam supra innuimus, quia nimirum conuenit omni voluntati tam creatæ, quam increatæ, & est fundamentum cæterarum; alię verò dicuntur accidentales, non quia accidant potentię, sed quia cum contingentia semper inueniuntur coniunctæ. Ad Conf. concludit libertatem dominij esse omnium primam, & præcipuam, si de libertate loqui velimus, vt communis est voluntati creatę, & increatæ, & causam liberam in vniuersum distinguit a naturali; at nos hic inquirimus libertatem primam, & præcipuam voluntatis creatæ, vt sic, & dicimus esse libertatem contradictionis.

ARTICVLVS II.

Explicatur libertatis visus, & quod voluntas est libera eo lem, quo operatur, instante.

19 Quoad alteram quæsiti partem, vt pateat; quinam sit libertatis vsus, & quomodo ab ipsa differat libertate, sciendum est vsum libertatis aliud non esse quam ipsum facultatis liberæ exercitium, atque ideò spectare ad actum secundum potentiæ liberæ, non ad primum; sicut ergo vsus cuiuslibet potentiæ actiuæ in vniuersum necessariò supponit tam virtutem illius in ordine suo completam, & perfectam, non verò diminutam, & inchoatam, quam omnia necessariò prærequisita etiam ab extrinseco ad reipsa effectum attingendum, vt sunt passi approximatio, cuiuscunque impedimenti remotio, & aliarum concausarum concursus; sic in proposito vsus facultatis liberæ, nedum supponit indifferentiam actiuam nudæ potentiæ, sed eiusdem indifferentiam sub necessario prærequisitis ad agendum constitutam, & ad agendum proximè dispositam tali modo, vt constituta sub ipsis possit reipsa actionem suspendere in sensu composito: quis autem sit sensus compositus, & diuisus iam diximus p. part. inst. trac. 2. cap. 5. componendo nimirum suspensionem actionis cum illis prærequisitis, per hoc siquidem causa libera a naturali secernitur, quia hæc posita sub prærequisitis ad agendum nequit non agere, sed necessariò agit; vndè non sufficit ad vsum libertatis seruandum integrum, & incolumem, quod voluntas sub prærequisitis ad operandum possit non operari in sensu diuiso idest præscindendo à prærequisitis, non etiam quæcunque causa naturalis potest non agere, cum non habeat necessariò requisita ad agendum; immò neque sufficit, quod posita sub prærequisitis ad agendum possit operari, & non operari in sensu composito, vt explicat Aluarez lib. 12. de diuin. aux. disp. 115. vbi hunc sensum compositum ita explicat, vt compositio fiat inter prærequisita ad operandum, & ipsā

operandi, & non operandi potentiam, nam talis potentia ad vtrumlibet simul stat in eodem subiecto cum prærequisitis ad operandum, non autem ita vt compositio fiat inter requisita ad operationem, & carentiam illius. Non itaque sufficit illa compositio, sed ista etiam requiritur ad plenum, & expeditum libertatis nostræ vsum, vt nimirum fiat compositio tam inter prærequisita ad agendum cum potentia ad agendum, & non agendum, quam cum ipsa actuali suspensione actionis, ita colligitur ex Scot.4. dist.49. quæst.6. § *dico ergo*, & 1.dist.39.art.5. H. & 1. K. & 2.dist.1.quæst.2. in solutione princ. & 9.Metaph.quæst.15. in corpore, & solutione princ. ad 2. & probatur ex differentia iam posita inter causam naturalem, & liberam, quia propriè loquendo ex præsentia, vel absentia prærequisitorum causis naturalibus, nedum additur posse agere, vel admitur, sed additur ipsa actio, vel tollitur, ita quod cum causa naturalis stat sub prærequisitis, non solum non potest agere, sed cum illis repugnat negatio actionis, ergo è contra cum causa libera stat sub prærequisitis non solum potest non agere, sed neque cum illis repugnat carentia actionis. Deindè quia si prærequisita voluntatem determinant, ergo exit actus ab ea vt proximè determinata, atque ita necessariò exit non liberè, & contingenter; nec refert, quod sit saltim remotè indeterminata, quia hoc non saluat libertatem proximam voluntatis nostræ, sed tantum remotam, quo etiam sensu Beati modo in patria dici possunt liberè Deum diligere; at in via libertatem habemus non remotam tantùm, sed proximam, & expeditam, ergo ad eam requiritur, vt possit cum prærequisitis nedum componi potentia agendi, & non agendi, sed etiam carentia, & omissio actionis. Denique actualis suspensio actionis solum cum ipsa actione incompossibilis est, non autem cum prærequisitis ad actionem, ergo in hac propositione *voluntas manens sub prærequisitis ad agendum non agit* nulla est implicantia; Dices repugnare etiam cum prærequisitis, quia illa determinat voluntatem ad agendum. Hoc est voluntariè dictum, quia vt notat Scot.2. d.p.quæst.2. ad 2. causa libera per solam operationem determinatur, dum ipsam elicit, & non per aliquod præuium ad operationem, quia hoc est proprium causæ naturalis.

20 Et hic modus explicandi libertatis vsum communis est in schola nostra, ita enim explicant Barg.p.d.39.M. Mair.p.d.28.q.4. Faber p.disp.56.57.58 Vulp.to.1.p.2.a.disp.5.art.8. Cauell.disp.3.de Anim. sect.15. Smisinch.tract.5. de Deo vno disput.4. n.60. quem etiam ex Concilijs, & Patribus strenuè defendunt Suarez de auxil. libr. p. de concursu cap.3.to.p.de gratia prolog.p.cap.3.n.2. Vasquez & cæteri Auctores Societatis nemine excepto, & denique hunc modum explicandi libertatis vsum recipiunt omnes Scholæ extra Thomisticam, quæ iure meritò in hoc ab omnibus derelinquitur, nam explicando vsum libertatis solum in sensu diuiso à prærequisitis, nimis restringit libertatem nostram, imò totaliter auferre videtur nam secundum ipsos voluntas cum prærequisitis ad agendum in sensu composito nequit non agere, antequam ponantur prærequisita non potest operari, quia sine prærequisitis non est in potentia proxima ad agendum, ergo in sententia Thomistarum nunquam voluntas erit libera, & actum habebit in sua potestate, vt eliciat, vel suspendat, quia antè prærequisita non potest operari; post prærequisita nequit non operari, ergo nunquam est libera, & certè hæc ratio nobis videtur demonstratio; sed fusius hoc prosequi pertinet ad Theologum in materia de gratia.

Supposito itaque quod vsus potentiæ talis sit, qualem explicuimus, & stante quod Arist. docuit 9.Met. cap.4. omnem potentiam agendi, aut secundum se solam sumi posse, quomodo dicitur potentia remota, aut secundum quod reperitur cum necessario prærequisitis ad agendum, quomodo dicitur potentia proxima, quod etiam adnotauit Doctor 4.d.49.quæst.6.lit.G. aut tandem secundum quod actu operatur, vt inueniamus, in quo statu vsus libertatis potentiæ liberæ conueniat, triplex status causæ liberæ distingui debet, vnus est in actu primo nudo sub sola ratione virtutis actiuæ ad vtrumlibet, alter sub eadem formali ratione cum omnibus ad proximè agendum necessariò prærequisitis, vltimus dum actu operatur, & de actu primo transit ad secundum, in primo statu sanè vsus libertatis voluntati nequit adscribi, quia cum non habeat tunc necessariò prærequisita ad agendum, nequit exire in operationem, non quidem ex defectu intrinsecæ natiuæ virtutis, sed ex defectu extrinseco prærequisitorum; in secundo statu videntur aliqui vsum libertatis ei tribuere, quia reperitur cum omnibus prærequisitis, & sine vllo impedimento potest in actum exire; sed neque propriè loquendo libertatis vsus ei in hoc statu conuenit, quia licet in tali statu potentia sit proximè ad operandum disposita, & ordinata, adhuc tamen non intelligitur operari, & adhuc sistimus in actu primo; restat ergo, vt libertatis vsus tunc tantum ei conueniat, quando actu operatur, & actu secundo exercetur; cum enim libertatis vsus aliud non sit, quam exercitium causæ liberæ, & causa libera non exerceatur, nisi quando in actu secundo versatur, consequens est, vt propriè loquendo libertatis vsus voluntati conueniat tantum in tertio statu.

21 Verum tota difficultas est, quomodo voluntas in eo instanti, quo operatur, sit libera, cum tunc per ipsam operationem elicitam ad aliam partem determinata inueniatur, qua de causa Ocham cum suis Nominalibus negat in eo instanti posse in voluntate vsum libertatis assignari, cum potius tunc necessariò operetur; Nec difficultatem euadimus, si dicamus voluntatem actu operantem adhuc liberè operari, quia licet non amplius sit indifferens ad positionem illius actus, vel carentiam, quia iam illum elicuit, adhuc tamen remanet indifferens ad eum continuandum, vel non continuandum. Quia licet id satisfacere possit, casu quo voluntas in sua operatione duret plusquam per instans, tamen supponatur in operatione durare vno duntaxat instanti, difficultatem non tollit. Nihilominus Doctor 2.d.4.& 5.q.2. C. & d.25.q.vn. § *dico ergo ad quæst.* & quol.16. & præsertim p.d.39.art.2. § *de secundo dico*, & alibi sæpè docet voluntatem, pro quocunque instanti temporis operatur liberè operari, quod euidenter probatur, quia si in illo instanti, in quo operatur voluntas non est libera, ergo nunquam esset libera, nec vnquam daretur effectus aliquis liber, & contingens, prob.conseq. quoad primam partem, quia si voluntas esset libera, præsertim id foret tempore immediatè præcedente ad operationem, hoc autem non benè dicitur, quia voluntas tunc dicebatur libera, quia vsum liberum poterat exercere instanti, vel tempore sequenti, quod confirmatur ex Aug.epist.107. dicente neminem peccare in eo, quod fecit, nec quod facturus est, sed in eo, quod facit; probatur etiam quoad alteram partem, quia effectus non dicitur liber, & contingens in potentia, nisi ratione suæ causæ potentia in oppositum, ergo non actu contingens erit, nisi actu à sua causa sit, quæ contingenter, & liberè ponat eum actu in rerum natura; tum quia tunc actus non esset liber, nisi quatenus futurus; quod tamen dici non potest, si enim dum existit non est liber, consequenter nec liber dici potest, quatenus futurus, quia in sua futuritione non est alterius naturæ, quam in existentia præsentiali, quæ ratio sanè mirabiliter conuincit. Nec valet dicere esse effectum liberum, & contingentem, quia poterat non poni in esse; & non quia pro eo tunc, in quo est, possit non esse. Nam prius non fuit ens, ergo nec prius fuit actu effectus liber, & contingens, loquimur enim modo de contingentia, prout est modus entis in actu, & pro illo tunc, pro quo est in actu. Nec minus valet, si dicatur actum dici liberum, quia liberè conseruatur. Hoc enim vt diximus, solum satisfacit, cum voluntas durat in actu suo plusquam per vnum instans, non autem si solo instanti duraret in actu suo, & hæc est ratio Doctoris 9.Met.loc.cit.Conf. quia vt sæpè ait Doctor, causa non est causa, nisi quando actu causat, & ex ipso actu secundo deprehenditur, an sit naturalis, vel libera, seu an naturaliter, vel liberè operetur, ergo causa libera, quando operatur, liberè operatur quo enim pacto causa libera, vel agens liberum dicetur, quod nullam vnquam actionem habet liberam? Demum si voluntas in eo instanti, quo operatur, non elicit actum suum liberè, nunquam illum liberè elicit, nam non potest illum liberè elicere, antequam eliciat, vel postquam illum elicuit, ergo pro eo instanti, quo illum elicit, liberè elicit; ita arguit Doctor 2.dist.5.q.2. supra C. quem sequuntur Recentiores passim, Suarez.disp.19.Met.sect.9.num.3. Hurtad.disp.15.de Anim.sect.15.Moris.disp.3. de Anim.quæst.10. & alij passim.

22 Rationem à priori iamdudum assignauimus disp.8. Physic.q.2. art.2. ex Doctore præsertim 1.d.39.F. quia nimirum voluntas, sicut & quælibet alia causa, cum actu operatur, intelligitur prius natura habere potentiam ad actum, & posterius natura illum elicere, qua ratione ibi dicebamus prioritatem naturæ sufficere ad rationem causæ, ergo voluntas etiam in instanti, quo operatur, dicitur saltim prioritate naturæ actum suum præcedere, in illo autem priori habet indifferentiam, siue potentiam ad eliciendum, & non eliciendum, non quidem coniunctim, sed diuisim in illo eodem instanti; nec negari potest in eo instanti talem indifferentiam habere, quia cum immediatè ante illud instans eam habuerit, adhuc in eo instanti durationis eam retinet, vt est prior natura ipso actu elicito; & quidem in voluntate pro eius libertate seruanda, & vsu libertatis; quando actu operatur, talem admitti debere indifferentiam, & potentiam ad opposita pro eodem instanti, non quidem coniunctim, sed disiunctim ponenda, probat euidenter Doctor ex actu voluntatis diuinæ, quo Petrum prædestinauit, vel mundum esse voluit, nam vtique hic actus in Deo liber fuit, non quidem quia in aliquo instanti priori erat potens actum illum elicere, deinceps, quia antè instans prædestinationis nullum instans durationis præcessit; & postquam statutum est decretum de Petri prædestinatione, vel de Mundi creatione, non potest amplius non esse, cum Deus sit immutabilis, ergo præcisè ratione illius indifferentiæ ad opposita pro eodem instanti disiunctim actus diuinus dicitur liber.

23 Obijcies fundamentum Ochami superius allatum, quod voluntas in eo instanti, quo operatur, iam seipsam determinat ad alteram partem, ergo tunc non operatur liberè, quia non est amplius indifferens, sed terminata per actum elicitum. Deinde impossibile est causam pro eodem instanti habere actionem elicitam, & suspensam, sed pro eo instanti, in quo operatur, est elicita, ergo pro eodem nequit esse suspensa. Tandem actio in instanti, quo est, non potest non esse, nam vt docet Aristot. 1.Perhier. cap.vltim. omne, quod est, quando, & necesse est esse ergo in eo instanti necessariò est, ergo tantum est libera, quia vel poterat non esse tempore antecedenti, vel potest non esse in instanti sequenti. Vulpes disp. citat. art.10. his argumentis conuictus concedit voluntatem sub actuali operatione non esse liberam, quod ait esse de mente Doctoris 3.d.15.q.vn. supra E. vbi

ait vo-

ait voluntas vt voluntas est libera, vt nolens non est libera, quia habet formam determinatam ad vnum, quæ est ipsa nolitio, idem habet 2.d.7.q.vn.B. vbi ait, quod voluntas, vt prior naturaliter actu suo, non vt existens actualiter sub actu, est causa sui actus, & in 1.d.52.q.1. G. appellat actum volendi formam naturaliter potentiam liberam ad vnum determinantem. Ne tamen in sententiam Ochami videatur omninò prolabi; & aliquo modo saluet vsum libertatis in eo, quo voluntas operatur instanti, duo præsertim distinguit instantia naturæ in illo durationis instanti, quo voluntas operatur, in quorum primo ponit voluntatem cum sua indifferentia ad operari, & non operari prius naturaliter, quam agat, in posteriori verò componit eam cum ipsa actione, & tunc non amplius esse indifferentem, & liberam, sed ad alteram partem determinatam, & hoc solum ait probare Nominalium argumenta.

24 Certè ad hunc quoque dicendi modum omnia sequuntur absurda, quæ contra Ochamum vrgebantur, nam voluntas non dicitur causa libera, seu liberum agens, nisi ab actione elicita, qua denominatur agens, ergo si actio illa non est libera, nec voluntas erit vnquam liberum agens. Cons. quia in illo primo instanti naturæ voluntas non intelligitur actu operans, sed operari potens, & solum in posteriori dicitur actu operans, aut ergo liberè vel nunquam liberè denominabitur operans; nec sufficit dicere, tunc denominari voluntatem liberè operantem, quia potest voluntas actum præsentem continuare, vel ab eo desistere; hoc enim valet ad summum casu, quo voluntas duret in actu suo plusquam per instans, & tamen certum est voluntatem pro vno solo instanti posse liberè operari; Rursus sequitur nunquam dari effectum liberum, & contingentem in actu, sed in potentia tantum, nimirum cum voluntas in illo primo signo naturæ consideratur, nam in secundo instanti non est amplius libera. Denique hic dicendi modus difficulter saluat vsum libertatis in voluntate, quia hic pertinet ad actum secundum, at voluntas quocunque modo consideretur actum antecuertens, siue prius tempore, siue natura, semper habet rationem actus primi, ergo si quando ponitur sub actu secundo libertatem amittit, non apparet, quo pacto saluetur libertatis vsus, falsum ergo omninò est, quod per positionem actu secundi voluntas nostra libertatem amittat, imò potius in illo actu secundo vsus libertatis apparet, cum ille actus sit ipsissima libertas actualis, & exercitium potentiæ liberæ, vt sic; determinatur quidem voluntas in actu secundo per suammet operationem elicitam, sed talis determinatio non tollit libertatem eius, quia indeterminatio, in qua consistit libertas, non est indeterminatio actus secundi, sed actus primi, causa enim libera, vt sic, est indifferens in actu primo, nec ista indifferentia tolli potest per ea, quæ spectant ad actum secundum, qualis est actio, sed tantum per ea, quæ spectant ad actum primum, vt sunt necessariò prærequisita ad agendum; esse autem potentiam indifferentem in actu primo, & determinatam in actu secundo per actionem, nedum non repugnat, sed potius est necessarium pro exercitio potentiæ indifferentis ad vtrumlibet, quare sicut potentia ad scribendum, vel currendum non destruitur per actualem cursum, & scriptionem, sed potius exercetur, & perficitur, ità potentia voluntatis ad vtrumlibet non tollitur per actionem, sed perficitur, & exercetur; Et hac ratione ingeniè Doctor loc. citat. vt ostendat libertatem voluntatis, cum actu operatur, recurrit ad illud instans prius natura, in quo ipsa ponitur affecta omnibus prærequisitis antè considerationem actualis operationis, quia nimirum sola indifferentia actus primi pro illo eodem instanti, quo operatur, saluat libertatem, & sola determinatio ex vi prærequisitorum procedens potest eam tollere; & hac eadem ratione inquit voluntatem, vt voluntas est esse liberam, non verò vt volentem, quia nimirum eius libertas attendi debet penes indifferentiam actus primi, non verò actus secundi.

25 Itaque ad p. argumentum Ocham concesso antecedente neg. conseq. ad cuius probationem dicimus, quod licet voluntas cum actu operatur, sit determinata in actu secundo, adhuc tamen indifferens manet in actu primo, & actu operatur in indifferenti potestate, quam adhuc retinet, neque determinatio actus secundi tollit indeterminationem actus primi, nam vt logici aiunt, indeterminatio de possibili stat cum determinatione de inesse. Ad 2. concedimus non posse actionem esse elicitam, & suspensam pro eodem instanti simul, & coniunctim, benè tamen disiunctim, & hoc sequitur tantum ex vi libertatis potentiæ à nobis explicatæ, non illud, quia vt ait Doctor libertas non dicit potentiam simultatis ad opposita, sed simultatem potentiæ, vt ipse docet loc.cit. 1.q.39. K. Ad 3. ex illa propositione *omne quod est*, concluditur actionem voluntatis dum existit, necessariam esse ex suppositione, non autem simpliciter, & absolutè, vt bene Doctor ostendit loc. cit. Lit. I. nam secundum se, & suam essentiam considerata, ac in ordine ad sua principia effectus est liber, & contingens; vide Doctorem logicè explicantem propositionem illam, *omne quod est, &c.*

26 Ex dictis collige distinguendam esse libertatem à libertatis vsu, sicut potentia distinguitur ab exercitio sui, & rursus distinguendum esse libertatem proximam, quæ vltra natiuam virtutem potentiæ connotat prærequisita ad agendum, à libertate remota, quæ nudam dicit potentiæ virtutem; vndè cum inquit Doctor 2.dist.25.& 34.& 4.dist.29. & 49.q. 6. & alibi sæpè libertatem esse voluntati essentialem, & rursus causam naturalem, & liberam distingui per naturalitatem, & libertatem, tanquam per differentias intrinsecas, & essentiales, id sanè de libertate in actu secundo, seu vsu libertatis intelligi non posse, quia hic potest impediri, & de facto impeditur in Beatis, ne proximè possint à fruitione cessare, vt notat Doctor 4. dist.49. q.6. §. *dico ergo*, nec etiam intelligi debet de libertate proximè, quia hæc etiam potest impediri ab extrinseco, si v.gr. desit aliquod ex necessariò prærequisitis ad agendum, vel suspendendum actum, vndè neque Beati in patria libertatem habent proximam ad fruitionem beatificam, remanet ergo, vt illud intelligendum sit de libertate remota, & intrinseca, quæ scilicet est intrinseca, & innata virtus potentiæ cum indifferentia ad vtrumlibet; & cum dominio actus.

27 Quæres, num sicut voluntas potest necessitari per impedimentum vsus libertatis, ita quoque possit violentari, & cogi. Respond. quod actuum voluntatis alij sunt eliciti ab ipsa immediatè, vt amor, & odium, alij ab ipsa dumtaxat imperati, sed ab alia ex eius imperio eliciti, vt locutio, ambulatio, &c. quoad actus imperatos concedunt omnes posse voluntatem vim pati, quia contra eius impetum possunt potentię inferiores per violentiam agentis extrinseci actus suos exercere, vt cum detrudimur in hanc, vel illam partem contra nostram voluntatem; neque hoc voluit negare Doctor 4.d.29.quæst.vn. §. *de primo*, dicens, voluntatem nec posse simpliciter cogi ad actionem imperatam; sic enim loquendo tantum docere voluit voluntatem non posse cogi ad imperandos actus aliarum potentiarum. Quoad actus elicitos res est dubia, an saltim à Deo possit voluntas cogi, violentiam pati, nam de creaturis res certa videtur; affirmat Vulpes tom. 1. part. 2. disp.6. art.7. & tom. 2. eiusdem partis disp.58. art.4. cum quibusdam alijs. Negat tamen expressè Doctor in 4. loc.cit. vbi ait contradictionem esse voluntatem simpliciter cogi ad actum volendi; probant aliqui ex definitione violenti, nam violentum est, quod fit ab extrinseco cum renitentia passi, sed actus non potest voluntati immitti ab extrinseco agente, nam cum sit actus vitalis produci debet à principio intrinseco vitali, cui inhæret, ergo in actibus suis elicitis nequit cogi. Sed hæc ratio non vrget, quia assumit minorem falsam, vt sæpiùs visum est; Meliùs ergo probatur cum Doctore ex eadem violenti definitione in hunc modum; si voluntas posset à Deo simpliciter cogi, hoc vel fieret immittendo illi aliquem actum merè passiuè se habenti, vel immittendo illi actum resistenti, & nolenti illum habere, sed neutro modo potest simpliciter cogi, ergo, &c. maior patet à sufficienti diuisione, prob. min. non primo modo fieri potest coactio, quia licèt si Deus actum immitteret voluntati merè passiuè se habenti, tunc quidem actus ille fieret ab extrinseco, adhuc tamen non fieret resistente passo, quia supponimus in eo casu voluntatem merè passiuè se habere, sed nec etiam secundo modo violentari potest, quia tunc vt infert Doctor, volens nollet, vel nolens vellet, quod implicat.

28 Respondet Vulpes disp. 58. cit. art.4. in fine renixum voluntatis in eo casu non esse per aliquem actum secundum, nam ad illum haberet voluntas concursum Dei potius denegatum, sed esset per actum primum abijcientem, non recipientem actum illum à Deo totaliter causatum. Hæc solutio seipsam destruit, nam si humana voluntas actum a Deo immissum à se abijcit, & depellit, sanè id esse non potest ipsa merè passiuè se habente, sed actiuè per actum oppositum renitente, & sic sequitur contradictio illata à Doctore, quod volens nollet, & nolens vellet; Dices, illum abijcere per solum renixum impetus innati, & propriæ inclinationis, absque vllo actu elicito; contra, nam voluntas non est de se naturaliter ita determinata ad hunc actum, vt recipiens oppositum dicatur violentiam pati, sed naturaliter indeterminatè omnes recipit, nullum ergo recipit violenter, quia vt notat Scot. 1.d. 1.q.1. in fine inclinatio naturalis indeterminata tollit à subiecto violentiam; cum ergo voluntas non sit naturaliter determinata, & inclinata ex suo impetu innato magis ad vnum, quam ad alterum actum, vt violentetur per actum, opus est, quod ipsa haberet actum oppositum illi, quem Deus immittit, & sic semper sequitur contradictio inculcata à Doctore, quod nolens vellet, & sic vellet, & nollet idem obiectum simul, quod prorsus implicat; Conf. nam eo ipso, quod voluntas est inuita, non vult, si ergo inuita manens ponatur habere velle à Deo, simul volt, & non vult: & hac ratione nobiscum sentiunt Palud. 4. d.29. quæst.1. art.1. Tatar. ibid. & d.49. quæst.6. & alij quamplures cum D.Tho. p.2.q.6. art. 4. Alensis 2.p.q.72. membr.4. & 4.p.quæst.8. membr.7. Bon.2.d.25. art.1. quæst. 4. & 5.

29 Vasquez p. 1. disp.26. num.27. tenens cum Almaino voluntatem posse vim pati saltim negatiuè in cessatione, & omissione actus, sic arguit: si voluntas esset congrua cogitatione excitata ad amorem alicuius obiecti, & prompta ad operandum, certè si Deus tunc suum denegaret concursum, talis cessatio, & negatio actus esset contra impetum innatum effectricis virtutis iam ex se inclinatæ ad operandum; quo argumento concludi potest voluntatem positiuè quoque posse vim pati in operando casu, quo voluntas vellet suspendere actum suum circa aliquod obiectum, & nihilominùs Deus continuaret illum, nam etiam in hoc casu continuatio actus vel eius immissio in voluntatem esset contra affectum voluntatis saltim interpretatiuum; neque in his casibus sequitur, vt inferebatur, componi simul volitionem, & nolitionem, quia non supponitur voluntas nolens, vel volens formaliter, sed tantum interpretatiuè. Respond. in his quo-

que

Ad vlt sicut aliæ perfectiones nobis cum Deo communes, vt sapientia, iustitia, &c. licet in nobis habeant imperfectiones admixtas, ideoque vt in nobis deficiant à ratione perfectionis simpliciter, adhuc tamen consideratæ secundum præcisam earum formalitatem, vt præscindunt à creato, & increato sint perfectiones simpliciter, sic pariter de ipsa libertate dicendum est: atque ideò omnes in nobis sunt perfectiones participatæ, nec in nobis remanere possunt ex hypotesi, quòd in Deo deficiant; alia argumenta ad hoc spectantia vide soluta disp. cit. Phys.

ARTICVLVS II.

Prima radix intrinseca libertatis nostra non est indifferentia iudicij, sed ipsius potentia volitiua.

40 Assertum est Scoti loc. cit. nedum inter Scotistas receptum, vt est videre apud P. Fabrum disp. 9. de pœnit. c. 10. Vulp. disp. 3. cit. ar. 4. Hiriban. trac. de actibus humanis disp. 4. sect. 2. & alios circa illa loca Doctoris sed etiam apud Recentiores plausibile est, sequuntur enim Suarez libr. de aux. cap. 2. & disput. 19. Met. sectione 3. Hurtad. disput. 15. de anim. sect. quinta Arriag. dispur. 8. de anim. sect. 2. qui alios citant, & Beccan. 2. par. Theol. tract. 1. cap. 2. quæst. 4. probabilius longè putat: & quoad vtranque partem probanda est.

Quoad primam partem, nempè quod prima radix libertatis nostræ non sit indifferentia iudicij probatur multipliciter; nam intellectus non est causa libertatis in actu primo, quia hæc est ipsa voluntas, neque in actu secundo, quia hæc est actio libera voluntatis, ad quam requiritur intellectio, vt conditio, non vt causa, docet Scot. 2. d. 25. §. *ad aliud*, & nos inferius. Tum quia indifferentia libertatis, quæ est in voluntate, nobilior est indifferentia iudicij in intellectu, ergò non potest ab illa originari, siquidem nullum perfectius ab imperfectiori produci potest, saltim totaliter; probatur assumptum, quia indifferentia libertatis, vt sic, dicit perfectionem simpliciter, quæ proinde reperitur in Deo, sed indifferentia iudicij prouenit ex imperfectione nostri intellectus, qui dum non enucleatè attingit obiectorum naturam, probabiliter tantum circa illa discurrit pro vtraque parte. Tum etiam quia libertatem nostram experimur etiam circa obiecta voluntati proposita apprehensione quadam simplici, quorum adhuc nullum iudicium indifferentiæ præcessit; ac etiam circa ea, in quibus, cum nullus possit esse defectus boni, aut ratio mali, veri, vel apparentis, vt est vltimus finis noster, vel saltim bonum in communi, nulla cadere potest indifferentia iudicij; ergo, &c. probatur assumptum quoad primam partem, quia simplex apprehensio obiecti in intellectu præcedens sufficit voluntati ad operandum, vt postea dicemus, & potest creata voluntas voluntate complacentiæ appetere impossibilia, vt fusè Doctor 2. d. 6. quæst. 1. per totum, tamen constat respectu eorum intellectum nostrum habere non posse iudicium indifferens: probatur idem assumptum quoad alteram partem, quia voluntas liberè appetit beatitudinem in communi quoad exercitium, potest enim suspendere actum, si velit, in quâ tamen nulla apparet ratio mali; imò etiam, quantum est ex se, voluntas nostra liberè amat eadem libertate vltimum finem, vt fusè Doctor ostendit 1. d. 1. q. 4. Tum præterea, quia stante vltimo iudicio practico intellectus ad vnam partem determinato, voluntas adhuc integram suam retinet libertatem, & proximè potest etiam in aliam partem flectere, vt dicemus art. seq. ergo falsum est eius libertatem ita pendere ab indifferentia iudicij, vt eâ posita ponatur, & ea ablata auferatur.

41 Deinde efficaciter arguit Doctor 2. d. 25. infra §. intellectus enim (inquit ille) non potest regulare voluntatem indifferenter ad hoc faciendum, vel non faciendum, nisi de vno demonstrando, de altero paralogizando, siue sophisticè discurrendo, vt in conclusione decipiatur, ergo si indifferentia voluntatis ad agendum, & non agendum sit ab intellectu indifferente proponente obiectum, sequitur voluntatem diuinam non esse liberam in suis actionibus, cum intellectus Dei nec paralogizet, nec in iudicando decipiatur; probatur assumptum, quia cum illæ conclusiones pro vtraque parte deductæ sint contradictoriæ, nequeunt ambæ esse veræ, & ideo iudicium in vna erit verum, in altera erroneum; si dicas probabiliter intellectum circa vtramque partem discurrere; adhuc sequitur voluntatem diuinam esse non posse liberam, cum de quocunque obiecto habeat diuinus intellectus notitiam certam, & euidentem, non probabilem. Accedit, quod indifferentia intellectus ad hoc iudicandum, vel oppositum, non est intrinseca, nec proxima potestas ad oppositum, sed oritur ex varijs medijs, & motiuis, quæ occurrunt ad mutandum iudicium in probabilibus, eo modo, quo Brutum intendens comedere hoc pabulum, vertit se ad aliud delectabilius, quod occurrit, quæ indifferentia ad hoc vel illud iudicandum, vt conuenientius, nihil facit ad libertatem, hæc enim petit, vt positis omnibus prærequisitis possit voluntas velle, & nolle.

42 Denique inter necessario requisita ad agendum liberè requiritur secundum omnes concursus generalis Dei indifferens, & paratus ad vtrumlibet, & magis ex eius indifferentia pendet nostra libertas, quàm ex indifferentia iudicij, & tamen nullus hactenùs dixit radicem nostræ libertatis esse indifferentiam concursus generalis, ergo cum longè minori fundamento asseritur esse indifferentiam iudicij, probatur assumptum, quia cum indifferentia concursus generalis non est compossibilis necessitas actionis, vel suspensionis eius, si adsint cæterá requisita, benè tamen cum indifferentia iudicij, nam posito iudicio indifferenti de amore, vel odio alicuius obiecti, potest Deus præstare concursum ad amorem denegato concursu ad odium, non enim cogitur Deus ab illo iudicio indifferenti, vt præstet concursum indifferentem, & ad vtrumque paratum, eo autem casu voluntas necessitabitur quoad speciem, quia necessario amabit, immò etiam quoad exercitium ex hypotesi, quod Deus velit continuare concursum cum voluntate ad amorem illius obiecti prosequendum, tunc enim non posset voluntas desistere ab actu amoris. Adde, quòd cum elicita sunt varia iudicia ab intellectu de eodem obiecto v. g. dandam esse eleemosynam hac ratione, & non esse dandam, quia alia ratio obstat, si potest voluntas sequi hoc, vel illud iudicium indifferenter, ergo prima radix libertatis, & dominij erit in ipsa, non in intellectu, & illa varia iudicia si admittantur, erunt tantum conditio, & non causa liberæ determinationis, si verò non potest vtrumque sequi ad libitum, nullo modo libera erit, sed tanquam serua sequetur ductum intellectus contra Damascenum, & alios Patres distinguentes voluntatem ab appetitu, quia hic ducitur, non ducit, illa ducit non ducitur; Dices, quando absolutè iudicat intellectus alterā partem esse sequendā, tunc necessitari voluntatem ad eandem volendam. Contra, præterquā quod hoc falsum est, vt constabit art. seq. quærimus, an ex imperio voluntatis intellectus ex varijs illis iudicijs, quod est sequendum, præferat alijs, vel non, si primum, ergo adhuc prima radix libertatis est à voluntate, quæ determinat, quodnam iudicium præferendum sit, cuius ductum ipsa sequitur; si secundum, ergo nullam prorsus habet libertatem, quia quandiu iudicium manet indifferens, ipsa manet perplexa, nec magis inclinat ad vnam partem, quam ad aliam; postquam iudicium est ad vnam partem determinatum, non potest non sequi dictum illius, nec in manu ipsius est, ne ponatur. Neque hic locum habet sensus, compositus, vel suppositionis, quia quando suppositio, vel compositio non est voluntati subiecta non saluat eius libertatem; nam supposito v. gr. quod Petrus sit compede vinctus, ex suppositione, & in sensu composito non est liber ad ambulandum, & si non potest tollere suppositionem, vel compositionem compedum cum pedibus suis absolutè, & simpliciter necessitatur ad non ambulandum.

43 Hic tamen aduertendum est, quod licèt voluntas nullo modo habeat principium suæ libertatis à ratione, sed à seipsa, nihilominus opus est, vt voluntas liberè operetur, præsertim quoad specificationem quod præcedat iudicium rationis de conuenientia, vel disconuenientia obiecti, hoc autem potius dici debet occasio, & conditio sine qua non, quatenus voluntas velut potentia (vt aiunt) cæca non potest ferri nisi in obiectum, quod ei sint ab intellectu propositum, quia in incognitum ferri nequit, vt postea dicemus, non autem censeri debet causa, & principium libertatis propriè loquendo, vt videntur intendere Thomistæ; & hoc voluit innuere Doctor quæst. 15. Met. cit. dum ait, quod *scientia non est propriè causa prædicta indifferentia*, nota ly *propriè*, quia si causa accipiatur pro occasione, vel conditione sine qua non, vt sæpius solet accipi; concedi potest in hoc sensu libertatem voluntatis radicaliter, & principatiuè in intellectu contineri, vt optimè quoque adnotauit Faber disput. 4. cit. nu. 227.

Quoad alteram verò partem, quòd radix libertatis sit ipsa natura potentiæ de se vtrumlibet indifferentis, est Scoti quol. 16. lit. V. vbi docet primam libertatis radicem intrinsecam non aliundè petendam esse, quam ex natura ipsius voluntatis suoptè ingenio indifferentis ad agendum, vel non agendum; probataque manet ex dictis, quia si voluntatis libertas non radicatur supra indifferentiam iudicij, vt dicebant Thomistæ, remanet, vt radicetur supra indifferentiam potentiæ tum quia indifferentia libertatis, quæ in voluntate formaliter reperitur, vtique est aliquid voluntatis, est enim modus eius, vel differentia ipsam discernens à potentia naturali, ergo in voluntate erit, nedum formaliter, sed etiam radicaliter, & ratio est, quia modus, & differentia rei ab illa eadem re dimanat, ac oritur, cuius est modus, & differentia, non ab alia; libertas, itaque in sola voluntate reperitur radicaliter, & formaliter, & consistit in indifferentia potentiæ volitiuæ, non quidem vt passiua est, ac receptiua actus, sed vt actiua, quemadmodum diximus quæst. 1. Cæterum cum voluntas nostra, vt actiua, talis denominetur a productione physica, & reali actuum suorum, ac etiam intentionali operatione, quatenus per illos iam elicitos dicitur tendere in obiecta; vnde sub ratione actiuæ potentiæ dicitur productiua, & operatiua, vt Scot. docet p. d. 39. lit. L. dubium est, an dicatur potentia libera, vt productiua actuum suorum, vel potius quatenus operatiua, nimirum an dicatur potentia actiua libera, quia potest actum suum producere, & non producere, vel potius quia ipso iam producto potest operari per illum; vel non operari seu tendere, & non tendere in obiectum.

44 Doctor quoad hoc dubium 1. d. 39. cit. docere videtur, quod libertas voluntati conueniat, vt potentiæ actiuæ operatiuæ, non autem productiuæ, inquit enim §. *contra prædicta*, quod licet in nobis possit distingui voluntas, vt est productiua sui actus, vt eiusdem receptiua, & vt operatiua per illum, *tamen libertas videtur esse eius inquantum operatiua*; quatenus nimirum per actum receptum tendere potest, & non

non tendere in obiectum ; idem tenet Vulpes tom. cit. disp. 6. art. 7. num. 7. & disp. 14. art 3. num. 12. & alibi frequenter cum alijs Scotistis. Verùm, si libertas conuenit voluntati nostræ, vt operatiua, de quo postea, nullatenus tamen negandum est competere etiam ipsi, vt productiua, cum præsertim ex hoc capite describi soleat voluntas nostra vt libera, quia habet potestatem eliciendi, & suspendendi suum actum, vt diximus quæst. 1. neque hoc intendit negare Doctor, cum ait libertatem conuenire voluntati, vt operatiuæ, sed vt explicat ibi Bargius, solum innuere voluit, quod prima libertas est in voluntate, vt operatiua, prima nimirum primitate adæquationis, tum quia libertas in hoc sensu omni competit voluntati, tam creatæ, quam increatæ; tum etiam quia potest voluntas nostra (inquit Barg.) liberè operari absque productione, quia si Deus in voluntate creata causaret actum, posset per illum adhuc liberè operari tendendo, vel non tendendo in obiectum. Imò vt nostrum proferamus placitum in hac re, arbitramur libertatem voluntati creatæ conuenire propriè, vt productiua actus, non vt operatiua, vt optimè quoque Bassol. adnotauit 2. dist. 9. quæst. 2. §. *ad primum istorum*, in solutione illius difficultatis, an vnus Angelus possit producere volitionem in voluntate alterius Angeli; mouemur, quia vt docet Doctor ipse 1. d. 12. quæst. 4. G. & 3. d. 15. quæst. vn. supra E. volitio, vel nolitio est forma naturalis in voluntate nostra ipsam naturaliter determinans ad alteram partem, vnde inquit ibidem, quod voluntas, vt voluntas, est libera, vt volens non est libera, vnde experientia docet, quod quamdiu actus volitionis, vel nolitionis à nobis elicitus permanet in voluntate nostra, semper ipsa operatur volendo, & nolendo nec ab operatione desistit, nisi actum deponendo, & ab actu cessando; nec vnquam experimur voluntatem se se in operatione suspendere actum tenendo, & continuando, & non per ipsum tendendo in obiectum, sed potius actum ipsum totaliter deponendo, & quando est sub actu, liberè præsertim dicitur operari, quia potest ipsum continuare, & non continuare, non autem quia in ipso perseuerando possit per illum tendere, & non tendere; quod satis apertè ex Concil. Trident. colligitur sess. 6. cap. 5. loquente de actibus quibusdam supernaturalibus operatis à Deo in nobis, sine nobis in quibus nihilominus, inquit, hominem non se habere merè passiuè inspirationem diuinam recipiendo, & reddens rationem, inquit, quia *illam abijcere potest*, idest à se depellere renitendo, non autem ait, quia illam retinens potest per ipsam non operari; & in obiectum non tendere. Cum autem Doctor cit. inquit libertatem conuenire voluntati nostræ, vt operatiua, aduertendum est, quod ibi inquirit libertatem diuinæ voluntatis, in quo consistat, & ad hoc explicandum declarat, in quo conueniat voluntas nostra, vt libera, cum voluntate diuina, & inquit libertatem, in qua voluntas nostra communicat cum diuina, aliam non esse, nisi quæ ei conuenit vt operatiua, quia sic ab omni imperfectione præscindit; adhuc tamen ibi declarat voluntatem nostram non esse operatiuam, nisi prius sit productiua, & consequenter non esse liberam operando, nisi inquantum est libera in producendo, vndè libertas in operando in nobis commixta est cum imperfectione libertatis in producendo, quod si ab ea præscindatur, conuenit nostra libertas cum libertate diuina, quæ conuenit voluntati, vt operatiua, cum ipsa non sit verè productiua sui actus, ob cuius illimitationem potest per illum eundem actum suam exercere libertatem tendendo, vel non tendendo.

45 In oppositum arguunt Thomistæ, Arist. 2. Ethic. cap. 2. & 3. docet expressè, quòd desiderium, & electio oritur ex consilio, & iudicio rationis, & 9. Met. c. 3. ait, quod potentiæ rationales, eo quod rationales sunt, habent se ad opposita, quod non conuenit potentijs irrationalibus, ergo ex eo quod ratio se habeat ad opposita, consequitur tanquam ex causa libertas voluntatis ad opposita. Tum 2. quia etiam a Patribus, & Theologis voluntas dicitur liberè, quia est appetitus rationalis, & appetitus sensitiuus non est liber, quia irrationalis, ergo libertas radicaliter, & causaliter est in ratione. Tum 3. quia in hoc differt intellectus à sensu, quod ille variè potest iudicare de obiecto secundum varias circumstantias, & illud proponere, vt vna ratione sequendum, vt alia respuendum, sensus verò determinatè suum obiectum proponit, qua ratione appetitus in brutis non est liber, ergo talis indifferentia rationis verè est radix, & causa libertatis. Tum 4. quia hac etiam ratione in beatis voluntas non est libera, quia non est appetitus rationis indifferentis, sed omninò determinatæ, siquidem ostendit summum bonum, vt omninò amplectendum. Tum quintò ideo causæ liberæ appellantur arbitrio liberæ, quia dicunt ordinem ad iudicium practicum, tanquam ad arbitrium proponentem media ad aliquem finem indifferentia, ergo libertas in indifferentia iudicij radicatur. Tum 6. experimur, quod quando voluntas vult aliquem finem, necessariò vult media, quæ habent necessariam connexionem cum illo fine, & solum ea contingenter vult, quæ iudicantur indifferentia. Tum 7. quia ipsamet libertas diuinæ voluntatis respectu rerum ad extra non consistit in indifferentia potentiæ, quia hæc inferret in voluntate diuina imperfectionem, & potentialitatem, sed consistit in indifferentia iudicij, quo obiecta creata, & creabilia iudicantur indifferentia, & non proponuntur ipsi vt necessariò diligibilia. Tum 8. quia actus liber definitur esse motus voluntatis ex tali iudicio indifferenti proueniens. Tum 9. quia videmus, quod quando iudicium caret omni indifferentia; & solum est coarctatum ad vnum, motus, qui sequitur in voluntate, est indeliberatus, & carens libertate, quod constat in motibus primo primis, quorum necessitas ex eo communiter oriri censetur, quia non proponitur in obiecto aliqua ratio mali. Tum 10. quia nequit voluntas appetere aliquid, nisi à potentia cognoscente proponatur ei tanquam bonum, nec respuere, nisi proponatur tanquam malum, ergo si potentia cognoscens est determinata, & non proponat, nisi vnum bonum scilicet vel malum, appetitus necessariò illud vel appetit, vel respuit, vt patet in brutis, at si intellectus proponit obiectum indifferenter sub ratione boni ex vna parte, & sub ratione mali ex alia, appetitus poterit in hanc, vel illam partem inclinare, & ex hoc erit liber. Tum tandem quia si in voluntate est formaliter, & radicaliter libertas, sequitur posse quempiam credere sine vlla ratione mouente ad credendum magis, quam ad discredendum.

46 Respond. electionem dici ex consilio oriri, quatenus ad illam necessariò prærequiritur, non autem quia consilium sit vera, & propria causa libertatis electionis, qui est actus voluntatis. & in hoc sensu loquitur Arist. 2. Eth loc. cit. & 9. Met. catenus intellectum vocat potentiam rationalem in opposita potentem, quatenus subest voluntatis imperio, vt notat Doctor ibi supra textum, & q. 15. eiusdem lib. & 2. d. 25. §. *dico ergo*, vnde ibi potentiam rationalem, quæ est oppositorum, vocat appetitum, seu pro hæresim idest electionem, quæ est actus voluntatis, vide, quæ de hoc textu diximus ex Scot. supra nu. 10. Ad 2. voluntas est libera à se, formaliter a Deo, efficienter ab Intellectu, vt à conditione præuia; dicitur autem appetitus rationalis, quia sequitur rationem ad distinctionem appetitus sensitiui, qui sequitur sensum. Ad 3. illa iudiciorum varietas non est causa libertatis, sed tantum conditio, vt ostensum est, sed nec semper requiritur, nam intellectus non potest proponere bonum, vt sic, vel vltimum finem, nisi vt determinatè volendum, neque malum, nisi nolendum, & tamen liberè illud volumus, illud nolumus, neque ea ratione differunt voluntas, & appetitus brutorum, sed ex suis rationibus formalibus, vt diximus q. 1. Ad 4. neg. assumptum, aliundè enim aufertur vsus libertatis in beatis, nimirum ex concursu Dei præcisè exhibito ad actum beatitudinis, & ad actum illi contrarium denegato ex Scot. 4. dist. 49. quæst. 6. vndè si beatus sibi dimitteretur, posset ab actu fruitionis cessare. Ad quintum causæ liberæ dicuntur arbitrio liberæ, quia dicunt ordinem ad arbitrium idest ad iudicium rationis, non quidem tanquam ad radicem libertatis, sed veluti ad ministrum, & consiliarium obiectum operabile, eiusque circumstantias proponentem. Ad 6. electio mediorum cum fine necessariam connexionem non habentium non presupponit de illis iudicium indifferens, vt ab illo sua indifferentia, & contingentia oriatur, sed ex ratione duntaxat, quod ad ritè, & rectè eligendum illa necessaria est consultatio præcedens quæ non nisi super media talis generis cadere potest, non itaque ex ea radice in argumento assignata pendet libertas electionis mediorum, sed solum quia electio mediorum illius generis non continetur virtualiter in volitione illa efficaci finis, & ideò cum fine illo finis assequi possit, potest voluntas efficaciter volens finem non eligere illa sine repugnantia; electio verò eorum quæ necessariã cõnexionem habẽt cum fine, virtualiter continentur in ipsa libera efficaci volitione finis, propter quod implicat aliquem velle efficaciter finem, & aut respuere, aut non velle talia media, quia efficacia in appetitione finis applicationem mediorum respicit, & ideò volens finem necessariò vult illa media, non quidem necessitate consequentis, quia sicut liberè vult finem, ita & liberè vult media, sed necessitate consequentiæ, quatenus libera electio talium mediorum concomitatur virtualiter liberam volitionem finis.

47 Ad 7. neg assumptum, nam etiam, & ipsa diuinæ voluntatis libertas consistit in indifferentia potentiæ liberæ, & si non ad oppositos, & indiuersos actus, quia imperfectionem includeret, tamen ad opposita, & diuersa obiecta, quod maximam perfectionem potentiæ, & eminentiam arguit actus, vt eruditè ostendit Doctor 1. d. 39. art. 1. Ad 8. neg. item assumptum, nam potius ratio actus liberi in eo consistit quod sit motus voluntatis cum indifferentia factus, quod si actum intellectus supponit, sanè non supponit illum, vt causam sui, vel suæ libertatis, sed solum vt conditionem sine qua non, quia voluntas operari nequit sine obiecto præsente, & ei sit præsens obiectum per præuiam cognitionem. Ad 9. motus primò primi, qui sunt omninò naturales, & necessarij, non sunt actus voluntatis, sed appetitus sensitiui ex Scot. 2. d. 42. ad p. 3. quæst. delectationes verò, quæ sunt in voluntate, tanquam primi motus, inquit, esse peccata, quando sunt de obiecto illicito, quia illæ non sunt sine actu rationis, & voluntatis præcedente, vnde vult illos motus voluntatis habere aliqualem libertatem, etiamsi tunc ex subita, & simplici intellectus apprehensione voluntati proponatur obiectum sub ratione boni tantum delectabilis, & nullo modo sub ratione mali, & 3. d. 15. art. 2. probabile satis iudicat eorum necessitatem, ob quam excusantur à mortali, non tam ex defectu plenæ deliberationis prouenire, quam ex vehementi passione, inopinatè secum voluntatem trahente in consensum, quæ facilè nata est condelectari appetitui sensitiuo propter connexionem partis intellectiuæ cum sensitiua, qua ratione motus illi primi voluntatis dici solent subreptitij, & hoc tenent quoque Victoria relectione de puero proueniente ad vsum rationis, Cordub. lib. 2. de ignor. quæst. 10. & Valent. disp. 2. quæst. 5. punct. 3. Ad 10. concludit tantum obiectum proponi debere sub indifferentia, vt voluntas circa illud sit libera

tra libertate specificationis, & talem propositionem obiecti esse necessariam, tanquam conditionem, sine qua voluntas non eo modo libera esse: circa illud obiectum, non tamen probat esse veram causam, & radicem talis libertatis nempè specificationis, & tanto minus probat esse causam libertatis exercitij, quia hæc exerceri potest circa obiecta determinatè proposita aut sub ratione boni, aut sub ratione mali, cum circa hoc, & illud possit voluntas ex suæ libertatis amplitudine habere actum suspensiuum, vnde aduertendum, quod si rationes Thomistarum aliquid valerent, ad summum ostenderent libertatem specificationis pendere vt ex radice, ex indifferentia iudicij, non tamen libertatem exercitij, quia hæc, quantum in se est, indifferentiam iudicij non prærequirit, nec tanquam causam, nec tanquam conditionem; vnde si Thomistæ his rationibus prætenderent, quòd indifferentia iudicij, & obiectiua sit radix libertatis specificationis, essent ex parte excusabiles, quia libertas specificationis præsertim per hoc distinguitur à libertate exercitij, quod hæc se tenet ex parte potentiæ, illa verò ex parte obiecti, quod per suam bonitatem, vel malitiam potest terminare actum huius, vel illius speciei idem amorem, vel odium, sed quia Thomistæ contendunt illis rationibus demonstrare omnem prorsus libertatem pendere, vt ex radice, ex indifferentia iudicij minimè sunt audiendi. Ad vlt. neg. conseq. nam sicut voluntas nequit velle, nisi bonum, & nolle nisi malum, ita nequit sine vlla ratione imperare intellectui, vt assentiat, vel dissentiat, vnde qui citò idest futili ratione, vel auctoritate credit, leuis est corde.

48 Secundò obijcies non leuem difficultatem ex moralibus deductam, quia ex maiori, vel minori aduertentia intellectus ad bonitatem, vel malitiam obiecti augetur, vel minuitur in voluntate libertas, ergo aduertentia rationis, est totalis causa libertatis in voluntate, conseq. patet per regulam illam, sicut se habet magis ad magis, ita simpliciter ad simpliciter, probatur assumptum, quando semiplenè & remisse attendimus ad bonitatem, & malitiam obiecti actus dicitur imperfectè liber, accedente autem plena aduertentia, fit magis liber. Respond. aliud est loqui de libertate physica, ad quam sufficit cognitio commodi naturalis, atque ideò datur in pueris ante vsum rationis, aliud de libertate morali, quæ præsupponit cognitionem boni, vel mali moralis, virtutis, & vitij, argumentum itaque benè probat libertatem moralem ex tali aduertentia rationis maximè pendere, vt enim moraliter agas idest rectè, vel non rectè in genere moris exigitur aliqualis cognitio boni honesti, vel mali oppositi; non tamen probat de libertate physica, seu simpliciter, de qua hic est sermo, hæc enim præcisè pendet, vt ex radice, ex ipsa indifferentia potentiæ volitiuæ; neque putes hanc libertatem ab illa ex integro secerni, sed potius esse eandem libertatem voluntatis, quæ, vt subordinatur cognitioni commodi naturalis; dicitur physica, vt verò subordinatur aduertentiæ rationis circa materiam moralem, dicitur moralis, vnde nonnisi per connotata differunt. Vel ad omnem difficultatem tollendam instantiasque excludendas, quæ contra allatam solutionem vrgeri possent, distinguenda est in actu duplex libertas, vna essentialis, & intrinseca proueniens ex indifferentia potentiæ, quæ semper adest, accidentalis alia, & extrinseca; quæ proueniat ex indifferentia obiecti, quò enim obiectum proponitur magis indifferens in ratione boni, & mali, eo actus est liberior, & ista vtique ex maiori, vel minori aduertentia ad bonitatem, & malitiam obiecti minuitur, vel augetur; quæ doctrina declarari potest exemplo de successione in motu essentiali, & accidentali, hæc enim augetur, & minuitur ex densitate, vel raritate medij, non illa, qua ratione dicimus posse fieri motum in vacuo. Accedit argumentum plus etiam probare, quam Aduersarij velint, probat enim nisi benè intelligatur, indifferentiam iudicij esse totalem causam libertatis; non radicalem tantum, vt ipsi prætendunt, quamuis ergo concederetur libertatem ex maiori indifferentia iudicij, & aduertentia rationis circa bonitatem, & malitiam obiecti aliquo modo augeri, hinc tamen inferre non licet, libertatem absolutè, & simpliciter ex indifferentia iudicij pendere, velut ex intrinseca radice, sicut ex hoc quod ex habitu intensior procedat actus, inferre non valet habitum concurrere ad simpliciter agendum, cum tantum ad sic agendum idest intensius concurrat; modus autem arguendi ex illo loco topico deductus valet in causis per se, & præcisis, qualis in proposito non est indifferentia iudicij respectu libertatis, vt etiam ipsi Thomistæ concedunt.

49 Tertiò tandem obijcitur probando ad libertatem exercitij præexigi cognitionem indifferentem, per quam cum bonitate appareat aliqua malitia, vel in obiecto vel saltim in exercitio amoris ad hoc vt possit omitti: quia cum voluntas omittit amare obiectum debet habere aliquod motiuum illius omissionis, ergo debet esse malitia apparens in obiecto, vel saltim in exercitio actus amoris præter bonitatem cognitam, Conseq. patet, quia bonitas cognita non potest esse motiuum cessandi ab amore, probatur assumptum, quia amare, vel odio habere obiectum debet fieri ex aliquo motiuo cognito, ergo etiam cessare ab amore, vel odio. Conf. quia Deus se amat necessariò quoad exercitium ob hanc solam rationem, quia neque in seipso, neque in exercitio amoris potest apparere aliquis defectus, aut malitia.

Respond. neg. assumptum, quia omissio nulla indiget motiuo, sed ad ipsam sufficit sola voluntatis innata libertas, immo voluntatem suspendere actum circa obiectum formalissimè est ipsam non sinere se moueri, vnde cum voluntas omittit, si interrogaretur; quare omittat, aliud respondere non posset, nisi quod ex sua libertate omittit, nec ex parte obiecti ad summum posset assignari aliud motiuum, quam interpretatiuum, vt inferius dicemus q. 4. art. 2. ad 2. ad probationem assumpti neg. etiam conseq. magnum namque versatur discrimen inter actum, & eius omissionem, quia actus positiuus est ordo, vel includit ordinem ad obiectum, & specificatur ab eo, ideoque respicit illud, tanquam motiuum, omissio autem est carentia ordinis ad motiuum, atque ideò nullum postulat motiuum, si sit omissio pura absque actu annexo, qui eius causa existat: Ad Conf. negatur quoque assumptum, non enim ob eam rationem Deus cessare nequit ab amore sui, sed quia amor sui ipsius est perfectio simpliciter, & suamet beatitudo, repugnat autem Deum non esse beatum, & aliqua perfectione simpliciter carere, alioquin non esset ens infinitè perfectum, si posset aliqua perfectione carere; nec eius voluntas esset indefectibilis, si posset cessare ab amore sui, & ex hoc capite auspicatur Doctor necessitatem amoris Dei erga seipsum 1. d. 10. q. vn. & quol. 16.

ARTICVLVS III.

Voluntas non determinatur ab vltimo iudicio practico intellectus.

40 ITa Doctor loc. cit. ab initio quæst. quem omnes Scotistæ sequuntur circa ea loca Faber disp. 9. cit. cap. 50. Vulp. disp. 5. cit. art. 11. Bassol. 2. dist. 25. quæst. 2. Beccan. cit. tract. 1. cap. 1. q. 5. Onuph. tract. de Anim. disp. 2. par. 3. dub. 3. Hurtad. disp. 14. de anim. sect. 8. & fuit etiam sententia Henric. quol. 1. quæst. 16. & 17. quol. 10. q. 10. Ocham. 3. q. 12. ar. 5. Gabr. ibi. cap. 15. q. vn. ar. 3. Marsil. quæst. 16. ar. 2. Riccard. 2. dist. 25. art. 2. q. 4. Maior q. vn. Almaio. tract. 3. moral. cap. 2. & 3. & aliorum, & communis etiam est apud Recentiores extra Thomistarum scholam; sequitur manifestè ex asserto præcedentis articuli, statuto enim quod indifferentia voluntatis, saltim quantum ad exercitium actus, non pendet essentialiter ab indifferentia iudicij intellectus practici, consequenter etiam tenendum est determinationem ipsius non essentialiter pendere à determinatione illius.

Probatur autem in primis euidentibus Arist. & Patrum auctoritatibus, quarum nonnullas adducit Doctor loc. citat. Arist. 3. de anim. 47. sic loquitur, *amplius præcipiente intellectu, & dictante intelligentia fugere aliquid aut prosequi non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, vt incontinens*, & 3. Ethic. cap. 2. inquit, *nonnulli opinantur quidem melius sed propter prauitatem eligunt, quæ non oportet*, & cap. 14. ait, *voluntas incontinentis appetit id, quod non putat esse faciendum.* D. Aug. in illud Psalm. 123. fortè viuos deglutissent nos, inquit, *sæpè quid sit agendum, videmus nec agimus quia non delectat*, & paulò infra, *ecce videmus, quid agendum, & tamen nolumus agere*; D. Bernard. de lib. arb. inquit, quod *voluntas licet non sine ratione, tamen contra rationem potest eligere minus bonum*, ac etiam manifestè deducitur ex illo Lucæ 12. *seruus qui cognouit voluntatem Domini, & non fecit*, ergo posito quocunque iudicio in intellectu, quantumuis vltimo, & practico, nedum potest voluntas pro suæ libertate illud non sequi, sed etiam illi contraire, & oppositum velle, dummodo ei alia ratione id fuerit ostensum. Nec valet, quod inquiunt, hoc esse verum cessante iudicio priori, & adueniente alio. Hoc enim est palam eludere adductas auctoritates, quia tunc non esset contra rationem, si cessante priori iudicio de maiori bono eligendo, & adueniente alio de minori bono, voluntas tunc eligeret illud.

51 Secundò probatur rationibus; & in primis ratione deducta, tam ex munere intellectus, quam ex natura ipsius voluntatis, intellectus namque non est nobis datus, vt efficienter, & physicè moueat alias potentias applicando eas ad opus, hoc enim est munus voluntatis, sed solum datus est ad diligendum ostendendo, & dictando, quod agere debeat ipsam tamen relinquens in sua libertate; quod si physicè ab eo determinaretur ad opus, tunc voluntas se haberet respectu intellectus, sicut cœteræ potentiæ respectu voluntatis, vnde sicut in potentia motiua sic, vel sic mouere non adscribitur suæ potestati, sed voluntatis imperio, ita à pari in voluntate, sic vel sic agere non esset adscribendum suæ potestati, sed rationi sic vel sic dictanti, & imperanti. Respondent Thomistæ intellectus esse munus non tantum ostendere, & præsentare obiectum, sed etiam imperare, quid agendum sit ex D. Thom. par. 2. quæst. 17. ar. 1. Contra quia ex hac ipsa solutione confirmatur argumentum factum, quod in voluntate sic, vel sic agere non esset suæ potestati tribuendum, sed rationi sic, vel sic imperanti, non secus ac quod potentiæ inferiores aliquando sic, vel sic operentur in imperium, & determinationem voluntatis refertur; tum quia si intellectus interdum per vltimum iudicium practicum imperat voluntati, hoc facit solum moraliter, & per modum regulæ simpliciter proponendo, dictando, & taxando rectum, non autem impellendo, & physicè determinando voluntatem ad actionem, neque de alio imperio loquitur S. Thom. loc. cit. quam de isto morali, vt constat ex expressis eius verbis; tum eadem quia nec etiam ad omnem voluntatis actum opus est tale imperium in intellectu præire; nam præter actum volendi efficacem, datur quoque actus sim-

simplicis complacentiæ , ad quem eliciendum sufficit in intellectu præcedere solam obiecti apprehensionem absque iudicio , vt infra dicemus .

52 Secundò appetitus brutorum idcirco non est liber , vt notat Scot.4.d.43. quæst. 2. H. quia cum sit determinatus ad certum genus appetibilium non potest non sequi , quod cognitio sensitiua commodum demonstrauit, nec potest non respuere, quod illa ostendit incommodum, ergo vt voluntas, quæ est appetitus rationalis, sit libera, non debet sicut ille determinatè sequi iudicium , & rationem intellectus , adeo vt omninò id facere teneatur , quod intellectus suo vltimo iudicio dictauerit , sed potius etiam eo stante id facere , quod magis ei libuerit , Conseq. patet , assumptum verò concedi solet à Thomistis , qui libertatem voluntatis petunt ex indifferentia iudicij radicaliter. Dices, non ea de causa præcisè appetitum brutorum libertate carere, sed ea præsertim ratione, quia sequitur cognitionem determinatam, & non indifferentem , sicut sequitur voluntas , mens enim quæ iudicat suo vltimo iudicio practico hoc fore faciendum , potest consimili iudicio ad alia aspiciens dictare non esse faciendum , quod non contingit æstimationi brutorum . Contra, quia cum intellectus nequeat in practicis ad vtranque partem arguere , vt voluntatem suadeat, nisi ad vnam partem sophisticè syllogizet ex dictis art. præced. cum Scot. 2. d.25. sequitur , quod libertas esset in voluntate propter aliquem defectum in intellectu , quod est absurdum ; tum quia , & si stante iudicio indifferenti posset dici libera , tamen quandiu staret vltimum iudicium determinatum , non posset libera dici , sed omnino similis brutorum appetitui in operando , vt arguit Doctor 2.dist.25. sub R.

53 Tertiò quia hinc tolleretur libertatis vsus , nam si voluntas in omni actu suo determinatur ab vltimo iudicio, cum hoc sit vnum ex prærequisitis ad agendum sequitur , quod operetur antecedenter determinata, & sine libertate , quia posito illo iudicio nequit illud non sequi , nec in manu ipsius est ne ponatur ; nec valet hic sensus compositus, & diuisus, cum ista suppositio , vel compositio non sit subiecta ipsi voluntati . Dices, cum Iauell.9.Met.quæst.4. ideo non impediri vsum libertatis , quia talis determinatio est à iudicio practico radicaliter libero ; Contra , quia iam art.præced.ostendimus non dari hanc libertatem radicalem in intellectu ; tum quia vel hoc iudicium vltimum dicitur radicaliter liberum, quia sit indifferens in proponendo obiectum, & hoc non, quia est determinatum ad alteram partem, vel quia ab intellectu possit elici, & non elici, & neque hoc, quia intellectus est causa naturalis operans necessario præsente obiecto . Dices cum Medina p.2.quæst.6.art.2. non impediri vsum libertatis , eo quod habet voluntas in sua potestate amouere hoc vltimum iudicium, à quo ponitur determinari . Contra, quia cum nullum patiens, qua ratione patiens est, impedire possit actionem agentis, ad hoc necesse esset voluntatem per aliquem actum suum positiuum iudicium illud impedire v. gr. vel applicando intellectum ad aliud obiectum considerandum , vel alio modo , vel ergo tunc actus ille esset determinatus ab aliquo alio iudicio rationis , & redit eadem difficultas , vel non , & tunc sicut actus iste potuit elici à voluntate sine iudicio practico determinante, ita, & ille, & quilibet alter . Dices cum alijs Thomistis, iudicium illud practicum dependere à voluntate, quia voluntas, cum primum ei proponitur obiectum, potest sinere se moueri ab obiecto , vel resistere, & dum sinit se moueri à ratione proposita, tunc intellectus concludit iudicium practicum ad quod sequitur electio positiua voluntatis ; Contrà, quia hoc quod est voluntatem sinere se moueri est actus liber voluntatis , & fit ante iudicium practicum, ergo non omnis actus voluntatis elicitur ex determinatione iudicij practici . Dices illum non esse actum positiuum voluntatis , sed negatiuum, quatenus voluntas non resistit, cum posset . Contrà, quia saltim illud resistere erit actus positiuus , & fieri poterit non præcedente iudicio , deinde quia si voluntas potest liberè omittere ante iudicium practicum rationis , non videtur inconueniens , quod possit etiam positiuè operari antè illud , vel sine illo . Dices tandem cum alijs, adhuc seruari libertatem voluntatis cum iudicio practico determinante illam, quia actus elicitur à potentia secundum se libera, quamquam ipsa sic determinata in sensu composito necessario operetur ; Contrà, quia sicut superius dictum est, ad saluandum libertatis vsum non requiritur tantum, vt potentia sit sui natura libera, sed vt, & proximè ad operandum applicata cum omnibus prærequisitis libera sit , & indifferens in sensu composito ad operandum , vel non operandum; hæc ratio, quæ præcipua est inter alias, tangitur quoque à Doct. loc.cit.2.d.25.

53 Quartò , quia si loquamur de libertate exercitij , quoad hanc non determinatur ab vltimo iudicio practico , nam ipso stante in intellectu adhuc voluntas retinet indifferentiam contradictionis ad operandum , & non operandum , quod constat in Angelis malis Dei æqualitatem appetentibus non obstante vltimo iudicio practico dictante æqualitatem illam esse creaturis impossibilem ; stante etiam iudicio determinatè dictante Deum esse super omnia diligendum, voluntas , verè manet ex se indifferens ad amandum, & non amandum, alioquin dilectio meritoria non foret, cum non esset nobis libera , sed necessaria stante illo dictamine, neque in illo iudicio vlla est libertas, vt diximus, si verò sermo est de libertate specificationes, neque quoad hanc determinatur voluntas per vltimum iudicium practicum , quia experimento constat multos rectè consultare , & iudicare, quid sit agendum , vel fugiendum , & tamen vel propter malam consuetudinem , vel ob vehementem passionem appetere , & eligere id , quod est malum , & peccatum , quo spectat illud Medeæ apud Ouid. *video meliora proboque , deteriora sequor* , & ita de facto contingit illis , qui contra conscientiam peccant , faciunt enim quod sciunt esse prohibitum , & nullo modo faciendum ; vnde in sic operantibus voluntas non conformatur vltimo iudicio practico , alioquin contra conscientiam non faceret , sed potius illud respuit .

55 Quintò si voluntas in omni actu suo determinaretur à ratione sequitur voluntatem nunquam peccare posse sine errore , & defectu præcedente in intellectu , quod est falsum . Conseq. patet , quia si voluntas in omni actu suo determinatur ab vltimo iudicio practico rationis , iam errare non posset, nisi iudicium rationis foret erroneum ; Falsitas verò consequentis fusè ostenditur à Scot.3. d. 36. §. *contra hoc arguitur*, & probari potest tum ex illo Iacob.4. *scienti bonum facere, & non facienti peccatum est*, tum ex Arist.7.Ethic.cap.3.& 5. dicente , quod stante ratione vniuersali , & particulari in anima est in potestate nostra , & sequatur , vel non sequatur actio, quod etiam sanxerunt tres articuli Parisienses , quorum primum refert Doctor , tum quia peccata Angelorum, & primi parentis non fuerint ex ignorantia, aut alio defectu considerationis in intellectu , cum pœna non præcesserit culpam ; tum quia alioqui non peccaretur vnquam ex certa malitia , nam hoc peccatum distinguitur à Patribus præsertim Aug.lib.83 q.q.27. à peccato ex infirmitate, & ignorantia, quia peccatum ex infirmitate oritur occasionaliter ex inclinatione appetitus sensitiui in suum delectabile ; peccatum ex ignorantia oritur ex ratione errante ; peccatum tandem ex certa malitia fit cum ipsa voluntas secundum se neque illecta ab appetitu sensitiuo , neque decepta à ratione errante vult pro suo libito contra rationem agere , tum tandem quia si talis defectus debet in intellectu præcedere voluntatis defectum , talis defectus esset iudicium erroneum , & sic semper cum quis peccat , esset hæreticus, quia iudicaret hìc , & nunc aliquid esse eligendum , quod fides dictat esse peccatum , & fugiendum .

56 Respondent aliqui Thomistæ id non sequi, quia huiusmodi iudicium est practicum , hæresim autem debere esse iudicium speculatiuum ; Contra , quia huiusmodi iudicium etiam practicum aduersatur fidei, quæ practicè dictat hic , & nunc Deum esse diligendum . Alij Thomistæ ad euitandum hoc inconueniens aiunt, hoc iudicium practicum necessarium ad eliciendam voluntatis operationem non esse conclusionem syllogismi practici, quo hìc, & nunc dictetur obiectum debere amari, cœterisque præferri, nam vtique in actibus malis tale iudicium foret hæreticum , sed est quidam actus explicatus hac voce *fac hoc* , qui actus est error positiuus contrarius, non quidem scientiæ , sed prudentiæ . Contra quia talis imperandi modus ad voluntatem spectat, non ad intellectum, vt infrà dicemus, tum quia hoc admisso tale iudicium in nobis non semper adesse, dum peccamus, testatur ipsa conscientia , quæ dum actu peccamus remordet, & contra malum murmurat; tum quia tale iudicium per modum imperij , vel non est error , vel error contra fidem, ratio est, quia vel quando intellectus hic , & nunc imperat voluntati aliquod peccatum, vult significare illud esse committendum , & sic est error contra fidem, quæ docet non esse peccandum , vel tantum imperat id , quod fieri debet vt illius imperij , & in hoc nullus est error , vel iudicat expedire vt id fiat ratione vtilitatis , vel delectationis , ad quam magis attendit, quam ad honestatem , & hic propriè non est error , sed defectus considerationis , qui etiam non est necessarius , vt mox dicemus .

57 Respondet proindè Vasq.p.2.tom.1.disp.128.cap.5. in intellectu peccantis præcedere semper, non quidem errorem practicum, sed aliquem defectum considerationis , adeo quod intellectus efficacius suadeat malum, quam bonum, quia licet voluntas possit non amplecti id, quod efficacius, vel æquè efficaciter sibi fuerit propositum , tamen amplecti non potest , quod non fuerit sibi magis efficaciter propositum , vndè vult peccantem talem semper pati defectum in intellectu , qualem non habet qui non peccat . Sed hic quoque dicendi modus facilè reijcitur, tum ex eo, quod diximus, nec Luciferum , nec Adamum ex inconsideratione peccasse ; tum quia hoc directè repugnat August.12.de Ciuit.cap.6. docenti ex duobus æqualiter corpore, & anima affectis videntibus corporis alicuius pulchritudinem alterum posse illicitè concupiscere , alterum in casta voluntate permanere, & præcisam causam huius differentiæ (inquit) esse quia vnus voluit, alter noluit à castitate deficere ; sed æquales animo non essent, si alter haberet perfectam obiecti scientiam , alter non , neque tunc rectè refunderet Aug. huius differentiæ totalem causam in velle, vel nolle, sed potius reducere debuisset in scire , & nescire . Accedit, quod si ad peccandum semper efficacius proponi debet obiectum malum , vt ait Vasquez , voluntas tunc necessitatur quoad specificationem , & etiam quoad exercitium , si enim duo obiecta æqualiter repræsententur v.gr. bonum ex vna parte , malum ex alia, voluntas neutrum amplecti potest, quia ad amplexum vnius requiritur secundum Vasquez, quod efficacius proponatur altero, & sic libertas specificationis in tali casu aufertur, aufertur etiam libertas exercitij in eodem casu quia hæc est ad actum eliciendum, vel suspendendum , & tunc necessario suspenditur , quia in obiecta æqualiter repræsentata

non

non potest per se tendere voluntas secundum Vasq. si autem inæqualiter repræsententur, tunc multo minus erit libertas specificationis respectu obiecti minus efficaciter propositi, sed neque aderit libertas exercitij quia si efficacius proponetur peccatum, quam abstinentia ab eo, hæc erit impossibilis, quia secundum Vasq. quod minus efficaciter proponitur, eligi non potest, videantur Hurt. & Arriag. loc. citat. latè refellentes hanc imaginationem Vasq. Demum tempore; quo obligat præceptum audiendi sacrum, possumus sacrum ommittere sine vllo errore, aut defectu præcedente in intellectu, si enim dicat Vasquez tunc proponi omissionem sacri efficacius, & præferendam auditui missæ, tunc præcederet error contra fidem, quod nec ipse concedit, sed tamen concedere cogitur, quia loc. citat. capitul. 5. inquit præcedere in quolibet peccato aliquem defectum considerationis, itaut obiectum, in quod voluntas fertur, repræsentetur aut vt efficacius, aut vt conueniensius, quod sanè contingere nequit sine errore in fide, quæ docet abstinentiam à peccato conuenientiorem esse ipso peccato, immo peccatum esse maximum inconueniens; sed de hoc infrà tedibis sermo quæst. 6. art. 1. dub. 3.

58 Sexto tandem stante vltimo iudicio intellectus de electione duorum mediorum inæqualium non tenetur voluntas eligere illud, quod videtur vtilius, ergo in ipsa electione mediorum non determinatur voluntas ab vltimo iudicio practico; Conseq. patet, quia cum intellectus sit potentia naturalis, iudicabit necessario illud fore eligendum, quod vtilius cognouerit; probatur assumptum quia hoc ipso; quod neutrum proponitur vt necessarium, potest voluntas in omni sententia non eligere illa; & consequenter quodlibet illorum non eligere singillatim, cum tamen vtilius propositum fuerit à iudicio rationis, vt eligendum, quòd quidem comprobari potest ex vsu libero diuinæ voluntatis, omnes enim Theologi docet incarnationem fuisse optimum medium ad mundi redemptionem, idque necessario iudicasse Deum priusquam illam vellet, & tamen stante illo iudicio potuisset Deus id non velle, sed aliud, signum euidens voluntatem non teneri eligere illud, quod iudicatur vtilius.

In oppositum arguunt Primo auctorit. Arist. num. 3. Ethic. cap. 3. ait illud eligi à voluntate, quod fuit consultatione deliberatum, & lib. 6. cap. 12. & 13. docet virtutes morales connexas esse cum prudentia, non ob aliam causam, nisi quia voluntas sequitur iudicium rationis, & 3. de Anim. 58. vniuersaliter docet appetitum à ratione moueri. Conf. ex D. Bernard. lib. de gratia, & lib. arb. vbi ait habet voluntas quocunque se voluat, semper comitem rationem, non quod semper ex ratione, sed quod nunquam sine ratione moueatur. Resp. ad has, & consimiles auctoritates Arist. in Ethic. loqui semper de actione recta, & studiosa, vndè 6. ethic. loc. citat. dicebat, opus perficitur secundum prudentiam, & moralem virtutem, quia virtus facit intentionem rectam, prudentia verò illam dirigit; & ideò non est, cur exindè deducere debeamus voluntatem determinari à iudicio rationis, sed solum debere se conformare dictamini recto prudentiæ ad hoc, vt rectè eligat; auctoritas D. Bern. potius est pro nobis, clarè enim dicit, quod non semper agit ex ratione idest conformiter ad rationem; quod autem inquit habere comitem rationem, significat, quod semper habet illam, vt ei repræsentantem sufficienter obiectum suum.

59 Secundò, vrget rationibus, quia voluntas nequit aliquid velle sine præcedenti iudicio rationis, cum ferri nequeat, nisi in obiectum prius cognitum, per rationem præsentatum, ergo si iudicium erit indeterminatum, ipsa quoque indeterminata erit, si determinatum, ipsa quoque erit determinata sed vltimum iudicium practicum est determinatum, ergo voluntas determinabitur ab eo; Conf. prob. nam si quando iudicium est determinatum ad vnum, posset voluntas aliud eligere, vel aliud non eligere, nulla posset reddi ratio, cur voluntas elegerit, & obiectum iam iudicatum dimiserit, neque tunc voluntas posset reddere rationem; cur ita faciat, quod est contra experientiam, nemo enim est qui interrogatus cur aliquid agat, non respondeat, quia iudico ita esse faciendum, qua de causa voluntas dicitur appetitus rationalis, siue cum ratione; Quod si dicas, etiam in tali casu reddi posse rationem talis electionis, quod vid. id fecerit, vt ostenderet suam libertatem. Contra vrgent, quia iam hoc ipsum tunc erit vltimum iudicium rationis practicum, quod scilicet consideratis omnibus hic, & nunc præstat contra rationem agere, vt palam fiat voluntatis libertas, & ab hoc ipso iudicio voluntas in tali casu determinabitur. Confirmatur, quia si iudicium rationis omnino determinatum erit ad alteram partem, ergo non potest voluntas oppositum eligere, alioquin ferretur in ignotum, & in tali casu non duceretur ab intellectu, sed à se operaretur quod est contra connaturalem eius agendi modum. Denique obiectum voluntatis est bonum, non vt cumque sed vt iudicatur conueniens, opus est ergo præcedere iudicium de conuenientia obiecti, quod veluti manuducat voluntatem.

60 Respond. in primis falsum esse assumptum vniuersaliter pronunciatum, licet enim volitio efficax finis, vel mediorum ad finem supponat tale iudicium de bonitate finis, & conuenientia mediorum, tamen velle simplicis complacentiæ non necessario supponit illud, cum ad talem actum eliciendum simplex apprehensio obiecti sufficiat, vt postea dicemus: tamen admisso pro nunc antecedente, admitte neg. conseq. quia voluntas non ab alio determinatur sed seipsam determinat, dum exit in actum secundum, immò in hoc consistit eius libertas, vt posito iudicio determinato, adhuc maneat indeterminata, donec seipsam determinet eliciendo actum, aut suspendendo; & adhuc in tali casu voluntas potest rationem reddere, cur ita fecit: sed sicut opus non est, quod sibi proponatur obiecti bonitas per iudicium, in omni actu suo, sed sufficit si proponatur per simplicem apprehensionem, ita non semper oportet, quod reddat rationem, quia intellectus non tantum illud, sed etiam illud bonum sibi proposuit, ita colligitur ex Scot. 2. d. 6. quæst. 1. G. & d. 22. in fine; addit Bassol. loc. cit. non semper teneri voluntatem reddere rationem, cur ita facit, sed tantum cum rectè, & rationabiliter operetur, alias non tenetur aliam rationem reddere, nisi quia ita placet, vel quod stat pro ratione voluntas. Ad Conf. ex Doct. cit. & Bassol. ibidem *§. quantum ad 3. art.* neg conseq. quia cum perfecto dictamine, & iudicio rationis dictantis prosecutionem alicuius boni, vel mali fugam reperitur in intellectu notitia apprehensiua, saltim confusa sui oppositi, cum iudicium supponat actum collatiuum diuisiuum, vel compositiuum in ordine ad oppositum, & in tali casu adhuc diceretur sequi ductum intellectus ostendentis per simplicem apprehensionem obiecti bonitatem, non tamen iudicantis: quod si quis instaret ponendo casum, quod nullius alterius obiecti cognitio præcederet in intellectu excepto illo, quod proponitur per vltimum iudicium practicum; præterquamquod talis casus non est admittendus, propter rationem allatam, tamen adhuc eo admisso, non sequitur voluntatem à tali iudicio necessario determinari, quia saltim circa illud ipsum obiectum poterit actum suspendere, vel intellectum diuertere ad alterius obiecti contemplationem. Ad aliud dicimus, aliud esse requiri iudicium de conuenientia, & bonitate obiecti, quod nos non negamus, aliud verò, quod requiratur iudicium determinans, quo iudicetur omninò hoc esse agendum: fatemur semper prærequiri cognitionem bonitatis, & conuenientiæ obiecti, siue per modum iudicij, siue per modum simplicis saltem apprehensionis, vt possit amari à voluntate, hoc tamen iudicium non determinat voluntatem, quando enim homo v.g. mentitur, præcedit cognitio dictans illud mendacium esse vtile ad tuendum honorem; præcedit etiam cognitio dictans illud mendacium non esse malum, quia est contra legem Dei; neutrum iudicium determinat voluntatem, sed voluntas liberè elicit mendacium propter bonitatem cognitam in illo, quare semper tendit in obiectum cognitum, semper sequitur ductum aliquem rationis non tamen omnem; semper potest reddere rationem, cur ita fecerat, non quidem rationem cogentem, vel determinantem, sed suadentem sine necessitate, quod si intellectus priùs dixisset, mendacium hic, & nunc pensatis omnibus est eligendum, errasset proculdubio in fide, quia fides dictat propositionem contradictoriam nempè mendacium hic, & nunc esse eligendum, atque ideò omnis mendax esset hæreticus.

62 Tertiò ad idem, appetitus brutorum ideò est determinatus ad vnum, quia cognitio sensuum est determinata ad vnum; rursus voluntas nostra respectu vltimi finis determinata est ad vnum, saltim quoad specificationem, quia iudicium rationis determinatum est ad vnum, cum nequeat repræsentare vltimum finem, nisi sub ratione boni; & eadem denique ratione voluntas beatorum in patria determinata est circa summum bonum clarè visum, ergo vbicunque a simili interuenit hoc iudicium rationis determinatum ipsa voluntas ad illud vnum determinata intelligetur, sed in omni actione de quacunque re particulari eligenda opus est tale iudicium vltimum in intellectu præcedere, ergo in omni tali actione voluntas à tali iudicio determinatur.

Respond. neg. assumptum quoad omnes partes, appetitus quidem brutorum non ea ratione liber non est, quia tunc neque voluntas esset appetitus liber, cum in omni sua actione secundum Aduersarios sequatur vltimum iudicium practicum: sed naturalis est quia cum sit organicus, determinatur ad certum genus appetibilium, vt supra cum Doct. dicebamus; neque voluntas ea ratione circa vltimum finem determinata est quoad specificationem, dum est in via, ac etiam quoad exercitium, dum est in patria, quia sequeretur cum in via mens dictaret hic, & nunc Deum esse diligendum, voluntas teneretur eum diligere; nec posset etiam per potentiam Dei absolutam circa vltimum finem clarè visum suam actionem suspendere, quod est falsum, vt infra dicemus; sed in via determinata dicitur circa illum quoad specificationem, quia talis finis rationem nolibilis, vel odibilis habere potest, & in patria modo determinata est quoad exercitium ex decreto Dei, quo non vult habere suum concursum paratum ad actum oppositum, sed semper exhibitum ad actum determinatum dilectionis.

62 Quartò tandem, si fieri posset, vt quis eligeret contra dictamen vltimi iudicij practici posset etiam fieri, vt in voluntate esset peccatum sine vllo errore, vel defectu in intellectu, sed consequens est falsum, ergo &c. conseq. de se patet, falsitas vero conseq. probatur ex varijs Scripturæ locis, & Arist. nam Prou. 14. *errant, qui operantur malum*. Sapient. 2. *excæcauit eos malitia eorum*; Hier. 12. *desolatione desolata est terra, quia non est, qui recogitet corde*, Isaiæ 8. *captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*, &c. Aristot. 3. Eth. cap. 1. inquit, vnusquisque prauus, quid agendum sit, ignorat, & 7. Ethicor. cap. 3. ait, incontinentem habere quidem vni-

vniuersalem cognitionem veram non autem particularem; & ideò peccare, & ibidem, ac etiam c. 7. comparat incontinentem violento, aut dormienti, & explicat varijs modis qualiter semper ex ignorantia peccat, & c. 10. malignum, seu ex malitia peccantem assimilat ciuitati, quæ legibus quidem vtatur, sed prauis, ex quibus deducitur, dum quis peccat, aut errorem positiuum in intellectu præcedere speculatiuum, vel practicum, vel certè talem defectum considerationis, qualem non habet, qui non peccat; quod tandem probant quoque ratione, quia voluntas sequitur intellectum; ergo nequit voluntas errare, vel deficere, nisi intellectus erret.

Respond. neg. falsitatem consequ. & quamplures ex auctoritatibus ad eius probationem adductis loquuntur non de errore intelligentiæ, sed morum, & in hoc sensu præsertim multi explicant illam ex Prouerbijs *errant, qui operantur malum*, quibus fauet Lyranus exponens de errore, & deuiatione à rectitudine iustitiæ, ac etiam alia translatio, quæ legit *frustrantur omnes*; vel si loquuntur de errore intelligentiæ, non vtique loquuntur de errore præuio, & antecedente peccatum, sed concomitante, & consequente, quo sensu loc. citat. Sap. dicitur malitia excæcare intellectum peccatoris, aut priuatiuè quatenus voluntas eligens aliquod illicitum intellectum à recta, & laudabili ratione auertit, & recto dictamine priuat, aut positiuè cum ex imperio voluntatis malè eligentis sequitur falsum iudicium rationis approbans talem electionem. Vel tandem si loquuntur de errore intelligentiæ præuio, & antecedente; ita dicunt, quia licet simpliciter, & absolutè loquendo possit esse peccatum in voluntate nullo defectu præuio in intellectu, regulariter tamen non contingit peccatum sine defectu intellectus, non quocunque, sed præcisè talis considerationis, quæ morali certitudine quadam peccatum impediret, & ratio est, quia malitia peccati tanta est, vt si perfectè penetraretur, & consideraretur, certè deterreret hominem à peccato, videmus enim alia mala peccato longè minora tantam vim habere, vt quasi semper hominem benè attendentem moueant ad eorum fugam, quis enim mentis compos se pro vno pomo præcipitem dedit? maius autem malum est peccatum, quam præcipitium, nullus ergo vnquam, vel saltem rarò peccaret, si perfectè attenderet peccati turpitudinem, & pœnam illi debitam, & in hoc sensu dicitur Eccles. 2. *memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*, & Deuter. 32. *vtinam saperent & intelligerent*, &c. & hoc etiam voluit innuere Doct. 2. d. 22. q. vn. C. dum ait peccatum primi parentis posse dici ex ignorantia, quia scilicet non considerauit, quanta pœna ad illud peccatum esset secutura; aliquo igitur ex prædictis modis omnes allatæ auctoritates sunt interpretandæ.

Ad rationem neg. consequ. non enim assumptum verum est in hoc sensu, quod voluntas semper sequatur id, quod iudicatur ab intellectu esse præferendum, quia potest intellectus iudicare bonum honestum esse delectabili præferendum, & voluntas amplecti delectabile iuxta illud Poetæ *video meliora proboque, deteriora sequor*; verum est igitur antecedens, in hoc sensu tantum, quod voluntas sequitur intellectum, & dicitur ab intellectu, quia non potest appetere aliquod obiectum, nisi proponatur illi ab intellectu sub ratione boni, vnde semper sequitur ductum intellectus ostendentis, vt non semper ductum intellectus iudicantis.

QVÆSTIO IV.

Quo pacto actus voluntatis sit liber, ac eius omissio.

64 QVoad primam quæsiti partem, quid ponat libertas in actu, & quomodo ei conueniat, an essentialiter, vel accidentaliter, prima sententia est asserentium libertatem esse quid intrinsecum in actu libero, licet non eodem modo eam defendant, quidam enim docent libertatem esse de essentia actus liberi, non solum reduplicatiuè vt libera est, de hoc enim non est controuersia, sed specificatiuè sumpti, ita Hurtad. disput. 15. de anim. section. 6. & quamplures Recentiores in p. 2. Curiel, Granad. Montesin. Cornel. & alij quicunque volunt bonitatem moralem esse de essentia actus liberi, nam à fortiori hoc ipsum de libertate affirmare coguntur, si enim actus bonus, qui nunc fit liberè, potest fieri sine libertate, ergo potest esse non bonus, nam ablata libertate, non esset moraliter bonus. Alij verò, licet fateantur libertatem nõ esse differentiam essentialem volitionis, asserunt tamen esse modum intrinsecum superadditum vel saltem relationem intrinsecam accidentalem superuenientem, à quibus stare videntur Valent. disputat. 2. quæst. 2. punct. 1. Moris 2. Physic. disputat. 3. quæstin. 13. in calce, & ex nostris Herrer. disput. 28. quæst. 3. Opposita sententia negat libertatem esse quid reale actui intrinsecum, & superadditum, & docet esse tantum denominationem, quandam extrinsecam, ita Molin. in concord. quæst. 23. art. 4. disput. 1. membr. 7. Vasquez p. 2. disp. 55. num. 12. Salas part. 2. tract. 3. disput. 1. sect. 6. num. 62. Arriag. disp. 8. de anim. sect. 4. & est communis inter Recentiores, quæ prius fuit sententia Scoti, & Scotistarum, vt posteà dicemus? verùm huius partis sectatores iuxta diuersitatem suorum principiorum hanc sententiam explicant, qui enim docebant quæst. præced. libertatem pendere ex indifferentia iudicij, & attentione rationis circa bonitatem, vel malitiam obiecti, dicunt consequenter libertatem actus non esse nisi denominationem extrinsecam actui prouenientem ex consideratione, & attentione intellectus circa bonitatem, & malitiam obiecti, qua ratione (aiunt) eadem volitio, quæ nunc fit liberè aduertente ratione ad incommodum obiecti, potuisset esse necessaria, si solum aduerteret homo ad commodum; Qui verò dicebant libertatem consistere tantùm in indifferentia potentiæ volitiuæ, consequenter hic affirmant libertatem actus esse vtique denominationem extrinsecam sibi prouenientem, sed non nisi ex indifferentia voluntatis ad eum eliciendum, vel non eliciendum, vt liber.

65 Quoad alteram quæsiti partem de libertate omissionis, celebris est controuersia, an possit contingere sine omni actu, qui eius causa directè, vel indirectè existat, adeout sit eueniens possit dici voluntaria omittenti; & cum quæritur, an possit contingere sine omni actu, non est vtique sermo de intellectu, quia vt omissio sit voluntaria, est omninò necessarius: si enim intellectus nullo modo aduertit ad obiectum, nec in communi, nec in particulari, nec confusè, nec distinctè, omissio nullo prorsus modo potest voluntaria dici, quia sicut nequit actus voluntatis elici sine cognitione præuia obiecti, ita eius omissio sine cognitione non est priuatio, sed mera negatio, quæ etiam in lapide reperitur; sermo itaque est de actu voluntatis, vt sensus quæsiti sit, an dari possit pura omissio sine quocunque voluntatis actu, qui causa illius existat; potest autem omissio dupliciter causari ab actu voluntatis, vno modo per se, & directè, & est, quando quis directè vult omittere v. gr. auditionem sacri, vel circa illam habet actum positiuum fugæ idest nolitionem; alio modo potest causari ab actu indirectè, & quasi per accidens vt quando aduertens homo se teneri ad sacrum audiendum, etsi directè nolit illud omittere, vult tamen aliquod obiectum illi incompossibile, vt ludere tempore sacri; sensus ergo quæsiti est, an pura omissio dari possit in voluntate quæ excludat vtrumque actum, si enim hunc vel illum habeat pro causa, non amplius dici poterit pura, & simplex omissio, & pertractatur quæsitum hoc de possibilitate potius metaphysica, quam morali, quia regulariter loquendo concedunt omnes omissionem contingere mediante aliquo actu, qui sit eius causa altero prædictorum modorum.

66 Tres extiterunt sententiæ in hac celebri controuersia; prima sententia vniuersaliter negat puram omissionem liberam esse possibilem, ita ex antiquis Alensis 2. p. quæst. 113. membr. 2. Henric. quol. 1. quæst. 24. Capreol. 2. d. 35. Albert. & alij, ex recentioribus vero citantur pro hac sent. Caietan. p. p. quæst. 63. artic. 3. & p. 2. quæst. 71. artic. 5. Henriquez, Aluarez, Zumel, Conrad. quibus fauere videtur noster Faber disput. 1. de pœnit. cap. 7. licet inferius num. 140. dicat sufficere ad liberam omissionem interpretatiuum, & tacitum, non autem physicum & expressum, vt prætendunt huius primæ sentent. Patroni; vbi notandum est ex illis Auctoribus nonnullos non absolutè negare puram omissionem liberam, sed talem, quæ sit imputabilis ad meritum, aut demeritum, in quo sensu quæstionem hic non versamus, quia in hoc sensu ad morales spectat. Altera sent. affirmat puram omissionem liberam esse possibilem, itaut voluntas ex sua libertate omittat independenter ab omni actu positiuo, qui sit causa directa, vel indirecta talis omissionis, quam etiam ex veteribus Theologis docuerunt quamplures Durand. 2. d. 35. quæstin. 2. Argent. d. 36. quæst. art. 1. Riccard. d. 35. art. 1. quæst. 1. Marsil. quæst. 21. Ocham. 3. d. 10. Almain. & Argent. in suis moralibus, ac etiam Lumoruio pars melior Valent. quæstio. 1. artic. 4. Salas tract. 25. disput. 2. art. 3. Hurtad. disputat. 15. de anim. sect. 7. subsect. 1. Arriag. disput. 8. de anim. sect. 6. subsect. 4. Ouand. Azor. Cornes. Curiel. Granad. Suar. Montesin. & alij innumeri, quæ etiam videtur anteà fuisse Scoti, & Scotistarum, vt dicemus. Tertia sententia affirmat omissionem sine omni actu contingere posse, qui per se, & directè sit causa illius, non tamen sine actu, qui eius causa existat, sine aliquo actu qui saltem indirectè, & per accidens sit eius causa, vel occasio; ita Medin. p. 2. q. 71. citans D. Tho. & sic etiam loqui videtur Vasqu. p. 2. disp. 93. cap. 2. alios citans, Alij vero de duplici omissione distinguunt, vnam actus exterioris; vt cum quis sacrum omittit, alteram actus interioris, vt si omittat actum fidei, & inquiunt posse vtique dari puram omissionem liberam actus interioris sine omni prorsus actu, qui illius causa existat directè, vel indirectè, non tamen actus exterioris, nam respectu istius admitti debet actus, qui eius causa, & occasio saltim indirectè existat: ita Becan. tractat. 2. cap. 1. quæstion. 2. cum alijs quibusdam, qui modus dicendi ad rem non facit, quia hic est quæstio solum de omissione actus ipsius voluntatis.

ARTICVLVS I.

Resolutio quæsiti de libertate actus.

67 PRo decisione quæsiti quoad hanc partem recolenda est distinctio illa de duplici libertate voluntatis nostræ proxima, & remota, quam dedimus supra quæst. 2. art. 1. vbi diximus libertatem remotam esse nudam voluntatis potentiam, & aptitudinale dominium, quod habet supra suum actum, vt eum eliciat, vel non eliciat aut oppositum; libertatem verò proximam vltra natiuam potentiæ virtutem connotare prærequisita ad agendum, vt sunt concursus Dei indifferens, cognitio præuia intellectus, & si quæ alia sunt necessaria ad constituendam voluntatem in actu primo proximo,

mo, vt possit in actum exire cum expedito libertatis vsu; & hac supposita libertatis distinctione aduertendum est, quod cum Auctores hic quærunt, quid ponat libertas in actu an entitatem, vel modum aliquem realem, an potius solam extrinsecam denominationem, numque sit actui essentialis, vel potius accidentalis loquuntur de libertate, quæ redundat in actum ex libertate proxima voluntatis, quæ sicuti est contingens, ita excludit à voluntate & ab actu ab ipsa emanante, nedum naturalitatem, sed etiam necessitatem; non autem loquuntur de libertate remota, quia hæc præcisè sumpta non sufficit ad expeditum libertatis vsum, vnde parum de illa curant, & à paucis agnoscitur extra Scotistarum scolam, cum tamen omnes eam admittere teneantur & voluntati tribuere casu, quo à Deo necessitaretur ad agendum; quod non implicare ostendimus loc. cit. ad finem art. & vniuersaliter voluntati nudæ, & præcisæ à necessario prærequisitis hoc prænotato:

68 Dicimus primo libertatem in actu non addere supra entitatem volitionis relationem, alium ve modum realem intrinsecam, sed denominationem extrinsecam prouenientem ex indifferentia proxima potentiæ volitiuæ; ita colligitur ex Scoto 1. d. 1. q. 1. quæst. 2. lit. G. & d. 13. Lit. H. & d. 17. quæst. 2. §. *quantum ad istum art.* 2. & d. 40. quæst. vn. & quol. 18. art. 2. sequuntur Lichet. 2. d. 25. quæst. vn. §. *dico quod aliud*, Canell. disput. 3. de Anim. sect. 15. Vulpes Tom. 2. part. 2. disput. 69. art. 1. num. 4. & Recentiores citati, qui id probare solent rationibus ve plurimum inutilibus; nos frequentiorem apud ipsos referemus, quæ in eo consistit, quod entitas actus voluntatis præciso quocunque superaddito, eo ipso, quod est à potentia potente non agere, concipitur libera, ergo hæc sola denominatio constituit eum sufficienter in esse liberi, & sufficienter distinguit ab actu necessario. Hæc tamen ratio, vel non concludit propositum, vel vniuersaliter concludit nullum effectum dicere relationem realem ad suam causam, sed solam denominationem extrinsecam, quod sit ab illa; si ergo semel concedatur effectum dicere veram, & realem relationem dependentiæ ad suam causam, vt re vera dicendum est, præsertim in schola nostra, & Thomistarum relationes reales admittentium, præsertim quæ ad causalitatem pertinent, pariter idipsum erit concedendum de actu libero, quod relationem realem dicat ad potentiam liberam, quilibet enim effectus non tantum dicit relationem realem causati ad causam, sed etiam talis causati ad talem causam, vndè difficile admodum videtur eximere effectum liberum a tali relatione ad causam liberam, nisi etiam eximatur ab ea effectus naturalis, & necessarius, nam sicut ad effectum liberum sufficere dicitur connotatio principij liberi, à quo procedit, & denominatio extrinseca, quod sit ab eo productus; idem pariter suo modo dicetur de effectu naturali, & necessario, & vniuersaliter negari poterit relatio effectus ad causam.

Alij probant, & est veluti confirmatio præcedentis argumenti, quia admisso tali modo superaddito substantiæ actus, tamen hæc prius natura est, quam modus superadditus, in illo ergo priori adhuc entitas actus sit indifferenter, & libero modo, ergo absolutè loquendo potest libertas in actu esse, & intelligi antecedenter ad quemcunque modum superadditum. Sed vel hoc quoque argumentum nihil concludit, vel non solum militat contra modum libertatis in actu, sed contra quoscunque alios modos rebus superadditos, vndè frequenter eo vti solent Nominales ad tollendas relationes, & modos, quos solent Reales rebus affigere, qualis est subsistentia in substantia, figura in quantitate, &c. & quantum valeat, iam diximus in Log. disput. de relat.

69 Probatur igitur melius in hunc modum, & ratio videtur à priori, quia si libertas in actu dicit entitatem realem eius entitati superadditam aut hæc est absoluta, aut respectiua, non primum quia necessario ordinem imbibit ad principium liberum; neque secundum, quia libertas hæc in actu correspondet in ratione termini libertati proximæ voluntatis in ratione principij, sed hæc non est voluntati ratio physicè agendi, sed tantum denominandi ipsam liberè producentem modo libertatis accidentali, ergo non potest facere resultare in actu producto relationem liberè producti realem ad voluntatem liberè producentem, sed tantum denominationem quandam extrinsecam liberè producti modo quodam libertatis accidentali; hæc conseq. patet quia ratio physicè producendi in causa solet esse ratio fundandi relationem causationis ad effectum productum, prob. minor, quia hæc non est differentia essentialis voluntatem contradistinguens à principio naturali, & eam essentialiter constituens in esse causæ liberæ, ergo nequit illi esse ratio agendi, & actum physicè producendi, nam ratio agendi, vt sæpè docet Doct. est id, quo agens constituitur in esse, vt in igne v. g. est forma ignis. Dices, ergo cum talis differentia sit libertas remota, terminus sibi correspondens in actu poni potest respectus realis. Respond. hoc esse satis probabile, verùm tamen cum hic non sit sermo de tali libertate in actum redundante, sed de libertate proxima, absolutè debemus dicere libertatem in actu dicere solam denominationem extrinsecam non verò relationem realem, aliumue modum superadditum, & ex hoc fundamento facilè soluuntur, quæ contra hanc conclusionem obijci solent, vt postea patebit.

70 Dicimus secundò libertatem non esse actui essentialem, sed ei accidere in esse naturæ. Colligitur ex eisdem locis Doct. cit. & hanc patrocinantur Scotistæ relati cum omnibus Auctoribus secundæ sententiæ, quam etiam probare solent quibusdam rationibus imbecillibus, quibus proindè dimissis, duas adducemus, vnam à posteriori, alteram à priori valde solidas. Ratio à posteriori est, quia idem actus specie, & numero fit de libero necessarius, & è contra, ergo libertas est ei accidentalis, conseq. patet, quia hoc est signum euidens accidentalitatis eius, cum eadem numero entitas actus interdum cum libertate, interdum cum necessitate consistat, tum quia hac eadem ratione probari solet bonitatem, & malitiam moralem non esse intrinsecas, & essentiales actui in esse naturæ; probatur assumptum, quia per mutationem aduertentiæ rationis ad commodum, vel incommodum in obiecto præsertim secundum Thomistas idem omnino actus fit de necessario liber, & è contra, & secundum nos nulla poenitus facta mutatione in cognitione, potest deesse concursus Dei paratus, quo deficiente, amor obiecti esset necessarius, & quo oblato, idem numero amor esset liber, hoc idem fieri potest per positionem actus reflexi, qui tollit libertatem immediatam ab actu recto, ergo, &c. Admittendo etiam puram omissionem, potest quis liberè cessare à furto offerente Deo concursum ad illud, quo rursus denegato ab eodem cessabit necessario, & tamen eadem numero erit omissio.

71 Hurtad. loc. cit. negat in his casibus eundem perseuerare actum, quia actus voluntatis variantur ex varietate cognitionum; & concursus ad vnum determinatus non est idem cum concursu indifferenti, quare cum Deus ad volitionem liberam concurrat per voluntatem indifferentem, ad necessariam verò per voluntatem determinatam, planè eadem actio esse nequit, qua hæc producitur, & illa, actio enim variatur variato principio immediato. Contra, quia cognitio non influit physicè in actus volutatis, sed solum proponit amabilitatem, vel odibilitatem obiecti per modum conditionis, ergo parum refert ad variandos voluntatis actos, quod cognitiones varientur numericè, si idem obiectum per illas proponatur; tum quia casu quo quis carnes comedat inaduertenter die Veneris cibi inauitate, & comestionis delectibilitate permotus, si de prohibitione admonitus in eadem voluntate perseuerat carnes comedendi, vbi antea necessario carnium esum volebat, saltem necessitatem specificationis, quia nullam in obiecto aduertebat malitiam, sed solam naturalem delectabilitatem, postea vult illud liberè eodem numero actu, quia licet varietur cognitio quoad circumstantiarum prohibitionis, tamen quoad propositionem obiecti per sa mouentis voluntatem, quam supponimus esse rationem delectabilis, non variatur, quia adhuc proponitur obiectum, vt delectabile, & sub tali ratione adhuc voluntatem mouet ad esum carnium, ergo est idem omninò actus, neque per subsequentem prohibitionis cognitionem in sua substantia variatur, nam cognitio prohibitionis, quæ aduenit, non est nouum motiuum, neque vllo modo motiuum; tum tandem quia hic videtur communis omnium sensus in motibus primo primis, dicunt enim quod cum primò eliciuntur sine sufficienti aduertentia rationis, non sunt liberi, neque in nostra potestate; cum verò accedit aduertentia rationis, saltem semiplena, censentur peccata venialia, & dicuntur motus secundò primi, per quem loquendi modum satis aperte significant esse eosdem omninò actus, qui prius erant necessarij, & postea ex sola aduertentia rationis fiunt liberi. Falsum est etiam, quod addebat, concursum, quo producitur actus liber, esse diuersum essentialiter a concursu, quo producitur actus necessarius, quia voluntas Dei indifferens, qua concurrit ad amorem viatoris, non est principium essentialiter diuersum à voluntate determinata, qua concurrit ad amorem comprehensoris, sed tantum accidentaliter, ac proinde hic amor, & ille solum accidentaliter differunt in ratione liberi; sed vtique voluntas, qua concurrit ad amorem bruti est principium essentialiter diuersum ab ea, qua concurrit ad amorem hominis, siue viatoris, siue comprehensoris, & ratio est, quia amor bruti, nedum est actus necessarius, sed etiam naturalis omnem proindè exuens libertatem tam proximam quàm remotam, quæ doctrina magis patebit ex ratione à priori mox subijcienda; tum quia quod inquit Hurt. ad summum probat libertatem esse actioni essentialem, qua producitur volitio libera, non autem actui, seu qualitati, quam importat volitio, licet enim hæc actio determinatè dependeat ab hac numero causa, non tamen actus per eam productus, quia hic actus potuit ab alia consimili causa produci, & per aliam consimilem actionem, vt diximus in Phys. disp. 8.

72 Arriag. cit. licet nobiscum sentiat in conclusione, allatam tamen inficiatur rationem, quia vt probetur eundem actum posse transire à libero in necessarium, & è contra, debet iam supponi nostra conclusio, ideo enim potest mutari, quia non essentialis, non è contra. Hæc tamen instantia rationem non debilitat, quia vt diximus, hæc ratio non est à priori, sed à posteriori, qua methodo optimè ex mutatione actus de libero in necessarium, & è contra, infertur à posteriori libertatem non esse actui essentialem. At instat rursus Arriag. neque à posteriori hanc rationem valere, quia nullam habemus experientiam talis mutationis; cum nullus dignoscere possit, vtrum sit idem numero actus, quando liberè, & quando necessario operatur. Verum satis luculenter ostendimus, & ex motibus primo primis, & ex casu posito esus carnium in die Veneris eundem numero actum transire de necessitate ad libertatem, & è contra.

Ra-

Ratio autem à priori est, quia ex communi doctrina Scoti, & Scotistarum in materia de libera productione Spiritus Sancti quatuor sunt modi operandi scilicet liberè, naturaliter, contingenter, & necessario, ex quibus duos priores ita immediatè diuidunt principium operatiuum, & productiuum, & ita sunt oppositi, vt nullo modo eidem principio, etiam respectu diuersorum, conuenire possint; duo verò posteriores scilicet contingenter, & necessario non sic opponuntur, quin eidem potentiæ conuenire possit vel respectu diuersorum, vel sub diuersis prærequisitis, vel alio modo, quare isti duo modi agendi cum modo agendi liberè, ac etiam naturaliter compatiuntur; sicut ergo hi duo modi operandi eidem principio accidunt sub diuersa dispositione constituto, ita quoque vterque modus passiuæ productionis potest eidem effectui secundum substantiam conuenire vt modo contingenter, modo necessario producatur ab eadem voluntate sub diuersis dispositionibus constituta; & ex hoc fundamento facilè soluuntur oppositæ sententiæ argumenta, quæ alijs negotium facessere solent, vt mox patebit.

73 In oppositum argoitur Primo probando libertatem ponere aliquid reale, & intrinsecum in actu, & non tantum extrinsecam denominationem, nam libertas in actu est terminus potentiæ physicè operatiuæ, ergo, & ipsa quoque est aliquid physicum, & reale in ipso. Tum 2. quia principium liberum non solum habet esse principium actiuum volitionis, sed etiam esse liberum, sed vt actiuo præcisè respondet ei volitio, ergo vt actiuo liberè debet ei correspondere effectus aliquis realis, quia esse liberum est differentia principij actiui. Tum 3. nam quilibet effectus non tantum dicit relationem causati ad causam, hæc enim est communis omni causato, sed relationem talis, vel taliter causati scilicet effectus possibilis non fieri, cum fit, ad principium potens non agere, cum agit, si de effectu libero, vel contra, si de naturali loquamur, sed huiusmodi sunt relationes reales, ergo, &c. Tum 4. actus liber, vt sic, est obiectum specialis complacentiæ, vel displicentiæ Dei, quam non terminat actus, qui fit sine libertate, ergo vt liber habet aliquid intrinsecum, & reale, quod non potest habere necessarius. Tum quintò quia voluntas intrinseca denominatione dicitur liberè agere, & non nisi ratione actus, ergo, & ipse actus dicitur liberè fieri per denominationem intrinsecam. Tum 6. quia alioquin non magis intrinseca foret libertas actui voluntatis, quam cuicumque rei creatæ, quæ ita dominio Dei subest in fieri, & conseruari, vt ad eius nutum esse, & non esse queat; Tum 7. quia alioqui actus interni, & eliciti ipsius voluntatis non forent aliter liberi, quam externi aliarum potentiarum qui solum denominatiuè liberi dicuntur. Tum 8. quia potentia quando ea necessario operante transit in operantem liberè, exercet de nouo libertatem, ergo aliquid de nouo producit, quod non producebat antea, alioquin nihil modo exercebit, quod non exercuisset antea. Tum tandem actus liber in omni sententia perfectior est, quam necessarius, ergo libertas est, aliqua perfectio intrinseca actus.

74 Respond. ad 1. dici solet potentiam liberam adæquatè sumptam non esse physicè operatiuam, quia adæquatè conflatur ex duplici potentia, altera operandi, altera non operandi, quæ proinde non est propriè potentia, cum nullius sit actus productiua, sed potius omnis actus suspensiua; & cum potentia libera vt sic, vtranque ex æquo facultatem includat operandi, & non operandi, ideo negant potentiam liberam absolutè sumptam esse physicè operatiuam; quæ quidem solutio admittenda non est, quia saltim in libertate contrarietatis locum non habet, cum hæc sit ad oppositos actus, & non tantum ad actum, & negationem actus, ergo saltim in actu sic libero libertas ponit quid intrinsecum, & reale; tum quia nec locum habet in libertate contradictionis, si non admittitur pura omissio libera, tunc enim potentia libera, vt sic, per exercitium liberum non immediatè terminaretur ad negationem actus; tum quia etiamsi admittatur pura omissio libera, adhuc non benè negatur absolutè potentiam liberam vt sic, esse physicè operatiuam, quia si ex illa duplici facultate conflatur operandi, & non operandi, cur potius ex hac denominari debebit, quam ex illa? sanè si verum est denominationem fieri à nobiliori, potius debebit appellari potentia physicè operatiua ex facultate operandi, quam includit; tum tandem quia falsum est potentiam liberam siue libertate contrarietatis, siue contradictionis ex illa duplici facultate conflari, quia vt Doctor innuit 1.d.39. infra E. potentia libera, quam habet voluntas ad oppositos actus eliciendos, non est duplex sed vnica, & simplicissima respiciens velle, & nolle diuisim, sicut inadæquatos effectus, sicut in intellectu quoque nonnisi vnicam potentiam agnoscimus ad eliciendum assensum, vel dissensum, & eodem modo de libertate quoque contradictionis discurrendum est, quod hæc non duas inuoluat potentias, vnam operatiuam, alteram non operatiuam, quia hæc re vera non esset potentia, sed potius potentiæ negatio, sed est vnica potentia operatiua sine connexione tamen necessaria cum effectu, vt optimè adnotauit. Arriag. cit. num. 20. licet interdum hæc carentia connexionis, quæ complet libertatem in actu primo, soleat appellari potentia non faciendi; ex qua doctrina obiter reijcitur ratio, qua Suarez apud Hurt. probat libertatem in actu esse solam denominationem extrinsecam, fundatur enim in hoc, quod potentia libera sit veluti duplex potentia operandi, & non operandi & quicquid est reale in actu, habetur beneficio illius potentiæ, non illius, atque ideò hac facultate deficiente in potentia volitiua, quo casu operaretur vt determinata, nihil reale deperiret actui, quia illa facultas non operatiua nihil reale ponit in actu; hæc itaque ratio non concludit, quia cum potentia libera sit vnica realiter potentia actiua, & suspensiua actus, nequit deficere intrinseca facultas suspendendi quin & deficiat facultas agendi.

75 Ad 1. itaque potius occurrere præstat ex fundamento primæ conclusionis quod potentiæ liberæ, vt sic, si specificatiuè duntaxat sumatur, correspondet quid reale, & physicum in actu, cum ipsa sit potentia physicè operatiua; cæterùm si sumatur reduplicatiuè, vt libera proximè, cum vt sic non sit ratio physicè agendi in potentia libera, sed potius modus quidam accidentalis afficiens potentiam liberam, eamque denominans liberè operantem cum expedito vsu libertatis, vt diximus, nequit in actum deriuare aliquam formalitatem physicam, & realem, sed solam denominationem extrinsecam possibilis fieri, & non fieri à potentia indifferenti. Ad 2. solent quoque respondere ex illa falsa doctrina de potentia libera iam reiecta, quod nimirum vt libera non sit physicè operatiua, quia vt sic respicit etiam carentiam actus, sed ea eodem nostro fundamento melius respondetur distinguendo maiorem, cum enim dicitur principium liberum non solum esse principium actiuum volitionis, sed etiam esse liberum, si hoc significet differentiam essentialem, quæ essentialiter distinguit principium liberum à naturali, & est virtus agendi potentiæ cum determinatione sui, neg. maior, quia hic fit sermo de libertate proxima, quæ non est differentia essentialis potentiæ liberæ eam à potentia naturali secernes, sed differentia quædam accidentalis eam distinguens à principio necessario, & denominans liberè producentem cum expedito libertatis vsu; quod si per esse liberum intelligatur talis differentia accidentalis tunc conceditur maior, sed inde non rectè deducitur consequentia, sufficit enim quod principio vt actiuo liberè hoc modo correspondeat sibi in effectu denominatio tantum extrinseca quædam liberè producti modo quodam libertatis accidentali. Ad 3. si in causa id, per quod effectus sequens dicitur taliter causatus, sit ei physicè ratio agendi, verum est, quod hæc talitas ponit in effectu relationem realem, si verò non sit ratio agendi, sed potius pertineat ad modum quendam agendi accidentalem, vt in proposito, falsa est minor.

76 Ad 4. solutionem plura congerit Arriag. à num. 87. vel falsa, vel certè ad argumenti solutionem minimè necessaria, breuiter enim neg. consequ. quia pura denominatio extrinseca in actu potest esse ratio terminandi specialem complacentiam, vel displicentiam Dei, sicut in actu exteriori esse volitum ab interiori, quod non est, nisi denominatio extrinseca, est ratio, cur Deus complaceat, vel displiceat in eo. Ad 5. negatur assumptum quoad secundam partem, non enim ratione actus, sed ratione respectus, quem fundat voluntas ad prærequisita, denominatione intrinseca voluntas dicitur liberè agere. Ad 6. concedit totum Cauell. citat. quia inquit, ad libertatem actus, vel effectus alicuius non requiritur inhærere potentiæ liberæ, ideò enim præcisè ponitur libertas propria, & formalis in actibus voluntatis, quia immediatè dependent ab eius dominio quoad fieri, & conseruari, cum ergo in hunc modum omnes effectus immediatissimè dependeant à voluntate Dei, & per accidens sit, quod effectus inhæreant, vel non, vt subsint huiusmodi dominio, nam si per impossibile voluntas nostra posset extra se ponere actus suos cum eadem ab ea dependentia, liberi essent non secus, ac modo sunt, ideò in omni rigore dici debent effectus liberi diuinæ voluntatis sicut actus nostræ voluntatis. Hanc tamen solutionem non recipimus, licet enim effectus quidam merè naturales, vt ignis calefactio, Solis illuminatio, possint ad nutum Dei esse, & non esse, verumtamen non idcirco censeri debent effectus ordinis liberi, sicuti sunt actus voluntatis nostræ, qui talis sunt conditionis, vt suaptè ingenio petant produci à principio indeterminato, qualem exigentiam non habent calefactio, illuminatio, cæteræque naturalium causarum actiones, & effectus, qui potius suaptè natura petunt produci à principio determinato ad vnum, quod autem esse, & non esse possint ad nutum Dei, arguit in eis contingentiam quandam priuatiuam, non verò libertatem, nec proximam, nec remotam, quam tamen semper retinent actus voluntatis etiamsi necessariò ab ea producerentur ex denegato concursu ad oppositum, vel alia de causa.

77 Ad 7. neg. consequ. quia actus externi dicuntur denominatiuè liberi denominatione remota, & mediata, quia libertas eis non conuenit, nisi mediante actu interno, at actus interni, & eliciti voluntatis dicuntur liberè denominatione proxima, & immediatè in eos deriuata à voluntate eos producente, vt docet Doct. quol. 18. Ad 8. cum potentia fit liberè operans, vbi antea necessario operabatur, non exercet de nouo suam libertatem efficienter, quasi aliquid de nouo producat, quod antea non producebat, hoc enim minimè opus est, sed solum formaliter, quatenus illud idem, quod antea producebat, nec poterat non producere, mox ita producit, vt possit omittere, & hoc est de nouo formaliter exercere suam libertatem, ideo ad argum. neg. consequ. Ad vlt. actus liber, & necessarius non differunt in perfectione eis intrinseca, & essentiali, cum idem actus cum omni sua entitate reali, transire possit de libero in necessarium, & è contra, sed in perfectione tantum extrinseca, & accidentali; benè tamen sic differunt actus liber, & naturalis,

hic verò per actum necessarium non intelligimus actum naturalem, quia naturalitas aliquid addit supra necessitatem, ratione cuius omninò incompossibilis est cum libertate, vbi enim necessitas dicit actum tali modo à potentia fieri, vt proximè ab ea sic disposita in actu primo nequeat non fieri, naturalitas dicit actum, nedum necessariò à potentia oriri, sed etiam ab ea omnino determinata ad talem actum, vnde directè tollit à potentia dominium super actum se determinandi ad illum, quod est libertati essentialissimum, & ideò necessitas stare potest cum libertate ex dictis q.2.art.2. non autem naturalitas.

78 Deinde arguitur contra alteram conclusionem probando libertatem esse actui libero denominationem essentialem, non accidentalem, quia vitalitas est quid intrinsecum, & essentiale actui volendi, sed libertas est modus quidam vitalitatis, ergo &c. Tum 2. libertas in actu primo est differentia essentialis principij vitalis, quia per hanc differt voluntas ab appetitu bruti essentialiter; ergo libertas in actu secundo est differentia essentialis actus vitalis, quia principium liberum debet habere actum secundum sibi proportionatum. Tum 3. principium liberum, vt sic, est diuersum essentialiter in ratione principij à principio necessario, ergo eius effectus debet esse essentialiter diuersus ab effectu principij necessarij. Tum 4. volitio necessaria non procedit a principio, vt libero; ergo diuersa est hæc processio ab illa. probat. consequ. quia omnis actio variatur intrinsecè per respectum ad diuersum principium, sed actio libera habet ordinem ad principium liberum, vt liberum, actio necessaria è contra, ergo actio libera essentialiter distinguitur à necessaria. Tum 5. illi actus essentialiter differunt, qui petunt produci à potentijs diuersis, actus liber, & non liber sunt huiusmodi, quia nec liber potest produci a non libera, nec non liber à libera, liber enim debet procedere à potentia hic & nunc potente operari, & non operari, non liber verò à potentia, hic, & nunc non potente non operari, ergo &c. Tum 6. diuersæ obiecti cognitiones diuersos causant amores, vt patet de fruitione viæ, & patriæ, sed volitio libera & non libera sequuntur diuersas obiecti cognitiones ergo &c. Tum 7. actus liber ideo talis est, quia procedit a voluntate, a cognitione indifferente, & concursu Dei indeterminato, sed hæc omnia sunt essentialia actui voluntatis, ergo & libertas ipsa; maior patet, minor quoad primam partem patet, quoad alteram probatur, quia ex cognitione indifferenter ostendente bonitatem, & malitiam in obiecto oritur actus liber, & per hoc distinguitur à necessario, qui oritur ex cognitione determinata, & eodem modo probatur quoad vltimam, quia concursus Dei determinatus efficit actionem necessariam, non liberam. Tum 8. non regnat aliquis actus voluntatis, quin essentialiter pendeat à voluntate cum tali cognitione, & concursu Dei indifferente, ergo libertas est illi essentialis. Tum tandem ratio voluntarij est essentialis actui voluntatis, ergo & ratio liberi, patet conseq. quia voluntarium, & liberum sunt idem, probatur assumptum, quia implicat actionem voluntatis non esse voluntariam, præsertim, quia vt supra diximus non potest voluntas cogi in actibus elicitis.

79 Respond. ad hæc omnia facilè ex nostro fundamento secundæ conclusionis, vnde ad 1. si minor intelligatur de libertate remota, vera est, si de proxima de qua hic fit sermo, est falsa. Ad 2. verum est assumptum de libertate remota non proxima, hac enim carens voluntas beata adhuc essentialiter secernitur ab appetitu brutorum, & similiter distinguendum est consequens, in quam responsionem recidit, quod alij dicunt, opus non esse ad essentiam actus liberi, quod proximè fieri possit, & non fieri a potentia libera, sed ad ipsum sufficere quod habeat aptitudinem ad sic fieri, quam adhuc retinet, etiam quando fit necessario, per hoc enim distinguitur ab actu naturali. Ad 3. negatur assumptum, quia vt diximus in fundamento conclusionis, vterque modus operandi scilicet liberè proximè, quod est agere contingenter, & necessario necessitate huic libertati opposita, potest eidem principio conuenire sub diuersa dispositione constituto, adeò vt principium proximè liberum, seu contingenter à principio necessario nonnisi accidentaliter differe. Ad 4. si assumptum intelligatur de libertate proxima, verum est, falsum autem, si intelligatur de remota, vnde concluditur inter hanc, & illam processionem sola accidentalis diuersitas, non essentialis, vtriusque enim idem est principium essentialiter, diuersum dumtaxat accidentaliter. Ad quintum si per actum non liberum intelligatur actus naturalis concedimus totum argumentum, si vero intelligatur actus necessarius excludens solam contingentiam, & libertatem proximam, negatur minor, quia actus hoc modo non liber, licet esse nequeat à potentia libera proximè, potest tamen esse ab eadem libera remotè, & eadem potentia potest esse modo libera proximè, modo tantum remotè sub diuersa dispositione. Ad 6. posset negari maior, quia cum ipsa cognitio non influat in actum, sed solum sit conditio requisita ad proponendum obiectum, parum refert variatio cognitionis ad variationem amoris, dummodo per illas cognitiones proponatur idem obiectum; sed quicquid modo sit de illa maiori, breuiter negatur minor, quia actus fieri potest de libero non liber ex sola variatione concursus parari, & indifferentis nulla prorsus facta variatione in cognitione. Ad 7. potest negari maior, & minor, maior quidem, quia vt dictum est qu.3.art.2. libertas actus non pendet ex indifferentia iudicij, & actus elicitus à voluntate coniuncta cum iudicio indifferenti potest fieri necessarius ob solam variationem concursus Dei; potest etiam negari minor, quoad omnes partes, quia actus voluntatis potest quoque à Deo totaliter in voluntate produci; & cum cognitione determinata potest esse liber, cum non determinetur voluntas ab vltimo iudicio practico ex dictis quæst. cit. art. 3. & denique licet concursus Dei determinatus efficiat cum nostra voluntate actum necessarium, vt in beatis, non tamen efficit naturalem, quia hæc determinatio est alterius rationis ab ea, qua vtitur concurrendo cum appetitu brutorum, vndè falsum est, talem determinatum concursum essentialiter differre à concursu indifferenti, quo nobiscum in via efficit actus proximè liberos, solum enim differt accidentaliter. Ad 8. quicquid sit de assumpto, neg. conseq. non enim est ponenda de facto illa diuersitas essentialis, nisi vbi eam aliqua ratio conuincat, quia sicut non sunt multiplicanda numero entia sine necessitate, ita nec specie, vel genere. Ad vlt. voluntarium frequenter accipi solet, vt conuertitur cum libero vt notat Doctor quol. 18. ad 1. princ. & sic eadem est ratio de libero, & voluntario, & in hoc sensu negandum est assumptum, cuius probatio vrget tantummodo de voluntario propriè sumpto, vt distinguitur a libero.

80 Quæres, quid intersit inter liberum, & voluntarium propriè sumptum. Respond. voluntarium posse dupliciter capi, primo, vt est genus ad liberum tam physicum, quam morale, quomodo nil aliud est, quam liberum a coactione, & violentia, quo sensu omnis actus liber dicitur voluntarius; secundò, vt est species quædam a libero condistincta, quo sensu illud dicitur voluntarium, quod est naturali inclinationi, & appetitui voluntatis consentaneum, & acceptum, nec nullo modo contra illud voluntas renititur aut remurmurat, de quo loquitur Doctor 4.d.29. ad 3. & d.14. quæst.1. N. sed rursus de dupliciter potest aliquid, hoc modo voluntarium dici, vt Doct. cit. aduertit, vno modo obiectiuè, quia scilicet est obiectum placens voluntati, & hoc modo diuitiæ sunt auaro voluntariæ, quia placent illius voluntati, alio modo formaliter, vel effectiuè, quia scilicet procedit ab ipsa voluntate secundum eius inclinationem, & commodi affectionem & in hoc sensu actus dicitur voluntarius & voluntarium hoc modo distinguitur à libero, & potest esse sine illo, & stare cum necessario, vt constat de actu amoris beatifici, qui est summe voluntarius, non autem liber, sed necessarius; immò in hoc sensu quodammodo opponitur libero, quia inquiunt Morales quod ratio voluntarij in eodem actu minuit rationem liberi, & è contra, & quod concupiscentia auget voluntarium, & minuit liberum, vt quando agimus aliquid voluntariè, & liberè, & dum agimus accedit motus delectationis aut concupiscentiæ, tunc enim quo vehementior est motus, eo voluntas magis trahitur, & inclinatur ad agendum, & sic augetur voluntarium; & è contra minuitur liberum, quo enim magis in vnam partem trahitur voluntas, eo minus ad vtranque manet indifferens, ac indeterminata, & consequenter minus libera; sed de voluntario, & inuoluntario agunt Theologi in p.2. & Arist. 3. Ethic. cap. 1. vbi vtriusque definitiones tradit, quas exactè Morales pertractant. loc. cit.

ARTICVLVS II.

Resolutio quæsiti de libertate omissionis.

81 DIcimus possibilem esse puram omissionem liberam, itaut voluntas ex sua libertate omittat independenter ab omni actu positiuo, qui sit causa directa vel indirecta talis omissionis; Concl. est Scoti pluribus in locis (quamuis nullibi ex instituto quæstionem hanc pertractet, quia fortè non multum vrgebat sua tempestate) 1.d.1. quæst.4. & d.41. §. *primum istorum soluitur*, & in 2.d.7. P. & Q. & d.42. R. & in 3.d.15. quæst. vn. infra D. vbi ait, non nolle esse immediatè in potestate voluntatis, quod etiam habet quol. 18. infra O. & in 4.d.47 quæst.10. G. neque nos contrahet, quod 1.d.47. quæst. vn. D. & quol. 16. actum volendi exigat, vt suspensio actus voluntaria dicatur; quia vt ibi notant Expositores ex expressis eius verbis, accipit ibi Doctor voluntarium, prout coincidit cum volito, qui modus loquendi satis ei vernaculus est, non autem sumit voluntarium pro libero; Doctorem sequuntur eius discipuli Lichet. & Gadius quol. 16. Cauell. disputat. 3. de Anim. sect. 16. Vulp. tom. 2. part. 2. disput. 57. art. 5. Bassol. 2.d.35. quæst. vn. art. 1. Nicol. de Nissa Angles, Rubion. Herrer. & passim alij Scotistæ cum Recentiorum cœtu ab ipso citat.

Cœterum licèt præfati omnes Auctores conclusionem hanc doceant, non tamen omnes eam validè probant, idcireò Arriag. loc. cit. quamplures aliorum reijcit rationes velut inutiles (quamuis immeritò, cum earum nonnullæ sint valdè conuincentes, vt mox dicemus) & tandem duas adducit, vel tres, quarum vnam valdè solidam putat, alteram verò penitus conuincentem, prima est, quando efficio amorem (inquit) intensum vt quatuor v.g. mihi est libera carentia vlterioris intensionis, & non per actum, quo virtualiter, vel formaliter sit volita, ergo in seipsa, probat. min. quia quatuor gradus intensionis, quos efficio, non sunt incompossibiles cum quinto, expressè autem nõ habeo actum, quo dicam, nolo quintũ, ergo carentia illius vlterioris intẽsionis est mihi libera sine omni actu positiuo, qui sit eius causa directa, vel indirecta. Altera est, quãdo voluntas liberè amat aliquod

quod obiectum, verb. grat. Petrum libertate exercitij; ita amat, vt possit positiuè etiam sibi imperare amorem, sed in hoc casu, dum talem actum imperij omittit, interuenit pura omissio libera, ergo, &c. maior patet, probat. min. quia hic actus imperij non est repugnans cum amore elicito circa Petrum, ergo in eo amore volita non fuit virtualiter eius imperij carentia, cum ergo in se non fuerit volita reflexè, quia supponitur non imperare sibi amorem, sed directè illum elicere, planè in eo casu datur libera omissio pura illius imperij, ergo possibilis est pura omissio.

82 In præsenti non est animus doctrinam istarum rationem examinare; sed solum aduertere volumus illas ad rem non facere, nec ad statum quæsiti quod versamus, respondere; cum enim hic quæritur, an possit dari pura omissio libera in voluntate nostra, certè vel non mouetur de omissione actus reflexi, sed recti, vel saltim principaliter mouetur de omissione istius, quod satis constat ex communi exemplo, quod Auctores proponere solent, vt statum huius controuersiæ declarent, de velle audire sacrum, vel non velle, ex quo fit secundam rationem, quam iactat Arriag. euidentissimam, & insolubilem, vel non aptè probare conclusionem, vel nimis diminutè, quia non probat de omissione actus recti, circa quam tota hæc controuersia versatur, vel saltim magis principaliter. Rursus hæc quæstio proponitur de toto, ac integro actu voluntatis, quem voluntas liberè suspendat, non de aliqua parte intensionis eius, quod etiam satis constare potest ex ipso statu controuersiæ, ergo nec etiam prima ratio satisfacit quæsito, vt potè quæ procedit duntaxat de omissione alicuius intensionis actus, non vero de omissione totius actus. Quod si dicat Arriag. eandem esse rationem quoad hoc de actu reflexo, & recto, & de parte actus, ac toto ipso actu; id poterunt negare Aduersarij, & illis incumbet onus paritatem probandi, quam tamen ipse non probat melius, ergo est ad benè fundandam conclusionem rationem adducere, quæ directè satisfaciat quæsito, & plenè eam probet de omni actu, vt omne subterfugium Aduersarijs præcludatur, & hæc erit communis illa ratio, qua passim fautores liberæ omissionis vtuntur, deducta ex ipsa notione libertatis exercitij, quæ proindè censenda est à priori, & est ineluctabilis, si benè pertractetur, vnde immerito spernitur ab Arriag. & alijs imbecillioribus ab eo adductis postponitur.

83 Ratio igitur, quam euidenter nostram conclusionem conuincere autumamus, est talis; quam Doctor loc. citat. sæpè insinuauit; illud est liberum, quod est in voluntatis potestate, vt fit, & non fit, vt ipse docet 2. d. 32. §. *ad argumenta quæstionum*, & quol. 18. in fine, sed tam actus, quam eius suspensio ita est in voluntatis potestate, & dominio, ergo non minus hæc, quam ille secundum se præcisè sumpta est libera; maior patet; probat. minor, quia voluntas proposito obiecto per libertatem, exercitij potest velle, & non velle. Respondent neg. min. quia actus est in potestate voluntatis immediatè, suspensio autem illius mediatè idest mediante velle, quo voluntas vult omittere, vel aliquod aliud obiectum incompossibile. Sed contra quia vt docet Doctor quol. 18. citat. infra O. per hoc suspensio actus interioris, seu voluntatis differt à suspensione actus aliarum potentiarum, quod hæc est tantum mediatè libera, & in voluntatis potestate, illa verò immediatè, vt non audire missam intantum est libera omissio inquantum voluntas vult non audire missam, vel aliud incompossibile, ergo si omissio etiam actus ipsius voluntatis alio modo nequit esse libera, quam per alium actum, nulla erit indifferentia inter libertatem omissionis exterioris, & interioris, vel saltim hæc non erit magis in potestate voluntatis, quam illa. Tum quia non maius dominium habet voluntas ex natura sua supra actum, quam supra omissionem actus, ergo sicut voluntas velle potest immediatè independenter ab omni alio actu, ita etiam poterit immediatè non velle præscindendo à quocunque actu positiuo. Tum quia voluntas æquè libera est libertate contrarietatis, ac contradictionis, ergo sicut libertas contrarietatis immediatè exerceri potest ab ea per actus contrarios, ita libertas contradictionis per actus contradictorios, seu per actum, & carentiam actus. Tum denique quia libertas contradictionis non includit in suo conceptu posse velle, & nolle, vel posse velle non velle, aut posse velle istud obiectum, & velle aliud, sed consistit in hoc, quod possit velle, & non velle idem obiectum, ergo potest sufficienter exercere libertatem contradictionis voluntas, absque eo quod positiuè nolit, vel velit non velle, aut velit aliud obiectum incompossibile, sed præcisè per hoc, quod non velit, cum possit velle; assumptum constat ex definitione libertatis contradictionis superius adductæ, quod sit indifferentia voluntatis ad operandum, & non operandum, vbi vt vides, non dicitur, quod sit indifferentia ad operandum, & ad volendum non operari, aut nolendum operari, sed solum, quod sit indifferentia ad operandum, & non operandum; cuius ratio est, quia libertas hæc versari debet inter extrema contradictoria, & ideo dicitur contradictionis, sed duo actus positiui non sunt extrema contradictoria, ergo libertas contradictionis, ne confundatur cum libertate contrarietatis, cadere debet inter velle, & non velle, non autem inter velle, & nolle, aut inter velle, & velle non velle.

84 Respondent libertatem contradictionis non cadere inter extrema contradictoria, sed solum exerceri per ordinem ad duo obiecta contradictoria, per hoc scilicet quod voluntas potest velle audire sacrum, & potest velle non audire sacrum; & ideo negant confundi libertatem contradictionis cum libertate contrarietatis, siquidem libertas contrarietatis cadit inter actus contrarios, & exercetur per ordinem ad obiecta contraria, vnde aliud est dicere, nolo efficere amorem Dei, aliud verò, Deum odio habere, hoc pertinet ad libertatem contrarietatis, illud ad libertatem contradictionis; itaque concludunt libertatem contradictionis exerceri per actus positiuos in ordine tamen ad obiecta contradictoria. Contra, quia libertas tam contradictionis, quam contrarietatis maximè attenditur in voluntate respectu eiusdem obiecti, quatenus idem obiectum potest amare, vel odio prosequi; velle, & non velle, ergo non benè, vel saltim non sufficienter saluatur libertas voluntatis per ordinem præcisè ad diuersa obiecta contraria, vel contradictoria. Tum quia si non potest aliquis liberè cessare ab amore verb. gr. Dei, nisi dicendo, nolo amare, ergo confunditur libertas exercitij cum libertate specificationis, vel potius illa totaliter aufertur, quia non cessaret ab amore Dei, nisi eliciendo actum contrarium ipsi amori scilicet nolitionem amoris. Dices, hunc actum non esse amori contrarium sed odium ei opponi. Contrà, certè nullus actus dari potest adeo amori contrarius, ac nolitio ipsius amoris, quia per hunc actum amor odio habetur. Dices, ad libertatem specificationis, seu contrarietatis requiri plurium obiectorum cognitionem, quæ sint contraria. Contra, quia vt diximus, libertas contrarietatis præsertim exercetur circa idem obiectum per actus contrarios; nec semper opus est, quod tendat in obiecta diuersa, & contraria; in opinione autem contraria nunquam voluntas posset circa idem obiectum proximum, & immediatum suam exercere libertatem, dum enim amat Deum, si vt ab hoc amore cesset, debet velle non amare Deum, aut nolle amare Deum, palam est obiectum immediatum huius reflexæ volitionis, aut nolitionis nequaquam esse Deum, sed amorem Dei.

85 Sed admisso etiam, quod libertas contradictionis possit exerceri per actus positiuos reflexos, vt isti contendunt, tamen adhuc ostendere tenentur non posse aliter fieri hoc exercitium, cuius oppositum nos manifestè ostendemus, si cum Doctore aduertamus, quod docet 1. d. 10. quæst. vn. in fine, & 2. d. 42. lit. I. & alibi sæpè, obiectum actus voluntatis vtique semper debere præcognosci, vt ipsa circa illud possit operari, non tamen actum ipsum, ex hoc enim sic argumentari licebit, si non potest obiectum aliquod liberè amari, nisi quatenus voluntas potest velle actum illum amoris omittere, vel nolle amare, ergo ad exercendum actum liberum nedum obiectum sed actus ipse voluntatis præcognosci debebit. Consequens est falsum, etiam apud Aduersarios ipsos, ergo, & antecedens; probatur sequela maioris, quia sine cognitione reflexa amoris, & eius carentiæ non potest esse nolitio amoris, quia hæc nolitio habet pro obiecto amorem, ad quam terminari non potest sine eius cognitione, ergo voluntas liberè amat aliquod obiectum libertate contradictionis per hoc præcisè, quod potest actum illum amoris non elicere, non autem quia possit actum illum nolle; alioquin quotiescunque voluntas liberè operatur, opus esset, nedum obiectum, sed etiam actu ipsum præcognoscere. Dices, respectu volitionis, vel nolitionis reflexæ amorem illum directum, eiusque carentiam habere rationem obiecti; Benè, & hoc est, quod argumentum intendit, nimirum opus non esse, quod actus, semper quoque habeat rationem obiecti, vt sit liber, respectu alterius actus reflexi, quia alias dabitur processus in infinitum, si enim vt liberè ametur Petrus v. g. opus est præcognoscere amorem hunc directum, eiusque carentiam, vt hanc velle, vel illum nolle queat reflexè, consequenter vt actus iste reflexus sit liber, & liberè exerceatur, voluntas debet esse potens hunc actum reflexum velle omittere, vel nolle; talem, autem potentiam proximè non habebit, nisi hic actus reflexus præcognoscatur, & sic dabitur processus in infinitum ad saluandam libertatem actuum reflexorum; si ergo libertas contradictionis exercetur interdum per actus positiuos reflexos, vt isti contendunt, sanè hoc erit merè per accidens, non vero per se, & ex indigentia libertatis contradictionis, & hoc argumentum penitus conuincere arbitramur, cuius energiam benè agnouerunt Hurt. & Arriag. loc. cit.

86 Hic robur sumit aliud argumentum, quod sæpè quoque solent vrgere fautores liberæ omissionis, quamuis hoc enim contemnatur ab Arriag. cit. si quis eliciat amorem circa aliquod obiectum, liberè continuabit illum, etiamsi amanti denegetur concursus ad actum oppositum, aut alium quemcunque incompossibilem, per hoc solum, quod potest illum omittere, ergo dari potest pura omissio libera, absque actu positiuo annexo, qui eius causa existat directè, vel indirectè, consequ. patet, probatur assumptum, quia ad eliciendum actum liberum circa aliquod obiectū, hæc tria sufficere videntur, potestas indifferens ad agendum, & non agendum ipsius voluntatis, sufficiens cognitio bonitatis obiecti, & concursus Dei paratus ad vtrumlibet scilicet ad actum, & carentiam actus, nec vlterius requiritur potestas voluntatis, aut concursus Dei paratus ad oppositos actus, nisi in exercitio libertatis contrarietatis; cum igitur illa tria interueniant in casu posito, ille liberè continuabit amorem, quia eorum trium beneficio in eius manu est perseuerare, vel non perseuerare in actu amoris, quia non est libertas in eo actu amoris, eo quod voluntas possit in alios actus. Neque dicas, ex denegatione

concursus ad oppositum actum; vel alium disparatum, aut ablationem notitiæ alterius obiecti actum illum fieri necessarium. Hoc enim gratis omnino diceretur, quia manent eadem principia illius actus immutata prorsus in ordine ad illum, ergo idem ille actus manebit liber, vt antea, probatur assumptum, quia manet eadem voluntas, & idem Dei concursus cum ea, & indifferens, sicut antea, in ordine ad illum actum, quia illa mutatio concursus ex hypotesi facta est tantum circa actum oppositum, vel disparatum; adest etiam eadem notitia, & propositio obiecti, quantum spectat ad illum actum, quia notitia alterius obiecti impertinens est ad illum actum exercendum, ergo, &c. Dices, hunc actum pendere ex concursu Dei parato sibi, & actui opposito scilicet odio. Hoc est falsum, quia amor ex principijs odij non dependet, & cum concursus Dei ad actum contradictoriè liberum dicitur paratus, & indifferens, non debet intelligi de indifferentia ad oppositum actum, sed ad carentiam amoris, quatenus diuina voluntas parata est cum creata prosequi actum amoris, si ipsa perseueret, cessare, si ipsa cessat, & a tali indifferentia concursus actus ille amoris sumit suam libertatem ex parte Dei, vnde nec in ratione amoris vt sic, nec in ratione liberi libertate contradictionis pendet actus ille à concursu parato ad odium, aut alium actum cum ipso incompossibilem.

87 In contrarium obijcitur Primò voluntarium est, quod procedit à voluntate, sicut à principio, omissio autem, & carentia actus non procedit, quia nihil est, ergo voluntaria esse nequit, vel libera. Respond. ad minorem vtique non procedere à voluntate, sicut ab agente, quia nihil est, procedit tamen ab ea, sicut à non agente, cum agere posset, primus modus procedendi conuenit voluntario positiuo, vt est actus, alter priuatiuo, qualis est eius omissio. Dices non potest intelligi aliquid dependere à voluntate, vt à principio ipso non agente, nec vllo modo concurrente ad illud, non enim potest aliquid procedere ab alio, vt à causa, nisi illud causalitatem habeat super ipsum. Respond. assumptum esse verum de eo, quod procedit per modum effectus positiui, non per modum simplicis negationis, quod alij dicunt verum esse de eo, quod procedit à voluntate directè, non indirectè; nec mirum est, quod negatio actus dicatur esse à voluntate, quatenus non agit, vniuersaliter enim negationes dicuntur esse a causa, quatenus non efficiuntur ab eis positiua, quibus opponuntur, & quibus positis non essent ipsæ negationes, quare sicut tenebræ dicuntur esse à sole naturaliter, quatenus sol, dum est in altero Hemisphærio, ita non producit lucem in nostro, vt omnino producere nequeat, ita negatio actus liberè dicetur esse à voluntate, quatenus voluntas ita non producit actum, vt possit eum producere. Dices rursus, omne voluntarium est exercitium potentiæ vitalis liberæ, & eius actus secundus, pura autem omissio non est exercitium potentiæ vitalis volentis, nec eius actus secundus, sed potius est carentia exercitij, & cuiuscunque actus secundi, ergo, &c. Respond. omne voluntarium positiuum esse exercitium positiuum voluntatis, voluntarium verò priuatiuum esse exercitium priuatiuum, quod duplex exercitium optimè conuenit potentiæ liberæ, vt sic; nam potentia libera, vt libera est veluti duplex potentia ad operandum scilicet, & non operandum, hoc igitur modo appellatur omissio actus secundus voluntatis non positiuus, sed priuatiuus, quia scilicet hæc actus negatio ei competit in illo signo, in quo posset habere actum positiuum. Dices, pura omissio comparatur ad voluntatem, sicut carentia intellectionis ad intellectum; sed hæc non est exercitium potentiæ intellectiuæ, ergo nec illa volitiuæ. Respond. neg. maiorem, si cum adæquatione fiat comparatio, ratio discriminis est, quia intellectus est causa necessaria, causæ autem necessariæ non tribuitur negatio operationis, nec enim oculus est causa non videndi obiectum absens cum oculus non habeat potentiam ad videndum obiectum absens, causa autem libera habet potestatem operandi, & non operandi, & potentiam ad vtrunque, & ideo vtrunque operari scilicet, & non operari tribuitur causę liberæ, vt exercitium suæ potestatis.

88 Sed instabis potentia libera, vt libera, est potentia vitalis, ergo omne exercitium potentiæ liberæ, vt sic, est exercitium potentiæ vitalis, vt vitalis, & consequenter est exercitium positiuum, quia per exercitium vitale, mouet se homo ab intrinseco, & tendit vitaliter in obiectum, cum ergo pura omissio nequeat sic voluntatem exercere nullo modo esse potest exercitium potentiæ liberæ, vt liberæ. Respond. potentiam liberam ex sua indole ad duplex exercitium ordinari, vnum vitale, alterum non vitale, libera enim est ad operandum vitaliter, & non operandum vitaliter (non tamen ad operandum non vitaliter) quarè licet omissio non sit exercitium vitale, adhuc tamen est exercitium potentiæ, quæ vt libera respicit vtrunque exercitium, in quo secernitur à potentia naturali, & vt libera addit supra potentiam vitalem in communi potentiam ad negationem actus vitalis; vnde qua libera est, est veluti duplex potentia ad operandum scilicet vitaliter & ad non operandum vitaliter, vt diximus; secundum quod est potentia operandi, constituitur in actu secundo per actionem positiuam, secundum quod est potentia non operandi, non eget actione positiua, vt constituatur in actu secundo, sed sufficit carentia actionis, cum illam potest habere. Dices, voluntas dum se exercet liberè omittendo, aliter se habet in actu secundo, quam in primo, quando solum poterat omittere, sed in actu primo erat carentia actus, ergo in actu secundo aliquid aliud habet præter illam carentiam. Resp. ad maiorem voluntatem liberè omittentem aliter se habere priuatiuè, non positiuè, minor autem est absolutè falsa, quia in actu primo non est carentia operationis, sed præcisio, hoc est, pro illo priori naturæ voluntas præscindit ab actu, & à carentia actus, estque indifferens ad vtranque, pro posteriori verò iam non præscindit, sed habet priuationem; Instabis tandem actus secundus proportionari debet suo actui primo, ergo omissio, cum sit purum non ens, nequit voluntatem in actu secundo constituere, quæ est potentia realis, & actiua. Resp. vt diximus constituere voluntatem in actu secundo non ex ea parte, qua est potentia faciendi, sed ex alia, secundum quam est potentia non faciendi, vndè licet omissio non proportionetur cum voluntate, quatenus est potentia actiua præcisè, proportionatur tamen ei, quatenus est actiua libera, quia sic est potentia actiua & suspensiua actus.

89 Secundò non potest suam exercere libertatem, nisi moueatur aliquo motiuo boni amabilis, vel mali odibilis, sed hoc quod est voluntate moueri à motiuo boni est habere actum amoris, per quem prosequatur bonum, & moueri à motiuo mali est habere actum odij, per quem fugiat malum, ergo voluntas non potest exercere libertatem sine aliquo actu positiuo amoris, vel odij.

Resp. hoc argumentum varias habere solutiones, vt est videre apud authores, quibus omnibus dimissis, breuiter dicimus, plus probare, si benè ponderetur, quam Aduersarij velint probat enim voluntatem solum exerceri posse per libertatem contrarietatis & destruit omnem libertatem contradictionis, vult enim semper exerceri per actus amoris, & odij, quæ sunt extrema libertatis contrarietatis; falsa itaque est maior absolutè prolata, licèt enim voluntas exercere nequeat circa obiectum libertatem contrarietatis, nisi in obiecto appareat malitia, & bonitas; potest tamen exercere libertatem contradictionis, etiamsi in obiecto nulla appareat malitia ex sua innata libertate, quam habet circa quodcunque obiectum præsertim in via, vt inferius dicemus; falsa est etiam minor, quia si malitia mouet ad odium, multò magis mouere potest ad omissionem amoris, minus quippè est obiectum non amare, quam odio habere; vide, quam debile sit argumentum, quod adeo aliqui magnificant; & quidem omnino vanum est velle assignare motiuum omissionis, cum omissio nullo indigeat motiuo, & ad ipsam sola sufficiat voluntatis libertas, immo voluntatem suspendere actum circa obiectum formalissimè est ipsum non sinere se moueri. Dices, saltem illa maior argumenti concedenda est, vt voluntas suam exerceat libertatem modo humano, qui est, semper exerceri propter aliquem finem, sicut enim quis non dicitur agere humanè, nisi propter aliquem finem, ita vt dicatur omittere humanè, debet omittere propter aliquem finem, at causalitas finis, cum sit realis, non potest exerceri circa meram negationem, ergo in omissione saltim humana semper est aliquis actus inuolutus terminans realem finis causalitatem.

Respond. sicut vt quis agere dicatur humanè sufficit quandoque motiuum virtuale solum, vt patet de distracto, ita multo magis vt dicatur voluntariè omittere, sufficit motiuum duntaxat interpretatiuum, & consequenter actus interuenit in eo casu solum interpretatiuus, vt patet de non volente ad matutinum surgere, hic enim quantumuis aliquod formale motiuum non haberet ad omittendum, tamen interpretabitur quisque ipsum habere hanc puram omissionem à commoditate motum & intellectum, & hoc sufficit ad omissionem humanam, vt benè notauit Faber disp. 1. de pœnit. nu. 140. cum verò dicebatur causalitatem finis esse realem, ideoque ad puram negationem terminari non posse, hoc in primis est falsum, quia vt constat ex dictis in Physic. causalitas finis est potius metaphorica, & moralis, quam realis, & physica, deinde quando etiam illud admitteretur, vt verum, intelligi deberet de causalitate finis formaliter mouentis & non interpretatiuè solum vt esset in proposito.

90 Sed contra hanc solutionem, quæ alioqui sufficientissima est, vrgent, quia si voluntati duplex ratio proponatur ad omittendum v.grat. blasphemiam, tum quia est contra honorem Dei, tum quia contra gloriam humanam, non possemus interpretari quempiam omittere blasphemiam, quia est contra honorem Dei magis, quam quia contra propriam, nisi voluntas per actum se explicet, cur omittat; ne igitur facilè quisque præsumere possit hominem à blasphemia cauere ob malum finem, & ita non blasphemando peccare, debemus dicere huiusmodi actum esse necessarium ad benè interpretandum, & præsumendum de omissione. Resp. neg. assumptum, imò quando voluntas se explicat nulla indiget interpretatione, sed interpretatio propriè versatur circa voluntatem implicitam, interpretamur verò ipsam ex hoc, vel illo motiuo persuaderi ex varia rerum ac circumstantiarū serie, in quibus reperitur, & ex modo se habēdi circa obiectū, & certè in casu argumēti pręsumi non potest leuissimū illud mundanæ gloriæ motiuum causam esse cautionis à blasphemia, cum voluntas, vt plurimum sinat se moueri à rationabiliori motiuo, interpretatio autem fit iuxta frequentem modum, quo voluntas moueri solet, nisi aliud obstet, an verò talis omissio esset bona, & meritoria non est præsentis negotij, sed ad Theologum pertinet.

Sed adhuc fortius vrgent, quia si voluntati duo motiua inter se opposita proponantur ad omittendum, vt v.g. omissionem sacri esse vtilem vel ad dormiendum vel ad ludendum, nō possumus interpretari, si sa-

si sacrum omittat, nec per actum se explicet, ex quo motiuo persuasa omittat, nec enim potest ex vtroque moueri, quia non potuit simul velle ludere, & dormire. Respond. per hunc argumentum probari ad summum in isto casu, & similibus omissionem contingere non posse sine actu, non verò probat vniuersaliter; sed neque etiam efficaciter probat in casu proposito, nam sicut per actum positiuum, & expressum potest voluntas illam omissionem velle, quia ei libertatem affert ad vtrumque finem sub disiunctione, etiamsi vtrumque simul non possit amare, ita quoque potest velle interpretatiuè; Accedit, quod tunc somnus, & ludus non mouent voluntatem ad omissionem secundum rationes proprias, & peculiares, in ata quas sunt incompossibiles sed inquantum conueniunt in vna ratione communi, quæ est esse malum, incommodum, & odibile facere illud obiectum scilicet sacrum hic, & nunc.

91 Postremò sic arguunt, potentia libera est, quæ potest facere, & non facere, sed voluntas comparata puræ omissioni non est potentia actiua, quia pura omissio non est terminus factibilis, cum sit nihil, ergo respectu illius non est libera. Tum 2. esse liberum, & voluntarium est quædam differentia entis, ergo nequit puræ omissioni conuenire, quæ est simpliciter non ens. Tum 3. omne, quod est liberum, ablata libertate, adhuc manet voluntarium, quia subiectum liberi est voluntarium, sed pura omissio ablata libertate non est voluntaria, ergo neque est capax, vt supra illam cadat libertas. Tum 4. eadem omissio in se est, siue Deus paret concursum indifferentem, siue non, in vtroque enim casu est purum nihil, sed si Deus neget concursum indifferentem, ea omissio non est libera, ergo etiamsi cum paret, non est libera. Tum 5. si Deus denegat concursum ad volendum audire sacrum, tunc omissio non est libera, sed eodem modo se haberet voluntas, si nesciente homine Deus iterum paratus esset ad concurrendum, & adhuc omissio continuaretur, ergo nec postea esset libera illa pura omissio, prob. conseq. quia nulla esset facta mutatio in voluntate, ergo non poterit habere exercitium liberum nouum, cum anteà non haberet. Tum 6. vt omissio sit libera, debet esse aliquo modo volita non propter se, quia cum sit non ens, non est bonum, ergo ratione alicuius alterius, quod habet rationem boni, & per consequens semper datur aliquis actus omissioni annexus. Tum 7. aduertenter non velle est virtualiter nolle, sed omne nolle præsupponit velle ex Scot. 2. d. 6. q. 2. ideò enim nolumus infirmitatem, quia volumus salutem, ergo &c. Tum 8. quia omissiones multiplicatæ destruunt habitum acquisitum vt experientia constat, ergo non sunt sine actibus, quia non ens nequit destruere ens. Tum tandem Deus nequit voluntariè omittere sine actu, ergo nec nos.

92 Respond. ad 1. neg. conseq. quia potentia libera sua indole, non dum est potentia actiua, sed etiam non actiua, cum sit potentia agendi, & non agendi, & licet ex ea parte, qua est actiua, non respiciat puram omissionem, eam tamen respicit ex alia parte, qua est potens non agere potest etiam negari, quod vt actiua, saltim specificatiuè, non respiciat puram omissionem, quia vt diximus art. præced. re vera potentia libera est vnica tantum potentia realiter, & formaliter non habens necessariam connexionem cum effectu; tum quia etiamsi à nobis cogitetur vt gemina potentia, tamen in ratione potentiæ liberæ vtranque necessario includit, vnde non potest comparari vt libera, & indifferens ad omissionem, nisi concipiatur, vt potens agere, neque comparari potest vt libera ad actum, nisi insimul concipiatur, vt potens non agere. Ad 2. neg. assumptum, quia libertas, vt hic de ea loquimur, quatenus nimirum conuenit actui, vel eius omissioni, non est, nisi extrinseca denominatio actui; vel omissioni obueniens ex indifferentia potentiæ, vt liquet ex art. præced. Ad 3. eodem modo discurrendum est de voluntario priuatiuo respectu puræ omissionis, sicut de positiuo respectu actus, vnde sicut actus voluntatis factus necessarius ex denegatione concursus, adhuc dicitur voluntarius, quia adhuc est iuxta inclinationem voluntatis, ita pariter omissio, si fiat necessaria ea eodem casu, vel alio consimili, adhuc erit voluntaria, quia voluntas sua indole non magis in actum, quam in eis omissionem propensa est ex dictis ad finem præc. art. vnde in hoc sensu neganda est minor. Ad 4. idem prorsus argumentum de actu fieri posset; vtique esset in vtroque casu eadem omissio in se præsertim in nostra sententia negante libertatem esse actui essentialem, sed non eodem modo in vtroque casu se haberet, nam in vno esset omissio libera, in alio necessaria.

93 Ad 5. rursus idem argumentum fieri posset de actu; neg. itaque minor, acquireret enim respectum, & connotationem ad vnum præcipuum ex necessariò prærequisitis ad agendum scilicet ad concursum Dei paratum, ratione cuius diceretur proximè potens ad volendum audire sacrum, a qua proxima potentia denominatur ipsa omissio libera absq; omni mutatione intrinseca physica ipsius omissionis, sed per denominationem extrinsecam à principio proximè potente, & idem de actu dicendum, si de ipso fieret argumentum. Ad 6. si valeret, probaret etiam actum non esse liberum, nisi alio actu volitus esset, itaque negatur assumptum, quia ad libertatem actus, & omissionis sufficit, quod sint, immediatè in eius potestate. Ad 7. omne nolle præsupponit velle, vel formale, vel saltim interpretatiuum, & ita est in proposito, quando namque voluntas omittit, reputatur, ac si ipsa dicat, nollo non operari. Ad 8. ex dictis disput. 3. quæst. vlt. negandum est assumptum, & ad experientiam dicendum corruptionem habituum fieri per actus, qui regulariter comitantur omissiones per quos, si omissio directè est volita, physicè destruitur habitus oppositus v. gr. religionis frequenti volitione omissionis missæ, si verò tantum sint occasiones omissionis sacri, vt cum tempore audiendi missam quis ludit, vel studet, solum indirectè, & dispositiuè corrumpunt, quatenus producto affectu inordinatè ad ludum, vel studium inclinante, facilè oriuntur volitiones directæ omittendi sacrum amore studij. Ad vlt. Doct. 1. d. 41. §. *dici potest* dicens in primo signo, in quo Deus vult gloriam Petro, merè negatiuè se habere circa Iudam, videtur concedere in diuina voluntate puram omissionem; alij verò negant in Deo puram omissionem liberam esse possibilem, quia videtur libertas imperfecta illa suspensio, nec videtur concipi posse sine aliqua potentialitate ad actum; quod tamen non videtur multum vrgere, quia in diuina voluntate non attenditur libertas, quatenus est productiua, vel non productiua actus; vt in nostra, in qua proinde nequit pura omissio contingere sine potentialitate ad actum, sed quatenus est operatiua, & tendere potest, ac non tendere circa aliquod obiectum; sed quicquid sit de hoc, adhuc admisso antecedente debet negari consequ. quia, si libertas ad puram omissionem dicit imperfectionem, etiam si ex hoc capite repugnet voluntati diuinæ, non tamen nostræ.

APPENDIX.

De actibus humanis.

94 AD declarandum quinam actus propriè dicatur humanus præter distinctiones libertatis superius assignatas solet vlterius libertas distingui in physicam, & moralem; libertas physica, seu naturalis illa dicitur, quæ in operante cognitionem tantum tantum commodi, vel incommodi naturalis præsupponit, ratione cuius bene stat, quod aliquis cognitionem habere possit, qua iudicat aliquid esse bonum in ordine ad naturam, & delectationem, quamuis discernere nequeat, an sit conueniens, vel disconueniens in ordine ad honestatem, & consequenter quod eius actio ad laudem, vel vituperium imputari nequeat in genere moris; vt constat in pueris perfectum rationis vsum nondum habentibus, qui liberè circa cibum, vestem, & alia huiusmodi operantur, antequam conformitatem, & difformitatem actionum ad rationem, & legem agnoscant; licet enim perfecto rationis vsu careant ad honestatem vel prauitatem morum requisito; adhuc tamen aliquem discursum, & iudicium habent de obiecto sub aliqua inferiori ratione sibi conueniente, vt est ratio delectabilis, vel ratio conuenientis, & disconuenientis animalis naturæ, & de medijs ad illud consequendum; libertas verò moralis illa vocatur, quæ cognitionem boni, vel mali moralis idest virtutis, & vitij, honestatis, & turpitudinis morum in operante præsupponit, ratione cuius optimè norunt homines inter malum, & bonum honestum discernere ac proindè eorum actus liberi dicuntur imputabiles, dignique laude, vel vituperio secundum quod ad hanc regulam morum accedunt, vel recedunt, & tales actus liberi cum sufficienti deliberatione ad peccandum requisita semper sunt coniuncti.

95 Hinc deducitur ad hoc, vt actus dicatur humanus, non quamcunque sufficere libertatem, sed eam requiri, quæ ex sufficienx sit ad laudem, vel vituperium fundandum, vndè si pueris, & amentibus aliqua datur libertas, talis non sufficit ad actum humanum constituendum seu moralem, quia actus humanus apud Theologos non sonat idem, quod actus hominis, seu ab homine quomodocunque elicitus sed actus liberè, & deliberatè elicitus, vt docent D. Thomas p. 2. quæstio. 1. articul. 1. & Scotus 4. distinct. 6. quæst. 5. infrà B. vbi ait illum actum esse propriè humanum, qui causatur ab homine per intellectum, & voluntatem, & 2. distinct. 43. infrà C. qui non fit ea sola imaginatione, sed ea libero quoque arbitrio, ad quod pertinent intellectus, & voluntas esto diuersimodè ea quol. 18. F. vndè dicunt ad actum humanum, seu moralem duo requiri, nempè quod sit liber, & deliberatus, hoc est, quod liberè à voluntate procedat ex delectu operante, & non coactes & deliberatè ab intellectu idest ex debita consideratione, & attentione rationis circa finem, eiusdemque deliberatione, & consultatione circa media, quantum sufficit ad libertatis exercitium, solum enim huiusmodi actus per regulas morum sunt regulabiles, & possunt esse boni, vel mali, & actuum moralium proprietates habere scilicet esse meritorios, vel demeritorios, aut laude, vel vituperio dignos. Neque opus est ad moralitatem actus, quod sit liber libertate quoad specificationem, sed sufficit, vt sit liber libertate exercitij, seu contradictionis, quia hæc sola libertas sufficit, vt actus cadat sub regulis morum, & sub dominio agentis plenè dicatur esse, vndè concludit D. Thomas loc. cit. quod actionum, ipsæ ab homine eliciuntur, illæ solum propriè dicuntur humanæ, quæ sunt hominis propriæ, inquantum homo, differt autem homo à brutis in hoc præsertim, quod est suorum actuum dominus, vndè illæ solæ actiones propriè dicuntur humanæ, quorum homo est dominus, est autem homo suorum actuum dominus per rationem, & volitionem, vndè & liberum arbitrium dicitur facultas volitionis, & rationis; illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex volitione deliberata procedunt; si autem aliæ actiones homini conueniunt, possunt quidem dici actiones hominis,

minis, sed non propriè humanæ, cum non sint hominis, inquantum est homo.

96 Difficultas tamen est, de qua fusè tractamus lib. 2. sent. disput. 5. quæst. 1. quid sit moralitas in actibus humanis, & in quo formaliter consistat. Aliqui enim dixerunt moralitatem significare solam regulabilitatem, & directionem actus à recta ratione præscindendo à libertate. Alij verò è contra dixerunt moralitatem esse solam actus humani libertatem declarantes id esse intelligendum præsertim de libertate morali, & non physica dumtaxat, ita Suarez, Salas, Ouuiedus, Aversa, & Alij Recentiores. Communior tamen, & vera sententia docet, vt diximus loc. citat. moralitatem in actu humano nec solam directionem, aut dirigibilitatem à recta ratione importare, aut solam eius libertatem, sed vtramque simul, primam quidem in recto, & formaliter, alteram verò in obliquo tantum, & fundamentaliter, seu pro connotato; ita Scotus locis citatis, & 3. dist. 33. lit. O. vbi docet actum bonum cum deliberatione fieri debere, & à directione deliberationis dici humanum, & imputabilem, & D. Bonau. 2. dist. 41. art. 1. quæst. 2. vbi docet actum esse moralem, quia est in potestate voluntatis præuia cognitione, quę sit regula, quam sententiam sequuntur Recentiores passim, Salmaticenses, Curiel, Montesinos, Cornexo, Lezana, Morandus, Hacquetus, Serra, Coninchius, & alij, & quidem, quod moralitas non significet solam dirigibilitatem, aut directionem à recta ratione præscindendo à libertate, probatur, quia amor Dei in beatis est conformis rectæ rationi practicæ præcipienti, & dirigenti, & tamen quia est necessarius, nec respectu eius libertatem habent saltem proximam, & expeditam, non est in genere moris, non est imputabilis, nec dignus præmio, ergo moralitas non est sola habitudo actus ad rationem practicè dirigentem sine libertate.

97 Deindè, quod moralitas in sola libertate non consistat, probatur quia in eodem actu possunt inueniri plures moralitates specie diuersæ cum vnica simplici libertate, nam in actu eleemosynæ datæ propter Deum duplex reperitur bonitas scilicet charitatis, & misericordiæ, & in fornicatione in loco sacro duæ sunt malitiæ specie diuersæ scilicet luxuriæ, & sacrilegij, & tamen in vnoquoque horum actuum vna tantum inuenitur libertas. Tum quia potest variari moralitas in actu inuariata libertate morali, vt constat familiari exemplo de comestione carnis ante mediam noctem feriæ quintæ, & post illam; prius enim non erat mala, & poterat esse bona; posteà verò est mala, si comestio perseueret, & cum eadem libertate; ergo moralitas in sola libertate non consistit, nec est idem formaliter adæquatè cum ea. Præterea probatur, quod licet moralitas in sola libertate formaliter non consistat, eam tamen in actu supponit, veluti præuium, ac necessarium totius generis moris fundamentum; quia actus vt sit moralis debet esse imputabilis; sed non est imputabilis nisi sit liber, & in nostra potestate, sicut enim nullus meretur pœnam propter actum, qui non est in eius potestate, ita nec prœmium, vndè inquit Aristot. in his, quæ nobis insunt à natura, neque nos laudem mereri, neque vituperium. Tandem ex his deducitur moralitatem formaliter inspectam in actu libero importare habitudinem eius ad regulam morum sic, vel sic proponentem obiectum, & regulantem actum circa illud; ita enim significat Scotus 1. d. 17. quæst. 2. P. vbi de bonitate morali formaliter loquens ait, esse conuenientiam actus ad rectam rationem, qua posita actus esset bonus, nam si aliquis, inquit Doctor, eligat operari, quod est de se bonum, non quia vt tale iudicatum à ratione, sed ob alia motiua merè naturalia, non erit actus bonus in esse moris; vnde quanto expressius, & formalius mouetur voluntas ad operandum intuitu regulæ rationis, tanto perfectius constituitur actus in genere moris; quod si nullo modo operari vellet intuitu regulæ rationis sequendo eam vel recedendo ab ea, talis actus non esset in genere moris, quantumcunque esset liber, ergo tota ratio in obiecto, fine & circumstantijs præbendi, vel communicandi moralitatem actori ex tali dictamine pendet, vt Herrera discurrit 2. d. 28. q. 3.

98 Vt autem supradictum est, ad moralitatem per se non requiritur libertas contrarietatis, vel quoad specificationem, sed sufficit libertas contradictionis, & quoad exercitium actus, illa enim libertas ad actus moralem sufficit, quæ satis est, vt sit plenè sub agentis dominio, & vt cadat sub regulis morum nata, eo ipso imputari potest operanti ad laudem, vel vituperium, meritum, vel demeritum, quæ sunt moralitatis proprietates; ad hoc autem sufficit sola exercitij libertas, quia per talem solam libertatem potest homo de suo actu ad libitum disponere illum eliciendo, vel non eliciendo, continuando, vel non continuando, & eo ipso potest, etiam ratio, vel lex de ipso disponere, ipsumque præcipere, vel prohibere. An autem hæc libertas ad actum moralem requisita esse debeat actualis, per quam scilicet actus reipsa cadat, & actualiter sub agentis dominio, an verò sufficiat potentialis, itaut esto non actualiter cadat sub agentis dominio, potuerit tamen cadere, Doctores non conueniunt, aliqui enim potentialem sufficere putant, quia qui propter ebrietatem sacrum omittit in die festo, non solum peccare, quando se inebriauit, sed etiam quando erat in ipsa ebrietate, quia tunc currit præceptum audiendi sacrum, & tamen eo tempore non est ea omissio actu libera, ergo ad actum moralem sufficit libertas potentialis. Communior tamen, & vera opinio oppositum tenet, alioquin motus primò primi, & motus sensualitatis deberent dici morales, quia estò actu liberè non fiant, fieri tamen liberè possent, ratio à priori est, quia actus solum in potentia liberi non sunt proximè per regulas morum dirigibiles, nec per consequens actu imputabiles ad meritum, vel demeritum; ergo neque dici debent actu morales, sed tantum potentia. Ad rationem in oppositum de omissione sacri in ebrietate negandum est in eo casu esse propriè in se peccatum, cum potius sit peccatum in causa, vniuersaliter enim loquendo euentus mali ex libera positione causæ secuti, & deinde non impedibiles, non sunt in seipsis immediatè propriè mala, & peccata moraliter, sed potius effectus, & sequelæ peccatorum; & secundum quod homo exponitur periculo violandi hoc vel illud præceptum, peccat hoc, vel illo peccato; quia licet præceptum tunc non obliget ad exercendum actum, obligat tamen ad non potendum impedimentum exercendi illum pro tempore debito, sicut præceptum non occidendi, nedum homicidium prohibet, sed etiam probabilem homicidij causam.

99 An verò moralitas sit essentialis physicæ entitati actus liberi ab ipsa voluntate eliciti, an potius aliquid accidentale illi superadditum, asserunt aliqui moralitatem esse actui libero essentialem, itaut qui semel non esset moralis, nequeat manens idem essentialiter aliquam moralitatem acquirere siue bonitatis, siue malitię, & qui habet vnam moralitatem ad aliam transire non possit, ita Granad. p. 2. tract. 9. disput. 2. sect. 1. pluribus pro hac opinione citatis. Dicendum tamen est iuxtà dicta loc. cit. moralitatem accidere physicè entitati cuiuscunque actus humani etiam immediatè ab ipsa voluntate eliciti, & accidentaliter illi superaddi, ita docent D. Bonau. 2. d. 41. art. 1. quæst. 2. vbi ait actionem voluntatis non diuidi per bonum, & malum, tanquam per differentias essentiales, sed tanquam per quid accidentarium, & Scotus 1. d. 17. quęst. 2. §. *quantum ad istum*, quol. 18. & quibus in locis bonitatem, & malitiam moralem actus ab eius substantia naturali distinguit, & hoc idem docet communiter Thomistæ p. 2. quæst. 18. art. 7. Probatur ratione à priori, quia entitas physica actus humani sumitur ex obiecto nude sumpto, & secluso omni respectu ad regulas morum legem scilicet vel rationem, consilium &c. moralitas autem non attenditur, nisi in ordine ad obiectum, vt per easdem regulas regulatum. Tum quia hunc respectum ad regulas morum non fundat ipsemet actus secundum substantiam immediatè, sed mediante libertate, vt fundamento totius generis moris; hæc autem duo scilicet libertas, & subiectio ad regulam rationis sic, vel sic proponentem, merè accidunt actui in esse naturæ cum secundum substantiam esse possit sine libertate, & etiam liber sine subiectione ad regulas morum; quod autem libertas non sit essentialis actui, sed ei accidat in esse naturæ iam supra ostensum est art. 1. huius quæstionis nu. 70. vbi diximus eundem actum specie, & numero posse de necessario fieri liberum, & è contra, vel ex defectu attentionis circa obiectum, vel ex defectu concursus parati, & hoc manifestè constat de motibus primò primis, qui cum primò eliciuntur sine sufficienti aduertentia rationis, non sunt liberi, neque in nostra potestate: cum verò aduertentia rationis accedit saltem semiplena peccata venialia censentur, & dicuntur motus secundò primi, vt omnes communiter concedunt, quo loquendi modo satis apertè significatur esse eosdem omninò actus, qui prius erant necessarij, & postea ex sola rationis aduertentia superueniente fiunt liberi.

100 Denique est difficultas, an moralitas formalis adæquatè diuidatur, vt genus in species, in bonitatem, & malitiam. Affirmant communiter Thomistæ cum D. Tho. p. 2. quæst. 18. art. 5. & 8. quorum fundamentum est, quia moralitas formalis competens actibus est regulabilitas in ordine ad regulas moris, seu ad obiectum per illas regulatum; sed hæc tantum potest esse vel per modũ conuenientiæ, in qua consistit bonitas, vel per modum disconuenientiæ, in qua consistit malitia, ergo adæquatè in hanc, & illam diuiditur. Confir. quia intra genus moris, aliæ proprietates non dantur, nisi illæ, quæ competunt actibus ratione bonitatis, & malitiæ, nempè meritum, & demeritum, laudabilitas, vel vituperabilitas; ergò neque dantur aliæ moralitatis species. Verum præter bonitatem, & malitiam admittendam esse vlterius tertiam moralitatis speciem in genere moris, quæ dicatur indifferentia, itaut adæquatè totum genus moris, diuidatur in bonum, malum, & indifferens expressè docent D. Bon. 2. d. 41. art. 1. quæst. 3. & Scotus 2. dist. 41. in calce corporis quæsiti cum omnibus Scotistis, & nos fusè ostendimus lib. 2. sent. disp. 5. cit. & ratio est, quia actus regulabilis per rationem optimè diuiditur in actum conformem, & difformem tali regulæ, & actum indifferenter se habentem respectu eiusdem regulæ, cum qua nec conformatur, nec difformatur, aliqui enim actus ità exerceri possunt, vt procedant ex perfecta cognitione obiecti, & ponderatione ipsius malitiæ, & bonitatis, quatenus intellectus cognoscit obiecta talium actuum, nec esset bona, nec mala moraliter; sed regulam rationis ad ea indifferenter se haberet. Confirmatur, quia species actus moralis sumitur ex obiecto, hoc autem vel est conueniens rectæ rationi præcipienti, & consulenti, & sic habetur prima species actuum humanorum scilicet bonitatis, aut eiusdem disconueniens, & ita habetur secunda scilicet malitiæ: aut tandem nec eidem est consonum, aut dissonum, vt præcipienti, sed potius consonum, vt præcisè permittenti, & ita habetur tertia species scilicet indifferentia, vnde obiectum indifferens ità voluntate à ratione proponitur, vt in proponendo nec voluntate

luntate sudeat, vel præcipiat transitum super illud, nec minus prohibeat, vel dissuadeat, sed omninò permittat, non quidem ea permissione, qua etiam illicitum permittitur, & qua dicitur Deus peccata permittere, hæc enim non est omnimoda, & rigorosa permissio, cum prohibitionem eius quod permittitur, supponat, sed ea permissione, qua ita permittitur aliquid, vt ex hac permissione licitè fieri possit, & actus transiens supra tale obiectum positiuam accipit indifferentiæ speciem, nempe ordinem positiuum per modum accessus ad rationem hoc modo permittentem.

501 Ex qua doctrina facile, occurritur fundamento prioris sententiæ, vt diximus disp. 5 cit. q. p. art. 3. propè finem, conuenientia enim actus ad rationem dupliciter sumi potest, vel presse rigorosè, quo sensu dicit accessum ad rationem præcipientem, vel consulentem, & hoc modo constituit speciem bonitatis, vel minus pressè, & ità dicit accessum ad rationem, non quidem præcipientem, & consulentem, sed merè permittentem, & non curantem, & conuenientia hoc modo sumpta constituit tertiam moralitatis speciem, nempe indifferentiam, quia licet conuenientia huiusmodi, & conformitas ad rationem sufficiens non sit ad faciendum actum bonum in genere moris, sufficit tamen ad faciendum actum licitum, quatenus à regula rationis non prohibetur, sed permittitur. Ad confirmationem distinguendum est de duplici laude in genere moris, alia est, quæ debetur operanti iuxta præceptum dictaminis practici, alia verò debetur operanti, & operando non violanti præceptum eiusdem dictaminis, quæ laus est minima in genere moris; potest tamen adhuc dici laus est minima in genere moris; potest tamen adhuc dici laus, quia non tantum laudabilis, est qui operando rectæ rationi conformatur, sed etiam qui operando eam non violat, nec contrà eam facit, qua duplici laude priuatur faciens contra dictamen rationis, & hæc minima laus debetur etiam actibus indifferentibus; vndè accipiendo meritum, & laudem in hac latitudine, imputabilitas veluti passio sequitur totum genus moris, non tantum vt bonitatem, & malitiam comprehendit, sed etiam indifferentiam.

502 Sed instabis, obiectum vel est conueniens rationi, vel disconueniens, & inter hæc medium non datur; ergo non datur hæc tertia moralitatis species. Respondetur si conuenientia sumatur pro conformitate actus ad rationem præcipientem, vel consulentem, negatur non dari medium inter obiectum disconueniens, & sic conueniens; nam dari potest obiectum, neque cum tali conuenientia à ratione proponatur, neque cum disconuenientia opposita, sed solum permittatur; si verò conuenientia sumatur pro conformitate actus ad rationem non tantum præcipientem, & consulentem, sed etiam permittentem, concedendum est in hoc sensu non dari medium inter obiectum disconueniens, & sic conueniens; sed negatur consequentia, quia sub hoc membro duæ moralitatis species continentur conuenientia enim ad rationem præcipientem, & consulentem facit bonitatem: ad permittentem verò, & non curantem facit indifferentiam; & hæc sufficiant pro præsenti, & aliquali notitia actuum humanorum breuiter collecta ex disputatione citata, vbi diffusè de hac materia tractamus.

QVÆSTIO V.

De obiecto voluntatis, vbi varia expediuntur quæsita de volibilibus à nobis.

503 DE obiecto voluntatis plura, & varia sunt dubia, quorum præcipua breuitati studentes in præsenti quæstione comprehendemus, & qua poterimus breuitate maiori expediemus per singula discurrendo.

Primò itaque dubitatur de latitudine obiecti voluntatis, num scilicet eius obiectum amplè pateat in tota entis latitudine, sicut disput. præceden. de obiecto intellectus sancitum est; Communis opinio negare videtur, dum statuit bonum sub ratione boni adæquatum voluntatis obiectum quoad actum amoris, nam iuxta hunc dicendi modum ens sub ratione entis, veri, vnius, aut alterius formalitatis à bonitate præscindentis actum voluntatis terminare nequibit, & ita docet Suarez libr. quinto de anim. cap. 7. cum multis alijs; Oppositum solent passim docere Scotistæ Barg. p. dist. 39. *media autem ratio* Lichet. 2. dist. 6. quæst. 1. Cauell. disput. 3. de anim. sec. 12. conclus. 3. Faber disp. 9. de pænit. cap. 7. Vulp. tom. 2. part. 2. disp. 53. art. 3. quia volunt voluntatem esse potentiam vniuersalem, sicut est intellectus, & posse velle ens sub ratione entis sine expressa relatione bonitatis; Scotus in hoc puncto nihil certi resoluit, nam p. d. 3. qu. 3. §. *ad rationes in oppositum* loquitur ancipiti in hæc verba, *si voluntas ponatur habere actum circa omne intelligibile, ponetur idem esse obiectum tam voluntatis, quàm intellectus, & sub ratione eadem formali, si vero non, sed quod voluntas tantum habeat actum circa intelligibilia, quæ sunt finis, vel entia ad finem, & non circa merè speculabilia, tunc ponetur obiectum voluntatis aliquo modo particulare respectu obiecti intellectus*, hinc postea semper dubiè locutus est modò in vnam, modò in aliam inclinans partem, nam in 2. dist. 6. quæst. 1. §. *quia tamen* ait, ens in tota sua latitudine esse obiectum voluntatis, sicut est intellectus; alibi vero frequentius statuit esse bonum cum communi opinione, quod est finis, vel medium ad finem, & consequenter voluntati tribuit minus amplum obiectum, quam intellectui, quod etiam probabilius censet Faber loc. citat. num. 537.

104 Cum igitur Doctor in hac re non se determinat, sed cuilibet optionem faciat tenendi, quod magis libuerit, neq; nos iugum cuiquam imponere intendimus; defendi itaq; potest ens in tota sua latitudine esse obiectum adæquatum voluntatis, sicut intellectus, quia satis consentaneum videtur, quamlibet appetitiuam suæ cognitiuæ adæquari in sphæra obiectiua; tum quia cum voluntas sit perfectior intellectu, rationabile non videtur illam coarctare ad minorem sphæram obiectiuam, eique tribuere imperfectius obiectum, quam habeat intellectus, id autem sequitur, si ponamus bonum adæquatum eius obiectum, & ens obiectum intellectus, ens enim perfectius est, quam sua passio; tum tandem quia vt ens dicatur proportionatum voluntatis obiectum, sufficere debet, quod sit bonum, & appetibile, saltim virtualiter, & fundamentaliter; cæterum ex alia quoque parte non minus probabiliter sustineri potest, ens non quidem in tota sua latitudine, sed per bonitatem restrictum, & coarctatum esse obiectum adæquatum voluntatis; in primis, quia hæc est communis opinio concordi ferè omnium calculo receptatum, quia hoc videtur peculiare potentiæ appetitiuæ, vt distinguitur à cognitiua, quod per actum prosecutionis feratur in obiectum et conueniens, qua tale, adeout sub hac ratione sibi à cognitiua proponi debeat, vt moueatur ad operandum tum; quia abstractior actus, quem possit voluntas dicere circa aliquod obiectum, est actus ille neuter, quem memorat Doctor p. d. p. q. 3. sed obiectum talis actus ex Scoto ibidem non præscindit à ratione boni, sed à ratione boni propter se, & propter aliud, adeo vt actus ad illud terminatus nec est vsus, nec fruitio; tum tandem quia nulla est ratio conuincens potentiam appetitiuam cum sua cognitiua adæquari debere quoad obiecti latitudinem, sed sufficit, quod obiectum appetitiuæ sit subordinatum obiecto cognitiuæ, vt docet Doct. cit. p. d. 3. q. 3. & certè, vt ait Doct. res merè speculabilis non videtur aptum obiectum voluntis, quæ suoptè ingenio versari habet circa obiecta operabilia.

195 Neque hinc sequitur intellectum esse voluntate perfectiorem absolutè loquendo, quia licet in potentijs eiusdem generis ex maiori, vel minori obiecti latitudine possit argui maior, vel minor potentiarum perfectio, & excellentia, vt constat de cognitiua, sensitiua, & intellectiua, non tamen hoc argumentum valet in potentijs diuersi generis, quales sunt cognitiua, & appetitiua, siquidem earum perfectio, & excellentia ex alijs potius capitibus auspicari debet, vt constabit ex dicendis quæst. vlt. Nec tandem hinc sequitur, si bonum statuamus obiectũ voluntatis, ipsam habiturã imperfectius obiectum quam intellectus habeat, quia hoc non est intelligendũ, vt bonitas pro formali sumpta, quo sensu est passio entis sit ratio obiectiua, & motiua voluntatis, vt optimè Faber adnotauit loc. cit. à num. 533. ex Doctore 3. d. 15. §. *potest aliter dici*; rationem ibi innuit Doctor, quia ratio boni in quadam relatione conuenientiæ sita esse videtur, aut saltim non ratione absoluta consistit, vt in Metaph. dicemus, sed nulla relatio est ratio motiua potentię, sicut in vniuersum loquendo (inquit Doctor.) ratio actiui, & passiui in entibus non est aliqua relatio, sed aliqua natura absoluta, vnde relatio dici consueuit de genere sterilium, ergo ratio boni formalis, quę est ipsa relatio conuenientię boni ad voluntatem, non est ratio obiectiua, & motiua voluntatis, sed est forma ipsa absoluta entis mouentis potentiam, super quam fundatur relatio conuenientię, sicut obiectum fugæ in voluntate est forma illa absoluta, super quam fundatur relatio disconuenientię, cui accedit ratio Arist. 2. de Anim. 66. qua vniuersaliter docet obiectum motiuum alicuius potentię nunquam constitui debere per aliquam rationem relatiuam ad potentiam, vt visus visibile, intellectus intelligibile, appetitus appetibile, quia tunc facile esset assignare prima obiecta potentiarum; nam obiectum cuiuscunque potentię esset correlatiuum illius potentię, puta visus visibile, intellectus intelligibile, &c. hoc autem modo non verè, & propriè assignaretur primum obiectum cuiuscunque potentię, quia remaneret quęrendum, quidnam sit illud, quod est visibile, & intelligibile, & ideo Aristot. ibi non in hunc modum assignat obiecta potentiarum, sed assignat obiecta absoluta nimirum visus colorem, auditus sonum, &c. qua etiam ratione disp. præced. quæst. 6. art. 1. conclus. 3. negauimus ens sub ratione veri formaliter esse intellectus obiectum; sic igitur in proposito cum audis bonum sub ratione boni esse obiectum voluntatis id intelligas non formaliter, sed fundamentaliter, itaut ens secundum illam rationem absolutam, secundum quam peculiariter fundat relationem bonitatis, sit obiectum voluntatis.

106 Quia verò in voluntate duplex est actus, alius amoris, & prosecutionis, alter odij, & fugę quorum primus fertur ad bonum, alter ad malum, hinc volunt simpliciter, & absolutè loquendo non esse statuendum adæquatum voluntatis obiectum bonum tantum vt fert communis loquendi modus, sed bonum & malum simul, quia voluntas in sphæra actiuitatis suæ non minus includit velle bonum, quam nolle malum, neque actus ille est et magis connaturalis, quam iste. Hæc est quæstio de nomine, nam quando dici solet bonum esse adæquatum voluntatis obiectum, hoc vtique omnes intelligunt in ordine ad actum prosecutionis, non fugæ; ac etiam simpliciter, & absolutè loquendo benè dicitur bonum esse adæquatum voluntatis obiectum, quia formale obiectum in quod per se primo tendit est bonum, nam prius amat rationem boni, & inde odit rationem mali oppositam, neque alia de causa odit malum, nisi quia vult bonum; qua

ra-

ratione, inquit Doctor 2.d.6.quæst.2. §. *in ista quæstione*, omne nolle supponere velle, vnde malum non videtur obiectum voluntatis, nisi materiale, & secundarium. Nec est, cur illi Authores in assignando voluntatis obiecto damnent loquendi modum, quo ipsimet vtuntur in assignando intellectus obiecto, eius enim obiectuum adæquatum assignant verum; quod si eis obiicias intellectum non tantum habere actum assensus circa verum, sed etiam dissensus circa falsum, ideoque adæquatum eius obiectum verum, & falsum debere constitui; absolutè loquendo; occurrunt formale obiectum, in quod per se primo tendit intellectus, esse verum, quia per verum cognoscit falsum, & dissentiendo falsitati elicit actum verum, ideoque falsum non esse obiectum intellectus, nisi materiale, & secundarium, sed quis non videt hanc eandem rationem pari passu in proposito militare de obiecto voluntatis? retineatur ergo communis loquendi modus bonum esse voluntatis obiectum, parum enim curare debemus litem de nomine, dummodo constet de re; Cum autem dicimus bonum esse formale voluntatis obiectum, hoc non tantum de bono vero intelligendum est, sed etiam apparenti, vt diximus disput.7.Physic.q.a.artic.2. ex Scoto 2.d.23.& 3.d.33. C. quod quidem quotidiana demonstrat experientia, mouemur enim non solum à bono in se vero, & realiter cognito, sed etiam à bono apparenti, eo quia perinde se habet in apprehensione, ac si esset verum bonum.

107 Secundò dubitatur, an bonum duntaxat sit obiectum voluntatis, an potius etiam malum, & non est quæstio de voluntate, vt natura est, & secundum affectionem commodi considerata, sic enim fatentur omnes, ipsam quoque in proprium bonum inclinari, vt cæteræ potentiæ naturales, sed vt est potentia libera, & quoad appetitum elicitum, & rursus non est quæstio de voluntate quoad actum nolitionis, & fugæ, sic enim nemo negat malum sub ratione mali esse motiuum voluntatis obiectum sed quoad actum prosecutionis, & amoris, num scilicet hoc actu tendere possit in malum sub ratione mali; & rursus quia amor est duplex concupiscentiæ, qui terminatur ad bonum, vt alteri conueniens, & amicitiæ, qui terminatur ad bonum in se, non est quæstio de amore concupiscentiæ, quia nemo sibi malum exoptat, sed de amore amicitiæ, & beneuolentiæ, an scilicet malum possit esse propter se volitum irreferibiliter ad aliud sub ratione mali, & è contra bonum odio haberi sub ratione boni ad ampliandam voluntatis nostræ libertatem affirmarunt Nominales Ocham 3.d.13.dub.3.& 1.d.1.quæst.6.Maior 2.d.32.quæst. vn.ad 1.& 4.d.49.quæst.7. Almain.tra.3.moral.cap.4.in fine, quibus adhærent nonnulli Scotistæ præsertim Faber 1.disp.13. cap.7. & disput.9.de Pœnit.cap.8.& Hiribarn.tract.de actibus human.dispur.11. sect.1.nam Vulpes to.2.part.2.disp.59.art.1. valdè perplexè loquitur nam nu. 2. inquit Doctorem sentire voluntatem posse velle malum sub ratione mali, & nolle bonum sub ratione boni, & nu 3.in conclusione decisiua quæsiti resoluit voluntatem nostram per actum amoris tendere tantum in bonum, & statim probando conclusionem rursus inquit, posse voluntatem velle malum sub ratione mali; Mouentur Nominales, quia si voluntas non posset amare malum vt tale, & bonum odisse, voluntas non posset mereri, & demereri, nec circa obiectum propositum liberè se exercere, si enim proponitur vt bonum, non poterit illud odisse, sic vt malum non poterit illud amare; Scotistæ verò præsertim moti sunt ex duobus Scoti locis, in quibus huic sententiæ fauere videtur, vnus est in 1.dist.1.quæst.1. articul.3. vbi vltrà finem verum, & apparentem constituit etiam finem præfixum, seu præstitutum, & est quando obiectum præcisè est à ratione ostensum sub ratione mali, & tamen voluntas ex sua libertate illud sibi præfigit tanquam finem; Alter est in 2.dist.43.quæst. 2. vbi proponens, an voluntas possit ex malitia peccare volendo obiectum non sibi ostensum sub ratione boni simpliciter, vel boni apparentis secundum quid, ait, si teneatur, quod sic, nempè, quod possit, velle malum sub ratione mali, facilè est assignare peccatum in Spiritum sanctum ex sola libertate procedens, non ex passione appetitus sensitiui, nec ex errore intellectus si teneatur oppositum, potest adhuc peccatum tale assignari ex certa malitia, vt voluntas ex libertate propria absque passione in appetitu sensitiuo, & errore in ratione erraote peccet præstituens sibi malum ostensum sub ratione mali ex propria libertate, tanquam bonum.

108 Opposita sententia ex communis, quam nos docuimus ex professo disp.7.citat. Physic.quæst.8.art.2. vbi Doctorem ab hac sententia stare ex mille locis demonstrauimus, & ex illis eisdem, quos pro se Scotistæ præcitat. afferebant, tenent passim alij Scotistæ, Bargius 1.d.1.quæst.4.pag.72.C. Tatar.ibid. Lichet.2.d.43. quæst.2. in fine, fuit opinio quoque S. Tho. Henrici, S.Bon. Riccar. Durand. Caiet. Capreol. & omnium Thomistarum incunctanter à Recentioribus omnibus recepta; eam fusè probauimus loc. citat. sed ne quis putet, eas facile diluere adhibita distinctione de voluntate, vt natura, & vt libera, de amore concupiscentiæ, & amicitiæ, vt solent nonnulli Scotistæ, rursus hanc conclusionem probamus veluti à priori, loquendo de voluntate, vt libera est, & quoad amorem amicitiæ, modus operandi voluntatis talis est, vt actu amoris veluti per modum ponderis voluntas tendat in obiectum, & ab obiecto trahatur, & alliciatur ad amorem media cognitione sui, sed hoc fieri nequit nisi media bonitate ipsius obiecti trahente, & alliciente, ergo præcisa bonitate ab obiecto nequit voluntas in illud tendere per actum amoris; maior patet ex communi modo loquendi, & probatur ratione, quia nunquam datur liberum sine voluntario in actu amoris, ergo actus amoris est inclinatio, & propensio quædam elicita voluntatis in obiectum, vnde dicebat Aug. *amor meus pondus meum*, imò vehementior, quam ipsa naturalis inclinatio; probatur minor, quia voluntarium oritur ex bonitate obiecti, & à malitia minuitur, & destruitur, & bonitas obiecti attrahit, & allicit voluntatem ad amorem, malitia verò, & turpitudo deterret, & auertit, implicat ergo in terminis malum amari posse sub ratione mali, & esse obiectum prosecutionis; & si talis actus amoris esset possibilis, tunc in tali actu reperiretur liberum sine voluntario, quod est impossibile, cum voluntarium sit subiectum liberi, vel saltim genus ad liberum, consequ. patet, quia vt diximus, bonitas est, quæ causat in actu voluntarium, ipsam alliciendo, & attrahendo. Hinc patet falsum esse, quod ait Hiribar.citat. rationem præcisam, ob quam voluntas est non volens, & non acceptans aliquod malum sub ratione mali, eam esse, quia intellectus proponit illud, vt disconueniens, quare si proponat illud, vt in se malum præcisè, & disconueniens absolutè, non autem sibi, sed à tali relatione præscindat, poterit voluntas velle malum sub ratione mali. Hoc itaque falsum est, quia vt constat ex præfato fundamento bonitas præexigitur in obiecto, vt illud formalizet in ordine ad actum amoris, siue hic amor sit amicitiæ, siue concupiscentiæ, præcisa namque bonitate nihil prorsus in obiecto remanet, quod ad se voluntatem trahat, & alliciat; ex quo etiam sequitur obiectum quoque indifferens, vt sic propositum, amoris actum terminare non posse ob eandem rationem, quia nimirum non proponitur in eo bonitas, quæ trahat, & alliciat affectum, nec potest odio haberi, quia sicut nihil apparet, quod attrahat, ita nihil quod deterreat.

109 Fundamentum verò Nominalium labile est, quia cum in quolibet obiecto creato, quantumuis bono, semper appareat aliquis boni defectus, poterit voluntas circa illud exercere libertatem contrarietatis; tum quia etiamsi obiectum proponeretur voluntati, vt bonum præcisè, vel vt malum, adhuc posset circa illud exercere saltim libertatem contradictionis volendo bonum, & nolendo malum, aut actum suspendendo, quia vt superius diximus, ad omissionem actus sola sufficit libertas voluntatis, nec aliud externum requiritur motiuum, & hæc sola libertas contradictionis sufficit ad merendum, & demerendum: neque adeo amplianda est voluntatis libertas, vt possit tendere extra suum obiectum, sed sistendo intra sphæram sui obiecti, concedenda est ei tanta libertas, quanta tribui potest sine repugnantia. Duo verò loca Doctoris à Scotistis contra nos adducta exactè expendimus disputat.7.Physic.citat.& nobis omnino fauere demonstrauimus, quod luculenter ex ipso Doctoris contextu colligitur, nam in primo loco triplicem assignat voluntatis creatæ finem, scilicet verum, apparentem, & præstitutum, vbi per finem præstitutum certè non intelligit malum amatum, & volitum sub ratione mali, vt perperam Scotistæ illi sunt arbitrati, sed malum sub prætextu boni ab ipsa voluntate sibi præfixi, quod manifestè colligitur ex ratione, qua ibi probat finem præfixum esse posse voluntatis obiectum, quæ est, quia sicut in potestate voluntatis est velle, & non velle, ita in potestate eius est modus volendi scilicet referre, & non referre, quia in potestate cuiuscunque agentis est agere, & modus agendi, *ergo in potestate sua est* (concludit Doctor) *aliquod bonum velle propter se non referendo ad aliud bonum, & ita sibi præstituendo finem*, ecce quod finem sibimet à voluntate præfixum vult esse, non quidem malum sub ratione mali, sed aliquod bonum propter se ad aliud non relatum; quod etiam confirmatur ex eo quod immediatè subdit artic. 4. nam ibi distinguit finem præfixum à vero, & apparenti, non quia finis præfixus sit malum sub ratione mali sed quia in fine præfixo bonitas, quæ est ratio finalizandi, non antecedit voluntatis actum, vt in cœteris finibus, sed concomitatur, & subsequitur eo modo, quo declarauimus loc. citat. Sed quidem Scotistæ sic contra nos vrgent allatam Scoti rationem, in cuius potestate est agere, est etiam modus agendi, ergo sicut potest velle malum sub ratione boni, ita pariter sub ratione mali, alioquin in eius potestate non esset modus agendi. Ridicula sanè conseq. nam æquè benè inferre poterant voluntatem posse suum actum elicere sine obiecto, alioquin in sua potestate non esset agere, & modus agendi; ibi Doctor per modum agendi non intelligit velle malum sub ratione boni, vel mali, quia hoc non pertinet ad actum sed ad obiectum; sed intelligit ad aliud referri, vel non referri, vt contextus ipse loquitur; & inquit, quod potest velle aliquod obiectum creatum sine relatione ad aliud, non tamen ait illud velle posse absque ratione bonitatis mouente.

110 Locus alter ex secundo d.43.quæst.2. adhuc apertius nobis fauet; quærit enim ibi, quomodo possit assignari peccatum ex certa malitia, quod esse dicitur in Spiritum Sanctum, & inquit, quod si teneatur voluntatem posse velle malum sub ratione mali, facile est assignare tale peccatum, etenim si potest amare malum qua malum, tale erit peccatum in Spiritum Sanctum, & ob hanc rationem distinguetur à peccato in Patrem, quod dicitur esse ex impotentia, & fragilitate, & à peccato in Filium, quod ex ignorantia dicitur esse; si autem teneatur inquit Doctor; voluntatem creatam non posse velle malum sub ratione mali, adhuc potest assignari peccatum ex certa malitia, & contra Spiritum Sanctum, & est, quando voluntas ex pura liber-

libertate sine alia occasione extrinseca nimirum absque passione in appetitu sensitiuo, & errore in ratione errante eligit sibi malum velle, non tamen ex malitia, ita quod voluntas sic peccans tendat in malum inquantum malum, sed solum præstituendo sibi malum ostensum sub ratione mali ex propria libertate tanquam bonum; In quo Scoti discursu duo considerare debemus, primò, quod non assertiuè inquit in ea quæstione voluntatem posse velle malum sub ratione mali, sed dubitatiuè pro vtraque parte, vnde nil certum quoad hoc punctum indè deduci potest; deinde obseruare debemus, quod cum assignas modum assignandi peccatum ex certa malitia in sententia negante voluntatem posse velle malum sub ratione mali, illud assignat per præstitutionem finis præfixi ex mera libertate factam, de quo fine locutus fuerat in p. d. p. quæst. p. art. 3. per talem præstitutionem inquit quod voluntas *eligit sibi malum velle non tamen ex malitia, ita quod voluntas sic peccans tendat in malum inquantum malum*, ex quo manifestè deducitur, nunquam Doctorem per finem præfixum, & præstitutum intellexisse malum volitum sub ratione mali, quia per volitionem huius finis assignat ibi Doctor peccatum ex certa malitia iuxtà sententiam negantem malum appeti posse sub ratione mali, sum quia exprese inquit, voluntatem ita præstituendo sibi finem, non tendere in malum inquantum malum. Hinc meritò ex commentatoribus litteræ Scoti in duobus locis præallegatis nemini vnquam in mentem venit Doctorem inibi sententiæ contrariæ voluisse fauere, sed docuerunt Scotū ibi disertè nostram asserere sententiam; & certè miramur Scotistas alioqui doctor loca adeo aperta pro nostra sentens. ita peruersè intellexisse: Argumenta verò quæ in oppositum afferri solent, iam diluimus disput. citat. Et quod de damnatis solet opponi quod appetunt non esse, soluit Doct. 4. dist. 50. quæst. 2. eos appetere non esse, vt miseriam euitent æternam, quod bonum est.

111 Tertiò præterea dubitatur, an voluntas sit tantum possibilium, an potius impossibilia quoque, & vt alia ab intellectu repræsentata appetere possit: & quia vt notat Doctor 2. d. 6. q. p. & 2. d. 32. q. p. P. & 4. d. 49. qu. 50. ad 3. princ. duplex est volitio, vna efficax respectu finis per ordinata media ad illum consequendum, alia simplex, & inefficax respectu alicuius finis absque imperio mediorum ad illum consequendum, quæ proindè solet dici velleitas, dubium non est de volitione efficaci, quia vt inquit Doctor cit. 2. d. 6. q. p. ad p. prin. nihil vult efficaciter voluntas, nisi ad quod disponunt media, per quæ finis acquiri potest, & talis volitio efficax nunquam est alicuius impossibilis, quia nullus consiliatur de impossibilibus, nec præcipit intellectui practico ad inquirendum media ad illud, & in hoc sensu explicat Doct. dictum Philosophi 3. & 6. Ethic. quod electio non est impossibilium; sed solum est dubitatio de volitione simplici, & inefficaci, quæ quidem interdum est actus absolutus, vt complacentia, quam quis habet rei possessæ; & vniuersaliter cum tendit in obiectum secundum se, præscindendo ab omni conditione per voluntatem inefficacem: interdum vero est actus conditionatus, qui explicatur per verbum *vellem*, vnde, & dici solet velleitas, & dicitur conditionatus, non quod conditio se teneat ex parte ipsius quasi ly *vellem* significet non volitionem, quæ fit de præsenti in voluntate, sed quæ esset, vt perperam Vasquez intellexisse videtur p. 2. disp. 42. cap. 4. & disp. 43. cap. 3. vbi proinde negat actus voluntatis conditionatos, & cum eo Hur. ad. disp. 14. de Anim. S. c. p. sed itaut conditio se teneat ex parte obiecti, sicut enim intellectus tendere potest in rem habentem esse conditionatum, & quæ sit tantum in statu conditionato, potest tendere in bonum dependens ab aliqua conditione quod nunc non est, sed esset, si poneretur conditio, ratione cuius tale bonum est solum in statu cōditionato: tales sunt, si quis dicat, volo Romam adire, si nummos habuero, volo è carcere fugere, si possem, qui actus significari solent per *vellem* non quia illa complacentia, & velleitas de facto non sit in homine sic dicente, sed solum ad denotandum affectum insufficientem ad effectum, in quo sensu nec Hurtad. cit. ausus est negare actus huiusmodi conditionatos in voluntate nostra, vndè concludit hanc esse contensionem de nomine, quia in re negari nequeunt; Sed instat Vasq. isti actus *viderem, audirem* non sunt potentiæ visiuæ, vel audituæ, sed indicant iudicium intellectus de actu futuro, quem haberet potentia visiua, vel auditiua in talibus circumstantijs, ergo pariter in voluntate ly *vellem, vtinam, desiderarem*, &c. solum indicant iudicium intellectus de actibus futuris, quos voluntas haberet positis talibus circumstantijs, non autem actus aliquos de facto in ipsa existentes. Valdè tamen decipitur Vasq. vel nos vult decipere sic arguens, nam longe diuersum operandi modum habet voluntas à potentijs sensitiuis visiua, auditiua, &c. istæ namque operantur tantum circa obiectum intuitiuè, quod proindè est in se præsens, & existens; voluntas verò operatur etiam abstractiuè, & circa obiectum absens, vnde quemadmodum ex hoc operandi modo potentiarum sensitiuarum non rectè deduceretur intellectum cognoscere tantum rem repræsentem in seipsa, ita nec in proposito rectè deducitur voluntatem appetere non posse rem absentem esse conditionatum.

Rursus, vt redeamus ad explicandum quæsiti sensum, quia impossibile est duplex, vnum quidem absolutè, & simpliciter, vt creaturam esse Deum, aliud vero ex suppositione vt quod factum est, non sit factum, non est dubitatio de impossibili secundi generis, nam experientia constat impossibile ex suppositione, & vt tale ab intellectu iudicatum terminare actum inefficacem voluntatis, peccator enim contritus velet non peccasse, cuius effectus obiectum est negatio peccati, quæ absolutè possibilis est, & cras antequam patraretur, vnde solum ex suppositione, quod sit commissum, redditur impossibilis; quarè sola remanet difficultas de impossibili simpliciter, & vt tale ab intellectu præsentatum, nam si repræsentaretur, vt possibile, adhuc concedunt omnes quod posset illud voluntas amare, perindè ac si esset vnum ex possibilibus; negantem partem docuerunt D. Thom. p. 2. q. 3. art. 2. Caiet. ibid. Aluar. Valentia, & alii quorum præcipuum fundamentum esse videtur, quia impossibile cognitum, vt tale, nec est ens reale in se neque putatum tale, ergo non est bonum nec reale, nec apparens, igitur neque volibile, cum sit extra sphæram primi obiecti voluntatis.

103 Oppositum Docet Doctor 2. d. 6. q. 1. cum suis asseclis ibidem, quem passim sequuntur alij Recentiores extra Scholam D. Tho. in p. 2. Vasq. Salas, & alij quamplures ex Nominalium scola, & videtur Aris. Ethic. cap. 2. vbi inquit volūtatem esse impossibilium, vbi per voluntatem intelligit velleitatem, & simplicem complacentiam, quemadmodum per electionem, quam ibi dicit esse possibilium duntaxat, intelligebat volitionem efficacem; solent hoc probare Nominales, quia quicquid est intelligibile, est quoque appetibile, & volibile sed intellectus iudicare potest impossibile esse tale, ergo & voluntas potest illud idem amare, vt tale; tum quia de facto damnati Deum odio habent, & vellent Deum non esse, cum tamen hoc sit simpliciter, & absolutè impossibile; quæ quidem rationes non concludunt; non quidem prima, quia vt diximus, minimè opus est appetitiuam adæquare intellectiuam omnino in sphæra obiectiua; tum quia etiam dato, quod quidquid ab intellectu attingi potest, sit quoque à voluntate attingibile, non tamen opus est, quod attingatur per actum amoris, & persecutionis, sed sufficit, quod possit attingi aliquo actu, qui in proposito respectu impossibilis erit auersionis, & odij; tum tandem quia si in ea assumpta paritate sistere volumus ex intellectu deducta potius oppositum deducitur, nam sicut nequit intellectus assentiri impossibili cognito, vt tale, ita nec voluntas affici circa impossibile repræsentatum, vt tale; altera, quoque ratio supponit falsum, nempe odium Dei in se esse possibile, quod penitus repugnat, cum nullus in Deo possit apparere defectus boni, vnde ad summum nequit à damnatis odio haberi, nisi in effectu diuinæ iustitiæ illos puniendi, quod in se absolutè est aliquid possibile, cum possit Deus de peccatis nullas exigere pœnas, vt docet Doctor 2. distinct. 6. quæstion. 2. litter. N. vnde non obstat, quod Doctor ibidem quæst. 1. §. *quia tamen*, hac ratione vtatur, quia illam adducit non vt absolutè concludentem, sed iuxta sententiam admittentem odium Dei esse possibile.

115 Potest itaque probari conclusio paritate deducta ex impossibili ex suppositione, si enim hoc potest esse velleitatis obiectum, vt diximus; poterit etiam esse impossibile simpliciter, & absolutè, tam enim benè ex vno, quam ex altero contradictoria sequerentur à parte rei, si darentur. Dices, paritatem non valere, quia cum voluntas vult impossibile ex suppositione non vult illud, vt impossibile, neq. appetit illud, quod est impossibile, sed illud, quod absolutè est possibile, cui enim peccator vult non peccasse, vtique non vult coniungere negationem peccati commissi cum eodem commisso, sed vult negationem peccati commissi, quæ absolutè, & simpliciter est possibilis, licet ex suppositione peccati commissi sit impossibilis. Hoc tamen non destruit paritatem assumptam, quia cum pœnitentiæ obiectum sint peccata præterita, vt sic, peccator, dum pœnitet, nedum vult negationem peccatorum, quæ absolutè possibilis est, sed peccatorum commissorum, vt sic, & siue hoc explicetur reduplicatiue, siue specificatiuè, sic pœnitendo de peccatis commissis videtur aliquo modo velle præteritum non præterijsse, & non esse factum, quod factum est, ergo voluntas pœnitens non tantum fertur in id, quod absolutè possibile est per actum pœnitentiæ, sed etiam in id, quod est impossibile ex suppositione. Ratio a priori est, quia sicut malum ostensum ab intellectu sub ratione mali adhuc esse potest obiectum volitionis, & amoris, quatenus voluntas ex sua libertate applicando tali obiecto bonitatem aliūde desumptam potest illud præstituere sibi tanquam finem, & appretiari, veluti bonum, vt in præced. dubio diximus ex Scoto, sic in proposito ex sua item libertate potest tendere in impossibile ostensum ab intellectu sub ratione possibilis præstituendo illud sibi sub ratione possibilis, & illud appretiando, velut possibile, applicando ei possibilitatem aliunde desumptam; vide disp. 7. Phys. cit. q. 2. art. 2. nam eodem modo, quo ibi diximus, bonum præfixum, & præstitutum posse habere rationem finis, loquendum est, ac discurrendum in proposito ad declarandum, quo pacto impossibile etiam ab intellectu propositum, vt tale, possit adhuc esse obiectum voluntatis.

Hiriban. tract. de actibus humanis disp. 7. sect. x. adhuc vlterius pergit, inquit enim concl. 3. finem tam impossibilem per se, & simpliciter, quam impossibilem per accidens, seu ex suppositione esse volibilem volitione efficaci conditionata, & per consequens dabilem esse volitionem efficacem conditionatam terminatam ad finem impossibilem, quod probas, quia dum lucifer appetijt æqualitatem Dei, intellectus eius dixit *si me esse Deum foret possibile, mea voluntas verè, & de facto eliceret volitionem efficacem* terminatam ad connexionem terminorum *Ego Deus* similiter peccator pœnitens persæpè dicit, si pos-

possibile esset Deum à me inoffensum fuisse, verè de facto mea voluntas eliceret volitionem efficacem terminatam ad hunc finem *Deus inoffensus*. Cęterum hic dicendi modus non placet, quia quoad hos actus efficaces conditionatos verum est, quod aiebat Vasq. cit. quod re vera non significant aliquam volitionem, quæ de præsenti voluntatem afficiat, sed solum indicant iudicium intellectus de actu futuro, quem voluntas haberet positis talibus circumstantiis, vt constat ex ipsis exemplis, quæ affert Hiribar. *si me esse Deum foret possibile mea voluntas verè, & de facto eliceret volitionem efficacem*, &c. ex quo patet in tali casu voluntatem nullum actum elicere, sed solum intellectum: dum autem hic disputamus, an voluntas possit appetere impossibile, loquimur de actu re vera, & de præsenti ab ipsa elicito, quare ad rem non est quod de volitione efficaci conditionata comminiscitur hic Auctor.

114 Ratio autem ad oppositum ex fundamento allato facile diluitur, quia impossibile etiam ab intellectu ostensum, vt tale, quamuis rationem non habeat boni, nec veri, nec apparentis, quia tamen habet possibilitatem, & bonitatem præfixam, & præstitutam, non est omnino extra sphæram obiecti voluntatis, qua responsione etiam vtitur Hiribarnes loco iam cit. adhuc tamen libet adducere subtilissimā solutionem, quam huic argumento in terminis affert Doctor cit. 2. d. 6. quæst. 1. ad 2. princ. quo probatur angelum æqualitatem Dei appetere non potuisse, quia angelum esse æqualem Deo includit contradictionem, ergo non includit aliquam rationem entis, ergo non continetur aliquo modo sub proprio obiecto voluntatis, vel intellectus, ergo non est aliquo modo volibile: respondet Doctor; quod sicut duplex est intellectio, scilicet absoluta, & comparatiua, & absoluta quidem non est nisi alicuius obiecti simplicis contenti sub obiecto intellectus; comparatiua verò, seu collatiua potest esse ad quodcunque siue illa comparatio sit possibilis, siue impossibilis, non enim intellectus tantum componit propositiones possibiles, sed impossibiles quoque; ita etiam aliqua volitio est absoluta, & illa non est, nisi alicuius obiecti simplicis contenti sub primo obiecto volibili; aliqua verò est comparatiua, & ita potest comparare quodcunque volibile simplex ad quodcunque, licet in illa comparatione includatur contradictio, de prima volitione loquendo, hoc complexum non est volibile, quia non est aliquid simplex includens in se rationem primi obiecti, sed tantum est quædam habitudo obiecti simplicis ad aliud obiectum, quorum vtrumque obiectum simplex est per se volibile, nam & illud, quod vult, & illud, cui vult, est per se volibile; quando ergo dicitur, quod hoc totum non includit in se rationem primi obiecti sui, falsum est loquendo de partibus totius, vtraque enim pars, scilicet quod, & cui per se includit in se obiectum voluntatis, & hoc sufficit ad hoc, quod voluntas velit vnam partem in ordine ad aliam, sicut ad hoc, quod intellectus componat quodcumque simplex cuicumque simplici, sufficit, quod vtrumque simplex possit per se apprehendi ab intellectu; hęc Doctor loco citato.

115 Quartò vlterius dubitatur, an bonum; quod est formale, & adæquatum voluntatis obiectum, sit idem cum fine, adeout finis sub ratione finis sit adequatum voluntatis obiectum, affirmant quamplures D. Thom. p. 2. q. 1. art. 5. quorum præcipuum fundamentum est, quia non agnoscunt medijs vllam propriam bonitatem distinctam à bonitate finis, sed dicunt media præcisè dici bona per denominationem extrinsecam à finis bonitate, & demum quidquid bonitatis habent, ab illo emendicare, vnde concludunt medium, qua tale, non comprehendi sub obiecto formali voluntatis, sed esse dumtaxat obiectum materiale, ac pure terminatiuum amoris in virtute finis, quam opinionem ex nostris sequitur Canell. disp. 3. de anim. sect. 12. nu. 5. Hiribar. tract. de Actibus humanis disp. 8. sect. 5. & seq. & alij adhuc magis explicant, dicentes media esse obiecta voluntatis materialia, & per accidens, sicut paries est obiectum materialia, & per accidens visus, sed formale obiectum voluntatis esse finem, eisque a fine totam rationem appetibilitatis obuenire, sicut parieti ratio visibilitatis a colore.

Opposita sententia manifeste colligitur ex Scoto, nam non solum p. d. p. q. 3. art. 1. docet voluntatem versari tam circa finem, quam circa media ad ipsum ordinata, sed quol. 16. art. 1. F. eis attribuit propriam bonitatem distinctam à bonitate finis, licet ab eo dependentem, & participatam, & 3. d. 34. q. vn. §. *his suppositis*, bonum vtile, quod quidem est bonitas mediorum, esse aliquo modo voluntatis motiuum, licèt non primò, & principaliter, vt facit bonum honestum & delectabile, quod est proprium finis, ex quibus deducitur Scoti sententiam esse, quod sub obiecto formali voluntatis media quoque ipsa continentur, & non finis dumtaxat cui subscribere videntur. Vasq. p. 2. disp. 1. cap. 2. Hurt. disp. 13. de Anim. sect. 4. Salas part. 2. disp. 6. sect. 2. Montesin. disp. 12. quæst. 2. Lorca disp. 5. de beatitudine Arriag. disp. 2. Phys. num. 49. vbi medijs tribuunt distinctam bonitatem intrinsecam distinctam è bonitate finis, & ex nostris Faber disp. 9. de Penitentia cap. 8. Vulp. tom. 2. part. 2. disp. 53. art. 3. Cæterum quęstio hæc esse potest de re & de nomine, dum enim inquiunt Thomistæ media non esse obiecta voluntatis nisi materialia, terminatiua, & per accidens, si per hoc intelligunt solum significare bonitatem mediorum non esse bonitatem propter se ac vltimatè intentam, sed ad aliud ordinatam, & a fine dependentem, vel vt à primario motiuo, & principaliter intento, non eis aduersamur, si verò per hoc quid amplius prætendant, nimirum excludere à medijs omnem prorsus bonitatem, & quidquid prorsus bonitatis habeat in ratione medij esse meram denominationem extrinsecam à finis bonitate deriuatam, vt videtur esse Thomistarum sensus, sic controuersia erit de re, & non de nomine tantum.

116 In hoc igitur sensu, in quo est controuersia de re probamus media habere vtilitatem eis intrinsecam ad finis assecutionem, nec illis omninò ab extrinseco obuenire à bonitate finis, sed à propria eorum natura oriri, & certè hoc adeo euidens est, vt probatione non egeat, nisi apud proteruum, media enim antecedenter ad finem habent vtilitatem ad eius consecutionem ex propria natura, medicinæ dicitur vtilis ad sanitatem reparandam, & talis constituitur, non vtique per sanitatem ipsam sed virtute ingredientium, deambulatio vtilis est ad excitandum calorem, nec vtique talem mutuat vtilitatem à calore ipso, sed hæc habetur ex ipsa membrorum agitatione, & sic de alijs, & ratio huius est, quia vtilitas mediorum est veluti virtus causatiua talis effectus v.g. sanitatis, & caloris, at virtus causatiua non emendicatur in causa ab ipso effectu, sed ipsum antecedit, cum ergo vtilitas mediorum si virtus causatiua finis in esse reali sanè media a fine eam non habebunt, sed propria natura, & conditione; Conf. quia videmus ad alicuius finis assecutionem vnum mediū magis conducere, quam aliud, vnde hoc eligimus, & non illud, ergo eorum vtilitas non totaliter à fine desumitur, quia cum finis sit vnus & idem, & immutatus, eadem quoque vtilitas redundaret in media; fatendum igitur est in medijs reperiri aliquam bonitatem intrinsecam, ratione cuius amentur, licet in ordine ad finem, ac proinde non tantum finem, sed media quoque ad obiectum formale voluntatis attinere, licet obiectum formale principale, ac primo motiuum sit solus finis; Respondet Canell. quod vnum medium alijs præfertur, tunc vel in eo apparere aliquod bonum honestum, vel delectabile, vt cum equitatio peditationi præfertur ad iter faciendum, præter vtilitatem est ibi bonum delectabile; vel finis mouet, & intensius respectu medij aptioris & sic non est immutatus moraliter. Contra quia vna potio amara alteri præfertur præcise, quia vtilior est ac efficacior ad sanitatem recuperandam, nec præter bonum vtile potest in ea fingi bonum aliquod honestum, vel delectabile, quia in se potius summè displicet, quare licet in allato exemplo de equitatione, & peditatione possit cauillari, non tamen in alijs; deinde si finis magis mouet respectu medij aptioris, ergo iam media habent aliquam aptitudinem & vtilitatem a bonitate finis non mendicatam, vnde Canell. suismet verbis fatetur, & agnoscit aliquam bonitatem intrinsecam medijs reperiri non deriuatam à bonitate.

117 Respondent alij, quod finis; qui statuitur obiectum adæquatum voluntatis, non est finis, qui dicitur vltimus, sed finis, in communi ad vltimum, & ad proximum, qui dici solet finis sua fine; media, etsi non sint fines vltimi sunt tamen fines proximi, & hac ratione voluntas tendit in illa, & vnum alijs præfert. Neque ita responsio satisfacit, quia medium sub ratione medij non ritè dicitur finis non vltimus, nam dicitur medium per relationem ad finem, & ob bonum vtile, quod præsefert ad acquirendum honestum, & commodum; cum quia finis non vltimus propriè non est finis, sed abusiuè solum patet in exemplo scissionis venæ quæ propriè est medium ad sanitatem, & si comparetur cum alijs medijs ad ipsam prærequisitis v.g. cum inquisitione, & vocatione Chirurgi, potest etiam dici, finis sed valdè impropriè dictum; tum tandem quia etiam si sectio venæ, vel potio amara possit dici finis non vltimus, tamen hanc denominationem non suscipit per ordinem ipsius ad finem, sed alia media ad ipsam prærequisita, & tamen constat, quod sistendo præcisè in ordine ad sanitatem, vna potio præfertur alteri, quia vtilior est, & efficacior, ergo sub ratione medij præcisè, & non sub ratione finis non vltimi cæteris potionibus præfertur.

118 Postremò probatur ex Doctore quol. 16. cit. F. media habere propriam bonitatem intrinsecam distinctam à bonitate finis, licèt ad illum ordinatam, sic enim videntur se habere media ad finem in agibilibus, sicut conclusio ad principia in speculabilibus per propositionem Arist. 2. Phys. 86. sicut principium in speculabilibus, sic finis in operabilibus, sed conclusio propriam habet veritatem intrinsecam, & formalem distinctam à veritate principiorum, licet ab ea dependentem, & participatam, vt probamus disp. 11. Logic. quæst. 2. ergo pariter in proposito media propriam habent bonitatem intrinsecam & formalem distinctam à bonitate finis, licet ab ea dependentem, & ad illum ordinatam. Ex hoc autem, quod media fine volibilia propter finem, & dependenter a fine, non ritè infertur, ipsa carere propria bonitate, nec esse volibilia nisi per accidens, ratio est, quia non est idem aliquid esse per se volibile, & amabile, & esse amabile propter se, quamuis ergo media non sint propter se volibilia, adhoc tamen sunt per se volibilia ex propria bonitate intrinseca; Hoc tamen interest valdè notandum discrimen inter veritatem conclusionis in ordine ad principia, & bonitatem mediorum in ordine ad finem, quod conclusio cognosci potest etiam independenter a principijs in ratione simplicis propositionis per secundam intellectus operationem iuxta veritatem, quam habet ex proprijs terminis ex Scoto 3. d. 25. q. 2. & d. 35. B. licet non cum tanta euidentia, qua ta cognoscitur per discursum; media verò licèt propriam habeant bonitatem vtilem sibi intrinsecam, nullatenus tamen amari possunt, nisi

nisi dependenter ab amore finis, quo cessante cessat omnis mediorum amor, & ratio est, quia bonitas vtilis, qualisest ea mediorum, est transcendenter ordinata ad bonitatem honestam, vel delectabilem, quæ est bonitas finis. hinc est, quod dici solet in fine, & medijs esse vnicam bonitatem motiuam, quo etiam loquendi modo disp. eit. logic. ac alibi vsi sumus, ot mirum quia media quoad bonitatem vtilem, quam includunt ex sua natura, nullatenus mouere possunt ad amorem sui, nisi dependenter à fine, & in virtute finis.

119 Sed obijcies, quod Arist. 2. Phys. 31. ait finem, & bonum esse idem, & 2. Ethic. c. 7. illud esse cuiq. bonum, cuius gratia operatur, & Scot. 4. d. 46. q. 4. §. *ad quæstionem*, non ponit vtile bonum distinctum ab honesto. & delectabili, quia inquit, ad alterum horum reducitur, ad quod ordinatur, & 3. p. 28. ad 3. ait solam bonitatem Dei mouere ad amorem proximi; ergo nulla alia bonitas reperitur in medijs præter bonitatem finis, & hæc sola est formale, & adequatum voluntatis obiectum. Tum 2. quia Arist. 8. Ethic. cap. 3. docet, quæ alteri volumus, vt sunt media, non amari per se, sed per accidens, & secundum quid. Tum 3. constat sublato fine tolli omnem bonitatem medij, & media, quæ sunt vtilia, immutata physicè fieri inutilia per solam mutationem finis, vt potio amara recuperata sanitate fit inutilis, quæ antea manente infirmitate fuit vtilis. Tum 4. quia cessante amore finis, cessat amor mediorum, quod non esset, si haberent aliam bonitatem distinctum à bonitate finis. Tum 5. sicut se habet imago ad imaginatũ respectu adorationis, ita media ac finem respectu humanæ operationis, imago est materiale obiectum adorationis, formales res imaginata, ergo finis duntaxat est obiectum humanę actionis formale, media materiale. Tum tandem quia si media quoq. essent obiecta voluntatis formalia, tunc intentio, & electio non essent actus eiusdem speciei, quod est falsum.

Resp. Arist. ibi accipere bonum pro honesto, & commodo, quod vtique cum fine coincidit, & gratia sui bonum est; Doctor autem reduci bonum vtile ad honestum, & commodum, quia licèt sit bonum per se appetibile, non tamen est propter se appetibile, sed propter illa, & ad eorum acquisitionem ordinatur; neque negat in proximo distinctam bonitatem ab ea, quæ est in Deo, sed tantum, inquit, solam Dei bonitatem esse motiuam ad amorem, quod etiam de fine, & medijs concedendum est, quamuis enim media habeant intrinsecam bonitatem distinctam a bonitate finis, illa tamen, vel nullatenus est motiua ad amorem, vel saltem non primò motiua, vt docet 3. d. 34. quæst. vn. §. *his suppositis*, sed sola bonitas finis, & in hoc sensu bonitas mediorum dici potest obiectum materiale voluntatis non formale. Ad 2. per illum loquendi modum, voluit tantum Arist. significare media non esse amabilia per se idest propter se, sed per accidens idest propter aliud. Ad 3. media fiunt inutilia sublato fine, non quia amittant innatam efficaciam, quam de se habent ad finis consecutionem, nam medicina eandem retinet virtutem operatiuam sanitatis, & manente infirmitate, atque deinceps, sed in eo tantum sensu dicuntur fieri inutilia, quia non amplius, amantur, cum eorum amor omnino pendeat ab amore finis. Ad 4. patet per idem, ex illo enim assumpto tantum sequitur bonitatem mediorum pendere a bonitate finis quoad excitandum amorem. Ad 5. neg. paritas, quia imago nullam habet virtutem, vel sanctitatem intrinsecam, ob quam sit adoratione digna, sed tota venerabilitas sibi à prototypo obuenit per extrinsecam denominationem, sed media habent propriam bonitatem formalem in genere entis sibi intrinsecam; vnde paritas tantum valet de quibusdam medijs, quæ totam suam efficaciam habent ex hominum instituto, vt aduertit Hurtad. vt si v.g. pro pecunia consignetur corium, quod ex hypothesi ad cibos emendos nullam haberet virtutem, nisi ea libera hominum impositione. Ad vlt. constabit quęst. 7. itaque hæc, & similia argumenta probant duntaxat media amari in ordine ad finem, & cum dependentia ab illo, non tamen probant media carere omni prorsus bonitate, quæ sit eis intrinseca, nisi fortè bonitatem per se confunderent cum bonitate propter se, & cum ratione primò motiua ad amorem, vtique neque nos medijs concedimus.

Quintò tandem dubitari solet, an adæquatum voluntatis obiectum sit bonum, quod habet rationem finis, vel medij, an potius versari quoque possit circa bonum à ratione vtriusque præscindens actu quodam neutro, ac veluti medio inter intentionem, & electionem. Caiet. p. 2. q. 8. Medin. q. 7. Vasq. disp. 32. Salas, & alij negant asserentes omnem voluntatis actum esse boni, aut propter se, aut propter aliud appetibilis, & consequenter vel finis, vel medij.

Oppositum docet Scot. p. d. p. q. 3. §. *quantum ad primum*; vbi omnes eius Expositores, Faber in 1. sent. disp. 12. cap. 2. Vulp. Tom. 2. part. 2. disp. 59. artic 3. & ex Recentioribus quamplures, fuit quoque sententia Ocham d. 1. quęst. 1. Aureol. ibid. & Gabriel. vbi notandum cum Cauell. disp. 3. de Anim. sect. 12. num. 10. quod cum Doctor admittit hunc actum neutrum, qui non sit finis, nec medijs non loquitur de actu efficaci, sed de simplici affectu, & quadam rei complacentia, quæ habetur, vel haberi potest, antequam eliciens actum resoluat, an eam appetat propter se, vel propter aliud, vt constat ex ipsa Scoti ratione, id probat Becanus 3. part. tract. 1. cap. 2. quæst. 8. quia potest aliquis per modum simplicis complacentiæ amare bonum honestum, aut delectabile sub ratione boni propter se appetibilis abstrahendo à ratione finis, & similiter potest amare bonum vtile sub ratione boni propter aliud appetibilis abstrahendo a ratione medij; vtrumque patet in homine coniugato; qui per modum simplicis complacentiæ amat bonum castitatis, propter se sub ratione boni honesti, ita tamen, vt ex amore ipsius non moueatur ad eligenda media, quibus assequatur illud bonum, & consequenter non sub ratione finis; similiter potest illud amare propter aliud sub ratione boni vtilis, ita tamen vt non eligat, vel assumat illud tanquam medium ad aliquem finem consequendum, & consequenter non sub ratione medij. Respondent eo ipso, quod bonum aliquod amatur propter se amari quoque sub ratione finis, & eo ipso quod amatur propter aliud, amari sub ratione medij. Hoc reijcit Becan. quia ratio finis non consistit in eo, quod bonum propter se appetibile moueat voluntatem ad sui amorem, vel desiderium hæc enim est ratio boni propter se appetibilis, sed in eo potius, quod amore, & desiderio sui moueat voluntatem ad electionem mediorum, quibus bonum illud obtineri possit, quæ doctrina, si est vera, sufficienter probat conclusionem, quod voluntas potest habere talem actum, qui nec sit finis, nec medij formaliter.

121 Ceterum, vt tollatur Aduersarijs omnis euadendi occasio, præstat adducere rationem Doctoris, qua adhuc vlterius pergit, & probat voluntatem posse amare aliquod obiectum præscindendo non solum à rationibus finis, & medij, vt dicebat Becan. sed etiam à rationibus propter se, & propter aliud; quia voluntas potest tendere in obiectum, vt sibi proponitur ab intellectu, sed intellectus et ostendere potest aliquod bonum apprehensum sub ratione boni præcisè præscindendo a ratione appetibilis propter se, & propter aliud, ergo voluntas poterit ferri in tale obiectum sub tali præcisa ratione boni, quia ratione actus ille erit neuter, quia nec est finis, nec medij, nec obiecti appetibilis propter se, aut propter aliud, sed appetibilis, vt sic. Negat Vasq. minorem, quia non datur ratio communis conueniens bono honesto, commodo, & vtili, cum hæc tria dicantur bona analogicè tantum, quibus non datur conceptus communis; quod etiam asserit Heribar. disp. 8. de actib. hum. sect. 4. & quando etiam talis conceptus communis daretur, adhuc non sequitur intentum, quia ratio illa bonitatis ostensa vel moueret gratia sui, vel in ordine ad aliud. Vtrumque pronunciatum in hac solutione falsum est, primum quidem quia per eandem prorsus rationem, qua probat Doctor p. d. 3. qu. 2. vniuocationem entis, hic probari potest vniuocatio boni ad honestum, commodum, & vtile, nam intellectus potest esse certus de aliquo obiecto, quod sit bonum, & dubitare, an sit bonum propter se, & propter aliud, & quamuis bonitas de illis tribus bonis analogicè dicatur, quia dicitur de bono vtili per analogiam ad honestum, & commodum, quia tamen ista analogia fundatur in forma, quæ est intrinseca omnibus illis bonis, vt etiam Vasq. ipse concedit, qui nobiscum dubio præced. tribuit propriam bonitatem intrinsecam medijs, debet concedi conceptus cōmunis omnibus illis bonis, quia hoc genus analogiæ secum defert semper communitatem conceptus omnibus analogatis ex dictis. 2. Log. q. 5. art. 1. sed & alterum quoque pronunciatum est falsum, quia bonum non mouet nisi secundum quod ab intellectu proponitur, si ergo absolutè proponitur vt bonum, non specificando rationem boni propter se, vel propter aliud nonnisi hoc modo mouere poterit, & si voluntas amaret illud propter se, vel propter illud, iam aliquam rationem attingeret in obiecto, quæ sibi ab intellectu ostensa, non fuit, quod fieri nequit, cum non feratur in incognitum.

122 Caiet. inquit argumentum probare tantum posse dari actum neutrum in voluntate, qui nec sit finis, nec medij in actu signato, non tamen in esse exercito, & ratio est, quia sicut potest intellectus repræsentare aliquod bonum absolute abstrahendo à ratione propter se, & propter aliud, ita volūtas potest obiectum illud acceptare sub tali ratione nō explicitè attingendo rationē propter se, & propter aliud; sed sicut per intellectum repræsentari nequit aliquod obiectum, quod à parte rei, & in esse exercito non sit aut propter se, aut propter aliud appetibile, ita nequit à voluntate amari. Addunt alij ad hoc, vt voluntas amet aliquod obiectum propter se, vel propter aliud, minimè opus esse, quod sub his conditionibus explicite repræsentetur ab intellectu, sed sufficit, quod intellectus voluntati ostendat illud, quod est propter se bonum, vel propter aliud bonum, specificatiuè, non reduplicatiuè. Tandem inquit idem Caiet. eo ipso, quod voluntas vult obiectum non propter aliud, iam illud velle propter se saltim negatiuè, & consequenter per modum finis, hoc enim ait sufficere ad rationem finis.

123 Nulla harum solutionum satisfacit. Prima, non est ad rem, quia nos quoque gratis concedimus non posse dari actum in voluntate, qui non versetur circa finem, vel circa media saltim materialiter: nam omne bonum à parte rei vel est propter se appetibile vel propter aliud, si propter se, potest habere rationem finis; si propter aliud, potest habere rationem medij, vnde in actu exercito in hoc sensu concedimus nullum dari actum neutrum; sed difficultas est de medio, & fine formaliter, an scilicet dari possit actus voluntatis, qui aliquod obiectum attingat sub ratione boni præcisè, non descendendo ad rationes particulares finis, & medij, sed ab eis penitus præscindendo vel ex sua libertate, vel ex inadæquata intellectus apprehensione, & argumentum Scoti adductum probat esse possibile, quod Caiet. minimè soluit. Altera responsio peior est, quia concedit voluntatem posse attingere obiectum sub aliqua ratione, sub qua sibi non fuit ab intellectu propositum, inquit enim voluntatem acceptare posse obiectum

nis in obiecto fruitionis ordinatæ, & inordinatæ concomitatur obiectum fruibile, & in obiecto fruitionis finis præfixi ratio finis sequitur actum, sed ratio obiecto fruibilis, qua tale, est ratio boni, ergo ratio finis, & boni non sunt idem formaliter secundùm Scotum.

128 Deinde secundùm Scotum artic. 3. D. ideò voluntas præstituere potest sibi finem vltimum qui non sit talis nec à parte rei, nec apparenter, quia sicut bonum potest velle, aut non velle, ita potest illud bonum referre, aut non referre, & si non referat, tum præstituet ipsum sibi pro fine, ergo adhoc vt voluntas præstituat sibi finem vltimum non dat obiecto bonitatem sed debet sibi proponi, vt bonum, & solum habebit sibi præstituere illud tanquam finem vltimum, si noluerit ipsum referre ad alium finem, sed potius voluerit omnia alia ad ipsum referre] Verba Scoti sunt clariora (inquit) quam indigeant commento nisi quis non intelligeret linguam latinam, sicut in potestate voluntatis est velle, ita in eius potestate est modus volendi, scilicet referre & non referre, ergo in potestate sua est aliquod bonum (aduerte quod dicit expresse) velle propter se non referendo ad aliud bonum, & ita sibi præstituendo finem, &c. ergo secundùm Scotum concludit Poncius præstituere finem est velle aliquod bonum non referendo ad aliud bonum, quamuis nec realiter nec apparenter sit bonum tale, quod non posset referri, ergo ad hoc vt voluntas præstituat sibi finem non debet applicare bonitatem obiecto, quod non est bonum, tandem aduertit in hoc ipso loco aliquid contineri, cui contradicit Mastrius cum socio in responsionibus ad sua fundamenta (postea habendis) nam in illis expressè dicunt, quod bonitas præfixa nec antecedat, nec sequatur actum voluntatis, quo finis præfigitur, sed concomitetur ipsum, rationem autem finis præfixi habet obiectum à bonitate, quam dat ipsi voluntas. Sed Scotus expressè dicit in hoc primo loco quod ratio finis præfixi sequatur actum voluntatis, ergo Mastrius cum socio expressè contradicit Scoto, quia non intellexerunt illum licet clarè, & expressè loquatur ita Poncius, qui omnes sapere vellet ex ore suo, vt ait Lucret.

129 Ceterum quod locus ille primus nobis faueat nostraque explicatio sit ad mentem Scoti, sua vero extorta, & violenta iam demonstro tum ex ipso Doctore tum ex Commentatoribus eius, & quidem quod Scotus ibi per finem intelligat bonum propter se appetibile, & per vltimum finem intelligat summum bonum includens rationem omnis boni constat ex reportatis eiusdem Doctoris p. d. p. q. p. vbi eandem habens Doctrinam quam tradiddit in libro Oxoniensi ead. d. p. q. 5. art. 3. de fine vero apparenti, & præstituto sic dicens: Si quæritur de obiecto fruitionis in communi, dicitur quod eius obiectum potest esse bonum, quod est, vel apparet bonum, qui sequens rationem erroneam accipit bonum apparens pro vero bono, potest esse etiam bonum non apparens, sed tamen præstitutum, quando aliquis gratis vult aliquod, quod nec est bonum sibi, nec apparens, sed præstitutum quod illud sit possibile patet, quia sicut in potestate voluntatis est velle, sic, & modus volendi, ergo potest acceptare quod nec est bonum, nec apparens bonum, ita loquitur Doctor in reportatis, & cum sit eadem omnino Doctrina, & resolutio ex illius, intelligentia declaratur intelligentia textus Oxoniensis, ita quod per finem intelligat bonum propter se appetibile, & per vltimum finem summum bonum includens rationem omnis boni, & cum in Reportatis dicat quod voluntas sibi finem præstituere potest in quantum potest acceptare, quod nec est bonum, nec apparens bonum, non est sensus clarissimus Scoti (vt ait poncius) quod obiectum quod sibi voluntas præstituit pro fine habeat ex se bonitatem, & à voluntate accipiat solum rationem finis vltimi, sed quod ex se neque habeat rationem finis vltimi, sed quod ex se neque habeat rationem bonitatis, nec veræ nec apparentis, nec consequenter rationem finis, quæ per solam bonitatem propter se appetibilem constituitur. Et in hunc modum declarat quoque illum Scoti textum Lichetus dum declarans triplicem illum finem fruitionis in communi ait, quod finis verus est, in quo reperitur ratio omnis boni ex natura rei, finis apparens in quo verè non est ratio omnis boni; sed tamè apparenter, & finis præstitutus in quo non est ratio omnis boni nec verè, nec apparenter, ergo dum voluntas tale obiectum sibi præstituit vt suum vltimum finem, quemadmodum auarus pecuniam, intantum pro tali fine sibi præfigit illud, inquantum ei tribuit rationem omnis boni; quæ est ratio constitutiua vltimi finis, ex quo oritur quod velit illud vltimarè propter se non referendo ad aliud bonum, nisi enim acceptaret voluntas auari, verbi gratia, pecuniam, vt obiectum includens rationem omnis boni, non vellet illam propter se, & irreferibiliter ad quodcunque aliud bonum.

130 Ex quo patet vtrumque discursum Poncianum quos habet sub num. 255. talias inferre consequentias, quod nempè vt voluntas vltimum sibi finem præstituat, non debet dare obiecto bonitatem, sed sufficit vt obiectum ei proponatur vt bonum, & nolit illud referre in alium finem, hoc enim ipso sibi illud præstituit tanquam vltimum finem; Hæc inquam consequentia omnino ineptè deducitur ex praua intelligentia textus Scotici adducti à Poncio, quem solum consideratur est cortice latinæ linguæ, absque alio commento, vel ponderatione, vt ipsemet fatetur quæro enim, an ideo voluntas auari non referat pecuniam in alium finem, quia illam diligit, & acceptat vt includentem rationem omnis boni, an vero ideò sic acceptet, quia non referat; si primum asseratur, vel asseri debet, quæro rursus an pecunia à parte rei talem summam bonitatem habeat, an potius quia à voluntate peruersa ei tribuatur, & si hoc dixeris, vt dicere teneris, habeo intentum, quod ad hoc vt voluntas præstituat sibi finem, debet applicare bonitatem obiecto, quæ sit ratio constitutiua talis finis, in quo re vera à parte rei non reperitur, nec ab intellectu errante sibi proposita fuit. Accedit quod si pecunia proponatur voluntati, vt bona vtcunque talis propositio non sufficit, vt possit illam diligere irreferibiliter, quia talis irreferibilitas fundatur in obiecto includente rationem omnis boni, vel vere ex natura rei, vel apparenter ex intellectus errore, vel ex malitia, & peruersitate voluntatis, quæ acceptat illud obiectum tanquam summum bonum, & non vt in alium finem referibile, ergo vt voluntas præstituat sibi finem vltimum, debet per suam acceptationem dare obiecto bonitatem talem, vt in alium finem referri non debeat, malè itaq. Poncius hæsit in cortice linguæ latinæ illius textus absque commento, & hoc fuit in causa erroneæ intelligentiæ, quam immerito alijs impingit ita percitus, cum qua nihil rectè, nihil considerate fieri potest Cicer. 1. off.

131 Quod autem ratio finis, & boni coincidant secundum Scotum docet P. Cauellus Poncij Præceptor disp. 1. de anima sect. 12. num. 8. & probat ex Aristot. 2. Physic. cap. 3. & 2. & hic cap. 7. nam in primo loco ait finem, & bonum idem esse & secundo loco illud esse cuiq. bonum cuius gratia operatur, & ex Scot. 4. d. 46. quæst. 4. §. *ad quæstionem*, vbi non posuit vtile, vt bonum distinctum ab honesto, & delectabili, malè ergo vt sæpè dixi vult Poncius sapere supra Magistrum, quem adeò in sua hac Apologia, & meritò extollit. Neque oppositum sensit Doctor loco cit. 1. dist. 1. quæst. 1. artic. 4. vt Poncius probare contendit, cum enim inquit ibi Doctor rationem finis non esse rationem obiecti fruibilis, non loquitur de fine prout est id cuius gratia aliquid fit, & quod mouet, & allicit voluntatem ad sui consecutionem, sed accipit finem pro quodam respectu rationis concomitantem obiectum fruibile, in quantum finit & terminat obiectum fruitionis, vt ibi exponit Lichetus, immo semetipsum explicat Doctor ibi disertis verbis, prauè ergo & perperam hunc quoque textum intellexit Poncius sequens tantummodo ductum latinæ linguæ, medullam speculando nō penetrans. Ex eadem tandem praua Scotici textus intelligentia ortum ducit contradictio illa, quam nobis Poncius impingit in fine nu. 255. eo quod diximus in responsione ad eius fundamenta, quod bonitas præfixa nec antecedat, nec sequatur actum voluntatis, quo finis præfigitur, sed concomitetur ipsum, cum tamen Doctor expressè dicat loco cit. quod ratio finis præfixi sequitur actum voluntatis; Nam præterquam quod nos loquimur de bonitate præfixa Doctor verò de fine præfixo sub formalitate illius respectus rationis, qui vtique sequitur ad ipsum voluntatis actum, non debebat Poncius vim tantam facere in verbo latino, *sequitur* ibi enim Doctor dicit, *sequitur*, eius expositores Tataretus, & Posnaniensis ponunt *concomitatur*, vnde in proposito ly *sequitur* idem sonat quod *concomitatur*, & re vera, se ita declarat Doctor ibidem, dum huius rationem reddens inquit in fruitioni finis præfixi ratio finis sequitur actum, quia vel dicit modum actus, vel modum obiecti vt talis finis præfixus actus terminat actum &c. itaque hic error Aduersarij rursus ex eo procedit, quod in intelligentia illius textus noluit vti commento, sed sistere voluit in cortice Latinæ linguæ, & vim facere, vt Hipodidascali solent, in latino vocabulo.

Ad secundum superius adductum ex 2. dist. 43. quæst. 2. ait nos adhuc grauius, & crassius decipi, quam Scotus, ibi expressè loquitur de odio Dei apprehenso ab intellectu non errante, nec consequenter proponente ipsum sub ratione boni, sed tantum mali, & dicit, quod si voluntas potest velle odium illud, cum habeatur intentum, nempe quod voluntas possit peccare ex malitia volendo aliquod malum non propositum sub vlla ratione boni, quia sic vult illud odium, neque enim in eo est bonitas vlla antecedens actum volendi, & si assignatur (inquit) esse aliqua bonitas in obiecto propter actum volendi, illa bonitas non est in ipso, vt antecedit actum volendi, sed est in ipso vt sequitur actum; quibus verbis non dicit Scotus quod voluntas communicat bonitatem obiecto malo, sed solum dicit, quod si communicet non præiudicat rationi propositæ, quia illa bonitas non antecedit actum sed sequitur, quis autem non videt quod aliud sit dicere, quod voluntas communicet bonitatem, & aliud quod si communicet, bonitas sequatur actum, hoc autem secundum expressè dicit Scotus non primum, & hic rursus nos incusat, quod Scoto contradicamus, cum dicamus bonitatem præfixam non sequi actum voluntatis, vt hic rursus Doctor repetit, sed concomitari.

133 Hæc alia Scoti explicatio adhuc frigidiorem præcedenti, fatemur & nos Doctorem loco citato non absolutè dicere quod in eo casu, quod vellet odium Dei, voluntas communicaret bonitatem odio Dei, sed loquitur conditionatè, quod si assignatur aliqua bonitas in eo propter actum volendi, hæc non est in obiecto vt præcedit actum, sed in ipso, vt sequitur actum volendi &c. Loquitur autem ex hypotesi; quia vt diximus disp. 7. cit. nu. 170. Doctor non resolutè hanc sententiam tenuit, sed fuit problematicos, & etiam magis inclinauit in sententia ponente bonum verum, & apparens præcisè tamquam finem, & obiectum voluntatis, sed quando illa sententia placeret duobus locis citatis innuit modum quo defendi posset etiam bonum præfixum habere posse rationem finis, & dicit quod si teneretur illa sententia dici debet in obiecto nullam præcedere bonitatem, nec veram, nec apparentem sed sequi, seu concomitari actum ipsum voluntatis,

illud

illud obiectum acceptantia tanquam si esset bonum ex sua mera libertate, quod Mastrius aperte indicat loc.cit.2.d.43.quæst.2. in fine cum inquit. Si tamen non ponatur voluntas creata posse velle malum sub ratione mali, adhuc potest assignari peccatum ex certa malitia, quando voluntas ex libertate sua absque passione in appetitu sensitiuo, & errore in ratione peccat; ibi enim est plenissima ratio peccati, quia nihil aliud est à voluntate alliciens eam ad malum, sed ex pura libertate sine alia occasione extrinseca eligit sibi malum velle non tamen ex malitia; ita quod voluntas sic peccans tendat in malum inquantum malum & ea d illam vero contradictionem, quam hic denuò nobis imponit dictum est supra.

133 Hanc verò nostram sententiam de fine, & bono præfixo sic declaratam impugnauit Poncius disp.10. Phys.num.30. cuius obiectionibus breuiter occurrimus disp.7. Physic.qu.8. art.2. in fine. Prima impugnatio erat quia finis ante actum voluntatis quo tendit in ipsum tanquam in finem amando ipsum debet habere bonitatem vel veram, vel apparentem propositam per intellectum, qua moueat, & excitet voluntatem ad amandum; sed bonitas, quæcunq. sequens actum voluntatis nequit esse sufficiens ad hoc, ergo finis non potest constitui in ratione finis, nec habere ratione à bonitate præfixa sequente actū voluntatis. Huic argumento licet à nobis loc. cit. aliter efformato secunda est assignata responsio, prima est bonitatem præfixam re vera nec antecedere, nec sequi actum voluntatis, quo præfigitur, sed comitari ipsum, & esse simul cum ipso quod sufficit in obiecto terminatiuo, vt de ente rationis diximus disp.7. log. respectu intellectus, & hoc satis est, vt possit præfixa bonitas causalitatem finis exercere circa talem actum. Hanc resolutionem reijcit Poncius nu. 247. primò, quia cum actus voluntatis sit causa applicans, & attribuens illam bonitatem obiecto, quod alias ex se illam non haberet, impossibile sit quin sequatur actum voluntatis nostro modo intelligēdi, ergo suppositum illud quod negatur est verum. Deinde impossibile est, quod vlla bonitas possit exercere causalitatem finis, nisi bonitas quæ possit mouere voluntatem ad factum; & impossibile est quod vlla bonitas ad hoc moueat, nisi bonitas, quæ proponatur voluntati ante actum; sed bonitas illa præfixa, si non præsupponatur actui voluntatis, etiamsi concomitetur, & non sequatur non potest proponi ab intellectu in obiecto, ergo non potest exercere causalitatem finis respectu voluntatis, quantum ad illum actum, sicut nec obiectum ea mediante potest mouere.

Resp. licet ea de causa bonitas præfixa nostro intelligendi modo intelligatur sequi actum voluntatis quo applicatur, & attribuitur obiecto, in quo à parte rei non reperitur, adhuc tamen stat quod à parte rei bonitas præfixa, nec antecedat, nec sequatur actum illum, sed comitetur, & sit simul cum illo sicut à pari denominatio passiua cogniti in obiecto nostro intelligendi modo concipitur sequi ad actum cognitionis à qua derelinquitur, & suo modo causatur, cum tamen re vera nec antecedat, nec sequatur, sed comitetur ipsum non enim à parte rei prius est intellectum cognoscere obiectum, quam obiectum cognosci, aut cognitum esse ab intellectu; quomodo autem bonitas præfixa possit ab intellectu voluntati proponi, vt eam moueat quod tangitur in secunda instantia patebit mox ex solutione aliarum obiectionum.

134 Alia responsio ad primum argumentum principale erat, quod sicut in intellectu in ordine ad ens rationis duplicem assignamus disput.7. log. cognitionem, vnam directam qua fingitur ens rationis; alteram reflexam, qua cognoscitur factum, ita in voluntate duplicem possumus assignare actum in ordine ad bonum præfixum vnum directum, quo suo modo fingitur ab ipsa applicando bonitatem; vbi non est alterum reflexum quo tale bonum sibi pro fine præstituit; dato nàque quod respectu primi actus nequeat illa bonitas causalitatem finalem exercere, poterit ad minus exercere respectu alterius.

Sed hanc quoque solutionem refellit Poncius nu.248. primò quia loquitur argumentum de causalitate finis respectu primi actus, quo fit bonum præfixum, seu quo applicatur ipsi bonitas, quæ non est in ipso, qui actus cum sit actus prosecutionis voluntatis debet habere aliquem finem, seu aliquod motiuum. Secundò, quia per hoc quod voluntas applicet bonitatem obiecto, in quo non est, intellectus non potest proponere ipsum, vt bonum, ergo non potest exercere causalitatem finis respectu secundi actus, probatur antecedens, quia voluntas nequit applicare, nisi quatenus haberet hunc actum, volo quod illud obiectum sit bonum illa alia bonitate, quæ non est in ipso; sed per hoc quod voluntas habeat hunc actum, non potest intellectus apprehendere quid sit bonum, ergo non potest intellectus post primum actum directum proponere obiectum, vt bonum respectu secundi actus. Probatur minor quia etiamsi voluntas velit, quod aliquis haberet diuitias, non propterea posset intellectus proponere ipsum per modum diuitis post illum actum voluntatis, nec ipse per modum diuitis posset mouere voluntatem ad aliquem actum, ergo nec per hoc quod voluntas velit aliquid esse bonum potest propterea proponi, vt bonum ab intellectu, neque vt bonum mouere ad alium actum voluntatis.

135 Respondeo falsum esse quod argumentum loquatur de causalitate finis respectu primi actus, quo fit bonum præfixum, maior enim in argumento assumpta loquitur de actu voluntatis, quo tendit in finem amando, & acceptando ipsum, qui non est actus ille directus quo fit bonum præfixum, sed reflexus quo tale bonum sibi pro fine præfigit, & acceptat; concedo etiam illum primum bonitatis factiuū, vel applicatiuum habere aliquem finem, & motiuum, hic autem non est bonitas ipsa præfixa, sed libertas ipsa voluntatis, quatenus ex sua mera libertate, seu ad suam libertatem exercendam in actum illum prorumpit, vt docet Doctor loc. cit. Ad secundam instantiam negatur assumptum. Ad probationem distinguo minorem, non potest intellectus tali applicatione facta à voluntate apprehēdere quod illud obiectum sit bonum verè, & a parte rei, concedo, tanquam quid fictum a voluntate nego, & sic pariter dico ad antecedens probationis eiusdem minoris, facta applicatione diuitiarum à voluntate per actum, quo aliquem vellet esse diuitem, posse talem ab intellectu proponi vt diuitem voluntati, non quidem verè sed fictè, & fictione a voluntate procedente, & ex tali propositione posse voluntatem mouere ad aliquem actum saltim inefficacem, hoc enim pacto voluntas potest impossibilia appetere etiam vt talia iudicata, atque ita de facto Angelum malum appetijsse æqualitatem Dei nullo errore in intellectu procedente docet Doctor 2. dist.6. quæst.1. Immò si argumentum hoc valet probaret pariter bonum apparens propositum ab intellectu errante, non posse voluntatem mouere ex eo enim quod intellectus errans apprehendat bonitatem in obiecto, vbi non est non sequitur illud obiectum esse re vera bonum, nec ab intellectu posse absolutè proponi vt bonum, sed vt apparenter bonum, si ergo talis propositio procedens ex errore intellectus sufficit ad mouendam voluntatem, cur item sufficiens non erit propositio in casu nostro procedens ex errore voluntatis bonitatem applicantis in obiecto, vbi re vera non reperitur? ita argument. hoc, cui Poncius adeo fidit est prorsus labile. Verum quia Poncius in apolog. numer.246. consuetam repetens cantilenam dolet nos in forma non respondisse argumento principali, & hac de causa pessimè respondisse, nunc addo argument. suum responsionem in forma non meruisse, quia nec ipsum est in forma, quandoquidem in conclusione colligat, quod in præmissis non seminauerat, concludit enim bonitatem præfixam rationem finis habere non posse, cum tamen in præmissis nunquam de tali bonitate fiat sermo, sed solum de bono vero, & apparenti, vt illud legenti statim constabit.

136 Secundum argumen. eius est, bonitas exercens causalitatem finis debet esse apprehensa sub ratione bonitatis, seu quod est idem in re illud, quod potest mouere per modum finis debet apprehendi per modum finis, antequam mouere possit, sed bonum præfixum, vt explicatur a Mastrio, non potest sic apprehendi quia intellectus absolutè apprehendit ipsum vt malum, ergo bonum præfixum non potest exercere causalitatem finis. Huic etiam argumento duplex est assignata responsio disp.7. Phys. sub num. 174. primò diximus bonum præfixum esse cognitum, non vt quid aggregatum antecedenter ad actum, quo voluntas applicat rei malæ bonitatem, sed secundum partes, quatenus intellectus apprehendit ex vna parte obiectum malum, & bonitatem in se ex alia parte, & voluntas ex sua libertate, hunc applicat illi obiecto formando suo modo ens fictum, & talis apprehensio sufficit vt possit mouere voluntatem. Deinde addimus quod potest totum aggregatum post præfatam applicationem à voluntate factam apprehendi, & sui voluntatem mouere, in quo casu intellectus non erraret, nec fingeret, sed obiectum à voluntate fictum ostenderet. Hanc responsionem inquit Poncius coincidere cum data ad primum, & eodem modo impugnari, addit tamen hic quod quando apprehenditur res mala, & apprehenditur bonitas extra ipsum, illud totum non posse mouere per modum finis, sed si aliquid mouet, sola bonitas mouebit, quod probat quia res illa non bona, nec secundum se etiam partialiter mouere potest, cum secundum se non apprehendatur vllo modo vt bona, nec etiam potest mouere ratione bonitatis illius; quia illa non apprehenditur in ipsa, nec vt spectans ad ipsam, ergo illa nullo modo concurrit ad mouendum, & consequenter si aliquid moueat, sola bonitas mouebit.

137 Respondeo esse merum mendacium vllam nostrarum responsionum coincidere cum data ad primum argumentum, vt eas vtrisque conferenti statim patebit, & quidem prima responsio est omnino fundata in Doctrina Scoti 2. distin.7. quæst.1. ad 3. vbi ostendens quomodo potuerit Angelus malus appetere æqualitatem Dei etiam ab ipso cognitam, vt impossibilem sibi, inquit. Ad 3. dico quod intellectus simplex potest apprehendere æqualitatem Dei sine errore, & sufficit sola simplex apprehensio, ad hoc quod appetitus appetat illud apprehensum alteri, sicut intellectus apprehendens albedinem, & apprehendens coruum potest velle albedinem coruo, æqualitas autem Dei potest apprehendi sine errore, nam Filius Dei est æqualis Patri, & ille potest apprehendi, vel si nihil esset æquale, adhuc æqualitas posset apprehendi absolutè, nec in apprehensione illa simplici est error, nec aliqua falsitas, & tamen illa apprehensio simplex sufficit ad volitionem illius simplicis cuicunque intellecto, & amato, hæc Doctor ibi in qua Doctrina vides totam primam responsionem fundatam, illud verò quod addit Poncius hic contra allatas responsiones, contra neutram facit, non quidem contra primam, quia iuxta illam concedo, nec obiectum malum mouere voluntatem, nec aggregatum ex obiecto, & bonitate, quia tunc non concipitur, vt quid aggregatum, sed bonitas apprehenditur in se, & non

& non vt in illo obiecto, atque ideò sola bonitas sic apprehensa mouet, vt dicebat Doctor de æqualitate Dei apprehensa ab Angelo. Neque facit contra secundam responsionem, quia iuxta illam falsum est bonitatem apprehendi ab intellectu extra obiectum in se malum, nam tunc apprehenditur, vt aggregatum quoddam à voluntate factum, vel fictum ex sua mera libertate, vnde falsum est quod in eo casu non apprehendatur bonitas ab intellectu, vt applicata à voluntate illi obiecto, & vt spectans ad illud ob talem applicationem à voluntate factam.

Tertium argumentum à Poncio non ponitur quia inquit à nobis adhiberi eandem responsionem, quam prætendit esse satis impugnatam. Fateor ad tertium argumentum per eandem responsionem nos satisfacere, quia non est à secundo diuersum, nego tamen illam responsionem fuisse sufficienter ab Aduersario impugnatam, vt constat ex nuper dictis.

138 Quartum argumentum erat, quod non apparet, qua ratione voluntas possit habere pro bono illud, quod non ostenditur ei ab intellectu esse bonum, nec quomodo possit tribuere bonitatem rei, quam vidit esse malam, & cuius malitiam auferre nequit. Cui occurrimus disp. cit. satis constare ab initio articuli, quo pacto id contingere possit ex libertate, & malitia voluntatis, vbi dicimus quod finis præfixus, seu præstitutus est quando obiectum præcisè est à ratione ostensum sub ratione mali, at voluntas ex sua libertate illud sibi præfigit tanquam finem, quod non est intelligendum, quasi voluntas feratur in malitiam per se, & verè tendat in malum sub ratione mali, sed quod ostensio voluntati obiecto ab intellectu sub ratione mali, & ex alia parte ostensa ratione boni, vel in se vel alio obiecto, potest voluntas ex sua libertate tribuere illi obiecto rationem boni in alio obiecto repertam conficiens aliquod aggregatum, sicut facit intellectus, cum concipit finem apparentem, nam obiecto ex se malo applicat bonitatem in alio inhærentem.

Quam responsionem refellit Poncius num. 251. dicens per hanc minimè ostendi quomodo voluntas possit tribuere bonitatem obiecto non habenti bonitatem, sed tantum dicitur, quod id faciat, longè autem diuersum est dicere, quod voluntas faciat aliquid, & ostendere quomodo id possit facere, vt est euidens, sed hæc est nimis frigida cuasio, quando quidem ex præfata responsione ostenditur non solum quod voluntas id faciat, sed etiam modus quo id facere possit ex sua libertate, & est Doctrina Scoti 2. dist. 6 qu. 1. ad 3. dum docet modum quo potuerit Angelus appetere æqualitatem Dei quantumuis sibi impossibilem, & ab intellectu propositam, vt talem, ex hoc nimirum quod potuerit intellectus apprehendere æqualitatem Dei in se, vel vt in Filio, & voluntas ex tali apprehensione simplici moueri ad illam sibi appetendam, vel applicandam, quia voluntas est vis collatiua sicut intellectus, & per consequens potest conferre quæcunque simplicia sibi ostensa sicut intellectus potest; ex quo patet præfatam nostram solutionem non esse aggregationem verborum sine sensu, vt ait Poncius, nisi apud eos, qui enutriti in Scholis Recentiorum principia Scotica non penetrant, nec illorum sensum percipiunt, vnde monitum nobis ab ipso adeò charitatiuè factum, vt interdum reflectamus supra sensum Verborum, magis ei necessarium erat quam nobis, quare in proposito quadrat adagium. *Manius accusat mœchos*.

139 Deinde impugnat, quod diximus in fine responsionis, intellectum scilicet, dum concipit finem apparentem applicare ipsi bonitatem in alio obiecto inhærentem, quod inquit esse manifestè falsum, neque enim intellectus applicat illi bonitatem magis, quam applicat bonitatem veram, quam concipit in obiecto; Nec valet dicere, quod bonitas vera non applicatur ab ipso, quia est antecedenter in obiecto, nam sicut bonitas vera est realiter in eo ante apprehensionem intellectus, & propterea non applicatur per intellectum, ita bonitas apparens est apparenter in obiecto ante apprehensionem intellectus, & propterea non applicatur per intellectum; Sed planè hic rursus non percipit Poncius vel percipere noluit paritatem assumptam de intellectu concipiente bonum apparens, & de voluntate acceptante bonum præfixum, non enim eodem modo prorsus fit illa applicatio boni, vbi non est ab intellectu, & voluntate, alioquin non esset similitudo, sed identitas; applicat ergo intellectus bonitatem apparentem obiecto ex se malo, non quia prius præuideat obiectum esse re vera malum, & illi bonitatem in alio inhærentem fingendo appingat, quia tunc non peccaret ea ignorantia, vel inaduertentia; sed quædam bonitas apparens in obiecto, resultat ex eius ignorantia, dum non sufficienter naturam, & conditionem illius obiecti considerat, quam postea apprehendit, ac etiam componit cum tali obiecto, & voluntati proponit, tanquam si verè esset à parte rei, & in hoc sensu dicitur applicare bonitatem obiecto, vbi re vera non est, vbi etiam obseruandum est bonitatem sic applicatam esse veram, & realem in se spectatam, alioquin voluntatem realiter mouere, & allicere non posset, sed apparentia, & fictio consistit in falsa applicatione, & compositione, ex eius ignorantia, & inaduertentia procedente.

140 Quoniam verò iuxta eius placitum non adhuc sufficienter ostendimus, quomodo voluntas ex sua acceptatione possit facere obiectum malum bonum sub num. 252. in gratia nostri, vt discamus (inquit) quod ante nesciebamus, docet quomodo id fieri possit, & ait aliter fieri non posse quam per hoc quod voluntas habeat actum, quo mediante velit, quod illud obiectum sit bonum ea bonitate, seu quo velit ipsi illam bonitatem, subdit tamen hoc nobis non sufficere, quia per hoc quod voluntas velit aliquid esse bonum, non fit bonum, neque potest ab intellectu proponi vt bonum sufficiens ad mouendum voluntatem, sicut per hoc, quod vellet aliquod esse delectabile sensui, non propterea esset tale, nec per hoc quod vellet aliquem esse diuitem, fortem, vel pulchrum, propterea esset talis, vel posset vt talis mouere voluntatem. Tum 2. quia si voluntas vellet aliquod bonum alicui malo proposito, vt malo, amaret malum; probatur sequela, quia amare malum vt malum, nihil aliud est quam velle illi malo vt sic, tantum considerato bonum: ergo si voluntas vellet obiecto, quod proponeretur tantum, vt malum, aliquam bonitatem amaret ipsum vt malum. Tum tandem quia actus, quo quis vult alicui aliquod aliud bonum quod non habet, est amor concupiscentiæ, ergo præsupponit amorem amicitiæ respectu subiecti, cui concupiscitur illud bonum; ergo si illud subiectum sit malum, & nulla ratione proponitur vt bonum, malum, vt malum amabitur amore amicitiæ.

141 Respondeo gratis concedendo non posse voluntatem, alio modo, facere obiectum malum bonum, seu applicare ipsi bonitatem aliquam quam non habet nisi per alium actum, quo mediante velit quod illud obiectum sit bonum ea bonitate, seu quo velit ipsi eam bonitatem, idque satis luculenter nos declarauimus antequam à Poncio doceremur, disp. 7. Physic. num. 172. adducendo dictum Scoti 2. distinctio. 6. quæstion. 1. ad 3. quod quis cognoscens albedinem, & coruum, potest velle albedinem coruo, quod dictum si Poncius intellexisset, *vt ipsi discant quod ante non sciuerunt* (quasi dixeram vt locum daret adagio, *Sus Mineruam*) & falsum est hoc non sufficere, vt tale bonum sic confictum, & præstitutum à voluntate possit ipsam mouere ad aliquem actum inefficacem circa obiectum ita ab intellectu propositum, vt luculenter demonstraui supra confutando solutionem Poncij ad secundam responsionem datam primo argumento, quandoquidem Scotus loco nunc citato manifestè oppositum doceat, per hoc enim quod mea voluntas velit albedinem coruo, vtique non fit quod coruus sit verè albus, & tamen hoc sufficit ad mouendum voluntatem ad aliquem actum saltem inefficacem, & per hoc quod voluerit sibi Angelus æqualitatem cum Deo, non vtique factus est talis, & tamen æqualitas sic proposita sufficiens fuit, vt appetierit æqualitatem Dei appetitu inefficaci, & per hoc quod intellectus apprehendat aliquod obiectum apparenter bonum, non ob id sequitur quod re vera sit bonum, & tamen talis propositio sufficit ad mouendam voluntatem, vnde planè minime ex quo capite hoc argumentum adeò æstimet Poncius, vt non erubescat in hac quæstione vis vel ter illud proponere, & valeret vrgere, & satis audacter dicere quod Mastrius ad hoc nihil dicit in sua responsione, nisi verba pura sine vllo sensu faciente ad propositum, sed quis nostrum magis ad propositum loquatur iudicet prudens lector, quia circa hæc dicteria tempus conterere tædet, & pudet.

142 Ad aliam instantiam nego sequelam, quia quando per suum velle applicat voluntas obiecto de se malo aliquam bonitatem, hoc non fit per modum prosecutionis, quasi malo antea amato amore amicitiæ concupiscat aliquod bonum, sed fit per modum compositionis cuiusdam, quatenus voluntas habet ipsa quoque virtutem collatiuam, & compositiuam obiectorum ad inuicem sicut intellectus, vt explicat Doctor cit. 2. d. 6. qu. 1. ad 3. & per hanc virtutem inducit malum colore boni faciendo quoddam aggregatum rationis, vnde pariter ad probationẽ sequelæ distinguo assumptũ, amare malum vt malum, est velle illi malo bonum, verum est si id fiat per modum prosecutionis, falsum vero si fiat per modum cuiusdam compositionis, & collationis, vt contingit in proposito, cum voluntas ex sua libertate coniungit cum obiecto malo aliquam bonitatem v. g. delectabilem, non enim hoc facit in ordine ad obiectum malum, quasi talem delectabilem illi obiecto concupiscat, sed potius in ordine ad se per quod etiam occurritur sententiæ vltimæ.

Quintum argumentum non est Poncij sed illud nobis obiecimus disp. 7. cit. num. 132. & nunc adducitur in apol. num. 157. tanquam à nobis non bene solutum est itaque argumentum, quod si voluntas potest sibi præfigere malum v. gr. odium Dei propositum sine vlla ratione boni tanquam finem vltimum sequeretur eam posse tendere in incognitum, nam odium Dei bonum non proponitur ab intellectu voluntati, & quod etiam sequeretur eam fingere sicut intellectus, cum fingit chimeram, & sic potest efficere ens rationis formale. Responsum est ibidem, bonum præfixum esse cognitum, non vt quid aggregatum, sed secundum partes, nempe intellectus cognoscit rem malam, & cognoscit bonitatem in se non illo obiecto quibus non fingit, sed potest voluntas postea applicare bonitatem illi obiecto, & formare ens fictum iuxta illud Poetæ *Video meliora probóque, deteriora sequor* sic Doctor 2. d. 6. qu. 1. ad 3. ait quod quis cognoscens albedinem, & coruum, potest velle albedinem coruo. Ad 2. dicimus, quando Scotus negauit voluntatem effectricem esse entis rationis, non locutus est de actibus fingentibus, sed de actibus terminatis ad obiecta primo cognita, quibus solum denominationes extrinsecas relinquit non fingit. Vel locutus est de ente rationis strictè, quo sensu est id quod prouenit à potentia rationali idest intellectu, vt explicat p. d. 45. q. 2. ad argumenta.

143 Post exclamationem in nos irrisoriam, & quidem risu dignissimam, quantum relatu indignissimam, qua adagium confirmat. *Vbi quis dolet ibi, & manum habet*, sæpius repetitam num. 258. responsionem allatam impugnat, in qua primo reprehendit quod dicamus voluntatem fingere applicando bonitatem obiecto non bono, nam hoc nullo modo subsistit, non solum quia voluntas fingere nequit loquendo de fictione qua fieret ens fictum non reale, cum impossibile sit imaginari, quomodo sic fingat, nisi quatenus ad omnes actus ipsius sequerentur in obiecto respectus rationis, quod falsum est, sed etiam quia non applicat voluntas bonitatem cognitam obiecto cognito in casu nostro, nisi volendo quod illud sit bonum, sed volendo quod illud sit bonum, nihil prorsus fingit, nec aliquid habetur, tum quod non fuit antè, nisi actus voluntatis, & denominatio extrinseca ab eo desumpta, a qua habet bonitas illa esse volita obiecto apprehenso; omnia autem hæc sunt realia, nec est verum quod illud malum obiectum propter illum actum sit bonum, aut quod intellectus apprehendat ipsum vt bonum, sed solum apprehendit quod voluntas voluit, vt esset bonum, in quo nihil fictum habetur, vt manifestum est.

Respondeo in hac ipsa reprehensione duo inueniri reprehensione dignissima tanquam omnino ridicula, & puerilia: primum est cum inquit voluntatem in hac applicatione non fingere, quia voluntas fingere nequit loquendo de fictione qua fieret ens fictum non reale, ad quid enim opus erat specificare quod loquatur de fictione qua fit ens fictum, non reale? nunquid datur aliqua alia fictio qua fiat ens reale, & non fictum? alterum est quod probet voluntatem non fingere in tali applicatione, quia non est verum quod illud malum obiectum propter illum actum sit bonum, immò quia non est verum quod illud malum obiectum propter illum actum sit bonum à parte rei, sequitur omninò oppositum, scilicet quod voluntas per illum actum fingat; nego itaque quod volendo voluntas, quod illud obiectum sit bonum, nihil prorsus fingat, ad probationem concedo post talem applicationem nihil haberi reale quod non fuit ante, nisi actum voluntatis, & denominationem extrinsecam in illud obiectum deriuatam (eo modo quo realis hæc appellari potest) acquirit tamen obiectum aliquod esse rationis, & obiectiuum in voluntate, quod prius non habebat, nempe bonitatem, & conuenientiam quandam, quatenus voluntas illud acceptat, & approbat tanquam sibi bonum, & conueniens, cum tamen talem conuenientiam nec habeat à parte rei nec habere possit, quod est fingere, & efficere suo modo ens rationis; nec enim alio modo dicimus intellectum efficere ens rationis v. gr. relationem rationis in Deo, ad Creaturam, nisi quatenus ea propria vi collatiua refert ad inuicem, quæ non sunt referibilia scilicet Deum ad creaturam, & talem relationem fingit, & concipit ad instar relationis realis; ita igitur quoque in proposito voluntas ex vi propria collatiua potest ab se referre, quæ non sunt referibilia, & acceptare, ac probare tanquam bona, & sibi conuenientia, quæ à parte rei talia non sunt, quod plane sine fictione fieri nequit, vt manifestum est.

144 Præterea in eadem nostra responsione reprehendit n. 259. quod diximus voluntatem applicare bonitatem apprehensam obiecto malo apprehenso, & formare ens fictum iuxta illud Poetæ *Video meliora proboque, deteriora sequor*, quia hoc dictum Poetæ nihil habet connexionis cum illo alio, nec enim Poeta vult hoc loco quod voluntas applicet bonitatem obiecto malo, aut fingat, sed quod præferat bona peiora melioribus, vt vel Pueris notum est quod potest fieri, & fit quotidie absque tali apprehensione, vel fictione, sed quod in Poeta errent Aduersarij, (inquit Poncius) condonari debet, qui fortasse nec à limine salutauerunt artem Poeticam; quod autem in ipso Scoto intelligendo deficiant, nescio an excusari debeant, quod verò deficiant patet ex dictis, & ex loco etiam, quem subiunxerunt in hac responsione in dist. 6. q. 1. quod quis cognoscens albedinem, & coruum possit velle albedinem coruo, qui locus perperam adducitur ad propositum nam quamuis verum sit quod voluntas vellet hoc, non inde sequitur quod fingat, nec enim volendo hoc fingit vt manifestum est.

Respondeo negando dictum Ouidij non afferri ad rem, quamuis enim per illud dictum voluerit innuere Poeta, quod potest voluntas ex sua libertate præferre bona peiora melioribus, vel magis Philosophicè loquendo eligere minus bonum relicto maiori bono, quod concedo fieri posse absque tali applicatione, vel fictione, adhuc tamen voluit etiam innuere quod ex sua libertate, & malitia possit relicto bono, sequi malum sub prætextu boni faciendo sibi finem præfixum immò si hunc locum philosophicè explicare velimus, potius indè hic secundus sensus colligi debet quam primus, quandoquidem non comparat ibi Poeta bonum cum bono, seu maius bonum cum minori bono, sed malum cum bono, & deterius cum meliori, vt constat ex ipsis verbis, & hoc vt magis indicaret quanta prauitate, & peruersitate laboraret voluntas Medeæ, de qua ibi loquebatur. Hinc autem dissimulare nequeo Poncianam acutiem quam scilicet belle hinc collegerit quod artem Poeticam nec à limine salutauerimus, quasi ars poetica præcipuè doceat sensum huius vel illius phrasis, & non potius Prosodiam, & quantitatem Syllabarum, si ergo Syllabam breuem produxissemus, aut longam corripuerimus, poterat ritè hinc inferre nos artis poeticæ ignaros, at ex eo quod sensum alicuius periodi non intellexerimus, ex quo capite hanc consequentiam deducat, non video, sed hæc scurrilia nimis frigida, & valdè ei familiaria mittamus est enim ex eorum classe, quibus vt ait Tacitus p. hist. sufficit vt tantis sententijs aliorum contradicant, quomodocunque id contingat. Nego pariter dictum Scoti 2. d. 6. q. p. ad 3. non adducitur ad propositum, immo Doctor ibi discretè docet nostram sententiam demonstrans quomodo impossibile, & malum etiam vt tale cognitum, possit à voluntate appeti saltem inefficaciter sub prætextu possibilis, & boni, in quo fictionem intercedere nemo non videt; falsum est insuper ex eo dicto Scoti quod quis cognoscens albedinem, & coruum possit velle albedinem coruo deduci solum, vt Poncius facit, quod voluntas possit velle hoc, in quo nulla intercedit fictio, sed deducitur quod possit velle aliquod impossibile alicui, tanquam possibile, quod sine fictione fieri nequit, ad hoc enim adducit exemplum illud de albedine, & Coruo, vt indicaret potuisse Angelum appetere æqualitatem Dei quæ impossibilis erat.

145 Denique in fine defensionis duplicem responsionem ad aliud argumentum de fictione entis rationis à nobis datam impugnat: primam quidem ait esse ridiculam, nam in ea dicitur Scotum dum asserit voluntatem non posse facere ens rationis, loqui non de actibus fingentibus sed de non fingentibus, quod perinde est, ac si Scotus diceret, voluntas non potest fingere ens rationis per actus quibus non fingit, sed per actus quibus fingit, quòd omninò ridiculum videtur. Secundam verò responsionem ait esse bonum ea suppositione, quod constaret voluntatem fingere ens rationis, sed hoc suppositum est falsum, nec benè probatur à Mastrio (inquit) in loco, quem citat ex sua logica, vt facile, esset ostendere hic, nisi videretur opportunitas illud ad alium locum remittere.

Respondeo nos non dixisse illa prima solutione, cum Scotus asserit voluntatem non facere ens rationis, loqui non de actibus fingentibus, sed de non fingentibus, vt refert Poncius ad ostendendam eam ridiculam; neque in argumento quod nobis obiecimus, diximus vnquam, Scotum absolutè asserere voluntatem non facere ens rationis, sed dicimus sæpè sæpius asserere voluntatem in obiecto derelinquere duntaxat denominationem voliti, quæ accedente intellectu fit ens rationis formale, & respondemus tunc Doctorem non loqui de actibus fingentibus voluntatis, sed de actibus terminatis ad obiecta prius cognita quibus nulla fictio interuenit, in qua solutione nihil ridiculum cernitur nisi ab oculo liuido, & inuido, benè ridiculum est quod supra dicebat Poncius in simili, quod voluntas fingere nequit loquendo de fictione, qua fieret ens fictum non reale, quasi possit habere voluntas, aliam fictionem, qua fieret non ens fictum, sed reale, vt supra notaui; quantum verò spectat ad aliam responsionem, an sufficienter probauerim disputat. 3. Log. quæst. 4. art. 2. quod voluntas suo modo possit facere ens rationis, ibi videri potest num. 52. & rursus disp. 2. Neth. q. 9. art. 1. à nu. 246. vbi occurro impugnationibus Poncij factis contra hoc nostrum assertum in sua Logica, vbi totum dixit, quod ei occurrebat in hac materia, ideo hic nihil vlterius addidit.

Hic tandem notare libet primum, & præcipuum argumentum, quod contra nostram sententiam de fine præfixo obiecit Poncius, (quod nempe bonitas præfixa nequit exercere causalitatem finis, & esse motiuum sufficiens voluntatis, quia sequitur actum voluntatis, causa autem finalis debet præcedere, & eius motio præuia esse vt excitet voluntatem ad actum) adduci pro Thomistis à Patre Hiribarne tractatu de actibus humanis disp. 10. sec. 5. Cui occurrit negando quod finis præfixus vllam possit habere præuiam motionem ad mouendum voluntatem ad sui amorem, postquam enim malum à praua voluntate in statum boni, finisque præfixi à malitia voluntatis euectum est, & per consequens in esse delectabilis, respectu saltim continuationis amoris habet motionem metaphoricam, & consequenter rationem finis, quod notare volui, vt constet, quam iniustè sæpius de nobis conqueratur Poncius quod sua armenta referamus sub nomine aliorum, cum enim, vt plurimum sint argumenta communia, nescio qua de causa velit nos cogere, vt ea referamus, quasi argumenta eius peculiaria.

QVÆSTIO VI.

An, & quomodo debeat obiectum ab intellectu voluntati proponi, vbi explicatur eius concursus ad actum voluntatis.

146 HÆc etiam quæstio de propositione obiecti ab intellectu facta voluntati, vt operari possit, quæ & qualis esse debeat, & quo pacto obiectum ipsum cognitum, vel eius cognitio ad actum voluntatis concurrat, plures inuoluit difficultates, quæ singillatim omnes, vel saltim præcipuæ sunt hic examinandæ, & quia quædam pertinent ad modum, quo obiectum proponi debet voluntati, quædam verò ad modum, quo obiectum iam propositum cum voluntate concurrit ad eius actum, quæstionem in duos secabimus articulos, in quorum primo difficultates ad obiecti propositionem spectantes expendemus in altero alias pertinentes ad modum concurrendi eiusdem.

ARTICVLVS I.

Declaratur modus, quo obiectum proponi debet voluntati, vt operetur.

147 Circa hoc primum quæstionis punctum tres occurrunt difficultates examinandæ, prima est, an voluntas, vt operetur, necessariò prærequirat cognitionem, num potius in incognitum quoque ferri possit, in quo dubio tres sunt opiniones, duæ extremæ, & vna media; prima satis communis asserit hoc esse adeo necessarium, vt nec per potentiam quidem Dei absolutam oppositum fieri possit, ita Henric. quol. 1. quæst. 15. D. Thom. 1. 2. quæst. 9. art. 1. Vasq. 1. 2. disp. 35. cap. 3. Hurt. disput. 14. de anim. 2. sect. 4. Arriag. disp. 7. de anim. sect. 4. subsect. 1. Onuphr. tract. 2. de anim. disp. 2. quæst. 3. dub. 1. Auersa quæst. 58. sect. 7. & alij quamplures. Alia extrema docet; nedum per potentiam supernaturalem posse oppositum fieri, sed naturaliter quoque interdum contingere, pro qua citantur Diu. Bon. tom. 2. opusc. tract. de mystica Theol. q. vn. in fine, & in itinerario animæ cap. 7. quem tamen defendit Faber. disp. 9. de pœnit. num. 371. Carthus. Lib. de laudibus vitæ solitariæ art. 36. & lib. 2. de vita solitar. art. 8. Gerson. alphabet. 69. lit. O. quibus in locis Authores illi docere videntur in via vnitiua per amorem ardere voluntatem in Deum sine cognitione, quod quamuis ab initio indigeat voluntas præuia obiecti cognitione, vt excitetur, ac operari incipiat, posse tamen deinceps in aliquo casu operationem continuare sine cognitione intellectus. Media demum sententia docet naturaliter loquendo voluntatem indigere semper præuia obiecti cognitione, supernaturaliter tamen oppositum fieri posse, ita ex nostris Vulpes tom. 1. part. 2. disp. 14. art. 3. num. 12. in solutione cuiusdam obiectionis, Cauell. disp. 3. de anim. sect. 13. concl. 1. citans Palud. 4. d. 49. q. 1. art. 2. & Ferrar. 3. contra gentes cap. 89. §. *ad euidentiam* quamuis Palud. citetur ab alijs pro prima sent. 3. d. 18. qu. 1. art. 2.

148 Dicendum putamus, cum prima sent. nec naturaliter nec diuinitus fieri posse, vt voluntas operetur sine præuia obiecti cognitione, & propositione; ita innuit. Doctor. 1. d. 10. qu. vn. ad vlt. vbi pro hoc c tat. D. Aug. 15. de Trin. cap. 27. & d. 12. §. *quantum ad istum articulum*, vbi ex intrinseco, ac essentiali ordine harum potentiarum adinuicem, inquit voluntatem non posse circa aliquod obiectum exire in actum secundum, nisi prius circa illud idem intellectus in actum exierit; hoc etiam docet 2. dist. 42. §. *ad argumenta*, quol. 14. & 15. & alibi frequenter; est expressè D. Aug. loc. cit. a Doctore, & lib. 8. de Trin. cap. 4. & lib. 10. cap. 1. & lib. 3. de lib. arbr. cap. 25. & alibi adeò frequenter, vt ipse censeatur auctor illius dicti, quod in adagium inoleuit *nil volitum quin, præcognitum*, quod quidem sufficientissimum esse deberet argumentum saltim naturaliter voluntatem in incognitum in nullo prorsus casu ferri posse; cui suffragatur experientia ipsa, qua constat nos scire, cognoscere ea, quæ volumus, & nolumus, & manere de eis memoriam, & quod quanto aliquid attentius cogitatur, tanto magis amatur, & quanto magis intellectus distrahitur, amor minuitur; immò in extasi ipsa, eaque altissima in qua negabat secunda opinio necessariam esse obiecti cognitionem propter abstractionem à sensibus semper interuenire aliquam obiecti cognitionem docent, idem Augustin. Psalm. 67. ibidem *Beniamin adolescentulus*, Anselmus, & Beda in 2. Corint. cap. 5. de raptu Pauli, & ipse Apostolus testatur 1. Corint. 12. illis verbis *audiui arcana*, &c. Nec dicas initio amoris necessarium esse obiecti cognitionem, non autem in eiusdem amoris continuatione; quia eadem ratione, qua amor in fieri indiget præuia obiecti cognitione, indiget quoque in conseruari, vt mox apparebit in assignando illam; tum quia, vt diximus in Physica prima rei productio, & conseruatio dicunt realiter eandem dependentiam, nec nisi pænes connotata differunt.

149 Ratio à priori huius veritatis non eadem assignatur ab omnibus, illa tamen nobis genuina esse videtur valens in omni sententia, quia cognitio est necessaria voluntati, vt ea mediante fiat ei obiectum præsens, cum ergo nulla potentia vitalis sine obiecto sufficienter præsenti valeat operari, sequitur euidenter voluntatem operari tali præuia obiecti cognitione indispensabiliter etiam per potentiam Dei absolutam; Neque dicas posse ab ipsomet Deo immediatè obiectum voluntati proponi posse, & fieri præsens; quia vt voluntas operetur circa obiectum, non sufficit, vt ei fiat quomodocunque præsens, sed debet fieri præsens vitaliter, non potest autem fieri præsens vitaliter, nisi mediante cognitione, cum enim voluntas non sit potentia cognoscitiua, non potest ei fieri obiectum præsens, nisi repræsentetur per aliquam cognitionem, quod est præsens vitaliter. Confir. quia quod cuilibet appetitiuæ correspondeat propria cognitiua, non est omninò & ex solo Dei decreto, sed est indigentia orta ex natura rei, ex natura nimirum innata conditione ipsius potentiæ appetitiuæ, cui non potest vitaliter applicari obiectum, circa quod operetur, nisi per cognitiuam ei correspondentem, ergo voluntas ex ipsa ratione generali, qua est potentia appetitiua, indigentiam habet præuiæ cognitionis intellectiuæ, per quam ei vitaliter applicetur obiectum, omninò indispensabilem; Et hinc ortum habuit vulgare dictum, quod voluntas est potentia cæca, vt per hoc indicaretur intrinseca indigentia, quam habet ex sua indole præuiæ cognitionis obiecti, quod tamen dictum non in omni rigore accipiendum est, vt verum, quia cum voluntas non sit potentia cognitiua, & apta videre, non benè dicitur cæca, cum cæcitas sit priuatio visionis in subiecto apto nato, sed accipiendum est in præfato sensu quatenus tantum indicat intrinsecam illam voluntatis indigentiam præuia cognitionis obiecti. Confirmatur quia per hoc præsertim secerni solet appetitus elicitus à naturali innato quod elicitus fertur ad bonum secundum esse apprehensum, vnde nonnisi in naturis cognoscentibus reperitur, naturalis verò fertur ad bonum in esse rei, ex quo fit, vt quamuis res à parte rei sit bona, si tamen vt mala ab intellectu proponatur, nequit à voluntate amari, ergo repugnat voluntatem ferri in obiectum incognitum, nec prius habens esse apprehensum per intellectum. Confirmat. vlterius ex proportione actus secundi ad actum primum, quia non minor debet esse connexio inter operationes voluntatis, & intellectus, quam inter ipsas potentias, at si daretur natura, quæ non esset intellectiua, non posset esse volitiua, ergo si non est actu intelligens, nec poterit esse actu volens, qui quidem discursus fundari videtur in doctrina Scoti primo distinction. 12. citat. dum explicat connexionem, & ordinem harum potentiarum adinuicem tam in essendo, quam in operando. Postremò confirmari quoque potest ex absurdis, quæ sequerentur ex hypotesi, quod voluntas sine præuia obiecti cognitione imperaret actiones aliarum potentiarum, tunc enim huiusmodi actiones deterioris essent conditionis, quam brutales, quia fierent, & exercerentur modo omninò cæco absque vlla prorsus cognitione, & directione; quæ quidem rationes demonstrant hoc esse impossibile, quod scilicet voluntas feratur in incognitum, non tantum naturaliter, sed etiam supernaturaliter.

150 Sed obijcies posse voluntatem in incognitum ferri etiam naturaliter; quia aliquando euenit in altissima contemplatione viri spirituales sine cognitione ferantur amore ardentissimo in Deum; cui suffragatur Dionys. 7. de diuin. nominibus, &c. 1. de Mystic. Theol. dicens tunc perfectissimè hominem coniungi Deo, quando relicta cognitione corporalium, & spiritualium ei vnitur. Deindè frequenter optamus incognita scire, quo casu negari nequit voluntatem in incognitum ferri. Rursus potest voluntas præcipere intellectui, vt nihil cogitet, quo etiam casu si intellectus obediet, erit actio voluntatis sine cognitione. Item potest voluntas imperare intellectui ferianti, vt cogitare incipiat, quo virtus casu ante omnem intellectus actum operabitur. Demum ita semper accidere videtur quotiescunque imperat aliquem intellectus actum, quia tunc eum conuertit ad considerationem obiecti antea incogniti.

Resp. in quauis excessiua extasi interuenire cognitionem Dei, alioquin nescirent viri sancti, an Deum, vel lapidem amarent videntur tamen sibi illa carere, qui eam non animaduertunt, magis occupati in Dei amore, quam in eius contemplatione, tum quia ex nimia facilitate, & habitu per illam non immutantur; quod solet declarari exemplo citharædi, qui ex nimio vsu sibi videtur citharam pulsare sine cognitione, & arte; D. Dionys. loc. cit. tantum docere intendit pium quendam theologizandi modum, vt nimirum pio quodam affectu à Deo remoueamus res omnes, quæ nobis obserantur in mente, non solum sensibiles, sed etiam intelligibiles, & ita tanquam in quadam caligine eum venerari, qua de causa talem de Deo scientiam ibi appellat piam ignorantiam, & stultitiam. Ad 2. respondet ipse D. Augustin. 10. de Trin. c. 1. quod qui cupit incognita scire, non vult incognitum, sed vult scire incognitum, seu non amat incognita, sed rei incognitæ scientiam, quæ illa incognita est saltim in confuso. Ad 3. quando voluntas imperat intellectui, vt nihil cogitet, de hoc ipso cogitat, quod est nihil cogitare, & tunc eo ipso extat cognitio carentiæ cogitationis, quam amat voluntas, & quamdiu manet voluntas non cogitandi intellectus intelligit carentiam cogitationis; quod si deinde omnis cesset cognitio, cessabit quoq. actus voluntatis; quo declaratur à simili in ipso voluntatis actu, si enim dicat voluntas, nolo aliquid amare, eo ipso aliquid amat nempe carentiam aliorum amorum directorum, tunc enim vult se nihil directè velle. Ad 4. sicut prima cogitatio non est in potestate voluntatis, vt fusè ostendit Doctor 2. d. 42. qu. 1. quia vt inquit August. 3. de lib. arb. c. 15. impossibile est, quin visis tangamur, ita nequit voluntas illam imperare. Ad vlt. benè potest voluntas cæteros actus illam imperare. Ad vlt. benè potest voluntas cæteros actus intellectus imperare absque eo, quod feratur in incognitum, quia vt Doctor ibidem docet §. *respondeo*, semper intellectus habet aliqualem remissam, & confusam cognitionem illorum obiectorum, quorum consideratio imperatur à voluntate.

151 Obijcies deinde, saltim diuinitus posse in incognitum ferri, potest enim Deus de potentia absoluta sine cognitione infundere qualitatem amoris voluntati, sed eo ipso quod amor voluntati infundatur, redderetur amans, ergo diuinitus potest amare sine cognitione. Confirmat hoc Cauell. cit. tanquam de mente Doctoris, quia potest Deus omnem formam absolutam ponere, & conseruare se solo ex 2. dist. 12. quæst. 2. sed amor est forma absoluta realiter distincta à cognitione, ergo, &c.

Resp. si teneatur relationem vitalis attingentiæ ab entitate absoluta actus vitalis reipsa distingui, concedendum est qualitatem amoris posse à Deo in voluntate produci sine præuia cognitione, sed tunc neg. minor, quia denominatio amantis non sumitur à sola entitate abso-

absoluta amoris, sed ab ea cum relatione annexa vitalis attingentiæ, & tendentiæ in obiectum qua ratione si entitas absoluta visionis poneretur in lapide ipsum non denominaret videntem, quia deficeret talis tendentiæ modus in obiectum; si verò teneatur vt probabilius docuimus in superioribus, huiusmodi relationem cum entitate absoluta actus realiter identificari, tunc est neganda maior, quia non posset infundi amor, nisi cum tali relatione ad obiectum potentiæ vitaliter præsens, quæ vitalis præsentia haberi non potest nisi media cognitione; tum quia obiectum volitionis dicitur esse bonum secundum esse apprehensum ad differentiam appetitus naturalis, cuius obiectum ponitur bonum in esse rei. Ad Confir. Doctor ibi docet omne absolutum prius, & realiter distinctum à posteriori posse ab eo separari diuinitus, & conseruari, non autem docet pariter posterius semper separari posse à priori & sine eo conseruari, quia nec totum conseruari potest sine vnione partium, nec à Deo produci notitia conclusionis sine notitia principiorum, & centum aliæ huiusmodi instantiæ afferri possunt; in proposito: itaque quamuis amor sit cognitione posterior, tamen sine ea produci nequit, quia per eam obiectum fit voluntati vitaliter præsens, imò vt diximus, cognitio quodammodo bonum constituit in esse obiecti in ordine ad voluntatem, quia bonum non est obiectum voluntatis secundum esse, quod habet à parte rei, sed potius secundum esse apprehensum, quod habet per intellectum; Imò notat Doctor 4. distinction. 49. quæstion. 5. E. quod etiam si intellectio non ponatur causa partialis volitionis, sed tantum pura conditio, adhuc tamen essentialiter requiritur, sicut vnio partium essentialiter prærequiritur ad esse totius; licet sit pura conditio.

152 Altera difficultas, quæ ad hoc idem quæstioni punctum attinet, est, qualis esse debeat cognitio, qua obiectum proponitur voluntati, vt possit operari, & quidem nulli dubium est debere esse intellectiuam, quicquid dixerint nonnulli Thomistæ moti quibusdam verbis Diu. Thom. 1. 2. quæstion. 10. artic. 3. putantes solam sensitiuam sufficere, cum enim cuilibet appetitiuæ propria correspondeat cognitiua, qua moueatur ad operandum, appetitiuæ spirituali, qualis est voluntas, cognitiua quoque spiritualis correspondere debet, qualis est intellectus, & si verum est inter mouens, & motum debere esse proportionem, sanè non videtur sufficiens proportio inter voluntatem, & sensum, vt hic possit ei subministrare obiectum, & facere vitaliter præsens, quantum sufficit ad operandum. Accedit, quod licet sensus possit attingere bonum delectabile, honestum tamen, & vtile, quia sunt obiecta superioris ordinis, nequaquam attingere potest, sed obiectum adæquatum voluntatis nostræ non est tantum bonum delectabile, sed honestum quoque, & vtile, ergo correspondere debet voluntati potentia cognitiua ita vniuersalis in cognoscendo, sicut est ipsa in appetendo bonum, talis autem non est sensus, sed solus intellectus. Denique si voluntas moueri posset sola cognitione sensitiua, tunc posset peccare sine vsu rationis, nam ex diuersis bonis à sensu propositis quædam amplecti posset, quædam vero respuere quod ad peccandum satis esse videtur. Hoc itaque supposito, vt extra disputationis aleam, sola remanet dubitatio, an talis cognitio necessariò debeat esse iudicium, num potiùs sola simplex apprehensio boni, vel mali sufficere possit ad voluntatem mouendam; solam apprehensionem non sufficere, sed necessarium esse iudicium ad quemcumque voluntatis actum eliciendum, siue efficacem, siue simplicis duntaxat complacentiæ perpetuo docuere Tomistæ cum D. Thom. p. p. quæst. 59. artic. 3. & p. 2. quæst. 14. articul. p. vbi Caietan. Medin. Martinez, Aluarez, Valentia disput. 2. quæst. 4. pun. p. Auersa quæst. 58. sec. 7. & passim alij Thomistæ, qui postea inter se dissident, quale debeat esse hoc iudicium necessarium ad voluntatem mouendam, alij namque contendunt esse debere practicum, & vrgens ad opus, alij dicunt sufficere speculatiuum, quia vt moueatur voluntas, satis est, illi proponatur obiectum vt bonum, vel malum, quod etiam fieri potest à cognitione speculatiua.

153 Opposita ex diametro sententia docet simplicem apprehensionem sufficere ad eliciendum quemcumque voluntatis actum etiam efficacem; distinguit tamen de duplici apprehensione, altera, quæ determinat intellectum ad iudicium, & consensum, vel euidens vel saltim probabile, vt tria, & tria facere sex, virtutem conducere ad Dei amorem, &c. altera, quæ non est determinatiua ad consensum, sed potius ad dissensum, vt duo, & tria facere sex, &c. fatetur vtique hoc secundum apprehensionis genus esse penitus ineptum ad excitandum in voluntate amorem efficacem, at primum genus inquit sufficere; fundamentum, est quia bruta per solam apprehensionem materialem efficaciter appetunt apprehensa obiecta, ergo similiter per solam apprehensionem spiritualem poterit voluntas efficaciter appetere, quia hæc apprehensio, quia ita proponitur obiectum æquiualet iudicio in ordine ad voluntatem, & quidem quod perfectionis tribuitur sensui, non videtur denegandum potentiæ superiori, & quod cognitioni materiali conceditur, non debet denegari spirituali; ita tenet Arriag. disputation. 7. de Anim. sect. 4. subsect. 3. cum alijs quibusdam Recentioribus: & sine tali distinctione quibusdam nixus exemplis idem tuetur Hiribar. disput. 3. de actibus humanis sect. 8. licet regulariter dicat ex simplici apprehensione oriri solum actus inefficaces.

Media tandem sententia docet ad actus inefficaces, & simplicis complacentiæ solam sufficere apprehensionem, ad efficaces autem requiri iudicium; ita expresse Doctor 2. dist. 6. quæst. p. in sol. princip. & dist. 22. & 3. d. 34. quæst. vn. §. *appetibilium* vbi omnes eius Expositores Faber disput. 9. de pænit. cap. 13. in fine Cauell. disput. 3. de anim. sec. 13. concl. 3. Bassol. 2. d. 25. quæst. 2. artic. 3. Vasq. p. 2. tom. 1 disput. 44. cap. 2. Montesin. p. 2. disp. 13. quæst. 3. Hurtad. disput. 14. de anim. sec. 7. Onuphrius trac. 2. de anim. disp. 2. quæst. 3. dub. 2. & passim alij extra scholam. S. Thom. quoad primam partem probatur, quia appetitus sensitiuus fertur de facto in suum obiectum cognitum per simplicem apprehensionem; ergo hæc pariter sufficiet ad mouendam voluntatem, quia simplex apprehensio intellectiua non minus benè repræsentat rationem boni, quam sensitiua. Confirmat. quia illud idem obiectum, quod cognoscitur per iudicium compositionis, aut diuisionis, potest attingi per simplicem intellectus apprehensionem, ergo illud idem obiectum, quod mouet in compositione, poterit etiam mouere voluntatem in sola apprehensione. Conf. 2. quia si iudicium interdum exigitur, hoc non est præcisè, vt per illud proponatur obiectum, ne voluntas feratur in incognitum, quia hanc supplet indigentiam sufficienter simplex apprehensio; sed vt ex vi iudicij quærantur media pro finis consecutione, cum ergo actus volũtatis inefficax talem ordinem non dicat ad media, sane ad eius elicitionem non indigebit iudicio, sed sola simplex sat erit apprehensio, quæ sufficit aliunde ne feratur in incognitum; Confir. 3. experientia, delectamur enim sæpè de aliqua dignitate, quam non speramus, vt cum quis apprehendit se, vt Papam, vel Cæsarem, & de hoc delectatur; immo interdum delectamur de obiecto cognito, vt impossibili, vt cum quis apprehendit se volare, vel in Angelum conuerti. Demum in sententia Doctoris Angeli peccauerunt appetendo æqualitatem Dei, quam tamen benè sciebant eis impossibilem esse, ergo simplex apprehensio sufficit ad proponendum obiectum pro actibus inefficacibus voluntatis.

154 Quoad alteram partem, quod nempe ad actus efficaces voluntatis non sufficiat simplex apprehensio cuiuscunque sit generis, sed requiratur iudicium, probatur, & quidem quod non sufficiat apprehensio secundi generis, quæ non determinat intellectum ad iudicium, & assensum, sed potius ad dissensum, apud omnem opinionem exploratum est, quia talis apprehensio, vt diximus, esse potest de re impossibili, quæ nequit esse obiectum voluntatis efficacis; Quod nec etiam sufficiat apprehensio primi generis ad mouendam efficaciter voluntatem saltim proximè, & immediatè, probatur, quia actus voluntatis efficax est, per quem voluntas determinatur ad eligendum media, quibus finis obtineatur, & executioni mandetur, sed talis actus proxime, & immediatè oritur à iudicio, non à simplici apprehensione determinatiua ad istud, ergo, &c. prob. min. quia electio non est, nisi post consultationem, & syllogismum practicum cuius conclusio est sententia, & iudicium de re facienda; vt docet Damascen. lib. 2. c. 22. Arist. 2. de anim. 154. & 3. de anim. à tex. 46. & Scot. 2. d. 6. quæst. 1. ad 1. princ. Confirm. efficax intentio finis includit voluntatem etiam mediorum, hæc autem nequit esse sine iudicio, quo iudicetur finis acquiri posse per media. Confir. vlterius, quia vel bonum hoc genere apprehensionis apprehensum proponitur, vt euidenter bonum, & possibile, vel saltim probabiliter; si primum, fieri nequit, quin statim intellectus ei assensum præbeat per iudicium compositiuum, quod postea sequitur voluntas; si secundum, adhuc etiam interuenit iudicium, quia sicut in simplici apprehensione non est proprie veritas, & falsitas, sed solum in iudicio, ita neque probabilitas vel improbabilitas. Denique probatur experientia, quia ex efficaci intentione finis nunquam mouemur ad media eligenda sine aliqua spe consecutionis illius, spes, autem concipitur ex præuio iudicio, & non ex simplici apprehensione, speramus enim obtinere, quod intendimus, non præcisè quia possibilitatem finis apprehendimus, sed etiam quia intelligimus aliquod medium esse idoneum ad eius consecutionem quod sine compositione fieri nequit; Neque ratio pro secunda opinione adducta conuincit oppositum, quia bruta ex sola apprehensione materiali, nedum efficaciter appetunt apprehensa obiecta sine præuio iudicio, sed etiam sine vlla prorsus consideratione de ipsa rei possibilitate, vnde si ista paritas valet, nedum hac ratione probabitur apprehensionem primi generis ad actus efficaces sufficere, sed etiam apprehensionem secundi generis, quod nec Auctores illi concedunt; potius ergo ex hoc deduci debet oppositum, quod nimirum vt voluntas humano modo tendat efficaciter in suos fines, & non belluino more, moueri debet ex præuio iudicio; & quod talis est eius connaturalis operandi modus vt distinguitur ab appetitu sensitiuo, in efficaci appetitione finis, neque in brutis ita moueri apprehensione materiali immediatè sine præuio iudicio dicit perfectionem, quæ proinde hominibus quoque tribui debeat, sed potius imperfectionem. Appositè autem diximus, nec apprehensionem primi generis sufficere ad mouendam efficaciter voluntatem proximè, & immediatè, quia radicaliter, & mediatè fortè dici posset concurrere ad talem motionem efficacem, in quo discriminaretur ab apprehensione secundi generis, quæ ex sua indole non est determinatiua assensum, sed potius ad dissensum, dicimus *fortè*, quia si vera est doctrina quam tradidimus de prima intellectus operatione disputation. præcedent. quæst. 10. artic. 1. dub. primo in vniuersum (ad quam

qui-

quidem pertinet simplex apprehensio) quod nimirum ex se ita distinguitur à iudicio, quod nedum formaliter, explicitè, sed nec etiam virtualiter, & implicitè illud includit, tunc negandum erit dari talem simplicem apprehensionem, quæ sit determinatiua ad assensum, quia quælibet, quantum est de se, indifferentem, & expeditum relinquit intellectum ad quodcunque iudicium, siue affirmatiuum, siue negatiuum; concludendum itaque est opus esse iudicio, vt voluntas moueatur ad efficaciter operandum, saltem modo humano, nec simplicem sufficere apprehensionem, qualiscunque ea sit; præsertim quia iuxta doctrinam præfatam a nobis traditam de simplici apprehensione, falsum est dari apprehensionem determinatiuam ad assensum; vnde corruit totum fundamentum secundæ sententiæ; diximus *modo humano*, quia belluino more potest concedi voluntatem ferri in finem per media ex simplici apprehensione, sic enim iter facis apprehenso per intellectum impetu canis irruentis, & lapide coram exposito ante vllam affirmationem, vel negationem potest illum accipere, & in canem iacere, idque solum probant exempla ab Hibernic. cit. adducta.

155 Num verò hoc iudicium esse debeat practicum, vel speculatiuum, pendet resolutio dubij ex varia acceptione iudicij practici, & speculatiui; frequentior tamen, & communior acceptio apud Doctores est; quod per iudicium practicum intelligenda est cognitio in particula, qua intellectus iudicat hic, & nunc aliquid esse bonum, atq. ideo amplectendum, speculatiuum verò est cognitio de illo bono magis abstracta, & indeterminata, atque ideò non proximè, & immediatè, vrgens voluntatem ad opus, qua acceptione supposita Doctor 2. d.6.q.1.cit. docere videtur iudicium mouens efficaciter voluntatem esse practicum, inquit enim quod actus efficax voluntatis, vt ab inefficaci distinguitur, sequitur notitiam intellectus practici, quod etiam expresse docuit Arist. 6. Ethic. c.2. & 3. de motu animal. c. 4. & 3. de anim. 46. vbi disertis verbis inquit quod intellectus practicus mouet voluntatem ad operandum, non speculatiuus, quod etiam ratio ipsa suadere videtur, quia potest aliquis multa contemplari, & iudicare esse bona, vel mala, & tamen nec ad amorem, nec ad fugam efficaciter moueri, ergo iudicium speculatiuum non est sufficiens ad talem voluntatis motionem, tum quia experientia docet voluntatem moueri efficaciter à cognitione particulari, qua iudicat hic, & nunc aliquid esse bonum, atque ideo amplectendum quæ vtique est cognitio practica, ergo, &c.

156 Contra primam asserti partem solent instare Thomistæ probando simplicem intellectus apprehensionem non esse sufficientem voluntatis motiuum, primo quibusdam Arist. auctoritatibus ex lib. Ethic. & de anim. & præsertim lib. 3. c. 3. vbi inquit, quod per hoc, quod aliquis imaginatur terribilia, si non sit opinio, idest si non sit iudicium, non terretur voluntas neque timet magis, quam si in pictura aspiceret terribilia, & c. 9. quod voluntas prosequitur, aut fugit, quando intellectus affirmauit, aut negauit aliquid esse conueniens vel disconueniens, & demum in eodem capite, quod intellectus speculatiuus non mouet voluntatem, simplex autem apprehensio attinet ad intellectum speculatiuum. Deinde ratione, quia cum sola simplici apprehensione bonitatis in obiecto posset stare tam negatio, quam affirmatio, sed si intellectus neget obiectum esse bonum, vtique non mouebitur voluntas ad amandum tale obiectum; requiritur ergo determinatum iudicium, quo intellectus affirmet esse bonum. Rursus, quia cum mouetur voluntas ab obiecto apprehenso ad eius amorem, opus est, vt intellectus præcognoscat id esse bonũ, & conueniens, sed cognoscere obiectum, vt bonum, & conueniens est habere actum compositionis, ergo, &c. Tandem si sola apprehensio sufficeret, omnia possent æqualiter appeti, & fugiri, æqualiter enim apprehenditur miseria, vt bona, & beatitudo, vt mala, nam quantum ad apprehensionem nulla est differentia, audita enim hac propositione, miseria est bona, intellectus illam apprehendit, licèt iudicet esse falsam, ergo si simplex apprehensio sufficit, possemus appetere miseriam sicut beatitudinem.

157 Resp. Arist. loc. cit. facile explicari, si dicamus ipsum loqui de motione voluntatis ad actus efficaces specialiter tamen ad illud de timore, quod posset quoque contra inefficaces vrgeri, dicendum est, quod dum docet Arist. obiectum terribile imaginatum non terrere, nisi intellectus iudicet illud ut conueniens esse, loquitur vt in plurimum, & regulariter, siquidem appetitus sensitiuus etiam timet ad solam apprehensionem obiecti sine vllo iudicio compositionis. Ad rationem pariter dicimus probare solum, quod voluntas nequit à simplici apprehensione moueri ad effectum efficacem, quia enim cum tali apprehensione possibilitatis obiecti stare potest iudicium, & compositio de impossibilitate eiusdem obiecti, ideo voluntas non potest tale obiectum si propositum efficaciter apparere, sed inefficaciter solum. Dices, ergo saltem apprehensio determinans intellectum ad iudicium euidens, vel saltem probabile circa obiecti bonitatem, ac possibilitatem sufficiet ad motionem efficacem voluntatis, quia cum simili apprehensione nequit stare iudicium de impossibilitate obiecti. Resp. hoc probare solùm talem apprehensionem (si datur) radicaliter, & mediatè ad talem motionem concurrere posse, non autem proximè, & immediatè, vt supra diximus. Ad aliam rationem negat. minor. sensus enim mouetur ab obiecto conueniente, prout tale est, per solam apprehensionem proposito sine vlla compositione, cum possit simpliciter apprehendi totum illud, quod ab intellectu iudicatur. Ad vltim. negat. conseq. cum eius probatione, sicut enim disp. præced. quæst. 10. art. 1. dub. 2. in fine dicebamus, quod in simplici apprehensione huius propositionis, Angelus est corporeus, nulla contingit falsitas, quia in tali apprehensione re vera non attingitur angelus, nec aliquid prorsus de angelo concipitur, sed præcisè significatum illius positionis, quod nimirum significat hæc propositio, Angelus est corporeus, ita in proposito in simplici huius propositionis apprehensione, beatitudo est mala, re vera non attingitur beatitudo, quia non minus repugnat beatitudini malitia, quam angelo corporeitas, vnde falsum est beatitudinem apprehendi posse vt malam, & miseriam, vt bonam, nam per illas propositiones non concipitur beatitudo, vel miseria cum illis prædicatis, sed præcisè significatum illarum propositionum, vide dicta de simplici apprehensione loc. cit.

Ex dictis colligitur, nec ad rem, nec ad mentem Doctoris Fabrum cit. hoc dubium resoluere, dum inquit ad huius quæsiti decisionem debere distingui de amore amicitiæ, & concupiscentiæ, & ad illum satis esse simplicem apprehensionem, ad istum verò non sufficere; Non facit ad rem illa distinctio; nam rationes, quæ probant sufficere ad vnum amorem simplicem apprehensionem, probant quoque satis esse ad alterum, si sit inefficax, nec quæsitum resoluit ad mentem Doctoris, quia 2. d. 6. q. 2. inordinatum amorem Angelorum vult fuisse concupiscentiæ, & illum amorem ex simplici apprehensione æqualitatis Dei ortum fuisse.

158 Vltima difficultas spectans ad hunc eundem articulum est, qualis, & quanta debeat esse propositio obiecti, vt voluntas illud complectatur, num scilicet semper requiratur efficacior propositio vnius boni, quam alterius, ita vt ex duobus bonis æquè propositis ab intellectu neutrum possit amare voluntas, & ex duobus inæqualiter propositis nequeat minus efficaciter propositionem requiri, quod etiam sensisse videntur Medin. p. 2. q. 3. Greg. 2. d. 42. & 43. q. 1. art. 2. & quidam alij.

Negat communis sententia, quam sæpissimè tradidit Scot. 1. d. 1. q. 4. §. *ad argumenta*, vbi inquit, quòd non bonitas aliqua obiecti causat necessario assensum voluntatis, sicut veritas causat assensum in intellectu, sed voluntas liberè assentit cuilibet bono, & ita liberè assentit maiori bono, sicut minori, idem habet 3. d. 36. §. *contra hoc*, vbi docet, posse esse defectum in voluntate sine defectu in intellectu, sequuntur Bassol. 2. d. 25. quæst. 2. Rubion. 3. dist. 36. quæst. 2. Gabriel ibid. quæst. 1. ad 4. & alij passim Hurt. Arriag. Becan. & fuit opinio Riccard. 2. distinct. 38. art. 2. quæst. 4. Henric. quol. 1. & aliorum antiquorum; iuxta quam dicendum est posse voluntatem pro sua libertate, & inter æqualia bona vnum præ alio, & inter inæqualia etiam, quod minus est, & remissius proponitur, amplecti; quæ quidem conclusio licèt satis probata maneat ex dictis supra num. 53. nunc tamen denuo est confirmanda, & in primis pro ea facit auctoritas Augustin. 12. de Ciuitat. Dei cap. 6. ibi adducta de duobus æqualiter corpore, & animo affectis videntibus eandem mulieris pulchritudinem vno appetente, altero renuente, cum tamen eodem modo illis proposita supponatur; Dices, non facere ad rem, quia Augustin. ibi loquitur de vno fine duobus hominibus proposito, & de libertate exercitij, hic verò sermonem esse de duobus bonis eidem homini propositis, & de libertate specificationis. Contra, quia ex hac auctoritate manifestè habetur talem efficaciorem propositionem obiecti, non esse necessariam, quia in casu posito illa pulchritudo æqualiter vtrique proponitur; deinde quia si alia pulchritudo per omnia æqualis simul proponeretur illis hominibus non auferret libertatem circa primam, quia secunda supponitur eodem gradu intentionis proponi, velut prima, & falsum est in proposito agi tantum de libertate specificationis non exercitij, quæritur enim verum ex duobus bonis propositis possit vnum à voluntate amplecti, & non amplecti, cito aliud æqualiter proponatur, denique falsum est, quod inquit Vasq. libertatem specificationis in eo consistere, quod voluntas possit velle hoc, vel illud bonum, quia hæc potius dicitur libertas ad opposita, vel disparata obiecta ex Scoto dist. 39. L. sed propriè consistit, quando idem obiectum potest velle, & nolle.

159 Probatur etiam ratione ibi facta, quia sic destrueretur omnis libertas tum specificationis, quam exercitij, illa quidem, quia si duo obiecta æqualiter proponantur, neutrum potest amare voluntas, quia ad amplexandum vnius requiritur efficacior propositio, quam alterius in hac opinione, quod si inæqualiter repræsentetur, iam sequitur ex eodem principio minus efficaciter propositum amari non posse, destruitur quoque libertas exercitij, quia in obiecta æqualiter proposita non potest tendere voluntas, si sint inæqualiter proposita, constat etiam minus efficaciter propositum eligi non posse. Nec valet, quod inquit Vasquez, posse in tali casu voluntatem imperare intellectui, vt quærat alia motiua, quibus auditio facti, v. g. quæ iam vt minus bonum proponitur, appareat maius, & possit illam amare, in hoc consistere voluntatis libertatem. Non valet, quia libertas consistit in eo ex dictis supra, quod positis omnibus præ requisitis possit voluntas operari, & non operari, propositio autem obiecti est de præ requisitis ad agendum: ergo cum quacunque obiecti propositione debet manere voluntas sic indifferens, alioquin eius libertas illæsa non seruatur, nec reducenda est liber-

tas voluntatis in hoc, quod possit alia motiua quaerere efficaciora; tum quia de ipsa quoque motiuorum inquisitione rursus idem argumentum poterit efformari, quia vel mediorum inquisitio proponitur, vt magis bonum, quam non inquisitio, vel aequaliter, & quidquid dicatur instatur vt supra.

160 Conf. si duo bona aequaliter proponantur, benè potest voluntas eligere, quod voluerit; quia tunc nihil assignari potest, quod voluntatem necessitet, vel ad amandum vnum magis, quam aliud, vel ad suspendendum amorem circa vtrumque, si verò inaequaliter proponantur, adhuc tendere potest in minus efficaciter propositum, quia sufficit voluntati, vt aliquid sit bonum, & vt tale propositum, esto non sit magis bonum, sicut intellectui sufficit obiectum esse verum, esto non sit magis verum; tum quia minus bonum habet rationem obiecti voluntatis etiam occurrente maiori bono, & voluntas adhuc eandem vim habet respectu illius; licet enim magis bonum, quantum est ex parte sua, magis attrahat, quàm minus bonum, tamen voluntas pro suà libertate potest non permittere, se attrahi à maiori bono, bene tamen à minori, sicut si vir fortis, & robustus à duobus impellatur inaequalium virium, esto possit vtrique resistere, potest tamen cadere, & permittere se moueri à debiliori, & non à fortiori, vt bene in hoc proposito exemplificat Arriag. Denique potest Deus ex duobus equalibus bonis alterū velle, & ex duobus inaequalibus velle minus bonum, quia de factò non produxit perfectiores creaturas possibiles, ergo &c. Nec valet, quod inquit Vasquez hominem se nper eligere bonum alteri comparatum; & per consultationem praelatum; Deum non ita, cum non consultet. Non valet, nam ex eo, quod Deus vnum alteri non praelatum eligit, colligitur talem praelationem non esse necessariam, nec etiam in hominibus. Dices, Deum ita posse, quia non eligit ex indigentia, nos verò ex indigentia eligere. Contra, quia si ex indigentia, & necessitate eligimus, ergo non libere, vide dicta superius quaest. 3. artic. 2. quia plurima faciunt ad huius veritatis consolidationem.

161 In oppositum obijcitur primò, quod ex duobus bonis aequaliter propositis neutrum possit amari, quia appetitus aequaliter sa habens ad aliqua duo ad neutrum potest determinari stante aequalitate illorum, & Aristot. ponit exemplum 2. de Celo 93. de sitiente, & esuriente aequaliter, qui nec cibum, nec potum acciperet, sed staret immobilis inter vtrumque & de terra, quae stat immobilis inter latera Celi, ergo sic pariter in proposito. Conf. quia ideò hoc potius eligit, quam illud voluntas, quia ab hoc potius attrahitur, quam ab illo, sed quando proponuntur, vt aequalia, non potest assignari maior attractio ex vna parte quam ex alia, ergo &c. Tandem, quando nobis proponuntur duo bona, consultare solemus, quod illorum melius sit, & illud amplectimur, non alia ratione, nisi quia nostra voluntas semper appetit melius.

Resp. ad 1. ex Bassol. negat. conseq. quia appetitus liber in hoc distinguitur a sensitiuo, & naturali, quod non necessitatur, neque determinatur ab appetibili, & ideo stante aequalitate, vel aequali propositione duorum appetibilium potest in alterum se determinare ex sua libertate, quicquid sit de appetitu sensitiuo, & naturali, de quibus procedunt exempla Arist. ad Conf. negari nequit effectum bonitatis non esse attrahere, & allicere voluntatem ad amorem, haec tamen non est attractio physica, sed moralis, vnde quod de facto voluntas attrahatur ad hoc bonum, prouenit ex eius libertate potens permittere se ab hoc attrahi, & non ab illo, immo quia ambo illa bona proponuntur, vt aequalia, videtur praesertim in tali casu totaliter in arbitrio voluntatis esse ad alterum illorum se flectere, quia ex parte vnius nihil assignari potest, quod magis voluntatem alliciat, quam ex parte alterius. Ad vlt. regulariter ita est, quod amplectimur, quae sunt meliora, vel saltem efficacius proponuntur, non tamen quia necessitati simus ad hunc operandi modum, imò multoties oppositum quoque contingit, qui enim consequi intendit vitam aeternam, non necessario eligit statum religiosum, etiamsi iudicet illum aptiorem esse.

162 Deinde obijcitur, probando minus bonum appeti non posse ablegato maiori, quia minus bonum ad maius comparatum habet rationem mali; sed malum non est volibile, ergo &c. Confirm. ex Arist. 3. de anim. 57. vbi inquit, necesse esse vnum quoddam metiri maius, quod prosequimur, ergo non potest appetitus sequi minus bonum, & vt tale propositum. Resp. Bassol. quod minus bonum quantumcunque maiori bono comparatum habet rationem boni per se loquendo, quia ea, inter quae fit comparatio, communicant in forma; verum est tamen, quod per accidens habet negationem maioris boni annexam, & sic etiam aliquo modo rationem mali, & sub hac ratione non vtique potest appeti, vnde quando voluntas eligit minus bonum comparatione maioris, non eligit illud, quatenus minus bonum reduplicatiuè, quia vt minus dicit formaliter priuationem maioris boni, sed specificatiuè, quod est dicere eligit illud, quia bonum, non quia minus bonum. Ad conf. ita loquitur Arist. quia ita regulariter contingit si ratio est recta, inquit enim ibi in deliberatione accipiendam esse regulam, vel finem, quo metiamur quid faciamus, vnde docet ibi, quid necessarium sit, vt rectè agamus, non vt liberè agamus. Dices, quando eligitur minus bonum, fieri nouum iudicium, quo hoc praeferatur maiori. Negatur, quamuis enim id contingere possit, tamen id absolutè necessarium non est, quia constat aliquando dum e a duobus bonis propositis vnum iudicatur alio melius, nos aliud arripere vt de se Medea testatur apud Ouidium, *video meliora, proboque, deteriora sequor*.

ARTICVLVS II.

Expenditur modus, quo obiectum cognitum, vel eius cognitio ad actum voluntatis concurrit.

163 Circa alterum quaestionis punctum de concursu, scilicet obiecti per intellectum propositi ad actum voluntatis tres pariter sunt difficultates enucleandae; & prima est, quo pacto, & in quo genere causae concurrat obiectum cognitum, vel eius cognitio ad actum voluntatis; qua in re tres reperimus opiniones, duas extremas, & vnam mediam; prima extrema asserit obiectum cognitum, vel eius cognitionem ad actum voluntatis concurrere in genere efficientis causae, eumque totaliter efficere, adeout voluntas merè passiuè se habeat, quae apud Scotum 2. dist. 25. tribuitur Gotfredo, & quibusdam alijs. Altera sententia extrema asserit solam voluntatem esse causam totalem sui actus, & obiectum cognitum, seu eius cognitionem nequaquam concurrere in hoc genere causae, sed in alio genere causae finalis, vel formalis, quam Doctor loc. cit. tradidit non obscurè ac etiam Henricus quol. 9. quaest. 5. & est communis apud Scotistas Regens. Parisiens 3. de Anim. quaestion. 2. ad quaest. 2. collat. Cauell. disputat. 3. de Anim. lection. 13. Fabr. disp. 9. de poenit. cap. 12. sequuntur Recentiores Vasquez 1. 2. disput. 36. cap. 2. Hurt. disp. 14. de Anim. sect. 5. Onuph. tract. 2. de anim. disput. 2. quaest. 3. dub. 3. Auersa quaest. 58. sect. 7. & alij passim. Media demum sententia docet volitionem ipsam partim ab obiecto cognito, partim à voluntate ipsa produci, & ex vtroque causam integram volitionis constitui, pro qua citantur Greg. 2. 25. quaest. 1. Ocham quol. 1. quaest. 16. Durand. 2. d. 24. quaest. 2. & Cajet. p. 1. quaest. 80. artic. 2. vbi explicando hanc opinionem inquit, quod cognitio non est principium effectiuum volitionis, vt *quod* sed vt *quo*, quia tenet, quod ipsa cognitio obiecti sit ratio formalis, qua ipsa voluntas producit volitionem, nam dicit, quod sicut species intelligibilis est ratio formalis dans intellectui actum primum, vt intelligere possit, ita intellectio obiecti constituit voluntatem in actu primo, vt possit producere volitionem, quam opinionem sic explicatam tuetur, vt probabilem Bann. p. 1. q. 10. art. 1. dub. 2. vbi in hoc sensu ait cognitionem concurrere quoque in genere formalis causae, quatenus est ratio formalis agendi voluntati.

164 In hac difficultate primò statuendum est tanquam certum, nec obiectum cognitum, nec cognitionem esse totalem causam volitionis, id probat Doctor ex professo p. distin. 25. quaest. vnic. in corpore quaesiti, & 4. dist. 49. qu. 4. M. & hoc ipsum ostendunt rationes, & auctoritates omnes tam Scripturae, quam Patrum, quibus quaestion. 1. huius disput. monstrauimus voluntatem esse potentiam actiuam respectu sui actus, & non merè passiuam: vnde praeter ibi dicta aliud addere hic opus non est, cum modo ab omnibus id concedatur. Deinde asserendum est valde probabile esse ipsam obiecti cognitionem concurrere ad actum volitionis in genere causae efficientis minus principaliter, non quidem in eo sensu, quo explicabat Cajet. quasi sit ratio agendi ipsius voluntatis, qua enim ratione de specie intelligibili id tenuimus disp. praeced. in ordine ad intellectum, quia intellectus habet sufficientem virtutem agendi in ordine suo, ita eadem ratione modo tenendum est de cognitione in ordine ad voluntatem, quia etiam voluntas sufficientem habet virtutem agendi in ordine suo; & si concurrit cognitio ad eius actum eliciendum, concurrit vt supplens vices obiecti, ad instar quasi speciei cum intellectu, non autem vt supplens aliquem intrinsecum potentiae defectum; in hoc itaque sensu satis probabile est cognitionem esse causam efficientem minus principalem ipsius volitionis, tum quia sic loquendo maior seruatur proportio inter intellectum, & voluntatem, si vtraque potentia à suo obiecto dependere ponatur efficienter aliquo modo in eliciendis actibus suis, quam si de intellectu tantum asseratur, & de voluntate negetur; tum quia Doctor maximè in hanc partem inclinare videtur, nam loco citato distin. 25. tantum probat quod obiectum, vel cognitio eius non est causa totalis volitionis, vnde in corpore quaesiti inquit: *Dico ergo ad quaestionem, quod nihil aliud à voluntate est causa totalis volitionis in voluntate*, nec vnquam negat ibi, quod saltem sit causa partialis, immo in 4. distinct. 49. quaest. 4. M. id expressè affirmat, & quaest. 5. Litt. E. non negat, quod proinde etiam tenet de mente Doctoris P. Vulpes tom. 2. part. 2. disput. 60. art. 1. & Hurtad. disputat. 3. de actibus humanis sect. 3. tum tandem quia nulla est ratio cogens pro parte opposita, vt postea constabit.

165 Addimus tandem adhuc valde probabile esse, & fortè probabilius voluntatem esse causam totalem efficientem suorum actuū, & obiectum cognitum, aut eius cognitionem, nec etiam partialiter concurrere in genere causae efficientis, sed tantum in genere causae finalis, vel formalis extrinsecae. Ratio potissima esse videtur, quia Aristot. 3. de Anim. 54. inquit appetibile, seu bonum apprehensum mouere appetitum per modum finis, motio autem finis non est physica, & realis, sed metaphorica, & intentionalis ex dictis in Physic. & Doctor ipse declarat distinction. 25. citat. ad 1. princip. tum quia bonum non est obiectum voluntatis secundum

dum esse, quod habet à parte rei, sed secundum esse cognitum, & apprehensum, vt superius diximus de potentijs appetitiuis in communi, hoc autem est esse secundum quid, & intentionale, non physicum, & reale, quale requireretur, vt esset causa volitionis in genere efficientis causæ. Nec etiam videtur, id rectè asseri de ipsa obiecti, seu finis cognitione, quia hæc non concurrit ex dictis in Physic. de causa finali, nisi tanquam conditio sine qua non, vel ad summum, vt causa applicans obiectum potentiæ, ipsa tamen non est obiectum, nec gerens vicem obiecti, qualis est species intelligibilis respectu intellectus, quia ipsa non appetitur, sed obiectum per ipsam repræsentatum, nec est bonitas cognitionis, quæ mouet, & allicit voluntatem ad amorem sui, sed bonitas obiecti per ipsam repræsentati, cum ergo cognitio interueniat tantum, velut conditio applicans obiectum potentiæ, & se habeat omninò vt in causis physicis approximatio causæ ad passum, quæ est pura conditio, non benè videtur poni ratio formalis motiua, & causa physicè influens in effectum. Accedit, quod dum obiectum proponitur voluntati per cognitionem; quæ non sit simplex apprehensio, sed verum iudicium practicum habens rationem regulæ, & dictaminis, si tunc cognitio physicè influeret in volitionem, tunc vtique non influeret, vt causa minus principalis, sed vt causa magis præcipua imperans, sibique voluntatem subordinans nedum moraliter, sed etiam physicè, & sic tolleretur voluntatis libertas, quæ intantum saluatur à ponentibus cognitionem esse partialem causam volitionis, inquantum dicunt esse causam minus principalem quæ proinde esto sit causa naturalis, non obinde lædit voluntatis libertatem, quia est causa minus præcipua, satius ergo est dicere voluntatem totaliter suos actus efficere in genere efficientis causæ, obiectum verò apprehensum non concurrere, nisi in genere causæ finalis, quatenus propter eius bonitatem ostensa mouetur voluntas ad actum, & denique cognitionem obiecti concurrere, vel vt conditionem, vel in genere causæ formalis, non quidem in eo sensu, quo dicebant illi Thomistæ, quia sit ratio formalis agendi ipsi voluntati, sed quatenus est ipsa formalis repræsentatio obiecti appetibilis.

166 In oppositum arguitur primò contra eam problematis partem qua dicebamus probabile esse obiectum per eius cognitionem physicè influere in actum voluntatis per modum causæ partialis minus principalis, sic enim asserendo lædi videtur libertas voluntatis, cum obiectum sit agens naturale, quod voluntati approximatum per cognitionem necessario & naturaliter ipsam moueret, qua ratione vtuntur multi Scotistæ præsertim Hiribar. cit. Tum 2. quia agens naturale non potest esse per se causa cōtrariorum circa idem passum, quod additur propter instantiam de dissolutione niuis, & constrictione luti à Sole, sed in potestate voluntatis nostri est habere, velle, & nolle, quæ sunt contraria, respectu vnius, & eiusdem obiecti, ergo illa fieri nequeunt ab agente naturaliter, & consequenter nec ab obiecto, aut eius cognitione, quæ sunt naturalia agentia; quæ ratio pro hoc adducitur à Doctore 2. distinct. cit. 25. §. *contra conclusionem in se*. Tum 3. quia obiectum non concurrit ad appetitionem, & amorem nisi vt cognitum, & repræsentatum per notitiam præuiam, hoc autem est esse secundum quid, & intentionale, ergo nequit, vt sic, physicè concurrere: & hac ratione conuictus Bannes cit. §. *has solutiones* discedit ab opinione Caiet. & in communem descendit. Tum 4. quia appetibile mouet appetitum per modum finis, ergo sicut finis non causat efficienter, ita neque obiectum respectu actus voluntatis. Tum 5. quia sequeretur, quod actus fidei infusæ causaret peccatum, nam si quis credit peccatum esse Deum negare, & ipsum negat, iam talis fidei actus causaret partialiter actum illum infidelitatis, qua ratione vtitur Hurt. cit. & Cauell. Tum 7. quia vel intellectio concurrit cum voluntate ad eius actum, vt causa magis præcipua, vel vt minus præcipua, & instrumentalis; non primum, vt nos quoque concedimus, neque secundum, quia intellectio suaptè natura perfectior est volitione in genere entis. Tum tandem quia possumus in actu amoris omnem assignare formalitatem ad eius integritatem spectantem absque influxu physico obiecti, per quem sumat formalitatem specificam, vt volunt Caiet. & alij, ergo &c. probatur assumptum, quia voluntas cum habitu charitatis est integra causa efficiens actus dilectionis Dei secundum omnem rationem, nam est volitio in genere eo ipso, quod à voluntate procedit, & est talis volitio scilicet Dei eo ipso, quod procedit ab habitu charitatis, qui suaptè natura inclinat in amorem talis obiecti, & his duabus vltimis rationibus vtitur Vasquez p. 2. disp. 36. c. 3. alias leuioris momenti ab alijs adductas contra eandem problematis partem dimittimus, quia ex harum solutione facilè diluuntur.

167 Resp. nullam istarum rationum conuincere, prima quidem parum vrget, quia est principium apud Doct. p. d. 8. quæst. 4. & 2. d. 25. cit. & quol. 16. quod quando principium naturale concurrit cum libero, & liberum est causa principalis, tota actio libera est, vt constat de habitibus in voluntate naturaliter cum ipsa concurrentibus, nec eius libertatem lædentibus. Ad 2. neg. minor quia licet possit esse idem obiectum materialiter volitionis, & nolitionis, vt fornicatio, non tamen sub eadem ratione formali motiua, nam sub ratione delectabilis est obiectum volitionis, sub ratione illiciti est obiectum nolitionis, & circa bonum non potest habere nisi actum volendi, sicut circa malum actum duntaxat volendi, vnde ratio illa adducitur à Doct. iuxta sententiam asserentem bonum esse posse quoque obiectū nolitionis, & malum volitionis, quam ipse firmiter non tenuit, sed interdum admisit disputandi gratia. Ad 3. non dicimus obiectum secundum esse cognitum, & repræsentatum formaliter, vt importat solam denominationem extrinsecam esse causam partialem volitionis sed cognitionem ipsam repræsentantem obiectum, quæ est entitas realis, & physica. Ad 4. neque etiam dicimus obiectum siue secundum esse reale, siue cognitum, & intentionale causare volitionem efficienter, sed hoc asserimus de cognitione ipsa obiecti. Ad 5. non est maius absurdum actum supernaturalem esse causam physicam peccati, quam Deum ipsum; quemadmodum ergo dicitur Deus causa peccati pro materiali absque vllo inconuenienti, ita actus supernaturalis potest poni causa peccati pro materiali, non tamen pro formali, quia totus defectus à voluntate procedit. Ad 6. intellectio concurrit ad amorem, vt causa minus præcipua, alioquin eius libertatem destrueret, & falsum est, quod in genere entis sit actus perfectior ipso amore, vt constabit qu. seq. Ad vlt. negaretur assumptum, cuius probatio, etiamsi concluderet de actu dilectionis Dei procedente à voluntate habitu charitatis perfusa, non tamen concludit de alijs actibus, præsertim ab ea elicitis vndè sumpta, & sine habitu; ex quibus potest etiam aliqualiter satisfieri rationibus pro opposita problematis parte.

168 Deinde arguitur contra alteram problematis partem, qua tuemur voluntatem esse totalem causam efficientem sui actus; quia Verbum diuinum efficienter diuinum producit amorem, ergo, & verbum nostrum saltim partialiter producit nostrum amorem. Tum 2. quia voluntas mouetur per imperium practicum intellectus ad productionem amoris, ergo efficienter. Tum 3. amores distinguuntur specie ex diuersis cognitionibus, ergo efficiuntur ab eis Tum 4. quia sicut ab obiecto, & potentia paritur notitia, sic paritur amor & sicut per speciem impressam intellectus actiuè determinatur ad cognitionem, & per præmissas ad conclusionem, ita per iudicium, & cognitionem videtur voluntas actiuè determinari ad amorem. Tum 5. quia voluntas trahi dicitur, & alici ab obiecto tractio, autem melius intelligitur per actionem ab obiecto præcedentem, rapere enim trahere, & alia huiusmodi non tantum actionem denotant in obiecto, sed etiam vehementem. Tum 6. quia in volitionibus primò primis, & actibus indeliberatis negari nequit concursus effectiuus obiecti, quia necessitas in his actibus reperta aliundè prouenire non potest, quam ex motione efficaci obiecti apprehensi. Tum 7. quia volitio, & amor v. g. diuitiarum non solum est volitio, & actus voluntatis, vt sic, sed etiam talis volitio, ergo quantum ad rationem specificam quoque debet habere aliquam causam realem, hæc autem nequit esse sola voluntas, cum secundum eandem rationem ad omnes actus concurrat, ergo erit obiectum. Tum tandem quia tunc omnes actus essent eiusdem speciei, qua ratione Doctor p. dist. 3. quæst. 7. in corp. quæst. astruit intellectum non esse causam totalem intellectionis, quia tunc omnes intellectiones essent eiusdem speciei. Neque dicas volitiones distingui per obiecta terminatiuè, quia licet non concurrant, vt causæ partiales, concurrunt tamen, vt conditiones necessariæ. Hoc enim non satisfacit, quia idem de intellectu dici posset immo si pariter dici posset lignum ad præsentiam ignis se comburere, & ignem esse conditionem sine qua non, & sic de alijs; tum etiam quia Doct. loc. cit. ait, a quo aliquid essentialiter non dependet, nec ab eo essentialiter specificari.

169 Respond. neg. paritatem, quia Verbum diuinum est substantia subsistens habens à Patre voluntatem fœcundam, quæ est virtus spiratiua diuini amoris, Verbum autem creatum non est huiusmodi. Ad 2. neg. assumptum, quia imperium est actus voluntatis, non intellectus, vt postea dicemus, quo etiam concesso, neg. conseq. quia actus imperans non efficit physicè imperatum, nam voluntas imperat motum manus nihil physicum in manu producēdo. Ad 3. quicquid sit de antecedenti de quo postea neg. conseq. quia cognitiones possunt talem distinctionem inducere ex varia obiectorum propositione sine vllo influxu physico, & relationes specie distinguuntur per terminos esto physicè non oriantur ab eis ex dictis in Log. Ad 4. negat. paritas, quia cognitio est formalis similitudo obiecti, quam habet præsertim ex physico concursu obiecti, quod in volitione, & amore non inuenitur, quippè qui non est imago, aut similitudo obiecti, sed potius pondus in illud totaliter à voluntate procedens; nec par est ratio de specie impressa in ordine ad intellectum, & cognitione in ordine ad voluntatem, quia cum hæc sit formalis manifestatio obiecti, sufficit concursus eius in genere causæ formalis proponendo nimirum obiectum, illudque manifestando, at species non est formalis expressio obiecti, sed tantum virtualis, ideoque actiue concurrit producendo cognitionem; Dices voluntas est potentia indifferens ad plures actus, & obiecta, ergo indiget cognitione, vt principio determinante ipsam ad hunc, vel illum actum circa hoc vel illud obiectum. Negatur conseq. quia vt sæpè dictum est ex Doctore indeterminatio voluntatis est virtutis actiuæ, non passiuæ, oriturq. ex vniuersalitate, & illimitatione virtutis eius, quę postea sufficienter determinatur, & restringitur per cognitionem in genere causæ repræsentantis, & applicantis obiectum. Ad 5. cum obiectum apprehensum voluntatem non moueat, nisi per modum finis allicientis & excitantis volūtatem ad eius amplexum consequenter talis attractio voluntatis ab obiecto nonnisi actionem metaphori-

quantum est de se liberè ten sit in quodcunque obiectum, saltim libertate exercitij. Conf. quia vt sæpè dictum est, licet libertas specificationis pendeat ab obiecto, itant si obiectum est conueniens, nequeat terminare nisi actum amoris, si disconueniens, actum odij dumtaxat, atque ideò voluntas quoad hanc libertatem possit ab obiecto necessitari, sic, vel sic proposito; tamen libertas exercitij totaliter se tenet ex parte principij operantis, & attenditur ex parte potentiæ præscindendo ab eo, quod obiectum sit bonum, vel malum, atque ideo ex parte obiecti nunquam prouenire potest necessitas hanc libertatem excludens; hinc fatentur ingenuè meliores Thomistæ, quod licet de facto voluntas beata necessitetur in patria etiam quoad exercitium, talis tamen necessitas non prouenit formaliter ex obiecto, vt obiectum est, sed ex ipsa dispositione potentiæ circa tale obiectum, ita Caiet. p.p.q. 82. art. 2. Bannez ibidem, Io. de S. Tho. 3. de anim. quæst. 12. art. 4. & alij.

175 Qualis autem sit ista dispositio voluntatis beatæ, quæ inducit necessitatem in ipsa circa obiectum beatificum variè declarant Thomistæ, sed Doctor in 4. d. 49. q. 6. inquit esse, quia diuina voluntas concurrit cum ea ad fruitionem beatam concursu determinato ad agendum, nec habet concursum paratum ad oppositum; immo potius denegatum, vnde illa necessitas omnino prouenit ab extrinseco, nempè ex defectu concursus parati, seu indifferentis ad vtrumlibet, vt alij loquuntur, atque ideo non tollit libertatem intrinsecam voluntatis, cum hæc sit ab ea prorsus inseparabilis, sed solum libertatis vsum, atque ideo beatus necessario fruitur vltimo fine clarè viso necessitate ab extrinseco proueniente, non ab intrinseco, & hæc sufficiant, quia rem vlterius prosequi ad Theologum spectat; nobis sat est ex principijs philosophicis viam parare Tyronibus ad conclusiones theologicas eruendas ex illis dependentes in via Subtilium; vide Hirib. tract. de actibus humanis disp. 4. sect. 5. vbi eruditè satis pertractat hoc quæsitum de mente Doctoris.

QVÆSTIO VII.

De varijs actibus Voluntatis.

176 DOctor in 2. d. 6. quæst. 2. §. *in ista quæstione* docet duplicem esse actum voluntatis elicitum, velle, & nolle; ille prosecutionis est, hic auersionis, & fugæ; sed velle rursus duplex est, amicitiæ nimirum, seu beneuolentiæ, & est circa id, cui volumus bonum, alter vero concupiscentiæ, & est circa bonum alteri volitum & quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur; & reliquum; odium, quod amori opponitur, duplex est abominationis, & inimicitiæ: odium abominationis est, quo detestamur malum in se, vel quo nolumus malum alicui personæ odium verò inimicitiæ est, quo volumus malum alicui personæ.

Rursus docet ibidem bonum esse triplex, honestum, delectabile, & vtile; in prima, & secunda acceptione habet rationem finis, potestque tripliciter considerari, primò, vt per se placet voluntati, & sic terminat velle, seu voluntatem acceptam in actu secundo; deindè vt propter se amabile, & vt est aliquid, cuius gratia alia amantur, & sic terminat intentionem; tandem, vt in eo voluntas vltimatè quiescit, & sic ponitur fruitio; In tertia verò acceptione habet rationem medij, quia consideratur vt bonum idoneum pro finis consecutione, & potest adhuc in acceptione ista proponi tripliciter; primò, vt conducit ad finem consequendum, & sic ponitur electio; secundò, vt est iudicatum, & consultatum, & sic actus, quo acceptatur, dicitur consensus; tertiò vt executioni mandandum, & sic ponitur actus, qui dicitur vsus, & hoc sex actus distinguit S. Th. p. 2. q. 8. quem passim Thomistæ sequuntur. Cœterum tot actus frustra multiplicantur voluntatis nostræ, cum duo, vel tres ad summum sufficiant, nimirum intentio, quæ à fruitione non distinguitur, & electio, quæ pariter à consensu, & vsu distingui non debet, facta siquidem electione ex sympathia potentiarum immediatè sequitur executio, si nihil impediat; & tandem si placet, adde actum neutrum cum Doctore 1. d. 1. q. 3. qui etiam ab intentione latius sumpta non differt.

177 Ad hos actus reliqui actus eliciti prosecutiui voluntatis reducuntur, vel ab eis non differunt, vt amor, desiderium, spes, gaudium; amor enim est volitio, vel intentio, estque indifferens ad bonum præsens, & absens, desiderium verò tantum respicit absens; spes desiderio addit fiduciam consequendi desideratum, & hi duo actus sunt modò intentio, modò electio, & idem est de amore, quia amantes desideramus, speramus finem, & media; gaudium autem non est propriè actus, sed passio distincta à delectatione, vt diximus disp. 5. q. 10. Circa malum sunt alij actus his oppositi, timor circa absens, tristitia circa præsens, & odium circa vtrumque, licèt neque tristitia sit propriè actus, sed passio delectationi opposita ex dictis disp. cit. Itaque ex his concludimus omnes actus elicitos voluntatis reipsa aut esse intentionem, aut electionem, non addimus alium actum, qui dicitur imperium, quia adhuc disputatum non est, num sit actus intellectus, vel voluntatis, quod si est actus voluntatis, vt postea resoluemus, fortè nec ipse distinguendus erit ab electione, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate; de his igitur actibus agendum est duobus articulis sequentibus, in primo intentionem, & electionem aperiemus, imperium in altero; vide hanc eandem actuum voluntatis diuisionem à nobis traditam disputat. 7. Phys. q. 8. art. 7.

ARTICVLVS I.

De intentione, & Electione.

178 INtentionem, & Electionem esse formaliter actus voluntatis supponimus cum communi ex Scoto 2. dist. 38. per intentionem respicit finem, & determinatur ad volendum media propter consecutionem illius per electionem verò respicit media, & illa ordinat ad assequendum finem; neque de hoc vlla videtur inter Doctores controuersia; disputant solum, an intentio finis, & electio mediorum reipsa distinguantur, sintque distincti actus voluntatis, an potius sint vnus, & idem actus qui quatenus tendit in finem dicatur intentio, quatenus tendit in media, dicatur electio, in qua dubitatione tres possunt recenseri opiniones, duæ extremæ, & vna media; Prima extrema intentionem, & electionem constituit diuersos realiter actus tendentes in obiecta diuersa, quam tenet Vasq. p. 2. disp. 33. c. 2. citans Greg. p. d. 1. q. 1. art. 2. & Marsil. p. q. 4. art. 1. dub. 2. & sequitur ex nostris Vulpes tom. 2. par. 2. disp. 59. art. vlt. & disp. 63. art. 3. & alij quamplures. Altera extrema docet esse vnum, & eundem actum, qui dicitur intentio in ordine ad finem, electio in ordine ad media, cuius Patroni citantur multi ab eodem Vasq. S. Bon. Ægid. Riccard. S. Thom. Durand. Ocham. Gab. Holcot. Maior, Caiet. Capreol. & ex nostris sequitur Cauell. disp. 3. de an. sect. 12. n. 9.

179 Media sententia, quam veram omnino putamus, docet intentionem, & electionem interdum esse vnum, & eundem actum formaliter, & realiter, quandoque verò diuersos, & realiter distinctos; Ita significat Doctor loc. præallegato 2. dist. 38. in corpore quæsiti, vbi vtrumque probabile censet, & docere videtur esse posse eundem actum, & diuersum dum inquit, si & voliti, & eius propter quod est volitum, sit idem actus volendi, idem actus erit vsus, ac intentio, si autem alius, intentio dicet formaliter actum illum, quo tendit voluntas in finem, & materialiter actum vtendi, quo refert aliud in istum finem, hæc Doct. quem dicendi modum approbant Gab. p. d. 1. q. 1. art. 3. dub. 2. & 2. d. 38. quæst. 1. art. 2. Maior p. d. 1. quæst. 10. & videtur D. Tho. 1. p. 2. quæst. 8. art. 3. & tenet Becan. p. 2. tract. p. cap. 5. quæst. p. Hiribar. disput. 17. de actibus hum. sect. 3. Bassol. 2. d. 38. quæst. vn. art. 3 & alij, pro cuius probatione, quoad vtramque partem, est aduertendum, intentionem posse finem respicere, seu ad finem comparari tripliciter, primò in ratione obiecti, & boni per se, & propter se amabilis, non autem vt est ratio volendi media, & prout exercet causalitatem finalem erga ipsa, secundò potest respicere finem, vt acquirendum per hæc, & illa media indeterminatè accepta, & veluti sub disiunctione, vt si quis dicat, volo Neapolim ire, vel peditando, vel equitando, vel nauigando. Tertiò tandem potest respicere finem, vt acquirendum per media determinata vt si dicat, volo ire Neapolim vectus equo; Itaque si intentio primo modo contingat, nulli dubium est realiter ab electione distingui, quia talis actus elicitur omninò præscindendo à medijs, immò talis actus non est propriè intentio, quia hæc necessariò continet voluntatem mediorum saltim virtualiter, sed potius est simplex complacentia finis absolutè considerati, vt bonum quoddam est per se amabile, ac propter se volibile; si intentio secundo modo contingat, vt scilicet finem respicit acquirendum per hæc & illa media indeterminatè accepta, sic sanè distinguitur ab electione, per quam vult postea media determinatè sumpta, quia talis actus sequitur facta de medijs consultatione. Et quidem falsum est, quod inquiunt Hurt. & Gauell. cit. in eo casu facta consultatione de medijs statim voluntatem deponere priorem actum, & nouo actu velle illum eundem finem cum hoc medio in particulari, puta velle Neapolim ire per equum. Planè id est omnino voluntariè dictum, quia nulla videtur necessitas mutandi priorem actum intentionis, vt alius de nouo eliciatur circa eundem finem, quia supponitur voluntas firmiter manere in illius finis intentione, scilicet eundi Neapolim, vndè non opus est, quod illum actum repetat, sed solum determinatè eligere debet aliquod ex illis medijs antea confusè, & indeterminatè repræsentatis, & volitis scilicet vel equitationem, vel peditationem, vel nauigationem. Et hoc experientia ipsa docet; nam posteaquam aliquem intendimus finem per aliqua media indeterminatè accepta assequendum, & deindè consultamus quodnam illorum sit aptius, experimur facta consultatione immediatè nos velle tale medium absque eo quod rursus velimus illum finem, & ad talem electionem procedimus in virtute intentionis præcedentis, non autem virtute intentionis denuò productæ, ergo in tali casu omnmò fatendum est alium actum intentionis, alium electionis.

180 Si tandem voluntas velit finem per media determinata, itaut intentio tertio modo contingat, tunc minimè opus est actum intentionis alium esse ab actu electionis. Probatur, quia dum in tali casu dicit homo, volo Neapolim ire vectus equo, vtique interuenire non videtur, nisi vnicus actus tendens in obiectum intentionis, ac etiam simul electionis, neque in hoc vlla repugnantia assignari posse videtur, si enim dicas repugnare eundem actum plura attingere obiecta, statim occurritur, id verum esse de obiectis disparatis ad summum, non autem inuicem subordinatis, sicut sunt in proposito finis, & medium, & de actibus absolutis, non autem collatiuis, de quorum numero esset hic actus, immò de ratione actus collatiui est, quod ambo extrema attingat per ipsum collata, & demum est actus ille

in duo tenderet obiecta, hæc tamen non essent ambo primaria, sed primarium vnum scilicet finis, secundarium alterum scilicet medium; licet autem idem actus tendere nequeat in duo obiecta primaria, nil tamen prohibet, quin tendere possit in duo, quorum vnum sit primarium, & alterum secundarium, vt omnes fatentur de actu beatifico; & his de causis concludit Bassol. cit. iuxta varios casus posse intentionem ab electione distingui, & non distingui.

181 Aduersus statutam assertionem arguitur Primo probando, quod intentio, & electio sint necessario, ac indispensabiliter actus realiter distincti, quia intentio finis est causa electionis mediorum, ergo semper distinguuntur realiter quia idem nequit causare seipsum; probatur assumptum, quia finis est ratio, vt amentur media, ergo amor finis est causa amoris mediorum, atque ita intentio semper causat electionem. Tum 2. quia cum volitio finis sit ratio volendi id, quod est ad finem, prior natura erit volitio illa, quam ista, ergo nequeunt esse idem actus. Tum 3. intentio se habet ad electionem in practicis, sicut principium ad conclusionem in speculabilibus, sed assensus principiorum semper distinguitur ab assensu conclusionis, vt dictum est in Logic. ergo &c. præsertim quia apud nos media habent propriam bonitatem, vt conclusio veritatem. Tum 4. impossibile est, quod idem actus simul sit intensus, & remissus, sed euenit interdum, vt quis intense intendat finem, remisse vero, quod est ad finem, ergo &c. Tum 5. quia sæpè contingit volitio finis sine volitione eius, quod est ad finem, vt cum absolutè volumus sanitatem, non adhuc cogitando de medijs. Tum 6. quia interdum electio est bona, & intentio mala, vt quando quis vult dare eleemosynam propter vanam gloriam, ergo nequeunt esse idem actus. Tum 7. nequit idem actus esse dependens, & independens, relatus, & non relatus, sed actus electionis est dependens ab actu intentionis, & ad finem relatus, non autem intentio, ergo &c. Tum 8. finis, & media sunt diuersa obiecta formalia, sed actus pro obiecta distinguuntur. Tum denique Vasq. pro hac parte adducit apertam D. Aug. mentem 11. de Trin. c. 6. cuius verba sunt valde expressa.

182 Respon. assumptum non esse vniuersaliter verum, sed tantum quando intentio tendit in finem secundum suum esse absolutum, aut acquirendum per media indeterminata, tunc enim talis intentio præcedens est causa electionis medij determinati facta consultatione, quando autem intentio finis respicit quoque medium determinatum, tunc appetitio finis non est causa appetitionis medij, sed bonitas finis mouet, & medium terminat eundem actum, vndè ad probationem illius assumpti neg. conseq. aliud enim est quod finis moueat voluntatem da volendum media, & aliud est, quod finis sit ratio, cur à voluntate sint volita media per distinctum actum ab amore finis, primum est semper verum, non secundum. Ad 2. patet per idem, semper enim bonitas finis est ratio volendi media, non tamen semper volitio finis est causa volitionis mediorum, quam solutionem melius percipies, si recognoscas dicta à nobis disp. 7. Phys. q. 8. art. 7. de effectibus causæ finalis, inter quos ipsam quoque recensemus intentionem, & amorem finis. Ad 3. paritas in hoc tantum admitti potest, quod obiectum intentionis mouet ad obiectum electionis, sicut assensus principij ad assensum conclusionis, in cæteris admittenda non est, alioquin electio foret necessaria, sicut assensus conclusionis, vt Doctor aduertit 1. d. 1. quæstio. 3. & quol. 16. & alibi frequenter. Nec obstat media habere propriam bonitatem, vt conclusio veritatem, quia magnum adhuc hinc indè restat discrimen ex dictis q. 5. nu. 109. Ad 4. ait Bassol. si eodem actu finis appetatur, & medium, æquè intensè vnum appeti, sicut alterum, licèt actus magis denominetur intensus in ordine ad obiectum primarium, vt est finis, quam secundarium; quod declarat exemplo de Deo vnico actu seipsum diligente, & creaturam, non tamen summe creaturam, licèt summè seipsum. Ad quintum concludit de intentione accepta prout est simplex complacentia finis, vt est in se quoddam bonum amabile absolute, quo sensu concedimus esse actum realiter ab electione distinctum.

183 Ad 6. in eo casu vtrumque malum est tam intentio, quam electio, quia vt dicunt Morales, intentio mala vitiat electionem bonam ex genere suo. Ad 7. verum est actum electionis semper esse dependentem, & relatum, non tamen semper opus est, quod referatur, & dependeat ab actu intentionis, sed sufficit, quod immediatè dependeat ab ipsa bonitate finis, & ad ipsam referatur. Ad 8. apud eos, qui medijs nullam tribuunt intrinsecam, & formalem bonitatem præter bonitatem finis, argumentum nihil facessit negotij, negant siquidem assumptum, & dicunt finem tantummodo esse obiectum formale, & motiuum, media vero esse dumtaxat materiale, & terminatiuum, at apud nos tribuentes medijs propriam, ac intrinsecam bonitatem ex dictis supra quæst. 5. num. 107. maius robur habere videtur; qua de causa Vulp. citat. tenet intentionem, & electionem esse actus specie diuersos ob diuersa obiecta formalia, nihilominus adhuc negat Bassol. finem, & media esse propriè diuersa obiecta formalia, quia licèt vtrumque propriam, ac intrinsecam bonitatem habeat in suo ordine, adhuc tamen solus finis est obiectum primarium, & medium dumtaxat secundarium, quia bonitas huius est omnino subordinata bonitati illius, & sine motione finis impossibile est, quod possit in nobis amorem sui excitare, obiectum autem secundarium sufficiens non est ad actus specificandos, sed hoc est primarij munus ex dictis disp. 2. quæst. 4. quod proindè propriè dicitur formale, & motiuum, alterum verò materiale, ac terminatiuum. Ex quo sequitur, quando intentio, & electio sunt actus realiter distincti, adhuc censeri debere eiusdem speciei, quia idem est obiectum formale vtriusque, nempè finis, hoc enim primò, & principaliter est obiectum motiuum ad operandum; medium verò, aut omnino non mouet quantum est ex se, aut non nisi secundario, & dependenter à bonitate finis, hoc tamen intelligi debet de intentione, & electione in esse naturæ, quia in esse moris quandoque sunt diuersæ speciei, nam homicidium volitum propter adulterium non est eiusdem speciei cum ipso. Posset etiam quis dicere intentionem, & electionem, cum diuersos actus important, esse diuersæ speciei, quia tunc electio directè attingit medium, & veluti primariò, licèt cum subordinatione ad finem, quem respicit indirectè, & secundariò, atque ideo a medio specificari posse videtur; at cum est vnus, & idem actus, directè, & primario finem attingit, medium autem non nisi indirectè, & secundariò, atque ideò in ratione electionis ab eo specificari nequit, vndè ex diuerso modo respiciendi medium, quando est vnus, & idem actus, cum intentione, aut ab eo distinctus, prouenit, quod electio specie distinguatur, vel non, ab intentione, ex his duobus dictis, quod magis placet, accipe, licet primum dictum probabilius putemus. D. Aug. auctoritas exponi debet, quod de intentione loquatur, vt respicit finem per media indeterminata acquirendum, quæ vtique distinguitur ab electione, per quam postea volumus media determinata pro finis consecutione, vt supra declarauimus.

184 Arguitur deindè contra alteram conclusionis partem, probando scilicet intentionem, & electionem semper eundem actum importare, quia finis dicit ordinem ad media, ergo non potest quis velle finem, quin velit media, atque ita idem erit actus intentionis, & electionis. Confirm. quia quoties media appetuntur propter finem, ipse finis est ratio appetendi media, sed non potest aliquid appeti propter aliud, tanquam propter rationem, nisi simul eodem actu appetatur id, quod est ratio, ergo &c. Demum cum quis de inimico vindictam exoptat, eodem actu fertur in vindictam, & in inimicum, sicut cum amico bonum desiderat, eodem actu fertur in bonum, & ipsum amicum, ergo eadem ratione cum quis diligit media propter finem, eodem actu fertur in media, & in finem.

Respondet. quod licèt nequeat quis velle finem, nisi eodem actu velit media, vel virtualiter, vel formaliter indeterminatè, benè tamen potest velle finem, quin velit media determinatè accepta, & intentio separari potest à tali electione. Ad Confirm. minor non est vniuersaliter vera, nam assentimur conclusioni propter præmissas, & tamen diuersus est assensus conclusionis, & præmissarum. Ad vltim. negat Vasquez paritatem, quia nequeunt vnquam separari amor concupiscentiæ, & amicitiæ, benè tamen intentio, & electio, & hinc arguimus intentionem, & electionem non indispensabiliter importare vnum, & eundem actum, benè tamen amicitiam, & concupiscentiam eundem actum præseferre duos respectus fundantem, alterum ad bonum *cui*, ratione cuius est amor amicitiæ, alterum ad bonum *quod*, ratione cuius dicitur amor concupiscentiæ; quod satis consonat dictis à nobis disp. 7. Phys. quæst. 8. de fine *cuius gratia*, & *cui* ex quibus dicebamus constitui, & integritati veluti vnum obiectum formale eiusdem actus; Posset etiam dici assumptum non esse vniuersaliter verum, & quod interdum amor amicitiæ separari potest ab amore concupiscentiæ, licèt non è contra, & ita euenit, cum aliquod obiectum amamus præcisè, quia in se bonum est, & honestum, v.g. Deum, præscindendo ab hoc, quod illum velimus, vt nobis delectabilem, aut illi cupiamus aliquod bonum, esto Vasq. cit. dicat hoc nullatenus fieri posse.

Quæres, an electio sit actus in se formaliter liber, & ratio dubitandi est, quia stante, & durante efficaci intentione voluntas determinata manet ad prosecutionem finis, & electionem mediorum, quare non videtur in se libera. Dicendum est omnem electionem esse in se simpliciter liberam, & non tantum in causa; ratio est, quia sub omni ferè intentione manet aliquo modo voluntas indeterminata in eligendo, vel quoad specificationem, vt cum plura suppetunt media pro finis consecutione, vel saltim quoad exercitium, si scilicet vnum dumtaxat extat medium; cæterum in intentione non certum sibi præfigit tempus, quo velit finem consequi; immo interdum indeterminata manet quoad vtrunque, quando nimirum sunt plura media, neque voluntas in intentione certum sibi præscribit tempus consequendi finem; si verò casus ferat voluntatem determinari ad electionem quoad vtrunque quod tunc contingit, cum vtrunque illorum concurrit, cum nimirum vnum dumtaxat extat medium ad finem consequendum v.gr. nauigatio, vt eas in insulam, & certum tempus itineris sit iam in intentione præfixum, tunc vtique maior quædam necessitas, & determinatio in electione reperitur, non tamen talis, quæ libertatem tollat, quia talis necessitas est ex suppositione solum, & non quidem ex suppositione antecedenti, quæ nimirum non est amplius in voluntatis potestate, quia talis necessitas non relinquit opus re vera in se liberum, sed tantum in causa, vt constat de homicidio in ebrietate commisso, quod non est in se liberum, sed tantum in causa, & de concoctione cibi quæ est in se necessaria, licet comestio præuia fuerit libera; sed est ex suppositione (vt aiunt) concomitanti, vel consequenti, quæ nimirum est in potestate voluntatis, vt tollatur, quia posita intentione finis ante instans electionis, vel executionis semper manet in potestate voluntatis tollere illam intentionem, & reddere inefficacem,

rem, & consequenter in manu voluntatis est non eligere ex eo quod manet in eius non potestate amplius intendere; ex quo constat semper, & in omni casu actum electionis esse in se, & formaliter liberum, & non tantum in causa.

ARTICVLVS II.

De Imperio.

185 DE actu imperij multas solent texere quæstiones Thomistæ præsertim; nobis in præsenti sufficiet pro eius explicatione quatuor dubia resoluere, ex quorum discussione, qui, & qualis actus sit imperium, liquido constabit.

Primum Dubium est, an imperium sit actus intellectus, vel voluntatis; pro intellectu stat D. Tho. p. 2. q. 17. art. 1. cum suis Caiet. Medin. & ex recentioribus Vasq. disp. 49. Lorca disp. 22. Montesin. disput. 21. q. 1. & 2. & quidam alij. Scotus è contra cum suis stat pro voluntate, eique imperium defert 2. d. 6. quæst. 1. & d. 38. & 3. d. 36. art. 2. & quol. 17. art. 2. sed clarissimè in 4. d. 14. quæst. 2. art. 1. & d. 49. quæst. 4. §. *tertium medium*, iunguntur Doctori Henric. quol. 9. quæst. 6. S. Bon. 3. d. 17. art. 1. quæst. 1. Durand. 2. d. 34. quæst. 2. Maior 3. d. 33. quæst. 7. Scotistæ omnes circa loca loca præallegata: Faber disp. 9. de pœnit. cap. 9. Vulp. tom. 2. part. 2. disp. 68. & alij Recentiores. Sed benè P. Faber citat. adnotauit hanc esse quæstionem potius de nomine, quam de re, nam quantum ad rem spectat, concedunt omnes voluntatem, & suos actus, & aliarum potentiarum decernere, ac determinare, concedunt item intellectum per modum iudicij, & consilij dirigere voluntatem, & eius actus, hinc autē emergit quæstio de nomine, num scilicet hæc vox imperium potius significet actum voluntatis, quod decernit, & determinat, an potius actum intellectus, quo præcipit, dictat, & suadet. Et quidem si vocabuli proprietatem spectemus, magis propriè conuenire imperium videtur actui voluntatis, quam actui intellectus. Hoc probat Faber citat. pluribus, & euidentibus P. P. auctoritatibus, ex quibus notare sat erit vnam, vel alteram D. Aug. qui 8. de Ciuit. Dei cap. 9. docet voluntatem imperare in regno animæ, & lib. 19. cap. 14. ait voluntatem vti omnibus alijs potentijs, vsus autem actiuus imperium significare videtur; concinit Augustino D. Ansel. de Conc. Virg. cap. 4. dum ait, voluntatem mouere se contra iudicium aliarum potentiarum, quia omnes alias mouet secundum imperium suum.

186 Probatur etiam ratione hic loquendi modus, illi potentiæ conuenit imperium, cui adscribitur dominium, quia imperium, & dominium idem esse videntur, sed dominari inter omnes animæ potentias conuenit voluntati, ipsa enim nedum super actus suos dominium habet, sed super actus aliarum potentiarum, quia ipsa sola est actiuè indifferens per essentiam, ergo &c. Confir. quia imperium efficax significat actum illum, quo posito tam voluntas, quam cœteræ potentiæ non possunt non exercere actum imperatum, sed nullus actus intellectus est huiusmodi, vt constat ex dictis quæst. 3. art. 3. ergo &c. Rursus illa potentia imperat, cui à cœteris obeditur, sed voluntati cœteræ potentiæ obedientiam præstant, non intellectui, ergo &c. Insuper actus imperij debet habere vim obligandi ad exequenda mandata, sed nullus actus intellectus præciso voluntatis actu habet talem vim obligatiuam, ergo &c. maior patet, quia ablata ab imperio ratione præcepti, & obligationis, non amplius imperium erit, cuius munus est præcipere, & obligare, min. prob. quia non est intellectus superioris qui obligat subditum, sed sola eius voluntas subdito intimata, & insinuata per intellectum; Præterea imperium ex vi nominis significat decretum, cui inferior parere tenetur, sed decretum est actus solius voluntatis, ipsa enim est, quæ primò mouet, & determinat alias potentias ad operandum, ergo &c. Tandem ille actus dicitur imperium, à quo cœteri actus denominantur imperati, sed tales dicuntur ab actu voluntatis, ergo &c.

187 Respondent Thomistæ, quod esto voluntas imperet alijs potentijs, & ipsi quoque intellectui, quatenus eas applicat ad opus, hæc tamen applicatio dici nequit imperium propriè loquendo, quia non eas applicat intimando, & insinuando, ac regendo, sed solum mouendo quoad exercitium, quod non sufficit ad imperium, alioquin, inquit Vasq. in appetitu animalis daretur imperium, cum ad eius nutum mouetur facultas motrix, & Angelus cum mouet lapidem diceretur lapidi imperare, & lapidem obedire, cum ergo ad imperium præcipuè requiratur intimatio, & insinuatio, quæ propriè ad intellectum pertinet, concludunt imperium esse potius actum intellectus, quam voluntatis. Hæc solutio multa falsa continet, & præcipuè falsum est id cui maximè innititur, quod nempè intimatio, & insinuatio voluntatis superioris inferiori constituat formaliter actum imperij; nam si imperare formaliter esset intimare, & insinuare voluntatem superioris inferiori, præco legem denuncians, verè imperaret, & non legislator; aliud ergo est legem non obligare, nisi media intimatione, & insinuatione, & aliud est, legem esse ipsam promulgationem, & insinuationem, primum est verum, sed hoc secundum est omninò falsum, ex eo enim ad summum deducitur, quod intimatio sit conditio, sine qua lex non obligat, quatenus est introductio legis, & propositio imperij à legislatore facti: Accedit, quod licèt imperium vnius suppositi respectu alterius non obliget, nec moueat illud ad executionem, nisi media intimatione, & insinuatione, tamen ad imperium potentiæ superioris respectu inferioris in eodem supposito hoc non requiritur, nam posito imperio voluntatis cœteræ inferiores potentiæ ex quadam sympathia statim obediunt, & exequuntur actum imperatum, ita vt omnis alius actus, vel motus sit superfluus, vt mox dicemus. Neque ex hoc illata à Vasq. absurda sequuntur, nam appetitus sensitiuus non se mouet, sed mouetur ab appetibili, atque ideò non ex dominio mouet facultatem motricem in brutis; sed hæc impellitur ab eodem appetibili mediante passiuo impetu ipsius appetitus sensitiui, neque cum Angelus lapidem mouet, dicitur lapidi imperare, aut lapis ei obedire, quia, vt diximus, vt vnum suppositum alteri imperare dicatur, requiritur intimatio, & insinuatio decreti, quæ solum fieri potest creaturæ rationali. Ratio autem, cur vt vnum suppositum alteri imperare dicatur, requiritur intimatio, & insinuatio decreti, non autem vt vna potentia alteri imperet in eodem supposito, est, quia cum intimatio prædicta non nisi ad creaturam rationis capacem propriè dirigatur, tunc sequeretur nulli potentiæ imperari posse, nisi intellectui, quod est euidenter falsum, quia actus aliarum potentiarum, quæ non sunt rationis capaces, nullo modo forent morales; tum quia cum omnes illæ potentiæ eiusdem suppositi in vna, & eadem natura radicentur, non est opus tali intimatione, sed sufficit actus ipse efficax voluntatis, quo immediatè ad operandum applicantur, & cientur.

188 In oppositum arguitur, quod imperium sit actus intellectus, nam Arist. 1. Ethic. cap. vlt. ait, quod ratio præcipit, & appetitus obtemperat, & comparat rationem pedagogo, & appetitum puero; & idem habet 3. de Anim. 46. & p. Pol. 3. & 6. Ethic. à cap. 8. docet ad prudentiam pertinere actus virtutum præcipere, certum est autem prudentiam ad intellectum pertinere, non ad voluntatem, & Prouerb. 8. sacer codex fauere videtur; vbi sapientia, quæ est habitus intellectus, inquit, *per me Reges regnant, per me Principes imperant*, &c. Tum 2. præcipuus actus legis est dirigere, & præcipere actus virtutum, sed les ad intellectum pertinet, nam Prouerb. 6. dicitur *lucerna mandatum est, & lex lux*, lux autem ad intellectum pertinet. Tum 3. imperare est intimare voluntatem superioris inferiori, ergo ad intellectum spectat, quia hæc intimatio est notificatio, quæ est actus intellectus; probatur assumptum, quia imperium semper dirigitur ad aliquem rationis capacem, qui possit percipere id, quod imperatur, & iubetur, & obedire. Tum 4. oratio formaliter est actus intellectus, cum sit expressio, & notificatio eius, quod desideramus; ergo & imperium, nam hæc duo sibi inuicem correspondent, quod vtrumque est expressio voluntatis, & desiderij, & solum in hoc differunt, quod oratio est expressio voluntatis inferioris suo superiori, imperium è contra. Tum 5. quia ordinare est actus intellectus, sed imperium in ordinatione consistit, vndè decreta, & leges superiorum ordinationes dicuntur, ergo, &c. Tum tandem quia actus imperij explicatur per hæc verba *fac hoc*, sed ista est vltima conclusio syllogismi practici, qua voluntas immediatè mouetur ad opus, ergo, &c.

189 Respond. Aristot. ibi per appetitum accipere appetitum sensitiuum non rationalem, & per rationem totam naturam rationalem, quatenus complectitur partem intellectiuam, & volitiuam, cui subditur sensitiua, ita significat Doctor 3. d. 33. A. vel per imperium intelligit iudicium practicum, quod potest dici imperium morale, quatenus se habet per modum regulæ, & dictaminis ad rectè agendum, non tamen dici potest imperium physicum cum reali dominio, quod est propriè imperium, quia Aristot. ibidem inquit stante tali imperio intellectus non necessariò sequi actum imperatum, signum euidens, quod non est propriè imperium. Ad locum ex 6 Ethic. & 8. Prouerb. prudentia, & sapientia præcipere, & imperare dicuntur directiuè, moraliter, & ostensiuè, non formaliter physicè, & denominatiuè, quia posito iudicio, & imperio vtriusque potest voluntas imperare oppositum. Ad 2. lex per modum regulæ ad intellectum pertinet, per modum imperij ad voluntatem, vndè lex quoad substantiam actus formaliter ad voluntatem pertinet, cum non sit nisi decretum, & statutum per voluntatem superioris sancitum, dici tamen potest pertinere antecedenter ad intellectum, quatenus lex, & decretum voluntatis ex eius præcedenti dictamine fertur, ac etiam concomitanter, quia vt subditum obliget, requiritur intimatio, & notificatio. Ad 3. neg. assumptum, si accipiatur in sensu formali, alioquin, vt diximus, præco legem denuncians imperaret, non legislator, ad probationem si intelligit potentiam, cui imperatur, debere esse rationis capacem, falsa est, nam sequeretur nulli potentiæ imperare posse, nisi intellectui; si verò intelligit suppositum, vel naturam, cui imperatur, debere esse rationalem, vera est, sed indè nil contra nos deducitur. Ad 4. neg. etiam assumptum in sensu formali: oratio enim formaliter est petitio, & desiderium, atque ita est actus voluntatis, illius enim est petere, cuius est gratias agere, quod attinet ad voluntatem, & illa expressio, & notificatio, nonnisi concomitanter ad orationem spectat. Ad 5. vis argumenti in æquiuocatione consistit, si per ordinare intelligas decernere, vt vulgò sumitur, cum superiores aliquid ordinare dicuntur, spectat ad voluntatem; si per ordinare intelligas regulare, & dirigere, spectat ad intellectum, dum sit actus prudentiæ; si tandem per ordinare intelligas vnum ad aliud referre, vtrique facultati commune est, cum vtraque sit potentia collatiua. Ad vlt. neg. min. quia conclusio syllogismi practici non explicatur per hæc verba, *fac hoc*, quod dominium, & imperium physicum sapit, sed tantum per ista, *faciendum*

dum

dum est hoc; vt notat Doct. 2.d.6.q.1.ad 3. quod non sapit, accexprimit, nisi imperium motiuum, quia stante ipso potest voluntas oppositum imperare, vt dictum est supra q.3.ar.1.

190 2. Dubium est, an imperium sit actus distinctus ab intentione, & electione D.Thom. p.2. quæst.17. art. 5. cum ius imperium illud, quod voluntati tribuit, videtur ponere actum distinctum ab intentione, & electione; Verius est ab electione non distingui, quod ita probatur eo ipso quod voluntas eligit medium, inferiores potentiæ se applicant ad executionem v.gr. si ad satisfaciendum pro peccatis eligit genuflexionem, flagellationem, &c. statim sine vlteriori imperio potentia motiua exequitur, neque opus est voluntatem dicere *volo, mando, vt facias*, atque intellectum dicere, *fac hoc*; vt optimè adnotarunt Almain. & Maior. cit. & eadem ratione non est opus actibus, qui ab alijs dicuntur vsus, & consensus, sed sunt superflui, vt alij quamplures, quos in hac materia vltrà multiplicant Thomistæ, ad duodecim vsque qui interueniant à prima obiecti propositione vsque ad executionem, nam sufficiunt sequentes, primò apprehensio, & notitia finis; secundò eius intentio, vel propositum; tertiò propositio, & notitia mediorum; quartò electio; & tandem executio per actua aliarum potentiarum. Dices, post iudicium rationis circa media voluntas eligit, & facta electione potius istius, quam alius, imperat alijs potentijs executionem; & inquisitionem talis medij, ergo imperium sequitur electionem. Negat. assumptum quoad vltimam partem, nam facta electione ex efficaci finis intentione procedente statim sine alio imperio potentiæ excitantur ad executionem.

191 Tertium Dubium est, quænam potentiæ huic voluntatis imperio subdantur, seu quarum potentiarum actus iubere possit; & dicimus voluntatis imperium ad omnes hominis potentias se extendere, vel per se, & proximè, vel per accidens, & remotè: quod probatur discurrendo per singulas: in primis enim potest suos actus sibimet imperare, vt docet Scot. 4.d.14.q.2.art.1. licet videatur Vasq. p.2. disp.51.c.3. id inficiari, quod euidenter ostenditur, quia voluntas est potentia reflexiua, cum sit immaterialis, ergo potest efficaciter velle se habere talem, & talem actum, prob. conseq. nam si potest velle efficaciter, & imperare actum externum aliarum potentiarum, quia est in eius potestate, vt omnes concedunt, ergo multò magis suum actum internum, cum magis sit in sua potestate; tum quia vt docet Doct. cit. ex motiuo charitatis potest quis velle, & habere actum pœnitentiæ, aut religionis, ergo potest voluntas efficaciter imperare suos actus internos; tum tandem quia, vt experientia docet, per actum efficacem finis imperat sibi electionem mediorum ad consequendum finem. Dices, ergo actus imperatus voluntatis non erit liber. Negat. conseq. nam absolutè, & simpliciter est liber, & solum ex suppositione necessarius nimirum ex suppositione actus imperantis, qui immediatè est in voluntatis potestate, ita significat Doctor 2. d.42. quol.18.

Secundò potest imperare intellectui, saltem quoad exercitium rationis apprehensionis, & iudicij, ita Doctor quæst.4. prolog. art.1. & 2. d.42. H. & 4.d.49. quæst.4. M. & probatur, quia etiam in cogitatione potest esse peccatum, ergo actus intellectus liberi esse possunt, non elicitiuè, quia intellectus non est potentia libera; ergo imperatiuè. Dices, ergo voluntas fertur in incognitum, quia illius obiecti, cuius modo v.gr. contemplationem imperat, nulla notitia præcedebat. Negat Doct. conseq. in 2. loc. cit. quia intellectus semper habet aliqualem remissam, & confusam cognitionem illorum obiectorum, quorum contemplatio à voluntate imperatur, vt ibi aliquas propositiones satis eruditè declarat.

192 Tertiò potest imperare appetitui sensitiuo, ita Doct. loc. citat. vbi proinde inquit etiam in appetitu sensitiuo esse posse peccatum, & experimento probatur, nam imperat concupiscibili, & irascibili excitando ad irascendum, tristandum, appetendum, &c. notat autem Arist. 1. Polit. 3. & 1. Ethic. 13. voluntatem imperare appetitui sensitiuo imperio politico, & ciuili, idest suauiter consulendo, & attrahendo, sicut Rex gubernat ciues, qui tamen rebellare possunt; Insuper notat Doctor quæst.4. prolog. art.1. actus sensitiuos posse dupliciter considerari, vel vt naturaliter priores intellectione, quomodo primo excitantur à solis obiectis præsentibus, & sunt nobis communes cum brutis, & hoc modo inquit non cadere sub imperio voluntatis; alio modo, vt sunt posteriores intellectione, nimirum quando ipsorum iam præteritorum in nobis retinetur memoria, vel quando insunt, tamdiu durant, donec intellectus, & voluntas circa eorundem obiecta versentur, & hoc modo sub voluntatis imperio contineri possunt. Dices, appetitum sensitiuum esse nobis communem cum brutis, atque ideo omnimodæ libertatis incapacem. Resp. Doctor cit. appetitum sensitiuum, in quo conuenimus cum brutis, in nobis esse liberum per participationem, quatenus subest nostræ voluntati, cui vnitur suppositaliter, & radicatur in eadem natura cum ipsa; vide disp.5. n.300. & seq.

Quartò per se etiam, & proximè imperare potentiæ locomotiuæ, illi nimirum potentiæ, quæ voluntarios motus exercet, qualis est potentia progressiua & membrorum inflexiua, alioqui datur motus aliquis naturalis, vt pulmonis cordis, & arteriarum, qui ob peculiarem rationem imperio voluntatis non subduntur, notat autem Arist. cit. 1. Polit. cap.3. & cum eo Doctor 2.d.42. §. *ad quæst.* 2. voluntatem imperare præfatæ potentiæ motiuæ principatu despotico, quomodo dominus regit seruos, qui necessitate non voluntate obediunt, sunt tamen quædam corporis partes, quæ ex forti imaginatione contra voluntatis imperium mouentur, de quo D.Tho. p.2.q.17.ar.9. & hoc totum experientia ipsa constat; ex quo etiam sequitur operationes potentiarum sensitiuarum ex ea parte, qua pendent à potentia motiua in earum exercitio, despoticè imperari à voluntate, vt visio, inquantum pendet à motu palpebrarum. Dices, cur voluntas despoticè imperat vni potentiæ, & non alteri? Respon. à posteriori assignari experientiam ipsam, à priori non nisi naturam ipsarum, quia hæc est talis naturæ, & illa talis, vide disp.5. n.344.

193 Quintò tandem licet directè, & per se nequeat imperare potentiæ vegetatiuæ, potest tamen indirectè, & per accidens, & dispositiuè quoad applicationem actiui cum passiuo, vt notat Doctor cit. 2. d.42. §. *ad quæst.* 3. ratio est, quia nequeunt exerceri operationes vegetatiuæ, vt generatio, & nutritio, nisi medio motu, per quem applicantur actiua passiuis, sed motus est in potestate voluntatis; ergo ratione motus possunt imperari. Dices, cur huiusmodi operationes nequeunt directè imperari? Respond. quia sunt à potentijs naturalibus, & omninò necessarijs, & quæ positis omnibus requisitis non possunt non operari, qua etiam de causa oculus si maneat apertus & habeat obiectum præsens sublato omni impedimento non potest illud non videre, quantumuis voluntas nolit; hinc concludit Arist. 1. Ethic. 13. potentias vegetatiuas simpliciter non obedire rationi, sed tantum secundum quid. Dices Scotum loc. cit. R. asserere potentias sensitiuam, & vegetatiuam posse directè subijci voluntatis imperio, & non tantum ratione potentiæ motiuæ. Respond. quamuis multi ita Doctorem intelligant vt Vasq. p.2. disput. 34. cap.1. tamen cum indefinitè loquatur ibi de potentijs sensitiuis, & vegetatiuis, satius est Doctorem explicare de solis sensitiuis, nam vtraque istæ alio modo subijci possunt imperio voluntatis, quam per potentiam motiuam, & q.4. prolog. art.1. illud expressè negat de actibus potentiæ vegetatiuæ.

194 Quartum, & vltimum dubium ad hunc articulum de imperio voluntatis spectans, est, quo pacto, vel qua virtute voluntas moueat potentias sibi subditas ad operandum, num scilicet imprimendo quidpiam reale in illas vel alio modo; Thomistæ, quibus motiones præuiæ, & prædeterminationes sunt valdè vernaculæ, inquiunt voluntatem mouere potentias inferiores, easque applicare ad operandum imprimendo aliquid reale physicum in ipsis, puta qualitatem aliquam per modum transeuntis, in cuius virtute potentia inferior manet disposita, & applicata ad operandum; ita Caiet. 1.2. quæst. 19. art.8. Ledesm. lib. de aux. quæst. vn. art.2. Martinez qu.9. art.1. dub.3. Ioan. de S.Tho. 3. de an. quæst. 15. artic.6. qui alios citant. Alij è contra negant necessariam esse talem motionem physicam, & realem impressionem à potentia mouente in motam, & dicunt sufficere radicationem, & coniunctionem in eadem anima, ratione cuius per naturalem sympathiam vna potentia operante, vel appetente, alia ei subordinata operatur, & exequitur, ita Vasq. p.2. disput. 34. cap.3. Montesin. p.2. quæst.9. art.1. quæst.4. Nauarret. 2. tom. in p.p. quæst. 84. art.8. controuers.10. Torres tom.1. de Relig. quæst. 81. art.7. disp.3. & est communis inter Recentiores, quæ dicitur fuisse sententia Scoti 2. d.42. §. *respondeo ergo*, propos.5. Alij tandem quasi mediant inter prædictas opiniones, aiunt enim superfluam esse motionem illam physicam factam à potentia superiori in inferiorem, sed addunt neque sufficere præallegatam sympathiam solitariè sumptam, quare concludunt admitti debere concursum simultaneum, voluntatis cum alijs potentijs, itaquod ex voluntate, & potentia inferiori fit quasi vna integra causa, quæ operatur illum effectum; ita Conimbr. in lib. Ethic. disput.4. quæst.3. ar.1. & 3. de an. cap.13. p.5. art.3. quamuis 7. Phys. cap.2. quæst.1. art.7. secundam opinionem reputent probabilem, & hoc ipsum tenet Hiribar. tractat. de actibus humanis disp.6. sect.2.

195 Dicendum est pro resolutione dubij potentias inferiores operari ad nutum voluntatis, cui subduntur, & ad operationem applicari, vel ex vi naturalis sympathiæ, quatenus in eadem anima, & natura sunt cum ea radicatæ, & colligatæ, vel ad summum ex vi simultanei concursus voluntatis ad earum operationes, nequaquam tamen ex vi præuiæ motionis, & prædeterminationis physicæ positæ à Thomistis. Conclusio tres habet partes, & vt exordiamur ab vltima ordine retrogrado, probatur contra Thomistas voluntatem non mouere alias potentias aliquid reale imprimendo in illas, & probatio ex eorum principijs deducitur, nam secundum ipsos ista motio physica præuia in causa inferiori sic mota à superiori oritur ex subordinatione essentiali eius ad illam, & hæc subordinatio tanta est, vt causa inferior effectum attingere nequeat sine motione facta à superiori, vnde talem motionem præuiam solent ponere in causis secundis, dum à prima mouentur ad operandum, & in causa instrumentali, dum mouetur à principali; sed sic est quod potentiæ voluntatis imperio subiectæ non sunt ei essentialiter subordinatæ in tali gradu, quo causa secunda primæ, & instrumentalis principali subordinantur quia attingere possunt se solis effectum suum sine motione voluntatis, vt intellectus intellectionem, & visiua visionem, quod nequit causa secunda sine prima, nec instrumentalis sine principali, ergo ex ratione subordinationis non indigent potentiæ inferiores motione physica voluntatis, ex vi cuius applicentur ad operationem; & certè hanc rationem nequeunt dissimulare Thomistæ, quia motio

in

in causis subordinatis proportionari debet earum subordinationi, si ergo non est tanta subordinatio potentiarum inferiorum ad voluntatem, quanta est causæ secundæ ad primam, & instrumentalis ad principalem, consequenter neque tanta motio in ipsis poni debebit, quæ fit per impressionem alicuius qualitatis transeuntis in potentia mota.

196 Accedit, quod talis qualitas impressa à voluntate in potentiam inferiorem, dum eam ad operandum applicat, deberet esse corporea, & materialis, dum potentia mota est materialis, & corporea, quia qualitas spiritualis in subiecto corporeo recipi nequit, sed voluntas, cum sit potentia spiritualis, non nisi spiritualem effectum producere potest, & non qualitatem omninò materialem, & corpoream. Tandem hæc qualitas impressa à voluntate in potentia inferiori ad nihil deseruire videtur, vel enim ponitur ad complendam virtutem potentiæ inferioris ad suum effectum producendum, vel vt applicetur ad operandum ex vi motionis præuiæ; non primum, quia qualibet potentia antecedenter ad motionem voluntatis habet virtutem sufficientem, & completam ad suas operationes exercendas, vt intellectiua ad intelligendum, visiua ad videndum. Quod si dicas, cum actus huiusmodi exercentur ex imperio voluntatis exerceri modo quodam libero per participationem, vndè ratione modi effectus ille excedit causam suam, quæ proindè compleri debet per qualitatem illam impressam, vt sit proportionata causa talis effectus. Hoc dicimus non esse necessarium, quia id in primis locum in brutis non habet, in quibus tamen facultates inferiores ab appetitu mouentur; deindè nec etiam in rationalibus, quia libertas in actibus non dicit, nisi meram denominationem extrinsecam, & præsertim in actibus aliarum potentiarum à voluntate, quæ sufficienter habetur in ipsis eo ipso, quod aliquo modo à voluntate imperari dicuntur; tum quia talis qualitas mouens esset forma naturalis, ergo non posset facere actum liberum sed neque est necessaria huiusmodi impressa qualitas, vt facultas inferior ad operandum applicetur, quia talis facultas inferior quantum ad partialem animæ perfectionem, quam importat (loquendo de organicis) non distinguitur realiter ab ipsa voluntate, ergo talis physica motio necessaria non est pro tali applicatione habenda, sed sufficit identica earum colligatio in eadem natura, vt mox explicabimus.

197 Quod vero defendi possit, vt probabile, facultates inferiores à voluntate moueri ad operandum medio concursu simultaneo eiusdem ad earum operationes exercendas, insinuat Doct. loc. cit. 2. d. 42. §. *ad argumenta*, vbi soluendo tertium post vnam datam solutionem, inquit: *aliter posset dici, quod voluntas habeat immediatam actionem super intellectum*, quod clarius habet 4. d. 49. quæst. 4. M. vbi ait, *& hoc modo voluntas imperans intellectui est causa superior respectu actus eius*, & probatur, quia sic dicendo facile intelligitur, quomodo exerceatur huiusmodi imperium voluntatis in cæteras potentias, & hoc ipsum insinuare videtur nomen vsus, quo solet explicari executio imperij voluntatis, quasi nimirum imperans vtatur alijs potentijs, eisque cogens impellat eis hac ipsa actione ad operandum: neque difficile est concipere, quod volitio possit esse partialis causa intellectionis, si semel concedatur posse è contra intellectionem esse partialem causam volitionis, vt satis probabile esse ait Doctor citat. & nos cum ipso supra quæst. 6. articul. 2. Difficile tamen est hoc asserere de voluntate in ordine ad alias potentias materiales, quia tunc poni deberet causa alicuius effectus materialis, sed sicut absurdum non est obiectum materiale esse partialem causam intellectionis, quæ est spiritualis, ita è contra non videtur absurdum, potentiam immaterialem, vt est voluntas, posse esse partialem causam operationis materialis, dum cum facultate materiali imperando concurrit.

198 Verum, quia Doctor ipse loc. citat. 2. d. 42. ait esse difficile hoc defendere, præstat absolutè asserere, ad hoc, vt aliæ potentiæ moueantur ex imperio voluntatis, nec motionem physicam esse necessariam, nec concursum simultaneum, sed sufficere radicationem, & coniunctionem in eadem anima, ratione cuius per naturalem simpathiam ipsa efficaciter imperante applicantur immediatè ad operandum; ita Doctor ibidem significat, & probatur, quia in nostra sententia colligatio longè maior intercedit inter potentias animæ, ad inuicem, & radicatio in tertio, quam in Thomistarum opinione, illi siquidem realiter animæ potentias ab inuicem distinguunt, ac ab anima ipsa, atque ideò quasi accidentali nexo eas colligare videntur, at secundum nos & inter se, & cum anima realiter identificantur, & adeò colligantur, & radicantur in anima, vt ipsa re vera dicatur principium *quod* omnium operationum viuentis, & ipsæ solum rationes operandi, seu principia *quibus* ex disp. 3. quæst. 1. art. 2. ergo licet in Thomistarum opinione necessaria foret motio illa physica inferioris potentiæ à superiori, vel saltim concursus simultaneus huius cum illa ad eius operationem, vt eam mouere, & determinare dicatur ad operandum medio imperio ob realem distinctionem, quam inter illas potentias ponunt, tamen apud nos illam absolutè negantes, neque illa motio physica est necessaria, neque simultaneus ille concursus, sed sufficit radicatio, & identica coniunctio earum in anima, ratione cuius per naturalem sympathiam operante potentia superiori, etiam inferior, quæ illi subordinata manet, mouetur ad operandum. Conf. ex Doctor. ibid. lit. L. ex hac colligatione potentiarum animæ, & naturali sympathia adinuicem videmus quod quando plures animæ potentiæ operantur circa idem obiectum, vt sensus, & intellectus, vna potentia aliam adiuuat, & vniuscuiusque operatio intensior euadit absque eo, quod vna potentia influat in actum alterius, vel illam physicè præmoueat, ergo tanto magis hæc naturalis, & identica connexio potentiarum potest esse in causa, vt si vna potentia illarum alteri subordinatur, moueri possit ad operandum ex hoc solum, quod potentia superior, cui subordinatur, circa eius obiectum incipit operari, vt v. gr. motiua facultas motum brachij exequatur, ex hoc solum quod voluntas talem motum efficaciter velit. Confirm. tandem quia ex hac solum naturali connexione, & quasi sympathia prouenit modo, quod intellectus nequeat sine sensu operari, etiamsi fuerit specie intelligibili actuatus, & fœcundatus, vt omnes ferè concedunt, iuxta illud Aristot. 3. de Anim. oportet intelligentem phantasmata speculari, & tamen intellectus tunc nihil influit in sensum, neque in actum eius, sed sensus ex eo præcisè ad operandum mouetur, quia colligatus est cum intellectu in eadem anima, & pro hoc statu ei omninò subordinatus, ac ad eius famulatum destinatus, ergo à pari, quia cæteræ potentiæ sunt imperio voluntatis subiectæ, & ad eius famulatum destinatæ moueri poterunt ad executionem imperij ob connexionem, quam habent cum ea in eadem natura ex hoc solum, quod voluntas circa obiectum earum incipiat operari sine aliqua motione physica illarum, vel influxu in earum actus.

199 In oppositum arguunt Thomistæ, & præsertim Ioan. de S. Thom. loc. cit. illa sympathia, & colligatio potentiarum neque immutat potentiam inferiorem in se aliquid de nouo illi addendo, & confortando ipsam, neque in sua radice, hoc est in ipsa natura, ergo in sola eius virtute nequit à potentia superiori moueri ad operandum, sed semper otiosa manebit, nec vnquam à superiori excitabitur ad operandum, cum ex vi talis connexionis nullam recipiat physicam mutationem, per quam aliter se habeat nunc, quam antea, quando non operabatur. Confir. quia perfectiorem vel saltim perfectiori modo actum elicit inferior potentia, quando operatur, vt mota, & applicata à voluntate, quam si à se operaretur sine tali motione, ac subordinatione, ergo debet antecedenter ad talem actum physicè immutari, & compleri, vt actus primus proportionatus euadat actui secundo, & effectui producendo. Conseq. patet, quia potentia, quæ nec in se, nec in sua radice immutatur non potest perfectiorem, & excellentiorem effectum elicere, quam ante, probat. assumptum, quia quando actus erit à potentia inferiori cum subordinatione ad voluntatem exit modo libero, saltim participatiuè, & exit ordinatus ad finem altiorem, ad quem dirigitur ab ipsa voluntate. Confirm. 2. quia illa sympathia, & colligatio potentiarum in eadem natura non est sufficiens ad determinandam potentiam inferiorem magis modò, quam anteà ad eliciendum voluntariè actus suos, & dirigendum ad talem finem potius, quam ad alium, siquidem vnio illa potentiarum naturalis est, & eodem modo semper se habens, & perseuerans, & communis, seu indifferens ad omnes animæ potentias, quæ sunt in anima, & ad actus earum; ex quo ergo principio determinatur talis potentia ad faciendum actum tali modo, & cum habitudine ad talem finem, & cum tali intensione, & impulsu, si operatio ipsa voluntatis nullo modo immutat inferiorem potentiam. Neque dicas colligationem potentiarum ad positionem actus superioris potentiæ esse principium determinandi, & applicandi inferiorem. Nam cum ipsa vnio, & colligatio etiam communis, & indifferens sit ad omnes actus, & potentias, estat de ea eadem difficultas, à quo principio determinetur, siquidem actus potentiæ superioris non ponit aliquid, nec determinat ipsam vnionem, sicut neque potentiam. Denique hæc sympathia non potest intelligi sufficiens pro potentijs, quæ non dispoticè seruiunt voluntati, sed cum aliqua resistentia, ex sola enim colligatione, & coniunctione ad ipsam non flectuntur eius imperio, sed resistere possunt, ergo indigent motione aliqua, & impressione vincente earum resistentiam; tum quia si illa colligatio sufficeret ad obedientiam seruilem, iam voluntas omnibus potentijs dispoticè imperaret, cum omnes, & singulæ ita sint inuicem colligatæ in eadem anima, quod tamen est falsum, quia sensitiuus appetitus politicè obedit, non dispoticè.

200 Respond. neg. conseq. nam colligatio illa potentiarum satis sufficiens principium est determinandi & applicandi inferiorem potentiam ad suum actum eo ipso, quod potentia superior operatur circa idem obiectum inferioris, quia actus inferioris potentiæ ad positionem actus potentiæ superioris concomitatur per modum naturalis sequelæ in tali connexione fundatæ. Ad 1. Conf. dicimus potentiam inferiorem, dum operatur mota à superiori, non elicere perfectiorem actum quoad substantiam, sed tantum quoad modum quendam extrinsecum, nam libertas dicit denominationem prorsus extrinsecam in tali actu, ex hoc ipso, quod à voluntate imperatur, & etiam directio illa ad finem altiorem non excedit genus extrinsecæ denominationis, quæ etiam pertinet potius ad genus moris, quam ad esse naturæ; cui etiam accedit, quod dicebamus ex Scot. potentias inuicem colligatas in eadem natura ita se habere, quod inferior elicere potest perfectiorem, & intensiorem actum ex sola assistentia, & operatione superioris circa idem obiectum absque eo quod superior physicè imprimat aliquid in inferiorem, aut in ejus actum influat, sicut è contra remittit actum illius ex hoc ipso quod circa alia obiecta distrahatur, vt experientia constat. Ad 2. Confirm. pariter dicimus

mus talem colligationem esse sufficiens principium determinandi potentiam, eamque applicandi ad opus, posito actu superioris potentiæ, cui illa subordinatur; & quamuis illa connexio, & colligatio sit communis cœteris potentijs, tamen potius hanc potentiam ad operandum excitat, quam illam, quia voluntas circa obiectum huius potentiæ operatur, & non illius, vt v.g. ex hoc, quod voluntas velit deambulationem, quamuis in eadem natura potentia motiuè, & intellectiua inueniantur connexæ, potius tamen ex positione talis actus excitatur potentia progressiua ad operandum, quam intellectiua, quia voluntas circa obiectum potentiæ motiuæ operatur, & non intellectiuæ. Ad vlt. retorquemus argumentum, quia si voluntas moueret potentias inferiores imprimendo physicam qualitatem, dispoticè omnibus imperaret, & semper quando vellet, appetitum sensitiuum sibi subijceret, & obedientem faceret imprimendo illi talem qualitatem, qualis sufficit ad superandam eius resistentiam; ex hoc ergo quod videmus non omnes dispoticè obedire, potius oppositum debemus colligere, non moueri nimirum inferiores potentias per impressionem physicæ qualitatis, sed ex naturali connexione potentiarum; quamuis autem hæc sit communis omnibus, & singulis potentijs non tamen omnes facit æqualiter obedientes potentiæ superiori, quia hæc quoque maior, vel minor facilitas obediendi potentiæ superiori oritur ex peculiari natura & conditione huius, & illius potentiæ, & non ea naturali dumtaxat earum annexione quia quantum est ex hac parte, vtique omnes æqualiter obedirent voluntati, cum hęc connexio sit omnibus communis inæquali necessitatis gradu.

201 Deindè arguit Vasq. contra secundam conclusionis partem, quam etiam astruimus probabilem, in inferioribus potentijs voluntati subiectis est integrum principium ad suas operationes producendas secundum omnem rationem, & formalitatem, quæ in eis intrinsecè reperitur, ergo non influit voluntas vllo modo in actus earum influxu physico, probat. consequentia, quia quod integrè fit ab vna causa secunda, non potest saltim naturaliter simul fieri ab alia quia superuacanea foret, & idem bis produceretur, probatur assumptum, quia intellectui v. grat. si fuerit obiectum ei sufficienter præsens est sufficiens principium intellectionis, Respond. assumptum esse verum de effectu illarum potentiarum quoad substantiam, non tamen quantum ad modum, quia vt notat Doctor 4.d.10. quæst. 2. litt. P. quando concurrunt duæ causæ ad aliquem effectum, quarum singulæ per se sumptæ sufficiunt ad illum ponendum, si simul concurrunt ad eius productionem, neutra earum dicetur causa totalis, quia simul concurrentes producent illum effectum tali modo, quali neutra earum solitariè sumpta posset illum efficere, quia aut producent effectum intensiorem, vel si non suscipit magis, & minus, producent illum, aut in minori distantia, aut breuiori tempore, &c. & ex hoc colligitur nullius concursum esse superuacaneum ad effectum tali modo productum; sic igitur in proposito si ponamus voluntatem partialiter concurrere ad operationes inferiorum potentiarum, eius concursus non erit superuacaneus, vt infert Vasq. quia motus v.gr. à potentia motiua, intellectio ab intellectiua tali modo producetur, quali non produceretur ab ipsis solitariè sumptis, nimirum intensior intellectio, celerior motus, &c. qua etiam ratione, etiamsi intellectus specie fœcundatus sit, integrum intellectionis principium quantum ad omnem eius formalitatem, non proindè negamus causalitatem habitui inhærenti intellectui, quia licèt non concurrat ad simpliciter agedum, concurrit tamen ad sic agendum, & aliqua formalitas in effectu reperitur ei correspondens, quæ se tenet, si non ea parte substantiæ, saltim ex parte modi ipsius actus.

QVÆSTIO VIII.

An voluntas intellectui nobilitate præstet.

202 NEgat D.Thom.p.p.quæst.82.artic.3.& p.2.quæst.3. art.4. vbi omnes Thomistæ eius expositores Capreol. p. d. p. quæst.2.& d.3.quæst 3.art.2. Herueus quol.8.quæst.9. Palud.4.d.49. quæst.3.Durand.quæst.4. Venet.3.de Anim.text.58. Conimbr.libr.3. de Anim.cap.15.quæst.2. Ruuius ibid.Complut.disp.vlt.de An.quęst.4.Ioan.de S.Thom. quæst.12.art.5. Vasq.p.2.disputat.11.cap.8. Suarez lib.5.de Anim.cap.9.& alij quamplures. Affirmat Scotus è contra 4.d.49.quæst.4. vbi omnes eius interpretes Henric.quol.p. quæst. 14. Albert.1.d.1.quæstio.14. Ocham ibid.quæst.2. Ægid. quol. 3. quæst. 19. Alens.3.p.quæst.80.membr.p.D.Bon.4. d.49. vbi Argen. Gabriel. Aureol. apud Capreol.quæst.1.Faber disput.9.de pœnit. Cauell. disput.3.de Anim.sect.1.Bassol.4.d.49.quæst.3.art.2. Toletan.3. de An. quæst.5.Scaliger.exercit.307.num.26. & alij innumeri. Alij vtramque harum opinionum probabilem censent, vt Maior 4.d.49.q.5. Nauar.in manuali prælud. 3. & Onuphrius tract.2.de An.disp.2.par.5.q. 8. Alij tandem mediant inter vtramque, & dicunt esse potentias ęquales, & vnam alteri non præcellere, ita Auersa q.58.cit.sect.7. & quidam alij.

203 Dicendum est simpliciter, & absolutè loquendo voluntatem præstare intellectui: quod probat Doctor loc.citat.ex multis capitibus retorquendo Aduersariorum rationes; probatur itaque primò ex ratione, & conditione ipsius potentiæ, quia vt constat ex prædictis in superioribus inter omnes animæ potentias sola voluntas est potentia libera habens dominium sui actus, & non solum habet dominium supra suos actus, sed etiam super actus aliarum potentiarum, nam vt regina mouet cœteras potentias ex Anselm.de concept.Virg. cap.4. & ipsa sola potest dicere, sic volo, sic iubeo, vndè Bernard. lib. de lib.arb. vocat rationem pedissequam. Nec valet, quod inquiunt Thomistæ voluntatem suam agnoscere libertatem ab intellectu tanquam à radice. Hoc enim satis refutatum est quæst. 3. huius disput. artic.2. Nec rursus iuuat, quod inquiunt etiam, intellectum mouere voluntatem dirigendo, & regendo & imperando, quod est perfectiua motionis genus. Hoc enim potius est ministerijs genus, quia intellectus per iudicium practicum non imperat voluntati, sed deseruit monendo, & referendo, sicut consiliarius Principi, vndè potest voluntas illum auertere, & iubere, vt aliud consilium proponat; vnde dicebamus quæst.pręced.artic.2. imperium intellectus, quod in voluntatem exercet, non esse propriè imperium, quia non est physicum, & cum dominio, sed morale dumtaxat, & per modum consilij, & suasionis. Nec tandem satisfacit, quod inquiunt alij, quod licet voluntas sit primum mouens in genere efficiendi, & applicandi alias potentias quoad exercitium, tamen in genere obiectiuo, & finali intellectus est primum mouens, quia intellectus primò apprehendit obiectum, & voluntas ex eius apprehensione mouetur, hoc autem genus motionis perfectius est illo, quia finis est prima causarum, & hęc causalitas ab intellectu exercetur, dum proponendo obiectum mouet, & allicit voluntatem. Non satisfacit, quia non est intellectus, nec intellectio, quæ voluntatem mouet in genere causæ finalis, sed est obiectum, & bonum per intellectum voluntati propositum, & intellectio se habet tantum per modum causæ applicantis, aut conditionis, vt constat ex superius dictis quæst.6. tum quia nec etiam omninò verum est quod assumitur, vt absolute certum, causam finalem, eiusque causalitatem esse cœteris perfectiorem, dicitur enim cœteris perfectior, non propriè, & in rigore, sed appropriatè, eo quia causat, & mouet non mota, & quia est radix omnis actionis agentis, vt diximus disp.7.Phys.quæst.5.art.3.ad 2.princ. immò si penes maiorem vel minorem influxum in effectum attendatur perfectio causæ, causa efficiens est omnium prima, & perfectissima, à qua proindè hac ratione sumpta est per antonomasiam denominatio effectus, & finis imperfectior cœteris, quia verè, & realiter non influit in effectum sed tantum metaphoricè, & moraliter, vt declarauimus disput.8.Phys. q.1.art.1.

204 2. Probatur ex perfectione actus, qui vtique arguit perfectionem potentiæ, siquidem perfectior potentia perfectiorem elicit actum; actus voluntatis perfectior est actu intellectus, ergo &c. probatur assumptum, quia supremus actus voluntatis est actus charitatis, quo Deum amamus, supremus actus intellectus est eius cognitio, at ille illum superat, quia ille magis vnit Deo summo bono, cum actui amoris repugnet auersio ab eo, non autem eius intellectioni; & oppositum illius longè peius est opposito istius, nam ei opponitur odium Dei, quod est pessimum, isti verò error, vel ignorantia circa ipsum Deum; & in actu amoris beatifici consistit nostra felicitas, quia per ipsum formaliter expellitur miseria, non autem per visionem; & per actum amoris satiatur, & quietatur beatus, non per visionem. Deindè quia excellentia amoris constituit supremum ordinem Angelorum, nempè Seraphim, non autem excellentia scientiæ, quæ constituit Cherubim. Tandem actus voluntatis absolutè facit hominem bonum, non actus intellectus. Solet ad hoc passim à Thomistis responderi, argumentum probare tantum eminentiam actuum voluntatis super actus intellectus in genere moris, non in genere rei, & in esse naturæ, in quo tantum sensu mouetur hic quæstio de nobilitate intellectus, & voluntatis, & actuum eorum; inquiunt itaque quod si odium Dei consideretur in esse morali, vt importat peccatum specialis auersionis a Deo, vtique peius est, quam error, & ignorantia de ipso Deo, immo quam carentia claræ visionis eius, quin etiam quodlibet peccatum veniale est maius malum ex hac parte, quam carentia visionis Dei, eo quia prædicta priuatio secundum se sumpta non est peccatum; at si consideretur in esse physico, vt opponitur amori, non est peius, sed peior est priuatio visionis Dei, cum hæc sit perpetua damnatio, & maximum malum damnatorum, quæ proinde appellatur pœna damni, & sic consequenter respondent ad alias prædicti argumenti confirmationes, quod actus voluntatis facit hominem bonum in genere moris, sed in genere naturæ maiorem adferunt bonitatem actus intellectus. Hæc solutio friuola est, nam argumentum probat dignitatem, & eminentiam actuum voluntatis, nedum in genere moris, sed etiam in genere naturæ, quia etiam in esse naturæ amor magis vnit Deo amantem, quam cognitio, & visio videntem, nam actui amoris eius directè & physicè repugnat auersio ab eo, non autem cognitioni; ex quo sequitur odium Dei etiam in esse naturæ peius esse errore, & ignorantia circa Deum, immo, & ipsa priuatione visionis beatificæ, quia verè, & realiter magis auertit à Deo, quam vllus alius actus, etiamsi actus odij esset necessarius, & non liber, quo casu vtique moralis non esset; & priuatio visionis priuatiuè tantum hominem elongat à Deo, sed odium Dei positiuè, & contrariè, & falsum est priuationem visionis Dei pœnam infligere damnatis ex natura rei, hoc enim est ex ordinatione diuina, qua seclusa, talis priuatio nullam pœnam damnatis afferret, sicut non eam affert nobis viatoribus, immo stante ordinatione

ne diuina non sola priuatio visionis beatæ, sed etiam priuatio beatæ fruitionis pœnam infert, & hæc etiam inuoluitur in pœna damni, immò formaliter loquendo hæc propriè pœnam damni constituit, sicut fruitio constituit fœlicitatem, vide Doct. cit. 4. d. 49. qu. 4. lit. N.

205 Tertiò probatur ex perfectione habitus, siquidem nobiliori potentiæ præstantior quoque solet concedi habitus, sed habitus voluntatis est charitas, quæ cœteris præcellit habitibus ex Apost. 1. Corinth. 13. *maior horum est charitas*, ergo &c. Nec suffragatur, quod aiunt, Apostolum loqui pro statu viæ, quia pro statu patriæ lumen gloriæ perfectius est. Non valet, quia ex eisdem Apost. verbis ibidem colligitur, etiam in patria eandem retinere eminentiam, quam habet in via, dum inquit, *charitas nunquam excidit*, immo in patria crescit eius excellentia, cum fiat consummata; tum quia Aug. 15. de Trin. cap. 19. ait in donis Dei nullum esse maius donum charitate, nec æquale, vbi vniuersaliter loqui videtur de donis viæ, & patriæ; tum quia idem Apost. ad Ephes. 3. loquens de charitate Christi, qui nedum erat viator, sed etiam comprehensor, vocat *super eminentem scientiæ charitatem*; tum quia si perfectiorem habitum sibi vendicat in via, idem erit in patria, quia est eiusdem capacitatis hic, & ibi, inquit Doctor, vndè si hic requirit habitum magis perfectum, quam intellectus, etiam & ibi.

206 Quartò tandem probatur ad hominem ex obiecto vtriusque potentiæ, nam obiectum intellectus secundum Aduersarios est verum, voluntatis bonum, at ratio boni perfectior est ratione veri, cum perfectio entis per bonitatem explicetur, & non per veritatem, & vnumquodque intantum fit bonum, inquantum est integrum, & perfectum, ergo &c. Nec valet, quod inquiunt, obiectum intellectus perfectius esse obiecto voluntatis, quia verum magis abstractum est, quam bonum, & abstractiori modo tendit intellectus in verum, quam voluntas in bonum, quoniam intellectus attingit obiectum sub abstractione ab existentia considerando scilicet nudam rei quidditatem, voluntas vero non nisi in rem, prout habet ordinem ad actualem existentiam, terminatur, nihil enim appetitur, nisi vel prout actu existit, vel exiturum est. Non valet, immo hæc doctrina, in qua Thomistæ fundant præcipuè suam opinionem, ex omni parte falsa deprehenditur; tum quia gratis assumunt verum esse abstractius bono, nam vtrumque sequitur ens in eadem abstractione, velut eius propria passio, tum quia falsum est obiectum magis abstractum ab existentia esse perfectius obiecto minus abstracto ab ea, nam obiectum cognitionis intuitiuæ perfectius est obiecto abstractiuæ, cum illa cognitio à toto genere huic emineat, & tamen obiectum intuitiuæ cognitionis ab existentia non præscindit, sicut obiectum abstractiuæ, tum quia falsum est voluntatem semper tendere in rem, prout ordinem habet ad actualem existentiam, quia voluntas quantum ad simplicem effectum potest etiam esse impossibilium, vt talia cognita, ex dictis supra, immo quoad hoc voluntas in sua operatione eodem modo se videtur habere sicut intellectus, nam sicut cognitio intuitiua dicitur esse rei præsentis, & existentis, vt existens est, abstractiua vero rei ab his conditionibus præscindentis, ac etiam rei absentis, ita in voluntate fruitio dicitur esse rei præsentis, & sequitur cognitionem intuitiuam, desiderium dicitur esse rei absentis, & sequitur abstractiuam, amor tandem absolutè sumptus præscindit à præsentia, & absentia obiecti, vt optimè Scot. aduertit loc. cit. 4. d. 49. quæst. 4. lit. O. tum tandem quia, vt notat Bargius 1. d. 1. quæst. 2. voluntas in sua operatione potest esse etiam magis abstractiua, quam intellectus, nam voluntas potest velle Episcopatum sine Sacerdotio, non tamen intellectus vnum intelligere sine alio, & etiam potest frui vno relatiuo non fruendo corelatiuo, non tamen intellectus potest vnum intelligere sine alio; Solent quidem Thomistæ dicere huiusmodi rationes probare dumtaxat voluntatem esse nobiliorem intellectu secundum quid non verò simpliciter, & absolutè; cœterum opus non est hanc solutionem vlterius infringere, quia rationes allatæ, si benè intelligantur, probant præeminentiam voluntatis supra intellectum simpliciter, & absolutè; tum quia, & ipsi Thomistæ nec aliter, nec alio modo contra nos probare solent præeminentiam intellectus, quam ex prædictis capitibus scilicet ex conditione, & natura potentiæ, ex perfectione actus, ex excellentia habitus, & ex maiori nobilitate obiecti, vt mox videbimus; & quidem si ex his capitibus non sufficienter arguitur perfectio, & excellentia alicuius potentiæ, non videmus, ex quo alio capite ostendi possit. Apposite autem diximus vltimam rationem ex obiecti nobilitate deductam concludere ad hominem, quia simpliciter, & absolutè loquendo non concludit, vt notat Doctor loc. citat. quia probabilius est nec verum sub ratione veri, esse obiectum intellectus, nec bonum sub ratione boni voluntatis, sed vtriusque esse ens sub ratione entis, vt constat ex dictis in superioribus.

207 In oppositum arguunt Thomistæ probando ex eisdem capitibus dignitatem intellectus supra voluntatem; itaque vrgent primo ex ratione, & conditione ipsius intellectiuæ potentiæ, nam inter animæ facultates illa est excellentior, quæ prius natura fluit ab eius essentia, & est illi propinquior, nam quod magis accedit ad maximè tale est magis tale, sed intellectus prius natura fluit ab essentia animæ, quam voluntas, estque illi propinquior, ergo &c. Tum 2. quia dignitas hominis potissimè ex intellectu desumitur, & ideò tanquam differentiam essentialem eius a brutis assignamus, quod intellectiuus sit & rationalis, id verò principaliter habet ab intellectu, cum voluntas sit rationalis ex participatione illius, ergo &c. Tum 3. hinc arguitur, quia potentia, quæ est rationalis per essentiam, perfectior est ea, quæ tantum rationalis est per participationem, sed intellectiua per essentiam rationalis est, voluntas per participationem, quia de se est potentia cœca, nec operari valet, nisi ratione ducatur, ergo &c. Tum 4. in suppositis intelligentibus differentia perfectionis naturalis potissimè attenditur ex parte intellectiuæ potentiæ, vt intrà latitudinem Angelorum maior perfectio maximè relucet in modo cognoscendi, quia superiores cognoscunt per vniuersaliores species secus inferiores, in voluntatibus verò difficilè talis distinctio inuenitur, quia in modo operandi parum differunt, ergo &c. Tum 5. quia potentia cognitiua ex suo genere perfectior est appetitiua, ergo suprema cognitiua nobilior est suprema appetitiua quia si genus excedit genus, species quoque excedet speciem; probat. assumptum quia appetitus non est nisi inclinatio quædam appetentis in bonum, quæ nullam explicat rei perfectionem; tum quia potentia formaliter non cognoscens est cæca, quæ est maxima imperfectio. Tum Tandem, quia Arist. 10. Ethic. c. 7. probat felicitatem humanæ vitæ in contemplatione consistere, quia intellectus est potentia omnium perfectissima.

208 Respond. neg. maiorem, præsertim quoad primam partem quia ex 9. Met. 15. posteriora generatione sunt priora perfectione, quia natura ab imperfecto ad perfectum procedere solet in eodem ordine, vt à forma mixtionis ad animam, quod appositè dicimus, quia in diuerso ordine nihil prohibet prius generatione esse quoque prius perfectione, vt constat de substantia, & accidente, vt notat Doct. quol. 13. R. quare ex hoc potius oppositum deducitur vt Doct. cit. 4. dist. 49. quæst. 4. sub N. aduertit scilicet voluntatem esse perfectiorem intellectu; neg. etiam quoad secundam, quia quantitas est immediatior substantiæ, quam sit qualitas, & tamen adhuc est imperfectior, vt notat Doct. ibid. sub I. immo posset retorqueri, quia sicut anima est subiectum potentiale respectu proprietatum ab eius essentia fluentium, ita sibi propinquius erit magis potentiale; dicendum itaque perfectissimo posse aliquid esse propinquius in vno ordine, & aliud in alio ordine vt dicebamus de quantitate, & qualitate in ordine ad substantiam; & illud est simpliciter perfectius, quod in ordine nobiliori, vel secundum conditionem nobiliorem est propinquius perfectissimo, talis autem est voluntas, quia magis accedit ad animam rationalem, quatenus est perfectio hominem distinguens à brutis, quam intellectus, vt mox dicemus. Ad 2. homo differt à brutis tam per intellectum, quam per voluntatem, & cum anima humana dicitur intellectiua, hæc denominatio desumitur non solum ab intellectu, sed etiam à voluntate, nam in communi modo loquendi natura intellectualis, vt à brutali distinguitur, vtramque importat potentiam; si tamen inter has potentias comparatio fiat, magis per voluntatem homo distinguitur à brutis, quatenus libera est, quam per intellectum, libertas enim est maxima perfectio hominem distinguens à brutis, quamuis enim soleat eis tribui voluntarium pro spontaneo acceptum, tamen voluntarium acceptum pro libero eis omninò repugnat, & constituit agens diuersum proposito. Ad 3. si per esse rationale accipiatur esse intellectiuum, vt à sensitiuo distinguitur, quo sensu natura humana dicitur natura rationalis; vtraque potentia, tam scilicet intellectus, quam voluntas ex æquo rationales dicuntur, cum ambæ radicentur immediatè in eadem anima rationali, si verò per esse rationale intelligas idem, quod cognitiuum, cum discursu hoc vtique non conuenit voluntati, sed intellectui solum, sed in hoc sensu negatur assumptum, imò potest retorqueri argumentum, quod potentia, quæ est libera per essentiam, cuiusmodi est voluntas, perfectior est ea, quæ est libera tantum per participationem, cuiusmodi est intellectus.

209 Ad 4. notior est in suppositis intelligentibus intellectiua facultas, quam voluntas, quæ est potentia libera, nam multi negarunt in nobis libertatem omnia fato subijcientes, hinc est, quod distinctio, & differentia eorum suppositorum magis desumi solet ex parte potentiæ intellectiuæ, quam volitiuæ, non autem quia etiam ex hac parte apte distingui nequeant. Ad 5. aliqui concesso antecedente, negant conseq. quia excellentior differentia potest interdum contrahere genus minus perfectum, qua de causa species inde coalescens excedet speciem alterius generis magis perfecti, & per differentiam minus excellentem contracti, quia maior, vel minor specierum perfectio iuxta perfectionem differentiarum contrahentium magis attendi solet, quam generis contracti, & adducunt exemplum de gratia, quæ ratione generis, quod est accidens, imperfectior est quacunque substantia, sed ratione differentiæ contrahentis, quæ est supernaturalitas, est longè perfectior; sic itaque in proposito dicunt, quod cognitiua potentia à toto genere vtique appetitiuam excedit, sed quia appetitiua in naturis intellectualibus contrahitur per libertatem, quæ est perfectior differentia quacunque alia contrahente cognitiuam, species inde constituta scilicet voluntas perfectior est quacunque cognitiua, etiam suprema, quæ quidem doctrina si est vera, vt quamplures ex Thomistis concedunt, præsertim Complut. cit. in hac quæstione numer. 44. argumentum sufficientissimè manet solutum. Cœterum hanc doctrinam nos alibi reprobauimus disp. 6. Log. quæstio. vltim. & disput. 2. de Cœlo quæst. 3. num. 21. & nobis suffragatur Scotus ipse in hac quæst. reflectens ad quandam rationem S. Tho. sub N.

sub N. dicens, quod si actus voluntatis respectu superiorum ipsa voluntate est nobilior actu intellectus, vt concedit ipse S.Thom. ex hoc sequitur, quod ille in genere est nobilior isto in genere, quia si optimum est nobilius optimo, & genus genere, vel species specie, tota enim species vna est superior quacunque alia specie tota; quare iuxtà hanc viam potius negandum est assumptum, quia cognitiua, & appetitiua in genere, vel sunt æquales, vel appetitiua superat cognitiuam, quia hæc a natura, vt Doct. insinuat lit. M. instituta est, vt appetitiuæ subseruiat, & ministret; ad primam probationem neg. assumptum, quia in cognoscentibus appetitus non est sola inclinatio rei in suum bonum, sed dicit etiam actum elicitum, quo illud prosequitur, & sic in suo ordine explicat rei perfectionem non minus, quam cognitio, quo enim maius prosequitur bonum ostendit, & explicat maiorem rei perfectionem; ad alteram probationem neg. non cognoscere importare in appetitu imperfectionem, siquidem imperfectio non est simplex negatio formæ, vel perfectionis, sed perfectionis debitæ, & possibilis, & in subiecto apto & capaci, vt fusè Doctor ostendit quol. quinto, appetitiua vero ex sua ratione formali non est cognitionis capax, nec cognitio est perfectio ei debita, & possibilis, & ideo negatio cognitionis in ea nullam ponit imperfectionem, sicut neque è contra in intellectu imperfectionem dicit non esse liberum, ex quo etiam deducitur rigorosè loquendo voluntatem non rectè appellari potentiam cæcam, quia non est potentia ex sua specie apta videre. Ad vlt. dum Aristot. intellectum appellat potentiam omnium perfectissimam, per intellectum non accipit potentiam cognitiuam à voluntate distinctam; sed totam partem intellectiuam includentem intellectum, & voluntatem, vt à sensitiua distinguitur, & ratio est, quia vt notat Doct. in hac quæst. sub L. Philosophus communiter non distinxit intellectum a voluntate in ratione principij operatiui, sed pro eodem habet principium distinctum contra naturam, quod nunc vocat artem, nunc intellectum, nunc propositum, vt constat ex 2. Phys.

210 Secundò arguunt ex perfectione operationis, perfectior enim est operatio intellectus, quam voluntatis, quia operatio intellectus est regula operationum voluntatis, intantum enim voluntas benè, vel malè agit, inquantum rationi conformatur, adeout tota bonitas, & malitia moralis sumitur ex ordine ad rationem rectam ex 1. Ethic. cap. 3. Tum 2. quia actus intellectus non dependet ab actu voluntatis, sed è conuerso, ergo est nobilior, conseq. patet, quia independentia dicit perfectionem, sicut dependentia, & indigentia imperfectionem; probat. assumptum, quia intellectus per suam operationem sibi facit obiectum præsens, sed voluntas indiget actu intellectus, vt per illum habeat obiectum præsens. Tum 3. quia intellectus ita operatur, vt trahat res ad se, voluntas vero ita, vt trahitur ab illis, sed perfectius est trahere res ad se, quam trahi ad illas. Tum 4. causa æquiuoca est nobilior effectu, at actus intellectus est causa æquiuoca actus voluntatis, quia hæc non tendit in obiectum, nisi prout cognitum, & apprehensum ergo, &c. Tum quintò; actus intellectus est purior, quia nullam impuritatem contrahit ab obiecto, nam intelligere malum non est malum, sed actus voluntatis contrahit impuritatem quia velle malum est malum. Tum tandem, quia vita contemplatiua nobilior est actiua; sed contemplatiua exercetur per actum intellectus, actiua per actum voluntatis, ergo, &c. maior patet ex Arist. cit. 1. Ethic. 7. vbi fœlicitatem nostram in contemplatione reponit; & ex illo Lucæ 10. optimam partem sibi elegit Maria, quæ non auferetur ab ea.

211 Respond. neg. assumptum, ad probationem dicimus, vnum posse alterum dirigere, & regulare dupliciter, vel auctoritatiuè, & imperando cum dominio, quo pacto Superior dicitur dirigere, & regulare sibi subditos, alio modo ostensiuè tantum monendo, & præbendo consilium, quo pacto Consiliarius dicitur Principem dirigere, primum dirigendi genus dignitatem vtique & eminentiam supra directum importat, non autem alterum, hoc enim potius ministerium indicat, & famulatum, intellectus autem dicitur voluntatem dirigere, & regulare, secundo modo dumtaxat, non primo modo, quia voluntas ex propria libertate recto rationis iudicio potest obsistere; vndè etiam falsum est, quod inferebatur, totam bonitatem, ac malitiam moralem ex ordine ad rectam rationem desumi, quamuis enim ab ea, tanquam à termino attendi possit, & debeat, tamen velut à fundamento, & radice à sola voluntatis libertate dependet, quæ proindè dici solet vnicum fundamentum totius generis moris. Ad 2. duplicem assignat Doctor responsionem, primo enim negari potest consequentia, quia substantia dependet ab accidentibus, compositum à partibus, forma à materia, qualitas a quantitate, finis à medijs, & tamen in omnibus istis consequentia fallit, immò posteriora generatione in vniuersum dici solent priora perfectione, quantumuis dependeant ab alijs 9. Met. 15. quare concludit Doctor independentiam solum in primo ente perfectionem simpliciter præseferre, in quo coincidunt primitas originis, & perfectionis. Deindè potest quoque negari assumptum, præexigit enim vtique voluntas actum intellectus, vt operari possit circa suum obiectum, nihilominus talis præexigentia nomen dependentiæ, vel indigentiæ non meretur, quia, vt loquit Doctor, intellectus ad actum voluntatis concurrit tantum, vt causa subseruiens, quarè sicut in aula Principis necessarij sunt serui quamplures ad eius dignitatem; & non ob id Princeps dicitur seruis indigere, aut à seruis dependere, sed è contra ita in proposito de voluntate dicendum; immo argumentum priori iure retorqueri posset, quia intellectus dependet à voluntate, vt à causa superiori, nam voluntas potest intellectui imperare, vt consideret hoc, vel illud obiectum auertendo illum ab obiecto, quod considerabat: ideo inquit Doct. intellectum, & voluntatem causalitatem sibi inuicem mutuari, cum hoc tamen discrimine, quod intellectus ad volitionem concurrit, vt causa ministerialis, & subseruiens, sed causalitas voluntatis supra intellectum oritur ex propria eminentia voluntatis supra alias potentias dominium habentis; vnde Henr. citat. ad explicandam hanc mutuam causalitatem, & dependentiam harum potentiarum adinuicem aptissimo vtitur exemplo serui præferentis lucem domino ambulanti in loco obscuro: Dominus enim dirigit & præcipit seruo, vt eum ducat ad talem, vel talem locum, quod est dirigere auctoritatiuè, seruus verò dirigit Dominum ostendendo ei viam, per quam ambulet, & sicut Dominus potest seruum diuertere ab hoc loco ad alium, & huc eum ducat non illuc, nec seruus potest ei repugnare, & quamuis seruus lucem præferat, non tamen Dominus illum necessariò sequitur, vt ab illo dependeat, ita idem est omninò de voluntate, & intellectu, vt voluntas habeat rationem Domini, & intellectus serui lucem præferentis.

212 Ad 3. dicimus illum loquendi modum esse potius metaphoricum, quia nec intellectus trahit res ad se realiter, sed intentionaliter, & per species, nec voluntas, trahitur à rebus in seipsis, sed per intellectum apprehensis, dicitur tamen voluntas potius trahi ab obiecto, quam trahere, quia per actum prosecutionis tendit in illud per modum ponderis; & impetus, & quando circa illud versatur per actum fugæ, non vtique trahitur ab illo sed potius auertitur, & deterretur, vnde ex illa metaphora nihil rectè deduci potest contra nos. Ad 4. ait Doct. quod nec actus intellectus est totalis causa actus voluntatis, sed partialis (si vllo modo est causa illius) nec è conuerso actus voluntatis est totalis causa intellectionis, maior autem illa vera est de causa totali, & si de partiali hoc erit de causa superioris ordinis, & hoc modo voluntas imperans intellectui est causa superior respectu actus eius, intellectus autem, si est causa volitionis, est causa subseruiens voluntati, habens actionem primam in ordine generationis, non perfectionis, vnde concludit hanc rationem potius facere pro voluntate, quam pro intellectu. Ad 5. etiam actus intellectus suo modo reddi potest impurus ex impuritate obiecti, quia est falsus, dum circa obiectum falsum versatur per assensum, sicut actus voluntatis est malus, dum circa malum versatur prosequendo; quod si dicas actum voluntatis esse impurum ex obiecto impuritate malitiæ, non sic actum intellectus, hoc non concludit inquit Doctor, quia tunc actus sensus esset nobilior actu voluntatis, quia est minus impurus hoc modo. Ad vlt. dicendum quod voluntas non excluditur à vita contemplatiua, neque Aristot. loc. citat. à contemplatione excludit delectationem, quia vt diximus, ipse per intellectum solet accipere totam partem intellectiuam, vt etiam includit voluntatem, quæ solutio non solum est Scoti cit. sed etiam S.Thom. quæst. 22. de verit. art. 11. ad 11. & 12.

213 Tertiò arguunt ex perfectione habitus, nam ex 1. Metaph. & 6. Ethic. capit. 3. sapientia est nobilissimus habitus inter omnes, sed hæc est habitus intellectus, non voluntatis, ergo &c. prob. assumptum, quia nobilior habitus voluntatis est iustitia, vel amicitia, quos tamen esse longè inferiores habitu sapientiæ docet ibid. Aristot. Deindè si de infusis habitibus sit sermo, lumen gloriæ est inter omnes supremus, quod tamen ad intellectum pertinet; probatur assumptum, quia excedit charitatem ipsam, nam lumen gloriæ ob suam perfectionem repugnat inesse viatori, quod non repugnat charitati. Confirm. quia perfectius est, quod distinguit perfectum ab imperfecto illo, quod est commune vtrique sed lumen gloriæ distinguit comprehensorem a viatore, charitas est communis, ergo &c.

Respond. Doctor, quod per sapientiam non intellexit Aristot. ibi præcisè operationem intellectus, sed vtriusque simul, sicut per intellectum non præcisè accepit potentiam cognitiuam, sed totam mentem, vt etiam includit appetitiuam, vnde sapientia dicitur, quasi sapida scientia quia includit etiam affectum. Ad 2. constat ex dictis charitatem esse lumine gloriæ nobiliorem, & charitas consummata, qualis est patriæ, non minus viatori repugnat, quam lumen gloriæ, quia si lumen gloriæ secum defert visionem, quæ viatori repugnat, charitas consummata secum defert fruitionem. Ad Conf. negatur charitatem consummatam esse communem viatori, & comprehensori, ipsa enim est propria comprehensoris; nec minus ipsum à viatore distinguit, quam faciat lumen gloriæ.

214 Quartò tandem arguunt ex obiecto, tanquam ex eo, à quo propriè specificantur actus, & potentiæ; nobilius est obiectum intellectus, quam voluntatis, quia illius est verum, quod est abstractius, & simplicius, quam bonum, verum enim importat rationem, & quidditatem rei abstrahendo ab existentia, & singularitate, quam concernit bonum, quod argumentum valdè exaggerant Thomistæ. Constat tamen ex dictis in vltima conclusionis probatione huius argumenti sterilitas, & inefficacitas; falsum enim est

est verum esse abstractius, & simplicius bono, quia reperitur etiam in eadem abstractione; falsum etiam est voluntatem ferri non posse in obiectum à singularitate, & existentia præcisum; sicut fertur intellectus, nam & ipsa comparatur ad bonum in communi velut ad obiectum, & etiam ad bonum impossibile quantum ad simplicem affectum. Falsum denique est abstractius, & simplicius obiectum esse perfectius, quia quidditas cum existentia viique perfectior est quam ab ea præcisa, nedum in esse rei, vt respondent Caietan. Ban. Complut. & alij, sed etiam in esse obiecti, nam hac de causa obiectum cognitionis intuitiuæ, quod est natura, & quidditas, vt existens, perfectius censetur, quam obiectum abstractiuæ, quod est simplex quidditas, & natura ab existentia præcisa; nec ex alio capite, quam ex illo notitia intuitiua præferri solet abstractiuæ; quod etiam suadet obuia ratio, quia notitia intuitiua clarior cognitio est, & explicatior, quia attingit rem secundum suam quidditatem, & modum, quem habet à parte rei, qui non attingitur ad abstractiua, atque ideo illa tendit in perfectius obiectum quam ista.

Conantur Complut. cum Suarez adhuc alio modo tueri rationem D. Thom. & explicare excessum obiecti intellectiui in ratione obiecti, quamuis non in esse rei, ex parte immaterialitatis, vis enim intellectiuæ potentiæ ea est, vt rem quamlibet possit sub omni præcisione considerare, essentiam ipsam ab existentia separando, & vniuscuiusque propriam rationem vestigando; qui modus tendendi in obiectum valde subtilis est, ac immaterialis, & magnam vim, ac immaterialitatem arguit in potentia sic operante; voluntas autem simplici modo fertur in obiectum appetendo existentiam illius, qui certè modus operandi minus subtilis est, minusque immaterialis. Sed & hoc quoque friuolum est, nam voluntas, vt diximus, potest tendere in bonum in communi, & vt sic ab intellectu propositum, affectu simplicis complacentiæ præscindendo ab existentia, & singularitate & ipsa quoque habet vim separandi formalitates, & obiecta, nam potest velle Episcopatum sine sacerdotio, immo vnum relatiuum velle non volito correlatiuo, quæ tamen intellectus ipse cum sua subtilitate actu suo separare nequit, vnde quoad hoc maiorem, vel saltem non minorem virtutem habet, quam intellectus ipse.

213 Demum Ioan. de S. Thom. sic explicat vim huius argumenti, quia obiectum intellectus abstractiori, & immaterialiori modo immutat ipsum, quam obiectum voluntatis immutet illam; Ratio est, quia obiectum intellectus ita mouet ipsum, vt possit ad omnia penetrare, quæ in obiecto sunt, & sub quocunque statu, & conditione, siue existentiæ, siue non existentiæ præscindendo, componendo, diuidendo, &c. voluntas autem nihil horum facit, sed factum ab intellectu supponit, & prout propositum sibi fuerit obiectum, sic inclinatur, nec ita amplè ad omnia obiecta se extendit, sed solum ad rationem conuenientis.

Hæc tamen explicatio longè recedit à mente S. Thom. nec quicquam probat, nam D. Thom. per illam rationem extollere intendebat intellectum supra voluntatem ex subtilitate, & immaterialitate tendendi in obiectum, quia tendit in obiecta separando quidditatem ab existentia, & singularitate, non autem ex vniuersalitate omnia penetrandi, quæ in obiecto repetiuntur, & sub quocunque statu, & conditione, siue existentiæ, siue non existentiæ, vt deducit Ioan. de S. Thom. nec etiam quicquam probat, licet enim voluntas feratur in obiectum sub ratione conuenientis, hinc tamen non restringitur sphæra actiuitatis eius, quin in omnia obiecta operabilia tendere possit sub hac ratione, nam etiam intellectus secundum Aduersarios nequit in obiectum tendere, nisi sub ratione veri, & nihilominus hinc non efficitur, quin spatiari possit circa omnia obiecta sub prædicta ratione; denique quod voluntas non sibi faciat obiectum sub tali abstractione, vel concretione, sed factum ab intellectu supponat; minimè præiudicat ingenuitati voluntatis, immò eam confirmat, quia intellectus veluti seruus, & minister ei præparat obiectum, circa quod est operatura eo modo, quo sensus interior supponit exteriorem, & intellectus vtrumque, quia vterque intellectui famulatu suo obiecta ministrat.

DISPVTATIO OCTAVA,

De Anima Separata.

1 *Licet non omnis anima sit immortalis, rationalem tamen immortalem, & perpetuò duraturam sufficienter ostendimus disputation. 2. quæstion. 10. & post hominis interitum non ad aliud corpus informandum, siue humanum, siue belluinum transmigrare, sed extra quodcunque corpus solitariè existere, ibidem nonnihil demonstrauimus, & fusius disputat. 5. de generat. & corr. quæstio. 7. articul. 2. Itaque de hoc animæ statu in hac vltima disputatione remanet agendum, vsque quæ ad animam in tali statu spectant; nec omnino abs re, quamuis enim secundum prædicata illi statui conuenientia, vt per se subsistere, à corpore independenter operari, & similia pertineat ad Metaphysicum, quia, vt sic, abstrahit à materia sensibili, vt diximus quæstion. proœm. huius operis numer. 8. nihilominus quia adhuc in tali statu est ens incompletum, & dicit essentialem habitudinem ad corpus, ideoque secundum istam considerationem à materia non abstrahit; idcirco sub tali contemplatione potest, & debet, vt ibi diximus ad Philosophum animasticum pertinere, cui quoque fas erit tali occasione arrepta nonnulla etiam ad illum statum purè spectantia, & à Metaphysico solum consideranda aliquatenus attingere, vt in hunc modum pedetentim à naturali Philosophia ad transnaturalem gradum faciamus; neque enim inconueniens scientias in earum confinijs alteram alterius aliquid participare.*

QVÆSTIO I.

De Statu, & conditione animæ separatæ.

2 IN hac prima quæstione modum existendi animæ separatæ declarabimus, in sequentibus vero quæ spectant ad modum operandi; verùm quia modus existendi animæ separatæ extra corpus plures inuoluit difficultates, hæc prima quæstio proponendo, & resoluendo incidentia dubia texenda est.

Primo itaque dubitatur, an rationalis anima in ipso separationis instanti à corpore nouum acquirat existendi, & subsistendi modum positiuum, adeout euadat eiusdem ferè rationis cum Intelligentijs separatis. Affirmant nonnulli acquirere tunc animam peculiarem per se essendi modum oppositum modo vnionis, quem antea habebat in corpore, ideo vt licet non fiat persona completa, suppositum eiusdem rationis cum Angelis, fit tamen veluti semi persona, & semisuppositum, vt loquitur Caiet. 3. p. quæst. 6. art. 3. Fundamentum illorum videtur esse, quia accidens in Eucharistiæ mysterio cum à subiecto separatur redditur per se existens quodam positiuo modo, vt ipsi supponunt, ergo pariter anima ipsa rationalis, quæ suaptè natura capacior est subsistentiæ, quam accidens.

Dicendum tamen est animam rationalem in statu separationis nullum positiuum modum per se essendi acquirere, nec fieri magis eiusdem naturæ cum Angelis, quam antea foret, cum erat corpori coniuncta; Colligitur ex Scot. 3. d. 1. quæstio. 6. & quol. 9. & alibi sæpè, probatur, quia falsum est in primis, quod illi dicebant formam accidentalem dum à subiecto separatur, nouum per se essendi modum positiuum extra subiectum acquirere, vt late demonstrauimus disput. 2. Physic. quæst. 3. articul. 1. cum Scoto 4. d. 12. quæst. 2. propè finem, & 4. d. 12. quæst. 1. accidens enim à subiecto separatum dicitur per se existere solum negatiuè, quatenus scilicet in alio non existit, quia modus essendi in alio per vnionem, & per se sine vnione non sunt oppositi, tanquam duo modi positiui, sed tanquam modus positiuus, & priuatiuus, sicut ergo ex vi separationis à subiecto, nulla forma informans in vniuersum nouum per se essendi modum positiuum acquirit, sed solum separata existit per amissionem, & carentiam vnionis, quam antea habebat cum subiecto, ita ex hac parte in instanti separationis animæ obueniet sola priuatio vnionis ad corpus, non vero alius modus positiuus. Deinde quia etiamsi modus essendi per se independenter à subiecto positiuè opponatur modo essendi in subiecto inhæsiuè, & dependenter ab illo, adhuc anima rationalis nouum modum positiuum per se essendi acquirere non debet in statu separationis, quia adhuc cum erat in corpore non dependebat ab eo in essendo, ergo neque nouam subsistentiam in hoc sensu, neque nouum per se essendi modum acquirit, quia ita subsistere dicitur tam in corpore, quam extra corpus; Et hinc est, quod licèt accidenti separato nouum per se essendi modum concederemus, non tamen concedi debet animæ separatæ, quia accidens dum est vnitum subiecto existit dependenter prorsus ab eo, vndè postea in separatione hæc dependentia videtur aliquibus suppleri debere alio positiuo modo per se essendi, sed anima etiam dum est in corpore existit independenter ab eo, suamque habet subsistentiam partialem, ergo non indiget separata nouo per se essendi modo, etiamsi accidens separatum indigeret illo.

3 Denique quod neque in tali statu separationis sit eiusdem rationis cum Angelis probatur ex Doctore loc. citat. quia anima etiam in tali statu separationis est ens incompletum essentialiter ad aliud ordinatum semper ad hominis constitutionem, Angelus autem est ens completum, & perfectum, & prorsus ineptum, vt in alterius veniat compositionem, quippe qui materiam informare non potest, vt fuse Doctor quol. 9. ergo nequaquam sunt eiusdem rationis Angelus, & anima separata; nec anima separata dici potest persona, vt notat Doctor primo distinct. 23. quæst. vn. §. *ad quæstionem* & 3. disp. 1. quæst. 1. §. *per hoc ad argumenta*, quia persona est incommunicabilis vt quo, & vt quod tam actualiter, quam aptitudinaliter a Doctore ibidem, anima verò separata licet actu communicata non sit, est tamen communicabilis, quia semper aptitudinem retinet ad informandum corpus, & hominem constituendum per modum partis formalis; An verò admitti possit modus ille loquendi Caiet. animam separatam vocantis semipersonam, semisuppositum, omnes fere illum condemnant, vt Conimbr. 2. de anim. cap. 1. q. 2. art. 2. Auersa q. 39. sect. 1. Triuell. de anim. disp. 4. & alij passim; certum esto in sententia constituente subsistentiam, & personalitatem in aliquo modo positiuo admitti non debere, quia talis modus consisteret in indiuisibili, nec videtur dimidiari posse, tamen in alia sententia, quam veriorem videtur ostendere Doctor 3. d. q. 1. illam constituente in illa duplici negatione communicabilitatis, vt quo, & vt quod, tam actualis, quam aptitudinalis, videtur admitti posse, quia vt loc. citat. notat Doctor, ideò anima separata nequit dici persona, quia deficit ei altera negatio scilicet communicationis aptitudinalis, negationem enim alteram scilicet communicationis habet in statu separationis, per quod innuit in tali statu quasi semipersonam esse, quia habet vnam negationem, quæ est alterum constitutiuum personæ, & cum altera negatione scilicet communicationis aptitudinalis complet (inquit Doctor) rationem personæ in natura intellectuali.

Notat tamen Doctor cit. 2. d. 1. quæst. 6. quod huius specificæ differentiæ inter Angelum, & animam repertæ nequit assignari ratio à priori, quia si cum aliquibus probemus hanc differentiam per vnibilitatem ad materiam, & non vnibilitatem sic arguendo, forma vnibilis ad materiam, & non vnibilis non sunt eiusdem speciei, sed Angelus, & anima sunt huiusmodi ergo &c. hæc ratio inquit Doctor, licèt sit bona, non tamen est ex proprijs, & à priori; non ex proprijs, quia non vnibilitas est communis Angelo, & igni, & cuicumque substantiæ completæ; non à priori, quia materia est magis propter formam quam è contra 2. Physic. vndè membra Leonis, & Cerui causaliter differunt; quia formæ istorum differunt, non è conuerso, igitur arguere ex materialitate, vel vnibilitate ad materiam, & negatione eius differentiam inter Angelum, & animam, est arguere à posteriori; tum etiam quia ista vnibilitas in anima est respectus quidam habitualis fundatus in anima, & posterior ipsa. Si verò cum alijs hæc differentia deducatur ex diuerso gradu intelligendi perfectiori, & imperfectiori, quia scilicet anima intelligendo discurrit, Angelus autem non discurrit; hæc ratio est imbecillior quam præcedens, quia non valet nec à priori, nec à posteriori; non à priori, quia palam est, quod intelligere, & modus intelligendi sunt aliquid posterius talibus formis, & intrinsecis earum differentijs; à posteriori etiam valere non videtur; quia si discurrere, vel non discurrere intelligendo arguunt diuersas intellectualitates, cum anima discurrat circa conclusiones, & non circa principia per se nota, tunc in anima erunt duæ intellectualitates alterius rationis; tum tandem, quia falsum est Angelum non discurrere, dum scientificè cognoscit aliquem effectum propter quid per propriam causam, habet enim in tali cognitione, quicquid requiritur ad discursum, vt dicemus in Metaph. Ex his deducit Scot. quod licet à posteriori possit ostendi, quod Angelus, & anima differunt specie, quia hæc est forma informatiua corporis perfectius, non illæ; tamen pro statu isto nequaquam cognosci potest medium propter quid demonstrans à priori

repugnantiam Angeli ad informandum corpus, nec distinctionem eius ab anima, quia pro statu isto a nobis nec attingitur natura Angeli secundum conceptum proprium ex proprijs, nec anima nostra, cum neque formaliter neque virtualiter conceptus isti contineantur in quidditate rei sensibilis, quod est adæquatum obiectum motiuum nostri intellectus pro statu isto ea Scot. 1. d. 3. quæstion. 3. & quol. 14.

In oppositum obijcitur, quod anima separata sit eiusdem rationis cum Intelligentijs, nam ex August. 1. de lib. arbit. Angelus, & anima sunt natura pares, ergo sunt eiusdem speciei, quia in distinctis specie non inuenitur paritas naturæ. Tum 2. quæ differunt specie sunt per se in genere, sed anima non est per se in genere; ergo &c. Tum 3. quia differentia vltimo completiua animæ, & Angeli est eadem scilicet rationale, vel intellectuale. Tum 4. quia tunc quilibet Angelus esset nobilior anima Christi Domini, & per consequens maioris beatitudinis capacior, & de facto beatior anima illius. Tum 5. quia si anima specie differret ab Angelo, iam haberet differentiam specificam, qua differret ab eo, & sic esset completa species. Tum tandem, quia si essentiæ animæ, & angeli differunt specie, ergo, & potentiæ, quæ fundantur in eis, & si potentiæ, ergo, & operationes, & obiecta ex 2. de anim. 15. sed hoc est falsum, quia idem est obiectum intellectus angeli, & animæ, ergo, &c.

Respond. ad 1. loqui August. non de paritate naturæ absolutè, sed ratione obiecti, in quo nati sunt quiescere angelus, & anima, quatenus nulla intellectualis natura quiescere apta est, nisi in obiecto infinito, vel loquitur de paritate naturæ in gradu generico, non specifico qui ignotus est pro statu isto. Ad 2. maior est vera de his quæ specie differunt adæquatè, & completè, nempè sicut species, & species, non autem inadæquatè, & incompletè nimirum vt species, & pars speciei, quemadmodum in casu nostro differunt angelus, & anima, quæ non est species completa, sed pars speciei. Ad 3. neg. assumptum, rationale enim, seu intellectuale non est vltima differentia angeli, & animæ, quamuis interdum per huiusmodi terminos circumscribatur. Ad 4. Doctor concedit totum præter vltimam sequelam, nam beatitudo datur non iuxta capacitatem naturalem, sed iuxta meritorum mensuram. Ad 5. quo pacto anima dici potest species quædam in ordine suo, imperfecta nimirum, & incompleta, vt in vniuersum diximus de quacunque parte physica disputation. 6. Log. quæstio. 3. eadem quoque ratione potest illis adscribi propria differentia specifica. Ad vltim. primo negat Doctor consequ. quia minimè opus est, quod si continentia differunt specie, etiam, & contenta specie differant nam anima bouis, & anima aquilæ specie differunt, non tamen eorum virtus visiua. Deinde subdit etiam asseri posse; quod potentiæ intellectiuæ angeli, & animæ distinguuntur suo modo, sicut angelus, & anima; & parum refert, quod habet idem obiectum, quia licet ex distinctione diuersorum obiectorum adæquatorum, & primorum deueniamus extrinsecè in notitiam distinctionis potentiarum, quæ seipsis intrinsecè differunt, non tamen ex vnitate obiecti, vel eius identitate ritè deducitur vnitas, & identitas potentiæ, quia circa idem obiectum versari possunt potentiæ specie diuersæ, vt constat de intellectu, & voluntate circa ens; & licet Aristot. dixerit potentias distingui per actus & actus per obiecta 2. de Anim. nunquam tamen dixit potentias vniri, & identificari, sicut obiectum, vt ex professo docuimus supra disp. 2. quæst. 4. Bassolius 2. d. 3. quæst. 1. hanc secundam amplectitur solutionem; Cauellus autem disp. 3. de An. sect. vlt. cum alijs Scotistis primam recipit; Conimbr. tandem disp. 1. de An. separata art. vltim. vtramque autumant probabile.

Nobis quoque vtraque placet, verior tamen prima videtur, quod intellectus angelicus, & humanus sint eiusdem speciei, quod pariter est de voluntate dicendum, & tenent Thomistæ quamplures præter Scotistas Caietan. p. p. quæstion. 77. articul. 3. Ferrar. 2. contra gentes capitul. 94. Albert. p. de Anim. capitul. penult. & ratio est, quia potentia specie distincta ab alia potest aliquos actus specie distinctos ab omnibus actibus alterius potentiæ elicere; sed intellectus angelicus nullum actum elicere potest, cui consimilem intellectus animæ nequeat elicere, ergo &c. Et quamuis non semper liceat ex vnitate obiecti vnitatem potentiæ colligere absolutè loquendo, vt diximus: potest tamen colligi, quando potentiæ non sunt subordinatæ, nec vna alteram supponit, sicut voluntas actum intellectus supponit circa idem obiectum; in hoc enim casu, si obiectum est idem; & modus idem, quo tenditur in illud, non est vndè colligatur specifica distinctio, ita autem in proposito res se habere videtur, quia intellectus humanus, & angelicus non sunt subordinati, nec vnus supponit actum alterius, aut aliam connexionem cum eo habet, & ideo cum vnum, & idem sit eorum obiectum, idemque modus tendendi in illud, erunt potentiæ eiusdem rationis; hac enim ratione visus hominis, & aquilæ, & quidam alij sensus eiusdem speciei in homine & brutis dicuntur esse, vt diximus supra disputatio. 5. quæst. 7. a numer. 229. & tenent Conimbr. de omnibus sensibus in vniuersum 3. de Anim. cap. 1. quæstio. vn. articul. 2. Apoll. quæst. 4. articul. 1. Caiet. 2. de Anim. cap. de tactu, & alij quamplures.

4 Secundò præsertim dubitari solet, an status separationis sit animæ naturalis, vel violentus, aut neutralis; idest an sit iuxta eius naturalem inclinationem, an contra illam, vel potius neutro modo se habeat iuxta explicationem traditam horum terminorum disputatio. 6. Physic. quæst. 1. artic. 1. & quæst. 3. vbi ex professo egimus de naturalitate, violentia, & neutralitate; in qua difficultate sunt varij modi dicendi, aliqui enim sicut statum coniunctionis dicunt esse simpliciter ei connaturalem, ita è contra statum separationis ponunt simpliciter violentum, sic videtur D. Thom. sentire p. p. quæst. 118. articul. 3. & 4. contra gentes cap. 89. & sequitur Ferra. p. contra gent. cap. 81. & cap. 94. Moris. disp. vlt. de Anim. Onuphr. tract. de Anim. disput. 2. p. 3. quæst. 1. & alij quamplures; quorum præcipuum fundamentum est, quia forma exigit esse vnita materiæ, & compositum constituere, & pars incompleta consortium exigit alterius compartis, & ad complementum totius essentialiter ordinatur, hac igitur ratione status coniunctionis erit animæ simpliciter connaturalis idest iuxta naturalem eius inclinationem, & status separationis simpliciter violentus. Nec satisfacit, quod aiunt aliqui, ad rationem violenti requiri, vt id quod negatur subiecto, cui fit violentia, possit efficienter ab ipso subiecto produci adeout violentum sit tantum contra virtutem, & inclinationem actiuam naturæ, quare cum anima separata nequeat effectiuè se corpori copulare, status separationis nequaquam est ei violentus. Hoc itaque non satisfacit, & prorsus falsum assumitur, quia vel violentum tantum attendi debet contra inclinationem passiuam naturæ, non actiuam, vel saltim vniuersaliter contra quamcunque inclinationem naturæ attendi potest tam actiuam, quàm passiuam, vt fusè demonstrauimus disputat. Phys. iam citat.

5 Alijè contra statum separationis faciunt animæ simpliciter connaturalem, & statum coniunctionis violentum, aut saltim imperfectè naturalem, ita videtur opinatus Plato, qui dicebat animas in corpore velut in ergastulo latere ad supplicium, & Auicen. 9. Met. 1. qui proindè aiebat animam clarius cognoscere veritate in statu separationis, quam coniunctionis, & Senec. epist. 102. ad Lucillum, quod etiam videtur colligi ex illo Sap. 19. *corpus, quod corrumpitur aggrauat animam*. Alij verò negant statum separationis esse animæ naturalem vel violentum; & dicunt esse indifferentem, vel neutrum; quia nec est iuxtà eius naturam, neque aduersus illam, ita Conimbr. tractat. de Anim. separata disputat. 2. articul. 2. & videtur fuisse opinio Henric. quol. 7. quæstio. 13. & Caietan. p. p. quæst. 39. articul. 1. Alij rursus vtrumque statum affirmant esse animæ connaturalem quemadmodum materia naturaliter respicit formam in particulari, ac eius priuationem, & hi rursus diuisi sunt, quidam enim statum coniunctionis aiunt esse magis connaturalem, quam separationis, itaut status separationis, secundario solum, & ex consequenti sit naturalis, status autem vnionis primariò, quia anima ex natura sua primario appetit informare corpus, & quia hoc non perit inamissibiliter sed iuxtà naturam corporis, huic secundario inclinatur naturaliter ad statum separationis, ita Ruuius tractat. de Anim. separata quæstio. 6. & Suarez libr. 6. de Anim. cap. 9 & Cauell. disput. 4. de Anim. separat sect. 1. Quidam verò è contra statum separationis faciunt magis connaturalem, quia si à Deo non fieret resurrectio; anima perpetuo duraret a corpore separata, non autem perpetuò duraret in corpore; tum quia anima separata perfectiori modo intelligit absque recursu ad phantasmata, & magis accedit ad modum intelligendi angelicum, ergo hic status est ei connaturalior, quam status coniunctionis, & ita ferè videtur sentire Scotus 4. d. 45. quæst. 2. §. *de tertia*. Alij tandem animam contemplantur secundum varias acceptiones, & iuxtà earum varietatem dicunt statum separationis esse illi naturalem, violentum, vel neutrum, si enim anima consideretur, quatenus est forma ex natura sua independens à materia & apta per se existere, hoc pacto status separationis est animæ connaturalis; si verò consideretur, quatenus est vera forma corporis, substantia in se incompleta, & essentialiter ordinata ad complementum totius, sic est ei violentus; si demum simpliciter, & absolutè consideretur, quatenus substantia quædam intellectiua, hoc pacto se habet indifferenter tam ad statum separationis, quam coniunctionis, quia in vtroque apta est intelligere, ac re vera intelligit, neque secundum eam præcisè rationem vnum, aut alium statum sibi determinat ita discurrit Auersa citat. quæst. 59. sect. 1. vbi tamen demum concludit absolutè loquendo meritò dici magis connaturalem animæ statum coniunctionis, quam separationis, quia nimirum in statu coniunctionis anima exercet officium informandi, item officium operandi secundum omnes virtutes, & facultates suas, & adhuc in corpore potitur modo per se existendi independenter à materia, quatenus non sustentatur ab ea.

6 Pro resolutione illius difficultatis recolendum est, quod aduertimus disputation. 6. citat. Physic. quæstion. 3. quod naturalitas non consistit in indiuisibili, sed in potentia naturali plures gradus assignari possunt itaut subiectum magis, vel minus inclinatum dicatur ad aliquam formam, functionem, vel operationem, & modo, quo ibi fusè declaratum est; Rursus aduertendum est animam comparari posse ad corpus mortale vel immortale, hisce

præsuppositis ita huic dubio respondendum est, quod status coniunctionis cum corpore mortali est animæ connaturalis, status separationis ab eo adhuc magis connaturalis, & status tandem coniunctionis cum corpore immortali, & incorruptibili est absolutè omnium connaturalissimus. Conclusio tres habet partes, & facilè probatur quoad omnes; primam quidem sufficienter probant quoad omnes; quæcunque afferebantur ab Auctoribus defendentibus statum coniunctionis esse naturalem, quia nimirum anima est essentialiter substantia incompleta, & partialis ordinata ad constituendam aliam totalem &c. quam rationem tangit Doctor quol. 9. M. cum enim in tali statu suum hunc appetitum aliquo modo expleat, consequenter talis status vtique naturalis censendus est, & non violentus; verum quia corpus corruptibile non est materia vndequaque proportionata animæ naturali, quæ immortalis est, qua de causa illud informat amissibiliter iuxta naturam talis corporis, hac de causa huiusmodi status coniunctionis non est animæ omninò connaturalis, & in hoc sensu dicebat Sapiens, corpus, quod corrumpitur, animam aggrauare, tum etiam quia ex tali coniunctione ad corpus corruptibile impeditur à suis perfectioribus operationibus. Ex hoc etiam facilè probatur secunda pars, quia anima rationalis secundum cursum naturalem diutius existeret separata, quam coniuncta, cum corpore mortali, & corruptibili, ergo connaturalior est ei status separationis quam coniunctionis cum tali corpore; tum quia in statu separationis est magis libera, & expedita ad intelligendum, nec vllo indiget recursu ad phantasmata; quamuis ergo in vtroque statu præfato aliqualem patiatur violentiam priuatiuam quia coniuncta corpori corruptibili priuatur libero, & expedito intelligendi modo, & separata priuatur functionibus sentientis, & vegetantis animæ; quas obibat in corpore, tamen si hinc indè comparatio fiat, longè minor est violentia, vel potius iniuria, quam patitur in statu separationis, quam in statu coniunctionis cum corpore corruptibili, quia in tali statu coniunctionis impeditur à perfectioribus operationibus, in statu vero separationis ab imperfectioribus. Dices in statu huius coniunctionis saltim expleri appetitum informandi corpus, qui manet inexpletus in statu separationis, atque ideo maiorem violentiam inducit in tali statu. Neg. consequ. quia in statu separationis diutius perseuerat, quam sub statu coniunctionis ad corpus corruptibile, quod vel præponderat, vel saltim compensat illud explementum, tum quia in tali statu coniunctionis valdè imperfectè expletur huiusmodi appetitus, quia non informat, nisi amissibiliter iuxta conditionem talis corporis.

7 Denique probatur tertia pars, quod nempè status coniunctionis cum corpore immortali sit absolutè omnium connaturalissimus, quia in tali statu coniunctionis perfectè expletur omnis animæ appetitus, & perfectè fungitur quocunque munere suo, nam perfectissimo modo informat tale corpus scilicet inamissibiliter, & independenter existit à materia quia non sustentatur ab ea; deindè perfectissimo modo intelligit absque recursu ad phantasmata; & denique operationes ipsas sensitiuas exercet perfectissimo modo, adeo ut tam quoad essendum, quam quoad operandum melius se habet sub hoc statu, quam sub quocunque alio, ergo hic status erit illi absolutè omnium connaturalissimus, Confirm. quia in alijs statibus semper ei aliquid deficit, & semper aliquod patitur detrimentum, vt visum est, in hoc vltimo statu nihil patitur, nihilque remanet ei desiderandum, sed benè illi est in omnibus tam in essendo, quam in operando, ergo hic status est ei absolutè, & simpliciter connaturalis; & resolutio dubij huius sic declarata facilè colligitur ex Doctore loc. citat. 4. d. 43. quæstion. 2. §. *de tertia*, ibi enim negat animam inclinari ad corpus propriè loquendo de inclinatione (loquitur autem de corpore mortali) inquit enim talem inclinationem animæ ad corpus esse ad perfectionem elargiendam, non recipiendam, qui gradus naturalis inclinationis est omnium inferior vt diximus disputat. Physic. citat. quæstio. 3. vel si aliquo modo inclinatur, vt ad perfectionem recipiendam, potest dici cum Auicen. (ait Doctor) quod appetitus animæ satiatus est per hoc, quod semel corpus informauit, vndè concludit, quod quantum ad essendum manet anima æquè perfecta in esse suo proprio siue coniuncta, siue separata, sed quantum ad operandum docet inferius distinct. 45. quod melius, & perfectius exercet separata operationes suas spirituales; ergo sequitur in sententia Doctoris vtrumque hunc statum esse animæ connaturalem, sed statum separationis esse magis connaturalem; absolutè autem status coniunctionis cum corpore immortali erit omnium connaturalissimus in eiusdem sententia, quia hic est status coniunctionis, quem naturaliter appetit anima in resurrectione futura, vt ipse docet d. citat. 43. quæstion. 4. §. *ad propositum*, & d. 49. num. 3. ad 3. tum quia si catenus appetit vniri corpori mortali, vt mediante corpore acquirat suas perfectiones per sensus, quas non posset acquirere sine sensibus, vt docet d. citat. quæst. 2. §. *de tertia* vtique magis appetet statum coniunctionis cum corpore immortali, in quo vtrasque operationes tam scilicet sensitiuas, quam intellectiuas perfectius habebit. Et sic patet ex hac resolutione, quomodo singuli modi dicendi in hoc dubio supra relati aliquid habeant veritatis, & in quo sensu eorum rationes concludant, rationes, namque probantes statum coniunctionis esse magis connaturalem statu separationis intelligi debent de statu coniunctionis cum corpore immortali, & incorruptibili, alioquin non concludunt; rationes verò militantes pro statu separationis intelligi debent de statu separationis à corpore mortali, & corruptibili. Dices separationem animæ etiam à tali corpore esse violentam. Respon. esse potius homini violentam, quam animæ, cui est secundum naturam ex Scot. 4. d. 45. q. 2. *argum. ad oppositum.*

Postquam hæc scripsimus, vidimus P. Fabrum 12. Met. disputatio. 32. vbi tractat de statu animæ separatæ, & capitul. 2. exponendo sententiam Doctoris inquit resoluendo quæsitum, quod si violentum, naturale, & neutrum propriè sumantur, status separationis nec est animæ violentus, nec naturalis, nec neuter, & ratio est, quia istæ differentiæ per Doctorem competunt principio passiuo, & in potentia passiua alicuius subiecti fundantur, at anima respectu corporis non passiuæ, nec aliquam inclinationem passiuam habet ad illud, quasi ab eo perfectionem recipiat, sed potius actiuam, cum ei perfectionem communicet, ergo respectu corporis fundare nequit nec potentiam naturalem, nec violentam, nec neutram. Neque valet (inquit) respondere animam separatam in tali statu esse imperfectam, quia suaptenatura est essentialiter substantia incompleta ordinata ad constituendam aliam totalem, ideoque habere inclinationem naturalem ad vnionem cum corpore; Hoc enim acriter refellit, quia inauditum est in Philosophia, quod forma recipiat perfectionem ex vnione ad materiam, & per constitutionem compositi, cum potius è contra res se habeat; & ideo inquit Doctor citat. 4. distinct. 43. quæstion. 2. §. *de tertia* quod anima non recipit perfectionem in toto, sed communicat, & ideò extra corpus non est in statu violento. Subdit tamen, quod accipiendo naturale non ita propriè, sed latiori modo scilicet pro inclinatione naturali alicuius formæ, vel agentis ad actum secundum, separatio animæ à corpore est ei violenta; nam vt ait Doctor loc. citat. & si inclinatio naturalis ad actum secundum, quæ est inclinatio perfecti ad perfectionem communicandam, esto perpetuo suspendatur, non ponat propriè violentiam in sic communicante perfectionem, quia nullam ponit in eo perfectionem, tamen videtur ponere quandam violentiam impropriè dictam, quia habet inclinationem actiuam ad communicandam suam perfectionem; separatio autem repugnat illi inclinationi ad actum secundum, cum illam auferat, & impediat; & demum inquit posse statum separationis dici animæ naturalem accipiendo naturale pro omni proprietate, quæ inest alicui in sua creatione; posse enim existere sine corpore est proprietas insita animæ rationali, cum sit in se subsistens, ad differentiam aliarum formarum materialium.

Hæc explicatio in primis non solidam continet doctrinam, nam disputatio. 2. Physic. quæstio. 6. articul. 2. in fine iam docuimus in vniuersum formam substantialem suo quoque modo appetere materiam, & natiuam habere aptitudinem, & inclinationem ad essendum in materia, & hunc statum illi adferre perfectionem substantialem iam ostendimus disputation. 5. Physic. quæstion. 10. ex Scot. 2. distinct. 14. quæstion 2. vbi in calce id etiam de anima affirmat respectu corporis, & quol. 9. M. quatenus forma in composito participat esse totius, & hanc quoque doctrinam tradit de anima ipsa separata dicens, quod suo quidem proprio esse est æquè perfecta, separata, & coniuncta, sed coniuncta perfecta est esse totius participatiuè, licet non primariè, & quantum ad hoc separata est imperfecta, quia caret ipso esse totius, & posset dici, quod illa imperfectio est imperfectio simpliciter, quia caret illo esse, quod est perfectio simpliciter; immo subdit, quod separata non dicitur forma imperfecta ex hoc solo, quod non communicat suam perfectionem alteri, sed præsertim dicitur imperfecta ex carentia perfectionis esse totius, quæ carentia concomitatur illud non communicare, ita Doctor ibi; Neque ita loquendo sibi contradicit in 4. loc. citat. quia ibi non absolutè negauit animam in corpore aliquam recipere perfectionem, licet enim in priori responsione sic dicere videatur, in posteriori tamen; quam affert ex Auicen. concedit recipere perfectionem, & cum inquit satiatum esse eius appetitum quoad receptionem huius perfectionis per hoc quod semel corpus perfecit, aduertendum est, quod non loquitur de perfectione substantiali, de qua quol. 9. sed de accidentali, quam acquirit operando per sensus, vt ibi se declarat. Deindè quando etiam inclinatio animæ ad corpus nullo modo esset passiua ad recipiendam scilicet aliquam perfectionem, sed solum actiua ad eam nempè communicandam, vt contendit Faber, iam disputat. 6. Physic. à numer. 6. ostendimus naturalitatem, & violentiam saltim priuatiuam etiam cum omni proprietate à principio quoque actiuo desumi posse. Denique explicatio illa potius rem confundit, quam explicet in præsenti dubio, si enim status separationis dicitur animæ naturalis accipiendo naturale pro innata rei proprietate, quatenus anima per se subsistere nata est, vt Faber aiebat sic eadem ratione poterit è contra dici

vio-

violentus; quia anima quoque innatam habet propensionem ad essendum in corpore, & informandum corpus, & si dicitur ei violentus, quia impeditur à naturali inclinatione, quam habet ad communicandam corpori perfectionem; ex alio capite cum in tali statu sit magis libera, & expedita ad intelligendum, nec vllo indigeat recursu ad phantasmata, dicetur status ei connaturalis, quia à tali imperfectione liberatur; quare concludimus in præsenti difficultate retinendum esse modum dicendi à nobis supra declaratum.

8 Tertiò dubitari quoque solet, num anima separata appetat naturaliter reunionem ad corpus, & est difficultas de appetitu innato, non elicito, quia quoad elicitum potest appetere, vel non appetere ex libertate voluntatis, & ex commodis, vel incommodis in coniunctione ad corpus apprehensis. Negant aliqui, vt Ferrariensis 2. contra gentes capitul.60. Bannez. p.1.quęstio.76. articul.1. dub.5. & pro hac parte citatur Scotus, quia loc. citat.4. d. 43. quęstion. 2. §. *de tertia* inquit quod anima non perficitur in corpore, sed perficit corpus, & quod non vnitur propter bonum suum, sed propter bonum corporis, vel totius quod etiam repetit d.45. questíon.2.ad 1.princip. & quod si vnitur propter aliquam sui perfectionem, nimirum vt habeat sensationes, talem appetitum sufficienter satiari per hoc quod semel informauit corpus, vndè negare videtur quod in anima separata remaneat appetitus ad informandum corpus; Alij verò communiter sentiunt animam separatam naturaliter appetere vnionem ad corpus, quia essentialiter est pars hominis & semper manet essentialiter ordinata ad eius constitutionem, ergo manet semper in ea appetitus ad vnionem cum corpore; tum quia appetitus innatus non est aliud, quam aptitudo, & inclinatio naturę ad suam perfectionem, siue statum sibi consentaneum, talis autem aptitudo, & inclinatio est realiter identificata naturę, vt alibi dictum est, ergo si anima in suo primo creationis instanti hunc appetitum habuit ad corporis vnionem, semper eundem retinebit, ita D. Thom.p.1.quęstio.76.articul.1.Ruuius, Moris. Auersa Conimbr.& alij supra citat. & videtur intentio Aug.libr.12.de Genes. ad lit. capitul.35.

9 Hoc dubium resoluendum est consequenter ad pręcedens, quod nimirum si sermo sit de corpore mortali vtique anima separata non habet naturalem appetitum ad vnionem cum eo, quatenus tale, & in hoc sensu loquitur Doctor loc. citat. cum animę denegare videtur naturalem appetitum ad informandum corpus, cuius ratio est, quia nullam perfectionem recipit ab eo nec in essendo, nec in operando, sed potius detrimentum, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, sed si loquamur de corpore immortali, & incorruptibili vtique habet appetitum naturalem ad vnionem cum eo, vt Doctor expresè docet, 4.d.43.quęstio.4. §. *ad propositum*, & d.49.quęstio.3.ad 3. quia tale corpus est perfectibile omninò cum ea proportionatum, quod eam valdè iuuat in operationibus sensitiuis, nec vllo modo impedit in intellictiuis, quod punctum optimè adnotauit Cauell.disputat.4.de Anim.sect.1.conclus.4. Hic tamen aduertendum est, quod cum Doctor negare videtur in anima separata inclinationem, & appetitum naturalem ad corpus mortale, loquitur in sensu reduplicatiuo, quatenus mortale, alioquin ad corpus, vt sic, concedit in ea inclinationem, & appetitum naturalem, vt constat 2.d.1.quęstio.6.& dist.17.quest.1.B.& dist.16. quęstio.vn.& quol.9. M. & 13.ad 1.princ.& 4.d.12.quęst.1.L. vbi concedit animam esse actum corporis Physici, organici, vt sic, & alibi sępè.

10 Dices, talis appetitus in anima separata esset frustra, cum naturaliter impleri non possit; Immo debita esset ei reunio, quia appetitus naturalis non versatur nisi circa rem naturaliter debitam, & debito, seu exigentiæ naturali satisfieri debet per vires naturales; ex quo tandem sequitur resurrectionem actiuam esse naturalem. Respond. negando omnes consequentias illatas, prima quidem, quia vt appetitus ille non sit frustra, sufficit, vt aliquando fuerit expletus, vel saltim expleri possit per aliquod agens, si non intra lineam causarum naturalium, saltim in toto ordine entium, vt notat Doctor quæstion.1. prolog. ad 1.pro opin.& 4.d.43. quæstion.3.ad 1.& d.49.quæstio. 11. R. vt constat de corpore organizato, quod est in potentia passiua naturali ad animam intellectiuam, & tamen tota natura creata nequit eam inducere. Neg. etiam altera consequentia, quia sola naturalis inclinatio ad aliquam perfectionem non inducit debitum, nam gratia perficit animam, & anima ad eam inclinatur, vt in propriam perfectionem, & tamen non est animæ debita; lux etiam naturaliter perficit aerem, nec tamen illi debetur; itaque tunc debitum dumtaxat inducitur, quando agens in eam perfectionem propensum attingere potest dispositionem aliquam vltimò ordinatam ad perfectionem illam, hac ratione infusio animæ est corpori organizato debita, quia agens naturale proprijs viribus attingit dispositionem ad eam vltimo ordinatam vt notat Doctor 3.d.24. quæst. vnic. C. Et hic tandem neg. vltima consequ.quia ex Scot.loc.citat. datur appetitus naturalis inclinationis sine possibilitate assecutionis in appetente, vel vlla causa naturali, quare sequitur resurrectionem esse naturalem dumtaxat, vt opponitur violento, non autem vt opponitur supernaturali, sicut in cœco remanet appetitus naturalis ad videndum, licet non amplius per vires naturales visum recuperare possit, præterquam quod resurrectio est opus supernaturale quoad modum dumtaxat, non quoad substantiam, sicut, & visio cœco restituta; recognosce quæ diximus disput.2.Phys.quæst.5.art.2. & disputat. 5. de Generat.nu.178.

11 De hac naturali inclinatione animæ separatæ ad corpus informandum, & reiterandam cum eo vnionem maxima orta est contentio annis proximè elapsis inter duos celebres huius ętatis Philosophos Fortunium Licetum, & Thomam Giliolum negante illo talem in anima separata inclinationem integro opusculo adhoc edito *de varia animæ rationalis propensione ad corpus* & eandem isto propugnante alio integro opusculo super hoc edito in quo sect.1.c.5. hanc naturalem inclinationem animæ separatæ ad corpus suum vberrimè probat innumeris ferè Auctorum testimonijs, & rationibus, & sect.3. adamussim occurrit argumentis à Liceto congestis pro parte opposita; qui fortè Auctores conciliari possent ex nostra resolutione iam allata, Licetus enim vt eius constat nonnullis rationibus inclinationem negat in anima separata ad corpus mortale, & corruptibile; sed quicquid sit de mente illorum Auctorum sat nobis sit rem breuibus aperuisse; hoc vnum certum est Doctorem non absolutè negasse inclinationem animæ separatæ ad corpus informandum denuò, & appetitum ad vnionem cum eo, vt solent passim Auctores illi impingere, sed solum in sensu iam explicato, alioqui sexcentorum in locis eam apertissimè docuit, vt sedulò obseruauit Thomas Giliolus opusc. cit.sect.1.c.5.

Postremò hìc à nonnullis disputari solet, an ratione naturali probari possit reunionem animæ separatæ cum corpore esse possibilem, quam difficultatem pertractat Doctor ex professo 4.d.43.q.2. & adeò exactè, vt nihil nobis hìc addendum remaneat.

QVÆSTIO II.

De cognitione, & modo cognoscendi animæ separatæ.

12 DE hac materia fusissimè hìc aliqui pertractant, nos vno, vel altero articulo omnia concludemus, tum quia multa ad hunc tractatum spectantia constant ex dictis disputatio. 6. de intellectu coniuncto, tum quia de hac ipsa materia exactissimè Doctor disputatio.4.distinctio.45. per totam; cum autem ex his, quæ ad munus cognoscendi animæ separatæ concurrunt, quædam ad actum veluti primum pertineant, quædam ad secundum; in priori articulo, quæ ad actum primum, in posteriori quæ ad secundum attinent comprehendemus, de quibus hic præsertim solet disputari.

ARTICVLVS I.

Quid amittat anima separata, quiduè retineat spectans ad cognitionem, & modum cognoscendi.

IN hoc quæsito dubitari solet in primis de ipsis animæ potentijs, præsertim sensitiuis, an comitentur animam rationalem è corpore abeuntem; num potius in ipso separationis instanti aboleantur, & quidem quoad hunc punctum nonnulli apud D. Thomam p.p.quæstion.77. articul.8. docuerunt omnes vniuersim potentias, non solum intellectiuas, verum etiam sensitiuas, & vegetatiuas comitari animam rationalem, etiam in statu separationis, quibus adstipulatur Gregorius 2. distinction. 17. quæstion. 3. alijque Nominales, quatenus omnes potentias, tam cognitiuas quam appetitiuas realiter ab anima non distinguunt, fatentur tamen, potentias sensitiuas nullum habere actum in eo statu, cum in suis functionibus organo indigeant corporeo, quod nullum ibi adest, quare dicunt remanere huiusmodi potentias quo ad actum primum dumtaxat, non quoad secundum, Alij è contra volunt in statu separationis, non solum potentias omnes organicas, quales sunt sensitiuæ, & vegetatiuæ, aboleri cum corpore, verum etiam ipsummet intellectum agentem, qui est potentia inorganica, quia tunc cessat omnis eius operatio abstrahendi species à phantasmatibus, vndè ea ratione, qua negari solet intellectus agens in Angelis, eadem quoque negant in anima separata permanere.

Dicendum est media via incedendo in statu separationis permanere in anima separata omnes potentias spirituales, & inorganicas, vt sunt voluntas, & intellectus, tam agens, quam possibilis, sensitiuas verò, & vegetatiuas aboleri, non solum quoad actum secundum, sed etiam quoad actum primum. Ita D.Thomas loc.citat. & Scotus 4.d.44.quæst.2. §. *ad quæstionem* cum tota Realium Schola, quorum commune fundamentum est (etsi circa distinctionem potentiarum ab anima dissideant) quia omnes potentiæ sensitiuæ, & vegetatiuæ sunt organicæ, & materiales, & proindè fundantur in composito ex anima, & corpore, quo vtuntur, vt organo, ad suas functiones obeundas; ac proindè repugnat post corporis de-

structionem remanere, etiam quoad actum primum completum, & perfectum, quia esto anima remaneat, corpus tamen destruitur; intellectus vero, & voluntas sunt potentiæ inorganicæ, ac immateriales omninò: ideoque destructo corpore, adhuc in sua integra entitate remanent superstites; quæ ratio in vniuersum militat tam de intellectu possibili, quam agente, tum quia ipse quoque intellectus agens non est minus potentia spiritualis, & inorganica, quam possibilis, tum quia esto anima separata phantasmata non retineat, adhuc tamen intellectu vtitur agente ad abstrahendas immediate species ab ipsis materialibus obiectis, vt cum Doctore 4. d.45.quæst.2. § *contra istum* dicemus quæst. sequenti, quod eadem ratione affirmat quoque de Angelo 2.d.3.quæst.11.tum tandem quia etiam Auctores ipsi, qui potentias ab anima reipsa secernunt, & intellectum agentem, non nisi à phantasmatibus species immediate abstrahere volunt, adhuc contendunt, intellectum agentem, etiam in statu separationis in anima permanere, saltim ad ornatum, & integritatem animæ, nec in ea frustra ponetur, quia semel in corpore functus est munere suo, quod sufficit, nec frustra esse dicatur, at postea ostendemus, nec etiam in anima separata otiari.

Verum quia Doctor tenet cum Nominalibus omnes potentias esse idem realiter cum anima intellectiua in homine, vt constat ex 2.d.1.quæstion.6.& d.16.& 4.d.44.quæstion.1. §. *circa quæstionem*, vbi inquit, quod sensitiua, & vegetatiua in homine est eadem cum intellectiua, idcirco d.citat.44. quæstio. 2. §. *ad quæstionem* explicat disertè, quo pacto hæc duo simul cohæreant, quod potentiæ sensitiuæ cum anima intellectiua identificentur, & tamen in statu separationis non remaneant, declarat autem sic, quod potentiæ organicæ duobus modis considerari possunt, (id quod sæpius in superioribus disputationibus replicatum est) vno modo pro perfectione illa animæ, quæ est principium operandi ex parte animæ partialiter complet potentiam sensitiuam; alio modo accipi potest pro toto coniuncto includente perfectionem illam animæ, & aliam perfectionem corporis mixti correspondentem illi ad operationem communem; potentiæ sensitiuæ primo modo inspectæ realiter cum anima intellectiua identificantur, vnde hoc modo acceptæ remanent in anima rationali separata; & secundo modo realiter distinguuntur, non quidem adæquatè, & omninò, sed vt sunt potentiæ completæ, & perfectæ; ratio est, quia potentia, vt sic, non est præcisè principium illud operandi, quod est in anima, nisi partialiter, sed est conflatum ex illo principio, & etiam ex forma mixti, ita quod integrum principium sensationis non est præcisè forma mixti, nec illa partialis animæ perfectio, sed vtrumque simul, vndè potentia visiua est quoddam essentialiter includens illam perfectionem animæ, & aliam perfectionem corporis mixti correspondentem illi ad operationem communem, & eodem modo ipsa sensatio est primò totius coniuncti ex illis duobus ita quod proximum susceptiuum, & ratio suscipiendi non est in anima, vel aliquid, quod præcisè est in anima, nec forma mixtionis in organo, sed forma totius compositi ex corpore mixto, & anima, & talis perfectio est proxima ratio recipiendi sensationem, & ideo illa forma totalis propriè est potentia sensitiua, non autem sola forma mixti, nec sola forma animæ intellectiuæ; atque ideo cum res ita se habeat, palam fit, quo pacto benè loquamur, cum absolutè afferimus potentias organicas animam intellectiuam in statu separationis minimè permanere.

Ex hoc fundamento facile est occurrere quibuscunque obiectis à Nominalibus in hac materia, arguunt enim, quod, quæ realiter identificantur, per nullam potentiam separari possunt; at potentiæ sensitiuæ, & vegetatiuæ realiter cum anima identificantur in sententia Doctoris; ergo &c. Tum 2. quia memoria est sensitiua facultas, ex libr. de mem. & remin. sed hæc remanent post mortem, cum animæ defunctæ recordentur præteritorum, vt dicemus quæstio. sequent. Tum 3. quia potentia motiua, quæ est facultas sentientis animæ, remanet in anima separata ex præced. quæstio. Tum 4. ait Aristot. 1. de Anim. 65. quod si senex acciperet oculum iuuenis, perfectè videret sicut iuuenis, ex quo deducitur organum visus esse quod senescit, & corrumpitur, non autem potentiam ipsam visiuam. Tum 5. quia species sensibiles permanent in statu separationis, alioquin non haberet anima separata cognitionem singularium sensibilium, quæ antea nouit, ergo eadem ratione potentiæ sensitiuæ permanere possunt. Tum 6. quia facultates præsertim cognitiuæ dicuntur potentiæ animæ, non corporis, ergo; manent quandiu anima manet. Tum 7. quia potentiæ, non a corpore, sed ab anima fluunt, ergo & in anima subiectari debent, non in corpore, quia potentia vitalis, sicut & actus ipse vitalis in eo subiecto residere debet, à quo fluit. Tum tandem, quia in anima separata erit dolor, & ita iuxta illud Euang. ibi erit fletus, & stridor dentium immo in inferno datur pœna sensus, vt Theologi docent.

14 Ad 1. iam constat ex allata distinctione, quo pacto potentiæ organicæ cum anima rationali identificentur, & quomodo non. Ad 2. iam constat ex disputat. 6. quæstio. 4. quomodo in homine præter memoriam sensitiuam, de qua loquitur Aristot. loc. citat. detur quoque memoria intellectiua, & hæc remanet in anima separata, non illa, vt Scotus docet 4.d.45. quæstio. 3. Ad 3. manet in anima separata potentia motiua, non quidem organica, quæ in hac vita motum edit per corporis membra, sed inorganica, vt cum Doctore dicemus quæstion. sequent. Ad 4. ita loquitur Aristot. quia partialis perfectio animæ, quæ simul cum forma mixti concurrit ad constituendam potentiam visiuam integram, & completam, nunquam senescit, cum sit realitas animæ intellectiuæ, ideo si forma mixti, quæ est altera pars sentientis animæ, semper maneret in suo perfecto, potentia visiua, quæ est constitutum ex illis, semper perfecta maneret, & nunquam languesceret. Ad 5. vt constat ex dictis disputat. 6. quæstio. 7. articul. 1. nedum dantur singularium sensibilium species sensibiles, sed etiam intelligibiles, & istæ remanent in anima separata; vt mox dicemus, non illæ, & in virtute illarum recognoscit anima separata singularia sensibilia, quæ antea nouit. Ad 6. esto potentiæ sensitiuæ dicantur potentiæ animæ, sumpta denominatione à parte principali, quia anima est pars principalior concurrens ad eius constitutionem, tamen dici quoque debent potentiæ corporis, quatenus forma quoque mixti ad earum integritatem facit. Ad 7. licet sensitiuæ potentiæ principaliter ab anima fluant, tamen fluunt quoque à forma mixti, & ab vtroque adæquatè, atque ideo in composito ex anima, & corpore tanquam in subiecto adæquato residere debent. Ad vltim. respondet Doctor eius t. 4. d. 44. quæstion. 2. §. citat. quod secundum Augustin. de Ciuitat. Dei 14. capitul. 15. dolor carnis tantummodo est offensio animæ ex carne, & quædam ab eius passione dissensio, sicut animæ dolor, qui nuncupatur tristitia est ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt, ex hoc apparet, ait Doctor, quod dolor est passio consequens apprehensionem sensitiuam, & in appetitu sensitiuo; tristitia autem est propriè in appetitu intellectiuo, aut in voluntate, & consequens apprehensionem euentus alicuius obiecti noliti; primum scilicet dolorem propriè dictum non oportet quærere in spiritibus, siue Angelis, siue animabus separatis, nisi fingatur quod in spiritu separato sit appetitus sensitiuus, & pati ratione sensus, & tunc etiam possit sibi inesse passio, tam secundum appetitum illum, quam secundum sensum quod ridiculum est secundum Aristot. 1. de Anim. 64. vbi ait, nil aliud est dicere Animam tristari, vel gaudere quam texere, vel ædificare, & ideò de dolore, vt distinguitur a tristitia, non oportet quærere causam, nec in spiritu separato, nec in Anima separata quis non potest esse ibi, quare per fletum, & iram in Anima separata debet intelligi tristitia, quæ illi obuenit ex obiectis nolitis. Et hac ratione quoque volunt aliqui vt Dominic. Soto 4. distinctio. 50. quæstion. 1. articul. 4. in Anima separata esse pœnam sensus, quæ tamen explicatio satis idonea non videtur, quia si pœna damni posset dici pœna sensus, quia apprehenditur ab intellectu Animæ, vt quid ipsi disconueniens, ex qua apprehensione sequitur tristitia in voluntate, pœna ergo sensus est pœna corporalis propriè loquendo, seu quę nata est afficere ipsum sensum, sicut sunt pœnæ prouenientes ab extrinsecis obiectis, vt est ignis, & si quæ alia sunt diuinę iustitię instrumenta damnatos in inferno punientia; quo autem pacto talis pœna possit dari in puris spiritibus, qua ratione ignis eos excruciet in inferno spectat ad Theologos declarare; videatur Doctor loco citato hanc difficultatem pertractans.

15 Secundo principaliter dubitari de speciebus, & habitibus hic acquisitis num perseuerent in Anima separata, an potius in ipso separationis instanti deleantur; hoc secundum affirmant ex Nominalibus nonnulli, eo quia tam species intelligibiles, quam habitus potentię intellectiuę inhęrentes essentialiter pendere sunt arbitrati tam in fieri quàm in conseruari à speciebus, & habitibus partis sensitiuæ: atque ideo his abeuntibus, illa quoque deficere sit necesse, & hoc velut probabile tuetur Ocham 4. d. 1. quæstio. 1. cum quibusdam suę Scholę sectatoribus, quod probari solet primo ex Apost. 1. ad Corinth. 13. vbi loquens de statu futurę vitę inquit, quod *scientia destruetur* & idem asserere videtur Eccles. 9. mortui nihil nouerunt amplius, nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos. Confirm. ex Aristot. in prędicam. qualitatis docente scientiam longa ęgritudine deleri, atque corrumpi, ergo magis per mortem. Tandem probatur ratione, quia species, & habitus intellectus, vt experimento comprobatur, non habent suos actus sine phantasmatibus, vnde per lęsionem organi sensitiui, & amissionem specierum sensibilium, intellectus quoque suis speciebus, & habitibus destituitur, ergo ad corporis interitum destruuntur, pariter, & illa. Tum quia vt arguit Doctor, si multę species conseruantur in intellectu separato, difficile est assignare, quę prior moueat intellectum ad contemplandum obiectum per ipsam repręsentatum, in hoc enim casu recurri non potest ad sensus particulares sensibilia percipientes, nec ad phantasmata efficacius, vel minus efficaciter mouentia, sicut de intellectu coniuncto solet dici.

Dicendum tamen est iuxta naturalem rerum ordinem remanere in anima separata omnes species, & habitus intellectuales, quibus antea prædita erat in statu coniunctionis; ita Doctor 4. dist. 45. quęst. 1. §. *alia opinio*, & est communis in omni schola; de speciebus intelligibilibus: conclusio probata manet ex dictis disputat. 6.

quę-

quæstio.4.articul.1.numer.67 & 76. vbi fusè ostendimus conseruationem specierum intelligibilium in memoria intellectiua, cum enim sint accidentia spiritualia possunt independenter à corpore conseruari, cumque nullum habeant contrarium, nec habeant rationem transeuntis, vt actus, sed permanentis, vt habitus, & sint in subiecto sua prenatura incorruptibili, qualis est intellectus, videntur etiam post mortem in ipso posse conseruari, & quamuis in prima earum acquisitione dependentiam à phantasmatibus habuerint, non tamen deinceps dependent in conseruari ab eis, & hæc est ratio a priori, quam Doctor insinuat loc. citat. de permanentia, & stabilitate specierum intelligibilium, & 1. dist.3. quæstin. 6. §. *ad rationes*, quam nos fusè prosequimur loc. citat. Probatur etiam a posteriori per experientiam, quia animæ separatæ recordantur præteritorum, vt constat ex parabola diuitis Epulonis Luc. 16. talis autem memoratio fit per species, quas habuerunt in statu coniunctionis, fit enim regulariter recordatio per idem prorsus principium, per quod ab initio res cognita fuit, & consequenter per eandem speciem, cum recordatio sit quasi eadem repetita cognitio, hoc est de eadem re, & ijsdem medijs, & ergo debent in anima separata species permanere antea acquisitæ, quam rationem immerito inficiatur Auersa quæstion.citat. sectio.5. dicens recordationem de rebus præteritis haberi æquæ benè posse ab anima separata per distinctas species prioribus consimiles de nouo à Deo infusas in statu separationis, quæ repræsentent totum id, quod priores referebant. Hæc instantia parum vrget, quia vt dicemus articul. sequent. anima separata non habet tales species à Deo infusas; tum quia quando etiam id concederetur de anima beata, nequaquam tamen verisimile est de damnata, quia talis infusio specierum pertineret ad ornatum, vt aiunt de Angelis, Deus autem non satagit ornare damnatos, De habitibus quoque eodem ferè modò discurrit Doct. quia scientia ex sua parte nata est incorruptibiliter manere, cum habeat necessitatem ex obiecto, ex alia quoque parte subiectum habet incorruptibile nempè intellectum, ergo in alia vita etiam permanere potest hic habitus, quod etiam confirmat ex D. Hieron. in prologo Bibliæ dicente *discamus in terris, quorum nobis scientia remanebit in cœlis* valdè enim indignum esset tantum laborare circa scientiam, & virtutes, si desinerent esse in morte; & quod de habitibus intellectus asserimus pariformiter de habitibus voluntatis est asserendum; Diximus autem in conclusione, spectato naturali rerum ordine, quia spectando diuinam prouidentiam, prout de facto statum animæ separatæ disponet iuxta ordinem supernaturalem, non relinquet Deus in anima beata habitus erroneos, incertos, & obscuros in intellectu, quos antea habebat, neque vitiosos in voluntate, eo quia tales habitus talem statum dedecent, & sic etiam in damnatis non relinquet habitus supernaturales, nisi fortè ad maiorem eorum confusionem relinquatur character baptismatis.

Ad locum Apost. adductum in oppositum respondemus cum communi non loqui de naturalibus scientijs, & naturaliter acquisitis, sed specialiter de dono scientiæ comitante fidem, quod quidem cum ipsa fide destruetur ratione obscuritatis, vt patet ex ipso contextu; locum Ecclesi. exponit ibidem D. Hier. quod Sapiens loquitur in persona stulti, & impij, vel loquitur de damnatis nil amplius cognoscentibus, quod eis prodesse possit ad salutem iuxta expositionem Lyrani. Ad Conf. ex Aristot. respondetur dictum illud intelligi debere de speciebus sensibilibus, quæ deseruiunt ad vsum habitus scientifici, & in ægritudine languescunt, ac interdum totaliter dilabuntur, quo casu vti non possumus habitu scientifico, quia oportet pro statu isto intelligentem phantasmata speculari. Ad rationem pariter dicitur, quod licet quoad vsum pro statu isto dependeant species intelligibiles à sensibilibus quatenus oportet intelligentem phantasmata speculari ob connexionem earum potentiarum in hac vita in operando, non tamen dependent in entitate, & licet dependentiam habuerint a phantasmatibus in prima acquisitione, non tamen ab eis necessario dependent in conseruari, sicut nec phantasmata a speciebus; atque ideò facta tali potentiarum dissolutione per mortem, poterunt deinceps species intelligibiles sine sensibilibus conseruari, & operari. Ad aliam obiectionem respondet ipsemet Doctor, quod supposita æquali inclinatione intellectus ad multa obiecta per species impressas præsentia, quod est efficacius, & fortius motiuum prius mouebit, & prius intelligetur.

16 Tertiò tandem quod attinet ad modum cognoscendi animæ separatæ dubitatur, num in eo statu eundem retineat & exerceat cognitionis modum, quem seruabat coniuncta; & quidem certum est non omnino eundem seruare, quia pro hoc statu intelligit cum conuersione ad phantasmata ex dictis disputat.6. quæst.1. dum enim est in corpore, sensuum ministerio vtitur ad intelligendum tum propter subordinationem potentiarum pro statu isto, tum quia tanquam forma corporis operatur; at in alio statu, cum sit vinculis corporeis exoluta, erit per se expedita ad intelligendum, nec sensuum subsidio indigebit, nec conuersione ad phantasmata, neque in hoc vlla cernitur repugnantia, quia exercitium intelligendi, quantum est ex natura sua, abstrahit à corpore, & à sensibus, & æquè benè exerceri potest sensuum ministerio, & absque illis, tum quia dependentia à sensibus pro hoc statu non est essentialis, sed ei accidit ob præfatam potentiarum connexionem, qua dissoluta cessat necessitas talis dependentiæ, vnde ex hoc capite perfectiori modo intelligit separata, quam coniuncta, quia talis intelligendi modus est à materia eleuatus, & ab actibus corporis independens. Sed dubium est, an intelligat componendo, & discurrendo, vt faciebat coniuncta, num potius absque compositione, & discursu, quemadmodum de Angelis Thomistæ solent asserere; Caietan. p. 1. quæstion. 89. articul. 5. animam separatam absque compositione, & discursu intelligere arbitratur, eo quia D. Thomas quæstion. 24. de veritate articul. 11. & 3. contra gentes capitul. 98. docuit Animam separatam intelligere modo Angelico; Alij verò id negant, Ocham 4. quæstion. 12. articul. 2. Arriag. disput. 10. de Anima num. 39. Auersa quæstion. citat. sect. 5. Moris. citat. artic. vlt. & est communis opinio, Conimbr. tandem disp. 4. de Anima separata art. 2. vtrumque probabile putant.

Dicendum est Animam etiam in statu separationis intelligere componendo & discurrendo, quamuis adhuc perfectiori quodam, & excellentiori modo quam faceret coniuncta ita fert communis opinio, & docet expresse Doctor quæstion. 4. prolog. ab initio de intellectu beato, & ratio eius est, quia intellectus beati non est actus purus, sed potentialis, & plurium actuum receptiuus, & discursus exigit ordinem naturæ, non durationis, vnde ad eum sufficit, vt principium discursus sit prius naturaliter notum. Confirm. quia actus intelligendi Animæ separatæ finitus, & limitatus est, & essentialiter pendet ab obiectis ipsum specificantibus, ergo secundum rem multiplicatur ad multiplicationem scibilium, cum ergo simplices termini, principia, conclusiones diuersa sint scibilia, diuersasque scibilitatis rationes habentia, intellectus separatus nequibit vnico actu apprehendere, iudicare, & de illis discurrere. Confirm. vlterius, quia ideò diuinus intellectus vnico, ac simplicissimo actu ponitur attingere simplices terminos, principia, & conclusiones sine discursu ob suam infinitatem, & sui actus illimitationem, qua ratione Doctor etiam in ipso intellectu Angelico discursum agnoscit 2. distinction. 1. quæstion. 6. A. & distinction. 7. quæstion. vn. G. Tandem etiamsi concedatur intellectum solutum principia quædam notissima vnico actu apprehendere absque compositione, adhuc tamen non omnia immediatè cognoscit, nec omnium rerum species habet præsertim possibilium, ergo saltim ad ea, quorum non habet species, poterit discurrere ex his, quæ immediatè nouit.

Dices Animam separatam expeditiori, ac nobiliori modo intelligendi pollere, quam coniunctam, ergo absque compositione, ac discursu intelligit, cui apertè fauet D. Aug. 11. de Trin. c. 16. illis verbis loquens de intellectu beato, fortasse non erunt ibi volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alias euntes, & redeuntes, sed scientiam nostram vnico videbimus intuitu.

Respond. animam separatam nobiliori, ac expeditiori modo intelligere, non quia vnico intuitu omnia à se cognoscibilia attingat absque compositione, ac diuisione, sed quia intelligit absque sensuum ministerio, & sine conuersione ad phantasmata; & cognoscit omnia per proprias species, & non per alienas, quæ immediatè accipit easea ipsis obiectis siue substantialibus, siue accidentalibus, Rursus ob expeditionem à sensibus non indigebit tanta compositione, nec adeo laborioso discursu, nec tanta actuum multiplicitate, vt in hoc statu indiget, vbi ob colligationem cum sensibus sæpè debilitatur ex eorum languore, sæpè perturbatur, & confunditur ex eorum perturbatione, sæpè decipitur ex eorum errore & sæpè ab intelligendo cessat, vt in somno, ob ligamentum interni sensus, qua ratione dicebat Sapiens *corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*, verum est tamen, quod ex promptitudo, & solertia, quam in statu separationis habebit, non eam prorsus eximit à compositione, & discursu, & ratio est, quia hic intelligendi modus compositiuus, & discursiuus non conuenit animæ nostræ ex sola sensuum concomitantia, sed ab intrinseco ex debilitate luminis naturalis, & limitatione nostrorum actuum; sic in hac vita videmus alijs alios promptiores, & velociores ad intelligendum, & paucioribus actibus, breuiorique discursu plura assequi, vel ob maiorem indolis præstantiam, aut maiorem attentionem, vel etiam longiorem exercitationem, similis ergo erit differentia inter modum intelligendi animæ separatæ, & coniunctæ; & forte hoc est, quod intendebat D. August. loc. citat. innuere, nempè miram promptitudinem, ac celeritatem qua anima beata vnum ex alio infert, vt ferè vnico actu hoc esse facere videatur, quod si alius sit sensus ab August. intentus inquit Doct. quæst. 4. prolog. B. non assertiuè locutum esse, sed dubitatiuè; & si absolutè locutus esset exponi deberet, ait Doctor, de visione beata præcisè in ordine ad obiectum beatificum.

ARTICVLVS II.

Quænam cognoscat anima separata, & quomodo.

17 DVplex præsertim in præsenti proponi solet difficultas, an scilicet anima separata cognoscat omnia, quæ antea nouerat in statu coniunctionis, & rursus an possit acquirere cognitionem alicuius prius ignoti, & quidem in hoc conueniunt omnes, quod & cognoscat quæ prius nouerat, & quædam etiam, quæ antea non nouerat, sed dissidium est de modo, nam D. Thom. p. 1. quæstion. 89. articul. 4. & quæstio. 9. disputat. de anim. artic. 20. vniuersaliter affirmat animam separatam cognoscere per species illi à Deo infusas in statu separationis tam quæ antea nouerat, quàm quæ ignorabat, cuius fundamentum est, quia Anima separata non potest cognoscere modo naturali per conuersionem ad phantasmata, & sensuum ministerio, quibus pro eo statu est destituta, ergo necesse est, ne sit otiosa, quod intelligat per illum modum; quo substantiæ abstractæ, illæ autem intelligunt per species illuxus à Deo, ergo etiam anima separata eodem modo intelligit. Alij dicunt necessarium non esse talem influxum specierum ad cognoscenda quæ antea nouerat in statu coniunctionis, sed sufficere species in eo statu acquisitas, quas remanere in statu separationis iam ostendimus; species verò infusas necessarias esse pro cognitione eorum, quæ prius ignorabat, cum ellas à rebus ipsis accipere nequeat per opus intellectus agentis, ita Ruuius, Morisanus, & alij Recentiores disputat. de Anim. separ. & probabile putant Conimbr. Auersa verò quæst. 59. sect. vltim. concedit Animam separatam, sicut & Angelos posse quidem species accipere ab obiectis spiritualibus, non tamen à materialibus, & ideò ad istorum saltim cognitionem, necessariam ait esse infusionem specierum à Deo. Alij inquiunt tales nouas species vtique necessarias esse, sed non necessario à Deo infundendas, sed ex natura ipsa Animæ, tanquam passiones ab essentia manaturas in statu separationis sicut ab initio manant potentiæ ab essentia, pro quo citatur Fonsec. 2. Met. cap. 1. quæst. 2. sect. 7. Scotus tandem cum suis asseclis 4. d. 45. quæst. 2. negat vniuersaliter hunc influxum, vel effluxum specierum, dicens pro cognitione rerum, quas antea nouerat anima separata, sufficere species antea acquisitas in statu coniunctionis, & pro cognitione aliarum, quas successiuè nouit, sufficere species ab ipsis rebus acquisitas ope intellectus agentis, qui in ea omnino otiosus non est.

18 Dicimus primo animam separatam cognoscere quæcunque antea nouerat per easdem species prius acquisitas; ita Doctor citat. 4. dist. 45. quæstion. 1. & sequitur ex dictis articul. præced. vbi conclusum est animam in statu separationis retinere quæcunque necessaria sunt pro cognitione illarum rerum, facultatem nempè intellectiuam integram, & species intelligibiles earum rerum, hæc autem duo sunt integra, & sufficientia cognitionis principia ex dictis disput. 6. ergo &c. Respondent Thomistæ negatur assumptum, quia intellectus humanus ex natura sua habet, vt intelligat conuertendo se ad phantasmata, & cum natura animæ post mortem non mutetur, vt in statu separationis intelligat, recurrendum est ad species à Deo infusas, cum ei deficiat sensuum ministerium. Contra, quia falsum est intellectum in operando suaptenatura à phantasmatibus dependere, quia vt dictum est, exercitium intelligendi, quantum est ex natura sua abstrahit à corpore, & à sensibus, & colligatio potentiæ intellectiuæ cum sensibus, est accidentalis; & ea magna parte pœnalis, non autem ei connaturalis ex quæstion. 1. disputat. 6. cum ergo præstò habeat species intelligibiles rerum antea cognitarum, vt etiam ipse D. Thom. concedit, omninò superfluum est nouas species infusas ingerere, vnde D. Thom. minus consequenter loqui videtur, dum ex vna parte concedit animam separatam hinc species exportare rerum quas nouerat, & ex alia nouas species infusas earundem apposuit pro earum cognitione. Respondent, quod licet tales species asportet, tamen illæ non sufficiunt pro cognitione rerum, quas repræsentant, & ratio est, quia in intellectu coniuncto non sufficit species intelligibilis ad intellectionem sine phantasmate, talis autem species non est perfectior in intellectu separato, quam coniuncto, si ergo hic se sola non sufficit absque phantasmate, nec etiam ibi sufficiens erit. Contra, quia etiam vsus specierum haberi potest sine concursu phantasmatum absolutè loquendo, vt enim notat Doctor huic occurrens instantiæ loco citato litter. E. si species intelligibilis in intellectu coniuncto non sufficit sine phantasmate, hoc non est, quia phantasma requiratur ibi, tanquam principium aliquod actus intelligendi, sed præcisè requiritur, vt principium operationis virtutis phantasticæ, & illa operatio requiritur ad intellectionem ob connexionem potentiarum superiorum, & inferiorum in agendo pro statu isto. Respondent, quod sicut anima separata in essendo accedit ad esse angelicum, ita etiam in operando, & ideo intelligere debet modo angelico nempè ministerio specierum à Deo infusarum, non autem antea acquisitarum. Contra, quia esto perfectior sit modus intelligendi animæ separatæ, quam coniunctæ, adhuc tamen intelligendo deficit à perfectione angelica; tum quia falsum est angelos intelligere solum per species à Deo infusas, vt Doctor ostendit 2. distinctio. 3. question. 11. tum quia si species intelligibiles hinc asportatæ ab anima separata sunt illi statui improportionatæ, & ad illum intelligendi modum ineptæ, erunt in eo statu penitus otiosæ & consultius esset negare, quod hinc asportentur, cum ad nihil prorsus inseruire possint; tum tandem quia tunc duo forent accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, scilicet species infusa, & antea acquisita eiusdem obiecti, quod negat. D. Thom., vide Doct. loc. citat. q. vbi eruditè, hoc argumentum prosequitur ad hominem.

19 Sed obijcies, quod anima separata indigeat omninò speciebus infusis etiam ad ea cognoscenda, quæ antea nouerat, quia in eo statu perfectiores habet cognitiones, ergo & perfectiores species illis, quas hinc asportat, si enim non sunt perfectiores species, non videtur, ex quo capite perfectiorem eliciat cognitionem. Tum quia species, quas hinc defert, ex phantasmate ortum habent, ergo sine phantasmate, nec obiectum repræsentant, nec in actum prodire possunt, aliæ ergo sunt necessariæ ad illum modum intelligendi proportionatæ à Deo infusæ. Tum deinde quia tunc animæ paruulorum hinc in maternis vteris descendentium nihil omnino intelligerent, cum hinc nullas species asportent. Tum tandem quia modus operandi sequitur modum essendi, cum ergo in statu separationis non informet corpus, sed se habeat ad instar angeli, ex consequenti debentur ei principia tali modo operandi congrua, quales dumtaxat sunt species à Deo infusæ, non autem hinc asportatæ, quæ suaptenatura à phantasmatibus dependent, sicut ex eisdem ortum habuerunt.

Respond. ad 1. neg. consequ. cum eius probatione, potest enim habere perfectiorem cognitionem de obiectis antea notis per species denuo acquisitas, nam substantiam, verbi gratia, cognoscit in eo statu per propriam speciem, & genuinam, quam in hoc statu cognoscebat tantum per speciem alienam, & potest etiam per easdem species perfectiorem cognitionem habere, quia perfectius vtitur illis speciebus, cum enim in eo statu promptior, sit, & expeditior ad operandum, vtpotè à sensuum pondere exolutus, cum eisdem speciebus perfectiores eliciet actus, sicut inter homines qui vegetiori pollet ingenio ex eisdem, & similibus speciebus perfectiores elicit discursus alio minus vegeti ingenio. Ad 2. iam diximus, quod licet species intelligibiles in prima acquisitione à phantasmate ortum habuerint, deinceps tamen in conseruari ab eis non dependent, neque in vsu simpliciter, & absolutè loquendo, quia dependentia, quam modò habent pro statu isto quoad earum vsum non oritur ex natura ipsarum, sed ex connexione potentiarum superiorum, & inferiorum qua dissoluta per mortem talis quoque dependentia cessat. Ad 3. gratis concedimus infantes illos nil cognoscere per species prius acquisitas; cum supponatur nil antea nouisse, adhuc tamen recurrere non oportet ad species infusas, quia poterunt res intelligere per species acquisitas, vt dicemus concl. sequenti. Ad 4. concedimus ita futurum iuxta naturalem rerum ordinem, & ex naturæ debito, nisi aliter Deus disponere velit iuxta supernaturalem suæ prouidentiæ ordinem, quod etiam concedere videtur D. Thom. citat. quæstion. 89. articulo quinto ad secundum. Ad vltim. negamus species hic acquisitas non esse illi statui proportionatas cum suaptè natura indifferentes sint, ad repræsentandum obiectum cum phantasmatum adminiculo, & sine illo, quod si tales species ponantur omnino, & semper à phantasmate dependentes, præstat negare, quod hinc asportentur, quam illas reseruare, vt perpetuo maneant otiosæ sicut faciunt Thomistæ.

20 Dicimus secundò, animam separatam cognoscere res antea ignotas per species ex illis rebus collectas ope intellectus agentis, ita Doctor citat. 4. dist. 45. quæst. 2. & idem docet de Angelo 2. dist. 3. quæstion. 11. & potest primo probari à sufficienti aliarum opinionum reiectione, non enim in primis cognoscere potest per species ab ipsa anima separata immediatè manentes, quia vt docet Scot. 1. dist. 3. quæstion. 7. intellectus ex se ad nullum obiectum determinatus est, nec obiecta alia à se continet eminenter, & virtualiter, alioquin se solo sufficiens esset ad eliciendam intellectionem, nec indigeret speciebus, & concursu obiecti, ergo fictitia est, & prorsus vana talis specierum emanatio ab intellectu separato, probatur consequ. quia talis specierum emanatio fieri non posset, nisi specierum illarum obiecta virtualiter contineantur, ac eminenter in intellectu; tum quia hac ratione omnes prorsus res tam creatas, quam creabiles intelligere, quia non esset maior ratio, cur potius horum obiectorum species fluerent ab anima separata, quam aliorum, tum tandem quia si talium specierum effluxus daretur ab anima separata, etiam dari deberet in anima coniuncta, quia spiritalis illa emanatio non videtur cur à corpore impediatur, actualis effluxus non datur in anima coniuncta, cum hæ species exhauriatur phantasmatibus, ergo, &c. Neque cognoscit anima separata res antea ignotas per species à Deo infusas, quia tales species sunt omni-

omnino superfluæ, ergo cognoscit per acquisitas ope intellectus agentis, probatur assumptum, tum quia si præsentatis obiectis extrinsecis non potest prodire in actum per species ab eis acceptas, sed eget peculiari specierum influxu à Deo, anima inferioris erit conditionis lapide, & alia quacumque creatura, quia omnis alia creatura præsente passo cum communi influxu potest operari, & anima non posset; tum quia vel obiectum præsentatum est spirituale, vel materiale; si spirituale, nulla est necessaria species infusa, cum tale obiectum sit ita de se proportionatum ad imprimendam sui speciem in intellectu, sicut sensibile in sensu; si verò est materiale, præsto est intellectus agens, cuius munus est res materiales depurare, & species intelligibiles abstrahere, ergo tales species à Deo, vel Angelis infusæ non sunt necessariæ.

Respondent Thomistæ non posse obiecta materialia immediatè intellectum mouere, & illi species imprimere, sed medijs sensibus debent prius attenuari, ac veluti spiritualizari, vt postea à phantasmatibus species abstrahantur intelligibiles, neque ob id vilificatur natura animæ intellectiuæ, quia obiecta materialia non sunt passa proportionata respectu intellectus, cũ non sint actu intelligibilia, sed potentia. Sed contra, quia saltim ab obiectis immaterialibus poterit immediatè recipere species, vt hac ratione conuictus fatetur Auersa, quia res spirituales sunt planè proportionatæ ad similes species imprimendas totaliter in intellectu, vt docet Scot. quol. 15. artic. 1. §. *si verò teneatur*, sed neque etiam pro obiectis materialibus responsio allata satisfacit, vt scitè ostendit Doctor cit. 4. d. 45. q. 2. quia si phantasma talem habet proportionem cum intellectu agente, vt possit ab ipso immediatè abstrahere speciem, cum tamen & ipsum sit in materia, & in organo extenso; idem quoque asserri poterit, ac debebit de obiecto ipso externo, & parum refert, quod phantasma sit attenuatum, & minus materiale, quam obiectum ipsum externum, quia nihilominus adhuc continetur in serie entium materialium; Tum quia nihil est in phantasmate, propter quod sufficiat ad causandum cum intellectu agente speciem intelligibilem, quin eminentius sit in re, cuius est phantasma; Tum quia cum intellectus separatus sit multo liberior, & expeditior in operando, quam in corpore, maiorem quoque habebit virtutem abstractiuam adeout si in corpore eget imaginationis adminiculo ad abstrahendas species, extra corpus non illo egebit, sed immediate poterit ab obiectis abstrahere, & sic maior intellectus actiuitas impedimentum maioris materialitatis compensabit. Tum quia vt arguunt Conimbricens. disput. secunda de anima separata art. quinto, vbi probabiliter nostram tuentur sententiam, si Thomistæ adeo sollicitè phantasma exigunt, vt ab eo desumantur species intelligibiles, quamuis hoc desit animæ separatæ, poterit saltim ipsa se applicare phantasmati in aliqua anima coniuncta residenti, neque enim opus semper est, vt vna causa insit alteri, sed sufficit intima assistentia. Tum quia quamuis obiecta sint materialia, hoc non impedit, quin possint saltim partialiter minus principaliter concurrere ad impressionem speciei in intellectu animæ separatæ, quemadmodum de facto phantasma concurrit ad impressionem eius in intellectu coniuncto ex dictis disput. 6. quæst. 5. art. 1. sed materialitas impedit solum, ne obiecta materialia totaliter imprimant speciem in intellectu, vt faciunt spiritualia. Tum tandem quia anima separata obiecta quoque materialia intuitiue cognoscit, vt supra diximus, & colligitur ex dicto Diuitis Lucæ 16. *crucior in hac flamma*, sed obiecta intuitiue cognita speciem quoque sui imprimunt, in potentia sic cognoscente, vel tanquam comprincipium intellectionis, vt volunt Aduersarij, vel saltim effectum præuium.

Ex quo deinde deducitur satis vilificari naturam animæ rationalis ab opposita sententia, quia cum sit natura cognoscitiua debet habere naturalem virtutem sibi comparandi comprincipia requisita, inter quæ sunt species; Tum quia perfectionis est anima coniuncta, quod acquirat species, quibus cognoscat, & ad hunc finem habet intellectum agentem, ergo non potest absque præiudicio dignitatis eius hoc ei denegari in statu perfectiori separationis. Tum quia natura non est sine propria operatione 2. Cœli 17. anima autem humana est perfectissima forma, & eius propria operatio secundum intellectum possibilem est intelligere, secundum agentem abstrahere, & secundum voluntatem velle, ergo nullus modus essendi potest conuenire animæ secundum naturam suam, in quo non possit in istas operationes secundum autem naturam suam talis est, quod potest habere esse separatum, & hoc est ex perfectione naturæ suæ, vnde hoc non conuenit alijs formis imperfectis, ergo in illo esse potest in illas omnes operationes, & sicut si in tali statu intelligere non posset, manca diceretur, & defectuosa, sic pariter manca foret, si non posset species ab obiectis colligere; Tum tandem, quia cum obiectum materiale dicitur esse potentia intelligibile, non actu, hoc non est intelligendum respectu cuiuscunque intellectus, quasi intrinsecam habeat conditionem intelligibilitati repugnantem, sed tantum respectu intellectus coniuncti, quatenus oportet, quod prius per omnes sensus transeat ad phantasiam, & hinc ad intellectum, ideoque à tali intellectu non est actu intelligibile, & immediatè, sed potentia, & mediatè, vt fusè ostensum est disp. 6. quæst. 5. & qu. 8. art. 2. cum igitur anima separata tale impedimentum non habeat, poterit immediatè ab obiectis etiam materialibus species abstrahere; Vide Scotum loco citato, vbi probat etiam animam separatam posse cognitionem acquirere obiecti antea ignoti, nedum abstractiuam, vt hactenus probatum est, sed etiam intuitiuam, quæ vtique deneganda non est intellectui separato.

21 Sed contra hoc assertum solent arguere, quia obiecti ad potentiam debet esse aliqua conuenientia, sed obiecti materialis ad potentiam totaliter à materia separatam nulla est conuenientia, ergo &c. Tum 2. quia non fit transitus ab extremo ad extremum, nisi per medium, sed res extra est omnino materialiter, in intellectu omnino immaterialiter, ergo oportet, quod transeat per medium, scilicet per sensum, in quo medio modo se habet, cum ergo anima separata sensu careat, nequit immediatè moueri à rebus materialibus extra. Tum tertiò, anima nostra ideo in corpore accipit species, & cognitionem à rebus, quia est vnita corpori, modus enim operandi sequitur modum essendi, cum est à corpore separata, non pendet in cognitione à rebus mendicando species ab illis. Tum quartò, quia vnio eius ad corpus est causa præcisa, cur accipiat species, & cognitionem à rebus, alioquin talis vnio esset frustra, aut enim illa vnio est propter bonum animæ, aut propter bonum corporis; non secundum, quia forma non est propter materiam, sed è contra 2. Physic. ergo propter bonum animæ, vt accipiat nimirum cognitionem à rebus. Tum quintò, agens est præstantius passo; ergo corpus nequit agere in animam imprimendo illi species. Tum tandem, quia si obiectum materiale, species transmittit ad intellectum separatum, vel illæ species sunt materiales, & hoc non, quia tunc non reciperentur in intellectu, vel sunt immateriales, qualis est aer, per quod transire debent.

Istæ rationes non solum facilis sunt solutionis, sed etiam à Doctore retorquentur loc. cit. 4. dist. 45. quæst. 2. & 2. dist. 3. q. 11. primam itaque rationem retorquet in 4. loc. cit. §. *hic tenetur*, quia phantasma quoque est materiale, & extensum, cum sit in organo extenso, & tamen agit in intellectum possibilem imprimendo species intelligibiles cum intellectu agente etiam secundum Aduersarios, & talem habet conuenientiam cum intellectu, qualem requirunt inter obiectum, & potentiam, dicendum itaque quod obiecti ad potentiam non debet esse conuenientia, similitudinis, vel proportio commensurationis, alioquin nec Deus ista materialia intelligere posset, sed sufficit proportio mouentis ad mobile, qualem inter obiecta materialia, & intellectum optimè intercedere ostendimus disput. 6. numer. 64. 92. & 195. quam solutionem latè declarat Doctor loc. cit. Ad 2. occurrit Doctor prius retorquendo rationem, quia quod est medium virtuti debiliori, & alligatæ, non est opus vt sit medium virtuti fortiori, & solutæ, vt constat de translatione corporis de vno in alium locum respectu virtutis naturalis, & supernaturalis, cum ergo intellectus extra corpus multo liberior sit; & expeditior in operando, paucioribus egebit adminiculis, vt species intelligibiles efficiat, poteritque immediate illas abstrahere à rebus extra; dicendum igitur quod esse imaginatum propriè non est medium inter sensibile, & intelligibile, sed est extremum ab intelligibili condistinctum, & sub sensibili contentum, quod sub se diuersos continet sensibilitatis gradus, vel si est medium, non est medium simpliciter necessarium respectu cuiuscunque intellectus, quia tunc nec intellectus diuinus, nec angelicus res materiales intelligere possent, cum sensu careant, sed tantum respectu intellectus coniuncti eo modo, quo declarauimus disp. 6. num. cit. 64. 94. & 195. Ad 3. vnio animæ ad corpus non est causa, cur accipit cognitionem à rebus absolutè loquendo, sed cur accipiat medijs sensibus, & potentijs corporeis, & ideò facta illius vnionis dissolutione poterit deinceps anima immediatè à rebus species, & cognitionem accipere, quare retorqueri potest ratio in Aduersarios. Ad 4. etiam, & illa facile retorquetur, quia si naturaliter anima accipere potest notitiam rerum à superiori, frustra vnitur corpori, vt accipiat ab inferiori, ait ergo animam primario vniri corpori ob perfectionem totius inde resultantis, non autem ob cognitionem, aut collectionem specierum, vel si vnitur ob cognitionem; hæc non est intellectiua, quia sine vnione ad corpus haberi potest, sed sensitiua, vt notat Doctor 4. distinct. 45. quæst. 2. §. *de tertia*; vel tandem si vnitur ob cognitionem quoque intellectiuam, adhuc frustra non vnitur, licet alia via acquiri possit, quia ad eundem finem diuersa media adhiberi possunt, vt sanitas si potest acquiri per lotionem, aut potionem, non frustra fit lotio, si per potionem potest acquiri. Ad 5. retorquetur in Aduersarios, quia, & ipsi admittunt phantasma agere in intellectum possibilem, eique speciem imprimere simul cum intellectu agente, itaque assumptum valet de agente totali non partiali sicut in proposito esset corpus non enim esset agens totale in productione speciei, sed partiale concurrens ad eius productionem simul cum intellectu agente, vt cum principali concausa. Ad vlt. species producta esset immaterialis ope intellectus agentis, bene enim res materialis concurrere potest ad productionem rei spiritualis partialiter, & minus principaliter, vt disp. 6. dictum est de phantasmate respectu speciei intelligibilis, neque talis species diffunderetur per medium, quia non est capax huius formæ, neque alterius instar dispositionis ad eam requisitæ, sed immediatè

diatè efficeretur in intellectu, nec inconuenit actionem fieri immediatè in distans in illo casu, vt dictum est disputat. 7. Phys. q. 4. art. 3.

22 Postremò pro complemento huius quæstionis videndum est, quodnam sit adæquatum obiectum intellectus separati, & quid ad eum statum pertineat cognoscere; & quidem quid possit intellectus solutus cognoscere, & quodnam sit obiectum eius adæquatum satis constat ex dictis disputat. 6. quæst. 6. artic. 1. vbi ens finitum, & limitatum constituimus obiectum intellectus creati ex natura potentiæ, vnde cognoscere potest ex sua naturali virtute exactè, & distinctè seipsum, proprios actus, species, & habitus; potest insuper cognoscere omnia accidentia tam materialia, quam spiritualia, omnes item substantias sensibiles, & insensibiles, ac etiam ipsas cordium cogitationes (si à Deo permitteretur) quia hæc omnia continentur sub ente finito, & limitato, etiamsi quædam ordinis sint supernaturalis, non enim quæcunque supernaturalitas ea extrahit extra spheram obiecti adæquati intellectus ex natura potentiæ; Itaque sola remanet difficultas quid de facto cognoscat, & quid ad eum statum pertineat actu cognoscere; D. Thomas p. p. quæst. 89. art. 3. affirmat animam separatam habere cognitionem omnium rerum naturalium per species in eo statu ei connaturaliter infusas, imperfectam tamen, & confusam; alij verò vlterius addunt esse exactam, & distinctam, ita Ægyd. quol. 3. quæst. vltim. Suarez lib. 6. de anim. cap. 7. Conimb. disp. 3. de anim. separ. artic. 1. Ratio eorum est, quia anima separata ex natura sua habet facultatem omnes res naturales cognoscendi, & tunc nullo impedimento detinebitur, quominus omnes cognoscat, sine connaturali, ac debita erit animæ separatæ talis notitia, qua ratione asserere quoque solent Theologi Angelis ab initio fuisse omnium naturarum creatarum species indiuas, quia hæc omnia cadunt sub adæquato intellectus angelici obiecto.

23 Hac in re nihil omninò certi determinare possumus, quod enim inquiunt relati Auctores animam separatam res omnes naturales cognoscere debere, quia habet facultatem ea cognoscendi, & sub adæquato eius obiecto contineatur prorsus vanum est, quia à possibili ad factum argumentari non valet; tum quia habet quoque facultatem cognoscendi res omnes in indiuiduo, & quoad existentiam, nec ob id dicimus illam habere de facto talem notitiam; Itaque hæc in re affirmare debemus, quod magis ad probabilitatem accedit; probabile itaque est animam separatam seipsam, suas potentias, actus, species, & habitus intuitiuè cognoscere, alia verò obiecta non attingere tali cognitione, nisi fuerint ei sufficienter approximata, quia vt inquit Doctor cit. quæstion. 2. §. *ad quæstionem*, distantia immoderata obiecti etiam apud intellectum solutum impedit intellectionem eius intuitiuam; quo verò ad cognitionem abstractiuam, si anima separata species accipit ab obiectis, vt probabilius est solum illorum obiectorum poterit species habere, quibus sufficienter approximata fuerit ad species excipiendas, cum enim obiecta concurrant ad productionem earum specierum in anima; & ad hoc requiratur approximatio, solum ea obiecta poterunt concurrere, quibus approximata fuerit anima, neque opus erit talem approximationem esse immediatam, sed satis erit animam ad eum locum accedere, quo possit species ab obiecto excipere, & sit intra spheram actiuitatis obiecti, si vero species accipiat a Deo, vt volunt Thomistæ, diuinent ipsi quorum obiectorum species accipiat, & quorum non, nam vtique anima separata deficit in perfectione ab angelo, atque ideò nulla necessitas adest, quod si angelus à suæ creationis initio omnium naturarum species accipit à Deo, pariter, & anima recipiat in ipso separationis instanti, satis etiam probabile est, animam separatam plura de facto cognoscere, quam in statu coniunctionis, quia est magis libera, & expedita ad contemplandum, nec sensuum pondere deprimitur, tum etiam quia vt Doctor aduertit loc. cit. §. *ad quæstionem*, quamplura addiscit anima separata ab alijs animabus magis instructis, & sapientibus, ac etiam ab ipsis Angelis, talis enim societas, & commercium inter substantias separatas omninò admittendum est; de hac re videatur Rubion. 4. distinction. 45. vbi satis eleganter, & ad mentem Doctoris de hac materia discurrit.

QVÆSTIO III.

De loco, motuque locali Animæ separatæ.

24 Qvoad modum essendi in loco Animæ separatæ dubium est commune ad alias quoque substantias separatas nempè Angelos, & quia de modo essendi in loco rerum spiritualium egimus ex professo disp. 21. Physic. quæst. 5. art. 2. nil peculiare hic occurrit dicendum; si verò quæratur locus determinatus, in quo versari, & habitare debeant Animæ separatæ, postquam e a hac vita decesserint, videatur Ioannes Cottunius in suo opere de triplici statu Animæ rationalis disput. 10. vbi agit de loco Animæ separatæ cum ex Veterum sententia, tum secundùm veritatem, videbis enim & illos priscos Philosophos pijs animabus, quæ præsentem vitam probè transegissent, in domicilium assignasse locum delitijs, & voluptatibus refertum, Insulas nempè beatorum aut Campos Elysios; impijs verò & quæ bellnino more vixissent, locum tenebricosum pœnis omnibus exundantem Tartarum, seu barathrum appellatum; nobis nosse satest ex nostra fidei dogmatibus pias Animas pro habitaculo Cælum possidere, vel Purgatorium ad tempus, & damnatas Infernum: Animas tandem infantium sine baptismo decedentium cum originali in locum ferunt recipi vocatum Limbum, vbi Animæ S.S. Patrum ante Christi Domini aduentum detinebantur.

25 Quoad motum localem Animæ separatæ, primò dubitari solet, num Anima separata sit capax motus localis siue à se, siue ab alio, & quidem non defuerunt, qui eam putauerint esse immobilem; & ita præsertim cum alijs quibusdam paucis sensisse videtur Durand. 3. distinction. 22. quæstion. 3. Cæterum certius, quam probatione egeat, esse debet, Animam separatam esse mobilem de loco ad locum, & contrarium asserere temerarium videtur, & doctrinæ nostræ fidei valdè dissonum, quæ quidem docet animas improbas ad infernum rapi, probas autem ad Cœlum tolli, & euolare, & Animam Christi Domini in triduo ad inferos descendisse, quam auctoritatem incassum extorquere conatur Durand. cit. vt suas defendat ineptias; immo ratio ipsa naturalis id euidenter conuincit, quia quando homo moritur hic vel alibi vtique Anima in eo loco, vbi moritur, fixa minimè manet & immobilis, sed aliò fertur & potest Anima ab homine in quocumque loco separari, ergo est capax anima mutationis localis, sicut Angelus, non habet determinatum locum, seu alicui loco determinato alligata non est, at quasi ne tempus teramus in re manifesta.

26 Deinde rationabilibus dubitatur, num anima separata seipsam possit localiter mouere, & habet virtutem intrinsecam ad se mouendam? Negant Thomistæ nonnulli, quos referunt Conimbricens. suppresso nomine disput. 6. de Anima separata artic. 2. asserentes Animam separatam à Deo, vel Angelis solum localiter moueri, non verò a se ipsa, hinc Lucæ 16. Anima Lazari ab Angelis dicitur in Abrahæ sinum sublata, & ab Ecclesia piæ Animæ è corporibus egressæ dicuntur ab Angelis suscipi, & ad patriam Paradisi perduci; Neque pro illis deest valida ratio, potentia enim loco motiua, quam habet Anima in corpore, est materialis, & organis corporeis affixa non minus, quam auditiua, visiua, cæteræq. sensitiuæ potentiæ, sicut ergo in separatione eas non retinet integras saltim, & completas, quales desiderantur ad sensationes exercendas. nam in tali esse integro, & completo ex partiali Animæ realitate, & corporis constituuntur, ita nec potentiam loco motiuam retinebit, quam in corpore exercebat.

27 Dicendum tamen est Animam separatam habere talem virtutem, posseque localiter se mouere, ita communis, & Doctor 4. distinction. 10. quæstion. 7. §. *respondeo*, & fusius distinction. 49. quæstion. 14. §. *respondeo*, quod probat quia inconueniens videtur, quod Anima separata in aliquo loco existens ab eo se dimouere non possit, sed ibi perpetuo manere cogatur, immo semper suo cadaueri alligata, vt spondilus scopulo, quia sic quantum ad hoc longe imperfectior corpore foret, quod grauitate sua se mouet de loco ad locum, quamuis nec liberè, nec progressiue; Tum quia illud agens potest in aliquem terminum, quod potest habere sua virtute sua actiua illum terminum, sed terminus motus localis non est, nisi vbi, & ille terminus est imperfectior termino cuiuscunque alterius motus, & ideo nullum est corpus ita imperfectum, quod non habeat in virtute illud terminum, ergo Anima separata potest se mouere, de loco ad locum, quamuis non organicè quia de se organa non habet. Tum quia si repugnat Animæ separatæ talis virtutis, vel id esset ea perfectione, scilicet intellectualitate vel est imperfectione, non primum, quia se mouere conuenit naturæ intellectuali scilicet Angelo, neque secundum quia conuenit corpori, quod est ens imperfectum. Tum quia aliæ actiones perfectiores ei conueniunt, vt intelligere, & velle, ergo etiam se mouere, quæ est imperfectior; Tum quia nequit assignari ratio, cur id conueniat animalibus, quia viuunt, & non animæ, quæ est fons vitæ. Tum tandem, quia si se mouet in corpore, ergo & extra corpus, vnio enim ad corpus est conditio, vt moueat corpus, non autem seipsam.

Nec modus loquendi Scripturæ Sacræ, sanctæque Ecclesiæ de animabus à corporibus egressis priori sententiæ suffragantur, nam si interdum dicunt Animas pias ab Angelis in Paradisum deferri, frequenter etiam dicunt illas ad Cœlum euolasse, & in Paradisum migrasse, neque ex hoc quod Animæ Sanctæ ad Cœlum ab Angelis euehantur, aut improbæ a Dæmonibus ad tartara rapiantur, virtute intrinseca se mouendi priuatæ censeri debent, nam & homo potest ab extrinseco motore deferri interim retinendo suam virtutem motiuam; & præsertim cum piæ Animæ dicuntur ab Angelis in Cœlum tolli, & impiæ à Dæmonibus in tartara detrudi, significari solet comitatus Angelorum, vel Dæmonum, quo honoratur, vel dehonoratur iter earum in loca eis conuenientia.

Ad

28 Ad rationem in oppositum, quæ vtique spernenda non est, duplicem Doctor assignat respondendi viam locis citatis, nam in 4 dist. 10. quæst. 7. geminam ait Animam habere virtutem motiuam, vnam in se spiritualem, & inorganicam, alteram materialem, & organicam, & hæc vtique amittitur in separatione Animæ à corpore, sicut cæteræ potentiæ sensitiuæ, nimirum quantum ad complementum, & integritatem ex organo, cui sunt affixæ, resultantem, sed alia virtus motiua nempe spiritualis, & inorganica retinetur ab anima in statu separationis, quā solutionē amplectitur Auersa q. 59. cit. sect. 2.

Sed contra hanc viam emergunt graues difficultates, quia Anima hic in corpore nulla signa præbet talis virtutis motricis, ergo gratis admittitur, & sine sufficienti fundamento. Tum quia si daretur, esset eiusdem rationis cum altera; Tum denique quia si daretur esset penitus frustra, quia non potest ad actum reduci pro statu isto; alioquin posset se a corpore expedire, & rursus ad illud redire ab libitum.

29 Resp. ad p. Doctor cit. 4. d. 10. quæst. 7. Christum Dominum, aliosque Sanctos sæpius vsos fuisse illa potentia mouendi inorganicè, vt quādo elapsus est de manibus Iudçorū, qui eum duxerunt ad montis cacumen, vt præcipitarent Lucæ 4. & quando etiam hæc potentia motiua inorganica nobis per sensum non innotesceret pro statu isto, adhuc tamen neganda non est, quia conuincitur per rationem, ait Doctor 4. d. 49. q. 14. infra lit. B. neque ita necessarius est eius vsus sicut intellectus, & voluntatis, vt eius inditia frequenter ostendantur, quia inseruire non debet pro statu coniunctionis, sed tantum pro statu separationis. Ad 2. negat Doctor conseq. quod essent illæ virtutes eiusdem rationis, quia organica nequit mouere corpus totum simul sed ordinate per partes; vt constat in motu progressiuo animalis, at virtus inorganica mouet totum corpus simul, ex quo deducitur has virtutes esse diuersæ rationis, sicut & actiones earum. Ad 3. negat ibidem Scot. conseq. quia nunc gustum, & alios sensus ponimus necessarios esse ad perfectionem naturæ humanæ; & tamen non oportet omnes illos esse in actu suo aliquando, sed possunt esse sine actu suo, vt in beatis; Nec tamen sunt frustra, quia pertinent ad perfectionem naturalem illius, in quo sunt, si ergo illi non sunt ibi frustra, quorum tamen vsus est frustra pro illo statu, qui est simpliciter status perfectus naturæ humanæ, possibilis autē est status illorum præcisè pro statu isto naturali, multò magis potentia illa motiua non organica non est frustra licet vsus eius non possit modò haberi, cuius tamen vsus erit perpetuò in beatitudine, quia non tantum poterit tunc beatus mouere corpus suum progressiue, idest mouendo primum vnam partem, & deinde aliam per illam, & sic totum, sed statim, & immediate moueri poterit totum corpus secundum Vbi sine tali ordine partium; Præsertim vero nequit à corpore egredi, & ingredi ad libitum, quia diximus, modò non exercet nisi potentiam motiuam organicam, & hanc exercere non potest circa seipsam, sed tantum circa corpus, tum quia modo non operatur nisi vt forma nec soluere potest, nec facere sui ipsius reunionem cum materia ex dictis di put. 5. Phys. quæst. 3. art. 3. cum hæc vnio sit vinculum naturale, & necessarium ex dispositionibus aptis necessario pendens.

30 Aliam viam soluendi, quam sequitur Arriag. cit. assignat 4. dist. 49. quæst. 14. §. *respondeo* lit C. negando hanc virtutem motiuam animæ separatæ esse diuersam ab ea, quam exercet in corpore, quia nunquam ponenda est pluralitas sine necessitate, opus autem non est ponere duplicem virtutem motiuam in Anima respectu corporis sui mouendo vnam organicam, alteram inorganicam; potest enim vterque motus saluari ponendo eandem virtutem motiuam in anima; hoc autem ita declarat Doctor, aliqua perfectio potest competere animæ secundum se, secundum quam est principium alicuius effectus, non tamen potest ipsum exequi in remotiori parte, nisi exequatur effectum illum in propinquiori, sicut anima non potest animare partem remotiorem à corde, nec dare sibi vitam organice, nisi det cordi vitam quo mediante, influat vitam in cæteras partes magis distantes, sicut patet per Philosophum in lib. de animalib. & hoc est, quia cor est magis dispositum ad susceptionem vitæ, quam alia pars à simili ergo licet aliqua potentia in anima sit ad causandum motum in corpore, tamen impossibile est, quod causet in parte remotiori minus disposita, nisi causet illum in parte propinquiori magis disposita, & ideò pro aliquo statu, in quo propinqua est magis disposita quam remotior, non potest anima causare motum in remotiori parte, nisi causet prius in propinquiori; si autem illa eadem virtus posit habere partem remotam ita disposita, sicut propinquam, potest pro illo statu immediatè causare motum in quamlibet partem; sed exequi motum in parte remotiori mediante propinquiori est mouere organicè, æquè autem immediatè causare non organicè, potest mouere totum corpus non organicè pro statu illo, in quo omnes partes erunt æquè dispositæ ad recipiendum motum, & secundum hoc est dicendum, quod est eadem virtus, quæ modo mouet corpus organicè, & post resurrectionem mouebit non organicè; inconueniens enim est, quod homo careat nunc aliqua perfectione secundum totam suam speciem, quæ sibi naturaliter congruit, & cum illa virtus, qua anima post resurrectionem mouebit corpus; sit sibi naturalis, quia nulla potentia animæ tunc dabitur noua; sequitur quod nunc habet illam potentiam, & quod illa virtus, siue potentia nūnc in vita mortali non impeditur a suo affectu, sed tantum in modo causandi illum; exemplum, si supponeretur omnes partes corporis esse æquè dispositas ad recipiendum motum, siue vitam, anima æquè daret esse vitale cuilibet parti, & hoc æquè immediatè, sed quia non sunt æquè dispositæ, non potest causare vitam in parte remotiori, nisi prius causet in propinquiori; sic in proposito de mouere, & non mouere organicè, ita verbatim Doct. loc. iam cit.

At instatur dupliciter primò quia videtur impossibile quod eadem potentia motiua sit organica, & non organica, cum hoc non conueniat alij potentijs, nec apprehensiuæ, nec appetitiuæ, Præterea quia iuxta allatam solutionem potentia motiua per se organica non esset, sed tantum per accidens, nam quia vna pars modò magis est disposita, quam alia ad recipiendum motum, ideò magis mouet, & prius tempore partem propinquiorem, quam remotiorem minus dispositam.

31 Resp. Doctor loc. citat. lit. D. quod potentia operatiua non potest eadem existens esse organica, & non organica quia potentia operatiua, & organica est illa, cuius operatio per se, & primò recipitur in toto composito ex organo, & illa potentia, & operatio quæ sic primò recipitur in toto contradictio est, quod recipiatur in parte primò, vt quod visio recipiatur in anima separata dicatur videns, vnde quando totum est immediatum susceptiuum alicuius formæ, non vna pars mediante alia, tunc impossibile est, quod illa forma recipiatur in altera parte, non autem sic est, quando totum recipit mediante vna parte, vt corpus recipit albedinem mediante superficie; nunc autem potentia operatiua recipit suam operationem, si ergo posset esse non organica tunc reciperet operationem, quæ primò nata est recipi in toto, quod includit contradictionem, & ideò eadem potentia operatiua non potest esse organica, & non organica; sed de potentia actiua, siue factiua non est inconueniens, quod eadem existens sit organica, & non organica, quia illa potentia non causat actum informantem se, sed effectum in alio; ideò non sequitur contradictio, quod sit organica agendo mediante aliquo organo, & non organica agendo immediatè per propriam virtutem sine aliquo organo; nunc autem mouere non est operatio, nec causatur in illo necessario, in quo est potentia motiua, & ideò ponitur motiua alterius, & non est potentia operatiua, sed est potentia factiua, quæ causat motum in alio, & talis potentia potest esse causatiua motus in pluribus partibus immediatè, si omnes essent æquè dispositæ ad receptionem motus, & tunc mouet non organicè, si autem non sint omnes æquè dispositæ, tunc potest mouere vnam partem corporis mediante alia, & sic mouet organicè; sic anima separata potest mouere corpus suum immediatè, vtpotè cadauer, quia non excedit virtutem suam motiuam, & similiter, quando est in corpore potest mouere organicè, ideò ex parte sui habet virtutem mouendi organicè; & non organicè; patet ergo (inquit Doctor) quarè est impossibile de potentia apprehensiua, & appetitiua, quod eadem potentia sit organica, & non organica, quia sunt potentiæ operatiuæ, non autem est impossibile de potentia motiua, quæ non est operatiua, sed factiua. Ad 2. ait Doctor ibidem quod actio nequit esse primò totius, & partis, & ideò cum anima potest mouere per se, & primò totum corpus, & partem eius, vt quando perficiet corpus post resurrectionem necesse est dicere, quod totum compositum ex organo, & potentia motiua animæ non primò mouet, sed per se non primò, ipsa autem anima primò, sicut ignis dicitur calefacere per calorem per se, tamen calor primò calefacit, quia calefaceret si esset separatus; sic totum compositum ex anima, & organo dicitur mouere, & per se denominatur ab actione, quæ primò conuenit animæ, quæ moueret æquè primo omnes partes si essent æquè dispositæ ad motum: immò subdit Doctor verisimile videri quod etiam de facto inorganicè moueat totum cor, quia partes eius videntur omninò vniformes, & æquè dispositæ ad motum recipiendum.

32 Postremò dubitatur, num anima separata possit alia à se instar Angeli mouere, vt lapidem proijcere, aliudue corpus propellere; Negant D. Thom. p. p. quæst. 117. artic. 4. vbi Caiet. & alij eius Expositores item quæst. 16. de malo artic. 10. Capreol. 4 dist. 50. quæst. 2. Soto dist. 45. quæst. 1. art. 3. Suarez lib 6. de anim. cap. 2. & disput. 35. met. sect. 6. & alij, quorum vnicum fundamentum est, quia anima est forma corporis suapte natura, ergo mouere non potest immediatè nisi corpus illud cuius actu extiterit forma mediantibus eius organis, & alia externa corpora non nisi medio corpore, quod informat, in quo differt ab Angelo, qui cum non sit forma, sed ens completum, valet mouere alia a se immediatè. Oppositum docet Scot. loc. citat. quem sequuntur Bassol. 4. d. 49. quæst. 2. art. p. Maior quæst. 8. Abul. in cap. 8. Matth. quæst. 124. & Recentiores passim, Conimb. disp. 6. de Anima separata art. 2. Auersa quæst. 59. citat sect. 2. Arriaga disp. 10. de Anima in fine Cauell. disput. 4. de Anima separata sect. 6. & fuit Henric. quol. 11. quæst. 14. & Ægid. quol. 4. quæst. 7. & aliorum; quod probat Doctor eisdem rationibus, quibus assertum præcedens, quia hoc negandum non est animæ rationali ratione perfectionis eius cū conueniat Angelo, neque ratione imperfectionis, cum competat corporibus, quæ dum mouentur, propellunt ea, quæ offenderint;

tum

tum quia omne quod se mouet siue animatum sit, siue inanimatum potest aliquid secum mouere, quia lapis trahit secum ad locum suum aliud, si sibi coniungatur, & sic de alijs, ergo &c. Tum quia etiamsi necessaria foret vnio per informationem, vt anima corpus moueret organicè (quod tamen neque necessarium est, cum sic illud mouere possit per intimam assistentiam) tamen non necessaria est ad mouendum inorganicè, sed satis erit sola vnio localis. Tum quia quod anima sit vnita corpori per informationem, facit solum, quod alia corpora mouere possit per impenetrabilitatem sui corporis, quod informat, ab eodem loco ea expellendo, in quo illud ponitur, quamuis ergo à corpore separata nequeat in hunc modum alia à se mouere, poterit tamen mouere per impulsum, & impetum impressum, alioquin nec Angelus id facere posset, nisi assumpto corpore. Accedit tandem animas defunctorum interdum viuis apparere in corporibus assumptis, vt docent Abulens. citat. ex Chrysost. & alij Patres citati à Bellarmin. lib. 2. de purg. cap. 8. sufficit ergo sola intima præsentia, vt anima corpua moueat, neque vlterius necessaria est informatio.

33 Neq fundamentum oppositum vrget, quamuis enim anima suapte natura sit forma corporis, adhuc tamen spiritus per se subsistens, & omni virtute præditus quantum ad motum, quem habet Angelus, quare falsum est, quod nequeat mouere, nisi vt forma corporis. Dices non posse externa corpora mouere nisi imprimendo impulsum, hic autem nequit ab ea imprimi, nisi medio corpore, quando enim hunc imprimit, id vtique præstat per impenetrabilitatem cum corpore proiecto, quam non habet separata. Negatur minor, nam Angelus imprimit impulsum lapidi, etiamsi corpore careat, & quamuis dum proijcimus lapidem impenetrabilitas lapidis cum manu iuuet ad impressionem impulsus ab initio motus, tamen in progressu nihil iuuat, quia adhuc durat impulsus lapide à manu separato, & ratione impenetrationis solum expellitur lapis vsque ad eum locum, quo pertingit manus impellens, non autem ad vlteriorem locum. Dices deinceps durare motum ex vi impulsus impressi, sed impulsum non imprimi nisi ex vi impenetrabilitatis motoris, cum re mota, atque ideò spiritum non posse impulsum imprimere immediatè. Respond. neg. assumptum quoad secundam partem quia impulsus lapidi impressus à manu augescit in lapide etiamdum est à manu separatus, vt dictum est disput. 3. de Cælo quæst. 5. de impulsu, atque ideò non necessariò imprimitur ex vi impenetrabilitatis manus cum lapide proiecto, alioquin statim ab initio motus, cum adhuc lapis est manui coniunctus, deberet in omnibus & singulis eius partibus illicò æquè intendi, quod tamen non semper contingit, vt diximus disput. 3. cit. num. 75. Potest ergo absolutè loquendo impulsus imprimi in corpore moto absque impenetrabilitate motoris, atque ideò imprimi potest a puro spiritu, quod inconsultò negarunt Suarez. loc. cit. & noster Vulpes disp. 16. de Angelis art. vlt. ea moti ratione, quia spiritus creatus nullam efficere potest qualitatem educendo eam de potentia subiecti, & quia virtutis motricis eius solum Vbi est terminus, quod etiam confirmat Vulpes auctoritate Scoti 4. d. 45. q. 2. E. vbi monet Doctor Angelum in istis inferioribus nullam formam realem causare posse præter Vbi. Hæc enim ratio parum vrget, nam esto Angelus vel anima separata nequeat educere de potentia subiecti accidentia, quæ ad generationem substantialem ordinantur, vt eius dispositiones, quasdam tamen alias qualitates educere potest ordinatas ad Vbi; & quidem si semel admittatur qualitas impulsiua, cuius necessitatem nos latè ostendimus loc. citat. non est maius absurdum concedere Angelum posse motum producere, qualitatem impulsiuam ad eum requisitam, quæ motiua virtus in Angelo, & Anima an sit distincta facultas ab intellectu, & voluntate iam diximus disput. 2. de Cœlo num. 148. auctoritas etiam ex Doctore adducta parum valet, tum quia præfato sensu intelligi debet, tum quia non est germanus literæ textus, sed additio signata pro extra, in quo errore frequenter Scotistam illum deprehendes colligentem sententiam Doctoris ex additionibus, quas adducit velut germanum textum, quod non bene actum arbitramur; Et hæc sufficiant de Anima separata, alia, enim plura, quæ hic inquiri solent ad eius locum, motum, & cognitionem spectantia sunt ei communia cum Angelis, atque ideò commodius in Met. ad tractatum de intelligentijs reseruantur, quo loco fusius hæc omnia expendemus Deo dante, cui sit honor, & gloria, & anima nostra à corpore separata beatificè coniungatur.

F I N I S.

DSIPV-

DISPVTATIONES
In Ariſtotelis Stagiritæ Libros
DE GENERATIONE, ET CORRVPTIONE.
Quibus ab Aduerſantibus tum Veterum, tum Recentiorum iaculis.
SCOTI PHILOSOPHIA VINDICANTVR.

A PP. Magiſtris.

BARTHOLOMÆO MASTRIO MELDVLENSI,
ET
BONAVENTVRA BELLVTO CATANENSI.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS
Librorum de Generatione, & Corruptione.

LIBER PRIMVS,
In quo de rerum Generatione, Corruptione, & alijs mutationibus annexis pertractatur.

CAPVT PRIMVM.

à tex. 1. vſq; ad 11.

1 VT explicet Ariſtotel. naturam generationis, ipſamque ab alteratione diſtinguat, prius reijcit Antiquorum opiniones, quarum prima fuit dicentium, omnia vnum eſſe, qui generationem ab alteratione diſtinguere nequibant, non enim ponebant mutationem aliquam ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum qualitates. Secunda eſt ponentium plura rerum principia, vel quatuor elementa infinitas athomos ſimilares, & hi diſtinguere poſſunt iſtas mutationes, ſed hoc non rectè ex ſuis principijs infertur, maximè Empedocles nequit hoc ſaluare, cum ponat ſenſibiles qualitates formas ſubſtantiales elementorum, & pluribus ipſum impugnat. Tertia eſt Platonis aſſerentis per congregationem indiuiſibilium ſuperficierum fieri generationem, corruptionem verò per ſegregationem; ſed inſufficienter rem explicat, cum de generatione, & corruptione mixtorum augmentatione, & alteratione nihil meminerit; tum quia corpora ex non corporibus ſcilicet ex ſuperficiebus compoſuit. Quarta tandem fuit Democriti exactius rem hanc attingentis, qui corpora ex indiuiſibilibus corpuſculis compoſuit, ex quorum ſeparatione corruptio adueniebat, ex congregatione generatio, ex varia poſitione alteratio circa qualitates; pro qua ſententia tres adducebat rationes; prima eſt, quia corpus eſt magnitudo vbique diuiſibilis, ponatur igitur totaliter diuiſum, quæ remanent, vel ſunt puncta, lineæ, ſuperficies, aut paſſiones, vel nihil, vel athomi; non puncta, lineæ, &c. quia non ſunt corpora, & indiuiſibile alteri additum non facit maius; non paſſiones, ſeu qualitates ſenſibiles, quia nequeunt à ſubiecto ſeparari: non nihil, quia corpus non eſt ex nihilo conflatum, ergo erunt athomi. Huic rationi reſpondet Ariſtotel. corpus ſecundum quodlibet ſignum diuiſibile eſſe poteſtate, non actu, nec punctum in linea eſt vbique, neque vbique linea eſt diuiſibilis, vnde cum ſit in infinitum diuiſibile, nunquam poterit eſſe actu totaliter diuiſum: ſecunda ratio erat, ſi corpus eſſet ſemper diuiſibile, perueniretur ad magnitudines aliquas inſenſibiles, & per conſequens indiuiſibiles, quæ ſunt athomi; cui reſpondet, diuidi quidem corpus in partes inſenſibiles, quæ tamen & ſunt in alias diuiſibiles, & cum alijs connexæ ſentiuntur: tertia, quia generatio; & corruptio non niſi per congregationem, & ſegregationem athomorum ſaluari poſſunt. Hoc negat Ariſt. nam perfecta generatio eſt mutatio totius in totum, & ab alteratione differt tum penes ſubiectum, quod in generatione eſt ens in potentia, in alteratione eſt ens actu, tum quia generatio eſt ſecundum ſubſtantiam, alteratio ſecundum qualitates.

CAPVT II.

à tex. 11. vſq; ad 25.

2 DEclarat in præſenti naturam generationis aliqua dubia ſoluendo, ipſamque ab alteratione diſtinguendo. Primum dubium eſt, vtrum aliquid ſimpliciter generetur, & corumpatur, quod non, probat, quia mutatio eſt ſemper ex contrario, vt ex magno paruum, ex ægrotante ſanum, ergo, ſi eſſet generatio ſimpliciter, ex nihilo autem nihil fit: reſpondet tamen affirmatiuè, & ſoluit rationem dicens generationem eſſe ex non ente ſimpliciter, quatenus actu non eſt ſimpliciter ſubſtantia, aut quantitas, vel qualitas, ſed eſt ens poteſtate: ſecundum, cur ſemper fiant generationes, & corruptiones rerum: de quo duplex poteſt aſſignari cauſa altera eſt efficies ſcilicet primum mouens, & primum mobile, de qua in 8. Phyſ. altera eſt materialis: non quod materia ſit infinita, quia infinitum eſt impoſſibile ex 3. Phyſicorum, ſed quia licet ſit finita, non ob id tandem deficiet, quia vnius corruptio eſt alterius generatio, & quod accipitur à genito derelinquitur à corruptio. Tertium, cur aliquid dicitur ſimpliciter corrumpi, vel generari, & aliquid ſecundum quid. Reſpondet rationem non eſſe, quia vnum ens eſt magis altero ſenſibile, & per conſequens ſimpliciter ens, minus verò ſenſibile ens ſecundum quid, aliter ſpiritus, & aer, quia minus ſentiuntur, quam terra, erunt minus ens ipſa terra, quod eſt falſum; ſed prouenire, eo quia ſubſtantia eſt ſimpliciter ens, accidens vero ſecundum quid ob id mutatio ſecundum ſubſtantiam erit ſimpliciter mutatio, qua verò eſt ſecundum accidens, dicetur ſecundum quid, quartum, quare corruptioni ſemper eſt annexa generatio: reſpondet, quia corruptio eſt in non ens poteſtate ſcilicet in materiam, quæ nunquam naturaliter omni forma manet expoliata idcircò noua forma debet in ipſa aduenire, & per conſequens noua generatio. quintum. An iſtud non ens eſt alicui contrarium, reſpondet negatiuè, ſed bene eſt ſuſceptiuum contrariorum. ſextum. An ſit eadem geniti, & corrupti materia, ait eſſe eandem ſecundum ſubſtantiam, diuerſam tamen ratione, quia modò eſt ſub vno, modò ſub altero contrariorum.

Dein-

Deinde discrimen poni inter generationem, & alterationem ac alias mutationes, dicens quod alteratio est quando manente eodem sensibili subiecto, ipsum mutatur secundum qualitates, vt cum corpus ex sano fit ægrotum; generatio verò est mutatio totius in totum nullo sensibili vt subiecto eodem manente, vt cum ex tota aqua fit aer: si est mutatio secundum quantitatem est auctio, vel diminutio, si secundum locum, erit latio verum est tamen, quid si idem accidens in genito manet, & in corrupto, vt humiditas in aqua, & aere, secundum istam passionem, inquit Arist. non est transmutatio.

C A P V T III.

à tex. 25. vsq; ad 43.

3 DEterminat nunc de augmentatione, quam vt declaret, primò ipsam distinguit à generatione, & alteratione, dicens, quod non solum differt penes terminos ad quos, eo quia generatio est ad substantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio verò, & diminutio ad quantitatem, sed adest adhuc alia differentia, quia quod generatur, corrumpitur, & alteratur, non est necesse, vt manet locum; quod augetur, vel minuitur, necessariò mutat locum, non quidem vt in locali motu, nam quod motu recto mouetur, necessariò mutat totum locum, quod circulariter mouetur, & si eundem retineat locum, non tamen acquirit maiorem, vel minorem locum, at in auctione, & diminutione mutatur locus non totaliter, sed fit maior, vel minor.

Secundò quærit, an quod augetur fiat ea corporeo, vel incorporeo, separato a materia, vel coniuncto: cui respondet necessario id, ea quo fit auctio, quod alimentum dicitur debere esse corporeum materiæ coniunctum: probat hoc, quia nequit fieri ea aliquo incorporeo separato, & in nullo existente, quia nec esset in loco, neque sensibile, verùque enim habetur per magnitudinem, & tamen alimentum, & in loco debet esse, & sensibile, sicut est corpus, quod augetur, aliter locatum, & sensibile, ex insensibili, & sine loco fieret; neque fit ex incorporeo magnitudini coniuncto, nam illud vel aliquid esset partiale illique cui coniunguntur, vel accidens, vel nihil illius, non primum, nec secundum, quia partes corporis, & ipsius accidentia materialia sunt, & partes habent coextensas; neque tertium, quia sic generatio vnius posset ex illo incorporeo fieri ipsum separando a magnitudine absque corruptione corporis, cui est coniūctum, vnde falsa esset illa propositio, generatio vnius est corruptio alterius; tum quia in eodem possent infinitæ materiæ huiusmodi reperiri, & sic quodlibet posset fieri, tum quia materia illa careret à corpore, cui est coniuncta, vt ex vase, & tandem quia ex non corpore nequit fieri corpus, idcirco neque alimentum erit aliquod indiuisibile quantitatis, sed corpus.

Tertiò, quærit an id, quod augetur, sit corpus illud, cui apponitur alimentum, an verò ipsum alimentum, quod apponitur, dicatur augeri; respondet augmentabile propriè esse corpus animatum, cui aduenit cibus, tum quia quod augetur manere debet ante, & post mutationem tale est corpus viuens: tum quia, in alteratione quod alteratur est subiectum cui qualitas aduenit, non qualitas: tum etiam quia principium augmentationis est in corpore animato, non in cibo.

4 Quartò, vt explicet quomodo fiat augmentatio, assignat aliquas conditiones: prima, quod idem maneat, quod augetur, ante, & post auctionem: secunda quod aliquid de nouo adueniat aucto, & in diminutione, quod recedat: tertia, quod quælibet pars augeatur: non tamen est necesse ad auctionem, quod detur vacuum, aut corporum penetratio, vel aliquod incorporeum de nouo, his præceptis declarat modum, quo fit auctio, tam ex parte viuentis, quam ex parte cibi, dicens, quod in viuente auctio fit secundum partes similares, & homogeneas, quibus medijs fit etiam secundum partes dissimilares, & etherogeneas, manus enim augetur, quia caro, os, nerui, &c. augentur; subdit tamen, quod partes similares aliæ dicuntur secundum formam, & formales, aliæ secundum materiam, & materiales, auctio fit secundum partes formales, non materiales, quid verò intelligat per partes materiales, & formales, dicetur in disputat. Ex parte cibi asserit, quod auctio fit ex cibo contrario ipsi viuenti in principio, eo quia viuens debet in se conuertere cibum & in ipsum agere, ergo contraria debent esse, contrariorum enim est agere, & pati ad inuicem, at in fine cibus similis est viuenti, vnde cibus talis est in potentia, quale est augmentabile in actu, quia in naturam ipsius debet conuerti: sicut cum in vino parum aquæ infunditur, & in vinum conuertitur, & ignis ex combustibili generat ignem, sic alimentum per corpus diffusum corporis naturam sumit, ipsumque adauget: & sicut in qualibet generatione non vniuersale, sed singulare generatur, ita in auctione, non vniuersale, sed singulare augetur.

Ex his deducit in augmentatione reperiri generationem aliquam partialem, quæ dicetur nutritio, vt enim viuens augeatur, debet in propriam substantiam conuertere, ergo aderit quædam aggeneratio carnis, ossis, &c. aduentus carnis, vt caro est, dicetur nutritio, aduentus carnis, vt quāta est, dicetur augmentatio, & vt clarius has duas mutationes explicet, subiungit inter se differre, quod nutritio est ad substantiam, auctio ad quantitatem; nutritio durat toto vitæ tempore, quia viuens semper debet conuertere alimentum, & deperditum restaurare: auctio verò non semper fit, non enim viuens est taliter validum, vt possit plus alimenti in se conuertere, quam deperdeat, quod requiritur ad auctionem, sed aliquando ita impotens euenit, vt tantum restauret, quantum fuerit deperditum, & aliquando ita hebetetur, & plus deperdeat, quam restauret, vt patet cum vinum propter nimiam aquæ mixtionem, tandem euadit aqueum.

C A P V T IV.

à tex. 43. vsq. ad 56.

5 QVoniam in præsenti de rerum generatione, & corruptione est sermo, quæ sine actione, & passione non eueniunt, & ista non sine tactu, hinc determinat Aristotelem agere de tactu, actione, & passione. De tactu, inquit, quod quatuor modis sumitur, primò, quando aliquæ magnitudines in diuersis positionibus, & locis existētes, extrema simul habent, quomodo etiam duabus quantitatibus separatis conuenire potest, vnde & contactus mathematicus dici solet; secundò, quando præter assignatas conditiones sunt actiua, & passiua, & hic contactus dicitur Physicus; tertiò, illa se tangunt, quorum diuersarum magnitudinum vltima sunt simul, & vnum se habet vt mouens, alterum, vt mobile, quod vt explicet, notat, nam sicut mouentium aliud est mobile, aliud immobile, ita agentium aliud est impassibile, aliud passibile, in plus autem se habet mouere, & moueri, quàm agere, & pati, eo quia actio, & passio sunt secundùm possibiles qualitates propriè loquendo, at mouere, & moueri secundùm quamlibet formam per motum acquisibilem, ideo tertius modus contactus est vniuersalior secundo, & improprior, quia de contactu in ordine admixtionem elementorum est sermo; quarto id dicitur aliud tangere, cuius vis in illud transit, quamuis extrema non sint simul, vt obiectum tristitiæ dicitur nos tangere, sed non è contra.

Deinde determinat de actione, & passione referendo prius duas Antiquorum opiniones; prima fuit dicentium actionem & passionem esse inter dissimilia; vnde paruum ignem à magno corrumpi concedunt, quia magnum, & paruum contrariantur: secunda fuit Democriti dicentis actionem, & passionem esse inter omnino similia, & si contraria ad inuicem agunt, hoc esse propter quandam similitudinem inter illa. Primam confutat, quia non esset maior ratio, cur hoc potius agat, & illud patiatur, imò & in seipsum idem agere posset & corrumpere, vnde nullum daretur immobile. Secunda impugnat, quia impossibile est inter omnino dissimilia actionem, & passionem adesse, nam albedo non agit in lineam, nisi per accidens, si linea nigra esset, tum quia agens, & patiens debent esse contraria, at ista sunt in eodem genere; quapropter agens, & patiens nec debent esse omninò similia, nec omninò dissimilia, sed similia secundum genus, dissimilia secundum species, vt patet in omnibus contrarijs; vnde vulgatum est in scholis agens agendo assimilare sibi passum, quod prius erat dissimile.

Tandem de agente, & passo inquirit an omne agens in agendo repatiatur à passo, & pro solutione diuidit mouentia, quorum aliquod est primum, quod est principium motus, & non mouetur ab alio, vt est Deus, aliud est vltimum, quod est mouens motum; similiter agentia aliud est agens primum, vt quod alterat, & non alteratur ab alio, qualis est Medicus in sanatione, aliud est vltimum, vltra quod non est aliud alterans, vt medicina, quæ alteratur, & alterat sanando ægrotum; respondet deinde quæstioni dicens, quæ in materia non communicant, in agendo non repati, quę verò communicant repati à suo contrario, probat, quia forma est principium agendi, materia verò patiendi, ergo, quæ materiam non habent, carent patiendi principio, & per consequens sunt impassibilia; vnde si calor daretur separatus (quod est impossibile) impassibilis esset propter carentiam materiæ.

C A P V T V.

à tex. 56. vsq. ad 83.

6 IN præsenti Aristot. agit de modo agendi, & patiendi adducendo prius Antiquorum opiniones, eas fusè ad inuicem comparando, & confutando; prima fuit Empedoclis dicentis actionem fieri per poros in corporibus inclusos intra quos vnum corpus alterum ingreditur, & quasi penetrat, & si fuerint æqualiter porosa, vt sunt omnia liquida, fit mixtio, si vnum excedit, quod subtilius est, alterum penetrat, & fit generatio, & corruptio; secunda fuit, Leucippi ponentis omnia corpora per congregationem athomorum generari, & per separationem corrumpi; Tertia, fuit Melissi asserentis omnia esse vnum ens immobile, & infinitum: quarta fuit Platonis componentis corpora ex superficiebus, quas opiniones tum ea superius dictis, tum e a varijs eorum principijs confutat; præcipuè opinionem ponentem poros propter actionem, vel enim pori illi essent vacui, vel pleni, si vacui, hoc esset, vt agens tangeret passum, sed potest fieri contactus absque poris vt patet; si pleni ergo non posset fieri contactus per ipsos, & tamen ad hunc finem admittuntur, tum quia si essent athomis pleni, hoc etiam est vanum, quia non possent illi athomi in poris inclusi, adinuicem agere, & pati, cum indiuisibiles ponantur, nam vel vnam qualitatem susciperent, & sic essent inalterabiles, vel contrarias, & sic essent diuisibiles; tum quia non moueretur ab alio, quia sunt prima omnium principia, si à se, debet dari pars mouens, & pars mota, & sic diuisibiles.

Deinde propriam aperit sententiam quinque conditiones assignando ad

do ad actionem, & passionem: prima, quod patiens tale sit in potentia, quale agens est in actu, vt ignis est actu calidus: lignum in potentia receptiua calidum: secunda, quod patiens secundùm omnem sui partem patiatur, quia secundùm omnem est in potentia: tertia, quod sit dispositum, vnde quod est magis dispositum, magis patitur magisque assimilatur agenti, quam minus dispositum: quarta, quod agens, & passum non sint continua, hoc est, quòd non fiunt similia in forma, & in gradu eiusdem: quinta, quod agens, & passum sint debitè approximata. Hinc deducit corpus secundùm omnem sui partem esse diuisibile, quia secundum omnem est passibile, nam indiuisibile est impassibile, neque ad actionem requiri scissionem vel congregationem athomorum, vt dicebat Democritus, quia idem corpus indiuisum manens nunc fit humidum, nunc calidum, &c. tum quia in auctione non quælibet pars augeretur, sed potius auctio esset iuxtapositio corporum, seu athomorum, quæ per ipsum ad inuicem non continuantur.

CAPVT VI.

a tex. 83. vsq; ad finem.

7 INtendit nunc agere de mixtione primo quærit an sit; fuerunt enim aliqui, qui omnem mixtionem negarunt, quia vel quæ miscentur, manent, & sic eodem modo se habebunt, ac prius, ergo sicut tunc non erunt mixta, neque modò; vel vnum manet, alterum destruitur, & neque hoc, quia ens cum non ente misceretur, vel omnia desinunt esse, & multò minus mixta dici poterunt. Vt autem ostendat dari mixtionem, ipsam distinguit ab alijs mutationibus generatione, auctione, & alteratione; à generatione differt, quia quod generatur cum materia, ex qua fit, vt ignis cum ligno non miscetur; ab alteratione differt, quia accidentia, & subiectum manent integra post alterationem, ab auctione tandem, quia quod augetur idem manet ante, & post auctionem, ostendit modò possibilem esse mixtionem, quia entium quædam sunt actu, quædam potentia, & virtute, quæ miscentur non manent actu, sed potentia, & secundum proprias virtutes, per quod soluitur propositum argumentum.

Secundò quærit, quomodo fiat mixtio, circa quò aliqui dixerunt mixtionem fieri per iuxta positionem minimarum partium diuersorum corporum, quæ minimæ sunt secundùm sensum, quatenus nequit sensus earum segregationem percipere, vt patet in farina, ideoque mixta censentur: alij dixerunt partes illas minimas esse secundùm rem, eò quia sunt indiuisibiles. Has opiniones impugnat, quia mixtum homogeneum est itaut quælibet pars mixti est mixta, ergo minimæ illæ particulæ nequeunt impermixtæ manere, & solum iuxta sepositæ; tum quia primus modus mixtionem admittit secundum apparentiam, non secundum rem, & si esset perfectior oculus, discerneret segregationem illam, nec mixtum perciperet secundus modus ponit compositionem continui ex indiuisibilibus toties impugnatam.

Propriam declarat sententiam præmittens, quod entium alia sunt ad inuicem actiua, & passiua quæ eandem habent materiam, alia non illa vel sunt facilitèr diuisibilia, & fluida, vel non, quæ non agunt ad inuicem, non possunt misceri, neque quæ sunt actiua, & passiua, sed dura, & difficulter diuisibilia, vt patet in ligno, & lapide; requiritur ergo, quod sint fluida, neque hoc sufficit, sed quòd in ferè æquali portione applicentur, nam si aquæ gutta in amphora vini ponatur, non erit mixtio, sed auctio; at quando sunt in debita proportione attemperata faciliter transeunt in tertium. Quapropter benè miscibilia sunt, quæ facilè terminantur, vt humida, non vnctuosa, & glutinosa, non enim facilè diuiduntur, & proportionaliter agentia, & patientia ad inuicem, si enim vnum fortiter agit, alterum tenuiter resistit, non erit mixtio, sed generatio: Mixtio verò est miscibilium alteratorum vnio.

LIBER SECVNDVS,

DE GENERATIONE, ET CORRVPTIONE,

In quo agitur de Generatione, & Corruptione. elementorum, & mixtorum.

CAPVT PRIMVM.

a tex. 1. vsq; ad 16.

POstquam de generatione, corruptione, & mutationibus annexis egit Aristotel. in præcedentib. libr. nunc præcipuè determinat de ipsis elementis, quæ principia aliorum corporum ponuntur; & primò varias recitat veterum opiniones circa materiale principium elementorum, quas sæpius retulerat, & confutarat maximè in primo Physicorum, vnde postea suam explicat opinionem iuxtà dicta locis citatis, scilicet principium materiale primò esse materiam aliam ab elementis, semper vni contrariorum coniunctam, & contrarijs subijcibilem, ex qua generantur elementa ens potentiale nominatum; secundò ipsa contraria, est calidum, & frigidum: tertio ipsa sensibilia corpora, vt ignis, aër, aqua, & terra ad inuicem transmutabilia tanquam principia concurrere ad generationes aliorum corporum.

Deinde quærit formale principium ipsorum, dicens, quòd formæ elementorum sunt tangibiles qualitates, ratio est, quia de ipsi loquimur vt sensibilia sunt secundum contactum; ergo differentiæ ipsorum penes tangibiles qualitates erunt sumendæ, Antecedens patet, quia loquimur de ipsis vt generabilia, & corruptibilia sunt, quomodo sunt actiua, & passiua, actio autem, & passio fiunt per contactum. Et quamuis visus sit tactu prior, non ob id formę elementorum sumi debebunt penes visibiles qualitates, quia visus est prior propter vniuersalitatem & perfectionem sui obiecti, sub quo lux comprehenditur, attamen tactus est prior subiecto, quia recipit in se primas qualitates contrarias, per quas fiunt generatio, & corruptio. Tangibiles autem qualitates sunt calidum, frigidum, humidum, siccum, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, asperum, leue, crassum, & tenue; secundum graue, & leue, inquit Aristot. non sunt sumenda elementa, quia qualitates istæ non sunt actiuæ, & passiuæ, nos verò loquimur de elementis vt ad inuicem agunt, & patiuntur. Sed benè secundum calidum, & frigidum, humidum, & siccum; quia secundum istas qualitates sunt actiua, & passiua, calidum est, quod similia congregat, & dissimilia disiungit; frigidum, quod vnit dissimilia, segregare verò, & congregare dicunt actiuitatem: Humidum est proprio termino difficulter terminabile, faciliter alieno termino, siccum è contrà proprio termino facilè terminabile, difficile alieno; quæ dicunt passionem, non quòd istæ non sint etiam actiuæ qualitates, sed quia non habent tantam actiuitatem, ac illæ. Tum, quia aliæ qualitatum contrarietates ad has reducuntur, nam subtile ad humidum reducitur, grossum ad siccum, lubricum, seu viscosum ad humidum non aqueum, sed aereum, quod est facilè inflammabile, reducitur, aridum ad siccum, molle ad humidum, durum ad siccum.

Subiungit posteà, quod humidum primò dicitur, quòd alienam humiditatem in superficie tenet, vt lapis aqua aspersus, & dicitur vdum, seu roratum; secundò, quod humiditatem in profundo retinet, quæ si erit aliena dicetur irrigatum seu perfusum, vt terra ab aqua irrigata, si erit propria, & occulta, dicetur coagulatum: tertiò, quod humiditatem à se, & propriam habet tam in superficie, quam in profundo, & hoc est humidum elementare, ad quod cætera reducuntur; similiter siccum tot modis oppositis dicitur.

CAPVT II.

a tex. 16. vsq; ad 24.

9 IN hoc cap. numerũ, & proprietates quasdam elementorũ assignat, dicens primò quod quatuor sunt elementa, quod probat, quia quodlibet elementũ duas debet habere qualitates contrarias, vt cuilibet alteri possit contrariari, tot ergo erunt elementa, quot combinationes subsistentes fieri possũt ex primis quatuor assignatis qualitatibus, sex autem combinationes fieri possũt, & coniunctiones scilicet caloris cũ frigore, humiditatis cũ siccitate, caloris cũ siccitate, caloris cũ humiditate, frigoris cũ humiditate, & frigoris cum siccitate, primę duęsũt impossibiles propter cõtrarietatẽ, ergo quatuor remanẽt subsistẽtes coniũctiones, & sic quatuor tãtũ elemẽta, ignis calidus, & siccus aer calidus, & humidus, aqua frigida, & humida, terra frigida, & sicca.

Prima proprietas est, quod elementa quandoque sunt mixta, & impura, vt aer vaporibus repletus, quandoque simplicia, impura non debent dici elementa, sed quid denominatum ab eis, vt quod similes est igni, igneum, quod aeri, aereum &c. Secunda, ignis est in excellentia calidus, vt glacies est in excellentia frigida, ideoque proprium est ex ipsa in suis excellentijs manentibus nihil posse gigni. Tertia ignis, & aeris loca sunt sursum, aquæ, & terræ loca deorsum. Quasi ta extrema vt ignis in summo, & terra in centro sunt puriora, media verò, vt aer, & aqua sunt mixta, & impura. Quinta ignis est aquæ contrarius, & aer terræ secundum vtramque qualitatem. Sexta quodlibet elementum vnam qualitatem magis sibi determinat, & intensius; vt ignis est magis calidus; quàm siccus, aer magis humidus, quàm calidus, aqua magis frigida, quàm humida, terra magis sicca, quàm frigida.

CA-

CAPVT III.

a tex. 24. vsq; ad 31.

10 INtendit Aristotel. in hoc capitul. explicare mutuam elementorum transmutationem, & primo asserit quodlibet elementum ex quolibet altero elemento gigni posse, quia quodlibet est cuilibet contrarium vel secundum vnam, vel secundum duas contrarietates; & consequenter quodlibet à quolibet potest pati, & transmutari, nam transmutatio est ex contrarijs, & in contraria. Secundò, quod facilior est transitus inter elementa symbola, quam inter dissymbola, quia facilius est vnum quam multa transmutare, in symbolis est vnica transmutatio; quia vnica contrarietas, in dissymbolis duplex; ergo, &c. Tertiò ex dissymbolis elementis potest aliud tertium elementum generari, vt ex igne, & aqua possunt generari aer, & terra, ex aere & terra ignis, & aqua, quia vna qualitate consumpta terra, altera remanente fit tertium elementum, vt in igne, & aqua si perit caliditas, & remanet siccitas generatur terra, si perit siccitas, & remanet calor, generatur aer; sic in terra, & aere si remanet siccitas, & destruitur frigiditas, producitur ignis, si destruitur caliditas, & remanet humiditas, fit aqua, quod etiam patet experientia; nam fumus exhalatio terrea est participans de aere, & tamen facillime inflammatur, vnde flamma est fumus ardens. Quartò ex symbolis alterum ex altero generatur, non verò tertium: patet, quia ex aqua, & aere non nisi aqua, vel aer generari potest, vel enim corrumpitur calor, & sic fit aqua non terra propter carentiam siccitatis, vel corrumpitur frigiditas, & sic generatur aer, non ignis propter eandem rationem, Idem de terra, & igne dicendum. Quapropter, quando elementum fit ex symbolo, vnum tantum corrumpitur, quando fit ex dissymbolis, duo elementa corrumpuntur.

CAPVT IV.

à tex. 31. vsq; ad 46.

11 DEmum, & expressius probat Aristotel. neque vnum elementum, neque plura esse principium materiale aliorum elementorum, & corporum, neque aliquod medium corpus completum: non vnum elementum, aut plura, quia omnia essent illud vnum, vel illa plura; tum quia elementum illud in altero maneret, quia principium materiale manet in genito, & sic non esset vera generatio, sed alteratio, & duo contraria simul essent in eodem, puta cum ex aere fit aqua, aer esset in aqua, nec corrumperetur, & haberet calorem, & frigiditatem. Neque potest esse aliquod medium corpus densius igne, & rarius aere, vt dicebant aliqui, quia quodlibet corpus completum alteram istarum qualitatum oportet habere, & sic esset vnum ex quatuor elementis, vel si omnibus careret, haberet earum priuationes, & consequenter alteram istarum qualitatum contrariarum, quia priuatio vnius est alteri qualitati contrariæ annexa, vt priuatio caloris cum frigore, priuatio sicci humido coniungitur. Neque dicas elementa extrema non transmutari adinuicem, sed tantum media, omnia enim sunt transmutabilia, eo quia omnia contrarietatem habent, & principium materiale est ingenerabile. Ex quibus etiam deducitur elementa non esse infinita, nam sequeretur infinitas esse qualitates; quia quodlibet elementum propriam habet qualitatem, per quam à cæteris distinguitur, & consequenter infinitas contrarietates, vnde nulla posset fieri generatio, oporteret enim omnes istas contrarietates destruere, & in infinitum nequit absolui.

Ex his reijcit plures errores Empedoclis circa naturam elementorum, vt puta, quod elementa non sint ad inuicem transmutabilia; quod lis, & amicitia sint causæ generationum naturalium; quod cœlum sit ex elementis compactum, similiter, & anima: & hoc pluribus rationibus, quas breuitatis gratia omittimus.

CAPVT V.

a tex. 46. vsq; ad 51.

12 INtendit in hoc capitul. explicare generationem mixtorum, quomodo fiat; & prius adducit duas opiniones: prima ponebat elementa transmutabilia ex eadem materia communi constantia; secunda ponebat intransmutabilia, & per consequens integra manentia in generatione mixtorum, & compositione. Contra illam arguit, quia sequeretur mixtionem esse solum iuxta positionem elementorum, nec qualibet pars mixti esset mixta, neque ex qualibet parte mixti possent extrahi omnia elementa: contra primam dubitat, quia vel elementa manent in mixto, & sic eadem inconuenientia sequuntur ac contra primam, si non manent, mixtio non esset nisi quædam generatio simplex vnius ex alio. Explicat tamen modum generationis mixtorum, dicens, quod esse calidum stat dupliciter, vel in summo, & sic non stat cum frigido, vel in esse remisso, quomodo secum admittit frigidum, idem de alijs qualitatibus dicendum, modò elementa quando concurrunt in debita proportione quo ad actionem, & passionem, bene ex eis mixtum generari potest, quia eorum qualitates manent in esse remisso, & ex varia proportione, & temperamento istarum qualitatum, varia oritur mixtorum generatio; at si vnum præualet, & dominetur supra alterum, erit alterius elementi generatio, vel auctio, & per hoc patet ad dubitationem contra primam opinionem, quam sequitur Arist.

Ex his deducit omnia mixta perfecta ex quatuor elementis constare, quod probat, quia constant ex terra, cum in loco terræ permaneant, & vnumquodque naturam illius participare videtur, in cuius loco existit; constat ex aqua, quia terra, cum sit valde sicca, indiget humido, vt terminetur, & consistat, nec decidat, constat ex igne, & aere, quia mixtum perfectum ex contrariorum temperamento nascitur, ignis autem, & aer contrariantur terræ, & aquæ. Tum quia vnumquodque constat ex eo, quo nutritur, at viuentia nutriuntur ex quatuor elementis, quia si hoc non esset, maximè in plantis, quæ aqua videntur nutriri, quod est falsum, nam & aqua, & terra nutriuntur, vnde rustici terram irrigant ad nutritionem arborum; necessarius etiam est calor ad nutritionem, quia forma nutriti est principium actiuum conuertens nutrimentum in propriam substantiam, calor autem est maximè actiuus, & non nisi igni conuenit primatio; hinc ignis inter simplicia propter sui actiuitatem nutritur, indiget enim pabulo, vt substentetur, sicut cætera viuentia.

CAPVT VI.

à tex. 51. vsq; ad 63.

13 AGit nunc de causis generationis, & corruptionis rerum naturalium supponens ad generationem materiam concurrere, & formam, quærit an requiratur causa efficiens, & quæ sit: Plato causam posuit ideam cuiuslibet speciei separatam causantem formam eiusdem speciei in materia propter sigillationem ipsius ideæ, quæ se habet vt sigillum, & forma vt cera recipiens tale esse ab idea, cui assimilatur, hoc impugnat; quia cum ideæ semper sint, semper generarent idem, nam idem manens idem, natum est idem producere; tum quia in artefactis præter impressionem formæ in materia videtur alia causa; ergo, & in naturalibus. Alij dicebant materiam seipsam alterare, & producere entia naturalia, vel saltim medijs qualitatibus elementaribus. Contra, ait, quia materiæ est pati, non agere; tum quia in artefactis præter materiam alia requiritur causa effectiua, qualitates verò sunt principia instrumentalia, debent ergo assignari principalia principia effectiua, tum quia ignis est maximè calidus, & tamen non agit nisi motus à cœlestibus corporibus; ergo multo minus cætera corpora per istas qualitates solummodo poterunt agere.

Assignat deinde causam efficientem ex propria sententia dicens motum cæli esse causam generationis, & corruptionis rerum, quia motus iste est primus omnium, & perpetuus ex dictis 8. Phys. rationabilius autem est id, quod semper est, esse causam illius, quod aliquando non est, quam è contra; tum quia motus cæli adducit, & abducit generans scilicet solem. Verum est tamen non sufficere motum primi mobilis ad perpetuitatem generationis, sed requiri motum obliquum per circulum zodiaci aliarum sphærarum, nam idem manens, idem facit idem, ergo, quia generatio, & corruptio sunt contrariæ, contrarias causas requirunt, quales sunt motus ille cælorum; hinc tempus generationis est æquale tempori corruptionis, quia æqualiter sol nobis est propinquus, & distat à nobis, suo accessu generat, recessu corrumpit: sic etiam vitam cuiuscunque sublunaris determinatam esse, his quidem minorem, & illis maiorem iuxta varium concursum aliarum causarum. Tandem sequitur generationes, & corruptiones perpetuas esse, quia natura fecit quod melius est, melius est esse, quam non esse, neque in indiuiduo idem esse semper conseruare, ergo quærit conseruare in specie, tum quia causæ scilicet motus cæli, & motores sunt perpetuæ, & in gyrum reuoluuntur perpetuo, ergo effectus scilicet generationes, & corruptiones perpetuæ erunt: vnde videmus simplicia quasi circulariter moueri ad imitationem superiorum causarum, ex igne enim generatur aer, ex aere aqua, ex aqua terra, ex terra aqua, ex aqua aer, & ex aere iterum generatur ignis.

CAPVT VII.

à tex. 63. vsq; ad finem.

14 SOluit nunc aliquas dubitationes circa rerum generationes, prima est, an omnia, vel aliqua, aut nulla ex necessitate proueniant, & generentur, cui respondet aliqua de necessitate euenire, aliqua contingenter, nam de rebus futuris solemus dicere, hoc esse aliquando futurum, quod est contingenter fore, solemus etiam dicere, hoc erit, quod est necessariò fore; eo quia res aliquæ habent esse necessarium vt solis circulatio, aliæ esse contingens, vt deambulatio; ergo idem de earum generatione dicendum.

dum; Secunda est, cum generationes rerum sint necessariæ, an sicut ex generatione posterioris sequitur necessitas generationis prioris, ita ex generatione prioris sequatur etiam necessitas posterioris: respondet in essentialiter subordinatis posterius necessario arguit prius, à quo essentialiter dependet, vt positio domus arguit fundamenti generationem; non tamen positio prioris necessario arguit generationem posterioris, nisi posterius sit in se necessarium: Tertia est cum generationes perpetuæ sint, an perpetuentur secundum rectum, an secundum circulum; duplex enim progressus generationum potest esse rectus, vt cum genita successiuè alterius semper sint speciei; alter circularis, vt cum in progressu generationum aliquando fit regressus ad res eiusdem speciei cum illis prius corruptis. Huic respondet, quod quamuis in aliquibus scilicet in animalibus videatur fieri progressus secundum rectum, & hoc quia corruptum non est tota materia geniti: verè tamen perpetuantur generationes secundum circulum, quia si essent perpetuæ secundùm rectum, aut res illæ diuersæ speciei essent finitæ, & hoc non, quia tandem consumerentur, aut infinitæ, & hoc non, quia sic nulla generatio esset necessaria, nam quod necessariò generatur, præsupponit generationem necessariam prioris, at in infinito non datur prius, & posterius, nec primum, & vlt. quare perpetua est generationem series, quia progressu temporis fit regressus ad res eiusdem speciei, sicut circulationes cæli eodem modo sunt perpetuæ, sic ex aqua est madefacta terra, ex ista generantur vapores, ex vaporibus nubes, ex nube aqua, & ex aqua iterum madefit terra, in quibus clarior apparet circulus, eo quia corruptum est tota materia geniti: Quarta est, an idem redeat secundùm speciem, vel secundùm numerum: respondet in incorruptibilibus regressum fieri ad idem secundùm numerum; vt patet in ortu solis, in rebus corruptibilibus fieri secundùm speciem.

QVÆSTIO PROEMIALIS
AD LIBROS DE GENERATIONE,
Quodnam sit horum Librorum adequatum subiectum.

1 Scientiam vnam totalem esse quandam artificiosam fabricam diximus in Log. disp. 12. q. 3. ar. 3. constituitur enim ex multis partialibus habitibus ad se inuicem ordinatis sub vno generico habitu, sicut & obiecta partialia sub vno generico, & totali continentur, sicut igitur in cognitione cuiusdam domus prius sese offert totum ædificium, deinde vt exactius, & distinctius cognoscatur, partes ordinatim quærimus inuestigare, similem ordinem in scientijs obseruamus ex 1. Phys. c. 1. prius enim obiectum in communi contemplamur, deinde paulatim ad species ordinatè descendimus, communiora enim prius cognosci debent, talem ordinem tenuit Arist. in Philos. in libris enim Phys. corpus naturale in communi considerauit, deinde ad species progressus est, & in lib. de Cœlo corpus simplex, quod est prima species corporis naturalis, est contemplatus, subiungit postea tractatum hunc de generat. & corrupt. seu de ortu, & interitu inscriptum, de quo quærimus, quodnam sit in ipso adæquatum obiectum.

Variæ de hac re extant opiniones: Arriag. enim ponit generationem substantialem pro subiecto. Toletus hic ait subiectum esse mutationem secundum formam, vt generationem, augmentationem, & alterationem comprehendit: addit Aref. qu. 4. sect. 2. mutationem istam esse subiectum materiale, formale verò esse, quatenus est passio corporis naturalis. Albert. tract. 1. de gen. c. 1. Auerr. 1. de Cœlo com. 3. & alij pro subiecto statuunt corpus simplex, seu elementum, vt est mobile, non quidem ad Vbi, hoc enim modo de ipso agitur in lib. de Cœlo, sed ad formam absolutam. Bannes, Compl. Ioan. de S. Tho. & alij ponunt subiectum ens mobile ad formam intrinsecam, seu absolutam, quam mobilitatem Bannes accipit non pro radice fundamento scilicet pro naturalitate, sed pro passione, & aptitudine ad motum. Orbellus noster, Conimbr. Ruu. Hurt. hic & alij docet subiectum esse corpus caducum seu generabile, & corruptibile, quatenus est mobile ad formam absolutam. Zab. lib. de natur. philos. constit. c. 21. Biragus noster, & Moris. in hac qu. corpus mixtum, quod ab elementis distinguitur, quatenus propriam habet naturam, assignant pro subiecto.

2 Dicendum est cum hac vlt. sent. corpus mixtum, vt talem naturam habens esse subiectum secundum virtualem continentiam. Hæc conclus. primò prob. discurrendo per alias opin. nam in primis nec generatio, nec mutatio ad absolutam formam potest esse subiectum, quia ex dictis disp. 12. log. qu. 2. art. 1. nullum principium, vel passio potest statui subiectum in aliqua principali parte totalis scientiæ, sed semper debet esse species aliqua totalis obiecti, & adæquati: generatio autem, siue mutatio non est species, sed potius passio corporis naturalis, quod est obiectum totius philosophiæ adæquatum: diximus in principali parte, quia potest accidere, quòd in aliquo libro contempletur aliquod principium, vel passio, subiecti, hic tamen liber non potest connumerari inter principales tractatus totalis scientiæ, isti enim desumuntur in ordine ad principales partes adæquati obiecti, quæ non sunt passiones, sed species contentæ sub illo: hinc videmus, libros istos de passionibus non solitariè tradi, sed simul cum alijs, in quibus de subiecto determinatur, sic fecit Arist. in Physicis; at libri de gener. ab omnibus computantur inter partes potiores Philos. Specialiter contra Aref. est, quòd inuertit ordinem scientiæ, in qua obiectum se tenet ex parte subiecti in conclusione scientifica, passio verò ex parte prædicati, modò si mutatio consideratur passio corporis corpus se teneret ex parte prædicati: simili modo in Physicis, imò in Philos. subiectum dici posset motus in communi, vt est passio corporis naturalis. Deinde elementa nequeunt esse adæquatum subiectum, excluduntur enim à consideratis in his libris, non enim generatio, alteratio, mixtio, nutritio, augmentatio conueniunt elementis, vel ipsis solis. Tum quia de corpore simplici, etiam vt mobile est ad formam, seu vt generabile, & corruptibile, agitur in lib. de Cœlo, vt vidimus in q. proœm. illorum lib. Qua ratione nec ens mobile ad formam absolutam nec corpus caducum commune ad elementa; & mixta poni debet pro subiecto nequit enim de eadem re sub eadem consideratione bis in scientia tractari: cum igitur de elementis disserat Arist. in 3. & 4. de Cœlo, non debet iterum de ipsis per se agere in his libris.

3 Secundò prob. directè, quia scientia diuidi debet ad diuisionem subiecti, & à subiecto generico ad specifica est descendendum: igitur quia corpus naturale in communi est subiectum in Philos. quod primò diuiditur in simplex, & mixtum ex 1. cœli 7. & de simplici corpore iam egit in lib. de Cœlo, hinc in his lib. aggreditur explicationem alterius speciei mixti corporis, ipsum considerando in communi secundum virtualem continentiam, quia non descendit ad species, quamuis enim in libr. de Cœlo egerit de simplici corpore secundum virtualem, & potentialem continentiam, hoc fecit, quia corpus simplex pauciores sub se continet species: idcircò commodè in eodem tractatu simul omnia explicari poterant: at corpus mixtum multas, & valde diuersas species sub se habet, ideoq; ordo doctrinæ postulat, vt seorsum declarentur iuxta leges bonæ diuisionis traditas disp. 1. log. q. 3. ar. 1. Et quoniam ratio formalis non debet excedere, nec excedi à materiali subiecto ex disp. 12. log. q. 2. art. 1. hinc ratio formalis nõ erit naturalitas in communi, sed propria conueniens mixto corpori. Tum quia habet omnes conditiones requisitas præsupponitur enim definitio, quam tradidit Arist. 1. Cœli 7. dum mixtum corpus à simplici distinxit à posteriori per habere principium mixti motus, & 3. Cœli à tex. 30. & 2. de gen. à tex. 46. dum à priori distinxit per hoc, quòd in sui constitutione alia priora corpora præsupponat, vt diximus disp. 1. de Cœlo a. 4. ipsius principia, & passiones explicantur, dum ostenditur ex elementis tanquam ex principijs materialibus constare, esse quoque generabile, corruptibile, alterabile, &c. Et omnia hic considerata ad ipsum habent attributionem, nam hic contemplantur prima elementa, non absolutè, sed vt principia mixtorum, vt diximus in lib. de cœlo q. proœm. generatio quoq. corruptio, alteratio, mixtio, actio ad ipsum reducuntur, vel tanquam passiones, vel tanquam principia, vel conditiones passionum, quales sunt actio, & reactio.

Solùm dubitari potest de augmentatione, & nutritione; hę namque mutationes non conueniunt corpori mixto in communi; sed animato vnde non videntur habere connexionem cum mixto corpore. Sed aduertendum, quòd Arist. de illis mutationibus non per se egit in his libris, sed propter Antiquos, qui vel non distinguebant augmentationem à generatione, vel alteratione, aut si distinguebant, illam explicabant, ac si omnibus corporibus caducis conueniret, dum dicebant augmentationem fieri ex potentia magnitudine, actu autem nullam habente magnitudinem, hoc pacto enim omne, quod generatur dici posset augmentari, quia actu non habet quantitatem, antequam generetur, sed potentia: hac igitur ratione necessum fuit distinctè agere de auctione, & consequenter etiam de nutrione: tum quia de ipsis egerit solùm, vt sunt mutationes ad formam substantialem & quantitatiuam, non verò vt sunt actiones vitales, vnde nullam mentionem fecit de potentia augmentatiua, & nutritiua: eo quia satis dignoscebatur distinctio ipsarum ab alteratione, & generatione considerando terminum ad quem, quicquid sit de principio effectiuo. Verum est tamen, quod nos occasione huius agemus de ipsis, etiam vt sunt actiones vitales, vnde & generationem viuentium inuestigabimus.

4 In oppos. arg. 1. quòd generatio, vel saltem mutatio ad formam absolutam sit subiectum; Tum ex inscriptione, quæ est de generatione, & corruptione, non de corpore mixto: Tum quia hic quæruntur principia huius mutationis. Tum quia sicut in lib. de Anima, non corpus animatum, sed anima est subiectum, in lib. de somno & vigilia, non animal, sed somnus, & vigilia in lib. de iuuent. & senect. iuuentus, & senectus sunt subiectum; non homo, quamuis hæc omnia conue-

niant viuentis; pariformiter in his libris subiectum erit generatio, vel generatio; licet hęc conueniant corpori. 2. quòd elementum sit subiectum, prob. ex Arist. 1. de sensu, & sensib. c. 4. hos libros de elementis vocat; & 2. de anim. 117. ait, se hic de elementis tractasse; & meritò, quia in 2 lib. ferè per totum de illis disputat. 3. quòd corpus caducum sit subiectum, prob. quia hic non agit Arist. solum de mixtis; sed de omnium generatione, vt ipse Arist. fatetur in initio, ait enim. *De generatione autem, & corruptione, quæ natura generantur, & corrumpuntur; similiter de omnibus, & causas diuidendum; & rationes earum determinandum*. Tum quia communiora prius declaranda minus communibus, corpus caducum est communius corpore mixto, & elementis, de ipso non nisi in hoc opere agitur. Accedit authoritas Scot. in 2. d. 2. qu. 10. supra B. vbi docet, quòd sicut in lib. Phys. Arist. egit de motu, & actione in communi, ita in lib. de gen. egit de motu, & actione ad formam, ergo per Scot sicut in lib. Phys. subiectum est corpus in communi, quia ipsi conuenit motus in communi, ita in lib. de gen. subiectum erit corpus, cui primò conuenit motus ad formam, quod erit corpus caducum. Quartò, quòd subiectum non sit corpus mixtum, prob. quia in 1. lib. agit de accretione, non quidem per accidens, & in gratiam alterius, sed per se, vide tex. 5. reprehendit Antiquos, quòd de ipsa nihil vel parum disputarint; accretio autem non conuenit mixto, sed animato: Tum quia alteratio, actio, & passio excedunt ipsum mixtum, nam alteratio conuenit etiam cœlis, actio, & passio non solum mixtis, sed etiam elementis: Tum quia tex. testatur Arist. se agere de mixtione propter generationem elementorum, inquit enim. *Quoniam oportet primum de materia, & de vocatis elementis dicere &c. oportet prius vtrique dicere de quibus indeterminatè dicitur nunc, omnes enim qui elementa generant, & quæ ea, quæ ex elementis segregatione veniunt, & congregatione, est autem congregatio mixtio, &c.* Et tandem debebat Arist. nobis hanc suam intentionem patefacere, vt in alijs libris fecisse conspicimus, & tamen nullibi mentionem fecit de tali mixto corpore.

5 Resp. ad 1. inscriptionem librorum non semper desumi à subiecto adæquato, sed quandoque a prima passione, sicut in præsenti, generatio enim est prima, & principalis passio hic demonstrata de subiecto, quandoq; a principaliori subiecto; vt in lib. de Cœlo, quandoq; a principaliori principio, vt in lib. Phys. in quibus denominatio sumitur a natura. Nec sufficit ad rationem subiecti, quòd habeat principia, hoc enim etiam passioni conuenit, sed requiritur, quòd per principia demonstrentur passiones de ipso, quod generationi non competit, sed corpori. Ad aliam admisso assumpto; negatur paritas, quia quando aliquod subiectum partiale habet plures, & plures affectiones, & principia, possunt de illo institui plures partiales tractatus, in quibus affectiones, seu principia erunt subiectum, at subiectum illarum passionum erit obiectum adæquatum in omnibus illis libris, quibus complete, & adæquatè ipsius natura explicatur, vt patet in exemplo adducto, corpus enim animatum declaratur adæquatè in lib. de an. partiorum nat. de ani. & plantis; & ideò in omnibus illis vt peculiarem partem Philosophiæ componunt, est subiectum licet in quolibet libro aliud, & aliud sit subiectum (hæc diuisio tamen librorum non videtur rectè fieri, quia partes scientiæ diuidi debent in rigore ad diuisionem subiecti) at in proposito corpus mixtum adæquatè, & completè explicatur in his libris, ideo ipsum erit subiectum, non aliqua passio. Ad 2. concedimus Arist. hic agere de elementis non tamen vt sunt subiectum, sed vt principia subiecti.

6 Ad 3. egit vtique Arist. de generatione omnium, sed non eodem modo, generationem enim in vniuersali considerauit in gratiam generationis mixtorum, sicut & generationem elementorum ad eandem ordinauit; Poterat quoque Arist. prius considerare corpus caducum in communi, & deinde ad elementa, & mixta descendere, at non fecit, quia corpus naturale in communi non diuisit per corruptibile, & incorruptibile, vt prius de incorruptibili scilicet cœlo, deinde de corruptibili ageret, sed diuisit per simplex, & mixtum, ideoque iuxta hanc diuisionem diuidendi, & constituendi sunt tractatus Philosophiæ. Per quod patet ad Scotum, solum enim ibi docet, Arist. in his libris agere de motu ad formam non tamen ait ex instituto agere de omni motu ad formam, an verò de vno in ordine ad alium. Ad 4. iam diximus accretionem hic ab Arist. contemplari in gratiam generationis, & alterationis, ponens enim differentiam inter duo oportet cognoscere vtrumque & hac ratione reprehendit Antiquos, quòd nihil egerint de ipsa: tum quia solum egit de actione, vt respicit formam mixti, non animam. Alteratio autem quamuis excedat mixtum, & alteratio perfectiua competat Cœlo, hic tamen præcipuè consideratur illa, quæ inter contrarias versatur qualitates, & generationi inseruit: qua ratione cõsideratur actio, & passio. Falsum insuper est mixtionem in gratiam generationis elementorum contemplari, per mixtionem enim non generantur elementa, sed corrumpuntur, & tertium mixtum causatur, vt suo loco dicetur, potius vice versa res se habet, ideo enim elementa sunt miscibilia, quia sunt corruptibilia, & consequenter generabilia; neque ex illo textu oppositum colligitur, imo facit pro nobis, dum volens agere de mixtione, præsupponit elementa generari, & corrũpi, quod fuse postea declarat in 2. lib. eo quia non fit mixtio sine præuia alteratione actione, & corruptione miscibilium, hoc vult innuere illis verbis *De quibus indeterminatè dicitur nunc, omnes enim qui elementa, &c.* quasi diceret quamuis ad perfectam mixtionis cognitionem prærequiratur scire, an elementa generentur, & quomodo, supponatur tamen sic in confuso pro nunc. Tandem satis insinuauit Arist. suam intentionem, dum in tex. 42. cit. elemẽta vocauit materiam mixtorum, ex quo colligitur illa considerare in his lib. vt principia, non vt partes subiectiuas; & dum de ipsis egit ex professo in 3. & 4. de Cœlo, & dum in 1. de Cœlo 7. corpus naturale in communi diuisit in simplex, & mixtum; noluit autem exactè generationem actualem, & corruptionem elementorum explicare per se, & primariò, quia non corrumpuntur, nec generantur secundum totum, sed secundum partes, mixta verò secundum totum generantur, ideò generationem illorum in gratiam corporis mixti considerauit; nec est nouum, Aristotelem propriam intentionem obscurissimis verbis innuere.

DISPVTATIO PRIMA,

De primis Qualitatibus.

QVoniam ad generationem substantialem tum simplicium corporum, tum mixtorum præuia necessariò prærequiritur alteratio, ordo naturæ idcircò postulat, vt prius naturam alterationis explicandam aggrediamur, quàm ipsius generationis; immo quia ipsa alterationis tractatio non parum conducit ad rectam generationis intelligentiam, idipsum ordinis quoque doctrinæ erit admodum consentaneum. Cæterum quia alteratio inter primas præcipuè qualitates exercetur, adhuc tractatio de his qualitatibus ipsi quoque alterationi præmittenda erit; ac etiam de alijs quibusdam annexis, sine quibus alteratio nunquam fit, vt sunt actio, & reactio; atque ideo prima in ordine disputatio erit de primis qualitatibus, quæ communiter ponuntur esse calor, frigus, siccitas, & humiditas.

QVÆSTIO I.

An calor, frigus, siccitas, & humiditas sint formæ positiuæ à rebus ipsis calidis, & frigidis, &c. distinctæ.

1 CArdanus lib. 2. de subtil. asserit solum calorẽ, & humiditatem esse formas positiuas. frigus verò & siccitatem esse dumtaxat priuationes, & defectus, illud quidem caloris, hanc verò humiditatis, quam sententiam defenderunt etiã quidam antiqui, vt refert Plutarc. in opusc. de primo frigido; & quoad siccitatem ex modernis eam amplexi sunt Aquilonius lib. 5. optic. defin. 5. & Arriaga disp. 4. de gen. sec. 2. quibus fauere videtur Sanctus Thomas 3. Cœli circa tex. 25. vbi ait siccitatem aliud non esse, quam humiditatis priuationem, insuper Arriag. ibidem, licet concedat humiditatem esse quid positiuum in corporibus humidis, subdit tamen non esse quid distinctũ ab ipsis, sed esse ipsammet substantiã fluidam, quare concludit non dari humorem; vel siccitatem distinctam, sed humorẽ nil aliud esse, quã ipsa corpora fluida, siccitatẽ verò esse carentiam talis corporũ fluidorũ, seu corpora sicca esse corpora non fluida.

Communis tamen, ac vera sententia tenet hæc omnia esse formas positiuas a corporibus calidis, frigidis, &c. condistinctas. Ita de ipsis loquitur Arist. 2. de gen. c. 1. 2. & 3. & supponit Scot. 2. d. 15. & 4. d. 49. q. 13. & vbicunque loquitur de primis qualitatibus, atque ita passim sentiunt Peripatetici omnes.

3 Dicimus itaque primò has omnes, & singulas esse formas positiuas, & probatur, quia Aristot. vbique & præsertim in libr. de gener. per has contrarias qualitates docet agentia agere, & pati adinuicem, quod non esset, nisi singulæ forent positiuæ formæ quia reactio à priuatione non prouenit, sed ab aliquo positiuo; & 2. de anima 117. ait omnes illas tangibiles esse, priuationes autem sub sensu non cadunt. Accedunt rationes ineluctabiles, nam successio in motu prouenit ex contrarietate positiua terminorum, vnde quia lux non habet formam positiuam contrariam, sed tantum priuationem, in instanti introducitur etiam in subiecto extenso, cum ergo istæ qualitates omnes, & singulę successiuè introducantur, vt patet, sequitur formas eis oppositas esse positiuas. Tum quia non tantum calor, sed frigus quoque sentitur, & sensus nostros immutat, in quibus etiam dolorem causat. Tum quia videmus subiectum frigidum ve-

rè

rè in calidum agere, coloremque corrumpere, quod non posset fieri, nisi frigus esset forma positiua. Tum quia nullum agens per se corruptionem intendit agendo, ergo frigidum agendo in calidum non solum intendit corruptionem caloris, sed productionem frigoris. Tum tandem quia eadem facilitate, qua inquit Cardanus frigus non esse, nisi defectum caloris, & ex solo agentis calidi recessu consurgere, dicemus & nos è contra calorem esse defectum frigoris, & non nisi ex agentis frigidi recessu contingere, & qua ratione probabit ipse calorem esse positiuam formam, eadem quoque idem prorsus de frigore concludi poterit, ac debebit. Meritò ergo Scaliger exercit. 18. hortatur Cardanum, vt dum ex Rethicis montibus furit Boreas, ipse soleis, pileoque abiectis in campo deambulet, nec metuat futurum, vt calor ipsi machinis vllis ex capite deturbetur, à frigore enim ipsi metuendum non esse, quia si frigus priuatio est, nunquam priuatio expellet formam, sed ipsa potius expelletur à forma.

3 Quamuis autem istæ rationes euidentius probent intentum de calore, & frigore ob sensibiliorem, ac magis obuiam eorum actionem, ac sensuum immutationem, quam de humiditate, & siccitate; eo quia sunt longè minus actiuæ, & sensuum immutatiuæ, tamen quia nec ipsæ omni prorsus actione priuantur, ac sensatione, ideo rationes allatæ etiam de ipsis sufficienter intentum probant. Quod autem humiditas quoque & siccitas sint formæ inuicem actiuæ, probatur ex Arist. 2. de gen. 25. nam ex igne immediatè fit aer, & non nisi actione humiditatis in siccitatem, cum ignis, & aer non habeant contrarietatem intentam, nisi in illis duabus qualitatibus; tum etiam aliter ex duobus elementis non simbolis non posset fieri tertium contra Arist. illic, quoniam in productione ignis ex aere, & terra oportet, quod caliditas aeris superet frigiditatem terræ, & quod siccitas terræ superet humiditatem aeris, & per consequens fiet inter eas actio, & passio; quod etiam patet varijs experimentis, sal enim carnes exsiccat, & corpora, siccitas colligat ex Arist. 4. Meth. c. 34. & 36. quod est agere, & è contra sal liquescit, & humectatur ab aere, glacies ab aqua, & carnes in locis valdè humidis computrescunt vtique actione humiditatis corrumpentis; & demum Medici humidis morbis sicca applicant, humida siccis, Auster calidus, & humidus corpora humectat, Boreas, frigidus, & siccus eadem exsiccat, & alia sexcentum occurrunt consimilia exempla.

Negat Arriag. citat. has qualitates esse actiuas, & alterius consimilis qualitatis esse productiuas, vnde inquit nihil humectari nisi ingressu substantiæ fluidæ, & nihil exsiccari, nisi per expulsionem talis substantiæ, non autem per productionem alicuius qualitatis in corporibus humectatis, vel exsiccatis. Sed hic humectandi modus refellitur à Scoto 4. d. 46. q. 16. §. *alius est intellectus*, ait enim loquens de pane vino imbibito, & humectato, quòd corpora omnia partes aliquas habent porosas, & alias solidas, quamuis ergo porosæ humectari possint (ait Doctor) præfato modo per ingressum substantiæ fluidæ, solidæ tamen nequaquam, nisi admittatur penetratio corporum, sed humectantur tum per humiditatem corporis fluidi eis contigui in partibus porosis recepti, tum per aliam humiditatem in ipsis de nouo productam. Nec suffragatur, quod ait Arriag. n. 13. aquam non aliter humectare corpus, quàm eo modo, quo illud permeat; nam certum est corpora, vt v. gr. panem quoquo versum humiditate perfundi, etiam quoad minimas particulas, & tamen aqua non sic peruadit illum, alioquin daretur penetratio dimensionum, ergo non pari passu currunt penetratio aquæ in panem, & humectatio. Falsum etiam est, quod addebatur in responsione corpora humida non exsiccari, nisi præcise per extractionem humorum, non autem per productionem siccitatis in ipsis, videmus enim Boream lutum constringere, & exsiccare, non tamen extrahendo vapores, & humores, sed siccitatem in eo producendo, vnde quando postea vehementer à sole percutitur, mollescit rursus, & vapores, qui ad interiores partes se receperant, tenuiter exhalant, quod non esset, si Boreas illud exsiccasset per extractionem vaporum omnium; & quidem si Boreas exsiccaret extrahendo vapores, vtique paulatim egredi conspicerentur, sicut conspiciuntur, cum exsiccatur actione solis, vel ignis, aut saltim deberet lutum ab initio humidius apparere ob exitum vaporum, quale cernitur, cum solis calore exsiccatur, quod tamen non videmus, ergo possunt corpora desiccari non tantum per extractionem vaporum ab ipsis, sed etiam per veram, ac physicam productionem siccitatis in eis, & si humores expelluntur, id fiet per introductionem siccitatis.

4 Dicimus 2. humiditatem, & siccitatem nedom esse formas positiuas, sed etiam reipsa distinctas à corporibus humidis, & siccis; Probatur, tum quia habent proprias actiones accidentales, vt nuper dicebamus; tum quia sunt sensibilia propria tactus, quod cum neque substantiæ, nec priuationi conueniat, consequens est nec humorem esse substantiam, nec siccitatem eius priuationem; At negat Arriag. humiditatem, & siccitatem sensu percipi, & inquit, quando tangitur aqua, sentiri vtique calorem eius, aut frigus, humiditatem verò nequaquam. Sed planè id est negare sensum, cum enim quis digitum immergit in aquam, non solum frigus, aquæ sentit, sed ipsam quoque aquæ fluiditatem, sentit enim ipsam comprimenti cedere, & circa digitum circumfundi, & si quis clausis oculis manum dexteram aquæ immergat; sinistram cineri immittat, frigore, vel calore in eodem gradu affectis, certè ductu solius tactus discernet hunc esse cinerem, illam verò aquam. Accedit ex mysterio Eucharistiæ argumentum ineluctabile, quod frustra Arriag. nititur eludere, ibi enim remanet humor vini, non autem substantia, ergo hæc est ab humore distincta. Respondet, ibi non manere humorem, sed partes accidentis cum ea fluxibilitate, quam haberent, si ibi essent substantiales partes vini, vnde illæ partes accidentales non aliter humectant ibi, quàm se applicando corpori humectato. Hæc solutio seipsam destruit, & infringit, negat manere humorem, & concedit accidentia vini manere cum fluxibilitate, & humectare digitum eis applicatum, aut quid aliud est fluxilitas illa, quàm humor ipse, qui in tali fluiditate consistit? & quomodo humectare possunt, si non habent humorem? si ergo accidentia illa sunt fluida, & humectant, planè erit ibi humor vini, cum tamen substantia non adsit.

5 In oppositum obijcies primò probando frigus, & siccitatem non esse formas positiuas, sed solas priuationes, quia per solum recessum agentis calidi v. gr. solis alia frigescunt, & per solum recessum humoris exsiccantur; Conf. quia non alia ratione in hyeme omnia frigore rigent, nisi ob solis distantiam, qui prius propinquitate sua omnia calefaciebat. Sic etiam frigus, quod nos in febri aggreditur, aliunde non oritur, quàm ex spirituum absentia, qui antea sua præsentia membra fouebant. Et tandem Arist. ipse 2. de gen. 12. & 12. Meth. 22. frigus appellat priuationem caloris.

Resp. neg. assumptum, non enim frigus oritur ex absentia caloris, sicut cæteris ex absentia visiuæ virtutis, sed potius calor deficit ob præsentiam frigoris, sic etiam ad illud de siccitate dicendum, quòd humores expellunt per introductionem siccitatis; an autem per solam extractionem humorum possint interdum corpora exsiccari, mox explicabimus. Ad Conf. causa positiua frigoris in hyeme sunt terra, aqua, & altra quædam, quorum actio impediebatur in æstate ex nimia Solis propinquitate, vnde absentia solis non est causa illius frigoris, nisi per accidens, quatenus desinit conseruare calorem. Sic pariter ad illud de febri dicendum, causæ namque positiua illius frigoris sunt humores frigidi, qui propriam actionem exerunt, & exercent in partibus exterioribus, dum spiritus calidi ad interiora sese recipiunt, qui sua præsentia eorum actionem prohibebant, vel remittebant, cui opitulatur forma mixtionis, in qua prædominatur elementum terræ, quæ est frigefactiua, Arist. autem ideò interdum appellat frigus caloris priuationem, quia ex duabus formis contrarijs vna solet esse perfectior, & excellentior altera, quæ proindè ob suam imperfectionem induit modum priuationis, si ad illam conferatur, & quia in proposito calor est qualitas frigore excellentior, hac de causa interdum appellatur priuatio caloris, cum tamen absolutè in se sit forma positiua, sicut ipse calor.

6 Secundò obijcit Arriag. probando humiditatem, & siccitatem non esse formas distinctas à corporibus humidis, & siccis; Nullum est fundamentum ponendi eas distinctas à corporibus, ergo gratis ponuntur; probatur assumptum, quia illæ qualitates non sunt operatiuæ, nec percipiuntur in se, nec aliundè, ergo; & quod non sint operatiuæ, patet, quia corpora humida non aliter humectant, nisi seipsa applicando alteri corpori, efficienter autem nunquam, pone, inquit, totam Oceani aquam sit inter me, & illam vitrum leue, per quod aqua non possit permeare, in æternum non humectabor. Nec dicas siccitatem valdè resistere; nam percontatur, an hæc resistentia aliquando vincatur, an nunquam, si nunquam, frustrà, ergo ponitur humor operatiuus, quandoquidem nunquam operatur in sicca; quòd si aliquando illa resistentia vincitur, petit, quando, & à quo vinci debeat, si ab humore totius Oceani pugnantis contra vnum leue vitrum non vincitur. Idem è contrario probat ex siccitate, quæ nunquam aliquid operatur efficienter, nec alio modo corpus exsiccatur, nisi quando ab ente expelluntur corpora humida, hæc enim si benè expellantur, eo ipso res exsiccatur, quia humoris substantia exijt è corpore; sic ignis exsiccat suo calore vapores extrahendo, nec poterit assignari exsiccatio vlla in genere causæ efficientis; probat deindè principale assumptum quoad alteram partem, quia aqua sentitur, quatenus est frigida, vel calida, de eius autem humore nihil omninò sentitur.

Resp. neg. assumptũ cum vtraq; probatione, vt enim constat ex dictis, & adhuc magis ex dicendis patebit, humiditas quoq; & siccitas propriam actionem habent, & sensationem; verũ tamen est in actione non multũ pollere, vnde ob exiguitatẽ actiuæ virtutis in cõparatione ad frigus, & calorẽ dici solent qualitates passiuę, vt explicabimus inferius q. 4. & eadẽ de causa indigent proxima, ac intima applicatione ad passũ, vt in illud agant, vt cõstat cũ carnes sale exsiccãtur, & panis vino humectatur, ac licèt substãtia vini humida, & salis sicca in partes panis, & carnis porosas sese insinuent, alias tamẽ partes solidiores proximas efficiẽter humectãt, & desiccãt; vnde ad illũ casum de tota Oceani aqua manui approximata solo vitro interiecto, quod nũquã illam humectaret, dicimus id euenire ex debili humiditatis actione, & vehementi siccitatis vitri resistentia; & absolutè negamus nunquã fore humectandam, nam si phiala vitrea sale plena ponatur in aqua, non post multum temporis videbimus sal humectari.

7 Ad aliud de siccitate iam supra negatũ est exsiccationẽ fieri per solam extractionẽ in humorũ a corpore, & non etiã per inductionẽ siccitatis in eo, cũ verò probatur, quia in hunc modũ ignis exsiccat vestes, lutũ, &c. ait Ang. l. 2. de formæ propriet. pag. 45. quod duplex est desiccatio, vna substantifica, seu substantialis, quæ fit per resolutionẽ partium subtilium humidarũ manentibus terrestribus, & in hoc sẽsu

caloris ignis vel Solis esiccat, quod est exsiccare per accidens, quia actione caloris non producitur vlla noua siccitas, sed tantum rarefit corpus, in quod agit calor, vnde facilius euaporat substantia humida, & remanat sola substantia sicca, quæ propter separationem à contrario magis exinde sentitur; alia est exsiccatio propriè dicta scilicet qualitatiua, quæ fit per realem, & nouam productionem siccitatis & ista non fit à caliditate, sed est propria siccitatis. An verò primus desiccandi modus possit exerceri sine secundo; videtur negatiuè respondendum, verisimile enim est, quod dum Sol, aut ignis agit in lutum, madidas vestes, & similia alia humida, non solùm extrahantur humores ab illis, sed etiam aliqua de nouo in eis producatur siccitas, non quidem actione caloris, sed actione siccitatis, quæ reperitur in igne, quæ etiam valde iuuabit in genere causæ formalis ad expellendos humores, cum in passo fuerit introducta; si verò primus desiccandi modus potest sine secundo contingere, tunc in eo casu contingeret desiccatio absque vlla productione nouæ siccitatis per solam extractionē humorum à corpore; Quod etiam humiditas, & siccitas propriam faciant sensationem, patet ex dictis, & satis de se constat, tactu namque benè sentitur, an vestis, & tela sicca sit, vel madida, & humectata. Dices si ex re humida auferretur totus humor nulla addita qualitate, maneret res illa sicca, & talis sentiretur, ergo siccitas est sola priuatio humiditatis. Negatur antec. aliter idem argum. fieri posset de frigore, sed res illa neque esset humida, neque sicca; & sicut ablato calore subiectum non tali modo afficeret sensum, sicut afficit frigus, quia in talis affectio frigoris est vera actio, ita ablato humore subiectum non iam afficeret sensum, sicut afficit introducta siccitate licet verum sit, vt diximus sensibilius deprehendi frigus in corporibus, quàm siccitatem.

QVÆSTIO II.

An calor, & frigus, siccitas, & humiditas sint in omnibus corporibus formæ accidentales, an potius in quibusdam substantiales, & quomodo desinantur.

8 QVamuis Pilosophi omnes in Peripato vnanimi consensu in hoc conueniant, quod calor, & frigus, siccitas, & humiditas sunt formæ accidentales de prædicamento qualitatis; nihilo tamen minus non defuerunt, qui in elementis eas posuerint, velut formas eorum substantiales, ac substantialiter constitutiuas; talis fuisse videtur cōmunis Græcorum sentētia Alex. Themis. Simplic. Philop. Ammon. & aliorum, quos citat; & mordicus sequitur ex Latinis (apud quos illa opinio nunquam inualescere potuit) solus Cremoninus perpetuus Græcorum latero, ac Idolatra integro libello pro hac re conscripto. Communis tamen, ac receptissima inter Latinos sententia, a qua etiam Græcorum quamplures non longe distant, si rectè intelligantur oppositum docet velut de mente Arist. ac etiam veritati magis consonum, esse nimirum in quibuscunq; corporibus etiam in elementis ipsis accidentales formas, & accidentia de genere qualitatis quod fusissimè, ac satis luculenter, & exactè contra Cremoninum demonstrarunt ex recentioribus Peripateticis Raguseius disput. Peripat. 15. & iunior Contarenus tom. 2. q. 3. Peripat. de formis elementorum, qui alios citant, & adamussim omnes Arist. auctoritates ad rem hanc pertinentes expendunt, & ex nostris exactissimè P. Faber 5. Met. disp. 9.

Sed etiam dubium est circa alteram quæstionis partem, Aris. n. 2. de gen. 8. 9. & 54. & 4. Meteor. cap. 1. definiens Calidum, & Frigidum, Humidum, & Siccum quasdam assignauit difficultates, quæ innumeras, nec leues subeunt difficultates, quo factum est, vt plurimi illas penitus abiecerint, & aliis propria industria inuestigauerint; alij verò eas acceptauerint, vt veras in plurimum, non semper, ita Pomponat. & Buccafert. 4. Meteor. & Conimb. l. 2. de gen. c. 3. q. 3. art. 2.

ARTICVLVS I.

In omnibus corporibus esse formas accidentales demonstratur.

9 HÆc est receptissima sententia præsertim inter Latinos, vt diximus, quam Scot. semper supponere videtur, vbicunque de his qualitatibus loquitur ita 2. d. qu. 6. N. & O. & d. 15. q. vn. & p. d. 17. qu. 5. & d. 12. q. 3. & alibi sæpè. Prob. primò pluribus, & manifestis Arist. auctoritatibus, non quia in his caput faciamus, nam apud nos semper magis vrgebit vna stabilis ratio, quam mille auctoritates, scire namque *est rem per causam cognoscere*, non per auctoritatem, & vt loquit ille, *non est attendendum quis dicat, sed quid dicat*, & huius indolis sunt probatiores Philosophi, vnde Hier. ab Angelo Scotista inclytus l. 2. de form. propter. p. 58. loquens de auctoritatibus etiam Arist. inquit, *quas sine experientia, vel ratione in Philosophia non libenter recipio*; Aueria q. 41. sec. 3. ait, *nec oportet in rebus Philosophicis totum ferè studium ad examinandas auctoritates conuertere*, & Raguseius cit. cap. 4. in fine suffragatur dicens, *magis puto esse Philosophi rationibus, quam auctoritatibus decertare*; vnde asserta sua solis auctoritatibus stabilire, vt Cremoninus assolet, non solùm in liberis Auctoribus est indecorum, sed etiam in ipsis Arist. Interpretibus minimè laudandum, vt monuit Zabarel. vir de Aris. doctrina benemeritus lib. de regionibus aetis cap. 6. vbi ait, *Et laudandi quidem in hoc sunt Interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius auctoritate non acquiescentes, de eius dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui veri Philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent*: quare verus, & genuinus philosophandi modus etiam in Peripato est non soli Arist. auctoritati acquiescere, sed etiam rationem vestigare dictorum ab Aris. nam qui solis auctoritate fidit, rationem spernens, arguè à quodam appellatus est vir multæ auctoritatis, sed modicæ rationis, seu *homo sine ratione*, ea igitur potissimum de causa Arist. auctoritates adducimus pro nostro asserto, vt putidum Cremonini mendacium refellamus, qui sec. 2. cap. 1 sub finem ait Latinos nec vnum quidem Aris. locum adducere posse, vbi elementorum qualitates appellauerit accidentales, cum tamen pro sententia Græcorum legantur innumeræ ab ipso relatæ; summatim itaque & clariores afferemus.

In 7. l. Phys. 11. & 8. l. 55. primas qualitates enumerat inter passiones sensibiles, idem habet p. de ge. 24. lib. 2. de gen. 54. & 55. carpit antiquos, eo quia solas elementorum qualitates agnouerint, non eorum formas substantiales. Item lib. de sensu, & sensib. ait ignem agere non quatenus ignem, sed quatenus calidum, per quod manifestè secernit formam substantialem ignis ab ipso calore. Et 2. de partib. animal. ab initio docet qualitates non esse de essentia elementorum, sed illorum virtutes; & 7. Met. t. 7. disertissimis verbis ait substantias non esse, sed accidentia, quod denuo repetit 5. Met. 19. & 8. Met. 5. videatur codex, quia verba sunt apertissima, quæ breuitatis gratia hic non transcribimus. Denique idem deducitur ex varijs eiusdem Arist. principijs, quod nimirum substantia non habet contrarium, non suscipit magis, & minus, non est per se immediatè sensibilis, non terminat alterationem, sed generationem, & alia huiusmodi, quorum oppositum omninò conuenit alligatis elementorum qualitatibus.

10 Ad eludenda hæc Arist. testimonia plura adinuenit Cremoninus diuerticula; Primò inquit Philosophum, cum illas qualitates vocat passiones elementorum, & accidentia, loqui dubitando, & proponendo Antiquorum opiniones. Secundò cum negat esse substantias loqui de substantijs compositis, & per se subsistentibus. Tertiò cum negat in substantia contrarietatem, loqui tantum de substantia composita, non autem simplici, quales sunt formæ elementares, vndè vult substantiam latius sumptam, vt etiam differentias substantiales complectitur, contrarietatem habere, quod probat ex Aris. 1. Phys. 67. vbi principia rerum naturaliū contraria ponit & 10. Met. 13. vbi ait in omni genere aliquā primā contrarietate reperiri, quatenus omne genus per oppositas diuiditur differentias. Quartò cum negat substantiam magis, & minus suscipere, id intelligendum esse de substantia in toto suo ambitu, Aris. enim ibi de eo magis, & minus loquitur, quod contrarietatem sequitur, vndè cum substantia quoad se totam contrarium non habeat, hinc fit, vt in eodem sensu magis, & minus non recipiat. Quintò non negare Aris. substantiam aliquam esse per se sensibilem, sæpius enim distinxit substantiam in sensibilem, ac intelligibilem, quare sicut abstracta à materia est per se intelligibilis, ita materialis erit per se sensibilis; vel hoc asseruit de substantijs compositis, non simplicibus; vel deniq; elementares qualitates cadere sub sensu, vt qualitates sunt, & accidentia, non vt formæ substantiales. Sextò ait elementares qualitates in gradibus remissis terminare alterationem, quia tunc sunt accidentia, at cum ad eum intensionis gradum peruenerunt, vt queant elementa substātialiter constituere, tunc generationem terminare, quia tunc non amplius accidentia sunt sed substantiales formæ euaserunt. Deniq; innuit alium euadendi modum, dicens substantiales elementorum formas non esse qualitates ipsas, sed connexionem duarum qualitatum, quæ ad determinatum gradum redactæ rationem elementi constituunt, huicque nexui scilicet essentiali quidditati elementorum neque contrarietatem competere, nec suscipere magis, & minus, nec esse sensibile, nec terminare alterationem, sed generationem.

11 Sed hæc omnia effugia prorsus vana sunt, nec quicquam prorsus valent. Non primum, quia verum quidem est nonnullis ex præcitatis locis Philosophum examinare Veterum placita, postea tamen ex propria sententia loquens determinat ipsas qualitates non esse substantias, sed affectiones elementorum, vt præsertim videre est 3. Metaph. 17. Non secundum, quia cum ait Aristot. prædictas qualitates non esse substantias, absolutè loquitur de substantia, & absque limitatione, & nedum negauit esse substantias, sed affirmauit etiam esse passiones, & affectiones, sic enim loco nunc citato loquitur, *horum vero* (scilicet elementorum) *caliditates quidem, & frigiditates, & similes passiones nō sunt substantia*. Non tertium, quia vt ostendimus in Logica disp. 7. q. 1. art. 3. proprietas illa conuenit omni substantiæ, non solum directè, sed lateraliter etiam, ac indirectè existenti in prædicamento, nam eam Aristot. prædicamento substantiæ adscripsit, vt à quocunque accidentium prædicamento contradistingit, & ideò de quacunque substantia intelligi debet; tum quia si formis, ac differentijs substantialibus contrarietas conueniret, etiam & compositis ex eis constitutis conuenire deberet, quia forma, & differentia vel est totalis, vel certè principalis pars compositi, cui totam suam communicat naturam, & conditionem; nec loca, quæ ex Arist. pro hoc adducit, ei suffragantur, vt loc. cit. in Logica notauimus. Non 4. tum quia, vt ibidem diximus, suscipere magis, & minus ab Aristot. tribuitur substantiæ vniuersaliter, vt ab accidente condistinguitur, atque ideò omni substantiæ etiā distributi-

uè

uè competere debet, tum quia si aliqua substantia magis, & minus suscipit, ergo male illam assignaret proprietatem de tota substantia, ac in toto ambitu suo; tum quia si de illo magis, & minus loquitur, quod contrarietatem sequitur, cum nulla prorsus substantia, vt diximus, contrarium habeat, nulla quoque suscipiet magis, & minus, tum tandem quia inferius disp. 5. quæst. 5. art. 2. absolutè ostendimus cuicunque formæ substantiali magis, & minus suscipere penitus repugnare. Non quintum, quia cum Arist. 2. de Anim. 63. 64. & 65. docet substantiam non esse per se sensibilem, loquitur in vniuersum de quacunque substantia, tam composita, quàm simplici, quia in hoc eam ab accidente secernit, quod quidem etiam certissimè constat ex Eucharistiæ Sacramento, si namque substantia per se sensibilis esset, tunc vt arguit Doctor p. distinct. 3. q. 3. K. & dist. 22. quæst. p. in corpore posset eius præsentia directè, & absentia saltim indirectè sensu percipi, sicut inquit Arist. 2. de Anim. 113. quod visus est tenebræ perceptiuus, quando scilicet lux non est præsens, atque ita posset sensu percipi absentia substantia in Hostia consecrata, quod est erroneum, & contra experientiam, tum quia nequit reddi ratio, cur potius sentiatur substantia elementorum, quam mixtorum, cum illæ qualitates in vtrisque corporibus similem faciant sensationem; dum autem Arist. assignauit substantiam sensibilem ab intelligibili distinctam, sanè non intellexit esse per se sensibilem, sed tantum rationem accidentium, quæ subiectat, hoc enim sufficit ad ponendum inter vtramque discrimen, quia per nullum accidens sibi inhærens illa dignosci potest, nec vltra opus est, vt qua ratione vnum est intelligibile, eadem ratione alterum sit sensibile; ac etiam prorsus voluntarium est, quod ibi addebatur, dici posse qualitates illas sub sensu cadere, vt accidentia sunt, non vt substantiæ, sic enim eadem prorsus entitas esset insimul substantia, & accidens, & eadem prorsus entitas sentiretur, & non sentiretur sub diuersa ratione; tum quia ad sensum tactus pertinet cognoscere omnem exuberantiam, vt ait Aristot. 2. de Anim. 118. ergo potest sensus tactus cognoscere qualitatem in quolibet gradu, etiam in summo, vt patet experientia, ergo adhuc vt substantia per se sentiretur, quia ad talem gradum redacta per Aduersarios euadit substantia.

Neque etiam valet sextum effugium, quia qualitas in gradu intenso non differt à seipsa in gradu remisso, nisi secundum magis, & minus, at differentia secundum magis, & minus, vt est apud omnes in confesso, non variat rationem specificam, tanto minus genericam, quis enim credet, quod eadem qualitas, quæ in secundo gradu verbi gratia erat accidens, euadat substantia, statim ac tertium attingit, vel quartum? sed de hoc infra rursus redibit sermo. Nec denique vltimum, quia si nulla illarum qualitatum per se sumpta ad quemcunque gradum redigatur, nunquam fit forma substantialis elementi, ergo nec ambarum combinatio, vel vnio in certo gradu, nam vel hoc aggregatum ex duabus qualitatibus duas importaret formas substantiales, vel vnā tantum; non primum, tum quia tunc duæ formæ substantiales disparatæ simul informarent eandem materiam; tum quia si ante vnionem erant illæ qualitates pura accidentia, nequeunt ex vi solius vnionis superadditæ fieri substantiæ, vnio enim solum extrema copulat, & nectit, non autem eorum naturam essentialiter immutat. Neque 2. tum quia ex non substantijs substantia coalescere nequit ex p. Physicor. 52. tum quia si tota combinatio dicitur vna forma, non erit quid per se vnum, cum nequeat assignari per se actus, & per se potentia, sed aggregatum quoddam ex pluribus formis, & si est quid per se vnum, hoc erit potius compositum quoddam substantiale, quam substantialis ipsa forma; omnia ergo illa Cremonini effugia friuola sunt, & vana.

12 Deinde probari solet à Latinis euidenti ratione, etiam in ipso Aristot. fundata, nam p. Phys. 27. & 30. ac 3. Metaph. 17. quod vni est accidens, alteri nequit esse substantia, quæ propositio maximè veritatem habet in his, quæ dicuntur vniuocè, sed qualitates prædictæ, quæ vniuocè conueniunt omnibus corporis tam mixtis, quàm simplicibus, in illis sunt accidentia, ergo etiam in istis; maior, etiamsi sic Aristot. citat adhuc ratione probatur, tum quia substantia, & accidens non talia iudicantur ex sola comparatione ad aliud, sed quia in se talis sunt conditionis, & naturæ, ergo nequit idem ad diuersa comparatum modo substantia esse, modo accidens, quia quod est de se tale, vbicunque ponatur, semper est tale; tum quia forma substantialis dat esse simpliciter, accidentalis secundum quid modo explicato disp. 2. Physicor. q. 1. artic. 3. adeo vt, omnino implicet tenorem hunc variari, vt ibi probauimus. Dices, quod licet substantialis forma, quantum est ex se, det esse simpliciter, tamen si adueniret enti completo, tunc daturam esse secundum quid, & sic euasuram accidentalem. Hic casus est impossibilis, quia ens completum non est ordinabile ad vlteriorem formam, quæ det esse simpliciter, quantum est ex se, alioqui numquam fieret substantialis corruptio, nam hæc fit ob aduentum formæ substantialis disparatæ, sed si ista tunc accidens esset; iam compossibilis esset cum præcedenti; minor verò principalis argumenti ab Aduersarijs conceditur, & sanè negari nequit, nam videmus mixta calefieri, & frigefieri absque aliqua substantiali mutatione, & in Eucharistia videmus illas remanere abscedente substantia panis, & vini.

Respond. Cremon. maiorem illam non esse absolutè veram quia intellectio in Deo est substantia, & in homine accidens; figura rotunda Cœlo est substantialis, inferioribus corporibus accidentalis: & forma substantialis dicitur accidens respectu materiæ, quia ei accidit, & substantia respectu compositi, quod substantialiter constituit, inquit ergo esse verum formam, quæ vni accidentalis est, alteri substantialem esse non posse, si eodem modo ab vtroq. participetur, at falsum est, si participetur diuersimodè; & ideò quia calor in mixto non perfectè participatur ab ipso, nec calor in eo ad eum gradum progressus, vt possit substantialiter determinare, ideò est accidens, & à materia ignis perfectè participatur, itaut substantialiter possit determinare.

13 Hæc solutio facilè infringitur, nam calor, quando perfectè participatur à subiecto, vel id est, quia aliquis gradus ei additur, quem prius non habet, vel id contingit sine aliquo addito; non secundum, quia tunc non posset afferri ratio, cur modo perfectè participetur, & non prius; si primum, vel illud additum est eiusdem rationis cum imperfecta entitate caloris, vel diuersæ, si primum, ergo sicut entitas imperfecta erat accidens, ita & perfecta, quia quæ sunt eiusdem rationis sunt etiam eiusdem speciei, & consequenter nequeunt esse substantia, & accidens, quæ non solum specie, sed prædicamento differunt; si verò secundum dicatur, ergo illud additum erit substantialis forma, & consequenter quia entitas illa imperfecta remanet, nam in intensione prior qualitas non deperditur, iam in elemento erunt duo, scilicet calor imperfectus, qui est accidens, & calor perfectus, qui erit substantia, & hunc nos vocamus formam substantialem ignis illum verò qualitatem, rectius est dictum, quia cum specie, & prædicamento differant, debent diuersis nominibus appellari, vt confusio euitetur, & ne cogamur concedere idem modo esse accidens, modo substantiam. Nec allatæ instantiæ maiorem illa labefactant, non illa de intellectione, alijsque attributis Deo, & creaturæ communibus, hæc enim omnia purum præseferunt conceptum, non autem realitatem adæquatam ei substratam, at naturæ prædicamentales, vti sunt substantia, & accidens, realitates important genericas, vel specificas verè per differentias contrahibiles alterius, & alterius rationis, quia diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersæ sunt species, ac differentiæ per secundam regulam ante prædicamentalem, atque ideò prorsus implicat realitatem de prædicamento substantiæ commigrat, in realitatem de prædicamento accidentis, aut è contra. Nec etiam obstat instantia de figura Cœli, licet enim sit accidens ab ipso naturaliter inseparabile, atque ideò physica necessitate ei necessario connexum, non tamen metaphysica, & logica, itaquod de ipso prædicetur in primo modo dicendi per se, vt Cremon. arbitratur. Nec denique vrget tertia instantia de forma respectu materiæ, aliud enim est loqui de accidente prædicabili, aliud de prædicamentali, forma respectu materiæ est accidens prædicabile, non prædicamentale, potest enim benè substantia induere rationem accidentis prædicabilis, non tamen prædicamentalis, vt diximus disp. 5. log. q. 5. art. 2. de quo in proposito est sermo.

14 Postremò probatur, tum quia videmus aquam calefactam, cum ab igne remota fuerit, pristinam frigiditatem in se reparare, signum euidens aliud in ipsa reperiri principium frigiditatem anteuertens, in quod talis operatio referri debet, cum sufficienter referri nequeat in ipsam frigiditatem remissam, quia vniuersaliter nulla qualitas potest seipsam intendere in suo subiecto, vt disp. seq. quæst. 2. dicemus. Tum quia in Eucharistia videmus has qualitates remanere, vbi tamen omnis substantia deperit, quod adhuc magis vrget, si cum probabili sententia teneatur, aquam etiam in vinum non transmutatam conuerti in sanguinem, quia tunc non sola mixti frigiditas remaneret, sed etiam elementaris scilicet aquæ, vnde opinio Crem. videtur in fide suspecta ob Sacramentum Eucharistiæ. Tum tandem quia eodem pacto dici posset mixta his accidētibus constitui substantialiter, sicut enim elementis forma substantialis statuitur alia non esse, quam certa temperies primarum qualitatum, pariter asserere licebit in mixtis formam substantialem non esse, nisi certam earundem qualitatum temperiem, & nexum; vel si in mixtis præter primas qualitates in certa temperie coniugatas admittuntur quoque formæ substantiales ab eis distinctæ, eodem pacto idipsum de elementis asserere licebit, & ita re vera sentiendum est, quod sicuti mixta propria substantiali forma substantialiter constituuntur; & inde à tota natura constituta peculiares fluunt affectiones, & accidentia, sic constituto vnoquoque per propriam substantialem formam elemento statim ab eius substantiali forma peculiaris oritur qualitas veluti innata eius affectio, talis est in terra siccitas, in aqua frigiditas, in aere humiditas, & in igne caliditas, vt inferius suo loco disputatione 7. magis explicabitur.

15 In oppos. obijcit. Primò Crem. innumeras Arist. auctoritates, quibus docere videtur formas elementorum esse primas qualitates. Prima est 2. de gen. tex. 6. & 7. vbi ait contrarietates, siue contrarias qualitates simul cum materia esse principia, & formas, quibus constituuntur elementa; idem habet 2. de Anim. 117. & p. Phys. 54. vbi ait elementa esse contrarietatibus complexa idest qualitatibus contrarijs. Secunda est ex eodem 2. de gener. 24. vbi ait elementa esse inuicem contraria, quia eorum differentiæ sunt contrariæ, quod autem loquatur de differentijs specificis, patet, quia hinc colligit elementa in se transmutari, quod non nisi per differentias specificas contingere potest; idem habet p. de gener. 18. vbi ait distingui ignem, & terram per calidum, & frigidum, tanquam per differentias. Tertia text. 49. eiusdem libri ait elementa ignem, & aquam esse inuicem substantialiter cōtraria, adeout substantia substantiæ contrarietur, sed nō sunt cōtraria, nisi per qualitates, ergo, &c. Quarta ait 2. de Anim. 28. quod siccis, & calidis,

tum quia omne quod se mouet siue animatum sit, siue inanimatum potest aliquid secum mouere, quia lapis trahit secum ad locum suum aliud, si sibi coniungatur, & sic de alijs, ergo &c. Tum quia etiamsi necessaria foret vnio per informationem, vt anima corpus moueret organicè (quod tamen neque necessarium est, cum sic illud mouere possit per intimam assistentiam) tamen non necessaria erit ad mouendum inorganicè, sed satis erit sola vnio localis. Tum quia quod anima sit vnita corpori per informationem, facit solum, quod alia corpora mouere possit per impenetrabilitatem sui corporis, quod informat, ab eodem loco ea expellendo, in quo illud ponitur, quamuis ergo à corpore separata nequeat in hunc modum alia à se mouere, poterit tamen mouere per impulsum, & impetum impressum, alioquin nec Angelus id facere posset, nisi assumpto corpore. Accedit tandem animas defunctorum interdum viuis apparere in corporibus assumptis, vt docent Abulens. citat. ex Chrysost. & alij Patres citati à Bellarmin. lib. 2. de purg. cap. 8. sufficit ergo sola intima præsentia, vt anima corpus moueat, neque vlterius necessaria est informatio.

33 Neq. fundamentum oppositum vrget, quamuis enim anima sua ptenatura sit forma corporis, adhuc tamen spiritus per se subsistens, & omni virtute præditus quantum ad motum, quem habet Angelus, quare falsum est, quod nequeat mouere, nisi vt forma corporis. Dices non posse externa corpora mouere nisi imprimendo impulsum, hic autem nequit ab ea imprimi, nisi medio corpore, quando enim hunc imprimit, id vtique præstat per impenetrabilitatem cum corpore proiecto, quam non habet separata. Negatur minor, nam Angelus imprimit impulsum lapidi, etiamsi corpore careat, & quamuis dum proijcimus lapidem impenetrabilitas lapidis cum manu iuuet ad impressionem impulsus ab initio motus, tamen in progressu nihil iuuat, quia adhuc durat impulsus lapide à manu separato, & ratione impenetrationis solum expellitur lapis vsque ad eum locum, quo pertingit manus impellens, non autem ad vlteriorem locum. Dices deinceps durare motum ex vi impulsus impressi, sed impulsum non imprimi nisi ex vi impenetrabilitatis motoris, cum re mota, atque ideò spiritum non posse impulsum imprimere immediatè. Respond. neg. assumptum quoad secundam partem quia impulsus lapidi impressus à manu augescit in lapide etiamdum est à manu separatus, vt dictum est disput. 3. de Cælo quæst. 5. de impulsu, atque ideò non necessariò imprimitur ex vi impenetrabilitatis manus cum lapide proiecto, alioquin statim ab initio motus, cum adhuc lapis est manui coniunctus, deberet in omnibus & singulis eius partibus illicò æquè intendi, quod tamen non semper contingit, vt diximus disput. 3. cit. num. 75. Potest ergo absolutè loquendo impulsus imprimi in corpore moto absque impenetrabilitate motoris, atque ideò imprimi potest à puro spiritu, quod inconsultò negarunt Suarez. loc. cit. & noster Vulpes disp. 16. de Angelis art. vlt. ea moti ratione, quia spiritus creatus nullam efficere potest qualitatem educendo eam de potentia subiecti, & quia virtutis motricis eius solum Vbi est terminus, quod etiam confirmat Vulpes auctoritate Scoti 4. d. 45. q. 2. E. vbi monet Doctor Angelum in istis inferioribus nullam formam realem causare posse præter Vbi. Hæc enim ratio parum vrget, nam esto Angelus vel anima separata nequeat educere de potentia subiecti accidentia, quæ ad generationem substantialem ordinantur, vt eius dispositiones, quasdam tamen alias qualitates educere potest ordinatas ad Vbi; & quidem si semel admittatur qualitas impulsiua, cuius necessitatem nos latè ostendimus loc. citat. non est maius absurdum concedere Angelum posse motum producere, qualitatem impulsiuam ad eum requisitam, quæ motiua virtus in Angelo, & Anima an sit distincta facultas ab intellectu, & voluntate iam diximus disput. 2. de Cœlo num. 148. auctoritas etiam ex Doctore adducta parum valet, tum quia præfato sensu intelligi debet, tum quia non est germanus literæ textus, sed additio signata pro extra, in quo errore frequenter Scotistam illum deprehendes colligentem sententiam Doctoris ex additionibus, quas adducit velut germanum textum, quod non bene actum arbitramur; Et hæc sufficiant de Anima separata, alia; enim plura, quæ hic inquiri solent ad eius locum, motum, & cognitionem spectantia sunt ei communia cum Angelis, atque ideò commodius in Met. ad tractatum de intelligentijs reseruantur, quo loco fusius hæc omnia expendemus Deo dante, cui sit honor, & gloria, & anima nostra à corpore separata beatificè coniungatur.

F I N I S.

DSIPV-

DISPVTATIONES
In Aristotelis Stagiritæ Libros
DE GENERATIONE, ET CORRVPTIONE.
Quibus ab Aduersantibus tum Veterum, tum Recentiorum iaculis.
SCOTI PHILOSOPHIA VINDICANTVR.

A PP. Magistris,

BARTHOLOMÆO MASTRIO MELDVLENSI,

ET

BONAVENTVRA BELLVTO CATANENSI.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS
Librorum de Generatione, & Corruptione.

LIBER PRIMVS,
In quo de rerum Generatione, Corruptione, & alijs mutationibus annexis pertractatur.

CAPVT PRIMVM.

à tex. 1. vsq; ad 11.

1 VT explicet Aristotel. naturam generationis, ipsamque ab alteratione distinguat, prius reijcit Antiquorum opiniones, quarum prima fuit dicentium, omnia vnum esse, qui generationem ab alteratione distinguere nequibant, non enim ponebant mutationem aliquam secundum substantiam, sed secundum qualitates. Secunda est ponentium plura rerum principia, vel quatuor elementa infinitas athomos similares, & hi distinguere possunt illas mutationes, sed hoc non rectè ea suis principijs infertur, maximè Empedocles nequit hoc saluare, cum ponat sensibiles qualitates formas substantiales elementorum, & pluribus ipsum impugnat. Tertia est Platonis asserentis per congregationem indiuisibilium superficierum fieri generationem, corruptionem verò per segregationem; sed insufficienter rem explicat, cum de generatione, & corruptione mistorum augmentatione, & alteratione nihil meminerit; tum quia corpora ea non corporibus scilicet ex superficiebus composuit. Quarta tandem fuit Democriti exactius rem hanc attingentis, qui corpora ex indiuisibilibus corpusculis composuit, ex quorum separatione corruptio adueniebat, ex congregatione generatio, ex varia positione alteratio circa qualitates; pro qua sententia tres adducebat rationes; prima est, quia corpus est magnitudo vbique diuisibilis, ponatur igitur totaliter diuisum, quæ remanent, vel sunt puncta, lineæ, superficies, aut passiones, vel nihil, vel athomi; non puncta, lineæ, &c. quia non sunt corpora, & indiuisibile alteri additum non facit maius; non passiones, seu qualitates sensibiles, quia nequeunt à subiecto separari: non nihil, quia corpus non est ex nihilo conflatum, ergo erunt athomi. Huic rationi respondet Aristotel. corpus secundum quodlibet signum diuisibile esse potestate, non actu, nec punctum in linea est vbique, neque vbique linea est diuisibilis, vnde cum sit in infinitum diuisibile, nunquam poterit esse actu totaliter diuisum: secunda ratio erat, si corpus esset semper diuisibile, perueniretur ad magnitudines aliquas insensibiles, & per consequens indiuisibiles, quæ sunt athomi; cui respondet, diuidi quidem corpus in partes insensibiles, quæ tamen & sunt in alias diuisibiles, & cum alijs connexæ sentiuntur: tertia, quia generatio; & corruptio non nisi per congregationem, & segregationem athomorum saluari possunt. Hoc negat Arist. nam perfecta generatio est mutatio totius in totum, & ab alteratione differt tum penes subiectum, quod in generatione est ens in potentia, in alteratione est ens actu, tum quia generatio est secundum substantiam, alteratio secundum qualitates.

CAPVT II.

à tex. 11. vsq; ad 25.

2 DEclarat in præsenti naturam generationis aliqua dubia soluendo, ipsamque ab alteratione distinguendo. Primum dubium est, verum aliquid simpliciter generetur, & corumpatur, quod non, probat, quia mutatio est semper ex contrario, vt ex magno paruum, ex ægrotante sanum, ergo, si esset generatio simpliciter, ex nihilo autem nihil fit: respondet tamen affirmatiuè, & soluit rationem dicens generationem esse ex non ente simpliciter, quatenus actu non est simpliciter substantia, aut quantitas, vel qualitas, sed est ens potestate: secundum, cur semper fiant generationes, & corruptiones rerum: de quo duplex potest assignari causa altera est efficiens scilicet primum mouens, & primum mobile, de qua in 8. Phys. altera est materialis: non quod materia sit infinita, quia infinitum est impossibile ex 3. Physicorum, sed quia licet sit finita, non ob id tandem deficiet, quia vnius corruptio est alterius generatio, & quod accipitur à genito derelinquitur a corruptio. Tertium, cur aliquid dicitur simpliciter corrumpi, vel generari, & aliquid secundum quid. Respondet rationem non esse, quia vnum ens est magis altero sensibile, & per consequens simpliciter ens, minus verò sensibile ens secundum quid, aliter spiritus, & aer, quia minus sentiuntur, quam terra, erunt minus ens ipsa terra, quod est falsum; sed prouenire, eo quia substantia est simpliciter ens, accidens vero secundum quid ob id mutatio secundum substantiam erit simpliciter mutatio, qua verò est secundum accidens, dicetur secundum quid, quartum, quare corruptioni semper est annexa generatio: respondet, quia corruptio est in non ens potestate scilicet in materiam, quæ nunquam naturaliter omni forma manet expoliata idcirco noua forma debet in ipsa aduenire, & per consequens noua generatio. quintum. An illud non ens est alicui contrarium, respondet negatiuè, sed bene est susceptiuum contrariorum. sextum. An sit eadem geniti, & corrupti materia, ait esse eandem secundum substantiam, diuersam tamen ratione, quia modò est sub vno, modò sub altero contrariorum.

Dein-

Deinde discrimen poni inter generationem, & alterationem ac alias mutationes, dicens quod alteratio est quando manente eodem sensibili subiecto, ipsum mutatur secundum qualitates, vt cum corpus ex sano fit ægrotum; generatio verò est mutatio totius in totum nullo sensibili vt subiecto eodem manente, vt cum ex tota aqua fit aer: si est mutatio secundum quantitatem est auctio, vel diminutio, si secundum locum, erit latio verum est tamen 2 quid si idem accidens in genito manet, & in corrupto, vt humiditas in aqua, & aere, secundum istam passionem, inquit Arist. non est transmutatio.

CAPVT III.

à tex. 25. vsq. ad 43.

3 DEterminat nunc de augmentatione, quam vt declaret, primò ipsam distinguit à generatione, & alteratione, dicens, quod non solum differt penes terminos ad quos, eo quia generatio est ad substantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio verò, & diminutio ad quantitatem, sed adest adhuc alia differentia, quia quod generatur, corrumpitur, & alteratur, non est necesse, vt manet locum; quod augetur, vel minuitur, necessariò mutat locum, non quidem vt in locali motu, nam quod motu recto mouetur, necessariò mutat totum locum, quod circulariter mouetur, & si eundem retineat locum, non tamen acquirit maiorem, vel minorem locum, at in auctione, & diminutione mutatur locus non totaliter, sed fit maior, vel minor.

Secundò quærit, an quod augetur fiat ex corporeo, vel incorporeo, separato à materia, vel coniuncto: cui respondet necessariò id, ex quo fit auctio, quod alimentum dicitur debere esse corporeum materiæ coniunctum: probat hoc, quia nequit fieri ex aliquo incorporeo separato, & in nullo existente, quia nec esset in loco, neque sensibile, vtrũque enim habetur per magnitudinem, & tamen alimentum, & in loco debet esse, & sensibile, sicut est corpus, quod augetur, aliter locatum, & sensibile, ex insensibili, & sine loco fieret; neque fit ex incorporeo magnitudini coniuncto, nam istud vel aliquid esset partiale illique cui coniunguntur, vel accidens, vel nihil illius, non primum, nec secundum, quia partes corporis, & ipsius accidentia materialia sunt, & partes habent coextensas; neque tertium, quia sic generatio vnius posset ex illo incorporeo fieri ipsum separando à magnitudine absque corruptione corporis, cui est coniũctum, vnde falsa esset illa propositio, generatio vnius est corruptio alterius; tum quia in eodem possent infinitæ materiæ huiusmodi reperiri, & sic quodlibet posset fieri, tum quia materia illa exiret à corpore, cui est coniuncta, vt ex vase, & tandem quia ex non corpore nequit fieri corpus, idcirco neque alimentum erit aliquod indiuisibile quantitatis, sed corpus.

Tertiò, quærit an id, quod augetur, sit corpus illud, cui apponitur alimentum, an verò ipsum alimentum, quod apponitur, dicatur augeri; respondet augmentabile propriè esse corpus animatum, cui aduenit cibus, tum quia quod augetur manere debet ante, & post mutationem tale est corpus viuens: tum quia, in alteratione quod alteratur est subiectum cui qualitas aduenit, non qualitas: tum etiam quia principium augmentationis est in corpore animato, non in cibo.

4 Quartò, vt explicet quomodo fiat augmentatio, assignat aliquas conditiones: prima, quod idem maneat, quod augetur, ante, & post auctionem: secunda quod aliquid de nouo adueniat aucto, & in diminutione, quod recedat: tertia, quod quælibet pars augeatur: non tamen est necesse ad auctionem, quod detur vacuum, aut corporum penetratio, vel aliquod incorporeum de nouo, his præceptis declarat modum, quo fit auctio, tam ex parte viuentis, quàm ex parte cibi, dicens, quod in viuente auctio fit secundum partes similares, & homogeneas, quibus medijs fit etiam secundum partes dissimilares, & etherogeneas, manus enim augetur, quia caro, os, nerui, &c. augentur; subdit tamen, quod partes similares aliæ dicuntur secundum formam, & formales, aliæ secundum materiam, & materiales, auctio fit secundum partes formales, non materiales, quid verò intelligat per partes materiales, & formales, dicetur in disputat. Ex parte cibi asserit, quod auctio fit ex cibo contrario ipsi viuenti in principio, eò quia viuens debet in se conuertere cibum & in ipsum agere, ergo contraria debent esse, contrariorum enim est agere, & pati ad inuicem, at in fine cibus similis est viuenti, vnde cibus talis est in potentia, quale est augmentabile in actu, quia in naturam ipsius debet conuerti: sicut cum in vino parum aquæ infunditur, & in vinum conuertitur, & ignis ex combustibili generat ignem, sic alimentum per corpus diffusum corporis naturam sumit, ipsumque adauget: & sicut in qualibet generatione non vniuersale, sed singulare generatur, ita in auctione, non vniuersale, sed singulare augetur.

Ex his deducit in augmentatione reperiri generationem aliquam partialem, quæ dicetur nutritio, vt enim viuens augeatur, debet in propriam substantiam conuertere, ergo aderit quædam aggeneratio carnis, ossis, &c. aduentus carnis, vt caro est, dicetur nutritio, adueniens carnis, vt quãta est, dicetur augmentatio, & vt clarius has duas mutationes explicet, subiungit inter se differre, quod nutritio est ad substantiam, auctio ad quantitatem; nutritio durat toto vitæ tempore, quia viuens semper debet conuertere alimentum, & deperditum restaurare: auctio verò non semper fit, non enim viuens est taliter validum, vt possit plus alimenti in se conuertere, quam deperdeat, quod requiritur ad auctionem, sed aliquando ita impotens euenit, vt tantum restauret, quantum fuerit deperditum, & aliquando ita hebetatur, & plus deperdeat, quam restauret, vt patet cum vinum propter nimiam aquæ mixtionem, tandem euadit aqueum.

CAPVT IV.

à tex. 43. vsq. ad 56.

5 QVoniam in præsenti de rerum generatione, & corruptione est sermo, quæ sine actione, & passione non eueniunt, & ista non sine tactu, hinc determinat Aristotelem agere de tactu, actione, & passione. De tactu, inquit, quod quatuor modis sumitur, primò, quando aliquæ magnitudines in diuersis positionibus, & locis existẽtes, extrema simul habent, quomodo etiam duabus quantitatibus separatis conuenire potest, vnde & contactus mathematicus dici solet; secundò, quando præter assignatas conditiones sunt actiua, & passiua, & hic contactus dicitur Physicus; tertiò, illa se tangunt, quorum diuersarum magnitudinum vltima sunt simul, & vnum se habet vt mouens, alterum, vt mobile, quod vt explicet, notat, nam sicut mouentium aliud est mobile, aliud immobile, ita agentium aliud est impassibile, aliud passibile, in plus autem se habet mouere, & moueri, quàm agere, & pati, eo quia actio, & passio sunt secundùm possibiles qualitates propriè loquendo, at mouere, & moueri secundùm quamlibet formam per motum acquisibilem, ideo tertius modus contactus est vniuersalior secundo, & improprior, quia de contactu in ordine admixtionem elementorum est sermo; quarto id dicitur aliud tangere, cuius vis in illud transit, quamuis extrema non sint simul, vt obiectum tristitiæ dicitur nos tangere, sed non è contra.

Deinde determinat de actione, & passione referendo prius duas Antiquorum opiniones: prima fuit dicentium actionem & passionem esse inter dissimilia; vnde paruum ignem à magno corrumpi concedunt, quia magnum, & paruum contrariantur: secunda fuit Democriti dicentis actionem, & passionem esse inter omnino similia, & si contraria ad inuicem agunt, hoc esse propter quandam similitudinem inter illa. Primam confutat, quia non esset maior ratio, cur hoc potius agat, & illud patiatur, imò & in seipsum idem agere posset & corrumpere, vnde nullum daretur immobile. Secunda impugnat, quia impossibile est inter omnino dissimilia actionem, & passionem adesse, nam albedo non agit in lineam, nisi per accidens, si linea nigra esset, tum quia agens, & patiens debent esse contraria, at ista sunt in eodem genere; quapropter agens, & patiens nec debent esse omninò similia, nec omninò dissimilia, sed similia secundum genus, dissimilia secundum species, vt patet in omnibus contrarijs; vnde vulgatum est in scholis agens agendo assimilare sibi passum, quod prius erat dissimile.

Tandem de agente, & passo inquirit an omne agens in agendo repatiatur à passo; & pro solutione diuidit mouentia, quorum aliquod est primum, quod est principium motus, & non mouetur ab alio, vt est Deus, aliud est vltimum, quod est mouens motum; similiter agentia aliud est agens primum, vt quod alterat, & non alteratur ab alio, qualis est Medicus in sanatione, aliud est vltimum, vltra quod non est aliud alterans, vt medicina, quæ alteratur, & alterat sanando ægrotum; respondet deinde quæstioni dicens, quæ in materia non communicant, in agendo non repati, quæ verò communicant repati à suo contrario, probat, quia forma est principium agendi, materia verò patiendi, ergo, quæ materiam non habent, carent patiendi principio, & per consequens sunt impassibilia; vnde si calor daretur separatus (quod est impossibile) impassibilis esset propter carentiam materiæ.

CAPVT V.

à tex. 56. vsq. ad 83.

6 IN præsenti Aristot. agit de modo agendi, & patiendi adducendo priùs Antiquorum opiniones, eas fusè ad inuicem comparando, & confutando; prima fuit Empedoclis dicentis actionem fieri per poros in corporibus inclusos intra quos vnum corpus alterum ingreditur, & quasi penetrat, & si fuerint æqualiter porosa, vt sunt omnia liquida, fit mixtio, si vnum excedit, quod subtilius est, alterum penetrat, & fit generatio, & corruptio; secunda fuit, Leucippi ponentis omnia corpora per congregationem athomorum generari, & per separationem corrumpi; Tertia, fuit Melissi asserentis omnia esse vnum ens immobile, & infinitum: quarta fuit Platonis componentis corpora ex superficiebus, quas opiniones tum ex superius dictis, tum ea varijs eorum principijs confutat; præcipuè opinionem ponentem poros propter actionem, vel enim pori isti essent vacui, vel pleni, si vacui, hoc esset, vt agens tangeret passum, sed potest fieri contactus absque poris vt patet; si pleni ergo non posset fieri contactus per ipsos, & tamen ad hunc finem admittuntur, tum quia si essent athomis pleni, hoc etiam est vanum, quia non possent illi athomi in poris inclusi, ad inuicem agere, & pati, cum indiuisibiles ponantur, nam vel vnam qualitatem susciperent, & sic essent inalterabiles, vel contrarias, & sic essent diuisibiles; tum quia non moueretur ab alio, quia sunt prima omnium principia, si à se, debet dari pars mouens, & pars mota, & sic diuisibiles.

Deinde propriam aperit sententiam quinque conditiones assignando ad

do ad actionem, & passionem: prima, quod patiens tale sit in potentia, quale agens est in actu, vt ignis est actu calidus, lignum in potentia receptiua calidum: secunda, quod patiens secundùm omnem sui partem patiatur, quia secundùm omnem est in potentia: tertia, quod sit dispositum, vnde quod est magis dispositum, magis patitur, magisque assimillatur agenti, quam minus dispositum: quarta, quod agens, & passum non sint continua, hoc est, quod non sint similia in forma, & in gradu eiusdem: quinta, quod agens, & passum sint debitè approximata. Hinc deducit corpus secundùm omnem sui partem esse diuisibile, quia secundum omnem est passibile, nam indiuisibile est impassibile, neque ad actionem requiri scissionem vel congregationem athomorum, vt dicebat Democritus, quia idem corpus indiuisum manens nunc fit humidum, nunc calidum, &c. tum quia in auctione non quælibet pars augeretur, sed potius auctio esset iuxtapositio corporum, seu athomorum, quæ per ipsum ad inuicem non continuantur.

C A P V T VI.

a tex. 83. vsq; ad finem.

7 INtendit nunc agere de mixtione primò quærit an sit; fuerunt enim aliqui, qui omnem mixtionem negarunt, quia vel quæ miscentur, manent, & sic eodem modo se habebunt, ac prius, ergo sicut tunc non erunt mixta, neque modò; vel vnum manet, alterum destruitur, & neque hoc, quia ens cum non ente misceretur, vel omnia desinunt esse, & multò minùs mixta dici poterunt. Vt autem ostendat dari mixtionem, ipsam distinguit ab alijs mutationibus generatione, auctione, & alteratione; à generatione differt, quia quod generatur cum materia, ex qua fit, vt ignis cum ligno non miscetur, ab alteratione differt, quia accidentia, & subiectum manent integra post alterationem, ab auctione tandem, quia quod augetur idem manet ante, & post auctionem, ostendit modò possibilem esse mixtionem, quia entium quædam sunt actu, quædam potentia, & virtute, quæ miscentur non manent actu, sed potentia, & secundum proprias virtutes, per quod soluitur propositum argumentum.

Secundo quærit, quomodo fiat mixtio, circa quod aliqui dixerunt mixtionem fieri per iuxta positionem minimarum partium diuersorum corporum, quæ minimæ sunt secundum sensum, quatenus nequit sensus earum segregationem percipere, vt patet in farina, ideoque mixta censentur: alij dixerunt partes illas minimas esse secundùm rem, eo quia sunt indiuisibiles. Has opiniones impugnat, quia mixtum homogeneum est itaut quælibet pars mixti est mixta, ergo minimæ illæ particulæ nequeunt impermixtæ manere, & solum iuxta sepositæ; tum quia primus modus mixtionem admittit secundum apparentiam, non secundum rem, & si esset perfectior oculus, discerneret segregationem illam, nec mixtum perciperet: secundus modus ponit compositionem continui ex indiuisibilibus toties impugnatam.

Propriam declarat sententiam præmittens, quod entium alia sunt ad inuicem actiua, & passiua quæ eandem habent materiam, alia non illa vel sunt facilliter diuisibilia, & fluida, vel non, quæ non agunt ad inuicem, non possunt misceri, neque quæ sunt actiua, & passiua, sed dura, & difficulter diuisibilia, vt patet in ligno, & lapide; sequitur ergo, quod sint fluida, neque hoc sufficit, sed quod in ferè æquali portione applicentur, nam si aquæ gutta in amphora vini ponatur, non erit mixtio, sed auctio; at quando sunt in debita proportione attemperata facilliter transeunt in tertium. Quapropter benè miscibilia sunt, quæ facilè terminantur, vt humida, non vnctuosa, & glutinosa, non enim facilè diuiduntur, & proportionaliter agentia, & patientia ad inuicem, si enim vnum fortiter agit, alterum tenuiter resistit, non erit mixtio, sed generatio: Mixtio verò est miscibilium alteratorum vnio.

L I B E R   S E C V N D V S,

DE GENERATIONE, ET CORRVPTIONE,

In quo agitur de Generatione, & Corruptione. elementorum, & mixtorum.

C A P V T P R I M V M.

a tex. 1. vsq; ad 16.

POstquàm de generatione, corruptione, & mutationibus annexis egit Aristotel. in præcedentib. libr. nunc præcipuè determinat de ipsis elementis, quæ principia aliorum corporum ponuntur; & primò varias recitat veterum opiniones circa materiale principium elementorum, quas sæpius retulerat, & confutarat maximè in primo Physicorum, vnde posteà suam explicat opinionem, iuxta dicta locis citatis, scilicet principium materiale primò esse materiam aliam ab elementis, semper sub contrariorum coniunctam, & contrarijs subijcibilem, ex qua generantur elementa ens potentiale nominatum; secundò ipsa contraria est calidum, & frigidum: tertiò ipsa sensibilia corpora, vt ignis, aer, aqua, & terra ad inuicem transmutabilia tanquam principia concurrere ad generationes aliorum corporum.

Deinde quærit formale principium ipsorum, dicens, quod formæ elementorum sunt tangibiles qualitates, ratio est, quia de ipsis loquimur vt sensibilia sunt secundum contactum; ergo differentiæ ipsorum penes tangibiles qualitates erunt sumendæ, Antecedens patet, quia loquimur de ipsis vt generabilia, & corruptibilia sunt, quomodo sunt actiua, & passiua, actio autem, & passio fiunt per contactum. Et quamuis visus sit tactu prior, non ob id formæ elementorum sumi debebunt penes visibiles qualitates, quia visus est prior propter vniuersalitatem & perfectionem sui obiecti, sub quo lux comprehenditur, attamen tactus est prior subiecto, quia recipit in se primas qualitates contrarias, per quas fiunt generatio, & corruptio. Tangibiles autem qualitates sunt calidum, frigidum, humidum, siccum, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, asperum, lene, crassum, & tenue; secundum graue, & leue, inquit Aristot. non sunt sumenda elementa, quia qualitates istæ non sunt actiuæ, & passiuæ, nos verò loquimur de elementis vt ad inuicem agunt, & patiuntur. Sed benè secundum calidum, & frigidum, humidum, & siccum, quia secundum istas qualitates sunt actiua, & passiua, calidum est, quod similia congregat, & dissimilia disiungit; frigidum, quod vnit dissimilia, segregare verò, & congregare dicunt actiuitatem: Humidum est proprio termino difficiliter terminabile, faciliter alieno termino, siccum è contrà proprio termino facilè terminabile, difficile alieno quæ dicunt passionem, non quod istæ non sint etiam actiuæ qualitates, sed quia non habent tantam actiuitatem, ac illæ. Tum, quia aliæ qualitatum contrarietates ad has reducuntur, nam subtile ad humidum reducitur, grossum ad siccum, lubricum, seu viscosum ad humidum non aqueum, sed aereum, quod est facilè inflammabile, reducitur, aridum ad siccum, molle ad humidum, durum ad siccum.

Subiungit posteà, quod humidum primò dicitur, quod alienam humiditatem in superficie tenet, vt lapis aqua aspersus, & dicitur vdum, seu roratum; secundò, quod humiditatem in profundo retinet, quæ si erit aliena dicetur irrigatum seu perfusum, vt terra ab aqua irrigata, si erit propria, & occulta, dicetur coagulatum: tertiò, quod humiditatem à se, & propriam habet tam in superficie, quam in profundo, & hoc est humidum elementare, ad quod cætera reducuntur; similiter siccum tot modis oppositis dicitur.

C A P V T II.

a tex. 16. vsq; ad 24.

9 IN hoc cap. numerũ, & proprietates quasdam elementorũ assignat, dicens primò quod quatuor sunt elementa, quod probat, quia quodlibet elementũ duas debet habere qualitates contrarias, vt cuilibet alteri possit contrariari, tot ergo erunt elementa, quot combinationes subsistentes fieri possũt ex primis quatuor assignatis qualitatibus, sex autem combinationes fieri possũt, & coniunctiones scilicet caloris cũ frigore, humiditatis cũ siccitate, caloris cũ siccitate, caloris cũ humiditate, frigoris cũ humiditate, & frigoris cum siccitate, primę duę sũt impossibiles propter contrarietatẽ, ergo quatuor remanẽt subsistentes coniũctiones, & sic quatuor tãtũ elemẽta, ignis calidus, & siccus aer calidus, & humidus, aqua frigida, & humida, terra frigida, & sicca.

Prima proprietas est, quod elementa quandoque sunt mixta, & impura, vt aer vaporibus repletus, quandoque simplicia, impura non debent dici elementa, sed quid denominatum ab eis, vt quod similes est igni, igneum, quod aeri, aereum &c. Secunda, ignis est in excellentia calidus, vt glacies est in excellentia frigida, ideoque propterea est ex ipsa in suis excellentijs manentibus nihil posse gigni. Tertia ignis, & aeris loca sunt sursum, aquæ, & terræ loca deorsum. Quà ta extrema vt ignis in summo, & terra in centro sunt puriora, media vero, vt aer, & aqua sunt mixta, & impura. Quinta ignis est aquæ contrarius, & aer terræ secundum vtramque qualitatem. Sexta quodlibet elementum vnam qualitatem magis sibi determinat, & intensius, vt ignis est magis calidus, quàm siccus, aer magis humidus, quàm calidus, aqua magis frigida, quàm humida, terra magis sicca, quàm frigida.

CAPVT III.

a tex. 24. vsq. ad 31.

10 INtendit Aristotel. in hoc capitul. explicare mutuam elementorum transmutationem, & primo asserit quodlibet elementum ex quolibet altero elemento gigni posse, quia quodlibet est cuilibet contrarium vel secundum vnam, vel secundum duas contrarietates; & consequenter quodlibet à quolibet potest pati; & transmutari, nam transmutatio est ex contrarijs, & in contraria. Secundò, quod facilior est transitus inter elementa symbola; quam inter dissymbola, quia facilius est vnum quam multa transmutare, in symbolis est vnica transmutatio, quia vnica contrarietas, in dissymbolis duplex; ergo, &c. Tertiò, ex dissymbolis elementis potest aliud tertium elementum generari, vt ex igne, & aqua possunt generari aer, & terra, ex aere & terra ignis, & aqua, quia vna qualitate consumpta altera remanente fit tertium elementum; vt in igne, & aqua si perit caliditas, & remanet siccitas generatur terra, si perit siccitas, & remanet calor, generatur aer; sic in terra, & aere si remanent siccitas, & destruitur frigiditas, producitur ignis, si destruitur caliditas, & remanet humiditas, fit aqua, quod etiam patet experientia, nam fumus exhalatio terrea est participans de aere, & tamen facillime inflammatur, vnde flamma est fumus ardens. Quartò ex symbolis alterum ex altero generatur; non verò tertium; patet, quia ex aqua, & aere non nisi aqua, vel aer generari potest, vel enim corrumpitur calor, & sic fit aqua non terra propter carentiam siccitatis, vel corrumpitur frigiditas, & sic generatur aer, non ignis propter eandem rationem, idem de terra, & igne dicendum; Quapropter, quando elementum fit ex symbolo, vnum tantum corrumpitur, quando fit ex dissymbolis, duo elementa corrumpuntur.

CAPVT IV.

a tex. 31. vsque ad 46.

11 DEinde, & expressius probat Aristotel. neque vnum elementum, neque plura esse principium materiale aliorum elementorum, & corporum, neque aliquod medium corpus complexum: non vnum elementum, aut plura, quia omnia essent illud vnum, vel illa plura; tum quia elementum illud in altero maneret, quia principium materiale manet in genito, & sic non esset vera generatio, sed alteratio, & duo contraria simul essent in eodem, puta cum ex aere fit aqua, aer esset in aqua, nec corrumperetur, & haberet calorem, & frigiditatem. Neque potest esse aliquod medium corpus densius igne, & rarius aere, vt dicebant aliqui, quia quodlibet corpus completum alteram istarum qualitatum oportet habere, & sic esset vnum ex quatuor elementis, vel si omnibus careret, haberet earum priuationes, & consequenter alteram istarum qualitatum contrariarum, quia priuatio vnius est alteri qualitati contrariae annexa, vt priuatio caloris cum frigore, priuatio sicci humido coniungitur. Neque dicas elementa extrema non transmutari adinuicem, sed tantum media, omnia enim sunt transmutabilia, eo quia omnia contrarietatem habent, & principium materiale est ingenerabile. Ex quibus etiam deducitur elementa non esse infinita, nam sequeretur infinitas esse qualitates; quia quodlibet elementum propriam habet qualitatem, per quam à cæteris distinguitur, & consequenter infinitas contrarietates, vnde nulla posset fieri generatio, oporteret enim omnes illas contrarietates destruere, & infinitum nequit absolui.

Ex his reijcit plures errores Empedoclis circa naturam elementorum, vt puta, quod elementa non sint ad inuicem transmutabilia, quod lis, & amicitia sint causæ generationum naturalium, quod cælum fit ex elementis compactum, similiter, & anima; & hoc pluribus rationibus, quas breuitatis gratia omittimus.

CAPVT V.

a tex. 46. vsq. ad 51.

12 INtendit in hoc capitul. explicare generationem mixtorum, quomodo fiat: & prius adducit duas opiniones: prima ponebat elementa transmutabilia ex eadem materia communi constantia; secunda ponebat intransmutabilia, & per consequens integras manentia in generatione mixtorum, & compositione. Contra illam arguit, quia sequeretur mixtionem esse solum iuxta positionem elementorum, nec qualibet pars mixti esset mixta, neque ex qualibet parte mixti possent extrahi omnia elementa: contra primam dubitat, quia vel elementa manent in mixto, & sic eadem inconuenientia sequuntur ac contra primam, si non manent, mixtio non esset nisi quædam generatio simplex vnius ex alio. Explicat tamen modum generationis mixtorum, dicens, quod esse calidum stat dupliciter, vel in summo, & sic non stat cum frigido, vel in esse remisso, quomodo secum admittit frigidum, idem de alijs qualitatibus dicendum, modò elementa quando concurrunt in debita proportione quo ad actionem, & passionem, bene ex eis mixtum generari potest, quia eorum qualitates manent in esse remisso, & ex varia proportione, & temperamento istarum qualitatum, varia oritur mixtorum generatio; & si vnum prævalet, & dominetur supra alterum, erit alterius elementi generatio, vel auctio, & per hoc patet ad dubitationem contra primam opinionem, quam sequitur Arist.

Ex his deducit omnia mixta perfecta ex quatuor elementis constare, quod probat, quia constant ex terra, cum in loco terræ permaneant, & vnumquodque naturam illius participare videtur, in cuius loco existit; constat ex aqua, quia terra, cum sit valde sicca, indiget humido, vt terminetur, & consistat, nec decidat, constat ex igne, & aere, quia mixtum perfectum ex contrariorum temperamento nascitur; ignis autem, & aer contrariantur terræ, & aquæ; Tum quia vnumquodque constat ex eo, quo nutritur, at viuentia nutriuntur ex quatuor elementis, quia si hoc non esset, maximè in plantis, quæ aqua videntur nutriri, quod est falsum, nam & aqua, & terra nutriuntur, vnde rustici terram irrigant ad nutritionem arborum; necessarius etiam est calor ad nutritionem, quia forma nutriti est principium actiuum conuertens nutrimentum in propriam substantiam, calor autem est maximè actiuus, & non nisi igni conuenit primatiò; hinc ignis inter simplicia propter sui actiuitatem nutritur, indiget enim pabulo, vt substentetur, sicut cætera viuentia.

CAPVT VI.

a tex. 51. vsq. ad 63.

13 AGit nunc de causis generationis, & corruptionis rerum naturalium, supponens ad generationem materiam concurrere, & formam, quærit an requiratur causa efficiens, & quæ sit: Plato causam posuit ideam, cuiuslibet speciei separatam causantem formam eiusdem speciei in materia propter sigillationem ipsius formam eiusdem speciei in materia propter sigillationem ipsius ideæ, quæ se habet vt sigillum, & forma vt cera recipiens tale esse ab idea, cui assimilatur; hoc impugnat; quia cum ideæ semper sint, semper generarent idem, nam idem manens idem, natum est idem producere; tum quia in artefactis præter impressionem formæ in materiam adest alia causa, ergo, & in naturalibus, Alij dicebant materiam seipsam alterare, & producere entia naturalia, vel saltim medijs qualitatibus elementaribus. Contra, ait, quia materia est pati, non agere; tum quia in artefactis præter materiam alia requiritur causa effectiua, qualitates verò sunt principia instrumentalia, debent ergo assignari principalia principia effectiua, tum quia ignis est maximè calidus, & tamen non agit nisi motus à cælestibus corporibus; ergo multo minus cætera corpora per illas qualitates solummodo poterunt agere.

Assignat deinde causam efficientem ex propria sententia dicens motum cæli esse causam generationis, & corruptionis rerum, quia motus iste est primus omnium, & perpetuus ex dictis 8. Phys. rationabilius autem est id, quod semper est, esse causam illius, quod aliquando non est, quam è contra; tum quia motus cæli adducit, & abducit generans scilicet solem. Verum est tamen non sufficere motum primi mobilis ad perpetuitatem generationis, sed requiri motum obliquum per circulum zodiaci aliarum sphærarum, nam idem manens, idem facit idem, ergo, quia generatio, & corruptio sunt contrariæ, contrarias causas requirunt, quales sunt motus [illegible] cælorum; hinc tempus generationis est æquale tempori corruptionis, quia æqualiter sol nobis est propinquus, & distat à nobis, suo accessu generat, recessu corrumpit: sic etiam vitam cuiuslibet, cuiusque sublunaris determinatam esse, his quidem minorem, & illis maiorem iuxta varium concursum aliarum causarum. Tandem sequitur generationes, & corruptiones perpetuas esse, quia natura facit quod melius est, melius est esse, quam non esse, nequit in indiuiduo idem esse semper conseruare, ergo quærit conseruare in specie, tum quia causæ scilicet motus cæli, & motor sunt perpetuæ, & in gyrum reuoluuntur perpetuo, ergo effectus scilicet generationes, & corruptiones perpetuæ erunt: vnde videmus simplicia quasi circulariter moueri ad imitationem superiorum causarum, ex igne enim generatur aer, ex aere aqua, ex aqua terra, ex terra aqua, ex aqua aer, & ex aere iterum gignitur ignis.

CAPVT VII.

a tex. 63. vsque ad finem.

14 SOluit nunc aliquas dubitationes circa rerum generationes, prima est, an omnia, vel aliqua, aut nulla ex necessitate prouentant, & generentur, cui respondet aliqua de necessitate euenire, aliqua contingenter, nam de rebus futuris solemus dicere, hoc esse aliquando futurum, quod est contingenter fore, solemus etiam dicere, hoc esse, quod est necessariò fore, eo quia res aliquæ habent esse necessarium vt solis circulatio, aliæ esse contingens, vt deambulatio, ergo idem de rerum generatione dicendum.

dum: Secunda est, cum generationes rerum sint necessariæ, an sicut ex generatione posterioris sequitur necessitas generationis prioris, ita ex generatione prioris sequatur etiam necessitas posterioris: respondet in essentialiter subordinatis posterius necessario arguit prius, à quo essentialiter dependet, vt positio domus arguit fundamenti generationem; non tamen positio prioris necessario arguit generationem posterioris, nisi posterius sit in se necessarium. Tertia est cum generationes perpetuæ sint, an perpetuentur secundum rectum, an secundum circulum; duplex enim progressus generationum potest esse rectus, vt cum genita successiuè alterius semper sunt speciei; alter circularis, vt cum in progressu generationum aliquando fit regressus ad res eiusdem speciei cum illis prius corruptis. Huic respondet, quod quamuis in aliquibus scilicet in animalibus videatur fieri progressus secundum rectum, & hoc quia corruptum non est tota materia geniti: verè tamen perpetuantur generationes secundum circulum, quia si essent perpetuæ secundùm rectum, aut res illæ diuersæ speciei essent finitæ, & hoc non, quia tandem consumerentur, aut infinitæ, & hoc non, quia sic nulla generatio esset necessaria, nam quod necessariò generatur, præsupponit generationem necessariam prioris, at in infinito non datur prius, & posterius, nec primum, & vlt. quare perpetua est generationem series, quia progressu temporis fit regressus ad res eiusdem speciei, sicut circulationes cæli eodem modo sunt perpetuæ, sic ex aqua est madefacta terra, ex illa generantur vapores, ex vaporibus nubes, ex nube aqua, & ea aqua iterum madefit terra, in quibus clarior apparet circulus, eo quia corruptum est tota materia geniti. Quarta est, an idem redeat secundùm speciem, vel secundum numerum: respondet in incorruptibilibus regressum fieri ad idem secundùm numerum; vt patet in ortu solis, in rebus corruptibilibus fieri secundùm speciem.

QVÆSTIO PROEMIALIS AD LIBROS DE GENERATIONE,

Quodnam sit horum Librorum adæquatum subiectum.

1 Scientiam vnam totalem esse quandam artificiosam fabricam diximus in Log. disp. 12. q. 3. ar. 3. constituitur enim ex multis partialibus habitibus ad se inuicem ordinatis sub vno generico habitu, sicut & obiecta partialia sub vno generico, & totali continentur, sicut igitur in cognitione cuiusdam domus prius sese offert totum ædificium, deinde vt exactius, & distinctius cognoscatur, partes ordinatim quærimus inuestigare, similem ordinem in scientijs obseruamus ex 1. Phys. c. 1. prius enim obiectum in communi contemplamur, deinde paulatim ad species ordinatè descendimus, communiora enim prius cognosci debent: talem ordinem tenuit Arist. in Philos. in libris enim Phys. corpus naturale in communi considerauit, deinde ad species progressus est, & in lib. de Cælo corpus simplex, quod est prima species corporis naturalis, est contemplatus, subiungit postea tractatum hunc de generat. & corrupt. seu de ortu, & interitu inscriptum, de quo quærimus, quodnam sit in ipso adæquatum obiectum.

Variæ de hac re extant opiniones: Arriag. enim ponit generationem substantialem pro subiecto. Toletus hic ait subiectum esse mutationem secundum formam, vt generationem, augmentationem, & alterationem comprehendit: addit Aref. qu. 4. sect. 2. mutationem istam esse subiectum materiale, formale verò esse, quatenus est passio corporis naturalis. Albert. tract. 1. de gen. c. 1. Auerr. 4. de Cælo com. 3. & alij pro subiecto statuunt corpus simplex, seu elementum, vt est mobile, non quidem ad Vbi, hoc enim modo de ipso agitur in lib. de Cælo, sed ad formam absolutam. Bannes, Compl. Ioan. de S. Tho. & alij ponunt subiectum ens mobile ad formam intrinsecam, seu absolutam, quam mobilitatem Bannes accipit non pro radice fundamento scilicet pro naturalitate, sed pro passione, & aptitudine ad motum. Orbellus noster, Conimbr. Ruu. Hurt. hic & alij docet subiectum esse corpus caducum seu generabile, & corruptibile, quatenus est mobile ad formam absolutam. Zab. lib. de natur. philos. constit. c. 21. Biragus noster, & Morls. in hac qu. corpus mixtum, quod ab elementis distinguitur, quatenus propriam habet naturam, assignant pro subiecto.

2 Dicendum est cum hac vlt. sent. corpus mixtum, vt talem naturam habens esse subiectum secundum virtualem continentiam. Hæc conclus. primò prob. discurrendo per alias opiniones: in primis nec generatio, nec mutatio ad absolutam formam potest esse subiectum, quia ex dictis disp. 12. log. qu. 2. art. 3. nullum principium, vel passio potest statui subiectum in aliqua principali parte totalis scientiæ, sed semper debet esse species aliqua totalis obiecti, & adæquati: generatio autem, siue mutatio non est species, sed potius passio corporis naturalis, quod est obiectum totius philosophiæ adæquatum: diximus in principali parte, quia potest accidere, quod in aliquo libro contempletur aliquod principium, vel passio, subiecti, hic tamen liber non potest connumerari inter principales tractatus totalis scientiæ, isti enim desumuntur in ordine ad principales partes adæquati obiecti, quæ non sunt passiones, sed species contentæ sub illo: hinc videmus, libros istos de passionibus non solitariè tradi, sed simul cum alijs, in quibus de subiecto determinatur, sic fecit Arist. in Physicis; at libri de gener. ab omnibus computantur inter partes potiores Philos. Specialiter contra Aref. est, quòd inuertit ordinem scientiæ, in qua obiectum se tenet ex parte subiecti in conclusione scientifica, passio verò ex parte prædicati, modò si mutatio consideratur passio corporis corpus se teneret ex parte prædicati: simili modo in Physicis, imò in Philos. subiectum dici posset motus in communi, vt est passio corporis naturalis. Deinde elementa nequeunt esse adæquatum subiectum, excedantur enim à consideratis in his libris, non enim generatio, alteratio, mixtio, nutritio, augmentatio conueniunt elementis, vel ipsis solis. Tum quia de corpore simplici, etiam vt mobile est ad formam, seu vt generabile, & corruptibile agitur in lib. de Cœlo, vt vidimus in q. proœm. illorum lib. Qua ratione nec ens mobile ad formam absolutam nec corpus caducum commune ad elementa, & mixta poni debet pro subiecto nequit enim de eadem re sub eadem consideratione bis in scientia tractari: cum igitur de elementis disserat Arist. in 3. & 4. de Cœlo, non debet iterum de ipsis per se agere in his libris.

3 Secundò prob. directè, quia scientia diuidi debet ad diuisionem subiecti, & à subiecto generico ad specifica est descendendum: igitur quia corpus naturale in communi est subiectum in Philos. quod primò diuiditur in simplex, & mixtum ex 1. cœli 7. & de simplici corpore iam egit in lib. de Cœlo, hinc in his lib. aggreditur explicationem alterius speciei mixti corporis, ipsum considerando in communi secundum virtualem continentiam, quia non descendit ad species, quamuis enim in libr. de Cœlo egerit de simplici corpore secundum virtualem, & potentialem continentiam, hoc fecit, quia corpus simplex pauciores sub se continet species: idcircò commodè in eodem tractatu simul omnia explicari poterant: at corpus mixtum multas, & valde diuersas species sub se habet, ideoq; ordo doctrinæ postulat, vt seorsum declarentur iuxta leges bonæ diuisionis traditas disp. 1. log. q. 5. ar. 4. Et quoniam ratio formalis non debet excedere, nec excedi à materiali subiecto ex disp. 12. log. q. 2. art. 2. hinc ratio formalis nõ erit naturalitas in communi, sed propria conueniens mixto corpori. Tum quia habet omnes conditiones requisitas præsupponitur enim definitio, quam tradidit Arist. 1. Cæli 7. dum mixtum corpus à simplici distinxit à posteriori per habere principium mixti motus, & 3. Cæli à tex. 30. & 2. de gen. à tex. 46. dum à priori distinxit per hoc, quòd in sui constitutione alia priora corpora præsupponat, vt diximus disp. 2. de Cælo a. 4. ipsius principia, & passiones explicantur, dum ostenditur ex elementis tanquam ex principijs materialibus constare, esse quoque generabile, corruptibile, alterabile, &c. Et omnia hic considerata ad ipsum habent attributionem, nam hic contemplantur prima elementa, non absolutè, sed vt principia mixtorum, vt diximus in lib. de cælo q. proœm. generatio quoq; corruptio, alteratio, mixtio, actio ad ipsum reducuntur, vel tanquam passiones, vel tanquam principia, vel conditiones passionum, quales sunt actio, & reactio.

Solùm dubitari potest de augmentatione, & nutritione, hæ namque mutationes non conueniunt corpori mixto in communi, sed animato vnde non videntur habere connexionem cum mixto corpore. Sed aduertendum, quòd Arist. de illis mutationibus non per se egit in his libris, sed propter Antiquos, qui vel non distinguebant augmentationem à generatione, vel alteratione, aut si distinguebant, illam explicabant, ac si omnibus corporibus caducis conueniret, dum dicebant augmentationem fieri ex potentia magnitudine, actu autem nullam habente magnitudinem, hoc pacto enim omne, quod generatur dici posset augmentari, quia actu non habet quantitatem, antequam generetur, sed potentia: hac igitur ratione necessum fuit distinctè agere de auctione, & consequenter etiam de nutritione: tum quia de ipsis egerit solùm, vt sunt mutationes ad formam substantialem & quantitatiuam, non verò vt sunt actiones vitales, vnde nullam mentionem fecit de potentia augmentatiua, & nutritiua: eo quia satis dignoscebatur distinctio ipsarum ab alteratione, & generatione considerando terminum ad quem, quicquid sit de principio effectiuo. Verum est tamen, quod nos occasione huius agemus de ipsis, etiam vt sunt actiones vitales, vnde & generationem viuentium inuestigabimus.

4 In opposit. arg. 1. quòd generatio, vel saltem mutatio ad formam absolutam sit subiectum; Tum ex inscriptione, quæ est de generatione, & corruptione, non de corpore mixto: Tum quia hic quæruntur principia huius mutationis. Tum quia sicut in lib. de Anima, non corpus animatum, sed anima est subiectum, in lib. de somno & vigilia, non animal, sed somnus, & vigilia in lib. de iuuent. & senect. iuuentus, & senectus sunt subiectum; non homo, quamuis hæc omnia conue-

rè in calidum agere, coloremque corrumpere, quod non posset fieri, nisi frigus esset forma positiua. Tum quia nullum agens per se corruptionem intendit agendo, ergo frigidum agendo in calidum non solum intendit corruptionem caloris, sed productionem frigoris. Tum eandem quia eadem facilitate, qua inquit Cardanus frigus non esse, nisi defectum caloris, & ex solo agentis calidi recessu consurgere, dicemus & nos è contra calorem esse defectum frigoris, & non nisi ex agentis frigidi recessu contingere, & qua ratione probabit ipse calorem esse positiuam formam, eadem quoque idem prorsus de frigore concludi poterit, ac debebit. Meritò ergo Scaliger exercit. 18. hortatur Cardanum, vt dum ex Rethicis montibus furit Boreas, ipse soleis, pileoque abiectis in campo deambulet, nec metuat futurum, vt calor ipsi machinis vllis ex capite deturbetur, à frigore enim ipsi metuendum non esse, quia si frigus priuatio est, nunquam priuatio expellet formam, sed ipsa potius expelletur à forma.

3 Quamuis autem istæ rationes euidentius probent intentum de calore, & frigore ob sensibiliorem, ac magis obuiam eorum actionem, ac sensuum immutationem, quam de humiditate, & siccitate; eo quia sunt longè minus actiuæ, & sensuum immutatiuæ, tamen quia nec ipsæ omni prorsus actione priuantur, ac sensatione, ideo rationes allatæ etiam de ipsis sufficienter intentum probant. Quod autem humiditas quoque & siccitas sint formæ inuicem actiuæ, probatur ex Arist. 2. de gen. 25. nam ex igne immediatè fit aer, & non nisi actione humiditatis in siccitatem, cum ignis, & aer non habeant contrarietatem intentam, nisi in illis duabus qualitatibus; tum etiam aliter ex duobus elementis non simbolis non posset fieri tertium contra Arist. illic, quoniam in productione ignis ex aere, & terra oportet, quod caliditas aeris superet frigiditatem terræ, & quod siccitas terræ superet humiditatem aeris, & per consequens fiet inter eas actio, & passio; quod etiam patet varijs experimentis, sal enim carnes exsiccat, & corpora, siccitas colligat ex Arist. 4. Meth. c. 34. & 36. quod est agere, & è contra sal liquescit, & humectatur ab aere, glacies ab aqua, & carnes in locis valdè humidis computrescunt vtique actione humiditatis corrumpentis; & demum Medici humidis morbis sicca applicant, humida siccis, Auster calidus, & humidus corpora humectat, Boreas, frigidus, & siccus eadem exsiccat, & alia sexcentum occurrunt consimilia exempla.

Negat Arriag. citat. has qualitates esse actiuas, & alterius consimilis qualitatis esse productiuas, vnde inquit nihil humectari nisi ingressu substantiæ fluidæ, & nihil exsiccari, nisi per expulsionem talis substantiæ, non autem per productionem alicuius qualitatis in corporibus humectatis, vel exsiccatis. Sed hic humectandi modus refellitur à Scoto 4. d. 46. q. 16. §. *alius est intellectus*, ait enim loquens de pane vino imbibito, & humectato, quòd corpora omnia partes aliquas habent porosas, & alias solidas, quamuis ergo porosæ humectari possint (ait Doctor) præfato modo per ingressum substantiæ fluidæ, solidæ tamen nequaquam, nisi admittatur penetratio corporum, sed humectantur tum per humiditatem corporis fluidi eis contigui in partibus porosis recepti, tum per aliam humiditatem in ipsis de nouo productam. Nec suffragatur, quod ait Arriag. n. 13. aquam non aliter humectare corpus, quàm eo modo, quo illud permeat; nam certum est corpora, vt v. gr. panem quoquo versum humiditate perfundi, etiam quoad minimas particulas, & tamen aqua non sic peruadit illum, alioquin daretur penetratio dimensionum, ergo non pari passu currunt penetratio aquæ in panem, & humectatio. Falsum etiam est, quod addebatur in responsione corpora humida non exsiccari, nisi præcise per extractionem humorum, non autem per productionem siccitatis in ipsis, videmus enim Boream lutum constringere, & exsiccare, non tamen extrahendo vapores, & humores, sed siccitatem in eo producendo, vnde quando postea vehementer à sole percutitur, mollescit rursus, & vapores, qui ad interiores partes se receperant, tenuiter exhalant, quod non esset, si Boreas illud exsiccasset per extractionem vaporum omnium; & quidem si Boreas exsiccaret extrahendo vapores, vtique paulatim egredi conspicerentur, sicut conspiciuntur, cum exsiccatur actione solis, vel ignis, aut saltem deberet lutum ab initio humidius apparere ob exitum vaporum, quale cernitur, cum solis calore exsiccatur, quod tamen non videmus, ergo possunt corpora desiccari non tantum per extractionem vaporum ab ipsis, sed etiam per veram, ac physicam productionem siccitatis in eis, & si humores expelluntur, id fiet per introductionem siccitatis.

4 Dicimus 2. humiditatem, & siccitatem nedum esse formas positiuas, sed etiam reipsa distinctas à corporibus humidis, & siccis; Probatur, tum quia habent proprias actiones accidentales, vt nuper dicebamus; tum quia sunt sensibilia propria tactus, quod cum neque substantiæ, nec priuationi conueniat, consequens est nec humorem esse substantiam, nec siccitatem eius priuationem; At negat Arriag. humiditatem, & siccitatem sensu percipi, & inquit, quando tangitur aqua, sentiri vtique calorem eius, aut frigus, humiditatem verò nequaquam. Sed planè id est negare sensum, cum enim quis digitum immergit in aquam, non solum frigus, aquæ sentit, sed ipsam quoque aquæ fluiditatem, sentit enim ipsam comprimenti cedere, & circa digitum circumfundi, & si quis clausis oculis manum dexteram aquæ immergat; sinistram cineri immittat, frigore, vel calore in eodem gradu affectis, certè ductu solius tactus discernet hunc esse cinerem, illam verò aquam. Accedit ex mysterio Eucharistiæ argumentum ineluctabile, quod frustra Arriag. nititur eludere, ibi enim remanet humor vini, non autem substantia, ergo hæc est ab humore distincta. Respondet, ibi non manere humorem, sed partes accidentis cum ea fluxibilitate, quam haberent, si ibi essent substantiales partes vini, vnde illæ partes accidentales non aliter humectant ibi, quàm se applicando corpori humectato. Hæc solutio seipsam destruit, & infringit, negat manere humorem, & concedit accidentia vini manere cum fluxibilitate, & humectare digitum eis applicatum, aut quid aliud est fluxibilitas illa, quàm humor ipse, qui in tali fluiditate consistit? & quomodo humectare possunt, si non habent humorem? si ergo accidentia illa sunt fluida, & humectant, planè erit ibi humor vini, cum tamen substantia non adsit.

5 In oppositum obijcies primò probando frigus, & siccitatem non esse formas positiuas, sed solas priuationes, quia per solum recessum agentis calidi v. gr. solis aliæ frigescunt, & per solum recessum humoris exsiccantur; Conf. quia non alia ratione in hyeme omnia frigore rigent, nisi ob solis distantiam, qui prius propinquitate sua omnia calefaciebat. Sic etiam frigus, quod nos in febri aggreditur, aliunde non oritur, quam ex spirituum absentia, qui antea sua præsentia membra fouebant. Et tandem Arist. ipse 2. de gen. 18. & 12. Meth. 22. frigus appellat priuationem caloris.

Resp. neg. assumptum, non enim frigus oritur ex absentia caloris, sicut cæteris ex absentia visiuæ virtutis, sed potius calor deficit ob præsentiam frigoris, sic etiam ad illud de siccitate dicendum, quod humores expellunt per introductionem siccitatis; an autem per solam extractionem humorum possint interdum corpora exsiccari, mox explicabimus. Ad Conf. causa positiua frigoris in hyeme sunt terra, aqua, & astra quædam, quorum actio impediebatur in æstate ex nimia Solis propinquitate, vnde absentia solis non est causa illius frigoris, nisi per accidens, quatenus desinit conseruare calorem. Sic pariter ad illud de febri dicendum, causæ namque positiua illius frigoris sunt humores frigidi, qui propriam actionem exerunt, & exercent in partibus exterioribus, dum spiritus calidi ad interiora sese recipiunt, qui sua præsentia eorum actionem prohibebant, vel remittebant, cui opitulatur forma mixtionis, in qua prædominatur elementum terræ, quæ est frigefactiua, Arist. autem ideò interdum appellat frigus caloris priuationem, quia ex duabus formis contrarijs vna solet esse perfectior, & excellentior altera, quæ proindè ob suam imperfectionem induit modum priuationis, si ad illam conferatur, & quia in proposito calor est qualitas frigore excellentior, hac de causa interdum appellatur priuatio caloris, cum tamen absolutè in se sit forma positiua, sicut ipse calor.

6 Secundò obijcit Arriag. probando humiditatem, & siccitatem non esse formas distinctas a corporibus humidis, & siccis; Nullum est fundamentum ponendi eas distinctas à corporibus, ergo gratis ponuntur; probatur assumptum, quia illæ qualitates non sunt operatiuæ, nec percipiuntur in se, nec aliundè, ergo; & quod non sint operatiuæ, patet, quia corpora humida non aliter humectant, nisi seipsa applicando alteri corpori, efficienter autem nunquam, pone, inquit, totam Oceani aquam sit inter me, & illam vitrum leue, per quod aqua non possit permeare, in æternum non humectabor. Nec dicas siccitatem valdè resistere; nam percontatur, an hæc resistentia aliquando vincatur, an nunquam, si nunquam, frustrà, ergo ponitur humor operatiuus, quandoquidem nunquam operatur in sicca; quòd si aliquando illa resistentia vincitur, petit, quando, & à quo vinci debeat, si ab humore totius Oceani pugnantis contra vnum leue vitrum non vincitur. Idem è contrario probat ex siccitate, quæ nunquam aliquid operatur efficienter, nec alio modo corpus exsiccatur, nisi quando ab eo expelluntur corpora humida, hæc enim si benè expellantur, eo ipso res exsiccatur, quia humoris substantia exijt è corpore; sic ignis exsiccat suo calore vapores extrahendo, nec poterit assignari exsiccatio vlla in genere causæ efficientis; probat deindè principale assumptum quoad alteram partem, quia aqua sentitur, quatenus est frigida, vel calida, de eius autem humore nihil omninò sentitur.

Resp. neg. assumptũ cum vtraq; probatione, vt enim constat ex dictis, & adhuc magis ex dicendis patebit, humiditas quoq; & siccitas, propriam actionem habent, & sensationem, verũ tamen est in actione non multũ pollere, vndè ob exiguitatẽ actiuę virtutis in cõparatione ad frigus, & calorẽ dici solent qualitates passiuę, vt explicabimus inferius q. 4. & eadẽ de causa indigent proxima, ac intima applicatione ad passũ, vt in illud agant, vt cõstat cũ carnes sale exsiccãtur, & panis vino humectatur, ac licèt substãtia vini humida, & salis sicca in partes panis, & carnis porosas sese insinuent, alias tamẽ partes solidiores proxima efficiẽter humectãt, & desiccãt; vnde ad illũ casum de tota Oceani aqua manui approximata solo vitro intericcto, quod nũquã illam humectaret, dicimus id euenire ex debili humiditatis actione, & vehementi siccitatis vitri resistentia; & absolutè negamus nunquã fore humectandam, nam si phiala vitrea sale plena ponatur in aqua, non post multum temporis videbimus sal humectari.

7 Ad aliud de siccitate iam supra negatũ est exsiccationẽ fieri per solam extractionẽ humorũ a corpore, & non etiã per inductionẽ siccitatis in eo, cũ verò probatur, quia in hunc modũ ignis exsiccat vestes, lutũ, &c. ait Ang. l. 2. de form. proprie. pag. 45. quod duplex est desiccatio, vna substantifica, seu substantialis, quæ fit per resolutionẽ partium subtilium humidarũ manentibus terrestribus, & in hoc sẽsu

caloris ignis vel Solis efficeat, quod est exficcare per accidens, quia actione caloris non producitur vlla noua ficcitas, sed tantum rarefit corpus, in quod agit calor, vnde facilius euaporat substantia humida, & remanat sola substantia ficca, quæ propter separationem à contrario magis exindè sentitur; alia est exficcatio propriè dicta scilicet qualitatiua, quæ fit per realem, & nouam productionem ficcitatis & ista non fit à caliditate, sed est propria ficcitatis. An verò primus desiccandi modus possit exerceri fine secundo; videtur negatiuè respondendum, verisimile enim est, quod dum Sol aut ignis agit in lutum, madidas vestes, & similia alia humida, non solùm extrahantur humores ab illis, sed etiam aliqua de nouo in eis producatur ficcitas, non quidem actione caloris, sed actione ficcitatis, quæ reperitur in igne, quæ etiam valde iuuabit in genere causæ formalis ad expellendos humores, cum in passo fuerit introducta, si verò primus desiccandi modus potest fine secundo contingere, tunc in eo casu contingeret desiccatio absque vlla productione nouæ ficcitatis per solam extractionẽ humorum à corpore, Quod etiam humiditas, & ficcitas propriam faciant sensationem, patet ex dictis, & satis de se constat, tactu namque benè sentitur, an vestis, & tela sicca sit, vel madida, & humectata. Dices si ea re humida auferretur totus humor nulla addita qualitate, maneret res illa sicca, & talis sentiretur, ergo ficcitas est sola priuatio humiditatis. Negatur antec. aliter idem argum. fieri posset de frigore, sed res illa neque esset humida, neque sicca; & sicut ablato calore subiectum non tali modo afficeret sensum, sicut afficit frigus, quia in talis affectio frigoris est vera actio, ita ablato humore subiectum non iam afficeret sensum, sicut afficit introducta ficcitate licet verum sit, vt diximus sensibilius deprehendi frigus in corporibus, quàm ficcitatem.

Q V Æ S T I O II.

An calor, & frigus, ficcitas, & humiditas sint in omnibus corporibus formæ accidentales, an potius in quibusdam substantiales, & quomodo definiantur.

8 QVamuis Pilosophi omnes in Peripato vnanimi consensu in hoc conueniant, quod calor, & frigus, ficcitas, & humiditas sunt formæ accidentales de prædicamento qualitatis; nihilo tamen minus non defuerunt, qui in elementis eas posuerint, velut formas eorum substantiales, ac substantialiter constitutiuas; talis fuisse videtur cōmunis Græcorum sentẽtia Alex. Themis. Simplic. Philop. Ammon. & aliorum, quos citat; & mordicus sequitur ea Latinis (apud quos illa opinio nunquam inualescere potuit) solus Cremoninus perpetuus Græcorum latero, ac Idolatra integro libello pro hac re inscripto. Communis tamen, ac receptissima inter Latinos sententia, à qua etiam Græcorum quamplures non longe distant, si rectè intelligantur oppositum docet velut de mente Arist. ac etiam veritati magis consonum, esse nimirum in quibuscunq; corporibus etiam in elementis ipsis accidentales formas, & accidentia de genere qualitatis quod fusissimè, ac satis luculenter, & exactè contra Cremoninum demonstrarunt ex recentioribus Peripateticis Raguseins disput. Peripat. 55. & iunior Contarenus tom. 2. q. 7. Peripat. de formis elementorum, qui alios citant, & adamussim omnes Arist. auctoritates ad rem hanc pertinentes expendunt, & ex nostris exactissimè P. Faber 11. Met. disp. 9.

Sed etiam dubium est circa alteram quæstionis partem, Aris. n. 8. de gen. 8. 9. & 54. & 4. Meteor. cap. 1. definiens Calidum, & Frigidum, Humidum, & Siccum quasdam assignauit difficultates, quæ innumeras, nec leues subeunt difficultates, quo factum est, vt plurimi illas penitus abiecerint, & alias propria industria inuestigauerint; alij verò eas acceptauerint, vt veras in plurimum, non semper, ita Pomponat. & Buccaferr. 4. M. Meteor. & Conimb. l. 2. de gen. c. 3. q. 3. art. 2.

A R T I C V L V S I.

In omnibus corporibus esse formas accidentales demonstratur.

9 HÆc est receptissima sententia præsertim inter Latinos, vt diximus, quam Scot. semper supponere videtur, vbicunque de his qualitatibus loquitur ita 2. d. qu. 6. N. & O. & d. 15. q. vn. & p. d. 17. qu. 5. & d. 12. q. 3. & alibi sæpè. Prob. primò pluribus, & manifestis Arist. authoritatibus, non quia in his caput faciamus, nam apud nos semper magis vrgebit vna stabilis ratio, quam mille auctoritates, scire namque *est rem per causam cognoscere*, non per auctoritatem, & vt inquit ille, *non est attendendum quis dicat, sed quid dicat*, & huius indolis sunt probatiores Philosophi, vnde Hier. ab Angello Scotista inclytus l. 2. de form. propriet. p. 52. loquens de auctoritatibus etiam Arist. inquit, *quas sine experientia, vel ratione in Philosophia non libenter recipio*; Auersa q. 41. sec. 8. ait, *nec oportet in rebus Philosophicis totum ferè studium ad examinandas auctoritates conuertere*, & Raguseius eit. cap. 4. in fine suffragatur dicens, *magis puto esse Philosophi rationibus, quam auctoritatibus decertare*; vnde asserta sua solis auctoritatibus stabilire, vt Cremoninus assolet, non solùm in liberis Auctoribus est indecorum, sed etiam in ipsis Arist. Interpretibus minimè laudandum, vt monuit Zabarel. vir de Aris. doctrina benemeritus lib. de regionibus act. 2. cap. 6. vbi ait, *Et laudandi quidem in hoc sunt Interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius auctoritate non acquiescentes, de eius dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui veri Philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent*: quare verus, & genuinus philosophandi modus etiam in Peripato est non soli Arist. auctoritati acquiescere, sed etiam rationem vestigare dictorum ab Aris. nam qui soli auctoritate fidit, rationem spernens, argutè à quodam appellatus est vir multæ auctoritatis, sed modicæ rationis, seu *homo sine ratione*, ea igitur potissimum de causa Arist. auctoritates adducimus pro nostro asserto, vt putidum Cremonini mendacium refellamus, qui sec. 2. cap. 1 sub finem ait Latinos nec vnum quidem Aris. locum adducere posse, vbi elementorum qualitates appellauerit accidentales, cum tamen pro sententia Græcorum legantur innumeræ ab ipso relatæ; summatim itaque & clariores afferemus.

In 7. l. Phys. t. t. & 8. l. 55. primas qualitates enumerat inter passiones sensibiles, idem habet p. de ge. 24. lib. 2. de gen. 54. & 55. carpit antiquos, eo quia solas elementorum qualitates agnouerint, non eorum formas substantiales. Item lib. de sensu, & sensib. ait ignem agere non quatenus ignem, sed quatenus calidum, per quod manifestè secernit formam substantialem ignis ab ipso calore. Et 2. de partib. animal. ab initio docet qualitates non esse de essentia elementorum, sed illorum virtutes; & 7. Met. t 7. disertissimis verbis ait substantias non esse, sed accidentia, quod denuo repetit 5. Met. 19. & 8. Met. 5. videatur codex, quia verba sunt apertissima, quæ breuitatis gratia hic non transcribimus. Denique idem deducitur ex varijs eiusdem Arist. principijs, quod nimirum substantia non habet contrarium, non suscipit magis, & minus, non est per se immediatè sensibilis, non terminat alterationem, sed generationem, & alia huiusmodi, quorum oppositum omninò conuenit alligatis elementorum qualitatibus.

10 Ad eludenda hæc Arist. testimonia plura adinuenit Cremoninus diuerticula; Primò inquit Philosophum, cum illas qoalitates vocat passiones elementorum, & accidentia, loqui dubitando, & proponendo Antiquorum opiniones. Secundò cum negat esse substantias loqui de substantijs compositis, & per se subsistentibus. Tertiò cum negat in substantia contrarietatem, loqui tantum de substantia composita, non autem simplici, quales sunt formæ elementares, vndè vult substantiam latius sumptam, vt etiam differentias substantiales complectitur, contrarietatem habere, quod probat ex Aris. 1. Phys. 67. vbi principia rerum naturaliũ contraria ponit & 10. Met. 13. vbi ait in omni genere aliquã primã contrarietate reperiri, quatenus omne genus per oppositas diuiditur differentias. Quartò cum negat substãtiam magis, & minus suscipere, id intelligendum esse de substantia in toto suo ambitu, Aris. enim ibi de eo magis, & minus loquitur, quod contrarietatem sequitur, vndè cum substantia quoad se totam contrarium non habeat, hinc fit, vt in eodem sensu magis, & minus non recipiat. Quintò non negare Aris. substantiam aliquam esse per se sensibilem, sæpius enim distinxit substantiam in sensibilem, ac intelligibilem, quarè sicut abstracta à materia est per se intelligibilis, ita materialis erit per se sensibilis; vel hoc asseruit de substantijs compositis, non simplicibus; vel deniq; elementares qualitates cadere sub sensu, vt qualitates sunt, & accidentia, non vt formæ substantiales. Sextò ait elementares qualitates in gradibus remissis terminare alterationem, quia tunc sunt accidentia, at cum ad eum intensionis gradum peruenerint, vt queant elementa substãti aliter constituere, tunc generationem terminare, quia tunc non amplius accidentia sunt sed substantiales formæ euaserunt. Deniq; innuit alium euadendi modum, dicens substantiales elementorum formas non esse qualitates ipsas, sed connexionem duarum qualitatum, quæ ad determinatum gradum redactæ rationem elementi constituunt, huicque nexui scilicet essentiali quidditati elementorum neque contrarietatem competere, nec suscipere magis, & minus, nec esse sensibile, nec terminare alterationem, sed generationem.

11 Sed hæc omnia effugia prorsus vana sunt, nec quicquam prorsus valent. Non primum, quia verum quidem est nonnullis ex præcitatis locis Philosophum examinare Veterum placita, postea tamen ex propria sententia loquens determinat ipsas qualitates non esse substantias, sed affectiones elementorum, vt præsertim videre est 3. Metaph. 17. Non secundum, quia cum ait Aristot. prædictas qualitates non esse substantias, absolutè loquitur de substantia, & absque limitatione, & nedum negauit esse substantias, sed affirmauit etiam esse passiones, & affectiones, sic enim loco nunc citato loquitur, *horum verò* (scilicet elementorum) *caliditates quidem, & frigiditates, & similes passiones nõ sunt substantia*. Non tertium, quia vt ostendimus in Logica disp. 7. q. 1. art. 3. proprietas illa conuenit omni substantiæ, non solum directè, sed lateraliter etiam, ac indirectè existenti in prædicamento, nam eam Aristot. prædicamento substantiæ adscripsit, vt à quocunque accidentium prædicamento contradistingit, & ideò de quacunque substantia intelligi debet; tum quia si formis, ac differentijs substantialibus contrarietas conueniret, etiam & compositis ex eis constitutis conuenire deberet, quia forma, & differentia vel est totalis, vel certè principalis pars compositi, cui totam suam communicat naturam, & conditionem; nec loca, quæ ex Arist. pro hoc adducit, ei suffragantur, vt loc. cit. in Logica notauimus. Non 4. tum quia, vt ibidem diximus, suscipere magis, & minus ab Aristot. tribuitur substantiæ vniuersaliter, vt ab accidente condistinguitur, atque ideò omni substantiæ etiã distributiuè

uè competere debet, tum quia si aliqua substantia magis, & minus suscipit, ergo male illam assignaret proprietatem de tota substantia, ac in toto ambitu suo; tum quia si de illo magis, & minus loquitur, quod contrarietatem sequitur, cum nulla prorsus substantia, vt diximus, contrarium habeat, nulla quoque suscipiet magis, & minus, tum tandem quia inferius disp. 5. quæst. 5. art. 2. absolutè ostendimus cuicunque formæ substantiali magis, & minus suscipere penitus repugnare. Non quintum, quia cum Arist. 2. de Anim. 63. 64. & 65. docet substantiam non esse per se sensibilem, loquitur in vniuersum de quacunque substantia, tam compositâ, quàm simplici, quia in hoc eam ab accidente secernit; quod quidem etiam certissimè constat ex Eucharistiæ Sacramento, si namque substantia per se sensibilis esset, tunc vt arguit Doctor p. distinct. 3. q. 3. K. & dist. 22. quæst. p. in corpore posset eius præsentia directè, & absentia saltim indirectè sensu percipi, sicut inquit Arist. 2. de Anim. t. c. 3. quod visus est tenebræ percepti uus, quando scilicet lux non est præsens, atque ita posset sensu percipi absentia substantia in Hostia consecrata, quod est erroneum, & contra experientiam, tum quia nequit reddi ratio, cur potius sentiatur substantia elementorum, quam mixtorum, cum illæ qualitates in vtrisque corporibus similem faciant sensationem; dum autem Arist. assignauit substantiam sensibilem ab intelligibili distinctam, sanè non intellexit esse per se sensibilem, sed tantum rationem accidentium, quæ subiectat, hoc enim sufficit ad ponendum inter vtramque discrimen, quia per nullum accidens sibi inhærens illa dignosci potest, nec vltra opus est, vt qua ratione vnum est intelligibile, eadem ratione alterum sit sensibile; ac etiam prorsus voluntarium est, quod ibi addebatur, dici posse qualitates illas sub sensu cadere, vt accidentia sunt, non vt substantiæ, sic enim eadem prorsus entitas esset insimul substantia, & accidens, & eadem prorsus entitas sentiretur, & non sentiretur sub diuersa ratione; tum quia ad sensum tactus pertinet cognoscere omnem exuberantiam, vt ait Aristot. 2. de Anim. 118. ergo potest sensus tactus cognoscere qualitatem in quolibet gradu, etiam in summo, vt patet experientia, ergo adhuc vt substantia per se sentiretur, quia ad talem gradum redacta per Aduersarios euadit substantia.

Neque etiam valet sextum effugium, quia qualitas in gradu intenso non differt à seipsa in gradu remisso, nisi secundum magis, & minus, at differentia secundum magis, & minus, vt est apud omnes in confesso, non variat rationem specificam, tanto minus genericam, quis enim credet, quod eadem qualitas, quæ in secundo gradu verbi gratia erat accidens, euadat substantia, statim ac tertium attingit, vel quartum? sed de hoc infra rursus redibit sermo. Nec denique vltimum, quia si nulla illarum qualitatum per se sumpta ad quemcunque gradum redigatur, nunquam fit forma substantialis elementi, ergo nec ambarum combinatio, vel vnio in certo gradu, nam vel hoc aggregatum ex duabus qualitatibus duas importaret formas substantiales, vel vnā tantum; non primum, tum quia tunc duæ formæ substantiales disparatæ simul informarent eandem materiam; tum quia si ante vnionem erant illæ qualitates pura accidentia, nequeunt ex vi solius vnionis superadditæ fieri substantiæ, vnio enim solum extrema copulat, & nectit, non autem eorum naturam essentialiter immutat. Neque 2. tum quia ex non substantijs substantia coalescere nequit ex p. Physicor. 52. tum quia si tota combinatio dicitur vna forma, non erit quid per se vnum, cum nequeat assignari per se actus, & per se potentia, sed aggregatum quoddam ex pluribus formis, & si est quid per se vnum, hoc erit potius compositum quoddam substantiale, quam substantialis ipsa forma; omnia ergo illa Cremonini effugia friuola sunt, & vana.

12 Deinde probari solet à Latinis euidenti ratione, etiam in ipso Aristot. fundata, nam p. Phys. 27. & 30. ac 3. Metaph. 17. quod vni est accidens, alteri nequit esse substantia, quæ propositio maximè veritatem habet in his, quæ dicuntur vniuocè, sed qualitates prædictæ, quæ vniuocè conueniunt omnibus corporis tam mixtis, quàm simplicibus, in illis sunt accidentia, ergo etiam in istis; maior, etiamsi sit Aristot. citat adhuc ratione probatur, tum quia substantia, & accidens non talia iudicantur ex sola comparatione ad aliud, sed quia in se talis sunt conditionis, & naturæ, ergo nequit idem ad diuersa comparatum modo substantia esse, modo accidens, quia quod est de se tale, vbicunque ponatur, semper est tale; tum quia forma substantialis dat esse simpliciter, accidentalis secundum quid modo explicato disp. 2. Physicor. q. 1. artic. 3. adeo vt, omnino implicet tenorem hunc variari, vt ibi probauimus. Dices, quod licet substantialis forma, quantum est ex se, det esse simpliciter, tamen si adueniret enti completo, tunc daturam esse secundum quid, & sic euasuram accidentalem. Hic casus est impossibilis, quia ens completum non est ordinabile ad vlteriorem formam, quæ det esse simpliciter, quantum est ex se, alioqui numquam fieret substantialis corruptio, nam hæc fit ob aduentum formæ substantialis disparatæ, sed si illa tunc accidens esset, iam compossibilis esset cum præcedenti; minor verò principalis argumenti ab Aduersarijs conceditur, & sanè negari nequit, nam videmus mixta calefieri, & frigefieri absque aliqua substantiali mutatione, & in Eucharistia videmus illas remanere abscedente substantia panis, & vini.

Respond. Cremon. maiorem illam non esse absolutè veram quia intellectio in Deo est substantia, & in homine accidens; figura rotunda Coelo est substantialis, inferioribus corporibus accidentalis: & forma substantialis dicitur accidens respectu materiæ, quia ei accidit, & substantia respectu compositi, quod substantialiter constituit, inquit ergo esse verum formam, quæ vni accidentalis est, alteri substantialem esse non posse, si eodem modo ab vtroq. participetur, at falsum est, si participetur diuersimodè; & ideò quia calor in mixto non perfectè participatur ab ipso, nec calor in eo ad eum gradum progressus, vt possit substantialiter determinare, ideò est accidens, & à materia ignis perfectè participatur, itaut substantialiter possit determinare.

13 Hæc solutio facilè infringitur, nam calor, quando perfectè participatur à subiecto, vel id est, quia aliquis gradus ei additur, quem prius non habet, vel id contingit sine aliquo addito; non secundum, quia tunc non posset afferri ratio, cur modo perfectè participetur, & non prius; si primum, vel illud additum est eiusdem rationis cum imperfecta entitate caloris, vel diuersæ, si primum, ergo sicut entitas imperfecta erat accidens, ita & perfecta, quia quæ sunt eiusdem rationis sunt etiam eiusdem speciei, & consequenter nequeunt esse substantia, & accidens, quæ non solum specie, sed prædicamento differunt; si verò secundum dicatur, ergo illud additum erit substantialis forma, & consequenter quia entitas illa imperfecta remanet, nam in intensione prior qualitas non deperditur, iam in elemento erunt duo, scilicet calor imperfectus, qui est accidens, & calor perfectus, qui erit substantia, & hunc nos vocamus formam substantialem ignis illum verò qualitatem, rectius est dictum, quia cum specie, & prædicamento differant, debent diuersis nominibus appellari, vt confusio euitetur, & ne cogamur concedere idem modo esse accidens, modo substantiam. Nec allatæ instantiæ maiorem illa labefactant, non illa de intellectione, alijsque attributis Deo, & creaturæ communibus, hæc enim omnia purum præseferunt conceptum, non autem realitatem adæquatam ei substratam, at naturæ prædicamentales, vti sunt substantia, & accidens, realitates important genericas, vel specificas verè per differentias contrahibiles alterius, & alterius rationis, quia diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersæ sunt species, ac differentiæ per secundam regulam ante prædicamentalem, atque ideò prorsus implicat realitatem de prædicamento substantiæ commigrat, in realitatem de prædicamento accidentis, aut è contra. Nec etiam obstat instantia de figura Coeli, licet enim sit accidens ab ipso naturaliter inseparabile, atque ideò physica necessitate ei necessario connexum, non tamen metaphysica, & logica, itaquod de ipso prædicetur in primo modo dicendi per se, vt Cremon. arbitratur. Nec denique vrget tertia instantia de forma respectu materiæ, aliud enim est loqui de accidente prædicabili, aliud de prædicamentali, forma respectu materiæ est accidens prædicabile, non prædicamentale, potest enim benè substantia induere rationem accidentis prædicabilis, non tamen prędicamentalis, vt diximus disp. 5. log. q. 5. art. 2. de quo in proposito est sermo.

14 Postremò probatur, tum quia videmus aquam calefactam, cum ab igne remota fuerit, pristinam frigiditatem in se reparare, signum euidens aliud in ipsa reperiri principium frigiditatem anteuertens, in quod talis operatio referri debet, cum sufficienter referri nequeat in ipsam frigiditatem remissam, quia vniuersaliter nulla qualitas potest seipsam intendere in suo subiecto, vt disp. seq. quæst. 2. dicemus. Tum quia in Eucharistia videmus has qualitates remanere, vbi tamen omnis substantia deperit, quod adhuc magis vrget, si cum probabili sententia teneatur, aquam etiam in vinum non transmutatam conuerti in sanguinem, quia tunc non sola mixti frigiditas remaneret, sed etiam elementaris scilicet aquæ, vnde opinio Crem. videtur in fide suspecta ob Sacramentum Eucharistiæ. Tum tandem quia eodem pacto dici posset mixta his accidētibus constitui substantialiter, sicut enim elementis forma substantialis statuitur alia non esse, quam certa temperies primarum qualitatum, pariter asserere licebit in mixtis formam substantialem non esse, nisi certam earundem qualitatum temperiem, & nexum; vel si in mixtis præter primas qualitates in certa temperie coniugatas admittuntur quoque formæ substantiales ab eis distinctæ, eodem pacto idipsum de elementis asserere licebit, & ita re vera sentiendum est, quod sicuti mixta propria substantiali forma substantialiter constituuntur; & inde à tota natura constituta peculiares fluunt affectiones, & accidentia; sic constituto vnoquoque per propriam substantialem formam elemento statim ab eius substantiali forma peculiaris oritur qualitas veluti innata eius affectio, talis est in terra siccitas, in aqua frigiditas, in aere humiditas, & in igne caliditas, vt inferius suo loco disputatione 7. magis explicabitur.

15 In oppos. obijcit. Primò Crem. innumeras Arist. auctoritates, quibus docere videtur formas elementorum esse primas qualitates. Prima est 2. de gen. tex. 6. & 7. vbi ait contrarietates, siue contrarias qualitates simul cum materia esse principia, & formas, quibus constituuntur elementa; idem habet 2. de Anim. t. 17. & p. Phys. 54. vbi ait elementa esse contrarietatibus complexa idest qualitatibus contrarijs. Secunda est ex eodem 2. de gener. 24. vbi ait elementa esse inuicem contraria, quia eorum differentiæ sunt contrariæ, quod autem loquatur de differentijs specificis, patet, quia hinc colligit elementa in se transmutari, quod non nisi per differentias specificas contingere potest; idem habet p. de gener. 18. vbi ait distingui ignem, & terram per calidum, & frigidum, tanquam per differentias. Tertia text. 49. eiusdem libri ait elementa ignem, & aquam esse inuicem substantialiter cōtraria, adeout substantia substantię contrarietur, sed nō sunt cōtraria, nisi per qualitates, ergo, &c. Quarta ait 2. de Anim. 28. quod siccis, & cali-

dis, frigidis, & humidis aluntur omnia viuentia, si ergo illa, quibus viuentia nutriuntur, substantiæ sunt, tale quoque erit siccum, calidum, &c. Quinta libr. 3. de Anim. 10. ait essentiam carnis consistere in calido, & frigido, sed caro est substantia, ergo, &c. Sexta lib. de sensu, & sensib. inquit, quod ignis agit, non qua ignis, sed qua calidus, sed accidens nequit producere substantiam, ergo, &c. Septima l. 2. de partib. animal. capit. 1. ait qualitates, & virtutes elementares esse materiam mixti, sed materia mixti debet esse substantia, ergo, &c. alias etiam affert auctoritates, sed nos clariores attulimus, ex quarum applicatione mox adijcienda aliarum facilè patebit intelligentia.

Resp. facillimè ad hæc omnia, ad 1. & 2. aliasque similes auctoritates, quibus innuere videtur primas qualitates esse elementorum substantiales formas, est communis solutio non dici elementorum formas, & principia, quatenus elementa sunt quædam corpora essentialiter constituta, sed quatenus sensibilia sunt, & actiua, ac passiua in communi rerum generatione, vnde cum Aristot. sic loquitur, vel elementa considerat in ordine ad mixtionem, vel naturas elementorum circumscriptiuè explicat per passiones, tanquam per aliquid notius, vel demum qualitates vocat principia elementorum, quatenus sunt dispositiones, & origines eorum quoad substantiam, & quidem nonnisi aliquo ex his sensibus loquitur citatis locis, si attentè legantur, vnde 2. de gener. 6. & 7. considerat ipsa in ordine ad mixtionem, & sensationem, vt constat ex ipso contextu, 2. de Anim. 117. loquitur de ipsis præcisè in ordine ad sensationem, seu quatenus sensibilia sunt, quærit enim ibi, quodnam sit obiectum tactus, 1. autem Phys. 54. solum vult innuere qualitates contrarias insequi naturalem elementorum complexionem vt proprias eorum affectiones; & tandem 1. de generat. 18. & 2. lib. 24. vel loquitur de elementis, non quatenus substantiæ sunt, sed quatenus principia mixtionum actiua, & passiua, ita enim constituuntur per qualitates; vel si de ipsis loquitur, vt substantiæ sunt, nomine primarum qualitatum nobis circumscribit differentias eorum specificas, quæ non latent, valde enim frequens est apud Philosophos differentias specificas per accidentia propria à posteriori manifestare.

16 Tentauit Cremon. has communes infringere solutiones; non sufficit, ait, illa solutio, quod Aristot. loquitur de elementis, vt sunt principia generationis mixtorum, quia adhuc principium generationis mixti debet esse substantiale, cum accidens nequeat producere substantiam, nec iuuat dicere esse principia instrumentalia; quia actio sequitur formam, nec separatur ab eo, ergo actio generatiua mixtorum debetur immediatè formis ipsis substantialibus elementorum, atque ideò cum talis actio eorum qualitatibus adscribatur, sequitur ipsamet esse eorumdem formas substantiales. Nec etiam valet, inquit, altera solutio de circumscriptione formarum elementarium per qualitates; quia res occultas, & proprio nomine carentes solet Aris. significare nominibus fictis, & aliundè mutuatis, si ergo Aris. in elementis agnouisset formas substantiales à qualitatibus distinctas certè illis noua imposuisset nomina, cum sæpè ac præsertim initio quarti de Cœlo mentionem faciat de eis, quibus non sunt imposita nomina; tum etiam quia grauitas quoq; & leuitas sunt elementorum principia, si non in alteratione, saltim in ordine ad motum localem, & tamen 2. de gen. 8. negat Arist. ob id dici posse elementorum principia, ergo pariter nec primæ qualitates ea ratione possint legitimè dici elementorum principia.

Neutra tamen solutio infringitur; prima subsistit adhuc, quia cum dicimus elementa constitui principia mixtorum per qualitates, non intelligimus de principio principali, tale enim vtique est sola substantialis elementorum forma, cui etiam immediatè competit actio generatiua, & substantialis, sed loquitur tantum de principio instrumentali, cui tantum conuenit actio dispositiua, quæ merè accidentalis est. Altera quoque viget, nam optimum quidem est imponere nomina rebus, quando res ipsæ sunt per se aliqualiter notæ, at cum penitus abditæ sunt, & occultæ, vt in proposito sunt elementorum formæ, non possumus eis nomina imponere, sed tunc explicandæ sunt à posteriori per eorum effectus, ac proprietates, vt docetur 1. de Anima tex. 11. quid eo consultius fit, quanto hæ proximiores sunt ipsi formæ substantiali, vndè in proposito ad circumscribendas elementorum formas aptiores sunt primæ qualitates, quam grauitas, & leuitas, cum primæ ipsæ qualitates proximiores sint formis, sint que priores, & cæteræ omnes ex illis dependeant; ideò iure negauit Aris. 2. de gen. 8. leuitatem, & grauitatem esse elementorum principia, eò vel maximè, quia ibi elementa contemplatur, vt sunt principia mixtorum, quo in munere eis tantum inseruiunt solæ qualitates inuicem agentes, ac cum ipsis elementis ad constitutionem mixtorum conspirantes, ad quod munus leuitas, & grauitas sunt prorsus ineptæ, vt ibi Arist. monet. At reclamat Crem. & velut ingens infert absurdum ponere elementorum formas occultas, ignotas, ac innominatas. Quod tamen nos nullum prorsus est inconueniens, nam ignoramus etiam formas substantiales mixtorum, quæ sunt magis obuia, auri, argenti, lapidis, ferri, &c. si ergo hæ nobis sunt occultæ, si proprio carent nomine, cur non idem de formis elementorum dicere licebit?

Ad alias auctoritates non nimis facilis est occursus, Ad 3. non ait ibi ignem, & aquam substantialiter opponi, sed tantum opponi eo modo, *vt contingit, substantiam substantiæ esse contrariam*; nimirum medijs accidentibus quibus affecta, sunt, potest etiam concedi eorum substantias virtualiter, & radicaliter contrariari, quia aliqua habere contrarietatem virtualem aliud non est, quam posse contraria producere, vt dictum est disp. 7. log. q. 1. art. 3. Ad 4. non ait nutriri viuentia siccitate, frigiditate, &c. sed siccis, calidis, frigidis, & humidis idest substantijs his qualitatibus affectis, per quod patet ad 5. Ad 6. loquitur ibi de actione alteratiua ad generationem disponente, non autem de ipsa actione generatiua, quæ soli formæ ignis competit principaliter, non autem calori, nisi instrumentaliter. Ad 7. dicitur ibi mixtum constare ex elementorum qualitatibus, quatenus ex earum temperie coalescit, & dicuntur materia mixtorum, quatenus sunt materialis dispositio ad formam.

17 Secundò, principaliter arguitur rationibus. Tum forma non agnoscitur, nisi ex proprijs actionibus, sed in elementis præter actiones proprias qualitatum, quæ sunt calefactio, frigefactio, &c. nulla alia deprehenditur actio, ergo nulla alia est ibi forma. Tum 2. illud est de substantia rei, quo sublato aufertur res, 2. de Anima 9. sed sublatis primis qualitatibus aufertur ipsum elementum, ergo &c. Tum 3. illa est forma substantialis alicuius rei, per quam potest sibi simile producere, sed elementa per qualitates actiuas producunt sibi similia, ergo &c. Tum 4. formæ elementorum sunt contrariæ, alioquin incorruptibiles essent, quicquid enim corrumpitur, à suo contrario corrumpitur 1. de gen. 50. ergo sunt ipsæ primæ qualitates.

Resp. ad 1. neg. min. nam actio reducendi se ad pristinum statum, cum ab eo deiecta fuerint, ac generandi alias substantias elementares, & mixtas satis indicat aliam formam qualitatibus ipsis priorem, nulla enim istarum actionum potest ipsi adscribi non prima, quia vt diximus, nulla qualitas potest seipsam intendere, neque secunda, quia calor v. g. in igne nequit, nisi calefacere, non autem ignire, hæc enim est actio propria formæ ignis. Ad 2. neg. maior, omnes enim proprietates habent, vt eis sublatis rerum substantia depereat, illud igitur, quo sublato per se primo formaliter, & immediatè tollitur, est vtique de substantia rei, est solum proprietas, ita soluit hoc arg. Auerroes 2. Met. com. 5. Ad 3. maior est vera de ratione producendi simile prima, & principali, qualitates actiuæ elementorum verò sunt illis rationes producendi simile solum instrumentales, ac dispositiuæ. Ad 4. sufficit, vt corrumpantur, quod sint affectæ dispositionibus contrarijs, hæ namque dum se à subiecto expellunt, deficiunt per consecutionem formæ ipsæ elementares, & sic intelligit Aris. quicquid corrumpitur, à suo contrario corrumpi, nimirum vel per se, & primò, vel per accidens, & concomitanter; Accedit, vt diximus, formas ipsas substantiales elementorum esse saltim virtualiter, & radicaliter contrarias, vltra generalem illam incompossibilitatem, quam habent omnes formæ substantiales disparatæ in eodem subiecto. Quæ Ferchius contra nos obiecit lib. de seol. pag. 88. in hac materia pro defensione Cremonini, vide soluta lib. expurg. querel. 3. & quer. 38.

ARTICVLVS II.

Explicantur definitiones istarum qualitatum ab Arist. tradita.

18 CAlorem, & frigus, humiditatem, & siccitatem Arist. 2. de gen. 8. & 9. definiuit in concreto, vt eius moris est, in hunc modum, Calidum est, quod congregat homogenea, & segregat etherogenea; Frigidum, quod congregat homogenea, ac etherogenea simul; Humidum, quod facilè terminatur termino alieno, sed non proprio; Siccum, quod facilè terminatur termino proprio, sed non alieno, Neque audiendi sunt Conimb. cit. dicentes Arist. potius ex Antiquorum placito, quam ex propria sententia allegatas attulisse definitiones, quod ex quibusdam verbis eiusdem in eodem lib. tex. 54. colligere nituntur, Quia cum ab initio libri eas tradidit definitiones nullatenus veterum meminit, & easdem habet 2. Cæli 74. & 4. Met. c. 1. & quamuis tex. illo 54. antiquos referat, non tamen illis attribuit præfatas definitiones, sed tantum, quod calidum segreget, & frigidum congreget, at tex. 8. non absolutè pronunciauit calidum segregare, sed etherogenea segregare, homogenea verò congregare, & quando etiam has definitiones antiquorum testimonio firmasset, non ideò deduci debet de eius mente non esse, sed potius ipsum in hoc cum Antiquis conuenire, cum eas nullibi reijciat, quod tamen facere solet, cum veterum placitis non acquiescit, Potius ergo contendum est rectum harum definitionem eruere sensum, quam asserere de mente Aris. non esse præsertim cum passim ab omnibus Peripatetici recipiantur, vt est videre apud Zabar. lib. 1. de primis qual. c. 3. & seq. Mercen. tom. 1. dilucid. pag. 120. Contar. tom. 2. quæst. peripat. qu. de primis qualit. Aresium 2. de gen. disp. 2. q. 8. Auersam q. 41. sec. 5. Hurt. de gen. disp. 6. sec. 3. & alios.

19 Dicimus ergo allatas definitiones esse ritè traditas, & sic esse intelligendas, quòd scilicet calor est qualitas, cuius virtute homogenea, & quæ eiusdem sunt rationis, adunantur, quæ verò alterius sunt rationis, dissoluntur, quod manifestè cōstat in liquefactione metallorū, ceræ, &c. Nā aurum purgatur igne, quia omnes partes eiusdē rationis simul vniuntur, & dissimiles separantur, vt scoria, & impuriores partes à purioribus; item si cera habeat in se lapides, & paleas simul con-

concretas, in liquefactione lapides subsident in fundo, paleæ supernatant, & in medio pura remanet cera: Ratio huius est, quia calor calefaciendo habet virtutem relaxandi, & rarefaciendi, vndè consequenter eius actione, & caloris beneficio, quæ sunt eiusdem rationis, & conditionis coadunantur dissimilia verò separantur, vnumquodque proprium petens locum, nam si res illæ dissimiles sunt, dissimilia quoque postulant loca, & cum per liquationem omne tollatur impedimentum, quod secum concretio ferebat, naturaliter quodlibet ad suum tendit locum. Frigus è contra est qualitas promiscuè congregans homogenea, ac etherogenea simul, quod patet in aquæ congelatione, vbi videmus omnia in ea reperta, cuiuscunque sint generis, & conditionis, simul vniri, & hoc, quia frigus frigefaciendo vim habet condensandi, & constringendi, & consequenter, quæ reperit, simul constringit, & condensat. Humiditas est qualitas reddens corpus difficilè terminabile proprio termino, facilè alieno, etenim humiditas corpori affert fluxibilitatem quandam, quæ in causa est, vt corpus difficulter proprios retineat terminos, & figuram, sed faciliter figuræ corporis continentis, accommodatur vt patet in aqua, & aere respectu vasis. Siccitas est qualitas reddens corpus facilè terminabile termino proprio, difficilè alieno, vt patet in lapide, ferro, terra &c. & hoc, quia siccitas quandam confert duritiem, & consistentiam corpori, per quam resistit, vt alienæ figuræ accommodetur, & faciliter propriam retinet; & ita passim à Peripateticis definitiones istæ intelliguntur, & explicantur.

20 Aduersus allatas definitiones emergit communis omnibus difficultas, nam definitio vniuersaliter per priora debet dari, non per posteriora, etsi per posteriora, saltim per ea, quæ proxima sunt, cur ergo Arist. volens has qualitates definire, non definiuit per priora, sed per effectus? & si per effectus, cur non potius per primarios, & proximos, quales frigefacere, calefacere, humectare, & exsiccare, sed per remotos, & secundarios ex primis prouenientes? tum quia quamplures alij præter illos dantur secundarij effectus, vt v.g. caloris indurare, liquefacere, mollire, &c.

Resp. primas qualitates secundum se, & absolutè consideratas vtique per suas causas, & non per effectus definiendas fore, vt essentialiter definiantur, verum in lib. de gen. non ita considerentur, sed vt principia mixtorum, quemadmodum, & ipsamet elementa, ad exprimendum vniuscuiusque munus rectè per effectus ab Aristot. sunt definitæ, non quidem primarios, & proximos, quia per eos non exprimitur proprium earum munus in generatione mixtorum, cum illos quoque causent in generatione simplicium, sed per secundarios, & remotos, nec hos etiam quoscunque, sed præcisè per illos, qui in generatione mixtorum exercentur præcipuè, quales sunt in definitionibus recensiti, & alij; nam ad generationem mixti simplicium mixtio requiritur, hæc autem mixtio propriè fit à primis qualitatibus per effectus illos, nam in vnoquoque corpore determinata requiritur mixtio, & condensatio, non summa, idcircò partes aliquid debent habere fluiditatis, & aliquid consistentiæ, hoc autem fit ex congressu humidi, & sicci, quatenus terminabilia, vel interminabilia sunt, vt dictum est; nequit autem hoc fieri, nisi illæ partes, quæ condensatæ improportionabiliter erant, segregentur, & quæ improportionabiliter fluidæ, congregentur, rectè igitur definiuit Aristot. primas qualitates per effectus, quia earum consideratio in istis libris relatiua est, non absoluta, rectè etiam per illos effectus, & non per alios, siue priores, siue posteriores, vt sunt calefacere, frigefacere humectare, & exsiccare, item rarefacere, & condensare, quia per huiusmodi actiones, & operationes non limitantur ad mixtorum generationem cum indiscriminatim exerceantur tam in generationem mixtorum quàm simplicium, calidum enim in aquam agendo eam calefacit, & rarefacit, & in vaporem, vel aerem conuertit, & frigidum è contra in aerem agendo condensat ipsum, & vertit in aquam.

Hinc patet minus rectè Aresium loc. cit. dicere ideò Aristot. per prędictos effectus secundarios segregandi, congregandi, terminandi, &c. potius definisse, quam per primarios calefaci[endi, frigefa]ciendi, &c. quia effectus isti primarij sunt notissimi, & cuique [perui]j, vnde definitio non esset notior definito, atque ideò satius fuit aliquid de ipsis dicere, quod non omnibus esset peruium, quod benè fit per illos effectus secundarios. Hæc tamen non est sufficiens ratio, quia sic potuisset Aristot. illas definire qualitates per rarefacere, & condensare, nam isti quoque sunt effectus caloris, & frigoris minus noti, quam calefacere, & frigefacere, atque sic insinuarent aliquid non omnibus ita peruium; ratio ergo præcisa, cur per illos effectus qualitates primas definierit, & non per alios, est, quam adduximus, quia nimirum cum hic considerentur, vt principia mixtorum, vtique secundum effectus peculiares ad generationem mixti pertinentes explicari debuerunt, & non alios.

21 Deinde verò contra singulas definitiones scatent difficultates peculiares, & primò contra definitionem caloris; Tum quia falsum videtur calorem segregare etherogenea, nam actione ignis calefacientis cera, & pix, stannum, & plumbum, si simul liquefiant, ita miscentur, vt nequeant amplius separari, quod clarius apparet in pharmaco, vbi plures, ac diuersi liquores virtute caloris commiscentur; item lac ad ignem coagulatur, & cum ipso paleæ, & alia etherogenea concrescunt, & idem cernitur in luto, dum virtute caloris solaris durescit; item actione caloris vitalis in ventriculo diuersa alimenta per concoctionem in chilum, & multi humores vniuntur in venis cum sanguine, qui postmodum frigefacto sanguine emisso separari subsidunt, & alia plura passim similia exempla occurrunt, qua de causa Aristot. 2. Cæli 74. ait calori per se conuenire, vt congreget, per accidens verò, vt disgreget. Tum 2. quia è contra falsum videtur, quod segreget etherogenea tantum, nam calor intensus vasa vitrea, & terrea frangit, ergo separat etiam homogenea, similiter dum glacies dissoluitur, aqua in varias diffluit partes. Tum tandem, quia congregare homogenea, & segregare etherogenea videtur potius tribuendum, humido, quam calido, quoniam effectus debet potius tribui causæ proximæ, quam remotæ, at supradicti effectus calor est causa remota, humiditas proxima, ergo, &c. probat. min. quia non alia ratione calor homogenea congregat, quam liquefaciendo, vt diximus, quod est humidum reddere, dum enim metalla liquescunt, tunc etherogenea separatur, & homogenea vniuntur, si vero calefiant, & non liquescant, nulla fiet segregatio, aut vnio; è conuerso etiamsi aliquod mixtum non calefiet, sed aqua dissoluatur, idem effectus sequitur, nam partes grauiores descendunt, leuiores supernatant, ergo hic effectus non sequitur calorem, sed humiditatem; & frigus dicitur omnia congregare, quia condensat, & exsiccat, ergo è conuerso segregatio ex liquefactione proueniet, non ex calore.

Respond. ad 1. Buccafer. et Pomponatius citat. concedendo calorem etiam interdum etherogenea congregare, & inquiunt definitionem calidi ab Aristot. datam intelligendam esse, vt in pluribus, quam etiam vt magis expeditam recipiunt Conimb. citat. qui proinde addunt noluisse Aristot. calorem, & frigus, tanquam per reciprocam, et veram definitionem eo modo explicare, sed tantum inculcare huiusmodi qualitatum affectiones, quæ illis ita per se conueniunt, vt tamen interdum aliter contingere possit. Fatemur hanc solutionem esse omnibus expeditiorem, nec probalitate carere, præsertim quia ab Arist. notiones illæ calidi, et frigidi non velut definitiones eorum videntur allatæ, sed tantum adductæ, tanquam propositiones veræ ad confirmandum id, quod ibi intendebat. Verum quia vbicunq. loquitur Arist. de calido, et frigido eis adscribit præfatas affectiones, et præsertim 4. Met. contextu 1. ait in omnibus idest vniuersaliter calidum congregare homogenea, sicut frigidum etherogenea illis verbis *videmus enim in omnibus calidum, & frigidum terminantia, & copulantia, hæc homogenea vt calidum, hæc verò etherogenea, vt frigidum*, vt notauit Mercen. citat.

22 Ideò præstat communem retinere responsionem, nimirum quod sicut calor habet per se calefacere, & tamen quandoque refrigerat ex accidenti, vt contingit in antiperistasi, sic calor habet per se etherogenea separare, sed quia aliqua sunt, quæ liquefacta maximè assimilantur in quibusdam affectionibus flugibilitatis, liquabilitatis, & similibus hinc ita commiscentur, vt nequeant separari, talia sunt cera, pix, stannum, plumbum, & liquores quidam; vnde possumus cum Philopono 2. de gen. ad text. 8. quem sequuntur Mercen. Auersa, & alij dicere, per homogenea Aristot. non intelligere, quæ vnius sunt naturæ substantialis præcisè, sed quæ in liquabilitate, ac etiam grauitate, vel leuitate, aliauè simili complexione conueniunt, licet diuersæ sint naturæ, per etherogenea verò, quæ in his discrepant, licet eiusdem sunt naturæ, vt sunt exalatio terrestris, & terra, vapor aqueus & aqua qua admissa doctrina talis congregatio, & concretio fict à calore per se potius, quam per accidens, quia congregarentur, vt homogenea, non vt etherogenea. Possumus etiam dicere id esse merè accident, quia intentio caloris est saparare picem à cera, sed eius actio impeditur ab humore glutinoso, & tenaci illorum corporum, ratione cuius ex seipsis connectuntur, & velut, homogenea coire videntur, quamuis actio caloris illa segregare nitatur. Alio etiam modo potest per accidens calor etherogenea congregare, nimirum partes tenuiores resoluendo, nam inde sequitur, vt partes, quæ remanent, quamuis etherogeneæ, resistant segreganti ob crassitiem, & duritiem eis communem, & ita contingit in luto calore solis durescente, ac etiam lacte, quod etiam falsum est concrescere virtute caloris, vt principali agentis, concrescit enim per coagulum crassum, & viscosum illi superadditum, inseruit tamen calor, vt attenuatione partium diffundatur per totum. Calor autem vitalis non vnit ea se illos diuersos humores, sed virtute animæ, quod est agens primarium, vel ob angustiam venarum, in quibus illi humores detinentur conclusi, vnde videmus, postquam sanguis è venis eductus est, tunc colorem ei innatum separare omnes illos humores, quod non eueniret, si à maximo frigore statim condensetur; & idem dici potest de vrina, in qua post emissionem partes crassiores separantur à subtilioribus. Tandem ideò Aristot. 3. cœli 74. inquit calori per accidens conuenire, quod disgreget, quia scopus eius præcipuus est homogenea congregare, & ad hunc finem etherogenea dissoluit, vt homogenea vniantur, qua ratione ait 2. de gen. 8. quando ignis solet quædam segregare, idipsum esse congregare ea, quæ sunt eiusdem generis, quia nimirum hoc sequitur ad illud.

Ac 2. calor veluti per accidens vasa disrumpit, dum ea rarefaciendo, ac dilatando abinuicem diuelluntur, eo modo, quo rarefaciens materiam ouorum, & castanearum, dum talis materia rarefacta maiorem petit locum, corticem rumpit, qui quidem effectus, vt notauit Auersa, potius est continui diuisio ex rarefactione proueniens, quam homogeneorum disgregatio; vndè si vas liquari posset, omnes eius partes euaderēt cōtinuæ, neq; cēsendus est ignis homogenea dissoluere dū ea liquefacit & laxat, quia non necessariò, quæ liquantur abinuicē

se iunguntur, vt patet in ære, plombo, cæteris metallis, quæ et am in ipsa fusione continuata perseuerant. Dices, ergo per accidens quoque est, quod homogenea a calore vniantur, & etherogenea segregentur, quia per se tantum calefacit, & rarefacit, & ex hoc per accidens sequitur, vt leuia sursum tendant, & grauia deorsum, & sic segregentur etherogenea,& vniantur homogenea, nam si etherogenea essent æqualis ponderis, non ea calor segregaret. Conf. quia causa, quæ tantum concurrit vt remouens prohibens, est causa per accidens, sed ad congreganda homogenea, ac etherogenea segreganda concurrit calor vt remouens prohibens, quatenus nempè rarefaciendo, & relaxando tollit impedimentum, quo cohibebatur descensus grauium, & ascensus leuium, ergo, &c.

Aresius cit. hac instantia conuictus concedit calorem non vtique homogenea per se congregare, & etherogenea disgregare, quia rarefacit, & relaxat corpora, & media rarefactione liberum transitum præbeat diuersis partibus, vt sua loca petant; tum quia hac ratione si etherogenea essent æqualis ponderis non vtique segregarentur: tum quia cum homogenea quoque rarefiant, deberent & ipsa segregari, tum tandem quia hac ratione merè per accidens conueniret calori talis congregatio, & segregatio, vt allata instantia demonstrat; vt igitur hic effectus ei per se conuenire dicatur, & non per accidens, nec illata absurda sequantur, calori tribuit immediatè virtutem eleuandi sursum, sic enim saluatur, quod per se attingat prædictos effectus, nam eius virtute homogenea æqualiter eleuata congregantur, etherogenea verò separantur. Hæc solutio falsum habet fundamentum, quod calor sit immediatè virtus eleuatiua, talis enim est leuitas, quæ vtique à calore procedere potest, quare ascensus semper immediatè oritur a leuitate, non a calore; nec etiam in se absolutè satisfacit, quia ex homogeneis quædam grauia sunt, quæ virtute caloris attolli nequeunt, sed propria grauitate ablato impedimento subsident, vnde cum in fundo vasis v.g. voluntur, nō à calore congregare dicerentur, nisi per accidens; tum quia nec ipsa homogenea leuia sunt in eodem gradu leuitatis, quare solum homogenea æqualiter eleuata congregarentur, vt etiam ipse dicit, non alia; Potius ergo dicendum est modo iam declarato ad rarefactionem, & relaxationem factam per calorem per se sequi semper, & necessariò, nisi aliud obstet, congregationem similium, & dissimilium discretionem, & hac ratione dici per se effectum caloris, non autem quia primariò, & proximè ab eo procedat, vt enim diximus, est effectus secundarius, & remotus; & quia etiam calor rarefaciendo & condensando concurrit vt causa per se determinata ad tollendum obicem, quo impeditur congregatione similium, & discretio dissimilium, ideo dicitur causa talis effectus per se, & non per accidens; & cum dicebatur, quod ea ratione si etherogenea essent æqualis ponderis, non ea calor segregaret; iam patet responsio ex dictis quia hic similia & homogenea appellamus cum Aris. quæ sunt eiusdem complexionis, ponderis, & liquabilitatis; & tandem cum dicebat hac eadem ratione etiam homogenea debere per calorem segregari, quia ipsa quoque per calorem rarefiunt, non minus quam etherogenea neg. conf. quia cum illa sint eiusdem ponderis, & grauitatis non indistincta secedunt loca, sed in eodem permixta, & colligata manent.

23 Ad 3. pariter inquit Aresius, quòd si calor, quatenus tantum rarefacit, segregare dicatur, hos potius tribuendum esset humiditati, vel saltem raritati, quam ipsi calori, quare vt ipsi calori talis adscribatur effectus, ei tribuit vltra virtutem rarefactiuam, virtutem etiam eleuandi sursum, cuius beficio homogenea æqualiter eleuata congregantur. Sed hoc iam impugnatum est, quare breuiter est dicendum, quòd licèt assequatur calor hunc effectum segregandi etherogenea, & congregandi homogenea media rarefactione, ac humiditate, vel potius liquefactione, adhuc tamen effectus ille calori adscribitur tantum, non alijs, quia hunc effectum considerat præsertim Aris. vt producendum in alieno subiecto; licèt ergo possit hic effectus ab humiditate produci in proprio subiecto, in quo repetitur, quia tamen nequit produci in alieno subiecto, nisi a calore, ideò calori tribuitur, sicut etiam è contra, licèt siccitas in subiecto vbi reperitur, possit esse causa condensationis, & congregationis, quia tamen hic effectus in alieno subiecto non fit a frigore causatur, ideò frigori adscribitur, vt causæ; quam doctrinam cum receperit Aresius loc. cit. non ei opus erat alias speculationes comminisci, cum illa sufficientissima sit pro argumenti solutione.

24 Secundò, contra definitionem frigoris instatur quòd non omnia congreget. Tum quia in hieme vasa, imo saxa disrumpit, membra dissoluit, lacrymas ab oculis exprimit, & pituitam à cerebro, quæ per nares effluit, & in sanguine è venis emisso separat terrestres partes, quas in imum deijcit, ab aquosis, & biliosis, quas in summum tollit, sal, & lutum a frigore, & humido dissoluuntur, & in media aeris regione vi frigoris congregantur inter se vapores, & ab exhalationibus segregantur. Tum quia contrariarum causarum contrarij sunt effectus, cum ergo actio congregandi adscribatur calori, non poterit eadem frigori adscribi, quod est calori contrarium,

Resp. vt dicebamus calorem posse per accidens etiam etherogenea congregare, sic in proposito dicimus è contra posse frigus eadem disgregare, & ita contingit in exemplis allatis, per accidens saxa, & vasa disrumpit, quatenus per se condensans, & constringens nimirum quasdam partes, illę ab alijs scinduntur, dum eas secum trahere agglutinatas nequeunt, ob dissolutionem humoris, quo inuicem nectebantur, membra frigore solui dicuntur, quia spiritibus, & calore ad interiora refugientibus destituta membra rigent, & collabescunt; lacrymæ ab oculis exprimuntur, & pituita à cerebro, quia dum partes crassiores, & solidiores per congelationem, & condensationem comprimuntur, tunc partes tenuiores compressionem nō patientes exeunt qua etiam ratione soli vapores constipantur in media aeris regione, exhalationes compressionem refugientes exeunt, quas etiam frigus, quantum est se, condensare, & constipare intendit, separationem illam humorum in sanguine emisso iam diximus fieri à calore innato, non à frigore, vel si fit a frigore, id est per accidens, quatenus humores illi actione frigoris addensati, magis, vel minus graues secundum cuiusque naturam redduntur, & diuersa petunt loca; sal, & lutum re vera à frigore non dissoluuntur, sed tantum ab humido, vnde sal videmus aqua dissolui, siue frigida sit, siue calida, dicuntur tamen à frigido dissolui ratione humiditatis, quæ solet illi esse connexa. Ad aliud dicimus posse eundem effectum à contrarijs causis procedere, si effectus est pluribus, & diuersis modis acquisibilis, vt in proposito est congregatio homogeneorum, quæ haberi potest per calefactionem, & rarefactionem, ac etiam per frigefactionem, & condensationem; Vel melius negatur esse eundem effectum sola homogenea congregare, quod soli calori conuenit, & congregare homogenea, ac etherogenea simul quod conuenit frigori.

25 Tertiò, tandem obijcitur contra definitiones humidi, & sicci, multa namque sicca facile alieno terminantur termino, difficilè proprio, vt flamma apud nos, & venit ignis in concauo Lunæ: hæc enim difficilè seipsis terminantur, sed configurationem recipiunt ex continente scilicet a fornace, & à concauo orbis Lunæ, puluis quoque & cinis, quæ sicca sunt, difficilè proprio terminantur termino facillimè alieno. E contra verò multa humida difficilè alieno terminantur termino, facilè proprio, cuius rei experimentum aqua ipsa præbere potest, quia facilè effluit, & funditur, & multo difficilius retinetur oleum, quia velut humidius adhuc magis penetrat; aquæ verò gutta in orbem suapte natura conglobatur, signum euidens habere terminum proprium, quod adhuc euidentius est de ipsa in glaciem concreta, ac etiam cum effunditur ex vase oblongo, & concauo, nam adhuc in aere eandem retinet figuram.

Resp. ad 1. ea ratione Telesius dixit ignem humidum esse, quod quam erroneum sit, neminem latet; Buccaferr. & Pomponat. ex Philopono negant ignem recipere figuram à fornace, siquidem in ea non quiescit, sed semper egredi nititur, vndè proprios ei adscribunt terminos, scilicet figuram pyramidalem. Hoc tamen vltimum est falsum, tum quia elementa certam figuram ex se non habent ex 2. de Cœlo, tum quia illud propriam dicitur obtinere figuram, quod in ea stabilitatem habet, quod in flamma non cernitur, quæ semper trepidat, & variatur, tum tandem quia figura illa pyramidalis non conuenit ei per se, sed merè per accidens, quatenus extra suum locum existens sursum tendere nititur per lineam breuiorem. Zabar. cit. inquit ignem suaptè natura esse substantiam tenuem, & subtilem, & quia tenue vergit ad naturam humidi ex 2. de gener. 10. ideò hoc attributum ei competere potest, quia tenuis, non quia siccus. At neque id plenè satisfacit, quia si hoc attributum, commune est tenui, & humido, malè assumitur pro definitione humidi, cum ipsum excedat, & tenui conueniat, quod potest esse siccum, Dicendum igitur est, quod per facilè terminabile alieno termino intelligitur id, quod sponte sua, & quasi ab intrinseco alterius rei continentis figuram suscipit, seseque illi accommodat, vnde quod ægre eam recipit, & quasi coactè ab extrinseco facilè terminabile dici non debet, sic lana, & stuppa, si in aliquo vase comprimantur, terminabuntur vtique terminis illius, non spontè illos terminos secutæ, sed ab extrinseco coactæ, ita quoque terminatur ignis à fornace, aliove continente, nam huc, illucque discurrit, vt foras erumpat; quod si lambit clibani concauum, hoc ideò facit, vt quam breui circuitu foras euadat, & si os clibani occludatur, statim extinguitur, humidum verò spontè sese accommodat figuræ continentis, & in eo conquiescit vt constat de aqua in vase. Dices, saltimex hoc haberi, quod neque proprijs terminis facilè cohibetur, atque ideò siccus non erit, vel siccum non erit benè definitum. Neg. conseq. id enim contingit in igne, non quia siccus non sit, sed quia calor in eo siccitati prædominatur, quo fit, vt moderatio siccitatis vincatur voracitate caloris omnia depascentis, & in vicinam materiam se porrigentis, quod si siccitas igni dominaretur, illum vtique cohiberet. Quòd verò de cinere, & puluere afferebatur, nullam prorsus ingerit difficultatem, quia non sunt vnum corpus continuum, sed quamplurium corpusculorum congeries, quæ taliter disponuntur, vt ad situm alterius corporis, vel vasis accommodentur, vndè si vnumquodque illorum per se sumantur, vel si in vnam molem continuam omnia redigantur, & concrescant, vt fit de luto, tunc propriam haberent figuram, nec terminationem ab alio reciperent, insuper cinis, & arena nō dicuntur fluere, sed potius labi ob materiæ exiguitatē, & discretionē.

Ad aliud dicimus neque exempla pro alia parte allata multum vrgere, quamuis enim aqua, & oleum sint valde fluida, adhuc tamen facilè detinentur vase, vel alio continente, & eius figurationi se statim accommodant; quòd si interdum humida quædam repagula euertunt, ac foras erumpunt, vt euenit de aqua aggeribus conclusa, & de vino in dolio, id vtique ab humiditate nō prouenit, sed à grauitate, vt in aqua, vel à calore, vt in vino ebulliente, vel alia consimili causa. Quod autem

tem

tem gutta aquæ interdum in orbem conglobetur, id euenit per accidens ob contrarij obsistentiam, vt ab eo se incatur: Dum verò est in glaciem concreta, retinet terminabilitatem, in actu primo, vndè si calore soluatur, statim esibit in actum secundum; Demum cum aqua effunditur à vase oblongo, & adhuc in aere illam retinet figuram, adhuc in tali statu terminata dici debet alienis terminis scilicet terminis vasis, illa enim figura conseruatur in ipsa ex impetu, quem ex illa effusione accepit, vnde quo magis à vase recedit, figura illa euanescit.

QVÆSTIO III.

An illæ qualitates sint omnium primæ.

26 NOtandum pro quæsiti intelligentia ex Angest. lib. 2. de formæ proprietatibus 7. propriet. §. *Secunda propositio*, & Tatar. de gener. quæst. 1. dum quæritur hic, an præfatæ qualitates sint omnium primæ, itavt non fiant ex alijs prioribus qualitatibus, sed omnes aliæ ex ipsis, non intelligi quæsitum absolutè, & in omni genere, non enim fit comparatio cum qualitatibus spiritualibus, quandoquidem cum illis nullam habeant affinitatem, vel connexionem, sed cum materialibus, & corporeis, non tamen quibuscunque, quia non cum cœlestibus, lux enim, & aliæ cœli qualitates reuera sunt illis priores, nedum dignitate, sed etiam causalitate, quia ab influentijs cœlestibus præfatæ qualitates primæ maximè pendent, itaque earum primitatem dumtaxat inquirimus in ordine qualitatum materialium, & corruptibilium, in hoc enim sensu loquitur Aristot. de illarum primitate 2. de gen. 7. & seq. præsertim 15. Tatar. 2. de gen. quæst. 1. §. *Secundo sciendum*, & quia vt docet idem ibidem, istarum qualitatum quædam sunt per se, seu in seipsis sensibiles, & ideò dicuntur formales, vt sunt calor, frigus, color, sapor, odor, &c. quædam solum in suis effectibus, & ideò dicuntur virtuales, vt est virtus in succino, & magnete trahendi paleas, & ferrum, & virtutes, quas habent lapides, & plura medicamenta ad producendos varios effectus, quæstio de primitate harum qualitatum mouetur in ordine ad omnes has qualitates, siue formales, siue virtuales, quia etiam qualitates illæ virtuales in inferioribus repertæ comprehenduntur in ordine qualitatum materialium generabilium, & corruptibilium; Itaque sensus quæsiti est, an istæ quatuor qualitates sint primæ respectu omnium qualitatum sensibilium, generabilium, & corruptibilium, itaquod omnes huiusmodi qualitates tam virtuales, quam formales ab ipsis proueniant, an vero aliquæ sint independentes, & priores, vndè quæstio procedit de primitate causalitatis, & originis, non perfectionis, in hoc enim sensu loquitur Aristot. loc. cit.

Nonnulli apud Marsilium 2. de gen. quæst. 5. Tatar. citat. §. *Tertiò sciendum*, & Angest. citat. pag. 42. tribuunt elementis qualitates quasdam virtuales, quibus producunt proprias qualitates, non quidem in externo subiecto, quia in ipsum agunt per qualitates formales, sed in seipsis, vt cum elementa reparant suas formales qualitates ab agente contrario remissas, quare in singulis elementis duas ponunt qualitates virtuales duabus actualibus correspondentes, & sic in igne v. gr. duplicem geminant caliditatem, ac siccitatem, vnam actualem, alteram virtualem, & quia actuales dependent à virtualibus in esse, non è contrà, ideò consequenter tenent præfatas quatuor qualitates nequaquam dici primas respectu virtualium qualitatum, sed tantum respectu aliarum actualium; quam opinionem absolutam suscitarunt Roccus 2. de gener. quæst. 5. & Auersa nuper quæst. 41. sectio 4. vbi addit præfatas quatuor qualitates solere dici primas inter sensibiles præsertim per sensum tactus, & ita haberi ex Aristot. de gener. text. 7. & seq. ac proindè non obstare huic loquendi modo qualitates illas virtuales elementares, quia non sunt per se sensibiles. Andreas verò Cæsalpinus lib. 4. peripat. qq. quæst. 1. vlterius pergit, & negat etiam intra sphæram qualitatum formalium, & per se sensibilium illas quatuor posse propriè, & in rigore dici primas, vult enim siccitatem, & humiditatem ex caliditate pendere, & prouenire. Communis tamen opinio statuit illas quatuor esse primas inter omnes qualitates sublunares sensibiles, siue formales, siue virtuales, itaut non fiant ex alijs in eodem genere, neque ex sese inuicem, sed aliæ omnes illius generis quoquomodo dependeant ex ipsis, eo fere modo, quo 1. Phys. materia, forma, & priuatio dicebantur prima principia rerum naturalium in fieri; ita Tatar. & Angest. cit. cum cœteris Scotistis Ruuius 2. de gen. tract. de prim. qualit. q. 1. Conimb. q. 2. art. 2. Aresius disp. 1. q. 7. sect. 2. Io. de S. Thom. q. 10. art. 1. Bannes q. 2. & alij Perip. passim in 2. de gen. & Galenus 1. Method. c. 8. testatur hanc fuisse prius traditam ab Hippocrat. in lib. de hominis natura, immo quidam aiunt fuisse etiam Pythagoræ, & Platonis in Tymeo, & aliorum veterum, quod videtur innuisse Arist. 2. de gen. 6. inquiens, *alij supponentes vtuntur* (ipsis scilicet primis qualitatibus) *& non dicunt quare, aut talia, aut tot*.

27 Dicimus primò, nequaquam admitti debere in elementis qualitates quasdam virtuales, à quibus illæ quatuor nobis notæ proximè oriantur eiusdem appellationis, ac denominationis. Ita Scotus 2. d. 16. D. & 4. d. 12. q. 3. E. Tatar. & Angest. ex professo loc. citat. sequuntur Recentiores passim, & Conimbr. pro hac citant Capreol. 2. d. 16. q. 2. Soncin. 9. Met. q. 8. Sot. 2. Phys. q. 1. Marsil. 2. de gen. quæst. 5. Henric. quol. 11. quæst. 6. Ægid. quol. 2. q. 16. & Auicen. p. suffic. cap. 5. Deducitur manifestè ex Aristot. qui cap. 2. & 3. lib. 2. de gen. qualitates elementares actuales, & formales vocat absolutè primas in elementis, nec per somnium quidem alias virtuales significauit, à quibus illæ vulgatæ oriantur. Ratio fundamentalis adducitur à Doctor. loc. citat. quia pluralitas sine euidenti necessitate ponenda non est, at nulla apparet necessitas, harum qualitatum virtualium in elementis præter actuales, quia vel ponuntur ex hoc, quòd substantia nequit immediatè agere, sed medio instrumento, vel quia cum qualitates formales sint variabiles; dandæ sunt aliquæ inuariabiles in elementis, quarum actione aliæ reparentur, cum à contrario valdè fuerint eneruatæ; primum effugium vanum est, tum quia quando illud concederetur de actione transeunti in externum subiectum, non est opus illud etiam admittere in immanentis, tum quia adhuc quæreretur manet de istis qualitatibus virtualibus à quo producantur, vel à substantia immediatè, vel mediante alio accidente; si primum iam admittitur actio immediata in substantia, vndè idem præstabit dicere de qualitatibus formalibus, quod immediatè proueniant à forma substantiali absque alio medio; si secundum tam daretur processus in infinitum; tum quia substantiam non esse immediatè actiuam est falsum principium iam solidè contra Thomistas discussum disputat. 7. Physic. quæstio 6. articul. 3. Alterum quoque effugium facilè præcluditur (ait Doctor) quia cum forma substantialis inuariabilior sit, quam ista virtus, satis erit, vt variabilitas qualitatum formalium in inuariabilitatem formæ substantialis reducatur.

Deinde probatur ex Angest. & Tatar. quia nullus apparet effectus vndè deprehendatur elementis tales inesse virtuales qualitates, nisi reductio eorum ad suas qualitates actuales, vt Aduersarij fatentur, sed hoc minimè viget, tum quia omnes tales reductiones saluari possunt in elementis per immediatam actionem formarum substantialium, vt latè ostendimus disp. 7. Physic. citat. tum quia vinum calefactum ad pristinam frigiditatem se reducit, & tamen in eo non ponitur qualitas virtualis frigefactiua, nam si vinum haberet talem frigiditatem virtualem non plus deberet ventriculum calefacere, quàm frigefacere, immò tunc in vino essent qualitates virtuales oppositæ, scilicet caliditas virtualis, quam in ipso omnes admittunt, & frigiditas virtualis. Tandem tales virtuales qualitates elementorum essent ipsæ quoque remissibiles, & per consequens redderentur elementa tandem impotentia se reducere ad pristinum statum connaturalem, & assumptum inconsultò negatur ab Aduersarijs, tum quia videmus in mixtis qualitates virtuales esse remissibiles, vt experientia docet in pipere antiquato, & alijs mixtis alteratis, tum quia videntur illæ virtuales qualitates respectu actualium se habere instar habituum respectu actuum, at habitus sunt remissibiles per contrarios actus, ergo, &c. Alias quoque rationes ad hoc adducit Io. de S. Th. loc. cit. quæ tamen minus idoneæ sunt, non enim minus auertunt tales qualitates virtuales in mixtis (in quibus tamen ipse quoque eas admittit) quàm in elementis, & sunt facillimæ solutionis, vt eas consideranti constabit, quas proindè omittimus.

28 Aduersus hanc conclusionem arguunt, quia assignari nequit à quo aqua calefacta ad pristinam reducatur frigiditatem, nisi frigiditas virtualis, non ab humiditate aquæ, cum non contrarietur calori, non etiam à forma substantiali aquæ, cum nulla forma substantialis agat sine instrumento. Tum 2. quia alioqui illa caliditas aquæ corrumperetur, & à nullo corrumperetur, non à forma substantiali aquæ, quia hæc illi non contrariatur, cum substantiæ nihil sit contrarium, ergo à nullo corrumpitur, nisi ponatur virtualis frigiditas. Tum 3. quia eos naturale maneret cum maioribus qualitatibus disconuenientibus, quam conuenientibus, quod prorsus repugnare videtur, patet hoc assumptum in aqua efferuescente, quæ habet maiorem caliditatem actualem, quam frigiditatem, hoc autem inconueniens cessatur, si ponatur virtualis frigiditas. Tum 4. quia vt vrget Auersa, accidentia variabilia, licèt interna, videntur produci mediantibus alijs fixis, & inuariabilibus; atque de his qualitatibus id specialiter colligitur ex mysterio Eucharistię, vbi remota naturali substantia, adhuc apparet eadem virtus reparandi connaturalem frigiditatem, quando calor indebitus ab aliquo externo agente fuerit inductus. Tum tandem, quia constat ingenitas esse à natura quibusdam mixtis virtuales qualitates, vt piperi vim ad calefaciendum ventriculum, cur ergo similes non etiam elementis pariter concedentur?

Ad 1. & 2. constat ex dictis disp. 7. Physic. citat. quæst. 6. artic. 3. reductionem illam fieri à forma substantiali, quæ ad actionem saltim immanentem nullo indiget instrumento; & illa caliditas corrumpitur formaliter quidem à frigiditate, quæ de nouo producitur à forma substantiali ipsius aquæ, effectiuè verò ab ipsamet forma substantiali, quæ frigus illud in se excitat, & est communis solutio Scotistarum. Ad 3. dicatur cum Angest. inconueniens non esse, aquam stare cum maiore caliditate, quam frigiditate, dummodò humiditas eius sit intensa, nempè supra medium eleuata, concedi etiam potest aquam stare posse cum qualitatibus, quæ magis nituntur ad eius corruptionem, quam conseruationem, immò sic est in omni corruptione aquæ priusquam ipsa corrumpatur, & hac ratione tunc dicitur esse in statu violento, & ad corruptionem tendere. Ad 4. patet ex ratione Doct. allata pro conclusione illud fundamentum esse penitus ruinosum, & potius oppositum concludere, & reductio specierum

rum vini ad pristinam frigiditatem in Eucharist. fit immediatè à Deo, qui in eo mysterio supplet quascumque substantiæ vices ad occultandum miraculum, nec est necesse quicquid circa mysterium illud contingit, consecratione peracta, naturæ viribus contingere, multa namque fiunt à Deo ex vi antecedentis miraculi, & hoc ipsum Auersa fateri tenetur, nisi velit in vino cum virtuali caliditate admittere quoque virtualem frigiditatem, quod suprà vt absurdum intulimus.

29 Ad vltimum negant aliqui etiam in mixtis virtuales qualitates, & conantur omnia saluare per formales, & actuales, vndè inquiunt, piper, & vinum non calefacere ventriculum insita ad calefaciendum virtute, sed aduentitia caliditate ab ipso ventriculo accepta, cuius rei argumento est, quia constat piper stomachum non calefacere, nisi prius à stomacho calefiat, Quod si eis obijcias, multò maiorem calorem produci à pipere excitato à stomacho, quam sit ipse calor excitans, occurrunt hoc ideò esse, quia huius mixti complexio adeò prompta est ad calorem concipiendum, vt à minus calido vehementiùs calefiat. Hæc tamen solutio prorsus vana est, quia nullum passum quantumuis promptum, ac dispositum ad recipiendum alicuius agentis impressionem potest ab illo intensiorem recipere qualitatem, quam agens ipsum in se actu, vel virtute contineat; tum quia alioqui posset augeri calor in infinitum, stomachum enim pipere calefactum, & è contra piper à stomacho possent ita se mutuo in calefactione coadiuuare, vt in infinitum procedatur; Idcircò Zabarel. lib. 2. de gen. mixti cap. 9. aliter respondet, & concedit, piper, vinum, & similia mixta esse formaliter calida, ait, autem, quod calor formalis vini est propter frigus ambiens valdè remissus, & ad interiores partes redactus, sed postea per calorem stomachi quasi excitatur, & in virtute formæ substantialis recuperat totum naturalem calorem, sicut cum aqua reducit se ad pristinam frigiditatem, & deinde causat illum calorem in corpore. At contra hoc est experientia ipsa, nam calor hic in vino quoque sensibilis foret, cum formalis ponatur à Zab. & actualis, & tamen in nulla eius parte sentitur, quantumuis intima; tum quia si in eo aliquis extat calor, planè hic minor est calore ventriculi, quo igitur pacto potest illum tantundem augere? tum tandem, quia venena frigida etiamsi calida stomacho applicentur, & à calore stomachi calefiant, adhuc tamen frigiditatem causant in corpore, ob cuius augmentum animal interit, ergo saltim in alijs mixtis negari nequeunt huiusmodi qualitates virtuales æquiuocè productiuæ actualium; & si piper, & vinum petunt prius à stomacho calefieri, vt illud intensius calefaciant, id vtique non desideratur ad excitandum calorem aliquem actualem, qui in vino delitescat, vt aiebat Zab. sed ad excitandum virtualem; neque talis excitatio in omnibus mixtis necessaria est pro operatione qualitatum virtualium, vt constat in allegato exemplo de venenis, sed tantum in quibusdam ea peculiari eorum complexione, & constitutione. Aiunt alij piper stomachum non calefacere, sed spiritus animales ad illud trahere à quibus calefit. Ad id quoque vanum est, quia etiam in ore, imò, & in olla calorem producit, & iuuat ad decoctionem carnium; tum quia hæc ipsa virtus attractiua spirituum esset qualitas quædam virtualis, sicut ponitur in succino, & magnete.

30 Sunt igitur admittendæ qualitates virtuales in mixtis, tum ob rationes allatas, tum quia est communis inter Medicos opinio, quam sæpius videtur supponere Doctor 1. d. 37. quæst. 1. V. & 2. d. 14. quæst. 3. ad argum. princ. & clar. 4. d. 3. quæst. 3. præcipuè ad 2. tum tandem quia dantur res aliquæ, quæ virtutem habent attractiuam aliorum corporum ad se, hæc autem attractio non fit ab aliqua sensibili qualitate, vt patet, alioqui in omni corpore, in quo talis inueniretur qualitas, eosdem operaretur effectus, quod non videmus. Sed adhuc instat Aresius cirat. sect. 9. superuacaneas esse huiusmodi virtuales qualitates, quia quicquid ab ipsis petimus, haberi potest per ipsas formas substantiales, nam sicut dicimus ab aquæ substantia produci immediatè frigus, sic pariter dicere poterimus è piperis substantiali forma prodire immediatè calorem, Addit, quod hæc virtualis qualitas oportet, vt habeat aliquam formalem entitatem, quia per esse virtuale non constituitur aliquid actu in suo genere, at quænam erit hæc formalis entitas? certè fingi non potest, quid futura sit (inquit) nam deberet esse nobilior calore, & posset producere aliam qualitatem sibi formaliter similem, cuius tamen nullum vestigium videmus. Cæterum effectus huiusmodi non posse substantiali formæ tribui immediatè palam est; tum quia producuntur actione transeunte (non enim piper seipsum calefacit, sed stomachum) ad quam secundum communiorem forma substantialis non concurrit, nisi medio instrumento; tum quia tales virtutes sunt remissibiles, vt constat in pipere antiquato, vino euaporato, &c. at forma substantialis non remittitur, tum quia videmus magnetem ferrum non attrahere, si allio sit affricta, quia nimirum allij qualitas velut attractiuæ qualitati magnetis contraria eius actionem impedit, at si talis actio à forma substantiali immediatè prodiret, non vtique impediretur, quia formæ substantiali nihil est contrarium. Nec Aresij instantiæ vrgent, non prima, quia frigus ab aqua producitur actione immanenti, dum ad pristinam redit frigiditatem, at calor à pipere, & vino producitur actione transeunti in stomacho, non in seipsis, & satis patet ex modo dictis, quare tales effectus nequeant immediatè attribui formæ substantiali; nec etiam valet altera instantia, quia tales qualitates non ideò dicuntur virtuales, quia non habeant esse formale, & actuale extra causas, sed quia in seipsis non sentiuntur ad differentiam aliarum, qualitatum, quæ quia in seipsis etiam sentiuntur, & non tantum in suis effectibus, ideò dicuntur actuales, & formales, vt suprà explicuimus; nec quia tale suum esse formale, & actuale habet, idcircò opus est, vt aliam sibi formaliter consimilem qualitatem producat, quia est agens æquiuocum, non vniuocum, sicut de grauitate videmus, quod non aliam grauitatem producit, sed motum, ac impetum impressum.

31 Instabis adhuc contra has virtuales mixtorum qualitates, nam causa ex se productiua alicuius qualitatis siue vniuocè, siue æquiuocè, si applicetur passo illius qualitatis capaci, vtique illam ei impinget, cum ergo omnia mixta capacia sint primarum qualitatum, vinum, piper, & similia easdem in omnibus producerent qualitates, si eis applicentur, quod tamen non videmus, ergo si postea cum sunt in stomacho istas qualitates causant, dicendum erit non prouenire ab ipsis, sed à calore stomachi principaliter, tanquam excitante, & adiuuante calorem formalem illorum. Respond. vt qualitas illa producatur in aliquo passo, non sufficit, vt sit illius capax, sed etiam vt sit proportionatum tali agenti, vt ab ipso eam recipiat, non enim quodlibet potest agere in quodlibet, sed præcipuè in illis virtualibus qualitatibus vnum agens habet virtutem causandi aliquem effectum in vno passo, quem nequit in alio causare, etiamsi eundem specie effectum recipere possit; sic videmus aliqua animalia ex aliquo veneno frigido interire, non alia, etiamsi eiusdem frigoris sint capacia; palea est capax attractionis, sed à succino ei imprimitur, non à magnete; aliqua etiam agentia sunt, quæ licet sint causatiua alicuius effectus, illum tamen producere nequeunt nisi cum alio corpore coniungantur, vel tali modo disponantur; & hinc est, quod non in omnibus potest piper, aut vinum calorem efficere propter improportionem agentis ad passum; concedimus tamen calorem stomachi iuuare aliquo modo, ac veluti excitare virtualem calorem piperis & vini, esto talis excitatio non in omnibus mixtis semper sit necessaria, vt supra diximus.

Itaque ad solutionem vltimi principalis positi n. 28. concedendum est assumptum admittendo nimirum qualitates virtuales in mixtis, vt omnes etiam Recentiores admittunt Conimbr. Ruuius, Ioan. de S. Thom. Bannez, & alij, sed neganda est consequentia, & ratio disparitatis iam assignata est nuper soluendo instantias Aresij, vbi satis declaratum est, cur qualitates illæ necessariæ sint in mixtis, non autem in elementis.

32 Dicimus 2. inter qualitates corporum sublunarium sensibiles scilicet, & caducas illæ quatuor sunt omnium primæ. Ita Aristot. à text. 9. vsque ad 35. vbi ex professo probat has qualitates esse primas qualitates huiusmodi corporum, vndè text. 15. concludit manifestum esse, quod omnes aliæ differentiæ reducuntur ad primas quatuor; Solet autem ab omnibus hac ratione probari, quia primæ qualitates in hac serie dicuntur, quæ non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, sed ex ipsis cœteræ oriuntur, qua ratione materia, & forma, & priuatio dicebantur prima principia rerum naturalium, sed illæ quatuor sunt huiusmodi in coordinatione qualitatum, de quibus est in præsenti sermo, &c. quæ quidem ratio si in toto rigore sumatur, vt cum tribus rerum naturalium principijs seruent in primitate quatuor illæ qualitates omnimodam proportionem, vt quamplures velle videntur, non est admittenda, nam in isto rigore non eis competit prima conditio, lux enim in multorum sententia calorem producere potest, producitur etiam secundum alios à raritate, cum scilicet attritione attenuantur corpora, & calefiunt, & ne fiat contentio de illis qualitatibus, quia non sunt propriæ corporum elementarium, & corruptibilium (inter quas tantum fit ista comparatio in primitate, vt suprà diximus) sed communes etiam cœlestibus corporibus, saltim negari non potest, quod à virtualibus qualitatibus mixtorum produci non possint, piper enim producit calorem; quædam venena frigus, &c. Nec etiam eis in eodem rigore quadrat secunda conditio, nam in antiperistasi calor producit frigus, vt euenit de aquis putealibus in æstate, & è contra frigus calorem, vt contingit de calore stomachi in hyeme, potest etiam calor producere siccitatem, vel humiditatem, vt patet de liquefactione ceræ, & induratione luti, vndè ait Aristot. 4. Met. ab initio calorem, & frigus humectare, exsiccare, indurare, & emollire; nec dicas hoc esse per accidens, quia nec etiam hoc modo principia rerum naturalium fiunt ex se inuicem, in eodem genere principiandi, quod sufficit, nè currat omnimoda proportio inter prima principia rerum naturalium, & primas qualitates in hac secunda conditione. Nec denique tertia conditio conuenit eis in eo rigore, vt omnes prorsus aliæ qualitates per se, & proximè ex omnibus illis simul sumptis, vel saltim ex aliqua illarum, sunt enim plurimæ aliæ qualitates, quæ immediatè ex substantiali forma proueniunt, si enim formæ elementorum, quæ sunt imperfectissimæ, habent suas proprias qualitates ab ipsis emanantes, hoc certè formis mixtorum longè perfectioribus denegandum non erit; tum quia si omnes prorsus secundæ qualitates ex sola primarum commixtione consurgerent, facilè possent ad libitum produci quilibet sapor, color, & odor, diuersimodè nempè primas qualitates contemperando, permixtis enim illis in tali gradu, & in certa contemperatione, statim consurgeret hic, vel ille sapor, & odor, prout quisque vellet, quod tamen non videmus.

Conditiones ergo illæ primorum principiorum, quòd non fiant ex alijs,

alijs, &c. non simpliciter, & absolutè ad primas qualitates transferri debent, sed seruata proportione, & per quandam analogiam; Itaque illæ quatuor qualitates dicuntur primæ ea prima conditione respectu aliarum, quia vniuersaliter, & à toto genere alias præcedunt, etiamsi in particulari quandoque contingat aliquam primarum qualitatum ab alijs produci; dicuntur primæ ex secunda conditione, non quia per accidens interdum vna ex alia non fiat, sed quia non habent qualitates secundæ, quæ semper supponunt primas, nulla namque istarum alteram necessariò supponit, nam & siccitas potest esse sine calore, vel frigore, & quælibet alia potest esse sine vnaquaque earum, vndè quo ad hoc sunt omnes, & singulæ æquè primæ, vt Aristot. docet 2. de gener. 24. & Doctor 1. d. 17. q. 3. §. Quapropter falsum est, quod aiebat Cæsalpin. citat. humiditatem, & siccitatem ex frigore, & calore per se prouenire, quia humiditas coniungitur in aqua cum frigiditate, in igne siccitas cum summo calore, & è contra siccitas cum frigore in terra, humiditas cum calore in aere, præsertim in Aristot. sent. ergo per se qualitates illæ ex frigore, vel calore, aut amborum commixtione non proueniunt, sed sunt æquè primæ, ac illæ.

33 Demum tertia conditio ita eis aptari debet, vt omnes aliæ qualitates in generabilibus, & caducis corporibus ab eis quoquomodo dependeant, proximè scilicet, remotè, ac dispositiuè, vt inductione probari potest, nam qualitates sensibiles vel pertinent ad sensum tactus, vt sunt graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, asperum, lene, crassum, & tenue, calidum, frigidum, humidum, & siccum, palam autem est, quod omnes illæ ab istis quatuor vltimis proueniunt, vel ex permixtione istarum, quatenus vna prædominans est, v.g. molle, lubricum, leue, & tenue ex humido prædominante; durum verò, aridum, asperum, & crassum ex sicco prædominante, graue ex frigido prædominante, leue ex calido, ita docet Aristot. 2. de gen. 8. raritas, & densitas non ponuntur, quia reuera qualitates non sunt, vt inferius videbitur. Vel pertinent ad sensum gustus, vt sapores, & hæ quoque oriuntur ex ipsis primis ex Aristot. de sensu, & sensib. cap. 4. quo in loco dulcedinem refert ad calorem prædominantem, acritatem vero ad frigus. Vel pertinent ad olfactum, vt odores, & istæ quoq; ex ipsis oriuntur ex prædominio calidi, & humidi secundum Aristot. ibid. cap. 5. & 2. de Anim 9. Vel pertinent ad auditum, vt sonus, & istæ, licet immediatè ex primis ortum non habeant, tamen quia dependent ex alijs qualitatibus ab istis quatuor causatis præcipue ex duritie, ideò mediatè saltim ab ipsis dependent, vt habet Arist. sect. 11. probl. Vel tandem ad visum attinent, vt colores, & lux, & quidem colores ab ipsis proueniunt, vt notauit Scot. 4. d. 49. quæst. 15. A. vndè Aristot. sect. vltim. problem. albedinem ad frigus, nigredinem verò ad calorem reduxit, lux verò, licet in sua communitate ab ipsis non pendeat, vt potè quia etiam in cœlestibus corporibus reperitur, attamen, vt in sublunaribus existit, vtique saltim remotè ab ipsis trahunt originem, quatenus requiruntur in certa temperie ad formam substantialem, à qua proximè emanant, vt notauit Tat. cit. §. *Secundò sciendum*, lumen verò, quia non est quædam qualitas ab intrinseco competens luminoso medio, sed ab extrinseco scilicet à lucido, hinc si lucidum erit sublunare, etiam lumen ab ipso causatum ab istis qualitatibus pendebit, nam effectus dependet saltim mediatè ab eo, à quo sua causa dependet, lumen autem est species sensibilis lucis, vt docet Doctor. d. 13. quod etiam dicendum erit de qualibet alia sensibili specie alterius qualitatis; Qualitates item virtuales mixtorum, licèt proximè à forma dimanent, attamen quia forma substantialis istas prærequirit qualitates, idcò ad illas aliquam dependentiam habebunt; & totus hic discursus ex eo confirmari valebit, quod ex notabili variatione istarum qualitatum aliæ omnes qualitates variantur.

34 Hæc tamen dependentia cœterarum qualitatum à primis non adeò essentialis est in omnibus, vt non etiam dependeant ab alijs rebus, nec possint etiam produci sine ipsis, nam quamplures istarum à Cœlo produci possunt, & multa sunt in quibus primæ qualitates eodem modo attemperatæ manent, & tamen contrarias habent qualitates secundas, multa enim sunt frigida, quæ non sunt alba, & multa calida, quæ non sunt nigra, quod argumento est non semper ex sola commixtione, & attemperatione primarum qualitatum secundas oriri, alioquin leui artificio possemus quemlibet producere colorem, & saporem, vt supra arguebamus, sed ipsam quoque substantialem formam, diuersasque eius virtutes ad illarum productionem concurrere; hoc tamen semper verum est, quod in sublunaribus concurrunt illæ quatuor qualitates, vel aliqua illarum ad productionem cœterarum vel proximè, vel remotè, & dispositiuè, vt diximus, quia qualitates secundæ vel oriuntur immediatè ex primis, vel ex forma substantiali mixti, quę cum medijs primis qualitatibus producta fuerit, consequenter qualitates ab ipsa resultantes, à primis quoque mediatè dependent, ac etiam dispositiuè, quia qualitates primæ sunt veluti dispositiones ad qualitates secundas recipiendas; & ex hac doctrina soluuntur quæcunque obijci possunt contra primitatem illarum qualitatum. Cum verò audis secundas qualitates à primis oriri, id non ita intelligendum est, quasi efficienter à primis producantur, sed sicut ex pugna elementorum causæ principaliores mixta producunt quasi ex materia, sic proportionaliter ipsa mixta primis qualitatibus diuersimodè affecta secundas producunt, ex quibus autem combinationibus primarum singulæ qualitates secundæ oriantur, fusè discurrit Zanard. in vniuerso elementari q. 6. sed eleganter valdè Angelt. l. 2. de form. propriet. p. 210.

QVÆSTIO IV.

An omnibus istis qualitatibus conueniat actiuitas, & resistentia, & quomodo.

35 PRo intelligentia quæsiti expendendum est, quid sint actiuitas, & resistentia, & quomodo differant, & quidem quid sit actiuitas constat satis ex dictis dis. 7. Physic. q. 1. art. 3. est enim ipsa virtus gentis, qua efficienter aliquem producit effectum; difficilius est explicare, quid sit resistentia, de qua fusè agunt Suar. disp. 43. Met. sect. 1. Ruuius 1. de gen. tract. de act. & react. q. 1. Aresl. 1. de gen. q. 47. & Auersa q. 39. sect. 9. breuiter tamen dicimus, quod resistentia est, qua impeditur, vel retardatur actio contrarij, ne fiat vel totaliter, vel non tam citò, aut tanta intensione, aut perfectione, & est duplex, vna actiua, altera formalis, quæ ab alijs dicitur passiua, prima (licet non tam propriè dicatur resistentia) est ipsamet actio agentis, sicut potentia resistitiua actiua est ipsamet actiua potentia agentis, inquantum impedit contrarium debilitando actiuam virtutem ipsius, nè in idem agens reagat, vel non tanta velocitate, & intensione, vt ignis calore tanquam potentia, & calefactione, tanquam actione non solum calefacit aquam, verum etiam debilitat virtutem aquæ, nè in ipsum ignem reagat, non tam citò, & intensè, vnde solum actiuis qualitatibus, conuenit, & colligitur ex Doctore vbicunque reactionem concedit, vt in 4. d. 44. q. 1. D.

36 Resistentia verò formalis (quæ propriè est resistentia) vt deducitur ex Scoto 2. d. 2. quæst. 9. Z. & 4. d. 1. q. 5. F. & d. 49. quæst. 16. §. *alius intellectus*, non est quædam actio, cum etiam rebus non actiuis conueniat, vt cum lapis duritie resistit, nè diuidatur, & grauitate, ne moueatur; tum quia aliud est reagere, & aliud resistere, etenim hoc fieri potest sine illo, & est quædam pura defensio à contrario, Nec est propriè passio, immò potius est negatio passionis; impossibilitas enim inquit Doct. d. 49. cit. non est nisi negatio posse pati, & resistentia, & illud dicitur resistere agenti, quod non patitur ab ipso; sed actualis resistentia formalis dupliciter explicari potest, vel per negationem, vel per affirmationem, primo modo explicatur à Doctore in §. citat. quod sit negatio actionis ab agente, & passionis in subiecto vel totalis, vel non tam intensæ, & velocis, vnde connotat applicationem agentis obsidentis, & oppugnantis; secundo modo explicatur à Doct. 4. d. 1. quæst. 5. citat. dum ait esse quandam manentiam, seu persistentiam in proprio statu; tunc igitur res actu resistit, quando quærit durare, & persistere ad præsentiam contrarij oppugnantis in eodem statu, quæ duratio propriè dicit rei existentiam; sic frigus aquæ resistit igni, nè subito calorem inducat in eam, & hoc sua præsentia, & sua existentiam in aqua; aer nullo modo resistit luminoso quia statim luminosum inducit formam in aere; lapis sua grauitate resistit motori, ne ab illo loco amoueatur, vel non tanta facilitate, sed adhibito maiori conatu. Cum igitur hæc formalis resistentia non sit aliud, quam duratio rei in suo statu, ne ab agente oppugnante deturbetur, iuxta illud poetæ *Durate, & vosmet rebus seruate secundis*, cuilibet formæ, siue actiuæ, siue non actiuæ conueniet. Potentia autem resistitiua formalis erit ipsamet entitas rei per persistentiæ, nam Aristot. cap. de qualitate in præd. ait durum significare potentiam, quia obstat, quo minus facilè secari possit, non videtur autem necessaria aliqua alia distincta potentia ad resistendum, præscindendo enim à quacunque virtute, adhuc frigus existendo in aqua impediret actionem caloris, quia ex se propriam appetit conseruationem & existentiam; quod si placet hanc ponere potentiam distinctam, vt Aristot. ibi velle videtur, & nos cum eo disp. 7. log. q. 1. art. 2. non repugnamus, & forte hoc erit magis consequens ad ea, quæ mox dicturi sumus; hoc notato.

37 Dicimus primo singulas qualitates istas habere potentiam actiuam vniuocam ad agendum in contrariam, cum tali ordine, vt magis actiuus sit calor omnibus alijs, deinde frigus, postea humiditas, vltimo loco siccitas. Conclusio, quoad vtramque partem communis est apud omnes Mars. 2. de gen. quæst. 19. Saxo. ibid. quæst. 6. Venet. cap. 15. summæ Tolet. ibid. q. 3. Conimbr. q. 3. & 15. artic. 3. Tient. tu. de react. Angelt. p. 45. Ruu. 1. de gen. tract. de act. & react. quæst. 2. Auersam q. 41. sect. 6. Aresl. 2. de gen. dis. 2. q. 9. Mercen. volum. 1. dilucid. pag. 118. Zab. lib. de qualit. element. cap. 5. Contar. com. 2. disp. perip. de primis qualit. & alios Perip. Et quidem quantum spectat ad actiuitatem, iam abundè probata est q. 1. huius disp. addimus autem vnamquamque actiuam per se esse in suam contrariam, quia in aliam non contrariam non agit per se, & directè, pugna namque inter contraria versatur, sed indirectè tantum, & per accidens, vt diximus nu. 17. Quo autem ad ordinem actiuitatis inter eas assignatum probatur, quia illud agens est actiuius, quod in maiori distantia suam protrahit actionem, & citius, sed in maiori distantia, ac vehementius agit calor, quam frigus, & humidum, quam siccum, cuius rei signum est, quia minus detineri potest manus in corpore calido, quam frigido, & rursus minus in frigido, quam in humido, quia etsi manus posset diutius detineri in corpore humidissimo, non tamen frigidissimo; citius

etiam

etiam humidum humectat, quàm siccum, vnde in locis humidis habitantes facilius, & citius humiditatem contrahunt, quàm de gentes in locis siccis siccitatem, ergo, &c.

38 Sed contra primam partem conclusionis præter iam obiecta quæst. 1. huius disp. adhoc solet objici trita Aristot. auctoritas, qui 2. de gen. 6. & 4. Met. c. 1. solum calorem, & frigus vocat qualitates actiuas, humiditatem verò, & siccitatem passiuas. Respond. ex Angelt. cit. caliditatem, & frigiditatem dici actiuas, cæteras passiuas, non quia singulæ non sint actiuæ, & similium productiuæ suo modo, sed triplici ratione, primò quidem, quia illæ fortius velocius, & sensibilius agunt, istæ autem minus, & ideò illæ per excellentiam vocantur actiuæ, istæ verò passiuæ, quia parum actiuæ, quam glossam adhibent Marsil. Saxon. Aref. cit. & Tat. Secundò, quia istæ plus resistunt, quam illæ, quæ est conditio passi. Tertiò tandem quia subiecta harum duarum, inquantum talia dicuntur passiua magis, vel minus, prout humidum dicitur benè terminabile termino alieno, & malè termino proprio, siccum autem è contra dicitur benè terminabile termino proprio, malè autem alieno, terminari autem est pati, sicut è diuerso congregare, & disgregare, quod conuenit calori, & frigori, est quoddam agere, & in hunc modum luculenter se esplicat Aristot. 4. Meth. c. 1. & hanc expositionem recipiunt Tol. Mercen. & Auersa cit. quam tradiderunt Philopon. Niphus, D. Thom. & alij, quæ certè conformior est ad contextum litteræ, vt disp. 7. q. 2. dicemus.

Deinde contra alteram conclusionis partem de ordine actiuitatis inter eas constituto sese offert difficultas, quod siccitas, & humiditas sint actiuiores alijs duabus, nam videmus statim ac pannus, vel lignum in aqua immergitur, subito fit humidus quod non contingit in calore, etiamsi in fornacem lignum mittatur. Rursus densitas materiæ magis iuuat ad agendum, at siccitas plerumque reperitur in materia densa, qua ratione frigidum quoque erit actiuius calore. Respond. ad 1. quod corpus illud aquæ immersum, vt notat Aristot. de gen. 14. & Doct. 4. d. 49. qu. 16. supra F. ab initio madefactionis non dicitur verè humidum, itaut verè humiditas aquæ produxerit actione vniuoca aliam humiditatem in ligno; vel panno, sed dicitur vdum, vel irrigatum, quia potius fit quædam adhæsio partium aquæ circa lignum, & pannum, vnde si aqua solum in superficie est recepta, dicitur vdum, si adhuc profunditatem permeauit, dicitur irrigatum, verum tamen est progressu temporis fieri tandem corpus illud verè humidum per veram productionem humiditatis in eo. Ad 2. occurritur ex dicendis disp. seq. densitatem non magis iuuare ad producendum intensiorem effectum, sed ad citius, & distantius agendum, vnde solum iuuat actionem, non autem reddit materiam intensiuè actiuiorem, sed ipsam relinquit in eodem gradu actiuitatis in innatę, & ideò negatur consequent.

39 Dicimus secundò resistentia formalis conuenit omnibus illis qualitatibus ordine opposito illi, quo eis competit actiuitas, hoc scilicet modo, vt quæ est minus actiua sit magis resistens, & quæ magis actiua, minus resistens, vndè sicut in actiuitate primum locum obtinet calor, 2. frigus, 3. humiditas, 4. siccitas; in resistentia ex opposito primum locum tenet siccitas, 2. humiditas, 3. frigus, 4. caliditas. Ita Auctores omnes cit. pro 1. concl. & est contra Valles. controuers. 11. ad Tyrones, Martinar 1. lib. de gen. c. 9. q. 3. Niphum eodem libr. comm. 195. qu. 3. & alios paucos volentes resistentiam his qualitatibus competere eo ordine, quo eis adscribitur actiuitas, Notanter verò sermo fit in conclusione de resistentia formali, non autem actiua, quia hæc resistentia, vt diximus initio quæsiti, non est ab ipsa actione diuersa, atque ideò potentia resistitiua actiua eodem prorsus modo, ac ordine eis conuenit, ac ipsa potentia actiua, & effectiua: Probatur quoad vtramque partem, & quidem quoad primam, quod hæc resistentia formalis omnibus conueniat, est de se clara, quia quęlibet forma, dum est in subiecto; sua existentia, & informatione impedit, nè alia incompossibilis forma introducatur, ergo multò magis formæ contrariæ, vt sunt calor, & frigus adinuicem, humiditas, & siccitas. Probatur etiam quoad alteram partem de ordine statuto in resistendo, quia vtique datur magis, & minus in potentia resistitiua, vt colligitur ex Aristot. in prædicam. qualitatis, & 4. Physic. 72. vbi adducit exempla de molli, & duro respectu secationis, & de medio raro, & denso in ordine ad motum; hæc autem potentia nequit actiuiori conuenire, quia si actiuior esset magis quoque resistitiua, nunquam posset à contraria vinci, immo actiuior totaliter alias destrueret, quod est contra ordinem vniuersi, ergo quia omnia in pondere, & mensura facta sunt, debet aliquid esse in minus actiua, per quod possit actiuiori resistere, & compensare excessum actiuitatis, ita notauit Doctor 4. d. 49. qu. 13. infra B. vbi docet, quòd licèt in elementis sit contrarietas est tamen proportionata, æqualitas hinc indè in agendo & resistendo, *quare enim ignis non comburit omnia elementa, cum sit maioris actiuitatis? non videtur ratio* (ait Doctor) *nisi ex proportione, vel adæquatione aliorum in resistendo virtuti sua in agendo*, & hæc est ratio a posteriori deducta ex legibus diuinæ prouidentiæ; & quòd talis inter eas qualitates seruetur ordo in resistendo, docet experientia ipsa, nam gutta super mappam benè siccam fusa diu stat conglobata ob resistentiam siccitatis, quæ tamen grauitate sua aliàs deberet labi, atque diffundi; de humiditate ad frigiditatem comparata idem patet, quia aqua facilius calefit, quàm desiccetur, non alia ratione, nisi quia actioni ignis resistit magis humiditas, quam frigiditas; de frigiditate ad caliditatem idem constat, citius enim, & facilius aqua calefacta frigefit, quam frigida calefiat ob maiorem resistentiam frigiditatis, & minorem caliditatis.

40 At dices hinc non benè colligi maiorem resistentiam in minus actiua, ex eo enim, quòd calor difficilè vincat frigus, non magis colligi potest resistentia ex parte frigoris, quam modica agendi virtus ex parte caloris, ex vtroque enim capite oriri potest tarditas actionis. Respond. benè colligi, cum enim experientia constet calorem esse frigore actiuiorem, cum videmus calorem difficilè frigus ab aqua espellere, hoc sanè tribui nequit modicæ actiuitati ignis, nam ex actione in alia constat actiuissimum esse, sed reduci debet in resistentiam frigoris.

Solet etiam huius rei reddi aliqua ratio à priori, quia nimirum densitas corporis multum iuuat ad resistendum contrario, per densitatem enim magis vniuntur, & constipantur partes formæ adinuicem, virtus autem vnita fortior est ad se tuendam cæteris paribus, ergo corpora densiora, erunt quoque magis resistitiua cæteris paribus, sed ex elementis terra, cui prædominatur siccitas, est densior aqua, aqua est densior aere, & aer igne, ergo terra erit magis resistitiua, quàm aqua, & sic de alijs. Hæc tamen ratio, quam Ruuius affert loc. cit. non multum ponderis habet, densitas enim non minus iuuat ad resistendum, quam ad agendum. Ideò Aresius rationem à priori deducit ex maiori, & minori materialitate formarum, nam maior resistentia videtur oriri ex maiori inhæsione in materia, quo autem forma est magis materialis, illi magis adhæret, at illa quæ est magis materialis, est etiam minus actiua. Neque hæc ratio quadrat, nam admisso etiam, quod resistentia oriatur ex maiori inhæsione in materia, probandum illi erat, quod forma magis materialis maiori nexu copuletur cum materia, quam minus materialis, formæ enim Cœlorum, quæ sunt minus materiales his inferioribus, maiori nexu materiæ sunt connexæ, quam istæ inferiores; & quando etiam id admitteretur, adhuc illi probandum remanet, quod vna qualitas sit materialior alia, & docere, quænam illarum sit magis, vel minus materialis. Auersa aliam affert rationem, quia vis agendi qualitatis extenditur ad subiectum externum, vis autem resistendi sistit potius in eodem qualitatis subiecto, adeout quæ maiori actiuitate est prædita, magis virtutem suam impendit ad extra, & sic minus se tuetur in proprio subiecto, quæ verò minori actiuitate est prædita, magis intendit ad sui conseruationem ad intra, & sic est magis resistitiua. Sed hæc quoque ratio, aut nihil valet, aut saltim non est ratio a priori, sed coniectura quædam à posteriori; arbitramur ergo valde difficulter huius rei rationem assignari posse à priori, vndè contenti esse debemus ratione à posteriori iam allata, & dicere talem ordinem in agendo, & resistendo ex eo prodire, quia ob bonum vniuersi naturæ Auctor in hunc modum harum qualitatum vires distribuit, ac temperauit.

41 Ex his deducitur, quòd licèt resistentia semper sit minor quàm actio contrariæ qualitatis, alioquin vel non fieret actio, vel duo contraria essent simul in gradibus intensis, vt dicemus disp. seq. non tamen semper est minor actione propria, vt arbitratur Auersa loc. cit. volens in omnibus qualitatibus absolutè loquendo maiorem semper esse actiuitatem, quam resistentiam, quia inquit, quælibet qualitas valida est ad agendum non tamen ad resistendum, quo minus ab alia patiatur, si ergo quælibet potest agere in contrariam, non tamen omnino ab ea se tueri, quælibet potentior erit ad agendum, quam ad resistendum. Hoc dictum Auersæ non est recipiendum, tum quia concedunt omnes, ac etiam ipse admittit in fine sectionis qualitates magis actiuas esse minus resistitiuas, & è contra, ergo non in omnibus maior est actiuitas, quàm resistentia; tum quia experimur resistentiam siccitatis, non tamen ita euidenter actionem eius, tum quia si siccitas, quæ est maximè resistitiua, habet resistentiam remissiorem propria actione, ergo frigus, cum sit minus resistitiuum ipsa siccitate, iam absque proportione superaretur à calore, cuius est maximè agere, patet conseq. quia actio caloris valdè excedit in intensione actionem siccitatis, & consequenter plus excedit intensionem resistentiæ siccitatis, quę minor est secundum ipsum propria actione, ergo maximè excederet resistentiam frigoris, quę est minor resistentia siccitatis, idem de humiditate dicendum. Nec eius ratio conuincit, negatur enim conseq. & ratio est, quia non sunt omnes qualitates in actiuitate ęquales, nec in formali resistentia, etenim siccitas potest vincere resistentiam humiditatis, quia verè excedit illam, at nequit resistere, itaut non quidpiam ab ea patiatur, licèt maior sit resistentia, quam actiuitas, quia actiuitas humiditatis non tantum excedit intensionem resistentię, sed etiam intensionem actiuitatis ipsius siccitatis, ideò non adest paritas.

Hic tamen aduertendum est, quòd licèt istę qualitates secundum se assignatum ordinem habeant agendi, & resistendi, ex varia tamen ipsarum combinatione, & vnione potest ordo ille variari, & immutari, nam calor cum sicco est maximè actiuus, siccum tamen cum calido non est maximè resistitiuum, sed cum frigido, vtique calor cum humido magis resistit, quam agat, frigus è contra cum humido magis agit, & minus resistit, cum sicco verò è contra se habet, vt magis infrà constabit declarando combinationes qualitatum in elementis.

42 Contra doctrinam præcedentis conclusionis objicitur, quia falsum omninò videtur in primis, quod aliqua qualitas sit magis actiua,

tiua, quam resistitiua, aut è contra, applicatis enim calido, & frigido v.g. igne, & aqua, velocius expellitur frigus ab aqua, quàm calor ab igne; & pariter simul applicatis humido, & sicco v. g. terra, & aqua statim terra humectatur. & madescit, ergo pari passu currunt actiuitas, & resistentia, calor enim sicut est actiuior aqua, ita & magis resistens, ac etiam sicut siccitas est minus actiua humido, ita & minus resistitiua, vt constat in exemplis adductis. Deindè falsum etiam videtur: quod detur vna qualitas resistentior altera, nam qualitates istæ resistunt actioni agentis per suam informationem, inquantum informantes subiectum retardant actionem agentis nitentis aliam introducere, sed omnes istæ qualitates æqualiter subiectum informant, cũ habeant virtutem informatiuam eiusdem rationis, & eundem informandi modum, ergo, &c. Tandem quælibet forma naturalis magis appetit sui conseruationem, quam corruptionem contrariæ, vel alterius consimilis productionem, ergo quælibet est forma magis resistitiua, quàm actiua.

Respond. ad 1. neg. assumptum illud de igne, & aqua, constat enim ignem citiùs extingui ab aqua, quàm hæc ab eo calefiat, quòd si dicas ignem non extingui ab aqua, vt frigida, sed vt humida, nam etiam aqua calida extinguitur: hoc parum refert, quia si nequit resistere humiditati, quæ minus actiua est frigore, tanto minus resistet ipsi frigori, tum quia in aqua quantumcunque calida semper remanet aliquis frigiditatis gradus, qui cum humiditate concurrit ad extensionem caloris in igne, immo humiditas aquæ per se solum destruit siccitatem ignis, quia hæc est qualitas ei opposita, non verò calorem, nisi concomitanter; Accedit, quòd cum calor longè actiuior sit frigore, si applicentur secundum eandem intensionem cœteris paribus ex parte aliorum vtique calor semper erit superior frigore etiam in resistentia, nam cum resistentia formali habet etiam actiuam, quæ in eo maior est, quam in igne, vt ergo inter ipsa fiat debita applicatio, & comparatio, ex qua colligere possimus quis sit maioris resistentiæ, debet frigus in maiori copia applicari, & calor in minori, quantum sufficit, vt maior actiuitas vnius compensetur per maiorem intensionem alterius, vt benè notat Ruu. cit. num. 69. negatur etiam aliud assumptum de terra, & aqua, vt enim constat ex dictis num. 38. non statim ac terra aspergitur aqua, dicitur verè humectari, sed potius madescere, & irrigari, progressu postea temporis humescit, sed adeò difficulter, vt vix possit corrumpi, & liquescere, vel nunquam. Ad aliud negandum est in minori, quòd istæ qualitates quantum ad firmiorem, vel minus firmam adhæsionem in subiecto eodem modo informent, tenacius enim hærent siccitas, & humiditas, quam calor, & frigus; huius autem rei nequit reddi ratio à priori, vt diximus, sed tantum à posteriori. Ad vltim. appetitus naturalis non est ad aliquid supra propriam conditionem, vndè non appetit forma perpetuam sui conseruationem, quia hoc est contra propriam naturam, quæ corruptibilis est; hinc impulsus, qui natus est ex se deficere absque contrario oppugnante, non appetit sui conseruationem, nisi prout propria natura postulat, quare ad propositum forma naturalis appetit suam conseruationem in indiuiduo, & in specie secundum conditionem propriæ naturæ, si est magis actiua, quàm resistitiua, appetit magis suam conseruationem in specie per productionem alterius consimilis, si est magis resistitiua, quàm actiua, magis appetit in indiuiduo, & hoc quia ita exigit conditio propriæ naturæ.

43 Tandem objicitur contra ordinem statutum in resistentia. Tum quia siccitas apparet in igne esse minimæ resistentiæ, scilicet non minoris, quam ipse calor; talis etiam apparet humiditas in aere, qui facilè recipit quamlibet impressionem. Tum 2. quia si siccitas in quibusdam corporibus videtur maximæ resistentiæ, scilicet in terra, hoc potius referendum est ad densitatem illorum corporum, quę non facilè permittit aditum contrario. Tum 3. si in siccitate, & humiditate primum est resistentiæ, parum actiuitatis, nunquam daretur actio inter illas, quia actio vnius, cum sit exilis, nunquam superare valeret resistentiam alterius, quæ maior est. Tum 4. frustra assignari videtur humiditati magna resistentia, si siccitati minima actiuitas adscribitur, modica namque sufficeret resistentia ad retundendam minimam actiuitatem; & è contra si siccitas ponitur maximæ resistentiæ, deberet poni humiditas maximæ actiuitatis, quia vincere debet maximam resistentiam. Tum tandem frigus videtur magis resistens, quàm humiditas, nam maior est actio caloris, quam siccitatis, sed resistentia humiditatis est minor actione siccitatis, alioquin non agerent ad inuicem, ergo vt sit aliqua proportio inter frigoris resistentiam, & actionem caloris, non debet esse minor, quam sit resistentia humiditatis, aliter improportionabiliter excederetur ab actione caloris, Conf. quia frigus debet resistere maximæ actiuitati, ergo debet esse magis resistens cœteris.

Respond. ad 1. modicam resistentiam in igne non prouenire à siccitate, sed à calore, vndè in carbone extincto videmus remanere siccitatem; verum tamen est, quòd supra notauimus, ex combinatione variarum qualitatum posse virtutem actiuam vnius, vel resistitiuam augeri, vel minui, & sic est in proposito de siccitate, quòd iuncta cum calore minus resistit, quia calor rarefacit, & raritas resistentiam minuit, quia faciliorem aditum contrario præbet, & è contra iuncta cum frigore magis resistit, vt in terra, quia frigus condensat; sic etiam ad illud de aere dicendum, quòd facilè recipit impressiones ab suam raritatem, quæ à calore prouenit, non ab humiditate, quare ex tali coniunctione fit humiditas minus resistens in aere, vt siccitas in igne. Ad 2. iam supra diximus tum ad agendum tum ad resistendum densitatem in corporibus valdè quidem conducere, at non esse totam rationem agendi, & resistendi, vndè videmus in eadem materia densa magis resistere siccitatem, quam calorem, & frigus. Ad 3. iam superius diximus, quòd licèt in humiditate, & siccitate maior sit resistentia, quàm propria ipsarum actio, resistentia tamen vnius semper minor est actione alterius, atque ideò inter eas datur actio. Ad 4. patet per idem, quamuis enim magna sit humiditatis resistentia, adhuc tamen minor est actiuitate siccitatis, & ideò non ponitur frustra, neque ex alio capite oportet ponere humiditatem maximæ actiuitatis, quia resistentia siccitatis est maxima in genere resistentiæ formalis, sed minima in genere resistentiæ actiuæ, quòd adhuc magis constabit ex solutione sequenti. Ad vltim. neg. assumptum, ad probationem dicendum adhuc cum minori resistentia formali in frigore, quam sit in humiditate, stare proportionem cum actione caloris, & ratio est, quia non solum frigus impedit actionem caloris, ipsamque retardat per resistentiam formalem, sed etiam per resistentiam actiuam, & consequenter quia frigus actiuius est humiditate, deberesse minus resistens formali resistentia, aliter excederet calorem, qui non habet resistentiam formalem ita intensam, est itaque proportio, quia frigus est magis formaliter resistens, calor minus, frigus minus actiuè resistens, calor magis, & idem etiam contingit in humiditate, & siccitate, nam siccitas est magis formaliter resistens, & minus actiuè, at humiditas è contra; Ad Conf. patet per idem, non enim frigus poni debet cœteris magis resistens, etiamsi maximæ actiuitati caloris resistere debeat, resistentia formali, quia habet resistentiam actiuam coadiuuantem, quæ quidem compensat modicitatem resistentiæ formalis.

QVÆSTIO V.

An qualitates contrariæ possint esse simul in eodem subiecto, & quomodo.

44 SVpponimus ex dicendis disp. 3. q. 9. qualitates latitudinem graduum habere, quæ numerum octo graduum natura liter excedere nequit, & hæc diuisio non est ex natura rei, sed voluntaria ad hoc adinuenta, vt distinctius, & clarius in scholis possit de qualitatibus disputari; itaque per qualitatem vt octo intensam intelligimus summam qualitatem naturaliter productam in rerum natura, vndè quia videmus summum calorem igni dumtaxat conuenire, & summam frigiditatem aquæ, hinc dicimus summum calorem esse intensum, vt octo, & consequenter quia omnia à Deo in pondere, & mensura facta sunt, sicut naturaliter non est dabilis qualitas intensa, nisi vt octo, ita nec dabile est subiectum, aliquod, cui naturaliter conueniat qualitas octo gradus excedens, quare capacitas subiecti in ordine ad potentiam naturalem non se extendit nisi ad octo gradus qualitatis; horum autem graduum quidam dicuntur intensi, illi nimirum qui medietatem excedunt scilicet quartum gradum, qui verò sunt citra istum, dicuntur remissi.

Hoc supposito quæritur, an possit se naturaliter compati in eodem subiecto in gradibus remissis, & supernaturaliter saltim in gradibus quinque intensis naturaliter enim hoc esse non posse omnes concedere videntur, & docet Scotus pluribus in locis, sed præsertim 1. d. 17. qu. 3. §. *Contra istam opinionem*, & euidenter ostenditur ex definitione contrariorum à nobis explicata disp. 9. log. q. 1. art. 1. quorum natura est, vt se expellant ab eodem subiecto, hoc autem vt minimum de illis intelligendum venit in gradu intenso, nam si etiam in hoc gradu possent esse simul, iam nunquam se expellerent, nec vllę qualitates contrariæ forent; patet idipsum ex capacitate subiecti, quæ vt dicebamus, ad octo gradus limitata est, at si ambæ qualitates in eo inuenirentur in gradibus intensis, planè talem capacitatem excederent; demum sensus nobis experimentum præbet, dum aquam igni oppositam sentimus ex frigida fieri calidam, & è contra dum remouetur ab eo, qualitates contrarias non se compati in gradibus intensis; sola igitur quæstio de gradibus remissis in ordine ad potentiam naturalem, & de intensis in ordine ad supernaturalem, & occasione ex istis primis qualitatibus desumpta dubitari quoque solet de alijs qualitatibus contrarijs.

Prima opinio negat vniuersaliter contrarias qualitates esse compossibiles in eodem subiecto, tam in gradibus intensis, quam remissis, & in ordine ad quamcunque potentiam, siue supernaturalem, siue naturalem, ita Greg. 1. d. 17. q. 3. art. 2. Durand. in prolog. sent. q. 2. Sonc. 10. Met. quæst. 2. consentit Tromb. 12. Met. quæst. 3. Ant. Andr. 10. Met. quæst. 5. & Faber eod. lib. disputat. 7. vbi post multam disputationem, & perplexitatem, licèt in fine capitul. 2. concedat contraria in esse remisso posse simul esse in pugna, & in fieri concludit tandem in fine cap. 3. non solum in gradu intenso, sed nec etiam in remisso posse simul consistere in esse quieto, etiam per potentiam Dei absolutam: in ordine ad eandem potentiam idem sentit Lichet. 2. d. 2. quæstio 9. de gradibus intensis, at in ordine ad naturalem de remissis inquit posse esse simul, si sint inæquales vt verb. gr. sint quinque

vnius

vnius, tres alterius, vel quatuor vnius, duo alterius, non verò si sint æquales, ita discurrit, ibidem solutione quorundam dubiorum conclus. 8.

Altera sententia è contra concedit qualitates contrarias etiam in gradibus intensis, posse simul consistere de potentia Dei absoluta, in remissis verò, siue inæqualibus, siue æqualibus consistere simul etiam naturaliter, est communis inter Recentiores Suar. disput. 4. sectio. 4. Conimbr. 2. de gen. cap. 3. quæst. 8. Ruu. eod. lib. quæst. 5. & 6. Arcs. ib. q. 14. Auers. q. 39. sect. 3. Io. de S. Thom. in lib. de gen. quæst. 10. artic. 2. & alij passim. Protestatur tamen hæc opinio id non extendi debere ad omnes prorsus qualitates contrarias, sunt enim aliquæ, quæ ob specialem repugnantiæ rationem nec in gradibus remissis, nec per Dei potentiam possunt esse simul, vt amor & odium, gaudium, & tristitia in voluntate, assensus, & dissensus in intellectu; quare specialiter procedit allata sententia de qualitatibus corporeis naturalibus, immò Soto 1. Phys. q. 3. ad 1. & 2. Phys. q. 1. ad 4. hoc solum asserit de primis qualitatibus, non verò de alijs, vt sunt albedo, & nigredo, &c.

ARTICVLVS I.

Contraria possunt simul coexistere naturaliter in gradibus remissis.

45 Conclusio est Scoti cit. 1. d. 17. q. 3. & in 2. d. 2. q. 9. O. eamque tuentur de mente Doctoris Scotistæ inclyti Bassol. 3. d. 15. q. vn. art. 1. Tatar. in post prædic. q. vn. not. 2. & 2. de An. q. 2. dub. 3. vbi etiam citat Doctorem in Reportatis Angel. lib. 2. de proprietat. form. propriet. 8. sequuntur Recentiores omnes citat. & ex antiquis Henric. quol. 12. q. 12. Marsil. 3. d. 11. art. 2. Maior d. 15. qu. vn. Argent. quæst. vn. art. 3. & alij; eam docuit D. Aug. lib. de nat. & gratia dum ait contraria contemperata non inuicem aduersari, & fuit expressa Arist. sententia, nam 3. Top. c. 4. & 5. Phys. 19. ait aliquid esse plus, vel minus tale, quod plus minusuè habet de admixtione contrarij, & tex. 62. disertè significat contraria posse aliquo modo esse simul in eodem, & modum explicans 4. Met. 27. inquit, *si aut aliqua ex parte ambo, aut alterum quidem ex parte, alterum vero simpliciter insit*, hoc est, si ambo sint in gradu remisso, vel si vnum est in gradu intenso, aliud sit in gradu remissiori, ita ut latitudinem octo graduum non excedat; & 1. de gen. capit. de mixtione pluries ait elementa secundum virtutes manere in mixto idest secundum qualitates elementares, & idem repetit 2. de gen. 48. at certum est non manere in gradibus intensis, ergo remissis; Quod verò ait Gregor. in mixto non manere qualitates elementares, sed quasdam virtuales falsum esse constabit infrà disp. 7.

Probatur deindè ratione validissima ex Scoto cit. deducta, qua vtuntur Bassol. Angest. & alij passim; quando aqua calefit, non vtique illicò, & totaliter corrumpitur frigus aquæ, sed successiuè, & paulatim remittitur per aliam qualitatem, quæ pariter successiuè introducitur, & paulatim intenditur, hæc autem alia esse non potest, nisi calor paulatim frigus expellens, ergo toto illo tempore, quo exercentur motus intensionis, & remissionis, manent simul in gradibus remissis calor, & frigus; prob. maior, tum quia si ab initio totum frigus periret, deberet statim introduci totus possibilis calor, successio namque in motu ex resistentia contrarij potissimum prouenit, non autem ex diuisibilitate formæ, aut limitata virtute motoris adæquatè, vt diximus disp. 15. Physic. quæstio. 6. art. 1. & adhuc magis declarauimus inferius disput. 5. quæst. 5. quod satis de se constat in illuminatione medij, quæ in instanti fit, quia nullum in eo repetit lux contrarium expellendum, etiamsi adsit diuisibilitas formæ, mobilis, & virtus finita agentis; tum quia si ab initio totum frigus abit, non diceretur mobile partim esse in termino à quo, partim in termino ad quem, vt aiebat Aristot. 6. Physic. 32. de illo, quod successiuè mouetur, cum ergo motus intensionis, & remissionis fiat inter formas contrarias, tanquam inter terminos saltim concomitantes, de quibus ibi Aristot. loquitur, planè opus est, vt frigus pedetentim expellatur, & calor introducatur. Minor etiam probatur, quia si manus tunc temporis immitatur aquæ, nulla alia qualitas sentitur, quæ frigus expellat præter calorem; tum quia tunc ab initio alterationis saltim non diceretur aqua calefieri; quia calor non introducitur, sed alia qualitas; tum quia si frigus non expellitur à calore, sed ab alia qualitate, iam tollitur contrarietas inter illa, quia de ratione contrariorum est, vt seinuicem expellant ab eodem subiecto.

46 Respond. Durand. neg. min. & inquit, quòd quando subiectum in statu medio videtur vtramque participare contrariam qualitatem, re vera non esse ambo contraria simul, sed tunc ex contrarijs fieri vnam simplicem qualitatem virtute tantum illa continentem, vt de coloribus medijs docet Scotus 2. d. 15. quest. vn. & talem in proposito esse tepiditatem; quam solutionem magis explicans Tromb. cit. in resp. ad 1. inquit, cum calidum incipit alterare frigidum, non est intelligendum, quòd introducatur aliquis gradus caliditatis, sed introducitur forma media, nempè tepiditas, quæ quamuis sit æquè simplex, sicut extremæ; tamen habet aliquid de vtroque extremo, quia participat rationem vtriusque virtualiter; & ex hoc apparet, inquit, quomodo mobile, dum mouetur, participat de vtroque extremo in forma media, & quomodo frigiditas expellitur, quia introducitur aliquid sibi incompossibile, scilicet forma media, quæ comparata ad vnum extremum tenet locum alterius; & ex hoc etiam explicat, quomodo successiuè deperdatur frigus, quia fit continua deperditio per formas medias appropinquando ad extremum introducendum scilicet de tepido ad intensius tepidum, quæ tepiditas in esse intenso totaliter excludit frigiditatem, vndè inferius ait in resp. ad 5. quod cum tepiditas attingit octauum gradum, in eo instanti frigiditas habet primum non esse, & caliditas vltimum non esse, vndè post illud instans immediatè introducitur aliquis gradus caloris, & remittitur tepiditas.

47 Hæc solutio satis infringitur ex probatione minoris nostri argumenti, & adhuc magis labefactatur; tum quia dum aqua calefit, & ab initio, & in progressu sentimus in ea formalem, & actualem calorem, non autem virtualem in alia qualitate contentum, solus enim calor formalis est qualitas tangibilis, non calor virtualis, alioquin lux, quæ secundum multos est calor virtualis, deberet sentiri per tactum: Tum quia qualitas illa temporis, vel ab igne produceretur, vel ab vtroque simul, & cum virtualiter contineat frigus, & calorem, & plus frigoris ante intensionem & plus caloris post intensionem, aqua producet calorem, & ignis frigiditatem saltim virtualem; & rursus cum aqua ad pristinam rediens frigiditatem à se tempore depellit, non solum calorem, sed etiam frigiditatem depelleret in eo virtualiter contentam; Tum quia ex contrarijs corruptis aiunt Aduersarij hanc tertiam qualitatem generari in ea virtualiter manentibus, vt dicuntur elementa manere in mixto, sed quomodo potuit ex illis generari, si nullus adhuc caloris gradus fuit in aqua introductus, cum ipsa produceretur? Tum quia, vt optimè arguit Suarez (apud quem nullum aliud præter hoc reperimus argumentum alicuius momenti, contra hanc qualitatem mediam, cœtera namque facilè diluuntur per solutionem Trombetæ allatam) non videtur, quomodo possit hæc simplex qualitas media intendi, & remitti per solum accessum ad vnum extremum, & recessum ab alio, quia omnes gradus illius erunt vtique eiusdem rationis essentialis, ac proindè eiusdem participationis extremorum, & continentiæ virtualis, sicut videmus in coloribus medijs, quia namque color rubeus virtute magis continet albedinem, quàm nigredinem, in singulis gradibus illius idem continentiæ modus reperitur, cum ergo in intensione tepiditatis fiat maior participatio caloris, quam frigoris, & antea è contrario res se haberet, non potest id fieri per solam intensionem eiusdem simplicis qualitatis, sed semper debet fieri mutatio totius qualitatis mediæ, & sic vel illa mutatio non erit continua, vel in successione talis mutationis infinitas qualitates medias variari oportebit, quia in quolibet instanti qualitas media aliter se habet. Tum quia cum tepor peruenit ad octauum gradum, tunc in eo instanti nec calor, nec frigus repetirentur in aqua, quia vt ait Trombet. tunc habetur primum non esse frigoris, & vltimum non esse caloris, ergo tunc in materia nec erit forma aquæ, nec ignis, quia tepiditas in quocunque gradu sumatur, non est sufficiens dispositio nec pro forma aquæ, nec ignis, non manet autem forma substantialis sine sufficienti dispositione. Tum tandem quia nec per istam qualitatem mediam effugiunt Aduersarij difficultatem, quam euitare contendunt, nam si tepiditas expedit frigus ab aqua, iam erit illi contraria, quia talis expulsio nonnisi inter contrarias formas exercetur ob formalem eorum repugnantiam in eodem subiecto, & cum non expellat illud totum simul, sed paulatim, secundum aliquos gradus expellit, & secundum alios remissiores stat cum eo, ergo velint, nolint, contraria admittunt in eodem subiecto in gradibus remissis: vide disp. 3. qu. 2. art. 2.

Quamuis ergo Doctor 2. d. 15. citat. asserat colores medios importare tantum simplicem qualitatem virtute tantum extremos continentem, non autem reipsa ex ipsis coalescentem, non indè facere debent Scotistæ vniuersalem consequentiam, quòd ex duobus contrarijs in esse remisso semper fiat vna simplex qualitas tertia, quia talis mixtio non semper fieri potest in omnibus contrarijs, sed interdum solum imperfectè per formalem coniunctionem vtriusque contrarij in esse remisso, vt benè notauit Suarez citat. numer. 14. quod in habitibus animæ manifestum est, non enim ex vitio, & virtute in esse remisso vnus coalescit simplex habitus medius: & hæc inter contraria diuersitas, quòd quædam habeant medium simplex virtute continens extrema, alia verò nonnisi per imperfectam coniunctionem vtriusque in gradu remisso, non prouenit ex generali oppositione contrariorum, sed ex proprijs rationibus diuersarum qualitatum.

48 Aliter idcircò respondet Gregor. cit. & inquit contraria applicata ad agendum ita se habere, vt fortius per solam suam præsentiam corrumpat debilius sine productione alicuius gradus propriæ formæ, corrupto autem debiliori ad præsentiam validioris statim incipit hoc propriam formam imprimere subiecto, & ita calefit aqua destructa prius frigiditate eius; subdit autem non idcirco statim, & in instanti calorem introduci frigore depulso, quia successio potest prouenire etiam ex repugnantia virtuali, & ideò quia aqua saltim virtualiter opponitur calori, aliquo modo resistit, ne subitò introducatur, & adhuc prouenire poterit ex maiori dispositione, vel minori in subiecto, quia subiectum nullo modo habens formam est minus disposi-

tum

tum ad ipsam, quam si aliquo modo imperfecto possideat; & in hanc recidit responsio quædam P. Fabri cit. c. 2. propè finem, & theor. 43. c. 4. in fine.

Hæc quoque solutio ex multis capitibus falsa deprehenditur. Primò, quia agens non alia actione expellit formam veterem à subiecto, quam nouam introducendo ei incompossibilem, vt ex professo ostendimus infra disp. 5. q. 4. quia non datur actio merè destructiua, & corruptiua, nam formalitas actionis in eo consistit, quod sit alicuius productio, non autem mera, ac pura destructio. Secundò, quia experimur, cum paulatim decedit frigus, pari passu introduci calorem, non autem post totam frigoris destructionem; vnde si tunc temporis durante frigoris remissione manum frigidam immitteremus in aquam, sentimus verum calorem actione ignis inductum. Tertiò, admittit hæc responsio aquam naturaliter posse existere sine omni frigiditatis gradu, quod est impossibile; nam statim ac forma substantialis proprijs expoliatur dispositionibus, destruitur ab agente contrario. Quartò non saluat successionem sufficienter per illam resistentiam virtualem, quia quando se reducit aqua ad pristinam frigiditatem post expulsionem caloris, in instanti se deberet reducere, quia tunc nulla interuenit virtualis resistentia, ergo successio prouenit ex resistentia formali vnius qualitatis ad aliam. Tandem non valet illa maior vel minor dispositio subiecti ad successionem causandam, nam sequeretur, quòd illuminatio non fieret in instanti, quia potest esse medium magis, vel minus, aut etiam omninò indispositum.

49 Efficaciter ergo demonstrata manet nostra conclusio, quòd possint manere simul contrariæ qualitates in gradibus remissis, neque limitanda est, vt volebat Lichet. supra citat. ad solos gradus inæquales, sed indifferenter coexistere queunt tam in gradibus æqualibus, quàm inæqualibus, idque manifestè colligitur ex Doct. cit. 2. d. 2. q. 9. O. vbi habet, quod à principio frigidum agit in calidum quousque totaliter expellat calorem, ergo necessariò si ille motus est continuus, & successiuus, vt vult ibi Doctor, debet dari aliquod instans, in quo illæ qualitates ad medium sint reductæ; tum quia possunt etiam alij casus contingere v. gr. quod sit frigidum vt sex habens duos caloris gradus approximatum calido, vt octo, hoc namque aget in illud destruendo plures gradus frigiditatis, patet autem, quod prius destruet duos caloris gradus, quàm tres, quare si cum duos destruxit, remoueatur, remanebit passum illud cum qualitatibus contrarij, vt quatuor; Et gratis omninò negatur casus ille à Lichet. dicente quòd solum vnum gradum destruet, nunquam duos; sic enim dicens manifestam committit petitionem principij, cum assignet pro ratione id, quod quæritur, tum quia sequeretur, quòd nunquam ex vno elemento posset aliud generari, etenim nunquam ignis posset totam aeris humiditatem destruere, sed solùm tres gradus, quia si totam destrueret, prius vtique perueniret ad medium; tum tandem quia negat hæc limitatio temperamentum æquale ad pondus quod admitti debere probamus infra disputat. de mixt. Nec refert, quod ait Lichet, quod contraria in gradibus æqualibus nunquam agunt inuicem; potius enim id nobis fauet; ita enim in maiori pace simul stabunt; tum quia illud etiam falsum est, nam si sunt æqualia in gradibus, esse possunt inæqualia in actiuitate, & resistentia, & sic agere.

50 Nec etiam ad rem est limitatio, quam asserebat Faber, quod gradus remissi contrariarum qualitatum coexistunt in fieri, & in pugna, non autem in esse quieto; nam non est quæstio, an possint esse simul in fieri, & in pugna, sed an in esse quieto, & affirmatiuè respondemus, quia licet in esse remisso adhuc gradus, illi sint contrarij, nullum tamen hostilitatis actum exercent adinuicem ob capacitatem, & illimitationem subiecti, nam qualitates illæ in tali gradu non excedunt eius latitudinem, vt magis mox explicabitur in solutione argumentorum; tum quia temperamentum mixtorum non esse vnam simplicem qualitatem, sed mixtionem, seu collectionem primarum qualitatum in esse remisso, cum certa proportione est communior, ac probabilior Philosophorum sententia, quod manifestis verbis docuit D. Aug. cit. lib. de natura, & gratia, tum tandem quia formæ pugnantes in nullo instanti sunt simul in eodem subiecto, non enim pugnant sicut milites in arena, nec se expellunt, vt clauus clauum trudit, vt dicemus disp. 5. q. 4. sed ita quod primum non esse vnius est primum esse alterius, & è contra.

Nec tandem necessaria est limitatio, quam asserebat Soto conclusionem coarctans ad solas qualitates actiuas, tum quia contraria non actiua vt dulce, & amarum eandem habent latitudinem gradualem, ac habent actiua, nec minus exercetur motus successiuus inter illa, quam inter illa, vt patet ex Aristot. 7. Phys. 11. & 7. Phys. tex. 12. & clarius 4. Topic. cap. 4. loc. 9. ergo æquè benè permisceri possunt, & ex eis fieri vnionem imperfectam per coniunctionem vtriusque contrarijs in esse remisso, vt constat de saporibus medijs, tum quia minus videtur actiuas posse simul coexistere ob earum acrimoniam in agendo, ergo si illis conuenit, etiam non actiuis poterit conuenire.

51 Ex dictis infertur, quòd licèt motus contrarij ad qualitates contrarias in gradibus intensis nequeant simul exerceri circa idem subiectum, non tamen repugnat posse simul fieri ad qualitates in gradibus remissis, vt docet Scot. 2. d. 2. q. 7. ad vlt. & 4. d. 10. q. 2. N. quod ibi probat, quia motus contrarij eandem incompossibilitatem habent, quam habent termini; quare cum qualitates contrariæ sint compossibiles secundum gradus remissos, poterunt in eodem subiecto exerceri simul naturaliter alterationes ad illas in eisdem gradibus; & adhuc vlterius probatur, si enim esset aliquod subiectum omni qualitate priuatum, vel saltim vt non sit tota latitudo graduum expleta, tunc si duobus agentibus contrarijs applicaretur, posset simul ab illis pati, quia nulla adest repugnantia ex dictis, quod illæ formæ contrariæ stent simul in subiecto ergo neque quod simul introducantur. Nec obstat Aristot. 2. de Anim. t. 47. negans apertè posse idem simul moueri motibus contrarijs, nam intelligi debet de motibus ad formas incompossibiles terminatis vt sunt termini motus localis, quia non potest naturaliter idem corpus habere plura vbi simul, & semel, & tales sunt etiam qualitates contrariæ in alteratione, cum excedunt latitudinem subiecti. Nequaquam tamen ob id approbare intendimus, quod inquit Auersa citat. nimirum, quod si duo agentia contraria applicarentur subiecto adæquatè informato omnibus gradibus, adhuc agerent in illud destruendo illos gradus, & alios similes generando; Non videtur hoc naturaliter possibile, quia in tali casu agentia illa se inuicem impedirent, quia non posset calidum, vt octo, destruere in subiecto gradum frigoris ab agente frigido, vt octo, in eodem productum, neque è contra, ratio est, quia vel destrueret illum gradum, qui tunc producitur ab agente frigido, & hoc non, vt etiam ipse concedit Auersa, quia tunc idem effectus produceretur, & corrumperetur simul, esset, & non esset; vel alium gradum frigoris præexistentem, & neque hoc; quia si frigidum, vt octo, habet virtutem producendi gradus frigoris in eo subiecto non obstante præsentia, & actione calidi, vt octo, habebit quoque virtutem gradus frigoris præexistentes conseruandi in eodem subiecto. Nec pariter approbamus, quod ait ibid. cum aqua calefit, posse simul seipsam infrigidare, nam actio semper prouenit à victoria agentis in passum, ergo si ignis calefacit aquam, iam vincit resistentiam ipsius, at si aqua seipsam infrigidat, destruet calorem, & consequenter superaret resistentiam ignis, quod implicat.

52 In oppos. argum. Primò, auctoritatibus, nam Aristot. 2. de gen. 46. ait qualitates contrarias in eodem subiecto copulari non posse, &c. de substantia ait esse contrariorum susceptibilem, non simul, sed successiuè, & D. Aug. in Enchirid. capitul. 17. sic loquitur, *nullus cibus, aut potus simul dulcis est, & amarus, nullum corpus simul vbi album, ibi nigrum, nullum simul vbi difforme, ibi formosum.* Scotus tandem 2. d. 40. q. vn. ait album, & nigrum, & quæcunque contraria ex suis rationibus formalibus contrariari, & repugnare, & incompossibilia esse, idem repetit 4. dist. 1. quæst. 4. F. & d. 49. q. 16. supra C. vbi ex hoc, quòd talis repugnantia non est inter duo corpora quoad eundem locum, concludit posse saltim de potentia Dei absoluta esse simul, ergo nullo modo possunt esse simul contraria.

Respon. Aristot. ibi loqui de contrarijs, prout ad constitutionem elementorum concurrunt, quomodo in gradibus intensis debent esse, & hinc rectè ait non posse illo modo simul coniungi, sed iam visum est, quomodo postea loquens eod. lib. text. 46. de ipsis, vt ad mixtionem concurrunt, ait simul copulari in gradibus remissis, & sic etiam intelligendus est cap. de subst. D. Aug. loquitur etiam de ipsis in gradibus intensis, non remissis, sic enim concedit loc. supracit. de natura, & gratia posse esse simul, licet hoc non valeat de pulchritudine, & difformitate ob rationem infra tangendam; loca verò illa Scoti exactè expendimus disputation. 9. log. quæst. 1. articul. 1. assignando in eius doctrina multiplicem repugnantiam formalem, & diximus repugnantiam contrariorum esse talem, vt ex ea sequatur solum expulsio aptitudinalis, non semper actualis, vt magis nunc explicabimus.

53 Secundò arguitur, & est fundamentum præcipuum oppositæ sentent. ex definitione, & natura contrariorum, quæ sunt formæ sub eodem genere maximè distantes, & ab eodem subiecto mutuò se expellentes, sed qualitates illæ in esse remisso adhuc sunt contrariæ, ergo, &c. probat. minor tum ex Aristot. 10. Metheor. 13. & 14. vbi docet contrarietatem esse oppositionem secundum formam, & essentiam, quæ quidem integra reperitur in singulis qualitatum gradibus tam intensis, quàm remissis, tum qualitates non sunt contrariæ ex vi intensionis, alioquin solum per accidens contrariarentur, quia intensio est accidens earum, sed ex propria natura.

Respond. Tatir. loc. cit. qualitates non habere repugnantiam formalem ex præcisis entitatibus essentialibus, sed tantum quoad latitudinem, seu excessum intensionis, idemque videtur sentire Suarez citat. numer. 6. hinc negant expulsionem conuenire qualitatibus in gradibus remissis, & aiunt conuenire tantum in intensis; Sed hanc doctrinam in logica loc. citat. refellimus, quia album, vt vnum, verè nigro vt vno opponitur, & contrariatur; ac etiam reuincitur ex ipsa probatione minoris argumenti allati; Dicendum ergo, vt ibi, expulsionem tantum aptitudinalem esse per se effectum contrarietatis, actualem verò esse accidens per accidens, & separabile, & separari interdum ob aliquod extrinsecum impedimentum, & tale esse potest illimitatio subiecti, quia enim subiectum est capax octo graduum qualitatis ob hanc latitudinem, & illimitationem possunt in eo coexistere simul quatuor gradus frigoris, ac totidem caloris, vel tres caloris, & quinque frigoris, aliauè ratione, dummodò octauus numerus

non

non excedatur; habent ergo semper frigus, & calor contrarietatem in quocunque gradu; sed actua secundus contrarietatis, seu actualis expulsio impediri potest ex latitudine subiecti, quæ si semel excedatur, statim alter alterum expellit. Neque hoc vllum est inconueniens, quia subiectum se habet ad illas qualitates in tali latitudine existentes, vt quid illimitatum; quod apertissimo declarari potest exemplo, quia enim æternitas est quid illimitatum respectu temporis, potest Deus velle simul esse, & non esse Angeli pro eadem æternitate, vt notat Doctor 2.d.2.quæst.1.ad 2.pro 2.opin. & non ob id dicitur velle contradictoria simul, licet esse, & non esse contradictoriè opponantur, & hoc quia æternitas est quid illimitatum, vnde vult esse Angeli non prout coexistit toti latitudini, & præsentialitati æternitatis adæquatè, sed inadæquatè, & vult non esse eiusdem etiam hoc modo; ita ergo in proposito benè contraria coexistere possunt in eodem subiecto in gradibus remissis salua eorum contrarietate ob eius illimitationem in recipiendo, vndè si restringeretur eius capacitas, statim se expellerent; quare ad formam argumenti maior debet intelligi de expulsione aptitudinali, vt sit vniuersaliter vera, non verò de actuali, nisi in gradibus intensis, & ideo negatur conseq. & hanc solutionem recipit Rubius loc. citat.

Dices, ergo si subiectum capax esset plusquam octo graduum, possent qualitates contrariæ vltra hanc latitudinem in ipso recipi, atque ita sequitur non esse ex seipsis contrarias, sed potius ex incapacitate subiecti. Respond. concedendo primam sequelam dummodo non excederent maiorem illam capacitatem, sed negatur altera, quia quod talem aptitudinem habeant sese expellendi, prouenit ex suis rationibus formalibus, cuius rei signum est, quod qualitates disparatæ non solum in gradibus remissis; sed etiam in intensis in eodem subiecto recipiuntur, quod non esset, si eorum ratio incompossibilitas à subiecto attenderetur; benè verum est, quod ratio, cur possint actu simul esse, prouenit ex capacitate subiecti.

54 Tertiò alia contraria videmus ita se mutuò expellere, vt nec etiam in gradibus remissis simul esse queant, sic actus erroris, & scientiæ, lætitia, & dolor, amor, & odium, si sint de eadem re, neque in gradu remisso simul esse possunt; ex Scoto 3.d.5.q.vn. sic etiam se habent sanitas, & ægritudo, deformitas, & pulchritudo, &c. ergo idem dicendum erit de aliis qualitatibus. Respon. actus illos, & passiones non posse simul coexistere ob contradictionem, quam includunt ex parte obiectorum; eo quod vnus destruat formale obiectum alterius, nam verbi gratia per actum scientiæ concipitur homo risibilis; per actum erroris concipitur irrisibilis; obiectum delectationis, & amoris est bonum, doloris, & odii malum, cum igitur huiusmodi actus habeant rationes obiectiuas omnino repugnantes, non poterunt intellectus, & voluntas simul illos habere, quia quod vnus affirmat, alter negat, & quod vnus ponit, alter tollit, vndè hæc repugnantia, & actualis expulsio conuenit illis actibus non ex generali ratione contrarietatis, sed ex speciali eorum ratione, quatenus vitales sunt, vt notatur Aug. citat. & magis explicabitur in libr. de Anim. habitus tamen contrarii in gradibus remissis possunt esse simul, vt colligitur ex Scoto 3.d.31. B. & d.33.B. & d.36. & in 2.d. 37. & quol. 18. & probat ipse, quia videmus, quod si quis est intemperatus, non statim per vnum actum temperantiæ elicitum amittit facilitatem ad actus intemperatos, & si continuat actus temperatos, experitur se habere facilitatem, & promptitudinem ad vtrosque. Ratio discriminis actuum, & habituum est, quia habitus solum sunt inclinationes ad actus, vndè non dicunt actualem, & proximam coniunctionem cum obiectis, sed remotam, & potentialem, potentiæ autem, seu inclinationes ad actus contrarios diuerso tempore eliciendos non repugnant, quamuis actus ipsi repugnent, saltem in gradibus remissis.

Ad illud verò de sanitate, & ægritudine, &c. iam diximus in logic. non esse propriè species qualitatis, sed relationes, quæ habent vtique modum denominandi qualitates, immo priuatiuè opponuntur, sanitas enim dicit debitam proportionem humorum, vt habet Scotus in 4.d. 15. ad 4. ægritudo in carentia talis proportionis, pulchritudo quoque dicit debitam aggregationem partium, vt habet Doctor 1.d.17.q.2. O. quol. 12. art. 1. deformitas verò in eiusdem carentia consistit, quod & de bonitate, & malitia Doctor ibidem docet.

55 Quartò, qualitates mediæ inter extrema sunt veræ qualitates constitutæ in aliqua specie qualitatis, ita constat de coloribus mediis ex Doctore 2.d.2.q.2. & etiam de grauitate aquæ, & leuitate aeris, quas diximus esse formas simplices disp. 3. de Cœlo q. 1. esto medient inter summam grauitatem, & summam leuitatem, ergo idem de reliquis dicendum v.g. tepiditate, &c. quod in eis non continentur extrema formaliter in esse remisso, sed tantum virtualiter. Resp. neg. conseq. non enim medii colores semper, & ex quacunque extremorum mixtione fiunt, sed solum ex perfecta, vndè possunt aliquo modo esse simul in esse remisso in imperfecta scilicet vnione, cur autem ex aliquibus resoluatur aliqua per se species, vt in coloribus, in aliquibus autem non, vt in primis qualitatibus, in habitibus contrariis, &c. non potest assignari aliqua ratio, nisi ipsamet contrariarum qualitatum diuersitas, vt supra dicebamus.

Quintò tandem, quia duæ dimensiones minus repugnant formaliter, quam duo contraria, & tamen naturaliter nequeunt esse simul in eodem loco, sic etiam duæ formæ substantiales disparatæ minus repugnare videntur, & tamen in eadem materia nequeunt esse, ergo tantò minus duo contraria in eodem subiecto. Tum 2. quia contraria in diuersis subiectis se inuicem perimunt, ergo tanto magis in eodem, calidum, v.g. vt sex destruet frigus vt duo. Tum 3. si simul sunt in eodem subiecto, ab vtroque denominabitur, & dicetur simul calidum, & frigidum, sed calidum idem est, ac non frigidum, ergo de eodem prædicata contradictoria dicentur. Tum 4. magis, & minus non se compatiuntur in eodem subiecto, sicut magis album, & minus album, ergo multo minus duo contraria in quocunque gradu, quia magis pugnant album, & nigrum in quocunque gradu, quam magis, & minus album, siquidem illa specie differunt, hæc autem solo numero. Tum tandem, quia poterit summè calidum imprimere calorem intensum v.gr. vt sex, in frigidum vt duo nihil destruendo de frigore, quia compatitur cum illo gradu caloris, vt sex, frigus vt duo.

56 Respond. ad 2. neg. paritatem, quia vt notat Doct. cit. 4. d.49. 16. quælibet dimensio respicit suum locum adæquatè, at qualitates latitudinem octo graduum non excedentes, seu in gradibus remissis non respiciunt subiectum adæquatè, nec totam potentiam adæquant, & ideò possunt aliquo modo naturaliter simul esse; formæ autem substantiales, licet singulæ sint actus inadæquati materiæ, adhuc tamen naturaliter nequeunt simul esse, tum quia requirunt dispositiones contrarias, tum quia dant esse simpliciter, non secundum quid, vt accidentia, vnius autem rei vnicum est esse simpliciter, & specificum; tum quia non sunt intensibiles, & remissibiles, vt dici possint esse simul in gradibus remissis; tum tandem quia generatio vnius in ipsis est corruptio alterius ad varietatem indiuiduorum perpetuandam. Ad 2. neg. par. quia nihil agit in seipsum actione vniuoca, vt dicetur disput. seq. accedit, quod sicut contraria in diuersis etiam subiectis non agunt adinuicem, si sint in gradibus similia, vt v. gr. ambo calida vt sex, & frigida vt duo, eo quia non sunt productiua qualitatum excedentium capacitatem subiecti, idemque quoque de contrariis in eodem subiecto non excedentibus est dicendum. Ad 3. dicimus ex Tatar. 2. de anim. loc. citat. & sequuntur alii, quòd secundum vulgarem vsum loquendi denominatio semper fit à prædominante qualitate, si vna excedit, vel si sint æquales, denominatio fit aliquo simplici termino explicant istam æqualitatem vt est tepiditas, vel composito, vt est siccum, & humidum in æquali gradu; secundum rem autem vtraque denominari debet subiectum duabus contrariis denominationibus, non tamen contradictoriis, quia negatio qualitatis contrariæ non sequitur, nisi in summo, naturaliter loquendo, vt docuit Aristot. 4. Met. 27. Ad 4. vt diximus in Logica loc. citat. ex Scot. 1. d. 7. quæst. vn. L. ad contrarietatem formarum non est attendenda maior, vel minor conuenientia in specie, & natura, nam minus conueniunt homo, & album non dicuntur contraria, sed debet attendi repugnantia, & incompossibilitas in ordine ad idem subiectum; hæc autem sanè maior est inter magis album, & minus album, quam inter album, & nigrum in gradibus remissis, nam minus album habet annexam negationem magis albi, non sic vnum contrarium in gradu remisso habet annexam negationem alterius ob capacitatem subiecti; vide aliam solutionem apud Bassol. Ad vlt. supponitur ibi falsum, quod possit dari subiectum frigidum, vt duo, absq; calore, vt sex, quod non est possibile naturaliter, quia non esset latitudo contrarietatis, & subiecti capacitas expleta.

ARTICVLVS II.

Contraria possunt simul coexistere supernaturaliter in gradibus intensis.

57 Conclusio est Bassol. & Tatar. loc. cit. in superiori articulo, quam Recentiores passim amplectuntur, & quamuis Doctor non satis in hac re suam expresserit mentem, immo in quibusdam locis videatur mansisse in ancipiti, tamen in 4. d. 49. q. 3. art. 4. expressè illi fauet, cum enim in articul. 3. dixisset ignem inferni non agere in corpora damnatorum actione reali, sed intentionali dumtaxat, quia probabilius est ponere minora miracula, quàm plura, & maiora, quia non videtur posse saluari damnatos cruciari simul summo calore, & summo frigore reali actione propter incompossibilitatem formarum frigoris, & caloris in summo, at species intentionales contrariorum non sunt ita incompossibiles, subiungit postea art. 4. lit. G. non necessariò negari debere illam actionem realem, quia inquit *quæcunque arguuntur in 3. articul. si adscribantur miraculo non possunt improbari*, quibus verbis concedit posse damnatos simul pati miraculosè frigus, & calorem in summo, nec in 3. articul. id negauit, quia hoc indicaret absolutè impossibile, sed ne admitteret maiora, & plura miracula, quam opus esset. Cum autem dicimus duo contraria posse simul esse in gradibus intensis, id vtique intelligimus permanenter ac in esse quieto, non verò transeunter tantum, ac in fieri, vt aiebat Faber cit. nam quæcunque Deus potest conseruare simul pro aliquo instanti in eodem subiecto, potest etiam conseruare deinceps, non enim in tempore sequenti diminuta est potentia Dei, quare si pro illo primo instanti contrariorum repugnantiam superа-

peranit, valebit quoque superare deinceps, oec id alia indiget confutatione.

58 Probatur conclusio sic intellecta ex illo Iob. cap. 24. ab aquis niuium transibunt ad calorem nimluin, & Matth. 13. ibi erit fletus, & stridor dentium, vbi glosa significat, vt notauit Bassol. quod corpora damnatorum frigus patientur, & calorem simul in gradibus intensis. Probatur etiam euidenti ratione, quia nulla potest in hoc assignari repugnantia, quæ à potentia diuina superari non possit; vel eoim assignaretur ex parte subiecti, cuius capacitas est limitata, nec excedere potest in ordine ad formas contrarias latitudinem octo graduum; vel ea formali repugnantia ipsorum contrariorum in gradibus intensis; ex primo capite assignari non potest, quia licèt capacitas subiecti sit eo modo limitata in ordine ad agens naturale, non tamen in ordine ad supernaturale, nam ab isto formas recipit non per potentiam passiuam naturalem, sed obedientialem, quæ respectu talis agentis non est determinata, vt dicetur disp. seq. quæst. vlt. qua ratione solemus dicere posse idem corpus plura vbi simul, & semel à Deo suscipere et oab agente naturali non nisi vnum tantum possit habere.

At neque assignari potest ex alio capite scilicet ex parte ipsarum formarum contrariarum, nimirum ex immediata earum oppositione in ordine ad idem subiectum, nam vt diximus disp. 5. Physic. quæst. 3. art. 3. formæ oppositæ circa subiectum duplicem solent exercere effectum in genere causæ formalis, vnus est informare subiectum, illudque denominare, & reddere formaliter taliter qui proindè dicitur effectus primarius, & per se, alter est media sua informatione expellere formam oppositam ab eodem subiecto, qui proinde dicitur secundarius, & veluti consecutiuus; quamuis ergo effectus primi generis sit etiam à Deo inimpedibilis, ac prorsus indispensabilis in ordine ad quamcunque potentiam, quia implicat formam esse in subiecto, & non denominare illud formaliter tale; benè tamen impedire potest, atque suspendere effectum formalem secundi generis, nimirum actualem expulsionem, sicut facit in duabus quantitatibus natis se ab eodem loco expellere non minus, quàm duæ qualitates contrariæ ab eodem subiecto, vt diximus disp. 5. Phys. q. 6. art. 2. potest ergo ex hoc capite Deus duas qualitates contrarias in eodem subiecto ponere, non quidem impediendo effectum formalem primarium earum, vt Atesius velle videtur, quia id prorsus implicat, sed secundarium tantum, & consecutiuum scilicet actualem expulsionem, quam ratione etiam ibi diximus posse ponere duas formas substantiales disparitas in eadem materia. Hinc Bassol. citat. si arguit, non habent maiorem incompossibilitatem duo contraria respectu eiusdem subiecti, quàm duo corpora respectu eiusdem loci, ideo enim ambo incompossibilia dicuntur, quia vnum expellit aliud, sed per potentiam Dei ita vnum corpus potest esse in loco, quod non expellat aliud; ergo, &c.

59 Dices, ergo eodem modo differunt, & repugnant duo corpora ad essendum simul in eodem loco, ac duo contraria in eodem subiecto, quod est falsum, & contra Doctore citat. 4. d. 49. q. 16. ad 2. pro 1. opin. vbi habet, quod inter ista est repugnantia formalis, inter illa verò est virtualis tantum, vndè ex hoc, quòd inter duo corpora non est repugnantia formalis quoad euodem locum, sicut est inter duo contraria quoad idem subiectum, concludit posse virtute diuina duo corpora esse simul in eodem loco. Respond. neg. conseq. etenim magnum adhuc remanet discrimen, duæ namque dimensiones differunt penes effectus secundarios, qui sunt, vt vna excludat alteram ab eodem loco, non penes effectus primarios, qui sunt eiusdem rationis, nec penes formas, quæ suot eiusdem speciei; tum quia earum repugnantia non attenditur penes idem subiectum, quia illa duo Vbi passiua, quæ sunt io illis duobus corporibus penetratis in ordine ad eandem superficiem, non sunt in eodem subiecto sed in diuersis scilicet in illis corporibus, & hæc præcipuè est ratio, cur Doctor ibi istam repugnantiam non formalem, sed virtualem appellauit; at formæ contrariæ non tantum quoad effectus secundarios, sed etiam primarios differunt, & secundum formas, & penes idem subiectum, sunt enim alterius, & alterius rationis, & maximè sub eodem genere distant, non ergo Doctor ibi absolutè negare voluit contraria esse posse io eodem subiecto, sed ex prædictis capitibus magis id repugnare ostendit de duabus qualitatibus contrarijs, quàm de duabus qualitatibus, adeò vt si negaretur de illis, non ideò de illis quoque negari deberet, vndè quasi conditionatè loquitur, non absolutè.

60 In oppos. argum. multipliciter, Primò, quia contraria in summo inferunt contradictoria ex Aristot. 4. Met. 27. vbi proindè ea hoc, quod contradictoria per oullam potentiam possunt esse simul, deducit, quod neque contraria in summo, quia ad ipsa in tali gradu sequuntur contradictoria. Conf. quia tunc idem subiectum esset simpliciter calidum, & simpliciter frigidum, at quod est simpliciter calidum, nullo modo est frigidum, & è contra, quod est simpliciter frigidum, nullo modo calidum est. Tandem vnum contrarium habet essentialiter annexam negationem alterius, ac proindè prorsus ab ea inseparabilem implicat; ergo omnino, quòd possint esse simul.

Respond. non esse intentum Aristot. ibi eodem modo arguere de contrarijs, & contradictorijs quoad excludendum vnum per aliud, cum enim oppositio contradictoria sit per affirmationem, & negationem, immediatè vnum excluditur per aliud, & per locum ab intrinseco sequitur, quòd si vnum contradictorium est in subiecto, non est ibi alterum, quia ratio formalis vnius formalissimè imbibit exclusionem alterius, secus est in contrarijs, quia eorum oppositio est positiua, ac proindè conceptus formalis vnius non consistit in actuali exclusione alterios, quia ambo sunt positiui conceptus, & ideò non sequitur per locum ab intrinseco, est vnum contrarium in subiecto, ergo non est alterum, sed solum mediate, & ab extrinseco, ratione scilicet suorum effectuum incompossibilium, quatenus ad positionem vnius consequitur exclusio alterius in gradibus intensis ex natura ipsorum; itaque contraria in summo includunt oppositionem contradictoriam non primò, & per se, sed consecutiuè, & secundariò, secundum communem naturæ cursum, & sic intelligit Aristot. loc. citat. quarè cum possit diuinitus impediri talis consecutio, seu effectus secundarius, vt dictum est, nulla sequitur contradictio, quia hæc in contrarijs exurgit ex eorum effectu secundario, qui est expulsio, non ex primario, qui est informatio. Dices informatio vnius contrarij est actualis alterius exclusio, siquidem se expellunt ab eodem subiecto in genere formalis causæ, non effectiuè, ideò quod ipsamet informatio est exclusio, ergo ex effectu primario vnius sequitur exclusio alterius, & contradictio. Negatur assumptum, quamuis enim formæ in subiecto se inuicem expellant in genere causæ formalis, tamen expulsio, & informatio non sunt idem effectus formalis, sed diuersi, nam vnus exercetur circa subiectum, alter aduersus formam contrariam vnus est primarius, alter secundarius, vnde informatio vnius contrarij non est alterius exclusio formaliter, & per se, sed consecutiuè tantum & secundario; & hoc etiam modo Arist. cit. 4. Metheor. explicant Tat. & Bass. cit.

Ad Conf. dicimus ita euenire regulariter, sed in casu foret idem subiectum simpliciter calidum, & simpliciter frigidum, idest vtrunque in summo, nec sequitur esse simul absolutè calidum, & non calidum, frigidum, & non frigidum, quia vt benè notat Bassol. non dicitur subiectum non album, vel non calidum formaliter per aliquod positiuum, quod sit nigrum, vel frigidum, sed per negationem albi, vel calidi, quæ quidem negatio in subiecto non esset ex hypothesi, quod adsit albedo, vel caliditas. Ad vlt. cum dicitur vnum contrarium habere annexam alterius negationem essentialiter, & inseparabiliter, vel hoc intelligitur de negatione identitas, quatenus vnum non est aliud, nec esse potest aliud, vel de negatione compossibilitatis, quatenus vnum nequit cum alio consociari in eodem subiecto, de prima negatione verum est assumptum, sed falsa consequentia, nam etiam dulcedo in lacte habet essentialiter annexam talem negationem albedinis, & vniuersaliter quæcunque forma disparata respectu alterius; de altera verò negatione falsum est assumptum, quam doctrinam adhuc magis explicauimus disp. 5. Phys. q. 6. art. 2. & innuit Bass. cit. art. 1. in resp. ad 4.

61 Secundò obijc. quia si etiam in gradibus summis possunt contraria esse simul, non videtur quomodo saluari possit contrarietas in ipsis, & quod oriatur ex natura ipsorum. Tum 2. quia contraria se expellunt in genere causæ formalis, at talis effectus nequit à Deo impediri. Tum 3. contraria opponuntur nedum virtualiter, & in suis effectibus, sed etiam formaliter, ac in seipsis, vt ex eorum definitione constat, ergo ante suos effectus secundarios sunt incompossibiles. Tum 4. si idem obiectum foret simul album, & nigrum, idem cibus dulcis, & amarus, &c. esset sensibile, & non sensibile, sensibile quidem, quia haberet qualitates sensibiles, insensibiles verò, quia non appareret, quo sensu percipi posset, gustu, vel visu, vel tactu. Tum 5. quia hac ratione plures quoque substantiales formæ disparatæ possent esse in eadem mat. ria, cum minorem videantur inter se habere repugnantiam, quam contraria. Tum 6. eadem est potentia receptiua contrariorum in eodem subiecto, non diuersa, sed illa potentia terminatur, & actuatur per vnum contrarium, ergo illo stante alterum non potest inesse. Tum tandem quia termini motus, sunt incompossibiles, contraria sunt termini motus, non autem forma, & priuatio, per hoc enim distinguitur motus a mutatione 5. Physic. ergo, &c.

Resp. neg. sequelam, quia essentialis ratio contrarietatis non consistit in actuali expulsione contrariorum ab eodem subiecto, sed in aptitudinali, vel potius radicali. Ad 2. effectus formalis primarius vtique nequit à Deo impediri, benè tamen secundarius; ratio discriminis est, quia ille immediatè per se procedit à forma inhærente, & ideò vocatur intrinsecus, vnde implicat formam informare subiectum, & eam non denominare tale, nam esse album aliud non est, quam habere albedinem, alter verò effectus non immediatè procedit ab ipsa forma, sed mediante effectu primario, & ideò habetur veluti secundarius, & extrinsecus, ac à Deo impedibilis. Ad 3. concedimus contraria ante effectum secundarium mutuæ expulsionis esse incompossibilia, non enim eorum incompossibilitas ex illis effectibus procedit, sed potius ipsi ex contrariorum incompossibilitate, formaliter ergo sunt seipsis incompossibilia, exercent verò hanc eorum incompossibilitatem per suos effectus secundarios, sed talem exercitium suspendi potest à Deo. Ad 4. neg. conseq. nam in ordine ad sensum tactus, gustus, vel odoratus agerent illa contraria ad sensationem mediam ex vtrisque permixtam, vt modo faciunt liquores contrarij permixti, de visu verò dicendum, quod vel vna tantum forma

agetet, quæ scilicet validior esset ad mouendum sensum, vel si æquales essent, determinaretur à Deo, vel ambæ mouerent, nec implicat oculum videre idem obiectum simul album, & nigrum, sicut non implicat videre plura simul, quorum vnum sit album, aliud nigrum. Ad 5. negat Bassol. paritatem, quia forma substantialis dat esse simpliciter, eiusdem autem rei nequeunt esse duo simpliciter, & ideò duæ formæ substantiales inuicem non subordinatæ eandem materiam informare non possunt; contraria autem cum sint accidentia, non dant esse simpliciter, sed secundum quid, & non est inconueniens eiusdem rei esse plura esse secundum quod. At disp. 5. Phys. q. 6. art. 2. id etiam concessimus diuinæ omnipotentiæ, & ostendimus rationem à Bassolio tactam absolutè non concludere, quia in eo casu vnaquæque substantialis forma cum eadem communi materia proprium constitueret suppositum in propria specie. Ad 6. licet potentia subiecti ad recipiendum contraria sit vna, tamen quantum est de se, ad vtrumque est indeterminata, & singula respicit, vt actus inadæquatos; vt dicitur de potentia materiæ ad formas substantiales, vnde in ordine ad agens potens vincere eorum repugnantiam vtrunque simul recipere potest. Ad vltim. sæpius dictum est maiorem valere de terminis primis, & formalibus, quales sunt semper in quocunque motu, & mutatione forma, & priuatio, vt diximus disputat. 5. Physic. quæst. 6. articul. 3. non autem de terminis secundarijs, & concomitantibus, sicut in proposito sunt formæ contrariæ, vnde falsa est minor, quod contraria sint per se termini motus, nam etiam naturaliter dum fit motus intensionis a gradu remisso ad intensum, manet ille cum illo, vnde etiam falsum est ex hoc capite propriè differre motum à mutatione, vt ibidem diximus, vbi etiam expendimus Aristotel. sensum in 5. Physic. dum per hoc discernit motum a mutatione.

62 Tertiò, tandem arguit Lichet. cit. auctoritatibus Scoti, nam in 1. dist. 2. q. 2. infra lit. X. probat Deum habere virtutem infinitam ex eo, quod quantum est ex se, posset causare infinita, si non repugnarent, quia ista repugnantia non prouenit ex defectu virtutis, sed ex repugnantia eorum formali, & assumit hoc exemplum, simul potens causare album, & nigrum non est minus perfectum, si non potest ea simul causare, quia ista non sunt simul causabilia, quia hæc non simultas est ex repugnantia eorum, non ex defectu agentis, quia agens habet simul virtutem respectu amborum, si illa essent compossibilia. Et distinct. 17. quæst. 3. litter. VV. ait contraria incompossibilia esse in summo, non in gradu remisso. Et in 4. distinct. 44. quæst. 3. F. ait non posse probabiliter saluari idem simul realiter pati à contrarijs in summo etiam per potentiam Dei, & litter. G. ait, quod si ponatur calorem induci in summo in corporibus damnatorum, & adhue qualitatem illam mixti permanere, videtur manifesta repugnantia.

Respond. primum locum non vrgere, etenim ibi licet de Deo loquatur, tamen eum adducit illud exemplum, loquitur de agente promiscuè, vnde sufficit, vt id, quod in exemplo assumit, verificetur de agente creato, nec in exemplis est multum insistendum; alter locus non est ad rem, quia ibi loquitur expressè de agente creato. Nec tandem vltimus vrget, quia vt diximus n. 57. postea ait non posse oppositum improbari; cum verò subiungit esse formaliter repugnantiam calorem in summo reperiri cum qualitate mixti, non loquitur de formis contrarijs, sed de eodem calore, & verum dicit, nam repugnat, quod in mixto sit calor ipsi connaturaliter conueniens; qui est medius, & remissus, & calor in summo, vnde subdit, *sicut in eodem esse medium, & extremum*, si enim calor est remissus non est intensus, nam vt diximus articul. præcedent. numer. 56. plus repugnant in eodem subiecto magis, & minus eiusdem formæ, quam ipsæmet formæ contrariæ.

QVÆSTIO VI.

Quanam ex his qualitatibus conueniant elementis, & in quo gradu.

63 SErmo est hîc de elementis in sua puritate, ac naturali dispositione, nam vt modo disposita sunt pro bono vniuersi, certum est vnumquodque secundum plures partes habere qualitates extraneas, & aduentitias ex vicinia alterius elementi, vt explicatum est disputat. 4. de Cœlo qu. 1. Et de elementis ita consideratis supponendum est vnumquodque proprias, ac connaturales sibi vendicare qualitates, vnde omnino vanum est, quod quidam de aere dixerunt esse natura sua expertem omnis qualitatis, & esse indifferenter cuiuscunque susceptiuum, eo quia est medium, per quod agentia naturalia maximè agunt, & concurrunt ad mixtionem, sicut quia debuit esse vehiculum omnium colorum ad videndum, omnis coloris expertem esse oportuit. Vanum itaque est, quia quælibet forma proprias requirit dispositiones, omnia corpora passim videmus esse suis accidentibus à natura prædita, & alioqui cum alijs elementis concurrere non posset ad mixti constitutionem, quia non haberet qualitatem contrariam, cuius ope queat cum alijs conflictari, nec eadem ratione posset in aliud elementorum conuerti, immò nec de nouo generari, nec vnquam corrumpi, quia quod corrumpitur, à suo contrario corrumpitur. Nec ratio allata vrget, vt enim sit mediū idoneum per quod agentia agant, satis est, quod propter suam tenuitatem sit susceptiuum qualitatum omnium, prout mixtioni inseruiunt, & de coloribus dispar est ratio, quia non facilè sibi mutuo cedunt, vt patet, si quis aspiciat per medium, quocunque sit colore viriatum.

Compertum etiam est vnumquodque elementum non simul omnes sibi vendicare quatuor illas qualitates, quia nec ignis de se frigidus est, nec aqua sicca; sed nec dumtaxat vnam, vt de aere item opinatus est Valles. 1. l. controuers. medic. capit. 10. vbi solam humiditatem ei connaturalem facit, & tribuit Galen. l. 8. de vsu partium cap. 3. & l. de vsu respir. sed binæ cuilibet assignari solent (exclusa tamen combinatione contrariarum qualitatum, quia nullum elementum est simul frigidum, & calidum, vel humidum, & siccum, quia tales qualitates non stant simul, quod si ponatur in esse refracto, ac temperato, tunc tale corpus esset verum elementum) ita docuit Aristot. 2. de gen. 16. & deinceps, & 4. Metaphysic. cap. 1. cuius connexionis duplicis qualitatis in quocunque elemento ratio est, quam attulit Philopon. de gen. com. 23. quia duo sunt præcipua munera ipsorum elementorum in hoc vniuerso, vnum est, quod inuicem transmutentur pro mixtorum constitutione, alterum est, vt tanquam partes integrales vniuersi ita disponerentur, vt vnum esset alterius proportionatus locus, ad primum munus planè opus erat, vt vnumquoque haberet aliquam qualitatem, per quam esset alteri contrarium, vt scilicet si aer est calidus, aqua sit frigida, si ignis est siccus, aer sit humidus, &c. nam omnis transmutatio fit ratione contrarij; ad alterum verò munus debebat vnumquodq. aliam qualitatem habere, per quam conueniret cum alio sibi contiguo, vt scilicet ignis v. g. qui est locus aeris, cum eo in calore communicaret, & aer continens aquam in humiditate, & terra haberet frigus symbolum cum aqua, locus enim est conseruatiuus locati ex 4. Phys. conseruatio autem nequit fieri à contrario, sed tantum ab aliquo simili, & ex elementis ita constitutis nascitur illa concordia discors, quæ mundi concentum efficit.

64 Ex hac igitur naturali ratione deducitur vnicuique elemento necessarias esse duas qualitates, vnam communem cum elemento proximo, per quam se inuicem conseruare possent, alteram verò contrariam, vt secum non nihil altercando ad alterationem, & constitutionem mixtorum concorrere possent; hac igitur de causa Aristot. loc. citat. ita qualitates distribuit in singulis elementis, vt terra sit frigida, & sicca, aqua frigida, & humida, aer calidus, & humidus, ignis calidus, & siccus. At non obstante sensata illa ratione ex consonantia Vniuersi deducta, nec Aristot. auctoritate, ac omnium Peripateticorum, non desunt, qui qualitates alio modo combinent in elementis. Telesius enim nouæ doctrinæ inuentor libr. 2. de rerum natura cap. 43. constituit aquam ex sua natura potius calidam, quàm frigidam, & capitul. 25. ignem potius humidum, quam siccum. Arriaga verò nouissimè disputat. 4. de gen. num. 19. terram ponit natura sua potius calidam, quam frigidam; & tandem hac tempestate apud multos inualuit Stoicorum placitum statuentium aerem suopte ingenio frigidum; ita Cardan. libr. 2. de subtil. Arriag. citat. num. 25. Aresius 2. de generat quæstion. 10. qui vlterius addunt aerem non tantum suapte natura esse frigidum, sed etiam siccum, & quidem quod aer sit frigidus, fuit opinio Galen. libr. 8. de vsu partium, vbi Aristot. carpit, quod aerem posuerit calidum.

Rursus maius adhue dissidium est etiam inter eos, qui in qualitatum coniugatione concordant, in quo gradu binæ qualitates singulis competant, totque ac adeò varia sunt placita, vt nimis operosum esset singula adamussim recensere. Quidam enim dixerunt ambas qualitates suo elemento conuenire in summo, vt Suessan. 2. de gen. comm. 23. Achillin. libr. 3. de elementis Mercen. in dilucid. huius puncti, Peramat. libr. de element. capit. 8. & fauet Galen. lib. 1. de natura, & 1. de elementis cap. 6. Alij è contra vnam dumtaxat qualitatem tribuunt in summo, alteram verò citra summum, adhue tamen in excellenti gradu, idest supra quartum, & hic dicendi modus est valde frequens apud Peripat. pro quo citari solent Auerr. Alexan. Albert. Auicen. Philop. Ammon. Marsil. Saxon. & sequuntur Recentiores passim. Alij inter has extremas opiniones quodammodo mediant tribuentes duobus extremis elementis scilicet terræ, & igni ambas qualitates in summo, elementis verò medijs, aquæ nimirum, & aeri vnam qualitatem in summo, alteram in excellenti gradu, ita Zab. libr. 2. de primis qualit. cap. 1. & Auersa quæst. 41. sect. 8. Demum D. Thom. 2. de gen. lect. 3. igni tribuit vtramque qualitatem in summo, aeri vtramque infra summum, aquæ verò, & terræ vnam in summo, alteram infra summum, & sequitur Bannez 2. de gen. cap. 3. quæst. 2.

ARTICVLVS I.

Singulis elementis propria assignantur qualitates.

65 NOstra sententia est, quæ fuit perpetua in Peripato, ignem esse calidum, & siccum, aerem, calidum, & humidum, aquam frigidam, & humidam, terram deniq. frigidam, & siccam, & ita supponit Scotus 2. d. 15. q. vn. & 4. d. 49. qu. 13. & vbicunque loquitur de elementis. quæ quidem sententia ab initio quæst. probata est ea vniuersali ratione ex consonantia vniuersi, & sine elementorum deducta,

deducta, nunc verò probanda est sigillatim ex cuiusque elementi natura, & naturali conditione.

Primò igitur de igne, quod sit suapte natura calidus, atque siccus, satis de se exploratum est, & quidem de calore nullus videtur ambigendi locus, & si quis proteruiendo negaret, igni exponatur, quousque fateatur esse calidum: de siccitate verò probatur. Tum quia ignis extinguitur ab aqua etiamsi sit calida, quod est argumento aquam ei contrariari, nedum in frigiditate, sed etiam in humiditate, atque ideò ignem esse calidum, & siccum. Tum quia ignis, & aqua sunt elementa valde opposita, & dissymbola, ergo non in vna tantum, sed in ambabus qualitatibus opponuntur, cum ergo aqua sit humida, & frigida, ignis erit siccus, & calidus. Tum quia ponendo ignem humidum cum Telesio, cum ex alia parte sit calidus, vt ipse concedit, iam in eius sententia ignis in nulla qualitate contrariabitur aquæ, quæ apud ipsum est calida, & humida. Tum quia quo magis corpus est siccum, facilius concipit ignem, vt de ligno arido constat, signum euidens formam ignis postulare siccitatem, vt dispositionem connaturalem. Tum tandem quia ignis exsiccat madidas vestes, lutum; &c. nec dicas id præstare per calorem; nam videmus carnes, cum in olla feruenti elixantur, equidem calefieri, non tamen exsiccari; cum assantur autem, etiam exsiccari, ergo siccitas non prouenit à calore ignis dumtaxat, sed directè etiam ab ipsius siccitate.

96 Secundò probatur aerem esse humidum, & calidum, & quidem humidum esse negari nequit, nisi negando definitionem humidi superius ex Aristot. traditam, quod facile figuratur termino alieno, & nullum retinet proprium, vel saltim in peregrinos sensus extorquendo, vt facit Aresius; sanè si proprius effectus humiditatis est subiectum reddere fluidum, & liquidum, res enim humidæ ita è manibus elabuntur, vt via retineri queant, quid fluidius aere? aut ergo non adhuc constat, quid sit humiditas, aut stando definitioni humiditatis iam assignatæ, aer humidus asseri debet, vel alia excogitari, qua defendatur esse siccum. Deinde si aer ponitur siccus, cum ex alia parte sit calidus, iam non differret ab igne, vel si ponatur frigidus, non differret à terra, diuersa enim qualitatum combinatio diuersitatem formarum substantialium ostendit in elementis saltim à posteriori, idque gratis negat Aresius.

Deinde probatur esse calidum, non frigidum, Tum quia actione frigoris aer corrumpitur, & vertitur in aquam, vt patet in generatione aquarum in cauernis terræ, & in fenestris vitreis hyeme rorantibus, dum aer extrinsecus adhærescens in aquam abit; ac etiam æstate idem contingit, cum aqua gelida in phialam vitream infunditur, tunc enim in extima vasis superficie cernitur aspersio quædam causata ex aere extrinsecus adhærente, qui virtute frigoris intus existentis paulatim in guttulas aquæ resoluitur; è contra verò aer calore generatur, vt constat cum aqua actione caloris resoluitur in vaporem, & deinceps in aerem. Tum 2. idem deducitur ex leuitate, & raritate aeris, frigus enim condensat, & aggrauat, vt constat de terra, & aqua, quæ ob eorum frigiditatem sont corpora densa, & grauia, è contra verò calor rarefacit, & leuificat. Tum 3. quia mel, & oleum, quæ sunt mixta aerea sunt calida in prædominio, ergo etiam & aer. Tum 4. quia quælibet qualitas elementaris non nisi alteram habet per se, & directè contrariam, nam si plures haberet, statim extingueretur, quia non essent hinc inde æquilibratæ vires in conflictu, ergo aer non est frigidus, tunc enim calor ignis oppugnaretur simul à frigore terræ, aquæ, & aeris, cumque calor sit minimæ resistentiæ, statim deijceretur à tot contrarijs. Tum 5. quia si aer esset frigidus in summo, vt illi arbitrantur, tunc extingueret ignem, sicut aqua, nec dicas non extinguere, quia sit siccus; nam etsi aqua etiam per humiditatem extinguat ignem, id tamen principaliter efficit per frigiditatem, quæ semper in ea persistit in aliquo gradu quantumcunque ab extrinseco agente calefiat. Tum 6. quia calor, & humiditas sunt causæ putredinis, vt Aristot. docuit 4. Meth. cap. 5. & problem. 33. part. 2. sicut è contra frigus, & siccitas præseruant a putredine, vnde videmus hyeme carnes diutius conseruari, quam in æstate, & facilius Austro flante, qui est ventus calidus & humidus, in putredinem abire, quam Aquilone spirante, qui est frigidus, & siccus; cum ergo aer ex Arist. loc. cit. ad corruptionem, & putredinem valdè disponat, erit vtiq. suaptè natura calidus, & humidus, non siccus, & frigidus. Tandem videmus in hyeme calorem aeris innatum ad subterranea sese recipere correptum à frigore superueniente, ibique aquam concurrentibus quoque exhalationibus ibi reclusis seruare calidam, vt patet in puteis, & cisternis.

67 Quædam ex his argumentis adduxit Aresius, & soluere tentauit, vnde ad 1. inquit, cum aer vertitur in aquam, & corrumpitur, non à frigore corrumpi, sed ab humiditate, & densitate, vnde flante Austro videmus parietes madidos, & marmora rorantia, quod non à frigore prouenit, cum ventus ille sit calidus, sed ab humiditate, & densitate eiusdem; & sic etiam è contra inquit, cum aqua vertitur in aerem, id non fieri actione caloris, sed raritatis, & siccitatis, nam ab aqua eleuantur prius partes subtiliores, & rariores valde humidæ, deinde amittunt illam humiditatem, & magis etiam rarefiunt, & conuertuntur in aerem, non igitur calori per se tribuenda est hæc generatio, sed raritati, & siccitati. Ad 2. negat calorem esse causam raritatis, & frigus densitatis absolutè loquendo, & ait verificari solum cœteris paribus, & iuxta proportionem subiecti, & ideò aer, cum non sit capax magnæ condensationis, quamuis sit frigidissimus, semper erit rarus, pariterque discurrit de leuitate, & grauitate, nix enim frigidissima est, & tamen etiam est leuis, & è contra aurum est grauissimum, nec tamen infrigore alia multa excedit mixta, quæ ipso sunt leuiora. Ad 3. negat in primis in oleo, & melle prædominari aerem, & ait id colligi non posse, quod aquæ supernatet, quia è contra argumentari possemus prædominari aquam, quia in aere descendunt; deinde petit, an cum dicimus mixta illa esse calida, loquamur de calore actuali, vel virtuali, non de actuali, quia potius frigida sunt, & facilè congelantur, ac addensantur; si de virtuali, longè maiorem calorem virtualem reperiemus in rebus, quibus aqua, vel terra prædominatur, in vino enim non prædominatur aer, nam aquæ non supereminet, & tamen virtualiter est calidissimum, & sic in multis alijs. Ad 4. ait optimam esse proportionem inter elementa ratione qualitatum, quoniam licet plura sint elementa frigida, longè tamen maior est actiuitas caloris, & virtus Cœli calefacientis ea, quàm sit virtus frigoris, quod in ipsis repetitur, & ita optimè sunt disposita, sicut vniuersi bono congruebat.

68 His tamen solutionibus non acquiescimus, responsio ad primum subsistere omnino non potest, quia nec raritas, & siccitas tantæ actiuitatis sunt, vt eis principaliter tribuenda sit destructio aquæ, & generatio aeris, nec pariter humiditas, & densitas, vt eis corruptio aeris adscribatur, & generatio aquæ; & quidem in bona philosophia elementorum pugna in mutua transmutatione principaliter exercetur per qualitates primas, & præcipuè per actiuiores, quales sunt calor, & frigus, immeritò ergo elementorum generatio, & corruptio siccitati, & humiditati principaliter adscribuntur; flante autem Austro parietes, & saxa desudant ex copia vaporum, quos ventus ille defert, qui ad parietem impingentes, & ad marmora eorum frigoris ope in aquam resoluuntur. Secunda etiam solutio est contra omnium sensum, vt enim docuit Arist. 2. de gen. 27. calidi est rarefacere, & frigidi condensare, hocque illis per se competit, & non per accidens ratione subiecti, vt colligitur ex eorum definitionibus superius allatis; sic etiam calidi per se est leuificare, frigoris aggrauare, vt pluribus etiam in locis docuit Arist. 2. de gen. animal. cap. 1. & 1. Metaph. summ. 3. & l. 2. capitul. quarto, & 2. de plantis capit. 1. & probl. 5. sect. 13. & probl. 9. sect. 24. & probl. 18. sect. 25. quod etiam fuit veterum Philosophorum dogma, vnde Plutarc. lib. de primo frigido sic loquitur, *quod leue, & sursum tendens nihil est eorum, quæ sunt frigida, & quod nubes frigore recepto deorsum tendunt, ac versa vice calore eis insidente sursum feruntur*, malè ergo negat, & limitat Aresius principia quædam philosophica ab omnibus recepta, vt peculiaria placita sua tueatur; malè etiam præcludit viam vestigandi qualitates primas ex secundis, nam illæ ideò secundæ dicuntur, quia aliquo modo dependent ab illis, cum ergo experiamur aerem esse rarum, & leuem, scrutari oportet, à qua, vel quibus primarum qualitatum in aere existentium oriantur, & cum oriri nequeant à frigiditate, vt constat, vnde nix non est leuis, quia frigida, sed ob copiam aeris inclusi in eius poris, quibus vndique scatet, nec rursus à siccitate, nam terra, quæ est valdè sicca, grauissima est, ac densissima, clarè sequitur aerem nec frigidum, nec siccum esse, vt vult Aresius, sed potius calidum, quia raritas, & leuitas regulariter à calore procedunt.

Nec etiam tertio argumento satisfacit, omnes enim concedunt oleum esse aereæ naturæ, quia supernatat aquæ, quod vtique non esset, si aqua in eo prædominium haberet, imò id etiam concedunt sentientes cum ipso, sed negant esse calidum, potius enim aiunt frigidum esse, cum modico etiam frigore citius, quàm aqua congeletur, vnde deducunt, cum sit aereæ naturæ, aerem esse frigidum, Sed immeritò etiam negatur oleum esse calidæ complexionis, vulnera enim lenit, & fouet calore suo, quæ potius exacerbaret, si frigidum esset, facillimè etiam accenditur, & inflammatur, quamuis alioqui sit humidum actu, & ipsi Medici docent tam oleum, quam mel in animalium corporibus effectus habere caloris, & malè ex facilitate congelationis eius arguitur frigiditas, alioqui esset frigidius aqua, nam prouenit ex illius corporis crassitie, & viscositate, & ideò Galen. 2. de facult. simplic. medicam. dum ait, oleum propriè non congelari, sed potius consistere, ac incrassari, nec à frigore procedere, quod citius, quam aqua, congeletur, sed ex crassitie, & viscositate. Demum nec sufficienter quarto occurrit argumento, tum quia licet si calor maioris actiuitatis, quam frigus, adhuc tamen est minoris resistentiæ; tum quia licet maioris actiuitatis sit calor frigore, adhoc tamen frigus præualeret, quia in maiori copia improportionabiliter excederet calorem, præsertim in eius opinione, qui negat elementum ignis in propria sphæra; recurrere autem ad Cœlum quacunq; de causa non est cordati Philolophi.

69 Tertiò, principaliter ostenditur aquam esse humidam, & frigidam; & quidem vtrunque euidenter constat sensuum testimonio, humidam enim esse fatentur omnes, & quidem in hoc elemento humiditas adeo conspicua est, vt Sacra Scriptura illud agnoscat veluti fontem omnis humiditatis Iob. 12. *si continuerit aquas, omnia siccabuntur*, ex quo loco ansam sumpsit Aresius negandi humiditatem aeri, quia tota in hoc loco videtur aquæ attribui. At proculdubio hic non est sensus à Sacra Scriptura intentus, solum enim hoc significare voluit per elementum aquæ hinc excurrens terram infrandi, & fri-

gari, quæ sine aquarum decursu vtique statim sicca, & arida euaderet, quia aer quantumuis humidus ponatur, talem effectum præstare non potest, vt aqua, ob suam tenuitatem, & raritatem, vt infra dicemus, & quia eius humiditas vaporosa non est. Nec etiam minus obuia est eiusdem frigiditas, & sensibus comprobata, nam in mari, fluminibus, fontibus, & puteis aqua se se nobis frigidam offert, immo in æstate ambiente existente calido in puteis, ac cisternis aqua inuenitur frigida, adeout agenti extrinseco eius frigiditas nequaquam adscribi possit; nec dicas hanc ei terram mutuare, quia adhuc sensibilius aquæ frigiditas deprehenditur, quam ipsius terræ. Accedit, quod cum ab aliquo agente extrinseco v.gr. igne calorem recepit, statim ac ab eo remota fuerit absque vllo extrinseco infrigidante sponte paulatim impressum calorem excutit, & ad pristinam frigiditatem se se reducit, quod argumento est huiusmodi qualitatem à propria indole sibi vendicare, non ascititiam esse, vel extraneam. Adeò vt qua fronte negauit Telesius aquam esse frigidam suaptè natura, poterat quoque negare ignem esse calidum. Pisces item in hoc elemento degentes naturæ sunt frigidioris, ac denique aqua nimium epota dolores causat in ventriculo, & cruditates, dentes labefactat, & consimilia vtique sua frigiditate, quia remedijs, & pannis calidis sedatur dolor.

Quartò, tandem demonstratur terram siccam esse, & frigidam, & quidem de siccitate res est adeò explorata, vt statim ac à Deo creata fuit, eam vocauerit aridam in princip. Genes. immo in ipsa apprimè verificatur siccitatis definitio, si enim siccum est, quod facilè proprio coercetur termino, nec indiget alieno, vtique terra sicca æstimari debebit, nam in se consistit, & proprijs sponte se continet terminis; & tandem cum aqua perfunditur, & irrigatur, vi suæ siccitatis humorem absumit, & paulatim ad natiuam siccitatem redit. Quod etiam sit frigida, probatur, quamuis enim partes eius superiores, & extimæ radijs solaribus expositæ calidæ sentiantur, tamen in visceribus eius, subterraneisque cauernis, quo solaris calor non peruenit, immane viget frigus; sicut etiam eædem partes humidæ sentiuntur ex admixtione aquæ, vt apta sit ad culturam, & generationem herbarum, atque plantarum, neque ob id arguimus esse ex integro humidam. Insuper videmus lapides, & metalla, quæ sunt corpora valdè terrestria, frigiditate vigere. Hoc ipsum suadent ingens eius grauitas, & densitas, quas iam supra diximus à frigore deriuare, vt raritas, & leuitas à calore.

70 Quæres vnde participent elementa has qualitates eis connaturales? Zabar. libr. 1. de prim. qualit. capitul. 8. & 9. inquit totaliter à Cœlo eis imprimi mediante motu, & immobilitate, mouens enim vertigine sua etiam elementa, eis calorem inijcit, & quia aliqua elementa ab ea circumlatione vel nullo modo, vel admodum lentè pertinguntur, consequenter in eis causat frigiditatem, quæ videtur fuisse doctrina Aristot. 1. Metheor. capit. 4. dum ait, quod quia circulo fertur Cœlum, ideò pars orbis inferioris illi proxima accenditur, & calida fit, quæ verò procul à Cœlo in medio mundi sita sunt, ea propter immobilitatem grauissima, & frigidissima; quo etiam modo locutus est Auerr. 2. de Cœlo comment. 94. inquiens, quod remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, sicut propinquitas dat motum, calorem, & leuitatem.

Cœterum hæc Zab. opinio omnino displicet, tum quia certissimum est singulis elementis propria conuenire qualitates ab intrinseco, ac eorum substantiales formas consequi, & ita vbique supponere videtur Aristot. qui qualitates elementorum solet eorum passiones appellare, passio autem fluit ab essentia sui subiecti, non ergo ab extrinseco totaliter eis adueniunt, alioquin essent illis prorsus extrinsecæ, & aduentitiæ; tum quia doctrina illa Aristot. 1. Metaph. cap. 4. sano modo debet intelligi, nam absolutè intellecta subsistere nequit, & grauem patitur calumniam, vt demonstrauimus disp. 2. de Cœlo q. 7. articul. 4. tum quia licet aliquo pacto sustineri posset, & defendi hæc opinio quoad calorem, & frigus, non tamen quoad alias qualitates, quæ enim est ratio, cur aer sit humidus, & humiditatem à Cœlo recipiat, non verò siccitatem? & è contra terra sit sicca, & non humida? si enim motus est causa caloris in igne, & siccitatis, ergo terra nequit esse sicca, licet sit frigida, & rursus si aer humiditatem recipit à Cęli motu, humidior erit aer præcipuè supremus, quam aqua, cum velocius moueatur. At inquit Zab. hoc euenire, quia substantia aeris est apta ad recipiendam, humiditatem, & terræ substansia siccitatem. Hoc tamen non satisfacit, quia etsi naturaliter aer sit humidus, attamen quando applicatur agenti ex se determinato ad productionem siccitatis, aliquo modo alteratur, & exsiccatur, vt experientia constat, ergo quia motus ex se producit siccitatem medio calore producet quoque aliquo modo siccitatem in aere, quod est falsum. Tum quia falsum est etiam hoc asserere de calore, & frigore, nam immobilitas, cùm sit priuatio, nequit esse per se causa alicuius positiui, sicut est frigus, etiam æquiuoca, ergo frigiditas terræ nequit ab immobilitate prouenire, sed à propria eius substantiali forma; Ignis etiam noster est calidus, & tamen non fertur circulariter à Cœlo, & è contra aqua calida refrigeratur, dum mouetur, ergo nec calor à motu, nec frigus ab immobilitate per se deriuatur; atque ideò concludendum est qualitates elementorum à substantialibus eorundem formis produci, & proficisci.

Aristot. verò loc. cit. benignè interpretandus est, quod scilicet loquatur de conseruatione quadam, ac proportione locali, vt nempè terræ globus veluti à Cœlo remotissimus frigore, & grauitate deprimatur, ignis verò vt Cœlo proximus polleat leuitate, & calore; & quidem ibi non negat elementa concurrere ad productionem illarum qualitatum, sed voluit innuere Cœlum quoque concurrere, vt causam vniuersalem, & dum dixit concurrere per motum, & immobilitatem vtique non exclusit alias influentias cœlestes, sed tantum innuit illas quoque suo modo concurrere ad productionem illarum qualitatum.

Soluuntur Obiecta.

71 IN oppos. obijc. Primò cum Telesianis probando ignem esse humidum, nam tota de ipso verificatur humiditatis definitio, cum alieno termino facilè figuretur, & nullo proprio. Item Arist. 4. Metaph. 54. & Medici dicunt, carnes assas humidiores, quam elixatas vtique virtute humectatiua ignis. Rursus si super flammam manus imponatur, indè illam retrahimus nedum calefactam, sed etiam humectatam. Tandem metalla videmus igne liquari, signum euidens esse naturæ humidæ, nam omne agens in agendo passum sibi assimilare intendit. Ad 1. exactè satisfecimus supra nu. 25. explicando definitionem humidi. Ad 2. per illud significare volunt, quod plus de substantia, & succo carnis remanet in carne assa, quam in elixata, ex qua per aquam difluit. Ad 3. flamma apud nos vtique deficit à debita puritate, secum enim trahit ex lignis semper aliquid humiditatis, quæ facilè illi admiscetur. Ad 4. metalla non liquantur ab igne, quia sit humidus, alioquin ab aere melius liquarentur, qui humiditate satis excellit, sed ab eius calore soluuntur, materia enim metallorum, vt diximus disp. 4. de Cœlo quæst. 4. artic. 7. ex Angest. libr. de form. propr. pagin. 29. est humidum, aqueum, vnctuosum, atque viscosum virtute frigoris perfectè mixtum, ac addensatum cum subtili terreo, vnde eo ipso quod frigus illa connectens superatur à calore ignis, statim liquefiunt & humida euadunt, quia defectu frigoris nequit siccum terreum amplius cohibere fluxibilitatem humidi aquei.

Secundò, obijcitur cum Stoicis probando aerem esse frigidum, quia talis est aer in natura sua, qualis est, vbi maximè recedit à suis contrarijs, sed ibi est frigidus, vt constat in media aeris regione, vbi proindè generantur pluuiæ, niues, grandines, &c. Nec dicas hoc frigus ibi contingere ex vaporibus, illuc continuo ascendentibus, nam ibi aer serenissimus est, & ab omni impuritate defæcatus, vt constat in summitate montium, & vapores etiam illuc perueniunt calidi, cum virtute caloris sursum eleuentur, vnde potius eam deberent calefacere, quam infrigidare. Tum 2. nam aer diebus æstiuis, licet perferuidius sit, noctu tamen frigeratur, non alia ratione, nisi quia aer abscedente Sole reducit se ad proprium, & connaturale frigus, & hic modus argumentandi est similis illi, quo communiter ostenditur terram, & aquam frigidas esse. Nec rursus recurras ad vapores, & halitus terrestres tunc aerem inuadentes, quia vt diximus, isti sunt calidi saltim ab extrinseco, nec possent facilè ad statum naturalem se reducere in opinione ponente aerem calidum, nam calor aeris id impediret; Immo aer frigidior est, cum est purus, & limpidus, quam quando vaporibus est infectus, quod argumento est non ex vaporibus, sed ex natiua aeris constitutione frigus illud prouenire; & insuper loca clausa in æstate frigidiora sunt, cum tamen non ibi sint vapores, nec aliud agens extrinsecum infrigidans. Tum 3. aer institutus est ad refrigerationem animalium per respirationem, ergo non potest natura sua esse calidus, alioqui valdè ineptus esset ad tale officium. Tum 4. aer motus flabello refrigerat, ergo natura sua frigidus est, nam motus in rebus calidis calorem excitat, & frigus in frigidis. Tum 5. quando homo patitur colicam, aer intus inclusus suo frigore hominem torquet, nec nisi rerum calidarum applicatione sedatur dolor. Tum 6. præsertim admittendo sphæram ignis infra Lunam, oportet aerem illi coniunctum esse summè frigidum, vt ignis acrimoniam cohiberet, ac temperaret. Tum 7. cœtera elementa cum propria qualitate priuantur, aut intereunt, aut saltem maximam patiuntur iacturam, aer verò remoto calefaciente frigescit, totaque hyeme ita seruatur, nec tamen interit, quinimo ex frigidissimo vento boreali valdè expurgatur, & serenior apparet. Tum 8. qualitates, quas habet elementum ex propria natura, non facilè, nec passim amittit, sed ferè semper retinet, vt patet de igne nunquam amittente calorem, & siccitatem, sed aer facillimè calorem amittit, ergo, &c. Tum 9. nam ventus est aer commotus, & regulariter, ac per se est frigidus. Tum 10. quia citius aer refrigescit, quam aqua calida, ergo signum est non minus aerem vendicare sibi frigus, quam ipsam aquam. Tum tandem quia aer congelat aquam, nam è puteo hausta statim refrigescit, & hyeme glaciatur, & alta flumina non in imò, nec in medio gelantur, sed in parte superiori, quæ frigori aeris magis exposita est, & obuia.

72 Resp. ad 1. frigus illud mediæ regionis aeris, vt ibi dicebatur, ab extrinseco prouenire, scilicet à vaporibus aqueis admixtis exhalationibus terreis, quæ in ea regione materiam præbent nubibus, & pluuis, & cum ad connaturalem frigoris statum sese reducunt, totam aeris illam infrigidant regionem, vt fusè cum Scoto explicauimus disp. 4. de Cœlo q. 3. art. 1. vbi & impugnationem allatam huius solutionis, & alias plures enodauimus. Ad 2. aer hic infimus abscedente Sole fri-

gescit

gescit tum actione terræ, & aquæ infrigidantium, quam non amplius retundit præsentia Solis, vnde frigidior sentitur in mari, quam in terra, tum actione vaporum, qui à Sole in aere relicti noctu se reducunt ad frigiditatem ingenitam, aeremque frigefaciunt, neque id calor aeris impedire potest, quia hic non est summus, & habet cum pluribus hostibus decertare nempe cum frigore terræ, aquæ, & ipsorum vaporum, tum quia maior est resistentia vaporum, quam sit actiuitas caloris aeris, eo quia vapores sunt crassiores, aer verò tenuior, quæ tenuitas, & raritas valdè remittit actionem; & falsum est regulariter loquendo aerem esse frigidiorem, cum purior est, & serenior, sed id interdum euenit, quia spirans Aquilo nubes dissipat, & Cœlum serenat interim virtute sua aerem infrigidans, sicut è contra Auster aerem nubibus inficit, & sua vi calidum reddit; æstate verò aer in cubiculis clausis frigidior est, quia non est ita actioni Solis expositus, sicut extra, & actione parietum frigidorum nonnihil refrigeratur. Ad 3. aer comparatione cordis est longè frigidior, cor enim animalis adeò feruet, vt sæpè ab Aristot. ignis appelletur, ac ignitum cor, vt libr. de respiratione c. 2. 8. & 10. quare satis idoneus est ad respirationem; immo vlterius natura prouidit, vt actione terræ, & aquæ adhuc amplius refrigeretur, ac etiam aliquantum condensetur, dicunt enim in altissimis quibusdam montibus ob nimiam eius raritatem non esse idoneum ad respirandum. Ad 4. eadem ratione valet aer ad vultum refrigerandum, cum calore æstuamus, nempè quia calor adhuc frigidior est corpore animalis, verum quia faciei circumfusus statim incalescit per tenuissimos halitus ab ea prodeuntes, opus est assiduè illum permutare, & flabello ciere. Nec sequitur, vt obijcit Aresius, si tantum noui aeris successu refrigeratur vultus, eodem beneficio potiturum hominem, cum de vno ad alium locum mouetur, quia etiam tunc nouus succedit aer. Non sequitur, nam flabello nedum expellitur externus aer circa faciem, sed etiam internus inclusus in poris vultus, qui præsertim molestiam affert, nec expellitur motu deambulationis, nisi sit concitatus, sicut motu flabelli, illud verò, quod addebatur calida per motum calefieri, & frigida frigefieri, absolutè falsum est, vt diximus disp. 2. de Cœlo quæst. 7. art. 4. conclus. 1. nam aqua calida agitata frigescit, frigidi lapides inuicem attriti per motum incalescunt.

Ad 5. quod colicam generat, ac intestina diuexat, non est simplex aer, sed flatus quadam frigidus ex indigestione subortus alterius rationis ab aere, & potest etiam aer ob nimiam frigiditatem extrinsecè acceptam interdum interiora torquere, quando in intestinis inclusus exitum quærit, quem certè facilius, inuenit applicatione rerum calidarum, quia tali adminiculo adhuc magis rarescit, attenuantur pori, & euaporat. Ad 6. immo admittendo sphæram ignis, quæ sit veluti locus aeris, opus est, quod habeat aliquam qualitatem aeri consimilem, quia locus est conseruatiuus locati, & secum non communicet in siccitate, nam aer est humidus, sequitur hanc esse calorem, cur verò aerem sua acrimonia non absumat, & à quo illa retundatur satis explicuimus disputat. 4. de Cœlo quæst. 2. art. 1. ad 2. cui accedit, quod ait Doctor 4. distinct. 49. quæst. 13. infra B. quod ignis non comburit omnia elementa ob proportionem, vel adæquationem aliorum in resistendo virtuti eius in agendo saltim concurrente Cœlo cooperante alijs in resistendo. Ad 7. argumentum est ad vtramque partem, sicut enim aer toto hyeme friget, nec tamen interit, ita tota æstate feruet absque sui interitu, dicimus ergo hyemale frigus valdè aerem à suo connaturali statu deturbare, non tamen omnino deijcere, tum quia adhuc aliquis gradus caloris conseruatur in eo à Sole, & cœlestibus influxibus, tum quia illæsa seruatur in eo alia qualitas, scilicet humiditas, quod sufficit ad retinendam formam substantialem aeris in materia, quam sequitur dispositio ad recuperandum calorem, facilius autem aer amittit calorem, quam humiditatem, quia hæc ei conuenit in maiori gradu, quam calor, ac etiam est maioris resistentiæ, qua ratione etiam aqua facilius amittit frigus, quam humiditatem; dicitur verò aer vento boreali purificari, & expurgari, non quia frigus ab eo delatum sit aeri consentaneum, sed quia nubes dissipat, & ab eo expellit vapores crassos, ex quorum immixtione eius innata perspicuitas, ac serenitas valdè inficitur. Ad 8. argumentum quoque est ad vtramque partem, nam frigus etiam facilè amittit, facilè ergo amittit calorem ob humiditatem cum raritate, & subtilitate coniunctam, quarum ratione magis obnoxius est alienis impressionibus, quam cœtera elementa, nunquam tamen sic eam amittit, vt omnino exuatur. Ad 9. ventus tam esse potest calidus, vt Auster, quã calidus, vt Aquilo, si ergo est aer cõmotus, tunc erit frigidus, si frigidus cietur aer, tunc calidus, si calidus aer agitatur. Ad 10. cõstat ex dictis ad 8. quare facilius calorẽ exuat, quam aqua, vnde dixit Arist. sec. 14. probl. 9. & sect. 25. probl. 10. aerem ob suã tenuitatem facilè à propinquis agentibus alterari, ac de vna in aliam qualitatem mutari. Ad vlt. negatur aerem virtute propria aquam congelare, alioquin seipsam saltim condensare posset, & aquam vel semper, vel vt in pluribus congelaret, cum ergo id non efficiat, nisi cum ingenti frigore est imbuta, vt in hyeme, congelatio referenda est in frigus accidentale ambientis, non in aerem ipsum; aqua verò è puteo hausta glaciatur, & non in puteo, quia in hyeme innatus calor aeris à frigore superueniente correptus ad subterranea quoddammodo aufugit, ibique aquam glaciari non finit, & sic etiam de fluminibus dicendum. Et sic patet quomodo rationes, & experimenta, pro aeris frigiditate stabilienda, de quibus adeò gloriatur Aresius, facilè diluuntur, qua de causa etiam si pro nostra sententia rationem non haberemus adeò euidentem, adhuc probabilior censeri debet ob Arist. auctoritatem, quem Aresius sibi incassum conciliare contendit, nam ex professo stat à nobis, & si interdum aerem appellauit frigidum, vt 3. Phys. 44. 1. de gen. 24. & 2. de gen. 31. vel locutus est gratia exempli, vel in aliorum opinione, vel intellexit certè de accidentali frigiditate, & aduentitia. Quod si ab Arist. recedere vellemus, certè magis placet opinio Valles. cit. initio q. solam humiditatem esse aeri naturalem, calorem verò, & frigus ab extrinseco ei imprimi, sic enim omnia benè saluantur.

73 Tertiò, obijcitur pro aeris siccitate, nam quando aer est purus, per ipsum omnia exsiccantur, vt contingit in æstate, & in summo gelu, quod si quandoque videatur aer humidus, id ei contingit ab extrinseco scilicet à vaporibus, & pluuijs, quæ se facilè immiscent aeri ob eius limpiditatem, & tenuitatem. Deinde Arist. de gen. 49. ex omnibus elementis solam aquam ait esse facilè terminabilem, & sect. 25. probl. 10. negat aerem esse humidum, & 1. Meth. cap. 4. ait aerem supremum esse siccum. Rursus nunquam videmus aerem se solo humectare, vel calefacere, vt quid ergo illi hæ qualitates otiosæ? Præterea saltim ex accidenti plerumque aer est frigidus, & siccus, quomodo ergo si natura sua esset humidus, & calidus, non desineret esse? Tandem calor, & humiditas in aere nihil ad vniuersi bonum deseruiunt, quia pro calore sufficit cœlestis calor, pro humiditate pluuiæ, immo quorsum pluuiæ de Cœlo si aer est humidus? quorsum calor Solis, si aer est calidus? at frigus, & siccitas in aere multum deseruiunt, temperant enim cœlestes calores, vapores subleuatos cogunt in pluuiam, & post pluuiam rursus siccitatem inducunt; &c. ita vrget Ares. loc. citat.

Resp. ad 1. cum aere sereno vestes, & alia exsiccantur, hoc non fieri ab aeris qualitate innata, sed ei extrinsecus iniecta, vel à Sole, vel à vento aliquo vrente, quæ aliquando in ipso aere puro seruetur; ipso etiam aere serenante plurimæ solent excurrere per medium subtiles exhalationes, quæ vt potè naturæ siccæ omnia exsiccant; videatur Ang. lib. 2. de form. prop. pag. 45. & 177. §. *primum dubium*, vbi fusè explicat, quomodo aer nunquam exsiccat qualitate propria, sed extranea, & peregrina aliunde accepta, & præsertim ab influentia Cœli desiccatiua. Ad 2. Arist. 1. Met. c. 4. non loquitur absolutè de aere, seu comparat aerem supremum cum infimo, & aiunt hunc esse vaporosum, & humidum, illum verò ob viciniam ignis nonnihil siccum, in alijs verò locis loquitur potius de madefactione, & irrigatione, quàm de humiditate, nam humidum aqueum, quia reperitur in materia crassiori, & densiori, facilius adhærescit corporibus, eaque humectat, & madefacit, quem effectum nequit præstare humidum aereum, quia cum sit in materia admodum rara, atque subtili, facilè diffluit, ac elabitur. Ad 3. experimur in hyeme in locis, & cubiculis benè clausis aerem esse calidum, etiamsi ibi non sit ignis, vel aliud calefaciens, ac etiam in locis subterraneis tunc temporis est calidus, quia innatus calor aeris, veluti à superueniente frigore correptus, illuc sese recipit, & conseruat, vt diximus, qua etiam ratione aqua in puteis non glaciatur, licet non negemus id etiam prouenire à calidis exhalationibus, quibus à frigore externo, nè erumpant, præcluditur aditus; non experimur verò aerem humectare, vt de aqua, quia vt ex Arist. diximus ob eius subtilitatem, & raritatem nimis diffluit, & dilabitur, vt autem humectaret, deberet corporibus adhærere ad instar aquæ, sed ob id negare non debemus esse humidum, immò cum magis diffluat, quam aqua, debemus deducere esse humidiorem aqua. Ad 4. nunquam aer fit adeò siccus, & frigidus, vt natiuam siccitatem, & caliditatem prorsus exuat, nam illas semper retinet, saltim in gradu necessario ad conseruationem formæ substantialis, sed si quando valdè infrigidatur, vertetur in aquam, si quando vehementer incalescat, & exsiccetur, vertitur in ignem. Ad vlt. multum per omnem modum deseruiũt calor, & humiditas in aere, nam eius calor solaris fotus, & fultus mitigat, & contemperat immane frigus aquę, & terrę, & efficiunt temperiẽ necessariam pro conseruatione mixtorũ, ac pręsertim viuentium; humiditas etiã in aere adeò fluxilis necessaria apprimè erat pro respiratione eorundem viuentium, quia tamen aer non habet in ea temperie humiditatem, vt madefacere, & irrigare queat, necessariæ sunt pluuiæ de Cœlo, è contra verò frigus, & siccitas in aere ad nihil deseruirent, imò valdè officerent, quia tria haberemus elementa frigida, & tria sicca, quod destruit elementorum symetriam.

74 Quartò, obijc. quod aqua sit calida, nam Arist. 5. de gen. animal. cap. 3. ait nullum humorem esse sine calore, Tum 2. quia omnia salsa calida sunt, at aqua maris est salsa, ergo, &c. Tum 3. in aquis multa animantia viuunt, at animalia calido conseruantur. Tum 4. aqua ex vaporibus calidis generatur, vt patet in distillatorio, & aqua generatur ex terra actione Solis illam immutantis, vt docet Arist. 2. de gen. ad finem, cum ergo generetur calore, tanquam præuia dispositione, de se calida erit, è contra verò vt conuertatur in terram, debet prius mediante frigore addensari, & sic frigore corrumpitur. Tum 5. frigus intensum corrumpit aquam, vt patet de chrystallo, in quam nimio frigore conuertitur aqua. Tum 6. effectus eius ostendunt potius esse calidam, quàm frigidam, nam liberaliter epota nihil lædit animal, cuius tamen calor non est excellens, læderet autem, si adeò frigida foret. Tum 7. hyemali tempore cernitur è puteis euaporare ad instar fumi, quod proprium est calidi vaporis. Tum 8. sapores insinuant primas qualitates liquorum, sed sapor aquæ secundum Medicos

dicos est medius inter sapores dilatantes, & constringentes, ergo aqua non est frigida, quia omne frigidum linguam animalis, & sensorium tactus constringit, sicut calidum dilatat. Tum 9. humiditas prouenit ex calore, hac enim de causa ignis per calorem ceram liquefacit niuem, & metalla, si ergo aqua est humida, erit quoque calida. Tum demum quia æstate ipsæ aquæ pluuiæ, quæ decidunt, tepidæ sentiuntur, & vbi viget frigus, non pluuiæ generantur, sed niuea.

Resp. ad 1. ibi Aristot. loqui de humido mixtorum, quod ipsum humidum mixtum etiam est, nulla autem mixtio sine calore; quod verò de eo humido loquatur, patet, quia docet ex instituto quomodo in animalibus durescant pili, pennæ, cęteraque similia, atque hæc omnia fieri ex humore, qui deindè durescit, in alijs quidem frigore, in alijs verò calore, in illis quidem à frigore, quia exprimitur humor, cum quo color exit nunquam enim humor est sine calore, sic ille. Ad 2. salsedo illa, & adustio maris non prouenit ex natura ipsius aquæ, sed ab exhalationibus admixtis, & alijs causis, sicut dictum est in Metheor. sicut si quis saccarum, & sal minutissimè contusa diligenter permisceret, totum illud corpus pulueris permixti sentire sibi videretur salsum, non quidem quod puluisculi saccari etiam salsi sint, sed quia discerni non possunt ab alijs propter exactam mixtionem. Ad 3. aqua circa nos est permixta contrarijs, & calore præsertim Solis eo modo, calefit, sicut variæ naturæ piscium est consentaneum. Ad 4. nunquam vapores in aquam conuertuntur, nisi prius refrigerentur, hinc semper in summitate stillicidij ponitur aliquis pannus madefactus ad illos vapores refrigerandos, & nubes sunt in media regione, vbi aer est frigidus, qui in causa est, vt vapores in aquam conuertantur; Sol etiam vt agens vniuersale concurrit ad generationem aquæ ex terra concursu accommodato ad talem effectum non præcisè per calorem, & sic intendit ibi Arist. Ideò autem aqua debet addensari, vt conuertatur in terram, quæ debet exsiccari, & ex illa siccitate coniuncta cum frigore oritur densitas ad formam terræ prærequisita. Ad 5. illæ mutationes aquæ scilicet in crystallum, & consimilea non fiunt solo frigore, sed etiam concurrit siccum terreum, quod illius humiditati inimicum est. Ad 6. si lædi dicatur remitti, vtique calor animalis læditur, refrigerandi enim gratia potatur aqua ab omnibus; si verò dicatur omnino extingui, non læditur, quia naturalis calor valentior est in sua officina, quam aquæ illæ portiones quæ bibuntur; portiones dicimus: nam tanta aquæ quantitas posset epotari, vt calorem naturalem extingueret; cœterum monet Galen. lib. de rerum affectibus c. de aqua, ne aqua frigida præsertim niuata vtantur, nisi aut multæ corporis exercitationi dediti sint, aut calida supra modum sit corporis temperatura, aut qui assuet, sint à pueritia, alijs enim morbos incurabiles frigidos ætate vergente ex illa prouenire. Ad 7. hyemali tempore euaporat aqua ob calorem ei violenter iniectum tum ab exhalationibus calidis, quæ in locis subterraneis recluduntur, nec in apertum erumpere permittuntur à frigore ambientis, tum ab aere qui in illis locis seruat natiuum suum calorem.

75 Ad 8. argumentum non magis probat aquam esse calidam, quam frigidam, quia vt esset calida, deberet eius sapor sensorium dilatare, admisso itaque quod aiunt Medici de saporibus, dicimus malè ex sapore de aqua elementari iudicium ferri, cum omni sapore sit destituta, ita Galen. cit. lib. de rerum affectibus, vbi ait aquam dignosci quidem gustu, odoratu, & visu, sed negatiuè, ex eo quia aqua vera, & sincera neque colorem, neque odorem, neque saporem vllum debet obtinere; idem confirmat com. 3. de victus ratione in morbis acutis §. *neque incidenda*, vbi aquas illas, quæ qualitatem huiusmodi aliquam contraxere, medicamentosas appellat, quare sicubi saporem aqueum nominat, non aquæ saporem, sed rei alicuius intelligit, quæ ob sui languiditatem nihil videatur sapere, quia sunt vina languida. Ad 9. negat. assumptum, qua autem ratione ignis calore suo dicatur metalla liquare, & alia consimilia iam diximus in solut. 1. ad 1. in 4. Confirm. Nec Telesius asserens ignem humidum debebat eam humectationem calori eius tribuere. Ad vltimum pluuiales aquæ in æstate sentiuntur tepidæ, quia transeunt per infimam regionem aeris, quæ tunc temporis calore æstuat, vnde quando ad nos perueniunt non sentiuntur in suo naturali statu.

Quintò tandem obijcit Arriaga probando terram esse calidam, quia ad generationem plantarum, arborum, &c. ad quam natura sua ordinatur, aptior est calor, quam frigus; ac etiam quia non est experientia probans eam esse frigidam. Resp. quod eadem ratione potuisset Arriaga deducere terram esse humidam suaptè natura, quia nimirum aptior est humor ad generationem plantarum, quàm siccitas; sicut ergo natura prouidit, vt terra humanæ habitationi, & culturæ deseruiens esset humida beneficio aquarum huc illuc excurrentium, ac pluuiarum à Cęlo decidentium, sic etiam prouidit ad eundem finem, vt calore Solis, & ope aliarum cœlestium influentiarum partes superiores terræ tantum incalescant, quantum sufficit ad culturam; neque ex hoc argumentari licebit esse suaptè natura calidam, sicut non arguimus esse humidam. Et falsum est non adesse experientiam eius frigiditatem probans nam in cauernis, & specubus subterraneis, quo non peruenit actio Solis calefacientis, viget maximum frigus, & etiam aliunde id deducitur, vt patet in probatione conclusionis.

A P P E N D I X.

De calore Aeris, & frigiditate Terræ.

POncius in append. apolog. numer. 123. volens potius sequi sententiam Aresij, Arriagæ, & aliorum Recentiorum, quam Aristot. Scoti, eisdem Aresij solutionibus nunc impugnatis vtitur addendo nonnulla ex proprio penu prorsus inepta, vt videbimus. Ad 1. negat antecedens, & ad 1. probationem negat, & ipse cum Aresio aquam generari ex aere vi frigoris, generatur enim ex aliquibus vaporibus, aut si generetur ex aere, non generabitur per frigus, sed per augmentum humiditatis, aut aliquam aliam viam. Ad 2. probationem negat aerem fenestris adhærescentem verti in aquam ratione frigoris, nam vel non est aer, sed vapores aliqui, vel si sit aer, non vertitur per frigus, sed per humiditatem, aut alia viam; cuius indicium est, quod flante Austro parietes sint madidi, & marmora rorent, nec enim tunc potest dici, quod aqua illa generetur ex aere vi frigoris, id quod aduersarij ipsi fatentur, dicentes illam generari ex vaporibus calidis ab Austro delatis; sed non aduertunt, quod quemadmodum in illo casu id ipsimet dicunt, ita in alijs casibus dici possit à nobis; nec consequenter valet experientia, quam adducunt ad propositum; per quod patet ad experientiam de phiala repleta aqua gelida. Ad vltimam experientiam, qua probatur calore produci aerem, negat vapores resolui in aerem per calorem, sed disponuntur ad generationem aeris per diminutionem suæ humiditatis, quæ fit per actionem siccitatis.

Dices (inquit) cum Aduersarijs humiditatem, & siccitatem non posse esse tantæ actiuitatis, vt possint disponere aerem, vt ex eo generetur aqua, nec aquam, aut vapores, vt ex eis generetur aer; & in bona philosophia elementorum pugna in mutua transmutatione principaliter exercetur per qualitates primas actiuiores, vt sunt calor, & frigus. Respondet gratis dici, quod humiditas, & siccitas non habeant tantam actiuitatem, quod aqua conuertatur in aerem, aut aer in aquam, cum non adsint aliæ causæ quibus id adscribi possit, præter frigus, & calorem; Ad illud de bona philosophia (ait) certè ad eam discernendam non multum confiderem aduersariorum iudicio experientia edoctus ipsos sæpè deceptos fuisse; sed si veræ sint, prædictæ experientiæ negatur actionem dispositiuam ad generationem vnius elementi ex alio semper attribuendam qualitatibus actiuioribus elementorum.

Sed planè si melius volebat Poncius primæ nostræ rationi occurrere integram debebat Aresij responsionem adducere, non autem aliquid addere, vel subtrahere; Aresius quidem, postquam negauit aerem verti in aquam actione frigoris, ait hoc fieri ab humiditate, & densitate, videns humiditatem solam non sufficere; vt enim aer vertatur in aquam debet prius addensari, quod vtique ab humiditate haberi non potest, quæ potius addensata diffundit, & fluida reddit, vt patet de sale, cum liquescit, & humectatur ab aere, vel aqua, ideò addidit densitatem quoque concurrere cum humiditate, vt integram causam assignaret; at Poncius solam pro causa adducit humiditatem, quę certè sola non sufficit ob allatam rationem; qua fortè de causa addidit aquam generari ex aere vel per augmentum humiditatis, aut aliquam aliam viam, quænam sit illa non explicans, oh pulcher respondendi modus, quem etiam adhibet in solutione ad 2. probationem. Quod autem ait responsionem nostram ad experientiam de Austro flante ab Arresio adductam posse pariter applicari experientijs in argumento nostro adductis de fenestris vitreis hyeme rorantibus, & de phiala repleta aqua gelida, falsum est quia experientia de phiala cernitur præsertim in æstate, etiam, quando aer est omninò purus, & cuiuscunque vaporis expers, vndè in tali casu aspersio, quæ cernitur in extima vasis superficie in vapores nequaquam reduci potest, sed in aerem extrinsecus adhærentem, qui virtute frigoris intus existentis paulatim in guttulas aquæ resoluitur.

Ad vltimam quoque experientiam melius etiam erat, quod adhiberet integram Aresij solutionem, qui rursus cum negasset aquam verti in aerem actione caloris, ait hoc fieri à raritate, & siccitate, videns siccitatem solam non sufficere, vt enim aqua vel vapores vertantur in aerem, non tantum exsiccari debent, sed etiam rarefieri, quod vtique siccitas præstare non potest, sed raritas, quam Poncius omisit in sua responsione. Obiectio autem, quam ex nobis adducit n. 68. est mera impostura, videatur noster textus, quis enim vnquam Philosophus dixit siccitatem disponere posse aerem, vt ex eo generetur aqua, cum siccitas aquæ repugnet? quod si ipse id concedit in responsione, quam affert obiectioni a se fictæ, vel nostræ non intellectę, prosit ei, & eius bonæ philosophiæ, qui ait non multum fidere iudicio nostro experientia edoctus nos sæpè fuisse deceptos, at certè nunquam in hoc decepti sumus, vt ipse, quod dixerimus siccitatem posse aerem disponere, vt ex eo generetur aqua, quamuis enim de humiditate id concedendum sit, planè de siccitate piaculum foret in philosophia hoc admittere.

Ad 2. rationem nostram respondet cum Aresio n. 124. negando calorem formalem naturalem rebus esse causam, cur sint leues, & raræ; aut frigus naturale esse causam, cur sint graues, & densæ; nec id patet in terra, quia hęc non est naturaliter calida, sed frigida; nec etiam probatur sufficienter ex eo, quod calor rarefaciat, & frigus cō-denset;

denset; neque enim hoc est verum, nisi de rarefactione, & condensatione, qua corpus extenditur ad maiorem, & contrahitur ad minorem locum, quam antè habuit, raritas autem aeris, quam ex se habet non consistit in occupatione maioris loci, quam ex se petit occupare; quod autem grauitas, & leuitas, raritas, & densitas naturalis non proueniat ex calore, & frigore, patet manifestè, quia aliàs aqua, quæ est summè frigida, deberet esse grauior, & densior terra, & quocunque mixto, quod est falsum, cum sine dubio terra sit grauior ipsa, & aurum etiam grauius, & densius vtraque.

Hæc responsio cum diuersa non sit ab illa Aresij iam allata, nec etiam indiget diuersa impugnatione; cum autem addit manifestè patere grauitatem, & leuitatem, raritatem, & densitatem ex calore, & frigore non prouenire, quia aliàs aqua, quæ est summè frigida, deberet esse grauior, & densior terra, quod est falsum, cum sine dubio terra sit grauior ipsa; dicimus in primis hoc non esse adeò indubitatum, quin oppositum defendatur à multis vt probabile, aquam nimirum esse terra grauiorem, de quo Tassonius lib. 4. capitul. 14. vndè videmus lutum esse maioris ponderis, quam sit puluis, vel terra sicca eiusdem quantitatis, quod certè pondus non nisi ab aqua imbibita ei obuenire potest; quod si experientiam adducas terræ in aquam descendentis, inquiunt id non ex eo oriri, quod terra sit grauior aqua, sed quia terra est corpus densum, aqua verò fluidum, & vanum facillimè cedens, tum quia si terra in aquam descendit, aqua quoque super terram diffusa eam penetrat, seseque in eius viscera insinuat, vt ad centrum tendat; Deinde art. seq. no. 82. probabile statuimus terram esse summè frigidam, quo dato, cessat omninò instantia; attamen non recedendo à communi opinione dicimus, vt magis patebit art. seq. quod sicut summa leuitas non sequitur simplicem calorem, sed iunctum summæ raritati, & alijs qualitatibus in igne coadunatis, ita summa grauitas non sequitur solum frigus; sed iunctum cum summa densitate, & alijs qualitatibus terræ conuenientibus, & sic pariter densitas non sequitur ad solum frigus, sed ad frigus cum siccitate permixtum, quam mixtionem habet terra præ cæteris elementis; idcoque terra grauior est, ac densior cæteris elementis; Hic tamen aduertas responsionem Poncij adhuc deteriorem esse solutione Aresij; Aresius namque non absolutè negauit calorem esse causam raritatis, & leuitatis, frigusque densitatis, & grauitatis, sed dicebat verificari solum cæteris paribus, at Poncius id absolutè negat nullam postea assignans causam earum, vti tenebatur, dixisset saltem produci per aliquam aliam viam, vt in responsione ad præcedens argumentum arguté dicebat.

Ad 3. rationem de melle, & oleo, quæ sunt mixta aerea, & calida in prædominio, ergo & aer; Respondet rursus cum Aresio non satis constare, an oleum, & mel sint aereæ naturæ, nam vt benè Aresius, id solum colligitur ex eo quod supernatent aqueæ, at ex hoc non debet potius id colligi, quam quod sint terreæ, aut aquæ naturæ ex eo, quod per aerem descendant, nec ad hoc responderunt Aduersarij; Respondet secundò dando gratis oleum esse aereæ naturæ, & negando tamen, quod calor formalis in eo prædominetur, neque enim ad sensum id constat, neque ratione potest probari; nec refert, quod sit calidæ naturæ, quia hoc non debet intelligi de calore formali, sed de virtuali; ex eo autem quod talis dominetur in ipso, non sequitur, neque quod sit aereæ naturæ, quia multa sunt sic virtualiter calida, quæ non sunt aereæ naturæ, vt patet de vino, pipere, & multis alijs, neque quod aer sit formaliter calidus; sed potius indè deduci deberet, quod esset virtualiter calidus, quod nemo asserit de ipso, quæ etiam secunda responsio integra est Aresij.

Hæc quoque responsio cum sit ipsissima Aresij non alia egeret impugnatione, quam superius allata; & sanè mirum est cur Poncius ad illas rationes nostras adducat ex integro ferè responsiones Aresij, nec verbum faciat de impugnationibus nostris, quibus vtique occurrere tenebatur; dicimus itaque vt suprà, negandum non esse, quod oleum sit aereæ naturæ, cum id Aristot. docuerit expressè 4. Metheor. cap. 3. dum inquit *quod quia plenum est aere, ideò aqua supernatat*, & Plutarcus de primo frigido, *Quod de reliquis humoribus maximè pellucidum est oleum, quia plurimum in se habet aeris*; Et instantia ex Aresio, quod è contra colligi posset, quod esset terreæ, aut aqueæ naturæ ex eo quod per aerem descendat, parum vrget, vt enim colligeretur sufficienter oleum esse terreæ naturæ, non solùm in aere deberet descendere; sed etiam in aqua, & vt colligeretur sufficienter esse aqueæ naturæ non deberet aquæ supernatare, sed prorsus cum ipsa commiscere, quoad omnes eius partes; ex eo igitur quod supernatat aquæ probabilius colligitur, quod sit aereæ naturæ, quam terreæ, vel aqueæ, & hæc est causa, cur hanc instantiam supra sine responsione prætermisimus, quia nihil probabat. Cum autem diximus oleum esse calidæ naturæ in prædominio, ex hoc ipso verbo satis clarè colligitur nos loqui de calore virtuali, ex quo postea deduximus aerem esse calidum formaliter, quia aer in ipso prædominatur virtualiter, & cum hæc deductio negatur, quia multa alia sunt sic virtualiter calida, quæ non sunt aereæ naturæ, vt patet de vino, pipere &c. dicendum hæc & alia huiusmodi virtualiter oleo calidiora, quamuis concederetur non esse naturæ aereæ, non tamen hinc sequi, quod sint naturæ terreæ, vel aqueæ, vt ait Aresius, sed potius dici debebunt naturæ igneæ, & quod in ipsis prædominetur elementum ignis.

Ad 4. rationem, primo fingit eam non intelligere, nec capere quomodo concludat, nam ex hoc, quod quælibet qualitas non nisi alteram habeat per se directè contrariam, vt calor frigus, & è contra, humiditas siccitatem, & è contra, non benè deducitur, quod aer non sit frigidus; nam hoc esset verum, quamuis aer, & aqua, & terra, & quicquid prætereà est in mundo essent frigida, ac solus ignis calidus. Nequam surdus est, qui audire recusat, ait adagium, sanè Poncius hic noluit intelligere, vt benè ageret; vis enim argumenti, vt legenti constabit, in hoc consistit, seu in hac paritate, quod sicut natura cuicunque qualitati elementari vnam tantum dedit per se, & directè contrariam non autem plures, vt vires hinc indè essent æquilibratæ, nam si plures haberet statim extingueretur; ita pariter sic elementa distribuit, vt duo sint calida, duo frigida, duo humida, & duo sicca, atque ideo aer non est frigidus, tunc enim calor ignis oppugnaretur simul à frigore terræ, aquæ, & aeris, cumque calor sit minimæ resistentiæ, statim deijceretur à tot contrarijs, quæ sanè probatio nostræ consequentiæ etiam quantumuis obtuso manifestat, quid argumentum prætendat, & quomodo concludat, esto Poncius vim eius penetrare dissimulet.

Attamen argumento melius considerato sub numer. 127. vim eius penetrasse demonstrat dicens; fortassis voluit dicere, quod quælibet qualitas elementaris sit ita distributa per elementa, vt non habeat sibi qualitatem oppositam in pluribus, quam in duobus elementis, quia si esset in tribus non posset resistere; Ita planè volumus dicere, & ita ab initio poterat intelligere sine tot dicterijs, & nugis, quæ sunt frigidiores ipsa frigiditate, quam aeri attribuit. Nunc videamus quid respondeat; hoc dato (inquit) adhuc non habetur intentum, quod aer sit frigidus, quia terra in mea sententia est ex se calida, cuius oppositum incumbit Aduersarijs probare; sed præstabat dicere terram esse calidam in sententia Arriagæ, cui infra occurrimus in fine art. quam appellare suam, quasi id fuerit suum inuentum; oppositum itaque probauimus supra, eiusque solutiones reijciemus infrà.

Deindè, inquit, quamuis terra, aqua, & aer essent frigida, sanè necesse non esset, vt ignis extingueretur citius, quam de facto; etsi proptereà citius extingueretur, quando omnes simul applicarentur, nihil hoc esset inconuenientiæ; Ex hac responsione satis constat Poncium non percepisse argumentum, quamuis sibi videretur postea illud percepisse; putat enim nos per ignem hic accipere aliquam particulam ignis quem apud nos habemus, qui regulariter non extinguitur per applicationem cæterorum elementorum simul; at argumentum loquitur de elemento ignis, & concludit quod citò extingueretur eius calor, si alia tria elementa essent frigida, quia hæc tria elementa sunt inuicem connexa, & totum elementarem hunc mundum occupant, quare essent veluti simul applicata ad destructionem caloris ignis, vndè cum frigus ex hypothesi improportionabiliter excederet calorem, & calor ex alia parte sit minimæ resistentiæ planè deijceretur à contrario tam valido, vndè patet, non quidem hoc argumentum, quod passim à Peripateticis adducitur, ex omni parte deficere, vt concludit Poncius, sed eius insulsas responsiones.

Ad 6. respondet primò negando sequelam, quia cum ignis sit maioris actiuitatis ad producendum calorem in aere, & diminuendum eius frigus, ex hoc capite posset prouenire, si aliundè non constaret contrarium, quod aer non posset per frigus extinguere ignem. Sed hoc parum valet, quia esto calor ignis sit maioris actiuitatis, quam frigus, tamen est minoris resistentiæ, vndè constat ignem citius extingui ab aqua, quam hæc ab eo calefiat non obstante eius maiori actiuitate; tum quia hac eadem ratione possemus contra experientiam negare ignem ab aqua extingui, quia ignis est maioris actiuitatis ad producendum calorem in aqua, & diminuendum eius frigus.

Respondet secundò concedendo sequelam, & negando minorem, nam sane apparet, quod ab aere etiam extinguatur seu corrumpatur, neque enim alia causa corruptiua flammæ ascendentis assignari potest, nisi recurrendo ad causas superiores. Neque hæc solutio satisfacit, nam flamma ascendens extinguitur in aere, non quidem ob aeris frigiditatem, quia ita citò quoque extingui deberet ignis, carbo aeri frigido expositus, quod non apparet, sed extinguitur ob defectum pabuli, ignis namque resoluit à combustibilibus, continuò quondam fumum subtilem sibi pro pabulo inseruientem, vndè quanto magis flamma à lignis recedit, tantò magis deficit ei pabulum, ob cuius defectum extinguatur; vel si concedatur flammam interdum ab aeris frigiditate extingui, vt contingit in hyeme, hæc non est censenda frigiditas aeri connaturalis, sed extranea, & aduentitia.

Respondet tertiò, quod si non constat ignem extingui ab aere, dici debet id prouenire ex defectu humiditatis, non frigiditatis; nec verum est quod aqua semper principaliter extinguat ignem per frigus, vt male dicunt Aduersarij, nam quando est calidissima extinguit ignem, & licet tunc retineret aliquem gradum frigoris (quod tamen videtur contra experientiam, & sine vlla necessitate dictum) tamen ille vnus gradus non posset sufficere, tanquam principium principale destruendi ignem cum per illum non posset, nisi vnicum similem gradum caloris destruere, vt manifestum est. Hæc solutio deterior est alijs, quia aer iuxtà communissimam ponitur humidus, non siccus, vndè rationabiliter dici nequit, quod ignem non extinguat defectu humiditatis; Neque malè diximus

ignem principalius extingui ab aqua per frigiditatem, quam per humiditatem, quia ex dictis suprà q. 4. primæ qualitates ita se habent in actiuitate, quod vnaquæque est per se, & directè actiua in suam contrariam, pugna namque inter contraria versatur, in aliam verò non contrariam, non agit per se, & directè, sed indirectè tantum, & per accidens; vnde in proposito cum aqua ignem extinguit, humiditas aquæ per se solum destruit siccitatem ignis, quia hæc est qualitas ei opposita, non verò calorem, nisi concomitanter, vndè remanet, quod frigus semper concurrat principaliter ad destructionem caloris in igne. Et quantumcunque aqua sit calida semper opus est manere aliquem frigiditatis gradum, qui cum humiditate concurrit ad extinctionem ignis; Neque hoc est contra experientiam, & sine vlla necessitate dictum, nam experientia constat aquam nunquam esse calidam æquè, ac ignem, ergo remanet in ea aliquis gradus frigoris, vt expleta sit latitudo graduum, vt octo, tum quia forma aquæ determinat sibi qualitates suas connaturales in aliquo certo gradu pro sui conseruatione, vt Doctor latè demonstrat 4. d. 12. q. 3. & gradus frigoris huiusmodi posset principaliter concurrere cum humiditate ad extinctionem caloris ignis, quatenus ipse directè, & per se pugnaret cum calore; imò posset etiam probabiliter dici vnum gradum frigoris plures extinguere gradus caloris, quia calor est minimæ resistentiæ. Et quod aqua non extinguat ignem principaliter per humiditatem ex eo patet, quod tarde extingueretur, cum humiditas sit lentæ actionis.

Ad 6. de causa putredinis respondet primò aerem ex se, vt est in statu naturali suo, quod deberet esse frigidus, non disponere ad corruptionem, sed hoc facere quando per causas extrinsecas calefacit. Hæc responsio est omnino voluntaria, nam in argomento probatur aerem ex sui natura disponere ad corruptionem auctoritate Aristot. ad quam hic Auctor nihil respondet, & à qua recedere non datur, nisi vrgenti ratione, quam ipse non assignat, vndè cum nullam afferat rationem, præstat Aristoteli credere quam Poncio; Respondet secundo, si aer ex se disponeret ad putrefactionem, hoc non oriri ex calore eius, sed ex alia influentia occulta. Sed facilè quidem foret omnia argumenta sic soluere recurrendo ad influentias occultas, ad quas dicunt Philosophi recurrendum non esse, nisi vrgenti de causa, quam Poncius non adducit, nam absque vllo fundamento negat calorem putredinis causam, cum tamen Philosophi ferè omnes id concedant.

Ad vltimum de aere in hyeme ad subterranea ob calorem innatum confugiente, respondet peti principium, dum supponitur calor esse innatus aeri, neque id probatur ex eo, quod aer sit in illis locis calidus, nam sic posset esse per aduentitium calorem causatum ab exhalationibus ibi reclusis. Hic non petimus principium, nam id sufficienter probatur ex eo quod aer in puteis, & cisternis sit in hyeme calidus, & aquam ibi conseruet calidam; non enim ad hoc sufficiunt exhalationes calidæ, quas ibi concedimus, cum enim aqua sit ex sua natura frigida, & in hyemali tempore ambiens sit vndique frigidum, sanè si aer quoque esset natura sua frigidus, talis quoque sentiretur in locis subterraneis, & aer, & aqua; non enim probabile videtur solas exhalationes illas posse in eis locis tantam copiam aeris, & aquæ calefacere, & calidas seruare; tum quia in hyemali tempore id nequit Sol facere in aere, & aqua, quas suis radijs attingit, ergo tantò minus id facere poterunt exhalationes in locis subterraneis, quæ non habent tantam calefaciendi virtutem, quantam habet Sol.

Hæ sunt rationes, quas proferunt Peripatetici pro calore aeris contra Stoicos, quas immeritò appellat Poncius inutiles, & tædium lectoribus afferentes, quamuis enim non sint demonstratiuæ, longè tamen illis probabiliores sunt, quæ pro alia sententia adducuntur, nec est verisimile rationes allatas Lectoribus, & præsertim Poncio tantum tædium attulisse, quandoquidem non multum sudoris absterſit pro inueniendis responsionibus (esto insufficientibus) illas sibi suppeditante Aresio.

Sed non fatur hic Auctor Aristotelem pro Aresio deseruisse circa calorem aeris, voluit etiam eundem deserere pro Arriaga circa terræ frigiditatem; itaque loc. cit. nu. 130. asserit terram esse calidam, & soluere conatur rationes à nobis suprà adductas pro eius frigiditate.

Ad primum, quod in visceribus terræ, & cauernis, quò solaris calor non peruenit, sit frigidissima; Respondet, frigus illud prouenire ab aere, & exhalationibus frigidis eò detrusi. Sed hoc est voluntariè dictum non probatum, si enim terra est de se calida, quomodo in cauernis terræ modicus aer, ac etiam exhalationes illæ possunt causare adeò immane frigus? sanè terra in subterraneis locis improportionabiliter aerem excedit in copia, & magnitudine, & vndique est applicata ad agendum; ergo virtute sua tandem superaret actionem aeris, & exhalationum infrigidantium, & sic non vigeret ibi perpetuo illud immane frigus, quod tamen est contra experientiam. Deinde in argumento dicitur frigus non solum vigere in cauernis terræ, vbi aer adest, sed etiam in visceribus eius, vbi non est aer; si enim terra fodiatur in imis partibus inter se constipatis, etiam ibi sentitur frigida, talem ergo qualitatem habebit eius natura, non ab extrinseco.

Ad 2. quia videmus lapides, & metalla, quæ sunt corpora valde terrestria frigiditate vrgere, ergo & terra. Negat consequentiam, sicut enim alia corpora terrestria, quæ non vigent frigiditate, sed calore, non propterea desinunt esse terrestria, ita hæc possunt esse talia, quamuis vigeat in ipsis frigus, quod non est qualitas propria terræ; nec dicuntur terrestria ex conuenientia maiori, quam habeant cum terra in qualitatibus primis, quam cum alijs elementis, sed ex conuenientia maiori, quam habent cum ipsa in grauitate, & duritie. Si huic responsioni colorem aliquem veritatis afferre volebat Poncius, enumerare debebat corpora terrestria, quæ calore vigeant, si enim sunt verè terrestria adeout in eis prædominetur terræ elementum, erunt frigida, non calida; & si corpora terrestria dicuntur talia ex maiori conuenientia, quam habent cum terra in grauitate, & densitate, sanè quoque habebunt conuenientiam in frigore, quod si non est præcisa, est tamen præcipua causa grauitatis, & densitatis; vt enim corpus aliquod sit graue habere debet partes inuicem addensatas, & constipatas, & densatio ex frigore oritur; quandoquidem ad oculum videamus aquam natura sua vanam, & fluidam frigore constipari, & condensari.

Ad 3. rationem, quia terra est grauis, & densa, quod à frigore prouenit. Negat grauitatem, & densitatem à frigore semper prouenire; aut cum ipso habere connexionem naturalem. Vt ostenderet huius quoque solutionis probabilitatem innuere debeat corpora grauia, & densa, quæ frigus non participent, sicut nos enumerauimus illa, quæ frigus participant, vt lapides, & metalla; grauitatem, & densitatem à frigore prouenire, vt è causa præcipua, si non præcisa, docent passim Auctores etiam extra Peripatum, de quo videat Tassonius libr. 5. cap. 3. & lib. 4. c. 1.

ARTICVLVS II.

Determinatur intensio qualitatum in singulis elementis.

IN huius articuli resolutione adeò perplexè procedunt Auctores, vt ferè nil certi afferre possimus, quapropter ea dumtaxat, quæ aliqua nituntur ratione asseremus, cætera verò in sola probabilitate relinquemus.

76 Dicimus itaque Primò, aliquam qualitatem singulis elementis conuenire in summo scilicet calorem igni, humiditatem aeri, frigiditatem aquæ, & siccitatem terræ. Conclusio colligitur ex Arist. 2. de gen. 23. & est ab omnibus recepta paucis quibusdam exceptis, & probatur quoad singulas partes, & Primò, quod aliqua qualitas conueniat eis in summo, probatur experientia, nam remotis contrarijs videmus elementa singula reducere se ad aliquam qualitatem in summo, ergo illa conuenit ipsis; tum quia vnaquæque qualitas primarum debet habere in aliquo subiecto omnem perfectionem sibi naturaliter debitam, cum ergo tale subiectum nequeat esse mixtum, vbi sunt qualitates contemperatæ, erit aliquod elementum. Secundò, quod talis sit calor in igne, etiam experientia constat, quia nullum aliud extat sublunare corpus adeò calidum, & actuosum, sicut ignis. Tertiò, quod talis humiditas in aere constat ex humidi definitione, nam aer est facillimè terminabilis alieno termino, nec aliquem terminum proprium retinere potest, tum quia proprius effectus humidi est subiectum reddere fluidum, & facilè labile, sed aer fluidior est cæteris elementis, cum vndequaque labatur, seseque insinuet in tenuissimos etiam poros, in quos aqua se intrudere nequit. Quartò, quod talis sit frigiditas in aqua, etiam experimento comprobatur, quia nullum elementum adeò frigidum sentitur, sicut aqua; & ipsa terra, quæ etiam frigida censetur, adhuc frigidior apparet, cum aqua respergitur, & imbuitur. Demum, quòd talis sit siccitas in terra, patet, tum ex definitione siccitatis, quæ maximè præ omnibus elementis adaptatur terræ, tum ex Sacra Scriptura, quæ hac ratione eam vocat *aridam*, tum ex effectu, quia deficiente aqua, rimas aperit, & in puluerem dissoluitur.

77 Contra hanc conclus. solet obijci. Primò, quod aer non sit humidus in summo, sed potius aqua, & præcipuum fundamentum desumitur ab effectu, quia vt experientia constat, aqua magis humectat, quàm aer, adeo quod humectat etiam ipsum aerem, vt patet tempore pluuiæ. Et quia communiter respondetur id non esse ob intensiorem humiditatem in aqua, sed propter maiorem densitatem, quæ fortificat actionem, vt hic inquit Tat. qua ratione etiam ferrum candens magis calefacit, quam ignis, & tamen maiorem non habet calorem. Hanc solutionem multipliciter impugnat Arriag. cit. tum quia licet densitas iuuet ad agendum, tamen nequit esse causa tanti excessus, vt aqua valde humectet, & nihil, vel ferè nihil aer; tum 2. nam ignis est minus densus, quam aer, & tamen magis calefacit, quam aer in nostra sententia calidus; tum 3. terra est multo densior aqua, & tamen non tantum frigefacit, quàm aqua, ergo si aer esset humidior, aqua, quamuis non esset tam densus, adhuc deberet multo magis humectare; tum 4. quia etsi aer sit rarus, nihilominus si intensam aliquam habeat qualitatem, illam producit in passo satis intensam v. g. frigus, quando in hyeme illud habet, ergo si haberet humorem in summo, non obstante raritate adhuc deberet summè humectare, eò vel maximè quia hæc

Deinde vlterius arguit, quia aer minus humidus conuertitur in aquam, vt constat experientia, ergo humor in summo nō est proprius aeri, sed aquæ, & addit nos tenere sententiam, cuius nullam habemus experientiam, vel rationem, ac denique confirmat suum assertum ex

Sacra

Sacra Scriptura Iob. 12. *Si continuerit Deus aquas, omnia siccabuntur*, ergo aqua est fons omnis humiditatis.

Tandem Compl. quoque disp. 10 de element. q. 4. probant aquam esse humidiorem aere, quia humiditas aquæ est coniuncta cum frigiditate, humiditas verò aeris cum caliditate, at frigiditas est aptior dispositio ad humiditatem, quam caliditas, quia frigiditas iuuat ad tenaciorem adhæsionem humiditatis, è contra verò caliditas facit euaporare humiditatem. Conf. nam aquatilibus maior conuenit humiditas, quam volatilibus, at his prædominatur aer, illis aqua & tandem cum pisces sint maximè phlegmatici, & phlegma sit inter omnes humores viuentis humidissimum, signum est aquam esse humidissimam; & tandem addi potest, quod difficilius humor aquæ remittitur, quam aeris.

78 Respond. totam hanc concertationem procedere ex varia acceptione humiditatis, vel enim accipimus humiditatem ad sensum vulgi, apud quod illud dicitur humidum, quod irrigat, & madefacit corpora eis adhærendo ratione humidi aquei, & vaporosi, quod crassum est, & aliquod viscositatis habens ob facilem adhærentiam; vel ad sensum Philosophorum, apud quos illud sonat humidum, quod est de se fluidum, nec proprijs terminis contineri potest, facilè tamen terminatur alienis, vt superius cum Aristot. definitum est; si in primo sensu de humiditate sit sermo, quis non videt aquam esse humidiorem aere? at si spectetur in secundo sensu, cæcus est, qui non videt aerem esse aqua longè humidiorem: effectus humiditatis propriè dictæ est reddere subiectum, cui inest, fluxile, & labile, effectus humiditatis vulgariter acceptæ est etiam irrigare, & madefacere corpora, circa quæ funditur res humida, quia talis humiditas est vaporosa; Quicquid ergo sit de responsione illa communi ad principale argumentum, quam non benè impugnat Arriag. arguens ex proportione caloris, & frigoris in subiecto consimili in raritate, vel densitate. Nam calor, & frigus sunt qualitates adeò actiuæ, vt quantumuis rara sit earum materia, nunquam eorum actiuitatem omnino extinguit, at siccitas, & humiditas è contra sunt qualitates in agendo adeò imbecilles, vt nisi adiuuentur densitate materiæ, parum, vel nihil agant. Quicquid ergo sit de illa solutione dicendum est, illud primum argumentum concludere aquam esse humidiorem aere humiditate communiter dicta iuxta sensum vulgi, non verò humiditate propriè dicta, nam sic aer adhuc humidior est aere, & cum ibidem addebatur, aquam interdum humectare aerem, pariter verum est loquendo de humiditate sumpta pro madefactione, quatenus appingit illi aqueos vapores, quibus imbutus apparet vdus, & madidus; falsum tamen est loquendo de humectatione propriè dicta, quia non magis reddit illum habilem ad alienum terminum capiendum, immò minus, quia vaporibus illis crassescit, & condensatur. Ad aliam rationem ab Arriag. adductam occurritur ex eodem fundamento, tunc enim aer conuertitur in aquam, cum multum imbibit de humido vaporoso, quod est proprium humiditatis aqueæ; falsum est etiam nos non habere pro nostra sententia rationem, & experientiam, quia si semel admittatur humidum esse, quod alieno termino facilè terminatur, difficilè proprio, iam constat; & ratione, & experientia aerem esse aqua humidiorem; ad auctoritatem Sacræ Scripturæ iam diximus numer. 69.

Ad rationem Complut. dicimus frigiditatem vtique esse aptiorem dispositionem ad humiditatem communiter dictam scilicet vaporosam, qualis est aquea, quia aliquo modo constringit illum humorem, ne ita diffluat, & iuuat eius adhærescentiam, quod non facit calor, sic etiam calor euaporare dicitur humiditatem, non quamlibet, sed vaporosam, qualis est aquea, atque ideò existens in aere nihil de eius humiditate euaporat, quia non est vaporosa, ac etiam quia nec calor, nec frigus agunt in proprio subiecto contra humiditatem. Ex quo etiam patet ad Conf. pisces enim petunt maiorem humiditatem vaporosam, quam aues, & phlegma in eodem sensu dicitur cæteris humoribus humidius; & in hoc denique sensu explicari debent, ac intelligi Medici, ac etiam Aristot. cum interdum dicunt aquam esse humidiorem aere, loquuntur enim de humiditate vaporosa, & madefactiua, quæ sola à vulgo pro humiditate agnoscitur, & recipitur, licet re vera vaporositas illa, & adhærescentia non sit de ratione humiditatis, vt sic, metalla namque liquefacta, & fusa sunt humida, nec tamen humectant corpus tangens, nec tangenti adhærescunt; & ex hoc eodem fundamento plura alia argumenta dilui possunt, quæ in hac materia fiunt, nimirum, quod corpora humore pinguescunt, quod Luna humidissimus planeta prædominatur aquis, non aeri, & consimilia, hæc enim omnia concludunt de humore vaporoso, difficilius autem remittitur humiditas aquę, quàm aeris, ob densitatem materiæ, in qua velut magis vnita fortius se tuetur, & validius contrario resistit.

79 Secundò obijc. quod aqua non sit in summo frigida, sed potius terra, quia nix, & alia metheora glaciant nimio frigore, ergo si aqua esset in summo gradu frigida, natura sua glaciaret. Nec valet communis responsio, ait Arriag. aquam congelari propter exhalationes terreas, quæ in glaciem concurrunt; nam glacies est leuior, quam altera aqua, ideò supernatat, ergo est purior quam aqua fluida, immò si in aqua fluida erant sparsi puluisculi, cum primum congelatur, cadunt omnes infra, ergo non habet plus de terreis exhalationibus, alias deberet esse grauior, non ergo recurri potest ad aliam causam congelationis, quam ad frigus. Tum 2. quia experimur aquam magis, & magis infrigidari, & niuem esse ipsa frigidiorem, & quidam fontes frigidissimi tenentur vulgo pro miraculo, quod autem iuxta naturam est, miraculosum censeri non debet. Tum 3. aqua est humida, ergo nequit esse summè frigida, quia humiditas obtundit vim frigoris, & caloris, sicut è contra siccitas vtriusque vires acuit, vnde cum in terra reperiatur frigus cum siccitate coniunctum, intensius erit in terra, quam in aqua. Tum 4. humiditas difficilius remouetur ab aqua, quam frigiditas, igitur videtur esse magis humida, quam frigida. Tum 5. nam alioqui esset inepta piscibus, qui eam habent vt propriam regionem, esset inepta hominibus, vt eam biberent, & irrigationi plantarum, ad quam natura sua ordinatur. Tum 6. terra magis ab igne distat, & Cœlo, estque corpus magis densum, graue, & immobile, quam aqua, ergo est frigidior aqua, quia hæc omnia à frigiditate proueniunt. Tum demum, aqua minus frigefacit, quam terra, nam loca maritima sunt mediterraneis calidiora, ergo, &c.

Respond. ad 1. negando adæquatam congelationis causam esse frigus. nam experimur aquam in vitreo, vel æreo vase inclusam, & circumfusa niue quantumuis infrigidatam nunquam glaciari, concurrit ergo ad congelationem etiam aliqua exsiccatio, siccitas enim iuuat ad reddendum corpus solidum, & durum, vnde nix ex salis aspersione glaciatur; concurrit etiam admistio terrestrium exhalationum, quæ in quendam humorem & succum conuersæ sunt veluti coagulum ad eam congelandam; & falsum est cum aqua fluida glaciatur, puluisculos sparsos descendere, virtute enim frigoris omnia concrescunt, quæ ibi adueniuntur, vnde frigus dicitur ætherogenea congregare; & quidem in glacie nedum puluisculi adueniuntur concreti, sed paleæ, ligna, & integra loci frustra, & dum scinditur, ac in rimas abit, interdum euaporare videtur, signum euidens nonnullas exhalationes esse in eo reclusas; ideò autem aquæ supernatat, quia permixtum habet etiam vaporem aereum, qui in aqua illum attollit, vt dictum est in Metheor. Angest. tamen libr. citat. pagin. 43. pro causa adæquata congelationis assignat influentiam cœlestem natam constringere, & halitum leuem commiscere. Ad 2. aqua circa nos posita est valdè impura, multisque exhalationibus permixta, si autem poneretur in suo statu naturali, non posset frigefieri, nec nix esset ea frigidior; & eadem ratione fontes frigidissimi, in quibus aqua multum habet suæ puritatis, habentur loco miraculi, quia non experimur aquas, nisi mixtas. Ad 3. humiditate non obtunditur vis caloris, & frigoris secundum propriam entitatem, ac intensionem, sed solum in ordine ad actum secundum calefaciendi, vel infrigidandi, & ideò potest esse intensum frigus, tam cum humiditate, quàm cum siccitate. Ad 4. facilius remouetur ab aqua frigus, quàm humiditas, non quia in ipsa sit remissius, sed quia est minoris resistentiæ, quam sit humiditas, licet sit maioris actiuitatis. Ad 5. aqua marina, & salsedine, & cœlesti calore temperatur, quantum sufficit ad pisces alendos, & sic etiam aqua dulcis apud nos, vt sine damno epotari possit, & ad irrigationem plantarum deseruire, vnde quidam fontes ex penitioribus terræ latebris erumpentes, quo non pertingit solaris calor, sunt noxij, & ad potationem prorsus inepti. Ad 6. negat. conseq. nam vt aduertimus articul. præcedent. elementa non habent qualitates eis connaturales à Cœlo, sed à propria forma, densitas, & immobilitas, vt notat Angest. citat. non sequuntur ad solum frigus, sed ad frigus cum siccitate permixtum, quam mixtionem habet terra præ cæteris elementis; ac etiam sicut summa leuitas non sequitur simplicem calorem; sed iunctum summæ raritati, & alijs qualitatibus, quæ in igne coadunantur, sic summa grauitas non sequitur solum frigus, sed iunctum cum summa densitate, & alijs qualitatibus terræ conuenientibus. Ad vltim. negat. assumptum, nam tactus ipse testatur, quod cæteris paribus aqua semper frigidior est terra, regiones autem maritimæ sunt mediterraneis calidiores, eo præsertim quia metheora frigida, vt nix, glacies, &c. diutius morantur in terra, quam in mari, & in finitimis regionibus, nam in terra ob eius siccitatem diù seruantur, sed in mari, & circa mare ab humido aqueo citò dissoluuntur.

Tertiò obijcitur quod terra non sit summè sicca, quia tunc non haberet partes continuas, nam ad continuitatem requiritur aliqua humiditas, & omne siccum puluerisatur ex Aristot. 2. de gen. 49. Resp. Aristot. ibi loqui de continuitate mixtorum, vt patet ex ipso contextu, in qua plura elementa debent concurrere, & non possent inuicem continuari sine aliquo humore, id tamen verum non est vniuersaliter de qualibet continuitate; concedimus nihilominus terram in sua naturali dispositione ob summam eius siccitatem non habere partes inter se benè compactas, & cohærentes, sed potius esse corpus friatum, & comminutum; sed quia etiam habet frigiditatem excellentem, & frigoris est constringere, & coadunare fatendum est ex hoc capite eius partes hab. re aliquam constipationem, & consistentiam. Dices ergo ignis quia nullum participat frigus erit corpus omnino friatum, & comminutum. Negatur consequ. quia licet nullum habeat admixtum frigus, tamen ex alio capite non habet siccitatem in summo; & quando eam haberet, adhuc non deberet censeri omnino discontinuum, & in indiuisibilia resolutum, sed solum esse corpus friatum magis, quam terra, & comminutum, vnde benè ait Angest. citat. quod alia est continuitas, alia partium tenacitas, ad primam non requiritur humiditas, sed tantum ad secundam.

80 Di-

80 Dicimus secundò, nec aerem esse in summo calidum, nec aquam in summo humidam ex Aristotel. loc. citat. & probatur quoad vtramque partem; quoad primam quidem, nam experientia docet aerem non esse ita calidum, sicut est ignis, tum quia non ita facilè reciperet frigus immo difficilius, quam ignis, quia maior densitas sicut iuuat ad agendum, ita ad resistendum, ergo facilius posset aer resistere, quam ignis, cum sit crassior; tum quia bonum vniuersi ita expostulat, nam si esset calidus in summo vtique ad respirandum idoneus non esset. Altera pars probatur, quia magis est fluidus aer, quam aqua, ergo est magis humidus, tenet consequent. quia vt nuper dicebamus, ex hac definitione propria est æstimanda humiditas, non ex irrigatione, assumptum experientia constat, quia aer etiam tenuissimos poros penetrat, tum quia aqua interdum proprijs continetur terminis, vt cum in puluerem labitur, tunc enim globosam, & sphæricam assumit figuram, non sic aer; & etiam cum gelascit, tunc enim quoque propriam retinet figuram, quod aeri nunquam contingit.

Contra hanc conclusionem obijcitur. Primò, quia si qualitates non deberentur cuicunque elemento in summo, malè colligeret Aristotel. ex combinatione qualitatum distinctionem elementorum, & numerum, quia combinationes possibiles qualitatum accipiendo alteram in gradu remisso sunt penè innumerabiles, atque ita infinita resultarent elementa, probatur assumptum, nam possumus v. g. accipere, calorem, vt octo, primò cum siccitate, vt septem, deindè cum siccitate vt sex, vt quinque, vt quatuor, & sic deinceps etiam procedendo per partes proportionales. Deindè arguit Mercen. cum symbolum elementum generatur ex symbolo, communis qualitas eadem manet in genito, quæ præfuit in corrupto ex Aris. 1. de gen. 24. & lib. 2. 26. & altera tantum corrumpitur, generetur, ergo aqua ex aere, tunc in materiam aeris opus non est introducere, nisi frigiditatem, & cum hæc exigatur in summo à forma aquæ, & ex alia parte humiditas aeris, quæ eadem perseuerat, sit summa, iam in aqua genita simul erunt summa frigiditas, & summa humiditas. Tandem arguitur, & est præcipuum fundamentum tribuentium elementis ambas qualitates in summo, si aliqua qualitas alicui conuenit elemento in gradu remisso, vel conuenit ei sine admixtione contrarij, vel cum illa, neutrum dici potest, ergo, &c. prob. minor quoad primam partem, tum quia qualitas remissa habens contrarium non aliter remittitur, quam per admixtionem contrarij, 5. Phys. 19. nec alius inuenitur inter qualitates contrarias intensionis, & remissionis modus; tum quia posset alioqui qualitas illa remissa intendi vsque ad summum in instanti, quia nulla erit resistentia ex parte passi, cum hæc præsertim ex contrario attendatur, tum quia posset v.g. in aerem introduci frigus absque eo, quod expellatur calor, quia frigus remissum stat cum remisso calore, qua ratione semel inductum non posset amplius aer illud a se excutere, & sic perpetuo maneret in statu violento, & idem sequitur, si etiam ab igne in aerem induceretur vnus gradus caloris supra excellentem ei connaturalem, nunquam enim posset aer illum gradum caloris à se expellere, cum non habet admixtum vllum gradum qualitatis oppositæ. Probatur eadem min. quoad aliam partem, tum quia tunc quodlibet elementum haberet duas qualitates contrarias inuicem contemperata, quod est proprium mixtorum, & directè pugnat cum constitutione simplicis elementi, quod qua tale, nullam prorsus in se admittit mixtionem ex contrarijs; tum quia vel ambo hæc duo contraria remissa essent à forma elementi, vel alterum ab extrinseco; non primum, quia tunc vna simplex natura esset emanatiua duarum contrariarum qualitatum, vt caloris & frigoris, neque secundum, quia tunc malè diceretur elementum tale esse ex natura sua, quia quod conuenit alicui ab extrinseco, non competit ei ex propria natura, & insuper ponatur casus, Deum producere terram cum omnibus suis qualitatibus, quæ naturaliter à forma terræ dimanant, habebit ne terra aliquid humiditatis? si affirmes, percontamur à quo, cum nullum sit agens extrinsecum, quod illam communicet, neque videtur, qua necessitate Deus debeat illam producere.

81 Resp. ad 1. neg. conseq. quia Arist. colligens distinctionem, & numerum elementorum ex combinatione qualitatum illas partitus est per gradus intensos, & excellentes, non autem per remissos, & nos in præsenti cum dicimus aerem non esse in summo calidum, nec aquam humidam, non idcircò eis adscribimus prædictas qualitates in gradu remisso, sed in excellenti, & propè summum; Accedit nos alibi dixisse rationem illam Arist. non esse necessariam, sed dumtaxat probabilem. Ad 2. falsum est illud assumptum, vt constabit ex disp. 6. & quando etiam admitteretur, nihil concluderet, tunc enim dicendum esset cum Auerr. 2. de gen. com. 29. quòd dum ex aere generatur aqua, tunc eadem numero manet humiditas in aqua, quæ præfuit in aere, at non in eodem gradu, quo erat in aere, sed remittitur, quantum sufficit pro aquæ constitutione. Ad 3. diuisi sunt Auctores in eius solutione Conimb. 2. de gen. c. 3. qu. 5. art. 4. cum Marsil. in hoc loco concedunt qualitatem excellentem elemento conuenientem impleri vsque ad totam latitudinem, vt octo, per admixtionem cõtrariæ qualitatis, & idem tenet Zab. cit. sed 2. impugnationem allatam contra hanc partem non soluunt, immo nec adducunt, & sanè nobis videtur ratio satis efficax, ob quam libenter ad aliam declinamus partem cũ Saxon. q. 2. huius libri Alex. 5. Metheor. com. 13. Zimar. theor. 18. Compl. cit. q. 5. Tolet. 2. de gen. q. 6. Ruu. c. 3. q. 18. Arriag. & alijs, qui tamen non præfata ratione oppositam impugnant partem, sed alijs minoris momenti, & facilè solubilibus; & in hac parte, quam eligimus, non magnam videmus difficultatem, cur enim sicut lumen minus potest produci à luminoso minori sine admixtione contrarij, ita non potest ab aliqua forma elementari profluere calor minus intensus quam ab alia, qui sit ideo remissus præcisè, quia habet pauciores gradus caloris, non autem quia habeat admixtos alios frigoris? Possumus itaque dicere elementum naturaliter non habere latitudinem octo graduum ad qualitatem, quam postulat propè summum, & hoc quia est talis naturæ, & sic cessant omnes instantiæ factæ, quia non opus est quærere, per quid impleatur latitudo remanens vsque ad octauum gradum, quia negamus vllam talem remanere latitudinem; Si verò placeat concedere talem latitudinem, tunc negandum est opus esse, quod talis sit semper expleta vsque ad octauum, & absolute concedendum posse dari qualitatem remissam sine admixtione contrarij; Et ad Arist. 4. Phys. dicimus ipsum loqui casu, quo qualitas habens contrarium per actionem contrarij remittatur aliter, vt in proposito, vbi qualitas elementaris ideò remittitur, quia in tali gradu dimanat a sua forma, nec potest produci in intensiori, concedi etiam potest alterationem in eo casu fieri in instanti, neque hinc sequitur, vt aliqui vrgent, corruptionem illius elementi, & generationem alterius in instanti futuram, quia præter illam qualitatem habet aliam in summo successiuè expellẽdam; ac etiam negari potest fieri illam alterationem in instanti, licèt enim in aere v.g. non sit qualitas summo calori per se, & directè resistens, adest tamen humiditas, quæ indirectè resistens, adest tamen humiditas, quæ indirectè resistit, quatenus repugnat esse cum summo calore in aere; concedendum autem est in eo sensu posse aliquem gradum frigoris in aere recipi sine expulsione caloris, non tamen illum perpetuò retinere, sed excuteret, vel adminiculo extrinseci agentis, vel etiam proprijs viribus, quia esto caloris latitudo non sit expleta vsque ad octauum gradum, non tamen in aere petit naturaliter expleri nec per similem, nec per oppositam qualitatem, immo tali complemento renititur ipsa aeris natura, qua natura etiam a se depelleret gradum caloris, qui superaret excellentem, & sua virtute se reduceret ad natiuam suam intensionem.

82 Dicimus 3. potest probabiliter sustineri ignem summè siccum esse, & terram summè frigidam, ac etiam oppositum scilicet ignem esse dumtaxat siccum propè summum, & terram eodem modo frigidam; & hoc quia pro neutra parte videtur ratio cogens; prima enim pars solet probari, quia ignis est maximè calidus, ergo etiam maximè siccus alioquin posset magis exsiccari, & consequenter rarefieri, tum quia videmus ignem omnem absumere humiditatem, vt patet in cineribus, tum quia ignis non posset in se conuertere terram, nam maior siccitas à minori superari non posset; Terra etiam erit summè frigida propter eius maximam grauitatem, & densitatem, quæ proueniunt ex frigore: tum quia in æstate maximum viget frigus in specubus, & locis subterraneis. Altera quoque pars probatur, tum quia diuersæ formæ specie non videntur postulare pro dispositione eandem qualitatem, & in eodem gradu, ergo si aqua est summè frigida, talis nequit esse terra, & si terra est summè sicca, talis non erit ignis; tum quia in vnoquoque genere debet assignari, vnum primum, & maximum, quod sit caput, & origo illius generis, ergo in genere frigiditatis, & siccitatis nequeunt esse duo in summo frigida, & sicca. tum quia si ambæ qualitates alicui elemento conuenirent in summo non posset assignari, quænam sit primaria, & ei magis propria; tum tandem quia plus refrigerat, aqua, quam terra; ita probat Ruuius hanc partem.

Sed istæ rationes pro neutra parte concludunt; non quidẽ pro prima parte quia benè potest stare summus calor cum excellenti siccitate, sicut minor calor stat in aere cum summa humiditate, & negatur ignem posse magis desiccari, quam modò sit, id enim repugnat suæ naturæ, & formæ substantiali, & quando etiam posset exsiccari, non sequitur posse magis rarefieri, quia raritas sequitur ad calorem, non ad siccitatem; & ignis omnem absumit humiditatem non tantum actione siccitatis, sed etiam caloris, cuius vi partes humidas extenuat & in halitus resoluit, & cum terrã in se conuertit, pugna non fit inter qualitates symbolas, sed inter dissymbolas, & calor frigus superat, quomodo etiam ex maxima grauitate, & densitate terræ non necessariò deducatur summa frigiditas superius patuit; sentitur autem in æstate frigus in subterraneis specubus magis etiam, quam in profundo maris, quia facilius penetrat Sol profunditatem maris, quam terræ, sed si in illis specubus esset aqua, hæc longè frigidior appareret, quam terra. At nec etiam rationes pro altera parte sunt necessariæ; non prima, quia licèt vna qualitas esset consimilis etiam in gradibus in ambobus elementis, adesset tamen alia qualitas opposita pro peculiari dispositione; nec secunda, nam dummodò sit vna prima siccitas, & vna prima frigiditas parum, refert, quod sit in diuersis subiectis plurificata, sicut de albedine, & nigredine nullum inconueniens foret, quòd plura subiecta specie distincta sint summè alba, vel summè nigra; nec tertia, quia æquè passiones entis conueniunt illi, & tamen vnitas dicitur eius passio primaria, & magis proxima, quam veritas, & bonitas; nec denique quarta, nam aqua plures refrigerat, quia cum sit subtilior terra, facilius penetrat, & adhærescit, sicut etiam eadem de causa fortius sentitur calor in aqua calefacta, quam in terra.

Solum posset vrgere pro hac parte auctoritas Aristot. 2. de gen. 23. vbi ait, *sed tamen simpliciter quatuor existentia, vnius vnumquodque est, terra enim sicci magis, quam frigidi, ignis autem magis calidi, quàm sicci.* Sed etiam pro alia parte extat autoritas eiusdem ibid. text. 22. vbi sic loquitur, *extrema quidem, & sincera ignis, & terra, media autem, & mixta magis aqua, & aer.* Verum nec vna, nec altera conuincit, non prima, nam ibi Arist. non loquitur de intensione illarum qualitatum, sed per appropriationem quandam, secundum quam vna qualitas euidentius videtur vni elemento conuenire, quàm altera, hinc non dicit terram esse magis siccam, quam frigidam, sed magis sicci, quam frigidi, idest habere quandam affinitatem magis eum siccitate, quàm cum frigiditate: altera etiam authoritas non conuincit, nam loquitur ibi Arist. de elementis, prout modo existunt, quo sensu verum est extrema puriora esse medijs.

QVÆSTIO VII.

An qualitates symbola elementorum, aliorumque corporum sint eiusdem speciei.

83 QValitates symbolæ dicuntur illæ, quæ eodem nomine nuncupantur, vt calor ignis, & calor aeris, humiditas aquæ, & humiditas aeris, frigus terræ, & frigus aquæ &c. & sub hoc quæsito comprehendimus etiam consimiles qualitates aliorum corporum scilicet calorem vitalem, ac etiam cælestem, qui nimirum à cælestibus corporibus in hæc inferiora imprimitur, & quærimus an omnes, & singulæ istiusmodi qualitates sint eiusdem, vel potius diuersæ speciei. Prima opinio distinguit ipsas specie, & aliqui, vt Alex. Simpl. & Auerr. apud Zimaram in tabula, verbo *frigiditas* vniuersaliter loquuntur tam de qualitatibus elementorum, quam mixtorum; alij verò loquuntur in specie de calore vitali, seu animali, eumque distinguunt ab elementari, vt Fernel. l. 4. Physiolog. c. 1. Suess. 1. Meth. c. 35. Dand. lib. 1. de animat. corp. temperamento c. 12. Picus Mirand. l. 3. aduersus Astrolog. c. 3. & alij. Altera sententia, quæ est communis, affirmat vniuersaliter qualitates omnes symbolas in quibuscunque corporibus esse eiusdem speciei specialissimæ ita Zab. lib. 2. de qualitatibus elemen. Achill. lib. 3. de element. dub. 10. Contar. to. 2. q. Peripat. q. de primis qualit. Tolet. 2. de gen. q. 7. Conimb. ibi c. 3. q. 6. Marsil. q. 4. Saxon. q. 5. Ruu. q. 10. Aref. q. 12. Hurt. disp. 6. sect. 6. Arriag. disp. 4. sect. 3. Auersa q. 42. sect. 9. & alij passim. Nec tandem defuerunt, qui vtramque opinionem tutati sunt, vt probabilem, vt Angest. lib. sæpè citat. pag. 43. §. *primum dubium*, licet secundam fateatur probabiliorem.

84 Dicendum est cum communi omnes symbolas qualitates, ac in quibuscunque corporibus inter se esse eiusdem speciei specialissimæ. Conclusio est, communis, & licet aliqui Scotistæ in hoc dubitauerint de mente Doctoris, nihilominus luculenter ex varijs eius locis colligitur, nam 1. cap. 2. q. 7. ad 1. prin. concedit genita ex putri, & ex semine esse eiusdem speciei, & consequenter easdem specie habere qualitates, licet istæ sint à diuersis omnino specie agentibus inductæ, quod etiam repetit 2. d. 18. lit. K. & eodem lib. d. 15. ad 4. prin. ait calorem medicinæ coadiuuare calorem naturalem, quod verum non esset, si forent diuersæ speciei; item 4. d. 3. quæst. 3. lit. D. & ad 1. princ. loquens de aqua naturali, & artificiali ait non esse eiusdem speciei, sed illam esse elementum, hanc verò mixtum corpus, licet aliqua accidentia similia habeant, & loquitur de similitudine specifica, hæc autem accidentia similia sunt humiditas vtriusque, & frigiditas, vt constat ex argumento primo principali, quod ibi soluit. Rursus eod. lib. d. 44. qu. 3. G. loquens de igne inferni ponit plures modos, quibus dici potest illum torquere damnatos, & vltimus est iste, quod scilicet corpora damnatorum non retineant proprium temperamentum, sed ignem inducere summum calorem, & tunc remaneret per miraculum vita absque proportionata mixtione qualitatum. Quod si ponatur (subiungit Doctor) calorem induci in summo, & tamen qualitatem illam mixti stare in eodem, videtur quod formaliter repugnantia sit, sicut si medium, & extremum simul fierent in eodem. Ex quibus clarè colligitur secundum mentem Doctoris calorem mixti, & ignis esse eiusdem speciei, nam si diuersæ forent, posset vtique per potentiam Dei manere mixtio qualitatum requisitarum ad temperamentum mixti cum summo calore ignis, nec sequeretur tunc contradictio, quia non esset verè medium; sed bene sequitur contradictio, si sunt eiusdem speciei, nam implicat, quod idem sit simul intensè, & remissè calidum eodem specifico calore, at non implicat esse idem secundum vnum calorem remissè calidum, & secundum alium specie distinctum intensè calidum; idem expressè docuit q. vlt. vniuers. ad 1. prin. vbi vt de mente Doctoris idem tenet Mauritius, & Tat. 2. de gen. q. 1. §. *quartò sciendum*, & alij Scotistæ quamplures; & ideò probatur conclusio quoad omnes partes.

85 Primò quidem, quod symbolæ qualitates elementorum adinuicem eiusdem sint speciei, manifestè docuit Aristot. 1. de gen. 24. & l. 2. 25. dum inquit in mutua elementorum transmutatione easdem qualitates symbolas remanere, quod omnes explicant vel de identitate numerali, vel saltim de specifica; & ostenditur euidenti ratione, quia qualitates istæ se mutuò intendunt, vt patet, quia calor ignis intendit calorem aeris, calefacit enim illum non destruendo calorem eius, sed augendo, qui calori solum frigus opponitur; ergo sunt eiusdem speciei, quæ enim sunt diuersæ speciei, nequeunt se intendere, ac idem indiuiduum constituere. Tum quia ignis calefaciendo aquam vertit in aerem, at calefacit, & disponit materiam imprimendo calorem similem suo in specie, ergo calor ignis, & aeris erunt eiusdem speciei, quia dispositiones, quæ inseruiunt ad introductionem formæ substantialis, inseruiunt etiam ad conseruationem eiusdem. Nec sufficienter ad hæc occurritur dicendo ideò faciliorem esse transitum in symbolis elementis, quia in his fit cum minori contrarietate, quam in dissymbolis, nam facilius mutatur calor igneus in aereum, quam in frigus, & aeris calorem non intendi per se à calore igneo, sed solum per accidens, quatenus dum ab igne corrumpitur humiditas aeris, fortificatur caliditas aeris, & simul introducitur calor differens specie ab aeris caliditate; & cum ignis vertit aquam in aerem, ad corruptionem aquæ corrumpitur etiam calor ab igne productus, quia in aqua subiectabatur, non in materia prima, & nouus, ac specie diuersus à priori calor gignitur in aeris ortu pro eius formæ conseruatione. Hæc minimè satisfaciunt, nam Arist. non ait faciliorem esse conuersionem in symbolis, quia fit cum minori contrarietate, sed quia non fit cum mutatione vtriusque qualitatis, sed vnius tantum, ergò simbola qualitas non permutatur secundum essentiam, sed eadem manet; falsum est etiam calorem ignis non per se intendere calorem aeris, sed tantum per accidens modo explicato, nam calor ignis intendit etiam calorem, nedum in ipso aere existentem, sed ab aere productum in aqua, vel manu, nam calefacit illam non destruendo priorem calorem ab aere productum, sed eundem augendo, in quo casu locum non habet allata responsio; demum solutio ad 3. locum non habet apud illos, qui statuunt materiam primam subiectum accidentium, sed neque apud nos statuentes compositum, nam licet cum ex aqua gignitur aer actione ignis, calor impressus ab igne in aquam corrumpatur per modum sequelæ ad ipsius aquæ corruptionem, calor tamen, qui sequitur ad aeris ortum, est omninò eiusdem rationis cum illo, quia qualitates ad formam disponentes sunt eiusdem rationis cum qualitatibus eandem conseruantibus, & prorsus absurdum est eandem formarum substantialem diuersas specie qualitates exigere pro eius introductione, & conseruatione.

86 Secundò, probatur idem de qualitatibus mixtorum cum elementaribus comparatis, tum eisdem rationibus, quia se inuicem intendunt, frigus enim à marmore in manu productum adhuc intenditur ab aqua; tum quia omnes albedines, omnes dulcedines sunt eiusdem speciei in quantumcunq; diuersis reperiantur subiectis, ergo pariter omnes calores, omnes frigiditatis, siue sint in elementis, siue in mixtis, tum quia vnicuique calori siue mixti, siue elementi, quamuis per differentiam secundum magis, & minus, adæquatur eadem definitio caloris, quia scilicet homogenea congregat, & ætherogenea disgregat, & sic de singulis alijs qualitatibus, ergo omnes symbolæ eiusdem sunt speciei; tum tandem quia cum Arist. quatuor primas qualitates assignat, ac definit, certè illas proponit vt species specialissimas, aliter debuisset consequenter assignare species illarum, si putasset esse genera, præcipuè verò cum de mixtorum generatione loquebatur.

Tertiò, probatur idipsum de eisdem qualitatibus à Cælo defluentibus, nam Arist. 2. Cæli 41. & 1. Metheor. docet per motum Cæli mortalia calefieri, incendi, ac in ignem conuerti, vnde & Auerr. 2. de Cælo com. 41. inquit, ignem, vt ab igne, ita à Cælo gigni posse, & hoc ipsum experientia docet, dum ad radios Solis ex speculo concauo, aut per phialam vitream aqua plenam ligna, & paleæ incenduntur, ergo ille calor est eiusdem speciei cum calore ignis, non enim generatur ignis, nisi interuentu caloris, qui sit eiusdem speciei cum igneo calore; tum quia eodem modo calefiunt ligna, & lapides à calore Solis, aut ignis aliquantum distantis, nec sensus tactus discernere potest qualis sit ille calor, an ab igne, an à Sole productus; & frigus elementare eodem modo opponitur vni, & alteri calori, nam eodem modo refrigeratur manus, dum aquæ immergitur, siue ad ignem, siue ad Solem incaluerit, vnum autem non nisi vni contrariatur 1. Cæli text. 10. & tandem isti calores seinuicem intendunt, manus enim ardore Solis calefacta, si igni approximetur adhuc magis incalescit non destructo priori calore, quia ille non expellitur, nisi à frigore, vel asserendum erit vnum calorem esse alteri contrarium, sicut sunt calor, & frigus, quod prorsus irrationabile est; tam ergo cælestis calor, quam elementaris eiusdem sunt speciei.

87 Quartò, probatur hoc etiam de calore vitali, seu animali, quod sit & ipse eiusdem speciei cum dictis caloribus, tum quia ita expressè docuit Aristo. lib. de iuuent. c. 1. animam appellans ignitam idest ignis calore præditam, & lib. de respir. c. 7. dicens concoctionem sine calore fieri non posse, quia omnia igne cibum conficiunt, & 2. de anim. 130. inquit sensibus nostris inesse ignem hoc est, igneum, calorem, quia nihil sine tali calore sensitiuum est, & 1. de an. text. 4. & lib. 2. de partibus anim. c. 3. concedit animam esse præcipuam nutritionis, & accretionis causam, sed addit ignem; seu calorem igneum esse instrumentum, quod etiam docet alibi sæpè, ergo calorem animalem, & vitalem non distinxit Arist. specie à calore igneo, & elementari; tum quia idipsum expressè demonstrant rationes allatæ pro alijs caloribus, nam omnes isti calores seinuicem intendunt, & coadiuuant, manus enim intra sinum calefacta Solis exposita amplius incalescit, & adhuc magis igni approximata, & non nisi per idem frigus specie hi calores expelluntur; nec sensus vnum calorem ab alio discernere potest.

Rursus quicumque calor vniuersaliter loquendo iuuat calorem vitalem, vt possit suas exercere operationes, immo, & augetur, vt patet cum quis cibis vescitur calidioribus, vel lintea calida siue calore Solis, siue ignis apponit stomacho. Accedit quod calor ignis, vel alterius causæ etiam cælestis inseruit ad generationem animalium, non secus ac esset vitalis calor, vt constat in genitis ex putri, & cum ex cineribus calidis, vel clibano temperato, aut fimo ex ouis pulli excitiuntur non aliter, quam si eis gallina incubasset.

Postremo probatur vniuersali ratione, & à priori, quia quamuis rerum specie differentium debeant esse diuersæ proprietates specificæ consequentes formas ipsas substantiales, non tamen oportet talia in nulla qualitate prorsus eadem specie conuenire, alioqui potentia videndi hominis, & aquilæ non essent eiusdem speciei, quod est falsum, vt notauit Doctor 2. dist. 1. q. 6. D. concludendum ergo est calorem, ac quamcumque aliam primam qualitatem in quibuscunq. subiectis repertam eiusdem esse speciei, & non nisi secundum magis, & minus differre, & penes alia varia accidentia eis connexa; & fortè Auctores primæ sent. nullam aliam distinctionem denotare voluerunt inter duos calores, ac alias consimiles qualitates, quam accidentalem prouenientem ex diuersitate graduum dispositionum, & accidentium, cum quibus connexa reperiuntur in diuersis subiectis.

88 In oppos. obijc. Primò, quod qualitates simbolæ elementorum abinuicem specie differant, & in primis probatur à priori, quia singulæ qualitates primæ sunt elementorum proprietates, at diuersa specie subiecta diuersas habent proprietates, ergo, &c. Tum 2. à posteriori, nam qualitates simbolæ in elementis producunt effectus specie diuersos, qui vtiq. à causis eiusdem omnino speciei produci nequeunt, nam humiditas aerea, vt patet in oleo, in quo prædominatur aer, fouet, & nutrit ignem, & aquea extinguit, non enim aqua ratione frigiditatis extinguit illum, quia quantumuis calefacta extinguit, sed ratione humiditatis, alioquin aer quoq; in hyeme frigidissimus ignem extingueret. Tum 3. caliditas ignis contrariatur humiditati aeris, nam illam absumit, non autem ipsa aeris caliditas, quia stant simul, ergo specie differunt. Tum 4. siccitas terræ determinat sibi intensam frigiditatem, & densitatem, siccitas autem ignis determinat summam raritatem, & caliditatem, quod non esset, nisi specie differrent. Tum 5. tunc aqua calefacta esset aer, quia est calida, & humida; aer refrigeratus esset aqua, cum sit frigidus, & humidus, terra calefacta esset ignis, cum sit calida, & sicca. Tum demum virtutes motiuæ elementorum licet simbolæ, inter se specie differunt, vt diximus in lib. de Cælo scilicet grauitas terræ, & aquæ, leuitas ignis, & aeris, ergo sic etiam differunt qualitates actiuæ, præsertim cum illæ procedant ab illis, grauitas à frigore, leuitas à calore.

Resp. ad 1. ex Scot. q. vlt. vniuers. ad 1. princ. negando assumptum, nam primæ qualitates sunt accidentia ab elementis realiter distincta, & pluribus conuenientia, quod est contra rationem veræ proprietatis, quæ cum suo subiecto realiter identificatur, possunt tamen dici proprietates, quatenus in certo gradu determinatè conueniunt vni elemento, & non alteri, & hoc pacto sunt accidentia ob eis inseparabilia, cum hoc tamen adhuc stat, quod omnes simbolæ sint eiusdem speciei. Ad 2. negatur etiam assumptum, si sermo sit de effectibus per se, & immediatis, tales enim sunt semper ijdem in quibuscunq. qualitatibus simbolis, cuiuscunq. enim caloris primarius, ac per se effectus est calefacere, cuiuscunq. humiditatis est humectare, &c. vnde quod interdum diuersas edant operationes, & effectus secundarios, non prouenit ex diuersa essentia illarum qualitatum, sed ex diuersa dispositione subiecti, & vario aliorum accidentium consortio, quæ illarum qualitatum operationes diuersimodè modificant, & accidentaliter variant, vt etiam videmus in secundis qualitatibus, nam dulcedo cum vno sapore coniuncta diuerso modo afficit sensum, ac cum alio, sic itaque in proposito, transeat, quod aqua non extinguat ignem ratione frigiditatis (quod tamen falsum est, nam etiam frigiditas suo modo concurrit ad extinctionem ignis, cuius aliquem gradum semper retinet aqua, quantumuis sit calida, quamdiu aqua est, cui ignis resistere nequit, debet tamen esse coniuncta cum humido vaporoso, vt tale opus edat, cuius defectu aer quantumuis frigidus non extinguit ignem, nisi aliquo sit vapore respersus) sed humiditatis, id certè non prouenit ex ipsa humiditate, vt sic, alioquin aqua lentè extingueretur, cum sit humiditas lentæ actionis, sed quatenus reperitur in tali subiecto crasso, & denso, vnde extinguit eum per modum suffocationis, vt notant Tat. & Angest. cit. ignis enim continuè generatur, & conseruatur per eductionem subtilis exhalationis è poris, quos aqua superinfusa ob eius densitatem statim claudit, & sic ignis deficit; quæ fuit doctrina Arist. 4. Meth. sum. 3. c. 2. humiditas verò aerea hanc generationem non impedit, quia ob suam tenuitatem est facilè permeabilis. Dices oleum est crassius aqua, & tamen ignem non extinguit, immò nec sub cineribus, quæ sunt crassiores, suffocatur, sed conseruatur, ergo ratio allata extinctionis ignis non quadrat. Resp. hac de causa etiam ipsum oleum si in magna copia super ignem effundatur, ipsum extinguere, sed leuiter effusum nutrit ignem, & in flammam conuertitur, quia cum tali crassitie habet multam pinguedinem, & aliquid siccitatis admixtum, ratione cuius admixtionis facilè concipit calorem igneum, & in tenuem transit exhalationem, & inflammatur; cinis verò opertum ignem conseruat, tum quia siccissima est, tum quia est de se valdè friata, & comminuta, ideoque facilè transpirationem admittit.

Ad 3. igneus calor vrit, & omnem humiditatem consumit, tum quia summus est, non ita aereus, tum quia habet siccitatem coniunctam, quæ directè opponitur humiditati, & ipsum calorem acuit ad agendum, vnde dici solet lima caloris. Ad 4. negatur assumptum, siccitas enim in se absolutè considerata nec determinat sibi calorem, nec frigus, sed ad vtrumq. est indifferens, sed est forma terræ, vel ignis, quæ exigit siccitatem cum frigore, vel calore coniunctam, sicut albedo non magis per se exigit coniungi cum dulcedine, quam cum amaritudine, sed solum vt in lacte, vel tali pomo reperitur. Ad 5. negat. consequent. nam ad constitutionem aeris non sufficit caliditas, & humiditas vtcunque sumpta, sed in certo gradu, in quo determinatè oriuntur a forma aeris substantiali, quod non contingit in aqua calida, & sic de alijs elementis. Ad vltim. neg. conseq. leuitas enim sequitur mixtionem plurium qualitatum primarum, sicut, & grauitas, non autem à solo calore, vel frigore procedunt, vt dictum est supra; tum quia de illis peculiaris est ratio, cur specie distinguantur petita ex primarijs, & immediatis earum effectibus, vt diximus disputat. 3. de Cælo quæst. 1. quæ in proposito non occurris de primis qualitatibus.

89. Secundò obijc. quod qualitates simbolæ mixtorum specie differant ab elementaribus, & probatur auctoritate Scoti 2. d. 15. quæst. vn. ad 2. princ. vbi inter qualitates mixtorum, & elementorum simbolas agnoscit specificam differentiam ob diuersitatem operationum, quod etiam insinuare videtur d. 19. eiusdem lib. qu. vn. litt. A. quæ Scoti loca quosdam Scotistas à communi opinione abduxerunt, alios verò facit ancipites de mente Doctoris in hac re. Resp. de mente Scoti nullatenus dubitandum esse, manifestè enim stat à nobis, vt patet ex locis supracit. nec oppositum docet in locis modo allatis, nam ibi tantum intendit excludere identitatem numericam, ex ratione, quia nec elementa, nec eorum qualitates manent formaliter in mixto, non tamen excludit specificam, immo ibi desertè docet qualitates simbolas mixtorum, ac elementorum esse consimiles, vtique in identitate specifica, alioquin forent dissimiles, nam specifica diuersitas dissimilitudinem inducit, & præsertim dist. 15. cit. ad 2. princ. locus vbi diuersitatem specificam insinuare videtur, non est genuinus Doctoris textus, sed extranea additio, & vt talis notata à Marginistis; & quando id ibi, vel alibi haberetur, exponendus est Doctor, non quidem de distinctione specifica essentiali, sed tantum accidentali, modo iam prædeclarato.

Tertiò obijcitur de calore cælesti, quod sit diuersus specie à sublunari, quod comprobari videtur, tum ex diuersis eorum attributis, nam cælestis calor dicitur temperatus, beneficus, salutaris, cuius beneficio gignuntur omnia, aluntur, & conseruantur, vndè Arist. dixit 2. Phys. 26. Solem, & hominem generare hominem vtiq. virtute sua prolifica, è contra verò igneus calor dicitur adustiuus, noxius, & lethiferus, vrit enim, & exsiccat, ac omnia in cineres redigit; tum etiam experientia, quia tantum abest, vt hi calores se inuicem foueant, ac intendat, quòd potius alter alterum destruit, & extinguit, parua namque candela extinguitur æstate à solaribus radijs, qui tunc temporis sunt ardentissimi.

90 Resp. etiam calorem ipsum cælestem, cum est nimis vehemens suffocare, cum experientia constet feruido nimia Solis æstu homines interire, vndè Iudith. c. 8. vir eius Manasses hac de causa interijsse dicitur; & è contra igneus calor moderatus multum confert, atq. delectat, vt patet hyemali tempore; quamuis ergo regulariter loquendo cælestis calor sit magis salutaris, atq; proficuus ex consortio aliorum clementium influxuum, quam elementaris, id tamen non inducit inter eos diuersitatem specificam essentialem, sed tantum accidentalem. Experientia illa, vel nihil probat, vel probat etiam vnum ignem elementarem specie differre ab alio elementari, fax enim extinguit exiguam candelam sibi oppositam, sicut ergo hoc non oritur ex contrarietate illarum flammarum, sed aliunde, nimirum quia vehementi flamma aer rarefit, & commouetur, & ex ea commotione parua flamma restinguitur, qua ratione videmus candelam non posse extrahi accensam per mediam flammam, sed accenditur ex latere; sic in proposito dicendum interdum candelam accensam solaribus radijs expositam restingui ob commotionem aeris ex æstu radiorum caussatam.

Quartò tandem obijc. quod calor vitalis, seu animalis distinguatur specie ab elementari, seu igneo, & probatur ex tanta operationum diuersitate, quæ in corpore animato per calorem vitalem exercentur, per ipsum enim fit nutritio, attractio, expulsio, segregatio, & distributio alimenti, quo nunquam attingere potest virtus caloris elementaris. Tum 2. quia isti calores se inuicem interimunt, nam in animali ægroto calor extraneus, qui igneus est, vitalem calorem dissipat, & extinguit, vndè Arist. dixit 4. Metheor. c. 2. calorem internum, & natiuum animalis interire per calorem externum, & aduentitium, & ait hanc esse putrefactionem. Tum 3. quia hac de causa Medici calorem febrilem, qui est igneæ naturæ, distinguunt specie in animali ab eius calore natiuo, quia ille, cum augetur, hunc dissipat, & disperdit, & ideò ille ab eis appellatur innaturalis, & naturæ inimicus; naturale autem, & innaturale eiusdem speciei esse minimè queunt. Tum 4. quia in cadauere remanet calor elementaris

ris recedentes vitali,& calor mortui ad putrefactionem disponit, calor vini præseruat, ergo esse nequeunt eiusdem speciei. Tum 5. omne animal viuit per calorem ex Aris. lib. de respir. c.7. at talis vtiq. non est calor elementaris, siquidem plurima viuunt sine tali calore, vt patet de multis herbis,& plantis,quæ adeò sunt frigidæ, vt sunt incurabilia venena, & de Salamandra aliqui tradunt tanto frigore imbutam esse,vt in igne aliquandiù viuat. Tum 6. vrget Dandin. quia Aris. lib.2. de gen. animal. cap.3. distinguit calorem vitalem ab igneo, dicens,calorem vitalem neq. ignem esse, neq. ab igne originem ducere, & ratio est,quia vt idem Arist. docet lib. de long. & breuit. vitę calor vitalis humidus esse debet, nam vita humore calido continetur, at igneus calor est siccus.Tum 7. quia si calor vitalis igneus esset animalia putrescere non possent, putredo enim ex Arist.cit.4. Metheor. c.2. est interitus proprij, & naturalis caloris in humido ab externo calore profectus,ignis autem,cum sit siccus,nunquam putrescit.Tum 8.quia calor vitalis consequitur animam, igneus autem, & elementaris productionem animæ antecedit, velut materiæ, & corporis dispositio. Tum tandem quia Galen. lib.2. de Hyppoc. & Platon. decretis cap.7. notat ventres hyeme, & vere calidissimos esse, contra verò æstate frigidiores, cum tamen elementaris calor æstate magis abundet.

91 Resp.ad 1. calorem vitalem persæpè sumi substantialiter pro virtute nimirũ nutritiua, siue generatiua,quæ est quædam animæ facultas communis omnibus viuentibus, & ita appellatur nomine mutuato ab ipso calore accidente, quo vtitur velut instrumento ad suas operationes exercendas, interdum verò sumitur accidentaliter pro ipso calore, qui in ipso animali immediatè sentitur, famulaturq. illi virtuti animasticæ velut instrumentum, & dicitur vitalis deriuata denominatione ab agente principali, cui inseruit, quod est vitale; operationes itaq. vitales in argumento relatę perficiuntur à calore vitali primo modo sumpto, non autem secundo, nisi instrumentaliter, atq. ideò argumentum concludit tantum specificam distinctionem inter calorem elementarem, & calorem vitalem sumptum pro facultate animastica, Ad 2. calor vitalis accidentaliter sumptus consistit in quadam symetria, & proportione, quam habet cum alijs qualitatibus,vnde temperamentum,& complexio animalis resultat, ideò quamuis secundum se sit eiusdem rationis cum extraneo calore, tamen ex sola additione istius tam vehementer intenditur, vt excedat proportionem cum alijs qualitatibus, ex quo excessu temperamentum animalis dissoluitur, atq. ita internus ipse calor cum extraneo superaddito dilabitur, itaquod externus calor internum destruit non agendo in illum velut in contrarium, sed nimium illum augendo, sic enim in causa est, vt dissoluto temperamento recedat. Dices, si calor vitalis est eiusdem rationis cum extraneo, ex eius additione potius deberet perfici,quàm lædi. Neg. conseq. quia vt vitalis in proportione consistit cum ceteris qualitatibus, & ideò etiam ex nimia sui ipsius intensione turbatur, vnde dicebat Gal.2. aphorism. 48.calorem vitalem agitatione,vel defectu respirationis adauctum in febrim euadere. Ad 3. quidam Medici, vt refert Angest. dicunt,quod calor naturalis, & febrilis sunt quædam substantiæ subtiles specie differentes, licet cum hoc afferant earum calores nonnisi penes intensum, & remissum differre; alij verò absolutè negant specie differre,sed tantum penes intensum, & remissum, vnde febrim definiunt,quod sit calor naturalis accensus in igneum,& hoc est conformius dicto Galeni iam relato, quod innatus calor, si aliunde nimium augescat, in febrim euadit, & penes hanc diuersitatem accidentalem, ait Angest. benè saluatur,quod vnus calor sit naturalis,alius non;vnus promoueat operationes naturæ, alter impediat, &c.

92 Ad 4. dupliciter occurrit Angest.primò negando calorem internum cadaueris disponere ad putrefactionem; quia putrefactio fit à calore medij circumstantis calorem naturalem euaporantis iuxta sententiam Arist.4.Metheor.relatam,deinde concedit ad putrefactionem disponere, sed inquit diuersitatem istam non prodire ex differentia specifica calorum viui,& mortui,sed ex varietate formarum substantialium,cum quib. sunt illi calores, quare calor naturalis in subiecto, cui conuenit, vt in viuo, præseruat à putrefactione, in subiecto, cui disconuenit, vt in cadauere, disponit ad putrefactionem. Ad 5. negat. min. quod in quocunque viuente non reperiatur aliquis calor elementaris, etiamsi exilis, tum quia quodlibet animal quatuor elementis constat, & ideò quaslibet qualitates elementares, vel alias eiusdem rationis cum eis habere debet; tum quia hic calor exigitur, vt præcipuum animæ instrumentum ad eius operationes exercendas; tum tandem quia quodlibet animal, quantumuis frigidum, ex alio intensiori frigore perimitur, ex quo deducitur calorem illum esse eiusdem rationis cum elementari, quia destruitur & ipse à frigore elementari. Ad 6. dicitur Arist. ibi sumere calorem vitalem substantialiter pro peculiari facultate animæ, vel si sumit accidentaliter, ipsum secernit à calore igneo ratione intensionis, aliarumque dispositionum, quas secum coniunctas habet, & concedimus calorem vitalem humidum esse idest cum humiditate coniunctum, sed hinc non sequitur esse diuersæ speciei,alioquin calor ab igne productus in aqua esset specie diuersus à calore ignis,& frigus aquæ,quia est cum humiditate coniunctum specie differret a frigore terræ, vbi est cum siccitate. Ad 7. concedimus ignem non putrescere,adhuc tamen aliqua, quibus inest igneus calor putrescere possunt, sicut nec terra est combustibilis, benè tamen multa mixta terrea, Ad 8. solum probat illos calores diuersa habere principia, ex hoc tamen rectè non deducitur esse effectus specie differentes, nam animalia genita ex putri, & per propagationem adhuc sunt eiusdem speciei. Ad vlt. neg. consequ. nam etiam hyemali tempore putealis aqua calidior est, quàm æstiuo, nec tamen sequitur illum aquæ calorem esse specie diuersum ab aeris calore, cur autem venter calidior sit hyeme, frigidior æstate, explicamus disp. seq. q. 2. art. 2.

DISPVTATIO SECVNDA,

De Actione, & Reactione.

QVia Alteratio præsertim exercetur media actione, & reactione inter contraria, expediens visum est, antequam de ipsa alteratione tractemus, disputationem de natura actionis, & reactionis instituere; & quia, quid sit actio, & passio, satis declaratum est in Physic.disp.7.q.3.hic tantum conditiones illas, & circumstantias, quæ interueniunt, quando contraria inuicem pugnant, agendo, & reagendo, examinabimus.

QVÆSTIO I.

An simile possit agere in simile.

1 PLures esse conditiones ad actionem requisitas notauimus disp. 7. Physic. q. 4. existentiam scilicet indistantiam, distinctionem agentis à passo, & dissimilitudinem; ibi declarauimus, quo pacto existentia sit simpliciter necessaria; similiter indistantiam localem vniuersaliter non requiri, sed sufficere indistantiam virtutis, seu virtualem contactum, non quod agens debeat à se necessariò virtutem quandam diffundere vsq.ad passum per medium interceptum protensam,quamuis enim hoc dici posset de actione accidentali, nequit tamen de substantiali actione verificari,quia quælibet virtus ab agẽte diffusa esset accidens,quod impotens est ad attingendam substantiam, vt ibid.quæst.6. fusè docuimus; sed dicitur agens debere immediatum esse passo per virtualem contactum, quatenus, vt habet Scot.4. d.44.q.2. in fin.per suam substantiam immediatè attingit, seu inducit formam in passum localiter distans,sed adhuc in propria sphæra agentis contentum;non secus ac essent simul localiter vnita, vnde fundamentum ferè vnicum nostræ opinionis sumi debet ex actione substantiali, quæ nequit ab aliquo accidente,etiam vt est virtus substantiæ,prodire,sed immediatè ab ipsa substantia, ex dictis disp.cit. quæ vt plurimum est loco dissita à passo.

Nec contra hanc sent.aliquid facessit, quod vrget Ioan.de S.Thom. 7.Physic.q.22.artic.2.& 3. quod cum agens educat è passo formam vt passo inexistentem, & ex vtriusque concursu fiat forma, iam virtus agentis debet esse passo vnita. Tum quia non potest agens agere circa materiam,nisi sit illi subiecta,& determinata;non est autem alius modus determinandi, & subijciendi materiam agenti, nisi penes contactum,& propinquitatem,nam remotum est indifferens ad quodcunq. agens, cum respectu nullius habeat coniunctionem vnionis, vel propinquitatis, per quam determinetur ad vnum agens. Hæc imbecillima sunt,ad 1.enim dicimus sufficere, vt forma ex concursu agentis,& passi fiat, quod agens, & passum sint appropinquata intra sphæram agentis, intra quam potest agens per suam substantiam agere immediatè, & per virtualem contactum modo explicato. Ad 2. satis determinatur materia ad vnum agens,dum est intra sphæram illius, cui intelligitur vnita per coniunctionem virtualem.

Circa distinctionem agentis à passo solum dubitari posset, an idem possit in seipsum agere actione vniuoca, de quo in seq. q. loquemur; actione autem æquiuoca fusè ostendimus ibid. ar. 2. & disp. 15. qu.8. art.2.& disp.3.de Cælo q.2. non requiri hanc distinctionem, sed idem quandoq. posse in seipsum agere. Superest, vt aliam conditionem examinemus, puta an necessario agens debeat esse dissimile passo, & an ista dissimilitudo debeat habere aliquam proportionem.

ARTI-

ARTICVLVS I.

An requiratur dissimilitudo inter agens, & passum.

2 PAssum potest agenti assimilari dupliciter, vel in natura specifica, vt cum habet formam, quam agens potest in ipsum passum producere, siue sit in eadem intensione siue non vt duo calida, vel assimilari potest non tantum in natura specifica, sed etiam in eodem gradu, vt duo calida, vt quatuor; similiter dissimilitudo duplex est, vel in natura specifica, & est cum passum totaliter caret forma producibili ab agente, vel est in gradu, vt quando non habet eam in eadem intensione, qua potest ab agente produci, vt est calidum vt duo respectu calidi vt sex, quæ dissimilitudo, vt patet, stat cum priori similitudine. Vtraq. verò duplex est, formalis, & virtualis, vt colligitur ex Scot.4.d.44. q.2. in fin. & hoc quia agens est duplex æquiuocum, & vniuocum; primum, vt habet Doct.quol.15. ad 1.princ. & d.3.q.7. scilicet est, cuius terminus productus non est eiusdem rationis cum forma, quæ in ipso est ratio agendi, vnde solum virtualiter in agente continetur, vt cum Sol producit calorem; agens vniuocum est, cuius terminus productus est eiusdem rationis cum ratione agendi, vt cum calor producit calorem; similitudo, & dissimilitudo virtualis tam in natura specifica; quam in gradu cadit inter agens æquiuocum, & passum proprium, formalis verò est inter passum, & agens vniuocum. Potest adhuc alia similitudo, vel dissimilitudo interuenire inter agens, & passum, scilicet in quibusdam accidentalibus conditionibus, vt sunt raritas, & densitas; maior, & minor moles; possunt enim duo calida æquè intensa hoc pacto differre, vt vnum sit altero densius, vel maius. Quærimus igitur, an agens, vt agat, debet esse dissimile passo, & an quæcunq. dissimilitudo in natura, & in gradu, non est dubium, quin ad actionem sufficiat, calidum enim potest agere in frigidum (nisi resistentia frigoris impediret actionem calidi, de quo infra) & calidum vt sex potest calefacere calidum vt duo; dubium est, an dissimilitudo in densitate, & magnitudine sufficiat ad agendum, an verò necessario requiratur dissimilitudo in natura, vel in gradu, vt sit impossibile naturaliter omnino simile agere in simile; non est autem sermo in fine actionis, sed in principio.

De agente æquiuoco vniuersaliter dicitur ferè quæstionem hanc non habere difficultatem, conceditur enim posse agere in simile, seu in passum habens formam similem, in natura, & in gradu formæ ab æquiuoco agente producibili. Sed reuera non maiores ingerit difficultates hæc quæstio in agente vniuoco, quàm in æquiuoco, vt videbimus. De isto autem vniuoco agente conceditur communiter, quod aliqua dissimilitudo requiratur, sed Marf.1. de gen. q. 18. Nyphus qu.2. super cap.8. Tol.q.13. Soto 2. Phys. qu. 4. ad 5. docent ad agendum sufficere dissimilitudinem in densitate, vel mole, itaut densius, vel maius possit agere in rarius, & in minus, quamuis in natura, & gradu qualitatis conueniant; videntur etiam sequi Dandinus 2.de an. digress.23. Communis opinio requirit saltim dissimilitudinem in gradu, ita Peripatetici cum Aristot. præcipuè 1. de gen. 48. & seq. & Medici cum Galeno lib.2. de simpl. medicam. facult. cap. 18.

3 Dicimus 1. supposito, quod simile non possit agere in simile, de quo in seq. concl. dissimilitudo in densitate, vel mole non sufficit ad actionem; est Scoti infra cit. loquimur autem de mole, & densitate agentis, non medij, clarum enim est agens quandoque fortius agere in medium densius, quam rarius, non tamen supra proprias vires intensiuas, vt sæpè diximus in libr. de Cœlo; Prob. autem concl. vel densitas esset ratio productiua istius maioris qualitatis, vel conditio sine qua non; Si secundum habetur intentum, quia nulla conditio potest esse ratio; quia agens producat perfectius se, & nobilius, hoc enim repugnat naturæ principij productiui, cuius est producere imperfectiorem effectum, vel saltim æquè perfectum, non perfectiorem ex dictis disp.7. Phys. conditio enim non auget virtutem productiuam intensiuè. Si esset ratio productiua, sequeretur densitatem simul calefacere, & frigefacere, quia si esset agens calidum vt 4. & frigidum vt 4. si applicaretur passo, ageret per calorem & frigus, & si esset densius, fortius ageret calefaciendo, & frigefaciendo per densitatem, ergo densitas simul calefaceret, & refrigeraret respectu eiusdem passi, non enim esset maior ratio, cur potius cum calore concurreret, quàm cum frigore. Tum quia densitas esset principium actiuum partiale, vnde si esset sine calore v. g. adhuc calefaceret. Tum quia esset quoddam vniuersale principium potens partialiter concurrere cum qualibet actiua qualitate, quæ omnia sunt falsa. Idem de magnitudine dicendum; nam ideò admittitur densum posse intendere sibi simile rarum, eo quod plures habet gradus in pluribus materiæ partibus, & ex illis maiorem virtutem agendi; sed corpus magnum respectu minoris habet etiam plures gradus in pluribus partibus materiæ, quare idem de densitate, & magnitudine dicendum.

Accedit principaliter; quod sequeretur posse produci qualitatem supra octauum gradum, si scilicet daretur agens rarum, & calidum vt octo, hoc namque si condensetur, poterit producere qualitatem supra octo gradus. Tum quia deberet admitti posse simili agere in omnino simile, tam scilicet in natura specifica qualitatis, & in gradu, quàm in densitate, & mole; prob. seq. quælibet pars agentis agit in quamlibet partem passi, vt infra, ideoque omne agens est maius secundum omnes sui partes qualibet parte minima passi, ergo si maius agens potest agere in passum minus simile illud intendendo, qua ratione poterit agere in vnam partem minorem passi, igitur poterit agere in omnes, quia eodem modo agit in omnes, ac si esset vna solum; quare poterit agere in omnino simile; quod non concederent aduersarij; alia adducemus in solut. rationum, vbi magis explicabitur hæc conclusio.

4 Dicimus 2. agens æquiuocum posse agere in sibi virtualiter simile tam in specie, quàm in gradu, at agens vniuocum requirere saltim formalem dissimilitudinem in gradu; conclusio hæc docetur à Scot.1.d.17. q.3. supra RR. in additione ibi apposita: nam licet in secunda ratione, quam ibi conficit contra Gotf. supponat agens remissius posse in intensius agere, & indiscriminatim loquatur de agente vniuoco, & æquiuoco, tamen in illa additione se declarat apertè, & restringit doctrinam traditam in secunda ratione ad solum agens æquiuocum. Prima pars de agente æquiuoco prob. experientia, sit graue producens pondus, vt duo in passo sibi subiecto, si isti apponatur graue vt vnum, intendit impulsum illum vt tria, & tamen impulsus, & pondus à primo graui productum excedebat virtutem istius grauis. Similiter idem conspicitur in trahentibus nauim, quorum quilibet auget impulsum, aut tractionem illam excedentem vires singulorum. Insuper sit vinum virtualiter calidum vt tria, applicetur corpori calido vt quinque intendet calorem, vt patet, & tamen calor ille excedit virtutem vini. Idem etiam ostendi solet de pluribus luminosis intendentibus lumen in medio productum, quod à quolibet illorum non posset produci; sed de hoc infra; quapropter poterit agens æquiuocum agere in passum continens in se formam similem illi in gradu, quæ virtualiter potest ab illo agente produci, immo perfectiorem.

5 Secunda pars de agente vniuoco communiter quidem asseritur, sed adhuc non est à Doctoribus adinuenta sufficiens ratio ostendens inter agens vniuocum, & passum debere intercedere hanc dissimilitudinem in gradu; omnes enim vel non concludunt, vel æquè vrgent de agente æquiuoco, vt patebit discurrendo per illas.

Primò enim arguitur, quod calidum v.g. vt 4. non possit agere in passum calidum etiam vt 4. Tum quia effectus nequit excedere in perfectione suam causam, si illud calidum intenderet illud passum, iam causaret calorem vt quinque & sic effectus nobilior sua causa. Tum 2. finis agentis est assimilare sibi passum, qua assimilatione assecuta cessat agentis actio, ergo quando reperit passum assimilatum, non est, cur agat in illud, potius enim redderet illud dissimile sibi, quam simile. Tum 3. illa non agunt ad inuicem, quæ non habent contrarietatem in ratione principij actiui, sed quæ sunt in gradu similia non habent hanc contrarietatem, ergo, &c. Tum 4. agens agit, quatenus est in actu, passum patitur, quatenus est in potentia, sed duo similia habent actu eandem qualitatem, ergo vnum non potest dici in actu, & alterum in potentia. Tum 5. omnis actio physica prouenit ex victoria agentis supra passum, si enim agens non superaret passum, non posset in illud agere, sed similia in gradu non se excedunt, neque vincunt, cum vnum alteri non resistat, vel opponatur, ergo, &c.

6 Istæ rationes retorqueri possent contra agens æquiuocum, & ab omnibus solui debent. Prima si valeret, probaret vinum calidum virtualiter, vt vnum, non posse intendere calorem vt quinque existentem in corpore humano, nec graue vt vnum intendere pondus vt quinque causatum in trutina à graui vt quinque, nam calor vt sex resultans & pondus vt sex excederet virtutem causæ. Nec iuuat dicere disparitatem esse, quia agens æquiuocum, cum sit nobilius, & perfectius, poterit compensare id, quod est de maiori intensione in effectu, non sic in vniuoco, quia est eiusdem rationis. Non valet, quia excessus effectus in perfectione non attenditur penes perfectiones entitatum absolutè, aliter quia graue remissum est simpliciter perfectius quocunque pondere intenso, poterit illud producere; sed attendi debet penes proportionem ad virtutem actiuam, ergo cum calor vt sex excedat virtutem vini, non posset ab ipso intendi. Quapropter negatur calorem vt quinque esse adæquatè effectum calidi vt 4. sed inadæquatè, ratione scilicet quinti gradus de nouo producti, qui non excedit calidum, vt 4. Secunda ratio vrget quoque agens æquiuocum, nam sicut finis agentis vniuoci est assimilari sibi passum formali similitudine, & vniuoca, ita finis agentis æquiuoci vt notat Scot.2. distin.2. quæst. 10. supra B. est assimilare sibi passum virtuali similitudine, & æquiuoca, ergo quandocunque reperit passum virtualiter assimilatum, non deberet in illud agere, quia potius redderet dissimile, quàm simile; & tamen agit. Idcirco dicendum finem agentis esse assimilare sibi passum in eo, quod est ab ipso agente producibile, non in eo, quod passum aliunde recepit, sic calidum vt 4. potens producere calorem vt duo, vt tria, si hunc introducit in aliud calidum vt 4. assimilat illud sibi in calore producibili ab ipso non in calore præexistente, quod de agente æquiuoco necessario est dicendum. Præterquamquod, vt notat Aref. 1. de generat. disputat. 5. quæst. 43. sect. 2. non licet semper à fine arguere in physicis, aliter quando non posset agens consequi finem, nullo pacto ageret, quod est falsum, sic enim nulla monstra euenirent, nec potentia nutritiua nociuum aliquod conuerteret in substantiam aliti, esset enim contra finem

finem intentum à natura, ob quem tribuit hanc potentiam vegetantibus, qui est viuentis conseruatio. Tertia, nil concludit, luminosum enim agit in aerem, in quo nullum est principium actiuum contrarium, sic de graui, de vino, & alijs exemplis adductis dicendum, sufficit enim quod passum habeat capacitatem formæ ab agente producibilis. Quarta, non minus concluderet de æquiuoco, nam graue vt vnum est in actu virtuali ad producendum pondus vt vnum, passum actualiter ab alio graui habens pondus vt vnum, recipit nihilominus nouum pondus ab illo graui; & hoc, quia passum est in potentia ad vlteriores gradus ponderis, ergo idem de passo, & agente vniuoco dici poterit; cum enim calidum vt 4. sit in potentia ad vlteriores gradus caloris, quamuis habeat quatuor gradus, poterit à calido vt 4. pati. Quinta ratio, vt patet, parum valet; hæc enim victoria attendi debet, quatenus passum sit potens ab agente recipere formam; vnde resistentia potius impedit, quam sit causa actionis, solum dici debet causa retardationis, & successionis, non ipsius actionis, cum ergo calidum vt 4. sit potens recipere alios gradus caloris, si aliud calidum vt 4. in illud ageret, verè diceretur actionem ex victoria agentis prouenire, sicut corpus humanum patitur à vino, quamuis in se contineat intensiorem calorem, quàm possit à vino produci.

7 Secundò argui solet, quia gradus qualitatis sint ætherogenei, itaut quintus gradus v.g. nonnisi à quinto gradu produci possit; idcirco nequit calidum vt 4. intendere aliud calidum vt 4. quia nequit producere quintum gradum, qui est omnino alterius rationis ab alijs, & hæc est ratio fundamentalis Artesij. Tum quia quodlibet pateretur à quolibet, quia pateretur à contrario, & à simili.

Hæ quoque rationes probant etiam de agente æquiuoco, nam si gradus sunt alterius rationis, ergo non posset agens æquiuocum potens solum vnum gradum producere, & consequenter primum gradum, intendere qualitatem vt tria, vt 4. &c. & tamen videmus oppositum, non tantum in impulsu (quem Aristot. sustinet intendi per gradus homogeneos) sed etiam in calore, vt diximus de vino, præterquamquod falsum est gradus esse homogeneos, vt fusius disputat. sequent. Secunda, etiam parum vrget, nam etiam in actione æquiuoca passum patitur à simili virtualiter; ideò dicimus, non sequi à quolibet pati; quia nec quodlibet est contrarium, vel simile, sed dantur entia disparata, respectu quorum passum non est in potentia passiua.

8 Quapropter solet hæc pars probari experientia, nam si calidum vt vnum applicetur alteri calido vt vnum, non ob id euadit calidum vt duo, & intensius; sic si aquæ calidæ alia eiusdem qualitatis adiungatur, non fit calidior, idem de igne conspicimus; signum euidens vnum non agere in aliud, propter similitudinem in gradu. Difficultas autem est in assignanda ratione, cur agens æquiuocum, si reperiat in passo qualitatem similem in gradu illi, quam potest efficere, adhuc agat, non sic agens vniuocum. Et quia difficile valdè est rationem à priori assignare, nam neque assignari potest certa ratio, qua demonstretur à priori hanc formam esse actiuam, non illam, vt docet Scot. 1. dist. 7. q. vn. V. maximè enim esset maior formæ perfectio, & tamen videmus multa imperfecta esse actiua, non verò perfectiora, vt notauimus disp. 7. Phys. q. 6. artic. 2. solum dici posset idcircò hoc agere, non illud, quia hoc est hoc, illud est illud. Si igitur nequit assignari ratio à priori, cur aliquod ens sit actiuum, vel non, neque etiam poterit à priori reddi ratio, cur aliquod ens sit hoc, vel illo modo actiuum, nisi quia hoc est hoc, illud est illud.

9 Potest tamen reddi ratio à posteriori, & tangitur à Scot. 1. d. 17. q. 3. supra RR. in illa additione, quam amplectitur Vasq. p. 2. disp. 80. c. 1. & alij Recentiores, quia scilicet agens æquiuocum semper habet in se nobiliorem formam, quam sit qualitas ab ipso producibilis, & alterius rationis, non sic agens vniuocum; ex quo sequitur, quòd si agens vniuocum ageret in simile in gradu, cum sit eiusdem rationis cum illo, hæc sequerentur absurda; Tum quia non esset maior ratio, cur potius hoc agat in illud, & non è conuerso, vt arguit Aristot. 1. de gen. 50. & 51. Immo ad inuicem agerent actione eiusdem rationis. Tum quia eadem aqua æque calida secundum partes extremas se calefaceret in media parte. Tum quia idem posset seipsum intendere actione vniuoca, si enim calidum vt vnum potens est producere calorem vt vnum in calido, vt duo, vt tria, &c. ergo etiam in seipsum, quod esse falsum dicemus q. seq. Tum quia omnia essent ignis, aut saltem calida in summo, nam si duo calida ad inuicem agunt actione eiusdem rationis, ergo tandiu se intenderent quousque ad summum gradum caloris peruenirent.

Dices hoc non sequi, non quia calidum vt vnum non sit aptum agere in calidum vt vnum, sed quoniam qualitates contrariæ in mixtis non reperiuntur se solæ, sed semper cum admixtione contrariæ qualitatis, hinc si essent duo calida vt quinque, essent etiam ambo frigida vt tria, vnde non poterunt producere nisi calorem vt quinque, quia capacitas subiecti solummodò est ad octo gradus qualitatis, & quamuis augeatur calor ex vna parte, augetur frigus ex alia; at in elementis, vt in igne, non possunt duo ignes introducere, nisi calorem vt octo, ad quem consequitur statim forma ignis; & quia substantia non suscipit magis, & minus, ideo omnes ignes sunt æqualis perfectionis, nec petunt calorem, nisi vt octo; & hac ratione duo ignes non introducunt intensiorem calorem; at si essent duo calores separati, & similes in gradu, posset concedi mutuo agere. Solum vrgeri posset de luce, & lumine, quæ non habent contrarium; at in nostra sententia non habet difficultatem; quia lux producit lumen æquiuoca actione, vt dicemus.

10 Hæc tamen ratio licet videatur satisfacere de facto propter admixtionem contrariæ qualitatis; absolutè tamen nec videtur verum, posse duo calida separata similia in gradu ad inuicem agere, & mutuò se intendere; quamuis enim mutua causalitas in eodem genere, sed secundum diuersas rationes quandoque non repugnat ex dictis disp. 8. Phys. q. 1. art. 1. vt si discipulus euadens doctior magistro, doceret illum, attamen videtur implicare, quod simul hæ causalitates exerceantur, vt eueniret in proposito; statim enim ac duo calores essent ad inuicem applicati, simul agerent, vt calor A. intendat calorem B. & simul à calore B. intendatur, & gradus producti iterum agant, itaut in infinitum augeatur calor; immo calor separatus esset à seipso intensibilis in infinitum, quod est absurdum; sic enim non esset calor vt 4. perfectioris actiuitatis, quàm calor, vt vnum, vterque enim haberet actiuitatem producendi calorem intensiorem in infinitum. Hæc absurda non sequuntur in agente æquiuoco, eo quod cum sit alterius rationis, quamuis agat in simile non ob id pateretur ab affectu producto, nec actio in infinitum, aut saltim in summum cresceret, licet namque vinum calefaciens stomacum à calore stomachi calefiat, non idcircò intenditur actio, quia non calefacit stomachum per calorem formalem, sed per virtualem; qui est alterius omninò, & perfectioris rationis.

Concludimus igitur agens vniuocum non posse agere in simile in natura, & in gradu, etiamsi dissimile sit in densitate, vel magnitudine, vnde ad minimum requiret dissimilitudinem in gradu, at agens æquiuocum non requirere necessariò hanc dissimilitudinem in gradu, sed posse in simile agere; adhuc tamen aliqua intercedit dissimilitudo, quatenus scilicet hoc agens supponit passum sub carentia formæ producibilis ab ipso agente, quamuis aliam similem habeat ab alio agente, & consequenter supponit passum dissimile virtualiter virtuti ipsius agentis, quæ dissimilitudo tollitur per actionem, per quam passum virtualiter redditur simile.

11 Contra 1. conclus. arg. experientijs, nam ferrum candens ignit stuppam, certum autem est plus caloris esse in igne, quam in non igne, ergo plus caloris esset in stuppa productus, quam existeret in ferro; quod erit propter maiorem ferri densitatem. Aer congelat aquam, & tamen non est tam frigidus, quam aqua congelata, hoc igitur proueniet ex maiori quantitate aeris. Vas æneum vino plenum frigesit in puteo, magis, quàm aqua. Flamma maior destruit minorem, ergo agens maius, quamuis simile in gradu, potest agere in minus. Carbones plus vrunt, quàm flamma; & aqua glaciata magis infrigidat, quàm fluida, ergo densitas materiæ facit intensius agere. Calor iunctus siccitati fortior est, quam humiditati vnitus, ergo dissimile in conditionibus: quamuis simile in gradu, poterit agere. Accedit ratio, quia in maiori magnitudine maior virtus existit 8. Phys. 80. & in materia densiori fortior virtus reperitur, quia ex 1. Metheor. cap. 12. virtus vnita fortior, sed ex quocunque excessu virtutis agentis supra passum oritur actio, ergo cum densius, & maius excedat rarius, & minus in virtute, inter ista cadet actio. Tum quia maius, vel densius agit in maiori distantia, vt patet, ergo intensius etiam agit, prob. conseq. nam agit vniformiter difformiter, & quo magis protrahitur actio in remotum, eo partes propinquiores agenti sunt intensiores, ergo si densius agit in remotius, quàm rarius, & si similia sint in gradu, in propinquiori parte intensius quoque aget.

Resp. in ferro adesse quasdam particulas ignis inclusas in poris iuxtà dicta disp. 4. de Cælo q. 2. art. 3. vel dicendum, idcirco stuppam igniri, non quia ferrum causet intensiorem calorem, quam sit in seipso, sed quia minor calor ad ignitionem requiritur in subiecto, quando in illo adest quoque raritas, & siccitas, quàm si hæ qualitates non adessent. Aqua non glaciatur solum à frigore aeris, sed etiam à frigore exhalationum terrearum, & siccarum, quæ semper regnant, cum fit glacies, nam semper est glacies cum siccitate, & ventis septentrionalibus, qui admixtum habent multum terreæ exhalationis; vide disp. cit. num. 143. & 145. Vas in puteo immissum frigidius sentitur, vel quia propria forma substantialis concurrit ad infrigidationem: vel quia maior densitas iuuat, vt mox dicemus: vel quia non habet admixtas exhalationes calidas exeuntes è terra. Flamma maior minorem absumit, quia pabulum eius totaliter consumit, & deuorat, non quia agat in minorem. Carbones, & glacies fortius agunt, quia citius, non quia supra proprias vires agant, vt mox dicemus. Calor siccitati vnitus videtur magis calefacere, quia magis ad ignitionem disponit, in se verò eodem modo calefacit. Ad rationem dicimus in densiori, & maiori mole esse maiorem virtutem extensiuam, non intensiuam, ideoque producetur effectus citius in maiori distantia, & etiam intensior, habita comparatione ad intensionem eiusdem effectus, in qua produceretur sine densitate, vel tanta mole, non tamen intensior fieret, quàm esset ipsa virtus agentis actiua: nec hoc est absurdum, quia densitas, & moles sunt dispositiones ad agendum, ergo quo sunt perfectiores, eo perfectior erit actio, non intensiuè supra virtutem actiuam principalem, quia per istas non intenditur virtus, sed solum extensiuè, hinc neg. conseq.

quod

quod possit in rarius, vel in minus agere, ad hoc enim exigitur intensior virtus.

12 Contra 2. conclus. arg. Tum experientijs, nam sint duæ phialæ æquales, & omninò similes vitreæ, eiusdem duritiei etiam in gradu inuicem collidantur, vel vtraque vel certè altera frangetur, ergo simile agit in simile. Sint etiam duo ligna æquè calida confricentur ad inuicem, intenduntur secundum calorem. In eadem parte aeris, in qua est species visibilis vnius parietis, agit etiam species visibilis alterius parietis omninò similis. Idem apparet de speculo immittente species in aliud speculum simile. Similiter sunt plures candelæ hoc modo dispositæ per lineam rectam: sit asser quidam, in quo sit foramen æquale flaminæ candelæ, per quod debeat proijci lumen in parietem oppositum, candela directè opponatur ad foramen, iam proijciet & lumen, cui candelæ si addas secundam per lineam rectam, intenditur lumen in pariete, si iterum tertiam addas, etiam lumen in pariete redditur intensius: ex quo non solum sequitur secundum, & tertium lumen agere in parietem iam altero simili lumine in gradu illuminatum, sed etiam tertiam candelam agere in secundam, & primam, & secundam in primam, quia nequeunt aliæ candelæ in parietem transmittere lumen, nisi per primam candelam iuxta positam ad foramen tabulæ, ergo simile poterit agere in simile. Item furni, & fænum quandoque spontè comburuntur. Triticum nimis calefit, nisi aere refrigeretur & ventilatione. Carbones separati extinguuntur, vniti conseruantur, & accenduntur.

Resp. exemplum primum non esse ad propositum: nam principium fractionis est durities impulsa, quæ hæc duo causat, scilicet motum partium rei allisæ in contrarium, & illarum diuisionem ob impenetrabilitatem, ex quo patet non esse agentia vniuoca, sed æquiuoca. Illa etiam ligna non intenduntur vniuoca actione per calorem, sed æquiuoca per motum attritionis, sic quoque calefiunt ad inuicem manus. Idem dicendum ad exemplum de speciebus visibilibus in eadem parte aeris, vel in speculo. Exemplum de lumine valdè contorquet Thomistas asserentes ipsius productionem esse vniuocam, vnde multas coegerunt responsiones; breuiter tamen dicimus cum Scot. 2. d. 13. q. 1. esse productionem æquiuocam, eo quia lumen est species visibilis lucis, vnde sicut duæ species eiusdem rationis in eadem parte aeris propriè non intenduntur, sed sunt duæ species numero distinctæ, ita de lumine à duobus lucidis producto dicendum, vt fusius in lib. de an. quare negamus vnam candelam in aliam agere intendendo illam, non enim lucidior conspicitur, sed solum, quia aliqualem habet diaphaneitatem, per primam secunda transmittit propriam speciem visibilem ad parietem scilicet lumen. Accensio fæni, & furnorum non potest causari ab actione in simile, aliter semper eueniret, sed in fæno ab agente extrinseco nimis quandoque calefaciente, & propter maiorem dispositionem materiæ, in furnis verò, quia aliquando partes ignis diù conseruantur propter intensiorem accensionem, vnde incendium postea causatur; Calefactio tritici, vt notat Ares. prouenit ex virtute vegetatiua in illo existente, quæ est causa, vt in terra satum germinet, ad germinationem autem requiritur calor naturalis, vnde calefactio illa est æquiuoca actio, idem dicendum de fimo columbæ, qui concipit ignem, si impediatur euaporatio; hæc enim actio æquiuoca est à forma substantiali. Tandem carbones inuicem conseruantur, quia maior quantitas iuuat ad resistendum magis contrarijs obsidentibus, nec ista conseruatio est propriè actio ex dictis disp. 7. Phys. q. 2. accenduntur autem, quia moles facit ad maiorem extensionem actionis, qualis est ista.

13 Secundò arg. ratione. Tum quia inter duo similia adsunt omnia requisita ad agendum, nam in primis adest agens scilicet calidum vt 4. potens quatuor gradus caloris producere, adest passum potens illos quatuor gradus recipere, capacitas enim ipsius extenditur vsque ad 8. ergo si approximantur, sequitur actio, prob. conseq. nam si quid esset obstaculum, esset forma similis præcedens in passo scilicet calor vt 4. sed hæc potius iuuare debet, quàm impedire, quia actio facilius sequitur, vbi est minor resistentia, forma contraria resistit, similis potius disponit materiam ad receptionem alterius formæ similis, dummodo sit compossibilis cum illa, vt in casu sunt octo gradus caloris; vel si necessariò requiritur aliqua contrarietas, iam in illo passo adsunt quatuor gradus frigoris, in quos posset agere calor. Tum quia idem potest agere in seipsum etiam vniuoca actione, vt patet in reflexione, & antiperistasi, ergo multò magis in aliud simile. Tandem mixtum homogeneum est intrinsecè corruptibile, ergo vna pars alteri similis (aliter non esset homogeneum) poterit in aliam similem agere, vt sequatur corruptio.

Resp. ad 1. impedimentum esse formalem similitudinem in specie, & in gradu inter illud agens, & passum; nec actio solum impeditur à maiori resistentia contrarij, verum etiam ab omnimoda similitudine, ratio huius est à posteriori assignata in conclus. Ad 2. dicemus q. seq. Ad 3. mixtum illud non corrumpetur, nisi pars aliqua ab extrinseco alteretur; quod sufficit, vt corruptibile dicatur; vide disp. seq. q. 3.

ARTICVLVS II.

An ista dissimilitudo debeat esse secundum proportionem maioris inæqualitatis.

14 DEterminauimus in præced. art. inter agens, & patiens debere dissimilitudinem aliquam intercedere, maximè si est agens vniuocum: & quamuis hoc vniuersaliter in qualibet actione sit verum, specialiter tamen habet locum in actione inter contraria, de qua præcipuè loquitur Aris. hic, vtpotè quia generationi inseruit, & qua agens nititur introducere in passum formam, passum verò resistit per formam contrariam sibi inhærentem, ne agens in ipsum agat, tripliciter autem possunt inter se comparari, primò vt actiuitas agentis sit omnino æqualis cum resistentia passi, & hæc dicitur dissimilitudo secundum proportionem æqualitatis; secundò, vt resistentia superet actiuitatem agentis, & dicitur dissimilitudo secundum proportionem minoris inæqualitatis: tertiò, vt actiuitas agentis superet resistentiam passi, & dicitur dissimilitudo secundum proportionem maioris inæqualitatis: quæritur igitur, an necessariò requiratur ista tertia dissimilitudo, an verò quælibet sufficiat; & loquimur de resistentia formali, quam explicuimus disp. præced. qu.

Prima opinio est Buridani 3. Phys. com. 15. Tol. 1. de gener. q. 13. Valles. contr. 44. Mercen. lib. 2. dilucidat. 7. desumpta ex lib. de gener. asserentium non semper requiri ad actionem dissimilitudinem secundum proportionem maioris inæqualitatis, sed quandoque sufficere alteram minoris inæqualitatis; idem videtur sentire P. Faber theor. de react. ad 1.

15 Dicendum est tamen cum communi, actionem semper procedere à proportione maioris inæqualitatis; ita colligitur ex Scoto 2. d. 2. quæst. 9. Z. vbi ait, ad hoc vt mouens moueat mobile, debere ipsius resistentiam vincere, & superare, quod est agere à proportione maioris inæqualitatis, idem habet q. 10. Probatur ex Arist. 1. de gen. 34. & 88. vbi ait tunc fieri augmentationem alicuius, quando multum agens excedit passum: mixtionem verò, quando quodammodo æquantur, vbi non ait, quando æquantur, sed addit ly quodammodo, vt denotet, ad actionem semper requiri proportionem maioris inæqualitatis; idem repetit 1. de Cælo 7. & 2. de gen. 48. Accedit ratio, quia agens agere in passum est introducere in ipsum formam, quam intendit producere sua actiuitate, passum verò resistere agenti resistentia formali est impedire, ne agens formam contrariam inducat, ergo quamdiu passum actu resistit, nunquam potest agens agere, & tunc agens actu aget, quando passum non amplius resistet, ergo resistentia passi semper debet esse minor actiuitate agentis; prima consequ. patet, nam esse nequeunt simul actualis resistentia, & actualis actio, aliter contradictoria verificarentur scilicet quòd inducatur, & non inducatur forma, inducitur enim quia agens agit, non inducitur, quia passum actu resistit; secunda consequentia prob. posse agere arguit potentiam in agente, non posse resistere arguit impotentiam in passo, ergo quamdiu passum non resistit, est signum, quòd non est potens resistere, cum sit naturaliter resistens, & consequenter maior erit actiuitas agentis, quàm resistentia passi.

16 Resp. duplicem esse actionem, vnam cum victoria agentis, & est, quando agens perfectè, & omninò transmutat passum, alteram sine victoria, vt cum agens non ex toto passum destruit, sed ad inuicem pugnant, & labefactantur; prima fit ex proportione maioris inæqualitatis, non secunda, argumentum, & Arist. loquuntur de prima actione, non de secunda. Contra, vt agens agat in passum actione non victoriosa, debet in aliqua ipsius parte introducere formam contrariam, ergo secundum illam partem, secundum quam fit actio, agens debet excedere passum, ergo quælibet actio est victoriosa, & fit à proportione maioris inæqualitatis, anteced. est clarum, conseq. prob. eodem modo, vt in arg. princ. quia passum secundum illam partem amplius non resistit. Tum quia sequeretur, nunquam posse actionem agentis totaliter impediri, quia tunc impediretur, quando passum plus resistit, quàm agens agat; sed data hac opin. iam adhuc agens posset tunc agere, ergo non impediretur totaliter. Tandem quando passum æquè resistit, ac sit agentis actiuitas, nulla sequitur actio, ergo multò minus sequetur, quando resistentia excedit; antec. patet, quia agens vt agens est superius passo, quia hoc sibi subijcit inducendo formam, ergo quando sunt æqualia, nulla erit actio.

Ex his colligitur, quòd quando agens applicatur passo, si statim non incipit agere producendo aliquam partem formæ, nec deinceps aget in passum, nisi agens acquisierit de nouo aliquid virtutis, vel passum amiserit aliquid resistentiæ ratio est, quia si statim ac fuit applicatum, non egit, quia virtus erat impotens, ergo cum eodem modo se habeat tempore sequenti, nec etiam poterit agere. A quo autem iste excessus debeat esse determinatus, & quomodo, an scilicet intrinsecè, an extrinsecè, dicemus q. vlt.

17 Contrà arguit Mercen. ex Arist. 4. de gen. animal. c. 3. vbi Philosophus reddens rationem, cur actio aliquando dissoluitur, ait esse, quoniam agens in agendo repatitur; interdumuè contingit, vt id, quod agit, plus patiatur, quàm agat; ex quibus colligitur agens aliquando debilius esse passo, & consequenter impotentius, ergo tunc actio proueniet ex proportione minoris inæqualitatis.

Resp.

Resp. agens, & patiens diversimodè posse inter se comparari, primò secundum activas potentias, quæ etiam resistentiam habent activam, vt cum ignis, & aqua comparantur in calore, & frigore; secundò secundùm potentias resistitivas formales, vt an frigus sit maioris resistentiæ idest tenacius adhæreat subiecto, quam calor: tertiò comparari possunt secundum potentiam activam vnius, & resistitivam formalem alterius, & hæc est propria comparatio, quia vt sic habent rationem agentis, & patientis, vbi in prima comparatione, ambo considerantur vt agentia, in secunda, ambo vt patientia: tunc ad argum. dicimus in casu agens esset impotentius, & debilius quo ad potentiam resistitivam formalem respectu potentiæ activæ contrarij, vel quo ad potentiam activam respectu eiusdem potentiæ activæ, non tamen quo ad potentiam activam in ordine ad potentiam resistitivam formalem contrarij; cum enim calidum vt vnum reagit in frigidum vt octo, potentia activa ipsius est minor, quam potentia activa frigoris, quæ est intensior, similiter potentia resistitiva formalis est debilior, quam potentia activa frigoris, at potentia activa caloris est maior, quam potentia resistitiva frigoris, hæc enim superatur ab illa; hinc semper actio erit à proportione maioris inæqualitatis.

18 Instabis, sicut potentia activa frigidi vt octo superat potentiam activam caloris vt vnum, quia licet cæteris paribus plus valeat calor ad agendum, quàm frigus, attamen aliquando propter intensionem frigoris, & remissionem caloris plus valet frigus ad agendum, quàm calor, vt in casu, ergo potentia resistitiva formalis frigidi vt octo debet superare potentiam activam caloris vt vnum propter intensionem potentiæ frigoris, & remissionem potentiæ caloris, ergo si calor vt vnum agit in frigidum vt octo, actio proveniet à proportione minoris inæqualitatis.

Aversa q. 19. sect. 10. negat paritatem, quia inquit, quælibet qualitas plus valet ad agendum, quam sua contraria ad resistendum. Hæc tamen responsio non videtur satisfacere, nam intensio vtramque potentiam auget, ideo enim potentia activa intensior dicitur maior, quia fortius agit, minusque illi resistitur, ergo quia potentia resistitiva formalis intensior difficilius vincitur, & superatur, erit maioris resistentiæ, & per consequens si caloris activa potentia in aliqua determinata proportione excedet resistitivam frigoris, poterit hæc taliter intendi, vt non solum æquetur illi, sed etiam superet. Tum quia stante hac responsione nunquam posset contingere, passum totaliter impedire actionem agentis, quia potentia agentis quantumcumque remissa semper excederet resistentiam passi quantumcumque intensam; cuius oppositum ipse docet sect. 9. vide disp. præced. q. 4. concl. 2.

19 Resp. igitur concedendo potentiam resistitivam augeri per intensionem, & si tota resistit, impedire actionem agentis, quando excedit, at si resistet solum secundum partem, in qua non excedit activitatem agentis, tunc sequi actionem; etenim licet agens secundùm omnes partes agat, non tamen passum secundum omnes partes, & secundum omnes gradus semper resistit; ratio discriminis est, quia ad agendum sufficit, vt passum sit in sphæra agentis, nec requiritur contactus, sed potest actio fieri in distans, vnde partes interiores ignis adhuc immediatè agunt in passum absque eo, quòd agant in partes ignis externas, at resistentia formalis non se habet vt quid transiens, vt est actio, sed quasi vt quid immanens, nam resistere actu est impedire, ne agens introducat formam in passum, ergo passum secundum illam partem, & secundum illum gradum resistit, circa quam partem agens applicatur, & in qua intendit producere formam, & quem gradum intendit expellere; hinc quia calor vt vnum non intendit expellere omnes gradus frigoris, sed tantum vnum, nec actu applicatur æquè ad omnes partes, idcircò non resistit, nisi secundum vnum gradum, & secundum determinatam partem, secundum quam calor excedit in activitate frigus; at quoniam intendens movere ingentem lapidem non applicat virtutem in vna parte sola, nequit enim lapis moveri secundum partem, sed necessario totus movetur, hinc secundum totam potentiam resistit, quæ si excedit virtutem agentis, nulla sequetur actio. Rationes, quas contra hanc respons. conficit Aversa, supponunt intensionem qualitatis fieri secundum gradus ætherogeneos, quod reprobamus disp. seq.

20 Dices, si hoc esset, sequeretur agens in instanti alterare passum in parte aliqua extensa, quamvis ageret per contrarias qualitates, quod est falsum, quia alteratio fit in tempore, vt dicemus disp. seq. Prob. sequela supponendo duo principia, primum est, quod agens materiale prius agit in partem propinquiorem, quam in remotiorem; secundum est, quod ad agendum non sufficit quilibet excessus activitatis, nec quælibet quantitas agentis, sed determinata, ita vt minor non sufficiat, vt dicemus q. vlt. tunc sic, si ad agendum requiritur determinata quantitas, vt minor non sufficiat, ergo etiam ad resistendum, assignetur pars ista passi, quæ potest resistere, cum sit divisibilis, in illam prius agens aget in propinquiori medietate, quàm in remotiori, at secundum illam medietatem nequit passum resistere, ergo agens in instanti aget in illam, successio enim provenit ex resistentia, ergo etiam in alias partes, & sic totum passum in instanti alterabitur, nunquam enim posset assignari pars, quæ primò tota simul resistat, ergo falsum est passum resistere secundum eam partem, in qua agens agit. Respond. breviter neg. ad resistendum requiri determinatam quantitatem, vt ad agendum, quia plus requiritur ad agendum, quam ad essendum, at resistere sequitur esse, quandiu enim forma est in subiecto, tandiu resistit, resistentia enim vt diximus, non est quidam actus secundus positivus, vt actio, sed actus quidam negativus, quatenus est negatio actionis in passo.

Vrgebis iterum; si passum resistit agenti secundum illam solam partem, in quam agens agit; vel resistit antequam agens agit, vel postquam egit, vel dum agit; non primum, quia resistentia connotat oppugnationem agentis, est enim impedimentum quoddam actionis, quod si non adesset, agens introduceret formam, at antequam agens agat, & si non adesset resistentia, non ob id agens introduceret suam formam, ergo tunc passum non resistit agenti; neque secundum vt patet; neque tertium, quia dum agens agit introducit formam, ergo passum non resistit, quia resistentia dicit negationem actionis; tum quia in partem illam, in quam agit, iam introducit formam, ergo est contraria corrupta, ergo secundum illam partem formæ passum non resistit, quia quod non est, nequit resistere, nec resistit secundum alias partes, quia agens nondum in illas applicavit suam virtutem, ergo potius dicendum est, passum secundum omnes partes resistere, & sic actionem fieri secundum proportionem minoris inæqualitatis.

21 Resp. Ruu. 1. de gen. tract. de act. & react. q. 5. passum resistere agenti, dum applicatur ad agendum, eo quia in illo applicationis instanti agens introduceret totam formam, vt facit luminosum in aere, in quo nulla est resistentia respectu luminis, at non introducit, nisi in tempore sequenti, & successivè; idcirco passum non resistit agenti actu producenti formam, sed agenti applicato. Hæc doctrina est vtique vera, loquendo de resistentia in principio actionis; attamen deficit, quia si post applicationem passum non resistit, deberet agens subitò introducere formam, & non successivè. Quare addendum est duobus modis posse formam aliquam resistere agenti, primò vt totaliter impediat actionem agentis, secundò partialiter, vt retardet, ne tam citò fiat, sed successiva, si enim agens in instanti produceret formam, & destrueret oppositam, nullo modo hæc agenti resisteret, sed totaliter vinceretur; tum ad argum. dicimus formam resistere agenti, dum non agit, dummodo sit applicatum, tunc enim satis intelligitur passum impugnatum ab agente; vnde si forma totaliter impediret actionem agentis, resisteret, & tamen agens non ageret, non quia non est applicatum, sed quia superatur à resistentia, & quantum est ex se, ageret, nisi impediretur, maior est difficultas in actione successiva, quo pacto, & secundum quas partes forma dicatur resistere; dicimus tamen, passum in primo instanti applicationis resistere quidem (num autem tunc producat aliquod saltim indivisibile, dicemus disp. seq. q. 5.) at in tempore sequenti, sicut non est assignabilis prima pars, in quam agens primò applicetur, nec prima pars formæ, quæ primò introducatur, ita non poterit assignari prima pars, & determinata formæ, qua passum primò resistat, sed per partem indeterminatam, in quam intelligitur agens applicari successivè; ita vt sicut applicatio agentis intelligitur præcedere natura actionem ipsius, sic etiam resistentia ex parte passi, per quam resistentiam agens non simul ac intelligitur applicatum agit, sed in tempore immediatè sequenti; quapropter cum dicitur passum resistere per partem formæ, in quam agens agit, explicari debet de applicatione ad actionem, non de actione, quia hæc non stat cum resistentia, & quia dum iam agens agit in primam partem passi, tunc intelligitur applicatum ad secundam partem, in quam tunc etiam ageret, nisi adesset resistentia, ideo tunc passum nonnisi per secundam resistit, quæ resistentia est causa, cur simul non agit in primam, & secundam.

22 Secundò arg. experientijs, nam parva gutta aquæ excavat lapidem super illum decidens; Formica quoque sæpius pertransiens super illum lapidem aliquantum quasi callimat, & tamen resistentia lapidis excedit activitatem guttæ, & formicæ. Tum quia si essent calidum, & frigidum in portione æquali applicata, nequit concipi, quin aliquo pacto inter se pugnent, sicut si duo homines æquales in robore dimicarent, vnus in alterum agunt licet nunquam consequetur victoriam, ergo non semper actio erit à proportione maioris inæqualitatis. Resp. lapidem excedere activitatem guttæ, & formicæ secundum totalem potentiam resistitivam, non verò secundum illam partem solum, in quam agunt; & licet non statim in principio agant ita sensibiliter in lapidem, quælibet tamen gutta aliquid facit, vel disponendo mollificando lapidem, vel aliqualiter amovendo, sicut formica, sua vi aliquantulum concutit, & quasi divellit particulam aliquam, quam tandem motu sæpius repetito separat à lapide. Ex quo deducitur, quod si virtus activa debilioris agentis semper permaneret, nec debilitaretur, vt in istis casibus, potest agens istud totaliter vincere resistentiam passi, poterit enim gutta totum lapidem excavare; non sic autem evenit in qualitatibus activis contrarijs, vbi quia adest actio mutua, potentia activa debilioris agentis propter actionem contrarij languescit, idcircò nequit totaliter vincere resistentiam alterius. Ad 2. concedimus tunc agere, quia licet sint in portione æquali quo ad potentias activas, non tamen quo ad potentiam activam vnius, & resistitivam alterius, vt diximus ad 1. & si quo ad has potentias essent æqualia, nulla foret actio, nec victoriosa, nec non victoriosa, nec exemplum est ad propositum, quia illi homines agerent ad invicem, quia vnus superaret resisten-

siam alterius saltim secundum partem, quamuis vnus non obtineret de altero totalem victoriam, quia agendo, & reagendo ac repatiendo amborum vires labefactantur. Aliæ rationes adducentur infra q. 3.

QVÆSTIO II.

An idem possit in seipsum agere actione vniuoca.

23 IAm innuimus q. præc. in princ. posse idem in seipsum agere æquiuocè ex locis ibi cit. tum in Phys. tum in lib. de Cœlo; solum igitur hic loquimur de vniuoca actione, an scilicet calor possit seipsum intendere; Pars negatiua ab omnibus ferè conceditur, præterquam ab Aref. 1. de gen. q. 42. sec. 8. concl. 3. vbi docet impulsum in motu à semetipso intendi, vnde velociorem causat motum, idem etiam concedit de lumine, sed actione reflexa, non directa; attamen à communi non est recedendum, quam docet Doctor in 1. d. 3. q. 7. ad arg. pro 2. opin. & 2. d. 25. q. vn. & manet probata ex dictis q. præced. art. 1. si enim agens vniuocum nequit agere in simile, multò minus in seipsum, nihil est enim tam simile alicui, quàm ipsummet sibi. Nec fundamentum Aref. de impulsu aliquid vrget, nam vt diximus in lib. de Cælo disp. 3. q. 3. impulsus ille augetur æquiuocè à grauitate, non à seipso. Solum dubitari potest de actione reflexa, per reflexionem enim videtur eadem qualitas intendi vniuocè, idem per antiperistasim conspicitur; vt igitur exactè hanc difficultatem examinemus, quia aliqui negant in antiperistasi, & reflexione fieri hanc intensionem, & qui illam admittunt, multum laborant, vt causam assignent, idcirco prius videndum, num verè qualitas intendatur in his casibus, deinde causas indagabimus.

ARTICVLVS I.

An qualitas per antiperistasim, & reflexionem intendatur.

24 ANtiperistasis Græcè, Latinè significat circumobsistentiam debilioris contrarij à fortiori; per quam obsistentiam contrarium obsistens impedit, ne obsessum vlterius diffundat propriam actionem, propter quod vires suas velut in se colligit, aut aliunde magis roboratur vis eius, & consequenter magis intenditur; sic in hyeme aer in cauernis obsessus à frigidiori aere calidior est, quam in æstate, idem experimur in aquis putealibus; è contra in æstate frigidiores sunt, cum obsidentur ab aere calido, & hæc maior intensio vocatur antiperistica actio.

25 Reflexio est *retrocessio actionis agentis in eadem parte medij, in qua agens actione directa prius egit, propter adueniens obstaculum intra sphæram agentis*, quæ clarè explicatur exemplo motus pilæ ad parietem, & specierum visibilium in speculo. Dicitur igitur *retrocessio actionis agentis*: quæ dupliciter fieri potest, vel rectè, vel obliquè, rectè fit, si linea incidentiæ est perpendicularis, ita vt causet duos angulos rectos cum obstaculo, etiam reflexio erit per eandem lineam: obliquè fit, quando linea erit obliqua, si scilicet linea incidentiæ causat angulum acutum ex parte agentis cum obstaculo, nam tunc reflexio fiet per lineam obliquam ea parte opposita, faciendo alium angulum acutum ea alia parte, sic experimur in pila ad parietem, vel ad terram proiecta: sic in proiectione specierum visibilium in speculo, nam qui in medio se ponit, conspicit se in speculo, quia fit reflexio directa, at si est ex vna parte speculi, non se videt, sed cernitur ab existente in parte opposita, quia ibi fit reflexio obliqua. Dicitur *in eadem parte medij, in qua agens actione directa prius egit*; non quod sit sensus, quamlibet reflexionem directam esse, quia rectitudo, & obliquitas reflexionis sumi debet ex rectitudine, vel obliquitate lineæ incidentiæ in obstaculo, sed quia vbicunque fiat reflexio, & quomodocunque semper agens prius egit in illa parte medij actione directa; nam vt notat Scot. 2. d. 13. q. vn. agens in diffundendo suam actionem agit sphæricè, vel si ex vna parte impeditur, agit hemisphæricè, ita vt se habeat instar puncti in sphæra, à puncto autem ad circumferentiam ex qualibet parte protrahuntur lineæ rectæ. Dicitur *propter adueniens obstaculum*, quod, non debet intelligi de quolibet obstaculo, nam species visibilis non reflectitur a pariete, sed à speculo, nec lumen ita reflectitur à corpore nigro, sicut ab albo; & hoc quia requiritur quædam dispositio, vel tersitatis, vel vt obstaculum sit receptiuum illius qualitatis, & quo magis est receptiuum, eo fortior fit reflexio. Dicitur tandem *intra sphæram agentis*, quia si obstaculum extra illam esset, iam virtus agentis esset exhausta, & consequenter non posset amplius agere. Hinc quia actio, quam exercet agens in reflexione, æquiualet actioni, quam vltra protenderet, si non adesset obstaculum, & hæc actio esset vniformiter difformis quo ad intensionem, eodem intensionis gradu procedit in reflexione, vt dicemus. Quod igitur accidit in motu pilæ, & reflexione specierum, intelligendum est euenire in alijs qualitatibus, vt cum v. g. ignis, vel luminosum nequit diffundere actionem per totam suam sphæram propter impedimentum, reflectit circa eandem partem producendo nouam qualitatem, & intendendo priorem.

Aliqui negarunt per antiperistasim verè, & realiter nouam qualitatem produci, sed dixerunt hanc maiorem intensionem esse solum apparentem, vel quo ad sensum, quia scilicet aqua in æstate tangitur manibus calidis, ideo frigidior apparet, quam in hyeme; vel quia per obsessionem contrarij magis aquæ constipantur, & condensantur in æstate, quam in hyeme, hinc quia maior densitas iuuat ad fortius agendum, frigidiores apparent, quàm in hyeme, ita Cardanus lib. 2. de subtil. ad finem, & Gal. lib. 3. de facult. simpl. medicam. cap. 7. Similiter aliqui absolutè negarunt per reflectionem intendi verè, & realiter qualitatem, sed solum apparenter, propter densitatem scilicet & capacitatem corporis occurrentis. Aref. verò 2. de gen. q. 42. sect. 9. tantum admittit in luce, non in alijs corporeis qualitatibus.

26 Dicendum est primò per antiperistasim verè, & realiter intendi qualitatem, est communis cum Arist. 1. Metheor. sum. 3. c. 1. & 2. prob. multis experientijs, præter adductas de aquis putealibus & aere in subterraneis locis incluso. Venter enim animalium ex Hippocr. aphoris. 15. in æstate frigidior est, in hyeme calidior. Aqua noctu infrigidata in æstate, & manè exposita paululum Soli, magis infrigidatur propter ambientem calorem; quod etiam continget, si in cisternam aliquantum aquæ calidæ projciatur. Modica aqua super ignem iniecta, & supra calcem est causa, quod ignis magis accendatur, calx verò magis calefiat; & aliæ quamplures adsunt experientiæ. Quibus nequit responderi cum 1. opinione prouenire à diuersitate organorum sensuum. Nam si in æstate tangerentur aquæ puteales manibus eodem modo frigefactis, vt in hyeme, vel si manibus calefactis in hyeme, vt in æstate, adhuc tepidiores apparent in hyeme, frigidiores in æstate. Tum quia in hyeme puteales aquas recenter extractas quasi fumantes cernimus, quod non potest aliter explicari, nisi quia ex calore in ipsam aquam agente, multæ eius partes rariores, & leuiores facilè concepto calore sursum efferuntur, & euaporant. Tum quia, quod venter sit calidior in hyeme intensiuè, non apparenter, patet ex meliori concoctione ciborum, quæ fit in hyeme, hinc etiam est, quod plus hyeme comedimus, quàm æstate, & plus ij, qui in regionibus habitant frigidis, quàm in calidioribus. Neque cum 2. opin. dici poterit prouenire semper, & adæquatè ex maiori densitate. Quia sic potius aquæ puteales frigidiores deberent esse in hyeme, quia densiores, frigus enim condensat, calor rarefacit, vnde aqua calida rarior est frigida; præcipuè quia calor ille est aduentitius, non naturalis aquæ, ergo aliqua causa assignari debet. Tum quia non assignatur ratio, quo pacto fiat hæc noua condensatio ad præsentiam contrarij. Rationes in contrarium petunt solutionem seq. art.

27 Dicimus 2. per reflexionem non solum lumen, sed cæteras etiam qualitates intendi, ita Scot. 2. d. 13. q. vn. D. & ad 3. & 4. q. 10. q. 9. in fin. quam probat, agens naturale, cuius virtus non est exhausta, agit quantum potest in passum potens recipere suum effectum, at quando intra sphæram agentis occurrit obstaculum, non exhauritur totaliter virtus agentis, & ea alia parte reperitur medium potens recipere intensiorem qualitatem, ergo agens in illud aget actione reflexa, quòd enim habeat in se prius aliam qualitatem, non officit, quia medium est receptiuum intensioris qualitatis, & qualitas ipsa est intensibilis. Accedit experientia, quia perfectius lumen est in reflexione speculi, quam in alia parte aeris, species visibilis reflectitur, quando inuenit obstaculum (licet requirat aliquas conditiones in illo) hæc etiam est causa, cur fiat echo. Idem patet de calore, nam quo magis fit reflexio radiorum, eo intensior sentitur calor, vt apparet in æstate, & cum intra sphæram ignis apponitur lamina ferrea. Nec est verum, quod ait Aref. hoc scilicet esse, quia obstaculum impedit aerem, ne diffluat, & consequenter ne refrigeret, ideoque sentiri maiorem calorem. Non valet, quia licet aer ille difflueret, adhuc intensior calor sentiretur, vt patet, si apponeretur esca in loco, in quo fit reflexio radiorum à speculo concauo, nam vtique accenderetur, quamuis omnes insufflarent venti. Tum quia idem ignis intensiorem calorem causaret in paruo cubiculo, quam in magno, etiam si aer è nulla parte posset exire, Tum quia sint duo obstacula ambo sufficienter impedientia defluxum aeris, vnum tamen sit aptius altero ad reflexionem, putà si esset ex aliquo marmore, vel metallo, certè maior calor sentiretur ex illo obstaculo, quam ex illo, quod est signum reflexionis.

28 In oppos. arg. ex Aref. quia sequeretur in medio intendi calorem vsque ad octo gradus, & vltra, si scilicet ignis actione directa produceret in medio calorem vt sex, & si posset vltra agere, produceret calorem, vt quinque; ergo per reflexionem produceret calorem vt vndecim. Tum 2. non statim ac ponitur obstaculum, sentitur maior intensio caloris, vt fit in lumine, signum euidens reflexionem solum in lumine fieri, non in alijs qualitatibus. Tum 3. quia gradus sunt ætherogenei, ergo nequit intensio fieri per additionem remissioris qualitatis. Resp. faciliter, quandoque produci vtique calorem vt octo, vt fit in reflexione speculi concaui, qua ignis accenditur, nunquam tamen reflexio causabit plusquam octo gradus, nam ignis, qui est calidissimus, non excedit calorem vt octo; & hoc quia nequit simile agere in simile. Ad 2. idcirco reflexio luminis statim conspicitur, quia lumen propter carentia contrarij causatur in instanti, tam actione directa, quam reflexa, at calor sicut causatur actione directa in tempore, ita etiam actione reflexa. Ad 3. patebit ex dicendis disp. seq. falsum esse assumptum, intensionem scilicet fieri per gradus ætherogeneos.

29 Se-

29 Secundò sequeretur, quòd si luminosum v.g. aut calidum remissum existeret intra spatium reflexionis intenderetur per reflexionem, quod est falsum, quia iam simile posset agere in simile, & idem in seipsum actione vniuoca, eo quia communiter conceditur reflexionem fieri ab agente principali; sequ. prob. quia si non posset intendi, maximè esset, quia calidum maius nequit intendi à minori, sed hoc non obstat, nam etiam calor directè productus est intensior calore causato per reflexionem, & tamen intenditur ab illo.

Hac ratione commoti Conimbr. 1. de gen. c.9. qu. 1. art. 1. & Arus. cit. sect. 12. concedunt conseq. illi quidem de lumine, & calore, iste solum de lumine, & negant falsitatem, ad probationem aiunt non esse impossibile idem in seipsum agere actione vniuoca reflexa, sed tantum actione directa. Verum rationes, quibus Doctores probant simile non agere in simile, nec in seipsum vniuocè, probant tam actione directa, quam reflexa, vt intuenti patebit; maximè ratio à posteriori, nam si calidum seipsum reflexè intenderet, ergo postea intensius ageret in medium noua actione, qua etiam denuò seipsum reflexè intenderet in infinitum, vel saltim vsque ad summum gradum, quod tamen falsum esse docet experientia; & hæc ratio concludit, siue causa reflexionis ponatur agens, siue aliquid aliud. Nec facessit, quod ait Arus. sect. 13. non sequi intensionem in infinitum, quia lumen non habet esse permanens, sed semper est in fieri, ac proinde non potest esse ratio, vt producatur maius lumen, neque potest per productionem noui luminis intendi, itaut sit principium producendi aliud lumen; tum quia etiam vt reflectitur lumen, & recipitur in ipsum luminosum, pendet ab eodem vt principio, quare nequit esse ratio, vt denuò intendatur actio directa, quia semper se habet vt reflexum. Ista responsio non valet, nam non minus lumen habet esse in fieri, seu in conseruari dependet, quam lux, & tamen hæc est ratio producendi lumen, ergo continua dependentia non impedit, quin lumen sit ratio producendi aliud lumen, præcipuè cum per ipsum sit actio vniuoca. Tum quia maius lumen magis illuminat, idest est ratio luminoso producendi maius lumen in medio, ergo si luminosum per reflexionem magis intenditur, habebit vim producendi maius lumen, quòd autem hoc lumen sit in ipso reflexè causatum, non impedit actiuitatem, nam etiam lumen primarium est ab ipso in se causatum, & tamen est ipsi ratio agendi; idem videmus de igne agente per calorem a se productum.

Resp. igitur neg. seq. & exemplum de lumine non vrget, quia vt sæpè dictum est, luminosum æquiuocè producit lumen, idcircò nunquam intenderetur a lumine; at loquendo de calore concedimus non posse calidum reflexè intendi, imò si agens in aliqua parte medij produceret calorem eiusdem intensionis, non ob id per reflexionem calor ille intenderetur, quamuis posset ad illam partem peruenire reflexio, & hoc quia simile non agit in simile; nec impugnatio aliquid valet, quia non est calor per reflexionem causatus, qui effectiuè intendit calorem directè productum, aliter calor vt vnum v.g. calefaceret calorem vt tria, sed est agens principale, quod perfectius est calore ab ipso directè producto, vnde poterit illum intendere reflexè per calorem remissiorem, vterque enim non excedit suam actiuam virtutem.

30 Tertiò in lumine non apparet, quomodo possit fieri reflexio, nam luminosum totum quod potest producere, in instanti producit, ergo non potest in eadem parte medij agere directè, & reflexe, hoc enim dicit temporis successionem. Accedit, quòd sequeretur agens fortius agere in distans actione vniuoca, quam in propinquum, quod est falsum, agit enim vniformiter difformiter, seq. prob. nam intensior esset qualitas propè punctum reflexionis, quam in medio licet magis propinquo agenti. Resp. sicut si luminosum illuminaret per totam suam sphæram, in instanti ageret, sed in priori natura ageret in propinquius, quam in remotius, sic cum agit actione reflexa, in eodem instanti temporis agit, sed prius natura directè, quam reflexè. Ad confir. concedimus vtique intensiorem esse qualitatem in puncto reflexionis per actionem reflexam causatam, nam qualitas ista correspondet illi, quæ in longiorem tractum produceretur, si non foret obstaculum, hæc autem esset intensior in parte propinquiori, quam in remotiori, cum igitur eodem ordine retrocedat agens reflexa actione, quo vlterius protenderet, intensior erit qualitas in puncto reflexionis, quam in fine; hinc si sermo erit de tota qualitate directè, & reflexè producta, dici poterit agens non agere fortius in distans, quia licet qualitas reflexè producta esset ibi intensior, & in propinquo remissior, ex alio capite tamen qualitas directè producta est intensior in propinquiori, & remissior in remotiori, ideoque esset compensatio, si verò loquamur de qualitate reflexè causata, concedimus totum; neque implicat, quia vere hac actione agens agit vniformiter difformiter, cum sit continuatio actionis directæ, & pars propinquior puncto reflexionis se habet vt propinquior agenti, quia correspondet parti propinquiori, in quam ageret actione directa, si impedimentum non obstatet. Tum quia hæc intensior actio in distans secundum nos non repugnat, maximè reflexa actione ex dictis disp. 7. Phys. q. 4. art. 3.

ARTICVLVS II.

Assignantur causa maioris intensionis in antiperistasi, & reflexione.

31 QVoad primam partem difficultatis de antiperistasi, certum est apud omnes contrarium obsidens non posse esse per se causam illius maioris intensionis obsessi contrarij, nam vnum contrarium producit sibi simile per destructionem alterius contrarij, ergo nequit producere alterum contrarium, quia esset causa propriæ destructionis, & causa productiua, & destructiua eiusdem, solum ergo esse potest causa per accidens, quatenus remouet impedimenta, vel quatenus melius disponit, & applicat causam per se, vt dicemus. Dubium est, quænam sit per se causa huius maioris intensionis.

Aliqui aiunt causam per se esse ipsam qualitatem, quæ propter obsessionem contrarij colligit se, magisque constipatur, fitque robustior, & validior, vel propter istam collectionem, vt sentiunt Tol. 1. de gen. qu. 14. Astud. quæst. 21. Pompon. & Zab. tract. de react. vel propter quandam reflexionem in seipsam, quia nequit ob præsentiam contrarij extendere suam actionem, vt Suess. 1. de gen. com. 95. vel iure defensionis, vt possit validius resistere contrario, vt Conimb. 1. de gen. c.9. qu. 1. artic. 2. Alij verò assignarunt causam per se esse species quasdam intentionales a qualibet qualitate emissas, quæ cum in contrarium circumstans occurrunt, ob maiorem resistentiam illius retrocedunt, & in suum agens reflectuntur, atque ita illud intendunt; ita Mars. 1. de gen. qu. 17. & 18. Venet. ibid. c. 28. Saxon. q. 15. & aliqui Medici.

32 Nulla tamen harum opinionum satisfacit. Nam primò, quamuis constipatio, & condensatio iuuent ad fortius agendum, non tamen supra proprias vires, vt diximus q. præc. art. 1. concl. 1. & tamen quandoque per antiperistasim causatur intensior qualitas; Tum quia si qualitas est subiecto violenta, non apparet, quo pacto possit se intendere per collectionem, & non potius à contrario obsidente, & à subiecto, in quo residet, destruatur. Tum quia per antiperistasim subiectum transit de vno contrario in aliud, vt aqua in æstate est frigida, in hyeme est calida, at constipatio solum posset esse causa, quod qualitas existens in subiecto magis constipetur, non tamen, quod corrumpatur, & in alteram contrariam transeat, nequit enim condensatio esse causa maioris caloris, & frigoris; quare assignanda est causa huius mutationis. Deinde nequit qualitas se intendere per actionem reflexam, quia vt dictum est art. præced. nec actione reflexa idem potest vniuocè in seipsum agere, aliter fieret in infinitum intensio, iam agens magis intensum iterum fortius aget, & sic magis reflexè se intenderet. Qua ratione ostenditur, nec iure defensionis posse qualitatem se intendere. Tum quia si res illa ab intrinseco habet vim producendi maiorem qualitatem, ergo siue adsit, siue non adsit contrarium, semper producet, dummodo non sit impedita, agens enim naturale semper agit secundum vltimum suæ potentiæ; nec præsentia contrarij potest esse conditio necessaria ad agendum, imo potius esset impedimentum, maximè, quando qualitas est connaturalis subiecto, vt frigus aquæ, nam aqua ex se petit summum frigus, tanquam connaturalem perfectionem præscindendo à quocunque extrinseco contrario obsidente, ergo si poterit illud acquirere, statim acquiret. Tum quia quando qualitas non est connaturalis, vt calor aquæ, alia extrinseca causa erit assignanda, quod etiam concedunt Conimbr. Tandem sententia de speciebus intentionalibus est falsa, quia illæ species, cum sint accidentia, nequeunt migrare de subiecto in subiectum, tum quia à qualitatibus æquiuocè producuntur, ergo sunt alterius rationis, & ignobiliores, causa enim æquiuoca excedit suum effectum in perfectione, ergo nequeunt species illæ intendere qualitates, præcipuè quia species intentionales à natura ordinantur ad sensationes causandas.

33 Pro resolut. not. duplicem intensionem fieri posse per antiperistasim, prima est intensio qualitatis naturalis, seu subiecto conuenientis, vt cum aqua frigefit, vel aer calefit, secunda est intensio qualitatis disconuenientis, & innaturalis, vt cum aqua calefit, vel aer frigefit. Insuper not. corpora omnia calida vel frigida exhalationibus plena esse, illa ex natura sua calidis, hæc frigidis, quæ exhalationes in propria qualitate intensiores sunt, quam reliquæ partes, sunt enim quasi quinta essentia illorum corporum. Rursus ex dictis disp. 3. de Coelo q. 2. aduertendum proprium esse contrariorum à se inuicem refugere ex naturali propensione, qua res appetit conseruari, ad quod maximè facit societas similium, vnde dicitur vulgò similia facillimè congregari; & hoc patet multis experientijs, clarissima est illa in plumbo feruente, & liquato, hoc enim in aquam decidens confestim contra suam naturam resilit summo impetu, magnoque fragore, & in ipso aere quasi suspensum congelascit, vnde qui fusilibus operibus incumbunt, maximè cauent, ne quid aquei humoris insideat in formis, in quibus æs liquatum recipi debet; hac etiam de causa vapores è rebus calidis exeuntes hyeme frigida redduntur visibiles ob suam condensationem, vt magis resistant frigido: Quo in genere singulare est, quod narratur accidisse in Belgio anno 1574. propè Traiectum scilicet ab Hispanis militibus deprehensum hostilis equitatus aduentum, alioqui improuisũ, ex eo, quod

paruam quandam nubeculam terræ proximam frigidissimo Cælo animaduerterunt paulatim ad sese accedentem, quæ ex flatu aquorum constipato constabat; idem quoque appatet in ligno viridi ex vna parte igni approximato, nam statim ex altera parte cernitur exire quidam humor aqueus suum contrarium fugiens; aqua etiam in puluere, aut in aliquo arido proiecta glomeratur, & magis vnitur, Ex quo sequitur, quòd circumsesso aliquo corpore à suo contrario, subtiliores, quas diximus, exhalationes exire, siue transpirare non possunt, vt prius solebant, propter periculum, ne impingant in contrarium obsistens, ideoque vel retrocedunt, si aliquantulum processerint, & non potentes exire agunt in partes alias, quæ natura sua minus aptæ sunt ad qualitatem tanta celeritate, & intensione concipiendam, ac proinde intendunt qualitatem in iisdem vsque ad eum gradum, quem ipsæ habent; hinc verè in plerisq; corporis obsessi partibus intenditur qualitas, & dici potest totum corpus in ea qualitate fieri intensius.

34 Verum maximè displicet Rubio de gen.tract. de act. & react. q.7. motus iste fugæ à contrarijs, & dissimilibus, & congregationis similium; nam, inquit, talis motus aliquando est violentus, quia res naturaliter petunt sursum, vel deorsum determinatè moueri, ergo nequit ab intrinseco prouenire, neque ab extrinseco, quia contrarium obsidens non est causa per se motus localis sed solum alterationis, ergo non est admittendus; Nec est par ratio de motu corporum ad replendum vacuum; quia hoc est propter bonum commune, ideoq; poterit à natura cuiuscunque prouenire, quia quodlibet corpus est pars vniuersi, at fuga hæc à contrario non est propter commune bonum, idcirco non fiet a natura vniuersali. Hinc respondet ad illud de ligno effluere humorem illum non propter fugam contrarij, sed propter rarefactionem; aqua conglobatur in puluere, quia naturaliter petit, vt partes, quantum fieri potest, appropinquentur ad centrum, quod fit per illam glomerationem; aliter etiam moueri debebit aqua, cum est ab igne circumscripta, & calefacta.

Sed certè non rationabiliter respuit hunc motum, vt etiam innolmus disp. 3. de Cœlo n. 29. cum luce clarius appareat dari, vt constat ex allatis exemplis, maximè de plumbo, quod non rarefit, sed potius condensatur, sic etiam exhalationes propter nimium frigiditatem ita constipantur, vt etiam accendatur ignis; idem docent Medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione similis qualitatis; quare etiam humor aqueus mouebitur ad fugiendum contrarium, neo aqua glomeratur propter æqualem distantiam partium à centro, quia sic potius est in statu violento, cum sub partibus ipsius reperiatur aer; & si naturaliter hanc peteret figuram, non quæreret superare siccitatem, & deinde diffluere. Neque ratio ipsius vrget; nam non solum res petit conseruari in proprio loco, sed etiam vt procul à contrarijs existat, ideoque naturaliter moueri potest propter vtrumq; finem, & quia locus est determinatus, idcirco motus ad illum determinatus erit, vel sursum, vel deorsum; at quia fuga a contrario pendet à diuersa, & multiplici applicatione contrarij, etiam motus indeterminatus erit propter hunc finem; & quamuis non sit ille motus propter bonum commune, est tamen propter bonum particulare, ideoque poterit à propria natura cuiuscunque rei causari; imo motum ad replendum vacuum iam diximus disp. 12. Phys. esse violentum, & à principio intrinseco non prouenire. Non ob id tamen quodlibet contrarium debet actu semper à suo contrario refugere, quandoque enim imo sæpius non refugit propter grauitatem, vel molem illius corporis, & maximè si non est tam magna contrarietas.

35 Ex his respondendum ad difficultatem; sit primò, quòd intensio propriæ, & connaturalis qualitatis per accidens fit ex abscessu exhalationum contrariarum, quæ propter vicinitatem sui similis scilicet contrarij obsidentis, ad illud transpirant; per se verò fit tum per emanationem propriæ, & naturalis qualitatis actione æquiuoca a forma substantiali, tum per actionem exhalationum, quæ intensiori qualitate sunt affectæ, & expirare non possunt. Secundò intensio innaturalis qualitatis ob antiperistasim fit per accidens propter discessum propriarum exhalationum, per se verò ab exhalationibus contrarijs illi subiecto, & in eo detentis. Hic dicendi modus, qui communis est, explicatur, & probatur simul.

Sit calor æstate circum obsidens ingentem puteum, eo ipso præbet aditum exhalationibus calidis permixtis in aqua, vt foras ad illum prodeant, vt facilius conseruent, idem etiam calor impedit frigidas aquæ exhalationes, ne exeant, propterea quod est contrariorum natura se inuicem refugere; iam verò exhalationes aquæ frigidæ, cum sint intensiores in propria qualitate naturali, quàm sint reliquæ partes aquæ, illas intendunt; & quoniam ipsa forma aquæ est productiua frigoris, si nihil obstat, etiam ipsa frigus producit, vbi prius impediebatur ab exhalationibus calidis. E contra verò circum obsideatur idem puteus in hyeme intenso frigore ambientis aeris, exhalationes propriæ aquæ, quia frigidæ sunt, facile euocabuntur ad aerem frigidiorem, quia omne appetit suum simile, at calidæ, quæ in illa eadem aqua erunt, ob metum contrarij frigoris obsidentis remanent in aqua. Venter propter aerem frigidum circumstantem in hyeme calefit, quia pori condensantur, spiritus vitales fugiunt ad interna (quod quomodo sit intelligendum, dicemus n. 37.) & consequenter causant maiorem calorem; in æstate frigefit, quia pori aperiuntur, spiritus faciliter euaporant, & relinquunt ventrem frigidiorem, hinc septentrionales plus comedunt propter maiorem calorem ventris, quam meridionales. Aqua noctu frigefacta accedente Sole, & calefaciente ambientem aerem, antequam sua actione superet resistentiam eius, si quæ partes calidæ intus erant inclusæ, ad superna euocantur, & aliquæ frigidæ intima petunt, & sic frigidior euadit. Hoc modo pepones Soli expositi prius frigescunt, donec actione Solis superante incalescunt. Hæc quoque est ratio, cur calx magis incalescat, si effundatur aqua, quam si effundatur oleum, nam aqua in primis frigore constipat partes exteriores calcis, impeditque ne partes calidiores saltem virtualiter auolent, deinde sua grauitate, & humiditate dum se insinuat in calcem, cogit partes calidiores in vnum coire, vnde fit, vt maior calor excitetur. Oleum vero, quia calidum est, non constipat partes exteriores calcis, & quia viscosum magis adhæret partibus calcis, vnde fit, vt partes calidiores sibi agglutinet, impediatq; minus simul conueniant ad excitandum maiorem calorem. Intelligitur etiam, cur fænum, fimus columbarum, & similia flammam quandoque concipiant, nam partes subtiliores calidiores, cum nequeant transpirare, taliter calefaciunt alias, vt dispositionem formæ ignis attingant. Quædam poma in hyeme maturescunt, cum tamen maturatio sit aliqua concoctionis species, quæ calore indiget; hoc fit quia ea frigore obsidente calor insitus intenditur, atque ita plus agit ad maturitatem, quanquam etiam siccitas multum iuuet, quæ impedit putrefactionem concoctioni contrariam, quare etiam paleæ plerumque substernuntur, & in cubiculis eadem obseruantur remotis ab humiditate; Contrectata primum niue frigemus acriter, mox calemus impensius, quia frigus coarctat poros, & continet spiritus calidos, & ab alijs partibus abundantiores subministrantur spiritus, vt contrario fortius resistatur. Ex quibus responderi potest ad similes casus; Tandem aduerte quandoque antiperistasim contingere per solam condensationem, non per augmentum reale qualitatis, dicitur tamen actio antiperistica, quia densitas iuuat ad celerius, fortius, & validius agendum, non tamen supra proprias vires, vt dictum est.

36 In hac doctrina dubitari potest, quomodo exhalationes contrariæ in intensione innaturali superent exhalationes proprias, & subiecto connaturales, nam in casu aquæ putealis, si aqua fuit in suo statu naturali frigida scilicet vel in summo, vel propè summum, videtur multo plus habuisse partium exhalationum frigidarum, quæ sunt sibi propriæ, quam calidarum, cum sint innaturales, poterant igitur pauciores illæ a pluribus illis extingui, atque superari, & sic aqua non fuisset calefacta. Tum quia terreæ exhalationes ex propria natura sunt frigidæ, cum sint eiusdem naturæ cum terra, ex dictis disp. 4. de Cœlo q. 4. art. vlt. & calorem habent ab extrinseco, ergo non poterunt calidæ conseruari in aqua, sed refrigerari debent, nam præter virtutem refrigerandi intrinsecam accedit extrinsecum frigus aquæ. Tandem non apparet, vnde tot exhalationes continuò proueniant in qualibet terræ parte, maximè quia in hyeme Sol est à nobis remotissimus.

Resp. ad 1. ideo exhalationes innaturales præualent naturalibus, quia istæ facilè transpirant propter similitudinem, quam habent cum ambiente, non sic innaturales, quæ propter contrarietatem cum ambiente refugiunt, & se intrudunt in corpore, quod intenditur. Ad 2. iam ibi diximus exhalationes terreas propter siccitatem tenacius retinere calorem; tum quia adest causa conseruans, quæ primò dedit calorem, tum quia licet frigefiant, continuò aliæ calidæ succedunt, & quia reperiunt aquam calefactam, non tam fortiter ab ipsa patiuntur. Ad 3. generari virtute Solis, astrorum, & ignium subterraneorum; quamuis autem Sol in hyeme à terra distet, hoc facit solum, quod non possit exhalationes illas sursum attrahere ad vltimam, vel mediam aeris regionem, vt facit in æstate, non tamen quod totaliter non possit illas causare; tum quia potuerunt in æstate generari, sed propter aduenieus frigus non euaporarunt, sed remanserunt inclusæ in terræ visceribus. Nota tamen, quod inter hæc contraria obsidens, & obsessum debet esse aliqua proportio, si enim actiuitas obsidentis valde excederet resistentiam obsessi, non intenderetur qualitas istius per antiperistasim, imo remitteretur per actionem contrarij; hinc antiperistasis non fit in rebus exiguæ quantitatis, vt in gutta aquæ.

37 Circa hanc materiam superest not. quòd Arriag. disp. 3. de gen. sect. 9. negat ventriculum in æstate frigidiorem, in hyeme calidiorem esse; affert rationem, quia in hyeme magis conueniunt calidiores cibi, in æstate frigidiores, quàm è contra, ergo in hyeme stomachi calor est minor, quam in æstate, non enim ad extinguendum ignem alius applicatur ignis, nec ad minuenda frigiditatem niuis apponitur alia nix. Tum quia quando principium aliquod à contrario obsidetur, nequit perfectè operari, sicut si liberum extaret ab obsidione contrarij, ergo idem de calore animalis. Tum 2. in æstate partes corporis externæ calidiores sunt, quam in hyeme, qui calor nequit originari ab aere, aer enim non est tam intensè calidus, vnde in vestibus aeri propinquioribus non sentitur calor sic intensus, vt in partibus corporis, ergo prouenit a maiori calore interno. Neque dicas à calore aeris euocari foras calorem internum. Nam calor non euocatur per motum localem, quia accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed per productionem, quatenus ab interno calore producitur in partibus externis, ergo si calor internus fortius agit in æstate, erit etiam maior. Hine respondet ad exemplum

de imperfectiori concoctione, quæ fit in æstate, prouenire scilicet ex excessu caloris, nam ad concoctionem requiritur temperamentum in mensura ad iustitiam, quod destruitur ex intensione excedenti vnius ex primis qualitatibus; idcirco intensissimus calor febrilis, quamuis per totum corpus, etiam in stomacho diffusus non iuuat, imo nocet concoctioni, & nutritioni.

Solutio huius difficultatis, quæ potius medica est, pendet ex intellectu distinctionis caloris in naturalem, & aduentitium, de quibus Medici, & quidam Philosophi loquuntur, ac si specie differrent, & hoc propter diuersos effectus secundarios, quos producunt ratione aliarum causarum concurrentium præcipuè formæ substantialis, vnde calor naturalis in stomacho concurrit ad productionem chili, non tamen in alijs corporis partibus, vt diximus disp. præced. q. 7. calor igitur naturalis vt significat accidens caloris contemperati, & substantiam subtilem, vt sunt spiritus vitales, inseruit nutritioni, & concoctioni in stomacho, & quia e a calore extraneo aperiuntur pori, & spiritus illi euaporant ad externa, sequitur quod deficit naturalis calor, cuius carentia dici potest frigus, & venter dici potest frigidior, non quia reuera semper intus adsit frigus, sed quia propter carentiam debiti instrumenti est debilitatus ad concoctionem exercendam, sic etiam inquiunt Medici ex nimio iecoris calore refrigerari stomachum, quatenus ad se iecur attrahit spiritus vitales, & Gal. l. 2. de Temper. c. 6. inquit illa, quæ putrescunt calidiora fieri aduentitio calore proprio autem frigidiora. Ex quo colligitur clare in hyeme, & in locis septentrionalibus ventrem esse calidiorem per antiperistasim, quia ea frigore ambiente restringuntur pori, nec spiritus euaporant, vnde maior copia naturalis caloris reperitur in stomacho, non solum propter temperamentum in mensura, sed propter illam maiorem copiam, aliter sequeretur existentes in eodem loco frigido æqualiter comedere, & concoctionem efficere, nec plus sanguineos, & calidiores appetere cibos, quàm melancholicos, & frigidiores, si totus calor ab extra prouenitet, quod est falsum. Quare concedimus in æstate ventrem calidiorem esse extraneo calore, non tamen naturali; qui ad externa auolat, qua ratione partes corporis externæ calidissime sentiuntur; at in hyeme esse calidiorem calore naturali. Nec est verum, principium omne semper perfectius agere in absentia contrarij, vt ait Arriaga, aliter omnis antiperistica actio tolleretur, quod nec ipse concederet, sed solum verificari, quando contrarium superat potentiam alterius, sic si frigus esset intensissimum, tandem ventrem, & omnia membra congelaret, & causaret animalis interitum.

38 Quo ad alteram partem difficultatis de reflexione non defuerunt, qui causam assignarunt qualitatem in medio actione recta ab agente principali productam, seipsam intendentem, ita qui sustinent idem posse in seipsum vniuocè agere. Ioan. de S. Thom. 1. de gen. q. 5. art. 1. & 2. docet qualitatem in obstaculo producta intensiorem esse qualitate producta in medio ab agente propter maiorem dispositionem obstaculi ad recipiendam illam qualitatem; quæ qualitas, inquit, producitur a qualitate existente in medio, hæc enim licèt sit remissior, attamen vt est virtus principalis agentis, potest producere intensiorem qualitatem seipsa, non tamen excedentem virtutem agentis principalis; & ista qualitas intensior in obstaculo ponitur ab ipso causa qualitatis per reflexionem in medio causatæ. Ab hac opin. parum distat Suar. dum disputat. 18. Met. sect. 9. n. 34. & seq. ponit obstaculum mediante qualitate sibi impressa à primo agente tanquam ratione formali agendi esse per se causam huius actionis reflexæ; Alij verò modificant hunc dicendi modum, asserendo obstaculum vt causam partialem integrantem cum primo agente causam totalem; vel solum in aliquibus casibus scilicet cum reflexio est obliqua.

39 Dicendum, nullam ea his opinionibus esse veram, sed causam per se, & immediatam esse primum agens, quod actione directa produxit qualitatem in medio, & in obstaculo: ita Doctor 2. d. 13. q. vn. D. & ad 3. & 4. dist. 10. q. 9. in fin. quem sequuntur Ruu. Aref. Auers. Arriag. sæpè cit. & Popon. de act. artic. 2. Prob. discurrendo per illas opin. Primò enim nequit qualitas in medio seipsam intendere, tum quia ex dictis idem nequit in seipsum agere vniuoca actione; tum quia si talem haberet virtutem se intendendi, semper intenderet se, licèt non adesset obstaculum, hoc enim per accidens se haberet ad huiusmodi actionem. Deinde, quod modus à Ioan. de S. Tho. assignatus non sit verus, patet ex dictis disp. 7. Phys. q. 6. art. 3. & 4. vbi ostendimus nullum imperfectius posse producere perfectius, etiam vt est virtus agentis perfectioris, quia esse virtutem illius non addit aliquid entitati imperfectiori, quare si in se consideratum secundum entitatem nequit perfectius producere, neque vt est virtus perfectioris; de quo etiam agemus infrà disp. 5. quæst. 1. falsum igitur est qualitatem in medio remissionem producere intensionem in obstaculo, vt est virtus principalis agentis.

40 Quòd autem obstaculum non sit per se causa, neque partialis, neque totalis, prob. nam primò ex se per suam densitatem, & opacitatem non est actiuum qualitatis reflexæ, semper enim ageret, etiamsi qualitatem non reciperet ab agente principali; vel si dicatur, qualitatem illam esse conditionem requisitam, præterquam quòd gratis assumitur, deberet admitti in obstaculo quocunque virtus actiua illius qualitatis, & sic, quia marmor potest esse obstaculum reflexionis frigoris, caloris, & luminis, iam ex se esset harum qualitatum actiuum. Neque dici potest obstaculum agere per qualitatem receptam actione directa; tum quia reflectuntur aliquæ qualitates, quæ non sunt productiuæ alterius eiusdem rationis, sic sunt species visibiles, & in nostra sententia etiam lumen; vnde cum species reflectuntur in speculo, non videntur species, sed res ipsa, sic lumen reflexum non repræsentat lumen receptum in obstaculo, sed lucem luminosi, ergo non causatur ab obstaculo. Tum quia licèt sit alterius similis productiua, non ideo dicetur agere ad præsentiam agentis principalis, & in sua sphæra, aliter non esset maior ratio, cur etiam qualitas in medio recta actione causata, non agat. Tum quia requiritur, vt qualitas in obstaculo recepta sit intensior non solum qualitate in medio directè producta, sed etiam qualitate integrata ex qualitatibus causatis actione recta, & reflexa, vel saltim æqualis isti; primum patet, quia si qualitas in medio esset intensior, vel æqualis qualitati obstaculi, hæc non posset in illam agere, quia simile non agit in simile vniuocè. Secundum quoque prob. quia si qualitas illa integrata esset intensior, iam denuo posset agere in obstaculum intendendo qualitatem ipsius, quæ reflexè quoque iterum intenderet qualitatem medij, & sic in infinitum, non semper autem contingit qualitatem obstaculi intensiorem esse qualitate producta directè in medio, nam vel obstaculum hanc intensiorem qualitatem reciperet, quia est magis dispositum, ergo si non haberet hanc maiorem dispositionem, non reciperet intensiorem qualitatem, & tamen fieret reflexio; tum quia sicut si medium propinquius esset magis dispositum remoto, non idcirco esset actiua causa qualitatis productæ in remoto, pariformiter nec obstaculum magis dispositum dici poterit causa qualitatis reflexè causatæ: vel reciperet, quia densius, & hoc est falsum ex dictis, quia densitas non iuuat ad intensius agendum.

41 Accedit, quòd aliquando contingit ex reflexione radiorum stuppam comburi, quod est signum ibi reperiri maiorem calorem, & tamen si stuppa esset quasi compenetrata cum speculo, non combureretur, ergo in speculo non est intensius lumen, & calor, quam in loco combustionis, ergo nequit hic calor intensior à calore in obstaculo recepto produci. Tum quia vt ait Doctor in 2. cit. si obstaculum esset agens principale, & effectiuum reflexionis, nunquam reflexio fieret obliquè, & secundum lineam determinatè oppositam lineæ incidentiæ, quia inquit ipse, omne agens agit sphæricè, vel hemisphæricè, si ea vna parte impeditur, vt patet experientia, ergo obstaculum per lumen receptum deberet vbique reflectere; qua ratione probatur in nullo casu obstaculum effectiuè concurrere. Solum esse potest conditio necessariò requisita, nam si non adesset, vlterius agens protenderet suam actionem, tum quia videmus, quo magis obstaculum est densius, & tersius, eo maiorem fieri reflexionem, ergo saltim erit conditio, & instrumentalis causa. Quapropter causa per se intendens reflexè qualitatem erit primum agens, quòd patet tum ea sufficienti diuisione; tum ratione Scoti adducta art. præced. concl. 2. tum exemplo pilæ, cuius reflexio non fit ab obstaculo, sed à proijciente, vt diximus disp. 3. de Cælo n. 79.

In oppos. obijc. quòd obstaculum per qualitatem receptam sit reflectionis causa. Tum quia Scotus in 2. cit. concedit lumen primarium in pariete receptum causare lumen secundarium, quod esse nequit, nisi per reflexionem. Tum 2. sequeretur quodlibet corpus, dummodò impediat, sufficere ad causandam æqualem reflexionem, quod est falsum, vt patet, seq. prob. quia si concurrit vt impedimentum, quodlibet sufficit ad impediendum. Tum 3. quia sic reflexio intensior esset propè agens, quam remotè, quia omne agens fortius agit in propinquius; vel si esset intensior propè obstaculum, tunc agens ageret fortius in distans, quamuis medium sit eiusdem rationis, quod est falsum. Tum 4. plus requiritur ad intendendam qualitatem, quam ad producendam aliam similem, vel remissiorem in alio subiecto; vt sæpè dictum est, ergo si agens agendo actione directa produxit v. g. in medio calorem vt tria, non poterit per reflexionem illum intendere, patet conseq. quia ex aduentu obstaculi non augetur virtus agentis intensiuè, ergo ex hoc, quòd poterit producere alium calorem in subiecto distincto, non debemus arguere posse agens intendere calorem vt tria in medio prius causatum, sicut ea hoc, quòd calidum vt vnum potest in plura subiecta producere diuersos calores vt vnum, non sequitur omnes istos posse producere in eodem subiecto. Tandem idem manens idem natum est semper facere idem, ergo quia ab obstaculo non intenditur virtus agentis, si primaria actione causauit calorem, vt tria, etiam semper talem calorem producet, non maiorem.

42 Resp. ad 1. lumen secundarium non esse eiusdem rationis cum primario, vt notauimus disp. 2. de Cælo q. 5. sed esse speciem illius, ideo licèt ab illo causetur, non est propriè per reflexionem, sed per veram actionem directam, cum sit multiplicatio luminis sphæricè, non determinatè per lineam oppositam lineæ incidentiæ, siue oblique, siue rectè. Ad 2. concedimus ex varia dispositione obstaculi variam causari reflexionem, ex quo sequitur solum obstaculum esse conditionem, concurrit enim per opacitatem, densitatem, vel tersitatem, & huiusmodi, quæ non sunt rationes agendi, sed conditiones; quare neg. seq. ad probat. dicimus, non solum debere obstaculum impedire, sed etiam per receptionem illius qualitatis debere concurrere, non actiuè, sed vt subiectum continuans actionem directam agentis, & reflexam, quia actio reflexa in-

cipit intrinsecè in ipso obstaculo, vnde multum facit, quòd obstaculum sit magis dispositum ad receptionem illius qualitatis, sicut ergo medium propinquius multum iuuat ad actionem in remotum, ita etiam obstaculum. Ad 3. dicimus reflexionem intensiorem esse propè obstaculum, ob rationem assignatam n. 50. nec implicat actione reflexa fortius agens agere in remotum, quàm in proximum, licet medium sit eiusdem rationis, quamuis hoc sit falsum actione directa. Ad 4. non arguimus simpliciter ex hoc posse agens agere reflexè, quia potest in aliud agere, sed cum hoc assumimus virtutem eius non esse exhaustam quoad actionem totalem intensiuam, & extensiuam, & insuper qualitatem prius productam non adæquare suam intensionem propter actionem vniformiter difformem, quo sensu non implicat, quod agens iam impeditum, ne exerceat suam actionem extensiuè directè, eandem exerceat reflexè; sicut enim si qualitas dispersa in pluribus subiectis reduceretur in vno, intenderetur, ita quia virtus agentis, quæ ex se esset ad plura dispersa scilicet ad partes omnes propriæ sphæræ totalis, est propter obstaculum ad pauciora restricta, poterit reflexè intendere suum effectum; quare antec. est verum, si vtrobique sit sermo de actione directa, non de reflexa, hinc neg. conseq. & ad probat. distinguitur consequens, quòd non poterit intendere actione directa, falsum de reflexa, ex hac enim actione non arguitur maior intensio, & virtus in agente, sed solum minor sphæra extensiuè. Ad 5. idem eodem actionis genere natum est facere idem, at diuerso genere scilicet reflexè poterit aliud causare.

53 Secundò, Luna est, quæ immediatè illuminat terram, & tamen hæc illuminatio est reflexio luminis solaris, ergo per reflexionem obstaculum agit, non primum agens, aliter Sol in nocte diceretur illuminare terram, non Luna. Tum 2. contingit sæpè lineam reflexionis terminari ad aliquod corpus, ad quod actio recta primi agentis non prouenit propter corpus aliquod medium impediens, quando scilicet reflexio est obliqua, vt patet in reflexione luminis è speculo ad locum obscurum, vbi radius Solis rectus non adest, ergo in hoc casu talis reflexio fiet ab obstaculo, præcipuè quando qualitas est productiua alterius similis.

Resp ad 1. ex dictis disp. 2. de Cœlo n. 161. & seq. illuminationem Lunæ non esse propriè reflexionem radij solaris, non enim conspicitur Sol in Luna, vt fit in speculo, sed impropriè, assimilatur enim productioni luminis secundarij à primario recepto in pariete, vel alio òpaco corpore non terso, itavt lumen in Luna sit lumen primarium Solis in illa causatum, sicut est lumen in pariete à Sole inspecto, lumen à Luna in terra productum erit secundarium, sicut est lumen, vbi est vmbra in die. Ad 2. neg. conseq. quia per accidens est, vt taliter, vel taliter terminetur reflexio scilicet ex varia agentis, & obstaculi applicatione, quare sicut si reflexio fieret ad angulos rectos, proueniret à primo agente, ita si fit obliquè, quia est vna actio continuata in angulo causato à linea incidentiæ, & à linea reflexionis; nec est necesse, quòd inter primum agens, & terminum reflexionis sit transitus non impeditus per lineam rectam, vt notat Auersa, hoc enim requiritur ad actionem rectam non reflexam.

QVÆSTIO III.

An omne agens repatiatur in agendo.

44 REactio est retributa actio scilicet quòd cum agens agit in passum, hoc vertitur in illud reagendo, sicut & repassio est quædam reciproca passio. Ad hanc reactionem ex Arist. 1. de gen. 53. & seq. requiritur primò, vt agens, & patiens communicent in materia, itavt habeant commune subiectum vtriusque formæ receptiuum, nam spirituale nequit pati à corporali; secundò, vt agens sit vltimum, & proximum qua ratione, ait Aris. Medicus non patitur à morbo, sed medicamentum, tertiò, vt quodlibet sit intra sphæram actiuitatis alterius, quia nullum agens agendo excedit propriam sphæram, & tandem quod agant per qualitates actiuas, & contrarias, vt ambo habeant potentias actiuas agendi. In hac etiam actione mutua illud vocatur agens, quod fortius est, patiens, quod debilius, ita tamen quòd aliquid agit in fortius qua ratione; patiens vocatur reagens; & ipsius actio dicitur reactio; agens verò dicitur repatiens, & passio ipsius appellatur repassio.

45 Aduertendum etiam hanc reactionem posse multipliciter accidere, nam primò potest esse quòd passum agat in agens secundum eandem partem, secundum quam agens agit, vel secundum diuersum; Exemplum; agit ferrum ignitum in aquam frigidam, & aqua in ferrum, si ponamus partes solidas ferri agere in aquam, poros autem siue exhalationes ibi contentas tantum ab aqua pati, habebimus agens, quod secundum vnam partem repatitur ab aqua, & secundum aliam agit; si verò ponamus easdem partes solidas frigefieri, dabitur reactio secundum eandem partem. Potest etiam fieri reactio vel secundum eandem contrarietatem, qua agens agit, vel secundum diuersam, v. g. si ponamus aquam pati à ferro ignito per calorem, quia ferrum inducit calorem in aquam, hanc autem agere in ferrum solum per humiditatem, non per frigus, erit reactio secundum diuersam contrarietatem, at si ponamus aquam in ferrum agere per frigus, erit reactio secundum eandem contrarietatem.

46 Rursus not. quòd hæc reactio nequit fieri in generatione, si enim agens agit in passum actione generatiua, nequit passum reagere in agens, quia tunc non amplius est passum, sed destruitur, quia generatio vnius est corruptio alterius, neque contingere potest in augmentatione, vt patet, hæc enim actio non est propriè inter actiua contraria: solum ergo dubitari potest in motu locali, & in alteratione inter qualitates contrarias, & quando aliæ assignatæ conditiones interueniunt.

Quod attinet ad alteratiuam actionem, Burlæus 3. Phys. circa tex. 17. Riccardus Suisset, quem à solertia arguendi per calculationes, Calculatorem Scholæ vocant de reac. trac. 7. Guliel. Hentisberus in lib. sophism. sophismate vlt. & quidam alij concedunt reactionem vel in eadem parte secundum diuersas contrarietates, at negant reactionem secundum eandem partem, & contrarietatem, nisi fortè per accidens, quatenus s. ad remissionem siccitatis remittitur etiam calor. Quod verò spectat ad motum localem, negare omnino videntur reactionem interuenire, Tol. 1. de gen. q. 15. ad vlt. & Conimbr. c. 9. q. 3. art. 5. ad vlt. an Zab. lib. de react. c. 7. in omni locali motore illam admittit, præterquam in primo, mediat Aref. 1. de gen. q. 46. sect. 2.

47 Dicendum est in motu alterationis, cum omnes assignatæ conditiones interueniunt, fieri reactionem secundum eandem partem, & contrarietatem, similiter in motu locali quandoque adesse in aliquo sensu reactionem. Est communis, & docetur à Scot. 1. d. 17. q. 3. arguendo contra Gotf. & 2. d. 15. & d. 19. & 4. d. 44. q. 1. D. & prob. ex Arist. 1. de gen. 53. & seq. 3. Phys. 8. & 17. & clarius 4. de gen. an. c. 3. vbi docet omne agens à passo repati, vt quod secat, hebetatur ab eo, quod secatur, quod pellit, pellitur, quod calefacit, refrigeratur. Prob. etiam experientijs in alteratione; Aqua frigida calidæ superinfusa refrigerat, & calefit, vnde tota aqua euadit tepida. Ferrum ignitum iniectum aquæ frigidæ frigefit ab aqua, etiam secundum partes solidas, & aqua calefit. Manus calida tangens frigidam calefacit illam, & ab illa refrigeratur. Glacies apprehensa manu calida tota colliquescit, & simul frigefacit illam, & aliæ experientiæ similes solent adduci, in quibus apparet reactionem fieri secundum eandem contrarietatem, & eandem partem, nec per accidens, sed per se, nam præcipuè aqua calida, & frigida in humiditate conueniunt. Accedit ratio, quia non posset aliter fieri mixtio, quia in mixtione debent elementa inter se attemperari secundum qualitates, quod fieri nequit, nisi ad inuicem agant, & patiantur. Tum quia agens naturale debitè approximatum, nec impeditum agit, sed quando calidum, & frigidum approximatur, quodlibet respectu alterius est agens non impeditum, quia quodlibet habet actiuitatem excedentem resistentiam formalem alterius ex dictis qu. 1. art. 1. ergo, &c. Per quod patet sine fundamento quosdam apud Mars. 1. de gen. q. 19. recurrere ad Cælorum influentias, quibus aiunt qualitatem contrariam in agente introduci; nam cum in his inferioribus adsit sufficiens agens illius qualitatis scilicet frigiditatis in feruenti aqua, quod erit aqua frigida admixta, non est necesse ad vniuersale agens confugere.

48 In motu locali adest mutua quædam reactio, nam duæ phialæ vitreæ, si inuicem collidantur, ambæ franguntur; gladium percutiens alium terit, & teritur, & alia huiusmodi exempla possunt adduci. Hoc autem non est intelligendum, quòd interueniat in his casibus vera, & rigorosa reactio, nam motus localis non est rigorosa actio, sicut est alteratio; nec interueniunt contrariæ qualitates, solum concurrit impetus impressus, & durities modo explicato in lib. de Cælo disp. 3. q. 5. durities autem non est actiua, nec vnus impulsus propriè alteri contrariatur. Neque talis reactio, qualiscunque sit, necessariò in omni locali motu reperiri debet, Cælum enim secum rapit ignem, non tamen ab igne repatitur; & si ingens graue descendens deorsum occurreret plumæ, vel alteri simili, pellendo illam deorsum, non repatitur. Neque dicas saltim ab alio moueri, quod est pati; vel quod mobile resistit, vnde non mouetur tam velociter, aut longius, sicut moueretur, si non resisteret; vel tandem, quod omne mouens mouendo defatigatur, quæ defatigatio est quædam repassio. Non valet primum, quia reactio fieri debet ab ipso patiente, non ab alio distincto. Nec secundum, quia per reactionem imprimi debet aliquid à passo in agente, tarditas motus ipsius mobilis non est in agente. Nec tertium, quia nulla defatigatio est in Cælo mouendo ignem circulariter, aut in magno graui pellente deorsum plumam; sicut etiam magnes attrahit ferrum, non tamen aliquo pacto repatitur; Nec iuuat, quod ait Aref. magnetem non mouere per virtutem sibi inhærentem, sed à se emissam. Parum refert, quia etiam ignis calefacit aquam per calorem à se diffusum, & tamen repatitur ab aqua. Nec obstat, quòd Arist. citatos videatur vniuersaliter loqui de omni physico motore: Non enim loquitur tantum de motu per reactionem causato, sed vel de illo, itavt mouens simul à mobili moueatur, vel ab aliqua alia causa, & quocunq; genere motua; quo sensu nos dicimus omne mouens creatum agendo moueri, quatenus aliter se habet nunc, quam prius per relationem illam causæ de nouo in se receptam, vt in tract. de concursu Dei cum causis secundis fusiùs dicitur.

49 Contra conclus. arg. 1. ratione Calculatoris; si datur reactio secundum eandem partem, & contrarietatem, sequitur idem moueri motibus contrarijs, quod implicat, seq. prob. ponendo casum, sit agens

agens ignis palmaris calidus, vt octo, passum aqua frigida vt octo, solus autem semipalmus ignis agentis contineatur intra sphæram actiuitatis aquæ, & consequenter ille tantum repatiatur ab aqua, & dicatur pars repassa, reliquus verò semipalmus nihil patiatur, & dicatur pars non repassa; tunc sic arguitur, pars repassa ignis mouetur motu frigefactionis ab aqua, propter reactionem, & motu calefactionis à parte non repassa, tum quia pars non repassa est contraria parti repassæ secundum excessum qualitatis, supponitur enim habere calorem vt octo, repassa verò aliquantulum minus, eique debitè applicata, nihil enim est magis applicatum, quam pars continua suæ parti, tum quia agens prius agit in propinquius, quã in remotius, si ambo sunt susceptiua eiusdem actionis, ergo si agit pars non repassa in aquam, multò magis in repassam, hæc ergo mouebitur etiam motu calefactionis, ergo mouebitur simul motibus contrarijs. Aliter prob. eadem sequela, sit ignis distans aliqualiter ab aqua, aer intermedius est medium calefactionis ab igne prouenientis, est quoque medium frigefactionis causatæ ab aqua, ergo mouebitur contrarijs motibus.

Mirum, quantum hoc argum. torqueat Philosophos, & quibusdam videtur insolubile, adeovt propter hanc solum rationem, nisi manifesta repugnaret experientia, multi negarent reactionem, quamuis à Zabar. leuissimum putetur, vnde ea ortæ sunt diuersissimæ responsiones, quarum principaliores adducemus.

50 Prima responsio negat seq. vel quia agens, & reagens non agunt simul in eodem tempore, sed successiuè vnum post aliud, & per morulas interpolatas, vt ait Paulus Venetus, & alij apud Tol. quem modum approbat Arriag. vel quia non agunt per easdem partes medij, sed diuersas ad modum aeris concitati, vt inquit Piccol. lib. de mat. c. 22. At hæc responsio destruit reactionem, dum asserit non fieri in eadem parte temporis, vel in diuersis partibus medij, quæstio enim est, an dum agens agit, repatiatur simul à passo. Tum quia falsum est agentia ista interpolatè agere, & per morulas, vt dicemus disp. seq. q. 5. Tum quia si v.g. prius ignis agit in aquam, signum est habere superioritatem supra aquam, sed in tempore sequenti non deperdit ignis aliquam virtutem, nec aqua nouam acquirit, imò è contra ignis agendo maiorem superioritatem habet supra aquam, & ista potius per actionem ignis debilitatur, ergo non poterit in tempore sequenti agere in ignem. Tum quia agens, quando agit in totam sphæram, continuè agit, non in quasdam solum partes. Tum quia non esset maior ratio, cur potius in vnam partem, quam in aliam ageret. Tum quia adhuc difficultas vrget de parte repassa ipsius agentis, & de superficie continuante partes illas medij, in quibus exercentur actiones contrariæ, an scilicet moueatur motibus contrarijs.

51 Secunda resp. admittit seq. quod idem simul moueatur contrarijs motibus, negatque hoc implicare, saltim quando qualitates contrariæ sunt in pugna, licet nequeant extare simul in esse quieto; ita P. Faber hic; vel quando sunt in esse remisso, quo modo non implicat idem simul contrarijs motibus moueri, ita Zab. qui addit, qualitates illas remissas non esse contrarias, sed habere se vt vnam qualitatem mediam. Sed quòd implicet qualitates contrarias in gradibus intensis tam in esse quieto, quam in pugna naturaliter inesse eidem subiecto, fusè ostendimus disp. præc. q. 5. Quòd autem possint esse in gradibus remissis, concedimus, attamen argum. probat dato casu idem in gradibus intensis recipere qualitates contrarias, si enim pars ignis repassa, quæ prius erat intensa vt octo, repatitur ab aqua, amittit gradum v.g. octauum acquirendo primum gradum frigoris, at si pateretur etiam à parte non repassa, acquireret aliquem gradum caloris, qui non erit septimus, hic enim præexistit; ergo erit octauus, ergo idem moueretur ad gradum octauum caloris, & simul ad primum gradum frigoris, quod est habere contrarias qualitates in gradibus intensis, vt diximus disp. cit. idem ostenditur de medio interiecto, si fuisset ante actiones istas calidum vt 4. & frigidum vt 4. Falsum quoque est qualitates in esse remisso esse vnam qualitatem mediam, verè enim retinent proprias entitates specie distinctas, & motus ad illas erunt specie distincti, & contrarij, vt ibidem dictum est.

52 Tertiò alij resp. non moueri simul contrarijs motibus in gradibus intensis, eò quia si medium v.g. haberet quatuor gradus caloris, & frigoris, si applicentur calidum vt sex, & frigidum vt quinque, vtrumque ageret in medium, calidum enim produceret duos gradus caloris corrumpendo duos gradus frigoris; frigidum produceret vnum gradum frigoris destruendo vnum gradum caloris, nunquam tamen excederetur latitudo octo graduum; quia licet vnum agens introducat alios gradus, iam destruuntur totidem contrarij, non quod idem calor numero corrumpatur, & destruatur, hoc enim implicat, sed idem specie, calidum enim corrumpit duos gradus frigoris præexistentes, sed frigidum vnum nouum introducit; & corrumpit vnum gradum caloris antiquum, qui restauratur à calido per alium nouum introductum (præcipuè in nostra sententia ponente gradus qualitatis homogeneos) & sic medium euadet calidum vt quinque, & frigidum vt tria, quod est habere qualitates contrarias in gradibus compossibilibus. Aresius verò concedit vtrumque agere in medium, sed agens validius agere producendo nouos gradus propriæ qualitatis infirmius verò agere non quidem producendo, sed conseruando gradus qualitatis consimilis, qui possunt simul inesse cum reliquis gradibus contrariæ qualitatis à validiore agente inductis in eodem subiecto, scilicet in caso si calidum introduceret duos gradus caloris, frigidum conseruaret duos gradus frigoris remanentes cum sex gradibus caloris, qua conseruatione agendo per medium pergit ad reagendum in agens principale; & sic non agit in distans.

53 Sed contra primum modum dicendi arguitur, quia ponit subiectum à corruptione vnius formæ tendere ad acquisitionem alterius solo numero distinctæ scilicet à corruptione vnius gradus frigoris ad acquisitionem alterius eiusdem rationis, quod est falsum, non enim à simili fit transitus ad simile, nam si adest agens potens aliud simile producere, ergo poterit impedire, ne præcedens corrumpatur, quod facilius est. Tum quia si frigidum applicatum esset vt quatuor, iam non ageret in medium, aliter simile ageret in simile, & tamen adhuc ageret in calidum vt sex, ergo ageret in distans. Dices agere in medium, quia medium per actionem caloris fit dissimile. Contra, ergo prior erit actio calidi dissimilantis medium, quam actio frigidi, & sic actio, & reactio non essent simul. Tum quia reactio ista esset successiua, & consequenter inciperet extrinsecè per vltimum non esse, nunc non est reactio, post immediatè erit; at nullum daretur instans, in quo posset hoc verificari, prob. quia omne instans extrinsecè initiatiuum actionis est tale, vt in illo sit verum dicere, nunc ista duo sunt dissimilia in certo gradu, immediatè post non erunt, at in instanti initiatiuo actionis frigidi, vt 4. in medium simile non adest ista dissimilitudo, imò est similitudo, ergo illud non erit instans initiatiuum; maior prob. quia omnis actio tendit ad assimilandum passum agenti secundum aliquem gradum, ergo præsupponit inter illa dissimilitudinem. Neque dicas saltim in aliquo instanti sequenti temporis, in quo adest dissimilitudo propter actionem calidi, incipere extrinsecè reactionem. Non valet, quia non maior ratio esset, cur potius in vno instanti dicatur incipere, & non in alio, cum in tempore immediatè sequenti ad instans initiatiuum actionis calidi sint infinita instantia, nec sit primum assignabile quin aliud, & aliud præcedat. Tandem calidum, vt sex, potest repati à frigido vt duo; hoc tamen non posset agere in medium frigidum vt quatuor, ergo tunc ageret in distans scilicet in calidum vt sex, quod habent pro inconuenienti.

Contra modum ab Ares. adductum est, quod ponit effectus vniuocos à sua causa conseruari vera causalitate, quod esse falsum ostendimus disp. 7. Phys. q. 2. quia sunt eiusdem perfectionis, nec in indiuiduis eiusdem speciei adest ordo essentialis. Tum quia si calidum vt sex applicaretur frigido vt duo in medio frigido vt quatuor, certè medium euaderet frigidum vt duo, qui duo gradus frigoris non conseruarentur ab illo frigido, æque enim permanerent, siue frigidum esset, siue non, ergo ab illo nequeunt in esse dependere, conseruatio enim in esse dicit essentialem dependentiam. Tum quia in calido vt sex essent etiam duo gradus frigoris, ergo non magis gradus frigoris in medio conseruarentur à passo frigido vt duo quam à frigore calidi vt sex.

54 Communior responsio, quam afferunt Pompon. Tol. Conimbr. Ruu. Auersa, & alij, licèt non satis, nec eodem modo ab omnibus explicetur, est, negando sequelam, idem moueri motibus contrarijs in gradibus intensis, & ad primam probat. de parte repassa, respondent hanc partem, dum durat reactio aquæ, non calefieri à parte non repassa, quamuis hæc agat in aquam, non enim est necesse vt in omnibus casibus agens prius agat in propinquius, quam in remotius; si propinquius est indispositum. Pro clariori notitia huius resp. not. quod quando agens agit in passum, partes agentis internæ non transmittunt actionem in passum per partes externas, sed immediatè omnes simul attingunt passum per modum vnius agentis, sic pars ignis non repassa non agit in aquam media repassa, per quam diffundat suam actionem, sed ambæ immediatè per modum vnius, propter quod licèt pars repassa repatiatur à passo, non impedit, quin pars non repassa agat in aqua; solum est dubium cur hæc non agit prius in partem repassam propinquiorem, deinde in aquã, cum repassa sit dissimilis, & magis applicata non repassæ, quam aqua. Ad quod dicimus impedimentum esse aquam reagentem, quæ in causa est, vt non repassa non agat, etenim cum ignis, & aqua sint debitè applicata, agent ad inuicem, nisi vnum ab altero impediretur, ignis autem nequit impedire, ne aqua in ipsum ignem agat, vel enim impediret per resistentiam formalem caloris partis repassæ, vel per resistentiam actiuam caloris totius; non primum, quia resistentia formalis actualis non est sufficiens ad hoc impedimentum, vt vidimus q. 1. art. 2. Neque 2. quia calor per resistentiam actiuam dicitur impedire actionem contrarij, in quantum debilitat illius virtutem actiuam, ita vt eadem proportione impedit, qua debilitat, seu minuit destruendo virtute contrarij, quare si destruit totaliter, etiam totaliter impedit, si partialiter, taliter quoque impedit cum igitur pars non repassa, si deberet in repassam agere, hoc deberet efficere impediendo virtutem actiuam aquæ producentẽ frigus, & hanc non impedit actiua resistentia, nisi paulatim, non enim statim totaliter illã destruit; hinc est, quod licèt aliquo modo impediat, non tamen omnino, vnde necesse est, vt aliquantum ab aqua patiatur, quamuis etiam agat in aquam. Negamus igitur, partem non repassam prius debere agere in repassam, quam agat in aquam; nec vrget immediata applicatio propter impedimẽtũ actionis con-

contrarijs neque secundum nos implicat hanc actionem aliquo modo diuitans ex dictis disp. 7. Phys. q. 4. art. 3. Quod etiam ipse Calculator admittere debet, dum enim concedit dari reactionem, sed non secundum eandem partem, iam admittit partem aliquam sufficienter applicatam agenti, in quam tamen agens non agat.

55 Sed contra hanc respons. instat Aref. Tum quia non est perceptibile contraria esse propinqua, & ad inuicem non pugnare, cum sint agentia naturalia. Tum quia si pars repassa esset à non repassa seiuncta, iam ab aqua vinceretur, sed propter vnionem cum non repassa non vincitur, signum euidens non repassam agere, & adiuuare repassam. Tum 3. si pars non repassa posset agere non agendo in repassam, posset producere calorem vt octo, absque eo, quòd agat in medium, quod est falsum. Resp. contraria illa pugnare per resistentiam actiuam, non enim pars non repassa potest immediatè agere in repassam producendo calorem, & expellendo frigus introductum, nisi prius remoueat impedimentum, quod est agens contrarium actu agens, remouet autem impedimentum debilitando, & minuendo virtutem ipsius, hinc est, quod superato contrario reducit postea partem repassam ad pristinum statum. Ad 2. concedimus partem illam destructam fore, si esset seiuncta, concedimus quoque à non repassa iuuari, non quidem per calefactionem in illam, sed in aquam, quam minuit, & debilitat virtutem aquæ, vnde successu temporis destruitur, & superatur. Ad 3. non esse inconueniens si in medio foret aliquod impedimentum, vt fusè ostendimus disp. Phys. cit.

56 Ad aliam confirm. Calculatoris desumptam à medio interiecto inter agens, & passum, dicimus cum communi, medium vel carere vtraque forma ab agente, & reagente producibili, & sic vtrumque in illud aget actionibus contrarijs secundum quid, scilicet quo ad gradus compossibiles qualitatum, deinde pars medij calefacta vnitur calido, cum quo constituit vnum agens, & pars medij frigida constituit cum aqua, v. g. vnum agens igni contrarium, quæ propriè sunt agentia proxima, & immediata, quæ est vna ex conditionibus requisitis ad reactionem, vt diximus; idem dicendum si medium est in qualitatibus simile agenti, & reagenti, at si excedit qualitatem vnius sic agens dissimile aget in medium producendo intensionem qualitatis proportionatam propriæ intensioni, & aliud agens cum medio per modum vnius reaget in illud, ac si essent duo agentia proxima, & immediata; nec valet, quòd ait Auersa, medium non debere tanquam coagens vniri cum principali agente, sed totam actionem solum ab illo prouenire, non à medio; hoc enim esse falsum ostendimus disp. 7. Phys. cit. Aliud argumentum Calculatoris, quod latè prosequitur Buslæus adduximus, & soluimus q. 1. art. 2.

57 Secundò, principaliter arguitur contra reactionem. Tum quia sequeretur, quòd nunquam agens posset perfectè assimilare sibi passum, quia semper debilitaretur, & consequenter non potest reducere passum ad illum gradum quem habebat. Tum 2. idem respectu eiusdem esset simul in actu, & in potentia, nobilius, & ignobilius, esset in actu, & nobilius respectu passi, quia agit in ipsum, esset in potentia, & ignobilius respectu eiusdem, quatenus repatitur. Tum 3. potest aliquod agens applicari alicui passo ita paruo, vt nullam respectu illius habeat potentiam agendi, ergo in hoc casu nulla daretur reactio. Tum 4. aqua calefacta nequit agere in frigidam, & tamen interueniunt omnes conditiones assignatæ, ergo non semper erit reactio, Antec. prob. frigus aquæ non solum resistit resistentia formali, sed etiam substantia aquæ per influxum conseruatiuum resistit, sed actio substantiæ longè maioris virtutis est, quam qualibet accidentis actio ex Scot. 4. d. 12. q. 3. R. & S. ergo quia actio prouenit semper à proportione maioris inæqualitatis, nequit calor existens in aqua corrumpere frigus alterius aquæ. Tum 5. in eo instanti, in quo ignis, & aqua applicantur, habent omnes gradus caloris, & frigoris, vt sic enim applicantur, & applicari præsupponuntur actioni, ergo si in illo instanti ad inuicem agunt, debent amittere aliquid propriæ qualitatis, ergo eadem qualitas in eodem instanti esset, quia præsupponitur actioni, & non esset, quia per actionem destrueretur. Tum 6. vel reagens agit per gradus qualitatis, quos deperdit actione contrarij, & hoc non, quia ratio formalis agendi præsupponitur actioni, vel per alios gradus, quos retinet, & neque hoc, quia secundum istos gradus non contrariatur agenti; aliter ab ipso paterentur; tum quia tam admittitur reactio non secundum eandem partem, sed secundum diuersam. Tandem omne agens magis appetit propriam conseruationem, quam destructionem contrarij, ergo si non posset istud destruere, nisi ab ipso pateretur, certè se abstineret ab actione in ipsum, ne deinde reactione ipsius destrueretur.

58 Resp. ad 1. quòd loquendo de agente per virtutem connaturalem, quando valdè superat intensione passum, poterit perfectè illud sibi assimilare, nam licet repatiatur, parta victoria de contrario, & remoto impedimento, reducit se ad pristinum statum, & tunc poterit passum totaliter assimilare sibi. Vel dicendum quandoque non esse hoc inconueniens, imò necessarium propter varias operationes exercendas, & generationes per miscibilium mixtionem, qua omnium miscibilium refranguntur vires; quæ est vna causa finalis, propter quam fuerit à natura instituta reactio. Ad 2. esset quidem in actu, & potentia, nobilius, & ignobilius respectu eiusdem, non tamen secundum idem, nam esset in actu, & nobilius per virtutem actiuam, in potentia, & ignobilius per potentiam receptiuam. Dices etiam esset in potentia per virtutem actiuam, quia secundum ipsam patitur, quatenus per actionem contrarij debilitatur. Resp. propriè aliquid dicitur in potentia, quia recipit formam, quod si ex hoc sequatur corruptio alterius, est per accidens, attamen non erit in actu secundum partem illam virtutis, quam amittit. Ad 3. quamuis aliqui negent antec. verius est concedendum, non enim ad agendum sufficit qualibet actiua virtus, nec eadem potens est agere respectu cuiuslibet, vt dicemus q. seq. non enim apparet, quo pacto ala muscæ, aut exiguum stuppæ in fornacem proiectum possit in ignem reagere, & in his casibus deficit vltima conditio, non enim ambo habent potentias actiuas. Ad 4. quod maximè viget in principijs Scoti, fusè diximus disp. 7. Phys. q. 6. art. 2. & 3. vide ibi, nè eadem bis repetantur. Ad 5. non solum impugnat reactionem, sed etiam actionem quamlibet instantaneam, ad quam præintelliguntur agens, & passum applicata; quare dicimus actiones inter contraria non fieri in instanti, sed in tempore, nec incipere intrinsecè sed extrinsecè, & ideo in instanti applicationis nulla est actio secundum partes diuisibiles qualitatis, vt dicemus fusius disp. seq. q. 5. Ad 6. passum reagere per gradus, quos habet, per quos actiuè contrariatur agenti, nec ob id secundum illos debet pati ab agente, quia agens actione successiua non statim agit in omnes gradus qualitatis contrariæ; nec etiam negatur reactio secundum partem eandem, nisi de parte qualitatis intelligas, quo sensu verum est qualitatem non simul per eandem partem agere, & pati; at hæc est locutio impropria, sermo enim est de parte subiecti, quod verè dicitur pati, & de isto dicimus posse agere, & pati, agere quidem per qualitatem existentem, pati per qualitatem de nouo receptam. Ad 7. omne agens appetit conseruationem propriæ speciei, & ideo appetit producere sibi simile, qua ratione per accidens appetit producere sibi simile, qua ratione per accidens appetit destructionem contrarij, quòd autem deinde repatiatur, hoc prouenit propter actiuitatem alterius contrarij, quæ actiones sunt conformes naturæ vniuersali, vt conseruetur multiplicitas specierum mixtorum; tum quia illa agentia naturaliter agunt, quando sunt applicata, idcircò nequeunt suspendere propriam actionem, nè in agendo repatiantur.

QVÆSTIO IV.

De sphæra actiuitatis agentis.

59 CErtum est dari sphæram actiuitatis agentis, idest ambitum quendam, intra quem omne agens agat, & vltra quem non se extendat, qui ambitus dicitur sphæra, vt diximus q. 2. a. 1. eo quia agens omne sphæricè agit, & suam actionem diffundit, habetq. se ad instar puncti in medio collocatum: quæritur modo, quomodo agat in hac sphæra, an immediatè in totam sphæram, an solum in aliqua parte immediatè, in alijs verò mediatè: deinde si in tota sphæra immediatè agit, quo pacto producat qualitatem scilicet an in omni parte producat qualitatem similem, & æqualem in gradu, an solum in parte vicinori, in remotiori verò remissionem, an tandem in nulla parte producat æqualem qualitatem, sed semper remissiorem: loquimur autem de agente in ordine ad passum eiusdem rationis, nam si est alterius rationis, poterit in remotius agere perfectiori modo ex disp. 7. Phys. q. 4. art. 3.

Quo ad primum, quamplures è Thomistis negant agens agere immediatè in totam sphæram, sed mediantibus partibus, quatenus in parte vicinori producit qualitatem, quæ pars agit in remotiorem, hinc agens ista mediante in remotiorem dicitur agere; citatur præcipuè pro hac sene Gillius lib. 2. tract. 9. c. 5. num. 3. & 4. & Mutcia 8. Phys. disp. 4. q. 6. §. *Dico* 2. Opposita opinio est Scoti in 2. dist. 13. quæst. vn. in fin. estque communis apud Recentiores licèt sit postea aliquod dissidium, an agens sit totalis causa, an verò partialis, itave pars propinquior etiam concurrat cum agente ad actionem in remotiorem. Quoad 2. Hurt. disp. 9. Phys. sect. 7. & Arriag. disp. 3. de gener. sect. vlt. negant in qualitatibus agens producere in qualibet parte sphæræ qualitatem similem in gradu, sed semper remissiorem, licèt ille disp. 2. de gener. §. 14. & iste disp. 2. de gener. num. 26. oppositum asserant. Alij verò solum admittunt in superficie ambiente ipsum agens qualitatem æqualem qualitati agentis, non verò in partibus sphæræ. Alij licèt in principio actionis doceant agens semper in prima superficie producere intensiorem calorem, quam in partibus, progressu tamen temporis asserunt agens partem aliquam sphæræ sibi æque assimilare ita Conimbr. 1. de gener. c. 5. q. 6. art. 3. & 1. Cæli c. 11. q. 1. in fin. à quo dicendi modo solum differt Rub. 1. de gen. tract. de react. q. 6. quòd non admittit posse agens in prima superficie ambiente producere intensiorem qualitatem, quam producet in partibus sphæræ; tamen Auersa q. 39. sect. 5. omnes has opiniones veras putat, ita vt agens possit omnibus his modis agere ex diuersitate vel actiuitatis, vel dispositionis subiecti aut applicationis.

60 Dicimus 1. agens immediatè agere in totam sphæram, quandoque quidem, vt causam totalem, quandoque verò vt partialem; ita Scot. cit. tetigimus autem hanc concl. disput. 7. Phys. q. 4. art. 2. exactius hic ostendemus; & quidem quòd immediatè agat in totam sphæram, patet, quia vel agens immediatè agit in aliquam partem sphæræ, vel solum in superficiem ambientem; si primum, cum

illa

illa sit pars diuisibilis, & per consequens habeat partes propinquiores, & remotiores agenti, iam agens immediatè ageret in aliquam partem distantem, ergo etiam in omnes partes sphæræ posset immediatè agere, patet conseq. ratio enim cur aduersarij negant hanc immediatam actionem, est, quoniam ageret aliqualiter in distans, ergo si hæc immediata actio admittitur in aliqua parte, poterit etiam concedi in tota sphæra. Tum quia pars illa, in quam immediatè agit, dicetur agentis sphæra. Si solum agit in superficiem, ergo non posset actio vlterius progredi, nam indiuisibile, qualis esset qualitas in superficie producta, nequit diuisibile producere scilicet qualitatem receptam in partibus. Tum quia adhuc qualitas superficiei, quia ageret in partem sequentem saltim indeterminatam, deberet agere in distans.

61 Deinde, quòd aliquando sit causa totalis, vt pars propinquior non coagat cum principali agente in remotam, probat Doctor cit. exemplo de lumine, ait enim *lumen genitum dato quòd posset causare aliud lumen, tamen luminare præsens est maioris virtutis, quam lumen genitum, & ita præuenit ipsum lumen in agendo in partem remotam*; quandocunque ergo agens præuenit partem propinquiorem in agendo circa remotam, semper erit causa totalis, nam post actionem agens vniuocum non amplius agit, ex supra dictis; solum est difficultas in explicatione huius præuentionis agentis; hæc autem tunc est, quando agens simul intelligitur applicatum in vtramque partem, itavt in vtramq; agat cum enim ad agendum prærequiratur existentia agentis, vt pars propinquior possit coagere cum agente in remotam, debet prius in se recipere qualitatem ab agente, deinde coagere; sed quia agens simul tunc agit in remotam, quando pars propinquior est potens agere, reperit partem remotiorem ab agente principali assimilatam, ideoque non agit. Ex quo etiam patet, quomodo agens sit quandoque partialis causa, cum scilicet pars propinquior intelligitur potens agere, quia scilicet prius agens produxit qualitatem in illam, puta si in aere ab igne calefacto poneretur corpus frigidum, tunc tam ignis, quam aer agerent in illud corpus, vt diximus disput. cit. vel quando agens propter obstaculum, vel aliud impedimentum non agit in remotiorem partem, sed tantum in propinquiorem, si deinde remoueretur impedimentum, agens simul cum parte proportionaliter tamen agerent in remotiorem.

Dices, si quandoque pars potest cum agente principali coagere, ergo non posset afferri ratio, quare impediatur productio luminis, dum obijcitur corpus opacum, vt quando obijcitur manus Soli, vel candelæ, fit vmbra in eam partem, quæ directè est contra manum ipsam. Prob. seq. quia circa, & circa manum est aer illuminatus, ergo poterit partem vmbrosam illuminare contra experientiam. Hoc argumentum valde torquet Hurt. cit. & omnes illos, qui productionem luminis à lucem vniuocam ponunt: dicimus autem conclusionem nostram intelligi debere de agente vniuoco, itavt pars sit eiusdem rationis, & actiuitatis specificæ cum agente principali, vt est aer calefactus respectu corporis calidi, non de agente æquiuoco, sicut est lux respectu luminis, vt diximus disput. 2. de Cælo q. 5. quapropter lucidum immediatè totum lumen primarium in aeris sphæra producit, hoc autem lumen non est alterius luminis eiusdem rationis productiuum, sed luminis tantum secundarij, quale est, quod, vbi est vmbra, reperitur; & hoc lumen producit aer illuminatus in partem directè oppositam obstaculo, & hac ratione Doctor cit. conditionatè loquitur scilicet *dato, quod posset causare aliud lumen*, quia vt ipse supra ostenderat, non est lumen productiuum alterius eiusdem rationis, idcirco exemplum illud de lumine apud nos non habet multum difficultatis, vt apud aduersarios.

62 Dicimus 2. si non adsit impedimentum ex parte medij, non implicat, imò quandoque contingit agens producere æqualem qualitatem tantum in superficie ambiente, aut saltim intensiorem, quam in cæteris partibus medij. Hæc conclus. est contra Riuu. & prob. si calidum v. g. vt quatuor esset cum alio corpore capaci caloris vt 4. & non resistente penetratum, producet in illo calorem vt 4. patet, quia omnes illi quatuor gradus sunt actiui totidem graduum, subiectum supponitur capax, non resistens, aut reagens, vt simul concurrant ad effectum medium, item est perfectissimè approximatum, quia penetratum; hoc etiam concedit Riuu. ex quo inferimus idem de superficie ambiente, quia secundum extremas superficies continens, & contentum sunt simul, vt patet ex definitione contigui, itavt superficies illæ sint penetratæ, vel ne fiat vis in verbis, sunt ita approximatæ, ac duo corpora cumpenetrata, ergo si non adsit impedimentum, & resistentia, producet calorem vt 4. vel si propter resistentiam contrarij non posset producere æqualem calorem, producet saltim intensiorem in superficie, quam in partibus medij. Probatur, quia medium, & corpus calidum secundum partes non sunt simul, secundum superficies sunt simul, ergo perfectius aget in superficiem, quam in partes, quia quo maior est approximatio, eo perfectior est actio.

Resp. Riuu. neg. paritatem de superficie, & partibus, eo quia superficies non est capax perfectionis effectus, & intensionis, quam sint partes, quia per se nec agit, nec patitur, sed solum hæc conueniunt illi per participationem corporis, quod terminat, eo quia indiuisibile non est per se mobile, quapropter solum recipit effectum eiusdem intensionis cum partibus, aliter darentur indiuisibilia intensionis qualitatis à partibus separata naturaliter, quod est falsum. Sed iam contra ipsum Riuu. ostendimus disp. 15. Phys. q. 8. a. 1. indiuisibile esse mobile, nec minus alterari, quam partes in continuo, vnde si esset separatum, per se moueretur, ergo dum est in continuo propriam acquirit intensionem. Tum quia falsum est ex nostra opinione sequi indiuisibile separatum extare à partibus formæ, vt mox dicemus.

63 Contra arguit Riuu. data hac sent. sequeretur indiuisibile naturaliter à continuo separari, quod est falsum, seq. prob. quia in partibus profunditatis si reciperetur calor vt tria, & in superficie indiuisibile caloris vt 4. hoc indiuisibile nullas partes terminaret, nam ex se est terminatiuum caloris vt 4. talis autem in partibus profunditatis non datur, ergo esset à partibus separatum. Tum quia hæc qualitas maior in superficie non posset acquiri nec per motum, nec per mutationem, ergo non datur; antec. prob. non per mutationem, quia successiuè producitur; nec per motum, quia vel motus iste est idem numero cum motu totius corporis, & hoc non, quia est in subiecto realiter distincto, & ad terminum realiter distinctum; vel est numero distinctus, & hoc non, quia indiuisibile non distinguitur numero à proprio continuo, ergo si subiecta horum motuum, non sunt distincta numero, neque motus; vel tandem partialiter distingueretur numero à motu partium; quod est falsum; quia terminus productus per talem motum non est pars termini motus earundem partium, nec terminatiuus illarum, vt dictum est.

Resp. hoc arg. retorqueri posse de superficie continuante qualitatem intensam per medium vniformiter difformem, qualitas enim hæc ita se habet, quod pars qualibet propinquior agenti est intensior, remotior est remissior, nec pars aliqua potest assignari æque intensa, signetur igitur superficies media, in hac determinata intensio, in partibus propinquioribus erit qualitas intensior, in remotioribus remissior; sit igitur intensio superficiei vt 4. hoc indiuisibile nequit terminare intensionem partis remotioris, quia in hac non reperitur calor vt 4. quem potest illud indiuisibile terminare, sed minor, neque terminabit intensionem partis propinquioris, quia hæc est maior, quam vt 4. ergo indiuisibile separatum: simile argum. adduximus ex Auersa contra indiuisibilia extensiua quantitatis disp. 9. Phys. q. 2. ar. 5. quod est quintum princ. de corpore perfectè pyramidali, in quo superficies media vel esset æqualis, vel maior, vel minor partibus illius pyramidis. Idcircò dicimus vt ibi, quod excessus iste intensionis superficiei supra intensionem partium non est determinatus, quod decepit Riuium, sed indeterminatus, quatenus scilicet in qualibet parte post superficiem assignabili non reperitur qualitas intensa, vt in superficie, sed minor, & remissior, sicut locans, & locatum secundum superficies sunt æqualia, at secundum partes locans excedit locatum, quia quælibet pars post superficiem assignabilis est maior locato, non tamen sequitur superficiem esse à partibus separatam; sic dicimus intensionem superficiei esse terminum intensionis partium; & cum ait, calor vt 4. est terminus caloris vt 4. qui in partibus non adest; dicimus in partibus esse calorem interminatum, cuius terminus est indiuisibile intensiuum superficiei, qua ratione nequit dici neque vt 4. neque vt tria, hæc enim significant calorem terminatum, sed solum dicitur calor non vt 4. sed remissior, & remissior indeterminatè, nec est de ratione indiuisibilis superficiei terminare calorem vt 4 hoc enim implicat, eo enim ipso, quod dicitur vt 4. signatur determinatus calor, cui non conuenit denuò terminari; sed reddere calorem terminatum vt quatuor, qui ex se esset interminatus. Hinc patet ad 2. indiuisibile hoc acquiri per eundem motum totalem, quo tota qualitas acquiritur, sicut etiam est terminus totius qualitatis per motum acquisitæ.

64 Dicimus 3. quamuis possit concedi aliqua accidentia in tota sphæra vniformiter ab agente produci, regulariter tamen, & vt plurimum vniformiter difformiter producuntur ab agente tam in principio, quam in fine actionis, itavt non adsit pars aliqua sphæræ, in qua producatur qualitas æqualiter intensa. Quod adsint qualitates aliquæ æqualiter intensæ producibiles in tota sphæra tam in parte viciniori, quam remotiori, fortè probari potest ex quibusdam virtualibus qualitatibus, vt est virtus in magnete impressa ab astris, & à magnete in ferro, non enim apparet, quæ vniformis difformitas reperiatur in hac attractione, nec etiam si oppositum sustinere quis vellet, posset validè oppugnari, vt enim sæpè diximus, quod aliqua forma sit actiua, & tali, vel tali modo agat, nonnisi ab experientia dignosci potest, & à posteriori.

Quod autem vt plurimum qualitates producantur vniformiter difformiter, & æqualiter inæqualiter, hoc est, in parte proximiori intensior, in remotiori remissior habita proportione ad maiorem, vel minorem distantiam, patet experientia, lignum enim calidius est in parte propinquiori igni, quam in remotiori, lumen in parte propinquiori est intensius, & quo magis à luminoso recedimus, experimur remissius lumen; cuius ratio est, quia ad actionem requiritur approximatio; ergo maior approximatio erit causa intensioris effectus, si est susceptiuus intensionis, & remissionis, & quia maxima approximatio naturaliter possibilis est contiguitas, quæ adhuc stat cum distantia, contigua enim distant loco, solum penetratio excludit omnem distantiam, hinc est, quòd nequit agens in parte aliqua sphæræ etiam contigua producere qualitatem æqualem in intensione, nam hæc pars etiam distat: & hoc tam in principio, quam in fine actionis, quia semper est distans. Dices cum Conimbr. non prouenire hanc vniformem difformitatē ex distantia, sed ex indisposi-

tione

tione subiecti, quæ in fine actionis tollitur, & superatur, vnde si calido vt 4. applicaretur subiectum absque frigore, statim induceret in subiectum calidum vt quatuor in toto subiecto. Contrà quia lumen non habet contrarium & tamen in aere eodem modo disposito inducitur vniformiter difformiter propter maiorem, vel minorem distantiam. Dices cum Ruu. hoc impedimentum perfectæ approximationis tolli posse per maiorem densitatem agentis, densitas enim est causa, cur agens citius, remotius, & fortius agens agat, vt diximus quæst. 1. art. 1. Contrà densitas ita augeret actionem, vt possit supplere approximationis defectum, & æqualem intensionem in aliqua parte sphæræ producere, ergo ita poterit densitas augeri, vt non solum respectu alicuius partis, sed respectu totius sphæræ æqualem producat intensiuam qualitatem, quod est contra experientiam, quæ in proposito est præcipuum fundamentum nostræ conclus. Cui accedit, quòd si agens in aliqua parte sphæræ produceret æqualem qualitatem, tunc hæc pars vnita agenti principali vnum agens totale maius conficeret, ergo si prius agens principale potuit producere æqualem qualitatem, multò magis postea in aliam partem poterit causare, sicut enim densitas est conditio agendi citius, velocius, & fortius, ita etiam magnitudo, quapropter nunquam finiretur agentis actio, & actiuitatis sphæra; sicut experimur in igne, qui in infinitum aget ignendo, si semper apponeretur nouum combustibile; & quo maior est ignis, eò remotius agit, hoc autem in qualitatibus non experimur, ergo debemus dicere semper agens agere in tota sphæra vniformiter difformiter.

65 Contra istam conclus. instatur, quòd possit agens producere sibi simile in qualitatibus. Tum quia omnes gradus agentis sunt actiui, & approximati, ergo omnes habebunt proprios effectus, ergo poterunt omnes producere effectus similes. Tum 2. ignis producit in stuppam calorem vt octo, quia talis est dispositio ad formam ignis, ergo calor ignis saltem in fine actionis habet effectum similem. Tum 3. agens substantiale producit formam substantialem æqualem, ergo etiam accidens. Tum 4. densitas auget intensionem actionis, ita vt plus valeat calor vt tria in ferro, quam in aere, quamuis non possit producere calorem vt 4. ex quo sic arguit Ruu. densitas supplet defectum approximationis, agens enim densus agit remotius, quam rarius, ergo sicut maior approximatio facit intensiorem actionem, ita maior densitas; sed quando approximatio est perfecta, & maxima ita vt agens sit cum passo penetratum, causatur in passo qualitas æquè intensa, ita poterit densitas taliter augeri, vt suppleat defectum huius perfectæ approximationis, & consequenter saltim in aliqua parte sphæræ agens sic densum producere æqualem qualitatem. Tum 5. saltim actione reflexa poterit agens perfectè sibi passum assimilare, nam si actione directa calidum vt 4. produceret in certa parte sphæræ calorem vt tria, poterit actione reflexa producere calorem vt vnum. Tandem multoties Scotus videtur admittere calorem producere alium sibi similem in gradu, sic in 1. d. 17. q. 3. & 4. d. 12. q. 2. & alibi frequenter, quem etiam loquendi modum nos pluries admisimus, imò adest experientia in sono, qui æquali velocitate, & intensione percipitur ab aliquibus licet per quatuor, vel decem passus distent ad inuicem, & de lumine Solis æquale eum apparet in imis vallibus ac in altissimis montibus.

66 Respond. ad 1. concedendo omnes gradus agentis esse actiuos & actu agere, negamus tamen omnes producere similem effectum propter defectum perfectæ approximationis; ita vt si calor productus sit vt tria, totus producitur à calore vt 4. quamuis non sit adæquatus effectus. Ad 2. negamus ignem producere prius calorem vt octo ante introductionem formæ substantialis, quia vt dicemus disp. seq. quæst. vlt. cum minori calore introducitur in subiecto forma ignis, quæ deinde est causa caloris vt octo. Ad 3. neg. paritas, ratio præcipua est experientia, videmus enim ignem comburere stuppam distantem, per calorem tamen calefacere in parte propinquiori vniformiter difformiter; tum quia qualitas suscipit magis, & minus, non sic substantia, idcirco approximatio in qualitate potest esse causa maioris intensionis, tum quia vt notat Arriaga, rationabiliter à natura sic sunt ista agentia instituta, si enim substantia ageret vniformiter difformiter, substantia producta esset imperfectior; nec posset aliunde suppleri hæc imperfectio, hinc breui finirentur generationes substantiales; at imperfectio accidentis producti suppletur à forma substantiali, calor enim vt octo licet producat solum calorem v.g. vt septem, hic tamen sufficienter disponit subiectum ad formam ignis, à qua deinde causatur calor vt octo. Ad 4. densitas agentis solummodo potest supplere defectum approximationis naturaliter possibilis, quæ est contiguitas, non penetratio; tum quia sufficit, vt agens extendat propter densitatem vlterius sphæram actionis. Si dicas, agens vt 4. extendendo intendit, ergo si prius poterat agere in sphæram palmarem; & in parte contigua producere calorem vt tria, si propter densitatem possit agere in sphæram bipalmarem, in prima parte produceret calorem intensiorem, etiam vt 4. Dicimus sufficere, vt hanc æqualitatem producat in superficie ambiente, in qualibet tamen parte semper qualitas erit remissior propter distantiam; & hoc quia experimento docemur qualitatem produci vniformiter difformiter; quare sicut si admitteretur calidum vt 4. posse calorem vt 4. producere, tamen etiam si augeretur, vel addensaretur, non ob id produceret intensiorem calorem, quia simile non agit in simile, quod solum experientia comprobatur, idem in proposito dicendum. Ad 5. concedimus totum, conclusio enim nostra intelligitur de actione directa. Ad 6. nunquam ex professo Doct. hanc quæstionem determinauit, sed claritatis gratia tanquam exemplum ab aliquibus admissum assumpsit, vt facilius probaret qualitatis augmentum, vel actiuitatem, quod etiam nos sæpè sæpius obseruamus, verum est tamen, quod hæc vniformis difformitas non est vbique valdè perceptibilis, nec ad quamcunque minimam distantiam, vt patet in exemplis allatis de sono, & lumine; attamen sensus corrigi debet a ratione; quamuis exemplum de lumine Solis parum vrgeat, quia hic agit Sol non solum directè, sed etiam reflexè. Quomodo autem agens terminet propriam actiuitatis sphæram, commodius dicemus q. seq.

QVÆSTIO V.

De terminis potentiarum.

67 Actionem, & passionem versari inter potentiam actiuam agentis, & passiuam subiecti clarum est; quoniam autem hæ potentiæ sunt finitæ, & limitatæ quo ad entitatem, consequenter quo ad actionem, & passionem aliquem terminum habebunt, idcirco pro complemento huius disp. de istis terminis videndum est. Primò autem est supponendum dari potentiam actiuam, & passiuam, insuper potentiam resistitiuam, actiuam, & passiuam, seu formalem ex dictis disp. præced. q. 4. dari quoque obedientialem potentiam actiuam, & passiuam, seu formalem ex dictis disputat. præced. quæstion. 4. dari quoque obedientialem potentiam actiuam, & passiuam, de qua egimus disput. 7. Physic. quæst. 6. art. 5. Deinde supponendum est ex disputat. 9. Physic. quæst. 3. terminos rerum esse quatuor, duos extrinsecos, duos intrinsecos tam versus magnitudinem, quam versus paruitatem; terminus extrinsecus magnitudinis appellatur *minimum quod non*, & est quantitas illa, ad quam nequit res peruenire, bene tamen esse potest sub minori; terminus intrinsecus dicitur *Maximum quod sic*; & est quantitas illa, quam res potest habere, non tamen aliam maiorem; terminus intrinsecus paruitatis est *Minimum quod sic*, scilicet quantitas illa, sub qua res potest esse, non tamen sub minori; terminus extrinsecus est *Maximum quod non*, idest quantitas illa, sub qua res nequit esse, sed benè sub maiori; qui termini aliud non significant nisi indiuisibilis terminantia quantitates illas, quas etiam connotant; & quia principaliores difficultates sunt de potentia actiua, ideo prius de terminis potentiæ actiuæ, deinde de terminis aliarum potentiarum agemus.

68 Multipliciter verò actiua potentia terminata intelligi potest, primò quoad perfectionem effectus, an scilicet possit quemcunque effectum perfectiorem in infinitum producere, an verò solum quendam finitæ, & limitatæ perfectionis. Secundò, quo ad pluralitatem actuum, si scilicet potest simul plures actus habere, an vnum solum. Tertiò, quo ad propriam quantitatem molis, num quælibet magnitudo agentis sufficiat ad agendum, vel determinata requiratur, qui terminus tantum agenti corporeo conuenire potest, item quo ad quantitatem virtutis, qua agens debet passum excedere ex dictis quæstio. 1. artic. 2. eandem quo ad extensionem sphæræ, si scilicet possit agere in quacunque distantia, vbi etiam dubitari solet de intensione, quando effectus vniformiter difformiter producitur; quomodo producatur in termino sphæræ, & hic terminus solum potentijs transeunter agentibus assignari potest, non agentibus immanenter.

69 Quo ad primum terminum, nemo dubitat, quamlibet actiuam potentiam naturalem esse determinatam versus maximum termino intrinseco, non enim potest quemcunque effectum producere perfectiorem, actiuitas enim sequitur entitatem, ergo sicut entitas causæ finita est, & limitata, ita erit actiuitas, aliter effectus excederet suam causam; hic autem terminus erit intrinsecus, & *maximum quod sic*, quia potens pertingere gradum aliquem poterit etiam attingere indiuisibile terminans, & complens gradum illum, vt dictum est disp. 9. Phys. cit. hoc autem est habere terminum intrinsecum; tum quia sicut quælibet res in sua entitate est perfecta, & completa ita etiam completi effectiua, & perfecti erit productiua. Idem etiam dicendum versus paruitatem, quia perfectio entitatiua rei consequitur essentiam eiusdem, & consequenter sicut determinatam exigit essentiam, ita determinatam perfectionem, vt non possit esse sub quacunque minori.

Dices potentia actiua debet proportionari passiuæ, sed hæc solum habet terminum magnitudinis, quia potest quemlibet perfectiorem effectum recipere, ergo idem de potentia actiua dicendum. Tum quia si centrum in infinitum distaret, & ad illud fieret naturalis motus, grauitas, quæ est principium illius motus, in infinitum intenderetur, sicut motus in infinitum velocitaretur. Resp. neg. min. de potentia passiua naturali, vt dicemus infra. Ad 2. patet ex dictis disp. 3. de Cœlo quæst. 3. nu. 51. motum non velocitandum in infinitum, quia impulsus à grauitate causatus non intenderetur in infinitum; tum quia non tantum duraret, sed successiuè secundum partes destrueretur; vt ibi diximus.

70 Sed contra hunc modum dicendi instat Ruu. 1. de Cœlo tract. de

de term. potent. quæst. 1. quod si motus naturalis fieret velocior propter nouum impulsum à grauitate causatum per motum, anquam per conditionem requisitam, vt ibi diximus, sequeretur motum esse priorem impulsu, quia esset conditio prærequisita, & posteriorem, quia esset effectus impulsus. Neque dicas, motum secundùm priorem partem præcedere impulsum, qui causaret motum secundùm posteriorem. Non valet, quia productio impulsus inciperet cum motu, itaut in eodem instanti non est motus, nec impulsus, immediatè post erunt, ergo si sunt simul duratione, & impulsus est naturaliter causatiuus motus, iam motus erit prior, & posterior. Tum quia in toto tempore sequenti est motus, & est impulsus, & motus secundum omnes partes ponitur naturaliter productiuus impulsus, qui etiam est naturaliter causatiuus motus, ergo totus motus secundum omnes partes est causatus ab impulsu, & totus impulsus à motu, ergo idem respectu eiusdem esset prius, & posterius.

Respond. nunquam motum secundum eandem partem esse conditionem prærequisitam, & effectum impulsus, sicut habitus est naturaliter causatiuus actus, & actus etiam producit habitum, non tamen secundum eandem partem, etiamsi ab actu continuato per tempus intenderetur successiuè, sicut igitur in hoc casu oporteret distinguere partem actus causantem habitum, & partem ab habitu postea causatam, idem de motu, & impulsu dicendum & ad 1. impugnat. dicimus statim incipere productionem impulsus, hunc tamen non statim causare motum, quia ad causandum, vt mox dicemus, requiritur determinata quantitas molis, & virtutis; Per hoc patet ad 2. quælibet enim pars impulsus est per motum causata, non tamen quælibet pars motus est ab impulsu causata, quia non prior pars; nec quælibet pars impulsus causat motum, quia vltima pars, cum mobile incipit quiescere, non causat motum, vnde disput. citat. de Cœlo.

71 Quo ad numerum actuum adhuc potentiis est determinata, quamuis enim successiuè, dummodo non remittatur in actiuitate, possit semper aliam, & aliam habere actionem, si de nouo semper applicetur alteri passo; tamen simul nonnisi vnicam potest habere, & quandocunque egit in vnum passum actione propriæ actiuitati adæquata, non amplius in illud agit, quia iam illud perfectè sibi assimilauit; hinc videmus, quòd quando agens est impeditum, in sua sphæra, agit reflectendo, quo pacto non ageret, si non foret impeditum, signum euidens esse ad vnam actionem determinatum; solum dubitari potest de potentiis animæ, præcipuè de intellectu; sed de hoc in lib. de an. sufficit, quòd agens corporeum, & naturale ita se habeat, de quo in præsenti præcipuè est sermo; tum quia nec intellectus potest simul multos actus producere, sed aliquos tantum, quorum quilibet esset remissior, quàm si esset solus productus, quod innuit actus illos se habere vt partiales, & inadæquatos respectu virtutis intellectus.

Dubitatur tamen de magnitudine agentis, an quælibet pars, quantumuis minima potens sit agere, vt aliqui putant, & probabile censet Amic. tract. 16. Phys. quæst. 4. artic. 4. vel certa, & determinata exigatur, quod etiam quæri posset de excessu agentis supra passum, an quilibet sufficiat, an verò requiratur determinatus intrinsecè, aut extrinsecè. Tandem supponendo ex dictis quæst. præced. agens immediatè agere in totam sphæram propriæ actiuitatis, dubitari solet, quo pacto terminet suam sphæram, & actionem, non enim potest agere in quacunque distantia propter finitatem; nam Conimbr. 1. Cœli cap. 11. quæst. 3. distinguunt de distantia, ad quam potentia actiua potest extendere suum effectum; nam si tota sphæra consideretur secundum totam magnitudinem, sine tamen indiuisibili terminatiuo, quo clauditur, sic aiunt potentiam actiuam requirere terminum intrinsecum in sua actione, nam tota illius actio terminatur ad illam magnitudinem, & non vltra; si verò sphæra illa consideretur, vt includit vltimum indiuisibile terminatiuum, quod erit superficies quasi conuexè illam terminans, sic extrinsecè aiunt terminari, quia vsque ad illam superficiem non peruenit actio, benè tamen ad quodlibet intra ipsam contentum. Auersa verò quæst. 39. section. 5. circa finem alio modo distinguit, nam vel loquimur de actione, & productione qualitatis, vel de intensione ipsius, primo modo concedit terminum intrinsecum, quia actio qualitatis terminatur ad aliquod indiuisibile terminatiuum extensionis qualitatis; si verò de intensione sit sermo, solummodò concedit terminum extrinsecum, quia negat in illa vltima superficie reperiri aliquam intensionem, etiam minimam, sed solùm ait esse aliquod indiuisibile illius qualitatis, quod ipse vocat indiuisibile intensionis.

72 Dicimus 1. non sufficere quamlibet quantitatem molis, & virtutis ad agendum, sed determinatam requiri, ita tamen quòd si effectus procedendus sit successiuè, terminus debet esset extrinsecus, & *maximum quod non*, vt tanta non sufficiat, sed benè quælibet maior; si effectus verò in instanti postulat produci, terminus debet esse intrinsecus, & *minimum quod sic*, vt tanta sufficiat, non minor; Prima pars, quod requiratur determinata quantitas, est Scoti 4. d. 44. q. 1. G. 2. d. 2. quæst. 9. N. sequitur Ruuius tract. de react. q. 4. estque communis, quam probat Doctor ex Aristot. de sensu & sens. cap. 7. vbi docet, quòd centies millesima pars millij non potest concurrere, & agere ad propriam visionem, aliter sensibiles passiones essent diuisibiles in infinitum, & consequenter potentia sensitiua esset infinita, nam quo minus est obiectum visibile, eo perfectior potentia requiritur ad videndum.

Dices, verum esse potentiam visiuam non posse quodlibet minimum videre, non quia obiectum non producat suam speciem, quamuis remissam, sed quia potentia est limitata, vt non possit cum specie quantumcunque remissa elicere visionem, vnde si Deus crearet hominem cum potentia visiua perfectiori, posset homo ille videre obiectum minimum, quapropter ea imperfectione potentiæ non debemus arguere impotentiam obiecti minimi. Contrà, si hæc responsio valeret, sequeretur etiam reperiri in obiecto potentiam infinitam ad diffundendam speciem visibilem in infinitum, quia perfectior potentia potest videre obiectum in maiori distantia, quam imperfectior, ergo modò obiectum haberet vim producendi speciem vsque ad illam distantiam, & quia in infinitum posset perfectionari potentia, posset quoque in infinitum diffundere speciem, imò actu modò diffunderet, cum sit agens naturale. Quapropter quia Deus creauit omnia in pondere, & mensura, quia naturaliter non datur, nisi determinata potentia sensitiua, determinatam quoque potentiam actiuam debet habere obiectum. Tum quia iam hæc responsio in potentia visiua admittit determinatam quantitatem virtutis, vt sequatur actio.

73 Probat. etiam à posteriori in agentibus æquiuocis; nam in vltimo instanti motus lapidis sursum proiecti lapis acquirit vnum vbi adæquatum, quod est terminus acquisitus per illud vltimum mutatum esse, quæ acquisitio non fit à grauitate lapidis, sed ab impulsu à proijciente impresso, ergo in illo instanti impulsus excedit grauitatem lapidis quoad actiuitatem, nam vt diximus quæst. 1. art. 2. actio prouenit ex proportione maioris inæqualitatis, in tempore sequenti nequit lapis à grauitate deorsum pelli, quia ad hoc requiritur, vt grauitas superet impulsum, prius autem debent esse inter se æqualia, quam grauitas excedat, quare lapis aliquantulum detinetur sursum, vt ostendimus disputat. 3. de Cœlo q. 6. in quo tempore impulsus adhuc excedit grauitatem, & tamen non impellit sursum lapidem, ergo signum erit, non quamlibet quantitatem virtutis sufficere ad agendum.

Prob. etiam in agentibus vniuocis, in quibus hoc interuenit, quod quando agens communicat passo totam suam virtutem, extenditur sphæra actiuitatis, quia ambo integrant vnum agens totale, quod propter maiorem molem aget in maiori distantia, & si in infinitum cresceret, in infinitum quoque dilataretur sphæra, vt patet in igne, qui si conuertit approximatum passum in ignem, totus ignis resultans agit remotius; & in hoc casu non est limitata actiuitatis sphæra; at quando non communicat totam suam virtutem, tunc datur terminus actiuitatis, quia quò magis protenditur actio, eò minoratur, vt tandem desinat; in hoc tamen casu, quia passum medium est formaliter simile agenti, adiuuat ipsum agens aliqualiter ad agendum, nam se habet vt concausa, saltim respectu alicuius corporis dissimilis, ex præced. quæst. Quo supposito; si ad agendum non requireretur determinata quantitas molis, & virtutis, nunquam finiretur agentis sphæra, quod est falsum; sequen. probat. sit in vltima parte sphæræ ignis corpus calefactum calore proportionato illi parti sphæræ, ita vt sua superficie terminante terminet quoque sphæram ignis, huic corpori aliud coniungatur extra totam sphæram existens, vel illud corpus calefaciet illud, vel non; si primum, ergo nunquam finiretur sphæra ignis, quia illud corpus calefaciet aliud, & sic in infinitum; si secundum, ergo signum erit non quamlibet quantitatem molis, & virtutis sufficere ad agendum, quia sunt liberè approximata, non impedita, nec alia deest conditio, præterquam ista quantitas. Dices, ideo non calefit corpus illud, quia agentis actio est terminata, agens autem est, quod agit per totam sphæram, non medium. Contra, quia etiam medium coagit cum agente, quando nouum corpus dissimile applicatur, itavt non solum ab igne calefit, sed etiam ab aere calido, saltim vsque ad gradum similem gradui existenti in aere, vt diximus disputatio. citat. ergo licet agentis actio sit terminata, calor tamen inhærens in corpore terminante sphæram agentis, si potest agere, deberet corpus contiguum calefacere, & calor in isto productus poterit in aliud, & sic in infinitum. Rationem à priori tangit Doctor in 4. citat. quia plus requiritur ad communicandum esse, quam ad solum essendum; quod explicat Ruu. citat. exemplo viuentium, quæ non statim ac habent esse, possunt sibi simile generare, sed opus est, vt perficiantur in virtute generatiua.

Secunda pars conclus. est communis, & probat. quia quando datur excessus sufficiens ad introducendam formam in passo, datur etiam actio, & è contra; ergo si actio incipit in tempore, & extrinsecè, excessus ad hanc actionem requisitus extrinsecè erit determinatus, si actio fit in instanti, & intrinsecè incipit, excessus requisitus erit intrinsecè terminatus, hæc enim omnia pari passu gradiuntur.

74 Contra 1. partem conclus. argum. quia potest quælibet minima pars immutare intellectum, quæ est potentia nobilior, & concurrere ad nobiliorem effectum, qualis est intellectio, ergo poterit etiam sensum immutare, sensationemque producere, quæ est ignobilior. Tum 2. sicut se habet intellectus ad intelligibile, ita sensus ad sensibile, sed potest intellectus quodcunque minimum intelligi-

intelligibile intelligere, absque eo quòd crescat in infinitum, ergo etiam sensua. Tum 3. sequeretur dari minimum in qualitate, quod respuimus disp. 9. Phys. qu. 3. art. 1. Tum 4. si extrema proportionis puta actiui ad passiuum sunt communia, si aliquid potest agere in aliquod passum, quodlibet eiusdem rationis poterit in idem passum agere ex Scot. q. 3. prol. D. ergo si aliquis color potest agere in potentiam visiuam immutando illam, quilibet color eiusdem rationis poterit agere, sed minimus est eiusdem rationis cum magno colore, ergo, &c. Tum 5. quod potest magis approximari secundum actum potentiæ actiuæ est magis tangibile, sed minima pars magis approximatur ex Scot. 2. d. 2. q. 9. N. ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. paritatem, quicquid sit de antecedenti, quia ad immutandum intellectum non requiritur præsentia localis diuisibilis, sicut requiritur ad sensum, qui, cum sit potentia organica materialis, non est ita actiuus, vt intellectus, hinc non quodlibet ens materiale est sensibile, sed solum quod habet talem præsentiam proportionatam sensui, nec ex hoc, quòd intellectus, & intellectio sint nobiliores, aliquid obstat, quia respectu sensus deficit conditio necessaria. Ad 2. neg. etiam paritas, quia intellectus vt minimum intelligat, non debet auctiorem actum elicere, vt euenit in sensu, qui idcircò, si posset quodlibet minimum percipere, esset infinitæ perfectionis. Ad 3. vera est sequela de minimo quoad actionem, non de minimo quoad entitatem, & de isto loquimur in illa disp. Ad 4. maximam illam Scoti intelligi debere de obiectis in debita dispositione constitutis, quale non est illud minimum coloris. Ad 5. conceditur maior, si adsint omnia alia requisita, quæ non interueniunt in præsenti propter rationem assignatam.

75 Secundò, ad idem, potentia visiua ponit differentiam inter maximum, & minimum, ergo vtrumque cognoscit. Tum 2. sicut à proportione minoris inæqualitatis nulla sequitur actio, ita à proportione maioris inæqualitatis semper debet sequi actio, sed quicunque excessus, quantumcunque minimus, constituit talem proportionem, vt patet, ergo ex quocunque excessu sequitur actio. Tum 3. quando vnum plus agit, quàm resistat aliud, sequitur actio, sed quicunque excessus sufficit, vt agens dicatur plus agere, quam resistat passum, ergo. &c. Tum 4. minimus calor habet totam essentiam caloris, ergo & actiuitatem, quæ sequitur essentiam.

Resp. ad 1. neg. assumptum, si de isto minimo intelligatur, hoc enim cognoscit confusè ad cognitionem totius, non distinctè. Ad 2. vera est maior, si inæqualitas illa maior dicit determinatum excessum, si vero dicit indeterminatum, est falsa, præcipuè quia plus requiritur ad construendum, quam ad destruendum, vnde paritas non valet, potest enim quælibet proportio minoris inæqualitatis impedire actionem, non tamen quælibet proportio maioris inæqualitatis potest causare actionem, quia plus requiritur ad actionem, quam ad negationem actionis. Per quod patet ad 3. Ad 4. probat solùm actiuitatem remotam, & in actu primo, non proximam, expeditam, & in actu secundo.

76 Dicimus secundò: Potentia actiua determinatam habet actiuitatis sphæram intrinsecè versus magnitudinem, itaut in illa vltima superficie spatij sit aliquod indiuisibile extensiuum qualitatis, quod intensum sit intensione quadam diuisibili determinata, sed ita minima, vt vlterius non diffundatur. Hæc conclusio colligitur ex Scoto, saltem determinatione extensionis extrinseca, in 2. d. 13. io fi. vbi habet, quòd agens omne diffundit suam actionem ad tantam distantiam, ad quantam potest virtus eius; hoc autem est habere terminum intrinsecum, qui explicatur per tantum posse, & non plus, vbi extrinsecus terminus explicari solet per non tantum posse, sed minus, ipsumq; docet Ruu. 1. de Cælo tract. de term. potent. q. 2. Pro cuius intelligentia est supponendum ex seq. disp. qualitatem per medium extendi simul, & intendi, itaut quodlibet indiuisibile quantitatis non solum habeat indiuisibile qualitatis continuans partes extensas illius qualitatis, sed etiam habet in se multas partes intensiuas qualitatis, quæ sunt intensiuè diuisibiles, quamuis indiuisibiles extensiuè. Hoc supposito prob. concl. ex Aristo. in lib. de sensu, & sens. c. vl. vbi ait, *Est itaque aliquid vltimum distantia, vnde non videtur, & primum, vnde videtur, hoc itaq. necesse indiuisibile esse, vltra quod quæ non contingit sentire existens, citra autem necesse sentire*: quibus verbis innuit in spatio esse quoddam punctum, in quo primò potest fieri visio, quia ibi reperitur primò species visibilis, vltra quod nequit fieri visio, ecce terminum intrinsecum.

77 Nec dicas cum Conimbr. terminum istum esse magnitudinem spatij præscindendo ab indiuisibili. Non valet, quia hoc est abuti vocabulis, nam communiter per terminum intrinsecum omnes intelligunt certam, & determinatam quantitatem, in qua recipitur effectus, & non vltra illam, quantitas verò dicitur certa, & determinata, si cum proprio indiuisibili terminante intelligatur, à quo si præscindatur, erit indeterminata, & incerta, vt patet ex definitionibus termini intrinseci, & extrinseci; potius ergo sphæra illa dici deberet extrinsecè terminata, quam intrinsecè. Tum quia in parte illa sphæræ, vt ab indiuisibili præscindit, nequit dari aliquod primum, in quo fiat primò visio, vt ait Aristot. cum non sit assignabilis prima pars post indiuisibile. Tum quia falsum est agens diffundens totam qualitatem per spatium non posse deinde agere in indiuisibile terminans illud medium, quia indiuisibile additum diuisibili non facit maius, nec extensius, vt dictum est disp. 9. Phys. sæpè cit. q. 3. art. 2.

78 Dices cum Auersa sufficere, vt in superficie terminante, seu in illo puncto sit quoddam indiuisibile intensiuum, non autem pars quædam qualitatis intensa. Contra, quia si in illo puncto non esset species cum aliqua intensione, non posset fieri visio, ad quam non sufficit solum indiuisibile, maxime quod ad agendum, vt diximus in præc. concl. non sufficit quælibet pars minima etiam secundum Arist. ibid. Tum quia falsum est in superficie terminante reperiri solum indiuisibile intensiuum sine intensione qualitatis, si enim hoc indiuisibile est intentionis, vt ait ipse Auersa, ergo in eodem subiecto, scilicet superficie terminante sphæram reperiri debet pars quædam qualitatis intensæ, prob. conseq. quia intensio in hoc differt ab extensione, quod hæc attenditur penes diuersas subiecti partes, illa verò penes eandem partem, & consequenter indiuisibile intensionis, quod habet terminare, vel continuare partes intensas, nequit esse in subiecto distincto à subiecto partium. Tum quia idcircò negatur ab ipso pars aliqua intensionis in vltima superficie, quia cum possit esse remissior, deberet diffundi in spatio sequenti, ergo cum in spatio immediatè antecedente superficiem terminantem reperietur qualitas intensa, debebit hæc diffundi, & peruenire ad superficiem terminantem, minor enim virtus requiritur ad diffundendam qualitatem per spatium quantum. Tum quia si agens potest intendere qualitatem per totum spatium, ergo poterit intendere per superficiem terminantem, quia hæc non facit maius, & extensius; quem discursum ipse admittit. q. 38. sect. 2.

79 In oppositum arguunt Conimbr. si in vltima superficie est aliqua qualitatis intensio, hæc, cum sit diuisibilis, debebit in spatio immediato producere aliam qualitatem, præcipuè si nullum habet contrarium resistens, vt est lumen, ergo illa superficies assignata non erit vltimus terminus. Si dicas, qualitatem illam esse tam exiguam, vt nequeat aliam remissiorem producere. Contra ait Auersa, id, quod debet diffundere actionem vltra illam superficiem erit principale agens, sicut sphæra illa dicitur esse sphæra actiuitatis illius, ergo debebit adhuc agens suam actionem prosequi aliquantulum vniformiter difformiter, vsque dum eam perducat ad non intensionem in extrema superficie, & tunc sistit, & terminat actionem.

Resp. nec qualitatem in superficie existentem propter exiguitatem posse aliam producere, nec agens posse vlterius prosequi suam actionem, quia virtus actiua ipsius est terminata quoad extensionem, & licet in illa superficie adsit aliqua intensio, parum refert, quia intensio non respicit diuersas partes subiecti, sed eandem, quare cum illa intensio sit in vltima superficie, non excedit sphæram propriæ actiuitatis quoad extensionem: quod si vlterius protenderet, ageret extra sphæram propriæ extensionis, ad quam actionem requireretur maior virtus extensiua.

Dices, ex quo in illa superficie est aliqua intensio, debemus arguere in agente adhoc maiorem virtutem extensiuam ad vniformiter difformiter agendum. Resp. non ex qualibet intensione hoc debet argui, sed ex illa, quæ ex se est talis, vt possit in aliud subiectum agere, si qualitas illa est actiua, vel saltem quod possit species sensibiles in medio producere, & ad sensationem concurrere, & non solum illa, sed alia minor, quo intensionis gradu non est intensa qualitas in superficie terminante producta.

80 Quæres, an potentia actiua terminum aliquem habeat versus paruitatem in sua sphæra? Resp. negatiuè, quia quodlibet agens non solum agit in passum quantumcunque propinquum, sed quo propinquius est passum, eo perfectiorem producit effectum, vt patet in igne, ergo nequit dari terminus aliquis, siue intrinsecus, siue extrinsecus paruitatis, quo pertransito non possit agens agere. Solum dubitari potest in potentia visiua, & auditiua, quæ requirunt proportionatam distantiam obiecti externi, vt agant, itaut si obiectum proximius fiat, vel si supra sensum ipsum ponatur, nulla fit sensatio. Quod si dicatur, has potentias esse immanentes, non transeuntes, idcirco non habere propriè actiuitatis sphæram. Contra hoc est, quia obiectum saltem immittendo species transeunter agit, & tamen hæc actio, requirit determinatam distantiam inter obiectum, & potentiam visiuam, ergo aliqua actiua potentia exposcit determinatum terminum propriæ sphæræ versus paruitatem. Ad hoc dicimus cum Ruu. cit. negando obiectum in maiori propinquitate non immittere speciem, non sequitur autem sensatio propter defectum potentiæ sensitiuæ, quæ requirit debitam distantiam obiecti, vt concurrere possit ad sensationem.

81 Tandem de alijs potentijs breuiter determinandum est, & quod attinet ad potentiam resistitiuam actiuam, nihil est addendum, quia hæc conuertitur cum potentia actiua agentis contrarij. Deinde de potentia resistitiua formali certum est, si consideretur in ordine ad agens, quod non datur terminus aliquis siue intrinsecus, siue extrinsecus versus paruitatem, quia quò minor est resistentia passi, eo facilius agens agit, ergo assignari nequit terminus, quo posito agens non possit amplius agere, cum tamen prius poterat agere. Nec refert, quod fulmen ensem destruat, parum, vel nihil lædendo vaginam; item quod facilius projiciantur grauia, quàm leuiora, vt pluma, quasi quod propter exilem vaginæ, vel plumæ resistentiam non sequuntur actiones fulminis, & projicientis. Non sequitur, nam vt dictum est in lib. de Cælo, idcirco fulmen non lædit vaginam, & quamlibet aliam materiam tenuem, quia propter raritatem citius pertransit fulmen, antequam illam accendat, at duriora, quia non habent tam facile

exitum,

exitum, diutius persistit in illis, vt possit deinde dissipare, similiter pluma propter leuitatem, & raritatem partium non recipit tam intensum impulsum, vt faciunt grauiora.

82 Versus magnitudinem tamen potest dupliciter considerari, vel quatenus est impeditiua actionis agentis, quo pacto posita resistentia non fit actio, quia impeditur, vel prout ab agente superatur, quomodo incipit simul cum actione agentis, tunc enim fit actio, quando agens superat resistentiam passi; Si primo modo spectetur; tunc si excessus potentiæ actiuæ agentis requisitus ad agendum supra resistentiam passi est intrinsecè terminatus, puta vt tantus requiratur, non minor, resistentia est extrinsecè terminata, scilicet quod tanta non sufficiat ad impediendam actionem, sed quælibet alia maior sufficiens sit impedire; ratio est, quia tunc deficit resistentia, quando incipit agentis actio, sed quando excessus est intrinsecè terminatus, actio fit in instanti ex dictis in præced. conclus. ergo tunc deficit resistentia impediens, quod est desinere per primum non esse, & extrinsecè, ergo etiam erit extrinsecè terminata. Verum si excessus est extrinsecè terminatus, idest quod tantus non sufficiat, sed quilibet maior, quo fit; vt actio in tempore incipiat, resistentia impediens erit intrinsecè terminata, puta tanta impedit, non tamen minor impediet, quia sicut tunc intrinsecè desinit per vltimum esse, intrinsecè quoque debet esse terminata. E contra si resistentia consideratur, vt vincitur ab agente, sic erit terminata sicut potentia actiua agentis, quia incipit simul cum actione, quo sensu non rectè dicitur resistentia, sed potius impotentia; quare si agens incipit suam actionem in instanti per excessum potentiæ actiuæ intrinsecè terminatum, tunc passum per suam impotentiam incipit pati, itaut tanta impotentia requiratur ad actionem non minor; si agens agere in tempore incipit per excessum extrinsecè terminatum, etiam tunc incipit impotentia passi extrinsecè, vt illa non sufficiat ad actionem, sed quælibet alia maior.

83 Sed contra prædicta dubitatur; & primò quòd non detur resistentia passiua impediens extrinsecè terminata; nam existens in toto tempore potest etiam esse in instanti terminatiuo illius temporis, quia instans non facit maiorem durationem, ergo si passum habuit resistentiam per totum tempus ante actionem, etiam eandem habebit per illud instans, ergo tunc resistentia non erit extrinsecè terminata. Tum quia potens resistere potentiæ actiuæ secundum quandam quantitatem virtutis, poterit etiam indiuisibili resistere terminanti quantitatem illam, hoc enim solum terminat, non auget, ergo si potest passum resistere ante instans actionis potentiæ actiuæ agentis, poterit etiam in instanti resistere, patet ista conseq. quia in hoc instanti non habetur, nisi indiuisibile terminans augmentum potentiæ actiuæ. Deinde dubitatur ex Ruu. & Conimbr. in tractat. de termin. potent. sæpè citat. asserentibus resistentiam in secundo sensu consideratam, quam nos vocamus impotentiam, non posse esse terminatam intrinsecè, vt primò incipiat cum actione agentis, quod probans, quia hæc resistentia debet excedi ab agente, aliter nulla esset actio; qui excessus necessariò est diuisibilis, non indiuisibilis, ergo poterit agens cum medietate huius excessus superare resistentiam passi, & consequenter agere, nam ex quocunque maiori excessu sequitur actio, ergo illa resistentia assignata non erat maxima; nam ante erat minor excessus, & maior resistentia.

Respond. ad 1. aliud esse loqui ex natura rei, & aliud in ordine ad actionem contrarij, si enim non habet in instanti potentiam resistitiuam, hoc euenit ex contrario superante, aliter nulla res posset in instanti desinere. Ad secundum cum dicimus ad actionem requiri determinatam quantitatem virtutis, non est sensus, quòd necessariò requiratur indiuisibile complens, itaut ipsum sit tota ratio agendi, sed est sensus, quòd totus ille excessus exigitur, qui non habetur completè, nisi in instanti, anteà verò sicut non datur vltima pars, ad quam immediatè sequatur instans, ita nec est assignabilis vltima pars excessus virtutis, ad quam immediatè sequatur indiuisibile; hinc est quod ante instans, quia non habetur tota quantitas virtutis, nec etiam habetur actio; quare ad arg. neg. consequ. quia ante instans non habetur completè tota actiuitas agentis, seu aliqua, sed quia in illo instanti habetur primò tota quantitas completa, non antea exercitium eius, sed solùm in instanti, non quòd in illo instanti acquiratur pars, erat incompleta, & indeterminata. Ad 3. quod Conimbr. hoc asserant, transeat, miramur de Ruuio, qui 1. de gen. tractat. de react. quæst. 4. docet potentiam actiuam agentis, si agit in instanti debere excedere excessu determinato, itaut non quilibet sufficiat ad agendum, quod non est consequenter dictum ad ea, quæ habet 1. de Cœlo citat. quare dicimus ex dictis in 1. conclus. agens excedere vtique excessu diuisibili, non tamen antea poterat agere, quia non sufficit quilibet excessus ad agendum.

84 Quod spectat ad potentiam passiuam naturalem; prout scilicet respicit agens naturale, sic erit terminata versus magnitudinem intrinseco termino, sicut potentia actiua, est enim naturaliter receptiua totius producibilis ab agente naturali, quod est quid determinatum; At si consideretur vt respicit agens supernaturale, quomodo obedientialis passiua dicitur, sic nullum habet terminum, sicut nec agens huiusmodi habet aliquam limitationem in agendo. Verum quidem est, quod aliqua etiam in ordine ad agens supernaturale non habent talem potentiam, quia neque hæc obedientialis potentia in quolibet reperitur, & ad quodlibet; vt diximus disp. 7. Physic. quæst. 6. artic. 5. Tandem obedientialis actiua respectu illorum effectuum, quos potest causare, nullum habebit terminum, nisi infinitatem, nam sicut v. g. dari potest in intellectione supernaturali processus in infinitum quod perfectionem ex dictis disp. de infinito; ita potentia obedientialis actiua nostri intellectus poterit ad omnes illas concurrere. Neque ex hoc sequitur habere potentiam infinitam, quia non est causa totalis, sed partialis, vide disp. 7. Physic. cit.

DISPVTATIO TERTIA.

De Alteratione.

Declaratis primis qualitatibus contrariis, naturaque & modo, quo actio, & reactio exercetur, nunc ad alterationem explicandam accingemur, quæ licet ordine perfectionis postponi debeat generationi, ordine tamen originis præcedit, cum sit via, & quasi dispositio ad generationem; & consequenter etiam ipsius cognitio valdè confert ad generationis notitiam.

QVÆSTIO PRIMA.

Quædam de Alteratione dilucidantur.

1 Alteratio, sicut de generatione dicemus disput. 5. quæst. 1. artic. 2. dupliciter sumi potest; vel in ratione actionis, quo sensu agens dicitur alterare subiectum, vel in ratione mutationis, quomodo subiectum mutari, & alterum fieri dicitur; in præsenti præcipuè sumitur in ratione mutationis. Hoc pacto multipliciter sumitur etiam ab Aristot. pluribus in locis, vt inter alios disertè notat Ares. 1. de gener. quæst. 24. Primò enim sumi potest pro quacunque mutatione, qua subiectum fit alterum, siue accidentaliter, siue substantialiter, quæ acceptio est omnis impropria. Secundò, sumitur minus impropriè pro quacunque scilicet accidentali mutatione. Tertiò, propriè accipitur pro mutatione ad qualitatem tantum terminata, quæcunque sit illa, siue intentionalis, vt species sensibiles, & intelligibiles, siue spiritualis, vt intellectiones, siue corporalis, vt albedo. Quartò, magis propriè capitur pro mutatione tendente ad corporalem qualitatem. Tandem proprijssimè sumitur pro mutatione ad contrarias qualitates generationi, & corruptioni disponentes, vt maximè sunt primæ qualitates. Iuxta varias huiusmodi acceptiones alterationis explicari possunt varia Arist. loca, in quibus quasi videtur sibimet contrarius, dum quandoque restringere, quandoque vero ampliare apparet hoc nomen alterationis, similiter decidi potest quæstio illa, an ad omnia prædicamenta sit alteratio, vel solum ad qualitatem, & an ad omnes qualitatis species, vel tantum ad aliquas; est enim quæstio de nomine. In præsenti quamuis de vltima acceptione principaliter fit sermo, ipsam tamen in ampliori quoque acceptione scilicet propria, & magis propria considerabimus; dum multa, quæ his significationibus sunt communia, declarabimus.

2 Alteratio definiri solet cum Arist. 1. de gener. 23. quod sit, *quando subiecto sensibili manente transmutatur in eius passionibus, aut contrarijs, aut medijs*; *ly transmutatur*, stat loco generis, significat enim mutationem in communi, aut saltem accidentalem; dicitur *manente subiecto sensibili*, vt denotetur subiectum alterationis, quod est corpus naturale, non materia prima, ex dictis in Physic. disp. 3. quæst. 1. additur *in eius passionibus*, &c. vt circumscribatur terminus huius mutationis, qui est qualitates sensibiles comprehensæ sub nomine passionis, quæ adhuc vel erunt extrema contrarietatis, vel media inter extrema, vnde non est verum, quod multi asserunt Arist. hic definire alterationem proprijssimè sumptam, quæ solum inter contraria inseruientia generationi versatur; tum quia Arist. affert exemplum de figura; tum quia facit propositionem disiunctiuam, ad cuius veritatem sufficit vt vna tantum pars verificetur,

quare

Quare licet qualitates aliquæ non sint contrariæ, & actiuæ mutuo se expellentes, si tamen verè dicantur passiones iuxta explicationem traditam disput. 7. Log. quæst. 3. artic. 2. quod scilicet sint aptæ inferre passionem sensibus, adhuc subiectum per illas hac alteratione alterari dicetur.

3 Hæc alteratio differt à generatione substantiali multipliciter. Primò, & principaliter ex parte terminorum, à quibus prouenit quælibet specificatio motus ex dictis disp. 15. Physic. quæst. 7. artic. 1. generatio enim per se est ad substantiam, alteratio ad qualitatem. Secundò ex parte subiecti, nam subiectum alterationis semper est aliquod ens incompletum essentialiter, vt est materia prima, & corpus pro altera parte; at subiectum alterationis est ens completum, saltem vt tale subiectum est, quod addimus, qui etiam corpus pro altera parte est subiectum alterationis, sed vt sic non est incompletum essentialiter, sed vt habet potentiam ad qualitatem, & prout respicit aliam formam substantialem. Tertiò, ex parte durationis assignari solet differentia, eo quod substantialis forma, quia non suscipit magis, & minus, nata est per se in instanti introduci, qualitas verò, quia est intensibilis, habetque contrarium, successiuè acquiritur, sed de hoc infra, & disp. 5. q. 5. ar. 1. Quartò, ratione finis, nam generatio est propter se, nec ad aliam mutationem ordinatur, alteratio verò ordinatur ad generationem, & est propter aliud; quod intelligi debet de alteratione corruptiua, & propriissimè sumpta. De hac tamen distinctione alterationis a generatione plura dicemus contra Thomistas disp. 5. n. 23. & seq.

Ex hac vltima differentia oritur dubium, num scilicet si impossibilis esset generatio, impossibilis quoque foret alteratio. Ruu. de gen. tract. 3. q. 1. quem sequitur Io. de S. Tho. hic, & quamplures alij affirmant; imò Ruu. hoc etiam asserit respectu diuinæ omnipotentiæ, ita ut si impossibilis non solum naturaliter, sed etiam de potentia Dei absoluta esset generatio, impossibilis quoque esset alteratio inter contrarias.

4 Verum non apparet tanta necessitas, & connexio inter istas mutationes, vt si v. g. impossibile esset lignum corrumpi, impossibile foret calefieri, & calorem calefacere, quod patet ex Arist. 1. Physic. 24. vbi arguens contra Parmenidem, & Melissum omnia esse vnum asserentes, & consequenter negantes generationem, & corruptionem substantialem, reprehendit illos; quod istud vnum immobile posuerint; nam inquit, licet non possit totaliter loco moueri, poterat tamen partialiter, & etiam alterari, ergo per Arist. inter generationem, & alterationem non est talis necessaria connexio, aliter non rectè inferret consequentiam illam. Tum quia prius, vt prius, potest esse sine posteriori, ergo licet substantia ingenerabilis esset, & incorruptibilis, non sequitur necessariò ex hoc ingenerabilitas, & incorruptibilitas qualitatum, solum accidentia illa ab extrinseco essent incorruptibilia, quæ sibi forma substantialis determinat ad sui conseruationem, si tamen aliqua sibi determinat, reliqua vero possent adesse, & abesse a substantia. Tum quia finis primarius, & intrinsecus caloris non est producere ignem, vel carnem, aut aliquid aliud, sed solum calorem, respectu cuius est agens principale, at respectu ignis est solum instrumentum, & ad illum ordinatur ab agente principali, vnde ignis generatio est caloris finis extrinsecus, ergo licet hic finis deficeret propter impossibilitatem generationis, non idcircò proprius finis caloris, qui est calefacere, cessaret, ergo poterit adhuc calefacere; assumptum patet, quia actiones à terminis primarijs, & per se intentis specificantur, modo si qualitas non esset per se terminus alterationis, seu calor calefactionis, sed qualitas etiam corruptiua (nam de perfectiua non est dubium, vt patet in Cœlis, qui illuminantur, imò opacitatem, & diaphaneitatem de nouo recipiunt, vt suo loco diximus) esset totaliter ad generationem ordinata, non posset specificare alterationem, sicut instrumentum, & medium non specificans electionem, sed finis est, qui specificat; quare alteratio non esset à generatione distincta, ambo enim haberent, eundem formalem terminum. Hoc voluit innuere Scotus in 4. d. 6. quæst. 5. D. & d. 12. q. 3. vbi sæpè replicat, quod accidens separatum potest alterare, & tamen vt sic non est instrumentum agentis principalis, cui sit coniunctum vt sic non est instrumentum agentis principalis, cui sit coniunctum.

5 Dices, Aristot. 1. de gener. cap. 1. ait, *Quapropter si non sit possibile ex igne fieri aquam, neque ex aqua terram, neque ex albo nigrum, neque ex molli durum, eadem autem ratio, & de alijs*, ergo ad impossibilitatem generationis secundum Arist. infertur, impossibilitas alterationis. Tum 2. alteratio propriè versatur inter contrarias qualitates mutuò se expellentes à subiecto, sed ista mutua expulsio dicit ordinem essentialem ad expulsionem formæ substantialis; ergo si ista expulsio est impossibilis, etiam illa. Tum 3. ex hoc, quod Cœli sunt incorruptibiles, nequeunt alterari contrarijs qualitatibus, ergo idem eueniret in alijs substantijs, si essent incorruptibiles.

Respond. ad 1. ex ipsomet Ruu. Arist. ibi arguere contra Emped. negantem generationem, & corruptionem in elementis, & ponentem tam primas, quam secundas qualitates elementorum tanquam ipsorum passiones, ex quibus rectè deducit Arist. quod si elementa non destruuntur, nec qualitates corrumpentur, quia passio est à subiecto inseparabilis; vnde Arist. non loquitur absolutè. Ad 2. disting. min. dicit ordinem primarium negamus, secundarium concedimus, quare non est ordo essentialis, non enim expulsio frigoris ordinatur ad expulsionem formæ ligni à calore, sed ab igne, vel alio vniuersali agente, à calore verò, à quo essentialiter dependet, ordinatur ad introductionem alterius caloris. Ad 3. verum est de facto omne susceptiuum contrariorum corruptiuorum esse corruptibile, & ideo rectè ex hoc, quod cœli sunt incorruptibiles, arguimus non esse alterabiles, at de possibili non apparet manifesta implicantia, quod detur aliqua substantia de se incorruptibilis, quæ tamen possit recipere contrarias qualitates, sicut modo quamplures docent qualitates has immediatè recipi in materia prima, quæ tamen est incorruptibilis, & aliquæ substantiæ dantur, quæ sunt intrinsecè corruptibiles, tamen quia forma ipsarum tenaciter adhæret materiæ, quamuis alterentur, non idcirco corrumpuntur, vt patet in adamante, & quibusdam alijs gemmis pretiosis.

6 Multipliciter diuidi solet hæc alteratio, vt est videre apud Auct. cit. sed præcipue à Thomistis in tres species diuiditur, in simplicem alterationem, in intensionem, & in remissionem tanquam in tres species; simplex alteratio est productio totius qualitatis, intensio est productio qualitatis non totalis, sed aliam præsupponens eiusdem rationis, remissio est à maiori qualitate ad minorem. Verum ista diuisio nequit esse generis in species, nam primæ duæ non differunt essentialiter, cum motus non specificetur à termino à quo; nec tertia per se respicit minorem qualitatem in intensione tanquam terminum, sed propriè respicit priuationem qualitatis intensionis, quapropter specificè solum diuidi potest penes distinctionem specificam qualitatum, à quibus specificatur, iuxta dicta disput. 15. Phys. q. 7.

7 Aliter adhuc diuidi potest, magis ad propositum, quod alteratio est duplex, alia intensiua, alia extensiua, prima dicitur intensio, & est acquisitio maioris perfectionis qualitatis in eadem parte subiecti; secunda dicitur extensio qualitatiua, & est acquisitio qualitatis in alijs, & alijs subiecti partibus; prima duplex est, absoluta, & relata, intensio absolutè sumpta est acquisitio cuiuscunque gradus, relatè accepta denotat maiorem perfectionem respectu alterius qualitatis inferioris perfectionis; sicut quælibet pars quantitatis dicitur habere magnitudinem in se spectata, ad aliam verò comparata dicitur habere maiorem, & minorem magnitudinem. Ex quo sequitur, quod sicut in quantitate datur duplex motus acquisitiuus, & deperditiuus, & dicuntur augmentatio, & diminutio, vt dicemus disp. vlt. ita in qualitate, quia dantur duo motus acquisitiui, scilicet intensio, & extensio, pariformiter dari debent duo motus deperditiui oppositi, primus est oppositus intensioni, & remissio communiter dictur, secundus erit oppositus extensioni, qui nomine diminutionis qualitatiuæ appellari poterit.

8 Quod autem intensio qualitatis ab extensione distinguatur, scilicet quod formam intendi, non est magis ampliari per plures partes subiecti, vt aliqui dixerunt, sed magis perfici circa eandem partem, seu circa idem subiectum, patet; nam aliter sequeretur qualitates spirituales non posse augeri, quod est contra fidem, & colligitur ex Triden. sess. 6. cap. 9. & habetur expressè Lucæ 17. *Adauge nobis fidem*; ad Philippens. 1. *Oro, vt charitas vestra magis, ac magis abundet*, & Ecclesia canit, *Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum*. Tum quia equus albus esset albior modica niue; quapropter supponendum est tanquam clarissimum qualitates intendi, & etiam extendi, si sunt materiales; imo per hanc proprietatem susceptionis magis, & minus per se circumscripsimus in logic. disputatio 7. quæstion. 3. articul. 1. differentiam essentialem qualitatis, & articul. 4. ostendimus hanc proprietatem omni qualitati conuenire. De illis motibus, præsertim acquisitiuis, ordinatim agemus, ad exactam cognitionem alterationis habendam.

QVÆSTIO II.

An intensio fiat per realem acquisitionem qualitatis.

9 DVas difficultates inuoluit præsens quæstio, prima est, an per intensionem acquiratur noua qualitas à præcedenti in subiecto existente distincta; secunda an supposito, quod noua qualitas adueniat, quæ prius inhærebat subiecto, remaneat, vel potius destruatur.

Quo ad primum, est prima sent. negans acquiri per intensionem nouam qualitatem sed eandem formam primò aquiri, quæ in toto intensionis progressu eadem manet; hi tamen multum inter se differunt, vt explicent id, quod habetur per intensionem; Nam primus dicendi modus Platonicis, Simpl. & Ammon. adscriptus docet intensionem consistere in ablatione, & negatione contrarij, vt calorem magis intendi est minus habere frigus admixtum, & remitti est habere maiorem frigoris mixtionem, vnde negat verum, & reale augmentum formæ, sed solum per accidens admittit, quatenus ablato frigore, alijsque contrarijs dispositionibus, calor perfectius agit. Alij, quia videbant, non omnes qualitates habere contrarium, dixerunt formam intendi esse formam magis recedere à contrario, vel à priuatione, plus enim distat à nigredine albedo vt quatuor, & à tenebra lu-

men

men vt quatuor, quam albedo, & lumen vt duo; & è contra, lumen remitti est formam magis accedere ad suum oppositum, non per admixtionem, sed per quendam accessum, facilius enim transitur ad teoebras à lumine vt duo, quàm à lumine, vt quatuor.

10 Thomistæ cum D.Thom. parte 2. quæst. 52. art. 1. & 2. asserunt per intensionem non acquiri nouam partem formæ, sed nouam radicationem in subiecto, mirabile tamen est, quam inter se discrepent in explicatione huius radicationis, itaut post multas verborum ambages potius obscuriorem reddant radicationem istam, quam declarent, nam aliqui dicunt formam magis, vel minus radicari in subiecto esse habere perfectiorem, vel imperfectiorem existentiam in illo siue in aduentu perfectioris existentiæ maneat præcedens, vt placuit Ægid. quol. 2. quæst. 14. apud Vasq. part. 2. disput. 82. siue destruatur, vt sustinent Capr. p. dist. 17. quæst. 2. art. 5. & Astud. 1. de gen. quæst. 9. apud eundem. Alij hanc maiorem radicationem explicant ex hoc, quod subiectum est magis dispositum, minorem formæ radicationem, quando subiectum est minus dispositum. Caietan. p. 2. quæst. 52. art. 1. & 2. Martinen. ibid. dub. 1. Salas disput. 4. tr. 10. sect. 4. (quamuis Scoti sententiam reputet etiam probabilem) Zanard. 8. Meth. quæst. 10. explicant istam maiorem radicationem per hoc, quod forma magis de potentia subiecti educitur, vel quia subiectum magis subijcitur formæ, vel quod forma magis, ac firmius vnitur subiecto, maioremque effectum formalem subiecto tribuit, sicut arbor dicitur magis radicari, dum firmius adhæret terræ, & profundiores radices immittit; eodem ferè modo loquitur Bannes. 1. de generat. quæst. 5. vbi addit, formam radicari magis, est formam magis reducere ad actum subiectum, magisque actuare potentialitatem ipsius, ita vt si forma ante habebat in subiecto gradus perfectionis, vt duo, postmodum habet vt tria, & per intensionem corrumpitur terminatio vt duo, & acquiritur noua terminatio vt tria, qui gradus perfectionis non sunt realiter distincti, sed eadem formaliter, & aliter se habens. Ioan. de S. Thom. prim. de generatione quæstione 4. articul. 2. ait in principio actionis totam formam esse in subiecto, sed non totaliter, quia potest magis, & magis subiecto vniri, ipsumque perficere, non quidem per nouum modum se tenentem ex parte formæ, cui det vim magis actuandi, & perficiendi, sed ex parte vnionis solum, & explicationis ipsius in subiecto. Exactius rem explicant Complut. disputat. 4. quæst. 9. distinguunt enim in qualitate essentiam, existentiam, vnionem cum subiecto seu inhærentiam, & radicationem, seu participationem eiusdem formæ, & hoc vltimum per intensionem, & remissionem aiunt variari, & supra illa tria addit actualitatem quandam, non qualitercunque sed maiorem intra propriam lineam, ratione cuius meliori, & perfectiori modo se habet, perfectioremque effectum formalem tribuit subiecto, nam est ipsum magis, inquiunt, ipsaque quantitas virtutis eiusdem caloris, & in hoc sensu explicant diuersos loquendi modos D. Thomæ, & Thomistarum.

11 Secunda sententia est Scoti p. dist. 17. quæst. 3. supra XX. & 8. meth. quæst. 3. affirmantis per intensionem nouam acquiri qualitatem, & per remissionem deperdi; ipsum sequuntur præter Scotistas, omnes Nominales, & ex recentioribus Fonsec. 8. Met. capitul. 3. quæst. 2. Vasqu. citat. Suarez disputat. 46. Meth. sect. 1. Ruu. 1. de generat. tractat. 3. quæst. 5. Hurt. disput. 5. Ares. quæst. 25. Morisanus disput. 2. dub. 4. Marcia disp. 2. quæst. 4. Arriag. disput. 3. sect. 1. Auersa quæst. 23. sect. 6. Coninch. de actib. supernat disput. 22. dub. 3. Malderus 2. 2. quæst. 24. art. 5. Azor. libr. 3. cap. 22. Tolet. 4. Phys. quæst. 12. estque communis.

Quo ad 2. dubium est vna opinio sustinens in intensione aduenienter nouo gradu formę priorem totaliter corrumpi; citantur Durand. prim. distinct. 17. quæst. 7. Gotfred. quol. 11. quæstione tertia, Burl. in tractat. de intens. Auicen. Alb. & alij. Opposita opinio est Scoti citat. & modo communis apud omnes.

ARTICVLVS I.

Per intensionem nouam qualitas acquiritur.

12 Dicendum est cum Scot. citat. intensionem non fieri per maiorem admixtionem contrarij, aut recessum à priuatione, vel per maiorem radicationem formæ in subiecto, quomodocunque explicetur hæc radicatio, sed per realem acquisitionem nouæ qualitatis, & remissionem, è contra per deperditionem realem eiusdem. Conclusio prob. quoad singula; primò quod non fiat per maiorem admixtionem contrarij. Tum quia vt notat Mayron. 1. d. 18. quæst. 1. conclus. 3. dantur aliquæ formæ, quæ non habent contrarium positiuum, vt lumen, visio, &c. & tamen intenduntur: aliquæ licet habeant contrarium positiuum, non tamen cum illo sunt compossibiles in gradu quantumcunque remisso, vt sunt actus oppositi ex dictis disp. 1. quæst. 5. art. 1. vel saltim non necessariò præsupponunt formas oppositas in subiecto, & tamen intenduntur, sic se habent habitus virtutum, aliter carens vtroq. habitu opposito scilicet virtute, & vitio, scientia, & errore, non posset acquirere virtutem illam, vel scientiam, nisi simul acquireret vitium vel errorem in summo, vt paulatim virtus intendi possit per depurationem ab istis oppositis habitibus, quod est falsum, nam in statu innocentiæ ait Doct. fuissent habitus virtutis, & inęqualiter, non tamen habitus vitiosi; quod intendatur, patet, quia non statim ac aliquis primò virtutem acquirit, habet illam in summo, sed paulatim ex frequentatione actuum augetur. Tum quia sequeretur, quod aliquis non posset rem velle, nisi intensissimè, volitio enim nullo pacto admittit simul nolitionem oppositam, vnde ab isto actu est omnino depurata, ergo quælibet esset intensissima. Tum quia intensio albedinis est dealbatio, motus autem à termino ad quem specificatur ex 5. Phys. 31. ergo terminus ad quem istius dealbationis non est amotio sola nigredinis. Tum quia motus deorsum naturalis intenditur in velocitate, non tamen per deperditionem motus sursum; similiter motus sursum violentus remittitur in fine, non quidem per admixtionem motus deorsum. Tum quia licet quando duo contraria in esse remisso sunt simul, si vnum intendatur, remittatur alterum concomitanter, nequit tamen intelligi, quod hæc intensio sit simpliciter actio contrarij destructiua, & non alicuius productiua; quia corruptio vnius est alterius generatio, nec corruptio per se intenditur ab agente. Tandem quia remanet explicandum, quo pacto remittatur contrarium, an scilicet quia pauciores grados remanent in subiecto, & sic est cum nostra opinione, an verò quia aliquis modus contrarij amittitur, quod est incidere in opinionem Thomist. Dices per maiorem, vel minorem admixtionem intelligi maiorem, vel minorem vnionem cum contrario. Contra, ergo quando calor remittitur, etiam frigus remittetur, & quando calor intenditur, etiam frigus fiet intensius; prob. quia si vnum contrarium alteri vnitur, hoc alterum illi quoque vniri debet, ergo si calor remittitur vel intenditur, quia magis, vel minus vnitur frigori, etiam frigus simul remitteretur, vel intenderetur, quia eodem modo vniretur calori.

13 Secundò, quod intendi non sit magis recedere à priuatione, prob. quia per intensionem cognoscitur vnam formam esse altera perfectiorem intra eandem speciem, sed hoc cognoscitur per accessum ad summum ex 10. Meth. 2. vbi habet Aristot. quod vnumquodque mensuratur per id, quod est perfectissimum sui generis, ergo intensio non specificatur per recessum à negatione, quamuis enim accessus ad terminum ad quem habeat recessum à termino à quo, specificatio tamen intensionis non sumitur a termino à quo, sed ad quem, quod ipsum vocabulum explicat, intendere enim est in aliud tendere. Tum quia nequit forma eadem omnino manens modo magis, modo minus à priuatione recedere, sed iste recessus præsupponit actionem aliquam positiuam, ergo aliquid de nouo habet forma, per quod ponitur magis à negatione elongari, motus enim necessariò est inter duos terminos oppositos, & si ab vno recedit, accedit ad alium.

14 Tertiò, quod non fiat per acquisitionem perfectioris existentiæ, qui erat primus modus explicandi maiorem radicationem in subiecto; probat. primò, quod existentia non distinguitur ab essentia realiter. Deinde admissa hac distinctione, existentia emanare ponitur ab essentia, ergo hæc inuariata semper eandem causabit existentiam. Tum quia existentia est solum conditio, non ratio agendi, aliter Thomistæ ponentes humanitatem in Christo existere existentia diuina, deberent asserere humanitatem esse infinitæ potentiæ, sicut existentia diuina est infinita, essentia verò est ratio agendi, ergo vbi est perfectior agendi ratio, ibi est perfectior essentia, non tantum perfectior existentia, at forma intensior agit perfectius, quam remissior, ergo, &c. Tum quia vel prior existentia destruitur, & sic impugnatur eisdem rationibus, quibus art. sequ. impugnabimus opin. Durand. solum mutato termino entitatis in existentiam; tum quia deberet qualitas corrumpi, vt in simili arguebamus de materia prima; si existentiam a forma reciperet disputat. 2. Physic. quæst. 2. art. 1. & disputat. 5. quæst. 3. art. 1. tum quia potens corrumpere perfectius, potest etiam imperfectius destruere, quia si de quo minus, ergo, & de quo magis: sed agens remittens formam contrariam potest corrumpere existentiam perfectiorem formæ, ergo multo magis poterit impedire, ne perfectior existentia resultet. Vel ponitur priorem existentiam permanere, ergo iam admittunt latitudinem graduum in existentia, quæ non minus impugnari potest rationibus, quas contra latitudinem graduum formæ congerunt. Tandem debent explicare, in quo consistat ista maior perfectior existentiæ.

15 Quartò, quod non fiat propter maiorem, vel minorem dispositionem subiecti, probat. quia tunc etiam substantialis forma diceretur intendi, & remitti, sicut enim calor si est in subiecto magis disposito perfectius agit, ideoque dicitur intensior, ita si anima v. g. informat organum visus magis dispositum, perfectius operatur, quàm si informaret organum minus dispositum, ergo posset dici intendi, & remitti; immo Ioan. de S. Thom. hoc exemplo animæ vtitur ad explicandum, cur calor inuariatus secundum essentiam modo imperfectius agat. Tum quia videmus in eodem aere, eodemque modo disposito produci nunc intensius lumen, nunc remissius. Tum quia ait Doctor, vel per istas dispositiones subiecti intelligunt remotionem impedimenti, & oppositæ qualitatis, & sic incidunt in sent. Platonicorum iam impugnatam; vel intelligunt dispositiones quasdam præuias requisitas necessario, vt calor sit in subiecto, & hoc est falsum, nam istæ dispositiones essent qualitates quædam, vt patet, secundum quas subiectum magis, vel minus dispositum diceretur, modo licet sit falsum quamlibet qualitatem prærequirere tales dispositiones in subiecto; quæritur de istis dispositionibus, an seipsis magis, vel minus disponant subiectum, an medijs alijs,

sipri

si primum, ergo habent latitudinem graduum; si secundum, erit processus in infinitum.

Respond. non dari hunc processum, quia secundæ qualitates intenduntur propter intensionem primarum formalium, istæ intenduntur propter intensionem qualitatum materialium, quæ sunt raritas, & densitas, sed raritas præcisè intenditur propter maiorem materiæ intensionem, densitas verò propter maiorem condensationem materiæ. Contra, nam hæc responsio non habet locum in spiritualibus, vbi non adsunt istæ qualitates primæ, & materiales. Nec habet locum in materialibus, nam Cœlum magis, vel minus illuminatur, non tamen fit modo rarum, modo densum. Tum quia subiectum rarius est magis dispositum ad recipiendum lumen, quam densius, & tamen si illi appliraretur parua candela, isti verò Sol, vel valdè luminosum, certè intensius lumen esset in minus disposito, quàm in magis disposito, ergo intensio luminis aliquid aliud dicit, quàm dispositionem subiecti. Accedit, quod intensio verb. grat. albedinis non esset eiusdem speciei cum ipsius productione, nam hæc terminaretur ad albedinem, illa ad dispositiones, quæ sunt alterius rationis, & speciei.

16 Secundò, quod nequeat fieri per nouum modum, vel vnionis, vel eductionis, vel radicationis, aut actuationis, istis enim locutionibus Thomistæ circumscribunt quandam modalem entitatem de nouo aduenientem qualitati productæ, non enim potest intelligi formam perfici magis, & intendi, nisi aliquid de nouo fiat, aliter eadem qualitas bis produceretur, scilicet per primam productionem, & per intensionem, si intensio terminaretur ad puram qualitatis essentiam, tunc sic ex Scot. cit. vel iste nouus modus est quid respectiuum, vel quid absolutum; si primum, ergo in ipso erit magis, & minus ratione fundamenti, scilicet qualitatis, sicut paries dicitur magis similis in albedine alteri parieti, propter intensiorem albedinem; si secundum, quærimus adhuc, vel est diuisibilis, itaut habeat latitudinem graduum, vel indiuisibilis; si primum, iam admittunt plures gradus alicuius entitatis saltem modalis in eodem subiecto simul; quod negant in formis; si est indiuisibilis, ergo in instanti acquiritur, & qualibet alteratio intensiua esset instantanea, non continua, & successiua, quod est falsum, vt dicemus, sequel. probat. quia ex dictis disputatio. 14. Physic. quæst. 2. articul. 4. nullum indiuisibile potest acquiri in tempore.

Respond. Salas non esse absurdum in tempore indeterminato acquiri indiuisibile, sicut diuisio lineæ fit in tempore, & tamen generantur ibi duo puncta, quæ sunt omninò indiuisibilia. At Complut. & Ioan. de S. Thom. aiunt modum illum esse entitatiuè indiuisibilem, & formaliter, at virtualiter esse diuisibilem. Sed nec in tempore indeterminato posse indiuisibile produci ostendimus disp. cit. neque exemplum de linea valet, si enim loquimur de separatione solummodo partium lineæ, falsum est in tempore fieri, si verò de tota diuisione, seu de motu locali, qui interuenit, sic fit in tempore, in quo corpus diuidens lineæ approximatur, & hoc quia spatium occupatum à puncto continuatiuo lineæ, quod per diuisionem destruitur, est omnino indiuisibile, cum sit punctale, indiuisibile autem vt tale nequit motu diuisibili pertransiri. Similiter ibidem impugnauimus aliam respon. nam terminus motus debet esse formaliter diuisibilis, sicut motus, nec sufficit virtualis diuisibilitas: sicut enim qualibet pars motus diuiditur in partes priores, & posteriores quantumuis minima, certè si per partes priores attingit terminum, si iste est indiuisibilis, nihil remanet attingendum per posteriores partes, sic Angelus, & anima sunt virtualiter diuisibiles, & tamen ibi probauimus necessariò in instanti produci; ergo cum intensio sit diuisibilis, & successiua; non poterit attingere modum indiuisibilem formaliter.

17 Respond. Ioan. de S. Thom. quòd licèt qualibet vnio, seu terminatio, vt ipse ait, sit indiuisibilis, tamen inter vnam, & aliam datur transitus per modum latitudinis, & distantiæ in fieri, non quia sint partes qualitatis acquirendæ inter modum, & modum, sed quia ipse modus, qui acquiritur, dum est in fieri, est per modum diuisibilem, dum est in facto esse, est per modum indiuisibilem. Compl. quæst. 10. aliter respondent, quod in continuo est post indiuisibile pars aliqua, quæ indeterminatè, & confusè dicitur prima, & immediata indiuisibili, quæ, vt stat sub isto conceptu primitatis, est formaliter indiuisibilis, aliter si esset diuisibilis, non conciperetur prima, & immediata; pro substrato tamen scilicet pro illa quantitate à parte rei est diuisibilis materialiter, & virtualiter, idem de motu dicendum; quapropter, inquiunt, non repugnat vt per partem motus hoc pacto indiuisibilem acquiratur aliquis modus formaliter indiuisibilis, sed diuisibilis virtualiter, sicut pars illa motus est taliter diuisibilis.

En in quot difficultates, & inextricabiles angustias labuntur, vt nec ipsi se intelligant; quid enim velit asserere prima responsio per hoc, quod est, modum, dum est in fieri, esse per modum diuisibilem, dum est in facto esse, tunc per modum indiuisibilem esse, non satis constat; etenim dum datur transitus per modum latitudinis, & in fieri inter vnum, & alium modum, vel aliquid per motum, & fluxum in fieri acquiritur, vel nihil; non secundum, quia nequit esse motus, & actio sine termino; si primum, talis non est modus indiuisibilis propter rationem assignatam; deinde, quid significat modum in fieri esse per modum diuisibilem, nisi quod, dum fit, habet partes diuisibiles, quod prius negabat. Nec minus obscura, vana, & falsa est secunda responsio: nam primò, pars illa motus, quæ prima, & immediata concipitur, si apprehenditur sine partibus, vel cum partibus simul existentibus, est conceptus falsus, nam pars est in se diuisibilis, & successiua, solùm concipitur prima, & immediata confuso modo, quatenus inter indiuisibile, & partem ab illo terminatam nihil mediat; Deinde siue talis concipiatur, siue non, nobis sufficit, quod à parte rei sit formaliter diuisibilis, nam attingit terminum, vt exercetur à parte rei, non vt à nobis concipitur, ergo etiam modus erit diuisibilis à parte rei, vt est motus; non igitur debet pars ista dici formaliter indiuisibilis, & solùm diuisibilis virtualiter, sed potiùs formaliter diuisibilis, quia talis est in se, & conceptibiliter indiuisibilis.

18 Rursus quæri potest de istis modis, an adueniente perfectiori imperfectior adhuc remaneat, vel deperdatur: si primum, ergo quia isti modi non sunt specie distincti, aliter intensio continuata non esset eiusdem rationis, deberent admittere plures gradus numeraliter distinctos in eodem subiecto, quod valdè abhorrent: & quamuis Complut. asserant modos istos plus quam numero differre, eo quia perfectior virtualiter continet imperfectiorem, non audent tamen inter illos ponere specificam distinctionem, vnde consequenter coguntur ponere distinctionem quandam mediam inter specificam, & numericam, quod est falsum. Si deperdatur prior modus, iam redeunt argumenta facta contra Capre. de existentia, maximè contra asserentes radicationem istam esse vnionem, seu inhærentiam formæ in subiecto, quamuis enim inhærentia actualis distinguatur ab existentia accidentis absoluti, naturaliter tamen sunt connexæ, itaut si accidens non inhæret, nec existit, hinc si vna inhærentia destruitur, etiam forma debet destrui, vt de existentia dicebamus. Tum quia non est ratio, cur forma statim non vniatur vnione perfectissima cum subiecto, cum sit causa naturalis, recurrere autem ad maiorem, vel minorem dispositionem subiecti, vt facit Ioan. de S. Thom. iam supra impugnauimus. Tum quia in remissione formæ, v. g. caloris in aqua non posset assignari causa producens imperfectiorem illum modum. Aiunt Complut. & Io. de S. Tho. causam per accidens esse aquam corrumpentem modum perfectiorem, causam per se esse ignem, qui licet sit absens, virtualiter manet in calore, à quo modus ille imperfectior emanat. Contra, si aqua potens est corrumpere perfectiorem modum, multo magis poterit impedire, ne alter imperfectior resultet, cum quo oppositionem etiam habet, illumque quærit destruere.

19 Demum, contra exemplum sæpè à Thomistis adductum de radice arboris magis se intrudente intra terram vrgetur, quia ex hoc videtur sequi, quod sicut radix, quo magis redicatur, eo difficilius euellitur, ita forma, quo intensior, & magis radicata, eo difficilius posset remoueri à subiecto, quod esse falsum probat Doctor exemplo verecundiæ, quæ est causa intensioris ruboris, quam sit naturalis rubor, & tamen iste firmius manet in facie, quam ille; similiter febris ethica secundum Medicos est magis radicata, quam effimera, & tamen ista est intensior. Quod etiam dicebat Bannes ex Caietan. in intensione corrumpi, verb. gr. terminationem vt duo, & acquiri terminationem vt tria, est insufficiens, nam sicut in extensione cum acquiritur tertius, vel quartus palmus, non solum fit acquisitio illius indiuisibilis terminantis, sed etiam quantitatis alicuius de nouo terminatæ illo indiuisibili, ita etiam in intensione qualitatis non tantum acquiritur terminus ille vt tria, sed etiam noua qualitas, aliter duo indiuisibilia terminantia immediata.

20 Ex his remanet probata nostra sententia, quod per intensionem noua acquiratur qualitas in eadem subiecti parte, quibus accedit, quod sicut calor, verb. gr. in agendo semper agit tam in principio actionis producendo, quàm in progressu intendendo per eandem essentiam propriam, & vniuocè, sequitur terminum semper esse eiusdem rationis, aliter intensio esset specie distincta ab actione productiua, hæc enim terminaretur ad qualitatem, illa ad modum qualitatis. Nec valet, quod inquiunt Thomistæ terminum intensionis esse qualitatem inuariatam quoad essentiam, non tamen quoad modum essendi in subiecto. Non valet, quia non minus differt qualitas à suo modo radicationis, quàm quantitas ab extensione locali actuali, anima rationalis à sua vnione, extensio enim est modus quantitatis, & vnio est modus animæ rationalis, & tamen quantitas secundum se terminat augmentationem, extensio verò localis rarefactionem, anima terminat creationem, at vnio terminat nutritionem, rarefactio autem specie distinguitur ab augmentatione, & nutritio à creatione, quamuis per rarefactionem acquiratur quantitas magis extensa localiter, & per nutritionem habeatur anima maiori materiæ vnita, ratio est, quia non ipsa quantitas, vel anima rationalis secundum proprias entitates terminant, sed potius modi ipsarum, ergo eadem ratione intensio esset specie distincta à productione qualitatis, quia propriè non ipsa qualitas de nouo fieret, sed modus ipsius, nec esset verè vniuoca actio sed æquiuoca, vide Suarez fusè impugnantem oppositam opinionem.

21 In contrar. objic. 1. quamplorimis Arist. author. nam 3. top. cap. 4.

cap.4. ait, quæ contrarijs sunt impermixtiora, sunt magis talia, vt albius quidem nigro impermixtios; 5. Phys.19. magis, aut minus est ex eo, quia aut minus contrarij inest; 2. Cæli 37. remissio cuiuscunque fit propter impotentiam, in prædicam. qua it. refert ex antiquis, & approbare videtur, qoalitatem secundum se non suscipere magis, & minus, vt iustitia non dicitur magis, vel minus iustitia, sed subiectum per qualitatem denominari magis, vel minus tale, sic homo dicitur magis, vel minus iustus; quapropter secundum Aristot. qualitas secundum se non augetur, sed solum à subiecto participat magis, & minus, & 4.Phys.84. dixit, subiectum fieri magis calidum nullo facto in materia calido, idest nullo calore facto in materia. Tum 2. qualitatem intendi est perfectius inhærere sobiecto, sed inhærentia accidentis est vnio ipsius cum subiecto, ergo qualitas intenditur propter perfectiorem vnionem, quam habet de nouo. Tum 3. eadem quantitas fit magis, vel minus exteosa in rarefactione, & condensatione sine additione nouæ quantitatis, vt dicemus disputat. sequen. ergo idem de intensione qualitatis dicendum. Tum 4. potest idem agens maiorem, vel minorem effectum causare iuxta variam subiecti dispositionem, licet in se inuariatum maneat, ergo poterit eadem forma maiorem, vel minorem formalem effectum tribuere subiecto ad variationem dispositionum subiecti. Tum 5. forma quo simplicior, eo perfectior ex Dion. c.5. de diu.nom. sed intensior est perfectior, ergo simplicior, ergo non composita ea pluribus partibus.

Resp. in 3. Top. & 5.Phys. sensum illarum propositionum non esse formalem quod intensio albedinis formaliter consistat in permiatione nigredinis, sed esse concomitantem, quia ad intensionem vnius contrarij semper comitatur depuratio ab altero contrario; in 2.Cœli intentum ipsius est remissionem velocitatis in motu locali, de quo ibi tantum loquitur, prouenire ex impotentia agentis, quod non officit nobis: in prædicam. qualitatis non negauit magis, & minus qualitatibus conuenire, sed solum modum loquendi in abstracto, nam melius verificatur de qualitate in concreto, præcipuè quia intensio est motus, & motus semper concernit subiectum; in 4. Physic. per ly candido intelligitur subiectum, non calor, vnde non dicit nullo calore facto, sed calido, concretum enim accidentale ex dictis in logic. habet quandoque significare subiectum; hoc autem addidit propter asserentes in qualibet alteratione adiungi nouum subiectum priori per intromissionem atbomorum, quod addunt Complut. contra hanc expositionem dissoluemus infra. Ad 2. si ly perfectius io maiori cadit supra inhærere, negatur, si cadit supra ipsam qualitatem, quia scilicet in se magis perficitur per additionem noui gradus, conceditur, nam vt sic perfectius etiam inhæret. Ad 3. negat. paritas, quia rarefactio, & condensatio non sunt motus ad quantitatem, at intensio est ad qualitatem, idcoque noua qualitas debet acquiri. Ad 4. neg. etiam paritas, quia effectus causæ efficientis, quæ est extrinseca, potest impediri ex indispositione subiecti, quod debet concurrere cum efficiente ad illum effectum, at effectus causæ formalis posita forma in subiecto, neque à Deo impediri potest, sed necessario emanat, quantum potest, quare nequit intendi, nisi etiam forma intendatur. Ad 5. Dion. intelligitur de substantia, quæ ex se potest esse simplex, at quæ admittunt compositionem, vt est qualitas, quo res est compositior, eo perfectior.

22 Secundò arguunt duabus rationibus, quæ verè sunt fundamenta opinionis oppositæ. Prima est, quia non possunt in eodem subiecto duo accidentia numero distincta, & eiusdem rationis simul reperiri, quod probant, quia accidens indiuiduatur à subiecto, ergo vno, & eodem existente subiecto, non possunt accidentia eiusdem rationis multiplicari; assumptum multipliciter probat. in disput. de principio indiuiduationis, pro nunc ostenditur, quia accidens totum suum esse habet in ordine ad subiectum, ergo indiuiduationem debet habere à subiecto, nam vnaquæque res indiuiduari debet ex iisdem principijs, à quibus habet esse, tum quia non posset assignari ratio, cur duæ albedines possint esse simul in subiecto, non duæ quantitates, duæ figuræ, duo vbi, &c. Tum 3. quia distinctio in formis, aut est formalis, quæ est specifica, aut materialis, & ex subiecto, quæ est numerica, ex 3. meth. cap.3. & lib. 5. cap. 6. ergo vbi neutra istarum intercedit, nulla potest esse distinctio, & consequenter vbi est vnitas specifica accidentis in eodem subiecto, non potest esse pluralitas numerica. Secunda ratio sumitur ex hoc, quod nulla forma potest habere partes integrantes, nisi per quantitatem, non per se, quod probat. Io. de S. Thom. quia de ratione formæ est, quod sit principium simplex non principiatum, & compositum, at si partes haberet, iam esset ex illis composita; tum quia partes integrantes sunt materiales, nam conueniunt in forma, & quidditate, & solum differunt penes quantitatem, quare additio partis integralis non est additio secundum formam, sed secundum materiam, & per consequens per additionem partis integralis non perficitur, nec intenditur forma.

23 Solutio harum rationum petit longiorem discussionem de principio indiuiduationis de Meth. habendam; pro nunc dicimus quamlibet rem indiuiduari propria hæcceitate, siue substantialis sit, siue accidentalis, quare ad 1. negat. assumptum, ordo enim ad subiectum est posterior præsupponens ipsum accidens, in quo fundatur, hinc non potest ab illo indiuiduari: ad 1. probat. dicimus, quòd licet accidens in genere causæ materialis, quandoque efficientis dependeat à subiecto, non tamen in genere causæ formalis, quæ solùmodo est essentis, & entitas accidentia, quare implurificato subiecto possunt accidentia multiplicari, principium enim indiuiduationis est in genere causæ formalis. Ad 2. probat. dicimus rationem, ob quam duo accidentia numero nequeunt esse in eodem subiecto, non semper petendam esse ex identitate subiecti, sed vel ex fine, vel etiam ex efficienti, nam aliqua accidentia sunt, quæ præter distinctionem numericam entitatum in reliquis omnibus habent quandam similitudinem, & conuenientiam scilicet in munere, vel officio, ad quod destinantur, & in quacunque habitudine, quam dicunt, vt duæ figuræ, duæ albedines in summo, &c. alia sunt, quæ licet in specifica ratione conueniant, & solo numero differant, non habent tamen inter se tantam similitudinem, sed differunt vel in munere, vel in habitudine, vt duæ species visibiles Petri, & Pauli, quæ solo numero differunt, habent tamen diuersa repræsentare, duo gradus caloris diuersimodè debent, & perfectius subiectum disponere; accidentia prioris generis naturaliter nequeunt multiplicari primò ex fine, quia multiplicatio esset otiosa, non sic in accidentibus secundi generis ratione diuersorum munerum, secundò ex parte efficientis, quia quando agens inuenit subiectum accidentibus prioris generis affectum, inuenit illud perfectè assimilatum, & sic cessat agere ex dictis in disput. præced. tum quia gradus isti constituunt vnam numero qualitatem, cuius dicuntur partiales perfectiones. Ad 3. probat. dicimus ex 3. Meth. nihil posse in contrarium inferri, nam Arist. ibi text.13. solum probat non posse ea omnia, quæ vnam quidditatem habent, esse vnam substantiam numero, ea quo diuersam materiam, aut partem materiæ habent, quod verum est de substantijs simul existentibus, & participantibus eadem communi ratione; In 5. Meth. vbi ait Arist. numero quidem vnum, quorum materia vna, specie verò, quorum ratio, & forma vna, non loquitur de vnitate numerica sola accidentium, sed vniuersaliter, vt patet, per ly materiam intelligit differentiam indiuidualem, quæ dici solet materia totius, non autem materiam partis, aut subiectum, quapropter si per distinctionem formalem intelligitur distinctio specifica, & per materialem distinctio indiuidualis, negamus hanc dici materialem à subiecto, sed à materia totius, scilicet ab indiuiduali differentia, hæc etiam indiuidualis distinctio potest dici formalis, quatenus est distinctio formarum.

24 Ad secundam rationem princ. iam diximus disputat. 9. Phys. quæst. 1. quodlibet scilicet ens materiale habere partes entitatiuas integrantes præcisa quantitate; & ad 1. impugnat. concedimus formam eo modo, quo est principium & simplex non esse principiatum, & compositam, sic quia dicitur principium per modum actus, & simplex simplicitate opposita compositioni ex actu ex potentia Physica, hoc pacto nequit esse principiatum, & composita Physicè ex actu, & potentia, cum hoc tamen stat quòd possit dici integraliter composita ex partibus entitatiuis, vel intensiuis tantum, si est spiritualis, vel intensiuis, & extensiuis simul, si est materialis. Dices, ergo pars componens erit perfectior, quia simplicior, quàm tota qualitas resultans. Respond. neg. consequ. simpliciter loquendo, quia totum resultans est perfectius, quia actualis, quàm partes componentes ex dictis disputat. 8. Physic. quæst. 2. articul. 2. Ad 2. impugnat. patet ex dictis gradus istos in rigore non debere dici materiales, sed formales, seu formatum, non prout forma significat præcisè quidditatem, sed vt dicit quidditatem contractam ad esse indiuiduale, indiuiduum enim includit quidditatem, & indiuidualem differentiam, hinc additio harum partium non est additio materiæ, sed entitatis formæ, quæ partes, si sunt circa eandem partem subiecti, intendent, & perficient formam, secus si essent extensæ, & circa diuersas subiecti partes. Aliæ rationes commodius soluentur art. sequen. ac quæst. 3. & 4.

ARTICVLVS II.

In intensione præcedens qualitas non deperditur.

25 Dicendum quoque in intensione adueniente noua qualitate priorem non perire, sicut in remissione, licet deperdatur pars aliqua qualitatis, non tamen totaliter amitti, & aliam de nouo totaliter generari. Conclusio est Scoti 1. dist. 17. quæst. 3. quæ licet multis soleat rationibus probari à Thomistis, attamen non concludunt, vt est videre apud Auersam, & Arriag. Prob. ergo rationibus Scoti, quibus recentiores vtuntur. Primò probat Doctor in intensione habituum; nam potest Deus, si vellet, conferre gratiam elicienti actum meritorium in eodem instanti, in quo operatur, & per consequens in eodem instanti daretur augmentum habitus gratiæ, sed habitus gratiæ præcedens necessario debet esse in illo instanti, quia concurrit ad elicitionem actus, ideò enim actus est meritorius, quia prouenit à gratia, ergo ad intensionem gratiæ præcedens non corrumpitur. Idem argum. fieri potest in habitibus acquisitis, qui enim ex habitu philosophico eliceret actum conclusionis, & speculationis philosophicæ, iam tunc haberet habitum, qui causa est partialis actus, sed in eodem instanti actus ille intendit habitum, ergo si ad additionem nouæ qualitatis præcedens corrumpitur, iam idem habitus simul esset, & non esset: esset, quia causaret actum: non esset, quia adueniret nouus habitus. Idem quoque argument. fieri potest in agen-

tibus materialibus, quæ ad inuicem agant, & patiantur, nam si calor agit in frigus, præsupponitur calor existens, existentia enim est conditio necessaria ad causandum ex dictis disputat. 7. Physicor. quæst. 4. artic. 1. frigus autem, quia remittitur, deberet destrui secundum istam opinionem, & aliud imperfectius totaliter produci; at si frigus simul reagit in calorem, debet existere, ergo simul esset, & non esset, quod implicat.

Resp. Burlæus cap. 6. concedendo posse Deum in eodem instanti augere gratiam, non tamen in illo instanti esset habitus præcedens, quia sufficit, vt actus meritorius præsupponat gratiam præfuisse, non existentem, loquendo de gratia a qua causatur. Ad rationem de habitibus acquisitis ait, in eodem instanti, in quo est actus, esse maiorem perfectionem habitus in acquiri, non acquisitam, vt sic enim est in tempore immediatè sequenti, in quo habitus nouus dicitur acquisitus, & causatus ab actu præcedenti, & corrumpitur præcedens. Similiter respondet ad illud de agentibus materialibus, negando, quod idem sit producens, & productum respectu eiusdem, nam in instanti terminatiuo, vel continuatiuo intensionis calor tunc existens non est productus à frigore tunc existente, sed à frigore præcedente, sicut frigus à calore, qui præfuit (admittit enim vnum contrarium ab alio per accidens produci; vt infra n. 28.) & fundamentum ipsius est, quia forma quando est primò completa, & perfecta, seu in facto esse, in illo primo instanti non indiget causa actu agente, quia agere actu nihil est agere, nec in illo instanti materia est in potentia passiua respectu illius formæ, & per consequens nec agens in potentia actiua, solum ergo forma permanens habet causam, dum est in fieri, scilicet in tempore præcedente.

26 Istæ responsiones falso innituntur fundamento, nam si forma acquirit esse in instanti, certè causæ istius formæ solum in illo instanti dicentur actu causæ, siue efficientes, siue materiales, antea erant causæ in potentia, nam si causa actu agit, effectus actu fit, sed ante illud instans effectus non fit, aliter tunc haberet aliquod esse, & sic non inciperet in instanti, ergo ante illud instans causæ non agunt, ad causandum enim requiritur existentia causæ ex disput. 7. Physic. quæst. 4. artic. 1. nec requiritur prioritas temporis, sed tantum prioritas naturæ ex disp. 8. Physic. quæst. 2. art. 2. vnde falsum est in tempore præcedenti formam habere esse in fieri; falsum quoque est materiam, vt priore in natura ipsa forma non esse in potentia passiua ad illam; licet vt sic non dicatur priuata, ad priuationem enim requiritur prioritas temporis ex disputat. 15. Physic. quæst. 2. & quamuis in illo instanti habeat esse completum, & perfectum, non idcirco dicitur acta, sed potius instantaneè fieri, nam esse actum dicit habitudinem ad idem esse vt perhabitum. Ex quibus impugnatur prima responsio, si enim actus elicitur a gratia, habitus gratiæ debet simul esse cum actu, non autem præsupponi præfuisse, quia antea nec actus erat in fieri, cum nullum esse habuerit, ad quod factio ista potuerit terminari. Secunda etiam est falsa, nam si in eodem instanti, in quo est actus, adest maior perfectio habitus in acquiri, ergo etiam aliqua entitas habitus noui erit in rerum natura, acquisitio enim actualis respicit terminum actualem, qui sequitur, nam quod est in potentia, & non existit, non potest dici, quod acquiratur actu, sed quod acquiretur, igitur si adest actualis entitas noui habitus, & in eodem instanti non est adhuc corruptus habitus præcedens, iam erunt simul in eodem subiecto. Nec 3. respon. valet, nam calor in instanti existens, si antea non præfuit, vt ipse docet, nonnisi à frigore tunc existente potest causari, idem de frigore dicendum: tum quia eadem difficultas est de calore, & frigore præcedentibus, à quibus causetur; tum quia ante illud instans non datur prima pars immediatè præcedens, ergo nequit dari calor, vel frigus immediatè præcedens, quod sit causa caloris in instanti existentis; nam in sentent. ipsorum nullum frigus potest per tempus durare, dum subiectum intenditur.

27 Secundò arguit Doctor ex hoc, quod agens æquiuocum aduenitet subiecto habenti formam intensiorem, & excedentem virtutem actiuam illius agentis, hoc agens adhuc intendet formam illam, scilicet si graue vt vnum applicatur subiecto habenti pondus vt tria, efficiet pondus vt quatuor, vt diximus disputat. præced. quæst. 1. artic. 1. ergo si in intensione noua qualitas totaliter produceretur, tunc istud agens produceret effectum supra suam virtutem, quod est falsum ex disp. 7. Physic. quæst. 6. artic. 3. Hoc argument. Doctor conficit de agente vniuoco, claritatis gratia, attamen illa additione apertè docet valere solum in æquiuocis agentibus. Respon. Burleus, quod minus perfectum potest continere virtualiter magis perfectum, si non secundum gradum perfectionis, saltim secundum virtutem actiuitatis, præcipuè si produceretur ex termino à quo perfectiori, quam sit terminus ad quem. Sed hæc respons. improbata manet ex dictis in Physic. loc. cit. tum quia si illud graue non reperiret in subiecto pondus vt tria, solum produceret pondus, vt vnum, & tamen ageret secundum totalem virtutem actiuam, ergo pondus, vt quatuor excedet etiam actiuitatem illius grauis. Quod additur de termino à quo perfectior, nil obest, tum quia in hoc casu terminus à quo scilicet pondus vt tria, esset imperfectior pondere vt quatuor; tum quia si esset perfectior, vt euenit in remissione, non augeretur ob id actiuitas agentis terminus, enim à quo positiuus, si totaliter desinit in motu, per accidens se habet, nec adest, dum est terminus ad quem, ideoque nequit esse ratio, cur producatur perfectior effectus.

28 Tertiò arguit Doctor, quia frigus vt vnum agens in calidum vt octo, v. g. remittet calorem illum ad septem gradus introducendo vnum gradum frigiditatis, stante hac sent. frigus vt vnum produceret calorem vt septem, quod est falsum, seq. probat. non enim posset assignari alia causa effectiua, supponimus enim ignem esse remotum, recurrere autem ad causam vniuersalem cœlestem est impertinens, quia potius Cælum concurret ad concausandum cum agente particulari, scilicet ad productionem frigoris; tum quia in remissione habituum spiritualium facta ab actibus oppositis Cælum non habet locum, quia non agit in animam, neque est recurrendum ad Deum; nam si aliquis haberet infidelitatis habitum, vel alterius vitij, & per actum oppositum remitteretur, Deus produceret in hoc homine habitum vitiosum, quod est absurdum, quare remanet, quod à contrario producatur; falsitas seq. probat. quia contrarium potius destruit, quam producat alterum contrarium.

Resp. Burl. vnum contrarium posse esse causam alterius contrarij, non tanquam termini per se vltimo intenti, vt sic enim frigus solum est frigoris productiuum, sed tanquam medij respectu finis vltimo intenti, quia enim frigus summo calido approximatum per se, & principaliter intendit producere frigus vt vnum, sed hoc nequit facere, nisi inducendo calorem remissum, ideo frigus per se tanquam medium producit calorem. Hæc tamen responsio est absurda, vnum enim contrarium potius est sui oppositi destructiuum propter oppositionem, quàm sit medium, & naturalis dispositio alterius: vnde si potest destruere perfectius, multo magis poterit corrumpere imperfectius, qualis est calor remissus. Tum quia calor vt septem est omnino perfectior, quàm frigus vt vnum, ergo nullo pacto poterit ab isto produci. Tum quia si frigus vt vnum est productiuum caloris vt septem, multo magis erit productiuum frigoris vt septem, potentius enim est agens ad producendum sibi simile, quam sibi contrarium. Tum quia sequeretur actum supernaturalem esse ex propria natura productiuum habitus oppositi vitiosi, si illum remitteret, quod est falsum, quia si haberet hanc actiuitatem producendi, v.g. habitum vitiosum vt septem, iam produceret hunc habitum, etiam si non adest habitus ille vt octo, nam agens naturale non impeditum agit secundum vltimum suæ potentiæ, hoc autem est falsum, & contra experientiam.

29. Tandem prob. quia necessariò deberet hæc opinio ponere intensionem instantaneam, & per morulas interpolatas, quoad esse falsum ostendemus q. 5. seq. prob. ex dictis in præced. art. nam ponunt gradus istos indiuisibiles, itavt vnus calor non habeat latitudinem partium intensiuarum, successiuè acquisibilium, indiuisibile autem nequit acquiri successiuè. Nec valet, quod ait Burl. & approbat Auersa ex Durand. citat. quod sicut Vbi est indiuisibile, & nunquam possunt esse simul duo Vbi, tamen potest successiuè fieri localis motus, ita euenire in qualitate. Non valet, quia licet Vbi acquisitum permutatum esse, & in instanti sit indiuisibile, quia est æquale locato, non tamen Vbi, quod per modum, & in tempore acquiritur, hoc enim est diuisibile, & excedens locatum, necesse enim est, quod terminus motus sit diuisibilis ad diuisionem partium temporis, & motus ex 6. Phys. a tex. 50.

In oppos. arg. 1. termini motus sunt incompossibiles, sed termini motus intensionis, & remissionis sunt qualitas intensa, & remissa, ergo, &c. min. probat. quia motus est inter terminos positiuos ex 5. Physic. 7. 8. & 9. tum quia si non adesset qualitas remissa vt terminus à quo, sed simplex negatio formæ, motus ille non esset intensio, sed simplex qualitatis acquisitio, quæ exercetur inter priuationem, & formam. Tum 2. eodem modo se habent magis, & minus in eadem specie, quomodo se habent proportionaliter in diuersis speciebus, sed in his quanto vna species est perfectior alia, tanto perfectius continet eam, & modo simpliciori, itaut species contenta non facit additionem cum continente, ergo ita se habebit gradus perfectior respectu imperfectioris. Tum 3. eodem modo se habent magis, & minus in formis accidentalibus, sicut in substantialibus, sed secundum ponentes magis, & minus in substantijs forma substantialis perfectior, & in eadem specie est simplicior alia, non faciens additionem cum minus perfecta, sed aliam continens modo simplici, vt ponitur anima Christi, ergo, &c. Tum 4. in motu locali ad acquisitionem vnius Vbi deperditur præcedens, ergo idem erit in alteratione.

30 Resp. ex Scot. citat. maiorem intelligi debere de terminis per se motus, non de concomitantibus, ad min. dicimus formam intensam, & remissam esse terminos concomitantes motus, vt motus est, licet vt intensio est successiua, respiciat positiuos terminos, vt explicuimus disputat. 15. Physic. quæst. 6. art. 3. ad 1. & hi motus non sunt semper incompossibiles, vt patet in augmentatione, vt dicemus disput. vltim. hinc ad Aristot. patet ex dictis in Physic. cit. Ad rationem dicimus, acquisitionem albedinis, v.g. & intensionem esse omnino eiusdem rationis ex 1. Physic. 31. & solum differre penes connotata, quatenus successio intensionis nequit intelligi, nisi præsupponatur pars aliqua qualitatis. Ad 2. resp. Scot. in illa additione negat. maio. immo est ad oppositum, quia ordo specierum est secundum partes essentiales, & quidditatiuas, & ideò vna species non habet essentiam, & quidditatem alterius, at ordo intensionis est secundum partes indiuiduales, quæ possunt esse simul. Ad 3. negat quoque maio. immo Arist. 5. Physic. 9. & 10. negat eo modo motum in substãtijs, quomodo cõcedit in accidentibus; sed negat in substãtijs motũ

secun-

secundum gradus, ergo concedit hoc modo in accidentibus. Sed expeditius dicendum hanc esse principalem rationem, propter quam disput. 5. negabimus formas substantiales suscipere magis, & minus. Ad 4. ex Scot. 4. distinct. 49. quæst. 16. ad 2. princip. neg. paritatem, quia natura non potest causare mutationem positiuam sine deperditiuâ, vbi hæc nata est concurrere, quod tunc est, quando motus fit inter contraria, vt inter albedinem, & nigredinem, vel inter quasi contraria, scilicet quando nequeunt illi termini esse simul in eodem, vt se habent duo Vbi; at duæ albedines sunt compossibiles, quia sola qualitas est, quæ primò, & per se est susceptiua magis, & minus, ex dictis in Logic. disput. 7. quæst. 3.

Secundò, si remanet calor præcedens remissus, & aduenit intensus, ergo idem subiectum esset intensè, & remissè calidum, quod arg. Burl. fusè prosequitur in raritate, & densitate. Tum 2. solum subiectum est, quod in motu permanet idem, qualitas remissa non est subiectum, ergo, &c. Tum 3. quia sequeretur partem albedinis esse infinitè perfectam, quia secundum speciem est perfectior nigredine etiam infinitè intensa; tum quoque quia includeret partes infinitas einsdem perfectionis, quodlibet enim continuum est ex partibus infinitis, & quælibet pars istius intensiuæ albedinis esset æquè perfecta. Tum 4. velocitas motus intenditur in fine, non tamen per additionem partis ad partem permanentem, ergo idem in alijs qualitatibus. Tum 5. non augetur pars qualitatis quæ præfuit; non quæ aduenit de nouo, non totum aggregatum ex vtraque, ergo intensio non fit per additionem partis ad partem, antecced. prob. illud augetur, quod habet plures partes nunc, quam prius adueniens, & totum aggregatum non præfuerunt, itavt potuerint habere pauciores partes: pars, quæ præfuit, manet eadem, quæ fuit ante, ergo, &c.

31 Resp. ad 1. quod calor remissus potest dupliciter sumi, vel pro vt dicit entitatem illam caloris, vel vt dicit etiam carentiam vlterioris gradus, quam formaliter importat remissio, calor remissus permanet in intensione secundum entitatem, non secundum illam carentiam, vt patet in augmentatione. Ad 2. mai. est vera, si intelligitur de illis, quæ per se ad motum concurrunt, scilicet subiectum, & per se termini, nam terminus à quo desinit, terminus ad quem non præexistebat; negatur autem, si intelligatur de illis, quæ per accidens solum spectant ad motum, & concomitanter, vt est terminus à quo positiuus. Ad 3. dicimus vrgere ipsum Burl. quia inter calorem præcedentem, & calorem per motum acquisitum mediant secundum ipsum infiniti calores, quorum vnus est altero perfectior, itaut calor vltimò acquisitus excedat infinitos calores in perfectione, ergo esset infinitè perfectus; immo magis ipsum vrget, quàm nos, quia isti calores ponuntur diuersæ rationis; & vnus excedens alterum in perfectione, vnde se haberent, vt partes aliquotæ non communicantes, quod nos non asserimus. Negamus igitur seq. ad 1. probat. idem posset probari de quacunque substantia, quæ semper erit perfectior quocunque accidente etiam infinito; linea finita etiam in infinitum, & absq. proportione excedit in magnitudine punctum, non tamen est infinita, & hoc quia comparatio fieri debet inter res eiusdem rationis, qualis non est albedo comparata nigredini, tum quia fit transitus à proportione perfectionis essentialis ad proportionem perfectionis integralis. Ad 2. prob. sufficienter dictum est disputat. 9. Physic. quæst. 2. est enim difficultas communis omni continuo, nam si palmaris linea constat ex infinitis partibus, quarum quælibet habet magnitudinem, quomodo non erit infinitè extensa? quapropter dicimus has partes non facere intensionem infinitam; quia sunt partes proportionales, & communicantes; vide disputat. citat. quæst. 2. art. 6. ad 3. Ad 4. aliud est loqui de qualitatibus, quæ sont etiam permanentia, & aliud de velocitate motus, quæ non est qualitas, nec ens permanens, sed solum quidam ordo ad tempus, in quo fit, per comparationem ad alium motum, qui respectu eiusdem temporis non tantumdem spatij pertransiret, quare intensio æquiuocè dicitur de intensione qualitatis, & motus. Ad 5. idem posset de augmento vrgeri; quare dicimus, quod propriè loquendo subiectum dici debet intendi, nam motus propriè denominat subiectum; potest etiam forma dici intendi, quatenus motus est quædam aliter habitio præscindendo à subiecto iuxta dicta disputat. 15. Physicor. quæst. 1. & tunc forma præexistens dici potest augeri, quatenus aliquo modo est alteri vnita, vbi prius erat separata, & solitaria, vnde potest dici aliqualiter per intensionem habere plures partes, quam prius.

Tertiò, si hoc esset, etiam intensio luminis fieret per hanc additionem partis ad partem, quod est falsum, quia sequerentur duo absurda; Primum est, quod daretur infinitum lumen, prob. quia luminosum alicui aeri applicatum, producet in illum determinatum lumen in instanti; si deinde moueretur versus illum aerem, producet lumen intensius, quæritur ergo an in quolibet instanti temporis, in quo fit ille motus, luminosum producat lumen æquale primo lumini producto, vel maius, vel minus, si æquale, aut maius, cum instantia sint infinita, in fine motus fuissent productæ infinitæ partes luminis non communicantes; si minus, idem sequitur, quia partes istæ minores essent infinitæ. Secundum absurdum est, quod accidens migraret de subiecto in subiectum, quod probat. eodem casu posito de luminoso, nam si dum mouetur luminosum, lumen existens in parte aeris remotiori intenderetur per nouam additionem, iam pars luminis, quæ esset in parte propinquiori aeris transisset ad partem remotiorem, quod implicat.

32 Resp. conced. conseq. negando falsitatem; negamus etiam sequi primum absurdum, ad probat. dicimus, quantum sufficit ad solutionem rationis, quod licet luminosum in primo instanti producat determinatum lumen, non tamen in motu deinde producet lumen determinatum in quolibet instanti illius temporis, ratio est, quia ideo luminosum intendit, quia approximatur, ergo tunc fit intensio, quando fit approximatio, quæ cum sit motus, non fiet in quolibet instanti, sed in qualibet parte temporis; in instanti verò solum est mutatum esse, & indiuisibile motus, & consequenter non pars luminis acquiritur in quolibet instanti, sed indiuisibile continuatiuum partium luminis, quare cum totum tempus sit finitum, motus quoque & lumen erit finitum; quod erit dicendum de alijs qualitatibus successiuè, & per motum agentis acquisibilibus. Dices saltim in intensione actuum spiritualium, qui sunt instantaneè producibiles, potentia intendens illos, in quolibet instanti temporis intensionis potest producere determinatam perfectionem actus, non enim est maior ratio, cur potest in primo instanti producere determinatam perfectionem, & non in quolibet alio instanti. Respond. neg. seq. quia vel voluntas v.g. intendet volitionem in tempore, vel in instanti, si in tempore, cum tempus includat infinita instantia tanquam indiuisibilia continuatiua partium, ita in illis instantibus acquirerentur indiuisibilia continuatiua partes intensiuas actuum; si in instanti intendet, tunc non posset continua intendere, sed discretè per morulas interceptas, quod probabilius videtur in his actibus. Et cum instantia actu accepta hoc modo semper essent finita, finitã quoq; intensionẽ causabit voluntas, nec hoc arg. multũ differt ab arg. Zenon. negantis motũ; nec minus vrget aduersarios, vt diximus in prec. sol.

33 Dices etiam; quando agens cum eadem potentia producit in aliqua mensura determinatum effectum, si est naturale, non potest cum eadem potentia, & cœteris partibus in maiori mensura minorem effectum producere, sed maiorem causabit, ergo si potentia agentis in instanti producit aliquem effectum in tempore, quod est maior mensura, producet intensiorem effectum. Respon. si loquamur de agente naturali, argum. non vrget, hoc enim agens in instanti aget, quantum potest, & nisi de nouo vigoretur vel per approximationẽ, vel per intensionem virtutis, aut remotionem contrarij, non prosequitur suam actionem, & quando vigoratur, aget proportionabiliter iuxta virtutis actionem, si scilicet in tempore augetur, in tempore agit, si in instanti, instantaneam causabit actionem. Si verò loquamur de agente libero, iam diximus probabilius esse asserere voluntatem intendere proprios actus per instantia interpolata; si tamen vellet agere in tempore, sicut applicat virtutem in tempore, & successiuè, non nisi modo successiuo intendet actum illum, vt scilicet pars correspondeat parti temporis, & indiuisibile continuatiuum instanti illius temporis, non enim aget secundum totam virtutem applicatam. Negamus quoque sequi secundum absurdum, quia lumen primò productum semper est in eodem subiecto, & ad motum luminosi aliud de nouo producitur, non solum in parte remotiori, sed etiam in propinquiori; nam agens agit vniformiter difformiter. Immo retorqueri posset argum. quia si qualitas est indiuisibilis intensiuè, quo pacto posset continuè diffundi per sphæram vniformiter difformiter? quælibet enim pars intensiuè difformis, quarum vna esset altera perfectior, & solum in indiuisibili posset reperiri qualitas intensa, in parte verò extensa esset quid aggregatum ex illis qualitatibus intensiuis, & indiuisibilibus, nam in qualibet propinquiori medietate qualitas est intensior, in remotiori remissior.

34 Quartò, forma non remittitur per ablationem partis à parte, ergo nec intenditur per additionem partis ad partem, antec. prob. quia sequeretur formam illam totaliter simul destrui non successiuè. Probat. quia agens æquè approximatum duabus medietatibus contrarijs, & pari modo se habentibus, si potest vnam destruere, poterit etiam alteram simul corrumpere, sed duo gradus v. g. caloris sunt æquè approximati frigori vt octo, quia cum sint partes intensiuæ, vna non est remotior altera, æqualiter etiam resistunt frigori, ergo si frigus potest destruere nunc primum gradum, poterit simul quoq. secundum. Tum quia remissio est motus positiuus, ergo ad terminum erit positiuum, non igitur erit terminata ad solam ablationem, seu carentiam partis.

Resp. neg. antec. ad 1. prob. neg. seq. ad probat. neg. maior, quia cum successio proueniat ex resistentia contrarij, certè magis resistit totum, quàm minima pars, sicut enim in motu extensionis propter latitudinem extensiuam contrariæ qualitatis adest successio in tali motu, sic in intensione propter latitudinem intensiuam qualitatis contrariæ intensio successiuè fiet, quod infra explicabimus magis q. 5. Ad 2. prob. negamus remissionem pro formali esse motum acquisitiuum, & positiuum, sed deperditiuum, vt in simili de diminutione dicemus disput. vlt.

QVÆSTIO III.

An istæ partes intensiuæ qualitatis sint homogeneæ, vel etherogeneæ.

35 NOn est sermo, an istæ partes sint dissimiles quo ad differentias indiuiduales, est enim clarum esse realiter inter

se distinctas, cum ad inuicem separentur, & per consequens vnam habere propriam differentiam indiuidualem ab alia distinctam, sicut etiam partes extensiuæ qualitatis. & quantitatis hoc modo sunt realiter distinctæ, & dissimiles in differentijs indiuidualibus, quamuis sint eiusdem specificæ rationis, ita docet Scot. in p. dist. 17. quæst. 3. ad rationem prin. nec est sermo, an partes istæ sint æthorogeneæ specificè, vt quidam apud Sonc. 8. Meth. quæst. 21. videntur docere, quod scilicet in intensione primò producatur calor, postea addatur quædam qualitas alterius naturæ, quæ tamen videatur aliqualiter participare caloris naturam, & dicatur concalor. Nec enim opinio ex dictis explosa manet, nam sic intensio non esset eiusdem rationis specificæ cum acquisitione qualitatis; tum quia non adest ratio multiplicandi ententia specie distincta, & tandem, quia eædem rationes, quibus sequentem opio. impugnabimus, militant contra istam. Quapropter quærimus, an istæ partes in intensione additæ, quæ gradus appellari solent, vt dicemus, sint dissimiles, & etherogeneæ in perfectione indiuiduali, itaut sint gradus isti naturaliter subordinati, vt secundus præsupponat necessariò primum, sitque perfectior illo, tertius præsupponat, & excedat secundum, quartus tertium, & sic deinceps, an verò omnes sint eiusdem, & æqualis perfectionis, & consequenter homogenei, siue primus sit, siue octauus, nec magis differat primus gradus ab octauo, quam ab altero primo, vnde si primus gradus cum alio primo in eodem subiecto coniungatur, verè efficiat intensionem vt duo. Hinc P. Vulpes 2. p. tom. 3. disp. 105. art. 4. non videtur percepisse statum controuersiæ, dum ex vna parte dicendo hoc quæsitum ait, gradus istos esse materialiter dissimiles, hoc est indiuidualiter, & formaliter similes, seu eiusdem specificæ naturæ; at deinde impugnat Vasq. asserentem non esse dissimiles in perfectione indiuiduali, vt vnus sit altero perfectior, illiusque rationes conatur soluere. Non enim Vasq. loquitur de dissimilitudine proueniente à differentijs indiuidualibus, quasi quod voluerit omnes gradus esse idem numero, hoc namque numquam somniauit, sed locutus est de dissimilitudine in perfectione, & de subordinatione inter illos.

36 Fuit quorundam Antiquorum opinio apud Ocham p. distinct. 17. q. 6. & apud Canon. 5. Phys. q. 3. §. *Tertium dubium*, affirmantium vnum gradum esse perfectiorem alio, quem necessariò præsupponit in subiecto, itavt in intensione necessariò à primo gradu procedatur ad secundum, à secundo ad tertium vsq. ad octauum, in remissione verò prius deperdatur octauus, deinde septimus, vltimò corrumpatur primus; & si duo primi gradus ponerentur in eodem subiecto, non conficerent intensiorem qualitatem; hanc sent. suscitarunt recentiores quidam, vt Suarez disp. 46. Meth. sect. 1. n. 29. & seq. Hurt. disp. 5. de ge. sect. 6. Moris. disp. 2. dub. 4. Muccia 1. de gen. disp. 2. q. 5. Coninch. de actibus supernat. disp. 22. dub. 3. n. 34. & alij. Opposita opinio est communis apud Antiquos, & ex recentioribus sequitur Vasq. p. 2. disp. 52. cap. 6. Conimb. 3. de gen. capit. 4. q. 2. artic. 3. Rum. tract. 4. q. 6. Auersa q. 23. sect. 7. Salas p. 2. q. 73. tractat. 13. disp. 5. sect. 5. Arriag. de ge. disp. 3. sect. 2. & 3. eam quoque amplexus est Scotus p. d. 17. q. 3. vbi rationes, quas conficit contra Gotfr. hoc supponunt, & 4. d. 12. q. 3. P. & seq. & 8. Met. q. 3. Inter has opiniones extremas mediant aliqui, nam Fracast. lib. de Sympath. & Antipat. cap. 6. & Aref. 1. de gen. q. 26. docent solum qualitates habentes propriè contrarium augeri per gradus etherogeneos, non alias, vt sunt lumen, & impulsus. Alij apud Arriag. n. 86. aliter distinguunt, scilicet qualitates non operatiuas aliarum similium, intendi ex gradibus similibus, vt sunt calores, at productiuas aliarum similium, intendi ex gradibus etherogeneis; quam distinctionem videtur ipse Arriaga approbare.

37 Dicendum est gradus omnes qualitatis esse homogeneos; & eiusdem perfectionis, ita Doctor citat. Probat. primò ratione secunda Scoti, quam conficit contra Gotfr. circa augmentum habitus charitatis, & gratiæ, sit aliquis habens quatuor gradus gratiæ ex hoc quod elicuit actum vt quatuor intensum, eliciat postea actum vt vnum, tunc iste acquirit maiorem gratiam, & nouum gradum, scilicet quintum, ergo si quintus gradus perfectior esset omnibus gradibus præcedentibus, plus merebitur per actum vt vnum, quàm per actum vt quatuor quod est falsum, quia gratia confertur iuxta meritum actus boni in gratia eliciti, & dispositionem merentis, magis tamen est meritorius actus vt quatuor, quàm actus vt vnum. Hurt. negat falsitatem sequelæ propter duo. Primum est, quia præcipua ratio merendi augmentum gratiæ est ipsa gratia, ideoque plus gratiæ debetur homini habenti gratiam vt quatuor, & actum vt vnum elicienti, quam homini producenti actum vt quatuor sine gratia. Secundum est, quia Deus præmiat vltra condignum ob suam maximam liberalitatem, idest præmio excedenti præmiat, quam debeatur actibus condignè, sicut si Princeps teneretur ob aliquod opus leue donare seruo vnum iulium, & non adesset nisi nummus aureus, quamuis hic excederet valorem operis, ad Principem tamen spectaret liberaliter donare aureum potius, quàm parcè retinere præmium.

38 Sed hæc resp. friuola est, nam licet admittatur gratiam esse potiorem rationem augmenti, quod non est præsentis negotij, nequit tamen negari, quin intensioni actus correspondeat aliquod augmentum gratiæ, nam plus gratiæ debetur homini gratia vt quatuor informato, & elicienti actum vt tria intensum, quam si actum eliceret vt vnum; & tunc allata ratio stat in robore, nam augmentum illud gratiæ, quod intensioni actus correspondet, terminaretur ad aliquem gradum gratiæ qui v. g. esset quintus, ergo actus vt duo perfectius, & magis augeret gratiam, quàm actus vt quatuor. Nec valet, quod ait Coninch. quo etiam vtitur Vulpes cit. actus moraliter augere gratiam, non Physicè. Non valet, quia augmentum illud morale fieri debet secundum proportionem valoris actus, & dispositionis merentis. Quod autem addit Hurtad. Deum præmiare vltra condignum ex sua liberalitate, falsum est in sensu, quo ipse intelligit, vt semper actui sequenti Deus tribuat præmium vltra condignū, vt excedat præmium omnium actuum præcedentium, sed eo modo vltra condignum præmiat vltimum actum, quomodo præmiauit primum actum. Tum quia supposita hac respon. non posset Deus præmiare iuxta condignum opera bona vt vnum, & ad æqualitatem meriti, si aliquis gradus gratiæ præexisteret, quia & si vnum gradum gratiæ tribueret, adhuc iste excederet meritum illius actus, quia esset perfectior, & sic non ex liberalitate præmiaret vltra condignum, sed ex necessitate, liberalitas enim Dei solum attenderetur in hoc, quod velit præmiare, sed hoc decreto supposito, ex necessitate deberet in retribuendo excedere meritum hominis iusti. Cui accedit validissima impugnatio, nam secundùm omnes, sicut Deus præmiat vltra condignum, ita punit citra condignum; idest minus, quàm mereatur peccator; sed stante hac opi. Deus puniret vltra condignum; prob. sit peccator eliciens peccatum vt vnum, huic correspondet pœna vt vnum, si denuo eliceret aliud peccatum vt vnum, correspondebit huic peccatori pœna vt duo, at si gradus secundus pænę esset perfectioris rationis, quàm sit primus gradus, certè excederet demeritum secundi peccati, ergo secundum peccatum punitetur vltra condignum. Quòd si dicas secundo peccato correspondere maiorem pœnam propter priuationem gratiæ, quam supponit in peccatore, præterquam quod assumptum est falsum, vrgeri potest argumentum de pœna correspondente illi peccato, vt de actu meritorio dicebamus.

39 Accedit, quod hæc ratio, vt inquit Doctor, vrget in habitibus naturalibus, & in qualibet æquiuoco agente; vt enim vidimus disp. præc. q. 1. art. 1. agens æquiuocum potest agere in simile intendendo effectum, quem reperit productum, vt de grauibus intendentibus impulsum, de vino, pipere, & huiusmodi ibi ostendimus. at si v. g. vinum potens producere calorem vt vnum applicetur subiecto calido vt quatuor, vel graue productiuum impulsus vt vnum addatur alicui trutinæ, in qua sit causatus impulsus vt tria ab alio grauiori, tam calor, quàm impulsus intendetur, ergo nouus iste gradus non est alterius rationis ab alijs gradibus præexistentibus, & maioris perfectionis, aliter excederet virtutem agentis. Quod ait Hurt. in grauibus hoc euenire, quia quodlibet imprimit proprium impulsum, pluribus autem impulsibus minus resistitur, quàm vni; confirmat nostram sent. quod scilicet intendatur impulsus per additionem noui gradus omnino similis, & inæqualis. Confir. in actione reflexa, qua ab eodem agente intenditur qualitas in medio producta, vt vidimus disp. præc. q. 2. intensio enim hæc fit, quando agens nequit directè vlterius procedere suam actionem ob impediens obstaculum, tunc agit reflexe eadem actione, qua ageret in remotiori parte, si non adesset impedimentum; constat autem, quod non ageret directè nisi producendo remissiorem qualitatem, ergo si reflexe agit, eandem qualitatem producet, ergo qualitas præcedens intenderur per additionem remissioris qualitatis, quare non est necesse gradum superuenientem, & intendentem esse priori perfectiorem.

40 Secundò prob. concl. in qualitatibus specialiter contrarijs, & vniuocè agentibus; si enim calido vt octo applicaretur frigidum vt vnum, hoc frigidum agendo in calorem, inquiunt aduersarij, corrumpet octauum gradum caloris introducendo primum gradum frigoris, sed hoc est falsum, quia data hac sent. gradus octauus multum excederet in perfectione primum gradum, & si qualitas esset magis resistitiua, quàm actiua, vt est siccitas, certè octauus gradus ita resisteret, vt non posset à primo gradu destrui; imò si potest primus gradus corrumpere octauum perfectissimum, cur etiam reliquos gradus non destruit, qui sunt imperfectiores, maximè quia oppositio prouenit ex naturis qualitatum, non ex gradibus, vt diximus disp. 1. q. 5. hac potest assignari ratio, cur potius primus gradus frigoris habeat specialem oppositionem cum octauo, illumq; destruat, & non cum primo, cui adequatè repugnat tanquā imperfectissimus imperfectissimo, nec cum alijs gradibus, qui etiam habent eandem rationem specificam. Vis huius argumenti magis percipietur, si aduertatur excessus octaui gradus supra primum data hac opinione; nam si gradus subsequens contineat semper in perfectione præcedentem, saltim dupla proportione illum excedere, vnde secundus gradus contineret eminenter duas perfectiones primi, tertius, quia contineret in duplo secundum, haberet eminenter quatuor perfectiones primi, & sic deinceps vsque ad octauum, qui excederet primum secundùm centum viginti octo perfectiones similes perfectioni primi gradus; & calidum vt octo agens secundum omnes gradus, ageret secundum bis centum quinquaginta quinque perfectiones similes perfectioni primi gradus; si ergo talis est excessus octaui gradus supra primum, non videtur quomodo possit destrui à primo.

41 Tertiò, quia quærimus de istis gradibus, an quilibet constet ex partibus similibus, & eiusdē rationis, an verò ex partibus dissimilibus, & diuersæ rationis, itaut qualibet parte vnius gradus accepta,

in

in illa includantur partes in infinitum remissiores, quarum quaelibet est alterius rationis; si primum, tunc gradus non erit simplex, & indiuisibilis, & intensio constabit ea partibus similibus, ergo idem dici poterit de omnibus gradibus, si secundum quod ab Hurtad. admittitur, tunc gradus non erit, nisi aggregatum quoddam ea illis partibus, quarum quaelibet esse intensiuè indiuisibilis, ergo sicut si darentur infinita puncta, non efficerent aliquam extensionem, nec possent continuari extensiuè ad inuicem, neque possent motu extensiuo, & continuo acquiri, & hoc quia sunt indiuisibilia partibus carentia, ita erit dicendum de istis gradibus indiuisibilibus intensiuè, quod non possent efficere latitudinem intensiuam continuam, in continuo enim dantur partes diuisibiles continuatae per indiuisibilia, at secundum hanc sentent. non possent assignari illae partes diuisibiles, & indiuisibilia continuatiua, quia daretur indiuisibile indiuisibilis, accipiatur enim vltimum, quod acquiritur in instanti terminatiuo motus, erit quid perfectissimum continens eminenter perfectiones praecedentium, ergo non se habebit vt indiuisibile terminatiuum, sed vt pars principalis huius intensionis, indiuisibile enim non auget rem, cui aduenit: eodem modo se habebunt reliquae partes, quamuis non sit assignabilis prima; si ergo erit congeries indiuisibilium, certè non poterunt motu continuo acquiri, & successiuo; in tempore enim neque vnum indiuisibile, neque infinita, si darentur simul vnita, possunt acquiri, sed solum in instanti sunt acquisibilia, vt dicebamus quaest. praeced. contra Capr. in 1. articul. & contra Gotfr. in 2. articul. Nec Vulpes est philosophicè, & scoticè locutus, dum loc. citat. negat alterationem in habitibus spiritualibus habere rationem motus. Nam alteratio non solum est ad qualitatem extensiuam, sed etiam intensiuam, & pluries Scot. loc. citat. hanc intensionem appellauit motum; quamuis non sit motus successiuus ex omni capite, nec ad generationem inseruiens, vt diximus disputat. 15. Physic. quaest. 5. praeterquam quod difficultas est communis omnibus qualitatibus, siue materialibus, siue spiritualibus nam loquimur de intensione, quae in ambabus reperitur. Illae rationes vniuersaliter probant de intensione cuiuscunque qualitatis, & magis patebit nostra sentent. ex solutione obiectionum.

Soluuntur Obiectiones.

42 In contrar. obijc. 1. si qualitas intenderetur per gradus homogeneos, sequeretur agens remissum posse intendere subiectum intensius, quod repugnat experientiae, sequ. prob. ponatur calidum vt vnum applicatum calido, vt duo, nunc poterit in illud producere calorem vt vnum, quia habet talem virtutem, & subiectum est capax, ergo efficaciter calidum vt tria. Neque dicas simile non posse agere in simile. Tum quia causa tunc non operatur, inquit Hurtad. quando est defectus vel potentiae actiuae, vel passiuae, vel applicationis, vel ex repugnantia formae producendae cum forma producta in subiecto, in casu nullum illorum adest, vt patet; recurrere autem ad similitudinem agentis, & passi est id; quod quaeritur, nam sicut calidum vt vnum potest ex se producere calorem vt vnum, subiectum potest recipere, duo calores vt vnum sunt per nos compossibiles, cur igitur nequit simile agere in simile? cuius ratio rectè assignabitur, si dicatur, hoc ideo esse, quia secundus gradus caloris est perfectior primo, nec continetur in virtute calidi vt vnum. Tum 2. finis caloris est disponere ad ignem, non solum reddere subiectum simile, ergo etiam si agens reddit passum sibi simile, non per hoc cessabit ipsius actio, quia datur adhuc vlterior finis. Tum 3. si calidum vt vnum efficeret calidum vt tria, tantum abest, quod reddat passum sibi dissimile, quin potius similius reddet, ergo deberet suam actionem continuare, antec. prob. qui plures habet cum alio similitudines, est illi similior, sed calidum vt tria habet plures rationes similitudinis respectu calidi vt vnum, quia tres gradus fundant tres similitudines, ergo &c. Tum 4. dissimilitudo in numero maximè intenditur ab agente naturali, quia ex hac dissimilitudine crescit similitudo in essentia, & species conseruatur, vnde ea hoc, quod agens produxit calorem vt vnum in aliquo subiecto, non idcircò quiescit agere, sed quaerit extensiuè multiplicare in diuersis subiectis, ergo licet in vno subiecto produxerit calorem vt vnum, adhuc deberet agere intendendo, quia ea hac dissimilitudine sequitur similitudo in essentia, & conseruatio speciei. Tum 5. ex Coninch. agens naturale agendo non tam intendit assimilare sibi passum, quam seipsum per actionem communicare, ergo quia calidum vt duo est adhuc capax caloris vt vnum producibilis a calido vt vnum, si illi applicetur, poterit per actionem seipsum communicare, quamuis inueniat in calido, vt duo formam similem. Tum 6. ex Aresi. non posset reddi ratio, cur vnum agens aequiuocum sit virtualiter v. g. calidum vt duo & non vt sex, si enim potest producere in tribus subiectis sex gradus caloris, cur non etiam in eodem subiecto? si dicas requiri maiorem virtutem intensiuam ad producendos simul sex gradus in eodem subiecto; iam admittitur dissimilitudo graduum. Tum 7. ea eodem ignis in se calidus vt octo in aliqua parte sphaerae solum producit sex gradus caloris propter distantiam, ergo si gradus sunt eiusdem rationis, poterit simul octo gradus producere, quia habet talem virtutem, aliter si requireretur maior virtus, argumento erit gradus esse etherogeneos. Tum 8. calidum vt quatuor applicatum alteri calido vt 4. agit in illud, non tamen intendit, ergo hoc erit, quia intensio fit per gradus perfectiores, antec. patet quia conseruat illud, conseruatio autem est actio, ergo si agit in illud producit calorem, & tamen quamuis addatur continuè calor, non intenditur, eo quia intensio requirit calorem alterius rationis. Neque dicas conseruationem hanc solum esse defensionem à contrario, non actionem. Non valet, quia & si nullum adsit contrarium, adhuc calor in externo subiecto deficier, ergo indiget conseruatione intrinseca; item cum ignis conseruat aquam calidam ab aere frigido ambiente, conseruat per actionem receptam in aqua, non in aere. Tandem numquam requiritur ad operandum conditio aliqua, de cuius necessitate non possit reddi ratio à priori, modo quòd requiratur haec dissimilitudo, nequit assignari aliqua ratio à priori, cum in agentibus aequiuocis non requiratur, ergo, &c.

43 Resp. neg. seq. cum probat. ex dictis disp. praeced. q. 1. art. 1. quia scilicet simile nequit agere in simile actione vniuoca. Ad 1. impugnat. huius respon. dicimus causam etiam non operari propter similitudinem passi, neque hoc est petere principium, quamuis enim non habeamus rationem à priori, sufficit ratio à posteriori, quam loc. citat. assignauimus: nec ratio ab Hurtad. assignata est sufficiens, nam oppositum experimur in agentibus aequiuocis; quapropter si nobis bellum ingerunt cum agentibus vniuocis, non minus nos possumus illos vrgere cum agentibus aequiuocis. Ad 2. falsum est calorem, vt est causa principalis, & primariò intendere productionem ignis, sed solum productionem caloris, secundariò tamen, & vt causa instrumentalis etiam disponit ad formam ignis, sed pro viribus, quia scilicet non quilibet calor est sufficiens dispositio ad formam ignis, ideò non quilibet sufficienter disponit, & perfectè, qualis est remissius, quare neg. conseq. quod debeat calor remissus vlterius agere, postquam assimilauit sibi passum, quia non est instrumentum sufficiens, & perfectum. Ad 3. si valeret, concluderet etiam numerum, quò maior esset, eò similiorem esse cum vnitate, quia plures contineret rationes similitudinis, vlnam esse magis aequalem palmo, quam sit alius palmus, quia haberet in se octo palmos, & rationes fundandi plures aequalitates; ideo neg. antec. ad probat. neg. min. quia licet tres gradus diuisim sumpti assimilentur calori vt vnū, non tamen coniunctim accepti, arguere autem à diuisis ad coniuncta est fallacia accidentis, vt diximus part. 2. institut. logic. tract. 3. cap. 3. sic duo, & tria fundant rationes paritatis, & imparitatis, non tamen quinque licet si duo, & tria. Ad 4. non valet paritas de multiplicatione extensiua, & intensiua, ratio est, quia multiplicatio extensiua praesupponit dissimilitudinem inter agens, & passum, non autem multiplicatio intensiua, & haec dissimilitudo est necessaria ad actionem, quamuis non habeamus rationem à priori. Ad 5. vrget illos asserentes rationem illam, cur simile non agat in simile, en quia intendit assimilare sibi passum, esse conuincentem, & quasi a priori, quia est per causam finalem; at iam ostendimus disput. praec. citat. non concludere; idcirco dicimus agens vniuocum intendere agendo sui ipsius communicationem, dummodo non reperiat in passo effectum similem; cur autem hoc eaposcat, recurrendum erit ad naturam agentis, sufficit nobis ratio à posteriori.

44 Ad 6. valet contra ipsum Aresi. nam sustinet qualitates non habentes contrarium intendi per gradus homogeneos, vt est lumen, & tamen videmus non omnia lucida aequales lumen producere, sed quaedam maius, quaedam minus, quia non habent eandem actiuam virtutem; idem dicimus de calidis virtualiter, quod habeant determinatam virtutem actiuam, vt non possint vlterius agere, postquam produxerunt gradus illos, quos virtualiter continent, quamuis adhuc in aliud subiectum possint agere; neque ex hoc, quod maior virtus intensiua requiritur ad producendum sex gradus caloris in eodem subiecto, debet inferri gradus esse aetherogeneos; aliter, quia maior virtus requiritur ad producendum sex gradus luminis in eodem subiecto quam duos tantum, iam gradus luminis essent aetherogenei contra ipsum; solum inferri potest gradus illos constituere qualitatem perfectiorem, vt dicemus. Ad 7. etiam retorqueri potest de luminoso producente in parte aliqua sphaerae distante lumen remissius, quamuis in se haberet vim producendi lumen intensius in parte propinquiori, ideo dicimus ignem respectu illius partis non habere virtutem producendi octo gradus caloris, quia agens agit vniformiter difformiter. Ad 8. ex dictis disput. 7. Physic. q. 2. conseruationem illam non esse veram actionem, sed solum defensionem à contrario, seu impedimentum actionis contrarij; & ad 1. improbat. dicimus calorem in alieno subiecto satis habere contrarium, dum subiectum quaerit ad pristinum statum redire: ad 2. in illo casu calidum non agere in aquam, sed potius cum aqua integrare vnum agens totale, quod agat in aerem ambientem, illique resistat; verum est tamen, quod si contrario remitteretur, poterit deinde (dummodo magis applicetur) calorem illum per veram actionem restaurare, nec ob id motibus contrarijs simul moueretur, sed successiuè. Ad 9. neg. assumptum nam etiam tanta, vel tanta approximatio est conditio ad agendum, & tamen quod haec determinata requiratur, nequit alia ratio assignari, nisi natura agentis cognita experimento.

45 Secundò qualitas intensa vt octo est perfectior, quam extensa vt octo, quia perfectius agit, & disponit, sed si gradus essent eiusdem

rationis, non esset perfectior, ergo, &c. minor prob. quia perfectio, quam debet habere qualitas intensa vt octo, debet illi competere ratione propriæ entitatis, non ab alio extrinseco, sed si entitas vnius esset similis entitati alterius, solum differrent in ordine ad subiectum, qui ordo est extrinsecus, ergo non esset perfectior. Tum 2. quia si esset vnio perfectior, iam admitteremus etherogeneitatem in vnione, si non in qualitatem. Tum 3. Deus, & creatura licet faciant maiorem perfectionem extensiuam, quia sunt duo entia perfecta, quàm Deus solus, non tamen intensiuam, quia creatura supra Deum non addit maiorem perfectionem, ergo ad intensionem, & maiorem perfectionem non sufficit additio similis perfectionis, sed requiritur maior: Tum 4. si tres Beati viderent Deum visione vt duo, alius verò visione vt sex, hic perfectius videret Deum, quàm illi, & tamen illi tres haberent sex gradus perfectionis, immo si tres illæ visiones essent in vno solo, adhuc non esset iste beatior, quia repræsentarent sicut prius, ergo ad maiorem perfectionem qualitatis non sufficit multiplicatio, & additio similium graduum: idem ostenditur de vidente lapidem duplici visione scilicet in se, & in speculo, nam iste non perfectius videret lapidem, quàm si vnam tantum haberet visionem & de audiente voces in seipsis, & in echone, ergo ad maiorem perfectionem non sufficit habere duas similes formas.

46 Resp. neg. min. Ad 1. prob. negamus maiorem perfectionem qualitatis intensæ prouenire ex inæquali, & dissimili perfectione entitatiua, siquidem ex sola maiori, & perfectiori vnione partium inter se & cum subiecto prouenit; partes enim, qualitatis intensæ sunt in eadem parte subiecti, & ad inuicem compenetratæ, vbi partes extensæ solum in indiuisibili vniuntur: ex qua maiori vnione ad inuicem sequitur quædam perfectio in qualitate tum ad agendum, tum ad resistendum, virtus enim vnita fortior. Pulchrum exemplum adducit Arriag. si enim decem homines haberent singuli centum florenos, alius verò illos mille florenos simul acquireret, certè isti floreni secundum entitatem essent ijdem, constituerent tamen hominem illum ditionem, quam fuerint illi decem, propter possessionem magis vnitam, vbi prius erat dispersa, nec aliam perfectionem debemus agnoscere in intensione qualitatis. Ad 2. valet contra ponentes vnionem esse modum quendam absolutum variabilem ad variationem qualitatis; nos verò ponimus esse simpliciter relationem, quæ dicitur perfectior, & intensior propter additionem plurium partium qualitatis in eodem subiecto. Ad 3. neg. paritatem, quia Deus solus vel formaliter, vel eminenter continet omnem perfectionem creaturæ, ideo ex Deo, & creatura non fit perfectius intensiuè, at vnus gradus non continet perfectionem alterius gradus; immo rectè retorquet Arriag. gradus enim octauus per ipsos est perfectior, quam quilibet alius inferior, quod tamen cum illis intensiorem constituit qualitatem, quam si solus octauus esset, & tamen alij gradus sunt imperfectiores, ergo si fit intensio per additionem gradus imperfectioris, multo magis per additionem æqualis. Ad 4. per idem si enim ex illis visionibus fieret vna visio, tunc perfectius videretur Deus, sicut perfectius videtur obiectum ambobus oculis, quam vno tantum; si verò remanerent distinctæ numero, & in vnum actum non coirent, propter peculiarem forsan rationem actuum vitalium, & specierum, de quo suo loco, nil contra nos, quia loquimur de gradibus integrantibus vnam qualitatem intensam.

47 Tertiò ex Coninch. sit in vno loco corpus calidum vt octo, in alio loco Deus ponat penetratiuè octo corpora calida vt vnum, vel isti octo gradus sunt eiusdem perfectionis, & actiuitatis, ac illi, itaut possint calorem vt octo producere, vel non; sed solum calorem vt vnum intensiuè producant; si primum, ergo ad intensionem non requireretur vnio in eodem subiecto, quod est falsum; si secundum, auferat Deus ab illis caloribus vtrumque subiectum relinquendo illos in proprio esse; tunc quæritur, an posteriores calores possint producere calorem vt octo, an solum vt vnum: si primum, ergo per solam amotionem subiecti calores illi euaderent actiuiores, & perfectiores, quod est falsum; si 2. debet assignari disparitas, cur priores possint producere calorem vt octo, non posteriores, non enim apparet, quæ possit esse, cum eodem modo se habeant, ergo dicendum hos gradus esse inæquales. Tum 2. sequeretur, quod si Deus in eodem subiecto poneret duas quantitates penetratas, quantitatem intensiorem resultare, quod est falsum, quia quantitas non suscipit magis, & minus.

Resp. posteriores gradus caloris nec in illis subiectis, nec ab illis separatos constituere calorem intensum vt octo, sed esse octo gradus distitos inter se, vniusque gradus caloris productiuos licet citius, & velocius; ratio est, quia ad intensionem non sufficit penetratio localis, aliter si duo ignes essent simul compenetrati, non solum fieret calor vnus, vt sexdecim, sed etiam ignis perfectior, sed requiritur quædam compenetratio partium qualitatis inter se, vt quilibet gradus cum quocunque alio simul vnitus, & compenetratus existat, vt euenit in calido vt octo, gradus enim isti non solum in eodem loco reperiuntur, sed in eodem subiecto, & ad inuicem coniuncti existunt, quod non conuenirent illis gradibus etiam ab illis octo corporibus separatis, solum enim dicerent vnionem ad locum, non inter se. Ad 2. neg. paritas, suscipere enim magis, & minus soli qualitati conuenit, non quantitati, hæc enim est radix extensionis localis, itaut impenetrabilitas aptitudinalis in ordine ad locum est positio circumscribens essentiam quantitatis, quare, si duæ quantitates existerent in eodem subiecto, non facerent quantitatem vnam perfectiorem, quia non sunt natæ ad inuicem compenetrari, & quælibet ab intrinseco peteret extreitatem partium impenetrabilem; at qualitas indifferens est ad extensionem, & intensionem, immo principalius conuenit illi intensio, quam extensio, ita colligitur ex dictis in log. disput. 7. quæst. 2. & 3. disp. 9. Phys. quæst. 1. & dicemus infra disp. 5. qu. 5. art. 2.

Dices, etiam partes extensiuæ qualitatis petunt esse in diuersis subiecti partibus, & extendi in loco, & tamen secundum nos si vnirentur in eadem parte subiecti, efficerent qualitatem intensiorem, ergo licet partes quantitatis petant extensionem localem, si tamen essent in eodem subiecto, deberent constituere perfectiorem, & intensiorem quantitatem; antec. probat. partes qualitatis vt extensiuæ reduplicatiuè petunt extreitatem impenetrabilem, eo ipso enim quod sunt extensiuæ, vna excludit aliam, quia si non se excluderent, non essent extensiuæ, sed intensiuæ. Respond. neg. paritatem, quia qualitas ex propria natura est indifferens ad intensionem, & extensionem, ad diffusibilitatem, & congregabilitatem, ideoque quamuis partes extensiuæ nequeant esse intensiuæ, reduplicatiuè loquendo, non tamen specificatiuè, & absolutè, sicut repugnat homini nigro vt sic desgregare visum, non tamen secundum se considerato, at quantitati ex propria natura conuenit diffusibilitas, & extreitas localis aptitudinalis, ideoq. nunquam partes ipsius ita adinuicem possunt vniri, vt vnam perfectiorem integrent quantitatem.

48 Quartò stante nostra senten. sequeretur nullum gradum esse primum, vel secundum, aut octauum, quod est falsum, quia diuersi gradus constituentes aliquod totum necessariò dicunt certum ordinem inter ses seq. probat. à simili, si gradus, inquit Coninch. quibus ad locum superiorem est ascendendum (à quibus denominatio graduum intensionis sumpta est) ita collocarentur, vt vnus in ordine ad locum, & ascensum non superaret alium, non constituerent veros gradus, nec vnus posset dici primus, alter secundus, ergo cum per gradus intensionis veluti ascendatur ad maiorem perfectionem, si vnus non superaret alium in perfectione, non essent veri gradus, nec perueniretur ad maiorem perfectionem. Neque dicas partem priorem perfici à posteriori, quia per posteriorem prior non eleuatur ad esse perfectius, sicut si secundus gradus in ascensu non esset eleuatior, & eminentior quoad locum, non diceretur secundus. Solùm posset reperiri ordo temporis, sed hic est prorsus accidentalis, & solum facit vnum aggregatione; & quando qualitas in instanti producitur, non adest talis ordo. Tum 2. qualitates contrariæ ita se habent, quod secundum certos quosdam gradus sunt incompossibiles, secundum quosdam verò compossibiles, sed per primum gradum caloris expellitur solum octauus gradus frigoris, non alij, ergo signum est octauum gradum esse alterius rationis ab alijs, nam si essent homogenei, æqualiter omnibus opponeretur; cum vnus non ponat diuersum effectum formalem ab alio; immo cum omnes gradus sint æquè approximati agenti contrario, quia vnus non esset extra alium, certè non esset maior ratio, cur potius in vnum agat, quam in alium, recurrere autem ad Deum determinantem, est voluntariè dictum. Tum 3. posset hæc intensio in infinitum procedere naturaliter, quod est falsum, seq. prob. quia vt arguit Arist. 4. Phys. 53. si duo corpora possunt esse in eodem loco, ergo infinita, pariformiter si duo gradus eiusdem rationis possunt essent esse simul, ergo etiam infiniti. Tum 4. sequeretur intensionem esse accidentariam qualitati, sicut extensionem, quod est falsum.

49 Resp. ex dicendis quæst. sequen. concedendo sequelam, diuisio enim in gradus est arbitraria, sicut vlna voluntariè in octo partes diuiditur, quare negamus falsitatem sequen. ad probat. dicimus sufficere, quod seruent inter se ordinem, & vnionem continuitatis, sicut vnum continuitate solum constituunt; attamen quia probatio sequelæ potest confici contra nostram senten. Idcirco dicimus ad assumptum, quod eo modo debet ascendi, quomodo est terminus ad quem talis ascensus, itaut si est ascensus secundum perfectionem essentialem, semper debet addi nouus gradus essentialis, si secundum perfectionem intensiuam, addi debet nouus gradus intensiuus, si secundum extensiuam, nouus extensiuus; vnde ex hoc non adhuc infertur, quod nouus gradus intensius debeat esse alterius rationis, sed sufficit quod forma nouo gradu perficiatur intensiua perfectione, quæ consistit in hoc, quod plures partes simul reperiantur in eodem subiecto, ex qua vnione resultat maior actiuitas, & fortitudo in forma, quia virtus vnita fortior; sicut in exemplo allato de gradibus in ascensu ad locum altiorem, quia est ascensus extensiuus, sufficit, quod gradus illi differant in extensione, non tamen requiritur, quod sint alterius rationis. Ad 2. patet ex disp. 1. quæst. 5. quo pacto, & qua ratione contraria se compatiuntur, & expellunt ab eodem subiecto & fusius diximus in logic. disput. 9. quæst. 1. articul. 1. explicando definitionem contrariorum; quia scilicet quamuis omnes gradus habeant aptitudinem ad se expellendum ab eodem subiecto, impediuntur tamè à capacitate subiecti ad octo gradus qualitatum contrariarum. Cur autem potius in hunc gradum agat contrarium, & destruat, & non in alium; dicimus hoc à Deo determinari, cuius est causas secundas determinare ad agendum ex dictis disp. 8. Physic. quæst. 2. articul. 3. neque hoc est voluntariè dictum, sed potius rationabiliter, sicut vniuersaliter etiam aduersarij in

in casibus similibus faciunt. Ad 3. potest retorqueri etiam de gradibus ætherogeneis, si enim plures gradus diuersæ rationis possunt esse simul, etiam infiniti; & contra Aref. retorqueri potest in impulsu, & lumine; quare negat. sequ. naturaliter loquendo, quia potentiæ actiuæ naturales sunt terminatæ ex disput. præced. quæst. vltim. authoritas Aristotel. non vrget, valet enim in his, in quibus vniuersaliter quælibet pluralitas naturaliter repugnat, qualis est penetratio localis duorum corporum, tam enim repugnat duo corpora esse in eodem loco, quam centum mille, &c. cum hoc tamen stat, quod in aliquibus vna pluralitas repugnat, non altera, vt Petrus potest ferre decem pondera vt vnum, non tamen duodecim, sic possunt ab agente octo gradus qualitatis produci, non tamen decem, viginti, &c. Ad 4. magis conuenire qualitati intensionem, quam extensionem ob rationes allatas.

50 Secundò sit subiectum palmare calidum vt vnum, si Deus à medietate auferret calorem, & in alia medietate reponeret; in ista esset calor vt duo, & si reduceret totum calorem ad millesimam partem, fieret calor vt mille, & sic in infinitum immo si reduceret totum calorem ad punctum, calor erit actu infinitè intensus. Tum 2. ex Scot. 4. distinct. 10. quæst. 2. P. si duo agentia totalia applicentur eidem passo, si entitas effectus est indiuisibilis, generarent eo modo efficiendi, quo neuter illorum posset esse causa totalis effectus; si verò entitas est diuisibilis, producerent effectum perfectiorem; & exemplificat de calore, ergo secundum Scotum falsum est, quod hucusque diximus, duo calida vt vnum v. g. non producere nisi calorem vt vnum. Tum 3. si intensio solum esset aggregatio quædam partium similarium, quæ etiam possent extendi, si adinuicem discontinuarentur, & in diuersis ponerentur subiectis, euaderent extensæ, sequeretur nullam qualitatem esse spiritualem, quia quælibet posset extendi, per hoc enim spirituale à materiali differt, quod hoc est entitatiuè diuisibile, illud prorsus indiuisibile, ergo si partes intensæ possunt fieri extensæ, omnis qualitas spiritualis posset materialis euadere, quod implicat.

Resp. primum arg. vrgere etiam aduersarios, quia saltim primus gradus posset ad punctum reduci, quod esset tunc infinitè calidum vt vnum. Quapropter Iacob. de Foroliu. tr. de intens. & remiss. versus finem concedit vltimam seq. quod calor ille infinitus esset. Rectius Auersa concedit, quod in infinitum intendi posset illa qualitas, sicut si ab aliqua latitudine Deus auferret aliquam partem, & apponeret versus longitudinem, quantitas illa hoc modo posset in infinitum syncathegorematicè elongari; ita in casu, quicquid enim aufertur de extensione additur intensioni, sicut autem numquam quantitas fiet infinitè cathegorematicè longa, sic neque qualitas posset euadere actu infinitè intensa, quia sicut non posset diuidere totam latitudinem, quin adhuc alia remaneat diuidenda, sic neque posset totam extensionem ad intensionem reducere. Ad 2. efficerent effectum perfectiorem non se ipsis, sed illo, quem quodlibet seorsim produceret, semper enim calidum agit vniformiter difformiter, & ideo producit effectum seipso imperfectiorem; at cum simul applicantur, quia moles agentis iuuat ad extensius, & citius operandum ex dictis disput. præced. quæst. 1. articul. 1. idcirco producerent calorem intensiorem, qui tamen non excederet propriam intensionem singulorum. Ad 3. patebit in seq. quæst. non enim omnes partes intensiuæ possunt extensiuæ fieri, sed illæ, quæ extensiuè quoque sunt diuisibiles, at quæ prorsus indiuisibiles sunt extensiuè, non possunt extendi, ideoque qualitates spirituales; quia in subiecto extenso non fundantur, sunt extensiuè indiuisibiles, & consequenter repugnat, quod diuisibilitatem recipiant extensiuam.

QVÆSTIO IV.

Vbi completè explicatur tota compositio intensionis, & extensionis qualitatis.

51 IN qualibet continui compositione duo reperiuntur, scilicet partes, & indiuisibilia continuatiua, & terminatiua ex dictis disp. 9. Physicor. vt igitur totam compositionem qualitatis explicemus, hæc duo declarare oportet, partes, & indiuisibilia, tum in intensione, quam in extensione.

Quoad partes intensiuas ex hucusque dictis faciliter respondetur; cum enim intensio fiat per realem additionem nouæ qualitatis eiusdem rationis cum præexistenti, & in eadem subiecti parte; dicendum qualitatem intensiuam esse quoddam continuum homogeneum, & similare ex partibus constans homogeneis, non indiuisibilibus, sed in infinitum diuisibilibus (supponimus enim rem quamlibet continuam, siue substantia sit, siue qualitas, habere partes entitatiuas independenter à quantitate ex dictis disput. 9. Physicor. quæst. 1.) aliter nunquam posset subiectum continuè alterari intensiuè, quod esse falsum ostendemus quæst. sequ. sicut extensio qualitatis fit per realem acquisitionem nouæ qualitatis eiusdem rationis cum præexistenti, constituentis cum illa vnum continuum integrale homogeneum; & quia magnam similitudinem habent illa duo continua intensionis, & extensionis, ideo claritatis gratia continuum qualitatis extensum ex partibus componi dicitur, intensum verò ex gradibus, qui reuera sunt partes integrantes, & componentes qualitatem intensiuam.

52 Gradus autem est duplex, ex Canon. 5. Phys. q. 3. artic. 1. alius est gradus essentiæ, & hic est, quo ens quodlibet determinatur, & limitatur ad certum genus, & certam speciem secundum suam essentiam, vt viuens, animalitas, sensitiuum, rationale in homine, alij sunt gradus perfectionum eiusdem speciei vnitiuè contentarum in vno, & de illis loquimur, qui non diuersificant speciem essentialiter, cum sint portiones eiusdem specificæ formæ. Dicitur autem gradus à gradior graderis, quasi gressus, sicut enim per gressus itur de vno loco ad alium, ita etiam quodammodo per illos gradus, & portiones perfectionales mobile graditur ab vna perfectione in aliam in sensu explicato. Definitur autem à Canon. citat. quod sit *portio perfectionalis formæ specificæ extra eius conceptum quidditatiuum, sed ipsam specificam formam includens in suo conceptu, inclusa tamen intra conceptum indiuidui vagi vagè, determinati determinatè*. Dicitur *portio perfectionalis formæ specificæ*, quia sicut quantitas habet compositionem essentialem ex genere, & differentia, & integralem ex partibus, quarum quælibet includit essentiam quantitatis, non tamen totaliter, quia etiam includitur essentia in alia parte propter suam illimitationem, ita qualitas habet suam compositionem ex partibus essentialibus genere, & differentia, & habet suas perfectionales portiones integrantes, quarum quælibet includit essentiam qualitatis, non tamen totaliter, quia etiam includitur in alia portione; hoc tamen interest inter quantitatem, & qualitatem, quod quælibet quantitas est eiusdem perfectionis cum alia quantitate, quia non suscipit magis, & minus, non sic qualitas, nam illa intensio non attenditur quoad diuersas partes subiecti, sed quo ad eandem. Dicitur *extra conceptum quidditatiuum formæ*, quia quidditas abstrahit ab indiuiduis; Dicitur *includens formam in suo conceptu*, quia species est de essentia indiuidui. Dicitur tandem *inclusa tamen*, &c. quia conceptus indiuidui non solum dicit speciem, sed etiam differentiam indiuidualem, si indiuiduum est vagum, differentiam indiuidualem vagam, si determinatum, & signatum, differentiam indiuidualem determinatam, & signatam includit.

53 Cum igitur quælibet qualitas habeat istos gradus, & istam latitudinem intensiuam diuisibilem in infinitas partes ad modum quantitatis, Philosophi ad maiorem claritatem diuiserunt totam istam latitudinem ab agente naturali producibilem in octo gradus, quæ diuisio non est in partes proportionales, sed aliquotas; æquales, & non communicantes, vnde poterant in decem, vel viginti secare partes, & gradus, sicut, cum vlna diuiditur in octo palmos æquales, est diuisio arbitraria, cum possit in plures partes æquales diuidi, finitas tamen, quando ergo acquiritur à mobili certa pars determinata qualitatis quoad intensionem, dicitur acquiri primus gradus, & sic de cæteris, sicut cum aliquis continuè mouetur per vlnam, quando acquirit certam partem determinatam, dicitur acquirere primum palmum. Ex istis verò partibus intensiuis non fit vna simplex qualitas sine distinctione partium, vt nec ab ipso Deo possint isti gradus separari, pro qua senten. citatur Heruæus 1. dist. 17. qu. 5. quia non solum à Deo, sed de facto naturaliter ad inuicem separantur. Deinde quoad distinctionem ipsorum eodem modo est loquendum, quomodo diximus de distinctione partium quantitatis inter se disp. 9. Physic. quæst. 2. qualitas enim successiuè acquiritur, & commensuratur suo modo cum partibus temporis, & tota intensio fit continuè, vt in quæstione sequen. per partes temporis; quare sicut tempus non constat ex instantibus, sed ex partibus semper diuisibilibus in infinitum, ita prorsus intensio qualitatis, & qualitas ipsa; eadem enim argumenta faciunt pro quolibet continuo.

54 Non solum autem qualitas vniuersaliter habet partes intensiuas, sed quæ materialis est, & in subiecto recipitur extenso; habet quoque partes extensas entitatiuè; & hæc extensio huiusmodi qualitatis est ita cum intensione eiusdem connexa, vt non possit fieri extensio absq; intensione; eo quia agens intendendo extendit, & extendendo intendit, quando agit in subiectum quantum contrarijs qualitatibus affectum; solum dubitari posset, an agens extendendo qualitatem agat semper vniformiter difformiter, & æqualiter inæqualiter, an verò eodem modo, itaut in aliqua parte sphæræ extendat qualitatem eiusdem intensionis, sed de hoc infra.

Sed contra istam intensiuam compositionem hucusque explicatam præter rationes superius adductas, adhuc arguitur primò multis authoritatibus. Prima sumitur ex 8. Metheor. 10. vbi habetur, quod formæ sunt, sicut numeri quo ad hoc, quod sicut numerus quilibet additus numero variat numerum, ita quilibet gradus in forma additus variat speciem, ergo essentiæ albedinis v. g. non potest aliquid addi manente eadem specie. Secunda ex 10. Meth. 25. vbi Aristot. ait, quod differentiæ formales mutant speciem, sed hæc differentia graduum esset differentia formalis, ergo, &c. Tertia ex c. de differ. vbi docet Porph. quod differentia formalis non recipit magis, & minus, esse enim inquit, vniuscuiusque vnum, & idem est; neque intensionem recipiens, neq; remissionem. Quarta est authoris sex princip. forma est, inquit, simplici, & inuariabili consistens essentia. Accedit ratio, quia si realitas aliqua aduenit præexistenti qualitati, ergo qualitas aucta non erit in specie, quia includet aliquid accidentale naturæ specificæ, vel si erit in specie, per se nihil includet, nisi pertinens ad naturam speciei. Tum quia si forma hoc modo intenderetur, etiam separata à subiecto taliter intenderetur, ergo forma esset subiectum motus, quod est falsum.

55 Respond. Scot. 1. distinct. 17. quæst. 3. XX. primam, secundam, & tertiam authoritatem intelligi debere de quidditatibus, vt quidditates sunt, & de differentijs essentialibus quarum quælibet variat vnam speciem in aliam, vel de non specie facit speciem, non verò de differentijs indiuidualibus, quæ non sunt de essentia, & quidditate rerum, gradus autem isti sunt quædam conditiones indiuiduantes, seu plura indiuidua licet ad inuicem continuata. Ad vltim. ait, quod illa propositio intelligitur secundum sensum suæ probat. probatur autem ab ipso, quia forma addita subiecto non facit maius secundum molem, quam prius fuit, sicut facit quantitas, ergo loquitur de simplicitate opposita compositioni secundum molem, quod nil officit. Ad 1. rat. ait gradum aduenientem accidentalem dici posse, si accidens pro extraneo sumatur, non enim pertinet ad quidditatem, non tamen erit accidentalis, si intelligatur de accidente per accidens conueniente subiecto, primum accidens facit cum natura vnum per se, sicut quodlibet indiuiduum est vnum per se, & rectè dici potest constitutum in specie; secundum accidens facit vnum per accidens, nec tale dici poterit in specie constitutum. Ad 2. negat conseq. quia moueri est aliter se habere nunc, quàm prius, quod proprium est subiecti, non formæ, & impropriè primus gradus dicitur recipere secundum, non enim inhæret illi, sed ambo inhærente subiecto, vnde intensio formæ separatæ esset quædam aliter habitio, non autem quoddam aliter se habere, vt diximus disputat. 15. Physicor. quæst. 1. explicando essentiam motus.

56 Secundò, vel isti gradus sunt realiter distincti à forma, vel non; si secundum, ergo eadem numero albedo non posset esse modo intensa, modo remissa, si primum, ergo quia Deus potest omne realiter distinctum separare, posset producere albedinem sine aliquo gradu. Tum 2. aut illa additio fit secundum essentiam, aut secundum existentiam, non 2. vt diximus q. 2. si primum, ergo qualitas intensa, & remissa specie differrent, quod est falsum. Tum 3. ex duobus entibus in actu non fit vnum per se 7. Meth. 49. sed omnes gradus qualitatis sunt entia in actu, ergo nequeunt conuenire in compositionem vnius qualitatis. Tum 4. aut isti gradus se totis faciunt vnum, aut aliquod sui; non 2. quia sic potius esset extensio, quàm intensio, vt patet in quantitate, si primum, ergo vnus illorum corrumperetur, non enim est possibile vnam realitatem per totalem, & omnimodam identitatem transire in aliam ipsa eadem manente. Tum 5. sequeretur voluntatem hominis nullum habentem habitum producere posse ita intensam volitionem, sicut elicit voluntas habens perfectissimum habitum, quod est falsum, quia experimur in nobis, quod tanto intensius operamur, quanto perfectiores habemus habitus; conseq. prob. sint duæ voluntates, quarum vna habeat perfectum habitum, & eliciat volitionem toto conatu, & sit v.g. illa volitio vt sex, alia verò voluntas sine habitu eliciat volitionem vt duo, continuet istam volitionem, & addat partem parti, ergo per istam intensionem deueniet ad volitionem vt sex. Tandem si duæ formæ substantiales essent in eodem subiecto, efficerent stante nostra opinione vnam formam intensiorem, quod est falsum, quia substantia non suscipit magis, & minus.

57 Resp. ad 1. quod in quolibet continuo duo considerari possunt, vnum est ipsum continuum constitutum in ordine ad alias partes integrales, secundum est ipsa quidditas respectu proprij gradus, si de primo loquamur, concedimus quemlibet gradum albedinis distinctum esse realiter ab alio gradu albedinis, sicut quælibet pars aquæ realiter distinguitur ab alia parte, & hæc sine illis esse potest, si autem loquamur de secundo, sic concedimus naturam albedinis non distingui realiter ab vno gradu, sicut vniuersaliter omnis natura specifica est realiter eadem cum indiuiduo. Ad impugnat. neg. seq. fit enim transitus à compositione Metaphysica ex natura, & differentia indiuiduali, ad compositionem Physicam integralem, etenim adhuc quantitatis natura nequit esse sine indiuiduali differentia, & tamen modo maior, modo minor esse potest. Ad 2. fit additio secundum essentiam, & existentiam simul, vt in extensione qualitatis, & quantitatis, neg. tamen consequ. quia non est alia specie essentia, sed numero. Ad 3. maiorem esse veram de vno per se ente vnitate essentiale, non de ente per se vnitate integrali; ad hoc enim vt ex duobus entibus fiat vnum hac vnitate sufficit, vt sint per se vnibilia per propria indiuisibilia continuantia, in quibus vnio illa fundatur, quæ indiuisibilia reperiuntur in qualitate intensiua, vt dicemus. Ad 4. dicimus se totis facere vnum, quia totaliter vniuntur, nam quilibet immediatè vnitur cum quolibet, & singulæ partes vnius singulis alterius. Ad impugnat. neg. totus discursus, quia non transit vnus gradus in entitatem alterius, sed remanet adhuc distinctus, vt patet in vnione materiæ, & formæ. Ad 5. concedimus sequ. in aliquo casu, cum enim habitus non det simpliciter operari, sed citius, & facilius, posset euenire, quod vna voluntas per maiorem applicationem virtutis eliciat actum æquè, vel magis intensum, quàm altera habituata; attamen si vtraque eliceret toto conatu, & vtraque continuaret intensionem actus, semper habituata haberet actum intensiorem; si vna solum eliceret, altera eliceret, & postea intenderet, hæc posset illam excedere; improbatio procedit regulariter, quia raro operamur toto conatu, idcirco intensius operamur cum habitu, quam sine illo. Ad vltim. neg. sequ. vt fusius dicemus disputat. 5. quæst. 5. art. 2.

58 Quoad indiuisibilia qualitatis est opinio Fonsec. 8. Metheor. cap. 2. quæst. 2. sect. 3. ad 3. Vasqu. par. 2. disp. 82. numer. 27. negans prorsus indiuisibilia continuatiua, aut aliam vnionem inter partes qualitatis, quamuis supponant mediare inter partes quantitatis (qui enim negant indiuisibilia in quantitate, negant etiam in qualitate) sed Fonsec. ait partes qualitatis vniri per coexistentiam in subiecto, Vasq. verò vniri seipsis.

Communis tamen omnium sent. est dari in partibus qualitatis propria indiuisibilia continuatiua, & terminatiua, sicut admittuntur in quantitate, & iisdem ferè rationibus prob. quibus prob. existentia indiuisibilium quantitatis disp. 9. Phys. q. 2. ar. 2. & colligi potest ex Scoto ibi cit. sed adhuc specialiter ostendi potest, quia qualitas potest acquiri per alterationem continuam tam intensiuè, quam extensiuè, vt q. seq. & talis motus tempore mensuratur, aut ergo in instantibus temporis est aliquid illius motus, aut non; si 2. ergo motus non erit continuus, immo diuisus esset in omnes partes, sicut si linea esset sine omnibus punctis, esset actu diuisa in omnes partes, quod implicat; si primum, vel est diuisibile, vel indiuisibile, primum nequit esse, quia nulla pars motus successiui est in instanti, ergo secundum, ergo idem dicendum est ex parte ipsius qualitatis, nam præterquamquod eodem modo se habent tempus, motus, & continuum quoad compositionem partium, prob. adhuc, quia si per indiuisibile motus acquireretur pars aliqua determinata qualitatis, & non indiuisibile continuatiuum, iam qualitas haberet infinitas partes aliquotas, & determinatas iuxta infinitatem instantium, quod implicat. Tum quia potest dari qualitas à subiecto separata, & tamen esset continua, aliter esset secundum omnes partes diuisa, ergo tunc haberet propria continuatiua, ergo non vniuntur partes per coexistentiam in subiecto, vt dicebat Fonsec. & sicut qualitas ex se est compositum integrale distinctum à subiecto quanto, ita debet habere propria indiuisibilia continuantia, & tandem si posset dici cum Vasq. partes qualitatis seipsis vniri, idem dici posset de quantitate.

59 Dantur igitur in qualitate indiuisibilia continuatiua partes ipsius; & quoniam partes qualitatis sunt duplicis generis, extensiuæ, & intensiuæ, dari debent indiuisibilia vtrasq. partes continuantia. Et quidem de indiuisibilibus continuantibus partes extensiuas faciliter res explicatur, nam cum qualitas sit extensa in superficie corporis, continuatur per propria indiuisibilia, quæ indiuisibilia extensionis vocantur, eo quia continuatiuum extensionis extensione caret, & subiectantur in indiuisibilibus continuatiuis superficiei corporis, sicut tota albedo v.g. in tota est superficie. Difficile autem est explicare modum continuationis partium intensiuarum; optimè tamen illum declarat Ruuius tr. 3. de alter. q. 4. Hinc notat. quod cum qualitas intenditur, non solum intensio est in partibus extensionis, sed etiam in indiuisibili extensionis, ideoque indiuisibile illud, quod partes extensas continuat, potest habere latitudinem graduum intensionis; & quoad hoc diuisibile erit, & quia intensio huius indiuisibilis ex partibus constat intensiuis, hinc talis intensio propria indiuisibilia habere debet, quibus partes ipsius continuentur, quæ in indiuisibilia erunt tam intensionis, quàm extensionis; intensionis quidem, quia continuatiuum intensionis intensione caret extensionis, quia sunt continuatiua intensionis rei inextensæ, scilicet indiuisibilis partium extensiuarum. Insuper quia etiam partes diuisibiles secundum extensionem intenduntur, ideo intensio, quæ reperitur in his partibus, habebit propria indiuisibilia, quæ communiter per gradus explicantur, vt calor vt vnum, vt duo, vt tria, vel calor vt dimidium vnius gradus, &c. & sic deinceps diuidendo semper quemlibet gradum secundum proportionales partes; quæ indiuisibilia dicuntur intensionis tantum, quia sunt continuatiua partium intensiuarum, non verò extensionis, quia sunt continuatiua intensionis rei extensæ, nam calor vt vnum, vel vt duo in tota manu reperitur, & consequenter hoc, quod est vnum, quod indiuisibile dicitur intensionis, extenditur ad extensionem subiecti: hinc oritur distinctio indiuisibilium qualitatis, quod alia sunt indiuisibilia extensionis tantum, quæ continuant partes extensiuas, alia sunt indiuisibilia intensionis solum, quæ continuant partes extensiuè intensas, alia sunt indiuisibilia intensionis, & extensionis simul, quia continuant partes intensiuas rei inextensæ, ista dicuntur indiuisibilia simpliciter, quia omni prorsus carent diuisione, alia duo dicuntur indiuisibilia secundum quid, nam prima sunt diuisibilia intensiuè, secunda extensiuè. Istis indiuisibilibus correspondent mutata esse motus alterationis, quibus acquiruntur.

60 Ex his patet, quo pacto partes intensiuæ qualitatis possunt fieri extensæ; non enim hoc debet intelligi de partibus intensiuis inextensis, nullum enim indiuisibile potest fieri diuisibile diuisione opposita indiuisibilitati illius, vt si aliquod est indiuisibile secundum latitudinem, nequit fieri diuisibile secundum latitudinem, sed benè secundum longitudinem, linea enim nequit fieri superficies, ergo si partes illæ intensiuæ sunt inextensæ, nequeunt euadere extensæ, & consequenter quia qualitates spirituales sunt inextensæ ex propria natura, numquam possunt extendi, quamuis sint intensiuè diuisibiles; at partes intensiuæ, sed simul extensæ possunt de intensiuis à Deo mutari in extensiuas, si in diuersis partibus subiecti collocarentur, sicut extensiuæ positæ in parte eadem diuisibili subiecti possunt fieri intensæ.

QVÆ-

QVÆSTIO V.

An Alteratio possit successiuè, & continuè fieri.

61 NOn est dubium, quin qualitas aliqua tam quoad extensionem, quam quoad intensionem in instanti acquiratur, vt patet cum primò producitur flamma in aere tenebroso, illud enim lumen instantaneè causatur in toto aere; sed quærimus, num quando qualitas introducitur in subiecto successiuè per partes post partes, talis alteratio fiat continuè, & in tempore, an vero in diuersis instantibus interpolatis per morulas, & quietem mediam, ita vt tota alteratio sit aggregatum mutationum instantanearum discretè sibi succedentium; & hoc tam in extensione, quam in intensione; quod alijs verbis quidam explicant, nam continuitatem, & successionem intensiuam vocant continuitatem ex parte formæ, extensiuam autem appellant continuitatem ex parte subiecti; loquimur autem præcipue de alteratione, quæ fit in subiecto extenso, nam de illa, quæ fit in indiuisibilibus subiecti, loquemur in solutione arg.

Prima opinio est quorundam Thomist. vt Capreol. p.d.15. quæst. 2. articul. 2. Soncin. 8. Met. quæst. 12. Ianel. & Ferrar. 8. Physic. quæst. 7. Zanar. quæst. 9. & aliorum asserentium alterationem tam intensiuam, quam extensiuam nullo modo esse continuam in toto tempore, quo produci apparet qualitas, sed fieri interruptè per quædam minima qualitatis, vt dum ignis applicatur ligno, per aliquod tempus disponit minimam quandam partem subiecti, & in instanti terminatiuo illius temporis simul absque successione introducit minimum caloris, deinde aliam minimam partem disponit, & in instanti terminatiuo aliud introducit minimum caloris, & sic deinceps per totum alterationis progressum fundantur, eo quia sustinent dari minimam qualitatem, vt alia minor nequeat dari. Hanc opin. nuper defendit Arriaga disp. 2. de Gener. sect. 3. subsect. 2. & seq. sed alio innixus fundamento, quia scilicet vniuersaliter putat omnem motum successiuum fieri per morulas interceptas, & secundum maiorem, vel minorem numerum ipsarum prouenire in motu velocitatem, & tarditatem; ita docet præcipuè disp. 16. Phys. sect. 11. Alij vero hunc dicendi modum restringunt ad extensionem. Concedunt enim intensionem successiuè fieri, & continuè, negant tamen extensionem esse continuam, sed vel in eodem instanti applicationis agens, aiunt, agere in qualibet parte sphæræ intendendo vniformiter difformiter qualitatem, vel quod agat in parte sphæræ interpolatè per morulas, scilicet prius in parte propinquiori intendendo illam; deinde in remotiori; pro quo citantur Ægid. 1. de Gen. q. 26. & Iand. 8. Phys. qu. 8. Alij tamen hanc opin. restringunt ad primam partem qualitatis, quod scilicet in primo instanti introducatur minimum qualitatis in certa subiecti parte, quod minimum postea successiuè, & continuè intendatur, & extendatur. Communis sent. est Scoti in 2. d. 2. q. 9. N. & O. & 8. Meth. q. 3. acquisitionem qualitatis per partem post partem tam intensiuè, quam extensiuè fieri successiuè, & continuè, quem præter Scotistas sequuntur ferè omnes recentiores, imò & Thomistæ iunioris notis, vt Bannes 1. de Gen. q. 6. Compl. disp. 4. q. 10. Io. de S. Tho. qu. 3. a. 1. 2.

62 Dicendum est alterationem intensiuam, & extensiuam posse successiuè, & continuè fieri, ita Doct. cit. & colligitur expressè ex Arist. qui 5. Phys. 18. alterationem reducit sub motu propriè dicto, qui motus ex tex. 39. & 41. est continuus, ad continuitatem autem motus requiritur continuitas temporis. Probatur autem ex dictis disp. 9. Physic. quæst. 3. artic. 1. vbi fundamentum Aduersariorum de minimo qualitatis exclusimus, & simul demonstrauimus agens continuè, & successiuè agere, non per morulas interceptas, eo quia est applicatum passo non solum in instanti, sed etiam in tempore sequenti, ergo agere semper debet in subiectum; nec sufficit dicere, quod agat disponendo: verb. gr. cum calefacit ignis, prius disponit inducendo raritatem. Non valet, quia vt ibi diximus, hæc dispositio esset etiam qualitas, ergo vel daretur dispositio dispositionis, vel hæc qualitas in tempore producetur: præterquamquod malè à Capreol asseritur ignem introducere raritatem tanquam dispositionem caloris; nam multa calefiunt; quæ non rarefiunt, vt adamas, & aliqua calore potius indurescunt, vt lutum, ergo raritas non est dispositio præuia caloris, vide disp. cit. vbi etiam confutauimus alium dicendi modum, quod detur prima pars qualitatis in instanti producta, quæ deinde successiuè fiat. Specialiter adhuc impugnatur modus ille ponendi extensionem instantaneam per totam sphæram, non intensionem. Equidem si in instanti in qualibet parte sphæræ agit, non producit solum in indiuisibile extensiuum qualitatis, sed aliquam intensionem, ergo si extensio est instantanea, etiam intensio foret talis. Antec. patet quia extensio fit cum intensione, & si qualiber pars sphæræ intelligitur satis applicata in primo instanti, vt agens in illam agat in eodem instanti, certè intendet aliqualiter qualitatem. Tum quia ad agendum non sufficit applicatio, sed requiritur, quod passum non resistat, ergo ex applicatione non debet inferri actio instantanea in totam sphæram, si passum est præditum contrarijs qualitatibus.

63 Alia vie incedit Arriaga, negat enim agens applicatum passo semper agere, sed ex propria natura habere, quod morulis quibusdam interceptis agat; determinarique à Deo, quando & quanto tempore desistat ab actione, & denuo rursus incipiat agere, sicut nos diximus de gradibus, quamuis enim calidum vt sex applicatum frigido vt sex sit indeterminatum ad destruendum quemlibet gradum, quia æquè opponitur cum quolibet, a Deo tamen determinari dicimus, vt hos duos gradus in particulari destruat, non alios, & quo plures morulæ interueniunt in alteratione, eo alteratio est tardior, quo pauciores, eo velocior; quem dicendi modum probat quibusdam experientijs, vt videbimus.

Verum hæc responsio ex seipsa ruit; si enim agens est applicatum, non impeditum, & naturale, & prius agebat, postea non est impotentius, vt cum lapis deorsum descendit, cur prius agebat, & deorsum mouebatur, postea quiescit in aere? eo vel maximè, quod mouendo se deorsum fit potentior ad descendendum propter augmentum impulsus, vt contra ipsum Arriagam probauimus disp. 3. de Cœlo quæst. 2. Si dicas esse talis naturæ. Contra, gratis enim hoc asseritur, & sine fundamento, vt videbimus. Tum quia si lapis esset talis naturæ, vt ab intrinseco petat quiescere in motu, ergo naturaliter quiesceret in aere, quia iuxta propriam naturalem aptitudinem, & potentiam. Tum quia si qualibet actio fieret per morulas interceptas, ergo actio conseruatiua, qua conseruatur effectus pendens in fieri & in conseruari ab agente, hoc pacto fieri deberet, aliter deberet assignari ratio disparitatis; ex quo sequeretur luminosum non semper illuminare; nec oculum semper videre, sed debere suas actiones interrumpere per aliquas morulas saltim breuissimas, quod est contra experientiam; quamuis enim in quibusdam casibus admitti possit morulas istas imperceptibiles esse, si darentur, in his casibus tamen necessario perciperentur, nam visio nequit terminari ad non existens, & si visio per instans solum non esset in oculo, oculus non videret, & tamen continuè percipimus lumen in aere, & obiectum oculis propositum. Tum quia non essent in motu tardissimo hæ morulæ imperceptibiles, vt probauimus disput. 9. Physic. quæst. 2. articul. 1. impugnando primam respon. ad 2. probar. vbi ostendimus etiam rotam in motu disrupi debere, eo quia velocius mouentur partes exteriores, quàm interiores, quod exemplum putat Arriaga insolubile. Et tandem quia data hac senten. sequeretur motum localem naturaliter fieri in instanti, quod implicat; sequela prob. cum enim lapis mouetur deorsum, certè aliqua pars motus esset sine morulis, scilicet quæ inter primam, & secundam clauditur morulam; cum enim determinetur lapis à Deo ad motum, & quietem, cognoscit Deus, quando primo determinauit lapidem ad quietem; hæc para motus esset instantanea, quia si fieret in tempore, posset ab alio motu in velocitate excedi, quod est contra ipsum, docentem maiorem, & minorem velocitatem prouenire ex pluribus, vel paucioribus morulis, quare si caret omni morula, erit summè velox, & consequenter in instanti, idem etiam sequeretur de alteratione. Falsum igitur est agens naturale actionem propriam morulis interrumpere; sed quando est applicatum non impeditum semper agit.

64 Contra hanc concl. arguunt primò rationibus illis, quibus probatur minimum in qualitatibus, quas soluimus disp. 9. Phys. q. 3. ar. 1. Secundò arguunt illis rationibus, quibus ostenditur dari posse primam partem motus, quas etiam diluimus disp. 14. Phys. q. 2. art. 2. Tertiò argui potest ex hoc, quod permanentia debent per primum esse incipere, ergo in instanti, & per consequens alteratio erit instantanea. Huic autem rationi satisfecimus disp. cit. art. 3. dum diximus permanentia secundum esse completum, & certum incipere per primum esse, at secundum esse incertum, indeterminatum, & incompletum posse extrinsecè per vltimum non esse incipere. Quartò arguitur, quia sequeretur in fine alterationis produci infinitam qualitatem; quam rationem adduximus, & soluimus supra quæst. 2. artic. 2. nu. ... Tandem ex Aristot. 6. Physic. 58. & 8. Physic. 65. & 66. docente motus inter terminos contrarios non posse continuari, alteratio autem est inter terminos contrarios; hinc 5. Physic. 25. ait *Dicere alterationem fieri continuè est aduersari valde manifestis*. Dicimus tamen Arist. ibi loqui de duobus motibus contrarijs quos ait non posse continuari, vt est motus sursum, & deorsum, non autem de motu inter terminos contrarios facto, vt est v. gr. motus sursum, calefactio, &c. in tex. verò 23. solum concludit contra Heraclitum alterationem non esse continuam, vt toto tempore fiat, quo res durat, vt docebat Heracl. aliquando enim res quiescit, nec semper alteratur; non tamen asserit alterationem, quando fit, nunquam continuè exerceri.

65 Secundò argum. ex Arriag. ostendente omnem motum per morulas interrumpi debere. Tum quia videmus plumas, chartam, & similia in descensu pluries quiescere. Tum 2. non potest explicari velocitas, & tarditas motus, nisi per mediationem plurium, vel paucarum morularum. Tum 3. sonus ad certam partem sphæræ in instanti producit species sensibiles, nam à vicinioribus simul videtur ictus, & auditur sonus, in quo instanti species illæ non producunt alias species in parte remotiori (supponit enim sonum non producere species in qualibet parte medij, nam sonus perit statim, & tamen à remotioribus postea auditur, quare species illæ non causantur à sono, quia causa debet esse existens) quod patet, quia ab existentibus in remotiori parte non percipitur in illo instanti sonus, sed notabiliter prius videtur ictus, quam audiatur sonus; ergo species il-

læ in

tiæ in eo instanti non agunt, sed quiescunt, ergo non semper agens applicatum, non impeditum agit, sed quandoque quiescit. Prima consequen. patet, hæc enim tardius audiuntur in remotioribus non potest referri in motum localem, vt quidam dicunt, motus enim localis solum interuenit in productione soni, & primarum specierum, & transacto sono vt plurimum quiescit medium, & tamen postea auditur sonus in parte remotiori, ergo prouenit ex cessatione actionis. Tum 4. lapis magnus super afferem grauitans non statim, sed post multos dies, aut annos frangit afferem; hoc autem nequit esse, quia toto illo tempore imprimatur impetus in lignum a lapide, & per continuationem intendatur, Ratio est, quia toto illo tempore euaderet ille impetus penè infinitus, & deberet assignari ratio, cur a principio non produxit totum impetum; Neq. potest dici à principio lapidem incepisse diuidere lignum, non enim per tot annos duraffet lignum illud, nec talis diuisio apparet, ergo dicendum prouenire ex eo, quod lapis non semper agit in lignum, aliter si statim produxisset impulsum, statim etiam debebat afferem incidere, quia impetus ille potens est vincere resistentiam ligni, ergo potest esse aliquod agens quod debeat aliquantulum esse applicatum, antequam operetur.

66 Resp. ad 1. idem plumas, chartam, & similia quandoque in medio motu quiescere, quia propter exiguam grauitatem facilè impediuntur à qualibet etiam minima aeris agitatione, vnde si agitatio potest vincere actiuitatem grauitatis plumæ, non solum impedit motum deorsum, sed etiam huc illuc deferet, si non superat, sed est æqualis, solum impedit descensum, qua agitatione transacta, prosequitur pluma deinde motum deorsum continuatè, quamuis tardè. Ad 2. negamus velocitatem, & tarditatem motus explicari debere per plures, & pauciores morulas, sed potius per coexistentiam ad maius, vel minus tempus, sicut disp. seq. explicabimus rarefactionem, & condensationem eiusdem corporis per coexistentiam ad maiorem, vel minorem locum, illæ enim morulæ licet forte possent saluare velocitatem, vel tarditatem motus totalis, non tamen illius partis motus inclusæ inter duas morulas, hæc enim non est instantanea, sed successiua, ergo potest fieri tardius, aut velocius, & tamen non includit morulas, vt pro nostra senten. arguebamus. Ad 3. fiet satis in lib. de An. pro nunc dicimus cum communi sonum non fieri in instanti, sed in tempore, causatur enim per motum, qui est successiuus, & consequenter non producere species in instanti, sed in tempore, vnde nec illæ species possunt alias in remotiori parte causare, nisi in tempore, qua ratione prior est visio, quam auditus. Vel cum Conimbr. dicendum rationem esse, quia species visibiles sunt minus materiales, ideoq. possunt in instanti diffundi, species autem soni sunt materialiores, qua ratione non producuntur in instanti, sed in tempore multiplicantur in medio; quare negandum est species non agere, cum producuntur; licet namq. non percipiatur statim sonus, hoc est, quia agunt in tempore, non in instanti; aliter quia etiam species visibiles se multiplicant in medio, vt patet de lumine, idem esse dicendum de illis, quod aliquando cessarent, & sic non fieret visio, quod est contra experientiam. Ad 4. concedimus lapidem ab initio totum impetum à se producibilem imprimere ligno, & si hic impulsus excedit resistentiam ligni, aliquem effectum, seu aliqualem diuisionem incipit causare in ligno, vel paulatim, vel statim iuxta quantitatem excessus, itaut deinde totaliter superet; si verò non excedit, nunquam causabit diuisionem, nisi aliunde lignum vel ex humiditate, vel vetustate, aut ex alio capite amitteret aliquid resistentiæ, vt sæpè contingere experimur, vide disp. 3. de Cælo n. 58. & seq.

67 Tertiò, & fortius, intensio qualitatis in partibus subiecti extensa non habet sua continuatiua indiuisibilia, quibus possit continuari, ergo nequit esse continua. Patet conseq. quia continuum est, cuius partes termino communi copulantur. Antec. prob. illa continuatiua deberent correspondere continuatiuis temporis mensurantis illam intensionem, scilicet instantibus, & in illis acquiri, sed partes intensiuæ qualitatis in subiecto extensiuè receptæ non habent indiuisibilia continuatiua, quæ in illis instantibus acquirantur, ergo intensio nequit continuè fieri in toto illo tempore, in quo qualitas intenditur, & simul extenditur in subiecto: Minor, in qua est difficultas, prob. nam ex dictis quæst. praeced. tria indiuisibilia sunt in qualitate, scilicet indiuisibilia extensionis tantum, intensionis, & extensionis simul, & intensionis tantum. Prima indiuisibilia nequeunt continuare intensionem, quia hæc pertinent ad extensionem, non ad intensionem; tum quia sunt intensiuè diuisibilia, ergo nequeunt in instanti acquiri, vel concedendum intensionem horum indiuisibilium fieri in instanti, quod est falsum, quia in indiuisibili subiecti reperiebatur qualitas contraria intensiuè intensa; licet extensiuè indiuisibilis, ergo gradus illi debent successiuè expelli, præsentia enim contrarij in subiecto est causa successionis motus. Neq; possunt esse indiuisibilia omnino, quia partes intensæ qualitatis in subiecto quanto extensæ sunt realiter distinctæ à partibus intensiuis mixtentibus in indiuisibilibus subiecti, in diuersisque subiectis existunt, ergo continuatiua harum partium nequeunt illas continuare. Patet conseq. nam intensio intendi debet circa eandem partem subiecti; & qualibet debet habere sua indiuisibilia: nam quia si in subiecto acquireretur solum indiuisibilia omnino, certè per illa indiuisibilia non compleretur qualitas in subiecto extenso, quia non sunt in ipso, sed in indiuisibilibus ipsius, ergo si motus intensionis tunc cessaret non posset dici subiectum esse intensum, vt tria, vt quatuor, &c. quia hoc, quod est esse vt tria, solum in indiuisibilibus ipsius reperitur, non in partibus, & sic qualitas remaneret naturaliter sine indiuisibilibus terminantibus. Nec tandem acquiruntur indiuisibilia intensionis tantum, hæc enim sunt diuisibilia extensiuè, ergo si in instanti acquiruntur, extensio fieret in instanti, & sic daretur alteratio extensiua instantanea; tum quia in indiuisibili subiecti est indiuisibile contrariæ qualitatis, ergo non potest in instanti expelli. Tum quia illud solum indiuisibile intensionis acquiritur in instanti, cuius subiectum in illo instanti producitur, sed in instanti non producitur pars aliqua extensiua, sed solum indiuisibile extensionis, ergo nequit produci, nisi indiuisibile, quod in illo reperitur, tale erit indiuisibile simpliciter, & omnino; quod tamen nequit esse continuatiuum partium.

68 Pro solutione huius argum. not. quod sicut in augmentatione, quæ est quidam motus extensiuus, quod in instanti acquiritur non est punctum, sed superficies, eo quia quod augetur, non sit maius solum secundum longitudinem, aut latitudinem, sed secundùm profunditatem, cuius est continuatiuum non est punctum, aut linea, sed superficies, idcirco indiuisibile terminans mutatum esse motus extensiuè augmentationis erit superficies, quod etiam patet in motu locali, quo mobile in quolibet instanti per mutata esse acquirit superficiem ambientem. Ratio est, quia motus fit secundum profunditatem corporis aerei, & quamuis superficies sit diuisibilis secundum latitudinem, & longitudinem, parum refert, quia non acquiritur vt sic diuisibilis, sed vt indiuisibilis secundum profunditatem; & quoniam superficies habet proprias lineas continuatiuas, & lineæ propria puncta, hinc si superficies in instanti acquiritur, etiam lineæ, & puncta continuantia in instanti acquiruntur, vnde dici posset fieri in instanti motum aliquem extensiuum secundum longitudinem, & latitudinem, sed in rigore non dici nisi mutatum esse, quia latitudo illa acquiritur, quatenus est continuatiua profunditatis, secundum quam mensuram fit corporum motus. Pari passu incedendum est in qualitate, hæc enim quando acquiritur in subiecto quanto, extenditur per illud, & in toto tempore tota qualitas per totum subiectum extenditur, in parte temporis pars qualitatis extenditur in parte subiecti, & in quolibet instanti illius temporis in quolibet indiuisibili continuante partes subiecti recipiuntur indiuisibilia continuantia partes qualitatis, & quoniam motus iste extensiuus fit secundum profunditatem subiecti, quod acquiritur in instanti, est latitudo quædam qualitatis absque profunditate in superficie subiecti terminata, nam verum est in hoc instanti v.gr. calorem ad tantam extensionem subiecti peruentum esse, ly tantum non significat, nisi indiuisibile terminans illam partem subiecti; quapropter concedendum est in instanti fieri extensionem caloris secundum latitudinem, licet non secundum profunditatem. Nec valet, quod obijcitur, in superficie illa subiecti prius erat latitudo quædam indiuisibilis secundum profunditatem oppositi frigoris, ergo non potuit indiuisibile caloris in instanti produci. Non valet, quia motus fit secundum profunditatem, quo pacto latitudo illa frigoris est indiuisibilis, & consequenter vt sic non est potens inducere successionem in illo motu, ad hanc enim requiritur contrarietas secundum eandem diuisibilitatem scilicet secundum profunditatem, ideoque poterit in instanti expelli, sicut in instanti acquiritur.

69 Non solum autem fit hic motus in qualitate, sed etiam fit motus secundum intensionem in eodem tempore, quare in toto illo tempore, in quo qualitas extenditur per totum subiectum, intenditur etiam per totum secundum gradus licet vniformiter difformiter, & in vna parte temporis pars gradualis qualitatis intenditur in vna parte subiecti, & in quolibet instanti temporis qualitas habet determinatam, & tantam intensionem, quod est habere indiuisibile intensionis; quæ determinata intensio, quia est in hoc instanti in parte determinata subiecti extensa, idcirco simul habetur in eodem instanti vtrunque indiuisibile, & quia hoc indiuisibile intensionis est extensum, habet continuari per indiuisibilia simpliciter, quæ simul etiam acquiruntur, quapropter hæc tria indiuisibilia simul habentur in eodem instanti, sicut in tempore acquiruntur simul partes extensæ, partes intensæ in partibus subiecti fundatæ, & partes intensæ existentes in indiuisibilibus subiecti. Verum est, tamen, quod cum loquimur de parte aliqua determinata qualitatis, quæ est simul intensa, & extensa, ly determinata circumscribit vltimum indiuisibile extensionis, terminans partes intensiuas, & vltimum indiuisibile extensionis terminans partes extensiuas, & quia hæc pars in instanti habetur determinata vtroque modo, ideo in instanti illa indiuisibilia intelliguntur acquiri, nam in tempore sequenti partes intensæ, & extensæ, quæ acquiruntur, copulantur illis indiuisibilibus, ante hoc instans non habetur quid determinatum nec intensiuè, nec extensiuè, quia antea acquirebantur partes, non indiuisibilia.

70 Ex his Ad argum. antec. Ad prob. neg. min. ad cuius probat. dicimus, in quolibet instanti acquiri indiuisibile intensionis simul cum indiuisibilibus extensionis, in quibus etiam adsunt indiuisibilia simpliciter; & quia impugnationes contra ista simpliciter indiuisibilia supponunt hæc sola acquiri, ideo non concludunt contra nos. Cum igitur probatur indiuisibile extensionis non acquiri in instanti, quia non pertinent ad intensionem, concedimus, non enim ex hoc capite ponemus illa, sed quia continuant extensionem. Ad aliam dicimus, hæc indiuisibilia intensiuè diuidi, quæ habent in se partes intensiuas,

uas, non quia sint partes intensiuæ, ideoque aliud est loqui de indiuisibilibus, & aliud de illis partibus, illæ partes possunt in tempore acquiri, non autem indiuisibilia. Ad 1. impugnat. alterius membri de indiuisibilibus intensiuis concedimus esse extensiuè diuisibilia, non tamen secundum omnem dimensionem, seu secundum profunditatem, in instanti enim acquiritur indiuisibile terminans partem intensam in certa parte extensa subiecti, & consequenter indiuisibile illud intensiuum erit in superficie subiecti terminante partem illam subiecti, & simul cum indiuisibili extensionis; quare sicut subiectum illius indiuisibilis est superficies illa subiecti, quæ est secundum latitudinem diuisibilis, non secundum profunditatem, etiam indiuisibile fundatum intensionis erit diuisibile secundum extensionem latam, non verò profundam, non implicat autem in instanti fieri alterationem extensiuam hoc modo, vt supra dicebamus, nam motus extensionis fit secundum profunditatem. Ad 2. etiam patet ex dictis, illud enim indiuisibile potest destrui in instanti, sicut in instanti fuit acquisitum, quia non destruitur, vt est quid extensum, & diuisibile, sed vt continuatiuum, & indiuisibile; Ad 3. neg. maior, in alteratione enim præsupponitur subiectum non fit, nec indiuisibile intensionis est in indiuisibili extensionis vt in subiecto, sed ambo sunt in superficie subiecti passi, quod alteratur tam intensiuè, quam extensiuè.

71 Quartò, nec minus difficulter argum. nequit naturaliter indiuisibile aliquod solitariè existere, sed hoc sequeretur, si in primæ saltim productione qualitatis intensio instantanea non esset, ergo, &c. Min. probat. quia qualitas, cum sit quoddam ens determinatum, habet propria indiuisibilia terminatiua, quorum vnum prius debet acquiri, id videlicet quod est initiatiuum qualitatis, & hoc in instanti, quia nequit indiuisibile acquiri in tempore ex dictis disput. 14. Physic. quæst. 2. articul. 4. tunc quæritur, vel ignis cum producit verb. gr. primum indiuisibile caloris in superficiem ligni, cui sit contiguus, producit aliquid qualitatis intensæ, vel non; si primum, iam daretur intensio instantanea; si secundum præterquam quod voluntariè dicitur, quia ex dictis disp. præced. q. 4. agens in superficie prima passi potest producere æqualem qualitatem in gradu propter compenetrationem, & si in illo instanti non produceret, nec postea, quia non acquirit nouas vires, iam daretur indiuisibile qualitatis in illo instanti, sine partibus qualitatis, quod implicat, & est probatio maioris, quia indiuisibilia sunt modi partium, entitas autem modalis nequit esse sine re, cuius est modus, quod sint modi patet, alioquin deberent non se ipsis, sed alijs mediantibus vniri partibus, quod est falsum, ergo seipsis vniuntur, & sunt vniones.

Respond. ex dictis disp. 14. Physic. quæst. 2. artic. 8. non implicare pro aliquo instanti dari indiuisibile sine partibus, siue enim in prima superficie producat aliquid intensionis, siue non, semper illud indiuisibile esset sine partibus, quas debet terminare, istæ enim sunt extensiuæ, non intensiuæ. Hinc neg. maior, nec probatio vrget, sæpius enim has modales entitates Recentioribus valdè familiares negauimus, & quamuis seipsis vniantur cum partibus, adhuc si partes non essent, possent existere, vt diximus disp. 9. Physic. quæst. 2. art. 5. so respons. ad 3. confirm. quarti argum. princip. Hinc non approbamus, quod ait Suar. disp. 46. sect. 4. numer. 17. probabile esse in casu primum illud indiuisibile qualitatis incipere in tempore sequenti, quia incipit per accidens ad inceptionem partium. Non valet, quia in instanti applicationis vel agens excedit resistentiam passi, vel non; si primum, ergo aliquid aget, saltim indiuisibile, quod potest tunc incipere; si secundum, ergo nec postea aget, quia non acquirit nouas vires, & sicut indiuisibilia continuatiua, quamuis sint propter partes, non incipiunt tamen in tempore cum partibus, sed in instantibus copulantibus partes temporis, & vltimum indiuisibile terminatiuum incipit per vltimum mutatum esse motus, idem dicendum de indiuisibili initiatiuo qualitatis, scilicet quod acquiratur per proprium mutatum esse, & consequenter in instanti initiatiuo temporis, in quo exercetur talis alteratio.

72 Cæterùm an in illo instanti solum producat agens indiuisibile extensionis, an verò aliquid etiam intensionis, dubium est pro vtraque parte, nam cum successio proueniat ex resistentia maximè contrarij, potest esse, quòd etiam illa superficies sit contraria qualitate adeò intensè affecta, vt non possit totaliter exui illa qualitate, & sic non producet omnem intensionem, quam poterit causare, sed aliquam, modò maiorem, modò minorem, iuxtà diuersitatem actiuitatis agentis, & resistentiæ contrarij; Accedit, quod si agens superat resistentiam contrarij, non est tam modicus excessus, iste, vt non possit producere, nisi indiuisibile in instanti applicationis. Neque ex hoc inferas dari primam partem motus, vel minimum in qualitatibus; concedimus enim in hoc sensu primam partem motus, non quidem successiui, sed instantanei, nec in aliquo corpore quanto, quo pacto ab Aristot. negatur dari in 6. Physic. sed solum in superficie; nec admittimus minimum in intensione, & extensione, vt asserunt Thomistæ, sed solum in intensione; & hoc non ex eo capite, quod non possit qualitas sub minori intensione reperiri, quod est fundamentum Thomist. sed ex actiuitate agentis excedente resistentiam passi, vnde hæc prima pars intensiua qualitatis est maior, vel minor, iuxta proportionem agentis cum passo.

73 Secundò, quòd agens simul agat extensiuè per totam sphæram probat. quia nihil obstat ex parte passi, cum totum sit debitè approximatum, neque ex parte agentis vlla est difficultas cum totum passum ponatur intra ipsius sphæram contineri, & si foret aliquod impedimentum, maximè id esset ex parte passi, hoc autem si datur, nunquam posset superari, posito, quòd agens vt causa totalis agat in totam sphæram, virtus enim agentis semper eodem modo manebit applicata in ordine ad partem remotam; hinc videmus totam aquam simul congelari; verumtamen est, quod in parte remota non producet in principio perceptibilem qualitatem. Respond. ex dictis disputat. præced. quæst. 1. art. 2. & ad 1. princ. & quæst. 4. conclus. 1. quòd licèt agens sit rectè applicatum, non idcircò dicitur agere in totum passum, quando adest contrarium, aliter deberet in instanti totam qualitatem causare in passum, & contrarium destruere, quia respectu cuiuslibet partis extensæ, & intensæ qualitatis contrariæ contentæ in propria sphæra, intelligitur sufficienter applicatum; quare dicimus non sufficere applicationem ad agendum, sed requiri, quòd agens superet resistentiam contrarij, quam statim nequit vincere, sed paulatim, non solùm intensiuè, sed etiam extensiuè, resistentia enim in progressu minuitur, quia pauciores partes remanent superandæ, & virtus agentis roboratur ex concursu partium sphæræ iuxta dicta disp. præc. q. 4. citat. vnde videmus actionem intensiurem esse in fine, quam in principio. Nec aqua totaliter simul congelatur, sed successiuè, licet non sit notabilis differentia, quia frigus non reperit in aqua contrarium intensum, quod resistat.

QVÆSTIO VI.

Consideratur Alteratio vt dispositio ad Generationem substantialem.

74 DIximus quæst. 1. huius disput. qualitatem duplicem finem habere intrinsecum, & extrinsecum, intrinsecus est productio alterius qualitatis, extrinsecus est substantialis generatio, cui qualitas inseruit tanquam instrumentum agentis substantialis; vsque modo loquuti sumus de alteratione in se, & vt proprium terminum respicit, scilicèt qualitatem; remanet, vt de ipsa loquamus in ordine ad finem extrinsecum, qui est introductio substantialis formæ in materia, seu quatenus est dispositio ad generationem; de qua dubia quædam dissoluemus.

Primò igitur dicendum tanquam ab omnibus concessum, formam quamlibet substantialem etiam animam rationalem habere connaturalem amorem, seu inclinationem ad aliquas qualitates, & connaturale odium, seu violentiam ad alias. Hoc prob. primò, nam videmus inter formas substantiales aliquas reperiri naturalem quandam amicitiam, inter alias verò naturalem quandam inimicitiam, siue res sint animatæ, siue inanimatæ, ergo multo magis id erit dicendum de formis substantialibus in ordine ad qualitates, Patet consequ. quia formæ substantialis, & qualitas faciunt vnum cum subiecto, reperiuntur enim simul in eodem indiuiduo, non sic duæ formæ substantiales. Tum quia videmus aliquas formas substantiales, si ab extrinseco priuentur quibusdam qualitatibus, statim ac cessat impedimentum extrinsecum, se reducere ad pristinum statum, vt patet in aqua calefacta, & ab igne remota, quæ se reducit ad pristinam frigiditatem; quædam etiam ad positionem quarundam qualitatum corrumpuntur, quædam de nouo fiunt, quæ omnia sunt signa naturalis amicitiæ, & inimicitiæ formæ substantialis cum qualitatibus. Quod autem hoc etiam competat animæ rationali, vt rationalis est, prob. quia anima, etiam vt rationalis, est forma informans corpus, vt suo loco dicemus, & vt sic est actus corporis Physici organici, ergo vt rationalis petit quasdam conditiones, & qualitates in corpore, sine quibus non amplius informaret corpus. Tum quia videmus animam coniunctam pendere à corpore in suis operationibus, itaut si læduntur organa, non rectè potest proprias exercere operationes rationales, vt patet in amentibus, ergo &c.

75 Secundò concedendum est cum communi, quòd forma substantialis quasdam qualitates sibi determinat ratione naturæ specificæ, & sunt illæ, quæ omnibus formis conueniunt illius speciei, & semper, vt sine illis nequeat forma conseruari in esse; alias verò sibi determinat ratione indiuidualis naturæ, & sunt, quæ conueniunt, vel ratione loci, vel temporis, vel alterius circumstantiæ, & illæ variantur, nec in omnibus reperiuntur, sic videmus animalia in principio sui esse habere mollitiem neruorum, & membrorum, atque humiditatis exuberantiam, quando verò senescunt, oppositas acquirunt qualitates; agaricus, dum est recens, pellit venenum, antiquatus est venenum pestiferum; mirobolani recentes ventrem soluunt, inueterati fortissimè stringunt, sorbæ recentes exasperant guttur, vetustæ leniunt, plantæ quædam in vna regione sunt venenosæ, in alia salubres. Solent etiam dispositiones distingui, quòd aliæ sint eductiuæ, aliæ conseruatiuæ, & aliæ operatiuæ, primæ inseruiunt eductioni formæ à subiecto, secundæ conseruationi eiusdem, tertiæ ad operandum. Verum est tamen, quòd forma non ita inclinatur ad connaturalem qualitatem, vt necessario expostulet illam habere in determinato gradu,

itaut

itaut non possit qualitas illa aliqualiter augeri, vel minui permanente forma substantiali in esse, videmus enim quòd aqua, quamuis inclinetur ad frigus, tolerat tamen, & compatitur aliquam frigoris mutationem, absque eo, quòd destruatur; idcirco qualitates requisitæ ad eductionem, vel conseruationem, aut operationem distinguuntur, quòd aliæ requiruntur ad simpliciter educi, conseruari, & operari, & sunt, quæ necessariò simpliciter requiruntur, itaut sine illis non posset forma educi, conseruari, & operari; aliæ requiruntur ad benè educi, conseruari, & operari, & sunt dispositiones conuenientes formæ in statu naturali perfecto.

76 Dices, si forma haberet determinatam inclinationem ad aliquas qualitates, cum hæc inclinatio sit naturalis, erit ad illas in esse perfectu sibi possibili, ergo quandocunque forma non haberet illas qualitates conuenientes ipsi in statu perfecto, esset in statu violento, & sic pueri, & senes, quia non habent qualitates conuenientes homini in statu perfecto, existerent violenter, sicut aqua calida, quia non habet frigus in gradu conueniente sibi in statu perfecto, violenter existit; hoc autem est falsum, quia nullum violentum est iuxta ordinem naturæ, & perpetuum, natura autem instituit, vt puer v. g. in principio habeat multum humidi, qua ratione nequit perfectè exercere operationes humanas, senex è contrà multùm sicci. Accedit, quòd multæ qualitates, quæ noxiæ reputantur, vt sunt, quæ in venenosis cibis reperiuntur, possunt consuetudine euadere proficuæ, vt de Mitridate refertur, qui ab infantia venenosis cibis assuefactus, absque vllo nocumento omne ferè veneni genus comedebat, ergo falsum est formam substantialem habere naturalem inimicitiam versus qualitates aliquas. Prob. conseq. quia naturalis proprietas, nec consuetudine, nec aliquo alio immutari potest.

Resp. Angestus de propr. formæ pag. 146. concedendo in aliquo sensu conseq. si spectetur natura hominis in se, at considerando naturæ cursum, posset negari, instituit enim natura, vt ab imperfecto ad perfectum progrediatur in actionibus, ideoque puer inspecto ordine vniuersalis naturæ potest dici in statu naturali, vnde si puer haberet qualitates hominis perfecti, diceretur vulgò infirmus, non quidem respectu naturæ humanæ, sed respectu communis cursus vniuersalis naturæ, quæ doctrina congruit cum his, quæ disp. 5. n. 46. dicemus explicando sensum, in quo corruptio naturalis dicatur. vide ibi. Ad aliud resp. ex eodem pag. 144. quòd quædam qualitates sunt per se odibiles à forma substantiali, quæ scilicet formaliter opponuntur qualitatibus naturalibus, vt est calor aquæ, frigus ignis; & istæ nunquam possunt reddi amabiles, & amicæ formæ; aliæ verò sunt per accidens, seu per aliud noxiæ, quatenus causant aliquem effectum noxium, vt sunt qualitates virtuales venenosæ in tantum enim disconueniunt, quia producunt effectum noxium, & istæ aliquando assuefactione possunt fieri quasi connaturales, sicut dici solet, quod consuetudo est altera lex, & natura: vnde videmus, quosdam cibos, potum, aerem, somnum meridianum, & similia vni prodesse, alteri nocere propter assuefactionem, imò assueti quamuis imbecilliores facilius tolerant labores corporis, quàm fortiores, sed insueti, ratio est, quia licet ab initio principium operationum aliqualiter lædatur, vsu tamen potest aliqua qualitas imprimi, vel taliter affici principium actiuum, vt non amplius lædatur, imò concurrat ad similes actiones; sic assueti laboribus, præter alia acquirunt quandam densitatem, & duritiem corporis, vt facilè calori, vel frigori resistant; nam durum difficulter patitur ab extrinseco; partes etiam corporis fiunt solidiores, à superfluitatibus puriores, & fortiores: sic ex vsu continuo veneni Mitridates acquisiuit qualitatem quandam, qua nutritiua virtus vtebatur ad digestionem cuiuslibet veneni. Præterquamquod posset dici has qualitates non esse noxias naturæ specificæ, sed indiuiduali.

77 Tertiò quæri solet, in quo genere causæ concurrant dispositiones istæ ad generationem, & formam substantialem, & à quo effectiuè causentur. De primo satis diximus disput. 5. Phys. q. 8. ar. 1. De secundo dicimus, dispositiones præuias ad generationem produci ab agente, quæ verò consequuntur formam substantialem in subiecto, eo quia præuiæ in corruptione præcedentis formæ corrumpuntur, non enim in materia immediatè recipiuntur, sed in toto composito ex dictis ibid. & disp. 3. Phys. q. 1. proximè ab ipsa substantiali forma dicuntur emanare, quamuis Thomistæ dicant ab agente etiam produci, eo innixi principio, quod dans formam, dat etiam consequentia ad formam: cuius tamen falsitatem ostendimus fusè disp. 7. Phys. q. 4. ar. 2. & dis. 15. q. 8. art. 2. & disp. 3. de Cælo qu. 2. dum probauimus idem posse seipsum mouere, & acquirere sibi connaturales perfectiones: cum igitur forma substantialis habeat actiuam potentiam producendi in se accidentia, de qua actiuitate fusè disputauimus dis. 7. Phys. q. 6. ar. 3. non est, cur productionem immediatam connaturalium accidentium agenti tribuamus, & formæ denegemus.

78 Quartò solet quæri de terminis istarum dispositionum, tam earum, quæ conueniunt formæ in esse perfecto, quam earum, quæ prærequiruntur ad eductionem formæ, & introductionem in subiecto. Et quidem de primis res est facilis, sunt enim versus maximum intrinsecè terminatæ per *maximum quod sic*; quod patet ex dictis disp. præced. q. 2. vbi asseruimus quamlibet actiuam potentiam creatam esse terminatam intrinsecè, ergo etiam effectus ab illa prouenientes, cum igitur forma ignis v. g. habeat potentiam producendi in se calorem, vt in statu sibi debito, & connaturali existat, certè calor iste erit intrinsecè terminatus quoad intensionem. At quoad extensionem distinguendum est; si enim forma substantialis est versus maximum terminata, qualem diximus disp. 9. Phys. q. 5. ar. 2. esse animam, etiam dispositiones eodem modo erunt terminatæ; si verò nullum exposcit terminum, vt sunt aliæ formæ substantiales ex dictis ibi ar. 1. nec dispositiones aliquem habebunt terminum in extensione. Quoad paruitatem insuper eodem modo est distinguendum de termino extensionis, quod si forma determinat sibi minimum naturale, vt est anima, etiam dispositiones tale *minimum quod sic* habebunt, si nullum petunt terminum, & minimum, idem de dispositionibus dicendum. At quoad intensionem videtur, quod quælibet forma determinet sibi aliquem gradum, sine quo non posset naturaliter existere in subiecto, secundum vnam viam positam disp. 7. Phys. q. 6. art. 3. & etiam secundum aliam, quam ibi amplexi sumus, posset idem sustineri, dummodo tamen substantialis forma non magis pro illo gradu resistat, quàm pro alijs, hanc enim determinationem cum maiori resistentia ibi negauimus: qui terminus videtur intrinsecus, quod enim determinat sibi aliquam quantitatem, determinat etiam indiuisibile illius, vt in simili sæpè diximus, ergo idem de qualitate dicendum.

79 De dispositionibus autem ad generationem prærequisitis, nulla est difficultas de anima, hæc enim quia exposcit terminum intrinsecum paruitatis, & ad aduentum ipsius forma præcedens scilicet corporeitatis non desinat esse, sed permaneat; consequenter dispositiones prærequirit intrinsecè terminatas versus paruitatem per *minimum quod sic*, quo dato statim anima introducitur in subiecto. At grauis est difficultas de dispositionibus ad alias substantiales formas prærequisitis; Idcircò not. quòd dispositiones, quas agens inducit in subiecto, antequam generet, non subiectantur in materia, sed in toto composito, v. g. ignis, vt possit in lignum introducere formam ignis, priùs alterat lignum per calorem, qui calor non est in materia prima ligni, sed in toto ligno, & consequenter ad destructionem ligni destruitur, vnde non concurrit calor corrumpendo immediatè formam ligni, sed solum accidens contrarium, vt sæpè disp. 7. Phys. cit. dictum est: Quapropter vltima dispositio ad formam ignis ab igne in ligno causata est semper in nostra sententia compossibilis cum forma ligni, qua introducta ignis non amplius alterat, sed generat; & de illa dispositione quærimus, quo pacto sit terminata; verum est tamen, quòd non semper ignis necessariò exposcit eundem gradum caloris, sed respectu vnius subiecti petit intensiorem calorem, respectu alterius remissiorem, puta si in subiecto reperit siccitatem, calor non necessariò debet esse tam intensus, sicut si subiectum esset humidum, quare non potest assignari certa regula, quot gradus caloris, & quomodo prærequirantur ad formam ignis.

80 Solum dici potest, quòd ignis ideo prius alterat, quàm generet, vt formam ligni expoliet accidentibus contrarijs, cum igitur forma ligni peruenerit ad gradus illos, quos necessariò exposcit pro sui conseruatione; tunc ignis non amplius alterat, non quia calor ignis non sit ex se potens corrumpere gradus illos frigoris propter resistentiam formæ ligni, non enim forma magis resistit pro his gradibus, quam pro alijs, vt disp. 7. cit. diximus, sed quia ad destructionem illorum graduum cessaret forma substantialis, & sic non posset amplius alterare, quia alteratio præsupponit, non destruit subiectum: quapropter ignis incipit agere generando formam ignis, vnde totus calor productus dicetur dispositio vltima formæ ignis, qui est compossibilis cum forma ligni, & cum gradibus frigoris, quos pro sui conseruatione expostulat; & consequenter, quoniam formæ contrariæ, quando sunt immediatè circa idem subiectum, ita se habent, vt colligitur ex Scot. 2. d. 2. q. 9. O. quod si vna est intrinsecè terminata, alia est extrinsecè terminata; ideo quia gradus frigoris sunt terminati intrinsecè ex dictis per *minimum quod sic*, v. g. septimus, & octauus gradus calor ignis erit extrinsecè terminatus, per *minimum quod non* quatenus ignis alterando lignum non attingit septimum gradum caloris, sed quemlibet infra illum. Quoad extensionem verò nullum habent terminum, nec intrinsecum, nec extrinsecum, sicut nec huiusmodi formæ substantiales.

81 His solui potest aliud dubium, quod solet etiam quæri de his dispositionibus præcedentibus generationem, quando scilicet introducantur, & vltimatè disponere intelligantur subiectum ad generationem, an in instanti, vel in tempore, quod est quærere, an vltima dispositio incipiat esse in subiecto in instanti, & per primum esse, an in tempore & per vltimum non esse. De dispositionibus animæ non est dubium, incipiunt enim per primum esse, vt dispositiones vltimæ sunt; vt sic enim dicunt quid certum, & intrinsecè terminatum, tam in intensione, quam in extensione, ergo in instanti, & per primum esse acquiruntur, iuxta dicta disp. 14. Phys. q. 2. art. 3.

Tota difficultas est de dispositionibus aliarum formarum, quæ nullum habent terminum intrinsecum paruitatis, quando scilicet materia ligni dicitur vltimò disposita ad recipiendam formam ignis. Qui

sustinent

sustinent quamlibet formam habere minimum naturale, & dispositiones in materia prima recipi, asserunt quoque intrinsecè incipere, & per primum esse. Sustinentes autem formam substantialem non habere minimum, communiter dicunt dispositiones vltimas incipere extrinsecè in parte quadam indeterminata tam temporis, quam subiecti.

82 Verùm in hac re est aduertendum, quòd cum vltima dispositio non sit quid certum, & determinatum intrinsecè, sed extrinsecè, explicatur enim per *minimum quod non*, neque ita præcedat generationem, vt cum illa persistat, sed potius destruatur, vt diximus, certè non potest quæri, quod incipiat, vt ad ipsam immediatè sequatur generatio, sed potiùs quando desinat (non est sermo nunc de dispositione vt sic, clarum enim est, quod incipit, cum agens alterare inchoat, sed de dispositione vt vltima, quo pacto dicit qualitatem vt præcedentem immediatè generationem) assumptum patet, quia non potest incipere per primum esse, quia est quid indeterminatum, & incertum, ergo nequit incipere in mensura certa, & determinata, quale est instans, & primum esse, tempus enim motus, terminus, & mobile debent proportionari ex 6. Physic. 9. nec potest incipere per vltimum non esse, ita vt valeat dicere nunc non est vltima dispositio, postea erit; quamuis enim hoc esset verum, si vltima dispositio diceret illam intensionem qualitatis indeterminatam aduenientem indiuisibili acquisito in illo instanti, quod ponitur vltimum non esse huius dispositionis, quomodo est terminata per *minimum quod non*; attamen nequit hoc instans esse etiam vltimum non esse generationis, ita vt idem instans sit vltimum non esse vtriusque, vt quidam explicant; ratio est, quia vltima dispositio non est cum generatione, vt diximus, modò si idem instans esset vltimum non esse vtriusque, vltima dispositio in parte illa indeterminata temporis esset, & non esset simul, nam quia in illa inciperet, esset, quia verò generatio quoque in illa parte inciperet non esset. Quapropter si loquamur de vltima dispositione, vt respicit generationem immediatè sequentem, debemus loqui de desitione dispositionis, non de inceptione, vnde desinet quando incipiet generatio substantialis formæ.

83 Dices generatio non viuentium, quia successiuè fit ex dicendis disputat. 5. quæst. 5. articul. 1. incipit extrinsecè per vltimum non esse, ergo dispositio vltima desineret intrinsecè per vltimum esse, nunc est, post non erit, quod non est consequenter dictum, nam si habet esse in illo instanti, erit quid certum, & determinatum; tum quia si est in hoc instanti, ergo in aliqua parte subiecti determinata, quæ cum sit diuisibilis extensiuè, & ignis agat prius in partem ligni propinquiorem, quam in remotiorem, iam hæc vltima dispositio prius fuit introducta in parte propinquiori, ergo quando ignis disponebat remotiorem, debebat in propinquiorem generare, & consequenter illud instans non fuisset vltimum non esse generationis.

Resp. quòd si loquamur de productione formæ substantialis etiam quoad indiuisibile initiatiuum, sic generatio incipit in instanti, & per primum esse, vt in simili de qualitate diximus q. præc. & dispositio desinit per primum non esse, verè enim in illo indiuisibili materiæ non amplius reperitur calor ab igne productus per alterationem, quia tunc destruitur ad destructionem indiuisibilis ligni, & sicut in illo instanti non fit generatio secundùm partes formæ, aut subiecti, sed immediatè post, quod est incipere extrinsecè, ita dispositio erit in parte subiecti in hoc instanti, sed immediatè post nō erit, quod est desinere intrinsecè, & sicut in tempore sequenti non introducitur certa pars formæ in certa subiecti parte, sed incerta, ita nec destruetur certa dispositio in parte certa subiecti, sed indeterminata; negatur igitur ex hoc, quod dispositio desinat per vltimum esse, sequi quid certum, & determinatum esse, sicut nec quod sequitur primum indiuisibile subiecti est quid certum, quamuis existat in hoc instanti. Dices in hoc instanti agens agit in partem illam subiecti, non generando, sed alterando, non producendo diuisibile qualitatis, hoc enim fit in tempore, ergo indiuisibile, ergo dispositio in hoc instanti erit proprio indiuisibili terminata, & certa. Resp. quòd agens agit in hoc instanti alterando non quidem partem indeterminatam subiecti, sed aliquam determinatam; nam vt notant Conimb. 8. Phys. c. 8. q. 2. ar. 3. ad hoc vt aliqua forma incipiat in instanti, requiritur, non solum quòd sit certa, sed etiam quòd in parte certa introducatur, qualis non est pars illa subiecti sequens illud primum indiuisibile, nihil ergo agit in hoc instanti in illa parte indeterminata, & hoc quia non est subiectum capax actionis instantaneæ; sed immediatè post aget generando. Per idē ad 2. in hoc enim instanti est in parte indeterminata, in qua nequit assignari certa medietas nec ex parte subiecti, nec ex parte dispositionis, cum vtrunq; sit indeterminatū, & incertum; sufficit, quòd agēs intelligatur agere in tēpore immediatè seq. & in hoc instāti agat in primum indiuisibile, ante enim hoc instans erat dispositio indeterminata etiam in illo indiuisibili. Vide aliam responsionem dis. 5. q. 5. ar. 1. ad 1. quæ supponit dispositionem ad formam substantialem requisitam in esse intrinsecè terminatam, nam vt diximus non necessariò agens alterando debet prouenire exclusiuè vsque ad gradum, quem forma expellenda sibi determinat, quo pacto necessariò illa dispositio esset extrinsecè terminata, sed minor qualitas sufficiet, quæ intrinsecè terminata poni potest, nempè in gradu proximè inferiori ad illum, & accipe illarum solutionum, quæ magis placet, aut aliam meliorem excogita, hæc enim est difficultas ferè inextricabilis in hac materia militans contra successionem nedum generationis, sed etiam alterationis; hac tamen perterritus ne in oppositam descendas sententiam, quia in maiores adhuc incides angustias.

DISPVTATIO QVARTA.

De Rarefactione, & Condensatione.

Licet Rarefactio, & Condensatio etiam sine præuia alteratione contingere possint per solum motum localem, vt quando aliquod mobile mouetur in aere motu recto, pars aeris insequens mobile rarefit, pars autem cedens mobili condensatur, regulariter tamen alterationis beneficio contingunt, frigefactione namque fit condensatio, sicut calefactione rarefactio, vt dictum est disp. 1. imò in opinione multorum, vt in progressu videbimus, Rarefactio, & Condensatio sunt species quædam alterationis, & motus ad qualitatem; hac igitur de causa post disputationem de Alteratione hanc immediatè subteximus de Rarefactione, & Condensatione.

QVÆSTIO PRIMA.

An per Rarefactionem, & Condensationem aliquid acquiratur, vel deperdatur.

1 Corpora rarescere, & addensari nemo hactenus Philosophorum negauit, aquam enim videmus rarefieri; dum feruens in cacabo maiorem, & ampliorem petit locum, quam prius obtineret, & vapores addensari, dum in nubem concrescentes in minorem coarctantur, & contrahuntur, sed grauis admodum est difficultas in assignando modo, quo fiat huiuscemodi rarefactio, & condensatio, dubitatur enim primò, an fiant per alicuius rei acquisitionem, & deperditionem, nec ne? deinde si ita fiunt, quæritur, an id sit substantia, vel quantitas, aut qualitas, vel potius respectus quidam in ordine ad locum; primam difficultatem hic examinabimus, posteriores in sequentibus.

Quamplures tum ex Antiquis, tum ex Recentioribus opinati sunt corpora rarescere, & addensari absque eo, quòd quippiam re vera acquiratur, vel deperdeat corporibus rarefactis, vel addensatis; quam tamen opinionem non omnes eodem modo explicant; veteres enim quidam, quorum placitum refert Aristot. 4. Physic. 83. dicebant, rarum esse id, in quo vacua multa insunt pluribus inani interstitio ab inuicem distantibus, densum verò, cuius partes constipatæ sunt; ac sibi omninò cohærent nullis, aut paucis vacuitatibus interiectis, vnde consequenter aiebant rarefactionem fieri per solam admixtionem vacui inter partes corporis rarefacti, condensationem verò per reditum earundem partium in vacuum, & sic asserebant fieri absque acquisitione, aut deperditione alicuius in corporibus rarefactis, vel addensatis. Alij verò antiquiores vacuum non admittentes in rerum natura condensationem explicabant per compenetrationem partium corporis addensati, rarefactionem verò per extractionem earundem ab inuicem, & in hunc modum ipsi quoque negabant in rarefactione, & condensatione aliquid reuera de nouo acquiri, vel deperdi; neque ex Recentioribus desunt, quibus hæc veterum arrideat sententia vno, vel alio modo explicata.

2 Dicendum tamen est, nec beneficio vacuitatis, ac repletionis eius rarefactionem, & condensationem fieri, nec ope penetrationis & extractionis partium eiusdem corporis, sed per aliquid re vera additum, vel deperditum in corporibus postea explicandum. Est communis in scholis, & primò, quòd non fiant per vacuitates interceptas, tum quia iam satis constat ex 4. Phys. naturam abhorrere vacuum, etiam quantumuis modicum: tum quia si ignis rarus foret per inanitates interceptas, esset penè totus, vacuus comparatus ad

terræ

terræ densitatem; tum quia com sit corpus valdè subtile, & mobile, non videtur, quomodo connaturaliter secum compatiatur tot cauitates, ac vacuitates, & non potius conentur singulæ partes inuicem coire ad expellendum vacuum; tum quia cum hyemali tempore glaciantur flumina, fontes, oleum, cœterique liquores, & ipse comprimitur aer ratione summi frigoris, magnum vtique, & vastum relinqueretur vacuum, non nisi tempore æstiuo rursus replendum, cum tamen natura nec per breuissimam morulam vacuum patiatur, vt pluribus experientijs demonstrauimus dis. 12. Physic. quæst. 1. tum quia cum corpus rarefit, secundum omnes partes rarescit, vt constat in aqua feruescente, quod non esset, si fieret rarefactio per vacuitates interceptas, quælibet enim pars maneret, qualis antea erat, & solum inter vnam, & aliam intruderetur vacuum; tum quia per totam aquam efferuescentem sentitur calor continuè diffusus, lumen per totum aerem, & sic de alijs qualitatibus, signum euidens in illis corporibus rarefactis non dari vacuitates illas, sed vbique substantiam, cui accidentia illa inhæreant; videatur Arist. 4. Phys. 84. vbi ex professo hoc refutat figmentum. Tum tandem quia falsum esset, quod corpus rarefactum maiorem occupet locum, quam antea, nam tantundem loci occuparet, vt antea, cum hoc solum discrimine, quod prius occupabat illum continuatum, nunc dissitum.

3 Deinde probatur non fieri per penetrationem, & eductionem partium eiusdem corporis, vt alter dicendi modus asserebat, quia vt constat ex Physicis non minus natura refugit penetrationem corporum, quam ipsummet vacuum, si enim possibilis esset naturaliter corporum penetratio, vtique tormenta bellica tanta vi non disrumperentur, deberet enim ignis potius metallum penetrare, quam tantam violentiam causare; quod si dicas, non omnia corpora penetrare quælibet, sed tantum partes alicuius corporis homogenei posse penetrare alias partes eiusdem; Hoc non satisfacit, quia saltim in fractione tormenti bellici partes ignis deberent potius in se redire, quam æris durissimi soliditatem disrumpere, cum illud sit naturale secundum istos, hoc violentum. Sed hic aiunt aliqui vtique impossibilem esse naturaliter penetrationem, quæ fiat per motum localem, at non quæ fit media alteratione, qualis est illa, quæ in condensatione contingit. Verùm hoc effutiunt sine vllo prorsus fundamento; nam ipsamet penetratio dimensionum est illa, quæ ex se naturaliter repugnat, vt docet Arist. 4. Physic. 55. à quacunque causa oriri dicatur; tum quia rarefactio, & condensatio etiam sine alteratione interdum contingere possunt, vt diximus initio disputat. tum quia vel in condensatione omnes partes se penetrant, vel aliquæ tantum; non secundum, quia non est maior ratio de vna, quam de altera, & tunc non fieret condensatio secundum omnes partes; si primum, ergo corpus redigeretur in punctum, tum quia in corpore addensato apparent eadem figura, eædem partes, ac eadem prorsus accidentia, atque colores, quæ cernebantur antea in ipso rarefacto, ergo in condensatione non se penetrant, alioquin accidentia confunderentur ad inuicem, & vna pars obtegeret aliam; idque manifesto declarari potest exemplo, cum nimirum ingens mons, vel integra ciuitas in speculo repræsentatur, hæc enim adeo adamussim exprimuntur in speculo, vt omnes, & singulæ eorum partes in eo repræsententur, non enim vna pars obtegit alteram, quantumuis minimam, aut cum alia confunditur, etiam si virtute specierum quodammodo condensentur in speculo, & ad modicam molem redigantur; non ergo condensatio fit media penetratione.

4 Demum rarefactionem, & condensationem contingere nulla intercedente partium penetratione, aut extractione, nulloue interueniente vacuo manifesta demonstrat paritas, quæ de motu afferri solet; raritas enim ac densitas in quantitate permanenti æquiualet prorsus, ac correspondet velocitati, ac tarditati motus in quantitate successiua, adeout motus velox dicitur ille, qui habet partes suas spissas, constipatas, ac veluti condensatas, tardus è contra, qui easdem habet veluti raras, & quodammodo inter se distantes in ordine ad tempus, at in velocitate motus certum est nullam contingere partium compenetrationem, vel confusionem, quia nulla potest assignari pars motus, quæ simul tempore currat cum alia parte, non enim transit nisi per partem post partem, quantumuis sit velox; similiter in tarditate nulla fit extractio partis ab alia, cum qua prius foret compenetrata, nulla pariter notari potest interruptio, aut media quies, quamuis vna pars magis distet ab altera in motu tardo, quam in velociori, æquè enim in se continuus est motus tardus, ac velox, nulla prorsus interruptione, & quiete media interpolatus, vt diximus disp. præced. num. 63. & 66. ergo idem prorsus ferendum est iudicium de partibus quantitatis permanentis, quòd licet modo sint magis inter se constipatæ, & propinquæ per condensationem, modò distanciores, & magis extensæ per rarefactionem, hoc totum contingit absque interceptis vacuitatibus, & partium diuulsione, & absque vlla prorsus penetratione, & earundem penetratarum extractione.

5 Sed hic objicies præcipuum punctum totius difficultatis in hac disputatione; si talis extensio per rarefactionem facta importat maiorem partium distantiam, hoc non videtur contingere posse sine vacuo, aut penetratione, & ratio est, quia partes corporis rarescentis vtique ante rarefactionem erant continuæ, ergo saluari nequit, quòd magis postea inter se distent, nisi detur vacuum inter illas, vel dicatur partes tales corporis ante rarefactionem fuisse magis continuas, idest se penetrasse, & postea in rarefactione educi extra se inuicem.

Hæc sola difficultas in tot distraxit opiniones Auctorum capita in hac materia, cui plenè satisfacere nequimus, nisi quousque nostram proferamus sententiam de rarefactione, & condensatione, quod inferius quæst. vlt. præstabimus. Verùm quamuis hic modus adeò torserit Auctorum animos, Hispani quidam recentiores indolis ingenitæ ductu, cum in Physicis composuerint continuum ex punctis turgidis, inflatis, atque tumentibus, quæ proinde appellant minima Physica habentia partes tantum virtualiter distinctas, hanc difficultatem in præsenti floccifaciunt, & nullo negotio ab ea se expedire gloriantur; cum enim ista tumentia puncta ab eis occupare ponantur maiorem, & minorem locum sine acquisitione partis alicuius realis, sed tantum maiori dilatatione partium virtualium, quemadmodum Angeli maiori, vel minori spatio se coextendunt sine acquisitione partium, dicunt consequenter, rarefactionem esse maiorem illam extensionem partium virtualium, condensationem verò esse earundem restrictionem; quare ad obiectam difficultatem aiunt partes post rarefactionem non magis à se inuicem distare, saltim primam à secunda, & secundam à tertia, & sic deinceps, sed tantum admisisse dilatationem partium virtualium, quæ dilatatio facit, vt prima magis distet à tertia, & secunda à quarta, & ita deinceps, quam distarent antè rarefactionem.

6 Sed hanc fictionem de punctis turgescentibus latè refellimus disp. 9 Physic. quæst. 2. art. 2. vt omninò irrationabilem, & confundentem naturam rerum materialium cum spiritualibus, res enim materiales sunt in loco per extensionem formalem suæmet entitatis partes integrales habentis, quatenus sunt totæ in toto loco, & partes earum in distinctis partibus loci, non autem per extensionem tantum virtualem ad instar Angeli; Sed admissa etiam hac partium virtualitate in rebus materialibus, ac tumore punctorum non plenè euadunt adhuc propositam difficultatem, dum inquiunt in rarefactione non fieri distantem primam partem virtualem à secunda, & secundam à tertia, sed tantum primam à tertia, & secundam à quarta, & ita deinceps per nouam dilatationem earum; Planè hoc repugnare videtur, quia talis distantia, & elongatio fieri nequit inter partes remotas, nisi etiam fiat inter propinquas, si enim secunda pars est æquè propinqua primæ, & tertia secundæ, & quarta tertiæ post rarefactionem, ac erat antea, vtique adhuc etiam prima erit æquè propinqua tertiæ, & secunda quartæ, & sic deinceps, vt ergo fiat maior distantia inter partes remotas, debet etiam fieri inter propinquas, & sic rursus ex integro redit proposita difficultas, Et eadem instantia refellitur, quod dicunt alij in opinione communi admittente partes reales in continuo, & non virtuales tantum, nimirum partes, quæ se proximè tangunt, non fieri magis distantes post rarefactionem, quam fuerint antea, sed eas tantum magis a se inuicem distare, inter quas intermediat alia pars; Videamus ergo, quid alij dixerunt ad hunc nodum dissoluendum in sequentibus quæstionibus.

QVÆSTIO II.

An per rarefactionem, & condensationem aliqua substantia acquiratur, vel deperdatur.

7 QVamplures ad euitandam propositam difficultatem dixerunt rarefactionem fieri per ingressum quorumdam corporum subtiliores in poros rei, quæ rarescit, qua de causa pori maiores fiunt, & partes illius corporis rarescentis magis dilatantur, & fiunt inter se distantiores, non per interiectionem vacui, vt dicebant Antiqui, sed substantiæ extraneæ tenuioris, & sic corpus rarefactum occupat maiorem locum: condensatio verò fit per expulsionem eorumdem corpusculorum, ob quorum egressum pori minores fiunt, ac restringuntur, & partes corporis inter se se magis constipantur absque vlla prorsus penetratione; & sic corpus condensatum occupat minorem locum; itaque volunt isti rarefactionem fieri per acquisitionem substantiæ extraneæ intra poros corporis rarescentis se se insinuantis, condensationem verò per deperditionem eiusdem, dum foras expellitur, eo ferè modo, quo videmus lanam, & spongiam contrahi ad minorem locum, dum manu comprimuntur, & foras pellitur aer intra earum cauitates inclusus, laxatas verò rursus redire ad ampliorem locum ob regressum aeris ad easdem cauitates; citantur pro hac sententia Ocham opusc. de Eucharist. Gabriel in Canon. lect. 45. Valles. 4. Phys. tex. 24. & controuers. 27. Bassonus lib. de Natura, & fixo pede eam nouissimè tuetur Arriag. disp. 16. Phys. sect. 10. sub sect. 2. à qua sententia non videtur abhorrere Scot. ipse 4. dist. 12. q. 4. infra B. & ex professo tenet Mairon. 4. d. 12. q. 25.

8 Dicendum tamen est, rarefactionem, & condensationem, si de illis propriè, & in rigore philosophico loqui velimus, hoc modo nequaquam fieri per acquisitionem, aut deperditionem substantiæ extraneæ, diximus *propriè*, quia si impropriè, & largè de illis sermo fiat, concedunt omnes talem restrictionem, ac dilatationem in corporibus porosis factam per ingressum, vel egressum corpusculorum

lorum tenoiorum à poris eorum esse rarefactionem, & condensationem quandam, & afferunt exemplum illud de spongia compressa, & laxata. Conclusio est communis in schola, & Scoti loc.cit. § *Ad quæstionem* quamuis enim lit. B. oppositam opinionem retulerit sub terminis ferè probabilibus, eam tamen reijcit in corpore quæsiti sub litt. F. probando conclusionem positam primò ratione theologica, quia species Sacramentales possunt rarefieri, vt patet de vino consecrato, ergo in tali casu intruderentur in eas illa corpuscula, quare cum ibi esset substantia noua, non esset vbique Christus, nec solum Christi corpus lateret sub vini accidentibus, sed alia quoque corpuscula, immo cum in condensatione postea hæc egrediuntur, deberet Sacerdos satagere, vt illa captaret, ac in sacrario reponeret.

Secundo probat ratione Physica, quia mirum videtur (ait Doctor) quòd nulla substantia manens eadem omninò possit transmutari à raro in densum, nec è conuerso; vis huius rationis consistit in hoc, quòd verè corpora rarescunt, & addensantur secundùm eandem substantiam, itaut eadem materia transeat de vno statu ad alium, vt ducuit Arist. 4. Phys. 84. vnde illa censetur rarefactio propriè dicta, cum eadem materia sine admixtione extraneæ substantiæ intra se dilatatur in maiorem locum, condensatio è contra, cum eadem prorsus substantia sine exclusione alicuius substantiæ à suis poris reducitur ad minorem locum, si aqua rarefit, cum calore in vapores abit, aut aer igne subtiliatur, cum verò vapor ille ad naturam aquæ redit, condensatur; at si rarefactio, & condensatio fierent præfato modo, nullum vnquam corpus rarescerет, & addensaretur secundum eandem suam substantiam; imò absolutè nunquam rarefieret, quia nulla eius pars fieret rara, sed quælibet per se permaneret, qualis antea erat, & solum inter vnam, & alteram intruderentur corpuscula illa Tum 2. quia in toto corpore rarefacto, & extensiori eadem accidentia reperiuntur, totum vinum rarefactum est eiusdem coloris, & saporis, tota flamma eadem luce, colore, & calore respersa, per tactum vbique sentitur calor, per visum color, ergo non est alia permixta substantia, alioquin, & eius accidentia viderentur, & sentirentur, cum ignis sit corpus valdè rarum, quę proinde multum haberet admixtum extraneæ substantiæ. Tum 3. quia difficulter assignatur, quænam sit hæc extranea substantia, quænam hæc corpuscula, quæ intromittuntur inter corpora rara, cum enim hæc debeant esse subtiliora illis, deberet admitti substantia quædam adhuc tenuior aere, & igne, quam de facto comminiscitur Bassonus, sed sine vllo fundamento; Tum 4. quia qualiscunque assignetur huiusmodi substantia, non videtur, qua ratione perpetuò seruetur permixta igni, & non potiùs ab eo consumatur.

9 Nec valet, quod ait Arriag. n. 225. talia corpuscula habere alias qualitates, ratione quarum resistunt igni, etiam in minima materia, sicut puluisculus adamantis, auri, vel argenti. Nam & hæc ipsa tandem consumuntur ab igne & substantia extranea, quam ipse ibidem intromittit in ignem, sunt vapores, terreæ exhalationes, & aer, quæ duo vltima præsertim sunt facillimę accensionis, & citò conuertuntur in ignem. Tum scilicet quia multa sunt corpora non porosa, quę tamen rarefactioni, & condensationi sunt obnoxia, vndè & in Cęlis secundum probabilem sententiam quędam partes sunt rariores, quędam densiores, & tamen certum est in eis poros non dari, quia non est assignabilis substantia, à qua repleantur. Tum 6. si ratio, cur ignis ex terra genitus occupet maiorem locum, sit, quia sunt ingressa corpuscula, percontamur, an illa sint rariora, & subtiliora ipsa terra, vel densiora, aut ęquè densa: si secundum, ergo totus ignis ex terra productus tam erit densus, ac terra, tantumque materię continebit, quantum terra eiusdem magnitudinis; si primum, rursus quęrimus, an id fiat, quia sub eadem portione materię plus loci occupant absque permixtione peregrinę substantiæ, & sic habemus intentum, an verò quia, & inter ipsorum partes ingressa sunt alia corpuscula, & sic ibitur in infinitum; Neque ad hoc argumentum, vt à nobis conficitur, quadrat Arriag. solutio, quam dat nu. 222. sed ipso manet argumento retruditur, vt eam ponderanti constabit. Tum 1. si corpuscula, quę aquam reddunt raram, sunt particulę aeris secundum Arriag. in eius poris inclusę, quomodo in eis detinentur, & non potiùs foras euolant, cum aer naturaliter petat aquę eminere? Tum tandem, si hoc modo fit rarefactio, & condensatio, tunc calor erit congregatiuus dissimilium, quia aperiendo poros dat aditum corpusculis, & extraneæ substantię, frigus è contra erit congregatiuum similium, quia expellit illa vniendo inter se partes similares, hoc autem est contra naturam caloris, & frigoris ex dictis disp. 2. q. 2. art. 2.

Tertiò, falsitas huius opinionis conuincitur manifestis experientijs; si Phyala vitrea ad ignem calefacta superponatur per suum orificium aquæ frigidę ascendit aliquantulum aqua intra phyalam, ne aer vi frigoris addensatus relinquat vacuum, clariùs id cernitur in cucurbitulis, quæ eadem de causa attrahunt ad se carnem hominis, quando ignis intra illas accensus extinguitur, & in aerem vertitur, qui vt densior igne minorem petit locum, ne ergo relinquatur vacuum, interim eleuatur caro intra ampullam; at si aer poros haberet huiusmodi corpusculis repletos, non esset opus in his casibus aquam ascendere intra phyalam, & carnem intra ampullam eleuari, nam talia corpora ab eo egressa per condensationem illam concauitatem vasis replere possent, palam ergo est condensationem non fieri per expulsionem corpusculorum.

10 Resp Arriag. neg. experientię rationem, quia si caro eleuaretur ad replendum vacuum, eleuaretur in instanti, natura enim nec per vnicum instans patitur vacuum, vel statim frangeretur ampulla, videmus autem fere intra medium quadrantem non eleuari penitus carnem, & ideo ibi diù relinquuntur cucurbitæ, non ergo eleuatur ad replendum vacuum ortum ex eo, quòd aer densus minorem occupet locum, quam ignis, sed precisè ideò eleuatur, quia per calorem aperti sunt pori carnis, & per illos intromittitur aer paulatim, & caro ascendit ad replendum locum relictum ab aere, & stupiditatis insimulat omnes Auctores, quòd hactenus considerauerint. At nobis placet errare cum multis, quam sapere cum solo Arriag. cuius doctrina nimis singularis est, & destruit finem ob quem cucurbitę medicæ sunt adinuentæ, institutę sunt enim ad extrahendum, & euocandum sanguinem ad cutem, non ad intromittendum aerem, adeò vt pori calore aperti potius sanguine attracto repleantur, quam aere; tum quia ad replendum locum, quem relinquit aer poros ingrediens, sufficeret solus tumor carnis, quem causat ingressus aeris, absque vlla sanguinis euocatione, quod est contra experientiam, Sequela patet, quia si caro turgescit aere, quantum sufficit ad euitandum vacuum, ad quid opus est concursu sanguinis? tum quia falsum est, quod ait carnem eleuandam fore in instanti, si ascenderet ad replendum vacuum ex aeris densitate ortum, sicut enim aeris condensatio non fit in instanti, sed successiuè, sic & caro paulatim eleuatur, quemadmodum, & ipse inquit paulatim eleuari ad replendum locum relictum ab aere poros carnis ingrediente, eo quia ingressus ille fit in tempore; tum quia falsum est etiam, quod ait per medium quadrantem non eleuari penitùs carnem, nam ab initio applicationis ampullarum fit aliqua eleuatio, alioquin non affigerentur carni, ex quo manifestè deducitur carnem non ascendere ad replendum locum relictum ab aere poros carnis ingrediente, nam ab initio pori non sunt aperti, sed ad euitandum vacuum, quod ex aeris densitate relinqueretur; tum tandem quia hæc solutio saltim non quadrat priori experientiæ.

11 Alia quoque experientia solet adduci ad ostendendum condensationem non fieri per expulsionem corpusculorum, quia vas plenum aqua vndequaque opertum, rumpitur, si aqua intus congelatur, ne detur vacuum, quod non sequeretur si aqua haberet intra poros multa corpuscula, hæc enim expulsa ab aqua per condensationem replerent illum locum, & impediret vasis fractionem. Negat mordicus Arriag. vas in tali casu frangi ad euitandum vacuum, quia in vase pleno butyro raro, vel oleo, & optimè occluso non relinquitur vacuum, si enim relinqueretur vtique vas frangeretur, ergo etiam aqua, licet condensetur, non relinquit vacuum; deinde quia aqua non congelatur tota simul, sed prius pars superior, quam inferior, & tamen vas non frangitur, nisi quousque tota congeletur, ergo quando frangitur, non est ad vitandum vacuum, quia ab initio deberet frangi, cum incipit congelatio, natura enim nec minimum vacuum patitur; quare concludit vas frangi, quia nimio frigore partes ipsius inter se vniuntur, & necessariò faciunt rimas; vnde rursus hic miratur Auctores, quòd hæc non animaduerterint. Fatemur Arriag. non ita irrationabiliter hic loqui, vt in præcedenti experimento de cucurbita medica, multoties enim contingere potest fractio vasis ex eo capite, quod ipse assignat, vnde etiam si sit detectum, ex nimio frigore frangitur: falsum tamen est nunquam contingere ad euitandum vacuum, & experimenta, quæ pro se adducit de oleo, & butyro, & de vase aquæ, quod non frangitur, nisi prius tota fuerint congelata, certè putamus esse voluntaria, & ab ipso conficta, vas enim aquæ disrumpitur, cum primum imminet periculum vacui, pariter aliud experimentum de oleo, & butyro aut falsum est, aut si est verum indè procedit, quia butyrum, & oleum sunt corpora multum porosa, & aerea, quare locus ab eis relictus in condensatione poterit repleri ab aere egrediente ab illis corporibus, at non sic est de aqua. Dices, ergo condensatio butyri, & olei fit per egressum aeris. Transeat, quod ex hoc capite vtcunque condensentur, negamus tamen ex hoc præciso capite esse veram condensationem; Adhuc tamen potest Arriag. hac experientia conuinci, quia si aquæ congelatio incipit à parte superiori, partes inferiores glaciare nequibunt, quia superior pars gelata impedit egressum aeris ab aqua.

12 Aliud denique experimentum adducit Aref. 1. de Gen. disp. 4. q. 36. sect. 1. quo manifestè demonstrat rarefactionem contingere sine ingressu corpusculorum, accipiatur (inquit) cannula vitrea crassior ex superiori capite perforata, per quod foramen cannula alia subtilior transeat, sed reliquum foraminis cera perfectissimè occludatur, & in parte inferiori cannulæ maioris adsit aqua, quam pertingat quoque cannula subtilior; tunc si quis manu calida complectatur cannulam crassiorem, videbit per aliam minorem aquam paulatim ascendere, quod clarius cernet, si aqua sit aliquo colore imbuta, cuius rei causa alia non est, nisi quia calore manus aer illius cannulæ rarefit, & locum maiorem occupat, quare aqua, vt illi locum cedat, per cannulam subtiliorem ascendit, supponimus enim nec aliam viam aquæ patere, & cannulam illam apertam esse ex parte superiori, vt aquæ ascendenti cedere possit aer; planè in tali casu dici nequit aerem in cannula crassiori inclusum

rarefieri

rarefieri per ingressum corpusculorum, quia ex superiori parte orificium eius supponitur perfectè occlusum, ex inferiori desinit in pilam aqua plenam. Fortè dicet Arriag. in tali casu corpuscula, & vapores ex aqua educi, & in aerem rarescentem immisceri; Sed sine vllo fundamento id diceretur, quia si ita esset, opus minimè foret aquam per cannulam subtiliorem ascendere, vt locum cedat aeri rarescenti in cannula crassiori, sed in pila quiesceret sub minori mole ob egressum corpusculorum à poris eius; tum quia in eo casu licet aer rarefiat, aqua tamen non condensatur, sed foras egreditur per subtiliorem cannolam, non ergo benè diceretur ex aqua exprimi corpuscula per condensationem; videatur Aref. cit. qui huius instrumenti iconem apponit, vt facilius intelligatur.

13 Quartò tandem prob. ex absurdis, quæ sequuntur ex opposita sententia; sequitur enim primò, vt supra deductum est, calorem rarefacere congregando æthetogenea, & segregando homogenea, frigus è contrà; item quod cum ex vno, aut paucis granis sulphurei pulueris magna exurgit flamma; solùm centesima pars illius loci a vera flamma occuparetur hinc indè distracta, & discontinuata, totum reliquum à peregrina substantia illi permixta. Consequ. patet ex hypothesi, quod materia pulueris, quæ conuertitur in flammam, sit centuplo minor flamma in tantam amplitudinem expansa; sequitur rursus lac dum rarescit, in omnes suas partes diuidi, Probat. conseq. quia omnes eius partes rarescunt, singulæ enim ebulliunt, & incalescunt, & raritatis temperamentum recipiunt, non enim est maior ratio de vna, quam de alia, cum omnes æqualiter afficiantur, si ergo rarefactio fit per interiectionem illorum corpusculorum inter partes rarescentes, lac in rarefactione diuideretur in singulas, quod implicat. Sequitur tandem cum spongia manu comprimitur, exprimendo aquam, vel aerem, & quando laxata rursus aqua, vel aere imbibitur, interuenire veram, & propriam rarefactionem, & condensationem, quod omnes negant, immò & quando vter inflatur, rarefieret, & quando comprimitur, addensaretur, Seq. probatur, quia in his casibus interijcitur aer inter partes spongiæ, ac vtris, & in compressione expellitur, ergo interueniret quicquid ad rarefactionem, & condensationem exigit illa sententia.

Ad hæc duo vltima absurda occurrit Arriag. subsect. 4. neg. seq. quia rarefactio consistit in intromissione corpusculorum intra partes antea vnitas tollendo earum vnionem, & imperceptibiliter, ita vt vix appareat ea discontinuatio, aer autem intromissus in vtrem non interponitur inter partes antea vnitas, quia vnum latus vtris non erat vnitum cum alio, deinde nec fit imperceptibiliter, & tandem nec fit ratione alicuius qualitatis productæ in vtre, prout requiritur ad rarefactionem, & his de causis (inquit) compressio, & dilatatio spongiæ non est vera rarefactio, & condensatio in vera autem rarefactione negat omnes partes fore discontinuandas, quia falsum est omnes partes corporis rari esse raras, nam pars carens poris non est rara, nec refert, quòd omnes partes lactis sint æquè affectæ calore; nam etiamsi id concedatur, quod tamen negari posset, negatur adhuc consequ. nam sæpè videmus omnes partes vasis esse æquali intemperie frigoris, vel caloris affectas, nec tamen omnes simul frangi, sed duas, vel tres. Hæc solutio est mera fuga, nam in compressione, ac dilatatione spongiæ, vtris, & follium interuenit intromissio, & expulsio corpusculorum, in quibus secundùm hanc opinionem tota consistit ratio rarefactionis, & condensationis; fit etiam hæc intromissio inter partes antea vnitas, nam ante attractionem aeris folles, & vtres erant compressi, & eorum latera se tangebant; quòd autem partium vnio tolli debeat imperceptibiliter, vt sit vera rarefactio, videtur prorsus voluntarie dictum, & fictum ad fugam argumenti, quid enim refert, quòd perceptibiliter, vel imperceptibiliter fiat talis partium separatio, & discretio, dummodo fiat per corpusculorum ingressum; cum tandem ait talem partium diuulsione non fieri ratione alicuius qualitatis productæ in vtre, vt ad rarefactionem requiritur, vel ita intelligit quòd talis qualitas debeat concurrere, vt causa, & radix rarefactionis, qualis est calor, vel potius, quòd debeat interuenire, vt terminus per eam aquisitus: non secundum, quia id esset relinquere opinionè de corpusculis, & incidere in aliam, quę ponit rarefactionè, & condensationem motus ad qualitatem, & q. 4. refutabitur; neque primum, tum quia absolutè loquendo, vt supra diximus, etiam sine præuia alteratione caloris, & frigoris rarefactio, & condensatio fieri possunt; tum quia si calor, & frigus ad ea non concurrunt, nisi vt præuiæ dispositiones ad aperiendos poros, vel occludendos, ergo non pertinent ad earum formalem conceptum, quare sicut si Deus induceret substantialem formam in materiam indispositam, adhuc esset vera generatio, ita si agens naturale per solum motum localem corpuscula immisceat in alio corpore, vel eadem ab eo expellat, vt contigit in casibus allatis, adhuc habebitur vera rarefactio, & condensatio secundum istam opinionem.

14 Neque maiorem habet soliditatem solutio ad aliud absurdum, quod continuum in rarefactione in singulas partes suas diuideretur secundum hanc opinionem; inquit enim non omnes partes corporis rari esse raras, quia pars carens poris non est rara, & talis est quæcunque interijcitur inter porum, & porum; At si hoc verum est, nulla prorsus pars corporis rari erit rara, nam partes v.gr. olei rari sunt illæ, quæ mediant inter porum, & porum, in poris enim ipsis extranea latet substantia scilicet aer, quomodo ergo totum corpus, dicetur rarum, cuius nulla pars est rara, sed densissima? Ait totum oleum dici rarum, quia pori sunt frequentissimi, atque ita demum in sola porositate rarefactionem constituit, & condensationem in pororum carentia. Sed hoc suum assertum, quod est vnicum fundamentum suæ opinionis, est penitus a veritate alienum quia vt benè notat Angelł. lib. 2. de Form. propr. 21. dub. 2. porositas corporum nihil prorsus attinet ad raritatem, ac densitatem earum, & docet ibidem metiendam esse corporum densitatem, ac raritatem seclusa porositate, quia sæpiùs contingit corpus valdè porosum esse multum densum, & quidem quis neget terram, vel saltim lignum esse magis porosum, quam aer, & aqua? & tamen hæc sunt corpora rariora, illa densiora, in marmoribus, alijsque lapidibus frequentes cernuntur pori, & tamen sunt densissimi: At Arriag. vt omnia peruertat, poros ponit in aqua, aere, & igne, & quidem plures, quàm in alijs corporibus, immò hanc ait esse causam, cur aqua facilè permeetur à vino, vel alio liquore infuso, quia nimirum quamplures inuenit poros, per quos se se insinuat. Sed sanè ad sensum magis apparent pori in corporibus solidis, vt ligno, sulphure, punice, &c. quàm in fluidis, & facilis humorum permixtio adinuicem potius tribuenda est eorum subtilitati, & fluiditati, hæc enim consistit in eo, quod partes facilè inter se separentur & vna alteri cedat, ex quo fit, vt inuicem facilè misceantur, non ergo porositas sed fluiditas est potissima causa permixtionis humorum.

15 Quintò, tandem pro recta huius materiæ intelligentia annotanda est ex Angelł. cit. multiplex acceptio rari, & densi, quæ sola fuit causa deceptionis multorum, interdum enim sumitur rarum pro corpore laxo, & fluido, ac veluti inconstanti; interdum pro corpore poroso, vt sumpsit Arriag. tertio pro corpore non spissè contexto, quo sensu pannus dici solet in filis rarus, quartò pro corpore rimoso qualiter ædificium ablato cęmento ex antiquitate dicitur rarum; quinto tandem, & propriè, ac in rigore philosophico, vt accipit Arist. 4. Phys. 83. pro eo quod parum habet materiæ sub magna dimensione, sicut densum è contra illud est, quod multum habet materiæ sub parua dimensione, & hæc est propria acceptio huius termini, non verò quando accipitur pro poroso, quia porosum non dicitur habere parum materiæ sub magna dimensione, sed multum materiæ, quia vltra propriam, habet quoque extraneam, & peregrinam, quæ simul cum ea coniuncta locum maiorem occupat; quod si propriam consideres hinc inde distractam per interposita corpuscula, sanè non occupabit maiorem locum, quam antea cum erat condensata, si sola consideretur.

In oppositum arguit Arriag. subsectio. 2. quia condensatio non dicit, nisi maiorem vnionem partium, atqui maior vnio nequit fieri, nisi quatenus expulsis corporibus extraneis partes eiusdem corporis magis vniuntur, ergo, &c. Deinde euidenti experientia, nam quando aqua feruet, habet quasdam bullas aere plenas, & quo magis bullit, eo sunt maiores, ergo ea rarefactio fit per intromissionem aeris in aquam. Tandem, nam in omnium sententia caro humana fit rara, cum eius pori repleotur humoribus, desiccatur autem, & condensatur ad eorum à poris egressum; lignum, quo plures habet poros, eo est magis rarum, lutum è contra condensatur euaporatione aquæ, & vitrum dicitur valde densum, non alia ratione, nisi quia non habet poros.

16 Respond. quod sicut rarefactio non dicit maiorem distantiam partium in ordine ad se per discontinuationem, sed tantum in ordine ad locum, vt postea dicemus, ita condensatio non consistit in maiori vnione earum in ordine ad se, sed tantum in ordine ad locum, quod fieri potest sine egressu corpusculorum, vt infra explicabimus quæst. 5. Ad 2. negamus illam esse veram rarefactionem, nam vera, & propria rarefactio contingit, cum eadem ipsa substantia corporea modo occupat maiorem, modo minorem locum, alioquin non posset reddi ratio, cur ignis sub eadem portione materiæ occupet maiorem locum, quàm terra; & iam Arriag. ipse concedit num. 202. quod dum aqua magnas habet bullas, non dicitur rarescere, quia est nimia separatio partium, ergo idem dicendum, quando sunt minores, quid enim ad hoc refert, quod sit maiores, vel minores alioquin si in hoc consistit raritas, quanto maiores habet bullas, tanto magis rarescere dici debet, vt ipse arguebat, num. 198. vbi etiam notandum est, quod ratio illius maioris extensionis in aqua bulliente referenda est, vel quia ignis partes aquæ subtiliores in aerem vertit, vel in transitum ignis per aquam, ignis namque diuisus in minimas partes vndique aquam permeat, & dum sursum egredi conatur aquam propellit sursum, & bullas illas efficit, vel quia aqua ipsa in se agitatur per motum resultans à contrario explicatum disp. 3. de Cœlo num. 29. & supra disp. 2. num. 34. Ad 3. patet per idem nec carnem propriè rarescere, quando humore aliquo inflatur, nec densari, quando exsiccatur at percontatur Arriag. quam experientiam habemus ad raritatem ponendam, nisi quod eadem met res iam videtur maior, iam minor? Respond. sanè nullam aliam, atque ideò negamus manum verè rarescere, cum ex concursu humorum intumescit, & condensari, cum ex recessu eorum desiccatur, quia in tali casu non est eadem substantia modo maior, modo minor, sed diuersa, aggregatum scilicet ex substantia manus, & humorum, & hæc est præcisa causa, cur negamus hanc esse veram rarefactionem, & condensationem, li-

gnum

gnum quoque dicitur magis rarum, quia plores habet poros, vitrum, densum, quia pauciores, sumendo rarum, & densum minus propriè, vt supra notauimus.

57 Deinde subsect. 3. idem Auctor ostendit veritatem suæ sententiæ ex eo, quòd per eam explicantur in alijs. Primò enim per eam facilè intelligitur, quomodo vnum corpus condensetur independenter ab eo, quod alterum rarefiat, quod quidem omninò concedi debet, nam quando intra cubiculum benè clausum accenditur stuppa, & rarescit aer, vbi est corpus, quod condensetur? hoc autem in alijs Sententijs defendi nequit, quia non potest materia stuppæ maiorem occupare locum, quàm antea, nisi vel penetret alia corpora, vel illa dent ei locum cedendo, & se coarctando, quod debet fieri per condensationem illorum; at in sententia ista benè defenditur, nam verb. grat. stuppa rarescit attrahendo ad se aliquas partes aeris, tunc cœtera corpora retinent suam extensionem, nam ab aere esse aliquid ablatum, quod intret in poros, non facit aerem remanentem rariorem, nec densiorem, sed paulò minorem, quàm antea, sic etiam cum aqua condensatur, & ab eius poris excluduntur particulæ aeris, istæ adduntur toti aeri, & illum in eadem raritate relinquunt, licet per additionem fiat paulò maior. Secundò intelligitur, cur vacuum naturaliter repugnet, quia cum quælibet pars materiæ habeat suum locum adæquatum, non potest minorem occupare, prout requiritur ad causandum vacuum, nisi penetret aliam, quod repugnat naturaliter, quæ sola est ratio à priori pro repugnantia vacui, vt ipsemet asseruerat disput. 14. Physic. sect. 58. Tertiò intelligitur, cur corpora dura ferrum, lapides, &c. etiamsi ferè ardeant, non rarescunt; ratio est, quia rarefactio non fit, nisi dissoluta inter aliquas partes vnione, & intrantibus corpusculis, at corpora dura vnionem amittere nequeunt, nisi prius nimia vi caloris reddantur fluida, tunc enim quia facile partes possunt separari, sunt capacia rarefactionis; at si rarefactio consisteret in sola maiori occupatione loci sine amissione vnionis continuatiuæ, sanè durities non magis impediet rarefactionem, quàm mollities, cum partes retenta vnione possent iam plus, iam minus spatij occupare. Tandem intelligitur, cur caloris sit rarefacere frigoris condensare, quia calor seiungit, & discontinuat partes, vt intret aer, vel athomi, frigus verò vnit expellendo extranea corpuscula, cuius rei ratio non facilè redditur in alia opinione.

58 Respond. ad 5. nullum esse inconueniens, quòd vnius rarefactio connexionem habeat cum alterius condensatione, & è contra, vt etiam passim euenit in alijs mutationibus, quòd generatio vnius est corruptio alterius, vnius auctio alterius diminutio, &c. instantia de stuppa accensa in cubiculo benè clauso ipsum quoque iugulat, si enim nos tenemur assignare corpus, quod condensatur ob stuppæ rarefactionem, ipse in illo cubiculo quærere debet corpuscula, quæ in aerem rarescentem intromittantur, & ignem, quare si ipse fenestras reserabit, vt illa intrent, intrabit & frigus ad aliquam portionem aeris condensandam in cubiculo, vel solo motu locali condensabitur in aliquo angulo, quod si magnum esset incendium, foras violenter erumperet, vt patet in bombarda cum puluis rarefit, immò, & ipse quoque fateri tenetur necessariam connexionem inter rarefactionem, & condensationem, quia si per condensationem corpuscula ex vno corpore egrediuntur, quod condensari dicitur ob eorum egressum, aliud interim intrare debebunt, quod dicetur rarefieri ob eorum ingressum. Ad 2. iam diximus disp. 12. Phys. quæst. 5. assignari non posse rationem à priori, cur vacuum in rerum natura repugnet, idque solum pendere ab extrinseco Dei decreto, quo decreuit totum hoc vniuersum vnitum, & contiguum conseruare; neque ratio allata ab Arriag. de repugnantia penetrationis corporum est à priori; Tum quia quis dicere posset è contra repugnare naturaliter penetrationem dimensionum ob impossibilitatem vacui. Tum quia ratio illa, quam adducit disp. 54. Physic. n. 139. fundatur in hoc, quod Deus tantam materiam cum quantitate produxit ab initio, quanta sufficit ad complendum totum hoc spatium infra Cælos, quod quidem pendet ab extrinseco Dei Decreto, quare præter illud nulla est alia ratio quærenda à priori pro repugnantia vacui. Ad 3. durities in corporibus impedit rarefactionem, & fluiditas ad eam conducit, non ob rationem in argumento allatam, quia necessaria sit discontinuatio partium in rarefactione, sed quia rarefactio, & condensatio sunt motus primò partium ad partes loci, totius verò secundariò, & consequenter, atque ideò partes ita inuicem debent esse dispositæ, vt vna possit cedere alteri, quod impeditur à duritie, & consistentia corporis. Ad vltimum neque ob rationem in argumento assignatam calor rarefacit, & frigus condensat, alioquin vt supra arguebamus, calor rarefaceret congregando dissimilia, & disgregando similia, frigus è contra, sed ratio est, quam assignat Angelt. loc. cit. quia caloris est mouere partes à centro ad circumferentiam eas leuificando, frigiditatis verò à circumferentia ad centrum eas quodammodo aggrauando & comprimendo; notat tamen ibidem Angelt. quòd non in omni rarefactione, aut condensatione interuenit alteratio, quia fieri potest etiam per solum motum localem, vt supra diximus, & hic etiam aduertit Aresius.

APPENDIX.

Poncius in append. apol. n. 64. secutus opinionem Arriagæ, & Ouiedi, quod rarefactio fiat per receptionem corpusculorum intra poros rei rarefactæ, primò contendit hanc opinionem non esse à Scoto alienam; deinde soluere nititur difficultates contra eam obiectas ab ipso Doctore 4. d. 12. q. 4. §. *Ad quæstionem*, & à nobis in hac quæst. Cæterum an hæc opinio sit de mente Scoti, vel aliena, & num eam reiecerit loc. cit. in corpore quæst. consulendi sunt Scotistæ melioris notæ, & in Schola nostra enutriti, non Recentiorum; & quidem Tatar. 4. d. 12. q. 4. §. *Quantum ad illam opinionem*, postquam retulit ex Doctore præfatam opinionem de rarefactione per receptionem corpusculorum, subdit (sed quia iste modus est falsus, & improbatur ab Arist. 4. Phys. ideò arguit contra illum modum, &c.) Aretinus ibid. q. 4. ar. 3. hanc sententiam (inquit) sequuntur aliqui Scotistæ putantes eam esse Scoti, quia eam refert in hac quæst. litt. B. tamen falsa est, & improbata ab Arist. 4. Phys. c. 9. contra quam sic arguitur, &c. Faber tandem in Philosoph. theor. 44. c. 2. relata hac opinione ex Scoto inquit, sed hanc opinionem reijcit in corpore quæsiti respondendo ad qu. post F. varijs rationibus, &c. & sic passim discurrunt alij Scotistæ quicquid dicat Poncius, sed videamus quid dicat ad argumenta Doctoris, & nostra.

Ad primam, quæ est ratio theologica, & habetur num. 8. quod sequeretur in speciebus vini consecratis, quando rarefierent, non esse solam substantiam sanguinis Christi, sed etiam alia corpuscula, quæ deberet Sacerdos captare, cum in condensatione egrediuntur, vt in sacrario reponeret. Respondet, illud non esse inconueniens, sicut non esset inconueniens, quod mosca caderet, aut gutta aliqua alterius liquoris, & sicut non est inconueniens, quod aqua, quæ vino consecrando immiscetur, maneat quandoque in sua substantia absque conuersione in sententia communiori dicente, quod aqua non conuertatur in sanguinem immediatè, ad illud quod additur ex nostro ait, ludicrum esse, quod id deberet satagere Sacerdos, sicut non debet satagere, vt aer contingens illas species conseruetur, & reponatur in sacrario.

Sanè si ita facilè soluitur hæc difficultas, mirum est, quomodo fuerit à Doct. proposita vt grauis, contra illam opinionem; ad sustentandam igitur hanc rationem pro honore Doctor. aduertendum est, quod ait Coninch. de Sacram. quæst. 14. art. 5. dub. vnic. num. 164. antiquitus plures etiam ex SS. Patribus tenuisse, tanquam de fide totum liquorem contentum in calice facta consecratione conuerti in sanguinem, atque hac ratione aquam non manere sub forma aquæ post consecrationem, quia fideles totum illud poculum adorant adoratione latriæ, qua ratione adhoc ipsum probandum vtitur etiam D. Tho. 3. p. qu. 74. art. 8. iuxta ergo hanc credulitatem optimè concludit argumentum Doctor tanquam inconueniens, quod non sit Christus vbique in vino consecrato: vnde ad rem non facit id, quod adducit respondens de musca, aut aliqua festuca, aut gutta alterius liquoris in calicem cadentibus, quia hæc non censentur, tanquam partes, aut aliquid aliud spectans ad molem, & integritatem vini consecrati; sed adhuc magis explicari potest vis huius rationis ex his, quæ decernit Trident. sess. 13. can. 2. vbi definit totam substantiam vini conuerti in sanguinem, manentibus tantum speciebus; ponamus ergo casum, quod proferantur verba consecrationis super vinum rarefactum; petitur an in tali casu totum vinum, idest tota illa moles in calice contenta conuertatur in sanguinem Christi manentibus dumtaxat speciebus, vel adhuc peracta consecratione delitescat sub illis aliqua substantia; si primum, habetur intentum, quod est ibi corpus Christi, vbique sub speciebus vini, & nulla alia substantia, ratione cuius dicatur rarefactum; si secundum hoc directè dicitur contra Concilium definiens ibi remanere dumtaxat species vini, quæ particula excludit permanentiam cuiuscunque substantiæ, quæ prius erat sub illis accidentibus.

Quod verò addebatur in argumento, quod si ibi essent corpuscula intermixta, & vinum consecratum condensaretur, deberet Sacerdos illa captare, dum egrediuntur à vino consecrato, nec etiam benè soluitur per exemplum aeris species contingentis, quia corpuscula illa se haberent, veluti particulæ integrales totius molis vini in calice contenti, aer verò ambiens illas species est corpus omninò extrinsecum vino, ac eius speciebus, nulloque modo spectans ad eius integritatem; atque ideò si ibi darentur huiusmodi corpuscula, maior esset necessitas illa reseruandi, si in egressu capi possent, quam aerem species illas ambientem.

Ad 2. quæ est ratio physica, quod mirum esset, quod aliqua substantia manens eadem non possit rarefieri absque interpositione alterius substantiæ, respondet, quod quamuis id mirum sit, non proptereà tamen debet dici, quod fieri non possit propter difficultates, quas illa sententia patitur, scilicet asserens rarefactione fieri per aduentum nouæ quantitatis, siue totalis, siue partialis absque nouo subiecto. Hæc etiam solutio est adeò facilis, & obuia, vt mirum sit, quomodo hæc quoque difficultas potuerit in admirationem trahere sublime Scoti ingenium; Sed si difficultates adeò graues patitur sententia illa de acquisitione nouæ quantitatis, vt quoque nos fatemur, non adeò graues patitur opinio nostra inferius explicanda.

Verùm quia vis huius Scoticæ rationis explicatur à nobis num. 8. ex principijs Arist. 4. Phys. refert Poncius hanc nostram explicationem num. 66. satis mutilam Aristotelem non memorans, quasi nihil ad ipsum attineat auctoritas Philosophi ex professo eius opinionem refellentis loc. cit. & posteà num. 67. adhuc magis ieiunè dam reijcit, dicens illam Doctrinam non declarare rationem Scoti, nec addere aliquid faciens ad maiorem probabilitatem eius, & quod dum supponimus corpora rarefieri, & condensari, modo ab Arist. dato 4. Physic. petimus manifestè principium, nam hoc est, quod ipse contendit esse falsum; At planè ipse potius principium petit, dum eius, quod negat, vel affirmat, nullam vnquam rationem reddit, vt facere tenetur ingenuus respondens, quod sanè vitium ei familiarissimum est negare quæcunque dicuntur absque vlla ratione dicens nobis incumbere probationem; nihil respondet ad Aristot. auctoritatem, nihil ad rationem ibi tactam, quod in eius opinione nullum corpus vnquam verè rarefieret, quia nulla pars eius fieret rara, sed quælibet per se maneret, sicut antea erat, & solùm inter vnam & alteram intruderentur corpuscula illa; valeat talis respondendi modus.

Ad confirmationem istius rationis, quod in toto corpore rarefacto eadem accidentia reperiuntur, quæ antea; ergo non est admixta alia substantia, alioquin eius accidentia viderentur, & sentirentur. Respondet illa eadem accidentia reperiri per totum corpus rarefactum quantum ad omnes partes ipsiusmet; non tamen quantum ad corpuscula interposita; & licet horum accidentia non percipiantur, non tamen inde sequitur, quòd non sint intrà illud corpus, multa enim per rationem admittere debemus, quæ per sensum experiri non possumus, imò addit, posse etiam aliquo pacto id sensu percipi, nam certum est, quod ignis, quò rarior est, minus sentitur calidus, & lac quò rarius, minus album apparet, quod non tam facilè saluari potest, si diceretur quod tota illa substantia rarefacta, quoad omnes partes intra superficiem suam contentas, habet easdem qualitates caloris, ac albedinis, quam si diceretur, quod aliquas partes intrà se continet, quæ non afficerentur illis qualitatibus.

Hæc responsio alia computatione non indiget, quam dicto Arist. 8. Physic. 26. fatuum est quærere rationem, vbi habemus aliquid certius ratione; & sensus non indiget à ratione corrigi, nisi in casu erroris, nimirum quando potentia est læsa, vel medium non benè dispositum, vel improportionata distantia inter potentiam, & obiectum, quorum nullum contingit in proposito; cum itaque ad sensum appareant in toto corpore rarefacto eadem accidentia, quæ prius, planè id irrationabiliter negatur; tum quia pori corporis rarefacti, in quibus dicuntur corpuscula recipi, ponuntur adeò inter se proximi, & frequentes, vt necessariò eorum accidentia deberent ab aliquo sensu percipi, si re vera ibi existerent; Quod autem ignis, quò rarior, sentiatur minus calidus, & lac quò rarius minus album appareat, ex eo capite non oritur, quod Poncius comminiscitur, sed quia densitas materię valdè iuuat, & fortificat actionem iuxtà illud, virtus vnita fortior.

Ad 3. quod difficulter explicatur quænam sint hæc corpuscula, cum enim esse debeant subtiliora rebus rarefactis, deberet admitti substantia tenuior aere, & igne; quæ ratio fere coincidit cum prima, quam Scotus obiecit contra hanc opinion. loc. cit. F. cum ait difficile est videre, quomodo hic scilicet in rarefactione vini possit generari ab igne, vel à Sole corpus subtilius vino. Respondet n. 68. si semper necessarium esset, vt corpus intromissum corpori rarefacto esset rarius illo, concedi debere corpora subtiliora igne, & aere; ad sit tamen hoc sibi necessarium non videri, sufficit enim quod sint rariora, vel æquè rara cum corpore rarefacto, immo etiamsi sint minus rara, quæ variatio deprehendi potest ex difficultate maiori transeundi per corpus rarefactum; si enim facilius transiri potest per ipsum post rarefactionem, quam ante, corpora intromissa erunt rariora; si difficilius, erunt minus rara: si æque facilè, æque rara; Ad hanc verò rationem, vt à Scoto proponitur, respondet nu. 65. quod quamuis difficile videatur, quomodo possit a rarefaciente generari corpus rarius vino, tamen hoc non obstante dicendum est, quod id possit facere, quia nihil impedit; Mittamus hanc responsionem, in qua manifestè apparet discipulum voluisse eludere Magistrum, dum enim hic ait id esse difficile, respondet ille id nihil impedire, nullatenus hoc ostendendo; ponderemus solutionem datam ad argumentum prout à nobis proponitur.

Hanc planè solutionem credimus nec placituram suæ opinionis consortibus ex ea parte, qua negat huiusmodi corpuscula esse non debere corporibus rarefactis tenuiora, ac subtiliora, immo esse posse grossiora, & minus rara; nam oppositum, & ipsi passim docent, quandoquidem per rarefactionem corpora attenuantur, & subtilizantur; si ergo rarefactio fit per ingressum corpusculorum, planè opus erit hæc esse tenuiora, & subtiliora corpore rarefacto, alioquin per ipsa potiùs addensarentur, & crassiora fierent; Tum quia si non sunt rariora, & subtiliora corpore rarefacto, sed æquè rara, & interdum minus rara; vtique sensu perciperentur non minus, quam partes ipsæ corporis rarefacti; Tum quia casus a Poncio positus, quod corpus rarefactum post rarefactionem æquè difficulter, immò & difficilius, quam ante, possit pertransiri, prorsus implicat, nam certè cæteris paribus post rarefactionem facilius permeatur, quam antea, quandoquidem per rarefactionem tenuius, fiat, ac consequenter ingressui magis obuium, ac minus resistens. Si verò concedatur hæc corpuscula esse debere subtiliora corpore rarefacto, vti concedi debet, & de facto conceditur ab alijs huius opinionis tutoribus, tunc assignanda erunt corpora subtiliora igne, & aere, & explicandum quæ, & qualis sit hæc substantia, quam nullus Philosophorum hactenus agnouit.

Ad 4. quod non appareat, qua ratione perpetuò corpuscula illa seruentur igni permixta, & non absumantur; Respondet n. 69. dum ignis est rarefactus per occupationem maioris loci, quam antea habuit, corpuscula illa non corrumpi ab igne; quod si tandem ea combusserit, & in suam substantiam conuerterit, tunc non erit rarefactus, sed sine corporibus intromissis occupabit totum illum locum mediantibus tamen partibus substantialibus nouis. Sed per hoc non soluitur argumentum, cuius vis consistit, quod ignis semper aliquam habet raritatem; si ergo raritas ex corpusculis intromissis resultat, semper talia corpuscula in poris ignis reperiri debebunt; & tunc est difficultas quomodo ibi perpetuò seruari possint; quod solutio non tangit.

Ad 5. quod multa corpora non porosa sunt rara, & densa, vt de quibusdam Cœli partibus asserit probabilis sententia, in quibus tamen certum est poros non dari, nec est assignabilis substantia, à qua replerentur. Respondes hic à nobis confundi raritatem connaturalem substantiæ ab ipsa inseparabilem, qualis est in Cœlis, quæ non fit per interpositionem corpusculorum, cum rarefactione, qua fit vna substantia secundum easdem partes occupet maiorem locum, quam ante. Hæc quoque solutio in multis deficit, etenim ad euadendum argumentum aliud genus raritatis assignat præter illam, quæ fit per corpusculorum ingressum, quod vtique omnibus corporibus poterit esse commune, cum non sint multiplicanda entia absque necessitate, eo præsertim, quia accidentia Cœli non sunt diuersæ speciei ab accidentibus sublunarium, vt dictum est disput. 2. de Cœlo quæst. 6. in fine; Tum quia falsum est, quod ait, substantiam rarefactam per ingressum corpusculorum secundum easdem partes occupare maiorem locum, quam ante, nam occupat maiorem ratione corpusculorum, quæ sunt diuersa à partibus illius substantiæ; & præscindendo ab illis secundum suas proprias partes, non occupat maiorem locum, quam ante; & tamen ad saluandam veram rarefactionem, defendi debet, quod occupet maiorem locum, quam ante, secundum easdem partes, quas prius habebat, ex quo patet euidenter per ingressum corpusculorum veram, & propriam rarefactionem non saluari.

Ad 6. si ratio, cur ignis ex terra genitus occupet maiorem locum, sit, quia sunt ingressa corpuscula, &c. respondet ita esse; & quod corpuscula ingressa rariora sunt terra raritate sibi connaturali, & inseparabili, non verò raritate illa, quæ procedit ex interpositione corpusculorum. Hæc solutio eodem vitio laborat, quod præcedens, dum assignat aliud genus raritatis ab ea quæ habetur beneficio corpusculorum, nam vrgebimus omnia corpora rara hanc raritatem participare, & non aliam; quod autem vna raritas sit à corpore raro separabilis, alia verò non, non sufficit ad eas specie distinguendas, sicut albedo hominis non ob id specie ponitur distincta ab albedine cygni, quia hæc sit inseparabilis a cygno, illa verò separabilis ab homine.

Deindè negat ignem semper occupare locum maiorem terra, ex qua genitus est, vt quando generatur ex terra, vel ligno absque flamma, tunc enim non occupat, maiorem locum, quam pars terræ, aut ligni, ex qua generatur; & quando per generationem ignis in terra, vel puluere excitatur flamma, quæ videtur occupare maiorem locum; aut hoc euenit, quia in ascendendo generat subitò alias partes ignis ex aere, vel exhalationibus aliquibus ad hoc aptis per aerem dispersis; aut re vera non occupat maiorem, licèt ita videatur sensui, sicut cum Titio ardens vertitur in girum, videtur ignis simul totum illum occupare circuitum, in quo tamen toto certum est non esse simul sed successiuè; cùm igitur flamma tam velociter moueatur, quam voluitur Titio in casu posito, poterit eadem pars flammæ simul apparere in toto spatio, per quod ascendit, vndè concludit, quod si omnes partes flammæ ex puluere bipedalis quantitatis genitæ simul conseruarentur à Deo absque motu, non occuparent maius spatium, quam bipedale, & consequenter opus non esse, quod materia, ex qua excitata est flamma, sub forma ignis habeat maiorem extensionem simultaneam, quam habuit ante sub forma pulueris; quod adhuc magis ostendere nititur ex quadam imaginatione sua de flamma trium digitorum, quam hic referre non oportet.

Hæc mirabilis doctrinam totam destruit Philosophiam, & præsertim Peripateticam, in qua compertum est apud omnes, quod corpus rarum cæteris paribus occupat maiorem locum, quam corpus densum, quod etiam fatetur hic Auctor. loc. cit. dum non semel dicit de ratione corporis rarefacti esse quod occupet maiorem locum, quam anteà, dum erat densum; & hoc ipsum deducitur manifestè ex conceptibus raritatis, & densitatis; cum ergo ignis à toto genere sit corpus valde rarius ipsa terra, planè impossibile est secundum cursum naturalem, quod si generatur ex palmo terræ, non occupet, nisi spatium palmare, nam ex hoc statim sequeretur ignem illum non esse terra rariorem, sed æquè densum cum ipsa, quod destruit naturam ignis; Et suasiones in oppositum adductæ sunt omninò fallaces, nam terra, vel lignum ignitu, non sunt ex toto substantialiter ignis, sed verus

ignis

ignis asseruatur tantùm in eorum poris, in cæteris verò partibus tantum adhærent qualitates ignis in gradu valdè intento, vt notauit Scot. 4.d.47.q.2.§.*de secundo*; & falsum est, quod flamma occupet maiorem locum, quia in ascendendo generat subitò alias partes ignis ex aere, vel exhalationibus aliquibus adhoc aptis per aerem dispersis: nam ipsemet inferius n.128. vult, aerem potiùs extinguere flammam, quam quod in ipsam conuertatur, & incipit aliam causam corruptiuam flammæ ascendentis assignari non posse, nisi recurrendo ad causas superiores; neque facilè suadebitur, quod exhalationes illæ aptæ ad generationem ignis semper sint in promptu pro tali effectu, nam ex aduerso eadem facilitate dici posset flammam impingere in vapores ad eius extinctionem aptos per aerem dispersos. Nec tandem valet puritas assumpta de flamma ascendente per lineam rectam, & titione per circularem rotato, nam quando Titio sic vertitur in girum, semper est eadem ignis particula, quæ successiuè per totum circulum circumfertur, licet ob velocitatem motus in toto circulo simul appareat esse, at quando flamma ascendit per lineam rectam, non est semper eandem pars, quæ continuo ascendat per totum illud spatium à flamma occupatum, sed sunt diuersæ partes, quæ inuicem sibi succedunt in eodem spatio; & quamuis motus sit velox, adhuc tamen oculus discernit quæ pars occupat spatium inferius, quæ medium, & quæ superius, vndè si flamma genita ex puluere bipedalis quantitatis simul à Deo conseruaretur sine motu, maiorem adhuc occuparet locum, quam puluis, vndè fuit genita.

Secundò principaliter impugnata fuit à nobis opinio de corpusculis nonnullis experientijs, quarum prima est de cucorbitulis medicis vulgò *ventose*, vt est videre n. 9. vbi etiam n. 10. refellimus responsionem Arriagæ negantis carnem ascendere in tali casu ad replendum vacuum, & dicentis ascendere, quia calore aperiuntur pori, & per eos intromittitur aer, quam impugnationem refert Poncius nu. 84. deindè ad sui consortis defensam sese accingens sic incipit nu. 75. *Bone Deus, qualis discursus*, ipsam iaculatoriam ad rem non facere iam constabit ostendendo discursum nostrum solidum esse, nec ab eius impugnationibus minimum infirmari; Et quia in impugnatione responsionis Arriag. diximus falsum esse, quod ipse aiebat, carnem eleuandam fore in instanti, si asceoderet ad replendum vacuum: hoc præsertim suscipit propugnandum, quod benè fuerit dictum; nam in primis est euidens (inquit) quod si aer sit densior igne, & propterea occupet minorem locum, quod in instanti, quo desinit ignis, & conuertitur in aerem, itaut verùm sit, in hoc instanti non est ignis, sed est aer ex ipso generatus, debeat ille aer esse in loco minori, quem debet occupare, ergo in illo instanti pars maioris loci, qui occupabatur ab igne, & non occupatur ab aere, erit vacua, vel non, si non, vt est dicendum; tunc sic, aut repletur carne ascendente, & tunc verum est, quod dicit Arriaga carnem debuisse iam ascendisse in illo instanti, aut replebitur ab alio corpore, & sic caro non debet ascendere ad impediendum vacuum iam antè impeditum per aliud illud corpus. Nec voluit Arriaga, quod aer condensaretur, aut eleuari deberet in instanti, sed quod in quocunque instanti aer esset condensatus, & occuparet minorem locum, debet caro ascendisse in illo instanti ad impediendum vacuum que vnde aduersarij non videntur intellexisse Arriagam, qui tamen satis clarè loquitur, sed id mirum non est, quia nec suum Scotum clarè loquentem quandoque intelligunt, vt patuit ex dictis.

Nunc videamus an noster discursus esset in multis, vt Poncius inquit, an potius hic suus; planè hoc argumentum plura falsa supponit; & nihil omninò concludit; supponit enim generationem substantialem inanimatorum fieri in instanti, quod est falsum, vt docet Scot. 4. d.43.q.5.§ *de secundo*, & nos latè probamus infrà disp.5.q.5. ar.1. supponit formam generandam, incipere intrinsecè, & per primum esse, & corrumpendam desinere extrinsecè, & per vltimum non esse, ait enim, in hoc instanti non est ignis, sed est aer; & tamen res omninò è contra se habet, quod forma generanda incipit extrinsecè per vltimum non esse, & corrumpenda desinit intrinsecè per vltimum esse, vt ibidem demonstramus. Deindè hoc argumentum nihil concludit, quia si vrgeret, probaret etiam dari naturaliter vacuum quotiescunque ex corpore rarò generatur densius, aut fieri motum localem in instanti, nam ex hypotesi talis generatio fit instanti, quando ergo in instanti desinit corpus rarum, quod maiorem locum occupabat, & incipit densum, quod debet occupare minorem, quæritur an pars maioris loci, qui occupabatur à corpore raro, & non occupatur à denso, sit vacua, vel non, si primum, sequitur intentum, si secundum, à quocunque corpore accurrente repleatur, talis motus localis debebit fieri in instanti, quod est impossibile saltim naturaliter; videatur Doctor cit. 4.d.43.q.5. Vbi ait non posse sequi vacuum in casu posito, nisi ponatur ex corpore raro generari densius in instanti, quod non est possibile, nisi diuina virtute, vt ibi explicat; sane ex eo, quod Arriagam melius, quam nos intellexit, malè in omni genere ipsum defendit: Quod autem subdit, nec suum Scotum quandoq; intelligunt, gratès referimus, quod hoc vno dicto nos agnouerit pro Scoti discipulis, ac in eius Schola enutritis, & semetipsum ab hoc numero excluserit sponte falsus, vi veritatis impulsus se nutritum, & altum in Schola Recentiorum; quis verò nostrum in hoc puncto de opinione corpusculorum rectius intellexerit Scotum, stare volumus eius iudicio, sed veriorum Scotistarum ab initio appendicis citatorum.

Prosequitur vlterius adhoc Poncius sui Clientis defensam, an magis accuratè videbimus. Deindè, inquit, illud sanè satis ridiculum videtur, quod dicant Doctrinam Arriagæ destruere finem, ob quem cucorbiculæ inuentæ sunt, qui erat extractio sanguinis, & non ingressio aeris, quasi verò etiam in Doctrinæ Arrigæ non extraheretur per eas sanguis, nam & ipse carnem fatetur ascendere, nec caro ipsa sola, quæ eleuatur, repleret locum aeris, nisi esset intermixtus sanguis. Sed planè Arriaga non tenetur aduocato suo patrocinium dare, cum eum in hac proclamatione relinquat in defensum, vafrè omittendo rationem, quam id probamus disp.4.cit.n.10. nempè in opinione Arriagæ secuturum carnem ipsam, quæ eleuatur sufficere ad replendum locum ab aere relictum absque noui sanguinis concursu; & noster discursus erat hic; quia ad repleadum locum, quem relinquit aer poros ingrediens sufficeret solus tumor carnis, quem causat ingressus aeris absque vlla sanguinis euocatione, quod est contra experientiam; sequela patet, quia si caro turgescit aere, quantum sufficit ad euitandum vacuum, ad quid opus est concursu sanguinis? hic est discursus, quem tacuit omninò Poncius, & omninò adducere, & impugnare debebat, vt suum Clientem ritè defenderet, & verè ostenderet ridiculum esse illatum à nobis contrà illum.

Respondet tandem n.76. directè (sed re vera indirectè, vt patebit) ad experientiam de cucurbitis, & de phyala vitrea ad ignem calefacta, & statim aquæ frigidæ per orificium super imposita, in quam paolatim ascendit aqua, ne detur vacuum, &c. respondet nunquam aquam ascendere ad replendum locum derelictum ex condensatione absque egressu corpusculorum à re, quæ dicitur condensata, & quamuis hoc ad sensum ostendi nequeat, tamen ratio dictat, quod per aliquam viam egressa fuerint, aut illa, aut aliqua pars corporis, quod dicitur addensari, & sic etiam dicendum ad experientiam de cucurbitis ex substantia intrà eas contenta aliquam partem necessariò egredi, siue poros ingrediatur, siue aliò recedat, in cuius locum succedit illa pars carnis, & sanguinis, quæ intrà recipitur. Hæc responsio similis est illis quorundam insipientium, qui nescientes argumenta dissoluere statim absque necessitate recurrunt ad virtutes, & qualitates occultas, corpuscula ingrediuntur in rarefactione, egrediuntur in condensatione, sed vndè veniant, quo recedant, & qua via, explicari non potest, sic facile est opinionem quamcunque quantumuis sensui repugnantem defendere; fatemur in hac materia maximas difficultates incurri, sed dicimus soluendas esse quantum fieri potest absque recursu ad mirabilia, & occulta sensui repugnantia. Et cum inquit in condensatione opus esse, quod à corpore rarefacto egrediantur vel corpuscula, vel aliqua pars eiusdem corporis addensati; sanè id omninò destruit naturam condensationis, de cuius ratione est, quod secundum easdem prorsus partes substantiales occupet minorem locum, quam occupabat anteà in statu rarefactionis, vt ipsemet sæpius fatetur loco citato.

Ad aliam experientiam à nobis adductam nu.11. de vase aqua pleno obturato, quod frangitur condensata aqua propter periculum vacui; Poncius n. 77. ait se respondisse disp. 4.cit. de generat. Sed quia codex non est ad manus, & putamus suam responsionem diuersam non esse ab illa Arriagæ, quam impugnamus loc. cit. hic non hæremus, vt ad alia pergamus.

Ad vltimam experientiam à nobis adductam ex Aresi n.12. de cannula vitrea vna crassiori, & altera subtiliori. Respondet ibidem, quod ad calefactionem aeris cannulæ crassioris calefit etiam aer cannulæ subtilioris, & ea occasione ex parte superiori eius possent egredi aliqua corpuscula, seu exhalationes, quibus succedere propterea deberet aqua: sed quomodocunque fit, nunquam rarescet aqua, nec occupabit maiorem locum absque additione partium aliquarum substantialium, siue propriarum, siue alienarum. Hæc solutio vndequaque deficit, nam in primis ita calefieri potest contactu manus cannula crassior, vt non pertingat calor aeris subtilioris, nam casus hic non est impossibilis, & in eo casu concludet argumentum. Deindè dato casu, quod calefiat aer cannulæ subtilioris, tunc ex tali contactu aer inclusus rarescet, non condensabitur, calor enim rarefacit, non condensat, at quia rarefactio fit per ingressum corpusculorum in ea sententia, vt etiam ipse fatetur in fine eiusdem responsionis: quomodo ergo ait quod ea occasione scilicet calefactionis aeris cannulæ maioris, ex parte superiori eius possent egredi aliqua corpuscula, seu exhalationes: certè nil magis extra propositum dici poterat, quia si ad talem contactum calidum aer ille rarefit, corpuscula ingredi debebunt, non egredi. Rursus argumentum non vrget ad rarefactione aeris inclusi in cannula minori, cuius orificium ex superiori parte ponitur opertum, sed aeris inclusi in cannula maiori, cuius orificium ex eadem parte ponitur occlusum, & quæritur ex qua parte ingrediantur corpuscula ad illam rarefaciendam: Denique cum replicat in fine responsionis aquam rarescere non posse, nec locum occupare maiorem absque additione partium aliquarum, siue propriarum, siue alienarum hoc iterum aduersatur naturæ rarefactionis, nam & vt ipse fatetur loc. cit. n. 72. in fine, de ratione rarefactionis, & condensationis in sensu huius quæstionis (sunt eius formalia verba) est, quod vna substantia secundum easdem partes nunc occupet maiorem locum, quam antè, nunc minorem, quod etiam paulò superius dixerat sub nu. 67. & 70. circa medium.

Denique hæc opinio de corpusculis fuit à nobis impugnata disp. 4. cit. n. 13. ex absurdis quæ ab ea sequerentur. Vnde Poncius loc. cit. n. 78. his quoque occurrere nititur. Ad primum, quod inde sequeretur calorem rarefacere congregando ætherogenea, & segregando homogenea: frigus verò è contra, quod est contra eorum naturam à Philosopho descriptam. Respondet primò, si in opinione de corpusculis defendi nequeant definitiones caloris, & frigoris assignatæ ab Arist. negandum potius Aristotelem esse, quam ab hac opinione recedere: secundò asserit calorem non segregare homogenea in rarefactione, nisi per accidens, quod non est inconueniens: tertiò ait, quod Arist. per ætherogenea intelligit, quæ non habent affinitatem, vt commisceantur, quod etiam ex nobis confirmat disp. præc. de gener. quæst. 2. art. 2. sic autem corpuscula cum corporibus rarefactis non fiunt ætherogenea.

Prima responsio itá facilis fuit huic Auctori, sicut ei familiare est negare Arist. in Philosophia; verum animaduertere debebat descriptiones illas caloris, & frigoris non fundari solum in simplici Aristot. auctoritate sed in ratione, ac manifestis experientijs, vt constat ex dictis disp. p. quæst. 2. art. 2. Secunda responsio admitti posset, si declararet, quo pacto per accidens calor in rarefactione segreget homogenea, nam æquè facilè dici posset in ex opinione calorem segregare homogenea dum rarefacit, per se, & non per accidens, quia iuxta illam rarefactio nequit aliter fieri, nec alio modo. Et sic pariter tertia quoque responsio posset admitti, si declararet, & demonstraret, quam affinitatem habent corpuscula cum re rarefacta, vt in hoc sensu dici possint homogenea cum ipsa quantum ad commixtionem; talia enim nos diximus esse loco ab ipso citato, ceram, picem, stannum, plumbum, quatenus liquefacta facillimè commiscentur ratione consimilis fluxibilitatis, & liquabilitatis; debebat ergo & ipse pariter ostendere ratione cuius consimilis proprietatis corpuscula possint sic facile commisceri cum quacunque re rarefacta, ne de ipso dicatur, ille vir multa dicit, sed nihil probat.

Ad 2. inconueniens, quod quando ex paucis granis pulueris accenditur flamma magnum occupans spatium, centesima pars illius spatij solum occuparetur a vera flamma, totum reliquum a peregrina substantia illi permixta. Respondet num. 79. si non possit saluari abundè, quomodo flamma illa occuparet secundum se totum illud spatium, hoc non esse inconueniens: ex dictis autem supra patet quomodo possit negari sequela, & quomodo illud de flamma non faciat ad propositum. Immeritò tamen negatur hoc esse inconueniens, nam totum illud corpus in eo spatio diffusum est luce, & calore refertum, per tactum vbique sentitur calor, per visum calor, ergo quod occupat illud spatium est flamma, & ignis, non autem alia peregrina substantia. Tum quia si multò maior pars illius spatij occuparetur a corpusculis, quam a vera flamma, vt concedit responsio; sanè insensibilia non essent accidentia illorum, quoad visum, vel tactum; Quod autem dicit de flamma superius, quod necesse non sit asserere flammam tantum occupare spatium quantum apparet ad oculum, sufficienter in præcedentibus est impugnatum.

Ad 3. inconueniens, quod iuxta illam opinionem dum lac rarescere, in omnes suas partes diuideretur, &c. respondebat Arriag. à nobis citatus, non omnes partes corporis rari esse raras, quia pars carens poris non est rara, & talis est quæcunque interijcitur inter porum, & porum; quam solutionem ibi refellimus, quia tunc nulla pars corporis rari esset rara; & quod rarefactio non benè consistit in porositate, quandoquidem corporum porositas nihil prorsus attinet ad raritatem, ac densitatem eorum, vt notat Angest. lib. 2. de format. propriet. pag. 153. dub. 2. Poncius hic iterum resumit sui consortis patrocinium, eiusque responsionem declarat, vt à nostra illæsa maneat impugnatione; itaque num. 81. ait impugnationem nostram ex ignorantia procedere duorum generum raritatis, de quibus supra dixerat; respondet deindè in forma distinguendo sequelam (ait ipse) nulla pars corporis rari raritate, quæ fit per interpositionem corporis alieni, erit rara secundum se præcise considerata absque interpositione talis corporis, concedo; raritate connaturali, & inseparabili, negatur sequela, & cum ait Arriaga non omnes partes corporis rari esse raras, inquit ipsum loqui de raritate, quæ fit per interpositionem corpusculorum; Subdit insuper nos non intellexisse Angestum, nam ipse loquitur de raritate, non illa quæ fit per interpositionem corpusculorum, sed connaturali, & inseparabili, de qua concludunt exempla ligni, marmorum, & lapidum à nobis adducta.

Addit tandem num. 82. in confirmationem responsionis Arriagæ eo modo, quo in nutritione totum viuens, & singulæ partes eius nutriuntur, & augentur, dum fit augumentatio per aggenerationem nouarum partium intra partes, & poros secundum Scotum, cum tamen singulæ omninò partes non diuidantur; itá in rarefactione, quæ fit per interpositionem partium alterius corporis, quamuis tota substantia v. gr. lac rarefiat, non tamen quælibet pars diuiditur ab altera, sed sufficit ad hoc, quod tot partes diuidantur, quot diuiduntur in nutritione proportione seruata; vndè sicut in nutritione non quælibet pars minima augetur, quia sic augeretur in duplum, sed sufficit; quod quælibet pars à nobis per sensum determinabilis augeatur per intrà receptionem nouæ partis, itá in proposito dicendum est.

Pater respondens in hac solutione liberalior est æquo in suis titulis communicandis, dum inquit impugnationem nostram procedere ex ignorantia duorum generum raritatis ab ipso assignatis: fatemur nos ignorare hæc duo genera raritatum, quandoquidem nec Apud Aristot. nec apud Auctores etiam opinionem corpusculorum tuentes hæc duo genera reperire potuimus, & quidem meritò, quia vnum genus raritatis assignari debet pro omnibus corporibus, nec entia multiplicari debent sine necessitate; & sicut non dantur duo genera quantitatis, vel qualitatis, quia hæc sit connaturalis, & congenita rei, & ab ea inseparabilis, illa verò aduentitia, & separabilis, nam istæ differentiæ non sufficiunt ad talem diuersitatem inferendam, vt suprà dictum est, dari nequeunt duo genera, vel species raritatum, quæ inter se sic distinguantur, quia vna est connaturalis rei, & inseparabilis, alia aduentitia, & separabilis, & magna ignorantia est nescire, quod huiusmodi differentiæ differentiam specificam, & essentialem inferre nequeunt.

Verum hic siste Lector, & nota rem risu dignam; postquam Poncius nobis de more ignorantiam nostram exprobrauit, statim soluendo argumentum, ait; *In forma respondeo distinguendo sequelam*, in rudimentis logicalibus turpiter errando, quibus docemur numquam debere distingui consequentiam, vel sequelam, sed consequens, consequentia enim cum consistat in ipsa illatione, non verò in assertione veritatis, non potest distingui quia distinctio cadit super æquiuocationem, aut ambiguitatem propositionis, quatenus habet diuersos sensus in significando, sed tantum negatur, vt mala, vel inconueniens, aut conceditur, vt bona, & conueniens; ô quam rationabiliter ergo sæpè nos criminatur; quod non respondeamus in forma ad declinandam argumentorum vim? libentissimè puerilis hic error à nobis dissimulatus esset, sed impulit Isaiæ documentum c. 33. qui spernis, nonne, & ipse sperneris, cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.

Sed tandem quid respondet? profert rursus duplex illud suum genus raritatis toties damnatum, vt rationi prorsus repugnans quia vnum raritatis genus debet pro omnibus corporibus assignari, sicut vnum assignatur quantitatis genus, & qualitatis, non dum, ait, quod cum Arriaga negauit partem corporis rarefacti poris carentem esse raram, loquitur de rarefactione, quæ fit per interpositionem corpusculorum, non autem de alia raritate; sed legatur Arriaga, & videbit prudens Lector Auctorem illum per totam illam sectionem decimam, nec per somnium duplex illud genus raritatis attigisse, immo n. 121. ait, quod in corpore rarefacto pars carens poris est tam densa, quam naturaliter potest (sunt sua verba) tantum abest, quod concedat eam esse raram aliqua raritate, vt Poncius ipsum explicat; I nunc velator Arriagensis doctrinæ, & nos criminare, quod eam non intelligamus, concorda prius cum tuo Cliente, edisce rudimenta logicę, & postea veni nobiscum ad disputandum; Legatur item Angestus loc. cit. vbi constabit, ipsum loqui in sensu à nobis adducto, nec quidem à longè insinuasse explicationem à respondente allatam, qui solus acumine suo statim intelligit, & explicat Auctores; & vult omnes agnouisse duplex illud suum genus raritatis ab ipso excogitatum, per quod soluere prætendit præcipuas huius quæstionis difficultates.

Confirmatio, quam adducit pro responsione Arriagæ n. 82. ex paritate assumpta de nutritione, & augmentatione, non valet, ait enim Scotus viuens non nutriri immediatè secundum, omnes partes proportionales, sed secundum aliquotas, eo quia illæ non habent alimentum iuxtà positum, & approximatum per poros, sed tantùm istæ, & ideo in nutritione opus non est abinuicem diuidi partes omnes viuentis etiam proportionales, at in rarefactione diuersa est ratio, quia non solæ partes aliquotæ recipiunt calorem, qui est præuia dispositio ad raritatem, sed etiam partes omnes proportionales, atque ideò in omnes induci debet rarefactio, cum non sit maior ratio, de vna, quam de alia sicut est in nutritione, quam disparitatem inter rarefactionem, & nutritionem notauit etiam Aret. 4. d. 12. q. 4. art. 3. vndè si rarefactio fiat per interpositionem corpusculorum inter partes rarescentes, vtique debebunt omnes, & singulæ abinuicem diuidi.

Ad vltimum inconueniens de spongia, quæ diceretur densari, cum manu exprimitur aqua imbibita, & rarefieri cum rursus imbibitur aqua; respondet num. 83. & 84. sed adeò obscurè, insulsè, & illepidè vt sine tedio non possit legi, & referri; primò quidem n. 83. desiderat diuersa imponi nomina ad significandam extensionem lactis ad maiorem locum factam mediante calore, & ad aliam, qua extenditur spongia, & quod prima dicatur propriè rarefactio, altera impropriè, quamuis talis diuersitas esset solum accidentalis; quod si esset essentialis inter vtrumque modum, tanto melius diuersum nomen imponeretur; deindè n. 48. subdit, quod si nulla esset diuersitas sufficiens inter vtrumque modum, nec accidentalis, nec essentialis, tunc concedendum esset spongiam in casu posito propriè rarefieri; vndè cum communiter negetur spongia, aut vter in casu dicto rarefieri, concedenda est ad minus differentia aliqua accidentalis inter vtrumq; modum; Subdit adhuc, quod vt cognoscamus, quod aqua rarefiet propriè, aliter, quam spongia laxata, debet cognosci, quod occupet maiorem locum sine interpositione alterius corporis, si autem hoc cognoscatur, habebitur intentum sine recursu ad exemplum de spongia: & nisi hoc cognoscatur non poterit per exemplum spongię probari, quod non occupet maiorem locum per interpositionem alterius

alterius corporis: ergo ineptè, & inutiliter recurritur ad hanc probationem de spongia; Addit tandem, quod rarefactio, & condensatio propriè dicta si dicantur fieri cum eadem ipsa substantia absque dependentia ab alijs corporibus intrudendis, & extrudendis occupet maiorem, ac minorem locum sine acquisitione partium, nullo modo possit dari neutraliter.

Pro impugnatione huius qualiscunque solutionis dicimus vanum esse eius desiderium, quando velit in sua opinione corpusculorum persistere, nam in ea assignari nequit vlla differentia, quæ valeat nec essentialis, nec accidentalis inter extensionem ad maiorem locum, quam lac, vel aqua acquirunt mediante calore, & extensionem spongiæ laxatæ, vt ostendimus in impugnanda Arriagæ solutione; sed solum assignari potest sustinendo alias opiniones, vel de acquisitione nouæ quantitatis, vel nouæ qualitatis, vel nouæ extensionis localis ad situm pertinentis. Deindè dicimus, quòd cum vrgemus argumentum de spongia, vtique antecedenter cognoscimus aquam rarefacta maiorem occupare locum sine interpositione alterius corporis, vt dicatur propriè rarefacta; recurrimus autem ad argumentum de spongia, vt hinc à posteriori deducamus non fieri rarefactionem per intercepta corpuscula, quandoquidem hoc modo extendatur spongia laxata ad maiorem locum, nec tamen dicatur propriè rarefacta secundum communem loquendi modum, Vltimum tandem additum est quoque falsum, nam vt omnes fatentur, ac etiam ipse respondens, ad rarefactionem, & condensationem propriè dictam exigitur quod idem corpus secundum easdem omninò partes substantiales modò occupet maiorem, modò minorem locum, vt docet Arist. 4. Phys. atque ideò repugnat fieri cum dependentia ab alijs corporibus intrudendis, & extrudendis.

Quoniam verò Arriaga subsec. 3. cit. confirmat suam sententiam de corpusculis, quia per eam facilè explicantur quædam graues difficultates, quæ nullatenus, aut difficulter explicantur in alijs, quibus nos occurrimus q. cit. nu. 17. Poncius à n. 86. adducit primam, & secundam difficultatem cum nostris responsionibus, vt eas ostendat insufficientes esse.

Prima difficultas est, quod in nostra sententia fieri nequit rarefactio absque condensatione, nec è contra, cũ tamen sæpissimè vna contingat sine alia vt in casu, quod intrà cubiculum benè clausum accendatur stuppa, tunc enim rarefit aer inclusus, nec potest assignari corpus, quod condensetur, nec causa condensans. Cui rationi suprà occurrimus n. 9. non esse inconueniens, quod vnius rarefactio connexionem habet cum alterius condensatione, & è contra, &c. Vt ibi est videre. Hic rursus Poncius ad consuetam cantilenam recurrit, quod Arriagam non intellexerimus eo quod satis obscurè vim difficultatis proponimus; Sed legatur quæso difficultas, vt à nobis proponitur nu. 17. & vt proponitur ab ipso Poncio n. 86. & videbitur, quod difficultas à nobis proponitur eisdem omninò verbis Arriagæ, & eisdem exemplis de stuppa accensa intra cubiculum clausum. Poncius verò eam refert alijs verbis, & exemplis nempè de magna flamma ex magna pulueris, vel ligni quantitate excitata: quid ergo effutit difficultatem à nobis obscurè proponi, & vix ex nostris verbis colligi posse nisi coniectutando, si nostra verba sunt ipsissima Arriagæ; in omnibus offendit qui voluntatem habet offendendi, inquit adagium; nunc videamus quam strenuè impugnet nostram responsionem.

Hæc responsio (inquit n. 89.) non est ad propositum difficultatis præmissæ, quia non tam infertur, tanquam inconueniens, quod condensatio, & rarefactio absolutè comitentur se inuicem, quam quod concomitentur se, & tamen quando fit rarefactio, & applicatur causis eius, non habeatur causa, à qua proueniat condensatio; quia causa sufficiens ad vnam non habet virtutem sufficientem ad alteram, neq; enim ignis potest condensare aquam, nec frigus eam rarefacere, ergo præter causam rarefacientem debet dari alia condensans, quæ semper assignari non potest, quia in casu posito de stuppa accensa nulla applicatur causa præter flammam, quæ non est condensatiua, à qua ergo causa tunc procedit condensatio? hæc est in summa confutatio nostræ responsionis apud præfatum Auctorem num. 89. & 91.

Cæterum hæc impugnatio procedit, quasi in nostra responsione assignata fuerit condensatio respondens rarefactioni in casu accensionis stuppæ in cubiculo clauso, absq; causa efficiente condensationem, quod tamen falsum est, dicimus enim quod condensaretur aliqua portio aeris ad proportionem, vel à frigore per fenestras ingrediente, supposito quod aperirentur, & ambiens extra esse frigidum, vel quod solo motu locali condensabitur in aliquo angulo cubiculi occlusi; & hoc debebat impugnare respondens, & non supponere, quod solus calor esse possit causa rarefactionis, & solum frigus condensationis, nam vt notat Angelus de formæ propriet. 21. dub. p. coroll. 4. non omnis condensatio, aut rarefactio fit meritò actionis caliditatis, & frigiditatis, aut alterius alterationis; quandoque enim fit per solum motum localem, vt quando aliquod mobile mouetur in aere motu recto, pars aeris insequens mobile rarefit, pars autem cedens illi mobili condensatur, imò Tatar. 4. Phys. q. de Vacuo dub. 3. tenet probabiliter tam rarefactionem, quam condensationem fieri præcisè per motum localem; & quidem mirum est, quomodo respondens hic adeò pro certo supponat calorem, & frigus præcisè esse causas rarefactionis, & condensationis, cum id expresse neget inferius in Append. n. 144. vbi negat calorem formalem naturalem rebus esse causam, cur sint leues, & raræ, aut frigus naturale esse causam, cur sint graues, & densæ; id ibi negat, quia sibi non conducebat, hic verò supponit pro verò, quia sibi fauet.

At nititur probare, quod nec motus localis sufficit ad condensationem, tum quia falsum est, quod ille solus possit condensare; aut si posset aliquantulum, certè incredibile est, quod sufficere possit ad tantam condensationem, quantam requiritur in casu magnæ flammæ; & rursus quamuis sufficeret motus ad condensationem aeris, quæ fieret accensa flamma, non poterit sufficere ad rarefactionem, quæ fit extincta flamma, & generato aere ex ipsa; alias eadem esset causa rarefactiua, & condensatiua eiusdem substantiæ. Hæc tamen probatio non conuincit, nam in exemplo nuper adducto de mobili in aere motu recto agitato, per eundem motum vna pars aeris rarefit, & alia condensatur, neque nouum est idem esse posse causam contrariorum per accidens; scilicet vnius per se, & alterius accidens vt motus per se est causa caloris, & per accidens est etiam causa frigoris, sic igitur in proposito contingere potest, quod causa per se rarefaciens condenset etiam per accidens, dum enim rarefaciendo extendit corpus, v.g. ignem, vel aerem ad maiorem locum, pellit effectiuè per motum aliud corpus contentiuum, vel aerem contiguum, qui vt corpori rarefacto cedat, in remotiori parte, quam non attingit calor, v.g. rarefaciens, constipatur, & condensatur; hic autem effectus procedit à calore mere per accidens, quia finis eius est rarefacere, & corpus extendere ad ampliorem locum; verum quia id nequit efficere nisi pellendo corpus contiguum, & circumstans eam extensionem impediens, ideò per accidens tantum dicitur condensare mediante motu: vnde assignamus semper causam secundam aliquam condensationis, quæ fit in casu rarefactionis, aut rarefactionis, quæ fit in casu condensationis absq; recursu ad causam primam, hasque mutationes esse semper inuicem connexas docent Tatar. & Angelus loc. cit. vbi ait nihil per naturam rarefieri, quin aliquid condensetur, nec aliquid condensari, quin aliquid rarefiat, aliàs in rarefactione esset penetratio dimensionum partis rarefactæ cum corpore circumstante, & in condensatione esset vacuum in loco derelicto à parte condensata, quare illic aliquid cedere, & hic aliquid succedere oportet, quæ Doctrina ex Arist. deducitur 4. Phys. 84. & 85.

Sed quia diximus in illa responsione Arriagam quoq; concedere teneri connexionem rarefactionis cum condensatione, quia si per condensationem corpuscula ex vno corpore egrediuntur, quod condensari dicitur ob eorum egressum, aliud interim intrare debebunt, quod dicetur rarefieri ob eorum ingressum. Poncius ait n. 93. satis inaduertenter hoc nos dixisse contra Arriagam, nam Arriaga expressè ostendit, quomodo id non sit necesse, nam in casu illo accensæ flammæ non debent vlla corpuscula egredi ex partibus interioribus aeris, sed sufficiet quod exeant partes exteriores, & viciniores relictis alijs partibus eodem modo inter se vnitis, quo antès si autem id fieret, non condensaretur aer, qui esset extra ignem, vt est euidens. Fatemur Arriagam cit. n. 207. niti hanc difficultatem effugere verùm nec proprijs verbis, nec patrocinio Aduocati suffultus aufugere potest, nam semper argumentum vrget, in ea enim opinione rarefactio fit per ingressum corpusculorum in vnum corpus, & per egressum ab alio fit condensatio; sed nequeunt corpuscula flammam v.g. ingredi, quin ab alio exeant corpore v.g. aere circumstante, ergo etiam in ea sententia rarefactio, & condensatio sunt connexa; Et quidem parum refert, quod corpuscula illa egrediantur ex partibus interioribus aeris, vel exterioribus, nam siue hinc, siue illinc desumantur minorem occupat locum aer circumstans, quam anteà, & consequenter factus est densior in ea opinione. Dices minorem occupare locum, quam anteà, non quia densior sit factus, sed quia paulò minor, quam antea, vt ait Arriaga, & quia partes interiores sunt vnitæ, & continuatæ adinuicem, vt prius, non est densior, sed in eadem raritate relinquitur. Contrà, quia parum referre videtur ad minoritatem, quam causat condensatio in corporibus, quod fiat per ablationem partium internarum, non externarum, & ad maioritatem, quam causat rarefactio, quod fiat per additionem ad partes internas, dummodò corpus per talem additionem, vel detractionem factum sit maius, vel minus, & occupet maiorem, vel minorem locum; & ratio est, quia præcipuus rarefactionis effectus est ampliare corpus ad maiorem locum, quam antea, sicut condensationis ad minorem coarctare, sed hic effectus habetur in corporibus vndequaque fiat additio, vel detractio corpusculorum; ergo talis occupatio maioris, vel minoris loci verè erit effectus rarefactionis, condensationis.

Conf. quia iuxta hanc opinionem rarefactio est quædam auctio, quia fit per additionem partium substantialium corpori rarefacto, & è contra condensatio est quædam diminutio, quia fit per detractionem partium substantialium rei condensatæ, & parum refert, quod hæ sint interiores, vel exteriores; sed auctio, & diminutio sunt mutationes naturaliter necessariò connexæ; ergo etiam rarefactio, & condensatio in hac opinione.

Secunda difficultas, quæ tollitur in sententia Arriagæ erat, quia in ea assignatur facilè ratio à priori, cur non possit naturaliter dari vacuum, quæ in alijs sententijs assignari nequit, est autem quia corpora quanta sunt impenetrabilia naturaliter, & quod vniuersum est plenum illis. Ad hoc negauimus supra nu. 58. hanc esse rationem

à priori repugnantiæ vacui, quia talis assignari nequit, idque solum pendere ab extrinseco Dei decreto diximus, quo statuit creare mundum corporibus plenum, & ita illud vnitum, & contiguum conseruare; non est autem illa ratio à priori, quia quis dicere posset è contra repugnare corporum penetrationem ob impossibilitatem vacui, cum non sit magis euidens repugnantia vnius, quam alterius, tum quia dicere non dari vacuum, quia vniuersum est corporibus plenum, quæ sunt impenetrabilia, est manifesta petitio principij, quia id est, quod quæritur, cur Deus corporibus repleuit hoc totum spatium infra Cœlum, & nihil vacui interiectum reliquerit, vnde concludimus hoc omninò debere reduci in extrinsecum Dei decretum.

Respondet Poncius num. 95. non iterum subsannando falsum esse, quod illa non sit optima ratio à priori, cur non possit dari vacuum de facto, si totum vniuersum sit plenum corporibus quantis, & non possit fieri condensatio absque interpositis corpusculis, nam posito hoc est euidens non posse sequi vacuum, & hoc ipsum esse causam optimam, cur non posset sequi. Antequam huius responsionis nullitatem ostendamus, placet aduertere pulcherrimam phrasim respondentis, vt Lector iudicet, an nos quo plura dicimus, eo magis peritiam nostram prodamus, vt ipse per ironiam dicit, an potius ipse, ait falsum esse, quod non sit optima ratio à priori, cur non *possit dari de facto* vacuum, est ne apta phrasis hæc, vel potius repugnantia in adiecto? quando quærimus, an possit dari vacuum, excludimus factum, & quærimus de sola possibilitate; quando quærimus, an de facto detur vacuum, supponimus possibilitatem, & quærimus factum, malè ergo componitur factum cum possibili, quamuis enim factum possibile supponat, & ab actu ad potentiam teneat consequentia, currit, ergo currere potest, non tamen è contrà, potest currere, ergo currit; vide quot ineptias respondens incurrit, quotiescumque nos subsannare prætendit; dicimus itaque non sufficere, quod dicat illam esse rationem à priori, sed hoc esse probandum, & replicamus, quod sicut ipse ait vacuum repugnare ob impossibilitatem penetrationis corporum, tanquam per rationem à priori, ita nos è contra dicemus penetrationem dimensionum repugnare ob impossibilitatem vacui, cum vnum non sit euidentius alio.

Ad 2. ait num. 96. quod mihi ridiculum apparet, respondeo verum esse à decreto Dei ortum, quod totum vniuersum sit plenum materia quanta; sed hoc non tollit quin præter decretum Dei sit quærenda alia ratio, ob quam non detur vacuum: nam sicut quamuis non esset Sol, nisi esset decretum Dei de ipso formando: tamen alia causa assignari potest, & debet caloris diurni præter decretum Dei: & absurdè diceris, si quis quæreret quare calescit de die, responderetur, quia Deus id decreuerit, quandoquidem possit assignari, quod Sol sit applicatus: ita id proposito. Cauillationes quæro respondens, vt nos ridiculos faciat, vel argumentum nostrum non intellexit: nos dicimus, quod si quæratur, cur de facto non detur vacuum: & respondeatur quia Deus fecit hoc vniuersum corporibus impenetrabilibus plenum, ineptè respōdetur, & manifesta petitio principij committitur, quia id est quod quæritur, cur Deus totum hoc spatium corporibus repleuerit, & nihil vacui interiectum reliquerit, vndè tandem ad extrinsecum Dei decretum recurrere debemus; & hoc ingenuè est intentum secundi illius nostri argumenti, per quod patet paritatem de Sole assumptam à respondente ad rem non esse, qui si in alio sensu longe diuerso argumentum intellexit, fortè potest ex parte excusari (vt mitius cum eo agamus, quam ipse nobiscum) quia nonnullus error sensum immutans irrepserat in illo paragrapho nostro ex Amanuensis incuria, vel Tipographi.

QVÆSTIO III.

An per rarefactionem acquiratur noua quantitas, & deperdatur per condensationem.

19 CEnsent quamplures rarefactionem fieri per acquisitionem nouæ quantitatis, condensationem è contra per deperditionem, sed non eodem modo explicant, dicunt enim aliqui in rarefactione totaliter produci nouam quantitatem maiorem corrupta totaliter præcedente, in condensatione verò corrumpi totaliter maiorem, & acquiri nouam minorem, ita Gotfred, quol. 11. q. 3 Marsil. 4. quæst. 9. artic. 2. Hispal. 2. ad 18. Pomponatius lib. 2. de Augmen. cap. 10. quem dicendi modum tuetur vt probabilem Auersa quæst. 38. sectio. 4. supponendo tamen, quòd quantitas non sit immediatum subiectum aliorum accidentium, sed alia quædam potentia de genere qualitatis, vt ipse iam asseruerat q. 21. sect. 6. Alij verò magis communiter, & magis probabiliter dicunt in rarefactione acquiri tantum nouam partem quantitatis, & hanc addi priori, atque ita fieri, vt res, quæ rarescit, maiorem occupet locum, quam antea, in condensatione verò partem aliquam tantum quantitatis deperdi aliqua permanente, ita Caiet. 3. p. q. 77. ar. 5. Tolet. 4. Phys. q. 18. & ex nostratibus, quamplures Faber in Philosoph. naturali Theor. 44. & 4. disp. 50. Camerar. p. 2. disp. phil. q. 29. Roccua 4. Phys. q. 10. Birag. 1. de Gen. q. 16. Bassol. 4. d. 12. q. 3. & vt probabilem tuetur Tatar. 4. Phys. q. de vacuo dub. 3. pro qua etiam ab omnibus ferè citatur Doct. 4. d. 12. q. 4. vbi hanc opinionem appellat communem, qua de causa Scotistæ quamplures eam amplectuntur, vt de mente illius, & Camer. citat eundem 1. Phys. q. 3.

20 Dicendum tamen est non produci nouam quantitatem in rarefactione, nec in condensatione corrumpi, neque totaliter, neque partialiter quocunque modo id asseratur. Est ferè communis his temporibus, Soncin. 8. Metaphys. quæst. 17. & 27. Soto in prædic. quant. Fonsec. 5. Metaph. c. 13. q. 1. sect. 4. Conimbr. 1. de Gener. c. 5. quæst. 27. Compl. ibid. disp. 7. q. 2 Io. de S. Thom. quæst. 7. ar. 1. Ruuius 1. de Gen. tract. de rarefact. q. 1. Hurt. disp. 4. sect. 2. Arei. disp. 4. q. 36. sect. 3. Moris. disp. 3. dub. 7. & alij passim; & quidem quoad primam partem, quòd quantitas nec acquiratur, aut deperdatur totaliter in his mutationibus ex professo defendit Doctor loc. cit. contra Gotfr. immò ad hoc probandum omnes eius vtuntur rationibus; sed tenet etiam quoad alteram partem, si benè legatur, nam §. *Quantum ad istam opinionem* ait, quod eædem difficultates premunt vtramque opinionem asserentem in rarefactione produci, & condensatione corrumpi quantitatem, siue secundum totum, siue secundum partem, vt postea constabit probando conclusionem, hoc idem repetit §. *Quantum ad secundam conclusionem istius opinionis*, & rursus §. *Ad quæst* versic. *sed de tertia transmutatione*, & respondens ad rationes, quas pro opinione Gotfredi formauerat, primam dumtaxat soluit, quia contra augmentationem quoque militabat, non verò secundam, quæ tamen mirabiliter conuenit secundum dicendi modum iam relatum de acquisitione quantitatis, ac deperditione, vt videbimus, & in fine tandem illius quæst. inquit Doctor, quòd rarefactio, & condensatio secundum accidens pertinent ad quantitatem, quod verum non esset, si per ipsas noua quantitas acquireretur, vel deperderetur aliquo ex prædictis modis; immeritò citatur Doctor pro opposita sententia, vt etiam ex Recentioribus hic adnotauit Arei. & immeritò Camer. citat Doctorem 1. Phys. q. 3. quia vt sæpè diximus opus illud est Marsilij Inguen Nominalis, cuius originalia habentur in nostris bibliot. Bononiæ, & Neapoli.

Antequam conclusionem propositam probemus, occurrendum est Poncio, qui in append. apolog. num. 97. inquit, nos non benè colligere ex locis Scoti citatis, quod eam non tenuerit quoad quantitatem partialem, nam falsum est Scotum ibi dixisse, quod eædem difficultates militent contra vtramque sententiam de quantitate noua, siue totali, siue partiali, neque enim id dicit vlla ratione, sed solum quod difficultas principalis quæstionis illius duodecimæ æquè militet contra vtramque quod quidem verum est, quia illa difficultas principalis est, quomodo possit agens naturale rarefaciens species consecratas, producere absque subiecto nouam quantitatem siue totalem, siue partialem ad hoc requisitam iuxta sententiam illam vtramque, cum nullum sit subiectum quantitatis vllius in illis speciebus, vt supponit Doctor iuxta communiorem suo tempore sententiam. Certum autem est, quod non sit idem illam difficultatem, & cæteras militare contra ipsam, immò est euidens, quod cæteræ difficultates non militant contra vtramque, nam difficultas illa, quam vrget Scotus contra sententiam de quantitate totali noua, nimirum quod sequeretur non mansuras vllas qualitates ex qualitatibus consecratis post rarefactionem, non militat contra quantitatem partialem, si illa tantum diceretur produci in rarefactione specierum.

Quod etiam non responderit ad 2. rationem, quæ vrgeri posset contra sententiam de quantitate partiali, non probat cum vlla apparentia, quod existimauerit non acquiri quantitatem talem partialem, nam familiare est Scoto aliquas difficultates proponere contra sententiam suam propriam, & eas insolutas relinquere sub illis ipsis verbis, quibus vtitur hic *responsionem quære*. Deindè quod dicit Doct. in fine quæstionis, §. *ad tertium*, non solum non fauet Mastrio, sed potius est directè contra ipsum, vnde ille ipse locus adduci solet à Scotistis in fauorem sententiæ asserentis quantitatem nouam aliquam in rarefactione acquiri, vt notatur in margine in editione Cauelli, nam dum Scotus ibi dicit, quod rarefactio, & condensatio spectet per accidens ad quantitatem, hoc ipso ostendit, quod in rarefactione acquiritur aliquo modo quantitas, & in condensatione deperditur, neque enim aliàs per se, aut per accidens darentur ad quantitatem istæ actiones, tanquam ad terminum; vnde tandem concludit more suo nos non intellexisse Scotum.

Veremur tamen a contrario sensu id esse intelligendum, vt mox constabit, verum est Doctor. loc. cit. dicere, quod eadem difficultas illa principalis, nempè producendi quantitatem sine subiecto, militat contra vtramque sententiam, cœterum quia omnes aliæ difficultates, quæ contra vtramque opinionem promoueri solent, ex illa principali deducuntur, velut lineæ à centro, omnes enim, & singulæ illuc collimant, vt mox patebit, quod quantitas tota, vel pars eius producetur ab agente naturali sine subiecto, vel vna pars compenetrabitur cum alia ideò quando Scotus dixit eandem illam difficultatem principalem vtramque vrgere opinionem, clarè indicauit militare quoque alias indè consequentes; vnde si Poncius benè considerasset energiam difficultatis illius principalis, & quas aliæ cum ea sint connexæ, non dixisset quod cœteræ difficultates non militent contra opinionem de noua quantitate partiali; neque asseruisset hoc esse euidens, nam probando conclusionem, nos demonstramus euidens esse oppositum nempè cœteras difficultates ex illa principali pendentes contra vtramque militare sententiam, immò infra n. 24.

osten-

ostendimus illam quoque rationem, quam ipse ait militare solùm contra sententiam de quantitate totali noua, contra vtranque vrgere, si ergo volebat esse euidens, & certum, quod cæteræ difficultates non militent contra vtramque sententiam debebat occurrere rationibus nostris, quatenus illas promouemus indifferenter contrà vtramque opinionem, & ostendere, quod non procedant contra opinionem de noua quantitate partiali, sed solùm totali, quod cum non faciat, euidens est ipsum nec Scotum intellexisse, neque illarum rationum energiam, ac verum esse, quod sæpiùs de eo diximus, esse eius genij, vt multa dicat, sed pauca probet.

Ratio autem, cur Doctor secundum argumentum pro opin. Gotfredi insolutum reliquerit, non est penitus voluntaria, vt Poncius velle videtur, sed ea est, quam Tatar. in ea quæstione insinuat, dum inquit; Ad istam rationem dicit Doctor, solutionem quære, quasi dicat, quod argumentum ex parte Gotfredi est satis forte contra illos, qui dicunt, quod per rarefactionem acquiritur quantitas, & tamen præcedens non corrumpitur, quia tunc oporteret, quod concederent penetrationem dimensionum, eam igitur rationem insolutam reliquit data opera, quia vt dicebamus, mirabiliter conuincit opinionem de quantitate partiali, in quam non propendebat. Quod tandem ait locum pro nostra conclusione citatum ex Doct. in fine illius quæstion. nobis non fauere, sed sententiæ asserenti quantitatem nouam aliquam in rarefactione acquiri, est immeritò, & prorsus voluntariè dictum; quia Auctor. illius opinionis prætendunt nouam quantitatem partialem secundum ipsos per rarefactionem acquisitam esse terminum per se, & non per accidens illius transmutationis, alioquin quæsito non responderent; dum enim hic quæritur, quid per rarefactionem acquiratur, & quid per condensationem deperdatur, non quæritur de termino per accidens, vel concomitanti, sed de termino primo, & per se, à quo tantum specificatur motus, & mutatio; vnde ex hoc potissimum loco deducit Aretinus de mente Doctoris 4. dist. 12. quæst. 4. artic. 3. in fine rarefactionem non esse per se motum ad quantitatem, quicquid Poncius in oppositum eructet; quo autem sensu sit ad quantitatem per accidens patebit ex dicendis infrà quæstione quinta.

21 Primò itaque prob. conclusio ratione secunda, quam affert pro Gotfredo, & non soluit, est enim præcipuum fundamentum huius conclusionis, & quamuis à Doctore ibi afferatur ad probandum non acquiri nouam quantitatem secundum partem, vt faceret pro Gotfredo, si tamen benè perpendatur, conuincit, nec etiam acquiri secundum totum; supponendo itaque quod in rarefactione nulla est aggeneratio substantialis, sicut est in augmentatione, nam in raritate totum, quod præfuit, est rarius secundum easdem partes, quas habuit; ideoque si esset noua partialis substantia, non posset rarius formaliter dici secundùm omnes partes, sic arguitur ex Doctore, pars illa quantitatis, quæ de nouo acquiritur, vel producitur in tota materia iam præcedente, vel in parte materiæ, non in tota materia, tum quia eadem materia afficeretur duplici quantitate, tum quia ambæ illæ quantitates non adhuc facerent materiam extensiorem, quia se penetrarent; non etiam in sola parte, quia pars illa materiæ, vel priùs habuit quantitatem, vel non; si priùs habebat, & adhuc illam retinet cum posteriori, sequitur idem absurdum, si non habuit, sequitur dari aliquam materiam sine quantitate, quod non est minus absurdum in Philos. neque dici potest, quod aliqua pars prioris quantitatis se retrahat in alias materiæ partes, quia inde idem sequeretur absurdum de duplici quantitate in eadem materia, & rursus accidens migraret de subiecto in subiectum. Hæc autem ratio, vt dicebamus, pariter quoque conuincit, quod non producatur totaliter noua quantitas maior, hæc enim subiectari nequit in materia præcedenti adæquatè, cum illam excedat secundum aliquam partem, quare secundum partem excedentem aut manebit sine subiecto, aut compenetrabitur cum aliqua alia parte quantitatis, & sequuntur absurda, quæ prius. Idem argumentum pro condensatione quoque deduci potest, nam si aliqua pars quantitatis deperditur per ea, tunc illa portio materiæ, quæ illi substabat, vel sine quantitate remanebit, vel informari incipiet à quantitate remanente, & tunc idem numero accidens erit in pluribus subiectis, vel migrabit ab vna parte materiæ ad aliam, relinquendo illam priorem nudam, & seruata proportione sic argui potest, si tota quantitas perire dicatur, & alia minor induci, quia partes materiæ excederent partes quantitatis, quare admitti deberet vel aliqua portio materiæ sine quantitate vel quod eadem pars quantitatis informet duas partes materiæ, & sic idem numero accidens sit in duobus subiectis adæquatis.

22 Ad hoc argumentum prout militat contra partialem acquisitionem, aut deperditionem quantitatis, conantur respondere Scotistæ eam tuentes; Bassolius cit. artic. 1. in sol. ad 2. negat sequi in eo casu idem, subiectum informari duplici quantitate, informatur enim vna, quæ est maior, quam prius, quia noua adueniens efficit cum priori vnam quantitatem totalem maiorem, sic à pari cum charitas augetur in anima, non ob id anima dicitur informari duabus charitatibus; sic etiam respondet Birag. cit. inquit enim quod quantitas adueniens est homogenea, & ideò coniuncta cum præcedente constituit vnam quantitatem. Cæterum sic respondentes non videntur vim argumenti percipere, licet enim quantitas adueniens sit homogenea, & vnum cum priori constituat vnitate integritatis, adhuc tamen est realiter distincta à priori, & distinctum petit subiectum, sicut vna aqua alteri superinfusa vtrique constituit vnam aquam cum ea vnitate integritatis, sed quia est realiter ab ea distincta, locum quoque distinctum postulat, & sicut hæc aqua illi addita non possent poni in eodem loco sine penetratione vnius cum alia; ita quoque dicendum est de quantitate posteriori addita priori, quòd nequeunt informare idem subiectum sine penetratione, & in hoc consistit vis argumenti, non autem in eo, quod sit vna, vel duplex quantitas; exemplum vero de charitate à Bassol. adductum est prorsus abs re, quia ibi subiectum est indiuisibile, & charitas augetur in anima intensiuè, non extensiuè, vnde eius auctio, cum sit intensio, attenditur penes idem subiectum, at auctio quantitatis, cum sit extensio, attenditur penes aliam, & aliam partem subiecti. Tat. cit: valdè perplexè loquitur, tandem sistit in hoc, quod quantitas præcedens rarefactionem inhæret post rarefactionem ipsi toti, sicut prius, sed cùm illa acquisita est vna noua magnitudo, quæ duæ sufficiunt denominare simul subiectum tantum, & neutra illarum se sola sufficeret sic denominare subiectum. At neque Tat. visit vim argumenti percipere, vtique verum est, quod quantitas præcedens non sufficit sine noua adueniente denominare subiectum tantum, & quantitatem præcedentem adhuc inhærere post rarefactionem ipsi toti, sed difficultas est de subiecto, cui insidet quantitas adueniens, nam si est idem totum, vel aliqua pars, cum ante rarefactionem nulla pars eius esset sine quantitate, tunc duæ quantitates erunt in eodem subiecto. Faber theor. cit. inquit, quod in rarefactione propter præuiam alterationem corpus fit subtilius, & extenditur, & consequenter potest esse quantum priori quantitate, & posteriori simul, nec per hoc datur penetratio dimensionum, quia ante rarefactionem corpus illud non erat quantum tanta quantitate, quanta in posteriori. Hic vir percepit vim argumenti, sed non videmus, quomodo neget sequi penetrationem ex hoc, quia ante rarefactionem corpus non erat quantum tanta quantitate, quanta in posteriori, immo quia corpus non erat quantum ante rarefactionem tanta quantitate, quanta est in posteriori, ideò datur penetratio dimensionum, quia eadem materiæ pars cum quantitate præcedenti suscipit aliam nouam, cum per alterationem præuiam non producatur noua pars materiæ, quæ sit subiectum nouæ quantitatis.

23 Respondent alij argumentum supponere, quod noua quantitas addatur priori, vel per superpositionem, itaut adæquatè se penetrent in eadem parte materiæ, vel per iuxta positionem, itaut quantitas adueniens per se subsistat sine subiecto, hæc autem suppositio est falsa, quia neutro modo pars quantitatis nouæ additur priori, sed additur per quamdam veluti mixtionem, & confusionem cum partibus quantitatis præcedentis, ita quod fieri nullatenus queat distributio illa partium quantitatis nouæ, & veteris in argumento facta, nam nulla pars materiæ assignari potest, quæ non vtramque possideat quantitatem. Sed velint, nolint, altero illorum modorum fieri debet additio nouæ quantitatis, & frustrà recurrunt ad illam permixtionem, & confusionem, vt magis rem confundant, vel enim quantitas noua continuatur veteri per totum subiectum absque vlla interruptione, itaut nulla sit pars materiæ, quæ vtramque non possideat quantitatem, & sic additio fiet veluti per superpositionem, vel neutra est alteri continuata per totum, sed quantitas præcedens se retrahit à quibusdam partibus materiæ, quas prius informabat, vt locum faciat subsequenti, & sic additio fiet per iuxta positionem; si fiat primo modo, sequitur penetratio; si secundo modo, sequitur transmigratio quantitatis de subiecto in subiectum. Neque possibile est, vt isti fingunt, quantitatem nouam ità confundi cum veteri, vt saltim à Deo discerni nequeat, quęnà sit noua, quę antiqua, & in qua parte subiecti hæc, & illa insideat, nam licet sint homogeneæ, adhuc tamen sunt realiter distinctæ, ergo videret, an se coniunctim penetrarent per superpositionem, an potius essent in varijs partibus materiæ per iuxta positionem, sicut à pari quantumcunque aqua misceatur alteri, & cum ea confundatur, semper Deus discernit vnam ab alia, & locum vnius à loco alterius. Camer. denique loc. cit. omnes illas agglomerat solutiones, sed præsertim in eo sistit, quod penetratio attenditur in ordine ad locum, non in ordine ad subiectum. Hoc tamen friuolum est, quia saltem duæ quantitates erunt in eodem subiecto, & consequenter eisdem correspondebunt partibus loci, & sic penetrabuntur.

24 Secundò, principaliter prob. supponendo communem opinionem, quòd quantitas immediatum subiectum aliorum accidentium, quam ex professo docuimus disp. 3. Physic. quæst. 3. ar. 2. hoc supposito sic arguit Doctor: in toto corpore rarefacto, & extensiori eadem accidentia reperiuntur, quæ antea, totum enim vinum rarefactum est eiusdem coloris, saporis, &c. vel ergo ista accidētia sunt eadem prorsus numero in alia quantitate de nouo genita, siue partiali, siue totali, vel eadem secundùm speciem duntaxat de nouo producta ad productionem nouæ quantitatis; non primum, quia accidens migraret de subiecto in subiectum, & si quantitas statuitur immediatum subiectum accidentium, ad eius interitum omnia interibunt, nec secundum, quia, vt arguit Doctor, impossibile est agens rarefaciens inducere posse omnes illas qualitates, quas nequit virtualiter continere, at ignis rarefaciens vinum non continet partialiter qualitates illius mixti, rarefaciens aquam non continet humiditatem eius, & si hoc vinum est dulce, & alterum amarum, idem ignis, vel Sol rarefaciens vtramque non potest in vno producere dulcedinem, & in altero

amaritudinem, & colorem diversum hanc rationem vrget Faber cit. contra opinionem Gotfredi non aduertens æquè efficaciter contra suam procedere.

Tertiò, idem argumentum adhuc magis promouet Doctor ex mysterio Eucharistiæ; cum enim species rarefiunt, aut condensantur; si prior quantitas aboletur cum omnibus accidentibus, & alia noua succedit cum nouis accidentibus, vel Christus non erit sub his accidentibus, vel incipiet esse de nouo sub illis absque consecratione, & idem absurdum sequitur, si non tota quantitas dicatur acquiri de nouo, sed tantum aliqua pars addi nam de hac parte de nouo addita idem infert aut absurdum, quod de tota quantitate inferebatur. Sed, & rursùs ad hanc opinionem, quocunque modo sustineatur, aliud sequitur absurdum non minoris momenti, quod cum virtute naturalis agentis possint species sacramentales condensari, & rarefieri, si noua producitur quantitas, & destruitur præcedens, cum hic quantitas reperiatur sine subiecto, agens naturale illam producet per creationem, & destruet per annihilationem, nam illam producet, & destruet independenter à subiecto: ita discurrit Scotus § *Quantum ad 2. conclusionem*, & in 1. dist. 17. quæstio. 3. litt. SS.

25 Nonnullas euasiones ad hæc adducit Doct. quæ passim ab Auctoribus afferuntur, veluti Scoti responsiones pro tuenda opposita sententia, à qua ipsum stare arbitrantur; sed sicut temerè iudicarunt de mente Doctoris, ita etiam & de euasionibus, quas affere ad hoc argumentum ex Eucharistia deductum, quandoquidem fixo pede illas reiicit: Si enim dicatur ad primum inconueniens, quòd manet Christi Corpus, quamdiù manent accidentia, quæ nata essent afficere panem, si adesset, non autem præcisè, quamdiù huiusmodi accidentia manent eadem numero. Contra arguit Doctor, quia ista quantitas, quæ succedit quantitati præexistenti, non magis est eadem quantitati præexistenti, quam quæcunque alia in vna alia Hostia non consecrata, immò minùs est eadem, quia ista est incompossibilis illi in essendo, non sic illa, ergo non magis erit Corpus Christi sub ista noua quantitate, quia præfuit sub illa alia, quam erit sub quacunque alia quantitate; & si fugias ad successionem huius quantitatis ad illam, adhuc instat Doct. sub nulla quantitate est Corpus Christi, nisi per conuersionem, & consecrationem, sed per conuersionem, & consecrationem non accipit esse, nisi sub ista quantitate, & illa est omninò alia, sicut quantitas alterius Hostiæ non consecratæ, ergo, &c.

Rursus si dicatur ad alterum absurdum non sequi, quia si tota quantitas producitur, non dicitur creari, quia non succedit nihilo, sed quantitati veteri præcedenti; si verò producitur tantum noua pars, adhuc maiori ratione nequit dici creari, quia præsupponitur vetus, cui recens adiungitur. Vtrumque occursum præcludit Doctor, prima solutio non valet, quia quando succedens est, tunc non est illud, cui succedit, ergo propter illud non variatur succedens in se, sicut si nouus Mundus produceretur à Deo ex nihilo immediatè post huius Orbis destructionem, ista successio non tollit creationem, si nouus ille Mundus ex nihilo producitur, alteram quoque solutionem refellit sub litt. G. quia omninò impertinens est ad excludendam creationem, quod quantitas recens veteri coniungatur, quia non coniungitur illi, velut accidens suo subiecto, à quo educatus, sed velut vna pars integralis alteri comparti per indiuisibilia, quare concludit Doct. ibidem, quod tenendo hanc opinionem, quæ tunc temporis communis erat, quod in rarefactione producatur noua quantitas, melior modus euadendi propositam difficultatem est, quod solus Deus in tali casu producit quantitatem supplendo insufficientiam agentis naturalis: quam solutionem refert Auersa, vt Scoti genuinam; sed perperam, eam enim solum adducit ex hypothesi, quòd teneatur illa opinio communis, vt patet ex ipso contextu.

26 Quartò, tandem probatur opin. de totali productione, & destructione quantitatis in rarefactione, & condensatione non etiam defendi posse in eo sensu, quo cogitauit Auersa; tum quia potentia illa de genere qualitatis, quæ sit immediatum, & proximum subiectum cæterorum accidentium, etiam quantitatis ipsius, quam comminiscitur Auersa, est prorsus vana, & commentitia, vt ostendimus disp. 3. Phys. q. 3. art. 2. Tum quia ea admissa nullum aliud euitatur absurdum, nisi quòd ad destructionem quantitatis cætera accidentia perire opus non erit, nec agens naturale producendo nouam quantitatem, eam creabit, quia adhuc aget dependenter à subiecto, at his exceptis hic dicendi modus omnes adhuc incurrit difficultates, quas supra vrgebamus, vt per singulas discurrenti constabit; tum quia quantitas in subiecto non corrumpitur per contrarium, quia contrarium non habet, vndè vel ponitur ingenerabilis, & incorruptibilis ab ijs, qui eam materiæ perpetuò affigunt, vel ponitur interire ob defectum subiecti apud eos, qui eam affigunt composito, vel alicuius necessariò consequentis ad ipsam, vt notauit Doct. cit. sub lit. G. at in casu rarefactionis & condensationis non deficit subiectum quantitatis, ergo nec ipsa deficit; Tum tandem, quia si in his mutationibus tota destruitur quantitas præcedens, & alia noua producitur, rarefactio fiet in instanti, quod est falsum, quia est motus continuus, & sequitur alterationem, quæ continuè efficitur. Sequela prob. quia si in tempore fieret, iam quantitas noua esset compossibilis secundum aliquam partem cum quantitate antiqua secundum aliam partem, quod est contra ipsos; quia in sententia illorum tota quantitas præcedens est terminus à quo, & quantitas noua est terminus ad quem, at isti termini sunt omninò inter se incompossibiles secundum totum, & secundum partes, vt patet in terminis cuiuscunque mutationis.

27 In oppos. obijc. Primò quia in rarefactione acquiritur noua extensio, vt patet ad sensum, & in condensatione deperditur, ergo & noua quantitas, quia extensio est ratio formalis quantitatis, vel saltim eius passio. Tum 2. in rarefactione res aquanta fit maior, in condensatione minor, ergo variatur quantitas. Tum 3. si non maioraretur quantitas rarefactione, aer decem pedum diceretur æqualis aquæ vnius pedis, immò eadem quantitas poneretur successiuè in diuersis speciebus, quia interdum esset pedalis, quandoque bipedalis per rarefactionem, hæ autem sunt differentiæ quantitatis. Tum 4. intensio qualitatis non fit sine additione qualitatis, ergo nec extensio quantitatis sine additione eiusdem. Tum 5. ratio occupandi locum est ipsa quantitas, ergo maior extensio localis, qualis habetur per rarefactionem, non nisi à maiori quantitate prouenire potest, nam per locum topicum, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, &c. Tum tandem, quia si maior extensio non arguit maiorem quantitatem, destruitur medium cognoscendi maius, & minus quantum, hæc enim discernere solemus ex maiori, vel minori mole, & extensione.

Respond. ad 1. neg. conseq. cum eius probatione, nam vt latè docuimus disp. 9. Phys. q. 1. & 2. Actualis extensio localis non est ratio formalis quantitatis, nec eius propria passio, sed effectus, & actus passionis eius ab ea separabilis spectans ad prædicamentum situs, vt constat de corpore Christi in Eucharistia, vbi habet suam quantitatem sine vlla extensione locali, ita notauit Doctor 4. dist. 10. quæst. 1. M. Ad 2. neg. assumptum, quod enim fit rarius planè recta ratione nequit dici fieri maius, alioquin vt inquit Aresia, rem rariorem, vt ceram, & oleum liceret pluris vendere, quam eandem densam, quod est falsum; fit ergo in rarefactione, & condensatione idem corpus magis, & minùs extensum, non magis, & minus quantum, seu maius, & minus.

Ad 3. licet aer decem pedum nequeat dici æqualis aquæ vnius pedis loquendo de æqualitate, quæ attenditur penes extensionem localem, & est passio prædicamenti situs, dici tamen potest æqualis loquendo de æqualitate, quæ attenditur penes multitudinem partium quantitatis, & materiæ, quia non sunt plures in vno, quam in alio; hinc tamen non sequitur, vt in argumento deducebatur, eandem quantitatem transituram de specie in speciem, cum nempè ex pedali fit bipedalis, & è contra, quia, vt notat Tatar. cit. & consentit Moris. pedale, & bipedale, bicubitum, & tricubitum non sunt propriè species quantitatis, sed situs, nam pedalitas propriè dicit tantam distantiam duarum partium in ordine ad locum, & ratione huius dicuntur esse quantitatis species. Possunt tamen dici species quantitatis, prout significant tot, vel tot partes quantitatis in se præscindendo à loco, & situ, quo pacto quantitas pedalis in rarefactione non fit bipedalis.

Ad 4. neg. paritas, quia intensio qualitatis fit in eadem parte materiæ, nec repugnat eandem materiam simul pluribus partibus gradualibus informari, at extensio quantitatis nequit fieri circa eandem materiæ partem per nouam additionem quantitatis, quia de ratione quantitatis est impenetrabilitas, quare repugnat, vt in eadem parte materiæ sint duæ quantitates, quia penetrarentur, ex quo sequitur, quod si extensio fit secundùm nouam quantitatem, necessario deberet etiam fieri secundum nouam materiam & sic non esset rarefactio, cum ergo videamus interdum idem corpus absque additione substantiæ magis extendi, debemus dicere hoc fieri solum per dilatationem earumdem partium.

28 Ad 5. negatur assumptum, quia vt diximus disp. 9. Physic. cit. quæst. 1. art. 2. substantia corporea est ratio occupandi locum dimensiue, & diuisibiliter, à quantitate verò solùm habet, quòd occupet impenetrabiliter, & per exclusionem aliorum corporum ab eodem, quare potiùs hinc argui deberet, quòd in rarefactione acquiratur noua substantia; dicimus itaque substantiam corpoream esse rationem fundamentalem essendi in loco extenso, & diuisibili; vbicationem, quæ est præsentia localis, esse rationem formalem, cur sit in tali loco; positionem tandem generis situs, quæ est actualis extensio per locum, esse rationem formalem, cur sit in tanto, & tanto loco. Dices; corpori habenti plures partes materiæ, & quantitatis correspondet maior, & amplior locus, quam habenti pauciores, vnde corpori palmari correspondet extensio palmaris, & bipalmari bipalmaris, ergo extensio localis commensurari debet extensioni corporis in se, nec potest esse ratio essendi in toto loco, nisi dependenter ab ea. Resp. concedendo totum cæteris paribus, si nimirum partes corporis palmaris, & bipalmaris sint æquè dispositæ in ordine ad locum, puta æqualis densitatis, vel raritatis, at negamus assumptum, si cætera non sint paria, nam corporibus debetur tantus, & tantus locus, non solùm quia habent tot, & tot partes, sed etiam quia habent illas sic, & sic dispositas in ordine ad locari, nam eædem partes in statu raritatis petunt ampliorem locum, in statu densitatis angustiorem. Ad 6. vt dicebamus in Phys. loc. nuper cit. in sol. ad 1. vt moles, & extensio localis sint media idonea ad discernendam magnitudinem, & minoritatem corporum, comparari debent corpora in eodem statu,

scili-

scilicèt raritudinis, vel densitatis, quòd si in diuerso statu comparentur, tunc non tàm attendi debet extensio localis, quàm multitudo materiæ, & substantiæ reperta in vtroque sub eadem dimensione, vt rectè iudicemus inter vtriusque magnitudinem, & sic si comparatio fiat inter aerem bipalmarem, & ferrum palmare, hoc absolutè dicendum est esse maius corpus illo, licèt illud sit magis extensum, vnde quantitas vel accipi potest pro ipsa multitudine partium corporis, vel pro ipsa extensione locali, prima est proprior acceptio, licèt secundum vulgi conceptum altera sit communior; posset etiam retorqueri argumentum, quia maior quantitas arguit maiorem substantiam sibi substratam, vnde in rarefactione etiam substantia acquiri deberet.

29 Secundò arguitur, sit materia palmaris, quæ per rarefactionem fiat bipalmaris, prius erat vnus palmus quantitatis, postea duplex, sed secundus palmus non potest esse quantitas antiqua, quia illa erat prius palmus, à quo secundus realiter distinguitur, ergo erit noua quantitas, Tum 2. rarum communiter definitur, quod habet parum de materia sub magna quantitate, & densum, quod habet multum de materia sub parua quantitate; ergo nequit in rarefactione, & condensatione permanere inuariata eadem quantitas, aliter eadem materia vtrobique esset sub eadem quantitate. Tum 3. vbi variatur passio debet etiam variari subiectum, sed æqualitas, & inæqualitas sunt passiones quantitatis, & in rarefactione, & condensatione variantur, ergo, &c. Tum 4. quando ex puluere sulphureo accenditur ignis, hic vtique dilatatur, & noua tunc producitur quantitas maior, quia compositum corrumpitur, quod erat subiectam antiquæ, ergo cum rarefactio fit absque corruptione substantiali saltim partialiter noua quantitas acquiritur. Tum tandem quia corpus quod rarescit, augescit in longum, & latum, & profundum, at hæ sunt dimensiones quantitatis, ergo, &c.

Resp. hoc idem argumentum contra Aduersarios retorqueri posse de substantia quantitati substrata, cùm per rarefactionem ex palmari fit bipalmaris, dicimus ergo quantitatem palmarem fieri posse bipalmarem dupliciter, vel per additionem alterius palmi quantitatis, & hoc fieri nequit sine additione nouæ substantiæ, quæ sit subiectum nouæ quantitatis, alio modo per solam extensionem localem, & hoc contingit sine additione nouæ quantitatis per solam dilatationem eiusdem quantitatis per omnes dimensiones in loco bipalmari, primo modo quantitas palmaris fit bipalmaris in augmentatione, secundo modo in rarefactione. Ad 2. per quantitatem in illis definitionibus intelligitur maior, vel minor extensio, ac dimensio localis, non autem dimensio quantitatiua. Ad 3. æqualitas, & inæqualitas secundum partes quantitatiuas, & magnitudinem molis sunt passiones quantitatis, nec istæ variantur in rarefactione, & condensatione, æqualitas verò, & inæqualitas secundum extensionem localem potius sunt effectus positionis de genere situs, & istæ variantur; Ad 4. neg. in eo casu materiam sulphuream maiorem acquirere quantitatem, acquirit enim æqualem quoad entitatem, licèt magis extensam, ac dilatatam, quodlibet enim corpus potest magis, & minus extendi secundum exigentiam propriæ formæ substantialis. Ad 5. corpus rarescens augescit in longum, latum, & profundum, non per additionem nouæ quantitatis, alioquin & noua substantiam addi deberet, sed per maiorem extensionem, & dilatationem eiusdem spectantem ad prædicamentum situs, vt magis explicabimus infra quæst. 5.

30 Tertiò obijcitur satis molesta difficultas, quando corpus rarefit, acquirit noua puncta, ergo & nouas partes quantitatis, patet consequentia, quia si termini multiplicantur, debent etiam terminata multiplicari; probatur assumptum, puncta ante rarefactionem erant simpliciter adæquata punctis prioris loci minoris, & correspondebant singula singulis, ergo sicut post rarefactionem addita sunt noua puncta loco, quoniam maior est, ita & corpori locato, aliter eadem puncta, quæ vni palmo erant adæquata, adæquarentur simul duobus & adhuc pluribus palmis.

Resp. varias solutiones ad hoc argumentum afferri ab Auctoribus, vt plurimum inutiles, qui omnes in hoc conueniunt (excepto Ioan. de S. Thom. qui assumpto concesso negat conseq. quia plura indiuisibilia possunt terminare, & continuare eandem partem, quod reicijmus q. seq.) quòd negant assumptum, sed non eodem modo ad eius probationem occurrunt. Conimb. hic aiunt posse adhuc corpus rarefactum correspondere omnibus punctis loci maioris, quia tot sunt puncta in quouis continuo minimo, quot in quantumcumque maximo; sed hanc doctrinam latè refellimus disp. 9. Phys. q. 2. artic. 5. & 6. Complut. hic inquiunt posse corpus rarefactum correspondere punctis maioris loci, quia licèt dum erat condensatum, omnia puncta determinata corresponderent omnibus punctis determinatis medietatis illius loci, non tamen omnia puncta, quæ vago, & confuso modo reperiuntur in partibus proportionalibus eius nam sicut partes illæ hoc ipso, quod sunt magis condensatæ, sunt plures, quàm partes proportionales loci correspondentis, qui supponitur rarus, ità in eis inuoluuntur vago, & confuso modo plura puncta, atque adeò non erant omnimoda, & omninò adæquate correspondentia inter illa, dum corpus locatum erat condensatum, & ideò cum rarefit; habet puncta sufficientia ad correspondendum punctis alterius medietatis loci, cui coextenditur, vt v.g. cera liquefacta punctis alterius medietatis vasis, quam incipit occupare post rarefactionem. Verùm casu, quo vas continens ceram ponatur densius cera, vel saltim æquè densum, hæc solutio non satisfacit, quia tunc partes proportionales ceræ condensatæ non erunt plures, quàm partes vasis illi correspondentes; At inquiunt, quòd etiam in hoc casu poterit cera secundum puncta, quæ habet, absque additione aliorum correspondere rarefacta punctis alterius medietatis vasis, nam sicut cùm cera parum rarefacta, poterat correspondere secundum puncta punctis primæ medietatis vasis, licèt hæc sint plura, quàm ea, quæ in cera inueniuntur, ita si partes illius magis rarefiant, ampliusque dilatentur, poterunt eædem met ratione illius maioris raritatis, & dilatationis correspondere secundum puncta, quæ habet, absque additione aliorum, pluribus alijs punctis alterius medietatis vasis. Verùm sic respondentes relinquunt difficultatem in tota sua vi, hoc enim est, quod quæritur, quomodo corpus per rarefactionem locum occupare possit in duplo, & triplo maiore, quàm antea, & adæquatè correspondere punctis illius absque additione aliorum punctorum. Auersa, Aresius, & alij indiuisibilia negantes in continuo arbitrantur se immunes ab hac difficultate; At disp. cit. Phys. q. 2. art. 5. in sol. ad 6. aduertimus hanc eandem difficultatem molestare partes quoq.

31 Quare iuxtà ibi dicta modò dicendum est, posse minus quantum cum paucioribus punctis correspondere pluribus punctis alterius quantitatis maioris ratione diuersæ dispositionis, & situationis; quod manifestis ibidem ostendimus exemplis, primò circuli maioris, & minoris in eo inclusi, dum enim sic sunt disposita, & situati possunt singula puncta circuli minoris correspondere singulis maioris, nam à quolibet puncto circuli maioris duci possunt lineæ ad centrum minoris transeuntes per singula eius puncta absque eo, quod coincidant, nisi in centro, quod licèt dicant Complut. & Ioan. de S. Tho. se capere non posse, id est, quia Principijs Mathematicis erant parum imbuti; Verùm si circuli illi extendantur ad modum lineæ rectæ, non poterunt singulis lineis ductis à punctis circuli maioris correspondere singula puncta in linea illa circuli minoris, hoc idem alio non minus idoneo exemplo hic Ruuius ostendit (quod etiam ibidem innuimus, cum tamen huoc Auctorem hoc in loco adhuc non videramus.) de quadrati costa cum diametro, nam quando diameter est in quadrato, possunt duci lineæ rectæ ab omnibus punctis costæ ad omnia puncta alterius costæ oppositæ per puncta diametri, itaut non concurrant multæ lineæ in eodem puncto eius, sed singulæ pertranseant per singula puncta, & omnia omnibus correspondeant, at si eadem linea diametralis ponatur iuxtà costam per directum, vtique eam transgreditur, & excedit notabili longitudine, & tunc si à costa ducantur omnes lineæ possibiles, non possunt correspondere omnibus punctis diametri, sed tantum illis, quæ continentur in longitudine æquali, quia secundum hanc longitudinem tantum possunt sibi correspondere per lineas rectas: ecce igitur quomodo puncta vnius costæ correspondebant omnibus punctis diametri secundum primam dispositionem, non autem secundum alteram; sic itaque in proposito puncta aquæ, vel ceræ rarefactæ possunt correspondere omnibus punctis maioris loci, licèt antè rarefactionem solum punctis minoris loci corresponderent; vide loco citat. vbi amplius, & accuratiùs hæc doctrina declaratur. Interim hic aduertas hanc difficultatem retorqueri posse in eius auctores, positis enim indiuisibilibus in quantitate, debet consequenter constitui etiam in substantia, vt diximus loc. citat. & tunc eodem prorsus modo vrgeri poterit difficultas de punctis substantiæ tum respectu loci, tum respectu quantitatis de nouo additæ; immo hac ratione omnia ferè argumenta, quæ contra nos congerunt in hac materia, possunt contra ipsos retorqueri, si benè perpendantur, quorum aliqua ad quæstionem quintam differimus, quia ibi commodius dissoluentur ex vberiori intelligentia nostræ sententiæ, quam ibi explanabimus.

QVÆSTIO V.

An per rarefactionem, & condensationem acquiratur noua qualitas.

COmmunis, & satis frequens opinio apud Modernos præsertim est per rarefactionem, & condensationem acquiri qualitates quasdam, quæ raritas, & densitas appellantur, quarum ope postea corpus extenditur, vel contrahitur ad maiorem vel minorem locum, quæ extensio, vel contractio effectus raritatis, ac densitatis ponuntur; ita Pererius lib. 5. c. 8. Conimb. hic cap. 5. q. 17. Complut. disp. 7. q. 3. Ioan. de S. Thom. q. 7. artic. 1. Ruuius in hoc tractat. q. 2. Hurt. cit. sect. 3. & 4. Soncin. 8. Met. q. 27. Fonsec. ibid. cap. 3. q. 3. Suarez in Met. disp. 42. sect. 5. nu. 17. Morisan. hic disp. 3. dub. 7. Zabarel. de accretione c. 10. Auersa q. 38. sect. 5. Amic. tom. 1. Log. tract. 16. q. 3. art. 2. & ex nostratibus Aretinus 4. d. 12. q. 4. art. 9. Iribarnes eadem q. sec. 2. & Birag. 1. de gen. q. 15.

32 Dicendum tamen est nec per rarefactionem, nec per condensationem vllam qualitatem acquiri vt per se terminum, & consequenter non posse corpus extendi localiter, aut coarctari per istas qualitates, tamquam per causas. Conclusio est Arist. in Prædicament. qualitatis, vbi disertis verbis negat raritatem, & densitatem

esse qualitates, illasque reijcit ad prædicamentum situs, vt qualit. sequenti ponderabimus, & 5. Met. 19 enumerans species qualitatis, ne verbum quidem fecit de raro, & denso, per quod excluditur communis responsio ad locum prædicamentorum, quod ibi locutus fuerit populariter, & secundum vulgarem opinionem; nam si ita esset, tunc 5. Met. 10. vbi scientifice loquitur, ac de mente propria, raritatem, ac densitatem inter species qualitatis recensere debebat; nec vllibi, quod viderimus, Scotus approbauit vnquam hanc opinionem vnde in 4. loc. citat. dist. 12. q. 4. refert opiniones de acquisitione nouæ substantiæ, aut quantitatis in rarefactione quasi sub terminis probabilibus, sed de acquisitione qualitatis ne verbum quidem, & dist. 19. q. 16 ad 3. pro Philosophis lit. C. concedit, quod in argumento assumebatur, per rarefactionem neque mutari substantiam neque qualitates, sequitur Faber loco cit. cap. 3. Tatar. vbi hunc dicendi modum appellat satis grossum, & quidem rationabiliter, vt in probanda conclusione constabit, sed melius alijs in eum inuehitur Rubion 4. dist. 12. q. 7. artic. 2.

Primò itaque probat. concl. ex ipsis definitionibus rari, & densi traditis ab Aristot. in prædicam. qualit. Rarum namque definitur, quod habet parum de materia sub magnis dimensionibus; Densum verò è contra, vbi nulla fit mentio qualitatis, sed solum dimensionis; dimensio autem, siue in ordine ad totum, siue in ordine ad locum, ad quantitatem pertinet, vel ad situm, nequaquam ad qualitatem, quia non pertinet ad qualitatem ordinare, & extendere partes quantitatis in loco. Confirm. nihil est rarum, nec densum, quia qualitate aliqua informatum, sed præcisè, quia eius partes sunt propinquiores adinuicem, vel remotiores, omne enim habens partes magis propinquas est magis densum, & è contra, quanto habet ipsas magis distantes, tanto magis est rarum, sed nulla res habens partes habet ipsas propinquas, vel distantes mediante aliqua qualitate, ergo &c. Conf. tandem quia posita tali partium dilatatione, vel contrictione sine alia qualitate corpora dicentur rara, vel densa, ergo talis qualitas superfluit.

Respondent, quod in eo casu corpus non esset rarum, aut densum formaliter, sed tantum consecutiuè, quia nimirum haberet effectum ex tali qualitate consecutum, aut consequitatum. At hoc facilè reijcitur, tum quia esse formaliter rarum est habere parum materiæ sub magna extensione deosum è contra, vt ex eorum definitionibus colligitur, sed totum hoc haberetur in eo casu seclusa qualitate; tum quia tantum abest, vt qualitas extendat, & dilatet quantitatem, quod potius res omninò è contra se habet; tum quia si dari debet aliqua dispositio prauia, quæ afficiat partes subiecti ad suscipiendam restrictionem, aut dilatationem, hoc non debet esse necessario qualitas, sed solus motus localis ad hoc est sufficiens; tum quia si taliter disponi debet per aliquam qualitatem, satis ad hoc erunt qualitates caloris, & frigoris, qua de causa vni tribuitur rarefactio, alteri condensatio; tum tandem quia quando etiam raritas, & densitas forent qualitates, sanè præcedere non deberent dilatationem, vel compressionem partium, sed potius subsequi, siquidem non est idoneum raritatis subiectum, nisi habens partes dilatatas, nec condensationis, nisi habens compressas.

33 Secundò, principaliter probatur ex Rubion. ratione ineluctabili, si raritas, & densitas essent qualitates, sequeretur, quòd raritas posset esse densitas, & è conuerso, quod implicat. Sequela probatur, supponendo prius, quod istæ qualitates haberent suas partes entitatiuas ac integrales, sicut quælibet alia qualitas materialis, & essent extensæ ad extensionem subiecti; tunc sic, illud potest esse densum, cuius partes possunt esse magis propinquæ adinuicem, & illud rarum, cuius partes possunt esse magis distantes, sed partes integrales raritatis possunt esse magis propinquæ, ergo possunt esse densæ, & sic raritas esset densitas, & idem è conuerso de densitate dici posset. Dices implicare partes raritatis propinquiores esse. Contra, nullius accidentis materialis partes sunt inuariabiliores, quàm partes substantiæ eis subiectæ. Ratio est, quia inuariabilitas, cum sit quidam modus per se essendi, magis videtur conuenire substantiæ, quæ per se existit, & omnia substentat, quàm accidenti, quod in ea substentatur, sed partes substantiæ possunt esse propinquiores, & remotiores; ergo, &c. Dices esse ita *Quo*, vt non possit esse *Quod*. Contra, quia argumentum directè, probat etiam posse esse *Quod*.

Tertiò, si raritas, & densitas essent qualitates, ergo intendi possent, ac remitti, vt aliæ qualitates, sed intensio esse potest absque extensione, ergo eadem pars quantitatis posset dici magis rara absque eo, quod extensior sit, quod est falsum. Falsitas patet, sequela probatur, quia intensio ab extensione præscindit quantum est de se, & cum motus intensionis possit fieri in indiuisibili extensionis, tanquam in subiecto sequitur punctum posse rarius fieri, quod est impossibile. Displicet tandem hæc opinio, quia difficultatem ab initio disputationis propositam, quæ est radix totius controuersiæ, relinquit in sua vi, per hunc enim dicendi modum minimè explicatur, quomodo idem corpus inuariatum quoad substantiam, & quantitatem possit nunc maiorem, nunc minorem occupare locum, sicut enim per qualitatem res non ordinatur ad locum, nec in loco, ita per additionem qualitatis non videtur, quod eius ope modò maiorem, modò minorem occupet locum, vnde hæc opinio communibus, & proprijs vrgetur difficultatibus, qua de causa nostro iudicio omnes aliæ opiniones huic præferri debent; & certè miramur, cum hæc opinio nullam effugiat difficultatem, cur tot apud modernos inuenerit asseclas. Contra eandem opinionem quoque plures congerit rationes Camerar. cit. ellò enim per eas probare intendat non acquiri in rarefactione modum quantitatis, tamen non procedunt, nisi contra Auctores, qui hunc modum quantitatis in rarefactione acquisitum censent esse qualitatem.

34 In oppos. arguunt, præsertim Ruuius. Primò auctoritate Aristot. 7. Physic. 11. & 2. de part. anim. cap. 1. vbi densitatem, & raritatem enumerat inter qualitates tangibiles, & 4. Physic. 86. habet hæc verba *densum enim, & rarum secundum hanc contrarietatem lationis factiua sunt, secundum autem ipsum durum, & molle passionis, & impassibilitatis, & non lationis, sed alterationis magis*, ex quo sic arguit, raritas, & densitas media grauitate, & leuitate, quarum sunt causæ, sunt quoque causa motus localis, ergo sunt causa etiam extensionis localis, atque ita non consistunt in extensione locali, sed verè eam præcedunt, vt causa effectum, & hoc in loco loquitur Aristot. de raritate, & densitate propriè, & formaliter, quia arguit contra Antiquos ponentes dari vacuum iuxta corpora rara, quos impugnat Arist. quia vacuum nequit esse causa motus localis, cum eum potius impediat, sed rarum, & densum sunt causa effectiua motus localis media grauitate, & leuitate, ergo non potest vacuum consistere in raro.

Resp. in primis duobus locis loquitur Arist. populariter, & iuxta famosam opinionem, præcipuè quia raritas, & densitas, videntur esse qualitates, quia modum prædicandi qualitates habent, sicut forma, & figura, & valdè rationabilis est hæc expositio, quia si per Aduersarios Arist. in Præd. qualit. vbi proprius erat locus, sicut & 5. Met. 19. non enumerando raritatem, ac densitatem inter species qualitatis, immo ipsas excludendo loquitur secundum formosam opinionem, rationabilius id nos asseuerare posse de textibus adductis, vbi non est proprius locus illius materiæ, præterquamquod etiam raritas, & densitas sensu tactus percipi possunt, quia cum sint quid ad quantitatem pertinens, ipsamque consequens, sicut quantitas tangibilis est, ita raritas, & densitas, imo figura, asperitas, lenitas, &c. licet enim hæc omnia sint formaliter relationes, materialiter tamen nil aliud dicunt, nisi partes quantitatis sic, & sic dispositas. Ad aliam auct. de 4. Physic. negatur Aristot. assignare ibi pro causa grauitatis, & leuitatis densitatem, & raritatem, vt patet ex contex. 85. vbi ait: *Duo enim sunt in vtroque & denso, & raro, graue enim, & durum & densa videntur esse, & contraria, leue inquam & molle rara*, deinde vt ostendat raritatem, & densitatem non esse causam grauitatis, leuitatis, duritiei, & mollitiei, sed solùm per quandam concomitantiam vt plurimum; simul esse subiungit: *dissonant autem graue, & durum in plumbo & ferro*, nam plumbum est grauius ferro, licet non sit ita durum, nec densum; quod non esset verum, si densitas esset causa grauitatis, & duritiei: Idem accidit in marmorem, & chrystallo, chrystallus enim densior est marmore, & tamen marmor grauius est; vnde quando postea dicit tex. seq. 86. *densum, & rarum secundum hanc contrarietatem factiua sunt lationis*, loquitur de corporibus raris, & densis, quatenus habent grauitatem, & leuitatem, non de raritate, & densitate; quod confirmatur ex 4. de Cælo 25. vbi ait, quod nulla videtur esse causa, cur grauitas & leuitas simplicibus corporibus insint. Tandem falsum ex Arist. ibi impugnare Antiquos ex hoc capite, sed inquit, quod si vacuum dicatur id, quod causa est lationis, sic ipsius grauis, ac leuis materia, quatenus huiusmodi erit vacuum, ecce quomodo non loquitur Arist. de raritate, & densitate in se, & formaliter, sed potius de substantia rara, & densa.

35 Secundò arguunt Scotistæ auctor. Scoti, Tatar. in 4. adducit Doctorem pro hac opinione in eod. lib. d. 12. q. 4. supra litt. E. vbi loquens contra Gotfred. ait, quod raritas, quæ est terminus rarefactionis, præsupponit quantitatem, & consequenter non potest quantitas acquiri per accidens ad acquisitionem qualitatis, en quo modo raritatem vocat qualitatem. Iribarnes quoque adducit Doctorem ibidem, quatenus vult ibi quantitatem esse subiectum qualitatis, & posse motum alterationis fieri inuariata quantitate, per qualitatem verò ait Iribarnes, intelligit Doctor densitatem, & raritatem. Magis ad rem faceret auctoritas ex 2. d. 4. q. vn. §. *post dici*, vbi condensationem appellat alterationem, at alteratio est motus ad qualitatem.

Resp. ad 1. locum, Doctorem ibi solum intendere contra Gotfred. ostendere subiectum alterationis, quod est quantitas, non acquiri per accidens ad acquisitionem qualitatis, quia præsupponitur omnino acquisitum, minimè verò ait rarefactionem esse motum ad qualitatem. Ad 2. neg. ibi per qualitatem Scotum intelligere densitatem, ac raritatem, immo postquam lit. E. probauit quantitatem subiectum esse motus ad qualitatem, inquirit postea lit. F. subiectum motus secundum rarum, & densum, sed per qualitatem intelligit calorem, & frigus, quæ sunt causæ raritatis, & densitatis, & consequenter variationis ipsius quantitatis secundum maiorem, vel minorem extensionem, & sic etiam explicari potest in 3. loco citato, quatenus condensatio, & rarefactio comitantur regulariter alterationem factam per calorem, vel frigus, vel quòd loquebatur in aliorum opinione, quia veritatem huius rei ibi non vestigabat.

36 Tertiò instat Ruuius ratione, nam impossibile est eandem quantitatem omninò immutatam magis, vel minus extendi, sed aliqua qualitas requiritur tanquam causa disponens, hæc autem esse nequit, nisi raritas, & densitas; maior patet. Probat. min. non enim

esse

esse possunt calor, & frigus, nam maior extensio est quidam motus localis, sed calor, & frigus, nequeunt esse causa motus localis proxima, sed tantum remota, ergo alia qualitas dari debet, quæ sit proxima. minor illa probatur, causa proxima motus localis sunt grauitas, & leuitas corporis, & causa proxima illarum sunt raritas, & densitas ex Arist. 4. Phys. 86. & tandem causa raritatis, & densitatis sunt calor, & frigus, aut temperamentum primarum qualitatum, vt idem docet 2. de Part. Anim. c. 1.

Resp. corpora per calorem, & frigus rarefieri, & condensari: ad impugnationem, dicimus, quod esto grauitas, & leuitas sint principia motus ad Vbi, non tamen sunt ita principia motus ad situm, quin hic aliunde oriri possit, possunt enim calor, & frigus esse immediata principia maioris, vel minoris extensionis localis partium locati, & hic est motus ad situm, sicut per aduersarios sunt causa raritatis, & densitatis deinde falsum est, vt supradiximus, raritatem, & densitatem causas esse grauitatis, & leuitatis.

Quartò, quædam partes corporis sunt densiores alijs, aliæ alijs rariores, vt ossa sunt densiora carne, humores autem rariores carne, & ossibus, at hoc non importat in eis esse magis, vel minus quanta, esse magis, vel minus extensa localiter, sed esse affecta tali, vel tali qualitate, ergo, &c. maior patet: quia talis partium diuersitas ad distinctionem organorum corporis necessaria videtur, at sine raritate, & densitate talis distinctio tollitur, tunc enim ossa non essent duriora carnibus, sanguis non esset fluidus, quia hæ affectiones ex densitatis, ac raritatis discrimine oriuntur; minor verò probatur, quia corpus Christi in Eucharistia quasdam habet partes actu raras, quasdam actu densas, quia etiam in eo statu habet, quicquid exigitur ad perfectam corporis organizationem, & tamen ibi nullam prorsus habet extensionem localem.

37 Resp. neg. min. cum eius probatione, Corpus enim Christi in Eucharistia non est rarum, nec densum in actu secundo sed tantum in actu primo, quatenus hæc pars, os, v.g. taliter est complexionata, vt minorem extensionem localem postulet cum maiori copia materiæ, ex qua constat, quam caro, & caro quam humores, quod ab alijs sub alijs verbis dici solet, ossa Corporis Christi in Eucharistia esse densiora carne, & humoribus materialiter, non formaliter, quia habent plus de materia, quæ minorem petit locum; & hoc sufficit ad perfectam organizationem Corporis Christi etiam in Eucharistia. At instat Ruuius contra hanc communem responsionem, rarum formaliter est, quod habet parum materiæ sub magnis dimensionibus, densum verò, quod multum habet materiæ sub paruis dimensionibus, sed istæ definitiones conueniunt partibus Corporis Christi in Eucharistia existentis, ergo formaliter dicentur, & actu raræ, vel densæ; probat. min. ossa eius plus habent materiæ, quam caro, & ista sub minoribus dimensionibus, humores minus materiæ sub maioribus, & ratio est, quia dimensiones per se primo sunt maiores, vel minores non per actualem occupationem loci maioris, vel minoris, sed per aptitudinalem, quam adhuc retinet corpus Christi in Eucharistia; ergo aliæ partes eius sunt formaliter rariores, aliæ densiores, quia affectæ tali qualitate sunt maioris, vel minoris loci occupatiuæ.

Resp. definitiones illas intelligi debere de dimensionibus localibus actualibus, non aptitudinalibus, aliter sequeretur, quod & si corpus aliquod sit rarefactum, dici posset adhuc densum, nam aqua rarefacta, v.g. occupans totum vas, vbi prius solum eius medietatem occupabat, adhuc retinet aptitudinem ad occupandam solummodo medietatem, quia aptitudines non amittuntur, esto ab actu separentur, ergo rara nequit dici, vel si dicatur rara, dici etiam deberet densa, ex quo constat instantiam Ruuij esse sufficienti fundamento destitutam.

Instabis, durities in ossibus, mollities in carne, & fluiditas in sanguine sunt qualitates necessariò requisitæ ad perfectam corporis organizationem, quare actu dantur in Corpore Christi, ergo cum istæ dependeant ex raritate, & densitate, etiam & istæ actu debebunt in eo admitti. Resp. neg. conseq. vel enim huiusmodi qualitates à densitate, & raritate non dependent, vel dependent ab eis in actu primo constitutis, quo sensu raritatem, & densitatem admittimus in Corpore Christi in Eucharistia.

38 Secundò, tandem arguunt Ruuius, Complut. & alij, cum æquali quantitate, & extensione locali stat vnum corpus esse magis densum, vel rarum, quàm aliud, ergo nec in quantitate, nec in aliquo modo eius potest constitui formalitas rari, & densi, sed tantum in aliqua qualitate; probatur assumptum, sint duo vasa eiusdem mensuræ, quorum vnum sit aqua plenum, alterum verò ad medietatem vsque sed per ignem aqua illa postea adeò rarescat, vt totum vas repleat, hæ duæ aquæ æqualem habent extensionem in ordine ad locum, & tamen vna est densior alia. Resp. distinguendo antecedens, cum æquali extensione locali, æqualique materia stat maior, vel minor densitas, aut raritas, negatur; cum æquali extensione locali, sed inæquali materia, vt in casu allato, conceditur, sed tunc neg. conseq. raritas enim & densitas non consistit in extensione locali simpliciter, sed raritas in extensione locali pauciorum, densitas verò plurium, & in maiori copia, vnde eadem extensio localis potest dici maior, & minor, non prout solum terminatur ad locum, sed prout etiam respicit maiorem, vel minorem copiam materiæ situatæ sub æqualibus dimensionibus, vnde si minor est materia, maior extensio dicetur, si maior est copia materiæ, minor extensio dicetur.

QVÆSTIO V.

Quid re vera per rarefactionem, & condensationem tanquam terminus acquiratur.

39 HActenus circa aliorum Sententias versati sumus, in præsenti nostra est aperienda, quæ sit principijs Scoticis, ac veritati magis consentanea, pro qua introducenda recolendum est ex dictis disp. 9. Physic. q. 1. art. 1. & 2. quòd substantia quælibet materialis, si quantitate expoliaretur, adhuc partes retineret extensas, & vnam extra aliam etiam in ordine ad locum, sed penetrabiliter, vnde per partium suarum compenetrationem posset tunc absq; miraculo ad punctum loci contrahi; ex quo deducitur, quodnam sit munus quantitatis circa ipsam, reddit nimirum extensam in loco occupatiuè, & impenetrabiliter, ita quod ratio formalis quantitatis consistit in radice, & principio exigitiuo impenetrabilitatis; & impenetrabilitas est veluti effectus eius formalis primarius, cuius beneficio habet substantia quanta positionem de genere quantitatis, quæ vt declarat 4. distinct. 10. q. 1. §. *dico ergo*, est ordo quidam partium in toto præscindens ab actuali ordine ad locum, vt quod caput sit immediatè vnitum collo, collum pectori cum repugnantia ad penetrationem, ratione cuius distinguitur à consimili ordine partium, quem adhuc substantia retineret, si quantitate exueretur, tunc enim haberet talem ordinem, sed sine repugnantia ad penetrationem; sequitur postea connaturaliter ad quantitatem velut effectus secundarius (ait Doctor ibidem) positio de genere situs, quæ aliud non est, quam ordo partium locati ad partes loci, idest actualis extensio partium locati ad partes loci, diciturque impenetratio actualis partium, nam quandocunque partes locati correspondent diuersis partibus loci stante hoc respectu situs implicat corpus in puncto locari, ad hanc postea impenetrationem sequitur veluti effectus eius secundarius negatiuus expulsio alterius corporis ab eodem loco, qui effectus potest à Deo suspendi, nam si duo corpora essent circumscriptiuè in eodem loco, partes vtriusque corporis essent coextensæ partibus eiusdem loci, at neutrum expelleret aliud.

40 Quia vero hæc extensio partium corporis locati ad partes loci constituens positionem de genere situs communiter censetur modus quantitatis, immo etiam tali nomine appellatur à Doctore loco cit. Rursus recolendum est ex dictis tum in Logica disp. 8. q. 12. artic. 2. tum in Physic. disp. 11. q. 5. artic. 1. in fine, Situm si sumatur pro qualicunque extensione partium rei materialis in loco, non esse modum solius quantitatis, sed vniuersaliter cuiuscunque rei corporeæ, nam etiam seclusa quantitate remaneret adhuc sic extensa diuisibiliter per locum, vt etiam benè hic adnotauit Arel. si verò sumatur pro extensione partium in loco cum repugnantia, vt seinuicem penetrent, sanè in hoc sensu solius quantitatis est modus, talis enim extensio impenetrabilis in loco rebus materialibus, & corporeis merito quantitatis obuenit, & hic est maximè aduertendum, quod dum in rarefactione dicimus acquiri nouum modum quantitatis, non loquimur in sensu Recentiorum; qui eum faciunt de genere qualitatis, sic enim contra ipsum vrgent plures difficultates, quas Camer. citat. adducit, quæ quidem nullam nobis afferunt molestiam; qui talem modum dicimus esse positionem de genere situs. Tandem recolendum est ex dictis in Logica loc. citat. non eodem modo ab omnibus constitui prædicamentum situs, & ab Vbi distingui; in communi via Scotistarum, vt ibi diximus, ex eo distingui solent, quod Vbi dicit habitudinem totius locati ad totum locum, situs conuenit solum corporibus, cum Vbi etiam rebus spiritualibus conuenire queat; an verò hæc distinctio tanta sit, vt sufficiat ad constituenda diuersa prædicamenta, ibi satis luculenter examinauimus, & vtrumque ad trutinam probabilitatis suspendimus, licet cum propensione ad partem negantem; Cum hic extensionem localem partium locati ad partes loci ad prædicamentum situs spectare dicimus, loquimur ex communi suppositione Scotistarum, quod ita constituatur, & quod talis constitutio sufficiat, vt prædicamentum ipsius Vbi diuersum; quòd si ad prædicamentum ipsius Vbi velit quis illum reducere, & spectare eo modo, quo vniuersaliter partes spectant ad totum, quod constituunt, adhuc tanta distinctio remanet inter Situm, & Vbi, quanta sufficit pro determinatione præsentis quæsiti, quia per Vbi significatur totalis præsentia rei ad totum locum, per situm verò partiales præsentiæ partium locati ad partes loci, vt benè declaratum est in Logica; quo loco adhuc secundum hanc viam sufficientem distinctionem assignauimus inter Situm, & Vbi, adeò vt possit corpus moueri ad nouum situm, & non ad nouum Vbi; his prænotatis.

41 Dicendum est in rarefactione, & condensatione non acquiri veluti per se terminum, nisi nouam extensionem localem partium locati maiorem, vel minorem ad prædicamentum Situs pertinentē. Conclusio est plurium Scotistarum, quam tuentur velut de mente Doctoris, Tatar. 4. Physicor. loc. cit. eam æstimat omnium probabiliorem, Aretinus 4. distinct. 12. q. 4. artic. 3. & alij, & sanè quamuis Doctor non satis expresserit mentem suam loco sæpè citat. 4. distinct. 12. q. 4. ibi tamen refutat opiniones de acquisitione, vel deperditione substantiæ, aut quantitatis; & non semel ait raritatem maiorem

attend

attendi non debere, nisi ex occupatione maioris loci, ita præsertim habet in sol. ad 1. arg Gotfred. immediatè supra illam additionem, sic etiam e contra pariter in 3. d. 2. q. 3. ad 1. princip. ait condensationem non attendi, nisi ex occupatione minoris loci; eandem Sententiam docuit Simplicius 4. Physic. circa text. 84. dum ait raritatem, & densitatem esse formaliter relationes, significatque esse relationes partium corporis adinuicem in ordine ad locum, quia esse rarum, aut densum aliud non importat quam partes magis, aut minus inter se distare, quæ distantia, & propinquitas relationes præseferunt de genere Situs; sic etiam sentit Bonamic. lib. 7. de Motu c. 41. Aresius loc. cit. & alij quamplures.

Probatur primò expresso Aristot. testimonio in prædicam. qualitatis, vbi ita loquitur *rarum verò, & spissum, & asperum, & lene putabuntur quidem quale quid significare, sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione, quæ circa quale est, quandam enim positionem magis videntur partium vtrumque significare, spissum enim dicitur, eo quod partes sibi ipsis propinquæ sint, rarum verò eo quod distent à se inuicem, & lene quidem, quod in rectitudinem, aliquo modo partes iaceant; asperum verò, quod hæc quidem superet, illa verò inferior sit;* quæ auctoritas nullam certè admittit Glossam sine manifesta textus extorsione, nam quod communiter inquiunt Aduersarij Arist. ibi locutum esse iuxta opinionem antiquorum, est prorsus voluntariè dictum oppositum enim colligitur luculentissimè ex ipso contextu, & progressu Arist. nam ibi adducit opinionem Antiquorum ipsas reponentium in prædicam. qualitatis, & postea talem opinionem reijcit, illasque reponit in prædicamento Situs. Io. de S. Thom. distinguit de duplici raritate, & densitate, vna formali, & intrinseca, quæ est qualitas; altera situali, & extrinseca quæ est veluti effectus illius, & pertinet ad prædicamentum Situs, aitq; Arist. ibi loqui de raritate, & densitate situali, & extrinseca, quam meritò reijcit ad prædicamentum Situs. Verùm iam constat ex dictis quæst. præc. non dari aliam raritatem, aut densitatem distinctam à situali, & sanè etiam in communi modo loquendi alia raritas, aliave densitas non solet agnosci præter situalem, quando enim videmus corpus densum, idest occupans exiguum locum, inquirimus quæ sit causa illius densitatis, ergò nomine densitatis non ipsam causam, & radicem, sed corporum compressionem intelligimus. Quod si Arist. præter istam aliam agnouit intrinsecam, & formalem ad prædicamentum qualitatis spectantem, cur eam non assignauit, nec de ea locutus est, cum prædicamentum qualitatis contexeret, & aliam reijceret ad prædicamentum Situs? sanè tenebatur potius eam recensere, quæ ad illud prædicamentum spectabat, quam aliam impertinentem, vel saltem vtramque memorare debebat, & propriam illius prædicamenti retinere, aliam ad prædicamentum situs reijcere. Hinc etiam facilè reijcitur solutio Rubij, & Compl. dicentium Arist. ibi loqui de raro, & denso pro connotato, in quo sensu spectat ad prædicamentum Situs, non autem pro formali, & principali significato. Nam quod ipsi appellant connotatum raritatis, & densitatis, nos dicimus esse principale significatum, quia ex vi nominis, vt diximus, important ipsammet corporum compressionem, vel dilatationem, non verò causam, & radicem illius, & quidem mirum est, quomodo Arist. contexendo prædicamentum qualitatis memorauerit connotatum raritatis, & densitatis, non autem formale significatum, si illius præcipuam speciem constituebat.

42 Secundò probatur ratione, tunc corpora dicuntur formaliter rarescere, vel condensari, cum eorum partes non ampliùs eundem seruant inter se ordinem respectu loci, sed amplius comprimuntur, vel ampliùs dilatantur, ergo primus, & per se terminus rarefactionis, & condensationis est talis partium compressio, vel dilatatio, at hæc non important, nisi variam extensionem, & positionem partium in loco, quæ spectat ad prædicamentum Situs, ergo &c. Nec obstat, quod in rarefactione, & condensatione mutetur quoque præsentia localis totius corporis, quæ dicitur Vbi; nam id fit consequenter ad mutationem partium vnde talis Vbicatio totius non est, primus, & per se terminus rarefactionis, & condensationis, sed secundarius tantùm, & concomitans, quare hæc differentia notari potest inter motum localem ad Vbi, & rarefactionem, ac condensationem, qui sunt quidam motus locales ad Situm, quòd in eo primus, & per se terminus est præsentia totalis; seu Vbicatio totius corporis, præsentia verò partium est terminus tantùm secundarius, & concomitans; è contra verò in condensatione, & rarefactione primus, & per se terminus est partialis præsentia partium, ac earum situatio in loco secundarius, & concomitans præsentia totalis corporis, & quia motus specificatur à primo, & per se termino, ideò motus localis absolutè, per quem solet intelligi motus totius, dicitur esse ad Vbi rarefactio autem, & condensatio ad Situm.

Tertiò id ampliùs declaratur, certum est, ac in confesso apud omnes per raritatem corpora extendi in loco per densitatem comprimi, & coarctari, at sanè hoc intelligi non debet in genere causæ efficientis, quasi raritas extensionem efficiat, nam pro causa extrinseca sufficiens erit agens extrinsecum, quod dicitur rarefacere subiectum, & pro causa dispositiua sufficiens erit calor, vel humiditas, adeo quod raritas ipsa, aut densitas hunc effectum non præstant, nisi in genere causæ formalis ergo raritas, quæ est terminus rarefactionis, aliud formaliter non erit, quam expansio eiusdem corporis ad ampliorem locum, quam antea haberet, & densitas, contractio ad minorem, ac proinde non benè diceretur raritas illam præcedere, veluti causa, nec illam consequi velut effectus, quia tunc altera superflueret, nam habita raritate superflua erit alia extensio, quæ ipsam consequatur, vt effectus secundarius; & pariter habita extensione maiori ad locum superuacanea erit raritas, quia per illam maiorem extensionem corpus intelligitur sufficienter rarum.

43 Quartò probatur vlterius, quia tota difficultas intelligendi modum, quo fiant rarefactio, & condensatio in hac sententia, consistit in eo, quo nimirum pacto, quaue ratione fieri possit, vt idem numero corpus nulla prorsus ei facta partium additione, vel detractione possit modo maiorem, modo minorem occupare locum, nam primum videtur prorsus impossibile, nisi vel addantur partes nouæ materiæ, vel saltem inter partes illius corporis rarefacti admittantur vacuitates, alterum verò repugnare videtur sine partium detractione, aut saltem earum compenetratione in eodem spatio. Verùm hæc difficultas est communis omnibus Sententijs etiam illi, quæ rarefactionem constituebat per ingressum corpusculorum, & condensationem per egressum, quamuis enim hanc difficultatem euitet in quantitate permanenti, eandem tamen incurrit in successiua, adhuc enim explicare tenetur, quo pacto idem numero motus nulla prorsus facta ei partium additione, vel detractione, aut compenetratione possit modo longiori, modo breuiori coexistere tempori, est enim penitus eadem difficultas hic, & ibi, quia vt diximus q. 1. huius disp. quod est tarditas, & velocitas in quantitate successiua, est raritas, ac densitas in quantitate permanenti; vnde Arriag. addictus senten. de corpusculis, vt consequenter loquatur disput. 2. de Gen. sect. 3. subsect. 2. ait omnem motum successiuum fieri per morulas interceptas, & secundum maiorem, vel minorem numerum ipsarum prouenire in motu velocitatem, & tarditatem, quod etiam docet disp. 16. Physic. sect. 11. At hoc latè impugnauimus disp. præced. q. 5. & adhuc non loquitur consequenter ad suam Sententiam de corpusculis, sicut enim explicat raritatem, & densitatem in quantitate permanenti, non quidem per vacuitates interceptas in eius partibus, sed per intrusionem alterius corporis in eas, sic pariter explicare debebat velocitatem, & tarditatem in quantitate successiua non per morulas interceptas, & quietem totalem ipsius mobilis, sed per interpositionem alterius distinctæ motionis, quod est prorsus ridiculum. Quemadmodum ergo in communi Sententia motus dicitur velox, vel tardus, fitque in breuiori vel longiori tempore per hoc solum, quod secundum eandem suam entitatem, secundum easdem partes extenditur, aut contrahitur magis in sua successione, & duratione, ita pariter dicendum erit de corporum raritate, ac densitate, quod possit idem corpus nunc maiori, nunc minori coexistere loco per extensionem, vel contractionem eiusdem substantiæ mediante rarefactione, & condensatione; & sicut hoc conceditur ab omnibus in quantitate successiua, ita pariter concedi debebit in permanenti, nec afferri poterit vnquam disparitas alicuius momenti.

44 Quintò tandem probari potest nostra Sententia ex impugnatione aliarum, nam vt constat ex superius dictis, opiniones de acquisitione, vel deperditione quantitatis, aut qualitatis sunt penitus improbabiles, & præterea sunt omnibus difficultatibus obnoxiæ, quibus nostra; opinio de corpusculis, vt verum fateamur, est cæteris probabilior, vnde quando hæc nostra non placeret, in illam absque dubio eundum est; tum quia est verosimilior alijs; tum quia facilè euitat difficultatem præcipuam in hac materia de maiori, vel minori occupatione loci; tum quia non multum abhorret Doctor ab ea locutus. Verum quia, & ipsa suos habet tribulos, & spinas, vt supra patuit q. 2. & insuper difficultatem præcipuam, quam hæc euitat per ingressum, vel egressum corpusculorum, illam postea incurrit in explicanda velocitate, ac tarditate motus, potius huic nostræ adhærere libet, & illam difficultatem vtcunque poterimus declinare, quam hic amplecti Sententiam de corpusculis, & alibi inconsequenter loqui de velocitate, ac tarditate motus, aut ad morulas recurrere, vt facit Arriag. ex quibus sanè plura, atque maiora sequuntur absurda, quam ex hac nostra Sententia de raritate, & densitate.

Soluuntur Obiectiones.

Poncius in append. apol. num. 102. incipit examinare sententiam nostram iam prædeclaratam de rarefactione, & condensatione, quam suadet non retractare in metaphysica, & locum Scoti, vnde eam deduci prætendimus. At ei obtemperare non possumus, & quia metaphysica iam est impressa, & quia Scotistæ melioris notæ id dissuadent asserentes prædeclaratam sententiam esse omnium probabiliorem, ac magis de mente Scoti, ita præsertim Tatar. 4. Physic. q. de vacuo dub. 5. & 4. d. 12. q. 4. in fine, vbi etiam Aret. ar. 3. satius esset quod ipse retractaret suam de corpusculis, quam præfati Auctores damnant non solum, vt in se improbabilem, sed vt à Scoto alienam, & ab Arist. ex professo à schola eliminatam 4. Physicor. tex. 14. & 85. & in Metaphysic. præsertim ipse reuocare deberet opinionem, vel potius phantasiam illam suam de compositione Dei ex genere, & differentia, vt periculosam, & aurium piorum Theologorum offensiuam, contra quam egimus, etsi non satis, disputat. 2. Met. quæst. vnic. artic. 2. à num. 132. neque locum Scoti videmus, quem in metaph.

taph. retractare debeamus, quia nullum talem, velut expreſsè loquentem, adduximus in hac quæſtione.

Et quoniam ab initio quæſtionis huius præmittimus quamdam doctrinam de quantitate, in qua dicimus quod ratio formalis quantitatis conſiſtit in radice, & principio exigitiuo impenetrabilitatis, impenetrabilitas eſt veluti effectus eius formalis primarius, cuius beneficio habet ſubſtantia quanta poſitionem de genere quantitatis. &c. Poncius nu. 103. ait peſſimè dici, quod impenetrabilitas ſit effectus formalis quantitatis, cum manifeſtum ſit quod ſit proprietas eius in ſententia dicentium, quod ratio formalis quantitatis ſit radix exigens illam impenetrabilitatem; neque enim proprietas eſt effectus formalis rei, cuius eſt proprietas; quis enim dicat riſibilitatem eſſe effectum formalem rationabilitatis? cuius ratio eſt, quod effectus formalis poſitiuus formæ ſit ipſamet forma communicata, ſeu quod idem eſt, denominatio formalis deſumpta à forma immediatè; ſic calidum dicitur eſſe effectus formalis caloris, certum autem eſt, quod impenetrabilitas non ſit ipſamet quantitas, à qua prouenit, communicata, ſed aliquid aliud à quantitate metaphyſicè pullulans.

Reſp. nos quoque non ſemel agnouiſſe impenetrabilitatem pro primaria, & principali paſſione quantitatis, ita videri poteſt diſput. 7. log. q. 2. art. 4. in fine, & diſp. 9. Phyſ. n. 13. & pariter effectum formalem primarium quantitatis eſſe ipſammet quantitatem, ſeu actualem exigentiam extenſionis impenetrabilis ſubiecto communicatam, vt ibidem eſt videre n. 15. attamen notum non eſt ſoleri interdum circumſcribi rei eſſentiam, & quandoque etiam effectum eius formalem primarium per paſſionem, & ita contingere in quantitate præſertim diximus diſput. cit. 9. Phyſ. n. 13. illis verbis, & quamuis hæc (nempè impenetrabilitas) ſit paſſio ipſius quantitatis, adhuc tamen per paſſionem licebit nobis eius eſſentiam circumſcribere, vt moris eſt in multis alijs, & eius effectum formalem, &c. in hoc igitur ſenſu hic diximus impenetrabilitatem eſſe effectum formalem quantitatis, & non aliter; qua de cauſa non abſolutè diximus impenetrabilitatem eſſe effectum formalem quantitatis, vt nobis imponit arguens, ſed cum particula diminuente, & aſſimilatiua locuti ſumus dicendo impenetrabilitas eſt veluti effectus eius formalis primarius, quam particulam noluit arguens aduertere, vt occaſionem præberet cenſuræ.

Carpit deinde n. 104. quod dixerimus ibidem, quod beneficio impenetrabilitatis habeat ſubſtantia quanta poſitionem de genere quantitatis, quæ conſiſtat in ordine quodam partium in toto præſcindens ab actuali ordine ad locum, vt quod caput immediatè ſit vnitum collo, collum pectori cum repugnantia ad penetrationem. Non enim (inquit) beneficio impenetrabilitatis per ſe primò habet hanc poſitionem, ſed beneficio ipſius quantitatis, cuius impenetrabilitas illa eſt proprietas: nec illa poſitio, quæ eſt ordo, poteſt eſſe de genere quantitatis, quia ordo ille eſt reſpectus, quantitas autem eſt quid abſolutum ſed ſecundùm omnes. Iniquus cenſor eſt iſte, & verſipellis, qui cum verba noſtra refert, ex integro refert; ſed cum cenſuræ ſubijcit, mutila refert; ſicut in præcedenti cenſura imponebatur nobis, quod dixerimus abſolutè impenetrabilitatem eſſe effectum formalem quantitatis, cum tamen conſtet, nos eſſe locutos, cum particula *veluti*; ita in præſenti iniquè criminatur, quod abſolutè dicamus ſubſtantiam quantam beneficio impenetrabilitatis habere poſitionem de genere quantitatis, dicimus enim quod illius beneficio eam habet cum repugnantia ad penetrationem, quod certè negari non poteſt, quamuis enim repugnantia ad penetrationem radicaliter, & remotè à quantitate proueniat, proximè tamen, & immediatè oritur ab ipſa impenetrabilitate; quod tandem coactus eſt ipſe fateri illis verbis, fortaſſis in re nihil aliud volunt dicere, &c. & tandem concludit, ſi hoc volunt, benè dicunt, ſed malè loquuntur, & exprimunt ſuum ſenſum.

Sed locutio noſtra idiomati Scotico conformis fuit, & malumus ſic malè loqui cum Scoto, quam benè cum ipſo, qui quambenè loquatur conſtat ex pluribus eius dictis iam ſuperius adnotatis, ac inferius adnotandis; ſic cum diximus poſitionem de genere quantitatis importare ordinem quendam partium in toto, locuti ſumus cum Doctore à nobis ibi citato d. 10. q. 2. §. *dico ergo*; nec diuinare potuimus quo ſpiritu ductus illud primò impugnauerit, tanquam malè dictum, & poſtea fortaſſe Præceptoris reuerentia motus explicet quo ſenſu ſit intelligendum illud dictum (nimirum quod circumſcribatur per reſpectum à poſteriori, ſic enim multoties ſolent à nobis abſolutæ res explicari per reſpectus nobis notiores) noſtramque explicationem expectare noluerit; id tamen ſuſpicamur ortum eſſe ex immoderata libidine impugnandi quæcunque dicuntur à nobis ſine vlla aduertentia, quod ſint noſtra aſſerta, vel Doctoris.

Et vt nihil prætereat, quod cenſuræ non ſubijciat; veluti arctioris obſeruantiæ cenſor, addit n. 105. malè nos tribuere Recentioribus omnibus indeterminatè, quod per modum quantitatiuum intelligant aliquid ſpectans ad genus qualitatis, nam nec Rouius, nec Hurtadus, nec alij Ieſuitæ communiter per modum quantitatiuum intelligunt qualitatem, aut aliquid de genere qualitatis. Vt verſatiſſimo in Scholis Recentiorum totum hoc ei permittimus; cæterum falſum eſt hoc à nobis adſcribi Recentioribus omnibus indeterminatè; dicimus enim, quod de modo quantitatiuo non loquimur in ſenſu Recentiorum (ſunt verba noſtra) qui eum faciunt de genere qualitatis, quaſi diceremus illorum Recentiorum, qui eum faciunt, &c. contra quos vrgere dicimus difficultates à Camerario adductas.

Num. 106. incipit examinare concluſionem noſtram, quia ea præſertim ratione eam ex Scoto deducebamus eo quia pluries dixit raritatem maiorem non attendi debere, niſi ex occupatione maioris loci, & ex alia parte non ſibi ſatisfaciebant opiniones de acquiſitione, vel deperditione ſubſtantiæ, vel quantitatis, Poncius inquit falſum ſupponi, quod impugnauerit opinionem de acquiſitione quantitatis, aut aliam de corpuſculis; imò ait, Doctorem, §. *quantum ad iſtam opinionem*, aſſerere manifeſtè opinionem de acquiſitione nouæ quantitatis illis verbis *oportet omnes in rarefactione ponere nouam quantitatem vel totalem, vel partialem, quia aliquin quod rareſieret non eſſet nunc maius, quam prius*; Et quamuis non attendatur raritas ſecundùm ipſum, niſi ex occupatione maioris loci, quatenus ex hinc colligitur, quod corpus rareſiat; non indè ſequitur, quod terminus per ſe ſolus rarefactionis ſit illa extenſio, nec quod voluerit Scotus aliud non acquiri præter illam extenſionem; vndè tandem concludit, quod cum nullo modo Scotus inſinuet hanc noſtram ſententiam, ſed eam expreſsè neget ſit autem aliquo modo ſuam de corpuſculis, & ſua quoad rationem abſque comparatione inſinuet probabilior noſtra tyronibus Scotiſtis iudicandum relinquit, qui ex nobis hic potius docere aliquid contra, aut præter mentem Scoti, exiſtimandus ſit.

An Doctor approbauerit, vel reprobauerit opiniones de acquiſitione corpuſculorum, & quantitatis, iam diſcuſſum eſt in præcedentibus, & videri poteſt textu ipſe, & cum inquit Scotum, *§. quantum ad iſtam opinionem*, expreſsè aſſerere opinionem de quantitate, non minus ipſi, quam nobis reſpondere incumbit, cum eam nec ipſe ſequatur; aduerte tamen verba, quæ refert tanquam Scotici textus, ibi non haberi, niſi quantum ad ſenſum, quem perfectè non attigit, cum enim ait Doctor quod oportet omnes ponere, quod acquiratur noua quantitas in rarefactione, vel totalis, vel partialis, alioquin non eſſet nunc maius, quam prius; non intelligit de omnibus opinantibus, nam ad hoc neceſſitarentur etiam corpuſculorum aſſertores, quod eſt falſum, cum illi maioritatem ſaluent ex alio capite, quam ex acquiſitione nouæ quantitatis; ſed intelligit de illis duabus prioribus, quæ ibi referuntur, & ambæ in hoc conueniebant, quod ad ſaluandam maioritatem in rarefactione oportet nouam quantitatem generari, & diſſidebant in hoc; num hæc quantitas noua debeat eſſe totalis, vel ſufficiat partialis.

Et ſanè ſi ita palam ſtetit Doctor pro acquiſitione nouæ quantitatis, non videmus qua ratione immediatè poſteà hinc deduxerit ſuam opinionem de corpuſculis eſſe cæteris probabiliorem, & tyronum Scotiſtarum iudicio reliquerit iudicandum, quis noſtrum potius ſit aliquid opinatus contra, aut præter mentem Scoti; certè tyrones Scotiſtæ audientes Scotum adeò manifeſtè ſtare pro ſententia de acquiſitione quantitatis, nedum noſtram, ſed tuam quoque condemnabunt, vt Scoto manifeſtè contrariam; quantum verò ſpectat ad iudicandum inter nos, ſi verum eſſet, quod aſſumis Scotum ſcilicet expreſsè negare ſententiam noſtram, ſtatim pro te ſententiam ferent, at tibi non credent, cum afferas locum Scoti pro aſſertione opinionis de quantitate, nullum verò pro reprobatione noſtræ, quod magis tua intererat; & ex alia parte, quando videbunt Scotiſtas aut noſtram defendere ſententiam, aut illam de quantitate, illam verò de corpuſculis aut damnare, aut nullatenus memorare, & rurſus cum viderint præcipuos Scoti expoſitores Tatar. & Aretinum ſupra alias ſententias noſtram extollere, tanquam veriorem, & magis de mente Scoti, illam verò de corpuſculis omninò condemnare, vt falſam, obſoletam, & à Peripato eliminatam ab Ariſt. ipſo 4. Phyſ. ex profeſſo, quando (inquam) hæc omnia obſeruabunt Tyrones Scotiſtæ dubio procul ſententiam pro nobis ferent, non pro Poncio.

Cum tandem negabatur ex eo, quod raritas ſecundùm Scotum non attendatur, niſi ex occupatione maioris loci, ſequi, quod terminus per ſe ſolus rarefactionis ſit illa extenſio, & quod voluerit Doctor non aliud acquiri præter illam extenſionem; Hoc vtique malè negatur, cum enim inquit Doctor raritatem non attendi, niſi ex occupatione maioris loci planè ſignificat hanc eſſe præciſam formalem cauſam, cur corpora dicantur rareſieri, cum ſecundum eaſdem partes maiorem occupant locum, quam anteà, illa enim loquendi formula cauſam præciſam indicat; ergo ex illo loquendi modo benè ſequitur, quod terminus per ſe ſolus rarefactionis ſit illa extenſio, & quod voluerit Scotus non aliud acquiri præter illam extenſionem; ſed quia de hoc rurſus redibit ſermo, non hæreamus.

Num. 107. aduertit hanc noſtram concluſionem quantum ad partem illam, quod terminus per ſe ſolus acquiſitus per rarefactionem ſecluſis qualitatibus ad hoc deſeruientibus, ſit extenſio, qua res quanta habeat occupare maiorem locum, eſſe omninò ſententiam Ieſuitarum omnium, quotquot non tenent ſententiam de corpuſculis, cum tamen nullum eorum citemus, ne videamur (inquit contra Scotiſtas, cum ipſis ſentire. Gratulamur, quod tot inſignes conſortes habeamus pro hac noſtra ſententia teſte ipſo Poncio, qui hac ſolùm de cauſa non adeò improbabilem, & abſurdam iudicare deberet, quia tot habet doctiſſimos ſectatores, quibus ipſe in iudicio comparandus non eſt, vtpotè qui ſæpè fallitur, ac decipitur, vt in præſenti cum inquit eos non fuiſſe à nobis citatos, ne videremur cum

ipſi

ipsis contra Scotistas sentire, quod in illeium planè temerarium est, quia iuniores Scotistæ hanc nostram sententiam docent; causa cur non citauerimus, est, quia longe aliter eam extensionem localem ipsi explicant, quam nos faciamus.

A num. 108. incipit fundamenta nostra referre, & quia primum consistit in expressa Arist. auctoritate in prædic. qualitatis vbi rarefactionem, & condensationem significat esse motus locales, rarumque, & densum vocat positiones de prædicamento situs varias affert responsiones. Primo, inquit hunc locum facere contra ponentes raritatem, & densitatem in prædicamento qualitatis, non verò contra opinionem de corpusculis, vel de noua quantitate, quoniam autem videbat facere etiam contra istos, dum eas reponit in prædicamento situs, respondet quod quando Arist. eas appellat positiones, non loquitur in sensu formali, itaut ipsamet positio, vel situs partium sit raritas; sed vult quod sit illud, ratione cuius competat rei habere talem situm; quod omnes quotquot dicunt rarefactionem fieri mediante noua quantitate, siue totali, siue partiali, siue nouo modo quantitatiuo absq. noua quantitate, siue mediantibus corpusculis, asserunt. At ibi Arist. loqui in sensu formali ibidem demonstrauimus hanc ipsam responsionem refutando ab alijs datam, quam hic afferre opus non erat, si impugnationi eiusdem satisfacere non volebat.

Respondet secundò, ne fiat quæstio de nomine, quod quando Philosophus, vt rarum dicere positionem, vel intelligit per hoc, quod dum res rarefiat, nihil quantitas nouæ debeat aduenire, ratione cuius rarefiat, præter positionem, quæ est situs, an vero solum intendat, quod quamuis aliquid aliud adueniet necessariò, tamen illud aliud non est per se terminus rarefactionis, sed ipsamet positio, si primum, certè id non dicit Philosophus nec expresse, nec implicite, & quando id diceret, deberet negari, quia est contra rationem: si secundum, quamuis ita esset, nihil facit ad difficultatem realem huius rei, in qua quæritur, an debeat acquiri noua quantitas, siue illa sit terminus per se rarefactionis, siue non. Nos dicimus Philosophum asserere primum, vel explicitè, vel saltem implicitè, & negamus omnino id esse contra rationem; Immo contra rationem est, quod acquiratur noua quantitas, siue totalis, siue partialis, vt constat quæst. 3.

Numero 109. vt ostendat allatam auctoritatem non esse adeò patentem, quin egeat aliqua explicatione, vt nos dicimus, contra descriptiones rari, & densi a Philosopho datas, mouet quandam difficultatem (satis tamen materialem) vt appareat necessitas eam explicandi. Cæterum nulla res est adeò clara, quin possit circa eam difficultari, vnde fiunt etiam difficultates contra illud primum principium, de quolibet verum est affirmare, vel negare, neq. ob id cessat euidentia primorum principiorum. Et quando diximus auctoritatem illam nullam admittere glossam sine manifesta textus extorsione, loquebamur secundum subiectam materiam, de qua erat sermo, nempe quod raritas, & densitas spectant ad prædicamentum situs, non verò qualitatis, quantitatis, vel substantiæ, & hoc clarissimè habetur in textu præcitato; neq. contra hoc facit difficultas facta à Poncio contra illas discriptiones; siue enim conueniant spongiæ compressæ, & laxatæ, siue non, semper manet quod secundum intentionem Philosophi rarum, & densum sint de prædicamento situs, ac consequenter rarefactio, & condensatio sint merè motus locales secundum earum formalitatem.

Ad 2. fundamentum nostrum a ratione desumptum sub n. 42. respondet multipliciter Poncius num. 110. & primò, negat consequentiam, quia aliquid aliud acquiritur, vel deperditur tum, quod potius debet dici terminus per se rarefactionis, & densationis, quantitas nempe aliqua, & quod illa quantitas sit potius dicenda terminus per se, quam extensio, quæ sequitur, patet manifestè, quia illa quantitas prius acquiritur, quando res rarefit, quam extensio, quæ sequitur, & hæc non posset acquiri sine illa; illa verò posset acquiri sine hac diminutus.

Hæc solutio non sufficit, quia neduum in hoc argumento, & in hac quæstione, sed in tota disputatione per primum, & per se terminum rarefactionis, & condensationis intelligimus illud, quo acquisito, & alio quocunque secluso corpus intelligitur formaliter rarefactum, vel condensatum, & in hac disp. 4. hactenus disputauimus, an talis primus, & per se terminus sit aliquid de genere substantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, vel situs, vt in hac quæstione contendimus; si ergo conceditur antecedens, quod corpora dicantur formaliter rarescere, & condensari per maiorem, vel minorem extensionem partium in loco, sequitur necessariò non aliud acquiri per rarefactionem, & condensationem, quam huiusmodi extensionem localem de genere situs. Quod autem quantitas noua non acquiratur per rarefactionem, & deperdatur per condensationem, iam supra probatum est, rationibus, quas respondens nec soluit, nec soluere potest. Et quando etiam talis quantitas acquireretur, non adhuc bene probat, quod hæc potius deberet poni primus, & per se terminus rarefactionis, quia per primum, & per se terminum in mutationibus non consueuit intelligi id quod antecedenter, & prius alijs acquiritur; nam sic præuiæ dispositiones in quacunque mutatione, & generatione forent primus, & per se terminos eius, cum prius acquirantur forma substantiali, & hæc non possit acquiri sine illis, naturaliter loquendo, bene tamen è contra; sed per primum, & per se terminum intelligitur id, quod est primò, & principaliter intentum ab efficiente, esto sit in executione posterius, quod adeò manifestum est apud Philosophos, vt sit ignorantia valdè crassa in mutationibus agnoscere pro primo, & per se termino id, quod aquiritur prius alijs in ea mutatione interuenientibus.

Respondet secundò, ne fiat altercatio de termino formali, concedendo totum, & negando inde sequi sententiam nostram esse veram, quia quamuis illa extensio esset terminus primus, & per se rarefactionis, non sequeretur, quod non acquireretur noua quantitas aliqua, siue illa diceretur primus terminus, siue non; hic autem per se realis controuersia est, an fiat rarefactio sine noua quantitate. Sed contra hoc iterum replicamus, quod primus, & per se terminus alicuius mutationis v. g. generationis substantialis est id, quo acquisito, & omni alio secluso intelligitur talis substantia genita, & quo excluso quocunque alio habito non intelligitur, substantia genita, non autem id, quod primum omnium acquiritur; si ergo semel conceditur extensionem localem secundum partes esse primum, & per se terminum rarefactionis, necessariò concedendum est posse rarefactionem fieri absque noua quantitate cum sola noua extensione locali; Vrget deinde quandam instantiam pro nobis, de qua non curamus, quia fundatur in illa erronea intelligentia termini per se primi mutationis, quod sit ille, qui primus est in executione, & prius alijs acquiritur, cum res omnino è contra se habeat.

Ad 3. fundamentum sub n. 111. respondet rursus, quod non tangit difficultatem realem, nam realiter difficultas non est, quid sit, ipsa raritas formaliter, sed an in rarefactione acquiratur quantitas vnde quamuis concederem totum argumentum non habetur adhuc, quod possit acquiri raritas absq. quantitate noua, quod esset probandum. Contra, quia respondens hæc argumenta dissoluit, quasi probatum antea non fuisset in rarefactione nouam quantitatem acquiri non posse nec totalem, nec partialem, sed iam hoc antea probatum est efficacissimis rationibus, quibus ille nihil respondit, ergo malè imponit ad huc probatum non esse, quod raritas possit acquiri sine quantitate. Rursus falsum dicit, quod realis difficultas in hac controuersia non sit, quid sit ipsa raritas formaliter, immo cardo totius difficultatis in hoc sita est, nam declarato in quo formaliter consistat raritas, an in quantitate, qualitate, vel sola extensione locali, aut corpusculorum receptione, statim decisa est controuersia; cumque à nobis probatum sit in præcedentibus non consistere in quantitate, qualitate, vel corpusculorum receptione, tandem in hac quæstione concludimus, non nisi maiorem extensionem situalem importare posse; vnde in hac quæstione probare non debemus raritatem sine noua quantitate acquiri posse, vt toties inculcat respondens, quia id supra probatum est q. 3. sed quod raritas præcisè consistat in sola extensione locali, ex quo necessariò deducitur per rarefactionem non acquiri, nisi nouam extensionem localem. Denique argumentum probat totum id, quod vult respondens; si enim ipse concedit non acquiri nouam quantitatem, vt per se terminum, non erit necessaria quantitas noua, nisi tanquam causa dispositiua ad maiorem extensionem localem, quæ ponitur primus per se terminus per concessionem totius argumenti, at in argumento pro causa dispositiua ad hoc sufficiente assignatur calor, vel humiditas; ergo qualitas noua nullo modo est necessaria, quod si dicat esse necessariam, vt fundamentum illius nouæ extensionis maioris, de hoc dicere nos possumus.

Ad 4. fundamentum, quod consistit in paritate de quantitate continua permanenti quoad extensionem localem, & successiua quoad temporaneam, Respondet multipliciter, & primò inquit, quod quamuis esset eadem difficultas in vtroque casu, si posset tolli illa difficultas commodè per aliquem modum dicendi in vno ex illis absque inconuenientia alia, deberet tolli; licet non posset tolli in altero casu per similem modum, neque per alium aliquem; sed potest tolli difficultas hæc de quantitate continua tenendo sententiam de rarefactione mediantibus corpusculis, in qua sententia nulla est inconuenientia, quamuis per illam sententiam non possit tolli difficultas de quantitate successiua: ergo debet admitti nostra sententia de quantitate permanenti, per quod totaliter ruit hoc præcipuum fundamentum. At omnis debilis ictus ad diruendum tam stabile fundamentum, si enim conceditur in hac responsione paritas in argumento assumpta de quantitate permanenti, & successiua, sanè vel in vtraq. debet tolli difficultas, vel quod non habetur pro inconuenienti in quantitate successiua, nec haberi debet in permanenti, nam si difformiter procederetur, iam paritas non admitteretur, quæ tamen in hac prima responsione admittitur. Deinde falsum est hanc difficultatem tolli absque vlla inconuenientia in quantitate permanenti per sententiam de corpusculis, vt constat ex dictis in secunda quæstione huius disp.

Respondet secundò cum Arriaga negando illam difficultatem, aut æquiualentem currere de quantitate successiua, nam potest prouenire, quod eædem partes caloris, & loci, quæ acquiruntur per calefactionem, & lationem, acquirantur maiori, vel minori tempore per hoc, quod quando acquiruntur successiuè maiori tempore, maiores morulæ imperceptibiles quo ad sensum interueniant inter acquisitiones partium, & minores, seu pauciores, quando minori. Sed disp. præced. q. quinta latè huiusmodi morulas confutauimus, ostendimusque, & alterationem, & motum localem esse motus

verè

verè continuos, & successiuos, non autem instantaneos, & interpolatos; & sanè quamuis Arriaga legitimè, & rationabiliter hanc adhibuerit responsionem, quia disp. 2. de gen. sect. 3. subsect. 2. tenet omnem motum successiuum fieri per morulas intereeptas, & secundum maiorem, vel minorem numerum ipsarum prouenire in motu velocitatem, & tarditatem; Poncius tamen nullatenus ei poterat adhærere, quandoquidem disp. 2. de gener. n. 10. cum Doctore teneat alterationem continuam; præuidit ipse hanc inconsequentiam, & inquit non esse necesse, quod hic dicendi modus contradicat illi sententiæ, quam ibi tenuit cum Doctore; nam illa sententia potest intelligi de agente, qui habet virturem ad alterandum velocissimè, illud enim alterabit absque morulis, quamuis aliud agens non habens tantum virtutis non possit agere absq. morulis, propter hanc ipsam difficultatem; quæ sanè tanta est, quanta potest esse vlla, quæ probat alterationem posse esse continuam à quocunque agente fiat, vnde potest hæc sententia non esse vera.

Hæc vltima verba subdidit respondens, eo quia vidit præfatam suam responsionem non saluare suam inconsequentiam, quandoquidem rationes, quæ adducuntur contra morulas pro continuitate motus localis, & alterationis probant vniuersaliter eorum continuitatem à quocunq; agente fiant; vnde, vt vides erudite Lector, Poncius argumenti pondere pressus reuocat sententiam, quam tenuerat de alteratione continua cum Doctore, dicendo, illam sententiam propter hanc ipsam difficultatem posse non esse veram; atq; ita potius præceptorem deserere voluit, quam catum consortem Arriagam, & potius retractare sententiam de alterationis continuitate; quam Doctor non semel expressissimè docuit, quàm opinionem de corpusculis, quam nec explicitè, nec implicitè, vnquam insinuauit; Gratulamur itaq; quod in hac acerrima pugna aduersarius palmam amplius referre nos potest, quando enim pondere alicuius rationis, non cogeret ad nostram sententiam deserendam in materia de rarefactione, non ideò de victoria gloriari debebit, quandoquidem pondere nostræ rationis pariter illum induxerimus ad retractandam sententiam de continuitate alterationis; Scias tamen opinionem de morulis longè maiores pati difficultates, quam hæc nostra de rarefactione, siquidem hæc nostra vnam tantum patitur difficultatem grauem, quæ etiam communis est alijs, vt postea videbimus; at illa de morulis longè plures, & grauiores, vt potest videri loco citato; vnde parum lucri fecisse putamus respondentem in retractatione sententiæ de continuitate alterationis.

Ad quintum, & vltimum fundamentum, quod procedit ex impugnatione supposita aliarum sententiarum, ait non esse sufficienter impugnatam sententiam de corpusculis; & quod quando etiam fuisset sufficienter impugnata, non adhuc sequi sententiam nostram esse veram, quia hæc patitur tantas, & maiores difficultates: Hæc tamen gratis dicuntur, quandoquidem, & sententia de corpusculis est sufficienter impugnata, & nostra minores patitur cæteris difficultates, vna enim dumtaxat premitur difficultate, inferius proponenda, quæ tamen est quoque communis alijs opinionibus, quæ vlterius peculiares habent difficultates, vt supra visum est.

In oppos. obijc. Primò quia si tota ratio rarefactionis, & condensationis consistit in maiori, vel minori extensione locali eiusdem rei, tunc etiam Angelus diceretur rarescere, & condensari, dum idem iam maius, iam minus spatium occupat. Tum 2. pariter eadem ratione si corpus extensum reducatur a Deo in punctum, diceretur condensari, & si postea extendatur ad locum diceretur rarefieri, quod est falsum. Tum 3. dum res transit de vno loco ad alium, mutat realiter præsentiam, & totius ad totum locum, & partium locati ad partes loci, & tamen non mutat raritatem, aut condensationem, ergo non consistit in tali respectu de genere situs, quia mutato Vbi mutatur situs quoque, sed non mutatur raritas. Tum 4. partes non possunt fieri immediatiores, quam quòd continuentur per indiuisibile, nisi penetrentur, nec possunt magis ab inuicem distare, quam per indiuisibile, nisi discontinuentur, ergo nequeunt in condensatione magis constipari, nec in rarefactione magis dilatari, nisi addita, vel dempta aliqua parte.

45 Resp. ad 1. neg. conseq. quia maior, & minor extensio localis Angeli non ponitur in prædicamento situs, cum non fiat secundum partes, rarefactio autem, & condensatio non dicit maiorem, aut minorem occupationem loci vtcumque, sed per maiorem vnionem partium in loco, aut dilatationem. Ad 2. neg. item conseq. tunc enim aliquid rarefieri dicitur, cum à minori extensione ad maiorem transit, & è contra tunc condensatur, cum à maiori ad minorem, in casu verò non sic esset, nam punctum non est extensio aliqua localis. Ad 3. non consistunt raritas, & densitas in qualicumque respectu partium locati ad partes loci, sed in maiori, aut minori distantia, quam seruant adinuicem in loco, adeò vt non tam consistant in ordine partium ad locum, quam in ordine, quem seruant adinuicem in loco vagè, & confusè sumpto, cumque hunc eundem ordinem suarum partium seruet corpus rarum, aut densum, quocumq; transferatur, ideò retinere dicitur vbicunque eandem raritatem, & densitatem. Ad 4. verum est assumptum loquendo de immediatione, atq; distantia partium in ordine ad se, non tamen in ordine ad locum, & ideò neg. conseq. lac enim in olla feruenti obtinet quandoq; triplò plùs loci, quam anteà, & tamen censent omnes eandem esse quantitatem lactis dum friget, ac dum feruet; & ratio huius est, quia vt iam declarauimus, positio de genere situs alia est à positione de genere quantitatis; neq; ista est confundenda cum illa. Dices, licèt sint realiter distinctæ, tamen extensio in ordine ad locum sequitur extensionem in ordine ad se, ergo nequit in illa fieri mutatio absque præuia alia mutatione extensionis in ordine ad se. Neg. conseq. quia cum homo stat, sedet, vel inclinatur, mutatur extensio partium in ordine ad locum, non tamen in ordine ad se, & ratio est, quia non est necesse prius variari ad variationem posterioris.

46 Secundò obijcitur difficultas sæpiùs inculcata, quæ adeò ardua est, vt etiam à sectatoribus nostræ sententiæ insolubilis censeatur pro statu isto; fundatur autem in duobus principijs in Philosophia receptissimis, vnum est, quòd idem corpus naturaliter nequit esse in pluribus locis; alterum quod naturaliter nequit dari penetratio dimensionum; tunc sic, partes corporis antè condensationem non erant penetratæ, sed vna extra aliam in loco sibi adæquato, ergo quantumuis nouum modum in condensationem acquirant, non potest quælibet poni in loco minori, quia non potest esse, nisi in loco sibi adæquato, nec possunt duæ poni in eodem loco, quia penetrarentur, ergo non possunt nunc occupare minus spatium, quàm antea; Pariter etiam ante rarefactionem partes corporis erant singulæ in loco sibi adæquato, quia non erant penetratæ, ergo quantumuis nouum modum acquirant, non potest quælibet in loco maiori poni, quia non potest esse, nisi in loco sibi adæquato, nec potest eadem pars poni in pluribus locis, ergo non poterit corpus nunc occupare maius spatium, quam anteà.

Resp. in primis hanc difficultatem esse communem omni Sententiæ, vt diximus, opinio enim de acquisitione, vel deperditione qualitatis nullo prorsus modo eam effugit, vt constat ex præced. quæst. opinio de acquisitione, & deperditione quantitatis premitur eadem difficultate in substantia, sicut enim contra nos obijcit non posse augeri, vel minui extensionem localem sine quantitate, in qua fundatur, sic contra eos obijcimus nos, non posse augeri, vel minui quantitatem sine deperditione, aut acquisitione substantiæ, in qua subiectatur; opinio tandem de acquisitione, ac deperditione substantiæ extraneæ, licèt in quantitate permanenti difficultatem euitet, non tamen effugit illam in successiua, vt constat ex quarta ratione allata in probanda conclusione, vndè hoc argumentum factum contra raritatem, & densitatem quantitatis permanentis semper instantiam habebit in velocitate, & tarditate motus, & quicquid dicetur ad instantiam, applicari poterit ad solutionem argumenti.

47 Sed hac instantia contenti esse non debemus, sed vlterius scrutari, an possit reddi aliqua ratio huius, vt ita dicamus, mysterij naturæ, quod in rarefactione potest idem corpus occupare maius spatium, quàm antea, absq; eo quòd illud, aut aliqua eius par sit simul in pluribus locis, & in condensatione minus absq; penetratione vnius partis cum alia; Complut. inquiunt id euenire per quandam constipationem partium, ac veluti inuolutionem earum à natura factam, a qua cum fuerint euolutæ, ac veluti explicatæ, in ampliorem locum se se dilatant, quod declarant exemplo papyri plicatæ, & explicatæ absque additione nouarum partium, quæ quidem nec per explicationem occupat duplicem locum adæquatum, sed solum maiorem, nec per plicationem partes illius penetrantur; quamuis in minorem locum se recipiant; vnde id, quod artificiosus plicandi, & explicandi modus hic operatur, inuenitur in cera rarefacta, & condensata media rarefactione, & condensatione ab ipsa natura operatum. Hæc tota explicatio consistit in verbis, nam declarare debebant id, in quo tota difficultas posita est, quare hæc constipatio non sit partium penetratio, nam penetratio contingit, cum plures dimensiones vniuntur in eodem loco, at hoc totum euenit in præfata constipatione, nam eius beneficio quantitas bipalmaris contrahitur ad locum palmarem, atque ita vnus palmus coexistit cum alio in eodem loco, quod idem est, ac cum ipso compenetrari; nec illis adductum exemplum suffragatur, sed potiùs aduersatur, papyrus enim etiam plicata tantundem loci occupat, quantùm explicata, licet non per eandem dimensionem, nam explicata se se porrigit in latitudinem, & longitudinem, at implicata in profunditatem, & quantum in implicatione amittit longitudinis, & latitudinis, tantum acquirit profunditatis, vnde quod ei deperit in vna dimensione, compensatur ex alia.

Io. de S. Thom. nixus euidam doctrinæ, quam tradiderat 6. Phys. q. 20. art. 2. & 3. quod indiuisibile afficit partem inadæquatè, quia diuisibile nequit proportionari indiuisibili, rem ita explicat; quod hac de causa plura indiuisibilia simul possunt eandem afficere partem terminando ipsam, aut nectendo cum altera, & hinc oritur, quod eadem pars per solam additionem, aut detractionem indiuisibi-

ium potest occupare modò maiorem, modò minorem locum tunc enim dicitur dilatari, cum pluribus indiuisibilibus explicatur extensio partis in loco; tunc autem contrahitur, quando vnico indiuisibili, vel paucioribus connectitur, aut terminatur. Rem non amplius explicuit hic Auctor, quia nec ipse, vt credimus, intelligebat, quod scribebat; sed doctrinam illam de contractu inadæquato indiuisibilis ad partem iam disp.9. Phys. q.2. art. 5. in sol. ad 3. & 4. impugnauimus; ac etiam hic admissa non deseruit, sed prorsus rem confundit; transeat enim, quod punctus inadæquatè parti correspondeat, sed ad quid postea eidem parti alium punctum addere? indiuisibilium munus est, aut terminare, aut continuare partes, & quidem ad vnam partem terminandam, aut continuandam cum alia, vnum sufficit indiuisibile; ad quid ergo alia superaddere? At ipse alijs opus esse ad magis explicandam, & expandendam eandem partem, sic enim pars, quæ correspondebat inadæquatè vni puncto, fit correspondens pluribus, & sic laxatur; Sed certè à sæculo non est auditum, quod indiuisibilia exerceant munus expandendi partes in loco, hoc enim prorsus repugnat eorum naturæ, vt efficaciter monstrauit Arist. 6. Phys. ab initio axiomate illo, quod indiuisibile additum indiuisibili non illud extendit, imò nec additum diuisibili, sed tantum illud continuat, aut terminat; quamplura alia absurda possent contra hanc solutionem adduci, quæ facilè cuique occurrent spectata natura indiuisibilium.

42 Alij proinde communiter recurrunt ad diuisibilitatem partium continui in infinitum, quasi hac de causa possit quælibet eius pars ampliari, & ampliata coarctari, quod euenire non posset, si ea indiuisibilibus constaret; Hanc solutionem apud multos inuenimus nempè Hurt. Auers. Ares. & alios, sed quo pacto id euenire possit sine penetratione, non satis declarant; Nos post maturam rei discussionem in eam deuenimus opinionem, vt hoc mysterium de raritate, & densitate quantitatis permanentis explicandum sit, quemadmodum illud de velocitate, & tarditate in quantitate successiua; qua de causa sæpiùs inculcauimus hanc analogiam inter vtramque quantitatem; sicut ergo quantitas successiua in motu est ratio, cur fiat in tempore, ratio autem cur fiat in tanto tempore maiori, vel minori, non prouenit ex ea præcisè, sed ex multis alijs, v.g. ex potentia motiua maiori, vel minori, ex varia eius applicatione, ex resistentia medij, & alijs; ita in proposito dicendum, quòd quantitas permanens est in corporibus ratio essendi in loco impenetrabiliter, ratio autem, cur sit in tanto loco maiori, vel minori, non prouenit ex ea præcisè, sed ex multis alijs, præsertim verò ex vario temperamento quarundam qualitatum concurrentium ad condensationem, & rarefactionem; vt ergo magnam non sentimus difficultatem in percipiendo, quomodo idem motus super eandem magnitudinem factus, coexistat modò maiori, modò minori tempori, ex sola diuersitate virtutis motiuæ, aut applicatione eiusdem, ita intellectum captiuare debemus in præsenti, quòd benè potest idem corpus cum eadem quantitate coexistere modo maiori, modò minori loco ex sola diuersitate temperamenti, & aliorum concurrentium ad condensationem, & rarefactionem.

49 Itaque ad argumentum allatum dicimus, adhuc cum isto modo à nobis explicato rarefactionis, & condensationis benè cohærere illa duo principia in Philosophia recepta, quod naturaliter nequit dari penetratio dimensionum, nec idem corpus esse in pluribus locis: non itaq; labefactantur, quia nec in rarefactione eadem pars ponitur in pluribus locis, sed tantum in maiori loco, quàm antea foret, nec in condensatione penetratur cum alia in eodem loco, sed tantum ponitur in minori; ratio est, quia corpus ponitur in pluribus locis per sui replicationem absque variatione prioris, at in rarefactione nulla pars retinet priorem locum, quem antea habebat nec vnquam duos locos occupat ei æquales, sed vnum dumtaxat locum acquirit maiorem per maiorem extensionem; sic etiam pariter in condensatione non contingit penetratio partium, quia non condensatur corpus per coexistentiam vnius partis in loco alterius, alioquin non quælibet pars densi densa foret, sed per coarctationem singularum ad minus spatium, quàm antea occuparent; & amplius potest responsio declarari ex allata analogia quantitatis successiuæ in ordine ad tempus, vt enim ibi admittitur eundem modo maiori, modo minori tempori coexistere absque eo, quod duæ partes motus coexistant eidem tempori, aut eadem pars sit simul, & semel in diuersis temporibus, ita in proposito admitti debebit idem corpus posse modo coexistere maiori, modo minori spatio absque eo, quod simul sit in pluribus locis, aut aliqua eius pars compenetretur cum alia; Cum dicitur corpus esse non posse, nisi in loco sibi adæquato, respondemus commensurationem illam inter locum, & locatum pensari debere ex vario statu raritatis, vel densitatis vtriusque, nam in hoc sensu locus bipalmaris commensuratus erit corpori quantitatis palmaris rarefacto, accedit, quod adæquatio inter locum, & locatum, vt omnes norunt, debet esse continentiæ, non autem dimensionis, & vtique semper hæc intercedit inter locum, & locatum, siue fuerit densum, siue rarefactum, nam in statu rarefactionis per maiorem dilatationem adæquat, & replet continentiam loci maioris, & in statu condensationis ob compressionem capitur à minori quare semper sunt adæquata adæquatione continentiæ.

Hanc responsionem nititur Poncius multis euertere in append. apolog. nu. 116. & primò inquit, quod quando dicimus propterea non fieri replicationem in rarefactione, quia corpus rarefactum non occupat duo loca, sed vnum maiorem, incidimus directè in doctrinam, quam impugnauimus suprà tam contra Complutenses nu. 47. quam contra Bassolium nu. 22. & sanè quacunq; ratione potest explicari, quod corpus palmare possit absque replicatione poni in loco bipalmari, & corpus bipalmare absque penetratione in loco palmari; potest etiam absque vlla maiori difficultate dici, quod substantia, & quantitas bipalmaris possit poni in subiecto palmari, & quantitas palmaris in subiecto bipalmari, vnde si illud primum dicatur, potest dici quoque quod substantia palmaris, quæ rarefit ad occupationem loci bipalmaris acquirat alium palmum quantitatis, & quod substantia bipalmaris, quæ condensatur, perdat aliquam partem quantitatis, vt aiebat sententia de acquisitione nouæ quantitatis, vndè concludit propter hanc difficultatem malè ab ea sententia nos recessisse.

Resp. hanc instantiam nobis nouam non esse, hac enim de causa diximus difficultatem propositam vrgere etiam opinionem de acquisitione quantitatis, quæ sicut contra nos obijcit non posse augeri, vel minui extensionem localem sine quantitate, in qua fundatur, sic contra eam nos obijcimus, non posse augeri, vel minui quantitatem sine acquisitione, vel deperditione substantiæ, in qua subiectatur quoniam verò illa sententia adhuc alijs peculiaribus difficultatibus vrgebatur vltra illam, ideo illi adhærere non placuit; Tum quia ex quantitate successiua idoneum habemus fundamentum ad explicandum quod corpus palmare possit absque replicatione poni in loco bipalmari, & corpus bipalmare absque penetratione in loco palmari, vt suprà dicebamus, quod non ita adaptari potest ad explicandum, quod quantitas bipalmaris possit poni in subiecto palmari, & quantitas palmaris in subiecto bipalmari, eo quia inhæsio quantitatis in substantia non est pura, & simplex coexistentia accidentis ad subiectum, sicut est coexistentia rei temporalis ad tempus, & rei locatæ ad locum, sed est vera, & realis dependentia effectus ad suam causam materialem, vndè non currit vtrobique eadem omninò paritas, per quod patet, etiam ad confirmationem eiusdem instantiæ, quam subdit num. 117.

Secundò sub eodem n. §. *vlterius* impugnat dictum in allata responsione, quod commensuratio inter locum, & locatum pensari debet ex vario statu raritatis, & densitatis eiusdem corporis, nam in hoc sensu locus bipalmaris commensuratus erit corpori quantitatis palmaris rarefacto; inquit hoc sibi ridiculum videri in sententia nostra, nam sic sensus istius propositionis esset, quod corpus habens situm correspondentem tantummodo loco bipalmari non possit, vt habens talem situm, poni in maiori loco, nec etiam minori; quod euidens est, & non proponendum tanquam axioma, aut propositio aliqua discenda, vel aduertenda, sicut non deberet proponi hæc propositio, tres homines non sunt plures, quam tres homines.

Resp. esse doctrinam communem in omni schola, quod ad euitandam propositionem penitus identicam, & prædicationem nugatoriam sufficit, quod idem distinctè, & clarè conceptum dicatur de seipso confusè concepto, alioquin quotiescunq; definitio dicitur de definito, propositio esset identica, & prædicatio penitus nugatoria, quod nemo asserit; cum ergo dicimus, quod corpus tantæ raritatis petit tantum locum, licet raritas non importet, nisi actualem extensionem in loco, cum hæc sit eius definitio, adhuc tamen non efficit propositionem nugatoriam, sicut est illa, tres homines non sunt plures, quam tres homines, quia idem non prædicatur de seipso eodem prorsus modo concepto à parte subiecti, & à parte prædicati, sed idem distinctè, & clarè conceptum à parte prædicati renuntiatur de seipso à parte subiecti confusè concepto.

Tertiò pergit sub n. 115. impugnare doctrinam eiusdem responsionis, quibusdam argumentis, quæ adducit, & soluit Hurtad. disp. 4. de gener. sect. 4. quando quantitas bipalmaris ponitur per extensionem in loco quadripalmari, vel aliqua pars illius quantitatis manet in priori spatio bipalmari, vel non; non secundum, quia tunc ibi esset vacuum, & præterea quantitas illa non repleret totum spatium quadripalmare; si primum, quæritur vlterius, vel illa ipsa pars determinata ponitur in altera parte loci quadripalmaris, & sic vna pars illius quantitatis determinata erit in duabus partibus loci totalis determinatis, quod sine replicatione fieri nequit; si non, ergo in toto priori bipalmari iam remanent duæ partes determinatæ, quarum vna correspondet vni palmo ipsius, altera alteri; & tunc debent necessariò in alijs duobus palmis loci esse alij duo palmi quantitatis determinati distincti à prioribus duobus palmis; ergo in toto loco quadripalmari sunt quatuor palmi determinati quantitatis, & sic si nulla pars quantitatis est addita, erant necessariò ante rarefactionem quatuor palmi determinati quantitatis, quorum duo alios duos penetrabant. Conf. si essent duæ aquæ bipalmares, peto, an illæ duæ possint poni simul in loco vno bipalmari absque penetratione; si non, vt dici debet; ergo aqua rarefacta occupans quatuor palmos loci non potest, vt nos dicimus secundum se totam poni in loco palmari per condensationem, absq; penetratione; quia tam continet quatuor palmos, & tam potest diuidi in duos binos palmos, quam duæ aquæ bipalmares, si continuarentur. Conf. adhuc, aqua rarefacta in duplum replens spatium bipalmare habet tot partes substantiales, & quantitatiuas, quot habet aqua non rarefacta occu-

pans

pans idem spatium; sed aqua non rarefacta occupans spatium bipalmare habet plures partes determinatas, quam aqua non rarefacta occupans tantùm spatium palmare ergo aqua rarefacta occupans spatium bipalmare habet plures partes determinatas, quam aqua rarefacta occupans tantum vnum palmum, sed non haberet plures partes determinatas, si ipsa aqua non rarefacta posset absque acquisitione plurium partium occupare mediante rarefactione illud spatium; ergo hæc sententia inuoluit manifestam contradictionem.

Resp. hæc, & similia argumenta posse adamussim retorqueri, vt sæpè inculcatum est, in quantitate successiua, & quicquid diceretur in eo casu, dicendum esset in caso nostro de quantitate permanenti, & hoc sufficeret pro adæquata solutione, aduertendum tamen in his argumentis supponi, quod sicut quantitas est in corporibus ratio occupandi locum, sic tanta quantitas sit ratio occupandi tantum locum, quod tamen sententia nostra non admittit, nisi de corpore sub eodem statu considerato, v. g. raritatis, vel densitatis, alioquin quantitas ex natura sua solùm habet extendere substantiam per partes extra partes impenetrabiliter, determinare verò corpus ad tantum, vel tantum locum, vt palmarem, vel bipalmarem spectat ad positionem de genere situs, qua ratione Tatar. 4. Phys. qu. de vacuo dub. 3. propè finem negat pedale, & bipedale, bicubitum, & tricubitum esse species quantitatis, & ait esse species situs, ita quod bipedalitas dicit talem distantiam duarum partium ad partes loci, vndè deducit inconueniens non esse idem successiuè esse pedales, & bipedales; & quantitas eadem numero manens, quæ prius erat pedalis, in rarefactione fiat bipedalis, quandoquidem quantitas, quæ erat parua in rarefactione facta est maior ratione maioris extensionis situalis.

Iuxta hanc doctrinam dici debet ad argumentum, quod cum quantitas bipalmaris per rarefactionem extenditur ad locum quadripalmarem, eo ipso fit quadripalmaris, & habet quatuor palmos realiter distinctos, vbi prius duos tantùm habebat, & illi palmi non sunt partes quantitatis, sed illius extensionis localis de genere situs: vndè inferri nequit antè rarefactionem duos palmos fuisse cum alijs duobus penetratos, aut post rarefactionem vnum occupare duos palmos loci, sed tantum omnes, & singulas partes illius quantitatis fuisse duplò magis, extensas. Dices, si quælibet pars determinata illius quantitatis duplo magis extenditur, ergo quælibet erit in duobus locis sibi adæquatis, quod sine replicatione fieri nequit. Negatur consequentia, vt dictum est commensuratio inter locum, & locatum pensari debet ex vario statu raritatis, densitatis, vndè qui erat locus adæquatus vnius partis antè rarefactionem facta rarefactione euadit inadæquatus, quarè occupando per rarefactionem rursus tantundem loci non dicitur occupare duo loca sibi adæquata, sed duo inadæquata, & vnum adæquatum.

Ad confirmationem conceditur duas aquas bipalmares non posse poni in loco vno bipalmari absque penetratione: sed negatur consequentia de aqua rarefacta quatuor palmos loci occupante; aliud enim est loqui de duabus aquis bipalmarib. absolutè sumptis, & sub eodem statu existentibus; aliud de eadem aqua sub rarefactione respectu sui ipsius sub condensatione: hæc enim sub vtroque statu semper retinet easdem partes tam entitatiuas, quam quantitatiuas modò sub maiori, modò sub minori extensione: & quando dicebatur tam posse diuidi in quatuor palmos illam aquam rarefactam, quam illas duas bipalmares, si continuarentur; verum est loquendo de palmis prout important partes extensionis de genere situs, non tamen, vt important partes integrales quantitatis, sic enim plures habent partes duæ illæ aquæ bipalmares, quam illa aqua rarefacta occupans locum quadripalmarem, & ideò illæ poni nequeunt in vno loco bipalmari sine penetratione, benè tamen illa per condensationem.

Hinc ad aliam confirmationem negatur maior ob rationem allatam, vndè concessa minori negatur consequentia, quia eadem aqua cum eisdem prorsus partibus integralibus potest in statu rarefactionis occupare spatium bipalmare, & in statu condensationis palmare tantùm ratione dumtaxat maioris, vel minoris extensionis situalis; vndè negatur tandem vltima consequentia, quod nostra sententia inuoluat contradictionem.

Quartò tandem arguit o. ixo. si potest fieri, vt aliqua quantitas, seu substantia quanta possit naturaliter acquirere maiorem locum, quam semel naturaliter habet, non potest cognosci quanta sit quantitas illius substantiæ, an vna habeat maiorem, quam altera quæcunque nec poterit etiam sciri, an aliqua substantia sit rarior loquendo de raritate quantitatiua; sed hoc est absurdum secundum omnes; probatur sequela, quia eatenus possumus cognoscere, quod mons Olimpus v.g. habeat plures partes entitatiuas, & quantitatiuas, quam homo, quia videmus, quod possit diuidi in plures partes determinatas, & quod occupet, multò maius spatium locale: sed hoc non sufficit in aduersa sententia, quia posset dici, quod occuparet maius spatium; & esset diuisibilis in plures partes, non ex eo quod includat plures partes entitatiuas, aut quantitatiuas, sed ex eo quod habeat maiorem extensionem, & consequenter posset dici, quod esset rarior, quam flamma parua, aut aer.

Resp. hoc argumentum in alias quoq; opiniones retorqueri posse, in illam quidem de quantitate, quia si per rarefactionem acquiritur noua quantitas sine noua substantia, tunc cognosci nequibit, vnum corpus esse maius alio, seu habere plures partes substantiales, ac entitatiuas, quia si est rarefactum poterit habere minores sub maiori quantitate, nec partes quantitatiuæ erunt sufficiẽtes indicium entitatiuarum, quia in rarefactione secundum hanc opinionem acquiruntur sine illis; & adhuc cum maiori efficacia retorqueri potest in sententia de corpusculis, nam si rarefactio fit per receptionem corpusculorum, ac extraneæ substantiæ intrà poros corporis rarefacti numquam discerni poterit vnum corpus re vera esse màius alio ex maiori loci occupatione, quia licèt flamma v. g. occupet locum longè maiorem, quam modica pulueris materia, vnde genita est, tamen re vera non est à flamma totus ille locus occupatus, sed maior pars occupatur à corpusculis, & peregrina substantia illi permixta, quod pariter de quocunque alio corpore rarefacto secundum hanc sententiam est asserendum; ergo in eam re vera nequit discerni corporum magnitudo.

Vt ergo corporum magnitudo benè colligatur ex maiori, vel minori occupatione locali debent corpora ad inuicem comparari cæteris paribus, scilicet in æquali statu raritatis, vel densitatis; tunc enim quod est magis extensum est absolutè maius alio, habetque plures partes tam entitatiuas, quam quantitatiuas; quod si inuicem comparentur cæteris imparibus, nempè vnum sub densitate, aliud verò sub raritate, tunc ex maiori extensione non benè colligitur pluralitas partium integralium, nam rarum definitur quod habet minus de materia sub maiori extensione, & densum è contra, quod habet plus de materia sub minori extensione, qua ratione licet aer bipalmaris maiorem occupet locum ferro palmari, non ob id censetur maius corpus, nec plures habere partes integrales, quam habeat ferrum; Sic pariter comparatio rari, & densi fieri debet secundum proportionem substantiæ sub extensione, vt illud dicatur rarius, quod habet minus materiæ, & plus de extensione: illud densius, quod habet plus de materia, & minus de extensione; & ideò mons licet sit magis extensus quam parua flamma, vel aer, non ob id dici debet rarior illis, quia sub illa maiori extensione continet etiam valdè plus materiæ.

Itaq; ad argumentum in forma, si potest fieri vt aliqua quantitas, &c. distinguitur consequens, sub eodem statu considerata, conceditur consequentia, sub diuerso statu, negatur; ad probationem sequelæ maior est vera, quia fit ibi comparatio inter Olympum, & hominem cæteris paribus, & ideo rationabiliter deducitur ex maiori extensione Olympi, quod sit maior homine, & plures habeat partes entitatiuas, ac quantitatiuas; neque ex illa maiori extensione benè colligitur, quod sit rarior parua flamma vel aere, quia sub illa maiori extensione continet etiam plus materiæ. Cur autem in statu densitatis occupet minorem locum idem corpus, & in statu rarefactionis possit occupare maiorem absque additionem alicuius partis, quod est difficilius caput in hac materia, Hurtadus loc. cit. & alij dicunt, id prouenire ex compositione continui ex partibus diuisibilibus, quæ propter infinitam diuisibilitatem possunt magis protendi, quod non esset, si componeretur ex indiuisibilibus solis, quia duo, tria, vel quatuor indiuisibilia non possunt vllo pacto extendi ob eorum indiuisibilitatem, sed semper petunt determinata quatuor indiuisibilia loci; quare sicut ista ob eorum indiuisibilitatem determinata sunt ad indiuisibilia loci; nec vlterius queunt extendi, ita è contra partes, quia sunt diuisibiles, possunt aliquo modo magis extendi.

Tertiò principaliter obijcitur, quia sequeretur in rarefactione, & condensatione rarum, & densum localiter moueri, cum partes omnes localiter moueantur, imò rarefactio, & condensatio non essent, nisi quidam motus locales, quod eo nemine negatur. Deinde in vacuo potest esse rarefactio, & condensatio, at ibi nulla esse potest extensio localis, quia nec locus adest. Rursus stante hac opinione quæritur, an dum corpus rarefit, & magis extenditur, conseruetur prior extensio, cui alia noua adijciatur, vel tota præcedens deperdatur, & alia totalis noua generetur, & tunc redire videntur omnes difficultates, quæ sluexant opinionem de acquisitione, vel deperditione quantitatis. Deniq; tunc nullo negotiu possent corpora rarescere, & condensari in infinitum, quia id fieri potest absq; vlla additione aut detractione materiæ.

30 Resp. ad 1. concedendo rarum, & densum localiter moueri secundum partes, non secundum totum, nisi consequenter, & secundario, tunc enim propriè censetur aliquid moueri secundum totum, cum totaliter deserit priorem locum, & alium nouum acquirit, quod non contingit in condensatione, & rarefactione; quare isti motus propriè sunt ad Situm, non ad Vbi, quia rarefactio est motus partium ad alium locum, & sublato omni alio, & concepto tantum motu locali partium ad maiorem distantiam inter se absque tamen discontinuatione, facta erit rarefactio. Dices, ergo non ad tria tantum prædicamenta erit motus scilicet quantitatem, qualitatem, & Vbi; Resp. motus ad Situm reducitur ad motum ad Vbi, cum sit quidam motus localis imperfectus, quod eo vel maximè dicendum est, si Situs, non constituat diuersum prædicamentum ad Vbi; vt in Logica probabile admodum iudicauimus. Ad 2. satis declaratum est in Phys. disput. 12. q. 3. quo pacto in vacuo possit fieri motus localis; præterquamquod hæc argumenta procedunt contra Aduersarios, qui vltrò fatentur in omni rarefactione, & condensatione interuenire motum localem, & acquiri maiorem, vel minorem extensionem in loco, saltim vt effectum secundarium. Ad 3. pariter eadem ratione procedit contra ipsos, sed

breuiter dicendum, tam in rarefactione, quàm in condensatione semper partes mutare priorem extensionem localem, & nouam acquirere maiorem, vel minorem, quia in condensatione vna cedit alteri locum, quem ipsa obtinebat, & in rarefactione vna pellit alteram à loco, quem occupabat, alioquin non quælibet pars rari esset rara, nec densi densa; neq; contra hunc dicendi modum vrgent difficultates superius promotæ contra opinionem de acquisitione, aut deperditione quantitatis, quia extensio localis non supponitur cæteris accidentibus, vt eorum proximum subiectum, vt quantitas, & prorsus diuersa sunt munera huius, & illius. Dices, si omnes, & singulæ partes locum mutant totaliter, ergo etiam totum, quod est contra experientiam, nam aqua rarefacta, & condensata semper retinet locum præcedentem. Neg. conseq. nam licèt in rarefactione retineat corpus totum locum præcedentem, cum hoc adhuc stat nullam eius partem retinere locum, quem antea habebat, quia mutari potest Situs partium sine mutatione Vbi totius, sic quando Cœlum mouetur, totum Cœlum est in eodem loco, & nulla illius pars retinet præcedentem. Ad 4.neg. conseq. quia naturaliter loquendo præfixus est terminus corporibus in rarefactione, & condensatione iuxta eorum temperamentum, non enim possibile videtur, saltim naturæ viribus granum milij posse ad tantam molem rarefieri, vt totum vniuersi spatium occupet, absque vlla additione substantiæ; neque è contra vniuersum ita contrahi per addensationem, vt sine partium penetratione contineri possit in loco grani milij; id tamen possibile esse diuinæ omnipotentiæ nemo negat.

51 Dubitari tamen hic solet, an ex paruo fieri possit aliquod corpus magnum à Deo absq; rarefactione, & accessu nouæ materiæ? Affirmant Magister sent. 2. d. 18. cap. 5. & ibidem Durand. Argent. Henric. quol. 7. q. 9. Ægid. quol. 2. q. 11. pro qua opinione etiam referri solent quamplures sacræ paginæ Interpretes, Lyranus c. 2. in Gen. Hugo de S. Victor. lib. 1. de Sacramentis p. 1. c. vlt. & alij, eo quia docuerunt Deum formasse Euam ex costa Adami, absq; vlla additione materiæ, & absq; vlla eiusdem rarefactione, cum tanta raritas humano corpori minimè congruat. Negant D. Th. 2. d. 18. q. 1. ar. 1. & p. 1. q. 92. ar. 3. & ibidem Caiet. & Capreol. Mairon. 2. d. 18. q. 1. Bassol. ibi q. vn. ar. 4. & inclinat ibidem Scotus q. vn. in fine, dum ait, quod non potuit per quamcunque transmutationem transmutari costa in totum corpus Euæ, quod fuit perfecta quantitate formatum sine additione materiæ, idem docent Conimb. hìc licèt oppositum quod probabile putent, ac etiam Ruuius hic; Io. de S. Tho. q. cit. art. 2. & alij Recentiores; & quidem non facilè concipi potest, quo pacto possit Deus ex materia athomi totum hoc vniuersum construere cum ea dispositione, & proportione partium, quas nunc habet absque vlla prorsus materiæ additione, aut saltim præcedentis rarefactione, non enim alio modo, aliaue ratione videtur corpus paruum in magnum excrescere; vnde vno, vel altero ex his modis asserunt passim SS. Patres fuisse à Christo Domino auctos, ac multiplicatos Euangelicos panes, ita præsertim D. Aug. tract. 23. in Ioa. atq; ideo verisimiles satis est, etiam in hunc modum ex costa Adami fuisse procreatum Euæ corpus; à costa verò præcipuè facta fuit denominatio creationis Euæ, vt adnotauit Bassol. cit. in signum, quod ita formari debebat Ecclesia de latere Christi dormientis in Cruce, quando de latere eius mortui iam, & dormientis exiuit sanguis, & aqua, & fluxerunt Sacramenta secundum August.

52 Nihilominus etiam prima sententia defendi potest, non quidem in eo sensu, quo defendi solet ab eius sectatoribus, sed assignando alium modum, quo possit per diuinam potentiam corpus excrescere, & ampliari seclusa quacunque rarefactione, & additione materiæ, hic autem erit per iteratam eius replicationem localem, aut suarum partium, sicut enim per replicationem potest idem corpus in pluribus locis constitui, ita etiam in duobus propinquis, ita vt sibi ipsi vniatur, vt diximus disp. 11. Phys. q. 8. in fine, hoc enim modo excresceret tale corpus in maiorem molem, non quidem quo ad dimensiones, sed quo ad extensionem localem nulla interueniente rarefactione, quia, vt supra diximus, extensio localis, quæ acquiritur à corporibus media rarefactione, non est per replicationem eorum in pluribus locis adæquatis, sed per ampliationem eorum ad maiorem locum, quam antea obtinerent, & hunc dicendi modum approbant, quoq; Conimb. & Aref. nec in hoc sensu voluit negare Scot. loc. cit. posse exiguum corpus in magnã exurgere molem absq; additione materiæ, aut rarefactione, sed tantum in sensu ab illis Auctoritatibus prætenso, & in casu, de quo ibi erat quæstio, scilicet de formatione Euæ ex costa Adæ, & multiplicatione panum à Christo facta; nam in his casibus, nec etiam hoc vltimo modo verisimile est Deum formasse corpus Euæ ex costa Adæ sæpius replicata, & ex quinq. panibus sæpius replicatis tot homines saturasse; ratio est, quam innuimus loc. cit. quia materia replicata in pluribus locis, nequit informari diuersis formis substantialibus, istæ namq. vniformiter insunt illi habenti vnum Vbi, vel plura Vbi, quia non sunt formæ dependentes à loco, at partes organicæ corporis animati diuersas habent formas substantiales partiales, atque ideò corpus Euæ constitui non potuit ex vna sola Adæ costa sæpius replicata, sic etiam materia illorum panum, si ita multiplicata fuisset, nempe per replicationem, & non potius per additionem conuersa in substantiam aliti in diuersis stomacis, diuersis formis, & animabus simul, & semel informata fuisset; absolutè tamen, & citrà hos casus, ac consimiles potest exiguum corpus ampliari, & magnum fieri modo explicato per replicationem solam localem absque vlla prorsus rarefactione materiæ, aut extrinseca additione.

APPENDIX DE MOTV LOCALI.

QVoniam rarefactio, & condensatio in nostra sententia sunt quędam species motus localis, non erit omnino abs re hic appendicem hanc de motu locali subnectere, vt occurramus obiectis à Poncio in hac materia in sua append. apolog. numer. 45. & rursus infra numer. 277. vbi inquit, quod cum in priori editione Physicè docuissemus motum propriè dictum dari ad Vbi sine vlla probatione, postquam vidimus oppositum ab ipso doceri in sua Physicè disput. 13. num. 44. in noua editione conati sumus id probare, quia scilicet Vbi intrinsecum est terminus motus intrinsecus à mobili acquisitus per motum localem, vt supra ostensum est disp. 11. qu. 3. art. 1. cum enim Vbi propria fiat actione, & propriam habeat nouitatem non minus; quam quæcunq; alia forma absoluta, non videtur cur terminare nequeat motum cum omni proprietate; videatur Doctor quol. 11. vbi de hac re agit ex professo; ita ex nobis refert hic Auctor loc. cit.

Sed in primis falsum est id nos docuisse loco citato, vel supposuisse absque vlla probatione, nam ibi supponimus hoc satis remanere probatum ex dictis disputat. 11. quæst. 3. artic. 1. vbi, & auctoritate Aristot. 5. Physicor. ponentis motum propriè dictum ad Vbi, & Scoti quol. 11. artic. 4. idem docentis, & ratione, quia Vbi passiuum est terminus intrinsecus motus localis, & locus extrinsecus, seu superficiens ambiens non est sufficiens terminus motus localis, solidè illud assertum stabiliuimus, reijcientes euasionem Coninchij (quam amplectitur Poncius disputat. 13. Physicor. numer. 44.) contendentis sufficere, quod terminus per motum acquisitus sit superficies ambiens, quem locum noluit adire Poncius, vt occasionem euitaret respondendi; vbi etiam vidisset in fol. ad 2. quod cum Aristotel. asserit 5. Physicor. text. 18. esse motum ad Vbi, non loquitur de Vbi extrinseco materialiter sumpto, idest de superficie continente, vt ait Poncius disputat. Physic. cit. num. 45. nam superficies est in prædicamento quantitatis, vnde non sufficienter probasset esse motum ad Vbi, prout hoc est prædicamentum à quantitate diuersum, sed loquitur de Vbi passiuo intrinseco, quod est in peculiari prædicamento à quantitate diuerso; vidisset tandem Scotum quol. 11. art. 3. asserere cum Arist. dari motum ad Vbi, non tantum accipiendo illum propriè pro acquisitione termini ad quem posterioris post terminum à quo priorem, in hoc enim sensu loquuntur de motu, & Arist. 5. Phys. & Scot. quol. 11. ar. 4. dum docent dari motum ad Vbi.

Vnde mirum est, quomodo Poncius audeat dicere in append. numer. 276. vidi etiam Doctorem in quolibeto illo, & in primis non inueni, quod per se tractet de hac difficultate; deinde non inueni; nec inueniri potest ab vllo, quod dicat alium motum terminari ab Vbi, quam motum qui est actus efficientis, seu actio, per quam producit Vbi, nec potuit id, nisi absurdè dicere; sed quæso proferamus textum, vt appareat quam fidus sit hic Auctor in referendis Scoti auctoritatibus, vel auctus in eisdem exponendis. Doctor itaque quol. citat. articul. 4. §. *de quarto* mouet dubium, quia ista (inquit) circumscriptio non videtur dicere aliquid, nisi respectum formaliter, & per consequens ipsum Vbi nihil esset formaliter, nisi respectus, hoc consequens videtur falsum, quia secundum Philosophum 5. & 7. Physicor. ad relationem non est per se motus, sed secundum Philosophum 5. Physicor. motus est per se in genere Vbi; & paulò infra cum distinxisset de respectibus intrinsecus, & extrinsecus aduenientibus, inquit; si ista sint vera, responderi potest ad illam auctoritatem Philosophi 5. Physicor. quod neget motum ad relationem propriè dictam, quæ pertinet ad quartum genus, non autem ad quemcunque respectum pertinentem ad aliquod sex generum, immo concedit ibi motum esse in Vbi, qui communiter non dicitur esse motus ad formam absolutam, quia Vbi, vt videtur non est forma absoluta, sed respectus corporis contenti ad locum continentem; ratio autem differentiæ relationis ab alijs respectibus in non terminando motum, videtur esse, quia ex quo relatio necessariò consequitur extrema posita, numquam potest ipsa acquiri per se, sed tantummodo per accidens, alio scilicet absoluto acquisito in altero relatorum; & talia, quæ non acquiruntur nisi per accidens, scilicet alio acquisito negat Philos. 5. Physic. per se terminare motum; respectus autem non necessariò cõsequens extrema potest habere propriam nouitatem absq; nouitate vnius, vel alterius extremi, & ideò potest habere propriam acquisitionem, nam ita videtur esse de Vbi, &c. postea remouet hoc dubium ibidem; sed si quæratur quomodo potest acquisitio respectus esse successiua, nisi successio ponatur in aliquo absoluto; Diceretur, quod corpus successiuè secundum partem aliam, & aliam, fit præsens eidem parti loci, similiter corpus secundum eadem partem fit successiuè, præsens alij, & alij parti loci, ita quod tam ex diuisibilitate corporis, quam loci, sequitur diuisibilitas circumscriptionis corporis à loco, & diuisibilitas successiua, quando pars post partem acquiritur; non ergo

ergo est diuisibilitas in respectu sine diuisibilitate in absoluto sed successio in respectu, qui est circumscriptio, sine successiuè, in forma absoluta corporis, vel loci, ita Scot. loc. cit.

Hic est discursus Scoti loc. citat. de verbo ad verbum relatus; ex quo colligitur primò falsum esse, quod Scotus illo loco non tractet de hac difficultate, nam illam in terminis proponit, & resoluit art. illo quarto; Colligitur secundò, quod dicat alium motum terminari ad Vbi, quam motum, qui est actus efficientis, seu actio, per quam producit, nempe motum propriè dictum, hic enim est acquisitio alicuius termini, ad quem mobile mouetur, præscindendo ab agente, vt etiam concedit Poncius num. 45. sed vt constat ex textu Scoti relato, semper loquitur Doctor de motu ad Vbi, prout est acquisitio alicuius termini, ad quem mobile mouetur, & apertè ibi demonstrat, quomodo possit esse successio in acquisitione talis respectus sine successione in forma absoluta; loquitur ergo Scotus ibi de motu propriè dicto, vt loquebatur quoque Aristotel. 5. Physicor. text. decimo octauo, cum dixit motum esse ad Vbi, non verò, vt coincidit cum actione, quia de hoc non erat ibi quæstio, cum quærebat Philosophus ad quæ, & quot prædicamenta esset motus, hinc igitur patet quæ, & quanta fides adhibenda sit huic candido Scotistæ in referendis, & exponendis Scoti auctoritatibus.

Fundamentum præcipuum, quo hic Auctor probauit ad Vbi non dari motum propriè, dictum est, quia non datur motus ad motum, sed Vbi intrinsecum est formalissimus motus, quo mouetur mobile ad superficiem talem, ergo ad illud non datur motus, ita arguit disputat. 13. Physicor. & replicat in append. num. 45. cui breuiter occurrimus disputat. 15. Physicor. quæstione 6. articul. 4. num. 56. negando minorem, quod Vbi intrinsecum sit formalissimus motus, quo mobile mouetur ad superficiem ambientem, quam ipse non probauit, sed improbatam reliquit; sicut enim calor non est formaliter calefactio, sed terminus per eam acquisitus, ita nec Vbi est formaliter motus localis, sed terminus per ipsum acquisitus.

Inferius verò in append. num. 278. ad hoc idem probandum affert secundam rationem, quam in Physica adduxerat, & dolet à nobis fuisse data opera prætermissam, & illam sic efformat, quia Vbi est respectus, qui nequit acquiri à subiecto per alium respectum, sicut nec vnio per aliam vnionem, sed seipsa acquiritur, non minus quam ipse motus, quo acquireretur, si daretur talis; aliæ autem formæ absolutæ, ad quas terminari potest actio, possunt, & debent per modum distinctum à subiecto, & ipsis acquiri à subiecto, & nequeunt seipsis acquiri, quia possunt esse in rerum natura simul cum subiectis sine eo, quod acquirerentur à subiectis; vnde vt denominetur subiectum eas acquirere, aut moueri ad ipsas, debet dari aliquid, à quo habeat illam denominationem, quod sit distinctum ab ipsis; sed Vbi cum sit respectus, & essentialis determinatio subiecti ad essendum in tali loco, nequit esse nisi in subiecto etiam de potentia absoluta; ergo non debet acquiri per motum distinctum, nec mobile debet tali motu ad ipsum moueri; Hinc sub infert non esse eandem rationem de Vbi, & calore, nam ideò calor non est calefactio, qua calefit aliquod subiectum, quia potest esse calor, & subiectum absque calefactione, sed Vbi nequit esse absque eo, quod mobile moueatur ad superficiem; ergo non est eadem ratio, cur calor non sit calefactio, & cur Vbi non sit motus mobilis ad superficiem.

Resp. negando assumptum nempè vbi esse respectum, qui nequeat acquiri in subiecto per alium respectum, & posset negari paritas de vnione, quamuis enim id, quod est alicui ratio essendi, tale, illud seipso sit tale, ne detur processus infinitum, vnde dicimus actionem seipsa fieri, Vbi seipso locari, vnionem seipsa vniri; id tamen quin impedit, cum vnus modus alio modo indigeat in diuerso genere modificandi, quare sicut Vbi quamuis sit modus dicitur per actionem produci, ita per vnionem dici poterit vniri, & per motum acquiri in subiecto; & hoc sufficeret ad solutionem argumenti; Attamen quia Scotus vniuersaliter docet de quacumque relatione 4. d. 12. q. 1. quod inhærentia, qua subiecto inhæret, non est alia realiter ab ipsa relatione, conceditur paritas de vnione, quod sicut vnio non vnitur subiecto per aliam vnionem, ita nec Vbi subiecto vnitur per alium respectum, quia nequit existere in rerum natura, nisi in subiecto; hinc tamen non sequitur, quin nequeat acquiri in subiecto per alium respectum à motu importatum; vt enim Scotus docet 4. d. 12. q. 5 in fine ad 5. prin. motus, vel mutatio non consistit formaliter in respectu subiecti ad formam, vel è contra, qui est vnio, vel informatio, sed in successione immediata informationis ad non informationem; vnde sicut quamuis vnio nequeat vniri subiecto alia vnione, vt docet Doctor ibi in eadem quæstione, potest tamen acquiri in subiecto per alium respectum, quem motus importat; nempe per respectum informationis ad non informationem immediatè præcedentem ex Scoto ibidem; sic in proposito dici debet de Vbi, quod licet alia vnione esse nisi in subiecto, attamen per respectum distinctum debet successiuè acquiri, sicut per actionem distinctam petit successiuè produci.

Conf. hæc solutio, quia iam hic Auctor concedit vltrò vbi per veram actionem de nouo produci ab ipso distinctam; ergo poterit pariter per nouam acquisitionem acquiri à subiecto ab ipso Vbi distinctam, nulla enim apparet maior necessitas prioris respectus, quam posterioris; Tum quia licet non possit Vbi reperiri, nisi in subiecto, ideoq; necesse sit dicere, quod non vniatur ipsi per respectum vnionis realiter distinctum; potest tamen dari Vbi in corpore, quod non sit de nouo, seu immediatè antea acquisitum, nimirum cum per aliquod tempus quiescit in aliquo loco; ergo cum de nouo acquiritur, per respectum realiter distinctum acquiritur, qui est successio informationis ad non informationem immediatè præcedentem, seu successio termini ad quem posterioris post terminum à quo priorem immediatè præcedentem, in quo consistit formaliter motus, vel mutatio, vt docet Doctor 4. d. 11. p. p. §. *dico ergo*, Tum tandem quia Vbi non potest importare respectum, quem motus præsefert, ergo non potest esse formalissimus motus localis, sed erit terminus eius; probatur assumptum, quia motus formaliter sumptus, vt dictum est, importat successionem termini ad quem posterioris post terminum à quo priorem; at Vbi etiam fluens talem respectum non importat; sed tantum habitudinem ad hunc, vel illum locum, vel superficiem ambientem; successio vero Vbi posterioris ad Vbi immediatè præcedens est respectus per motum localem formaliter importatus, ergo Vbi non est formalissimè ipse motus localis.

Hinc patet disparitatem ab eo Auctore assignatam inter calorem, & Vbi non omninò valere; falsum enim est, quod dicebat Vbi esse non posse absque eo quod mobile moueatur, ad superficiem; licet enim id verificetur de Vbi fluente, non tamen de Vbi permanente, quod à corpore possidetur, dum quiescit; vnde aliud est dicere, quod Vbi nequeat esse sine subiecto, aliud quod nequeat esse absq; eo, quod mobile moueatur ad superficiem, quæ duo videtur hic Auctor confundere loc. cit. hoc enim secundum est falsum primum quidem verum est, at ex eo non sequitur Vbi non esse respectum distinctum, motu locali, sed tantum non esse sic distinctum ab vnione, nec esse subiecto affixum per respectum realiter distinctum.

Ratio tertia, qua probauit Poncius disp. 13. Phys. n. 44. non esse motum ad Vbi, erat quia non est maior ratio, cur detur motus ad Vbi intrinsecum, quam ad quando intrinsecum, & habere intrinsecum, sed ad hæc secundum omnes non datur motus, ergo nec ad Vbi; quam rationem ait quoque nos ex industria dissimulasse; Respond. hanc rationem non fuisse à nobis adductam, quia in illo eodem artic. 4. disput. 15. Phys. in solutione ad 2. rationem assignamus, cur non omnia vltima sex prædicamenta possint terminare motum; secunda quoq; eius ratio non fuit adducta, quia vt ab ipso proponitur in physica disput. cit. nu. 44. parum valet; proponit enim maiorem, quod .s. mobile non acquirit vbi intrinsecum per alium respectum distinctum, absque sufficienti probatione, non enim aliter probat, nisi quia daretur processus in infinitum, & quia gratis assignaretur aliquis talis respectus, quæ vt patet sunt probationes nullius momenti, & gratis assumptæ, qua de causa in append. n. 278. replicans idem argumentum alia ratione muniuit illam maiorem, probat enim Vbi non posse acquiri per alium respectum distinctum, quia cum Vbi sit respectus, & essentialis determinatio subiecti ad essendum in tali loco, nequit esse, nisi in subiecto; hæc est ratio, cur illud secundum argumentum cum sua confirmatione non adduximus, non verò, quia soluere nesciremus, vt ipse pro sua modestia inquit.

DISPVTATIO QVINTA.

De Generatione, & Corruptione.

Expedita iam pridem Alteratione, aliisque deinceps eius adminiculis, & annexis, quæ generationem substantialem præire solent, nunc de ipsamet substantiali Generatione agendum est, tam in ratione mutationis, quàm productionis, ac eius natura, & conditio sub vtroque titulo sedulò examinanda; & quia cum ea substantialis corruptio necessarium quodammodo habeat nexum, quatenus generatio vnius est corruptio alterius, & è contra, idcircò disputationem de Corruptione substantiali, vt fieri solet, non instituemus; sed hic sub vna, & eadem Disputatione eam quoque comprehendemus: & optima ratione quidem, tum quia quamplures sunt quæstiones, quæ sunt vtrique communes, & communem pro vtraque postulant resolutionem, tum quia simul consideratæ, & examinatæ valdè sese inuicem iuuant, & vnius cognitio alterius notitiam aperit; cum tandem quis sic amputatur occasio eadem sæpius repetendi in diuersis Disputationibus.

QVÆSTIO PRIMA,

An sint, & quid sint generatio, & corruptio substantialis.

1 Circa primam quæsiti partem, de existentia nimirum harum mutationum substantialium in rerum natura, generationis .s. & corruptionis solùm apud Antiquos dubitatio vigebat Platoni, & Arist. anteriores; Anaxagoras .n. Democritus, Leucippus, Empedocles, & alij veteres ab ipso Arist. relati 1. Phys. & 1. de Gen. ab initio omnem generationem, & corruptionem substantialem absolutè negarunt, & omnem mutationem fieri dicebant ex congregatione, vel disgregatione elementorum, vt in mixtis, aut athomorum, vt in cæteris corporibus; vel esse tantum mutationem secundum accidentia inuariata permanente substantia, ideòque benè dicebat Arist. veteres ita opinantes generationem ab alteratione non secreuisse.

Circa alteram verò dissidium est etiam inter Peripateticos ipsos in explicanda natura illarum mutationum, cum enim generatio considerari possit, & in ratione productionis, & in ratione mutationis, vt sæpius inculcauimus disp. 1. Phys. hinc duplex oritur difficultas, vna est, an sit actio distincta ab alteratione ad ipsam præuia, affirmant Auerroes 4. Phys. com. 9. Simplic. lib. 5. tex. 8. Ales. 3. part. q. 7. Memb. 6. Henric. quol. 9. q. 4. Scot. 2. q. 9. & d. 13. q. 1. & 4. d. 11. q. 3. Suar. disput. 18. Met. sect. 2. Conimb. 1. de Gen. c. 4. q. 12. Ruu. tract. 1. qu. 5. Auersa q. 37. sect. 5. Hurtad. disp. 1. de Gen. sect. 6. & ex Thomistis Io. de S. Tho. q. 1. de Gen. art. 3. Negant passim alij Thomistæ asserentes esse potius veluti terminum eiusdem alterationis præuiæ, ita ex S. Tho. 1. p. q. 51. art. 3. & 2. contra gent. c. 17. Hæneus tractat. de vnit. form. q. 17. Caiet. 1. p. q. 54. ar. 3. & tract. de ente, & essentia quæst. 17. Compl. disp. 2. de gen. q. 2. (& oppositum quoque probabile arbitrantur) citantes pro hac sent. alios Thomistas quam præcipuè amplexus est Fonsec. 5. Met. c. 13. q. 9. sect. 5. Altera difficultas est, an sit intrinsecè, & essentialiter mutatio, vt indicare videntur definitiones eius ab Arist. traditæ, affirmant Conimb. cit. qu. 9. ar. 1. Ruu. qu. 2. Io de S. Tho. q. 1. ar. t. & alij. Negant verò Compl. cit. Arel. disp. 2. de Gener. q. 9. sect. 1. Fons. 5. Met. c. 2. q. 6. sec. 3. & 4. Zanard. 7. Met. q. 6. Hurtad. disp. cit. sect. 5. & alij quamplures. Cum corruptio generationi opponatur, rursus controuertitur, an corruptio sit realiter eadem actio, & mutatio cum generatione, vt vult Zab. lib. de Gen. & Inter. cap. 5. an potius diuersa, vt alij.

ARTICVLVS I.

Generationem, & Corruptionem substantialem extare in rerum natura.

2 Resolutionem affirmatiuam huius articuli recipiunt omnes, tum Peripatetici, tum Academici, verum non omnes eadem gradiuntur via ad eam indagandam, immò quamplures afferunt rationes prorsus inutiles, & vt plurimum principium petentes; præsertim verò Io. de S. Tho. q. 1. de Gen. ar. 2. inquit vnicam viam probandi hanc veritatem esse denegare materiæ, quemcumque actum etiam entitatiuum, nec alia via vsum esse Arist. vnde si ponitur materia habere actum entitatiuum, seu existentiam ex se funditus euertitur ratio probandi contra Antiquos generationem substantialem, probatur hoc assumptum ab eo in hunc modum, generatio substantialis supponitur esse illa, per quam acquiritur esse substantiale, seu fit ens simpliciter, cum ergo iuxta principia Arist. ex nihilo nihil fiat, & generatio substantialis faciat ens simpliciter dando ipsum esse primum, & substantiale, oportet dicere, quod subiectum, ex quo fit generatio substantialis, scilicet materia, 1. neque sit nihil, neque sit ens in actu de se, sed in potentia per se, & in actu per aliud scilicet per formam, nam si semel ponatur materia de se ens actu, & existens per actum entitatiuum, non potest probari contra antiquos; quod forma ei adueniens sit substantialis, & quod generatio substantialis det primum, & integrum esse, vndè enim probabitur, quòd illud esse, quod dat forma, sit substantiale, & primum, si supponit aliud in materia, cui aduenit? vnde probabitur dare esse integrum, si aliud præsupponit? supposito ergo, quod materia sit ens actu de se existens, sequitur formam ei aduenientem esse accidentalem, & dare esse tantum secundù quid, & non dare integrum esse, sed additionem, seu aggenerationem ad esse præsuppositum, & sic præcluditur via ad ostendendam generationem substantialem. Quod si dicatur esse, quod præsupponitur in materia, esse partiale dumtaxat, & incompletum, & compleri substantialiter per formam aduenientem, compositumque constitui; Hæc est manifesta petitio principij (inquit ipse) negabant enim antiqui dari formam substantialem, & aiebant materiam esse totam substantiam rei, nec alia via probari potest contra ipsos forma substantialis, nisi per hoc, quòd det primum, & integrum esse, hoc enim est esse substantiale, si autem præsupponitur aliquod esse in materia quantumuis partiale, & incompletum, occluditur ista via, & eneruatur illud principium.

3 Ex hoc autem infert prædictus Auctor loc. cit. & qu. 3. Phys. artic. 2. velut manifestum, omnino ignotum fuisse apud Aristot. quod materia prima haberet ex se actum entitatiuum, & existentiam incompletam, eo quia Antiqui existimabant, quòd si materia esset ens in potentia, esset nihil (nam apud ipsos quod erat aliquid, erat ens in actu) vndè si res fierent ex materia sic se habente, fierent ex nihilo, sic arguebat Veteres apud Arist. 1. Phys. tex. 14. & 70. & 1. de Gen. tex. 12. & cum faciebant hanc consequentiam, quod si materia non est ens actu, sed in potentia, est non ens, seu nihil, planè procedebant contra ipsum esse entitatiuum materiæ, & non solum contra formale à forma receptum; sic autem proponens Arist. difficultatem antiquorum non respondet negando conseq. quia materia est ens in potentia tantum subiectiua ad formas, non autem obiectiua, & ideò non est nihil, quæ est cõmunis responsio Scotistarum, sed respõdet cum 1. Phys. 66. & 78. tum 1. de Gen. 17. quod quia nũquam est corruptio sine generatione, ideò nunquam materia manet ita in potentia, quod non sit ens actu, quia semper est subiecta alicui formæ, & ideò licet generatio fiat per se ex ente in potentia, tamen per accidens fit ex ente in actu, quia ad generationem per accidens est, quod extiterit materia sub hac, vel illa forma, quæ corrumpitur, per quam habet esse in actu, si ergo Arist. vt soluat obiectionem, quæ infert materiam esse nihil, & carere actu entitatiuo, qui est existentia, recurrit ad successionem formarum, sub quibus semper est materia, & propter hoc debere corruptionem vnius esse generationem alterius, vt non sequatur materiam esse nihil, & non ens, seu non existens, planè sentiebat materiam non habere esse entitatiuum ex se, sed per formam, alias si id sentiret, cur non diceret in argumento, materia est ens in potentia, ergo est nihil, nego consequentiam quia secundum se est existens actu entitatiuo, licet sit in potentia ad formalem.

4 Sed sanè hic Thomista audiendus non est, dum veritatem ità patentem, qualis est, quod detur generatio substantialis, fundare satagit in asserto tam dubio, & improbabili; quòd .s. materia prima careat actu entitatiuo, & ad eius argumentum respondet in terminis Doctor 4. d. 11. q. 3. lit. Y. vbi ex Arist. 1. de Gen. tex. 11. & indè distinguit de esse simpliciter, aut enim accipitur ly simpliciter pro vniuersaliter, & tunc esse simpliciter est esse primum, & immediatè à non esse recedens, & quod non habet esse simpliciter hoc modo, est purum nihil, aut accipitur esse simpliciter, prout distinguitur contra esse secundum quid, & hoc modo esse simpliciter est esse substantiale, esse secundum quid est accidentale, & tunc subdit, quod forma substantialis dat esse simpliciter materiæ, non quidem esse primum, quod scilicet immediatè sequitur non esse, sed dat esse simpliciter, vt distinguitur contra esse secundum quid, hoc probat Doctor, quia si accidens primo adueniret materiæ, & si daret ei primum esse formale, non tamen daret ei esse simpliciter, sed secundum quid, quia non est actus, nisi secundum quid, nulla etiam forma substantialis est, quæ det esse simpliciter materiæ, & hoc si tenetur esse simpliciter, idest omne recedens à non esse, non ergo sola forma substantialis dat esse simpliciter, idest vniuersaliter, nec etiam simpliciter idest primum; sed accipiendo esse simpliciter secundo modo prout diuiditur contra secundum quid, ait Doctor, quòd sicut ens diuiditur in prius, & posterius, vel primum, & secundum, & prius continet sub se substantiam, & posterius accidens, ità simpliciter in isto intellectu æquiualet ei, quod est primum naturaliter, & secundùm quid ei, quod est posterius naturaliter, vnde concludit, quod forma substantialis, siue adueniat alicui iam habenti esse,

se, siue non, dat esse simpliciter hoc secundo modo, sed non primo, sicut forma accidentalis, cuicunque adueniat, dat esse non simpliciter, sed secundum quid; patet ergo, quomodo sit de ratione formæ substantialis dare primum esse, & quomodo non, nullatenus autem est de ratione illius dare esse integrum composito, vt in argumento assumitur, quia etiam materia est pars substantialis compositi, & quidditatis eius, vt doctor demonstrat 3. d. 22. q. vo. & nos cum ipso disp. 5. Phys. q. 12. ar. 1.

5 Et si quæras, vnde probari potest, quòd hæc forma dat esse simpliciter, illa non; si de ratione neutrius est dare illud esse quod immediatè recedit à non esse, in quo vim faciebat Aduersarius. Resp. Doctor, aut tu quæris de re in se, aut in comparatione ad cognitionem nostram, si in se, nulla causa est, quare ista dat esse simpliciter, & illa secundum quid, nisi quia hæc est forma substantialis, & illa accidentalis, sicut enim nulla est causa, quare calidum calefacit, quia immediata est, & inter causam immediatam, & effectum non est alia causa media, ita in genere causæ formalis hæc est immediata, calor constituit calidum, & anima hominem, & est immediatio formæ ad actum formalem, si autem quæras in comparatione ad cognitionem nostram, de qua videtur procedere argumentum, quasi illa opinio destrueret omnem distinctionem inter formam substantialem, & accidentalem quoad nos. Resp. quòd Philos. distinxerunt inter formam substantialem, & accidentalem à posteriori, vtpotè per ista media habere contrarium, & non habere, recipere magis, & minus, & non recipere, secundum eam posse esse motum, & non esse, & huiusmodi, sed ad rem breuiter dico (ait Doctor) vnum esse medium, per quod manifestiùs distinguitur quantum ad cognitionem nostram, quæ forma adueniens enti in actu sit substantialis, & quæ accidentalis, quamdiu enim proceditur in substantialibus, semper posterior est perfectior prioribus, quod autem venitur ad accidentales, sequens est imperfectior vltima substantiali præexistente, quæ autem sit perfectior, hoc nobis innotescere non potest, nisi à posteriori, & illud est rationabile & in se, & in nobis, in se quidem, quia in eodem genere non aduenit forma formæ, nisi vt perfectius constituat in illo genere, in alio autem quicquid aduenit, scilicet vt accidens, imperfectius est quacunque præsupposita forma substantiali, patet ergo responsio ad formam argumenti, quia ista opinio (ponens scilicet actum entitatiuum in materia, ac etiam pluralitatem formarum in composito, de qua ibi Doctor,) non destruit distinctionem inter formam substantialem, & accidentalem, nec in se, ista enim est immediata, quia hæc est hæc, & illa est illa, nec quoad nos ad cognitionem nostram per media illa, per quæ possumus cognoscere distinctionem istam, sicut à posteriori; Nec mirum si distinguendo hanc formam ab illa secundum intellectum nostrum oportet vti posterioribus hac forma, & illa, quia nec alio modo cognoscimus formas substantiales, nisi à posterioribus ita Doctor cit.

6 Minus etiam rectè deducit consectarium illud, quòd Arist. non agnouerit actum entitatiuum materiæ, sed eam posuerit puram potentiam in genere entis, eo quia soluens argumentum antiquorum, quo ex hoc, quod materia sit ens in potentia, deducebant esse nihil, & sic res fieri ex nihilo, recurrit ad successionem formarum, sub quibus semper est, non autem ad actum entitatiuum; Nam re vera hic Auctor nec argumentum Antiquorum, quo negabant generationem substantialem, nec solutionem Arist. fideliter refert, argumentum enim antiquorum iderat, vt diximus in expositione text. 1. Phys. c. 8. ex nihilo nihil fit, si ex aliquo; ergo esset antequam fieret, quod est falsum, ergo nihil de nouo secundum substantiam oritur, ecce Arist. verba, quibus 1. Phys. 71. difficultatem veterum proponit, *necessarium est fieri, quæ sit, aut ex eo quod est, aut ex eo, quod non est, ex his autem vtrisque impossibile esse, neque .n. quod est fieri, esset enim iam, & ex eo, quod non est, nihil vtique fieri, subijci enim quippiam oportet*, eodem etiam modo eandem proponit difficultatem 1. de Gen. text. 11. vbi se remittens ad ea, quæ fusius dixerat in Physicis in huius difficultatis solutionem breuiter illam perstringit his verbis, *breuiter autem & nunc dicendum est, quòd aliquo quidem modo ex non ente simpliciter generatur, modo autem alio ex ente semper, ipsum enim potentia ens, actu autem non ens, necesse est præexistere;* solutio itaque est negando generationem fieri ex nihilo, quia quod subijcitur generationi, licèt non sit ens in actu, non tamen est purum nihil, sed est ens in potentia, per quam potentiam profectò intelligere nequit obiectiuam, sic enim concederet, quod Veteres inferebant generationem fieri ex nihilo, sed subiectiuam ad esse formale, & completum à forma recipiendum, declarat postea inferius à tex. 13. & inde, vnde oriatur perpetua generationum successio, at non præcisè in præfatæ difficultatis solutionem, hanc enim in eodem text. 15. sufficienter assignauerat.

7 Aliunde igitur argumenta deducat hic Thomista ad negandum materiæ actum entitatiuum, vel tandem cum cæteris scholis fateatur hanc Scoticam veritatem, immò cum sua, quamplures .n. modo etiam sui instituti pudet id negare. ita Manca 1. Phys. q. 4. dub. 24. qui citat Cabreram 3. p. q. 2. art. 18. disp. 2. concl. 3. n. 85. & Masium 1. Phys. sect. 2. c. 9. q. 6. concl. 3. dicentem de hac veritate neminem dubitare; quamuis autem hi Auctores tribuentes materiæ actum entitatiuum negent illi deinceps propriam existentiam, quia volunt actum huiusmodi dicere non rei existentiam, sed intrinsecam quandam, & transcendentem perfectionem cuiuscunque entis parum refert, hæc enim est lis de solo nomine, vt diximus disp. 2. Phys. q. 3. ar. 2. qualis etiam est illa, quam instituunt Auctores alij è contra concedentes materiæ propriam existentiam, sed negantes hanc dici posse actum, vt Conimb. 1. Phys. c. 9 q. 3. art. 1. Ruuius tract. de Mate. qu. 3. Niger in clypeo q. 10. Soto 1. Phys. q. 6. ar. 2. & alij, hæc etiam est rixa de solo nomine, quia vt vrgebamus contra Thomistas loc. cit. & specialiter contra Complut. disp. 5. Phys. q. 3. ar. 1. cuicunque potentiæ proprius correspondet actus, ergo quot modis res dicitur esse in potentia, potest è contra dici in actu, nam quot modis dicitur vnum oppositorum, totidem dicitur, & reliquum ex Top. cap. 12. cum ergo dum res sunt in esse possibili præcisè, dicantur esse in potentia obiectiua, & Logica, profectò dum ab agente extrahuntur ab hoc statu in rerum natura, non amplius erunt in tali potentia, sed sub actu illi opposito, quem vocamus entitatiuum, si ergo materiæ propria tribuatur existentia, nihil obstabit, quin hæc dici possit actus; & hæc ratio concludit etiam si materiæ non tribuatur propria existentia, nam saltim ipsa essentia materiæ producta est, & extracta à statu merè possibili, & à potentia obiectiua, ergo eius entitas in tali statu manens potest dici stare sub actu opposito illi potentiæ, vt contra Thomist. inferebamus disp. 2. Phys. cit.

8 Vt igitur probemus principale assertum, non est deserenda via, quam tenet Arist. ipse & 1. Phys. & 1. de Gen. ad idem probandum contra antiquos loc. cit. ibi enim ex duobus præsertim principijs hoc dogma ostendit, vnum est, non omnem mutationem, quam in sublunaribus quotidie contingere videmus, esse accidentalem, alterum est viribus naturæ ex nihilo nihil fieri, ex his .n. principijs manifestè deducitur probatio illius asserti, si enim aliqua substantia de nouo producitur in rerum natura per primum principium, vel producitur ex aliquo subiecto, vel ex nullo, hoc dici nequit per secundum principium; ergo datur generatio substantialis in rerum natura, nam per generationem aliud non intelligimus, quàm productionem rei ex aliquo, per quod opponitur creationi, quæ est factio rei ex nihilo, vt dicemus art. seq. vtrumque igitur principium illud probandum restat, & quidem primum quotidiano experimento constat, homines enim, & animalia in diem oriri, ac interire videmus, ex arbore fructus produci, granum tritici humi mandatum corrumpi, atque ex eo corrupto spicam pullulare, lignum comburi, & ignem fieri, & alias huiuscemodi mutationes, in quibus non sola accidentia acquiruntur, vel amittuntur, sed veræ formæ substantiales, quia per eas res naturales verè substantialiter incipiunt, & desinunt, probat hoc Aris. 1. de Gen. 18. in quibusdam enim mutationibus res non dicuntur simpliciter fieri, vel destrui, sed fieri tales, desinere esse tales, vt dum homo fit albus, aqua calida, &c. hæ sunt mutationes accidentales, quædam verò sunt, per quas res dicuntur simpliciter fieri, vel corrumpi, vt superius recensitæ, & illæ sunt substantiales, quis enim dicat cum interit animal, & fit cadauer, cum extinguitur ignis, & fit cinis, esse mutationem tantum accidentalem, cum post animalis interitum deficiant omnes operationes motus, vita, &c. post ignis extinctionem illuminatio, calefactio, exsiccatio &c. & aliæ prorsus diuersæ appareant? profectò si operationes diuersæ diuersas arguunt formas, & naturas, dici omninò debet per illas mutationes res naturales substantialiter immutari, quia operationes illæ cum simul incipiant, vel cessent in re genita, vel corrupta, oportet, quòd radicentur in aliquo principio communi, quod erit forma substantialis, ad cuius ortum, vel interitum, oriantur, & pereant, quod etiam argumentum fieri potest de accidentium varietate, quæ in diuersis rebus cernuntur, cum enim non veluti casu in eodem corpore conueniant, oportet in diuersis corporibus diuersas fateri formas substantiales horum accidentium exigitiuas, & non aliorum, eo quia hæc diuersitas in materiam refundi nequeat cum sit commune subiectum, ac indifferens ad omnia recipienda.

9 Dices, principium, & originem talium operationum, & accidentium, & talis collectionis eorum (cum alioqui inter se dissita sint, & disparata) vt radicem connexionis albedinis, ac dulcedinis in lacte, quæ in alijs rebus separata inueniuntur, esse quandam qualitatem occultam. Hoc non satisfacit, quia statim percontabimur, an illa qualitas ab alio priori principio ortum ducat, an ipsa sit tale primum principium aliorum accidentium, ac operationum illius rei, quodcunque dicatur, habetur intentum, quia vel illud prius principium, vnde oritur, erit substantialis forma, vel si illud non supponit, ipsa erit forma substantialis, quia est de primo conceptu rei, & prima radix accidentium, ac fons operationum eius. Denique hæc res est manifesta in homine, in quo de fide tenemus animam rationalem esse formam substantialem, ac proinde de nouo gigni per infusionem animæ rationalis in corpore, & per separationem eius interire, vt diximus disput. 2. Phys. q. 1. ar. 5. vbi etiam diluimus præcipuas obiectiones Bassoni, Foroliuiens. Portij, & aliorum quorundam negantium in rebus formas substantiales cum Antiquis, qui plura videre cupit contra hanc antiquitatem, quæ nonnullis Modernis arridet, adeat Suar. disp. 15. Met. sect. 1. Conimb. 1. Phys. c. 9. q. 11. Fonsec. 1. Met. c. 7. q. 3. Amic. tr. 6. q. 2.

10 Dices cum alijs Veteribus, dari vtique formas substantiales, non tamen nouam generationem, vel corruptionem substantialem, quia latitant in materia existendo ibi actu, vnde per generationem

appar nt, non producuntur, & per corruptionem occultantur, non intereunt, & hæc fuit positio Anaxagoræ, qui omnia in vnoquoque actualiter contineri asserebat, vt ei impingit Aristot. 1. Phy. Sed hęc etiam antiquitas insulsa est, quam optime Arist. cit. reiecit, & nos disput. 2. Phys. q. 7. artic. 1. & certè data hac opinione reddi nequit ratio, cur nix non calefaciat, & ignis frigefaciat, quia si in materia niuis etiam forma ignis actu existit, estò occulta, cum ea constituet ignem, ac propterea ignis proprietates haberet; Si dicas non comburere, quia forma ignis latet, veluti repressa, & mortificata accidentibus contrarijs, nempè frigore, ac humiditate; Contra, quia aqua calida reducit se ad pristinam frigiditatem, estò eius forma sit accidente contrario mortificata, ergo si forma ignis verè in materia niuis repetitur, estò mortificata sit accidentibus contrarijs, deberet aliquando ad suum calorem redire, quod cum nunquam contingat, signum est non latere tantum, sed nequaquam reperiri formam ignis in materia niuis de hoc agemus infra quæst. 6.

11 Alterum principium *ex nihilo nihil fieri* per causas naturales adeò manifestum est, vt omnes Philosophi communi calculo in illud consenserint, vnde meritò Auerroes 2. Met. com. 15. enunciationem illam non solum ait esse veram, sed eam ponit, vt primum principium, & per se notum; præcipua autem ratio, quæ impulit Philosophos in hunc communem consensum, fuit præsertim quotidianum experimentum, videbant enim nunquam aliquid de nouo fieri, nisi præcedente aliquo alio, ex quo illud fieret, vt aquam ex aere, animal ex semine, & nunquam agentia naturalia quicquam operari, nisi in aliquo subiecto, & dum aliquid corrumpitur, remanere quidpiam in genito, quod erat in corrupto, vnde meritò concluserunt causas naturales non posse quicquam ex nihilo producere, & absque præuio subiecto operari, nec destruendo posse res naturales in prorsus nihil resoluere.

Sed quantumuis famigeratum sit illud axioma *ex nihilo nihil fit*, tentauit tamen nuper Ferchius in suis Vestig. Perip. vest. 1. in dubium reuocare, imò vt alienum prorsus ab Arist. & solùm ab eo de mente antiquorum relatum, apud quos hoc axioma vigebat, ostendere; ne autem auditor in prima lectione sui operis perculsus maneat ignota peregrinitate asserti, nimirum quòd *ex nihilo aliquid fiat* in Arist. Sent. multa conatur ostendere huius asserti veritatem, & oppositi falsitatem, quod scilicet *ex nihilo nihil fit*, fundatur autem præsertim in quadam auctoritate Arist. in lib. de Xenophane, quam ipso cap. 1. vestig. 1. statim obijcit Lectori, vt eum statim conuincat, vbi Aristot. sic loquitur *quare si omnia, quæ in opinionem veniunt, & apparent, non rectè existimantur, nihil fortasse conuenit, vt huic etiam opinioni, & dogmati acquiescamus, quod nihil ex nihilo fieri statuit, quippè cum vna etiam quadam ex non rectis hæc opinio sit, quam ex sentiendo quodammodo, cum in multis essemus, existimauimus* auditine (inquit Ferchius) quod hoc dogma *ex nihilo nihil fit* est opinio non recta? non rectè existimata? non conueniens, nihilque habens, cui acquiescamus?

12 Vt verum fateamur, stetimus, cum tam ingentem disputationis apparatum legimus de dogmate præsertim adeò trito, atque recepto, at cum vlterius perlegimus, & sequentibus capitibus sedulò studuimus, in quo sensu doceat in Arist. sent. verum esse hoc assertum *ex nihilo aliquid fieri*, & oppositum falsum *ex nihilo nihil fieri*, obstupuimus quidem, non ignota peregrinitate asserti, quia in eo sensu, quem ibi docet, fatentur omnes ex nihilo fieri aliquid, nec vllus dissentit, sed cur vir doctissimus tantum laboris impendat, tam prolixam instituat disputationem ad ostendendam rem notissimam, & a nemine controuersam, cum tamen in eius exordio polliceatur se peregrina edocturum, quare cum res ita se habeat, non opus est singula ponderare, quibus probat falsitatem illius enunciationis *ex nihilo nihil fit*, & oppositi veritatem, sed solum ostendere, quòd in eo sensu, quo huius veritatem profitetur, & illius falsitatem, nullum in Peripato habet contradictorem.

Itaque cap. 4. ex duplici limitatione illius dicti *ex nihilo nihil fit* ab Arist. facta ostendit, in quo sensu tenendum sit ex Aristot. mente ex nihilo aliquid fieri; prima limitatio habetur 1. Phys. à 73. ad 77. vbi tex. præsertim 75. docet, quod licet non possit aliquid fieri ex nihilo per se, potest tamen fieri per accidens his verbis, *nos autem, & ipsi dicimus fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo, quod non est, vt secundum accidens, ex priuatione enim quæ est per se non ens, non ex eo, quod inest, fit*, quem textum ita exponit Ferchius cum communi Interpretum, quòd duplex est fieri, per se, & per accidens, quod fit per se, fit ex inexistente idest remanente in constituto, atque tale fieri simpliciter, & propriè ex illo, ex quo fit, quod fit per accidens fit ex termino, non inexistente, sed abiecto, & fieri tale est fieri secundum quid, & secundum accidens; & concludit in Sent. Arist. aliquid fieri posse ex nihilo, non quidem per se, quia non ens nequit esse pars interna rei factæ, sed solùm per accidens tanquam ex termino à quo, sic enim album ex non albo, homo ex non homine. Hoc autem cum sit in confesso apud omnes in Peripato, priuationem nimirum esse principium rerum naturalium per modum termini à quo, & obiectionis, vt declarauimus disputat. 4. Phys. iam constat, quomodo in hoc sensu nemo Peripateticorum negat ex nihilo aliquid fieri, alioquin eo ipso negaret priuationem esse principium rerum naturalium; solum hic aduerti debet, quod docuimus disp. cit. q. 3. in fine cum Scoto 2. d. 18. q. 1. cum Arist. inquit tex. cit. & etiam tex. 66. priuationem esse principium per accidens, intelligi debet respectu compositi, & rei genitæ, non generationis, huius enim est principium per se, vt ibi demonstramus, dicitur autem respectu rei genitæ principium per accidens, quia necessariò ad eius fieri exigitur, non tamen remanet vt pars intrinseca eius, sicut materia, & forma, quæ fuit expositio Simplicij in illis text. Aliam eiusdem propositionis limitationem affert eodem cap. ex Aristot. 1. Physic. 78. & 12. Met. 8. vbi distincto ente per actum, & potentiam, docet ex non ente actu, sed potentia ente fieri ens, quibus locis, vt etiam fatetur Ferchius, sermonem facit Arist. de generatione compositi; vndè per non ens in actu, sed potentia, subiectiua nimirum, & informabili materiam intelligit, quæ venit in compositionem cuiuscumque compositi, & rursus in hoc sensu ex nihilo fieri aliquid concedunt omnes Peripatetici.

13 Quoniam autem videbat Ferchius in hoc sensu omnes concessuros, quod ex nihilo fit aliquid, & solum negaturos si ly *nihil* dicat negationem extra genus, si neget nimirum etiam subiectum præsuppositum, ideò à cap. 8. probare incipit cœlos, intelligentias, & materiam primam fuisse à primo efficiente ex nihilo prorsus producta, atque ideò Arist. agnouisse creationem, immò non solum æternam, sed etiam temporaneam probare conatur c. 9. Verum nec ità ostendendo aliquid fieri ex nihilo quid peregrinum profert, quia assertum illud *ex nihilo nihil fit* de causis secundis proferri solet, primam enim causam entia quædam secunda immediatè ex nihilo fecisse docuerunt Peripateticorum pars melior, vt ipse fatetur in fine illius capit. quod autem specialiter asserit ibidem Arist. nempè etiam creationem in tempore concessisse, quamuis id falsum autumemus, vt diximus disputat. 2. de Cœlo quæst. 5. vbi etiam eius rationes diluimus, adhuc tamen neque hoc nouum, & peregrinum est, cum multi ante ipsum id asseruerint, vt refert Pererius ibi cit.

14 Id autem, in quo singulariter fundasse videtur hic Auctor suam factionem ex nihilo, etiam per causas naturales possibilem, est eductio formarum materialium de potentia materiæ, cum enim non fiant ex materia, vt ex parte intrinseca sui, nec in eam, vt in partem resoluantur, hinc asserit agens naturale eas ex nihilo facere, & in nihil resoluere, ita declarat cap. 4. cap. 13. in fine, & adhuc magis c. 14. vnicum eius fundamentum, vt ex eodem c. colligitur, est, quia ex 1. Phys. alterum dicitur fieri ex altero bifariam duntaxat, vel vt ex termino, vel vt ex parte, ita quod ly *ex* dicit tantum habitudinem termini, vel partis, vndè vt aliquid ex nihilo fieri non dicatur, debet fieri ex aliquo sibi inexistente, vt pars, quo sensu fieri ex aliquo tantum compositorum est, & ideò cum forma non fiat ex materia, vt ex parte, concludit ex nihilo fieri, & ait hac ratione Philoponum contra Proclum asseruisse formam fieri ex nihilo. Si dicas fieri ex materia, vt ex præiacente subiecto, & ideò fieri ex aliquo. Negat in primis assumptum cap. 5. quia propriè loquendo forma materialis fit in subiecto, non autem ex subiecto, deinde cap. 14. negat consequentiam, quia ne aliquid dicatur ex nihilo fieri, debet fieri ex aliquo, vt ex parte sibi inexistente, vnde cum forma non fiat hoc pacto ex materia, meritò dicitur fieri ex nihilo. Si dicas terminum creationis esse negationem extra subiectum, & extra genus, & ideò cum forma fiat ex negatione in subiecto præsupposito, non debet dici creari. Respondet se asserere formam fieri ex nihilo, non autem creari; si enim refert ad rationem creationis, quòd terminus à quo sit negatio in genere, vel extrà genus, parùm tamen refert ad rationem factionis de nihilo, vndè velle videtur, quod factio ex nihilo sit quid latius creatione, quia subiectum præsuppositum ad actionem tollit rationem creationis, non tamen factionis ex nihilo. Hanc autem doctrinam scilicet ne res ex nihilo fieri dicatur, debere fieri ex alio, vt ex parte inexistente, & non sufficere, vt ex eo solum fiat vt ex subiecto præiacente, & recipiente, attulit ante Ferchium Contarenus in suis quæst. Peripat. tom. 1. qu. de Origine formarum cap. 9. & seq. velus in Arist. fundatissimam; Ex hoc tamen principio non intulit, vt Ferchius, formas fieri ex nihilo ab agente naturali, sed potius esse æternas, ingenerabiles, & incorruptibiles, cum assignari nequeat, ex quo subiectiuè constitui possint, quod illatum, ac etiam fortè magis consequenter poterat ipse Ferchius inferre, si vera est doctrina, quam tradit de omnibus formis substantialibus vniuersim vestig. 6. lib. 1. cap. 2. esse scilicet ingenerabiles, & incorruptibiles, sed nos infrà reijciemus qu. 2. ar. 2. & quæst. 6. nu. 142. & seq. eius fundamenta diruenda ex Arist. desumpta.

15 Sed cuiuscunque sit hæc doctrina sanè falsissima est, & adhuc falsius illatum, inde à Ferchio deductum (nam illarum à Contareno impugnabimus infra q. 6.) est enim contra comm. Philosophorum asserentium formas materiales non fieri ex nihilo, quia fiunt ex præiacente subiecto, ac etiam Theologorum, qui dum definiunt creationem esse factionem entis ex nihilo, vnanimiter aiunt ly *ex* excludere habitudinem nedum partis, sed etiam subiecti præiacentis, vnde consequenter negant formas materiales fieri ex nihilo, quæ fiunt ex præsupposito subiecto, & ideò falsum est ly *ex* dicere tantum habitudinem partis, vel termini, nam dicit etiam habitudinem subiecti. Dicet se loqui in sent. Arist. non Theologorum, & apud Arist.

ly

ly *ex* dicere tantum habitudinem partis, vel termini, non subiecti, nec apud Arist. dici formam fieri ex subiecto præsupposito, sed in subiecto; ac etiam quòd licet præsuppositio subiecti tollat rationem creationis, non tamen factionis ex nihilo, quia si subiectum præsupponi (inquit ipse c. 54. n. 43.) est causa tollens factionem ex nihilo, ergo subiectum non præsupponi est causa factionis de nihilo, quare si anima præexisteret ante corpus, homo de nouo factus ex parte præexistente esset factus de nihilo. Agè loquamur in Senten. Aristot. certè facilius nos inueniemus apud eum formas fieri ex materia, quàm fieri ex nihilo prorsus, vt ipse ait, non enim affert ipse locum, vbi Arist. exprimat formas ex nihilo fieri, affert tamen locum, vbi docet fieri ex materia, & consequenter ly *ex* dicere etiam habitudinem subiecti, nam cap. 10. n. 29. inquit, Arist. 1. Physic. à tex. 58. ad 64. ipsum fieri tribuere composito, materiæ, priuationi ac etiam formæ, cum inquit musicum fieri ex immusico idest formam musicæ ex subiecto forma illa priuato, ergo in Sent. Aris. etiam ex ipso Ferchio ly *quo* dicit habitudinem subiecti, & forma dicitur fieri ex subiecto præsupposito; & quamuis Aristot. frequenter explicuerit causalitatem materiæ in formam per habitudinem *in quo*, ita tamen explicuit, vt sit idem, quod habitudo *ex quo*, & significet veram dependentiam formæ à materia in suo esse, fieri, & conseruari, vt diximus disp. 2. Physic. quæst. 7. artit. 2. & disp. 5. q. 4. art. 1. nam etiam anima rationalis dicitur esse in corpore, & fieri in corpore, & tamen adhuc creatur, quia simplex habitudo *in quo* non exprimit dependentiam formæ à materia in esse, fieri, & conseruari, sed solam informationem, & receptionem in ea. Denique satius erit iuxta phrasim Aristot. 7. Met. 26. & 27. dicere formam in fieri, seu in alio fieri, quam ex nihilo fieri, cum nullibi Aris. hac formula loquendi vtatur.

16 Quod autem ait subiectum præsuppositum tollere rationem creationis, non factionis ex nihilo, præterquamquod contra communem distinguit factionem ex nihilo à creatione, quæ tamen solet per illam definiri, ac proinde debet cum ipsa conuerti, adhuc est voluntariè dictum, quia eadem facilitate negari posset tollere rationem creationis, nec ratio, quam adducit ad id probandum, suffragatur, nam præterquamquod posset afferri ad idem probandum de creatione, non concludit, quia modus ille arguendi valet tantum in causis præcisis, modò licet subiectum præsupponi sit causa tollens factionem ex nihilo, non tamen est causa præcisa; quia ergo formæ materiales dependenter à subiecto fiunt, ideò non dicuntur creari, vel de nihilo fieri, sed generari, vel potius educi de potentia illius. Ex dictis seducitur fundamentum Ferchij esse prorsus labile, & penitus coincidere cum fundamento opinionis admittentis inchoationes formarum in materia, dicebat enim præcedere formam in materia secundum aliquid sui, nè fieret ex nihilo, quia putabat opus esse, nè res fieret ex nihilo, fieri debere ex aliquo, vt ex parte, quod est ipsissimum Ferchij fundamentum: At illa opinio ab omnibus passim refellitur, sed præsertim à Scoto 2. n. 18. qu. vn. vbi etiam imbecillitatem fundamenti eius demonstrat, quia ex nihilo fieri non tantum negat præexistentiam partis intrinsecæ componentis id, quod fit, sed etiam subiecti per se concurrentis ad productionem formæ, quæ fit, vnde cum formæ omnes materiales supponant subiectum, à quo dependenter fiunt, non dicuntur ex nihilo fieri, sed de potentia materiæ educi, & generari, de quo videatur disput. 2. Physicor. quæst. 7. articul. 1. Maneat igitur inconcussa veritas illius principij ex nihilo nihil fieri, & in nihil aliquid non resolui per causas naturales, ita enim probatum manet principalem assertum.

Neque ab hac veritate adeò explorata nos deterrere debet auctoritas à Ferchio allata ex libro de Xenophane, & obseruatio ab eodem adeò accuratè facta, quòd vbicunque Arist. axioma illud profert, semper vt ex Antiquorum positione pronunciat; nam, & Antonius Roccus id quoque obseruauerat 1. Physic. q. 9. in prima ratione in oppositum, neque idcircò eam damnauit, vt falsam, & à Lycæo ablegauit, vt ab Arist. mente absolutè alienam, sed inquit ideò semper, vt ex positione Antiquorum referri, quia antiquissima erat, & nè cogeretur eam probare, cum recepta foret ex communi sapientum consensu, non vero vt innueret se illi nullatenus assentiri, cum eam frequenter afferat etiam ad asserta sua probanda; in libro vero de Xenophane eam dicit non esse vniuersaliter veram, vt proferebatur ab Antiquis, quia ex nihilo fit aliquid, tanquam ex termino à quo, & re vera priuatio est vnum ex tribus principijs rerum naturalium, vt latè ostendit 1. Physic. contra Antiquos, & ideò benè eos carpit loc. cit. quòd non rectè eam propositionem receperint, vt vniuersaliter veram, quia in aliquo sensu est falsa. Ferchius lib. 2. Defens. per totum totis viribus tentauit hanc suam factionem formarum ex nihilo multis propugnare, nostrisque rationibus occurrere immo ad hoc suum assertum facilius tuendum negat capit. 1. à Theologis benè definiri creationem, quod sit factio ex nihilo, contenditque esse productionem ex aliquo; contra quem latissimè disputatur disputat. 12. Met. quæst. 4. artic. 1. & 2. & lib. expurg. quær. 2. quæ loca sunt omnino videnda pro exacta huius materiæ intelligentia.

17 In contrarium sunt obiecciunculæ quædam; Prima, si quid generaretur substantialiter, fieri deberet ex non ente simpliciter, sed nihilo nihil fit, ergo nulla de nouo datur generatio, min. patet, ma. prob. sicut se habet generatio secundum quid ad non ens secundum quid, ita se debet habere generatio simpliciter ad non ens simpliciter, sed generatio secundum quid fit ex non ente secundum quid, ergo, &c. Secunda totum non generatur, nisi per productionem partium, sed materia, quæ est pars compositi naturalis, est ingenerabilis 1. Physic. 82. ergo. Tertia, totum vel generatur secundum essentiam, vel secundum existentiam; non primum, quia essentiæ rerum, cum sint æternæ, non generantur, vel corrumpuntur; si secundum, cum existentia sit accidens essentiæ, non esset generatio productio substantialis, sed tantum accidentalis. Quarta, si datur generatio substantialis, itaut aliquid remaneat in genito, quod erat in corrupto, sequitur, res specie diuersas substantialiter non differre, quia in materia conueniunt, & eandem materiæ entitatem transire ad vna in aliam speciem. Quinta, corruptio repugnat bono vniuersi, cum sit priuatio boni, & entis, ergo in ipso statuenda non est, nec consequenter generatio, quæ illi correspondet.

Resp. ad 1. negat. mai. si non ens simpliciter in maiori neget totam entitatem, ita vt quod generatur, fieri debeat ex nulla præiacente materia, conceditur autem, si intelligatur id, quod generatur, fieri debere ex eo, quod non est totum illud compositum, quod fit, & in hoc sensu neganda est min. quo etiam sensu tantùm tenet paritas assumpta de generatione secundùm quid, sicut enim in hac ens secundum quid, vt homo albus, fit ex non ente secundum quid, idest ex subiectiuo, cui deest accidentalis perfectio per ipsam alterationem acquirenda, ita in illa ens simpliciter, vt homo, fit ex non ente simpliciter, idest ex subiecto, cui deest substantialis perfectio per ipsam generationem acquirenda. Ad 2. ma. non est vniuersaliter admittenda, quia etiam si nulla pars produceretur de nouo, posset totum generari, vt in resurrectione manifestum est, & ratio est, quia totum non est hæc, & illa pars, sed substantia completa, quæ resultat ex vnione illarum partium, & ante vnionem non erat, licet existerent partes, vt dictum est disp. 5. Physicor. quæst. 13. artic. 1. Ad 3. vtroque modo generatur totum, itaut terminus generationis sit essentia realis, sed vt singularis, & existens, vnde essentia totius est terminus factus, existentia verò modus, sub quo fit, vel ratione cuius fit extra causas; vnde etiam falsum est essentias rerum esse æternas, quasi ab æterno fuerint, vt Doctor ostendit contra Henric. 1. distinct. 36. dicuntur solum æternæ secundum connexionem prædicatorum essentialium, & quia non immediatè, & proximè subduntur generationi, & corruptioni, sed tantum remotè, vt ipse docet 3. dist. 22. quæst. vnic. in solut. ad 1. alterius opinionis; at etiam falsum est existentiam esse merum accidens, vt dicemus in Met. Ad 4. sicut non inconuenit res specie diuersas habere idem genus Logicum, ita etiam non inconuenit habere idem Physicum, & adhuc substantialiter differre per formas specificas; nec etiam inconuenit, cum sit commune formarum subiectum, migrare ab vna in aliam successiuè, sic enim non mutat suam speciem intrinsecam, & essentialem, sed tantum extrinsecam, & aduentitiam, quemadmodum homo, cum de albo fit niger. Ad 5. constabit infra art. 3. qua de causa corruptio admitti debeat in vniuerso.

ARTICVLVS II.

Natura generationis substantialis declaratur.

18 VT innuimus ab initio quæst. erat difficultas de Generatione, an eius essentia consisteret in mutatione, vt sæpius Arist. insinuasse videtur eam definiendo, an potius in actione, generatio enim vt à creatione distinguitur, idem sonare videtur, quod productio rei de aliquo subiecto, vt constat ex præced. ar. quam quidem controuersiam censemus esse de nomine, quia secundum communem vsum loquentium, & Philosophorum vtroque modo accipi solet, pro actione nimirum generatiua, vt à creatiua distinguitur, & pro peculiari quadam specie motus, seu mutationis in communi, vt constat 1. Physicor. 6. & 5. Met. 7. vbi generatio inter mutationis species censetur, hinc Scotus 1. distinct. 2. quæst. 7. K. & distin. 5. q. 2. E. & alibi sæpè distinguit de generatione in ratione productionis, & in ratione mutationis, & aduertit non esse confundendam vnam rationem cum alia, quia sunt valde diuersæ, ac etiam abinuicem separabiles, ita quod inueniri potest generatio in ratione productionis, quin adsit ratio mutationis.

19 Idcircò minus rectè inquit Auersa q. 37. sect. 3. generationem in ratione productionis non distingui à generatione in ratione mutationis, sed eundem actum esse in prædicamento actionis collocatum, & per connotata solùm differre, quia generatio mutatio connotat terminum, à quo, generatio productio minimè. Non placet, etenim generatio, vt productio formaliter est in diuinis, non verò, vt mutatio; in ratione productionis est in genere relationis, cum sit respectus intrinsecus adueniens in ratione mutationis in nullo est prædicamento directè, cum sit respectus secundum quid realis; item in ratione productionis habet pro terminis causam efficientem, & productum, in ratione verò mutationis subiectum, formam, & priuationem, vt constat ex disputatione prima Physicor.

Dices cum Ioan. de S. Thom. citat. quòd licet in ratione productionis, vt sic, accidat ei, quòd sit mutatio, quia sine mutatione in diuinis reperitur, tamen in ratione productionis à subiecto dependentia, qualis est quæcunq. generatio creata, est essentialiter, & intrinsecè mutatio. Contra, quia in mundi initio in rerum productione

non præcessit materia cum carentia formæ, & modo suscepiuum animæ rationalis scilicet corpus in eodem instanti, quo formatur, animatur, & idem euenit cum ex speciebus Eucharistiæ corruptis aliquid producitur, tunc enim in eodem instanti subrogatur materia, & tamen in his casibus interueniunt veræ generationes, & eductiones formarum de potentia materiæ sine vlla mutatione vera subiecti, quia non præcessit cum carentia formæ, quam doctrinam sæpè in Physic. dedimus disp. 2. quæst. 7. art. 2. & 3. disp. 4. quæst. 3. & 4. disput. 15. quæst. 2. & alibi, ergo ratio mutationis prorsus accidit generationi, etiam vt est productio rei dependenter à subiecto, licet regulariter cum ea reperiatur coniuncta. Quod autem respondet hic Auctor in his casibus sufficere ad mutationem, quod priuatio præcedat formam prioritate naturæ, abundè ibi explosum est ex Doctore multis in locis, quia Physicè mutari est rem aliter se habere nunc, quàm prius, at instans, seu prioritas naturæ non designat id, quod est prius in existendo, quia non mensurat existentiam rei, vt perperam putauit Ferchius vestig. 1. capitul. 7. sed solum notat præcisionem, secundum quam aliquid suapte natura aptum est alicui conuenire, vel non conuenire, non autem quod de facto conueniat, vel non conueniat, vt diximus disputat. 9. Log. q. 2. art. 1. ergo præcedere priuationem in materia in instanti naturæ aliud non est, quam quod priuatio suapte natura materiæ conueniret, nisi ab agente extrinseco excluderetur per introductionem formæ, non autem quod de facto conueniat, quia in illo instanti temporis supponitur habere formam.

20 At respondet, vt detur mutatio, non semper necessariam esse præexistentiam priuationis in materia, sed exclusionem priuationis in re per actionem extrinseci agentis; non quæ inerat formaliter, sed quæ debebat inesse, excluditur autem priuatio in hoc sensu, etiamsi non præcesserit duratione, per hoc solum, quod potentialitas materiæ reducitur ad actum ab extrinseco agente educendo formam ex ea, hæc autem reductio, & actuatio non videtur fieri posse sine aliquo motu, & mutatione, immo videtur ipsamet mutatio, quia motus est actus entis in potentia, quatenus in potentia; item in allatis casibus licet materia non præcedat formam cum priuatione per aliquod temporis instans, tamen in illo eodem instanti per actionem extrinseci agentis tendit in terminum ad quem, ergo necessario respicit etiam terminum à quo, & cum forma fit, necessario fit ex suo contrario positiuo, vel priuatiuo, aut saltim negatiuo, sed omnis transitus, seu tendentia de termino à quo ad terminum ad quem in subiecto est essentialiter mutatio, cum deseratur vnum, & acquiratur aliud.

Hæc solutio falsis innititur fundamentis, primò enim falsum est ad rationem mutationis sufficere, quòd ab agente excludatur à materia priuatio, non quæ infuerit, sed quæ debebat inesse, mutari enim est rem aliter se habere nunc, quam prius 6. Physic. 32. vbi per hanc vltimam particulam designatur ordo ad non esse formæ immediatè præcedens in subiecto, ergo vt mutatio sit vera, debet per actionem agentis excludi à materia priuatio, quæ verè illi infuit, non quæ debebat, vel poterat inesse; Accedit, quòd subiectum per mutationem dicitur relinquere priuationem, & acquirere formam, at quomodo relinquere potest id, quod nunquam habuit, sed solum habere potuit? Falsum est insuper, quod actuatio potentialitatis materiæ per formam nequeat esse sine motu, vel sit ipsa mutatio, quia hæc actuatio non semper fit cum transitu potentiæ ad actum, fieri enim potest etiam sine tali transitu ex hypothesi, quod subiectum non præcedat duratione formam, sic enim non transit de vno opposito in aliud, cum nunquam fuerit sub illo, & cum inquit motum esse actum entis in potentia, quatenus in potentia, hoc est pro nobis, quia vt diximus disp. 15. Physic. q. 4. ly *quatenus in potentia* denotat potentiam subiecti cum ordine prioritatis ad actum, seu non esse formæ immediatè præcedens in subiecto, qui ordo cum deficiat in allatis casibus, nequit dici subiectum mutari, etiamsi formam recipiat, & per eam actuetur. Falsum est insuper in illis casibus verè subiectum transire de non esse formæ ad esse formæ, vt ad mutationem exigitur, & de termino à quo ad terminum ad quem, quia terminus à quo transitus per mutationem importati est negatio in genere, seu in subiecto, non autem extra genus, seu extra subiectum, quia per talem transitum subiectum dicitur deserere vnum terminum, & alium acquirere, at quomodo deserit terminum, quem nunquam habuit? Accedit, quod si ad Physicam mutationem (qualis est ea, de qua hic est sermo) sufficit pro termino à quo negatio extra genus, tunc creatio poterit dici Physica mutatio, quia in creatione non esse rei præcedit esse rei, & in creatura in hoc sensu transit de non esse ad esse. Demum si per mutationem materiæ in illis casibus aliud non intelligit, quam solam actuationem potentialitatis materiæ, vt inculcare videtur hic Auctor, cum hoc quoque modo creatio compositi dici possit mutatio, vt Scot. docet 2. dist. 1. quæst. 5. in hoc, vltrò concedimus generationem in creatis semper cum mutatione contingere.

Hic occurrendum esset ad ea, quæ Poncius habet in append. apolog. num. 55. & infra num. 164. pro defensione præfatæ Recentiorum doctrinæ, opus scilicet non esse ad physicam mutationem, quod priuatio in materia præcedat duratione formam; Verum quia ab his, quæ contra obiecimus in additione facta ad disputat. 15. Physic. q. 2. se secuetur Burleicis armis confugiendo ad distinctionem de larga, & stricta vocabulorum acceptione, non est hic immorandum; Inquit enim loc. cit. num. 166. in hoc puncto inter nos non esse, nisi quæstionem de nomine: si enim physica mutatio propriè, & strictè sumatur, vtique ait opus esse, quod priuatio præcedat duratione formam in materia, in quo sensu locutus est Scotus à nobis citatus: quando verò id ipse negauit, se non accepisse mutationem strictè, sed largè; qua distinctione sæpius vtitur in illa append. vt nobis occurrat.

Verùm hic prætereundum non est non videri Poncium satis sibi constare locis citatis sic respondendo; etenim num. 55. cit. ita scribit. Dico disp. p. de Gener. num. 3. ad veram mutationem opus non esse, vt priuatio præcedat prius tempore formam; Hoc iam iterum confirmo, & quod non sit neque contra Scotum, neque contra veritatem ostendo inferius num. 163. dum respondeo ad ea, quæ ipsi contraponunt; ita ibi Poncius, sed loco ab ipso citato numer. 163. & seq. respondet, vt iam diximus, ad mutationem propriè, & strictè sumptam debere vtique priuationem præcedere formam tempore, non tamen largè sumptam, dicens se non fecisse mentionem de mutatione strictè accepta disp. p. de Gener. si ergo ita est, vt hic asserit, quomodo supra num. 55. inquit se dixisse disp. p. de Gener. nu. 3. ad veram mutationem opus non esse, vt priuatio præcedat duratione formam, & hoc iterum ibi confirmat nec esse contra Scotum, nec contra veritatem? planè vera mutatio apud omnes significat idem, quod mutatio propriè, & strictè sumpta; At fortè dices, quando Poncius scripsit sub nu. 166. oblitum esse eorum, quæ superius dixerat nu. 55. Sed neque adhuc venia dignus est, quando hoc etiam ei permitteretur, quia nedum sub nu. 196. ait ad mutationem propriè, & strictè sumptam debere priuationem tempore præcedere formam in materia, sed hoc etiam asserit immediatè post n. 55. nimirum nu. 56. §. *addo tamen vlterius*, vbi in eadem pagina paucis lineis palam sibi contradicit, dicens nu. 55. ad veram mutationem opus non esse, vt priuatio præcedat prius tempore formam, & numer. 56. dicens id opus esse ad mutationem propriè, & strictè sumptam, quæ sola est vera mutatio, nisi Poncius, vt solet, velit ludere verbis.

Denique nostras rationes referens in ea additione allatas vltimam sic refert sub nu. 169. Probant idem denique quia definitio mutationis non debet intelligi, vt ego intelligo, sed vt ipsi; In hoc petunt principium, cum id sit in controuersia, & non probetur ab eis; sic ille. At hæ sunt nugæ Auctori familiares in ea append. non ita iocosè arguimus loc. cit. sed instamus definitionem mutationis ex 6. Physic. desumptam, quod mutari est rem aliter se habere nunc, quam prius, non debere explicari, vt ipse exponit, quia hoc pacto subiectum semper diceretur mutari, quia verum semper est dicere subiectum aliter se habere per formam etiam sibi coæuam, quam se habere sine ea. Tum quia etiam Doctor ipse 2. d. p. quæst. 5. in fine agnouit hoc significatum mutationis, sed ait hoc non esse proprium eius significatum secundum quod à Philosophis distinguitur generatio à creatione, quia in hoc sensu etiam creatio alicuius compositi v. g. ignis dici potest mutatio, &c. Videat nunc Poncius, an ridiculè arguamus, vt ipse refert, an propositum probemus, nec ne, & an principium petatur à nobis. Deinde quomodo inquit hoc esse in controuersia, num scilicet definitio mutationis debeat intelligi, vt nos, vel ipse, si iam supra num. 166. concessit, quod loquendo de mutatione propriè, & strictè, & non in lata significatione, vt ipse accipit, opus est priuationem tempore præcedere formam in materia? & consequenter definitio mutationis 6. Physic. tradita debet intelligi, vt à nobis exponitur, cum ibi definiatur mutatio physica à Philosopho cum omni proprietate, vt à creatione distinguitur, & non in latissima significatione, vt cum ea conueniat. Et hinc etiam iudicare poterit prudens Lector, quam iusta sit quærela in nos retorta ibidem à Poncio, qui vocabulum mutationis accipimus cum omni proprietate prout à creatione distinguitur, & iuxta communem modum loquendi Philosophorum, vt volens nolens fatetur, cum interim illud ipse accipiat in lata, ac impropria significatione, vt etiam conueniat creationi; iudicet (inquam) prudens Lector quis nostrum rectius loquatur in quæstione, quam ait esse de nomine. Ad aliam quandam eiusdem cauillationem sub num. 164. dictum est disputat. 12. Metaph. quæst. 9. num. 298. cætera non sunt consideratione digna, &c.

21 At Ruuius cit. concedit in illis casibus mutationem non interuenire, sed negat tunc compositum fieri per generationem, & ait fieri puram, & solam eductionem, quæ est actio essentialiter distincta à generatione, nam eductio est actio ex præsupposito subiecto, at generatio vlterius est à priuatione ad formam. Contra, immo quia eductio est actio essentialiter distincta à generatione, debentur eis termini essentialiter diuersi, à quibus specificentur, & cum proprius terminus actionis eductiuæ sit forma, malè ponitur à Ruuio in illis casibus compositum, quia compositum non dicitur educi, sed generari. Item agens educendo formam respicit materiam, vt subiectum rei productæ, & causam extrinsecam eius, producendo compositum respicit materiam, vt partem rei productæ, & causam intrinsecam eius, hoc autem modo producere est verè generare, non educere, ergo etiam in illis casibus compositum acciperet esse per generationem, non autem per eductionem, nisi præsupposi tiuè, quatenus productioni cōpositi supponitur productio formæ in materia, ex

quibus

qoibuaresultat, Tandem defectus priuationis non tollit rationem generationis, quatenus productio est, sed solum, quatenus mutatio, quia vt diximus disp. 1. & 4. Phys. non est principium eius per se sub ratione productionis, sed mutationis.

Hoc igitur supposito, & constituto, quòd ista duplex acceptio generationis in ratione productionis, & mutationis non solum sint essentialiter distinctæ, sed etiam separabiles, ac etiam quòd vtraque acceptio sit propria, non enim minus propriè dicitur generatio mutatio substantialis, quàm alicuius substantiæ ex præsupposito subiecto productio, tum quia de Generatione in vtroque sensu sæpius Aristotel. sermonem instituit, nam sub ratione productionis loquitur 1. Physic. 64. 2. Physicor. 14. cum eam appellat viam in naturam, idest per quam acquiritur, & producitur forma, quæ est natura, & 1. de Gen. 11. & alibi frequenter; sub ratione verò mutationis 5. Physic. 7. 8. Phys. 62. 1. de Gen. 23. & 25. & alibi, restat vt naturam generationis singillatim in vna, & altera acceptione declaremus, sic enim commune vitium Auctorum in hac re deuitabimus, qui aut confunduor vnam acceptionem cum alia, aut si illas distinguunt, non postea explicant generationem, nisi sub altera tantum vel scilicet productionis, vel mutationis, quia nimirum vnam tantum putant essentialem alteram accidentalem.

22 Itaque loquendo de Generatione sub ratione productionis, dicimus ita definiri debere, quod sit *actio productiua termini, seu compositi substantialis dependenter à subiecto*. Explicatur, & declaratur quoad singulas particulas dicitur, in primis *actio productiua* quæ particula locum generis obtinet, generatio enim substantialis in hac communi ratione actionis productiuæ non solum conuenit cum generatione accidentali, sed etiam cum ratione ipsa; nam omnes sub hac ratione important respectum intrinsecus aduenientem causæ efficientis ab effectum productum, & quia genus, sicut conuenire facit singula, quæ sub ipso continentur, ita quoque eadem differre facit ab alijs, quæ sub diuerso genere continentur, idcirco hæc eadem particula, quæ locum generis tenet, discernit generationem ipsam sub ratione productionis à generatione sub alia acceptione, nimirum mutationis, ac etiam à conuersione, quia mutatio respicit terminum à quo, & ad quem, & propriè importat transitum subiecti communis ab vno in alium præscindendo omnino à causa efficiente, & ab effectu producto, quapropter subiectum, forma, & priuatio dicuntur eius principia essentialia ex 1. Physicor. discernit etiam à conuersione, quia conuersio intrinsecè, & formaliter respicit solum rem desinentem, vt terminum à quo, & succedentem ex vi desitionis illius, vt terminum ad quem, non autem agens, vnde dicimus aquam conuerti in aerem, lignum in ignem, omnino præscindendo ab agente; secernitur etiam per hoc generatio ab actione vnitiua partium, quæ dici solet vnitio, quia per vnitionem agens nullam substantiam formaliter producit sed solum vnit partes adinuicem, ex quarum vnione postea ab eodem agente compositum generatur, vnde proprius terminus vnitionis est vnio, quæ importat respectum extrinsecus aduenientem, ex dictis disp. 5. Physic. q. 9. non compositum, & ideò, meritò vnitio non debet dici actio substantialis productiua, sicut est generatio, sed vnitiua, vt diximus disp. 5. Physic. quæst. 4. articul. 2. & magis explicabitur q. seq. ar. 5.

23 Deinde additur; quòd est actio productiua *termini, seu compositio substantialis*, vt per hoc distinguatur ab omni accidentali actione, & productione, & consequenter insinuetur contra Thomist. cit. ab initio quæst. esse actionem distinctam à præuia alteratione, dicebant enim ipsi in vltimo alterationis instanti resultare formam substantialem ex eadem ipsa alteratione absque alia noua actione, & agens in eo instanti non tam agere, quam potius terminare præcedentem actionem, & alterationem; Hoc est omnino falsum, quia nequit esse eadem actio, qua per se fiant accidens, & substantia, cùm actiones à terminus specificentur; Si dicas vtique formam substantialem non esse terminum ab alteratione, vel per alterationem productum hic enim est qualitas, ac proinde illam non specificare, sed dici terminum quatenus consequitur, & resultat sine noua efficientia propter connexionem naturalem cum illis dispositionibus, sicut resultant passiones posita essentia sine noua actione; Contra, quia si datur actio propria pro forma accidentali, cur non etiam pro substantiali? tum quia actio alteratiua fit medijs accidentibus, at accidentia nequeunt attingere productionem substantiæ ex dictis disp. 7. Physic. q. 6. art. 2. per quod soluitur fundamentum præcipuum opinionis aduersæ, dicunt enim generationem non importare actionem distinctam ab alteratione, quia substantia non habet actionem aliquam, nisi medijs accidentibus, vnde quia post alterationem corrumpitur compositum præcedens, & consequenter omnia eius accidentia, non habebit agens per quid deinceps agat, atque ita necesse est, quòd eadem actio v. g. quæ attingit calorem transeat ad substantiam ignis mediante positione caloris resultantem ex connexione ad illum; sed hoc fundamentum est falsum ex ibi dictis, quia substantia est immediatè actiua, præsertim actione substantiali. Tum quia vt benè vidit Ioan. de S. Thom. hoc fundamentum Thomist. contra eorum opinionem directè militat, nam si post alterationem immediatè corrumpitur compositum præcedens, in quo secundum eos ipsa sublectabatur, ergo non potest in illo instanti ex tali alteratione resultare ipsa substantia genita, nisi intercedat noua, ac distincta actio attingens ipsam substantiam, quia repugnat fieri aliquid per resultantiam, & non per nouam actionem hoc ipso quòd non existit illud, ad quod ponitur consequi; Tum tandem quia resultantia non semper excludit veram efficientiam ex dictis in phys. disp. 7. qu. 2. sed interdum solùm denotat necessariam connexionem vnius actionis cum alia, & sic in proposito dicendum est generationem consequi ad alterationem, & quasi ex ea resultare, non veluti passiones ab essentia, vt aiebant Thomistæ, immò dissimilius exemplum afferre non poterant; nam illæ ab essentia resultant, quia cum ea semper esse, & existere postulant, at forma substantialis, & generatio est incompatibilis cum alteratione, sed resultare dicitur, quia actio alteratiua est dispositio necessitans ad generatiuam, nam postquam alterauit agens naturale subiectum per præuias dispositiones vsque ad certum terminum, necessariò generat introducendo formam substantialem, hoc autem non impedit, immò potiùs denotat alterationem, & generationem esse actiones distinctas, vnam tamen ordinatam ad aliam, vndè, quia generatio substantialis est finis præuiæ alterationis, poterit in hoc sensu dici terminus scilicet non intrinsecus, quasi per ipsam productus, vt notauit Doctor 4. d. 12. quæst. 3 vers. & *si arguas*.

24 Adhuc tamen exprimitur in ea definitione, quòd terminus generationis substantialis est compositum substantiale, vt distinguatur ab eductione, quæ vtique est productio substantialis, at non attingit compositum, sed solam formam substantialem, quæ propriè dicitur educi de potentia materiæ, generatio verò est solius compositi, vt docuit Arist. frequenter 1. phys. 64. & 7. Met. 26. 27. & 28. & alibi, dicitur etiam generatio actio productiua compositi, & non formæ, quia vt docet Scot. 3. d. 2. q. 2. §. *quantum ad primum* totum est primis terminis ad quem generationis, non altera pars, imò si vtraque pars præexistat, & de nouo vnirentur, nil minus esset generatio, vel productio ipsius compositi, sicut in resurrectione dato quod tam anima, quàm corpus præexisteret secundum suas entitates, adhuc fieret resuscitatio ad esse totius compositi, non autem ad esse corporis, vel animæ, nec ad ambo ista; ita Doctor ibi, & ideo in 4. d. 13. quæst. 1. §. *ex dictis* distinguit actionem qua fit compositum, ab ea, qua fit forma, hanc vocans eductionem, illam verò productionem, Hinc hallucinantur Suar. disp. 15. Met. sect. 2. n. 54. Conimb. 1. de Gen. c. 4. qu. 15. dum has actiones non distinguunt, & aiunt eadem omninò actione, qua fit compositum, fieri quoque formam, qua ratione ab Arist. loc. cit. dicitur potius consiteri, quàm fieri; Nam etiam forma propria actione producitur, immò prioritate executionis, & naturæ prius ipsa producitur, quàm compositum, vt diximus dis. 2. q. 7. ar. 2. vbi etiam explicuimus, quo sensu intelligendus sit Arist.

25 Immò vniuersaliter errant Moderni fere omnes autumantes eandem prorsus esse actionem realem, eductionem formæ de potentia materiæ, vnitionem eiusdem formæ cum materia, & productionem compositi, quem dicendi modum inter alios amplectitur Rubius 1. de gen. tract. 1. qu. 3. quod productio formæ sit ipsamet vnitio eius cum materia, probat, quia sicut eius esse est inesse, quatenus suapte natura extrà materiam conseruari nequit (excepta anima rationalis) sic eius fieri est infieri, & ideò non est geminanda actio, vna, per quam fiat, altera, per quam fiat in materia, quod etiam per eandem actionem, qua educitur forma ex materia, & ei vnitur, fiat compositum, probat, quia id tantum fit propria, & distincta actione, quod habet esse per se, sed ex illis tribus, forma, vnio, compositum, hoc tantum habet esse per se, ergo hoc tantùm propriam actionem terminat, & per eandem fiunt concomitanter cætera. Verum in phys. loc. supra cit. præsertim verò disp. 2. q. 7. art. 3. sæpius hanc communem opinionem refellimus cum Scoto 2. d. 1. q. 5. in sol. ad 5. & 4. d. 13. q. 1. §. *ad huius autem*, vbi disertè has actiones ab inuicem, omninò ex natura rei distinguit, quia sunt ad alios, & alios terminos ex natura rei diuersos, quamuis enim id multi negent de composito, quod scilicet ex natura rei non distinguatur à partibus vnitis, efficaciter tamen hoc ostendimus disp. 5. phys. q. 13. ar. 1. actiones verò per terminos specificantur, & distinguuntur; quòd autem actiones istæ sint inuicem connexæ, & vna subordinata ad aliam, vt eductiua, & vnitiua ad productiuam compositi, non efficit, quòd formaliter, ac entitatiuè sint vna actio, quia simpliciter, & absolutè separari possunt abinuicem, potest enim produci forma saltim ab agente supernaturali sine vnione ad materiam, potest etiam produci vnio non producta de nouo forma, puta si præexistat, vt contingit de anima rationali, quo casu producitur compositum absque productione formæ, nequit autem separari productio compositi à productione vnionis ob essentialem dependentiam compositi à partibus vnitis; ad summum ergo inferri potest illas actiones esse vnam, & eandem vnitate connexionis, & ordinis, non formaliter, ac entitatiuè.

26 Ad primum fundamentum Rubij, quo probabat vnitionem formæ cum materia esse eius productionē, patet ex dictis disp. 3. phys. q. 4. ar. 2 concl. 2. vbi non solùm de forma substantiali, sed etiam de accidentali demonstrauimus diuersam esse eius productionem, ac vnionem cum subiecto, & manere posse inuariatam entitatem formæ variata, immò destructa vnione, vt constat in Eucharistia, vbi accidentia conseruantur, & inhærentia destruitur; amplius id ostendimus disp. 2. cit. q. 7. art. 3. vbi rationes maioris momenti ex Suarez dissoluimus. Ad aliud verò fundamentum, quo probat solum

compo-

compositum propriam terminare actionem, & per se fieri, satisfactum est loc. proximè cit. art. 2. videas ibi, quia eadem repetere non vacat.

Demum additur, quòd generatio est actio productiua termini, seu compositi substantialis *dependenter à subiecto*, vt generatio distinguatur à creatione, creatio enim est actio independens à subiecto, per quam res totaliter extrahitur ex nihilo, & ideò dicitur propria Dei generatio verò fit dependenter à subiecto, ex cuius potentia educitur forma, ex qua vnita cum materia producitur compositum, ita quod hæ duæ actiones differunt præsertim ex parte subiecti, quia vna exercetur dependenter, alia independenter à subiecto, vndè consequenter differunt etiam ex parte termini à quo, quia vt notat Doct. 4. d. 11. quæstion. 4. & quol. 10. terminus à quo generationis est negatio in genere, & in subiecto, terminus à quo creationis est negatio extra genus, quia quod creatur, fit ex nihilo prorsus.

27 Sed hic oritur dubium, an generatio sit adeò appropriata productio compositi substantialis, vt nequeat creatione produci, affirmat Vasquez 1. p. disp. 164. cap. 4. num. 17. quia creatio est ex nihilo, vt ly nihil excludit habitudinem partis, & subiecti, at compositum fit ex partibus, quæ necessario illud præcedunt prioritate naturæ, & talis prioritas in vniuersum sufficit in causa ad suum effectum, ergo nunquam esse potest ex nihilo, sicut ad creationem requiritur; quod enim nihil præcedat tempore, nequaquam opus est, alioqui nihil ab æterno creari potuisset. Negat Io. de S. Thom. cit. artic. 5. quia in creatione fieri ex nihilo tenet se ex parte termini à quo, in composito autem constare ex partibus, & esse ex illis tanquam ex constituentibus tenet se solum ex parte termini ad quem cum pertineat ad constitutiuum talis termini, ergo hoc, quod est esse ex aliquo tanquam ex parte constituente, non opponitur huic, quod est esse ex nihilo simpliciter, tanquam ex termino à quo, ergo neque opponitur ipsi creationi, quia creatio saluatur in hoc præcisè, quòd fit ex nihilo, tanquam ex termino à quo, & consequenter quòd non præsupponat aliquid, tanquam subiectum transmutatum; itaque concludit, quòd fieri ex aliquo, vt ex parte constituente non tollit creationem, nec constituit generationem, sed fieri ex aliquo tanquam ex principio præsupposito, per cuius transmutationem res ipsa fiat; Hinc respondet ad fundam. Vasq. compositum non fieri ex aliquo, vt principio transmutationis, sed ex aliquo, vt intrinsecè constituente, quod non tollit creationem, neque compositum fieri ex nihilo, vt ex termino à quo, cum pars constituens se teneat ex parte termini ad quem.

28 Hoc dubium resoluendum est iuxta dicta disp. 2. Phys. quæst. 7. art. 2. in fine, quòd propriè loquendo de Creatione compositum nequit creatione produci, quia quantumcunque eius partes simul in eodem instanti cum ipso producantur, semper tamen censentur priores natura ipso toto, atque ideò veram causalitatem exercent respectu illius, quod sufficit ad tollendam creationem propriè dictam, vt notat Doctor 2. dist. 18. q. vn. § *contra primum motiuum*, & in 4. d. 1. quæst. 1. ad 4. princ. vbi ait, quod creatio propriè dicta est productio de nihilo, idest non de aliquo, quod sit pars primi producti, & receptiuum formæ inductæ, quæ est communis doctrina Theologorum, vnde prorsus falsum est, quod aiebat Io. de S. Thom. fieri ex aliquo, tanquam ex parte non tollere rationem creationis, sed fieri ex aliquo, vt ex principio præsupposito, quod transmutari debeat; tum quia si anima præexisteret ante corpus, & corpus crearetur, obstaret, ne homo diceretur creatus, esto non esset factus ex anima, vt ex principio transmutabili; tum quia actio creatiua, & generatiua non differunt essentialiter per mutationem subiecti, quia potest interuenire dependentia actionis à subiecto sine illius mutatione, vt ostensum est, & ita euenit, cum forma producitur in eodem instanti simul cum materia. Quod si dicat iuxta ea, quæ docuit artic. 1. à nobis relata initio artic. etiam in eo casu materiam mutari hoc ipso, quòd actuatur per formam eius potentialitas, tunc ad hominem arguere possumus compositum nunquam posse creatione produci, quia quantumcunque eius partes simul cum ipso producantur in eodem instanti, semper potentialitas subiecti actuatur, seu ad actum reducitur per formam vndè hic parum consequenter videtur discurrere ad ibi dicta; Dici tamen potest compositum posse creari ad creationem partium, & præsertim materiæ primæ, quæ tunc primò fieret, data hypothesi, vt loc. cit. diximus cum Scoto 2. d. 1. quæst. 5. in fine, vbi in hoc sensu admittit composita posse Creari, propriè autem res dumtaxat simplices, hoc est non compositæ ex partibus essentialibus, & Physicis creari possunt, & ita etiam sentit Rubion. 2. 12. q. 3.

29 Dicimus deindè, quòd loquendo de generatione substantiali in ratione mutationis, plures solent afferri ex Arist. definitiones ad eius naturam explicandam, prima ex 2. Phys. 14. *generatio est via in naturam*, secunda ex Phys. 7. *est mutatio ex non subiecto in subiectum*, tertia ex 8. Phys. 62. *est mutatio ex non ente ad ens*, quarta ex 1. de Gen. 23. *est mutatio totius in totum nullo sensibili remanente, vt subiecto eodem*, quinta ex eodem lib. 25. *est mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu*.

Sed vt benè notauit Auersa q. 37. sect. 8. in omnibus his locis non intendebat Arist. generationem substantialem exactè definire, sed solum prout occasio postulabat, has propositiones tanquam veras de ipsa generatione pronunciauit, quo etiam sensu 3. Phys. 6. dicit, quòd generatio est actus generabilis inquantum generabile, & 4. Meteor. 2. quòd est permutatio facta à primis qualitatibus, & alibi alia prædicata de generatione enunciauit, sicut ergo non omnes hæ propositiones de generatione ab Aristot. prolatæ recipiuntur pro exactis, ac legitimis definitionibus, ita neque illæ saltim omnes sunt recipiendæ, ferè enim singulæ deficiunt, quia quidditatem generationis substantialis non exprimunt, vt exprimere debet exacta definitio; prima namque non exprimit illam sub ratione mutationis, quia nec subiectum eius, nec terminum à quo insinuat, sed potiùs eam significat sub ratione productionis, vt suprà diximus; secunda conuenit etiam generationi, seu mutationi substantiali, vt à motu distinguitur, quia & ipsa est à non subiecto in subiectum idest ex termino negatiuo in positiuum, dicimus enim ex non albo fieri album, eadem communitas reperitur in tertia; Quarta solet quidem à Peripateticis recipi pro absoluta generationis substantialis definitione; sed neque ipsa, vt talis recipienda est, neque vt talis fuit ab Aristot. allata.

30 Non itaque accipi debet hæc quarta definitio, vt propria, & exacta, nam vt omittamus modò cæteras, quas ipsi Peripatetici contra ipsam excitant difficultates, in primis non explicat subiectum, quod essentialissimum est generationi sub ratione mutationis, immò potiùs videtur excludere, dum dicitur, *mutatio totius in totum nullo sensibili remanente, vt subiecto*, vndè tota hæc definitio, nisi magis explicetur, potest competere transubstantiationi Eucharistiæ, ibi enim mutatur totum in totum scilicet panis in corpus Christi, & licet accidentia panis remaneant, non tamen vt subiectum; Item non explicatur terminus à quo, & ad quem; non à quo, quia per se terminus à quo generationis non est totum præcedens, quod corrumpitur, per accidens enim est generationi terminus à quo positiuus, nam si daretur materia spoliata omni forma, in quam posset ignis operari, & propriam inducere formam, æquè benè exerceretur actus generationis, quia per se terminus à quo illius est priuatio in materia præcedens; nec etiam explicatur terminus ad quem, quia compositum est terminus ad quem generationis in ratione productionis, non mutationis, nam in hoc sensu sola forma est eius terminus ad quem ex dictis disput. 1. Physic. quæst. 4. Demum per illam non magis explicatur generatio, quàm corruptio, vt hic notarunt Mercen. & Zab. sed Aristot. de vtraque communiter est locutus, & ratio est, quia intentum Aristot. ibi re vera non fuit definire generationem, sed mutationem ad substantiam ab alteratione distinguere, & ideò indistinctè de generatione, & corruptione locutus est, nec sub definitionis forma, vt passim referri solent, verba illa protulit, sic enim ait. *Quando autem totum transmutatur non manente aliquo sensibili, vt subiecto eodem, sed vt ex genitura tota sanguis, aut ex aqua aer, aut ex aere omni aqua, generatio iam hoc tale, huius autem corruptio*.

31 Si ergo ex illis quinque definitionibus allatis vlla debet accipi pro definitione generationis in ratione mutationis, hæc erit vltima definitio, quod scilicet est *mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu* per substantiam in potentia intelligendo materiam per substantiam in actu formam, hæc itaque magis explicabit naturam generationis, quam aliæ, quia explicatur genus cum dicitur mutatio, sermo enim est de generatione in ratione mutationis (explicatur differentia, quæ per extrema circumscribitur) talia sunt substantia potentialis, non quidem ad quodcunque, sed potentialis ad substantiam, & ad esse simpliciter, item, & substantia actuans ipsam, quæ est forma substantialis, & cum dicitur, est mutatio a substantia in potentia ad substantiam in actu, iam denotatur ordo ad terminum a quo scilicet priuationem immediatè præcedentem; & sic sensus definitionis erit, quod generatio sub ratione mutationis est successio formæ substantialis in subiecto ipsius potentiali post priuationem eiusdem immediatè præcedentem.

Cum hæc autem ita se habeant, mirum est, cur Peripatetici ferè omnes quartam definitionem arripuerint pro explicanda generationis natura, tamque anxij fuerint in ea tuenda, & non quintam, quæ adeò facilis est, ac obuia; nam re vera non aptè explicat illa definitio generationem, quatenus mutatio, sed potius illi conuenit, quatenus conuersio, mutatio enim, & conuersio in hoc differunt præcipuè, quòd mutatio habet pro termino à quo priuationem, conuersio verò habet terminum a quo positiuum, non enim dici solet priuatio conuerti in formam, non ens conuerti in ens, sed aqua conuerti in aerê, lignum in ignem, &c. vndè de ratione formali conuersionis est, vt notat Scot. 4. d. 11. quæst. 3. §. *Quantum ergo*, quòd sit inter terminos positiuos, quorum vnus desinat esse, alter verò illi succedat in esse ex vi desitionis illius; ratio, est, quia si terminus à quo non desineret esse, sed in suo esse perseueraret, non diceretur in aliud conuerti, ac etiam si terminus ad quem non acciperet esse, vel saltim nouum modum essendi ex vi desitionis illius, non benè illud diceretur conuerti in istud, nec illud succedere illi, alioquin vt inquit Doctor cit. quol. 10. §. *contra ista* posset dici Sol succedere vermi corrupto, quia habet esse suum post esse vermis, licet non ex vi desitionis vermis; hic autem aduertendum est ex Scoto loco cit. ab initio conuersionem aliam esse accidentalem, aliam substantialem, prima est in qua fit transitus de vno in aliud accidens, vt quando frigidum

fit ca-

fit calidum, altera est, cum ex vna substantia transitur in aliam, vt cum aqua fit aer, & hæc rursus duplex est, alia formalis, & partialis, & est quando aliquo subiecto manente de vna forma substantiali fit transitus ad aliam; totalis est, quando tota entitas, siue substantia nullo subiecto communi manente transit in aliam, vt credimus in Eucharistia contingere, conuersio enim, vt sic importat solam habitudinem termini abstrahendo à subiecto, vt ait Scot. cit. qu. 5.

32 Ex his ergo colligitur, quòd generatio non solùm est mutatio substantialis, sed etiam substantialis conuersio, quia priuatio antecedens, quæ est per se terminus à quo generationis in ratione mutationis, naturali modo semper coniuncta reperitur cum forma positiua, ratione cuius generatio vnius est corruptio alterius, & forma corrumpenda non dicitur absolutè desinere, sed in aliam desinere, & per consequens in eam conuerti, & hæc illi succedere ex vi desitionis illius, quia verò in ista conuersione manet commune subiectum, quia non aliter potest agens naturale vnum in aliud conuertere, idcircò generatio est conuersio partialis, non totalis; & ideò explicans Doct. cit. 4. d. 11. q. 1. & quol. 10. ab initio, item 2. dist. p. qu. 1. ab initio allatam definitionem de Generatione, quatenus conuersio est, quod etiam tenet Aresius 1. de Gener. q. 9. sect. 2. & 3. & q. 12. inquit, quod cum dicitur mutatio, seu conuersio *totius in totum*, totum ibi non capitur syncathegorematicè, vt scilicet idem significat, quod quælibet pars, quia in generatione manet semper altera pars scilicet materia, sed cathegorematicè, vt dicit compositum illud per se vnum ex materia, & forma integratum, verè enim in generatione totum hoc modo sumptum mutatur in aliud totum, quia noua forma cum veteri materia nouum constituit totum à priori specie diuersum, sicut in communi modo loquendi dicere solemus per generationem substantialem totum produci, profectò per hoc innuere nolumus, quod totum producatur, idest singulæ partes, sed solùm, quòd vnum ens per se ex illis constitutum producitur; igitur in eodem sensu, quo dicimus per generationem totum produci, dixit quoque Arist. vnum totum in aliud mutari; in alteratione verò (ait Doctor citat. 4. dist. 11. q. 1.) à qua intendit Arist. generationem seiungere, non ita transit totum in totum, quia quodlibet totum per se vnum, quod præcessit alterationem, manet in termino alterationis, sed tantum transit totum vnum secundum quid, siue per accidens in totum aliud per accidens, vt lignum calidum in lignum frigidum, quorum neutrum est totum propriè loquendo (quia scilicet vtrumque est simpliciter plura) sed tatum per accidens totum, sic ergo benè seiungit Arist. generationem ab alteratione, quia in hac non mutatur aliqua substantiæ pars, & ideò totum integrum manet, sed mutantur accidentia, quæ totum non constituunt, & hanc Scoti expositionem amplexi sunt Recentiores Peripat. Mercen. in propria dilucid. huius definitionis, Zab. lib. de Gen. & Inter. c. 4. Contaren. q. de Gen. & Corrupt. c. 2. Ares. 1. de Gen. disp. 2. q. 9. sect. 3. & alij passim.

33 Cum verò in eadem definitione subiungitur, *nullo sensibili remanente, vt subiecto eodem*, non debet absolutè intelligi, quia quando perit homo, remanet cadauer scilicet corpus pro altera parte compositi, quod est sensibile, sed ita debet intelligi, quòd in mutatione substantiali non manet idem subiectum sensibile in actu specifico, & completo, non enim negat Arist. quòd non maneat aliquod sensibile, vt subiectum, sed negat manere subiectum sensibile sub gradu specifico, & completo, quia hoc tollit rationem generationis, cuius subiectum debet esse in potentia essentiali ad formam aliquam specificam, & ideò apposite ait Arist. *non manente sensibili, vt subiecto eodem*, & non absolutè *vt subiecto*, vt significaret non debere manere subiectum sensibile idem, idest sub eodem gradu specifico sub vtroque termino mutationis, sicut mane in alteratione, ita exponit Tatar. 1. de Gen. q. 1. dub. 1. Ruuius, Mercen. & Contaren. loc. cit. & fuit expositio Doctoris vbi suprà, vbi ait quòd hæc definitio nihil facit contra positionem de pluralitate formarum, quia quantumcunque ponatur prima forma manere in genito, & corrupto, tamen non manet totum idem, quia totum simpliciter præcedens corruptionem includebat formam vltimam specificam, illud autem non manet in termino generationis, sed tantum pars eius. Adhuc etiam ingeniosè ponderat Zab. cit. illa verba *vt subiecto eodem*, vndè non negat Arist. (ait Zab.) in mutatione substantiali posse idem permanere sensibile, quia in animalis interitu remanet corpus pro altera parte, sed ait non permanere vt subiectum idem vtriusque formæ scilicet recedentis, & subsequentis, seu remanentis, sic enim idem subiectum remanere non potest, nisi sola materia prima, quæ sensibilis non est; id experimento constat in animalis interitu, ibi enim manet idem sensibile, vt diximus, sed non vt idem subiectum vtriusque formæ, recedentis scilicet, & remanentis, nam prius erat quidem corpus pro altera parte subiectum animæ, at ipsa recedente non manet illud corpus, vt subiectum, sed vt totum, & sola materia remanet subiectum formæ mixti. Si verò cum alijs ly *eodem* volumus referre *sensibili*, non autem *subiecto*, ita quod sensus sit nullum sensibile idem manere, vt subiectum, tunc ly vt sumi debet reduplicatiuè, & sensus erit, quòd estò interdum subiectum in mutatione substantiali sit sensibile, hoc tamen ei accidit, quatenus subiectum talis mutationis, quia nullum accidens sensibile est ratio recipiendi terminum talis mutationis, & ita vniuersaliter subiectum generationis, & est per se subiectum, non includit aliquod accidens sensibile, quia per se subiectum eius non est, nisi substantia, & per hoc benè adhuc discernitur generatio ab alteratione (quod erat intentum Arist. ibi) quia subiectum alterationis semper est sub aliquo accidente, saltim sub quantitate, per quam est in loco, quæ expositio colligitur ex Scoto 4. d. 11. q. 3. Dd. & eam subodorari videtur Achillinus 2. lib. de Elem. art. 3. quem estò impugnent Mercen. & Cont. cit. tamen si in sensu à nobis tradito accipiantur, quæ dicit Ach. illas impugnationes euadit.

34 Concludimus ergo solum quartam, & quintam definitionem suscipiendas esse, vt idoneas ad explicandam generationis substantialis naturam, quartam quidem sub ratione conuersionis, quintam verò sub ratione mutationis; Nec contra hoc obstat, quod obijcit Ares. cit. sect. 1. Generationem nullatenus formaliter, & in recto dici posse mutationem, quia sequeretur materiam generari, quod nullo modo dici potest, nisi velimus nominibus abuti, nam illud generari dicitur, quod acquirit esse, materia autem in omni generatione semper eadem permanet quoad propriam essentiam. Hoc non obstat, quamuis enim Conimb. q. 9. art. 2. ad 2. concedant vtique generationem denominare non posse materiam, cui inhæret, sub peculiari nomine generationis, sed tantum sub communi nomine mutationis; nos tamen non adeò superstitiosi sumus, cum enim suprà demonstrauerimus generationem etiam sub peculiari notione generationis accipi solere à Philosophis, & sub ratione productionis, & sub ratione mutationis, non veremur dicere materiam generari sub secunda acceptione, vt diximus disp. 2. Phys. q. 8. art. 2. & materiam esse generabilem in hoc sesu concessit Auerroes 1. Phys. com. 6. Iandun. 5. Phys. q. 2. Saxon. 1. de Gen. q. 2. & alij Auerroistæ, immò & Arist. ipse hac loquendi formula vsus est, dum 3. Phys. 6. ait generationem esse actum generabilis, inquantum generabile, vbi per subiectum generabile intelligit materiam; & dum 5. Phys. 7. & 8. distinguit motum à mutatione per hoc, quod mouetur est, quod generatur non est, vbi profectò loquitur de subiecto motus, & mutationis, non de termino, vt Doctor notat 2. d. 12. q. 1. ab initio, quia de termino motus non est verum dicere, quod fit, sicut nec generationis, dum est in generari, si ergo ait Arist. materiam quæ est subiectum mutationis, generari, possumus absque metu sic loqui, quia sic loquitur ipse loc. cit. ac rursus 8. Met. 4. & 12. Met. 10. & alibi.

ARTICVLVS III.

Corruptionis natura explanatur.

35 Qvia oppositorum eadem dicitur esse disciplina, eodem ferè modo vestiganda erit in præsenti articulo corruptionis natura, sicut in præcedenti naturam generationis indagauimus, quare cum corruptio generationi opponatur, sicut generatio considerari potest sub ratione mutationis, & sub ratione productionis, seu actionis productiuæ, ita quoque corruptio suo modo considerari poterit & sub ratione mutationis, & sub ratione destructionis, seu actionis destructiuæ.

Et quidem si de ipsa sit sermo in ratione mutationis, estò Zab. ab initio q. cit. dixerit non esse realiter diuersam mutationem à generatione, sed vnam, & eandem, communis tamen opinio, quam docuit Scot. 1. d. 27. q. 3. §. *contra ista*, & 2. d. 1. q. 3. ad. 3. princ. & 2. q. 7. in fine, tenet esse duas, non solum inter se diuersas, sed etiam oppositas, ita P. Faber theor. 29. Birag. 1. de Gen. q. 3. Contar. cit. c. 3. Tolet. 1. de Gen. q. 3. Conim. qu. 17. Ruuius 1. de gen. tract. 2. qu. 3. Compl. disp. 3. q. 4. Ioan. de S. Th. q. 2. ar. 1. & alij, & probatur ex Arist. 5. Phys. 7. vbi duplicem constituit mutationem, vnam de non subiecto in subiectum, idest de non esse formæ ad esse formæ, quam ait esse generationem, alteram de subiecto in non subiectum, idest de esse formæ ad non esse formæ, quam ait esse corruptionem, ergo non sunt vnica mutatio, sed duæ & hinc deducitur euidens ratio, qua probatur esse diuersas mutationes, quia habent diuersos omninò terminos à quo, & ad quem, nam generatio est transitus de non esse formæ ad esse formæ, atque adeò habet terminum à quo priuatiuum, ad quem positiuum; corruptio prorsus è contra se habet, ergo nequeunt eandem importare mutationem, prob. conseq. mutatio est transitus de vno in aliud, ergo vbi interueniunt diuersi termini à quo, & ad quem, interueniunt distincti transitus & consequenter distinctæ mutationes. Resp. Zab. cit. hoc totum solum inferre distinctionem rationis, non realem inter generationem, & corruptionem, Contrà, quia hoc repugnat Arist. cit. vbi inter species mutationis quas ibi assignat, de non subiecto in subiectum, de subiecto in non subiectum, & de subiecto in subiectum, maiorem vtique distinctionem agnoscit, quam rationis, vt ex contextu liquet; repugnat etiam rationi, quia mutationes, quæ distinctos realiter habent terminos, & absolutè possunt abinuicem separari, sunt realiter distinctæ, sed generatio, & corruptio sunt huiusmodi, quòd enim habeant distinctos realiter terminos, patet ex modò dictis, quòd etiam possint abinuicem separari, constat in multis accidentalibus mutationibus, & fortè etiam euenit in quibusdam substantialibus, vt infra dicemus, ergo, & c.

36 Respondent alij non posse, nec habere corruptionem constitui distin-

distinctam realiter mutationem à generatione, quia ipsa in se non est vera, & realis mutatio, sed priuatio dumtaxat actionis, & concursus, quo forma præcedens conseruabatur in materia. Contrà, si per hoc, quòd aiunt corruptionem non esse verum, & realem mutationem, intelligunt non esse mutationem positiuam, optimè discurrunt, quia re vera per ipsum nihil ponitur, sed tollitur, & destruitur; si verò intelligunt non esse veram, & realem mutationem, idest verè à parte rei inueniam, & quæ verè exerceatur in materia, & non per opus intellectus tantum, toto aberrant Cœlo, nam à parte rei non solùm aliter se habet subiectum nunc, quàm prius, cum acquirit formam, quam prius non habebat, vt cum aer illuminatur, sed etiam cum deperdit eam, quam prius habebat, vt cum amittit lucem; tum quia carentia formæ in facto esse, quæ dicitur priuatio, datur à parte rei, esto non vt quid reale positiuum, verè enim nullo considerante intellectu inuenitur cœcitas in oculo, tenebra in aere ex dictis in Physic. disput. 4. q. 1. art. 1. ergo à parte rei inueniri debet corruptio, quæ aliud non est, quam via ad priuationem formæ, seu est ipsa priuatio in fieri; sicut ergo datur priuatio à parte rei, & dicitur realis præfato modo, ita dari debet corruptio, & debet eodem modo dici mutatio vera, & realis; & sicut priuatio dicitur realiter distingui à materia, & forma distinctione reali negatiua per modum remotionis entis ex dictis loc. cit. in Physic. art. 3. eodem quoque genere realis distinctionis corruptio à generatione distinguenda erit, si enim ex hoc, quia corruptio non est mutatio positiua, dici non posset ritè à generatione realiter distingui, eadem quoque ratione non posset ritè dici esse realiter idem cum ea, vt loquuntur contrarij, quia quod est nihil, non potest esse formaliter, aut realiter idem cum eo, quod est verum, & reale ens, alias ens, & non ens essent idem.

37 At obijciunt præsertim Zab. Tum quia definitio, quam tradidit Arist. 1. de Gener. 23. *est mutatio totius in totum, &c.* communis est generationi, & corruptioni, vt constat ex littera, & nos supra diximus, cum ergo eandem habeant definitionem, vna, & eadem erunt mutatio. Tum 2. si ignis agens in aquam mutet eam in aerem, erit aquæ interitus, & aeris generatio, & tamen erit vnica mutatio, quia est facta ab vno, & eodem agente, & per vnam, & eandem actionem, ab vno autem quatenus vnum, non prouenit, nisi vnum. Tum 3. omnis motus, & mutatio est à termino si terminum, nec fieri potest, vt aliqua sit mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit, neque per hoc stat, quin vnus sit transitus ab hoc termino ad illum, qui simul dicatur vnius termini amissio, & alterius acquisitio. Tum 4. hoc manifestum est in motu locali, qui vnus, & idem numero dicitur accessus ad vnum terminum, & recessus ab alio, vt dum lapis de turri ad ima descendi, & sic etiam in alteratione eadem numero calefactio est corruptio frigidi, & generatio calidi, ergo sic etiam in proposito eadem erit mutatio substantialis accessus vnius formæ, & recessus alterius. Tum demum, quia Aristot. 1. de Gener. 17. ait generationem vnius esse corruptionem alterius, quod sanè nequit concomitanter tantum intelligi, vt communis est expositio quia sola concomitantia efficere nequit, vt vnum prædicetur de alio præsertim abstracto, non enim dicimus albedinem esse dulcedinem, quamuis in eodem lacte se comitentur, ergo, &c.

Ad 1. constat ex dictis art. præced. per eam definitionem non sigillatim exprimi generationem, vel corruptionem, sed conuersionem, quæ in sua ratione formali duas inuoluit mutationes, vnam negatiuam, qua subiectum amittit formam, quam habebat, alteram positiuam, qua acquirit nouam, vnde definitio illa solum explicat rationem subalternam vtrique communem, quæ poterit ad singulas contrahi addendo *ad esse*, vel *non ad esse*. Ad 2. neg. assumptum, ad probationem propositio illa esto dissimulari posset, velut non vniuersaliter vera, vt benè notat Doctor 4. d. 1. q. 1. B b. placet in præsenti eam admittere in effectibus primarijs, & immediatis, & ex primaria intentione agentis procedentibus, non autem in secundarijs, & per accidens; qualis est in proposito aquæ destructio, vt magis declarabitur in fine articuli. Ad 3. Fatemur vltrò etiam nos duos sufficere terminos cuilibet mutationi, sed in proposito sistendo in exemplo ab ipso allato de corruptione aquæ, & generatione aeris, non interueniunt tantum duo termini, sed quatuor scilicet esse aquæ, non esse aquæ, non esse aeris, & esse aeris, vnde ex hoc argumento potius infertur mutationum illarum pluralitas, quam vnitas, vt notat Faber; quòd si per terminos vnius mutationis accipit Zab. esse aquæ, & esse aeris, illud nempè pro termino à quo, hoc vero pro termino ad quem, decipitur, quia mutatio inter terminos positiuos non versatur, vt docuit Arist. 5. Physic. 7.

38 Ad quartum dici posset disparem esse rationem de motu, & mutatione, quia motus exigit terminos positiuos, non ita mutatio, hac ratione Auersa q. 26. sect. 10. estò nobiscum teneat in substantijs corruptionem vnius non esse formaliter generationem alterius, negat tamen hoc in accidentibus, eo quia tenet motum à frigore in calorem esse vnum omninò motum, non duas mutationes, & idem repetit q. 37. sect. 7. Verum esto id sufficiat pro solutione argumenti, tamen quantum ad rem in se spectat, asserendum est, nec etiam in motu propositionem illam verificari formaliter, & ita colligitur ex Scot. loc. cit. & etiam in 4. d. 10. q. 1. §. *quantum ergo* & q. 2. O. vbi habet quòd in quolibet motu, & mutatione termini primi & per se sunt forma, & priuatio licèt concomitantes, & per accidens possint esse duæ formæ, probat id Doctor, quia absolutè loquendo etiam in motu locali potest dari motus acquisitiuus sine deperditiuo, & è contra, licet regulariter non ita contingat, ex hypothesi nimirum, quòd corpus id ponatur à Deo in pluribus locis, & ex vno loco ad alium moueatur absque deperditione prioris. & rursus istum deserendo redeat ad priorem, ergo quamuis modò motus acquisitiuus, & deperditiuus semper coniuncti reperiantur, asserere tamen non debemus vnum omninò esse motum, cum possint saltim per diuinam potentiam separari; quid autem velit Aristot. 5. Physic. cum ait motum inter extrema positiua versari, diximus disp. 15. Physic. quæst. 6. art. 3. Ad vlt. prædicatio illa in abstracto non tam fundatur in concomitantia, & connexione harum mutationum, quam in vnitate actionis, quam important, quia vt mox dicemus, corruptio non est actio distincta à generatione, sed eadem actio formaliter generatiua est virtualiter corruptiua ratione termini generati, vt incompossibilis cum forma opposita; fatendum tamen est adhuc maiorem, ac vniuersaliorem connexionem reperiri inter generationem, & corruptionem, quam inter dulcedinem, & albedinem, quia multa sunt alba, quæ dulcia non sunt; neque propositionem illam ita in rigore sumi debere in abstracto, vt sit per se, quia prædicatum per se conueniens subiecto potest ei tribui cum reduplicatione in proposito autem profectò dicere non licet, generatio, vt sic, est corruptio, sed solum per accidens, quatenus regulariter illam habet coniunctam; Notat tamen Aresius 1. de Gen. quæst. 12. sect. 2. quòd si mutatio sumatur pro conuersione, ita defendi potest opinio Zabar. quia conuersio comprehendit, tanquam partes, generationem, & interitum, cum vnica conuersio includat duas mutationes, vt diximus.

39 Dicimus deindè, quòd loquendo de corruptione in ratione destructionis, vt scilicet opponitur generationi sub ratione productionis, non est peculiaris actio distincta à generatione, quæ sit per se destructiua rei, quæ corrumpitur; Conclusio hæc est contra Fabrum, & Biragum loc. cit. vbi in sol. ad 1. Zab. asserunt corruptionem non solum mutationem distinctam à generatione importare, sed etiam actionem distinctam; est tamen Scoti loc. infrà citand. quam tenent Suar. disput. 18. Met. sect. 11. Conimbr. 1. de Gen. q. 17. art. 5. Compl. ibid. disp. 3. q. 1. Aresius disp. 2. q. 21. Auersa q. 37. sect. 4. Io. de S. Thom. q. 2. art. 1. & alij passim, & probatur, tum quia per omnem actionem agens aliquid facit, idemque est agere, quòd producere loquendo de actione propriè dicta, ergo secundum hanc formalitatem debet attingere semper quid factum, repugnat ergo talis actio, quæ per se sit corruptio, & petat nil attingere; tum quia actio importat influxum agentis, at influxus terminatur ad aliquid, non ad nihil, immò implicat agens influere non esse, quia influere est ponere, non tollere; tum quia Deus non annihilat efficiendo, sed subtrahendo concursum, vt docet Doctor 4. d. 11. quæst. 4. in fine, ergo sic etiam agens naturale corrumpendo id non efficit per peculiarem actionem à generatione distinctam, Si dicas esse actionem veram, & realem, non quidem positiuam, sed negatiuam, eo modo, quo nuper dicebamus esse mutationem veram, & realem à generatione distinctam, non quidem positiuam, sed priuatiuam, Hoc facilè reijcitur, quia ille loquendi modus æquiualet illi, quo aliqui vtuntur appellantes priuationem ens verum, & realem priuatiuum, quam fatuitatem refellimus disp. 4. Phys. q. 1. art. 1. quia ens reale dicit entitatem positiuam in suo conceptu formali, per quem primò distinguitur à non ente, & ab ente rationis, & ideò implicat in adiecto dicere ens reale priuatiuum, idem contingit in proposito, quia actio realis in suo conceptu formali dicit influxum positiuum, & petit terminum realem per ipsam productum, ergo implicat in adiecto admittere actionem realem negatiuam; ex quo patet non valere paritatem de mutatione assumptam, quia mutatio realis, vt sic seu inuenta à parte rei non includit in suo conceptu quid positiuum, ita enim re vera mutatur, & aliter se habet nunc, quam prius subiectum, cum amittit formam, quam prius habebat, sicut cum acquirit, quam prius non habebat, vnde & in sua communitate diuidi solet in acquisitiuam, ac deperditiuam, non sic actio; concludendum itaque est, quòd sicut natura in agendo, & operando non intendit per se res destruere, sed efficere, & producere, & inde per accidens solum, ac præter intentum sequitur alterius rei interitus, ita non per se instituit peculiarem actionem destructioni rerum inseruientem, sed eadem actione, qua rem per se generat, aliam quoque destruit per accidens, & secundariò, quia cum per aduentum formæ frequentis expellatur forma præcedens, iam eadem realiter actione, qua introducitur vna forma, destruitur alia.

40 Sed adhuc remanet explicandum, in quo sensu intelligendum sit actionem generatiuam vnius rei attingere ex consequenti, & secundariò destructionem alterius, si enim hoc ita intelligatur; vt communis videtur sensus, quòd destructio rei tribuatur actioni generatiuæ, velut effectus mediatus, & secundarius, profectò redit eadem difficultas ex integro, ex hoc enim quod actio nil causet, nisi influendo, & ponendo in esse, planè deducitur, nec immediatè, nec mediatè, nec primariò, nec secundariò attingere desitionem rei, ratio est, quia attingentia actionis, siue attingat primario, siue secundario, semper est actus efficientiæ, omne autem quod efficientia attingit, dando esse at-

se attingit, non tollendo, immò vbi non dat esse, signum est eius attingentiam non peruenire; Cum ergo dicimus actionem generatiuam vnius rei esse ex consequenti corruptiuam alterius, id non est intelligendum formaliter, quasi vna, & eadem actione attingat agens prius, & principaliter vnum terminum, & continuando deinceps eandem actionem alium terminum attingat minus principalem, & veluti sub priori contentum, eo modo, quo producens formam dicitur etiam eadem actione secundario producere consequentia formam, non itaque hoc sensu res intelligenda venit, quasi producta forma adhuc eadem actio vlterius protendatur ad corrumpendam priorem formam, quia ad destruendum nullus formaliter exigitur influxus; sed ita intelligendum est, vt actio generatiua vnius sit virtualiter solum corruptiua alterius, mediante nimirum forma per ipsam producta, quæ formaliter incompossibilis est cum veteri forma, sic enim optimè deuitatur proposita difficultas, quia producta forma in materia cessat influxus agentis, & mediante informatione nouæ formæ expellitur vetus, & resultat in materia priuatio eius, itaquod generans per suam actionem intantum corrumpere dicitur formam veterem, quatenus inducit nouam ei incompossibilem, quod planè est illam destruere non efficientia formali, sed tantum virtuali, ita disertis verbis totam hanc rem explicuit Doctor 4. d. 12. q. 3. X. & d. 16 quæst. 1. §. *respondeo* vbi inquit quod agens potens effectiuè super esse vnius formæ potest defectiuè super non esse alterius ob incompossibilitatem illarum formarum, quam propositionem frequenter repetit alibi; hæc est vera intelligentia positæ conclusionis, quam nemo Recentiorum attigit præter Ioann. de S. Thom. citat.

41 Aduersus tamen adhuc non desunt difficultates, cum quia generatio vnius formæ, & alterius corruptio possunt realiter separari, vt supra dictum est, & cernitur passim in generatione, vel corruptione accidentium, quæ contrarium non habent, ergo saltim in tali casu corruptio rei contingit per actionem à generatione distinctam. Tum quia etiam cum sunt connexæ, habent terminos valdè diuersos, terminus enim generationis est esse formæ, quæ producitur, terminus corruptionis est non esse formæ, quæ destruitur, ergo corruptio debet importare distinctam actionem à generatione, quia actiones distinguuntur per terminos, & hæ duæ rationes conuincere videntur, quia per eas probabamus in præced. conclusione generationem, & corruptionem distinctam dicere mutationem, tum ex earum separatione, tum ex diuersitate terminorum vtriusque; si ergo ex hoc capite diuersas important mutationes, diuersas quoque debent dicere actiones.

Resp. in tali casu corruptionem formæ, vt extinctionem luminis in aere, per nullam actionem positiuam exerceri, sed per solam ablationem, cessationemue influxus conseruatiui illius formæ, eo modo, quo Deus vniuersum annihilaret sola cessatione influxus, quo ipsum modò conseruat. Ad aliud concedimus diuersos terminos diuersas arguere actiones, quando sunt termini idonei, & actionis capaces, terminus negatiuus, vt est non esse formæ, non est idoneus terminus actionis, cuius proprium munus est efficere, & ponere, non tollere, & destruere, itaque patet, quomodo illæ rationes benè probent corruptionem dicere distinctam mutationem à generatione, quia sola priuatio sufficit ad terminandam veram mutationem, & ad denominandum subiectum verè à parte rei aliter se habere nunc, quam prius, non autem ad terminandam verè actionem, & ad denominandum agens verè, & realiter agens, vt constat ex dictis in probatione conclusionis.

42 Ex dictis liquido constat, quid sit corruptio tam sub ratione mutationis, quam destructiuæ actionis (eo modo, quo potest actio appellari) nam sub ratione mutationis *est transitus materiæ ab esse formæ in ipsa materia*, seu, vt ex Scoto colligitur 4. d. 11. q. 1. D. est successio non esse formæ in materia post esse ipsius immediatè præcedens idest mutatio subiecti de esse formæ ad non esse formæ, in qua definitione optimè explicatur genus, & differentia, genus enim est transitus, successio, seu mutatio, quia in hoc conuenit cum generatione; neque audiendus est Riuius negans mutationem in hac definitione non esse verum genus, eo quia corruptio non est mutatio positiua, sed deperditiua, & priuatiua, & consequenter cum positiuo, & priuatiuo nihil sit commune vniuocum, non poterit mutatio tanquam genus corruptioni conuenire. Hoc prorsus falsum est, tum quia esse successionem termini ad quem posterioris post terminum a quo priorem in subiecto tam essentialiter de generatione dicitur, quam de corruptione; tum quia ita verè mutatur subiectum, cum amittit formam veterem, sicut cum nouam acquirit, tum tandem quia mutatio, vt sic, non dicit conceptum necessario positiuum, sed à positiuo, & priuatiuo præscindit, vt diximus, ergo poterit vt commune genus generationi, & corruptioni competere; quo autem sensu positiuo, & priuatiuo queat, vel nequeat esse quid commune vniuocum iam diximus disputat. 5. Phys. q. 1.

43 Hæc etiam eadem particula, per quam corruptio conuenit cum generatione scilicet *successio in subiecto* secernit eam ab annihilatione, quia annihilatio quoque est successio non esse rei, sed est successio extra subiectum, vnde Doct. 4. d. 11. q. 4. cit. §. *ad quæstionem*, & quol. 10. art. 3. ex duplici capite corruptionem ab annihilatione distinguit, vnum est, quia aliquid corrupti manet, scilicet materia, nam quamuis tota aqua v. gr. in aerem conuertatur, sicque corrumpatur per separationem suæ formæ à materia, tamen materia prima, quæ erat pars eius, manet sub forma aeris, ad annihilationem verò requiritur, quod non solum totum cathegorematicè destruatur, sed etiam sincathegorematicè, idest desinat secundum se totum, & quamlibet sui partem: sed hæc licet sit sufficiens, non tamen est præcisa causa annihilationis, alioquin forma, dum desinit in materia, annihilaretur, quia nihil eius remanet, idcircò subiungit Doctor aliud caput ex priori deriuans, ob quod corruptio non est annihilatio, quia nimirum negatio terminans eam est in subiecto apto nato, vereque est priuatio, vt in præsato exemplo, cum aqua corrumpitur in aerem, corruptio terminatur ad non esse aquæ, quæ negatio non est extra omne genus entis, sed in subiecto apto nato scilicet in materia; & ex hoc capite desitio formæ non est annihilatio, etiamsi nihil eius maneat, quia negatio eius manet in subiecto apto nato, quæ est priuatio, & non negatio extra genus, quare sicut in creatione nihil, quod est terminus a quo, negat partem, & subiectum rei creandæ, ita in annihilatione nihil, quod est terminus ad quem, vtrumque negare debet.

Aliam causam solent addere præsertim Thomistæ, cur corruptio non sit annihilatio, quia nimirum eam concomitatur generatio, eo enim ipso quod desitioni rei adiungitur terminus positiuus, cessat esse annihilatio, quia res desinens in tali casu non desinit in nihilum, vndè terminum annihilationis dicunt esse nihil, non solum quia desinit totaliter ipsa res, quæ destruitur, sed etiam quia nullus terminus positiuus illi adiungitur, qui de nouo fiat, in quem desinat ipsa rei destructio; & hæc positio probari potest, quia terminus annihilationis, vt diximus, est negatio extra genus, at eo ipso quod desitioni rei succedit terminus positiuus de nouo factus, iam negatio terminans desitionem illam non est negatio extra genus, sed in genere, esto enim non esset negatio in apto nato scilicet in materia, est saltim negatio in disparato scilicet in re de nouo facta, quod sufficit, ne sit negatio extra genus; hac de causa, inquiunt, in Eucharistia panem non annihilari, licèt totus destruatur, & desinat esse, quia scilicet non desinit in nihilum, sed in corpus Christi, & negatio esse panis terminat eius desitionem, si non in subiecto apto, saltim in disparato scilicet in corpore Christi, & ita est destructio panis per conuersionem, non per annihilationem, ita Io. de S. Thom. q. 2. art. 1. cum cæteris Thomistis in materia de Eucharistia.

44 Doctor loc. cit. hunc dicendi modum omnino non approbat, immò contra eum sic arguit, ratio per se alicuius non variatur ex aliquo concurrente per accidens cum eo, sed per accidens est, quòd corruptioni coniungatur generatio, & in vniuersum quòd desitioni rei succedat eius loco terminus positiuus, quia per se, & absolutè loquendo habetur integer conceptus corruptionis, & desitionis rei absque successione termini positiui, nam si hunc respiceret, velut per se terminum, tunc esset mutatio positiua, non priuatiua, cum ergo mutatio quælibet iudicari debeat ex per se terminis eius, non ex concomitantibus, & per accidens, consequenter est dicendum desitionem rei, si est totalis, etiam si succedat illi terminus positiuus, adhuc rationem annihilationis non subterfugere, sicut è contra, cum est partialis non subterfugit rationem corruptionis, etiamsi succedat generatio, & ratio huius est allata, quia nimirum hoc positiuum succedens non est per se terminus illius desitionis, sed per se terminus est negatio, vel priuatio, quæ nihilominus haberetur sine successione illius positiui, vnde etiam negatio in disparato accidit desitioni rei, nec est per se terminus eius, vt sic. Cum verò dicebatur annihilationem esse desitionem rei in nihilum, non desinere autem rem in nihilum, cum aliquid ei succedit; respondemus, quod adhuc per se desinit in nihilum, & solum per accidens in aliquid, quia vt diximus, per se terminus desitionis semper est nihil, nunquam aliquid. Quamuis ergo non benè diceretur panis in Eucharistia annihilari, quia conuertitur in corpus Christi, desitio tamen panis secundum se considerata in ordine ad suum per se terminum benè dici potest annihilatio, quia corpus Christi non est per se terminus illius desitionis, sed totius Eucharisticæ conuersionis quæ duas inuoluit mutationes vnam negatiuam, scilicet desitionem panis, alteram positiuam scilicet successionem corporis Christi sub illis speciebus; Immò licet non sit in vsu, nec benè sonet dicere, quod panis annihiletur, quia sic absolutè loquendo videtur negari conuersio, tamen de rigore sermonis possemus ita loqui etiam conuersione non obstante, ratio est, quia in conuersionibus naturalibus, dum v. g. aqua conuertitur in aerem, adhuc non obstante tali conuersione partiali, nedum desitio aquę dicitur corruptio, sed etiam cum omni proprietate dicitur aqua corrumpi; neque hic loquendi modus excludit eius conuersionem in aerem, ergo sic in proposito dum panis conuertitur in corpus Christi, adhuc non obstante tali conuersione totali, nedum desitio panis benè dicitur annihilatio, sed etiam cum omni proprietate diceretur annihilari, quia hic loquendi modus non excludit eius conuersionem in Corpus Christi, & hunc loquendi modum in rigore Metaphysico admittit Hurt. hic disp. 5. sect. 5. §. 56.

45 Denique cum corruptio dicitur mutatio *de esse ad non esse* distinguitur per hoc a generatione, esto enim conueniant in communi subiecto, per quod ambæ differunt à creatione, & annihilatione, tamen inter se distinguuntur penes terminos a quo, & ad quem; si ve-

rò

ò corruptio consideretur sub ratione actionis destructiuæ, tunc definienda erit, quòd sit destructio compositi substantialis remanente materia, seu resolutio compositi in materiam, & ratio est, quia sicut solum compositum ponebatur ex Philosopho proprius generationis terminus in ratione productionis, sic modo è contra terminus ad quem corruptionis in ratione destructionis erit non esse compositi, & sicut forma non propriè dicebatur generari, sed educi de potentia materiæ, sic in proposito neq. dicetur corrumpi, cum desinit in materia, sed potius reduci in potentiam materiæ, vnde extracta fuerat, egestate tamen vocabulorum dicimus, & ipsam corrumpi in communi modo loquendi.

46 Quæres, an corruptio sit naturalis, & per se à natura intenta? Quamuis hoc dubium sit facilis resolutionis, Recentiores tamen quamplures inutili verbositate, ac terminorum varietate rem implicant; hic non accipitur naturale, vt à supernaturali condistinguitur, vel artificiali, sic enim de se constat corruptionem esse naturalem, sed sumitur præsertim, vt opponitur violento, quod est contra naturam; & vt quæsitū resoluamus duplex natura distinguenda est cum Doctore 4.d.49.qu.13.ad 3.princ. vniuersalis, & particularis, procurat illa bonum totius vniuersi, vt sic, ista verò bonum rerum particularium, & cum vtraque sit principium naturalitatis, vt ait ibi Doctor, duplex quoque admittenda erit violentia, scilicet contra vnam, vel alteram naturam. Si loquamur de natura vniuersali, dubio procul corruptio est naturalis, non violenta, tum quia natura vniuersalis per se inclinat in varias rerum generationes, & consequenter in varias corruptiones ex illis consecutas, tum quia corruptio conformis est eius legibus, non secus, ac generatio, quibus sancitum est, vt in hoc mundo subluari, quæ generantur, tandem intereant imò hac ratione poterit, ac debebit dici per se intenta à natura, non quidem per se primò, quia non expetitur, vt finis, & ratione sui, sed secundariò, & quasi per accidens, quatenus scilicet conducit ad generationem, nullam enim corruptionem moliretur natura, nisi nouis deseruiret generationibus, quibus species rerum sublunarium perpetuantur. Potest autem benè in hoc sensu corruptio esse saltim secundariò, & per accidens obiectum intentionis, quia licet secundum se considerata sit malum, tamen prout prædicto modo conducit ab bonum vniuersi, ad nouas nempe generationes, sic aliquo modo induit rationem boni, vnde in hoc sensu benè cadere potest sub intentione, seu inclinatione naturæ vniuersalis per se secundariò, vel saltim per accidens, magis tamen placet dicere per se secundariò, quàm per accidens, quia certum est naturam vniuersalem magis intendere rerum corruptiones, vt nouæ in lucem prodeant, quam intendat natura particularis, quia ad eam spectat vniuersi pulchritudinem fouere, consistentem in specierum, ac indiuiduorum varietate, & multitudine, quæ profectò indiuiduorum varietas non habetur; nisi beneficio corruptionis aliorum, nam nisi vetera interirent, noua non emergerent, cum ergo corruptio a natura particulari non nisi merè per accidens intendatur, quia vt ait Doct.2.d.1.q.3.ad 3.nullum agens naturale per se intendit corrumpere aliquid, sed solùm per accidens corrumpit illud, quod est incompossibile generato, quod per se intendit, vnde ignis cum producit ignem, corrumpit quidem lignum, non quia per se illius corruptionem intendat, sed vt remoueat formam oppositam, quæ impedit productionem ignis, hinc dicendum est naturam vniuersalem aliquo modo per se, nempe secundariò, rerum corruptionem intendere, licet enim hæc sit malum huius, vel illius particularis indiuidui, redundat tamen in bonum vniuersi, quod natura vniuersalis procurare, & fouere tenetur; quod benè notarunt Compl.cit.disp.3.q.3.

47 Si verò de natura particulari sit sermo, tunc rursus de naturali distinguendum est cum Conimb. c. 4. q. 16. ar. 3. quòd primò sumi potest pro eo, ad quod res, vt ad suam perfectionem propendet; deinde pro eo, quod sequitur naturam, & conditionem eius, vtcumque se se ad illam habeat, siue naturali id appetitui repugnet, siue non; quo sensu opponitur ei, quod præter naturæ conditionem est, si naturale hoc secundo modo sumatur, est apud omnes in confesso corruptionem esse naturalem respectu formæ corruptibilis, respectu materiæ, ac tandem compositi ex illis, forma enim non indissolubili nexu materiæ vnita est, quia eius informatio pendet præsertim à certis dispositionibus, quibus amissis forma conseruari amplius nequit; materia verò licet in se sit incorruptibilis, ea tamen ratione, qua est subiectum ortus, & interitus, dicere possumus corruptionem sub ratione mutationis sequi naturam eius, non tamen sub ratione destructionis, composito tandem adhuc potiori iure poterit corruptio dici naturalis in hoc sensu, quia eo ipso, quòd ex materia, & forma constat, iam ex suis principijs intrinsecis est interitui obnoxium, cum materia sit radix corruptionis ex dictis disp. 2. Phys. qu. 8. ar. 3. At sumendo naturale primo modo omnes è contra consentiunt corruptionem non esse naturalem formæ, & compositio, sed tantùm materiæ, ratio primi est, quia corruptio tendit per se ad non esse formæ in materia, quod est esse compositi, sed nihil inclinatur ad proprium non esse, sed potius appetit naturaliter esse, & sui conseruationem, qua ratione Arist. 1. de Cœlo tex. 37. senectutem, aliasque huiusmodi affectiones, quæ ad perniciem tendunt, ac interitum, vocat contra naturam. Ratio secundi est, quia materia vt commune subiectum inclinatur ad recipiendam quamlibet mutationem, vt ad proprium actum, & perfectionem, & sic etiam ad corruptionem, quæ mutatio quædam est, tum quia materia appetit formas omnes, & quas non habet possidere nequit, nisi interueniente corruptione illius, quam habet, vnde consequenter appetit corruptionem ipsam, ita Conimb. & compl. cit. Rouius tractat. 2. quæstione 8. & alij passim.

Hic tamen aduertas, corruptionem, nec etiam respectu materiæ posse propriè, & per se dici naturalem hoc modo, sed tantùm per accidens, ratio est, quia vtique materia secundum se habet inclinationem indeterminatam ad quamcunque formam, non tamen ad non esse formæ, nam licet sit in potentia contradictionis ad esse, & non esse, non tamen vtrumque respicit æquè naturaliter eo modo, quo voluntas respicit actum, & suspensionem eius, ideoque si materia esset sine omni forma, iam esset aliquo modo in statu violento, quia careret propria perfectione, quæ est forma substantialis: voluntas verò, si foret sine omni actu, non esset in statu violento, quia cum sit potentia libera, respicit & actum, & suspensionem actus, & inclinata est ad vtrumque, tanquam ad proprium exercitium suæ liberæ potestatis, tantum ergo corruptio potest dici naturalis materiæ in hoc sensu, quatenus mediante corruptione tendit in formam, ad quam naturaliter inclinatur.

Contra ea, quæ diximus supra n. 42. de vniuocatione mutationis ad acquisitiuam, & deperditiuam faciunt, quæ nuper scripsit Ponc. append. n. 207. contra aliud nostrum consimile assertum disp. p. Phys. q. 1. concl. 2. de vniuocatione materiæ formæ, & priuationis in ratione principij, atque ideo non erit abs re hic ea referre, & soluere; itaque contra illud assertum sic vrgebat disp. 2. Phys. numer. 47. si principia conuenirent vniuocè, ratio communis, in qua conuenirent, vel esset ens, vel esset non ens; si esset ens, priuatio esset ens, quod est absurdum, si esset non ens, materia, & forma esset non ens. Ad hoc argumentum, quod est tritissimum apud omnes, respondimus disp. 4. Physic. numer. 29. non esse de ratione principij quod importet relationem propriè realem, & positiuum influxum, sed satis esse, quod ad ipsum habeat principiatum necessarium, & per se habitudinem; cum ergo quæritur, num ratio illa communis principij sit realis, & importet aliquid reale, dicimus sicut Doctor in simili p. d. 30. q. 2. in fine, quod si realitas, ac entitas accipiantur, vt importent positiuum quid, & verè eos, ratio communis principij non importat quid reale: si verò accipiantur vt excludunt fictionem intellectus, & quicquid habet esse per solam eius negotiationem, sic ratio principij, vt sic, importat quid reale.

Queritur Poncius n. 208. quod hanc doctrinam non applicauimus ad formam argumenti ad declinandum illud, quamobrem ad ostendendam responsionis insufficientiam sic denuò replicat; illa ratio principij, vt sic, in qua conueniunt vniuocè tria principia, aut est ens positiuum, & reale propriè dictum quod opponitur tamen rationis, quam enti negatiuo, seu negationi; aut est non tale, aut est quid abstractum ab ente reali, & non ente tali, aut est ens tale, & non ens tale, neque enim datur inter hæc medium etiam in apprehensione, si est ens positiuum, ergo priuatio, in qua includitur, erit ens positiuum, quod implicat; si est non ens positiuum, ergo materia, in qua includitur est non positiuum; & ergo non ens positiuum potest contrahi per aliquod positiuum, quorum vtrumque æquè implicat, ac primum; si est vtrumque simul, præterquamquod implicat aliquod vnum esse ens positiuum, & non ens positiuum, adhuc sequeretur, quod vtrumq. prædicaretur de materia, & de forma, & de priuatione, quod etiam implicat; si est quid abstractum; ergo ab ente positiuo, & non ente positiuo potest abstrahi aliquis vnus conceptus vniuocus, quod æquè saltim implicat, ac abstrahi posse aliquem conceptum vnum ab ente reali & ente rationis, quod non credo Magistrum fieri posse dicturum in sua, quam pollicetur metaphysica, quia impossibile est concipere, aut explicare quisnam esset ille conceptus, ad quod tendit mea secunda confirmatio.

Quoniam iam allata responsione Pôncius non est contentus quia ea doctrina ad formam argumenti non est applicata, vt ei rem gratam faciamus, ostendemus fuisse ad formam satis applicatam, & aliquid aliud addemus, itaq. in primis aduertimus Poncium in illo primo suo argumento, dum infert tanquam absurdum, quod priuatio esset ens manifestè sibi contradicere disp. 5. Phys. nu. p. vbi proponens dubium, an priuatio possit dici ens reale priuatiuum, respondet, quod si intelligatur per ens reale priuatiuum aliquid, quod non est ens rationis, nec ens reale positiuum, melius dicitur, quod sit ens reale priuatiuum, imò potest dici absolutè, & simpliciter ens reale, quatenus ens reale opponitur enti rationis, hæc ibi; si ergo concedit priuationem posse dici simpliciter, & absolutè ens reale, quomodo in illo suo primo argumento infert, tanquam absurdum, quod priuatio esset ens; imò si verum est, quod ipse habet disp. 12. de ente, vt sic, n. 6. priuatio secundum ipsum non modò poterit dici ens reale simpliciter, sed etiam ens reale positiuum, inquit enim ibi, quod ens directè, & immediatè oppositum enti rationis est ens reale positiuum; si ergo priuatio dici potest ens reale, quatenus ens reale opponitur enti rationis, vt habet disp. cit. 5. Phys. nu. p. sequitur posse dici ens reale positiuum secundum eius mirabilem doctrinam.

Nunc ostendamus doctrinam responsionis iam pridem allatæ ad formam argumenti fuisse applicatam; si principia conueniunt vniuocè, ratio communis, in qua conueniunt, vel est ens, vel est non ens; iam in præfata responsione distinximus, quod si entitas, & realitas

litas accipiantur, vt important positiuum quid, & verè ens, ratio communis principij ens,& quid reale hoc modo non importat; si verò accipiantur, vt excludunt fictionem intellectus, & quicquid habet esse per solam negotiationem intellectus (refero eadem verba responsionis illius, vt quisque videat doctrinam illam esse applicatam per distinctionem ad formam argumenti) sic importat quid reale,& est conceptus realis, quatenus non habet esse per solam intellectus operationem, sed verè exprimit id, quod est à parte rei, quo sensu dicere solemus (ait Doct.loc.cit.) hæc propositio *homo est asinus* est realiter falsa, non quod ly *realiter* importet in falsitate formalitatem realem, & positiuam, sed quatenus idem sonat, quod verè falsa, ecce responsum in forma quid ergo clamitat arguens? ex quo deinde patet; quid sit dicendum ad consequentiam illatam ex illo antecedenti; cum enim infertur; si esset ens,priuatio esset ens,quod est absurdum; esset ens primo modo,quod est esse verè ens,negatur esset ens secundo modo, quo pacto dicitur ens quicquid habet esse, vel reperitur in rerum natura præter fictionem intellectus qualecunque sit illud esse siue positiuum,seu negatiuum, & sic conceditur absque vlla absurditate,

Vt autem adhuc magis pateat hoc argumentum non esse benè propositum,neque concludere intentum,est aduertendum nec materiam, nec formam,nec priuationem esse essentialiter principia, seu non includere essentialiter rationem principij, quia ratio principij consistit in respectu principij ad principiatum, & clarum est præsertim in Schola nostra nullum respectum esse de essentia absoluti, quales sunt materia, & forma tum quia merè illis accidit, quod hanc, vel illam mutationem principient; Quod si dicas, rationem principij saltim fundamentaliter sumptam illis intrinsecè, & essentialiter conuenire hoc friuolum est,quia ratio principij in hoc sensu in materia v.gr. & forma non importat,nisi entitates earum absolutas,& est, ac si diceremus essentiam materiæ esse de essentia materiæ, vnde notat Scot.4. d.43.q.3. H. quod cum quæritur, an potentia sit de essentia materiæ non quæritur de potentia fundamentaliter sumpta, quia hoc modo sumpta est ipsa essentia materiæ. Cum ergo quæritur, an ratio principij vniuocè conueniat materiæ,formæ, & priuationi, non est quæstio de illis secundum suas entitates consideratis, sed consideratis sub ratione principij seu quatenus principia sunt; & sensus est,an ratio principij in communi vniuocè conueniat influxibus, seu rationibus principiandi,quas exercent materia,forma,& priuatio in physica mutatione.

Hoc prænotato iam constat argumentum illud non benè concludere,nam quamuis concederetur rationem principij in communi, in qua conueniunt materia, forma, & priuatio sub ratione principiorum, non esse ens, vel esse non ens, non hinc sequitur materiam,& formam esse essentialiter non ens, quia ratio principij non illis conuenit essentialiter, sed accidentaliter, & est prædicatum illis vniuocum (vt phrasi vtamur Scotica) non tamen vniuocè dictum, sicut est album respectu niuis,& Cygni; non est autem inconueniens aliquam priuationem vel negationem de aliquo positiuo dici accidentaliter, sicut aer dicitur tenebrosus, homo non albus, &c. Hoc eodem vitio laborat replica, quam fecit arguens in appendice, vt patet discurrenti per illam; præterquamquod argumentum illud absolutè sumptum non benè probat non dari conceptum præcisum ab ente positiuo, & negatiuo,vt ex multis capitibus ostensum est disp.2.Met. quæst.9.art.3. & præcipuè, quia contrarium opinantes statim dicent conceptum illum præcisum abstrahere ab ente positiuo, & non ente positiuo; & cum reget arguens impossibile esse concipere; aut explicare quisnam esset ille conceptus; contrarij dicent hanc esse petitionem principij,atque esse probandum id esse impossibile; & quod ens reale,vt secernitur ab ente rationis, quod solùm habet esse per intellectum,sub se comprehendit nedum entia positiua, sed etiam negationes,& priuationes ea natura rei sua subiecta afficientes, & in ista abstractione explicari sufficienter,vt illud importet,quod habet esse,vel reperitur, aut reperiri potest in rerum natura citrà quodcunque opus intellectus,qualecumque sit illud esse siue positiuum,siue negatiuum, vide disp.2.Met.q.2.ar.3. vbi demonstratur argumentum illud ita propositum non concludere intentum; An verò in Met. melius discurrat Mastrius, quam faceret in reliquis Philosophiæ partibus, poterit arguens experiri in eis præsertim locis, in quibus eius doctrina impugnatur.

Siattineudo tamen communem opinionem,quod non detur ens reale commune vniuocum positiuo, & negatiuo, ad hanc replicata respondetur, vt ad principale argumentum, rationem principij vniuocè communem illis tribus non esse ens positiuum, quia ratio principij in fieri, vt sic, non necessariò dicit ordinem, seu habitudinem positiuam principij ad principiatum, sicut nec negatiuam, sed ab vtroque præscindit, & in tali præcisione per hoc explicatur, vt sit illud quod necessariò concurrit ad mutationem physicam, siue talis concursus sit positiuus,siue non; quæ ratio,vt sic, benè saluari potest in materia,& forma,ac in ipsa priuatione; vnde ex hoc non sequitur rationem entis realis posse præscindi à positiuo,& negatiuo, quia talis ratio ex suo conceptu formali quid positiuum dicit,sed tantum rationem principij in fieri respectu mutationis, vt disp.cit. Met.dictum est n.80.

Ex quo etiam patet non fuisse necessariam aliam responsionem ad duas confirmationes, quas Poncius adduxerat disp. 2. Phys.num.18. cum sola responsio iam assignata ad principale argumentum satis quoque ad illas sufficeret,etenim prima confirmatio erat hæc, quod non potest concipi,aut assignari aliqua vna ratio, quæ tribus principijs competat vniuocè; sed hoc assumptum est falsum, iam enim assignatus est conceptus communis vniuocus,in quo conueniunt in ratione principij, licet assignari nequeat conceptus talis communis, in quo conueniant in ratione entis. Secunda confirmatio erat, quia in quacunque ratione assignabili debet ponit ly aliquid, aut æquiualens; sed ly aliquid, vt dicitur de ente, & non ente, non significat aliquam vnam rationem, ergo non est assignabilis aliqua vna ratio principij illi vniuocè communis. Respond. quod licet ly *aliquid* vt dicitur de ente, & non ente non significet aliquam vnam rationem, benè tamen vt dicitur de principio positiuo, & priuatiuo, & ratio est sæpiùs inculcata, quia non est eadem ratio de ente reali, vt sic, & de conceptu principij, in fieri, quia ens reale ex suo conceptu formali quid positiuum dicit, & ideò implicat, esse de se præcisum à positiuo, & priuatiuo, at non sic principium reale, quia vt sic præscindit a rationibus principiandi positiua, & priuatiua.

Dices ratio principij realis vt sic, vel includit rationem entis realis,vel non; non secundum, quia tunc materia, & forma non essent principia realia; si primum, ergo sicut datur ratio præcisa principij realis à positiuo,& negatiuo, ita quoque dabitur ratio præcisa entis realis à positiuo,& negatiuo. Resp. vt ab initio dictum est, quod si per ens reale intelligas rationem veri entis,& positiui, in hoc sensu principium in fieri, vt sic, non includit rationem entis realis, si vero per ens reale intelligas quicquid excludit fictionem intellectus, & in rerum natura reperitur secluso opere intellectus, in hoc sensu principium in fieri dicit quid reale; quæ realitas à positiuo, & priuatiuo præscindit, cum etiam conueniat priuationibus, & negationibus ex natura rei subiecta sua afficientibus.

Videamus tandem, an Poncius sit melior respondens, quam arguens: nos disp.1. Physic.q.1. num.8. probauimus illa tria principia vniuocè conuenire in ratione principij, vt sic, argumento famoso,quo vtitur Doctor 1.d.3.q.2.B. ad probandam vniuocationem entis, omnis intellectus certus de vno conceptu, & dubius de duobus, vel diuersis, habet conceptum, de quo est certus,alium à conceptibus,de quibus est dubius,& vtrisque communem; sed intellectus potest esse certus de priuatione quod sit principium mutationis, & incertus an sit principium per modum termini à quo, vel ad quem; ergo datur conceptus principij, vt sic communis vniuocè tribus principijs;

Respondet Poncius disput.2. Physic.num.20. distinguendo maiorem,quando ille conceptus, de quo est certus,est conceptus determinatus,concedit,quando non, negat maiorem, & instantias ait patere ex dictis in logica de vltimis differentijs, ac indiuiduis. Vide quam benè tractet hic candidus Scotista famosam illam Scoti maximam, poterat ne magis illam labefactare, quam illa responsione? hæc est communis responsio Thomistarum,qua vtuntur ad eneruandam Doctoris rationem, ac destruendam vnitatem conceptus entis, quam latè impugnatam vide disp.2.Metaph. q. [illegible] num.6. & pedibus iunctis impugnant alij Scotistæ Can.Tromb.Bargius ibi citati, immò & ipse Doctor 1.d.8. q.3. versic. *tertio modo respondetur*; Quin etiam ipse respondens disp.6.log.q.2. adducens argumentum, quo probarunt dari conceptum indiuiduationis,vt sic,omnibus hæcceitatibus communem,quia assignata ratione hæcceitatis, ita intrinsecè, & quidditatiuè hanc rationem participant Petreitas, & Pauleitas,sicut Petrus, & Paulus participant ipsam rationem humanitatis, refert quorundam Scotistarum responsionem, nempè per illum conceptum communem hæcceitatis non exprimi aliquam rationem communem indiuiduationis,vt sic,sed immediatè,& indeterminatè omnes, etenim dicebant per aliquem conceptum communem explicari interdum rationem vnam obiectiuam, vt cum dicitur, quod homo est animal rationale; aliquando verò plura etiam explicitè, sed indeterminatè,vt si quis explicare vellet hunc conceptum, quem haberet de aliquo animali, quod esset vel rationale, vel irrationale dicendo, quod deberet esse potens discurrere, vel impotens; & dicebant conuenientiam in conceptu primi generis inferre vnitatem, & vniuocationem conceptus, non vero conuenientiam in conceptu secundi generis. Hanc (inquam) responsionem afferens Poncius ad præfatam difficultatem ait sibi semper visam esse difficilem; quia hic dicendi modus viam sternit ad negandam præcisionem obiectiuam aliorum graduum communium,nam pariter dici potest per hoc, quod est hominem esse animal rationale, non explicari aliquid determinatum, sed immediatè,ac indeterminatè plura, nec omnes homines conuenire in aliqua ratione communi hominis; ita Poncius ibi discurrit videat modò an hic suus discursus benè cohæreat cum responsione ab ipso data ad illam Scoti maximam, quæ sanè directè probat in eo casu,quando intellectus est certus de vno, & dubius de duobus conceptibus conceptum illum esse certum, & determinatum, vt dictum est disp.1. Met. q.1. numer.6. quod si eludatur per distinctionem allatam de conceptu determinato, ac indeterminato, sanè præcluditur via ad probandam præcisionem cuiuscunque alterius conceptus.

Deinde quare respondens, qui nuper clamitabat nos non applicasse doctrinam responsionis nostræ ad formam argumenti, modò doctrinam

ctrinam datam in distinctione maioris non applicat ad minorem, tunc enim vidisset insufficientiam responsionis; siquidem tenebatur dicere, quod quando sumut certè formam, vel priuationem esse principium mutationis, non habemus aliquem conceptum determinatum de ipsis, sed indeterminatum, & sub distinctione, nempè quod concurrit vel per modum termini à quo, vel ad quem. Sed hoc satis inconsultò diceretur, quia licet quando in explicatione ponitur disiunctio *vel* sine *aut* facilè possit deduci, quod explicentur plura indeterminatè, quando tamen in explicatione illius conceptus communis talis particula non opponitur, signum est per illum conceptum exprimi vnum determinatum significatum immediatè, & non plura immediatè, ac indeterminatè; talis autem est conceptus, quo exprimitur principium mutationis physicæ in communi, est enim illud, ad quod necessariam dicit dependentiam mutatio physica, seu quod necessariò ad mutationem concurrit omninò præscindendo à singularibus rationibus principiandi per modum subiecti, vel termini à quo, vel ad quem.

QVÆSTIO II.

De subiecto, & termino Generationis, & Corruptionis.

48 DE subiecto generationis in primis est quæstio, nam Bannez 2. de Gen. c. 4. q. 11. Io. de S. Thom. ibi q. 1. ar. 5. & quidam alij Thomistæ asserunt generationem substantialem immediatè subiectari in toto composito denuò genito, cæteri verò communiter in materia prima. Deinde est controuersia de termino, tam totali, & completo *Quo* nuncupato, quàm formali, & incompleto *quo* appellato; Aliqui enim hunc terminum volunt esse formam, & videtur communis Antiquorum, qui formam ponebant terminum formalem, & inadæquatum, compositum autem totalem, & adæquatum. Aliqui verò Recentiores assignant potius pro termino formali, & *Quo* vnionem, quia vniendo formam materiæ constituitur compositum, & posset forma inueniri præexistens, sicut materia, ac de facto in humana generatione is, qui generat, non producit animam sed vnionem, ita Hurt. disp. 11. Phys. sect. 6. §. 37. Moris. disp. 1. de Gen. dub. 4. Aoersa q. 14. sect. 3. & q. 37. sect. 3. & alij quibus consentiunt Conimb. 1. de Gen. c. 4. q. 13. art. 1. & 2. Aresius q. 14. sect. 2. Alij tandem assignant vtrumque simul, vt dicendo formam, & vnionem, vel dicendo formam vnitam, vel dicendo formam, vt vnitam, ita quod vnio non sit terminus generationis, sed potius applicatio, vel conditio, ita Ruuius hic tract. 1. q. 3. Ioan. de S. Th. q. 1. art. 4. & alij quamplures, quibus subscribunt Aresius cit. & Conimb. quæst. 15. art. 2. De termino etiam totali, & adæquato non est vna omnium Sententia cum enim hoc sit duplex, vnum est natura, quæ immediatè resultat ex vnione formæ cum materia, aliud est suppositum, quod ex natura, & subsistentia, tanquam ex proprio termino eius constat, quidam vt Ruuius, & Conimbr. cit. volunt terminum totalem, & adæquatum esse naturam, suppositum verò esse veluti terminum vltimatum, remotum, & extrinsecum, alij verò vt Ioan. de S. Thom. cit. & Complut. disp. 2. q. 1. asserunt totalem, & adæquatum terminum generationis esse ipsum compositum, non solum vt dicit naturam, sed etiam vt dicit suppositum, ita quod ipsa subsistentia spectet ad terminum intrinsecum generationis, & non solum extrinsecum, & resultantem.

De corruptione autem potest esse dubitatio, saltim quoad terminum formalem ob rationes, quibus nuper P. Ferchius vestig. 6. libr. 2. cap. 2. probat ex professo omnem formam substantialem vniuersim esse separabilem à materia sempiternam, atque incorruptibilem, quia enim illas affert, velut ex suo penu, nec soluit, cum tamen c. 3. & 4. soluat, quas affert ex alijs pro altera parte contradictionis scilicet nullam formam substantialem esse separabilem, relinquere videtur vniuersalem illam affirmatiuam, vt veram, vel vt minimum satis probabilem in Arist. sent. qua data nunquam forma terminus formalis corruptionis statuenda foret, sed sola vnio, qua dissoluta, compositum quoque destrueretur. Quæ hic Ferchius obijcit lib. defens. pag. 263. circa logicæ rudimenta, vide soluta, & impugnata lib. expurg. querel. 25.

ARTICVLVS I.

Assignatur subiectum, & terminus Generationis.

49 HÆc quæstio resoluenda est iuxta allatam distinctionem in q. præced. de generatione in ratione mutationis, & productionis; & quamuis in communi modo loquendi generatio dicatur mutatio, vt comparatur ad subiectum, productio, vt comparatur ad terminum, vt notat Doctor 4. d. 11. q. 1. §. *quantum ad tertium*, nihilominus absolutè loquendo, & in ratione mutationis suum quoque debet respicere terminum ad quem, cum hic potissimum constituatur vnum ex principijs eius, & in ratione productionis suum subiectum, cum sic non dicat, nisi relationem quandam producentis ad productum, si actiuè, vel è contra, si passiuè sumatur, aut in sentent. aliorum modum aliquem absolutum substantialem, vel accidentalem, qui quoque subiecto indigebit; itaque terminus & subiectum generationis in vtroque sensu hic assignanda sunt.

Dicimus primò si generatio spectetur in ratione mutationis, subiectum eius tam inhæsionis, quàm denominationis est materia, vel quod gerit materiæ vicem, (vt in animaris est corpus pro altera parte) terminus verò est forma ipsa, quæ de nouo acquiritur, non compositum. Quoad primam partem est Scoti 7. Met. q. 8. & 1. d. 2. q. 7. K. & d. 5. q. 2. E. & Aristot. expressis verbis 1. de Gen. 24. & 8. Met. 15. Nec iuuat, quod ait Bannez, hæc testimonia intelligenda esse de subiecto, circa quod exercetur generatio substantialis, non verò de subiecto inhæsionis, & informationis, nam sicut mobile est subiectum, circa quod exercetur motus; ita materia est subiectum, circa quod exercetur generatio, non verò, in qua recipitur, & inhæret. Non iuuat, nam Arist. 1. de Gen. 24. sic loquitur, *est autem, & materia maximè quidem & propriè subiectum generationis, & corruptionis susceptibile*, ergo ex Aristot. est subiectum inhæsionis, & receptionis; Tum quia id, circa quod exercetur motus, & mutatio, est propriè subiectum inhæsionis ex 3. Phys. 6. vbi motus dicitur esse in mobili, vt in subiecto, quod actuat, quatenus est in potentia; neque enim hic locum habet, vt perperam arbitratus est Bannez, distinctio illa de subiecto scientiarum *in quo*, quod est inhæsionis, & *circa quod*, quod est considerationis, accidentia enim qualis est generatio, non nisi subiectum inhæsionis agnoscunt, & ideò in proposito subiectum in quo, & circa quod omninò coincidunt. Accedit materiam esse, quæ à priuatione transit ad formam in generatione, vel è contra in corruptione, & quæ mutari dicitur, ergo est subiectum inhæsionis, quia vt ait Aristot. 5. Physic. 12. de mutatione loquens, *cui inest, illud mutatur*. Rursus idem est subiectum motus, & mutationis, ac termini eius, vt dicitur 3. Physicor. loco cit. quia motus est ipsa forma in fieri, cum ergo materia sit subiectum inhæsionis formæ, erit etiam generationis, quæ est via ad ipsam. Demum probari possit conclusio ex alio capite, quod subiectum inhæsionis nequeat esse compositum, quod de nouo fit, tum quia dum generatio exercetur, compositum adhuc non est, vel non intelligitur esse; tum quia ipsum non permanet sub vtroque termino mutationis; tum quia ipsum non dicitur mutari, sed produci, ergo subiectum generationis sub ratione mutationis statui nequit, sed sola materia, cui hæc munera competunt.

Poncius in append. apolog. numer. 56. queritur, quod in ep. ad Lectorem in Physica nostra 2. impressionis sibi à nobis impositum sit, quod disputat. 1. de Generat. numer. 15. dixerit generationem sub ratione mutationis non solùm in materia; sed etiam in forma subiectari, quod ait neque in illo numero, aut in tota quæstione, aut alibi dixisse; fatetur tamen se dixisse generationem (non addendo particulam, vt mutatio est) importare multos respectus, vt vnionem, qua mutatur materia ad formam, & vnionem, qua vnitur forma materiæ, & eam, quatenus importat vnionem formæ ad materiam, (ex suppositione communis Doctrinæ Scotistarum tenentium duplicem vnionem inter materiam, & formam) subiectari in forma, quod adeò manifestum est, vt nec ab vllo, qui habet intellectum, negari possit; & tantum abest, vt sit contra Scotum, vt fundetur in ipsius, & omnium Scotistarum doctrina; & non possit esse contra, aut præter ipsius mentem, nisi adscribendo ipsi sententiam absurdam, & impossibilem.

Addit vlterius, si dicerem, quod generatio, vt dicit mutationem aliquam, quam importat, subiectari in forma, id verum esse posse, & non esse contra Scotum; quod probo, quia potest verè dici, quod in generatione mutetur forma à non informatione ad informationem, & certum est ex suppositione duplicis vnionis, quod mutatio, qua sic mutatur, sit vnio, quæ subiectatur in ipsamet secundum Scotum, & Scotistas, ergo potest verè, & secundum Scotum dici, quod generatio, quatenus importat aliquam mutationem, subiectetur in forma, ita Ponc. loc. cit.

De præcisis illis impositionibus satis dictum est in epist. liminari huius Tomi: at ad rem veniamus, an loc. cit. de Gen. loquatur de generatione etiam sub ratione mutationis videat prudens Lector; in præsenti differendum est in sensu, quo se explicat fuisse locutum; ait se dixisse generationem (non addendo particulam, vt mutatio est) importare multos respectus, vt vnionem, qua mutatur materia ad formam, &c. at si in hoc sensu loquitur ibi, iam fatetur se locutum fuisse de generatione etiam sub ratione mutationis, accipiendo enim generationem pro vnione, qua materia mutatur ad formam, sic sanè consideratur sub ratione mutationis; sed mittamus hanc contradictionem quatuor lineis contentam, & perpendamus hanc distinctionem de generatione, vt importat vnionem, qua mutatur materia ad formam, & vnionem, qua vnitur forma materiæ, quam intrudit vt fundatam in doctrina Scoti, & Scotistarum tenentium duplicem vnionem inter materiam, & formam; at quamuis id teneant Scotus, & Scotistæ, quando vnquam, & vbi docuerunt, vel agnouerunt hanc acceptionem generationis pro vnione, qua mutatur materia ad formam, & vnione, qua vnitur forma materiæ? Sanè Doctor pluribus in locis loquitur de generatione, & varias eius innuit acceptiones, sed de ista à Poncio intrusa, nec verbum quidem; in 1. d. 2. q. 7. K. & d. 5. q. 2. E. & alibi distinguit de generatione in ratione productionis, & in ratione mutationis Philosophum imitatus 5. Physicor. & aduertit confundendam non esse vnam rationem cum alia;

alia; sed hanc acceptionem Poncianam nec quidem adumbrauit.

Deinde in 2. dist. 1. q. 5. § 5. princ. enumerat ad amussim respectus omnes interuenientes in mutatione, & generatione compositi, puta respectum agentis ad compositum productum, & è conuersò, respectum materiæ ad formam, & è conuersò, quos paulò infra explicat esse informationem actiuam formæ, & passiuam materiæ per vniones earum importatas; & tandem respectum vtriusque ad totum, & è conuerso; postea inquit rationem generationis, & mutationis, vt ibidem quoque exponit Tat. per formam importari non posse, quia generatio, & mutatio maneret manente forma, nec minus per respectum materiæ ad formam, vel è conuersò, quia hunc semper manerent, dum manet compositum, ergo Doctor manifestè secernit generationem à respectibus informationis actiuæ, & passiuæ materiæ, & formæ, quare ad eius mentem non potest hos importare respectus.

Fortè dicet se accipere generationem pro communi causalitate materiæ, & formæ in compositum, quæ cum secundum ipsum exerceatur per earum vniones, consequenter importare potest in hoc sensu vnionem materiæ cum forma, & aliam formæ ad materiam. Sed quamuis hoc ipse teneat secutus Suar. disp. 15. Met. sect. 4. n. 3. & sec. 6. n. 9. & disp. 13. sect. 9. & alios Recentiores, id tamen expressè negat Doct. loco nunc citato, vbi disertè discernit, tanquam respectus omnino diuersos, respectum materiæ ad formam, & è conuersò, & respectus vtriusque ad totum, tanquam ad causatum; Imò nec aliter, nec alio modo discurri potest in eius principijs, nam apud ipsum certum est respectus intrinsecus, & extrinsecus aduenientes abinuicem realiter secerni, quandoquidem illi spectent ad prædicamentum aliquid, illi verò vltima sex prædicamenta constituant, vt docet quol. 11. atqui secundum ipsum vnio formæ cum subiecto importat respectum extrinsecus aduenientem, vt constat 3. d. p. qu. p. & 4. d. 12. qu. p. § *ad quæstionem*, & alibi; generatio verò sumpta pro causalitate est respectus intrinsecus adueniens, spectatque ad prædicamentum ad aliquid 4. d. 13. q. p. H. & alibi, ergo generatio nullo pacto importare potest vnionem formæ cum materia, aut è contra, idem enim esset ac dicere, quod respectus intrinsecus adueniens importet respectum extrinsecus aduenientem.

Neque melius probat Ponc. illud additum, quod nimirum si generatio accipiatur sub ratione mutationis, dici quoque potest subiectari in forma; cum enim probat, quia potest verè dici, quod in generatione mutetur forma à non informatione ad informationem, hoc potest negari, cum enim ad veram mutationem requiratur, vt priuatio præcedat tempore in susceptiuo iuxta dicta quæst. præced. & forma in instanti generationis de nouo educatur de materia, nequit propriè dici mutari, ac aliter se habere, quam prius; transeat tamen hæc prima pars antecedentis loquendo de mutatione latè dicta; cum verò subiungit aliam antecedentis partem, certum esse ex suppositione duplicis vnionis, quod mutatio, qua sic mutatur, sit vnio, quæ subiectatur in ipsa forma, id omninò negandum est, vt prorsus ineptè dictum quamuis enim concedamus talem vnionem in forma subiectari, & pariter mutationem, qua transit à non informatione ad informationem falsum tamen omninò est, quod mutatio, qua sic mutatur, est vnio, sicut falsum esset dicere, quod mutatio, qua materia mutatur, est forma, quia vt arguebat Doctor supracitat. manente forma semper maneret mutatio, & sic in proposito quoque si mutatio, qua forma mutatur à non informatione ad informationem, esset vnio, quamdiu maneret talis vnio, forma mutari diceretur; cum tandem ex hoc antecedente deducit posse verè dici, quod generatio sub ratione mutationis subiectatur in forma, negatur consequentia, quia cum generatio à Philosophis spectatur sub ratione mutationis, loquuntur de mutatione illius, quod stat sub vtroque termino generationis, qualis est sola materia; & loquuntur de mutatione substantiali, quo pacto sola materia mutatur, non forma, quandoquidem cum forma transit à non informatione ad informationem non substantialiter per hoc mutetur, sed solùm accidentaliter, nam informatio respectum tantùm importat.

50 Quoad alteram partem patet ex dictis disp. 2. Physic. vbi diximus solam formam esse terminum ad quem generationis in ratione mutationis, & dum compositum quoque dicitur eius terminus, id debere intelligi de ipsa in ratione productionis, non mutationis, alioquin plura tribus essent illius principia; tum quia re vera in quacunque mutatione, vt benè notat Moris. hic dub. 4. alius terminus ad quem requirendus non est, præter formam, ad quam subiectum mutationis transit, neque enim transit ad compositum, neque compositum recipit, sed componit, ergo impertinens prorsus est compositum ad generationem in ratione mutationis, vnde sub ratione mutationis verè reperitur in accidentibus, vbi tamen verum compositum non resultat.

At contra primam partem concl. obijcitur, quia compositum denominatur generari, non materia, ergo illud est subiectum, non materia, forma enim denominat subiectum, in quo est. Tum 2. quia generatio etiam substantialis est accidens, dicitur enim substantialis terminatiuè solum, & extrinsecè, non entitatiuè, & intrinsecè, vt omnes fatentur, at compositum solum, non verò materia, est proprium subiectum accidentium ex dictis disp. 3. Phys. q. 1. Tum 3. subiectum sustentat accidentia per esse proprium, & per se, sed materia non habet esse, nisi per formam. Tum 4. non repugnat aliquid esse terminum alicuius actionis, & simul subiectum eius, ergo nec repugnabit compositum denuo genitum esse terminum generationis, & simul subiectum eius, probatur assumptum, quia ad rationem subiecti solum desideratur prioritas in genere causæ materialis, sicut ad rationem termini tantum exigitur posterioritas in genere causæ efficientis, nihil autem obstat, quo minus aliquid sit prius in genere causæ materialis, & posterius in genere causæ efficientis respectu eiusdem, quandoquidem hæc prioritas, & posterioritas non est in eodem, sed in diuerso genere causæ.

Resp. compositum generari sumendo generationem sub ratione productionis, materiam verò sub ratione mutationis, vt sæpius Arist. docuit, de quo satis diximus q. præced. art. 2. in fine, & hoc totum gratis concedit Doctor 7. Met. qu. 10. in corp. Ad 2. constat etiam ex ibi dictis in Phys. quo sensu compositum dicatur subiectum accidentium, & quomodo minimè inconueniat materiam primam esse subiectum accidentium quorundam relatiuorum, & imperfectorum, qualis in proposito est generatio, imò cum generatio in ratione mutationis consistat in relatione successionis formæ nouæ ad priuationem immediatè præcedentem, prius materia intelligitur informata, & immediatè postea fundare præfatam relationem, atque ita adhuc in hoc sensu non prius materia recipiet formam accidentalem quàm substantialem. Ad 3. sexcenties negata est minor. Ad 4. neg. assumptum, & doctrina ad eius probationem assumpta millies à nobis damnata est in Phys. disp. 2. q. 4. ar. 1. & ex professo disp. 8. q. 1. ar. 1. & alibi sæpè; præterquamquod argumentum non est ad rem, quia in hac conclusione sermo est de generatione in ratione mutationis, argumentum vrget de ea sub ratione actionis, & productionis.

51 Dicimus 2. si sumatur generatio in ratione actionis, & productionis, subiectum eius est generans, terminus totalis, adæquatus, & *qui* est compositum, vt includit naturam, & singularitatem, terminus denique formalis, & *quo* forma denuò producta, vel inducta in materia, non autem vnio. Conclusio quoad primam partem, quod scilicet generationis subiectum sub ratione productionis sit generans, constat ex dictis in Phys. disput. 7. q. 3. vbi vniuersaliter docuimus actionem omnem secundum formalitatem actionis in agente subiectari, non in termino, vel passo, & ideò cum generatio sic sumpta sit actio, in agente radicabitur, benè verum est, quod si passiuè sumatur pro respectu scilicet opposito geniti ad generans, ita in termino subiectabitur, scilicet in composito denuò genito, quæ omnia sequuntur ex ibi dictis.

Quoad cæteras partes est Scoti 7. Met. q. 10. vbi Ant. And. q. 9. Zerb. q. 7. Faber disp. 53. Bassol. 2. dist. 12. quæst. 2. artic. 2. & alij Scotistæ, & idem passim docet in lib. Sent. loc. mox citand. & probatur quo ad singulas, in primis quod compositum sit terminus *qui*, & adæquatus ostenditur, quia talis terminus est ille, quem agens simpliciter, & per se intendit, & ad quem actio vltimò tendit, sed agens per se, & simpliciter intendit productionem compositi, cætera verò tanquam media in ordine ad illud, & actio generantis vltimò ad totum producendum refertur, eoque producto desinit, ergo compositum est terminus totalis, adæquatus, & *qui*; Id etiam comprobari vlterius potest declarando varias notiones nominum, quibus significari solet hic terminus; dicitur enim terminus *primus*, seu, *primarius* generationis, quia primò intenditur à generante, vnde debet intelligi de primitate in ordine intentionis, nam in ordine executionis forma est primus terminus, quia primum, quod natura exequitur, vt compositum constituat, est eductio formæ de potentia materiæ, & vnio eius cum materia; potest etiam dici primus primitate vniuersalitatis, vt explicat Doct. 3. d. 2. q. 2. § *quantum ad primum*, quia in omni generatione totum est, quod de nouo accipit esse, vbi partes interdum præexistunt, vt erit in resurrectione; dicitur terminus *principalis*, quia materia est propter formam, & forma propter compositum, & sic singulæ partes sunt propter ipsum, & hoc est, quod dicitur compositum fieri, vt *quod* formam, vt *quo* quia ipsa producitur, vt si pars formalis illius; dicitur terminus *totalis completus, & adæquatus*, quia natura intendit constituere rem in esse integro, & perfecto, & quamdiu tale esse non præbet, actio eius manca censetur, & non integra, tale autem esse est esse compositi singularis, & subsistentis, vnde meritò dicitur terminus totalis, & completus, & adæquatus, quia in eo vltimo, & adæquatè sinit generatio; dicitur tandem terminus *qui*, quia est illud, quod simpliciter, & absolutè in recto dicitur fieri, & existere, vt per se existens, & in se subsistens, vnde forma esto, & ipsa verè fiat, & producatur, non tamen in recto dicitur fieri, sed in alio, & cum alio, & fieri, vt *quo*, & in hoc sensu loquitur Arist. 7. Met. 26. & 27. & 1. Phys. 64. dum inquit formam non fieri, sed compositum, quia nimirum non fit per se, & in se, sed in subiecto, ita colligitur ex ipso contextu, & iam tradidimus disp. 2. Phys. q. 7. art. 2. & explicat Mercen. in suis dilucid. vol. 2. pag. nobis 74.

52 Diximus autem compositum esse huiusmodi terminum vt includit naturam, & singularitatem, quia generationes sunt circa singularia 1. Met. c. 1. et notat Doctor 3. d. 22. qu. vn. ad 1. prin. natura in communi, esto constans ex materia, et forma, non enim idoneus generationis terminus, sed vt in singularibus, non est generatur ignis, vt sic, sed hic ignis; addidimus denique vt includit singularitatem, non verò subsistentiam, tum quia corpus pro altera parte in animatis terminat, vt *quod*, generationem in suo ordine, et tamen non est subsistens, cum sit alteri communicabile, vt *quo*, nempe per modum partis;

tum quia natura singularis, vt sic, seclusa subsistentia, est sufficiens generationis terminus, vt constat de B. Virgine Matre erga humanitatem Christi; tum tandem, quia subsistentia in Sen. Scotistarum communiori non dicit modum positiuum, sed negatiuum, & ideò actio generatiua, quæ positiua est, non extenditur ad ipsam, vt ad terminum per eam attractum, sed sistit, & consumatur in productionem naturæ singularis, & ipsa resultat ad positionem termini generationis, & sic est terminus eius dumtaxat extrinsecus, & mediatus.

Deinde, quod terminus formalis, & *quo* generationis semper sit forma, vnio numquam, probat Doctor 1. distinct. 2. quæst. 2. §. *contra istam opinionem* ex Arist. 2. Physicor. 14. vbi ait generationem esse viam in naturam, idest in formam, tanquam in terminum formalem, vt exponunt ibi Interpretes; ac etiam efficaci ratione, quia terminus formalis, vt ait Doctor, & d. 7. qu. vn. & quol. 2. ar. 3. & concedunt ipsemet Aduersarij, est ille, in quo generans assimilat sibi genitum, & a quo genitum specificatur, hac enim ratione dicitur terminus *quo*, quia nimirum est id, quo terminus totalis constituitur in suo esse formali, & specifico, vt declarat cit. 2. distinct. 5. quæst. 3. §. *ideò tenendo*, hoc autem efficit forma, non vnio, quia vnio non est substantia, sed accidens, & merus respectus ex dictis disp. 5. Phys. q. 9. nec est de essentia compositi, sed mera conditio applicans causas intrinsecas ad eius constitutionem ex dictis ibidem quæst. 52. art. 2. & hoc totum ex professo docuit Doctor 3. d. 1. q. 2.

53 Neque necesse est ad rationem termini formalis in generatione, vt de nouo accipiat esse per eam, & ideò dicatur terminus eius; vt perperam contrarij putant, nam æquè benè dicitur terminus ad quem, etiam quando præexistit, dummodo de nouo in materiam inducatur, sic enim adhuc dicitur terminus, ad quem de nouo materia transit, & quem de nouo acquirit, cum prius non haberet; ac etiam æquè benè præfata munera exercet termini formalis scilicet constituendi formaliter, specificandi, assimilandi, &c. non enim constituit denuò compositum, illudque specificat præcisè, quia ipsa de nouo producatur, sed quia de nouo inducitur, & vnitur materiæ, vnde vt benè notarunt Ruuius, & Io. de S. Th. cit. quando forma non producitur per generationem, sed introducitur, & vnitur, & sic sola vnio producitur, adhuc non producitur, vt constituens formaliter, sed vt communicans, & applicans id, quod constituit vt forma; igitur forma in quacunque prorsus generatione semper terminus formalis existit, terminus quidem, quia terminat, si non actionem productiuam, vel eductiuam, saltim inductiuam, & vnitiuam, ac etiam materiæ, quæ deserendo priuationem transit ad ipsam, formalis verò, quia compositum constituit ipsum formalizando, & specificando. Quia tamen forma non exercet præfata munera constituendi formaliter, specificandi, assimilandi, &c. nisi vnita materiæ; & media vnione constituit compositum, hac de causa pertinere dicitur ad terminum formalem, vt conditio necessariò prærequisita, non autem vt ratio terminandi; & hanc opinionem defendit quoque Vasq. 1. p. disp. 162. cap. 3. & 3. p. disp. 19. cap. 2.

54 Aduersus hanc concl. instatur primò probando formam esse terminum *qui*, & primum in generatione, non compositum; illud enim propriè, & primò fit, & generatur; quod secundum se totum generatur, & fit, at compositum non fit in generatione secundum omnem sui partem, quia materia præexistit, sed sola forma secundum se totam producitur, ergo, &c. Rursus illud per se primò generatur, & propriè, quod transit de non esse ad esse, talis est forma sola, & si composito competit, idest ratione formæ, ergo &c. & hac ratione Ioan Grammaticus contra Proclum asseruit magis propriè formam generari, quam compositum.

Resp. Scot. in Met. loc. cit. argumentum concludere de primitate totalitatis, quo sensu dicitur aliquid alteri competere primò, idest secundum omnem sui partem, non autem de primitate adæquationis, sic enim primò producitur, quod habet rationem totius, non partis, quia ad illud spectat per se esse, & fieri. Ad aliud neg. min. immò vt diximus ex Scot. 3. d. 2. q. 2. id, quod primò primitate vniuersalitatis accipit esse in omni generatione, est totum, interdum cum ambæ partes præexistere possunt, & in tali casu solùm compositum transit de non esse ad esse, in generationibus vero, in quibus forma ex vi generationis transit de non esse ad esse, esto loquendo de esse simpliciter, vt primò recedit à non esse, compositum dicatur ratione formæ transire de non esse ad esse, tamen loquendo de esse simpliciter, vt idem est, quod esse per se per modum subsistentis, transit de non esse ad esse non beneficio formæ, sed secundum suam totalitatem, seu ratione formæ totius; alias quasdam obiectiunculas ad hoc vide apud Scotist. cit. & Bonet. 1. Physic. cap. 4. quæ soluuntur ex dictis.

55 Secundò probat Io. de S. Th. cit. ipsam subsistentiam pertinere ad terminum intrinsecum generationis, quia ille dicitur terminus intrinsecus, qui directè, & per se attingitur ab actione, non secundariò, & mediatè, sed subsistens nequit esse terminus mediatus, ac secundarius supponens alium primarium productum, quia completum, & integrum esse, ad quod ordinatur generatio, primò, & per se inuenitur in ipso subsistente, non ante subsistentiam, ergo res vt subsistens, & ipsa etiam subsistentia ingreditur terminum intrinsecum generationis. Confirmant Complu. ex D. Th. forma totalis v. g. equinitas non est vt *quod*, sed vt *quo* aliud est, suppositum verò habet esse, vt *quod*, ergo natura totalis non fit, vt *quod*, sed solum suppositum. patet conseq. nam cum fieri sit via ad esse non poterit fieri vt *quod* id, quod non habuerit esse, vt *quod*.

Resp. neg. min. natura enim singularis, & per se existens est sufficiens terminus generationis seclusa subsistentia, vt dicunt Theologi de humanitate Christi, & in natura singulari inuenitur sufficienter integrum, & completum esse, ad quod ordinatur generatio, & ideo Doctor 1. d. 6. q. 1. §. *contra conclusionem* inquit, quod terminus generationis est esse existentiæ, non subsistentiæ, nisi secundarius, & resultans. Ad Conf. vltro concedimus naturam, vt sic, scilicet equinitatem non esse, nisi terminum *quo* totalem generationis, non autem *quod*, addimus tamen non tantum suppositum, sed etiam singulare antecedenter ad subsistentiam esse vt *quod*, & fieri, vt *quod*, ac proinde esse sufficientem terminum generationis totalem, & *quod*.

56 Tertiò instatur, quod forma non sit terminus formalis, *quo* generationis, sed vnio; Tum quia non semper producitur forma, sed benè semper vnio, oportet autem assignare pro termino formali generationis aliquid de nouo factum, alioquin generatio noua non esset, saltim respectu termini formalis. Tum 2. quia etiam quando forma producitur, non adhuc benè ponitur terminus formalis generationis, quia non agens formam producens dicitur generare, sed quod illam vnit, vt constat in humana generatione, vbi homo dicitur generare hominem, non quia formam producat, sed quia illam vnit, vnde etiam si forma materialis præexisteret à Deo producta, si agens naturale illam postea materiæ vniret, diceretur verè generans non Deus. Tum 3. terminus formalis est, quo habetur totalis, at posita forma non habetur compositum, si nimirum à Deo produceretur extra materiam, posita vnione habetur, ergo. Tum 4. ille est terminus formalis ad quem in generatione, qui contraponitur termino a quo formali, sed hic est priuatio formæ in materia, ergo terminus ad quem erit præsentia, seu vnio formæ cum ea. Tum 5. actiones distinguuntur per terminos formales, at actio creatiua, & generatiua distinguuntur per formam vnitam, vel non vnitam, nam vnita subiecto est terminus generationis, non vnita creationis, ergo, &c. Tum 6. ex sola variatione vnionis variantur species actionis, vt cum anima rationalis vnitur per generationem, vel reunitur per resurrectionem, non est variatio penes formam, sed penes diuersam formæ vnionem, ergo sola vnio est terminus formalis specificans actionem. Tum 7. applicatio corporis ad hanc superficiem facta per motum habet pro termino formali Vbi, & præsentiam, non autem corpus, quod fit de nouo præsens, ergo etiam cum per actionem generatiuam vnitur forma subiecto, non est dicendum formam vnitam esse terminum illius actionis, sed ipsam vnionem. Tum tandem quia forma non est terminus generationis, nisi vt vnita materiæ ergo vnio erit terminus formalis, non forma.

57 Resp. vt diximus non semper opus esse, vt terminus formalis in generatione producatur, sed sufficit, vt de nouo inducatur, sic enim generatio vndequaque dicitur noua, in ratione productionis ex termino totali, qui semper de nouo accipit esse, in ratione mutationis ex formali, qui vt minimum semper de nouo inducitur in materiam. Ad 2. iam diximus q. præced. art. 2. & adhuc magis mox dicemus, actionem vnitiuam esse prorsus distinctam à generatiua, licèt hæc sit necessariò connexa cum illa, & habere alium, & alium terminum, verum igitur est agens, quod vnit partes, generare etiam compositum, non formaliter, quasi per eandem actionem, sed concomitanter, quatenus vna actio est connexa cum alia, & terminus vnius cum termino alterius, quomodo autem dicatur homo hominem generare, patebit disp. finali. Ad 3. posita forma, non quidem absolutè, sed in materia, habetur terminus totalis scilicet compositum eius beneficio, vt termini formalis, & beneficio vnionis, vt præuiæ conditionis applicantis ipsum formalem terminum. Ad 4. potius est pro nobis, priuationi namque, quæ ponitur generationis principium, vt terminus formalis à quo, opponitur ipsamet forma, non vnio formæ, alioquin vnio, non forma esset principium generationis, vnio igitur interuenit in generatione, non vt principium per modum termini ad quem, quia hoc est forma ex 1. Phys. sed vt conditio applicans illum. Ad 5. vt diximus præcedent. quæst. artic. 2. actio creatiua, & generatiua distinguuntur potiùs ex parte subiecti, & termini à quo, quam ex parte termini ad quem, quia eadem forma potest creatione, & eductione produci, cum autem actiones dicuntur distingui per terminos, hoc ita intelligendum est, vt diximus disput. de motu, quod diuersitas terminorum, semper facit diuersitatem actionum, non è contra, ita quod ex diuersitate eorum valet inferri diuersitas actionum, non verò ex identitate identitas, falsum etiam est in generatione formam vnitam esse terminum vnius, & eiusdem actionis, quia diuersis actionibus attingitur entitas absoluta formæ, & respectiua vnionis. Ad 6. neg. assumptum cum prob. quia si ista vnio, qua vnitur ista forma, posset alteri adhiberi, eodem modo illam vniret materiæ, vnde ait Doctor 4. d. 43. q. 1. ad vlt. princ. quòd compositum potest redire idem, licet non redeat eadem vnio partium, quia illa vnio non est de essentia totius, nec illa vnio est illa entitas totalis, quæ est ex partibus, nec forma illius entitatis; potest etiam negari probatio assumpti, tum quia in resurrectione si redeunt partes eædem, redibit quoq; eadem vnio, tum quia generatio hominis, & resurrectio non differunt specie, quia hec fiat in instanti, & illa processu temporis, instantaneum enim, & successiuum nõ sunt essentiales differentiæ

rentiæ mutationis, vt dictum est disputat. cit. Ad 7. negatur per actionem generatiuam formam vniri subiecto, vnitur namque per vnitiuam, & gratis concedimus vnionem, non autem formam, esse talis actionis terminum Ad 8. si ly *ut* reduplicat rationem formalem terminandi, neg. assumptum, si solam conditionem, verum est, at neg. conseq.

58 Tertiò, ad idem arguit Aresf. cit. terminus formalis est, qui per ipsam generationem de nouo fit, sed vnio est, quæ fit de nouo in quacunque generatione, non forma, quia hæc interdum præexistere potest tempore, vel natura, vt patet in hominis generatione, ac nutritione, ergo &c. & ait hanc difficultatem esse indissolubilem; Verùm quia in maiori, quam sæpè negauimus, tota consistit difficultas, eam pluribus probare conatur, quia omnes concipiunt terminum generationis esse illum, ad quem terminatur generatio, & generationem in hoc differre à motu locali, & cæteris mutationibus. quòd illarum termini possunt esse præexistentes, non ita generationis, generatio enim est transitus à non esse ad esse, quod autem est, non potest transire à non esse ad esse. Conf. ex eius contrario scilicet corruptione, nam omnes censent corruptionem terminari ad non esse, ergo sicut quod est terminus corruptionis, debet post eam non existere, ita quod est terminus generationis, debet ante eam non præstitisse. Nec valet effugium, quod hoc debet intelligi de termino totali, non formali. Quia si terminus formalis posset præexistere, idem dicendum est de termino totali, tum quia terminus totalis non fit diuersa actione à termino formali, sed per eandem posito termino formali etiam ipse resultat, ergo quod sufficit ad terminum formalem, sufficiet quoque ad totalem, tum quia terminus formalis est ratio formalis, cur aliquid termino totali conueniat, ergo si termino formali non conuenit hic transitus, neque conueniet ipsi termino totali, nam in reliquis omnibus motibus terminus totalis respondet termino formali, & sicut terminus formalis alterationis est qualitas, ita totalis est quale; quòd si qualitas intenditur tantum, & non fit de nouo, ita etiam terminus totalis intendi dicitur, & idem patet in augumentatione, & in cæteris. Rursus probat eandem maiorem, si terminus formalis potest ipsi generationi præexistere, non erit ratio, cur & materia non dicatur terminus formalis generationis, nam de essentia compositi non minus est materia, quàm forma, & ipsa quoque assimilat genitum generanti, cur igitur compositum diceretur generari ratione formæ, non autem ratione materiæ, nisi quia materia præexistit? Conf. quia in Creatione terminus formalis non magis dicitur forma, quàm materia, quia neutra præexistit. Denique quod non producitur, non terminat actionem, ergo si terminus formalis terminat generationem, debet illa produci.

59 Resp. neg. maior. quia vt dictum est, non est necesse formalem terminum de nouo produci in sua entitate, sufficit solum, quòd de nouo communicetur rei constitutæ, quod constat in productionibus diuinis, in quibus essentia ponitur terminus formalis earum, cum tamen ipsa non producatur, sed solum termini totales; adhuc tamen dicitur terminus generationis, quia terminat inductionem, & transitum materiæ de priuatione, & de potentia ad ipsam; neque in hoc differt generatio à cæteris motibus, sed ex alijs capitibus; cum verò dicitur generatio transitus de non esse ad esse, corruptio è contra, potest hoc intelligi de generatione, & corruptione in ratione mutationis, vel productionis, & destructionis, primo modo transitus dicitur de subiecto, & sic transire dicitur materia de non esse formæ ad esse formæ, etiamsi forma præexistat, dummodo in eam inducatur, alio modo dicitur de composito, & de termino totali, non formali, vt dicitur in responsione inter arguendum allata, ad cuius impugnationem negatur assumptum, ad 1. prob. neg. terminum formalem, & totalem fieri eadem actione, nam licet posito formali totalis necessario resultet, hoc tamen non tollit diuersitatem actionum, sed solum infert necessariam connexionem vnius actionis cum alia ex suppositione alterius; sicut posito assensu præmissarum necessitatur intellectus ad assensum conclusionis, & tamen assensus conclusionis est distinctus actus ab assensu præmissarum. Ad aliam prob. eiusdem assumpti neg. consequ. neque enim oportet, immo repugnat, quicquid conuenit, vel non conuenit termino formali, conuenire totali, alioquin inter illos nulla prorsus esset distinctio, totalis, ergo tam in generatione substantiali, quam accidentali semper accipit esse de nouo seruata proportione (quia in accidentali accipit esse de nouo secundum quid, non simpliciter, nam aqua igni applicata non fit simpliciter, sed fit calida) formalis verò quantum est de se potest præexistere, æquè enim aqua fit calida per calorem in ipsa denuò productum, ac per præexistentem in eam noniter inductum. Ad aliud principale neg. sequela maioris, materia enim ideò non dicitur terminus formalis, non quia præexistit, sed quia non specificat, & formalizat compositum, nec ipsum assimilat in specie generanti, sed tantum in genere, nec forma transit ad ipsam, sed ipsa ad formam recipiendo, & patiendo, qua ratione inquit Doctor 1. distinct. 5. quæst. 2. §. *tertio principaliter*, quòd si forma præexisteret, & materia de nouo adueniret, seque illi subijceret, adhuc forma exerceret munera formæ, & esset terminus formalis, ob rationem allatam. Ad Conf. etiam in creatione potest forma dici terminus formalis, quia terminat illam specificando, & formalizando compositum, quod non gerit materia. Ad vltim. iam dictum est etiam quando forma producitur, non attingi per generationem, sed alia actione distincta, quæ dicitur eductio, quando verò non producitur, dicitur terminus generationis, quatenus de nouo inducitur, & materia transmutatur ad ipsam, vnde in tali casu dicitur terminus ad quem generationis, præsertim in ratione mutationis.

60 Quarto arguitur ad idem ex alio capite, vnitio est formaliter generatio, cum in productione vnionis consistat formaliter productio compositi, ergo quod est terminus formalis vnitionis, erit terminus formalis generationis, sed vnio est terminus formalis vnitionis, quia vnitio per se, & formaliter tendit ad vnionem, ergo idem modus vnionis erit terminus formalis generationis, maiorem, in qua consistit tota difficultas, probat Auersa q. 14. sect. 3. Tum quia producere totum quatenus, & compositum, quatenus compositum, est producere ipsam totalitatem, & compositionem, sed hæc formalissimè in ipsa vnione consistit, ergo productio vnionis est verè, & formaliter productio compositi. Tum 2. compositum non est aliud, quàm partes vnitæ, ergo productio compositi est actio illa, qua partes fiunt vnitæ, talis est vnitio, ergo. Tum 3. si agens produceret ambas partes, nec eas vniret, totum non efficeret, si è contra illas præexistentes inueniret, ac postea vniret, verè efficiet vnitum, & compositum, ergo productio vnionis partium est productio compositi. Tum tandem compositum corrumpitur per solam dissolutionem vnionis etiam remanentibus partibus in se, vt patet in morte hominis, sicut ergo dissolutio vnionis est corruptio totius, ita eiusdem vnionis productio est entitatis compositi generatio.

61 Resp. ex dictis q. præced. ar. 2. falsam esse maiorem, nam vnitio est actio accidentalis, quia terminatur ad vnionem, quæ est merus respectus, generatio verò est actio substantialis ad tertiam entitatem compositi terminata; ad rationes verò, quibus eam probare conatur Auersa, patet ex dictis disp. 5. Phys. q. 4. ar. 2. & q. 12. artic. 2. & quæst. 13. ar. 1. in Sol. præsertim ad 2. procedunt enim ex æquiuocatione compositionis, & compositi, nam compositio potest sumi dupliciter, vt ibi dictum est, vel purè grammaticaliter, vt sonat nominis etymologia, vt nempe significat simul positionem partium, vel philosophicè, vt significat causalitatem partium intrinsecam in ordine ad totum; compositio in primo sensu est respectus extrinsecus adueniens, & versatur inter partes adinuicem, & est idem, quod vnio, at in secundo sensu est respectus intrinsecus adueniens, & versatur inter partes, & totum, & est idem, quod causalitas totius, actiua quidem ex parte partium componentium, passiua ex parte totius constituti; compositio in primo sensu constituit totum, quod dicitur vnitum, aggregatum nempe ex materia, & forma, compositio in secundo sensu constituit totum, quod dicitur vnum coalescens ex illa collectione, & aggregatione partium, quod solum verè, & propriè dicitur totum, neque enim idem sunt esse vnitum, & vnum, quia esse vnitum est effectus formalis vnitatis receptus in partibus, & partes afficiens, esse autem vnum est effectus formalis vnitatis receptus in composito, seu toto, illudque afficiens, vnde totum dicitur vnum, non autem vnitum, quam doctrinam ferè dedimus loc. citato. Hinc ad 1. dicimus procedere de toto impropriè dicto, & de composito grammaticaliter sumpto; quod si in maiori loquitur de toto propriè dicto, & composito philosophicè sumpto, tunc est neganda minor, quòd nempe compositio totum in hoc sensu constituens consistat in vnione. Ad 2. verum est assumptum de composito, grammaticaliter sumpto, non philosophicè. Ad 3. agens partes vniens non solum efficit vnitum, scilicet aggregatum ex partibus, sed etiam vnum, & est tertia entitas resultans ex illo aggregato, vt ex integra causa, distinctis tamen actionibus, nam illud efficit vnitione, hoc autem generatione. Ad 4. in compositi interitu non sola amittitur partium vnio, quia esset corruptio merè accidentalis, cum vnio non sit, nisi respectus, sed tertia entitas ex partibus coagmentata, & sic etiam de generatione dicendum, quod in ea non acquiritur tantum vnio, sed tertia quædam entitas; immo hæc est ratio, qua mouetur Doctor ad ponendum totum esse quidpiam partibus superadditum etiam vnitis, quia inquit ipse 3. d. 2. q. 2. §. *de secundo*, neque generatio substantialis est per se ad respectum, vt ad terminum ad quem, nec etiam corruptio est à solo respectu, vt termino à quo.

62 Itaque fundamentum huius nostræ assertionis est realis distinctio totius essentialis à suis partibus etiam simul vnitis, quam fusissimè probauimus disp. 5. Physic. q. 13. ar. 1. & præter Auctores ex Thomistica schola eam tuentes ibi citatos sequuntur etiam Soncin. 7. Met. q. vlt. Flandria 4. Met. Iauel. & Aquarius ibid. Conimbr. 1. Phys. cap. 2. q. 1. Fonseca 7. Met. c. 17. qu. vlt. Vasquez etiam id defendit tom. 1. in 3. p. disp. 19. n. 26. sed in quodam sensu, quem reijcit Doctor 8. Met. qu. 4. ait enim quod cum forma substantialis vnitur materiæ, communicat ei quoddam esse substantiale à forma, materia, & vnione distinctum, & secundum ipsum id est esse, quod totum partibus superaddit. Hoc est prorsus falsum (ait Doctor) si intelligatur, quod effectiuè causat in materia aliud esse à seipsa, dat enim esse materiæ formaliter, & hoc esse est ipsamet forma communicata, quia ipsammet materiam informat, nec compositum etiam formaliter est illud esse, vnde fuga de illo esse communicato non videtur esse, nisi vocalis tantum, ita Doctor; & hac ratione nos quoque hoc Vasquez figmentum refellimus disp. 5. Physic. q. 3. art. 3. quia sicut forma accidentalis præcisè per vnionem sui cum subiecto commu-

nicat suum effectum formalem illi absque alio esse deriuato ab ipsa forma, vt Vasquez ibi concedit, ita substantialis forma præcisè per vnionem sui communicabit materiæ effectum suum formalem, & tota ratio est, quam innuit Doctor, quia effectus formalis formæ nil aliud est, quam forma vnita subiecto, vt nos quoque dicimus ibi? verus igitur, & legitimus modus ponendi totum distingui realiter à partibus non est hic, nec ille, quem dedit P. Faber theor. 21. capit. 3. & adeò Mordicus perpetuo defendit 3. sentent. disputatione 19. cap. 3. & rursus 7. Met. disputatione. 22. quod scilicet distinguitur à partibus vnitis quidem, non tamen transactis in tertiam entitatem, & totum iam constituentibus; sanè tanta altercatione opus non erat, si totum hoc tantum modo à partibus distinguitur, quoniam etiam Auerroistæ concedunt, quod partes, dum totum actualiter constituunt, sint idem realiter cum ipso toto, nec enim ipsi contendunt totum esse idem cum partibus, antequam ex illis ipsum totum sit actualiter constitutum, nec de hoc vnquam dubitauerunt, sed tota dubitatio semper fuit de partibus, vt totum actualiter constituunt, quare si in hoc sensu Scotistæ illis concedunt totum non distingui à partibus, coincidunt adæquatissimè in eorum sententiam, vt notauit Contarenus q. de distinctione partium à toto cap. in fine vbi gloriatur de confessione Scotistarum ita loquentium.

63 Verus itaque sensus distinctionis totius à partibus, & quem intendit Doctor 3. d. 2 quæst. 2. traditur à nobis disp. cit. Physic. q. 13. ar. 1. (quicquid ibi dicat P. Cauell. in Scholio, & Meruisse lib. 2. Met. c. 3. 4. p. q. 4. vbi inquit Doctorem cit. 3. d. 2. q. 2. solam distinctionem formalem intendere inter totum, & partes, non realem, quod delirium refellimus disp. 5. Physic. cit.) vbi adeò exactè hanc controuersiam pertractauimus, vt quamuis post illius editionem alij graues Auctores pro opposita sent. strenuè decertantes ad manus peruenerint, vt Compl. 1. Phys. disp. 6. Contaren. cit. Aresius 1. de Gen. disp. 2. q. 13. Io. de S. Thom. 1. Physic. q. 6. ar. 2. Manca 1. Phys. q. 1. dub. 1. Arriag. disp. 5. Phys. sect. 1. nec obiectiunculam quidem offenderimus, quæ ibi adamussim præuisa, & sedata non fuerit; nec vllam rationem afferunt vrgentem, nisi contra distinctionem realem totius integralis à partibus, quam nos quoque ibidem inficiamur art. 2. potest etiam pro nostra senten. videri Zerbius 7. Met. qu. 19. vbi luculentissimè eam pertractat, & Angeil. de formæ proprietatibus pag. nobis 199. Quæ verò contra nos scripsit Ferchius lib. defens. à pag. 397. pro tuenda sententia P. Fabri de toto, & partibus examinata sunt, & examinata libr. expurg. querel. 54.

APPENDIX DE CAVSALITATE MATERIÆ, ET, FORMÆ.

POst assignatum terminum generationis, quod est compositum, hic tractant aliqui, quomodo materia, & forma illud causent, & in quo consistat talis causalitas, de quo quia satis dictum est disp. 5. Phys. q. 4. ar. 2. hic aliud non esset addendum. Verùm quia Poncius in append. apolog. num. 209. quædam nostra impugnat ibi dicta, hic aliquantisper sistendum est. Negauimus disp. 5. Physic. quæst. 4. artic. 2. causalitatem materiæ, & formæ erga compositum consistere in substantiali earum vnione adinuicem suffulti præsertim auctoritate Scoti 3. distinct. 2. quæst. 2. litt. F. vbi dicebamus expresè negare vnionem materiæ, & formæ esse causalitatem compositi, sed tantùm conditionem sine qua non; quo dicto vehementer accensus hic Auctor in append. nu. 212. inuehitur in nos exprobrans, quod non legerimus, vel intellexerimus Doctorem loco citato, & producto textu Scotico, quia in eo verbatim non reperitur illa propositio, quod vnio concurrat tantùm vt conditio, sine qua non; non verò vt causalitas ad constitutionem compositi, concludit hanc non haberi in eo textu nec expresè, nec etiam implicitè, quod maius est.

Verùm quia expresè ibi habet Doctor, quod ita se habet vnio ad causas intrinsecas, vt approximatio ad extrinsecas, vnde nos deducebamus, quod sicut approximatio in extrinsecis non est earum causalitas, sed tantùm conditio sine qua non; ita pariter se habebit vnio in causis intrinsecis. Respondet similitudinem non currere quatuor pedibus, & quod Doctor solùm posuit paritatem inter vnionem, & approximationem quantùm ad hoc, quod quemadmodum approximatio requiritur ad effectum, & tamen non est de essentia effectus; ita vnio posset requiri ad totum, quamuis non esset de essentia eius, nec aliud debeat intendere Doctor ad resolutionem suæ quæstionis. Contra, quia neque etiam Doctor exprimit ibi talem paritatem, non habet ergo maius fundamentum in eo textu paritas sua, quam nostra; tum quia paritas prætensa à Poncio necessaria non erat absolutè loquendo ad resolutionem quæstionis ibi propositæ, hæc enim erat, an totum sit aliud à suis partibus simul sumptis; vt patet ex §. *sed hic est*, sed cum hoc, quod vnio sit de essentia totius, adhuc sustineri potest, quod sit aliud realiter à suis partibus, vt de facto nonnulli tenent; parum ergo refert ad solutionem talis quæstionis, quod vnio sit de essentia totius, vel non; Demum maiorem habet probabilitatem paritas à nobis prætensa, quam prætensa ab Aduersario, nam ipse pro sua nullum expositorem habet, at nos habemus Lichetum supremum Scoti expositorem, qui docet explicationem à nobis datam, cum inquit, vnionem præcedere totum, non sicut causalitas totum, sed sicut effectus prior posteriorem, an autem rectius Scotum intellexerit Poncius, vel Lichetus, iudicent alij, & hinc deducant, quam iustè nobis exprobrauerit, quod Scotum non intellexerimus in eo loco; expositionem Lich. amplectitur quoq. Aretinus Scotista eximius ibidem, & passim alij Scotistæ.

Respondet rursus Poncius, quod etiamsi Doctor expresè assereret vnionem non esse causalitatem, adhuc nõ præiudicaret suæ sententiæ, per hoc tantum intelligere vellet, quod vnio, vt vnio præcisè, & formaliter non esset causalitas respectu totius, quamuis realiter esset causalitas, quia haberet sibi realiter identificatam rationem influxus partium in compositum; quemadmodum enim absolutè possumus dicere, quod intellectus non possit velle, quamuis realiter velle possit in nostra sententia identificante intellectum voluntati, quia vt intellectus formaliter non potest velle; ita posset Scotus dicere, quod vnio non esset causalitas, quamuis realiter esset causalitas, quia secundum rationem formalem vnionis non est causalitas.

Sed hæc quoque est mera euasio, quia vt supra dictum est in hac q. Doctor 2. dist. p. qu. 5. in fine distinguit respectus vnionis materiæ, & formæ adinuicem, & earundem, vt partium causantium compositum, vt omnino diuersos, & alterius rationis; Tum quia vt ibidem dictum est, respectus vnionis est extrinsecus adueniens; respectus causalitatis est intrinsecus adueniens; hi autem respectus sunt nedum specie, sed etiam genere diuersi, & per consequens realiter, vt notat Doctor quol. 11. §. *de quarto*, ergo, &c. maior ibi probata est; minor probatur adhuc, quia de huiusmodi respectibus, talia verificantur contradictoria, quæ inferunt non tantum formalem, sed etiam realem distinctionem, nam vt diximus disp. 6. Met. q. 11. n. 215. & 227. contradictio secundum esse reale, ac entitatiuum, vt esse, & non esse absolutè sumpta, aut saltim secundum prædicata ad tale esse spectantia, vt esse productum, vel non productum, causatum, vel non causatum infert realem, ac entitatiuam distinctionem inter extrema, de quibus verificatur, quia saluari nequit per solam diuersitatem formalitatum; talis autem est contradictio, quæ verificatur de respectibus intrinsecus, & extrinsecus aduenientibus, nam vnus necessario est positis extremis, alter verò non; cum ergo hæc contradictio respiciat esse, & non esse, necessariò infert inter illos respectus realem distinctionem, alioquin de vno, & eodem respectu verificari posset, quod simul esset, & non esset positis extremis, quod est contra primum principium; per quod excluditur paritas adducta de intellectu, & voluntate, quia contradictoria de velle, & non velle, intelligere, & non intelligere de illis enunciata saluari possunt per solam distinctionem formalem illorum, vt dictum est disput. cit. Met. num. 22.

Deindè diuersitas realis relationum attenditur penes realem diuersitatem terminorum, itaut hæc necessariò inferat illam; sed respectus vnionis, & causalitatis sunt ad terminos realiter diuersos, nam vnio refert vnam partem ad aliam compartem, causalitas verò refert ambas ad totum; ergo erunt respectus realiter diuersi maior patet præsertim in nostra sententia relationes multiplicante super idem fundamentum ad solam multiplicationem terminorum; Dices vnam relationem tunc esse ab alia realiter distinctam, quando esse potest sine illa, & quia vnio materiæ, & formæ nequit esse sine causalitate compositi, ideò censeri debent vna, & eadem relatio saltim realiter. Contrà, quia per hoc non soluitur argumentum, quod contendit relationes realiter distingui per realem diuersitatem terminorum; Tum quia in Schola nostra, vt est videre apud formalistas, separatio duorum, vel separabilitas licet sit sufficiens signum distinctionis realis, non tamen adæquatum, quia quædam sunt inseparabilia, quæ adhuc sunt realiter distincta, vt dictum est in Met. disp. 6. q. 8. n. 188. cum Doctore 2. d. 2. q. 2. A. ergo ex inseparabilitate illarum relationum malè infertur realis identitas inter illas. Tum quia aliæ relationes inueniuntur necessariò connexæ in eodem subiecto, quæ adhuc sunt realiter diuersæ, patet de vno ouo, quod est alteri simile in figura, & albedine, & ab eodem numericè diuersum, & ambæ istæ relationes sunt ita necessariò connexæ, vt simul oriantur, & pereant in eodem subiecto, nec vna potest existere sine alia, & tamen nemo dicit esse eandem numero relationem; Tum quia adhuc potiori ratione posset de istis affirmari realis identitas, quam de vnione, & causalitate in materia, & forma, quia istæ ad diuersos terminos terminantur, illæ verò ad vnum, & idem ouum, & tamen illæ non asseruntur realiter identificatæ, quia similitudo fundatur super vnum, diuersitas super multa 5. Met. tex. 20.

Ex hac quoque Doctrina destruitur responsio, quam affert primæ rationi nostræ sub nu. 216. cum enim argueremus, quod partes prius intelliguntur vnitæ quam causantes, ergo in tali vnione non consistit earum causalitas, concesso antecedente distinguit consequens, in vnione formaliter, vt vnio est, transeat in vnione realiter, & formaliter, vt est influxus materiæ, & formæ in totum, negat consequentiam; Ruit hæc (inquam) solutio, veluti falso innixa fundamento, quod vnio, & causalitas in partibus sint vna, & eadem relatio realiter, & solum distinctę formaliter, & quod secundum istas diuersas formalitates varia exerceant munera vniendi, & causandi, & quia ex his muneribus vnire prius est, quam causare, ideò prius intelliguntur vnitæ, quam causantes; falsum est, quod assumit de identitate reali illarum relationum, vt hactenus probatum est; falsum item, quod ait de istis muneribus, quia vnire, & causare non sunt munera, quæ per eandem relationem realiter exercere possint, quandoquidem hoc fieri debeat per relationem intrinsecus aduenientem, illud verò per extrinsecus

acce-

accedentem : nec eadem relatio realiter referre potest ad diuersos terminos præsertim adæquatos, cum debeat realiter multiplicari ad multiplicationem terminorum in nostra schola . Et ex hac tandem Doctrina viuit instantia de esse intellectiuo, & volitiuo in homine, qui prius intelligitur intellectiuus , quam volitiuus , nec tamen hinc rectè deducitur diuersitas realis inter intellectum, & voluntatem , quia ad hoc sufficit sola diuersitas formalis, per quam instantiam intendit Poncius ostendere nullitatem nostræ consequentiæ . Cessat hæc instantia, quia vt dictum est , non currit paritas de intellectu , & voluntate in homine , & de vnione , & causalitate in partibus compositi , nam istis competunt talia munera , & prædicata , quæ necessariò arguunt realem distinctionem inter illas , vt constat ex dictis.

Alias rationes sequentes non soluit Poncius , vt solum procedentes contra Recentiores, nisi vltimam , quæ erat, quod vnio est respectus intrinsecus adueniens, & refert materiam , & formam adinuicem , non verò ad compositum, easque denominat vnitas , non causantes : ergo non erit causalitas earum in ordine ac compositum , quia talis causalitas, cum sit proprijssima , importat relationem secundi modi fundatam super potentiam causatiuam ; & refert materiam, & formam, vt causas ad compositum, & eas denominat formaliter causantes. Respondet Poncius sub n. 217. mallem sanè propter nostræ scholæ honorem auctor huius discursus in Recentiorum , aut Iesuitarum schola enutriretur , quam in Scotistica , deindè ait in toto hoc discursu peti principium , dum assumitur vnionem non denominate materiam , & formam causantes , nec eas referre ad totum per modum causarum intrinsecè causantium , & dum in probatione consequentiæ supponitur , quod non sit relatio secundi modi fundata super potentias causatiuas materiæ , & formæ.

Quid velit innuere hic Auctor in prima parte responsionis non satis capimus, nihil enim est in ea ratione, quod non sit Scoticè dictum, & absque vlla principij petitione ; si enim assumitur vnionem esse respectum extrinsecus aduenientem : sumptum est ex Scoto locis supracit. si assumitur , quod refert materiam , & formam adinuicem , non verò ad compositum, didicimus à Scoto 2. d. 1. q. 5. in fine, vbi ad 5. princ. secernit respectus , quibus materia , & forma referuntur adinuicem , vt vnitæ ab illo quo referuntur ad compositum , vt causantes : & omnia hæc in argumento assumpta satis patebant ex superius dictis in ea quæstione , & articulo , nec noua egebant probatione , & quod ait in probatione consequentiæ supponi , quod vnio non sit relatio secundi modi fundata suprà potentias causatiuas materiæ , & formæ , falsum est quoad primam partem, nam vt constat disp. 8. log. q. 10. art. 2. in explanatione secundi modi relatiuorum in fine , reducimus ad illum secundum modum omnes relationes extrinsecus aduenientes (ex vltima prædicamenta constituentes, quatenus in aliquo sensu saltim grammaticali fundantur super potentiam actiuam , & passiuam , fatemur tamen non ita propriè spectare , sicut relationes causalitatis spectantes ad prædicamentum ad aliquid , quæ proprijssimè fundantur super potentiam verè , & physicè actiuam : hoc est quod diximus in ea consequentia , quod supponitur superius probatum in ea disp. 5. ab initio : Vnde tandem non apparet ex quo capite mallet propter honorem nostræ scholæ auctorem huius discursus in Recentiorum, aut Iesuitarum schola enutriri : sed quam potiori iure id ei tota Scotistica schola ob sui honorem desiderare deberet, satis constat ex dictis, disp. 6. met. q. 1. art. 6. & disp. 12. q. 10. n. præsertim 302. vbi ex professo refelluntur nonnullæ eius opiniones principijs Scoticis etiam Tyronibus notis omninò repugnantes.

Fundamentum verò huius Auctoris ad sustinendum oppositum est hoc ; ideo potissimum colligimus causalitatem efficientis esse realiter distinctam ab applicatione ad passum , & vnionem formæ ad materiam esse distinctam realiter ab indistantia , ac dispositionibus, quia de potentia absoluta potest esse causa efficiens applicata , absque causalitate : & materia , ac forma indistantes , ac dispositæ absque vnione , ergo cum vnio nequeat per vllam potentiam esse inter materiam , & formam , absque causalitate materiæ , & formæ circa compositum , dicendum est , quod causalitas earum circa compositum non sit distincta ab vnione earum . Ad hanc obiectionem responsum est disp. 5. Phys. q. 6. art. 2. negando consequentiam , nam eadem ratione possemus inferre totum esse idem realiter cum partibus vnitis , quia non possunt dari sine toto : sicut ergo ex hoc non rectè infertur identitas istorum , ita nec in præsenti ritè infertur realis identitas vnionis , & causalitatis compositi : ratio autem , quare vnio materiæ , & formæ , quæ est applicatio earum ad causandum compositum , separari nequeat à causalitate ipsa compositi, sicut separari potest applicatio causæ efficientis, est, quia materia , & forma sunt causæ intrinsecæ necessariò , & indispensabiliter suum causantes effectum : secus est de causa efficiente , quæ est causa extrinseca.

Reijcit hanc solutionem Poncius n. 210. quia non est eadem ratio de vnione , & causalitate , ac de partibus vnitis, & toto, nam etiam si totum realiter distinguitur à partibus vnitis, est tamen ratio particularis, ob quam non possint esse partes vnitæ, quin sit totum , nempè quia ipsa vnio est causalitas partium respectu totius , vndè dicit essentialem connexionem cum toto, sicut omnis relatio actualis dicit cum termino , & etiam si totum non possit esse sine partibus vnitis, est tamen ratio particularis , ob quam distinguatur ab illis , nempè quia partes causant , causa autem debet realiter distingui à causato , siue hoc possit esse sine causa , siue non: ex suppositione autem , quod vnio realiter distinguatur à causalitate nulla prorsus est ratio , ob quam non possit esse sine causalitate ; & ex suppositione, quod causalitas nequeat esse sine vnione, nulla est ratio , ob quam debeat distingui realiter ab vnione ; ergo vel dicendum est , quod vnio possit esse sine causalitate ; vel quod causalitas identificetur realiter vnioni : ex quo etiam deducit non valere disparitatem allatam inter vnionem , & applicationem causarum extrinsecarum ; si enim causalitas causarum intrinsecarum sit realiter distincta ab vnione earum, nulla ratio assignari potest, cur non possit esse vnio sine illa, sicut contingere potest in extrinsecis ; & omninò debet assignari ratio , quam nos non assignamus, cur ob non necessariam connexionem colligatur distinctio causalitatis efficientis ab applicatione , & tamen non colligatur sufficienter indistinctio causalitatis causarum intrinsecarum ab earum vnione ex necessaria earum connexione.

Resp. per hanc impugnationem solutionem allatam non infringi , at in forma respondere nequimus , vt continuo petit hic Auctor , quia nec ipse in forma posuit argumentum ; negamus igitur non esse eandem rationem de vnione , & causalitate , ac de partibus vnitis , & toto , quantum ad præsens spectat ; cumque id probat , quia est peculiaris ratio , ob quam partes vnitæ nequeant esse sine toto , quia nempè earum vnio est ipsa causalitas totius , dicimus hanc esse manifestam principij petitionem , hoc enim est , quod negamus , & de quo est controuersia ; & cum subdit , ex suppositione , quod vnio distinguitur realiter à causalitate , nullam esse rationem , quin possit esse sine causalitate , & ex suppositione , quod causalitas nequeat esse sine vnione nullam esse rationem , ob quam debeat realiter distingui ab vnione , negatur hoc assumptum quoad vtramque partem ; quia nec distinctio realis aliquorum est præcisa , & adæquata causa separationis , vel separabilitatis eorum , neque è contra inseparabilitas aliquorum est sufficiens , ac adæquata causa , vel signum identitatis eorum , cum ex alijs capitibus possit talis inseparabilitas prouenire, vt notat Scotus 2. d. 1. qu. 5. M. & d. 2. qu. 2. ab initio, vt constat de duabus similitudinibus duorum alborum , quarum vna distinguitur realiter ab alia , nec tamen esse potest sine illa ; & ex hoc quod vna nequit esse sine alia, non benè infertur realis identitas inter illas ; & ne dicatur exemplum non esse ad rem , quia duæ illæ similitudines sunt simul natura , & naturali intelligentia , ex qua simultate prouenit earum inseparabilitas ; at vnio saltim ratione videtur causalitatem præcedere , quia partes non causant , nisi præintelligantur vnitæ ; demus exemplum omninò adaptatum de coexistentia , & similitudine duorum alborum , hæ quidem duæ relationes sunt realiter distinctæ, vt probatum est disp. 8. log. nu. 49. & vna præintelligitur aliam præcedere , quia similitudo non concipitur resultare inter duo alba ; nisi prius coexistentia ; nec vna potest ab alia separari, non enim possunt duo alba coexistere , quin etiam sint similia ; nec tamen ex hac inseparabilitate benè deduceretur identitas inter illas , sic ergo etiam in proposito, ex hoc quod causalitas nequeat esse sine vnione , non benè infertur identitas realis cum ea , neque ex hoc , quod vnio realiter distinguatur à causalitate benè infertur , quòd possit esse sine illa , quia nec inseparabilitas est sufficiens signum realis identitatis , nec realis distinctio causa sufficiens , & adæquata separabilitatis , quandoquidem inseparabilitas aliquorum ex alijs capitibus prouenire potest , quam ex eorum reali identitate.

Et in proposito ratio inseparabilitatis vnionis partium à causalitate , etiamsi sint relationes realiter distinctæ , est quam assignauimus in priori solutione , quia nempè materia , & forma sunt causæ intrinsecæ , quæ necessariò , & indispensabiliter causant compositum eo ipso , quod sunt vnitæ , neque hoc est nostrum inuentum , sed communis doctrina omnium Scotistarum , & præsertim Lichet. 2. d. 1. q. 5. ad argumentum Ocham , & 2. d. 12. qu. 2. ad instantias Caiet. & in 3. d. 3. vbi ait Deum impedire posse effectum causarum extrinsecarum , non tamen intrinsecarum , & tandem est communis doctrina omnium Theologorum , dum dicunt Deum supplere non posse causalitatem intrinsecam materiæ , & formæ erga compositum , quia dicit imperfectionem , posse tamen supplere causalitatem efficientis , quia talis influxus non habet imperfectionem indispensabiliter annexam ; ex quo etiam patet optimè valere disparitatem à nobis allatam inter vnionem materiæ , & formæ , & applicationem causarum extrinsecarum in prima solutione ; Ratio tandem , quam petit à nobis Poncius assignari debuisse , (quamuis debiti chirographum non ostendat) cur ob non necessariam connexionem colligatur benè distinctio causalitatis efficientis ab applicatione ; & tamen non colligatur sufficienter indistinctio causalitatis causarum intrinsecarum ab earum vnione ex necessaria earum connexione ; hæc , inquam , ratio satis patet ex iam allata doctrina de signis distinctionis realis , quæ est communissima inter nostros formalistas , quia nimirum separabilitas est sufficiens signum distinctionis realis aliquorum , at è contrà inseparabilitas non est sufficiens signum identitatis realis , cum hæc ex alijs capitibus oriri possit , cuius regulæ in nostra schola notissimæ ignorantia , vel inaduertentia in hoc negotio præfatum Auctorem duxit in errorem , vt putaret , quod sicut in causis extrinsecis ex non necessaria connexione causalitatis earum cum applicatione sufficien-

ter deducitur realis distinctio causalitatis efficientis ab eius applicatione; ita è contra in intrinsecis ex necessaria connexione vnionis earum cum causalitate realis identitas inter eas inferri deberet.

ARTICVLVS II.

De subiecto, ac termino Corruptionis.

64 RESoluenda est hæc dubitatio eadem methodo, qua præcedens de generatione in superiori articulo, distinguendo nimirum de corruptione sub ratione mutationis deperditiuæ, & sub ratione actionis destructiuæ, sic enim facile erit adinuenire subiectum, & terminum; Nam si de ipsa sit sermo sub ratione mutationis, in confesso est apud omnes subiectum eius esse materiam, in qua velut in communi arena vtraque exercetur mutatio ex 1. Phys. terminus autem est non esse, seu priuatio formæ, nam quemadmodum per generationem transit materia de non esse formæ ad esse formæ, ita è contra per corruptionem transit de esse formæ ad non esse formæ. Si vero sumatur in ratione destructionis, seu destructiuæ actionis, terminus erit non esse compositi, sicut enim per generationem in ratione productionis solùm compositum accipit esse, hoc enim est, quod propriè, & per se dicitur generari, ita compositum est, quod propriè dicitur corrumpi, & per corruptionem desinere; secus est de forma, quæ sicut propriè non dicitur generari, sed educi de potentia subiecti, ita nec propriè dicitur corrumpi, sed desinere in materia, & in eius potentiam rursus reduci; tamen ob nominum penuriam dicitur etiam forma corrumpi in communi modo loquendi, & sic terminus corruptionis formæ erit non esse eius in subiecto, terminus corruptionis compositi erit non esse eius remanente materia, ita quod terminus corruptionis, siue formæ, siuè compositi, vt ab annihilatione distinguitur, est negatio in genere, quod totum constat ex dictis quæst. præced. art. 3.

65 Sed dices, dum gratia destruitur in anima nostra desinit in subiectum, manet enim subiectum eius, scilicet anima post eius desitionem, & tamen dicitur annihilari, non corrumpi, sicut è contra, dum incipit in anima, dicitur per creationem incipere, non per generationem, vel eductionem. Rursus si ipsa anima nostra destrueretur, etiam maneret subiectum nempè corpus, & consequenter in subiectum desineret, & tamen non diceretur corrumpi, sed annihilari, ergo non benè, ponitur negatio in subiecto terminus corruptionis formæ, quia id etiam conuenit annihilationi. Bassol. hanc difficultatem de gratiæ desitione tangit in 4. d. 11. qu. 4. art. 2. & ægrè resoluit, quia persistit in eo principio, quod gratia incipiat in anima per creationem, & consequenter desinat per annihilationem; at nos facili negotio euadimus, nam sicut admittimus eam ea potentia animæ educi disput. 3. Phys. quæst. 5. artic. 2. quia fit in subiecto, & dependenter ab eo, cum sit forma suapte natura inhærens, sic in præsenti eius desitionem in anima dicimus esse corruptionem. Secus est de anima, esto desineret in corpore, quia est forma per se subsistens, vnde sicut in eius inceptione, esto fiat in corpore, non ob id dicitur educi, vel generari, quia non fit dependenter ab eo, sed solum cum eo, ratione suæ subsistentiæ, & independentiæ, ita in eius desitione non esset dicenda corrumpi, vel in subiectum desinere, esto desineret in corpore. Hinc grauiter errant Rubion. 2. d. 1. qu. 4. art. 2. dicens etiam animam ipsam generari, quia fit in præsupposito subiecto, vt ceteræ formæ.

66 Quia verò hunc communem omnium sensum de formarum materialium interitu tentauit labefactare Ferch. ab initio quæst. cit. ostendens formam substantialem non esse idoneum corruptionis terminum, rem hanc examinare non pigeat; & quidem veritas hæc adeò est obuia, & explorata, vt satis esset solùm eius rationibus satisfacere, communis enim omnium sensus a tot sæculis in dubium à nullo vnquam reuocatus sufficiens esset eius approbatio, sed ad maiorem adhuc rei certitudinem probare libet commune placitum, tum ex Arist. tum ratione, sed prius notare oportet, quod aduertit Ferch. ibidem cap. 5. n. 29. quod apud Arist. quod dicitur separabile ab alio, quod ab eo auulsum adhuc suum esse retinet, quòd si per actualem disiunctionem intereat, dicitur inseparabile; probemus igitur in hoc sensu non omnem formam substantialem esse separabilem, imò omnes materiales, eo ipso quòd à materia diuelluntur, interire, & corrumpi, & quidem omnes huiusmodi formas substantiales esse in hoc sensu inseparabiles, atque adeo corruptibiles, docuit Arist. non semel, 1. Phys. tex. vlt. 2. Phys. 12. secundo de Anima, & alibi, sed quid moramur? Ferch. ipse à cap. 6. quamplura adducit ex Arist. loca, in quibus loquens de formis substantialibus asserit quasdam esse separabiles, quasdam non, & inter alia luculentissimus est quem adducit ex 5. Met. 3. si ergo apud Arist. non omnes formæ substantiales sunt separabiles, sed aliquæ tantum, quomodo sine contradictione potuit vnquam asserere, omne formam substantialem, quatenus ab accidentali distinguitur, esse separabilem, vt conuincere Ferch. intendit cap. 2. ex eodem Arist. sanè istæ contradicunt *omnis forma substantialis est separabilis, quædam forma substantialis non est separabilis*, si hanc ergo Arist. sexcenties docuit, teste Ferchio, illam docere non potuit.

67 Inuenit hic Auctor effugium quoddam ad eludenda omnia Arist. testimonia, inquit enim ab initio cap. 2. posse quamlibet formam substantialem considerari dupliciter, vel secundum esse perfectum, vel secundum se præcisè; tunc forma dicitur habere esse perfectum, quando habet accidentia sibi conuenientia, quæ sunt eius instrumenta in agendo, & patiendo, forma verò secundum se consideratur præcisè secundum suum esse substantiale nullo spectato accidente comite, Hinc postea in fine cap. cum ei obijcitur Arist. 2. Phys. & 2. de Anima. & alibi asserens formas inseparabiles, respondet secundum esse perfectum inseparabiles esse ratione accidentis consequentis, secundum se, & secundum esse imperfectum separabiles, atque æternas fore. Sanè hæc est euidens testimoniorum Arist. elusio, inconsulto namque asseruisse toties quasdam formas separabiles esse, quasdam non, quia secundum esse perfectum omnes sunt inseparabiles, secundum esse imperfectum omnes separabiles; Accedit, quòd in sententia docente potentias animæ esse accidentia, solutio nulla est, quia anima rationalis suas secum defert, atque ideò etiam secundum esse perfectum est separabilis.

Si dicas ipsum non asseruisse illam vniuersalem affirmatiuam, sed probasse duntaxat disputatiuè procedendo. Non sufficit, quia soluit rationes, & Arist. testimonia pro vniuersali negatiua, ergo etiam soluere debebat, quæ faciebant pro vniuersali affirmatiua, eo vel maximè, quia hanc, inquit, esse melius probatam (vtpotè proprio Marte) quam negatiua, etiamsi multas annorum centurias, vt ait ipse, alij consumpserint in ea probanda. At inquit pro ratione muneris instituti ad ostendendam scilicet animæ separabilitatem astringi solum ad soluendas rationes pro negatiua. At certè tenebatur etiam soluere adductas pro affirmatiua, tum ne faceret Arist. sibi contradicentem, dum in quibusdam locis eum adducit pro vniuersali affirmatiua, in alijs eam negat per assertionem particularis negatiuæ, quod quædam formæ substantiales non sunt separabiles; tum quia ab initio Vestig. in vestiganda animæ separabilitate pollicetur se velle ordinem seruare Arist. 1. post. vbi primò repellit vniuersales contrarias omnium esse demonstrationem, nullorum esse demonstrationem, & recipit medias, quorundam esse, quorundam non esse, quod obseruauit etiam 1. Phys. vbi primò reijcit illas vniuersales contrarias, omnia principia sunt contraria, nulla principia sunt contraria statuitque principia quædam esse contraria, quædam non esse, tenebatur ergo & ipse non solam vniuersalem negatiuam destruere, sed etiam affirmatiuam, vt indè particulares concluderet, quædam forma est separabilis, quædam inseparabilis; tum tandem quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, vt ergo ostenderet veritatem illam, quòd anima rationalis est separabilis, non debebat hanc falsitatem relinquere probatam, quòd omnis forma substantialis est separabilis.

68 Sed accedamus ad rationes; Ferch. cum quasdam retulisset ex alijs, velut nimis fragiles, eas aspernatur, & dissoluit cap. 3. & in fine cap. licet profiteatur eius consilium non esse eam opinionem refellere ibi, duas tamen insinuat rationes, quibus, inquit, posset robustius ista opinio impugnari, quia nimirum opinio illa, quod omnis forma substantialis sit separabilis, & æterna, omnem generationem, & corruptionem substantialem demolitur, & quoniam infinitæ formæ actu essent materia. Sed sanè, aut illæ rationes sunt cæteris fragiliores, aut earum robur assecuti non sumus, prior quidem non benè consequentiam deducit, quia forma hominis est separabilis, ac æterna, & tamen homo generatur, & corrumpitur substantialiter, non ergo ad generationem, & corruptionem substantialem astruendam exigitur necessario, quòd forma substantialis sit corruptibilis, & caduca, sed sufficit, quòd possit cum materia coniungi, & abiungi, hæc siquidem sola coniunctio, & abiunctio sufficiens est ad generationem, & corruptionem compositi. Nec etiam alia ratio benè deducit, quod forent infinitæ formæ in materia, quia opinio illa non inquit formas in compositi dissolutione in materiam rursus immergi, & veluti in eius gremio abscondi, & latere quousque rursus ab agente extrinseco foras extrahantur, vt asserebant Anaxagoristæ, & ex parte consentire videntur assertores inchoationum, imò docet formas à materia diuelli, & veluti loco disiicas in se, & per se conseruari, admissa ergo illa opinione non sequitur hæc infinitas formarum in materia, sed potius in seipsis. Potius ergo ex capite formarum materialium inseparabilitas ostendenda est, quod ideò dicuntur materiales, quia suapte natura in suo esse, fieri, & conseruari materiæ sunt immersæ, & alligatæ, Itaquod fatali necessitate ruant eo ipso; quòd ab ea diuelluntur, in quo ab anima rationali secernuntur, quæ ob sui immaterialitatem independenter à materia fit, & conseruatur, vnde etiam dum corpus informat, sub modo subsistit qua de causa, dum ab eo seiungitur, non statim interit, sed separata seruatur; quia ergo omnes formæ materiales sunt ex materia educibiles, vt fusè disp. 2. Phys. q. 7. art. 2. & 3. ideò nulla prorsus est à materia separabilis, & æterna. Accedit quod si ponantur separabiles, tunc edocendum erit ab hac sententia, quo diuertat forma in actu diuulsiones à materia, & quo loco conseruetur, quod adeò difficile est educere etiam de ipsa anima rationali apud Arist. vt Ferchius ipse post longam rei discussionem in eam venerit opinionem lib. 2. cap. 14. vt Arist. concedenda fuerit circulatio animarum rationalium in corpora humana, quod an ritè dictum sit, & consequenter ad Arist. principia, & fidei nostræ candorem, num potius fabulosè, dicemus in lib. de Anim. si ergo de Anima rationalis ita sentit in via peripatetica quid dicet de alijs substantialibus formis,

formis, si ipsæ quoque separabiles sunt, àc suapte natura subsistentes? migrabuntne de vna materia in aliam, an potius infinitæ in concauo orbis Lunæ otiosæ manebunt? Quæ Ferchius contra hic à nobis dicta præsertim de formarum eductione obiecit lib. 3. defens. c. 8. vide soluta, & impugnata disp. 12. Met. q. 4. art. 1. & lib. expurg. querel. 21. 24. 29. & 32.

69 At videamus quibus rationibus ex Aristot. probet hic Auctor hoc suum problema: Primò probat, quia Arist. 5. Met. 15. ait, formam substantialem esse separabilem, & 7. Met. 8. & 12 Met. 26. idem habet, quibus ex locis colligit hoc ab Arist. poni discrimen inter formam substantialem, & accidentalem, quod illa est separabilis, hæc non. Confirmat hoc in secunda ratione ex 7. Met. 4. & 12. Met. 3. Resp. Aristot. locis allegatis præsertim in secunda ratione non ponere illam differentiam inter formam substantialem, & accidentalem, quod illa sit separabilis à materia, non ista, sed ponit illam differentiam inter substantiam ex vna parte, & accidens ex alia in hoc sensu, quòd substantia est per se existens, & separabilis ab accidentibus, accidentia verò non habent esse per se, nec possunt separari à substantia, ita exponunt ibi omnes præsertim Scotus in expositione illorum textuum, & quolib. 2. ab initio & textus de se patet; ex eo autem, quòd substantia separabilis est ab accidente, & non è contra, sanè non videmus, quomodo ritè hinc inferatur omnem formam substantialem esse separabilem à materia, potius enim inferri deberet esse separabilem à suis accidentibus, & iuxta hanc phrasim loquitur in alijs locis cit. cum dicit substantiam esse separabilem, vult enim posse quantum est ex se ab accidentibus separari, non autem formam substantialem à materia, in quibus etiam aduertendum est hoc prædicatum *separabile* de composito, & prima substantia inquantum est illa, quæ per se subsistit, præcipue enunciari; formæ verò participatiuè, inquantum scilicet magis participat de actualitate compositi, quam materia; videatur Doctor super illos textus quia verba textus cuiuslibet referre, atque Doctoris expositionem longum esset; tandem si vnquam Aristot. loc. cit. vel alibi docet formam substantialem esse separabilem in sensu arguentis, accipienda est indefinitè illa propositio, non autem vniuersaliter, sicut accipitur illa primo Physicorum prima principia sunt contraria.

70 Secundò, arguit ex 8. Met. tex. 8. vbi Aristot. facit hanc disiunctiuam loquens de forma substantiali *necesse est aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem absque eo, quòd corrumpatur, & factam esse absque eo, quòd fiat*, sed pars secunda huius disiunctiuæ est simpliciter falsa, nempè vt aliquid sit factum absque fieri; & corruptum absque corrumpi, ergo prima pars est vera dicens omnem formam substantialem esse sempiternam. Si dicas disiunctiuam illam non esse sufficientem, sed tertium membrum addi debere, quod verum erit, scilicet quod forma generatur, sed generatione. Contrà, insurgit Aristot. verbis sequentibus *ostensum esse alibi, quòd nullus facit formam, quodque forma non fit*. Resp. immo Scotum caponere, quòd prima pars disiunctiuæ est falsa, quia est secundum opinionem Platonis ponentis formas separatas; & secunda est vera, ac de mente Aristot. qui ponit formas in materia generabiles, & corruptibiles non per se, sed per accidens, vt ostendit in 7. Met. & hac de causa inquit esse corruptibilem absque eo, quòd corrumpatur, & factam esse absque eo, quòd fiat, nempè per se, & immediatè, sic enim solum compositum generatur, & corrumpitur; neque hic est incongruus loquendi modus, immò valde proprius, nam etiam natura communis, vt notat Doctor 3. dist. 22. q. vn. ad 1. princ. est generabilis, & corruptibilis per se primò, non tamen dicitur generari, & corrumpi, nisi per accidens, quia actus generationis, & corruptionis per se, & immediatè exercetur in singularibus: sic in proposito ait Aristot. formam esse generabilem, & corruptibilem absque eo, quòd fiat, vel corrumpatur, quia actus per se, & immediatè exercetur in composito, per accidens in partibus.

71 Tertiò, arguitur ex 12. Met. 82. ac in 7. Met. 26. 27. 32. vbi demonstrat formam non fieri, hac ratione, si namque forma fiat, atque omne, quod fit, fit ex materia, & forma, ergo forma fiet ex alia forma, sed Arist. eodem argumento probat 1. Phys. 82. materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem, ergo si benè per hoc monstratur materiæ perennitas, monstrabitur etiam de forma. Resp. si hæc ratio concludit incorruptibilitatem de forma substantiali, etiam de accidentali ostendit non per se fieri, quia fit in alio, non ergo negat ibi absolutè formam fieri, immo docet fieri in alio scilicet in materia, sed negat fieri per se, & veluti separatam, ac per se subsistentem, & reddit rationem, quia quod hoc modo fit, ex materia, & forma fit, vnde per hanc rationem concludi nequit omnimoda ingenerabilitas formæ, sed tantum ingenerabilitas per se; cum autem in 1. Phys. 82. demonstrat materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem, inquit, in quacunque generatione, & corruptione materiam debere subijci, vt subiectum primum, & vltimum, & quicquid fit, & generatur, fieri ex materia, vt ex tali subiecto, non ergo hoc argumentum concludit ingenerabilitatem eodem modo de materia, & de forma, quia non eodem modo fit compositum ex eis, cum enim fiat ex materia, vt ex primo omnino subiecto, & in omni generatione requisito, concluditur ex hoc omnimoda ingenerabilitas de ipsa, & cum fiat ex forma, non vt ex primo omnino subiecto, sed vt ex eo, quod insit, vel fit in illo, non excluditur à forma omnimoda generabilitas, sed tantum talis, qualis composito conuenit.

72 Quartò, arguit ex 1. de Anima. 12. & 13. vbi habetur, quòd si forma habet proprium opus, in quo non communicat cum habente corpore, formam separari posse à materia; at sic est, quod omnis forma substantialis habet opus proprium, in quo cum materia non communicat, cum in 2. de Ortu, & Interitu dicatur materiæ proprium esse pati, & recipere, agere autem vlterius potentiæ, scilicet formæ. Resp. hoc argumentum plus probare, quam eius Auctor velit; probat enim non solum etiam formam accidentalem esse separabilem, quia ipsa quoque habet in hoc sensu proprium opus, in quo non communicat cum materia, calor enim in aqua non cōmunicat in calefaciendo cum ipsa, sed probat etiam formam materialem separatam non futuram otiosam, sed proprium opus exequi, cuius oppositum docet Auctor ille in eodem capit. Dicimus igitur omnes formas materiales in suis operationibus communicare cum materia, quia cum sint extensæ, non possunt modo inextenso operari, non habent autem talem modum, nisi in materia, vnde etiamsi proprium formæ sit agere, tamen non est in potentia proxima ad agendum, nisi cum est in materia.

73 Quintò, vnum contrarium nequit pati, & recipere aliud contrarium, sicut neq; vnum natum est alterum afficere 1. Phys. 51. 12. Met. 6. 1. de Gen. & Cor. 5. corruptibile, & incorruptibile sunt contraria, & generè diuersa, nedum specie 10. Met. cap. vlt. ergo si materia est incorruptibilis, & forma substantialis corruptibilis, vnum contrarium esset alterius receptiuum, & duo contraria simul manerent. Resp. hoc item argumentum plus probare, quam velit, sic enim probaret, quod anima rationalis nequit recipi in corpore, quod corruptibile est, velut in subiecto, nec lumen, & motus in Coelo, intellectiones, & volitiones in Angelis, accidentia quædam in materia, hæc enim omnia sunt formæ corruptibiles in subiectis incorruptibilibus receptæ; dicendum igitur corruptibile, & incorruptibile non esse contraria propriè dicta, vt notat Zerb. 10. Met. quæst. vlt. in fol. ad 1. princ. quod eo præsertim verum est, si genere logico differre dicantur, quia contraria propriè accepta conueniunt in genere, & differunt specie, vt ex eorum constat definitione; sed contraria dicuntur, quatenus sunt valdè diuersa, & habent oppositas quodammodo rationes, & differunt secundum potentiam, & impotentiam, vt ibi explicant Alensis, & Scotus, quo quidem sensu actus, & potentia dicerentur opponi, & contrariari, & nihilominus vnum recipitur in alio; æquiuocat itaque ratio de contrarijs latè, & rigorosè sumptis.

74 Sextò, omne, quod corrumpitur, à suo contrario corrumpitur 1. Physic. 47. 1. de Coelo 20. p. de Gen. 52. Forma substantialis non habet contrarium, quia substantiæ nil contrariatur, ergo &c. Confirmat in ratione octaua, quia materia ideò à contrarijs non destruitur vnquam, quia nulli est contraria sed neque forma vlli est contraria: Si dicas ratione connexus substantiæ cum accidente prouenire formæ interitum, propterea quod omnia substantia flagitet certa quædam accidentia, quibus desinentibus desinat ipsa. Contra instat, tum quia si accidens substantiæ connexum perit à contrario valentiore peremptum, non tamen substantia peribit, quia accidens destruens non habet contrarietatem cum ipsa, & substantia à toto genere est validior accidente, vnde si contra eam pugnaret nunquam præualeret; Tum quia forma quidem postulat accidentia quædam ad completam actualitatem suam, at secundum se non postulat, quia de se separabilis est, & prior accidente, & omne absolutum prius, essentialiter independens à posteriori potest esse sine illo. Tum, ad destructionem minus necessarij non destruitur magis necessarium, at forma substantialis est magis necessaria, accidentalis minus. Tum tandem prius essentialiter ad sui esse non postit posterius essentialiter, alioqui nulla esset causa, quæ præcederet effectum tempore 2. Post. 38.

Resp. vt ibi, formas materiales ideò esse corruptibiles, quia vt materiam informent, certas requirunt dispositiones, quibus amissis seruari in ea amplius non possunt, cumque extra materiam nequeant consistere, quia ab illa quo ad suum esse dependent, non secus ac lumen à corpore luminoso in genere causæ efficientis, ideò extra illam statim pereunt, & hac de causa Tatar. cap. de subst. q. 1. in fol. ad 3. inter formas substantiales admittit contrarietatem virtualem ratione dispositionum contrariarum, quas efflagitant, & Ant. And. 10. Met. q. 5. & Faber ibid. disp. 8. admittunt contrarietatem, si non in omni rigore sumatur, quantum nempè sufficit, vt vna dicatur alteri incompossibilis in eodem subiecto, quæ sanè repugnantia sufficit, vt vna alteram destruere dicatur, & in hoc sensu omne, quod corrumpitur, à suo contrario corrumpitur, non verò semper à contrario rigorosè sumpto, immo Mayr. passu 16. in prædicam. veram contrarietatem admittit inter formas substantiales, quod absque dubio euasiue asseretur, quam earum incorruptibilitas. Ad 1. impugnationem forma substantialis pellitur à materia non ab accidente pugnante, nisi dispositiuè, sed ab altera forma substantiali ei incompossibili, vt declarauimus disput. 7. Phys. q. 6. art. 2. Ad alias tres volca solutione satisfit, probare de potentia Dei absoluta, non autem secundum communem naturæ cursum, iuxta quem experimento constat substantiam quamlibet certa sibi poscere accidentia pro eius conseruatione, à quibus in suo esse pendent, vt

niunt, à posteriori, velut à conditione concomitante, sic ignis pendet à cælo, aqua à frigore &c. vnde his rationibus probabat Doctor 2.d.12.q.2. contra D. Thom. materiam posse de potentia Dei absoluta existere sine omni forma, quæ ideò minùs consultò nunc afferuntur, vt probantes secundum communem naturæ cursum separationem substantiæ ab accidentibus. Iterum rursus aduerte hoc argumentum plus probare, quam velit Auctor; probat enim non solum formam substantialem corrumpi non posse, sed nec etiam à materia pelli, sed perpetuò in ea manere, quia non habet contrarium, à quo pellatur, & sic non tantum formæ, sed composita quoque erunt æterna.

75 Septimò, Materia prima æterna est, ergo & forma omnis, quia forma magis participat de esse diuino 1. Phys. 81. atqui æternitas est præclara Dei dignitas, per quam Deus definitur 12. Met. 39. quod autem perfectiori similius est, atque vicinius, est melius, atque perfectius. Confirmat per rationem decimam ex 3. Top. loc. 1. *quod est diuturnius, & stabilius hoc melius*, si ergo forma melior est materia, erit diuturnior illa, vel non minùs ea. Resp. ad hoc satis dixisse disp. 5. Phys. q. 8. art. 2. in fine, quare locus ille topicus intelligi debet, cum cæteris suis paribus; vide ibi auream regulam à Scoto traditam 1.d.8.q.5. ad sequam etiam fusius declarat 4.d.12.q.2.§. *hic sunt duæ opiniones*.

Octauò, si forma substantialis accedat ad materiam, & ab ea recedat absque ortu, & interitu materiæ, benè tamen ipsius, tunc forma substantialis non differret ab accidentali, nisi nomine tenus, tota enim definitio accidentis de illa verificabitur, *quod adest, & abest subiecto præter subiecti corruptionem*. Nec valet, quod aiunt nonnulli, accidentis in actu priori simpliciter esse oportere, vnde prius in materia recipitur forma substantialis, quàm accidentalis. Hoc voluntariè dicunt, neque enim in definitione accidentis ea conditio est reposita. Resp. ad hoc quoque abundanter dixisse disp. 2. Phys. q. 1. art. 1. in sol. ad 2. & art. 5. & disp. 5. quæst. 2. art. 5. nam his in locis vberè differentia assignatur formæ substantialis ab accidentali; interim neque adhuc argumentum concludere intentum, si totum illi concedatur, adhuc enim nec ipse discrimen assignabit formæ substantialis ab accidentali: si enim dicat ex hoc differre, quòd forma accidentalis, dum à subiecto diuellitur, statim interit, secus substantialis; non satisfacit, quia & nos dicemus, vt ipse obijcit alijs, hoc esse voluntariè dictum, nec in definitione accidentis eam conditionem reponi, atque ideò totam ex integro conuenire formæ substantiali, etiamsi separabilis ponatur, & incorruptibilis.

76 Postremò perfectum est prius imperfecto etiam tempore 1. de Cœlo 10. forma est materia perfectior, & antiquior in rerum natura, si ergo materia suæ existentiæ exordium nescit, tantò magis forma nec ortum, aut interitum patietur. Resp. hoc etiam plus æquo probare, si enim materia est æterna, & forma est antiquior materia, ac prior nedum perfectione, sed etiam duratione, profectò plusquam æterna erit, & supra æternitatem; iam igitur disput. 1. de Cælo q. 5. ab initio contra eundem Auctorem, cui propositio illa valde familiaris est, diximus non esse vniuersaliter, sed indefinitè accipiendam, & præsertim in proposito veritatem habere non potest, quia potius materia præcedit formam prioritate originis, vt docet Doctor 2.d.12. q. 1. & 2. ex D. Aug. quo autem sensu forma sit prior materia, vide Doctorem 7. Met. q. 6. Ant. And. & Zerb. ibidem. Accedit ex ea maiori absolutè prolata æquè benè inferri posse compositum etiam tempore præire materiam, & formam, quia est perfectius ambobus; Vide, quæ consequentiæ deducantur ex quibusdam propositionibus, quas indefinitè protulit Arist. & hi sectatores eius recipiunt pro vniuersalissimis, quasi propositiones omnes Arist. sint vniuersaliter veræ, sanè aliam afferunt propositionem 9. Met. 15. huic ex diametro oppositam, priora generatione sunt posteriora perfectione, quomodo ergo ambæ erunt vniuersaliter veræ? Irrationabilis hic philosophandi nonnullorum modus, inde traxit originem, quod isti simpliciùs, & ieiunè Arist. auctoritati nimium fidunt, nec nisi solis auctoritatibus sua asserta probant, quod quam virum Philosophum dedeceat, diximus supra disput. 1. q. 1. art. 1. & adhuc magis ostenditur lib. expurg. quæst. 4. contra Ferchium; & quæ idem Auctor aggerauit lib. 3. defens. ad tuendas suas hasce rationes soluta sunt, ac satis impugnata disp. 12. Met. q. 5. art. 1.

QVÆSTIO III.

An in rerum naturalium generatione, & interitu fiat resolutio vsque ad materiam primam.

77 Sensus quæsiti non est, vt quis ex quæsiti titulo hallucinari posset, an in corruptione alicuius sic ad materiam primam deueniatur, vt nuda absque omni forma substantiali maneat; id enim naturaliter contingere non posse iam diximus disp. 2. Phys. q. 3. art. 1. sed est, an cum res corrumpitur, & formæ succedenti materia subijcitur, num sola maneat materia prima, itaut omni forma tam substantiali, quàm accidentali, quibus antea induta erat, in eo instanti exuatur, atque adeò nullus actus, seu substantialis, seu accidentalis idem, qui præfuit in re corrupta, seruari valeat in genito. Vnde hæc quæstio, in quantum attinet ad formas substantiales, coincidit cum ea, an in composito substantiali dari possint plures formæ substantiales subordinatæ, itaut aliqua earum in re genita seruari possit, quæ præfuit incorrupta; in quantum verò attinet ad formas accidentales, coincidit cum ea, an eadem numero accidentia possint permanere in genito, quæ præfuerint in corrupto.

Tres extant sententiæ in hac celebri controuersia, duæ extremæ, & vna media; Prima extrema est Thomistarum, qui ex duobus principijs in eorum schola receptissimis, vnum est implicare pluralitatem formarum substantialium in composito, alterum est, non materiam primam, sed compositum ipsum esse proprium, & immediatum subiectum accidentium, consequenter deducunt in omni generatione, & corruptione tam in formis substantialibus, quam in accidentalibus, vsque ad materiam primam resolutionem fieri, ita D. Tho. 1. part. q. 76. art. 6. & 4. contra gentes p. 2. c. 58. & eius magister Alensis 1. par. quæst. 57. memb. 4. & Alber. 2. p. summæ de homine apud Arist. disp. 2. q. 11. sect. 1. Capreol. 2. d. 15. q. 1. Caiet. in summam loc. cit. & 2. de Animæ cap. 1. & de Ente, & essentia q. 17. Herueus Quol. 4. q. 10. & de Vnitate formarum q. 16. & 17. Ferrar. loc. cit. contra gentes, Scoto 1. Phys. 7. Sonc. 8. Met. q. 2. Iauell. q. 4. Bannez de Gen. q. 2. Compl. disp. 3. q. 8. Ægid. 1. de Gener. com. 24. & 2. com. 25. Buccafer. 1. de Gener. & Pomponatius in lib. de Nutritione, & Accretione, Fonsec. 8. Met. cap. 1. q. 2. Conimb. verò 1. de Gen. cap. 4. q. 18. etsi in secundo principio cum Thomistis non consentiant, censet namque subiectum accidentium esse materiam primam, non compositum, adhuc tamen & ipsi volunt fieri resolutionem vsque ad materiam primam, etiam in accidentibus, quia habet pro inconuenienti vnionem materiæ cum accidentibus esse firmiorem, quam cum forma substantiali.

Altera extrema est Auerroistarum, qui ex duobus principijs Thomistarum ex diametro oppositis, nempè est dari pluralitatem formarum substantialium in eodem composito, & subiectum immediatum accidentium præsertim quantitatis, esse materiam primam, consequenter asserunt non in omni generatione, & corruptione vsque ad materiam primam resolutionem fieri, nec quoad formas substantiales, nec quoad accidentales, immò quoad istas nunquam fieri, quia quantitas vt minimum semper eadem manet in genito, & corrupto, cum perpetuò materiæ hæreat, velut eius passio; citantur pro hac parte Auerr. 1. de Gen. com. 24. & 2. de Gen. com. 23. Auicen. 1. suffic. c. 2. Zimar. theor. 46. Niphus 8. Metaph. disp. 4. Mercen. in suis dilucid. Zab. lib. de Gener. & interitu cap. 7. Piccol. 1. de Gen. super text. 24. Achill. de elementis lib. 2. dub. 3. Contaren. q. de Gen. & Corrupt. cap. 5. & 6. Nobil. 1. de Gen. cap. 5. q. 3. Moris. disp. 1. de Gen. dub. 6. citantur etiam Græci Interpretes, vt Philop. 1. de Gen. com. 70. Alexand. 1. Metheor. c. 1. & quidam Nominales.

Tertia denique Sent. media est Scotistarum, qui cum Thomistis in vno tantum conuenientes principio, & ab Auerroistis dissentientes, quod nempè compositum sit proprium accidentium subiectum, & in altero è contra cum illis assentientes, non cum illis, quòd nempè detur pluralitas formarum substantialium saltem in viuentibus, consequenter media via incedunt, dicentes in quibusdam corruptionibus scilicet viuentium non fieri resolutionem vsque ad materiam primam, quia remanet in cadauere forma mixti cum accidentibus eam consequentibus, in cæteris verò fieri vsque ad materiam primam itaut nulla prorsus forma, nec substantialis, nec accidentalis maneat in genito, quæ fuerit in corrupto; ita Doctor 4.d.11. q.3. vbi statuit pluralitatem formarum in viuentibus, & 2.d.3.q.4. & d.15.q.2. & d.15. q. vn. & 4. d.11. q.2. & d.12. q.4. quibus in locis corpus statuit subiectum quantitatis, & qualitatum, non materiam, Ant. And. 8. Met. q. 3. Zerb. ibi q. 1. Tataretus 1. de Gen. qu. 1. not. 4. & dub. 1. Faber theor. 75. Cauell. disp. 1. de Anim. sect. 17. Ragni disp. peripat. 58. Birragus 1. de Gen. q. 6. licet non ex principijs Scoti, sed Zab. vt notauimus disp. 3. Phys. q. 8. Roccus 1. de Gen. q. 9. & 10. & passim alij Scotistæ, & hæc est tenenda.

ARTICVLVS I.

In viuentibus non fit statim resolutio vsque ad materiam primam.

78 Dicimus itaque in viuentium interitu non fieri resolutionem vsque ad materiam primam. Probatur, quia in viuentibus datur vltra animam forma mixtionis, quæ dici solet corporeitatis, eo quia per diuersas formas partiales carnis, ossis, nerui, &c. dat illis illud esse corporeum, ac dissimilare, quod est proprium perfectibile animæ, & hæc forma remanet adhuc per aliquod temporis interuallum in materia post dissolutionem animæ à corpore, quo temporis spatio dicitur forma cadaueris, sicut ante animæ aduentum dicebatur embryonis, remanent quoque cum illa forma accidentis quamplura, quæ erant in viuente, ergo in viuentibus statim, & immediatè non fit resolutio vsque ad materiam primam; nec in substantialibus, nec in accidentalibus formis. Assumptum, vnde tota hæc conclusio dependet, fusè probatum est disp. 2. Phys. q. 4. ar. 2. & disp. 3. q. 6. ar. 1. & omnia argumenta in contrarium diluta.

Verùm quia Arriaga nuperrimè post nostræ Physicæ editionem acerbissimè in eam sententiam inuehitur disput. 6. Phys. sec. 6. æmulatione accensus cuiusdam sui Collegæ (vt faciliè ex eius verbis colligitur)

tur)

tur) nobiscum sentientis, liber per excursionem quandam rationes potiores pro nobis loc. cit. adductas rursus recurrere, vt ostendamus non esse tam debiles, vt arbitratur Arriaga, & quidem ab initio disputationis ostentat hic Auctor se se non veritatis indagandæ zelo, sed liuore, & æmulatione hanc concertationem suscepisse, ait enim hanc quæstionem à pluribus iactari celeberrimam; & decisionem pro parte Scoti in scholis inualuisse; nullum tamen oppositionem se vnquam in ea vidisse, nec partem Scoti ita inualuisse, vt iactant, quia in Hispania nullus eam defendit, immo nec ex professo impugnare dignatur, tanquam rem sine solido fundamento, in Italia pauci, & in partibus Germaniæ (vbi scribebat) rarissimi, omnes denique è sua societate, quotquot sua typis mandarunt, contrariû docuisse duobus exceptis P. Dandino, & P. Coninch. in quibus ergo scholis inualuit? inquit hæc Arriaga Hispano supercilio. Immerito tamen hanc quæstionem de pluralitate formarum in composito aspernatur hic Auctor, in qua tot viri graues calamum adhibuerunt, & integros de hac re tractatus lucubrarunt, immeritò etiam ait sententiam Scoti in scholis non inualuisse, non ne viget in schola Scotistarum? nonne in schola Auerroistarum, cum omnes Medici Philosophi sæculares omnes eam incunctanter tueantur? quoque Nominales eam sectantur? an ne istæ non sunt scholæ, ex quatuor igitur scholis in dominio Philosophico existentibus Auerroistar. Thomist. Scotist. & Nominalium tres ferè nostram sectantur, & petit Arriaga in quibus scholis inualuit? tot denique habet asseclas, vt Baon. ipse dicat 1. de Gen. q. 2. *quot quot Theologi, & Physici, & Metaphysici sunt contra D. Th. conuenisse videntur*, & inquit Arriaga nullum habere defensorem? certè nullam putat iste extra Societatem extare scholam, nullumque præter Iesuitas scripsisse auctorem, quod facilè colligitur ex toto eius opere, in quo non citat, nisi Auctores suos, nec nisi cum suis disputationem init, etiamsi typis scripta non dederint, cum exteris manus conferere dedignatur, qui mos scribendi apud Recentiores Iesuitas inualuit minimè laudandus, non enim in hunc modum scripserunt Suarez, Vasquez, Molina, Fonseca, Conimb. & alij præclarissimi Societatis Auctores, exteros enim æstimabant, & eorum auctoritate sua fulciebant placita, vel eos grauiter impugnabant, vt postulabat occasio, nec tempus insumebant in respuendis priuatis placitis Collegarum, & responsis datis intra domesticos parietes, vt moris est modo Recentiorum scribentium, concludimus hanc scribendi rationem nouiter adinuentam superbiam in eis arguere, dum cum exteris differere renuunt, vel timorem; sed de his satis, percurramus modo rationes Scoticas ab ipso pro nostra sententia adductas, & videamus, an illis benè occurrat.

79 Prima ratio, ab ipso adducta, est, quam Doctor 4. d. 11. cit. q. 3. art. 2. deducit ex mysterio Eucharistiæ, vbi terminus conuersionis, qui ponitur ex vi verborum, est ipsum corpus Christi ab anima condistinctum, nam si Hostia consecrata à Christo in cæna in triduo fuisset in triduo seruata, permansisset ibi eadem res primò contenta, & non anima, quæ erat à corpore separata, vnde anima modo per concomitantiam solum ponitur sub speciebus, vt decernit Concil. Trid. sess. 13. cap. 3. tunc subtilis Doctor, corpus Christi ab anima condistinctum non dicit solam materiam primam, quia hæc per se non est corpus, sed pars corporis, & si esset corpus, tamen non est corpus dissimilare, & ætherogeneum, quale est corpus humanum ab anima perfectibile, ergo erit materia prima cum forma corporeitatis integrata ex diuersis partialibus, in hoc enim sensu admittit Scotus 3. d. 4. q. vn. formam corporeitatis in viuentibus, vt diximus in Phys. loc. cit. non autem quasi sit vnica forma mixtionis pro omnibus, & singulis partibus corporis, vt ei Arriaga impingit, & in hoc sensu defenditur ab omnibus Scotistis Ant. And. q. 10. de tribus principijs, & 7. Met. q. 6. vbi est Scotus ipse q. 20. Zerb. q. 18. Faber theor. 75. Tatar. 2. de Anim. q. 1. dub. 2. Tromb. 8. Met. q. 2. Malfon. 2. d. 16. qu. vn. & alij.

80 Resp. Arriag. terminum conuersionis esse materiam cum diuersitate, & varietate accidentium, quæ sufficit ad organizationem, nec habet pro inconuenienti poni sub speciebus hæc accidentia ex vi verborum formaliter, & non per solam concomitantiam. Contra vrget efficaciter Doctor, tum quia non sunt efficaciora verba super sanguinem, quàm super corpus, sed dicendo *hic est Calix Sanguinis* non potest fingi terminus conuersionis esse sola materia sub accidentibus, quia illud non est sanguis, sanguis enim dicit aliquam substantiam, quæ generatur à nutrimento assumpto, & est proximè conuertendum in carnem, non autem generaretur, nec conuerteretur, nisi haberet propriam formam substantialem. Tum quia si aliquod accidens includitur in per se termino conuersionis, tunc illa non esset mera conuersio substantialis, nec mera transubstantiatio, sed mixta ex substantiali, & accidentali; At inquit Arriag. hoc non sequi, quia hæc conuersio habet pro termino ad quem primario solam substantiam. Sed nos tunc inferimus, ergo nullum accidens ponitur ex vi verborum formaliter, vt ipse dicebat, sed tantum concomitanter, quia non ponitur primariò, sed secundariò, ex quo patet Arriag. in hac eadem responsione non satis sibi constare. Tum quia cum dicitur, *hoc est Corpus meum*, non ponitur aliquid distrahens à veritate carnis, & ossis, & huiusmodi, sed potius vt includit omnes partes eius, quod est primò animabile, sed si diceretur, *hoc est caro, vel os*, videretur fictio potere terminum conuersionis esse tantum materiam cum quibusdam accidentibus; ergo multò magis in proposito accipiendo corpus, vt est quiddam includens omnia illa, sicut hic accipitur, prob. min. ex Angelio lib. 2. de formæ proprietatibus fol. 25. & Mair. d. 16. caro, os, neruus, & similia non tantum accidentaliter differunt, sed specie essentiali, quia proprietates habent diuersas, & diuersas dispositiones permanentes, quæ sicut non nisi in entibus specie differentibus reperiri solent, ita arguunt formas substantiales diuersas, & hoc negato præcluderetur via probandi aliqua entia naturalia differre specie essentiali, & dicere possemus aurum, lignum, & lapides non nisi accidentaliter differre, immo ait Angel. ibi maiorem diuersitatem dispositionum, & operationum deprehendi inter quædam membra animalis, quam reperiatur plumbum, & argentum, cum quædam temperamentum calidum deposcant, vt cor; quædam frigidum vt cerebrum: alia humidum, vt medulla: alia siccum, vt ossa, ergo si ex quadam notabili varietate accidentium, & dispositionum concludimus inter plumbum, & argentum differentiam specificam, eo magis eandem concludere debemus inter carnem, os, &c. Tum tandem, quia falsum est corpus organicum importare solam materiam cum illa accidentium varietate, quia esse carneum, esse osseum, & neruosum est esse substantiale, & non accidentale tantum, vnde vt notant Angest. cit. Tromber. 7. met. q. 3. ar. 2. Bassol. 4. d. 12. q. 1. & alij Scotistæ, duplex est organizatio materiæ, vna essentialis, altera accidentalis, hæc vtique consistit in debita proportione accidentium scilicet qualitatum, quantitatum, & figurarum, at illa in diuersa formis partialibus mixtionis ossis, nerui, &c. Insuper, vt aliquod corpus dicatur ætherogeneum, non sufficit, vt eius partes solis accidentibus differant, alioquin ferrum, cuius vna pars sit calida, altera frigida, ætherogeneum esset.

81 Altera ratio Doctoris, quam adducit nu. 58. est Phys. (rationes enim nostri Doctoris hic sueri intendimus, non alias) quia quando homo moritur non introducitur forma aliqua substantialis, ergo debet ibi manere aliqua antiqua, ne materia maneat sine vlla forma substantiali, & hæc erit forma mixtionis. Resp. in primis neg. conseq. habet pro inconuenienti materiam in aliquo casu manere naturaliter sine forma, & sicut licet nobis admittere ens incompletum in rerum natura per se existens, scilicet corpus sine anima ita licebit ei admittere materiam sine forma, nec maiori censura poterit ipse carpi, quam nos. Vide quantum audeat hic Auctor, vt mordicus oppositam tueatur sententiam, ad soluendam primam rationem theologicam ausus est ponere aliquod accidens corporis Christi sub speciebus ex vi verborum, in quo trepidarunt antiqui omnes scolastici, imò manifestè negarunt; hic verò audet admittere naturaliter posse materiam sine forma existere, quod hactenus Philosophorum nemo non abhorrait, cur autem id contingere nequeat diximus disputat. 2. Phys. quæstio. 3. artic. 1. Huius autem ausus ansam non bene sumit ab eo, quod nos dicimus de corpore absque anima manente, aliud enim est admittere compositum in rerum natura per se existens ex materia, & forma mixtionis incompleta, & animæ subordinata coalescens, vt est corpus pro altera parte, aliud verò admitteret materiam nudam, & sine omni prorsus substantiali forma, vt diximus disp. 5. Phys. q. 6. art. 1. Accedit non deesse Auctores nostræ opinionis asserentes corpus anima destitutum esse directè in prædicamento sub genere corporis mixti, quia tunc non habet rationem partis, sed potius, vnde euadit ens completum, & proportionatum prædicamento, ita loqui videntur Merceor & Zab. cit. imo Aresius 1. de Gen. disp. 2. q. 9. sect. 4. id asserere videtur de ipso, etiam, cum actu constituit animal, quia forma corporeitatis etiam tunc temporis dat esse genericum, specificum, & indiuiduale in suo ordine, vt caro hoc esse carneum, os osseum, &c. Sed certè si loquamur de prædicamento substantiæ, vt modo constitutum est, corpus pro altera parte directè in prædicamento collocari non potest, ex dictis disp. 7. Log. q. 1. art. 1. neque cum actu constituit animal, neque cum anima destitutum est, nam in primo casu habet formalissimè rationem partis, quæ excluditur à recta linea prædicam. ex dictis disp. 6. Log. q. 3. art. 1. nec etiam in alio casu, quia licet actu non habeat rationem partis, adhuc tamen est ens incompletum, & animæ essentialiter subordinatum per modum materiæ, vt ergo anima rationalis etiam à corpore separata non ponitur in prædicamento directè, ita nec corpus pro altera parte, sed est indiuiduum incompletum in specie incompleta mixti, & sub genere etiam constituendo corpus mixtum in communi ad mixtum completum, & incompletum, & ita verum est in hoc sensu, quod aiebat Aresius formam carnis tribuere esse genericum, specificum, & indiuiduale, neque hoc negauit Doctor, vt ei impingit. Dices frustum ligni ita videri ens completum, vt frustum ferri, vel auri. Hoc debet negari, quia ferro, vel auro videmus nihil deesse, at arido ligno videmus deficere animam vegetantem, & ideò esse ens incompletum arguimus.

82 Declinat ideircò Arriag. ad communem responsionem neg. assumptum, cum enim animal moritur, succedit noua forma cadaueris. At contra hanc solutionem primò vrget argumentum theologicum, quia si animæ Christi successit forma cadaueris in triduo, ergo corpus Christi corruptum est contra scripturam, vt latè deduximus disp. 2. Phys. cit. illud enim dicitur cum omni proprietate corrumpi, quod in aliam substantiam, nedum specie, sed etiam genere diuersam transmutatur, talis autem transmutatio secuta esset

esset in morte Christi ex solutione data, quia corpus viuum, & cadauer ita differunt. Resp. scripturam dicere corpus Christi non esse corruptum, quia non abijt in vermes, & cineres, vt regulariter euenit de cadauere, non autem vult innuere, quòd non aduenerit noua forma cadaueris, alioquin apud nos ponentes formam mixtionis remanere in animalia interitu, nullius animalis corpus corrumperetur, atque ideo non fuisset speciale corporis Christi priuilegium, quæ impugnatio vrgere videtur ad hominem, nec tangitur ab Arriag. Cæterum estò verum sit, neque præfato modo corpus Christi vidisset corruptionem, quia non abijt in vermes, & cineres, tamen hoc non sufficit, nam ad saluandum sensum scripturarum, & Patrum dicere debemus ita incorruptum remansisse, vt neque abierit in nouam cadaueris formam, ratio est, quia Patres asseuerant ita illibatum mansisse, vt fuerit omninò idem numero corpus mortuum, quod erat viuum, sicut euidentissimis auctoritatibus probat Doctor loc. cit. non ergo sufficit dicere ideò incorruptum remansisse, quia in cineres non abijt, si enim semel concedatur abijsse in formam cadaueris, hoc solum sufficit ad destruendam identitatem, & vnitatem numericam corporis Christi viui, & mortui, vtrumque requiritur ad hanc saluandam, & quod non abierit in cineres, & neque in formam cadaueris nouam, quo sensu non conuenit regulariter alijs corporibus. Conatur Arriag. n.69. & 70. non in tanto rigore intelligere Patres, & illos explicare de identitate numerica morali, non Physica. Sed contra obstat, quæ vigemus disp.2. cit. q.4. art.2. & quod obijcit Doctor loc. cit. ex veritate Eucharistiæ, quæ fundatur in vnitate numerica corporis Christi viui, & mortui Physica, non morali, ita enim postulat veritas verborum *hoc est Corpus meum*, quod nempè corpus contentum sub speciebus etiam in triduo (si species seruatæ fuissent) sit illud idem, quod anima informabatur, dum viuebat, hoc, autem infert identitatem Physicam, non moralem.

83 Rursus contra vulgarem illam solutionem de nouo aduentu formæ cadaueris militat argumentum Physicum Doctoris, quia nulla est causa, à qua producatur talis forma, quia enim quando homo strangulatur, vel iugulatur, producit eam formam? præterea siue homo frigore, siue calore, siue alio modo pereat, eadem semper remanet forma, at quomodo potest eadem forma induci ab agentibus tam diuersis, & cum tanta dispositionum varietate, & contrarietate? Hoc argumentum, quod adeò terruit Aduersarios, vt nescientes causam particularem huius formæ adinuenire, ad vniuersalem, sed sine iuuamine, confugerunt, floccifacit Arriag. quia eadem ratione deberemus in igne ponere aliam formam corporeitatis, nam carbo accensus, in quo introducta iam est forma ignis, siue extinguatur aqua, siue cineribus, siue oleo calido, siue aqua frigida, siue hoc, siue illo modo, manet semper idem numero carbo, quis ergo ibi introduxit eam carbonis formam? nec dici potest in carbone non fuisset formam ignis, sed adhuc durare formam ligni, hoc enim ex ipso sensu apparet improbabile, quæ enim in carbone extincto cum ligno similitudo, vt dicas habere eandem formam substantialem? certè magis differt carbo à ligno, quam Canis à Lupo, quantum possimus colligere ex his, quæ videmus, At quia videt hanc instantiam non multum vrgere, adducit aliam de vino, quod proculdubio specie differt ab aceto, & tamen eadem forma aceti subsequitur, siue vinum calore nimio, siue alia de causa contraria acescat; ait itaque ad argumentum esse aliquas formas, quæ petunt dispositiones valde similes dispositionibus aliarum formarum, ideoque quando illæ dispositiones corrumpuntur, vndecunque id proueniat, & à gradu requisito proprio rebus deficiunt, succedere alias, quæ dispositiones in proximo requirebant, & talem esse formam cadaueris, & formam aceti, & carbonis suo etiam modo.

84 Hæc tamen solutio, de qua hic Auctor adeò gloriatur, non est melior alijs, si bene perpendatur, quia compertum est formam quamlibet determinare sibi connaturaliter certam dispositionem, nec indiscriminatim induci posse per qualibet dispositiones etiam inter se contrarias, nam impossibile est dispositiones contrarias esse illi connaturales, assignetur ergo hæc certa dispositio, quam petit forma cadaueris ad sui introductionem, vel est excessus caloris, vel frigoris, si primum, ergo ab agente frigido induci non poterit, si secundum, ergo non à calido, si ergo indifferenter remanet eadem post quamcunque alterationem, fatendum est tunc non produci de nouo, sed esse illam, quæ antea extabat. Nec dicere valet induci eo ipso, quod corrumpuntur dispositiones pro anima requisitæ in tanto gradu, puta tot gradus caloris, frigoris, & humoris, hanc autem corruptionem fieri posse à diuersis, imò contrarijs agentibus, & eo ipso, quod illæ dispositiones deficiunt ab eo gradu, statim idoneas esse pro forma cadaueris. Hoc non valet, quia deficere possunt à tali gradu, vel per excessum frigoris, vel caloris, ergo dispositiones contrariæ erunt illi formæ connaturales, quod repugnat, quia sicut determinatam, & certam habet naturam, ita quoque determinatas petit dispositiones, ergo nil noui producitur per actionem corruptiuam ipsius animati, sed solum derelinquitur. Dices dispositionem determinatam pro forma cadaueris esse easdem qualitates pro anima requisitas, sed in gradu proximè inferiori, ad quem deuenire possunt per actionem corruptiuam diuersorum agentium. Contra, quia potest expelli anima per defectum, vel excessum caloris, vel frigoris, si ergo non est determinata dispositio, quæ animam expellit, nec etiam determinata dispositio pro forma cadauerica vnquam assignari poterit; tum quia cum illæ qualitates à gradu pro anima requisito defecerint, & ad illum inferiorem gradum peruenerint, percontabimur, cur potius introducatur forma cadaueris, quam embrionis, quæ etiam easdem, quæ anima inseruiunt, dispositiones postulat, sed in gradu inferiori, tum quia forma cadaueris opponitur formæ viuentis, vt mors vitæ, ergo falsum est similes petere dispositiones, imò petit potius dissimiles omnino, ac oppositas, nam ad quid petit materiam organizatam, si est forma cæca, surda, muta, mortua ad opera vitalia prorsus inepta? Deinde potest animal interire absque præuia alteratione illarum qualitatum caloris, & frigoris, vt cum ictu oculi decapitatur, ita quod animæ eo momento non deficit gradus caloris pro informatione necessarius, sed sola membrorum continuitas, ergo tunc non introducitur noua forma, vel introducitur ante debitas dispositiones. Rursus etiamsi intereat præuijs alterationibus, adhuc tamen in corpore mortuo manere videmus multa accidentia connaturalia, quæ prius aderant eandem scilicet grauitatem, eandem in herba virtutem, odorem, &c. cum ergo eadem permaneat collectio accidentium connaturalium, debet necessariò vna, eademque forma permanere, à qua ea collectio procedat. Imò non solum eadem permanent accidentia connaturalia, sed etiam aduentitia, vt cicatrices, vulnera, &c. quod si pro causa permanentiæ assignetur, vt solet, identitas subiecti scilicet materia eadem manens in genito, & corrupto: præterquam quod falsum est ipsam esse subiectum accidentium, adhuc non satisfacit, nam ratio assignanda erit, quare cum ex homine cadauer generatur, remaneant cicatrices, & alia signa eadem, & non etiam quando ex cadauere generantur cineres, & vermes, cum tamen adhuc maneat eadem materia.

85 Instantiæ quoque, quas adducit ad suæ solutionis fomentum de carbone, & aceto, potius sunt ad oppositum, & ipsum iugulant, quando enim lignum comburitur, non ita perfectè forma ignis introducitur in toto ligno, vt nihil formæ ligni remaneat, sed ob resistentiam, & pugnam contrariæ qualitatis semper in quibusdam partibus adhuc forma ligni perseuerat, quibus forma ignis non se se insinuat, sed tantùm extrinsecus adhæret, vt diximus disp.4. de Cœlo qu.2. art.3. ex professo: vnde postea in carbone extincto poros videmus remanere, & foramina quædam, in quibus adhæbat ignis; Nec est, quod dicat Arriag. nullam habere carbonem cum ligno similitudinem, immo magis differre à ligno, quam canis à lupo, quantum colligere possumus ex his, quæ videmus. Edisserat quæso, vnde tantam collegerit ipse differentiam, ex nigredine forte? non equidem, nam & alia in igne nigrescunt ex Aristot. lib. de Coloribus cap.2. sine propriarum amissione formarum, imò potius ex quantitate, odore, leuitate, qua aquis supernatat, concludere debemus carbonem esse lignum illud idem quod cæpit ignis comburere, sed non perfectè combustum, & ideò etiam deinceps est aptum pro igne pabulum. Nec etiam valet instantia de aceto, sed potius est ad oppositum, quia falsum est ad quamcunque alterationem in vino factam sequi formam aceti, non enim cum vinum corrumpitur, semper acescit sed alijs quoque modis marcescit, & putrefit iuxta diuersitatem agentium, & alterationum, at ad corruptionem animalis à quocunque fiat agente, & quomodocunque, semper sequitur eadem forma cadaueris.

86 Tertia ratio, quæ item est Doctoris, ex eo robur sumit, quòd cum anima præsertim in homine sit merè spiritualis, nequit dare esse corporeum, & extensum, & præsertim tale, quale exigitur à viuente, dissimilare nempè, & organicum. Resp. Arriag. nu.72. quòd estò anima rationalis non sit corporea, adhuc tamen complet materiam in ratione corporis physici, quod solum dicit compositum ex materia, & forma, vnde cum anima sit verè forma informans, complet materiam in ratione corporis prædicamentalis. Hæc solutio fusè reijcitur à nobis disp. Phys. cit. quia esse corporeum, quod exigitur à viuente, non est qualecunque esse corporeum, sed est esse corporeum, dissimilare, & organicum, hoc autem ab anima haberi non potest, non à rationali, quia spiritualis, non sensitiua, & vegetatiua, quia est vniformis, non à sola accidentium varietate hærentium materiæ primæ, quia esse carneum, & osseum non est esse accidentale, sed substantiale, ergo à formis partialibus mixtionis. Conf. quia hoc esse corporeum dissimilare etiam post animæ abiectionem perseuerat, & adhuc oculus differt essentialiter à pede, non ergo id habebatur ab anima, neque ab eius vnione cum corpore, sed à formis partialibus, quæ quia remanent post animam in materia, ideò adhuc corpus dissimilare constituunt. Deinde non solum animal viuens, sed etiam cadauer, & embrio sunt corpora æterogenea, & constant ex partibus diuersæ rationis; nec dicas eorum partes solum accidentibus differre, quia si hoc in corporibus sufficeret ad inferendam æterogeneitatem tunc ferrum, cuius vna pars est calida, altera frigida, terra, cuius vna pars est humida altera arida, essent corpora ætherogenea, vnde ergo causatur hæc partium diuersitas? certè saluari non potest, nisi vel nobiscum admittendo formas partiales mixtionis, vel formas cadaueris, & embrionis ætherogeneas, quod nullus hactenus dixit; alias rationes pro nostra Sent. impugnat ibi Arriag. quas quia non sunt Doctoris, tueri non curamus.

Oppositum tenet Arriag. his rationibus Primò, quia sine causa multiplicamus formas partiales, nam tota varietas dispositionum, & or-

& organizationis potest oriri sufficienter ab ipsa anima, quia per nos ipsa anima petit immediatè ipsam varietatem formarum substantialium, ergo etiam poterit petere per se immediatè ipsam varietatem dispositionum sine vlla forma substantiali media. Deinde formæ illæ in viuentibus nil operantur, & dum materia completur per animam rationalem ad nullum prorsus munus, neque finem necessariæ sunt, nisi tantùm, vt dormiant, quousque absente anima ipsæ iam incipiant ibi dominari, & domus curam habere. Tandem quia sequitur illas formas partiales esse accidentales, non substantiales, nam conceptus substantiæ non consistit in eo, quod primò antecedit, quantitas enim, & aliæ dispositiones formam antecedunt, sed consistit in eo, quod sit prima radix cæterorum præsertim in genere causæ finalis, idest id propter quod omnia ea in subiecto producuntur, cum igitur hæ formæ partiales à nobis positæ sint propter animam, necessariò erunt accidentia, non secus ac aliæ dispositiones.

87 Resp. has rationes non esse adeò vrgentes, quod ita plausibiliter, sicut sibi videtur, deberet à nostra sent. recedere, & singulas rationes pro ea irridere; Ad 1. negatur assumptum, quia anima determinatur ad videndum in oculo, audiendum in aure ea dispositionibus ipsius oculi, & auris; at si etiam ipsæ dispositiones essent ab anima, non esset, à quo determinaretur ad producendam talem dispositionem in hac parte, & talem in alia; & si dicas determinari ab accidentibus præexistentibus in materia prima, rursus inquiretur, à quo sint determinata accidentia præexistentia, & cur hæc accidentia sint potius huic parti materiæ connaturalia, & non alteri, cum ipsa de se ad omnia sit indifferens; cum probatur assumptum, neg. conseq. esto enim anima petat diuersa organa, & varias dispositiones in eis, istæ tamen haberi non possunt, nisi per diuersas formas substantiales, vndè consequentia illa non tenet, sicut neque ista valeret, anima immediatè petit varietatem potentiarum, ergo etiam immediatè petere potest varietatem operationum sine vlla potentia media. Ad 2. neg. assumptum, nam immediatè informant materiam primam, constituunt membra animalis specie distincta, & faciunt corpus illud ætherogeneum, quod sola accidentium varietas efficere nequit, & tandem animæ famulantur ad varias operationes exercendas, quomodo ergo inquit eas dormire, & nil operari? verum quidem est præsente anima eas non dominari, sed famulari, sed ob id non operantur? numquid solus dominus operatur in domo, & stertit famulus? Ad 3. neg. conseq. luculenter enim ostendit Doctor loc. cit. in 4. vers. *secunda ratio principalis*, quo modo admissa pluralitate formarum in composito quarum vna sit dispositio ad aliam, adhuc benè saluatur distinctio inter formam substantialem, & accidentalem, & quòd forma subordinata sit substantia, ac etiam forma superueniens, cuius doctrinam retulimus q. 1. huius disput. art. 8. quam hic repetere non refert, cum ibi possit videri; ad prob. conseq. neg. assumptum, quia ratio substantiæ non consistit in eo, quòd sit radix cæterorum in genere causæ finalis, ita vt quod est alterius gratia, statim sit accidens, illud sit substantia, nam materia est propter formam, nec tamen est accidens, materia, & forma sunt propter compositum, immo vniuersaliter esse est propter operari, numquid ergo esse est accidens operari substantia? conceptus ergo substantiæ, & substantialis formæ consistit in eo, quod det esse simpliciter, & accidentalis, quod det esse secundum quid eo modo quod declarat Doctor loc. cit. & nos cum eo disp. 5. Phys. quæst. 11. art. 1.

88 Hæc igitur est vera, & peripatetica Sententia, vt docet Zab. de Gen. & inter. cap. 2. Contar. q. de multitud. formarum, Raguseius in eadem, Piccol. lib. de Mult. form. c. 2. vbi ostendit hanc fuisse veterum Perip. Sentent. Alex. Simplicij, & Auerrois, quibus addit Galen. & Platonicos; ex pluribus verò locis, quos ex Arist. adducunt, luculentissimus est ille qui legitur 1. de Anim. 58. vbi sic loquitur, *similiter autem inconueniens, & rationem mixtionis esse animam, non enim eandem habet rationem mixtio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os, accidet igitur, & multas animas habere, & secundum totum corpus*, quibus verbis disertè docet, animam non esse formam mixtionis, & reddit rationem, quia alioqui oporteret in animali tot animas ponere, quot sunt partes ipsius, ex quo etiam reijcitur opinio ponentium partes animæ sensitiuæ ætherogeneas. Ex hac autem nostra Sententia in animatis statuente formam quoq; mixtionis vltra animam deducitur consequenter in eorum interitu vsq; ad materiam primam resolutionem non fieri statim, & immediatè, sed vltimo tandem, & mediatè, ita quod verum est in omni generatione, & corruptione fieri semper resolutionem vsque ad materiam primam, non semper statim, ac immediatè, sed immediatè, vel mediatè statim, vel non statim, vt ait Ant. And. cit. & ita videtur docuisse Arist. 8. Phys. 82. dum inquit materiam primam esse vltimum, in quod ea, quæ pereunt, resoluuntur, indicans expressè in successiua corruptione progressum illum ex non vltima ad vltimam resolutionem alioquin frustra ad vltima adderet *in hoc abibit vltimum*; quomodo autem adhuc semper in substantijs verum sit illud axioma, quòd corruptio vnius est generatio alterius, quæst. seq. explicabimus.

ARTICVLVS II.

In cæteris compositis fit resolutio vsque ad materiam primam.

89 Dicimus deinde in alijs compositis, in quibus vna dumtaxat existit substantialis forma, fieri in eorum interitu resolutionem ad materiam primam statim, & immediatè. Hæc etiam conclusio est Scoti, & Scotistarum locis supracit. & probatur, cum enim in his compositis non viuentibus detur vna sola forma substantialis, consequens est in eis quo ad formas substantiales vsque ad materiam primam resolutionem fieri, cum corrumpuntur, nullam enim aliam possident formam substantialem, quæ maneat post eorum interitum, vt de animatis dicebamus; & rursus cum adequatum, & proximum subiectum accidentium sit compositum, non materia prima, sequitur etiam in eorumdem compositorum interitu vsque ad materiam primam resolutionem fieri, etiam in formis accidentalibus, quia post formæ amissionem nullum remanet compositum, quod illa valeat sustinere, vt in animatis dicebamus de corpore pro altera parte, sed manet solum materia prima quæ nuda non est idoneum accidentium subiectum, ergo in his compositis necesse est fieri resolutionem vsq; ad materiam primam etiam in accidentibus. Confirmatur, quia ideo in animatis non fit resolutio vsque ad materiam primam in accidentibus, sed aliqua in corpore exanimato remanent, quæ in viuente præfuerant, vt quantitas, color, &c. quia ibi duo aderant composita, vnum completum, alterum incompletum, quod erat pars illius, & vnumquodque propria habebat accidentia, illud quidem consequentia in animam, hoc autem consequentia formam mixti, & ideo licet eo pereunte scilicet corpore viuente, pereant etiam accidentia, quorum erat subiectum, non tamen cætera pereunt, quæ nempè formam mixti comitantur, quia hæc habebant pro subiecto corpus pro altera parte, non autem viuens, atque ideo cum illud remaneat etiam post animæ abiunctionem, meritò ipsa quoque conseruatur; cum ergo composita inanimata ex materia prima immediatè, & forma constituantur, non vero ex alio composito incompleto hinc est, quod ipsis intereuntibus omnia quoq; singula eorum accidentia interire opus est, nec vllum prorsus accidens, quod erat in corrupto, maneat in genito.

90 Potest etiam probari omnibus illis auctoritatibus Arist. quibus probari solet compositum, & non materiam, esse immediatum susceptiuum accidentium, quia scilicet prima substantia primò substat accidentibus, & ea corrupta nihil remanet cap. de Substantia, & 1. de Gen. 23. distinguit generationem ab alteratione, quia subiectum alterationis est ens actu & sensibile scilicet compositum generationis eos in potentia. Et 7. Met. tex. 8. ait materiam recipere prius formas substantiales, ac postea accidentales; his itaque & consimilibus auctoritatibus probari sufficienter potest assertio posita, quamuis enim per eas non sufficienter concludatur compositum esse proprium accidentium subiectum, non materiam, vt diximus disputat. 4. Phys. quæst. 1. inquiunt enim Auerroistæ eas concludere tantùm formam substantialem esse veluti conditionem materiæ ad recipiendam accidentalem, ita quod materia sit vtiq; semper subiectum inhæsionis accidentium, non tamen nuda, sed dependenter à forma substantiali, attamen sufficienter ostenditur nullum accidens remanere in genito, quod fuerit in corrupto, quia licet subiectarentur in materia, quæ remanet, ipsa tamen non manent, quia ea fouebat dependenter à forma antiqua, quod autem pendet ab aliquo illo deficiente destruitur, cum ergo in corruptione deficiat forma antiqua, opus erit, vt accidentia præcedentis compositi, quæ ab ea forma pendebant, vel in genere causæ finalis, vel efficientis, vel vt à conditione destruantur; vnde hac de causa Conimb. Zabar. & alij, etsi teneant materiam primam esse subiectum accidentium, & non compositum adhuc tamen quia ponunt accidentia foueri in ea dependenter ab vnione cum forma, hinc consequenter asserunt in genito nullum accidens remanere quod fuerit in corrupto.

Contarenus tamen quæst. de Gener. & Corrupt. cap. 7. esto & ipse cum Zabar. sentiat materiam non esse subiectum accidentium nisi dependenter à forma substantiali, veluti à conditione necessaria pro eorum receptione, non quia ipsa accidentibus subijciatur, sed quia quodammodo fulcit materiam ad ea sustentanda, nihilominus adhuc nititur sustinere posse eadem accidentia, quæ erant in corrupto, remanere in genito, vnde inquit accidentia posse dupliciter considerari, vel vt termini prædita tam secundum extensionem molis, quàm intensionem gradus, vel vt terminata, primo modo dependent, ac exigunt subiectum forma præditum, à qua siquidem solum, & non à materia terminatio procedit, secundo verò modo optimè ex materia dependent, ex ipsaque educi valent, adeò vt talis sit ordo existentiæ rerum, vt scilicet primò sit materia, mox accidentia indeterminata in ea, deinde forma substantialis ac postmodum accidentia terminis prædita hac data distinctione occurrit omnibus allatis auctoritatibus dicens, quod cum Aristote. ait subiectum accidentium esse sensibile esse actu, ac prius recipi in materia formas substantiales, quam accidentales, semper intellexit de accidentibus in sua perfecta integritate scilicet potientibus suos terminos, quos non nisi in substantia composita actuali, & sensi-

bili

bili ex munere formæ assequi nata sunt, qua destructa ipsa quoque pereunt quoad esse terminatum.

91 Hæc solutio reijcienda est, quia in primis absolutè falsum est accidens aliquod etiam quantitatem ipsam præcedere in materia formam substantialem in esse quodam interminato, vt diximus disput. 2. Phys. q. 8. art. 4. tum quia in augumentatione, & alteratione nunquam noua quantitas, & qualitas acquireretur, sed solum earum termini, qui etiam cum sint indiuisibiles, acquirerentur in instanti, non in tempore, tum quia quamdiu forma est in materia, omnia accidentia terminata sunt iuxta eius exigentiam, vel ergo nunquam dabitur materia cum accidentibus interminatis, quia in nullo instanti datur materia sine forma, vel in aliquo instanti ponenda erit materia sine omni forma, vt eius accidentia interminata dicantur. Nec enim sufficit dicere quantitatem v.g. & humiditatem aquæ esse interminatam ante aduentum formæ aeris, in quem est conuertenda, terminant; hæc accidentia in eius aduentu iuxta illius exigentiam; minimè, quia esto interminata dicatur tunc temporis respectu formæ aeris, tamen sunt terminata respectu formæ aquæ, quare cum materia sit semper, & in quocumq; instanti sub forma, a quo terminatio procedit, cum accidentibus interminatis nunquam erit. Deinde quando etiam aliquod accidens interminatum in materia deberet admitti, hoc ad summum de quantitate sola concedi deberet, & quidem distinctionem hanc de terminatione, & interminatione quantitati solæ, non item alijs accidentibus, Auerroistæ ipsi appropriarunt, vnde licentiosè omnis interminationem hic auctor ad alia quoque accidentia transfere; sed absolutè loquendo nec ipsi quantitati priuilegium hoc est concedendum, vt tandem fateri coactus est ipse Zab. quantitatis interminatæ propugnator acerrimus, qui loc. cit. de Gen. & inter. cap. 10. immemor sui cap. præced. inquit, quod in mutatione aquæ in aerem non remanet quantitas aquę, sed destruitur, quia licet aeri quantitas illa non repugnet, vt absolute considerato, siquidem potest esse aer tantæ quantitatis, attamen illi repugnat, vt tanta aqua genito, & cum enim aer sit elementum rarius aqua, necesse est in mutatione aquæ in aerem, vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur, hæc Zabar. ergo nec quantitas, nec qualitas manet eadem in genito, & corrupto in compositis vnam dumtaxat formam habentibus. Denique per hanc distinctionem non fit satis auctoritatibus allatis, quod subiectum alterationis est ens actu, & sensibile, non generationis, quod compositum per se præcedit compositum per accidens, quod destructis primis substantijs impossibile est aliquid aliorum remanere, &c. nam si semel in corruptione rerum maneant in materia accidentia corrupti, siue maneant in esse terminato, siue interminato, semper sequitur subiectum generationis esse ens sensibile, compositum per accidens præcedere compositum per se, & destructis primis substantijs aliquid aliorum scilicet accidentium remanere, quia nimirum quoad suum esse absolutè remanent, licet interminatum, quibus materia adhuc redditur sensibilis, & cum eis vnum per accidens constituit.

92 Ex his itaque deducitur, quod non tantùm Auctores compositum agnoscentes pro immediato accidentium subiecto, sed etiam qui ponunt materiam primam aliquo modo dependenter à forma, velut à conditione, sentire debere, vt consequenter loquantur, fieri resolutionem in corruptionibus præsertim inanimatorum vsque ad materiam primam, nec aliquod accidens manere in genito, quod fuerit in corrupto; quod ita ostenditur, licet enim, vt illi opinantur, accidentia propriè inhæreant materiæ primæ tamen etiam secundum ipsos nequeunt illi inhærere, nisi sit prius informata substantiali forma, palam igitur est, quod si destruitur forma substantialis, quæ est necessaria conditio materiæ, vt accidentia suscipere, ac sustinere possit, ipsa quoque destrui debent, & alia de nouo generari in ortu nouæ formæ, quæ erit conditio materiam disponens ad illa noua accidentia excipienda.

In oppositum obijciunt primò duas Arist. auctoritates satis expressas, vna est 1. de Gen. 24. vbi asserit in mutatione aquæ in aerem seruari eandem perspicuitatem, & humiditatem expresse concedens posse accidens sensibile, quod fuerit in corrupto, in regenita remanere. Nec valet communis responsio, quam dedimus disp. 3. Phys. q. 1. in sol. ad 1. accidentia illa communia manere in vtroq; eadem, non quidem numero, sed specie tantum, & in hoc sensu Arist. loqui. Minimè tum quia, ait Aref. otiosè locutus fuisset Arist. non enim poterat esse dubium specie saltim eandem esse perspicuitatem, & humiditatem in aqua, & aere; tum etiam quia, ait Contar. mutatio ex 5. Physic. semper fit ex contrario in contrarium, irrationabile autem est, nec vnquam obseruatum, vt fiat transmutatio vnius indiuidui in alterum eiusdem speciei, vt talis responsio præfert. Altera auctoritas habetur 2. de Gen. & corrupt. 25. vbi docet Arist. inter elementa symbola faciliorem esse transitum, quia vna sola qualitas est permutanda, expresse innuens alteram permanere, & idem repetit tex. 17. & 34. Nec rursus suffragatur communis solutio à nobis loc. cit. allata alteram qualitatem manere eandem specie, non numero, adhuc tamen faciliorem esse conuersionem inter symbola elementa, quia vna tantum ex illis qualitatibus, quæ est contraria resistit, altera verò scilicet symbola facile cedit, & sine pugna, & per consecutionem variatur. Hoc enim ait Contar. textui repugnat, causam enim assignans Arist. illius facilioris conuersionis, non inquit id esse, quia vnica, vel plures qualitates resistant, sed expresse ait hoc esse, quia sola qualitas est permutanda.

93 Resp. valdè mirum esse, cur Aduersarij in illa prima auctoritate tantam vim faciant, tum quia, vt adnotauit Rag. disp. cit. c. 8. & patet ex ipso contextu Arist. non loquitur absolutè, sed sub conditione, *in his autem si aliqua maneat passio eadem contrarietatis in genito, & corrupto*, Tum quia textu illo oppositum manifestè docet: inquit enim inferius, *quando autem nihil permaneat, cuius altera passio est, & accidens; omnino generatio, huius autem corruptio*; admisso tamen gratis, quod arguens assumit, adhuc dicimus solutionem illam communem satis superque facere, quod qualitates communes genito, & corrupto manent eædem specie, non numero, neque idcircò otiosè locutus est Arist. poterat enim vtique esse dubium, an qualitates in quibus elementa conueniunt, essent eiusdem speciei, vt humiditas aquæ, & aeris, cum non defuerint, qui oppositum senserint, vt constat ex disp. 1. quæst. 7. & cum dicebatur mutationem fieri semper ex contrario in contrarium, quia terminus ad quem semper fit ex termino à quo opposito, hoc intelligitur de his, quæ per se fiunt, & propria acquisitione acquiruntur, non verò de illis, quæ consequentur ad alia, vt benè Complut. aduertunt disp. 3. quæst. 6. num. 64. Et ex hoc facilè etiam explicatur altera auctoritas (licet maiorem habeat apparentiam, quam prima) dum enim ait Arist. in elementis symbolis faciliorem esse conuersionem, quàm in dissimbolis, quia hic duæ, ibi verò vna tantum qualitas est permutanda, loquitur de mutatione propriè dicta, quæ fit de contrario in contrarium vt disp. seq. dicemus, hac enim mutatione in symbolis vna tantum permutatur qualitas, non verò de illa variatione, quæ fit per solam consecutionem ad aliud, quo etiam sensu dum genitum, & corruptum conueniunt in vno gradu communi generico, ait 5. Phys. 76. non fieri transmutationem secund. gradum communem, sed tantum secundum specificos, cum tamen certum sit, quemcunque gradum essentialem deperdi, cum sint realiter idem.

At contra hæc responsa vrgebis id, quod contra Thomistas in simili casu vrgere solemus, quando enim nos in animatis non fieri resolutionem vsque ad materiam probamus ex eo, quia in cadauere manet color, calor, cicatrix, & alia quamplura accidentia, quæ fuerant in homine viuo, & ipsi respondent remanere eadem accidentia specie, non numero, nos incunctanter contra eos clamamus, quòd negent experimentum, & sensum ipsum, & quod hoc est mysterium creditu difficilius, quàm ipsamet Eucharistiæ transubstantiatio, nam cum sensui non subijciatur substantia, quid mirum, si circa ipsam decipiatur, putetque adesse, cum non sit? accidentia, quæ sunt obiecta propria sensuum, variari contra ipsorum iudicium, hoc longè difficilius est creditu; hæc itaque omnia contra nos obijci possunt in proposito, dum in generatione aeris ex aqua manente eadem perspicuitate, & humiditate, ac in aceto, in quo manent, fere tot accidentia perceptibilia ex his, quæ fuerant in vino, quot in cadauere ex his, quæ fuerant in homine, dicimus esse eadem tantum specie accidentia, non numero; planè hoc videtur voluntariè dictum: aut ergo responsio hæc à Thomistis quoq; admittenda est in animatorum interitu, si eam nos adhibere volumus in corruptione inanimatorum, cum omnimoda paritas hinc inde currere videatur, aut certè neque hic, neq; illic est admittenda, quia est contra experientiam ipsam, & sensuum testimonium.

94 Respond. neg. min. rationabiliter enim ea solutione nos vtimur in corruptione inanimatorum, non verò Thomistæ in animatorum interitu, adest namque manifesta disparitas, cum enim interit homo, tota prorsus accidentium collectio, quæ erat in corpore anima informato, remanent in eodem exanimato nullus penitus excepto, cumque assignari nequeat causa sufficiens, à qua de nouo producantur, hinc deducimus esse eadem numero, quæ prius iuxta dicta disput. 2. Phys. quæst. 4. ar. 2. hoc autem in corruptione inanimatorum non contingit, cum enim aqua in aerem conuertitur, non eadem collectio accidentium perseuerat, aliqua enim penitus mutantur, vt frigiditas, immo perspicuitas, & humiditas ipsa adeò variantur, vt etiam ad sensum pateat non easdem numero perseuerare, quia intensiores sunt in aere, quam in aqua, & demum cum quantitas ipsa varietur, vt diximus ex Zab. dicendum est etiam omnes qualitates variari saltim numeraliter, cum omnes istæ in quantitate immediatè fundentur; idem est de aceto dicendum, quia in eo non manet collectio accidentium, quæ aderat in vino, sed multa variari videmus, ex quo arguimus esse saltim numericè mutata, etiam illa, quæ eadem apparent, vt quantitas, ac etiam interdum color, quia collectio accidentium ab eadem forma indiuisibiliter procedit, loquendo de connaturalibus, ita vt si vnum, vel alterum deficere deprehendamus, rationabiliter arguere possumus omnia esse mutata ad destructionem formæ, quia non amplius adest eadem collectio, vnde si aliqua apparent eadem ad sensum, sensus debet à ratione corrigi, & doceri, non esse eadem numero, quia variata est collectio, sed tantùm eadem specie. Cui accedit, quòd aduertimus art. præced. non ad quamcunque alterationem in vino factam sequi semper acetum, nec semper cum eisdem accidentibus, cum tamen ad animalis interitum à quocunque fiat agente semper sequatur cadaueris forma cum eisdem prorsus accidentibus, quæ in corpore præ erant, cum anima tum erat, signum euidens hanc esse eandem formam, ac eadem accidentia, non illa.

De-

Denique arguitur rationibus, Tum quia nullum agens agit, nisi medijs dispositionibus, quas in composito corrumpendo inducit, vnde cum ignis ex ligno producitur, præcedentes dispositiones existentes in materia ligni sunt causæ ignis de nouo producti, ergo ne detur effectus sine causa existente, cum ipse producitur, permanere debent illæ dispositiones in ipso generationis instanti. Neque refundas totam causalitatem in ignem efficientem, quia contingere potest, vt in instanti generationis ignis efficiens relictis in materia dispositionibus interierit, veluti sæpè patrem relicta virtute in semine ante ortum filij obijsse contingit. Tum 2. dispositiones sunt illæ, quæ auctæ ad gradum incompossibilem corrumpunt formam veterem, ergo manent in instanti generationis cum noua, nam in eodem instanti materia exuitur forma veteri, & superinducitur noua. Tum 3. quia si ante instans generationis corrumperentur, tunc in instanti generationis materia esset nuda, ac consequenter indifferens ad omnem formam. Nec enim dici potest determinata potius ad hanc formam, quàm ad illam, quia tales dispositiones immediatè præcesserunt in ipsa, vt aiunt Thomistæ; hæc enim immediata præcedentia dispositionum nihil reale, & physicum ponit in ipsa, ratione cuius possit verè dici ad hanc potius formam determinata quam ad aliam. Neq. cum Scotistis dici potest potius ad hanc formam determinata; quam ad illam, quia subest actioni illius agentis, non illis. Nam introductis dispositionibus potest agens perijsse, vt diximus. Tum 4. quia assignari nequit, à quo corrumpantur, cum enim ignis introduxit semel in lignum calorem, & siccitatem, non possunt hæ qualitates ab ipsomet igne corrumpi, quia calor non destruit calorem, nec siccitas siccitatem, cum simile non agat in simile, sed in contrarium, neque à forma ignis, dum aduenit, quia cum sint accidentia ei connaturalia, & requisita, nequit eorum odisse consortium, nec destruere, vt statim similia procuret, hoc enim superuacaneum esset in natura.

95 Respond. his, & similibus argumentis plenè satisfactum fuisse disputat. 5. Physicorum quæst. 2. articul. 1. itaut nihil occurreret dicendum, ne eadem repetamus; ne tamen ea spernere videamur. Ad 1. dicimus agens agere medijs dispositionibus alterando, non autem generando, quasi ipsæ attingant principaliter, vel instrumentaliter formam substantialem, vt inquiunt Thomistæ, ipsæ enim tantum deseruiunt ad expellendas dispositiones contrarias, at in ipso generationis instanti agens est v.g. ignis, qui immediatè attingit productionem formæ substantialis, & casu, quo deficeret, vt assumitur in argumento, tunc recurrendum esset ad agens vniuersale, ad quod est communis fuga naturalium, cum deficiunt causæ particulares, vt ait Doctor 4. dist. 12. quæst. 3. sic enim est in proposito, productio enim formæ nequit illis dispositionibus attribui, tum quia in instanti generationis non permanent; tum quia si permanerent, non valent attingere substantiam, cum sint accidentia, de virtute autem seminis dicemus disput. vltim. Ad 2. similiter dicimus vrgere Thomistas ponentes dispositionem ad formam substantialem terminari ad aliquem gradum, ad quem necessariò sequitur corruptio veteris formæ, at nos non vrget nullum admittentes gradum incompossibilem formæ induci ab alterante, vt alterans est, talis enim inducitur a generante, vel a forma genita, vt ibi explicatum est, & disput. 7. Phys. quæst. 6. artic. 2. Ad 3. valde laborant Thomistæ, vt explicent quomodo dispositiones præuiæ etiam desinant, relinquant materiam sigillatam, & determinatam potius ad hanc formam, quam ad illam, & tandem post multum sudoris nihil lucrantur, non ergo quærenda est aliqua determinatio intrinseca in materia, per dispositiones iam abolitas in ea derelicta, si enim manet omninò nuda, profectò est nodum in scyrpo quærere, sed talis determinatio ex parte agentis attendenda est, quia enim subest actioni talis agentis sic, & sic alterantis, ideo hanc potiùs, quam illam formam suscipit, itavt hæc determinatio est prorsus extrinseca materiæ, non autem intrinseca, & subiectiua; quod si agens introductis dispositionibus periret, tunc agens vniuersale eius defectum suppleret introducendo formam illis dispositionibus congruam, & consentaneam, quæ doctrina fusè declarata est disputat. cit. in sol. ad 1. Ad 4. dispositiones illæ v.g. calor & siccitas corrumpuntur ab agente formam introducente scilicet ab igne, non quidem per se, quia quod sic corrumpitur à suo contrario corrumpitur, sed corrumpuntur per accidens, & consecutiuè, quatenus ab igne corrumpitur lignum, cui nitebantur, hoc autem modo non est inconueniens, quod simile corrumpat simile per accidens corrumpendo subiectum, cui insidebat.

96 At vrgebis Suar. disp. 14. Met. sect. 3. n. 39. & Hurt. disp. 1. de Gen. sect. 5. §. 43. si lumen ab vno corpore lucido productum potest ab altero conseruari, cur non & idem calor, & siccitas in eodem subiecto sub eisdem formis conseruabitur, cum vniuersali idem effectus conseruari possit, cum deficiente vna causa alia statim succedit eiusdem virtutis? Conf. quia id etiam nos concessimus disput. 7. Phys. quæst. 2. de illis effectibus, qui propriè non pendent à suis causis in conseruari, ac tales sunt in proposito calor, & siccitas, vnde calor ab igne productus potest à Sole conseruari, ergo tanto magis in proposito id contingere potest. Resp. in accidentibus vtique aliqua reperiri, quæ non pendent in conseruari a sua causa efficiente, atque ideo ab alia eiusdem virtutis conseruari possunt in eius locum subrogata, at nullum reperitur, quod ita dependeat à suo subiecto, vt possibile sit naturaliter ab illo diuelli, & in alio conseruari eius vices gerente, quia commune adagium est accidentis de subiecto in subiectum migrationem esse naturaliter impossibilem; licet ergo de lumine concedi non debeat, quod idem num. conseruetur in medio per successionem alterius luminosi, quia est de illorum effectuum serie, qui à sua causa efficiente pendent, nedum in fieri, sed etiam in conseruari, concedi tamen potest de calore, siccitate, & similibus, dummodo ab illis diuersis agentibus in eodem semper subiecto conseruentur; ex quo tamen non sequitur idem contingere posse in proposito, quia cum ponamus compositum scilicet lignum esse illorum accidentium subiectum, istudque corrumpatur, profectò quantumcumque succedat agens, vel forma eiusdem virtutis, illa eadem conseruare non poterit ob defectum subiecti; fatemur tamen argumentum molestare posse illos, qui materiam ponunt subiectum accidentium cum aliqua dependentia à forma, si enim succedit forma illa accidentia requirens, non videtur, cur ab ea conseruari non possint in eodem subiecto.

97 Itaq; hæc argumenta militant contra alios nobiscum in hoc asserto sentientes, sed in alijs principijs dissentientes v.g. de subiecto accidentium, vt Conimb. Zab. & alij, vel de pluralitate formarum, & modo concurrendi dispositionum ad generationem, vt Thomistæ, qui profectò valdè inconsequenter loquuntur, dum in materia de dispositionibus cum Auerroistis conueniunt in principijs, quod nimirum dispositiones concurrant ad generationem nouæ formæ in genere causæ materialis præparando nempè, & determinando materiam ad eius susceptionem, & postea dissident in conclusione, quod non permaneant in ipso generationis instanti, quæ duo planè repugnant. At ad hanc inconsequentiam tollendam quid hic comminiscuntur Thomistæ? distinguunt duo dispositionum genera, quædam antecedunt introductionem formæ, & in ipso generationis momento pereunt, aliæ formam origine subsequuntur, & cum ea in eodem instanti incipiunt v.g. calor, quem ignis producit in ligno, dum propriam formam in eius materiam inducere molitur, dispositio est introductionem formæ ignis antecedens, & hic interit in ipsa introductione formæ; calor verò qui ipsam formam introductam consequitur in ipso generationis puncto, & cum ea manet, dispositio consequens dicitur: hoc prænotato dicunt, quod dispositiones verè materiam præparantes, & in genere materialis causæ disponentes sunt subsequentes formam, non autem antecedentes, neq; enim repugnat, quod materia in eodem etiam instanti disponatur per dispositiones consequentes, quas secum affert forma, quia licet hæc sit prior illis in genere causæ efficientis, nihilominus illæ sunt priores in genere causæ materialis, & dispositiuæ, vnde mutuam causalitatem admittunt inter formam, & dispositiones, quam inconuenire non putant in diuerso genere causæ, vt est in proposito, quæ doctrina de mutua causalitate satis est illis familiaris ita discurrunt Bannes in præsenti cap. 4. q. 10. art. 2. Complut. disp. 2. q. 8. Conimb. cap. 4. q. 18. art. 3.

98 Sed licet illa distinctio de duplici dispositionum genere possit in bono sensu admitti, illa tamen doctrina de mutua causalitate etiam in diuerso genere causæ damnata à nobis est disp. 8. Phys. q. 1. art. 1. & quidem quomodo præsertim in proposito potest dispositio aliqua formam præcedere in materia etiam prioritate naturæ, si in Sent. Thomist. forma prærequiritur saltim natura, vt dispositionem accipiat, & sustentet. Deinde etiamsi hæc doctrina admitteretur, parum eis suffragari potest, quia dispositio subiectum disponens in genere causæ materialis, velut ratio recipiendi, debet esse in eodem subiecto, in quo recipienda est forma, debetq; illud immediatè afficere, vt constat de organizatione corporis respectu animæ, cum ergo secundum Thomistas etiam dispositiones subsequentes composito inhæreant denuo genito, non autem materiæ, profectò nequeunt eam disponere in genere materialis causæ, & parum refert, quod aiunt Thomistæ recipi in ea, vt in subiecto *quo*, & remoto, non enim per hoc immediatè afficiunt ipsam, & intrinsecè, sed mediatè tantum, & extrinsecè, quatenus afficiunt compositum, cuius est pars, quod non sufficit, vt materia per eas disponi dicatur in genere materialis causæ, & intrinsecè determinari ad hanc formam, vt ipsi prætendunt. Tandem adhuc etiam, si eis suffragaretur, inconsequenter loquuntur, quia si dispositiones formam consequentes in genere efficientis causæ ipsam præcedunt in materia in alio genere causæ scilicet materialis, iam non amplius forma substantialis præcedit accidentalem a toto genere, quia saltim in vno genere hæc præcederet illam non amplius forma substantiali immediatè materiam informat, non amplius materia prius recipit esse simpliciter, quam secundum quid, quæ omnia acceptantur passim à Thomistis vt fundamenta ad ostendendum materiam non esse immediatum subiectum accidentium.

Nituntur hic euadere Thomistæ præsertim Complut. cit. nu. 184. distinguendo de prioritate essendi, & intelligendi, & hoc secundo prioritatis genere, inquiunt accidentia præcedere formam in materia, licet enim absolutè loquendo possit intelligi forma substantialis recepta in materia, quantum ad id, quòd talis receptio importat essentialiter, non tamen possumus intelligere eam esse connaturaliter receptam non conceptis prædictis accidentibus, quoniam connaturalis receptio illius pendet ab istis, atque adeo talia accidentia possunt optimè disponere pro connaturali receptione talis formæ;

alia

alia etiam via conantur euadere sub num. 112. distinguendo ex quadam D.Th. doctrina in forma substantiali gradum genericum formæ substantialis, vt sic, specificum & indiuiduum, & aiunt, quod secundum gradum genericum immediatè recipitur materia sine dispositione intermedia; quia materia seipsa est determinata, & sufficienter præparata ad recipiendam formam substantialem, vt sic, & in hoc sensu forma substantialis præcedit accidentalem, recepta autem semel forma in materia secundum hanc rationem, sequuntur accidentia propria illius gradus, & hæc disponunt non quidem pro receptione prædicti gradus, qui supponitur receptus, sed pro receptione specifici proximi, & sic deinceps vsque ad indiuiduum, & in hoc sensu forma accidentalis præcedit substantialem.

99 Hæc doctrina cognata est illius, quàm habent Thomistæ in materia de Eucharistia, dum docent ex D. Thom. primum terminum conuersionis Eucharistiæ esse compositum ex materia, & anima intellectiua, non vt intellectiua, nec vt constituit compositum, quod est homo, sed vt dat esse corporeum, & constituit compositum, quod est corpus, ipsa enim eadem anima, & constituit in esse hominis, & animalis, & corporis, & substantiæ, & hoc sine distinctione reali formæ, & formæ, sed propter continentiam formæ perfectioris secundum diuersos gradus. Reijcit hanc doctrinam Scotus 4.d.11.qu.3. §.*de secundo*, nam terminus conuersionis oportet, quòd sit reale, & vt reale, quia conuersio est realis, sed anima intellectiua, vt dat esse corporeum ab intellectiuo condistinctum, etiam secundum illos, non est aliquid reale, sed tantum quid abstractum per actum intellectus, ergo &c. Eadem igitur ratione debet quoque hic refelli allata solutio, vt etiam facit Suarez disp.cit.n.29. quia prioritas intelligendi est rationis, ac etiam illa distinctio formæ secundum diuersos gradus est distinctio rationis per conceptus præcisos, & inadæquatos, ergo nihil referre potest ad realem causalitatem, & inhæsionem accidentium in materia, vel composito, de quibus hic est sermo. Deinde quando etiam hæc doctrina admitteretur, adhuc neutra solutio satisfacit; non prima, quia ordo naturæ, vt ipsi quoque vrgent contra Suarez n.30. postulat, vt materia prius respiciat etiam ordine executionis formam substantialem quàm accidentalem, ergo falsum est accidentia prærequiri, vt connaturaliter recipiatur in materia: neque secunda, quia accidentia sequentia gradum superiorem non sunt idonea ad disponendam, & determinandam materiam pro gradu inferiori, vt ipsi dicunt, nam accidentia v.g. corporis non magis determinant materiam pro receptione formæ tribuentis gradum mixti, quam corporis simplicis; potius ergo accidentia propria cuiusque gradus debent pro illo eodem materiam disponere, non autem pro inferiori, vt in illa graduum distributione aiebant Compl. quia accidentia gradus superioris semper habent maiorem latitudinem, quàm gradus inferior, atq; ideò nequeunt ad illum capacitatem materiæ coarctare; hæc obiter dicere libuit, vt notum fieret, quam inconsequenter discurrant Thomistæ in hac re, nostram verò Sententiam de concursu dispositionum ad generationem vide disp.5.Phys.cit.q.8.ar.1.

Concludimus itaque hactenus dictis, nullum accidens permanere idem numero in re genita ex his, quæ fuerint in corrupta (exceptis quibusdam incompletis, quæ soli materiæ, vel formæ conueniunt, vt sunt generatio, relatio partis, & similes, de quibus non est quæstio) & ratio huius potissima est, quia proprium, & immediatum inhæsionis subiectum accidentium est corpus, vel compositum, vbi per compositum non intelligimus naturam in communi, compositam ex materia, & forma, sed naturam singularem, & primam substantiam, vt loquitur Arist. c. de substantia non tamen, quæ necessario sit suppositum, quia corpus pro altera parte compositis in animatis non est suppositum, & tamen accidentia, subiectat, vnde etiam quando compositum, in quo sunt accidentia est propriè suppositum; non illi inhærent, quatenus suppositum est, etiamsi illi prius conueniat supponitari, quàm accidentia suscipere, vt notat Doctor 3.d.1. quæst.2. artic.2. sed quatenus substantia singularis, vnde si humanitas à Verbo assumpta dimitteretur, & propriam acquireret personalitatem, eadem adhuc accidentia humanitatis permanerent.

QVÆSTIO IV.

An generatio vnius sit corruptio alterius, & è contra, vbi de earum connexione, & ordine.

100 HAnc propositionem docuit Arist. 3. Phys. 73. & 1. de Gen. 17. & 24. & alibi veluti conuertibilem; & quia potest facere triplicem sensum formalem, causalem, & concomitantem, quæritur, in quo sensu sit vera. Et quidem vt incipiamus ordine retrogrado, vnanimi consensu fatentur omnes in tertio sensu, esse veram, nempe concomitanter, quatenus generatio vnius semper alterius corruptioni iuncta est, & è conuerso, & in hoc præcipuè sensu eam pronunciatur Arist. loc.cit. 1. de Gen.17. quia eam adducit ad soluendam dubitationem, quam tex.16. proposuerat, quomodo possit perpetuari generatio, siquidem id, ex quo vnumquodque generatur, scilicet materia, finitum est, quod continua ablatione consumi debet, vnde iamdudum defecisse vniuersum opus esset; soluit dubitationem tex.17. dicens sufficere finitam materiam ad perpetuitatem generationis, quia generatio vnius fit ex corruptione alterius; & è contra, atque adeò estò materia infinita non sit, hoc modo soluatur perpetua generatio, & corruptio; Veritas huius propositionis in præfato sensu, nititur, secundum communem expositorum duobus fundamentis. Vnum est, quod materia ex interna propensione, quam habet ad formam, & naturali eius indigentia non potest secundum communem naturæ cursum existere nuda ab omni forma. Alterum fundamentum est, quod duæ formæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia, quia non potest aliqua res esse simul essentialiter in duabus vltimis speciebus, vt simul aer, & aqua, aut equus, & homo; ex his enim duobus fundamentis necessariò infertur perpetua connexio generationis, & corruptionis, nam ex priori infertur vnius rei interitum esse semper alterius ortum, cum enim interitus fiat per formæ recessum, necesse est forma recedente, vt alia adueniat, si materia sine forma existere nequit, ex posteriori vero infertur generationem vnius esse alterius interitum, cum enim duæ formæ specificæ in eadem materia incompossibiles sint, opus est in vnius aduentu alteram recedere; ita Mercen. vol. 2. Dilucid. huius propositionis Zab. lib. de Gener. & Inter. cap. 5. Contar. tom. 2. quæst. de Gener. & Corrup. cap. 3. Auersa quæst. 37. sect. 7. Compl. disp. 3. quæst. 3. Aref. disp. 2. quæst. 12. sect. 2. Faber theor. 40. & alij passim. Et ex hoc rationem colligunt, cur propositio veritatem semper habeat in substantijs, non vero in accidentibus, vt ibidem Arist. docuit tex.20. quia nimirum duo prædicta fundamenta in accidentibus locum non habent, quia substantia composita non essentialiter completur per accidentia, & cum sit actu constituta per formam substantialem, ideo potest aliquod accidens recedere à subiecto sine alicuius accidentis aduentu, quod euenit, quando accidens non habet contrarium, cuiusmodi est lumen, recedit enim lumen, & nullum aliud accidens succedit, possunt etiam plura accidentia specie differentia hærere simul in eodem subiecto, idem enim potest esse album simul, & dulce, quare non est necesse vt vno adueniente alia eiusmodi recedat, ita Zabarell. cit. Hinc tandem Mercen. quosdam modernos carpit, eo quia rationem reddentes; cur materia absque forma consistere non possit, eam huius rei causam esse, inquiunt, quoniam corruptio vnius est generatio alterius, cum tamen è contra res se habeat, quod ideo vnius corruptio alterius est generatio, quoniam materia absque forma consistere minimè potest, hanc enim reddidit pro causa æternitatis generationis Arist. loc. cit.

101 Quoniam verò hæc propositio in animatis deficere videtur, si in eis vltra animam ponatur forma mixtionis, vt ponunt Mercen. Contar. & Aref. cit. nam in corruptione animalis iuxta hanc sententiam nihil generatur, siquidem illa forma cadaueris est illamet forma mixtionis, quæ in viuente præfuit, sicut etiam in generatione nihil corrumpitur, quia forma Embrionis manet, Idcirco subdunt etiam suo modo in eis veritatem habere, nam in corruptione animalis corrumpitur vnum totum scilicet animal, & generatur nouum totum, quia corpus, quod prius erat pars, tunc fit totum, sicut etiam in generatione animalis destruitur aliud totum scilicet embrio, quia vbi prius erat totum, dum generatur animal, fit pars eius, quam expositionem amplectitur P. Faber loco citato, & manifestè insinuatur à Doct. 4. d. 11. q. 1. ab initio, vbi hac ratione inquit ad corruptionem vnius totius etiam secundum ponentes pluralitatem formarum sequi generationem alterius totius; Verum quia hæc solutio aliquas patitur difficultates, quia talis generatio, & corruptio in animatis non potest esse simpliciter, sed tantum secundum quid, vt etiam Auctores isti fatentur, quatenus quod prius gerebat vicem partis, gerit postea vicem totius, aut è contra, absolutè enim loquendo per actionem corruptiuam in animatis nihil re vera producitur, sed tantum derelinquitur, scilicet cadauer, vt inquit Doctor cit. q. 3. vers. *item manifestius*, quod enim ait Aref. produci saltim nouam formalitatem, vanum est, quia formalitas non est idoneus terminus generationis Physicæ, ideò Raguf. disp. 17. cap. 10. absolutè negat propositionem in animatis, nec inquit esse contra Aristor. id asserere hanc enim esse veram ipse probat, quia materia nunquam esse potest sine forma, vnde opus est generationem semper corruptionem comitari, quotiescunque periculum imminet, ne materia maneat sine forma, quod periculum cum non adsit in animalis interitu, cum materia maneat sub forma mixtionis, necesse non est propositionem in animatis veritatem habere.

102 Cæterum expositio illa non candide explicat veritatem propositionis, neque Arist. mentem; non veritatem propositionis, tum quia sic acceptatur, vt vniuersaliter vera in substantijs, & ita testatur Arist. ipse tex.20. expressis verbis, & *est alterius generatio semper in substantijs alterius corruptio, & alterius corruptio alterius generatio*, male negatur in animatis & leuiter defenditur per generationem, & corruptionem secundum quid; tum quia falsum est connexionem generationis cum corruptione fundari præcisè in interna indigentia, quam habeat materia formæ ad naturaliter existendum, vt ostendimus disput. 2. Phys. qu. 3. artic. 1. vbi proinde conclusimus necessariam coexigentiam formæ in materia secundum communem naturæ cursum peti præcipuè debere ex conditione naturæ vniuersalis, & ordine vniuersi potius, quàm ex interna indigentia materiæ; tum quia plus pendet substantia composita ab accidentibus ip-

sam

sam præsertim naturaliter consequentibus, quam materia à forma, vt ibidem ostenditur, ergo hac ratione maiorem veritatem haberet propositio in accidentibus, quàm in substantijs; tum tandem quia si necessaria coexigentia formæ in materia secundum communem naturæ cursum potius ex conditione naturæ vniuersalis, & ordine vniuersi attendenda est, quo ab Auctore naturæ statutum est, vt agentia naturalia nunquam formam corrumpant in materia, nisi aliam inducendo ad conseruationem specierum, ratio, cur materia nequeat esse naturaliter sine forma, erit, quia corruptio vnius est generatio alterius, non è contra, vt Mercen. volebat. Neque etiam hæc expositio est ad Arist. mentem; tum quia falsum est inibi Aris. pro causa perpetuitatis generationis reddidisse inter nam materiæ indigentiam, & propensionem in formam; tum quia nec ibi assignare intendit causam perpetuitatis generationis absolutè loquendo, sed soluere dubitationem tex. 16. propositam, quomodo perpetuari possit generatio, si materia est finita, vt diximus, & respondet text. 17. finitatem materiæ benè cum perpetuitate generationum cohærere, quia generatio vnius ex alterius corruptione procedit, vndè medante corruptione eadem materia pluribus successiuè inseruit generationibus, non ergo attulit illam propositionem text. 16. præcisè pro causa perpetuitatis generationis, quia nec illam quærebat tex. 16. & æquè benè negaretur ab Aduersario illa propositio, sicut ipsa generationis æternitas, sed attulit illam ad ostendendum, quomodo perpetuitati generationum possit sufficere finita materia, vt ex ipso contextu colligitur.

103 Itaque esto connexio corruptionis cum generatione benè probetur ex incompossibilitate formarum in materia, ratione cuius agens vnam formam inducens in materia, aliam cogitur corrumpere, connexio tamen generationis cum corruptione non præcisè ex indigentia materiæ, aut ex causa materiali desumenda est, sed ex efficiente præsertim, quatenus scilicet agens naturale ex legibus naturæ ad conseruationem sublunarium nunquam per se intendit corrumpere aliquid, sed per accidens corrumpit illud, quod est incompossibile generato, quod per se intendit, ita expresse notat Doctor 2. d. 1. quæst. 3. ad 3. Cumque Arist. hanc propositionem inducat ad saluandam æternitatem generationum sine infinita materia, benè docent Scotistæ Ant. And. 8. Met. quæst. 3. Tataret. hic quæst. 1. not. 4. esse vniuersaliter veram in omnibus substantijs mediatè, vel immediatè, in mixtis enim inanimatis vera est immediatè, in animatis mediatè, quia tandem cadauer resoluitur in vermes, & cineres, vel vt aiunt Tromb. 8. Met. quæst. 2. artic. vltim. ad 5. Bassol. 2. d. 17. q. 1. ad 1. princ. & Ant. And. cit. verificatur in omnibus in generatione, & corruptione completa vltimata, & totali, animal verò in morte non ita corrumpitur, quia adhuc remanet forma aliqua, quæ fuit de hominis essentia, neque in ortu ita generatur, quia supponitur forma embrionis, vel vt alij dicunt, generatio vnius est corruptio alterius, & è contra, vel in facto esse, vel saltim in fieri, vt in animatis, quæ expositio colligitur ex Scoto cit. 4 d. 11. q. 3. paulò ante solutionem principalium, dum ait nullum corpus animale habere simpliciter esse perfectum, & quietum recedente anima, quia statim est in continua tendentia ad resolutionem sui in elementa; contra quam expositionem parum vrget obiectio Mercen. cit. quod Arist. tex. 21. afferens rationem cur ex corruptis alijs semper aliquid generatur, inquit, quoniam terminus ad quem corruptionis est terminus à quo generationis, & è contra, igitur terminus à quo generationis immediatè iungitur cum termino ad quem corruptionis, & ex consequenti vniuersaliter corruptioni vnius immediatè connectitur generatio alterius; parum vrget, quia vel explicabitur de generationibus, & corruptionibus completis, & vltimatis, vel de generationibus, & corruptionibus inanimatorum, non autem de omnibus vniuersaliter, vt ibi notatur in margine.

104 Hæc igitur Scotistarum expositio est idonea, & benè saluat Arist. discursum, cum enim eam propositionem induxerit, vt ostenderet, quomodo materia finita sufficiat æternitati generationum, sat ei erit, quòd ad quamcumque corruptionem sequatur saltim mediatè generatio, & ad quamcumque generationem præcedat saltim mediatè corruptio, vtrumque enim habetur sine generatione cadaueris in interitu animalis, & sine embrionis corruptione in eius ortu sic enim nunquam cessabit generatio, & sufficit finita materia, quod solum intendit Arist. ibi; qua etiam expositione data opus minime est hanc propositionem verificari in accidentibus, quia non datur in eis perpetuitas generationis, quæ difficultatem ingerat definitate, aut infinitate materiæ, præsertim cum sint formæ simplices, quæ compositione materiæ carent. Dices, imò secundum expositionem nostram verificari debere etiam in accidentibus, quia ideo nos diximus in substantijs corruptionem vnius semper annexam habere generationem alterius, non eo præcisè, quia nequit materia sine forma consistere, sed præsertim quia agens naturale numquam per se corruptionem intendit, sed ea vtitur vt medio ad generationem, ergo hac ratione etiam in accidentibus verificari debebit, alioquin aliquam corruptionem saltim in accidentibus per se intenderet agens naturale: Resp. iam quæst. 1. artic. 1. conclus. 2. dictum esse corruptionem luminis in aere, specierum in medio, aliorumque accidentium nullum contrarium habentium per nullam actionem positiuam exerceri, sed solum per cessationem, & ablationem influxus conseruatiui, quare in his casibus non vere dicitur natura, vel agens naturale intendere corruptionem, quia nulla interuenit actio, sed sola actionis carentia, non potest autem agens dici aliquem finem per se intendere per simplicem actionis carentiam, nisi forte in agentibus liberis.

105 Sed contra propositionem ratione concomitantiæ, explicatam obijcies, quod nec immediate, nec mediate veritatem habeat vniuersalem in substantijs; Primò, quia in formis substantialibus sæpè videmus oppositum, vnam nempe formam corrumpi, & aliam non generari, aut è contra, nam iuxta negantes pluralitatem formarum in composito in nutritione hominis corrumpitur forma alimenti, & non generatur alia, sed anima rationalis extenditur ad informandam materiam eiusdem alimenti, & in morte eiusdem hominis generatur forma cadaueris, & nulla corrumpitur, cum permaneat anima rationalis; & iuxta ponentes pluralitatem formarum ad productionem animæ in corpore non corrumpitur forma corporis, nec ad corruptionem animæ in brutis generatur noua forma. Deinde idem contingit in compositis substantialibus, nam in prima corporum productione nulla præcessit corruptio, & idem dicendum est, si cum Philosophis hæc productio ponatur ab æterno, idem etiam quotidie contingit in nutritione facta per species sacramentales, quia producitur noua substantia absq; alterius corruptione, quæ sub illis præfuerit speciebus. Rursus datur minimum naturale, sub cuius minori res conseruari non possunt, si ergo hoc minimum v. g. aquæ ab agente naturali diuidatur in duas partes, tunc aqua corrumpetur, & nihil de nouo generabitur, quia forma substantialis sub tam parua materia conseruari non potest. Tandem si generatio vnius semper est corruptio alterius, & è contra, semper in mundo esset idem indiuiduorum numerus, quod rationabile non videtur.

Resp. ad 1. re vera Arist. propositionem illam de compositis pronunciasse, quorum propriè est generatio, & corruptio, vt postea exprimit text. 24. non autem de formis, in quibus tamen notari potest si sunt incompossibiles, discessus vnius ad accessum alterius, aut è contra, quod æquiualet generationi, & corruptioni, & ita in opinione Thomistarum, si non corrumpitur anima, saltim discedit à corpore in aduentu formæ cadaueris, & succedit in materiam alimenti, dum eius forma recedit. Ad 2. aliud est loqui de creatione, aliud de generatione, prima corporum productio fuit facta per creationem, & sic etiam mundus ab æterno secundum Philosophos, at in proposito intelligitur propositio de generatione, quæ est productio ex præiacente materia per transmutationem, & non per simplicem dimanationem, qua etiam de causa non vrget argumentum ex Eucharistia desumptum, quia hic est sermo de rerum productione, vt fit secundum communem naturæ cursum, non autem extraordinario, & miraculoso modo, vt contingit in nutritione hominis ex speciebus sacramentalibus. Ad 3. quicquid sit de antecedente, de quo diximus disp. 9. Phys. q. 3. art. 1. dicendum est, vel illud minimum adeo paruum esse, vt ab agente naturali instrumento corporeo diuidi nequeat, vel si diuidi potest, fiet conuersio in substantiam ambientis pro cuius forma erit sufficiens portio, neque enim singulæ formæ substantiales portionem materiæ eiusdem quantitatis sibi præscribunt pro minimo naturali etiam in sent. illud admittente. Ad 4. neg. conseq. quia interdum ex vnius interitu plura gignuntur, vt cum ex cadauere vermes, interdum ex pluribus vnus, vt cum ex elementis fit mixtum.

106 Quoad secundum sensum, scilicet causalem, est difficultas, quia in communi modo loquendi dicimus, & formam priorem expelli, quia noua aduenit, & nouam aduenire, quia prior recedit, iuxta primam propositionem causalem generatio est causa corruptionis eo modo, quo dici potest corruptio habere causam, quatenus scilicet ad eam consequitur; iuxta secundam corruptio est causa generationis in eadem acceptione causæ; & quia idem respectu eiusdem nequit dici causa, & effectus, prius, & posterius, hinc orta est grauis contentio, quænam illarum causalium sit absolutè vera, & an introductio formæ nouæ sit prior expulsione præcedentis, num potius è contra; & quidem non est sermo de prioritate temporis, cum certum sit apud omnes exercitium generationis, & corruptionis in eodem instanti fieri, vni intrinseco, alteri extrinseco, nam si fierent in diuersis instantibus, cum inter hæc debeat dari tempus, in eo tempore intermedio, vel materia esset sine forma, vel simul sub duabus formis, quorum vtrumq; absurdum est saltim naturaliter loquendo; sermo igitur est de prioritate naturæ, quæ ad causalitatem sufficit, si est cum aliqua dependentia posterioris ab eo, quod dicitur natura prius.

Et videntur in hac tres modi dicendi, duo extremi, & alter medius, Rubion 2. d. 12. q. 4. artic. 2. Mercen. cit. Faber theor. 40. & de Pænit. disp. 17. c. 3. & alij antiquiores asserunt expulsionem formæ præcedentis absolutè præcedere introductionem nouæ, vnde volunt illam causalem esse absolutè veram, *noua forma accedit, quia prior recedit*, idem tenet Atesius 1. de Gen. q. 22. speciatim de formis substantialibus, nam de accidentalibus sentit oppositum. Recentiores verò quamplures è contra asserunt absolutè introductionem nouæ formæ præcedere expulsionem antiquæ, & esse eius causam, vnde volunt aliam causalem esse absolutè veram *ideò forma præcedens expellitur, quia noua introducitur*, ita Suar. disp. 27. Met. sect. 1. nu. 21. Hurt. disp. 1. de Gen. sec. 9. Auersa q. 10. suæ Philosoph. sect. 5. & qu. 37.

37.sec.7. Arriag.disp.8.Phys. sect.1. Thomistæ tandem, vt est videre apud Complut.disp.3.de Gen.q.5.cum D.Th.p.2.qu.113. art.8. distinguunt diuersa genera causarum efficientis, & materialis, asseruntque introductionem nouæ formæ, quæ est generatio, priorem esse ex parte efficientis, & in eo genere causæ, quod adhuc libentius concedunt in genere causæ finalis, & formalis, sed ex parte materiæ, inquiunt, priorem esse expulsionem formæ antiquæ, quæ est corruptio, quam sequitur Ruuius 1.de Gen. tract.2. q. 5. & ex nostris Aretinus in 4.d. 16.q.2.art.4.Moris.disp.3.Phys. q.29.

107 Dicendum est; quod licet secundum quandam imaginationem expulsio formæ præcedentis introductioni subsequentis præcedere videatur, tamen, ex natura rei, & absolutè loquendo, res è contra se habet, & sola causalis illa est absolutè vera, *quia forma noua introducitur, ideò prior expellitur*, non è contra, Ita iam determinauimus disp.5.Phys.q.3.art.3.& tenet Mairon.4.d.1.q.4.Probatur discurrendo per singula causarum genera, & quidem in genere causæ finalis generationem esse priorem corruptione fatentur etiam Aduersarij, & probat Doctor 2. d. 1. q. 3. ad 3. princ. quia generatio per se intenditur ab agente, corruptio autem non, nisi per accidens; prioritatem in genere causæ formalis sufficienter probauimus loc. citat. ex eo scilicet, quia expulsio formæ præcedentis est effectus secundarius formæ nouæ, atque ideo necessariò supponit introductionem eius in materia, vnde passim conceditur ab omnibus formam veterem à noua expelli, & ad huius accessum illam recedere. Et hinc deducitur etiam prioritas ex parte efficientis, quia efficiens non corrumpit, ac depellit à materia formam veterem, nisi introducendo nouam incompossibilem illi, qua ratione actio generatiua formæ nouæ dicitur virtualiter corruptiua antiquæ, vt diximus q.1. huius disp. art.2. concl.2. ita docet Scot. ibi cit. & 4. d. 1. qu.5. sub F. & d. 43. quæst. 5. artic. 2.

108 Dubium est solum ex parte materiæ, cum enim ipsa formam non recipiat,nisi denudata, & expurgata ab his, quæ impediunt receptionem formæ nouæ,& ex his præcipua sit forma ipsa vetus, sanè ad ipsam præparandam ad nouæ introductionem videtur præcedere veteris expoliationem quemadmodum aliæ dispositiones præcedunt. Sed si benè res perpendatur, neque ex parte materiæ, seu in genere materialis causæ admittere debemus expulsionem veteris formæ præire introductioni nouæ, sed potius è contra, tum quia hæc ipsa purgatio materiæ ab impedimento formæ oppositæ per informationem, & receptionem formæ nouæ, ergo est effectus eius, repugnat ergo priorem esse, sed omnibus modis posterior erit; Nec valet *infœlix* illud effugium Thomistar. idem esse posse causam, & effectum, prius, & posterius in diuerso genere causæ; centies enim id impugnatum est, & præsertim in proposito prorsus implicare videtur expulsionem esse dispositionem præuiam ad formæ introductionem, à qua ipsa procedit, vnde si est dispositio ad eam, potius dici debet consequens, quam antecedens. Nec minus iuuat, quod inquit Ruuius, negari debere conseq. quia transit à genere materialis, quod dicit purgatio materiæ, ad genus causæ efficientis, quod dicit introductio formæ, licet enim vtrumque reipsa ab efficiente procedat, tamen sub his nominibus ad diuersa causarum genera attinent, & sub hac ratione non sunt comparabilia adinuicem; possunt ergo comparari adinuicem in prioritate, & posterioritate introductio formæ nouæ, & expulsio antiquæ, quia hæc duo actiuè significantur, & se tenent ex parte agentis, quod introducit vnam, & expellit alteram, possunt etiam inuicem comparari receptio formæ nouæ, & purgatio ab antiqua; quia hæc duo passiuè significantur, & se tenent ex parte materiæ, at comparari non possunt purgatio materiæ, & introductio formæ. Hæc sanè tota responsio consistit in verbis, quæso cur non possunt hæc ambo comparari esto ad diuersa causarum genera pertineant? planè respectus oppositi propriè inter se comparantur, vt introductio actiua, & receptio passiua, item expulsio actiua, & expulsio passiua, esto vna se teneat ex parte materiæ, altera ex parte efficientis, ergo diuersitas illa non impedit comparationem; Deinde concedit Ruuius cum alijs Thomistis ex parte efficientis actiuam expulsionem esse posteriorem introductione formæ, at postea ex parte materiæ, inquiunt, receptionem esse posteriorem expulsione passiua; Contra sic vrgemus, & est vrgentissima ratio introductio actiua ex parte agentis præcedit expulsionem actiuam per aduersarios, ergo etiam ex parte materæ introductio passiua, seu receptio præcedit expulsionem passiuam, seu purgationem materiæ, Prob. conseq. respectu oppositi sunt simul natura, sed introductio actiua, & passiua sunt respectus oppositi inter se, sicut etiam expulsio actiua, & passiua, ergo si introductio actiua præcedit actiuam expulsionem, etiam passiua introductio præcedet passiuam expulsionem, cum passiua introductio sit simul natura cum actiua, & passiua expulsio cum actiua, vnde per locum à coniugatis sic argumentari licebit, hæc causalis est vera, ideo agens expellit formam veterem à materia, quia nouam introducit, ergo è contra hæc erit vera ex parte materiæ, ideo forma vetus expellitur, quia noua recipitur, & introducitur.

109 Contra statutum ordinem generationis, & corruptionis 1. arguit Rub. forma noua non expellit veterem, sed est agens, quod immediatè se ipso illam expellit, & corrumpit, vt locum faciat subsequenti, ergo generatio formæ nouæ corruptionem, & expulsionem antiquæ præsupponit, non è contra, Probatur assumptum, quando forma noua introducitur, aut inuenit in materia formam priorem, aut non; si inuenit, ergo non est ei incompossibilis, cum pro aliquo signo in eadem materia simul existant; si non inuenit, ergo ipsam non corrumpit, vel expellit, sed corruptam, & expulsam supponit, quia implicat corrumpere, quod non est, & expellere à subiecto, in quo non existit.

Resp. aliqui ipsam aduenire in subiecto in eodem instanti, quo introducitur, non tamen esse cum ea compossibilem, quia statim eam corrumpit, & destruit, vnde aiunt, quod sunt simul in pugna, & fieri, nunquam tamen in esse quieto, seu in facto esse, ita Fuent. 2. Phys. diff.2. art.4. Lorcam secutus 2. tom. in p.2. disp.4. de Gratia, §. *tertio dico*, vbi admittit peccatum, & gratiam simul pro aliquo instanti in eadem anima, & ait esse de mente Scoti 2.d.36. sed non sine ingenti calumnia; Doctor enim solum tenet de potentia Dei absoluta posset gratiam cum peccato consistere, non de facto, vt patet in 4.d.1. q.6. & d. 16. q.2. & ex illa eadem d.37. 2. Hæc tamen solutio suspecta est,nedum in Philosophia, in qua exploratum est formam,& priuationem pro nullo prorsus instanti posse simul consistere, nec permanenter, nec transeunter ob manifestam implicantiam, quæ inde sequitur, quod eadem forma simul esset, & non esset pro eodem signo, vt diximus disp. 4. Phys. qu. 4. vna autem forma secum semper defert priuationem alterius, sed etiam in Theologia, in qua non minùs exploratum est pro nullo prorsus instanti esse posse simul gratiam, & peccatum, odium, & amorem, fidem, & errorem, substantiam panis, & corpus Christi sub eisdem speciebus. Neque quia vna forma aliam corrumpit, & expellit, dicentur idcirco incompossibiles, si semel pro aliquo instanti se compatiuntur in eodem subiecto, quia vt benè vrget Rubion, aqua calefacta corrumpit, & destruit calorem in se productum, & sunt in continua pugna, nec tamen ex hoc sequitur quòd calor sit ei incompossibilis, cum existat actualiter simul cum ipsa.

110 Resp. itaq. neg. assumptum, quia agens non alio modo,vt sæpè dictum est, expellit formam veterem à materia, nisi introducendo nouam ei incompossibilem, vnde decipitur in hoc Rubion, quia putat agens duplicem habere actionem, vnam, qua prius natura formam veterem corrumpit; aliam, qua nouam introducit, hoc est penitus falsum, quia vt dictum est nu.51.& seq. eadem prorsus actione, qua nouam formam inducit, veterem corrumpit, quia nō datur actio merè corruptiua, & destructiua, nam formalitas actionis in eo consistit, quòd sit alicuius productio, non autem mera, ac pura destructio; Ad prob. assumpti dicendum, vt forma noua veterem expellat, minimè opus esse, vt eam in subiecto adinueniat, sed sufficit, quòd coniungatur ei per successionem, & expulsionem, non per simultatem, ita quod cum primò ponitur vna forma, primò tollatur alia, & primum esse vnius, sit primum non esse alterius, Ratio huius est, quia vt diximus disp.4. Phys.cit. forma non expellit priuationem, aut aliam formam per aliquam actionem, quam exerceat in illam, vel per aliquem contactum, sicut cum clauus clauum trudit, neq. pugnant, sicut milites in arena, vnde & in hoc rursus decipitur Rubion putans opus esse, quòd forma noua veterem in subiecto reperiat, vt eam expellat, nam si hoc requireretur, potius forma præcedens nunquam destrueretur, ac expelleretur, quod ita ostendimus, vt forma formam destruat, debet eam in subiecto adinuenire, & simul pro aliquo instanti esse, assignetur ergo instans, vel tempus,in quo eam dicitur expellere,tunc percontamur,vel in eo instanti forma vetus in subiecto existit,vel non; si primum, ergo non in eo signo eam expellit, cum adhuc simul sint; si secundum, tunc redit argumentum, quod tunc non expellit, sed potius expulsam supponit, quia forma in subiecto non existens ab eo non expellitur, quare semper redit eadem difficultas. Non ergo opus est, quòd forma noua veterem in subiecto adinueniat, vt eam expellere dicatur, quia hæc expulsio non fit per aliquem contactum, nec pugnam ineunt, velut singulare certamen, sed in eo hæc pugna, et expulsio consistit, quod quando introducitur forma noua in eodem prorsus instanti vetus abeat, vel si pugna fit successiuè vt inter calorem, et frigus in aqua, qua celeritate introducitur forma caloris, eadem celeritate corrumpitur forma frigoris, vnde hæc expulsio similis est illi, qua Galli, v.g. castro expugnato conuentionibus hinc inde factis Hispanos expellunt, non enim eos expellere dicuntur, quasi in eodem tempore hi, et illi simul in castro commorentur in pugna, sed eos expellere dicuntur, quia cum primum Galli ingrediuntur, Hispani discedunt.

111 Secundò, arguit idem, si introductio formæ nouæ esset prior, et causa corruptionis posterior sequitur, quòd nunquam vnum, et idem agens creatum esset generans, et corrumpens, quod est inconueniens. Prob. conseq. quia si ignis agit in aquam et forma aquæ expellitur à forma ignis introducta in passo, non esse formæ aquæ sequitur immediatè non quidem ad actionem ignis generantis, sed ignis geniti, et ideò hic erit corrumpens, non ille, cum ergo idem sit regulariter generans, et corrumpens, dicendum est agens v.g. ignem seipso immediate generare, et corrumpere, sed prius corrumpere, vt locum faciat formæ subsequenti. Resp. neg. conseq. cum eius probatione, quia esto forma vetus formaliter expellatur, et corrumpatur à forma nouiter introducta, effectiuè tamen corrumpitur, et expellitur ab ipso agente; non potest autem agens dici immediatè seipso formam præcedentem corrumpere, vt locum faciat subsequen-

sequenti tum quia agens non corrumpit formam præcedentem, nisi generando nouam, cum nequeat habere actionem, quæ per se primò terminetur ad desitionem formæ prioris; tum quia si seipso immediate formam corrumperet, & non mediante forma noua, hæc non diceretur eam expellere, nec peccatum expellere gratiam; tum tandem, quia deberet dici Deus prius natura eijcere gratiam, vt locum faciat peccato, quando aliquis iustus à gratia decidit.

Tertiò arguitur ex Arcsio, licet assertio posita locum habeat in formis contrarijs, quarum vna immediatè expellitur ad ingressum alterius, tamen in substantialibus admitti non debet, quia in his forma præcedens non expellitur virtute formæ subsequentis, sed virtute dispositionum præcedentium, & defectu suarum, cum ergo prius corrumpantur dispositiones formæ prioris, quam posterior introducatur, prius etiam corrumpetur illa, quam ista generetur. Conf. quia dispositiones pro forma veteri tolluntur per alterationem præuiam nouæ generationi, & sic prius natura ad introductionem nouæ formæ recedit forma præcedens. Demum si in instanti vltimo præuiæ alterationis nollet Deus concurrere ad eductionem nouæ formæ, adhuc vetus deberet destrui, neque posset conseruari sine miraculo, cum nulla forma possit naturaliter conseruari sub contrarijs dispositionibus: at si productio formæ nouæ esset destructiua formæ veteris, nullum esset miraculum tunc eam conseruari, quia nullum esset illius destructiuum, ergo productio nouæ formæ non est destructiua veteris, sed supponit prius natura illam esse destructam.

112 Resp. ob hanc rationem multos à nobis defecisse; Arriag. tamen & Auersa cit. non terrentur, immo argumentum ita retorquent, dispositiones pro forma priori pelluntur, quia inducuntur aliæ, cum sint inuicem immediatè contrariæ, & hoc etiam illi concedunt, atq. adeò prior est harum introductio, quam illarum expulsio, sed per nouas dispositiones introducitur noua forma, ergo saltim per concomitantiam prior est introductio nouæ formæ, quam veteris expulsio, discrepat tamen in hoc Arriag. & Auersa, quòd casu, quo auferentur dispositiones prioris formæ sine introductione nouæ, ille inquit, quòd forma prior deficeret, ille negat; quia potius deberet conseruari forma absque suis dispositionibus, quam materia sine omni forma. At dicent Aduersarij post introductionem caloris, vt octo v.g. in materia ligni immediatè sequi expulsionem frigoris requisiti pro ligno, & simul ipsam ligni formam, & postmodum forma ignis emergit, vnde argumenti reductio non multum vrgere videtur; id, quod inquit Arriag. in eo casu formam scilicet defecturam, directè impugnatur ab argumento, quia si sola formæ nouæ productio est eius destructio, si illa non interuenit ex hypothesi argumenti, nec illa destruetur; quod verò ait Auersa conseruandam fore absque suis dispositionibus, immò sub contrarijs, nec etiam satis probabile videtur, quia vt supra dicebamus, plus pendet ex intrinseca indigentia forma à suis dispositionibus, quam materia à forma, quia illas secum forma trahit etiam absque extrinseci agentis adminiculo, non ita materia formam. Argumentum in via nostra parum, & nihil vrget, quia negamus per alterationem præuiam etiam vsque ad vltimum instans inclusiuè induci gradum incompossibilem formæ præcedenti, nam hoc admisso profectò argumentum satis vrget, sed qualitas in tali gradu dimanat à forma eo ipso, quod est introducta; atque ideo introductio formæ nouæ semper præcedit expulsionem veteris, & gradus pro ea requisiti, & sic etiam patet ad 1. conf. & 2. quia cum alteratio in toto suo periodo nunquam inducat gradum incompossibilem, si Deus in vltimo eius instanti concursum suspendat ad eductionem formæ nouæ, vetus absque miraculo remanebit, & paulatim suo conatu contrarias depellet dispositiones, & proprias reassumet.

113 Quartò vrgetur denuò Thomist. fundamentum, non minùs obstat introductioni formæ ignis in ligno frigus, & humiditas, quam ipsa forma ligni, sed ob tamen obicem illa antecedenter tolluntur, ergo & ista. Conf. generatio formæ nouæ est finis, corruptio antiquæ se habet, vt medium, ergo licet illa sit prior in intentione, erit tamen posterior in executione. Resp. frigus tolli antecedenter ad formæ inductionem citrà gradum pro forma ligni determinatum, hic autem, sicut & ipsa forma, corrumpitur ad ingressum formæ nouæ, vndè forma vetus est obex, qui tollitur concomitanter, & consequenter, non autem antecedenter; vndè ad euersionem fundamenti Thomist. obserua, non per se requiri ad introductionem formæ nouæ, quòd præcedens prius natura fuerit à materia depulsa, sed absolutè sufficere, si tunc temporis in ea non reperiatur; cum ipsa ingreditur. Et ratio est, quia sufficit ei, vt in ejus ingressu materiam non inueniat occupatam ab alia forma, ad hoc autem parum refert, quòd forma præcedens prius natura fuerit expulsa, vel quòd tunc primo expellatur, vndè manifestè infertur minimè opus esse, quod expulsio veteris formæ antecedat introductionem nouæ, sed sufficere si eam concomitetur, vel sequatur, quod benè notauit Arriag. c t. Ad Conf. benè negat Hurt. cit. §. 95. conseq. quia generatio non est finis dependens à corruptione, tanquam à medio propriè, & in rigore sumpto, sed tamquam à remotione impedimenti secuta ex ipsa generatione, sicut etiam dependet à dispositionibus consequentibus, quarum est finis, & tamen fit priùs natura, quam illæ; finis ergo est posterior medijs, ait Hurt. per se concurrentibus, aut effectiuè, aut dispositiuè antecedenter, non tamen consequenter. Hinc subdit Suarez cit. nu. 21. expulsionem formæ impropriè dici causam materialem introductionis alterius formæ, nam potius est remotio cuiusdam impedimenti, non tam antecedens, quam subsequens, vel concomitans vndè si aliquis est ordo, vel prioritas, est magis secundum considerationem nostram, vt diximus in conclusione, quàm secundum aliquam causalitatem à parte rei.

Quinto tandem obijcitur, Tum quia si expulsio præcedentis sequitur ad nouæ introductionem, ergo priùs est in illo subiecto forma noua, quàm expellatur antiqua, & sic in eo priori simul erunt, quia antiqua nondum recessisse intelligitur. Tum quia terminus à quo motus, vt prouenientis ab agente, prior est termino ad quem, quia ab illo motum inchoat, vt ad hunc tendat, sed expulsio formæ præcedentis est terminus à quo motus prouenientis ab agente, introductio nouæ est terminus ad quem, ergo, &c. Tum tandem quia ab hac sent. videtur stare Doctor 4.d.16.q.2. in calce, vbi mouens hoc dubium in terminis de remotione culpæ, & infusione gratiæ, quænam earum mutationum sit prior, inquit, quòd via generationis prior est expulsio culpæ, via perfectionis infusio gratiæ, & quòd Deus in iustificatione impij, licet ordine intentionis priùs velit ipsi gratiæ infusionem, quàm culpæ remissionem, ordine tamen executionis priùs vult illi non inesse culpam, quam inesse gratiã, qua de causa Scotistæ quamplures oppositum assertionis nostræ tuentur.

114 Resp. ad 1. patere ex dictis disp. 5. Phys. cit. q. 3. art. 3. in Sol. ad 2. neganda enim est conseq. quia in eodem prorsus instanti vna incipit, & alia desinit; nec valet dicere saltim in eo priori simul esse, quia per instans naturæ non explicatur, aut mensuratur existentia formæ, sed solum dependentia posterioris à priori, vel talis præsuppositio vnius ab alio, vt illud concipi possit illo non concepto, & sic est in proposito, quod expulsio veteris formæ non concipitur sine introductione nouæ, sed huius introductio benè concipi potest absque eo, quòd ei præcedat expulsio, vt dictum est ad argumentum præcedens, nam sufficit, vt eam comitetur, vel sequatur; & aduertimus ibi etiam Aduersarios ad hanc solutionem teneri, quia cum secundum eos expulsio præcedat introductionem formæ, æquè benè contra ipsos vrgere possumus, quod in eo priori materia erit sine omni forma, sicut ob oppositum à nobis assertum contra nos vrgent, quod in eo priori erit sed duplici forma. Ad 2. potest esse varius ordo prioris, & posterioris inter terminos motus iuxta variam eius conceptionem, si enim concipiatur, vt fiat in argumento, per modum cuiusdam transitus, ita prior occurrit terminus à quo abijciendus, & posterior terminus ad quem acquirendus; si verò concipiatur per modum cuiusdam aliter habitionis nunc, quam prius, prior occurrit terminus ad quem & postea terminus à quo; à parte rei, tamen res ita se habet, quod si est sermo de termino à quo per se, & primo, sicut est priuatio, sic abiectio termini à quo nec præcedit, nec subsequitur acquisitionem termini ad quem, sed sunt omninò simul natura, immò abiectio illius est formalissimè acquisitio istius, nam expulsio priuationis nil aliud est formaliter, quam aduentus formæ. Et ratio huius est, quia priuatio, & forma priuatiuè opponuntur, vnde nec per diuinam potentiam fieri potest formam esse in subiecto, & priuationem non recedere, atq; ideo formalissimè aduentus formæ est expulsio priuationis, & expulsio priuationis formalissimè est ipsa forma, si verò sermo est de termino per accidens, & concomitantia, qualis est forma in materia præinuenta, sanè huius expulsio distincta est ab introductione termini ad quem, quia hi termini non ita immediatè opponuntur, quasi non esse vnius sit formalissimè esse alterius, vt accidit in priuatiuè oppositis, vbi non esse priuationis scilicet tenebræ est formalissimè ipsum esse formæ scilicet lucis, vnde & Deus conseruare potest terminum ad quem cum huiusmodi termino à quo idest formam nouam cum veteri, neque abiectio huius termini ad quem sed à quo præcedit in motu introductionem termini subsequitur, vt ostensum est. Ad 3. nil certi possumus inde colligere ex Doctore, quia loquitur ibi de peccato, & gratia, quæ secundum ipsum non opponuntur ex natura rei, sed tantum ex diuina institutione, vnde, & ibidem negat prioritatem causalitatis inter expulsionem culpæ, & infusionem gratiæ, & tandem concludit in fine quæstionis, quod secundum causalitatem, vel generationem nullum ordinem habent prioris, & posterioris, potius ergo ex locis à nobis citatis colligi debet mens Doctoris consequenter ad eius principia, quam ex hoc loco vtraque parte tam ancipiti.

Quo tandem ad primum sensum scilicet identicum, & formalem, an propositio sit vera, distinguendum est iuxta superius dicta qu. 1. art. 2. quod generatio, & corruptio sumi possunt in ratione actionis, vel mutationis, si hoc modo sumantur, propositio est falsa, quia generatio, & corruptio important diuersas mutationes, vt ibi contra Zab. probatum est, si verò primo modo erit vera, quandoquidem corruptio non importat diuersam actionem à generatione, nam eadem prorsus actione, qua vna forma introducitur, alia expellitur; & quæ contra propositionem in hoc sensu obijci possent, iam illi diluta sunt.

QVÆSTIO V.

An generatio, & corruptio fiant in instanti, vel successiuè vbi discutitur, num forma substantialis suscipiat magis, & minus.

315 IN hac celebri controuersia tres vigent in scholis opiniones duæ extremæ, & vna media; loquimur autem de forma, non de primo indiuisibili formæ. Prima extrema satis communis, & recepta asserit quamlibet formæ substantialis introductionem fieri in instanti, licet subiectum successiuè disponatur, ita Capreol. 1. d. 17. q. 2, art. 3. Pomponarius lib. de Nutritione, & Augum, cap. 19. & 8. Met. disput. 7. cap. 4. citans Themistium, Simplicium, & alios Græcos, Tolet. 1. de Gen. q. 11. citans Auerroem, Albertum, & S. Thom. Hurt. disp. 3. de Gen. sect. 5. nu. 28. Arriag. disp. 1. de Gen. sect. 5. n. 54. qui alios citant, quam opinionem sic explicare solent, quod ante generationem alteratur mobile, & quia nulla pars eius est æquè propinqua agenti, ideo primò propinquior alteratur, & in vltimo instanti illius alterationis introducitur pars formæ substantialis, deinde agens alterat aliam partem, in qua similiter agens introducit in instanti terminatiuo aliam partem formæ, & sic deinceps, vnde concedunt dici posse fieri successiuè in hoc sensu, quatenus vnum instans alteri succedit, licet mediet tempus, in quo non fit generatio, sed alteratio tantum; hanc ex nostris sequuntur plurimi P. Faber 11. Met. disp. 2. & probabilem putat Tatar. 5. Phys. q. 1. dub. 1. immo quamplures ex hoc motum à mutatione distinguunt, qualis est generatio, quòd motus fit in tempore, at mutatio in instanti. Altera opinio extrema est asserentium formas substantiales habere latitudinem non solum extensiuam partium, sed etiam intensiuam graduum per intensionem, & remissionem, illæ enim consequenter dicunt generationem substantialem fieri successiuè, ita vt successio proueniat, nedum ab extrinseco, ex parte mobilis, sed etiam ab intrinseco, ea intrinseca nimirum latitudine formæ, quæ de se successiuè acquisibilis est, quia secundum se diuisibilis est tam extensiuè, quam intensiuè, ita Ant. And. lib. de trib. principijs q. 2. & 11. & lib. 11. Met. q. vn. & Zerb. ibid. Roccus 3. Phys. q. 4. & 1. de Gen. qu. 6. cuius opinionis auctores habentur Auerroes, & Alexander, eo quia formas substantiales elementorum præsertim posuerint intensibiles, & remissibiles, & sequuntur, quicumq; formas elementorum, inquiunt, remanere in mixto in esse remisso, & refracto. Tertia tandem sententia, quam veram arbitramur, & Scoticam, atq; Peripateticam, mediat inter istas, & docet generationem substantialem inanimatorum (nam de generatione animatorum disput. vlt. peculiaris erit sermo) fieri in tempore, & successiuè contra primam opinionem, subdit tamen contra secundam, hanc successionem non prouenire ab intrinseca latitudine formæ substantialis, quasi suapte natura talem successionem postulet, sed et aduentitiam esse ex annexis dispositionibus, & alia forma incompossibili vt postea declarabitur, Hanc tenet Doctor loc. mox citand. & si pro alijs referatur, Tataret. cit. idem P. Faber Theor. 39. Morisau. disputat. 2 de Gener. dub. 5. Peretius lib. 14. cap. 1. & alij.

ARTICVLVS I.

Generatio, & Corruptio successiuè fiunt, & in tempore.

316 HÆc assertio, vt diximus, de generatione inanimatorum statuitur, extenditurq; etiam ad corruptionem, quia qua celeritate introducitur vna forma, eadem corrumpitur alia, vnde pari passu procedunt generatio, & corruptio, sicut si quis manutenens trutinam æquali lance, si quis alteram lancem manu deprimat, eodem tempore leuat alteram, & depressio vnius est leuatio alterius. Colligitur ea Scoto in 3. d. 2. q. 9. D. F. N. O. vbi & si non sigillatim loquatur de generatione substantiali, doctrinam tamen communem affert, vt constabit ea argumentis, quæ afferemus; clarius id habet in 4. d. 43. quæst. 5. B. vbi inquit agens creatum successiuè inducere formam substantialem, vnde ex hoc concludit, quod si forma corporis in resurrectione in instanti introducetur, hoc erit virtute diuina; & tandem hoc probat ex professo 8. Met. quæst. 3. idem tenet Lichet. in 2. loc. cit. Faber expressè Theor. 39. cit. quod non detur minimus motus indiuisibilis. Et probatur primo manifestis Aristot. auctoritatibus, nam 4. Phys. 129. & 7. Phys. 37. expressius ait generationem substantialem esse velociorem, & tardiorem, & 6. Phys. tex. 59. & habet ex præcedentibus in generatione, & corruptione aliquid semper prius factum, vel corruptom esse ante complementum ipsorom, sicut in quolibet motu successiuo mutari præcedit mutatum esse, & è contra, & tex. 83. ait secundùm eam mutationem, quæ in contradictionem est, nullom esse impossibile, si tempus mediet, & sit neq; perfectum ens, neque non ens. Nec iuuat frequens effugium, quod per generationem, & corruptionem intelligat Arist. præuiam alterationem, aut aggregatum ex vtroq; non autem de præcisa mutatione introductiua formæ substantialis; Minimè, quia vt constat ex ipsis contextibus, ibi benè distinguit generationem à præuia alteratione, & de generatione ea pronunciat, vt est introductio formæ substantialis; benè verum est, quod non loquitur de generatione, vt omninò præscindit à præuia alteratione, quia re vera generatio successionem, quam habet, non ex se habet, ab intrinseco sed potius ab extrinseco à præuia alteratione in ipsam redundat, quia vt dicemus art. seq. successio eius non est referenda ad formam substantialem, sed potius ad dispositiones præuias.

117 Secundò demonstratur solida ratione, ex Doctore cit. deducta ex actione vniformiter difformi agentis naturalis in passum, nam quotiescunque passum, circa quod agens naturale exercetur, est contrarijs affectum, semper inter sphæram actiuitatis suæ agit vniformiter difformiter producendo oimirum qualitatem intensiorem in partibus sibi proximioribus, & debita proportione remissiorem in remotioribus, & ratio est, quia maior vel minor distantia agentis, à passo multum iuuat, vel impedit actionem eius disp. 2. qu. 4. cum ergo in qualibet generatione præcedant semper dispositiones præuiæ, quæ non nisi in tempore, & successiuè introducuntur ob rationem allatam, quia cum passum sit diuisibilem in plures partes, non potest secundum omnes esse æqualiter approximatum agenti hinc sequitur generationem quoque ipsam per concomitantiam fieri successiuè, & in tempore. Probatur conseq. nam vltimas dispositiones necessariò, & naturaliter consequitur introductio formæ substantialis, si ergo illæ successiuè introducuntur, nec potest dari determinata pars, in qua primo, & æqualiter tota introducatur, sed semper in infinitum alia, & alia pars est prius disposita, profectò idem de forma substantiali per concomitantiam dicendum erit.

Resp. Arriag. disp. 2. de Gen. sec. 3. nu. 28. negando propositionem illam de actione vniformiter difformi esse vniuersaliter veram, quod nititur probare quibusdam experientijs de sono, & luce Solis, Hur. imitatus, qui etiam loc. cit. §. 14. eandem negare ausus est quibusdam experientijs innixus; Sed eam propositionem esse vniuersaliter veram, quando passum, circa quod agens naturale exercetur, est eiusdem rationis, & æqualiter contrarijs imbutum, & experientias ab eis adductas non esse ad rem, iam ostendimus disp. 2. qu. 4. cit. qua hic repetere non est opus. Proinde Hurt. §. 22. & 23. aliter respondet, negando dispositiones vltimas successiuè introduci, nam vltima dispositio, inquit ipse consistit in indiuisibili, dato enim quod vltima dispositio alicuius formæ substantialis sit aliqua qualitas, vt quinque ly *vt quinque* nil aliud dicit, nisi terminatiuum graduum illius qualitatis, quod indiuisibile est, & consequenter non successiuè, sed in instanti introducitur, cum mensura indiuisibilis sit instans, non tempus, & quia forma non introducitur post quamlibet dispositionem, sed solum post vltimam, sequitur non successiuè, sed in instanti introduci.

318 Neque hæc solutio argumentum euacuat, procedit enim ex confusa acceptione indiuisibilium qualitatis, in qua omninò distinguenda sunt abinuicem, vt diximus disp. cit. indiuisibile intentionis tantum; & indiuisibile intentionis, & extensionis simul. Ratio est, quia qualitas illa, vt quinque non tantum reperitur in hoc, & in illo puncto subiecti, sed etiam in singulis eius partibus diffusa, adeò vt totum illud subiectum est calidum v. g. vt quinque, vndè quamuis illa qualitas, vt quinque quoad intensionem sit indiuisibilis, tamen quoad extensionem indiuisibilis est, quare contra allatam responsionem maximè ad hominem, sic argumentari licebit, vltima dispositio formæ, etsi quoad intensionem indiuisibilis sit, tamen quoad extensionem diuisibilis est, ergo etiam forma substantialis, cum hæc eodem modo concomitanter acquiratur, sicut illa. Probatur assumptum, quia vltima dispositio formæ ab agente introduci debet in subiecto quanto, & extenso, & adhuc aliqua contrarietate affecto, sed agens naturale vniformiter difformiter agit circa subiectum ita se habens, ergo, &c. Accedit, quod gradus certus, est vltima dispositio, etiam per vltimum non esse incipit in parte incerta, ac indeterminata, ex disp. 3. q. vlt.

Resp. alij, argumentum concludere vtique de dispositionib. præuijs, quia cum accidentia sint, benè successiuè acquiri poterunt, non verò de formis substantialibus, quæ non nisi in determinata parte, & quantitate recipi debent. Hæc responsio corruit ea dictis disput. 9. Phys. q. 5. artic. 1. vbi determinauimus cum Doctore formas substantiales non viuentium determinatam quantitatem non postulare, sed quantum est de se, sub minori semper existere posse quacunq; data, vt ipsa quoq; experientia docet, quamuis enim corpora quædam tenuis resistentiæ, qualis est ignis, non possint diu sub exigua mole conseruari, vnde statim extinguitur, & conuertitur in naturam corporis circumfusi, alia tamen maioris resistentiæ sub quacunque exigua quantitate diù conseruantur, signum euidens non præfigere sibi terminum vsque ad indiuisibile exclusiuè; At præsertim in proposito possumus adhuc sic vrgere, vltima dispositio formæ introducendæ, vt ponitur ad Aduersarijs, incompossibilis est cum forma corrumpenda, itaut quandocunque est in subiecto vltima dispositio, statim extinguitur forma præcedens, ac noua excitatur, assignetur tunc illa determinata pars, in qua substantialis forma dicitur tota simul introduci debere, certum est partem illam diuisibilem esse, & consequenter non esse secundum singulas æqualiter agenti approximatam, ergo cum adhuc aliqua contrarietas ab illis abigendas supersit agens simul in omnes dispositionem vltimam inducere nequibit, sed prius in parte propinquiori, postea in remotiori, quando

ergo

ergo agens dispositionem vltimam introduxit in propinquiori, vel manet forma præcedens, vel non; Si primum, ergo forma corrumpenda esset compossibilis cum vltima dispositione; Si secundum, ergo ne dicamus naturaliter materiam per aliquod tempus sine forma substantiali, reperiri, dicere debemus, quod in illa parte propinquiori sit noua forma substantialis, ergo non est ei præscripta certa pars quantitatis, sed potest sub qualibet minori reperiri.

119 Vide disp. cit. in Phys. vbi in non viuentibus, & homogeneis ostendimus non dari minimum naturale, nec terminum paruitatis eorum formis præfixum, contra quod parum vrget, quod obijcit Contar. tom. 2. q. de max. & min. naturali c. 3. ex hoc nempè sequi, neq; viuentia ipsa habere minimum, corpora enim ætherogenea viuentium ex partibus homogeneis constans, ergo si illæ non sunt determinatæ ad minimum, sed semper esse possunt in minori mole, pariter etiam, & corpora ætherogenea viuentium. Non vrget, etiamsi ob hanc rationem Aresius 1. de Gen. disp. 4. q. 35. probabile putauerit neque in viuentibus esse determinatum terminum paruitatis, quia partes homogeneæ viuentibus deseruiunt, velut instrumenta ad eorum operationes obeundas, at ob nimiam paruitatem possent euadere improportionata ad illas. Nec item obstat, quod ait Aresius hanc rationem non concludere, quia instrumenta tunc debent esse determinata, quando determinatum est agens, siue effectus, alioquin si hæc sunt indeterminata, talia quoque erunt instrumenta, cum hæc proportionati debeant agenti, & effectui, & ita videmus membra culicis esse illi proportionata instrumenta, quamuis quantitatis minimæ, quæ tamen essent improportionata homini. Non itaque obstat, quia per eam rationem vtique non prętendimus præfigere certum terminum instrumentis omnium viuentium communem, quis tam mentis hebes id assereret? sed singulis pro eorum conditione, & indigentia, & quia nullum viuens videtur vti posse instrumentis quantumcumque exiguis ad operationes vitales exercendas, ideò quodlibet exigit pro sua conditione determinata organa maiora, vel minora, & in hoc sensu procedit illa ratio ex Arist. deducta 7. Politic. cap. 4. non autem ex suppositione, vt ait Aresius, quod omnia viuentia essent eiusdem determinatæ magnitudinis, esset enim hæc suppositio multum inepta, & ridicula. Fatemur tamen argumentum concludere, quòd in ordine ad potentiam Dei absolutam possunt animantia quædam carere termino paruitatis, & hoc gratis admittimus loc. cit.

120 Interim notanda est hic nonnullorum inconsequentia præsertim Scotistarum, qui cum Scoto 2. d. 2. q. 9. negant inanimatis, & homogeneis terminos paruitatis, & postea asserunt generationem eorum fieri in instanti, in quo sane magis consequenter loquuntur Aduersarij, quia ipsi asserentes generationem fieri in instanti, contendunt etiam formam substantialem semper exigere determinatam partem, quam informet, imò ex hoc, quòd singulis formis præscribunt terminos paruitatis, hinc postea deducunt omnem generationem fieri in instanti, vnde è contra qui inanimatis negant tales terminos, consequenter negare tenentur generationem fieri in instanti. Minus etiam consequenter loquuntur alij, vt Conimbr. 5. Phys. cap. 4. q. vn. artic. 7. Greg. 1. distinct. 17. quæst. 2. articul. 3. & alij Nominales, qui admittentes terminum paruitatis volunt generationem ab initio in instanti, ita quod agens naturale inducat certam particulam formæ totam simul in certa parte materiæ, post acquisitionem verò primæ partis fieri deinceps successiuè, quia nullum imminet periculum, quod detur medietas minimi per se existens (vt eueniret ab initio) nam præexistenti continuatur. Nec etiam isti loquuntur consequenter, quia si non datur minimum in generationis progressu, hinc clarè deducitur formam ex natura sua non sibi determinare certam quantitatem, cum possit esse sub minori in infinitum, atque ideò tota etiam, ac integra generatio æquè benè potuit incipere per vltimum non esse, & si minus minimo dari non potest est separatum, hoc non prouenit ex natura ipsius formæ, sed à contrario ambiente, quod eam corrumpit; aut ergo tam ab initio, quàm deinceps generationem in instanti fieri debent asserere, aut numquam, sed successiuè semper.

121 Tertio principaliter, vt aliqua forma successiuè introducatur, duo ad summum requiruntur, vnum est, quod forma habeat aliquam latitudinem, siue extensiuam, siue intensiuam, nam si terminus indiuisibilis est, non potest, nisi totus simul acquiri, ac deperdi: alterum est, vt sit impedimentum aliquod, quominus in instanti secundum omnes suas partes ipsa introducatur, lumen enim esto prędictam habeat latitudinem, quia tamen nullum adest contrarium impedimentum, totum simul inducitur, ita colligitur ex Aristot. 5. Physic. t. 18. 33. & 49. & docet Scot. 2. distinct. 2. quæst. 9. Z. vbi ait radicem omnis successionis sumendam esse ex resistentia medij ad motorem, & mobile, quatenus scilicet non potest terminus ad quem à motore intentus statim induci in mobili, sed opus est mobile moueri per media interiacentia inter terminos à quo, & ad quem intelligendo per media omne id, quod necessariò præcedit inductionem termini ad quem, vt diximus disp. 15. Phys. quæst. 6. ar. 1. Sed vtraque conditio interuenit in generatione substantiali, nam in primis forma materialis habet latitudinem saltim extensiuam scilicet pluralitatem partium, adest etiam impedimentum, quo minus introducantur omnes simul, quia cum in subiectum contrarijs affectum induci debeant, oportet prius contrarium expellere, eiusque resistentiam vincere, quod ab agente naturali subito fieri nequit, sed paulatim per partem post partem. Dices, hoc esse impedimentum ab extrinseco ratione dispositionum, non ab intrinseco formæ. Benè, sed hoc sufficit vt & successio in generationem ipsam redundet, non enim ad successionem inducendam requiritur, quod tale impedimentum prodeat ab intrinseco formæ, sed illud sufficit, vndecumque proueniat. Dices, prius à determinata parte contrarium expelli per alterationem præuiam, & in ea parte in vltimo alterationis instanti partem substantialis totam simul induci. Contra hoc iam reuicimus, quia clarum est, quod agens actione vniuoca agit in medium, & in extremum, & nequit in extremum agere, quin agat prius in medium, sicut prius est medium ipso extremo, cum igitur determinata illa pars subiecti, in qua certa pars formæ tota simul dicebatur induci, sit diuisibilis in duas partes, prius agens introducet præuias dispositiones in primam medietatem, quam in secundam, quia agit vniformiter difformiter, quando ergo disponit secundam medietatem, vel agit in primam, vel non; si agit, ergo cum omnes dispositiones introduxerit, inducet in eam formam substantialem, & sic iam assignata non erat pars determinata; si non agit, ergo aget in extremum non agendo in medium, & cum secundum Aduersarios vltimæ dispositiones expellant formam oppositam, iam illa medietas materiæ disposita erit ab omni forma substantiali denudata.

122 Quintò, quia etiam si penitius naturam generationis substantialis vestigemus, vt fit regulariter, aliquam successionem reperiemus in ea independentem a successione ipsius alterationis, etiamsi sint simul connexæ; ratio est, quia licet inter formas substantiales illa non versetur contrarietas, quæ inter qualitates adinuenitur, habent tamen propriam repugnantiam, & incompossibilitatem in eodem subiecto, ratione cuius si materia esset sub aliqua forma substantiali sine suis accidentibus connaturalibus atq; ideò non indigeret præuia alteratione ad ea expellenda, adhuc tamen generatio ipsa fieret successiuè, & in tempore, quia non adhuc reperiret materiam nudam, & sine impedimento, sed forma alia præoccupatam, cum qua incompossibilis est noua forma, sicut ergo in motu locali sola incompossibilitas diuersorum vbi in eodem subiecto absque vera contrarietate, & graduali intensione sufficit ad successionem motus localis, ita quin [illegible] proposito sola incompossibilitas duarum formarum substantialium in eadem parte materiæ sufficit ad successionem generationis etiam præcisa contrarietate, & graduali intensione, ac latitudine dispositionum. Confirm. quia impedimentum in alteratione, ne tota qualitas inducatur simul, est alia qualitas ei contraria, & incompossibilis, quæ præinuenitur in passo, per quam resistit, quæque tota simul, cum partes habeat, vinci, & expelli non potest, ergo etiam in proposito forma substantialis præcedens in materia resistentiam causabit suo modo ob eius incompossibilitatem cum forma introducenda, & sic ex hoc capite posset in generatione admitti successio aliquo modo per se, quia tamen terminus per se generationis absolutè loquendo non est forma expellenda, sed priuatio, & ad formæ expulsionem præuiæ dispositiones multum operantur, præstat dicere successionem in generatione adinueniri per accidens, & ratione præuiarum dispositionum.

Sextò tandem probatur experientia ipsa, nam experimur de facto formas substantiales successiue introduci, ignis enim non simul, sed successiuè occupat omnes partes ligni, & chartæ; Accedit, quamplures ex aduersarijs id defendere de nutritione, quod scilicet successiue fiat, ac in tempore, non in instanti, vnde ex hoc capite tenentur omnes soluere difficultates, quæ contra nos vrgeri solent, cum ergo solida non occurrat ratio cur hoc de nutritione asseratur, & postea negetur de integra inanimatorum generatione, præstaret idem vtrobique affirmare, eo præsertim quia nutritio animatorum, & generatio inanimatorum in hoc conueniunt, quòd nunquam requirunt determinatam materiæ partem, in qua substantialis forma introducatur.

123 In oppositum obijc. Primo & censetur ab omnibus argumentum difficile, si generatio fit successiuè, ergo incipit per vltimum non esse, itaut sit verum dicere nunc non est, & immediatè post hoc erit, tunc ergo quæritur, an in eo instanti, quod est vltimum non esse generationis completa sit dispositio formæ introducendæ in aliqua parte subiecti, aut non; si primum, necessario debet fieri in eodem instanti, quando quidem nequit materia esse vltimatè disposita pro receptione alicuius formæ, & non habere illam; si non; ergo falsum est generationem incipere in tempore immediatè sequenti, quoniam si in instanti antecedenti non est materia vltimatè disposita, restat illi vlterior dispositio acquirenda per motum in tempore immediatè sequenti, forma autem non recipitur, nisi postquam talis dispositio vltimatè introducta est.

Resp. hanc difficultatem vrgere quoque tenentes nutritionem fieri successiuè, vt videre est apud Compl. disp. 5. q. 8. Ioan. de S. Thom. quæst. 8. artic. 4. Ruuium 1. de Gener. cap. 5. quæst. 3. qui multas adducit responsiones, quas omnes reijcit; sed quicquid alij dicant, nos iuxta nostra principia dicimus, quod vel per vltimam dispositionem intelligitur gradus aliquis formæ præcedenti incompossibilis, & sic verum est, in eo instanti, quod est vltimum, non esse generationis, dispositionem formæ non esse completam, & vltimatam, quia talis gradus non venit, nisi cum forma, atq; ideò dispositio vltima in hoc sensu non præcedit, sed potius concomitatur formam ipsam, & ac-

quiritur non per alterationem, sed per generationem ipsam concomitanter; si verò per dispositionem vltimam intelligatur illa, quæ immediatè præcedit gradum incompossibilem, quæ est purè introductiua, pureque antecedens, concedimus in eo instanti materiam esse vltimò dispositam, at necesse non est eum tali vltima dispositione adesse formam, nouam, quia compossibilis benè est cum forma corrumpenda; neque hæc gemina acceptio vltimæ dispositionis est voluntaria, nam eam quoque admittunt Thomistæ, præsertim Complutens. citati, licet in ea explicanda sit aliqua discrepantia. Dices, dispositio vltima in hoc secundo sensu non ponit in materia quicquid exigitur ad introductionem substantialis formæ, sed adhuc deest aliquis gradus, ergo nequit ad eam immediatè sequi introductio formæ. Negatur conseq. quia quicquid deest, secum forma trahit in ipsa generatione immediatè post illud instans.

124 Sed adhuc instabis, si in instanti, quod est vltimum, non esse generationis, introduxit agens vltimam dispositionem in subiecto (quomodocunque dicatur vltima) cum subiectum sit diuisibile, prius debuit illam dispositionem introducere in parte propinquiori, & postea in remotiori, cum ergo eam induxit in remotiori, cum in eodem tempore agat quoque in proximiorem iam vltimò dispositam, vtique tunc temporis inducet in ea formam substantialem, vt suprà arguebamus, ergo ante illud instans inchoata erat substantialis generatio, atque ideò falsum erit dicere, quod sit vltimum non esse generationis. Responderi posset committi fallaciam consequentis, etenim cum dicitur, in instanti quod est vltimum non esse generationis, est dispositio vltima in subiecto, per vltimam dispositionem intelligitur indiuisibile illud terminans motum intensionis, quatenus tamen indiuisibile est, & hoc quia instans non potest esse mensura, nisi alicuius indiuisibilis, cum verò dicitur, quod hæc vltima dispositio introducta fuit in subiecto diuisibili, iam consideratur illud indiuisibile intensionis, quatenus diuisibile est extensiuè ex hoc, quòd agens extendendo intendit, & intendendo extendit, & ita fit transitus ad motum extensionis, qui modo non potest instanti mensurari, sed tempore, vnde illud instans non est terminatiuum motus extensionis, sed intensionis, & sicut motus intensionis præscindit ab extensione, ita & illud instans, atque ideò non valet inferre, quod ante illud instans erat generatio in subiecto; vide disp. 3. q. 6. in fine, vbi aliam responsionem adduximus magis nostris principijs conformem.

Secundò, ex Hurt. §. 17. potest agens naturale materiam aliquam diuisibilem, & quantam momento disponere, ergo ex hoc, quòd materia sit diuisibilis, non sequitur dispositionem, & consequenter generationem fieri successiuè, Antec. prob. materia generationis hominis, aut alterius viuentis tota simul recipit formam ex hoc, quòd viuentia terminum paruitatis sibi determinant, ergo tota simul etiam in instanti disponitur; Consequentia vero patet, quia generatio fit in eodem instanti, in quo completur vlt. dispositio in materia.

Resp. arg. aliquam difficultatem facere posse negantibus pluralitatem formarum in viuentibus, nos autem eam ponentes parum perstringit, negamus enim assumptum, ad cuius probat. dicimus, vel in ea sermonem fieri de anima, & hanc concedimus totam simul ingredi ob rationem ibi allatam, vel de forma mixtionis, seu corporeitatis, & hanc negamus totam simul recipi, pedetentim enim, & successiuè introducitur, vnde cor secundùm Arist. lib. 3. de partibus animal. cap. 4. primum generatur, & secundum Medicos, cor, cerebrum, & iecur ante omnia membra fiunt; atque ita dispositio ad formam mixtionis non fit in instanti, sed sola dispositio ad animam, quæ nil aliud est, quàm completa organizatio corporis, quæ in congerie illarum formarum consistit, & de hac loquitur Doctor 3. d. 4. B. dum ait, quòd in vltimo instanti alterationis inducitur forma corporis, qua corpus est perfectè organicum, & habetur vltima dispositio ad animam vt ipse infra se declarat. Dices, cur dispositio ad animam fit in instanti, nec in eius inductione valet dicere, quòd agens vniformiter difformiter disponit, vt dicitur de dispositione ad formam mixtionis? Resp. hoc esse discrimen, quod cum dispositio formæ corporis fiat per qualitates præuias contrarium inuenientes in subiecto, ideò agens vniformiter difformiter disponit, nec valet illas omnes simul inducere; dispositio verò animæ nil aliud est nisi perfecta corporis organizatio, quæ per varias mistionis formas habetur, quæ ita introducuntur, vt agens, post quam semel in vna parte materiæ introduxit formam carnis, vel ossis v. g. expectat; nec amplius, tunc agit in eam introducendo animam, quia anima determinat sibi *minimum, quod sic*, & corpus perfectè organizatum, ac in debita proportione, quæ perfecta organizatio non habetur sine cæteris formis mistionis, vnde patet manifesta disparitas in dispositione ad formam mixtionis, & ad formam animæ.

125 Tertiò arguit P. Faber in Metaph. loc. cit. sed re vera eius rationes tendunt ad probandum generationem substantialem non fieri successiuè eo modo, quo volebat Ant. And. contra quem ibi disputationem instituit, in alio enim sensu etiam ipse consentit fieri successiuè theor. cit. quia tamen quædam eius argumenta videntur absolutè excludere velle omnem successionem ea tangemus, probat ergo fieri in instanti. Primò quia Doctor expresse ita docuit 2. d. 2. q. 9. in sol. ad 2. prin. vbi ex hoc arguit indiuisibile, vt est instans, esse aliquid positiuum, non priuatiuum, quia alioqui sequeretur, quòd generatio substantialis, & aliæ mutationes subitæ, vt illuminatio, fierent in nihilo, vel essent nihil, quia eorum mensura, quæ est instans, esset nihil, & in 4. d. 12. q. 3. non vult per quemcunque gradum caloris v. g. in aqua introductum ab igne corrumpi vnum gradum frigoris, & formæ aquæ, & induci vnum ignis, quod tamen necessarium esset, vt forma successiuè acquireretur, sed docet, tunc formam ignis induci quando inducti sunt tot gradus caloris, quot sunt incompossibiles formæ aquæ, ergo generatio substantialis secundum ipsum non fit gradatim iuxta successionem alterationis, sed tota simul alteratione peracta. Deinde probat ratione (quæ apud ipsum tertio loco ponitur, quam enim affert secundo loco solum contra opinionem Ant. And. procedit, vt nos patebit artic. seq.) si generatio est successiua, vel esset ex parte materiæ, vel ex parte formæ, neutrum dici potest, tum quia tam materia, quam forma in se sunt essentialiter indiuisibiles, quia omnis diuisio est à quantitate, tum quia termini generationis sunt contradictoria non contraria, 5. Phys. 7. cum substantiæ nihil sit contrarium, ergo generatio substantialis momento consumabitur, cum non adsit contrarietas superandi per motum.

Resp. imò Doctorem 2. d. 2. q. 9. vt diximus manifestè docere generationem inanimatorum fieri successiuè, cum sibi non determinent *minimum, quod sic*, quod vtique necessarium foret ad generationem instantaneam, ait autem mensuram generationis esse instans, non tempus, quia per se mensura generationis re vera est instans, tempus verò solum per accidens, quandoquidem tota successio, quæ in ea interuenit, sanè non procedit ex intrinseca latitudine formæ, sed ratione præcedentium dispositionum contingit, ex hoc autem solum deduci potest generationem per se non fieri successiuè, non tamen concludit, quòd neque ita fiat per accidens; verum etiam est, quod ait docere Doctorem 4. d. 12. q. 3. sed falsum est opus esse, vt ad quemcunque gradum caloris acquiratur vnus gradus formæ ignis, si generatio successiuè fieri debet, immò neque hoc modo putamus Ant. And. posuisse generationem substantialem successiuè fieri, sciebat enim vnum gradum caloris non esse sufficientem dispositionem ad formam ignis; in hoc ergo sensu dumtaxat dicimus generationem fieri successiuè ratione præcedentis alterationis, quòd cum agens partem remotiorem vltimatè disponit, propinquiorem interim iam dispositam forma substantiali imbuit ob actionem vniformiter difformem, & cum talis distributio in infinitum fieri possit per partes proportionales numquam ad primam perueniendo, in qua pars formæ tota simul fuerit introducta, hac de causa dicimus generationem fieri successiuè, quod bene cohæret cum doctrina Scoti loc. cit. Ad rationem dicimus vtique neque ex parte materiæ, neque ex parte formæ substantialis absolutè successionem attendi debere, non quidem quia indiuisibiles sint omninò antecedenter ad quantitatem, vt videtur innuere Faber, quia certum est apud Doctorem substantiam materialem, vt est materia, & forma, de qua hic loquimur, esse entitatiuè diuisibilem ante quantitatis aduentum; sed quia non quælibet subiecti diuisibilitas inducit successionem, lumen enim inducitur in aerem diuisibilem in instanti, sed diuisibilitas præsertim subiecti contrarijs affecti, ex quibus resistentia prouenit; itaque in proposito dici potest successionem prouenire ex parte materiæ, & formæ, non absolutè inspectarum sed sub dispositionibus, à quibus per se tota generationis successio auspicanda est; Ex quo etiam patet ad id, quod vltimo addebatur ex 5. Phys. probat enim solum in generatione successionem non requiri ex intrinseca eius ratione, quia non est inter terminos contrarios, sed contradictorios, quod vtique gratis concedimus, at non probat successionem saltim per accidens non redundare quoque in ipsam ratione dispositionum, quod est nostrum assertum.

126 Quartò tandem arguitur, quia diuisibilitas subiecti non arguit necessariò successionem in motu, aliter illuminatio fieret successiuè, ergo quando subiectum est diuisibile; non necessariò agens in ipsum vniformiter difformiter agit. Deindè quia si forma substantialis potest successiuè acquiri, iam nullum erit discrimen inter formam substantialem, & accidentalem, saltim quantum ad earum acquisitionem; nec sufficit dicere per hoc differre, quia substantialis, quantum est de se, potest tota simul acquiri non illa; Minimè, quia etiam partes accidentalis formæ v. g. caloris, cum sint de genere permanentium, possunt omnes simul acquiri, saltim de potentia Dei absoluta. Demum quia ex 6. Phys. formæ materiales non possunt desinere per vltimum esse, aliter darentur duo instantia immediata, vel materia sine forma, sed dato, quòd generatio sit successiua, forma corrumpenda desineret per vltimum esse, vt supra nos concessimus, &c. Resp. satis patere ex dictis non cuiuslibet subiecti diuisibilitatem causare successionem in acquisitione formæ, sed diuisibilitatem subiecti contrarijs affecti, hæc enim præsertim causat resistentiam mobilis ad motorem. Ad 2. lata adhuc restat differentia inter vtriusque formæ acquisitionem, tum quia in accidentalibus vera contrarietas reperitur, non in substantialibus, nisi per accidens ratione illarum, quæ ad ipsam præcedunt, velut dispositiones, tum quia accidentales habent intrinsecam graduum latitudinem, ratione cuius suscipiunt magis, & minus, non illæ, vt mox dicemus, ideò licet vtriusque acquisitio sit successiua,

suc-

successio tamen in vna est per se, in altera per accidens, & quamuis calor de potentia absoluta possit simul totus induci secundum omnes gradus, quia tamen suapte natura contrarium habet, ideò connaturaliter successiuè tantum induci postulat, quòd si aliter fiat, hoc est supra eius naturam, quod de substantiali forma dici non potest. Ad 2. sequeretur inconueniens illud, quando forma generanda inciperet per primum esse, hoc enim dato, inquit Arist. formam corrumpendam per vltimum esse desinere non posse; at non sequitur, si forma generanda ponatur incipere per vltimum non esse, vt nos ponimus, quia idem instans est vltimum non esse rei generandæ, & vltimum esse rei corrumpendæ.

ARTICVLVS II.

Successionem generationis, & corruptionis non prouenire ab intrinseco formæ substantialis, quasi secundum se suscipiat magis, & minus, sed ab extrinseco.

127 HÆc assertio contra secundam opinionem extremam statuitur, sequiturque ex dictis art. præced. vbi notauimus successionem non esse referendam ad formam ipsam substantialem, sed potius ad dispositiones præuias, itavt si subiectum in instanti, & secundum omnes partes disponi posset, forma substantialis in instanti, ac indiuisibiliter acquireretur; Colligitur ex Scoto 2. d. 2. qu. 4. A. & B. vbi vult, quod corpora generabilia, & corruptibilia per se tempore non mensurantur, sed tantum per accidens, quia fluxus, & successio partium in ipsis prouenit ex aliqua forma naturaliter subsequente v. g. quantitate, vel qualitate, & in 4. d. 17. qu. 3. & 8. Met. q. 3. negat magis, & minus in forma substantiali quomodo admittitur in accidentibus, vnde consequenter negat ibi motum successiuum ad substantiam, sicut est in accidentibus v. g. secundum intensionem, & remissionem, quæ sententia receptissima est contra Auerroistas. Probatur primo auctoritate Arist. qui in hoc præsertim sensu cap. de substantia in Logicis assignauit veluti eius proprietatem per quam ab accidentibus distinguatur, non suscipere magis, & minus per intensionem, & remissionem, vt ibi declarauimus disp. 7. q. 5. art. 2. & quidem eam assignauit, vt propriam totius generis substantiæ, & ideo minus rectè dixit Auerroes 3. de Cœlo com. 67. solum intelligi debere de substantijs perfectis idest mixtis, non autem de imperfectis, vt sunt elementa, sane cum hæc omnia sint species generis substantiæ, omnibus, & singulis affectio illa competere debet, tam scilicet substantijs perfectis, quam imperfectis, cum passio generis etiam speciebus conueniat per se secundo. Hac postea de causa pluribus in locis Arist. sed præsertim 5. Phys. 55. dicit generationem substantialem indiuisibiliter fieri, illud enim dictum verificatur in hoc sensu, quod scilicet indiuisibiliter acquireretur forma substantialis, quantum est ex se, & per se, etsi per accidens, & ratione dispositionum successiuè introducatur, vnde non est ad modum lucis, quæ licet in instanti introducatur quoad extensionem, eo quod nulla præuia dispositio præsupponitur in medio, cum non habeat contrarium, attamen potest adhuc successiuè acquiri secundum intensionem, cum possit intendi, & remitti.

128 Deinde idem assertum, quod scilicet forma substantialis non suscipiat magis, & minus per intensionem, & remissionem, probant Thomistæ hac ratione ex D. Tho. desumpta 1. de Gen. 84. quia successiuè acquireretur, & sic ad substantiam esset motus contra Arist. 5. Phys. 50. quæ ratio nihil concludit, quia vt constat ex dictis disput. 15. Phys. qu. 6. successio non constituit motum, vt a mutatione distinguitur, & tam benè dari potest motus instantaneus, sicut mutatio successiua, alia proinde vtuntur Complut. 1. de Gen. disput. 4. q. 3. & Io. de S. Th. q. 3. art. 4. deducta ex eodem S. Tho. 1. p. q. 76. artic. 4. & p. 2. q. 52. art. 1. quia scilicet forma, quæ dat speciem rei, quam actuat, debet in indiuisibili consistere, non vero variationem pati secundum intensionem, & remissionem, quia species sunt, sicut nu. 8. Met. qu. 10. cum ergo forma substantialis tribuat speciem substantiæ, non suscipiet magis, & minus. Neque etiam hæc ratio valet, quia procedit de gradibus essentialibus, & quidditatiuis, secundum quos nec etiam accidentalis forma suscipit magis, & minus, sed in indiuisibili consistit, vndè non suscipere magis, & minus in hoc sensu nequaquam distinguit substantiam ab accidentibus, vt diximus disp. 7. Log. loc. cit. Hac de causa Scotistæ alia ratione vtuntur ex Scoto 8. Met. q. 3. quam passim alij acceptant; quia si formæ substantiales ad remissionem qualitatis remitterentur, ergo amoto contrario remittente nulla est causa intrinseca redeundi ad pristinum gradum intensum, & sic aqua calefacta ab igne amota nunquam ad pristinam rediret frigiditatem, cum non possit forma substantialis vltra suas vires agere; idem dicendum quando qualitas intenditur vltra statum naturalem subiecti, quia postea remittitur ad gradum pristinum, quod non esset, si forma substantialis fuisset intensa. Neque tamen hæc ratio magnam vim continere videtur, alioquin quando videmus formam non posse amplius se ad pristinum statum reducere, deberemus inde remissionem ipsius concludere, vt patet de vino euaporato, vel aqua diluto, quod non amplius euadit perfectú, vt prius ex Arist. 1. de Gen. 42. & viuens post amissionem virium infirmitate non semper denuò illas acquirit.

129 Potius ergo ex eo probandum est, nullam formam substantialem magis, & minus hoc modo suscipere, quia nequeunt plures formæ substantiales specificæ, & completæ simul esse in eadem materia saltim naturaliter loquendo, vt dictum est disp. 5. Phys. q. 6. art. 2. hoc autem contingeret, si formæ substantiales hoc modo magis, & minus susciperent, nam in aqua calefacta vsque ad quartum gradum haberentur etiam quatuor gradus v. g. formæ ignis, cum forma substantialis ignis intendatur, sicut sua sitiu sua qualitatiua, & sic naturaliter in eadem materia essent simul forma ignis, & aquæ; parum autem refert, quod sint simul in gradu intenso, vel remisso, quia absolutè sunt inuicem incompossibiles, & generatio vnius est naturaliter corruptio alterius, itaquod nec in fieri, nec in facto esse possunt simul esse, vt diximus qu. præced. explicando illam propositionem in secundo sensu ex tribus ibi assignatis; hanc rationem innuit Doctor 2. d. 15. q. vn. disputans contra Auerroem; & licet ipsa etiam non sit ab instantijs prorsus immunis, tamen ad hominem concludit rectiùs alijs contra Auerroistas, qui in præfato sensu explicant formam substantialem magis, & minus suscipere: Vera igitur, & legitima huius asserti probatio ex mox dicendis deducenda est, quando absolute probauimus substantiam in nullo sensu posse magis, & minus suscipere nec diuisibiliter, nec indiuisibiliter.

130 In oppositum instat Ant. And. cit. Tum quia calor intenditur, & remittitur, ergo & ignis, & consequenter est per se successio in substantijs, probatur conseq. causa naturali similiter se habente, & effectus similiter se habet, ergo ex variatione effectus colligitur variatio causæ, sed calor est effectus formæ ignis, ergo &c. Tum 2. si formæ elementorum non remittuntur ad remissionem suarum qualitatum, possent conseruari in materia sine suis dispositionibus, quia qua ratione duo, vel tres gradus remitti possunt absque remissione formæ, pariter & omnes, cum sint eiusdem rationis. Tum 3. calor est passio ignis, at propria passio sequitur formam, vt per se causam, ergo cum propria passio per se intenditur, signum est, quòd forma quoque per se intenditur. Tum 4. si non quicunque gradus caloris arguit aliquem gradum formæ ignis, accidens erit naturaliter sine subiecto, probatur conseq. forma accidentalis non subiectatur in materia, nisi mediante forma substantiali, cum ergo primus gradus caloris in aquam introducitur, quærimus, qua forma mediante subiectetur in materia, non per formam aquæ, quia hæc potius repugnat, non per formam generandam, quia nondum est ibi secundum aliquem gradum, nec per formam generantis, quia hæc non est in materia aquæ; ergo &c. Tum 5. quia alioquin sequeretur ignem interdum esse frigidiorem aqua, & aquam calidiorem igne, quando enim ex aqua generatur ignis, in vltimo instanti alterationis præcedentis habebit aqua septem gradus caliditatis, aliter non summè disponeretur ad formam ignis, & vnum tantum frigoris; ergo tunc erit calidior igne, si vero è contra ex igne generetur aqua, sequitur ob eandem rationem ignem fore frigidiorem aqua. Tum tandem, quia vnius ignis calor est intensior calore alterius ignis, ergo forma vnius plures gradus habebit, quàm forma alterius, aliter nulla esset ratio, cur hoc indiuiduum ignis plures habeat caloris gradus, quam aliud.

131 Resp. ad hæc omnia Doctor loc. cit. 8. Met. q. 3. in additionibus prope finem, ad 1. neg. conseq. cum eius probatione, quæ tenet, quando variatio effectus prouenit ab intrinseco causæ, non tamen quando prouenit ab extrinseco, & a contrario, vt est in proposito, calor enim ignis non remittitur a forma ignis, sed à contrario, potest itaque per contrarium remitti effectus, licet non remittatur causa. Ad 2. neg. conseq. quia qualibet forma substantialis intra quandam latitudinem sibi determinat peculiares gradus qualitatis ad sui conseruationem, & licet possit esse sine alijs gradibus intra eam latitudinem, non tamen sine istis, quamuis sint eiusdem rationis, vnde 2. d. 15. qu. vn. soluendo hanc rationem Auerrois innuit Doctor, quod sicut non sequitur hoc corpus potest esse sine hoc loco, & sine illo, ergo pari ratione sine omni, sic in proposito non videtur valere hæc ratio, quam doctrinam amplius declarat 4. d. 12. q. 3. Ad 3. neg. assumptum, quod calor sit propria passio ignis, sicut risibilitas hominis, quia nec indiuisibiliter est sequens, nec soli inhærens, sed dicitur passio, quia est qualitas quædam necessariò consequens formam ignis in gradu indeterminato intra determinatam latitudinem. Ad 4. neg. conseq. vt enim diximus disp. 8. Phys. q. 1. calor est in tota aqua, vt in adæquato subiecto, est tamen ibi violenter, quia remittitur forma aquæ, nec aliud mysterium videmus in hoc argumento, quod validissimum putat Faber in Met. pro hac sententia. Ad 5. supponitur falsum in argumento, quod nempè forma ignis possit manere cum vno tantum gradu caloris, cum enim latitudo eius qualitatiua remissa est vsque ad medium, verisimile est formam ignis non amplius in ea materia consistere posse ob frigiditatem, vndè iuxta hoc diceretur, quod cum ignis vertendus in aquam amisit vltimum gradum suæ latitudinis, quem sibi pro sua conseruatione præscribit, tunc sufficienter dispositus est ad corruptionem in aquam, & sic nunquam ita remittitur, vt sit minus calidus aqua; sed quicquid sit de hoc, inquit Doctor, illatum in argumento non esse absurdum de igne, & aqua in via ad corruptionem, sed esse inconueniens de illis in esse quieto. Ad 6. passim aiunt Scotistæ non esse negandos gradus indiuiduales omnino for-

mæ substantiali, vt bene conuincit argumentum, sed negando esse eo modo, quo sunt in forma accidentali, habet enim hæc talem graduum latitudinem, vt illi gradus paulatim inducantur, vel dimittantur, vnde eadem aqua modò est magis calida, modò minus; secus est de forma substantiali, hæc enim post sufficientem dispositionem tota simul inducitur quoad omnes suos gradus, & postquam semel inducta est, non amplius intenditur, & remittitur; itaque argumentum concludit tantum, sicut & alia quædam ibidem ab Ant. And. adducta, formas substantiales vtique suscipere magis, & minus, & in generatione vnam formam plures gradus perfectionales recipere, quam aliam, non tamen diuisibiliter, & successiuè, sed indiuisibiliter, ac omnes simul.

132 Sed licet hic modus tuendi substantiam magis, & minus suscipere, sit plausibilis non solum in schola Scotistarum, sed etiam extra sequuntur etiam Albert. Ægid. Capreol. Riccard. Hispal. Caiet. p.1. q.85. art.7. Bannez 1. de Gen. cap.4. q. 3. Gueuara lib. 1. de interiori sensu tract.7. cap.5. Ruuius tract. de pluralitate formarum q. 3. & alij quamplures, immo Doctor ipse probabilem existimet in Met. loc. cit. Nihilominus nec etiam in hoc sensu substantialem formam magis, & minus suscipere posse est valdè probabilius, & magis rationi consonum, doctrinæ peripateticæ, ac etiam Scoticæ in lib. sent. ac proinde Scotistæ non inferioris notæ negant quoque in hoc sensu substantiam magis, & minus suscipere, Tatar. cap. de substantia q.2. dub.2. Bargius 1. d. 8. q.2. § *ad aliud de attributione* Mairon. passu 17. Cauell. in summ. disp.3. sect.10. & alij. Supponendum autem hic est, quod substantiam suscipere magis, & minus est habere plures, vel pauciores gradus perfectionis indiuidualis inuicem compenetratos (dicimus autem *indiuidualis*, & non *specifica*, quia secundum istum gradum esse rerum in indiuisibili consistit) vnde apud opinantes substantiam magis, & minus suscipere, hæc maior, vel minor perfectio quo ad gradus indiuiduales in substantia explicari solet, sicut in qualitate præcisa intensione, & remissione, qualitas enim tunc intensior, & perfectior dicitur, quando plures partes qualitatis intensiuæ sunt in eadem subiecti parte, qui gradus vocantur ad differentiam partium extensionis eiusdem qualitatis, & dicuntur esse quædam portiones perfectionales formæ specificæ extra eius conceptum quidditatiuum ipsam formam specificam includentes, sicut quodlibet indiuiduum speciem includit, sed quæ vniuntur inter se in ordine ad eandem subiecti partem, ideò constituunt formam perfectiorem intensiuè, sicut partes integrantes extensionis faciunt perfectiorem formam extensiuè, vt fusiua disp. 8. dictum est, sic ergo in proposito dicunt illam substantiam perfectiorem esse, quæ plures partes eiusdem formæ in eadem materiæ parte vnitas habet, quæ partes gradus formæ substantialis dicuntur ad differentiam partium entitatiuarum extensionis eiusdem formæ, ratione quorum graduum potest vna substantia perfectiorem operationem elicere, quàm alia, sicut calidum, vt quinque perfectiùs calefacit, quam calidum, vt duo; hac præmissa explicatione suscipiendi magis, & minus, quam omnes præter Scotistæ recipiunt, probatur substantiam magis, & minus suscipere non posse.

133 Primò auctoritate Arist. non quidem superiùs allata ex cap. de substantia, quia per eam non probatur absolutè substantiam magis, & minus non suscipere, vt putauit Merc. diluc. 1. sed tantùm non suscipere per intensionem, & remissionem ad instar accidentium, vt notauimus in Logica disp. cit. quod manifestè colligitur ex ipso contextu, ait enim quòd Sortes non est magis homo nunc, quam prius, quia habet semper idem esse, quod à principio habuit, sed benè est magis modò albus, quam prius, quia accidens motu continuo intenditur, & remittitur; Nec etiam sufficienter probatur alia auctoritate ab eodem allata ex 1. de Anim. 65. vbi ait Arist. potentiam visiuam non minui, nec remitti quoad substantiam, sed si quidpiam patitur, id contingere ratione organi malè dispositi, vnde si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis. Nam hæc quoque ad summum probat formam substantialem non suscipere magis, & minus motu continuo, velut accidentia, & ideo quoad substantiam ita perfecta est potentia visiua in sene, sicut in puero; quod totum benè notauit P. Faber Theor. cit. Nec etiam aptè probatur auctoritate ab eodem allata 2. Met. tex. 10. vbi Arist. comparans formam substantialem numeris inquit, quod sicut numerus non suscipit magis, & minus, ita nec forma substantialis. Nam re vera illa auctoritas, aut est ad oppositum, aut non magis nobis fauet, quam alijs, vt mox dicemus. Itaque ad id probandum aptior videtur auctoritas ex 3. Met. 11. deducta, vbi in indiuiduis eiusdem speciei docet Arist. non dari prius, & posterius, hoc est, magis, & minus perfectum, vt colligitur ex verbis, quæ immediatè subdit *vbicunque aliud melius, aliud deterius est, prius est, quod melius est*, vbi non vtique sermo est de inæqualitate accidentali indiuiduorum, hanc enim perspicuum est in ea reperiri, vnus enim est altero sanior, doctior, robustior, &c. sed de perfectione intrinseca, & entitatiua, quæ in singulis indiuiduis variari non potest, & ex differentijs eorum indiuiduantibus originem ducit, & in hac inquit esse prorsus æqualia. Nec satisfit, si dicatur, sensum Arist. esse indiuidua non esse inæqualia in participanda natura specifica, & in perfectione essentiali, & in hoc sensu prius, & posterius inter ea non reperiri. Minimè, nam ita negat prius, & posterius in indiuiduis, vt admittit in speciebus, & inter species prius, & posterius admittit ratione differentiarum contrahentium præcisè, non autem ratione generis, in quo penitus æquiparantur, ergo talem ordinem negat in indiuiduis, qui ab inæqualitate differentiarum indiuidualium auspicari possit. Et ob hanc indiuidualium differentiarum æqualitatem in perfectione intrinseca, ac entitatiua omnis analogia remouetur a specie specialissima, vt diximus disp. 2. Log. q.4. art.1.

134 Secundò prob. auctor. Scoti, nam licet in Met. problematicum se ostendat in hac re, tamen in lib. posteà sent. non semel fauet negatiuæ parti, nam in 2. d.16. q.vn. in fine negat potentias animæ in vno esse perfectiores, quam in alio, vnde vnum esse altero ingeniosiorem, & acutiorem refundit in meliorem organi dispositionem; & d.20. q.2. tenet indiuidua speciei humanæ posse esse indifferenter a quolibet parente, sicut & in alijs speciebus, quod assertum sustineri non potest, nisi omnia indiuidua in genere substantiæ sint eiusdem perfectionis indiuidualis, vt innuit ibidem Doctor sub C. & nos declarauimus disp.8. Phys. q. 3. art.1. quia perfectius non potest ab imperfectiori produci; & in 4. d.44. q.1. supra F. postquam docuit in nutritione semper impuriorem, & imperfectiorem carnem generari, subdit hæc conclusio non asserit formam carnis recipere magis, & minus; si tamen illud poneretur, ista impuritas esset propter remissionem formæ substantialis; potest tamen poni præcisè propter imperfectionem qualitatum naturalium consequentium formam, quæ sunt principium alterandi nutrimentum, quod quantò imperfectius alteratur, tantò ex eo caro impurior generabitur, ita Doctor, ergo secundum eius mentem, si aliqua substantia est altera imperfectior, erit propter imperfectionem qualitatum, non propter remissionem, & imperfectionem formæ substantialis.

Tertiò probatur ab Auersa q.67. sect. 7. tali ratione, quia si in indiuiduis speciei v.g. humanæ hæc intrinseca, ac entitatiua inæqualitas in perfectione indiuiduali reperiretur, iam illa inæqualitas esset vera differentia specifica, probatur conseq. quia non esset impossibile plura quædam indiuidua eiusdem speciei esse æqualia in eodem gradu perfectionis indiuidualis, stante autem hac communitate perfectionis indiuidualis, iam ille gradus esset specificus, & vniuersalis, non indiuidualis, quia esset communicabilis pluribus indiuiduis conuenientibus in illo gradu, & prædicabilis immediatè de pluribus numero differentibus, vnde planè constitueret diuersitatem specificam, non numericam. Hæc tamen ratio non probat intentum, alioquin sequeretur calorem vt quatuor, specie differre à calore, vt sex, hæc enim inæqualitas non est eis extrinseca prorsus, & accidentalis, sed intrinseca, ac entitatiua, vt pote ex diuersa eorum indiuiduali constitutione per plures, vel pauciores gradus perfectionales originata. Accedit rationem illam non minus ipsum vrgere, quam alios, si enim ex hoc, quod aliqua quædam indiuidua conuenire possint in certo gradu perfectionis indiuidualis, statim infertur gradum illum esse specificum, quia est communis pluribus numero differentibus; pariter vel magis ex hoc, quòd ipse asserit omnia indiuidua intra eandem speciem conuenire in eodem gradu perfectionis indiuidualis, nec vnum aliud excedere, idem infertur, quòd gradus ille communis specificus erit, non indiuidualis.

135 Quartò, itaque ratio fundamentalis huius asserti deducenda est ex eo, quòd importat suscipere magis, & minus, hoc enim aliud non est, quam plures portiones eiusdem formæ specificæ inuicem vniri, & compenetrari ad constituendam vnam formam perfectiorem, vt suprà diximus, & fusè declarat Canon. 5. Phys. qu. 3. Sed sic est, quod talis vnio gradualis nec substantiæ, nec quantitati competere potest, sed solis qualitatibus, ergo nec quantitas, nec substantia magis, & minus suscipere possunt, maior patet ex communi modo explicandi hoc, quod est suscipere magis, & minus; probatur minor, quia vt benè notauit Angelus lib.2. de formæ propriet. 2. propr. dub. 1. quot formæ substantiales eiusdem speciei simul in eadem materia se se penetrarent nunquam se intenderent, aut vnam formam constituerent, vnde si duæ animæ equinæ simul in eodem corpore ponerentur, adhuc duæ animæ permanerent, non autem vna ex illis perfectior integraretur, sicut fit ex duobus caloribus in eodem subiecto penetratis; sic etiam si essent duæ quantitates penetratæ, non facerent vnam quantitatem perfectiorem, sed adhuc duæ quantitates permanerent, nec aliam vnitatem haberent, quam localem, vnio igitur gradualis, quæ est ratio suscipiendi magis, & minus, quantum ex rerum naturis colligere licet, solis conuenit qualitatibus, non autem substantiæ, vel quantitati; huius autem inquit Angel. non est alia quærenda ratio præter ipsas rerum naturas, quarum quædam est intensa tantum, vt accidens animæ rationalis, quædam extensa tantum, vt materia, & forma corporea, quædam intensa, & extensa, vt qualitas corporea, quædam nec extensa, nec intensa, vt anima, vel Angelus. Conf. quia si ex coniunctione duarum formarum substantialium posset fieri vna perfectior, vt in qualitatibus contingit, & non adhuc duæ permanerent, idem quoque de materia dici posset, ac deberet, quod nempè vna portio materiæ cum alia vnita, & compenetrata faceret materiam perfectiorem. Nec sufficit, si dicas quod suscipere magis, & minus respicit subiectum, materia autem nullum respicit subiectum. Minimè quia si per impossibilem aliquo nullum

or-

ordinem ad subiectum diceret, adhuc esset intensior, si plures gradus in se haberet, sufficit enim vt sint plures portiones eiusdem formæ in vnum coniunctæ, & compenetratæ ad faciendam intensionem, si forma est intensibilis, & sic daretur vna materia perfectior alia. Rursus si substantia potest in hoc sensu magis, & minus suscipere, si duo equi in eodem loco se compenetrarent, tunc ex ipsis vnus integraretur equus perfectior ambobus; Dices, hoc repugnare propter quantitatem. Contrà, quia distinctio per quantitatem est extrinseca, ergo non posset facere distinctionem illam substantialem indiuiduorum, tum quia cum quantitas ex principijs substantialibus oriatur, si hæc vniuntur, potius quantitas deberet illis substantijs parere, ita vt vna quantitas deperdatur, vel ex ambabus vna fiat perfectior, quam è contra.

136 Quintò, si ponitur forma substantialis magis, & minus suscipere ob plures, vel pauciores gradus perfectionales quos contineat, nulla potest afferri ratio, cur postea ipsi denegetur intensio, & remissio, & qualitati concedatur; nam illi gradus in forma substantiali ita sunt realiter distincti, sicut in qualitate, quia sunt plures partes intensiuæ eiusdem formæ, sicut partes intensiuæ qualitatis; ergo sicut ob hanc distinctionem contingit in qualitate intensio, & remissio, quatenus vnus deperditur alijs remanentibus, idem contingere poterit in substantia, non enim apparet ratio indiuisibilitatis, curque in substantia debeant omnes, & singuli simul acquiri, vel deperdi, non autem in qualitate, aut è contra, semper enim quæretur ratio connexionis graduum in substantia, & dissolutionis in qualitate. Accedit, quod sicut ex perfectiori, & imperfectiori operatione inter indiuidua eiusdem speciei reperta arguunt Aduersarij latitudinem gradualem inter formas substantiales eiusdem speciei, sic etiam quia ab eodem indiuiduo videmus modò perfectiorem operationem prodire, modò imperfectiorem, nobis quoque licebit intensionem, & remissionem substantialis formæ indè argumentari.

Sextò tandem hæc inæqualitas in perfectione indiuiduali præsertim adinuenta est ob animas rationales, ex quarum effectibus arguitur non esse perfectione pares, cum vnus sit ingeniosior, alter hebetior, & tamen omnes sunt eiusdem speciei: sed iuxta hunc modum explicandi, quid sit suscipere magis, & minus, nequit inter animas rationales præfata inæqualitas saluari, ergo vel neganda est, vel alio modo explicandum est, quid sit suscipere magis, & minus, prob. min. quia suscipere magis, & minus est habere plures gradus, seu portiones formæ in eadem parte, at anima rationalis est omninò indiuisibiles. Dices posse hanc graduum pluralitatem reperiri etiam in re indiuisibili, & spirituali, vt in accidentibus animæ. Contra quia nec rationabiliter tales gradus in anima rationali ponuntur, siue diuisibiliter, siue indiuisibiliter, cum ipsa de se sit substantia, nec extensa, nec intensa, sicut Angelus.

137 Hac de causa Ruuius cit. & alij alio modo explicant, qoid sit suscipere magis, & minus, vnde dicunt indiuidualem perfectionem importare, non quidem illam graduum pluralitatem, sed modum quendam substantialem, per quem natura determinatur ad hoc, & illud indiuiduum, atque ita vnum indiuiduum, esse altero perfectius est habere vnum modum substantialem perfectiorem, quo constituitur in esse talis indiuidui sic perfecti, qui substantialis modus reipsa à differentia indiuiduali non differt. At in primis hi Auctores non sibi constant, alibi enim in qualitate explicant suscipere magis, & minus, non per modum aliquem perfectioris existentiæ, aut maioris radicationis in subiecto, sed per latitudinem gradualem & additionem gradua ad gradum, aut detractionem, ergo pari modo debent hoc explicare in substantia, vel si in substantia hoc saluari potest per solum modum substantialem, poterit etiam saluari in qualitate per aliquem modum accidentalem eiusdem qualitatis. Deinde hic modus substantialis vel à natura dimanat, vel à differentia indiuiduali; si à natura, cum hæc sit eiusdem omninò rationis in omnibus, & singulis indiuiduis, non erit hic modus substantialis perfectior in vno indiuiduo, quam in alio, idem sequitur si pullulare dicatur à differentijs indiuidualibus, illæ namque antecedenter ad talem modum ponuntur in perfectione indiuiduali omninò æquales. Tandem vnam substantiam esse altera perfectiorem arguimus ex perfectiori operatione, ergo maior perfectio debet in natura poni, quæ est ratio agendi, non in differentia indiuiduali, quæ est tantum conditio, ita vt ipsamet natura latitudinem graduum indiuidualium contineat, qua ratione negamus intensionem in qualitate prouenire ex perfectiori existentia, vel radicatione qualitatis in subiecto, vel ex aliquo alio, sed ex ipsamet qualitate dicimus oriri sic, vel sic adunata.

138 In oppos. arguit. Primò, auctoritatibus, nam D. Aug. 15. de Trin. cap. 13. videtur ponere vnum intellectum alio perfectiorem. Item extat articulus quidam Parisiensis damnans dicentes animam Christi non esse perfectiorem anima Iudæ, quod nequit intelligi quoad accidentalia, hoc enim clarum est, sed quoad substantialia. Aristot. quoque in prædic. cap. de subst. ait, primam substantiam esse magis substantiam, quam secundam, & 1. de Gen. 18. ait, cuius magis differentiæ hoc aliquid significant, magis substantia est, & 7. Phys. 34. ait, in generatione substantiali posse esse velocitatem, & tarditatem, vt in accidentibus, quamuis hæc velocitas, & tarditas sint innominatæ in substantijs, & 2. de Anim. 94. notauit quosdam esse ingeniosos, quosdam non, quod alibi repetit, & 2. de Gen. animal. cap. 3. ait, sicut anima est perfecta magis, vel minus, ita corpus præparatur, & tandem 8. Met. 10. habet, quod substantia secundum speciem non suscipit magis, & minus, sed si quidem in materia idest quatenus est à differentia indiuiduali contracta. Scotus verò 8. Met. q. 3. in hanc sent. inclinat, & 3. d. 15. H. ait, corpus Christi fuisse optimè complexionatum, sicut anima illius corporis erat perfectissima.

Resp. ad Aug. ex Scoto cit. 2. d. 16. loqui non de intellectu, & potentijs animæ formaliter, sed de potentijs, quæ sunt in secunda specie qualitatis nempè de habilitatibus ad vtendum illis potentijs, quatenus vnus faciliùs vtitur intellectu, & faciliùs apprehendit, quam alter propter perfectionem organorum, & ideo magis ingeniosus dicitur; hæc autem maior organorum perfectio non arguit magis & minus in substantia animæ, quia potest & in qualitate consistere, si scilicet carnes sint molliores, ac etiam in substantijs, quatenus aliquis perfectiori abundat humore, vel spiritus vegetiores habet, tamen cum istæ partes organorum sint alterius speciei, nil contra nos inde sequitur loquentes de substantijs eiusdem speciei. Articulus Parisiensis communiter negatur, cum non sit à Pontifice determinatio illa confirmata. Tataret. tamen ait intelligi debere de accidentibus spiritualibus animæ connaturalibus, vt sunt ingeniositas, & perspicuitas intelligendi. Aris. in prædicam. loquitur de substantia non quidem in essendo, sed in substando, vt ibi explicatum est 1. de Gen. loquitur de substantijs diuersæ speciei; 7. Phys. loquitur de successione generationis quoad extensionem, non quoad intensionem, vt dictum est art. præc. in 2. de Anim. loquitur in sensu à D. Aug. allegato in 2. de Gen. animal. intelligitur de animabus diuersæ speciei, & sic perfectius est corpus humanum, quam equinum propter perfectiorem animam; in Metaph. loquitur conditionatè, non absolutè, ait enim *& quemadmodum nec numerus habet magis, & minus, ita neque substantia, quæ secundum formam est, sed si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est*, idest si debemus admittere substantiam magis, & minus suscipere, hoc erit verum de substantia indiuiduali, non specifica, vnde Faber theor. cit. dimidiatè textum adducit, vt faciat Arist. absolutè loqui; Doctor in Metaph. est problematicus, ait enim non adesse rationem conuincentem, pro, nec contra; in 3. sent. explicatur, vt D. August.

139 Secundò, ex Ruuio agens per se modò inducit perfectiorem, modò imperfectiorem dispositionem in materia, ergo melior dispositio meliorem formam inducit, probatur conseq. tum quia alioqui per accidens se haberet illa maior dispositionis perfectio, si forma æquè informaret materiam dispositam perfectè, & minus dispositam; tum quia dispositio ordinatur ad informationem formæ, ergo melior dispositio ad meliorem informationem, ad quam requiritur melior forma, quia effectus formalis mensuratur ab entitate formæ intrinsecè. Conf. anima dicit ordinem determinatum ad constituendum hoc indiuiduum, ergo determinatè quoque respicit tale corpus, sine quo non esset tale indiuiduum, ergo non potest respicere corpus magis, & minus perfectum, sed ad perfectius corpus erit perfectior anima. Accedit etiam quod tanta interdum est differentia inter operationem vnius intellectus, & alterius vt nequeat in solas dispositiones referri.

Resp. neg. assumptum, agens enim semper per se inducere intendit perfectiores dispositiones, si non adsit impedimentum, & si imperfectiores producit, est de per accidens, hinc neg. quoque conseq. cum prima prob. forma enim per se respicit materiam perfectè dispositam, quòd si interdum est imperfectè disposita, hoc est omninò per accidens, vt patet experientia, nam eadem anima, quæ prius corpus perfectum informabat, idem postea informat redditum imperfectum ex aliquo accidenti, ex quo patet non esse ex propria natura ad perfectum omninò determinatam; Ad alteram prob. concesso anteced. neg. conseq. si loquitur de informatione simpliciter, & absolute, hæc enim semper est eadem in omnibus, vel loquitur de informatione in ordine ad faciliorem, vel difficiliorem separationem, & sic conceditur conseq. nam cum maiori difficultate abiungitur forma à materia perfectè disposita, quam imperfectè, neque ad hoc requiritur melior forma quia tota hæc perfectio spectat ad vnionem formæ cum materia, non ad ipsam formam, neque informatio hoc modo sumpta est purus effectus formalis formæ, ita quod eius perfectio, vel imperfectio iuxta entitatem formæ metiri debeat, quia formæ inferiores maiori nexu vniuntur cum sua materia multoties, quam forma superior, sed est effectus pendens præsertim à dispositionibus; imò quia ista differentia dispositionum successiuè potest in eadem materia reperiri, ex aliquo accidenti, argumentum retorqueri posset, quia cum eadem forma modo melius, modo imperfectiùs informet, consequenter intenderetur, & remitteretur in sua entitate, velut accidens.

Ad Conf. neg. animam dicere ordinem determinatum potius ad hoc, quam illud corpus, quia anima non indiuiduatur per talem ordinem, vt volunt Thomistæ, immo diximus disput. 8. Phys. q. 3. art. 1. asserere, quod hæc anima petat informare tale corpus scilicet gibbum, vel rectum, aliud non est, quam constituere animas alias quidem gibbas, alias simas, alias chocli tes, sed quicquid sit de antecedente, adhuc negatur conseq. quia vt sæpius diximus, experimento constat; quod anima informat idem corpus

siue perfectè, siue imperfectè indispositum. Dices Pigmæos, & Monoculos à similibus tantum generari, & homines nigros à nigris. Resp. id non esse ex determinatione animæ ad tale corpus, quia de facto, & Pigmæi à non Pigmæis generantur interdum, & vtique primus Pigmæus ab homine perfecto fuit genitus, vnde potius est propter aliquem defectum accidentalem corporis, & propter materiæ paruitatem, qui defectus processu temporis potuit verti in dispositionem naturalem corporis, iuxta dicta disp. 3. q. vlt. virtus tamen animæ in se semper est eadem; idem de nigris dicendum. Ad vltim. Conf. negatur assumptum, immo experientia notum est eundem hominem rudis ingenij acutissimum euasisse, & e contra ab organorum mutationem, sic refert Plinius lib. 35. cap. 5. Carneadem indolis acerrimæ euasisse, vt se helleboro albo purgauit, quod etiam quidam de Caietano affirmant, idem ergo dici poterit de diuersis hominibus, si talia organa diuersa ab initio accipiant.

140 Tertiò, in nutritione, quia propter reactionem alimenti debilitatur virtus nutritiua, semper impurior generatur caro, vt arguit Doctor 2. d. 15. & d. 29. q. vn. & 4. d. 44. q. 1. itavt caro propter impuritatem fiat tandem improportionata informationi animæ. Item vnus ignis est altero calidior, vnum vinum vehementius agit, estque altero generosius, & dulcius, ergo quia ex operatione arguimus formam, dabitur vna forma perfectior alia intra eandem speciem. Nec sufficit recursus ad dispositiones accidentales, quia cum ista accidentia sint formæ connaturalia, & agens non impeditum debebit forma, si est eiusdem virtutis cum alia, reducere se ad statum perfectum & consequenter omnes ignes, omnes carnes, omnia vina essent eiusdem perfectionis, quo argumento Doctor 8. Met. q. 3. hanc tandem sent. probabiliorem iudicat.

Resp. argumentum ex nutritione deductum probare plusquam velint, probat enim intensionem, & remissionem successiuam substantialis formæ, dicimus ergo, quod in nutritione cum caro agit in alimentum, repatitur ab illo, & consequenter debilitatur, non quidem quoad formam substantialem, sed quoad instrumenta, quæ sunt accidentia, quibus alterat alimentum, ex quo sequitur non posse ob vires refractas perfectè alimentum alterare, & in seipsam conuertere, quin aliquid ex ipso alimento remaneat, & quia contrarias habet qualitates, ideò semper agit in carnem, itavt vel destruit totaliter ipsam, vel saltim ipsam impedit, ne ad pristinam redeat perfectionem exemplum est de vino, in quo si aqua admisceatur proportionaliter ipsam in se conuertit, & post conuersionem redit ad pristinum, tamen si aqua est in magna quantitate, valdè vinum debilitat, quia non totaliter conuertitur, sed remanent in ipso partes aquæ tenuiores, & subtiliores, vnde si continuatur aquæ infusio, vinum tandem corrumpitur, de quo iterum agemus disp. 7. q. 5. sic igitur in proposito in nutritione generatur caro impurior non ob remissionem substantialis formæ, sed qualitatum, vt inquit Doctor in 4. cit. & ob admixtionem partium alimenti, à quibus impeditur actio formæ substantialis; nec valet replica ibi facta, quia forma carnis est impedita, vnde videmus, quòd si illud impedimentum pharmaco auferatur caro proprias vires resumit. Dices Scot. in 2. d. 19. ait nunquam carnem ad priorem statum post nutritionem peruenire, imò ab ipso ligno vitæ in Paradiso posito negat potuisse reduci carnem in pristinam perfectionem; tum quia conuersum nequit esse nobilius conuertente, tum quia ab ipso ligno in agendo repassa fuisset, ac debilitata, ergo hæc impuritas est in substantiali forma. Resp. Doctorem ibi arguere contra ponentes lignum vitæ habuisse virtutem conseruandi hominem immortalem, etenim si conuersum nequit esse nobilius conuertente, & caro conuertens est corruptibilis, & mortalis, vtique nequit caro conuersa, seu generata ex ligno vitæ, vt alimento, esse immortalis, hancque virtutem priori carni communicare, imò, inquit ipse, caro conuertens debuisset à ligno debilitari, & ideò non potuit vim habere conseruandi in perpetuum; non tamen se declarat, an ista debilitatio fuisset quoad formam substantialem, an quoad accidentia tantum, itaut post conuersionem ligni in carnem potuisset in pristinum statum se reducere; sed quicquid sit de mente Doctoris ibi, certum est debilitationem virium, itaut nunquam recuperari possint, aliundè prouenire posse, quam ex remissione substantialis formæ, prouenire enim potest ex continua præsentia contrarij impedientis, vt est de vino multa aqua diluto, & etiam ex diminutione ipsius substantiæ, vt est de vino euaporato, à quo dilabuntur partes subtiliores, ac magis spiritosæ, quæ sunt partes extensiuæ, non intensiuæ; & in hoc sensu poterat Doctor asserere nunquam carnem post nutritionem ad priorem statum peruenire posse.

141 Ad illud de igne negatur esse calidiorem alio ratione formæ, sed id interdum apparet ob densitatem materiæ, & maiorem quantitatem, hæc enim valde conferunt ad fortius, & eminus agendum, vt disp. 2. dictum est. Quod etiam vnum vinum sit alio vehementius, & dulcius, non prouenit ex maiori perfectione substantialis formæ, aliter omne vinum haberet in se aliquid dulcedinis, vel acritatis, si hæc essent accidentia naturaliter consequentia substantialem formam, quod constat esse falsum, quare hæc diuersitas ex alio capite sumenda est, quod scilicet illæ qualitates ab extrinseco illi proueniant scilicet à terra, aere, stellis, &c. ad quæ accidentia forma substantialis est indifferens, ex dictis disp. 2. q. vlt. Notari etiam debet in proposito, quòd in vino sunt partes subtiliores, & crassiores, illæ facilè euanescunt, istæ facilè in acetum conuertuntur, hoc autem euenit, quia partes illæ sunt magis depuratæ, ac defæcatæ à qualitatibus, & etiam à quibusdam terreis substantijs, quæ in crassioribus reperiuntur admixtæ, vnde patet non esse corpus perfectè homogeneum, sed aliquid habere ætherogeneitatis, cum sit quoddam mixtum diuersas etiam specie substantias in se continens, quas alambico separari videmus, vnde se habet veluti sanguis, in quo etiam partes crassiores, & subtiliores inueniuntur & hæ dicuntur spiritus vitales, ratione ergo illius compositionis possumus etiam concedere vnum vinum esse perfectius alio, etiam quoad substantiam, neque id est contra nos de substantijs eiusdem speciei loquentes, quia dicimus vinum partes quasdam in se continere etiam specie diuersas. Doctor autem loc. cit. in Met. problematicus fuit, vt diximus, neque ob hoc argumentum aliam sententiam iudicauit probabiliorem, imò illud soluit in fine quæstionis dicens argumentum non concludere, nisi probetur hanc diuersitatem agendi conuenire formæ derelictæ, at in lib. sent. fauet apertè negatiuæ parti.

QVÆSTIO VI.

De Causis Generationis, & Corruptionis.

142 IN hac quæstione causa præsertim efficiens nobis vestiganda est, materialis enim, formalis, & finalis satis ex hactenus dictis innotescunt; causa formalis siquidem, quæ non est, nisi earum essentia, satis per earum definitiones explicata manet: causa materialis est commune subiectum vtriusque iam assignatum: finalis tandem est conseruatio specierum cum varietate indiuiduorum ad maiorem mundi ornatum; de causa itaque efficiente instituemus sermonem, & primo causam efficientem generationis inquiremus, quia inde facile erit corruptionis quoque causam deprehendere.

Supponit autem quæsitum formas substantiales verè produci, vereque corrumpi (anima rationali excepta, quæ licet producatur, non corrumpitur) non verò apparenter tantum, vt tuentur quamplures ex Fautoribus inchoationum, & seminarij formarum dicentes, formam ante eius generationem præexistere actu, sed veluti latentem, & actione postea agentis naturalis in lucem extrahi, & quasi à materia depromi, quæ fertur fuisse opinio Anaxagoræ, & denuo suscitatur à Contaren tom. 1. quæst. de formarum origine cap. 9. & seq. vbi argumento Auicennæ coniunctus, quòd debeat dari forma quædam corporeitatis perpetuo materiæ coæua, quæ se habeat veluti commune formarum seminarium, vnde successiuè educantur, ne fieri dicantur ex nihilo, ponit, & ipse seminarium formarum, sed differenter ab Auicen. vbi enim ille pro seminario statuebat formam illam corporeitatis penitus materialem perpetuo materiæ coæuam, ille ponit substantiam quandam spiritualem à Deo materiæ insitam, ac concreatam, & vbi Auicen. asserebat alias particulares formas deinceps de nouo fieri ope illius corporeitatis, vt seminarij communis, Contaren. inquit formas particulares latere in illa spirituali essentia, tanquam in seminario, & dum materia extrinseci agentis auxilio afficitur dispositione præparante ad aliquam naturam, tunc forma talis naturæ exurgit, & in lucem prodit, vbi ante delitescebat, & pariformiter cum materia ad aliam naturam transmutatur, tunc illa prior forma non quidem interit, sed in eodem seminario reconditur, in quo tandiu latet, quousque ex consimili dispositione denuò excitetur: Fundamentum eius vnicum est, quia nil fieri potest ab agente naturali, quin subiectum aliquod cōstitutiuum illius rei concurrat, velut pars intrinseca eius, in hoc enim sensu semper docuit Arist. quicquid fit ex aliquo fieri, & non ex nihilo, vt patet 1. de Gen. 17. & 7. Met. 22. 1. Phys. 33. 34. & 75. cum ergo formæ non habeant, ex quo possint subiectiuè constitui, concludendum est esse ingenerabiles, & incorruptibiles, alioquin ex nihilo fieri dicerentur. Neque hoc euitatur, si dicas sufficere, vt subiectum procedit, in quo forma producenda recipiatur. Minimè, nam Arist. 1. Phys. 82. probans materiæ necessitatem in quacunque rerum productione, ne ex nihilo fieri dicantur, ait, *si enim fit, subijci aliquid oportet, ex quo fiat*, quibus verbis significari videtur necessitas alicuius subiecti, ex quo res fiat constitutiuè, nam si determinare voluisset Arist. quòd illud subiectum concurrere debeat, vt receptiuum tantum, non vtique dixisset requiri subiectum, *ex quo fiat*, sed dixisset *in quo fiat*.

143 Opinionem de inchoationibus formarum satis refellimus disp. 2. Phys. q. 7. & eam fundiius iamdudum diruerunt nostri Scot. 2. d. 18. Bassol. ibid. Canon. 2. Phys. q. 1. Ant. And. lib. de tribus princip. q. 7. & 7. Met. q. 11. Zerb. ibid. q. 9. Faber theor. 26. Angest. lib. 2. de form. propr. pag. nobis 17. Rubion 2. d. 12. q. 3. Fundamentum etiam allatum, quod est commune omnibus assertoribus inchoationum, esto coegerit Ferchium nostrum vestig. 1. admittere factionem ex nihilo naturaliter, & Contar. cit. negare nouam formarum productionem, esse imbecille prorsus, ac nullius roboris, immo etiam contra eosmet militare loc. cit. ostendimus & q. 1. artic. 1. huius disput. falsum enim est, & nunquam ab eis sufficienter probatum opus esse, ne res creari dicatur, vel ex nihilo fieri, debere ex aliquo, velut ex parte, & hoc negant vniuersaliter Theologi omnes in materia de recreatione, & miramur sanè, quare adeò peruicaces sint isti

Se-

Seminarijstæ, & inchoatores formarum in hac propositione, quod potius admittere velint factionem ex nihilo naturaliter, aut æternitatem formarum, ac alia absurda in Philosophia, quam eam negare cum communi Theologorum, & aliorum Philosophorum; præsertim cum Arist. nihil eis omninò faueat, quamuis enim semper dicat, omne, quod fit, ex aliquo fieri, ac etiam frequenter insinuet fieri ex alio tanquam ex parte, hoc non dixit, quia voluerit, aut formam nullatenus fieri, sed esse ingenerabilem, vt deducit Contar. aut omnino fieri ex nihilo, vt deducebat Ferchius, sed ideò ita dicebat, quia cum fieri propriè sit compositi, vt ostendit 1.Phys.64. & 7.Met.26.& 27. & 8. Metaph.8. compositum verò fiat ex alio, vt ex parte, consequenter quicquid propriè fit, ex alio fit, vt ex parte, forma autem propriè non fit, sed potius insit, vt ibidem ostendit Arist. vno ergo inde deducere debemus formam non fieri, aut ex nihilo fieri, sed fieri in alio, & fieri cum alio, idest fieri in materia, & dependenter ab ea, adeò quod nequeat naturaliter fieri extra eam, quæ dependentia à subiecto in suo fieri impedit, ne creari dicatur, & ex nihilo fieri. Et hanc dependentiam à materia ad differentiam animæ rationalis expressè insinuauit Arist. 2. de Gen. animal. cap. 3. cum dixit solam mentem ab extrinseco, & de foris venire, cæteras formas ex intrinseco deduci, quia licet anima quoque rationalis fiat in subiecto, non tamen dici idcircò potest ex eo deduci, quia non fit in ea dependenter ab eo, cum suapte natura possit extra illud fieri, & conseruari. Quare tota Seminarijstarum deceptio inde ortum duxit, quòd non capiunt, quid sit formam educi de potentia materiæ, nec eductionem distinguere sciunt ab inductione, & simplici receptione, cum tamen passim dicatur anima rationalis recipi in corpore, & in corpus induci, non tamen à corpore educi. Ferchius lib. 5. defens. per totum inchoationes formarum tueri nititur nostris occurrens fundamentis, variaque aggerans argumenta pro formarum inchoatione, & Contareni tutela, contra quem latè disputatur disp. 12. Met. q. 4. ar. 3. & lib. expurg. querel. 19. & 35.

144 Generationem quoque substantialem dari, & formas substantiales de nouo produci probauimus q. 5. huius disput. art. 1. & Rubion. cit. ait hoc esse adeò per se notum, vt nulla egeat probatione, vnde contra Contar. id amplius prosequi non est opus; silendum tamen non est eius positionem inter quot quot Seminarium formarum constituerunt esse alijs omnibus irrationabilem. Primò, quia alij Seminarijstæ non negarunt formas substantiales de nouo produci, imò hoc libentissimè admittebant, sed ne creari dicerentur, constituebant Seminarium, & inchoationes formarum, vt nimirum aliquid semper formæ præcederet, vt ex eo fieri diceretur, at Contar. negat formas de nouo produci, ad quid ergo deseruit Seminarium illud formarum ab ipso statutum, si non ponitur, vt eo velut ex semine traducantur, deseruire dicet ad hoc, vt in eius gremio omnes formæ foueantur, ac dormiant, donec per præuias dispositiones ab agente naturali euocentur, & excitetur, sed sanè hac ratione potius cubile formarum, quam Seminarium debebat appellari. Deindè etiam ex alio capite irrationabilior cæteris est eius positio de Seminario formarum, quia cæteri omnes formarum Inchoatores hoc Seminarium posuerunt esse quid corporeum, et materiale, vt Auicen. qui ponebat formam corporeitatis, ait Contar. ponit hoc Seminarium esse essentiam spiritualem materiæ concreatam, ac ei perpetuo hærentem, quod à seculo non est auditum, et explicare tenetur, quare hoc Seminarium formarum debeat esse potius spirituale quidpiam, quam corporale, siue enim inseruiat, vt formæ ex eo traducantur, siue vt in eius gremio foueantur, planè ad hoc munus ob eundum maiorem proportionem videbatur habere essentia corporalis, quam spiritualis, cum et ipsæ formæ materiales sint, et corporeæ, tenetur etiam explicare, quomodo hæc essentia spiritualis materiæ illabatur, ac inexistat num scilicet vt forma informans, sicut anima rationalis dicitur esse in corpore, an potius vt forma assistens, & quicquid dicatur, est purum, ac merum figmentum. Denique hæc eius positio est adeò difficultatibus obuia, vt hic Auctor plures præuiderit non exigui momenti, & soluere conatus sit, sed tam ægrè, & imbecilliter, vt vel eius responsiones manifestè suadeant, eius opinionem Anaxagoristis esse relinquendam, & à Peripato pænitus eliminandam. Defensionem verò Contarenæ opinionis de formarum Seminario à Perchio assumptam lib. primo defensionis per totum, latè impugnauimus loc. cit. disp. 12. Met. quæst. 4. a. 3. per totum, sicut etiam in lib. Expurg. quæ loca sunt omninò videnda pro huius difficultatis intelligentia.

145 Hac itaque veritate supposita contra Anaxagoristas, quod detur vera generatio substantialis, & productio de nouo non solum compositorum, sed etiam formarum substantialium, gemina occurrit difficultas, Prima est, an causa effectiua generationis, & productiua substantialis formæ sit ipsum agens immediatum, quod præuia alteratione materiam disposuit, vt v. g. an ignis introducto prius calore, & siccitate in ligno sufficiens sit ad educendam quoque formam ignis ex ligni materia, an potiùs recurrendum sit ad aliud agens separatum, quod in materia ab agente immediato disposita formas producat, vt ad Cœlum sicut putarunt Fernelius lib. de abditis rerum causis cap. 5. & Raguseius disp. 16. Peripat. capit. 17. vel ad Intelligentiam quandam separatam, vt opinatus est Auicenn. lib. 1. suffic. cap. 5. & 4. Met. cap. 4. vel etiam ad ipsum Deum, & totius naturæ Auctorem, vt probabiliter proponit Aresius 1. de Generat. quæstio. 20. sect. 4. conclusione 5.

Hæc opinio de productione omnium formarum ab agente aliquo separato refutata est disput. 2. Phys. q. 7. artic. 1. & disp. 7. q. 6. artic. 2. & sanè hic recursus in omnium formarum productione ad agens separatum minimè necessarius est, quamuis enim à corporibus cælestibus in his inferioribus effectus quamplures producantur, vt dictum est disput. 2. de Cœlo q. 7. artic. 2. & multi etiam à Deo, vt Auctore naturæ, sicut infrà dicemus de productione animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ præsertim in ouiparis, non idcircò fieri debet inductio vniuersalis, nam ad eductionem quamplurium formarum sufficientissimum est agens ipsum immediatum, vt v. g. ignis ad producendam formam ignis, nam virtus huius agentis est vniuoca, & æquè perfecta, ac forma introducenda, & sic de alijs multis, de quo videri potest P. Faber 7. Met. disput. 15.

146 At obijciuntur Fernel. & Raguf. omnes formas à Cœlis produci, quia Sol, & homo generant hominem 2. Phys. 26. & oportet hunc mundum inferiorem cœlestibus lationibus esse continuum, vt omnis eius vis inde gubernetur 1. Metheor. capit. 2. tum etiam quia constat animalia, quæ fiunt ex putri, à Cœlis progigni, ergo multo magis, quæ fiunt per propagationem, vt nobiliora poterunt ei adscribi, vt genitori, & consequenter alia omnia corpora.

Resp. cum inquit Arist. hominem à Sole, & homine generari, sanè significare noluit Cœlum animam, & hominem corpus producere, vt arguentes prætendunt, sed vltrà agens immediatum, & causam vniuocam in generatione hominis concurrentem, qualis est homo, voluit quoque insinuare agentia vniuersalia, & remota, quæ & ipsa suo modo ad disponendum, & præparandum corpus pro animæ receptione concurrunt, & tale est Sol, in quo etiam sensu locutus est in alio loco, non enim innuere voluit hunc mundum à superiori gubernari quo ad productionem omnium formarum, alioquin etiam accidentalium formarum productio ei assignari deberet, sed solum quoad continuum influxum in corpora per alterationem disponenda regi, ac proinde non dixit hæc inferiora à superioribus produci, sed gubernari; Ad aliud neganda est conseq. quamuis enim quædam corpora producantur à Cœlis, vt diximus, non subinde trahi debet consequentia vniuersalis in omnibus.

147 Deinde instat Aresius, quod solus Deus fons, & origo formarum constitui possit, Tum quia Scotistæ etiam interdum ad causam primam recurrere coguntur, ergo satius videtur, id semper efficere. Tum 2. quia neque substantiæ spirituales, quæ sunt nobilissimæ, possunt alias similes producere, ergo; non est adeò inconueniens id de substantijs quoque corporeis affirmare. Tum 3. quia neque ob id omnis actio substantialis illis subtrahitur, quamuis enim homo animam non producat, adhuc tamen dicitur hominem producere ex eo solum, quod animam à Deo productam materiæ vnit, ergo idem sufficit affirmare de alijs agentibus. Tum 4. quia non multùm interest inter creationem formæ, & eius productionem ex materia, quia materia minimum subsidium præstat agenti non enim eam suppeditat agenti, quasi priùs in ipsa lateret, sed verè ab agente totaliter forma producitur, nec materia concurrit, nisi recipiendo, qui est minimus concursus, ergo si agens naturale nequit creare, videtur etiam nec posse formas ex materia producere. Tum tandem hoc totum confirmatur ex Arist. 1. de Cœlo 100. vbi rerum omnium productionem, & causalitatem Deo attribuit, cum dicit, quod viuere, ac esse cuiuslibet rei à prima causa clarius, obscuriusue dependet.

Resp. neg. conseq. quia vt monet Doctor 4. d. 52. q. 3. recursus ille fieri non debet, nisi in casu magnæ necessitatis, & natura dignificanda est, quantum fieri potest, vt notat in 2. d. 2. q. 10. Ad 2. neg. etiam conseq. quia, vt monet 1. d. 7. q. vn. V. non potest assignari certa ratio, qua demonstretur à priori formam aliquam esse, vel non esse actiuam, si enim hæc daretur, maximè esset perfectio ipsius formæ, & tamen videmus formas imperfectiores, vt elementorum, esse similium productiuas, & quasdam mixtorum valdè perfectiores minimè, vt constat de forma lapidis, ferri, auri, & aliorum metallorum. Ad 3. quicquid sit de assumpto neg. conseq. quia non est paritas de anima, & cæteris formis, illa enim cum sit per se subsistere nata, non nisi creatione produci potest, quæ solius Dei est, aliarum verò productio connaturalis est eductio quæ agentibus naturalibus competere potest. Ad 4. neg. assumptum, tantùm enim interest, vt secundum communem ad productionem formæ ex materia virtus finita sufficiat, non ad creationem. Ad probationem etiam negatur materiam minimum subsidium præstare agenti naturali, quia non concurrit simpliciter recipiendo, & patiendo, nam hunc concursum exercet etiam erga anima rationalem, sed etiam sustentando, quod est exercere veram causalitatem materialem. Ad 5. agnoscit ibi Arist. Deum pro prima omnium causa à qua cuncta creata dependet in esse, & operari immediatè, vel saltim mediatè, sed non idcircò auferre intendit causis secundis propriam actiuitatem.

148 Altera difficultas est de efficiente, vt *quo*, an scilicet sit forma substantialis, vel accidens. Negantes substantiam esse immediatè

diatè actiuam, asserunt consequenter solum accidens esse principium *quo* generationis, discrepant verò, nam aliqui volunt esse efficiens principale, & virtute propria attingere generationem substantiæ; alij verò inquiunt esse tantùm instrumentale, & non nisi in virtute substantiæ substantiam producere, ita Thomistæ passim, quod quidem non in eo sensu asserunt, quia velint præter influxum accidentis dari quoque influxum substantialis formæ illud coadiuuantem, quia constanter tenent solum accidens operari in productione substantiæ; sed tantum dicunt operari in virtute substantiæ, atque vt instrumentum eius, quia ipsa est principium primum, & radicale, a qua accidentia ipsa virtutem mutuarunt producendi substantiam; vnde Thomistæ volunt substantiam semper otio torpere, nec aliquid prorsus, agere, nisi famulorum suorum ministerio, quæ sunt accidentia. Qui verò ponunt substantiam immediatè actiuam asserunt consequenter substantialem formam esse principium *quo* generationis proximum, & immediatum, immo accidens non concurrere ad talem productionem substantiæ, nisi dispositiuè, ita Scotistæ passim ex Scot. 4. d. 12. q. 3. & sequitur Arriaga disp. 11. Phys. sect. 2. vbi testatur hanc modò esse communem apud Patres societatis, postquam in eam inclinauit Suarez disp. 18. Met. sect. 2. qui tamen concedit accidens etiam attingere substantiam.

149 De hac re egimus ex professo disput. 7. Phys. quæst. 6. art. vbi fusè negantes substantiam esse immediatè actiuam profligauimus, vnde consequenter ad ibi dicta nunc asserimus, accidens nec propria virtute, nec virtute substantiæ attingere generationem eius, sed id esse munus solius formæ substantialis. Conclusio constat ex ibi dictis, ex quibus probatur breuiter quo ad singulas partes, nec enim incongruum erit aliqua repetere in gratiam Recentiorum Thomistarum, quos non nisi post Physicæ editionem vidimos. Primò quod accidens, vt agens principale, & propria virtute nequeat substantiæ generationem attingere, concedunt ipsi Thomistæ Recentiores præsertim Ioan. de S.Thom. in lib. de Gen. q. 12. art. 2. Manca 1. Phys. q. 5. dub. 3. & probatur etiam ab eis ratione Scoti loc. cit. causa enim totalis alicuius effectus debet illum continere formaliter, si est vniuoca, vel eminenter, si est æquiuoca, quia nemo dat, quod non habet, sed accidens neutro modo continet substantiam, non formaliter, quia non est substantia, nec eminenter, quia non est perfectius, sed valde imperfectius illa, ergo &c. Nec valet dicere, quod licet accidens sit imperfectius substantia in ratione eius, non tamen in ratione producentis. Quia vt ibi diximus contra Pererium, cuius est hæc solutio, vis productiua in entitate rei fundatur, & effectus continetur in entitate causæ formaliter, vel eminenter, ergo quod in esse entis non est perfectius, vel saltim æquè perfectum, ac aliud, nequit etiam esse in ratione producentis, quia semper vrget illud, quod nemo dat, quod non habet, vnde si accidens est inferioris entitatis ad substantiam, sanè totam entitatem substantiæ continere nequibit, atque communicare.

150 Secundo, quod neque in virtute substantiæ, atque vt instrumentum eius valeat attingere eius productionem contra Thomistas probatur, Tum eadem ratione, quia etsi dicant Thomistæ accidens concurrere in virtute substantiæ, tamen solis verbis discrepant à sententia Pererij, quia etiam ipsi ponunt accidens se solo operari, ac esse causam totalem illius productionis ita vt substantia nullo modo actualiter influat. Tum quia hactenus nequiuerunt Thomistæ sufficienter explicare, quid sit in accidente hoc, quod est agere in virtute substantiæ, quidue virtus ista præseferat; dum negant peculiarem influxum substantiæ, quo adiuuet, & fortificet actiuitatem accidentis; nec opus est refellere modum explicandi Ioan. de S. Tho. & Manc. quia est ille Compl. & Masij, quem in Phys. funditus euertimus etiam ex eorum principijs. Tum denique quia hic influxus ab accidente prouenicns in virtute substantiæ ab ipsis ponitur instrumentalis, ergo præter illum assignari debet influxus causæ principalis, nam vel accidens se habet vt instrumentum verè, & propriè a substantia motum, vel solum similitudinariè, quatenus substantia est radix illius, & consequenter radicale, & remotum operationis principium, quomodo, quod est causa causæ, dicitur etiam causati causa, si secundum, ergo causalitas accidentis potius erit principalis, quia talis radicatio potius est radicatio in esse, quam communicatio operandi, si primum, ergo requiritur vera, & propria motio, & influxus immediatus substantiæ, quo accidens adiuuetur, alias non esset verè, & propriè instrumentum, præsertim in sententia ipsorum.

Tertio tandem quod sola substantia attingat productionem substantiæ, sequitur ex dictis, quia quando sunt duo, de quibus dubitatur, an sint causæ alicuius effectus, considerare debemus, quodnam illorum habeat cum effectu maiorem proportionem, rationabilius enim est hoc esse causam talis effectus, quam illud, quod cum eo minorem, vel nullam prorsus habet proportionem, at quando lignum comburitur, ignis ex ipso productus maiorem habet proportionem cum substantia alterius ignis, quam cum eius calore, quia à toto genere magis proportionatur substantia cum substantia, quam accidens, ergo &c. Accedit, quòd indignum est omnem actiuitatem immediatam denegare substantiæ, & asserere ipsam continuo otio torpere, & tantum famulis suis, quæ sunt accidentia, iubere, vt operentur, sanè si tota entium vniuersitas ita se habet, Regem habebent entia (quia inter ea apicem substantia tenet) inertem nimis, & otiosum, & accidentibus parum prodesset talem habere Dominum, vt in eius virtute operari dicantur, si eis manum in operando non porrigit, alioue modo auxilium præbet.

151 Contra, obijciunt Thomistæ. Primò, quia plerunq. non adest præsens substantia, quæ dicitur causa principalis alterius sed sola accidentia illius, vt cum Sol relicta aliqua virtute, seu dispositione accidentali generat aurum, argentum, & alia metalla in visceribus terræ; à qua tam longe distat. Tum 2. quia interdum non solum non est præsens, vbi alia substantia producitur, sed omninò non est in rerum natura, vt cum animal deciso semine moritur, & ex illis dispositionibus aliud generatur, & passim euenit in animalibus, quæ ex putri materia ortum habent, & ex solo dispositionum concursu generantur. Tum 3. vnius potentiæ vnus tantum est actus primarius, & immediatus, vt potentiæ visiuæ videre, intellectus intelligere, à quibus specificatur, sed essentiæ, & substantiæ creatæ actus proprius, & immediatus est esse seu existentia, hæc enim actuat illam, ergo præter hunc actum nullum alium proximum, & immediatum habebit, operatio enim est actus illius potentiæ, à qua proximè, & immediatè fluit. Tum 4. Esse est prius, quam posse operari, ergo posse operari est quid accidentale substantiæ, atque ideò solum medijs accidentibus illi conueniens. Tum tandem, quia si forma esset immediatum principium *quo* operationis, habens formam semper haberet operationem in actu, sicut habens animam semper est viuens actu, quod est falsum, quia aliquando quiescit.

Resp. hæc argumenta esse adeò imbecillia, vt potius contra ipsos Thomistas militent, primum parum nos vrget admittentes actionem in distans ex dictis disp. 7. Phys. q. 4. art. 3. & si quid probat, probat etiam neque ab accidentibus posse substantiam in illis casibus produci: nam vel substantia distans per accidentia sibi inhærentia generat aliam, vel per accidentia denuò producta in passo, si primum, qua ratione dicis substantiam producere non posse, quia distat à passo, eadem ratione dicis substantiam producere non posse, quia distat a passo, eadem ratione nec poterunt accidentia illi inhærentia, cum sint æquè distantia ab illo; si secundum, qua ratione potuerunt illa accidentia produci in passo adeò distante, poterit, & in eodem produci forma ipsa substantialis. Ad 2. inferius patebit virtutem formatiuam seminis non esse vndequaque accidentalem, quantum verò spectat ad animalia ex putri genita, dicimus cum Scoto 2. d. 18. illas animas produci à solo Deo, vt Auctore naturæ, qui tenetur supplere defectum causarum naturalium, quando materia accidentibus disposita exigit naturaliter productionem substantialis formæ, ad quam est disposita, vt disp. vlt. dicemus. Nec alienum est à Philosopho, inquit Doct. in his casibus ad Deum recurrere, communiter enim ab omnibus recurritur ad ipsum in corporis animatione, in qua retunditur, quicquid solent contra hunc recursum obijcere Thomistæ; neq; idest priuare causas secundas suis actionibus, quia ratio naturalis dictat nullam esse tunc causam creatam sufficientem; imò, & ipsi Thomistæ in hoc casu tenentur nobiscum facere hunc recursum, cum enim secundum ipsos accidentia non agant, nisi in virtute alicuius substantiæ, cuius sunt instrumenta, quæritur de dispositionibus ad Ranam v.g. producendam in materia putri existentibus, in cuius substantiæ virtute agant, non Solis, quia hic nullo modo præcontinet animalia, & virtutem illorum sentiendi, & appetendi, non alicuius Ranæ determinatæ, quia Ranam illam supponimus ex putri generari, & non per propagationem, non alicuius Ranæ indeterminatè, & vagè sumptæ, quia actiones sunt singularium, non vniuersalium, & indiuidui determinati, non vagi, vndè hoc est recurrere ad Ideas Platonis; non in virtute illius substantiæ, in qua subiectantur, nam accidens secundum Thomistas agit in virtute illius substantiæ, à qua producitur, non in qua recipitur, cum ergo ad nullam substantiam creatam possit rationabiliter recursus fieri, velint, nolint, debent Thomistæ nobiscum recurrere ad supremum naturæ Auctorem.

152 Ad 3. iam diximus in Phys. in fine illius articuli soluendo argumentum Compl. cum quo istud à Manca, & Ioan. de S. Th. allatum coincidit, contra ipsos etiam militare, nam & ipsi concedunt substantiam esse agens principale in generatione substantiali, accidens verò instrumentale tantum, & in actione accidentali concedunt accidens principaliter concurrere, quare & ipsi concedere tenentur vnius potentiæ duos esse posse actus, quia tam substantia, quam accidens ordinantur ad esse, & operari: Quod si dicant eiusdem potentiæ plures esse posse actus inadæquatos, vnum primarium, alterum secundarium, & sic se habere esse, & operari, quia operari consecutiuè se habet ad esse, eadem quoque solutio nobis suffragabitur; argumentum tamen falso nititur fundamento, vt ibi diximus, quod nimirum substantia sit in potentia subiectiua ad existentiam, illamque respiciat, vt actum realiter distinctum. Ad 4. pariter retorquetur ex ibi dictis, sequitur enim etiam in ipsis accidentibus virtutem productiuam esse quid superadditum illis, quia etiam in illis prius est esse, quam operari; Vel ergo negatur assumptum, vel solum verificatur de prioritate rationis cum fundamento in re, quia per *esse* res constituitur absolutè in se, & ad se, per *posse operari* constituitur relatè, & in ordine ad aliud, priùs autem res in se concipitur, quam alteri comparetur. Ad 5. negat Doctor sequelam 2. d. 16. q. vn. §. *rationes istæ* cum sua probatione, non enim est simile de dare vitam,

& ope-

& operari, quia anima est principium formale, quo viuens est viuens, quia ipsa dat esse viuum in genere formalis causæ, sed est principium operationis, secundum quod est reducta ad genus causæ efficientis; est ergo forma, inquit Doctor, immediatum principium formale essendi, item & operandi, sed non similiter se habet ad causam formalem, & effectiuam; immò, & argumentum retorqueri potest, quia substantia ita in se formam substantialem habet, sicut accidentia, sicut ergo forma substantialis, quia ipsam informat semper, semper quoque eam faceret actu operantem, si esset immediatum operationis principium, eadem ratione videtur idem posse deduci de accidentibus.

153 Restat igitur, vt accidentia in generatione substantiali concurrant, vt causæ dispositiuæ, quæ præuia alteratione materiam præparant ad formam substantialem, verumtamen eius productionem non attingunt, ita disertè docuit Arist. 2. de Anim. 41. vbi negat calorem esse causam nutritionis, quasi ipsam formam substantialem attingat, & text. 50. ait se habere respectu nutritionis, sicut temonem in gubernatione Nauis, vbi, vt constat, se habet vt merum instrumentum; imò 2. de Gen. 33. 34. & 55. acriter carpit eos, qui rerum generationes tribuunt qualitatibus, & passionibus & negant formis substantialibus, quia illæ non concurrunt ad generationem, nisi *valdè instrumentaliter*, ait Philosophus, quo verbo innuit esse talia instrumenta, quæ non attingat terminum principalis agentis, sed tota eorum actiuitas in dispositione continetur. Quæres an saltem possit esse causa partialis inadæquatè cum substantia concurrens ad alterius substantiæ productionem, Arriag. cit. licet id non concedat de facto, tamen ait nullam in hoc apparere repugnantiam, nos tamen in Phys. loc. cit. diximus verosimilius esse non posse.

Ex his facile est colligere, quænam sit causa efficiens corruptionis, quando enim res corrumpitur positiuè per actionem positiuam formæ contrariæ, (quo modo regulariter contingit corruptio, quia generatio vnius est corruptio alterius) tunc eadem illa causa, quæ generat vnam formam, est agens *quod* destruens aliam cum ea incompossibilem, forma autem introducta est principium *quo* immediatum Dices, non esse eandem rationem de generatione, & corruptione, quia licet imperfectius nequeat perfectius generare, valet tamen illud corrumpere, vt constat de igne comburente viuens, ergo accidens, esto nequeat esse causa generationis substantialis, poterit tamen esse causa corruptionis. Ad hoc iam sufficienter diximus loc. cit. in Phys. in sol. ad 3. princ. quæ non oportet hic repetere.

QVÆSTIO VII.

An quod est corruptum, possit denuò produci, & generari naturaliter, vel saltem supernaturaliter.

154 PRima opinio extrema, quæ Platonicis solet adscribi non solum supernaturaliter, sed etiam naturaliter hoc statuit possibile, & de facto ita contingere, quod non solum quidam effectus numero ijdem redeunt, sed omnia prorsus huius vniuersi indiuidua peractis certis annorum periodis post completam circulationē octauæ sphæræ per motum naturalem, quæ secundum aliquos triginta, sex millibus annis finitur, secundum alios quadraginta nouem millibus ex tabulis Alphonsinis, ita referunt D. Aug. 12. de Ciuit. cap. 13. D. Hier. in cap. 1. Eccles. Ficinus lib. 11. de theol. Platonis, Alcinous cap. 12. de doctrin. Plat. quam opinionem nonnulli tribuunt etiam Pythagoricis, qui animarum regressum tandem ad eadem corpora admiserunt post multas, & varias aliorum corporum informationes; vnde P. Ferchius, qui vt argumentum de infinitate animarum ex motus æternitate, ac animæ immortalitate deductum dissolueret, admittit animarum circulationem in humana corpora in Arist. sent. vestig. 6. lib. 2. cap. 10. & 14. tenetur & ipse admittere saltim in specie humana hoc esse naturaliter possibile, sicut enim naturaliter videmus eandem materiam ad diuersas formas transire, cur post multas annorum centurias contingere nequit eandem materiam ab eadem rursus anima informari, si animæ continuò redeunt ordine circulari ad corpora informanda? vt ergo pythagorici ob hanc circulationem dicebant posse tandem idem indiuiduum viuens redire denuò, postquam corruptum est, vt refert Amicus in phys. tract. 14. q. 8. dub. 2. ita qui Ferch. circulationem Pythagoricam suscipit in specie humana admittere debebit posse naturaliter eundem hominem redire.

Secunda opinio extrema negat vllum in diuiduum semel corruptum amplius redire posse idem numero siue per potentiam naturalem, siue supernaturalem, (solo homine excepto) quia de alijs entibus post eorum corruptionem non remanent actu singulæ partes, forma enim omninò destruitur, at anima hominis, eiusque materia permanent in actu, & ideò poterit Deus hominem reparare, non verò alia entia; tribuit Durand. 4. d. 43. q. 3. Abulens. in cap. 22. Matth. q. 238. Marsil. 2. de Gen. qu. 18. D. Th. 3. p. q. 77. art. 5. & 4. sent. d. 44. q. 1. quæ opinio etiam sine tali exceptione de homine communis fuit Epicureis, Stoicis, Sadducæis, & alijs Philosophis, qui & animam mortalem posuerunt, & resurrectionem hominis impossibilem, vt refert Tertull. lib. de Præscript. Hæret. cap. 7.

Aliæ denique opiniones mediant inter istas, quamplures enim negant naturaliter posse hoc contingere, supernaturaliter tamen admittunt, quæ communis est inter Theologos D. Thom. 4. contra gentes cap. 81. vbi Ferrar. Capreol. 4. d. 43. q. 1. Hisp. quæst. 1. artic. 1. vbi Gab. Argent. & alij Scolastici Hent. quol. 7. q. 16. Suar. 1. p. tom. 2. disput. 44. sect. 2. Fonsec. 8. Met. cap. 5. quæst. 1. Complut. in lib. de Gen. disp. 13. Ioa. de S. Thom. ibidem q. 12. artic. 1. Conimb. 2. de Gen. cap. 18. qu. 1. art. 3. Tol. q. 34. Ruuius 2. de Gen. tract. vlt. & alij passim, qui licet in primo puncto conueniant de potentia naturali, non tamen omninò conueniunt in secundo; quidam namque vniuersaliter affirmant, quodcunque ens corruptum posse idem numero à Deo reparari, siue sit permanens, siue successiuum, vt Conimb. cit. Suar. disput. 50. Met. sect. 9. Auersa qu. 37. sect. 10. Moris. disp. 2. Phys. q. 24. Amic. citat. qui alios citat; alij verò concedunt solum de permanentibus, negant de successiuis, ita Capreol. Ferrar. Henric. Ruuius, Io. de S. Tho. Complut. Fon. sec. cit. Vasq. 1. p. disp. 33. n. 19. Alij tandem non solum id vniuersaliter affirmant de quocunque entium genere in ordine ad diuinam potentiam, verum etiam de aliquo effectu concedit in ordine ad potentiam naturalem, ita quod non repugnet ex parte causarum naturalium aliquem effectum eundem numero reproduci Scot. 4. d. 43. q. 3. Riccard. ibi art. 1. q. 1. Ocham. q. 10. Bass. q. 2. art. 3. Mair. 4. d. 44. q. 1. & alij Scotistæ in eum locum. Rada in 4. contr. 15. artic. 3. Faber 5. Met. disp. 6. cap. 2. Tromb. 8. Met. qu. 4. & sequuntur Neoterici passim, vt postea dicemus.

ARTICVLVS I.

Resolutio quæsiti quoad potentiam supernaturalem.

155 DIcendum est in ordine ad potentiam Dei absolutam posse quodcunque ens, siue permanens, siue successiuum reproduci, etiamsi fuerit antea non solum corruptum, sed etiam prorsus annihilatum. Ita Scot. 4. d. 43. quæstio. 1. & cum eo Recentiores omnes, & quidem de homine patet, quia est articulus fidei; probat verò Doctor conclusionem vniuersaliter. Primò, ex D. Aug. 22. de Ciuitat. Dei cap. 20. vbi loquens de carne reddenda homini in resurrectione, inquit, etsi omnibus perijsset modis, nec vlla eius materia in vllis naturæ latebris mansisset, tamen si vellet, eam repararet omnipotens, ergo totaliter destructum, & corruptum in totali esse potest idem reparari.

Secundò probat ratione ostensiua, quia nulla adest repugnantia, nec ex parte Dei, qui idem, & immutabilis perseuerat, nec ex parte creaturæ, quia antequam esset, erat creabilis, ergo post annihilationem erit etiam recreabilis, probatur conseq. quia non esse sequens annihilationem est eiusdem rationis cum non esse præcedente creationem, ergo si ante creationem non priuabat possibilitate creaturam istam, nec etiam post annihilationem, probatur antecedens, quia duæ mutationes oppositæ habent idem pro termino, vna pro termino à quo, alia pro termino ad quem, nec videtur aliundè posse hæc implicantia deduci.

Durand. cit. quasdam affert solutiones ad hoc argumentum, quæ manifestè petunt principium, & supponunt, quod est in quæstione, caput tamen, ex quo præsertim implicantiam, inquit, attendi debere, est interruptio, quia quælibet res est eadem sibi ipsi, vnde dum non est corrupta, semper manet eadem, at verò postquam est corrupta, cum ipsa non maneat, nec potest iterum produci. At Doctor ibidem luculenter ostendit neque ex hoc capite esse implicantiam hoc modo, si Deus producat aliquid in instanti A, & ipsum conseruet in tempore immediatè sequenti, tunc erit idem numero in primo instanti, ac in tempore sequenti, quod terminatur ad instans B, ergo si Deus productum in instanti A, nolit conseruare in tempore intermedio, & iterum reproducat in instanti B, idem numero erit in vtroque instanti, quamuis interruptum tempore intermedio, Prob. conseq. tum quia identitas ipsius rei in instanti B, & A, non dependet essentialiter à conseruatione eiusdem in tempore intermedio, quia in nullo genere causæ, vt patet, tum quia si esset dependentia hæc à conseruatione in tali tempore, tunc Deus creationem rei, quam creauit in instanti A, non posset differre vsque ad instans B, nam identitas rei in hoc instanti posteriori dependeret essentialiter ab esse eiusdem rei conseruato in tempore intermedio, atque ita non potuisset Deus creationem mundi vsque ad præsens tempus differre, sed necessario multò antea illud creauit; tum quia diuersitas posterioris non arguit diuersitatem prioris essentialiter, sed illa instantia ad ipsum esse rei sunt posteriora essentialiter, vnde, & illud esse manet idem in quibuscunque instantibus succedentibus, ergo siue fiat continuatio inter illa instantia, siue non, non minus ipsum esse rei erit semper idem.

156 Tertiò, probat Doctor ex absurdis, quæ sequuntur ex illa radice, quòd esse simpliciter interruptum, vel destructum non potest redire idem; sequitur enim quòd Deus non posset brutum idem numero resuscitare, cuius oppositum nonnunquam legitur à Sanctis miraculosè factum, vt patet de Tauro, quem S. Syluester resuscitauit Romæ præsentibus Constantino, & Helena tunc nouiter conuersis, & hoc Deo negare esse possibile videtur magnæ infidelitatis, inquit Doctor; sequitur etiam, quod nec Deus in resurrectione hominis

hominis poterit eandem numero formam corporis reparare, nec eadem numero accidentia, quia hæc omnia fuerunt corrupta, item nec tertia entitas, quæ iam est destructa per mortem.

Quarto, eædem rationes probant quoque de rebus successiuis, quia scilicet est idem terminus a quo, & terminus ad quem in creatione, seu productione, ac in recreatione, & reproductione, nam per annihilationem, vel corruptionem res reducitur ad eandem nihilitatem, quam prius habebat ante recreationem, & productionem, non maiorem, siue res illa sit permanens, siue successiua. Tum quia, sicut res permanens non est alligata certo tempori quoad sui productionem, sed potuit à Deo produci multò antea, vel post illud tempus, in quo de facto producta est, ita pariformiter dicendum de motu, quæ enim contradictio est, vt reuolutio Cœli hodierna anticiparetur à Deo viginti, vel quinquaginta annis? quod si res ita se habet, poterit eadem facilitate illam repetere post tantundem temporis, & sic de omni alio motu dicendum erit, ac duratione eius intrinseca, quod est tempus reale ac intrinsecum. Tum quia ratio successionis non ponit in eis specialem implicantiam, successio enim formaliter aliud non dicit, nisi ordinem prioris, & posterioris inter partes rei successiuæ, itaquod sub tali relatione nequeant simul coexistere in eodem temporis spatio, sed vna necessario accipiatur post aliam, vt diximus disp. 15. Physic. quæst. 6. articul. 1. at hoc totum haberetur in reproductione rei successiuæ, non enim reproducerentur omnes eius partes simul, sed adhuc vna post aliam eodem omnino ordine seruato adinuicem, quem habuerunt in prima productione.

157 Dices, non posse seruare eundem ordinem ad tempus imaginarium, cui hodie v.g. coexistit hodierna circulatio, nec enim dici potest redire quoque idem tempus imaginarium, vt fortè diceretur de tempore reali, nam imaginariæ durationis partes ita concipiuntur fluere, vt quæ semel fluxit, non possit amplius concipi, vt iterum fluens, quia vendicat sibi certam seriem in tota duratione inuariabilem. Hæc instantia tamen, in qua totus consistit cardo oppositæ sententiæ, parum vrget, quia nec motus, nec tempus formaliter consistit in illa coexistentia ad imaginariam durationem inuariabili tenore fluentem, sed in existentia successiua partium motus, coexistentia autem illa ad partes durationis imaginariæ est connotatum prorsus extrinsecum, & accidentale, vt diximus disp. 13. Phys. q. 4. ar. 2. quare duratio realis potest sumi dupliciter, primò vt dicit respectum correspondentiæ ad imaginariam, alio modo secundum se, & propriam entitatem, primo modo non potest semel transacta redire, quia non redit spatium, cui correspondet, secundo modo vtique quia enim sic ei accidit correspondentia ad talem, vel durationem imaginariam, ita salua identitate suæmet entitatis, & existentiæ potest variare respectum coexistentiæ, & nunc habere correspondentiam ad talem durationem, nunc verò ad aliam, dummodo sit æqualis hæc, & illa duratio imaginaria; atque ita idem ipse motus cum eadem suam intrinseca successione potuisset ab initio fieri prius, vel postea in comparatione ad tempus imaginarium cum totali indifferentia parte sua. Confirmatur, quia si vera esset hæc aduersariorum doctrina, sequeretur nec Angelum posse reproduci, vt benè notarunt Conimb. quia eius æuum non minus respicere, ac commensurari debet cum duratione imaginaria, quam motus, & tempus, cum nullum illorum concipiatur à nobis sine coexistentia cum tali duratione.

158 Quinto demum probatur ex Rubion. 4. d. 43. q. 2. conclusio in vniuersum de quocunque ente tam permanenti, quam successiuo; Tum quia si nullum horum, postquam corruptum est, potest amplius reparari, hoc esset, vel quia non existit, vel quia præcessit, vel quia corruptum fuit, non primum, quia nec ante primam productionem existebat, nec secundum, quia multæ res existunt, quæ præfuerunt, nec tertium, quia quando primò non existebat res, erat possibilis, ergo etiam modo post corruptionem. Prob. conseq. id solum destruit annihilatio, vel corruptio, quod ponit generatio, vel creatio; sed hæc solum ponit actualitatem rei, non possibilitatem, quæ iam præsupponitur, ergo &c. Tum quia non magis distat impossibile a possibili, quam possibile ab impossibili, sed per nullam potentiam impossibile fieri potest possibile, ergo per nullam potentiam possibile fieri potest impossibile. Tum etiam quia quod est Deo possibile per nullam actionem causæ secundæ fieri potest illi impossibile: ergo nullum ens possibile productum, si postea per actionem causæ secundæ destruatur, potest fieri Deo impossibile. Tum tandem quia nulla in hoc apparet implicantia, vt ex solutione obiectionum mox constabit.

Aliqui dicunt has rationes non magis concludere possibilitatem reparationis rei corruptæ in ordine ad potentiam supernaturalem, quam naturalem, sed valdè falluntur, quia non est eadem ratio de possibilitate rei in ordine ad hanc, & illam potentiam, quia in termino potentiæ naturalis non sufficit potentia Logica, sed requiritur Physica, & in causa requiritur potentia expedita, quæ expeditio non pendet ex vna sola causa, sed ex concursu plurium causarum cum cæteris circumstantijs, quæ non possunt regulariter rursus coire ad eundem effectum, sed de hoc dicemus art. seq.

159 In oppos. obijc. Primò vniuersaliter probando de quocumque ente, quod semel destructum, nequeat amplius reparari, Tum quia ad præteritum non est potentia ex communi axiomate, qua ratione Arist. 6. Ethic. cap. 2. approbat dictum Agathonis, quod hoc solo priuatur Deus, ingenita facere, quæ facta sunt. Sed si faceret præsens, quod præterij, illud denuo producendo, præteritum faceret non præteritum, quia quod est præsens, non est præteritum, ergo &c. Tum 2. quia tunc illa res bis esset, & consequenter duplicem haberet durationem, & existentiam, quia duobus distinctis temporibus coexisteret, sed hoc repugnat, quia tunc non esset eadem res. Tum 3. iteratio, & reditio repugnat identitati, & vnitati, quia ponit numerum, quem negat identitas, ergo implicat in adiecto eandem rem redire. Tum 4. identitas effectus pendet ex identitate actionis, nam actiones distinguuntur per terminos, & è contra, cum actio, & terminus identificentur 3. Phys. 47. sed nec Deus potest eandem actionem rursus edere, quia nec eundem motum, nec tempus, à quorum vnitate pendet actionis vnitas ex 5. Phys. Tum 5. quia nec inciperet res in sua reproductione per primum esse, quia antea habuit esse, nec per vltimum non esse ob eandem rationem. Tum 6. quia tempus medians inter corruptionem ac reparationem diuideret reparatum, à corrupto, atque ita non esset idem, quod fuit corruptum, ac denuo reparatur, quia non esset omnino indiuisum. Tum tandem, quia non plus modo potest facere Deus per liberam voluntatem, quam si necessariò ageret, quia libertas non auget potentiam, sed si necessariò ageret interrupta actione non posset amplius eundem effectum reproducere, sicut data Hypothesi, quod actio Patris æterni, qua necessario producit filium, interrumperetur, non amplius eundem, sed alium filium produceret, si denuò generaret, ergo &c.

Respondeo ad præteritum non dari potentiam reduplicatiuè, vt præteritum est, quasi fieri possit, vt id, quod fuit, non fuerit, quem sensum innuit dictum Agathonis, datur tamen potentia ad præteritum specificatiuè, vt omnino iterum sit, quod iam fuit, eo modo, quo dicimus album fieri posse nigrum, non reduplicatiuè, sed specificatiuè, quare negatur minor, quia licet id, quod est præsens secundum coexistentiam, quam modò habet ad moram imaginariam præsentem, nequeat dici præteritum, potest tamen dici tale secundum aliam coexistentiam, quam anteà habuit. Ad 2. negatur sequela maioris, non enim si res bis existeret, duplex esse haberet, sed idem bis productum, nec consequenter duplicem existentiam, ac durationem intrinsecam, sed eandem bis repetitam, quare geminaretur solum coexistentia ad duplex tempus extrinsecum reale, vel imaginarium interruptum, quod totum declarari potest exemplo corporis in pluribus locis, replicati seruata proportione temporis, & loci. Ad 3. iteratio, quo modo ponit numerum, ita quoque repugnat vnitati; si ponit numerum rerum, repugnat vnitati; si ponit numerum non rerum, sed coexistentiarum eiusdem rei ad diuersa tempora, siue realia, siue imaginaria, sic non repugnat vnitati rei, sed vnitati coexistentiæ, itaque in casu geminaretur coexistentia, non res. Ad 4. potest negari maior, & minor, maior quidem, quia absolutè loquendo potest idem effectus esse terminus diuersarum actionum, imò & agentium disiunctim, vt diximus disp. 8. Phys. q. 3. art. 1. vnde inquit Doctor cit. 4. d. 43. qu. 1. §. *aliter ponitur*, fallaciam esse consequentis ex distinctione actionum, & mutationum inferre distinctionem terminorum, benè quidem ex distinctione terminorum arguitur alietas actionum, non tamen è contra, quia idem terminus acquiri potest duplici via, vt idem vbi specie motu locali, & motu recto, & eadem Rana per generationem vniuocam, & æquiuocam, cum verò inquit Arist. terminum, & actionem identificari, loquitur de actione pro re acta, vt explicat Doctor 4. d. 13. qu. 1. potest etiam negari minor, potest siquidem eadem ipsa actio replicari, sicut de facto eadem actio sub ratione conseruationis toto sequenti tempore perseuerat, & si aliqua esset difficultas de actione successiua ratione motus, & temporis, à quibus dependet, saltim non esset de illa actione, quæ indiuisibiliter exerceretur. Ad 5. inciperet per primum esse, vel vltimum non esse, non quidem simpliciter, & absolutè, vt est in prima productione, sed tantum relatè comparando scilicet hoc primum esse productionis ad non esse immediatè præcedens. Ad 6. sicut idem corpus pluribus in locis replicatum dicitur à se diuisum localiter, non entitatiuè, ita eadem res reproducta diuideretur à seipsa iam pridem producta temporaliter, non entitatiuè, vnde illa diuisio non cadit super existentiam rei absolutè, sed potius super coexistentiam ad diuersa tempora. Ad 7. si argumentum valeret, probaret quoque Deum non posse hominem resuscitare, potest itaque negari maior, quia libertas auget potentiam, saltim quoad exercitium operationis, si enim Deus non esset liber, limitatus esset ad certum modum operandi potest etiam negari minori nam omnia reproducere, si esset virtutis infinitæ, vt nunc est sicut etiam data illa Hypothesi Pater non alium, sed eundem filium gigneret, quia alius possibilis non est.

160 Secundò probatur idipsum specialiter de entibus successiuis repugnare ex peculiari eorum natura; de ratione enim entis successiui est, vt habeat partes suas in continuo fluxu cum certo ordine prioris, & posterioris, atque ita transeat, vt amplius existere nequeat; & præsertim eius vnitas ex continuitate dependet, vt Arist. dicit 5. Phys. 39. sed hæc omnia repugnant cum eius reproductione, ergo &c. Prob. min. quia si interrumpitur iam soluitur continuitas; si reproducitur, non transit irreuocabiliter; si idem motus repetitur, pars, quæ erat prior efficietur posterior eadem parte posteriori priùs elapsa, & tandem poterit ita assiduè reproduci, vt non sit fluxus, sed semper permaneat idem motus. Resp. de ratione entis successiui esse vtique quod habet partes suas continuò fluentes vnam post aliam, non tamen cum tali certo ordine, vt hæc post illam fluat adeò necessariò, vt neque à

Deo

Deo possit inuerti hic ordo, & quando adesset talis necessitas, adhuc talis ordo conseruari posset in reproductione totius illius entis successiui, quia vna pars iterata deberet ad aliam comparari quatenus iteratam, & non iam præteritam; nec item de eius ratione est ita transire, vt amplius nequeat redire, sed transire diuisibiliter, & successiuè, quæ diuisibilitas, & successio semper incolumis maneret, quantumcumque assiduè reproducatur, quia semper repeteretur cum eodem partium fluxu, & eo casu semper permanere diceretur idem motus eo sensu, quo modo dicimus motum permanere idest perseuerare per horam secundum conditionem scilicet suæ naturæ fluentis; haberet denique eo casu continuitatem quoque ad eius vnitatem requisitam quia reproduceretur cum omnibus & singulis eius partibus inuicem continuis, hæc siquidem est continuitas, quæ ad motus vnitatem requiritur, seipsum per existentem, vt benè notat Doctor §. citat. Bassol. non autem opus est, vt ad alium motum continuetur, vel ad art. 3. §. *ad motiua aliorum*; & Rubion cit. quo etiam modo dicimus eandem quantitatem permanere continuam, etiam si in pluribus locis dissitis à Deo replicaretur.

161 Tertiò probatur ex manifestis, quæ inde sequuntur, implicantij sequitur enim primò quod successiuum erit permanens, posset .n. idem manere sub tempore præterito, præsenti, & futuro, si .s. in his temporum differentijs reproducatur. Secundò posse simul totum conseruari secundum omnes eius partes, quia minus est conseruare rem existentem ne corrumpatur, quàm reparare corruptam. Tertiò idem esse simul prius, & posterius, nam pars prior motus iam producti, si reproducatur, subsequetur partè posteriorem motus primò producti. Quartò, idem moueri motibus contrarijs simul, & semel, moueatur enim aliquid ab A, in C, per B, si potest reparari pars motus quæ erat ab A, in B, durante alia, quæ est à B, in C. sequitur quod mobile simul accedet ad B, secundum illam partem motus reparatam, & recedet ab ipso B, secundum aliam partem motus adhuc durantem. Quinto, idem corrumpi simul, ac generari in eodem instanti ex hypothesi nimirum quod in eodem instanti suæ corruptionis reproducatur.

Resp. nullam sequi implicantiam, prima non sequitur, quia vt notat Rubion, non eo ipso, quod aliquid habet esse in pluribus differentijs temporis. est permanens, sed tantum illud habet esse simul, & totum, nam si illud habeat per partes, & successiuè correspondendo illis, sicut habet motus reparatus, saluatur adhuc, quod sit successiuum. Neque 2. quia conseruatio partium simul naturæ successiuorum directè aduersatur, faciliùs autem est rem conseruare, quam reparare corruptam, quando ex conseruatione non sequitur destructio naturæ ipsius rei. Neque 3. tunc enim idem esset prius, & posterius, sed non secundum idem, quia esset prius, vt coexistit vni tempori priori, & posterius, vt coexistit alteri tempori posteriori. Neq. 4. quia pars illa motus ab A, in B, licet durante alia à B, in C, reparari non possit, benè tamen illa cessante, inquit Bassol. neque enim necesse est defendere rem reproduci posse omnibus modis, cum multi contradictionem inuoluant, posset etiam illa pars reparari alia durante, sed ordine inuerso, quæ ordinis partium inuersio eius identitatem substantialem non lædit, sed est variatio tantum accidentalis, vt notant Conimb. concedit etiam Bassol. totum, quia inquit non esse absurdum diuina virtute idem corpus moueri motibus contrarijs. Neque vltima ob implicationem illius hypothesis, hinc tamen non sequitur rem reproduci non posse absolutè, quia poterit in alio instanti reparari.

162 Quartò, quia videt Ruuius rationes allatas non conuincere, has duas adhibet, velut demonstrantes, prima est, quia vnitas motus ex quatuor attenditur, vt docuit Arist. 5. 7. & 8. Phys. ex vnitate motoris, mobilis, termini, & temporis, sed ad reproductionem motus variatur tempus reale, & verum, vel si istud reproducatur, variatur tamen imaginarium, quia hoc non potest fingi redire, cum fluere concipiatur irreuocabiliter, ergo si repugnat, quod redeat idem tempus saltim imaginarium, repugnat quoque quod redeat idem motus. Nec valet dicere, inquit Ruuius, quod tempus est extrinsecum motui, & tum quia etiam subiectum est extrinsecum motui, & tamen nequit esse sine subiecto; tum quia licet tempus sit extrinsecum, tamen ex naturali ordine est tanta connexio inter motum, & tempus saltim imaginarium, vt sicut nequit concipi motus sine duratione imaginaria, ita neque hic motus sine hac duratione imaginaria. Altera ratio est, sicut corpus per suam extensionem permanentem est præsens spatio imaginario loci, ita motus per suam extensionem successiuam est præsens spatio imaginario temporis, sed repugnat idem corpus per eandem præsentiam simul esse præsens pluribus locis adæquatis spatij imaginarij, ergo implicat etiam, quod idem motus per eandem numero durationem sit præsens diuersis spatijs temporis imaginarij, quod sequeretur, si idem numero repararetur.

Resp. ad 1. dependentiam motus ad tempus extrinsecum quoad suam vnitatem esse prorsus accidentariam, & a posteriori, vt declarauimus disp. 15. Phys. q. 7. art. 2. vnde inquit Arist. 5. Phys. 36. quod si esset idem mobile, & eadem rediret sanitas, rediret quoq; eadem mutatio, quamuis in alio tempore; quare cum ait Arist. vnitatem motus pendere à temporis vnitate, non loquitur de vnitate indiuiduationis, quasi in ordine ad hoc tempus indiuiduetur hic motus, sed de vnitate continuitatis, quia vt motus, dicatur vnus, nulla debet incidere inter eius partes interruptio, atque ideò adhuc benè poterit vnus, & idem motus continuus, secundum eandem suam continuitatem replicari in alio, & alio tempore pariter continuo, quantum ergo est ex sua entitate motus non magis est alligatus vni certo tempori imaginario, quam corpus vni certo loco, in ordine ad potentiam supernaturalem; & sanè vnitas motus magis dependet a subiecto, quam à tempore, vt loc. cit. diximus, vnde negatur paritas de subiecto, & tempore assumpta. Altera ratio benè deducta est pro nobis, sicut enim corpus secundum eandem suam extensionem potest à Deo replicari in pluribus partibus spatij imaginarij per diuersas præsentias, & coexistentias ad illud, ita motus secundum eandem extensionem suam intrinsecam replicari potest à Deo in pluribus partibus durationis imaginariæ per diuersas præsentias, & coexistentias, & sic ad argumentum concedimus, quod sicut corpus per eandem præsentiam nequit esse præsens pluribus locis adæquatis spatij imaginarij, ita nec motus potest esse præsens pluribus partibus imaginariæ durationis per eandem coexistentiam, ratio est, quia hæc determinatam, & certam partem durationis imaginariæ respicit pro termino.

163 Nititur Ruuius has solutiones euertere, quia fundantur in hoc, quòd motui, & tempori, conueniat respectus ad spatium imaginarium per solam coexistentiam, atque ideo sit illis extrinsecus, & accidentalis, vt est corporibus præsentia ad locum, sed hoc est falsum, inquit, quia essentialis est tempori, & motui successiua extensio partium, sed per hanc extensionem occupant, & quasi replent spatium successiuum imaginariæ durationis, & illi fiunt præsentia, ergo talis præsentia essentialis est illis, & pertinet ad intrinsecam eorum indiuiduationem. Confirmat id Fonseca, quia hodiernus motus Solis, & dies dicitur ex eo, quòd incidunt in hodiernum spatium imaginarium successiuum, nam si incidisset in eslternum non esset hodiernus motus, & tempus, sed hesternus, ergo motus habet suam indiuiduationem a spatio imaginario successiuo. At frustrà conatur Ruuius euadere paritatem assumptam de præsentia corporum in spatio locali, & rerum in spatio durationis, est enim fundatissima, & adæquata, sicut enim in corporibus prius ea concipimus in se extensa per propriam quantitatem, & postea coextendi loco, & hinc arguimus extensionem in loco, seu præsentiam ipsis accidere, quia illa supponit iam in seipsis extensa, sic quia motum prius in se concipimus extensum per successionem suarum partium, deinde coexistere tanto durationis spatio, vel tanto, hinc debemus concludere talem præsentiam eius entitati accidere, ac superuenire, quare ad instantiam neg. min. ad cuius probationem dicimus successiuam extensionem in se esse essentialem motui, & per hanc replere, & occupare spatium durationis fundamentaliter, formaliter verò per ipsam præsentiam, & coexistentiam superuenientem. Incassum etiam fatigatur Fonseca, si contendit entitatem realem motus indiuiduari per respectum ad durationem imaginariam, qui est rationis, si enim indiuiduum est reale, etiam per quid reale indiuiduari debet; & eius ratio non probat motum secundum suam entitatem realem ab illo ordine ad spatium imaginarium indiuiduari, sed tantum secundum illas denominationes hodierni, & esterni, quæ pertinet ad prædicamentum Quando, vt diximus in Logica; & sic etiam tempus reale secundum se non indiuiduatur ab hac duratione imaginaria, sed solum vt induit rationem formalem *Quando*.

164 Quintò, tandem hoc idem specialiter ostenditur implicare de tempore, nam si tempus, seu duratio motus Cœli, quo mensurantur res sublunares, posset à Deo reproduci, possent redire omnes anni, qui fluxere à mundo conditio, & si hanc replicationem inciperet ab vltimo anno elapso & sic deinceps vsque ad mundi initium, tunc annus Natiuit. Christi Domini præcederet annum natiuitatis Abrahæ. Tum 2. quia possent omnes illi anni ita reproduci, vt tantum coexisterent horæ imaginariæ vnius horæ, nam in hora nunc fluenti poterit à Deo restitui hora proximè elapsa, & rursus alia, quæ fuit illi proxima, & sic deinceps vsque ad mundi initium, quod prorsus repugnare videtur, quia tunc non esset successio vnius horæ ad aliam, sed omnes essent simul. Tum 3. è contra posset vna, & eadem hora spatio coexistere mille annorum, si nimirum per totum illud temporis spatium eius reproductio continuetur, quòd prorsus quoque repugnat, quia eadem hora esset in infinitum longior seipsa. Tum 4. si hora proximè elapsa in hora modò fluenti reproducitur, vel sic reproducta faceret maius tempus, vel omninò idem, si omninò idem, ergo esset permanens, & non fluens, quia non corresponderet diuerso tempori imaginario fluenti, si maius, ergo non erit idem tempus. Tum 5. quia tempus non fluit, nisi desinente vna parte, & incipiente alia, componitur enim ex præterito, præsenti, & futuro, si autem reproduceretur idem tempus præteritum non constaret ex præterito, & præsenti, sed solùm ex præsenti, præteritum enim fit præsens, & sic non flueret per desitionem vnius partis, & accessionem alterius, sed staret in eodem. Tum 6. quia idem tempus positiuum non potest correspondere durationi imaginariæ hesternæ, & hodiernæ, quia si corresponderet vtrique faceret additionem, quia aliquid maius posset mensurari per illud tempus sic correspondens vtrique quam si vni tantum durationi corresponderet. Tum 7. quia si hora, quæ iam iam fluit, reparetur in vltimo instanti terminatiuo eius, ita vt idem instans sit primum non esse, & vltimum non esse, tunc sibi ipsi continuaretur, quòd repugnat, quia non continuantur, nisi realiter distincta. Tum 8. quia si in vno instanti horæ elapsæ creauit Deus vnum Angelum, si eam denuò reuocat non reproducendo Angelum in illo eodem instanti, contradictoria ambo

erunt

erunt vera, quod Deus in eo instanti creauit, & non creauit Angelum. Tum tandem, quia est commune adagium, quod *fugit irreuocabile tempus*.

165 Ad solutionem harum obiectionum aduertendum est ex Conimb. cit. art. 2. quod ex Mayron. sumpserunt 4. d. 44. q. 3. cum agitur de possibilitate productionis, vel reproductionis alicuius rei, non est opus, vt illa omnibus modis excogitabilibus esse possit, sed sufficit, si fit aliquo modo, etiam si alijs modis implicet, eò quòd in illorum modorum positione oritur aliqua implicatio, ex hoc enim multæ labascunt ex relatis obiectionibus, quia non omnes directè probant implicare absolutè reproductionem temporis, implicare cum tali circumstantia, & tali modo, quod gratis concedemus cum Mairon. cit. Ad 1. itaque dicimus posse produci omnes annos elapsos ordine retrogrado, quia de ratione successiui est, quod habeat partes priores, & posteriores, quæcunque sit prior, vel posterior, quòd enim de facto hæc sit prior, illa posterior, est quid accidentale, vnde si inuerteretur ordo, nil idcircò substantiale spectans scilicet ad integritatem entis successiui illi deperiret, sicut in agitatione aquæ, qua aliæ partes aquæ alijs immediatè vniuntur, nihil perit substantiæ aquæ, & tunc annus natiuitatis Domini præcederet annum natalis Abrahæ non secundum eandem coexistentiam ad tempus imaginarium, sed diuersam, quòd non repugnat; & quando etiam hoc ordine inuerso anni elapsi reuocari non possent, non hinc absolutè deducendum esset, nullatenus posse reuocari, sed non tali modo, sed alio, eo scilicet ordine, quo pridem fuerunt producti; quo etiam modo dilui posset secunda, & tertia obiectio; quia non directè probant horam reproduci non posse, nec omnes annos elapsos, sed probant non posse reproduci tali modo, vt scilicet vna hora coexistat mille annis, vel mille anni decurrant vnius horæ spatio, quibusdam enim modis implicatorijs neque etiam idem corpus potest à Deo replicari in pluribus locis, vt diximus in Phys. vt tamen constet, quo etiam sensu possint admitti hypotheses illæ, libet ad singulas respondere. Ad 2. itaque dicimus posse vtique reuolutiones Cæli præteritas iterum reuocari atque ita velocitati à Deo, vt vnius horæ spatio peragantur, eo ferè modo, quo videmus magnitudinem viginti palmorum ad vnius palmi locum per condensationem restringi, in qua velocitatione partes motus valdè constiparentur, & quasi se compenetrarent in ordine ad spatium durationis imaginariȩ. Et cum dicitur, quòd tunc plura essent simul, ait Bassol. §. cit. in sol. ad 2. nullum esse inconueniens plures horas esse simul eo modo, & non sibi succedere, quia tunc non se haberent, vt partes vnius temporis continui, sed potius vt quędam particulȩ temporis discontinuatȩ, plures autem partes temporis discontinuatas esse simul, seu simul decurrere, non est absurdum, vt de facto videmus in duobus motibus spatio vnius horȩ peractis, tunc enim simul plures durationes horariȩ decurrunt, & non vna post aliam, quod declaratur ab eo exemplo quantitatis continuȩ, manente enim vna linea totali, & partibus eius adinuicem continuatis, impossibile est medietatem eius alteri iuxta poni, & non tamen si diuidatur, possunt inuicem iuxta poni, quam solutionem etiam Conim. & Amicus acceptare videntur. Sed hęc Bassolij solutio non placet, quia non est ratio, cur eadem non possit immediatè reparari post corruptionem, & possit mediatè, & absurdum, quod colligitur in argumento, non oritur ex reparatione immediata, sed ex reparatione simpliciter eiusdem horæ, siue immediatè, siue mediatè reparetur. Pręstat ergo dicere nec etiam in eo casu vnam horam, seu reuolutionem, fore simul cum alia, tanta enim esset velocitas motus, vt licet omnes præteritȩ reuolutiones mora imaginaria vnius horȩ peragerentur, singulȩ tamen distinctis partibus illius horȩ adhuc correspondent; verùm tamen est, quod licet eo casu haberetur tota entitas omnium annorum, & totius motus, non tamen habebit rationem mensurȩ tot annorum, quia ad rationem mensurȩ vltra entitatem realem motus requiritur tanta velocitas, & non maior, quodque anni, menses, dies, & horȩ certo quodam interuallo se subsequantur, sicut à pari, cum corpus viginti palmorum ad locum vnius palmi redigitur per densitatem, etiamsi tota illius entitas persistat, amittit tamen rationem mensurȩ viginti palmorum; vt igitur redirent anni pręteriti, etiam in ratione mensurȩ, oporteret, vt Cœli eodem impulsu, & actione motrice per idem spatium, & eodem Vbi moueantur, quo priùs moti sunt, sic enim haberetur eadem duratio cum eadem successione, & hic esset connaturalior modus reproducendi omnes annos elapsos.

166 Ad 3. eo casu eadem hora per iteratam sui replicationem duraret successiuè per mille annos, non quod intrinsecè possideret durationem millenariam, sed quia horaria duratio replicata multoties coexisteret spatio imaginario annorum mille, & sic hora illa non fieret longior seipsa quoad intrinsecam quantitatem, sed solùm quoad extrinsecam denominationem sumptam ex coexistentia ad maiorem imaginariam durationem, sicut palmare corpus per mille loca replicatum non fieret longius seipso quoad intrinsecam extensionem, sed solùm quoad denominationem extrinsecam ex spatio locali desumptam, cui coexistit. Ad 4. patet per idem, nam hora reproducta non faceret maiorem durationem quoad intrinsecam extensionem, sed tantùm quoad extrinsecam, quatenus coexisteret duplici horæ temporis imaginarij, quia bis existeret. Ad 5. neg. min. quia tempus reuocatum adhuc flueret secundum partes priores, & posteriores, & ideò assignaretur in eo præteritum, præsens, & futurum, & vna pars reproducta desineret, & alia noua succederet, totum verò illud tempus de præterito dicitur fieri præsens, quia totum rursus reproducitur, non autem, quia in ipsa actuali reproductione assignari nequeat pars prior, quæ abit, & posterior quæ aduenit. Ad 6. neg. assumptum, Ad probat. dicitur per tempus idem correspondens durationi imaginariæ hesternæ, ac hodiernæ posse vtique maiorem, & longiorem motum mensurari, non quia in se factum sit maius per aliquam additionem, sed ob duplicem illam coexistentiam, sicut palmus centies replicatus posset dimetiri magnitudinem centum palmorum ob coextensionem extrinsecam, quam habet ad centum loca palmaria, non ob maiorem molem acquisitam. Ad 7. non est necesse aliquod tempus reproduci illo modo, cum possit alio reproduci, sed quando etiam illo reproduceretur, non inconuenit idem successiuum sibi continuari secundum diuersas partes, itaque eo casu totum tempus, quod restituitur, habet suas partes, & cum in eo instanti suæ desitionis denuò reperatur primò repetetur pars, & aliæ deinceps, & sic prior pars temporis in reproductione continuabitur parti, quæ iam posteriùs fuit producta, & sic continuatio non erit eiusdem partis ad seipsam. Ad 8. cum illud instans temporis realis duplici instanti imaginariæ durationis coexistat, nulla sequitur contradictio, nam Angelus ille dicetur productus in eo instanti temporis realis, vt coexistit priori instanti temporis imaginarij, non verò prout coexistit posteriori. Ad 9. commune proloquium multipliciter verificari potest absque præiudicio conclusionis nostræ, primò de tempore pręterito, quatenus tale, sic enim reuocari non potest per vllam potentiam, vt supra diximus, deinde de tempore in ordine tamen ad potentiam naturalem, rursus de tempore imaginario in ordine ad quamcunque potentiam, hoc enim concipitur irreuocabiliter fluere, & tandem intelligi quoque potest de ipso tempore reali, vt incidit in tempus imaginarium, quomodò induit rationem *Quando*, sicut de superficie reali dici solet, quod incidit in localem imaginariam, est immobilis, licet secundum se mobilis sit. Dices cum Ruuio, tempus imaginarium concipitur ad modum temporis veri, alioqui esset omninò liberè ac sine fundamento fictum, ergo cum concipiatur, vt irreuocabile, tale erit à parte rei tempus verum, cum sit conceptio fundata. Neg. conseq. non enim necesse est, vt ens rationis fundatum exprimat in omnibus adamussim ens reale, in quo fundatur, sed sufficit, quod illud adumbret in quibusdam, vt passim cernitur in huiusmodi entibus rationis.

ARTICVLVS II.

Resolutio quæsiti quoad potentiam naturalem.

167 Opinio Platonicorum initio quæstionis relata scilicet non solùm easdem numero res viribus naturæ redire posse, sed etiam de facto redituras post completam circulationem octauæ sphęræ, imò infinities redijsse supposita mundi æternitate latè improbatur a D. August. 12. de Ciuitat. Dei cap. 13. vt refert Doctor loc. citat. quibusdam Scripturæ locis *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, &c.* Rom. 6. *Semper cum Domino erimus*, ad Thessal. 3. *Tu Domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum*, Psalm. 25. vnde de sic opinantibus benè subdit Psalmista (inquit Augustin.) *in circuitu impij ambulant*, idest dicunt reditiones circulares. Reprobat etiam hoc figmentum per rationem ex beatitudine deductam, quia secundum illum circulum nulla esset vera beatitudo, eo quod anima beata reditura esset ad miserias, quas priùs habuit, & ita dum beata est, aut credit se nunquam redituram, & sic falsa opinione beata est, aut credit se redituram, & tunc timet, & per consequens non est beata.

Refellit etiam Doctor hanc fabulam alijs rationibus. Tum quia falso innititur fundamento, ratio enim eorum erat, quia redeunte causa eadem idem redibit effectus, completa autem circulatione octauæ sphæræ omnia corpora cælestia redibunt ad eundem situm, & eundem numero motum repetent, quem priùs fecerunt, atque ideo eosdem numero effectus reproducent, hoc fundamentum est falsum, inquit Doctor, concesso enim quod octaua sphæra reditura sit tandem post suam completam circulationem ad idem punctum, à quo moueri cæpit, falsum tamen est, quod reliqui orbes cælestes ad idem etiam redirent punctum, à quo moueri cæperunt, vt Astrologi contra Platonem certissimis demonstrationibus concludunt, quia motus orbium cælestium adeo inter se varij sunt, vt incommensorabiles censeantur, ita quod nunquam omnes coniunctim ad eundem situm, & aspectum, quem antea habuerunt redire valeant, vt benè Clauius demonstrat in capit. 1. Sphæræ §. *de periodis motuum cælestium*. Tum quia hęc etiam ratio est diminuta, quia ad identitatem effectus non sufficit causa efficiens, sed præsertim eadem materia requiritur, materia verò tunc, cum orbes omnes cælestes ad eundem situm recurrerint, potest esse alia, vel alium situm habere in comparatione ad Cœlum, quia per actionem agentis liberi possunt corpora impediri, ne sint in eo situ, vbi priùs erant, & etiam per actionem naturalem potest aliquod corpus esse diuisum, & ita materia dispersa. Postremò refellit ex absurdis, quæ ex hac opinione sequuntur in specie humana, nam ex parte intellectus sequitur, quod addiscere non sit nisi reminisci, vt infert Arist. 1. Post. quia inconueniens est, vt probat in fine secundi Post. nobilissimos habitus esse in nobis, & latere nos; ex parte voluntatis tollit omnes actus liberos, nam si redituri sunt ijdem omninò effectus,

ergo

ergo necesse erit in eadem prolabi peccata in hoc sæculo, quæ in superiori patrata fuere, nec liberum erit cuiuque vxorem ducere, vel in cælibatu permanere, cum ad eundem statum vitæ ciuilis redire cogatur in hoc sæculo, quem habuit in elapsis. His de causis Aris. 5. Phys. 57. & 58. sed ex professo 2. de Gen. in fine docet res corruptibiles non easdem numero redire, postquam semel interierunt, sed solum easdem specie, quod etiam significauerat in post prædic. cap. de oppositis, dum dicit à priuatione ad habitum non dari regressum.

168 Eisdem ferè rationibus profligatur Pythagoreorum opinio de animarum circulatione, siue hæc admittatur in quæcumque corpora animabilia promiscuè, siue in sola humana, vt nuper Ferchius ad Aris. mentem supposita mundi æternitate, quia & ipsi admittere coguntur animarum regressum ad eadem corpora post varias aliorum corporum informationes; Nec dicat Ferch. semper animam in corpus nouum regredi, quia licet redire possit eadem materia, quia hæc non corrumpitur, sed permanet eadem in genito, & corrupto, non tamen redire potest ead. mixtionis forma quæ corpus constituit, quia hæc corrumpitur. Nam hæc solutio locum non habet apud negantes pluralitatem formarum in composito, neque apud eum, qui poneret omnem formam substantialem incorruptibilem, sicut est materia, vt ipse satis probabile censet eadem vestig. 6. li. t. c. 2. Deinde rationes illæ absolutè impugnant circulationem animarum, siue in eadem corpora numero, siue specie, sic .n. tollitur vera beatitudo animæ, vt constat ex discursu August. relato contra Platonicos; nam reditura esset ad miserias, siue in eodem numero siue in eodem specie corpore, parum refert. Nec dicat Ferch. id sentire in sent. Aris. supposita mundi æternitate, non autem secundum veritatem; Nam candidiores Philosophi de mente Arist. immortalitatem animæ defendunt, vt in statu separationis beari possit, sed hanc non assequitur, si ponatur immortalis, & separabilis cum debito regrediendi ad corpora semper, atque ideò nihil refert animam statuere immortalem, & separabilem hoc modo, vel absolutè mortalem, ad quid .n. hæc immortalitas, quæ animam in meliori statu non ponit, quàm mortalitas ipsa? sanè, minimè opus erat, vt tam prolixa disp. Ferch. Alexandreos assertores mortalitatis animæ insectaretur, & redargueret, si adeò exilem, & seruilem immortalitatem ei adscribere volebat, nam tandem dat eis manus ad destruendum alium animæ statum, in quo rectè gestorum præmis referat, malè verò pensa luat, vnde satius fuisset quod cum eis in animæ mortalitatem consensisset, quam cum Pythagoreis in eius regressum ad corporea; fabulosior siquidem est animarum circulatio, etiam in sola corpora humana, quam ipsa mortalitas, & vtique ex Philosophia potiores rationes, & ex Arist. plura, ac manifestiora habemus loca pro animæ mortalitate, quàm eius circulationes.

169 Sed age loquamur in Arist. Sent. nullibi eam reprobauit, ait Ferch. nisi vt à Pythagoricis ponebatur de quolibet in quodlibet corpus, etiam brutale, vt constat 1. de Anim. 53. sed nullibi quoque eam asseruit, subdimus nos, adeòut non magis ipse affirmare hoc possit in Arist. sent. quam nos negare. Nec dicat hoc colligi ex 2. de Gen. cap. vlt. vbi ponit in rebus generabilibus circulum in specifica identitate ad eorum perennem conseruationem, in perpetuis verò ponit circulum in numerica identitate, & ideo quia corpora humana sunt corruptibilia, redeunt eadem specie tantum, at quia rationales animæ sunt indesinentes, eædem numero secundum circulum reuertentur; quod etiam confirmat ex 4. de Gen. animal. cap. vlt. vbi ait Arist. animalium ortus circuitu cælesti gubernari, nempè subcælestia celestem circulationem imitentur. Sed certè nil minus cogitauit Arist. Præfatis in locis, quàm asserere animarum rationalium circulationem, nam primo loco per ingenerabilia eadem numero recorrentia in circuitu cælestes intelligit orbes, vt omnes exponunt præsertim Scot. 4. d. 43. qu. 1. ad 3. princip. & constat ex ipso contextu, sic enim reuoluuntur in gyrum, vt eadem numero ad idem reuertantur punctum, quia eorum circulatio est per motum localem, non generationis, & corruptionis, anima autem, si per circulum reuerteretur in corpora, sanè talis circulatio non fieret per solum motum localem, sed per veram mutationem substantialem, qualis est generatio; alio verò loco intendit solum Arist. ostendere circulationem in corruptibilibus in specifica identitate per generationem pendere à circulatione orbium cælestium, præsertim Solis, & Lunæ factam per motum localem in identitate numerica, alioqui probaret quoque reditum, & circulationem animarum brutorum, cum de cuiuscunque animalis ortu, & interitu ibi loquatur.

170 Deinde Ferchianam hanc animarum circulationem directè impugnat ratio Arist. 1. Post. loc. cit. qua reijciebat circulationem Platonicam, ibi enim contra Platonem inferebat, quòd nostrum scire esset quoddam reminisci eorum, quæ sciuimus in alio sæculo, hæc ratio autem æquè conuincit, siue anima in idem numero corpus redire dicatur, siue in idem specie, habitus enim, & species intelligibiles in anima recipiuntur, & conseruantur, non in toto coniuncto, & cum nulla sit ratio, cur in statu separationis illa adhuc non retineat, cum ab organis non dependeant, & habeant esse permanenter ad differentiam actuum, nec nullum contrarium eius opponatur; consequenter quando rursus redibit ad informandum corpus, species suppeditabit ad recognoscenda obiecta antea nota, siue in alio corpore, siue in eodem, vnde ratio contra Platonem non procedit, quia poneret animam redire in idem corpus, sed absolutè, quia ponebat eam rursus in corpus reuerti, siue sit idem numero, siue specie, & ideo circulationem animarum impugnat quocunque modo ponatur. Resp. Ferchius Arist. huic dubitationi satisfacere 3. de Anim. 20. dum inquit, *non reminiscimur autem, quoniam intellectus passiuus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit*, hæc igitur est ratio, cur non reminiscimur eorum, quæ anima in alio corpore cognouit, quia reminiscentia, & memoria non sunt sine imaginatione, nec intellectus intelligit quicquam eorum, quæ pertinent ad reminiscentiam sine imaginatione, cum ergo imaginatio præcedentium hominum corrupta sit, non meminit eorum in nouo corpore assumpto ad informandum. Sed nec Arist. textus adducitur ad rem, nec solutio in se satisfacit. Arist. enim ibi non mouet dubitationem, cur non reminiscamur eorum, quæ anima cognouit in alio corpore, sed cur intellectus est à corpore separabilis, non reminiscimur post mortem eorum, quæ nouit coniunctus, & inquit, non reminisci ob defectum imaginatiuæ, quæ ad reminiscentiam inseruit; quæ Arist. doctrina præsenti dubitationi applicari minimè potest, nam difficultas vrget de anima non in statu separationis, sed nouo corpori coniuncta, cur non recordetur eorum, quæ nouit in alio corpore, in quo statu vtique et imaginatio non deest, vt eius ministerio valeat vt speciebus iampridem acquisitis in alio corpore; dicere autem, quod ad hunc vsum necessaria foret imaginatiua alterius corporis, & non sufficere imaginatiuam præsentia, vt Ferchius innuit, est prorsus voluntariè dictum, nam inquit Aristotil. 1. de Anim. 65. quod si senex acciperet oculum, & organum iuuenis, videret vt iuuenis, ergo si ad operationem sensitiuæ, quæ vtique magis est organis alligata in suis operationibus, quam intellectiua, sufficeret aliud organum, dummodò esset ei coniunctum, tantò magis in proposito dicendum est de anima rationali, quod imaginatiua corporis, quod nouiter informat, sufficit ei ad exercendam quamcunque operationem ab ea dependentem, quam in alio corpore poterat exercere, nec opus esse imaginatiua illius.

171 Insuper, vt ipse ibidem contra se vrget, admisso, quod hæc ratio sufficiens sit pro obliuione gestorum in alio corpore, quare in nouo corpore assumpto non recordatur gestorum saltim extra corpus in proximo statu separationis? Respondet quoniam intellectus possibilis innascitur in corpore, sicut tabula, in qua nihil est depictum 3. de Anima 14. & iure ex proportione materiæ, materia quippè non recipit formam nouam, nisi veteribus abiectis, vt nuda accedat ad nudam, ita intellectus accessurus ad corpus denudatur ab accidentibus oppositi status scilicet separationis; ratio quoque status coniunctionis (subdit) hoc exigit scilicet propter ordinem potentiarum cognitiuarum in agendo, sicut in essendo; in essendo materia est propter formam, corpus propter animam; in agendo actio corporis est propter actionem animæ, & actio formæ sensitiuæ propter actionem formæ intellectiuæ; hæc cum ita sint, necessarium est intellectionea, & habitus animæ separatæ in iterata coniunctione deleri, nè anima occupata circa obiecta secum adducta naturalem famulatum respuciet. At nec rursus Arist. textus facit ad rem, nec solutio vim difficultatis eneruat, sed potius confirmat, nam Aris. ibi ideo dixit intellectum possibile innasci in corpore, sicut tabula, in qua nihil est depictum, quia supponebat tunc primò innasci, & fieri, non autem quod præcederet in alio statu, nam si hoc supposuisset, sanè non dixisset accedere omni specie nudum; nec ratio, quam adducit hic Auctor ex proportione formæ ad materiam, conuincit, materia enim denudari debet veteribus formis, vt nouam suscipiat, quia illæ opponebantur nouæ, & eius accessum impediebant; at non videtur, cur anima debeat pariter exuere species, vel habitus, quos in statu separationis habebat, quia hæc accidentia non impediunt eius coniunctionem cum corpore; alia tandem ratio ex statu coniunctionis deducta potiùs nobis fauet, si namque actio corporis est propter actionem animæ, & actio formæ sensitiuæ propter actionem intellectiuæ, quomodo hinc deducit intellectiones, & habitus animę separatę in iterata coniunctione deleri, ne anima occupata circa obiecta secum aducta naturalem famulatum respuat? sanè hæc consequentia supponit animam famulari corpori, non corpus animę, quare ex illo antecedenti oppositum sui consequentis potiùs deduci debet.

172 Tandem vlt. quoque ratio ex actibus, & habitibus voluntatis deducta, quam vrgebat Scot. contra Platonicam circulationem, contra quoque Ferchianam militat, multi namque habitus vitiosi in voluntate generati in statu coniunctionis permanebunt in ipsa in statu separationis, & tamdiù conseruari poterunt, quousque recurrente vice sua iterum nouo corpori vniatur, & sic ille homo in eadem inclinabitur vitia, in quę alter homo ex precedenti corpore constitutus. Hęc igitur, & alia absurda, quę facilè consideranti occurrent, sequuntur in vera Philosophia, ac etiam peripatetica; ex animarum circulatione, quam Ferchius antiquatam, & obsoletam nuper suscitauit, & quidem absque necessitate; argumentum enim illud de infinitate animarum ex mundi ęternitate, & animę immortalitate deductum, quod ipsum in hanc fabulosam impulit opinionem, facillime soluitur à Scoto 2. Met. qu. 8.

qu. 6. § *ad rationes*, & Tromb. tract. de plurific. anim. contra Auerroem ar. 2. p. 2. in sol. ad 6. quod multitudo illa animarum, quæ modò extarent, adhuc non foret infinita cathegorematicè, sed syncathegorematicè tantum, quia ei fieri potest, imò quotidie fit additio, vt diximus dispur. 10. Phys. q. 3. Quomodo autem infinitas syncathegorematica, quæ potentialitatem sapit etiam in rebus actualibus possit reperiri, declaramus eadem disp. qu. 1. art. 1. & disp. 9. q. 2. art. 6. ad 5. & mirum est, quomodo hic Auctor in Scoto, & Scotistis versatissimus hanc solutionem non viderit, cum tamen omnes modos soluendi hunc nodum hucusque excogitatos referre profiteatur cap. 11. & quando hæc solutio non placeret (cui tamen intellectus quicunque benè affectus acquiescere debet) resolutè dicimus, satiùs esse in Arist. sententia animæ mortalitatem tenere, quàm immortalitatem asserere cum tam absurda appendice transmigrationis animarum, hoc enim turpius putamus absurdum, vel saltim æquè turpe, & nostræ fidei perniciosum non minus, quam sit ipsa mortalitas. Nec dicat Ferehius ex hypothesi tantum asserere animarum circulationem, supposita nimirum æternitate mundi, quam absolutè negat in Arist. sententia, & qua negata penitus labascit argumentum. Nam in hoc quoque sensu nos contra ipsum argumentamur admissa nimirum illa hypothesi, quam ad Arist. mentem esse verissimam demonstrauimus disp. 1. de Cælo, q. 1. vnde inter defensores immortalitatis animæ ad Aristot. mentem fatemur, hunc Auctorem esse præ alijs mirabilem, vult enim in prima responsione ad difficultatem illam, quod Aris. neget, quod ex professo docuit 8. Phys. per totum scilicet mundi æternitatem, & affirmet quod semper negauit, vel saltim nunquam asseruit scilicet animarum circulationem in altera solutione, quæ Ferehius dixit lib. 4. defens. pro defensione circulationis animarum, de falsa huius opinionis impositione Platonicis, ac eiusdem censura soluta sunt, ac impugnata disp. 55. Met. q. 5. art. 2. & lib. expurg. querel. 21. 18. quæ verò contra communem Præceptorem, Scotistas, & nos euomit de animæ mortalitate expurgata, vide disp. cit. Met. q. 5. art. 2. & lib. expurg. querel. 6. 5. & 9.

173 Profligatis itaque circulationibus tum Platonica, tum Pythagorica quomodocunque ponatur; dicendum remanet pro quæsiti resolutione in ordine ad potentiam naturalem de facto, & iuxta communem naturæ cursum, nec omnes, nec aliquos effectus redire, nullam tamen impotentiam intrinsecam assignari posse ex parte causarum naturalium, sed solum extrinsecum impedimentum. Conclusio est Doctoris loc. cit. 4. d. 43. q. 3. §. *quantum ad istum articulum*, vbi si accuratè legatur, non ait de facto aliquos effectus redire viribus naturæ, vt passim ei imponitur, etiam à Scotistis, sed tantum loquitur de possibili, vt benè ponderauit Bassolius, & ait assignari non posse rationem repugnantiæ ex parte causarum naturalium, cur virtute ipsarum interdum redire nequeat idem effectus, & in hoc approbat tertiam opinionem ab ipso relatam, inquantum scilicet loquebatur de potentia, non de actu. Conclusio sic intellecta probatur quoad singulas partes, & quidem in primis quoad primam, quod viribus naturæ non redeant effectus omnes, asin probatum est contra Platonicos; quòd verò nec redeant aliqui, inde probatur, quia impedimentum, quod obstat reparationi vnius, obstat quoque reparationi aliorum, vt postea patebit; quòd eundem assignari nequeat ratio repugnantiæ ex parte causarum naturalium, sed tantum impedimentum ab extrinseco, probatur, quia ratio præcisa, cur causa creata v. g. ignis indifferenter omninò se habens ad producendum hunc, vel illum calorem in hac aqua, producat hic, & nunc illum, & non istum, est determinatio à prima causa procedens, per quam determinatur ad hunc potius singularem effectum, quam alium ex multis, & propemodum infinitis, quos habet in sua potestate, atque ita determinatur ad hunc effectum singularem, vt nolit cum ea concurrere ad illum, nisi semel, vt iam tradidimus disp. 5. Phys. q. 2. art. 3. ergo impedimentum, ne idem redeat effectus prorsus procedit ab extrinseco scilicet ex sola Dei voluntate, non autem ex intrinseca impotentia causarum naturalium, & ita inter alios luculenter docent Rubion. loc. cit. q. 1. Bassol. quæst. 2. & Tatar. in postpræd. cap. de oppositis §. *tertio sciendum*, & sequuntur Conimbric. & Auersa cit. Suar. disp. 6. Met. sect. 8. num. 7. Hurr. disp. 10. Phys. sect. 4. & alij Recentiores passim.

174 Sed instat nonnullus vel hoc Dei decretum de non concurrendo pluries ad eundem effectum, sed semel tantum, procedit ex mero Dei beneplacito, vel factum est iuxta exigentiam causarum secundarum, aut intuitu boni totius vniuersi, quod pulchrius apparet ex varietate indiuiduorum, quam appareret ex continua repetitione eorumdem, si secundum dicatur, iam repugnantia, & causa huius impossibilitatis erit ex natura intrinseca causarum petenda, & non ex mera Dei voluntate, si asseratur primum, est protsus voluntariè dictum, quia decretum liberum Dei non potest nobis constare, nisi ex reuelatione, vel aliquo effectu, at nullibi ostenditur factam esse reuelationem, quod Deus nolit concurrere nisi ad nouos effectus, ergo tale decretum debet nobis innotescere ex aliquo effectu, hic autem effectus nullus esse potest, nisi natura causarum, quod scilicet ea natura sua non possit producere effectus semel corruptos. Resp. ex omnibus his capitibus concedi posse decretum illud Dei procedere sub modo, procedit ex Dei beneplacito, quatenus ex mera sua libertate, & liberalitate vult beneficium existentiæ ad plures, & plures effectus extendi, quam ad paucos tantum sæpius repetitos; procedit ex indigentia causarum, quia cum sint de se indeterminatæ ad plures, & plures numero effectos, exigunt a causa prima determinari ad hunc potiùs numero effectum, quam ad illum, vt auferatur earum perplexitas in agendo; procedit demum ex bono totius vniuersi, quia hic modus concurrendi semper ad nouos effectus ostendit magis rerum copiam, naturæ fæcunditatem, specierum amplitudinem in suis indiuiduis, & commendat magis diuinam largitatem; nullum tamen ex his capitibus arguit intrinsecam impotentiam in causis secundis ad eos effectus repetendos, quantum est ex parte sua, non primum, vt patet, non secundum, quia illa indeterminatio, & illimitatio causæ secundæ ad plures effectus in indiuiduo non procedit ex eius sterilitate, sed potius ex eius maxima fæcunditate, vt illi adaptari possit dictum illud, *inopem me copia fecit*, ingens enim copia effectuum ab ipsa producibilium ipsam reddit indigentem determinatione primæ causæ; cui accedit, quod hæc indeterminatio reperitur in causa tam in ordine ad effectus tam productos, quam producendos, sicut ergo non reddit illam intrinsecè impotentem in ordine ad illos, ita neque in ordine ad illos iterum repetendos; nec tandem ex tertio capite potest hæc repugnantia deduci, si enim aliquando idem lumen, idem calor numero, repararetur, planè nihil mali, vel inornatus, aut detrimenti accideret vniuerso, vel speciebus caloris, & luminis, quia de minimis non curat Prætor.

175 In oppos. arg. Primò contra primam partem conclus. probando, quòd omnes, vel saltim aliqui effectus de facto redeant secundum communem naturæ cursum. Tum quia Ecclesiastes cap. 1. videtur stare pro circulatione Platonica, dum inquit nihil esse sub Sole nouum, nec posse quenquam dicere, ecce hoc iam recens est, iam enim præcessit in sæculis, quæ sunt ante nos. Tum quia, cum aqua diuisa reunitur, eadem singularis aqua reparatur, cum ex eisdem partibus nonnisi idem totum coalescat. Tum 3. ex illis etiam, quæ corrumpuntur per destructionem informationis, quædam de facto redeunt, vt cum auricula, vel nasus abscinditur homini, & deinde reuoluta eisdem partibus corporis informatur eadem anima rationali. Tum 4. quia identitas numerica effectus pendet ex eadem combinatione causarum, vnde ait Arist. 5. Met. 11. & 12. Met. 11. si eadem materia, idemque agens perseueret, eundem effectum productum iri, sed interdum eædem causarum combinationes redeunt, & cum eisdem circumstantijs excepta temporis circumstantia, quæ ad identitatem effectus minime necessaria est; ergo, &c. Tum 5. adest experientia notabilis in hac re de Musca, quam quisque pro libito facere potest, nam suffocata in aqua, dummodo non sit in organis læsa, si postea Soli exponatur, aut in cinere tepido sepeliatur, breui tempore reuiuiscit, qua de causa Lucianus Philosophus librum edidit inscriptum *encomium Muscæ*. Nec oportet negare cum quibusdam proteruis Muscam illam fuisse mortuam, sed tantum consopitam; videmus enim illam esse omni sensu destitutam, & sine illa industria non reuiuiscere. Tum Tandem, quia Deus de facto tenetur præstare concursum causis secundis ad effectus eis connaturales, & ad quos potentiam habent sufficientem & completam in suo ordine, ita enim Deus causas secundas administrat, vt eas motus suos agere sinat, si ergo nulla est intrinseca repugnantia ex parte causarum, vt eosdem effectus iam productos repetant, & ad eos habent naturalem potentiam, sanè etiam de facto illos producent, quia de lege ordinaria concursus est ei debitus, vnde vanum est dicere impedimentum prodire ex denegatione sola diuini concursus, quia hic nunquam denegatur, cum naturis rerum est debitus.

176 Resp. D. Aug. apud Scotum, cum ait Ecclesiastes eadem præcessisse, quæ sunt, & erunt, non intelligere de identitate numerali, sed vt specifica, aut generica; vel certè præcessisse in mente diuina. Ad 2. vrget præsertim eos, qui statuunt totum integrale tertiam entitatem præseferre à partibus realiter distinctam, sicut essentiale, vt diximus disp. 5. Phys. q. 13. art. 2. quod nos non asserimus. Ais, quòd saltim tunc redibit eadem vnio, cum naturaliter eadem extrema reuniantur. Neg. quia nunquam regulariter reunitur aqua per vnionem in eisdem partibus factam; sed quando id etiam contingeret, Doct. cit. 1. in fine non habet pro inconuenienti de relationibus, quod eædem numero redeant, quia fortè non sunt entia magni momenti, imò Conimb. Amic. & alij gratis concedunt, quæ corrumpuntur præcisè per dissolutionem partium sine vlla alteratione Physica, quomodo destruitur totum integrale, posse secundum communem naturæ cursum eadem numero redire, & solum negant de illis, quæ propriè corrumpuntur, & Physicè per separationem formæ à materia. Ad 3. argumentum non habet difficultatem in brutis, quia cum habeant animam diuisibilem, auricula agglutinata denuo non informatur eadem parte animæ, qua prius, sed alia noua, atque ideo non redit idem numero compositum, in homine verò, quia anima est indiuisibilis, & eadem extenditur ad informandam partem denuò agglutinatam, dicendum redire idem compositum, quòd priua, & ratio est, quia in illius partis abscissione nec materia, nec forma desijt, impossibilitas autem reproductionis per causas naturales contingit, cum desinit anima in tota materia sibi adæquata. Ad 4. neganda

cunda est maior, vt nos dicemus, quia adhuc, & tota combinatio causarum est indeterminata ad plures effectus numero, vnde petit determinari à Deo; Aris. verò citat. loquitur de identitate specifica, non numerica; qui verò concederet maiorem, deberet negare minorem. Ad 5. si vera est experientia, vt ferunt, dicendum est non eandem resurgere Muscam, sed aliam, quia nec eadem numero reparatur in eo cadauere anima sensitiua, sed alia de nouo producitur, sicut quando auricula abscissa bruto rursus agglutinatur, dicimus non eandem redire animam sensitiuam, sed aliam de nouo produci in ea parte, nec mirum esse debet ex eo cadauere de recenti extincto formam Muscæ educi ab agente vniuersali, cum ex putri materia tot animalia, & Muscæ ipsæ gignantur; arcanum quidem erit, cur id contingat in Muscis, & non in alijs animalibus ex putri genitis. Ad 6. propositio illa assumpta non est immediata, sed deducitur ex hoc, quòd nulla potentia naturalis est frustra, & ideò vt exerceatur in actibus suis, adiuuatur à Deo concursu generali; vt autem potentia naturalis non sit frustra, sufficit, vt aliquando fuerit reducta ad actum, atq. ideò postquam ad actum redacta est, non amplius est opus vt habeat concursum Dei paratum ad eundem actum; sic itaque in proposito, quamuis causa naturalis post aliquem effectum productum adhuc integram potentiam retineat ad illum reproducendum, & in nullo diminutam, non petit concursum Dei ad illum repetendum, quia potentia ad illum effectum iam ad actum reducta est, vnde magis congruit Deum præstare concursum ad alium numero effectum producendum, & sic potentia illius causæ non remanet frustra, tum quia quantum ad illum actum iam ex saturata est, & actuata; tum quia habet concursum Dei paratum ad alios effectus eiusdem rationis, quos adhuc non produxit.

177 Deinde obijcitur contra alteram conclus. partem adducendo varias rationes, quibus Auctores conati sunt ostendere hanc repugnantiam ex natura causarum naturalium. Primo Thomistæ sic arguunt, idem numero effectus requirit eandem numero actionem, actio enim importat rem ipsam in fieri, vnde si fieri est diuersum, non potest factum esse, & terminus esse idem, at actio præterita agentis naturalis redire nequit eadem numero motus, & tempus, à cuius vnitate, & continuitate dependet eius vnitas, ergo, &c. Secundò arguunt alij, quod nunquam fit reducendum est in naturæ repugnantiam, at nunquam reproducitur naturaliter effectus corruptus, ergo quia id repugnat ex natura rei. Tertiò alij, indiuiduatio effectus pendere ex concursu, & combinatione plurium causarum superiorum, & inferiorum, vt substat omnibus circumstantijs temporis, & applicationis, & similium, at corrupto effectu non possunt redire omnes illæ causæ cum eisdem circumstantijs naturaliter, quia saltim non eadem Cæli influentia, non idem tempus, ergo, &c. Quartò, alij, resurrectio mortuorum est miraculosa, non alia de causa, nisi quia est reproductio rei antea corruptæ, ergo nequit naturaliter forma corrupta reproduci. Quintò, alij, post aliquem effectum productum amittit causa potentiam ad illum repetendum, quod patet in causa materiali, quæ non habet potentiam ad formas corruptas, nam esset frustra, ergo idem pariter dicendum de causa efficiente. Sextò, alij, in omni corruptione diuiditur materia, itaquod non ex tota materia, quæ præfuit in corrupto, generatur genitum, cum ergo non adsit eadem numero materia, nec idem numero reproduci poterit viribus naturæ. Demum est commune adagium, & axioma apud Aristo. à priuatione ad habitum non esse possibilem regressum naturaliter, & certe id non dixit Arist. quasi impossibilitatem prouenire arbitraretur ex voluntate Dei, quem ad extra necessariò operari putauit, sed quia sensit ab ipsa rei natura eam impossibilitatem oriri; idem habet 5. Physicor. 36. & 2. de Gener. cap. vltim.

Respond. nullam harum rationum reuera ostendere repugnantiam intrinsecam in causis naturalibus ad reproductionem eiusdem effectus, non quidem prima ratio, quam adeò magnificant Thomistæ, tum quia vt constat ex dictis ar. præc. ad 1. pro 4. Conf. potest idem effectus diuersis actionibus produci disiunctim, vnde falsum est illud antecedens absolutè sumptum tum quia eadem est quæstio de effectu, & actione, an possint redire eadem numero, vt ait Bassol. tum quia falsum est vnitatem actionis pendere ex vnitate, ac identitate temporis, quia videmus eandem actionem durare pro diuersis instantibus, & dum durat in posterioribus, non dependet à seipsa, vt existente in prioribus, vt ar. præc. cum Scoto deducebamus; signum euidens actionem secundum suam substantiam non indiuiduari à circumstantia temporis, sed indifferenter exerceri posse in vno tempore, ac in alio; tum tandem quia etiam de ipso tempore, & motu eadem quæstio recurrit, an ex natura rei possit redire. Neque secunda ratio concludit, maior enim est absolutè falsa, cum multa sint naturaliter possibilia, quæ nunquam exillent, imo qui vellet negare maiorem in quibusdam effectibus, non posset conuinci nisi arguendo ab alijs effectibus, in quibus manifesta cernitur diuersitas; vnde enim certi esse possumus, quod calor, vel frigus quod hodie sentimus, non sit idem numero cum eo, quod heri sentiebamus? Nec etiam tertia ratio, quæ pariter est Thomistarum, concludit, nam maior est falsa, cum adhuc tota illa combinatio causarum maneat indeterminata ad plures effectus numero, vt probatum est disp. 2. Physicor. quæst. 2. articul. 3. quin etiam si hæc doctrina vera esset, probaret argumentum nec per potentiam diuinam posse effectum corruptum redire, quia nec Deus facere potest rem eandem numero sine eadem numero indiuiduatione, cum ergo idem numero tempus, & motus nequeat à Deo repeti secundum Thomistas, non poterit à Deo neque ens permanens idem numero restitui, minor quoque valdè dubia est; interdum enim idem agens idem materiæ approximatur denuò, immò de facto idem Cœlum hodiè mouetur ab eodem Angelo, à quo heri, & super idem spatium, & tamen non fit idem motus, alioquin omnes dies forent vnus solus dies, recurrere autem ad tempus imaginarium, quod indiuiduet motum hodiernum & hesternum, est prorsus vanum, quia indiuiduatio realis non pendet à nihilo, & à re imaginaria.

178 Nec 4. quia vt notauit Hurtad. disp. 2. Physic. §. 41. ex Scoto hic art. 2. resurrectio mortuorum erit naturalis quoad substantiam, vt dici solet de visu restituto cœco, quia tota hominis resurgentis essentia est naturalis, erit verò supernaturalis quoad modum ex multis capitibus, quia nimirum tot millia hominum in ictu oculi resurgent sine concursu maris, & feminæ, sine præuijs dispositionibus naturalibus, & denique ex hoc ipso capite supernaturalis erit, ac miraculosa, quia cum solo homine legem infringit cæteris rebus statutam de illis non reproducendis; quod etiam tenet Arriag. disp. num. 11. Phys. 45. Notat tamen Doctor, quòd etiamsi viribus naturæ reparari posset post hominis interitum forma mistionis cum cœteris dispositionibus, adhuc tamen attingere non posset animationem eius, quia sicut eam non attingit in prima productione, ita neque in secunda, eiusdam enim omnino rationis esset ista reproductio, si possibilis foret, ac prima productio. Nec quinta, nam falsum assumit, talis enim potentia, inquit Doctor, vel est essentia ipsius causæ siue materialis, siue efficientis, vel passio consequens ei realiter identificata, ac proinde semper integra manens, & incolumis etiam post effectum productum, quod de potentia materiæ ostendimus disp. 2. Physicor. quæst. 5. art. 2. Nec sexta quia in eo casu saltim redire potest aliqua pars corrupti, cum maneat pars materiæ, & saltim Deus, vel Angelus posset totam materiam reunire, & agenti applicare, quod proprijs viribus eundem reproduceret effectum, immò hoc naturaliter posset contingere, inquit Doctor si ignis in aliquo vase seruatus totus conuerteretur in aerem, nulla enim tunc esset diuisio materiæ. Nec tandem vltima, nam inquit Doctor dictum illud Arist. intelligi debere in ordine generationis naturalis secundum descensum, vt explicuimus disp. 9. Log. quæst. 1. art. 2. adeò vt non habeat vniuersalem veritatem in omni prorsus generatione; vel intelligitur de reditione immediata, quia secundum communem naturæ cursum post corruptionem vnius formæ non succedit forma præcedens corrupta, sed alia, & alia, non verò intelligitur de reditione etiam mediata, nam post multas transmutationes contingere potest, vt idem numero redeat, & producatur; in alio loco loquitur dubitatiuè, & potius colligitur oppositum, vt colligit Doctor; in 2. de Gener. cap. vlt. ait Bassol. loqui de generatione indiuiduorum non in circulum, sed in rectum, quo quidem sensu semel productum non potest amplius reproduci; & certè Arist. locis cit. negat factum, non possibilitatem; vnde 2. de Gener. in fine inquit; quorum substantia corruptibilis est, *necesse est specie, numero autem non reuerti*, ait ergo non oportere eadem numero reuerti; non tamen quod sit impossibile, nec valet dicere agens naturale potest hoc, ergo faciet aliquando, quia multa possibilia sunt naturaliter, quæ non fiunt, immo & illud axioma ait Rubion. tantum de facto intelligi debere, non autem de possibili, quod probat euidenti ratione, quia non magis distat priuatio sequens corruptionem formæ ab habitu scilicet ab ipsa forma, quàm priuatio antecedens eius generationem, ergo si naturaliter fieri potuit progressus à priuatione antecedente ad formam, cur non etiam ab eadem subsequenti?

179 Antonius Roccus, qui se Scotistam profitetur, 2. de Gen. quæst. 16. tenet, & ipse implicare corruptum idem numero posse viribus naturæ reparari, quod reiecta prius communi ratione Thomistarum probat ipse duplici ratione; prima est; Entia finita determinatum modum agendi, vel præfinitam operandi potentiam ab authore naturæ habent, hæc autem potentia ad actum ordinatur, vnius ergò actus vnica est potentia, & sic habito actu, potentia amplius non existit, remota verò potentia, nec aliquid secundùm ipsam possibile est produci; altera ratio est, quia ordo naturæ talis est, vt inferiora à superioribus dirigantur, atque sine ipsis causare nihil possint, ipsa autem corpora superiora, vel cælestia nunquam omnia simul in eodem signo, vel aspectu esse queunt, vt aiunt Astrologi, ergo &c. Has rationes adducere placuit, non quia diuersæ sint ab alijs, coincidunt enim cum tertia, & quinta, sed vt pateat, quam parum versatus sit hic Auctor in Scotica doctrina, quam profitetur, etiam in illis quæstionibus, quas Doctor ex professo pertractat, has enim ambas rationes reijcit Doctor cit. 4. distinct. 43. quæst. 3. velut ineptas, ac sufficientes primam quidem litter. H. vbi ostendit falsum esse in aduentu actus potentiam corrumpi, cum potius perficiatur, vnde potentia obiectiua est, quæ in aduentu actus euanescit, non autem subiectiua, & actiua, dum enim quis intelligit, non dicitur admittere potentiam ad illum actum, sed ad summum amittit ordinem, quem habebat potentia prioritatis ad actum in duratione, quia tunc non præcedit actum hoc genere prioritatis, sed est simul cum acto, falsum etiam est vnius actus vnicam esse potentiam,

quia vna, & eadem potentia potest actus plures respicere in adæquatos, & partiales, & sic potentia calefactiua ignis respicit hunc, & illum calorem, intellectiua hanc, & illam intellectionem, & sic vniuersaliter quodlibet agens naturale, quod quidem dicitur habere determinatum agendi modum, & præfinitam potentiam, non quia limitetur ad vnum numero actum, sed ad vnum in specie iuxta illud 2. Physic. natura determinatur ad vnum, .i. ad vnum agendi modum, quemadmodum Doct. explicat quol. 2. F. vt ignis ad calefaciendum, frigus ad infrigidandum, &c. Alteram quoque rationem refellit ibidem §. *tertia opinio*, vbi ait, quod ad eundem effectum non est absolutè necessaria eadem numero influentia, sed sufficit similis, quod & Roccus ipse ibi ad 2. concedere coactus est, dum ait, idem tempus, atque Cœlorum motum non requiri essentialiter ad identitatem effectus, sed accidentaliter tantum, hæc in hunc Auctorem obiter diximus, quia in Epist. ad lectorem in lib. Physic. deridet asserentes neminem nisi ex Scoti religione ipsius doctrinam percipere; quasi Leucophei coloris materialis pannus intellectum homini tribuat, id certè nos non asserimus, quia sicut habitus non facit Monachum, ita nec Scotistam, vel Thomistam, asserimus tamen cinereis pannis induros arcana Doctoris subtilis melius pertingere, & genuinas eius opiniones tradere; At inquit ibidem se quidem doctrinam Scoti velle profiteri, sed non in omnibus, nec sua velle libertate priuari; benè, non ergo initio operis titulum prætigere debebat *quæstiones omnes desiderabiles ad mentem, Io. Duns Scoti Doctoris subtilis*, cum postea in progressu operis paucissimè, vel nunquam Doctorem citet, & frequentius ab eo deflectat, nam parum versati in doctrina Scoti ex titulo operis decepti resolutiones quæsitorum recipiunt, velut de mente Doctoris.

QVÆSTIO VIII.

An res adhuc existens diuina saltim virtute possit reproduci.

180 Recentiores quidam sententiam affirmantem tradiderunt; vt Coninch. tractat. de Sacramentis qu. 75. articul. 4. dub. 3. vbi pro se citat Gab. in 4. distin. 11. quæst. 1. art 3. Moritan. disp. 3. Physic. quæst. 23 & disp. 5. quæst. 3. qui etiam docent non alia ratione, aliouè modo eandem rem posse simul, & semel à Deo in pluribus locis replicari, nisi per reproductionem substantialem eiusdem rei in pluribus locis; immo nonnulli asseuerant idem posse seipsum denuò reproducere, cum antea iam existeret, & ita de facto ait Suarez 3. p. to. 3. disp. 49. sect. 1. & fusius disput. 50. sect. 4. & disputat. 26. Metaph. sect. 5. Christum Dominum existentem adæquatè per primam actionem à solo Deo, seipsum producere denuo Physicè sub speciebus sacramentalibus, quam opinionem probabilem putant Amic. in lib. Physic. tact. 14. q. 4. dub. 1. artic. 3. & Arriag. disp. 7. Phys. sect. 9. quare hæc sententia de possibilitate reproductionis eiusdem rei iam præexistentis videtur communis Auctoribus asserentibus transubstantiationem Eucharisticam esse productiuam, & non adductiuam tantum Corporis Christi.

181 Dicendum tamen est impossibile simpliciter etiam esse per potentiam Dei absolutam posse eundem numero effectum semel productum, & adhuc existentem denuò reproduci. Hæc est communior, & verior sententia, quam sæpius innuit Doctor 1. distinct. 2. quæst. 3. B. & 3. distinct. 1. quæst. 2. A. vbi negat eundem effectum procedere posse à duabus causis totalibus, sicut contingeret in proposito, item in 4. dist. 10. quæst. vbi concedit idem corpus posse à Deo replicari in pluribus locis, negat tamen id fieri per reproductionem eius substantialem, & distinct. 14. quæst. 3. eiusdem lib. litt. N, negat dari posse actionem aliquam productiuam ad substantiam præexistentem; idem fusius habet 1. distinct. 36. ab initio quæst. contra Henricum; quod etiam nos iamdudum docuimus in Phys. disputat. 8. quæst. 2. artic. 1. & disp. 11. q. 9. Probatur ex ibi dictis euidentissimè, quia quælibet generatio, seu productio substantialis est à non esse simpliciter ad esse simpliciter ex suo formali, ac intrinseco conceptu, habet enim pro terminis à quo, & ad quem priuationem substantialem & formam substantialem, ergo nequit effectus, dum adhuc actu existit, reproduci, quia materia illa non habet priuationem formæ in se; & hæc ratio est adeò euidens, vt nullo modo dissimulari queat; distinctio verò, quam adhibent Aduersarij ad eludendum argumentum, de duplici productione prima, & secunda, & pariter de duplici esse substantiali primo, & secundo, ibi adducta est, & satis superque explosa; vide hanc rationem ibi fusè deductam. Rursus probatur ex alio principio eadem disp. 8. q. 4. art. 2. latè demonstrato, quòd non potest idem numero effectus simul, & semel à pluribus causis totalibus essentialiter pendere, nec duplici productione totali produci, aut conseruatione conseruari; ita autem contingeret in proposito, nam si idem numero effectus, cum adhuc existit, reproducitur, tunc vel reproduceretur ab illa eadem causa, a qua primò productus fuerat, vel ab alia; si primum, dependeret ab ipsa duabus dependentijs totalibus, vt sunt generatio, & regeneratio; si secundum, haberet etiam duas dependentias totales ad duas causas totales. Præterea si posset idem homo substantialiter reproduci itaut omninò independens esset a prima productione, tunc posset simul esse viuens, & non viuens. Ratio est, quia per vtramque actionem accipit esse totaliter, & accipit esse per vnam omnino independenter ab alia, cum enim vnaquæque sit actio totalis, eundem effectum attingit independenter ab alia, poterit ergo ex defectu vnius actionis mori, & altera perseuerante adhuc viuere, atque ita simul, & semel erit viuens, & non viuens, quod prorsus implicat. Item si idem effectus potest bis produci per duplicem actionem, quarum vna sequatur aliam, ita per cessationem interpolatam huius duplicis actionis poterit bis corrumpi; hoc autem prorsus implicat, quia si res semel desinit, præsertim si talis desitio sit annihilatio, ita destruitur, vt nihil eius omnino remaneat, vt demonstrauimus disputat. 8. citat. quæst. 3. articul. 2. in secunda probatione conclusionis, vbi fusius hæc ratio pertractatur.

182 Respondent Coninch. & Moris. eandem varietatem admitti posse, & debere in eadem re sæpius existente per replicationem, & reproductionem, quæ in diuersis, quia ob multiplicem productionem, quarum vna est independens ab alia, eadem res euadit multiplex virtualiter, & diuersis æquiualet, ac proinde admittunt posse idem indiuiduum simul esse, & non esse secundum varias geminationes suæ entitatis, posse bis, & amplius corrumpi, non secus ac si forent plura ac diuersa indiuidua; & inquiunt nihil horum absurdum esse, quia opposita non insunt eidem omnino secundum idem, sed tantum secundum idem esse pluries replicatum, & iteratum, sicut eidem diuinæ essentiæ insunt opposita in diuersis personis, & eidem animæ secundum diuersas corporis partes, quas informat, nam eadem rationalis anima potest annihilari secundum entitatem qua informat manum, & conseruari secundum eandem, qua informat cætera membra, quia est velut virtualiter multiplex; & sic tandem concedunt posse eundem numero effectum plures productiones totales terminare, quando est virtualiter multiplex, vt in proposito esset de effectu pluries reproducto.

Hæc solutio prorsus vana est, nam in primis principium petit, & circulum committit, cum inquit effectum posse plures productiones totales terminare, quando est virtualiter multiplex, & esse virtualiter multiplicem, quia terminat plures productiones; deinde admissa hac virtuali multiplicitate adhuc argumentum non soluitur, quia contradictio secundum esse, & non esse, quæ est prima in toto ordine entium, infert inter extrema, de quibus enunciatur realem distinctionem, & actualem rerum pluralitatem non autem virtualem dumtaxat, & sanè si sola virtualis multiplicitas sufficit ad hanc contradictionem saluandam secundum esse, & non esse, præcluditur omnis via indagandi realem distinctionem inter entia, semper enim occurri poterit hæc, & similia opposita prædicata inferre tantùm virtualem rerum multitudinem, & distinctionem, non verò actualem: Neque allata exempla sunt ad rem, nam de essentia diuina in diuersis personis considerata non enunciantur prædicata contradictoria secundum esse, & non esse, quæ inferant realem distinctionem eius à personis, sed talia tantum, quæ inferunt distinctionem rationis eiusdem à seipsa, & ex natura rei à personis; & falsum est, cum anima desinit informare manum aridam, vel præcisam perseuerante informatione aliarum partium: tunc desinere entitatem animæ in manu, & eandem conseruari in cæteris partibus, desinit enim sola vnio animæ cum tali parte perseuerante vnione ad alias partes; quod si in manu annihilaretur ipsamet animæ entitas, sanè in alijs partibus remanere non posset, quia est eadem prorsus, ac indiuisibilis entitas in omnibus partibus.

183 Secundò principaliter falsum est, quod dicebant Conninch. & Morisan. non posse idem corpus in duobus locis poni, nisi per reproductionem substantialem, id enim fieret solum per productionem nouæ præsentiæ, vt fusè ostensum est disp. 9. Phys. q. 9. vbi etiam eorum argumenta dissoluimus, quod adhuc etiam breuiter ostenditur; quia, vt inquit Doctor, 4. d. 10. q. 2. corpus poni simul, & semel in pluribus locis aliud non est, quàm simul accipere plura vbi, ac diuersas præsentias, sicut ergo potest diuinitus accipere plures calores, vt octo ac etiam contraria in summo absque eo, quod reproducatur secundùm substantiam, ità pariter poterit suscipere diuersas vbicationes absque vlla reproductione substantiali: Deindè cum Angelus se dilatat in sua sphæra locali; suamque ampliat præsentiam, vtique hoc fit absque vlla eiusdem reproductione substantiali per solam acquisitionem nouæ vbicationis, quemadmodum etiam contingit de anima, cum extenditur ad nouas partes materiæ informandas, ergo idem pariter censendum est de corpore, si simul, & semel poneretur in pluribus locis. Tandem admissa etiam hac substantiali reproductione eiusdem rei, hæc prorsus impertinens est ad eam collocandam in plurib. locis, quia ex vi talis reproductionis in se consideratæ non magis poneretur corpus hic, quam alibi, ergo, vt in pluribus locis collocaretur, vltrà hanc reproductionem substantialem, adhuc concedi debet distincta, & peculiaris actio productiua præsentiæ, quod si hæc semel admittatur, illa prorsus superfluit.

184 Tertiò tandem adhuc falsius est idem posse à semetipso reproduci iam priùs producto ab alia causa distincta, quia intra producens, & productum, causam, & causatum cadit indispensabiliter distinctio realis, vt fusè ostendimus disp. 8. Phys. q. 2. art. 1. & quidem ex ipsis terminis manifestum est producens, & productum esse correlatiua, & consequenter necessariò debere distingui, nec posse idem seipsum producere, & hoc ipsum concedit Arriag. cit. num. 113. Adhuc

tamen

tamen subdit probabilius esse oppositum, quia non videt vllam rationem, qua id efficaciter probetur, scilicet producens, & productum debere realiter distingui; At certè vrgentissimæ suppetunt rationes, quibus id probatur, vt constat ex loc. citat. & insuper si hoc ipsum est ex terminis notum, vt ipse concedit, iam nulla est necessaria ratio ad id probandum, quia vt sit Arist. 1. Post principia cognoscimus, inquantum terminos cognoscimus, alioquin omnia prima principia negari possent, quia non adest ratio à priori, qua demonstrari possint; & quidem hoc semel negato principio, non apparet vnde probari possit distinctio realis inter diuinas personas.

In oppos. obijc. quia idem numero effectus latet infinities in potentia infinitæ creatoris, ergo sæpiùs potest reproduci, etiam quando extat in rerum natura, quia actualis eius existentia nec exhaurit omnipotentiam Dei, nec rei affert impossibilitatem essendi. Tum 2. quia corpus Christi Domini adhuc existens in Cælis sæpius reproducitur, dum accipit esse modo sacramentali per consecrationem, non enim solùm adducitur sub speciebus per consecrationem, quia nuda adductio nequit dici actio substantialis, & transubstantiatio, cum terminus illius sit modus accidentalis, scilicet, Vbi, sed verè de nouo producitur secundum eandem substantiam præexistentem, atque ideò talis actio dicitur à Catholicis transubstantiatio. Tum 3. si Deus poneret animam separatam Romæ, & Venetijs, & postea Romæ solum applicaret animæ corpus organizatum, tunc Romæ solùm homo produceretur, non Venetijs, quia ibi solum est anima; si denuò posteà corpus replicaret Venetijs, ipsumque animæ applicaret, reproduceretur idem homo, quia & est eadem numero anima, & idem numero corpus, & adest vnua informatio corporis, ex qua necessariò debet resultare compositum idem iterum. Tum 4. quia non est possibile corpus replicare in pluribus locis per solam adductionem, sed necessariò exigitur substantialis reproductio; probat Coninch. cit. assumptum multipliciter, sed præsertim quia si Deus velit Petrum Romæ existentem replicare Venetijs per solam productionem Vbi Veneti in ipso, vel tale Vbi producit in eo existente Romæ, vel Venetijs, non primum, quia Vbi Venetum poneretur Romæ, quod repugnat, nam indispensabiliter alligatum est spatio Veneto, sed neque secundum rectè asseri potest, quia ante productionem illius Vbi Petrus Venetijs existeret, restat ergo, vt replicetur Venetijs; per veram reproductionem substantialem eius ibidem, rursus probat idem assumptum, quia illæ duæ vbicationes opponuntur, vt calor, & frigus, circa idem subiectum, ergo qui supernaturaliter esset in duobus locis hoc modo positus non posset amplius se naturaliter mouere propria virtute, quia produceret Vbi incompossibile cum eo, quod iam habebat, sicut si Deus conseruaret frigus, vt octo, in aqua, non posset ignis introducere naturaliter calorem. Tum tandem quia Scotus ipse 4. d. 10. q. 2. concedit corpus in duobus locis existens habere posse, ac debere eadem numero accidentia absoluta, ergo idem existens reproduci potest, probatur conseq. quia calor v.g. ab igne Romæ productus in corpore ibi existente producitur etiam Venetijs in eodem corpore ibi existente, non ab igne, quia deest debita approximatio, ergo per aliam productionem a Deo factam.

185 Resp. ad 1. effectus latere infinities potest in potentia creatoris, quatenus infinities potest illos destruere, & rursus eosdem reparare, non verò quia possit eos etiam sæpiùs reproducere, quando adhuc existunt, ob implicantiam, quam innuimus in conclusione probanda. Ad 2. neg. assumptum cum eius probatione, nam probabilius est transubstantiationem Eucharisticam esse adductiuam tantum corporis Christi sub speciebus, non autem productiuam, vt Doctor innuit 4. d. 11. q. 3. lit. N. & quol. 10. lit. H. quomodo autem adhuc secundum hanc viam conuersio panis in corpus Christi sit substantialis, & verè dici possit transubstantiatio, benè declarat Doctor ibidem, & nos explicuimus disp. 11. Phys. q. 9. in sol. ad 1. contra 1. concl. imò quando etiam vellemus transubstantiationem Eucharisticam ponere productiuam, sanè non deberet poni per modum reproductionis, siue nouæ productionis corporis Christi, sed veluti per modum nouæ conseruationis; vt explicat Doctor quolib. cit. sub L. eo nimirum modo, quo vermis desinens verè diceretur in Solem substantialiter conuersus, & Sol verè diceretur illi succedere in esse, si Deus prosequatur Solem conseruare in esse, ex vi desitionis vermis, aliàs ipsum non conseruaturus, hoc enim modo potest vtique aliquid conuerti in præexistens, & admitti transubstantiatio in illud, non quidem per modum nouæ productionis, sed nouæ conseruationis in sensu explicato. Dices, verba consecrationis habent vim sufficientem producendi corpus Christi, ergo de facto producunt, quia causa non impedita causat. Resp. directè non habere, nisi virtutem verificandi orationem consecratiuam, quam componunt, hæc autem verificatur eo ipso, quòd ponitur corpus Christi sub speciebus, siuè id fiat per nouam eius productionem, siue per simplicem adductionem, quare indirectè solum habent verba consecrationis virtutem producendi corpus Christi sub speciebus, quatenus si corpus Christi non esset in rerum natura, ad prolationem verborum produceretur, sed quia modò præexistit talis virtus impeditur; videatur Camerar. p. 2. disp. Phil. q. 20. vbi multa absurda deducit ex transubstantione posita ab Aduersarijs per modum nouæ productionis, nempè quod in dies renouaretur Christi incarnatio, & nouo modo quam olim facta fuerit in vtero Virginali; quod Christus Dominus, vt est in Hostia consecrata non esset Filius Beatæ Mariæ, quia ad talem substantialem reproductionem ipse nullo modo concurreret: quod in dies Christum destrueremus, imò, & annihilaremus, si corruptis speciebus sacramentalibus substantialiter desinit, & alia consimilia, quæ in alia sententia facillimè vitantur. Ad 3. patet ex dictis disp. cit. q. 9. conclus. 2. quomodo nec forma replicari potest sine subiecto, quod alibi informat, necè contra subiectum sine forma, loquendo de formis absolutis, quia huiusmodi formæ, nec in sua entitate, nec in modo informandi pendent à loco, ac determinata presentia, vt ibi luculenter declarauimus, quare si corpus aliquod est animatum Romæ, erit quoque animatum Venetijs, & è contra, si anima est corpori vnita Romæ, erit etiam vnita Venetijs, neque ex hoc, quod idem corpus Romæ, & Venetijs simul informatur ab anima, adest duplex eiusdem compositi productio, quia est eadem anima, est idem corpus, & consequenter eadem productio, & idem compositum vnica productione productum.

186 Ad 4. neg. assumptum, ad 1. eius prob. dicimus, idem argumentum prorsus fieri modò posse, dum Petrus de vno loco ad alium migrat, puta de templo in plateam, talis enim præsentia ad plateam vel producitur in ipso existente in templo, vel in platea, &c. dicendum ergo cum Doctore quol. 11. quòd cum Vbi sit respectus extrinsecus adueniens, qui ex suo genere præexigit extremorum approximationem, vt producatur, præexiquiris approximationem corporis ad superficiem ambientem; aut spatium, vt in eo formaliter vbicatum dicatur vnde re vera talis Vbicatio producitur in corpore existente in tali spatio, sed in illo priori naturæ sic existens in spatio non dicitur ibi formaliter vbicatum, sed tantum fundamentaliter, sicut à pari respectus vnionis inter materiam, & formam non resultat nisi prius forma supponatur in materia recepta, sed in illo priori naturæ non dicuntur vnitæ formaliter, sed tantum fundamentaliter, formalitas enim denominationis expectatur à respectibus in posteriori signo resultantibus, ad hoc enim dantur respectus, & modi, vt per eos res denominentur formaliter tales, & hoc est commune omnibus extremis relationum, quòd antecedenter ad illas dicuntur fundamentaliter talia, formaliter verò per ipsasmet relationes inde resultantes, vt diximus in vniuersum in Log. disp. de Relatione; itaque in casu allato Petrus Romæ existens replicaretur Venetijs per productionem Vbicationis in eodem prius natura existente Venetijs fundamentaliter, non formaliter; ad alteram verò probationem eiusdem assumpti satis diximus disp. 11. citat. q. 8. in sol. ad 6. contra 3. concl. quæ non oportet hic repetere. Ad 5. concesso antecedente neg. conseq. ad probationem dicimus, calorem ab igne productum in corpore Romæ replicari à Deo in eodem corpore Venetijs existente, non quidem reproducendo eundem calorem Venetijs, sed solùm producendo aliam præsentiam localem illius caloris, suppositione enim antecedentis miraculi, quod idem corpus Romæ existat, & Venetijs, necessariò sequitur hoc aliud, quod accidentia absoluta, quæ in vno loco habet, habeat etiam in alio ad euitandam contradictionem; quare calor ille etiam Venetijs existens à solo igne est productus Romæ existente, non autem à Deo per nouam productionem; hoc autem non debet intelligi reduplicatiuè, itaquod ignis Romæ existens producat calorem Venetijs, cùm ad tantam distantiam agere nequeat, sed specificatiuè, vt sensus sit, ignem Romæ existentem producere calorem, qui est Venetijs, quia sicut est idem corpus Romæ existens, ac Venetijs, ita est idem calor, qui in eo producitur Romæ & à Deo replicatur Venetijs, & hoc est, quod ait Doctor loc. citat. corpus existens Romæ calefieri ab igne sibi ibidem applicato, alibi verò non calefieri, quia calefactio solùm ibi exercetur, vbi facta est debita applicatio, vtique tamen calidum esse per eundem calorem scilicet à Deo replicatum in alijs locis dissitis, in quibus reperitur idem corpus, quam doctrinam fusè declarauimus disp. 11. Phys. cit. q. 6. in sol. ad 2. contra secundam conclusionem.

APPENDIX.

187 CÆterum Poncius in append. pag. 199. num. 168. solutionem assignatam ad 4. argumentum, quod erat Coninchij, quamuis sit inter Scotistas communis, & frequens, admittere non vult, & replicat impugnationem, quam antea fecerat disputat. 15. Physic. num. 79. quærendo à quo haberet Petrus formaliter illam denominationem essendi Venetijs fundamentaliter pro illo priori, antequam adueniret Vbi; non à seipso, quia ex se est indifferens ad existendum fundamentaliter in quocunque loco, in quo potest esse formaliter, non ab aliqua alia forma distincta, quia nulla talis ponitur, & si poneretur, frustra poneretur præter ipsam Vbi sequens; non etiam ab actione, quia nullam admittimus, à qua hoc haberet præter adductiuam; ab hac autem non posset illam denominationem habere, nisi quatenus per eum ponitur Vbi sequens.

Neq. per doctrinam in responsione allatam, sit num. 169. tollitur præfata difficultas, vt nos prætendimus, nam vniuersaliter verum est, quod quotiescunque aliquid est ex se indifferens ad aliquas denominationes, præsertim si sit finitum, & limitatum, debeat determinari ad denominationem per aliquid à se distinctum extrinsecum, vel intrinsecum; vnde si extrema relationum, similitudinis v.g. sint indifferentia ad habendā hanc denominationem, quod sint funda-

mentaliter similia ante relationem, à qua habeat illam denominationem formaliter, debet dari aliquid, vnde determinentur, & habeant illam denominationem; ergo cum Petrus sit ex se indifferens, vt sit vel non sit fundamentaliter Venetijs ante relationem vbi, debet necessariò dari aliqua forma, à qua habeat illam denominationem; & si non posset assignari non debet dici, quod sit fundamentaliter ibi; sed non potest assignari talis forma; ergo manet difficultas. Conf. quia extrema relationum intrinsecus aduenientium habent ex seipsis esse determinata ad denominationem talium relationum positis conditionibus requisitis ad resultantiam; ergo possunt facilè concipi fundamentaliter seipsis relata antè resultantiam relationum; se Petrus nec ex se, nec ex aliquo alio ante vbi habet esse fundamentaliter Venetijs, ergo non est tam facile intelligere Petrum esse fundamentaliter Venetijs ante Vbi, ac intelligere extrema relationum intrinsecus aduenientium esse fundamentaliter relata ante relationes illas; quare concludit amplectendam esse responsionem suam, quam dederat disp. 15. Phys. nu. 80. non produci nempe Vbi in Patre in aliquo priori existente Venetijs etiam naturæ, nam cum ab ipso Vbi Veneto habeat Petrus esse formaliter Venetijs, non debet prius vlla ratione esse Venetijs, quam habeat ipsum Vbi Venetum.

188 Verum hanc responsionem amplecti non possumus, quia re vera non satisfacit argumento Coninchij, cuius vim Poncius percepisse non videtur, quæ vt magis pateat supponendum est, vt ab omnibus concessum, quod subiectum præcedit natura accidens, quod sustentat, sicut materia dicitur natura præcedere formam; supponendum insuper accidens produci in subiecto existente, his suppositis quærit Coninchius, dum Petrus Romæ existens replicatur quoque Venetijs per productionem Vbi in ipso, planè producitur in Petro iam existente in rerum natura, & cum nequeat Vbi Venetum produci in ipso Romæ existente, dicendum est produci in Petro existente Venetijs; concedendum est ergo necessariò Petrum præexistere natura Venetijs, vel sic præexistentem intelligi antè resultantiam Vbi Veneti, cum subiectum vniuersaliter præcedat saltim natura accidens, quod subiectat; cumque nequeat intelligi Venetijs præexistens formaliter ante Vbi Venetum, quia per tale Vbi dicitur sic formaliter vbicari, restat vt dicatur præexistere Venetijs fundamentaliter, vt nos respondebamus.

Ex qua etiam doctrina eius obiectionibus occurritur; procedunt enim veluti si diceremus in aliquo instanti temporis Petrum præexistere fundamentaliter Venetijs ante resultantiam Vbi Veneti, & contendunt factam esse aliquam mutationem in Petro, per quam sit determinatus ad existendum fundamentaliter Venetijs, ad quod erat indifferens; verum hoc non asserimus, sed dicimus Petrum intelligi præexistentem Venetijs fundamentaliter antè resultantiam Vbi Veneti, & loquimur de prioritate non temporis, sed naturæ; & cum existentia rerum non mensuretur per instantia naturæ, ideò talis prioritas explicari solet per verbum intelligitur, & in quo, vndè vt rectè loquamur, non debet dici Petrus propriè in aliquo instanti naturæ existere Venetijs, in quo non habeat Vbi Venetum; sed intelligi in aliquo naturæ instanti Venetijs præexistens, in quo non intelligitur habere Vbi Venetum, & in hoc sensu diximus supra ad 4. Petrum Romæ existentem replicari Venetijs per productionem Vbi in eodem prius natura existente Venetijs fundamentaliter.

189 Itaque ad argumentum respondetur primò impertinentem esse illam interrogationem à quo habaret Petrus formaliter illam denominationem essendi Venetijs fundamentaliter, immo videri contradictionem in adiecto, dum enim aliquod subiectum non actu habet aliquam formam, sed est in potentia proxima ad illam recipiendam, dicimus illud esse fundamentaliter tale in ordine ad denominationem ab illa habendam, quatenus est in potentia proxima ad illam suscipiendam, sed non dum actu est formaliter tale, & vocare illud tale formaliter fundamentaliter est implicantia in terminis, quia esse tale fundamentaliter semper præcedit esse tale formaliter; & esse tale fundamentaliter non dicit esse tale per aliquam denominationem formalem, sed esse in potentia proxima ad huiusmodi denominationem suscipiendam, sed admisso etiam huiusmodi impropriissimo loquendi modo dicimus, Petrum illam qualemcunque denominationem essendi fundamentaliter Venetijs in aliquo priori naturæ habere ab ipsamet actione adductiua, quæ sicut pro tali temporis instanti facit Petrum formaliter Venetijs vbicatum per productionem Vbi in ipso, sic etiam est in causa, vt idem Petrus in aliquo priori naturæ intelligatur Venetij præexistens fundamentaliter; sicut in actione productiua si vna, & eadem actione sol lucidus produceretur, actio illa in aliquo priori naturæ intelligeretur prius ad solem terminata, & posterius ad lucem.

190 Ad Conf. qua probat per doctrinam in responsione principali adductam non tolli difficultatem, patet ex modo dictis, à quo haberet Petrus, quod præintelligatur esse Venetijs fundamentaliter, in aliquo priori naturæ, antequam sit ibi formaliter per productionem Vbi Veneti. Ad aliam Conf. concesso primo entimemate, negatur minor subsumpta, cum assignatum sit vnde habeat Petrus esse prius natura fundamentaliter Venetijs, quam sit ibi formaliter per Vbi Venetum; & quantum ad hoc eadem currit paritas de respectibus extrinsecus aduenientibus, ac de intrinsecus accedentibus, cum vtrobique necesse sit subiectum saltim natura præcedere formam, quam sustentat. Dices vtique opus esse quod subiectum saltim natura præexistere intelligatur ab Vbi, non tamen, quod præintelligatur præexistere hic, quia talis denominatio præcisè expectatur ab Vbi. Respon. ita esse, vnde in illo priori naturæ Petrus formaliter loquendo nec est Venetijs præsens, neq. absens, quia in eo priori naturæ præscindit abesse hic, vel ibi formaliter, atque ideò dicimus non posse dici ibi præexistere, nisi fundamentaliter, quatenus est in potentia proxima ad ibi formaliter existendum.

191 Sed vlterius Poncius in append. pag. 201. num. 270. refellit solutionem datam ad 3. Conf. argumenti principalis impugnando doctrinam de necessaria replicatione accidentium absolutorum cum corpore replicato in pluribus locis; cum enim ipse disp. 15. Physicor. num. 90. Scotum explicuisset de necessitate in ordine ad potentiam ordinariam, non autem absolutam; & nos dixerimus disp. 11. n. 144. rationem, qua Scotus probat 4. distinct. 10. q. 2. H. & qu. 4. R. accidentia absoluta replicari debere cum corpore replicato, satis euidenter ostendere quod Doctor loquatur non tantum de potentia ordinaria sed de absoluta, quia contradictoria, quæ infert ex opposito sunt contradictoria etiam respectu potentiæ absolutæ. Replicat Poncius loc. citat. hoc esse euidenter falsum, nam aliqua conclusio potest teneri quoad potentiam naturalem propter contradictionem, quæ sequeretur, si oppositum posset fieri naturaliter, quæ tamen non posset teneri quoad potentiam supernaturalem, quia illa contradictoria, quæ sequerentur quoad potentiam naturalem, non sequerentur quoad absolutam sic communiter tenetur cum Philosopho, quod contraria in summo non possunt esse simul quoad potentiam naturalem, quia inde sequeretur contradictio nimirum quod vtrumque esset in summo, & non esset in summo. Sed tenetur tamen communius, quod possent esse in summo quoad potentiam absolutam, quia ad illam non sequeretur illa contradictio, nec alia; ergo ex eo quod Scotus inferat contradictionem ex eo, quod formæ absolutè non comitarentur corpus replicatum, non sequitur euidenter, quod hoc debeat intelligi de potentia absoluta, nisi constet euidenter, quod illam contradictio sequeretur etiam si per potentiam absolutam fieret, vt non comitarentur, sed certè hoc non solum non est euidens, sed nec est verum; ergo non est euidens nec verum ex illa ratione, quod Scotus loquatur de potentia absoluta. Immo cum non sequatur illa contradictio, si fieret de potentia absoluta vt non comitarentur, vt satis probasse ait in citata quæstione, videtur manifestum, quod Scotus debeat intelligi de potentia naturali.

194 Respond. concesso toto primo discursu negando minorem subsumptam, nam contradictoria, quæ sequuntur ad hoc, quod contraria sint simul in eodem subiecto in summo, sequuntur tantum in ordine ad potentiam naturalem, vt constat ex disputat. p. quæst. 5. articul. 2. num. 60. non autem supernaturalem; at contradictoria, quæ sequuntur ad replicationem eiusdem corporis in pluribus locis sine replicatione formæ absolutæ à loco independentis, nedum sequuntur in ordine ad potentiam naturalem, sed etiam in ordine ad potentiam supernaturalem, quandoquidem respectu diuersorum locorum talis contradictio tolli non possit, vt constat ex dictis disputat. 11. Physicor. quæst. 9. numer. 145. & rursus mox dicemus. Et quia Poncius ait minorem illam satis ab ipso fuisse probatam disp. 15. Physic. quæst. 6. quibus miratur nos non respondisse (cuius tamen causa satis assignata est in Metaph. in epist. ad lectorem) adeamus hunc locum ab ipso citatum, & videamus quàm tenuè minorem illam probauerit, quod scilicet de potentia absoluta possit replicari corpus absque formis absolutis.

Primò, itaque arguit disputat. 15. cit. numer. 90. non debent accidentia absoluta necessariò replicari, nec ex eo, quod coniungantur physicè cum subiecto replicato, quia non replicatur Vbi, nec aliquod accidens à loco dependens, nec ex eo, quod sint independentia à loco, & ipso priora, quia hoc facit tantum quod possent replicari, licet accidens dependens à loco, non possit replicari, sed ex hoc non sequitur, quod debeat necessario replicari, cur enim id sequeretur? aut cur necessarium esset quoad potentiam absolutam? neque hoc est necessarium ex vtroque capite, nec vlla alia ratio necessariæ replicationis afferri potest, ergo &c.

Respond. necessariam esse replicationem accidentium absolutorum in corpore replicato ex secundo capite, nam eo ipso quod accidentia sunt loco priora, & ab eo independentia, per diuersitatem locorum contradictoria tolli non possunt, vt tolluntur in accidentibus à loco dependentibus; vnde remanent illa contradictoria etiam in ordine ad potentiam absolutam; cuius oppositum in argumento non probatur probatione vllius momenti, sed solum per puncta interrogatiua.

192 Secundò, de facto naturaliter aliquid absolutum, & prius loco, ac independens ab eo coniungitur physicè cum alio absoluto, nec tamen reperitur vbicunque reperitur illud aliud absolutum, ergo licet ex duobus absolutis vnum ponatur in alio loco manendo in priori, non est necesse vt aliud absolutum, quamuis coniugatur physicè cum ipso, & sit prius loco, ponatur in alio loco, probatur antecedens, quia caput vnitur physicè animæ rationali, & est quid absolutum; ac prius loco, & tamen non ponitur vbicunque ponitur anima, nec enim ponitur in loco pedis, vbi etiam reperitur anima.

Resp.

Resp. argumentum probare plusquam velit arguens, si enim concludit, probat etiam ex natura rei, & de lege ordinaria posse Deum replicare corpus absque accidente absoluto à loco independente, quod tamen nec arguens concedit, iuxta enim naturæ exigentiam vult Deum debere replicare corpus cum suis accidentibus absolutis à loco independentibus, quare & ipse quoque ad solutionem argumenti tenetur: itaque concesso antecedente cum eius probatione negatur consequentia vniuersaliter deducta, & in quocunque casu, de facto enim caput non replicatur cum anima in pede, tum quia non est illimitatum in ordine ad locum, sicut anima, tum quia ex hoc nulla sequitur contradictio, neque ex parte animæ informantis, neque ex parte capitis informati, tollitur enim contradictio ex parte animæ, quod informet caput, & non illud informet, vt est in pede, non quidem per solam locorum diuersitatem, cum enim eius vnio substantialis ad quamcumque partem sit ab hoc, vel illo loco independens impertinens est locorum diuersitas ad illam contradictionem tollendam, sed solùm per diuersitatem vnionis, quia non eadem vnione vnitur cum capite, & cum pede, cum termini vnionis sint diuersi, & eodem modo tollitur contradictio ex parte capitis informati, nam informatur per vnionem substantialem, quam habet anima cum ipso, non verò informatur in loco pedis, quia est diuersa vnio, quam habet anima cum pede ab illa, quam habet cum capite, at non saluari posset contradictio, si anima extra caput replicaretur per solam præsentiam localem, & per aliam vnionem aliam partem non informaret, quia eadem anima simul informaret, & non informaret idem subiectum, & idem subiectum simul informaretur, & non informaretur, & tunc non adesset diuersitas vnionis contradictionem tollens, nec locorum diuersitas sufficeret, quia hæc est omninò impertinens ad hoc, vt ostensum est disputat. 11. Physicor. quæstion. 9. numer. 144. & adhuc infra magis constabit. Potest itaque vnum absolutum alteri Physicè coniunctum replicari altero non replicato, quando nulla sequitur contradictio, vt in exemplo allato, quæ quidem non tollitur ob locorum diuersitatem, vt argumentum tacitè supponit, sed ob diuersitatem solam vnionum, quas habet animam cum capite, & cum pede.

194 Tertiò, non ex ratione formæ, vt sic, oritur vt replicato subiecto replicari debeat, quia formæ, à loco dependentes non replicantur; nec ex ratione formæ talis v.g. absolutæ quia non potest ostendi cur ex ratione absolutionis oriatur, quod necessariò debeat replicari replicato subiecto, licet ex illa oriatur, quod possit replicari.

Respon. id non oriri neque ex ratione formæ vt sic, neque ex ratione formæ absolutæ, vt sic, sed vt absolutæ à loco, & à loco independentis, vndè quamuis paternitas sit forma relatiua, quia tamen est independens à loco non enim denominat Paulum v.g. Patrem, quia in hoc, vel illo loco, sed absolutè, ac independenter à loco, ideò nequit replicari Paulus in pluribus locis, quin replicetur secum paternitas, alioquin contradictoria verificarentur de ipso, quæ per solam locorum diuersitatem tolli non posset; itaque ex ratione formæ sic absolutæ non solum infertur, quod possit replicari replicato subiecto, sed etiam quod necessariò replicari debeat ad euitandum contradictionem, quæ per solam locorum diuersitatem saluari non potest, sicut saluatur in non replicatione formarum à loco dependentium.

Quartò, anima rationalis est in vno loco vnita capiti, & in alio loco cum negatione vnionis ad caput, nec indè sequitur vlla contradictio; ergo potest subiectum esse vnitum formæ in vno loco, & in alio loco non esse vnitum ipsi absque contradictionem. Ad hanc rationem iam diximus disp. 11. Phys. q. 9. numer. 156. contradictionem tolli, non ob locorum diuersitatem, sed propter diuersas vniones, quas habet ad diuersas corporis partes.

Contra hanc solutionem instat Poncius nu. 97. ratione istarum diuersarum vnionum accidere potest, vt aliquid sit coniunctum cum eo, vt subest vni vnioni, quod non est coniunctum cum illa, vt subest alteri: ergo pariter corpus ratione diuersarum præsentiarum poterit habere aliquid coniunctum secum, vt subest vni præsentiæ, quod non sit coniunctum cum ipso, vt subest alteri: Deindè falsum est, quod diuersitas vnionum animæ sit ratio præcisa, cur habeat coniunctionem cum capite, & negationem coniunctionis cum pede: nam si omnes partes corporis ponerentur in eodem loco, haberet illas diuersas vniones, & tamen non esset verum de illo dicere, quod haberet vllibi negationem coniunctionis cum capite: vndè vt habeat hanc negationem necessariò requiritur, quod sit in diuersis locis, & hoc sufficit adhoc, vt absque contradictione possit habere coniunctionem in vno loco, & negationem coniunctionis in altero loco, quamuis non haberet diuersas vniones ad diuersa subiecta; Quod probat alio exemplo de Angelo, Angelus potest esse intimè præsens penetratiuè cum corpore Petri in loco Petri, & simul existere in alio loco absque illa intima præsentia ad Petrum, & hoc præcisè ex eo, quod habeat diuersas præsentias locales, seù vnam æquiualentem diuersis, ergo diuersitas præsentiæ localis sufficit, vt subiectum habeat formam, vt sub vna præsentia existit, & negationem eius, vt existit sub altera præsentia.

195 Ad primum concesso antecedente distinguitur consequens, potest habere corpus ratione diuersarum potentiarum aliquid coniunctum secum &c. Quod sit simul, aut posterius loco, ac ab eo dependens, conceditur consequentia; quod sit prius, ac independens à loco, qualis in proposito est animæ informatio, negatur consequentia. Ad aliud negatur assumptum cum eius probatione, nam etiam in eo casu, quod omnes partes corporis ponerentur in eodem loco, anima vt vnita cum pede haberet negationem coniunctionis cum capite, quandoquidem etiamsi pes, & caput essent in eodem loco compenetrata, adhuc verum est dicere, quod anima quatenus est in capite non est in pede, & quatenus est in pede, non est in capite, vndè adhuc in eo casu contradictio saluatur ratione diuersarum vnionum; Ex quo retorqueri potest argumentum ad probandum contradictionem illam non tolli per diuersitatem locorum, sed præcisè per diuersitatem vnionum, quandoquidem si pes, & caput in eodem loco ponantur, adhuc anima, vt in pede, habet negationem coniunctionis, seù vnionis cum capite, quamuis enim sit illi intimè præsens, quia supponuntur esse in eodem loco, tamen non est ei vnita per informationem; quatenus est in pede; ergo quod informet caput, vt est in capite, & non informet illud, vt est in pede, verificatur solum ratione diuersarum vnionum, quas adhuc in eodem loco retinet cum pede, & capite. Ad exemplum de Angelo conceditur antecedens, quia penetratio cum corpore Petri est forma dependens à loco, cum non importet, quam aliud coexistentiam Angeli in eodem spatio cum Petro: & distinguitur consequens; vt subiectum habeat formam, vt sub vna præsentia existit &c. à loco dependentem, conceditur; independentem, qualis est, de qua loquimur in proposito, negatur.

196 Quintò vrget exemplum de humanitate Christi, tanquam ab Arriaga non adduceretur quæ est intimè coniuncta Verbo, & in ipso subsistens, quæ tamen non reperitur vbicunque reperitur ipsum Verbum: ergò non est necessarium, vt vbicunque reperitur subiectum reperiatur ipsa forma etiam absoluta; & consequenter quamuis replicaretur subiectum, non debet, necessario replicari forma absoluta. Et quia ad hoc pariter argumentum diximus loco citato, num. 156. non valere paritatem de humanitate vnita Verbo, & forma vnita subiecto, quia forma vnitur subiecto totaliter, & adæquatè; & humanitas est vnita Verbo inadequatè ob eius illimitationem.

Contra rursus instat Poncius nu. 98. ideò humanitas non dicitur vniri Verbo adæquatè, sed inadæquatè, quia non sic vnitur ipsi, vt debeat esse vbicunque sit Verbum, sed si subiectum replicaretur absque replicatione formæ, etiam dici posset de forma, quod non vniretur subiecto illi adæquatè, sed inadæquatè; ergo falsò supponit Mastrius, quod forma vniatur subiecto adæquatè, sic vt non possit, inadæquatè vniri. Conf. quemadmodum Verbum est quid illimitatum quoad locum naturaliter; ita corpus quod poneretur in pluribus locis esset quid illimitatum quoad locum supernaturaliter, ergo quemadmodum, ex illimitatione Verbi potest fieri, quod humanitas non vniatur ipsi adæquatè: potest etiam fieri, quod accidens non vniatur subiecto existenti in diuersis locis, nisi inadæquatè: & hoc supposito posset forma esse coniuncta cum ipso, vt in vno, loco, quin coniungeretur cum ipso, vt in alio loco.

Resp. hoc pariter argumentum plus probare, quam velit arguens, nam probat, quod etiam ex natura rei, ac lege ordinaria replicato corpore non debeat Deus replicare formas absolutas in eisdem locis sicut ex natura rei non replicatur humanitas cum Verbo, estò sit ei intimè coniuncta; vndè, & arguens quoque tenetur ad argumenti solutionem; ad quod sufficit iam allata disp. 11. Phys. num. 156. si rectè intelligatur qualis sit illimitatio Verbi, quæ facit, vt sine vlla contradictione humanitas non sit vbicunque est Verbum, & adhuc vbicunque dicatur humanatum: hæc enim non est qualiscunque illimitatio localis, sed illimitatio localis independens, qualem nunquam acquirere potest corpus quantumcumque replicetur, cum supponat entitatiuam infinitatem in sic illimitato: neque nouum est, quod multa in diuinis verificari possint ratione infinitatis, quæ in creatis verificari nequeunt ex quo fit vt non valeat semper, & in quocunque casu paritatem assumere à diuinis ad creata; nam in diuinis v.g. verificantur identicè prædicationes in abstracto, vt quod diuina bonitas est diuina sapientia, quæ prædicationes non tenent in creatis; & in diuina essentia ratione suæ illimitationis stant simul relationes oppositæ producentis, & producti, quæ repugnant in eadem numero natura creata; & ratione suæ illimitationis actus liber diuinæ voluntatis absque additione nouæ entitatis potest, vel deperditione tendere, & non tendere ad extra, quod voluntati creatæ repugnat; sic ergo in proposito ex hoc, quòd humanitas vnita Verbo non sit vbicunque Verbum reperitur ob suam illimitationem absque contradictione non licet argumentum ad creata transferre, alioquin posset sic argui in alijs.

197 Vndè ad argumentum contrà priorem responsionem allatum concessa maiori, negatur minor, nam forma absoluta ità adæquatè vnitur subiecto, vt vbicunque illud replicetur, debeat, & forma secum replicari ad euitandam contradictionem quam tollere non potest pura illimitatio localis corporis replicati; Ad Conf. pariter concesso antecedente negatur consequentia ob rationem allatam, quia maior est illimitatio localis verbi ob eius immensitatem, ac infinitatem entitatiuam, quam sit illimitatio corporis replicati in plurib. locis: vnde illa sufficiens est, vt humanitas non sit vbicunque Verbum reperitur, & tamen vbicumque dicatur humanatum absque vlla contradictione; at sola replicatio, vel illimitatio localis corporis replicati non est sufficiens, vt albedo non sit vbi-

eumque corpus reperitur, & tamen vbicumque dicatur album: quia quantumcunque replicetur semper est finitum, & limitatum in entitate, nec vnquam dici potest immensum; atque ideò eius illimitatio sufficiens non est ad euitandam contradictionem.

Sextò, Arguit numero 93. calor productus hic in corpore, & in Indijs posito non replicatur absque vbi nouo Indico in ipso producto, quod vbi à solo Deo est producibile: sed Deus non tenetur necessariò illud producere; ergo potest calor non replicari; probatur minor, quia actio, qua produceretur, distinguitur realiter ab omnibus alijs actionibus, quę ibi reperiuntur; ergo non obstantibus, illis Deus potest non habere illam actionem; videtur enim necessarium, quod Deus possit abstinere à quacunque actione realiter distincta non obstante, quod sit altera actio.

Resp. Ex iam dictis disp. 15. Phys. q. 9. distinguendo minorem, non tenetur Deus necessariò illud vbi producere necessitate simpliciter, & absoluta, conceditur, necessitate secundum quid, & ex suppositione, negatur; nam ex vi prioris miracoli, quo replicauit corpus, tenetur etiam replicare accidentia eius absoluta, ne sequatur contradictio; & eodem modo ad probationem minoris, concesso antecedente, distinguendum, est consequens; Deus potest non habere illam actionem, simpliciter, & absolutè conceditur; ex suppositione, negatur, nec refert, quòd illa actio sit, realiter distincta ab alijs, nam actio quoque qua producitur similitudo realiter distinguitur ab actione, qua producuntur eius extrema, & tamen ex suppositione, quod Deus duo alba produxerit, tenetur etiam producere similitudinem ad illa necessariò consequentem; sicut etiam supposito, quod concursum præbuerit ad existentiam naturæ substantialis, tenetur concurrere quoque ad subsistentiam eam necessario consequentem, & producta quantitate tenetur necessariò concurrere ad figuram inde resultantem, vt dictum est disputat. 8. logic. quæstion. 3. propè finem; sic in sententia Poncij negantis grauitatem, & leuitatem esse accidentia distincta à forma grauium, & leuium, ex vi prioris miraculi, quo Deus corpus Christi adduxit, vel produxit (iuxta varias sententias) sub speciebus Sacramentalibus, tenetur etiam producere impulsum, quo illæ species feruntur deorsum, & tamen certum est hanc actionem esse ab illa priori realiter distincta.

198 Septimò, Tandem arguit numer. 101. si formæ absolutæ debent necessariò replicari propter necessariam connexionem cum subiecto, & quia alias sequeretur, quod subiectum haberet, & non haberet illas; ergo consequenter teneri deheret formas etiam respectiuas dependentes à loco habere replicari, quia & æquè vniuntur physicè subiecto, & æquè sequeretur contradictio illa, si non replicarentur; Nec refert, quod dependeant a loco determinato, nam dependentia illa non debet esse talis, vt non possint esse in alio loco; sed vt non determinent subiectum, nisi in ordine ad illum locum, & licet sint in alio loco, non tamen faciunt subiectum præsens in illo alio loco, sed in illo loco, a quo dicuntur dependere; Vnde licet respectu sectionis, à quo corpus hic positum habet sedere, poneretur simul cum eodem corpore in Indijs, non faceret illud corpus sedere in Indijs, & consequenter posset corpus illud non obstante illo respectu stare in Indijs, sicut enim si poneretur intellectio obiecti hic existentis in India, faceret intellectum intelligentem hoc obiectum, & non aliquod obiectum Indicum, quia ex natura sua determinatur ad hoc obiectum; ita sectio, qua corpus sedet hic, posita in Indijs faceret corpus sedere hic, & non in Indijs, quia ex natura sua ad hoc determinatur.

Respond. Negando consequentiam, & paritatem, quia ad formas respectiuas à loco dependentes non sequitur illa contradictio, cum tollatur ex diuersitate locorum, quod non euenit in formis absolutis. Et falsum omnino est, quod vbi, sessio, & aliæ huiusmodi formæ non pendeant à loco determinato, & monstrum in Phylosophia hactenus inauditum, quòd vbi Romanum v. g. possit in Indias a Deo transferri; & replicari; nam huiusmodi locales formæ censentur in omni schola huic, vel illi spatio essentialiter alligatæ, adeout ita implicet posse alio transferri, sicut spatium ipsum; Tum quia præsentia localis, vt colligitur ex definitione loci tradita 4. Physic. 41. fit per applicationem corporis ad locum, itaquod superficiem conuexa locati sit intra superficiem concauam corporis locantis, ac adeò inimè, & superficies illæ se Physicè tangant, sintque sibimet immediatæ; ergo repugnat omnino præsentiæ locali quod possit alio transferri, & quod vbi Romanum, si per impossibile in Indias transferretur, posset corpus ibi replicatum constituere Romæ præsente, vt inquit Poncius. Tum quia respectus extrinsecus adueniens, qualis est præsentia localis, petit extremorum approximationem, tanquam præuiam conditionem, vt insurgat, nec resultare potest inter extrema posita in quacunque distantia, & per hoc distinguitur à respectu intrinsecus adueniente, ergo repugnat vbi Romanum resultare, vel fundari in Petro, vt in Indijs existente.

199 Nec suffragatur exemplum, quod adducit de intellectione obiecti hic existentis, quæ replicata in Indijs in intellectu Petri, faceret eum intelligentem hoc præcisè obiectum, & non aliquod obiectum Indicum, quia ex natura sua ad hoc determinatur obiectum. Non enim valet paritas de intellectione, & præsentia locali, nam intellectio non dicit purum respectum, sed formam absolutam de genere qualitatis, & licet respectum tendentię, vel attingentię connotet ad hoc obiectum, quia tamen intellectio abstractiua indifferenter repręsentat obiectum, siue sit pręsens, siuè absens, abstrahit enim ab his conditionibus, ideò replicari potest cum Petro in Indijs, & ibi eum facere intelligentem hoc pręcisè obiectum, at sessio, siue pręsentia localis non est huiusmodi, non enim abstrahit ab hic, seu ab spatio, sed necessariò dicit intimam applicationem Petri ad hoc spatium, vel ad hanc superficiem ambientem; sed de actibus vitalibus abstractiuis, & intuitiuis quid sit in hac materiam dicendum, vide disputatione 11. Physicorum num. 154.

Post solutionem rationum Poncij, nunc videndum est, quomodo ipse benè occurrat rationibus Scoti, & nostris; itaque disputat. 15. citat. numer. 94. & 95. adducit quasdam Scoti auctoritates ex 4. distinct. 10. quęst. 2. & 4. quas ita explicare conatur, vt non videantur contra eius opinionem militare; sed rationem principalem, quam facit quęst. 4. K. ex contradictione deductam, adducit quidem num. 96. sed non sub nomine Scoti, eo quia solutio, quam affert ad illam, in terminis ibi à Doctore refellitur; vnde ne videretur in hac quæstione apertè contendere cum Doctore, non refert eam sub eius nomine, cum tamen hoc fuerit principale eius fundamentum; ratio itaque Doctoris ibidem est ista, quam latè defendimus disputat. 11. citat. numer. 144. corpus, in pluribus locis replicatum est idem numero, ergo quę ei conueniunt absolutè, ac independenter à loco, necessariò conuenire debent vbicunque ponatur, alioquin sequeretur contradictio, quod idem numero subiectum esset album, & non esset album, viuens, & non viuens; probat consequentiam Scotus, nam ista affirmatio, & negatio non posset dici inesse secundum diuersa puta secundum hoc, vbi, & illud, vel præsentiam hanc, & illam, quia sicut affirmatio ista non est nata inesse secundum vbi, ita negatio è conuerso; ex quo adhuc sic arctius vrget argumentum, de eodem secundum idem non sunt simpliciter vera contradictoria, & non oportet addere ad idem, quando illud prædicatum est absolutum, corpus si hic non habet absoluta, & ibi habet, hoc est idem, & simul, & secundum idem, duæ primæ conditiones parent, probatio tertiæ, quia nihil aliud est hic, & ibi, nisi vbi, & vbi, sed nec affirmatio absoluta, nec negatio inest secundum vbi, quod patet, quia posito quod corpus benè potest localiter moueri hic, & ibi non; pro tanto, quia insta insunt secundum vbi aliud, & aliud; tunc est fallacia consequentis arguendo sic, non mouetur hic, ergo non mouetur, licet teneat gratia materiæ, & similiter si idem haberet duas superficies, secundum vnam posset esse album, secundum aliam nigrum, & non esset contradictio, quia non inessent secundum idem, sed de absoluta affirmatione, & eius negatione, si insint eidem, in quo non sit differentia, nisi tantum respectuum, manifestum est, quod secundum idem inerunt, quia illi respectus non poterant esse ratio, secundum quam affirmatio, & negatio inesset, quia respectus esset naturaliter posterior absoluto.

200 Hæc est ratio Scoti, quam hic ex integro, & ad verbum transcribere placuit, vt iudicet prudens lector, an de Scoti mente concludat necessitatem replicationis formarum absolutarum ex quadam congruentia naturali, vt Poncius interpretatur, an de necessitate absoluta, & an Poncius eam benè soluat, & absque violentia Scoticæ, intentionis: Respondet itaque numer. 94. negando sequelam, nam si subiectum habeat formam in vno loco, quamuis non habeat illam in alio loco, absolutè, & simpliciter dici debet de illo, quod habeat illam formam; & non potest dici de ipso absolutè, & simpliciter, quod non habeat illam, quamuis possit dici de ipso, quod non habeat ipsam in tali loco; habere autem formam absolutè, & simpliciter, & non habere illam in aliquo particulari loco non est contradictio, nec habere ipsam in vno loco, & non habere ipsam in alio loco. Confirmat hanc solutionem ad hominem, quia Aduersarij (inquit) concedunt corpus in vno loco habere vbi, quod non habet in alio, nec tamen admittent inde sequi contradictionem; ergo habere formam in vno loco, & non habere ipsam in alio loco non est contradictio; ita Poncius occurrit Scoticæ rationi, quæ est communis responsio Arriagæ Auersæ, & Amici, Ouiedi, & aliorum recentiorum.

Sed euidenter ostendamus hanc solutionem, directè militare contra doctrinam Scoti in sua ratione contentam, deinde non benè illi satisfacere, & quidem quod præfatæ doctrinæ refragetur, satis constat rationem allatam consideranti, vbi Scotus duo dicit: primum est, quod in formis absolutis contradictio tolli nequit per diuersitatem locorum, nam talis affirmatio, & negatio non potest dici inesse secundum diuersa vbi, vel præsentiam hanc, & illam; huius oppositum asserit Poncius in sua responsione, dum inquit habere formam absolutam in vno loco, & non habere ipsam in alio loco, non esse contradictionem. Alterum est, quod in formis à loco dependentibus, vt sunt motus, vel quies, benè potest tolli contradictio per diuersitatem locorum, non tamen in formis absolutis à loco independentibus, quia illi respectus diuersarum præsentiarum non possunt esse ratio, secundum quam affirmatio, vel negatio inesset; Sed huius quoque oppositum docet Poncius in illa confirmatione, vbi contendit, quod sicut in formis à loco independentibus tollitur contradictio per locorum diuersitatem, ita quoque sit discurrendum in

formis

formis absolutis à loco indepedentibus, ecce quam adamussim ad mentem Scoti defendat Poncius hanc suam conclusionem cum recentioribus.

201 Quod verò præfata solutio vim argumenti Scotici non euacuet, satis ostendimus disp. 11. Physic. quæst. 9. citat. n. 144. & sicut Poncius in append. pag. 202. n. 171. miratur nos non adduxisse ibi sua fundamenta, impugnationes, & replicas ad nostras responsiones; ita pariter miramur nos quoque cur ipse non adduxerit impugnationes, quas ibi vrgemus contra hanc suam responsionem, quæ est communis inter Recentiores, nu. 145. & 146. easque non soluerit, cum conuincenter illam responsionem dirimant, consistunt autem in hoc, quod illa contradictoria nequeunt de Petro Romæ v. g. & Venetijs replicato verificari ratione diuersorum locorum, ac præsentiarum, quia nulla illarum est ratio, cur Petro conueniat talis affirmatio, & negatio, quod sit albus, & quod non sit albus, sciens, & non sciens, sicut euenit in formis à loco dependentibus, quamuis enim vbi Romanum aliquo modo possit esse ratio, cur dicatur albus, vel sciens Romæ, tamen non est ratio, cur dicitur albus, vel sciens absolutè loquendo, nam tam benè esset sciens si à Roma discederet, ac sibi præsens permaneret, cum ergo ex diuersitate locorum talis contradictio tolli nequeat, opus erit replicare huiusmodi formas à loco independentes, vbicunque ponatur Petrus.

Conf. non magis dependenter à loco verificatur de Petro, quod sit Philosophus, vel Theologus, quam quod sit Pater, vel similis; sed diuersitas locorum tollere non potest contradictionem, quæ sequeretur in casu, quod replicaretur Petrus sine paternitate, vel similitudine; ergo idem dicendum de illis accidentibus absolutis; maior patet, quia quo formæ sunt magis absolutæ, minus à loco dependent, probatur minor, quia in eo, casu impertinens esset velle saluare hanc contradictionem, quod Petrus sit pater & non sit pater ob locorum diuersitatem, quia non est Pater Pauli v. g. eo quod sit Romæ, vel Venetijs, sed independenter ab illis. Nec dicas paternitatem necessario replicari debere cum Petro, eo quia non habet propriam præsentialitatem, vt accidentia absoluta; quia argumentum non vrget ex hoc capite, sed vrget ex paritate contradictionis, quæ sicut in eo casu, siue sit possibilis, siue non; minimè tolleretur per locorum diuersitatem, ita neq. in illis accidentibus absolutis, quandoquidem affirmationes, & negationes tam illarum, quam illarum formarum de Petro verificantur omnino independenter à loco.

202 Neq. verum est, quod ait Poncius in responsione, quod si subiectum habet formam in vno loco, quam non habet in alijs, absolutè, & simpliciter debet dici de illo, quod habeat illam formam; imò hæc esset fallacia à secundum quid ad simpliciter, sicut enim cum dicitur, Ethiops est albus secundum dentes, ergo est albus, Consequentia non tenet, quia arguitur à minus amplo ad magis amplum, & à toto determinato per aliquam particulam diminuentem ad seipsum simpliciter dictum, sic in proposito supposito, quod Petrus sit replicatus in pluribus locis, & Romæ tantum habeat albedinem, non valet arguere Petrus tantum Romæ est albus: ergo est simpliciter, & absolutè albus, quia arguitur à minus amplo ad magis amplum, & à particula diminuente, vel saltem nimis restringente; Confirmatur, quia hæc propositio absolutè prolata, Petrus est albus, & doctus, quantum est ex natura sua ampliatur ad omnem locum, in quo potest esse successiuè naturaliter, cum illi conueniant huiusmodi formæ omnino independenter à loco; ergo pariter ampliatur ad omnem locum simul, in quibus esse potest supernaturaliter, atq. ideò ex hypothesi, quod sit simul in pluribus locis, sed in vno tantum habeat formam absolutam, non valet arguere, in hoc tantum loco Petrus est albus ergo est absolutè, & simpliciter albus, sed est fallacia à secundum quid ad simpliciter, quod si valet hæc argumentatio, valeret etiam ista. Ethiops est albus in hac tantum parte, scilicet in dentibus, ergo est absolutè, & simpliciter albus, quod tamen negant Dialectici passim.

Hinc igitur satis liquet, quàm fallax sit solutio Poncij ad Scoticum argumentum: confirmatio verò, quam vrget ad hominem, de formis à loco dependentibus, nihil etiam valet, quia in illis benè saluatur contradictio per diuersitatem locorum, vt notat Scotus in argumento, & 4. distinct. 10. qu. 2. litt. S. in fine quæstionis, & 2. dist. 2. quæst. 7. ad 4. princ. at non ita saluatur in formis à loco independentibus, vt sæpius repetitum est ad nauseam vsque. Aliam quoque ibidem addit confirmationem ab exemplo de anima, & humanitate verbi deductam, cui supra satisfactum est, & hæc sunt, quæ in hoc loco dicenda occurrebant ad satisfaciendum P. Poncio adeò enixè petenti suarum impugnationum, & replicarum solutiones, quas tamen nimis confidenter appellat suas, quia passim apud omnes Recentiores habentur, illa dumtaxat speculatione excepta, quod præsentiæ locales non sint adeò spatio locali determinato, addictæ, quin alio transferri possint, & replicari, nam re vera nullum tale portentum inuenitur, nec apud veteres, nec Recentiores.

203 Verum quia Ouuiedo controu. 15. Physic. puncto 10. n. 18. hanc ipse quoque rationem appellat frigidam adhuc discutiendum est, an re vera hæc ratio frigeat, vel potius eius responsio, respondet itaque corpus esse album, & non esse album esse independens à loco, esse tamen album Matriti, aut Toleti non esse independenter à loco, quia esse album Matriti dicit formaliter albedinem, & præsentiam, ex vi cuius Matriti constituitur, & esse album Toleti formaliter dicit præsentiam albedinis.

Sed hæc solutio quoque confutata est disput. 11. Physic. qu. 9. num. 145. 146. quandoquidem falsum omnino est corpus esse album Toleti per solam albedinis præsentiam, non enim corpus denominatur album ex sola albedinis præsentia, sed ab eius vnione informatiua, si enim esset intimè præsens corpori, & non ei inhæreret, nunquam diceretur album, cum ergo vnio informatiua à quolibet determinato loco præscindat, nam indifferenter esse potest vnita corpori, siue Matriti existenti, siue Toleti, planè ex tali locorum diuersitate tolli nequit contradictio, quod sit Matriti album, & non Toleti, quia huiusmodi præsentiæ non sunt ratio, cur in vno loco corpori conueniat affirmatio albedinis, & in alio negatio, & in hoc consistit vis argumenti, quam Aduersarij percipere nolunt.

Quod adhuc confirmatur eam magis declarando, & interim soluendo fundamentum Ouuiedi, à quo petimus, quomodo Deus Petrum Matriti existentem cum albedine replicaret Toleti sine albedine, respondet n. 17. hoc pacto fieri, quia albedo habet præsentiam distinctam à præsentia corporis; potest ergo replicare corpus Toleti per aliam præsentiam superadditam non replicando aliam præsentiam in albedine, quo casu corpus erit album Matriti, & non erit album Toleti, quia non esse album Toleti nihil aliud est, quam albedinem non habere præsentiam Toleti, & ita corpus non erit album Toleti, non quia corpus absolutè albedinem non habeat, sed quia non habet albedinem præsentem Toleti. Sed contra, quia corpus non denominatur album ex sola præsentia albedinis, sed ab eius vnione informatiua, vt dictum est, & negari nequit; ergo si corpus non est album Toleti, id erit, quia ibi non habet vnitam albedinem; sed si non habet vnitam albedinem Toleti, nec etiam habebit eam vnitam Matriti, ergo nec hic, nec ibi erit album, minor sub illata probatur, quia est eadem prorsus vnio, quam habet albedo cum corpore Matriti, & quam etiam haberet Toleti, cum sint eadem prorsus extrema; ergo deficiente vnione Toleti, deficiet quoque Matriti, & sic nec hic, nec ibi album erit.

204 Dices non esse corpus album Toleti non ob defectum vnionis albedinis cum corpore, sed ob defectum præsentiæ albedinis. Contra, nam probatum est, corpus non dici album per solam albedinis præsentiam; ergo pariter non amittit talem denominationem ex solo defectu præsentiæ albedinis, nam in causis præcisis, sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis. Dices ideò non esse album Toleti; quia ibi non est replicata vnio albedinis cum corpore, vnde non solum deficit præsentia albedinis, sed etiam vnionis. Contra, quia modus vnionis non habet distinctam præsentiam à suo subiecto etiam in sententia ipsius Ouuiedi; ergo si albedo non denominat corpus album Matriti, id nequit esse ob defectum præsentiæ vnionis in tali loco, sed absolutè per defectionem ipsius vnionis, vt fusius deductum est disp. 11. Phys. q. 9. cit.

Ratio tandem a priori, cur nequeat saluari contradictio, quod corpus sit album Matriti, & non sit album Toleti per diuersas illas præsentias, ista videtur, quia præsentia albedinis Matritana non est ratio, cur corpus sit album Matriti, vt putant Arriaga, & Ouuiedo, seu præcisè est ratio, cur albedo sit Matriti, vnde nequit denominare formaliter corpus album Matriti, sed tantum concomitanter, & specificatiuè, quatenus scilicet præsentem constituit Matriti albedinem, quæ informat corpus ibi existens, vnde cum non sit ratio formalis, quare corpus sit album Matriti, neq. negatio præsentiæ albedinis Toleti sit ratio formalis, cur corpus non sit album Toleti, nequit saluari contradictio per diuersas illas præsentias, quia independenter ab illis conuenit corpori vnio albedinis cum ipso, vel negatio talis vnionis, ex quo tandem fit, quod valeat illa consequentia, si benè ponderetur, corpus est album Matriti, & non est album Toleti, ergo absolutè corpus est album, & non est album, neque hoc est arguere à minus amplo ad magis amplum, seu à secundum quid ad simpliciter, vt inquit Ouuiedo, quandoquidem diuersæ illæ præsentiæ non sunt rationes, per quas Petro conueniat Matriti esse album, & Toleti non esse album, quia præsentia albedinis formaliter solùm constituit albedinem Matriti præsentem; non autem facit formaliter Petrum ibi album, sed est formaliter albus per albedinem sibi inhærentem, & quia albedo informat Petrum Matriti existentem, concomitanter solum dicitur facere Petrum Matriti album, & merè per accidens, quatenus merè accidit, quod Petrum informet tali loco existentem, nam æquè benè informaret in quocunque alio loco, cum ex sua natura præscindat à quocunque determinato loco quantum spectat ad munus informandi, ac denominandi Petrum album.

De Elementorum Generatione.

Post generationem substantialem, vt sic in communi consideratam, de mutua elementorum generatione pertractamus, vt hinc deinceps ad mixtorum generationem, quorum hic vt principia considerantur elementa ipsa gradum faciamus, vt iampridem diximus in q. Proh. ad hos libros, de sola verò elementorum generatione disputatio hæc pertractabit, quia de qualitatibus alteratiuis elementorum egimus iam disp. 1. de motibus autem, alijsque ad elementa spectantibus in lib. de Cælo disseruimus, vnde breuibus rem expediemus.

QVÆSTIO II.

An Elementa sint generabilia, & corruptibilia.

1 QVamplurimi ex veteribus ante Aristot. quorum dux fuit Empedocles, quatuor elementa posuerunt ingenerabilia, & incorruptibilia substantialiter, licet secundùm qualitates alterabilia, vnde materiam primam ab elementis non distinxerunt, sed esse ipsamet quatuor elementa dixerunt, quæ ad compositionem mixtorum tanquam subiectum receptiuum formarum concurrunt, qua ratione omnem compositionem ex materia, & forma negarunt ab elementis, & in mixtis formaliter remanere secundum proprias entitates asseruerunt, de ratione enim materiæ est, vt in composito permaneat, & inexistat. Hanc opinionem licet iamdiu à schola præsertim peripatetica exulet, non desunt tamen ex recentioribus, qui probabilissimam, imò rationi, & experientiæ valdè consonam iudicent; ita Gomesius Petiera in Antoniana Margarita apud Arriag. disp. 2. Phys. sect. 1. & Scribonius lib. 1. Phys. n. 125. & seq. Franciscus Patritius to. 4. discuss. lib. 3. à medio, Lessius lib. 3. de Numine n. 16. & 21. lib. 3. de Summo bono n. 56. Scipio Capitius lib. 2. de Princ. rerum fol. 105. quos citat, & sequitur Camerarius in suis disp. Philosoph. p. 2. qu. 1. vbi etiam aliquos Patres refert, scilicet Athenaguram in apologia pro Christianis, quæ habetur to. 1. Bybliothecæ Sanctorum Patrum pag. 601. & 612. Ansel. in Mon. c. 6. Anastasium Sinaitam lib. 1. in Exameron, & Iustinum Martirem in lib. Reprehensionis decretorum Aristot.

2 Dicendum est tamen cum communi Theologorum, & Philosophorum placito, elementa esse generabilia, & corruptibilia, non tantum secundum partes, sed etiam secundum totum, licet quoad actualem corruptionem solum secundum partes corrumpantur, & generentur, ita sepissimè Doctor, sed ex professo in 2. d. 15. Prima pars, quod sint generabilia, & corruptibilia, non nisi exemplis probari potest, ex quibus postea licet inferre non esse elementa simplicia corpora omni substantiali compositione ex materia, & forma carentia, sicut nos in sentent. Aristot. ponimus cęlum, nec esse materiam primam, sed ex illa constantia tanquam ex communi subiecto (nisi vellent creationem, & annihilationem admittere, quod non est philosophicè dictum) probatur igitur elementa generari, & corrumpi, maximè exemplo ignis, nam quotidie videmus ignem corrumpi, & in aerem transire, flamma enim candelæ ad aliquod tantum spatium lucet, & postea in aerem conuertitur, idem de alijs flammis conspicitur. Dices, ignem non amplius apparere, non quia in aerem versus sit, sed quia paulatim ita rarus efficitur, vt amplius non appareat, etiamsi in aere adhuc persistat; quod patet experientia, nam si quis supra candelam etiam eo loco, vbi ignis non apparet, chartam extendat, illa concipiet flammam, vel etiam volitabit sursum tendens, quæ duo signa sunt manifesta, ibi aliud præter aerem existere.

3 Sed effugium hoc vanum esse comprobatur, quia si ignis non destrueretur in aerem, certè si in cubiculo vndique clauso aliqua adesset flamma non exiguæ magnitudinis, non post multum temporis tota aula esset igne plena, & consequenter vestes, arcæ, & omnia ibi existentia comburerentur, nec ibi respirari posset; imò daretur aeris, & ignis penetratio, vel si condensarentur, iam ignis conspici deberet. Similiter igni conceptus in cucurbitolis, si non extingueretur, & in aerem densiorem igne non conuerteretur, duo sequerentur contra experientiam ipsam, primò, quod caro non deberet intumescere ad replendum vacuum, quia per aduersarios, ideò ignis ille amplius non apparet, quia rarior euadit, & consequenter maiorem occuparet locum; secundum quod caro illa, si diutius cucurbitula applicata illi maneat, deberet comburi nam ignis ille foras non euaporauit, sed inclusus permaneret in cucurbitulis, & quamuis sit rarior, & raritas aliqualiter minuat actiuitatem agentis, hoc tamen compensatur ex propinquitate, & approximationis diuturnitate, si enim ignis in sua raritate existens nullatenus posset agere, certè nunquam posset concurrere ad mixtionem refrangendo qualitates contrarias elementorum. Nec instantia de charta aliquid valet, nam concedimus propè flammam chartam comburi, quia non implicat ignem agere in distans, vel quia verè ibi adsint exhalatione igneæ, non tamen ex hoc licet inferre nunquam flammam corrumpi, aliter semper charta combureretur in quacunque distantia.

4 Aliud experimentum est, quod si in vas aquæ plenum ferrum candens, vel titio immergitur, statim ignis extinguitur, non enim amplius conspicitur in ferro, vel titione, non permanet in aqua, hanc enim naturaliter refugit, non euaporat ex aqua, quia si vas illud esset è superiori parte occlusum iam non posset euaporare, & tamen ferrum non amplius ignitum appareret, vel si in orificio, è quo totus ignis exhalare deberet, apponeretur stuppa, vel similis esca, accenderetur, quod est falsum. Tertiò videmus quædam corpora mixta ferè tota in ignem transire, vt stuppam, oleum, puluerem tormentarium, sulphur, & similia; non est autem verisimile, in illis corporibus tantum ignem præextitisse, vt asserit Camer. quia tantus ignis valde excederet alia elementa in illis mixtis inclusa, cum tota ferè hæc mixta resoluantur in ignem, & consequenter non posset ab alijs elementis detineri, qui sursum euolaret, & mixtionem illam dissolueret; Neque dicas detineri à forma mixti, nam hæc forma nequit cohibere ignem, quin agat, si valde excedit alia, & multum prædominatur, aliter nunquam mixtum illud corrumperetur. Nec valet, quod ibi elementa sint in esse refracto quoad qualitates. Tum quia quandoque hæc mixta maximè calefiunt, itaut ferè intendatur calor vsque ad septimum gradum, vt est oleum feruens, qui excessu si ignis in illis lateret, deberet excitari ad agendum, & per consequens ad dissoluendam mixtionem, certè maior est calor in oleo feruente, quam calor in carne putrescente à calore ambientis productus, sed iste est causa putrefactionis carnis, & dissolutionis in elementa, vt dicemus disp. seq. q. vlt. eo quia intendendo calorem in carne; destruit proportionem, & simetriam primarum qualitatum, ex quo deinde sequitur corruptio mixti, & putrefactio, ergo multò magis calor in oleo feruente deberet proportionem elementorum destruere, ignemque qui sopitus, & veluti dormiens ponitur in oleo, excitare ad pugnam, & victoriam erga cætera elementa iam ab excessu illo caloris valde debilitata. Si igitur ignis iste non præfuit in illis mixtis; ergo de nouo generatur, ergo etiam alia elementa possunt generari, & corrumpi, non enim est maior ratio de vno, quàm de altero. Quod amplius probabitur qu. seq. dum ostendetur elementa ad inuicem transmutari, & disp. seq. q. 3. dum demonstrabitur elementa formaliter in mixto non permanere, sed virtualiter, nam si in generatione mixtorum elementa non manent, ergo corrumpuntur.

Secunda pars, quòd actu corrumpantur solùm secundum partes, prob. quia sunt inter se adeò proportionata quoad actionem, & resistentiam, & eorum vires adeò æquilibratæ moderante Cælo peculiaribus influentijs eorum actiones, vt nequeat naturaliter vnum totaliter aliud in se conuertere, vt notauit Doctor 4. dist. 49. quæst. 13. infra B. tum quia destrueretur ordo vniuersi præfixus ab agente supremo, quod possibile non est viribus naturæ, quia vt docet Scot. 2. distinct. 2. quæst. 12. C. ordo præfixus à superiori agente videtur necessarius vnicumque agenti inferiori. Tum quia si esset elementum rarius, quod in seipsum conuerteret densius, ab hoc spatio sublunari capi non possent; si verò densius in se conuerteret rarius, iam daretur vacuum naturaliter, quia minorem locum occuparent.

5 In oppos. arguit Camer. elementa actu neque secundum totum, neque secundùm partes corrumpantur; ergo non sunt corruptibilia, sed incorruptibilia, conseq. patet, quia talis potentia deberet quandoque ad actum reduci; antec. prob. experimentis, & ratione, nam primò vt aer in se conuertat ignem, debet remittere calorem ignis, quod non posset efficere, si aer non habet calorem cum frigore mixtum, vt est probabilis sententia, si dicas infrigidari ab extrinseco; ergo in esse puro existens non posset ignem corrumpere. Deinde quomodo ignis in se conuertet aerem, nequit enim per suam siccitatem, quæ est minimæ actiuitatis, corrumpere humiditatem aeris, neque per calorem, quia calor non opponitur humiditati, imò est cum illa compossibilis, vt patet in aqua calida. Tum 3. formæ elementorum non consistunt cum qualitatibus in esse remisso, quòd speciatim asseritur de forma ignis, ergo si aqua introduxit tres gradus frigoris in ignem, iam forma ignis corrumpitur, nec potest introduci forma aquæ, quia non est summa frigiditas, quæ requiritur ad introductionem formæ aquæ, ergo materia esset sine forma. Tum 4. vt aliquid in ignem vertatur, debet esse viscosum, quia ignis eget pabulo, elementa pura non sunt viscosa. Tum 5. si ampulla vitrea aere plena benè obturata in aqua

ponatur,

ponatur, quantumuis per mille annos ibi existeret, & valde frigesieret, nunquam tamen in aquam, nec secundum minimam partem, verteretur. Tum 6. aqua est tenacissimæ naturæ, vnde si dum ebullit, diligenter exciperetur vapor distillatorio vase, tantum aquæ exciperetur, quantum ex olla euanuit, ergo ab igne aqua solum in vaporem conuertitur, qui est substantialiter aqua, non destruitur. Tum 7. cineres, qui sunt essentialiter terra, non possunt ab igne corrumpi, vnde licet stipula vel stuppa comburatur, experimur semper aliquod terrestre vel aqueum permanere, ergo si ab agente tam vehementi, qualis est ignis, corrumpi non possunt, nec ab vllo alio agente corrumpentur. Ex quibus deinde colligit Camer. elementa non differre a materia prima, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, si esset aliqua necessitas huius distinctionis, maximè esset corruptibilitas elementorum, quæ est medium, quo Philosophi necessitatem ostendunt materiæ primæ, ergo si sunt incorruptibilia, hæc ratio in ipsis non vrget, & quoniam elementa in omnibus mixtis formaliter repetiuntur (quod probat authoritate, & ratione) idcircò asserendum est materiam primam adæquatè aliud non esse, quam ipsa elementa collectiuè accepta, inadæquatè verò quodlibet elementum seorsim acceptum; hinc Arist. 5. Meth. c. 3. eadem definitione definiuit materiam primam, & elementa.

6 Respond. neg. 2. partem anteced. quod secundum partem non corrumpantur, & ad primam probat. dicemus quæst. seq. num. 86. Ad 2. dicimus posse ignem per siccitatem aerem corrumpere, quia licet siccitas sit minimæ actiuitatis, humiditas tamen est minoris resistentiæ, vt dicimus disputat. 1. quæst. 4. potest etiam calor saltem indirectè, & per accidens agere in humiditatem, vt explicuimus disputat. 1. num. 7. tum quia maximus calor, vt est igneus, non est cum humiditate compossibilis. Ad 3. negat. assumptum in esse naturali loquendo, & via corruptionis, vt enim sæpius dicemus in sequentibus, potest forma aquæ stare cum minima frigiditate, sed violenter, sic forma ignis; verum est tamen, quòd minorem remissionem propriarum qualitatum admittit forma ignis, quam aliæ formæ elementares. Ad 4. negatur etiam assumptum, sufficit enim quòd sit calefactibile, & desiccabile; cur autem ignis in propria sphæra non egeat pabulo, & alimento, vt ignis noster, diximus disputat. 4. de Cœlo num. 17. Ad 5. concedimus in illo casu nunquam aerem in aquam verti, quia iam deberet vacuum admitti, eo quia aer condensari deberet, ex hoc tamen non est vniuersaliter inferendum nunquam aerem in aquam transmutari, vt ostendemus num. 8. Ad 6. negamus totam aquam de nouo recipi, sed tantum in maiori parte; non destruitur autem totaliter, quia vapor ille sursum tendendo recedit ab igne, & nisi à frigore superueniente condensetur, in aerem resoluitur, vt communiter euenit de vaporibus etiam in nubes congregatis, si enim propter subtilitatem, & remissiorem humiditatem nubes illæ in pluuiam non resoluuntur, euanescunt, quod est signum conuersionis in aerem. Ad 7. negamus cineres esse terram substantialiter, nam diuersorum mixtorum cineres diuersas habent virtutes, & proprietates, imò ferè easdem cum illis mixtis; neque ex hoc, quod ab igne non destruantur, arguere debemus incorruptibilitatem omnimodam aliter adamas, & linum quoddam, quo antiqui vtebantur in combustione cadauerum, quia igne non consumuntur, essent incorruptibilia; idem etiam dici posset de lapide Amianto, de lapide Asbesto, & alijs, quæ ignem semel conceptum diutissime retinent, vt referunt Authores, quamuis igitur non possint immediatè in ignem conuerti, negamus tamen nullatenus posse corrumpi, per applicationem enim variorum agentium, & aliarum rerum mistionem possent ita alterari, vt corrumpantur quamuis non ita frequenter hoc sit experientia compertum. Hinc falsum omninò esse colligitur corollarium illud, quod materia prima non sit realiter ab elementis distincta, tum propter corruptibilitatem elementorum; tum quia forma substantialis medijs accidentibus materiæ vniretur, non immediatè, quod esse falsum ostendimus disputat. 5. Physicor. quæst. 8. articul. 1. quomodo autem intelligenda sit definitio materiæ assignata ab Aristot. 5. Meth. dicemus disputat. sequ. nu. 29.

QVÆSTIO II.

An quodlibet elementum ex quolibet alio elemento generari possit, & quomodo.

7 SVpposito cum communi sententia generabilia esse corruptibilia, quærimus modò, an possint inuicem transmutari. Negant aliqui absolutè posse vnum elementum in aliud immediatè conuerti, & volunt opus esse, vt prius in mixtum aliquod conuertatur, quod postea resoluatur in aliud elementum, ita præsertim ex recentioribus Ares. 2. de Generat. quæst. 15. Arriag. disputat. 4. de generat. sect. 6. vbi solum conuersionem mutuam inter aerem & aquam admittere videtur, & hanc ipsam, addit Ares. fieri non virtute vnius elementi aliud in seipsum conuertentis, sed virtute alicuius extrinseci agentis. Alij distinguunt de elementis simbolis, ac dissimbolis, quæ scilicet in vna, vel in nulla prorsus qualitate conueniunt, & inter illa solum conuersionem admittunt immediatam, in cæteris verò, vt sunt ignis, & aqua, aer, & terra, negant, & inquiunt, prius debere elementum conuerti in mixtum medium imperfectum participans vtriusque naturam, qualis ponitur exhalatio inter ignem, & terram, vapor inter aerem, & aquam vel in aliud simbolum elementum, vt postea in dissimbolum transeat; ita Soto 4. Phisicor. q. 2. articul. 1. Valles. ibid. cap. 5. & Rubius 2. de Generat. cap. 6. tractat. de element. Generat. quæst. 1. Alij tandem vniuersaliter admittunt mutuam transmutationem inter omnia, & singula elementa, siue simbola sint, siue dissimbola, ita Marsil. 2. de Gener. quæst. 9. Saxon. quæst. 7. Conimb. cap. 4. quæst. 1. articul. 2. Auersa quæst. 1. sect. 10. Hurtad. disput. 6. de Gener. sect. 7. Tolet. quæst. 8. Bannes quæst. vn. Complut. disp. 18. q. 1. & est communis Interpretum Aristot. Sententia quam luculenter declarat Angest. lib. 2. de For. propriet. prop. 7. dub. 5.

8 Dicendum est cum communiori sententia, posse ex quolibet elemento aliud quodcunque generari immediatè, siue sint simbola, siue dissimbola; Est Arist. apertè 2. de Gen. 24. & sequentibus, vnde ait, *vniuersaliter quidem manifestum est; quod omne ex omni generari natum est*; quod autem intelligat de omnibus elementis tam simbolis, quam dissimbolis, constat ex eo, quod hoc inductione probat etiam in dissimbolis; & demum, quòd loquatur de immediata transmutatione, conuincitur ex ratione, quam adducit, vt mox perpendimus, & ex ipsomet contextu; & quidem de transmutatione mediata nulla extabat dubitatio; sic enim etiam quodlibet mixtum quantumcumque perfectum potest fieri ex quolibet, & tamen non dicimus hominem fieri ex lapide; sed de immediata tantum poterat esse dubium; consentit Doctor 4. d. 43. q. 3. B. & F. vbi inter omnia, & singula elementa concedit mutuam transmutationem immediatam, & alibi sæpè, & hoc ipsum colligitur ex loco supr. cit. 4. d. 49. q. 13.

Primò itaq; probatur de elementis simbolis, nam passim videmus aerem in ignem, & è conuerso transmutari, vt patet cum ex reflexione radiorum, aut silicis, & chalybis attritu accenditur aer, aerem in aquam conuerti, vt in subterraneis locis, aquam etiam in aerem, terram in aquam, & aquam in terram conuerti, patet præcipue in fluminibus, & tandem terram in ignem, nam exhalationes, quæ secundum veriorem, & communiorem à terra essentialiter non differunt, facillimè accenduntur, vt constat de impressionibus igneis in sublimi apparentibus, & in montibus ignem euomentibus verisimile est admitti debere aliquam conuersionem terræ in ignem, licet pabulum principale illius ignis sit vena aliqua sulphurea, vel quidpiam simile; quod verò ignis in terram conuertatur, probari potest casu, quo modicus ignis terra operiatur, nam tunc extinguitur, & materia illa nequit esse sine forma substantiali, ergo alia forma accessit, non videtur autem posse esse formam aeris, & aquæ, quia terra non habet in sua virtute formas illas; tum quia si agens corrumpens ignem est terra inducendo proprias dispositiones, nequit postea introducere aliam formam, nisi quæ petit dispositiones illas, talis autem est forma terræ.

9 Secundò probatur idipsum de dissimbolis pariter experimento, nam si in fornacem gutta aquæ inijciatur, percontamur in quodnam conuertatur, vel enim conuertitur in aerem, vel in aliquod mixtum scilicet fumum, vel in ignem immediatè; non primum, nec secundum, quia ignis, vt ignis est agens vniuocum, & nequit producere nisi ignem, ergo nequit producere formam aeris, vel mixti. Dices hoc esse ab agente vniuersali. Contra, dispositiones introductæ ab igne non sunt dispositiones alicuius mixti, vel aeris, sed ignis, ergo agens vniuersale potius coagit ad formam ignis, quam ad aliam formam. Respondent in tali casu per accidens introduci ab igne dispositiones pro forma mixti, paulatim enim remittitur frigiditas, & humiditas aquæ per introductionem caloris, & siccitatis antea, quam perueniatur ad calorem, vt octo destruendo totam frigiditatem, quia non transitur ab extremo ad extremum, nisi per medium; in quo miscentur omnes quatuor qualitates, generabitur mixtum, antequam transeatur ad contrarium elementum, quia omnes illæ qualitates sic remissæ, & attemperatæ deseruiunt ad tale mixtum v. g. fumum. Contra, tum quia in casu posito tanta est actiuitas ignis circa illam aquæ guttulam, quod fortiorem imprimit qualitatem, quam requiratur ad temperamentum mixti; tum quia etiamsi paulatim remittantur qualitates vnius elementi per introductionem oppositarum alterius, non propterea opus est, quod statim corrumpatur, & generetur mistum, optimè notat August. cit. quia cum tali remissione potest adhuc propriam formam retinere, licet non in statu naturali; sed violento, & in via ad corruptionem, quod satis constat in aqua, quæ adhuc retinet formam elementi, etiamsi nimis calefiat, ergo adhuc illæ qualitates sic remissæ, & attemperatæ non erunt sufficientes dispositiones pro forma mixti, quia non ex quocunq; qualitatum concursu, vel temperamento generatur mixtum, sed ex tali, quod habeat modum permanentis, non autem merè transeuntis ad aliud elementum, quia non solum primæ qualitates sunt dispositiones, sed etiam grauitas, & leuitas, at leuitas, quam acquirit in casu posito gutta illa aquæ, est leuitas ignis, non aeris, quia ab igne producitur, & vna specie distinguitur ab altera, vt diximus disp. 3. de Cælo q. 1. ergo, &c.

10 Tertiò probatur ratione ipsius Arist. quæ vt diximus, concludit tam de elementis simbolis, quam de dissimbolis, omnia, & singula elementa sunt adinuicem contraria, & actiua ratione suarum qualitatum, potest ergo vnumquodq; agere in aliud, & in eo producere

ducere suas qualitates, ac consequenter propriam formam, quæ immediatè appellatur forma alterius elementi. Resp. Arriag. neg. conseq. licet enim quodvis elementum operetur in aliud, cum hoc tamen stat, vt antequam in illud dispositiones requisitas ad propriam formam introducat inducat, alias contrarias quidem elemento, in quo agit, & sufficientes ad aliam formam distinctam, non tamen ad ipsam elementi operantis, vt v.g. ignis antequam introducat in passo septimum gradum caloris ad formam ignis requisitum, introducit quartum, & quintum, qui sufficit ad debellandum contrarium elementum, non tamen ad introducendum ignem. Hæc solutio non valet, quia vt dicebamus cum Angell. elementa non ita suas sibi determinant qualitates, vt statim ac ab agente contrario deiectæ fuerint à summo, vel excellenti gradu, statim formam substantialem amittant, sed eas sibi asciscunt in tali latitudine, vt adhuc sub statu violento, & sub dispositionibus contrarijs propriam retinere queant formam, quousque aliud generetur elementum contrarium, & hoc veritate coactus ibidem fatetur Arriag. dum n. 142. ait, quod si elementa pugnantia sint dissimbola, ex vtriusque pugna immediatè resultabit mixtum, non verò elementum oppositum, quia producentur in passo omnes quatuor qualitates, quæ coniunctæ non sunt dispositio ad elementum, sed ad mixtum, nisi fortè in eo gradu producantur, & alia accidentia comitentur, quæ ad nullum mixtum disponant, ideoque non introducatur vlla forma substantialis, donec fortius elementum in gradu requisito ad propriam formam introducat suas dispositiones in passum, hæc ille; ergo concedit saltim in aliquo casu vnum elementum dissimbolum posse in aliud immediatè conuerti, & est id quod nos hic contendimus, neque enim nos volumus semper ita contingere; sed solum id non repugnare ex naturali constitutione, ac generatione elementorum.

11 Respondet Ruuius quod licet hoc admitti possit in elementis simbolis, quæ maximè non distant, non tamen in dissimbolis quæ maximè distant, & ideo talis distantia pertransiri non potest sine transitu per medium, hoc est, sine acquisitione alicuius formæ mixti, vel elementi simboli; Id ostendit exemplo seminis, quod non potest transire immediatè per hominem, nec homo in terram propter maximam dissimilitudinem dispositionum; sed illud transit in hominem mediante forma embrionis, hoc vero in terram mediante forma cadaueris, sic etiam, inquit Arriag. pomum non immediatè vertitur in hominem, sed prius in chilum, quare cum elementa dissimbola valdè distent secundum dispositiones, non poterit vnum immediatè transmutari in aliud, sed medio alio corpore magis simili. At neque hæc solutio est admittenda: licet enim ob contrarietatem dispositionum elementa dissimbola maximè distare dicantur, non tamen ea est distantia, quæ petat necessario transitum per medium per se ab extremis diuersum, qualis reperitur inter formam seminis, & animalis, inter quas necessario, & indispensabiliter mediat forma embrionis, ratio est, quia forma embrionis est forma subordinata formæ hominis, & necessaria ad eam dispositio, nam ibi fit processus ab imperfectissimo ad imperfectissimum, atque ideo opus est omnino transire per medium, & sic de alijs exemplis allatis, at non ita contingit in generatione elementorum, cum enim non sint corpora adeò perfecta, sicut viuentia, non exigunt ex sua naturæ transire per tot generationes, formasque diuersas, quarum vna sit dispositio ad aliam, & ideò etiam in elementis dissimbolis fieri potest transitus ab vno in alterum absque transitu per medium specie diuersum ab illis absolutè loquendo: dicimus absolutè loquendo quia regulariter elementa dissimbola non transmutantur adinuicem, nisi mediante simbolo, aut alio mixto, cum quo maiorem habeant affinitatem, quam inter se, vt notauit Angell. cit. vnde per assertionem positam non contendimus semper ex vno elemento aliud generari immediatè, sed solum quod potest ita fieri, neque ex vi dispositionis, & distantiæ eorum repugnat, vt Ruuius volebat.

Accedit, quod si hac ratione nequit admitti immediata transmutatio inter elementa dissimbola quia non fit transitus ab extremo ad extremum, nisi transeundo per medium hac eadem ratione etiam inter simbola negare debebit, quia successiuè fit eorum transmutatio, & quamuis in duabus qualitatibus non disconueniant, dissident tamen in altera, vnde saltim quoad istas qualitates, in quibus contrariantur, necessarius erit transitus ab extremo ad extremum per medium. Dices cum Arriag. ex pugna elementorum simbolorum non posse resultare sufficientem dispositionem pro mixto, quia hæc debet esse coniunctio omnium quatuor qualitatum, quas nequeunt illa elementa producere, cum in vna conueniant, bene tamen ex pugna dissimbolorum. Contra; ergo iam illa propositio de transitu ab extremum, per medium non erit vniuersaliter vera, vel saltim in eo sensu, in quo assumitur ab Aduersario; tum quia vt etiam ex ipso Arriag. notauimus, potest contingere casus, quo neque ex pugna dissimbolorum resultet dispositio idonea pro mixti constitutione ob nimiam applicationem, & vehementem actionem alterius elementi, vt diximus de gutta aquæ in fornacem iniecta.

12 In oppos. obijcitur. Primò quòd elementa dissimbola non sint adinuicem immediatè transmutabilia, quia nequit transiri de extremo ad extremum, nisi per medium, sed elementa dissimbola sunt extrema, ergo &c. Maior patet, quia semen non statim transit in formam corporis, sed prius in formam embrionis, postea in formam sanguinis, & tandem carnis. Deinde specialiter probatur de terra, & aere, terra nequit conuerti in aerem immediatè, quando enim aer visus est augeri terra? & ratio est, quia est adeò grauis, & densa, vt nequeat immediatè in aerem resolui; sed prius in exhalationes conuertitur; & alioqui iam cacumina montium in aerem conuersa fuissent, cum ibi aer sit purior, & in suis qualitatibus vegetior; at neque aer potest in terram verti, quia terra non est tantæ actiuitatis, quare si infra terram exiguum valdè foramen fieret, in æternum exiguus ille aer in eo foramine existens non conuerteretur in terram. Tandem id ipsum adhuc euidentius de igne, & aqua ostenditur, non potest ignis conuerti in aquam immediatè, nam potius vertitur in fumum, & aerem, dum ab eo extinguitur, pone titionem accensum intra aquam totius Oceani, non transibit in aquam immediatè, sed ibi manebit extinctus; nec minus aqua potest conuerti in ignem, quia nunquam visum est ignem ex aqua nutriri, & augeri, vt videmus ex oleo, & butiro iniecto & lampadis flamma deficiente oleo statim extinguitur, esto quæ remaneat. Et flamma candelæ aquæ guttula respersa non valet illam in se conuertere, sed fortiter illam excutit, imò nec in rogum iniecta vertitur immediatè in ignem, vel flammam, sed prius in fumum, ex quo flamma gignitur, cum nil aliud sit flamma quàm fumus accensus ex 2. de Gen. 27. qua etiam de causa aqua vehementer calida, nunquam immediatè conuertitur in ignem, sed prius resoluitur in vapores. Accedit, quòd vt aqua ab igne corrumpatur, necesse est, vt ambæ qualitates remittantur per introductionem contrariarum, priusquam totaliter expellantur, ergo in aqua prius erunt quatuor qualitates remissæ, quam duæ intensæ, sed illæ dispositiones sunt ad aliquam formam mixti, ergo aqua prius in aliquod mixtum conuertitur, quàm in ignem.

13 Resp. si hæc argumenta adducerentur solum ad probandum ita regulariter contingere inter elementa dissimbola, quòd immediatè non fit vnum ex alio, sed mediatè, possent admitti, verum quia etiam impossibilitatem ostendere intendunt, ideò ex hac parte dissolui debent; Ad 1. vera est maior, si ordo inter extrema, & medium, sit essentialis, & per se, qualis est inter formas adductas pro exemplo ad probationem eius, falsa verò, si sit accidentalis dumtaxat, vt est in proposito; vel concessa maiori negandum est tale medium semper esse diuersum substantialiter ab extremis, & sic argumentum non probat prius debere generari elementum medium, aut mixtum, sed prius debere materiam accipere statum medium, vt per ipsum transeat ad proximas, & vlteriores dispositiones pro alio alimento, sub quibus adhuc perseuerare possit forma prior vix corruptionis, quousque à forma posteriori alterius alimenti expellatur. Ad 2. de terra, & aere dicimus, quòd sicut terra regulariter resoluitur in exhalationes adeò aeri similes, ita ex vehementi actione agentis poterit interdum resolui in aerem immediatè, immo quamuis non resolueretur in aerem, nisi media exhalatione, adhuc habemus intentum, quia vt diximus disp. 4. de Cœlo q. 4. art. 5. & 7. nec vapores sunt mixta substantialiter diuersa ab aqua, nec exhalationes à terra, quicquid hic reclamet Ruuius, licet enim moueantur sursum, hoc est ab extrinseco propter impressum calorem à Sole & virtutem attractiuam syderum, vt ibi diximus, eo etiam admisso adhuc habetur intentum, quod terra immediatè potest in aerem verti, alioquin nec in ignem posset immediatè transmutari, quia hoc regulariter fit per exhalationes, quod est contra Ruuium, nec sequitur, quod cacumina montium iam in aerem abijssent, nam & terra actione Solis exhalat, nec ob id montium apices sunt in exhalationes resoluti, & ratio est, quia elementa sunt ita inter se contemperata, vt mutuo agant, atque resistant ob eorum conseruationem: eadem de causa aer inclusus in illo foramine intra terram facto non conuerteretur in terram, & fortè etiam nimio frigore terræ poterit ita addensari, vt aliquo temporis progressu tandem conuertatur in terram. Ad 3. de aqua, & igne, licet ignis, dum extinguitur, regulariter conuertatur in fumum, & aerem, poterit tamen absolutè loquendo verti etiam immediatè in aquam, & fortè ita accideret in casu illo posito de titione intra Oceanum immerso (sicut è contra dicimus de gutta aquæ ardenti fornaci iniecta) quòd immediatè ignis verteretur in aquam, quod autem carbo extinctus ibi remaneat, non officit, quia carbo est quodpiam mixtum prorsus ab igne distinctum, quod regulariter manet post ignis extinctionem, velut eius cadauer, non quod ignis in ipsum conuertatur, cum potius ipse conuertatur in ignem, sed quia ignis ex eius materia depascebatur; Potest quoque ignis in se aquam conuertere absolutè loquendo, quod autem aqua non nutriat ignem in lampade, & iniecta gutta in eius flammulam statim excutiatur, est, quia longius temporis spatium, maiorque ignis copia ad talem conuersionem requireretur; qua de causa in rogum iniecta vertitur in ignem, nec enim semper opus est flammam ex fumo generari, licet ita regulariter contingat, quod si etiam in tali casu dicatur guttam illam prius in fumum resolui, respondemus illum non esse fumum, sed vaporem aqueum fumo valdè consimilem, nec ab aqua substantialiter diuersum; per quod patet ad aliam instantiam de aqua calida quæ prius in vapores abit, nam vapores, vt diximus, non sunt substantialiter ab aqua diuersi.

14 Ad vltimam rationem, quæ pro hoc addebatur, iam dictum est,

est, quod etiamsi paulatim remittantur qualitates vnius elementi, & introducantur oppositæ, minimè opus est, quod statim corrumpatur, & generetur mixtum vel elementum simbolum, quia in via ad corruptionem adhuc forma aquæ perseuerare potest sub illis gradibus caloris, & siccitatis eius naturæ disconuenientibus. Dices, facilius introducitur calor in aqua, quam expellatur humiditas, quia calor est actiuus in summo gradu, siccitas in infimo, ergo eo tempore, quo ignis producit vnum, vel duos gradus siccitatis in aqua, producet sex caloris, hæc autem est proxima dispositio ad formam aeris, qui est humidus, & calidus, cum ergo posita proxima dispositione ponatur, & forma, vtique aqua prius in aerem conuertetur, quàm in ignem. Respond. Angest. quod ignis agens in aquam quam circundat, sicut est ignis fornacis respectu guttulæ iniectæ, vehementi calefactione fortificat actionem siccitatis, sic quod humiditatem aquæ citò dissipat, sicut frigiditatem, quare saltim in tali casu aqua immediatè conuertitur in ignem, quicquid sit in alijs casibus. Dices, quantumcunque sit valida agentis actio, nihilominus fit successiuè, ergo qualitates aquæ per introductionem oppositarum, & remissionem rediguntur prius ad aliquam mediocritatem, quæ erit sufficiens dispositio pro forma alicuius mixti, sed posita vltima dispositione ponitur necessario forma, ad quam disponit, ergo, &c. Resp. apud nos vltimam dispositionem consistere cum forma veteri, quia hæc nunquam expellitur, nisi à noua forma; potest ergo contingere in aliquo casu, vt sint introductæ dispositiones sufficientes pro aliqua forma, & tamen forma non inducatur ob præsentiam validioris agentis eius inductionem impedientis, & sic esset in proposito, nam esto ignis induceret, remittendo qualitates aquæ mediocritatem quandam, quæ esset sufficiens dispositio pro forma mixti, quia tamen id est per accidens, quatenus non potuit ignis in ea temporis mora qualitates aquæ, remittere, quantum satis erat, vt forma ignis induceretur, per se enim intendit sibi simile producere, ideò actionem suam dispositiuam prosequitur, & quia interim non adest agens formam mixti inducens, & adest agens formam mixti inducens, & adest agens formam ignis intendens, ideò tandem hæc sequitur, non illa.

15 Secundo principaliter obijcitur, quod neque etiam in simbolis elementis sit mutua transmutatio immediata; in primis probatur, quod ignis nequeat in aerem conuerti, quia oporteret caliditatem ignis remitti ad caliditatem aeris, cum aer non sit ita calidus, vt ignis, sed hoc non est possibile, quia vel remitteretur à caliditate aeris, quod est falsum, quia non contrariatur caliditati ignis, vel ab humiditate aeris, & neque hoc, quia caliditas, & humiditas non contrariantur; tum quia quando flamma euanescit, desinit in fumum, non in aerem. Secundò, quod neque aer possit in ignem conuerti, quia ignis semel in aere incensus nunquam extingueretur, præcipuè quia solum perit ignis propter defectum pabuli, & ferè iam totus aer esset incensus, vel saltim intra cubiculum, vel fornacem breui totus aer deberet ignescere, quod est contra experientiam, quia etiam in fornace perit ignis ex defectu pabuli, si ligna non apponantur. Tertiò, quòd neque terra possit in ignem immediatè conuerti, quia terra non est combustibilis, vt apparet in cinere, quæ, quia est pars terrea à mixto relicta, ignescere nequit, & lateres in fornace integri permanent, tum quia sit densissima, antequam perueniret ad raritatem ignis, prius attingeret raritatem aeris, atque adeò prius in aerem conuerteretur. Quartò, quod nec terra possit in aquam conuerti immediatè, quia si ponatur exigua pars terræ in amphora aquæ cadat ad fundum, & ibi perpetuo manebit, nec conuertetur in aquam, nec flumina augentur conuertendo in se littora, etiamsi rapiant secum partem terræ, & sic discurrere licet in alijs combinationibus elementorum.

16 Resp. ad 1. quòd si ponantur tres qualitates in elementis, facilis est solutio, tunc enim erit in aere aliqualis frigiditas, quæ sufficiet ad remittendum calorem ignis, quantum sufficit pro generatione aeris; si verò duæ tantum, vt probabilius censuimus, disput. 1. q. 6. tunc dicendum, quòd licet caliditas ignis non remittatur ab aere, nihilominus propter humiditatem aeris inductam, nonnihil hebetatur eius actiuitas, siccitas enim amisit potentiam actiuam, & hoc sufficit pro introductione formæ aeris, nam postquam est introducta, tunc destruitur prior caliditas, & altera proportionata generatur, nec opus est, vt sæpè diximus flammam semper in fumum verti, potest enim pro casuum varietate quandoque in aerem verti, & quandoque in aliud elementum. Ad 2. neg. conseq. quia licèt aer possit esse pabulum ignis habet tamen quoq; vim resistendi; vt enim notat Doctor. 4. d. 49. q. 13. infra B. vires elementorum sunt contemperatæ in agendo, & resistendo, vt perpetuo conseruari possint, hoc tamen non impedit, quin in pugnando aliqua aeris particula deuincatur, & conuertatur in ignem; qua autem ratione superior aeris regio adeò sphæræ ignis contigua seruetur incolumis, & ab eius voracitate immunis, diximus disp. 4. de Cœlo q. 11. ar. 1. Ad 3. sanè negari nequit conuersio terræ in ignem, cum adeò facilè videamus ex silice ignem excitari chalybis attritu; cineres quoque possunt igniri, licet difficillime, & quando igniri non possent parum refert ad rem, quia cinis potius mixtum est, quam terræ elementum, ex q. 6. lateres autem, cum sint quid compactum ex terra, & aqua, potius ignis condensat, quam rarefaciat partes eorum destruendo humorem illum, & fortè etiam aliquæ particulæ ignescunt, quod euidentius in calce cernitur, in qua partes quamplures igneæ delitescunt. Cum verò terra conuertitur in ignem, vtique prius ad aeris raritatem perueni, sed ob præsentiam ignis eiusq; vehementem actionem educitur forma ignis, licet pro tunc impuri, non autem aeris, nec est inconueniens, eiusq; formam terræ sub illa raritate perseuerare, non quidem in statu naturali, sed in violento, ac in via ad corruptionem, nam & hoc modo aquam perseuerare videmus sub nimio gradu caloris, quam eius natura patiatur; & præcipuè secundum nos admittentes vltimam dispositionem posse stare cum forma vetere, id nullum erit inconueniens. Ad 4. dicimus temporis decursu particulam illam terræ amphoræ iniectam conuerti in aquam, quod eo magis contingere in alueis fluminum credibile est, hæc autem omnia negarunt Aref. & Arriag. quia in quibusdam elementis non est adeò obuia sensibus talis immediata transmutatio, sicut in alijs, & illam videre voluissent ictu oculi perfici, vt videmus ignem in se conuertere stuppam.

QVÆSTIO III.

An facilior, & citior sit transitus inter elementa simbola, quàm inter dissimbola.

17 Elementa simbola sunt, quæ in aliqua qualitate conueniunt, vt aqua, & aer in humiditate conuenientia, dissimbola verò, quæ in ambabus differunt qualitatibus, & opponuntur, vt aqua & ignis; hoc supposito, Arist. 2. de Gener. 25. affirmatiuè respondet, rationem reddens, inquit, quia in conuersione elementi dissimboli vtramque qualitatem opus est permutari, cum in vtraque disconueniat, at in conuersione simboli sufficit vnius qualitatis permutatio, quia in altera, conueniunt, facilius autem est vnum, quàm multa transmutare.

Circa hoc Arist. dictum, eiusq; probationem occurrit non spernenda difficultas, quamuis enim difficilius duo ab vno superentur, & facilius vnum à duobus, æquè tamen facile est, vel difficile vnum ab vno, atque duo à duobus superari: Ratio est, quia qualis est proportio duorum ad duo in agendo, & resistendo; talis est vnius ad vnum, & è contra; cum ergo in elementis dissimbolis pugnent ambæ qualitates ex vtraque parte agendo, & resistendo, sanè si cætera sint paria, æquè facilis erit vtrobique transmutatio in simbolis, & dissimbolis, & consequenter æquè velox, quia facilitas celeritatem metitur auferendo impedimenta, quæ retardant actionem; hæc difficultas Peripateticos distraxit in varios dicendi modos.

Tatar. 2. de gen q. vlt. § *Ad primo, sciendum*, Angest. loc. citat. cum Marsil. q. 10. eiusdem libri, & Saxon. q. 5. manifestè ab Arist. recedendo dixerunt vel faciliorem, vel saltim æquè facilem esse transitum in elementis dissimbolis, ac in simbolis, Arist. vero dixisse faciliorem esse in simbolis non ratione velocitatis, sed paucitatis corrumpendorum, nam in dissimbolis opus est vtramque qualitatem corrumpi, in symbolis sufficit vnius corruptio, & Angest. libere fatetur Arist. valde impropriè esse locutum, sicut si quis diceret, facilius vnum lapidem descendere, quàm duos, quia pauciora requiruntur ad primum, quàm ad secundum. Displicet hic dicendi modus, tum quia Arist. nimis vecordem faciunt; tum quia Arist. expressè inquit in simbolis esse faciliorem transmutationem, & magis celerem, in dissimbolis difficiliorem, acerbiorem, vt videre est in ipso contextu in varijs versionibus, tum quia vt diximus, facilitas, maior, vel minor metitur celeritatem, vel tarditatem transmutationis ob plura, vel pauciora impedimenta superanda.

18 Tolet. 2. de Gen. q. 9. inquit, simbolum facilius mutari, quia qualitas contraria minus resistit alteri contrariæ ob consortium qualitatis communis vtrique elemento, v. g. humiditas aeris ob coniunctionem cum calore, in quo conuenit cum igne, minus resistit siccitati eiusdem ignis, quàm humiditas aquæ coniuncta cum frigore. Displicet etiam hæc expositio, tum quia non est de mente Arist. qui non hanc rationem assignauit sui asserti, sed quia facilius vnum transmutatur, quam duo, tum quia tenebatur reddere rationem, cur consortium qualitatis simbolæ minuat resistentiam contrariæ, cum potius videamus eam coadiuuare, frigiditas namque in terra roboratur à siccitate, vt magis resistat calori ignis; tum quia etiam hoc dato non sequitur facilius mutari simbolum, quam dissimbolum, quia si in dissimbolis reperitur maior resistentia, quia vna qualitas dissimbola aliam coadiuuat in resistendo, reperietur quoque eadem de causa maior actiuitas in alio elemento dissimbolo, quia plus dicentur agere duæ qualitates, quam vna sola, & vna aliam coadiuuabit in agendo.

Io. de S. Tho. q. 10. art. 4. sic rem explicat; licet in elementis dissimbolis pugnent duæ contrariæ qualitates contra duas, in simbolis verò vna tantum, tamen non ita facile, & prompte vtraq; operatur, sicut quando vna sola qualitas alteri contrariatur, vt v. g. ignis contrariatur aquæ secundum calorem, & siccitatem, sed difficilius siccitas ignis tollit humiditatem aquæ, quam aeris, ratio est, quia magis iuuari potest siccitas ignis à calore sibi coniuncto respectu aeris, quam respectu aquæ, cum in aqua occupetur vtraque qualitas circa suum oppositum in gradu summo, aut excellenti, in aere verò solum occupatur circa vnam, & ideo iuuari potest altera in sui introductione; quare concludit, quod duæ qualitates, quando vtraque

qui habet suum contrarium, quod agat, non ita se iuuant adinuicem, sicut quando vna tantum qualitas est corrumpenda. At neque illa responsio satisfacit, falsum quippè est, quod quando ambæ qualitates pugnant cum alijs duabus non se inuicem iuuent, sicut quando vna tantum pugnat cum altera, dum enim ignis agit in aquam per calorem, & siccitatem, calor certe valde coadiuuat, & promouet actionem siccitatis, & siccitas è contra actionem caloris, vnde siccitas dicitur lima caloris; ratio autem, cur siccitas ignis facilius, & citius humiditatem ab aere absumat, quam ab aqua, non est, quæ assignatur in allata solutione, sed est, quia aer est rarior, atque ideo minus resistens, & humiditas aeris est minus vaporosa, atque ideò facilius à siccitate superatur; Accedit, quod etiamsi qualitates dissimbolæ in agendo non se fouerent mutuò, quia vnaquæque occupata est circa suum contrarium destruendum, non adhuc sequitur facilius simbolum transmutari, quia semper vrget hæc ratio, quod plus dicuntur agere duæ qualitates, quam vna sola, & plus quælibet coniuncta cum alia etiam simul agente, quam si sola ageret; Tandem hæc explicatio non est ad Aristot. mentem, qui non hanc, sed aliam longe diuersam reddidit rationem suæ doctrinæ.

19 Conimbr. lib. 2. de Gen. cap. 4. quæst. 3. inquiunt, quòd vtique elementa dissimbola agunt secundum ambas qualitates, simbola verò secundum vna tantum, sed quia ambæ non conueniunt elementis in summo, sed vna tantum, ideo quando pugnant dissimbola, ex parte qualitatis remissæ fit imbecillis pugna; at quando simbola pugnant, licet in vna tantum qualitate decertent, tamen quia ambo illam dissimbolam qualitatem habent in gradu excellenti, vel summo, citius pugna finietur, cum magis strenuè fiat. Hæc doctrina falsa est, nam etiam in symbolis potest esse pugna secundum qualitatem, non in summo participatam, vt cum aer in se conuertit aquam, fit pugna ratione frigoris, & caloris, & tamen calor ab aere non participatur in summo; si dicas sufficere, quod participetur in gradu excellenti; hoc nihil est, quia nulla est qualitas, quæ ab elementis non participetur in gradu summo, vel saltim excellenti, vt disput. 1. diximus, vnde in hoc sensu nullum erit discrimen inter pugnam symbolorum, & dissymbolorum in suis qualitatibus. Sed quando etiam hæc doctrina vera foret, adhuc non suffragatur, quia semper vrget illa ratio sæpius inculcata, quod plus agunt duæ qualitates quàm vna sola; si dicas hanc vnam agere citius, quia procedit à qualitate in gradu excellenti; hoc non sufficit, quia ibi in dissymbolis esto vna ageret remissè, alia tamen agit intensè, atque ideò adhuc verum erit dicere, quòd plus agunt illæ duæ qualitates in dissymbolis, quam vna in symbolis; demum hæc expositio non quadrat rationi adductæ à Philosopho.

Arcsius 2. de Gen. disput. 3. quæst. 16. inquit, quòd vel consideratur actio alicuius causæ extrinsecæ conuertentis vnum elementum in aliud, vel consideratur ipsa actio elementorum inuicem pugnantium, cuius virtute elementum superans in se conuertit aliud in hoc secundo sensu, inquit, dictum Arist. verificari non posse, nec rationem pro eo allatam valere, sed tantum in priori sensu, & iuxta illum Arist. esse locutum. Sed certè hæc explicatio magis distat ab Arist. mente, quam alia hactenus relata, nam vt constat ex ipso contextu, & expositorum vnanimi consensu loquitur ibi Arist. de mutua elementorum transmutatione per propriam eorum virtutem, & actionem. Tum quia vt notauit Auersa qu. 41. sect. 11. eadem quoq; difficultas procedit de extrinseco agente, nam si operatur per duas qualitates contrarias ambabus qualitatibus elementi patientis se habebit omnino ad instar elementi dissymboli agentis in aliud dissymbolum si operatur per vnam tantùm qualitatem contrariam alteri eiusdem elementi, se habebit omnino ad instar symboli.

20 Auersa ipse loc. cit. totum hoc mysterium reducit ad formas substantiales elementorum, & ait formam elementi dissimboli magis remiti, & resistere, cum in pluribus qualitatibus debeat superari à suo contrario; at verò forma aduersa, quæ per duas qualitates agit, non per hoc citius, & validius operari, sed potius magis retardari ex maiori contrarietate, ac resistenti, quam inuenit, & ratio huius discriminis in resistendo, ac agendo est, quia passum per se resistit, ad hoc vt se conseruet, & ideò contra geminatas aduersarij vires plus renititur, agens verò non per se, & primariò operatur, vt oppositam formam destruat, sed potius vt producat sibi simile, vnde vbi maiorem inuenit similitudinem, facilius, & velocius agit, vbi autem maiorem inuenit dissimilitudinem, & resistentiam, potius retardatur. Hæc etiam solutio non solum omnino aliena est ab Aristot. mente, sed neque difficultati satisfacit, nam semper verum est duas qualitates plus agere, quam agat vna sola cæteris paribus, tum quia falsum est, quod duæ inueniant maiorem resistentiam in passo, quàm vna sola, nam seruata proportione vnius ad vnum, & duorum ad duo æqualem inueniunt; tum quia etiamsi maiorem inuenirent resistentiam, maiorem quoque habent actiuitatem, qua illam superent, quàm vna sola; tandem ratio, quæ afferebatur discriminis in agendo, & resistendo, est prorsus vana, & æquè concludit in symbolis, ac dissimbolis elementis iam enim elementum simbolum, quam dissimbolum non per se, & primariò operatur, vt oppositam formam destruat, sed potius vt producat sibi simile, & ideò sit maior similitudo inter duo simbola, quàm inter dissimbola, atque ideò maior resistentia hic, quam ibi, nihilominus quia hic etiam habetur maior actiuitas, quas illa resistentia superetur, quia duæ pugnant qualitates, non vna tantum, ideò hic non magis retardatur actio, quàm ibi, ita enim seruata proportione retardatur actio vnius qualitatis per resistentiam contrariæ, sicut actio duarum per resistentiam aliarum duarum.

Quamplures Arist. interpretes docent simbola transmutari facilius, quia in eis vna tantùm qualitas per se corrumpitur à contrario, altera verò per accidens ad corruptionem subiecti, & sic facilè cedit sine resistentia, in dissimbolis ambæ corrumpuntur per se, quia igitur difficultas, vel facilitas generationis attenditur ex qualitatibus per se corrumpendis, vtpotè ratione quarum inter se elementa pugnant, & non ex corrumpendis per accidens, quarum ratione non pugnant, hac de causa dicimus simbola facilius transmutari, quàm dissimbola. Hæc explicatio magis ad veritatem accedit, & ad mentem Aristot. vnde, & illam nos recepimus disp. 2. Physic. q. 2. ad 1. princip. verum maiori adhuc indiget declaratione, nam sic absolutè prolata non satisfacit, quia semper integra manet principalis difficultas, cur vna qualitas citius ab vna per se corrumpatur, quam duæ a duabus.

21 Complut. & Ruuius hic aliter adhuc rem explicant, inquiunt enim simbolum facilius, & citius transmutari, non solum quia qualitas simbola non est permutanda, sed etiam quia ipsa dissimbola non est totaliter destruenda, vt introducatur forma alterius elementi simboli, v.g. introducatur forma ignis in materiam aeris, minimè opus est, vt aeris humiditas totaliter destruatur, vel saltim in eo gradu, quo deberet ab aqua expelli, vt in eius materiam induceretur forma ignis; & ratio est, quia in materia præhabente similes dispositiones alicui formæ minor gradus sufficit illius dispositionis, quæ deficit, quam in materia habente eas omnes dissimiles, quia hic defectus suppletur a consortio aliarum qualitatum cum forma introducenda affinitatem habentium; quod apto manifestant exemplo, nam minor calor in stuppa productus à ferro candenti sufficiens est ad disponendam eam pro forma ignis, cum tamen idem calor in eodem ferro ad id non sit sufficiens, eo quod habet alias dispositiones cum forma ignis magis repugnantes, quam stuppa, hac igitur de causa facilior, & celerior est generatio simboli ex simbolo, quia qualitas simbola remanet, & contraria non totaliter destruitur, vel saltim non ad eum gradum, quo ambæ destruuntur in dissimbolis. Hæc quoque expositio satis benè rem declarat, nam luculenter ostendit, quod plura sunt impedimenta superanda in transmutatione dissimboli, quam simboli, & quòd pauciora mutantur in generatione huius, quàm illius, vt dicebat Arist. nam in generatione simboli non solum remanet simbolica qualitas, sed etiam aliquis gradus qualitatis contrariæ, quem non oportet destrui, vt introducatur forma alterius elementi, satisfacit etiam principali difficultati, cur vna qualitas contraria in simbolis citius ab opposita destruatur, quàm duæ à duabus in dissimbolis, ratio est, quia in dissimbolis vtraq; qualitas superanda est vna in gradu summo, altera in excellenti, vbi in simbolis id necessarium non est, quia nec ipsa contraria qualitas totaliter, aut excellenter superanda est. In hoc solum deficere videtur prædicta expositio, quòd Arist. inquit in simbolis faciliorem esse transmutationem, in dissimbolis difficiliorem, quia in his ambæ qualitates mutantur, in illis vna tantum, facilius autem est vnum, quam multa transmutare, itaque Arist. ex sola superstite qualitate simbolica deducit maiorem facilitatem generationis in simbolis, at allata expositio eam attendit, nedum ex incolumitate qualitatis simbolæ, sed etiam ex aliquo gradu superstiti qualitatis dissimbolæ, quem non oportet esse destructum, vt forma alterius elementi introducatur.

22 Pro decisione huius dubij, & recta intelligentia, tum dicti Aristotelici, tum probationis eiusdem, recolendum est, quod diximus disp. 7. Phys. q. 6. art. 3. substantiam transeunter quoq; producere accidentia in externo subiecto, itaquod ignis non solo calore calefacit, sed etiam propria forma substantiali actione æquiuoca, quod si res ita se habet, vt ibi fusè probamus, cum elementa inter se pugnant, non tantum qualitates pugnabunt actione vniuoca, sed etiam formæ substantiales actione æquiuoca, & sic forma ignis concurret cum calore ad expellendum frigus ab aqua: itaq; vt ad solutionem difficultatis accedamus, attendendum est, quòd licet cum dissimbola pugnant, duæ qualitates agant, & non vna tantum, vt in simbolis, tamen agens æquiuocum scilicet forma substantiales adhuc est vnicum, tam in his, quàm in illis, cum ergo in dissimbolis forma substantialis cum duplici hoste dimicet, in simbolis cum vno tantum, sanè de isto facilius, & citius triumphum obtinebit, quàm de illis. Nec valet dicere, quod in pugna dissimbolorum simul cum ipsa substantiali forma duæ pugnant qualitates, in pugna simbolorum vna tantum, atque ideò recurrit argumentum. Non valet, quia iuxta allatam doctrinam facilitas, & difficultas generationis non ea sola actione vniuoca qualitatum metiri debebit, sed etiam ex æquiuoca formarum substantialium, quare licet argumentum vrgeat de facilitate, & difficultate, celeritate, & tarditate, & prout attendunt ex actione vniuoca qualitatum, quod seruata proportione æqualis erit hic & ibi, quia ita citò vna qualitas contraria perimitur ab alia, sicut duæ à duabus cæteris paribus, tamen non

vrget,

urget, prout attenduntur ex actione æquiuoca formarum, quia quoad hanc actionem non multiplicantur agentia, nec virtutes actiuæ in dissimbolis, & ideo citius, & facilius sortitur effectum in simbolis, qui ibi minora inuenit impedimenta, minoremq; repugnantiam.

23 Contra assertum in se nonnullæ obijci solent dubitationes, primò quia transmutatio vnius elementi in aliud fundatur in eorum contrarietate, vt diximus quæst. præced. ergo quæ maiorem habent contrarietatem, vt dissimbola, erunt melius, & facilius transmutabilia. Deinde quia oppositum experientia docet, gutta enim aquæ facilius, & citius vertitur in ignem, quàm particula terræ, tamen est simbola igni. Cons. quia ignis ad conuertendum in se aerem agit per solam siccitatem parum actiuam, & ad conuertendum aquam per calorem maximè actiuum, citius ergo, & facilius in se conuertet aquam, quàm aerem. Demum etiam in generatione simbolorum vtraque qualitas corrumpitur, quia corrumpitur compositum quod secundum nos est proprium accidentium subiectum ex disp. 3. Phys. quæst. 1. ergo in vtrisque erit eadem difficultas, vel facilitas, nec ratio ab Aristot. adducta valebit, quod scilicet in simbolorum generatione vna tantum qualitas intereat, & alia permaneat.

Resp. neg. seq. nam aliud est loqui de ipsa transmutatione in se, aliud de modo, quo exercetur, vtique contrarietas est radix transmutationis, & ab ea dependet possibilitas, vel impossibilitas eius, non tamen in modo, & in cæteris conditionibus, sic enim dependet ab alijs, nempè ex maiori, vel minori virtute agentis, dispositione subiecti, &c. quare maior contrarietas non accelerabit generationem, sed potius remorabitur. Ad 2. assertum Aristot. debet intelligi cæteris paribus, ac in posito casu cætera non sunt paria, nam particula terræ plus habet materiæ quam gutta aquæ sub eadem extensione, quod si attenuaretur illa portio terræ per exhalationes vique ad tenuitatem aquæ, certè facilius conuertetur in ignem, quam aqua; addimus prædictum assertum intelligi debere quantum ad id, quod sequitur in elementis ex vi primarum qualitatum, quicquid per accidens contingat interdum ex varia complexione secundarum, & sic in proposito facilius terra in ignem conuertitur, & in aquam, quam aqua in ignem si primas inspexerimus qualitates, at quia terra est valde densa, & vnita in suis partibus, difficulter ex hoc capite vertitur in ignem. Ad 3. neg. seq. quia indispositio materiæ aquæ ad formam ignis plus valet ad retardandam ignis generationem, quam excessus actiuitatis caloris ad eam promouendam. Ad 4. neg. item seq. quia qualitas dissimbola per se corrumpitur ex actione contrarij, simbola verò solum per accidens ex desitione subiecti; id verò quod sic corrumpitur, non reddit difficiliorem transitum, quia non resistit agenti, & cum Arist. ait, qualitatem simbolam permanere eandem in genito, & corrupto de identitate specifica intelligendus est, non numerali, vt dictum est disputat. præc. q. 3. art. 2.

Dices, malè ergo elementa sunt disposita, vt simbola sint propinqua, & vnum sit locus alterius, hoc enim stante tantum abest, vt vnum esset alterius conseruatiuum, quale solet esse munus loci ergalocatum, quod potius illud continuò destrueret, vt v. g. ignis aerem. Resp. neg. seq. cum hoc enim quod simbola facilius transmutentur, optimè stat, vt ignis v. g. conseruet aerem, & aer aquam, eo modo, quo elementa postulant conseruari, non enim conseruari petunt velut omninò incorruptibilia tam secundum totum, quam secundum partes, & semper eadem permanere, vt diximus quæst. 1. sed conseruari petunt secundùm totum cum continua varietate partium (præsertim vbi sunt contermina) earum nempè corruptione, & facili æquiualentis reparatione, sic enim corruptibilia maximè congruenter naturæ suæ conseruantur per nouam partium successionem corruptis prioribus, quod, quia maximè fit, inter elementa simbola, facillimè enim vnius pars in alterum transit, optimè inuicem se conseruant.

QVÆSTIO IV.

Num ex congressu duorum elementorum possit tertium oriri.

24 ARresius 2. de Gen. disp. 3. q. 17. negat id esse possibile, saltim Physicè, siue elementa simul congredientia sint simbola, siue dissimbola. Oppositum de dissimbolis docet Arist. ex professo 2. de Gen. 27. quem ridiculè omnis interpretatur Ares. dum ait Aristot. loqui ibi ex hypotesi, & nihil affirmare, inquit enim *si autem vnumquodque alterum corruptum fuerit;* hoc certè nimis ridiculum est, ac insulsum quia Arist. ibi id probat ex professo, neq; ex illo modo loquendi benè deducitur, quòd hoc Arist. iudicauerit impossibile absolutè loquendo, quamuis enim de rebus impossibilibus hoc pacto loqui soleamus, nihilominus frequenter etiam ita loqui solemus de possibilibus, vt si dicamus, si vnum corpus generatur, aliud corrumpitur, non ob id innuere volumus generationem, & corruptionem esse impossibilem, & Arist. ipse superius tex. 25. probare volens vnum elementum ex alio generari, aiebat de congressu ignis, & aeris *si siccitas vincatur ab humiditate orietur aer, rursum ex aere aqua fiet, si calorem frigus euincat,* & tamen nemo dicet ex hoc Aristot. iudicasse impossibilem transmutationem elementorum adinuicem.

25 Dicendum est igitur cum Arist. & communi sententia, quod licèt ex congressu elementorum simbolorum nequeat tertium specie diuersum ab eis emergere, benè tamen potest ex congressu dissimbolorum; Probatur conclusio quoad primam partem; ex Aristot. ibidem nequit elementum aliquod produci, nisi in materia præhabeantur dispositiones ipsius connaturales, sed in congressu simbolorum nequit haberi sufficiens dispositio pro tertio elemento, ergo &c. maior patet, probatur minor, nam si concurrunt v. g. aer, & aqua, vel corrumpitur humiditas vtriq; communis, & sic permanerent tantum duæ qualitates contrariæ, scilicet frigus, & calor, quæ non sunt dispositiones naturales alicuius elementi, vel corrumpentur ambæ contrariæ remanentibus simbolis, & neque sic consurget tertium elementum, quia ex simplici humiditate elementum non consurgit, sed coniunctione quadam qualitatum singula efformantur elementa; vel tandem vna tantum ex contrarijs destruitur scilicet caliditas, & sic quia hæc corrumpi nequit, nisi generationem frigoris iam in aere erunt frigus, & humiditas, quæ sunt dispositiones aquæ, quare non erit productio alicuius vniuoci; idem dicendum, si frigus corrumpatur, quia tunc resultaret aer.

26 Deinde probatur conclusio ex Arist. quoad alteram partem, nempè quòd ex congressu elementorum dissimbolorum possit æquiuoca generatione tertium emergere elementum, vt v. g. aerem ex igne, & aqua; corrupta namq; frigiditate aquæ remanente humiditate, & corrupta siccitate ignis remanente caliditate consurgit aer; similiter ex congressu terræ, & aeris potest consurgere ignis, corrupta enim frigiditate terræ, remanente siccitate, & corrupta humiditate aeris remanente caliditate efficitur ignis. Quod si modo non ità facilè fiat hic congressus, est propter elementorum impuritatem, & distantiam, non tamen absolutè repugnat naturaliter, & Physicè fieri, vt contendebat Aresius, si enim applicentur simul ignis, & aqua, adeò vt calor ignis valdè superet aquæ frigus, & è contra, humor aquæ siccitatem ignis, poterunt istæ qualitates agendo, & reagendo ad eum gradum se perducere, vt tandem in materia reperiatur humiditas, & caliditas, quales sufficiunt ad introductionem formæ aeris depulsa ex vna parte forma aquæ, ex altera forma ignis, Tum quia quòd calidum superet frigidum, vel ab ipso vincatur, independenter est ab alijs qualitatibus, similiter de sicco, & humido, ergo non est omninò impossibile Physicè elementa dissimbola ita applicari adinuicem, vt ignis v. g. inducat calorem in aquam non verò siccitatem omnimodam, & tunc erit dispositio aeris. Tum tandem quia dum aqua in prunas aspergitur, constat ignem extingui, & aquam consumi, & in tali casu verisimile est non nisi in aerem conuerti, neque dicas in vaporem resolui, quia supponimus aquam substantialiter consumi, at vapor est substantialiter aqua, vt sæpè diximus; cum ergo aqua igni iniecta consumitur, verisimilius est in aerem verti, quam in aliud elementum, vel mixtum.

27 In oppositum solet obijci, quia si duo elementa se interimunt, vt ex eorum destructione tertium emergat per accidens, vnum, & idem elementum fortius erit simul, & semel, ac imbecillius altero, fortius, quia vincit alterum, & perimit; debilius, quia ab altero superatur, & extinguitur. Tum 2. si ignis v. g. & aqua congrediuntur, frigus, & calor, siccitas, & humor inuicem pugnant, & sic agendo, & repatiendo ad quandam mediocritatem se reducunt, quæ est dispositio pro mixti constitutione, non autem elementi. Tum 3. in tali congressu ignis, & aquæ non videtur contingere posse, quod dicebatur vt scilicet in igne tota corrumpatur siccitas, & in aqua tota frigiditas, vt inde generetur aer, vel è conuerso in igne calor, & in aqua humiditas, vt generetur terra beneficio siccitatis, & frigiditatis remanentium; ratio est, quia si ignis potens est ad expellendam humiditatem, poterit multò magis expellere frigus, & aqua si potens est expellere ab igne siccitatem, poterit etiam multo magis calorem. Tum 4. eo ipso quòd ignis, & aqua se corrumpunt mutuo, nequeunt attingere productionem tertij elementi scilicet aeris, quia non existunt in eo instanti quo erat producendus aer, quod autem non existit, effectum realem causare non potest, præcipua enim conditio causæ est existentia ex dictis in Physic.

Resp. ad 1. frequenter vnum elementum esse debilius altero secundum vnam qualitatem, & fortius secundum aliam, quare vbi hoc in vtroque elemento reperietur, superabit in vna, & superabitur in alia, quia vt diximus, vna qualitas est independens ab alia, nec in agendo, & resistendo sunt æquales, vnde idem elementum erit fortius, & debilius altero secundum diuersas qualitates, quod nullum est inconueniens, immo summè necessarium, vt elementorum vires sint æquilibratæ. Ad 2. dicimus in hoc congressu posse contingere, quòd vna qualitas parum repatiatur à sua contraria, quia propter intensiorem actiuitatem potest suam contrariam destruere, & consequenter impedire, ne in seipsam reagat tam intense; potest autem hoc contingere, præsertim si qualitas illa iuuetur a causis vniuersalibus, puta si vigeret constellatio calida, & humida, iam ignis quoad calefactionem, & aqua quoad humectationem iuuarentur, vnde resultarent dispositiones aeris, si non in esse perfecto, saltim in esse imperfecto, & remisso, quod sufficit ad generationem

aeris;

aeris ; nam postea forma aeris sibi acquirit perfectas qualitates naturaliter conuenientes; illa autem dispositio non erit alicuius mixti, quia propter minimam remissionem caloris in igne, & humiditatis in aqua, calor, & humiditas remanent quasi in esse summo ; non in esse refracto, & ad mediocritatem redacta, & consequenter erunt dispositiones aeris, non mixti. Ad 3. neg. assumptum, quia vt sæpè dictum est non adest ista necessaria dependentia inter qualitates, vt si ignis superet in calore v. g. etiam in humiditate debeat excedere.

28 Pro solutione quarti argum. est inter Doctores dissidium in assignatione causæ effectiuæ huius tertij elementi. Quidam enim vt Zab lib. 2. de qualit. element. cap. 2. docent elementum aeris v. g. produci in hoc casu per actiones, quibus ignis, & aqua adinuicem agunt, quod Complut. hic explicant, eo quia putant non requiri in eodem instanti generationis, quòd sit agens in actu, dummodò præfuerit, quia generatio non est actio ab alteratione distincta : in hanc opinionem videtur inclinare Angelt. dum fol. 56. de propr. form. distinguit de actione inceptiua, & complectiua, & ait aerem ab igne, & aqua inceptiuæ generari, non complectiue, vbi etiam sustinet, quod non est, sed immediatè fuit, posse aliquid producere. Hic dicendi modus suaderi potest tum ex Arist. q. 11. Metheor. sum. 4. cap. 1. ait frigiditatem terræ causam esse, cur aer in aquam conuertatur in locis subterraneis, & 2. de Gen. 26. inquit generationem elementorum circularem esse, quia ad inuicem transmutantur ; Tum quia primæ qualitates sunt veluti semina elementorum, ergo quia duo elementa dissimbola continent qualitates proprias vnius elementi, poterunt per se producere illud elementum ; & tandem confirmat Angelt, quia si ignis per totam horam intenderet calorem, & in instanti terminatiuo destrueretur, in illo instanti calor completè diceretur productus, & nonnisi ab igne, qui tamen non existit in illo instanti.

29 Sed hæc sententia refutari potest tum ex dictis disput. 7. Phys. q. 4. art. 1. vbi ostendimus omnem causam efficientem requirere existentiam, & q. 6. art. 2. quòd accidens nec in virtute substantiæ attingere potest productionem substantiæ ; cum igitur tertium elementum generatur, vel ambo intereunt, & sic non existunt, vel vnum tantum sit ignis, qui remaneat, tunc nequit ignis propria virtute producere dispositiones omnes elementi aeris, quia non continet humiditatem, ergo non erit per se causa aeris, quia continens effectum videtur continere dispositiones illius effectus necessarias ; Neque dicas ignem vt causam partialem concurrere cum aqua, quæ in virtute remanet scilicet in frigiditate, quæ est virtus ipsius. Non valet, quia nec frigiditas aquæ remanet in instanti generationis, nec si remaneret, posse tanquam instrumentum aquæ attingere substantiam aeris. Si dicas saltim posset ignis partialiter cum Cælo concurrere ad generationem aeris. Contra hoc est, quia ignis calefaciendo non intendit productionem aeris, sed ignis, & ad generationem ignis ex se ordinat calefactionem illam, quod autem sequatur aer, est præter ignis intentum, ergo neque dicetur per se causa partialis, causa enim per se agit ex intensione. Quod addunt Complut. iam diluimus disp. præced. nu. 23. & seq. distinctio Angelt nil saluat, quia tenetur assignare causam completiuam generationis, inceptiua enim est solum alteratiua. Nec motiua aliquid vrgent, nam Arist. in primo loco non determinat terram esse per se causam efficientem, sed solum esse causam, quod intelligi debet de causa per accidens, quatenus inducit frigiditatem, vt producat aliam terram, sed præter intentum resultat aqua ; in 2. loco loquitur de generatione vniuoca quæ aliquo modo circularis est, quia quodlibet elementum vniuocè potest ex quolibet alio produci, non de æquiuoca actione : Ad 2. qualitates in se propriè non sunt semina elementorum, sed velut semina, quia sunt dispositiones, attamen vt in vno elemento reperiuntur, non sunt per se semina, & dispositiones, nisi elementi eiusdem speciei, quia dicuntur dispositiones, vt subordinantur agenti principali, vt sic autem ab agente principali ordinantur ad generationem vniuocam. Ad 3. neg. in illo instanti calorem dici ab igne complete produci, cum ignis non existat, sed compleri vel à seipso, si ponatur indiuisibile illud ex partibus caloris emanare, vel ab alia causa vniuersali.

30 Mercenarius autem pro causa assignat aliud elementum vniuocum, scilicet in generatione aeris alium aerem, & in generatione aquæ aliam aquam ; addit Auersa q. 37. sect. 5. ad 7. non esse aerem aliquem in particulari, sed in communi, in cuius virtute dispositiones illæ agere dicuntur. Verum quamuis si istud elementum adesset, posset concedi per se producere vniuocè elementum simile, si scilicet applicaretur in vltimo instanti, in quo completa esset dispositio aerea, vel aquea ; difficultas tamen vrget, si non adesset, puta si terra, & aer applicarentur, & aqua non sit præsens, vt agat ; Asserere autem cum Auersa aerem, vel aquam in communi esse per se causam, est omninò falsissimum, tum quia actiones sunt suppositorum, & singularium, tum quia agens per se, & principale debet esse præsens ; tum tandem, quia accidentia neque remanent in instanti generationis, non enim subiectantur in materia prima, sed in composito, vt dictum est disp. 3. Phys. q. 1. nec si remanerent, possent attingere formam substantialem.

31 Dicendum igitur per se causam esse cælestem virtutem, nam si in sublunaribus nequit reperiri causa per se alicuius effectus, recurrendum est ad causas vniuersales, in casu non adest in sublunaribus per se causa huius tertij elementi, non enim sunt elementa ; tum quia non existunt ; tum quia non videntur æquiuocè virtualiter ad inuicem contineri, aliter idem respectu eiusdem esset perfectius, & imperfectius, causa enim æquiuoca est nobilior effectu, ergo si aqua posset ab aere æquiuocè produci, esset imperfectior aere, si è contra aer posset ab aqua æquiuocè generari, aqua esset perfectior. Nec potest esse aliquod mixtum ; nam non experimur hanc virtutem in mixtis ; maximè enim esset, cum ex silice, & chalybe producitur ignis, quod exemplum aliqui solent adducere ; & tamen vidimus disput. 2. de Cœlo num. 236. & seq. ab astris ignem illum produci, nam illa mixta potius terram, vel aquam causarent, quæ sunt elementa prædominantia, quam ignem, & solum concurrunt ad rarefactionem aeris ; tum quia licet detur aliquod mixtum talis virtutis, contingere tamen potest, quod absit, quo casu recurrendum esset necessario ad agens vniuersale.

DISPVTATIO SEPTIMA.

De Generatione corporis mixti, seù de mixtione.

Statnimus subiectum in his libris corpus mixtum, in cuius gratiam hic omnia considerantur ; cum igitur hucusque de his, quæ ad cognitionem mixti corporis inseruiunt, egerimus, remanet vt de generatione ipsius pertractemus, seù de mixtione, & de corruptione illi opposita, quapropter præsens disputatio principem locum obtinet inter cæteras.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit mixtio, miscibile, & mixtum.

1 Mixtio secundum nominis Ethimologiam significat commixtionem plurium corporum confusa quadam ratione, qua ratione accidentia in eodem subiecto, vt albedo, & dulcedo in lacte, non dicuntur misceri, quia non sunt corpora, nec quando diuersa corpora ordinatim vniuntur, scilicet quæ sunt vnius rationis ex vna parte, & quæ alterius rationis ex alia, hæc enim potiùs est quædam strata positio non mixtio, requiritur enim vt aliqualiter inter se confundantur. Plures acceptiones à Doctoribus assignari solent huius mixtionis, at prout colligitur ex Arist. 1. de Gen. à tex. 82. & seq. triplex est, impropria, propria, & proprijssima ; mixtio impropria est, per quam multa corpora, vel multæ particulæ eorum confusa quadam vnione coniunguntur secundum approximationem localem, immutatis verò manentibus omninò eorum substantijs, & hoc siue possint adhuc discerni, vt est mixtio hordei, & frumenti, siue non, vt farina ex granis hordei, & tritici. Mixtio propria est, cum aliqua ita coniunguntur, vt per mutuam actionem, & reactionem communicent inter se qualitates, & ad certam temperiem se reducant, non tamen aliquod substantiale tertium distinctum resultat, sic aqua calida, & frigida ad inuicem attemperantur, & ad tepiditatem se reducunt, sic etiam pharmacopolæ vt plurimum multa conficiunt medicamina ; hæc mixtio ab aliquibus, crasis, vocatur. Tertia est, cum ex vnione aliquorum, & ex mutua ipsorum alteratione aliquod tertium substantiale distinctum resultat, & de ista loquimur in præsenti ; ad quam tria concurrunt, primum est localis coniunctio eorum, quæ miscenda sunt. Secundum est mutua ipsorum alteratio, per quam singulorum materiæ disponuntur in eo gradu, & proportione, quam requirit forma mixti introducenda ; Tertium est introductio formæ mixti.

2 Miscibilia sunt corpora illa, quæ apta sunt coniungi, & ad mixtionem concurrere, & hoc siue secundum approximationem tantum localem, siue secundùm alterationem tantum, siue secundum muta-

tionem

tionem substantialem, ex qua tertium aliquod resultet, iuxta diuersitatem mixtionis. Attamen loquendo de miscibilibus concurrentibus ad mixtionem, de qua est sermo, plures assignantur conditiones ab Aristot. tex.87. & seq. Prima, vt sint actiua, & passiua adinuicem, ratione cuius materia, & forma, subiectum, & accidens, sublunaria, & cœlestia, nequeunt misceri; Secunda quod possint facilè diuidi, ac comminui in minutas partes, quia sic faciliùs possunt ad inuicem agere, hinc ferrum, & lapis non miscentur; Tertia, vt non sint magna, nec multa, nam ex magna rerum multitudine, vel mole difficilè potest fieri mixtio, quia difficilè alterantur; Quarta vt proportionabiliter misceantur; idest vt habeant proportionem aliquam secundum actiuitatem, & resistentiam, quia si actiuitas vnius multum superat resistentiam alterius, non fit mixtio, sed auctio, vt in nutritione euenit ex alimento, & cum ex ligno fit ignis. Ex quibus colligit Aristot. miscibile illud esse, quod agit, & reparitur, & facilè diuidi potest, item quòd humida facilius miscentur, quàm sicca, & ex humidis, quæ non sunt viscosa, vt sunt oleum, mel, pinguedo, &c. hæc enim non tam facilè penetrari possunt.

3 Mixtum est id, quod ex mixtione resultat, & quandoque est vnum per accidens, si de prima, & secunda mixtione loquamur, estque totum quoddam integrale, & aggregationis, at si resultat ex proprijssima mixtione, est vnum per se, quia est totum quoddam essentiale.

4 Mixtionem proprijssimam definiuit Arist. in fin. 1. lib. de Gen. quòd sit *miscibilium alteratorum vnio*, idest vt explicat Scot. in 2. d.15. ad 1. est generatio alicuius, in quo continentur, & vniuntur miscibilia, quæ fuerunt alterata, & mixta; alij Doctores variè explicant hanc definitionem, clariùs definitur à Ruuio, Mixtio est mutatio substantialis ad formam mixti ex miscibilibus congregatis, & per mutuam alterationem dispositis, atque corruptis, in qua virtualiter vniuntur, & continentur: ly mutatio substantialis stat loco generis, per ly formam mixti excluduntur generationes elementorum, in quibus elementis miscibilia non vniuntur, & continentur, per ly ex miscibilibus, &c. explicatur terminus à quo, per quem differt à generatione illius mixti, quod non fit ex præuia alteratione miscibilium, sed ex altero mixto immediatè producitur, vt sunt viuentia, ex semine genita, quæ generatio non est propriè, & rigorosè mixtio; ly in qua virtualiter continentur, &c. explicat rationem formalem mixti, quod est virtualiter continere in seipso elementa, vt dicemus.

5 Hinc deducitur mixtionem propriè, & formaliter non distingui à generatione aliorum mixtorum, quæ ex alijs mixtis generantur; quia cum relationes, & mutationes solum ex terminis ad quos specificentur ex dictis disp.15. Phys. q.7. art.1. si vnum mixtum ex alio mixto generetur, & aliud eiusdem rationis ex miscibilibus alteratis, vt sunt animalia ex putri, & semine producta, istæ generationes non erunt essentialiter distinctæ, sed solum accidentaliter ratione termini à quo, seu vt rectius loquamur, (nam terminus à quo per se est priuatio formæ) ratione alicuius præsuppositi, nam mixtiò præsupponit coniunctionem, & alterationem præuiam miscibilium, à quibus mixtio sumit denominationem, & ad quæ dicit habitudinem; & quamuis sit de hoc inter Doctores aliqua dissensio, faciliter tamen ex dictis disp. cit. Phys. dissoluitur.

Scaliger tamen exercit.3. & Arriaga hic aiunt definitionem Arist. vitiosam esse, quia mixtio hac definitione definitur per miscibile, quod est æque ignotum, & per mixtionem explicatur, quod est committere circulum in definitionibus. Verùm constat ex dictis in Log. disp.8. q.11. explicando vltimam proprietatem relatiuorum, esse scilicet simul cognitione, & definitione, non esse inconueniens relatiua ad inuicem definiri; tum quia Arist. explicat miscibile per alias conditiones, vnde non est æque ignotum, vt mixtio. Verum est tamen, vt notat Auersa q.43. sect.1. quod si spectemus simplicem sensum verborum, potius est quædam simplex propositio, quàm definitio mixtionis.

6 Miscibilia propriè sunt omnia quatuor elementa, quia verè eis conueniunt omnes conditiones assignatæ, & experientia constat ex commixtione elementorum, & alteratione tertium aliud generari; ita docuit Arist.2. de Gen.49. & probat, quia vnumquodque à terra habet consistentiam, ab aqua terminabilitatem, seu coagmentationem, aer autem, & ignis requiruntur quia sunt aquæ, & terræ contraria, & vt frigiditatem illorum attemperent; tum quia viuentia ex omnibus elementis nutriuntur.

Dices, non videtur ignem posse concurrere ad mixtionem, deberet enim deorsum pelli, quod est contra ipsius naturam, nec apparet, quodnam sit mouens, falsum enim est, quòd aliqui dicunt, Cœlum suo motu quasdam ignis particulas deorsum trudere, nam transcundo per mediam aeris regionem deberent extingui. Tum quia Arist.4. Metheor. sum.2. c.3. docet, omnia mixta esse aquea, vel terrea, ergo nullum aliud elementum ingreditur mixtionem, Neque dicas Arist. loqui de elemento prædominante. Nam in oleo prædominatur aer, vnde mixtum aereum ob eodem ibid. c.2. vocatur, & tamen est mixtum aqueum, quia dissoluitur calore, signum euidens non componi ex aere tanquam ex prædominante, quia aer est calidus, sed ex terra, & aqua; hinc si mixtum habet multum terræ, dicitur terreum, si multum aquæ, aqueum. Tum 3. ex ijs mixtum componitur, in quæ deinde dissoluitur, hæc autem sunt aqua, & terra, aer autem, & ignis non apparent. Quibus permoti Cardanus lib.2. de Subtil. Aref.1. de Gen. q.50. sect.2. Ruu. tract. de mixt. q. 1. & alij putant naturaliter impossibile omnia quatuor elementa concurrere ad mixtionem.

Dicimus tamen, quòd licèt non necessario requirantur semper omnia quatuor elementa ad mixtionem, vt infra num.37. potest tamen quandoque accidere, quamuis enim ignis à propria sphæra non descendat, in visceribus tamen terræ ignem reperiri satis liquet ex Æthna, alijsque montibus flammiuomis, & aquis termalibus calidissimis, vt disp.4. de Cœlo nu.61. diximus, quas nisi penetrarent exhalationes igneæ, nunquam ista feruerent. Arist. autem omnia mixta appellauit aquea, vel terrea ratione molis, seu quantitatis, quia semper plus est istorum elementorum, & quandoque aliquod ex istis excedit, non autem quòd illa sola componant; alia autem elementa, quamuis sint mole minora, possunt tamen prædominari, quò ad virtutes actiuas, & motiuas propter multas exhalationes igneas, & aereas, quæ molem non faciunt, sic oleum dicitur mixtum aereum, calx, & piper ignea nominantur. Quomodò autem mixtum dicatur in quatuor elementa dissolui dicemus q. 3.

7 Deinde liquores illi, qui non habent contrarias qualitates, non dicuntur propriè miscibilia, quia non possunt ad inuicem agere, & pati, cum omnis actio fiat inter contrarias qualitates, & quamuis adinuicem diuiderentur in minutissimas partes, non ob id corrumperentur, quia nec diuisio fiet in infinitum, nam statim ac peruenerit ad aliquas particulas ita minimas, vt non habeant virtutem amplius diuidendi (ad agendum enim requiritur determinata virtus ex dictis disp.2. q.5. cessabit diuisio, neque erit corruptio, quia inanimata non determinant sibi minimum ex dictis disput. 9. Phys. q.3. Hinc non rectè Complut. disp.9. qu.2. & Ioan. de S.Thom. de Gen. q.6. art.2. docent quandoque liquores eiusdem speciei contrarias qualitates habentes, si permisceantur, ad inuicem corrumpi, & alium numero distinctum generari; Nam si formæ illæ substantiales sunt eiusdem speciei, si vna stat sub illis dispositionibus, etiam altera, & consequenter, quamuis fieret alteratio quò ad illas qualitates contrarias, non tamen fieret corruptio substantialis formæ, quia si vna dispositio est compossibilis cum vna forma substantiali, erit quoque compossibilis cum alijs eiusdem speciei, vnde nunquam vnum indiuiduum immediatè corrumpitur in aliud eiusdem speciei; sed in aliud alterius speciei. At liquores contrarias qualitates habentes, quas sibi quilibet determinat, & consequenter alterius, & alterius sunt speciei, verè, & propriè miscibilia dicuntur, habent enim omnia requisita.

Petes, quot miscibilia requiruntur ad mixtionem? Resp. loquendo de mixtione vt à generatione mixti distincta, saltim duo exiguntur miscibilia; an verò quandoque possit mixtum ex vno tantum elemento generari dicemus infra nu 37. & q.5.

QVÆSTIO II.

Quo pacto fiat alteratio præuia ad mixtionem.

8 QVoniam ad mixtionem prærequiritur miscibilium alteratio, vt ordinatè procedamus, prius de ista alteratione loquendum, quo pacto scilicet per primas qualitates alterentur ad inuicem miscibilia, antequam resultet mixtum, deinde de ipsa generatione mixti. Et quidem certum est in hac alteratione omnes quatuor primas qualitates adinuicem agere, & quamlibet à sua contraria refrangi; sed quoniam Arist.4. Metheor. c. 2. asserit tunc generationem mixti fieri, cum qualitates actiuæ scilicet calor, & frigus, dominantur subiectæ materiæ imbutæ passiuis qualitatibus scilicet humiditate, & siccitate, hinc orta est quæstio inter Philosophos, an solùm calor, & frigiditas concurrant actiuè ad eductionem formæ substantialis è materia humiditas verò, & siccitas sint dispositiones materiæ, an verò omnes quatuor actiuè concurrant; etsi primum dicatur, in quo sensu explicari debet dominium illud.

9 Aliqui putarunt solum calorem, & frigiditatem actiuè, & per se concurrere ad eductionem formæ, & hoc, quia excedunt alias, & dominantur secundum intensionem graduum; à quibus parum distat Buccafer. docens hoc dominium esse secundum virtutes. Albertus vero apud Angest. de propriet. form. pag.98. Pomponatius, quem refert, & sequitur Zab. lib.1. de Gen. mixti. putant cum Auerr. solum calorem per se concurrere, frigus verò per accidens, quatenus mitigat calorem: quam opin. sic explicat Zab. nam quando elementa ad mixtionem concurrunt, per contrarias qualitates ad inuicem agunt, & patiuntur, quoniam autem calor, & frigus maximam agendi vim habent, ideò absoluitur primo loco horum contemperatio, & fit ex his vna qualitas media, quæ vocatur temperatus calor, qui postea agit in humidum, & siccum, & hæc est secunda actio, non quidem producendo nouum calorem, quia iam calor in illis reperitur per præcedentem mutuam actionem, sed immediatè, & per actionem immanentem producit in humido, & sicco extenuando illam vnionem, & terminationem pro eductione formæ mixti, quæ nequit educi, nisi miscibilia permisceantur, nequeunt

verò

verò permisceri, nisi extenuentur hæc autem extenuatio fit à calore per se, per accidens verò à frigore, quatenus contemperat calorem; sicut enim non quilibet calor requiritur ad formam mixti, ita nec quælibet extenuatio, sed determinata, & determinatus calor, hanc autem determinationem calor suscipit à frigore, & hoc est dominium actiuarum qualitatum supra passiuas, quia istæ solum se tenent ex parte materiæ, illæ verò agunt ad eductionem formæ extenuando, & vniendo secundum debitam proportionem requisitam ad formam; vnde dominium non debet attendi secundum gradus, sed secundum proportionem explicatam. Benè verum est, quod postea mixto iam genito frigus agit per se constipando, & congelando partes mixti, quod est vltimum complementum ipsius mixti. Communis tamen opinio sustinet omnes has qualitates actiuè concurrere ad eductionem substantialis formæ mixti, ita Angelt. cit. & Auersa q.43.sect.7.

10 Dicimus primò, ad eductionem formæ substantialis omnes quatuor qualitates actiuè concurrere, & vt instrumenta, ad extenuationem verò, per mixtionem partium, ac terminationem calorem, & frigus per se actiuè concurrere, alias verò solum passiuè. Prima pars quod omnes actiuè concurrant, Prob. ex Arist. cit. vbi vniuersaliter ait generationem mixti esse opus harum qualitatum. Tum quia omnes quatuor sunt connaturales formæ educendæ, ergo quia omnes sunt de genere actiuorum ex disput.1. qu. 1. & 4. omnes actiuè concurrunt ad eductionem, conseq. prob. quia formæ elementaris humiditas, & siccitas actiuè concurrunt, quia sunt illi connaturales, vt etiam Zab. concedit, ergo quia sunt etiam mixto connaturales, habebunt proprias actiuitates eo modo, quo potest accidens concurrere actiuè ad generationem substantiæ. Tum quia ideò per aduersarios calor, & frigus actiuè concurrunt, humiditas, & siccitas passiuè, quia respectu alicuius secundæ qualitatis necessariæ ad generationem mixti, vt est illa extenuatio, congregatio, & terminatio, verè ita se habent, sed dantur etiam aliæ secundæ qualitates ad generationem mixti requisitæ, quæ humiditati, & siccitati præcipuè tribuuntur, vt sunt durities, & mollities, ergo quo ad hæc etiam ipsæ actiuæ dici debent.

11 Secunda pars, quòd respectu congregationis, & extenuationis partium calor, & frigus per se actiuè concurrant, Prob. ex Aristot. cit. qui indifferenter de vtroque loquitur, Tum quia de frigore ostenditur, nam quando elementum frigidum ex calido generatur, adhuc frigus respectu humiditatis, aut siccitatis actiuum dicitur, & istæ qualitates passiuæ, quia causat terminationem, vnionem, & congregationem partium ad formam requisitas, & ex se est productiuum talis effectus, ergo etiam in generatione mixti, quia non solum disgregatio, & extenuatio partium prærequiritur, sed etiam aliqua congregatio; hinc non solum calor per se agit causando disgregationem, sed etiam frigus producendo congregationem. Tum quia vel partes humidi, & sicci habent congregationem, & terminationem requisitam ad formam mixti, vel non habent; si secundum, ergo quia prærequiritur, debebit illis causari per se, non a calore, qui potius segregationem causat ex disp, 1. q.2. art. 2. ergo à frigore; si primum, ergo saltim frigus per se aliqualiter causat conseruando scilicet illam, & defendendo a contrarijs. Nec valet, quod ait Zab. illum effectum prouenire à qualitate media insurgente ex calore, & frigore temperatis, sed non quatenus habet frigus, sed quatenus calorem. Non valet, quia qualitas illa media (quæ solum dicitur media per aggregationem, non quòd specie ab extremis distinguatur ex disp. 1. q.5. art.1.) per se agere debet, non solum vt continet calorem, sed etiam frigus, quia non solum per se requiritur attenuatio, sed etiam congregatio, quæ est effectus frigoris, non caloris, vt patet ex eorum definitionibus, & maximè si humida, & sicca sint magis attenuata, quàm expostulet forma mixti, quo casu potius frigus principalius concurreret ad istum effectum, quam calor. Quòd si dicas illam congregationem, & constipationem potius subsequi generationem mixti, quàm præcedere, Hoc est apertè falsum, nam si solum subsequeretur, ergo materia ante mixti generationem esset plus extenuata, quàm forma generanda expostcat, & consequenter plus caloris habere, quod est falsum, quia secundum ipsum Zab. calor debet excedere secundum proportionem formæ generandæ, ergo si extenuatio non est summa, sed moderata, iam erit mixta cum aliqua constipatione, tum quia non est minor ratio, cur aliæ dispositiones debeant præcedere in materia, & sola constipatio debeat subsequi. Tandem, quòd humiditas, & siccitas ad istum effectum merè passiuè se habeant, patet, quia congregare, & disgregare sunt effectus caloris, & frigoris, vt habetur ex eorum definitionibus.

12 Dicimus 2. ad hoc vt calor, & frigus ista actione agant in passiuas, non est necesse, vt ipsas superent secundum gradus, imò hoc est naturaliter impossibile, sed sufficit dominium in illas secundum proportionem ad formam mixti requisitam. Prima pars prob. quia humiditas, & siccitas, vel sunt in gradibus æqualibus vt quatuor, vel vna erit altera intensior, scilicet humiditas, vt quinque vel sex, siccitas vt tria, vel duo, aut è contra, sed quocumque dato nunquam frigus, & calor possunt secundum intensionem illas excedere, quia si admittitur primum, tunc calor, & frigus, vel erunt in eisdem gradibus æqualibus, & sic non dominantur secundum intensionem, vel calor erit intensior, quàm frigus, scilicet calor vt sep em, frigus vt vnum, vel è contra, & tunc licet vna qualitas istarum possit excedere passiuas, non tamen ambæ, aliter essent in eodem subiecto secundum gradus intensos, quod naturaliter repugnat. Secunda pars patet, quia ista actio non est inter contraria, sed potius circa subiectum, & consequenter non requiritur excessus quò ad gradus, sed solùm secundum proportionem actiuitatis in ordine ad formam, quatenus scilicet si forma requirit attenuationem vt duo, requirit etiam calorem vt duo, à quo debebit attenuatio illa causari, qui calor poterit agere hac actione in humidum etiam vt sex, & si minor esset calor, non posset concurrere ad istam extenuationem requisitam, & hoc est, quod ait Aristot. cit. dum inquit, tunc esse generationem mixti, cum qualitates actiuæ dominantur subiectæ materiæ vniuscuiusque naturæ idest cum habent talem actiuitatem proportionatam cuicumque naturæ producendæ; in quo sensu explicari potest opinio Buccafer. vt notat Zab.

13 In oppos. obijc. primò, quod frigus per se ad mixtionem non concurrat, quia calor est causa generationis, frigus potius est causa corruptionis, vt patet præcipuè de calore cælesti, nam in hyeme, quia Sol recedit, & aduenit frigus, omnia intereunt, in æstate verò per approximationem Solis, & caloris omnium rerum fit generatio, hinc frigus ab Arist. 4. Metheor. vocatur corruptiuum, à Galeno 2. de Accid. cap.3. dicitur in actione nullum conferre iuuamentum. Secundò arg. quod calor, & frigus non sint actiua in humidum, & siccum causando extenuationem, & constipationem, quia calor, & frigus non producunt secundarios effectus, nisi per primarios, scilicet refrigerando, & calefaciendo, eo vel maximè, quia actio est inter contraria, ergo si calidum, & frigidum agunt in humidum, & siccum aliqua actione, hoc erit media calefactione, & infrigidatione, ergo prius producunt in illa alium calorem, & aliud frigus, sed nulla res potest à calore calefieri, nisi sit frigida, nec à frigore pati, nisi sit calida, ergo ante istam actionem humidum, & siccum erant calida simul, & frigida, quod est falsum, aliter daretur processus in infinitum.

14 Resp. ad 1. neg. assumptum, nam nulla causa est per se corruptiua, sed per accidens, quia natura non intendit per se malum, & corruptio vnius est generatio alterius, & consequenter frigus, si est corruptiuum, debet etiam esse generatiuum; nec exemplum adductum aliquid valet, nam retorqueri potest, quia calor summus adueniens omnia destruit, & conuertit in ignem, sed adueniente frigore, aliqua generantur, ergo frigus esset per se causa generatiua, calor destructiua; quare dicendum nec calorem summum, nec frigus immoderatum esse per se causas generationis mixtorum, sed in esse moderato, & attemperato secundum proportionem mixtorum, & quia in hyeme frigus est immoderatum respectu generationis viuentium, idcircò non generantur in hyeme, solùm posset concedi calorem principalius requiri maximè in viuentibus, cum sit principalius instrumentum animæ, non idcircò tamen debemus excludere omninò frigus à ratione per se causæ, sed solum quod sit causa minus principalis; vnde dictum Arist. & Gal. non debet absolutè intelligi, sed comparatiuè. Quibus accedit, quod dantur plura mixta, quæ principalius expostulant frigus, minus principaliter calorem; tum quia calor quoque est præcipua causa putrefactionis mixtorum, vt dicemus q. vltim. Ad 2. ex Zab. resp. quod in alteratione elementorum datur actio transiens, qua vnum contrarium agit in aliud, & hac actione elementa contemperantur, ita vt quodlibet habet aliquid omnium qualitatum, postea datur actio immanens, quia postquam elementa sunt quò ad qualitates refracta, calor, & frigiditas in illo toto aggregato ex elementis inexistentes agunt in ipsum totum actione immanenti, quatenus siccum est, & humidum producendo illam disgregationem, & congregationem; tunc ad argum. resp. antec. non esse verum de actione immanente, sed de transeunte, imò nec est verum omnem actionem esse inter formaliter contraria, nisi de agente vniuoco. Vel 2. resp. ad antec. omnis actio inter elementa est per effectus primarios, vel formaliter, vel præsuppositiuè, actio transiens est formaliter per illos, immanens verò præsuppositiuè, sic illa qualitas media in aggregato ex elemen. is actione immanenti agit præsupponendo actionem primariam calefactionis, & refrigerationis, qua totum illud aggregatum fuit alteratum.

QVÆSTIO III.

Quomodo elementa maneant in mixto.

15 Miscibilia, & maxime elementa manere aliqualiter in mixto docuit Arist. tum definiendo mixtionem quòd sit miscibilium alteratorum vnio, tum definiendo ipsa elementa 3. Cœli 31. dum dixit, *Elementum est corpus, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum verò in specie diuersa est indiuisibile*, hinc iure merito quærimus de modo, quo remanere dicuntur in mixto; Et quidem in duas principales classes sunt Doctores inter se diuisi, quidam enim dixerunt manere formaliter, & vt ait Arist. in actu quo ad proprias substantias, sed in esse refracto, & remisso, alij verò in potentia, & virtualiter; sed valde deinde inter se dissident in explicatione harum opinionum.

Qui

Qui enim sustinent formaliter manere, sed in esse refracto, non eodem modo explicant refractionem istam; nam Auic. lib. 1. Suffic. c.10. ait elementa refrangi, & remitti quo ad proprias qualitates, non quo ad substantiales formas, quam refractionem qualitatum Raguseius disp.59. & citatur etiam Fernel. lib.2. & 3. Physiolog. explicat, non quidem quo ad gradus ipsarum, nam inquit qualitates elementorum in mixto remanere etiam in summo, sed quo ad actionem, nam elementa in mixtione conscinduntur in minutissimas particulas, itaut in qualibet parte mixti reperiantur semper quatuor particulæ elementorum, attamen quia ad mixtionem concurrunt secundum paritatem virium, vt inquit Arist. hinc vnum elementum impedit aliud quo ad actionem, nec amplius sunt sui iuris, sed potiùs in tertium cõmutantur; quare refractio ipsorum erit quo ad vires exercendas, non quo ad graduum remissionem. Alij verò, vt Merceo. lib. 1. diluc. & Camerarius par.2. q. 1. explicant refractionem istam quo ad gradus qualitatum, ita vt propter actionem, & reactionem, quas inter se, & mutuò exercent, admittunt qualitates esse in summo, & ad quoddam mediũ refranguntur iuxtà mixti cuiuslibet temperamentũ.

16 Auerroes verò non solum putauit in mixto reperiri qualitates elementorum refractas quo ad gradus, sed etiam quo ad formas substantiales, quas suscipere magis, & minus asseruit, & posse intendi, & remitti. Sed neque hæc formarum substantialium refractio eodem modo ab Auerroistis explicatur; Aliqui enim vt Achill. lib.2. de Elem. art. 3. Suess. 1. de Gen. Iand. 6. Phys. q.2. Contar. lib. 3. de Elem. alter Contar. iunior to.2. q. de Mixt. & Dand. 2. de An. digress. 8. hanc refractionem explicant per veram remissionem vt in qualitatibus scilicet per amissionem plurium graduum, itaut elementa in esse refracto non differant specie à seipsis in esse perfecto, sicut albedo vt duo non differt specie ab albedine vt octo: Alij verò vt Baccon. 3. d.16. & ex nostris Canon. 5. Phys. q.2. art.2. vbi Aureol. citat. & Zab. lib. de Mixt. à quibus parum differt Piccol. lib. de Mixt. c. 9. docent in mixto vnam formam reperiri formaliter continentem formas elementorum secundum aliquos gradus, quem dicendi modum explicat Ares. 1. de Gen. q.51. sect. 4. exemplo animæ rationalis formaliter continentis animam sensitiuam, & vegetatiuam secundum gradus formales, sic forma mixti, inquit Ares. formaliter continet formas elementorum non secundum entitates reales, sed quo ad gradus formales, licet non secundum omnem, & integram eorum rationem, qua ratione dicuntur contineri in esse refracto, & perfectiùs continetur forma elementi prædominantis. Zab. verò ait, formam mixti aliud non esse, quàm collectionem plurium graduum, & realitatum formarum elementorum, & simmetriam illam esse formalitatem mixti; itaut cum forma ignis, & aliorum elementorum, habent omnes realitates, constituunt elementa in proprio esse specifico, at quando admittunt aliquas realitates, & adinuicem miscentur, sic constituunt varia mixta iuxtà varias admixtiones, & desinunt esse elementa, nec habent amplius idem esse specificum, sed transeunt in esse carneum, aureum, &c. & idcircò vnum elementum dicitur in aliquo prædominari, quia plures realitates illius reperiuntur in illo mixto. Ex quibus colligitur aliud discrimen, quod inuenitur inter istos Doctores, aliqui enim in mixto ponunt formam mixti realiter à formis elementorum distinctam, alij verò hanc mixti formam asserunt esse solum collectionem, & simmetriam formarum elementarium, nec aliam formam agnoscunt realiter ab illis distinctam, & de nouo aduenientem in generatione mixti.

17 Alia extrema opinio docet elementa non formaliter, sed virtualiter, in mixto manere, ita Scotistæ cum Scoto 2. d.15. Thomistæ cum D.Thom. 1.p.q.76. art.4. Nominales, Suarez disput. 15. Meth. sec.10. Iol. 1. de Gen. q.17. Conimbr. cap 10. qu.4. Ruu. tract. de Mixt. q.4. Hurt. disp.6. sect.2. Mur. disp.3. q.3. Arriag. disp.2. Phys. sec.1. Auersa q.43. sect.3. & 4. Fons. 7. Met. c.16. q.2. & alij. Quid autem si elementa virtualiter in mixto manere, non similiter ab omnibus explicatur. Aliqui enim hanc continentiam explicant in ordine ad qualitates tantum elementorum, & virtualitate accidentali, non substantiali, aut in ordine ad formas substantiales, sed quatenus in mixtis reperiuntur primæ qualitates, quæ virtutes dicuntur elementorum: ita Thomistæ quibus adhærent Ruu. & Conimbr. qui adhuc dissident, nam aliqui qualitates illas non formaliter remanere in mixto, asserunt, sed virtualiter inclusas in quadam qualitate resultante ex illis quatuor de nouo, citantur Sonc. 10. Meth. q. 2. Iauellus 8. Met. q.4. Greg. 1. d.17. q.3. art.2. & à Ruuio citatur Scotus; Alij verò non vnam, sed duas admittunt qualitates resultantes vnam ex calore, & frigore, aliam ex humiditate, & siccitate ita Dur. 2. d.30. q.5. Saxon. 2. de Gen. q.19. Conciliator differ. 6. alij concedunt qualitates primas remanere in mixto formaliter, sed adhuc admittunt quintam qualitatem virtualiter illas includentem, alij tandem solum quatuor qualitates primas ponunt in mixto, ita communior. Scotus verò licèt admittat has qualitates primas formaliter remanere in mixto, nec aliam qualitatem illas virtualiter continentem agnoscat, adhuc tamen hanc virtualem continentiam elementorum explicat in ordine ad formas substantiales, quia vult formam substantialem mixti includere virtualiter formas elementorum, & fortè ab hac Sent. Canon. & Ares. omnino solis verbis discrepant, vt videbimus; sequuntur Suarez, Iol. Auers. & alij.

ARTICVLVS I.

Ostenditur, & explicatur continentia virtualis elementorum in mixto.

18 Dicimus primò, elementa non formaliter, sed virtualiter remanent in mixto; ita Doctor cit. quam conclus. ostendimus præcipuè ex confutatione aliorum; & Primò prob. non remanere formas elementares in esse refracto quo ad vires, vt dicebat Raguſ. nam Arist. de Gen. 48. ait, *Quæ miscentur, secundùm excellentias se corrumpunt, & tunc neque illorum contrarium alterutrum simpliciter erit, sed medium*, insuper *Et primò quidem elementa ita transmutantur, ex his autem carnes, & ossa, & quæ talia calido quidem facto frigido, frigido autem calido, quando ad medium veniunt*, & 1. de Gen. 88. ait miscibilia actiua debere esse, & passiua, ex quo deinde in fine deducit mixtionem esse miscibilium alteratorum vnionem; ex quibus patet miscibilia in mixtione debere alterari ad inuicem, & agere, & pati actione alteratiua, quod est intendi, & remitti secundùm qualitates, ergo qualitates elementares non erunt in summo in mixtis. Nec valet, quod ait Raguſ. elementa alterari non quo ad remissionem qualitatum, sed quo ad virium suspensionem, sicut si duo homines viribus æquales certarent inter se, inter vtrumque daretur actio, & passio, non quo ad remissionem graduum fortitudinis, & virium, sed quo ad inhibitionem, nè vnus alterum deijciat. Non valet, quia alteratio tendit ad qualitatem, si est intensio, & ad deperditionem qualitatis, si est remissio, at in elementis non adsunt aliæ qualitates actiuè vniuocè præter primas, ergo circa illas contingit alteratio. Tum quia secundum Aristot. illa alteratione debent elementa alterari, qua postea frigidum denominatur calidum, & è contra, sed ex sola inhibitione virium nunquam calidum dicetur frigidum, sed potius non calidum, quatenus caret actione caloris, ergo &c. Tum quia vel vnum elementum agit in aliud actione positiua, vel non, si secundum, ergo non agit, nec alterat, si primum, ergo aliquid in illud aliud producit, actio enim positiua terminum positiuum exposcit, istud autem productum erit aliquis gradus propriæ qualitatis primæ, quia frigidum v.g. nihil producit, nisi frigiditatem, ergo corrumpit aliquem gradum qualitatis oppositæ, in his enim generatio vnius est corruptio alterius, ergo calor non erit summus v.g. in igne. Nec exemplum adductum valet, quia verè homines illi ad inuicem agunt, & patiuntur producendo impulsum, quæ est quædam qualitas, at non sequitur ex hoc remissio fortitudinis, quia impulsus ille non opponitur formaliter fortitudini, itaut ex generatione vnius inferatur corruptio alterius, vt est in primis qualitatibus; præterquamquod etiam vires propter impetum impressum hebetantur, licet postea denuò resurgant, quia substantialis forma non minuitur.

19 Accedit etiam, quia sequeretur omnium mixtorum esse idem temperamentum, quod est falsum, seq. probat. quia temperamentum est dispositio primarum qualitatum, vt q. seq. dicemus, ergo si primæ qualitates omninò in summo remanent, eodem modo essent in omnibus mixtis dispositæ. Raguſ. negat seq. quia elementa non omninò paribus viribus ad mixtionem accedunt, sed quodammodo imparibus, itaut vnum elementum paulisper alterum excedat, & ideò quia modo hoc, modo illud excedit, insurgit temperamenti varietas. Contra, vel iste excessus est sufficiens, vt excedens agat in debilius, vel non, sed adhuc vires habet impeditas; si primum, ergo aget, cum sit agens naturale, & sic debilius non habebit qualitatem in summo; si secundum, cum iste excessus sit tenuis, vt diximus disp.2. q.1. art.2. & q.5. certè nequit esse causa diuersitatis temperamenti, quia temperamenta mixtorum sunt ita inter se diuersa, vt vnum non paulisper, sed secundum plures, & plures gradus alterum mixtum excedat, vt patet præcipuè in venenis. Et tandem quia hæc opinio deberet admittere alias primas qualitates præter illas elementorum, nam calor, & frigus v. g. elementorum per ipsum non percipiuntur, & tamen mixtum percipitur calidum, vel frigidum, ergo iste calor, vel frigiditas erit à calore, vel frigore elementari distincta, deberet etiam admittere in puluere tormentario summum calorem, in stuppa, & ferro summam humiditatem, in vino summam siccitatem, quæ omnia ex ipsis terminis apparent falsa.

20 Secundò, quòd non maneant refractæ formæ substantiales secundum gradus qualitatis, sed perfectæ secundum substantias, probatur, quia vel istæ elementares formæ sunt inter se compenetratæ, itaut quælibet informet quamlibet partem materiæ, & hoc est falsum, quia vt arguit Doctor, nequeunt in eodem supposito esse plura supposita distincta, & disparata, at quælibet forma elementi nata est constituere proprium suppositum, cum non sit alteri formæ elementari subordinata, nec communicabilia, tum quia darentur plures quantitates, quæ scilicet consequuntur elementares formas, simul compenetratæ; nec elementum formæ ad inuicem se excluderent ab eadem materia, sed compossibiles essent, vnde nunquam ex vno elemento aliud generaretur, & tandem posset eodem modo argui, quo disp.4. q.3. impugnatur opinio ponens per rarefactionem nouam quantitatem acquiri, nam cum tota materia

mixti sit maior qualibet materia elementorum, cum integretur ex illis, iam forma ignis v.g. deberet coextendi ad informandam non solùm propriam materiam, sed etiam materias aquæ, aeris, & terræ; quæ omnia sunt falsa. Vel elementa solùm iuxta ponuntur secundum minutissimas particulas, & hoc etiam est falsum, inquit Scotus, quia sic non quælibet pars mixti esset mixta, vt docet Arist. Nec valet, quod ait Raguf. quamlibet esse mixtam, quia elementa in mixto non sunt sui iuris, sed inter se confusa, ac si non essent; Etenim verè, & propriè entitates elementorum essent à parte rei iuxta positæ secundum minutissimas particulas, & ab Angelo cognoscerentur, quòd autem non sint sui iuris, solum impedire posset mutuam actionem primarum qualitatum, non autem constitutionem compositi elementaris, qui est effectus in genere causæ formalis inimpedibilis à Deo quandiu forma est in materia, respectu cuius effectua forma est sui iuris, ergo verè, & realiter quælibet pars mixti non esset mixta. Nec quoque iuuat, quod alij dicunt, quamlibet partem mixti esse mixtam, non propter elementa, sed propter formam mixti, quæ per totum diffunditur. Non valet, quia intentum Philosophi est ostendere elementa ita inter se misceri, vt mixtio non sit iuxta positio elementorum, vnde loquitur de miscibilibus, non de forma mixti, itaut quælibet pars mixti contineat omnia miscibilia.

21 Accedit quod cum inanimata non determinent sibi minimum, posset pars illa formæ mixti informans portiunculam aquæ separari, & separata existere, ergo de ratione mixti non esset includere omnia elementa, sequela patet, quia forma mixti respiceret particulam illam aquæ vt dispositionem adæquatam, & naturalem, nec se habet vt anima, quæ varias simul exposcit formas partiales pro sui conseruatione, qua ratione exigit minimum naturale. Tum quia non videtur, quo pacto piscis possit ignem in se continere, quin ab Oceano extinguatur, videmus enim paruulam scintillam inflammare tormentarium puluerem, eo quia ignis tunc excedit; exiguum aquæ applicatum calci (quo exemplo vtitur Raguf.) quia dissoluit harmoniam elementorum, dissoluit calcem, ergo multo magis tota immensitas Oceani extinguet modicum ignem inclusum in pisciculo, sicut ferrum ignitum immersum in aquam extinguitur. Neque dicas formam mixti conseruare illum ignem, & defendere, sicut conseruat calorem piscis, ne ab aquæ frigore destruatur. Nam contra hoc est, quia calor ille naturalis prouenit, & conseruatur ab anima, vnde recedente anima, statim recedit calor in pisce, & destruitur ab aqua, ergo forma mixti non potest ignem conseruare; tum quia ante introductionem formæ mixti in aquis geniti, deberent particulæ ignis applicari, & commisceri in aquis, & cum aquis, quod naturaliter videtur impossibile, deberet enim extingui; de quo diximus nu. 17. Tum quia nullum elementum esset prædominans in mixto, vt dicebamus num. 19. omnia ferè elementa violenter quiescerent, maximè leuia, nam quamuis non sint in mixto sui iuris, & habeant vires, vel qualitates refractas, non ob id amittunt proprias passiones, & inclinationes ad locum suum; & quamuis sint ordinata ad mixti generationem, adhuc in ordine ad proprias naturas violenter quiescerent, sicut de motu aquæ ad replendum vacuum diximus disput. 12. Phys. q. 2. tum quia ignis in marmore esset sub maiori densitate, & grauitate, quàm exposcat ipsa aqua; vinum etiam calidum extinguit sua humiditate ignem, cur ergo illa humiditas non est sufficiens ad extinctionem ignis inclusi in vino?

22 Tertiò, quòd non remaneant elementares formæ in esse refracto quo ad substantiam, ostenditur illis rationibus, quibus disput. 5. q. 5. art. 2. probauimus substantiam non suscipere magis, & minus; & contra Auerr. faciunt etiam præcedentes rationes; contra Zab. quoq; argui potest, quia vel illi gradus sunt aliquid Physicum, vel Metaphysicum; si secundum; ergo eædem omninò realitates Metaphysicæ essent ante, & post corruptionem substantialem, quod est falsum, quia realitates Metaphysicæ destruuntur omninò ad corruptionem indiuidui; tum quia non essent nisi quædam realitates communes mixtis, & elementis à quibus prædicata communia sumuntur, quia realitates pertinentes solùm ad elementa sunt differentiæ specificæ constituentes elementa in propria specie, nec alia realitas Metaphysica reperitur constitutiua speciei, omnis enim vel est genus, vel differentia; & sic vnum elementum posset dici in alio elemento remanere, quia in illo adest realitas communis, quæ omnia sunt falsa. Si primum, istud tale Physicum erit singulare, & per consequens ad aliquam speciem pertinebit, vel ergo ista realitas pertinet ad speciem elementi, & sic erit eadem cum forma elementi, vel alterius speciei, & sic in elementis essent plures formæ specificæ, vnde non essent corpora simplicia. Tum quia specialiter contra ipsum arguitur, quod non ponit nouam formam distinctam ab istis gradibus elementaribus, sic enim mixtum esset solum quid aggregatum per iuxta positionem plurium; non quælibet pars mixti esset mixta; daretur noua generatio substantialis absque termino formali, nequeunt enim illæ realitates terminare generationem mixti, quia iam præcesserant in materia; nec ordo ille, & simmetria, hæc enim est simplex relatio; mixtum non esset elementis perfectius, quia includeret imperfectiores realitates elementorum, illæ enim cum remaneant in mixto, habent rationem potentiæ respectu illarum, quæ in generatione mixti deperduntur, à quibus actuantur, & fiunt in vltimo esse, non possent conficere mixtum vnum per se, quia non se haberent vt actus, & potentia; elementa essent tota æterogenea constantia ex istis realitatibus. Motus naturalis non esset velocior in fine, quam in principio, nam si lapis è cœlo descenderet, velocius per ignem moueretur, quam per aerem, quia per ignem realitates aeris, aquæ, & terræ pellerent deorsum, realitates ignis solùm resisterent, vel saltem essent indifferentes, at cum deinde per aerem moueretur, solum realitates aquæ, & terræ impellerent, non realitates ignis, & aeris, per aquam solum realitates terræ detruderent, ergo semper motus retardaretur, quia remitteretur virtus impulsiua: quæ omnia sunt absurda. Ad Arest. dicemus nu. 54.

Quartò, quòd virtualiter remaneant, & in potentia, sequitur à sufficienti diuisione, & prob. auth. Arist. nam 1. de Gen. 84. & 86. apertè asserit elementa potentialiter, & secundùm virtutes manere in mixto, quod repetit 2. de part. Anim. cap. 1. & 3. cœli 31. proponit istam quæstionem, an maneant actu, vel potentia in mixto, & non est verisimile, quòd permanere in potentia intelligat de permanentia secundum vires colligatas, vel secundum qualitates, aut formas refractas, quia tunc non fuisset adæquata diuisio, remanebat enim alius modus scilicet manendi virtualiter, itaut nihil omninò elementorum sit actu in mixto. Verum est tamen, quòd variè ab aduersarijs authoritates istæ extorquentur, magis tamen patebit ex sequen. conclus.

23 Dicimus 2. dantur in mixto primæ qualitates non virtualiter in aliqua inclusæ, sed formaliter, qua ratione mixtum dicitur elementa continere virtualitate accidentali; Conclusio est Scoti in 2. d. 15. Ad 2. princ. vbi apertè ait dari in mixto qualitates similes qualitatibus elementorum, quamuis in illa additione dicat non esse similes in specie, sed in genere, clarius habet ad 4. & in 4. d. 3. q. 3. ad 1. princ. concedit aquam artificialem, quæ secundum ipsum est vnum mixtum, habere frigiditatem, & humiditatem similes qualitatibus aquæ elementaris, & d. 44. q. 1. E. & d. 49. qu. 15 ferè per totam id multoties repetit, vnde miramur, quo modo Ruuius ipsum citet pro parte opposita. Et prob. primo, quod non detur qualitas virtualiter continens primas, tum ex Arist. citando nu. 56. quibus in locis has qualitates admittit in mixto; tum quia experimur sensu tactus has qualitates in quolibet mixto in suo statu naturali permanente, nam viuens intus est calidum, metalla frigida, qualitates autem virtuales non sunt sensibiles in seipsis solus enim color formalis mouet visum, & formalis sonus auditum, non aliquid virtualiter continens colorem, aut sonum, ergo solus formalis calor, & formale frigus possunt mouere sensum tactus, non aliquid virtualiter calidum, aliter piper, allium, & huiusmodi semper calida perciperentur, quod est falsum; si ergo dantur in mixto illæ primæ qualitates formaliter, non datur qualitas illas virtualiter continens, nam esset superflua, quia posset mixtum per primas formales qualitates se defendere à contrarijs, & per suam formam substantialem potest recuperare defectus primarum, sicut aqua propria forma substantiali se reducit ad pristinam frigiditatem. Non tamen negamus in mixto aliquas qualitates virtuales, sed solum qualitates, virtuales continentes primas qualitates quibus medijs mixta in seipsis, & actione immanenti producant primas qualitates formales; nam dantur aliqua mixta productiua transeunter in alienum subiectum per qualitatem virtualem calorem formalem, vel frigus; vide disput. 1. quæst. 3. Quod autem hæ formales qualitates sint eiusdem speciei cum elementaribus ostendimus disput. cit. quæst. 7.

Ex hoc colligunt Doctorem mixtum virtualiter continere elementa virtualitate accidentali, nam qualitates istæ primæ, quæ in elementis sunt dispersæ, quia in vno solum duæ qualitates non contrariæ reperiuntur ex dictis disp. 1. qu. 6. in mixto omnes sunt coniunctæ, cum naturaliter poscat temperiem, & mixtionem omnium qualitatum, & quia istæ qualitates elementis conueniunt in summo, & excellenti gradu, ipsis specialiter sunt attributæ, & appropriatæ, & consequenter, quia in mixtis in esse temperato reperiuntur, rectè quo ad istas qualitates possunt dici elementa virtualiter in mixto contineri, quia adsunt in mixto virtutes elementorum, vt dicebat Arist. cit.

24 Dicimus tertiò, formam mixti virtualiter continere formas elementares virtualitate substantiali; ita Doctor cit. lit. B. Prob. primò exemplo, nam medium specie ab extremis contrarijs distinctum dicitur participare de extremis, quod non est intelligendum de formali participatione, itaut vere entitas albedinis, & entitas nigredinis sint actu in rubedine, quia rubor est æque simplex entitas, sicut extrema, sed dicitur medium per participationem propter naturalem quandam conuenientiam, quam habet cum extremis, quæ conuenientia non adest inter extrema; ita in proposito dicendum, nam mixtum est medium aliquod inter elementa, & illa participare dicitur, quia quandam naturalem conuenientiam habet cum qualibet forma cuiuslibet elementi, quatenus scilicet ex natura sua, & radicaliter exposcit pro dispositione illam qualitatem, quam postulat forma illius elementi, quæ conuenientia non est inter elementa. Accedit ratio, quia continentia virtualis est duplex, vna in genere causæ efficientis, qua vna forma aliam dicitur cõtinere, quia potest illam producere, vt Sol virtualiter con-

continet calorem; aliam in genere quasi formalis causæ, & hæc est duplex, prima, quia vna forma cum sit perfectior, perficit materiam perfectiori gradu, quam forma imperfectior, & consequenter in gradu formæ imperfectioris, sed eminentiori modo; secunda, qua forma continens potest operationes, & effectus formales alterius formæ causare sicut anima rationalis dicitur continere sensitiuam; in proposito forma mixti non continet formas elementorum continentia virtuali effectiua, quia nequit illas producere, sed continentia virtuali secundo modo, quia est illis perfectior, & aliqualiter tertio modo, quia potest causare in aliquo gradu effectus scilicet qualitates elementorum, & motum; quæ continentia non est accidentalis solum, sed substantialis, quia continet principium exigitiuum, & causatiuum illarum qualitatum, quod est substantialis forma elementi, aliter dici posset animam rationalem continentia, & virtualitate solum accidentali continere sensitiuam, quia potest producere effectus illius scilicet operationes, quæ sunt accidentia, quamuis per accidentalem a posteriori explicetur substantialis continentia. Et reuera, si res benè perpendatur, non est magna discrepantia inter nos, & Thomistas, sed totum dissidium prouenit ex varia acceptione huius virtualis continentiæ, vt videbimus in solut. arg. Hoc etiam voluit innuere Arest. dum hanc continentiam formalem appellauit, & actualem, eo modo, quo rationalis continet sensitiuam. Sed certè in hac explicatione parumper excessit rationalis enim dicitur sensitiuam actu continere secundum propriam rationem formalem sentiendi, quia informando materiam, verè & formaliter constituit hominem sub gradu sensitiuo, perfectèque exercet effectus formales, & operationes sentiendi, vt sic, at forma mixti informando materiam non constituit compositum sub gradu elementari, nec ratio formalis ignis, vel aquæ adest in forma lapidis, aliter vere lapis esset sub specie subalterna elementi, sicut homo sub genere animalis; hinc rectius appellatur hæc continentia virtualis, & potentialis, quam actualis, & formalis; eo vel maximè, quod licet qualitates mixti alteratiuæ, & primæ sint eiusdem speciei cum elementaribus non tamen qualitates motiuæ, vt fusè diximus disput. 8. de cœlo q. 1.

25 Ex his colligitur, quomodo sit verum vnum elementum præualere alteri in mixto, & prædominari, quia scilicet forma mixti magis assimilatur, & conuenientior, est cum forma vnius elementi, quam cum altera in qualitate, & per consequens etiam in entitate, quatenus est principium radicale illius qualitatis. Similiter in corpore æthetogeneo secundum diuersas partes potest dici hoc, & illud elementum prædominari, sic in corpore animato propter quatuor humores quatuor elementis correspondentes (nam in flaua bili præualet ignis, quia ex se petit excedere in siccitate, & calore, in sanguine præualet aer, quia excedit in calore, & humiditate; in pituita præualet aqua, quia excedit in frigiditate, & humiditate, & in atra bili terra propter excessum frigiditatis, & siccitatis) membra diuersimodè dicuntur temperata, & in vno vnum elementum dicitur habere dominium, in alio aliud, iuxta excessum humorum, vel qualitatum.

ARTICVLVS II.

Soluuntur obiectiones.

26 IN oppos. arg. contra 1. conclus. primò authoritatibus Arist. Prima authoritas sumitur ex 1. de Gen. cap. de mixtione, vbi plura dicit ad mixtionem spectantia, nam tex. 83. probat Arist. mixtionem non esse generationem, quia in generatione alterum corrumpitur, at si in mixtione omnia elementa corrumpuntur, mixtio esset generatio; deinde text. 84. duas propositiones affert, prima est *videtur enim, & quæ miscentur prius ex separatis conuenientia, & possibilea separari rursus*, ergo si elementa post mixtionem possunt a mixto separari, vere in mixto secundum aliquod esse formale remanent, quod etiam docet 3. Phys. 45. ostendens non dari quintum elementum, quoniam ex mixtis quatuor sola separantur; Secunda est, *neque permanent igitur actu, vt corpus, & album, neque corrumpuntur, nec alterum, neque ambo*: quod etiam repetit text. 88. vbi negat guttam vini cum decem millibus congijs aquæ misceri, quia corrumpitur, & tex. 90. vbi ait. *Hæc enim neque corrupta esse necessarium est mixta*, ergo aliquo modo formaliter permanent, & tandem in fine libri definit mixtionem, quod sit *miscibilium alteratorum vnio*, non dixit corruptorum. Secunda authoritas sumitur ex 2. de Gen. 48. vbi ait, quod quando in congressu duorum elementorum vnum est absolute actu, alterum vero potestate, non est mixtio, sed generatio, sed quando ambo in tertium transeunt tunc est mixtio, *Quia*, inquit, *quæ miscentur, corrumpunt excellentias ad inuicem*, ergo aliquo modo secundum esse non excellens permanent. Tertia authoritas sumitur ex 1. de cœlo 7. & 12. vbi determinat Arist. mixtum moueri localiter secundum præualens elementum, ergo verè sunt elementa in mixto, quia effectus in actu requirit causam in actu. Quarta, est in 3. de cœlo 67. vbi probat elementa non habere propriam figuram, quia si haberent, illam conseruarent in mixto, ergo verè secundum substantiam sunt in mixto. Quinta habetur in 2. de An. 59. vbi docet, quod nisi in corporibus animatis anima retineret elementa, iam discederent, & in diuersa loca tenderent, ad quæ naturaliter inclinantur; & text. 52. quærens cur sensus non sentiant elementa, ex quibus constant, ait, quia non est medium inter illa, & ipsum sensum, & 2. Cœli 34. quærens, vnde sint rerum defectus naturales, & impotentiæ animalium, præsertim senectus, & mors, respondet esse, quia constans ex alimentis extra suum locum constitutis, & per consequens in propria loca conantibus abire, vnde fit, vt dissoluantur, & 1. de Gen. anim. c. 18. negat semen posse decidi ex omnibus partibus animalis, quia decideretur etiam ex elementis. Sexta sumitur ex 7. Meth. in fine, vbi Arist. simul hæc exempla coniungit, sicut litteræ B, & A, sunt in syllaba Ba, & sicut terra, & ignis sunt in carne. Septima habetur in 2. de Part. Anim. c. 1. & 2. vbi ait totius viuentis materiam esse partes ætherogeneas, earum autem materiam esse homogeneas, atque tandem harum materiam esse elementa, ergo sicut partes ætherogeneæ in viuente formaliter reperiuntur, & homogeneæ in ætherogeneis, ita elementa in homogeneis; hinc 5. Meth. 4. tres definitiones elementi tradidit, prima est *elementum est, ex quo inexistente aliquid primò corrumpitur, indiuisibilia specie in aliam speciem*. Secunda est, *elementa corpora dicuntur vltima, in quæ alia corpora, diuiduntur*; Tertia est, *elementum est, quod primò vnicuique inest*; ex quibus colligitur elementa esse materiam mixtorum, cuius est formaliter reperiri in composito; Neque dicas elementa esse materiam transeuntem, quomodo vinum dicitur materia; Nam sic cibus posset dici materia, & elementum hominis, quatenus materia prima cibi iam est sub forma hominis; Neque satisfacit, quod alij dicunt, elementa componere secundum suas qualitates; non valet, quia tunc mixtio formaliter esset accidentium contra Arist. 1. de Gen. 43. ac proinde mixtum esset denominatio accidentalis; nec ex accidentibus potest componi substantia.

27 Resp. ad 1. auth. quod cum Arist. in tex. 83. negat mixtionem esse generationem, non intelligendus absolutè quia etiam mixto est generatio substantialis, vt diximus, q. 1. sed de illa generatione loquitur, in qua vnum ita destruitur, vt nullo modo in alio remanere dicatur, vt patet ex ratione, quam adducit, itaut sit sensus mixtio non est generatio, quasi quod omnis generatio sit mixtio, & ad conuertentiam dicantur, sed solum illa generatio erit mixtio, qua, quæ miscentur, vniri dicuntur in mixto producto, saltim virtualiter, & in tertiam quandam transeant naturam; in prima propositione tex. 84. solum asserit elementa, quia virtualiter continentur, posse iterum separari, non quidem eadem numero, sed specie quia benè ex corruptione mixti potest quodlibet elementum generari, licet sicut non est necesse, vt omnia elementa concurrant ad generationem, vt dicemus, ita nec est necesse, vt in omnia quatuor elementa corrumpatur, & hoc modo etiam explicari debet in 3. Phys. In secunda propositione est sermo non de permanentia formali, quia hæc est actualis, sed de virtuali, vnde subinfert *Saluatur enim virtus eorum*, quod non verificatur de gotta vini, quæ in aquam conuertitur, non in quoddam tertium: per idem ad propositionem ex tex. 90. nam quia aliquo modo saluantur, ideo non corrumpuntur totaliter, quia remanent virtualiter; cum vero in definitione ponitur *alteratorum*, rectè ait Scot. hoc participium esse præteriti temporis, & sensum esse, quod illa, quæ virtualiter in mixto vniuntur, & secundum proportionem, iam fuerunt alterata, & rectè non dixit, corrupta, tum quia non totaliter, sed secundum aliquam proportionem remanent in mixto, tum etiam vt assignet differentiam mixtionis à generatione, quoniam mixtio connotat alterationem proportionatam miscibilium. Neque dicat Contar. stante hac expositione magnum negligentiæ defectum obijci posse Aristoteli, quod ipsam definitionem clarè, & distinctè non assignauerit. Etenim quærere claritatem in verbis Arist. est quærere nodum in scyrpo, huius testes sint ipsi expositores; præterquam quod dicere possumus illam non esse exactam definitionem mixtionis, sed simplicem propositionem veram de mixtione enunciatam, maxime si in sensu, quem prima facie dant intelligere verba, exponatur. Secunda Auth. non vrget, quia solum ait, quæ miscentur, transeunt in tertiam naturam propter alterationem præuiam, & dicuntur remanere non secundum excellentias, quia virtualiter permanent, & secundum qualitates refractas. Tertia auth. intelligitur secundum proportionem, quatenus forma mixti magis assimilatur vni elemento, quam alteri, vt diximus n. 25.

28 Ad 4. dicimus Arist. ibi arguere contra Platonem, & Democritum, qui ponentes quidem elementa formaliter in mixto asserebant adhuc habere proprias figuras inseparabiles, vnde rectè ad hominem concludit, non ex propria sententia; quomodo intelligendus est in lib. de Sensu, & Sensi, c. 2. vbi reprehendit prius Empedoclem; quod putaret oculum constare potissimum ex igne, dicitque, Democritum benè ponere oculum esse potius aquam, quod dictum fuit ad hominem supposita illorum opinione de permanentia formali elementorum in mixto; vnde postea concludit Aristot. oculum esse aqueum, quia habet aquæ proprietates scilicet humiditatem, fluxibilitatem, claritatem, splendorem, &c. vnde notanter dixit aqueum, non aquam, vt loquebatur Democr. quia non est formaliter aqua, sed solum virtualiter, & propter as-

similationem in qualitatibus. Ad 5. dicimus Arist. in text. 39. arguere contra Empedoclem ponentem elementa secundum substantias in mixto, & formam mixti, quæ nihil ageret: immò augmentationem fieri dicebat à naturali motu elementorum, ex quo arguit Arist. quia si forma mixti nihil ageret, iam elementa discederent à mixto, ergo ad hoc vt detineatur, debet forma mixti aliquam actionem habere, quod est contra Emped. vnde loquitur ad hominem. Quod vero ait Raguſ. non esse inter ipsos dissidium de continentia formali elementorum, sed de principio actionis, & consequenter quo ad primam propositionem loqui Arist. ex propria sent. Concedimus ibi Arist. non quærere continentiam formalem, vel virtualem elementorum, sed falsum est in hoc conuenire cum Emped. assumit autem hanc continentiam formalem ab Emped. concessam, vt improbet otiositatem formæ mixti in sent. Emped. In tex. 52. sumit elementa non pro substantijs, sed pro qualitatibus ipsorum, nam substantia non est per se sensibilis, & consequenter nec sensus percipere potest elementa, quæ sunt ab ipso separata; ait igitur, qualitates elementares, quæ sunt in sensu, non percipiuntur, quia deficit medium; vel accipit elementa pro illis corporibus, & humoribus in viuente repertis correspondentibus elementis ipsis, vt infra dicemus, quomodo intelligendus est in 2. de Cœlo 34. dum ait viuentia corrumpi, quia elementa componentia petunt propria loca, & in 5. de Gen. anim. c.18. dum negat semen ex omnibus partibus corporis decidere.

29 Ad 6. dicimus intentum Arist. ibi esse, ostendere compositum quid distinctum esse ab elementis componentibus, & exemplificat de syllaba BA, & de carne ex igne, & terra, non quia putet verè, & formaliter ignem, & terram in carne reperiri, sed quia iam supra in 5. Met. 4. loquens de elementis exemplificauit etiam non solum de literis, sed etiam de quatuor elementis secundum opinionem Antiquorum, vt mox dicemus, hinc eodem modo volens in 7. declarare compositum esse à partibus componentibus distinctum, in quas vltimo diuiditur, propter quod vocantur elementa, exemplificat ijsdem exemplis, quibus vsus fuerat in 5. Meth. & consequenter sicut in 5. hæc simplicia corpora vocauit elementa secundum antiquos ponentes illa esse principia rerum naturalium, ita in 7. ait hæc elementa in mixto esse, & ab ipsis mixtis distingui, supposita illa opinione, aliter sequeretur, si exempla essent in omnibus similia, quod sicut literæ integræ manent in syllaba, quæ non est, nisi quid ex illis aggregatum, ita elementa omnino immutata aggregarent mixtum, quod non concederent aduersarij.

Ad 7. dicimus comparationem non fieri in hoc, quod sicut partes homogeneæ manent in ætherogeneis formaliter, ita elementa in homogeneis, aliter sicut ætherogenea, vt sic, dicunt quandam collectionem partium, & non vnum per se, ita mixtum, quod est falsum, nec mixtum, homogeneum dici posset, si formaliter elementa contineret, sed debere comparationem attendi, quod tam partes ætherogenei sunt materia homogenei, quam elementa sunt materia mixti, licet illæ sint materia formaliter permanens, ista vero materia virtualiter permanens, sed formaliter transiens. Ad illas definitiones ex 5. Met. respond. ex Scoto in 2. cit. & super illum tex. Met. quod solum prima est vera definitio, & solum materiæ primæ conuenit, non alijs, quia hæc solum est omnino irresolubilis in partes diuersæ rationis hoc enim sonat ly *indiuisibilis specie in aliam speciem*, quamuis enim materia non sit sub specie completa, est tamen sub specie incompleta ex dictis disput. 7. Log. q.1. art.1. Nec vrget instantia verbalis, quam facit Contar. quod scilicet hoc nomen elementi, quia frequentius ab Arist. tribuitur simplicibus corporibus, quam materiæ, cum absolute Arist. tradidit definitionem elementi, de illis est intelligenda, non de ista. Non vrget, quia statim se declarat Arist. loqui de materia prima per ly *indiuisibili specie*, secunda vero non est definitio, sed est exemplum, & declaratio definitionis positæ, non quod illa definitio quatuor elementis conueniat, sed adducit exemplum in sententia antiquorum ponentium principia rerum naturalium esse elementa, vnde ait *Similiter etiam corporum elementa dicunt* per ly *dicunt* annuit sententiam veterum. Tertia similiter non est definitio, sed quoddam attributum conueniens omnibus elementis, siue propriè, siue impropriè sumptis, quam distinctionem ibi antea præmiserat; ex quo patet non loqui ibi Arist. de illis elementis. Vel dicendum sub illis definitionibus comprehendi etiam elementa, quia sunt materia mixtorum, ex quibus fiunt mixta, & in quibus elementa permanent, non permanentia formali, vt materia prima, sed virtuali, quo sensu nec vinum, nec cibus possunt dici propriè elementa aceti, & hominis, quia non permanent virtualiter, nec sunt prima corpora.

30 Secundò arg. si formæ substantiales elementorum non manent in mixto, eodem modo remanere dicentur in mixto, ac vnum elementum in alio, quia aqua saltem in humiditate habet conuenientiam cum aere. Tum 2. quia æquè simplex dicetur elementum, ac mixtum, cum vtrobique sola compositio ex materia, & forma reperiretur. Tum 3. materia prima posset quamlibet formam sine ordine recipere, quod est falsum, nam mixtum semper præsupponit formas elementares, seq. prob. quia hæc præsuppositio nequit ex alio capite prouenire, quam ex continentia formali elementorum in mixtis. Tum 4. non maiori ratione elementa materia mixti dicerentur, quam semen materia hominis, & homo materia cadaueris, quia homo præsupponit semen, & cadauer præsupponit hominem. Tum 5. passio non est sine subiecto, qualitates primæ sunt passiones elementorum, & in mixto reperiuntur, ergo etiam elementa. Tum 6. secundum Scotum in 2. citat. eodem modo sunt elementa in mixto, quomodo contraria in medio, & vegetatiua, & sensitiua in rationali, sed contraria formaliter sunt in medio, & gradus vegetandi, & sentiendi sunt formaliter in anima rationali, aliter homo non diceretur formaliter sentiens, ergo etiam elementa sunt formaliter in mixto.

31 Resp. ad 1. neg. seq. quia vnum elementum non habet conuenientiam cum alio in omnibus qualitatibus, vt est mixtum respectu omnium elementorum. Ad 2. si loquimur quo ad compositionem substantialem, posset concedi conseq. at si loquimur quo ad dispositiones necessarias tam in generatione, quam in conseruatione, est falsa, nam forma elementi duas tantum qualitates dispositiuas requirit, forma verò mixti omnes quatuor qualitates primas, & etiam alias secundas. Ad 3. ex Scot. neg. seq. quia licet in perficiendo materiam vna forma non perficiat mediante alia tamen quo ad ordinem transmutationis vna forma præsupponit aliam, sic semen præsupponitur sanguini, sanguis carni, caro homini, vinum aceto, &c. sic forma mixti præsupponit formam elementi, ita vt nunquam forma mixti inducatur in materia, nisi prius præcesserit forma elementi, quod explicabimus respondendo ad vlt. Ad 4. iam diximus semen non posse dici materiam hominis ad modum elementi, quia non permanent virtualiter in homine, vt elementum in mixto. Ad 5. falsum est qualitates primas esse rigorosè proprietates elementorum, quia sunt separabiles, aliter cum aqua calefit, deberet in se recipere ignem, aut aerem, & sic duæ formæ in eodem subiecto; dicuntur igitur proprietates appropriatè, & largè, quatenus illis primò, & in excessu conueniunt. Ad 6. non est multum de exemplis curandum, quia non semper currunt quatuor pedibus, vnde ad illud de contrarijs dicimus, quod media aliquando specie ab extremis differunt, vt probabilior opinio sustinet de coloribus medijs, & in illis extrema virtualiter continentur; exemplum de anima rationali, & sensitiua non valet in omnibus, aliter sicut anima rationalis est principium formale *quo* sentiendi, & vegetandi, ita forma mixti esset principium formale *quo* mixtum sit aqua, aer, ignis, & terra, quod est falsum, valet ergo quo ad primam virtualem continentiam in genere causæ quasi formalis explicatam concl. 3. quod scilicet sicut rationalis excedit in gradu perfectionis sensitiuam, ita forma mixti excedit elementares, qua ratione dicitur illas continere virtualiter.

32 Secundò arg. experientia, videmus enim mixta resolui in elementa, vnumquodque autem resoluitur in ea, ex quibus constat, antec. prob. nam in combustione ligni accenditur flamma, quę est ignis, segregantur cineres, quæ sunt terra, exhalat fumus, qui est vapor aereus, & effluit humor aqueus ex ligni extremitatibus; Ex cadauere etiam dum putrescit, hæc omnia segregantur; Ex herbis, & floribus à lambicco educitur aqua, vel oleum, quod deinde in aerem, & ignem resoluitur; In calce ante infusionem aquæ ignis sopitus iacet, sed postquam aqua superefunditur, statim ad suum locum tendit, & lapis resoluitur. In vrina manifestè apparet terra, quę residet in fundo vasis; neque dicas eiusmodi terrestres partes à virtute concoctiua animalis produci, quia virtus concoctiua sanorum hominum non est productiua terrę, sed mediante calore separat partes alimenti crassiores à tenuioribus; ex quo habetur partes illas terreas præiuisse in alimento. Per collisionem duorum corporum scilicet silicis, & chalybis, excitatur ignis, qui non fit de nouo: nulla enim potest assignari causa productiua, si namque dicatur, vt diximus disput. 2. de Cœlo num. 236. produci à Cœlo propter maiorem aeris raritatem à motu causatam, hoc est falsum, quia ignis excessus est crassus, & densus, vt patet ex eius descensu; tum quia ignis rarior aere in tantilla quantitate non combureret fomitem; tum quia in quolibet confrictu duriorum corporum ignis excitaretur, quia semper incalescit aer, quod est falsum; excutitur igitur, quia partes durioris corporis momento se comminuuntur, atque ita fit, vt ignis, qui ibi latebat, soluto vinculo subito exiliat.

33 Resp. ex Angesto de Propr. form. pag. 96. in quolibet mixto esse perfusa realiter quædam elementa in poris vt aquositatem, aerem, terram, quæ tamen non est vera mixtio, cum sint disconti nua corpora, & solùm iuxta posita; quare sicut elementa sunt impura ex mixtorum perfusione, sic mixta sunt impura ex elementorum admixtione; insuper in mixto esse maximam partium difformitatem, quarum aliquæ sunt plus terreæ, aliquæ aqueæ, aliquæ aereæ, aliquæ igneæ, siue horum naturis valde similes, & virtutibus, ac proprietatibus diuersas, & artificio à mixto segregabiles; qua ratione dicitur elementa à mixto separari; idest partes separari naturis illorum magis similes, quæ partes tamen sunt verè mixta quædam corpora, hoc totum patet in quatuor corporis humani humoribus, vt diximus n. 25. Ex his ad arg. dicimus nunquam mixta immediatè in elementa resolui tanquam in partes formaliter componentes, sed in alia mixta elementis similia, vel si resoluuntur in elementa, hoc erit non per veram mixtionem, sed per quandam adhæsionem in poris; vnde in ligni combustione flamma illa antea non erat, sed de nouo aduenit ab agente extrinseco, cuius virtute plures

ligni

ligni partes in flammam conuertuntur, nec cineres sunt terra, nec fumus aer, sed quid mixtum; nam diuersorum mixtorum cineres, & fumus diuersas habent virtutes, quod magis patet in humoribus corporis humani, nemo enim asseret flauam bilem esse ignem, sanguinem aerem, pituitam aquam, & atram bilem terram; similiter oleum ex herbis eductum non est essentialiter ignis, & aer; humor verò ille aqueus vel non est essentialiter aqua, vt habet Scotus 4.d.2. q.3. quod patet, quia postea retinet plures ligni proprietates, & herbarum, vnde nec vti licet in Baptismo; vel si est aqua, erit permixta in poris. Idem dicas de partibus illis terreis in vrina repertis, quæ si essent vera terra, vtique in qualibet vrina reperirentur, & quilibet morbo lapideo laboraret, est igitur aliquod mixtum de nouo genitum in renibus, aut alijs partibus corporis animalium, vt docet Licet. de Lap. Bonon. cap. 7. & 8. ex materia crassa, & viscida quandoque post actionem caloris à nimio frigore condensante materiam illam in lapidem quandoque ab excedente calore resoluente tenuiores partes in halitum insensibilem, & crassiores velut adurente, vt solet ab igne indurari lutum in lapidem. In calce vel aliquid ignis reperitur inclusum, non quidem in generatione illius lapidis adusti, aliter ante combustionem si immergeretur in aqua, idem sequeretur effectus, sed post combustionem, qui propter paruitatem non poterat sentiri; vel dicendum, quòd cum lapis adustus maximam habeat siccitatem, & caliditatem, adueniente aqua resoluitur, non quidem in ignem, sed in fumum propter contrarietatem illarum qualitatum. Per collisionem duriorum corporum generatur ignis de nouo à Cœlo inueniente aerem rarefactum per affrictum, & ad formam ignis dispositum; at si tantùm excitaretur, & non generaretur, iam in qualibet diuisione mixti deberet ignis euolare, & fomentum accendere, si esset iuxta positum; & quamuis non ascendat, hoc est, quia adhæret quibusdam chalybis ramentis, quæ facilè concipiunt ignem, cum sint metallica, ac sulfurea, & licet aer rarefactus, & accensus sit in parua quantitate, potens est tamen materiam illam ignire propter dispositiones sulfureas in illa repertas; tandem non excitatur ignis in quolibet confrictu, quia nec semper aer nimium rarefit, & incalescit, vt diximus disp. de Cœlo cit.

34 Tertiò in mixtione non datur destructiuum formarum elementarium, ergo in mixtione formæ elementares non destruuntur, sed permanent, antec. prob. quia non corrumpuntur à forma mixti genita, quia subsequitur, non præcedit corruptionem, non à mixto generante, quia nullum mixtum habet vim producendi sibi simile, vel si eam habet, multoties non adest, neque à Cęlo, quia quod corrompit aliud, illud corrumpit qualitate contraria, ergo si ignis corrumpitur à Cœlo, hoc erit mediante frigore, & humiditate, & consequenter non corrumperet aquam, & sic de alijs. Tum 2. vel elementa pari virtute vniuntur, vel impari, si primum, ergo non corrumpuntur, quia actio prouenit à proportione maioris inæqualitatis; si secundum, ergo non omnia corrumpuntur, sed solum debilius. Tum 3. quotiescunque remanent dispositiones requisitæ, & sufficientes ad conseruandam formam, quæ iam erat in subiecto, remanet adhuc illa forma, sed adueniente forma mixti remanent adhuc sufficientes dispositiones pro conseruatione formarum elementarium, ergo &c. maior patet, si enim non esset vniuersaliter vera illa propositio, nunquam posset sciri, quænam forma substantialis sit in subiecto; min. prob. quia omnia elementa sunt compossibilia cum quolibet gradu qualitatis actiuæ contrariæ, quæ reperitur in productione quorundam mixtorum, ergo saltim in illis mixtis non corrumpentur; quòd si conceditur semel, semper concedi debet, iam enim duæ formæ substantiales non erunt incompossibiles; antec. prob. in productione ranæ ex gutta pluuiæ in puluerem decidentis, aqua enim tunc non calefit magis, quàm dum est feruentissima in olla, neque exiccatur magis, quàm dum glaciatur, & tamen est aqua compossibilis cum calore, quo feruet, & cum siccitate, qua glaciatur, ergo etiam est compossibilis cum calore, & siccitate, quibus generatur rana, sic aer ex natura sua calidus conseruatur in hyeme perfrigida; terra etiam & si valde frigida, adhuc forma ipsius manet in exhalationibus calidis, vt ad secundam aeris regionem ascendant; ex quibus idem de igne dicendum esse colligitur. Tum 4. elementa sunt ordinata ad mixtionem tanquam ad suum præstantissimum, & optimum, ad quod possint ipsa concurrere, ergo mixtio non est deperditio elementorum, quia nihil ordinatur à natura ad sui corruptionem tanquam ad summum bonum.

35 Resp. ad 1. neg. antec. ad prob. dicimus elementa à generante corrumpi, siue hoc sit Cęlum, siue aliud mixtum, de quo infra q. 5. ad hoc autem non semper requiritur, quòd generans inducat dispositiones incompossibiles cum forma corrumpenda, non enim accidens attingit corruptionem substantiæ, sed sufficit, vt inducat dispositiones sufficientes pro forma generanda, quare negamus ignem corrumpi à contraria qualitate, sed à generatione immediate per propriam formam substantialem propter incompossibilitatem substantialium formarum, neq. semper ex compossibilitate dispositionum valet arguere compossibilitatem formarum substantialium, nisi quando dispositiones illæ sunt vtriq; formæ connaturales, modò licèt forma aquæ v.g. sit compossibilis cum tali gradu caloris, ac est forma ranæ, non idcircò debemus arguere formas aquæ, & ranæ esse compossibiles, quia gradus isti non sunt vtrique connaturales. Ad 2. elementa non vniuntur omninò pari ratione, sed aliquo modo pari virtute, itaut vnum ab altero parum excedatur, à quo etiam repatitur, iuxta dicta disp. 2. q. 3. est tamen not. quòd in mixtione nunquam vnum elementum corrumpitur ab alio elemento, sed omnia à generante. Ad 3. patet ex dictis ad p. Ad 4. si valeret, concluderet formam seminis, sanguinis, & cuiusque alimenti manere in viuente, quia à natura ordinatur ad viuens, vt ad finem, quare neg. conseq. & ad probat. dicimus esse veram de fine intrinseco rei, non de extrinseco, etenim sicut aliquando natura permittit, imò ordinat læsionem alicuius membri minus principalis conseruationem principalioris, sic ordinat corruptionem elementorum propter bonum vniuersi, & acquisitionem perfectionis entis, quale est mixtum, non quidem vt ad finem intrinsecum, & bonum ipsorum, sed extrinsecum.

36 Quartò si elementa non permanent formaliter in mixto, ergo non necessariò præsupponi debent generationi mixtorum, sed quodlibet posset ex vno tantùm elemento generari, quod est falsum, quia sic non esset mixtio; & nutritio posset fieri ex vno elemento contra Arist. 2. de Gen. 50. Tum 2. si solum virtualiter essent in mixto, ergo Cęlum esset mixtum, quia virtualiter continet elementa; homo quoque non esset formaliter terra, & sic falsa esset illa propositio *puluis es, & in puluerem reuerteris*.

Resp. primum argum. tangere difficultatem illam, quot elementa necessariò ad generationem mixti prærequirantur; quidam enim omnia quatuor asserunt interuenire, & addit Piccol. lib. de Mix. c. 19. quòd si aliquando vnum solum elementum adest, antequam insurgat forma mixti, prius in illo elemento introduci debere formas aliorum in esse refracto. Cardanus lib. 2. de Subtil. & Aref. 1. de Gen. q. 50. asserunt duo solum interseruire scilicet aquam, & terram, cætera virtute scilicet qualitatibus medijs; vnum tamen elementum non sufficere, præter citatos sequuntur Licetus lib. 2. de his, qui diu viuunt sine alimento c. 41. Dand. 2. de An. digress. 25. Coninch. de Sacram. q. 74. art. 2. dub. vn. & alij.

37 Dicimus tamen vnum mixtum posse ex alio mixto generari, vt patet præcipuè in viuentibus, & tunc illa generatio esset aliqualiter mixtio, quatenus miscibilia virtualiter præcederent in mixto corrumpendo: Posse quoque ex vno tantum elemento produci, quod probat Scot. 2. d. 15. D. ex Gen. 1. vbi pisces, & alia animalia ex aqua sola dicuntur producta, & patet, cum aqua in vinum conuertitur, vt dicemus qu. 5. sed hanc non esse mixtionem diximus supra q. 1. sed solum mixti generationem. Posse quoq; ex duobus tantum elementis in generari scilicet aqua, & terra, cæteris per virtutes concurrentibus est probabile; non enim ignis substantia semper interuenit, maximè cum mixta in aere, vel in aqua generantur, non enim est verisimile tunc particulas ignis sub concauo Lunæ existentis motu Cęli inferiùs detrudi, quia saltim ignis ille non posset tam deorsum descendere, quin extingueretur, & maximè in aquis, nec tandiù permanere; nec est verum per totum reperiri igneas exhalationes, hæc enim si non differunt à terreis exhalationibus, certè non ignis substantia, sed virtus illius concurreret scilicet calor, nam exhalationes istæ non differunt essentialiter à terra ex dictis disput. 4. de Cęlo num. 173. at si sunt vere igneæ, quomodo in vastitate aquarum Oceani non extinguuntur? quomodo tormentarius puluis ab illis non accenditur? quomodo posset propè ingentem ignem animal extare? si enim dantur exhalationes istæ vbique perfusæ, maximè a maximo orientur igne. Nec tandem valet, quod ait Piccol. debere scilicet formam ignis ante mixti formam de nouo produci; tum quia non adest ista necessitas, nec posset in aquis generari; tum quia vel introduceretur in eadem materia, in qua adest alia elementaris forma, & sic duæ formæ non subordinatæ in eadem materia, quod naturaliter implicat; vel in diuersa parte materiæ, & sic deberet corrumpi pars formæ alterius elementi, nec posset assignari corrumpens illam, & generans ignem, non igitur necessariò requiritur ignis secundum substantiam; & quandoque nec requiritur aer, non est tamen absolute negandum, quin aliquando concurrat, maximè quia facilè permiscetur, & se insinuat in poris illius aggregati ex aqua, & terra, vnde poterit etiam agere, & pati; ex quibus patet ad 1. arg. an verò nutritio possit fieri ex vno tantùm elemento, dicemus disp. seq. Ad 2. negamus Cœlum dici mixtum, quia elementa continet virtualiter effectiuè, non virtualiter in genere quasi formalis causæ; nec homo est formaliter terra, sicut nec est formaliter ignis, aut aer; dicitur tamen puluis, quatenus primò ex terra fuit compactus, & in terram tandem vltimata corruptione resoluitur.

38 Contrà 2. concl. arg. ex de Gen. 42. vbi dicitur per mixtionem calidi, & frigidi, humidi, & sicci generari mixtum, quasi medium in extrema, medium autem neutrum est extremorum, ergo qualitates mixti sunt aliæ à qualitatibus elementorum. Tum 2. contraria vt sunt istæ qualitates, non possunt esse simul in eodem subiecto. Tum 3. si non adesset saltim aliqua quinta qualitas, quodlibet mixtum facilè corrumperetur, quia proportio primarum qualitatum debilis est, facileque destruitur à contrarijs extrinsecis, ergo dari debet aliqua qualitas sua virtute continens omnes quatuor, quæ possit corroborare illas, & intendere, si ab aliquo extrinseco contrario fuerint remissæ, Tum 4. cum illa proportio

qualitatum in indiuisibili consistat, faciliter dissolueretur per augmentum quantumuis paruum vnius qualitatis, quod est falsum, quia tunc mixtum non esset in statu naturali, & consequenter animal ægrotaret, & tamen experimur, etiam si homo per motum nimis incalescat, non ob id pristinam amittit sanitatem. Resp. medium non est aliquod extremorum secundùm excellentiam, est tamen aliquod extremorum per participationem. Ad 2. neg. assumptum in gradibus remissis ex dictis disp. 1. qu. 5. Ad 3. sufficere formam substantialem, vt euenit in elementis, nec sunt multiplicanda entia sine necessitate, vt diximus disput. 1. q. 1. Ad 4. concedimus animal tunc ægrotare, sed talis morbus propriè est speculatiuus, & philosophicus, non practicus, & medicus, qui solùm est ille, qui notabiliter lædit corpus, vel proximè lædere potest potentias corporis, ne proprias exerceant functiones, tum quia forma substantialis determinat sibi dispositiones connaturales in aliqua latitudine, non omninò in indiuisibili, ex dictis disput. 3. quæst. 6.

39 Contra vlt. arguunt Thomistæ, si forma mixti virtualiter continet formas elementorum, iam tribueret materiæ denominationem aeris, ignis, &c. quod est falsum. Tum 2. non omnia mixta perfectiora sunt elementis simul sumptis, quia dantur aliqua, quæ nequeunt sibi similia generare, quod tamen competit elementis. Tandem deberent perfectiori modo tribuere, & perficere operationes elementorum, quod patet esse falsum. Resp. ad 1. neg. seq. quia non continet formas elementorum quo ad gradus formales, nec sicut rationalis continet sensitiuam, vt diximus explicando conclus. Ad 2. neg. assumptum, semper enim natura via generationis procedit ab imperfecto ad perfectum, & si probatio valeret, probaret vtique aliqua viuentia, quæ scilicet tantùm ex putri generantur, esse elementis imperfectiora, immò & Angelos, non igitur perfectio simpliciter in substantijs attendi debet ex hoc, quòd possint sibi similia generare, sed præcipuè, quòd vna sit actualior altera; sic sunt mixta in ordine ad elementa. Ad 3. neg. etiam assumptum, quia nec rationalis perfectius exercet operationes sentientis animæ, & tamen continet illam secundùm gradum formalem; sufficit igitur vt mixta exerceant aliquo modo operationes elementorum, quia non continent, illa virtualiter secundùm excellentias, sed in esse quasi refracto.

QVÆSTIO IV.

De Temperamento mixtorum.

40 CErtum est ex dictis disput. 3. q. vlt. quamlibet formam mixti non exposcere primas qualitates in quocunque gradu, sed in determinato, nec omnes formas mixtorum postulare qualitates istas in eadem intensione, sed vnam in tali, alteram in alia intensione, & ista proportio qualitatum in tali intensione determinata, & remissione vocatur temperamentum, seu dispositio, & complexio congrua formæ mixti; loquimur autem de temperamento primarum qualitatum, nam ex illis aliæ qualitates secundæ proueniunt, & quamuis ab aliquibus fiat sermo etiam de temperamento qualitatum motiuarum, scilicet grauitate, & leuitate, in nostra tamen Sententia hæc difficultas non vrget, quia non ponimus virtutem motiuam esse quid aggregatum ex grauitate, & leuitate secundum intensionem, & remissionem, sed vnamquamque virtutem esse specie distinctam ab alia ex dictis disput. 3. de Cœlo q. 1.

41 Temperamentum igitur, siue complexio est primarum qualitatum symmetria & proportio, quæ symmetria non est qualitas quædam a primis distincta, vt ostendimus nu. 32. sed formaliter dicit ordinem, & relationem ad inuicem illarum, qualitatum, an verò temperamentum formaliter dicat relationem illam, & fundamentaliter connotet primas qualitates sic dispositas, vel formaliter dicat primas qualitates est quæstio de nomine; Conimbr. 2. de Gen. cap. 8. q. 1. sustinent hoc secundum, quod probant ex varijs attributis temperamenti scilicet, quòd vnum alteri sit contrarium, quòd sit causa multarum operationum, & functionum corporis, dispositio materiæ ad recipiendam formam, &c. quæ omnia non de relatione, sed de ipsis qualitatibus verificantur; Verum si dicatur hæc attributa conuenire temperamento ratione fundamenti, non facilè posset impugnari, quia sæpissimè proprietates fundamenti relationi tribuuntur; symmetria enim formaliter non nisi relationem significat, & hæc in recto ponitur in definitione, quare videntur esse formale significatum temperamenti. Solet autem temperamentum primo diuidi in vniforme, & difforme; primum vocatur temperamentum æquale ad pondus, vt quando omnes qualitates sunt æquales in gradu, & intensione, puta quia omnes sunt vt quatuor; difforme est, quando aliqua qualitas excedit in gradu, & hoc appellatur temperamentum æquale secundum iustitiam, quia quod est alicui debitum, ex iustitia illi tribui debet, qua ratione etiam temperamentum vniforme vocatur temperamentum, seu iustitiam, quatenus est debitum formæ mixti, hoc autem est duplex, vel simplex, vel compositum, sicut dupliciter potest contingere talis excessus, vel enim vna sola qualitas excedit oppositam, & sic insurgit temperamentum difforme simplex, & quia quatuor sunt primæ qualitates, hinc temperamentum istud quadruplex erit, vnum, in quo calor excedit frigus, humiditas autem, & siccitas sunt æquales in gradu, secundum, in quo frigus excedit, tertium, in quo humiditas sola, quartum, in quo siccitas superat; at si duæ qualitates excedunt oppositas, dicitur temperamentum difforme compositum, estque etiam quadruplex, sicut naturaliter quadrupliciter possunt primæ qualitates combinari, primum, in quo dominantur calor, & siccitas, & dicitur igneum, quia assimilatur igni, secundum, in quo abundat calor, & humidum, & dicitur aereum, tertium in quo superat frigidum, & humidum, & nominatur aqueum, quartum, in quo excedit siccum, & frigidum, & est terreum. Quatuor his temperamentis in viuentibus quadruplex coniungitur complexio à quatuor humoribus denominata, colerica consequitur temperamentum igneum, sanguinea aereum, flegmatica aqueum, melanchonica terreum, & si enim temperamentum, & complexio re vera sint idem, obtinuit tamen, vt complexionem, etsi de animantibus, & cum respectu ad quatuor humores non dicamus, vnde complexionem aliqui distinguunt à temperamento, quod temperamentum a naturali elementorum proportione deducitur, complexio verò etiam ab humore aduentitio deriuari potest.

42 Primum temperamentum scilicet æquale ad pondus, erit veluti species athoma, quia cum illa proportio æqualitatis in indiuisibili consistat, non possunt plures species inferiores reperiri, sed solùm plura indiuidua; alia verò erunt veluti genera subalterna, quia excessus ille potest esse modò maior, modò minor, ita vt vna forma determinatum excessum requirat in subiecto, non quemlibet; hæc tamen determinatio non dicit vnum indiuisibile, sicut primum temperamentum, sed latitudinem quandam habet, inclusam tamen proprijs terminis intrinsecis, vnde indiuidua illius speciei mixtæ possunt differre in excessu intra tamen latitudinem illam, quapropter nouem erunt species temperamenti, vnum temperamentum vniforme, & octo difformia, scilicet quatuor simplicia, & quatuor composita; & de istis quærimus, an reperiantur in mixtis secundum omnes nouem species, an tantum secundum aliquas.

Aref. 2. de Gen. q. 53. sect. 2. putat in omni mixto frigus dominari, & consequenter solùm tria temperamenta de facto admittit difformia; primum simplex, in quo solùm frigus excedit, alia duo composita, secundum scilicet in quo frigus, & humiditas, tertium, in quo frigus, & siccitas superant. Auerr. autem Cœli com. 7. & 2. de Gen. 48. Conciliator diff. 18. Zab. lib. 2. de Motu grauium, & leuium c. 6. Bannes 2. de Gen. c. 7. q. vn. Vasq. 1. par. tom. 1. disp. 57. Lorca disp. 53. Nazarius q. 13. art. 2. contr. 2. Complut. de Gen. disp. 12. q. vn. Ioann. de S. Thoma q. 11. art. 2. & alij negant naturaliter dari posse temperamentum vniforme, at Tatar. 2. de Gener. q. vlt. §. *Dubitatur primò*, Conimbr. 2. de Gen. c. 8. q. 2. art. 3. Run. ibid. tract. de Temp. q. 2. Auersa qu. 43. sect. 3. Fernel. lib. 8. Physiol. c. 4. Contar. tom. 2. qu. de mixto æquali, & quamplures alij apud Conimb. partem affirmatiuam sustinent de omnibus speciebus temperamenti.

43 Dicendum est, dari de facto octo temperamenta difformia, nec repugnare naturaliter temperamentum vniforme, & æquale ad pondus. Prima pars est contra Aref. & colligitur ex Scot. 2. d. 15. ad 4. prin. & d. 19. A. & 3. d. 16. supra A. & 4. d. 46. q. 13. B. quibus in locis asserit in aliqua hominis parte, & in aliquo mixto calidum dominari; prob. quia in animalibus præcipuè perfectis dominatur calor, vt patet experientia, quicquid enim sit de temperamento corporis pro altera parte, & partium ipsius (de quo mox aliqua dicemus) negari tamen nequit, quin, vt animalia talia sunt, exposcant prædominium caloris, videmus enim leones, lupos, &c. multum caloris intus habere, itaut viscera fumigare conspiciuntur, signum euidens calorem excedere, & superare frigiditatem; clarius hoc apparet in fumo, in quo ignis valde præualet, estque mixtum quoddam, de facto igitur datur temperamentum difforme per excessum caloris. Deinde quòd detur etiam per excessum frigoris, patet in metallis, & venenis, idem de humido, & sicco dicendum;

44 Secunda pars, quòd non repugnet temperamentum vniforme, colligitur ex Scot. 4. d. 49. qu. 13. B. vbi referens vnam sententiam, cur corpora beata erunt impassibilia scilicet propter illud temperamentum æquale ad pondus, illam impugnat, non quia absolutè illud temperamentum sit impossibile, sed solum quia nequit in corpore humano reperiri, ergo secundum Scotum potest in alio corpore reperiri, & in 3. d. 15. H. docet sensum tactus corporis Christi fuisse perfectè perceptiuum, quia secundùm proportionem bonæ dispositionis corporis est dispositio existentiæ tactus ex 2. de Anim. 94. & illud corpus fuit optimè complexionatum, sicut anima illius corporis erat perfectissima, hæc Scot. at sensus tactus requirit hanc æqualitatem temperamenti, vt dicemus, prob. possunt miscibilia alterari ad æqualitatem, ergo non repugnat dari temperamentum vniforme, conseq. patet, quia nulla apparet repugnantia, quòd possit dari aliqua substantialis forma postulans pro sui dispositione, & temperamento qualitates in æquali gradu, si qualitates istæ taliter attemperari possunt, antec. prob. possunt calidum vt sex, sed frigidum vt duo, & frigidum vt sex,

sed calidum vt duo ad inuicem misceri, & alterari, vt ambo euadant calida, & frigida vt quatuor, nam antequam calidum vt se assimilet sibi frigidum vt sex introducendo quatuor gradus caloris, necessario prius introducet duos gradus caloris, quo tempore, quod erat frigidum vt sex, euadit frigidum, & calidum vt quatuor, & quia frigidum, etiam reagit in calidum, iam in eodem tempore introducet in illud duos gradus frigiditatis, & sic ambo miscibilia erunt alterata ad æqualitatem, idem dicendum de humiditate, & siccitate.

Resp. Complut. & Ioan. de S. Thom. neg. antec. quia actio semper prouenit ex proportione maioris inæqualitatis, & consequenter semper vna qualitas debet prædominari, quare naturaliter repugnat qualitates refrangi ad æqualitatem. Contrà, si hæc responsio valeret, certè nulla daretur reactio, prob. seq. nam si ad hoc vt qualitas agat in contrariam, requiritur dominium, & excessus secundum gradus, certè nunquam calidum vt tria posset reagere in frigidum vt quinq. quod esse falsum ostendimus dis. 2. Accedit, quòd si calidum vt octo applicetur frigido vt septem, certè poterit expellere tres gradus frigoris introducendo tres gradus caloris, & sic qualitates istæ essent in illo subiecto in gradibus æqualibus, licèt autem in hoc casu non esset vera mixtio, quia non concurrerent plura miscibilia, attamen posset Deus infundere in illud subiectum formam aliquam, cui connaturale sit temperamentum illud æquale, non enim apparet ratio, cur talis forma sit impossibilis, ergo naturaliter non repugnat hoc temperamentum.

45 Secundò probari solet ex sensu tactus, qui ex 2. de An. 118. iudicatorius est qualitatum tangibilium, non secundum quamlibet intensionem, sed tantum secundum excellentias, & exuberantias, quibus vna quam... excedit aliam qualitatem, ergo perfectissimus sensus tactus postulat in se ex sua ratione formali temperamentum vniforme, & prob. conseq. quia si vna qualitas in sensu excederet aliam, scilicet si manus esset calida vt quinque non posset manus istum excessum caloris vt quinque in sensibili existentem sentire, quia non sentit qualitates eiusdem intensionis cum proprijs. Nec valet, quod aiunt Complut. & Ioan. de S. Thom. ad tactum sufficere quandam æqualitatem Physicam, hoc est parum excedentem quatuor gradus, non verò requiri necessariò æqualitatem Mathematicam, & rigorosam. Non valet, nam licèt de facto ita res se habeat, quia vt dicemus, sensus tactus modo in nobis ab extrinseco ferè semper est alteratus, attamen eum de sua ratione formali sit veluti index institutus à natura ad indicandos excessus qualitatum, & natura in suis actionibus sit perfecta, & ex alia parte nulla appareat implicantia huius perfectæ, & Mathematicæ æqualitatis in primis qualitatibus, non est, cur negare debeamus hanc æqualitatem statui perfectissimi tactus; eo vel maximè quòd rationes in contrarium nihil concludunt, nec debemus affirmare impossibilitatem alicuius rei sine valida ratione.

46 Diximus non repugnare hoc temperamentum, quia quòd detur de facto, non est ita euidens, vt notauit Angestus de prob. form. pag. 125. nam in primis non est notum dari aliquod mixtum inanimatum huius temperamenti, & si hoc temperamentum reperiretur, maximè deberet admitti in viuentibus, & præcipuè in homine, quod est perfectissimum animal, at corpus ætherogeneum nequit secundùm quamlibet partem hoc temperamentum exposcere, quia cum illæ partes specie differant, certe diuersum omninò temperamentum requirunt, non idem, & simile. Nec potest dici reperiri in aliqua parte, quia licèt hæc pars ex se postularet hoc temperamentum (qua ratione dicitur innatum) attamen cum in homine sint partes calidiores, imò in toto viuente calor maximè vigeat propter copiam sanguinis, & caloris naturalis prouenientis ab anima, consequenter nulla ferè pars habet innatum temperamentum, quia vna pars alterat aliam, (quæ proportio qualitatum ab aliquibus dicitur temperamentum influxus, consurgens scilicet per influxum, & actionem vnius partis cum alia) vnde licet cerebrum ex natura sua sit frigidum, attamen in homine apparet calidum propter actionem calidioris partis. Nec aliquid habet probabilitatis, quod quidam asserunt, ex hac partium difformitate in frigore, & calore consurgere temperamentum æquale ad pondus in toto ætherogeneo collectiuè sumpto, quod vocant temperamentum aggregationis; non enim tanta apparet necessitas, vt in viuente sit quædam æquilibratio partium, vt quantum frigoris excedit in partibus frigidioribus, tantum caloris superet in calidioribus; atque ita sit æqualis compensatio hinc inde; tum quia calor in animalibus perfectis videtur prædominari; solum in aliqua parte poterit esse æqualitas Physica, non Mathematica; talis autem pars in homine erit cutis, hæc enim inter ordinem partium calidarum vltimum locum obtinere dicitur à medicis, inter ordinem frigidarum, humidarum, & siccarum etiam in infimo ponitur loco, quod est accedere ad æqualitatem mediam; & inter omnes partes cutis temperatior est cutis manus, & quod in cute manus est temperatius magis accedens ad æqualitatem est cutis volæ manus, præcipue quæ in digitorum extremitatibus reperitur; super omnes autem partes magis temperata est pars illa existens in pulpa extremitatis indicis, vt notauit ex Auic. Angest. cit. pag. 532. quæ pars quasi regula, mensura, & iudex est à natura ordinata excessuum, & defectuum qualitatis; estque satis verisimile fuisse in optimo statu, & temperamento in corpore Christi Domini; & fore post resurrectionem in corporibus Beatorum.

47 In oppos. arg. ex Aref. ostendendo omnia mixta esse frigida; Tum quia tria sunt elementa frigida terra, aqua, & aer, ergo frigus habet prædominari; Tum 2. omnia mixta saltim perfecta habent consistentiam, & crassitiem, plus, quàm ignis, vel aer, ergo in omnibus mixtis prædominatur aqua, vel terra, & per consequens, frigus, vnde dicebat Arist. 4. Metheor. sum. 2. cap. 3. omnia mixta aquea esse, vel terrea. Tum 3. videmus cadauer statim post animæ discessum frigescere secundum omnes partes, etiam illas, quæ calidæ reputantur, vt sunt cor, sanguis, iecur, &c. signum euidens esse frigidi temperamenti; idem apparet in sulfure, & alijs, quæ calida absolutè iudicantur. Tum 4. è contra quòd omnia mixta sint absolutè calida, & consequenter quòd non detur temperamentum difforme ex frigoris excessu, prob. omne mixtum fit per aliquam digestionem, quia fit per mixtionem humidi, & sicci, quæ est quoddam digestionis opus, sed omnis digestio fit à calore, ergo omne mixtum fit à calido, & consequenter erit absolutè calidum. Tum 5. omne mixtum putrescit, at putredo fit ex prædominio caloris.

Resp. ad 1. assumptum esse falsum ex disp. 1. qu. 6. art. 1. aer enim est calidus, non frigidus; tum quia etiam hoc admisso, dicere possemus calorem a fortiori agente imprimi excedente virtutes aliorum elementorum scilicet ab igne, & Cœlo. Ad 2. ex maiori consistentia, vel densitate non debemus semper arguere prædominium terræ, vel aquæ, quia poterit hæc densitas, & soliditas prouenire ex maiori copia aquæ, vel terræ, quæ arguit solùm dominium extensiuum, at calor poterit quo ad intensionem excedere, ferrum enim candens, & metalla ferue scentia habent maximum calorem, & tamen non idcircò sunt rariora aqua, vel aere, quia soliditas maximè prouenit ex viscositate, & tenacitate humidi coagulantis terreas exhalationes, quæ poterit iuuare ad prædominium caloris, quatenus calor tenaciùs adhæret in materia densa, quam rara. Ad 3. quamplures sustinent omnia corporis membra quo ad temperamentum innatum esse frigida, & solùm calida apparere propter temperamentum influxus, ita Anges. cit. quo admisso non sequitur inductio quædam vniuersalis, vel neg. assumptum, & ad experientiam dicimus frigus illud in cadauere ab extrinseco prouenire scilicet ab ambiente; vel propter intensiorem calorem in nostris manibus existentem, vnde frigidiora apparent. Ad 4. ex Angesto cit. quòd potest fieri à calore digestio, seu mixtio humidi, & sicci, sed deinde potest euenire frigus expellens calorem, & congelans materiam illam, in qua prædominabitur. Vel dicendum, quod ad hoc vt fiat digestio non opus est calorem quo ad intensionem excedere frigus, sed satis est, quod adsit licet non in tanta intensione, vt mox dicemus. Ad 5. patebit q. vlt. quod scilicet putredo fit à calore ambientis non innato, & connaturali.

48 Secundò arg. contra 2. partem, quòd non detur temperamentum vniforme, quia in omni mixtione debet dari elementum prædominans, quia actio non prouenit nisi ex proportione maioris inæqualitatis ex disp. 2. q. 1. artic. 2. ergo omne mixtum semper assimilabitur elemento prædominanti, nam quando plures causæ ad eundem effectum concurrunt, si vna est potentior, & prædominans, effectus magis assimilatur illi, quàm illis, & per consequens nequit mixtum esse vniformiter temperatum. Si dicatur cum Rubio posse elementa misceri, absque quòd vnum alteri prædominetur, quia quod est actiuius, posset applicari in minori quantitate, & minus actiuum in maiori mole, & densitate, ita vt ex hoc capite fiat compensatio. Contra, instant. Complut. quia facta adhuc tali applicatione si vnum elementum non præualet, nulla esset actio, & consequenter nec mixtio, seq. prob. quia actio semper debet à proportione maioris inæqualitatis prouenire. Tum 2. nequeunt duo contraria instrumenta esse æqualiter conuenientia eidem formæ quia se se impedient, & tolleretur actio, sed qualitates primæ sunt instrumenta substantialis formæ, ergo nequeunt in gradu æquali illi conuenire. Tum 3. si gradu æquali applicarentur qualitates istæ, adhuc temperamentum non esset æquale ad pondus, quia vna esset actiuior scilicet calor, & consequenter erit temperamentum difforme in actiuitate; si verò æquantur quo ad actiuitatem, iam minus actiua esset intensior in gradu, ergo semper erit temperamentum difforme, non enim sufficit compensatio, quòd scilicet minus actiua sit in maiori mole, vel densitate; Etenim vt diximus disp. 2. q. 1. art. 5. maior moles, vel densitas non auget intensiuè virtutem actiuam agentis, ideoque semper erit difformitas in actiuitate.

Resp. si argum. valeret, iam nulla esset reactio; quapropter negamus, cum elementa æqualiter applicantur, nullam interuenire actionem, adhuc enim tunc est proportio maioris inæqualitatis potentiæ actiuæ v. g. caloris supra potentiam resistitiuam formalem frigoris, inter quas potentias debet fieri comparatio ex dictis disput. 2. nu. 17. & seq. negamus tamen conseq. quòd elementum illud, siue calor absolutè debeat dici prædominans, quia adhuc frigus secundum suam actiuam virtutem excedit potentiam resistitiuam caloris, & sic est vtrobique compensatio, tum quia elementa, cum sunt æqualiter temperata, non agunt, sed ante attemperationem. Ad 2. neg. maior cum probatione, quia sicut qualitates illæ atte-

perata faciunt vnum principium actiuum medium, ita possunt concurrere ad actionem mediam; alij dicunt, quòd cum æqualitate qualitatum, stat inæqualitas inclinationis formæ, ita vt forma sit magis determinata ad agendum hac qualitate, quàm illa. Ad 3. concedimus non posse dari temperamentum vniforme in gradu, & actiuitate simul, sufficit, quòd detur in vno istorum, quia si est in gradu, excessus actiuitatis compensatur per excessum resistentiæ formalis in opposita qualitate; & quamuis moles, & densitas non intendant actiuitatem, valde tamen iuuant ad actionem, vt ibi diximus.

49 Tertiò ad idem, quòd nequeat hoc temperamentum in homine reperiri, prob. quia omnis operatio viui a calido, & humido perficitur scilicet spiritu, & sanguine, aut aliquo proportionabili; & qualibet pars viui in se conuertit alimentum, quæ conuersio fit actione caloris ex 2. de An. 50. ergo in qualibet parte viua prædominatur calor: quibus accedit, quod ait Arist. in lib. de Morte, & Vita c. 1. quòd vita sit permansio calidi, & mors caloris extinctio; & lib. de Long. & Breuit. cap. 2. animal esse natura calidum, & humidum, vnde quantum homo ad senectutem accedit, tantùm calor, & humidum decrescunt, & augentur frigus, & siccitas. Tum 2. perfectiori animali qualis est homo, perfectius debetur temperamentum, temperamentum vniforme est imperfectius, ergo, &c. min. prob. quia Aristot. sect. 5. probl. 22. corpora ad æqualitatem temperata facile incidunt in morbum, facileque curantur, ad inæqualitatem verò temperata non facilè infirmantur, nec facilè curantur, ergo si corpora vniformiter temperata facilè infirmantur, hoc temperamentum erit imperfectius. Tandem hoc corpus haberet temperamentum æquale ad pondus secundum grauitatem, & leuitatem, quia grauitas, & leuitas ex mixtione primarum qualitatum proueniunt, quod est falsum, ergo &c. falsitas patet, primò quia nullum locum naturalem haberet, hic enim maximè esset locus medius inter aquam, & aerem, qui tamen nequit esse, nam aer, & aqua sunt immediata, & superficies concaua aeris est locus naturalis aquæ; tùm quia si illud corpus à proprio loco extraheretur, non haberet virtutem intrinsecam motus ad locum naturalem, quia grauitas, & leuitas propter æqualitatem mutuò se impedirent; & tandem quia Aristot. 4. de Cœlo 7. absolutè ait, mixtum moueri à prædominante elemento, ergo non reperitur mixtum aliquod in quo grauitas, vel leuitas non præualeat, & consequenter etiam elementum.

50. Resp. ad 1. concedimus actionem vitæ perfici a calido, & humido, non tamen necessariò excedentibus frigidum, & siccum, nam calor naturalis, cuius virtute fit digestio, est complexio quædam, seu attemperatio qualitatum conuenientium substantiali formæ, quæ attemperatio, licet quandoq; sapiat plus frigidi, quam calidi digerit tamen vi calidi, quod habet, vnde conuersio sanguinis in lac à mammillis facta fit a complexione naturali mammillarum, quæ sanguini comparatæ sunt frigidæ, idem de conuersione sanguinis in spiritus animales à cerebro facta dicendum concedimus igitur actiones vitales præcipuè in calido, & humido consistere, & vt plurimum excedente, non tamen in omnibus, nam formicæ, turtures pisces, salamandræ, papauer, cicuta, mandragora, & alia à frigido dominantur; viuens igitur dicitur esse natura calidum, & humidum comparatum sibi ipsi mortuo, & extincto, non absolutè, nisi vt in plurimum, & secundum omnes partes simul sumptas. Ad 2. maior, vel minor temperamenti perfectio attendi debet præcipuè, ex hoc, quod inseruit perfectiori, vel imperfectiori operationi, quare parum refert, quod sit temperamentum vniforme, vel difforme, quod facilè, vel difficulter acquiratur, & deperdatur, cum igitur ad sensationem tactus perfectissimam requiratur temperamentum vniforme, & hæc operatio excellit in homine, idcirco temperamentum illud homini natum est conuenire. Ad 3. primò neq. seq. quia vt diximus, grauitas, & leuitas non sunt in omnibus eiusdem speciei, vnde principium motiuum non est quid ex illis aggregatum; tum quia non semper grauitas, & leuitas insequuntur primas qualitates, vt patet in sulfure, in quo ignis prædominatur, & tamen descendit in aere, & aqua, potest enim a maiori mole grauioris elementi prouenire. Deinde admissa seq. negatur falsitas; & ad 1. prob. dicimus etique locum medium inter aerem, & aquam fore illi naturalem, nec aqua, & aer sunt ita immediata, vt nequeat corpus aliquod mediare, vt patet de oleo, & ligno, sed dicuntur immediata respiciendo partes principales vniuersi, quæ sunt quatuor elementa, & Cælum ad 2. neg. seq. quia si esset in corpore grauiori, leuitas moueret, grauitas non impediret, si in leuiori leuitas non impediret, sed grauitas impelleret, quia grauia, & leuia in proprijs locis, non grauitant, nec leuitant; sequeretur autem corpus illud non velocius moueri in fine, quam in principio, vt diximus, nu. 22. ad 3. dicimus Arist. ideo sit locutum, quia reuera vix reperitur tale corpus; vel quia adhuc moueretur ab elemento prædominante, nam si esset in aqua, moueretur à leuitate aeris, si in aere, moueretur à grauitate aquæ, vel terræ: cætera, quæ de temperamentis mixtorum solent pertractari, apud Conimbr. eruditè, & eleganter reperies declarata.

QVÆSTIO V.

De causis effectiuis mixtorum, vbi specialiter agitur de conuersione aquæ in vinum.

51 HVc vsque causam materialem, & formalem mixtorum explicuimus, & consequenter etiam finalem, dum declarauimus formam mixti, hæc enim est finis mixtionis iuxta dicta disp. 1. Phys. q. 4. remanet vt aliqua de efficienti dicamus. Et quidem certum ex Scot. 2. d. 15. D. quem communior opinio Doctorum sequitur, miscibilia non esse causam effectiuam mixtorum, nam quando fit mixti generatio, non sunt miscibilia, quia ex dictis q. 3. corrumpuntur substantialiter, at ad effectiuè causandum requiritur existentia ex disput. 7. Phys. q. 4. art. 1. tum quia causa æquiuoca est perfectior suo effectu, mixta sunt perfectiora miscibilibus, seu elementis etiam simul sumptis, quia hæc se habent veluti materia, & ad mixta ordinantur; alia igitur causa erit inuestiganda, quæ vel erit aliud mixtum, vel Cœlum, vel Deus, si enim negatur à mixtis virtus productiua alterius mixti vniuoca actione necessariò ad causas vniuersales recurrendum erit, quæ sunt Cælum, & Deus; quæstio igitur est, an mixta habeant talem virtutem producendi sibi simile, siue ex vno, siue ex pluribus elementis; non loquimur autem de mixtis animatis, de his enim dicemus disp. seq. sed de inanimatis, & quamuis de omnibus in communi determinandum est; specialiter tamen de conuersione aquæ in vinum agemus, quia inter recentiores acriter modo controuertitur, & occasionem dedit Arist. in his libris, volens enim explicare mixtionem, sæpe vsus est exemplo aquæ, & vini ad inuicem permixtorum.

Partem negatiuam sustinent Aref. 1. de Gen. q. 52. Zab. lib. de Accret. c. 19. Piccol. 1. de Gen. in tex. 74. & 88. Boamicus lib. 7. de Motu c. 24. & lib. 3. de Alimentis c. 3. Licetus lib. 2. de his, qui diu viuunt sine alimento c. 41. Dandin. 2. de An. digress. 25. Aguilon. lib. 5. optic. propos. 18. Coninch. de Sacram. q. 74. art. 8. dub. vn. Ioan. de Lugo de Euchar. disp. 4. nu. 54. & seq. Camerarius par. 2. q. 1. quamplures alij. Affirmatiua sententia communior fuit apud veteres, imò de ipsa parum, vel nihil dubitarunt, & ex Recentioribus sequuntur Conimbr. 1. de Gen. cap. 10. q. 1. art. 2. Nobilius cap. 5. q. 5. Suarez 3. par. tom. 3. disput. 45. sect. 4. Vasq. de Euchar. disput. 178. num. 4. Contar. tom. 2. quæst. de mixt. cap. 2. Auersa q. 44. sect. 3. & alij.

52 Dicimus non esse ab omnibus mixtis denegandam virtutem actiuam alterius, & præsertim vino conuenit, quod potens est etiam aquam solam in seipsum conuertere; ita Scot. 2. d. 19. A. & 4. d. 15. q. 7. & d. 44. q. 1. supra F. Hæc conclusio non est vniuersaliter de omnibus mixtis intelligenda, nam vt ex Scot. 1. d. 7. quæst. vn. V. notauimus disp. 7. Phys. q. 6. art. 2. pro statu isto non habemus rationem a priori ostendentem vnam formam esse actiuam, non aliam, maximè enim esset perfectio formæ, & tamen videmus perfectiores nec vniuocè, nec æquiuocè esse substantialiter productiuas, vt est in Angelis, multa animata non generant sibi simile, vt sunt quæ solum ex putri generantur, & tamen elementa, quæ sunt imperfectiora, possident hanc virtutem, solum igitur à posteriori possumus cognoscere, quænam substantia sit, vel non sit alterius productiua, vnde pro veritate huius conclus. sufficit aliquas experientias adducere, & rationes, quæ pro negatiua parte solent afferri, dissoluere. Primum exemplum fit de Magnete, vt notat Ferdinand. Medicus tractat. 2. de Facult. q. 1. conclus. 5. *Magnes* (inquit) *attrahit ferrum, vt ferrum transmutetur in substantiam magnetis, vt vnusquisque poterit videre, si diutius magnes retineat ferrum*, vnde Claud. in quodam Epigram. dixit.

Ex ferro meruit vitam ferrique rigore
Vescitur, has dulces epulas, hæc pabula nouit,
Hoc absente perit.

Si igitur magnes crescit, ferrumque in propriam substantiam conuertit, iam generat sibi simile. Idem de plumbo docent Galen. lib. 9. de Simplic. medicam. facult. cap. de plumbo, & Georgius Agricol. lib. 5. de Orto, & causis subterraneorum scilicet plumbum in locis humidis asseruatum, vel in tectis domorum notabiliter tum mole, tum pondere excrescere, quod nequit esse, nisi per conuersionem aeris humidi, vel aquei humoris in propriam naturam; quod etiam affirmat Scaliger exerc. 104. num. 17. vbi idem de petra salis asserit, qua ratione Mars. Ficinus lib. de Vita cælitùs comparanda c. 3. & Fernel. lib. 2. de Abditis rerum causis deduxerunt hanc virtutem in omnibus lapidibus, & metallis reperiri, imò Cardanus ad omnia corpora hoc ipsum extendit. Tertium exemplum est de aceto, quod vinum in se conuertit, imò aquam ipsam, maximè si feruens erit, non solum enim tam acre conseruatur, sicut antea, verum etiam acrius per infusionem feruescentis aquæ euadit, dummodo sit proportionata quantitas. Quartum exemplum fit de humoribus noxijs in homine existentibus, hi enim non sunt animati, vt omnes ferè concedunt, & tamen si in stomacho reperiuntur, vel in alijs corporis partibus, cibum conuertunt in similes humores; quamuis autem potentia nutritiua corporis concurrat, negari tamen non debet, quin humores ipsi saltim partialiter influant, alter non esset ratio, cur potentia

cibum

cibum conuertat in tales humores, & non in alios, cum per se sit ordinata ad producendos humores, proficuo nutritioni inseruientes.

53 Quintum exemplum afferri solet de gutta aquæ in dolio vini immissa, quæ actione ipsius vini transmutatur in vinum, quo exemplo vsus est Aristotel. 1. de Gen. 35. 39. & 42. ad explicandam mixtionis naturam, quæ est substantialis mutatio; quamuis aduersarij dicant non esse multum exemplis fidendum, eo quia aqua in vinum apparenter, & mutationem quandam morali conuerti dicitur. Attamen quia Arist. intendit explicare conuersionem substantialem augumentationis veram non apparentem, vt cum vnum miscibile excedens in se conuertit aliud, per quam conuersionem dicitur augeri, & in text. 39. non solum adducit exemplum de aqua vino immixta, sed etiam de igne, cui opponuntur ligna, quæ non est mutatio apparens, sed vera, & realis, idem quoque de mutatione aquæ in vinum in sententia Aristot. erit dicendum. Tum quia vt dicemus disput. seq. potest vnum elementum pro nutritione tanquam alimentum inseruire, vinum quoque est alteratiuum, facilè permeabile, sicut aqua, ergo si gutta aquæ poneretur in dolio vini, quia diuideretur in minutissimas partes, quarum quælibet alteraretur à vino, ergo etiam corrumperetur, & in vinum conuerteretur, eo vel maxime, quia nulla apparet implicantia, vt mox videbimus.

54 Contra hanc sent. & præcipuè de conuersione aquæ in vinum acriter insurgit Aref. prob. igitur primò vniuersaliter, quòd nullum mixtum sit alterius similis causatiuum, quia mixta habent qualitates primas refractas, non in gradu excellenti, vt elementa, ergo per qualitates primas non poterunt alia corpora in se conuertere, neque per qualitates virtuales, quia virtuales non agunt, nisi producendo qualitates formales, ergo si illæ non habent talem virtutem, nec illæ. Tum quia natura hanc virtutem solum debuit concedere illis corporibus, quæ sine tali conuersione conseruari nequirent, vt sunt viuentia, & etiam ignis, qui alimento indiget, ergo non fuit alijs concessa, aliter no. esset ratio, cur omnia corpora, si lam non habeant. Resp. ad 1. nec etiam animata habent primas qualitates in excellenti gradu, & tamen possunt alia in seipsa conuertere, hæc etiam per suas qualitates virtuales agunt in alimentum, quare sicut viuentia per qualitates formales, & occultas virtutes alterant cibum, & deinde propria substantiali potentia in seipsa conuertunt, substantia enim est, quæ immediatè attingit productionem substantiæ, idem de quibusdam mixtis erit dicendum. Ad 2. neg. assumptum, quia elementa possunt se conseruare, & tamen sunt ad inuicem transmutabilia; nec idcirco cogimur hanc virtutem in omnibus corporibus asserere, sicut nec omnium est idem temperamentum, nisi vbi adest experientia, & ratio à posteriori suadet, à priori autem alia ratio reddi nequit, nisi, quia hoc est hoc, & illud est illud, vt cum Scoto notauimus num. 52.

55 Secundò specialiter de vino arg. ex Arist. qui 2. de Gen. 30. negat ex vno elemento fieri posse nutritionem, sed ex quatuor elementis, ergo aqua sola non est in vinum immediatè transmutabilis, quod etiam repetit in lib. de Sensu, & sensib. c. 5. & 4. Meteor. sum. 2. c. 3. In 1. de Gen. 34. quæreos, cur in nutritione, quod nutritur, dicatur augeri, in mixtione verò vtrumque miscibile augeri dicatur, respondet, quia alimenti substantia in nutritione non manet, miscibilium autem substantia in mixtione manet, & affert exemplum de aqua in vino immissa, ergo per Arist. aquæ substantia non mutatur in vinum, sed permanet, hinc concludit *Quando illic quoque* (scilicet in mixtionem vini) *quod euincit, & superat in ipsa mixtione, augeri dicitur, seu vinum, nam vniuersa mixtura vini, non aquæ functionem exercet*, vbi non ait vinum, sed mixturam, vt inquat aquam verè remanere, sed eius vires à maiori copia vini refrangi, vt non percipiatur. In 3. sect. prob. multa quærens de vino diluto, iam supponere videtur substantiam aquæ remanere, non destrui; vnde libr. Poetic. c. 25. ait vinum dilutum vulgo appellari absolute vinum, & improprie, quia scilicet substantiam aquæ habet admixtam. Resp. ad 1. auth. de nutritione dicemus disp. seq. vbi ex professo hoc quæstium examinabimus, cum de nutrimento agemus. Textus 34. ex 1. de Gen. est ad oppositum exemplum de aqua, & vino, non debet referri ad mixtionem veram, sed ad nutritionem, tum quia sequeretur substantiam miscibilium formaliter remanere in mixto, contra dicta q. 8. tum quia cum gutta aquæ infunditur in vinum, hæc mixtio potiùs assimilatur nutritioni, quàm verè mixtioni, in hoc enim miscibilia debent in debita proportione misceri, at in nutritione viuens excedit alimentum, sicut vinum superat aquam, vnde sicut nutritum dicitur augeri, sic inquit Arist. vinum dicitur augeri in hac impropria mixtione, quia superat, & cuincit aquam, ergo sicut cibus conuertitur in viuens, ita aqua in vinum, appellauit autem hoc totum mixtum, non vinum, vt innueret se loqui de vino, cui est gutta aquæ opposita, non de vino solo. Tandem vinum dilutum nequit propriè dici vinum purum, quia illud dicitur dilutum, quod ad victum humanum inseruit, in quo plurimum de aqua miscetur, quę nequit totaliter in vinum conuerti, vt dicemus.

56 Tertiò arg. ratione, vinum non habet accidentia, quibus corrumpat aquam, ergo non potest eam in se conuertere, patet conseq. prob. antec. quia vel essent qualitates formales, vel virtuales; non illę, quia vinum est frigidum, & humidum formaliter, quę sunt accidentia consentanea aquę, & quamuis habeat aliquos gradus caloris admixtos, non sunt tamen corruptiui aquæ; nam aqua feruens non destruitur, & tamen longè maiorem retinet calorem formalem, quam vinum, neque qualitates virtuales destruent aquam, quia illæ non agunt, nisi à qualitatibus formalibus sint excitatæ, vt patet in pipere, veneno, & in ipso vino, quod non calefacit, nisi priùs à calore stomachi excitetur. Accedit deindè quod per quamlibet etiam minimam aquæ infusionem vinum debilius euadit, ergo vinum non conuertit aquam in se, antec. patet experientia; Neque dicas, debilitari, quando plurimum aquæ miscetur; Nam si quantitas vini, quæ est in cyatho, posset in se conuertere tres, vel quatuor aquæ guttulas, certè quantitas, quæ est in dolio, poterit tres, vel quatuor sextarios conuertere, & si hæc prima vini quantitas interpolatim admisceretur, si scilicet post multum temporis, quod iudicetur sufficiens ad conuertendam aquam in vinum, denuò ponatur aliquid aquæ, & sic per aliquot menses vinum aquæ inspergatur, adhuc tamen vinum illud foret aquosius, aliter facile esset per solam infusionem aquæ, & multum lucrari, & in infinitum augeri vinum, vt contingit in igne, quod est falsum; prima conseq. prob. quia natura non tribuit virtutem actiuam alicui, ex qua resultet illi aliquod detrimentum, quia finis potentiæ actiuæ est in perfectionem agentis, ergo si ex mixtione aquæ debilitatur vinum, non habebit potentiam agendi in aquam; tum quia si vinum potuit aquam destruere, ergo non est ab illa repassum, vel si in pugna aliquid amisit, posset post victoriam se reducere ad pristinum statum, vt euenit in aqua calefacta, & in nutritione viuentis, vbi potentia conuersiua in principio tam fortis est, vt possit conuertere, non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum, ergo virtus actiua vini saltim in principio non deberet debilitari, si aquam in se conuerteret, igitur si tantum labefactatur, erit, quia remanet aquæ substantia.

57 Resp. ad 1. si valeret, sequeretur nullam fieri nutritionem, quia sanguis quo ad qualitates formales assimilatur carni, & iecori, nec vnquam aquam posse destrui, ab aere, & in aerem conuerti, vel ab alio mixto etiam viuente, quia aer secundum ipsum est frigidus, quare assimilatur aquæ in humiditate, & frigiditate, & omnia mixta in sententia ipsius à frigido prædominantur, nec vinum posset in acetum conuerti, eadem enim ratio confici posset, dicimus igitur vinum non corrumpere aquam per qualitates, per has enim solùm illam disponit ad propriam formam substantialem, quia aliam similem producit, vt diximus disp. 7. Phys. q. 6. art. 2. quòd autem vinum alteret aquam per propria accidentia, nec ab ipso negatur. Similiter ad 2. si valeret, omnem actionem tolleret de medio, si agens posset à passo repati, per hanc enim repassionem debilitatur virtus agentis, ergo non debeat hæc virtus à natura concedi, quia resultat in detrimentum ipsius agentis.

58 Quapropter aduertendum, quòd in qualibet reactione virtus agentis debilitatur, vt patet, hoc autem potest dupliciter contingere, vel enim post actionis victoriam nihil remanet de passo, vel, si aliquid remanet, hoc tamen non manet applicatum agenti, & in hoc casu, potest agens reassumere vires, vel aliquid remanet applicatum agenti, quod agens nequit conuertere, & destruere, est que impedimentum actionum agentium, vt euenit in humoribus noxijs per concoctionem in stomacho generatis, & in hoc casu nunquam agens poterit vires, quas in reactione amisit, recuperare, vt diximus disp. 9. num. 140. Cum igitur vinum agit in aquam, hoc erit maximè medio calore, & consequenter hæc actio erit quædam digestio, seu depuratio purioris ad impurio, & potius conuertitur in vinum, impurius, & magis terrestre remanet, quod est causa, cur vinum debilitetur, & nunquam vires de nouo recipiat, quod patet in igne, qui licet sit actiuissimus, sua tamen actione depurat partes ligni, & puriores in ignem conuertit, impuriores, & terrestriores in cineres, quas tamen nunquam consumit, & sicut si applicatur maximo igni lignum, vel charta quantumuis exigua, adhuc tamen pars aliqua in cineres conuertitur, ita de paruula gutta aquæ est dicendum, quòd nunquam totaliter in vinum conuertitur, sed aliquid impurius semper remanet, & eo minùs, quo vinum est actiuius, & quia acetum est valde actiuum, ideò plus aquæ in se conuertit, hinc negamus posse vinum in infinitum crescere per appositionem aquæ, quia euadendo impurius, nequit tandem aquam conuertere: quare ad argum. neg. conseq. ad 1. probat. dicimus hoc habere agentia sublunaria, vt possint ad inuicem agere, & pati; nec per virtutem actiuam patiuntur, sed agunt, quare rectè à natura conceditur, quamuis per passiuam potentiam possea repatiantur; nec semper post actionem agens redit ad pristinum statum, nisi sit ab Agente contrario expeditum, vt contingit in aqua calefacta ab igne remota; exemplum de potentia nutritiua est ad oppositum, quia in principio etiam hebetatur virtus, & nisi per expurgationem depuraretur ab excrementis, non rediret ad pristinum statum, hæc autem depuratio non contingit in vino.

59 Quartò, accidentia aquæ manent post mixtionem in vino, vinum enim aqua mixtum participat colorem, odorem, & saporem, si esset amara, vel dulcis, ergo etiam manet aqua, quia accidentia non migrant de subiecto in subiectum. Tum 2. ab extremo ad extremum non fit transitus, nisi per medium, sed aqua inter liquores est extremum, vinum inter perfectissima computatur, ergo aqua, antequam in vinum mutetur, deberet in liquorem medium priùs conuerti, quem liquorem

liquorem nullus vnquam somniauit ; maior prob experientia tum in alteratione , tum in generatione substantiali , nam prius quam cibus in carnem transmutetur, oportet, quòd in chylum, & sanguinem conuertatur, etiam ipsum vinum, & tamen magis conuenic vinum cum sanguine , quàm aqua cum vino ; imò vitis ipsa aquam , & humorem terreum nonnisi post varias substantiales mutationes conuertit in vinum , ergo non potest vinum immediatè in se aquam conuertere , hanc enim virtutem à vite reciperet , in qua tamen non inuenitur . Tum 3. si aqua conuerteretur in vinum , certè densior euaderet , quia densius est vinum , & minorem locum occuparet , quod est contra experientiam si enim cyathus maiori ex parte vino plenus impleretur aqua, mixtura illa ex aqua, & vino semper eundem occupabit locum , nec cyathus aliqualiter vacuus conspiceretur , ergo aqua secundùm substantiam non est in vinum conuersa , aliter minorem locum deinde occuparet, & posset denuò in cyatho vinum, vel aqua infundi .

Resp. ad 1. ex modò dictis, remanere accidentia aquæ , tum quia fit reactio, & in vino ab aqua similia causantur accidentia , quæ ad hue remanet , quia vinum indifferenter se habet ad illa ; tum quia remanent quædam partes aquæ grossiores , quæ accidentia illa conseruant in vino . Ad 2. potest concedi vinum in se immediatè non immutare aquam , vt videtur innuere Scot. 4. d. 3. q. 3. ad 3. dum ait , quòd *nulla ars potest adhibere passo mixto actiuum scilicet ignem , ita quod per illud agens fiat immediatè resolutio in aquam elementarem , quin illud idem agens non potest habere virtutem sine formis intermedijs mutandi, neque etiam ita taliter diuersa in eundem terminum corrumpendi .* Vel si concederemus immediatam conuersionem in vinum , adhuc nullum sequitur inconueniens ; non enim omnes formæ substantiales, se habent vt extrema , & quamuis à vite non fiat hæc immediata conuersio, hoc euenit , quia vitis se habet vt agens æquiuocum respectu vini , ideoque debet ordinatè procedere , at vinum in conuersione aquæ est agens vniuocum, ideoque potentius, & actiuius est, & hanc virtutem à vite æquiuocè habuit, dum propriam naturam ab illa recepit; Dices agens æquiuocum perfectius est agente vniuoco, ergo si vinum potest immediatè aquam conuertere , multo magis æquiuocum. Resp. ant. esse verum quo ad entitatem non semper quo ad actiuitatem , sol enim est æquiuocè productiuus ignis, & tamen facilius , & citius ignis ab igne vniuocè causatur , quàm æquiuocè à Sole . Ad 3. non esse tam magnam diuersitatem inter raritatem vini, & aquæ, vt fiat notabilis, & sensibilis variatio, nec tota aqua conuertitur in vinum .

60 Quinto vel talis conuersio fit virtute animæ vegetantis in vino, vel alia virtute ; si primum , ergo vinum verè nutritur ; si secundum, ergo talis virtus est insufficiens , quia vinum est effectus animæ vegetantis , ergo nequit produci à virtute imperfectiori , qualis esset illa . Tum 2. si quando vinum excedit vires aquæ , illam in se conuertit , ergo quando non superat , sed adæquat , deberent in aliquod tertium commutari propter mutuam actionem , quod est falsum , quia vinum dilutum communiter repotatur vinum aqua mixtum , non quid distinctum . Tum 3. daretur aliquod vinum , quod non esset corpus mixtum , quia ex vno tantum elemento scilicet aqua generaretur . Neque dicas dici mixtum, quia præsupponit omnes quatuor qualitates . Non valet , quia hæc mixtio est solum accidentalis . Tum 4. vinum non est opus solius naturæ, sed etiam artis , quia natura producit vuam , ars exprimit vinum , ergo non potest in se aquam conuertere, & aliud vinum causare, prob. conseq. quia vt opus naturale est ab anima vegetatiua , & nonnisi entis naturalis est causatiuum , vt opus artificiale non est generatiuum alterius, quia ars non est principium substantiale , vnde effectus imitatur suam causam quo ad naturalia, non quo ad artificialia , sic licèt seminetur triticum sine cortice , nascitur tamen cum cortice , ergo si per vim naturale vinum debet aliquid producere , potiùs vuam gigneret , quàm vinum .

Resp. ad 1. vinum ex aqua gigni à virtute vini , quæ non est vegetatiua, est que sufficiens, quia licet vinum sit opus , & effectus animæ vegetantis , non tamen est animatum , ideoque licet æquiuocè fuit productum à virtute perfectiori , vniuocè tamen potest gigni ab imperfectiori , quæ tamen sit eiusdem rationis , & perfectionis cum vino , sic acetum æquiuocè producitur in corruptione vini à virtute superiori , at deinde vniuocè potest ab aceto generari , idem de plumbo, & alijs exemplis adductis n. 52. dicendum. Ad 2. dicimus progressu temporis mixtum illud ex aqua , & vino corrumpi , & in aliud tertium commutari , non enim est necesse , quòd hæc corruptio statim fiat . Ad 3. etiam ipse Arest. concedit non semper in generatione mixti interuenire omnia elementa quo ad substantiam, sed solum quo ad virtutes, & accidentia , & tamen corpus dicitur mixtum ex quatuor elementis ; dicimus igitur vinum illud ex aqua genitum esse mixtum , & quia exposcit pro dispositionibus naturalibus omnes quatuor qualitates , & quia in forma substantiali assimilatur formis substantialibus elementorum, quas virtualiter continet, vt diximus nu. 24. Ad 4. vinum est opus naturale quo ad substantiam, dicitur opus artificiale , quatenus exprimitur , & segregatur ab alijs rebus distinctis , & vt sic poterit producere aliud ens naturale ; nec exemplum de tritico valet , quia generatio illa est æquiuoca , & per virtutem seminalem , ideo poterunt planta , & aristæ generari à tritico , at vinum vniuocè producit aliud vinum.

61 Tandem arg. quibusdam experientijs . Prima est , quod multis modis aqua vino mixta potest deinde à vino , secerni, scilicet si spongia oleo imbuta obturatur orificium vasis pleni vino diluto, & ipsum vas inuertitur, per ipsam spongiam aqua pura effluit ; item si vas ex ligno hæderæ fieret , & vino diluto impleretur , per illud vinum permeat secundum Plinium , vel aquam secundum Ioan. Baptistam Porta : insuper filum , vel linteum recenter lotum , siue succo mentæ madefactum in vinum aqua mixtum immissum ad se attrahit aquam , & alijs quampluribus modis id fieri contingit . Secunda sæpe accidit in Gallia Cesalpina , & alijs locis vbi vinum aqua misceri solet , nam hyemis tempore frigidissimo sentiuntur in vino quidam glaciei globuli, qui aliud non sunt, quam aqua iam mista congelata, vnde contingit aliquando , vt aqua in glaciem conuersa , & à vino separata , vinum præstantius hauriatur è dolio , quàm antea, sed à calore ambientis dissoluta aqua , & iterum vino immixta, ferè sola aqua deinde extrahatur , signum euidens aquam remanere secundum substantiam in vino . Tertia , vinum dilutum facilè potest dignosci à puro , nam ouum in musto aqua mixto demergitur , in puro supernatat , & vinum dilutum calefactum , si in vas nouum fictile mittitur , euadit acetum , vel si in sartaginem oleo feruenti plenam , obstrepit , & foras diffunditur , si super linteum effundatur aqua, quia subtilior, circundat vinum, & maiorem circumferentiam dilatatur ; Multi sunt , qui gustu statim agnoscunt , si etiam paruum aquæ reperiatur in vino , quæ omnia non contingerent , si aqua in vinum conuerteretur . Quarta quandoque aqua in cyatho paulatim immissa non miscetur vinu, si super vinum folium arboris, vel simile apponatur , & tamen non conuertitur in vinum , quod deberet euenire , quia ad hoc vt contraria agant ad inuicem, non requiritur permixtio, sed sufficit contactus. Quinta vinum diutius conseruatur, si aqua maris misceretur , vt referunt Columella , Dioscorides, Athenæus , & alij , ergo aqua permanet in vino . Tandem nulla alia res, siue palea siue terra, siue oleum , aut alius liquor in vinum conuertitur, nec ipsa vua, ergo multò minus aqua, prob. conseq. quia nulla apparet ratio ostendens hanc conuersionem ; nec adest aliqua experientia, nam nullo signo dignosci potest, quando aqua est iam in vinum conuersa , nulla enim apparet mutatio , postquam aqua diu mixta fuit, quæ etiam statim non appareat , si ergo in principio aqua non conuertitur , non possumus deinde inferre progressu temporis conuerti in vinum, quibus accedit, quòd aqua est tenacissimæ naturæ, vnde si eam conijcias in candentem ollam ferream, & vapores à lambicco excipias, totam omninò integram recipies , ergo si resistit igni, multo magis vino .

62 Resp. hæc experimenta solum probare aliquas aquæ partes remanere in vino ; quod nos concedimus ; vnde ad primam dicimus aquam posse segregari secundum totum , si post mixtionem statim separaretur , tam enim breui spatio temporis non potuit fieri conuersio , ad quam attendi debet non solum tempus , sed etiam vini generositas, verum est tamen , quòd extrahitur quoque humor quidam aqueus specie ab aqua elementari distinctus , non solùm à vino diluto, sed etiam puro ; Nec valet , quod vrget Arest. quòd si vinum humorem illum nequit in se conuertere , multo minùs aquam elementarem . Non valet , quia humor ille est vino connaturalis , sicut in quolibet mixto , & viuente conspicitur , in quibus reperiuntur varij humores elementis similes . Secunda experientia est pro nobis , nam sæpe in illis regionibus ad medietatem infunditur aqua in vino , quæ si totaliter remaneret , non tam pauci , sed in maiori multitudine globuli illi animaduerti deberent in vino : quapropter erunt solum partes illæ terrestriores aquæ non iam in vinum conuersæ . Per idem ad 3. tum quia vinum per admixtionem aquæ debilitatur ; sed si non est quantitas notabilis , non facilè dignoscitur . Quarta non vrget , quia quando agentia non sunt maximæ actiuitatis , non sufficit simplex contactus , sed requiritur permixtio , & præsertim in liquoribus , qui propter subtilitatem , & raritatem non agunt valde in distans ; præterquamquod falsum est , quod in extremitatibus non fit aliqua pugna , conuersio , nisi propter virium æqualitatem impediatur actio . Quinta non officit , quia aqua maris propter succos terrestres , & crassiores resistit corruptioni, & ideò minus de ipsa conuertitur in vinum , magisque iuuat ad conseruationem vini . Tandem nec est clarum , an res alias secundum partes subtiliores , & humidiores vinum in seipsum conuertat , maximè loquendo de vuis , solum enim remanent partes crassiores ; falsum etiam est nullam adesse pro nobis experientiam , nam cum id experiamur in aceto , non est cur vino denegemus ; tum quia maximè vrget exemplum illorum globulorum glaciei , qui hyemali tempore reperiuntur in vino : nec obstat tenacitas aquæ , aliter aqua esset naturaliter incorruptibilis , si nec ab igne destrui posset , quod esse falsum ostendimus præced. disp. q. 1. quapropter ad experientiam illam negamus , vt ib. etiam diximus , totam aquam à lambicco recipi absque alicujus partis deperditione , in maiori parte tamen accipitur , quia breuissimum est tempus applicationis , statim enim in vapores resoluitur , qui cum specie non distinguantur ab aqua , non est mirum , si artificio illo denuò recipiatur ; sic si quis manum paululum ponat in igne , & statim retrahat , non adureretur . Ex quibus patet non adesse rationes pro vtraque parte conuincentes , & quia experientia in alijs rebus apertè suadet mixta posse vniuocè ab alijs mixtis produci , probabiliter id non erit negandum

gandum de vino. Quæ Ferchius contra nos obiecit in hac materia lib. defens. pag. 116. vide soluta lib. expurg. querel. 39.

QVÆSTIO VI.

De corruptione mixtorum, eiusque speciebus.

63 Sicut qualibet species acquisitiuæ mutationis suam habet oppositam deperditiuam, ista mixtio habebit suam contrariam, quæ erit corruptio mixti, ideo pro complemento huius disp. pauca de ista corruptione dicemus, nam reliqua apud Zab. lib. 2. de mixt. videri possunt; hæc itaque corruptio omnibus mixtis conuenit, quatenus mixta sunt, quod addimus propter animata, quæ dupliciter possunt considerari, vel vt mixta, vel vt animata; vt mixta habent aliter corrumpi, quàm vt viuentia, nam vt animata possunt morte, morbo, iugulatione, suffocatione, arefactione, & similibus destrui, & tamen adhuc remanet ratio mixtionis in illis, licèt postea subsequatur corruptio mixti.

De corrupt. autem mixti loquens Arist. 4. Metheor. c. 2. duas assignauit species, scilicèt corruptionem naturalem, quæ putredo, aut marcedo dicitur, & violentam; corruptio naturalis est, cum mixtum resoluitur in omnia elementa, ex quibus constat, & ideò dicitur naturalis, quia (vt de corruptione diximus disp. 6. n. 46. & seq.) secundum leges à natura vniuersali determinatas mistum destrui debet in ea, ex quibus componitur, qualia sunt omnia elementa, modo declarato n. 4. corruptio verò violenta est, cum mixtum non resoluitur in omnia elementa, sed propter validam actionem vnius elementi totum ferè mixtum in illud conuertitur; huius autem duæ sunt species, scilicet combustio, vt cum ignis mixtum aliquod in se conuertit præter paucas cineres propter maximam resistentiam; alia dicitur petrificatio, quæ euenit propter actionem summi frigidi condensantis, vnde de quercu diù sub aquis detecta dicitur in lapidem conuerti; quod quidem mirum non est, quia sicut quodlibet elementum potest conuerti in quodlibet aliud elementum, quando adest proportio maioris actiuitatis; ita elementum summè frigidum poterit totum mixtum in lapidem, vel in seipsum conuertere, & licèt Arist. loc. cit. solum de combustione sit locutus, hoc fecit, quia de corruptione violenta per se non attinet agere ad Philosophum, ideoque satis erat de illa aliquod exemplum adducere; dicitur autem violenta, quia non est secundum leges naturæ vniuersalis, sicut mors à senectute proueniens ab Arist. lib. de Vita, & morte dicitur naturalis, quia fit secundùm leges à natura præfinitas, proueniens verò à morbo, iugulatione, &c. dicitur violenta, quia præter modum à natura institutum.

64 Putredo definitur ab Arist. cit. quod sit *corruptio eius caliditatis, quæ in vnoquoque humido propriè, & secundùm naturam inest, ab aliena caliditate, quæ est ambientis*. Pro cuius intelligentia omnes particulæ sunt explicandæ; & primò incipiendo à causa, per ambiens intelligitur non solùm aer, & aqua, sed quodlibet aliud habens calorem, qui moderatè excedat calorem mixti putrescentis, nam si immoderatè excederet, non esset putredo, sed potiùs combustio; hinc cum sanguis putrefit in venis, ambiens putrefaciens erit caro, aut aliqua alia pars corporis calore extraneo affecta, vt notauit Scot. 2. d. 15. H. Iste calor ambiens dicitur corrumpere calorem naturalem, quia in vnoquoque mixto, licet homogeneum appareat, reuera tamen sunt aliquæ partes dissimiles inter se agglutinatæ, quæ diuersitas quandoque est substantialis, quandoque accidentalis, & quia proprium est caloris dissimilia ab inuicem segregare, hinc calor ambiens agit in mixtum per calefactionem intendendo calorem naturalem, seù partes illas calidiores, & subtiliores, & consequenter segregat partes mixti ad inuicem, & sic dicitur corrumpere caliditatem naturalem, non quia verè caliditatem illam destruat, sed calefactione relaxando poros, & attenuando partes calidiores, illas facit euaporare, at quoniam nequeunt postea diù permanere, corrumpuntur, ad quam euaporationem sequitur, inquit Arist. coeuaporatio partium humidarum, ac tandem continuando actionem mixtum penitus putrescit, ac dissoluitur in elementa, seu in partes elementis similes, & hinc est, quòd putrescibile priùs fit calidius, postea humidius, vt patet in aceruo tritici. Additur tandem *in vnoquoque humido*, quia hæc est vna conditio putrescentis, vt humidum sit, & hoc siue humiditate naturali, vt caro, lac, &c. siuè aduentitia, vt lignum ab aqua madefactum; ratio est, quia humida facilius segregantur, quàm sicca, & quia putredo est segregatio partium dissimilium, idcircò humiditas debet esse vna ex præcipuis conditionibus putrescentis, & hæc est ratio, cur lignum aridum non ita facilè putrescit, nisi humectetur aqua, vel aliquo alio humido, & caro, nisi fuerit aspersa sale, facilius putrescit propter maiorem humiditatem, quæ per salis aspersionem postea desiccatur. Ex quibus colligit Aristot. facilius putrescere mixta humida, quàm sicca, facilius in æstate, & in loco calidiori, quam in hyeme, & loco frigidiori, propter calorem ambientis, facilius mixta moderatè calida, quam frigida, quæ possunt ambienti calori resistere, facilius diuisa, quàm vnita, ista enim magis resistunt, & difficilius calidiora, in quibus ambiens nequit inducere calorem intensiorem, & tandem difficilius putrescere, quæ mouentur, quàm quæ quiescunt, quia scilicet minus pati possunt ab ambiente.

65 Ex his omnibus deduci debet hanc definitionem non esse formalem, vt putauit Zab. sed causalem, nam ratio formalis putredinis consistit in corruptione formæ mixti, cuius corruptionis causa est segregatio illa partium dissimilium; cum igitur Arist. solum de ista segregatione mentionem fecerit in hac definitione, iam causalis erit, non formalis, assumptum prob. quia putredo est corruptio opposita generationi mixti, vt ibid. docet Arist. sed generatio mixti propriè non consistit in illa præuia alteratione, sed in introductione formæ mixti; ergo putredo in corruptione eiusdem mixti consistet, nisi per corruptionem caliditatis intelligas corruptionem totius coniuncti, seu mixti, vt aliqui explicant, tunc enim posset dici definitio formalis. Verum est etiam, quòd sicut generatio quandoque sumitur pro illa præuia alteratione, quæ via est ad introductionem, ita etiam putredo potest hoc modo accipi, sed in rigore, & propriè sumi debent pro introductione, & corruptione formæ mixti.

66 Sed pro maiori dilucidatione doctrinæ allatæ dubitatur. Primò, quia aurum, metalla, lapides, adamas non putrescunt, & tamen sunt mixta, ergo putredo non conuenit omnibus mixtis. Ex opposito multa putrescunt, non tamen propter caliditatem ambientem, vt si aliquod mixtum in vacuo esset calor, & tamen deberet putrefieri; item castaneæ, & nuces intus putrescunt, non extra, & tamen calor ambiens potius est in exteriori parte; in aere etiam frigidissimo multa putrescunt, quæ calidiora sunt ipso aere ambiente, vt caro, sanguis, lac, &c. ergo causa putredinis non est caliditas. Respond. licet Doctor citatus, de mixtis non habentibus partes fluentis maneat dubius, an marcescant, possumus tamen concedere putredinem illis conuenire, vnde metalla æruginem emittunt, vt patet in ferro, aurum vero antiquum, & argentum obscuriorem habent colorem, idem de lapidibus dicendum; licet ob magnam siccitatem, & frigiditatem non faciliter putrescant, sufficit vt tandem post multum temporis marcescant, saltim propter humidum aliquod aduentitium. Mixtum in vacuo non putresceret actu, quamuis esset putrefactibile propter admixtionem contrariorum, quæ, vt notat Scot. cit. quando sunt in medio, & in gradibus remissis, non agunt adinuicem, sed requiritur causa extrinseca, qualis est calor ambiens; in centro verò existens corrumperetur, vel per calorem, si ibi esset, vel à summa frigiditate conuerterentur per petrificationem in lapidem. Castaneæ, & nuces intus putrescunt, quia partes internæ propter maiorem humiditatem sunt magis aptæ ad putrescendum. Tandem mixta frigidissimo aere putrescunt, quia frigus aeris mortificat, & destruit calidum naturale, & ad gradum caloris aerei reducit illum, vnde faciliter postea mixtum potest intendi calefactione, vel aeris, propter maiorem extensionem, & molem, vel Cæli.

67 Secundò dubitari potest, quia Aristot. post allatam definitionem putrefactionis subiungit; *Quare secundum indigentiam patitur calidi, quæ autem indigent tali virtute frigidum omne, ambæ vtique causa erunt, & putrefactio communis passio, & frigiditatis propria, & caliditatis aliena*; ergo per Arist. non solum caliditas ambientis, sed etiam frigiditas putrescentis est causa putredinis; ergo definitio allata non est sufficiens. Tum quia etiam combustio est à caliditate ambientis, ergo non differret à putredine. Resp. relictis variis expositionibus, quod calor ambiens est per se causa actiua, frigus verò solum causa per accidens, hinc in definitione solum de calore fecit mentionem, deinde verò de vtraque causa; hoc autem declaratur, quia quod attenuat, & segregat partes, est calor extrinsecus, & quia segregantur partes calidiores, & humidiores, remanent partes frigidiores, cum non sint proportionatæ formæ mixti, sequitur ipsius destructio, vnde frigus non verè agit, sed solum remanet post segregationem, & hinc est, quod vult dicere Arist. dum ait; *Quare secundum indigentiam patitur calidi*, &c. hinc subiungit postea *Propter hoc enim, sicciora fiunt, quæ putrescunt omnia, & tandem terra, & fimus*, annuens solum partes frigidiores absq. calidioribus remanere. Possemus etiam dicere frigus actiuè nonnihil concurrere, quatenus congregat partes sicciores, sicut calor euaporare facit calidiores; solum autem de actione calorifica fecit Arist. in definitione mentionem, quia hæc est principalior. Ad 2. combustio multipliciter à putredine differt; primò quia à combustione, non destruitur calor innatus, sed potius augetur, at in putrefactione destruitur, quia extrahitur; secundò, quia combustio primo, & per se ad corruptionem omnis humidi, & frigidi tendit, putredo verò solum ad segregationem, quæ diuersitas oritur, quia actio caloris in putredine est tenuis, & lenta, vnde non absumit humidum, antequam corrumpantur calidiores partes, at in combustione propter excessum caloris est intensiue, & consequenter statim in humidum tendit ad exiccandum; & hinc est, quod aliquando ignis etiam putrefacit, si eius actio sit remissa propter distantiam, aut resistentiam putrescentis, ex opposito in zona torrida, propter excessum caloris potius fit exiccatio, quàm putredo.

68 Tertiò, dubitatur ex eo, quod Arist. cit. ait omnia elementa præter ignem putrescere; & tamen in 25. p. probl. 29. negauit aerem putrescere,

scere, & l. de Longitud. & breuit. vitæ docuit ideò pinguia non putrescere, quia multum aeris includunt, insuper terra, & aqua nullum habent proprium calorem, ergo vel non putrescunt, vel putredo non semper est à caliditate. Tum quia si tali putredine putrescerent, redirent ad propriam naturam quia hæc putredo est resolutio in elementa, quare potius esset depuratio, quam putredo. Resp. vtique elementa, si pura essent, non putrescerent, quia putredo solum competit mixtis, sed quia tria elementa possunt recipere peregrinas impressiones, non autem ignis propter maximam actiuitatem, qua omnia in seipsum conuertit, hinc ignis, & alia elementa pura interire possunt, non putrescere, at elementa impura sunt aliquo pacto mixta, & consequenter aliquid caloris habent, vnde partes tenuiores possunt extrahi, & putredinem aliquam causare; idcirco cum Arist. negauit in primo loco aerem putrescere, locutus est de suprema aeris regione, quæ propter viciniam ignis, & intensionem caloris non facilè admittit peregrinas impressiones in 2. loco solum innuere voluit difficultatem putrefactionis aeris, non impossibilitatem; terra, & aqua possunt habere calorem aliquem aduentitium. Verum est, quod si putredo erit perfecta, fieret vtique resolutio in elementa pura, sed hoc rarò euenit, nam sæpius aliquod aliud mixtum generatur, qua ratione vocatur ab Arist. putredo secundum partem, scilicet vel quia aliquando est tantum putredo secundum accidentia, vel quia propter magnam humiditatis copiam nunquam potest totaliter corrumpi Frequentius ex putrefactione rerum, quando non totaliter finitur, generantur animalia, quam plantæ, quia planta habet multum de terrestri substantia, humidum autem per putrefactionem eductum est sobtile, & multum aereum, quod non est materia apta plantæ; hinc est, quod talibus animalibus sæpè crescunt alæ, quia sunt de leuiori, & subtiliori humido, & valde multiplicantur propter numerosam diuisionem partium rei putrefactæ, putredo enim habet diuidere, & segregare componentia rei putrefactæ.

Dices, si quodlibet mixtum haberet istam partium diuersitatem, quodlibet esset ætherogeneum. Neg. consequen. licet enim interdum hæc diuersitas partium sit essentialia, plerumque tamen est accidentalis, cum enim forma mixti petat aggregationem primarum qualitatum, non est inconueniens reperiri in mixto partes aliquas, in quibus magis vigeat vna qualitas.

DISPVTATIO OCTAVA.

De viuentium generatione, nutritione, & augmentatione.

ADnotauimus in q. Procem. Aristotelem in his libris agere de nutritione, & augmentatione, non quidem vt operationes quædam vitales sunt, sed vt mutationes quædam ad formam occasione desumpta ab Antiquis, qui non rectè has mutationes vel inter se, vel à rarefactione, & condensatione distinguebant nos autem de his agemus, aliquatenus etiam vt operationes vitales sunt, vt exactior habeatur cognitio; vnde in hac disputatione paululum transcendimus limites horum librorum, nec immeritò, quia facilius ad libros de Anima, ad quos pertinet harum mutationum discussio, progredi poterimus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit, & qualis viuentium generatio.

1 NOtat Doctor p. distin. 13. quæst. vn. ad 1. princip. generationem bifariam sumi, primò communiter pro generatione substantiæ, quo sensu de ea locuti sumus disp. 5. alio modo specialiter pro productione viui ex viuo, & in hoc sensu de ea sermonem hic instituimus, vt liquet ex titulo quæsiti. Thomistæ passim sic eam definire solent ex D. Thom. 1. p. quæst. 27. articu. 2. *vitalis generatio est origo viuentis à viuente, à principio vitæ coniunctio, in similitudinem naturæ*, à qua definitione parum discrepat, quam tradidit Doctor loc. citat. & 3. distinct. 8. quæst. vn. §. *ad quæstionem*, quod nempe est *productio naturalis viuentis à viuente similis producenti in natura*, vbi vides in definitione allata à D. Thom. deficere, quod sit origo naturalis, & in altera allata à Scoto, quod sit à principio vitæ coniuncto; sed re vera nemo illorum particulas illas iudicarunt superfluas, sed potius eas sub intelligi voluerunt, quare præstabit vnam per aliam supplere, & declarare.

Primò itaque dicitur *origo seu productio*, quia cum sæpius dictum sit generationem considerari posse sub duplici titulo mutationis, scilicet & productionis, hic præsertim de ea sermo fit sub ratione productionis, & originis, non autem sub ratione mutationis, in hoc enim sensu satis de illa sermonem habuimus disp. cit. & tenet hæc particula locum generis, quia est communis etiam generationi communiter sumptæ pro quacunque scilicet productione substantiali.

2 Secundò, dicitur *naturalis*, quia vt notat Doctor in 1. loc. cit. in tali productione ex parte agentis requiritur inclinatio naturalis, siue forma naturalis, quæ sit principium generandi, vndè ait Scot. ibidem, quod licet considerando generationem sub ratione mutationis, naturalitas eius attendatur ex parte principij passiui scilicet subiecti naturaliter inclinati ad formam recipiendam, tamen si sumatur sub ratione productionis, vt in proposito, naturalitas eius sumi debet ex parte principij actiui, quatenus scilicet, agens producit principio naturaliter inclinato ad agendum; Ratio huius particulæ reddi potest, quia vt productio alicuius viuentia sit generatio, non solum exigitur, vt sit origo viuentis similia producenti in natura, sed debet ita producere viuens, vt ea vi processionis, & originis sit similis producenti in natura, sed talis non est nisi processio naturalis, ergo particula hæc est omnino necessaria, maior probatur ex 2. de Anim. 24. quia per generationem, vt sic, producitur terminus similis producenti in natura, naturalissimum enim opus est viuentis generare sibi simile probatur minor, quia ex 2. Phys. natura est determinata ad vnum idest ad vnum specie effectum, vt Doctor explicat quol. 2. F. quia agens naturale agit per formam determinatam ad vnum, nec est ibi principium indeterminatum respectu oppositorum, sicut est voluntas, itaque per hanc particulam excluduntur productiones omnes viuentis à viuente factæ per principium liberum, nam & primi homines facti sunt à Deo viuente etiam aliquo modo ad eius imaginem, & similitudinem, pariter & Angeli facti sunt viuentes à Deo viuo, sed quia istæ consimilesq; productiones viuentium factæ sunt per principium liberum, idcircò à linea generationis vitalis meritò excluduntur; Imò defectu huius particulæ præcisè, ait Doctor in 2. loc. cit. processio Spiritus Sancti in diuinis non dicitur generatio, quemadmodum productio Verbi, quia nimirum procedit per principium liberum scilicet per voluntatem, non autem per intellectum, sicuti Verbum; vndè quamuis Spiritus Sancti productio sit origo viuentis, à viuente principio vitæ coniuncto in similitudinem naturæ, quia processio Spiritus Sancti est quidem processio rei similia identicè saltim, & concomitanter, quia est processio intra Deum, & generali ratione quicquid est in Deo, Deus est, adhuc tamen non est generatio, quia non est origo naturalis, & per principium naturale facta, sed liberum.

3 Et hæc est prima, & immediata ratio, cur Spiritus Sancti productio non sit generatio, nam quod passim inquiunt Thomistæ, huius rationem esse, quia Spiritus Sanctus non procedit vt similis ea vi productionis suæ, est quidem verum, sed non est prima, & immediata ratio, nam adhuc reddi debet ratio, cur non procedat similis ea vi suæ productionis, nec alia reddi potest præter allatam, quia scilicet eius productio per principium liberum exercetur, non autem per naturale, quemadmodum productio Verbi, hinc enim oritur, quod ea vi sua non tendit ad assimilandum perfectè terminum productum principio producenti, quia non exercetur per principium determinatum ex se ad vnum specie effectum, sed indeterminatum, Hinc etiam pendet alia ratio, quam multi reddere solent, cur Spiritus Sancti productio non sit generatio, quia nimirum Verbum ea vi suæ productionis procedit, vt imago Patris, non autem Spiritus Sanctus, nam & huius discriminis rationem assignare debent, nec conuenientior assignari posse videtur, nisi quia imago naturaliter procedit, & imprimitur ab imagato, in alio enim sensu falsum est Spiritum Sanctum quoque non esse Patris imaginem, cum sit eidem similis in eadem etiam numero natura, sicut Filius, quod totum disertè paucis docuit Doctor 1. d. 10. ad 1. prin.

4 Tertiò dicitur *viuentis à viuente*, ad excludendas generationes inanimatorum quorumcunque ac etiam animatorum à principio non viuente, si tale virtutem habet sufficientem ad animata producenda, vt quidam dicunt de animalibus ex putri genitis, quæ effici opinantur à corporibus cælestibus, vt à causis principalib. quamuis ergo ignis producat ignem sibi similem in natura specifica, quia

tamen

tamen non producitur, vt viuens à viuente, iden talis productio non dicitur generatio ad sensum hic intentum; excluduntur quoque per hanc particulam pili, vngues, & similia, licet enim procedant actiuè à viuente, & ipso materiam subministrante, ex qua formentur quia tamen in se verè non viuunt secundum communiorem, hac de causa eorum productio dici nequit generatio in hoc sensu, quod si hæc animata ponantur de quo in lib. de An. tunc per aliam particulam excludi debebunt, nempè quia non producuntur in similitudinem naturæ, cum non conueniant in eadem natura specifica cum illo, a quo procedunt; nec propriè sunt viuentia distincta, sed potius partes eiusdem viuentis.

5 Quartò dicitur *à principio vitæ coniunctio*, quod intelligi debet de principio actiuo, non passiuo, quod vt materia tantum se habet, qua ratione nec Eua dici potest genita ab Adamo, licet formata fuerit ex eius costa, nec animalcula quædam, & vermes ex corporibus animalium enascentes ex sudore, alijsque excrementis, dici possunt ab eis generari, quia tantum materialiter concurrunt subministrando materiam, ex qua formentur; hoc autem principium debet esse aliquando coniunctum generanti intrinsecè, & consubstantialiter, vt genitum dici possit de substantia generantis coalescere, & filius de substantia patris, hæc ergo coniunctio non debet explicari per solam præsentiam localem, sed per quandam consubstantialitatem, vt docet Doctor 1.d.5.q.2.H. itaut genito communicetur a generante aliquid, quod erat prius eius substantia, vel aliquo modo aliquid eius, hoc autem in diuinis est eadem numero natura, quæ à Patre communicatur Filio, in plantis verò brutis & hominib. est semen, quod à generatione deciditur, hac enim ratione dicitur genitum fieri de substantia generantis, vndè per hanc particulam (quam licet non expresserit Doctor 3.d.2.q. vn. luculenter tamen illam insinuat in 1. loc. cit.) excluduntur generationes quæ fiunt a Dæmonibus per incubum, & sucubum, nam in his Dæmon nil sui, vel quod esset de eius substantia, genito communicat, sed tantum alienum semen transfert in vas fœminæ, quarè fætus enascens partus dici debebit hominis, qui semen decidit, non autem Dæmonis, vt declarat idem Doctor 2. d.8. q.vn. H. Hinc etiam fit, vt in ouiparis generatio, & partus tribuatur auibus oua ponentibus, non autem eis, quæ tantum illa fouent; confirmat autem hanc veritatem, quod passim experimur pullos ex ouis erumpentes non incubanti assimilari, sed ei, quæ edidit oua, vt cum gallina anatis oua fouet, anates prodeunt, non gallinæ.

6 Quintò dicitur *in similitudinem naturæ*, vbi in primis dubitari solet, quid intelligatur nomine *natura* Io. Maior apud Bargium 1. d. 13.§.ad arg. princip. nomine naturæ intelligebat non quamcunque essentiam, sed talem, qua genitum sit potens producere viuens, sicut generans; qua ratione negabat Spiritum Sanctum oriri vt similem in natura, quia licet per suam processionem diuinam essentiam à Patre, & Filio mutuaret, tamen vt naturam, quia non accipit ipsam, vt fæcundam, atque ideò concludebat eius productionem non esse generationem, nec ipsum esse filium, qui modus dicendi solet quoque Riccardo tribui. Sed licet hæc acceptio naturæ possit admitti iuxta tritam illam naturæ definitionem quod *est vis insita rebus ex similibus similia procreans*, quam Doctor memorat p.d.10.q.vn. ab initio, certum tamen est ferè apud omnes, atque compertum naturam in præfata definitione nequaquam ita sumi, pro virtute nimirum producendi, aut generandi aliquid simile generanti, sed pro essentia, & quidditate, quam res participant in certo gradu; tum quia vt arguit Bargius ex illa acceptione naturæ sequitur, nedum productionem Spiritus Sancti non posse dici generationem, sed neque etiam productionem Filij, quia Filius non potest producere alium Filium, vt Pater; quia autem ratione Spiritus Sancti productio non sit generatio, benè tamen productio Filij, iam supra declarauimus.

7 At rursus est dubitatio, qualis, & quanta debeat esse similitudo, vt vnum viuens dicatur ab alio vitaliter genitum, ac eius Filius; & ratio dubitandi est, quia sola similitudo generica sufficere non videtur, nam tunc vermis dici posset Filius Solis, cum secum conueniat in aliqua ratione generica; si autem requiritur similitudo vniuoca specifica, vt communiter velle videntur, tunc productio muli ex æqua, & asino non erit vitalis generatio, nec mulus dici poterit Filius eorum, cum non sit eiusdem speciei cum ipsis. Ad hoc passim responderi solet generationem muli, aliasque consimiles vtique deficere a ratione veræ, & propriæ generationis vitalis, adhuc tamen dici debere generationem vitalem, quia vterque generans ortitur, quantum in se est, sibi assimilare effectum licet per accidens talis similitudo impediatur, quare ad hoc satis erit, quod ex intento naturæ debeat animal simile generari, & ità videtur insinuare Aristot. 7. Metheor. x8. vbi docet in viuentibus genitum esse simile genitori, *nisi quid præter naturam contingat, vt equus mulum*. Hoc tamen quaquam sufficere videtur, alioquin si natura intendens generare animal, non produceret nisi quoddam monstrum inanime, adhuc talis productio dici deberet vitalis generatio, & tale productum filius, quod est omnino falsum, quia filiatio fundatur ad minus in natura viuente; Potius ergo dicendum est similitudinem inter patrem, & filium requisitam neque tantam esse debere, vt sit specifica, & athoma, neque adeò tenuem, vt sit præcisè in ratione aliqua generali entis, vel substantiæ, sed sufficere, quod sit in aliquo genere vltimo, in quo diuersæ species conueniant, & tale reperitur commune asino, equo, & mulo, licet tale genus sit innominatum, & hoc totum colligitur ex Arist. ibidem.

8 Notat tamen Scotus loc. citat. 3. distinct. 8. quæst. vnic. C. quod si generatio viuentium preisè sumatur pro ea, quæ fundat denominationes patris, & filij, sic debet addi alia particula, scilicet *in similitudinem naturæ intellectualis*, nam propriè loquendo solus homo est, qui pater, vel filius dici consueuit; vel si ad bruta quoque denominationes istas extendere velis, & ampliare, addi debet in similitudinem naturæ intellectualis vel sensitiuæ; nequaquam verò sufficit, vt vnum viuens pater dicatur alterius, aut filius, sola similitudine naturæ vegetatiuæ, vt constat ex communi vsu loquentium, nec enim planta generans dicitur mater, vel pater alterius, nec planta genita dicitur filia.

Quæres, an conceptus viuentis, vt sic, sit communis vniuocè Deo, & cæteris viuentibus. Negat Poncius disput. 7. de anima num. 6. & in append. apol. num. 142. contendit id esse de mente Scoti, vel saltim non præter eius intentionem dicens non recordari quo loco Doctor oppositum doceat, vel aliquid, ex quo id directè, vel indirectè sequatur; & probat hoc insuper ex ipsomet conceptu viuentis, vt sic in actu primo, quem assignamus disp. p. de anima q. 2. ostendens talem conceptum non conuenire Deo.

Sed quamuis Doctor hoc punctum non tractet ex professò, attamen ex eius principijs euidenter deducitur talem conceptum communem admitti debere Deo, & cæteris viuentibus vniuocum; cum enim id concedat de conceptu entis, quod est cæteris communius, ac magis transcendens, tantò magis id concedendum erit de alijs conceptibus transcendentibus, & minus communibus; tum quia p. distinct. 2. quæst. 3. id vniuersaliter concedit de omnibus perfectionibus attributalibus, quæ sunt communes Deo, & creaturis, vtpotè quæ in suo conceptu transcendenti nullam includunt perfectionem, at vita vel est prædicatum Dei quidditatiuum, sicut ens, vel saltim attributalis perfectio; ergo iuxta principia Scoti dicendum est conceptum viuentis, vt sic, poni debere vniuocum Deo, & creaturis.

Neque opus erat, quod Poncius recurreret ad conceptum viuentis à nobis assignatum loco citato, vt indè oppositum deduceret, quia ibi assignamus conceptum vitæ in actu primo, non in secundo, qualis est vita Dei; neque talem conceptum diximus ibi esse vniuocum Deo, & cæteris viuentibus; quinimò adducendo ibi numer. 17. argumentum ipsum à Poncio productum duplicem assignamus responsionem, in quarum prima vltrò concedimus non habere Deum vitalitatem productiuam erga suas perfectiones, esto etiam in secunda viam indicemus, quo pacto Deo quoque applicari possit illa descriptio; Tum quia licet ille conceptus viuentis in actu primo aliquam imperfectionem includere videatur, ob quam Deo repugnare videtur; non ob id negandum est talem conceptum Deo quoque conuenire posse, quia talis imperfectio non ponitur in ea descriptione, quia sit de ratione viuentis, vt sic, sed quia ob debilem nostrum concipiendi modum non aliter conceptum viuentis circumscribere valemus, nisi per eam imperfectionem; vnde, & ibi protestamur eam descriptionem esse à posteriori traditam iuxta captum nostrum, non a priori. Neque hoc nouum est, & singulare, quandoquidem reperiantur etiam aliæ perfectiones attributales Deo, & creaturis communes, vt v. g. perfectiones, quas liberas appellant, qualia sunt diuina decreta, quæ à nobis explicari nequeunt sine imperfectione admixta; ex qua radice oritur difficultas explicandi formalitatem diuini decreti; non ergo ob ignorantiam nostram, ac nostri intellectus imbecillitatem negare debemus vniuocationem conceptuum omnium transcendentium Deo, & creaturis communium.

QVÆSTIO II.

De causis generationis viuentium per propagationem productorum.

9 VT innuimus præced. quæst. dupliciter possunt produci viuentia, vel per veram propagationem, quo pacto definita sunt, & explicata, quod sit origo viuentis à viuente, &c. vel per putrefactionem vt sunt plantæ, & animalia imperfecta genita ex putri, quæ productio non sit generatio iam definita, verè tamen est productio alicuius viuentis; causas vtriusque inuestigare debemus; in præsenti de prima loquimur, & vt patet ex definitione allata, duo sunt, quæ, vt causæ, solent assignari scilicet semen insinuatum per ly *principio vitæ coniunctio*, & parentes, dum dicitur, quod sit *origo viuentis à viuente*, prius igitur de semine agemus inquirendo, quidnam sit, & quomodo ad generationem concurrat, deinde quo pacto se gerant parentes, mas scilicet & fœmina in productione fætus.

ARTICVLVS I.

De Semine.

10 SEmen definit Scotus 2. distinct. 18. quæst. vn. F. quod sit *corpus quoddam, cuius forma non est per se intenta à natura, sed propter aliud*, vt scilicet ex illo generetur aliquid simile generanti, quod probat, quia videmus naturam non sistere in semine, sed vlterius procedere ad formam & perfectam animalis, vel alterius viuentis. Duplex enim processus est in formis, vnus ascendendo ab imperfecto ad perfectum, vt à forma seminis ad formam embrionis, à forma embrionis ad animam, alter processus est descendendo è conuerso à perfecto ad imperfectum, resoluendo, scilicet in cadauer, & in fæces; semen igitur est quoddam corpus imperfectum productum à generante, vt sit via ascendendi ad vlteriores formas perfectas; quæ descriptio videtur data per causam finalem.

11 Exactius semen declarat Hurt. disputat. 2. sect. 4. ex Laurentio Andræa lib. 8. quæst. 5. controuersiæ anathomicæ, dum ait, quod sit *corpus humidum, album, spumosum, ex reliquijs alimenti vltimi, & spirituum vbique oberrantium permixtione vi sola testium elaboratum ad perfectam animalis generationem*, quæ definitio conuenit solum semini animalium perfectorum, quod sit humidum patet, non enim proprijs terminis continetur; est album, quia partes, quæ illud efficiunt, continent, & eo nutriuntur, sunt albæ; est spumosum, quia materia illa est validis spiritibus plena, ex quorum agitatione feruescit, vt mare agitatione ventorum etiam spumat. Hinc licet aliqui dixerint semen esse corpus quoddam homogeneum, quorum opinionem videtur approbasse Scotus in 2. citat. attamen secundum omnes Medicos semen est corpus æterogeneum, in semine enim sunt aliquæ partes grossæ, & materiales, quæ non sunt actiuæ, sed passiuæ, & aliquæ sunt subtiliores, & spumosæ, & illæ sunt, actiuæ; quod potest confirmari exemplo tritici, & castanearum, in his enim est quædam particula acuta, in qua existit vis actiua, qua corrupta non amplius germinant, vnde formicæ, vt diutius in hyeme conseruent triticum, ne germinet, particulam illam corrodunt, & hanc opinionem sequutus est Doct. 4. d. 2. q. 3. & d. 4. q. vn.

12 Dicitur *ex reliquijs alimenti vltimi*; circa quod est not. quod Magister sentent. 2. dist. 30. vult, quod semen non sit superfluum alimenti, sed de substantia ipsius generantis. D. Bon. ibid. articul. 3. quæst. 2. ait semen esse partim ex superfluo alimenti, partim ex substantia generantis; pater enim generando transmittit, inquit, in filium aliquid de radicali humiditate, seu de propria substantia, quod per virtutem naturæ toti corpori filij miscetur perfectè, vt nulla pars sit signabilis in corpore filij, in qua non sit aliquid de illo humido, quod à patre traduxit, & sic deinceps filius alium generando transmittit aliquid sui, quod etiam est aliquid patris. Communis sententia tum Philosophorum, & Medicorum, tum etiam Theologorum est, quod semen totum sit superfluum alimenti, ita Scot. 2. dist. 18. citat. & distinct. 32. §. *Circa secundum articulum*, & habetur expresse ab Aristot. 1. de gen. anim. cap. 17. & 18. probatur, quia semen non est animatum, vt dicemus. Tum quia in corpore tanquam superfluitas continetur in quibusdam vasis sicut cæteræ superfluitates, vnde natura per moderatam seminis emissionem alleuiatur, nunquam tamen per abscissionem etiam minimæ partis substantialis causatur alleuiatio naturæ. Tum quia vbi minimum, vel nihil reperitur de superfluo alimenti, ibi minimum vel nihil reperitur de semine, vt patet in pueris, qui totum ferè cibum conuertunt in substantiam, hinc est, quod semen non emittunt. Tum quia pars substantialis decisa potius tendit ad corruptionem, vt patet de manu, pede, &c. quod autem tendit ad corruptionem, non potest esse principium generationis in eadem specie. Tum quia intelligibile est, quod ait Magister, eandem scilicet portionem substantiæ ab Adamo per generationem communicatam, in omnes posteros esse transfusam absque aliqua noua additione, naturaliter enim res non extenditur, nisi vel per rarefactionem, vel per iuxta positionem, quomodo ergo illa substantiæ portio potuit tot hominibus communicari sine additione, aut rarefactione? certè hic dicendi modus parum differt ab opinione Anaxagoræ de athomis, sicut enim ille asserebat, è quolibet posse quodlibet extrahi, sic Magister ait, è portione illa substantiæ Adami posse extrahi quamcunque aliam materiam ad generationem hominum necessarium; tum quia cum homo moritur corrumpitur tota substantia, ergo & portio illa Adæ, ergo nequit in alijs conseruari, aliter idem esset & non esset.

13 Neque dicendi modus D. Bon. minores patitur difficultates; quomodo enim portio substantię patris potest commisceri perfectè cum tota substantia filij, vt in illo non sit assignabilis pars aliqua, in qua non sit aliquid de substantia patris? vel enim in filio pręter materiam humidi paterni adest alia materia, vel non; si primum, ergo quia hęc alia materia habet suam formam substantialem distinctam à forma humidi paterni (aliter eadem forma in pluribus) esset materijs certè in hac portione nulla erit pars assignabilis humidi paterni; si secundum, ergo eadem materia pluribus formis informaretur, scilicet forma humidi paterni, & forma noua adueniente, quod etiam implicat naturaliter; quod etiam magis implicare ostenditur in plantis, quo enim pacto substantia illa modica seminis potest in qualibet arboris parte reperiri tam in ligno, quam in folijs, & fructibus? Semen igitur (loquendo de semine animalium) est superfluum alimenti, non quidem inutile, quę enim ex inutili excremento gignuntur, vt pediculi, & vermes, non dicuntur filij animalis; est itaque vtile, quia licet sit nutritioni superfluum, est tamen necessarium generationi; quodlibet enim viuens prius intendit propriam conseruationem, deinde conseruationem speciei, ad sui conseruationem per nutritionem alimentum in se transmutat, propter speciei permanentiam partem aliquam alimenti ipsi non necessariam conseruat ad generationem alterius indiuidui; hinc Aristotel. 1. de generat. anim. capitul. 18. ait semen nec in prima ætate, nec in senectute, nec in morbis adesse, carent hoc ægri ob imbecillitatem, senes, quia non satis natura potest concoquere, pueri, quia propter incrementum totum alimentum in corporis nutrimentum absumitur, priusquam aliquid excrementi remaneat.

14 Contra arguitur ex D. Aug. 9. super Gen. ad litt. dicente, quòd nos fuimus in Adam secundum rationem seminalem, & secundum corpulentam substantiam, qui loquendi modus familiaris est apud Patres, dum rationem assignant, cur Adæ peccatum in posteros transfundatur. Tum 2. Adam, & Eua fuerunt perfecti in prima constitutione, ergo tunc poterant generare, hæc enim potentia est de perfectione viuentium, & tamen non habebant tunc superfluum alimenti. Tum 3. per emissionem superflui non debilitatur natura, per emissionem tamen seminis debilitatur. Tum 4. filij magis assimilantur parentibus quo ad substantiam, quam quoad alimentum, hoc enim est vel caro brutorum, vel fructus plantarum, vnde ex parentibus leprosis filij generantur leprosi; ergo filij participant substantiam parentum, non superfluum. Tum 5. generare est aliquid de propria substantia producere, ergo filius non est de superfluo parentum. Tandem hoc patet per legem cognationis, stipes, enim non potest contrahere, non alia ratione, quàm propter vnitatem carnis, & sanguinis.

Respond. ad 1. ex dictis numer. 5. quod filius dicitur esse de substantia patris, & in lumbis parentum contineri, quatenus substantia, quam habet, subministratur à parentibus, per communicationem seminis, quod est aliquid parentum, & sicut in nutritione prolis in vtero proles dicitur carnem à substantia matris accipere, quamuis ex menstruo sanguine nutriatur, qui vtique est superfluum alimenti, & hoc quia sanguis ille est aliquid matris, licet non de substantia, ita in generatione dicendum; quia ergo omnes originem duximus ab Adam per naturalem propagationem, idcirco omnes in lumbis Adæ dicimur contineri mediate. Ad 2. in prima constitutione Adam, & Eua semen habebant à Deo productum; sicut etiam sanguinem, aliosque humores, qui tamen ex alimenti concoctione generantur. Ad 3. per emissionem seminis immoderatam debilitatur natura, quia deficit alimentum nutritiuæ potentiæ, vt dicemus. Ad 4. filij assimilantur quoad substantiam, quia semini communicatur virtus productiua corporis ex dicendis, sic etiam assimilantur quoad animam, & tamen anima non est de substantia corpulenta parentum, nascuntur tamen leprosi, quia materia illa inficitur prauis qualitatibus, hoc autem non est semper verum, vt patet experientia, signum euidens semen non esse substantiam parentum. Ad 5. patet ex dictis nu. 5. & 6. dicimus cognationem contrahi, eo quia plures ab eodem stipite accipiunt esse per sanguinum communicationem, sanguis enim licet non sit pars integralis, & substantia viuentis, est tamen quid consubstantiale, & vt alij loquuntur, pars subintegralis, quatenus necessariò requiritur ad conseruationem viuentis, vt dicemus in lib. de An. vnde etiam in copula carnali contrahitur affinitas propter seminum commixtionem, quamuis viri semen non vertatur in substantiam mulieris, & tamen modo quodam ciuili habentur, ac si essent vna caro iuxta illud Euangelij, *Erunt duo in carne vna*: si ergo ad affinitatem sufficit mixtio sanguinum multo magis ad consanguinitatem satis erit, quod plures ab eodem accipiant esse, vt sic enim reputantur ac si essent vna caro, sanguis enim vertitur in generatione in substantiam geniti.

15 Dicitur insuper in definitione, quod sit *vi sola testium elaboratum, &c.* Pro cuius intelligentia not. quod fuit opinio Hypocr. lib. de genit. & Alb. 2. de anim. cap. 7. tractat. 2. dicentium semen decidi ab omnibus membris, eo quia totum corpus, & omnes eius partes frequenti Veneris vsu debilitantur, in semine quoque continetur figura membrorum omnium, per quam filij sunt quandoque adeo similes parentibus. Suarez 2. de An. c. 12. ait partem materialem, seu crassiorem à testibus elaborari, spiritus autem inclusos, & partem subtiliorum probabile esse non fieri ab infimo aliquo membro, & ignobili, sed fortè à corde cuius est procreare vitales spiritus, iuuantibus etiam alijs partibus principalibus, vt debitum temperamentum, & virtutem semen ipsum recipiat, & aptum vndique euadat instrumentum ad admirabilem illam organizationem perficiendam.

Verùm opinio Hippocr. est falsa, tum quia id non apparet in arborum semine, hoc enim in determinata parte arboris formatur, non ex toto arbore. Tum quia si ideò necessaria foret decisio seminis ex omnibus partibus, vt illud posset similia membra efformare, iam si generanti vtrumque brachium desit, vel pes, vel sit monoculus, non posset integrum filium generare, quod est contra experientiam; quapropter similitudo illa non prouenit à materia seminis, sed a virtute ab anima

in

in illud deriuata. Debilitas verò ex nimia seminis effusione in toto corpore causatur ex eo, quod pars illa, in qua fit semen, & ex qua deciditur, fugit sanguinem à vicinioribus partibus, quæ per hoc debilitantur. Quod additur a Suarez non videtur satis firmum, si enim testea solum partem materialem subministrarent in confectione seminis, spiritus verò, seu pars actiua à corde proueniret, sequeretur eunuchos posse generare, hi namque semen aliquod emittunt, ergo pars materialis seminis non prouenit a testibus, & quia habent cor, aliasque principales partes, conficient quoque partem seminis actiuam, & sic haberent semen fœcundum; potius ergo dicendum materiam seminis à renibus, lumbis, & venis præparari, perficique tamen à testibua, à quibus virtutem accipiunt prolificam, concurrentibus tamen spiritibus vitalibus per arterias à corde prouenientibus; qua ratione in scriptura sacra castitas lumbis adscribitur, iuxta illud Lucæ 7. *sint lumbi vestri præcincti*.

16 Vt autem clariua pateat via actiua seminia, videndum est, an sit animatum. Partem affirmatiuam sustinent Galen. lib. de Marasmo, Peramatus lib. de Semine, Zim. 2. de Anim. tex. 41. Valel. lib. 2. controu. cap. 9. Licbetus lib. 1. *de Sponta. viuent. ortu* cap. 71. & sequen. vbi se citat in lib. *de ortu animæ humanæ, & De perfecta constitutione hominis in vtero*, quibus in locis ait semen esse animatum anima vegetatiua in plantis, in brutis verò etiam anima sensitiua distincta ab anima producentia semen; idem docet Camerarius in suo cursu p. 2. quæst. 21. & quicunque ex schola Thomistica docent partea corporis fluidas esse animatas. Ab his parum distant Suarez 2. de Anim. capitul. 12. & Zanardus de vniuersi element. part. 2. quæstion. 51. docentes semen viuere quoad partes subtiliores, & spiritosas, non quoad partes crassiores, & materiales. Partem negatiuam amplexus est Scot. 2. dist. 13. quæst. vn. & d. 20. q. 2. & in 3. d. 3. q. 2. & in 4. d. 10. q. 4. A. & d. 44. q. 1. princ. sequuntur quicunque id negant de sanguine, Fernel. lib. 7. suæ Physiolog. c. 13. Iaudunus 7. Meth. qu. 19. Conimbr. 1. de Gen. c. 4. qu. 25. art. 2. Ruu. 2. de Anim. tract. de potentijs animæ veget. qu. 3. Hur. disp. 1. de An. sect. 6. Roccus 2. de An. q. 5. Auersa q. 44. sec. 4. Moris. disp. 1. de An. qu. 8. Dand. lib. 3. de corpore anim. c. 4. Onuphrius tra. 1. de An. disp. 2. p. 2. q. 5. Arriag. disp. 1. de An. n. 298. & alij.

17 Prob. hæc sententia ex Arist. 2. de An. 10. vbi expressè ait semen in potentia viuere, non actu, quod etiam repetit 2. de gen. an. c. 1. & 3. Nec valet expositio Camer. quod Arist. loquatur de viuere in actu secundo, quo pacto semen, quando non generat, dicitur esse in actu primo viuens, & in potentia. Non valet, quia Arist. comparat semen ad corpus, quod abiecit animam, & ad partes corporia anima priuatas, vt patet legenti textum, hæc autem non dicuntur esse in potentia quoad actum secundum solum, sed etiam quoad actum primum. Prob. etiam ratione, quia vel est animatum eadem anima cum illa generantis, vel diuersa, non primum, quia semen non est corpori continuum, vt patet, anima autem nequit partes discontinuas informare, vt dicemus in lib. de An. tum quia semen decisum non amplius illa anima informaretur; tum quia non est pars integralis hominis, nam sine illo perfectus homo esse potest, vt est puer; tum quia est contra partis inclinationem totum sponte deserere, sicut facit semen, quod aliquando sponte fluit è corpore; tum quia est superfluum alimenti, quod est inanimatum. Neq. secundum, quia vel est eiusdem rationis cum anima generantis, vel alterius; non primum, quia animæ eiusdem rationis eposcunt eadem organa, semen non habet organa eadem cum corpore, non enim habet os, carnem, neruos &c. nec apparent in seminibus plantarum folia, truncus, rami, &c. Tum quia in generatione solum fieret acquisitio formæ corporis, non animæ, hæc enim iam reperitur in semine, vel si noua anima etiam aduenit, iam prima interijt, & non nisi actione eiusdem, ergo idem seipsum destrueret, quæ omnia sunt absurda. Si dicas partes subtiliores non agere in seipsas, sed in crassiores producendo formam corporia, & animam; contra hoc est, quia forma corporia est subiectum conueniens animæ, ad quod dicit inclinationem, ergo anima existens in partibus subtilioribus, si potens est producere formam corporeitatis, sibi ipsi illam compararet, vt perfectè existat in rerum natura. Tandem si est eiusdem rationis, quare anima vegetatiua nequit diu conseruari in tota arbore, vel in aliqua eius parte sine alimento, conseruatur tamen in semine diutissimè conseruato? certè perfectius videtur existere anima in tota arbore, quæ est corpus aptè organizatum, quam in paruulo semine. Neq; dicas esse diuersæ rationis, quia sic omnis viuentium generatio esset æquiuoca, nulla vniuoca, neq; aliquod viuens posset sibi simile generare, quod est falsum.

18 In oppos. arguitur ex Arist. 2. de gen. an. c. 3. in princ. dicente, *Quippe cum nihilominus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes, & aliquando prolifica sunt*. Tum 2. sanguis menstruus virtute seminis vertitur in substantiam viuentis, ergo semen est viuens, nam animatum nequit à non viuente produci, omne enim fit ab eo, quod actu est tale. Tum 3. arborum semina nutriuntur, & augentur, dum arbori sunt vnita, ergo viuunt; semen quoque animalis in vtero matris nutritur, & augetur; vt in corpus efformetur, quod nequit prouenire ab anima matris, cum non sit pars integralis ipsius, ergo erit à propria seminis anima. Tum 4. semen mouet materiam ad fœtum & mouetur per spiritus vitales in eo existentes, quæ sunt inditia vitæ. Tandem in semine est virtus generatiua, & formatiua fœtus, hæc autem potentia est vitalis, & per consequens nequit reperiri in non viuente, ergo &c.

Resp. ad 1. Arist. ibi intelligi non de omni semine, sed de semine stirpium, quod quandoque viuit, vt dicemus ad 3. signum euidens, quod ait viuere anima vegetatiua, & tamen semen animalium ab aduersarijs dicitur viuere anima sensitiua. Vel dicimus hunc locum explicandum, vt locus ex 2. de An. sicut ipse met subiungit, *Sed quamobrem eam*, idest animam *primum haberi necesse sit, ex ijs, quæ de anima alibi differuimus; apertum est*; quod scilicet viuat in potentia, non in actu. Ad 2. negamus semen siue principaliter, siue instrumentaliter attingere animationem fœtus, solum enim concurrit ad formationem corporis, vt dicemus, habet tamen hanc formam non quidem in actu formali, sed virtuali, & in potentia actiua. Ad 3. concedimus arborum semina quandoque viuere, dum scilicet sunt arbori vnita, non quidem vt semina, sed vt fructus, vnde quamdiu augentur à rusticis non reputantur semina, quia non sunt adhuc apta generationi, cum non sint maturata quando vero habent rationem seminis, discontinuantur, & admittunt animam; neque ex hoc inferas semen animalium etiam quandoque viuere debere, nunquam enim continuatur corpori animalis, estque superfluum alimenti, vbi semen arboris est quid diuersum ab alimento, & per mutationem substantialem ex alimento productum, quia habet rationem seminis, & fructus, seu conceptus. Semen animalis in vtero matris non nutritur ante informationem animæ, sed solum augetur per iuxta positionem, in quam materiam introducit formam corporis concurrentibus alijs concausis. Ad 4. sicut motus in spiritibus vitalibus non arguit animam in illis vt suo loco probabimus, ita nec in semine, argentum viuum mouetur, & tamen caret anima, non ergo quilibet motus localis arguit vitam; tum quia semen mouetur extra corpus à potentia expulsiua excitata à calore, & spiritibus, non à seipso.

19 Ad 5. aliqui antiqui admirantes viuentium corporum structuram, & compositionem, præsertim corporis humani, negarunt in rebus creatis saltim sublunaribus virtutem reperiri tam admirabilis artificij productiuam, sed hunc effectum tanquam vires sublunares excedentem in animam mundi, vel in aliquam intelligentiam, aut in ipsum Deum retulerunt: hanc etiam opinionem sequitur P. Faber theor. 69. sed alio innixus fundamento, quia scilicet sustinet cum Scoto 2. dist. 18. semen homogeneum esse, & similare, ex quo sequitur non posse seipsum alterare, & in tot partes diuersas transmutare, idcirco quia non datur in rebus creatis sufficiens principium formatiuum corporis, ad Deum recurrit tanquam ad authorem naturæ. Attamen non est deneganda hæc actiuitas in sublunaribus viuentibus verè enim viuentia per virtutem generatiuam habent, vt possint sibi simile producere, licet effectus sit præstantissimi artificij: ratio est, quia tunc ad causas vniuersales est recurrendum, quando sublunaria sunt imperfectiora illis effectibus, vnde non poterit argui sufficiens actiuitas; modo viuentia eiusdem speciei sunt eiusdem perfectionis, ergo vnum poterit ab alio produci; datur igitur in viuente hæc virtus generatiua, de qua in sequ. art. & per hanc virtutem communicat semini vim quandam efformandi, non quidem viuens, quia cùm non sit animatum, non potest principaliter producere viuens, eo quia imperfectum non potest esse causa perfectioris ex dictis disp. 7. Phys. neq; instrumentaliter, nam instrumentum non attingit terminum principalis agentis ex dictis ibid. qu. 5. quare semen hac virtute concurrit ad formationem corporis, secundum enim partes subtiliores agit in crassiores quæ in corpus transformantur, illæ verò post corporis formationem euanescunt, vel in substantiam viuentis conuertuntur virtute potentiæ nutritiuæ illius. Hinc ad argum. negamus hanc potentiam in semine vitalem esse, non enim est productiua, viuentia, sed corporis pro altera parte compositi.

20 Obijcies cum P. Fabro Scotum cit. negantem actiuitatem aliquam in semine; tum quia semen in instanti generationis non est, & quando est, debet de proximo conuerti in id, quod debet generari, hoc autem habet rationem passiui, non actiui. Tum quia imperfectius nequit esse causa perfectioris, semen est imperfectius, non solum viuente, sed etiam forma corporeitatis, ad quam essentialiter est ordinatum. Si dicas non esse huius causam totalem, sed partialem, quatenus concurrit vel cum matre, vel cum astris ad productionem corporis. Contra est, quia sic dici posset, etiam partialiter concurrere ad animationem, non enim implicat imperfectiua partialiter attingere perfectiua. Resp. Scotum ibi locutum fuisse secundum illam opinionem, quæ ponit semen vniforme, quo pacto concludunt rationes ipsius, quod non posset seipsum alterare; attamen in 3. d. 4. F. ex professo aliam veriorem sententiam est amplexus, quod sit corpus ætherogeneum; ita exponunt Gratianus in 2. d. 18. & Cauellus disp. 1. de An. sect. 15. In instanti autem generationis formæ corporis semen non est secundum partes crassiores, quæ conuertuntur in corpus, est tamen secundum subtiliores, quæ actiuæ ponuntur. Ad aliud dicimus vtique cum semine concurrere matrem, vel solem, & astra, vt dicemus in seq. ar. ex hoc autem non debemus actiuitatem semini denegare, aliter pater nullo modo actiuè concurreret ad generationem filij, sed solum subministrando materiam, quod est falsum, quia filius quandoque patri assimilatur, quod est signum actiuitatis. Si quis tamen velit asserere semen adhuc partialiter concurrere ad animationem, certè non posset validè impugnari, quia potest non viuum concurrere ad aliquod viuens, vt

patet

patet de obiecto partialiter concurrente ad intellectione, quæ est actus vitalis.

ARTICVLVS II.

Quomodo parentes concurrant ad generationem prolis,

21 TRia interueniunt in generatione prolis, ad quæ possunt parentes actiuitatem, & concursum habere, scilicet seminis decisio, corporis organizatio, & animæ informatio, de illis ordinatè discurrendum est.

Circa seminis decisionem est opinio Arist. 1. de Gen. anim. c. 19. & 20. Thomistarum asserentium matrem non concurrere actiuè emittendo verum semen, sed tantum passiuè subministrando materiam, circa quam agat virile semen, scilicet sanguinem menstruum, sanguis menstruus est excrementum sangineum genitum à calore debili fœminæ propter speciei conseruationem, dicitur menstruus, quia quolibet mense emittitur, & excernitur, nam fœminæ, cum sint hominibus frigidiores, & humidiores, non possunt totum alimentum in substantiam corporis conuertere, ideoque multo sanguine abundant, qua ratione excrementitius, quia superfluit nutritioni, ideoque ne grauetur natura, paulatim ad venas vteri transmittitur, vt foras euomatur; incipit hæc expurgatio regulariter anno decimo quarto ætatis fœminæ, tunc enim copia incipit grauare, & calor dilatare venas, cessat circa quinquagesimum annum, quia tunc valdè debilitatur calor, vt non possit cibum in sanguinem laudabilem conuertere, aut foras expellere, cessat quoque in lactantibus, & prægnantibus, nam lac ex isto sanguine fit, & ex eodem fœtus in vtero nutriuur; hic enim sanguis in principio perfectus est, at cum expurgatur, est noxius, quia tendit ad corruptionem. Asserunt igitur hi Doctores matrem solum concurrere præbendo hunc sanguinem, non emittendo semen, & consequenter passiuè, non actiuè, sanguinis enim illius est pati, seminis verò agere.

22 Opposita sententia est omnium Medicorum, & Scoti 3. d. 4. q. vn. matrem scilicet non solum sanguinem menstruum subministrare, sed etiam semen, & consequenter actiuè se habere, non tantum passiuè, estque communis tum apud veteres, tum apud recentiores, eo quia in re medica Philosophis Medicos præferre debemus. Prob. ex anathomica arte, nam in fœminis conspiciuntur eadem vasa semen deferentia, coquentia, & seruantia, non secus ac in viris, tria enim sunt membra ad productionem seminis necessaria scilicet vasa seminaria, testes, & parastatæ, vasa seminaria à testibus sursum ascendunt deferentia ad testes superfluitatem sanguinis, & spiritus vitales, suntque duo dextrum à trunco venæ cauæ oriens, & sinistrum ab emulgente ramo, Testes sunt partes molles, glandulosæ, albæ, cauernosæ, in quibus semen excoquitur, & perficitur, parastatæ sunt duo vasa candida, glandulosa, & cauernosa, orta a testibus, & semen in testibus elaboratum deferentia; hæc membra tam in viris, quàm in fœminis adsunt, nisi quod testes in viris sunt maiores, & extra corpus, in feminis sunt minores, intra corpus, in dextero, & sinistro vteri latere collocati; parastatæ in viris semen deferunt ad penis radicem, in fœminis ad fundum matricis, cum igitur natura nil faciat frustra, si eadem vasa in viris, & fœminis efformauit, eundem effectum causabunt in ambobus scilicet semen. Neque dicas in vasis fœmineis nihil coctum, & elaboratum reperiri, sed quid aqueum, crudum, & serosum; eundemque finem istorum vasorum habuisse naturam in fœminis, ac mammarum in viris. Non valet, quia vasa ista etiam in fœminis, intorta gyris & anfractibus implicata conspiciuntur, quos gyros, & anfractus natura ad nouam coctionem, & elaborationem ordinat, ergo sicut in viris semen concoquunt, ita in fœminis, vnde ambo flammis luxuriæ ante seminis emissionem torquentur, post emissionem quietantur.

23 Neque est par ratio de mammillis virorum, quia istæ sunt tantum ad ornatum, & robur præsertim cum glandulosæ non sint, vt in fœminis, at istorum muliebrium vasorum, & præcipuè testium, alius non potest esse vsus in fœminis, quam seminis productio, cum eorum substantia tam in fœminis, quàm in viris æque glandosa sit. Præterquam quod Vesalius lib. 5. cap. 8. & Cardanus lib. 12. de subtil. narrant de quodam trigesimum quartum annum agente tantum lactis ex eius mammillis profluisse, vt infantem lactere potuerit; & Daod. lib. 3. de part. homog. c. 18. testatur se accepisse à viris fide dignis, homines in Brasilia communiter tantum lactis habere, vt ipsimet suas alant proles; & Ametrius V. Hyerosolimorum Rex non minores quam fœminę dicitur habuisse mammas; quia verò femina rariorem habet mammillarum substantiam, vt docet Arist. 1. de hist. anim. c. 12. copiosiorem ideo recipit lactis materiam, & abundantius concoquit.

Probat etiam assertum Scotus, quia filius quandoque magis assimilatur matri, quam patri, ergo in matre est aliqua virtus actiua, conseq. patet, quia agens est, quod intendit assimilare sibi effectum, itaut effectus nulli assimilatur, nisi propter aliquam actionem illius, principium enim passiuum, vt passiuum non est principium distinguendi, nec assimilandi. Neque dicas illam similitudinem prouenire, quia mater sanguinem præbet ex quo nutritur filius. Non valet, quia etiam materia, ex qua pediculus efficitur, est ab homine, cui tamen nunquam assimilatur, eo quia nihil est in illa, quod sit actiuum principium, Qua ratione aries cum oue congrediens generat caprum lana mollem, & asinus ex equo, & equus ex asina generant mulum, si enim fœminæ non concurrerent actiuè, certè asinus cum equa, nonnisi asinum, & equus cum asina nonnisi equum produceret, quia materia non est efficiens. Tandem quia non aliter mater in generatione se haberet, si solum passiuè concurreret, ac terra respectu mineræ, & homo respectu generationis vermis, & consequentur si asina, vel equa mater muli dici potest licet sint diuersæ speciei, etiam mulier mater pediculi dicetur.

24 Contra arg. quia fœminæ sunt pueris similes voce, & impubertate, sicut etiam spadonibus, pueri autem, & spadones semen non efficiunt. Tum 2. fœminæ ex vsu Veneris non macrescunt, nec elanguent, vt viri, sicut habetur Pro. 20. *Tria sunt insatiabilia infernus, & os vuluæ, & terra, quæ non satiatur aqua.* Tum 3. in omni actione reperiuntur agens, & patiens, in generatione autem animalium mas est principium actiuum, fœmina passiuum, ergo hæc actiuè non concurrit, aliter confunderentur munera vtriusque parentis, vterque enim si ageret, esset pater, & si pateretur, esset mater. Tum 4. sequeretur Christum Dominum fuisse conceptum ex semine Virginis Sacratissimæ, ipsa enim concurrit omnimodè ad generationem Filij, sicut cæteræ matres, ne dimidiatum matris officium, & munus Deiparæ Virgini attribuamus cum maternitatis iactura, & ne multiplicemus miracula sine necessitate, dum causam supplentem inducimus id, quod à naturali potuit præstari sine absurdo; hoc autem videtur contra sensum Ecclesiæ asserentis in officio Circumcisionis, *Et procedens homo sine semine*, quibus verbis omne semen videtur excludi; est etiam contra multos Patres, & ratio est, quia videtur nonnihil lædi immaculata, & purissima virginitas Deiparæ, licet non sit ex coitu cum viro, sicut vir virginitatem amittit effusione seminis, licet non sit cum fœmina.

Resp. ad 1. negando paritatem in omnibus, aliter essent etiam infœcundæ, vt pueri, & spadones; tum quia sunt aliqui viri mulieribus similes, & fœminæ quædam similes viris in voce, & barba, ergo istæ deberent semen emittere. Ad 2. neg. assumptum, licet non ita languescant, vt viri, ex hoc, quod intra se emittunt semen, sunt viris humidiores. & ex maiori sanguinis abundantia facilius vitales spiritus possunt refici: authoritas scripturæ solum explicat insatiabilitatem concupiscentiæ, quæ ad vsum Veneris excitat etiam impotentes; imò ex hoc debet argui oppositum, si enim fœminæ magis æstuant libidine, quam viri, argui debet valdè à seminis stimulis agitari. Ad 3. vtique pater est actiuum principium, & mater passiuum quo ad seminis receptionem, vel quo ad subministrationem sanguinis menstruosi adhuc tamen vtraque semina agunt, & patiuntur propter partium æthorogeneitatem, vt dicemus. Ad 4. concedimus Christum Dominum e a semine Virginis conceptum, quod docetur à multis Patribus, præcipuè Ansel. de Concept. Virg. & peccato orig. c. 8. Beda in cap. 11. Lucæ lib. 4. cap. 49. apud Hurt. qui exactè hanc quæstionem pertractat; Ecclesia vero, & Patres solum intendunt exclusionem virilis seminis, vt ex eodem officio deducitur, *Templum Dei factus est vterus nesciens virum*. Neque ex hoc diminuta fuit Beatæ Virginis integritas, nam habitus virtutis virginitatis, vt ait Hurt. semper in illa fuit, quia voto omnes etiam honestos viris congressus repudiauit; integritas corporis fuit perfectissima, quia nec Christus Dominus claustra crupit, & semen absque vlla sensuali motione in loco conuenienti fuit collocatum: ad illud, quod adijciebatur de viris, dicimus seminis effusionem inuoluntariam illis non adimere virginitatem.

25 Secundò arguitur, & est grauis difficultas; si fœmina emitti semen, certè erit eiusdem rationis cum semine virili, quia sanguis vtriusque & potentiæ sunt eiusdem speciei, quapropter massa vtrorumque seminum, & massa seminis muliebris solo numero differrent, & accidentaliter tamen essent eiusdem rationis, hoc supposito clarum est, quod semen muliebre posset ita augeri tam quantitatiuè, quam qualitatiuè, vt massam vtriusque seminis adæquet; contingit enim aliquam fœminam reperiri calidiorem, & sicciorem aliquo viro, ex quo tandem sequitur posse fieri generationem sine virili semine, quod implicat naturaliter. Accedit quod quandoque inuentæ sunt quædam mulieres, quæ sine proprij seminis emissione conceperunt scilicet non percepta delectatione, vt refert Auerroes apud Zerb. 8. Met. q. 2. si ergo semen mulieris non est necessarium ad generationem, quia natura nil facit frustra, dicendum est fœminas semen non efficere.

Huic difficultati Mayronus 3. d. 4. art. 4. concedit posse fieri generationem sine virili semine. Sed hoc asserit sine fundamento, vt enim sæpè diximus, quod aliqua res sit alicuius effectus actiua solum ab experientia deduci potest, igitur si nunquam experti sumus fœminam absque viri congressu concipere, imò in auibus oppositum videmus, nam oua subuentanea gallinarum non sunt idonea ad generationem, non debemus asserere, hoc esse naturaliter possibile. Tum quia conceptio Christi Domini in vtero Deiparę absque virili semine non fuisset supernaturalis, & miraculosa. Quare concludendum est semen virile esse naturaliter necessarium ad conceptionem fœtus. Hoc tamen est intelligendum de animalibus ex congressu maris, & fœminæ producibilibus, namque ea putri generantur; non indigent hac seminum mixtione; dantur etiam quædam animalia ouipara non distincta in sexum viri-

virilem, & fæmineum, & ista etiam non habent banc indigentiam, talia sunt rubeliones, hiatolæ, Erythrini, quæ, cum sint animalia imperfecta, se habent vt plantæ in quibus nec sexuum distinctio non adest.

26 Respondet Lichet. 3. d. 4. negando posse vnquam semen muliebre supplere concursum seminis virilis, quia quando sunt aliqua entia, quorum vnum est tantum natum esse causa partialis principalis, vel non principalis, & aliud similiter causa partialis, nunquam vnum potest supplere vicem alterius, quia effectus ille tantum natus est produci à duabus causis partialibus secundis; affert exemplum de intellectu Francisci, qui est eiusdem speciei cum intellectu Ioannis, & tamen ille, quantumcumque intenderetur, nunquam posset supplere causalitatem illius respectu intellectionis propriæ. Parum distant Conimbr. 1. de Gener. c. 4. q. 27. art. 2. dicentes non posset dari huiusmodi incrementum virtutis in causis partialibus instrumentarijs, quarum vna necessariò, & ea naturæ lege quo ad suum concursum ab alterius consortio, & virtute dependet, quomodo se habent vis actiua vtriusque parentis.

Hæc tamen solutio potius est petitio principij, hoc enim quæritur, cur scilicet causa partialis concurrens cum altera partiali eiusdem rationis nequeat suppleri per augmentum virtutis alterius, videmus, enim quod si duo ferant pondus vt decem, quod sit improportionatum viribus singulorum; si vis actiua vnius intenderetur, se solo posset illud ferre, & hoc quia sunt eiusdem rationis, ita si semen virile excederet muliebre excessu vt decem; si temperamentum mulieris eodem excessu superaret temperamentum viri, eodem modo semen muliebre se haberet in ordine ad semen virile, & consequenter esset eiusdem actiuitatis, hinc posset ex isto concipi fætus, vel si dicatur requiri aliud semen pro materia, posset Dæmon semen huius mulieris transferre in matricem alterius, & sic fieret conceptio humana sine virili semine. Nec exemplum de duobus intellectibus est ad propositum, nam intellectus illi nunquam simul concurrunt ad productionem eiusdem intellectionis. Quod addunt Conimbr. de causis instrumentalibus per idem impugnatur, præterquamquod semen, quia attingit productionem formæ corporeitatis, non erit instrumentalis causa ex dictis disp. 7. Phys. q. 5.

27 Rectius dicetur cum Angesto de propt. mat. pag. 18. & Tatar. 2. Phys. q. 2. § *Primò sciendum*, & habetur à Scot. 1. d. 3. q. 7. L. & quol. 15. H. patrem, & matrem esse causas essentialiter subordinatas, quæ ita se habent vt vna nequeat sine altera agere, & quia in indiuiduis eiusdem rationis non adest essentialis subordinatio, dicendum erit potentias generatiuas esse alterius rationis, & specie differre, quamuis enim sanguis sit eiusdem rationis in ambobus, & ipsi similiter sint eiusdem naturæ, attamen sicut differunt in organis, ita debemus etiam arguere virtutem vnius esse diuersam ab alterius virtute, loquendo de potentia generatiua completa, & totali scilicet ex anima, & organo corporeo constituta. Neque ex hoc inferri debet distinctio specifica in natura inter marem, & fæminam; hæc enim distinctio deduci debet ex principaliori actione, & ex pluribus, non ex vna tantum; sicut nec spadones, aut claudus, vel cæcus à natiuitate specie differunt ab alijs hominibus, & hermaphroditi vtramque habent virtutem, quod non esset, si species mas, & fæmina differrent. Ex quo ad Confir. dicimus sæpe contingere feminas semen non emittere in congressu, negamus tamen tunc fieri conceptionem, & si quandoque non percipiant delectationem, hoc erit, vel quia debilioris sunt naturæ, vnde parum caloris continent, vel quia propter vehementem animi auersionem, & dolorem non attendunt ad delectationem sensualem.

28 Circa secundum, organizationem scilicet corporis, nor. quod quamuis nil certum de modo, & tempore huius organizationis statuere possumus, sed potius diuinando rem explicare, tamen quæ maiorem habent probabilitatem adducemus. Postquam igitur semina illa in matrice recipiuntur, exquisit. miscentur inter se, orificium matricis perfectissimè clauditur, vt nec cuspis acus ingredi possit, matrix vero sese contrahit, & circa massam illam corrugatur vt nullum spatium intus relinquat, sicque comprehendendo semen proprio calore, & actiua virtute illud fouet, & ad agendum promouet; & primo ex vtroq; semine fit segregatio partium crassiorum a subtilioribus, illæ in extremitatibus circumferentiæ pelluntur, illæ intrinsecus reconduntur, ex illis fit membrana, qua fætus tegitur, *Secundina* à Latinis appellat, continetque in se excrementum quoddam serosum, in quo fætus veluti natat; ex illis accedente sanguine menstruo formatur fætus, ex sanguine fiunt partes carnosæ, ex semine fiunt partes spermaticæ, quæ solidiores, & sicciores sunt, vt ossa, nerui, &c. sed antequam fiat fætus efformatio, per sex dies massa illa spumosi lactis habet similitudinem; deinde incipit membrorum efformatio, circa quam est dissidium inter Doctores, vt est videre apud Conimbr. 1. de Gen. c. 4. q. 29. art. 2. Empedocles medullam spinalem primò produci asseruit tanquam carinam in naui, Democritus vmbiculum, Alchmeon caput, Hippocrates, & Medici iecur, Arist. lib. de iuuent. & senect. cap. 1. cor, qui duo vltimi propriam opinionem experientijs comprobant; Hippocrates enim testatur in quadam genitura se vidisse solum iecoris vestigium; Arist. verò idem de corde fatetur, quapropter vna experientia aliam destruit, vt neutri adhibeatur fides. Alij docent tria præcipua membra simul confici cor, iecur, & cerebrum, eo quia circa sextum diem in illa massa tres apparent bullæ, ex crassiori iecur efficitur, ex tenuiori cor, & ex humore cerebrum, verum valde probabilis est opinio docens omnia membra saltim principalia simul delineari, licet postea ordinatim perficiantur, prius scilicet quæ minorem exigunt concoctionem, & partium ætherogeneitatem, ita Valles. lib. 2. controu. c. 7. & alij, quos refert, & sequitur Hurt. disput. 2. de Gen. sect. 7. tum quia partes corporis principales mutuò se iuuant, & sunt necessariò conneæ; tum quia semen virtutem habet producendi omnia illa membra, ergo quia est debitè applicatum aget in materiam secundum totam virtutem delineando principaliores partes.

29 Post hæc diebus nouem massa illa conuertitur quasi in sanguinem coagulatum, in quo distincta apparent illa tria membra, & guttæ quædam rubræ, & quasi fila; deinde sequentibus diebus massa illa solidatur, & perfecta induit lineamenta membrorum, vsque ad animationis tempus; huius temporis periodus citius absoluitur in maribus, quàm fæminis, illi enim ex semine calidiori, & robustiori gignuntur, illæ ex frigidiori, & imbecilliori; quot vero dies consumantur, non est eadem sententia. Quidam enim in maribus quadraginta circiter dies enumerant à conceptione vsque ad animationem, in fæminis octuaginta, & hoc, quia in lege veteri fæmina, si masculum pareret, quadraginta diebus, si fœminam, octuaginta sese domi continebat, & ab ingressu templi cessabat, quem numerum diuinarum literarum interpretes ad imitationem naturæ, ac temporis, quo in vtero corpus effingitur, præscriptum fuisse aiunt; Medici ferè omnes solum triginta dies in maribus computant, in fæminis quadraginta ex anathome fundamentum desumentes; quod experimentum si est verum, negandum est rationem, & motiuum veteris legis fuisse imitationem temporis confectionis prolis in vtero, sed aliud, vt est videre apud expositores, Theodoretus apud Hurt. cit. ait motiuum fuisse, vt fæminæ post partum quiescerent, & vires assumerent, & quia magis laborant in gestatione fæminæ in vtero quam maris, idcirco tempus purgationis in generatione femellæ est duplicatum.

30 Quæramus igitur secundò, quomodo parentes concurrant ad istam organizationem, pro quo not. ex Arist. 1. de Hist. anim. c. 5. quod generantium ex congressu maris, & fæminæ alia sunt viuipara, quæ fætum viuum pariunt, alia ouipara, quæ oua, alia vermipara, quæ vermem informem gignunt papilione inuolutum. In qua difficultate certum est Patrem immediatè post seminis decisionem non concurrere ad organizionem, quia potest contingere, quod sit mortuus, & tamen fætus adhuc formaretur.

Dicendum est, ad formationem corporis tam patrem, quam matrem vi seminum actiuè, & passiuè concurrere, ità tamen vt mater propria virtute immediatè attingit organizationem, præterquam in ouiparis ita colligitur ex Scot. 3. d. 4. q. 1. & d. 2 q. 3. C. Probatur, & explicatur simul, & primò quod vi seminum vterque actiuè, & passiuè concurrant, quia semen ex dictis est ætherogeneum, ergo partes subtiliores vtriusque agunt in partes crassiores; tum quia vt ait Maironus in 3. cit. si semen patris passiuè etiam non concurreret, & per modum materiæ remanentis in fætu, iam proles nullam haberet consubstantialitatem cum patre, nisi in se, & in sua substantia aliquid de materia patris transiret, & consequenter ista generatio non esset principio vitæ coniuncto; hoc tamen concursu principalius concurrit mater quia semen matris est magis passiuum; tum quia materiam subministrat menstruosi sanguinis, sicut concursu actiuo seminis principalior est pater; excedit tamen mater concursu immediato, quia propria virtute etiam concurrit ad organizationem, quod potest probari ex hoc, quod extra vterum nequit fieri conceptio, quamuis vtrumque semen adsit cum materia necessaria; tum quia effectus non videtur excedere actiuitatem matris, & semen imperfectius est ipsa forma corporis, quare alia causa assignanda erit principaliter huius organizationis, quæ aptior nequit assignari, quàm mater. Excipimus ouipara, nam gallina v. g. pariens oua, si interierit, adhuc possent ex ouis educi pulli, ergo ad hanc eductionem non requiritur concursus gallinæ immediatus. Dices in hoc casu saltim auis incubans posset concurrere. Contra, auis incubans proprio calore solum excitat virtutem seminalem ouorum, quia etiam si alteri aui diuersæ speciei supponerentur; generarentur pulli eiusdem speciei cum gallina, & tamen si auis incubans haberet concursum immediatum, deberet produci pullus tertiæ cuiusdam speciei, vt videmus accidere in similibus congressibus; tum quia adhuc pulli formarentur, si oua si no subijcerentur, vt experientia constat.

31 Tandem remanet explicandus concursus ad animationem; Postquam enim corpus est organizatum aduenit anima (siuè hæc sit prius vegetatiua, deinde sensitiua, & postea rationalis in homine, siuè primò rationalis quæ cęteras contineat, infundatur, parum refert ad præsens) & tunc propriè incipit nutriri, & augeri alimentum attrahens per venam vmbilicalem, quod deinde iecur recipit & omnibus membris subministrat, nondum tamen mouetur propter imbecillitatem cerebri, & mollitiem neruorum, progressu tamen temporis paulatim à calore exiccantur, & solidantur, itaut mas tertio mense, fæmina vero quarto mense incipit se mouere, & calcitrate, & quando planè perfectus fuerit (quod plerumque fit in fine noni mensis, vel sub initium decimi, rarissimè in initio vndecimi, aliquando vero citius scilicet sexto, septimo, vel octauo mense) prodit in lucem, partim vteri conatu qui illius mole, &

excrementorum copia grauatur se exonerare quærit, partim propria, & suo motu, nam calcitrando rumpit secundinas, quibus inuoluebatur, & valuæ vteri dehiscunt, & infans foras prorumpit.

In hac animatione dubitatur primo, an mater sua vi attingat animæ eductionem, & vnionem cum corpore, quando anima est materialis, deinde de patre, an vi seminis mediatè attingat; & tandem quia anima rationalis in homine est spiritualis, & à Deo immediatè creatur, an saltim parentes vel mediatè, vel immediatè attingant vnionem animæ cum corpore.

32 De concursu in ordine ad animas sensitiuas non est ardua difficultas, dicimus enim matrem immediatè concurrere ad eductionem animæ, & informationem, si sunt viuiparæ, aut vermiparæ (dummodo supponatur vermem illum esse viuum) ita colligitur ex Scoto 4. d. 11. q. 3. AA. & 3. d. 4. F. probat. quia non est recurrendum ad causas vniuersales, nisi quando necessitas vrget, vel ratio suadet, quod non accidit in proposito, etenim tunc effectus ad causam vniuersalem referri debet, quando excedit vires agentis creati, sed iste effectus non excedit vires matris, cum sit eiusdem perfectionis ergo, &c. an autem semen etiam partialiter concurrat quamuis inanimatum dubium est, vt innuimus art. præced. in fine; & quidem si hanc actiuitatem in partibus subtilioribus seminis admittamus, saluaretur concursus mediatus maris in prolem, etiam vt animatam, si vero negamus talem concursum, sic mas immediatè concurrit ad decisionem seminis, mediante semine ad organizationem tantum, non verò ad animationem, quia in eo instanti semen non ponitur agere.

Dices, asina mulum producens nequit ad animationem concurrere, quia mulus perfectior est asina; Tum quia sequeretur matrem perfectiua attingere generationem prolis, quam pater, & sic esset causa principalior, quod est falsum. Resp. mulum non esse essentialiter perfectiorem asina, & hoc, quia maior perfectio essentialis ex perfectiori actione deduci debet, licet ergo mulus robustior, & grandior sit, cum producatur etiam ex semine equi, non tamen potest generare, qui motus inter materiales est actio admodum nobilis. Ad aliud ait Doctor in 3. d. 4. F. patrem nobilius agere quo ad decisionem seminis, quod etiam est perfectius, nobilius verò matrem quo ad corporis formationem, neque hoc est inconueniens, quia facta decisione seminis, tota sequens formatio vsque ad partum videtur principaliter sequi conditiones matris.

33 Tota difficultas reducitur ad vnionem animæ rationalis, an scilicet parentes attingant hanc vnionem, affirmant recentiores ferè omnes, vt Hurt. Conimbr. Auersa, Ruuius, Arriaga, & alij, qua ratione aiunt patrem dici causam filij licet animam non producat, Murisagus hoc negat de patre, concedit de matre.

Dicendum est tamen iuxta nostra principia, neque patrem, neque matrem attingere vnionem animæ rationalis cum corpore, sed à solo Deo fieri; Hæc conclusio colligitur ex Scot. 4. d. 43. q. 3. art. 3. vbi ait solum Deum esse causam effectiuam huius vnionis creando, & infundendo animam; idem insinuauit in 3. d. 16. quæst. 2. F. & G. & 4. d. 12. quæst. 1. O. vbi docet agens causans formam, causare quoque vnionem, & compositum, prob. vnio ex dictis disp. 5. Phys. q. 9. est relatio extrinsecus adueniens, de cuius ratione est, quod habeat propriam nouitatem, & efficientiam, vnde non causatur necessario à causa extremorum, sed ab alia distincta, v. g. informatio caloris in manu non causatur efficienter à producente manum, quia potest esse manus sine calore, neque ab ipsa manu, nisi in genere causæ subiectiuæ, & materialis, nec etiam à calore, nam possunt esse calor, & manus in rerum natura absque ista informatione, fit igitur ab igne non quatenus producit calorem sed vt inducit illum in manu, estque causa informationis actiuæ & caloris, passiuæ in manu, sicut mouens corpus causat efficienter vtrumque respectum locantis in superficie, & locati in corpore, sed parentes non inducunt animam rationalem in corpore, sed Deus immediatè illam creat, & inducit causando animationem, ergo parentes non causant vnionem sed Deus solus, prob. min. quia parentes nullam actionem exercent circa corpus necessitatem simpliciter Deum ad animæ productionem, & infusionem, aliter liberè non crearetur, nec infunderetur à Deo, solum enim ex libero Dei decreto ad organizationem perfectam corporis sequitur animatio; & in sententia Arist. ponentis Deum ad extra necessario agere, non idcirco parentes causabunt hanc vnionem, quia etiam in Arist. sententia nullam causalitatem per se exercent circa animam rationalem, sed solum ad formationem corporis concurrunt, ad quam immediatè, & necessario in sent. ipsius sequitur animatio, at ista organizatio nullo pacto concurrit effectiuè ad vnionem, ergo ista mediante nullum concursum effectiuum parentes habebunt respectu vnionis; quod magis patebit diluendo obiectiones. Accedit valdè difficulter explicare Aduersarios, quo pacto cum homo generando operetur, vt agens corporeum, possit hanc vnionem attingere, quæ saltim ex parte animæ spiritualis est, & varij varia dicunt, vt est videre apud eos.

34 In oppos. arguit præsertim Auersa q. 14. sect. 3. si homo non attingeret vnionem animæ, ergo non generaret realiter alium hominem, prob. conseq. quia producere dispositiones non est producere substantiam hominis, sed accidentia, ergo præter dispositiones debet attingere substantiam, non potest materiam, vel animam producere, ergo vnionem. Tum 2. quia sic non magis homo concurreret ad generationem hominis, quam Cælum ad generationem animalium ex putri, imò cum de facto Cœlum in generatione hominis concurrat, iuxta illud, Sol, & homo generant hominem, non magis ad hominem generandum concurreret homo, quam Cœlum. Tum 3. si homo generans producit tantum dispositiones, homo genitus non posset dici filius eius, quia filius fundat relationem filiationis secundum illud esse, quod producitur, & in quo essentialiter, & substantialiter patri assimilatur quia filiatio essentialiter est relatio geniti secundum substantiam in similitudinem naturæ, ergo si filius à patre produceretur solum, quia pater dispositiones produxit, non diceret relationem filiationis; nec talis generatio esset vniuoca quia actio agentis non terminaretur ad aliquod simile, & eiusdem rationis cum natura patris. Tum 4. cætera animalia ex vi seminis producunt sibi similia, & attingunt animæ vnionem ergo etiam homo perfectissimum animal. Tum 5. attingens vltimam dispositionem producit formam, quia potens in media, potest etiam in finem ex 7. Met. 30. & forma est finis 2. Phys. cap. 7. sed homo producit omnes dispositiones vnionis animæ, ergo, &c. Tum 6. vnio animæ ad nouas partes per nutritionem comparatas fit à causa secunda scilicet ab homine, nam nutritio est à principio vitali se mouente ab intrinseco, ergo prima vnio in generatione fiet etiam ab homine. Tandem accidens attingit vltimam dispositionem formæ substantialis, non tamen dicitur causa formæ substantialis, ergo vt homo dicatur causare hominem, præter attingentiam vltimæ dispositionis aliquid aliud exigitur, quod scilicet attingat vnionem.

35 Resp. ad 1. neg. conseq. nam licet attingeret vnionem, non ideo substantiam hominis attingeret, cum vnio in nostra sententia sit accidens; ad prob. neg. antec. dispositiones enim hominis non sunt pura accidentia, vt in non viuentibus, sed sunt formæ illæ partiales substantiales integrantes formam corporeitatis; quæ cum realiter ab homine producantur, & sint pars intrinseca constituens hominem genitum, & producendo talem formam verè potest dici producere substantialiter hominem; sicut B. Virgo dicitur verè Mater Dei, & Christi, quamuis vnionem hypostaticam non attigerit, sed solum quia humanitatem Christi produxit, quæ in eodem instanti productionis suæ hypostaticè Verbo vnita, ita vt actio Deiparæ non fuit terminata ad humanitatem in se, sed vnitam, vt docet Scot. 3. d. 4. q. vn. & d. 2. q. 3. estque hæc humanitas de intrinseca ratione Christi; idem de homine dicendum, non enim actio parentum terminatur ad corpus in se, sed animæ vnitum, quia in eodem instanti, in quo vltimò fit corpus, animatur. Ad 2. neg. assumptum, quia Cœlum producit formam illam animalis non communicando aliquid sui, homo vero communicat, & præstat materiam, ex qua producitur. Ad 3. neg. conseq. ad probat. dicimus illud esse filij scilicet naturam productam, quæ est illa tertia entitas, verè dici posse productam à parentibus, quia aliquid eius, puta corpus, causatur ab illis, & actio illorum non prius terminatur, quam fit animatio ex Scot. cit. tum quia pater intendit statim per decisionem seminis compositum producere, quod si non producit, nisi medijs illis mutationibus, hoc prouenit ex imperfectione agentis, vt not. Scot. 1. d. 5. q. 2. H. hinc verè dici potest vniuoca generatio. Ad 4. neg. paritas, quia ex dignitate animæ rationalis est, quod à creatura fieri nequeat. Ad 5. assumptum non est verum vniuersaliter præcipuè, quando forma est alterius ordinis à dispositionibus, vt est anima rationalis, quæ est spiritualis; & quando sunt eiusdem ordinis, sed alterius prædicamenti, nec etiam est verum; calor enim ignis est causa vltimæ dispositionis formæ ignis, non tamen causat illam; nec Arist. ibi hoc asserit, solum enim ostendit omnia fieri quodammodo vniuoca generatione, & licet hoc doceret, intelligendus est de dispositionibus, & forma eiusdem generis, & ordinis. Ad 6. neg. paritas, plus enim requiritur ad generationem, quam ad nutritionem, generatio enim non præsupponit corpus anima informatum, vt præsupponit nutritio; vnde videmus mulos, spadones, & animalia ex putri genita seipsa nutrire, non tamen habere generatiuam virtutem. Ad vlt. non valet paritas, quia vt dictum est, forma corporis est de intrinseca ratione hominis producti, non sic accidentia respectu formæ substantialis. Vide Scotum in 7. Met. q. 10. pro vtraque parte disputantem, & Maur. ibidem.

Dices, Scotus in 1. d. 5. q. 2. H. ait patrem dici patrem per seminis decisionem, & 4. d. 13. q. 1. V. docet patrem dici patrem, non quia genuit, sed quia habet filium coexistentem, ergo non dicitur pater, quia attingit vltimam dispositionem animæ, vt hucusque asseruimus. Resp. in primo loco loquitur vel de actione immediata, vel secundum illam opinionem, quæ semen ponit homogeneum. In secundo loco inquirit Doctor fundamentum relationis paternitatis, & ait hoc esse potentiam productiuam, vt habet terminum productum, non actionem, per hanc enim solum tanquam per dispositionem præuiam fundat talem relationem, vt ipsemet ibi se declarat.

QVÆ.

QVAESTIO III.

De causis generationis viuentium nascentium ex putri.

36 Viuentia quædam sunt talis naturæ, vt nonnisi per propagationem oriri petant per veram generationem vitalem, de quibus locuti sumus, alia vero sponte oriuntur, & ex putrescente materia, quædam tandem vtroque modo gignuntur, quæ differentia tam in plantis, quàm in brutis reperitur, equi enim solum ex semine per propagationem fiunt, apes tantum ex putri, mures vtroque modo, idem in plantis contingit licet non tam euidenter appareat; hinc quæ fiunt per solam propagationem ex semine, viuentia nuncupantur perfecta, quia plura requiruntur ad illorum constitutionem, alia verò dicuntur imperfecta, eo quia pauca exigunt, vnde à pluribus, & diuersimodè possunt produci, facile enim est, quod talis virtus in multis reperiatur; cum igitur de generatione ex semine in præced. quæst. egerimus, remanet, vt aliqua de genitis ex putri dicamus inuestigando illorum causas, de quibus fusè agit Fortunius Licetus in opere *de spontaneo viuentium ortu*; Et quidem quod attinet ad causam finalem, non est tam ardua difficultas; quamuis enim varij fines assignentur à Doctoribus, vt est videre apud Licet. cit. lib. 4. à cap. 1. vsque ad 35. breuiter tamen dicimus finem internum harum generationum esse ipsam animam, & compositum, sicut finis cuiuscunque actionis est terminus ex ea productus; finem verò externum esse multiplicem, scilicet vel bonum vniuersi resultans ex multiplici specierum varietate, & conseruatione, vtilitatem, quam hæc imperfecta viuentia perfectioribus afferunt, maximè homini, inseruiunt enim vel pro alimento, vel pro medicamine, aut aliquo alio fine; Hinc falsa est opinio dicentium hæc viuentia temerè, & casu produci. Etenim quæ casu, & per accidens fiunt, non habent determinata principia, nec semper eodem, & immutabili modo generantur, & hæc viuentia a determinatis causis proueniunt, determinatoque modo produci petunt. Possunt tamen aliqualiter effectus casuales appellari, quatenus non fiunt iuxta intentionem agentis particularis intendentis sibi simile generare.

37 Difficultas est de alijs causis, præsertim efficienti; nam Deus, Intelligentia quædam Deo inferior, & à materia separata, anima mundi, Cœli, calor ambientis, vel materiæ putrescentis vt instrumentum est vel cælestium corporum, vel alterius viuentis eiusdem speciei, assignantur tanquam causæ effectrices horum viuentium à Doctoribus iuxta opinionum varietatem. Specialem tamen opinionem circa hoc habet Licetus, quam propter nouitatem exactius explicabimus, ait enim lib. 3. à c. 17. omnia hæc viuentia vniuocè generari ab alio simili, & eiusdem speciei, pro quo supponit, formam quandoque contineri in materia vt in subiecto, tribuendo illi actum primum, & secundum, cum scilicet subiectum est rectè dispositum, & calorem habet proportionatum, vt sunt viuentia connaturalem calorem habentia ad operationes vitales exercendas, quo tanquam præcipuo instrumento vtuntur; quandoque deficiente calore, forma, seu anima non tribuit actum secundum, sed primum solum; quandoque vero adhuc deficiente calore anima non amplius est in corpore, vt in subiecto, quia nec actum secundum, nec primum tribuit, sed est in illo, vt in vase, cui omnino nihil conferat, neque per se, neque per accidens. Supponit etiam materiam horum viuentium esse aliquod corpus aliqua anima prius informatum, in quo propter defectum caloris non amplius illa anima resideat, vt in subiecto, sed vt in vase; quapropter si à Cælo, vel alijs extrinsecis agentibus calor ille intenderetur, sicut prius; tunc illa anima seipsa communicatur corpori; & fit viuens eiusdem speciei, non in indiuiduo, quia est alia materia numero, licet eadem numero anima; si vero calor amplius remitteretur, itavt non possit corpus illud tanquam vas inseruire animæ, tunc ad labefactationem caloris anima essentialem patitur mutationem, & in animam viliorem transmutatur, quæ corpori illi insidet, vt in vase, & quando corpus illud denuò disponitur, anima seipsam exhibet illi corpori vt actus informans, & viuificans. Quoniam autem contingit ex terra, & aqua, quæ corpora sunt inanimata, aliquod viuens procreari, & ex lignis aliquod animal, quod perfectius est illis, vt generationem vniuocam in istis casibus saluet, & non admittat perfectius ab imperfectiori produci, ait in lib. 3. tam terram, quam aquam, & aerem continere plura stirpium, animaliumque corpuscula, in quibus animæ vt in vasibus resident, quæ corpuscula ab ambientis calore digesta in corpus viuens prodeunt, anima in illis deinde residente vt forma vitali, agitanturque ista corpuscula à ventis, & spiritibus in aere pulueruIento.

38 De causa materiali horum viuentium est opinio eiusdem Liceti esse corpus prius aliqua anima informatum, quod propter caloris remissionem animam vt formam amiserit, sed adhuc illam contineat, vt vas, alij vniuersaliter docent esse materiam putrescentem. Tandem de causa formali (prætermittendo opiniones illas, quæ vel putredinem, vel coctionem pro forma horum viuentium statuunt, putredo enim vel coctio non se habent, vt formæ viuentium, sed potius vt dispositiones, & alterationes præuiæ) est communis sententia quod sit anima, dubitari tamen solet, an animæ illorum animalium, quæ ex putri simul, & ex coitu generantur; vt sunt mures, sint eiusdem speciei an diuersæ. Auerroistæ distinctionem specificam statuunt inter illa opposita opinio est communis tum apud veteres, tum recentiores.

Dicimus tamen causam effectiuam horum viuentium quo ad animationem esse Deum, materialem causam substantiam putrescentem, & concoctam; formalem verò esse animam eiusdem speciei, cum illa ex semine educta. Hæc conclusio quo ad primam partem de causa efficienti, nequit aliter probari, quam ex confutatione aliarum opinionum, quia enim ad causam primam est recurrendum quando in causis secundis non reperitur sufficiens actiuitas producendi effectum, modo in proposito, nec intelligentia secunda potest producere illa viuentia, quia Angeli in sententia omnium Theologorum non possunt causare formam aliquam absolutam, non quidem in seipsis, vt falsò interpretatur Licet. lib. 1. c. 73. contra Scotum; vt sic enim producunt suos actus vitales, sed in his inferioribus, in quibus motum localem, & secundum aliquos impulsum causant, & solum possunt actiua passiuis applicare. Nec anima mundi assignari potest pro causa, quia hæc non datur ex dictis disp. 1 de Cælo, nu. 19. Neque Cœli erunt causa, isti enim quamuis possent formam corporeitatis gignere, non tamen animam, vt ostendimus disp. 2. de Cælo q. 7. art. 2. Neque calor hic namque cum sit accidens, neque ex se, neque in virtute superioris causæ poterit attingere horum substantiam, vt latè probauimus in Phys. n. 4. 6.

39 Nec opinio Liceti sustineri potest multa enim in se continet imperceptibilia; Primò enim nequit intelligi, quid sit animam contineri in materia tanquam in vase, vel enim cum materia vnum per se constituit, ergo se habebit vt forma illius corporis; quia vnum per se non fit, nisi ex per se actu, & per se potentia, & consequenter anima tribuet illi corpori esse animatum, hoc enim esse est effectus primarius animæ, vt est causa formalis, nisi neque per Dei potentiam potest impediri, sicut neque Deus efficere, quod albedo sit in pariete, & non reddat illum album; vel cum illo corpore non constituit vnum per se, sed solum sunt vnita, sicut continens, & contentum, & sicut aqua, & vas, & hoc est absurdum, quia sic anima esset à subiecto independens, & separabilis, & consequenter immortalis, vt rationalis, formam enim esse à subiecto dependentem est eius esse fieri in subiecto, & conseruari in subiecto; nam subiectum per se concurrat in genere causæ materialis, & nequit subiectum exercere suam causalitatem erga aliquam formam, nisi illam substet, recipiat, & ab illa informetur, nam materialis causa dicit passiuitatem, & potentialitatem ad recipiendam formam, & informationem passiuam, at si forma esset in materia vt in vase, ab illa non penderet, nec illam informaret, sicut nec aqua in suo esse pendet à vase cui est vnita, & magis apparet absurditas huius dicti, dum idem affirmat etiam de forma accidentali. Deinde etiam si possit animam residere in aliquo corpore tanquam in vase, non apparet tanta necessitas connexionis, vt semper debeat anima illa insequi corpus in quocunque loco, & tempore, & cum qualibet substantiali corruptione, sit triticum v. g. in quo resideat anima vegetans vt in subiecto (quod tamen non esse animatum ostendimus q. præc. art. 1.) ex illo fiat panis, iam propter mutationem illam substantialem anima tritici non potest esse in pane, nisi vt in vase, comburatur panis, tunc pars aliqua vertitur in ignem, alia pars in fumum, & altera in cineres, vel ergo anima adhuc insequitur materiam illam, vel deseruit omnino, si secundum, igitur neque quando arbusta comburuntur, cineres retinent animam, & tamen secundum terram vt magis fructifera euadat, quem effectum ipse tribuit animabus arborum circa cineres volitantibus si primum, hoc incredibile videtur, quod anima illa sit tantæ actiuitatis, & resistentiæ, vt nec ab igne destruatur, tum quia non est maior ratio, cur potius partem cineream insequi debeat, ac comitari, & non aeream, & vaporosam.

40 Tertiò adhuc falsum est animam illam seipsa vniri deinde corpori digesto, vt ostendimus in Phys. disp. 4. q. 3. art. 1. de anima rationali cum Scoto 4. d. 12. q. 1. & 2. d. 43. q. 3. art. 1. quæ rationes vniuersaliter de omni forma concludunt. Tandem minus rationabile est, quod subdit ad labefactationem caloris animam essentialiter mutari in aliam imperfectiorem, remanet enim explicandum, a quo illa imperfectior anima producatur, non à præcedenti, quia destruitur ad generationem illius, nec ista generatio esset vniuoca, sed æquiuoca contra ipsum asserentem, omne, quod fit, vniuocè fieri, neque ab alia eiusdem rationis, quia non datur, nec à seipsa, quia nihil est causa sui ipsius. Cum igitur non detur in causis secundis aliquid, cuius virtute hæc viuentia producantur, certè ad Deum recurrere debemus, qui vt author naturæ omnem defectum causarum secundarum debet supplere, ità Scotus 2. d. 18. quæst. vn.

Ex his ostenditur altera conclus. pars de causa materiali, quod scilicet non requiratur necessariò, vt substantia fuerit prius aliqua anima informata, illa enim animarum volitatio est prorsus voluntaria, & superflua sufficit igitur, quod sit aliqua substantia putrescens; sed not. quod hic non accipimus putredinem strictè, vt soli mixtis conuenit, aliter nunquam ex aqua sola, vel aqua, & terra posset aliquod viuens generari, contra experientiam, ranæ enim ex mixtione pluuiæ, & puluere producuntur, testacea animalia ex mixtione aquæ, & terræ, in stagnis, ac paludibus lenticula palustris. Muscus, Folium, aliæque herbæ nascuntur, quæ radicibus minimè terram attingunt; quapropter intelligendum est de putredine large sum-

pea, vt etiam conuenit elementis. Rursus aduertendum, vt etiam adnotauit Licetus lib. 1. c. 49. dum dicitur substantiam putridam esse materiam, non est intelligendum formaliter, sed concomitanter, substantia enim dum putrescit in partes subtiliores, & puriores calore concoquuntur, & in substantiam viuentem vertuntur, crassiores vt excrementa putrescunt, & in elementa resoluuntur, hinc non partes putrescentes propriè sunt materia, sed concoctæ, verum est tamen, quod non fit concoctio sine putredine.

41 Tertia conclus. pars, quod formæ sint eiusdem rationis in his, quæ simul ex putri, & propagatione sunt generabilia, probat Scotus 1. d. 2. q. 1. §. ad 3. princ. inductione, nam in accidentibus videmus eundem specie calorem vniuocè, & æquiuocè generari à Sole, & ab igne, vt calido, vt diximus disp. 1. q. 4. & in substantiis inanimatis idem experimur, ignis enim ex chalybe, & silice productus est eiusdem speciei cum igne vniuocè ab altero genito, ergo idem de viuentibus dicendum, aliter deberet assignari ratio disparitatis, quæ tamen non assignatur, quia rationes ab aduersariis adductæ vniuersaliter de omnibus concludunt. Tum quia genita ex putri, & per propagationem habent eadem omnino accidentia, easdem operationes circa eadem obiecta, ab iisdem conseruantur, & ab eisdem corrumpuntur, habent eundem motum, siue sursum, siue deorsum; siue progressiuum, & eadem organa; rursus habent eandem figuram, compositionem, & complexionem, & proprietates, quæ omnia arguunt identitatem specificam formæ.

42 Respondent aduersarii inter illa reperiri essentialem differentiam, nam genita ex putri non sunt fœcunda, & alterius eiusdem rationis productiua, vt sunt genita per propagationem, principalior tamen operatio in naturalibus est, sibi simile generare ex Arist. 1. de Gen. An. c. 20. & 2. de An. 34. cum ergo differant in principali operatione, parum refert, si in aliis conueniant. Quod autem non generent sibi simile, solum probant authoritate Aristotelis, quam infra adducemus. Attamen licet esset verum assumptum, non idcirco esset hæc differentia sufficiens ad inducendum differentiam specificam, si omnibus aliis conueniunt, nam multi homines ex propria complexione sunt infœcundi, & sunt eiusdem speciei cum aliis. Deinde adest experientia in contrarium, multas scilicet plantas; & animalia spontè nata alia sibi similia procreare, vt est videre apud Conimbr. lib. 2. de Cœlo cap. 3. q. 7. & Ioan. Bapt. Porta lib. 2. Magiæ natur. cap. 2. hæc est certa, quod in nauibus recenter constructis generantur interdum mures ex putri, qui nisi capiantur, breui tempore magnus murium prouentus apparet; idem de scorpionibus, & serpentibus refertur ab Apponiensi, & Auicenna; imò D. Aug. 3. de Trin. cap. 3. & 9. & in epist. ad Deogratias, & D. Ambr. de incarnat. Verbi in fine sunt eiusdem [illegible] nis. Cum igitur tot authores contrarium sint experti, non est cur oppositum sentiamus, innixi solum dubiam authoritate Aristotel. non tam euidenti, vel maximè quod in experientiis est magis credendum pluribus, quam uni, etiam perspicacissimi ingenii. Tum quia non desunt authoritates Arist. pro nobis, nam 7. Meth. 28. & 23. ait, quod sicut aliqua eadem fiunt ab arte, & casu, ita quædam fiunt natura, & casu, & 6. de hist. anim. c. 15. & lib. 5. c. 1. docet quædam animalia coitu, & spontè produci, quæ loca licet ab aduersariis explicentur de identitate generica, non specifica, falsò tamen vt rectè ostendit Faber theor. 71. Etenim deducere debemus Aristotelem pro vtraque parte posse adduci, & consequenter non debemus tam firmiter opinioni Aut. nos adhærere, vt tot experientias ab authoribus fide dignis relatas negemus propter dubiam Aristot. authoritatem.

43 In oppos. contra 1. partem conclus. arguit Licetus libr. c. 74. quod Deus non sit causa immediata horum viuentium; Tum quia Deus non mouet physicè, & efficienter, sed solum metaphoricè, & in ratione finis; quia inter mouens, & mobile debet esse proportio, at inter Deum infinitum, & materiam horum viuentium finitam nulla est proportio; hinc Scotus ipse negauit Deum immediatè mouere Cœlum. Tum 2. motus est actus imperfectus tum mobilis; quia caret perfectione per motum acquisibili, tum mouentis, quod non simul habet totam perfectionem operationis, at Deus habet omnes functiones perfectissimas, ergo nequit mouere materiam horum viuentium producendo animam. Tum 3. ex 2. de gener. anim. c. 3. Arist. solam rationem animam ait de foris aduenire, hoc est à Deo produci ergo omnes aliæ animæ ab aliquo agente creato producuntur, & quod maius est, idem habetur ex Gen. 1. vbi Moyses loquendo de generatione plantarum, & animalium omnium, non ait illa à Deo immediatè fuisse producta, sed plantas, iumenta, & reptilia à terra, pisces, & volucres ab aqua, at cum ad hominis productionem peruenit, tunc Deus dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, vt innueret solum hominem à Deo immediatè creatum. Tum 4. in prima mundi constitutione Deus tantum plantas illas produxit, quæ fructiferæ sunt, & semeniferæ, vt colligitur ex ipso textu. *Protulit terra herbam facientem semen, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam*, idem de animalibus dicendum, & hoc, quia viuentia perfecta non nisi ex semine petunt naturaliter produci, idcirco in principio necesse fuit produci à Deo, viuentia verò imperfecta non fuerunt à Deo tunc creata, non enim est verisimile in primis nostris parentibus pediculos creasse, vermes intestinarios, volucellas

è musto producibiles, si mustum non extabat; si igitur in mundi primordio viuentia spontè nascentia non produxit Deus, vtpotè quia à causis secundis pendent multò minus post mundi constitutionem illas producit. Tum 5. si causæ secundæ possunt viuentia producere perfectioris conditionis, multò magis viuentia ex putri, quæ sunt imperfectiora, nam vt ait Arist. lib. de mundo c. 7. Deo longè minus conuenit functione propria immediatè administrare omnia, quæ in hoc subcælesti mundo quomodocumque fiunt, & speciatim materiam putrescentium animare in viuens fœdissimæ conditionis. Tum 6. causa proxima differt à remota, quod illa est propria vnius effectus, hæc verò pluribus communis, at Deus est causa communissima, ergo &c. Tum 7. effectuum genere differentium non est eadem numero per se causa efficiens ex 2. Phys. 30. Deus est summè vnus, estque proxima causa animæ rationalis, ergo non est causa animarum sensitiuæ, & vegetatiuæ, quæ genere differunt à rationali.

44 Resp. ad 1. neg. assumptum, vt enim notauimus disp. 2. de cœlo n. 144. cum dicitur, Deum mouere vt finem, & metaphoricè non effectiuè, est sensus in ordine ad cœlestes motus, & Intelligentias, non vniuersaliter, quia Deus cum omnib. causis secundis effectiuè concurrit, vt diximus disp. 8. Phys. q. 1. art. 1. etiam in sent. Arist. imò si hoc non esset verum, anima rationalis non produceretur immediatè à Deo, contra ipsum Licetum. Ad probat. dicimus inter mouens, & mobile non debere esse proportionem in entitate, sed in potentia actiua, & passiua, qualis reperitur inter Deum, & materiam putrescentem, nemo negabit Deum posse materiam aliquam transmutare, sicut corpus humanum transmutant inducendo animam rationalem. Ad 2. diximus disp. cit. nu. 243. tunc motum arguere imperfectionem in mouente, quando in illo non adest perfecta potentia productiua, quod si imperfectum causat, vel quia sic vult, vel quia sic exigit natura effectus, motus non infert imperfectionem in mouente, vt euenit in proposito. Ad 3. ideo Arist. docuisse animam solam rationalem de foris aduenire, quia hæc sola est à corpore independens: quamuis temporaneam creationem non agnouerit; reliquæ verò animæ dependet à corpore simul, etiam istæ, de quibus loquimur, à Deo per veram eductionem, & hoc voluit innuere diuina scriptura, non enim est sermo, quod terra, & aqua in genere causæ efficientis omnia viuentia produxerunt, sed solum in genere materialis causæ, vt deducunt Abulensis, & Perer. super illum locum Gen. ex cap. 2. *In die, qua produxit Deus cœlum, & terram & omne virgultum agri*, & rursus; *Plantauerat autem Dominus Paradisum voluptatis, produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue*; quapropter omnia efficienter à Deo fuerunt producta; cum hoc tamen discrimine, quòd in productione aliorum viuentium terra, & aqua habuerunt concursum materialem, at in productione hominis solus Deus concurrit, quia anima humana creatur, non educitur. Ad 4. dicimus esse opinionem multorum Doctorum, scilicet Alensis 2. par. q. 54. Mem. 1. Peres. lib. 1. in Gen. Mol. de oper. sex die. disp. 20. & aliorum in mundi primordio Deum produxisse viuentia illa, quæ ex elementorum putredine oriuntur, non quæ ex mixtis putrescentibus; quia non adhuc erat congrua materia; sed quicquid sit de hoc, admittimus Deum hæc viuentia non produxisse, negamus tamen postea non efficere animas illorum, quando materia idoneè disponitur quia sic creauit mundum, vt deinde sua prouidentia, & omnipotentia conseruet, & regat; & consequenter, vt est author naturæ, supplet defectus secundarum causarum. Ad 5. sæpe sæpius diximus ex maiori perfectione non argui actiuitatem in rebus, aliter homo posset omnia producere, cum sit omnium perfectissimus; quapropter dicimus causas secundas non habere hanc vim producendi genita ex putri, quia quæ concurrunt, sunt inanimata, & imperfectiora. Neque ex hoc vilescet concursus diuinus, indecens enim esset Regem omnia immediatè, & se solo efficere, at valdè consonum est prouidentiæ ipsius inopiam, & imbecillitatem subditorum supplere, ita efficit Deus, qui summa prouidentia omnia suauiter disponit, & certè maiorem admirationem ex istis minutissimis animalibus sumere debemus, vberioremque laudem in summum artificem rependere, dum tam minima corpore, & acuta sensu conficit, magis que stupemus opera formicarum, quam fortitudinem Leonis. Ad 6. Deus est causa communis, quatenus cum omnibus causis concurrit, potest tamen se solo aliqua efficienter producere, & tunc habet rationem causæ proximæ aliter non posset creare rationalem animam. Ad 7. dictum Arist. valere de causis creatis, & particularibus, non de vniuersali, & increata, cuius est defectus secundarum supplere.

45 Secundò, idem arguit lib. 2. à cap. 17. directè probans suam opinionem, quæ in duobus principiis fundatur, primum est, omnem substantiam ab agente proximo vniuocè produci; alterum est, formam quandoque contineri posse in materia tanquam in vase. Primum probat pluribus authoritatibus Arist. Prima desumitur ex 7. Met. 22. vbi dicitur, omnes substantias naturales immediatè fieri à forma eiusdem speciei. Secunda ex text. 30. eiusdem lib. clarius habetur, quod *quodammodo omnia fiunt ex vniuoco*, quod explicat deinde tex. 31. non solum in artefactis, nam domus extra fit ex domo intra, sed etiam in viuentibus, tam quæ ex semine, quàm quæ spontè, & casu, seu ex putri fiunt, & in text. 32. concludit; *Certum ex his proprium substantiæ accipere est, quod necesse est præexistere*

semper

semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, vt puta animal, si animal fit, quale verò, aut quantum non est necesse, nisi potentia solum, ergo vt fiant sponte nascentia, alia consimilis substantia præexistere debet, aliter sufficeret præexistere in potentia, vt euenit in accidentibus, quod est contra Aristot. Tertia sumitur ex 12. Met. 13. vbi habet hæc verba, *Deinde quælibet substantia ab vniuerso fit*, et text. 18. ait contra Platonem non esse ponendas ideas separatas ex hoc capite, vt assignetur causa efficiens vniuoca, quia dantur in singularibus. Quarta ex 1. de gen. 30. *Generatur igitur simpliciter alterum ex altero, aut eiusdem generis, aut eiusdem speciei, vt ignis ab igne, aut homo ab homine, aut ab actu, durum enim à non duro*, vbi vult Aristot. substantiam à simili fieri, et vniuocè, accidens vero æquiuocè. Quinta ex 1. magn. moral. cap. 10. *Rursus hinc etiam poterit quispiam euidentius inueniri, quod omnis natura eius est essentia procreatrix, qualis ipsa est, veluti stirpes, & animalia*. Sexta ex 1. de part. anim. cap. 1. vbi loquens de artificialibus, et spontè natis, ait, *His igitur causa efficiens similis antecedat, necesse est*. Alterum principium pluribus etiam confirmat, sed nullius momenti, aut enim omnes formas etiam accidentales posse in aliquo reperiri, vt in vase, sic species visibiles in medio perspicuo, imago in speculo, habitus scientificus in dormiente, calor in aqua, quæ omnia sunt in materia, vt in vase, quia nihil sunt eius, nec illi aliquid conferunt, neque illam perficiunt.

46 Resp. ex Scot. 7. Met. com. tex. 30. quod dantur tres gradus generationis vniuocæ, primus est, quando generans, et genitum assimilantur in forma, et in modo essendi formæ, vt sunt naturalia scilicet cum ignis generat ignem; Secundus est quando generans, et genitum habent similem formam, non tamen secundum eumdem modum essendi, vt in artificialibus domus extra, et domus intra; Tertius est quando genitum non habet cum generante similem formam formaliter, sed solùm virtualiter, quę virtus vocatur ab Arist. 7. Met. 30. pars rei, in quocumque reperiatur siue in generante distincto, siue in ipsa materia, quę debet transmutari, qui gradus minimus est, sicut similitudo virtualis est minima, et quod hoc sit de mente Arist. patet, quia ibi affert exemplum caloris respectu sanitatis, et quamuis hęc causatio sit propriè equiuoca, vocatur tamen ab Arist. vniuoca propter similitudinem virtualem, cum enim disputaret contra Platonem ponentem ideas propter generationes rerum, vt scilicet fierent à simili, et similitudo virtualis sufficiat ad generationem, idcircò Aristot. ait non esse necessarias ideas ex hoc capite, quia omne, quod fit, à suo simili vel formaliter, vel virtualiter fit, vnde non intelligit de similitudine tantum formali, aliter assertum non esset vniuersale, quia multi equiuocè fiunt, nec exemplum de calore causante sanitatem esset ad propositum. Ex his patet ad 1. 2. et 3. authoritatem, et quod ait in tex. 32. ad generationem substantię aliam actu preexistere necesse esse, hoc subdidit, vt innueret differentiam inter substantiam, et accidens, nam accidens, vt fiat, non necessariò aliud accidens presupponit, sed sufficit, vt sit substantia illud continens virtualiter, ac substantia necessario aliam præsupponit, quia nequit fieri ex accidente. Ad 4. per ly *aut ab actu* intelligit agens equiuocum, tam in substantia, quàm in accidente licet de hoc exemplificet, quodlibet enim agens equiuocum est in actu virtuali; vel per ly *eiusdem generis* intellexit cathegoricam substantię amplè sumptam, vt etiam substantias abstractas comprehendit. Ad 5. dicimus, quod per ly *omnis natura* non debet intelligi de omnibus viuentibus in specie, et in indiuiduo, sed de omnibus viuentibus in genere animatorum, siue informata sint anima rationali, siue sensitiua tantùm, siue solùm vegetante, aliter sibi contradiceret, dum 2. de An. 34. ait productionem sui similis conuenire viuentibus perfectis, non mutilatis, aut spontaneam generationem habentibus, hoc est ex putrigenitis, et dum 6. de hist. anim. c. 6. ait, anguillas non producere sibi simile, quod de alijs etiam docet 1. de gen. anim. c. 1. et 16. Ad 6. patet ex dictis ad primam. Quod addit de altero principio, non indiget discussione, nam quàm sit absurdum, ex se patet, quis enim in principijs logicalibus aliquantulum versatus negabit, accidens non subiectari in subiecto, et si illud informat, certe suum esse communicabit, denominabitque, hinc aqua calore dicitur calida, imo calefacere, & dormiens vere dicitur habitualiter scientificus licet actu non discurrat; quod verò quandoque non tribuat omnem denominationem subiecto, parum refert, quia denominationes aliquæ exigunt alias conditiones, nunquam tamen informationem negare debemus.

Tertiò, contra aliam partem de causa formali arguitur, quod genita ex putri, & ex semine specie differant. Tum quia quæ habent diuersam materiam, habent etiam diuersam formam, quia non quodlibet ex quolibet generatur, sed genita ex putri, & semine habent diuersam materiam, vt patet, ergo &c. Tum 2. si hoc esset, frustra natura parasset distinctionem sexuum maris, & fœminæ, quia posset species illa conseruari per generationem ex putri. Tum 3. quia sic vel ex semine, vel ex putri casu fierent, non per se, & consequenter specie differrent, quia quod fit à casu, specie distinguitur ab eo, quod per se fit, estque illi contrarium, nam hoc contingenter fit, illud verò necessariò. Tum 4. motuum specie diuersorum diuersi specie sunt termini, sed productiones ex putri, & ex semine specie distinguuntur, ergo etiam termini. Tandem ex Arist. in 1. de gen. Anim. cap. 1. vbi ait, *Quæ non ex coitu, sed ex putri materia oriuntur, ea generant quidem, sed genere diuersum quodque gignitur, nec mas est, nec fœmina, talia sunt nonnulla è genere insectorum*. Et 5. de hist. anim. c. 1. docet, quod in genere piscium quidam ex limo gignuntur, qui cum alijs sunt eodem genere, sed specie distincti, & 2. de An. 34. asserit naturalissimum esse omni viuenti sibi simile generare, præter imperfecta, & sponte genita, si ergo ista non generant sibi simile, orta verò ex semine habent talem facultatem, iam specie differunt.

48 Resp. ad 1. distinguendo de materia, ex Scot. cit. quòd vel intelligitur de materia prima, & sic assumptum est verum, sed falsa minor, vel de materia secunda, seu vt informata substantiali forma, & sic falsa est maior, nam ignis ex aere, ex terra, ex ligno fieri potest, Verum est tamen, quòd aliqua entia sunt, quæ nequeunt, nisi ex aliquo determinato generari, vt acetum ex vino, sed hoc parum refert, Vel dicimus, quòd materia potest considerari, vel vt est sub opposita forma substantiali, & sic idem potest ex diuersis materijs produci, vel vt est sub dispositionibus præcedentibus formam introducendam, & hoc modo idem semper ex eadem materia fit; ignis v. g. semper fit ex materia disposita per caliditatem & siccitatem, siue in illa sit forma aeris, vel ligni, & in hoc sensu concedimus genita ex putri, & ex semine fieri ex eadem materia scilicet eodem modo disposita. Ad 2. sicut non frustra natura dedit igni virtutem productiuam alterius ignis, quamuis æquiuocè possit generari, ita de istis viuentibus est dicendum; illa verò propositio, frustra fit per plura, &c. in proposito verificatur in eadem numero generatione; puta si hæc fit ex semine, frustra concurreret materia putrida. Ad 3. fusè respondet Doctor, breuiter tamen dicimus genita ex putri non propriè esse effectus casuales; quia habent causam determinatam, vnde non fiunt ex qualibet materia putrescente, dicuntur autem casuales similitudinarie, quatenus eueniunt præter intentionem inferioris causæ, calor enim putrescens materiam non intendit generationem viuentium, at in ordine ad causam vniuersalem per se fiunt; præterquamquod potest in eadem specie vnum indiuiduum per se fieri, & aliud casualiter, vt patet de sanitate, quæ potest acquiri, & ab arte, & à casu, neque ex hoc inferas, hæc viuentia à casu raro fieri debere, quia effectus casuales raro eueniunt; sufficit enim vt contingant vt in plurimum, prout materia, ex qua fiunt, vt in plurimum putrescit. Ad 4. diximus disp. 15. Phys. q. 7. art. 2. cum Scoto hic non semper ad distinctionem specificam motuum inferri distinctionem specificam terminorum; pro nunc dicimus generationem vniuocam, & æquiuocam posse sumi vel pro toto progressu, quo termini generantur, & sic specie differunt, quia aliæ mutationes interueniunt in generatione ex semine, & aliæ in generatione ex putri, vel pro introductione vltimæ formæ substantialis scilicet animæ; & hoc pacto sunt eiusdem speciei, & solum connotatiuè distinguuntur penes agentia, vide ibi. Ad 5. respondet Licetus lib. 4. c. 21. animantium ex putri alia esse imperfectissima, quæ nihil generant, alia imperfectiora, quæ aliquod generant viuens alterius speciei, prorsus infæcundum, vt pediculi generant lendes, & muscæ vermiculos, alia imperfecta, quæ ex coitu alia similia procreant etiam fæcunda, licet ob imbecillitatem naturæ non transcendant quartam generationem, ad Arist. ait loqui de viuentibus imperfectioribus, & medijs, vt patet ex verbis ipsius, *At verò non ex coitu, sed ex putri materia oriuntur*, &c. *talia sunt nonnulla in genere insectorum*; vbi non ait omnia, sed nonnulla; per quod patet ad alias authoritates.

QVÆSTIO IV.

De Viuentium Nutritione.

49 NVtritio dupliciter sumi potest, vel impropriè scilicet pro quacunque conuersione vnius corporis in alterius substantiam, & hoc pacto etiam non viuentibus conuenit, vnde ignis nutriri dicitur oleo, stuppa, vel ligno; secundò sumitur propriè pro conuersione alicuius substantiæ in substantiam alterius facta à virtute vitali intrinseca per intus susceptionem alimenti secundùm omnes partes viuentis propter restaurationem deperditi ex propria virtute ab intrinseco, et hæc est propria viuentium, et à prima differt, quia illa non est actio vitalis, et regulariter non fit per intus susceptionem, et secundùm omnes partes, sed per iuxta positionem, et secundùm aliquas partes, vt cum igni opponitur ex vna parte pabulum, et combustibile, vel si fieret aliquo modo per intus susceptionem, vt cum vinum augetur ex appositione aquæ, aqua enim commiscetur secundùm omnes partes cum vino, attamen hæc auctio, & conuersio aquæ in vinum non est propter restaurationem deperditi, itaut vinum in se conuerteret aquam, quia prius secundum aliquas partes fuerit corruptum; & tandem licet aliquando in non viuentibus ex ista conuersione sequatur restauratio deperditi, vt cum ignis ex appositione olei augetur, & restaurat partes illas, quas propter olei contrarietatem amiserat, hæc tamen restauratio per accidens se habet ad conuersionem olei, non enim conuersio hæc est instituta à natura, vt partes illæ restaurentur, nam destructio illarum prouenit ex mutua actione ignis, & olei. Nutritio verò viuentium fit per intus susceptionem alimenti in ipso viuente, à viuente vitali,

tali, qualis est potentia nutritiua secundum omnes partes, quia quælibet pars viuentis nutritur, vt dicemus.

50 Fit etiam propter restaurationem deperditi, non quidem ex mutua actione viuentis, & nutrimenti, sed ex actione caloris naturalis in humidum radicale. Pro quo est not. ex fusius dicendis q. vlt. quod cum quælibet forma in subiecto permaneat, quia conuenientes habet qualitates, & dispositiones, quæ temperamentum appellantur, idem de anima etiam rationali dicendum, hæc enim licet quo ad essentiam à corpore non dependeat, quo ad informationem tamen prærequirit dispositiones præuias, seu proprium temperamentum, & mixturam primarum qualitatum, sed præcipuè calidum, & humidum; hic calor dici solet innatus, quia ab initio vitæ comitatur viuens, & naturalis, quia ad omnia opera vitæ est naturale instrumentum, ab aliquibus ponitur existere in spiritibus vitalibus; rectius tamen ponitur subiectari in humido radicali, seu in carne, & partibus humidis licet à spiritibus maximè foueatur, ratio est, quia calor iste dicitur implantatus, quod viuentis partibus inhæreat, spiritus autem huiusmodi non sunt partes animatæ viuentis, aut saltim non sunt solæ; reperitur in omnib. viuentib. etiam in plantis, quia etiam plantæ concoquere debent alimentum, concoctio autem fit per calorem, vnde plantæ melius, & copiosius incipiunt nutriri, quando accedente Sole exiguus illorum calor fouetur a calore cælesti. Calor autem est talis naturæ, quod nisi ei detur alimentum, consumit humidum, hinc arbor emulsa arescit, & membra progressu temporis indurantur, & hoc contingit in omnib. partib. non solum eum vna pars calidior agit in aliam humidiorem, ex hoc quod viuens constet ex partibus dissimilarib. sed etiam quælibet pars consumitur, cum ergo dicitur calorem naturalem sustentari humido, pasci humido, & agere in humidum, intelligi etiam debet coniunctioe de calore existente in eisdem partibus, quæ consumuntur, vt habetur ex Scot. 2. d. 15. ad 4. princ. & d. 19. A.

51 Hæc actio non debet intelligi, quod calor in illa parte existens producat ibidem maiorem calorem, & sic calefaciendo humiditatem imminuat, quia ex disp. 2. nulla qualitas potest seipsam intendere in subiecto; tum quia calor propriè agit in frigidum, cui opponitur, sed consumit rarefaciendo, quia scilicet magis attenuat, & resoluit partes humidiores, quæ facilius abeunt in vaporem, non sic partes sicciores, & duriores; qua actione debilitatur etiam ipse calor, quia sic partes calidiores exhalant, & in vaporem resoluuntur; vnde videmus corpora in æstate magis attenuari propter additionem extrinseci caloris, ita explicat Scotus in Reportatis 2. d. 19. cum igitur calor vitalis consumat humidum radicale, seu substantiale, viuens indiget cibo, qui humidum nutrimentale vocatur, vt possit restaurare, quod perditum erat per calorem; aliter destitueretur, quia requirit pro sui conseruatione determinatum temperamentum qualitatum. Quapropter corruptio illa partium viuentis non prouenit ex hoc, quod viuens, & alimentum, ad inuicem agat, sed præcedit hanc actionem, & de ista nutritione in præsenti loquimur, quam supponimus dari contra Magistrum sent. in 2. d. 30. vt ex dicendis patebit non enim clarè ostendi potest dari nutritionem in viuentibus, nisi prius declaretur exactè quid sit, & quomodo fiat, qua ratione hæc omnia prænotauimus, vt aliqualis cognitio habeatur. Ad hanc nutritionem tria pertinent potentia nutritiua, nutrimentum, & actus ipse nutritionis, quæ omnia explicari debent pro exacta cognitione formalitatis nutritionis.

ARTICVLVS I.

De nutrimento.

52 Nutrimentum, quod potentiæ nutritiuæ obiectum ab Arist. vocatur, & alimentum, est id, ex quo fit nutritio, estque duplex, proximum, & remotum; primum est id, quod immediatè verti debet in substantiam aliti, & hoc in plantis est succus ille per radices attractus, in quem terra, & aqua est conuersa, sicut in animalibus exanguibus est humor quidam proportionalis sanguini ex Arist. 2. de part. Anim. c. 3. at in sanguineis ab eodem ponitur sanguinis; hoc autem intelligendum est principaliter, & originatiuè, nam probabilis est etiam illorum opinio, quos sequitur Angelus de propr. form. pag. 115. & Conimbr. 1. de gen. c. 5. q. 8. asserentium alios humores in corpore scilicet chylum, pituitam, atram, & flauam bilem, de quibus infra, saltim quibusdam corporis partib. inseruire pro immediato alimento; immo sanguis ipse aliqualiter alterari debet, & diuersimode iuxta partium diuersitatem, ossa enim ex eodem Arist. 2. de part. Anim. c. 6. nutriuntur ex medulla, & nerui ex 3. de hist. anim. c. 5. aluntur humore albido, glutinoso, & mucori simili, quæ omnia sunt sanguis taliter affectus, & alteratus.

53 Nutrimentum remotum est id, ex quo proximum conficitur, & in cibum assumitur, estq; varium iuxta diuersitatem viuentium, non enim quodlibet nutrimentum est cuilibet viuenti proportionatum, nam quod vni est venenum, alteri est salubre alimentum; dubitari tamen solet de aliquibus, an possint esse alimentum, & in speciali de accidentibus, de odore, de vino, et de singulis elementis. Quidam enim ex Thomistis concedunt accidentia nutrire posse propter authoritatem D. Th. 3. p. q. 77. art. 5. & 6. dicentis, vermes, & cineres, quæ generantur ex specieb. sacramentalib. generari ex quantitate supplente vices materiæ, eademque quantitate ali, quæ nutriuntur. De odore quidam distinguunt, quod potest dupliciter sumi, vel pro qualitate, vel pro exhalatione vaporosa è corporibus odoriferis digrediente, quæ corpus est substantiale, tenue, rarum & facilè adhærescens, hinc est, quod ex tactu odoriferi corporis aliquandiu retinemus odorem, quia ex tactu exhalationes illæ transierunt ad tangentem, illique adhæserunt, hac etiam de causa rosa euaporando marcescit, & poma corrumpuntur, non. n. sufficit sola specierum omissio absq; substantiæ vaporatione; de odore in primo sensu idem iudicium faciendum est, quod de puro accidente, at in 2. sensu quidam apud Conimbr. 1. de gen. c. 5. q. 7. art. 2. & Suarez 3. de An. c. 27. concedunt posse nutrire. Negauit etiam vinum pro alimento inseruire Hieronymus Mercurialis contra communem Doctorum sententiam. Et tandem idem negant de simplici elemento Bonamicus lib. 3. de alimento c. 3. Licetus *de his qui diu viuunt* lib. 2. Dandinus de An. digress. 25. Arcs. 1. de gen. q. 52. sect. 2. & alias firmat Aueria q. 50. sect. 3. cum Theophrasto lib. 2. de causis plantarum c. 7. & alijs apud Licetum. cit.

54 Dicendum est, nec accidentia, nec odoriferam exhalationem posse habere rationem nutrimenti benè tamen vinum, & probabiliter elementa singula. Probatur conclusio, & primò de accidentibus à Scoto 4. d. 12. q. 6. A. in nutritione forma viuentis inducitur in materia alimenti per conuersionem illam substantialem, sola accidentia non possunt recipere in se substantialem formam, ergo &c. prob. min. forma determinata ad aliquod receptiuum nullo modo potest aliud perficere, sicut nec albedo Angelum, nec sapientia lapidem, sed forma substantialis determinatur ad materiam substantialem vt ad proprium susceptiuum, ergo nullo modo perficere potest quantitatem. Tum quia forma de genere priori non potest perficere susceptiuum de genere posteriori, quia actus ordine originis præsupponit potentiam, ergo nec forma substantialis potest perficere quantitatem. Tum quia in nutritione fit vnum per se, ex forma substantiali, & quantitate nequit fieri per se vnum, sicut nec ex materia substantiali, & forma accidentali. Tum quia in nutritione forma materialis educitur de potentia materiæ alimenti, nulla autem forma substantialis educitur de quantitate, & in ipsius potentia continetur.

Dices hæc omnia conuincere naturaliter, non supernaturaliter, quia potest Deus communicare quantitati proprietates materiæ, quod per se subsistat, & sit subiectum formæ substantialis. Contra, hoc enim impugnant rationes allatæ, nam quacunque proprietate communicata quantitati, adhuc quantitas esset essentialiter accidens, ergo non posset constituere vnum per se cum forma substantiali, nec illam in sua potestate continere. Tum quia potentia materiæ vel est de essentia materiæ, vel eius proprietas, ergo nequit à Deo communicari quantitati, sicut nec essentia hominis, nec passio risibilitatis potest etiam supernaturaliter conuenire asino, vel equo. Tum quia ait Doctor, si ex speciebus sacramentalibus posset quis nutriri, itaut quantitas illa sit subiectum substantialis formæ, tunc puer nutritus ex istis speciebus vsque ad finem vitæ, non resurgeret nisi homo compositus ex quantitate, & forma substantiali, vnde non esset eiusdem rationis cum cæteris hominibus, sicut si ignis genitus ex illis speciebus aut cineres solum ex quantitate, & forma substantiali constarent, non essent eiusdem speciei cum alijs cineribus, et igne, materia enim est pars quidditatis compositi ex dictis in Phys. Falsum est igitur accidentia à subiecto separata posse nutrire; quod si quis speciebus sacramentalibus cibaretur, nutriretur, quia accidentibus illis alteratis vi caloris naturalis, dum sunt in vltima dispositione, quæ esset alioquin sufficiens ad introducendam formam substantialem, si sub illis materia panis existeret, tunc crearetur a Deo vel solum materia prima, in quam viuens posset agere educendo substantialem formam, vel simul materia cum forma substantiali, vt alijs placet.

55 Secundo, quod nec odores nutriant, est Arist. 3. de An. 64. et lib. de sensu, et sensi. c. 5. versus finem vbi contra Pythagoricos duabus rationibus ostendit, prima est, id, quod non est incrassabile, non est nutritiuum, at odoratæ exhalationes non sunt incrassabiles, ergo &c. min. prob. quia exhalationes sunt maximè similes aeri, aer autem non videtur posse incrassari, vt oportet, maior prob. omne nutribile est compositum idest crassum (sic enim interpretari debet ly compositum appositum ab Arist. aliter nullum aptum sensum efficeret) vnde ex eo, quod cogitur alimentum in massam, reliquuntur in omni alimento excrementa; per quod videtur Aristot. tacitè probare alimentum etiam debere esse proportionaliter incrassatum, quantum autem valeat hæc ratio, videbimus infra num. 61. Secunda ratio est, et magis conuincit, quia exhalatio odorifera non seruatur in ea sede, in qua conficitur alimentum ergo non immutatur a virtute nutritiua, assumptum patet, quia nutrimenta conficiuntur in stomacho, in epate, in corde, vel etiam in venis vt dicemus, at huiusmodi odores directè petunt cerebrum vbi nullum est instrumentum concoctionis alimentorum, videmus enim cerebrum immediatè cibo non ali, nisi prius per varias digestiones deparetur, et concoquatur; quamuis Ioannes Braus lib. de saporum, et odorum differentijs cap. 14. contendat odorosos halitus per poros corporis intrudi, ibique in substantiam aliti conuerti; quod dictum posset aliqualiter concedi, si hac intrusione ad ventriculum peruenirent, in quo posset deinde fieri debita concoctio, si enim poma v. g. possunt esse alimenta multo magis vaporosæ exhalationes, quæ puriores sunt, et ad conuersionem magis

idoneæ,

idoneæ, solum posset obstare tenuitas ipsarum, sed de hac infra num. 61. Verum est tamen, quod cum exhalationes istę propter subtilitatem facilè digerantur, sic etiam sanguinem subtilem generant, & facilè à membris resoluuntur, vt enim docet Hippocr. lib. de alimentis, & aphor. 18. quę celeriter nutriunt, celeriter etiam consumuntur, & euanescunt, vnde rustici, & laborantes cibis crassioribus, & grossis vesci debent quia hi cibi sanguinem grossum causant, & tardioris resolutionis, rustici autem propter laborem, & exercitium multum cibi consumunt.

56 Tertiò, quod vinum solum ex se nutriat, prob. tum ex Arist. sect. 3. probl. 53. & 15. vbi ait merum difficilius concoqui, quam dilutum, vnde supponit vtrumque concoqui, & immutari: Tum quia non apparet ratio in contrarium vrgens, nam vinum accedit ad locum concoctionis, est incrassabile vi caloris, vt docet Arist. 4. Metheor. sum. 4. c. 1. vbi ait, vinum condensari, & magis nouum, quia magis terreum est, quam antiquum, vnde plures fæces, & excrementa conficit, ergo erit nutritiuum. Tandem quamplures solo vino per aliquot dies nutritos esse refert Licetus lib. 2. *de his qui diu viuunt sine alimento*, cap. 118.

Postremò, quod simplex aliquod elementum possit esse nutrimentum, prob. nam serpentes terra nutriuntur iuxta illud Gen. 3. *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ*; talpa ex Plin. lib. 10. natur. hist. & lupus interdum teste Aristot. 8. de hist. anim. c. 6. terra nutriuntur; & cap. 2. docet capitones, & testacea limo, & luto ali, quod est quid ex aqua, & terra commixtum, quod etiam asserit de anguillis, additque anguillas aqua dulci vesci, & eo magis, quo purior fuerit aqua, ait enim *Plurimæ dulci humore viuunt, idque qui vinarijs anguilarijs dant operam, seruant, vt quam maximè pura, sinceraque sit aqua affluens semper, & effluens per ripas, vbi vinaria extruunt; nam nisi aqua sit clara, breui strangulata intereunt*, & clarius affirmauit sect. 1. prob. 13. aquam esse alimentum ad differentiam aëris; plantæ, & flores è terra auulsi in aquis aliquandiu viuunt, & augentur, herbæ quædam radicibus nullis infixæ fluitant, & crescunt in mari. Chamæleon solo aere viuit ex Plin. lib. 8. c. 33. & Tertull. lib. de balneo, Chamæleon, inquit, ieiunus semper, & indefessus oscitans vescitur, & follicans ruminat, & quamuis à Scalig. exercir. 196. asseratur muscis cibari, hoc tamen solum conuincit, non solo pasci aere, si enim quotidianus cibus essent muscæ, certè non à solo Scaligero fuisset hoc obseruatum; De igne etiam prob. ex Arist. 5. de hist. anim. c. 19. & Plin. lib. 11. c. 36. asserentibus in ærarijs Cypri fornacibus bestiolas quasdam muscis aliquantum grandiores degere, quæ si ex igne exeant, pereunt, quas ea de causa igne pasci arbitrantur, & Pyraustas vocant; idem de Salamandra communiter asseritur.

57 Respondent elementa apud nos pura non esse; quare quæ vno elemento nutriri videntur, multis nutriuntur, & præcipue aqua maris plurium sordium, exhalationum, & mixtorum collectionem continet, vnde non est mirum, si herbæ ibi nascantur, ijs enim sordibus nutriuntur, & generantur; quod additur de pyraustis fabulosum putant, & ab Arist. narratiuè dictum, non assertiuè, cum ipse 3. de hist. anim. c. 19. expresse tradat nullum animal in igne posse viuere, quamplures etiam testantur experientia Salamandram in igne non diù viuere, sed vri, & consumi, quoniam autem præhumidæ, & frigidæ est naturæ, suoque attactu prunas aliquandiù extinguit æstimatum est à nonnullis illam impunem in igne morari; attamen admissa historia de pyraustis aiunt in ærarijs illis fornacibus multas inueniri partes mixtorum illorum, quæ conflantur in æs, quibus illæ bestiolæ pascuntur.

58 Verùm licet admittamus libenter, ignem propter maximam actiuitatem, quam habet, non esse idoneum pabulum viuentium, non idcirco idem asserendum de alijs elementis; quamuis enim elementa modò apud nos sint impura, adhuc tamen, vt notat Auersa, proprias retinent substantiales formas, & in illa mixtura aliqua dabitur particula aquæ v. g. quæ non sit alijs exhalationibus commixta, aliter si quælibet pars aquæ esset exhalationibus, alijsque sordibus compacta, certè in eadem materiæ portione reperirentur simul forma aquæ, exhalationum, &c. quod est falsum, illa igitur aquæ particula verè nutriret, & si separata omnino ab extraneis applicaretur viuenti, esset verum alimentum, sicut in alijs cibis contingit; nec obstat, quod illa particula sit alienis saltum qualitatibus affecta, quia hæc impuritas stat cum puritate substantiali, & cibus nutrire dicitur secundum propriam substantiam, non secundum accidentia, vnde si reperiretur elementum purum puritate substantiali, & accidentali, adhuc posset pro alimento inseruire. Præterquam quòd sermo est de elementis, prout de facto apud nos existunt, vnde aduersarij negant hoc fundamento aquam posse in viuum conuerti, crassescere, &c. & certè exemplum de floribus, & plantis è terra diuulsis, & in aqua etiam igne valde purificata immersis maxime vrget. Tum quia nulla adest ratio in oppositum satis conuincens, vt videbimus.

In oppos. obic. 1. quod odores nutriant, nam spiritus, & cerebrum confortatur odoribus; Democritus odore calidi panis & vini quatriduo vitam traduxit; & Plin. lib. 7. c. 2. memorat populos in India reperiri ad Gangis fontes, qui solo odore, & halitu florum, & pomorum vitam sustentant. Resp. odores confortare cerebrum, non nutrire, & hoc quia vt ait Arist. de sensu c. 1. cerebrum frigidum est, & vapore odorifero, vt potè calido temperatur, ac fouetur, quare potius se habet vt medicamentum, quam vt alimentum. Democriti vita per odores fuit protracta, quia exhalationes eiusmodi multum vaporis humidi admixtum habent, quare spiritibus agglutinatæ, quibus sunt simillimæ, sua humiditate eos conseruarunt contra actionem calidi naturalis, & externi, quod exiccando humidum spiritibus admixtum extenuat animantia, & tandem extinguit, nisi velimus dicere exhalationes illas per continuam applicationem vsque ad ventriculum peruenisse, & hinc aliquantulum pro alimento inseruisse. Quod Plinius narrat, vel per hyperbolem dictum est, vel fabulosum.

59 Secundò, quod vinum non nutriat, ostenditur, quia si nutriret, malè Theologi docuissent vino quantumuis copiosè hausto ieiunium Ecclesiasticum non violari, si enim violatur comesta quacumque re nutriente, cur non epoto vino? Tum quia nullum viuens hactenus solo vino diu vixit; neque dicas id accidere, quia vinum est exigui nutrimenti, contra enim est, quia herbæ sunt etiam exigui nutrimenti, & tamen illis aliqui diu vixerunt. Resp. Ecclesiam prohibuisse pro ieiunij obseruantia, quæ propriè, & vsu humano primò, & per se recipi solent ad nutriendum, huiusmodi non est potus, seu quæ sunt instituta ad potum, sicut est aqua, vinum, ceruisia, succus pomorum, & alia huiusmodi, sicuti quamuis pisces quidam plus nutriant, quam quædam carnes, quia tamen ex genere suo carnes plus nutriunt, illi pisces non interdicuntur; addi posset nutrimentum ex vino sicuti citissimè fit, ita etiam statim euanescere, atque ideo non magni æstimantur. Ex hac ratione non potest homo solo vino diù conseruari, nam cum vinum sit celeriter nutriens, necesse erit, vt qui solo vino nutriri velit, vel multum hauriat, quod potius vitam extinguit, vel parum, sed sæpe haurire possit, atque ita eum lagena circumeat, quod est valde difficile longo vitę tempore. Tum quia nutritionem valdè confert assuetudo, adeo vt veneno aliqui legantur fuisse nutriti, insuescere autem vino à teneris difficillimum est, quia vinum infantibus est multum noxium, & tandem quamuis hoc non sit litteris traditum, forte aliquando contigisse non est denegandum. Imò Licetus cit. hoc refert cap. 58. ex Colteo 2. de potan morb. c. 30.

60 Tertiò quod elementa simplicia non nutriant, prob. expresse auth. Arist. de gen. 50. vbi ex eo, quod nil nutritur vnico elemento, probat illa, quę nutriuntur esse mixta ex pluribus elementis, cum nutria nutrijsdem, ex quibus constamus, vbi plantę, addit, quę videntur maximè sola aqua viuere, non tamen sola nutriuntur, sed saltim aqua, & terra mixtis, vnde agricolę, vt melius rigent, ligonibus, & rostris miscent aquam terra; idem reperit de sensu, & sensib. c. 7. versùs finem vbi contra Pythagoricos negat simplex elementum nutrire, & præsertim loquitur de aqua, & aere. Tum quia (& est ratio Arist. cit.) singula elementa non sunt cohęrentia, commassabilia, & concrascentia, nec possunt accipere crassitiem nutribili debitam, ergo neque nutrire, conseq. prob. quia nutribile est crassescens, ideoque ad mixtum generandum docuit Arist. omnia elementa debere concurrere, magis tamen illa, quę faciunt cohęrentiam, consistentiam, & commassabilitatem partium, ex quibus oritur illa, quę ab Arist. cit. appellatur mixtorum corpulentia, hęc autem elementa sunt terra, & aqua, ex terra enim est consistentia partium, ex qua cohęrentia, vt apparet in luto; antec. prob. quia certum est vi caloris (qui minister est alimenti concoquendi in sanguinem 2. de Anim. 50.) nullum elementum per se sumptum crassescere, patet id in aqua, quę calore nunquam crassescit ad sensum, sed aliqua pars euolat, & attenuatur maxime, alia verò non ita incrassatur, vt accipiat corpulentiam quę apparet in partibus viuentium; patet etiam idem in aere, qui tenuatur actione caloris potius quam incrassatur: terra, etiamsi comburatur, in tenuissimos, ac penè insensibiles vertitur pulueres; neque de igne attinet dicere; cui cum calor in summo debeatur est maximè tenuis; meritò ergo Arist. 3. de part. anim. c. 6. ad finem, & lib. 2. c. 3. alijque Medici aptissima nutritioni dicunt esse corpora, quę habent humiditatem, & siccitatem, vt hac contrarietate se mutuò commassent. Tum 3. alimentum debet conuerti in substantiam aliti, eique fieri simile per virtutem potentiorem valentem illud transmutare, at calor naturalis non est potentior qualitatibus elementorum, quia qualitates mixti sunt per participationem qualitatum elementorum, ergo simplex elementum non potest esse nutrimentum viuentium.

61 Resp. ad 1. rectè ibi Arist. ostendere animata ex quatuor elementis constare, quia nutrimentum, ex quo aluntur, ex illis constat, non quod semper, & necessariò debent viuentia ex quatuor elementis ali, hoc enim est contra ipsum Arist. ait namque ibi, plantas ex terra, & aqua nutriri, quamuis ex omnibus quatuor elementis componantur, sed quoniam vt plurimum, & facilius viuentia ex pluribus elementis aluntur; ex hoc tamen non debet inferri nullum elementum quandoque se solo posse nutrire; Vel negauit elementa singula nutrire, quasi quod necessariò certum aliquod viuens exposcat certum elementum pro nutrimento, & non possit ex pluribus simul cibari. Ad 2. vel per ly crassescere intelligitur, quod alimentum debet per nutritionem conuerti in substantiam aliti, quę corpulenta est, consistens, & cohęrens, & hoc est verum, negamus tamen elementa virtute nutritiua viuentis non posse conuerti in hanc substantiam crassam, & consistentem, ignis enim, & aer, quam-

quis sint tenues, & rarissimi possunt in terram, quæ corpulenta est, & consistens, conuerti; sanguis, & spiritus licet sint fluidi, conuertuntur in substantiam solidam carnis, aut ossis; Vel per ly crassescere est sensus, quod nutrimentum debet accipere maiorem soliditatem, & crassitiem ante conuersionem in substantiam aliti, quam habeat in se, & hoc non est semper verum chylus, enim sanguis, & cæteri humores sunt fluidiores, quam cibus, ex quo extrahuntur; Vel tandem est sensus, quod per concoctionem cibus digeri debet, vt resoluatur vi caloris in partem puriorem, & subtiliorem, & in partem impuriorem, & crassiorem, quæ fæces appellari solent, & hoc est verum, quando nutrimentum remotum est crassius nutrimento proximo; at quando est tenuius, potius debet inspissari, vt in nutrimentum proximum conuertatur: vnde si aqua est crassior chylo, poterit hoc modo crassescere, & in partem puriorem, ac impuriorem conuerti, si est tenuior, pars crassior poterit in chylum mutari, subtilior verò euaporare, nec refert, quod calor potius attenuet aquam, & aerem, quam condenset; etenim licet calor sit minister principalis potentiæ nutritiuæ, non tamen ipse solus, sed aliæ qualitates concurrunt per se, vt diximus disp. præced. q. 2. quare aer poterit condensari à frigore connaturali viuentis, aqua à virtute conuersiua, alijsq; qualitatibus; præterquam quod aqua crassior est spiritibus vitalibus, vnde potius debet à calore naturali subtiliari, quam condensari, vt in nutrimentum proximum vertatur. Terra quoq; licet à calore naturali non possit cohærentiam recipere, poterit tamen ab humido naturali humefieri, nam omnes quatuor qualitates concurrunt ad alterationes præuias nutritioni, & mixtioni; Similiter de igne dicendum, supposita veritate generationis pyraustarum, quod crassescat virtute frigidi naturalis illarum, quapropter ad argum. negatur antec. ad probat. patet ex dictis, nec aliud probat hæc Arist. ratio, solum enim conuincit vt in plurimum, non absolute. Ad 3. si valeret, concluderet elementa nec se sola, nec simul sumpta posse in mixtum conuerti, quia qualitates mixti semper sunt qualitates participatæ; quare maior non debet intelligi de potentiori virtute quo ad intensionem, sic enim plantæ non possent aqua, & terra permixtis nutriri; sed sufficit, vt qualitates viuentis possint elementa alterare ad temperamentum nutrimenti proximi, ad quod non requiritur intensior qualitas, non enim implicat calorem vt vnum agere in frigidum vt octo, nam adhuc actio proueniet ex proportione maioris inæqualitatis, quia potentia actiua caloris superaret potentiam resistitiuam frigoris vt diximus disp. 4. q. 1. art. 2. De hac re vide Licet. cit. vbi oppositam sustinet opinionem nec sine probabili fundamento, non enim adsunt pro altera contradictionis parte conuincentes rationes.

ARTICVLVS II.

De potentia nutritiua, eiusque actu nutritionis.

62 Potentia nutritiua definitur ab Arist. 2. de An. 48. *Est potentia, qua viuens conseruat seipsum, quatenus est huiusmodi*, & quamuis Conimbr. ly *quatenus est huiusmodi* explicent, quatenus viuens est, rectius tamen alij intelligunt, quatenus est hoc in indiuiduo, quia potest viuens vt viuens conseruare seipsum in specie per multiplicationem indiuiduorum, quod non fit per potentiam nutritiuam vt sic, sed generatiuam, at potentia nutritiua viuens seipsum conseruat in indiuiduo.

Hanc potentiam nutritiuam quamplures à calore vitali, vel à temperamento primarum qualitatum non distinguunt; qua ratione calorem vitalem ab elementari specie distinctum ponunt. Sed falsò, tum quia hi calores sunt eiusdem speciei, vt diximus disp. 1. q. 7. tum quia temperamentum non est potentia vitalis, sicut est nutritiua, tum quia potentia nutritiua est principium transmutationis alimenti in substantiam aliti, attingitque substantiam de nouo generatam, calor autem, aut temperamentum, cum sit accidens, nequit generationem substantiæ attingere ex dictis in Phys. disp. 7. quapropter erit hæc potentia facultas quædam, seu virtus animæ vegetatiuæ, residetque in omnibus partibus animatis viuentis, quia ex dicendis omnes partes viuentis nutriri debent; vnde facultas animæ erit potentia quædam partialis nutritiua, totum autem coniunctum ex hac facultate, & parte corporis animata erit potentialis totalis, & adæquata, vt de potentijs sensitiuis dicemus in lib. de anima. Et quamuis ab Arist. quandoq; nutritio calori tribuatur tanquam potentiæ, intelligi debet de potentia instrumentali, non principali, quia inter alias qualitates calor maximè inseruit ad hanc operationem vitalem, & experientia constat. Hæc verò potentia, seu virtus adæquata, & totalis diuersæ rationis est, non solum in varijs viuentium speciebus, sed etiam in eodem indiuiduo iuxta diuersitatem partium formæ corporeitatis, diuersos quoq; producit effectus, nam potentia nutritiua carnis producit carnem, potentia ossis causat os, &c.

63 Attamen quia ad nutritionem multæ prærequiruntur actiones, vt mox dicemus, per quas paulatim disponitur alimentum ad conuersionem substantialem, hinc præter potentiam nutritiuam, cuius principaliter est conuertere alimentum in substantiam aliti, plures etiam aliæ virtutes concurrunt ei inseruientes, vel per totum corpus diffusæ, vel in certis partibus residentes, item vel communes omnibus viuentibus, vel propriæ quibusdam tantum præsertim animalibus perfectis. Prima dicitur virtus attractiua, qua partes omnes ad se trahunt alimentum necessarium, & maximè partes illæ, quæ præparare, aut immittere, vel deferre debent alimentum, vt sunt radices in plantis, ventriculus, hepar, & venæ in animalibus. Secunda potentia dicitur retentiua, qua partes illæ retinent alimentum attractum, & proportionatum, vel vt in se conuertant, vel vt disponant, & perfectius præparent, vel ad aliquem alium vsum. Tertia dicitur expulsiua, qua partes à se reijciunt partem alimenti; vel quia noxia, & inutilis, vel vt ad aliam partem transmittant. Quarta dicitur secretiua, seu separatiua, qua partes puriores alimenti ab impurioribus segregantur, in qualibet enim digestione depuratur nutrimentum, & ab ipso aliqua superfluitas secernitur. Quinta dicitur appetitiua, qua pars quælibet appetit alimentum necessarium, quando caret illo. Tandem sunt aliæ potentiæ peculiares concoctiuæ diuersimodè alimenti iuxta varias mutationes, & digestiones nutrimenti, vt dicemus, qualis est in stomacho virtus chylifactiua, in hepate virtus sanguifactiua. An autem hæ potentiæ sint ab anima, & inter se realiter distinctæ, vel solum formaliter, aut ratione videbimus in lib. de Anima.

64 Quo ad alteram partem difficultatis de actu nutritionis aduertendum, quòd plures actiones præcedunt, antequam alimentum in substantiam conuertatur aliti, & hoc, quia inter substantiam viuentis, & cibum est magna distantia, ideoque debet per varias actiones disponi, & in nutrimentum proximum conuerti, & quoniam actiones illæ sunt quædam digestiones, & concoctiones, idcircò aliqua prius de coctione in communi, eiusque speciebus pauca dicemus.

Coctio, seu digestio est perfectio, *facta à calore naturali, & proprio ex oppositis passiuis, quæ propria cuique materia existunt*, ita Arist. 4. Metheor. cap. 1. dicitur perfectio, hoc est actio perfectiua, quia mixtum per digestionem vlterius temperatur, & ad certos vsus in natura congruentes magis redditur idoneum, vt pomi maturatio, hinc coctio est motus ab imperfectiori qualitate ad perfectiorem, & quandoque accedit substantialis mutatio; Modus digestionis est iste, quando enim temperamentum mixti est imperfectum, præcipuè propter excedentiam humidi, calor naturalis consumit humidum excedens, & ad debitam proportionem reducit iuxta mixti naturam, hinc causa efficiens principalis erit calor internus; quandoque verò accedit externus calor Solis, ignis, & quorumcumque calefacientium, vt calor Solis adiuuat fructuum maturationem, & alimentum in ventriculo coquitur non solùm calore ventriculi (qui externus dicitur respectu cibi, internus verò respectu ventriculi, & viuentis) sed etiam proprio calore excitato à calore ventriculi, carnes elixantur, vel assantur non solùm à calore ignis, sed etiam à proprio excitato ab igne. Dicitur ex oppositis passiuis, &c. quia calor sua actione humidum solidat, vt superfluum tollatur, & siccum attenuat, ne nimis terrestre fit, & quia agens, & patiens relatiuè opponuntur, idcircò hæ qualitates dicuntur oppositæ calori. Ex hac coctione plures sequuntur effectus. Primus est caliditas, cocta enim calidiora sunt incoctis, sic vina vetera sunt calidiora recentibus; quod intelligi debet de proprio calore, nam mustum est calidius vino non intensiori calore vini, sed calore extraneo ab alijs excrementis proueniente, intelligi quoque debet facta comparatione inter rem crudam, & eandem coctam, si enim mutaretur substantialiter, oppositum potest contingere, vt patet de lacte, quod est sanguis magis decoctus, & tamen frigidius. Secundus effectus est dulcedo, concocta enim fiunt crudis dulciora, vt ex natura dulcedinis, & experimento patet, sic castaneæ, & alij fructus immaturi sunt acerbi, cocti fiunt dulces. Tertius est crassities, quia in coctione humidum abundans absumitur à calore, in halitum conuertitur, & reliquum cum sicco benè vnitur; qua ratione calor licet per se attenuet, per accidens tamen incrassat, vnde excrementa humana iudicantur cocta, & bona, si sunt crassiuscula, contra, si sunt tenuia. Hinc est axioma, *Omnia quæ coquuntur, crassescere*, hoc autem intelligendum est si in coctione non fiat separatio crassiorum partium, nec mutatio substantialis; qua ratione mustum separatis fæcibus terrestribus fit tenue, & vinum, & in destillatione subtiliores substantiæ, & magis spirituosæ eliciuntur segregatis crassioribus, chylus etiam coctus ex pane non est crassior pane, nec sanguis chylo, nec spiritus sanguine, vt diximus nu. 61.

65 Huius digestionis, seu coctionis species tres assignantur scilicet maturatio, elixatio & assatio; Maturatio propriè est *ea perfectio, quæ ortui naturali succedit*, vt fructus prius generantur, postea maturantur, sic animalia, signum maturationis in viuentibus est generatio, quando enim fructus semen habent fæcundum, & idoneum ad generandum, dicuntur maturi, sic etiam animal. Elixatio est *coctio à calore humido non pingui eius indeterminato, quod est in humido*, dicitur à calore humido, quia si esset calor siccus, non fieret elixatio, sed assatio, vnde res elixatæ corpori humido immerguntur; dicitur non pingue, vt sunt aqua, vinum, acetum, &c. quia si esset humidum pingue, vt sunt oleum, butyrum, adeps liquata, &c. non esset elixatio, sed frictio, quæ magis conuenit cum assatione, vt dicemus, quàm cum elixatione; dicitur eius indeterminati, &c. quia calor agit in humidum rei elixatæ superfluum, & abundans (qua ratione dicitur indetermina-

tum)

tum) ipsum extrahendo, & vincendo; vnde quæ nullam ferè habent humiditatem, vel lapides, vel si habent, est tamen cum sicco valde compacta, vt metalla, ligna, ossa, &c: propriè nequeunt elixari, ideoque difficiliùs elixantur res, quæ sunt magis terreæ, & siccæ, vt sunt carnes seniorum animalium, facilius res humidiores.

66 Assatio est coctio humidi interni facta à calore sicco, absumendo scilicet humidum superfluum, reliquo magis collecto, & contracto; vnde res illa assari potest, quæ potest etiam elixari, hinc lignum propriè non assatur, sed aduritur, nullo planè humore remanente, adustio enim opponitur assationi. Differunt res elixatæ ab assatis, quia assatæ partes internas habent humidiores externis, elixatæ è contra sunt interius sicciores, quam exterius, causa est, quia calido sicco adurente in assatione constringuntur, atque clauduntur pori exteriores, & ferè incrustantur, & impeditur egressus humidi interioris, at in elixatis à calido humido fit pororum apertio, atque humiditatis internæ extractio. Ex quibus patet frictionem magis assationi, quàm elixationi assimilari, nam extremitas rei frixatæ constringitur, exiccatur, & quasi aduritur; interiores tamen partes sunt humidiores, vt patet, dum oua in sartagine friguntur; at elixata laxiora fiunt secundum se tota; causa est diuersitas liquorum, liquor enim pinguis abundat humore aereo, qua ratione est facilis inflammationis, & per ipsum vis ignea facilè defertur ad oua, v.g. itaut ferè vrantur, at liquor non pinguis abundat humore aqueo, & per ipsum vis ignea non facilè defertur, imo hebetatur, frixa igitur sunt media inter elixata, & assata, nam interius sunt sicciora assatis & humidiora elixatis. Hæc obiter sint dicta, quamuis enim assatio, & elixatio arte fiant, multæ tamen coctiones naturales sunt similes istis, præsertim coctio cibi in ventriculo similis est elixationi, calor enim stomachi se habet vt ignis, potus vt humor, cibus vt caro.

67 His prænotatis declarandæ sunt alterationes, & digestiones cibi præcedentes nutritionis actum; Prima igitur alteratio fit in ore, vbi cibus, etsi substantialiter non mutetur, alteratur tamen, & præparatur ad digestionem tum diuisione, tum qualitate, præparatur diuisione, quoniam cibus in minutas partes diuisus melius digeritur in stomacho, & citius, quòd si in grossas partes diuisus deglutiatur, cum difficultate digeritur, & tardius, vnde manens aliquandiù indigestus tendit ad putrefactionem, hinc anhelitus fætidus causatur; alteratur quoque qualitate propter admixtionem saliuæ, quæ calorem habet innatum, aliasque dispositiones, eo quia à stomaco, hepate, corde, & cerebro ad radices linguæ transmittitur, ideoque cibus propter salinam alteratur in odore, colore, & sapore. Deinde agitatione linguæ, quæ veluti manus est ventriculi, & gulæ attractu cibus sic alteratus defertur in stomachum, seu ventriculum, vbi fit prima digestio, & secunda alteratio. Ventriculus est veluti promptuarium, quia est primum vas cibi omnibus membris commune, & veluti paterfamilias prouidens omnibus de alimento, idcirco in medio corporis situatus; est etiam vndique circumuallatus membris calidis, vt in coctione cibi iuuetur, veluti vas decoquens carnes est carbonibus circumseptus, membra hæc sunt hepar à dextro, splen à sinistro, cor è superiori parte mediante diaphragmate, musculi dorsi è posteriori, & à parte anteriori musculi ventris, & Zirbus adipinus, quæ omnia proprio calore fouent, & iuuant calorem ventriculi. Eius figura est rotunda vt potè omnium capacior, & aptior ad digestionem, quia cibus vnitus secundum omnes partes magis conseruatur, quam si esset angularis figuræ; non est tamen perfectè sphæricus, sed aliquantum oblongus duo habens orificia, vnum superius pro ingressu cibi os appellatum, alterum inferius pro egressu eiusdem, ianitor vocatum; in hoc igitur loco cibus digeritur, & in quadam massa veluti lactea conuertitur, quæ à Medicis Chylus dicitur.

68 Peracta digestione ventriculus chylum demittit per inferius orificium virtute expulsiuæ potentiæ in quædam intestina, vbi fit quædam segregatio, partes enim terrestriores veluti excrementa, & fæces in alia inferiora intestina pelluntur, partes verò puriores propriè chylus appellatæ per venas Meseraicas dictas transmittuntur ad iecur, & per quandam amplam venam Portam vocatam ingrediuntur, & hic fit tertia alteratio, & secunda concoctio. Iecur est membrum quasi conuexum, & gibbosum ea parte, qua diaphragmati vnitur, ex opposito est concauum quinque pennulis, seu alis stomachum amplectens licet in homine aulæ istæ non sint semper separatæ; estque substantiæ tamquam sanguinis coagulati, venarum origo, & quatuor humorum principium effectiuum; chylus enim in iecore depuratur, & quia in se partes continet difformes, quædam enim sunt aereæ, quædam igneæ, quædam aqueæ, & tandem quædam terreæ, idcircò iecur propria actiuitate ex illo quatuor deducit humores scilicet sanguinem, pituitam, seu flegma, flauam bilem, siue coleram, & atram bilem, seu melancholiam, sanguis est calidus, & humidus aeri correspondens, flaua bilis ignea calida, & sicca, pituita frigida, & humida, vt aqua, atra bilis frigida, & sicca, vt terrea. Hi humores necessarij sunt in corpore, cum enim opponantur, vnus vires alterius retundit, ne nimis excedat; tum quia sanguis tanquam principale nutrimentum corpori inseruit; Pituita sanguinis liquiditatem conseruat, illumque defert per totum corpus, membra corporis humectat, ne frequenti motu exiccentur, & quia est sanguis incoctus, faciliter in sanguinem vertitur, nutritionique inseruit; Flaua bilis est nutrimentum fellis, & etiam aliorum membrorum simul cum sanguine, vnde in venis etiam reperitur, & à felle profluit partim ad intestina punctionem, & absterfionem pro secessu sua mordacitate causans, partim ad fundum ventriculi suo calore iuuans ad digestionem. Atra bilis etiam pro nutrimento inseruit, & à splene ad orificium stomachi pergens sua acerbitate famem, & appetitum prouocat. Postquam autem hi quatuor humores in hepate sunt geniti, segregantur, flaua bilis ad folliculum fellis mittitur, atra bilis ad splenem, pituita verò nullum habet locum specialem, sed simul cum sanguine per totum defertur; fit etiam alia segregatio, nam cum chylo è ventriculo ad iecur humor quidam prouenit vehiculum nutrimenti dictum, & quia ad nutritionem non est idoneus, per quasdam venas emulgentes dictas egreditur, & transiens per renes, ex renibus per poros vritides in vesicam defluit. Verum est tamen, quod quædam animantia reperiuntur flaua, vel atra bili carentia ob quasdam occultas causas, sic mulus, asinus, ceruus, caper, camelus, & alia felle carent.

69 Post hanc coctionem sanguis alijs humoribus permixtus effluit per quamdam magnam venam, quæ dicitur Caua, estque in plures alias venas ramificata per vniuersum corpus dispersas, è quibus membra corporis sanguinem attrahunt, & post varias alterationes iuxta membrorum diuersitatem vnumquodque in propriam substantiam conuertit. Verùm in hoc est inter medicos, & Arist. dissidium, Arist. nu. 3. de part. Anim. cap. 4. & 5. vult sanguinem in corde concoqui, & è corde in alia membra diffundi; Medici autem in hepate ponunt sanguinis originem, quod verissimum est, quia in corde præter venam cauam, per quam ab hepate cor sanguinem haurit, nulli sunt meatus, per quos posset reliquos humores ad proprias sedes dimittere, neque tanta est cordis capacitas, vt vniuersam alimenti massam capere possit, & decoquere, nec alij humores in corde generantur, sed in iecore, in quo radix omnium venarum radicata reperitur, quæ est vena caua, hæc enim licet perueniat ad cor, in illud tamen terminatur, nec rursus per alios ramos egrediens distribuitur in cæteras partes.

Conantur Buccius in disp. de partium corp. principatu, & Dand. lib. 3. de corp. Anim. cap. 17. Arist. defendere, quòd loquatur de sanguine arteriali, qui per arterias è corde in corpus diffunditur, cuius virtute sanguis ab hepate dimanans digeritur. Sed hoc non videtur esse de mente Arist. videtur enim docere omnem sanguinem è corde prouenire; doctrina tamen hæc verissima est, nam sanguis in corde receptus magis perficitur, & expurgatur, ac in spiritus vitales conuertitur, qui nil aliud sunt, nisi quædam purissima, & subtilissima substantia ex purissimo sanguine ad modum vaporis extracta, quæ per venas deinde arteriales vbique diffunditur, & suo calore motui, ac nutritioni membrorum inseruit, vt sanguinem nutrimentalem ab hepate prouenientem in se conuertant, quorum pars aliqua per quasdam obliquas, & angustas vias à corde perueniunt ad cerebrum, ibique magis depurantur, & in spiritus animales mutantur, qui cum perfectiores sint, sensationibus, alijsque operationibus animæ scientifiæ inseruiunt.

70 In his omnibus digestionibus semper fit aliqua separatio superfluitatis, & purioris ab impuro, in prima enim digestione chyli superfluitas dicitur fæx, siue stercus; in secunda, quæ fit in hepate, superfluitas est præcipuè vrina: aliarum verò digestionum superfluitates resoluuntur vel per nares, & aures, vel per apostemata, cum aperiuntur, aut in pilos, & vngues vertuntur, aut insensibiliter per poros egrediuntur, sed maximè per sudorem expurgantur. Sudor est superfluitas humorum præsertim sanguinis, vnde habenti sanguineam complexionem plus, quam alijs accidet sudor, causæ sudoris sunt fortitudo virtutis expulsiuæ cum spiritu quodam fumoso, raritas pororum, & superfluitas aquositatis, cui pus colericum, seu putredo coleræ miscetur, vt sui acritate faciat humidum aquosum ad externa peruenire, & quia amaritudinem habet, reddit sudorem salsum, rursus quia calor extraneus valde concurrit ad sudorem, estque causa putredinis ex dictis disp. præced. qu. vlt. idcircò sudor fætet, quamuis sanguis sit dulcis malo carens odore, & eo magis sudor redditur fætidus, quo magis partes corporis sunt ab extrinseco calidæ, & vapores illi minus exhalant, minor enim exhalatio, & euentatio auget calorem, & maiorem causat putredinem, vnde sudor faciei minus fætet. Deduci quoq; potest ex his ratio, cur superiores partes corporis magis sudent, sunt enim magis porosæ, magis abundant materia sudoris, nam caloris est sursum mouere, & fumos sursum eleuare, & materia sudoris est humidum aquosum, & quoniam cerebrum est fons humiditatis hinc facies maximè sudat, & inter partes faciei magis sudat frons, quia primo subest parti anteriori cerebri, quæ est alijs partibus humidior. Deducitur etiam motus immoderatos prouocare sudores, cum enim sint calefactiui, poros aperiunt, & superfluitates corporis per illos expellunt, magis quoque sudor fit post quietem, quàm in ipso motu, nam adueniente refrigerio in quiete spiritus circa partes corporis externas propter motum multiplicati ingrossantur, & in materiam sudoris conuertuntur, vnde labor parat materiam sudoris.

71 In plantis verò, vt notauit Arist. 2. de part. Anim. c. 3. circa finem

nenti non interueniunt tot mutationes, nam stirpes vtuntur ipsa terra, in qua radices infixas habent, & eius calore, perinde ac animalia vtuntur ventre, sicuti enim in ventriculo fit prima cibi, potusq; concoctio in animali, ita prima terræ, & aquæ concoctio ad nutritione plantarum conficitur in ipsa terra radicibus plantarum proxima, ex quo duo discrimina colligit Arist. inter alimentum, & nutritionem plantarum, & aliorum animantium; primum est, quòd alimenti plantarum cum concoctio fit extra plantæ substantiam, animalium verò intra, secundum plantas excrementa non emittere, excrementum enim propriè est id, quod sensibiliter relinquitur in prima concoctione ex alimento, vt sunt fæces, cum igitur hæc extra plantam fiat, excrementa remanent extra plantam, quod secus accidit in animali.

72 Cum igitur tot mutationes tum accidentales, tum substantiales interueniant in nutritione, nutritionis actus propriè consistit in actu illo, quo sanguis, vel alius humor vltimò à membris dispositus propriam amittit formam substantialem, & in formam carnis, vel ossis conuertitur, seu in substantiam aliti. Hinc rectè ait Scotus 4. d.44. q.1. C. nutritionem esse generationem quandam substantiæ, extendendo generationem ad omnem inductionem formæ substantialis in materia post priuationem, proprie tamen non potest dici simpliciter generatio per se entis, prout illud dicitur per se esse, quod non est pars alicuius, sed potest dici aggeneratio, quia est generatio alicuius, quod per generationem fit idem alicui præexistenti, vel potest dici ingeneratio, quia est generatio partis in toto. Sicut ergo generatio potest sumi, & vt mutatio, & productio, sic etiam nutritio, quapropter nutritio, vt mutatiò, erit transitus materiæ alimenti à priuatione illius partialis formæ aliti ad talem formam, nutritio vt productio, erit productio partialis substantiæ viuentis ex conuersione substantiali alimenti virtute potentiæ nutritiuæ facta, quod magis patebit ex q. seq.

73 Cæterumquia animalia non in vno determinato loco existunt, nec habent alimentum semper in promptu, & approximatum, sicut plantæ, sed huc illuc mouentur, cibumque in diuersis locis quærere debent, idcircò quidam appetitus in ipsis reperitur, qui per famem, & sitim mouetur ad appetendum alimentum, & consequenter virtutem impellit motiuam ad quærendum illud. Fames non oritur quando in membris non est sufficiens sanguinis copia, membra sugunt venas, venæ hepar, hoc sugit venas meseraicas, & alias, quæ ad stomachum pertingunt, illæ è stomaco exsurgunt quicquid in ipso est, quo facto stomachus corrugatur, vnde in ipso fit dolor, maximè tamen circa os stomachi, quod etiam humore acido a splene affuso per id tempus inficitur, qui humor mordaci atque sua dolorem accumulat, & quoniam ex defectu alimenti deficiunt quoque spiritus vitales in toto corpore, hinc non solum dolorem in stomacho experimur, sed etiam lassitudinem membrorum omnium, spiritus enim vitales vires corporis fouent, quapropter cum phantasia percipit diuulsionem, & corrugationem ventriculi ob penuriam alimenti, apprehendit alimentum vt conueniens, & necessarium, tum proponit id appetitui sensitiuo, qui confestim in ipsum tendit per actum appetendi, virtutemque motiuam compellit ad ipsius acquisitionem pro animalis conseruatione. Rursus quia non solum cibus est animali necessarius, sed etiam potus, tum vt sua tenuitate in venarum anfractibus cibo solido sternat viam, tum vt concoctioni ventriculi, quæ est quædam elixatio inseruiat, tum etiam vt ariditatem membrorum, sanguinisque caliditatem mitiget, idcircò quando succus ille deficit in corpore vel ob exercitationem, aut calorem, vel esum cibi salsi, membra inarescunt, & oritur attractio similia ei, quæ in fame accidit, causaturque dolor quidam potissimum in ventriculo, œsophago, & faucibus; œsophagus est pars membranea neruea, duabus tunicis constans, a faucibus ad superius os ventriculi desinens, cibumque, & potum in ventriculum deferent; sicque causatur sitis; Fames igitur propriè consistit in dolore diuulsionis ventriculi propter penuriam alimenti, in hoc enim maximè causatur dolor, quia suctio membrorum tandem ad os ventriculi terminatur: Sitis est sensio, & dolor in ventriculo, œsophago, & faucibus ob penuriam potus, & succi humidi.

74 Verùm hic explicandæ veniunt definitiones famis, & sitis ab Arist. traditæ 2. de An.28. ait enim quòd fames est appetitus calidi, & sicci, sitis verò est appetitus frigidi, & humidi; Dicuntur appetitus non formaliter, quia propriè sunt dolores quidam anxiè torquentes animantia, sed causaliter, quatenus ex isto dolore a phantasia repræsentato causatur in appetitu actus desiderij, & appetitionis alimenti; Dicitur fames appetitus calidi, & sicci, non quidem absolutè, nam quamplures sunt cibi, qui frigidi, & humidi existunt; nec fames primò est à natura instituta ad reparandum siccum, sed humidum pingue, quod est pabulum caloris naturalis, quare per calidum, & siccum intelligi debet omnis cibus comparatione facta ad potum, regulariter enim cibus est calidior, & siccior potu. Similiter sitis dicitur appetitus frigidi, & humidi, non quod omnia pocula sint talia, sed quod vel ambas possident qualitates, vel saltim alteram illarum, sic vinum licet sit calidum, est tamen humidum.

Dices, contingere quandoque sitim, quamuis in ventriculo adsit humidi copia, ergo non prouenit ex inopia potus. Insuper si succus iste necessarius esset, maximè illo egerent animalia calidiora, & tamen volucres præsertim rapaces rostrum habentes aduncum, & vngues, nunquam bibere cernuntur; De quodam etiam Oratore Regis Galliarum apud Sixtum Quintum Pontificem Maximum fertur nunquam bibisse. Resp. regulariter sitim ita contingere, potest tamen euenire, quod os ventriculi, vel œsophagus, aut fauces sint humore salso, & acido imbutæ, vt accidit hydropicis, vel ex iecoris intemperie, vt nunquam possint humectari, quamuis continuè bibatur. Volucres illæ carnibus crudis vescuntur, & sanguinolentis, sunt enim omnes aduncæ carniuoræ, quare sanguine, & humoribus crudarum carnium satis humidum cibum reddunt. Legatus ille iusculis vtebatur, alijsque humidioribus cibis, vt tradunt illi, qui cum eo familiariter versabantur.

QVÆSTIO V.

An per nutritionem acquiratur noua substantia.

75 PRima opinio est Magistri sent. 2. d. 30. negantis in nutritione alitum acquirere nouam substantiam, & solùm alimentum requiri, vt humanam substantiam foueat, & conseruet, conuertitur enim ait, alimentum in carnem, & sanguinem, caro autem, & sanguis non transeunt in veritatem naturæ humanæ, seu in substantiam ipsius, hæc enim est sola substantia, quæ in conceptione contrahitur à parentibus, & multiplicatur, ac augetur absque aliqua additione. Secunda opinio est Henr. quol. 2. qu. 10. Dur. 2. d. 30. q. 4. Zab. lib. de accret. cap. 15. & 16. Contateni tom. 2. qu. de augment. c. 4. ac aliorum docentium in nutritione fieri acquisitionem nouæ partia materiæ, non autem formæ, hæc enim secundùm omnes partes eadem semper manet, & vbi prius informabat vnam partem materiæ, quia hæc propter actionem caloris defluit, informat deinde materiam alimenti, eo modo, quo omnes dicunt de anima rationali, propter sui indiuisibilitatem.

Communis opinio docet in nutritione fieri acquisitionem tum nouæ materiæ, tum etiam nouæ formæ, quando forma est diuisibilis in partes. Verùm Thomistæ sustinentes substantiam præcisa quantitate partibus carere, valde laborant, vt hanc partialem, & nouam acquisitionem explicent; præsertim Complut. de Gen. disput. 5. q. 3. & seq. aiunt duas substantias separatas, si vniantur, vbi prius erant duo tota realiter actu distincta, realiter deinde in vnione identificari, vt nulla sit inter illas realis distinctio quo ad substantialia, eo quia prius erant duabus quantitatibus totalibus sigilla, post vnionem vna quantitate solum, à quo sumitur ratio indiuiduationis, quia tamen possunt iterum per diuisionem separari, aut corruptionem, idcircò aiunt cum hac actuali identificatione stare realem quandam distinctionem potentialem, qua possunt denuò actualiter realiter distingui, si separentur; quæ distinctio potentialis maior est distinctione virtuali, quæ enim hac distinctione differunt, vt sunt prædicata quidditatiua, nullo modo separari possunt. Hinc per nutritionem aiunt acquiri substantiam viuam de nouo ex materia alimenti productam, non quidem vt habet rationem partis, quia hæc denominatio est à quantitate, & accidentalis, vnde nequit sub hac ratione terminare nutritionem, quæ respicit substantiam sub ratione substantiali, sed terminat, vt fit realiter, & actu vnum per se, & identificatum cum præcedenti substantia, licet per quantitatem postea extendatur; & habeat rationem partis. Ioan. de S. Thom. q. 8. de Gen. artic. 2. ait, per nutritionem acquiri partialem entitatem substantiæ, quæ est pars formaliter per quantitatem, ex se tamen est solum radicaliter pars, vnde non acquiritur formalitas partis, sed radix, quæ est illa substantialis entitas.

76 Dicendum est in nutritione acquiri nouas partes materiæ, & formæ, quando hæc est diuisibilis, actu ex seipsis realiter distinctas à substantia præcedente viuentis tanquam partes entitatiuè, & substantialiter diuersas, quæ verè transeunt in substantiam aliti. Conclusio est Scoti in 4. d. 44. q. 1. & 2. d. 19. quem omnes ferè sequuntur; & primò quòd acquiratur noua pars formæ, quando ipsa est diuisibilis (quod addimus propter animam rationalem, quæ cum sit spiritualis, caret partibus entitatiuis, vt suo loco dicemus) prob. à Scoto, omnis forma præter rationalem est diuisibilis, materialis, & de potentia educitur materiæ, ergo ad extensionem materiæ extenditur quoque forma, Antec. supponitur tum ex dictis in Physicis, tum ex dicendis in lib. de An. conseq. prob. ex Aris. in prædicam. c. de quant. vbi habet, quòd quanta est superficies, tanta est albedo, ergo quanta est materia, tanta est forma. Tum quia quando aduenit viuenti noua pars materiæ, vel pars formæ illam materiam perficiens, quæ prius aliam partem materiæ informabat per aduersarios, cessat informare priorem materiam, vel non (per materiam priorem non intelligimus illam, quæ fluxit propter caloris actionem, sed quæ adhuc permanet in viuente) si secundum, ergo idem perfectiuum perficeret duo perfectibilia adæquata, quod est impossibile, etiam de potentia Dei absoluta, quia nequit forma materialis duas materias adæquatas informare, vt ostendimus disp. 5. Phys. q. 7. Si primum, ergo illa prior materia debet ab alia forma informari, & sic daretur noua pars formæ, vel materia sine forma. Accedit, quod sicut accidentalis forma nequit migrare de subiecto in subie-

ctum,

ctum, etiamsi vnum subiectum sit alteri continuum, sed extenditur ad extensionem subiecti per nouas partes, multò minus forma substantialis materialis poterit de subiecto in subiectum migrare, etiamsi continuentur, nam maior est vnio formæ substantialis cum materia, quàm accidentis cum subiecto; tum quia in illa partiali corruptione per actionem caloris viuens amittit partem aliquam materiæ, quærimus igitur de parte illa formæ, an se restringat ad partem materiæ remanentem, & sic est migratio, & duæ formæ partiales in eodem subiecto, an verò se sola persistat, & hoc est naturaliter impossibile, an tandem finat simul cum materia, & tunc sicut per nutritionem restauratur deperditio materiæ per acquisitionem materiæ alimenti, ita etiam debet restaurari deperditio formæ per acquisitionem nouæ formæ.

77 Resp. Zabar. migrationem totalem, qua forma totum deserat subiectum, & aliud totum informet, esse naturaliter impossibilem, at migrationem quasi partialem, qua forma totum suum subiectum non deserat, sed in eo maneat, & ab vna eius parte ad aliam informandam transeat, non esse impossibilem in anima, licet in alijs formis non detur, ratio est, quia aliæ formæ informant corpus similare, in quo est eadem conditio totius, & partis cuiuslibet, quare in informatione vna pars non dependet ab alia; at anima est forma corporis dissimilaris, cuius partes necessario ordine informat, vnam quidem primò, ac præcipuè, deinde alias per illam, quare poterit anima à membro præcipuo, in quo est radicata, ad alias partes aggeneratas protendi. Ad aliud ait duplicem esse adæquationem, vel secundum quantitatem; vel secundum proportionem, prima non adest inter corpus, & animam, quia hæc non est quanta, vnde eadem anima vegetabilis est adæquabilis corpori formicæ & elephantis, nata enim est extendi in magna, & parua materia, vnde quando caro facta est maior, non fiunt duo perfectibilia sed vnum, quod prius erat paruum, postea fit magnum, secunda adæquatio adest inter totum corpus, & animam, non inter partem aliquam, hæc enim non est adæquatum perfectibile respectu totius animæ, sed totum corpus, ideoq; nunquam anima informabit duo perfectibilia adæquata.

78 Verùm licet partialis transmigratio debeat admitti in forma indiuisibili, qualis est anima rationalis, quia à subiecto non dependet, non tamen in forma diuisibili, hæc enim cum sit materialis, in suo esse, fieri, & conseruari dependet à materia, vt sine illa nec esse, nec fieri possit, nec à qualibet materia, sed ab illa, quam informat, non enim pars animæ, quæ est in arboris ramis, dependet à materia, quæ est in radice, nam si præscinderetur ramus, adhuc vegetabilis anima permaneret, licet non diu, idem dicendum de sensitiua in animalibus imperfectis, quæ patiuntur diuisionem, vt sunt lacertæ, vermiculi, &c. si ergo pars formæ essentialiter dependet ab eadem materia, quam informat, certè si hæc diffluit in viuente, perit etiam forma informans illam; quòd autem primò informet aliquas partes, solum arguit dependentiam, & subordinationem in informationem partium, non tamen, quod anima totaliter dependeat à partibus principalioribus, & nullo modo ab alijs, saltem secundum illas partes, per quas informat. Neque dicas partes illas conseruari ab adueniente materia: Nam potest esse, quod ad destructionem partialem substantiæ viuentis non succedat immediatè restauratio per nutritionem; asserere autem partes illas formæ confugere tunc ad materiam remanentem, est vanum, quia in decisione rami, aut caudæ lacertæ pars formæ remanet in eadem materia, ergo si hæc materia flueret, pars formæ simul flueret, non verò desereret illam. Nec altera responsio aliquid iuuat, loquimur enim de æqualitate secundum partes entitatiuas, secundum quas anima extenditur corpori extensione entitatiua correspondens tota toti corpori, & pars parti, certè maior est secundum illas partes anima vegetans, quando arbor est iam ingentis altitudinis, ac cum erat paruula plantula, aliter oporteret asserere, vel animam omnem indiuisibilem esse, quod est falsum, vt in lib. de An. dicemus, vel animam extendendo se ad totum corpus, veluti geminari, & reduplicatione quadam informare totum corpus, sicuti albedo palmaris non posset coextendi subiecto bipalmari, nisi vel per additionem, vel per replicationem, hoc autem secundum est impossibile, quia idem penderet à pluribus causis materialibus adæquatis. Sicut igitur totum corpus est adæquatum perfectibile totius animæ, ita quælibet pars adæquatum perfectibile cuiuslibet partis animæ licet cum aliqua dependentia partium minus principalium ad principaliores, ergo si eadem pars formæ informaret duas partiales materias, aut è contra, idem perfectiuum in duobus adæquatis perfectibilibus existeret, vel è conuerso. An autem hoc contingat in omnibus viuentibus præterquam in homine, vt vult Scotus cit. an solum in plantis, & animalibus imperfectis, vt volunt Thomistæ, pendet ea illa q. An animæ perfectorum animalium scilicet equi, bouis, &c. sint diuisibiles, vel indiuisibiles, in lib. de An. discutienda.

79 Secundò, quod istæ nouæ partes sint à præcedentibus substantialiter, seu entitatiuè actu distinctæ, patet ex dictis disp. 9. Phys. q. 1. art. 1. & disp. 7. Log. q. 2. art. 2. vbi ostendimus substantiam præcisa quantitate habere partes entitatiuas; & adhuc ostenditur, quia nutritio de sua ratione formali respicit pro termino substantiam viuentis, non totalem, aliter à generatione simpliciter non differret, sed partialem, vnde aggeneratio dici solet, & hoc præscindendo à quantitate, seu vt illa substantia natura præcedit quantitatem, sicut corruptio, cui nutritio opponitur, est destructio alicuius substantiæ partialis, non totalis, ergo hæc noua substantia, seipsa distinguitur à priori substantia non per quantitatem, hæc enim subsequitur, & præsupponit illam, non distinguitur autem vt totum à toto, quia non sunt duo diuisa, sed vnita, ergo vt pars à parte. Nec valet responsio Ioan. de S. Thom. substantiam illam esse solum radicaliter partem, non formaliter. Non valet, quia vt diximus in Phys. verè substantia illa præsupponitur quantitati, & cum præcedenti substantialiter, & entitatiuè vnitur, & vna non est alia præcisa quacumque quantitate, ergo erit actu pars formaliter, non tantum radicaliter, hanc enim compositionem conficit per suam entitatem, non per quantitatem; quòd si propter penetrabilitatem nolunt Thomistæ appellare illam partem, quasi quod de ratione partis sit impenetrabilitas, quæ verè habetur à quantitate, hoc est voluntariè dictum, & conficiunt quæstionem de nomine.

Multò minus valet responsio Complut. asserentium partem illam propter sigillationem vnius quantitatis realiter actualiter identificari cum præcedenti, licet potentialiter distinguatur. Hoc in primis est inauditum in scholis scilicet quod aliqua realiter identificata possint separari; vt enim diximus in Logica disp. 1. q. 5. art. 2. præcipuum, & sufficientissimum signum distinctionis realis actualis est possibilitas separationis, non actualis separatio, ex 7. Top. c. 1. loc. 16. quæ enim actu non sunt separata, sed possunt separari non dicuntur actu realiter identificata, & potentialiter realiter distincta; aliter quia materia, & forma non sunt actu separata, imò magis vnita, quam duæ partes materiæ, illæ enim conficiunt totum integrale entitatiuum, illæ totum per se Physicum ex actu, & potentia, quod est magis vnum, quàm illud, erunt materia, & forma realiter identificata, & potentialiter realiter distincta. Tum quia vel materia alimenti post nutritionem actu retinet in alito eandem entitatem, quam habebat sub forma alimenti, vel illam amittit, si secundum, ergo destrueretur, quod est falsum; si primum, ergo sicut antea materia aliti erat actu realiter distincta à materia alimenti, etiam post nutritionem erunt actu realiter distinctæ, vnio enim facta per nutritionem tollit diuisionem, & separationem, non distinctionem. Si dicas conuerti in substantiam aliti, adhuc vrgetur, vel illa conuersio fit cum amissione propriæ entitatis, vt cum vinum conuertitur in acetum, vel non, & sic arguitur vt prius. Falsitas etiam huius opinionis deducitur ex hoc, quod supponit quantitatem esse principium indiuiduationis, quod esse falsum ostendemus in Metaph.

80 Tandem, quod hæc substantia verè conuertatur in substantiam aliti, probat Doctor in 4. cit. contra Magistrum, qui solum in homine hoc videtur asserere, nam ait Scotus § *Circa istam quæstionem*, quia non minus perfectè nutritur homo, quam brutum, nam ita generatur homo imperfectæ quantitatis, sicut brutum, & ita in illo fit partium continua deperditio, sicut in isto, ergo sicut in brutis nutritio fit per conuersionem alimenti in substantiam brutorum, & augmentatio terminatur ad aliquid de esse ipsorum, ita in homine continget. Probat deinde vniuersaliter, nam si caro illa, quæ à parentibus contrahitur, solum adest in sensitiuis toto vitæ tempore, iam esset incorruptibilis, quod est falsum, quia est eiusdem rationis cum altera. Tum quia tota caro est in sensitiuis animata, tam anima vegetatiua, quam sensitiua, ergo tota est de ipsorum substantia. Quibus accedit, quod viuens secundum suam substantiam fit maius, ergo vel per replicationem eiusdem substantiæ, vel per rarefactionem, vel tandem per veram additionem nouæ substantiæ, non primum, quia replicatio pluribus locis non est naturalis, nutritio autem, & auctio est naturalis; non secundum, quia sic corpus viuentis aucti esset rarius, tenuius, & leuius corpore viuentis parui, quod est falsum; restat, igitur quod fiat maius per veram additionem nouæ partialis substantiæ, quæ sit de ratione viuentis.

81 In oppos. primò arguitur, quod acquiratur pars formæ, ex Arist. 1. de Gen. 35. & 37. vbi ait, quod caro secundum speciem seu secundum formam augetur, caro verò secundum materiam non augetur; & in tex. 36. ait, quod caro secundum formam manet, secundum verò materiam fluit, ac refluit, ergo per Aris. forma non corrumpitur in viuente, sed eadem per totam vitam conseruatur; & 1. de An. 94. asserere videtur omnem animam indiuisibilem esse, ergo saltem anima secundum partes non acquiritur de nouo. Tum 2. si de noua parte carnis noua pars animæ educeretur, quia hæc pars carnis est homogenea, iam illa pars animæ non esset actus corporis organici contra definitionem animæ, sed homogenei; Neque etiam in viuente esset aliquod membrum principale, à quo in cætera membra diffundatur vita, & in illis dependenter ab isto reperiatur, quod est falsum, nam cætera membra dependenter à corde animantur, seq. prob. quia res non pendet in conseruari ab eo, à quo non pendet in educi, sed pars illa animæ educitur à parte carnis, non à corde, ergo &c. Tum 3. non vnica anima esset in viuente, nisi per aggregationem plurium, quod est falsum, nam Arist. 3. de part. Anim. c. 4. 5. & 7. ait animal esse vnum propter animam vnam, & hanc esse vnam propter vnum principium, quod est cor. Tum 4. quia sic nutri-

nutrirо non esset aliud, quàm iuxta positio, & quælibet pars aucti non esset aucta contra Arist. l. 1. c. de augment.

Resp. primam authoritatem esse valde difficilem, & plures adesse responsiones, quæ plures, aut nihil valent, vt est videre apud Biragum 1. de Gen. q. 11 & Zab. lib. de accret. c. 19. 20. & 21. dicimus tamen cum Scot. in 4. cit. lit. I. quod per partes secundum speciem, & secundum materiam intelligit partes integrales ipsius compositi ex materia, & forma constantes, quæ partes aliæ secundum speciem dicuntur, & aliæ secundum materiam, & hoc tripliciter; primò pars secundum formam dicitur, quæ habet esse secundum formam, Secundò dicitur, quæ non solum habet esse, sed etiam operari; forma enim dat esse, & agere, & secundum infert primum, licet non è contra, citius enim alicui deficit actio propter imperfectionem, quàm esse, per quam operationem pars illa potest contrario resistere, & seipsam in toto conseruare; Tertiò tandem pars secundum formam illa dicetur, quæ tantam habet molem, vt nutritione possit fieri additio, nam vt dicemus q. seq. nutritio immediatè non fit secundum omnes partes proportionales, sed secundum partes aliquotas inter vnum, & alterum porum mediantes, modo partes illæ secundum formam dici possunt, quia habent quantitatem sufficientem, cui potest fieri additio substantiæ. Ex opposito pars secundum materiam tripliciter dicitur. Primo, vt opponitur parti secundum formam primo modo, & est illa, quæ caret esse formæ, quo pacto parti secundum formam priuatiuè opponitur, cum sit carentia ipsius. Secundo, vt opponitur parti secundum formam in secundo sensu, & est illa, quæ licet non habet talem virtutem conseruandi seipsam in toto, ac resistendi contrario licet habeat esse. Tertiò vt opponitur parti secundum formam tertio modo sumptam, vt est pars illa proportionalis, secundum quam non fit nutritio, tunc ad Arist. ait Doctor, quod in prima propositione loquitur de parte secundum formam, & parte secundum materiam in tertia significatione; in secunda verò propositione loquitur de ipsa in prima, & secunda significatione acceptis, pars enim secundum speciem in primo sensu reduplicatiuè non fluit, quia manet in toto, nec in secundo sensu, quia vim habet conseruandi seipsam; sed fluit pars secundum materiam in primo sensu, quia illa pars prius dicebatur secundum speciem, quando erat in toto, modo quando fluit, non dicitur amplius secundum speciem, sed secundum materiam; similiter & in secundo sensu; quia si non habet virtutem se conseruandi in toto, iam est in potentia proxima ad fluendum; ex quibus patet, quomodo Aristot. sit potius pro nobis, ait enim quod fit additio parti secundum formam, ergo secundum ipsum non manet omninò eadem forma inuariata, sed in nutritione aduenit pars aliqua formæ. Ad 2. author. dicimus variè apud interpretes legi, Argyropolus enim vertit *diuisibilem*, quod tamen est intelligendum de vegetatiua, & sensitiua, de quibus prius inerat locutus; deinde etsi indiuisibilem dicat, loquitur de indiuisibilitate secundum speciem, non secundum extensionem, vt colligitur ex ipso textu. Vel loquitur de animabus perfectorum viuentium, quarum partes nequeunt separari existere; de quo in lib. de Anim.

82 Ad 2. concedimus partem illam animæ esse actum corporis homogenei, quod in omnium sententia est asserendum, ideo enim anima informat corpus dissimilare, quia informat partes similares; definitio autem animæ non debet verificari de qualibet parte, sed de tota anima, nequit enim anima tota existere, quin corpus atherogeneum informet, quæ libet tamen pars est solum actus corporis homogenei. Negamus etiam secundam conseq. aliæ enim partes nutriuntur sommantur, quia à corde participant vitam, ad probat. dicimus animam partialem dependere in conseruat. & productio à corde in genere causæ efficientis, & à parte causata, è qua educitur, in genere causæ materialis; quamuis in aliquibus præcipuè in plantis non adsit tanta dependentia inter partes. Ad 3. in viuente vnam animam reperiri per continuationem, non plures, aliter omnem animam indiuisibilem oportere ponere, quod manifestè repugnat experientiæ in plantis, & animalibus imperfectis. Ad 4. dicemus qu. seq.

Secundò, instari potest contra aliam partem conclus. quod istæ partes non sint substantialiter actu distinctæ omnibus illis rationibus, quibus Thomistæ diuisibilitatem substantiæ in partes entitatiuas impugnant, quas soluimus disp. 9. Phys. q. 1. art. 1. & disput. 7. Log. q. 2. art. 2. sed præsertim arguunt Complut. hic, primò ex hoc, quod materia non sit ex se vna numero positiuè, sed negatiuè, quare nequit in materia, vt intra genus substantiæ continetur, assignari partium distinctio. Sed hoc fundamentum iam diruimus disput. 2. Phys. qu. 4. art. 1. & disp. 3. q. 2. artic. 1. Deinde arguunt, quia substantia materialis, & completa debet esse quid per se vnum, vt est genus intra lineam substantiæ, cum partibus physicis, non esset quid per se vnum, quod prob. quia ex duobus totis completis non fit per se vnum, iam data nostra sententia in hac substantia esset totum resultans ex partibus entitatiuis, & totum resultans ex partibus physicis, quare includeret duas totalitates completas, & consequenter esset vnum per accidens. Si dicas hæc duo tota non distingui realiter, sed sola ratione, ex eo quod totalitas entitatiua nihil est aliud, quàm tota entitas materiæ, & formæ vnitæ, & totalitas per se Physica nihil est aliud, quam tota entitas materiæ, & formæ. Contra, illa tota realiter distinguuntur, quorum singulæ partes sunt realiter diuersæ, sed partes totius integralis entitatiui, & partes totius Physici realiter inter se distinguuntur, quia partes illius sunt materia, & forma, quæ realiter distinguuntur à qualibet parte totius integralis scilicet à capite, osse, brachio substantialiter sumptis, ergo &c.

83 Resp. si argum. concluderet, probaret etiam quantitatem non esse vnum per se, in ipsa enim adest totalitas integralis, & totalitas Metaphysica, & sunt de per se conceptu quantitatis, nam extensio partium impenetrabilium est ratio totalitatis, in qua totalitas Metaphysica includitur, nec vna totalitas se habet per modum actus, & potentiæ respectu alterius; dicimus ergo, idem ens substantiale completum essentialiter includere vtramque compositionem, quia vt notauimus in Log. disp. 7. q. 2. art. 2. compositio ex partibus integralibus est de essentia rei materialis, per hanc enim distinguitur à spirituali, vt suo loco dicemus. nec sunt duo tota realiter distincta, sed idem omninò est totum Physicum, & integrale; falsum est etiam, quod asseritur in impugnatione scilicet partes vtriusque totius realiter distingui, nam partes totius Physici sunt materia, & forma, partes totius integralis sunt caput, pes, brachium, &c. quæ etiam sunt eadem materia, & eadem forma secundum suas partes considerata; verum est tamen, quòd alia est ratio totius Physici, & totius integralis, suntque formaliter alterius rationis, non exigitur autem, vt illæ duæ totalitates in vnam per se coeant per modum actus, & potentiæ, sicut nec totalitas Physica, & totalitas Metaphysica in substantijs, & totalitas integralis, & Metaphysica in quantitate vnam totalitatem per se conficiunt, & tamen tam substantia materialis completa, quàm quantitas sunt vnum per se in genere, ratio est, quia sunt alterius, & alterius rationis, & sufficit, quod quælibet dicat vnum per se conceptum ex eadem re desumptibilem secundum diuersas considerationes.

84 Tertiò, arguitur, quod alimentum non transeat in substantiam aliti, Tum quia ex Matt. 15. *Omne, quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur*, ergo nulla pars cibi transit in substantiam aliti, aliter non omne emitteretur. Tum 2. nequit humidum radicale consumptum per actionem caloris restitui per nutritionem, aliter posset homo naturaliter se in æternum perpetuare virtute nutritionis, quod est falsum. Tum 3. saltim in homine non erit naturalis nutritio, & conuersio cibi in substantiam aliti, quia nequit homo attingere vnionem animæ rationalis in generatione, ergo neque in nutritione. Tum 4. infans mortuus in infantia resurget in ætate perfecta, & mole corporis illi ætati proportionata, & tamen non habuit nouam carnem per nutritionem, ergo eodem modo homo adultus augetur in mole corporis absque conuersione cibi in substantiam propriam. Tum 5. sequeretur viuens esse in continua deperditione, & noua acquisitione partium, & sic non esset idem toto vitæ tempore. Tum 6. ex D. Aug. lib. 10. super Gen. ad litt. c. 19. omnes homines fuerunt in Adamo non solum secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentam substantiam, impossibile hoc autem videtur, si homines per nutritionem acquirerent nouam substantiam, quæ sit de veritate naturæ, sic enim tota hominum caro fuisset in Adamo, quod est ridiculum. Tandem si fieret ista conuersio, tunc homo in resurrectione resurgeret ingentis magnitudinis, quia deberet reassumere totam carnem nutrimentalem, quam habuit in hac vita; imò contingere potest, quòd aliquis nutriatur carne humana, ergo si fieret illa conuersio, eadem caro in resurrectione reperiretur in duobus, aut saltem eadem numero materia.

85 Resp. ad 1. ly *omne* distribuere pro quolibet cibo, non pro qualibet parte cibi, de quolibet enim est verum dicere, quod per secessum emittatur, quia in quolibet digestione fit aliqua fæcum segregatio, non tamen de omni parte, sed solum de terrestrioribus, puriores verò in substantiam conuertuntur licet sint exiguæ quantitatis. Nec officit, quod vrget Arriaga disp. 2. de Gen. nu. 77. hanc propositionem sic explicatam ineptam esse ad intentum Christi, nam voluit Christus probare, quod in os intrat, non coinquinare hominem, quia in ventrem vadit, & in secessum emittitur, ad hoc autem exigitur, vt totum eat in secessum, aliter ab illa parte remanente posset coinquinari homo; tum quia ly *omne* neutraliter positum idem est ac totum, nam licet dici possit omnia composita sublunaria esse materialia, non tamen est verum omne sublunare esse materiale, quia rationalis anima, quæ est pars compositi sublunaris, non est materialis. Non obstat, quia vt notant Bassol. 2. d. 30. q. vn. art. 1. & Rubius hic per illam propositionem Christus voluit ostendere hanc cibi digestionem esse actionem naturalem potentiæ nutritiuæ, & ideo non coinquinare, quod enim coinquinat, exit de ore, hoc est de corde, & manet in illo, quia actus voluntatis est primo peccatum, & de illo exeunt furta, homicidia, & adulteria. Neque vrget, quod addit, nam Apost. 1. Corinth. 10. ait, *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate*, vbi ly *omne* non necessariò significat totum, itaut Apostolus consuluerit, vt omnes cibos, & secundum quamlibet partem manducemus, sed rectè potest fieri distributio ad omnes, & singulos cibos, non ad omnes, & singulas partes. Ad 2. dicemus q. vlt. Ad 3. patet ex dictis nu. 35. verè enim homo propria virtute attingit vnionem istam partialem animæ, quia iam habet in sua potestate animam, at in generatione totaliter à Deo creatur, & liberè. Ad 4. dict-

dicimus, quod Deus supplebit ex aliqua materia extrinseca in resurrectione. Ad 5. dicemus qu. 7. Ad 6. communiter aiunt Theologi, ideo homines in Adamo contineri, quia ab ipso descendunt tanquam à causa remota, & originaria secundum naturalem propagationem per virtutem generatiuam, quæ est ratio seminalis, & secundum corpulentam substantiam, quæ est materia subministrata à parentibus in generatione; non autem quod caro omnium hominum extiterit in Adamo. Ad 7. ait Doctor in 4. cit. quod homo in resurrectione solum habebit non quidem omnem carnem, quam per nutritionem acquisiuit in via, sed quantum sufficit ad perfectam staturam corporis virilis, & ex omnibus partibus carnis habebit puriores. Similiter si eadem portio materiæ fuisset in duobus hominibus resurget in illo homine, qui prius fuerit de illo nutrita.

QVÆSTIO VI.

An nutritio continuè, secundùm omnes viuentis partes fiat.

86 PRima quæstionis pars duplicem sensum habere potest, primus est, an cum fit nutritio, fiat in instanti, vel successiuè; secundus est, an à principio vitæ vsque ad finem incessanter, & absque interruptione fiat. Quo ad primum sensum mouet difficultas soluta ex dictis disp. 5. q. 5. art. 1. eædem enim rationes probantes generationem inanimatorum fieri successiuè, idem de nutritione ostendunt, nam, licet viuentium generatio petat fieri in instanti, eo quia viuentia in generatione minimum sibi determinant; in nutritione verò, quia iam præsupponitur viuens existens, non necessario exigitur hoc minimum, ideircò se habent vt inanimata, & consequenter successiuè nutriuntur; iam enim anima præsupponitur introducta in determinata, & proportionata magnitudine, per quam possit proprias exercere operationes. Solum vrgeri potest ex Scoto 4. d. 44. q. 2. L. vbi habet hæc verba. *Sed ex istis adhuc alia habetur de modo augmentationis; quia illa aggeneratio, quæ fit in nutritione, est momentanea, augmentatio autem non est in instanti, cum sit motus.* Dicimus tamen, quod Scotus ibi solum intendit nutritionem ab augmentatione distinguere, non verò assignare germanum modum nutritionis, an scilicet in tempore, vel in instanti fiat, & quoniam quoad successionem, etiamsi nutritio fiat in tempore, distinguitur adhuc ab augmentatione, nam hæc intrinsecè, & per se petit in tempore fieri; illa verò solum extrinsecè, & per accidens, intrinsecè verò petit fieri in instanti, ideo Scotus posuit differentiam inter nutritionem, & auctionem penes hoc, quod petunt ex propria natura, vt diximus loco cit. de generatione non viuentium art. 2.

87 Quoad 2. sensum communis opinio est nutritionem non semper fieri continuò, & absque interruptione toto vitæ tempore, sed posse aliquandiu cessare; ita etiam colligitur ex Scot. 2. d. 2. qu. 9. O. vbi hoc docet de mente Arist. 8. Phys. 2. quo loco asserit diminutionem, augmentationem, & alterationem fieri ad modum excauationis lapidis à gutta aquæ, sicut enim non à qualibet gutta lapis excauatur, sed ab vltima, cæteræ verò tantum disponunt, ita illi motus. Patet etiam, quia homo in instanti generationis non potest statim agere in alimentum, etiamsi illud approximatum haberet, sed necessaria est præuia alteratio, quæ in tempore fit, ergo datur aliquod tempus, in quo viuens non nutritur. In progressu etiam temporis dari potest aliqua interruptio, quia potest esse aliquod impedimentum, vel ex parte caloris vitalis, quia subest etiam ipse morbis, sicut, & aliæ partes viuentis, ergo si aliæ partes possunt tali morbo affici, vt motus illarum omninò impediatur, etiam naturalis calor poterit morbo aliquo debilitari, vel si ex magna ciborum copia maneat obstructus, & suffocatus, itaut poterit à sua actione impediri, & per aliquod tempus non agere, vel adeò remisse, & imperfectè, vt non possit alimentum perfectè disponere, & consequenter nec potentia nutritiua conuertere poterit in substantiam aliti; vnde atrophia, inquiunt medici, quod sit tabes, qua corpus non alitur, & naturaliter semper aliquibus partibus decedentibus, nullis vero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur, & nisi occurratur, extinguit hominem; Potest etiam esse impedimentum ex parte alimenti, vt si ineptum sit ad conuersionem, vel si difficilè disponatur, nam tunc per aliquod tempus cessabit conuersio. Addunt tamen, quod cum calor vitalis sit agens necessarium; semper aliquam actionem exercebit, vel transmutando alimentum in substantiam aliti, vel præparando alimentum aliqua ex prætusis decoctionibus, vel tandem, si non adsit cibus, in propriam viuentis substantiam aget illam absumendo; qua ratione nequit viuens diu sine alimento viuere, quia tunc calor consumeret humidum radicale, itaut corpus redderet omninò ineptum ad animationem; Vnde concludunt ordinariè non posse hominem sine cibo viuere vltra septem dies, vt voluit Hippocr. lib. de carnibus, vel vltra vndecim, vt placuit Plin. lib. 11. cap. 54.

88 Verùm Licetus in opere *De his, qui diu viuunt sine alimento* multum quidem erudite demonstrat tum lib. 1. tum lib. 3. posse viuentia sine alimento diu consistere, siue vegetantia sint, siue sensitiua, tam terrestria, quàm volatilia, & aquatilia, imo de quibusdam hominibus refert ex authoribus fide dignis vsque ad quadraginta annos, & vltra extitisse sine alimento. Huius rei causam assignare conatur lib. 3. à cap. 14. & inquit, quod cum duplex sit alimentum scilicet remotum, & proximum ex dictis nu. 58. dupliciter poterit diu viuens sine alimento permanere, vel sine remoto tantum, si scilicet cibum non sumat, nutriatur tamen interius proximo alimento, vel sine vtroque; primo modo contingit ieiunium in quibusdam animalibus regulariter, vrsa enim teste Arist. 6. de hist. Anim. c. 30. circiter quadraginta latet sine cibo, quo tempore multum pinguescit; idem dicitur de gliribus, per totam enim hyemem dormiunt, & valde pingues euadunt, de serpentibus etiam, stellionibus, cicadis, crocodillis fluuialibus, & alijs refertur per totam hyemem ieiunare, quod euenit, quia alimentum proximum ex pituita, & succo valdè viscoso constat, vnde potest calori naturali resistere, ne cito consumatur, cui accedit modica vis concoctiua, qua ratione impotens est succum illum concoquere, & immutare, hinc in adipem, & pinguedinem conuertunt.

89 Deinde explicat, quo pacto possit diuturnum ieiunium contingere sine vtroque alimento, nam vt diximus disput. 2. n. 1. actio semper prouenit ex proportione maioris inæqualitatis, itaut si agens sit viribus æqualibus, vel imbecillioribus cum passo, nunquam sequeretur actio; poterit igitur euenire, quod calor naturalis sit taliter temperatus, vt ab humido radicali excedatur, vel saltim æquetur in actiuitate, & resistentia, quo casu calor naturalis non absumet humidum radicale; & consequenter non consumendo humidum partes non desiccantur, vnde neque humorem attrahunt à vasis præcipuè à ventriculo, neque appetitus cibi, vel potus subsequitur, famés enim, & sitis causantur ex dictis num. 73. quando exsiccatæ partes corporis à vasis, seu venis trahunt alimentum, vasa ab alijs sugunt, quousque tractio ad os ventriculi perueniat, vnde appetentia consequitur ciborum, & potus. In hoc casu potest diu contingere ieiunium vtriusque alimenti absque consumptione propriæ substantiæ viuentis, & macie, imo si calor est validus, sed æqualis valido humori, poterit viuens exercere alias operationes sensitiuæ, & rationalis animæ, vt sunt sensationes, motum localem agilem, discursum, præterquam operationes animæ vegetabilis, si enim non repugnat actum primum esse sine secundo, vt in anima sensitiua, & rationali quotidie experimur, multo magis poterit vegetatiua, quæ est alijs imperfectior, impediri à propria operatione, & cum hoc corpus informare; si vero calor est exilis, & debilis, sic viuens non solum reddetur impotens ad nutritionem, sed etiam ad sensationem, & discursum, vnde veluti semi mortuum iacet; quod explicat multis exemplis. Potest etiam euenire, quod calor excedat parumper humidum, vt nonnisi post multum temporis minimam humidi portionem consumere valeat; & hoc ieiunij genus sibi cum habet, & aliqua corporis immutatione, & quoniam hæc temperamenta possunt breui, ac longæuo tempore in viuentibus permanere, hinc poterunt breuem, vel diuturnam abstinentiam causare.

Cæterum quamuis hæc omnia, & quamplura alia, quæ ibi adducit pro explicatione huius sententiæ, sint subtiliter asserta, nec sine magno fundamento, solum rationabiliter dubitari potest, hæc temperamenta non posse diu in homine consistere, qui tot mutationibus cum ab intrinseco, tum ab extrinseco prouenientibus est subiectus, quin notabiliter immutetur; vnde consistentia illa in eodem temperamento per longum tempus potius videtur metaphysica quædam speculatio, quasi casus moraliter, physicè, & in præxi impossibilis, quapropter ieiunium ita longæuum, vt multum temporis perseueret, vel fabulosum, vel supernaturale iudicamus.

Dices, Scotus 2. d. 44. qu. 1. L. ponens differentiam inter nutritionem, & auctionem, ait nutritionem semper fieri, non verò augmentationem. Resp. ibi loqui de augmentatione vsque ad debitam magnitudinem corporis, quæ solum vsque ad tempus status perseuerat, vt dicemus, at nutritio fit semper, idest vsque ad finem vitæ, licet possit etiam regulariter aliquantulum, & parumper interrumpi.

90 Circa secundam quæsiti partem not. quod in viuente partes integrantes, aliæ sunt ætherogeneæ, & dissimilares; aliæ homogeneæ, & similares, & illarum aliæ sunt aliquotæ, & non communicantes, aliæ sunt proportionales, & communicantes; clarum est ætherogeneas augeri mediatè quia scilicet augentur homogeneæ, ideò enim crescit manus, quia caro, ossa, venæ, nerui, ex quibus componitur manus, augentur, ita Arist. 1. de Gen. 35. Rursus not. ex Scot. 4. d. 44. q. 4. K. quod dantur in corpore pori, qui sunt foramina quædam, & cauitates, quod patet experientia, nam sudores, & excrementitij humores egrediuntur è corpore, aer è contra corpus ingreditur, & penetrat, quod fit per poros; qui pori in corpore non sunt infiniti, licet per omnes partes corporis sint dispersi, aliter totum corpus esset perforatum, nec sunt immediati, sed inter vnum, & alium mediant partes, quibus per eosdem poros approximatur alimentum, nec sunt æqualis multitudinis, aut magnitudinis in omnibus, sed vnum corpus est porosius altero, & vna pars altera parte iuxta propriam naturam cuiuslibet; imo idem corpus in iuuentute maiores, ac plures habet poros, quàm in senectute, quia plus alimenti indiget, & per maiorem partium dilatationem maiores fiunt pori. Non sunt autem vacui, sed si alimento non sunt repleti

pleti (inseruiunt enim valuti aquæductus, per quos alimentum proximum omnibus partibus defertur, & subministratur) alio corpore occupantur de facili cedente, cum est necessarium; vel interdum sunt coniuncti, & contingui secundum latera, & aduenienti alimento deinde statim aperiunt latera, illudque recipiunt. His adnotatis.

91 Dicendum est, viuens non nutriri immediatè secundum omnes partes proportionales, sed secundum aliquotas; ita Scotus cit. Prima pars prob. quia tunc quodlibet viuens semper in duplo nutriretur, & consequenter in duplo semper augeretur; quod est falsum. Tum quia nutritio fit per conuersionem alimenti in poris inclusi, sed non quælibet proportionalis pars habet porum, sed inter duos poros mediant plures, imo infinitæ partes proportionales, ergo non quælibet proportionalis pars immediatè nutritur. Secunda pars prob. & explicatur, nam quælibet pars viuit, ergo quælibet pars nutritur, cum nutritio sit propria operatio animæ vegetantis. Tum quia in qualibet parte aliquota reperitur calor naturalis, vt patet, & in qualibet parte adest alimentum approximatum per poros, ergo in qualibet parte fit nutritio, illud enim alimentum, quod per poros iuxta positum est huic parti, & consequenter contiguum illi, post conuersionem illius alimenti in substantiam alicui iam iuxta ponitur per continuationem illi parti, cum sit eiusdem speciei cum illa. Nec per hoc sequitur poros deficere, quia idem calor naturalis, cuius virtute concoquitur alimentum, quasdam partes eius resoluit in vaporem, & vapor ille quasi impellens partes viuentis versus externum locum, tam quæ erant, quàm quæ de nouo sunt genitæ, dilatat, & per talem dilatationem fit nouus porus. Quod addit hic Ruuius de partibus proportionalibus, & aliquotis, parum refert, consistit enim discrimen in modo loquendi, cum enim dicimus, quod partes proportionales non immediatè augentur, sensus est, quod non omnes partes immediatè habent alimentum iuxta positum, quod negari nequit.

Dices, si nutritio viuentium fit per iuxta positionem alimenti in poris, ergo non differt à nutritione non viuentium, quæ etiam fit per iuxta positionem, vt patet in igne, hoc autem est contra Arist. 1. de Gen. c. de augment. Insuper ipsemet tex. 31. ait, auctionem fieri secundum omnes partes, & vniuersaliter loquitur de omnibus partibus non distinguens de partibus proportionalibus, & aliquotis, vt fecit, cum tex. 32. distinxit de partibus similaribus, & dissimilaribus, ergo intellexit nutritionem fieri secundum partes proportionales. Tandem quia augmentatio non fit secundum omnes dimensiones, plus enim crescit viuens secundum longitudinem, quàm secundum latitudinem, ergo non augetur secundum omnes partes etiam aliquotas.

92. Resp. ad 1. neg. conseq. quia nutritio inanimatorum fit per iuxta positionem externam ex vna tantum parte, vel si fieret secundum omnes partes in circuitu, iam pabulum adhuc esset extrinsecum ipsi igni, imo si fieret secundum partes aliquotas, hoc esset per accidens, nam non sic petit natura corporis inanimati; at nutritio viuentium, & fit per intus sumptionem alimenti in poris, & venis, & secundum omnes partes ex sui natura. Ad 2. satis distinxit Arist. tex. 34. dum inquit *Adhuc autem quodcumque signum sensibile aut maius, aut minus factum esse, & non vacuum esse corpus, neque duas magnitudines in eodem loco*, per *signum* namque *signum sensibile* partes intellexit aliquotas. Ad 3. concedimus viuens in longum plus, augeri, eo quia corpus vt sic erit magis animæ proportionatum, vt ab illa possit moueri, & quia potentia nutritiua sequitur regulam generatiuæ, sicut illa in longum formauit corpus, sic illa in longum magis protendit.

Dices etiam cum Arriaga disp. 2. de Gen. sect. 5. docente dentes, & ossa translacto incrementi tempore non amplius nutriri, ratio est, quia partes illæ, & vniuersaliter duriores partes, ita exsiccantur, & illarum pori clauduntur, vt non possint amplius sugere alimentum, quo nutriantur. Tum quia si ossa essent capacia nutritionis, sicut caro, semper posset homo in altum crescere, & maximè si concedatur crescere secundum latitudinem, non enim est maior ratio de vna, quàm de altera dimensione. Tum 3. quia etiam in grauissimis morbis non minuitur hominis statura, ergo non patiuntur decrementum, & consequenter non nutriuntur, aliter semper augerentur, quia nutritio, si ex alio capite non adest diminutio, semper causat actionem.

Resp. has rationes non satis conuincere, solum enim ostendunt partes duriores, quia cicciores, post temporis incrementum non tam facilè nutriri, tum, quia calor in illis non multum viget; non tamen ostendunt nullatenus amplius nutriri, quia adhuc sunt animata vegetatiua, proportio gaudent vitali calore, & semper habent alimentum approximatum, non crescunt autem versus longitudinem, quia iam viuens peruenit ad statum, & quamuis notabiliter non decrescant propter duritiem, non nihil tamen minuuntur quandoque maximè in morbis. Et specialiter est id asserendum de dentibus, qui nisi continuò nutrirentur, totaliter quàm primum deficerent, non enim solummodo decrescunt ex actione caloris, vt omnes aliæ partes, sed etiam continuo ciborum attritu, vnde maximè indigent supplemento, ita notauit Arist. 2. de Gen. Anim. cap. 4.

QVÆSTIO VII.

An viuens toto vitæ tempore idem numero permaneat.

93 EX hucusque dictis actione caloris naturalis in viuente duo fiunt; consumitur ex vna parte substantia propria corporis, & resoluta in vapores, & excrementa decrescit corpus, ex alia verò parte conuertitur alimentum in substantiam eiusdem viuentis, vt reparetur, quod erat amissum, & cum transmutationes illæ toto vitæ tempore fiant, iam non videtur ad finem vitæ permanere vlla pars corporis, quam habuit viuens in principio vitæ, (quod maximè viget in alijs viuentibus ab homine, in quibus mutatio fit tam secundum animam, quàm secundum corpus, vbi in homine fit solum secundum corpus) mutatis autem partibus substantialibus ex parte formæ, & materiæ mutatur entitas, & substantia rei, quare meritò dubitari solet, an maneat idem viuens numero ante, & post nutritionem toto tempore vitæ.

94 Conueniunt omnes Philosophi in hoc, quod idem numerò viuens maneat à principio vitæ vsque ad finem, ita Arist. 1. de Gen. c. 5. & ratio suadet, quia videmus senes recordari eorum, quæ in adolescentia euenerant, eadem ferè accidentia scilicet cicatrices, næuos, & similia persistere in corpore, ergo eadem quoque substantia; Tum quia nutritio non esset quædam aggeneratio secundum partem, sed potius simpliciter generatio totalis. Et tandem Christus Dominus, qui in vtero virginali conceptus fuit, & a purissima Virgine ablactatus idem numero factus homo à Iudæis pro salute humani Generis Cruci fuit confixus. Discrepant tamen in modo, quo identitas hæc numerica saluari possit cum tot mutationibus, nam qui sustinent in nutritione nullam formæ partem acquiri, vel deperdi, saluant vnitatem hanc, quia permanet toto vitæ tempore eadem numerò forma licet varietur materia, & quia vnitas principalius est à forma, ideo viuens idem numero permanet; ita Authores cit. num. 75. Alij ex opposito, quorum est Montanus disp. 2. de Gen. dub. 5. Ioan. de S. Tho. qu. 8. art. vlt. saluant vnitatem numericam per æquiualentiam, concedunt enim in fine vitæ nihil remanere in viuente, quod fuerit in principio, attamen quia hæc partium mutatio non simul, sed successiuè, & longo temporis interuallo facta fuit, & modo secundum vnam partem, modo secundum aliam, & pars, quæ succedit, est similis omninò parti corruptæ, ideò censetur idem numero viuens permanere, eo modo, quo flumen semper idem censetur, quamuis secundum partes varietur; sicut etiam nauis, licet nunc renouetur arbor, cras temo, modo carina, modo puppis, modo hæc tabula, modo illa alia, itaut post multum temporis omnes ipsius partes erunt immutatæ, & tamen eadem nauis censetur per æquiualentiam; hunc dicendi modum probabilem putat Hurt. disp. 6. Phys. sect. 5. & ab ipso P. Faber theor. 40. c. 4. in se non discrepat.

95 Conimbr. 1. de Gen. c. 5. q. 12. artic. 2. primum differunt à præcedenti opinione, aiunt enim viuens mutari toto vitæ tempore secundum partes materiales, non secundum partes formales, vocant partes formales partes integrantes secundum communem essentiæ rationem spectatas, materiales verò easdem consideratas quo ad conditiones indiuiduantes; quæ explicatio placet Hurtado. Ioan. de S. Tho. per partes materiales intelligit partes integrales secundum se, per partes formales easdem consideratas sub illa dispositione, sub qua manet caro quantum ad figuram, temperamentum, ordinem, & continuationem ad reliquas partes. Complut. disput. 6. de Gen. q. 5. aiunt, *partem carnis materialiter consideratam dicere hanc partem carnis aliis identificatam, vel vnitam per continuam, & imperceptibilem successionem; formaliter verò dicere hanc, vel illam partem prout secundum se identificatam cum hac certa, & determinata substantia præexistenti, & secundum quod, prout est pars, ratione quantitatis vnitur secundum continuationem cum partibus præexistentibus.* Alij distinguunt de partibus integrantibus; aliquæ enim fluentes dicuntur, aliquæ verò permanentes, viuens secundum illas variatur, idem verò numero permanet secundum istas, sed differunt in assignatione harum partium, nam quidam aiunt illas partes esse spermaticas, quæ immediatè generantur ex semine, & sunt omnes illæ, ex quibus componitur substantia producta per generationem, alias esse nutrimentales, quæ per nutritionem acquiruntur, illas permanentes appellant, istas fluentes. Alij verò partes diuidunt in duriores, sicciores, & solidiores, vt sunt ossa, nerui, cartilagines, &c. & istas permanentes ponunt, & in partes molliores, & humidiores, vt caro, venæ, &c. quas fluentes asserunt esse.

96 Dicendum est vnitatem numericam viuentis rectius non posse saluari, quàm ex hoc, quod partes solidiores licet fluant, magna tamen ex parte substantiæ maneat quo ad substantiam, licet mutentur quo ad accidentia; ita Ruuius 1. de Gen. tractat. de nutrit. qu. 9. Biragus ibid. q. 12. Aresi. quæst. 14. Auersa qu. 50. Philos. sect. 4. & ex parte Zab. lib. de accret. c. 23. & colligitur ex Scot. 4. d. 44. quæst. 1. M. vbi ait multas partes fluere in vita hominis, & multas redire, vnde si putasset nullam partem seruari eamdem per totam vitam, dixisset omnes partes fluere, ergo aliquæ partes permanent secundum Scotum. Prob. autem primo refutando omnes modos allatos, &

quidem

quidem primum dicendi modum, quod permaneat forma, iam confutauimus qu. 5. Deinde quod identitas per æquiualentiam non sufficiat, prob. quia illa vnitas non est propriè vnitas numeralis, sed in æstimatione quadam morali; nec saluat, quod ista mutatio paulatim fiat, & vna pars verè continuetur alteri; hæc enim omnia non inferunt identitatem numeralem, sicut non tollunt realem distinctionem, nam pars, quæ succedit, est realiter à præcedenti distincta, ergo progressu temporis totum viuens erit numero diuersum totaliter à viuente in principio vitæ. Neque vnitas partium formalium secundum communem rationem essentiæ est sufficiens, quia hæc vnitas non est numeralis, quæ à differentijs indiuiduantibus sumitur, sed est specifica, & essentialis, quare sicut duo indiuidua non necessario habent eadem accidentia, sic viuens in fine vitæ non necessario habebit eadem accidentia, quæ habebat in principio, quod est contra experientiam; tum quia quando pars aliqua cicatrice signata fluit, & noua succedit, hæc noua non deberet signata generari, quia virtus productiua ex se intendit producere partem sine aliquo defectu, nec est assignabilis aliqua causa cogens virtutem illam ad producendam cicatricem, ergo non quælibet pars viuentis fluit, sed aliqua remanet; quod etiam impugnat vnitatem per æquiualentiam. Nec expositio Ioan. de S. Thom. aliquid valet, dispositio enim illa, figura, temperamentum, ordo, & continuatio, cum sint accidentia, non inferunt vnitatem numericam substantialem, sed accidentalem; tum quia nec accidentia ista sunt eadem numero, sed specie, variantur enim ad variationem subiecti, quare solum inferunt vnitatem per æquiualentiam. Quod addunt Complut. vel est idem cum dicto Ioan. de S. Thom. sed magis confusè explicatum, vel si aliquid diuersum docent, est falsum, & in solis verbis consistit.

97 Insuper non est verum partes spermaticas semper in viuente permanere, tum quia Arist. 1. de Gen. 32. & seq. docet omnes partes nutriri, augeri, & diminui, ergo etiam spermaticæ partes minuuntur, non semper permanent; tum quia vt ait Doctor cit. partes spermaticæ sunt eiusdem rationis cum nutrimentalibus, ergo sicut illæ fluentes sunt, quoniam humidum habent cum calore admixtum, etiam illæ; tum quia si hoc esset, iam puer recenter genitus non indigeret alimento, & nutritione, vt perditum restauretur, sed tantum vt augeatur, nam calor naturalis non posset in humidum illud agere, hoc autem est falsum, quia si non alitur, statim moritur; cui accedit, quod materia, quæ ab ortus principio trahitur, est modica, vt est embrio in animalibus, semen in plantis, quomodo igitur poterit postea diffundi humidum in illa inclusum per tantam molem, quanta est magnitudo animalis perfecti, & plantæ. Ex his etiam impugnatur alter dicendi modus, quod partes duriores non fluant, nam illæ quoque sunt animatæ ex calido, & humido compositæ; tum quia si nullo modo fluerent ossa, & solum illis fieret additio alterius substantiæ per nutritionem, iam per totam vitam augerentur hæ partes, & consequenter viuens per totam vitam augmentaretur, aut saltim augmentatio celerius fieret, & in maiori mole, quam modo fit.

98 Concludendum est igitur omnes partes viuentis siue spermaticas, siue nutrimentales, siue molliores, siue duriores fluere; cum hoc tamen stat, quod non est necesse, vt partes duriores totaliter fluant, vt nulla earum partium, quas habuit viuens à principio, permaneat eadem numero in fine vitæ, imo magna ex parte inuariatæ manent quo ad substantiam; ratio est, quia partes illæ cum humiditate magnam habent annexam siccitatem propter prædominium terræ, vnde ex se habent, vt possint valde calori resistere, qui adhuc in ipsis non est tantæ actiuitatis, at in partibus mollioribus tam humidum, quàm calor magis, vrget, ergo licet calor continuò agat in partes duriores, quia agit remissiori actione, nequit totaliter illas destruere, & licet consumat humidum cibale, cum hoc tamen etiam aduenit pars aliqua sicca, & terrestris, quæ alteri siccæ parti coniungitur; hinc est, quod ossa non totaliter corrumpuntur, neque cutis, vt patet in infirmitate, in qua licet caro, & partes molliores multum decrescant, ossa tamen, & pellis ferè nihil, vel parum diminuuntur; vnde dicebat Arist. in lib. de iuuent. & senect. quod senectus non est aliud, quàm quædam corporis exiccatio, quoniam humidum semper minuitur, siccum vero crescit; quod potest exemplis declarari, ignis enim combutit lignum, permanent cineres, aqua citius exeanat, & magis lapidem mollem, quam durum. Verum est tamen, vt notat Doctor cit. lit. E. quod hæ partes remanent quo ad accidentalia alteratæ, & impuriores, eo quia omne agens in agendo repatitur, & debilius euadit.

Specialiter tamen est dubium de corde, cerebro, & iecore, quæ sunt partes principaliores viuentis, à quibus pendent operationes vitales, & tamen sunt fluidæ, & maximè fluxui obnoxiæ, quare si mutantur totaliter, parum referret, quod cæteræ minus principales permanerent; dicimus tamen cerebrum secundum aliquas partes conseruari, quia in ipso viget frigiditas, & calor est debilis (quomodo autem conseruentur, vel deleantur species in cerebro stante isto fluxu, dicemus in lib. de anima) de corde dici potest permanere adhuc secundum partes terrestriores, quia vt sæpe diximus, in qualibet coctione fit separatio harum partium à subtilioribus; idem de iecore, quamuis si totaliter mutetur, parum referret.

99 In oppos. arg. ostendendo omnem partem viuentis totaliter fluere, & consequenter viuens non permanere idem numero; nam Arist. 1. de gener. 36. comparat partes viuentis aquæ per aliquam mensuram transeunti, at aqua totaliter fluit, & tex. 44. comparat nutritionem mixtioni aquæ cum vino, vinum autem, si sæpius misceretur cum aqua, totaliter mutaretur. Tum 2. ex Scoto sæpè cit. qui ostendit contra Magistrum nullam partem corporis esse simpliciter incorruptibilem, & manere in corpore, ergo per ipsum omnes partes corporis fluunt. Tum 3. progressu temporis complexiones, & temperamenta mutantur ad variationem ciborum, itaut quidam veneno assueti venenosam acquisierint naturam, ergo in nutritione omnes partes transmutantur. Tum 4. etiamsi partes duriores permaneant, adhuc non saluantur numeralis vnitas, quia maior est numerus partium, quæ fluunt, & recedunt, quam illæ permanentes, ergo potius dici debet viuens diuersum, quam idem, denominatio enim à maiori, & principaliori parte sumi debet, inter quas primum locum obtinent cor, cerebrum, & iecur; similiter in planta plures sunt partes per augmentum superadditæ, quam sint illæ, quas planta in instanti generationis habebat, ergo potius diuersa erit propter tam magnum excessum nouarum partium, quàm eadem numero ex illa paruula materia; Quibus accedit, quod ramus præcisus omninò diuersam constituit arborem à trunco, ergo etiam antea erat diuersus numero, non idem. Tandem generans est realiter a genito distinctum, partes acquisitæ per nutritionem sunt causatæ a præexistentibus, ergo distinguuntur, quare nequeunt idem numero constituere.

100 Resp. ad 1. exempla esse similitudines, non identitates, quare exemplum de aqua solum declarat fluxum partium non tamen totalem fluxum; exemplum de vino ostendit impuritatem, quam acquirit viuens ex actione in alimentum, de qua loquemur q. vlt. Ad 2. dicimus intentum Scoti ibi esse ostendere solum contra Mag. non dari partem simpliciter incorruptibilem, & totaliter, quod nos concedimus, non tamen asserere omnes partes totaliter fluere debere, hoc enim est contra rationem decoctionis, in qua partes terrestriores semper permanent, quia vt sæpè dictum est, in mixto adest quædam varietas partium, quarum aliæ sunt subtiliores, aliæ grossiores, illæ facilè exhalant, non istæ. Ad 3. ex continua nutritione acquiri simile temperamentum temperamento ciborum, quia verè partes molliores transmutantur. Ad 4. concedendo in viuente non adesse exactam, & perfectam vnitatem numericam, qualis reperitur in rebus spiritualibus, adhuc tamen reperiri veram vnitatem numeralem, licet cum aliqua mutatione; neque ex hoc quod longè plures sunt partes fluentes, ideo viuens diuersum censendum erit, quia partes aliæ sunt principaliores, & intimiores, vt ossa, nerui, cutis, & similia, quæ magis faciunt ad conseruationem viuentis, aliæ sunt magis extrinsecæ, & minus principales, vt caro, quæ non ita principaliter ad conseruationem viuentis pertinent, nam homines reperiuntur ferè sine carne, non tamen sine ossibus, neruis, &c. & quia illæ permanent, non istæ, ideo denominatio sumitur ab illis, non ab istis: de corde, & alijs diximus nu. 98. In planta fatemur esse minorem vnitatem, quàm in cæteris viuentibus, sicut viuit imperfectiori vita, quàm cætera viuentia, ex istis enim diuisione non fiunt duo numero viuentia, vt euenit in planta, adhuc tamen dicitur vna numero continuitate, & quia partes magis in ipsa eadem conseruantur, quàm in alijs viuentibus, quoniam magis terrestris siccitas vrget, & calor remissior adest, non debet autem fieri comparatio inter viuens, vt est in fine vitæ, & vt primo fuit genitum, vt sic enim patet, quod valde excedit secundum partes, sed comparari debet, vt est in fine vitæ ad seipsum in tempore augmenti, nam sic apparebit viuens in fine habere easdem ferè partes duriores, quas tempore incrementi acquisiuit, eo quia illæ totaliter non fluxerunt. Ad vlt. concedimus partes præexistentes causare partes de nouo in nutritione acquisitas, & consequenter realiter partialiter distingui, neg. tamen conseq. quod non possint vnum indiuiduum integrare, sicut ignis generans, & ignis genitus possunt vnum ignem constituere integraliter: & materia, & forma, quia vnione per se essentiali vniuntur, faciunt vnum per se, quamuis forma sit effectus materiæ in genere causæ materialis.

101 Secundò, arg. quod partes duriores non fluant; Tum quia si omnes partes variantur, ergo corpus semper renouatur per nutritionem, & nunquam senescet, quia semper nouas, & recentes partes acquireret, quod est contra experientiam. Tum 2. calor naturalis non est summè intensus, vt ignis calor, sed valdè temperatus, ergo non poterit consumere duriores partes. Tum 3. videmus hominem ob grauissimam infirmitatem deperdere totam ferè carnem, non tamen partes duriores, ergo &c. Resp. his rationibus probari solum partes duriores non destrui totaliter, & in magna quantitate, cum hoc tamen stat, quod aliqualiter consumuntur secundum substantiam, & multo magis secundum accidentalia, qua ratione homo senescit tam secundum partes molliores, quàm secundum duriores, de quo dicemus quæst. vlt.

Dices, Arist. 1. de Gen. 35. & seq. volens adducere rationem, cur viuens toto tempore idem permaneat, non assignauit persistentiam partium solidarum, sed dixit hoc esse, quia partes secundum formam manent, non quæ secundum materiam, & exemplificat de carne, quòd caro secundum formam manet, non verò secundum materiam, ergo per Arist. non solum partes duriores permanent, sed etiam

mol-

molliores. Tum quia in vermibus omnes partes videntur molliores. Resp. ex dictis n.81. ex hoc, quod Arist. ait partes secundum formam non fluere, iam concedit partes quasdam semper permanere, istæ autem potius sunt duriores, quàm molliores propter maiorem consistentiam, & siccitatem in illis existentem; exemplificat autem de carne, & osse, quia etiam caro potest diu permanere quandoque, cum scilicet habet conditiones requisitas ad partem secundum formam, licet non tam diuturno tempore perseueret; satis igitur erat Arist. ostendere quasdam partes in viuente non fluere, vt saluaret vnitatem numericam ipsius. Ad illud de vermibus dari partes aliquas proportione ossibus correspondentes, quæ non fluunt totaliter, tum propter breuitatem vitæ, tum propter exiguitatem caloris.

APPENDIX.

Poncius in append. apolog. n.59. indicans probabilem opinionem asserentem viuens in fine vitæ, si tamen longo tempore viuat, non perseuerare idem numero physicè, sed moraliter tantum, nititur quibusdam rationibus eam stabilire, & nostra fundamenta ad oppositum labefactare; & quia nostram conclusionem probauimus n.96. ea ratione, quod identitas per æquiualentiam non sufficiat, quia ista vnitas non est propriè vnitas numeralis, sed in æstimatione quadam morali, atque ideò non sufficere ad hoc, vt viuens dicatur propriè diuersum numero in fine vitæ ab eo, qui fuerat in principio. Poncius hoc argumentum irridet, quia in eo, tanquam inconueniens infertur, quod ipse concedit, nec putat inconueniens, nec inconuenientia probatur.

Immeritò tamen hæc ratio irridetur, tanquam in ea inferatur inconueniens non probatum, hæc enim ratio fundatur in supposito facto ab initio quæstionis n.94. omnes Philosophos conuenire in hoc cum Aris. p. de gener. c. 5. quod ante & post nutritionem, & augmentationem permanet corpus, quod augetur, idem numero, & consequenter idem à principio vsq; ad finem vitæ, quod & tribus rationibus ibi probatum est, quibus nihil respondet Poncius; & certè Arist. loc. cit. tanquam vnam ex conditionibus necessarijs ad veram augmentationem, requirit, quod res, quæ nutritur, & augetur, eadem numero permaneat, & ante, & post nutritionem, & augmentationem; alioquin, vt ibi dictum est, nutritio non distingueretur à generatione, & corruptione; quia si corpus nutritum, & auctum etiam per longum tempus non manet aliquo modo idem numero physicè secundum substantiam, sed corrumpitur substantialiter tandem totum, & totaliter, & aliud de nouo generatur; vtique nutritio erit generatio, & corruptio substantialis, quod Arist. negat, & est absolutè falsum, facto igitur hoc supposito n.94. inde postea probamus n.96. identitatem per æquiualentiam non sufficere ad saluandam hanc vnitatem numeralem physicam, quam Arist. postulat, & ratio suadet; quia illa vnitas non est proprie vnitas numeralis, sed in æstimatione quadam morali; non ergo in hac ratione deducitur inconueniens non probatum, quare si Poncius hanc rationem euertere volebat, fundamentis iactis ab initio quæstionis, quibus innititur, respondere debebat.

Aliud fundamentum nostræ conclusionis erat, quod pars aliqua corporis cicatrice signata, cum eodem signo reperitur in fine vitæ, quod esse non posset, si pars illa flueret quo ad se totam; cum non possit assignari causa, quæ talem de nouo generare deberet, quia virtus productiua ex se intendit producere partem absq; defectu, ergo manent aliquæ partes in fine vitæ, quæ fuerunt in initio, nam illa pars cum cicatrice poterat esse ab initio, & illa ipsa reperitur in fine, & consequenter viuens non erit idem numero moraliter tantùm, sed physicè.

Respondet nu.63. primò admittendo totum vsq; ad vltimam hanc consequentiam, quam negat propter rationes inferius adducendas; respondet secundò, quod eadem ipsa pars, quæ signaretur, posset non manere, & altera succedere, quæ esset tam similis, vt non posset discerni; quæ pars produceretur à virtute nutritiua, quæ ad talem partem determinaretur in eo casu producendum, quamuis intenderet producere perfectiorem; & certè ipsimet aduersarij debent ad huiusmodi responsionem recurrere, quia concedunt, quod pars illa, in qua est cicatrix, quoad aliquas partes fluere debeat, quarum loco aliæ succedunt omninò similes quantum ad sensum, & experientiam, quæ propterea erunt imperfectæ; quæ ergo causa erit, à quo producentur? aut quomodo determinabitur ad hoc? quicquid respondebunt aduersarij, sufficiet nobis etiamsi diceremus totam illam partem perire, & succedere aliam similem imperfectam.

Prima responsio facilè reijcitur, nam postea constabit rationes eius parum vrgere; alia responsio ex ipso argumento refutatur, quia non est assignabilis causa cogens virtutem nutritiuam ad producendam cicatricem in ea parte; nec sufficit dicere, quod illa pars cicatrizata produceretur à virtute nutritiua, quæ ad talem partem sic producendam in eo casu determinaretur, nam debet assignari à qua causa sic determinaretur, cum de se tendat ad producendam partem illam absque defectu; & falsum est nos quoque ad eandem responsionem necessitari, quia concedimus, quod pars illa in qua est cicatrix, quoad aliquas partes fluere debeat; nunquam hoc diximus, imo in hoc eodem argumento hoc profectò negamus, vt est videre sub n.96. & ex hoc deducimus, (hæc enim est conclusio illius argumenti) quod non quælibet pars viuentis fluit, sed aliqua remanet; vide quam fideliter referat nostra dicta, qui vbiq; nos infidelitatis in referendo eius dicta redarguit; dicimus quidem nu. 92. omnes partes tam molliores, quàm duriores fluere, sed addimus cum hoc stare opus non esse, vt duriores totaliter fluant sic, quod nulla earum partium, quas habuit viuens à principio, permaneat eadem numero in fine vitæ, imo magna ex parte inuariatæ manent quoad substantiam.

Quod si his, & alijs rationibus adductis non conuincitur Poncius, aliam quoque in eius gratiam non minoris momenti nunc addere libet, quæ est huiusmodi, si P. Poncius modò senex, & fortè septuagenarius nullam prorsus habet partem acquisitam in prima generatione, sequitur ipsum non esse senem, sed iuuenem florentis ætatis; imo nunquam senuisse, sed semper iuuenem permansisse; probatur consequentia, quia si omnes partes viuentis prorsus variantur; ergo semper per nutritionem corpus renouatur, nec vnquam senio obnoxium erit, quandoquidem nulla pars eius permanet toto tempore vitæ, sed semper nouas habet. Si dicat, quod licet corpori nouæ semper partes adueniant, adhuc tamen consenescere ex defectu caloris naturalis; hic enim quotidie repatitur ab alimento contrarias qualitates habente, ac impotentior redditur ad conuertendum alimentum, & ad talem tandem gradum, vt nequeat tantum alimenti conuertere in substantiam aliti, quantum de eius substantia consumpsit, & tunc diminuitur corpus, & consenescit. Contra, si in progressu temporis ob suam imbecillitatem, minorem partem alimenti conuertit, quam faceret antea; ergo eadem ratione minorem quoque partem substantiæ viuentis consumet; quare nunquam corpus diminuetur, & viuens consenescet; consequentia patet, quia sic repatitur agendo in substantiam viuentem, sicut agendo in alimentum, quia actio fit inter contraria. Conf. quia si partes corporis omnes renouantur in progressu temporis per nutritionem, maiorem vim habebunt saltem in opinione contraria resistendi actioni caloris naturalis, qui in eodem temporis processu minuitur, ac debilitatur; ergo viuens nunquam consenescet, nisi dicamus in ipso perseuerare principales quasdam partes easdem numero in totius vitæ periodo, quæ ob continuam actionem caloris naturalis in ipsas continuò debilitantur, vnde tandem viuens senescit, & moritur.

At non contentus hic Auctor nostris occurrere rationibus à defensiuis se vertit ad arma offensiua contra nostram instando sententiam nonnullis rationibus, quas omnes conclusimus virtualiter, & cum maiori efficacia in quarto argumento supra adducto n. 99. cui respondemus sub nu.100. quæ propterea responsio sufficit ad argumenta omnia huius Auctoris, & ideò ab ipso non adducitur, sed solùm ait num.62. postquam sua vrsit argumenta (per quæ patet responsionem, quam dant Aduersarij n. 100. ad obiectionem sibi propositam non sufficere, in qua mirabile est, quod dicant carnem non esse partem principalem viuentis requisitam necessariò ad eius conseruationem, cum id manifestè falsum sit) Planè facillimum esset hoc pacto responsiones omnes impugnare, debebat Poncius eam solutionem referre, & eam impugnando ostendere eius insufficientiam; Quod verò addit à nobis de carne dictum, mera est impostura, vt videri potest in ea responsione; ibi enim comparationem facimus inter carnem ex vna parte, & ossa, neruos, & cutem ex alia; dicimusque illas, velut partes duriores, esse partes principaliores, quam sint molliores, vt potè quæ sunt fundamenta earum, & magis facere ad conseruationem viuentis, quam illæ, nam homines reperiuntur ferè sine carne, non tamen sine ossibus, & neruis, vnde concludimus, quod caro non ita principaliter ad conseruationem viuentis pertinet, sicut illæ; vides ergo, totam nostram locutionem esse comparatiuam, non absolutam; Poncius verò candidus relator nostram locutionem facit absolutam referendo, quod dicamus carnem non esse partem principalem viuentis, requisitam necessario ad eius conseruationem; valent ne illæ consequentiæ Pater mi, caro non ita principaliter facit ad conseruationem viuentis, sicut ossa, nerui &c. vel ossa, nerui, cutis, & similia magis faciunt ad conseruationem viuentis, quam caro; ergo caro non est pars necessario requisita ad conseruationem viuentis? ossa, & nerui sunt partes principaliores, & intimiores viuentis, quam sit caro; ergo caro non est pars principalis viuentis? sanè in istis consequentijs est fallacia à secundum quid ad simpliciter; sic autem arguit Poncius ex dictis nostris iuxta relationem ab ipso factam; Nunc ad eius argumenta veniamus, & videamus, an præfata responsio sufficiat ad eorum solutionem.

Primò itaq; arguit num.60. non satis constat nec ex Scoto, nec ex ratione, quod in decursu multorum annorum non deperdantur omnes partes, quæ erant in initio vitæ; cum enim nulla pars ex ipsis sit, quæ non possit corrumpi, & cum corrumpantur plurimæ, vnde potest constare, quod non fuerint perditæ paulatim omnes succedentibus alijs partibus nutritione acquisitis? non sanè ratione aliqua conuincenti, vt examinanti rationes, quæ adducuntur facilè patet; non etiam auctoritate Scoti, nam hic nihil contra hoc dicit, nisi quod adducunt Aduersarij ex 4.d.44.q.1.M. non quicquid fuit in Petro pro tota vita eius resurget in eo, probatur breuiter, quia ex quo tales partes multæ fluxerunt in vita eius, & aliæ multæ redierunt; si

omnes

omnes illæ redirent in eo, vel esset corpus eius immoderatæ densitatis, vel immoderatæ quantitatis, sed ex his verbis non habetur, quod vllæ partes, quas habuit Petrus in initio vitæ remaneant in fine post decursum multorum annorum, nam Scotus non dicit multas partes ex ijs, quas habuit in principio vitæ fluxisse; nec id erat ipsi necessarium ad intentum; sed dicit multas partes fluxisse in vita, & hoc quidem est verum; & non poterat esse verum, quod omnes partes, quas habuit in vita fluerent in vita, nam non fluxerunt in vita partes vltimo acquisitæ, nec partes omnes, quas habuit vltimo anno vitæ; ergo Scotus nihil dixit contra doctrinam prædictam; ex quo obiter concludit (non tamen prima vice, nec vltima) nos non rectè intelligere Scotum etiam cum clarè loquitur.

Resp. negando assumptum cum sua probatione, nam si arguens attentè legisset, ac seclusa passione examinasset rationes à nobis ex Scoto deductas, non vnam, sed plures inuenisset, cur in decursu multorum annorum non omnes partes deperdantur, quæ erant in initio vitæ; inuenisset præsertim sub nu. 98. rationem, cur non obstante, quod nulla pars viuentis sit simpliciter incorruptibilis, & quod de facto plurimæ corrumpantur, non tamen omnes corrumpantur; videatur ibi ratio, & discrimen inter partes duriores, & molliores viuentis, quam arguens noluit videre, nec examinare, ne cogeretur respondere; quod vtique facere debebat, si assumptum suum probare volebat.

Quantum verò attinet ad Scoti auctoritatem, quod nihil contra hoc dicat in illa d. 44. qu. p. Bone Deus quot mendacia in eo discursu continentur ad decipiendum lectorem, nosque apud eundem traducendos tanquam litteræ Scoti ignaros? nunc videbit lector quis nostrum melius intellexerit Scotum; & num Doctor aliquid contra hoc suum paradoxum dixerit, Agitat ibi Doctor illam quæstionem, an in quolibet homine resurget totum, quod fuit de veritate humanæ naturæ; & ab initio quæstionis §. *circa istam* pro resolutione quæstionis ait, opus esse videre identitatem partium eterogenearum, & homogenearum corporis humani, & primò qualiter pars homogenea, puta caro, in continua nutritione maneat eadem, & non eadem; deinde *quantum ergo* ponit quatuor conclusiones, & in tertia, & quarta facit comparationem inter carnem nouam in nutritione acquisitam, & eam quæ primò habita fuit in generatione, & ait hanc esse puriorem illa, & maiorem habere virtutem resistendi corrumpenti, & quod caro noua adueniens quanto posterius generatur, tantò est impurior, quia ab impuriore genita, & minorem habet virtutem resistendi; Hinc infert in quarta conclusione, quod vnaquæque pars carnis habet certam periodum in toto, & tanto maiorem, quanto purior, tamdiu enim potest esse suum conseruare in toto, quamdiu potest per qualitates suas resistere corrumpenti, hæc autem periodus maior est in parte prius genita, quam posterius; Declarat deinde dictum Philosophi de distinctione carnis secundum speciem, vel formam, & secundum materiam, qua præmissa declaratione concludit lit. K. pars ergo secundum speciem non fluit secundum primum intellectum, quia manet in toto; nec secundùm secundum intellectum, quia habet virtutem se conseruandi in toto; nec secundùm tertium intellectum, quia habet quantitatem sufficientem, vt aliqua pars ad sui conseruationem sibi aggeneretur.

Tandem descendendo ad resolutionem quæsiti § *de secundo* supposito, inquit, quod ad veritatem naturæ huius hominis pertineat, non tantum partes essentiales, sed etiam integrales tam eterogeneæ, quam homogeneæ, & breuiter quicquid fuit aliquando animatum anima intellectiua, dico primo non quicquid fuit in Petro pro tota vita eius resurgit in eo; probatur breuiter, quia ex quo tales partes multæ fluxerunt in vita eius, & aliæ multæ redierunt ex præcedente articulo &c. Deinde in secunda conclusione resoluendo quæ partes resurgent, ex duplici via concludit, quod præsertim resurget quicquid tractum est à parentibus, quia secundum vnam viam illud est purissimum inter omnes partes corporis, & secundum aliam illud est maximè de intentione naturæ.

Ex hoc toto discursu constat tam in præcedentibus textum à nobis, & à Poncio citatum, quam in subsequentibus, quod dum Doctor quærit, quæ partes resurgent ex his, quæ fluxerunt in vita, loquitur non tantùm de partibus, quas habuit viuens in vitæ progressu, vt Poncius interpretatur, sed de omnibus indifferenter tam illis scilicet quas habuit in vitæ progressu, quam ab initio vitæ, quas dixit lit. F. & G. esse cæteris superuenientibus puriores, & minus fluxibiles; & hoc præsertim patet ex secunda conclusione, quam ponit in resolutione quæsiti, vbi lit. P. declarans, quomodo resuscitatus habebit eandem carnem, quam habuit hic viuus, ait (dico quod non habebit præcisè eandem, quam habuit in aliquo instanti, vel in aliquo tempore vitæ suæ, sed nec habebit totam illam, quam habuit in aliquo tempore, præter illam, quam contraxit à parentibus, illa quidem totam habebit &c.) hæc Scotus; qua igitur ratione ait Poncius, quod cum Doctor ait lit. M. quod multæ partes fluxerunt in vita eius, non loquitur de ijs, quas habuit in principio vitæ nec id erat ipsi necessarium ad intentum? vide lector, quam benè intelligat Scotum hinc candidus Scotista, qui in quacunque pagella illius append. blaterat nos Scotum non intelligere etiam cum clarè loquitur; Sed quid laboramus colligere hanc veritatem ex antecedentibus, & subsequentibus conclusionem illam primam Scoti litt. M. si ex ipso contextu etiam ab arguente citato id manifestè patet? ait enim Doctor: *Non quicquid fuit in Petro pro tota vita eius resurgit in eo, probatur breuiter, quia ex quo tales partes multæ fluxerunt in vita eius &c.* vbi satis patet per tales partes multas fluxas intelligere, quas Petrus habuit *pro tota vita eius* vt inquitur Doctor, per totam autem vitam, vtique non possumus intelligere vnam partem vitæ aliam excludendo, sed totam eius periodum à principio vsque ad finem; ergo per partes fluxas Doctor non intelligit eas duntaxat, quas habuit in aliqua parte vitæ excludendo initium, sed de omnibus indifferenter, vnde liquet arguentem non intellexisse textum etiam ab ipso citatum, quamuis sit clarissimus.

Sed vt vlterius ostendamus quam parum versatus sit hic Auctor, & falsus in Scoti intelligentia, ponderemus intimiùs eius explicationem; inquit, Doctorem, cum dixit multas partes fluxisse in vita, loqui de partibus acquisitis successiuè per nutritionem, non de his, quas habuit in prima generatione à parentibus, & hoc quidem est verum (inquit ipse) multas scilicet tales fluxisse, & non poterat esse verum, quod omnes tales fluxerint, nam non fluxerunt in vita partes vltimò acquisitæ, nec partes omnes, quas habuit vltimo anno vitæ. At hoc manifestè repugnat doctrinæ, quam docet Doctor litt. F. & G. vbi inquit, quod maior est periodus in parte prius genita, quam posterius, quia illa est efficacior ad resistendum contrarijs, quam ista, ergo secundum hanc doctrinam facilius est, quod fluant partes vltimo acquisitæ, & quas viuens habuit vltimo anno vitæ suæ, quam illæ, quas habuit annis præcedentibus; ergo hæc Pônciana explicatio directè repugnat Scoto benè intellecto.

Præterea quod nihil dicat Scotus in ea quæstione contra suum paradoxum, est penitus falsum, nam litt. F. assignat partibus carnis, quæ est pars mollior viuentis certam quandam periodum, quam non assignat ossibus, neruis, cuti, alijsque partibus durioribus, & magis solidis; signum euidens putasse aliquas ex istis remanere à principio vitæ vsque ad finem, Insuper litt. K. disertè docet cum Philosopho partem secundum formam, seu speciem non fluere, vt supra retulimus; ergo agnouit aliquam partem remanere ex illis præsertim, quas viuens habuit in prima generatione, quandoquidem illis præsertim conueniant conditiones ab ipso assignatæ parti secundum speciem; quare concludendum est pessimè (vt de nobis dicere solet) arguentem in hac materia Doctorem intellexisse, vt vel hinc discere deberet magis sobriè alios redarguere, quod Scotum non intelligant, memor illius, quod testatum reliquit Isidorus lib. 3. de somno cap. 32. *improbum est arguere quicquam in alio, quod adhuc reprehenditur in seipso.*

Secundò arguit nu. 61. omnes partes viuentis fluunt siue nutrimentales, siue molliores, siue duriores secundum nos num. 98. & Scotum ex quo sic argumentatur; licet hoc non sit necesse secundum eos, quod partes duriores totaliter fluant, itaut nulla earum maneat in fine vitæ; & licet illæ partes duriores, vt ossa, maneant in fine vitæ quoad magnam partem; & licet etiam ex alijs partibus mollioribus aliquæ partes remanerent physicè, non potest tamen esse dubium, quin plurimæ partes fluant, & desinant esse; sed hoc ipsum sufficit, vt non dicatur idem numero in fine vitæ, qui fuit in initio physicè loquendo; ergo nec contra Scotum, nec contra rationem est, quod viuens non maneat idem physicè in fine vitæ; probatur minor, quia non potest esse idem physicè, quod habet partes physicas distinctas, seu quod constat ex partibus numero distinctis physicè; sed ex illa doctrina sequitur, quod viuens non constet in fine vitæ partibus ijsdem numero, quibus constitit ab initio, sed partibus diuersis numero physicè: ergo non erit idem numero physicè loquendo, & consequenter nequit esse idem numero, nisi moraliter.

Resp. superuacaneum fuisse hoc argumentum adducere, cum à nobis sufficientissimè solutum sit superius nu. 100. ad 4 cum diximus ex hoc, quod longè plures sint partes fluxæ, non ob id viuens, censendum esse diuersum numero physicè in fine vitæ, quia partes aliæ sunt principaliores, & intimiores, vt ossa, nerui, cutis, & similia, quæ sunt veluti fundamenta aliarum; aliæ sunt magis extrinsecæ, & minus principales, vt caro, quæ non ita principaliter ad conseruationem viuentis pertinet, quia ergo illæ permanent ex maiori parte quoad substantiam, licet aliqualiter immutatæ quoad accidentia; ideò viuens in fine vitæ dicitur adhuc idem numero physicè, quæ solutio fundamentum habet in Scoto in qu. citat. in solutione ad vltimum principale, vbi inquit quod licet multæ, & quamplurimæ partes viuentis fluxerint in vita, quæ non resurgent in resuscitato, attamen dicitur adhuc idem numero, quia resurgent partes principales, ex quibus identitas numeralis viuentis attendi debet, non autem ex minus principalibus, sine quarum identitate totum adhuc esse potest idem, nunc dicamus ad formam argumenti, ne consueta censura carpamur, conceditur maior, negatur minor, ad cuius probationem distinguitur maior, non potest esse idem numero quod habet partes physicè diuersas, quod habet partes omnes, vel saltim principaliores sic diuersas, conceditur: quod habet partes minus præcipuas sic diuersas negatur, & rursus distinguitur minor, ex illa doctrina sequitur, quod viuens non constet in fine vitæ partibus ijsdem numero, quibus constitit initio, sed diuersis partibus minus præcipuis, conceditur;

magis præcipuis, negatur, ergo &c. negatur consequentia.

Tertiò, arguit, quod constat alijs partibus est vere aliud totum physicè etiamsi aliqua pars, & quidem principalis maneat, & hinc etiamsi materia ligni maneat in igne, quæ est pars essentialis eius, atque adeo principalis, tamen ignis distinguitur numero à ligno, quia licet constet illa parte, non tamen illa sola, sed alia etiam: sed viuens in fine vitæ licet constet aliquibus partibus, quibus constitit ab initio, non tamen illis solis, sed alijs, & quidem tam principalibus, nam crescit quoad omnes partes aliquando in duplum, & triplum; & nequit dici, quin illæ aliæ partes sint tam principales; ergo non est idem numero physicè loquendo.

Resp. hoc argumentum potius nobis fauere, quam obesse, sicut enim a forma quia est principalior pars compositi, attenditur eiusdem vnitas, vel diuersitas, quamuis materia sit eadem, vt constat in allato exemplo de ligno, & igne, sic pariter in proposito de partibus integralibus discurri debet, quod eius vnitas, vel diuersitas debet simpliciter attendi ex identitate, vel diuersitate partium magis principalium, non minus principalium, vt aiebat Doctor loc. cit. vnde cum in casu maneant in fine vitæ partes principaliores ex maiori parte, debet censeri idem physicè compositum, etiam si plures ex partibus minus principalibus defluxerint, nam sine earum identitate totum adhuc potest esse idem; cum verò addebatur, quod in fine vitæ constat nouis partibus etiam principalibus, nam crescit quoad omnes partes aliquando in duplum, & triplum; dicimus, si valet hæc instantia, plus probare, quam velit arguens, ipse namque contendis probare tantùm, quod viuens sit à seipso realiter diuersum supposito quod viueret longissimo tempore ratione continui fluxus, & refluxus partium in nutritione, vt se declarat sub n. 59. at argumentatio non tanto tempore protrahitur, sed circa iuuentutis initia peruenit ad statum, quo temporis progressu nec arguens ipse concederet viuens totum, & totaliter variatum esse, cum tamen in eo creuerit in duplum, vel triplum quoad partes principaliores, vt ossa, neruos, cutem, &c. quare & ipse quoq; tenetur ad solutionem argumenti ex hac parte, atq; ideò dicebamus nu. 100. ad 4. vt luculentius appareat physica identitas viuentis vsq; ad finem vitæ, non fieri debere comparationem inter viuens sub fine vitæ, & vt primo fuit genitum, nam ob excessum, & augmentationem partium hoc videtur difficile captu, sed comparari debet, vt est in fine vitæ ad seipsum in tempore augmenti, vel status, sic enim liquido apparet viuens in fine habere easdem ferè partes duriores, quas tempore incrementi acquisiuit, & cum in hoc tempore non censeatur simpliciter diuersum a seipso in statu infantiæ, consequenter nec talem diuersitatem habebit in tempore senij.

Quartò, tandem arguit nu. 62. non apparet probabile, quod possit aliquis dici propriè idem numero physicè equus v.gr. hodie, & heri, nisi hodie habeat tot partes physicas sufficientes ad constituendum ipsum equum, quot habuit heri, sed ex suppositione, quot fluant omnes partes spermaticæ, & duræ quoad aliquas partes, non est verisimile, quod in decursu multorum annorum maneant tot partes in viuente in fine vitæ ex partibus, quas habuit in principio, quot se solis sufficerent absque alijs ad constituendum ipsum viuens, ergo in fine vitæ non est idem numero viuens physicè, qui fuit in principio, sed moraliter tantùm.

Resp. ad maiorem vtique verum esse, quod vt idem dicatur equus, heri, & hodie, opus est, quod in vtroque tempore habeat tot partes physicas, quot sufficiunt ad equum constituendum; at non oportet, quod sint penitus, & omninò eædem partes, sed sufficit quod principaliores sint eædem, etiamsi minus principales variarentur, quia sine identitate istarum adhuc physicè permanet idem totum, vt ait Doctor sæpe citatus in fine quæstionis, & tunc concessa minori negatur consequentia, quia vt in fine vitæ dicatur idem physicè totum sufficit, quod retineat easdem partes principaliores, quæ cum alijs minus principalibus successiuè acquisitis sufficiunt ad constitutionem ipsius viuentis; neque variatio istarum partium minus principalium impediunt totaliter identitatem physicam viuentis toto tempore vitæ, adeo vt in fine vitæ sit physice diuersum, & solum moraliter idem; diximus totaliter quia vt dictum est in solutione ad 4 num. 100. vltro concedimus in viuente non adesse exactam, & perfectam vnitatem numericam, qualis reperitur in rebus spiritualibus; contendimus tamen adhuc reperiri veram vnitatem numeralem, licet cum aliqua mutatione, nec sufficere moralem, seu per æquiualentiam, quod etiam tenetur nobiscum fateri P. Poncius, vt verè, & cum omni proprietate dici possit Subtilis Doctoris conterraneus, non autem physicè, & simpliciter ab eo supposito diuersus, quod olim in Hibernia Corcagiæ natalia habuit.

QVÆSTIO VIII.

De Augmentatione.

102 AVgmentatio dupliciter sumitur, primò pro auctione, qua corpora absque additione alicuius substantiæ augentur, & hæc propriè dicitur rarefactio, de qua egimus disp. 4. Secundò, sumitur pro accretione, qua corpora augentur per additionem alicuius substantiæ, & hoc dupliciter, nam vel talis additio fit solùm à causa extrinseca, vt cum vni aquæ additur alia, & hæc communis est omnibus corporibus, vel fit à causa intrinseca, vt cum viuens per principium intrinsecum alimenti conuersiuum augetur, & hæc est propria viuentium solum de qua loquimur in præsenti, cuius conditiones tres enumerantur ab Arist. 1. de Gen. 33. prima, vt id, quod augetur, secundum omnes partes augeatur, Secunda, vt maius fiat ex aduenienie materia, Tertia, vt id, quod augetur, permaneat idem ante, & post augmentationem.

Aduertendum insuper est, quod cum non possit produci substantia corporea naturaliter sine quantitate, quæ est veluti propria passio ipsius, quando alimentum per nutritionem conuertitur in substantiam aliti, simul ac producuntur nouæ partes substantiæ, acquiruntur etiam cum illis nouæ partes quantitatis, quæ præexistenti quantitati eiusdem corporis viuentis vniuntur, & quia cum corpus acquirit maiorem quantitatem, vt plurimum fit maius, & extenditur in ordine ad locum, hinc illi quantitati aduenienti de nouo corpori annectitur quidam motus localis, vt ais Arist. 1. de Gen. 35. non quod transeat de vno loco ad alium prorsus diuersum locum, neque quòd voluatur ad modum sphæræ intra eundem locum, sed solum acquirendo maiorem locum per extensionem; Hæc igitur interueniunt in auctione, primò fit quædam distensio partium viuentis versus omnem dimensionem, qualis fieret in re aliqua, quæ ab lateribus omnibus traheretur, quæ distensio fit ab anima principaliter, & à potentia augmentatiua, instrumentaliter à calore; hac distensione dilatantur omnium partium pori, in quos venæ capillares desinunt, per quarum ostiola sanguis exit ad eas partes restaurandas, vnde caro de recenti abscissa est sanguine plena in poris illius incluso, & fiunt pori capaces maioris alimenti, quam fuerit particularum proximarum partium deperditarum; Secundò post hanc distensionem ingreditur poros e a venis illis sanguis, vbi decoquitur, & in cambium, rorem, vel gluten conuertitur (qui sunt tres gradus, per quos ex communi Medicorum sententia transit sanguis antequam conuertatur in substantiam aliti) Tertiò, fit conuersio alimenti in substantiam aliti, quæ est nutritio. Quartò fit acquisitio partialis quantitatis, & vltimo consequitur illa extensio ad maiorem locum occupandum. Vt igitur exactè auctionem explicemus, tria debemus inquirere scilicet formalitatem, in quo formaliter consistat, modum, an scilicet fiat in instanti, vel successiuè, & tempus, scilicet an duret toto vitæ tempore.

103 Quo ad primum, certum est auctionem non posse formaliter consistere in illa partium distensione, vel ingressu alimenti in poris, vt videtur asserere Tolet. nam tunc viuens propriè non acquirit nouam quantitatem, quæ sit ipsius propria, alimentum enim non est adhuc de substantia viuentis, nisi in potentia; tum quia cum viuens morbo aliquo intumescit propter noxij humoris augmentum, propriè diceretur augeri, quod est falsum, quia auctio est naturalis à principio intrinseco proueniens, tumefactio verò illa est violenta. Quapropter formalitas augmentationis in aliquo horum trium consistere potest, scilicet vel in actu nutritionis, vel in acquisitione nouæ quantitatis, vel in extensione illa ad maiorem locum, aut saltem in aliquibus illorum, vbi notat. quod auctio potest sumi vel in ratione mutationis, vel in ratione actionis, sicut generatio.

Mars. 1. de Gen. qu. 50. Saxon. qu. 9. & alij non distinguunt augmentationem à nutritione realiter, sed solum formaliter, seu ratione, inquiunt enim quod per nutritionem acquiritur noua substantia, & ex vi nutritionis præcisè absque alia actione habetur noua quantitas. Iand. 4. Phys. qu. 10. Bur. 3. Phys. tex. 6. docent augmentationem formaliter in illa extensione ad locum consistere. Zabar. lib. de accret. cap. 9. & Ares. de Gen. q. 30. aiunt augmentationem importare vtrumque tam nutritionem, quam extensionem, sed differunt, quia Ares. vult extensionem esse de formali significato, nutritionem de connotato, Zab. verò vtramque vult ex æquo importari, sed cum hoc, quod cum nutritio sit mutatio indiuisibilis, seu instantanea, extensio verò motus successiuus, nutritio inseruit extensioni tamquam principium eius, vt se habet punctum respectu lineæ. Communis Doctorum opinio est, quod augmentatio in acquisitione quantitatis consistat, sed discrepant, nam aliqui negant actionem illam esse productiuam, sed solum vnitiuam, quia supponunt quantitatem consequi materiam primam, quare cum in nutritione eadem materia alimenti vniatur materiæ corporis viuentis, quantitas etiam materiam alimenti concomitans vnitur quantitati corporis, non de nouo producitur, ita sentiunt asserentes materiam esse subiectum accidentium, quos citauimus disput. 3. Phys. q. 1. Alij ex opposito concedunt per auctionem produci nouam quantitatem, & consequenter, quod auctio sit actio productiua: differunt adhuc, quia Gosfr. quol. 15. q. 3. & alij volunt produci de nouo totam quantitatem viuentis corrupta præexistente, alij verò, & est communior sententia, hanc productionem solummodo terminatam ponunt ad partialem quantitatem illius partialis substantiæ per nutritionem acquisitæ, integra permanente præexistente quantitate viuentis.

104 Dicendum auctionem vt mutationem formaliter consistere in acquisitione partialis quantitatis, qua viuens succedit à minori quantitate ad maiorem virtute caloris naturalis à nutritione, & extensione realiter distincta, vt actionem verò consistere in productione partialis quantitatis, non totalis. Hæc conclusio habetur a Scoto 4. d. 44.

d. 44. q. 1. & alijs locis citandis, & primò quod realiter à nutritione distinguatur, est Scoti in 4. cit. L. & d. 11. q. 3. Ee. & habetur expressè ab Aris. 5. Phys. 18. & seq. vbi tres species motus assignat scilicet auctionem, alterationem, & lationem, easque à mutatione, quæ ad substantiam terminatur, distinguit. Tum quia termini vtriusque realiter inter se distinguuntur, nutritionis enim terminus est substantia, auctionis quantitas, ergo & mutationes sunt realiter distinctæ. Tum quia augmentatio à nutritione distincta, est actus mobilis, quatenus mobile est, & in potentia ad quantitatem, vt habet Arist. 3. Phys. 16. ergo vt distincta habet rationem motus per se. Neque dicas quantitatem consequi substantiam, ideoque non fieri distincta actione à substantia partiali, neque esse distinctam mutationem à nutritione. Nam vt in simili diximus disp. 5. q. 1. artic. 2. loquendo de distinctione generationis ab alteratione, non quia forma substantialis naturaliter consequitur vltimam dispositionem, idcircò propria non efficitur actione, sufficit enim quod res realiter distinguantur, vt est in proposito.

105 Neque dicas cum Zab. nutritionem ad accretionem spectare tanquam initium, & ad modum puncti in linea, quamuis sit ab accretione realiter distincta. Non vrget, quia falsum est nutritionem in instanti fieri, extensionem verò in tempore, vtraque enim vel in instanti, vel in tempore necessariò petunt fieri, si enim nutritio fit in instanti, certum est partem illam nouam substantiæ suam partialem quantitatem habere, aliter substantia sine quantitate, & consequenter sine alijs accidentibus in quantitate fundatis existeret, quod naturaliter implicat; vel ergo in illo instanti pars ista habet suum locum proportionatum, & sic in eodem instanti esset simul nutritio, & intensio localis; vel non habet locum proportionatum, & sic vel esset cum aliqua parte compenetrata, quod nequit dici naturaliter, vel condensata, vltra quam exposcat propria natura ipsius, quod etiam est falsum, quia sicut ante introductionem formæ substantialis materia alimenti disponitur quo ad qualitates, ita etiam quo ad densitatem, imò alimentum ante nutritionem, cum sit liquidum, potius debet condensari, quàm rarefieri, vt in substantiam aliti conuertatur, ergo nunquam post nutritionem substantia illa petit extendi. Tum quia hoc admisso, adhuc nequit nutritio dici principium accretionis, veluti punctum lineæ, nam illa mutatio se habet vt principium alterius mutationis, cuius terminus est principium termini alterius, sic si primò acquireretur punctum, deinde linea, acquisitio puncti esset quædam mutatio initiatiua acquisitionis lineæ, sed partialis substantia non est principium loci, nec ad illum pertinet, cum sint alterius rationis, imò potius locus ordinatur ad substantiam, ergo neque nutritio erit principium intrinsecè spectans ad extensionem localem, solum immediatè se habebunt, sicut alteratio, & generatio ad inuicem immediatè se consequuntur, non ideò tamen alteratio est initium generationis intrinsecè inclusa in ratione formali ipsius.

106 Secundò, quod formaliter non sit extensio, prob. quia extensio ista terminatur vel ad locum, vel ad raritatem, neque locus, neque raritas spectant ad prædicamentum quantitatis, at augmentatio est motus ad quantitatem ex Arist. 3. & 5. Phys. Tum quia extensio localis est effectus augmentationis, hæc enim causalis est vera, ideo viuens occupat maiorem locum, quia est auctum, ergo nequit constituere formalitatem augmentationis. Si dicas cum Zab. etiam nutritionem, & quantitatis acquisitionem includi cum extensione in formalitate accretionis; Iam est num. 105. impugnatum, tum quia nequeunt tot mutationes realiter distinctæ vnum per se constituere, cum non se habeant per modum actus, & potentiæ. Nec valet, quod ait Ares. non quamcunque rarefactionem esse accretionem, sed quæ connotat nutritionem, & acquisitionem quantitatis, quo pacto verè hæc extensio est in prædicamento quantitatis. Non valet, nam esto concedamus nutritionem esse connotatum accretionis, quia non quælibet quantitatis acquisitio dicitur accretio, sed quæ habet conditiones assignatas n. 102. quæ necessariò fit cum nutritione, falsum tamen est acquisitionem, etiam quantitatis esse connotatum, & extensionem localem de formali significato, nam cum terminus formalis extensionis sit situs partium ex dictis disput. 4. certè non potest hæc extensio esse motus ad quantitatem, sed potius motus ad situm, qui licet sit modus quidam quantitatis, parum refert, nam etiam Vbi dicitur modus, & terminus quantitatis, & tamen latio non dicitur esse motus ad quantitatem, ratione verò connotati non magis esset in prædicamenro quantitatis, quàm in prædicamento substantiæ, quia etiam nutritio connotatur; Neque diuisio illa motus in tres species est diuisio per connotata, & per extrinseca accidentalia, sed per differentias specificas.

107 Tertiò, quod verè sit motus ad maiorem quantitatem, est Aris. sæpè cit. & 2. de An. 47. vbi ait *Est autem esse aliud alimento, & augmentatiuo, secundum enim quod quantum quoddam est, augmentatiuum est, secundùm autem quod hoc aliquid, & substantia alimentum*, idem habet 1. de Gen. 31. & 41. & prob. quia quantitas verè potest terminare per se motum, ergo acquisitio quantitatis erit verus motus ad illam, antec. prob. quia habet entitatem per se acquisibilem, & contrarietatem sufficientem, vt possit causare successionem, sicut enim latitudo spatij, & latitudo intensiua coloris sufficiunt, vt inter vnum vbi, & aliud, & inter remissum colorem, & intensum detur verus motus, item latitudo, quæ inter minorem, & maiorem quantitatem adest, sufficiens erit ad causandum motum; solum posset obstare, quod quantitas non videtur per se acquiri, sed ad acquisitionem substantiæ, ergo sicut ex hoc capite negatur motus ad relationem, pariformiter negari debebit ad quantitatem; qua ratione Plato in Parmenide, & in Thæteto, Galen. Method. cap. 6. Valles. controu. 29. ad Tyrones, & lib. 2. controu. medic. cap. 27. & alij negarunt ad quantitatem esse per se motum. Hoc tamen non officit, non enim quia aliquid acquiritur ad acquisitionem alterius, idcircò nequit per se terminare motum, aliter secundæ qualitates, quæ ex acquisitione primarum acquiruntur, habitus, qui ex frequentatis actibus adipiscitur, imo, & forma ipsa substantialis, quæ ad acquisitionem vltimæ dispositionis habetur, non possent esse termini per se motus, quod est falsum; requiritur ergo, vt ita ad alterius acquisitionem acquiratur, quod sit omninò ens occasionatum, non per se intentum à natura, qualis est relatio; at quantitas, vt notat Doctor 4. d. 44. qu. 1. N. per se intenditur à natura, hæc enim & intendit partialem substantiam propter restaurationem deperditi, & augmentationem propter acquisitionem quantitatis debitæ viuenti; imo hoc magis per se intendit, quia etsi non deperderetur aliquid substantiæ, adhuc intenderet augmentationem.

108 Tandem quod augmentatio vt actio sit productiua, non tantum vnitiua quantitatis, patet ex dictis disp. 3. Phys. q. 1. vbi statuimus subiectum accidentium compositum, non materiam primam, quod verò sit productiua partialis quantitatis, non totalis, probat Doctor 1. d. 17. q. 3. SS. ad hominem contra Gotfr. ratione theologica ex rarefactione in Sacramento Altaris, tunc enim per Gotfr. acquiritur noua quantitas, ergo iam tota quantitas vini consecrati mutaretur, quare Christus non esset amplius sub illis speciebus, quia Christus tamdiu manet sub speciebus, quandiu conseruantur species illæ, nec similitudo specifica inter illas quantitates sufficit ad permanentiam Christi sub speciebus; nam sequeretur, Christum adhuc permanere in Sacramento, si quantitati vini succederet quantitas aquæ, aut alterius liquoris, quia ambæ sunt eiusdem speciei, nec vna magis postulat informare aquam, vel vinum, quàm altera. Deinde in 4. d. 14. qu. 4. §. *Quantum ad istam opin.* hoc idem probat ratione Philosophica, nam si quantitas prior destrueretur ad acquisitionem nouæ, ergo cum quantitas sit subiectum omnium accidentium ex dictis disput. cit. Phys. iam vel omnia alia accidentia migrarent de subiecto in subiectum, quod est falsum, vel mutarentur simul, quod est contra experientiam, tum quia potest esse, quod tunc non adsint agentia, quæ possint accidentia illa causare, vt sunt præcipuè colores, sapores, &c. non enim quod est causa actionis, est causa aliorum accidentium. Quibus accedit, quia data hac sententia, si mari adderetur gutta aquæ, tota quantitas aquæ corrumperetur, quod est falsum, quia tunc agens ageret in subiectum maximè distans.

109 Obijc. contra prædicta, & primò, quod auctio à nutritione non differat, ex Arist. 1. de Gen. 41. dicente *Differunt nutrimentum, & augmentatio ratione*, & rursus *nutrimentum augmentationi idem quidem est*. Tum 2. sicut quantitas totalis est propria substantiæ corporeæ, & eam naturaliter consequitur, & in instanti cum ea producitur virtute generationis sine noua mutatione, idem dicendum de quantitate partiali respectu partialis substantiæ in nutritione, quod scilicet non fiat propria, & distincta actione, ac mutatione à nutritione, sicut neque quando acquiruntur accidentia alia ad acquisitionem quantitatis datur ad illa per se motus. Tum 3. etsi varientur, ac multiplicentur termini secundarij motus, dummodò tamen terminus per se primò intentus sit vnus, vnica tantum erit mutatio, sed in casu solum substantia per se intenditur à natura, quantitas autem ex naturali quadam concomitantia, ergo &c. Tum 4. hęc augmentatio reperitur etiam in non viuentibus, & tamen accretio non nisi in viuentibus adest, ergo accretio dicere debet nutritionem, quæ est solum viuentium.

Resp. ad 1. Arist. illis verbis solum innuere non assumi aliam materiam, vel cibum pro augmentatione, & nutritione, sed idem alimentum pro vtraque inseruire, vnde illa dixi ratione differre, quæ in eodem subiecto coniunguntur, & sunt diuersæ rationes, & formæ in eodem subiecto, vt sunt forma substantialis, & quantitas in alimento. Ad 2. in generatione dari nouam actionem productiuam quantitatis distinctam ab actione productiua substantiæ, & hoc quia quantitas, cum sit entitas realiter à substantia distincta, petit distincta actione fieri à substantia, non tamen interuenit noua, & distincta mutatio, non quia non adsit terminus ex se potens motum terminare, sed quia subiectum scilicet compositum non præfuit tempore sub priuatione, at in nutritione, & adest augmentatio vt actio, & vt mutatio, quia subiectum scilicet viuens tempore præfuit sub minori quantitate. Ad 3. patet ex dictis nu. 107. Ad 4. solum infert nutritionem aliqualiter ab accretione connotari, quod concedimus, non tamen esse de principali significato.

110 Secundò, obijc. quod extensio localis sit accretio, quia Aristot. 1. de Gen. 25. ait, quod augmentatur, mutare locum quemadmodum quod extenditur, ergo sentit auctionem in extensione formaliter consistere; & 4. Phys. 63. ait tam additionem quantitatis, quàm rarefactionem, & extensionem esse augmentationem. Tum 2.

tunc animal censetur auctum quando est iam facta hæc extensio. Tandem quod tota quantitas producatur, ostenditur, quia termini motus sunt incompossibiles, ergo minor quantitas est incompossibilis cum maiori. Resp. primum locum pro nobis esse, quia motum localem accretione factum comparat extensioni, similitudo autem cadit inter distincta, dummodo proportionem habeant, non inter identificata, solùm igitur voluit ibi Arist. innuere hanc conditionem, seu effectum accretionis, non autem, quod sit de ratione formali: secundo loco non ita clarè loquitur, dicimus tamen ibi sumere augmentationem large pro quacumque auctione substantiæ corporeæ, non autem vt est augmentatio viuentium. Ad 2. concedimus assumptum tanquam rationem à posteriori, ex hoc enim quod viuens occupat maiorem locum, arguimus maiorem quantitatem acquisiuisse, in quo consistit ratio formalis auctionis. Ad 3. ait Doctor cit. assumptum valere de primis, & per se terminis, non de concomitantibus, modo minor quantitas, si consideratur secundum entitatem positiuam, est terminus concomitans, si verò secundum priuationem annexam maioris quantitatis, est vtique per se terminus, sed vt sic non manet in auctione, alites idem esset sub maiori, & sub minori simul quantitate.

111 Quoad 2. an scilicet augmentatio fiat instantaneè, vel successiuè; qui tenent nutritionem instantaneam esse, consequenter idem dicere debent de augmentatione, sicut in generatione aliqua instantanea si fieret, quantitas etiam in instanti resultaret, ita Hurt. disp. 3. de gen. sect. 3. Arriag. disp. 2. sect. 3. & ex parte Ares. qu. 31. Verùm ex dictis n. 86. & dis. 5. art. 1. patet falsitas huius fundamenti, quod nutritio fiat in instanti, tum quia augmentatio ab Arist. vbique locorum inter motus successiuos enumeratur.

Dices Arist. 8. Phys. 23. ait impossibile esse aliquid augeri, vel minui continuò. Tum ex Hurt. §. 42. augmentatio nil aliud est, quam continuatio nouæ quantitatis cum alia, sed talis continuatio fit in instanti, ergo &c. prob. min. continuatio vt sic consistit in indiuisibili, quia continuatio lineæ est punctum, continuatio superficiei est linea, vt indiuisibilis secundùm latitudinem, & continuatio corporis est superficies, vt secundum profunditatem caret partibus, ergo debet in instanti fieri, solùm enim quæ habent partes, fiunt successiuè. Resp. Arist. ibi negare continuitatem augmentationis, quam posuit in motu locali circulari scilicet perpetuam durationem, & æternam. Ad aliud negamus maiorem, formaliter loquendo, augmentatio enim propriè est additio aliarum partium quantitatis, continuatio verò sequitur ad hanc additionem, quia enim nouæ partes adduntur, ideò nouiter continuantur, vnde continuatio propriè est vnio partium quantitatis, quæ adhuc post augmentationem remanet, & vnio vtique saltim materialiter nihil aliud dicit, nisi indiuisibilia quantitatis, vt additio propriè dicit acquisitionem partium, quæ & successiuè fiat, & in tempore, cum sit diuisibilis, sicut & partes diuisibiles sunt. Aliter dicere etiam deberemus, tempus ex indiuisibilibus constare, etenim tempus semper nouas partes acquirit, si ergo acquisitio idem esset, ac continuatio, & continuatio est indiuisibilis, per istam acquisitionem solum indiuisibilia acquirerentur, quod est falsum: idcircò continuatio partium quantitatis non est acquisitio formaliter earundem, eo vel maximè, quod prioritate naturæ prius debemus concipere partes acquisitas, & postea vnitas, quia illæ præsupponuntur ad vnionem.

112 Quo ad tertium not. quod augmentatio dupliciter sumi potest, primò communiter pro quacumque acquisitione quantitatis à viuente per principium vitale intrinsecum facta, secundò propriè pro illa acquisitione quantitatis, qua viuens fit maius; de prima clarum est, quod tandiu fit, quandiu nutritio continuatur, nam impossibile est, à viuente acquiri partialem aliquam substantiam, quin etiam noua quantitas adueniat, & acquiratur, ergo quia per nutritionem acquiritur noua substantia, semper erit illi adiuncta acquisitio nouæ quantitatis.

De secunda augmentatione communiter dicitur, quod saltim in animalibus perfectis non durat toto tempore vitæ, ita Doctor 2. d. 2. q. 9. O. vbi hoc probat ex Arist. 8. Phys. 23. & d. 19. A. & in 4. d. 44. q. 1. L. vnde triplex tempus distinguitur in viuentibus, præcipuè in homine. primum dicitur augmenti, quia potentia nutritiua plus de alimento conuertit, quàm amittat, & ponitur durare vsque ad 21. aut 23. annum, Secundum dicitur tempus status, seu consistentiæ, quia homo nec augetur, nec minuitur, sed in eodem permanet statu, aut saltim non augetur, vel minuitur notabiliter, & durat vsque ad 35. vel 40. annum; Tertium dicitur tempus decrementi, aut diminutionis, in quo minus de substantia alimenti conuertatur, quam amittatur de propria substantia actione caloris naturalis. Diximus saltim in animalibus perfectis, quia an dentur viuentia imperfecta, quæ nunquam decrescant, dicemus in seq. quæst. est etiam not. quod illi tres ossiculi in cauitate tympani auricularis positi, malleus, incus, & stapes nuncupati ita durescunt statim, vt eiusdem magnitudinis sint ab ortu natiuitatis vsque ad finem vitæ, & amplius non crescant; ita obseruarunt Anathomici.

113 Dubium tamen est in assignanda causa huius varietatis, quænam scilicet sit ratio, quod homo non semper crescat, sed consistat, & postea decrescat. Aliqui dicunt hoc esse, quia viuentia habent terminum magnitudinis intrinsecum, vt non possint ad quamcumque molem peruenire. Hæc tamen ratio est insufficiens, quia non assignat causam decrementi, tum quia non semper homo tempore augmenti pertingit terminum magnitudinis, quem sibi determinat species humana. Alij dicunt causam esse, quia virtus augmentatiua agendo in alimentum debilitatur, & repatitur, vnde semper impurior, & debilior caro generatur, & consequenter perueniet ad tantam impuritatem, & debilitatem, vt non possit amplius sufficientem sibi quantitatem in se conuertere, vnde cessat deinde augmentum; ita videtur asserere Scotus cit. Hæc etiam ratio non videtur adæquata, explicat quidem, cur homo decrescat, non tamen, cur detur status, imo videtur concludere necessario hominem vel crescere, vel decrescere oportere, nam si virtus excedit, iam causabit incrementum; si verò est debilitata, vt non possit amplius augmentum efficere, certè statim incipiet decrementum, quia statim amplius debilitaretur per continuam repassionem ab alimento, nec posset tot annis in tempore consistentiæ persistere; de hac ratione dicemus quæst. seq. quo pacto debeat intelligi.

114 Communiter dici solet, causam esse varietatem caloris naturalis, hic enim in prima ætate robustior, & potentior est, & consequenter plus alimenti potest conuertere, quàm minuatur de substantia aliti, hinc incrementum causat, deinde verò remittitur, vt æqua portione acquiratur noua substantia, & vetus deperdatur, & fit tempus consistentiæ, ac iuuentutis; tandem ita remittitur, vt non possit tantum nutritione restaurare, quantum de propria substantia deperditur, & tunc est tempus decrementi. Hæc quoque ratio patitur difficultatem; nam calor naturalis fortior apparet in iuuentute, & tempore consistentiæ, quam in pueritia, & adolescentia, seu tempore incrementi, ergo in iuuentute debebit etiam incrementum efficere, antec. prob. quia calor in iuuene causat perfectiores actiones, quam in puero, & adolescente, digerit enim melius cibaria grossiora, melius concurrit ad generationem, motum localem, discursum imo quandoque homo tempore consistentiæ pinguescit, quod nequit prouenire nisi ex perfectione caloris decoquentis cibum, ergo calor est perfectior in iuuene, quam in adolescente, per quantitatem enim effectus cognoscitur quantitas formæ, & causæ; hinc homo tunc dicitur esse in statu perfecto, & consequenter tunc principium vitæ, quod est calor, erit perfectius, quam quolibet alio vitæ tempore.

Potest tamen hæc ratio defendi; si distinguamus de actionibus caloris naturalis, illæ namque sunt duplicis generis, quædam enim indigent multo humido, vt fiant, tales sunt auctio, extensio, rarefactio, nutritio, &c. quædam verò requirunt humidum temperatum, & consistentiam, ac siccitatem membrorum, vt sunt illæ in argum. enumeratæ; tunc dicimus, quod si calor in ordine ad primas operationes comparetur, perfectior est tempore incrementi, quatenus est cum multo humido vnitus, quo ætas illa viget; at si respectu aliarum operationum consideretur, perfectior est in iuuentute, quia tunc partes sunt magis exiccatæ, & consolidatæ. Quapropter cum calor in ordine ad augmentum sit perfectior in pueritia, & adolescentia, poterit multum de alimento conuertere, quia partes sunt humidiores, & consequenter potest illas augere, & extendere; at in iuuentute partes sunt desiccatæ, præcipuè ossa, & quoniam augmentatio secundum longitudinem maximè attenditur hæc autem ab ossibus prouenit, caro verò se habet vt ipsorum indumentum, hinc augmentum ex auctione ossium causatur, nam caro parum potest ossa superare, cum igitur in iuuentute nequit fieri augmentum in ossibus, & partibus durioribus, solum in partibus mollioribus potest fieri aliqualis accretio, quæ non erit secundum longitudinem, sed secundum grossitiem, & profunditatem, idcircò hac ætate quandoque homines pinguescunt.

115 Obijci tamen potest, quod semper fiat augmentum; nam omni tempore fit additio quantitatis, vt diximus, ergo omni tempore fit auctio, per quam corpus maius efficitur, quia ante aduentum nouæ quantitatis viuens iam perdiderat partem aliquam quantitatiuam, quæ per nouam restauratur, ergo viuens per istam nouam fit maius. Tum 2. si tempore augmenti calor naturalis potest conuertere, cum sit robustior, plus de substantia cibi, ergo etiam plus de substantia aliti consumet, quam in consistentia, & decretione, sicut si decretionis tempore propter debilitatem minus de substantia cibi concoquet, minus etiam propter eandem rationem consumet de substantia viuentis, quare semper deberet esse in statu consistentiæ. Tum 3. eadem est ratio de calore naturali viuentis, & elementari, sed hic crescit, quo plura ligna conuertit in ignem, ergo &c.

Resp. ad 1. viuens posse considerari, vel pro vt erat in eo statu, quem habebat, antequam partem illam quantitatis deperderet, vel prout est in eo statu proximè post amissionem, & ante reparationem, tunc ad argum. neg. conseq. ad probat. dicimus si viuens consideratur in primo statu, negatur conseq. plus enim amisit, quàm acquirat, si verò consideratur in secundo statu, conceditur conseq. non ideo tamen dicitur augeri augmentatione propriè dicta, quæ est illa tantùm additio, per quam corpus fit maius, prout ad priorem statum comparatur. Ad 2. ex dicendis q. seq. respond. substantiam viuentis in principio vitæ puriorem esse, ideò potentiorem ad resistendum calori, imo connaturaliorem ipsi, hinc calor magis in alimentum agit, quàm in viuentis substantiam, at postea cum ex mixtione substantiæ aduentitiæ, & nutrimentalis euadat im-

impurior, tempore decrementi minus resistit, minusque connaturalis est calori; alimentum quoque in principio vitæ est valde teneritudini, ac imbecillitati naturæ proportionatum, vnde faciliter conuertitur in substantiam aliti. Ad 3. negatur paritas, quia calor elementaria ita agit, vt post victoriam ad pristinum statum se reducit, & vires reassumit, non sic semper euenit in calore naturali, vt mox dicemus. Tandem aduerte, quod quandoque homo post infirmitatem apparet longior, hoc tamen non est verum incrementum, sed apparens, quatenus propter minorem corpulentiam, magis conspicitur longitudo.

QVÆSTIO IX.

De diminutione, & morte viuentium.

116 EXplicuimus vsque modo principaliores mutationes positiuas viuentium scilicet generationem, quæ terminatur ad totum esse, nutritionem, quæ pro termino respicit partialem substantiam, & augmentationem, quæ ad partialem quantitatem terminatur, remanet pro complemento huius disp. vt aliqua dicamus de mutationibus oppositis, & priuatiuis, quæ sunt corruptio totalis viuentis, seu mors, quæ generationi simpliciter opponitur, corruptio partialis, qua viuens partem propriæ substantiæ amittit, & est nutritioni opposita, & tandem diminutio, per quam partialis quantitas deperditur, de quibus primò videbimus, quid sint, deinde quo modo fiant, & à quibus causentur.

Quid sint corruptio totalis, vel partialis substantiæ viuentis, clarè patet, sunt enim mutationes deperditiuæ respicientes pro termino ad quem priuationem, siue totalem, siue partialem formæ substantialis, solum est dubium de diminutione. Pro quo not. quod sicut acquisitio quantitatis sumitur & pro acquisitione totius quantitatis, vt cum aliquid generatur, statim resultat tota quantitas, & etiam pro acquisitione partialis quantitatis, vt in augmentatione viuentium per nutritionem facta, ita deperditio quantitatis duplex est, alia est deperditio totius quantitatis, vt cum compositum totaliter corrumpitur, alia est deperditio partialis quantitatis, vt euenit, cum viuens diminuitur propter actionem caloris corrumpentis propriam substantiam hoc totum explicatur proportionaliter in ordine ad substantiam, sicut enim viuentis aliquando generatur, & corrumpitur secundum totum, & aliquando generatur, & corrumpitur secundum partem per nutritionem, & corruptionem partialem huic oppositam, quæ mutationes ab aliquibus augmentatio, & diminutio substantialis vocantur, ita contingit in quantitate, quæ necessario consequitur substantiam corpoream, & ab eisdem vocantur mutationes istæ augmentatio, & diminutio quantitatiua, & sicut in deperditione partiali substantiali deperditur aliquid substantiæ, & remanet alia, quæ vbi prius erat pars totius, postea totum denominatur, & minor dicitur per habitudinem ad substantiam præcedentem integratam ex substantia remanente, & ea illa corrupta, pariformiter in deperditione partiali quantitatis, & deperditur aliquid quantitatis, & remanet alia, quæ minor dicitur per habitudinem ad quantitatem præcedentem, Hinc oritur difficultas, quid formaliter dicat diminutio, an scilicet deperditionem illam quantitatis, & quatenus ad non esse solum quantitatis terminatur primò, & per se, an verò in relatione illa, quam dicit quantitas remanens ad quantitatem præcedentem, si enim primum asseritur, diminutio erit motus verè deperditiuus, si secundum dicatur, erit motus positiuus, & quasi acquisitiua, cum ad ens positiuum terminetur, qualis est quantitas illa minor. Quidam dicunt diminutionem positiuum esse.

117 Dicimus tamen, diminutionem formaliter non esse motum positiuum, sed deperditiuum terminatum ad non esse alicuius quantitatis præhabitæ, & consequenter ab augmentatione specie distingui, non positiua, sed priuatiua; Ita Scotus d. 10. q. 2. O. & d. 12. q. 4. B. sequitur Ruuius 1. de Gen. tract. de nutrit. q. 10. cum Fons. & Conimbr. citat. eamque probat, quia diminui est minus esse, quam erat prius, sed res non est minor nisi per deperditionem, ergo diminutio formaliter est deperditio quantitatis, maior patet ex Ethymologia nominis, minor etiam, quia statim ac intelligitur viuens aliquid deperdere de quantitate, intelligitur minus esse, quam erat prius. Confirm. diminutio est motus ad quantitatem pertinens, vt communiter conceditur, & est Arist. 3. & 5. Phys. sed non potest per ipsam acquiri quantitas, ergo nequit ad quantitatem pertinere vt motus positiuus, sed solum vt priuatiuus, quatenus acquiritur priuatio alicuius quantitatis, min. prob. quantitas remanens nequit acquiri, quia præexistebat. Dices acquiri quantitatem remanentem, non vt sic, sed vt habet esse completum, & totale, & vt ordinem dicit ad quantitatem præhabitam. Contra vel terminus formalis est quantitas vt sic, & tunc redit argumentum iam factum, vel est respectus ille ad quantitatem præcedentem, ergo diminutio non esset motus ad quantitatem, sed ad relationem; vel esset indiuisibile illud terminans, & complens quantitatem remanentem in esse totius, & hoc est falsum, quia illud indiuisibile habetur in vltimo instanti terminatiuo motus diminutionis, & tamen diminutio fit in tempore, in quo necessariò debebit habere suum terminum; vel tandem erit totum aggregatum ex quantitate, respectu, & indiuisibili terminatiuo, & sic sicut hæc omnia non faciunt vnum per se, ita nec possunt terminare vnum per se motum. Accedit, quod diminutio non distingueretur ab augmentatione, quia ambæ eundem terminum ad quem specie haberent, à quo vnitas specifica motus sumi debet ex dictis disp. 15. Phys. Tandem quia debet assignari species aliqua deperditiui motus in quantitate, nam verè subiectum transit ab esse quantitatis ad non esse eiusdem. Ex quibus sequitur diminutionem esse specie negatiua distinctam ab augmentatione, motus enim & respectus inter se distinguuntur ad distinctionem terminorum.

118 Contra obijc. Arist. 5. Phys. 18. enumerat diminutionem inter motus positiuos, qui scilicet sunt à subiecto in subiectum; clarius hoc idem habet 1. de Gen. 31. Tum 2. terminus diminutionis est positiuus, tunc enim viuens dicitur minui, quando non tantam acquirit quantitatem, quantam amisit, quæ quantitas acquisita est terminus diminutionis, ergo est motus positiuus. Tum 3. diminutio non est sola deperditio quantitatis, alias non distingueretur à corruptione totius quantitatis, sed tunc res minuitur, quando aliquid quantitatis retinetur, per quod à corruptione totali distinguitur, ergo terminus diminutionis est aliquod positiuum. Tum 4. in diminutione acquiritur de nouo terminus quidam complens quantitatem remanentem in esse totius, ergo dabitur aliqua noua mutatio positiua. Tandem viuentia habent terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, quos per auctionem, & diminutionem per se respiciunt, ergo auctio, & diminutio opponuntur per terminos oppositos positiuos.

119 Resp. ex dictis disput. 15. Phys. qu. 6. art. 3. ad 1. arg. 1. quod nullus motus per se respicit duos terminos positiuos, nisi concomitanter, vel quatenus inuoluit successionem, neque Arist. enumerauit diminutionem inter species motus, quia fit inter terminos positiuos, sed solum, quia verè pertinet ad quantitatem, tanquam motus deperditiuus, ait enim. *Qui verò secundum quantitatem est, secundum commune quidem innominatus est, secundum autem vtrumque augmentatio, & diminutio, is quidem, qui est in perfectam magnitudinem, augmentatio, qui verò ex hac, diminutio*, vbi solum mentionem fecit de termino, à quo, & in 1. de Gen. ait *Augmentatio enim est existentis magnitudinis additamentum, diminutio autem minoramentum*, quibus verbis exprimit terminum ad quem, & ait, quod terminus diminutionis sit minoramentum maioris quantitatis, scilicet priuatio illius, nam minoramentum deperditionem significat, non acquisitionem; & si quandoque explicat diminutionem per terminum positiuum, non explicat illam tanquam per terminum formalem, & per se, sed tanquam per terminum concomitantem, & connotatum, vel vt successionem inuoluit, quæ est respectus inter partes sibi inuicem succedentes, vt diximus disput. cit. Phys. Ad 2. neg. assumptum, & ad prob. dicimus viuens dicitur minui formaliter per priuationem quantitatis præcedentis, concomitanter, & vt connotatum à quantitate remanente. Ad 3. per idem diminutio à totali corruptione quantitatis distinguitur per connotata, sicut nutritio à generatione totali, & mutationes illis oppositæ, quia scilicet vna est totalis, altera partialis; cum dicitur illud diminui, quod aliquid amittit quantitatis, & aliquid retinet, primum est de essentia diminutionis, secundum verò est connotatum, & concomitans. Ad 4. acquisitio illius indiuisibilis nequit esse formaliter diminutio, nam illa fit in vltimo instanti, hæc verò in tempore præcedenti, quare potius erit vt quid connotatum à diminutione, quàm de formalitate ipsius. Ad 5. viuentia dicuntur habere terminum intrinsecum paruitatis, non quia illud intendant ex seipsis acquirere, nam potius quærunt per augmentationem adipisci terminum magnitudinis, sed quia nequeunt sub minori quantitate reperiri, quare falsum est viuens per diminutionem per se tendere ad terminum paruitatis. Quæ dicta sunt de augmentatione, & diminutione, pari passu dicenda sunt de intensione, & remissione qualitatum, itaut Intensio sit motus acquisitiuus qualitatis, remissio verò motus eiusdem deperditiuus.

120 Vt autem sciamus quomodo fiant, & causentur mutationes in viuentibus, præsertim in homine, not. ex Scot. 2. d. 19. quod mors dupliciter potest contingere, vel à causa extrinseca, & dicitur ab Arist. lib. de iuuent. & senect. c. 14. violenta, vel à causa intrinseca, & ab eodem appellatur naturalis. De prima nulla est difficultas, variè namque potest accidere, vel propter dispositionem contrariam continentis, puta si continens directè corrumpit contentum, vt est ignis, aut si non directè, saltem prohibet illud, quod est necessarium ad vitam, cuiusmodi est terra, & aqua, quæ prohibent respirationem, & cito corrumpunt, aut saltem propter noxiam aliquam qualitatem paulatim destruit, vt aer regionis intemperatæ; Vel potest contingere propter violentiam illatam ab aliquo extrinseco, vt sunt morbus, ferrum, venenum, influxus cœlestis, &c. De secunda, quæ fit propter actionem mutuam componentium ipsum viuens, est difficultas, quo pacto contingat; idcircò prius explicabimus corruptionem partialem substantiæ, deinde totalem, ex quibus postea deducetur causa diminutionis partialis quantitatis, & totalis.

Pro huius declaratione aduertendum, quòd vita est duplex, alia accidentalis, & est operatio vitalis viuentis, vnde beatitudo Ioan. 17.

dicitur vita, *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te*, & Arist. 10. eth. c. 4. vita quædam est operatio; alia est vita substantialis, & hæc non est anima, vt putauit Dand. de corp. & anim. lib. 1. c. 13. nam anima potius est principium vitæ, quàm vita, vnde Gen. 2. non dicitur vita, sed spiraculum vitæ; tum quia signa breuis vitæ, vel longioris desumi solent maximè ex corpore, & organis, ergo corpus etiam ad vitam spectabit, non tantum anima, quare vita formaliter est ipsamet natura viuentis, & forma totius ex anima, & corpore integrata, causaliter verò consistit in informatione corporis ab anima. Huic vitæ tanquam proprietates conueniunt longitudo, & breuitas, quæ sunt differentiæ durationis vitæ, accidunt verò, quia anima corpus informando postulat dispositiones aliquas, sine quibus non posset consistere, & præsertim exigit calorem quo vita tam substantialis, quàm accidentalis sustentatur, & fouetur, vnde Arist. lib. de iuuent. & senect. c. 2. mortem ait esse extinctionem caloris, & alij vitam, & mortem significarunt duabus mundi partibus meridionali, & septentrionali, prima, quæ calida est, vitam denotabant, secunda verò mortem propter frigiditatem. Quoniam autem calor facillimè exhalat, & dissipatur, hinc prouida natura de humido prouidit viuens; quo tanquam pabulo conseruaretur calor, ac foueretur, & radicale appellatur, quod aliqui à nutrimentali distinguunt, illud asserunt esse materiam, qua totum corpus formatur in generatione, & dicitur radicale, quia est radix totius arboris humanæ, homo enim dicitur arbor euersa, & veluti fundamentum, super quod tota viuentis structura fundatur; nutrimentale volunt esse substantiam de nouo virtute nutritionis aduenientem; rectius tamen per humidum nutrimentale sumi potest alimentum proximum, & per radicale tota substantia viuentis, siue per generationem, siue per nutritionem adepta.

121 Duplex autem humidum reperiri solet in mundo elementari, aqueum, & aereum, ita in paruo mundo scilicet homine, & quolibet alio viuente duplex humidum potest adesse pro portione correspondens illis elementis, alterum est aqueum, & hoc est substantia quædam humida sine aliqua consistentia, flaccida, de faciliabilis, qualis est substantia piscium, alterum est humidum aereum, & est substantia quædam pinguior, bene cohærens, vt est substantia sanguineorum, & hoc humidum maximè confert ad vitam; hinc inter viuentia pisces propter magnam aquei humoris copiam sunt breuioris vitæ, quàm terrestria sanguine prædita, & inter arbores diutius viuunt, quæ sunt oleosæ, & resinosæ; vt pinus, palma, cupressus, quàm aliæ, vtpotè quia hoc humido aereo, & viscoso magis abundant, ratio horum est, quia calor tandiu in humido conseruatur, quandiu habet ad ipsum proportionem talem, quod possit illud subtiliare, & seipsum ex eo fouere, idcirco humido multum terrestrificato extinguitur calor; at humido, aereo, quia propter vnctuositatem est magis subtiliabile, magis conseruatur calor; exemplum habemus in igne, qui aqua extinguitur, at oleo proportionaliter applicato fouetur, quamdiu deficiente in oleo vnctuositate, & iam terrestrificato euanescit ignis; idem de calore naturali, & humido radicali dicendum. Ex quibus deducitur complexionem sanguineam inter cæteras esse magis accommodatam diuturnitati vitæ, quia cum sit calida, & humida, magis recedit à termino mortis naturalis, qui est exiccatio humidi substantialis, & extinctio caloris naturalis, & melior est superabundantia principiorum vitæ, quàm defectus; nam in colerico calor non est humido attemperatus, cum sit complexionis calidæ, & siccæ, in flegmatico, & melancholico propter terrestreitatem humidi calor non diu conseruatur, estque exiguus, facileque ab illo humido suffocatur; hæc ferè ab omnibus conceduntur.

Dubium tamen est, num viuens ab intrinseco principium habeat corruptionis, an solum ab extrinseco corrumpatur. Hurt. disp. 1. de gen. sect. 10. subsect. 3. & 4. negat calorem naturalem agere in humidum radicale, cuius actione viuens intereat, sed ideo ait corrumpi, quia ab ambientibus, & alimentis distemperatur natiua complexio, & destruitur recta hominis temperies, ideoque necessarium est alimentum propter restaurationem deperditi; citat pro hac sent. Vallesium lib. 6. contr. cap. 1. & Petrum Garsiam in sen. 1. disp. 18. c. 6. Alij verò concedunt hanc actionem, sed varie explicant; nam quidam putantes elementa formaliter in mixto manere, volunt partes igneas agere in aereas, & terrestres, illasque consumere; alij verò asserunt spiritus vitales, qui non sunt animati, agere in partes animatas actione destructiua, & hoc vt saluent idem non agere in seipsum; ita Conimbr. 1. de Gen. cap. 5. q. 9. artic. 2.

122 Dicimus tamen verè ab intrinseco viuens habere principium corruptionis ex actione caloris naturalis agentis in humidum radicale; hæc conclusio est communis, & docetur à Scoto d. 15. qu. vn. ad 4. princ. & d. 19. A. prob. si viuens solum ab extrinseco esset corruptibile, sequeretur, quod si homo in ætate perfecta à Deo crearetur, essetque in vacuo, vbi nullum agens extrinsecum contrarium posset agere, vel si Deus omnem actionem contrarij agentis ab extrinseco suspenderet, ille homo posset perpetuò naturaliter durare sine alimento, quod est contra rationem vegetantis animæ, vnde in statu innocentiæ in quo homo ab extrinsecis contrarijs non oppugnabatur, quia omnia illi obtemperabant, adhuc indigebat nutritione, & alimento; seq. prob. quia necessitas alimenti ponitur ab Hurt. vt reparetur amissio humidi radicalis ab extrinseco causata quæ ratio cessaret in casu imò in instanti generationis, in quo infans nullum habet extrinsecum agens oppugnans, neque qualitatem aliquam noxiam ab alimento derelictam, posset in tali statu durare absque alimento; nam quod ait Hurt. necessarium esse alimentum propter augmentationem, hoc solum infert infantem illum non augeri sine alimento, non tamen extingui. Tum quia in viuente dantur partes inter se contrariæ quo ad qualitates, ergo vna potest agere in aliam, sic videmus præclusa respiratione animal suffocari, & extingui ab excessu caloris. Hæc autem actio non prouenit ab elementis, quia hæc non adsunt formaliter in mixto ex dictis disput. præced. quæst. 3. neque solum ex contrarietate partium ad inuicem, sed etiam ex ipsomet calore in eadem parte humida existente, calor enim est virtutis subtiliatiuæ, & resolutiuæ, per quam subiectum caloris fit continuò siccius, atque terrestrius, euaporando subtile aereum, vt explicuimus num. 49. & seq. qua ratione opus est alimento, tum vt actio caloris in humidum radicale retardetur, tum vt amissum resarciatur; quod clarè explicatur in Reportatis Scoto adscriptis in 2. d. 19. q. vn.

123 Dices, ergo idem calor erit conseruatiuus animalis, & destructiuus. Tum 2. nihil sui interitum machinatur, si calor ageret in viuens, intenderet propriam destructionem, quia iam ad corruptionem viuentis destrueretur. Tum 3. sequeretur corpora calidiora esse breuioris vitæ, similiter, quæ continua exercitatione agitantur, quod est falsum, hæc enim secundùm omnes sunt firmiora, & vegetiora. Tum 4. hæc destructio non esset violenta, sed naturalis, quod est falsum; quia quodlibet habet inclinationem ad esse, seq. prob. violentum est à principio externo, naturale ab interno; accedit, quod mors ex fame prouenieas nequit dici naturalis, quia est cum dolore, & tamen causaretur ab ista caloris actione, mors autem naturalis, ait Arist. cit. non est cum dolore. Tum 5. omnis pars corporis suis qualitatibus natiuis ordinatur ad conseruationem totius, non ad destructionem, ergo nulla actione per se à partibus proueniente destruitur viuens, aliter non rectè esset à natura viuens formatum. Tum 6. ignis in his inferioribus pabulo indiget, solum vt se à contrario defendat, & ab extrinseco perit, deficiente humido, non ex se, ergo idem de calore dicendum. Tandem & fortiùs, nullum mixtum putrefit à proprio calore, & temperamento, nisi ab extrinseco augeatur, vt diximus disp. præced. q. vlt. ergo nunquam calor erit causa corruptionis illius partis, in qua reperitur, nisi ab extrinseco intenderetur, quare semper origo actionis caloris erit ab externa causa.

124 Resp. ad 1. non esse inconueniens idem esse per se conseruatiuum, & per accidens destructiuum eiusdem, vnde dicebat Seneca loquendo de naturali calore, *Qui mecum oritur, mecum moritur, & qui me occidit, me viuificat*, calor itaque per se calefaciendo intendit conseruationem viuentis conuertendo substantiam cibi, per accidens tamen ex ista calefactione subsequitur exiccatio humidi radicalis. Ad 2. assumptum esse verum per se, non tamen ex accidenti, & consequenter; sic calor in aqua illam calefaciendo solùm intendit calefactionem, & tamen si aqua destruitur, ad eius desitionem etiam calor ipse corrumpitur. Ad 3. corpora calidiora diu viuere, quia habent annexam humiditatem aeream, quæ valde resistit, vel siccitatem igneam, vt in colericis, quæ non facilè fluit; tum quia propter caloris excessum sunt validiora ad conuertendum cibum in propriam substantiam; quæ exercitantur continuò labore sunt viuaciora, quia melius concoquent cibum, & ab excrementis purgantur. Ad 4. quælibet mors est violenta formaliter ex disp. 5. q. 4. art. 3. dicitur tamen naturalis, quæ secundum leges naturæ contingit, & est, quæ fit per vltimam humidi resolutionem à calore naturali, qui destructo humido tandem extinguitur, quod contingit in senio confectis, & hæc accidit sine dolore, & mors ex defectu alimenti potius est violenta, quia non est conueniens illi statui, & secundum leges naturæ. Ad 5. concedimus partes omnes viuentis cum suis qualitatibus ordinari ad conseruationem totius per se, quia calor ille est datus à natura ad concoctionem alimenti, per accidens tamen euenit destructio humidi; sic quandoque natura parti læsæ accurrit magna spirituum copia ad illius refocillationem, ex quo tamen quandoque sequitur inflammatio, & corruptio illius partis. Ad 6. primò non concludit contra actionem partium ad inuicem, dicere namque possemus calorem naturalem indigere pabulo, vt se à contrarijs partibus defendat, deinde aliud est loqui de igne, qui est corpus simplex, aliud de mixtis, in his enim calor est corruptiuus, & putrefactiuus propter admixtionem aliarum qualitatum modo explicato disp. præc. q. vlt. non in igne. Ad vlt. dicimus partes corporis in viuente habere calorem vltra proprium temperamentum prouenientem ab ipsa anima, quo calore destituuntur anima absente, & hic calor est euaporatiuus partium humidarum; imò ex hoc deducitur efficax argumentum; nam caro mortua putrefit, nonnisi calore ambientis intendente calorem carneum, quo pacto contingere solet putredo ex dictis disp. præced. cit. & tamen totus hic calor remissior est calore illo, quem caro possidet in viuente, ergo cum sit agens naturale, etiam in viuente causabit putrefactionem, nisi aliunde retardaretur.

125 Ex ista caloris actione colligitur necessitas moriendi in viuen-

te,

te, itaut ex se non possit non solum perpetuò, sed neque per tempus longæuum conseruari; calor enim naturalis in duo agit, & in alimentum, & in humidum radicale; ex prima actione deducitur necessitas mortis, quia vt arguit Doctor sæpè cit. omne agens in agendo repatitur, quia actio est inter contraria, ergo calor naturalis agendo in alimentum, quod aliqualiter est contrarium illi, & dissimile, repatitur ab illo, & consequenter debilitatur, vnde non poterit deinde tam perfectè conuertere alimentum in propriam substantiam, nec perfectam producere carnem, sed imperfectam, quapropter progressu temporis ita debilitabitur viuens, vt impotens fiat omninò ad operationes vitales exercendas, & consequenter cogitur senescere, & mori. Hæc autem debilitatio, & imperfectio non est propter remissionem formæ substantialis; diximus enim disput. 5. q. 5. art. 2. substantiam non suscipere magis, & minus, sed propter admixtionem contrariorum, nunquam enim perfectè alimentum conuertitur in substantiam aliti, sed semper aliquod excrementitium remanet, quod actionem viuentis valdè debilitat, & quandoque inducit noxiam aliquam qualitatem, & complexionem ita fixam, vt ferè connaturalis euadat. Et quamuis possit viuens, vel medicina, vel aliquo alio ab istis contrarijs se liberare, & reducere se ad pristinum temperamentum, nunquam tamen erit perfectè in eodem statu priori, quia progressu temporis actione concoctiua calor producit sicciorem, & duriorem substantiam, vt patet, pueri enim habent in principio tam carnes, quam ossa molliora ad modum ceræ, itaut si frangantur, faciliter agglutinari possunt, at deinde hæc omnia exiccantur, ac duriora fiunt, nec vnquam ad pristinam redeunt humiditatem, quamuis ab omnibus alijs contrarijs corruptiuis liberent se.

126 Hæc autem est alia caloris actio, quæ necessitatem inducit moriendi, quodlibet enim viuens determinatam habet latitudinem calidi, & humidi, citra quam nequit anima corpus informare, non enim potest viuificare corpus cum frigiditate, & siccitate lapidis, vel metalli; Neque calor potest conseruari in subiecto quantumcumque sicco, sed determinatam exposcit humiditatem, aliter euanesceret; ex alio capite habemus, quod calor est sui natura subtiliatiuus, & partes subtiliores à crassioribus, & terrestrioribus segregando in mixto per euaporationem, mixtum illud continuò exiccat, & terrestrius reddit, vt tandem resoluendo semper, quod est magis resolutioni paratum scilicet subtile aereum, corpus illud ad tantam ineptitudinem perducit, vt improportionatum protinus fiat ad conseruandum calorem naturalem, quo euanescente desinit anima informare corpus, & contingit mors ab Arist. naturalis appellata quatenus euenit secundum cursum naturæ. Quapropter concludendum est, quodlibet viuens diminui substantialiter toto vitæ tempore quamuis continuò etiam nutriatur, & tandem totaliter destrui, quod magis patebit ex solutione obiectionum.

127 Sed antequam rationes in contrarium diluamus, aliqua de ætate hominis subiungere placuit. Ætas igitur est vitæ periodus, siue spatium, quo insitum corpori viuentis temperamentum per se euidentem mutationem subit; Arist. hanc ætatem in tres partes diuisit 2. l. de iuu. c. 14. in iuuentutem vsq; ad 25. annum, in statum, seu virilitatem vsque ad 40. & in senectutem vsq; ad finem, satis recepta est diuisio in septem partes, in Infantiam, Pueritiam, Adolescentiam, Iuuentutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem; Prima est infantia, quæ ab ortu vsque ad 6. annum circiter durat, diciturq; homo Infans quasi non fans, quia mutus nascitur, hæc etiam ætas dicitur lunaris propter prædominium humiditatis, cuius præcipua causa est Luna. Secunda dicitur Pueritia a puritate, vsq; ad decimum quintum circiter annum, diciturq; Mercurialis, quia tunc homines incipiunt discurrere, & scientias addiscere, quibus præest Mercurius inter Planetas. Tertia, est Adolescentia vsq; ad 21. vel 25. annum, diciturq; venerea, quia tunc homo fit aptus generationi. Quarta, Iuuentus vsq; ad 35. vel 40. annum, vocaturq; solaris, quia tunc regnat floriditas, ætatisq; perfectio, cum sit media. Quinta est virilitas vsq; ad 50. annum, & Marti tribuitur, qui est planeta calidus, & siccus, præparans ad robur. Sexta dicitur senectus vsq; ad 65. annum, & dicitur Iouialis, quia Ioui subijcitur propter grauitatem, prudentiam, & præeminentiam. Vltima est decrepitas vsq; ad finem vitæ, & Saturno tribuitur, qui est causa frigiditatis, siccitatis, pigritiæ, tristitiæ, aliarumq; imperfectionum, quibus scatent decrepiti.

Soluuntur obiectiones.

128 COntra obijc. primò, si calor exiccaret corpus, oporteret humidum à qualibet parte corporis resolui, ergo subitò corrumperetur totum, & præcipuè tota caro, vtpotè humidior, destrueretur. Tum 2. nunquam filius esset melioris complexionis, quam fuerint parentes: imò nunquam idem posset sanior fieri, quod est contra experientiam, ab ægritudine enim ad sanitatem datur regressio, conseq. patet, quia calor iam debilitatus non posset neq; à seipso reparari, quia nemo seipsum intendit, neq; ab aliquo extrinseco, nam hoc præcipuè esset alimentum, à quo tamen adhuc debilitaretur. Tum 3. omnia naturaliter appetunt esse, & maximè viuentia, ergo hæc ab intrinseco non habent causam actiuam corruptionis, aliter natura frustra concessisset viuentibus talem appetitum. Tum 4. si posset contingere mors illa ex euaporatione caloris, & per vltimam resolutionem, contingeret sine dolore, dolor enim causatur à diuisione continui, & temperamenti dissolutione, quæ in casu non essent, at hoc est falsum, quia mors ex 3. eth. c. 6. est maximum horribilium. Tum 5. diximus q. 7. in viuente dari partes permanentes toto tempore vitæ, ergo posset viuens, per istas partes semper viuere. Tum 6. si calor magis debilitatur, vt non possit tantum alimenti conuertere, quantum prius, ergo eadem ratione minorem partem substantiæ naturalis consumet, quia etiam hæc actio inter cótraria versatur, ergo nunquam corpus diminuetur substantialiter.

129 Resp. ad 1. non adest ista necessitas, quia per applicationem alimenti impeditur, & retardatur caloris actio in humidum radicale, & per nutritionem resarcitur amissio prioris substantiæ, & sicut caro est humidior, & facilior ad fluendum, ita etiam facilius reparatur. Dices, quælibet pars ossis durior est carne, & siccior, ergo si potest calor destruere partem aliquam ossis, certè poterit eodem tempore totam carnem corrumpere. Resp. si comparatio fiat inter partes subtiliores ossis, & carnis, aut inter terrestriores carnis, verum est assumptum, at si fiat inter subtiliores ossis, & terrestriores carnis, negatur, potest enim contingere, vt pars ossis aerea sit subtilior, aut saltim resolubilior in vapores, quam pars terrestris carnis; sic videmus lignum esse durius palea, & tamen ignis resoluit partes ligni aereas, non tamen partes terrestres paleæ, & cinericias. Ad 2. potest filius purior generari, tum ex perfectiori cælorum influxu, tum propter perfectius semen, non enim si homo est malè complexionatus, semen etiam necessario debet esse impurius, quia non est pars animata, & potest esse, quod vis concoctiua seminis sit perfecta licet virtus nutritiua sit imperfecta. Idem potest sanior fieri, viresq; amissas reassumere, si obstacula contraria medicamine remouerentur, nam tunc forma substantialis posset se reducere ad pristinum statum, non tamen omninò perfectè, & in omnibus, quamuis enim posset meliorari, quo ad aliquas operationes exercendas, non tamen quo ad humiditatem vitæ necessariam, quia semper siccior euadit, vt diximus. Ad 3. si valeret, concluderet nulla mixta esse rectè composita ex contrarijs, quodlibet enim appetit proprium esse, & tamen contraria sunt causa corruptionis; quare dicimus verè in rebus adesse illum appetitum, qua ratione d. 5. q. 1. art. 3. posuimus corruptionem esse violentam simpliciter, & solum naturalem dici quatenus euenit secundum cursum causarum naturalium cum igitur viuentia ex proprijs naturis petant ex calido, & humido componi, consequenter ex seipsis sunt corruptibilia, at ne omninò talis appetitus sit frustra, cum non possint res in indiuiduo perpetuari, dedit virtutem productiuam aliorum viuentium, vel vniuocam ijsdem viuentibus, vel æquiuocam alijs causis, saltim quo ad formam corporeitatis, vt fiat conseruatio in speciebus.

130 Ad 4. concedimus cum Arist. in lib. de morte, & vita c. 10. quod si contingeret mors per solam caloris euaporationem in senectute, & absq. morbo, nullum dolorem afferret; ac quoniam regulariter mortem præcedit morbus, ideo dicitur formidabilis, tum quia etiam mors per simplicem dissolutionem potest dici maximum horribilium, & quoniam est vltimus terminus omnium, & quia est momentum vnde pendet æternitas alterius vitæ. Ad 5. neg. conseq. ad vitam enim conseruandam requiritur necessario humidum radicale, & aliæ partes organicæ, quæ autem permanent, sunt partes sicciores, quæ non sufficiunt ad tuendam vitam. Ad 6. neg. conseq. quia alimentum magis contrariatur calori, magisque resistit ideoq. licet tempore augmenti propter intensionem virtutis potuerit calor magis de alimento conuertere, tum etiam propter substantiæ puritatem, quia tunc erat calori connaturalior, attamen tempore decrementi potius consumet de propria substantia quam cibum conuertat, quia substantia impurior euasit, estq; calori magis intima, quam alimentum, magisq; approximata, & applicata vnde ab aliquo extrinseco vt sunt flegmæ, alijq; humores noxij, facilius impeditur actio in cibum, quam in humidum radicale.

131 Secundo argum. quamuis partes continuo exiccentur, tantum abest, quod calor, debilitetur, quod potius augeri debet, nam calor actiuior est cum siccitate, quam cum humiditate, vnde siccitas dicitur lima caloris, & patet de igne, vbi calor est maximè actiuus licet sit siccitati vnitus. Tum 2. multa viuentia semper augescunt, vt patet in plantis, & præcipuè in vite, hedera, & similibus: idem de crocodillo asseritur, & vermes, aliaq; animalia musculosa semper apparent mollibus membris, ergo &c. Tum 3. in mundi primordio homines diu viuebant, vt quidam ad nongentos annos peruenerint, vt legitur in lib. Gen. ergo si tot centurijs annorum potest vita protrahi, non est dicendum corruptionem ab intrinseco prouenire. Neque dicas in numero annorum, qui in Scriptura attribuuntur Patriarchis, intelligendos esse annos lunares, vel quod pro decem annis accipiendus sit vnus, vt per nongentos intelligantur nonaginta, vel quod anni illi non tot mensibus constabant, aut menses non tot diebus. Non valet, quia & menses tot diebus constare asseritur, quot nostri in 7. Gen. nam fit mentio vigesimi septimi diei, & annus tot mensibus, quot nostri fiat etiam mentio de mense decimo, & si pro decem annis esset vnus accipiendus, sequeretur Enos nouem annorum genuisse, & Cain septem annorum, nam refertur in Scriptura Enos nonaginta, Cain verò septuaginta annorum procreasse filios: quin etiam Gen. 25. Abraham dicitur mortuus in senectute bona, prouectæq; ætatis, & plenus dierú, & ta-

men solum centum septuagintaquinque annis fertur vixisse, quod tempus iuxta hanc interpretationem vix attingeret annum vigesimum. Tum 4. mors per peccatum intrauit in mundum, vt docet Scriptura, ergo non erit à causa intrinseca ipsi homini, aliter etiam in statu innocentiæ fuisset mortalis.

132 Resp. si valeret, iam ignis perfectius in cineribus conseruaretur, quia siccior est, quam in ligno, quod est contra experientiam, dicimus ergo, quod sicut ignis hic inferius non conseruatur, nisi pabulum habeat, vt asseruimus d.4. de Cælo nu.17. quod pabulum debet esse talis naturæ, quod habeat de subtili aereo cum aliqua crassitudine mixto, flamma enim immediatè oleo non nutritur, nisi medio elychnio, & si elychnium non haberet in se aliquod subtile aereum, sed totaliter esset quid terrestre, quantumcunq; esset oleo vnitum, nec esset proportionatum pabulum, vt patet in carbonibus elychnijs, qui non obstante olei præsentia, non sufficiunt tamen flammam retinere, ita pari passu de calore naturali dicendum, quod cum reperiatur in mixto contrarijs affecto, vt conseruetur, indiget pabulo vnctuoso, & viscoso, & si hoc deficit, quamuis remaneant, partes terrestres, nequit tamen conseruari, eo quia siccitas illa est etiam cum frigiditate admixta, estque terrea, vnde exemplum de igne calorem cum siccitate habente non currit. Ad 2. aliquas plantas verum est diu crescere, falsum est tamen non senescere, vt tandem non arescant; & hoc euenit, quia cum sint inferioris naturæ, non indigent tot organis, & dispositionibus ad sui conseruationem: præterquamquod semper nouas efficiunt radices, & consequenter se habent vt noua indiuidua, sic specialiter de vite, & hædera conspicimus, quod fertur de crocodillo, vel non est verum, vel cum hoc adhuc est ab intrinseco corruptibilis non propter defectum humidi, sed quia tale humidum est aqueum, vnde extinguet tandem calorem, vermes suo modo etiam exiccantur, si diu viuunt, attamen propter copiam aquei humoris terrestreitatis, & exigui caloris breui tempore calorem deperdunt. Ad 3. homines in principio fuerunt longæuiores, quia meliori temperamento erant præditi, quod fuit deperditum inconuenienti alimento, crapula, libidinibus, alijsque vitijs, perfectioremq; cognitionem habebant de virtutibus herbarum, fructuum, & lapidum, aliarumque rerum ad conseruationem vitæ spectantium, sicut etiam aliæ res, quibus vitam tuemur perfectioris erant conditionis. Ad 4. primi parentes etiam in statu innocentiæ, ait Doctor, erant natura mortales, ab extrinseco tamen immortales extitissent, si permansissent in innocentia, quare mors actualis fuit tamquam pœna peccati hominibus inflicta, non quia naturaliter non fuissent morituri, sed quia speciali dono fuissent ab illa præseruati.

133 Tertiò, arguit Arriag. disput.2. de Gen. in fine probans posse naturali virtute hominem perpetuò se conseruare; nisi ab extrinseca causa corrumperetur, sit homo calidus vt sex, frigidus vt duo, & per vnum alimentum amittat aliquid caloris, vel acquirat, certè si deinde aliud alimentum contrarium applicaretur, per istud reficeret, quicquid per illud amiserat, vel amitteret, quicquid acquisierat, & consequenter pristinum temperamentum reassumeret, quare nunquam ratione cibi moreretur, hoc etiam patet experientia, nam quidam morti propinqui omnibus viribus ferè destituti, virtute ciborum, & medicaminum pristinam recuperant sanitatem, quare si homo haberet perfectam notitiam ciborum, & ab extrinseco non læderetur, posset naturaliter se conseruare in æternum. Quod arg. aliter, & fortius deducit Angest. de propr. form. pag.110. virtus restaurificatiua membri non est infinita, sed poterit à contrarijs qualitatibus superari, ergo si alimentum humidum applicaretur, licet à membro exiccaretur, illud tamen humectaret, & sic paulatim non solum posset homo refici quoad exercendas operationes, sed etiam quo ad humidum radicale membrorum. Accedit, quod si membro exiccato applicaretur alimentum humidum aereum in maiori gradu, quam postulet forma viuentis, & quem habebat membrum ante exiccationem, illud nutrimentum successiuè per alterationem assimilabitur membro, & prius perueniet ad gradum illum, quem forma ex sua ratione specifica, sibi determinat, quam ad gradum membri exiccati, ergo quia tunc est rectè, & sufficienter dispositum alimentum introduceretur forma viuentis in statu perfectiori, quam membrum haberet, & consequenter fieret restauratio deperditi secundum omnem perfectionem, quod si sæpius fieret hæc reparatio, certè poterit homo perpetuo se conseruare. Tandem hoc idem asseritur de ligno vitæ, scilicet quod virtutem habebat conseruandi hominem in æternum, vt colligitur ex Gen. 3. *Ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum*, ergo in rerum natura non repugnat reperiri alimentum aliquod perfectè restauratiuum viuentis, & in eodem statu conseruans, eiusque conditionis asseritur esse ab alchymicæ artis professoribus, quod aurum potabile appellant, aut elixir vitæ.

134 Resp. concedendo quandoq; posse fieri reparationem in pristinum, hoc est posse acquiri aliquam substantiam eiusdem omninò temperamenti, ac fuit prior amissa, regulariter tamen non ita contingit, quia non fit applicatio cibi omninò proportionati, nec virtus digestiua reperitur ab omnibus contrarietatibus semper expedita, vt possit perfectè concoquere cibos, quin aliqualiter debilitetur, & hoc modo intelligendus est Scotus sæpè cit. progressu tamen temporis adhuc reperiretur viuens debilitatum, ratio est, quia in illa reparatione licet acquiratur pars aliqua subtilis aerea, cum illa tamen adhuc aduenit noua pars terrestris, nam illa substantia de nouo adueniens non est tota aerea, sed quid mixtum, neque hac conuersione pars terrestris, quæ remansit, fuit substantificè humectata, idest quod de terrestri euaserit aerea, & subtilis, sed eamdem omninò entitatem retinuit, quapropter licet in prima conuersione videatur viuens etiam quo ad humidum radicale reparatum, quatenus acquisiuit nouum humidum, quod non habebat, re vera tamen ex alio capite est deterioratum, quia aucta fuit pars terrea, quæ continua caloris actione remanebit, subtili iam destructa, quapropter ex hac continua actione pars terrestris ita augebitur, & consequenter ita minuetur calor, vt paululum possit deinde de alimento conuertere, nec in tanta perfectione, vnde tandem deficeret, & destrueretur, aliter si semper fieret æqualis conuersio alimenti, non solum viuens nunquam senesceret, sed semper cresceret, quia semper fieret noua additio, quod neque concederent aduersarij de homine in statu innocentiæ, in quo ponunt perfectam concoctionem futuram ab hominibus, si permansissent in gratia, & in hoc sensu quoq; explicari potest Doctor cit. dum ait viuens à quolibet alimento reparari, & impurius euadere, quia semper exiccatur, vel fit additio partium siccorum. Hinc patet, quid dicendum sit ad rationes adductas, & cum ait Angestus virtutem terrestrem membri posse à contraria humiditate humectari, si intelligit qualitatiuè, transeat, non ob id tamen hæc qualitas diu permanebit, quia partes illæ quærent se reducere ad pristinam siccitatem, & connaturalem, cum sint terrestriores, & licet non se reducant, parum refert, quia vita non consistit in humido accidentali, sed substantiali, si verò intelligit de humectatione substantifica, est falsum, quia potius membrum diuturnitate temporis exiccabit totam illam partem, tum propter maiorem molem membri, & minimam alimenti conuersi partem, tum propter maiorem resistentiam siccitatis, & minorem humiditatis, accedente deinde actione caloris potius exiccante, quam humectante.

135 Solum dubitari potest de ligno vitæ, an habuerit naturalem virtutem conseruandi hominem in perpetuum, vt sustinent quamplures Theologi, quos citat, & sequitur Auersa qu. 50. sect.10. an verò supernaturalem, vt docent D.Bon. 2.d.19.art.3. q.1. Caiet. 1. p. q.97. art.4. Hurt. cit. & expressè ex nostris Aret. de oper. sex dier. tract. de ligno vitæ, q.5. ex D.Aug. & videtur etiam meus Scot. cit. estq; magis rationi consonum, quo enim pacto lignum illud poterat habere naturalem virtutem conseruandi hominem in perpetuum, si erat corruptibile? (ad hoc enim vt potuisset hominem conseruare; debebat in substantiam hominis transire, & consequenter corrumpi) tum quia vt conuerteretur in substantiam, debebat ab homine alterari, ergo aliqualiter erat contrarijs qualitatibus affectum, quibus debebat reagere in hominem, non videtur autem, quod agens debilitans passum, etsi parumper, habeat virtutem illud perpetuò conseruandi solum ergo habuit virtutem naturalem restaurandi ad modum medicinæ sed efficacissimæ, cum hoc tamen ex alio capite adhuc debilitabat agens, quatenus per illud augebatur pars terrestris, aut saltim nunquam substantialiter humectabat partes terrestriores, hoc enim esset illas totaliter destruere, & in hoc sensu intelligendum est ly *in æternum* in Scriptura scilicet pro diuturno tempore, quo pacto multoties sumitur in scriptura, vt Gen. 17. *Dabo tibi, & semini tuo omnem terram Chanaan in possessionem æternam*, & Psalm.76. *Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui*. Vel si explicetur pro vera sempiternitate, non erit dicenda virtus illa naturalis, sed supernaturalis, vt docet D. Aug. 13. de ciuit. cap.20. vbi agens de effectu huius ligni, ait, *Mirabili Dei gratia præstabatur*, & loquens de eo cibo, & cætera, inquit *Cætera essent alimento, illud Sacramento*, quam virtutem supernaturalem conseruare poterat Deus post peccatum Adæ, sicut nunc facit in Sacramento Baptismi, per quod imprimit characterem etiam fictè accedenti, & conficit transubstantionem in Eucharistia etiam ad prolationem verborum à Sacerdote peccatore. Eadem ratione neganda erit virtus hæc conseruatiua vitæ in medicinis alchymistarum.

F I N I S.

AMEN.

APPENDIX GENERALIS.

In qua post singulares additiones huic tomo de Gen. recuso insertas ad respondendum obiectis à P. Poncio (vltra ea, quæ Auctor scripsit in Metaph. disp. 12.) satisfit etiam quibusdam instantijs, & oppositionibus eiusdem P. Poncij in sua Appendice Apologetica factis, quibus certo loco satisfieri haud poterat.

Iam te præmonitum feci (erudite Lector) disp. 12. Metaph. q. 9. nu. 282. tunc primum ad manus peruenisse Appendicem apologeticam P. Poncij contra me, Collegamque meum conscriptam; cum ad finem iam properaret editio secundi Tomi meæ Metaphysicæ, quo factum est, vt ad votum in Metaphysica ex integro præfato Auctori respondere non potuerim, sed illis tantum difficultatibus, quæ ad materiam, de qua ibi agebatur, reduci poterant, vt est videre in quæstionibus 7. 8. 9. & 10. illius disputationis 12. in quibus ex professo obiectis occurro à præfato Auctore tam impugnante quàm propugnante: in quæst. quidem 7. à n. 259. de receptione accidentis materialis in subiecto incorporeo, & in quæst. eadem 7. à n. 262. de dependentia formæ à pluribus simul subiectis: & q. 8. à n. 269. de inhærentia accidentis in pluribus simul subiectis: & q. 9. per totam de eductione formarum naturalium, & supernaturalium; & q. 10. per totam de præcedentia quarundam relationum ad suum terminum.

2 Verùm quia temporis angustia, & præli ad finem iam vergentis sollicitudo, & materiæ importunitas non vlteriorem cum Aduersario disceptationem permittebant, nec responsionem ad alia materijs valde diuersis attinentia, idcirco q. 9. nu. 287. in opportunioribus locis respondere promisi, & præsertim in recusione, quam citius habenda Tomi de Gen. & Corrup. vbi multa opportunè incidere perspexeram. Sors autem tulit, vt eodem ferè tempore singulari Superiorum meorum benignitate ad Prouincialatus officium promotus fuerim, & paulò post proponente mihi Typographo Veneto necessitatem recudendi Tom. de Cœlo, & Gen. ac proindè nouas additiones his libris adiungendas efflagitante, si quid addendum haberem; permisi vt Tomum de Cœlo absque nouis additionibus recuderet, vtpotè quibus incumbere non poteram publico præpeditus negotio; simulque rogaui, quod recusionem Tomi de Gener. vsque ad finem Prouincialatus differret, vt promissa adimplere possem respondendi cæteris obiectionibus, negotijs absolutus.

3 Itaque dictum factum officio publico functus, vix calamum resumo ad respondendum, cum Quartanis febribus acerrimè inuasus, ab incepto desistere cogor, vixque mihi permittitur prolixi languoris molestia oppugnationibus ad libros de Gener. spectantibus occurrere, ac semper infirma valetudine cæteras responsiones suis locis reseruando, paucas tamen atque minoris momenti: In hoc igitur Tomo responsionem habes ad obiecta de Calore Aeris, & frigiditate Terræ disp. 1. q. 6. in fine primi Articuli: de Rarefactione disp. 4. quæst. 2. in fine, & quæst. 3. n. 20. in fine, & q. 5. nu. 44. & eadem quæst. nu. 49. de motu locali disp. 4. in fine. de physica mutatione disp. 5. q. 1. art. 2. num. 20. in fine. De causalitate materiæ, & formæ erga compositum disp. 5. q. 2. in fine primi Art. De vniuocatione materiæ, formæ, & priuationis in ratione principij: disp. 5. quæst. 1. art. 3. in fine. De Generatione, an subiectetur in forma disp. 5. qu. 2. art. n. 49. De Replicatione eiusdem Corporis in plurib. locis disp. 5. q. 8. in fine. De Vniuocatione conceptus Viuentis disp. 8. q. 1. in fine. De Identitate numerica viuentis vsque ad finem vitæ disp. 8. q. 7. in fine; & quamuis ex præfatis difficultatibus, nonnullæ ad libros de physico auditu propriè attinerent, data tamen opera ad hos libros illas vtcunque reduxi, vt occasione recusionis huius Thomi, pluribus, quo poteram, occurrerem, quod adhuc plenius fecissem, nisi ægritudinis, & Typographi moræ productioris impatientis molestia impedimento fuisset; & ad manus habuissem Cursum præfati Auctoris quem in hac temporis angustia, nec Bononiæ, neque in Romandiola tota (præter Tomum physicum) esto maiori qua potui diligentia, etiam apud eius Patres perquisitum, reperire potui.

4 Quoniam vero P. Poncius in suæ Appendicis initio, vehementer conqueritur de Epistola Tomo nostro physico secundæ editionis à Typographo affixa, tamquam à nobis, vel certè altero nostrum dictata in eius Doctrinæ præiudicium, veluti minus Scoticæ, eo quod ibi plures ipsius opiniones, quæ à Scoto videntur extorres, referantur; hic præcipuè eius oppositiones sunt producendæ, vt singulis satisfaciam tum meo nomine tum Collegæ mei: & quidem de collega meo omnem prorsus deponere debet suspicionem, quando quidem in Siciliam appulerit ille, antequam vllus nostræ philosophiæ Tomus recuderetur; vnde ob nimiam distantiam, nouis impressionibus incumbere non poterat, sed totum mihi onus remansit occurrendi quibuscunque qui post primam editionem nostram impugnauerant, quare additiones omnes Tomo logico, & physico, & huic de Gener. hactenus adiectæ, esto communi nomine prodierint, ex meo penu dimanarunt, ideoque si quid in eis perperam dictum, atque præfati Auctoris offensiuum, mihi tribuendum est, ac de me solo conqueri debet, an vero iustè, nunc discutiendum.

PRIMA OPPOSITIO.

5 Legitur in Appendice n. 2. quod ea epistola sub nomine Typographi impressa fuerit ad euitandam Apologeticæ responsionis vexationem, & eodem mysterio suspicatur nu. 4. factum, quod in additionibus physicis suas adducam impugnationes, & responsiones eius nomine suppresso: Quod quidem iudicium illico falsitatis ac temeritatis conuincitur ex mea epistola ad Lectorem Tom. p. Met. vbi hæc verba leguntur, *eius obiectionibus in physica iam satisfeci in eiusdem Tomi physici recusione, licet breuibus, & suppresso obijcientis nomine, quia Tomi molet, apertam, & fusiorem pugnam non mihi permittebat &c.* Quibus nunc adiungo, quamplures illarum impugnationum relatas fuisse nomine vago *quidam recentior, aliqui, nonnulli &c.* quia non apud solum Poncium, sed etiam apud alios Recentiores habebantur, quorum placita sequebatur; vnde ei appropriare, quod alienum erat, non tenebar. Pergo in eadem epist. *qua etiam de causa, neque modo in logica recusione admodum cum eo disputando diffundar, nisi quantum postulabit respondendi necessitas, sed totam cum eo exercitationem ad hunc Metaphysica Campum reseruaui, vbi materierum diuersitas occasionem sæpè præstabit eius placita exponendi, ac mea tuendi iam asserta in logica, & physica*, ex quibus verbis, satis constat, an eius iacula timuerim, & concertationem cum ipso refugerim ille ego, qui cum censore Strictioris adhuc obseruantiæ, quam sit ipse congressum nuperrimè non expaui, & planè nimis de se præsumit hic Auctor, dum putat se cunctis formidolosum, *deforme est* ait Cicer. de offic. *de se ipso* prædicare, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum.

SECVNDA OPPOSITIO.

6 Legitur n. 5. Quod dixerimus, ipsum quamplures à nobis accepisse opiniones facto experimento locis ibi citatis. Cui cum nihil haberet solidis replicandum, quod ad rem facere, occurrit; facilius esse, nos ipsum fuisse sequutos, eo quia eius manuscripta antequam imprimerentur per manus Discipulorum suorum in varijs Italiæ partibus disseminata fuerant vnde vt verisimile deducit, quod ad manus quoque nostras peruenerint: Quæ Responsio, vel potius euasio eadem facilitate retunditur, qua profertur; nam etiam, & nostra scripta circumferebantur à Nostris, vnde contingere potuit, quod ad manus quoque suas peruenerint, vel certè cum prius Typis data fuerint, quam sua, vt ex impressione Voluminum constat, vero similius est, ipsum nos fuisse imitatum in illis opinionibus, quam è contra iuxta adagium, *Qui primus venit, primus molet.*

TERTIA OPPOSITIO.

7 Quæ ad Typographum spectat, cui interreat ad augendum suæ Typographiæ (quæ Scotistarum est) nomen, & existimationem, legitur num. 18. & 19. & est quod ex impressione ab ipso facta nostrorum voluminum, malè collegerit, Cursum nostrum philosophicum in via Scoti ante suum, in lucem, integrum prodijsse, quandoquidem tunc temporis cum suum inuulgauit, Cursui nostro deerat Metaphysica. Sed quoque euasio facilè præcluditur, eo quod per Cursum philosophicum consueuit intelligi Cursus logicam, & philosophiam Naturalem Arist. comprehendens Metaphysica seclusa; sic enim Conimbricenses, & Compluten. sic Ioannes de Sancto Thoma, Ruuius, & alij quamplures Cursus suos edidernnt, & nuncuparunt, quibus Metaphysica deerat; in hoc ergo sensu Typographus noster contendebat, nostrum Cursum integrum præcessisse Poncianum, & rectè ex voluminum impressione collegit. *Purpura iuxta purpuram diiudicanda* inquit prouerbium, conferantur Codices simul.

QVARTA OPPOSITIO.

8 Satis frequens in Appendice est iocari super dictum illud à Nostro Typographo de Metaphysica, quam dicebat in ea epistola parari à Patre Mastrio, inquit enim Poncius n. 7. Quid facturus sit Mastrius in Metaphysica, non scio, at si non ex vngue tantum, sed ex maiori corporis parte, licet colligere Leonem, non crediderim facilè vllum, qui reliquas partes philosophiæ horum Patrum iam impressas, & præsertim nouas suas additiones attentè legerit, expectare posse quod hic promittitur, &c.

9 Sed

9 Sed hæc oppositio nullius momenti apparet, ex his quæ habet Aduersarius ipse in Appendice pagina 152. n. 208. propè finem, vbi habet hæc verba (quod non credo Mastrium fieri posse dicturum in sua, quam pollicetur metaphysica, in qua, spero ipsum discursurum melius, quam soleat in reliquis partibus philosophiæ quas adhuc vidi) si ergo in hoc posteriori loco, sperat melius me discursurum in metaphysica, ad quid in priori loco desperat, & alijs eamdem desperationem suadere conatur? planè hic quadrat adagium *oportet mendacem esse memorem* quod si hoc ironicè dixit, vt credo, experiatur an sua se fuerit destitutus legendo, quæ contra ipsum discussi disp. 11. Met. q. 7. 8. 9. & 10. circa materias ab initio huius epistolæ insinuatas, & quod eadem scientia nequeat esse simul practica, & speculatiua disp. 1. Met. q. 4. nu. 72. vbi refelluntur, antequam ea viderim, quæcunque addidit in Appendice pag. 22. n. 51. ad confirmandum oppositum, quod dicit probabiliter sustinere. Et quod secundę intentiones sint entia rationis disp. 2. Met. q. 9. n. 252. vbi pariter refelluntur, quæ addidit ad probandum oppositum in Appen. n. 30. antequam ea viderim, & ponitur etiam particula *necessario* quam, ait, mala fide ab Auctore epistolæ fuisse omissam.

10 Et rursus quod Actio, & Passio nullo pacto importare possint eundem realiter respectum præsertim in Scoti sententia disp. 6. q. 1. art. 5. per totum, vbi per extensum refertur eius opinio, & confutatur. Nec aliquid suffragatur quod addidit in Appen. pag. 30. n. 43. propè finem, dum inquit, (nec expositio, quam affero ex Scoto, mira videri debet Aduersarijs quia ipsi similem adhibent, dum docent habitus supernaturales creari creatione propriè dicta; sed illi longè infelicius, quia absque causa vrgente eam excogitarunt) Verum si hoc docuimos, certè nihil contra Scotum diximus, quia re vera Doct. pro hac opinione stetit, vel potius eam supposuit, sed docuimus posse probabiliter sustineri, quod educantur de potentia Animæ disp. 3. phys. q. 5. art. 2. quod quidem voluit hic Poncius nobis opponere, vt facit inferius in Appen. pag. 128. n. 178. sed cum hæc scribebat, tanta æstuabat ira, vt non considerauerit quid scriberet; quod non semel notari potest in ea Appen. & frequenter hoc ijs euenit, qui non pacato scribunt animo; Sed huic oppositioni iam satisfeci disp. 12. Metaph. q. 9. vbi n. 292. dico, quod quando illud probabile iudicauimus in physica loc. citato, ibi quoque ingenuè fatemur Scotum oppositę sententię adhęsisse, vel potius iam supposuisse; magis tamen ob Sanctorum Auctoritatem, quam aliqua conuincenti ratione, non enim Aduersarij mei genium habeo, quod Recentiorum opiniones in Subtilium scholam introducere velim, velut Scoti placita, nihil insinuando, an re vera sint de mente Scoti, necnè, mihi vero illud probabile iudicauerim nulla vrgente ratione, videri potest in physica loc. cit.

11 Legat item quę contra eius opinionem scripsi (melius Arriagę dixerim, & Auctię) quod ens poni possit genus ad Deum, & Creaturam, nec Diuinam impedire simplicitatem, quod Deus includat formalitates generis, & Differentię; Cui minime suffragatur excusatio producta in Appen. pag. 182. nu. 158. quod hoc absolutè, non dixerit, sed conditionatè, nimirum, si nihil aliud intelligitur per genus, quam aliquid vnum contrahibile per differentias ad plura distinctę rationis; nec etiam absolutè asserere non impedire simplicitatem Diuinam, quod Deus includat formalitatem generis, & differentię; sed cum eadem conditione, si caperetur genus pro formalitate contrahibili entis, & differentia pro formalitate contrahente. Non inquam, hęc excusatio suffragatur, quandoquidem, in hoc pręsertim sensu impugnatur. Legat rursus disp. 8. Met. q. 1. art. 2. vbi contrà ipsum ostendo Creaturam ab ęterno non habuisse esse diminutum, medium inter ens reale, & rationis, etiam vt ab ipso explicatur, hancque esse communem Scotistar. sententiam vnanimiter laborantium, vt ab hac calumnia Scotum defendant, quam ei impingere conati sunt nonnulli Thomistę, vt notauit Rada p.p. controuers. 29. art. 3. vbi Scoti Mastiger vocat Scotistas illos, qui hanc opinionem Doctori Subtili adscribunt, tantum abest, quod hoc à nullo Scotista negetur, vt satis confidenter loquitur Poncius in Appen. pag. 113. nu. 159. vnde subdit (quid ad hęc Typographi Auctores? nescio sanè, quid in Metaph.) quam credo habere adhuc tantum esse diminutum, & non ex vno tantum capite &c.) fallitur hic Poncius quandoquidem; etiam dum has scribebat nugas, mea habebat Metaphysica esse completum, & absolutum, sicuti nunc habet, & forte plus completum, quam ipse vellet.

12 At quia vidit Poncius huiusmodi esse diminutum non posse vere, & propriè mediare inter ens reale, & rationis, recurrit ad refugium miserorum, & inquit dixisse absolutè, quod mediet inter ens reale, & rationis, sed *quasi* mediare, quod ità probare nititur, quia illud esse diminutum secundum Scotum non habet esse rationis pro vt tale dicitur, cui repugnat realis existentia, nec esse reale simpliciter, quia non existit realiter actum; & in hoc conuenit cum ente rationis, quod non habeat esse reale simpliciter, & in hoc conuenit cum ente reali simpliciter, quod non repugnat ipsi tale esse, ergo potest dici, si non mediare, ad minus quasi mediare inter illa duo esse; Quid est enim aliud quasi mediare, quàm non esse nec vnum, nec alterum, habere tamen aliquam proportionem cum vno, & cum altero secundum diuersas rationes.

13 Verùm disp. 8. cit. q. 1. art. 2. ostendo nullatenus posse poni medium, quia inter contradictoria, qualia sunt entia realia, & rationis in suis formalibus rationibus quatenus hoc, nec est, nec esse potest in rerum natura, illud autem vtrique nec datur medium, nec quasi medium, allata autem ratio, quia adducitur à Thomistis contra esse diminutum, quod inquiunt, Scotum tribuere Creaturis ab æterno, proponitur, & soluitur in terminis disp. 4. cit. n. 21. vbi ostendo, quod licet in aliquo sensu satis improprio possit admitti illud esse diminutum quasi mediare inter ens reale, & rationis, tamen propriè loquendo, admittendum non esse, sed habere dici ens reale, quia per ens reale non tantum intelligitur, quod actu est, sed quod est, vel existere potest, sic enim opponitur enti rationis, tale autem est esse possibile, & diminutum, quod habent Creaturæ ab æterno, quia ipsi non repugnat poni extra. Confirmatur hæc solutio, quia malè diceretur Antichristus ens rationis, eo quia actu simpliciter non existat, sufficit enim quod possit existere, vt non dicatur ens rationis gener. ex eo quod esse diminutum conueniens Creaturis ab æterno non sit esse actu simpliciter, malè dicitur ens rationis, vel cum ente rationis conuenire ex hoc capite. Demum quando hic loquendi modus posset admitti in sensu aliquo valde improprio, adhuc tamen Scotistæ præsertim ab eo abstinere debent, ne fomentum detur calumniæ, quam Scoto impingunt eius Aduersarij circa hoc esse diminutum Creaturarum ab Æterno.

14 Legat pariter, quod ibidem scripsi contra erroneam eius & absurdissimam opinionem, quod Creaturæ habeant ab Æterno tale esse diminutum independenter à Deo, & ab operatione Diuini intellectus, vel voluntatis, in quo dixi nu. 3. mitius, ac humanius Thomistas egisse cum Scoto, quam Poncius fecerit, quandoquidem, etsi imposuerint, quod Creaturis concesserit ab Æterno esse illud medium inter ens reale, & rationis, non tamen dixerunt hoc illis tribuisse independenter à Deo, & a Diuina cognitione, quemadmodum asserit Poncius, vt latiorem præberet Aduersarijs campum Scotum calumniandi in hoc puncto, in quo ausi sunt dicere turpiter lapsum esse in errorem VVicleffi, à qua calumnia nedum Scotistæ omnes Magistrum suum incunctanter defendunt, & vindicant, sed etiam duo Societatis Proceres Suarez disp. 31. Met. sect. 2. nu. 2. & Vasquez p.p. disp. 70. cap. 2. nu. 8. & disput. 104. cap. 3. n. 9.

15 Legat denique contra ipsum discussa disp. 6. Metaph. q. 11. num. 235. dum iudicans communem, & consuetam Scoti, & Scotistarum solutionem difficultatum Thomistarum de Compositione in Deo sequutura ex distinctione formali attributorum eius à Scoto posita, non esse sufficientem, sapere volens supra Magistrum, & condiscipulos, quamdam profert speculationem suam pro tuenda Scoti sententia, nullius tamen momenti, vt ibi ostenditur, Legat, inquam, hæc omnia, & alia plura contra ipsum discussa in mea Metaphysica, & videbit eam non habere esse diminutum, sed completum, & omnibus numeris absolutum; videbit sua spe fraudatum non esse, quod melius essem in Metaphysica discursurus, quàm in alijs Philosophiæ partibus; videbit tandem quàm ineptè concluserit locum vltimum in Appen. pag. 117. nu. 262. illis verbis (& ex illis spero cuiuis æquo Lectori in quacunque Doctrina versato, satis clare probatum me, si nihil aliud impediat, quamquæ illi obijcerunt, tam candidum, ac sincerum scotistam esse, quàm ipsemet Scotus apparuerit) Verum ex modo dictis, satis patet, quam verum sit hoc eius dictum, & quam suo desiderio fraudatus sit Doctor; & hic rursus seipsum canit, *fugienda est in sermone iactantia* (ait Val. lib. 2.) *nihil est enim, quod magis minuat laudis preconium, quam suos assiduè iactare successus vino vendibili, & falerno suspensa hedera nihil est opus.*

QVINTA OPPOSITIO.

16 ET quidem per totam Appen. non semel inculcata est, quod ad argumenta non respondeamus in forma, ad eorum vim declinandam. Huic oppositioni iam satisfecimus, cum protestati sumus in epistola ad Lectorem in Tomo physico primæ editionis, vbi diximus, id factum esse ad prolixitatem euitandam, quandoquidem ad respondendum in forma sæpius easdem propositiones repetere oporteat, concedendo illas in vno sensu, & negando in alio; quod quidem vitio nobis vertendum non est, cum D. Thomas, Scotus, cæterique Sacr. Theologiæ Antesignani, hoc modo vtantur respondendi, sicut, & inter Neotericos, Suarez. Vasquez, & alij Scholasticæ Proceres; qui vocatur respondere ad materiam Argumenti, quâ responsione data, facile postea est, eam ad formam argumenti applicare. Cæterum ingenuus arguens, qui respondentem ad respondendum in forma coarctare prætendit argumentum, & ipse in forma proponere debet; At Poncius interdum argumenta proponit extra omnem figuram, & modum, & sic argumento constructo, ab Arguente postulat, quod in forma respondeat; de quo experimentum fieri potest in argumento, quod tanquam ineluctabile proponitur ab ipso in Appen. pag. 29. ad probandum relationem causalitatis, esse termino suo priorem scilicet effectu, vt enim ostendo disput. 12. Met. quæst. 10. nu. 303. Argumentum illud plusquam tribus terminis constare videtur: & cum sit in tertia figura, vbi medium in vtraque subijcitur, non facile apparet, ad quem illius modum pertineat, cum constet ex duabus affirmatiuis particularibus, vt patebit illud consideranti; & tamen non obstante, adeo intricata, ac defectuosa arguendi forma, rogat, vt si illud argumentum, vnquam soluere velimus, id faciamus in forma, vt videatur,

&

& intelligatur, an quidpiam dicemus ad propositum. O quàm bellè in propositum cadit aurea Senecæ sententia, cum lib. 2. de ira, scripsit, *aliena vitia in oculis habemus, nostra à tergo sunt.* Et Chrysolog. *alienos currit, & recurrit ad lapsus suo casus ad crimina oculus curiosus.*

SEXTA OPPOSITIO.

17 NOn minus iniuriosa, & frequens per totam Appen. est, quod nos pro suâ modestia sæpius inscitiæ arguit, & ignorantiæ; vt est videre inter alia loca pag. 50. n. 81. cum inquit, *hæc etiam impugnatio procedit ex ignorantia, &c.* Quod quidem conuitij genus nec quidem per somnium à nobis vnquam audiuit, qui honorificè semper de ipso sumus loquuti, vt videri potest in mea Metaph. in epistola ad Lectorem, vbi cum appello Scotistam non minus Recentem, quàm eruditum, & disp. 12. quæst. 9. num. 282. vbi dico hunc Auctorem minimè Ferchio inferiorem à me estimari; quinimò similem iniuriam, neque à Typographo nostro tulit in ea epistola, in qua adeo læsum se fuisse proclamat, quamuis enim dicat nonnullas opiniones suas videri à Scoto alienas, fatetur tamen eius Cursum esse multa claritate, & subtilitate refertum; ex hoc autem quod quispiam, in quibusdam opinionibus à Scoto recederet, non ob id ignominiosum ignorantis titulum incurrit, vndè concludo gratis omninò, & absque causa hac nota nos aspersisse.

18 Cæterum hic ad amussim verificatur, quod Cicero scripsit lib. 3. Tuscul. *proprium est stultitiæ aliorum vitia cernere oblivisci suorum*, quandoquidem, in illo eodem loco, vbi ignorantiæ nos redarguit eamdem ipse notam pueriliter; ac turpissimè incurrit, cum nostræ impugnationi occurrere volens, inquit pag. 60. linea 2. colum. p. *Sed in forma respondeo distinguendo Sequelam*. Nunc ex his quatuor verbis perscrutemur quanta sit, & quam eminens Aduersarij sapientia, qui omni charitate postposita, & admonitione Sanctissimi Patris nostri Francisci in sua regula (non litigent, neque contendant verbis, nec alios iudicent, sed sint mites, pacifici, modesti &c.) Auctoritatem sibi arrogat alios iudicandi, & ignorantes declarandi. Docent Dialectici in summulis consequentiam, siue sequelam nunquam distingui debere, sed consequens, sequela enim cum consistat in ipsa illatione, non vero in assertione veritatis, non est distinctionis capax, quia distinctio cadit super æquiuocationem, aut ambiguitatem propositionis, quatenus habet diuersos sensus in significando; ob id non potest distingui (aiunt Dialectici) sed tantum negari, vt mala, & inconueniens, vel concedi vt conueniens, & bona, si ergo hæc sunt prima Logicæ erudimenta, quæ Tyrones in summulis ediscunt, quomodo. Tu versatissimus in præceptis Dialecticis & qui auctoritatem habes exprobandi aliorum ignorantiam, & criminandi, quod non respondeant in forma, quomodo, inquam, tu modo respondes ad nostram impugnationem distinguendo sequelam; quem errorem Præceptor non condonaret discipulo, quantumuis Tyroni; prosit tibi, mi Ponci, hic respondendi modus, ac inimitabili Sapientiæ tuæ. *In limine offendere* apud Veteres puerile erat. I modo rigorose Censor, & alios ignorantiæ, ac puerilitatis incusa; *sæpius ad laudem, atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam* testatur Tullius.

SEPTIMA OPPOSITIO.

19 ET quidem per totam Appen. continuata est, quod nec eius dicta, nec Scoti Textum fideliter referamus, & rursus quod Scotum non intelligamus, etiam cum clarè loquitur, ita est videre pag. 41. nu. 59. in fine, & pag. 56. nu. 75. in fine secundæ columnæ, & alibi frequenter. Ita planè hoc loco quadrat adagium illud. *Væ tibi, væ nigra dicebas cacabus ollæ*; experimentum faciamus in vno, vel in altero loco; an nos, sua, vel ipse, nostra dicta infideliter referat, videatur Appendix pag. 205. nu. 371. in fine, vbi ait, satis mirari, quod ei adscriptum fuerit contra Scoti mentem, asseruisse disp. 15. physica nu. 90. quod possit à Deo idem Corpus replicari in pluribus locis sine replicatione accidentium absolutorum, cum nosmetipsi fateamur disp. 11. physic. quæst. 9. quod Doctor in 4. dist. 10. quæst. 4. videtur suam sententiam iudicare probabilem, faciat experimentum Lector, accipiendo codicem physicum, & videbit, nos id habere in ea quæst. in argumentis ad oppositum in quarta Confirmatione primi principalis, cui statim respondemus nu. 148. falsum esse Doctorem, eam sententiam indicare probabilem, quamuis enim littera N. quasi sub terminis probabilius eam retulerit, infra tamen illam reijcit *vers. contra*. videtur ne tibi discrete Lector ingenuus hic referendi modus aliorum dicta? referre nimirum quæ habentur in argumentis ad oppositum, velut assertiones Auctoris?

20 Quis nostrum fidelius referat Scoti placita, & assertiones, experimentum fiat in quolibet. quæst. 11. dicimus nos dari motum localem ad vbi, idque Scotum docere ex professo in quolibeto illo 11. Art. 4. Quid ad hoc respondet Poncius? audi illum magistraliter loquentem in Appen. pag. 297. nu. 276. (Vidi etiam Doctorem in quolibeto illo, & in primis non inueni, quod per se tractet de hac difficultate; deinde non inueni, nec inueniri potest ab vllo, quod dicat alium motum terminari ad vbi, quam motum, qui est actus efficientis, seu actio per quam producit vbi, nec potuit id nisi absurdè dicere) sic ille satis audacter, & intrepidè, vt ex tali modo loquendi, maiorem sibi fidem apud legentes conciliaret: sed legatur Doct. quolib. illo Art. 4. & quisque oculata fide videbit ibi docere dari motum localem ad vbi, quatenus motus est actus mobilis, & non efficientis tantum, vt luculenter ostendo in hoc Tomo disp. 4. in fine: hinc coniectari potest, num bonus hic senex epulum (vt dicitur) cauponi negaret.

21 Quis nostrum melius Scotum intelligat, experimentum fiat in selæta difficultate, num Corpus replicari possit de potentia Dei absoluta absque accidentibus absolutis, & à loco independentibus. nos dicimus disp. 15. physic. quæst. 9. id fieri non posse, & quando Doctor in hoc asserit, non loqui tantum in ordine ad potentiam naturalem, & ordinariam, vt explicat Poncius oppositum sentiens cum Recentioribus, sed in ordine ad potentiam absolutam quia contradictoria illa, quæ indè sequerentur etiam in ordine ad talem potentiam repugnant, vt in hoc Tomo demonstro disput. 5. quæst. 8. in fine, quæ fuit perpetua, & vnanimis omnium Scotistarum intelligentia in hoc loco, vno excepto Poncio. Legatur etiam Scotus 4. dist. 44. quæst. 1. quo præsertim in loco, ait Poncius in Append. pag. 43 num. 60. in fine, à nobis intellectum non fuisse; item & examen illius quæstionis quod facimus in hoc Tomo disp. 8. q. 7. in fine, & constabit, quis nostrum melius ibi intelligentiam Scoti fuerit assequutus.

22 Fiat rursus experimentum circa famosam illam Scoti propositionem, qua probat, vniuocationem entis p. dist. 3. q. 2. B. omnis intellectus certus de vno conceptu, & dubius de diuersis, habet conceptum de quo est certus, alium à conceptibus de quibus est dubius, &c. cum enim hanc maximam adduceremus ad probandam vniuocationem materiæ, formæ, & priuationis in ratione principij, Poncius disput. 2. physic. num. 20. inquit propositionem illam verificari solum, quando conceptus ille vnus, de quo est certus, est conceptus determinatus, non autem quando est indeterminatus, quæ est communis responsio Thomistarum, quam Scotus ipse refutat p. dist. 3. quæst. 3. §. *contra istam positionem vers. tertio modo respondetur*. Fiat experimentum quoque in quæst. an Deus sit in genere, cuius affirmatiuam partem tenet Poncius cum Recentioribus iuxta quandam explicationem suam generis, & differentiæ 3. p. sui cursus disp. 18. quæst. 3. cum enim id expressè neget Doctor p. dist. 8. quæst. 3. respondet Doctorem ibi non loqui de conceptu generis, vt sic, sed de conceptu talis generis, qui abstraheretur à re dependente formaliter, idest de genere finito, & limitato, quæ explicatio ac Scoti intelligentia quam violenta sit, ac inepta, satis ostendo disput. 2. Metaph. nu. 182. Fiat demum experimentum in q. an causalitas causæ efficientis dicat respectus intrinsecus, vel extrinsecus aduenientem; ipse namque in Appen pag. 29. nu. 41. mordicus tenet, importare respectu extrinsecus aduenientem pertinentem ad prædicamentum Actionis, imò nos acriter redarguit, quod contra omnia principia asseramus esse respectum intrinsecus aduenientem prædicamenti ad aliquid; sed hoc quæsitum resoluit Scotus ex professo 4. dist. 13. quæst. 1. G. & H. vbi distinguit actionem de genere ad aliquid, quæ est productiua termini, & effectus, ab actione de genere actionis, quæ non est productiua termini, sed precisè transmutatiua subiecti, ita vt pro termino respiciat subiectum per ipsam transmutatum, non vero aliquem effectum per ipsam productum, & actionem productiuam termini, & effectus esse respectum intrinsecus aduenientem, probat idem Doctor hac ratione; ille dicitur respectus intrinsecus adueniens, qui positis extremis ad ea necessariò consequitur ex vi præcisè positionis ipsorum: sed statim ac ad absolutum in causa sequitur absolutum in effectu, consequitur in ambobus extremis præsertim in Creatis, relatio producti ad producens ergo &c. Ecce igitur, quàm rectè Poncius Scotum intellexerit in hoc loco, dum de eius mente docet causalitatem efficientis dicere respectum extrinsecus aduenientem. *Medice cura te ipsum. Alijs medicis ipse vulneribus scatens.*

OCTAVA OPPOSITIO.

23 LEgitur nu. 27. Append. pag. 20. quod sub nomine Typographi ei imposuerimus plura expressè contra Scoti intentionem asseruisse, quod ibi ostenditur propositio opinionum suarum ex omnibus Philosophiæ partibus longo Catalogo. Cui vt satisfaciam distinguenda sunt in ea epistola, quæ ait à nobis Typographus fuisse significata, & quæ ab alijs Scotistis eius Typographiæ familiaribus suggesta fuere, in prima parte epistolæ ingenuè fatetur, nos ei significasse, solutionem impugnationis, quam facit Poncius in Logica parua contra explicationem à nobis assignatam termini absoluti, & connotatiui facilè colligi ex his, quæ habemus disput. 8. Logicæ quæst. 3. Art. p. in fine §. *pro complemento*, ac pariter solutionem alterius impugnationis, quam vrget disp. proem. physic. quæst. 1. conclus. 3. quod motus Angelorum ad Philosophiam in se non pertineat: haberi ex ipsa quæst. proem. nostræ physicæ Art. 2. & disput. 10. de loco ab initio, numer. 1. & sanè rem ita se habuisse recordor; cum etenim mihi Typographus scripsisset nonnullos studentes nostros ab ipso postulasse, num adhuc ad ea respondissem, quæ mihi à P. Poncio in Logica, & phys. opponebantur, rescripsi me opportunè responsurum præsertim in Met. sed interim eos ex ipsis nostris fundamentis posse solutiones eruere, experimentum proponendo in præfatis duabus difficultatibus

tribuat Angelorum motu, & explicatione terminorum absoluti, & connotatiui.

24 Caterum, quæ habent in alijs epistolæ partibus, non ait Typographus à nobis accepisse, sed apertè fatetur ab alijs eiusdem Doctrinæ cultoribus audiuisse bibliothecæ suæ familiaribus, & fortasse ab eisdem studentibus nostris Cathalogum illum opinionum suarum accepit, qui in nostra instructi philosophia, videntes opiniones illas Poncianas non solum à nostris valdè dissidere, sed à Communi quoque Scotistarum exorbitare, opinati sunt consequenter esse à Scoto alienas; nec etiam inficior iudicium illud fortè prouectiorum Magistrorum fuisse, qui ægrè ferentes opiniones iam in nostra Schola à tribus ferè sæculis propagatas, ab eadem absque sufficienti causa abigi, earumque vice Neothericorum, ac Nominalium placita intrudi, Typographo suaserunt, vt de hoc monitos faceret Scholæ nostræ Alumnos, quorum censura fundata sit nec ne, posteà dicam, priua enim quę mea sunt, & quæ mea esse testatur Typographus, tueri teneor.

25 Quoniam igitur fatetur me illi significasse solutiones obiectionum de motu Angeli, an ad Physicum pertineat haberi posse ea ipsa nostra quæst. proœm. phys. Art. 2. & de explicatione à nobis assignata termini absoluti, & connotatiui haberi posse ex disp. 2. logicæ quæst. 3. Art. 1. prope finem; Poncius verò, enisè vtrumque negat in Append. nu. 13. & multis probare contendit; cum primum hæc legi vehementer exhilaratus sum, videndo me illis omnibus occurrisse, antequam ea legissem, Ad difficultatem quidem de motu Angeli disput. 2. Met. quæst. 5. num. 18. vbi ostendo, motum Angeli ad Phylosophiam in se pertinere. & nequaquam ad Metaphysicam quando quidem maiores nostri, physicam à Metaphysica non discreuere per materialitatem, & immaterialitatem præcisè, vt faciunt Recentiores, sed per mobilitatem, & immobilitatem præcipuè, idque probo Auctoritatibus Arist. Scoti, & Scotistarum, quarum nec vnam pro se affert Poncius, sed tantum communem Recentiorum Auctorum consensum, sub nu. 13 quibus ait in quæst. de Nomine (qualem hanc facit) plurimum esse deferendum, si hæc est quęst. de Nomine, & in his quæst. standum est modo loquendi Maiorum Nostrorum cum Arist. locis à me citatis quæst. proœm. physic. Art. 2. & disput. 1 c. nu. 1. nempe 2. physicorum 71. & 6. Metaph. cap. 1. physicam distinguat a Metaphysica, quod hæc, entia immobilia considerat, illa verò mobilia, cur potius vult Aduersarius, nos stare debere modo loquendi Recentiorum, illas præcisè per materialitatem, & immaterialitatem distinguentium? numquid in philosophia, plus Recentioribus deferre debemus, quam Arist. philolophię Parenti?

26 At inquit Poncius nu. 15. Metaphysicam agere de rebus immobilibus mobilitate physica, & naturali, quę nempè oritur ex re naturali idest corporea, & negat etiam, ideo de Angelis Philosophum in Metaphysica egisse, quia ipsos putauerit immobiles omni mobilitate, sed solum mobilitate physica. Verum sic respondendo, ostendit quam parum sit versatus in Arist. doctrina (sicut re vera est, cum in suo Cursu, qui tamen est in Aristot. libros rarissimè eum citet) etenim eum mobilitatem ab ipsis remouet Arist. omnem prorsus mobilitatem aufert, quando quidem eos posuit entia adeo necessaria, vt nedum motus localis capaces negauerit esse, sed etiam intellectionem posuerit eamdem cum eorum substantia, vt Scotus sæpe notauit, & præsertim quolibet 15. C. quod totum satis constat ex discursu philosophi 12. Metaph. cap 4. *text.* 43. vbi ponit secundas intelligentias per se immobiles, sicuti primam vt ibi notant Diuus Thomas, Scotus, Alensis, & alij expositores, & ex eius verbis expressè colligitur, dum inquit (cum vero quod mouetur, necesse sit ab aliquo moueri, primumque mouens immobile per se esse, ac motu æterno ab æterno moueri, & vnum ab vno, videmusque præter simplicem lationem totius, quam dicimus primam substantiam, & immobilem moueri, cæteras etiam lationes, quę errantium sunt sempiternas esse, necesse est harum quoque lationum vnamquamque à per se immobili, & æterna substantia moueri) ecce quod eodem modo loquitur philosophus de immobilitate primę intelligentię, & aliarum; certum est autem primam intelligentiam omninò immobilem esse quocunque motu, etiam apud phylosophum. Concludit tandem in eodem textu (constat itaque necesse esse tot substantias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudine ob causam prius dictam) causa autem prius dicta vt est videre in textibus precedentibus, non tantum excludit à secundis intelligentijs magnitudinem, & descriptibilitatem, sed etiam quamcunque prorsus mobilitatem, quod adeo patens est, apud Peripateticos, vt neminem viderim hoc Philosopho tribuentem præter Poncium, quod euenit ex modica quam habet cum Aristot. familiaritate.

27 Ea qua pariter oritur admiratio, quam habet nu. 16. eo quod dixerimus Angelos à materia non abstrahere, si per materiam intelligatur illa, quę secundum locum mobilis est. de qua abstractione diximus Arist. loqui, cum penes eam à physica secernit Metaphysicam; hęc enim est prasis Aristotelica 2. Metaph. 12. cum ait. *Fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum qua secundum locum mobilis sit*, quo etiam modo loquitur 11. Metaph. textu 10. & in hoc sensu diximus, & modo confirmamus Angelos non esse à materia abstractos, imò eidem esse immersos, tum quia habent in se principium motus localis; tum quia motus eius ordinem dicit ad materiam, scilicet ad magnitudinem, & spatium super quod fit; vt docet eruditè Trombeta 6. Metaph. quęst. 2. quorsum ergo tendit Ponciana admiratio illa *quis vnquam dixit, aut audiuit, quod Angeli essent materię immersi?* hoc dixit Trombeta Scotista genuinus, & candidus, cuius non est dignus Poncius corrigiam calceamenti soluere 6. Metaph. qu. 2. vbi inquit, substantiam Angeli, quatenus mobilem non abstrahere à materia, quia vt sic dicit ordinem ad motum, spatium materiale necessario respicientem. Nec desunt Theologi magni nominis, vt Seraphicus Doctor, & alij, qui Angelos dicunt materię immersos, quatenus eos componunt ex materia physica estò spirituali; Hic autem aduerte me de hac lite cum Poncio verba fecisse rursus disp. 1. Metaph. quęst. 1. nu. 6. non quia perfecta solutio obiectionum eius ex locis in epistolæ Typographi citatis, non haberetur, si quidem in Met. non alijs fundamentis vtor, sed id feci ad maiorem rei declarationem, ad exactam presertim intelligentiam Auctoritatis Scoti 6. Metaph. q. 1. quam Poncius obnubilare studebat, & in peregrinos sensus extorquere.

28 Quod verò solutio obiectionum Poncij in sua parua logica contra nostram explicationem terminorum absoluti, & connotatiui sufficienter haberi possit ex disp. 2. Logicę quęst. 2. Art. 1. in fine, iam ostendi in Tomo Logico secunde impressionis p. p. instit. nu. 16. & rursus nunc affirmo ex ibi dictis haberi posse solutionem aliorum ab eodem obiectorum in Append. nu. 8. quibus tamen pro maiori rei declaratione adiungere licet, Auctorem hunc iuxta ipsius dicta loco proximè citat. non videri satis percepisse, quę ibi diximus circa explicationem termini absoluti, & connotatiui, & quę diximus dispu. 2. Logicę quęst. 3. Art. 1. nu. 33. circa eorumdem terminorum distinctionem; ait enim, nos ibi asserere terminum relatiuum esse prorsus à connotatiuo diuersum, quod falsò nobis imponitur; imò ibi diximus habere quamdam inter se affinitatem, quatenus vtraque dicunt quemdam ordinem ad aliud, & ab absolutis contradistinguuntur; addidimus tamen, etiam in quibusdam differre, quæ ibi enumerantur, vt per id indicaremus, terminum connotatiuum, & relatiuum, non esse prorsus idem, vt Poncius contendit, sed differre, vt magis, & minus commune, quia omnis terminus relatiuus, est aliquo pacto connotatiuus, non è contra: album enim est terminus connotatiuus, non tamen relatiuus, per quod cessant impugnationes, quas facit, nu. 10. quia procedunt ex falsa impositione, quod asseramus terminum relatiuum, & connotatiuum esse prorsus diuersos.

29 Præterea falsò adhuc nobis imponit in prima impugnatione facta sub nu. 10. quod dixerimus relatiuum distingui à connotatiuo, per hoc quod connotatiuum respicit aliud non per modum termini relatiuum vero respicit aliud per modum termini, non ita ibi diximus, sed ita loquimur: relatiuum respicit aliud præcisè vt terminum, præscindendo à quacunque alia ratione, connotatiuum vero respicit aliud per modum annexi, & accessorij præscindendo à ratione termini, &c. quibus verbis non absolutè negamus, connotatiuum vllo modo respicere aliud vt terminum, sed dicimus non respicere illud præcisè sub tali ratione, vt facit relatiuum, sed præscindere à ratione termini, quia sub alijs rationibus aliud respicere potest, nimirum, vel per modum subiecti, vt in concretis accidentalibus: vel per modum compartis, vel alio modo, vt ibi explicauit.

30 Neque est contradictio, vt ipse putat, quando ibidem diximus relatiuum per se primò, & directè respicere aliud; connotatiuum verò secundariò, & indirectè: hæc enim eidem termino sub diuersis rationibus competere possunt; nam v. g. hic terminus Pater, vt relatiuus primariò, & directè respicit aliud: vt connotatiuum vero secundariò, & indirectè, vnde terminus relatiuus cum connotatiuo in hoc conuenit, quod ad sui perfectam intellectionem aliud extraneum coexigit præscindendo ad hoc quod illud respiciat per modum termini, vel alio modo primariò, & directè, vel secundariò, & indirectè, Quod tandem impugnare contendit nu. 11. dictum à nobis disp. cit. Log. nu. 33. nimirum quod connotatio propriè pertinet ad modum significandi, & reperiatur in nominibus; relatio autem pertinet ad res ipsas, responsione non eget; sed sufficit Aduersarium ad formulas remittere, vbi videbit diuisionem termini in absolutum, & connotatiuum cadere sub multiplicitate terminorum ratione modi significandi, diuisionem vero termini in absolutum, & respectiuum sub multiplicitate terminorum ex parte rei significatæ. Solutionem tandem quam desiderat ad suas rationes sub num. 12. videat in Logica secundæ editionis p. p. instit. c. 3. in fine. *Funis abrumpitur nimium tendendo. Ficus ficus ligonem voca* aiebat vetus adagium, quod si Poncius aduertisset terminos relatiuum, connotatiuum non penitus confudisset.

Eiusdem oppositionis altera pars.

32 SEd vt ad aliud veniamus oppositionis membrum, quod maius est; an falsò, & absque fundamento fuerit impositum ei opiniones habuisse à Scoto alienas, imò eidem repugnantes in locis in epistola citatis, licet possem à iudicio abstinere, quandoquidem fateatur Typographus censuram illam, non à nobis accepisse, sed ab Alijs Conscotistis eius Bibliothecæ familiaribus, attamen quia quamplures ex opinionibus eius ibi citatis refello in Metaph. vt constat ex supradictis non possum non asserere censuram illam magnum habere fundamentum, vt videri potest in omnibus locis supra citatis, & quoniam Tomus de Cœlo, ob impedimentum ab initio epistolæ insinuatum sine additionibus est secutus, in quibus examinare decreueram,

qua

quæ scripsit Poncius de intrinseca Cæli incorruptibilitate, quam ipse asserit stare posse cum oppositione materiæ etiam sublunaris disp. 22. de Cœlo q. 4. Concl. 1. opportunum censui, vt in hac difficultate experimentum faciamus quam sit fidelis, & Candidus Scotista, præsertim quia in Appen. pag. 37. nu. 52. magis clamitat, & conqueritur in hoc puncto, quam in omnibus alijs, dicens non recordari vnquam se legisse, aut audiuisse vllum Scotistam oppositum tenentem, idque in opinione ipsius Scoti 2. dist. 14. quæst. 1. esse certissimum, & nu. 53. acerbè dolet, quod in re manifestissima imponere voluerimus toti Mundo, & n. 54. inquit, propterea hoc non fecisse, vt si deprehenderentur varij, & crassi errores, quibus scatet epistola Typographi personati ad Lectorem, nosmet excusare possemus, & dicere id nobis imputandum non esse, quia hæc sua doctrina de Cœli incorruptibilitate notatur tanquam difformis à Scoto, non autem esse probabile, nos huius censuræ Auctores esse, qui eamdem profitemur doctrinam.

32 Hæc ergo duo puncta sunt hic discutienda; an certissimum sit hanc suam opinionem, quod Cælum quamvis constaret materia sublunari, adhuc esset ab intrinseco incorruptibile, sit Scoti 2. dist. 14. q. 1. & omnium Scotistarum; deinde an hanc nosmet opinionem docuerimus disp. 2. de Cœlo q. 3. Exordiamur à primo, & vt veritas magis pateat, afferamus conclusionem Scoti in hoc articulo, & Conclusionem Poncij, easque inuicem conferamus; ait itaque Doctor 2. dist. 14. cit. D. quod secundum Theologos ponenda est in Cœlo materia & quantum est ex se eiusdem rationis, *& ita habent ipsi discordare à Philosopho in hac propositione, Cælum est necessarium, & incorruptibile, quantum enim est ex natura sua, esset simpliciter corruptibile, quia sibi inesset, illa potentia ad contrarium; quia tamen forma Cæli non habet contrarium potens vincere istam formam, ideò non potest corrumpi ab Agente naturali, & ab initio quæstionis* litter. A. inquit: *Si haberet materiam, esset formaliter corruptibile, sicut ignis; dato enim, quod non esset aliquod Agens extra, quod posset ipsum corrumpere, quia non haberet contrarium, hoc non tolleret, quia intrinsece haberet principium corruptionis, scilicet materiam qua res potest esse, & non esse.* Dixit ergo Doctor quod posita semel materia in Cœlo eiusdem rationis cum sublunari euitari nequit, quin intrinsecè, & ex natura sua sit corruptibile, quia materia est radix corruptionis, etiam si à nullo Agente naturali posset talis corruptibilitas ad actum reduci, & hæc est expressa doctrina Doctoris ibidem.

33 Poncius vero disput. 22. quæst. 4. an Cœlum sit corruptibile pro decisione quæsiti ponit hanc conclusionem nu. 35. *Cæli possent esse incorruptibiles ex natura sua intrinseca siue constarent materia eiusdem speciei cum sublunari, siue diuersa*, quæ conclusio vt constat ex terminis directè repugnat conclusioni positæ à Scoto loco citat. ex quibus constare potest quam iostè doleat, quod in hac opinione fuerit ei falsò impositum à Scoto recessisse; sed videamus vlterius, an rationes, quas affert loco cit. ad suam conclusionem probandam concludant.

34 Itaque primo arguit, quia non obstante compositione ipsius Cœli ex quacunque materia, posset habere aliquas qualitates conseruatiuas, quæ non haberent contrarias, neque enim in hoc est vlla prorsus repugnantia; sed si haberet, non posse corrumpi naturaliter, & ob naturam suam intrinsecam, ergo esse posset incorruptibile ex natura sua non obstante compositione eius ex quacunque materia, siuè eiusdem, siuè diuersæ speciei cum sublunaribus; Probatur Minor, quia Agentia naturalia non possunt corrumpere substantias de facto, nisi prius destruendo qualitates conseruatiuas, aut nisi reperiant illas destructas, nec possunt destruere illas, nisi introducendo formas contrarias, ergo si qualitates conseruatiua alicuius compositi non haberent qualitates contrarias, non possent illa composita corrumpi, & hoc ob naturam intriosecam illius compositi exigentis qualitates non habentes vllas contrarias sibi. Conf. quia ideo substantiæ sublunares possunt corrumpi ex natura sua, quia exigunt ex natura sua qualitates habentes qualitates contrarias, ergo, quod non exigeret qualitates contrarias, non esset ex natura sua corruptibile.

35 Ad hoc argumentum occurrit Doctor ferè in terminis 2. d. 14. quæst. 1. §. *respondeo*, si enim quis diceret, quod Cœlum est perpetuum, & incorruptibile, quia habet formam necessario, ac indissolubiliter actuantem materiam (quod eueniret in casu argumenti, si nempè talis forma tales qualitates conseruatiuas exigeret, quæ non haberent contrarias) occurrit Doctor, quod tunc Cœlum non haberet esse necessarium, & incorruptibile simpliciter, sed solum ex parte formæ, quatenus vnio esset indissolubilis solum, & necessaria ex parte formæ, sed quantum est ex parte materiæ, esset contingens, cum de sua ratione sit in potentia contradictionis, vel ad plures formas, vel ad formam, ac eius priuationem, vt autem vnio materiæ, & formæ esset simpliciter necessaria, deberet esse indissolubilis ex parte vtriusque extremi: Et inferius §. *secundum Theologos*, ait, quod ponendo cum Theologis Cœlum ex materia, & forma compositum, Cœlum esset ex natura sua simpliciter corruptibile, quia ratione materiæ sibi inesset illa potentia ad contrarium; quia tamen forma Cœli non habet contrarium potens vincere istam formam, ideo non potest corrumpi ab Agente naturali; vnde ex hoc quod de facto secundum Theologos Cœlum habeat formam habentem qualitates conseruatiuas, quibus non est modò contrarium in hoc vniuerso, non deducit Doctor, quod Cælum sit incorruptibile simpliciter ex natura sua, vt Poncius in argumento deducit, sed tantum secundum quid, & ab extrinseco, quatenus non datur extrinsecum Agens naturale potens illas cœlestes qualitates destruere, & cum inquit Poncius in Minori, quod talis incorruptibilitas conuenit eis ob naturam suam intrinsecam, quia ratione propriæ formæ; ita est spectando naturam talis formæ, at spectando naturam materiæ, quæ est potentia contradictionis, & ex parte sua facit vnionem contingentem conuenit Cœlo intrinsecè corruptibilitas, & quia ad inferendam necessitatem simpliciter alicuius compositi, requiritur inquit Doctor, necessaria vnio ex parte vtriusque extremi, si ex vna tantum parte hæc deficit necessitas, qualiscunque sit, sequitur tale compositum esse simpliciter contingens, & corruptibile, & solum secundum quid necessarium, & incorruptibile, & ratio est quia vt aiunt Philosophi, ad destruendum sufficit vnum, & malum resultat ex quocunque defectu, bonum vero ex integra causa, & sic vt aliquod compositum dicatur simpliciter corruptibile, sufficit, quod vnio formæ cum materia sit contingens ex parte materiæ, etiamsi necessaria esset ex parte formæ.

36 Ad Conf. distinguendum est consequens, admisso Antecedente, quod nullo modo exigeret qualitates contrarias, non esset ex natura sua corruptibile, verum est, at quod saltim ex vna parte; materiæ nempè, exigit illas, falsum, est quod nequeat dici simpliciter corruptibile, etiamsi eas non exigeret ex parte formæ, quia malum, vt corruptibilitas in compositis resultat ex quocunque defectu. Deindè modus ille arguendi tenet in causis præcisis, at in proposito forma exigens qualitates contrarias, non est causa præcisa corruptibilitatis compositi, sed etiam materia, vt est potentia contradictionis, vnde deficiente prima causa, & remanente secunda, adhuc compositum dici potest simpliciter corruptibile.

Sed instat Poncius disp. cit. num. 35. quia ad hoc, vt aliquid dicatur corruptibile simpliciter, non sufficit, quod includat radicem corruptionis, sed requiritur vlterius, quod ea natura sua non habeat impedimentum aliquod corruptionis, quale habere posset Cœlum, quamvis haberet materiam primam, quæ est radix corruptionis; seu non sufficit, vt habeat causam partialem corruptionis, sed debet habere totalem; vnde concludit, quod corruptibilitas compositorum oritur, & ex eo, quod habeant materiam, quæ possit informari alia forma, & ex eo, quod habeant formam, quæ exigit dispositiones, quæ destrui possunt naturaliter; vnde si esset aliquod compositum, quod non haberet materiam primam, aut si haberet illam, non haberet formam exigentem qualitates contrarias, illud non esset ex natura sua corruptibile.

37 Resp. ex Scoto 3. dist. 22. quæst. vnica G. aliquid dici posse corruptibile dupliciter, nimirum quia, vel dicit potentiam propinquam ad corruptionem, vel remotam, illud dicitur corruptibile potentia remota, quod habet in se, vndè dici possit corruptibile, non potest tamen exire in actum, nisi prius fiat in potentia propinqua, sicut calefactiuum, dicitur, quod habet calorem, non tamen potest calefacere, nisi sit approximatum passo; si ergo per corruptibile intelligat, quod potest exire in actum, & est in potentia proxima corrumpi, conceditur ab hoc non sufficere, quod habeat materiam, sed vlterius requiri, quod habeat formam habentem contrarium, negatur tamen id requiri ad hoc, vt aliquid dicatur corruptibile simpliciter, & absolutè loquendo, ac in potentia remota, quo pacto corruptibile suaptè natura asserimus esse Cœlum ex materia compositum, etiamsi eius forma de facto contrarium non haberet, ipsam expellere potens; id namque tantum impediret, ne dici posset corruptibile potentia proxima, nec amplius argumentum probat: quod etiam retorqueri potest de incorruptibilitate, quia sicut, inquit Poncius, vt aliquid dicatur simpliciter corruptibile non sufficit quod includat radicem corruptionis, sed etiam habere debet formam, quæ habeat qualitates contrarias; ita nos dicemus, vt aliquid dici possit simpliciter incorruptibile, non sufficere quod habeat formam, quæ non habeat qualitates contrarias, sed excludere quoque debere omnem prorsus radicem, & causam corruptionis, qua non exclusa, potius corruptibile dici debebit simpliciter, & absolute loquendo, quam incorruptibile, quia bonum ex integra causa, malum ex quocunq; defectu subrepit.

38 At rursus instat Poncius in Append. pag. 38. nu. 54. nemo potest negare quin Cæli ex natura sua intrinseca habeant rationem particularem sibi intrinsecam, ob quam non possunt corrumpi à causis naturalibus; ergo propriè dicitur, quod habent incorruptibilitatem intrinsecam respectu causarum naturalium; Deindè non potest ostendi locus in quo Scotus, vel leniter insinuet, quod non sint incorruptibiles ab intrinseco respectiuè ad causas naturales agentes; ergo id asserere non potest cum probabilitate vlla dici esse contra, aut præter Scoti mentem.

Respondetur ex doctrina iam allata Scoti, negando consequentiam, quia vt propriè, & simpliciter dicerentur Cæli incorruptibiles, opus esset, vnionem esse simpliciter necessariam ex parte vtriusq; extremi; vnde cum ex vna parte tantum sit necessaria nempe ex parte formæ contrarium non admittentis, & ex alia contingens, sequitur tale compositum esse simpliciter contingens, & solum secundum

quid

quid necessarium, & incorruptibile. Ad Conf. negatur Assumptum, si quidem Doctor loc. cit. semper absolutè dixit Cœlum ab intrinsecò ratione materiæ esse corruptibile, & repugnantiam solum ex parte formæ prouenire; neque vnquam declarat id solum intelligi debere in ordine ad causam supernaturalem, sed hoc indiscriminatim pronunciauit in ordine ad quamcunque insinuans solum in ordine ad causam naturalem, non esse corruptibile potentia proxima ratione formæ contrarium non admittentis.

39 Adhuc tamen est aduertendum, antequam ad secundum veniamus punctum, quod cum Poncius adeo strenuè pugnasset pro Cœli intrinseca incorruptibilitate à causis naturalibus disput. cit. 22. statim in numero 35. ait non posse negari, quin Cœlum ex suppositione, quod habeat quantitatem, possit recipere Calorem, ac alias qualitates primas, & quin de facto recipiat calorem, & sit formaliter calidum, &c. quę quidem qualitates, cum sint ad corruptionem disponentes, iam facit Cœlum corruptibile etiam ex parte formæ. Sed quicquid sit de hoc, quandoquidem ibi oititur difficultatem hanc, vtcunque soluere, id solum referre volui, vt videat Lector quam conformiter cum Scoto loquatur in hac materia, qui loc. cit. dist. 14. § *Secundum Theologos* ait cum Aristot. Cęlum esse à contrarijs exemptum ad corruptionem disponentibus, nec esse peregrinarum, vt aiunt, impressionum receptiuum alioquin ab eis, tot sæculorum decursu, detrimentum aliquod passum fuisset.

40 Nunc ad aliud veniamus punctum, an scilicet circa Cœli incorruptibilitatem nos eadem cum Poncio profiteamur, & doctrinam, & sententiam, conferamusque simul nostras conclusiones ad rectum ferendum iudicium; eius prima conclusio loc. cit. disp. 22. de Cœlo q. 4. num. 31. est ista. *Cœli possunt esse incorruptibiles ex natura sua intrinseca, siue constarent materia eiusdem speciei sublunari, siue diuersa*; nostra verò conclusio disp. 5. de Cœlo num. 102. est ista, *Dicimus primò supposito substantiali compositione Cœli ex materia, & forma, Cœlum esse incorruptibile extrinsecè, quatenus nullum agens naturale reperitur potens ipsum corrumpere, non autem intrinsecè*; Itaque nos dicimus, Cœlum esse intrinsecè corruptibile ipse dicit esse intrinsecè incorruptibile, & sic contradictoria docemus: est ne hoc eorumdem doctrinam, & sententiam profiteri cum Poncio?

At inquit in Append. pag. 38. num. 53. hanc euasionem non iuuare, nam ipsi explicant, ait, suam incorruptibilitatem ab extrinseco esse, quantum ad hoc, quod non possunt corrumpi à causis naturalibus, & ego non dico eos incorruptibiles ab intrinseco, nisi respectiuè ad Agens naturale, quod agit secundum cursum ordinarium, & connaturalem; & cum ipsi dicunt eos esse corruptibiles ab intrinseco, hoc intelligunt respectiuè ad Deum, sic vt velit, quod ex intrinseca natura sua habeant, vt possint à Deo corrumpi, & hoc ego etiam assero, ergo non possumus in re habere differentiam, sed in modo loquendi.

41 Resp. nos hanc suam explicationem recipere nolle, quandoquidem ex multis alijs pateat non esse fidum mentis nostræ interpretem; vnde cum dicimus Cœlum esse ab extrinseco incorruptibile, hoc intelligimus in ordine tantum ad causas naturales, tamen cum dicimus esse ab intrinseco corruptibile, non id intelligimus respectiuè tantum ad Deum, vt ipse nos exponit, sed in ordine quoque ad causas naturales non quidem corruptibilitate proxima, sed remota; Deinde si Scoticam volebat, ac nostram profiteri sententiam, phrasi scotica vti debebat, Scotumque pro ea citare, præsertim cum ex professo hanc quæstionem tractet, imò ex debito ad hoc tenebatur, cum enim cursum conficiat ad instruendos Tyrones in via Scoti, Scotum citare debet præsertim in quæstionibus, quas ex professo tractauit, vt Tyrones agnoscere possint, quæ fuerit mens Doctoris in hac materia de Cœlo, quæ est ex principalioribus in Philosophia: ad quid enim cursum ad mentem Scoti inscribere, nec postea eum citare etiam in quæstionibus, quas agit ex professo? sanè hoc non est cursum ad mentem Scoti componere, sed propria placita docere; vel Recentiorum sub Scoti mantello; quare nullam potest Aduersarius excusationem afferre, cur Scotum, nec Scotistas in hac quæstione adeo principali citauerit, nisi quia contrariam eis sententiam profitebatur, quod si tandem hic Auctor contendat nos in re differentiam non habere, sed tantum in modo loquendi, melius est, vt nobiscum loquatur iuxta phrasim Scoti suum loquendi modum, seu Recentiorum deserendo. *Factum stultus cognoscit* inquit prouerbium de volente errorem corrigere post factum.

NONA OPPOSITIO.

42 Legitur in Append. nu. 28. & 29. ab Auctore epistolæ impositum ei fuisse, quod à Iuuentute in Scholis Recentiorum nempè Patrum Iesuitarum instructus fuerit, eorumque principia imbiberit, quæ postea de discere non facilè fuit, & id in causa esse, quod à Schola Scotistarum interdum exorbitet &c.

Hoc iudicium Auctoris epistolæ, sicut non totaliter approbo, præsertim quo ad motiuum de stylo, ac modo disputandi (quandoquidem, nosque, & Scotus ipse rationes aliorum impugnare soleat, quibus cum in conclusione conuenit, quod & laudabile, & vtile semper existimaui, ne vera conclusio ob falsam rationem teneatur (ita neque totaliter reprobo, nam negari nequit, quod Poncius in suo cursu nonnullas habeat opiniones, quæ à Recentioribus Iesuitis traduntur, neque in Peripatho, neque in nostra Schola consuetæ, vt v.g. quod vnio materiæ, & formæ sit causalitas compositi, quæ est communis Recentiorum, & omninò à Scoto aliena, vt docet Lichetus eius fidelissimus Interpres quolib. 11. in responsione ad instantias contra quartum dictum vers. 3. *præmitto*. Quod grauitas, & leuitas non sint accidentia distincta à substantia grauium, & leuium, Quod Terra sit calida; quod Rarefactio, vel Condensatio fiant per egressum, & ingressum corpusculorum, quæ defenduntur ab Arriaga, & Alijs Recentioribus; Quod Aer sit frigidus, quod defenditur ab Aresio, & alijs contra Arist. Quod Corpus replicari possit in pluribus locis sine replicatione formarum absolutarum à loco independentium, quod nunquam in Schola nostra auditum est à tempore Scoti vsque in præsentem diem. Quod Accidens corporeum possit diuinitus subiectari in subiecto spirituali, & quod Accidens spirituale in subiecto corporeo. Quod dentur Relationes natura sua terminorum præcedentes; Quod Actio, & passio formaliter sumptæ eumdem possint importare respectum; Quod eadem scientia possit esse simul practica, & speculatiua, & aliæ consimiles opiniones, quæ passim docentur à Recentioribus, sed in Schola nostra sunt prorsus nouæ, & à Scoto adhæc vsq. tempora nunquam auditæ; quod adeò certum est, vt neque Poncius id ausus sit negare, sed ingenuè fateatur in fine examinis illius epistolæ cum inquit. Itaque non quod ab incunabulis lac doctrinæ Scoti non suxerim, aut quod enutritus fuerim in Iesuitarum Scholis, antequam Scoti doctrinæ applicatus essem, ortum habuit, quod à Scotum recedam, vbi recessisse videri possem, sed quod vrgentissimarum rationum momenta veritatis assequendæ cupidissimum quandoque ad Scotum aliter, quam communiter intelligi solet, explicandum compulerint, hæc ille.

43 Sed quàm ingenuè hanc veritatem fassus est, tantumdem deficit in referendis extremis epistolæ verbis; cum enim epistolæ Auctor dixisset, notasse illas opiniones in Schola Scoti nouas, & insolitas, non vt Tyrones ab eius cursu retrahantur, qui alioqui est multa claritate, & subtilitate refertus, sed vt nonnullos passus aduertant, qui à recta via Scotica eos abducere possent; Poncius sub num. 28. in fine, vt maiorem ostenderet se habere querimoniæ occasionem, scribit, *vt multos passus aduertant* quod planè valde diuersum est ab eo quod dixit epistolæ Auctor, qui non scripsit *multos sed nonnullos passus &c.* atque ita dum omni conatu demonstrare nititur Poncius Auctorem epistolæ impositorem fuisse, & Calumniatorem, non alia via id probat, quam per imposturam, & calumniam, cur autem adiectiuum *nonnullos* transmutauerit in *multos*, non alia credo de causa, nisi vt hac falsitate præmissa, maiorem sibi pararet apud Lectores licentiam offendendi, & obloquendi contra Typographum.

Suspicionem quoque vehementem, quod principijs Scoticis à Iuuentute non fuerit satis imbutus, ingerit, quod scribit in Append. pag. 29. num. 41. vbi nos redarguit, quod Relationes Paternitatis, & filiationis dixerimus esse Relationes intrinsecus aduenientes illis verbis (deinde falsum est, quod aiunt, relationes Paternitatis, & filiationis quæ sunt relationes causalitatis, agnosci ab omnibus Scotistis velut intrinsecus aduenientes) sed quam falsò hoc totum dicat quisque experiri potest legendo Scotistas omnes, vt Tartaretum cap. ad aliquid q. 6. dub. 5. art. 2. cum cæteris Parisiensibus, & omnes Formalistas, qui cum Magistro formalitatum diuidentes respectum intrinsecus, & extrinsecus aduenientem, relationes Paternitatis, & filiationis assignat inter relationes intrinsecus aduenientes.

Tandem, quod hic Auctor non sit admodum Scoti doctrinæ addictus, satis apertè colligitur, ex his, quæ scribit contra nos in Append. pag. 56. col. 2. in fine dum ait (sed id mirum non est, quia nec suum Scotum clare loquentem quandoque intelligunt) quibus verbis palam fatetur, Scotum non esse eius Doctorem, nam si pro tali eum agnosceret scribere debebat *nec nostrum Scotum* clarè loquentem quandoque intelligunt, sic enim insinuasset, Scotum esse communem Præceptorem, cum ergo dicat *nec suum Scotum* intelligunt, planè significare voluit, Scotum esse Magistrum nostrum, nosque eius discipulos, ipsum verò aliam profiteri doctrinam, & in alijs scholis enutritum fuisse. *Nemo potest duobus domini seruire* ait Christus Dominus, vel vt vetus prouerbium, *Non potest Thetidem simul, & Galateam amare.*

DECIMA OPPOSITIO.

44 Legitur non semel in Append. vbi sæpius nostram doctrinam per ironiam appellat mirabilem, idest dignam, quæ Auditores, & Lectores in stuporem trahat, & extasim. Verum quo ad hoc punctum valdè mirabilior est eius doctrina, quam nostra, quandoquidem ipse mirabilia doceat, in Terra, in Cœlo, & supra Cœlum. Mirabilia docet in Terra dum disp. 85. phys. n. 201. concedit formas respectiuas à loco determinato dependentes, vt v. g. vbi Romanum, vel sessionem, quia hic sedeo, posse in Indias transferri, quod quidem est contra omnia principia, cum huiusmodi formę sint essentialiter tali, vel tali spatio addictæ, & alligatæ; idque est adeò in omni Schola exploratum, vt meritò dixerit Ouied. controuers. 15.

phys.

phys. puncto 10. num. 1. nihil hucusque certius fuit Philosophia, quam præsentias esse omninò immobiles, & ita essentialiter affixas huic spatio, vt illis repugnet in alio existere, ac proinde implicare Corpus Romæ habere præsentiam, ex vi cuius Matriti constituitur: hęc ille, quod mirabile paradoxum in Philosophia impugnatum vide disp. 5. huius Tomi de Gener. q. 8. in fine.

45 Mirabilia docet in Cęlo dum disp. 22. de Cœlo nu. 35. vult esse receptiuum caloris, & aliarum qualitatum corruptiuarum, & quod de facto calefiat, cum tamen ibidem defendat ea alia parte esse ab intrinseco incorruptibile, est (inquam) mirabilis hæc doctrina de Cœlo, nam docentes esse receptiuum huiusmodi qualitatum, docent consequenter receptiuum esse peregrinarum impressionum. Mirabilia demum docet supra cœlum dum Tom. 3. sui Cursus disp. 18. de cute, loco supracitato, modum docet componendi Deum ex genere, & differentia sarta adhuc, & tecta eius summa simplicitate, ad quam acutiem nec Diuus Thomas, nec Thomistæ, nec Scotus, nec Scotistæ vnquam attingere potuerunt. Sed adhuc mirabilius est, quod ait disp. 11. log. in fine nu. 50. Christum poni in prædicamento substantiæ, si consideretur, vt est suppositum humanum præcisè, qui loquendi modus valdè improprius est, ne dicam erroneum, quia vt fides docet, in Christo vnum tantummodo suppositum reperitur, & hoc diuinum, quamuis ergo considerari possit, vt suppositum, diuinum in humana natura subsistens, nequaquam tamen considerari potest, vt suppositum humanum, quia tale suppositum in eo non agnoscimus.

Mitto aliam mirabilem doctrinam de vnione disp. 17. log. nu. 66. quod diuinitus dari possit sine forma vnita, mitto (inquam) eo quia pag. 31. Append. nu. 44. negat hoc vnquam dixisse loc. cit. & ait adduxisse solum responsionem quorundam Scotistarum existimantium aliquem respectum realem extrinsecus aduenientem posse esse absque termino reali existente, & contra illam sententiam proposuisse difficultatem tum ex natura relationis, tum ex inconuenientia, quæ sequeretur, nempè quod posset esse vnio non existente forma, & licet postea assignauerim (inquit) responsionem, quam possent illi Scotistæ adhibere, in qua responsione conceditur, vnionem posse esse in materia non existente forma, tamen non approbaui responsionem, sed eam insolutam reliqui alijs soluendam: quod certum est, non esse perinde, ac tenere quod esset vera, aut quod possit esse vnio in materia, quin esset forma, & quin vniretur consequenter ipsi.

46 Sed lanè, si verum est, quod prouerbio dicitur, ***qui tacet approbat***, dum eam responsionem insolutam reliquit, eam consequenter tacitè approbauit, etenim rectè Innocentius ait in cap. error. dist. 83. (error cui non resistitur, approbatur, & veritas cum minimè defenditur, opprimitur) & Arist. lib. de lineis in se captibil. absurdum est, inquit, quempiam pre ignauia succumbere, propterea quod non audeat oblatas argumentationes dissoluere, atque sic imbecillitatem suam fouendo grauioribus insuper fallacijs se decipere) vt ergo suspicionem tolleret, quod illi opinioni assentiret, vnionem esse posse in materia diuinitua sine forma vnita, responsionem illam omnino conuellere debebat.

Ridiculum tamen est, quod ibidem Poncius statim subdit, eum inquit; dico tamen iam in gratiam Mastrij, vt habeat in quo me impugnet in sua Metaphysica, & exerceat, si quid habet subtilitatis, illam responsionem quo ad rationem ita probabilem esse, vt ipse nunquam poterit argumento vllo positiuo eam sufficienter impugnare; imò nec contra eam adducere vllum locum Scoti, qui commodissimè sic explicari non possit, vt non præiudicet illi rationi, aut Auctoribus ipsius. Parum etiam aberat, quin ipse impugnationem assignatam, sed nolo præuenire eius diligentiam, & doctrinam. Ab illo hac vice libenter discam, vt possit verè dici, quod semel sequutus fuerim. Hæc ille.

47 Hoc planè totum confirmat, quod nuper dicebam, reuerà Poncium illi opinioni assentisse, quod dari possit vnio in materia sine forma vnita, aut saltim alios decipere voluisse, si enim in promptu babebat impugnationem responsionis errorem illum defendentis, planè illam proponere debebat, cum æquum non sit, quæ contra veritatem pugnant, insoluta dimittere, & ad hoc præsertim tenetur Philosophus, & Theologus veritatis assequendæ cupidissimus, qualem se esse iactat Poncius pag. 22. Append. col. 8. in fine. Ad illud verò quod ait, mihi hoc onus relinquere, vt habeam in Metaph. quo ipsum impugnem, Resp. minimè opus fuisse, vt hanc solutionem mihi relinqueret, vt haberem aliquid eius impugnandum in Metaph. quandoquidem vt plurima, & sine comparatione grauiora in eius Cursu legerim, quæ in Metaph. impugnare debebam, vt feci; dico itaque codicem logicum ad manum non esse, vt videre possim ineluctabilem aliam responsionem, quæ mihi occasionem præbere possit exercendæ subtilitatis cum ipso, si quam habeo; arbitror tamen sufficienter impugnari posse ex his, quæ dixi disp. 8. log. q. 6. art. 1. de necessaria, ac indispensabili connexione relationis realis, actualis cum termino, quam & ipse approbat in Append. pag. 154. nu. 210. an vero satis consequenter ad sua dicta, qui alibi tenet, dari posse relationes natura terminum præcedentes, videat ipse; addo tandem quod etiam si librum ad manum haberem, me nolle circa has quisquilias tempus in Metaph. conterere, nec cum viro graui, qualem æstimo Poncium, in re adeò leui Ingenium exercere, sed in grauioribus quæstionibus, sicut in Metaph. factum esse videbit.

48 Vt igitur huic Appendici generali finem imponam, locis omnibus supra citatis tam in hoc tomo videndis, quam in Metaph. responsionem habes ad Poncianas oppugnationes in sua Append. apolog. contra me factas; pauculæ quædam remanent, decem nimirum, vel duodecim physicæ, & animasticæ, quibus vel in eorundem voluminum recusionem satisfaciam, vel hic etiam immediatè responsa subnectam, si morbi molestia aliquantulum permiserit; addo tamen me absque vllo honoris mei præiudicio defensiones nonnullas, vel offensiones P. Poncij prætermittere potuisse, quandoquidem in quibusam nobiscum conuenire contendit, nec diuersam docere doctrinam, vt constat ex dictis de Cęli incorruptibilitate, in alijs se se defendit Burleicis armis ad distinctionem confugiendo de larga, & stricta acceptione, vt constat ex quæstione, num ad physicam mutationem requiratur, quod priuatio præcedat tempore formam in subiecto; cum enim hoc negasset palam contra Scotum pluribus in locis, pro defensione inquit pag. 118. n. 116. append. apol. se se locutum esse de mutatione large accepta, & non tam propriè, & strictè, sicut locutus est Scotus, licet etiam in hoc ostenderim supra disp. 5. q. 1. art. 2. n. 20. in fine sibi palam contradicere, quandoquidem pag. 39. num. 55. dicat ad veram mutationem opus non esse, vt priuatio præcedat prius tempore formam; vera autem mutatio idem significat apud omnes, quod mutatio propriè, & strictè sumpta. His inquam, alijsque de causis nonnullas potuissem P. Poncij dissimulare oppugnationes; sed ad præcludendas vlteriores eius querelas omnibus, & singulis occurrere placuit.

Itaque in hoc tomo habes defensionem ab oppugnationibus duorum insignium virorum Scotistarum, dicerem, si tali titulo delectarentur, aut per extensum positam, aut alibi certè indicatam PP. nempe Ferchij, & Poncij; ad quorum exemplum nonnulli alij Scoticolæ Orbi litterario prorsus ignoti contra nos scripturarunt vt ex congressu cum viris iam in Parnaso famigeratis, nomen & famam sibi vtcunque pararent, illius instar, qui ex Valer. Max. fanum fortunæ fœdo vastauit incendio, vt nomen eius tali ex facinore inuulgaretur; sed ne detur prouerbio locus, ***nos quoque poma natamus***, ingenuè polliceor sciolis illis me nunquam responsurum, neque tantarum strepitu ab inchoato itinere me ad celsiora ducente desistere velle, tum quia quid Arist. doceat in his casibus p. Topic. cap. 9. non me latet ***de quouis contraria opinionibus proferente curam habere stultum est***, tum etiam quia viri docti, si eorum impugnationes legere dignabuntur, aut leuissimas esse, ac responsione indignas, aut si quid roboris interdum habere videntur, ex praua nostrarum opinionum intellectione id euenire, primo experietur intuitu.

Responsa ad nonnullas alias P. Poncij apologeticas obiectiones tum Physicas, tum Animasticas suis postea locis inserenda.

De Infinito Cathegorematico.

1 Poncius in append. apolog. num. 47. confirmat, quod dixerat in Physica, de potentia Dei absoluta dari posse infinitum in actu cathegorematicum tam in magnitudine, quam in multitudine; & ait nullum locum ex Scoto adduci posse, in quo oppositum docuerit, & præsertim in adductis iam à nobis disp. 10. Phys. qu. 3. nihil tale haberi, nam in 2. d. 1. q. 3. nihil circa hoc determinat, nisi quod dum litt. I. respondet argumento quinto 2. opin. ex infinitate deducto, si mundus ab æterno esse potuisset, inquit non secuturum infinitas animas in casu illo, quia Deus non posset magis producere infinitas animas in casu illo, quam possit de facto producere in qualibet hora, vnde si repugnat, quod posset producere illas in hora, repugnat etiam, quod eas posset producere ab æterno, etiamsi possibilis esset productio creaturæ ab æterno, quare cum illi, qui vtuntur illo argumento, negarent posse produci infinitas animas in qualibet hora, non debent inferre, quod possint produci ab æterno, etiamsi non repugnaret productio æterna creaturæ: in qua responsione prudenter abstrahit Doctor ab altera controuersia de possibilitate infinitorum in actu, & independenter soluit argumentum ad hominem, ex quo patet illum locum non fauere Aduersarijs. Ita ille.

2 Sed

2 Sed contra, falsum est enim quod Doctor in solutione huius argumenti abstrahat à controuersia de possibilitate infinitorum in actu, imò tantum abest, quod ab ea abstrahat, quod potius supponit in ea quæstione in solutione argumentorum secundæ opinionis impossibilitatem infiniti in actu etiam de potentia Dei absoluta, vt scitè notauit Smisinchius de Deo vno tract. 3. disp. 7. nu. 82. vir in littera Doctoris versatissimus, & sic etiam exponit Tatar. ibidem Doctoris interpres fidelissimus *breuiter ergo* (inquit) *Scotus vult dicere, quod implicat infinitam multitudinem esse in actu &c.* quare falsum est Doctorem in illius argumenti solutione abstrahere ab illa controuersia de infinito in actu, imo potius Auctoribus illius secundæ sententiæ gratis concedit impossibilitatem infiniti in actu, & negat id secutu sum ex productione creaturæ ab æterno, quia inquit, *si in infinitis instantibus huius diei non potest creare infinitas animas, quia hoc non est faltibile, nec in infinitis diebus totius præteriti posset infinitas animas creasse*; & tandem in fine, subiungit, *concederent tamen aliqui Philosophi non esse impossibile infinitatem esse in accidentaliter ordinatis*, volens innuere, quod non deessent Philosophi, qui concederent possibilitatem infiniti actu, quam ipse negat in solutione illius argumenti, & dat gratis arguenti, tanquam impossibilem, & repugnantem.

3 Secundò alia auctoritas à nobis adducta disp. 10. Phys. quæst. 3. pro impossibilitate infiniti in actu erat ex 3. dist. 13. quam ex nobis referens Poncius inquit, *volebant dicere* (quasi in citatione errauerimus) d. 14. q. 2. vbi fatetur oppositam sententiam hoc est, quæ tenet possibilitatem huiusmodi infiniti contradicere auctoritati Philosophorum, & Sanctorum. Et postea num 43. respondet hunc etiam locum minus fauere primo, quia in primis non dicit possibilitatem infiniti cathegorematici contradicere auctoritati Philosophorum, & Sanctorum, sed actualem existentiam, loquitur enim de infinitis visionibus, quas actu haberet anima Christi; deinde non absolutè dicit sententiam de positione actuali infiniti contradicere auctoritatibus, sed quod videatur contradicere, qui loquendi modus est ipsi familiaris, quando procedit dubitatiuè, & non assertiuè; & tandem non opponit illi sententiæ rationem vllam, sed solum, quod videatur esse contra Philosophos, & Sanctos, quod indicat secundùm rationem iudicasse illam probabilem.

4 Verùm hæc quoque euasio friuola est; & quidem in ea citatione error irrepsit, non quidem in citanda dist. 13. pro 14. vt Aduersarius opinatur, nos corrigens; nam in 3. dist. 13. § *ad 1. quæstionem*, impossibilitatem infiniti in actu Doct. clarissimè asseruit, dum probare contendit summam gratiam potuisse creari simul vnica creatione; sic arguens; accepta aliqua gratia determinata infima, puta A, quæro ascendendo, aut est status ad aliquam supremam, & habetur propositum; aut non, sed potest procedi in infinitum, & tunc sequitur, quod quanto aliqua magis excedit A, tanto est perfectior, & per consequens illa, quæ in infinitum excedit est in infinitum perfectior, & ita in se erit intensiuè infinita, & tamen cum ipsa videatur ab intellectu diuino, sicut vnum creabile, potest vna creatione creari, & ita præter hoc, *quod infertur impossibile, scilicet quod sit gratia sic infinita*, habetur propositum &c. quibus verbis aperte docet esse impossibilem gratiam actu infinitam in intensione, itaque error irrepsit quidem in nostro textu, non citationis distinct. 13. pro 14. nam distinct. 13. omnino citanda erat, vtpotè, in qua Doctor aperte asserit impossibilitatem infiniti in actu, sed quia vltra distinct. 13. citari quoque debebat distinct. 14. adeout legi debebat *& in 3. dist. 13. & 14. quæst. 2. vbi fatetur oppositam sententiam contradicere auctoritati Philosophorum, & Sanctorum*, omissa autem est per errorem Amanuensis dist. 14.

5 Quod autem ad hoc respond. Poncius, Scotum ibi negare actualem infiniti existentiam repugnare auctoritatib. Philosophorum, & Sanctorum, non verò possibilitatem, quod dubitatiuè loquitur adhibendo verbum, *videtur*, & quod ait repugnare auctoritati significans per hoc non repugnare rationi; hoc, inquam, vanum est, & voluntarie dictum; nam si negaunt actualem infiniti existentiam, non vtique alia de causa id negarunt, nisi quia repugnat, & est impossibile, vt dixerat immediatè antea d. 13. sicut etiam hac præcisè de causa negatum fuit à Philosophis, & Sanctis PP. & ridicula omnino est speculatio illa, quod locutus est dubitatiuè per verbum, *videtur*, dum inquit; infinitum in actu repugnare auctoritati Philosophorum, & Sanctorum, eorum namque quamplurimi non dubitatiuè, ac veluti sub nube infinitum in actu negauerunt, sed clarissimè, & expressissimis verbis illud impugnant, ac inficiantur; adeout ineptissimum sit dicere eos de hoc negotio dubitasse, aut Doctorem de eorum opinione; & tandem quamuis dicat Doctor infinitum in actu auctoritati Philosophorum, & Sanctorum contradicere, planè non ex hoc rectè deducitur ipsum iudicasse opinionem illam non repugnare rationi, vnde locus? hoc repugnat auctoritati, ergo non repugnat rationi: imò quia repugnat auctoritati Philosophorum, & SS. potius deduci debet, quod etiam repugnet rationi, quandoquidem verisimile non sit tot insignes viros, & doctissimos absque ratione locutos fuisse.

6 Tertiò, alia Scoti auctoritas à nobis adducta erat ex Reportatis p. d. 36. qu. 4. quamuis ipse immediatè postquam nos correxit falsæ citationis, falsissimè citet hunc locum ex Reportatis p. d. 43. art. 1. q. 3. (nam nec Reportata Scoti procedunt per articulos, nec illa dist. 43. habet tres quæstiones, sed tantum duas) ad quam auctoritatem occurrit n. 49. dicens, non multum de ea curandum esse, quia Reportata non sunt tantæ auctoritatis, & addit Doctorem ibi locutum probabiliter. Fateor Reportata non eam præseferre auctoritatem in schola nostra, quam habent libri Sententiarum, attamen si quando eadem repetitur doctrina hic, & ibi, eiusdem censeri debet auctoritatis; vnde cum loco citato in Reportatis p. d. 36. q. 4. in fine assertiuè, & non probabiliter tantum, vt ait Poncius, neget possibilitatem infiniti quoad existentiam, hancque doctrinam in lib. Sententiarum nullibi reuocet, imò potius confirmet, vel vt certam supponat, tantam debet facere auctoritatem, non secus ac si hoc dixisset in lib. Sententiarum; vide etiam alium locum p. d. 2. q. 2. ad 2. princ. vbi manifestam affert implicantiam contra infinitum in actu, quam declaraui disp. 10. Phys. n. 22.

Quartò sub eodem num. 49. ne videatur præter, vel contra Scoti mentem locutus in assertione possibilitatis infiniti in actu pro hac adducit locum in 2. d. 3. q. 7. § *ad aliud dico*, litt. G. vbi expresse ait habere Doctorem, quod multitudo numeralis compatitur secum infinitatem, quod quamuis possit intelligi (inquit) de infinitate possibili, & sincathegorematica, potest tamen etiam teneri de actuali, & cathegorematica, Confirmat hoc ex 3. d. 14. dum enim Doctor ibi admittit probabilitatem sententiæ, quod anima Christi videre possit omnia possibilia, vel vnica visione, in qua essent fundati plures respectus; vel infinitis visionibus; omnino probabilem videtur existimare sententiam asserentem possibilitatem infiniti cathegorematici, sine qua neuter ex illis dicendi modis posset sustineri: vnde tandem deducit, nec quidem per apparentiam suam sententiam esse præter Scoti mentem.

7 Sed an nec per apparentiam sit illa opinio contra mentem Doctoris satis constat ex dictis, & equidem admiratione dignum est, quod pro sua sententia adducat auctoritatem illam ex 2. dist. 3. quæst. 7. ad 6. princip. quandoquidem ibi Doctor manifestè loquatur de infinitate sincategorematica, & successiua, quam ait non repugnare pluralitati numerali, quantum est ex se, quam doctrinam superius etiam tradiderat eadem dist. qu. 6. ad pr. pro opinione, quod adeò verum est, vt nec Aduersarius ipse id ausus fuerit negare; cum verò inquit, illam doctrinam æquè benè intelligi posse de infinitate actuali, & categorematica, id sibi adhuc restat probandum; quod addit ex 3. dist. 14. quæst. 2. est adhuc magis oscitanter dictum; falsum enim est neutrum ex illis duobus modis, quos ibi Doctor assignat ad tuendum, quod anima Christi omnia possibilia videre possit actu, sine possibilitate infiniti categorematici sustineri non posse: nam iuxta primum modum, quod scilicet possit omnia videre vnica visione, in qua essent fundati plures respectus, disertè docet Doctor nullam sequi infinitatem actualem illis verbis *nec sequeretur infinitas actus fundatis respectus huiusmodi, qui non essent, nisi in potentia, & isto modo nulla ponitur infinitas in actu, quia obiectum non habet esse actu*, iuxta autem secundum modum ponentem singulas visiones respectu cuiuscumque obiecti inquit, quod *est ponenda aliqua infinitas in actu, quod videtur contradicere multis auctoritatibus Philosophorum, & Sanctorum* ob quod incommodum quasi secundum illum modum deserens prosequitur declarare primum illis verbis, *Si primus modus ponitur, &c.* Ex quo deducere vales, quam dolosè dicat Aduersarius neutrum ex illis dicendi modis sine possibilitate infiniti categorematici sustineri posse, nam ad primum modum nulla sequitur actualis infinitas, vt notat ibi Doctor, & eius Interpretes Tataret. & Lichetus, sed tantum ad secundum modum, qua de causa illum deserit, & prosequitur declarare primum.

8 Quintò sub num. 49. nititur nostra euertere fundamenta, vel saltim retorquere, quatenus difficultates omnes, quas nos vrgemus contra infinitum categorematicum æquè benè currunt de infinito sincategorematico, & de infinitis entibus possibilibus, quæ cognoscit Deus, vt sunt obiectiuè ab ipso cognita. Et quia ad hæc omnia respondemus disp. 10. Phys. cit. & præsertim ad illud de possibilibus a Deo cognitis occurrimus num. 57. cum Canonico negando Deum cognoscere possibilia infinita categorematicè, & dicimus cognoscere tantum finita in infinitum, quod ita declaramus qu. 6. illius disputat. vt sensus sit, quod Deus tot cognoscat, vt assignari nequeat numerus adeò supremus rerum ab ipso cognitarum, quin adhuc maior assignari possit. Hanc inquam, responsionem, & doctrinam insignium Scotistarum num. 50. & 51. Canonici, Trom. Nicol. de Nissa, & aliorum ibi citatorum nititur impugnare his tribus argumentis.

Quæro (inquit) ab Aduersarijs, an numerus creaturarum possibilium à Deo cognitarum sit finitus categorematicè, vel non; si non est finitus categorematicè, ergo erit sic infinitus, & sic habet intentum: si verò est categorematicè finitus; ergo potest assignari numerus determinatus rerum à Deo cognitarum, quo maior ab ipso cognosci nequit, & sic non cognoscit finita in infinitum. Rursus certum est, quod Deus non possit plura cognoscere, quam quæ actu cognoscit, quia quicquid cognoscit, necessario cognoscit, aliàs ignorantiam aliquarum rerum haberet, ergo falsum est, quod dicunt Aduersarij numer. 95. Deum non cognoscere tot, quin plura possit cognoscere, nam vt dixi cognoscit omnia possibilia, non potest autem plura cognoscere, quam omnia, & non sunt plura possibilia, quam omnia. Præterea, si darentur

infiniti

infiniti homines categorematicè à parte rei, profectò nemo posset probare, quod essent infiniti categorematicè, si valeret prædicta doctrina; nam posset dici, quod non essent sic infiniti, sed finiti in infinitum, vnde patet illum modum loquendi esse meram euasionem verbalem sine sensu; & tandem pro sua modestia concludit; *Sed non placet hærere in impugnanda ridicula responsione.*

9 Sed eam responsionem ridiculam non esse sola testatur auctoritas insignium Scotistarum eam adhibentium, & aliorum extra Scholam nostram qu. illa 6. citatorum; benè quidem ridicula sunt argumenta, quibus illam euertere nititur; Ad p. dico numerum rerum possibilium à Deo cognitarum esse finitum categorematicè, sed sincategorematicè adhuc infinitum; vnde negatur consequentia illa; ergo potest assignari numerus determinatus rerum à Deo cognitarum; hæc enim consequentia solum deduci potest de numero finito tam categorematicè, quam sincategorematicè, idest qui vtramque exclusit infinitatem, non autem de numero sincategorematicè infinito, qui in eo tantum sensu dicitur categorematicè finitus, quatenus non est in maxima, & suprema multitudine, non autem quia sit determinatus, & certus quidam rerum numerus, cum hoc directè repugnet rationi infiniti sincategorematici in hoc consistentis, quod eius partes non sint tot, quin adhuc sint plures vel possint esse plures. Ad 2. fusè respondi, & solidè qu. 6. citat. disput. 10. num. 100. vbi tamen aduerte nobis falsò imponi ab Aduersario, quod dixerimus loc. cit. numer. 94. *Deum non cognoscere tot, quia plura possit cognoscere*, falsum, inquam, est hanc infinitatem sincategorematicam rerum à Deo cognitarum fuisse sic à nobis explicatam per propositionem de possibili, imò disertè ipsam explicuimus per propositionem de inesse his verbis, *nunquam verum est dicere, Deus infinita cognoscit, sed solum non tot cognoscit possibilia, quin adhuc plura cognoscat, non cognoscit tantam magnitudinem possibilem, quin adhuc cognoscat maiorem* ex quo patet hoc eius argumentum, nedum esse ridiculum, sed calumniosum quoque & dolosum. Ad vlt. satis clarè positum est discrimen inter infinitum categorematicum, & sincategorematicum disp. 10. cit. q.p. art.p. & 2. & præcipuum erat, quod infinito categorematico nulla potest fieri additio, cum supponatur esse in suprema, & maxima multitudine, benè tamen infinito sincategorematico, quod illam nunquam intrinsecè attingit, vnde ex illa doctrina negatur illa conseq. nam si darentur infiniti homines categorematicè à parte rei, posset probari, quod essent sic infiniti, quia nec quidem vnus homo tali numero addi posset; quod si alij homines addi possent, falsa esset suppositio, quod essent infiniti homines categorematicè, nam ex hoc depræhenderentur esse infiniti sincategorematicè tantum; vide quibus argumentis impugnet hic Hercules ridiculam responsionem, & meram euasionem verbalem sine sensu, qualem appellat nostram, & cogita quam strenuè setisin responsionem, & fundatam impugnasset *vt quisque est animo ignauus, ita est ore procax*, Tacit. 2. histor. & verissimum est, quod dixit Curt. lib. 7. *Canem timidam latrare vehementius, quam mordere.*

De Immediato Subiecto Qualitatum.

10 Disput. 3. Phys. quæst. 3. artic. 1. tribus rationibus ostendo, quantitatem esse subiectum immediatum aliorum accidentium, per quod substantiæ inhærent; indignatus verò Poncius, quod quandam eius impugnationem nostræ rationis secundæ per modum responsi adduxerim, non suo, sed plurium nomine, breuibusque reiecerim, tentauit in vindictam quasi spretæ impugnationis illas tres nostras rationes labefactare in append. pagin. 132. nu. 187.

Prima nostra ratio erat, quia non est necesse, vt dictum erat artic. præced. omnia accidentia immediatè inhærere substantiæ, sed & cætera vno mediante in ratione subiecti conuenire possunt; aut igitur hoc accidens immediatè substantiæ inhærens gerens subiecti munus erga cætera est potentia illa accidentalis, quam inuehit Auersa, aut quantitas: aliud enim hucusque non ponitur a Doctoribus tale subiectum proximum admittentibus; Sed potentia illa non potest constitui tale subiectum, vt ibi fusè probatur; ergo erit quantitas.

Ad hunc discursum (inquit num. 192.) qui in quo modo, vel figura sit, nescio, respondeo assumptum illud, *aut igitur hoc accidens* &c. supponere, quod probatum sit alia accidentia debere subiectari in substantia mediante aliquo alio subiecto, at hoc non est probatum, nam quamuis non sit necessarium quod omnia accidentia subiectentur in substantia immediatè, non sequitur, quod subiectentur in ipsa mediante alio subiecto, quia possent subiectari immediatè in substantia, quamuis id non esset necesse.

11 Planè opus non erat, vt quæreret, in qua figura vel modo sit noster ille discursus cum non sit syllogismus formalis, sed entimema cum minori subillata, qui arguendi modus est frequentissimus; cum autem respondendo inquit, assumptum illud supponere, quod probatum sit alia accidentia debere subiectari in substantia mediante aliquo alio accidente in ratione subiecti proximi, quod tamen non est probatum, in primis falsum est, assumptum illud hoc supponere tanquam probatum, nam id supponit ad hominem, tanquam concessum a Doctoribus, contra quos ibi disputatur, admittentibus tale proximum subiectum accidentium, vt constat in argumento, sicut à nobis conficitur, in qua forma noluit Poncius illud referre, vt occasionem haberet cauillandi; Deinde hoc etiam concesso falsum est, suppositum illud non esse probatum in p. art. illius quæst. 3. ibi enim nedum probatur vnum accidens posse esse subiectum immediatum alterius, quo mediante insit substantiæ, sed etiam de facto ita esse debere ostenditur ex mysterio Eucharistiæ, vbi concedere oportet vnum primum accidens, quod sit subiectum, in quo cætera vniantur; nisi enim species sacramentales in vno tertio vnirentur subiecto, sed quælibet per se existeret, sequeretur quod ad motum vnius qualitatis alia qualitas non moueretur, vt purà ad motum coloris in vino non moueretur dulcedo, cuius tamen oppositum experimur, ergo suppositum illud in 2. art. sufficienter probatum fuit in 1. art. & ex hoc refellitur alia responsio, quam subdit n. 193. quæ non est diuersa à iam relata, atque ideò diuersa impugnatione non eget.

12 Secunda ratio erat, ab experientia ducta, nam albedo in superficie extenditur, & calor similiter cum diffunditur per corpus in quantitate eius extenditur; ergo qualitates huiusmodi in quantitate recipiuntur immediatè. Respondet Poncius in hac ratione peti principium, dum supponimus quantitatem dici albam, quia subiectat albedinem, sicut enim albedo dicitur quanta, licet quantitatem non subiectet, sic & quantitas poterit dici alba, etiamsi illam non sustineat ex sola concomitantia albedinis in eodem subiecto.

Sed nescio qua ratione dicat argumentum petere principium, dum supponimus quantitatem dici albam, quia subiectat albedinem; de hoc enim nec verbum quidem fit in argumento nostro, in quo solum assumitur albedinem in superficie extendi, & inde deducimus in ea recipi immediatè tanquam in subiecto, quæ quidem illatio mihi videtur sequi absque vlla petitione principij; sicut enim Philosophus p. Physic. illud deprehendit esse primum, & immediatum formarum substantialium subiectum, quod semper idem manet accedentibus, & recedentibus formis; ita pariter benè depræhenditur quantitas esse qualitatum immediatum subiectum, quia videmus in eadem quantitate qualitates mutari, etiam absente substantia, vt contingit in Eucharistia; Imò tantùm abest, quod in eo argumento petatur principium, nec benè probet conclusionem nostram, quod non alia ratione vsus sit Scotus 4. dist. 12. quæst. 2. §. *ad quæstionem*, ad illud probandum in opinione communiori quantitatem realiter à substantia distinguente illis verbis, *qualitas est in quantitate, & pro hoc est ista probabilitas, quia qualitas hæc est extensa, patet ad sensum, non est autem extensa essentialiter, sine extensione, quæ sit intrinseca qualitati secundum istam opinionem, sed tantum per accidens; sed omne extensum per accidens, vel recipit extensionem in se, quæ extenditur per accidens, vel recipitur in extensione, vel extenso; qualitas autem non recipit in se istam extensionem; ergo est tantum extensa per accidens, quia recipitur in extenso, & hoc concordat cum illo dicto in prædicamentis cap. de quantitate, quanta est superficies, tanta est albedo.*

13 Sed quando etiam faceremus argumentum illud, quod nobis imponit, quod scilicet ex hoc quod superficies dicitur alba, deduceremus id esse, quia subiectat albedinem, & non è contra; adhuc etiam id benè diceretur, & absque vlla principij petitione, quandoquidem alio modo superficies dicitur alba ab albedine, & albedo quanta à superficie, in qua extenditur; superficies namque dicitur alba ab albedine denominatione formali, idest deriuata ab albedine, veluti à forma ei inhærente, albedo verò dicitur quanta a quantitate denominatione materiali, idest deriuata ab illa, tanquam à suo subiecto, quæ duo denominationum genera fusè declaramus disput. 3. Physic. num. 37. quod hic repetere non oportet; expressè ponuntur à Doctore quol. 18. §. *de primo* dum inquit, *in primo est quasi denominatio formæ à subiecto, sicut anima dicitur humana, sic aliquid dicitur bonum homini, quia bonum humanum, sed in secundo è conuerso est denominatio subiecti à forma*. Vnde immeritò prorsus damnat Poncius num. 193. in fine hoc genus denominationis formæ à subiecto, velut omnino erroneum, quod certè (ait ille) nescio an quis alius vnquam dixerit, cum inde sequeretur, quod anima rationalis subiectata in corpore deberet dici corporea, & materialis, & quod formæ aliæ vere materiales, & corporeæ ex natura sua intrinseca non haberent esse tales, nisi quando subiectarentur in corpore, quorum vtrumque absurdissimum est. Sed nego hoc inde sequi, sicut è contra ex hoc, quod subiectum denominatur à forma, non sequitur corpus, vel materiam dici spiritualem ab anima rationali, & ratio est, quam affert Hurtad. disp. 2. Physic. sect. 2. numero 16. & 17. vbi de his duobus denominationum generibus scitè discurrit, & inquit nec subiectum à forma, nec formam à subiecto omnes prorsus denominationes recipere, quæ ab eis deriuari possunt, sed tantum illas, quarum sunt capaces, & secundum eam rationem, in qua non includitur denominatio opposita ipsorum conceptui; Nec etiam sequitur aliud inde deductum de formis ex sua natura materialibus, & corporeis, nam vtique simpliciter tales quoque sunt suapte natura etiamsi à subiecto per Dei potentiam separarentur, sed essent seclusum quid incorporeæ, quatenus actu non informarent corpus, quo sensu corporeæ dicuntur duntaxat, quando actu corpus informant, vt Scotus docet ex professo 4. d. 12. q. 2. infra B. ad 3.

14 Præterea falsum quoque est, quod Poncius dicebat, quantitatem posse dici albam, etiam si illam non subiecter ex sola concomitantia albedinis in eodem subiecto; nam vt arguebamus disp. 3. cit. n. 35. contra Marsilium, & Aversani sola formarum concomitantia in eodem subiecto non sufficit, vt se inuicem denominent, albedo namque & frigiditas vniuntur in niue, nec ob id seinuicem denominant, nec enim albedinem in niue dicimus esse frigidam, nec frigiditatem albam, & sic in multis alijs; præterquamquod Auctores illi adhuc ostendere tenentur hoc commmunem subiectum, in quo qualitates Eucharisticæ vniantur, quod Poncius nunquam assignat secluta quantitate. Respondet Poncius n. 188. negando assumptum, quod scilicet concomitantia formarum in eodem subiecto non quandoque sufficiat, vt seinuicem denominent, vt patet de anima vegetatiua, quæ dicitur quanta, & extensa, etiam si neque subiecter quantitatem, neque subiectetur in quantitate ob solam concomitantiam in eodem subiecto; ad probationem assumpti inquit n. 191 quod illa propositio, *albedo est frigida*, duplicem potest habere sensum, vnum quod albedo sit subiectum frigoris, & in hoc sensu falsa est; alterum, quod albedo sit frigori coniuncta in eodem subiecto, & in hoc sensu vera est, & manifestè falsum est, quod albedo non debeat dici frigida.

15 Contra hanc responsionem in primis est, quod illud exemplum de anima vegetatiua, cui conqueritur a nobis non fuisse responsum, non est ad rem, quia hic est sermo de subiecto immediato qualitatum, & quomodo denominent quantitatem, & ab ea denominentur, exemplum verò est de forma substantiali; quod etiam contra ipsum retorqueri potest, nam quamuis anima vegetatiua diceretur quanta, vel extensa ob concomitantiam quantitatis in eodem subiecto, attamen quantitas non dicitur ab ea animata, vel vegetans, itaque cum vegetatiua, vel quælibet alia forma substantialis materialis dicitur quanta, non debet censeri hæc denominatio formalis, quasi scilicet a quantitate deriuata, vt à forma, ob concomitantiam in eodem subiecto, sed est denominatio materialis à subiecto quanto deriuata in formam, quam subiectat, qua ratione inquit Doct. cit. 4. d. 12. q. 2. §. *ad quæstionem*, omne extensum per accidens, vel recipit extensionem in se, qua extenditur per accidens, vel recipitur in extensione, vel in extenso, deinde propositio illa, *albedo est frigida*, non video quem sensum verum habere possit, ille namque ad aduersario assignatus, quod albedo sit coniuncta cum frigore in eodem subiecto, manifestè principium petit, quia id est, quod negamus, & de quo disputamus, an talis pura coniunctio duarum formarum in eodem subiecto sufficiat, vt seinuicem denominent. Præterea hæc euasio in vino frigido consecrato non valet, quia tenetur assignare commune subiectum, in quo frigiditas, & albedo se comitantur, ratione cuius concomitantiæ verum sit dicere, quod albedo vini consecrati est frigida, ex hypotesi, quod quantitas non sit huiusmodi commune subiectum, vt per modum disputandi negat Poncius.

16 Tertia ratio erat, ex mysterio Eucharistiæ ducta, albedo existens in hostia est ita extensa in loco, quod non potest penetrari ab alio corpore, vt experientia constat, vel igitur hoc euenit, quia idem sunt quantitas, & qualitas, vel quia quantitas est in qualitate, vt in subiecto, vel è contra qualitas in quantitate, cui deinceps coextenditur, non primum, vt fusè probatur disp. de Continuo q. p. neque secundum, quia quantitas se tenet ex parte materiæ, & qualitas ex parte formæ, & in ratione substandi quantitas est proximior substantiæ, ergo tertium.

Respondet nu. 190. præmisso dicterio quodam penitus insulso, & extra propositum, vt daret adagio locum, *vbi quis dolet, ibi & manum habet*, concedendo experientiam, & negando id prouenire ex identitate quantitatis cum qualitate, quamuis omnino dubitem (inquit) an id ipsi sufficienter probauerint loc. cit. in quo prima probatio, quam assumunt ex eodem mysterio Eucharistiæ, mihi videtur satis mirabilis, nempè quod si quantitas esset identificata substantiæ, vt dicunt Nominales, sequeretur quod non remanerent omnia accidentia panis, & quod non solum conuersio illa deberet dici transsubstantiatio, sed etiam transaccidentatio, quia scilicet desineret quantitas substantiæ panis, & non solum conuerteretur ipsa substantia, sed quantitas eius: hæc probatio, inquit, videtur mirabilis, quia in sententia Nominalium quantitas nullo modo esset accidens, & quamuis distingueretur formaliter à substantia, non tamen distinctione, quæ sufficeret, vt esset accidens, cum repugnet ratio accidentis cum identificatione ad substantiam, quomodo ergo in sententia Nominalium non remanerent omnia accidentia, aut fieret transaccidentatio? Sed hoc omisso nego impenetrabilitatem albedinis Eucharistiæ prouenire ex identitate quantitatis, & qualitatis, aut ex eo quod quantitas subiectetur in qualitate, quamuis neque hoc etiam sufficienter probet Mastrius; aut ex eo quod qualitas subiectetur in quantitate; sed potest dici, quod oriatur ex eo, quod albedo sit penetratiuè in eodem loco cum quantitate, nam ex hoc capite præcisè, quamuis non daretur subiectatio vlla vnius in altero, necessario fieret, quod albedo non posset penetrari, sicut nec Angelus positus in eodem loco cum corpore potest penetrari ab alio corpore, dum est in illo loco.

17 Hæc quoque responsio cum suis instantijs facilè retunditur; cum enim inquit ea impugnandi pruritu primum membrum, quod scilicet quantitas non sit identificata cum qualitate, non fuisse à nobis sufficienter probatum contra Nominales, quia in eorum sententia quantitas non est accidens &c. huic instantiæ ibidem occurrimus disp. 9. de Continuo num. 18. illis verbis *Nam etsi Nominales non ponant quantitatem substantiæ esse accidens realiter distinctum ab ea, adhuc tamen aliquam distinctionem agnoscunt inter ea, aut ex natura rei, aut penes connotata, nam alia ratione res dicitur substantialis, & alia ratione quanta*; non ergo hæc instantia est noua, & adeo subtilis, quod eam non præuiderimus, & soluerimus quantum sufficit ad ostendendum quo sensu possit argumentum vrgere Nominales; Deinde cum in eo articulo alia sint argumenta hoc punctum contra Nominales efficaciter demonstrantia, liuidè profert Aduersarius absolutè id non fuisse a nobis sufficienter probatum, etiam quando prima illa probatio non multum vrgeret. Cum vlterius inquit ex eodem pruritu (ostendendi nihil omninò esse à nobis probatum) neque secundum membrum à nobis sufficienter ostendi, nempe impenetrabilitatem albedinis in hostia non ex eo prouenire, quod quantitas sit in qualitate, vt in subiecto quia quantitas se tenet ex parte materiæ &c. dico hanc nunc non esse nostram probationem, sed Doctoris 4. d. 12. q. 2. D. quæ si ei insufficiens videbatur, vt sæpè dicit de rationibus Doctoris citra pudorem, rationem insufficientiæ adducere debebat, & non sola auctoritate sua id enunciare, quam etiam fortè nos reciperemus, si ipse Scoti auctoritates recipere dignaretur; sed quia non dignatur, auctoritati eius non acquiescimus.

18 Cum tandem negat etiam id prouenire ex eo, quod qualitas in quantitate subiectetur, & inquit dici posse oriri ex eo, quod albedo sit penetratiuè in eodem loco cum quantitate; hoc statim refellitur per rationem Scoti superius adductam ex 4. d. 12. q. 2. §. *ad quæstionem*, vbi ait, quod omne extensum per accidens vel recipit extensionem in se, qua extenditur per accidens, vel recipitur in extensione, vel extenso; ergo si albedo in hostia est extensa impenetrabiliter, id necessario euenit, vel quia recipit in se extensionem, scilicet quantitatem, vel in extensione recipitur; nec vllus sanæ mentis dixit vnquam aliquid extendibile per accidens, vt sunt formæ materiales, per hoc extendi, quia ponatur in eodem loco cum re extensa; & ratio huius est, quia quantitas nequit alicui realiter distincto talem effectum extensionis communicare in ordine ad locum, nisi quia vel recipitur in eo, vt in subiecto, quo pacto substantiam materialem reddit extensam impenetrabiliter, vel illud recipit in se tanquam in subiecto, quo pacto extensas reddit formas alias accidentales. Confir. quia si intima coniunctio localis sufficit, vt quantitas suum effectum formalem impenetrabilitatis communicet cæteris accidentibus, eadem quoque sufficeret, vt cætera accidentia suos formales effectus quantitati communicarent, & sic quantitas posita in eodem loco cum albedine, vel frigore, ex hoc solo absque vlla vnione informatiua diceretur alba, vel frigida, quod nemo, nisi demens, assereret. Et paritas de Angelo assumpta responsionis huius stoliditatem satis demonstrat, quia Angelus, cum sit purus spiritus, nunquam reddi potest impenetrabilis, & quantumcunque ponatur cum corpore coniunctus, semper remanet penetrabilis in sua substantia, & quod ab illo loco ab Angelo occupato aliud corpus expellit, non est angelica substantia, sed corpus illud, quod cum ipso supponitur esse in eodem loco, & seruata proportione idem dici debet de albedine compenetrata in eodem loco cum quantitate.

Denique pro opinione nostra semper vigebit ratio illa, quod agens naturale producit naturaliter calorem, & frigiditatem in speciebus Panis, in quibus nulla datur substantia, vt fides docet; non potest autem hæc accidentia producere, nisi in subiecto ex quo educantur, quia talis productio esset creatio, quæ agenti naturali non competit; ergo ibi reperitur aliquod subiectum naturale, & immediatum illorum accidentium, in quo recipiantur, & sustententur; & hoc tenetur assignare Poncius in Eucharistia, nisi recurrere velit ad noua, & crebra miracula à Nominalibus conficta pro sua opinione tuenda in Venerabili Sacramento.

De Necessaria connexione Materiæ cum forma.

19 IN quæstione, vnde oriatur necessaria connexio materiæ cum forma secundum communem naturæ cursum, dixi disp. 2. Phys. q. 3. art. 1. num 41. peti habere ex conditione naturæ vniuersalis, & ordine vniuersi, quod ita ab Auctore naturæ institutum est, vt agentia naturalia non corrumpant formam in materia, quin aliam de nouo generent, quis ordo ab agente naturali inuerti nequit; subdidi ibidem posse etiam hanc coexigentiam aliqualiter attendi ex peculiari natura ipsius materiæ ex hoc, quod est essentialiter pars potentialis, quæ debet, & petit compleri, & actuari per aliam compartem. Negauit hoc Poncius disp. 3. Phys. num. 59. dicens, hanc necessariam connexionem materiæ cum forma ex eo præcisè oriri, quod semper applicetur causa determinata ad producendam in ipsa naturaliter formam; & iterum id confirmat in apol. pag. 121. n. 170. dicens hanc sententiam ab ipso fuisse excogitatam, nec apud quemquam alium Auctorem haberi, quem viderit impressum, & sanè talem quoque ego ipse eam iudicaui, cum vidi ipsum à

nostra

nostra dissentire sententia, quæ ferè communis est, ac proinde in eo sensu eam impugnaui (neque enim alium sensum decerpere potui, qui esset a communi sententia diuersus) vt nequeat dari in vniuerso materia nuda, quia si talis crearetur à Deo, statim ac esset in vniuerso, vbicunque poneretur, reperiret causam naturaliter determinatam ad producendam formam substantialem in ea, vnde sequitur, quod non ex natura sua sed ex sola virtute agentis extrinseci nequeat esse in vniuerso sine forma secundum communem naturæ cursum.

20 In hoc, inquam sensu eam loc. cit. tribus rationibus impugnaui, Primò quia agens naturale non potest agere nisi in quantum, quam propositionem malè negat esse passim concessam, Poncius num. 171. & præsertim à Scoto loco ibi citato 2. d. 12. q. 2. F. cuius verba sunt ista, *Sed circa materiam nulla forma sunt sic simpliciter immediata, licet aliqua sint immediata respectu agentis naturalis, quod non agit, nisi in quanto*, quomodo autem hæc propositio non repugnet principijs Scoti, quibus probat non manere eandem quantitatem in genito, & corrupto, & quantitatem subiectari in toto composito, benè declarat Lichetus ibidem, & nos disput. 2. Phys. quæst. 8. art. 5. num. 175. cum ergo in sententia nostra materia nuda non sit quantitate prædita nec terminata, nec interminata, planè non poterit in casu posito, idest ex suppositione, quod eam Deus crearet nudam in vniuerso, ab agente naturali applicatio recipere dispositionem ad formæ substantialis introductionem, atque ideo ex sola virtute agentis naturalis non potest necessitas connexionis materiæ cum forma deduci secundum communem naturæ cursum. Deinde quia potest naturaliter contingere casus, quod duo agentia naturalia æqualia virtutis essent æquè applicata ad materiam; quo casu se inuicem impedirent, & materia à neutro susciperet formam. Rursus contingere potest, quod agens vel ob improportionatam applicationem, vel ob debilem virtutem non producat formam substantialem in totam materiam nudam, & sic pars remotior esset sine forma.

21 Respondet experientia constare quod quotiescunque materia denudatur forma substantiali, detur aliquod agens determinatum ad producendam formam, & quod de facto producat formam in materia; ergo de facto non est aliquod impedimentum nec quantitatis, nec impenetrabilitatis, quo minus producat; atque ita verum est, quod de facto semper applicetur causa naturalis materiæ, quæ sit determinata naturaliter ad productionem formæ in ipsa, quoties denudatur forma, quam antecedenter habuit; ex quo etiam (inquit) efficaciter conuincuntur aliæ duæ rationes, quia quandoquidem numquam de facto corrumpatur forma existens in materia, nisi quando applicatur aliqua causa determinata ad producendum aliam formam; sequitur manifestè, quod in casu, quo de facto naturaliter debet corrumpi aliqua forma existens in materia, nunquam applicentur duæ causæ impedientes se mutuò; & quod causa non sit ita male applicata, & debilis virtutis, vt non possit in omnem partem materiæ, quæ denudatur forma priori, introducere formam suam; nam si illæ causæ essent sic se inuicem impedientes, aut ita male applicatæ, & debilis virtutis, non corrumperetur forma præcedens in materia, vel parte eius, in quam non posset introduci noua forma, vt est euidens; ergo nunquam potest casus contingere, in quo materia denudatur forma, quin sit causa naturaliter determinata ad producendam formam.

22 Vnde tandem patere concludit ob præfatas impugnationes nostras non esse recurrendum in hac re ad conditionem naturæ vniuersalis, & ordinem vniuersi, ad quam sicut nec ad Deum ipsum nunquam philosophicè bene recurritur, quoties absque tali recursu potest tolli difficultas, quod adhuc vlterius probat num. 173. quia non scimus esse talem ordinem vniuersi, aut conditionem naturæ, nisi quatenus experientia constat nobis; quod nunquam habeatur de facto naturaliter materia absque aliqua forma, sed hoc non constat nobis, nisi quatenus constat, quod quoties denudatur, aut spoliatur vna forma, introducatur altera, sed certum est, quod de facto quoties constat nobis naturaliter induci alteram, toties constet nobis esse aliquam causam naturalem determinatam ad producendam illam, quæ inducitur, ergo ex experientia illa non debemus recurrere ad ordinem vniuersi, aut conditionem naturæ vniuersalis, ita Poncius loc. cit.

Sed planè declarans hic Auctor suam opinionem in hunc modum, non aliquid singulare docet, nec opinionem peregrinam profitetur in hac re à seipso excogitatam, nec apud alium Auctorem repertam vt iactabat, vt enim constat ex toto eius discursu, ideò materia secundum communem naturæ cursum coexigit formam, nec omni forma expoliari potest, quia quoties denudatur vna forma, adest agens naturale in promptu aliam formam inducens, & hoc ipsissimum est, quod nos quoque, & alij quamplures dicunt, hanc necessariam coexigentiam ex dispositione agentium naturalium oriri, quæ ita sunt disposita, vt nunquam formam veterem in materia corrumpant, quin aliam de nouo generent, quid ergo peregrini, & noui docet Poncius in hac re? planè in hoc sensu eius opinio à nostra non est diuersa quoad hoc punctum, & fateor tres illas rationes nostras non concludere contra eius opinionem sic explicatam, cæterum ab initio in sensu quodam peculiari, & fortè vt à nobis impugnata fuit, suam opinionem profitebatur, at ad euitandas difficultates tandem in append. apol. suam peregrinam opinionem declarauit in sensu domestico, & familiari.

23 Cæterum sicut in hoc puncto tandem dedit nobis manus, vt constat ex præfato discursu suo, ita vellem vt fateretur quoque talem dispositionem agentium naturalium, quod numquam formam corrumpant in materia, quin aliam de nouo generent, in conditionem naturæ vniuersalis, & ordinem vniuersi vt de facto institutus est esse reducendam, & quod ita sit sic ostendo; iam fatetur Poncius numer. 172. de facto contingere non posse casus illos à nobis assignatos in secunda, & tertia ratione, quod nempè duo agentia naturalia æqualia virtutis sint ita applicata, vt se se mutuò impediant; aut quod agens sit adeò debilis virtutis, aut ita improportionatè applicatum, vt non producat formam substantialem in totam materiam nudam, & licet rationes illæ procedant in casu, quod materia crearetur à Deo in hoc vniuerso quacunque forma denudata, vt ab initio dixi, & constat ex illo meo discursu, in quo quidem casu non valet responsio Poncij, quod non corrumperetur forma præcedens, quia supponitur materia esse omni forma expoliata; tamen in casu, quo ipse loquitur, quæro, cur non contingere possit aliquis illorum casuum, vel saltim quod corrumpatur forma antiqua, & pro aliqua morula, vel instanti stet materia sine forma noua, vel ob debilitatem virtutis, vel ob aliquod impedimentum, videmus enim his de causis in generatione animatorum interdum contingere monstra præter intentionem naturæ; & quidem in generatione animatorum agentia naturalia sunt quoque naturaliter determinata ad finem suum consequendum in omni perfectione eis possibili; & tamen in his generationibus monstra contingere videmus ex causis allatis, cum tamen nunquam hoc monstrum contingat in generatione substantiali, quod parum materiæ etiam pro minima morula detur sine forma; sanè huius alia ratio reddi non potest, nisi conditio vniuersalis naturæ, & ordo vniuersi, prout de facto institutus est ab Auctore naturæ, qui ita in generationibus substantialibus agentia naturalia disposuit, vt nequeant vnquam formam in materia corrumpere, quin statim aliam generent, neque talem applicationem causarum naturalium ad formam substantialem in materia inducendam permittere voluit, vt aliquando hoc monstrum contingere possit, quod detur materia sine forma; Ex quo constat discursum illum, quo oppositum probare nititur n. 173. non subsistere, sed negandam esse consequentiam.

24 Restat alter punctus difficultatis, in quo adhuc dissentit à nobis hic Auctor, quandoquidem nos diximus necessitatem connexionis huius posse etiam aliqualiter attendi ex natura intrinseca materiæ, quæ cum sit essentialiter pars potentialis petit per aliam compartem actualem compleri, & determinari, & sicut metaphysicè loquendo non datur genus nisi in certa specie, ita physicè dari nequit materia, quæ dicitur genus physicum nisi sub certa forma. In hoc, inquam, puncto Poncius etiam discordat à nobis, quandoquidem hæc omnia competant corpori organico, quod est altera pars viuentis, & tamen esse potest sine anima. Hanc instantiam de corpore organico parum vrgere diximus disp. 2. Phys. nu. 41. §. *restat igitur*, eo quia longè diuersa est conditio materiæ nudæ, & constituti ex materia, & forma mixtionis, quale est corpus pro altera parte compositi animati, vt diximus disp. 5. Phys. q. 6. art. 5. ad 4. & in lib. de gen. & corrup. disp. 5. q. 3. a. 1. nu. 81. Ad hoc replicat Poncius in append. n. 173. in illis locis ibi citatis nullam disparitatem assignari, quæ faciat ad hoc propositum, seu ob quam materia deberet habere formam necessario potius, quam corpus organicum animam ob imperfectionem, potentialitatem, & rationem partis præcisè.

25 In subsidium veritatis afferatur disparitas à nobis facta de materia prima, & corpore organico disp. 5. Phys. q. 6. art. 1. n. 62. vbi sic discurrimus; licet forma corporeitatis non faciat eum materia ens completum, & in actu formaliter vltimato, perficit tamen illam substantialiter, quia vltra actum entitatiuum, quem de se habet, constituit eam in actu formali, & ideo abeunte anima bene potest manere materia naturaliter cum sola illa forma, quia non remanet in rerum natura materia pura, sed constitutum ex materia, & mixtionis forma; & quidem longè diuersa est conditio materiæ nudæ, & constituti ex materia, & forma mixtionis, materia enim nuda est pura potentia omnino ad subiectum, excludens quemcunq; actum formalem, & ideò naturæ viribus per se consistere non potest, cum ordinata sit, vt semper sit cum forma; illud verò, quod ex materia, & forma mixtionis constitutum est, quamuis dum ordinatur ad animam, habeat rationem materiæ, re tamen vera non est materia sola, sed compositum, & ideo recedente anima per se consistere potest. Hæc nos ibi habemus, & eadem, vel similia disp. 5. de gen. & corrup. n. 81. videat modo prudens lector an illis in locis nulla afferatur paritas, quæ faciat ad propositum; non satis fuit hoc dicere, sed probare debebat Aduersarius, cui disparitati nunc addo, quod notaui disp. 7. log. nu. 20. non deesse, qui corpus organicum post animæ discessum, directè in prædicamento reponant, quia tunc non habet amplius rationem partis sed totius, vnde euadit ens completum, & proportionatum prædicamento; & sic præsertim opinatus est Zabarel. lib. de pluralitate formarum cum nonnullis alijs, non ergo hæc disparitas adeò friuola est, vt sub silentio ab Aduersario

ſario præteriri debuerit, vt non faciens ad propoſitum.

26 Denique addo, quod ſi huiuſmodi neceſſitas connexionis materiæ cum forma ex ſola, & pura applicatione naturalis agentis, & non aliquo pacto etiam ex natura eius intrinſeca attendatur, planè non erit magis neceſſaria connexio materiæ cum forma ſubſtantiali, quam aquæ cum calore ex hypoteſi, quod poneretur in loco, vbi eſſet aliqua cauſa determinata ad producendum calorem in ea, quod licet Aduerſarius concedere videatur diſputat. 3. Phyſic. citat. numero 59. afferens hoc idem exemplum, vel paritatem de aqua in ordine ad calorem data illa hypoteſi, attamen eſt prorſus abſurdum, quia potentia paſſiua materiæ ad formam ſubſtantialem eſt potentia naturalis, & materia dicitur à Philoſophis appetere formam, ſicut turpe pulchrum, & fœmina marem; ergo ex natura ſua quoque intrinſeca petit talem coniunctionem cum forma, ita quod ſine forma exiſtens eſſet in ſtatu violento, & contra ſuam naturalem inclinationem, atque ideò falſum omninò eſt, quod Poncius aiebat materiam ſecundum communem naturæ curſum coexigere formam, ex mera, & neceſſaria applicatione extrinſeci agentis circa ipſam operantis, & nullo pacto ex natura eius intrinſeca.

De Loci Immobilitate.

27 Refero diſp. 11. Phyſ. q. 2. art. 2. nu. 33. quendam dicendi modum circa loci immobilitatem, vnde ſumatur, quem Poncius ait eſſe ſuum, nempe ſumi debere à tali, vel tanta diſtantia termini à quo fit, vel fieri poteſt motus localis ad terminum ad quem, nam ſuperficies ambiens corpus mobile, vt dicit talem diſtantiam ad terminum ad quem fit motus talis corporis, nequit moueri etiam de potentia abſoluta. Hunc modum ibidem tribus impugno rationibus, quibus occurrit Poncius in append. apolog. pag. 194. num. 260.

Prima ratio erat, quia ſuperficies aeris cùm huc, & illuc fluat, nunquam fundare poteſt talem, vel tantam diſtantiam ad hunc, vel illum terminum, & ſic nunquam poterit dici immobilis, & fungi munere loci: Poncius loc. cit. inquit, hanc impugnationem duobus vitijs laborare, vno quod nihil concludat, altero quod contra meipſum militet, oſtendit vtrumque; Primum quidem, quia falſum eſt, quod ſuperficies aeris non poſſit fundare diſtantiam tantam, vel tantam, etiamſi huc, vel illuc fluat; nam pro quolibet inſtanti habet determinatam diſtantiam à termino ad quem quocunque ad quem ab ipſa poteſt corpus moueri, & vt habet talem diſtantiam non fluit huc, vel illuc, licet fluat materialiter, ſeu quoad ſe præſcindendo à tali reſpectu. Deinde quamuis eadem numero ſuperficies moueatur, & fluat materialiter, non tamen ita quin ſuccedat altera, & ratione huius poteſt dici, quod ſemper maneat æquiualenter, quod ſufficit abunde, vt poſſit dici fundare ſemper eandem diſtantiam, & fungi munere loci. Quod tandem argumentum contra me quoque faciat, probat, quia ergo deſumo immobilitatem loci ab ordine, quem dicit ſuperficies ad partes virtuales diuinæ ſubſtantiæ, ſed ſuperficies aeris cum fluat huc, & illuc, numquam poterit fundare ordinem aliquem determinatum ad vnum ad has partes, niſi poſſit fundare ordinem determinatum, ſeu diſtantiam ad terminum ad quem motus localis; ergo hæc ratio etiam contra me concludit.

28 Hæc reſponſio quoad primam partem facile reijcitur, euidenter oſtendendo non poſſe ſuperficiem aeris ſecundum ſe abſolutè inſpectam fundare tantam, vel tantam diſtantiam; quod enim de ſe indifferens eſt ad fundandum talem, vel talem reſpectum, non poteſt illum de facto fundare, niſi per aliquid aliud ipſum ad hoc determinans, vt patet de Petro fundante ſimilitudinem ratione qualitatis, & æqualitatem ratione quantitatis, ſed quælibet aeris ſuperficies eſt ſic indifferens ad fundandam talem, vel tantam diſtantiam, ergo quamuis pro quolibet inſtanti fundet determinatam inſtantiam, id non eſt ratione ſui, ſed ratione alicuius extrinſeci adiuncti, quod ſe habet veluti fundamentum proximum, ſeu ratio fundandi talem reſpectum, & hoc inquit Scotus 4. d. 10. q. 2. R. ad 2. prin. eſt hæc, vel illa vbicatio, quia huiuſmodi relationes diſtantiæ, & propinquitatis non immediatè fundantur ſupra res, ſed ſupra vbicationes illarum, quæ determinatæ ſunt ad fundandam tantam diſtantiam, vel propinquitatem; ergo falſum eſt ſuperficiem aeris poſſe de ſe fundare tantam, vel tantam diſtantiam; Deinde ſuperficies prius intelligitur fundare immobilitatem, quam talem, vel tantam diſtantiam, ergo nequit immobilitas loci ſumi à tali, vel tanta diſtantia, ſeu à ſuperficie, vt fundat talem diſtantiam, probatur aſſumptum, quia nequit cogitari inter hunc, & illum locum talis, vel tanta diſtantia, niſi extrema illius diſtantiæ ſupponantur immobilia, nam eo ipſo quod vnum ſupponatur poſſe ad aliud accedere, vel ab ipſo recedere, non poſſunt amplius talem, vel tantam diſtantiam fundare; ergo locus prius eſt immobilis, quam tantum, vel tantum diſtans ab alio loco. Denique hæc ſententia premitur omnibus difficultatibus quibus vexatur Thomiſtarum ſententiam ſumentium loci, vel ſuperficiei immobilitatem ex determinato ordine, & diſtantia ad centrum, & polos, contra quam agimus diſp. 11. cit. num. 32. & adhuc incurrit maiores, quia Thomiſtæ ſaltim loci immobilitatem deducunt ex ordine ad polos Cœli, & centrum vniuerſi, quæ modo de facto ſunt fixa, & immobilia, at ſuperficies, quæ deſeruiunt modo motiui locali pro terminis tantæ diſtantiæ, vel tantæ non ſunt ſic immobiles, quia de facto mouentur, & etiam moueri poſſunt, vt fundant illam diſtantiam, vt mox patebit abſolutè loquendo; ergo non benè à tali, vel tanta diſtantia, vel ab eius extremis ſumitur loci immobilitas. Quod tandem ait loco vnius ſuperficiei fluentis aliam ſuccedere, ratione cuius dici poteſt, quod maneat æquiualenter, &c. ſufficienter impugnatum eſt diſp. 11. q. 2. art. 2. n. 33.

Neque argumentum illud æquè contra me militat, ſicut contra ipſum, quandoquidem ego deſumam immobilitatem loci, vel ſuperficiei in ordine ad partes virtuales diuinæ ſubſtantiæ vbique diffuſæ, quæ ſunt prorſus immobiles, ipſe verò ex ordine, vel diſtantia vnius ſuperficiei ad aliam, quæ non ſolum ſunt abſolutè mobiles, ſed etiam de facto huc, & illuc mouentur, vnde falſum eſt quod inquit ſuperficiem aeris aliquem ordinem determinatum ad partes virtuales diuinæ ſubſtantiæ fundare non poſſe, niſi poſſit fundare ordinem determinatum, ſeu diſtantiam ad terminum ad quem motus localis, ſed potius oppoſitum dicere debebat, quod ſuperficies fundare non poſſet ordinem determinatum, ſeu diſtantiam ad terminum ad quem motus localis, niſi prius fundaret ordinem ad determinatas partes virtuales diuinæ ſubſtantiæ, quæ ſupponuntur prorſus immobiles, nam vt dixi determinata diſtantia nonniſi in immobilibus extremis fundari poteſt, aut abſolutè loquendo, aut ſaltim de facto; ſicuti nunc ponuntur poli Cœli, & centrum mundi, in ordine ad quæ Doctores hac de cauſa immobilitatem loci deſumere ſolent.

29 Secunda ratio vrgentior, & quæ directè impugnat Aduerſarij reſponſum, quod ſuperficies eſt mobilis materialiter, ſed immobilis omninò de potentia Dei etiam abſoluta, ſi ſpectetur formaliter, vt nempe dicit talem, vel tantam diſtantiam, ſuperficies vna poteſt retinere eandem diſtantiam ad aliam, vt concaua lunæ ad conuexam terræ, & cum illo reſpectu diſtantiæ moueri ex hypoteſi, quod totus moueatur orbis, ergo à ſuperficie etiam vt fundante talem, vel tantam diſtantiam immobilitas loci nequit deſumi.

Reſpondet Poncius, ſuperficiem à tali diſtantia ad terminum ad quem non habere omnimodam immobilitatem localem, quia non habet talem immobilitatem, quin ſimul cum termino ad quem ſeruata eadem diſtantia poſſit moueri, vt probat argumentum, nec talem immobilitatem debet habere, vt habet rationem loci in ordine ad motum localem, qui fieret ab eo ad terminum ad quem, nam quamuis ſimul cum termino ad quem moueretur localiter ſeruata eadem diſtantia, fieri tamen poſſet ab ipſo motus alicuius corporis locati in ipſa ad terminum ad quem haberet illam diſtantiam, etiamſi ſimul moueretur cum termino ad quem. Habet ergo à tali diſtantia immobilitatem talem, vt non poſſit ea manente accedere localiter ad terminum ad quem, nec ab eo recedere, & hæc immobilitas ſufficit, vt intelligatur quomodo ab eo poſſit localiter moueri corpus in ea locatum ad terminum ad quem tanto, vel tanto tempore, tali velocitate, vel tarditate, à tali, & tali agente, & ait hanc reſponſionem iam ab ipſo aſſignatam fuiſſe diſp. 11. Phyſ. ſed a me doloſè diſſimulatam.

30 Deum obteſtor, nec argumentum hoc, nec ſolutionem apud ipſum me animaduertiſſe, nam eam promptiſſimè impugnaſſem, vt nunc facio, & valdè libenter, quandoquidem hæc manifeſtè repugnet Scot. Ariſtot. & rationi; Scoto quidem qui 2. d. 2. q. 6. E. declarans qualis eſſe debeat immobilitas loci, ait, dico igitur, quod locus habet immobilitatem oppoſitam motui locali omnino, quia ſi eſſet aliquo modo mobilis localiter, quantumcunque accipiatur per accidens poſſet dici eſſe in loco per accidens, & ei aſſignari alius, & alius locus, ita Doctor ibi, quomodo ergo ait Poncius opus non eſſe locum habere omnimodam immobilitatem localem? repugnat etiam hæc explicatio Ariſtoteli 4. Phyſ. 40. & 41. vbi diſertè diſtinguit immobilitatem loci ab immobilitate vaſis illis verbis, *vt autem vas locus eſt, qui transferri poteſt, ſit locus vas immobile*, inſinuans per hæc verba locum eſſe debere omninò immobilem localiter, eique repugnare, quod transferatur cum locato, vt de vaſe contingit, quomodo ergo ait Poncius opus non eſſe locum eſſe adeò immobilem, vt transferri non poſſit cum locato? Repugnat denique rationi, nam ratio præcipua, cur omnes immobilitatem tribuant loco eſt, quia cum ſit terminus ad quem res tendit, neceſſario immobilis eſſe debet, alioquin ſi moueretur motu recto, fieri poſſet, vt mobile nunquam attingeret terminum ex hypotheſi à Poncio conceſſa, quod locus ipſe æquali velocitate moueatur, ac mobile: non ergo defendit Poncius talem immobilitatem, qualis eſt neceſſaria loco, vt terminet motum, & ne localis motus ſuo fine fruſtretur, atque ideo tandem fatendum eſt ab ea diſtantia talem immobilitatem ſumi non poſſe, qualis eſt neceſſaria motui locali, vt Poncius inquit.

Contra, ſecundo, quia immobilitas locis ex ipſa Aduerſarij reſponſione talis eſſe debet, vt ex ea dignoſci poſſit, quomodo ab eo poſſit localiter moueri corpus in eo locatum ad terminum ad quem tanto vel tanto tempore, tali velocitate, vel tarditate, tali agente, & tali &c. Sed talis non eſt immobilitas aſſignata à Poncio; ergo &c. probatur minor, quia ex ſolutione data à talis immobilitas non excludit

qui

qui terminus à quo motus; & terminus ad quem cum tali vel tanta distantia interiecta moueri possent, ac etiam corpus locatum cum ipsis propria virtute transeundo ab vno in alium terminum: supponamus ergo tale corpus locatum æquali velocitate moueri, qua mouentur terminus à quo, & ad quem, hoc enim quoque admittit Aduersarius tanquam possibile num. 263. planè dato tali casu mobile inter illos duos terminos à quo, & ad quem constitutum nunquam ab illo recederet, neque ad illum accederet, quia eodem tempore idem spatium pertransirent locus, & locatum seruata semper eadem distantia inter vtrumque terminum, ergo ex tali immobilitate non sufficienter intelligitur, quomodo corpus locatum possit ab vno in alium terminum moueri tanto vel tanto tempore, tali velocitate, vel tarditate, vt Poncius aiebat.

31 Tertia ratio erat, quia hic dicendi modus attendit immobilitatem in loco, vt est terminus à quo localis motus, quatenus moueri nequeat localiter ad terminum ad quem neque recedere ab ipso, & tamen desideratur immobilitas in loco potius, vt habet rationem termini ad quem, vt constare dicebamus ex dictis illa disp. 11. num. 26. Hanc rationem Aduersarius num. 262. valdè subsanat dicens, solutionem non mereri, & ait se vtique assignasse immobilitatem, quam debet habere locus, qui est terminus à quo quid possit moueri, at ex illa ipsa doctrina facilè assignari posse similiter immobilitatem, quem deberet habere locus, cui esset terminus ad quem, nempè quod esset immobilis, vt dicit talem, vel tantam distantiam ad terminum à quo fit motus, & subdit num. 265. loco à me citato falsum esse, quod consideretur potius immobilitas in loco, vt dicit terminum ad quem, quam vt dicit terminum à quo, nam quamuis ex dictis ibi colligatur necessitas immobilitatis in loco, vt dicit terminum ad quem, non tamen potius, quam vt dicit terminum à quo, vt enim terminetur motus tam est necesse quod mobile perueniat ad terminum ad quem, quam quod deserat terminum a quo.

32 Fateor argumentum meum haoc responsionem non mereri, quia vim eius non attingit, non nego quin ex immobilitate termini à quo venire possimus in cognitionem quoque immobilitatis termini ad quem motus localis, & regulariter verum est in motu locali debere mobile recedere à termino, à quo, & accedere ad terminum ad quem, equis hoc ignorat? absolutè tamen loquendo magis necessarium est, quod mobile acquirat & accedat ad terminum ad quem, quam quod deserat, & relinquat terminum à quo loquendo de terminis non quidem primis, & per se, quales sunt priuatio, & vbi, sed de concomitantibus, & per accidens, qualia sunt Vbi à quo, & Vbi ad quem, vt enim Doctor aduertit 4. distinct. 10. quæ motu locali non est contradictio, quod ltone 2. infra O. in motus acquisitiuus sit sine deperditiuo, & tunc cum termino ad quem non manet per se terminus à quo, qui est priuatio, sed manet ille terminus, qui est quasi per accidens, & quasi concomitans communiter per se terminum; ergo absolutè loquendo non est æquè necessarium, vt inquit Poncius, quod terminus ad quem acquiratur in motu locali, & terminus à quo deseratur, illa nempè superficies, vnde inchoatus est motus; nec æquè est inconueniens, quod mobile non relinquat terminum à quo, cum mouetur, quam quod non perueniat ad terminum ad quem; & hoc est quod in illa tertia ratione dicebam desiderari magis in motu immobilitatem in termino ad quem, quam in termino à quo, quia cum hoc quod mobile non deserat terminum à quo concomitantem, aut quod hic terminus simul cum mobili moueatur, potest adhuc intelligi quod mobile moueatur, & acquirat terminum ad quem, non tamen supposito quod terminus ad quem moueatur cum ipso mobili, & æquali velocitate, quia tunc nunquam mobile perueniret ad ipsum.

33 In secunda postea parte defensionis illius nu. 264. impugnat sententiam meam asserentem loci immobilitatem absolutè loquendo desumi debere ex determinato ordine, quem dicit ad partes virtuales diuinæ substantiæ prorsus immobiles, quam opinionem inquit non antea impugnasse in Physica, quia sibi videbatur impugnatione indigna, sed quicquid sit de conuitijs, quæ viros religiosos dedecent, & libenter pertranseo, percurramus eius impugnationes, & videamus an sint indignæ, sicut opinio, contra quam diriguntur.

Primo impugnat, quia contra eam facit argumentum primum à me factum contra ipsum, nempè quod superficies aeris cum semper fluat, nunquam possit fundare determinatam distantiam ad partem aliquam virtualem diuinæ substantiæ, sicut contra ipsum vrgebam, quod hac ratione fundare non poterat talem vel tantam distantiam ad hunc, vel illum terminum. Negatur paritas, quia distantia tanta, vel tanta est relatio intrinsecus adueniens, quæ in materiali, & nudo fundamento insurgere nequit, nisi adiuncta ratione fundandi, vt constat in exemplo superius allato de similitudine, vnde superficies aeris cum huc, & illuc fluat, nequit fundare tantam, vel talem distantiam, nisi ab aliqua ratione fundandi determinetur eius indifferentia ad hanc, vel illam distantiam fundandam; cœterum relatio extrinsecus adueniens, qualis est præsentia, superficiei aeris ad hanc, vel illam partem virtualem diuinæ substantiæ potest immediatè super ipsam fundari absque superaddita ratione fundandi, aut si talis ratio fundandi desideratur, non est nisi eius intima approximatio ad has, vel illas partes virtuales diuinæ substantiæ, quæ est communis ratio fundandi omnes relationes extrinsecus aduenientes, vel verius conditio necessario prærequisita ad earum resultantiam inter extrema relata.

34 Secundo immobilitas loci tam à quo fit motus, quam ad quem fit, consideratur, & cognosci debet, vt possit intelligi, quomodo res possit moueri ab vno loco ad alium, & quanto tempore, ac velocitate id fieri possit; sed per ordinem quem diceret superficies ad partes virtuales Dei non potest hoc colligi, ergo ex illis partibus non debet desumi illa immobilitas; prob. min. quia non possumus cognoscere ad quas partes virtuales dicat superficies ordinem, neque quantum distent illæ partes virtuales abinuicem, nisi recurrendo ad aliqua alia, nimirum ad partes aliquas mundi, aut spatij imaginarij distantes tantum, vel tantum, quibus partibus coexistent illæ partes virtuales, ergo per ordinem ad illas præcisè non potest id ignosci. Conf. quotiescunque aliquis effectus, vel denominatio non potest haberi ab vna causa, nisi recurrendo etiam ad alias, & potest haberi ab alijs non recurrendo ad illam, effectus, & denominatio ab alijs potius desumenda sunt, quam illa; sed immobilitas loci potest haberi à partibus mundi, vel spatij imaginarij distantibus non recurrendo ad partes virtuales Dei, & non potest haberi ab his sufficienter, & vtiliter absque recursu ad partes illas; ergo non est desumenda à partibus virtualibus substantiæ Dei.

Resp. nos quoque disp. 11. Phys. cit. num. 35. concedere de facto benè desumi immobilitatem, imò & vnitatem, & diuersitatem loci ex determinato ordine, quem dicit superficies ad partes vniuersi, quæ modò fixæ sunt, & immobiles, addimus tamen, quod per se, & absolutè loquendo hæc omnia desumi debent ex determinato ordinem quem dicit ad partes virtuales diuinæ substantiæ, cum hæ sint prorsus immobiles; quare ad argumentum in forma nego minorem per se, & absolutè loquendo, cuius probatio currit tantum de facto, & pro statu isto, non autem per se, & absolutè loquendo; Quod si hoc argumentum valet, posse etiam vrgeri contra differentia essentiales, siquidem hæ assignantur ad distinguendam essentialiter vnam speciem ab alia, sed tale discrimen v. g. inter leonem, & asinum colligi nequit per ordinem ad tales differentias, ergo ex his non benè desumitur, probatur minor, quia tale discrimen haberi nequit nisi recurrendo ad rudibilitatem asini, & rugibilitatem leonis, quæ sunt eorum passiones, siquidem primæ differentiæ essentiales illarum specierum nos latent pro statu isto, & illas circumscribimus per earum passiones, en argumentum retortum contra differentias essentiales, & quicquid dicet Poncius ad hoc, pariter nos dicemus in casu nostro. Ad Conf. dicendum eodem modo minorem valere, de facto, & pro statu isto, quatenus per partes mundi, vel spatij imaginarij modò circumscribimus diuersas partes virtuales diuinæ substantiæ vbique diffusæ simpliciter tamen, & absolutè loquendo habendus est recursus ad partes virtuales diuinæ substantiæ, vtpotè quæ sunt prorsus, & absolutè immobiles.

35 Tertiò arguit, quia si per impossibile Deus non esset, aut si esset, non esset immensus, nec haberet partes virtuales, & tamen essent creaturæ, vt sunt de facto quoad reliqua præter respectum ad partes virtuales Dei; daretur motus localis, & consequenter locus immobilis, & illa ipsa ratio immobilitatis, quam haberet tunc est modò, ergo non habet formaliter immobilitatem à partibus virtualibus substantiæ Dei, sed potius à partibus mundi, & spatij imaginarij.

Resp. hoc argumentum, quod vocat Poncius efficax, esse prorsus vitiosum tum in materia, tum in forma contra regulas bonæ argumentationis, vt enim diximus in logica cum Scoto p. distinct. 11. quæst. 2. sub A. argumentari non licet ex suppositione impossibili, quando contradictoria sequuntur per locum intrinsecum, sed tantum quando sequuntur per locum extrinsecum, in proposito nostro autem ex illa suppositione quod creaturæ existant non existente Deo, sequuntur contradictoria per locum intrinsecum tum ratione essentialissimæ dependentiæ creaturæ à Deo Creatore, tum quia de ratione relatiuorum est simultanea existentia, seu coexistentia, alioquin relatiua non essent. Deinde admisso illo arguendi modo, negatur quod esset talis immobilitas loci, qualis est modo, quod si modò desumitur eius immobilitas à partibus mundi, vel spatij imaginarij, hoc ideò est, quia per partes mundi, vel spatij imaginarij circumscribimus diuersas partes diuinæ substantiæ vbique diffusæ, sicut per differentias accidentales notiores circumscribimus essentiales, & primas nobis ignotas, ad quas tandem recurrimus dicendo, quia hoc est hoc, & illud est illud, & hic datur status.

De Fine Præfixo, seu Præstituto.

36 Disputat. 7. Phys. quæst. 8. artic. 2. num. 170. dicimus bonum, quod ponitur voluntatis motiuum, non esse dumtaxat verum, sed etiam apparens, & probabile esse in sententia Doctoris bonum quoque præfixum habere rationem finis ex p. d. p. quæst. 1. artic. 3. & 4. declarauimus autem ibi num. 166. ab initio articuli tunc dici finem præfixum, vel præstitutum, quando obiectum ostensum est ab intellectu sub ratione mali, at voluntas

ex sua libertate illud sibi præfigit, tanquam finem, quod non est intelligendum, quasi quod voluntas feratur in malitiam per se, & verè tendat in malum sub ratione mali, sed quod ostenso voluntati obiecto ab intellectu sub ratione mali, & ex alia parte ostensa ratione boni, vel in se, vel in alio obiecto, potest voluntas ex sua libertate tribuere illi obiecto malo rationem boni in alio obiecto repertam conficiens aliquod aggregatum, sicut facit intellectus, cum concipit finem apparentem, nam obiecto ex se malo applicat bonitatem in alio inhærentem; Pro quo dicendi modo duo Scoti loca ibi afferimus, primus est ex p. dist. p. quæst. 1. articul. 4. cum ait, *Sed in fruitione finis præfixi ratio finis sequitur actum, quia vel dicit modum actus, vel modum obiecti, vt talis finis præfixus actus terminat actum ipsum, quia voluntas appetendo illud propter se tribuit sibi rationem finis:* alter est in 2. dist. 43. vbi loquens de odio Dei ostenso præcisè sub ratione mali ait, *Si voluntas potest istud velle, patet propositum, quia nulla est bonitas in isto actu prior ipso actu volendi, si enim assignatur aliqua bonitas propter actum volendi, hoc non est in obiecto, vt præcedit actum, sed est in ipso, vt sequitur actum volendi.*

Quibus in locis dicimus ibidem duo Doctorem insinuare; & quod obiectum ex se non habet rationem finis, sed ab actu de nouo accipit, vt in primo, & quod nullam habet bonitatem, sed illam recipit ab actu, vt in secundo, signum euidens, quod pro eodem accipit finem, & bonitatem; vnde in sententia Doctoris finis præfixus erit ille, quem præfigit sibi voluntas tribuendo illi bonitatem, quam tamen non habere obiectum prius ostenderat intellectus.

37 Poncius in append. apolog. pagin. 182. à numer. 246. hanc nostram nititur labefactare doctrinam non tam rationibus, quam conuitijs, & scommatibus, ineptissimè tamen, insulsè, & frigidissimè adeò effucatis, vt cordato viro nauseam mouere possint; Cur autem conuitijs plerumque respondeat hic Auctor dicam in fine totius Disputationis num. 162. itaque numer. 154. simili nugarum apparatu præmisso ostendere nititur hæc duo loca minimè nobis fauere, & contra Doctoris mentem penitus à nobis adduci; & explicari; nam sensus primi est, non quod obiectum, quod præstituit sibi voluntas pro fine, non habeat ex se bonitatem, sed quod non habeat ex se rationem finis vltimi, Scotus enim expressè asserit, quod ratio finis sequatur actum voluntatis præfigentis sibi finem, non verò dicit, quod ratio boni, quam habet obiectum, sequatur illum actum; & quod ratio finis, & boni secundum Scotum non sit idem, formaliter loquendo, patet manifestè ex dictis ipsius in hoc loco, quia eodem ipso articulo docet expressè rationem finis non esse propriam rationem obiecti fruibilis, nec in fruitione ordinata, neque inordinata, quod probat, quia posset dari ratio obiecti fruibilis in obiecto summè bono, quamuis per impossibile non haberet rationem finis, vnde infert, quod ratio finis in obiecto fruitionis ordinatæ, & inordinatæ concomitatur obiectum fruibile, & in obiecto fruitionis finis præfixi ratio finis sequitur actum, sed ratio obiecti fruibilis, qua tale, est ratio boni, ergo ratio finis, & boni non sunt idem formaliter secundum Scotum.

38 Deinde secundum Scotum articul. 3. D. ideò voluntas præstituere potest sibi finem vltimum qui non sit talis nec à parte rei, nec apparenter, quia sicut bonum potest velle, aut non velle, ita potest illud bonum referre, vel non referre, & si non referat, tum præstituet ipsum sibi pro fine, ergo ad hoc vt voluntas præstituat sibi finem vltimum, non dat obiecto bonitatem, sed debet sibi proponi, vt bonum, & non solum habebit sibi præstituere illud, tanquam finem vltimum, sibi noluerit ipsum referre ad alium finem, sed potius voluerit omnia alia ad ipsum referre. Verba Scoti sunt clariora (inquit) quam vt indigeant commento, nisi quis non intelligeret linguam latinam: *Sicut in potestate voluntatis est velle, ita in eius potestate est modus volendi scilicet referre, & non referre, ergo in potestate sua est aliquod bonum* (aduerte quod dicit bonum expressè) *velle propter se non referendo ad aliud bonum, & ita sibi præstituendo finem, &c.* Ergo secundum Scotum concludit Poncius, præstituere finem est velle aliquod ad bonum, non referendo ad aliud bonum, quamuis nec realiter, nec apparenter sit bonum tale, quod non posset referri; ergo ad hoc vt voluntas præstituat sibi finem, non debet applicare bonitatem obiecto, quod non est bonum: Tandem aduertit in hoc ipso loco aliquid contineri, cui contradicit Mastrius cum socio, in responsionibus ad sua fundamenta (postea habendis) nam in illis expressè dicunt, quod bonitas præfixa nec antecedat, nec sequatur actum voluntatis, quo finis præfigitur, sed concomitetur ipsum, rationem autem finis præfixi habet obiectum à bonitate, quam dat ipsi voluntas. Sed Scotus expressè dicit in hoc primo loco, quod ratio finis præfixi sequatur actum voluntatis, ergo Mastrius cum Socio expressè contradicit Scoto, quia non intellexerunt illum licet clarè, & expressè loquatur, ita Poncius, *qui omnes sapere vellet ex ore suo*, vt ait Lucret.

36 Cœterum quod locus ille primus nobis faueat, nostraque explicatio sit ad mentem Scoti, sua verò extorta, & violenta, tam demonstro tum ex ipso Doctore, tum ex Commentatoribus eius, & quidem quod Scotus ibi per finem intelligat bonum propter se appetibile, & per vltimum finem intelligat summum bonum includens rationem omnis boni, constat ex Reportatis eiusdem Doctoris p. distinctio. p. quæstion. 1. vbi eandem habens doctrinam, quam tradidit in scripto Oxoniensi eadem dist. p. quæst. 1. articul. 3. de fine vero, apparenti, & præstituto, eandem inducit distinctionem sub terminis boni veri, apparentis, & præfixi sic dicens, *Si quæritur de obiecto fruitionis in communi, dicitur quod aliud obiectum potest esse bonum, quod est, vel apparet bonum, quia sequens rationem erroneam accipit bonum apparens pro vero bono, potest etiam esse bonum non apparens, sed tantum præstitutum, quando aliquis gratis vult aliquid, quod nec est bonum sibi, nec apparens sed tantum præstitutum, quod illud sit possibile patet, quia sicut in potestate voluntatis est velle, sic & modus volendi, ergo potest acceptare, quod nec est bonum, nec apparens bonum*, ita loquitur Doctor in Reportatis, & cum sit eadem omninò doctrina, & resolutio, ex illius intelligentia declaratur intelligentia textus Oxoniensis, ita quod per finem intelligat bonum propter se appetibile, & per vltimum finem summum bonum includens rationem omnis boni, & cum in Reportatis dicat, quod voluntas sibi finem præstituere potest in quantum *potest acceptare, quod nec est bonum, nec apparens bonum*, non est sensus clarissimus Scoti (vt ait Poncius) quod obiectum, quod sibi voluntas præstituit pro fine habeat ex se bonitatem, & à voluntate accipiat solum rationem finis vltimi, sed quod ex se neque habeat rationem bonitatis nec veræ, nec apparentis, nec consequenter rationem finis, quæ per solam bonitatem propter se appetibilem constituitur: & hunc modum declarat quoque illum Scoti textum Lichetus, dum declarans triplicem illum finem fruitionis in communi ait, quod finis verus est, in quo reperitur ratio omnis boni ex natura rei, finis apparens, in quo verè non est ratio omnis boni, sed tantum apparenter, & finis præstitutus, in quo non est ratio omnis boni nec verè, nec apparenter; ergo dum voluntas tale obiectum sibi præstituit, vt suum vltimum finem, quemadmodum auarus pecuniam, intantum pro tali fine sibi illud præfigit, in quantum ei tribuit rationem omnis boni, quæ est ratio constitutiua vltimi finis, ex quo oritur quod velit illud vltimatè propter se non referendo ad aliud bonum, nisi enim acceptaret voluntas auari, v. g. pecuniam, vt obiectum includens rationem omnis boni, non vellet illam propter se, & irreferibiliter ad quodcunque illud bonum.

40 Ex quo patet vtrumque discursum Poncianum, quos habet sub num. 255. falsas inferre consequentias, quod nempe vt voluntas vltimum sibi finem præstituat, non debet dare obiecto bonitatem, sed sufficit, quod obiectum ei proponatur, vt bonum, & nolit illud referre in alium finem, hoc enim ipso sibi illud præstituit, tanquam vltimum finem; Hæc inquam consequentia omninò ineptè deducitur ex praua intelligentia textus Scotici adducti à Poncio, quem solum considerauit ex cortice latinæ linguæ absque alio commento, vel ponderatione, vt ipsemet fatetur, quæro enim, an ideò voluntas auari non referat pecuniam in alium finem, quia illam diligit, & acceptat, vt includentem rationem omnis boni, an verò ideò sic acceptet, quia non referat, si primum asseratur, vt asseri debet, quæro rursus an pecunia à parte rei talem summam bonitatem habeat, an potius quia à voluntate peruersa ei tribuatur, etsi hoc dixeris, vt dicere teneris, habeo intentum, quod ad hoc vt voluntas præstituat sibi finem, debet applicare bonitatem obiecto, quæ sit ratio constitutiua talis finis, in quo re vera à parte rei non reperitur, nec ab intellectu errante sibi proposita fuit. Accedit, quod si pecunia proponatur voluntati, vt bona vtcunque talis propositio non sufficit, vt possit illam diligere irreferibiliter, quia talis irreferibilitas fundatur in obiecto includente rationem omnis boni vel verè ex natura rei, vel apparenter ex intellectus errore, vel ex malitia, & peruersitate voluntatis, quæ acceptat illud obiectum, tanquam summum bonum, & non in alium finem referibile, ergo vt voluntas præstituat sibi finem vltimum, debet per suam acceptationem dare obiecto bonitatem talem, vt in alium finem referri non debeat, male itaque Poncius hæsit in cortice linguæ latinæ illius textus absque commento, & hoc fuit in causa erroneæ intelligentiæ, quam immeritò alijs impingunt ita, *pereitur cum qua nihil rectè, nihil consideratè fieri potest.* Cic. p. off.

41 Quod autem ratio finis, & boni coincidant secundum Scotum docet P. Cauellus Poncij præceptor disp. 3. de Anim. sec. 12. num. 8. & probat ex Arist. 2. Phys. cap. 3. & 2. Ethic. cap. 7. nam in primo loco ait, finem, & bonum idem esse, & secundo loco illud esse cuique bonum, cuius gratia operatur, & ex Scoto 4. d. 46. q. 4. §. *Ad quæstionem*, vbi non ponit vtile, vt bonum distinctum ab honesto, & delectabili, male ergo, vt sepè dixi, vult Poncius sapere supra Magistrum, quem adeò in hac sua apolog. & meritò extollit. Neque oppositum sensit Doctor loc. cit. p. d. p. q. p. art. 4. vt Poncius probare contendit, cum enim inquit ibi Doctor rationem finis non esse rationem obiecti fruibilis, non loquitur de fine, prout est id, cuius gratia aliquid fit, & quod mouet, & allicit voluntatem ad sui consecutionem, sed accipit finem pro quodam respectu rationis concomitante obiectum fruibile, inquantum finit, vel terminat obiectum fruitionis, vt ibi exponit Lichetus, imò semetipsum explicat Doctor ibi disertis verbis; præ-

uè

at ergo, & perperam hunc quoque textum intellexit Poncius loquens tantummodo ductum latinæ linguæ, medullam speculando non penetrans. Ex eadem tandem praua Scotici textus intelligentia ortum ducit contradictio illa, quam nobis Poncius impingit in fine num. 255. eo quod dixerimus in responsione ad eius fundamenta, quod bonitas præfixa nec antecedat, nec sequatur actum voluntatis, quo finis præfigitur, sed concomitetur ipsum, cum tamen Doctor expresse dicat loc. cit. quod ratio finis præfixi sequitur actum voluntatis. Nam præterquamquod nos loquimur de bonitate præfixa, Doctor vero de fine præfixo sub formalitate illius respectus rationis, qui vtique sequitur ad ipsum voluntatis actum; non debebat Poncius vim tantam facere in verbo latino, *sequitur*, vbi enim Doctor dicit, *sequitur*, eius expositores Tataretus, & Posnaniensis ponunt, *concomitatur*, vndè in proposito ly, *sequitur*, idem sonat, quod *concomitatur*, & re vera se ita declarat Doctor ibidem, dum huius rationem reddens inquit, in fruitione finis præfixi ratio finis sequitur actum, quia vel dicit modum actus, vel modum obiecti, vt talis finis præfixus actus terminat actum &c. itaque hic error Aduersarij rursus ex eo procedit, quod in intelligentia istius textus noluit vti commento, sed sistere voluit in cortice linguæ, & vim facere, vt Hypodiscali solent, in latino vocabulo.

Ad 2. locum superius adductum ex 2.d.43.q.2. ait, nos adhuc grauius, & crassius decipi, quia Scotus ibi expresse loquitur de odio Dei apprehenso ab intellectu non errante, nec consequenter proponente ipsum sub ratione boni; sed tantum mali; & dicit, quod si voluntas potest velle odium illud, tum habeatur intentum, nempe quod voluntas possit peccare ex malitia volendo aliquod malum non propositum sub vlla ratione boni, quia sic vult illud odium, neque enim in eo est bonitas vlla antecedens actum volendi; & si assignatur (inquit) esse aliqua bonitas in obiecto propter actum volendi, illa bonitas non est in ipso, vt antecedit actum volendi; sed est in ipso, vt sequitur actum; quibus verbis non dicit Scotus, quod voluntas communicat bonitatem obiecto malo, sed solum dicit, quod si communicet, illud non præiudicat rationi propositæ, quia illa bonitas non antecedit actum, sed sequitur, quis autem non videt quod aliud sit dicere, quod voluntas communicet bonitatem, & aliud quod si communicet, bonitas sequatur actum; hoc autem secundum expresse dicit Scotus non primum; & hic rursus non inculat, quod Scoto contradicamus, cum diximus bonitatem præfixam non sequi actum voluntatis, vt hic rursus Doctor repetit, sed concomitari.

42 Hæc alia Scoti explicatio adhuc frigidior est præcedenti; fatemur & nos Doctorem loc. cit. non absolute dicere, quod in eo casu, quod vellet odium Dei, voluntas communicaret bonitatem odio Dei, sed loquitur conditionatè, quod si assignatur aliqua bonitas in eo propter actum volendi, hæc non est in obiecto, vt præcedit actum, sed est in ipso, vt sequitur actum volendi &c. Loquitur autem ex hypotesi, quia vt diximus disp. 7. cit. nu. 170. Doctor non resolutè hanc sententiam tenuit, sed fuit problematicus, & etiam magis inclinauit in sententiam ponentem bonum verum, & apparens præcisè tanquam finem, & obiectum voluntatis; sed quando illa sententia placeret duobus locis citatis, innuit modum, quo defendi possit etiam bonum præfixum habere posse rationem finis, & dicit quod si teneretur illa sententia, dici debet in obiecto nullam præcedere bonitatem nec veram, nec apparentem, sed sequi; seu concomitari actum ipsum voluntatis illud obiectum acceptantis, tanquam si esset bonum, ex sua mera libertate, quod satis apertè indicat loc. cit. 2.d.43.q.2. in fine cum inquit. Si tamen non ponatur voluntas creata posse velle malum sub ratione mali; adhuc potest assignari peccatum ex certa malitia, quando voluntas ex libertate sua absque passione in appetitu sensitiuo, & errore in ratione peccat; ibi enim est plenissima ratio peccati, quia nihil aliud est à voluntate alliciens eam ad malum; sed ex pura libertate sine alia occasione extrinseca eligit sibi malum velle, non tamen ex malitia, ita quod voluntas sic peccans tendat in malum inquantum malum &c. ad illam verò contradictionem, quam hic denuò nobis imponit, dictum est suprà.

43 Hanc verò nostram sententiam de fine, & bono prefixo sic declaratam impugnauit Poncius disp. 10. Phys. n. 30. cuius obiectionibus breuiter occurrimus disp. 7. Phys. q. 8. art. 2. in fine. Prima impugnatio erat, quia finis antè actum voluntatis, quo tendit in ipsum, tanquam in finem amando ipsum, debet habere bonitatem vel veram, vel apparentem propositam per intellectum, qua moueat, & excitet voluntatem ad amandum: sed bonitas quæcunque sequens actum voluntatis, nequit esse sufficiens ad hoc; ergo finis non potest constitui in ratione finis, nec habere rationem finis à bonitate præfixa sequente actum voluntatis. Huic argumento licet à nobis loc. cit. aliter efformato duplex est assignata responsio; prima est bonitatem præfixam re vera nec antecedere, nec sequi actum voluntatis, quo præfigitur, sed comitari ipsum, & esse simul cum ipso, quod sufficit in obiecto terminatiuo, vt de ente rationis diximus disp. 7. log. respectu intellectus, & hoc satis est, vt possit præfixa bonitas causalitatem finis exercere circa talem actum.

Hanc solutionem reijcit Poncius num. 247. primò, quia cum actus voluntatis sit causa applicans, & attribuens illam bonitatem obiecto, quod alias ex se illam non haberet, impossibile sit, quin sequatur actum voluntatis nostro modo intelligendi; ergo suppositum illud, quod negatur, est verum. Deindè impossibile est, quod vlla bonitas possit exercere causalitatem finis, nisi bonitas, quæ possit mouere voluntatem ad factum, & impossibile est, quod vlla bonitas ad hoc moueat, nisi bonitas, quæ proponatur voluntatis antè actum; sed bonitas illa præfixa, si non præsupponatur actui voluntatis, etiamsi concomitetur, & non sequatur, non potest proponi ab intellectu in obiecto; ergo non potest exercere causalitatem finis respectu voluntatis, quantum ad illum actum, sicut nec obiectum ea mediante potest mouere.

Resp. licet eà de causa bonitas præfixa nostro intelligendi modo intelligatur sequi actum voluntatis, quo applicatur, & attribuitur obiecto, in quo à parte rei non reperitur; adhuc tamen stat, quod à parte rei bonitas præfixa nec antecedat, nec sequatur actum illum, sed comitetur, & sit simul cum ipso; sicut à pari denominatio passiua cogniti in obiecto nostro intelligendi modo concipitur sequi ad actum cognitionis, à qua derelinquitur, & suo modo causatur, cum tamen re vera nec antecedat, nec sequatur, sed comitetur ipsum, non enim à parte rei prius est intellectum cognoscere obiectum; quam obiectum cognosci, vel cognitum esse ab intellectu, quomodo autem bonitas præfixa possit ab intellectu voluntari proponi, vt eam moueat, quod tangitur in secunda instantia, patebit mox ex solutione aliarum obiectionum.

44 Alia responsio ad p. arg. principale erat, quod sicut in intellectu in ordine ad ens rationis duplicem assignauimus disp. 7. log. cognitionem; vnam directam, qua fingitur ens rationis, alteram reflexam, qua cognoscitur fictum, ita in voluntate duplicem possumus assignare actum in ordine ad bonum præfixum; vnum directum, quo suo modo fingitur ab ipsa applicando bonitatem, vbi non est, alterum reflexum quo tale bonum sibi pro fine præstituit; dato itaque quod respectu primi actus nequeat illa bonitas causalitatem finalem exercere poterit ad minus exercere respectu alterius.

Sed hanc quoque resolutionem refellit Poncius num. 248. primò, quia loquitur argumentum de causalitate finis respectu primi actus quo fit bonum præfixum, seu quo applicatur ipsi bonitas, quæ non est in ipso, qui actus cum sit actus prosecutionis voluntatis debet habere aliquem finem, seu aliquod motiuum. Secundò, quia per hoc, quod voluntas applicet bonitatem obiecto, in quo non est, intellectus non potest proponere ipsum, vt bonum, ergo non potest exercere causalitatem finis respectu secundi actus; probatur antecedens, quia voluntas nequit applicare, nisi quatenus haberet hunc actum, volo quod illud obiectum sit bonum illa alia bonitate, quæ non est in ipso; sed per hoc quod voluntas habeat hunc actum, non potest intellectus apprehendere, quod sit bonum; ergo non potest intellectus post primum actum directum proponere obiectum, vt bonum, respectu secundi actus. Probatur minor, quia etiamsi voluntas velit, quod aliquis haberet diuitias, non propterea posset intellectus proponere ipsum per modum diuitis post illum actum voluntatis, nec ipse per modum diuitis posset mouere voluntatem ad aliquem actum; ergo nec per hoc, quod voluntas velit aliquid esse bonum, potest propterea proponi, vt bonum ab intellectu, neque vt bonum mouere ad alium actum voluntatis.

45 Respondeo, falsum esse, quod argumentum loquatur de causalitate finis respectu primi actus, quo fit bonum præfixum; maior enim in argumento assumpta loquitur de actu voluntatis, quo tendit in finem amando, & acceptando ipsum, qui non est actus ille directus, quo fit bonum præfixum, sed reflexus, quo tale bonum sibi pro fine præfigit, & acceptat, concedo etiam actum illum primum bonitatis factiuum, vel aplicatiuum habere aliquem finem, & motiuum, hic autem non est bonitas ipsa præfixa, sed libertas ipsa voluntatis, quatenus ex sua mera libertate, seu ad suam libertatem exercendam in actu illum prorumpit, vt docet Doctor loc. cit. Ad 2. instantiam negatur assumptum. Ad probationem distinguo minorem, non potest intellectus tali applicatione facta à voluntate aprehendere quod illud obiectum sit bonum, verè & à parte rei, concedo, tanquam quid fictum à voluntate, nego, & sic pariter dico ad antecedens probationis eiusdem minoris, facta applicatione diuitiarum à voluntate per actum, quo aliquem vellet esse diuitem, posse talem ab intellectu proponi, vt diuitem voluntati, non quidem verè, sed fictè, & fictione à voluntate procedente, & ex tali propositione posse voluntatem mouere ad aliquem actum saltim inefficacem, hoc enim pacto voluntas potest impossibilia appetere, etiam vt talia iudicata, atque ita de facto angelum malum appetijsse æqualitatem Dei nullo errore in intellectu præcedente docet Doctor 2. d. 6. q. 1. Imò si argumentum hoc valet, probaret pariter bonum apparens propositum ab intellectu errante non posse voluntatem mouere: ex eo enim quod intellectus errans apprehendat bonitatem in obiecto vbi non est, non sequitur illud obiectum esse re vera bonum, nec ab intellectu posse absolutè proponi, vt bonum, sed vt apparenter bonum, si ergo talis propositio procedens ex errore intellectus sufficit ad monendam voluntatem, cur item sufficiens non erit propositio in casu nostro procedens ex errore voluntatis bonitatem applicantis obiecto, vbi re vera non reperitur? ita argumentum hoc, cui Poncius adeò fidit, est prorsus labile.

Verùm quia Poncius in apolog. num. 246. consuetam repetens cantilenam dolet nos in forma non respondisse argumento principali, & hac de causa pessimè respondisse, nunc addo argumentum suum responsionem in forma non meruisse, quia nec ipsum est in forma, quandoquidem in conclusione colligat, quod in præmissis non seminauerat, concludit enim bonitatem præfixam rationem finis habere non posse, cum tamen in præmissis nunquam de tali bonitate fiat sermo, sed solum de bono, & apparenti, vt illud legenti statim constabit.

46 Secundum argumentum eius est, bonitas exercens causalitatem finis debet esse apprehensa sub ratione bonitatis, seu quod est idem in re, illud quod potest mouere per modum finis debet apprehendi per modum finis, antequam mouere possit, sed bonum præfixum, vt explicatur à Mastrio, non potest sic apprehendi, quia intellectus absolutè apprehendit ipsum, vt malum, ergo bonum præfixum non potest exercere causalitatem finis. Huic etiam argumento duplex est assignata responsio disp. 7. Phys. sub num. 174. primò diximus bonum præfixum esse cognitum non vt quid aggregatum antecedenter ad actum, quo voluntas applicat rei malæ bonitatem, sed secundum partes, quatenus intellectus apprehendit ex vna parte obiectum malum, & bonitatem in se ex alia parte, & voluntas ex sua libertate hanc applicat illi obiecto formando suo modo ens fictum, & talis apprehensio sufficit, vt possit mouere voluntatem. Deinde addimus, quod potest totum aggregatum post præfatam applicationem à voluntate factam apprehendi, & sic voluntatem mouere, in quo casu intellectus non erraret, nec fingeret, sed obiectum à voluntate fictum ostenderet.

Hanc responsionem inquit Poncius coincidere cum data ad primum argumentum & eodem modo impugnari: addit tamen hic, quod quando apprehenditur res mala, & apprehenditur bonitas extra ipsum, illud totum non posse mouere per modum finis, sed si aliquid mouet, sola bonitas mouebit, quod probat, quia res illa non bona, nec secundum se etiam partialiter potest mouere, cum secundum se non apprehendatur vllo modo, vt bona, nec etiam potest mouere ratione bonitatis illius, quia illa non apprehenditur in ipsa, nec vt spectans ad ipsam; ergo illa nullo modo concurrit ad mouendum; & consequenter, si aliquid moueat, sola bonitas mouebit.

47 Respondeo esse merum mendacium vllam istarum responsionum coincidere cum data ad primum argumentum, vt eas inuicem conferenti statim patebit, & quidem prima responsio est omninò fundata in doctrina Scoti 2.d.6.qu.1.ad 3. vbi ostendens quomodo potuerit Angelus malus appetere æqualitatem Dei etiam ab ipso cognitam, vt sibi impossibilem, inquit. Ad 3. dico quod intellectus simplex potest apprehendere æqualitatem Dei sine errore, & sufficit sola simplex apprehensio ad hoc, quod appetitus appetat illud apprehensum alteri, sicut intellectus apprehendens albedinem, & apprehendens coruum potest velle albedinem coruo; æqualitas autem Dei potest apprehendi sine errore, nam Filius Dei est æqualis Patri, & ille potest apprehendi, vel si nihil esset æquale, adhuc æqualitas posset apprehendi absolutè, nec in apprehensione illa simplici est error, nec aliqua falsitas, & tamen illa apprehensio simplex sufficit ad volitionem illius simplicis cuicunque intellecto, & amato: hæc Doctor ibi, in qua doctrina vides totam primam responsionem fundatam. Illud verò, quod addit Poncius hic contra allatas responsiones, contra neutram facit, non quidem contra primam, quia iuxta illam concedo nec obiectum malum mouere voluntatem, nec aggregatum ex obiecto, & bonitate, quia tunc non concipitur, vt quid aggregatum, sed bonitas apprehenditur in se, & non vt in illo obiecto, atque ideo sola bonitas sic apprehensa mouet, vt dicebat Doctor de æqualitate Dei apprehensa ab Angelo. Neque facit contra secundam responsionem, quia iuxta illam falsum est bonitatem apprehendi ab intellectu extra obiectum in se malum, nam tunc apprehenditur, vt aggregatum quoddam à voluntate factum, vel fictum ex sua mera libertate, vnde falsum est, quod in eo casu non apprehendatur bonitas ab intellectu vt applicata à voluntate illi obiecto, & vt spectans ad illud ob talem applicationem à voluntate factam.

Tertium argumentum à Poncio non ponitur, quia inquit à nobis adhiberi eandem responsionem, quam prætendit esse satis impugnatam. Fateor ad tertium argumentum per eandem responsionem nos satisfacere, quia non est à secundo diuersum, nego tamen illam responsionem fuisse sufficienter ab Aduersario impugnatam, vt constat ex nuper dictis.

48 Quartum argumentum erat, quod non apparet, qua ratione voluntas possit habere pro bono illud, quod non ostenditur ei ab intellectu esse bonum; nec quomodo possit tribuere bonitatem rei, quam vidit esse malam, & cuius malitiam auferre nequit. Cui occurrimus disp. cit. satis constare ab initio articuli, quo pacto id contingere possit ex libertate, & malitia voluntatis, vbi dicimus, quod finis præfixus, seu præstitutus est, quando obiectum præcisè est à ratione ostensum sub ratione mali, at voluntas ex sua libertate illud sibi præfigit, tanquam finem, quod non est intelligendum, quasi voluntas feratur in malitiam per se, & verè tendat in malum sub ratione mali, sed quod ostenso voluntati obiecto ab intellectu sub ratione mali, & ex alia parte ostensa ratione boni vel in se, vel in alio obiecto potest voluntas ex sua libertate tribuere illi obiecto rationem boni in alio obiecto repertam conficiens aliquod aggregatum, sicut intellectus, cum concipit finem apparentem, nam obiecto ex se malo applicat bonitatem in alio inhærentem.

Quam responsionem refellit Poncius num. 251. dicens per hæc minimè ostendi, quomodo voluntas possit tribuere bonitatem obiecto non habenti bonitatem, sed tantum dicitur, quod id faciat, longè autem diuersum est dicere, quod voluntas faciat aliquid, & ostendere, quomodo id possit facere, vt est euidens. Sed hæc est nimis frigida euasio, quandoquidem ex præfata responsione ostenditur non solum quod voluntas id faciat, sed etiam modus quo id facere possit ex sua libertate, & est doctrina Scoti 2. d. 6. q. 1. ad 3. dum docet modum, quo potuerit Angelus appetere æqualitatem Dei, quantumuis sibi impossibilem, & ab intellectu propositam, vt talem, ex hoc nimirum, quod potuerit intellectus apprehendere æqualitatem Dei in se, vel vt in Filio; & voluntas ex tali apprehensione simplici moueri ad illam sibi appetendam, vel applicandam, quia voluntas est vis collatiua, sicut intellectus, & per consequens potest conferre quæcunque simplicia sibi ostensa, sicut intellectus potest; ex quo patet præfatam nostram solutionem non esse aggregationem verborum sine sensu, vt ait Poncius, nisi apud eos, qui enutriti in Scholis Recentiorum principia Scotica non penetrant, nec illorum sensum percipiunt; vndè monitum nobis ab ipso adeò charitatiuè factum, vt interdum reflecteramus supra sensum verborum, magis ei necessarium erat, quam nobis, quare in proposito quadrat adagium, *Maximus accusat mæchos*.

49 Deindè impugnat, quod diximus in fine responsionis, intellectum scilicet dum concipit finem apparentem applicare ipsi bonitatem in alio obiecto inhærentem, quod inquit esse manifestè falsum, neque enim intellectus applicat illam bonitatem magis, quam applicat bonitatem veram, quam concipit in obiecto; Nec valet dicere, quod bonitas vera non applicatur ab ipso, quia est antecedenter in obiecto; nam sicut bonitas vera est realiter in eo ante apprehensionem intellectus & propterea non applicatur per intellectum, ita bonitas apparens est apparenter in obiecto ante apprehensionem intellectus, & propterea non applicatur per intellectum.

Sed planè hic rursus non percepit Poncius, vel percipere noluit paritatem assumptam de intellectu concipiente bonum apparens, & de voluntate acceptante bonum præfixum, non enim eodem modo prorsus fit illa applicatio boni, vbi non est, ab intellectu, & voluntate, alioquin non esset similitudo, sed identitas; applicat ergo intellectus bonitatem apparentem obiecto ex se malo, non quia prius præuideat obiectum esse re verà malum, & illi bonitatem in alio inhærentem fingendo appingat, quia tunc non peccaret ex ignorantia, vel inaduertentia; sed quædam bonitas apparens in obiecto resultat ex eius ignorantia, dum non sufficienter naturam, & conditionem illius obiecti considerat, quam postea apprehendit, ac etiam componit cum tali obiecto, & voluntati proponit, tanquam si verè esset à parte rei, & in hoc sensu dicitur applicare bonitatem obiecto, vbi re vera non est, vbi etiam obseruandum est bonitatem sic applicatam esse veram, & realem in se spectatam, alioquin voluntatem realiter mouere, & allicere non posset, sed apparentia, & fictio consistit in falsa applicatione, & compositione, ex eius ignorantia, & inaduertentia procedente.

50 Quoniam verò iuxtà eius placitum non adhuc sufficienter ostendimus, quomodo voluntas ex sua acceptatione possit facere obiectum malum bonum, sub num. 252. in gratiam nostri, vt dicamus (inquit) quod antè nesciebamus, docet, quomodo id fieri possit, & ait aliter fieri non posse, quam per hoc, quod voluntas habeat actum, quo mediante velit, quod illud obiectum sit bonum ea bonitate, seu quo velit ipsi illam bonitatem: subdit tamen hoc nobis non sufficere, quia per hoc, quod voluntas velit aliquid esse bonum, non fit bonum, neque potest ab intellectu proponi, vt bonum, sufficiens ad mouendum voluntatem; sicut per hoc, quod vellet aliquod esse delectabile sensui, non propterea esset tale; nec per hoc, quod vellet aliquem esse diuitem, fortem, vel pulchrum, propterea esset talis, vel possit, vt talis, mouere voluntatem. Tum 2. quia si voluntas vellet aliquod bonum alicui malo proposito, vt malo, amaret malum; probatur sequela, quia amare malum, vt malum, nihil aliud est, quam velle illi malo vt sic, tantum considerato bonum; ergo si voluntas vellet obiecto, quod proponeretur tantum, vt malum, aliquam bonitatem, amaret ipsum, vt malum. Tum tandem, quia actus, quo quis vult alicui aliquod aliud bonum, quod non habet, est amor concupiscentiæ; ergo præsupponit amorem amicitiæ respectu subiecti, cui concupiscitur illud bonum; ergo si illud subiectum sit malum, & nulla ratione proponatur, vt bonum; malum, vt malum amabitur amore amicitiæ.

51 Respondeo gratis concedendo, non posse voluntatem alio modo facere obiectum malum bonum, seu applicare ipsi bonitatem aliquam, quam non habet, nisi per illum actum, quo mediante velit, quod illud obiectum sit bonum ea bonitate, seu quo velit ipsi illam bonitatem, idque satis luculenter nos declarauimus, antequam à Poncio doceremur, disput. 7. Phys. n. 172. adducendo dictum Scoti 2. d. 6. qu. 1. ad 3. quod quis cognoscens albedinem, & coruum, potest velle albedinem coruo, quod dictum si Poncius intellexisset, ridiculam illam frigiditatem non effutijsset, *vt ipsi discant*, quod *ante*

non scientem (quasi dixeram vt locum daret adagio, *Sus mineruam*) & falsum est hoc non sufficere, vt tale bonum sic confictum, & præstitutum à voluntate possit ipsam mouere ad aliquem actum inefficacem circa obiectum ita ab intellectu propositum, vt luculenter demonstraui supra confutando solutionem Poncij ad secundam responsionem datam primo argumento quandoquidem Scotus loco nunc citato manifestè oppositum doceat, per hoc enim, quod mea voluntas velit albedinem coruo, vtique non fit quod coruus sit verè albus, & tamen hoc sufficit ad mouendum voluntatem ad aliquem actum saltim inefficacem, & per hoc, quod voluerit sibi Angelus æqualitatem cum Deo, non vtique factus est talis, & tamen æqualitas sic proposita sufficiens fuit, vt appeterit æqualitatem Dei appetitu inefficaci, & per hoc quod intellectus apprehendat aliquod obiectum apparenter bonum, non ob id sequitur, quod reuera sit bonum, & tamen talis propositio sufficit ad mouendam voluntatem; vnde planè miror ex quo capite hoc argumentum adeo æstimet Poncius, vt non erubescat in hac quæstione bis, vel ter illud proponere, & valenter vrgere, & satis audacter dicere, quod Mastrius ad hoc nihil dicit in sua responsione, nisi verba pura sine vllo sensu facientе ad propositum, sed quis nostrum magis ad propositum loquatur iudicet prudens lector, quia circa hæc sidera tempus conterere tædet, & pudet.

52 Ad aliam instantiam nego sequelam, quia quando per suum velle applicat voluntas obiecto de se malo aliquam bonitatem, hoc non fit per modum prosecutionis; quasi malo antea amato amore amicitiæ concupiscat aliquod bonum, sed fit per modum compositionis cuiusdam, quatenus voluntas habet ipsa quoque virtutem collatiuam, & compositiuam obiectorum adinuicem, sicut intellectus, vt explicat Doctor cit. d. 6. q. 1. ad 3. & per hanc virtutem inducit malum sub colore boni faciendo quoddam aggregatum rationis, vnde pariter ad probationem sequelæ distinguo assumptum, amare malum vt malum est velle illi malo bonum, verum est, si id fiat per modum prosecutionis, falsum vero si fiat per modum cuiusdam compositionis, & collationis, vt contingit in proposito, cum voluntas ex sua libertate coniungit cum obiecto malo aliquam bonitatem v. g. delectabilem, non enim hoc facit in ordine ad obiectum malum, quasi talem delectabilitatem illi obiecto concupiscat, sed potius in ordine ad se, per quod etiam occurritur instantiæ vltimæ.

Quintum argumentum non est Poncij, sed illud nobis obiecimus disp. 7. cit. num. 172. & nunc adducitur à Poncio in apol. num. 257. tanquam à nobis non benè solutum; est itaque argumentum, quod si voluntas posset sibi præfigere malum v. g. odium Dei propositum sine vlla ratione boni, tanquam finem vltimum, sequeretur eam posse tendere in incognitum, nam odium Dei bonum non proponitur ab intellectu; & quod etiam sequeretur eam fingere; sicut intellectus, cum facit chimeram, & sic posset efficere ens rationis formale. Responsum est ibidem, bonum præfixum esse cognitum, non vt quid aggregatum, sed secundum partes nempe intellectus cognoscit rem malam, & cognoscit bonitatem in se, non in illo obiecto, quibus actibus non fingit, sed potest voluntas postea applicare bonitatem illi obiecto, & formare ens fictum iuxta illud Poetæ, *Video meliora, proboque deteriora sequor*, sic Doctor 2. d. 6. q. 1. ad 3. ait, quod quis cognoscens albedinem, & coruum, potest velle albedinem coruo. Ad 2. diximus quando Scotus negauit voluntatem effectricem esse entis rationis, non locutus est de actibus fingentibus, sed de actibus terminatis ad obiecta primò cognita, quibus solum denominationes extrinsecas relinquit non fingit, Vel locutus est de ente rationis strictè, quo sensu est id, quod prouenit à potentia rationali idest intellectu, vt explicat p. d. 45. q. 2. ad argumenta.

53 Post exclamationem in nos irrisoriam, & quidem ei sui dignissimam, quantum relatu indignissimam, qua adagium confirmat, *Vbi quis dolet, ibi, & manum habet*, sæpius repetitum num. 258. responsionem allatam impugnat, in qua primo reprehendit quod dicamus voluntatem fingere applicando bonitatem obiecto non bono, nam hoc nullo modo subsistit, non solum, quia voluntas fingere nequit, loquendo de fictione, qua fieret ens fictum, non reale, cum impossibile sit imaginare, quomodo sic fingat, nisi quatenus ad omnes actus ipsius sequerentur in obiectis respectus rationis, quod falsum est; sed etiam quia non applicat voluntas bonitatem cognitam obiecto cognito in casu nostro, nisi volendo, quod illud sit bonum, sed volendo quod illud sit bonum, nihil prorsus fingit, nec aliquid habetur tum, quod non fuit ante, nisi actus voluntatis, & denominatio extrinseca ab eo desumpta, à qua habet bonitas illa esse volita obiecto apprehenso; omnia autem hæc sunt realia; nec est verum, quod illud malum obiectum propter illum actum sit bonum, aut quod intellectus apprehendat ipsum, vt bonum, sed solum apprehendit, quod voluntas voluit, vt esset bonum, in quo nihil fictum habetur, vt manifestum est.

Respondeo in hac ipsa reprehensione duo inueniri reprehensione dignissima, tanquam omninò ridicula, & puerilia; primum est, cum inquit, voluntatem in hac applicatione non fingere, *quia voluntas fingere nequit loquendo de fictione, qua fieret ens fictum non reale*, ad quid enim opus erat specificare, quod loquatur de fictione, qua fit ens fictum, non reale? numquid datur aliqua alia fictio qua fit ens reale, & non fictum? alterum est, quod probet voluntatem non fingere in tali applicatione, quia *non est verum, quod illud malum obiectum propter illum actum sit bonum* imò quia non est verum, quod illud malum obiectum, propter illum actum sit bonum à parte rei, sequitur omninò oppositum scilicet quod voluntas per illum actum fingat, nego itaque quod volendo voluntas, quod illud obiectum sit bonum, nihil prorsus fingat, ad probationem concedo post talem applicationem nihil haberi reale, quod non fuit ante, nisi actum voluntatis, & denominationem extrinsecam in illud obiectum deriuatam (eo modo quo realis hæc appellari potest) acquirit tamen obiectum aliquod esse rationis, & obiectiuum in voluntate, quod prius non habebat, nempè bonitatem, & conuenientiam quandam, quatenus voluntas illud acceptat, & approbat, tanquam sibi bonum, & conueniens, cum tamen talem conuenientiam nec habeat à parte rei, nec habere possit, quod est fingere, & efficere suo modo ens rationis; nec enim alio modo dicimus intellectum efficere ens rationis, vt v. g. relationem rationis in Deo ad creaturam, nisi quatenus ex propria vi collatiua refert ad inuicem, quæ non sunt referibilia, scilicet Deum ad creaturam, & talem relationem fingit, & concipit ad instar relationis realis; ita igitur quoque in proposito voluntas ex vi propria collatiua potest ad se referre, quæ non sunt referibilia, & acceptare, ac approbare tanquam bona, & sibi conuenientia, quæ à parte rei talia non sunt, quod plane sine fictione fieri nequit, vt manifestum est.

54 Præterea in eadem nostra responsione reprehendit num. 259. quod dixerimus voluntatem applicare bonitatem apprehensam obiecto malo apprehenso, & formare ens fictum iuxta illud Poetæ *Video meliora, proboque, deteriora sequor*, quia hoc dictum Poetæ nihil habet connexionis cum illo alio; nec enim Poeta vult hoc loco, quod voluntas applicet bonitatem obiecto malo, aut fingat, sed quod præferat bona peiora melioribus, vt vel pueris notum est quod potest fieri, & fit quotidie absque tali applicatione, vel fictione; sed quod in Poeta errent Aduersarij (inquit Poncius) condonari debet, qui fortasse nec à limine salutauerunt artem poeticam; quod autem in ipso Scoto intelligendo deficiant, nescio an excusari debeant; quod verò deficiant patet ex dictis, & ex loco etiam, quem subiunxerunt in hac responsione in d. 6. q. 1. *quod quis cognoscens albedinem, & coruum possit velle albedinem coruo*, qui locus perperam adducitur ad propositum; nam quamuis verum sit, quod voluntas possit velle, hoc non inde sequitur, quod fingat, nec enim volendo hoc, fingit vt manifestum est.

Respondeo negando dictum Ouidij non afferri ad rem, quamuis enim per illud dictum voluerit innuere Poeta, quod potest voluntas ex sua libertate præferre bona peiora melioribus, vel magis philosophicè loquendo elicere minus bonum relicto maiori bono, quod concedo fieri posse absque tali applicatione, vel fictione, adhuc tamen voluit etiam innuere, quod ex sua libertate, & malitia possit relicto bono sequi malum sub prætextu boni faciendo sibi finem præfixum, imò si hunc locum philosophicè explicare velimus, potius inde hic secundus sensus colligi debet, quam primus; quandoquidem non comparat ibi Poeta bonum cum bono, seu maius bonum cum minori bono, sed malum cum bono, & deterius cum meliori, vt constat ex ipsis verbis, & hoc vt magis indicaret, quanta prauitate, & peruersitate laboraret voluntas Medeæ, de qua ibi loquebatur, Hic autem dissimulare nequeo Poncij param acutiem quam scilicet belle hinc collegerit, quod artem poeticam nec à limine salutauerimus, quasi ars poetica præcipuè doceat sensus huius, vel illius phrasis, & non potius prosodiam, & quantitatem syllabarum; si ergo syllabam breuem produxissemus, aut longam corripuerimus, poterat ritè hinc inferre nos artis poeticæ ignaros, at ex eo quod sensum alicuius periodi non intellexerimus, ex quo capite hanc consequentiam deducat, non video; sed hæc scurrilia omnis frigida, & valde ei familiaria miramur, est enim ex eorum classe, quibus, vt ait Tacit. pithit, sufficit, *vt cantum sententijs aliorum contradicant*, quomodocunque id contingat. Nego pariter dictum Scoti 2. d. 6. q. 1. ad 3. non adduci ad propositum, imò Doctor ibi disertè docet nostram sent. demonstrans quomodo impossibile, & malum, etiam vt tale cognitum, possit à voluntate appeti saltem inefficaciter sub prætextu possibilis, & boni, in quo fictionem intercedere nemo non videt; falsum est insuper ex eo dicto Scoti, quod quis cognoscens albedinem, & coruum possit velle albedinem coruo, deduci solum, vt Poncius facit, quod voluntas possit velle hoc, in quo nulla intercedit fictio; sed deducitur, quod possit velle aliquod impossibile alicui, tanquam possibile, quod sine fictione fieri nequit, ad hoc enim adducit exemplum illud de albedine, & coruo, vt indicaret potuisse Angelum appetere æqualitatem Dei, quæ sibi impossibilis erat.

55 Denique in fine defensionis duplicem responsionem ad illud argumentum de fictione entis rationis à nobis datam impugnat; primam quidem ait esse ridiculam, nam in ea dicitur Scotum, dum asserit voluntatem non posse facere ens rationis loqui non de actibus fingentibus, sed de non fingentibus, quod perinde est, ac si Scotus diceret voluntas non potest fingere ens rationis per actus, quibus non fingit, sed per actus quibus fingit, quod omninò ridiculum videtur; secundam verò responsionem ait esse bonam ex suppositione, quod constaret voluntatem fingere ens rationis, sed hoc suppositum est fal-

falsum, nec benè probatur à Mastrio (inquis) in loco, quem citat ex sua logica, vt facile esset ostenderet hic, nisi videretur opportunius illud ad alium locum remittere.

Respondeo nos non dixisse in illa prima solutione, cum Scotus asserit voluntatem non facere ens rationis, loqui non de actibus fingentibus, sed de non fingentibus, vt refert Poncius ad ostendendam eam ridiculam, neque in argumento, quod nobis obiecimus, diximus vnquam Scotum absolutè asserere voluntatem non facere ens rationis, sed diximus sæpè sæpius asserere voluntatem in obiecto derelinquere duntaxat denominationem voliti, quæ accedente intellectu fit ens rationis formale; & respondemus tunc Doctorem non loqui de actibus fingentibus voluntatis, sed de actibus terminatis ad obiecta prius cognita, quibus solum denominationes extrinsecas relinquit; in quibus nulla fictio interuenit, in qua solutione nihil ridiculum cernitur, nisi ab oculo liuido, & immo; benè ridiculum est, quod supra dicebat Poncius in simili, *quod voluntas fingere nequit loquendo de fictione, qua fieret ens fictum, non reale*, quasi possit habere voluntas aliam fictionem, qua fieret non ens fictum, sed reale, vt supra notaui, quantum verò spectat ad aliam responsionem, ac sufficienter probauerim disp.3. log. q.4. art. 1. quod voluntas suo modo facere possit ens rationis, ibi videri potest nu. 52. & rursus disput.2. Met. quæst.9. artic.1. a num.246. vbi occurro impugnationibus Poncij factis contra hoc nostrum assertum in sua logica, vbi totum dixit, quod ei occurrebat in hac materia, & ideò hic nihil vlterius addidit.

Hactandem notare libet primum, & præcipuum argumentum, quod contra nostram sententiam de fine præuiso obiecit Poncius (quod nempe bonitas præuisa nequit exercere causalitatem finis, & esse motiuum sufficiens voluntatis, quia sequitur actum voluntatis, causa autem finalis debet præcedere, & eius motio præuia esse, vt excitet voluntatem ad actum) adduci pro Thomistis à P. Hurtado tractat. de actibus humanis disput.10. sect.5. Cui occurrit negando, quod finis præuisus vllam possit habere præuiam motionem ad mouendam voluntatem ad sui amorem, postquam enim malum à praua voluntate in statum boni, finisque præfixi à malitia voluntatis effectum est, & per consequens in esse delectabilis, respectu saltim continuationis amoris habet motionem metaphoricam, & consequenter rationem finis, quod notare volui, vt constet, quam iniustè sæpius de nobis conqueratur Poncius, quod sua argumenta referamus sub nomine aliorum, cum enim vt plurimum sint argumenta communia, nescio qua de causa velit nos cogere, vt ea referamus, quasi argumenta eius peculiaria.

De modo quo conseruatur accidens separatum.

56 Contra nostram sententiam, quod accidens separatum non indigeat ad conseruationem suæ entitatis nouo concursu diuerso à priori secundum rem, quo conseruabatur in subiecto disput.3. Phys. q.4. art.2. nu.11. nonnullas fecit oppositiones Poncius disput.4. Phys. nu.72. quibus occurrimus loc. cit. num. 67. contra quas solutiones denuo replicat hic Auctor in append. apol. pag.141. n.194. quas verò sufficienter nunc examinandum est.

Primum fundamentum eius erat, quod si concursus ille esset sufficiens se solo ad conseruandam formam extra subiectum, esset etiam sufficiens se solo ad conseruandam ipsam, dum est in subiecto, sed hoc est falsum, quia tunc sequeretur, quod forma materialis educta non dependeret à subiecto dum est in illo: Respondemus ibi omninò distinguendam esse actionem, qua conseruatur ipsa entitas formæ à Deo, & qua conseruatur eius vnio ad subiectum, ex vi prioris conseruatur entitas formæ absolutè præscindendo à subiecto, & solum ex vi posterioris conseruatur in subiecto, & ex vi prioris actionis duntaxat continuatæ conseruaretur forma extrà subiectum, non ex vi posterioris, quia tunc vtique sequeretur formam materialem nullo modo à subiecto dependere, & gratis concedimus ex vi prioris influxus conseruari non posse formam in subiecto, quia influxus ille terminatur ad solam entitatem formæ, & indifferens est ad conseruandam formam, dum est in subiecto, vel extra subiectum, sed præcisè conseruaretur ex vi posterioris, qui terminatur ad vnionem, per quam formalissimè dicitur forma inhærere subiecto.

57 Præmissa consueta querela, cui iam satisfeci in appendice generali, quod non respondeamus in forma contra hanc solutionem arguit Poncius num.194. & quærit, an ipsa entitas formæ, quæ per priorem actionem conseruatur, & producitur à Deo, habeat dependentiam à causa materiali quoad suam entitatem præscindendo à subiecto, an verò solum habeat dependentiam à subiecto quoad esse vnitum, & subiectatum, quod recipit per posteriorem actionem, qua producitur eius vnio ad subiectum; si primum dicatur, ergo illa actio Dei prior seipsa non sufficit ad ponendam entitatem illam sine concursu materiæ, & consequenter non sufficiet ad conseruandam formam illam se sola; quod si sufficeret se sola ad conseruandam, sane sufficeret se sola ad producendam, & sic non dependeret à materia quoad entitatem suam præscindendo à subiecto, vnde dependeret, & non dependeret à materia. Si dicatur secundum, ergo non magis dependet à materia, quam anima rationalis, quia hæc etiam dependet à materia quoad esse subiectatum, & vnitum, vt est euidens, & consequenter sicut anima rationalis non educitur, quamuis dependeat quoad esse vnitum, ita nec forma materialis educetur, quamuis dependeat quoad esse vnitum à materia. Confirm. hoc, quia in productione animæ rationalis de facto interueniunt duæ actiones, quarum vna terminatur ad ipsam entitatem formæ, & est præscindens à subiecto, & indifferens ex se, vt producatur in subiecto, vel extrà subiectum, & propterea illa ipsa sufficit ad conseruandam animam dum est in subiecto, & dum est extra subiectum; altera verò terminatur ad vnionem, & ea mediante habet anima vniri, nec sine illa, aut æquiualenti posset vniri, non tamen requiritur illa, aut alia ipsi æquiualens, vt conseruetur anima absque subiecto, & ex hoc optimè colligitur, quod anima non educatur, ergo si similes duæ actiones reperiuntur in productione formarum materialium omninò eodem modo se habentes, non educuntur illæ formæ; sed secundum Mastrium similes omninò reperiuntur; ergo secundum ipsum formæ materiales non educentur magis, quam anima.

58 Respondeo dimissa irrisione, quam ego quoque possem facere de illa phrasi *an ipsa entitas formæ quoad priorem actionem habeat dependentiam à causa materiali quoad suam entitatem præscindendo à subiecto*, quæ est satis ridicula, & nugatoria quomodo enim posset habere dependentiam à causa materiali præscindendo à subiecto? hoc esse argumentum Suarez disput. 13. Met. sect.9. num. 10. & tractat. de gratia p.1. lib.8. cap. 2. quod facit contra hanc duplicem actionem, quam in productione formæ materialis dicimus interuenire, quia vel (inquit) illa actio, qua fit forma materialis, est cum concursu materiali subiecti, vel non; si secundum ergo est creatio, si primum, ergo ex vi illius formaliter forma vnitur subiecto, & fit in subiecto. Cui respondemus disput.2. Phys. q. 7. art.3. num.256. illam actionem fieri cum concursu materiali subiecti, non quidem formaliter, sic enim præscindit ab vnione, & solum respicit existentiam formæ absolutè sumptam; sed concomitanter, & exigitiuè; quatenus actio illa productiua formæ connaturaliter petit aliam concomitantem in eodem instanti, qua producitur vnio, & sic etiam respondeo in proposito, quod entitas formæ, quæ per priorem actionem producitur à Deo, habet dependentiam à causa materiali modo prædeclarato, quatenus illa actio connaturaliter coexigit aliam actionem vnitiuam in eodem instanti, qua de causa dicitur fieri, & conseruari dependenter à materia; & tunc negatur consequentia ex illo antecedenti deducta quod actio illa non se ipsa sufficiat per miraculum ad ponendam entitatem illam, ac etiam conseruandam absque concursu subiecti, quia formaliter, & secundum se considerata ab vnione præscindit, & licet connaturaliter coexigat actionem vnitiuam, tamen per potentiam Dei potest fieri, quin sequatur, & in tali casu illa prior actio, quæ de se erat eductiua secundum rem, fit creatiua secundum modum, quod non est inconueniens; quia in his formis, quæ vno, vel altero modo possunt fieri, actio creatiua, & eductiua Dei non differunt nisi penes connotationem concursus materialis subiecti, vel eius negationem, vt dixi disp.2. Phys. n.56. Ex quo etiam patet ad Conf. quamuis enim etiam in productione animæ rationalis interueniant istæ duæ actiones, non tamen sunt omninò similes, vt mendacissimè Poncius ait Mastrium asserere, quia actio, qua producitur entitas animæ rationalis ex sua natura non ita necessariò petit, & coexigit aliam actionem, qua producitur vnio, quin possit esse connaturaliter sine illa, & ideo illa actio de se creatio est, & nullo pacto dici potest eductio, sicut actio, qua producitur entitas formæ materialis.

59 Hanc solutionem præuidit Poncius, vt satis obuiam, & facillimam, vnde eam ibidem eneruare nititur hoc modo; quia actio animæ productiua petit etiam actionem vnitiuam in fieri, quamuis eam non petat in conseruari; ergo in fieri esset eductio tam benè, quam actio productiua formæ materialis quantum ad hanc rationem. Deinde vna actio ex illis non petit alteram vnitiuam, nisi quatenus ipsamet forma per eam producta petit connaturaliter vnionem; sed ex hoc capite non sequitur, quod petat alteram sic, vt propterea sit eductio, & non sit creatio; quia forma nata educi posset creari, & tamen actio ipsius productiua, qua crearetur, exigeret actionem vnitiuam, quatenus forma per ipsam producta exigeret illam. Demum forma nata creari posset educi, & tamen actio, qua produceretur secundum entitatem tunc non exigeret alteram actionem vnitiuam, quia neque ipsa forma per ipsam producta exigeret illam; ergo distinctio illarum duarum actionum, quarum vna dicitur eductio, & altera creatio, non potest desumi ex exigentia actionis vnitiuæ sequentis.

60 Respondeo, me ad hæc, & similia argumenta iam pridem ab alijs adducta satisfecisse abunde disp.7. Phys. q. 7. artic. 2. num. 148. quas solutiones in gratiam arguentis hic rursus replicabo; itaque dimissa solutione illorum, qui asserunt animam rationalem in aliquo signo prius in se produci, & in alio signo corpori vniri, & consequenter absolutè negarent antecedens, respondeo ex ibi dictis satis patere; quo pacto anima rationalis fiat naturaliter in materia, & non obinde dicatur educi, quia nimirum illam exigit, non vt veram causam suæ existentiæ, quemadmodum materialis forma, sed vt conditionem concomitantem eius naturalem statum, quod ex eo arguimus, quia post corporis interitum adhuc anima conseruatur

absque

absque miraculo, non autem forma materialis; vnde maius miraculum esset, si forma materialis extra materiam fieret, quam si fieret anima rationalis, quia hæc non habet tantam materiæ necessitatem, sicut illa, ad suam existentiam, cum eam tantum requirat; vt conditionem concomitantem, & sine qua non, ex mero decreto Dei, & non ex natura sua; quare concesso antecedente in sensu præfato, negatur consequentia, quia etsi anima, vt à Deo producatur secundum suum connaturalem statum exigat corpus in eodem instanti, in quo producitur, non exigit illud, vt veram causam suæ existentiæ, sed tantum vt conditionem concomitantem ex decreto Dei, & ideò eius fieri sic in materia non est educi.

61 Ad 2. concessa maiori nego minorem, ad probationem concedo formam natam educi posse creari, & actio ipsius productiua, quia est exigitiua actionis vnitiuæ ex sua intrinseca indigentia, in eo casu diceretur creatio tantum secundum modum, quatenus ea negatione concursus materialis subiecti indueret modum creationis, non autem secundum rem, qualis est actio productiua animæ; sed secundum rem, ac veluti in actu primo esset adhuc actio eductiua, quatenus exigeret actionem vnitiuam, licet in actu secundo, & per accidens esset creatiua ex defectu actualis concursus subiecti, qui necessario requiritur, vt productio formæ dicatur eductio in actu secundo. Ad 3. negatur assumptum, quia si anima rationalis educeretur à materia, vtique ab ea dependeret à priori, veluti à causa suæ existentiæ, ac per consequens per separationem ab ea corrumperetur, quod est contra eius naturam, vnde licet forma nata educi possit creari, quia ea hoc nullum sequitur absurdum, non tamen è contra forma nata creari potest educi ob prædictam rationem; quod si concederetur antecedens; tunc pariter dicendum esset quod talis actio, qua educeretur forma nata creari, esset eductio tantum secundum modum, sed secundum rem esset actio creatiua, quatenus sua pre natura non exigeret alteram actionem vnitiuam, absolutè tamen negandum est illud antecedens.

62 Secundum fundamentum est, quod optimè colligatur aliquem effectum non dependere naturaliter ab aliqua causa, si illa ablata adhuc poneretur effectus; ergo si actio illa Dei est talis naturæ, vt per eam poneretur forma, quamuis materia non poneretur, vt dici deber in aduersa sententia, omninò debet dici, quod forma non dependeat à materia; & sanè hinc colligitur, quod anima rationalis non dependeat à materia quamuis non producatur, nisi in materia, quia concursus, quo ponitur à Deo, est se solo sufficiens, & eo posito poneretur anima quamuis non esset materia.

Respondemus loc. cit. assignando disparitatem inter animam rationalem, & formas eductas, anima namque rationalis ideo non dicitur conseruari dependenter à materia, quia eius vnio cum materia non est sustentatio, at vnio aliarum formarum est sustentatio, & ideò dependenter ab illa conseruantur, & hac sustentatione ablata, licet deinceps conseruaretur forma à Deo extra subiectum, non inde benè deducitur formam à materia non dependere, quando illi inhærebat, quia licet illa ablata adhuc remaneat forma, non tamen eo modo quo prius, quia non in subiecto sustentata, quod habebat beneficio materialis influxus.

63 Hanc responsionem voluit Poncius impugnare num. 195. Et quia non potuit eam impugnare ratione, placuit impugnare accumulatis conuicijs, nam primò nos incusat rursus, quod extrà formam respondeamus, quæ est solita cantilena, deinde compatitur Tyronum infælicitatem, quibus à nobis non solum doctrina in se mala proponitur, sed ea etiam obscuritate, vt difficulter eam possint ad propositum applicare; tandem totum virus euomens blaterat nos esse ex eorum classe auctores, vel qui oppressi aliqua difficultate, puris verbis euadere conantur; vel qui assueti sunt aliquibus terminis, quos nec ipsimet intelligunt, sed credunt tamen subesse sensum aliquem; Cæterum quænam sit peior, obscurior, & à Scoto difformior doctrina an Ponciana, vel nostra, ex Appendice generali prudens lector iudicare poterit, Poncianæ siquidem plerumque quadrat adagium *Platonicis numeris obscurior*, & num nos simus ex eorum classe auctores, qui puris verbis euadere conantur, nec terminos intelligunt vel potius ipse, nolo lectorem longius remittere, vt iudicium ferat, sed ipsum exoro hic sistere, & robur argumenti Ponciani hic ponderare, quo in responsionem allatam inuehitur, videbit enim luce clarius ipsum terminos ignorare in omni schola notissimos, & vt fert adagium *fronti ocream, tibiæ galeam applicare*, nostras opiniones quantumuis declaratas, & fusè enucleatas non intelligere, aut intellectas traducere, easque imposturis, & mendacijs respergere, quod planè ingenuum virum dedecet, & præcipuè religiosum, veniamus ad experimentum, & interim dico melius esse puris verbis difficultates euadere, quam conuitijs, & scommatibus, vt eius moris est.

64 Itaque contra nostram solutionem sic arguit præfatus Auctor, quæro ab ipsis quid sit, vnionem formarum eductarum esse sustentationem earum, & cur magis dicatur illa esse sustentatio, quam vnio animæ, si ipsæ quoad suam entitatem non magis dependeant ab illa vnione, quam anima, vt ipsi dicunt. Certè quoad esse informatum & esse vnitum, & esse in statu connaturali suo; & in statu entis completi tam anima dependet ab vnione ad corpus, quam vllæ aliæ formæ, quo autem ad ipsam entitatem absolutè consideratam tam aliæ formæ sunt independentes à materia, & vnione ad ipsam, quam anima præcipuè in aduersariorum sententia, quomodo potest ergo cum vllo sensu dici, quod vna vnio sit sustentatio potius, quam altera? Deinde quando dicunt, quod licet formæ eductæ ablata vnione ad materiam, remaneant non tamen eodem modo, quo prius, quia non in subiecto sustentatæ, quæro quid dicit illud, *in subiecto sustentata*, supra hoc, quod dicit, *subiecto vnita, aut informantes subiectum*, si nihil, ergo eodem modo posset dici, quod anima manens in corpore sustentabatur, licet maneat extra corpus alio modo sine sustentatione illa, si aliquid aliud, vt intelligeremus eos, deberent significare, quid illud sit, quod ego certè fateor libenter me ignorare, videor tamen mihi scire, quod in sententia Mastrij, ac Belluti non possit esse aliquid, & propterea ante insinuaui hanc responsionem in solis verbis absque sensu consistere.

65 Respondeo Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus, oh quam impunè abiret Poncius, si cum mortuis loqueretur, nam *mortui non mordent* aiebant Veteres, sed gratia Dei viuimus adhuc, audimus & intelligimus melius, quam ipse, saltim in hoc argumento, in quo vt dixi, se ignorare demonstrat terminos etiam Tyronib. cuiusque scholæ notissimos, nec credimus hoc dicendo iniuriam ei inferre, quandoquidem vltrò fatetur in suo argumento relato se illos ignorare; Itaque de sustentatione formarum eductarum in materia, cuius significatum ait Poncius ignorare, prout distinguitur à simplici vnione, & receptione, qualem exercet corpus ergo animam rationalem, agunt Recentiores passim Suarez disput. 13. Met. sect. 9. num. 10. & 11. Auersa in sua Philosoph. quæst. 12. sect. 3. & quæst. 20. sect. 6. Amicus in Physica tract. 5. quæst. 3. dub. 5. artic. 2. Fonseca 5. Met. cap. 2. qu. 3. sect. 2. & quæst. 12. sect. 2. & Conimb. p. Phys. cap. 9. qu. 11. art. 3. & alij passim, & nos etiam in Physica pluribus in locis satis clarè, & fusè disput. 2. quæst. 5. art. 4. & qu. 7. art. 2. num. præsertim 148. & 149. & artic. 3. num. 154. vbi dicimus sustentationem vltrà simplicem vnionem, & receptionem formæ in materia importare dependentiam formæ à materia, veluti à causa materiali suæ entitatis, & existentiæ, adeo vt ex natura sua petat ad suum esse, fieri, & conseruari concursum materialem subiecti, sic, quod si fieret, vel conseruaretur extra subiectum, id omninò esset contra eius naturam, quod & ipsum nomen sustentationis importare videtur, quoniam innuit intrinsecam indigentiam, & exigentiam, quam habet forma, vt fiat, & conseruetur in subiecto, quam indigentiam non habet anima rationalis, cum extra subiectum etiam connaturaliter conseruari possit; qua de causa eius vnio cum materia sustentatio dici non potest, sed simplex vnio, & receptio absque dependentia à subiecto, tanquam à causa suæ existentiæ; ita nos locis citatis, & Recentiores alij sustentationem formarum eductarum distinguunt à simplici vnione, & receptione, quam exercet materia cum anima rationali, quod planè discrimen adeo obuium est, & patens, vt non nisi *pistillo retusior*, vt fert adagium id capere nequeat, vnde valde miror, cur Poncius fateatur se hoc ignorare, idque dicat nunquam fuisse à nobis explicatum, cum nedum locis citatis, sed etiam in fine illius nostræ responsionis satis sit indicatum, cum dicimus, quod hac sustentatione ablata à forma materiali licet deinceps conseruarentur forma à Deo extra subiectum, non inde bene deducitur formam à materia non dependere, quando illi inhærebat, quia licet illa ablata adhuc remaneat forma non tamen eodem modo, quo prius, quia non in subiecto sustentata, quod habebat beneficio materialis influxus; hæc inquam, vltima verba satis indicant, quod sustentatio vltrà solam vnionem, & receptionem formæ in materia dicit materialem influxum materiæ in formam, qualem non habet in anima.

66 Ex quo deducitur, quam mendacissimè imponat nobis Poncius in sua instantia, quod nos dicamus formas materiales quoad suam entitatem non magis pendere ab vnione, quam animam, & rursus quod quantum ad ipsam entitatem absolutè consideratam, tam aliæ formæ sunt independentes à materia, & vnione ad ipsam, quam anima, in sententia nostra; legantur quæ dicimus circa hoc disp. 7. Phys. q. 7. ar. 2. n. 148. (& interim recordetur Poncius quod *frustra iacitur rete ante oculos pennatorum*) ibi enim postquam nostram sententiam aperuimus de eductione formarum materialium, hoc corollarium deducimus: per hunc dicendi modum explicatur concursum materiæ non solum attingere debere vnionem formæ, sed etiam ipsammet existentiam formæ, & necessarium esse, non solum vt conditionem concomitantem ad connaturalem eius statum qualis est modo corpus ad animam rationalem, sed etiam vt veram causam in primo instanti, in quo forma existit; qua ergo fronte audet dicere Poncius: quod in sententia nostra eodem modo vniantur formæ eductæ materiæ, & anima rationalis? parcat ei Deus, & adeo ingentem imposturam condonet.

67 Tertium fundamentum est, concursus Dei quo vult conseruare formam in subiecto eductam, est volitio, qua vult illam producere cum dependentia à subiecto; concursus autem quo conseruat extra subiectum, est volitio, qua vult illam producere absque tali dependentia; ergo non eodem concursu conseruat formam eductam in subiecto, & extra subiectum. Ad hoc respondemus ibi consequenter non esse vtique eundem concursum illum, quo conseruatur entitas absoluta formæ præcisè, & illum quo conseruatur eius vnio cum subiecto, sed esse diuersos, sicut diuersæ sunt entitates formæ, & vnionis: cæterum est idem concursus ille prior, qui terminatur

ad solam entitatem formæ, tam dum est in subiectum, quamdum est extra subiectum. Instat Poncius nu. 200. quod sicut consequenter, & constanter hærenius in eadem responsione, ita ipse quoque consequenter, & constanter hæret in sua censura, & asserit, quod si concursus ille prior concursu vnitiuo, quo producitur entitas absoluta formæ sit absque dependentia à materia, & sufficiat se sola ad conseruandam formam, quod illa forma non magis educetur, quam anima rationalis. Sed iam supra in responsione præsertim ad p. fundamentum satis explicatum est, quomodo concursus ille, quo producitur entitas absoluta formæ materialis sit dependens à materia, & à concursu vnitiuo, & quomodo non; siquidem est independens in se præcisè, & formaliter consideratus, quia sic terminatus ad puram entitatem formæ absolutam, & in sua formalitate ab vnione præscindit; est verò dependens, quatenus connaturaliter coexigit in eodem instanti concomitantiam concursus vnitiui, & vnionis cum materia, tanquam à causa existentiæ formæ per ipsum productæ, quam coexigentiam non habet concursus, quo producitur anima rationalis, quia non petit vnionem cum corpore, tanquam cum vera causa materiali suæ existentiæ, sed tanquam cum conditione concomitanti suum connaturalem statum, & hoc quidem non ex natura sua, sed ex decreto Dei; quandoquidem ex natura sua ita produci posset sine corpore in se subsistens, sicut postea conseruatur post corporis interitum, in quo nullam video implicantiam, sicut exaggerat, & comminiscitor Poncius hanc doctrinam capere non potens, vel melius non volens; *pessimus ille surdus qui audire recusat.*

68 Et quia occasione huius argumenti pro capienda nostra sententia de diuino concursu ipsum remittimus ad disput. 8. Phys. quæst. 3. art. 2. in fine, incipit à num. 201. nostram proponere doctrinam, vt eam impugnet; defendimus ibi communem Scotistarum sententiam eundem effectum non posse simul à pluribus causis totalibus, & adæquatis dependere, contra quam hanc mouemus difficultatem n. 73. De facto eiusdem effectus dantur duæ causæ, quarum vna est totalis, & se sola sufficiens, altera partialis, & se sola insufficiens v. g. Deus, & causa secunda ignis ab vtroque producti; ergo etiam dari possunt duæ causæ totales, quia eadem est difficultas de superfluitate partialis cum totali, & totalis cum totali. Ad quam difficultatem aliquas proponimus responsiones, quas refellimus, & præsertim hanc, quam Poncius suscipit defendendam; Nec sufficir dicere, quod causa prima est totalis in actu primo, quatenus de se habet virtutem sufficientem ponendi totum effectum, si vellet, at in actu secundo partialis est, & eius concursus est insufficiens secundum rem, vt detur locus actioni causæ secundæ, quæ est communis responsio Recentiorum, quam ibi impugnamus, quia tam indignum est vilificare causam primam in actu primo non ponitur prima causa dependens à secunda, ita neque concursus eius secundum rem tam debilis poni debet, & attemperatus, vt necessariò indigeat concursu causæ secundæ, & sine illo sit secundum rem insufficiens, sic enim in actu secundo dignior non esset concursus primæ causæ, quam secundæ.

69 Respondet Poncius num. 202. non vilificari actionem causæ primæ, etiamsi partialis ponatur, & de se insufficiens ad ponendum effectum absque concursu causæ secundæ; sicut enim non vilificatur actio Dei, qua producit Leonem formaliter loquendo, nec arguitur imperfectionis ex eo, quod per eam, vt sic, non possit produci lapis; ita non vilificatur, nec arguetur imperfectionis actio, qua cum igne concurrit ad alium ignem producendum, etiamsi dicatur, quod illa actio formaliter considerata non possit se sola sufficere ad productionem ignis absque concursu alterius ignis, & sicut volitio, qua vellet Deus dare decem scuta tantum sine dubio non posset sufficere formaliter loquendo ad danda viginti, & tamen hoc non argueret imperfectionem in illa; ita volitio, qua vult concurrere cum creatura non debet sufficere ad producendam rem sine creatura, nec inde sequeretur imperfectio, aut debilitas. Et sicut actio Dei, qua mouet solem 24. horis, non est sufficiens ad mouendum ipsum per tantum spatium 12. horis, nec hoc arguit debilitatem vllam, quæ arguat imperfectionem, ita in proposito dicendum est. Accedit, quod secundum nos (inquit) non potest sufficere ad producendum formam cum modo sustentationis absque concursu creaturæ, & tamen hoc non arguit debilitatem, & imperfectionem in ipsius concursu; ergo etiamsi concursus eius non posset sufficere absq; concursu ignis ad producendam ignem non argueret hoc imperfectionem in concursu ipsius. Ad illud de dignitate, quod concursus Dei non esset dignior concursu creaturæ, respondet, quod si loquimur de dignitate, quam haberet ex eo, quod posset magis sufficere se solo, quam concursus causæ secundæ, concedit non esse digniorem, nec hoc esse inconueniens, si loquimur de alia dignitate desumpta ea parte principij, negat, quia Deus est infinities dignior creatura.

70 Sed contra, iuxta hunc dicendi modum concursus Dei in acto secundo ponitur essentialiter dependens à concursu causæ secundæ; ergo vilificatur, quatenus essentialiter subordinatur concursui causæ secundæ, quod ei in ratione primæ causæ repugnat; assumptum probatur, quia essentialis dependentia vnius ab alio consistit in necessaria ac indispensabili exigentia huius ab illo, ergo si concursus Dei exhibitus, & in actu secundo adeo insufficiens est, & partialis, vt sine concursu causæ secundæ non valeat effectum ponere, planè ita erit essentialiter dependens causa prima dum actualiter operatur à secunda, sicut hæc ab illa, atque ita manifestè euerterent essentialis sobordinatio causæ secundæ ad primam, nec concursus causæ primæ dignior esset, quam concursus causæ secundæ. Nec valet, quod ait Poncius, adhuc fore digniorem ex parte principij, quia Deus est infinities dignior creatura. Hæc solutio non est ad rem, quia hic non est sermo de concursu Dei in actu primo, quis enim dubitat eius virtutem esse infinitam; sed de concursu in actu secundo, quem dicimus non esse de se, & secundum rem insufficientem, & mancum, qualis est concursus causæ secundæ, quia tam indignum est vilificare concursum Dei in actu secundo, quam in actu primo: immò ex debilitate, & insufficientia concursus in actu secundo argueretur à posteriori insufficientia, & debilitas eiusdem in actu primo.

71 Nec tandem satisfacit, quod inquit non vilificari actionem Dei, qua producit Leonem, neque debilem dici, vel insufficientem, eo quod per eam, vt sic, non possit produci lapis &c. quia quantum ad rem in se, certum est concursum Dei materialiter, & fundamentaliter sumptum esse ipsum velle Dei qui est vnus, & simplicissimus actus, in se, licet sit virtualiter multiplex ob sui illimitationem, atque ita certum est esse vnum, & eundem actum simplicissimum diuinæ voluntatis; quo Leonem producit, & lapidem, quo vult dare decem, vel viginti scuta, quo mouet Solem per hoc spatium horis 24. vel 12. Si verò concursus Dei formaliter sumatur, nimirum prout importat relationem dependentiæ essentialis in effectibus creatis, aut in Deo terminationem huiusmodi dependentiæ, planè cum huiusmodi relationes dependentiæ formaliter ad multiplicationem effectuum plurificentur in hoc sensu vtique verum est alium esse influxum, quo producitur leo, & alium quo producitur lapis, nec esse imperfectionis, aut debilitatem arguere in eo, ex hoc quod nequeat per illum, vt sic, produci lapis, quia hoc est dicere ex parte effectuum, quod per dependentiam, qua dependet leo à Deo, non potest formaliter dependere lapis, neque è contra, nec pariter Deum per terminationem, qua terminat Leonis dependentiam, posse pariter per eandem terminare dependentiam lapidis, quæ omnia verificari possunt absq; vlla imperfectione diuini concursus, nam ad eius perfectionem, & dignitatem sufficit, quod à parte rei sit vnus, & idem simplicissimus actus diuinæ voluntatis, quo omnia producit, & solùm virtualiter multiplex pro effectuum varietate, & quod se solo sit efficax ad ponendum in esse quemlibet effectum, quem modo de facto producit cum consortio causarum secundarum.

72 Quod tandem contra nos ad hominem addebat, quod nempè secundum nos concursus Dei nequeat sufficeret ad producendam formam cum modo sustentationis absq; concursu creaturæ, neq; id arguere imperfectionem, aut debilitatem in eo, ergo etiamsi concursus eius non posset sufficere absque concursu ignis ad producendum ignem, non argueret hoc imperfectionem in concursu ipsius. Hoc inquam, non conuincit, quia est manifesta disparitas, siquidem apud Theologos est compertum non posse Deum supplere causalitatem causæ materialis in eodem genere causæ ob intrinsecam imperfectionem, quam inuoluit, posse tamen supplere vices cuiuscunque causæ efficientis, & in hoc sensu verificatur, quicquid agit cum causis secundis, posse se solo agere, & sine illis, vnde quod illud nequeat, nullam arguit in ipso imperfectionem, aut debilitatem, quia est impossibile, at hoc posterius non est impossibile, vnde si non posset sine igne ignem producere, hoc argueret in eo imperfectionem, & debilitatem.

73 Deinde nu. 204. refert solutionem nostram ad propositam difficultatem, quam damus disp. 8. num. 74. vbi dicimus concursum Dei fundamentaliter sumptum esse vnicum, & simplicissimum ad omnes effectus, eundem scilicet actum efficacem diuinæ voluntatis, sed ob suam eminentiam, & illimitationem esse virtualiter multiplicem, & diuersis nedum numero, sed etiam specie influxibus æquiualere, maiori, & minori, vt libet diuinæ voluntati, nam vtique maior est concursus, quo Deus vtitur cum equo ad equum generandum eo, quo vtitur cum calore ad calorem producendum; sed talis diuersitas notari nequit in diuino concursu secundum rem, quia à parte rei est idem prorsus actus, quo vtrumq; facit; sed tantum in modo applicandi eundem actum ad plures effectus exigentes iuxta eorum naturam varios, & diuersos influxus, qui modus applicandi diuinum concursum satis arcanus est, vtpote spectans ad suauem dispositionem Dei, qua vniuersum gubernat; & in hoc sensu dicitur Deus causis secundis suum attemperare concursum, non quod hoc faciat secundum rem, remittendo nimium, vel intendendum suum influxum, sed quia id facit in modo applicandi illum, & in hoc sensu etiam dicitur influxus Dei insufficiens non secundum rem, sed secundum modum, quatenus ex modo quo applicatur, indiget consortio causæ secundæ, ita quod sine ea sic applicatus non attingeret effectum; hæc autem attemperatio locum habere nequit in duabus causis totalibus totaliter concurrentibus ad eundem effectum.

74 Antequam hanc solutionem impugnet n. 205. præmittit doctrinam hanc nostram de attemperatione diuini concursus esse à veritate deuiam, & insufficiendam ad tollendam prælatam difficultatem;

tem ; sibiq; displicere debere tempus terere in proponendis, & impugnandis nugis, sed quia insipientibus (inquit) etiam debientes quandoque sumus cum Apostolo, dignatur tandem impugnationem apponere quis vnquam sub vili, ac cinereo amictu tantam latere superbiam credidisset? id in mentem venire facit Diogenis dictum apud Æljan. lib. 4. qui purpuratos cum vidisset Rhodios, hoc nihil est, dixit, præter fastum; in Lacedemonios deinde cum incidisset arroganter pannosos, hæc longè alia (inquit) est superbia. Cæterum oh Poncium felicem, qui hac vice cogitur impugnare nugas, & debitor insipientibus est constitutus; si enim sapientibus fuisset debitor, nec teruntium quidem soluere poterat; & si seria ac difficilia impugnare debuisset, quot ineprias, & scurrilia dixisset, cum tot effutiat in impugnandis nugis? sed videamus quàm benè sapientissimus homo nos insipientes doceat, & quam strenuè vir serius nugas impugnet, & verba absque vllo sensu faciente ad propositum.

Itaque post tot scomata, & maledicta sic arguit, quam omnes concedant eodem actu simplicissimo, ac infinito diuinæ voluntatis Deum velle quicquid vult, & etiam quod ille actus simplicissimus æquiualeat pluribus, ac diuersis specie, & numero actibus ob infinitatem suam, vt dicit Mastrius; tamen nullus potestas dicere, quod eodem concursu formaliter loquendo, quo Deus producit Leonem, possit producere lapidem; nec potest dicere, quod eodem concursu formaliter, quo producit cum igne ignem possit producere sine igne ignem, & si debet Deus suum attemperare concursum alio modo, quando producit Leonem, quam quando producit calorem, quia Leo ex se alium exigit concursum, quam calor, similiter vt producat ignem sine concursu alterius ignis debet attemperare suum concursum aliter, quam quando producit ignem cum igne, quia ignis ea se exigit alium concursum causæ primæ, quando ab illa sola producitur, & quando ab illa, & ab alia causa producitur.

75 Secundò quæro (inquit) à Mastrio, an solum dicat, quod eodem concursu Deus producat ignem; quando producit illum cum alio igne, & sine alio igne, sicut eodem concursu producit Leonem, & calorem; & quod eodem modo, quo diuerso concursu producit Leonem, & calorem, producat ignem, quando producit ignem se solo, & quando cum alio igne; si sic, habetur manifestè intentum; si non, tota doctrina hic proposita ab ipsis non est ad rem. Tertiò adhuc magis directè, quæro an quando Deus concurrit cum igne ad alium ignem producendum habeat concursum attemperatum eo modo, quo quando se solo producit ipsum; si sic, ergo sicut concursus ille sic attemperatus se solo ponit ignem in vno casu, ita se solo ponit ipsum in altero, & sic creaturæ concursus non solum erit superfluus, sed impossibilis; si non fit eodem modo, vt videntur sentire Aduersarij: ergo verum est, quod non eodem concursu formaliter loquendo, nec etiam eodem concursu realiter, & eodem modo applicato Deus conseruat ignem se solo, quo conseruat, seu producit ipsum cum causa secunda, quæ est directè sententia mea, & communis, quam hic auctores impugnant, Tandem, quia non est inconueniens, quod concursus Dei in actu secundo sic attemperatus sit insufficiens absque concursu creaturæ, & consequenter dependens à concursu creaturæ; ergo non est inconueniens sententia communis, & responsio, quam Recentiores dant ad hanc difficultatem.

76 Respondeo concedendo non debere dici, quod eodem formaliter concursu producantur leo, & lapis, cum enim in hoc sensu dicat ex parte effectus relationem essentialis dependentiæ, & ex parte Dei terminationem talis dependentiæ, ad multiplicationem, & diuersitatem effectuum, plurificantur pariter, & variantur relationes ex parte eorum, & terminationes ex parte Dei, quia sufficit variatio termini, vel fundamenti ad diuersificandas relationes, vnde actiones multiplicantur, & variantur ad multiplicationem terminorum ex 5. Phys. atque ideò formaliter loquendo diuersus est influxus, quo producitur leo ab eo, quo producitur lapis, quia diuersi sunt termini, & effectus, ad quos terminantur: negatur tamen eodem pacto dicendum esse diuersum formaliter concursum, quo producitur cum igne ignem, & quo eundem se solo producit, quia inuariato principio, & termino nequit variari actio, cum ab his vnitatem accipiat, & diuersitatem; cum ergo in vtroque casu maneant idem principium scilicet velle diuinum, & idem terminus nempè ignis, consequenter erit idem formaliter concursus, seu eadem actio erit secundum rem & tantum diuersa secundum modum. Ad 2. negatur rursus paritas, quia in productione Leonis, & caloris variantur effectus, & termini actionis, atq; ideò sunt diuersæ formaliter actiones, quibus producuntur: cæterum quando à Deo producitur ignis cum igne, & postea se solo illum producit, aut conseruat absque causa secunda, semper manet idem effectus à Deo productus, & semper idem principium producens, & ideò nequit formaliter variari actio in re, sed tantum secundum modum, quatenus prius producebat illum cum causa secunda, & postea sine causa secunda.

77 Ad 3. patet satis quid ad hoc dicendum ex responsione data ad difficultatem de duabus causis totalibus quæ adeò fœtet Poncio, dicimus enim eundem esse concursum secundum rem tam materialiter, quam formaliter, quo Deus cum igne producit ignem, & quo producit se solo, est idem secundum rem materialiter, quia est idem simplicissimus actus, quo vult hoc, & illud, est idem quoque formaliter, idest eandem relationem dependentiæ, vel terminationem importat, quia non variatur principium, neque terminus, variatur tamen aliquo pacto secundum modum, quia in vno casu applicatur se sola diuina virtus ad agendum, in alio casu applicatur mediante causa secunda, vnde in primo casu videtur quodammodo intendi diuina virtus, & in secundo remitti, vt detur locus actioni creaturæ ne sit superuacanea, quod tamen sano modo intelligendum est, vt scilicet talis intensio, & remissio non in ipso diuino influxu assignetur, quia hic vnicus est simplicissimus, & indiuisibilis actus diuinæ voluntatis nulli obnoxius intensioni, vel remissioni, sed tantùm in modo ipsum applicandi: cum enim actus ille ob sui illimitationem sit virtualiter multiplex, & diuersis tam numero, quam specie influxibus æquiualens, potest diuina voluntas per ipsum applicari ad opus modo cum maiori, modò cum minori energia, quæ tamen nihil omninò superaddat, vel detrahat simplicissimæ entitati diuini actus, ratione suæ infinitatis, & illimitationis eo modo, quo discursimus de natura diuini decreti ad extra, neque hic est maior difficultas, quam ibi, & in hoc sensu dicimus concursum Dei, quem modo præbet causis secundis, esse sufficientem secundum rem, quia diuina volitio est infinitæ virtutis, & tantùm secundum modum esse insufficientem, nimirum ea modo, quo se applicat ad operandum cum illis, quia cum minori energia se applicat, quam si se solo ageret ad extra. Ad 4. negatur assumptum, quod sine probatione relinquendum non erat, quandoquidem omninò repugnet concursui causæ primæ, quod agat dependenter à secunda, alioquin causa prima non esset, & talis independentia est de ratione primæ causæ, tam in actu primo, quam in actu secundo, adeut sicut causa prima dicitur potens agere independenter à causa secunda, ita quoque dici possit, ac debeat actu agens, & operans independenter ab ea, licet agat cum ea.

78 Neque hæc nostra sententia coincidit in eam Recentiorum, quam sequitur Poncius, Recentiores enim, vt notaui loc. cit. disput. 8. nu. 75. ponunt concursum Dei aliquid creatum ex parte effectus se tenens, atque ita non solum in modo exhibendi concursum, sed etiam in ipso concursu exhibito insufficientiam agnoscunt, & ideo secundum rem ipsum statuunt partialem, & insufficientem, & consequenter in actu secundo verè causam primam vilificant, sed nos statuentes concursum exhibitum in ipso actu efficaci diuinæ voluntatis, nullam prorsus insufficientiam agnoscimus in entitate ipsius concursus, sed solùm in applicatione illius, vnde restat vt tantùm secundum modum dici possit insufficiens. Quod si Poncius contendit esse insufficientem secundum rem, & maiorem concursum Deum adhibere, quando se solo producit effectum, quam quando operatur cum causa secunda, debebat ipse declarare quomodo in actu diuinæ volitionis possit hæc insufficientia assignari, ac pariter intensio, vel remissio, debebat rationes soluere, quibus hoc esse impossibile demonstro disp. 2. Phys. nu. 51. & 52. quare cum hæc non fecerit, potius eius sententia in puris verbis consistit sine vllo sensu verborum, quàm nostra, verba sine senso amentes proferunt, non vero intelligentes, & verba Auctorum sine sensu apparent sensum non habentibus, non autem intelligentibus.

An possit viuens destrui virtute accidentis.

79 AFfirmat Poncius in Phys. disput. 9. n. 18. quia licet (inquit) non sit formalis repugnantia inter formam viuentis, & accidens, est tamen talis repugnantia inter dispositionem requisitam ad formam viuentis, & accidens in aliquo gradu, vnde si accidens introduceretur ab alio accidente in illo gradu, destrueretur viuens, nec id esset inconueniens, quia ad destructionem viuentis, quæ fit per separationem animæ à corpore, non requiritur introduci aliquam formam substantialem incompatibilem cum anima; & quoniam hoc asseruit Poncius improbando responsionem quandam Scoticam a nobis datam disp. 7. Phys. nu. 102. in qua negabamus accidens posse corrumpere viuens; ideò hanc eius doctrinam ibidem in Physica recusa breuiter impugnamus.

Primò, quia hoc dicimus esse contra Scotum ibi à nobis citatum 4. d. 12. q. 3. N. & clarius Litt. X. in illa additione, vbi negat accidens posse corrumpere dispositiones in eo gradu, quem sibi forma substantialis determinat, quæ doctrina communiter recipitur in nostra schola.

Respondet in apol. nu. 229. Scotum ibi non habere aliquid nobis fauens, aut illi præiudicans, hæc enim sunt verba illius litt. N. *vno modo breuiter dici potest, quod qualitas est principium actionis in passum habens contrarium, & hoc secundum quemlibet gradum, secundum quem prius, & hoc inquantum est ex parte qualitatis actiua; sed propter subiectum in quo est contrarium, quod determinat sibi aliquem gradum magis, quam aliud, possibile est, quod non possit in omnem gradum contrarij in quantum contrarium est in tali subiecto eodem modo, quo prius potuit.* Ex hoc loco nihil aliud habetur, quam quod qualitas non possit se sola destruere omnem gradum qualitatis oppositæ, quando subiectum determinat sibi necessariò aliquem gra-

gradum istius qualitatis oppositæ itaut non possit esse sine aliquo gradu ipsius; hoc autem est euidens, quia non potest esse actio qualitatis absque subiecto, in quod agit; ergo non potest tollere à subiecto illum gradum, sine quo nequit esse subiectum, quod est directissimum intentum Scoti; sed hinc nullo modo habetur, quod qualitas non posset destruere qualitates contrarias in gradu requisito ad conseruationem viuentis, quia quamuis destrueret illas in illo gradu, non sequitur quod destrueret illas in gradu, in quo requiruntur necessariò ad esse subiecti, in quod agit; nam subiectum, in quod agit qualitas alterans, non est ipsum viuens, qua viuens, scilicet totum conflatum ex anima, & corpore, sed est ipsum corpus organicum; quamuis autem qualitas v.g. frigus destruerent calorem viuentis in eo gradu, in quo requireretur connaturaliter ad viuentis conseruationem, non tamen destrui deberet in eo gradu, quem determinat sibi necessariò subiectum actionis.

80 Subdit deinde n. 230. quod quando Doctor litt. O. dicit, *quod nulla substantia possit corrumpi, nisi à substantia* manifestè loquitur de substantia, quæ est subiectum immediatum alterationis corruptiuæ, vt sunt substantiæ compositiuæ non viuentes tam completæ, quam incompletæ, nam de his procedit ratio ipsius, non verò de substantijs viuentibus, quatenus viuentes de quibus nihil concludit ratio eius. De his verò quæ habet Doctor litt. X. parum curat, quia est additio non genuina Scoti textus; & ex hac responsione deducit tandem, quam negligenter ergo cum Socio Doctorem tractemus; quam querelam prosequitur num. 232. vbi ait cauendum à nobis, quoties ex Scoto discurrimus, cuius experimentum potest haberi (inquit) hoc ipso loco, dicunt enim ex Scoto litt. N. aduerte citari à nobis etiam litt. X. vt clarius loquentem (quod calor licet possit destruere alios gradus caloris non necessarios simpliciter subiecto, non possit destruere gradus necessarios simpliciter, non quia in seipsis sint maioris virtutis, quam alij gradus, sed quia substantia pro illis pugnat, & resistit, maior autem, & efficacior est concursus substantiæ, quam accidentis. Sed hanc doctrinam vltimam, subdit Poncius) Scotus eo loco nec leuiter quidem indicat, sed rationem potius dat, quam ego dedi supra, quia accidens nequit agere, nisi in subiectum, vnde non potest destruere subiectum producendo aliquid incompossibile subiecto, quia illud incompossibile non posset produci in subiecto aliàs non esset incompossibile, nec posset produci sine subiecto, tum quia causa secunda nequit producere absque subiecto; vnde nullo modo refundit Scotus causam, cur accidens non destruat gradus necessarios subiecto, in maiorem virtutem, & efficaciam substantiæ; nec poterat sanè cum vlla probabilitate; nam quamuis substantia nullo modo ex se haberet virtutem conseruatiuam accidentium; tamen accidens non posset propter rationem datam destruere gradus necessarios ad conseruationem subiecti.

81 Sed si vnquam iniquè nos incusauit Poncius de praua Scoti intelligentia, plane nunc iniquissime incusat; & si peruersè vnquam explicuit ipse Scotum, modo illum peruersissimè exponit, vt iam ex ipso contextu, eiusque Expositoribus probo. Itaque ad illam difficultatem probantem, accidens separatum posse substantiam corrumpere, & quod potest in omnem gradum accidentis connaturalis, etiam posse in necessariò naturaliter requisitum ad conseruationem substantiæ duplicem assignat viam respondendi litt. N. Vno modo breuiter (inquit) posset dici, quod qualitas est principium actionis in passum habens contrarium, & hoc secundum quemlibet gradum, secundum quem prius, & hoc quantum est ex parte qualitatis actiuæ, sed propter subiectum, in quo est contrarium, quod determinat sibi aliquem gradum magis quam alium, possibile est, quod non possit in omnem gradum contrarij, in quantum contrarium est in tali subiecto, eo modo quo prius potuit, & ista responsio declarabitur ex sequentibus. Alio modo potest dici, quod etsi possit in omnem gradum alterationis, in quem potuit coniuncta, non sequitur, quod possit in corruptionem substantiæ, ratio huius est ista, quia generatio non potest à corruptione separari comparando ad agens naturale, &c. Vnde in prima responsione concedit accidens separatum, quantum est ex se posse in quemcunque gradum, sed propter subiectum, in quo est contrarium, quod determinat sibi aliquem gradum magis, quam alium, possibile esse, quod non possit in omnem gradum contrarij; quam responsionem iuxtà præmissa magis declarat infra sub R. dicens; vel aliter dici potest, & planius quod gradus possunt esse eiusdem rationis vel in se tantum, vel in se, & in comparatione ad subiectum; si primo modo, falsa est illa propositio, quæ dicit, quod agens eiusdem rationis potest corrumpere illa, quæ sunt eiusdem rationis, si enim non sunt eiusdem rationis in comparatione ad subiectum, vt pote quia subiectum determinat sibi alterum illorum, non autem necessariò determinat sibi alios (nota bene quod non ait qualitatem non posse se sola destruere vltimum gradum qualitatis oppositæ, quia non potest esse actio qualitatis absq; subiecto) in quod agit, (vt Poncius ait, sed quia sibi determinat illum) benè potest aliquod agens corrumpere in tali subiecto vnum gradum, vel plures, non tamen illum vltimum, quem subiectum sibi determinat, quia ille non corrumpitur, nisi ad corruptionem substantiæ, ita ibi Doctor.

82 In secunda verò responsione, vt patet, admittit Doctor posse accidens separatum omnem gradum accidentis coniuncti destruere etiam vltimum, sed negat consequentiam, quod accidens possit corrumpere substantiam, quia omne corrumpens debet esse simul generans, at accidens separatum non est generans substantiam; ergo nec corrumpens; Cumque contra hanc secundam solutionem fecisset quandam instantiam sub eadem lit. N. quia qualitas, quæ potest in omnem alterationis præuiæ ad generationem potest in gradum incompossibilem formæ substantiali rei corrumpendæ, & ita in corruptionem, quia si non potest inducere aliquem gradum incompossibilem formæ substantiali corrumpendæ, ergo cum quocunque gradu inducibili ab ipso potest stare forma substantialis corrumpendi, & ita per nullam alterationem potest corrumpendum corrumpi. Respondet immediatè sub lit. O. quod nunquam potest alterans inducere gradum incompossibilem alterabili, probatur ex ratione terminorum, quia non potest mouens inducere gradum incompossibilem suo mobili, quia mobile manet in toto motu, ergo sub omni gradu per motum inducto, sed nihil manet sub aliquo sibi incompossibili, ergo; &c. ita ibi. Itaque vides, discrete lector, quam insipienter confundit Poncius secundam responsionem cum prima, dum inquit nu. 229. ex illa prima etiam ab ipso verbatim relata nil aliud haberi, quam quod qualitas non possit se sola destruere omnem gradum qualitatis oppositæ, quando subiectum determinat sibi necessariò aliquem gradum istius qualitatis oppositæ, itaut non possit esse sine aliquo gradu ipsius, quia scilicet non potest esse actio qualitatis sine subiecto, in quod agit; & hoc esse directissimum intentum Scoti ibidem. Vides inquam quam oscitanter id dicat, quia hæc ratio quod non potest esse actio qualitatis sine subiecto, in quod agit, non pertinet ad primam responsionem, quam dicimus esse contra ipsum, sed ad secundam, & præter clarissima Scoti verba, quæ interpretatione non egent, ita quoq; ipsum intelligunt, & exponunt ibi Tataretus, Aretinus, & alij Interpretes; ex quo deduci potest, num nos negligenter tractemus Scotum, an ipse, vt nos incusat.

83 Neque minus violenta, & extorta est explicatio, quam affert litteræ Scoti dicentis litt. O. *quod nulla substantia potest corrumpi, nisi à substantia* dum inquit Doctorem non loqui de quacunque substantia, sed tantum de illa, quæ est subiectum immediatum alterationis corruptiuæ, vt sunt substantiæ compositæ non viuentes, tam completæ, quam incompletæ; extorta (inquam) est hæc explicatio, & contra expressa Scoti verba, cuius propositio non est indefinita, substantia non potest corrumpi, nisi à substantia, sic enim in aliquibus verificari posset, & in quibusdam non, sed est propositio vniuersalis, *nulla substantia potest corrumpi, nisi à substantia*, quæ tam autem sit vis, & energia propositionis vniuersalis suppono, Poncium scire, si summulas callet; & prorsus falsum est, quod ait rationem ibi à Scoto ad hoc adductam non probare vniuersaliter de omnibus, sed tantum de non viuentibus, ratio namque quam immediatè hanc propositionem vniuersalem facit, & appellat à priori, planè vniuersaliter probat, quæ talis est; quia prius naturaliter non corrumpitur per aliquod posterius naturaliter; quicquid est inductum ab alterante, vt alterans, est posterius naturaliter forma substantiali rei alterabilis: ergo per nihil tale inductum ab alterante corrumpitur substantia alterabilis, & talem esse sensum Scoti in ea quæstione fatentur eius Interpretes supracitati Tatar. & Aretinus, qui sub lit. R. in fine §. *ad 2. dico* ita concludunt intentionem Doctoris, *ex omnibus elicitur, quod resolutio Doctoris in hac materia est ista, quod nullo modo forma substantialis, neque gradus, quem ipsa determinat ad conseruationem sui, possunt corrumpi ab aliquo accidente, siue existente in subiecto, siue extra*; Doctrina vero, quæ habetur sub litt. X. quo sensu imperfectius possit corrumpere perfectius, quamuis in quibusdam codicibus signetur tanquam additio, tamen in quibusdam non signatur immo à præfatis expositoribus præsertim a Tatar. exponitur, vt germana litera Scoti; & quando etiam foret additio, non esset reijcienda, quia consonat doctrinæ antecedenti, quam docuerat de graduum determinatione, quæ passim, & plausibiliter recipitur ab omnibus Scotistis, vt apud omnes est videre in quæstione, an accidens possit producere substantiam.

84 Secundò impugnabatur à nobis opinio Poncij de destructione viuentis ab accidentibus, quia cum ipse quoq; velit substantiam conseruare propria accidentia sibi connaturalia, & necessaria resistendo contrarijs, tenetur ostendere, quare substantia quæ est maioris virtutis, non plus valeat resistere, quam accidens agendo? Respondet num. 231. quamuis daretur substantiam, quæ conseruaret accidentia magis posse conseruare in gradu sibi necessario, quam accidens illa destruere in eo gradu, tamen inde non sequeretur, quod posset ea conseruare in quocunque alio gradu: imò contrarium est euidens quotidiana experientia, qua constat ex accidentibus connaturalibus substantiæ aliquos gradus per alia accidentia corrumpi, vnde cum viuens, qua viuens non sit causa conseruatiua accidentium materialium sibi connaturalium, sed potius corpus, quod est altera pars ipsius, quandoquidem illud corpus non requirat accidentia illa necessaria in omni gradu, in quo requiruntur ad conseruationem animæ, bene potest fieri quod accidens contrarium illis possit illa corrumpere in eo gradu necessario ad animam,

num, licet non corrumpat illa in gradu necessario ad conseruationem corporis: Quod autem substantia conseruans accidentia non sit tam potens ad ea conseruanda, quam aliud accidens ad ea destruenda in gradu, in ipso requiruntur ad conseruationem animæ, patet experientia quotidiana, nam aliquando nimio calore, aliquando nimio frigore moriuntur viuentia, & absurdum esset dicere, quod ille nimius calor, & nimium frigus non producerentur, aut saltem non possent produci in corpore viuentis per alia similia accidentia.

85 Hæc responsio duo assumit, quæ probatione indigebant, primum est, quod viuens, qua viuens non sit causa conseruatiua quorundam accidentium materialium sibi connaturalium, & ad eius conseruationem necessariorum, in certo gradu, & quidem satis compertum est accidentia quædam insequi corpus viuens, qua tale, quæ nullo modo spectant ad corpus pro altera parte compositi, vnde deficiente, vel abeunte viuentis forma, illa quoque accidentia deficiunt, signum euidens, quod à forma viuentis conseruabantur, & non à forma corporeitatis, atque ideo cum substantia sit maioris virtutis à toto genere, quam accidens, dicimus, quod substantia viuentis semper resistet actioni accidentium contrariorum, nisi hæc quoque auxilium habeant substantiæ, cui insident, quia substantia nequit corrumpi, nisi à substantia, qua de causa inquit Doctor cit. lit. P. quod si tota substantia ignis in sphæra sua destrueretur, & manerent ibi omnia accidentia, gutta aquæ ibi posita nunquam destrueretur ab illis; Alterum etiam, quod sine probatione proponitur, est quod quando viuens nimio frigore, vel calore interit, id eueniat præcisè ex actione illorum accidentium, & non potius ex adiutorio quoq; substantiarum, quibus insident, v. g. niuis, vel ignis; quod si Poncio id videtur absurdum, non sat fuit hoc dicere, sed etiam probare debebat, nos enim cum Scoto absurdum potius opinamur oppositum ob rationem allatam.

86 Tertiò impugnabatur Poncius, quia etiam ostendere tenetur, cum idem contingere nequeat in non viuentibus; sicut enim potest accidens virtute propria secundum ipsum destruere dispositionem necessariam ad animam, ita poterit destruere quamlibet aliam dispositionem necessariam ad formam non viuentem; & cum corruptio vnius sit generatio alterius, sequitur accidens posse substantiam generare.

Respondet hanc rationem sibimet opposuisse disp. 9. Phys. ac proinde quod eam proponere non debebamus iterum, aut si eam proponere volebamus, eius responsionem impugnare tenebamur, quod cum non fecerimus adhuc in ea responsione persistit remittendo Lectorem ad locum citatum cum cautione, & fiduciussime, quod sit ei abundè satisfactura; Cæterum an ibi respondeat Poncius ad hanc instantiam, & quid respondeat nec vidi, quod meminerim, nec videre possum, cum codicem ad manum non habeam; suspicor tamen non aliud respondere potuisse, quam id quod ait ab initio huius defensionis nu. 228. dum reddens rationem cur viuentia præcisè possint ab accidente destrui, inquit, id non esse inconueniens, quia ad destructionem viuentis, quæ fit per separationem animæ à corpore, non requiritur introduci aliquam formam substantialem incompatibilem cum anima, seu aliquam nouam substantiam generari, sicut contingit in non viuentibus. Verum si ita responderet, esset manifesta petitio principij, Thomista namque ex hoc quod accidens potest corrumpere, substantiam, infert quod possit quoq; eam generare, quia nequit vnam corrumpere quin aliam generet; quare si dicamus posse accidens destruere substantiam viuentem, quia ex tali corruptione nulla sequitur generatio alterius substantiæ, non sic substantiam non viuentem, quia cum tali corruptione semper est annexa generatio alterius substantiæ, accidens autem nequit substantiam generare; si inquam, ita respondeatur manifesta petitio principij committitur, quia respondetur per id quod est in quæstione.

87 Postremò n. 233. nititur nos in contradictionem adducere, nam cum disp. cit. q. 6. art. 3. n. 114. & 115. proponeremus difficultatem, quæ art. præced. tacta fuerat n. 104. quod si ex maiori virtute substantiæ ad conseruanda accidentia, quæ sibi determinat, oriretur quod accidens non posset destruere gradus necessarios, sequeretur etiam non posse alios destruere &c. respondemus substantiam non ita resistere, quin accidens possit destruere omnes gradus non obstante resistentia substantiæ, & cum contra hoc opponeretur Scoti auctoritas dicentis non posse contrarium accidens destruere qualitates, quas sibi forma determinat, vt necessarias pro sui conseruatione; respondemus Scotum duas dedisse responsiones; vnam qua dicit, quod posset substantia determinare sibi aliquos gradus, quos propterea non possit accidens destruere, quamuis possit alios, quos non determinaret; aliam qua dicit, quod accidens possit omnem gradum accidentis contrarij corrumpere, sed tamen quod non propterea corrumperet naturaliter substantiam, quam solutionem primæ præferimus.

Hanc nostram doctrinam impugnat Poncius loc. cit. nam sequendo hanc secundam responsionem (inquit) recedunt à doctrina, quam supra proposuerunt art. præcedenti, quod nimirum non possit accidens corrumpere gradum omnem, quia substantia fortior est ad resistendum; ergo contradicunt sibi; & quamuis Scotus habeat duas responsiones, quarum qualibet esset probabilis; tamen non licet Scotistæ ob illas in vno loco tenere vnam doctrinam absolutè, & in alio loco tenere absolutè oppositam.

Deinde falsum est (inquit) quod Scotus in secunda responsione asserat accidens separatum posse destruere omnem gradum accidentis coniuncti, etiam vltimum, nam in verbis ab ipsomet citatis solùm ait, quod etiamsi possit in omnem gradum alterationis, in quem potuit coniuncta, non sequitur, quod possit in corruptionem substantiæ, aliud autem est dicere, etsi possit, & quod possit; primum autem dicit Scotus, secundum Aduersarij; aliud etiam est dicere, quod possit in omnem gradum accidentis coniuncti etiam vltimum, aliud quod possit in omnem gradum, in quem ipsamet qualitas coniuncta posset; ex quibus secundum dicit Scotus, primum hi Patres egregij sanè, & fideles Scotistæ: Nec magis verum est, quod supponunt accidens coniunctum posse destruere omnem gradum accidentis contrarij etiam vltimum, nam vt Scotus lit. O. citatus optimè docet, id omninò implicat, quia quicquid potest producere, debet producere in subiecto, subiectum autem nequit esse absque gradu qualitatis connaturalis conseruatiuæ, ergo nequit destruere vltimum gradum.

88 Respondeo nullam nos incurrisse contradictionem sequendo in 3. art. cit. secundam responsionem, in qua Scotus admisit accidens posse omnem gradum accidentis contrarij destruere, & in 2. art. proponendo doctrinam illius primæ, in qua docet, quod possit substantia determinare sibi aliquos gradus, quos accidens nequit destruere, quoniam hanc doctrinam non proposuimus in 2. art. vt absolutè amplectendam, vt nobis imponit Poncius, vt clarè constat ex his, quæ habemus in illo 2. art. in solutione tertij argumenti in fine, vbi dicimus, *Sed quid re vera dicendum sit pro totali resolutione huius difficultatis, qua adhuc magis augescit ex sequenti argumento constabit ex dicendis art. sequenti in fine*, non ergo ibi absolutè docuimus, & approbauimus doctrinam illam de resistentia substantiæ pro gradibus, quos sibi determinat, sed locuti sumus iuxta communem loquendi modum Scotistarum illam acceptantium, & approbantium, vltimam resolutionem remittendo ad finem sequentis articuli. Ad aliam impugnationem, quæ in sola cauillatione consistit, dico, quod cum Scotus ait, *alio modo potest dici, quod etsi possit in omnem gradum alterationis, in quem potuit coniuncta &c.* Satis patenter concedit in ea secunda responsione accidens separatum posse in omnem gradum alterationis, quandoquidem ly *etsi* non facit sensum conditionatum, sed absolutum, ac si diceret, quamuis possit in omnem gradum alterationis non sequitur, quod possit in corruptionem substantiæ idest concesso illo antecedente, adhuc non sequitur hoc consequens, & pariter cùm concedat in ea responsione posse accidens separatum in omnem gradum alterationis, in quem poterat coniuncta, concedit consequenter, quod possit in vltimum, quem sibi forma determinat, quia si hoc non concederet, iam secunda responsio à prima non differret, quæ hoc non concedebat: imò quod id concedat in ea solutione colligitur ex 2. instantia, quam sub lit. O. facit contra eam illis verbis, si accidentia alterantia possunt in quemlibet gradum alterationis, ergo & in vltimum &c.

89 Ad vltimam respondeo vtiq; iuxta illam 2. responsionem nos concedere accidens coniunctum posse destruere omnem gradum accidentis contrarij etiam vltimum; neq; oppositum docet Scotus lit. O. neque ibi dicit, vt toties in hac defensione repetit Poncius, quod accidens ideò nequeat vltimum gradum accidentis contrarij destruere, quem sibi determinat substantia corrumpenda, quia tunc actio qualitatis esset sine subiecto, & gradus incompossibilis illi non produceretur in subiecto; nihil, inquam, horum habet ibi Doctor, vt ocularia fide quisque experiri potest, sed solum dicit, quod alterans, vt sic, nequit inducere aliquem gradum incompossibilem alterabili, quia mobile manet in toto motu, ergo sub omni gradu per motum inducto; cum hoc tamen stat adhuc, quod possit inducere aliquem gradum incompossibilem formæ substantiali corrumpendæ, & sic destruere gradum vltimum, quem sibi illa determinabat; neque hinc sequitur, quod actio alteratiua sit futura sine subiecto, & hoc quidem certissimum est, si materia prima supponatur esse immediatum subiectum accidentium (vt ait Aretinus in hac responsione supponi) si verò supponatur esse substantia composita iuxtà mentem Doctoris, neque adhuc id sequitur, sed solùm sequitur, quod ad destructionem illius vltimi gradus statim terminatur actio alteratiua, & immediatè sequitur corruptio illius prioris substantiæ, & alterius generatio, non quidem ab alterante, vt sic, quia eius actio supponitur terminata cum destructione vltimi gradus, sed quatenus generans, & ita expressè loquitur, & se declarat Doctor in eo loco, vnde statim infert, quod nulla substantia corrumpi potest nisi à substantia.

An accidentia connaturalia conseruentur à substantia.

90 DIsp. 7. Phys. q. 6. art. 3. nu. 153. dicimus, quod si conseruatio propriè sumatur, quatenus dicit dependentiam effectus non solum in fieri, verum etiam in facto esse, accidentia connaturalia producta ab ipsa substantia in se, non conseruantur ab ea; si verò impropriè accipiatur, vt dicit remotionem, & impedimen-

dimentum contrariorum, ne agant in illa accidentia, possunt dici conseruari à substantia. Contra quam doctrinam insistit Poncius disp.7. Phys. n.42. probans accidentia producta à substantia conseruari conseruatione propriè dicta, quod & rursus confirmat in apol. p. 173. num. 235. quia non potius debet virtus productiua, quam conseruatiua talium accidentium substantiæ adscribi; nec est vlla causa secunda, cui potius conseruatio eorum adscribenda sit; nec ad Deum ipsum recurri debet absque necessitate, & licet verum sit, quod non ita essentialiter pendeat qualitas à subiecto, quin possit absque illo produci, hoc non facit ad rem, neque enim conseruatio propriè dicta inuoluit, aut requirit talem dependentiam; sufficit enim ad ipsam dependentia per se in conseruari, licet non sit essentialis dependentia; sicut sufficit dependentia per se in produci absque dependentia essentiali, vt res dicatur propriè produci.

Respondi ibidem in noua editione imò hanc esse conseruationem propriè dictam, quando effectus nempè ita in fieri, & conseruari à sua causa dependet, vt sua causa remota statim euanescat, quemadmodum dicimus de lumine, vt constat ex dictis q.2. illius disp. ad cuius differentiam conseruationem factam per remotionem, & impedimentum contrariorum appellamus impropriè dictam; sed quocumque modo appelletur, ne fiat lis de nomine, hoc nobis sat est, quod illa accidentia connaturalia non pendeant omnia à substantia, in qua resident, ita in fieri, & conseruari ea necessitate, qua dicitur lumen pendere à corpore luminoso, & alij effectus, qui dicuntur à causis suis dependere in fieri, & facto esse.

91 Hanc solutionem præmissis prius nonnullis salibus circa quæstionem de nomine satis infatuatis, & insulsis n.236. sic eam impugnare conatur citrà quæstionem de nomine, data etiam acceptione, & declaratione conseruationis propriè dictæ, vt à nobis asseritur. Primò quia non solum ignis conseruat calorem suum conseruatione impropriè dicta per remotionem, & impedimentum contrariorum, sed per actionem terminatam directè ad ipsam substantiam caloris, imò non conseruat ipsam per talem remotionem, & impedimentum, nisi quatenus per se directè conseruat ipsam; ergo si conseruatio propriè dicta sit, quæ opponitur conseruationi tali impropriè dictæ, ignis conseruabit calorem conseruatione propriè dicta; probat antecedens: quia habet virtutem productiuam caloris pro quocumque instanti, ergo producit ipsum pro quocumque instanti, atque ita pro omni tali instanti habet actionem conseruatiuam directè terminatam ad ipsum; Tum quia non est potior ratio, cur primo instanti haberet actionem immediatè terminatam, quam pro sequentibus. Tum quia nequit capi, quomodo substantia impediat, aut remoueat contraria, nisi conseruando directè, & positiuè accidentia sua propria; nam non potest impedire, aut remouere nisi vel formaliter vel effectiuè contraria; cum non sit opposita illis formaliter, vel effectiuè sed formaliter; nec effectiuè, quia nihil producit in contrarijs, aut subiecto ipsorum, per quod impediat illa; ergo eatenus remouet, & impedit, quatenus conseruat positiuè, & directè accidentia sua proprie, quæ ipsis formaliter contraria sunt.

92 Respondeo primò negari posse assumptum præsertim quoad 2. partem, ad cuius probationem, quæ erat vltima, rursus negatur assumptum, & cum probatur, negatur minor, quod scilicet ignis pro conseruatione impropria sui caloris nihil producat in contrarijs, aut in subiecto ipsorum, oppositum namque experientia docet, quando enim ignis calefacit aquam, sua potentia actiua non solum agit in aquam, verum etiam debilitat virtutem aquæ, ne in ipsum ignem reagat, aut si reagere permittitur, non tanta velocitate, ac intensione, sicut ageret si non impediretur. Sed quicquid sit de antecedenti cum eius probationibus illo admisso adhuc negatur consequentia, quia ad conseruationem propriè dictam iam diximus non sufficere qualemcumque actionem ignis terminatam directè ad ipsam substantiam caloris, sed deberet calor adeò essentialiter, ac necessariò ab igne pendere, vt remoto ipso statim euanescat, sicut lumen pendet à corpore luminoso, vnde cum per illud assumptum cum eius probationibus non ostendatur sic essentialem esse dependentiam caloris ab igne, non ritè deducitur consequentia; vnde patet arguentem non stetisse promissis, pollicitus enim erat velle accipere conseruationem propriè dictam in eo rigore, quo accipitur, & declaratur à Mastrio, & in isto sensu ostendere conclusionem eius falsam, & responsionem insufficientem; & in fractione panis defecit, & Mastrium decipit, cum in antecedente sui argumenti accipiat conseruationem propriè dictam non in rigore, quo promisit, nec in sensu à Mastrio declarato, sed in sensu laxiori.

93 Secundò arguit n.238. calor ignis tum defineret statim desinente igne, quia desinit Lumen desinente corpore luminoso; ergo si lumen conseruetur conseruatione propriè dicta propter hanc rationem, idem dicendum de calore; probatur antecedens, quia lumen non desinit desinente Sole, nisi quia non est alia causa effectiua totalis applicata ad productionem ipsius, vnde debet desinere ad desitionem solis; sed non est alia causa applicata, quæ conseruaret calorem ignis desinente igne, ergo desinente igne necessariò desinit calor eius. Quod si velit Mastrius non esse talem dependentiam caloris ad ignem, qualis est luminis ad solem, quatenus calor secundum speciem possit causari per alias causas secundas, lumen verò non possit, hoc potest esse verum, sed non impedit conseruationem propriè dictam caloris ab igne in semetipso producti, quia secundum omnes, & ipsum Mastrium conseruatio propriè dicta non exigit aliam dependentiam, quam illam, per quam distinguatur à conseruatione impropriè dicta, & indirecta, conseruatio autem positiua, & directa siue tali dependentia potest ad hoc sufficere. Nec Mastrius inueniet, vt existimo, vllum qui in explicatione conseruationis propriè dictæ ponat dependentiam illam, quam ipsemet posuit, sed omnes, quod sciam, excepto ipso, intelligunt per ipsam dependentiam positiuam, & directè terminatam ad rem conseruatam, dum conseruatur.

94 Respondeo arguentem in hoc secundo argumento magis stare promissis, sed non magis probare, negatur enim antecedens, ad cuius probationem negatur minor, quia calor ab igne productus in externo subiecto adhuc perseuerat desinente igne, signum euidens non ita essentialiter ab igne dependere, sicut lumen à sole; quod si desinente igne desinit calor sibi inhærens, id non est quia maiori necessitate in genere efficientis causæ pendeat ab igne calor sibi inhærens, quam alter in externo subiecto causatus, quia cum est in proprio subiecto non est imperfectioris conditionis, ac quando est in alieno, sed desinit, quia pendet ab eo etiam in genere causæ materialis, & ad id, quod addebatur, dico non ea præcisè de causa maiorem esse dependentiam luminis à Sole, quam caloris ab igne, quatenus calor secundum speciem possit causari per alias causas secundas; lumen verò non possit; nam lumen quoq; secundum speciem per alias causas secundas produci potest; sed ratio est, quia calor dum ab igne producitur in externo subiecto, perseuerare potest remoto, vel desinente igne, non sic lumen perseuerare potest in aere remoto corpore luminoso, vnde constat lumen maiorem dependentiam habere à Sole, quam calorem ab igne, & tale dependentiæ genus hic nos accipimus pro conseruatione propriè dicta, nec abs re, quia nullum maius dependentiæ genus reperiri potest alicuius effectus à sua causa, quam quod ab ea omninò dependeat in suo esse fieri, & conseruari, adeout deficiente causa illicò & effectus ipse deficiat; vnde fallitur Poncius, dum ait hanc acceptionem conseruationis propriè dictæ non nisi à nobis agnosci, nam passim in alijs Auctoribus inuenitur, & quando non inuenitur, adest manifesta ratio pro ea, & quando tandem vtrumq; deficeret, de tali acceptione Aduersarius nos incusare non debet, si ingenuè vult agere; quandoquidem n.236. permisit nobis talem acceptionem, & iactauit sub tali acceptione velle adhuc conclusionem nostram falsam ostendere, & responsionem insufficientem, ob quam verum est, *iactatores ventosos plerumq; in cauda deficere*.

95 Tertiò nu. 239. aduertit valdè mirum esse, cur cum satis fusè impugnauerit conclusionem secundam nostram in hoc ipso articulo, in qua dicimus, quod substantia immediatè possit producere qualitates in alieno subiecto similes illis, quibus ipsa afficitur, vt v.g. quod ignis possit producere calorem immediatè in aqua, aut quocumq; alio subiecto, mirum, inquam, esse cur in noua editione rationes ipsius non proposuerim, & impugnauerim, si potui. Respondeo planè non recordari, cur rationes illas suas non adduxerim, fortè quia non aduerti neque enim adeo exactè perlegi, eius cursum, vt quicquid contrà nos scripsit, notauerim, aut si notaui, interdum aliqua prætermisi, quæ nec apparentium difficultates mihi præseferre videbantur, & ita contingere potuit de rationibus illis, quibus nunc satisfecissem, si tomum eius physicum ad manum haberem.

Quartò tandem, vt more suo defensionem quamlibet offensionibus, & conuicijs absoluat, ita concludit. Sed certè hoc ab ipsis non est expectandum, qui nisi inueniant aliquem locum Scoti, qui faueat, non videntur multum fatigasse ingenium in excogitandis rationibus, quibus aut sua muniant, aut aliena impugnent, qui defectus est familiaris textualibus Scotistis, qui scilicet totam suam diligentiam in textu Scoti memoriæ commendando insumunt, arbitrantes se, cum id assequuntur, insigniter doctos; in quo etiam socios habent plures ex illis, quos rigidiores Thomistas vocamus: ita ille. Quibus verbis planè confirmat, & adagium, *Vbi quis dolet ibidem & manum habet*, & Typographi querelam, quod ab adolescentia fuerit in scholis recentiorum enutritus, sic enim P. P. Societatis Dominicanos appellare solent, cum vident illos mordicus affixos literæ D. Thomæ: quo etiam titulo nos cohonestauit Poncius circa textum Scoti dehonestare prætendens: oh vtinam essemus boni textuales Scotistæ, quandoquidem magis valeat infirmior ratio Scoti; quam alia quælibet à nonnullis Recentioribus excogitata, vt validior, adderetamen placet in vtraque schola Thomistica scilicet, & Scotica necessarios esse huiusmodi rigidiores Thomistas, & Scotistas, cum nonnulla sæpè inueniantur ingenia turgentia, quæ tantùm sibi fidunt, vt ob quascunque leues, & apparentes rationes sibi licere existiment viam deserere communis Magistri, & Præceptoris, vnde si repagulis huiusmodi non cohiberentur, breui actum esset de sinceta doctrina D.Thomæ, & Scoti.

De

De motu corporum ad impediendum vacuum.

96 DIspur. 12. Phys. num. 14. dicimus corpora moueri ad impediendum vacuum ob colligationem eorum ortam ex decreto Dei. Contra quam doctrinam instetit Poncius disp. 16. Phys. n.23. quia si esset talis colligatio inter corpora, ex ea non potius oriri deberet, quod corpus recedens, trahere debeat post se corpus subsequens, quam corpus subsequens detinere corpus recedens. Ad quod respondi ibidem naturam semper facilioribus vti medijs ad impediendum vacuum, facilius autem in præfato casu euitatur vacuum per attractionem aquæ in fistulam sursum, quam per detentionem aeris in fistula, quia facilè assignatur causa efficiens talis attractionis, non ita detentionis aeris, nisi ad Deum recurramus immediatè detinentem corpora colligata, quod non benè diceretur, quia ad Deum in effectibus naturalibus non est recurrendum, nisi vbi deficiunt aliæ causæ naturales, quæ in proposito non desunt, tùm quia melius est, si fieri possit, seruare corporum colligationem finendo causas secundas motus suos agere, quam eos impediendo, impediretur autem actio causæ secundæ, si ex fistula aquæ immersa ex parte inferiori aerem attrahere non possemus.

97. Contra hanc responsionem replicat Poncius in apol. nu. 283. non facilius euitaretur vacuum, si aer attraheret aquam, quam si aqua detineret aerem: nam ex decreto Dei æquè potens esse potest aqua ad detinendum, ac aer ad attrahendum & sine decreto Dei nec vnum, nec alterum fieri potest: nec facilius est assignare causam secundam in vno casu, quam in altero; nam sicut causa efficiens attractionis esset causa mouens aquam secundum Mastrium supposito decreto Dei; ita causa efficiens detentionis esset aqua supposito decreto Dei, neque in vno casu recurritur ad Deum, nisi eodem modo, quo recurritur in altero, ergo propter facilitatem maiorem impediendi vacui, & minus necessarium recursum ad Deum, non magis debet aer attrahere aquam per fistulam, quam aqua detinere aerem in fistula. Conf. quia quandoque non potest ascendere, neque attrahi aliquid, quod alias attraheretur ad impediendum vacuum; vt patet ex follibus, qui quando est periculum vacui, non possunt extendi vlla extractione, qui tamen alias extenderentur facilè; ergo vacuum tam facilè impediri potest per detentionem, quam per attractionem.

98 Deinde vlterius arguit num. 284. causæ secundæ æquè finuntur facere motus suos, siue detineatur aer ab aqua per alligationem ortam ex decreto Dei, siue attrahatur aqua ab aere ad impediendum vacuum; ergo vt finantur causæ secundæ agere motus suos, non debet obligatio statui potius sic, vt attrahatur aqua, quam vt detineatur aer, & sic responsio Mastrij totaliter corruit. probo antecedens, quia quocumque modo impediatur vacuum, causæ secundæ permittantur facere motus suos, nisi in casu vacui, vt certum est; sed in casu vacui, siue dicatur impediri vno modo, siue altero, impeditur causa secunda à motu, qui aliàs ipsi competeret, & hoc in ordine ad impediendum vacuum, & non impeditur ab alijs motibus, ergo æquè in vtroque casu impediuntur causæ secundæ; probatur minor quia si dicatur aer ab aqua detineri, tum impediret agens quod aliàs moueret aerem; seu extraheret ipsum, quo minus possit ipsum attrahere; & si attrahat aer aquam, tum impeditur aqua à motu grauitatis deorsum quem aliis ex natura sua æquè deberet habere, ac agens attractiuum deberet posse attrahere; ergo casu vacui impeditur causa secunda.

99 Respondeo concedendo assumptiones omnes primi argumenti, quatenus omnes procedunt de possibili, & de eo, quod accidere posset ex hoc quod Deus hoc, vel illo modo decreuisset mouere corpora Vniuersi ad replendum vacuum; sed nego consequentiam, quæ loquitur de facto, de facto enim facilius ostenditur vacuum euitari per attractionem aquæ in fistulam sursum, quam per detentionem aeris in fistula, quia videmus aquam sursum tendere, & aerem intra fistulam non detineri, vnde deducimus, quod licet æquè benè potuisset Deus decernere, quod vacuum in eo casu euitaretur per detentionem aeris intra fistulam, tamen de facto ita decreuit, quod nempè euitaretur per attractionem aquæ in fistulam; & licet absolutè loquendo possemus ad Deum recurrere, vt immediatam causam motus aquæ sursum; tamen quia de facto videmus, & experimur causam illius motus esse agens aerem trahens ex fistula, omninò perperam fieret recursus ad Deum; itaque argumentum concludit de possibili, non de eo, quod cernimus de facto in eo casu. Ad Conf. in eo casu de follibus fateor vacuum impediri per detentionem, quàm per attractionem, quia nullum adest in promptu corpus, quod follibus succedat, si dilatarentur ad euitandum vacuum; si enim adesset, vt in superiori casu de aqua per fistulam hausta, tunc euitaretur vacuum per attractionem, & motus attractionis illius corporis tribueretur attrahenti, & dilatanti folles. Hic interim aduertendum est omnes hos Poncianos discursus esse contra suppositum quæsiti, quæritur enim à quo moueantur corpora ad replendum vacuum, vnde quæstio supponit, & loquitur in casu, quod per motum corporum sursum, vel deorsum, aut alio modo euitetur vacuum quare dum probat Poncius æque facilè impediri posse vacuum, per detentionem corporum, quam per attractionem, & motionem, planè loquitur contra suppositum quæsiti, & extra chorum cantat.

100 Ad 2. falsum est antecedens cum sua probatione, nam si seruaretur corporum colligatio per detentionem aeris ab aqua ita quod per fistulam non ascenderet, nullus fieret motus nec aeris, nec aquæ, atque ideò implicat omninò antecedens illud, quod æquè sinantur in vtroque casu facere motus suos causæ secundæ, quia in vno permittuntur illos facere, in alia penitus prohibentur; vnde fit, vt etiam probatio illius antecedentis fit ad oppositum, nam antecedens probandum erat hoc *causæ secundæ æquè finuntur facere motus suos, siue delineatur aer ab aqua, siue attrahatur aqua ab aere*, conclusio vero discursus probantis illud antecedens est hæc *ergo æque in vtroque casu impediuntur causæ secundæ*, cum potius oppositum concludi deberet, vt illud antecedens probaretur, sic inferendo, *ergo æquè in vtroque casu causæ secundæ finuntur facere motus suos*; itaque argumentum probat, quod ad euitandum vacuum in vtroque casu corpora impediuntur à motibus illis, quos aliàs facerent, & in casu vacuum inducerent; sed non probat (quod erat intentum probandum) quod non sit melius seruare corporum colligationem ad euitandum vacuum finendo causas motus suos agere, qui eos inducere nequeunt, vt dicebat responsio; qualis in casu nostro est motus attractionis aeris ex fistula, quam eos impediendo.

Secundò principaliter arguebat Poncius, quia si colligatio illa corporum ascriberetur Deo, vt nos dicimus, etiam motus aquæ ascendentis deberet ipsi adscribi per se, & non attrahenti aerem, nisi per modum conditionis, sine qua non; probatur sequela, quia colligatio corporum non est aliud, quam positio corporum in locis contiguis; ergo si colligatio est à Deo, positio aquæ iuxta aerem attractum erit à Deo. Ad hoc respondi loc. cit. disput. 12. n.16. negando sequelam, quamuis enim colligatio corporum ex decreto diuino pendeat immediatè, non propterea motus corporis succedentis v.g. aquæ in locum aeris debet Deo immediatè tribui, sed motori corporis recedentis benè tribuitur supposita tali colligatione à Deo determinata, quia connaturale est, quod agens mouens effectiuè vnum corpus, aliud quoque naturali vinculo ei coniunctum moueat consequenter.

101 Refellit Poncius in apol. n.285. hoc responsum dicens rationem adductam non valere, quia licet verum sit, quando vtrumque corpus continuantur, aut vniuntur inter se vnione physica, quod vtrumque moueatur ab vna causa; non tamen est verum, quod mouens vnum moueat alterum colligatum ipsi colligatione extrinseca orta ex decreto Dei, vt fit in proposito, sed alterum ab ipsomet decernente Deo debet moueri; quod probatur euidenter, quia etiamsi Deus decerneret, quod corpora contigua, sed nullo modo continua, nec adhærentia sibi ex natura sua v. g. duo lapides discontinui semper essent contigua, non essent contigua vi istius decreti, nisi per ipsum decretum contiguarentur, vel ratione decreti aliquod aliud medium proportionatum poneretur, per quod necessariò contiguarentur; sed per decretum Dei de contiguatione aquæ, & aeris in fistula non ponitur aliqua causa, quæ habeat virtutem contiguandi aquam cum aere attracto præter ipsum Deum, ergo si debeant contiguari ratione decreti Dei, vel ipsum decretum debet contiguare ipsa, vel Deus, & sic Deus erit causa per se ascensus aquæ, non verò causa attrahens, aut mouens ipsam; probatur minor, quia si esset aliqua causa maximè causa mouens aerem; sed per decretum Dei illa causa non habet virtutem vllam, quam non haberet, etiamsi non esset decretum tale, si autem non esset decretum tale, illa causa non haberet illam virtutem, ergo neque habet illam virtutem per decretum; Ob quam doctrinam, aut similem Scotus 4. d.10. probat ex professo causam secundam, quæ mouet species eucharisticas non mouere corpus Christi, quæ ipsius sententia (ait Poncius) manifestè fauet mihi contra aduersarios, qui tamen videri volunt tam puri Scotistæ.

102 Conf. etiamsi Deus decerneret, quod quoties produceretur calor, produceretur gratia vel elephas, non deberet dici, quod causa producens calorem esset causa per se physicè productiua gratiæ, vel elephantis, sed si non esset alia causa applicata, deberet dici, quod determinaretur ad hoc vi sui decreti supposita productione caloris, tanquam conditione sine qua non, aut tanquam causa moraliter influente, ergo etiamsi Deus decreuerit tenere aquam colligatam aeri in fistula, etiam cum attraheretur aer ab aqua, motus tamen aquæ sequentis aerem ex vi illius decreti, non deberet adscribi causæ attrahenti aerem, tanquam causæ per se physicæ, sed ipsi Deo, nisi sit aliqua alia causa ad hoc determinata ex se.

Conf. 2. quia ideo non deberet assignari productio gratiæ, & elephantis causæ productiuæ caloris, ex suppositione decreti Dei, quia per Decretum Dei non recipit virtutem vllam ad hoc, quam non habuit sine decreto, & quia sine decreto non habuit illam virtutem: sed idem est de causa attrahente aerem respectu motus aquæ: ergo non potest ipsi adscribi ille motus, tanquam causæ per se. Confir. 3. illud est causa per se motus aquæ, quod producit effectiuè, & physicè in ipsa vbi sursum immediatè, aut impulsum, sed causa.

causa mouens aerem non producit illud vbi , aut impulsum , quia ad hoc faciendum non est sufficienter applicata , ergo.

103 Respondeo quantum ad rem in se spectat negari non posse , quin aqua moueatur ab attrahente aerem , non solum tanquam à conditione sine qua non , sed tanquam à propria & per se causa physica , hoc enim experientia ipsa demonstrat , videmus enim agens illud in attractione valdè plus fatigari , quam si solum aerem attraheret , quod vtiq; non esset , si aqua sursum à Deo moueretur immediatè , experimur , quod eadem aquæ resistentia sentitur , siue aqua moueatur sursum propter vacuum , siue propter aliam causam , & quod proportionata velocitate motuæ virtutis illius agentis mouetur aqua , & quod si motoris virtus non est sufficiens ad eleuandam aquam illam secluso vacui periculo , nec etiam illam attraher propter vacuum , & similia , quæ sunt manifesta inditia ad sensum , quod motus aquæ in casu sursum fit immediatè ab attrahente aerem per fistulam , & non a Deo immediatè , quæ fuit expressa Aristot. sententia 4. de Cælo 39. Colligatio verò corporum pendet immediatè ex diuino decreto , & quia talis lex est valdè naturalis , & conformis potentiæ passiuæ corporum omnium , & bono vniuersi , & procedit à Deo , vt auctore naturæ , non autem gratiæ , qualis est colligat in corporis Christi in Eucharistia cum speciebus , potest in hoc sensu dici vinculum naturale inter corpora , & si colligatio huiusmodi consistit in positione corporum in locis contiguis , non seruatur hæc immediatè à Deo , sed mediante agente naturali , quod voluit , & decreuit ad euitandum vacuum nedum mouere corpus immediatè sibi contiguum , sed aliud quoque illi eidem corpori proximum , & hoc quidem per eandem suam naturalem virtutem , licet magis applicatam , & non per virtutem aliquam ex vi illius decreti superadditam , ex qua doctrina bene intellecta facile soluuntur prædictæ instantiæ ,

104 Ad argumentum itaque negatur minor , ad probationem dico ad minorem non vtique ex vi decreti habere illud agens virtutem aliquam physicam superadditam , sed tantum quod per eandem suam virtutem possit mouere corpus aliud contiguum illi , quod immediatè mouet , perinde ac si esset ei coniunctum vinculo aliquo naturali , decretum enim illud continuandi semper concursum cum quocunque agente ad conseruandum vbi vnius corporis immediatum ad Vbi alterius , se habet tanquam vinculum quoddam naturale inter corpora , Neque doctrina Scoti 4. dist. 19. q. 6. D. de motione corporis Christi in Eucharistia fauet Poncio , sed potius nobis , tum quia illa colligatio corporis Christi cum speciebus est penitus supernaturalis , & à Deo procedens , vt ab auctore gratiæ , at colligatio vnius corporis cum alio in hoc vniuerso est naturalis , & procedens à Deo , vt ab Auctore naturæ ; tum quia ratio qua ibi probat Doctor corpus Christi in hostia non moueri à causa secunda , sed immediatè à Deo , est , quia quod nullo modo habet virtutem motiuam super aliud , quando illud est per se , non mouet illud per accidens , quando est cum alio coniunctum ; sed virtus creata omnino non potest super corpus Christi in se sub isto modo existendi ad mouendum ipsum , ergo neque potest , quando est cum alio , hæc verò ratio non militat in proposito nostro , imò manifestè fauet , quia si aqua non esset aeri coniuncta , sed immediatè per se applicata ad illud agens , certum est quod illud agens posset eam mouere , quia existit cum modo quantitatiuo , & est illa debitè applicata , si ergo potest illam aquam mouere , quando est in se , & per se , poterit quoque illam mouere , per accidens , quando illam mouet , vt est coniuncta cum alio ,

Ad 1. Conf. concesso antecedente negatum consequentia , quia non decreuit Deus tenere aquam colligatam aeri in fistula , nisi mediante actione causæ secundæ , nimirum agentis aerem attrahentis , & cum aere aquam , tum quia non valet assumpta paritas , quia calor non habet virtutem idoneam , & sufficientem ad producendam gratiam , aut elephantem , agens tamen aerem attrahens habet virtutem attrahendi quoque aquam , quantum est ex se , quia sicut illam mouere potest , quando est per se , & immediatè illi applicata , ita potest illam mouere mediatè , & per accidens , quando est coniuncta illi , quod immediatè mouetur ab ipso ; supposito igitur decreto Dei de præbendo concursu ad conseruandum vbi vnius corporis immediatum ad Vbi alterius potest aquam mouere , & sursum trahere cum aere , quia ex suppositione talis decreti ad euitandum vacuum colligata censentur illa corpora , habitualiter , ac veluti in actu primo , in actu secundo autem seruatur talis colligatio à Deo mediante actione causæ secundæ .

115 Ad 2. confirmationem eadem de causa negatur minor , quia non currit paritas de calore in ordine ad productionem gratiæ , vel elephantis , & de agente aerem attrahente per fistulam in ordine ad attractionem aquæ , siquidem calor nec ex se habet , nec ex vi illius decreti vllam recipit virtutem ad producendum elephantem ; sed agens aerem attrahens virtutem habet de se attrahendi aquam , si Deus velit corpora illa tenere colligata , & concursum habeat paratum ad conseruandum vbi vnius corporis immediatum , & proximum Vbi alterius ; cum ergo de facto Deus talem habeat voluntatem paratam , poterit agens naturale ex suppositione solius talis decreti extrinseci simul cum aere aquam mouere sursum ad impediendum vacuum .

Ad vltimam confirmationem negatur pariter minor , ad cuius probationem dicendum , quod licet non sit sufficienter applicata aqua , vt possit illam mouere per se , & immediatè , est tamen sufficienter applicata , sicut sufficit , vt eam possit mouere per accidens , & mediatè ad motum nempe corporis , quod per se , & immediatè mouet , quale in proposito est aer , quia supposito præfato decreto , aqua se habet ad aerem in casu nostro , sicut corpus alteri naturali necessitate colligatum , atque ideò mouens vnum corpus dicitur quoque naturaliter mouere aliud corpus naturaliter coniunctum , & colligatum ,

De Speciebus intelligibilibus.

116 QVeritur Poncius in sua Append. ec apol. pag. 104. nu. 146. fuisse sibi obiectum , quod disput. 12. de An. num. 22. præter Scoti mentem negauerit species intelligibiles ; & inquit se rursus id affirmare , quamuis enim probabiliter tenuerit Doctor dari illas species , non sequitur , quin probabiliter etiam tenuerit alteram sententiam , vt constat quæst. 17. de An. Subdit deinde neque absolutè se id docuisse , sed solum dixisse non esse necessarias quoad rationem ; hinc autem non sequitur , quod dixerit eas non dari , multa enim dantur , & dicuntur dari propter auctoritatem aliquam , ac rationem probabilem , ad quæ asserenda non datur ratio aliqua necessaria , & quæ consequenter , si rationem spectes , non sunt necessario admittenda . Addit tandem nos disp. 6. de Anima q. 4. respondere ad omnes rationes Scoti , quibus p. dist. 3. quæst. 6. ostendit specierum necessitatem , præter vnam , quæ se ipsa non sufficit ad sententiam nostram defendendam , scilicet de necessitate specierum in ea vniuersalitate , de qua videmur loqui , & solet teneri nostra sententia ; vnde deducit mirum esse , quod nos per Typographum nostrum ei opposuerimus , tanquam iudicium parui affectus erga Scotum , quod sæpè rationes eius impugnet , cum nosmetipsi loc. cit. idem faciamus , ideoque concludit in nos bene quadrare adagium , *Væ tibi , væ nigra dicebat cacabus olla &c.*

117 Respondeo nos quoque concedere Scotum q. 17. de anima docuisse sententiam species intelligibiles negantem , tanquam probabilem ; attamen in fine quæstionis resoluit oppositam esse veriorem illis verbis , *Tene quam partem volueris , prima tamen videtur verior* , & ita notauit ibi P. Cauellus in Scholio ; ex quo factum est , vt postea in libris sent. p. distinct. 3. quæst. 6. vbi maiorem habet auctoritatem parti affirmanti absolutè adhæserit . Et quando in p. distinct. 3. quæst. 6. admittit species intelligibiles , vtique non prætendit eas admittere ob solam auctoritatem , aut rationem probabilem , sed ob rationem cogentem , ac veluti necessariam vt colligitur ex verbis , quæ habet in resolutione quæstionis dicens , *Ad quæstionem ergo dico , quod est necesse ponere in intellectu speciem intelligibilem priorem naturaliter actu intelligendi propter rationes iam positas ex parte obiecti* ; ergo secundum Doctorem nostrum , si rationem spectes , necessario sunt admittendæ species intelligibiles contra id quod concludit Poncius , & omninò falsum est , quod addebat denique hic Auctor disput. 6. de anima quæst. 4. respondere ad omnes rationes (vna excepta) quibus Doct. loc. citat. stabiliuit specierum intelligibilium necessitatem ; nam prima , secunda , & tertia ratio , quas vt inutiles reijecimus quæst. cit. art. 1. non adducuntur à Scoto ; quarta ratio , quam Doct. cit. §. *contra illam opinionem* , deducit ex parte vniuersalitatis obiecti , & ex parte præsentiæ ipsius intellectui , non absolutè censetur inefficax à nobis loc. citat. imò num. 69. dicimus esse valdè efficacem , vt deducitur ex parte præsentiæ obiecti ipsi intellectui , & solum censetur inefficax , vt deducitur ex parte vniuersalitatis obiecti ; neque id fecimus ex nostro capite , sed quia Doct. ipse q. 17. de anima dedit modum soluendi rationem illam ex hac parte , vt protestati sumus nu. 66. in fine .

118 Imò ibidem sub eodem num. dicimus rationem illam etiam ex hac parte nempe ex parte vniuersalitatis obiecti valde vrgere in principijs Thomistarum ; vt ibi declarauimus , & in hoc sensu ibi adduci à Scoto , vt efficacem , quatenus opinantes , contra quos ibi arguit , cum Thomistis in eo principio concordabant ; quare irrationabiliter omninò in nos concludit adagium illud *væ tibi &c.* quandonamque Auctor ille rationes Scoti impugnat , & reijcit , vt inutiles ; illas absolutè impugnat , & soluit ex proprio capite , & non quia Doctor alibi dederit modum illas soluendi , vt fecimus nos , quod num sit indicium pauci affectus erga Magistrum iudicet prudens Lector .

Secundò , Deinde Poncius n. 147. ponderat vnicam rationem nostram ex memoria intellectiua , & recordatione præteritorum deductam quæ haberi nequit absque speciebus post actum remanentibus ; quod si dicas nos pro statu isto posse recordari beneficio memoriæ sensitiuæ , non sufficit hoc , quia sequeretur animam separatam non posse recordari præteritorum , quod esset contra Euangelium . Sed hæc probatio (inquit ille) nullo modo probat dari species , nisi ad actum recordationis , quando non adest aliquod aliud obiectum determinatiuum intellectus , ergo non valet ad probandum necessitatem specierum in cognitione abstractiua vniuersaliter . Conf. quia nos aliquas rationes pro necessitate specierum adductas reijcimus ex eo , quod vniuersaliter non probent necessitatem specierum in omni cognitione abstractiua , ergo non debebamus

mus hanc rationem proponere ad id probandum, cum vniuersaliter non probet illam necessitatem, sed solùm in casu recordationis.

119 Respondeo in primis falsum esse nos hac vnica ratione loc. cit. necessitatem specierum intelligibilium stabilire, quandoquidem n. 69. habemus hæc verba. Accedit rationem non deficere, quæ etiam independenter à memoria probat necessitatem specierum in omnino prima abstractiua cognitione, quam Doct. exaggerat p. d. 3. q. 6. lit. F. & P. palam ergo imponitur nobis, quod hac duntaxat ratione à memoria deducta necessitatem specierum probauerimus. Deinde ratio illa ex memoria deducta, quam Poncius carpit, vt sufficientem non est contra, sed Scoti loc. cit. vt P. Cauellus aduertit q. 17. de anim. n. 21. vbi etiam ait esse cæteris omnibus difficiliorem, & efficaciorem; si ergo Cauellus, quem Poncius hic appellat Magistrum suum, iudicat hoc argumentum efficax, & difficile, malè censetur à Poncio inefficax, ac insufficiens, quia non est discipulus supra Magistrum. Tum quia & Scotus loc. cit. de anima, & Cauellus ibidem; vt partem oppositam tueantur, vt probabilem, aliis responsiones huic argumento assignant ab ea, quam affert hic Auctor, signum euidens non esse satis fundatam. Denique responsio Poncij est illa eadem, quam ad hoc attulit argumentum Contarenus iunior q. de speciebus sensib. & intelligib. & nos adduximus, & refutauimus disp. 6. de anima q. 4. nu. 69. vbi ostendimus hanc rationem nedum demonstrare necessitatem specierum intelligibilium pro cognitione memoratiua, vt aiebat Contar. & nunc replicat Poncius, sed etiam pro originaria, & primaria, & consequenter pro omni cognitione abstractiua, & ibidem addimus aliam Scoti rationem ostendentem specierum necessitatem independenter à memoria; frustra igitur adducit Poncius ad hanc rationem labefactandam responsionem aliorum à nobis ibi impugnatam impugnationem dissimulans.

120 Tertiò, præterea inquit se non negasse species in Angelis, & animabus separatis, siue à Deo infusas, siue ab ipsismet acquisitas; sed quod non esset necessitas ponendi illas pro hoc statu, quia ipsamet phantasmata sufficiunt, sine dependentia à quibus nihil intelligimus pro hoc statu experientia teste; ergo quamuis anima haberet species recordatiuas, nihil hoc concludi contra ipsum. Verùm hæc solutio in terminis adducitur, & refellitur à Doctore p. distinct. 3. q. 6. lit. F. & P. & à nobis q. 4. cit. num. 69. vbi ostenditur, quòd si ad hoc non sufficiunt phantasmata, nam si intellectus haberet obiectum suum tantum in phantasmate præsens, & non in proprio repræsentatiuo, tunc esset deterioris conditionis, quam ipsæ potentiæ sensitiuæ, quæ obiectum suum præsens habent in proprio repræsentatiuo, non in alieno, quam rationem Poncius rursus dissimulauit. Deinde ex hoc, quod anima separata recordetur præteritorum, & gestorum in hac vita, benè deducitur specierum necessitas, quia talis recordatio nonnisi per species in hac vita acquisitas fieri deberet, quandoquidem ad infusas recurrere non possimus in via Doctoris illas negantis 2. dist. 3. q. 10. & 11. & 4. dist. 45. q. 2. & 3.

Resp. Poncius n. 148. dici posse, quod anima separata recordatur per species infusas à Deo, sicut dicunt Thomistæ de Angelis; neque hoc esse contra Scotum, nam quamuis possint ipsimet intelligere obiecta præsentia sine speciebus, & acquirere species, quibus ea intelligerent absentia, & quibus recordarentur eorum, quando in ordine ad hoc semel illa obiecta bene proponerentur, tamen si deberent aliqua intelligere, aut recordari, antequam obiecta sufficienter applicarentur ad acquirendas ab ipsis species ad hoc necessarias, certum est quod Deus ipse deberet infundere species illas, & sic nemo bonorum Scotistarum negat à Deo infusas multas species Angelis, sed solum dicunt, quod ipsi possent intelligere aliqua, etiamsi non infunderet species, quia ipsimet possent species acquirere, quare cum velit Deus, quod anima separata recordetur præteritorum, & id non possit facere sine speciebus, vt supponitur; nec applicentur actus præteriti, à quibus species hauriri possint, omninò non est inconueniens recurrere ad Deum.

121 Hanc quoque responsionem dedit Cauellus eius Magister q. 17. de anima num. 21. in fine, qui tamen non dicit, vt Poncius, non esset contra Scotum, imò vltro fatetur esse contra Scotum, & oppositum eius omninò à Scoto doceri, sed tantum inquit, quod pro opposita opinione, negante nimirum species intelligibiles, problematicè tuenda facile Scotus admittere doctrinam illam Thomisticam de effluxu specierum à Deo in Angelos, & animam separatam: vnde planè mirum est, quomodo audeat dicere Poncius responsionem hanc non esse contra Scotum, cum ipse Doctor ex professo doceat contra D. Thomam loc. cit. animam separatam recordari præteritorum per species in statu coniunctionis acquisitas, & non à Deo infusas: Deinde dato etiam, quod in casu ab ipso posito necesse esset recurrere ad species infusas pro habenda aliquorum recordatione, quæ antea non fuerunt sufficienter applicata ad acquirendas ab ipsis species adhoc necessarias; tamen in sent. Doct. semper stabilitum manet, quod pro recordatione gestorum in hac vita necessariæ sunt species in statu coniunctionis acquisitæ, neq; opus est recurrere ad species infusas, & de tali recordationis genere loquitur argumentum propositum, non autem de alio possibili, quod comminiscitur Poncius pro sua sententia tuenda. Deinde casus ille ab Aduersario positus mihi videtur fictitius, & repugnans, quo enim modo fieri potest, vt anima separata, vel Angelus aliqua intelligere, aut recordari debeant, quæ non fuerint sufficienter applicata ad acquirendas ab ipsis species ad hoc necessarias? planè si obiecta non sunt sufficienter applicata intellectui, intellectus ea intelligere nequibit, & tanto minus recordari, quia recordatio supponit talem applicationem obiecti ad potentiam aliquando fuisse factam, cum recordatio non sit, nisi eiusdem obiecti veluti repetita cognitio. Demum ex præfata responsione sequitur Angelum, & Animam separatam suæ naturæ dimissos nullius præteriti posse recordari, nisi Deus infunderet species, quod valdè vilificat naturam Angeli, & animæ intellectiuæ, vt arguit Doct. 4. d. 45. q. 2. §. *Hic tenetur*, & nos cum ipso disp. 6. de anima q. 4. n. 68.

122 Occurrit Poncius in append. nu. 140. hanc sequelam vltimæ instantiæ inaduertenter à nobis deduci, quia quoties haberent actus possent ab illis acquirere species recordatiuas, nec sequitur hinc, quod de facto actus animæ in corpore causarent species illas, & consequenter, quod de facto admittendæ sint species; nam quemadmodum obiecta spiritualia, & corporalia possunt absq; dependentia à sensibus determinare intellectum animæ separatæ ad cognitiones, siue immediatè, sine mediantibus speciebus, & tamen sic determinare non possunt intellectum animæ coniunctæ, ita possent actus animæ separatæ relinquere post species recordatiuas, quamuis non possent id facere actus animæ coniunctæ. Addit deinde, quod quemadmodum præter species debet assignari causa aliqua determinatiua intellectus separati, & excitatiua vnius speciei præ alia, ita illa causa sufficeret se sola ad causandam cum intellectu vnam cognitionem præ alia absque speciebus, & hoc non tantum de recordatiua cognitione loquendo, sed de quacunque alia, vnde concludit manere adhuc à primo ad vltimum non esse rationem vllam, quæ necessario probet requiri species intelligibiles pro statu illo.

123 Cæterum instantia illa vltima contra succedentem responsionem, quod Angelus, & anima suæ naturæ relicti non possent recordari præteritorum, est Scoti loc. citat. dum probat recursum ad species infusas vilificare naturam Angeli, & animæ intellectiuæ, & ideò ob reuerentiam Doctoris P. Cauellus quæst. 16. de Anima n. 22. adducens hanc eandem instantiam non vsus est dicere, sicut Poncius, esse inaduertenter inductam; Sed quicquid sit de hoc, dico hanc responsionem esse cum maiori inaduertentia datam, dum inquit, quod quoties Angelus, & anima separata haberent actus, possent ab illis acquirere species recordatiuas, atque ita præteritorum recordari absque asportatione specierum ab hoc statu; hoc inquam, satis inaduertenter dicitur, quia ad actum recordationis, vt docet Doctor 4. dist. 45. qu. 3. G. duplex obiectum requiritur, remotum scilicet & est illud, circa quod memorans aliquando habuit actum, & proximum scilicet ipse actus præteritus, qua talis, nec vnum sine altero sufficit ad memorandum, quia species actus non nisi actum repræsentare potest, & eius cognitionem excitare; ergo si non alia species in intellectu reperitur, nisi ipsius actus, & non etiam obiecti, circa quod actus ille fuit aliquando elicitus in statu coniunctionis, nunquam memoria habebitur de tali obiecto. Et cum vlterius subdit neque hinc sequi, quod de facto actus animæ in corpore causarent species illas; & consequenter quod de facto admittendæ sint species, apertè id negat contra Doctorem 4. d. 45. q. 1. infrà lit. C. dicentem quod obiectum proximum recordationis est actus humanus præteritus, & quod dum ille fuit in intellectu coniuncto, imprimebatur species eius necessaria; & sic etiam passim loquuntur alij Doctores dicentes regulariter ex actu elicito derelinqui in intellectu speciem impressam eiusdem. Neq; valet paritas de obiectis externis siue spiritualibus, siue corporeis, & de actibus internis ipsius intellectus; quamuis enim illa nequeant intellectum coniunctum determinare sine dependentia à sensibus, quia ad intellectum transire debent medijs sensibus aliquo modo, illisq; mediantibus proprias imprimere species; talem tamen indigentiam non habent actus ipsi intellectus, cum ei sint seipsis immediatè præsentes, & adhærentes; & tandem quando etiam concederetur actus intellectus, cum eliciuntur, non derelinquere in ipso suas proprias species pro statu illo, non hinc infertur, vt Poncius deducit, species intelligibiles de facto admittendas non esse; quia si non darentur species actuum intellectus, quæ sunt obiecta proxima recordationis, adhuc dari possent species impressæ aliorum obiectorum externorum, quæ sunt obiecta recordationis remota.

In alia tandem responsione, quam vltimo assignat, falsum assumit, quod scilicet præter species debet assignari causa aliqua determinatiua intellectus separati, & excitatiua vnius speciei præ alia; hoc enim apertè refellit Doctor 4. d. 45. qu. p. lit. D. vbi mouens difficultatem, si multæ species conseruantur in intellectu separato, quæ prior moueret intellectum ad contemplandum obiectum per ipsam repræsentatum, cum recurrere nequeamus ad phantasmata efficacius, vel inefficacius mouentia; respondet opus non esse recurrere ad causam aliquam determinatiuam intellectus separati præter ipsas species, etenim supposita æquali intellectus inclinatione ad multa obiecta per species repræsentata, quod est efficacius, & fortius motiuum prius mouebit, & prius intelligetur.

An in Beati visio beatifica sit verbum.

124 DIximus disp.6. de Anim.q.2. art. 2. n.48. ex Scoto p. d.27.§. *Ideo istic*, quod licet verbum sit semper ipsa actualis intellectio, non tamen quæcunque intellectio est verbum, sed illa tantum, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fœcunda idest ab intellectu simul cum obiecto, vel in se præsente, vel in specie; & ex his duobus memoriam fœcundam constituit, vt Aug. sæpe docet 15. de Trinit. adeoque duæ conditiones præsertim requiruntur ad Verbi constitutionem, & formalitatem; Vna est, quod ea intellectio, quæ dicitur Verbum, sit verè genita, & producta; altera est, quod sit producta per modum naturæ idest non per actionem liberam, sed naturalem; defectu primæ conditionis intellectio essentialis in diuinis verbum appellari non potest, esto enim ea à memoria fœcunda naturaliter sit, non tamen est ab ea verè producta, sed tantum emanatione quadam resultat ab ea, defectu secundæ conditionis inquit Doctor quol.14. art.2.Bb. visionem Dei in beatis non esse verbum, quia esto sit naturalis diuinæ essentiæ similitudo, non tamen naturaliter ab ea producitur, sed liberè, cum ad eam concurrat, vt volens, & idem replicat quol.15.art.2.X.

Huic doctrinæ refragatus Poncius disp.12. de Anima n. 99. & in apolog.pag.107.n.151. vbi contendit quamcunque cognitionem ab intellectu formatam esse verbum, & consequenter vult visionem beatificam in beatis esse verbum, idque ad mentem (Scoti de qua præsertim quæritur in hoc puncto) nam in p.d.2.q.7.n.17. expressissime asserit, quod *in nobis verbum perfectissimum erit in patria secundum August.15.de Trinit.* & in eodem p.d.27.q.3. num. 15. tanquam inconueniens infert ex doctrina eorum quos impugnat, *igitur beatus non habet verbum de essentia diuina*.

125 Ad hoc responsionem quandam generalem dedi disput.6.cit. n.49. quod si Augustinus interdum visionem beatam verbum appellat, intendit docere Beatos videre Deum notitia clara, & distincta, quæ sit perfecta, & expressa similitudo diuinæ essentiæ, quo sensu semetipsum explicat 14. de Trinit. c.17. *dum videbimus eum, sicuti est, tunc verbum nostrum non erit falsum*; & in eodem sensu locutum esse Scotum dixi, siquando visionem beatam Verbum appellat, & hoc etiam interdum fecisse ad excludendam rationem Thomistarum, qua ipsi negant, Verbum produci in visione beata, quia scilicet nulla creata similitudine videri potest Deus; sic ergo explicandæ sunt authoritates adductæ, licet secunda nulla egeat explicatione præter eam, quam argumentis ipse affert, cum inquit inconueniens illud inferri, non absolutè, sed ex doctrina eorum quos impugnat.

Contra replicat Poncius in apolog. num. 155. quod expositio hæc tortissima sit, aut non faciat ad propositum; nam vel visio clara, & distincta est verbum, vel non est verbum; habetur intentum, si non est verbum, ergo pessimè diceret August. illam esse verbum, & quemadmodum qui diceret visionem beatam esse lignum, etiamsi nihil aliud vellet, quam quod esset visio clara, & distincta, pessime loqueretur, quia lignum hoc non significat, nec visio clara est lignum, ita si visio clara non sit verbum, nec verbum significet claram visionem, pessimè quis diceret, quod visio esset verbum, etiamsi per hoc intenderet significare tantum, quod esset clara, & distincta; ergo illa explicatio Augustini est torta, aut non facit ad propositum. Ex quo patet non valere etiam explicationem Scoti, quatenus dicitur eodem sensu locutus, quo Aug. & quod additur ipsum eodem modo loquendi vsum ad excludendam rationem, ob quam Thomistæ negant visionem beatam esse verbum, omnino gratis dicitur, & falsò; gratis quidem, quia nulla est ratio, ob quam colligatur, quod propterea sit eo vsus, & si non esset verum, ob rationes Thomistarum, male diceretur absolute, quod visio esset verbum, sed potius deberet dici, quod esset verbum quantum ad rationem Thomistarum; falsò etiam, tum propter rationem allatam, tum quia ipse absolutè infert in secundo loco, tanquam inconueniens, quod visio beata non esset verbum contra alios auctores, quam Thomistas, ergo non est vsus eo modo loquendi ad excludendam rationem Thomistarum, de qua neque mentionem facit in primo, aut secundo loco.

126 Addit, quod quemadmodum nos exponimus August. & Scotum, ita posse facilius ab ipso Scotum exponi quol.14. vbi loqui de verbo, quod habet omnes conditiones, quas habent verba de facto à nobis producta circa creaturas, quæ verba producuntur naturaliter. ex hoc autem non sequitur, quod verbum, vt sic, exigat illas conditiones, nec consequenter quod visio beata non sit verbum secundum quod exigitur ad verbum, vt sic, quamuis non sit verbum, vt exigunt verba creata naturalis ordinis, ergo si sufficit nostra expositio, quominus dicatur nostra sententia esse contra Scotum, sufficit etiam explicatio pro sua, ne contra Doctorem iudicetur.

Respondeo, Poncium nunquam adeo ineptè, & insulsè locutum adeout hic quadret adagium, *Pestillo retusior*, quod sic ostendo argumentum retorquendo in simile, si quæratur, an creatio Angeli possit dici mutatio, & responderet quis per distinctionem, quod si mutatio per hoc quod dicit rem aliter se habere nunc quam prius, intelligatur solum significare transitum rei de non esse ad esse, tunc creatio Angeli est mutatio; quia Angelus transit de non esse ad esse, at si mutatio significet vlterius actuationem alicuius potentialis præexistentis, in hoc sensu mutationem non esse, quia in Angelo nulla talis pars potentialis præexistit, si inquam, quis ita responderet, & ego instarem, vel creatio Angeli est mutatio, vel non est mutatio, si est mutatio habeo intentum, si non est mutatio, ergo pessimè appellatur mutatio, quemadmodum qui diceret creationem esse lignum, etiamsi nil aliud vellet per hoc significare, quam quod sit transitus de non esse, pessimè loqueretur, quia lignum hoc non significat, nec transitus de non esse ad esse est lignum, si inquam, sic argüerem, non ne exsibilandus essem? ita plane, quia mutatio significat transitum rei de non esse ad esse, & transitus talis non est prædicatum impertinens ad mutationem, sicut est ad lignum, vel lignum ad talem transitum, sic adamussim res in proposito contingit, nam verbum significat claram, & distinctam rei notitiam ex eius institutione, non sic lignum, & talis clara notitia non est prædicatum Impertinens ad verbum, sicut est ad lignum, est ergo ineptissima paritas, & ridiculus arguendi modus, quemadmodum multis alijs exemplis id demonstrari posset: in hoc igitur sensu appellat August. verbum visionem beatam, quatenus est clara, & distincta Dei similitudo expressa, & ratio est, quam innuit Mairon. 1. d.27. qu.1. art.1. quia nimirum Aug. variè locutus est de Verbo, interdum scilicet accipiendo illud pro similitudine rei, aliquando pro specie, aliquando pro obiecto, quatenus hæc omnia per quandam analogiam ad Verbum possunt tale nomen participare, quod plane ligno conuenire non potest.

127 Alia etiam explicatio, si quando Scotus verbum appellaret visionem beatorum, non est gratis assumpta, vt ait Poncius, quia non est applicata ad exponendum aliquem locum particularem, cui non quadret, sed est explicatio quædam generalis, quatenus Doctor non ex eodem capite negat à Beatis formari verbum de diuina essentia, ex quo negant Thomistæ, quia nimirum dari nequeat similitudo expressa creata essentiæ diuinæ; imo ex hoc capite vltrò concedit visionem beatam esse Verbum, & verbum formare Beatos de diuina essentia; vnde si detur talis explicatio, non datur sine fundamento, & omnino gratis. Neque etiam est falsa, quia non quadret loc. cit. 1. d.27. quæst.3. num. 15. nam explicatio illa datur ad loca, vbi de mente propria loqueretur, sed ibi loquitur ad hominem, & infert tanquam inconueniens ex doctrina eorum, quos ibi impugnat, vt bene notat Pererius in contradictionibus Scoti ad 1. sentent. dist. 27. quæst. 3. imo & concedit ipse Poncius supra relatus vnde mirum est, quomodo postea statim dicat n. 155. quod Scotus *absolutè infert in secundo loco* (*nempe* 1. distinct. 27. quæst. 3.) *tanquam inconueniens, quod visio beata non esset verbum*, cum supra dixerit num. 151. quod illud, *tanquam inconueniens infert ex doctrina eorum, quos impugnat*, & non absolutè, quæ est potentissima contradictio in eadem ferè pagina. Quod tandem addit de explicatione illa, quam ait posse dari facilius loco citato ex quol.14. est planè gratis omninò dictum, nam illæ duæ verbi conditiones, & quod sit productum, & quod sit per modum naturæ productum ab integro suo principio, non solum conueniunt verbo creato, quod circa creaturas naturaliter producimus, sed etiam conueniunt Verbo diuino; vnde cum sit ratio communis verbo creato, & increato, non exiguntur illæ conditiones ad verbum creatum, & naturalis ordinis præcisè, sed ad verbum, vt sic, quatenus est commune creato, & increato; quare illa expositio omninò irrationabilis esset.

128 Deinde num.156. vrget argumentum P. Cauelli disp. 3. de Anima lect. 3. num. 10. quia non requiritur ad rationem prolis, & generationis, quod vtraque causa naturaliter concurrat, alioquin B. Virgo non fuisset Mater Dei, nec Deus eius Filius, quia Spiritus Sanctus concurrit ad generationem eius, vt causa libera, non vt causa naturalis; quia ergo visio beata saltim ab intellectu creato naturaliter producitur, hoc sufficit, vt dicatur verbum, licet ex parte obiecti procedat liberè.

Responsum est ad id disput. 6. cit. num. 49. negando consequentiam, quia Christus vt homo postulabat naturaliter gigni ab vtroque parente, vnde merè accidentale fuit illi, quod Spiritus Sanctus, vel tota Trinitas suppleuerit vices patris naturalis per concursum liberum; atque ideo hoc obesse nequit denominationi filij, quam fundat ad concursum per modum naturæ exhibitum à B. Virgine, quia quod est per accidens variare non potest, quod est per se; hæc autem ratio non militat in productione Spiritus Sancti, nec in productione visionis beaticæ, quia nec Spiritus Sanctus petit naturaliter produci, seu per modum naturæ, neque beata visio à diuina essentia ita causari, cum hæc immediatè non agat ad extra, atque ideo nec ista Verbum, nec ille filius dici possunt.

Contra replicat Poncius, ergo saltim non impedit rationem Verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter; sed ideo solum non erit Verbum, quia ex se non postulat naturaliter produci; sed nihil amplius intendimus per illam probationem, quam hoc contra Scotistas, qui propterea excludebant visionem à ratione verbi, & prolis, quia non producebatur actu naturaliter. Quod si dicamus eos voluisse per hoc, quod visio propterea non esset verbum, quia non exigit produci naturaliter. Tunc probandum erit (inquit) quod

quod sit de ratione verbi exigentia ad productionem naturalem, quod ab eo tam facilè negabitur, quam à nobis facilè asseritur.

129 Respondeo negando consequentiam, committitur namque fallacia à secundum quid ad simpliciter, ex hoc enim quod concedimus Christum dici Filium B. Mariæ, quia ad eius humanitatem habuit naturalem influxum, neque hanc denominationem impediri ex eo, quod Spiritus Sanctus ad eius generationem habuerit concursum liberum, quia id mere accidit humanitati Christi, qui postulabat vt homo, ab vtroque parente naturaliter gigni; ex hoc, inquam, deducitur absolutè neque impedire rationem Verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter, hoc sanè inferri nequit sine fallacia à secundum quid ad simpliciter, quia Christus vt Filius Mariæ, de facto ab ea naturaliter processit, vnde saltim ab vna causa fuit naturaliter productus, licet non ab alia. Quomodo ergo hinc deducitur absolutè quod visio beata possit adhuc retinere rationem Verbi etiamsi non actu naturaliter producatur? in responsione non est concessum Christum, vt Mariæ filium, à nulla causa naturaliter processisse, de facto, imo dictum est ita processisse à Matre, & ideo pessimè deducitur inde non impedire rationem Verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter, simpliciter, & absolutè loquendo, sed ad summum inferri poterat, quod non impediret rationem verbi in visione, quod actu non producatur naturaliter ex parte obiecti, quod adhuc negaremus stando in doctrina nobis tradita ab Augustino in libris de Trinitate (à quo postea cæteri Theologi didicere) de notione Verbi, illud namque semper appellat notitiam genitam à memoria fœcunda, vnde cum memoria fœcunda integretur ex potentia, & obiecto, consequenter ab vtroque principio per modum naturæ procedere debet notitia, vt rationem Verbi sibi vendicet; quod si id actualiter petit Verbum in sententia Augustini, tanto magis ei conueniet aptitudinaliter, seu exigitiuè ita produci; nec vnquam tam facile id à Poncio negabitur, sicut à nobis asseritur, & probatur.

130 Et ex hoc adhuc magis deprehenditur falsum esse, quod asserit in apol. num. 157. & fatetur iampridem asseruisse disput. 12. de Anima num. 99. quod non sit de ratione formali Verbi, quod actu producatur ab intellectu; nam vt vidimus ex August. præcipua conditio Verbi est, quod sit notitia genita ab intellectu; Et quamuis ibidem nitatur hoc ostendere contra nos ad hominem, quoniam ad rationem filij non requiritur secundum nos ex responsione data ad argumentum Cauelli, quod actu naturaliter producatur à parente, quia alias Christus non esset Filius Virginis, sed sufficit, quod aptus natus sit sic produci. Attamen hæc instantia fundatur in hac eadem impostura, quod hoc concesserimus, quod nullo modo concessum est, imò disertè diximus Christum dici Filium Virginis, quia per modum naturæ exhibuit suum concursum in eius generatione, & naturaliter actu productus est ab ipsa; sed quia contendit ibi hanc controuersiam reducere ad quæstionem de nomine, vt sui moris est, vlterius in hoc puncto progredi nolo.

Postquam conatus est Poncius sua defendere à nostris responsionibus, nititur etiam num. 152. & 153. nostras infirmare probationes præfati asserti, quod Visio Beatorum non sit Verbum; Cumque hoc probauerimus Scoti testimonio Quol. 14. Bb. clarissimo, & patentissimo, vbi hoc docet, & declarat ex professo; respondet huic loco duo alia loca ab ipso adducta præponderare, & ideo hinc non magis debere dici quod Scotus teneat hanc partem, quam oppositam, sed ad summum, quod vtramque probabiliter teneat, ne sibi contradicat; Addit deinde, quod in quol. illo non dicit absolutè, quod visio Beatorum non sit verbum, sed terminis probabilibus vtitur, nempe, *posset dici*, absolutè autem loquitur in locis ab ipso citatis. Addit tandem omnes præferre resolutionem ipsius in sententijs quibuscunque alijs operibus, præsertim vbi ratio, vel auctoritas aliqua alia non magis fauet resolutioni, quam haberet in alijs operibus.

131 Cœterum falsum omninò est illa duo loca ab ipso, vel potius à P. Cauello in Scoto versatissimo citata præponderare loco ex quolibetis, nam vt notat Perius in contradictionibus Scoti ad p. sent. d. 27. q. vn. illa duo loca accipiuntur ex parte arguitiua, vbi non est accipienda aliqua determinatio, & præsertim in 2. loco nimirum p. d. 27. infert illud tanquam inconueniens ex doctrina eorum, quos impugnat, vt fatetur Poncius ipse; quo igitur pacto hæc loca præponderare possent loco ex quol. 14. vbi loquitur in parte dogmatica, & responsiua, & disertè explicat hoc punctum de visione Beatorum, an sit verbum, & reddit rationem, cur non sit, vbi in locis ex p. sent. citatis vix habet duo verba, & in parte arguitiua? & planè friget omninò, quod ait Doctorem esse ibi locutum sub terminis probabilibus *posset dici*, hæc enim est phrasis Scoto pro sua modestia satis familiaris, vt in eo versatis compertum est, qua etiam vtitur, cum magis resolutè loquitur; & deniq; in Subtilium schola enutritis satis quoq; compertum est, Quolibetales quæstiones eandem habere auctoritatem, quam quatuor sententiarum, imò maiorem, quia cum post illos scriptæ fuerint, vt fertur, censetur vltima voluntas Doctoris.

Addidimus deinde ad nostrum assertum firmandum rationem ex August. deductam, quia verbum appellatur ab eo semper proles à memoria fœcunda genita; at memoria fœcunda ex intellectu constituitur, & obiecto ei præsente, vel in se, vel in specie, ergo de ratione Verbi est, quod naturaliter gignitur à totali suo principio, nec sufficit, quod naturaliter procedat ab altero tantum. Tum quia si hoc sufficeret, tunc Spiritus sancti productio esset generatio, & ipse esset Verbum, quia licet liberè producatur ex parte potentiæ, adhuc tamen naturaliter procedit ex parte obiecti, ergo ad rationem Verbi requiritur; quod vtrumque principium naturaliter agat; & multò magis in obiecto id necessarium est, tum quia Verbum ab obiecto specificatur, atque ideò magis ei assimilatur; tum quia in proposito obiectum principalius concurrit, quam intellectus.

132 Respondet, quod licet vocet August. verbum prolem, non tamen dicit, quod omne verbum sit proles, sed si proles intelligatur in sensu, in quo visio beata non sit proles, vt volunt Aduersarij, patet, quod non voluit omne verbum esse prolem, quandoquidem dicat visionem beatam esse prolem; & in descriptione Verbi p. de Trinit. 10. nulla fit mentio de prole, sed descriptio conuenit omni prorsus cognitioni productæ, siue omnis sit proles, vt ego existimo, siue non, vt putant Aduersarij. Rursus non video (inquit numer. 154.) quomodo sequitur illa consequentia, verbum est proles causata à memoria fœcunda, ergo debet naturaliter causari ab vtraq; causa constituente memoriam fecundam; cur enim non sufficeret, quod causaretur à sola potentia naturaliter, præsertim quando ipsum obiectum secundum se non concurrit, neq; secundum speciem, sed mediante voluntate potente supplere defectum obiecti, & speciei? Nec valet probatio, qua probant Aduersarij id non sufficere, nempè quia inde sequeretur, quod Spiritus sancti producti esset generatio; nam admittendo quod non sit generatio, quia liberè producitur non naturaliter, hoc debet intelligi de libertate ex parte potentiæ, nam productio Verbi non dicitur generatio ex productione naturali, nisi quia naturaliter producitur ex parte potentiæ; vnde cum Spiritus sanctus non producatur naturaliter ex parte potentiæ, sed liberè, sufficienter ex hoc capite distinguetur productio ipsius à productione Verbi ad non habendam rationem generationis, quemadmodum verbum habet.

133 Hæc responsio contrariatur omninò doctrinæ, quam tradidit D. Aug. de Verbo 9. de Trin. cap. vltimo; vbi exactius de hoc puncto tractat quam in alijs omnibus locis, qua de causa ex eo præcipuè loco Scotus desumpsit quæcunq; de verbo nobis scripta reliquit; ibi igitur expressis, & disertis verbis ait, non omnem notitiam actualem esse verbum, sed illam tantum, quæ est genita ex memoria fœcunda, quæ dicitur proles, & quæ ex obiecto nascitur vt proles eius referente Scoto quol. 14. Bb. & p. d. 27. q. 3. §. *ad quæstiones istas*, & infrà *§ ideò istis*, inquit, quod quælibet notitia genita, quam August. vocat prolem, est verbum, & ex his deducit definitionem Verbi, non autem ex p. de Trin. c. 10. quæ quidem definitio, cum dicat Verbum esse notitiam productam à memoria perfecta, consequenter indicat notitiam, quæ est Verbum, esse prolem; hæc enim est, quæ nascitur ex memoria perfecta idest ab intellectu, & obiecto, & quidem ab vtroque naturali processione; Et illa consequentia nostra (verbum est proles causata à memoria fœcunda, ergo debet naturaliter causari ab vtraq: causa constituente memoriam fœcundam) est optima, quia si obiectum sit præsens intellectui mediante voluntate, & non potius seipso, aut per sui speciem, non constituit memoriam, nec intellectum fœcundare dicitur, sed vt memoriam constituat, debet fieri præsens intellectui naturaliter; & vt notitia ab eo producta dicatur verbum, & proles, debet naturaliter procedere nedum ab intellectu, sed etiam ab obiecto, alioquin si liberè ab obiecto procederet, esset proles intellectus, sed non obiecti, ex doctrina Aug. & Scot. loc. cit. imò potius nec verbum, nec proles absolutè dicenda foret, quia vt docet Doctor quol. 16. lit. S. & T. quando voluntas concurrit cum causa naturali, ita quod voluntas sit causa principalior, totus effectus censeri debet liberè produci, quare cum visio beata producatur ab intellectu beatorum, & à diuina voluntate gerente vicem obiecti, tota censeri debet liberè producta, atque ideò nullo pacto Verbum dici potest, de cuius ratione est, quod sit notitia genita, & per modum naturæ producta, quæ quidem ratio opinionem contrariam mirabiliter euincit.

Et hac eadem de causa valet quoque alia probatio nostra, falsum enim est, quod Verbi productio in diuinis dicatur generatio præcisè, quia naturaliter producitur ex parte potentiæ, imò dicitur generatio, & Verbum; quia naturaliter procedit tam ex parte potentiæ, quam ex parte obiecti, & nascitur de obiecto, tanquam proles eius, vt loquitur Aug. cit. 9. de Trin. cap. vltim. & Spiritus sancti productio non dicitur generatio, quia est libera productio libertate essentiali, nam vt dicebamus ex Scoto cit. quando voluntas concurrit ad aliquem effectum cum alia causa naturali, tota actio dicitur libera simpliciter, & absolutè loquendo; vnde sicut in productione Spiritus sancti, quod naturaliter procedat ex parte obiecti, non facit quod eius productio sit generatio, quia libera processio ex parte potentiæ sufficit, vt tota processio dicatur libera iuxta regulam Scoticam quol. 16. cit. ita in productione visionis beatæ, quod naturaliter procedat ab intellectu, non facit quod eius productio dici debeat generatio, & notitia producta verbum, quia ex alia parte essentia diuina ad eandem visionem liberè concurrit mediante

diuina voluntate, vnde & tota actio libera censeri debet, quod sufficit ne dicatur generatio, neque notitia producta Verbum.

De Grauitate, & Leuitate an sint Qualitates.

134 DOcuit Poncius disp. 5. de elementis probabile esse grauitatem, & leuitatem non esse qualitates, sed spectare ad substantiam rerum, quæ graues, & leues sunt, seu illas substantias ex natura sua essentiali habere esse tales absque vlla qualitate superaddita, quæ fuit opinio Nominalium, & Auerroistarum, & nuper defenditur ab Arriaga disp. 4. de Gen. sect. 5. Nos autem disp. 3. de cœlo q. p. nu. 3. diximus oppositam sententiam colligi ex Scoto 2. d. 2. q. 10. & d. 15. ad 2. & 3. prin. & esse communem Scotistarum. Respondet Poncius in append. apol. pag. 63. nu. 131. quod quamuis Scotus data opera dixisset grauitatem, & leuitatem esse qualitates, idq; ex se probasset, nisi rationes eius demonstratiuæ essent, aut conuincentes, non posset negari quin oppositum esset probabile, atque ideò doctrinam suam dici non posse præter, aut contra Scotum. Deinde Scotus (inquit) nullibi, neq; in locis citatis ab Aduersarijs ex professo docet grauitatem, & leuitatem esse qualitates, neque vllam aliam conclusionem, aut responsionem suam in hoc fundauit, sed solum tanquam quid communiter suo tempore receptum supponit obiter in dist. 15. quod sint qualitates.

Hic detegendus est error, in quo non semel versatur Poncius, dum quamplures amplectitur Recentiorum opiniones, & ex eo quod reputantur probabiles, contendit non esse contra Scotum; fateor Scotum multas habere opiniones, quas non ita demonstratas censet, quin etiam oppositas putauerit probabiles, sed numquid ex hoc rite infertur, quod illæ opiniones non sint præter, aut contra mentem Scoti? minimè gentium; ita in proposito Scotus in locis citatis manifestè supponit grauitatem, & leuitatem cum Aristotel. pluribus in locis esse qualitates, & non substantias; fac etiam oppositam sententiam censuisse probabilem, numquid si hæc teneatur, non erit contra Scotum? planè erit contra Scotum quotiescunque libertatem non concedat sectatoribus suis amplectendi, quæ magis placuerit. Accedit hic non disputari, an sententia negans grauitatem, & leuitatem esse qualitates, sit probabilis in se, nec ne, sed an defendi possit, vt probabilis in via Scoti; & nos dicimus, quod non, quia vbicunque loquitur de grauitate, & leuitate, loquitur vt de qualitatibus, & hanc sententiam supponit, vt veram saltem probabiliter; nec vllibi vel leuiter insinuat oppositam esse probabilem; ergo quantumcunque opposita probabilis esset in se, non sequitur in via Scoti defendi posse, vt probabilem; itaque ad discursum Poncij concesso antecedente, quod si Scotus probasset grauitatem, & leuitatem esse qualitates, sed non demonstrasset, adhuc opposita sententia remaneret probabilis negatur consequentia, quod qui talem opinionem teneret, contra Scotum non opinaretur, aut præter eius mentem.

135 Deinde num. 132. refert fundamentum nostrum, vt respondeat, dicens; itaque reiecta probatione theologica, qua id probari solet, quod grauitas, & leuitas sint in speciebus eucharisticis, in quibus non est forma substantialis, quia nos negamus eas dari in ipsis, quamuis effectus earum producatur à Deo miraculosè. Probant ipsimet illud ex eo, quod grauitas, & leuitas intenditur, & remittitur non solum per accidens, quatenus ab aliquo graui corpore aliud corpus graue expellitur, vt contingit in pomo exsiccato, quod redditur leuius propter expulsionem, seu consumptionem humorum; aut quatenus intraponitur aliud corpus graue, vt contingit in charta madefacta (ex quibus experientijs sine dubio non posset probari, quod grauitas esset accidens) sed per se, nam humores aquei, & exhalationes omnem protinus grauitatem amittunt, & supra aerem ascendunt, & tamen retinent proprias formas substantiales secundum communiorem opinionem; & ne exemplum dubium adducatur, idem experimur in humoribus herbarum, qui virtute caloris leuitatem acquirunt retenta propria forma substantiali, vt patet ex odore, & virtualibus qualitatibus quas conseruant, & in operculo orificium ollæ cooperiente apparent guttæ aquæ sursum eleuatæ ex leuitate recepta ab igne.

Respondet Poncius hanc probationem non habere apparentiam, nam humores illi aquei non amittunt vllam grauitatem illis connaturalem, aut enim sunt substantiæ distinctæ speciei ab aqua, & sic non perdunt vllam grauitatem, quia nullam habuerunt, aut si non sunt distinctæ specie, quatenus includunt aquam, adhærebunt exhalationibus aliquibus leuibus, & non ascendent virtute sua, sed mouentur illo motu ab illis exhalationibus, aut attrahentur à sole, vel corporibus alijs superioribus. Nec humores herbarum, si sunt eiusdem speciei cum ipsis herbis, amittunt vllam grauitatem, quam antea habuerunt, nisi quatenus non habent in se inclusas alias partes grauiores substantiales, quas habuerunt ipsæ herbæ; itaque illi humores non sunt eiusdem speciei cum herbis quoad omnes partes integrales, quas includunt herbæ, vt est euidens, quandoquidem herba multas includat partes diuersæ rationis, sicut corpus organicum animatum includit carnem, ossa, quatuor humores, quæ sunt distinctissimæ naturæ; vnde cum extrahuntur humores, non fiunt leuiores, quam ante fuerunt; nec maior grauitas, quam præ ipsis habent herbæ, oritur ex eo, quod illi acquirant leuitatem aliquam, seu ex eo quod aliæ partes integrales herbarum sunt ipsis grauiores, sicut ossa sunt grauiora sanguine, & hic pituita; Quod si sit aliqua leuitas maior in ipsis humoribus separatis, quam fuit ante, id oritur ex intermixtione alicuius alterius substantiæ leuioris, vt exhalationum, aut ipsius aeris ipsis adhærescentis.

136 Ex quo patet (inquit) ad experientiam de guttulis apparentibus in operculo orificij ollæ, neque enim si sint aquei, vllo modo ex se ascendunt, sed eo vectæ, aut detrusæ sunt per alia corpora, vt per exhalationes, aut similia; quod autem non causetur maior aliqua leuitas in ipsis de nouo est euidens, nam à quo produceretur illa leuitas? non ab ipsa substantia graui, quæ ex se necessario producit grauitatem, non etiam à causis extrinsecis, maximè à substantijs calidis, vt igne, aere, sole, aut aliquo alio corpore cœlesti; sed non ab his; ergo nullo modo causantur; probatur minor, quia vel illam producerent mediante leuitate sua, quemadmodum producit ignis calore calorem, & hoc non quia leuitas non ponitur ab vllis esse actiua, nisi respectu impulsus, aut Vbi sursum, vel deorsum; nec potest poni, quia alias aer deberet producere leuitatem in charta, aut alijs corporibus applicatis quod patet esse falsum. Vel illam producerent mediante calore, tanquam principio productiuo *quo*; vel mediante alia aliqua qualitate, aut forma substantiali; & hoc etiam non ob eandem rationem, quia aliàs deberent producere leuitatem in alijs corporibus applicatis sufficienter contra omnem experientiam. Conf. quia Aduersarij (inquit) nunquam possunt assignare experientiam de diminutione, aut intensione grauitatis, aut leuitatis in eadem substantia manente eodem modo quoad reliquas dispositiones; sed experientiæ eorum sunt in casibus, in quibus quoad alias dispositiones est maxima disparitas, & dissimilitudo, ergo non sufficiunt experientiæ, quia tota illa differentia, quæ apparet in corpore sub illis diuersis dispositionibus, quantum ad grauitatem, & leuitatem, potest refundi in illas diuersas dispositiones.

137 Ad ostendendam solutionis huius sufficientiam aduertendum in primis est falsum esse, quod loc. cit. disp. 3. de Cœlo nu. 3. probationem theologicam reiecerimus, quod grauitas, & leuitas remaneant in Eucharistia sine forma substantiali; sed diximus solum ad hoc facile responderi ab Arriaga negando eas dari in eucharistia, sed dari tantum effectus earum nempe impulsum à Deo miraculosè productum ad occultandum miraculum. Et licet eam solutionem non reiecerim, non dixi reijci non posse, sed rationem magis euidentem iuxtà principia naturalia adduxi; absolutè tamen illa solutio non satisfacit, quia in eo sacramento non sunt multiplicanda miracula sine necessitate, & cum assignari possit causa naturalis illius motus, vel impulsus, nimirum qualitates illæ motiuæ, frustra recurritur ad Deum ad occultandum mysterium, nulla enim ratione de hoc miraculo nobis constat, neque vnquam Patres, qui exactissima diligentia miracula huius mysterij lumine fidei nobis aperuere, de hoc miraculo neq; verbum fecerunt, imo supposito semel miraculo de substantiæ desitione, & accidentium permanentia, supponunt alias accidentales mutationes in eucharisticis speciebus naturaliter contingere.

Itaque quod ait de vaporibus aqueis supra aerem ascendentibus si non sint distinctæ speciei ab aqua, vt fert communis opinio, quod non ascendant virtute sua idest per leuitatem eis inexistentem, sed moueantur sursum à nonnullis exhalationibus quibus adhærent, aut attrahantur à Sole, aut corporibus alijs superioribus; sicut facile profertur, & absque vlla probatione, ita facile refutatur; nam explicare tenetur, quomodo vapores illi aquei exhalationibus leuibus adhæreant; & quomodo sint ibi semper in promptu exhalationes illæ leues; & qua de causa plus valeat leuitas illarum exhalationum ad trahendum sursum vapores, quam grauitas vaporum ad impediendum ascensum exhalationum, & rursus quomodo merè ab extrinseco possit fieri hæc attractio vaporum à Sole, vel corporibus alijs superioribus, vtique enim hæc fieri debet per communicationem alicuius virtutis, cum non fiat per contactum formalem, sicut vnus annulus trahit alterum; & cum neque trahatur per impressionem virtutis occultæ, vt ferrum à magnete, restat vt fiat per impressionem caloris, & rarefactionis, quæ sunt dispositiones ad introducendam in eis leuitatem, qua sursum ferantur.

138 Quod etiam addit de humore herbarum, quod leuior appareat herbis ipsis, quia non habet in se inclusas alias partes grauiores substantiales, quas habuerunt ipsæ herbæ, est prorsus voluntarium, & sine fundamento dictum; nam in vase distillatorio ad sensum constat humorem illum ascendere ex leuitate acquisita ex vi caloris rarefacientis, cuius rei signum est, quod cum humor ille ex natura sua sit frigidus, vt patet de humore rosaceo, ablato extrinseco calefaciente ad suam frigiditatem se reducit, & deorsum grauitat, etiamsi exclusas non habeat partes grauiores substantiales, quas habuerunt ipsæ herbæ, quod si leuitas oriretur ex eo quod careat humor partibus grauioribus, quas habebant herbæ, etiam cum reductus est ad suam frigiditatem, æque leuis esse deberet, ac quando rarefactus & excalefactus in vase stillatorio, quod est contra experientiam; & hoc ipsum etiam conuincit leuitatem maiorem illius humori oriri non posse ex intermixtione alterius substantiæ leuio-

ris

iis (quam Poncius explicare debebat) vel exhalationum, aut ipsius aeris adhærescentis; nam talem admixtionem haberet etiam in statu frigiditatis, & tamen tunc non leuitat, sed grauitat; ascendit vapor in vase stillatorio præcisè ex leuitate acquisita vi caloris rarefacientis.

Et per hoc idem patet non satisfacere, quod dicit Poncius ad experientiam de guttulis apparentibus in operculo orificij ollæ, quod ascendunt per alia corpora, vt per exhalationes, & similia, hæc enim sunt pura verba sine vlla ratione prolata. Ad rationem verò, qua probare contendit in illis guttulis non causari leuitatem aliquam maiorem, quam antea haberent, nego leuitatem illam ab igne produci non posse excalefaciente, & rarefaciente guttulas illas aqua in tali gradu, vt leuitas aliqua generetur in ipsis, qua sursum euehuntur: quod si in alijs corporibus sufficienter applicatis consimilem leuitatem generare non potest, id erit ex conditione illorum corporum, quæ non erunt capacia caloris, & raritatis in tali gradu, qualis requiritur, vt sint proximæ dispositiones ad leuitatem introducendam. Ad Conf. concesso antecedente nego consequentiam cum eius probatione, quia diuersæ illæ, dispositiones cum inducant diuersas propensiones ad diuersos motus locales sursum, vel deorsum, censentur quoque inducere diuersas qualitates motiuas, quales sunt grauitas, & leuitas; Imò si nequit fieri diminutio, aut intensio grauitatis, vel leuitatis in eadem substantia manente eodem modo quoad cœteras dispositiones primarum nempè qualitatum; ex hoc deduci debet leuitatem, & grauitatem à substantia rei omninò differre, quandoquidem hæc non suscipiat magis, & minus; & consistere vel in certo temperamento primarum qualitatum v.g. caloris, & siccitatis, vt fiat leuis, frigoris, & humiditatis, vt fiat grauis; vel in alijs secundis qualitatibus ex tali primarum temperamento resultantibus, tanquam ex præuia dispositione, vt fert Peripatetica sententia.

A qua Causa producerentur grauitas, & leuitas si essent qualitates.

139 Eadem disput. 5. de Cœlo quæst. p. num. 9. relatis circa hoc punctum duabus sententijs, vna quæ tribuit hanc virtutem formæ substantiali, altera, quæ primis qualitatibus, inter vtramque mediamus opinionem dicentes eas à forma substantiali causari, non se sola tamen, sed primis qualitatibus concurrentibus, alijsque requisitis, tanquam dispositionibus scilicet raritate, vel densitate, non enim aliquid certum in hac re determinari potest, cum experientiæ vrgeant hinc inde.

Hanc mediationem impugnat Poncius in append. apol. pagin. 96. num. 134. nam si forma substantialis concurrit immediatè, omninò ipsi toti attribuenda est virtus productiua grauitatis, & leuitatis naturalis, & nullo modo qualitatibus primis, sicut si substantia immediatè concurrit ad productionem alterius substantiæ non magis perfectæ v.g. ignis ad productionem ignis, omninò ipsi soli attribuitur productio ipsius, & non accidentibus eius. Ratio autem est, quia tam benè potest productio totalis competere illi, quam partialis, & non sunt multiplicandi concursus, nec causæ productiuæ sine necessitate, nulla autem est necessitas non adscribendi illam virtutem totaliter formæ substantiali.

Respondeo negando assumptum, ad primam eius probationem deductam ex paritate substantiæ concurrente immediatè ad productionem alterius substantiæ negatur paritas, quia dum ignis v. g. producit ignem, tota actio generatiua eius tribuitur igni, & non calori, quia accidens non potest producere substantiam, benè tamen aliud accidens, & sic quamuis calor nequeat cum igne concurrere ad productionem ignis, benè tamen possunt primæ qualitates cum forma substantiali concurrere ad productionem secundarum; ad aliam probationem ex ratione deductam negatur item assumptum quoad vtramque partem, quod scilicet tam benè possit formæ substantiali adscribi totalis productio grauitatis, vel leuitatis, sicut partialis; quia cum hæ qualitates varientur ad variationem aliarum, signum est euidens non immediatè, & totaliter à forma substantiali produci, quia si sic producerentur, ad variationem aliarum qualitatum non variaretur; negatur etiam assumptum quoad 2. partem, quod multiplicentur causæ productiuæ sine necessitate: adest namque ad id asserendum manifesta necessitas, nam sine variatione formæ substantialis videmus variari grauitatem, & leuitatem, ex variatione aliarum qualitatum scilicet caloris, vel frigoris, raritatis, vel densitatis, vt patet ex vaporibus, in quos imprimitur leuitas contra virtutem formæ substantialis aquæ à sole, vel igne calefaciente.

140 At replicat Poncius num. 135. hanc rationem nihil prorsus valere, nam dato quod variaretur grauitas in illis vaporibus inducta à Sole, vel igne leuitante, adhuc non sequitur, quin grauitas, & leuitas, quando producuntur à forma substantiali vllo modo, producantur ab illa totaliter sine concursu primarum qualitatum; sicut non sequitur, quin aqua in se producat frigus suum connaturale, licet ignis quandoque producat in ipsa calorem expulso frigore. Hæc instantia non obest, quando enim variatur frigus in aqua non variatur per variationem antecedentem aliarum qualitatum, sicut variatur grauitas in vaporibus, ideò nō currit omnimoda paritas hinc inde.

Deinde num. 136. aliam addit probationem ab hac prima dependentem, atque ideò æquè, vel magis infirmam; grauitas, & leuitas producūtur à forma substantiali, vt patet, & non producuntur à solis qualitatibus primis, vt nos quoque concedimus, sed si producuntur vllo modo à forma substantiali, debent ab ipsa totaliter produci, vt deductum est in prima ratione; ergo &c. Respondeo negando minorem, quæ non fuit sufficienter probata; & consequenter nego consectatorium, quod ibi hinc deducit scilicet grauitatem, & leuitatem non esse qualitates secundas respectiuè ad quatuor primas qualitates, quia neque producuntur ab illis, neque ex illis; nego (inquam) hoc corollarium; quia deducitur ex principio non sufficienter probato.

An Grauitates ad diuersa loca tendentes sint diuersæ speciei.

141 Dicimus, quod sic, disput. 5. citat. de Cœlo quæst. 1. nu. 10. & probamus, quia si non distinguerentur specificè, sed solum secundum magis, & minus, corpus, quod esset maioris ponderis, & consequenter maioris grauitatis, deberet magis, ad centrum tendere, quam quod est minoris ponderis, & grauitatis; sicut si calor, vt duo potest aliquem effectum producere, multò magis calor, vt tria; sed hoc est falsum, quia lapis vnius libræ descendit per aquam, & lignum centum librarum aquæ supernatat, ergo grauitas ligni, & lapidis sunt diuersæ speciei.

Hanc doctrinam examinare voluit Poncius in apol. pag. 98. n. 137. vt appareat veritas ipsa (inquit) per ironiam & nostrum acumen & ait, consequentiam nihil valere, nam quamuis lignum centum librarum esset maioris grauitatis extensiuæ, non tamen intensiuæ, & consequenter licet lapis minoris ponderis extensiui descenderet per aquam, & lignum non descenderet, hoc posset prouenire ex eo, quod haberet grauitatem maioris intensionis, quam lignum, licet non haberet grauitatem distinctæ speciei; ergo non sequitur ex eo, quod lignum non descendat sub aqua, sicut lapis, quod grauitas eius sit distinctæ speciei. Conf. quia licet vnus palmus ignis possit disponere ad formam ignis, & substantia aliqua centum palmorum calida, vt vnum, aut duo, non possit disponere ad illam formam, non sequitur, quod calores eorum sint distinctæ speciei, sed solum quod non sint eiusdem intensionis; ergo similiter licet possit lapis tanti ponderis descendere sub aqua, & lignum longè maioris ponderis extensiuè non possit descendere, non sequitur inde, quod sint diuersæ speciei, quia impedimentum ex parte ligni posset esse defectus intensionis. Vnde num. 139. censuram ita concludit. Decepti sunt, credo, aduersarij mei, quia non distinxerunt inter intensionem, & extensionem; & quia non aduerterunt, quod lapis vnius palmi possit esse magis intensæ grauitatis, quam lignum centum palmorum, quod esset magis extensæ quantitatis; colligi autem potest manifestum, quod lignum non esset tantæ grauitatis intensæ, quia si tantum ligni acciperetur, quantum lapidis quoad numerum partium integrantium, non esset tam ponderosum, quam tantum lapidis.

142 Verùm quia disput. cit. num. 12. re vera hoc discrimen aduertimus grauitatis intensiuæ, & extensiuæ, & hanc responsionem, ac impugnationem afferimus, & reijcimus retractando statim quod dixerat, inquit: At ipsi videntur aduertisse hanc differentiam intensionis, & extensionis, quia proposuerunt sibi æquiualenter hanc impugnationem meam, & respondent num. 12. quod ipsis faueat, &c. dicimus itaque ibi responsionem illam nobis fauere, nam etiam quoad intensionem grauitatis adest discrimen inter lignum, & lapidem, quantumcunque enim intendatur grauitas ligni, & remittatur grauitas lapidis (datur enim vnum lignum grauius alio, sicut vnus lapis altero grauior) nunquam lignum subsidebit aquis, nec lapis stabit supra aquas, signum euidens has grauitates esse omninò alterius rationis; nam remissio qualitatis solum facit, quod effectus non producatur ita intensus, vel tam velociter, sicut à qualitate intensa, non tamen quod nullo modo causetur; ergo grauitas remissior ligni solum esset in causa, quod lignum non tam velociter ad profundum petat, sicut lapis, non autem quod nullo pacto descendat sub aquis, ex qua responsione, & doctrina satis constat, quomodo consequentia nostri argumenti teneat, quia loquendo etiam de grauitate intensiua præcisè grauitas lapidis, & ligni sunt diuersæ speciei; nam quantumuis intendatur grauitas ligni numquam adeò potest intendi, vt descendat in aqua; & quod non descendat sub aqua, impedimentum esse nequit præcisè defectus intensionis, vt ait Poncius, quia remissio qualitatis, vt dicimus in responsione, impedit solùm, ne effectus producatur ita intensius, vel tam velociter, sicut à qualitate intensa, non tamen, quod nullo modo causetur, vt contingit de descensu ligni per aquam; cum ergo talis effectus, descensus, scilicet per aquam, nullo modo causetur à grauitate ligni non solùm dicenda est differre secundum magis, & minus, seu in gradu intenso, & remisso a grauitate lapidis intensiua, sed etiam specie; si enim solum differret secundum magis, & minus, deberet lignum aliquantisper in aqua descendere, licet non peteret fundum sicut lapis, aut deberet petere fundum, licet non ita velociter,

sicut lapis, quod tamen non experimur in vno genere ligni, quamuis detur vnum lignum grauius alio intensiuè, vt constat de quercu, & buxu.

143 Ex quo etiam constat confirmationem allatam à Poncio pro solutione data nobis potius fauere, quamuis enim calidum, vt vnum, vel duo etiam centum palmorum nequeat proximè disponere ad formam ignis, sicut potest calor ignis vnius palmi, attamen saltim remotè potest disponere, & ex hoc deducitur calores illos non esse diuersæ speciei, sed tantum diuersæ intensionis, quia possunt attingere eundem effectum, licet non æquali intensione, aut velocitate; at in proposito remissio grauitatis ligni non solum facit, quod non descendat sub aqua adeò profundè, vel velociter, sicut lapis, sed impedit omninò descensum, & quod nullo modo possit attingere talem effectum, & ideò ex hoc deduci debet grauitates vtriusque non solum secundum magis, & minus differre, sed omnino secundum speciem.

Sed contra præfatam responsionem instat adhuc Poncius, quia falsum videtur, quod in ea assumitur, nam si remitteretur grauitas intensiua lapidis, itaut non esset maioris ponderis in eadem quantitate, quam lignum, non descenderet magis, quam lignum; & si intenderetur grauitas ligni, itaut tantum ligni esset tam ponderosum, quam tantum lapidis, omninò tam descenderet per aquam, quam lapis, & oppositum non solum gratis diceretur, sed videtur esse contra sensum. Nec refert, quod detur aliquod lignum grauius alio, & aliquis lapis grauior alio; nam cum hoc stare potest, quod nullum lignum, quod non descendit per aquam sit tantæ grauitatis intensiuæ, quanta esset quicumque lapis cuiuscunque intensionis sufficientis ad talem descensum.

144 Cęterum sic instando videtur arguens incurrere ignorantiam discriminis inter grauitatem intensiuam, & extensiuam, quam nuper nobis tribuebat; vt enim nos aduertimus disp. 3. cit. num. 53. excessus, vel defectus grauitatis intensiuus non debet attendi penes maiorem, vel minorem ponderationem propriè loquendo, sed quoad maiorem, vel minorem propinquitatem ad locum, & centrum, seu quoad subijci, vel subsidere pluribus corporibus: si ergo talis sunt naturæ, & conditionis grauitates ligni, lapidis, quod lignum semper supernatat aquæ, & lapis quantumuis exiguus fundum petit, etiam si lignum reducatur ad quantitatem, & pondus lapidis, adeò quod sint æque ponderosa, adhuc lapis descendet in aqua, & lignum non descendet, & lapis adhuc erit maioris grauitatis intensiuæ, quia hæc non attenditur, penes maiorem, vel minorem ponderationem philosophice loquendo, sed tantum iuxta vulgi opinionem. Deinde nostræ responsionis energia præcipue in hoc consistit, quod remissio qualitatis non impedit absolutè effectum, sed solum facit, quod non producatur ita intensus, vel tam velociter, sicut à qualitate intensa: vnde si grauitas intensiua ligni, & lapidis solum differrent secundum magis, & minus, id impediret solùm, quod lignum non ita profundè, vel non adeò velociter descenderet per aquam, sicut lapis; cum ergo videamus per talem remissionem descensum omninò impediri, signum euidens est differre has grauitates secundum speciem, & non tantum secundum magis, & minus; & sic illa consequentia primi nostri argumenti optimè tenet.

145 Alij ad argumentum nostrum responderunt, ideò lignum in aquam non descendere, quia habet in poris inclusum aerem, cuius leuitas grauitati ligni resistit, ne ad profundum petat, sicut etiam euenit in pumice aquis supernatante propter aerem inclusum; lapis verò quamuis non habeat grauitatem distinctæ speciei, ideò descendit, quia non habet aerem inclusum in poris suis, qui impediat descensum. Hanc solutionem dicimus illi non valere, quia si vtrumque statera perpendas, scilicet lapidem paruum, & lignum magnum, grauius apparebit lignum, quam lapis; ergo sicut in statera leuitas aeris inclusi in ligno non impedit, quominus præponderet lapidi; ita nec impediet, quin præponderet in aqua. Tum quia non potest esse tanta leuitas aeris inclusi, vt æquipolleat, imò præualeat tantæ ligni grauitati; ergo sicut si alicui graui sit annexum aliquod leue non potens vincere illius grauitatem, mouebitur ad motum grauis, ita quoque accideret in ligno, & aere incluso, exemplum de pumice non est ad propositum, nam verum est propter aerem inclusum leuitare, attamen si in puluerem reduceretur, statim in profundum tenderet, quod in ligno non contingit.

146 Poncius loc. cit. n. 141. negat consequentiam primam huius impugnationis, datur enim disparitas maxima, quia cum aer non leuitet proprio loco, non impedit in aere, vbi in statera ponitur, grauitatem ligni, & sic cum illa sit maior propter extensionem maiorem, quam grauitas lapidis parui facilè præponderabit in statera, & quandoquidem leuitare debeat aer infra proprium locum, vt sub terra, & aqua supra quæ petit esse naturaliter potest, quominus lignum descendat sub aqua, etiamsi sit extensiuæ maioris grauitatis, quam lapis non habens tale impedimentum, et propterea descendens. Ad 2. tam facilè negatur antecedens, quam asseritur, qua enim ratione facilè concipitur aerem inclusum in pumice impedire eius descensum, & præponderare grauitati eius, cur idem dici non posset de aere ligni? quo etiam exemplo pumicis confirmatur responsio data ad 1. impugnationem, quia si pumex magis præponderaret in statera, quam lapis paruus, nec hoc impeditur ab aere, & tamen impeditur descensus eius sub aqua per ipsum, ergo idem dici posset de ligno: Vnde patet male dici ab Aduersarijs, quod illud exemplum non sit ad rem: nec ad id ostendendum valet, quod ipsi dicunt pumicem attritum, & redactum ad pulueres descensurum, lignum verò non item: nam in primis hoc non obstat, quominus aer posset impedire descensum sub aqua, licet non posset sub aere, & præterea si posset lignum ita atteri, vt non remaneret aer inclusus, descenderet sic attritum, non minus, quam pulueres pumicis: quod si non possit ita atteri, quin semper in quacunq; parte eius maneat aer inclusus, non est mirum, quod non descendat.

147 Planè negari nequit, quin solutio data sit satis apparens ob allatam disparitatem, quæ quidem manifestissima est, si consequentia deduceretur ex paritate leuitationis aeris in proprio loco, & infra proprium locum, quia in proprio loco nullo modo leuitat, cęterùm in argumento intendimus deducere paritatem ex leuitatione aeri semper debita infra proprium locum, quando namque ponimus casum, quod lignum in bilance, vel statera ponatur, & dicimus grauitatem eius non impediri ab aere, quin præponderet lapidi, non loquimur de aere in poris ligni incluso, sed de aere circa lignum, & bilancem circumfuso à parte inferiori, quo pacto est infra proprium locum, quatenus, est sub grauiori corpore constitutus, vnde hinc inde labitur, vt supra lignum, vel bilancem ascendat: sicut ergo hic aer sub ligno, vel bilance constitutus, quamuis leuitet, vt supra illa corpora feratur, tamen eius leuitatio non impedit, quin grauitas ligni præponderet lapidi, ita quoque aer inclosus in ligno aquæ immerso impedire nequibit, quin eius grauitas pariter lapidi præponderet, in hoc igitur sensu tenet consequentia nostra, neque vis eius ab allata disparitate eneruatur.

Sed si solutio data ad primam instantiam habet aliquam apparentiam, planè solutio data ad secundam nullam prorsus habet, & omninò falsum est tam facilè negari illud antecedens, sicut asseritur, si namque tam facilè negari potest, debebat Poncius eius probationi occurrere (quod non fecit) & quidem euidentissimæ desumptæ à paritate corporis grauis, cui aliquod leue esset annexum non potens vincere illius grauitatem, sicut enim in tali casu leue moueretur ad motum grauis quantumcunque contra conaretur leuitando, ita quoque in nostro casu deberet aer inclusus ad motum ligni deorsum ferri, quantumcunque contra nitatur leuitando, sicut si vessica aere plena lapidi alligetur experientia constat deorsum ferri in aqua cum lapide, nec potest aer in vessica inclusus leuatione sua talem grauitationem, & descensum impedire. Neque eadem facilitate concipitur aerem inclusum in ligno impedire eius descensum in aqua, sicut in pumice; tum quia sensibilius deprehendimus aerem in pumice, quam in ligno, quandoquidem pumex cernitur cauitatibus, & foraminibus refertus, in quibus delitescit aer, non ita lignum, tum quia comminutus in puluerem pulusculi statim descendunt, signum euidens sursum in aqua detineri ab incluso aere potius, quam ex innata, & intrinseca leuitate, quod non ita facile de ligno dici potest, quod quantumuis attritum excusso aere, si quis aderat, semper supernatat aquæ, vnde argumentum deducitur id potius euenire ex innata leuitate quam ex incluso aere; quod quamuis negetur à Poncio, experientia tamen rerum magistra contrarium docet. Ex quo tandem infertur exemplum de pumice adductum in solutione argumenti principalis esse ad rem, vt in nostra impugnatione dicebamus; quicquid dicat Poncius, cuius acumen, quantum superet nostrum, in veritate vestiganda ex dictis deduci potest; nobis sufficit tantum acuminis habere, vt cum intelligamus, *& cum minimum agit, & nimium*, quod addo pro responsione ad ironiam positam supra num. 141.

An motus specificetur à subiecto.

148 DOcuimus disp. 25. Phys. qu. 7. art. 5. motum sumere vnitatem specificam a termino ad quem iuxta Arist. dogma 5. Phys. 31. dicentis, *omnis dealbatio omni dealbationi idem secundum speciem erit, & omnis denigratio denigrationi*, quæ est communis doctrina in Peripatho absque vlla hæsitatione recepta, contra quam in fine illius articuli num. 50. quandam proponimus obiectionem probantem motum specificari à subiecto in hunc modum; motus quo mouetur vnum subiectum v. g. homo dicit essentialem ordinem ad ipsum, nec de potentia Dei potest esse motus alterius subiecti v. g. equi, aut motus equi motus hominis, etiamsi terminos haberent eiusdem rationis, scilicet calorem, vel frigus; ergo eorum motuum specifica distinctio sufficienter colligitur ex diuersitate specifica subiectorum absque recursu ad terminos; vnde licet sit idem specie calor in aqua, vel ligno inductus, non tamen rectè infertur hinc esse eundem specie motum, quia motus dicit essentialem ordinem ad subiectum sic, vt in alio esse nequeat, quem ordinem non dicit calor.

Respondemus ibidem negando consequentiam, quia etiam motus, quo Petrus calefit dicit essentialem ordinę ad ipsum, nec potest idem nu-

numero conuenire Paulo, & tamen ritè non infertur inde diuersitas specifica in motibus illis; tum quia si motus potest specificari à subiecto absque recursu ad terminum, sicut ex diuersitate specifica subiectorum deducitur diuersitas motuum, sic etiam aliquando ex vnitate subiecti deduci posset vnitas motuum, & sic motus contrarij in eodem subiecto facti simul, vel successiuè vnus post alium dicerentur eiusdem speciei, sicut ergo vnitas, vel distinctio specifica motuum non attenditur à tempore, quia in eodem tempore fieri possunt motus specie diuersi, & in diuersis temporibus idem speciemotus, ita pari ratione non obstante illo ordine essentiali motus ad subiectum, vnitas vel distinctio specifica motuum non debet penes ipsum attendi, quia in eodem subiecto possunt motus specie diuersi exerceri, & idem specie motus in diuersis subiectis, quare concludimus diuersitatem specificam subiectorum materialiter se habere ad motum.

149 Poncius in append. apol. pag. 210. num. 280. ait hanc esse vltimam impugnationem quam reperit contra se factam in Physica Mastrij, & Belluti, & inquit seruire posse pro coronide reliquarum, quas si non excedit in gratia, & subtilitate solita horum Auctorum, certè non cedit vili. Sed quisnam quantumuis sobrius lector posset hic retinere cachinnum? fatetur Poncius hanc obiectionem à se factam disp. 13. suæ Physicæ num. 26. contra præfatam nostram conclusionem de specificatione motus à termino ad quem, nosque illi respondisse loc. cit. & responsionem nostram pro nostra defensione adductam vocat impugnationem, sicut & omnes alias in editione secunda nostræ Physicæ adiectas ad eius oppositiones contra nos factas; ergo quia eius oppositionibus respondere voluimus, eum impugnauimus? papè quis demens hoc diceret? apud Philosophos, qui contra alicuius doctrinam arguit, & obijcit, dicitur illum impugnare, non verò qui nititur illi respondere, & sua defendere, hic namque propugnare, & non impugnare dicitur; sed sinamus Poncium more suo terminis abuti, & nostras defensiones, & responsiones appellare impugnationes, vt liberiorem sibi faciat facultatem contra nos obloquendi, & murmurandi; & videamus tandem, an hæc quoque vltima sua defensio maiorem habeat gratiam, & subtilitatem, quam ceteræ habuerint; videbit enim, quod sicut hanc assertionem de specificatione motus à subiecto tuetur contra expressam Arist. & Scoti intentionem; ita quoque locutum esse absque vlla ratione, & fundamento, sicut frequentius in tota sua Apologia discurrit, & adhuc magis in hac vltima defensione, quam in cæteris, & rationabiliter quidem, quia motus naturalis velocior est in fine, quam in principio; hoc dicere cogor ex adagio *fricantem refrica*.

Primò itaque, quia ad obiectionem propositam, quam dicit esse suam, negauimus consequentiam, quam dixit esse euidentem, & sine probatione reliquit, hic eam probat, quia quæcunque dicunt ordinem essentialem ad res distinctæ speciei, sine dubio debent distingui specie non minus, quam quæcunque distinguuntur specie, ergo si motus calefactionis hominis dicit ordinem essentialem ad hominem, & non dicit talem ad Leonem, & si motus calefactionis leonis dicit ordinem essentialem ad Leonem, & non dicit talem ad hominem, vt supponitur in antecedenti, non potest negari quin inter se distinguantur specie.

150 Respondeo rursus negando constanter illud antecedens, idest illam propositionem, *quæcunque dicunt ordinem essentialem ad res distincta speciei, sine dubio debent distingui specie non minus quam quæcunque distinguuntur specie*, hanc, inquam, propositionem, tanquam veram, & sine dubio prolatam, nego esse vniuersaliter veram, afferendo non vnam, sed centum, vt ita dicam, instantias; nam relatio genereitatis fundata in substantiis dicit ordinem essentialem ad substantiam, & quæ fundatur in accidente dicit ordinem essentialem ad accidens, & tamen quia habent rationem fundandi eiusdem rationis, & consimilem denominandi modum, non distinguuntur specie, aut genere, sed tantum numero, sicut etiam relationes speciei̇tatis fundatæ in homine, & equo, vt docet Scotus quol. 6. X. idem contingit etiam in relationibus realibus v. g. in similitudinibus duarum albedinum, & duarum nigredinum adinuicem, nam similitudo fundata in hac albedine ad aliam dicit ordinem essentialem ad illam, stant nequeat esse similitudo huius nigredinis ad illam etiam de potentia absoluta, & tamen duæ illæ similitudines specie non distinguuntur, vt dixi disp. 8. log. q. 10. art. 5. in fine, & ratio est, quia licet naturæ, quæ sunt fundamenta remota illarum relationum, sint alterius rationis, modus tamen vnitatis, qui est ratio proxima fundandi eas, est vtrobique eiusdem rationis; eodem modo dicunt Arithmetici proportionem duplam inter duo, & quatuor repertam esse eiusdem rationis cum ea, quæ reperitur inter quinque & decem, etiamsi numeri, qui illas fundant, specie inter se differant; Item Petrus dicit ordinem essentialem ad Petreitatem, ita quod Petreitas, nec de potentia absoluta potest constituere Paulum, & Paulus consimilem ordinem essentialem dicit ad Pauleitatem, & nihilominus quamuis Petreitas, & Pauleitas sint nedum specie differentia, sed etiam primò diuersa, & in nullo conceptu quidditatiuè conuenientia, vt tenet quoque Poncius disp. 6. log. q. 2. non hinc sequitur Petrum, & Paulum specie differre, vel esse primò diuersa, quia vt inquit Doctor 2. d. 3. q. 6. L. *non tanta esse debet distinctio in constitutis, quanta est in constituentibus*, quæ maxima Scotica directè destruit maximam Poncianam, *quæ dicunt ordinem essentialem ad res distincta speciei debent distingui specie*, nam constituta dicunt ordinem essentialem ad constituentia, à quibus essentialiter dependent, & constituentia nedum specie differre possunt, sed etiam esse primò diuersa, vt constat de differentijs indiuidualibus, & tamen talis distinctio non necessario in constituta redundat; Rursus potentia visiua aquilæ dicit ordinem essentialem ad animam aquilæ, vt facultas vitalis ad principium vitale, à quo dimanat, adeout de potentia absoluta potentia visiua aquilæ nequit esse potentia visiua Bouis, & tamen non sequitur, quod si anima aquilæ, & bouis specie distinguuntur, sic etiam distingui debeant potentiæ eorum visiuæ, vt docet Scot. 2. d. p. q. 6. D. & sic in mille alijs instari posset; ergo propositio illa absque dubio assumpta, tanquam vera, non est talis; & hoc sæpissimè causa est falsitatis discursuum Poncianorum; fingit enim, aut sibi præfigit quasdam propositiones tanquam vniuersaliter veras, quæ tamen tales non sunt, vnde in his proferendis illam reflexionem habere deberet, quam sæpè in nobis desiderat festucam in oculis nostris videns, & trabem in suis non videns. Videatur quoque Doct. 5. Met. q. 12. ad 1. prin. vbi docet super duo generalissima fundari posse relationes eiusdem speciei, quia non est necesse tantam esse distinctionem in relationibus, quanta est in fundamentis.

151 Secundò prosequitur Poncius, & inquit ad propositam obiectionem malè nos negasse consequentiam, nec ad eam negandam sufficere tres rationes in responsione tactas; non quidem primam, quia licet motus Petri dicat ordinem essentialem ad Petrum, & motus Pauli ad Paulum; tamen quandoquidem Petrus, & Paulus non distinguantur specie, non sequitur ex illis ordinibus, quod distinguantur specie, sicut sequitur ex ordinibus motuum hominis, & Leonis, qui respiciunt essentialiter res distinctas specie.

Hæc tamen replica nulla est, quia vel motus hominis ponitur à Poncio specie distinctus à motu Leonis, eo præcisè quia ordinem dicat ad subiecta specie diuersa, & tunc eadem ratione calores inducti in hominem, & Leonem poni deberent specie distincti, quia inducuntur in subiecta specie diuersa; aut motus Leonis ponitur specie distinctus à motu hominis eo præcisè, quia dicit talem essentialem ordinem ad Leonem, vt motus Leonis etiam de potentia absoluta nequeat esse motus hominis, quia est essentialiter ordinatus, & determinatus ad denominandum Leonem, & tunc hac eadem ratione motus Petri poni debebit specie distinctus à motu Pauli, etiamsi Petrus, & Paulus specie non differant, quia motus Petri ita essentialiter conuenit Petro, vt de potentia absoluta nequeat conuenire Paulo. Conf. quia Poncius disp. 6. log. q. 10. in fine hac præcisè de causa tenet actionem, qua hic ignis producit hunc numero calorem esse specie distinctam ab actione, qua alter ignis producit alium numero calorem, quia actio procedens ab hoc igne nequit ab illo procedere etiam de potentia Dei absoluta, & idem tenet de visione, qua Petrus videt hoc album, & alia qua Paulus videt aliud album, esse nempè specie distinctas, quia vna dicit essentialem ordinem ad oculum Petri, itaut nequeat esse Pauli, & è contra, & sic etiam discurrit de pluribus vnionibus, præsentijs, & alijs huiusmodi respectibus, si ergo præcisè ob hunc ordinem essentialem actiones duorum ignium specie inter se distinguuntur, & visiones duorum alborum Petri, & Pauli, quantumuis illi duo ignes, & oculus Petri, & Pauli solo numero differant; quoque in proposito, vt consequenter loquatur, tenetur Poncius discurrere de motibus Petri, & Pauli, quod ob talem ordinem essentialem specie inter se distinguantur, etiamsi Petrus, & Paulus sint solo numero distincti; vel si hoc non sequitur de motibus Petri, & Pauli, nec etiam sequetur de motibus hominis, & Leonis, quia eorum distinctio specifica nihil ad hoc facit; aut si hæc inducit distinctionem specificam inter eorum calefactiones, eandem quoque inducent in calores productos in ipsis; ex quo constat quam consequenter loquatur Poncius immemor eorum, quæ alibi dixit in hac eadem materia.

152 Deinde non adeò humilem habeo ego de literatura Aduersarij opinionem, qualem ipse de nobis habet (vt mox patebit) quod ipsum ignorare putem, quod sciunt pueri; sciunt autem illi, quod cum dicimus relationes interdum per fundamenta distingui specificè, id non vtique de fundamentis remotis, & materialibus intelligi debere, sed proximis, & formalibus, quæ sunt rationes ipsæ fundandi, vnde licet in eadem albedine fundentur similitudo ad aliam albedinem, & dissimilitudo ad nigredinem, tamen specie distinguuntur huiusmodi relationes etiam ex parte fundamenti proximi, quia habent diuersas rationes fundandi: cum ergo motus in proposito relationem dicat ex Scoto 2. d. 1. q. 5. in fine nempè transitum, vel ordinem subiecti ad formam, quam prius non habebat, si motus interdum ex parte subiecti, vel fundamenti distinguere velimus, non est spectandum fundamentum remotum, vti sunt in proposito leo, & homo, sed fundamentum proximum, seu ratio ipsa fundandi, ratio autem fundandi, & subiectandi motum in homine, & Leone vtique non est natura ipsa hominis, vel Leonis, sed potentia passiua ad moueri, vt loquit Arist. 3. Phys. 9. definiens motum esse actum mobilis, quatenus mobile est, hæc autem eiusdem rationis est in homine, & leone in casu proposito, ergo ex quocumque capite hallucinatur Poncius.

153 Tertiò,

153 Tertiò, ait neque valere secundam rationem negationis illius consequentiæ, quia ad distinctionem specificam minus requiritur, quam ad vnitatem, vt pueri sciunt, nam ad distinctionem specificam hominis, & bruti sufficit, quod non conueniant in vna formalitate, v.g. in rationalitate, sed ad vnitatem requiritur conuenientia in omnibus formalitatibus, & sicut non valet inferre, si differant aliqua in animalitate, differunt specie, ergo si conueniant in animalitate conueniunt in specie, ita non valet inferre, duo motus differunt specie ex diuersitate subiecti; ergo debent etiam conuenire specie, si conueniunt in subiecto. Imò ipsimet (inquit) nu. 77. negant cum Doctore sequi ex vnitate specifica termini vnitatem specificam motus, licet ex diuersitate specifica ipsius arguatur diuersitas specifica eius, cur ergo tam immemores sui inferunt contrariam consequentiam, quam ipsimet paulò ante negauerunt?

Hic primò aduertendum est responsionem nostram à Poncio fideliter non referri, nos enim diximus, quod si motus specificari potest à subiecto absque recursu ad terminum, sicut ex diuersitate specifica subiectorum deducitur diuersitas motuum, sic etiam aliquando ex vnitate subiecti deduci posset vnitas motuum; Poncius autem omittit particulam, *aliquando*, & refert rationem nostram, tanquam si diceremus ex vnitate subiecti posse semper, & absolutè deduci vnitatem motuum, quod tamen non asserimus, sed sicut ipse dicit posse aliquando ex diuersitate specifica subiectorum deduci diuersitatem specificam motuum, etiamsi habeant terminos eiusdem speciei, ita nos quoque inferimus data hac hypotesi posse è contra aliquando ex vnitate subiecti, seu ex non diuersitate specifica illorum vnitatem motuum deduci, quamuis termini essent distinctæ speciei, & ratio est, quia in causis præcisis, sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis, sed in casu allato ab Aduersario, quod homo, & Leo calefiant, causa præcisa distinctionis specificæ illorum motuum est diuersitas specifica subiectorum, ergo in casu, quo Petrus calefieret, & Paulus frigefieret, deduci posset ex data hypotesi, quod motus illi essent eiusdem speciei, vel specie non differant, quia habent subiecta non specie diuersa, in virtute illius maximæ topicæ quod quando aliquid est causa præcisa alicuius affirmationis, sic pariter negatio, vel remotio illius est causa præcisa negationis.

154 Sed fac etiam nos absolutè locutos, adhuc illa ratio euincit intentum, quamuis enim loquendo de constitutiuo, & distinctiuo generico verum sit, quod ait Poncius, ex diuersitate illius benè inferri diuersitatem specificam, quatenus maior diuersitas semper infert minorem, non tamen ex eius vnitate, vel identitate ritè colligi vnitatem, vel identitatem specificam, quia minor vnitas non infert maiorem, attamen loquendo, de constitutiuo, & distinctiuo formali, & specifico tàm benè ex eius diuersitate deducitur specifica diuersitas inter aliqua duo, quam ex eius vnitate, vel non diuersitate specifica conuenientia, vt v.g. sicut arguere licet, Petrus, & Bucephalus non conueniunt in rationalitate, ergo specie differunt, sic è contra argumentari valet Petrus, & Paulus conueniunt in rationalitate, ergo sunt eiusdem speciei, & hanc doctrinam tam benè pueri sciunt, quam illam. Sed in proposito, cum ait Poncius motum Leonis, & motum hominis ad calorem distingui per ordinem essentialem ad subiecta, non loquitur de distinctione generica, quasi quod per ordinem ad illa subiecta constituantur, & distinguantur, tanquam per constitutiuum, & distinctiuum genericum, sed loquitur de distinctione specifica, adeoquod ordo essentialis istius motus ad hominem, tanquam ad subiectum, sit differentia constitutiua eius in tali specie, & distinctiua à motu Leonis, quatenus eadem sunt principia constitutiua, & distinctiua rei, ergo si ex diuersitate specifica subiectorum benè deducitur specifica differentia motuum, ita ex non diuersitate specifica illorum pariter benè deducitur vnitas specifica motuum.

155 Hinc detegitur puerilis error Poncij, dum volens falsitatem nostræ responsionis ostendere sic discurrit. Sicut non valet inferre, si differant aliqua in animalitate, differunt specie, ergo si conueniant in animalitate, conueniunt in specie; ita non valet inferre, duo motus differunt specie ex diuersitate subiecti, ergo debent etiam conuenire specie; si conueniant in subiecto. In hoc (inquam) discursu committitur manifestus error, nam vt paritas valeret, ordo duorum motuum ad diuersa subiecta deberet esse constitutiuum eorum, & distinctiuum genericum, sicut est animalitas respectu hominis, & equi, vt res non ita se habet in sententia Poncij, qui vult illos motus per ordinem ad diuersa illa subiecta constitui, tanquam per constitutiuum, & distinctiuum formale, & specificum.

Neque verum est, quod subdit Poncius, nos n. 77. absolutè negasse cum Doctore sequi ex vnitate specifica termini vnitatem specificam motus, licet ex diuersitate specifica ipsius arguatur diuersitas specifica eius; Sed ibi diximus ex Scot. p. d. 2. q. 7. T. quod quamuis ex distinctione specifica terminorum semper inferatur distinctio specifica motuum, non tamen ex distinctione specifica motus semper inferri potest distinctio specifica terminorum: hoc est quod Doctor asserit loco citato, & nos cum ipso; sed cum hoc stat adhuc, quod regulariter loquendo sicut ex distinctione specifica terminorum ritè infertur distinctio specifica motuum, ita quoque ex vnitate specifica termini infertur vnitas specifica motus, at Poncius in sua sententia nunquam vult ex vnitate subiecti posse inferri vnitatem specificam motuum, quod tamen concedere debet, si motus verè specificatur à subiecto, sicut concedunt illi, qui motum specificant à termino.

156 Quartò, inquit neque valere tertiam rationem negationis consequentiæ argumenti principalis, quia vel tempora diuersa non sunt diuersa specie, in quibus fierent diuersi motus, vel si differunt motus facti in illis non dicunt tum essentialem ordinem ad illa tempora, quin idem motus factus in vno tempore possit fieri in alio, & motus diuersi facti in diuersis temporibus possint fieri in vno, sed siue primum dicatur siue secundum, ex ordine motus ad tempus, non sequitur distinctio specifica ipsius, nec identitas, licet ex ordine essentiali ad subiecta diuersa specie sequatur distinctio specifica ipsius, quia hoc est primum principium, quod quæcunque includunt intrinsecè prædicata essentialia distincta specie, illa debeant esse distincta specie; nec minus est per se notum, quod quæcunque includunt essentialiter ordinem ad res distinctæ speciei, illa dicant prædicata essentialia distinctæ rationis specificæ; sic autem se habet motus respicientes diuersa subiecta; non autem sic se habent motus facti in diuersis temporibus, nisi tempora sint diuersa specie; aut si sint, nisi motus ita respiciant tempora illa essentialiter, vt motus factus in vno, non possit fieri in altero. Quod si tempora sint diuersa specie, & motus factus in vno, ita respiciat ipsum, vt non possit fieri in altero, tunc concedit, & dicit necessarium esse, quod motus facti in diuersis temporibus distinguantur specie.

Sed neque hæc replica tertiam eneruat rationem, quantumuis enim conetur afferre disparitatem inter tempus, & subiectum, in ordine ad motum; semper tamen vrget illa paritas, quod sicut vnitas, vel distinctio specifica motuum non attenditur a tempore, quia in eodem tempore fieri possunt motus specie diuersi, & in diuersis temporibus ijdem specie motus, ita attendi non debet penes subiectum, quia in eodem subiecto possunt motus specie diuersi exerceri, & idem specie motus in diuersis subiectis. Cum autem oppositum probat, quia hoc est primum principium, quod quæcunque includunt intrinsecè prædicata essentialia specie distincta, illa debeant esse distincta specie, licet hæc pars maioris aliqua egeat explicatione, quia vt aiebat Scotus cit. non est necesse, quod sit tanta distinctio in constitutis, quanta est in constituentibus, & datur manifesta instantia in indiuiduis eiusdem speciei, quæ in suo conceptu includunt differentias indiuiduales primò diuersas, scilicet in nullo quidditatiuè conuenientes, & adhuc sunt eiusdem speciei; Quamuis inquam, hæc pars maioris sit cum grano salis intelligenda, altera tamen pars, quæ dicitur non esse minus per se nota, quod, *quæcunque includunt essentialiter ordinem ad res distinctæ speciei, illa dicant prædicata essentialia distinctæ rationis specificæ*, est omnino neganda, vt vniuersaliter vera, ob manifestas instantias superius allatas, nam omnes similitudines, omnes vniones, omnes præsentiæ ad idem numero spatium habent eadem essentialia prædicata, licet dicant ordinem ad diuersa specie fundamenta; Quod autem isti, & alij consimiles respectus ita se habeant, vt qui afficiunt hoc fundamentum, nequeant aliud afficere, hoc non efficit, vt debeant censeri alterius rationis specificæ, quia talis repugnantia non oritur ex natura, & essentia ipsorum, sed potius ex eorum hæcceitate, & ideò non facit eos esse alterius rationis ab alijs respectibus qui petunt alia fundamenta, sed solam arguere potest numericam distinctionem, vt fusè ostendo disp. 10. Metaphysic. quæstion. 11. contra eundem Poncium, & alios Recentiores.

157 Quintò tandem probat motum specificari à subiecto etiam ex nostris principijs, quia (inquit) num. 76. asserunt rationem genericam motus à subiecto desumi, sed hinc sequitur, quod etiam specificetur à subiecto, nam ratio illa generica est de ratione specifica eius, & per eam licet non possit distingui specie à motibus conuenientibus in eadem ratione, potest tamen per eam specie distingui ab alijs motibus non conuenientibus in ipsa, sicut homo ratione animalis distinguitur specie à lapide, licet non distinguatur à bruto.

Respondeo, neque nos asserere loc. cit. motum desumere à subiecto vnitatem genericam simpliciter, & absolutè loquendo, sed cum limitatione, *aliquo modo*, vnde numer. 78. cum in tertia obiectione probaretur motum à subiecto quoque specificari debere, quia motus hæc tria essentialiter includit, scilicet terminum à quo, ad quem, & subiectum. Negamus consequentiam, non enim quodlibet specificatur ab omni eo, quod in suo conceptu essentiali ingreditur, sed ab eo duntaxat, quod se habet, vt determinans, sicut materia quamuis sit de conceptu hominis, non tamen specificat illum, sed sola forma; modò subiectum est nimis commune, & potest recipere plures motus specie vel numero distinctos, & etiam genere, ideoque vnitas generica potest *aliquo modo*, ab ipso desumi, non specifica; hæc ibi, ex quibus constat hoc nostrum assertum de vnitate generica motus non fideliter à Poncio referri.

158 Sed fac etiam nos absolutè asseruisse vnitatem genericam motus à subiecto desumi, adhuc negatur hinc sequi, quod à subiecto

cto

ctio specificetur, quamuis enim ratio generica ingreditur conceptum specificum, quia non ingreditur, vt ratio formalis, & determinans, sed vt materialis, & determinabilis, ideò esse nequit ratio specificatiua motus, vnde est omnino inepta, & ridicula consequentia, animal ingreditur specificum hominis conceptum, ergo homo specificatur ab animali, quia vnitas, vel distinctio specifica per se, & formaliter non sumitur, nisi à ratione determinatiua, & formaliter constitutiua rei in tali esse specifico. Neque ex eo, quod genus distinguat speciem constitutam per ipsum ab omni alio, quod sub diuerso genere continetur, vt v.g. quod animal distinguat hominem à lapide, ritè infertur, quod homo specificetur per animal, vel suam vnitatem specificam, aut distinctionem ab animali desumat, quis enim omninò mentis habes ita discurreret? quod enim ita specificat, & specificatiuè constituit, nedum constitutum distinguit ab his, quæ sub diuerso genere continentur, sed etiam ab alijs sub eodem genere contentis, & sic rationale dicitur specificatiuum hominis, eique tribuere vnitatem, & distinctionem specificam, quia distinguit hominem nedum à lapide, sed etiam à boue, Leone &c.

Et cum tandem dicebatur, quod homo ratione animalis distinguitur specie à lapide, licet non distinguatur à bruto, atque ideò quod genus tribuit quoque specificam distinctionem saltim ab his, quæ sub diuerso genere continentur; respondeo, quod eo ipso quod genus distinguit suum constitutum ab his, quæ sub diuerso genere continentur, talem distinctionem dici debere genericam, & non specificam, eo quia fit per constitutiuum genericum, & non specificum, eodem enim prorsus modo principium constitutiuum rei rem illam distinguit, sicut constituit, cum eadem sint principia constitutiua, & distinctiua rei, vt docet Scotus p. d. 11. q. 2. & ideò quod solum genericè rem constituit, nequit illam specificè distinguere, quia tunc modus distinguendi excederet modum constituendi; dici tamen potest hominem ratione animalis specie distingui à lapide, non quidem per se, & formaliter; tanquam per formale, & specificum constitutiuum, sed tantum illatiuè, quatenus nempè distinctio maior semper infert minorem, vnde quæ sunt genere distincta, censentur etiam specie, & numero distincta, cum quo tamen stat quod formalia constitutiua, & distinctiua generica, specifica, & numeralia sint inter se diuersa; atque ideò semper falsum est rationem genericam dare posse formaliter vnitatem, vel distinctionem specificam constituto per ipsam.

159 Denique apologiam suam his verbis Poncius concludit; Per hæc satisfactum est omnibus, quas ego potui reperire in additionibus ad Physicam duorum Patrum Conuentualium, impugnationibus meæ doctrinæ, meo quidem iudicio sufficienter; sed quia vnusquisque abundat in proprio sensu, constituo arbitrum quemcunque doctum, & indifferentem lectorem, cuius etiam iudicio relinquo, an expectari possit, vt in Metaphysica, aut alijs Philosophiæ partibus, quas fortè de nouo iterum impriment Aduersarij, melioribus rationum momentis impugnabunt, quæ ego vel contra ipsos, vel contra (si ipsis credendum est) Scotum ipsum in Cursu meo propono.

Respondeo, *ante victoriam triumphum canere*, non licere, & rursus replico, quod dixi supra, responsiones quas in editione noua Physicæ adieci ad eius obiectiones, ineptè, & peruersè impugnationes vocari; qui enim aliorum obiectionibus occurrit, in propriam defensionem, propugnare dicitur, non impugnare, at ipse impugnationes appellare voluit nostras responsiones, vt Lectori persuaderet nos primum sua impugnasse asserta, atque ideò rationabiliter motum fuisse ad apologeticè respondendum; verum res è contra se habet, quandoquidem ipse prior nostra impugnauit asserta, cui nos pacificè respondimus in editione noua Physicæ, atque adeò sobriè, vt hoc fecerimus suppresso eius nomine, ne vlla quidem querimoniæ ei præberemus occasionem quamuis hoc ipsum à nobis ad bonum finem factum in malam partem sit interpretatus, vt constat ex initio apologiæ ipsius. Gaudeo tamen iudicio docti, & indifferentis Lectoris relictum esse, quis nostrum hactenus melius impugnauerit aduersa, & propugnauerit propria.

Sequitur deinde; Ex quibus etiam vel ipsi Tyrones nostræ scholæ iudicare poterant, cui debeant, tanquam candidiori, ac sinceriori Scotistæ se confidere, an mihi, qui nunquam recedere posse videar ab ipsius mente, nisi cum ipse significo, non quidem absolutè me recedere, sed propono rationes, ob quas recedere quis me possit existimare, & vrgentia fundamenta, ob quæ ad id coactus sum &c.

160 Sed quam prudenter, & scitè in præcedenti discursu iudicio docti Lectoris reliquit iudicandum, quis nostrum melius impugnauerit, vel propugnauerit, tam imprudenter, & ineptè in præsenti discursu Tyronibus nostræ scholæ relinquit iudicandum, quis nostrum fidelius scripserit iuxtà dogmata scholæ, Subtilisque præceptoris, quasi quod hoc sit iudicium de re leuissima, & facillima, vt quisque Nouitius in schola illud ferre possit; planè ab hac sententia me appello, & Tyronum iudicio stare nolo, sed Doctiorum, & prouectiorum in schola nostra. Gaudeo tamen iterum, quod tandem vltro, & ingenue fateatur Poncius se interdum à mente Scoti recedere, quamuis enim dicat se nunquam absolutè id facere, sed vrgenti ratione coactum, hoc non facit, quod à Scoto non recedat, sed quod non recedat perperam, & sine ratione, vbi animaduersione dignum est, quantæ virtutis sit veritas; præcipuus namque Poncij in hac apologia scopus est notam sibi à Typographo (vt inquit) personato inustam, quod interdum à mente Scoti recedat, propulsare, & expurgare, & tandem in fine eiusdem apologiæ censuram eiusdem Typographi propria confessione confirmat; Falsum tamen est quod inquit, se nunquam à mente Scoti recedere, nisi cum ipse significat: interdum siquidem (ne dicam frequenter) ab eius mente recedit, absque vlla prorsus excusatione, vel protestatione, imò absque vlla Scoti mentione, vt videri potest disp. 22. de Cælo q. 4. concl. 1. vbi asserit Cœlos adhue esse posse intrinsecè incorruptibiles, quamuis constarent materia sublunari contrà expressam Scoti doctrinam in 2. d. 14. q. 1. nulla prorsus Scoti mentione facta, vel ratione habita, vt supra ostendi in appendice generali, vbi etiam sufficienter discussum est, quis nostrum melius intellexerit Scotum, nedum eum clare, verum etiam cum obscurè loquitur.

Finit tandem, quod si longior fuerim, multitudo, & grauitas rerum, de quibus si Tyronum Scotistarum emolumento prospicere vellem, discurrendum mihi erat, veniam merebitur: ceteros etiam defectus excusabit grauiorum studiorum occupatio, à quibus huic censuræ in veritatis gratiam ferendæ viginti tantum dies ægrè muniare potui &c.

161 Hic vltimus discursus toti Apologiæ fidem aufert, nam in prima parte discursus fatetur res, de quibus in ea disputatum est, & multas, & graues fuisse, ac proindè aliquam prolixitatem postulasse; & in altera parte discursus inquit spatium duntaxat viginti dierum in hanc apologiam insumpsisse; ex quo illicò deducitur, lucubrationes istas nimis fuisse præcoces, nec ea fuisse maturitate, ac reflexione conscriptas, quam grauitas materiæ postulabat, tam breui temporis interuallo, cum tamen toto apologiæ decursu nihil frequentius nobis inculcet Poncius, quam quod maturè reflectamus supra quæ scribimus, nec simus sola verborum superficie contenti absque vllo sensu ad rem faciente; Quamuis autem hoc ipse iudicium ferat de tota nostra Philosophia quod sit absque vlla reflexione conscripta, & in puris verbis consistat absque sensu; ego tamen omni prorsus passione seclusa, vt detur veritati locus, secus de eius doctrina iudico, & præsertim de hac apologia sua (nam eius Cursum volantibus, vt ita dicam, oculis perspexi, vt inuenirem, quæ contra me scripserat) quasdam enim eius aut responsiones, aut obiectiones perlegi satis probabiles; quasdam verò probabiles in apparentia solum, sed quæ si penitius introspiciantur, & maturius considerentur, prorsus falsæ, ac deceptoriæ deprehenduntur, vt constat in hac ipsa vltima defensione, vbi replicæ contra nostram responsionem in Physica datam videntur omninò conuincere, & tamen sunt prorsus deceptoriæ, vt satis luculenter ostendi; quasdam tandem nec in se, nec apparenter probabiles sed improbabiles omninò, & absque vllo fundamento prolatas, quarum nonnullas adnotaui in appendice generali, contra veritatem, & Aristotelem, & Scotum Magistrum, in quibus melius fecisset veritati, & rationi succumbere, quam errores erroribus accumulare in eorum defensione suscipienda.

162 Itaque si colligantur in vnum responsiones datæ disput. 12. Met. quæst. 7. 8. 9. & 10. & in singularibus additionibus huic tomo de Gener. & Corrupt. insertis, & in appendice generali ad finem eiusdem tomi adiecta, inuenies satis, superque satisfactum fuisse obiectis omnibus singillatim à Poncio in sua appendice apologetica; cur statim non responderim, sed in hæc vsque tempora responsionem distulerim, rationabile ab initio appendicis generalis accepisti impedimentum, triennalem nimirum Prouincialatus occupationem; quantum temporis in hac responsione insumpserim præcisè asserere non possum, cum non fuerit continuatus labor, sed varijs negotiorum distractionibus, & occupationibus interpolatus; fateor tamen plus dierum viginti me consumpsisse, ne locum adagio darem, *Canis festinans cæcos parit catulos*, neque enim ea ingenij fælicitate vigeo, vt volumina paucissimis diebus absque abortus periculo edere valeam; neque sum Scoti conterraneus, qualis esse gloriatur Poncius, vt ex illo ipso Cœlo tantum solertiæ, & subtilitatis mihi asciscere audeam; quod & si ibi oriundus essem, neque de hoc gloriari auderem, ne mihi responderetur, quod Aristot. dixit cuidam glorianti, quod esset à magna, celebrique ciuitate nempe, *hoc nihil referre, sed an celebri patria dignus esset*, vt habetur libr. 7. apophteg. 18. Fateor insuper, quod esto omnibus, & singulis impugnationibus Aduersarij satisfecisse mihi videar, non tamen dicterijs, scommatibus, vellicationibus, & irrisionibus, tum quia hoc summè dedeceat virum Religiosum, & præcipuè in confratrem, & eiusdem Seraphici Parentis alumnum in sua Regula docentis, & præcipientis: *Non litigent neque contendant verbis &c.* Tum quia Aristotelis dicti recordor libr. citat. apophteg. 24. contra quem cum garrulus quispiam multa nugatus esset, & tandem dixisset, *Fortassis obstrepo tibi nugis meis. Non hercle*, inquit, *neque enim aduerti*

animum,

animum, ſerià nempe animaduerti, irriſoria vero, & nugatoria diſſimulaui, & ſurdus pertranſiui: *Canis enim latrans non mordet*, inquit adagium, vnde tunc præſertim Auctores garruli ſtrepere, & bombiliare aſſolent, cum ſeſe ab obiectis extricare neſciunt, tunc, inquam, indignati in obijcientem fremunt, ineptiunt, debaccantur, & mille ſcurrilia effutiunt, quæ proinde debet cordatus homo paruipendere: *ad conuicia nemo ſcitius reſpondet, quam qui nihil*, aiebat Tiberius Cæſar.

163 Flocciſeci pariter, quod non ſemel ſiue ex vegeta ætate, ſiue ex ignorantia nos pueros appellet, & tanquam pueros tractet, vt conſtat ex hac ipſa vltima ſua replica ex dictis ſupra num. 153. licet etiam in hoc par pari referre potuiſſem, nam vt inquit Poeta,

Non ſatis eſt mento, ſatis eſt caneſcere mente.

Quidam enim ſenes (ait Seneca epiſtol. 4.) etſi mortem hoſpitam, & ſepulchrum quaſi diuerſorium ante oculos videant, tamen adeo ſunt rudes, vt in ijs non pueritia, ſed quod grauius puerilitas remaneat. Et Sigonius de Antiquo iure ciuil. Rom. libr. 1. cap. 17. refert. fuiſſe vetus prouerbium, *Sexagenarius de ponte deijcit oportere*, non quod corpore tenus de ponte tum præcipitarentur, ſed quia ſuffragium non ferebant, quod per pontem antiquitus dabatur; & ideo rectè dixit Furius Coriolanus, qui triginta nondum attigera annos, celebres adeant Academias, vt diſcant; ſexageſimum vero qui exceſſerunt, ſibi viuere, incipiant, in otio, & quiete, & ſolius animæ ſalutis curam gerant. Hinc æque pius, ac doctus Claramontius in replicatione ad Fortunium Licetum in fine ſic tandem eum alloquitur, Senes ſumus, & Chriſtiani, vota noſtra purgemus, nauigationem ad verum polum, inquam, non ſeptentrionalem, ſed supercœleſtem, & diuinis extenſis demum velis dirigamus; contendere ad oſtentationem, non ad veritatem damnant Theologi. Ita plane Poncius facere debebat, primus fuit aggreſſor, prior qui noſtra impugnauerat; ſuppreſſo nomine, & abſque vlla aſperitate reſponſum ei fuerat; quarè vel ſilere, vel eadem lenitate replicare tenebatur, & non ſcolaſticæ diſcrepationis, ac religioſæ modeſtiæ limites tranſgredi, & ſi interdum à veritate deuios nos comperiſſet, charitatiuè docere, & placidè ad lyram reuocare. Quod ſi Typographi (vt ait) perſonati epiſtola ſe ſe læſum dolebat, quod pro ea indicaretur pluries amplecti Recentiorum opiniones, quam Scoti, quaſi ab adoleſcentia in eorum ſcholis enutritus; mitto quod à perſonato ſe vindicare velle idem ſit, quod cum larua contendere, non ea erat cenſurat, vt tot iniurijs, & conuicijs rependi deberet, quot enim inſignes viri, atque doctiſſimi à ſcholis Recentiorum prodire? quot ſcitè, atque eruditè ſcripſerunt etiamſi non Scoticè locuti? Concludo P. Poncium mitius agere potuiſſe, ac debuiſſe, lubricumque nimis, & abſque rationabili cauſa in contumelias fuiſſe: nobiſque proinde occaſionem dediſſe inuitis duriuſculè replicandi, quam eſſet in animo, quod addere volui ad facilius veniam à lectore impetrandam, *diſſuenda, non diſcindenda ſunt amicitiæ*, vetus fert prouerbium, præſertim verò inter viros doctos, ſi aliquando id neceſſitas extorqueat, nec minus ad rem facit adagium aliud. *Felli tintinnabulum ne primus appendas.*

F I N I S.

DISPVTATIONES IN LIBROS DE COELO, ET METHEORIS,

Quibus ab Aduersantibus tum Veterum, tum Recentiorum iaculis.

SCOTI PHILOSOPHIA VINDICATVR.

A PP. Magistris

BARTHOLOMÆO MASTRIO MELDVLENSI,

ET

BONAVENTVRA BELLVTO CATANENSI.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS LIBRORVM DE COELO.

LIBER PRIMVS.

In quo de vniuerso in communi est sermo.

CAPVT I.

à tex. 1. vsque ad 5.

1 VT probet Arist. in hoc primo cap. vniuersum perfectum esse præmittit Philosophiam circa entia naturalia, eorumque principia, & passiones versari, insuper differentiam inter lineam, superficiem, & corpus, quod corpus sit secundum omnem, & trinam dimensionem diuisibile, non sic linea, & superficies; ex quibus deducit inter magnitudines solum corpus perfectum esse, quod probat; tum quia numerus ternarius secundum Pythagoricos est perfectus, corpus est tripliciter diuisibile, tum quia totum, & perfectum sola ratione differunt, at corpus est tota magnitudo, non enim transit in aliam magnitudinem idest non continuat, & terminat aliam magnitudinem, vt faciunt linea, & superficies, ergo erit perfecta magnitudo: ex his omnibus tandem concludit vniuersum perfectum esse, vtpotè quia est quid ex corporibus conflatum, & consequenter ex perfectis constans, omniumque aliorum corporum perfectiones continens.

CAPVT II.

à tex. 5. vsque ad 17.

2 DEscendit modo ad partes vniuersi, & primo incipit agere de cœlo, probans præter quatuor elementa debere dari alterum corpus simplex coelum appellatum, supponendo prius omnia physica corpora localiter moueri, quia principium motus, scilicet naturam habent; item quod localis motus, aut est simplex; aut mixtus; simplex, aut rectus, aut circularis, quia etiam spatium, aut est rectum, aut circulare: rectus, aut est à medio, & dicitur motus sursum, aut ad medium, & dicitur motus deorsum, circularis verò est circa medium; mixtus est ex his simplicibus compositus: quapropter etiam corpora, aut erunt simplicia, quæ simplici motu mouentur, aut mixta, quæ motu mixto, nam si motu simplici mouentur aliquando, hoc est propter elementum prædominans. Ex his probat suam conclusionem, quod detur quintum corpus simplex præter elementa; tum quia motus simplex circularis simplici corpori conuenire debet, non quatuor elementis, quia hæc motu recto mouentur, & vnis simplicis corporis vnus est simplex motus, sicut vnum est principium in ipso, ergo alteri corpori ab elementis: tum 2. quia motus circularis, cum sit, alicui corpori conuenit, non elementis, quia aut naturaliter conueniret, & hoc non, cum habeant ex propria natura motum rectum, & vnius vnicus sit naturalis motus, aut violenter, quod est falsum, quia opponeretur motui recto sursum, vel deorsum, & sic vni motui duo essent contrarij motus, quod etiam est falsum, ergo cœlo competet, non violenter, quia tunc daretur alter simplex motus naturalis cœlo præter rectum, & circularem, quod est impossibile, ergo cœlo conueniet secundum naturam: tum 3. quia circularis motus perfectior est recto, sicut circulus est recta linea perfectior, & per consequens est prior natura recto, nam perfectum est prius natura imperfecto, ergo si datur motus rectus competens elementis, multo magis circularis conueniens perfectiori corpori, quam sint elementa; tum 4. quia circularis motus elementis conuenit præter naturam, ergo dari debet aliud corpus, cui secundum naturam conueniat, quia quod competit alicui præter naturam, alteri conuenit secundum naturam, vt ferri deorsum violenter competit igni, terræ naturaliter, tale autem corpus est cœlum, tandem quia motus circularis perpetuus est, vt est in physicis ostensum, ergo alicui corpori naturaliter conuenit, nullum enim violentum est perpetuum, non competit elementis, vt dictum est, ergo præter quatuor elementa dari debet quintum corpus simplex, cui connaturalis sit circularis motus.

CAPVT III.

à tex. 17. vsque ad 31.

3 NVnc ostendit Arist. differentias inter cœlum, & elementa; prima est, quod cœlum neque est graue, neque leue: probat, quia graue tendit ad medium, leue mouetur à medio, vt infra, cœlum non mouetur à medio, vel ad medium, ergo, &c. min. probat. non mouetur taliter secundum naturam, quia vnius corporis simplicis vnus est motus simplex naturalis, talis cœlo est circularis; non præter naturam, quia talis motus contrarius est motui naturali, & sic si violenter sursum ferretur, naturaliter deorsum tenderet, quod est falsum; hoc autem est verum de toto cœlo, & qualibet eius parte, eadem enim est ratio, vt patet in tota terra, & qualibet terræ parte, vnde si per impossibile pars aliqua cœli abscinderetur, neque sursum, neque deorsum moueretur. Secunda differentia est, quod cœlum non sit generabile, & corruptibile, quia generatio, & corruptio est inter contraria, vt in physicis dictum est, cœlo nihil est contrarium, ergo, &c. min. patet, quia corpora contraria contrarios habent motus, motui circulari, nullus motus contrariatur. Tertia, quod non augeatur, aut diminuatur, quia ei, quod augetur, aduenit aliqua pars ma-

teriæ,

teriæ, quæ per deminationem dependitur, at cœlum non constat ex materia. Quarta, quod non sit propria alteratione, quæ est inter contrarias qualitates, alterabile, patet eadem ratione; deinde confirmat hæc omnia authoritate, & communi consensu, omnes enim cœlum perpetuum posuerunt, neque vllam corruptionem experti sunt in ipso.

4 Quod verò motui circul. nullus alius motus contrarietur, quod videtur fundamentum totius discursus, fusè probat; nam non contrariatur rectos, quia sic rectus duobus motibus esset contrarius alteri recto, & circulari, neque alter circularis. nam vel hoc esset, quia motus vnius semicirculi ab hoc extremo ad illud opponeretur motui alterius semicirculi ab illo extremo ad istud, sicut motus recti à medio, & ad medium contrariantur, & hoc non, quia non est eadem ratio de semicirculo, & linea recta, inter enim duo extrema non nisi vnica linea recta esse potest eiusdem longitudinis, at plures semicirculi protrahi possunt diuersæ longitudinis in infinitum inter duo puncta, & super eundem diametrum, & sic vni motui essent infiniti motus contrarij, quod est falsum. Vel esset, quia motus vnius semicirculi ab vno ad aliud extremum esset oppositus motui facto super eundem semicirculum ab hoc ad illud extremum; & hoc non, quia motus contrarij debent esse inter contrarios terminos secundum lineam rectam plurimum distantes, hi motus non sunt huiusmodi. Vel quia motus duorum semicirculorum eiusdem circuli sunt oppositi, & neque hoc, quia vnum motum integrant totalem, & ab eodem in idem sunt, nec habent terminos oppositos, & secundum rectitudinem maximè distantes. Vel tandem quia duo motus circulares totales ad inuicem contrariantur, & neque hoc, quia vel essent super diuersos circulos totales, & sic vni motui infiniti motus opponerentur, sicut infiniti circuli possunt fieri, vel super eundem circulum, & tunc non essent inter terminos contrarios; vt supra; tum quia si motus cœlestes essent contrarij, à virtutibus contrarijs forent, quæ vel essent æquales, & tunc nullus fieret motus, vnam enim alteram impediret, vel inæquales, & sic quæ debilior esset, frustra poneretur, quod est falsum, Deus enim, & natura nil faciunt frustra.

C A P V T I V.

à text. 32. vsque ad 76.

5 FVsè Arist. in hoc cap. demonstrat vniuersum non esse infinitum, eo quia nequit dari corpus aliquod infinitum, sed omne finitum est, vnde & compositum ex his corporibus, quale est vniuersum, finitum erit; hoc autem probat præcipuè triplici medio, & primò ex motu circulari, nequit enim corpus infinitum circulariter moueri, tum quia lineæ à centro egredientes versus tale corpus essent infinitæ, infinitèque inter se distarent, hoc enim est proprium linearum facientium angulum, vt quo magis à centro distant, magis quoque inter se distent, ergo non posset vna ad locum alterius prouenire, quia deberet infinitam illam intercapedinem pertransire, & infinitum est impertransibile, hoc autem necessarium esset, vt corpus circulariter moueretur; tum 2. quia infinitum nequit tempore finito pertransiri, æque enim se habent magnitudo, tempus, & motus, hoc autem esset falsum, si corpus infinitum posset circulariter moueri, quia si linea secans totum istud corpus infinitum extra centrum quiesceret, si esset alia linea à centro ad circumferentiam in infinitum protracta, & circulariter moueretur, pertransiret illam lineam tempore finito, nam cœlum moueri 24. horarum spatio notissimum est: tum 3. quia cœlum tempore finito pertransit circulum iuxta centrum descriptum, & ab illo etiam pertransitur, quia si magnitudines iuxta se inuicem mouentur eodem tempore se absoluunt, ergo si cœlum esset infinitum, iam à finito, & finito tempore infinitum pertransiretur; tum 4. quia figura est terminus quantitatis, vnde corpus figuratum est terminatum, & finitum, corpus circulariter motum est sphæricæ figuræ, ergo non infinitum; tandem quia tempus huius motus est finitum, ergo, & magnitudo mota est finita, æque enim se habent es physicis.

6 Deinde idem probat de elementis ex motu recto tum quia quæ motu recto à medio, vel ad medium mouentur, petunt loca contraria sursum, & deorsum, quorum si deorsum, seu medium est determinatum, etiam sursum, cum sint contraria, ergo corpora ad illa loca mobilia erunt determinata, & finita: tum 2. quia si hoc esset haberet infinitam grauitatem, aut leuitatem, aliter corpus finitum posset in virtute excedere infinitum, & consequenter vel mouerentur in instanti, vel si in tempore, tunc grauitas finita in æquali tempore moueret imo in minori, ac infinita, quæ sunt absurda. Quapropter mundus totus finitus erit, nam si esset infinitus, aut haberet partes dissimilares infinitas, & hoc non, quia motus simplices sunt finiti specie, ergo etiam corpora specie distincta erunt finita, cuiuslibet enim corporis simplicis vnus est motus simplex; vel vna pars mundi esset infinita (si enim omnes finitæ essent finitum quoque mundum constituerent) quod est falsum, vt probatum est, quia vel mouerentur motu recto, vel circulari, vt supra.

7 Denique hoc probat ex actione, & passione, nam nullum infinitum pati posset à finito, nec è contra, quia semper sequeretur virtutem aliquam finitam æquari infinitæ, eo quia posset cum illa in æquali tempore agere; virtus enim agens in tanto tempore, si in duplo augeatur, ager in medietate illius temporis, quare posset tandem peruenire, quod ageret in eodem tempore cum infinita, vnde ex parte actionis esset proportio, & tamen finiti ad infinitum nulla datur proportio; ex quo etiam sequitur, quod nullum infinitum ab alio infinito moueri potest, nam in æquali tempore infinitum mouere finitum, & aliud infinitum, si scilicet augeretur virtus resistitiua finiti ea proportione, quæ est inter tempus actionis factæ in infinitum, & tempus actionis exercitæ in corpus finitum, ex maiori enim resistentia mobilis augetur tarditas actionis agentis.

C A P V T V.

à tex. 76. vsque ad 92.

8 INtendit modò Aristot. vnitatem mundi demonstraret, supponendo prius quod naturalia corpora, & violenter, & naturaliter mouentur, & quiescunt, qui motus sunt inter se contrarij: insuper quod si plures essent mundi, corpora ipsorum essent eiusdem rationis cum corporibus istius, aliter si diuersæ essent speciei, mundus de illis mundis non nisi æquiuocè diceretur; tum quia motus in omnibus essent eiusdem speciei, scilicet vel à medio, vel ad medium, vel circa medium, ergo, & corpora erunt eiusdem naturæ. Ex his deducit vnitatem mundi, quam probat, quia si plures essent mundi, terra vnius naturaliter tenderet ad locum terræ alterius, cum sit eiusdem naturæ, & consequenter violenter esset in proprio loco, nam si terminus ad quem est naturalis, terminus à quo est violentus, quod est falsum, tum 2. quia vnus est primus motus æternus, ergo vnum primum cœlum, & vnus mundus; tum 3. quia tria sunt elementorum loca scilicet supremus iuxta cœlum, infimus in centro, & medius inter illa, & præter hæc loca nullus alius locus datur, nam neque naturaliter, neque præter naturam illuc ferrentur, ergo non est alius mundus. Neque dicas, inquit Aristot. corpora illa propter distantiam specie differre, aut motum ab extrinseco mobilibus conuenire, & sic non habere inclinationem ad loca aliorum, vel saltem numero differre, propter quam distinctionem non oportet ad eundem numero locum moueri debere: Primum enim est falsum, quia distantia non facit naturæ diuersitatem: similiter secundum, quia si vnus motus est alicui violentus, contrarius est illi connaturalis, tandem tertium nil iuuat, quia sufficit specifica identitas ad inclinationem in eundem numero locum, vt patet in huius terræ partibus.

C A P V T V I.

à tex. 92. vsque ad 101.

9 OStenderat in præced. cap. vnum tantum esse mundum, nunc probat neque possibiles esse plures mundos, quod vt clarius demonstret, adducit rationem Antiquorum in contrarium, quæ talis est, in omnibus naturalibus alia est forma secundum se, & alia forma in materia, vt alius est circulus, & alij circuli lignei, differunt enim vt vniuersale, & singulare, vnde & ipsorum plura, & plura esse possunt, vt patet inductione, sed cœlum est sensibile, ergo est distinguere in ipso cœlum, & hoc cœlum, nam cœlum dicet formam, & quidditatem, hoc cœlum, formam in materia, & per consequens plures esse possunt cœli, sicut in alijs sensibilibus contingit. Huic rationi respondet assumptum esse verum, quando sensibile non constat ex omni possibili materia, vt alia nequeat reperiri, vt materia simitatis est caro, si ex omnibus carnibus fieret vna caro, non nisi vna simitas reperiri posset, quod vt explicet, adnotat cœlum, tripliciter sumi pro vltima sphæra, pro cœlestibus corporibus, & pro omnibus contentis ab vltima sphæra vniuersum appellatum, & hoc modo acceptum cœlum, ait totam materiam possibilem continere, eo quia ex omni naturali, & sensibili corpore constat, quæ se habent vt materia vniuersi, neque vllum extra se corpus relinquit, quod probat, quia corpus illud non esset simplex, nam tale est mobile vel à medio, vel ad medium, vel circa medium, extra cœlum non sunt ista loca; neque dicas violenter ibi esse, nam locus, qui vni simplici est violentus, alteri est naturalis, ergo si ibi nullum simplex secundum naturam natum est esse, neque aliquod præter naturam, & per consequens nec erit ibi corpus mixtum, quia omne tale simplicia corpora præsupponit. Ex his deducit primò extra cœlum non esse locum, nec vacuum, nec tempus; non est locus, quia nullum corpus: non est vacuum, quia hoc est locus carens corpore aptus repleri, ibi nullus est locus, nec corpus; non est tempus, quia nec mobile, quod localiter moueatur. Secundo quod extra ibi existentia, qualis est prima intelligentia, optimam vitam ducunt, non senescentia in tempore, impassibilia, inalterabilia, loco intransmutabilia, à qua intelligentia cæteris communicatum est esse his clarius, illis verò obscurius.

C A P V T V I I.

à tex. 101. vsque ad 110.

10 INcipit nunc agere Aristot. de mundi duratione, in præsenti adducit, & confutat opiniones Antiquorum, quarum prima fuit Platonis dicentis mundum genitum esse, sed semper mansurum,

rum, Secunda fuit Democriti asserentis mundum factum, & fore semel interiturum, vt nunquam reparari possit; Tertia fuit Empedoclis ponentis mundum pluries generari, & corrumpi, quia principia generationis, & corruptionis posuit litem, & amicitiam, vnde amicitia congregante elementa generatur mundus, lite segregante, corrumpitur. Primam confutat, quia id rationabile dicitur, quod in omnibus, vel in pluribus euenit, apparet autem omne genitum corrumpi, ergo idem esset de mundo dicendum, si genitus ponitur; tum quia si fuit genitus, ergo ex aliquibus præcedentibus, quia ex nihilo nihil fit, ista autem principia ante mundi generationem vel non potuerunt aliter se habere, & sic nunquam fuisset mundus genitus, vel potuerunt aliquando, vt in mundi constitutione, ergo modo etiam possunt aliter se habere, non enim est maior ratio hic, quam ibi, quare non erit necessariò perpetuus. Secundam impugnat, quia debent illi admittere materiam, ex qua fuit mundus genitus, & in quam resoluatur, ergo si prius potuit transmutari, & ad generationem mundi concurrere, etiam post corruptionem eandem habebit potentiam, non igitur rectè asseritur post destructionem mundi impossibilem esse restaurationem. Tertiam refutat, quia sic mundus ponitur secundum substantiam æternus, & solum secundum apparentiam, & qualitates transmutabilis, vt si quis ex puero fiat vir, & ex viro recidat in puerum alternatis vicibus.

CAPVT VIII.

à tex. 120. vsque ad 119.

11 VT propriam aperiat sententiam de mundi duratione, præmittit in præsenti cap. varias acceptiones ingeniti, geniti, incorruptibilis, & corruptibilis. Ingenitum tripliciter sumitur, Primò, pro eo, quod incipit esse, sed non per veram generationem, vt motus, relatio & ea ad quæ non est motus; Secundò, quod non est, sed potest esse; Tertiò, pro impossibili, quod aliquando fit, vel non fit, hæc verò impossibilitas est duplex, vel simpliciter, si omnino repugnat, vel secundum quid, sit non ita facilè fieri potest. Genitum etiam tribus sumitur modis, Primò pro eo, quod de nouo quomodocunque existit, Secundò, quod faciliter generari potest, Tertiò, quod est per mutationem, siue faciliter, siue difficulter. Corruptibile quoque, Primò, sumitur pro eo, quod potest non esse, siue per veram mutationem, siue non, Secundo, pro eo, quod vera corruptione desinit, Tertiò, quod faciliter corrumpitur. Incorruptibile etiam, Primo, accipitur pro eo, quod nequit vera corruptione desinere, licet aliter contingat non esse, Secundo, quod nullo modo potest desinere, Tertiò, pro eo, quod difficulter amittit esse. Addit etiam, quod propriissimè incorruptibile illud dicitur, quod omninò non esse non potest, ingenerabile, quod simpliciter fieri nequit, vt aliquando fit, & aliquando non fit. Et quia de possibili, & impossibili fuit sermo, subiungit, quod possibile, à quo determinatur ac denominatur potentia, est maximum, & excellens, in quod potest illa virtus, vt potens ferre centum talenta, potentia eius determinatur à centum talentis, non à duobus, quamuis, & in ista possit; è contra impossibile, à quo impotentia determinatur, erit minimum, in quod non potest, vt potens ferre centum, & non centum, & vnum, eius impotentia determinatur ab isto minimo excedente maximum possibile, quamuis nec possit ferre centum, & duo. Nec vrget, quod potens videre corpus nequit videre punctum eius, & potens audire sonum magnum, nequit quantumcunque paruum sonum percipere; non vrget, quia licet ista parua secundum rem minima, & non maxima dicantur magnitudine molis, attamen secundum virtutem, & in ordine ad potentias dicuntur maxima, vis enim auditus, & visus ad minora est debilior, ad maiuscula valentior.

CAPVT IX.

à tex. 129. vsque ad finem.

12 IN hoc capite prius aliqua supponit, deinde sua adducit conclusiones, primò supponit, impossibile, & falsum non idem significare, Petro enim sedente dicere, quod ambulat, est falsum, non impossibile, vnde aliud est supponere falsum, & aliud supponere impossibile; item potest quis habere simul potentiam ad opposita non coniunctim, & in eodem tempore, sed diuisim, & in diuerso tempore, quæ potentia ad opposita, vt ad esse, & non esse, determinatur tempore, nam si tempus non est determinatum, ergo habebit potentiam ad essendum tempore infinito, & ad non essendum alio tempore infinito, vel in eodem tempore infinito, quod sit, & non sit, quæ sunt falsa. Prima concl. est illa; omne semper ens est simpliciter incorruptibile, & ingenitum, probatur quia si semper est, nunquam non est, & nunquam corrumpitur, si esset corruptibile, aliquando non esset: eadem ratione probatur, quod sit ingenitum, quia quod est genitum, aliquando non fuit, & sic non esset semper ens, vel semper esset, & aliquando non esset, quæ est contradictio. Secunda concl. nullum semper ens corruptibile est, aut genitum, quia corruptibile, & genitum habet potentiam ad non esse, nullum semper ens habet talem potentiam, quia vel esset tempore finito, & hoc non, quia omni tempore est, & ad essendum etiam illo tempore habet potentiam, vel tempore infinito, & neque quia in eodem tempore est, nec dantur plura tempora infinita; tum quia se habent vt contradictoria. Tertia conclus. omne ingenitum, & incorruptibile est semper ens, quia ingenitum est, quod est, & nunquam ante non fuit, incorruptibile, quod est, & nunquam erit verum ipsum non esse, vnde ingenitum, & incorruptibile se mutuo consequuntur, quia semper sunt cum semper ente. Quarta concl. omne genitum est corruptibile, probatur quia si non esset corruptibile, esset incorruptibile, ergo etiam semper ens, & ingenitum, per 3. concl. quare simul erit genitum, & ingenitum, quod contradicit. Hinc genitum, & corruptibile se inuicem consequuntur, quia consequuntur id, quod est quandoque ens, & quandoque non ens; tum quia si non se consequerentur, aliquid esset genitum & incorruptibile, quod est falsum. Quare deducitur inconueniens esse existimare aliquod genitum esse incorruptibile, & aliquod corruptibile esse ingenitum. Quinta conclusi necesse est, corruptibile aliquando corrumpi, quia si non corrumpitur, aut erit casu, aut fortuna, aut natura, non primum, nec secundum, quia non sunt eorum, quæ semper sunt, nec natura, quia entia naturalia quandoque sunt, & quandoque non sunt, vt pote quia materia constant potentiam contradictionis habente ad non esse; tum quia omne genitum, & corruptibile contrarijs alteratur, contraria verò disponunt, & sunt causa corruptionis, igitur neque genitum incorruptibile, neque corruptibile ingenitum est.

LIBER SECVNDVS.

De Cœlo.

In quo de corpore Cœlesti, & proprietatibus eius agitur.

CAPVT I.

à tex. 1. vsque ad 7.

13 INcipit nunc agere Arist. de cœlesti corpore quæ præcipua pars est vniuersi, & primo ostendit immortalitatem cœli tum ex dictis in præc. lib. tum ex opinione, Antiquorum, ponentium cœlum immortale quid, & diuinum, perpetuamque Deorum sedem, tum ex circularis motus perfectione, cum enim circularis motus sit perfectissimus, & finis cæterorum motuũ, & quia illos continet continentia virtuali sicut quodlibet perfectum est imperfecti virtualiter contentiuum, consequenter perfectissimo, perpetuoque corpori conuenire debet, vnde sicut motus circularis perpetuus est, principio, & fine carens, ita & cœlum; tum tandem quia impassibile est, nihil difficultatis, vt moueatur, asserens, cum omnis grauitatis, & leuitatis sit expers. Ex quo reijcit tres opiniones circa cœli motum, & locum; primam tanquam fabulosam, scilicet quod Atlas proprijs humeris sursum cœlum sustentet, vt quod suo pondere, & grauitate possit ruere; Secunda fuit Empedoclis asserentis cœlum detineri sursum ob motus maximam celeritatem, sicut aqua in vase contenta ad vasis motum circumuoluitur; quod falsum esse ait Arist. eo quia non potuisset perpetuo in tali statu violento detineri, cum ea, quæ præter naturam eueniunt, citò desinant. Tertia fuit Platonis causam huius assignantis animam cœli; quod reprobat, quia talis anima misera, & tristis esset, non beata propter fatigationem, neque perpetuo, & absque vlla interpolatione posset cœlum mouere, vt videmus in cæteris animalibus.

CAPVT II.

à tex. 7. vsque ad 17.

14 INtendit modo Aris. post explicationem naturæ totius cœlestis corporis explanare partes ipsius quo ad distantias, & locales differentias positionum, quod vt facilius ostendat, explicat terminos, & inquit, quod sicut tres sunt magnitudines, scilicet longitudo, latitudo, & profunditas, quarum prima est alijs prior, quia potest esse longitudo sine alijs, vt in linea, non è contra, & latitudo est prior profunditate, sic sex sunt positionum differentiæ, duæ vnicuique magnitudini conuenientes, sicut quælibet magnitudo duas habet extremitates, differentiæ secundum longitudinem sunt sursum, & deorsum, secundum latitudinem sunt dextrum, & sinistrum secundum profunditatem sunt antè, & retrò; sumuntur autem illæ differentiæ ex diuerso motu in viuentibus reperto, suntque veluti principia, & initia, è quibus incipiunt motus; tres autem motus præcipui sunt in perfectis viuentibus, scilicet secundum augmentationem secundum sensationem & secundum locum: motus augmentationis attenditur secundum longitudinem, quamuis enim animalia etiam secundum alias magnitudines augeantur, insignius tamen, & excellentius secundum longitudinem, qui motus initium habet ab ea parte, à qua sumitur alimentum, quæ in animalibus est os, in plantis est radix, vnde sursum in animalibus est os, vel caput deorsum pedes, in plantis sursum est radix, deorsum rami, motus sensitiui, quia in facie maximè cernuntur, vbi sensus etiam reperiuntur: hinc facies dicitur anterior

pars,

pars, solum enim tactus in omni corporis parte reperitur, pars verò opposita dicitur posterior, tandem localis motus sumitur à dextera parte, quia in ipsa est validior virtus, quam in sinistra, licet vtraque pars non different secundum figuram inter se. Ex quibus sequitur has differentias solum in animalibus perfectis simul reperiri: item sursum, deorsum, ante & retrò vniformiter in omnibus sumi, quod enim est sursum in vno, est etiam in alio, at dextrum, & sinistrum variari, in aliquibus .n. maior virtus est in sinistra, quam in dextera manu; in imperfectis vero, quibus natura motum progressiuum non dedit, solum quatuor sursum, & deorsum, ante, & retro, at in plantis sursum tantum, & deorsum; in alijs vero rebus propriè non reperiri tales differentias, nisi secundum extrinsecum ordinem ad viuentia, quia non habent motus vitales, & in tantum columna, v.g. dicitur dextera, vel sinistra, ante, vel retro, sursum, vel deorsum in quantum est secus dexteram, vel sinistram partem, &c.

15 His explicatis prius refutat opinionem Pitagoreorum dextrum, & sinistrum solummodo in cœlo ponentium: tum quia nunquam dextrum, & sinistrum reperiuntur sine sursum, & deorsum, vt patet in animalibus, & quia ista sunt omnibus priora; tum quia dextrum, & sinistrum minus apparent, quam cæteræ differentiæ, ergo si istas posuerunt in cœlo, multò magis illas. Deinde propriam explicat sententiam dicens cœlum omnes differentias positionum habere, quod probat, ex quia animatum quoddam est, & quamuis partes habeat similares secundum figuram, differunt secundum virtutem, quod sufficit, vt patet in dextera, & sinistra parte in homine, quapropter pars dexteræ in cœlo est oriens, quia ab ipsa incipit cœli motus sinistra est occidens, & licet motus cœli nunquam inceperit, parum refert, quia si incepisset, vel quiesceret, ab illa parte oriretur motus. Longitudo autem cœli secundum polorum distantiam est sumenda, quia aliæ cœli partes latera appellari consueuerunt, solique poli sunt immobiles, quorum vnus est sursum, scilicet antarticus nobis occultus, alter deorsum, & est articus nobis apparens, ratio est, quia motus est à dextro in sinistrum, dextrum vero cœli est oriens, ergo sursum est polus antarticus. Tandem addit hoc totum verum esse in primo mobili propter motum ab Oriente in Occidentem, at in sphæris inferioribus oppositum euenit, quia contrario motu mouentur per circulum obliquum Zodiaci, vnde dextrum in ipsis erit occidens, sinistrum oriens polus articus sursum; antarticus deorsum.

CAPVT III.

à tex. 17. vsque ad 22.

16 OStendit in præsenti plures motus, & circulationes in cœlis reperiri, non quidem ex contrarietate, quia motui circulari non est aliter contrarius motus, sed ex generatione rerum & corruptione, hoc pacto: cœlum circulariter mouetur, eique connaturalis est iste motus, & cum sit perpetuum, semper mouetur eius enim est operari, cuius est esse, ergo debet dari corpus medium circa quod moueatur, quia motus circularis circa aliquod corpus fit, quod vt centrum se habet, tale autem corpus non est eiusdem naturæ cum cœlo, quia violenter quiesceret, vel si naturaliter etiam naturaliter ad illum locum moueretur, & sic motus rectus esset cœlo naturalis, est igitur terra, at si est terra etiam erit ignis, tum quia sunt contraria tum quia si est posterius, est quoque prius, ignis est prior terra, posterior nam ignis calidus est, leuis, & agitabilis, terra frigida, grauis, & quiescens, grauitas autem, frigiditas, & quies se habent vt priuationes leuitatis, caloris & agilitatis, qui se habent vt habitus, habitus verò priores sunt priuatione, ergo ignis prior est terra. Prosequitur deinde discursum si est terra, & ignis, erunt etiam intermedia elementa aer, & aqua, quæ terræ, & igni contrariantur, quæ propter contrarietatem adinuicem corrumpuntur, & generantur, vnde, & generationes mixtorum variæ procedunt, si igitur sunt diuersæ generationes rerum, & corruptiones, diuersos quoque motus in cœlis esse oportet, vtpote quia ipsorum est causa, idem enim manens idem semper natum est idem efficere.

CAPVT IV.

à tex. 22. vsque ad 33.

17 DEteterminat modo de cœli figura dicens, cœlum esse sphericæ figuræ tum quia primo, & perfectissimo corpori debetur prima, & perfectissima figura, sphærica est huiusmodi, ergo, &c. min. probat. quo ad primam partem, quia vnum est prius multis & simplex compositis, circularis figura est vna, & simplex, quia vnica continetur superficie, cæteræ sunt compositæ ex pluribus superficiebus, vt communiter fatentur Mathematici, quo ad secundam partem probat, quia perfectum est, cui nihil addi potest, rectilineæ figuræ potest fieri additio, non circulari. Tum 2. quia si cœlum esset alterius figuræ, iam cum circulariter moueatur, sequeretur in cœlo locum vacuum, vel aliud corpus reperiri, quando enim pars cœli angularis, vel à centro remotior mouetur in alio spatio, alia pars succedit, quæ non posset totum illud spatium alterius partis replere, cum sit centro propinquior, ergo ibi esset vacuum, vel aliud corpus replens illud spatium, quod est falsum. Tum 3. quia motus cœli est omnium motuum mensura, quæ debet esse omnium minima, & velocissima, at sphærica figura est omnium figurarum in idem punctum redeuntium minima. Tum 4. quia elementa talem habent figuram, ergo, & cœlum, antec. probat. nam aqua sphærica est, quia semper ad inferiorem locum defluit, donec secundum omnes partes aquæ distet à centro, aer est similis, quia continet aquam, idem de igne, & de cœlo dicendum propter eandem rationem.

CAPVT V.

à tex. 33. vsque ad 41.

18 AGit in hoc cap. de cœli motu quærens primò, cur cœlum ab vna determinata parte semper mouetur, cui respondet, causam esse, quia natura semper facit, quod melius est, melius est autem moueri à dextro in sinistrum, quam è contra, sicut melius est moueri sursum quam deorsum. Deinde inuestigat, an motus cœli sit regularis, cui respondet affirmatiuè; tum quia in irregulari motu adest intensio, & remissio, intensio potest esse vel in principio motus, vt in motu violento, vel in medio, vt in proiectis, vel in fine, vt in naturali, motus cœli est perpetuus, circularis, principio, medio, & fine carens. Tum 2. quia si irregularis esset, vel proueniret ex mouente, vel ex mobili, vel ex vtroque, nullum istorum, quia ingenita incorruptibilia, semper eadem manentia se habent. Tum 3. quia vel irregularitas contingeret in partibus cœli, & hoc non, quia nunquam astra modo magis, modo minus distantia apparuerunt, vel in toto cœlo, & hoc non, quia remissio prouenit ex impotentia, quæ semper est violenta, & propter contrarietatem euenit, in cœlis nulla est violenta, nec contrarietas, tandem, quia vel motus iste infinito tempore intenderetur, & infinito tempore remitteretur & hoc non, quia essent plura tempora æterna, & nihil præter naturam (qualis esset remissio motus ex dictis) potest æterno tempore durare, vel semper intenderetur, aut semper remitteretur, neque hoc, quia omne, quod est, ex aliquo in aliquod, determinatum est, non indeterminatum, ergo nequit continuo intendi, vel remitti, aut tandem vicissim intenderetur, & remitteretur, & neque hoc, quia non percipitur ista diuersitas, quæ tamen perceptibiles esset, quandoquidem contraria iuxta se posita sensibiliora sunt.

CAPVT VI.

à tex. 41. vsque ad 60.

19 INcipit nunc agere de partibus cœli, scilicet de astris, de quibus primò in præsenti cap. ostendit eiusdem esse naturæ cum corporibus, in quibus fixa apparent, ex quia, & qui cœlos igneos dixerunt idem de astris enunciarunt, ergo ponentes nos cœlos non igneos, sed alterius naturæ, quia nec leues sunt, neque sursum feruntur, etiam astra talia erunt. Neque ex hoc, quod calorem causent in his inferioribus, idcirco igneæ naturæ erunt, hoc enim prouenit (inquit Arist.) ex motu, & attritu, quibus in aere lumen, & calorem causant, motus enim est causa caloris, vt patet in his inferioribus, quamuis ista etiam calefiant, non astra; cum igitur aer circumuoluatur ad motum sphærarum, ab ipsis calor causatur, & maximè sphæra solaris, quando Sol nobis appropinquat.

20 Deinde docet, astra proprio motu non moueri, sed ad motum sphærarum, quod probat tum quia cum appareat astra transferri, vel hoc esset quiescentibus astris, & cœlo sed terra mota, aut vtrisque motis, aut quiescente cœlo, & astris motis, vel è contra, non primum, quia terra quiescit, vt infra, non secundum, quia cum æquali velocitate mouerentur, quod est falsum, nam quo mobilia sunt maiora, naturaliter velocius mouentur, quam minora, neque dicas casu hoc euenire, quia non habet locum casus in his, quæ semper fiunt, neque tertium, quia tunc scinderetur orbis, ergo quartum. Tum 2. quia cum astra sint sphærica, vt omnes concedunt, omne sphæricum dupliciter moueri potest gyratione absque loci totalis mutatione & volutatione, astra non sic mouentur, deberent enim faciem mutare, quod non experimur, maximè in Luna, & quamuis Sol in Oriente, & Occidente appareat hoc motu moueri, euenit tamen propter maiorem distantiam, & nostri visus imbecillitatem, visus enim quæ distant, tremulus attingit, qua de causa planetæ non scintillare videntur, vt astra, quæ remotius existunt. Tum 3. quia si neque volutatione, neque gyratione mouentur, deberent motu progressiuo cieri, & per consequens natura, quia in necessarijs non deficit, debuisset illis organa ad talem motum adaptare, quod non fecit, ergo non seipsis mouentur, sed ad cœli motum.

21 Refutat postea dictum Pythagoreorum, dicentium ex motibus astrorum causari suauem harmoniam, nam videtur inconueniens astra in tanta multitudine, magnitudine, proportione, & velocitate mota sonum non causare, cum in his inferioribus corpora minori mole, & velocitate sonum edant; quamuis propter assuefactione à natiuitate non percipiamus talem harmoniam, quod dictum vanum esse ostendit, quia iste sonus omnes alios excederet, ergo si minores violentiam inferunt in his sublunaribus, vt tonitrua, non solum sensus corrumpunt sed etiam lapides diuidunt, multo magis iste sonus, quod non apparet; tum quia sonus fit ex collisione duorum corporum

porum

porum at astra non mouentur se ipsis, sed vt partes cœli fixæ, partes autem non efficiunt sonum, vt patet in naui, cuius partes, eo quod fixæ manent, nullum efficiunt sonum.

Subiungit deinde, determinare de propinquitate, distantia, tarditate, velocitate motus, & ordine astrorum ad Astrologiam pertinere, solum addit, sphæras primo mobili propinquiores tardius proprio motu moueri, remotiores velocius, quia fortius primum mobile secum rapit sibi propinquius, quam remotius.

22 Tandem ostendit astra sphæries esse, quia non sunt nata progressiuo motu moueri ergo natura dedit illis figuram tali motui ineptissimam, qualis est sphærica; tum quia Luna est sphærica ergo idem de alijs videtur dicendum, antec. prob. experientia, quia in auctione, & decretione Luna corniculata, curuata, gibbosa, & secundum portiones actuales apparet, & in eclypsi solari Sol propter Lunæ interpositionem corniculatus videtur ob Lunæ sphericitatem.

C A P V T VII.

à tex. 60. vsque ad 72.

23 DVas difficultates mouet in præsenti, prima est, cur sicut secunda sphæra duplici motu mouetur; 3. eadem proportione tribus. 4. quatuor motibus non mouentur, & sic deinceps, sed potius infima paucioribus motibus moueatur, quam superiores, 2. est cur solum in primo mobili tot stellæ reperiuntur, in reliquis solum vna Respondet primæ exemplo animalium, quorum aliqua obtinent vitam, & sanitatem absque motu, aliqua vno, alia pluribus motibus secundum propriam exigentiam, sic cœli mouentur, vt proprium finem assequantur, qui est influere in hæc inferiora tanquam causæ vniuersales, quapropter quia ad regulatum influxum aliquibus vnicus tantum sufficit motus, alijs duo, alijs tres, non debet numerus motuum ex loci dignitate attendi. Respondet deinde 2. hoc esse propter primæ sphæræ perfectionem, & excellentiam supra cæteras, vtpotè quia alias continet, mouet, & primo motori propinquior; tum quia cæteræ ipsam excedunt in numero motuum, tum etiam quia cæteras mouet, ideo diuersa debet habere sidera, vt varias virtutes in illis posset influere.

C A P V T VIII.

à tex. 72. vsque ad 96.

24 IN hoc, & sequenti cap. agit Aris. de elemento terræ, eius situm, motum, quietem & figuram inuestigans, examinando in præsenti Antiquorum opiniones, & rationes. Circa situm, & motum terræ fuit Pythagoricorum opinio ponentium ignem in medio vniuersi, terram verò tamquam astrum circulariter motum, suo motu noctem, & diem efficiens: ratio fuit, quià nobilissimo corpori nobilissimus locus debetur, vt melius possit conseruari, ignis est nobilissimum corpus, medium est nobilissimus locus; quam opinionem confutat, eo quia non saluat apparentias, & soluit rationem dicens, quod medium est duplex, magnitudinis, & virtutis, primum est centrum 2. est locus cœlo propinquus, & iste est nobilior, vt patet in animalia, cuius medium magnitudinis non est nobilius, tum quia continens, & finiens est contento, & finito nobilius, hoc enim se habet vt potentia, illud vt actus. Alij plures terras posuerunt, vel in medio, vel circa medium, vel circa polum circulariter motas.

Quo ad figuram terræ alij dixerunt esse sphæricam, alij latam iuxta tympani figuram eo quia hæc figura aptior est ad quietem terræ, quam sphærica, tum quia Sol oriens, & occidens abscinditur à terra secundum lineam rectam: quod prouenit, inquit Arist. ex distantia, pars enim à longè recta conspicitur.

25 Circa quietem terræ causam assignarunt aliqui, quod deorsum infinitæ sit molis; nam si parua terra substollatur, statim descendit, & si est maior, velocius descendit, ergo tota terra velocius descenderet, nisi esset infinitæ profunditatis. Alij quia super aquam natet, vt lignum. Sed malè, quia eadem difficultas esset de aqua, tum quia terra est grauior aqua, vnde per aquam descendit, & si est maior, velocius descendit. Alij quia ingen terræ latitudo impedit aëris scissionem, & descensum, vnde validè ventis resistit; tum quia aer deinde non haberet locum, quo cadere possit. Sed non rectè, eo quia etiam si terra sphærica esset, adhuc propter magnitudinem idem eueniret: tum quia si terra in medio violenter existit ad medium non moueretur naturaliter. Alij, vt Empedocles causam posuerunt velocem cœli motu terræ motum prohibentem, sicut vasis motus in gyrum impedit aquæ effusionem. Impugnat Aris. quia vel terræ conuenit motus, vel nullus, si conuenit, vel naturalis, vel violentus, si nullus, ergo non mouebitur, etiam quiescente cœlo, si habet motum violentum, habebit etiam motum naturalem, & quietem violentam, & naturalem, quare vt quiescat necessaria non est cœli circulatio, maximè quia secundum Empedoclem ante elementorum dissensionem cœlum non mouebatur, & terra quiescebat; tum quia graue deorsum fertur naturaliter, sicut ignis sursum, cuius causa non est circulatio cœli. Tandem Anaximander asseruit terram quiescere, quia æqualiter distat ab extremis, & in æquilibrio posita. Sed si ignis taliter locaretur in medio, tam quiesceret (inquit Aris.) naturaliter, tum quia non solum quiescit, sed mouetur ad medium, ergo causa non erit æqualis ab extremis distantia; alias etiam rationes adducit contra istam positionem.

C A P V T IX.

à tex. 96. vsque ad finem.

26 EXplicat nunc propriam sententiam circa proposita quæsita, & primo ait terram in medio circulariter non moueri, quod probat, quia talis motus non esset naturalis, nam partibus terræ minimè conueuit, nec violentus, quia non esset perpetuus; tum 2. quia excepto primo mobili, omnes aliæ sphæræ pluribus motibus mouentur, ergo etiam terra, vnde non fierent semper eodem modo apparitiones stellarum; tum 3. quia pars terræ, & omnia grauia naturaliter ad medium tendunt, ergo tota terra, ergo non mouetur in medio, quia vnius simplicis corporis est vnus simplex motus. Secundò determinat terram in medio quiescere tum ex sententia Mathematicorum; tum etiam quia terra ad medium ex omni parte tendit, sicut ignis ad extremum, & non nisi violenter à medio remouetur, ergo in medio quiescit.

27 Tandem subiungit terram esse sphæricæ figuræ, tum quia quælibet terræ pars est grauis, & ad medium tendit, & maior pars minorem depellit, quousque æqualiter à centro distet conglobata, tum 2. quia omnia grauia non per lineas parallelas deorsum descendunt, sed angulum in centro facientes, igitur corpus sphæricum efficiunt; tum 3. ex Eclypsi Lunæ, quæ à terra secatur secundum lineam curuam; & si aliquis à meridie ad Septentrionem procederet, nouum haberet Orizontem, & nouas videret stellas, quod non eueniret, si terra plana existeret; immò inferunt ex hoc Mathematici, terram non solum esse sphæricam, sed si ad astra comparetur, esse exiguæ molis, eo quia ex paruo itinere aquilonem versus, aut è contra, diuersæ notabiliter fiunt apparitiones.

LIBER TERTIVS.

De Cœlo.

Vbi de alijs simplicibus corporibus agitur, scilicet, de elementis.

C A P V T I.

à tex. 1. vsque ad 18.

28 IN hoc cap. Aristot. præfationem quandam proponit ad reliquos libros, vtpote quia de principali corpore simplici in duobus præcedentibus fusè actum est, scilicet, de cœlo, eius passiones demonstrando, quod sit ingenerabile, incorruptibile, grauitatis, & leuitatis expers, circulariter mobile, & c. reliquum est de alijs duobus simplicibus corporibus graui scilicet, & leui agere, & primò an generatio, & corruptio competat ipsis. Circa quod Parmenides & Melissus omnem prorsus generationem, & corruptionem negarunt, sed solum apparentes mutationes esse dixerunt. Hesiodus è contra omnia posuit generabilia, & corruptibilia, & de facto aliquando casura. Alij dixerunt omnia esse genita, ex quibus tamen aliqua incorruptibilia manere. Heraclitus solum ignem incorruptibilem posuit, à quo omnia gignerentur. Alij tandem dixerunt omne corpus generabile esse ex superficiebus, & in superficies resolubile.

Contra istam opinionem pluribus arguit Aris. tum quia nulla magnitudo ex indiuisibilibus componitur, vt in physicis dictum est, & præcipuè quia in infinitum diuidi non posset, sed benè augeri in infinitum per additionem, quæ sunt falsa; tum 2. quia sensibiles qualitates nequeunt in indiuisibili subiectari, nam punctum, si esset graue, esset in partes diuisibile, quod est falsum, & si non est graue, neque linea ex punctis constans, neque superficies, neque corpus, impossibile enim est totum esse graue cuius partes nullam habent grauitatem, cui accedit, quod omne graue, & leue durum est, vel molle, densum, vel rarum, quæ omnia arguunt partes in graui, vel leui, ergo punctum nequit esse graue, aut leue; tum 3. quia si linea lineæ apposita facit, & longum, & latum, si alia supponeretur, faceret etiam profundum, & sic corpus non ex superficiebus sed ex lineis esset compositum; imo omnia in puncta resoluerentur, tandem, quia etiam tempus esset in nunc resolubile, & non in tempora, quod implicat.

C A P V T II.

à tex. 18. vsque ad 30.

29 NVnc incipit agere de motu elementorum, & primò ait corpora simplicia aliquem naturalem motum habe-

re, tum quia mouentur, ergo vel naturaliter, & habetur intentum, vel violenter, ergo alium motum naturalem habebunt, etenim violentus est posterior, & multiplex naturalis est prior, vnus, & simplex: tum quia naturaliter quiescunt alicubi, ergo ad illum locum naturaliter mouentur. Quapropter falsum est elementa ante mundi constitutionem inordinate sese mouisse; quia si talis motus erat naturalis, iam mundus fuisset ante sui productionem, quia tunc naturaliter primum mouens mouisset grauia deorsum, leuia sursum pellendo; si violentus, ergo infinito tempore ante non potuit durare, imo perpetuo durare conuenit naturæ, quare esset inordinatio secundum naturam: tum quia quæri posset, an in tali inordinatione potuissent moueri ad temperamentum mixtorum, si sic (quod non videtur impossibile) iam fuissent animalia, plantæ, lapides, &c. antequam fuisset productus mundus.

30 Addit deinde, quod sursum, & deorsum est mobile, graue esse, aut leue, quod probat, quia sequeretur graue, & non graue in æquali tempore moueri deorsum, si enim graue velocius descenderet, quam non graue, posset remitti grauitas eadem proportione, qua tempus motus grauis excedit tempus motus non grauis, & sic ambo æquali tempore mouerentur: vel quia inter graue, & non graue nulla est proportio, sequeretur non graue in tempore moueri, vel infinita velocitate. Idcirco concludendum est dari motum violentum, & naturalem, hic fit a virtute in mobili existente, ille ab extrinseco, & licet aliquando mobile naturali motu velocius moueatur, quam natura ipsa sit apta moueri, vt cum lapis deorsum mouetur ab extrinseco etiam adiutus, non ob id motus erit præter naturam, qualis est motus lapis sursum, vtrique tamen motui aer vt instru[m]entum inseruit. vnde si non esset medium corpus, nullus motus siue naturalis, siue violentus fieri posset.

Tandem concludit vniuersum non posse esse totaliter genitum, nisi vacuum admitteretur separatum, si enim vniuersum est factum, in loco, vbi fuit facta generatio, nullum fuisset corpus præexistens, & consequenter vacuum; quare generatio non est omnium, sed aliquorum corporum.

CAPVT III.

à tex. 30. vsque ad 52.

31 EX definitione elementorum Arist. in hoc cap. numerum ipsorum inuestigat opiniones veterum examinando; definitio est ista: *Elementum est corpus, in quo cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu inest, ipsum verò in species diuersa est indiuisibile*, dicit *potentia, aut actu*, quia non adhuc hanc determinauit quæstionem, addidit *ipsum verò, &c.* quia homogeneum corpus est, non ætherogeneum; quapropter certum est dari huiusmodi corpora, & illa erunt, quæ ab alijs segregari poterunt, vt ignis, & terra in osse, carne, &c. quæ verò ab alijs segregari nequeunt, elementa non erunt, sic quia ab igne non segregatur caro, non erit caro elementum ignis, poterit etiam probari dari huiusmodi elementa, sicut enim motus alius est simplex, alius mixtus, ita & corpora.

32 Pergit deinde ad declarandum elementorum numerum, & prius ostendit non esse infinita; & primò contra Anaxagoram ponentem infinita elementa, eo quod omnia similaria putauit elementa, improbat Arist. quia etiam multæ similares partes sunt in alia corpora resolubilia, vt caro, lapis, lignum, &c. elementum verò est indiuisibile; tum quia & si homogenea omnia essent elementa, adhuc non necessario infinita poni debent, cum per numerum finitum possint generationes saluari, vt fecerunt alij Philosophi, & tandem quia differentiæ, quibus corpora differunt, sunt finitæ, vt dicetur, ergo, & corpora. Secundò contra Democritum, & Leucippum ponentes infinitas, & primas magnitudines indiuisibiles elementa, arguit tum ijsdem rationibus; tum etiam quia magnitudines ponunt insecabiles, corpora figuris distingui, nec conditiones elementorum omnibus corporibus applicant, sed solum igni, tum quia motus simplices sunt infiniti, ergo, & corpora simplicia, seu elementa.

Tandem probat non vnum solum esse elementum contra Antiquos ponentes ignem, vel aerem, vel aquam, vel quid medium inter aquam, & aerem, quas opiniones singillatim refutat pluribus rationibus, quas breuitatis causa omittimus, cum multæ in p. Phys. sint adductæ; vltimo tamen vniuersaliter redarguit omnes vnum elementum ponentes, quia sic faciunt omnia corpora eiusdem naturæ, eiusdemque naturalis motus quod est falsum.

CAPVT IV.

à text. 52. vsque ad 56.

33 INtendit nunc Arist. declarare elementa sempiterna non esse, vt inde numerum deducat ipsorum; probat igitur elementa sempiterna non esse, quia constat elementa destrui, & generari, aut igitur destructio erit finita, et aut aliquando stabit, aut infinita, si secundum, quia res naturalis alio tempore corrumpitur, & alio constituitur, erunt duo tempora infinita; si primum aut id, in quod stabit destructio, erit indiuisibile, & hoc non propter rationes supra adductas, aut diuisibile, sed incorruptibile, & neque hoc, quia si maior pars est dissolubilis, multo magis pars minor; tum quia aut elementa generantur ex non corpore, aut ex corpore, si primum iam admittitur vacuum, si enim vbi ignis fit, prius non erat aliquod corpus, vacuum erat; si secundum, iam duo corpora simul, scilicet ignis de nouo genitus, & corpus præexistens, quod est impossibile. ergo elementa erunt in corpora resolubilia, & ex corporibus generabilia. Tale autem corpus non est aliquod prius, & ab ipsis distinctum, aliter elementorum esset elementum prius, tum quia hoc corpus, si esset graue, vel leue erit vnum ex illis elementis, si nec graue, nec leue esset immobile, & per consequens nec in loco aliquo, quia si in loco esset vel naturaliter in illo quiesceret, vel violenter, quodcunque detur, semper sequitur motum aliquem naturalem habere, vt sæpè probatum est, quapropter concluditur elementa ex se inuicem fieri.

CAPVT V.

à tex. 56. vsque ad finem.

34 IN præsenti cap. refutat veterum modos quibus asserebant elementorum generationem ex se inuicem fieri. Primus modus fuit Democriti, & Empedoclis generationem ponentium per segregationem vnius ex alio, in quo manebat occultatum; confutat, quia solum apparentem generationem ponunt, non veram; tum quia aer maiorem locum occupat, quam aqua, & tamen ponunt esse in aqua, quæ minus est corpus; tum quia segregatio ista non esset perpetua, quia tandem finitum per ablationem finiti consumitur, aut magnitudo finita infinitam magnitudinem contineret. Secundus fuit asserentium generationem fieri per transfigurationem, sicut ex eadem cera transfiguratione fit circulus, & cubus, reprobat, quia sic elementa indiuisibilia erũt sicut figuræ pyramis, pyramis enim non semper in aliam pyramidẽ est diuisibilis, tũ quia, sicut partes circuli non sunt circulus ita partes terræ non erunt terra, nec partes ignis erunt ignis, cum non habeant figuram eandem cum toto igne. Tertius fuit docentium elementa ex se inuicem generari per corruptionem superficierum, hunc pluribus confutat, præcipuè quia generationem faciunt ex non corpore, scilicet ex superficiebus; tum quia coguntur asserere non omne corpus diuisibile esse: item quod partes ignis non essent ignis, vt supra. Tandem fuse contra Platonicos disputat non esse elementis adaptandas figuras determinatas, nec per figuras ipsa distingui debere, accidit enim elementis hanc, vel illam figuram habere maximè in aqua, & aere propter figuram continentis corporis; tum quia elementa contrariantur ad inuicem, ergo contrarias debent habere figuras, & tamen figuræ nihil est contrarium, melius ergo erit distinctionem sumere a proprijs passionibus, operibus, & virtutibus, vt in sequenti libro.

LIBER QVARTVS.

De Cœlo.

In quo eandem de elementis tractationem prosequitur Arist.

CAPVT I.

à tex. 1. vsque ad 23.

35 DE elementis, vt grauia, & leuia sunt, prosequitur sermonem Arist. & in hoc primo cap. postquam probauit considerationem de graui, & leui ad Philosophum pertinere, tum ex communi veterum consensu; tum quia vt sic principia sunt motus, diuidit graue, & leue quod aliud est simpliciter graue, aut leue, & aliud est graue, vel leue ad alterum, seu relatè, quod vt explicet, aduertit dari sursum, & deorsum, non quidem in ordine ad nos, vt dicebant aliqui putantes cœli partem supra non existentem sursum dici, quicquid autem sub pedibus subest, deorsum, imò negabant alteram cœli partem occultatam; eorum igitur, quæ mouentur, alia à medio, & sursum semper feruntur, & dicuntur leuia, alia ad medium, & deorsum, & dicuntur grauia; graue tamen simpliciter est, quod ad medium simpliciter fertur, leue simpliciter, quod simpliciter sursum mouetur, & ad extremum; graue, & leue ad alterum sunt, quibus, & ferri sursum & deorsum conuenit, sed respectu diuersorum, vt aqua respectu terræ sursum fertur, respectu aeris deorsum, aer respectu ignis tendit deorsum, respectu aquæ sursum mouetur.

36 Sed antequam fusius explicet hanc doctrinam impugnat prius Antiquorum opiniones circa grauium, & leuium definitiones. Prima fuit Platonis dicentis illud esse grauius, quod ex pluribus partibus eiusdem rationis constat, leuius, quod ex paucioribus; hanc improbat, quia nil determinat de graui & leui simpliciter; imò maior ignis grauior esset minori, quia pluribus partibus constaret, & tardius

sursum

sursum moueretur, quod est falsum. Alij id esse grauius dixerunt, quod est maius mole; contra, ait, quia non solum in homogeneis hoc falsum apparet, vt in pauca terra, & magno igne, modico plumbo, & multa lana, sed etiam in compositis, & æthrogeneis, nam partes integrales eiusdem molis essent quoque æqualis grauitatis, vt folia, & truncus. Democritus verò putauit omnia ex athomis, & indiuisibilibus corpusculis componi, in quibus vacuum est immixtum, & vbi plus vacui extaret, corpus esse leuius, corpus grauius dici; impugnat, quia aut graue constituitur per solidum, scilicet corpuscula illa, & leue per vacuum interceptum, vel graue per minus vacuum, leue per maius, aut per vtrunque, non primum; quia in magno igne plus est solidi, quam in pauca terra, & sic multus ignis esset terra pauca grauior, nec secundum, quia in multa terra est plus vacui quam in paruo igne, vnde illa leuior esset isto igne; neque tertium, quia potest esse, quod tanta sit proportio vacui in paruo igne inclusi ad solida corpuscula eiusdem, quanta vacui maioris ignis ad solida eiusdem, & sic æqualiter sursum mouerentur, quod est falsum, nam maior ignis semper velocius sursum fertur: Tum quia vacuum non potest esse principium motus localis, cum potius esset locus, neque assignari potest ratio, cur si vacuum sursum tendit, solidum deorsum, ad inuicem non separentur. Tandem alij dixerunt graue esse, quod plus materiæ includit, leue, quod minus, siue vna sit omnium materia, siue contrariæ, & diuersæ. Hunc etiam refellit, nam si vnam constituunt materiam omnium, nihil erit simpliciter graue, aut leue, quia semper contingere posset plus, vel minus materiæ habere, quacunque portione assignata, si diuersas faciunt materias, ponunt graue, & leue simpliciter, non verò intermedia, quę in rebus eiusdem rationis contingunt.

C A P V T I I.

à tex. 21. vsque ad 26.

37 VT suam aperiat sententiam de graui, & leui, proponit modo quodlibet mobile in proprium locum moueri determinatum, non verò in quemlibet indeterminatum, sicut enim in augmentatione, & alteratione contingit quodlibet non alterari à quolibet, nec augeri ex quolibet, sed à contrario, ita in locali motu, mobile vel sursum natum est moueri, vel deorsum, si sursum, est leue, si deorsum, est graue, eo quia locus naturalis est veluti forma, & species locati, ipsumque conseruat, quare non est quærendum, cur leue sursum feratur, & graue deorsum, sicut neque cur sanabile in sanitatem fertur, & non in colorem. Non ergo dicendum est cum aliquibus corpora localiter moueri, quia ad similia tendunt, nam si terra est iuxta cœli superficiem, non ideo partes in centro existentes ad ipsam mouebuntur, quamuis adsit similitudo. Deinde comparationem facit inter localem motum ex vna parte, & augmentum, & alterationem ex alia, dicens, quod differunt, quia mobile localiter, vt grauia, & leuia, habet principium motus intrinsecum, alia verò mobilia ab extrinseco mouentur, quamuis aliquando ab intrinseco; tum quia mobilia secundum locum habent principia motus propinqua substantiæ, alia vero principia habent remota hoc est, quod totaliter mobilia sunt completa, & perfecta, nec per motum eis quicquam substantiæ additur, vel aufertur, non sic augmentabile, & alterabile, tendunt enim in perfectionem, vnde localis motus est absolutorum idest complementum assecutorum, & vltimo rebus naturalibus conuenit.

C A P V T I I I.

à tex. 21. vsque ad 26.

38 VT numerum elementorum determinet, replicat denuo definitiones grauium, & leuium simpliciter, & ad alterum, aduertens, quod graue ad alterum non oportet, quòd si in vno loco est altero grauius, etiam in alio loco, vt arbor in aere est grauior paruo plumbo, non tamen in aqua, quod euenit, quia omnia elementa præter ignem aliquam habent grauitatem vnde quo plus terræ mobile includit, vt plumbum in aqua, grauius est; quo plus aeris, vt lignum in aqua, leuius. Quapropter dantur in rerum natura, & graue simpliciter, & leue simpliciter probatur, quia datur terra, quæ omnibus substat vbique grauitatem habens, & ignis omnibus supereminens, vbique leuitatem retinens, ergo &c. Deinde asserit loca, scilicet medium, & extremum, ad quæ mobilia feruntur, determinata esse, quia non contingit graue, & leue in infinitum ferri; tum quia grauia descendunt ad angulos pares, & ad inuicem occurrunt, tum quia loca grauium, & leuium sunt contraria, ergo & determinata, & quia duo sunt contraria simpliciter medium, & extremum, duo erunt mobilia simpliciter secundum grauitatem, & leuitatem; media verò naturam extremorum participabunt, & quæ sursum mouentur, scilicet leuia, sunt perfectiora, quia continent, grauia verò, quia continentur, imperfectiora sunt, continere enim est formæ, contineri materiæ. Concludit igitur quatuor elementa, quia datur simpliciter leue, vt ignis, simpliciter graue, vt terra, leue ad alterum, graue ad alterum, vt aqua, & aer, & quod terra sit simpliciter grauis, & ignis simpliciter leuis patet, quia terra per omnia descendit, sicut ignis per omnia ascendit, aer, & aqua habent grauitatem, quia per ignem descendunt, sed plus aqua, quæ per aerem etiam descendit, imo etiam in proprijs locis, grauitare videntur (inquit Aris.) nam remota terra, aqua descendit naturaliter, & remota aqua, aer etiam descendit; non sic autem terra ascendit, vel aer, ad remotionem aquæ, vel ignis.

C A P V T. I V.

à tex. 42. vsque ad finem.

39 DOcet in præsenti Aristot. figuram non esse principalem causam motus sursum, aut deorsum, quia talem virtutem mouendi non habet, potest tamen esse causa, quod motus tardior, aut velocior existat, quia vna est altera aptior ad diuidendum medium in motu locali: ex quo soluit vnam dubitationem scilicet cur corpora lata per aquam non descendant, vt rotunda eiusdem materiæ, & cur minuta corpuscula, quales sunt pulueres, per aerem descendunt, corpora vero maiora suspensa manent; & relicta responsione Democriti ad multitudinem vaporum ex aqua emergentium reducentis vt ad causam impedientem descensum per aquam, non sic quando est corpus rotundum propter paucitatem vaporum occurrentium, respondet prouenire, quia ad motum requiritur scissio medij, & quo maius est medium, difficilius scinditur, corpora autem lata plus medij comprehendunt sub se, quam rotunda, idcirco tardius, aut nihil corpora lata mouentur, si scilicet grauitas non excedit virtutem scindendi medium.

QVÆSTIO PROEMIALIS AD LIBROS DE COELO.

Quodnam sit horum Librorum adæquatum subiectum.

1 POst expositionem principiorum corporis naturalis in genere, eiusque affectionum in octo lib. Phy. traditam subiungit Aristot. primo opus inscriptum *De cœlo*, & in quatuor libros distributum descendens ad species ipsius naturalis corporis; circa quod opus quærimus, quodnam sit subiectum adæquatum, vt possimus inde disputationes ordinatim texere.

Aliqui subiectum posuerunt mundum ipsum, seu vniuersum, ita Alex. Ruuius hic; Alij corpus mobile ad vbi, ita Tat. & alij Parisienses hic in initio expositionis textus, & alij cœlum ipsum.

2. Dicimus subiectum adæquatum huius operis esse corpus simplex, quatenus propriam, & peculiarem habet naturam, tam secundum continentiam virtualem, quam potentialem. Ita Zab. lib. de naturalis scientiæ constit. cap. 13. & Amicus hic, probatur quia de corpore simplici præsupponitur *quia est*, & *quid est*, vt patet in tex. 7. primi libri, per eius definitionem demonstrantur passiones, qualis est mobilitas simplex, ad ipsum omnia reducuntur, nam cœlum, & elementa sub ipso corpore continentur, tanquam species sub genere. Tum quia hi libri primum locum post Physicam obtinent, ergo primam speciem corporis naturalis considerare debent, quale est corpus simplex ex 1. cœli 7. vbi corpus in communi primo diuiditur in simplex, & mixtum. Diximus quatenus propriam habet naturam, quia cum Philosophia consideret corpus naturale vt sic, quælibet eius pars speciem corporis aliquam considerare tenetur sub ratione naturalitatis, non quidem in communi, sed coarctatam ad illam speciem, nam ratio formalis non debet excedere subiectum materiale, ex dictis in Logica disp. 12. q. 2. art. 2. Addidimus tam secundum continentiam virtualem, quam potentialem, quia in his libr. Aristot. non considerat tantum corpus simplex in communi, sicut in Physicis considerauit corpus naturale in communi, sed ad species descendit, puta cœlum, & elementa ipsorum passiones demonstrando.

3. Secundò probari potest ex confutatione aliarum opinionum. Non enim rectè ponitur vniuersum, seu mundus, quia mundus non significat aliquam rationem per se, vnam, de qua possint passiones demonstrari, sed dicit aggregationem quandam plurium corporum, estque vnum per accidens, vt dicemus disp. 1. q. 2. at subiectum ex disp. 12. Log. q. 2. art. 3. vnum per se debet esse. Neque corpus mobile ad vbi, quia non solum cœlum, & elementa vt localiter mobilia considerantur hic à Philosopho, sed etiam aliæ passiones de ipsis demonstrantur, nam de cœlo ostenditur esse finitum, ingenerabile, incorruptibile, perfectius elementis, &c. vt ipsemet Arist. fatetur 2. cœli tex. 1. de elementis etiam ostendit generabilia, & corruptibilia esse, vt patet in progressu 3. & 4. lib. de cœlo, ergo falso dicitur corpus vt mobile ad vbi esse subiectum: Neque tandem cœlum potest poni subiectum, quia non complectitur omnia considerata in his libris, vt sunt elementa, de quibus non solum in 3. & 4. lib. agit principaliter, vt se declarat 3. cœli tex. 1. verum etiam in primo libro, dum passiones simplicis corporis, & ipsius mundi, quatenus dicit quinque simplicia corpora, inuestigat.

4 Contra arguitur ostendendo vniuersum hic esse subiectum. Tum quia de ipso demonstrantur passiones, nam vsque ad tex 5. primi libri ostenditur esse perfectum, & in fine tex. 4. ait Arist. *De ipsius igitur vniuersi natura siue infinita sit secundum magnitudinem, siue finita sit secundum totam molem, posterius considerandum est*. Quam finitatem demonstrat a tex. 32. vsque ad 76. eiusdem libri, & à tex. 76. vnitatem ostendit vsque ad 101. à quo postea incipit agere de mundi perpetuitate. Tum 2. quia de simplicibus corporibus agit Aristot. vt partes sunt vniuersi ex tex. 5. pr. lib. ergo ipsum vniuersum est subiectum. Tum 3. quia de mundo agendum est in naturali Philosophia, & aptior locus non inuenitur, quam in his libris. Tum 4. ex 1. cœli 91. & alibi cœlum dicitur primum elementum, ergo elementum, & principiatum erit subiectum, tale non est corpus simplex, sed mundus, ergo, &c.

5 Respond. ad 1. mundum formaliter dicere aggregationem ordinatam simplicium corporum (nam etsi mixta non essent, adhuc mundus cataret, esset perfectus, quia omnem magnitudinem haberet, omnemque locum repleret) materialiter dicere simplicia corpora, passiones ab Aristot. demonstratæ de vniuerso, immediatè de ipsis simplicibus corporibus ostenduntur, & de mundo materialiter sumpto, in tantum enim mundus est æternus, finitus, & vnus, quia corpora simplicia sunt huiusmodi, nec alia ab ipsis reperiuntur; falsum igitur est de mundo tanquam de per se vno demonstrari passiones ab Aristot. sed de corporibus simplicibus simul sumptis, & hoc nomine mundi significatis; & quia subiectum debet vnam per se rationem dicere, rectius corpus simplex ponetur subiectum. Per hoc patet ad 2. corpora enim simplicia considerantur, non quidem vt partes essentialiter constituentes mundum per se vnum, sed vt partes integrantes accidentaliter, ideoque neg. conseq. Ad 3. de mundo agi debere in Philosophia, non vt est aliquid per se vnum, & a partibus distinctum, sed simul cum partibus, quatenus cognitio partium mundi est mundi quoque cognitio, hinc concedimus hic agi de mundo, non tamen vt subiecto. Ad 4. cœlum dicitur elementum, prout elementum significat corpus simplex, non verò vt dicit principium per se constitutiuum, nam mundus non est per se vnum; neque hic consideratur cœlum vt principium subiecti, sed vt pars subiectiua.

6 Secundò instatur ostendendo elementa non considerari vt partes subiectiuas adæquati obiecti, tum quia de formis ipsorum substantialibus, & alteratiuis qualitatibus nec verbum quidem facit hic Arist. sed tantum de motiuis, grauitate, scilicet & leuitate, quod facere debebat, si essent per se partes subiecti; maxime quia motiuæ ab alteratiuis dependent, sicut secundæ qualitates a primis. Tum 2. quia in 2. de gen. considerantur elementa, vt generabilia ad inuicem, & transmutabilia, & vt principia mixtorum, ergo nullo pacto hic agitur de ipsis per se. Tum 3. quia elementum vt sic respicit mixta, quorum est principium, vnde in ordine ad mixta definitur 3. cœli 31. ergo elementa considerari debent in illis libris, in quibus mixta considerantur, vt sunt libri de gen. Tum 4. quia hi libri de cœlo inscribuntur, ergo de elementis in ipsis per se non agit.

7 Resp. ad 1. elementa dupliciter considerari, & vt corpora quædam naturalia sunt, vt principia mixtorum, primo modo de ipsis agitur in lib. de cœlo, 2. modo in libris de gener. qualitates motiuæ omninò competunt ipsis secundum se alteratiuæ, vt calor, frigus, &c. conueniunt etiam in ordine ad mixta, quatenus per mutuam ipsorum alterationem, & mixtionem varia generantur mixta, & quia formæ substantiales elementorum sunt nobis ignotæ, in lib. de cœlo ipsos circumscripsit Aristot. per motiuas qualitates, quia considerabat elementa secundum se, at in lib. de gen. circumscripsit per qualitates alteratiuas, vt potè quia de illis agebat in ordine ad mixta, & hac de causa prius egit de motiuis qualitatibus, quam de alteratiuis, quia cognitio absoluta præcedere debet cognitionem respectiuam, & in ordine ad aliud, quamuis motiuæ ab alteratiuis dependeant, vt optimè notauit Zab. ex quibus non sequitur hic de elementis non agi per se, cum multa de ipsis demonstrentur. Ad 2. dicimus elementa generabilia esse, corruptibilia demonstrari in libris demonstrari in libris de cœlo, & solum in lib. de gener. declaratur generatio, & corruptio ipsorum actualis, & modus, quo exercetur per qualitates alteratiuas, poterat quidem Aristot. hoc præstare in lib. de cœlo, non tamen hoc fecit, quia nec generationem, & corruptionem declarauit, nec mixtionem, ad quæ talis pertractatio quoque inseruiebat, hinc Aristotel. ad declarandam passionem illam generabilitatis elementorum, non egit de generatione actuali, quæ est accidens per accidens, sicut risus homini, sed illam reseruauit ad 2. de generat. solum sequitur tractatum de elementis in lib. de cœlo compleri totaliter à tractatu in lib. de Gener. Ad 3. concedimus elementum in lib. de cœlo definiri in ordine ad mixta, sed non propter mixta, sed propter seipsa, vt hanc proprietatem etiam de elementis cognoscamus, scilicet ad compositionem mixtorum concurrere. Ad 4. dicimus non semper inscriptionem librorum sumi à subiecto adæquato, sed quandoque à principaliori, sic Physicorum libri de natura inscribuntur, & tamen eorum subiectum est corpus naturale, ita in præsenti. Vel dicendum, quod secundum alios inscribuntur hi libri de cœlo, & mundo. Vel 3. quod cœlum ex 1. cœli 96. sumitur vel pro vltima sphæra, vel pro cœlestibus corporibus, vel pro omnibus contentis ab vltima sphæra, quomodo cum vniuerso conuertitur, & in hac vltima significatione sumitur in inscriptione horum librorum.

DISPVTATIO PRIMA.

De Corpore Simplici.

1 *Statuimus subiectum horum librorum corpus simplex tam secundum virtualem continentiam, quàm secundum potentialem, idcirco prima disputatio erit de ipso simplici corpore eius naturam, quidditatem, & passiones inuestigando, insuper quæ omnibus simplicibus corporibus conueniunt simul sumptis, quomodo mundum constituunt, vt diximus in proœm. quæst.*

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit corpus simplex, & quotuplex vbi de Mundi vnitate.

2 Aliqui naturam corporis simplicis explicant per carentiam compositionis ex materia, & forma. Alij per carentiam compositionis ex alijs prioribus corporibus. Alij à posteriori ipsam explicant per esse principium simplicis motus, sicut enim corpus naturale in communi est, quod habet naturam in communi, quæ principium est motus in communi, ita corpus simplex ex natura simplici constabit, quæ scilicet principium est simplicis motus.

Differunt tamen in explicatione motus simplicis, nam Zab. lib. 2. de motu grauium, & leuium cap. 9. asserit motum simplicem esse, qui super lineam Physicè simplicem fit, motum mixtum, qui super lineam Physicè mixtam, linea Physicè simplex per ipsum est, quæ vel est ad centrum vniuersi, vel à centro ad circumferentiam directè, itaut non declinet ad latera cæli, nec ipsi secundum extremitates correspondeat aliqua pars cœlestis circumferentiæ, vel tandem est circa centrum vniuersi, itaut secundum omnes partes æquè distet à centro, è contra linea Physicè mixta erit quælibet alia, vnde motus sagittæ, etsi fieret secundum lineam rectam quia tamen ista linea aliqualiter declinat ad latera cœli, neque vna linea à centro ad circumferentiam transiens per extremitates lineæ motus istius sagittæ duci potest, sed necessario duæ lineæ duci debebunt, quæ non ad idem punctum circumferentiæ terminabuntur, sed ad diuersa, erit motus mixtus; Similiter motus sphærarum excentricarum, quæ scilicet aliud centrum habent ab vniuerso, vt explicabimus disput. seq. & Epicyclorum erunt mixti motus, eo quia non fiunt circa medium mundi secundum æqualem partium distantiam.

3 Circa numerum simplicium corporum plures fuerunt Veterum Philosophorum opiniones, vt refert Arist. 3. de cælo cap. 3. Opinio tamen ipsius est, quod quinque sint simplicia corpora scilicet cælum, ignis, aer, aqua, & terra, vt patet ex cap. citat. & seq. & 4. de cælo, ita tamen quod nec de facto, nec de possibili alia possint simplicia corpora reperiri, siue eiusdem, siue diuersæ speciei alios mundos constituentia, ita 1. de cælo cap. 4. & 5. vt vidimus in expositione textus; quam sententiam, referente Vualdense capit. 10. doctrinæ antiquæ fidei secuti sunt Vuiclephus, & Abaylardus hæretici. Communis opinio Catholicorum est de facto vnum tantum mundum esse, nec alia simplicia corpora reperiri de possibili vero posse numero & specie multiplicari. Hanc tamen communem opinionem innitat Ruuius de cælo tract. de mundo q. 2. dicens, non posse dari alia simplicia corpora siue numero, siue specie diuersa, quæ aliam speciem humanam contineant, quia nequit, ait ipse, alius homo specie distinctus ab illo reperiri.

ARTICVLVS I.

Ostenditur quidditas corporis simplicis in communi.

4 Dicimus quidditatem simplicis corporis explicari posse à priori, & à posteriori, à priori illud erit corpus simplex, quod non resoluitur in alia propria corpora, quæ in ipso aliquo modo contineantur, & ad sui constitutionem præsupponantur, sicut præexigit corpus mixtum; à posteriori explicatur per habere per se primò naturam simplicem, quæ sit principium simplicis motus: simplex autem motus est, qui fit per lineam simplicem, siue rectam, siue circularem, & à principio intrinseco prouenit ad illum motum determinato, & è contra mixtus motus erit, vel qui fit per lineam ex recta, & circulari mixtam, vel à principio intrinseco prouenit indeterminato, si de motibus naturalibus simplici, & mixto loquamur. Explicantur, & probantur singula; & primò quod à priori rectè explicetur essentia simplicis corporis per non resolui in alia priora corpora, &c. habetur ex Arist. multis in locis præcipuè 3. cæli à tex. 30. & 2. de gen. à text. 46. vbi per hoc mixta ab elementis distinguit, & patet, si enim corpus mixtum est illud, quod per mixtionem fit, ad quam concurrunt miscibilia, quæ sunt corpora aliqua adinuicem permixta, & desinentia in generatione mixtorum formaliter, sed virtualiter in illis permanentia, vt dicemus in lib. de gen. sequitur, quod corpus simplex mixto oppositum erit, quod per talem mixtionem non fit, neque aliud corpus aliqualiter in se continet, siue postea sit ingenerabile, vt est cælum in sententia Arist. siue generabile per simplicem generationem, vt elementa.

5 Secundum quod à posteriori explicetur rectè per habere principium per se primò simplicis motus, est Arist. 1. de cœlo tex. 7. & seq. & 3. cœli text. 35. vbi per hoc definit corpus simplex, ipsumque à mixto distinguit, addidimus tamen ly *per se primò*, quia etiam mixta aliquando simplici motu mouentur, habentque intrinsecum principium talis motus, vt cum lapis mouetur deorsum; non enim est vera Suessani opinio negantis istos motus simplices esse, nam Aristoteles citat. & 4. cœli 28. 29. & à text. 42. expressè concedit grauia, & leuia simplici motu moueri, & eodem ferè modo lapis, & terra tendunt deorsum. Verum motus ille mixtis corporibus per se primò non conuenit, sed propter elementum prædominans, quia v. g. terra in generatione lapidis propter dominium super alia elementa magis sibi assimilat formam lapidis, quæ deinde mouet ipsum lapidem simili modo, ac forma terræ; vnde Aristot. citat. docens motum simplicem elementis conuenire, semper subiungit, & si quandoque conuenit mixtis, hoc erit secundum prædominans elementum, per quod circumscripsit istam particulam *per se primò*.

6 Tandem quod motus simplex sit ille, qui per lineam simplicem fit, & à principio determinato, nec alias conditiones requirat, probatur, quia motus proiecti ideò simplex non est, quia principium illius motus non est intrinsecum, nec motus fulminis, aut animalis erit simplex, quamuis secundum lineam simplicem fieret, quia principium intrinsecum non est solummodò ad talem motum determinatum; at motus grauium deorsum, & leuium sursum simplices erunt, quia ad propria loca per lineam rectam, in quantum possunt, feruntur, & si aliquoties ad latera declinant, vt patet in motu fluuiorum, hoc est per accidens ratione impedimenti, vnde semper ad propria loca tendunt per lineam breuiorem, nec habent ad alium motum inclinationem. Similiter cœlum simplici motu mouetur, quia linea est circularis, & ex se non est natum motu recto moueri, Nec aliæ conditiones requiruntur, puta quod fiat circa centrum vniuersi, vt dicebat Zabar. nam sequeretur motum stellarum, & motum excentricarum sphærarum, ac Epiciclorum (quem dari videbimus in seq. disputat.) mixtum esse, vt etiam ipse concedit, ergo nullo modo cœlo posset conuenire, quod est falsum, ista conseq. prob. quia per Arist. sæpè cit. simplex motus corpori simplici conuenit, & mixtus mixto, & si mixtus posset simplici conuenire, non rectè probaret ex simplici motu circulari dari aliud corpus simplex ab elementis, scilicet cœlum.

7 Sed contra prædicta Obijc. tum quia Arist. 1. cœli 7. & 8. distinguit corpus in simplex, & mixtum, ex qua diuisione colligit aliam motus in simplicem, & mixtum, illum simplici corpori, istum mixto tribuens: & 4. cœli 37. ex numero simplicium motuum colligit numerum quaternarium elementorum, ergo nullo pacto simplex motus poterit mixto corpori conuenire. Tum 2. quia si terra sursum moueretur, talis motus est simplex ex Aristotele citat. & tamen non est à principio intrinseco determinato, ergo hæc non est conditio necessaria simplicis motum. Tum 3. quia Aristot. citat. ait motum simplicem fieri vel à medio, vel ad medium, vel circa medium, per medium intelligit centrum vniuersi, ergo præter assignatas conditiones ad motum simplicem hæc alia requiritur, vnde motus excentrici non erunt simplices.

8 Resp. ad 1. Arist. seipsum declarare in illis locis concedendo motum simplicem mixtis posse conuenire, sed secundum præualens elementum, hoc est non per se primo, vnde non absolutè ex numero simplicium motuum numerum colligit elementorum, sed ex numero motuum simplicium per se primò conuenientium corporibus. Ad 2. dicimus conditiones assignatas in conclus. esse motus simplicis naturalis, motus terræ sursum est motus simplex violentus, & dicitur simplex, quatenus fit per lineam simplicem, & motui naturali est directè oppositus. Ad 3. dicimus Arist. non considerare sphæras partiales cæli, quæ diuersum habent centrum ab vniuerso, sed totum cœlum, quod circa mundi medium

mouetur, tum quia istæ sphæræ temporibus Arist. non erant ab Astronomis adinuentæ, & in rebus Astronomicis non fuit Aristot. multum versatus; vt etiam in progressu huius operis videbimus: & tandem quia sequeretur motum stellarum, quæ specie à cœlis distinguuntur, vt infra dicemus, non esse simplicem, nisi quando sub æquatore mouentur, nam tunc respiciunt centrum mundi, in alijs verò cœli partibus existentes proprium habent centrum, cum solum minores circulos describant, non maiores, quod fusius explicabimus disput. seq. quæst. 1.

ARTICVLVS II.

Numerus simplicium corporum declaratur.

9 Dicimus de facto quinque esse simplicia corpora hunc mundum constituentia scilicet cœlum, ignem, aerem, aquam, & terram, nec alia, siue specie, siue numero ab istis reperiri alios mundos componentia, quamuis hæc nequeat naturaliter demonstrari. De possibili verò posse alia specie, & numero distincta à Deo produci, alia mixta specie, & numero ab istis diuersa continentia. Quod quinque sint simplicia corpora, probat Aristoteles 1. cœli text. 7. & seq. vbi existentiam corporis cœlestis ostendit ex motu circulari pluribus rationibus, vt vidimus in expositione text. primi libri cap. 2. si enim alium motum habet ab elementis connaturalem, alterius erit naturæ; tum quia non solum motum, sed etiam alia accidentia longè diuersa habet præcipuè vim influendi, & producendi tam varios effectus in hæc inferiora, quam in elementis non experimur. Quod dentur etiam alia quatuor elementa, probat Aristot. 4. cœli à tex. 26. vt vidimus in expositione textus scilicet ex distinctione grauitatis, & leuitatis, nam si datur grauitas, & leuitas simpliciter, & grauitas, & leuitas secundum quid, & consequenter quatuor loca ad medium, & à medio simpliciter, & ad medium, & à medio secundum quid, consequenter quatuor erunt simplicia corpora, quibus hæc omnia conuenient; sed in 2. de Generat. à text. 16. probat dari quatuor elementa ex numero primarum qualitatum; nam dato vno contrario in rerum natura debet alterum dari, si non necessitate simpliciter, saltem propter naturam, & perfectionem vniuersi, sed quatuor sunt primæ qualitates scilicet calor, frigiditas, & humiditas, & siccitas, ergo quatuor prima corpora, quibus primò insint tanquam propriæ passiones huiusmodi qualitates. Tum quia elementum est corpus, in quod cetera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu, inest, ipsum verò in specie diuersa est indiuisibile, sed ista quatuor sunt huiusmodi, nam in quolibet mixto repeciuntur hæc quatuor potentialiter, vt fusius in lib. de Gener. dicemus, ergo &c.

10 Secundò quod alia numero, vel specie diuersa de facto non dentur, colligi potest ex Sacra Scriptur. ex Gen. 1. vbi post huius mundi creationem cessasse dicitur Deus ab omni opere, & Matt. vlt. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ*; tum quia non habemus rationem, vel necessitatem cogentem plures mundos ponere; sicut neque adest ratio conuincens mundi vnitatem; quod enim vnus sit, vel plures pendet ex diuino beneplacito, omnia enim creata liberè à Deo producuntur, vt probat Doctor 1. dist. 8. quæst. 5. quod beneplacitum naturaliter neque ex effectibus, neque ex aliquo alio cap. nobis innotescit.

11 Tertiò quod de possibili possint esse, prob. quia non repugnat ex parte Dei, qui est infinitæ potentiæ, neque ex parte rerum, nam species potest in plura indiuidua in infinitum multiplicari, ergo potest Deus alios cœlos, & alia elementa numero diuersa in illo inani spatio collocare includentia alia mixta eiusdem naturæ cum istis; Similiter species rerum sunt infinitæ syncathegorematicè, ergo non est denegandum alios cœlos, aliaque elementa specie ab istis diuersa esse possibilia, diuerso ordine inter se ordinata, ex quibus alia mixta, & animalia diuersæ prorsus naturæ ab istis generentur. Hinc frustra Ruuius addidit limitationem illam, quod nequeant dari alia simplicia corpora alios homines specie à nobis diuersos includentia; vel enim hoc intelligit, quod species humana, sicut modò numero multiplicatur, non possit specie multiplicari in alijs mundi specie ab isto diuersis, & sic non solum species humana, sed nec ipsa simplicia corpora possunt specie multiplicari, quia nulla species specialissima in plura specie differentia diuidi potest; vel intelligi nullo modo reperiri posse aliquam creaturam corpoream in gradu intellectiuo specie à nobis distinctam, & hoc est falsum, nam videmus in eodem gradu essendi substantiæ incorporeæ plures species Angelorum reperiri, & plures alios Angelos specie ab istis productis distinctos posse à Deo produci, ergo sicut possibilia sunt alia elementa ab istis specie diuersa, ita ex istis poterit generari aliud corpus organicum specie differens à nostro, quod alia anima intellectiua specie à nostra diuersa sit informabile, ex quibus alij homines specificè à nobis distinctè componantur. Verum est tamen non posse nos distinctè percipere, quænam, & qualia essent huiusmodi alia corpora, & ipsorum ordo, ac constitutio, quia cum omnis nostra cognitio sit à sensibus, sensus ab istis corporibus tantum mouentur, ideò quadam confusa imaginatione hanc diuersitatem apprehendimus.

12 Contra primam partem concl. affirmatiuam, quod dentur ista quinque corpora simplicia adsunt aliquæ rationes in particulari, quas in proprijs locis adducemus; solum instari potest ostendendo non posse alia simplicia corpora siue specie, siue numero diuersa ab istis reperiri alios mundos constituentia, vt arguit Arist. 1. de cœlo cap. 5. & 6. Tum quia vel ista corpora simplicia essent eiusdem speciei cum istis, vel alterius naturæ: non 2. quia tunc mundus de omnibus illis æquiuocè diceretur; & etiam quia motus ipsorum essent vel à medio, vel ad medium, vel circa medium, vt sunt motus istorum corporum, ergo eiusdem essent naturæ cum istis; neque primum, quia tunc terra vnius mundi naturaliter ad locum terræ alterius mundi moueretur, & per consequens violenter in proprio loco quiesceret, & motus à centro esset illi naturalis, quod implicat. Tum 2. quia vnus est primus motor, ergo vnum primum mobile, vnus primus motus, & vnus mundus. Tum 3. quia præter loca huius mundi non dantur alia loca, ad illa enim simplicia neque violenter tenderent, ergo non sunt alia simplicia corpora possibilia. Tum 4. quia hic mundus omnem materiam possibilem continet, nec alia est dabilis, ergo neque alia corpora simplicia.

13 Resp. ad 1. posse dari alia corpora alterius naturæ ab istis mundum alterius ordinis, & rationis constituentia, de quibus mundus vniuersum, seu mundus æquiuocè diceretur, sicut modò mundus de istis æquiuocè dicitur, non enim est vnum per se, vt dicemus q. seq. neque hoc implicat; nisi velimus asserere mundum dicere rationem ordinis, quæ esset ratio generica vniuoca pluribus mundis, sicut ordines illi specie inter se differrent. Neque motus ipsorum essent eiusdem specificæ rationis cum motibus istorum corporum, nam licet essent ad medium, vel à medio, vel circa medium, essent tamen medium, & circumferentia alterius rationis ab istis, sicut & corpora diuersa essent; tum quia alijs motibus ab istis possent moueri. Dicimus etiam dari posse alia corpora simplicia numero distincta, & tunc vel non esset necesse terram vnius mundi ad centrum alterius moueri, sed quælibet ad proprium naturaliter tenderet, ac si alter mundus non esset; vel se haberet indifferenter, & naturaliter indeterminatè ad illud moueretur, propter quam indeterminationem non violenter, sed naturaliter in proprio loco quiesceret. Ad 2. dicimus rationem illam non esse conuincentem, sed persuasionem, & congruentiam. Ad 3. si alij essent mundi, propria loca in illis darentur, ad quæ corpora illorum naturaliter secundum proprias inclinationes mouerentur; & quamuis de facto non dentur extra mundum loca sumpta pro superficiebus corporum continentium, datur tamen spatium illud inane, in quo plures mundos in infinitum posset Deus procreare; Ad 4. negamus impossibilem esse aliam materiam, iuxta dicta in Physicis disp. 2. q. 4. art. 1. vnde ve ait Doct. 2. d. 2. q. 7. in fine, quia nos Theologi non concordamus cum Philosopho in hac propositione, omne corpus sempiternum est ex tota materia illius speciei actuali, & potentiali, ideò non est concordandum cum eo in conclusione.

QVÆSTIO II.

Quem ordinem seruent inter se ista corpora simplicia, & an vnum per se constituant, & mundum appellatum.

14 Certum est ista corpora simplicia non confuso, & perturbato ordine reperiri in rerum natura, sed certa, & determinata dispositione disposita, in hoc enim differt chaos à mundo, quod chaos confusionem, & congeriem plurium rerum confusè permixtarum dicit, mundus vero congeriem rerum ordinatarum; hinc Arist. libr. de mundo ad Alexand. cap. 2. definit mundum, quod sit: *Compages à cœlo, terraque congmentata, atque ex ijs naturis, quæ inter ea continentur*: insuper *est ordo, & digestio vniuersorum, quæ à Deo, & per Deum asseruantur*; idcirco hunc ordinem plurimi Philosophi de essentia mundi posuerunt. Quærimus igitur primò, quem ordinem seruent ista simplicia corpora inter se, & qualis sit iste vniuersi ordo, & quamuis vniuersum, seu mundus sumi possit, vt non solùm simplicia corpora, verùm etiam mixta, imò & intelligentias ipsas continet, in præsenti tamen consideramus ipsum secundum potiores, & grandiores partes corporeas, qualia sunt ista corpora simplicia, & præcipuè secundum extremas partes cœlum, & terram, nam infra de alijs corporibus loquemur.

Fuit opinio Pythagoreorum, vt refert Arist. 2. cœli à tex. 72. ponentium ignem, seu Solem in mundi centro, terram verò tamquam astrum circa Solem circumuolui, quam opinionem Nicolaus Copernicus superiori sæculo fusè prosequutus est ponens cœlum stellatum immobile in supremo loco, in centro Solem ipsum, supra Solem Mercurium, deinde Venerem, postea terram, quæ simul cum aqua, & aere circa Solem tamquam sidus in sphæra collocatum moueatur per circulum Zodiaci ab Occidente in Orientem spatio vnius anni, in qua sphæra etiam Lunam collocauit, deinde alios cœlos planetarum.

15 Circa 2. quæstionis partem, veteres, & maximè Platonici mundum asseruerunt vnum per se esse constitutum ex istis corporibus tanquam ex materia, & ex forma vniuersi quam animam mundi appellarunt, constituentem mundum magnum quoddam animal; alij verò, vt Bassonius libro de natiuit. dixerunt formam hanc esse tenuissimam substantiam per totum diffusam omnia corpora inter se connectentem.

16 Dicimus primò, corpora ista sic ordinari ad inuicem, quòd cœlum cum astris, & Sole sit in supremo loco, in centro terra, cætera corpora medium locum sibi vindicent: ita supponit Doctor. in 2. distinct. 14. quæst. 2. estque communis apud Theologos, imò Melchior Incofer in suo tract. de solis motu, & terræ statione putat esse de fide, eò quia satis clarè ex Sacra Scriptura colligitur, vt ex Genes. 1. *Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem, ac noctem: fecitque Deus duo luminaria magna, & stellas, & posuit eas in firmamento cœli, vt lucerent super terram*, & Iosue 20. post iussum ipsius Iosue ne Sol contra Gabaon moueretur, subiungit Scriptura. *Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei*; & Isa. 55. *Sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris*, & pluries fit hæc comparatio in Scriptura, & à cœli celsitudine ad terræ profunditatem arguitur, tanquam quæ summè distant inter se, ergo nequeunt Sol, Venus, & Mercurius in humiliori loco esse collocati, quam sit terræ locus, in vniuerso. Insuper in Sacra Scriptura, maximè Isa. 14. Luciferum post commissum peccatum dignissimum, & altissimum locum appetentem in pœnam fuisse proiectum in profundum abyssi, *Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo in cœlum conscendam*, & infra: *veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci*. Ex quo deducitur infernum esse infimum locum vniuersi, vt pœna proportionata sit superbiæ Luciferi, nec alibi reperiri, nisi subtus terram, vnde Christus descendit ad inferiores partes terræ ad Ephes. 4. ergo in centro vniuersi, qui locus tormentorum, & tenebrarum dicitur, nequit Sol reperiri fons totius claritatis, sed potius terra. Est etiam hæc opinio communis apud Philosophos, & Astrologos, nam & rationibus naturalibus, & mathematicis experientijs consonat: tum quia grauitas est principium motus deorsum, nam vt ait Arist. omnia grauia in centrum tendunt facientes angulum, ergo summa grauitas ad locum omnium infimum tendet, sed terra est summè grauis, ergo in centro reperiri debet. Tum 2. quia oporteret ponere terram mobilem, & ad motum proprij orbis, & in seipsa circulariter, quod est falsum, vt ostendemus disp. 4. art. 3. Tum 3. quia si terra non æquè distaret à cœlo stellato, & in centro non esset, sed in illo orbe, notabiliter accederet ad vnam cœli partem, & sensibiliter ab altera distaret, & sic stellæ fixæ non deberent semper apparere eiusdem magnitudinis à quacunque terræ parte inspiciantur, sicut Planetæ, quia per circulos excentricos circa terram mouentur, hoc est non circa idem terræ centrum, modo maiores, modo minores videntur. Sequeretur etiam numquam videre nos cœli medietatem, & Orizontem non esse circulum maiorem, æqualiter totum cœlum diuidentem, sed videre vel minorem partem, si essemus in parte terrestris superficiei ad cœlum accedente, vel maiorem, si in remotiori, contra omnes Astrologos asserentes semper nos medietatem cœli videre, & sex signa Zodiaci nobis oriri, & sex occidere. Rursus nunquam nobis æquinoctium contingeret, nam si pars cœli visa esset minor, dies breuior esset, si maior, esset longior, quæ omnia sunt falsa.

17 Diximus quod sensibiliter terra accederet ad vnam partem: quia modo terra reuera non æquè distat secundùm aliquam sui partem à cælo, omnes enim Orizontis partes plus à nobis distant, quam pars illa, quæ supra nostrum caput extat, Zenith appellata, & quæ est diametraliter opposita, multò magis distat, nam inter nos, & Orizontem mediant elementa aeris, ignis, & semidiameter terræ, & inter partem Zenith oppositam præter illa elementa totius terræ diameter occluditur, vbi inter nos, & nostrum Zenith solum aer, & ignis interponuntur; attamen hæc distantia non est sensibilis, sicut si quis rem aliquam videret viginti milliarijs distantem, si quatuor passibus accederet, non distinctius, & clariùs illam conspiceret, nam tam pauci passus insensibilem conficiunt proportionem, & distantiam. Similiter alius est Orizon apud nos in superficie terræ existent, & alius illius hominis, si in centro existeret, nam centrum nostri Orizontis est punctus terrestris superficiei, vbi habitamus, centrum alterius esset centrum terræ, & mundi, vnde inter istos Orizontes pars cœli esset inclusa semidiametro terræ correspondens; attamen respectu nostri visus hæc differentia insensibilis est; & si duo essent homines vnus in superficie terræ, alter in centro, possentque latera cœli conspicere, non viderent partem aliquam cœli interclusam inter illos Orizontes, sicut quamuis latera alicuius viæ, vel ædificij æquè distent inter se, propinquiores tamen apparent in fine, quam in principio. Verum si terra tam longè, quantum distat à Sole, extra mundi centrum collocaretur, notabiliter, & sensibiliter accederet ad vnam circumferentiæ partem, & sic omnia enumerata absurda euenirent.

18 Dices, Sol in omnia influit, omnia gubernat, conseruatque, ergo in medio collocari debet ab omnibus æquè distans, & circumdatus. Tum 2. ex positione terræ in centro mundi non saluantur omnes apparitiones, & Phænomena à Mathematicis obseruata. Tum 3. quia etiam sensu remotius apparet cœlum iuxta Orizontem, quam supra nostrum Zenith, ergo non æquè terra distat à cœlo.

Resp. ad 1. ex ipso Aristot. cit. potius sequi Solem in cœlo collocari debere, tanquam in nobiliori, & digniori loco, & Intelligentijs propinquiori, è quo deinde influat in omnia; aliter si centrum est nobilissimus locus, Dæmon in digniori loco resideret, quam Beati. Ad 2. melius erat apparentias illas noniter deprehensas per alios excentricos circulos, & Epiciclos saluare, vt fecerunt alij Astrologi quam totius mundi ordinem inuertere, & in maiores difficultates incidere. Ad 3. concedimus reuera partes Orizontis magis distare, vt diximus, negamus tamen consequentiam, quia aliud est loqui de tota terra, & de parte terræ; pars non æquè distat à cœlo sed tota terra, tum quia falsum est talem distantiam sensibilem esse, & quamuis primo aspectu ita videatur, prouenit tamen, quia sensus distantiam per corpora interiecta metitur, quæ non videt inter nos, & nostrum Zenith, vt versus Orizontem, terræ, & aquæ molem prospiciens, hinc falsò iudicat partem illam remotius apparere; at instrumentis nulla apparet differentia.

19 Dicimus 2. corpora ista non constituere vnum per se, sed per accidens scilicet aggregatione, contiguitate ordinata, qui mundus vocatur, ita communis, & prob. non datur forma aliqua totalis in vniuerso omnia corpora informans, ergo non datur aliquod per se constitutum ex istis corporibus, antec. prob. talis forma non est anima, quia sic omnia corpora essent animata; tum quia cum omnis anima vegetatiuam supponat, anima mundi talis etiam esset, vnde inueniri debebit nutrimentum mundi, quod vel esset extra mundum, & hoc est falsum, vel in mundo, & sic multa corpora inuenirentur in mundo tali anima non informata, ergo etiam alia. Neque hæc forma mundi est inanimata, tum quia nulla est ratio cogens, vel operatio demonstrans talem formam totius, tum quia generabilis esset, & corruptibilis, nam ad destructionem vnius corporis, vel partis, puta aquæ, forma illam partem informans desineret esse, tum quia nulla forma reperiri potest, quæ tam diuersam materiam, & tam variè disposita exigat, qualia sunt ista simplicia corpora. Rectè igitur Arist. cit. in princip. mundum dixit esse rerum compaginem dispositam, & ordinatam, solumque supra ista corpora relationem ordinis addere.

20 Sed contra obijc. multis authoritatibus tum Scripturæ, tum Patrum, ex quibus deduci videtur dari quandam formam vniuersalem mundi omnia regentem. Tum 2. quia plures mundi partes sunt animatæ ergo & ipse mundus, nam totum non est inferioris conditionis suis partibus. Tum 3. quia in rarefactione partes vnius corporis distrahuntur, ergo ne detur vacuum, aliqua substantia subingredi debet; quæ erit mundi forma. Tum 4. quia se mouere secundum partem, plura seruare ordinem in motu, itaut vnum etiam contra propriam inclinationem moueatur propter conseruationem totius, constare ex partibus ætherogeneis vnitis, habere determinatam figuram, & positionum differentias sunt proprietates viuentis vt patet consideranti singula, at mundo hæc omnia conueniunt, vt etiam est clarum, ergo &c.

21 Resp. loca illa non esse in rigore accipienda pro forma informante, sed largè pro forma assistente, quatenus Deus ipse tanquam omnium prima causa, vbique diffusus per essentiam, præsentiam, & potentiam omnia regit, & conseruat. Ad 2. assumptum valere de toto per se, non de toto per accidens, & per aggregationem, quod etiam erit suis partibus perfectius, quatenus suo modo perfectionem non solùm aliquarum, sed omnium partium continet. Ad 3. potius ista substantia vbique diffusa esset aliud corpus simplex ab alijs distinctum, quam forma mundi omnia informans, quia si inter cuiusuis corporis rarefacti partes de nouo subingrederetur, non informaret illud corpus, sed seipsa existeret, quare nec mundus esset vnum per se, sed quid aggregatum ex ista substantia, & corporibus simplicibus. Sed neque ex tam leui motiuo tali substantia est inuehenda, nam rarefactio non fit per scissionem partium corporis rarefacti, sed per occupationem maioris spatij, & situs, vt fusius in lib. de gen. dicemus. Ad 4. illa omnia non conuenire propriè mundo, vt totum est per se à partibus distinctum, sed vel improprié, vel ratione suarum partium, nam etiam reipublicæ aliqua competunt ex suis partibus, quatenus est moraliter quoddam totum.

QVÆSTIO III.

An mundus habuerit esse à se, vel ab alio.

22 MVndum, vt supra diximus, accipimus non quidem vt Intelligentias comprehendit, quærere enim à quo Intelligentiæ accipiant esse Metaphysici munus est, sed prout ex rebus corporeis aggregatur maximè ex simplicibus. Et omissa veterum opinione, mundum ponentium casu extitisse ex fortuito concursu, & vehementi agitatione athomorum, ex quibus chaos constabat, absque vlla primæ causæ prouidentia, sed multis ex ipsis diuersimodè collectis totam hanc rerum varietatem euenisse, ex grauioribus

ribus athomis sublunaria, & lenioribus cælestia. Contra quos disputat Arist. 1. Phys. impugnas athomorum positionem; tum quia omnia casu euenirent, nec vllum foret eius necessarium; tum quia est naturaliter notum dari primum efficiens, vt probat Doctor 1. d. 2. q. 2. H. vt videbimus in met. Notum est etiam generabilia, & corruptibilia non habere esse à se, sed ab alio, nullum enim potest seipsum producere, vt ostendimus in Phys. disp. 8. q. 2. art. 1. Solum ergo dubitari poterit de incorruptibilibus, vt sunt celi, & materia prima.

Aliqui putarunt in sent. Philosophi cœlos, & materiam primam independentes esse a prima causa, atque ideò mundum quoad incorruptibilia esse improductum, licet secundum veritatem oppositum fateantur dicendum ita Perer. lib. 5. c. 7. Hurt. disp. 2. Met. sect. 12. Acerbus lib. 4. q. Peripath. q. 35. & alij Moris. verò in lib. de cœlo disp. 1. dub. 2. ancipitem fecit Arist.

23 Dicimus non solum secundum veritatem, verum etiam secundum Aristot. mundum quoad incorruptibilia pendere à Deo in esse. Ita Doctor. cit. quol. 7. T. & 1. distinct. 8. quæstione 5. & 2. distinct. 1. quæstion. 2. quem sequitur Auersa quæstion. 31. Phil. sect. 6. citans Canellum in lib. de mundi creatione, Amicus de cœlo tract. 2. quæst. 2. dub. 2. Regul. disputat. 7. & alij infra citandi. Quòd secundum veritatem cœli, & materia pendeant à Deo, fusè in Met. prob. pro nunc ostenditur, quia sunt entia limitata, & finita, & omnis limitatio superius agens arguit; tum quia cœlum in operari pendet à Deo, ergo etiam in esse, quia operatio indicat entitatem; tum quia esse à se est maxima perfectio, per quam ceteræ perfectiones ostenduntur de Deo à Theologis, ergo nequit entibus finitis conuenire, maximè materiæ, quæ est ens omnium imperfectissimum, pura potentia, ac propè nihil.

24 Deinde quod secundum Arist. hoc sit verum, probat. multis ipsius locis, nam 12. Metaph. 38. loquens de Deo ait, *A tali ergo principio tum cœlum, tum natura dependet;* & tex. 52. ait ad ipsum omnia ordinata esse, si autem est causa finalis vltima, erit etiam efficiens, quia finis vltimus, & efficiens primum coincidunt, vt probat Doctor 1. d. 2. quæstio. 2. & 1. cœli 100. ait Deum esse summum ens, & primum, à quo alia accipiunt esse, quædam exactius, quædam obscurius: & text. 32. volens probare motui circulari cœlorum non esse alium motum circularem contrarium, confirmat, quia si forent contrarij, mutuo se impedirent, & sic alter eorum, vel vterque esset frustra, quod est falsum, quia, inquit, *Deus, & natura nihil faciunt frustra*, ergo supponit cœlestia corpora facta fuisse à Deo, & non solùm in conseruari, & in actu 2. pendere, nam independens in productione est semper independens.

25 Contra arguunt Aduersarij; si in sententia Philosophi cœlum, & materia prima à Deo penderent in esse, iam fuissent à Deo per veram creationem producta, sed hoc est falsum; tum quia firmissimum axioma apud Philosophos est ex nihilo nihil fieri. Tum 2. quia creatio est productio rei de non esse ad esse, sed non esse cœli, & materiæ numquam præcessit, quia sunt æterna secundum ipsum, ingenerabilia, & incorruptibilia. Tum 3. quia potentia quælibet actiua per Aristotel. definitur in ordine ad passiuam, potentia creans nullam passiuam potentiam præsupponit, ergò secundum Aristot. non datur. Tum 4. quia per ipsum efficiens est principium motus, creatio non est motus, ergo secundum Arist. non datur causa efficiens creatiua; vnde nullibi de hac actiua potentia mentionem fecit. Tum 5. quia creatio exposcit infinitam virtutem, quam Aristotel. in Deo non cognouit.

26 Resp. concedendo etiam in sententia Philosophi cælum, & materiam primam per veram creationem à Deo fuisse productam, non temporalem, sed æternam; ad primam improbationem dicimus propositionem illam valere apud Aristotel. de actionibus creaturarum, & nouiter factis, non enim admittit Aristotel. temporaneam creationem, vt faciunt Theologi, non de actionibus Dei, & æternis. Ad 2. ex Scot. 2. d. 1. quæst. 2 non esse materiæ, & cœli præcessit non quidem tempore, sed natura iuxta dicta in Physic. disputat. 14. quæst. 1. artic. 1. suntque ingenerabilia generatione propriè dicta subiectum præsupponente. Ad 3. potentia creans præsupponit potentiam passiuam Logicam, quæ dicit non repugnantiam, quod sufficit; quamuis Aristot. de potentia actiua per notam actionem agente sit locutus. Ad 4. iam diximus in Phys. disput. 7. quæst. 1. ibi Arist. non definire causam creantem, sed Physicam per motum causantem: & licet expresse de potentia creante non sit locutus, colligitur tamen ex suis principijs, vt patet ex probatione conclus. possemus etiam dicere de potentia creante mentionem fecisse 9. Met. cap. 1. dum ait, dari aliam potentiam actiuam ab ea, quæ est per motum. Ad 5. dicimus petere aliam difficultatem, an Deus secundum Arist. sit infinitæ virtutis, de qua in Met. & infra aliqua dicemus, pro nunc respondemus cum Scot. quol. 7. ad 1. princ. Deum esse infiniti vigoris secundum Aristot. non quidem quod sit omnipotens illa omnipotentia, quam Deo Theologi tribuunt, quæ est vis efficiendi quodcunque factibile, etiam immediatè sine causis secundis; nam posuit Arist. necessariam connexionem causæ secundæ cum prima, & primæ cum secundis, sed talem omnipotentiam tribuit, quæ ex se infinita sit, in efficiendo verò sit causis secundis alligata.

27 Secundò ex 1. Metheor. sum. 1. cap. 1. & sum. 3. cap. 1. cœlum ponitur ab Arist. prima causa, & primum efficiens, ergo non est causatum ab alio, aliter non esset primum. Tum 2. ait 2. Metaphysic. 4. principia eorum, quæ semper sunt, nullam habere causam, & 8. Physic. 15. idem habetur, cœlum autem, & materia sunt principia æterna; & 10. Eth. cap. 8. negat à Deo omnem actionem, alias authoritates congerunt Aduersarij. Tum 3. causa efficiens dicit imperfectionem, quia à fine mouetur, & dependet, ergo nequit tribui Deo, qui etiam secundum Aristotel. est perfectissimus. Tum 4. quia sic posset Deus aliam materiam numero, aliosque cœlos numero diuersos ab istis producere, & consequenter produxisset, nam in sententia Aristotel. Deus necessariò agit ad extra, & quicquid potuit producere, produxit ab æterno. Tum 5. quia cœlum, & materia prima secundum Aristotel. sunt entia necessaria, ergo à Deo independentia, quia dependens est ens possibile, necessarium autem, & possibile repugnant, ergo etiam necessarium, & dependens.

28 Resp. ad 1. ibi Arist. loqui de primo principio in genere entium productorum, non simpliciter, qualis est Deus. Ad 2. per principia Aristot. intelligere principia demonstrationis, per quæ passiones de rebus demonstrantur per proprias quidditates, vt clarè deducitur 8. Physic. citat. In 10. verò Eth. negat à Deo actionem moralem, eo quia non agit iuxta regulam alterius superioris præcipientis, non effectiuam. Ad 3. assumptum posse concedi, quando finis est ab efficiente distinctus, at Deus agit propter seipsum. Ad 4. neg. seq. etenim in sententia Aristot. cum Deus sit agens necessarium, quicquid potuit producere, produxit, & quia in æternis secundum ipsum idem sit esse, & posse, valet arguere, quod si non sunt alij celi, nec alia materia, nec etiam possibiles erunt; ideòque tantummodò ista entia produxit, & immediatè per æternam creationem, quia hæc sola ab alijs causis secundis non pendent in productione, cætera, quia ab alijs secundis causis pendet, nequeunt à Deo per ipsum immediatè produci, cum posuerit necessarium ordinem inter primam, & secundas causas, Ad 5. neg. conseq. quia vt ait Doctor 1. d. 2. q. 7. I. & quol. 7. potest aliquid esse ex se formaliter necessarium, & ab alio accipere esse in genere causæ efficientis; quod tamen dicetur possibile, non quidem Physicum, scilicet cui potest competere non esse, quo sensu necessario repugnat, sed Logicum, cui non repugnat esse, quod est cum necessario compossibile. De mente Arist. in hac re fusè agunt expositores ipsius, præcipuè P. Faber. Theor. 56. Illustris. Contarenus in suis quæst. de rebus naturalibus qu. 16. & nuper exactè noster Ferchius in suis Peripatethicis vestigationibus vestig. 2.

QVÆSTIO IV.

De figura, & perfectione mundi.

29 SVpponimus in præsenti ex Physic. disputat. 10. & in exposit. tex. 1. de cœlo cap. 4. vniuersum infinitum non esse, sed terminatum, & finitum, ideoque figuratum, non solùm vt celos naturaliter notos, sed etiam vt Empyreum Beatorum sedem continet, quam figuram alij dixerunt esse ad instar testudinis, & tentorij, ita multi ex Sanctis Patribus, moti ex eo, quod in Sacra Scriptura cœlum tabernaculum appellatur, ergo cœlum vltimum erit concameratæ figuræ. Alij oualem figuram tribuerunt. Alij concesserunt mundo, vt ab Empyreo præscindit, figuram circularem, sed discrepant in assignanda figura ipsius Empyrei, nam Conimb. 2. de Cœlo c. 5. q. 2. art. 1. quadratam esse dixerunt, iuxta illud Apocal. 21. Ciuitas in quadro posita est, per quæ verba Beatorum sedes describitur, ac etiam propter maiorem proportionem illius figuræ cum perpetuitate, & firmitate ipsius Empyrei. Auersa verò quæst. 31. sect. 4. orbicularem figuram assignauit propter maiorem vniformitatem, & simplicitatem istius figuræ, & ne vna facies solummodò istius cœli ponatur Beatorum sedes.

30 Sed est res facilis negotij, si enim loquimur de mundo, vt ab Empyreo distinguitur, sic sphærica erit figura, vt omnes modò concedunt, quod non tantum ex Scriptur. colligitur cœlum orbem appellante, motumque circularem illi tribuente, præcipuè Eccl. 24. *Gyrum cœli circuiui sola*, sed etiam ex Aristot. 2. cœli à text. 22. quod multis rationibus confirmat, vt in exposit. text. cit. cap. 4. vidimus. Verba autem illa Scripturæ sacræ cœlum tabernaculum vocantis, tantummodò officium cœlestis corporis explicant, non figuram, nam sicut tentorium, & tabernaculum operit, & continet omnes in illo contentos, ita cœlum omnia ista continet inferiora; vel non intelliguntur de totali figura, sed de partiali, illius, scilicet partis, quæ videtur à nobis. Quænam autem sit figura cuiuslibet simplicis corporis in particulari, dicetur in proprijs locis.

31 Cœterum si de vniuerso, vt Empyreum compræhendit, loquamur, nihil determinatum possumus asserere, an sphæricæ sit, vel quadratæ figuræ, eo quia naturaliter non comprobatur eius existentia, imò neque ex Scripturis secundum aliquos, ergo neque eius figura, vnde allata motiua Conimb. & Auersæ sunt congruentiæ quædam, nam verba Apoc. spiritualiter interpretari possunt ad significandam permanentiam, & tranquillitatem gloriæ celestis, & vtraque figura tam sphærica, quam quadrata habet cum gloria proportionem aliquam, quare vtraque potest conuenire. Quod addit

addit Auersa, quæ scilicet facies istius quadrati corporis esset Beatorum sedes, non vrget, siue enim in vna tantum facie, siue in omnibus Beati collocarentur, nullum sequitur absurdum, sed posito, quod sphæricum sit, nihil falsi deducitur, si tantùm in vno semiorbe, vel in toto cœlestis gloria ponatur.

32 Quo ad alteram quæst. partem de duplici perfectione possumus loqui, actuali scilicet, & possibili, quam de potentia Dei absoluta posset habere. Et quidem quo ad actualem perfectionem mundus perfectus dici debet, non quidem simpliciter, & absolutè, quomodo Deus solus est perfectus, cui scilicet nihil perfectionis deest, nec aliquam imperfectionem admittit; sed in genere, quod probatur (omissis rationibus Aristotel. in p. Cœli cap. 1. quæ potius congruentiæ quædam sunt) Tum ex Gen. 1. vbi postquam de singulis creaturis dictum fuerat, quod essent bona, de omnibus simul inter se connexis, & ordinatis subiungitur. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona*. Tum quia in mundo omnes modi essendi rerum excogitabiles reperiuntur, ex quibus decem prædicamenta coalescunt, nec datur aliqua series rerum collocabilium in aliquo prædicamento, de quibus nihil existat in mundo; item singulorum modorum diuersæ species, & harum specierum multa sunt indiuidua, quæ omnia in suo genere perfecta sunt; præter hæc adest admirabilis ordo, quo res omnes variè inter se disponuntur, vt ex discordi concordia istarum rerum resultet huius mundi eximia pulchritudo.

33 Dices, Deus cum mundo non est quid perfectius, quam Deus solus, aliter Deus aliqua perfectione careret, ergo mundus nullam continet perfectionem. Tum quia mundo multa desunt, vt sunt plures species, & indiuidua possibilia, imo plures in eo defectus reperiuntur, vt sunt monstra, & peccata, ergo perfectus non erit, nam bonum, seu perfectum est ex integra causa, malum, siue imperfectum ex quocunque defectu. Respond. Deus cum mundo non esse quid perfectius intensiuè, nam quælibet perfectio creaturæ eminenter continetur in Deo, est tamen quid perfectius extensiuè, quia sunt plura perfecta. Ad 2. carentia rerum possibilium non officit perfectioni in genere, sed perfectioni simpliciter, aliter nulla creatura esset in se perfecta, quia nulla in se continet omnem perfectionem, peccata pertinent ad esse morale, non ad esse naturale, quo sensu in præsenti loquimur: monstra etiam aliquo pacto ad ornatum vniuersi pertinent, quatenus magis aliarum rerum elucescit pulchritudo, & solum excludunt perfectionem simpliciter.

34 Quo ad perfectionem possibilem plura congeruntur à Doctoribus, breuiter tamen dicimus posse à Deo alios mundos in infinitum essentialiter perfectiores produci iuxta dicta in phys. disp. 10. de Infinito quæst. 2. art. 2. Deinde mundus iste non poterat quo ad perfectionem essentialem rerum perfectior fieri: quia species, & quidditates rerum in indiuisibili consistunt, & aliquo variato, totam rei essentiam mutari necesse est: nec perfectior reddi poterat quo ad ordinem, quem formaliter dicit, nam variato isto rerum ordine, non esset amplius idem mundus formaliter: tum quia sapientis est ordinare, ergo summe sapientis, summe ordinare, ergo res illa Deus ita ordinauit, quod melius nequeant ordinari. Hinc sequitur etiam non posse mundum istum accidentaliter perfici in aliqua specie, qua posita tota rerum vniuersitas, & ordo perturbaretur, vt si aer esset rarior igne, vnum elementum tantæ actiuitatis, vt omnia consumeret, sol tantæ influentiæ, vt cœteras influentias superaret omnino: ratio est, quia vniuersum est quasi quoddam pulcherrimum carmen, quod secundum debitos pedes, rectamque arithmeticam decurrit, vnde si aliqua pars principalis notabiliter variaretur, dissolueretur etiam tota rerum consonantia. Poterit tamen perfici quo ad aliquam speciem, vt notat Doct. in report. 1. d. 44. q. 2. ad cuius positionem non variatur harmonia mundi, vt si aliqua species animalis, vel plantæ, aut alteratio mixti nouam acquireret proprietatem, virtutem, & perfectionem.

35 Dices ex D. August. 3. de lib. arb. cap. 5. dicente, *Quicquid vera ratione melius tibi occurrerit, scias fecisse Deum tamquam bonorum omnium conditorem*, ergo secundum Aug. mundus perfici non potest. Resp. Doct. citat. quod ly *melius* vel cadit supra res, quomodo id melius dicetur, quod non est melius factibile a parte rei, & ita non intelligitur Aug. vel cadit supra rectam rationem, & sic id dicitur melius, quod de facto est volitum a Deo, quia diuina voluntas est prima regula contingentium, vt fusè docet Doctor 1. d. 38. & 39. ideoque id secundum rectam rationem melius iudicandum est, quod est à Deo volitum, & ita intelligitur August. Neque ex hoc, quod maiorem perfectionem poterat Deus mundo communicare, & non communicauit, debemus inuidiam, vel parcitatem ipsi tribuere; nam Deus nullius tenetur legibus, est Dominus omnium, & potius benignitati, ac liberalitati ipsius tribuendum est, quod mundum istum crearit.

QVÆSTIO V.

De inceptione, & desitione mundi.

36 ARist. 8. Phys. cap. 1. & 2. c. cœli cap. 9. & 12. Met. c. 6. sustinet mundum de facto non fuisse productum in tempore, immo nec potuisse produci, sed ab æterno fuisse cum hac rerum serie, & successione, ac modò reperitur. Non defuerunt autem, qui Aristot. reducere conati sunt ad bonam frugem, asserentes eum non sensisse mundi æternitatem, sed attulisse solum probabiles rationes, & ad hominem aduersus antiquos, qui absurdo quodam modo mundum factum esse dicebant; vel si hanc æternitatem docuit, non Philosophicè, sed populariter esse locutum, horum meminit Perer. in proœm. lib. 15. & Fasol 1. p. tom. 3. q. 46. art. 1. quos sequitur Ferchius vestig. 1. cap. 9. & 17. probant illi, quia 1. Top. cap. 9. ait problema esse dialecticum, num mundus sit æternus, & semper adducit testimonia veterum; probat ille, nam 8. Phys. 75. habetur perfectum, & incorruptibile esse prius natura, tempore, & ratione imperfecto, & corruptibili, Deus est ens simpliciter perfectum, omnia alia sunt entia imperfecta, ergo Deus est prior tempore, ergo mundus non est Deo coæuus.

37 Verùm communis Peripatheticorum sententia mundi æternitatem asserit esse dogma Aristotelicum ex professo loc. cit. distinctè, & pro viribus ab Aristot. multis rationibus firmatum, vt patet legenti textum, nec alibi aliter docuit, neque aliquid intactum reliquit, vt hanc æternitatem ostenderet; hoc autem non est populariter loqui, sed Philosophicè, & seriò, Philosophi enim munus est sua dicta validis rationibus firmare, & opposita asserta firmis impugnationibus euertere, quod accuratè obseruat Arist. in hac re. Et quamuis in 1. top. adducatur mundi æternitas vt problema dialecticum, hoc est quia de illa multi dubitarunt. Ratio Ferchij nil valet, propositio enim illa Aristot. est vniuersalis de quolibet perfecto, quare concluderet, non solum Deum tempore præcessisse omnia alia entia, sed etiam intelligentias priores tempore fuisse omnibus entibus materialibus, animata corporibus cœlestibus, & sic de alijs, quod est falsum; sensus igitur illius propositionis est, quem in simili tradit Doctor in 2. d. 1. q. 5. §. *contra istud*, & d. 3. q. 4. §. *ex secunda via*, & fusius 7. Met. q. 2. docens enim Aristot. 7. Met. 4. substantiam esse priorem omni accidente tempore, ait Doctor hanc prioritatem sic intelligi debere, quatenus substantia vt sic non implicat esse sine accidente, cum non dependeat ab illo, licèt si necessariò causaret illud, ex hoc capite implicaret esse sine illo; imò ad 1. princ. ait motum æternum esse posteriorem tempore ipso motore, quia à motore dependet, non è contrà, hinc non implicat motorem esse sine motu ex hoc capite, quatenus scilicet independens à motu, quamuis quia motor necessariò causat motum in sententia Aristot. implicet dari motorem sine motu; quæ doctrina applicari potest propositioni ex 8. Phys. desumptæ, perfectum scilicet esse prius tempore imperfecto, non quod actu necessariò existere debeat sine imperfecto, sed quoniam quantum est ex se non dependet ab imperfecto, & ex hoc capite potest esse sine illo.

38 Sententia ergo Arist. est quod mundus ab æterno fuerit productus. Communis autem Catholicorum opinio asserit mundum potuisse in tempore produci, & de facto taliter productum, licet discrepent deinde & de tempore, an mense Iulio, an in verno, vel autumnali æquinoctio inceperit, & etiam de modo, an scilicet in eodem instanti omnia inceperint, vt asserunt D. Aug. 4. super Gen. ad lit. cap. 22. & Caiet. in c. 1. Gen. an verò spatio sex dierum, sicut sacra narrat historia, vt omnes ferè Sancti Patres, & Scolastici in 2. d. 12. sustinent.

Quo ad desitionem est Arist. mundum ponens in æternum duraturum eodem modo, quo nunc est, è contra Mol. 1. p. tr. de oper. sex die. disp. 3. Hurtad. disp. 3. de cœlo sect. 7. Moris. disp. 1. dub. 6. asserunt de facto corpora ista, tam cœlestia, quam sublunaria fore igne comburenda in die iudicij, & postea nouum alium mundum specie ab illo diuersum, quasi phœnicem ex cineribus exulti mundi reficiendum, nouos cœlos, nouaque elementa continentem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ostenditur inceptio mundi temporaneè.

39 DIcimus, mundum, quamuis quo ad entia permanentia potuerit esse ab æterno, licet non quo ad successiua, potuisse tamen, & de facto in tempore fuisse à Deo productum verno æquinoctio, & spatio sex dierum. Quod ab æterno entia permanentia potuerint existere, fusè ostensum est in Physic. disputat. 14. quæst. 5. Quod autem entia illa permanentia potuerint in tempore incipere, probari potest ex his, quæ habet Doctor in 2. d. 1. quæst. 2. §. *Sed contra istud*, nam Deus est vnum ens infinitum, æternum, à quo omnes creaturæ participant totum esse, quod habent, agens ad extra per intellectum, & voluntatem, & per consequens liberè se communicans creaturis, vt idem Doctor demonstrat in 1. d. 2. quæst. 2. & d. 8. qu. 5. & nos in Metaphys. ostendemus, ergo in tempore eas potuit producere, nam si liberè creat, quando, & quomodo implacuerit, potuerit creare.

40 Secundò quod de facto in tempore fuerit productus mundus, habetur ex cap. 1. Gen. estque definitum in Conc. Later. & in capit. *Firmiter* de sum. Trinit. soletque probari ex hoc, quod mundus paulatim deficit, & hebetatur, & omnia in ipso contenta iuxta illud 4. Esdræ cap. 5. *Considera ergo & tu, quoniam minori statura estis præ his, qui ante vos, & qui post vos minori, quam vos, quasi iam senescentes creatura, & fortitudinem iuuentutis prætereuntes*. Vnde si ab æterno

fuisset

fuisset iam in infinitum declinasset à prima sui perfectione. Sed hoc esset (stante ista ratione) inextricabiles lites assumere cum doctissimo viro D. Secundo Lancelloto Abbate Oliuetano erudite satis ostendente in suo libro Italicè inscripto *Hoggidi* mundum fere semper in eodem statu permansisse perfectionibus, & imperfectionibus permixtum, iuxta illud Ecclesiast. 7. *Ne dicas, quid putas causæ est, quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? stulta enim est huiuscemodi interrogatio.* Dicique potest, quod certo tempore perpetua cœlorum conuersione quædam imminuuntur vicissim, quædam augentur. Solet insuper probari ex historijs, eo quia de paucis habemus memoriam, imò de primis artium inuentoribus, ideoque mundus ab æterno non fuit, aliter tot annorum spatijs mundus artibus, & scientijs caruisset. Sed posset responderi cum Script. Eccles. cap. 1. *Quid est, quod fuit? ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factum est? ipsum quod faciendum est, nihil sub Sole nouum, non est priorum memoria, sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in nouissimo.*

41 Rectiùs ergo prob. ex implicantia motus, & generationum ab æterno, vt ostendimus disputat. 14. Physic. quæst. 1. articul. 2. præcipuè quia infinitæ horæ, infiniti dies, menses, & anni fuissent pertransiti, quarum infinitatum vna esset maior altera, quod implicare ostendimus d. 10. Physic. quæst. 1. artic. 2. & quæst. 3. Tum quia si fuissent duo mobilia circulariter ab æterno, vnum tamen duplo velocius altero, iam modo cum infinitate circulationum tardioris fuissent duæ infinitates circulationum velocioris, quia motus illius est duplo velocior, quarum vna fuisset post aliam, ergo secunda infinitas circulationum haberet terminum, non solùm ex ea parte, qua finita est, scilicet hodiernam circulationem, sed etiam ex illa parte anteriori, vnde ponitur infinita, qui terminus erit prima infinitas circulationem præcedens, nam hæ duæ infinitates sunt impermixtæ, & vna succedit alteri absque inclusione, cum res sic succedentes realiter distinguantur, & propria duratione durent distincta, infinito autem repugnat claudi terminis, tum quia numerus circulationum tardioris correspondens secundæ infinitati circulationum velocioris, nequit esse infinitus, aliter duæ infinitates darentur circulationum tardioris, ergo erit finitus, & cum sit medietas totius numeri circulationum tardioris, totus erit finitus, vel finitum æquipararetur infinito, quod implicat. Tum quia si ab æterno fuissent infiniti homines successiuè geniti, quorum singuli vixissent centum annis, iam æquiualerent solùm infinitis centenarijs annorum, sed infiniti solum centenarij annorum nequeunt adæquatè implere infinitum tempus à parte ante, quia necessariò debuissent præcedere infiniti millenarij, & milliones annorum, ergo nec infiniti illi homines potuissent adæquatè implere idem tempus, quare non fuissent generationes ab æterno. Quibus rationibus ita conuincitur Fasolus 1. p. tom. 3. quæst. 46. artic. 1. dub. 5. vt fateatur eas soluere non posse, quamuis acerrimus sit propugnator infiniti, & generationum ab æterno. Adsunt aliæ rationes à nobis deductæ in Physic. disput. 14. quæst. 1. art. 2. estque communis hæc opinio, quam præter authores ibi cit. sustinent etiam Ioan. de S. Thom. q. 24 Phys. Amicus de cœlo tract. 2. quæst. 3. dub. 6. & 7. Arriaga disp. 17. Phys. & Manca 8. Phys. quæst. vn. qui modo ad manus peruenere. Si ergo nullus motus potuit esse ab æterno, sed solum erat aliquod permanens ab æterno potuit produci, quod per infinitum tempus in eodem omnino statu permansisset, potius erit dicendum Deum in tempore, non ab æterno materiam primam, cœlos, & cætera permanentia produxisse, aliter per infinitum tempus otiosa, & inutiliter extitisset, quamuis illa potuerit ab æterno creare.

42 Tertiò quod verno æquinoctio fuerit productus, suaderi potest, eo quia statim terra herbam virentem incepit germinare, vt habetur 1. Gener. quod fit in tali tempore; tum quia hoc tempus adolescentiæ assimilatur, nam aptius est ad generationem rerum, & quolibet anno quasi renouatur mundus; æquinoctium autumnale comparatur senectuti, quia tunc ad corruptionem omnia tendunt, ergo verosimilius est in illo, quam in illo tempore fuisse productum. Hoc autem est intelligendum respectu regionis illius, quam primi homines incoluerunt, nam idem tempus dici potest hyems, ver, æstas, & autumnus respectu diuersarum regionum. Et quamuis in ipsa mundi productione fructus fuerint maturi, hoc Dei virtute factum fuit ad hominum, & animalium sustentationem. Quamuis insuper initium anni apud Hebr. fuerit nouilunium propè æquinoctium autumnale ante legem; ex præcepto tamen Dei Exod. 12. fuit mensis Martij, quia tunc fuit conditus mundus, vt exponunt Patres, vnde tunc quoque diuinum Verbum carnem assumpsit, & passionem subijt, imò eodem die ex sententia multorum Patrum; quo peccauit Adam; vt renouatio tunc fieret, quando fuerat facta productio.

Demum quod spatio sex dierum, & non totus simul fuerit productus, habetur expressè Gener. 1. & Exod. 20. est enim regula apud Theologos numquam Scripturæ Sacræ accommodandum Metaphoricum sensum destruentem litteralem, quando iste facilè accommodatur, maximè si est historica narratio: Si esset in instanti productus, non potuisset terra inanis existere, & vacua, aquis, operta, & simul ab aquis liberata, herbisque adornata; nec tenebræ, & lux simul super Faciem abissi, vt narrat Scriptura.

43 Contra istam conclus. adsunt primò rationes illæ, quibus ostendimus nullum ens permanens posse esse ab æterno, inter quas solum duæ ingerunt difficultates; Prima est; quoniam ex hoc, quod ens permanens esset ab æterno, sequitur dari etiam successiuum ens ab æterno, quod implicare diximus, sequela patet, quia duratio dicit quid successiuum a re durante realiter distinctum, vel in sensu formali, vt vult Arriag. citat. & Ares. de gen. disput. 5. quæst. 44. sect. 2. vel saltim connotatiuè, vt docuimus disput. 15. Phys. respectum scilicet ad tempus imaginarium. Cuius argumenti vim tanti faciat Arriag. vt insolubilem putet pro statu isto, & solutionis notitiam in diuinæ essentiæ euidenti cognitione habendam reseruet. Sed pro viribus disput. 14. quæst. 1. articul. 2 in fine satisfecimus huic rationi, respectus enim ille coexistentiæ ad tempus imaginarium non est realis simpliciter, sed secundum quid; nec est ens reale realiter productum, ex dictis in Log. disput. 8. fatemur autem hoc argumentum maximè vrgere asserentes durationem formaliter quid successiuum realiter à re durante distinctum dicere, quod esse falsum ostendimus disput. 13. Phys. & rationes, quas adducunt Ares. citat. & Arriag. disput. 15. Phys. contra nostram opinionem de duratione, facilè ex ibi dictis diluuntur.

44 Alterum argumentum est, quod sequeretur ens illud permanens per infinitum tempus durare necessariò, vt nec per diuinam potentiam posset destrui. Cui occurrimus disput. 14. Phys. quæst. 1. articul. 1. ad 5. quod talis necessitas esset secundum quid, & ex suppositione dependenter scilicet a diuino decreto, non simpliciter, & absolutè. Hanc tamen resp. fusè impugnat Ares. citat. Tum quia nequit aliqua creatura produci, quam Deus necessariò conseruare teneatur per totam æternitatem à parte post, ergo nequit dari creatura necessariò existens per æternitatem à parte ante. Tum 2. necessitas ex suppositione est duplex, altera de præsenti, vt dum Petrus currit, necessariò mouetur, & hæc non tollit libertatem, altera ex præcedenti suppositione, vt quod Petrus heri concurrerit, necessario hodie moueatur, & hæc tollit libertatem, at Deum necessario conseruare nunc aliquam rem, eo quod ab æterno eam crearit, est necessitas ex suppositione antec. ergo tolleret Dei potentiam, & libertatem. Tum 3. necessitas illa non pugnat cum omnipotentia, quæ oritur ex diuino decreto, quæ vero oritur ex ipsa creatura, repugnat diuinæ potentiæ, talis esset hæc necessitas.

45 Sed istæ obiectiones facilè soluuntur, nam ad 1. dicimus supposito decreto diuino, quod creatura aliqua duret per æternitatem a parte post, necessariò ex suppositione durabit; est tamen disparitas inter creaturam per æternitatem a parte post duraturam, & creaturam in æternitate à parte ante productam, quod illa in sensu diuiso in quolibet instanti potest annihilari, quia decretum cadit supra durationem accipiendam, & futuram, ista tamen non posset annihilari, nisi post infinitum tempus, quia decretum cadit supra durationem non accipiendam post productionem rei, sed quæ est cum productione; adhuc verò contingenter simpliciter existit, quia poterat Deus se non determinare ad productionem æternam creaturæ. Ad secundum dicimus tunc necessitatem ex suppositione anteced. tollere libertatem, quando suppositio illa non est in potestate agentis, modo decretum producendi creaturam ab æterno est in potestate Dei, ideoque licet hoc supposito necessariò creatura duraret per infinitum tempus, simpliciter tamen contingenter duraret, quia poterat non produci; tum quia post infinitum tempus transactum numquam erit verum dicere Deum nunc necessario conseruare creaturam ab æterno productam, imò in quolibet instanti potest illam annihilare. Ad tertium negatur minor; quamuis enim productio æterna ex propria ratione habeat, quod res per ipsam producta per infinitum tempus necessario debeat durare, non tamen ex se habet, quod detur de facto, sed hoc oritur à diuina voluntate.

46 Secundò arguitur ex Aristotel. citat. quod mundus non potuerit incipere in tempore. Tum quia si motus incepit; præsupponebantur mouens, & mobile, quæ in tempore quoque inceperunt, ergo per alium motum, & sic in infinitum, si ab æterno fuerunt: ergo propter aliquod impedimentum quieuissent etiam si agentia libera fuissent, quod debuisset auferri, vt primus motus inciperet, sed non potuisset auferri nisi per motum, ergo dabitur alius prior motus, & sic in infinitum. Tum secundò quia tempus secundum omnes Philosophos est ingenitum, & æternum, ergo & motus, qui est simul cum tempore. Tum tertiò, quia si prius non erat, postea fuit, daretur tempus ante illum motum, quia prius, & posterius sunt temporis differentiæ, ergo etiam motus. Tum 4. si in aliquo instanti habuit esse, cum instans omne sit continuatiuum præteriti, & futuri temporis, ante illud instans fuisset tempus. Tum 5. in æternum durabit, ergo etiam ab æterno fuit, quia quod est incorruptibile, est etiam ingenitum.

47 Respond. ad 1. non esse necesse mobile, quod motui præsupponitur incipere per motum, sed per veram creationem temporaneam, nec si agens liberum non agit, euenit semper propter aliquod impediens, sed potest esse beneplacitum suæ voluntatis, sic Deus ab æterno non produxit materiam, & cœlos, quia noluit, non quia non potuerit. Ad secundum negamus tempus reale æternum esse, concedimus imaginarium. Ad tertium illud prius & posterius sunt differentiæ temporis imaginarij, non temporis realis. Ad 4. neg. instans illud, cui coexistit mundi inceptio, fuisse

instans

instans temporis realis, sed temporis imaginarij, de isto tempore reali, & imaginario plura diximus in Phys. Ad 5. neg. conseq. anima enim rationalis in tempore creatur semperque durabit.

48 Tertiò idem. Deus semper facit, quod melius est, at melius est mundum esse, quam non esse, ergo quia potuit esse ab æterno, fuit. Tum secundò quia sic otiosus per infinitum tempus permansisses, sine proprio loco, quod est celum. Tum tertiò quia sic potuisset Deus numquam creare mundum, quod est contra ipsius bonitatem, quæ est sui communicatiua, & diffusiua creaturis. Tum 4. quia mutaretur, nam quando de nouo aliquid producitur, datur id, quod aliter se habet nunc, quàm prius, sed tale non est productum, quia non præfuit, ergo agens.

49 Resp. ad primum concedendo Deum, quando agit, semper agere, quod melius est, idest quod non est malum non tamen teneri ad agendum actu, quod est melius, quia liberè, & non necessariò agit ad extra. Ad secundum fuit semper in se ipso beatus, ideo non otiosus; nec indiget cœlo ad inhabitandum, sed est vbique diffusus iuxta dicta in Phys. disput. 11. quæst. 6. Ad tertium actualis cōmunicatio creaturis non est de perfectione Dei, quia nullum ab illis recipit perfectionem, sufficit enim quòd perfectissimè diuina essentia communicetur diuinis personis. Ad quartum negatur sequela cum probatione in causis enim liberis vt ait Doctor a. dist. 1. qo. 2. ad prim. princip. quale est Deus, potest esse nouitas in effectu absq; nouitate in causa, nam potest Deus velle volitione æterna aliquod creatum non pro æterno, sed pro tempore, & in creatione nulla reperitur propria mutatio. Dices, sicut se habet volitio noua ad actionē nouā, ita volitio antiquam, ergo per regulas à commutata proportione sic se habebit volitio noua ad actionem antiquam, sicut volitio antiqua ad actionem nouam, & è contra, ergo sicut est impossibile à volitione noua prodire actionem antiquam ita à volitione antiqua actionem nouam. Resp. ex Scoto 1. distinct. 36. H, & 4. dist. 34. q. 1. F. quòd modus iste arguendi valet in terminis conuertibilibus; tam quia in tali modo arguendi debent accipi quatuor termini in antecedenti componendo primum cum secundo, & tertium cum 4. deinde in transmutatione terminorum primus debet cum tertio comparari, & 2. cum 4. non sic fit in hoc argumento. Posset etiam instari probando Deum necessariò agere ad extra; sed non est præsentis negotij; videatur Scot. 1. distinct. 8. quæst. 5. vbi exactè commincit positionem Philosophorum, & eorum argumenta dissoluit.

50 Quartò quod simul totus mundus fuerit creatus, probatur tum ex Script. Gen. 2. *Ista sunt generationes cæli, & terra quando creata sunt in die, quo fecit Dominus Deus cælum, & terram;* & Eccl. 18. *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul;* Et Iob. 40. *Ecce Behemoth* idest diabolus, *quem feci tecum*, ergo si fuit simul cum homine productus, & diabolus in primo instanti fuit creatus, etiam homo: idem habetur in Conc. Lateran. sub Innoceo. 3. Tum 2. quia maioris potentiæ est omnia simul producere, quam successiuè, magisque manifestatur potentia agentis, ergo ita Deus condidit mundum. Tum 3. quia sic multa ex præiacente materia produxisset, & sic non per creationem, & tamen 1. Gen. habetur Deum omnia creasse, etiam animalia.

51 Respond. authoritates illas circumscribere totum tempus, totamque moram continuam sine interpolatione creationis mundi, vt explicat D. Bonauent. in 2. dist. 12. Ad 2. magis manifestaretur potentia, si plures mundos, & perfectiones produxisset Deus, & tamen non produxit, quia omnia, quæcunque voluit, fecit, & eo modo, quo voluit. Ad 3. propriè non omnia Deus per veram creationem produxit, vt habet Doct. in 2. distinct. 17. ad 1. prin. vbi hoc de Adamo concedit, omnia tamen dicuntur creata creatione largè sumpta, quatenus omnia saltim mediatè fuerunt à Deo ex nihilo producta, nam subiectum præsuppositum generationi scilicet materia fuit per veram creationem productum à Deo.

ARTICVLVS II.

Mundi desitio declaratur.

52 DIcimus, mundum, quamuis posset in æternum durare cum ijsdem qualitatibus, speciebus, rerum serie, & successione, posseque a Deo totaliter annihilari de facto, tamen quo ad substantiam in æternum duraturum, licet quo ad accidentia erit innouandus. Quod posset in æternum durare, probatur, quia cœli sunt incorruptibiles naturaliter, elementa sunt ita proportionata inter se quo ad actionem, & passionem, vt nunquam possint totaliter destrui. Tum quia agens naturale corrumpendo generat, & generando corrumpit, non enim potest materiam nudam relinquere, quapropter si vna res deficit, altera resurgat, est necesse, ergo naturaliter mundus semper conseruari posset cum eodem rerum ordine, quem modo habet. Posset etiam à Deo annihilari, eo quia est in essentiali dependentia à Deo, à quo liberè accepit esse, ergo poterit Deus suum concursum subtrahere.

53 Deinde, quod secundum substantiam sit permansurus, colligitur ex Doctore 4. d. 47. q. 2. & d. 48. q. 2. vbi quandocunque loquitur de innouatione & purgatione mundi per ignem in die iudicij conficienda, semper supponit elementa, & cœlos permanere, talemque purgationem asserit vsque ad sphæram ignis non fore peruenturam, estque communior apud Patres, & Theologos, vt est videre apud Tannerum disput. 6. de creat. quæst. 4. dub. 5. & probatur ex Script. Psal. 148. *Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. statuit ea in æternum, & in sæculum sæculi*, & Eccles. 1. *Terra in æternum stat*, & cap. 3. *Omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in perpetuum* Tum quia cœli permanebunt, terra etiam, cum debeat in æternum in centro continere damnatos, ergo etiam alia elementa. Tum quia supposito, quod talis innouatio erit per ignem, non videtur, quod possint cœli comburi, nec elementum ignis, quare dici poterit aerem, aquam, & terram corrumpi debere, sed neque hoc apparet necessarium, sed satis erit, si quodammodo renouentur, & perficiantur, maximam enim mutationem patietur mundus, & diuersimodè secundum diuersas partes, vt colligitur ex scripturis in obiectionibus citandis, quod quomodo contingat, non est præsentis negotij, vide Doct. cit. & D. Bon. 4. dist. 47. art. 3. q. 3.

54 Contra arguitur, quod mundus ille totaliter sit corrumpendus ex sacra Scriptur. primus locus sumitur ex Apoc. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam*, secundus ex Isa. 65. *Ego creo cælos nouos, & terram nouam;* tertius ex Psalm. 101. *Ipsi peribunt, & sicut vestimentum veterascent, & velut opertorium mutabis eos, & mutabuntur*, quartus ex Isa. 34. *Tabescet omnis militia cælorum, & complicabuntur sicut liber cæli, & omnis militia eorum defluet*, quintus ex cap. 51. *Cæli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur*, sextus ex Eccles. 17. *Quid lucidius Sole? & hic deficiet*, septimus ex Matt. 24. *Stellæ cadent de cælo, Sol obscurabitur, &c.* octauus ex Matt. 24. *Cælum, et terra transibunt, verba autem mea non transibunt;* nonus tandem ex 2. Petri cap. 3. *Cæli, qui nunc sunt, et terra reseruati sunt in die iudicij*, & infra, *Cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem, et quæ in ipsa sunt opera exurentur;* & iterum, *Cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent*, & Iob. 14. *Donec cælum atteretur, etc.* Tum quia si isti cœli, & illa elementa permanerent, post diem iudicij, adhuc essent generationes, mutuæ, & cœlorum influentiæ, imò quia cœli quiescent, erit in illa parte terræ à Sole illuminata maximus calor; & immoderata actio, ergo potius dicendum fore alios cœlos, aliaque elementa absque contrarijs, & actiuis qualitatibus. Tum 3. quia lux est passio formæ cœli, sed post iudicium celi habebunt lucem septuplo maiorem, ergo non erunt ijdem celi.

55 Resp. tres primas author. intelligi debere non de creatione propria substantiali; sed de innouatione accidentali, quæ dici potest creatio, quia est actio supernaturalis à Deo facta, vt explicat D. Hier. super Psalm. cit. quinque sequentes loquuntur de operationibus cœlorum, & de lucis ostensione, nam Iudicij tempore stellæ obscurabuntur, sed postea maiori luce erunt præditæ iuxta illud Isa. 30. *Erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter.* Vltima maximè viget, dicimus tamen cum D. Bon. citat. & Scot. 4. dist. 43. quæst. 1. ad 2. princ. per cœlos intelligi debere aereas regiones, iuxta illud Psalm. 8. *Volucres celi*, &c. quæ expositio, præterquam quod est Augusti. & Hieron. colligitur ex ipso contextu, nam habet supra D. Petrus hæc verba: *Latet enim hoc volentes, quod celi erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei verbo, per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perijt*, certum est autem, quod per aquas diluuij non fuit cœlum inundatum, sed solum tali purgatione fuerunt purgata elementa terræ, & aeris; quando verò sequitur cœlos, & terram igni seruatos esse, non loquitur de totali combustione, sed de purgatione imperfectionum; similiter cum ait elementa calore soluentur, non intelligit omnia quatuor elementa, vt putat Hur. aliter ignis seipsum destrueret, sed aquam, aerem, terram; ad illud Iob ait Scot. cit. quod, & si cœlum nunquam atteretur quantum ad substantiam, tamen atteretur quantum ad efficaciam, vel influentiam in ista inferiora generando, & corrumpendo, quia post iudicium cessabit ista influentia, & sic etiam explicat illud Corinth. 7. *Præterit figura huius mundi;* vel inquit intelligi debere de celo elementari, vt allegata authoritas D. Petri. Ad 2. resp. Doct. cit. pro conclus. vel quod celi ita erunt dispositi, vt influxus vnius astri attemperetur ab influxu alterius: vel quod Deus omnem concursum quo ad istas actiones suspendet. Ad 3. lux non est vera passio cœli, sed forma accidentaliter illis conueniens, sed connaturalis, ex cuius intensione non arguitur diuersitas substantialis formæ.

DISPVTATIO SECVNDA.

De Corpore cœlesti.

1 *PRæcipua, & prima simplicis corporis species est corpus cœleste, tum propter ipsius nobilitatem supra cætera isthæc inferiora; tum quia est omnium aliorum causa, ideo prius de ipso agendum est, quam de alijs, & maximè quia notitia cœlestis corporis confert ad cognitionem sublunarium, non è contra. Dicitur cœlum à cælando; vel quia cœlestem beatitudinem occultat, vel quia omnia sublunaria continet. Quod detur istud corpus simplex à cæteris distinctum præter rationes Aristot. 1. cæli cap. 2. est Scriptura sacra frequenter ipsum nominans. Cœlum multipliciter sumitur, vt notauit Arist. 1. cæli 96. in præsenti ipsum capimus, vt supponit pro omni corpore supra hanc elementarem regionem existente, quomodo astra quoque comprehendit, pressius sumi solet pro illo corpore sidera in se continente, & si quod aliud supra stellas reperitur.*

QVÆSTIO I.

De structura, & numero cœlestium corporum.

2 PRæsens quæstio magna ex parte pendet ab Astronomia, quamuis enim & structuram, & numerum cœlorum inuestigare pertineat ad Philosophum ex principijs Philosophicis, attamen certius examinatur ex obseruationibus astronomicis, quibus debent se submittere Philosophi, cum experientia sit omnium magistra: est tamen hæc quæstio valde necessaria ad præsentem disputationem, quæ non minorem etiam affinitatem habet cum Astronomia; ideirco ne limites Philosophicos transgrediamur, non disputando, sed potius narrando ea, quæ communiter à præstantioribus Astrologis admittantur, in decisione huius quæstionis progrediemur, sequenti Doctorem ipsum, qui in secundo distinct. 14. quæst. 2. hanc discutiendo quæstionem, solummodo placita præcipuorum Astrologorum illius temporis adducendo, ex eorum obseruationibus, ac experientijs illam determinant; prius igitur de structura cęlestis sphæræ, deinde de numero cœlorum agemus.

ARTICVLVS I.

Structura cęlestis sphæra declaratur.

3 SVpponendum ex dicendis infra reperiri propriè astra à cęlis distincta, quorum alia fixa dicuntur, quæ scilicet inter se semper eandem seruant distantiam, situm, & figuram, & consequenter in eodem cęlo simul collocata; alia erratica, seu Planetæ, & sunt, quæ non eandem distantiam, situm, & figuram seruant inter se, & à stellis fixis, & communiter septem enumerantur, Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. Hoc supposito.

Sphæra definiri solet, quod sit corpus vnica superficie contentum, in cuius medio punctum est, à quo omnes lineæ rectæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales, punctum illud in medio dicitur centrum sphæræ: linea recta transiens per centrum sphæræ applicans suas extremitates ad circumferentiam ex vtraque parte dicitur diameter, & diuidit sphæram in duas partes æquales, siue mobilis sit ad motum sphæræ, siue immobilis; sed si immobilis erit, vtpotè, quia sphæra circa illa circumuoluitur tunc axis dicetur, sumpta metaphora ab axe ligneo in rota, puncta tamen terminantia axim dicuntur poli sphæræ, in qualibet enim sphæra duo sunt poli, sicut duæ sunt extremitates axis, quod nomen prouenit à *Poleo*, græcè, quod est verto, quia circa illa tota sphæra vertitur, vnde cardines, & vertices sphæræ dicuntur.

4 Cum igitur mundus iste sit circularis figuræ, erit quædam sphęra centrum habens, quod est punctum medium, habebit etiam axim, quæ est linea quædam per medium transiens, quiescens, & immobilis concepta, circa quam tota hæc cælestis sphæra circumuoluitur, puncta terminantia illam lineam in superficie conuexa vltimi cęli dicuntur poli mundi, & cęlestis regionis, quorum vnus dicitur Articus à signo quodam cęlesti, quod *Artos*, græcè, idest vrsa dicitur, circa illum polum situata, idem polus borealis, seu septentrionalis, vel quia borealis ventus illinc oritur, vel à septem stellis circa ipsum polum existentibus, à multis *Nort*, ab Italis *Tramontana* vocatur, & ille polus semper à nobis videtur; alter dicitur Antarticus, quia est per diametrum oppositus artico, qui & meridionalis, vel australis etiam appellatur à vento australi.

5 In superficie vltimi cęli quamuis plures circuli ab Astronomis assignentur, decem tamen sunt primarij, quorum alij sunt maiores, alij minores: primi sunt, qui idem centrum habent cum sphæra, ipsamque diuidunt in duas partes æquales, & sunt sex, æquinoctialis, Meridianus, Orizon, Zodiacus, Colurus solstitiorum, & colurus æquinoctiorum; minores sunt, qui diuersum centrum habent à sphæra, & diuidunt ipsam in partes inæquales, & sunt quatuor, Tropicus cancri, seu æstiualis, Tropicus capricorni, siue hyemalis, circulus articus, & circulus antarticus.

6 Æquinoctialis est circulus maior æque distans secundum omnem sui partem à polis mundi; dicitur æquinoctialis, siue æquator dici, & noctis, quia quando Sol peruenit ad hunc circulum, fit æquinoctium in vniuersa terra, saltim in locis à polis distantibus, quod bis in anno contingit, in principio Arietis die 21. Martij, & in principio Libræ die 24. Septembris.

7 Meridianus est circulus maior transiens per polos mundi, & per Zenith capitis nostri; est autem Zenith punctum verticale, quod scilicet signatur in cęlo directè supra capita nostra, sicut punctum diametraliter oppositum nostro Zenith, Nadir appellatur, quod respectu habitantium ibi dicitur Zenith, & nostrum Zenith respectu illorum dicetur Nadir; per illa puncta transit iste circulus, dicitur Meridianus, quia habet diuidere diem, & noctem in duas partes æquales, quando enim Sol est in isto circulo, & in parte, quam videmus, tunc est medius dies, quando est in parte diametraliter opposita, est media nox. Hinc non est vnus omnium Meridianus, sicut neque vnicum est Zenith, & quamuis si geometricè loqui velimus, tot sint Meridiani in cęlo, quot puncta concipi possunt verticalia in infinitum, tamen à Cosmographis, & Astrologis numerantur ista puncta secundum apparitionem nostri sensus, & secundum variationem graduum æquatoris, & quoniam gradus isti sunt 360. vt dicemus, tot erunt puncta verticalia, & qui Meridianus transit per duos gradus oppositos diametraliter, quorum vnus erit Zenith, alter Nadir, circuli Meridiani 180. assignantur in sphæra.

8 Orizon est circulus maior diuidens inferius hemisphærium à superiori, hemisphærium est medietas sphæræ, tamen peculiariter sumitur pro medietate cęli à nobis visa; prouenit hoc tamen ab *Orizone* Græcè, idest determino, quia iste circulus terminat nostrum visum, & variatur geometricè iuxta quamlibet variationem loci etiam minimam, sed astronomicè, iuxta sensibilem variationem nostri sensus, vnde quot Meridiani ponuntur in sphæra, tot erunt Orizontes, scilicet 180. Poli istios circuli sunt Zenith, & Nadir, quia Orizon secundum omnem sui partem æque distat ab illis duobus punctis.

9 Zodiacus est circulus maior, cuius vna medietas declinat versus Boream, altera versus Austrum, & intersecat, ac intersecatur ab æquinoctiali in duas partes æquales ad angulos obliquos sphærales, vnde alij sunt poli mundi siue æquinoctialis circuli, & alij poli Zodiaci; dicitur Zodiacus, vel à Zoi Græcè, quod est vita, quia Planetæ dum per hunc circulum mouentur motu proprio, vitam causant, totque diuersos effectus in his inferioribus, vt dicemus, vel à *Zodion* quod est animal, quia in duodecim signa diuiditur, quorum quodlibet vno dempto nomen habet alicuius animalis, vel propter aliquam proprietatem communem illo signo, & animali, vel quia stellæ in illis partibus fixæ figuram referunt illius animalis, quæ signa in his versibus continentur. *Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer: Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Architenens, Caper, Amphora, Pisces:* quæ in primo versu continentur, quia versus septentrionem declinant septentrionalia dicuntur, quæ in secundo versu, meridionalia, quia versus meridiem flectunt; illorum signorum tria sunt colerica, & ignea, vt Aries, Leo, & Sagittarius, tria aerea, & sanguinea, vt Gemini, Libra, Caper, tria aquea, & flegmatica, vt Cancer, Scorpius, Pisces, & tria terrea, & melancholica, vt Taurus, Virgo, Aquarius.

10 Ista signa ab Astronomis in 360. gradus diuiduntur, itaut quodlibet signum habeat 30. gradus; est autem gradus pars aliqua determinata cęli, sicut palmus est pars certa vlnæ, ab Astronomis assignata, eo quia Sol, vt integrum signum pertranseat motu naturali 30. ferè dies consumit, vnde in 30. partes quodlibet signum diuiditur, tribuendo cuilibet parti, quanto Sol in vno naturali die proprio motu versus Orientem progreditur, quæ partes dicuntur gradus, quasi gressus Solis; & quia signa sunt 12. omnes gradus erunt 360. secundum quam diuisionem non solum Zodiacus, sed omnes alij circuli, siue maiores, siue minores in tot partes diuiduntur, quilibet gradus etiam diuiditur in 60. minuta, seu prima, quodlibet minutum in 60. secunda, quodlibet secundum in 60. tertia, & sic deinceps vsque ad decem, vt melius assignarentur cęlestes motus, & eorum tarditas, & velocitas.

11 Insuper aduertendum, quod omnes alij circuli in cęlo concipiuntur sicut linea quædam circularis absque latitudine, Zodiacus

vero

vero imaginatur in cœlo sicut quædam Zona, & fascia latitudinem habens 12. graduum, & hoc, vt motus planetarum exprimi possint, nam ipsi semper sub Zodiaco mouentur, ita tamen vt nunc ad austrum, nunc ad boream declinent, & quia non excedunt spatium 12. graduum; Zodiacus formatur in cœlo cum tali latitudine. In medio illius est linea diuidens ipsum in circuitu sex gradus relinquens ex vna parte, & sex ex altera, sub qua Sol semper mouetur, vbi reliqui Planetæ declinant, vt diximus, quapropter hæc linea via Solis appellatur; dicitur etiam Eclyptica, quia nunquam contingit Eclypsis Solis, vel Lunæ, nisi Luna sub ista linea moueatur, vt suo loco dicemus. Sol igitur motu proprio, qui per annum complet ab Occidente in Orientem sub ista linea mouetur singula signa pertranseundo; ingreditur principium arietis die 22. Martij, principium Tauri die 21. Aprilis, principium Gemini die 21. Maij, principium Cancri die 21. Iunij, principium Leonis die 24. Iulij, principium Virginis die 24. Augusti, principium Libræ die 24. Septembris, principium Scorpionis die 24. Octobris; principium Sagittarij die 23 Nouembris, principium Capricorni die 22. Decembris, principium Aquarij die 21. Ianuarij, & tandem principium Piscium die 19. Februarij, quamuis aliquando propter varietatem punctorum in quibus determinatè ingreditur quodlibet signum, contingat ad summum vno die aberrare, non est tamen notabilis error, hinc patet plus temporis Solem consumere pertranseundo signa borealia, quam australia scilicet octo fere dies, secundum alios sex.

12 Colurus Solstitiorum est circulus maior transiens per polos mundi, & per polos Zodiaci, & maximas Solis declinationes, diuidens Solstitia inter se. Pro quo sciendum, quod Sol mouendo se sub Zodiaco proprio motu propter Zodiaci obliquitatem nunc ad æquatorem accedit, nunc recedit, accessus dicitur ascensus, recessus dicitur declinatio Solis; Solstitium est declinatio maxima Solis ab æquatore, & fit vel quando à nobis maximè distat, vel maximè nobis accedit; vnde duplex est, hyemale, & est ille dies, in quo Sol à nobis maximè distat, & contingit, quando est in principio Capricorni, & æstiuale, qui est ille dies, in quo Sol nobis est propior, cum scilicet est in principio Cancri; Colurus ergo iste denotat nobis loca Solstitiorum. Colurus æquinoctiorum est circulus maior transiens per polos, mundi designans loca æquinoctiorum, quæ sunt principium Arietis, & Libræ, tunc enim accidunt æquinoctia veris, & autumni, vocantur isti circuli coluri idest mutili, seu imperfecti, quia à nobis habitantibus in sphæra obliqua nunquam totaliter conspiciuntur, neque simul, neque successiue.

13 Tropicus Cancri, seu æstiualis est circulus minor à Sole descriptus motu diurno, cum est in principio Cancri, in quo Solstitium æstiuale contingit: Sol enim motu diurno ab Oriente in Occidentem describit multos circulos circa mundi axem, & sunt ferè 183. nam tot dies fere consumit in accessu ab vna parte Zodiaci ad alteram remotiorem, circulus igitur descriptus à Sole, cum est in principio Cancri, dicitur Tropicus Cancri, seu Solstitij æstiualis. E contra Tropicus Capricorni est circulus minor descriptus à Sole motu diurno, quando est in principio Capricorni, in quo euenit hyemale Solstitium. Dicuntur Tropici à tropis Græcè, quod est conuersio, quia tunc incipit Sol ad æquatorem se conuertere, dicuntur minores, quia non diuidunt sphæram in partes æquales; & sunt veluti limites totius spatij, per quod Sol vagatur.

14 Circulus articus est circulus minor descriptus à polo Zodiaci circa polum articum motu diurno etenim cum poli Zodiaci distent à polis mundi, super quos fit motus diurnus, mouentur ad motum proprij orbis circa mundi polos; sic circulus antarticus est circulus minor descriptus à polo Zodiaci circa polum antarticum.

15 Tandem accipiendum, quod cum quatuor minores circuli secundum omnes partes æquedistent inter se, & consequenter sint paralelli quinque zonas seu fascias in cœlo describunt; prima Zona continetur inter duos tropicos, & ab æquatore per medium diuiditur, & dicitur torrida propter nimium calorem Solis per illam decurrentis, secunda, & tertia temperatæ dicuntur, & sunt illæ cœli partes contentæ inter tropicum Cancri, & circulum articum, & inter tropicum Capricorni, & circulum antarticum; dicuntur temperatæ, quia nec nimis distant à Sole, nec nimis appropinquant Soli, vnde nec nimis calidæ erunt, nec nimis frigidæ, quarta, & quinta frigidæ dicuntur propter maximam à Sole distantiam, & sunt partes illæ contentæ inter circulum, & polum articum, & inter circulum, & polum antarticum. Hæc omnia clarius percipientur, si sphæram materialem quisque considerabit.

ARTICVLVS II.

Numerus cœlorum proponitur.

16 Certum est primò dari cœlum Empyreum, quod sedes est, & domus Beatorum, quamuis naturaliter non cognoscatur, attamen est communior sensus Theologorum, & Patrum interpretantium plurima sacræ Scripturæ loca, in quibus cœlum nominatur, de cœlo Empyreo, vt videre est in tract. de oper. sex dier. apud Theolog. quibus etiam relinquimus determinandum exactius de isto cœlo, an sit solidum, vel fluidum, an aliquas exerceat operationes in hæc inferiora, & similia. Certum est etiam dari vnum cœlum naturaliter notum, in quo reperiantur astra fixa, ad motum cuius etiam astra mouentur; ostendimus enim infra astra corpora esse per se immobilia, & distincta ab ipsis cœlis. Cæterum ad inuestigandum cœlorum numerum, videndum est num supra hoc cœlum firmamentum vocatum, eo quod stellæ firmiter ipsi adhærent, vel stellatum ex multitudine siderum in ipso recepta, dentur alij cœli medij inter illud cœlum, & Empyreum, deinde an sub illo cœlo stellato sint alij cœli pro planetis, & stellis errantibus.

18 Circa priorem partem quæsiti viguit apud Antiquos temporibus Platonis, & Aristot. opinio negans aliud cœlum supra stellatum, sed hoc esse primum mobile affirmabat, quam modo sequuntur Rubius 2. de cœlo cap. 5. qu. 2. Hurt. de cœlo disput. 1. sect. 1. Arriaga disput. vnic. sect. 4. Cremon. lib. de motu cœli sect. 2. cap. 13. Auersa quæst. 32. Phil. sect. 4. in hanc quoque inclinat Amicus tractat. 4. de cœlo q. 5. dub. 2.

19 Ptolemæus vero, & quamplurimi alij aliud cœlum supra sidereum posuerunt, eo quia obseruarunt cœlum stellatum vltra motum diurnum alium motum habere ab Occidente in Orientem super polos Zodiaci, sicut & alij Planetæ, tardissimum tamen, cum centum ferè annis vnum gradum pertranseat, vnde totum suum cursum triginta sex millibus annis, vel secundum alios 49. millibus annis conficit, ideoque aliud cœlum dari debet, cui motus diurnus conueniat, quod erit primum mobile, virtute cuius omnes alij inferiores cœli etiam stellatum tali motu mouentur. Et consequenter duo dantur Zodiaci in cœlis vnus in illo primi mobili, quem Astrologi intelligunt, cum de Zodiaco loquuntur, constans ex 12. signis; alter in cœlo stellato priori directè suppositus, cum eisdem signis quibusdam astris figuratis; primus dicitur immobilis, nam quamuis ad motum sui orbis moueatur, tamen eius signa eodem semper modo se habent ad æquinoctialem, quia vnico motu mouentur, & vniformi, vt semper principium libræ, & arietis in quibus puncta æquinoctiorum contingit, simul sit in æquinoctiali circulo: Secundus dicitur mobilis, quia mouetur paulatim versus Orientem, vnde principium arietis huius Zodiaci modo non reperitur sub principio arietis prioris Zodiaci, & sub æquinoctiali, sed sub signo ferè Tauri, eò quia ad ortum mouetur. Hæc opinio temporibus Scoti communis erat apud Astrologos, idcirco illam amplexus est in 2. d. 14. & 12. Met. tex. com. 44. & seq.

20 Deinde Thebit. Alfonsus, & moderni Astrologi in cœlo stellato præter duos motus prædictos alium obseruarunt trepidationis dictum, siue accessus, & recessus. Diximus enim recessum Solis ab æquatore declinationem Solis appellari, & Solstitium esse maximam Solis declinationem ab æquatore, modo deprehensum est hanc declinationem Solis, seu Solstitium diuersimodè contigisse varijs temporibus, nam aliquando contingit in puncto coluri Solstitiorum distante ab æquatore gradibus 23. min. 30. aliquando grad. 23. min. 38. vnde vt notauit Copernicus hæc declinatio regulari motu decreuit vsque ad grad. 23. minut. 28. & inde incepit crescere vsque ad grad. 23. minut. 52. & sic tota differentia inter illa Solstitia est minut. 24. nam Solstitium ad minus fit secundum distantiam grad. 23. min. 28. ab æquatore, & ad plurimum fit secundum distantiam grad. 23. min. 52. Iste motus trepidationis dicitur, quia videtur cœlum quasi trepidare, & modo ad vnum polum modo ad alterum accedere, dicitur etiam motus librationis, processus Solstitiorum, & absoluitur annis 3434. & diebus 239. Non est tamen vniformis, sed ad partes medias velocissimus, ad extremas vero tardissimus. Propter hanc igitur variationem declinationis Solaris, vltra alias sphæras ponitur altera librationis dicta ab austro in Septentrionem, & à Septentrione in austrum per 24. min. ab alijs dicitur cœlum crystallinum. Tandem Maginus in theor. planet. lib. 3. cap. 2. & 3. aliud assignat cœlum crystallinum, & librationis, propter processionem æquinoctiorum ab occasu in ortum, & ab ortu in occasum per decem minuta, qui motus absoluitur annis 1785. & diebus 302.

21 Circa alteram quæsiti partem, an sub cœlo stellato alij cœli reperiantur, celebris opinio fuit, tum apud veteres, tum apud Recentiores dari septem cœlos iuxta numerum Planetarum, cum enim quilibet proprio motu moueatur impossibile erit in cœlo reperiri, ita Doctor in 2. cit. Sed vlterius quamlibet sphæram planetarum in plures alias partiales diuiserunt propter variationem in motibus planetarum repertam. Etenim triplex differentia in motu Solis, & aliorum planetarum comperta est; prima est secundum latitudinem, secunda secundum longitudinem, tertia secundum eleuationem, & depressionem: adest prima, quia vnus Planeta aliquando magis accedit ad vnum polum, & aliquando magis ab ipso recedit; adest secunda, nam præcipuè in Sole obseruatum est, velocius vnum signum Zodiaci, scilicet aquarium, quam Leonem pertransire, vnde videmus Solem, cum pertransit partem Zodiaci Septentrionalem, quod euenit in æstate, plus consumere, scilicet octo ferè dies, vt innuimus art. præced. dum ingressum in quolibet signo assignauimus; adest tertia, nam videmus vnum Planetam quan-

quandoque ad terram accedere, quandoque recedere; tum quia Sol in æstiuo Solstitio, & si tunc sit nostro Zenith maximè propinquus, minoris tamen quantitatis apparet, quam in hyemali Solstitio, quamuis maximè tunc distet à nobis: ergo in Solstitio æstiuo maximè distat à terra, in hyemali maximè accedit; tum quia exploratum est aliquando Eclypsim diutius durare, & si Sol in eodem puncto reperiatur, quod esse non potest, nisi quia Luna quandoque plus accedit ad terram, & consequenter magis intrat in vmbram terræ, diutiusque ipsa morabitur, quam quando distat à terra. Ad saluandam primam differentiam Astrologi posuerunt orbes istos non moueri super polos mundi, & primi mobilis, sed super polos Zodiaci, ideoque quando Planeta est in parte Zodiaci boreali, magis accedit ad polum arcticum, ac quando est in parte Zodiaci australi, ad saluandas verò secundam, & tertiam differentiam posuerunt alias sphæras partiales, quas vocant eccentricas, pro quarum intelligentia.

22 Obseruandum, quod in tres ad minus partiales sphæras quodlibet planetarum cœlum diuiserunt, quarum duæ extremæ concentricæ, & excentricæ secundum quid dicuntur, media verò simpliciter excentrica; concentrica sphæra illa dicitur, cuius centrum est idem cum centro terræ; excentrica verò, cuius centrum est extra centrum terræ, ita ergo composuerunt quodlibet Planetarum cælum, vt duæ extremæ sphæræ inter se inæquales essent, & excentricæ secundum quid, idest secundum vnam superficiem, scilicet concauam, si de superiori, & conuexam, si de inferiori loquamur, concentricæ verò secundum alias superficies, ita vt vna medietas illarum sit crassior, altera subtilior, quæ semper sit sub spissiori alterius partialis sphæræ, sicut pars crassior sub parte subtiliori; media verò sphæra est excentrica simpliciter secundum ambas superficies concauam, & conuexam, & ista defert astrum, seu Planetam, cæteræ verò dicuntur deferentes orbem excentricum; in motu verò hic ordo seruatur, quod prima, & tertia mouentur motu diurno ad motum primi mobilis, & secundum aliquos etiam ad motum firmamenti ab occasu in ortum, solum media mouetur proprio motu in Orientem iuxta periodum motus cuiuslibet Planetæ, & quando Planeta superponitur spissiori parti inferioris sphæræ, & supponitur minus profundæ superioris dicitur esse in auge, è contra quando superponitur tenuissimæ inferioris, & supponitur spissiori superioris sphæræ, dicitur, esse in opposito augis.

23 Ex quibus clarè deducitur ratio tertiæ differentiæ in motu planetarum, quare scilicet Planeta aliquando vicinior terræ videtur, aliquando remotior, nam cum Sol est in auge, tunc maximè distat à terra, quod contingit quando est in Cancro, vel in Leone, quando verò est in opposito augis in Capricorno maximè ad terram accedit; non ob id tamen maior calor esse debet in mense Decembris propter istum accessum ad terram, ac in mense Iulij propter recessum, quia Sol calorem producit non propter accessum ad centrum terræ, sed ad nostrum Zenith, quod facit in mense Iulij, quamuis supposito hoc accessu, etiam alter magis augeat calorem, vnde calidior æstas euenit in parte australi propter vtrunque Solis accessum, quam in boreali. Similiter patet ratio secundæ differentiæ, quare Planeta tardius vnum signum pertransit, quam aliud, scilicet quia maior pars sphæræ deferentis astrum correspondet vni signo, quam alteri, sicut enim lineæ facientes angulum in centro, quo magis distant à centro, eo magis inter se distant, ita maior pars sphæræ correspondebit vni signo, quo magis Planeta à centro recedit, & quia in æstate Planeta est à terra remotior, tardius pertransit borealia signa, quam australia, vnde diameter mundi sphæram excentricam non æqualiter diuidit, non enim transit per centrum ipsius sphæræ, & si non ponerentur tales orbes excentrici, non possent hæc omnia Phænomena, & apparentiæ saluari, nisi scissio admitteretur in sphæris: quapropter quilibet orbis Planetæ in tres partiales sphæras diuidetur, & adhuc orbis Lunæ, & Mercurij in plures alias partiales sphæras propter alias variationes tempore repertas.

24 Sed obseruarunt adhuc Astronomi, Solem eodem modo semper se habere, idest in æquali distantia, eiusdemque magnitudinis apparere, quando est in auge, & vniformiter illa signa percurrere, & idem euenire, quando est in opposito augis, at reliquos Planetas in auge propriorum excentricorum existentes nunc maiores, & propinquiores, nunc minores, & remotiores apparere, nunc velocius, nunc tardius signa eadem transire, & idem in opposito augis, & in reliquis excentrici partibus euenire; tunc Sole existente in eodem puncto excentrici duas Eclypses Lunares non æquali tempore durasse considerarunt, sed vnam diutius, alteram breuius perstitisse, quæ varietates ex positione tantum excentricorum nequeunt saluari, aliter in Sole deberent etiam experiri, neque Luna modo plus, modo minus maneret Eclypsata, nam si Sol in duabus Eclypsibus Lunaribus extitit in eodem puncto sui excentrici, itaut in vtraque Eclypsi eandem distantiam habuerit à terra, atque adeo eandem vmbram terræ proiecerit, & tamen inæqualis fuit duratio vtriusque Eclypsis, sequitur Lunam in vna propinquiorem, in altera remotiorem fuisse à terra, quia maior, vel minor duratio Eclypsis accidit ob ingressum Lunæ in maiorem, vel minorem vmbram terræ, quæ vmbra, quò propinquior fuerit terræ, eò latior, quò remotior, eò angustior est, & minus lata, porrigitur enim in conum, quia terra minor est Sole: quare ad saluandas istas apparentias posuerunt Astronomi præterquam in Sole alias sphærulas, quas Epiciclos appellarunt.

25 Est autem Epiciclus sphærula solida intra crassitiem simpliciter excentrici immersa, itaut circa proprium centrum circumuolui possit, in cuius parte affixus est Planeta: mouetur autem iste Epiciclus, & ad motum excentrici, & proprio motu circa proprium centrum, circa quod etiam Planeta mouetur ad motum Epicicli, qui motus sit ab occasu in ortum, sicut motus excentrici; præter Epiciclum Lunæ, qui ab ortu in occasum mouetur. Rursus quia semper eandem medietatem Lunæ videmus, vt patet ex maculis, quæ eodem modo semper conspiciuntur, quod non eueniret, si solum ad motum Epicicli moueretur, nam quando esset in superiori parte Epicicli videretur vna medietas, quando esset in inferiori, altera medietas, ideo posuerunt Lunam, non tantum ad motum Epicicli moueri, verum etiam in Epiciclo proprium habere motum contrarium ab occasu in ortum, vel in se ipsa, vel in alio Epiciclo in priori existente, vt possit Luna semper eandem maculatam faciem nobis ostendere, quod in alijs Planetis non admittitur.

26 Istum Epiciclum in quatuor partes diuidunt, concipiunt enim duas lineas à centro terræ continentes, & tangentes Epiciclum ex Oriente, & Occidente, puncta illa contactus istarum linearum dicuntur stationes, punctum Orientale statio prima, punctum Occidentale statio secunda, & Planeta in vno horum punctorum existens dicitur stationarius, quia videtur nobis in suo Epiciclo quodammodo stare, & non mutare locum, nam ascendit, vel descendit; arcus vero Epicicli superior dicitur directio Planetæ, & Planeta ibi existens dicitur directus, quia tunc ab occasu in ortum mouetur secundum ordinem signorum scilicet ab ariete in taurum &c. dicitur etiam velox, quia motus quasi geminatur ab occasu in ortum propter motum Epicicli, & motum excentrici; arcus inferior dicitur retrogradatio, & Planeta in eo constitutus vocatur retrogradus, quia incedit ordine retrogrado ab ortu in occasum, & ab ariete in pisces, à piscibus in aquarium, &c. appellatur etiam tardus, quia mouetur motu contrario motui excentrici; Verum est tamen Lunam in parte superiori esse retrogradam, & tardam, in parte inferiori directam, & velocem, quia Epiciclus ipsius mouetur, vt diximus ab ortu in occasum licet quia velocius mouetur ad motum excentrici, quam ad motum Epicicli, non ita clarè appareant istæ stationes, directiones; & retrogradationes in Luna; neque in Sole, cum non habeat Epiciclum quamuis ab aliquibus recentioribus etiam in Sole admittatur Epiciclus. Ex quibus patet quomodò reddi possit ratio illarum varietatum, nam licèt Luna (quod de alijs etiam Planetis est intelligendum) sit in auge, potest tamen adhuc esse remotior à terra, & per consequens minor apparere, tardius signorum Zodiaci pertransire, citiusque ex vmbra terræ exire, si esset in parte Epicicli remotiori à terra, potest etiam esse propinquior, & consequenter maior conspici, citius Zodiaci signum percurrere, & tardius ab vmbra terræ se liberare, si erit in parte Epicicli propinquiori terræ. Hanc opinionem adamussim exposuimus, tum ob suam celebritatem inter cæteras; tum quia ipsam fusè declarat Doct. cit. Non defuerunt tamen aliqui, qui omnem excentricum, & Epiciclum orbem negarunt, & quemlibet concentricum posuerunt, sed in maiori numero.

27 Recentiores Astrologi cœlum Veneris, & Mercurij negarunt, eo quia exploratum est hos Planetas non circa terram circonuolui, sed circa Solem tanquam circa proprium centrum, vnde in cœlo Solis collocarunt duos orbes excentricos, vnum pro Venere, & alium pro Mercurio, itaut sint modo inferiores Sole, modo superiores.

28 Rursus Tico obseruauit, quod quamuis Mars circa terram mouatur, & in suo gyro terram includat cum Sole, (quod in Venere, & Mercurio non contingit, quia nunquam isti Planetæ in suo gyro claudunt terram) attamen aliquando infra Solem magis terræ vicinus visus est, aliquando suprà Solem, quod stante distinctione cælorum fieri non posset absque scissione cælorum, vel penetratione; idcirco aliqui Recentiores omne aliud cælum sub firmamento negarunt, sed vt varietates motuum Planetarum saluarent; vel posuerunt cælum fluidum, ac permeabile (quod probabilius putat Arriaga disput. vnic. de cælo sect. 3. & 4.) in quo stellæ vel se ipsis, vel ab Intelligentijs mouerentur, sicut pisces in mari, & aues in aere; vel posuerunt cœlum solidum non vndequaque plenum, sed quibusdam canalibus perforatum, qui vel fluido aliquo corpore sint pleni, vel vacui, per quos Planetæ proprio motu mouentur, ita Hurt. de cœlo disp. 2. sect. 1. quæ opiniones fuerunt quorundam Antiquorum.

Auersa tamen quæst. 32. sect. 6. & 7. secutus Andream Cisalp. l. 3. peripath. qq. quæst. 4. (quam opinionem tetigit etiam Keplerus in suo Marte apud Tannerum part. 1. disp. 6. quæst. 3. dist. 3. num. 78.) ne fluibilitatem aliquam, vel vacuitatem admitteret in cælis, concordat cum istis ponendo cælum stellatum, sed solidum, & continuum, in quo sint omnia sydera tam fixa, quam errantia, fixa in superiori parte istius cæli, errantia verò in profunditate ipsius, non quod seipsis moueantur, sed ad motum quarundam Zonarum; ponit

oit enim in hac profunditate sub Zodiaci circulo septem zonas, seu annulos inter se certo modo consertos, sicut septem sunt Planetæ, debitam latitudinem, & profunditatem habentes, quantum erit necesse ad molem, & motum Planetæ in qualibet zona infixi, secundùm longitudinem circularem totum cœlum ambientes, saltim aliquas, nam cum Venus, & Mercurius circa solem tamquam circa proprium centrum moueantur, zonæ istorum Planetarum non includent terram, nec totum ambitum cœli percurrent, sed tantum erunt quidam circuli solem circundantes. Quæ zonæ proprio motu feruntur ab Occidente in Orientem determinatis temporibus per circulum zodiaci, ita tamen quod zona solis semper sub Eclyptica moueatur, aliæ verò ab Eclyptica declinent iusta obseruationes Astrologorum, & ad saluandas differentias in motu Planetarum supra adductas ipsas ponit excentricas, non concentricas, & si vera erit Ticonis obseruatio de Marte, zonam Martis in profunditate cęli ita collocat, vt per maiorem sui partem sit superior, quam zona solis, in aliqua autem parte inferior, & tandem admittit Epiciclos intra illas zonas immersos, vt saluet cæteras apparentias in Planetis exploratas, ac alias zonas deferentes illas, hanc sententiam videtur etiam docere Ægid. in Hexam. parte secunda capitulo 33.

30 In hac tam magna opinionum varietate, Dicimus, quoad pertinet ad primam quæstion. partem supra cœlum stellatum probabilius esse asserere dari vnum tantum cœlum primum mobile dictum, cui motus diurnus conuenit, quoad alteram partem vltimam opinionem ab Auersa explicatam esse cœteris probabiliorem. Quod supra stellatum detur aliud cœlum, probari solet experientia, eo quia cœlum stellatum etiam super polos zodiaci mouetur, sicut Planetæ, nec perfectè vigintiquatuor horis complet circulum, vnde alter zodiacus immobilis assignatur ab Astronomis, de quo loquuntur, cum dicunt aliquem Planetam esse sub tali, vel tali signo zodiaci, ergo aliud cœlum supra stellatum debet admitti.

Negant Ruuius & Hurt. experientias illas. Auersa, Amicus, & Arriaga concedunt, sed negant ex hoc inferri dari aliud cœlum, sed idem motus, aiunt, potest esse cum illis variationibus, v.gr. cęlum stellatum, quando motu diurno mouetur ab ortu in occasum, non complet perfectè per spatium 24. horarum circulum, sed parum retrò remanet cum aliqua inflexione ad polos.

31 Sed iam ab Astrologis sanioris mentis acceptatæ sunt obseruationes illæ, nam apparet æquinoctia non contingere, quando Sol est in principio Arietis, vel Libræ cœli stellati, sic etiam solstitia non euenire quando Sol est in principio Cancri, vel Capricorni eiusdem cœli, sed priùs, & tamen ab antiquis Astronomis in his punctis cœli stellati assignabantur, ergo verè cœlum stellatum processit Orientem versus super polos zodiaci alterius cœli superioris præterquam quod credendum est in arte peritis. Contra Auersam est, quod ponit tempus non solum pro formali, verum etiam pro materiali (quomodo dicit motum primi cœli inuariabilem) esse quid imaginarium, & ab anima dependens; cum enim motus primi mobilis sit cęterorum mensura, & mensura debeat esse omnium certissima, vniformis, & inuariabilis, nequit esse motus cęli stellati, qui variabilis est, nec perfectè complet per spatium 24. horarum circulationem diurnam, qualis circulatio ab omnibus accipitur pro mensura omnium motuum, ergo si alius motus non assignabitur superioris cęli semper eodem modo se habens, nec pro materiali tempus erit quid reale existens, sed imaginarium. Tum quia secundum omnes Astrologos Sol varios causat effectus in his inferioribus, eo quia sub diuersis signis zodiaci reperitur, itaut varietas signorum concurrit ad variationem effectuum, non est tamen zodiacus cœli stellati, nam quando est sub signo cancri huius zodiaci, non dicitur esse sub Cancro, sed sub Leone, & effectus illi signos proportionatos causat, ergo alter zodiacus realis assignari debet, qui ad talem varietatem effectuum concurrat, talis erit zodiacus cœli superioris.

32 Secundò quod vnum tantum cęlum supra stellatum sit ponendum, & non alij, qui trepidationes illas causent, potest suaderi. Tum quia stante ista experientia oportebit negare solem semper sub Eclyptica moueri, nam Eclypticam zodiacus primi mobilis in eodem puncto semper intersecat, & intersecatur à coluro solstitiorum, & à coluro æquinoctiorum, & æquatore, ergo si Sol recedit ab illis punctis per illum liberationis, seu trepidationis motum, ab Eclyptica quoque recedet. Tum quia deberet iste motus velocior apparere in cœlis superioribus, quam in inferioribus, vt patet de motu diurno quod fortè non experitur tam clarè. Tum 3. quia velocior est motus proprius Saturni v.gr. quam ille motus trepidationis, nam ille absoluitur 30. annis, & totum cęli circulum perficit, iste longe pluribus annis, nec vnum gradum complet, & tamen Saturnus non rapit Iouem, vt eodem modo sub zodiaco moueatur Iuppiter, ac Saturnus ipse, sed proprijs quasi itineribus vnusquisque incedit, ergo multo minus motus ille trepidationis, ergo non erit sufficiens signum, quod alij sint superiores cœli talem motum in inferioribus causantes, sed potius quod idem cœlum tali modificato motu moueatur, vt tales apparentias causet, sicut dicebat Auersa de motu cęli stellati.

33 Tandem quod probabilior sit opinio vltima non plures cęlos totales, sed plures zonas excentricas distinguens in crassitie stellati cœli immersas cum suis Epiciclis, probatur, eo quia prima, & secunda opinio multiplicans cœlos ad numerum planetarum, imò & illos diuidens in plures partiales orbes, nequit sustineri propter obseruationes motuum Veneris, Mercurij, & Martis supra adductas, tum quia secunda multiplicat entia absque necessitate, cum possint omnia saluari sine tot partialibus orbibus: adducit etiam contra istam opinionem Auersa aliquas rationes Physicas quas soluit Amicus citat. Sententia ponens Planetas per se mobiles non est ita probabilis nam vel deberet vacuum admittere in cęlis, vt asserit Hurt. quod tamen maximopere abhorret natura in his inferioribus, ergo multò magis in cęlis. Tum quia non possent astra superiora æqualiter suos influxus immittere, lucem, & species visibiles; nam si inter Solem vel aliquem alium Planetam, & nos intercederet vacuitas canalis Lunæ, quia ista vacuitas maioris esset spatij, quam occupet ipsa Luna, eo quia non solum Luna, sed Epiciclus Lunæ per ipsam moueretur, in quo fixa manet Luna, contingeret Eclypsis solaris, vel alterius Planetæ absque Lunæ interpositione inter nos, & Planetam, non posset enim tunc per vacuum radios lucis ad terram immittere, cum hæc sit actio à medio dependens. Tum quia etiam in Epiciclis deberet istas vacuitates admittere; imo de facto non possent videri Planetæ, quia secundum ipsos in vacuo reperiuntur, & cum sint sphæricæ figuræ nonnisi in puncto, vel exigua parte essent cum cœlo contigui, & per consequens hæc exigua pars tantum videretur. Vel deberet ista opinio flusibilitatem aliquam ponere, aut in istis canalibus solum, aut in toto cælo, quod improbatur, quia etiam in Epiciclis reperiretur, multiplicarentur motores, quot astra sont in cęlo; nec videtur posse sidera, & via lactea tam ordinato motu perpetuo moueri, neque tandem posset negari sonum aliquem confici ex motu cęlorum, nam sonus formatur ex collisione corporum in aliquo corpore fluido, vt est aer ex 2. de anim. 79. nec satis probabiliter negat hanc consequent. Arriaga saltim in via Aristot. Obstat etiam authoritas Script. Iob 37 vbi cœli *solidissimi quasi ære fusi* dicuntur esse, Psalm. 34. *Verbo Domini cæli firmati sunt*, Prou. 3. *Stabiliuit cælos*: obstant etiam multi Sancti Patres asserentes, cęlum à Deo velut crystallum, vel glaciem esse consolidatum; præcipuè D. Petrus apud Clem. lib. recognit. nu. 5. Hier. Epist. ad Ocea. & quamplures alij asserunt astra, & Planetas ab orbibus deferri, vt Ambros. 2. exam. cap. 2. & Dam. 2. de fide cap. 6. vbi clarissime vltimam insinuat opinionem dicens *Septem etiam ferunt esse cæli zonas, circulosque & in vnoquoque circulo vnum esse Planetam*, quas tamen authoritates nititur explicare Arriaga cit. ex his omnibus deducitur vltimam opinionem esse probabiliorem omnibus alijs, cum omnia saluentur Phænomena, & apparentiæ, nec vllum sequatur incommodum ex assignatis, vt fusè ostendit Auersa citat. Quapropter tres erunt cęli totales, scilicet cęlum stellatum cum zonis, & circulis planetarum, primum mobile, seu crystallinum, & Empyreum Beatorum sedes; huc spectat dictum D. Pauli 2. ad Corinth. 12. dum se raptum fuisse, ait, vsque ad tertium cœlum, quod multi Sancti Patres Empyreum interpretantur.

34 Sed contra instatur multis authorit. Patrum vnum tantum cęlum ponentium præter Empyreum, eo quia Scriptura sacra cęlum in singulari nominat, & præcipuè S. Clemens Papa l. 2. recogn. in fine, qui præsens fuit disputationi D. Petri cum Simone Mago, refert ex D. Petro duos esse cęlos vnum Empyreum, & perpetuum, alterum visibile in consummatione sæculi resoluendum. Tum 2. si esset aliud cęlum stellato superius, deberet esse densius, vt raperet ipsum, & per consequens lucidum per totum, sicut astra, & visibile, quod est falsum. Tum 3. adest authoritas Arist. octo cęlos ponentis, & primum mobile stellatum. Scotus etiam nouem posuit cęlos in 2. cit. Tum 4. quia oporteret ponere tot motores, quot excentricos, & Epiciclos ponimus, imò qui moueantur cum Epiciclis, nam ad causandum motum perpetuum, & vniformem debet motor esse cum mobile coniunctus.

35 Resp. ad 1. non conuenire Patres inter se circa numerum cęlorum, nam alij vnum, alij duos, alij tres, alij plures posuerunt cęlos; imò Scriptura ipsa non solum in singulari, verum etiam in plurali numero loquitur de cęlis. D. Petrus per primum cęlum intellexit omnem sphæram cęlestem cum Empyreo, per secundum verò aereum cęlum, vel per primum intellexit Empyreum, per secundum omne interiectum inter terram, & Empyreum. Ad 2. negatur sequela, sufficit enim æqualis densitas, sicut neque stellatum ex hoc, quod secundum Arist. est primum mobile, cæterosque rapiat cęlos, est densius illis. Ad 3. dicimus authoritatem Arist. in hoc parum vrgere, etenim vt ait Doctor in Met. cit. Aristot. parum fuit in Astronomica versatus, nec de hac materia fuit sibi constans, nam in 12. Met. 47. & seq. posuit secundum aliqua placita Astronomorum illius temporis 55. vel 57. sphæras, at in proh. Met. solum nouem assignauit iusta placita Pithagoreorum. Doctor noster, ibi vt notauimus in principio huius quæstion. non procedit disputatiuè, sed solum referendo placita Ptolomæi, Alpetragij, & aliorum Astronomorum illius temporis, vnde semper ibi se refert dictis ipsorum. Ad 4. dicimus eundem motorem posse excentricum, & Epiciclum mouere, licet contrarijs motibus, & si essent distincti motores, non implicaret, sicut quod neque motor Epicicli moueatur cum illo, vnde infra qu. 4. art. 4.

36 Deinde probari potest cęlos fluidos esse, non solidos, nam in

sacra

sacra Scriptura habetur in cęlis aquas reperiri, vt Gen. 1. Psalm. 148. *aquæ omnes, quæ super cœlos sunt*, quod nequit intelligi, nisi quia cœli fluidi sunt; Tum quia corpus quodlibet naturale simplex eo est naturæ tenuioris, subtilioris, & liquidioris, quo est excellentioris naturæ, & subliniorem locum in vniuerso sibi vendicat, sic aqua tenuitate, & subtilitate superat terram, aer aquam, ignis aerem, ergo celi ignem. Tum 3. si cęlum esset solidum, cum infra ipsum sit ignis rarissimus, iam radij visuales stellarum frangerentur, deinde quando ad aerem peruenirent denuo refrangerentur, quoties enim variatur medium, quo ad densitatem, & raritatem, toties refranguntur radij visuales, vt fusius dicemus quæst. quinta; at quæ refractè videntur, apparent maiora, vel minora, & extra proprium locum, vt patet cum obiectum perspicillis cernimus, vel in aqua, & sic tota certitudo astronomicæ scientiæ labefactaretur, vt vna tantum sensibilis refractio appareat propter infimi aeris impuritatem.

37 Respond. varios esse sensus Patrum, & Scolasticorum circa loca illa, nam quidam existimant debere intelligi de aquis elementaribus, maximè si litteralis sensus attendatur, quidam de vapore aqueo; quidam de substantia cælesti fluida instar aquæ; communior opinio docet per aquam intelligi omne corpus simplex diaphanum, siue fluidum, siue solidum, quo pacto & primo mobili supra firmamentum existenti, & igni, & aeri, & aquæ conuenit, neque hoc est æquiuocatione vti, nam aqua est nomen genericum primò impositum ad significandum omne corpus diaphanum, deinde speciali acceptione restrictum fuit ad aquam elementarem significandam, quæ est species corporis. Ad 2. neg. assumptum esse vniuersaliter verum, ac necessarium, imò quia cælum est incorruptibile, conuenientior erit illi soliditas, quam fluxibilitas; hinc quæst. seq. artic. 3. negamus à cælis raritatem, licet igitur sit verum in sublunaribus corporibus simplicibus propter primas qualitates causantes maiorem, vel minorem raritatem; non tamen in cælis carentibus omninò primis qualitatibus. Ad 3. dicimus eandem difficultatem fieri posse in oculo, nam species visibiles, vt causetur visio, debent meare ad pupillam per tria media, seu per tres tunicas diuersæ rationis, & diuersos humores, vt dicemus in lib. de Anim. quare aduertendum radiorum refractionem in tantum fieri ad variationem mediorum quo ad raritatem, & densitatem, quatenus maior, vel minor raritas causat maiorem, vel minorem diaphaneitatem, & perspicuitatem, attamen potest esse, quod corpus densius sit magis diaphanum, & perspicuum, quam rarum, vt dicemus quæst. seq. articul. 3. & tunc nulla fit refractio, vel exigua; sic quamuis vitrum sit æqualis densitatis cum alio, potest tamen esse magis diaphanum, & minorem causare refractionem, vt patet experientia in perspicillis, quorum aliqui nullam, vel exiguam causant refractionem, & consequenter non variant notabiliter visionem per illos factam, ac sine illis; hinc dicere possumus cælos quamuis solidos, esse tamen eiusdem, vel maioris diaphaneitatis, & perspicuitatis, quam sint ignis, & aer, ideoque non nisi vnicam fieri sensibilem refractionem ab aeris impuritate causatam. Tum quia vt notat Auersa quæst. 32. sect. 6. & si radij visuales ob cœli densitatem frangentur, non possumus tamen hanc fractionem experiri, quia oporteret obseruare sydera quandoque per medium solius aeris, quandoque per medium solius cœli, vt comprehendamus diuersitatem refractionis, si adesset, at quoniam semper videmus astra per medium aeris, & cœli, semper est eadem refractio. vide q. 4. artic. 1. concl. 2.

38 Nota verò, quod valde probabilis est etiam quorundam Recentiorum sententia ponens cœlum stellatum solidum, in quo fixa existant astra ad motum cœli mobilis, deinde cœlum aliud fluidum, in quo Planetæ mouentur ab intelligentijs, certo, regularique motu nunc impellendo, nunc retardando, nunc retrahendo, nunc eleuando, nunc deprimendo; tandem aliud cœlum solidum statuentes propè ignem cœlum Planetarum fluidum continens: opinio tamen asserens cœlorum soliditatem communior est apud antiquos tum Philosophos, tum Astronomos.

QVÆSTIO II.

De essentia, & natura cælestium corporum.

39 OMittimus Veterum placita, imò & multorum Sanctorum Patrum asserentium cęlum ex elementari natura constare, quorum alij igneum, alij aereum, alij aqueum, & alij terreum esse dixerunt, vel ex pluribus elementis constitutum, patet enim cęlum cuiusdam naturæ superioris esse, ac diuersæ ab elementis, vnde & quinta essentia fuit appellatum, nam si igneum esset, omnia comburerer, si aereum, aqueum, terreum, vel ex his compositum, violenter detineretur sursum, neq; naturaliter circulariter moueretur; tum quia tam diuersos producit effectus, vt nequeat de hoc dubitari, & licet aliqui Patres contrarium sentiant, hoc est, quia in varijs Philosophorum doctrinis fuerunt eruditi, & quamuis etiam cęli, & astra videantur habere qualitates contrarias conuenientes elementis, vt Sol calorem, Saturnus frigiditatem, Mars siccitatem, Luna humiditatem, has tamen non habent formaliter, vt elementa, sed virtualiter, quatenus virtutem habent producendi has qualitates in his inferioribus aliter Saturnus deberet esse terreæ naturæ, vel aqueæ, & consequenter infimum locum haberet inter Planetas, quod est falsum, cum sit omnium supremus, vt infra. Hoc igitur supposito tamquam claro, vt illam cęlicam naturam cognoscamus, primò videndum erit, an constet ex materia, & forma, sicut cętera corpora, & si constet, an hæc materia sit eiusdem rationis cum sublunari; deinde an forma ipsius sit anima: insuper quid sint astra, & tandem quomodo inter se differant.

ARTICVLVS I.

An corpus caleste sit ex materia, & forma compositum.

40 AVerroistæ, & cum ipsis veriores Peripathetici ac sæculares Philosophi passim, vt incorruptibilitatem cęli saluarent, negarunt ab ipso compositionem illam ex materia, & forma, Thomistæ, & Neotherici recentiores, vt Gianoinus de natura cœli 1. p. cap. 21. Conimbr. t. cæli c. 4. q. 4. Ruuius q. 5. Suar. disp. 13. Met. sect. 10. Hurt. disp. 5. de cęlo sect. 1. Moris. disp. 2. de cœlo dub. 2. Amicus tract. 4. q. 2. dub. 2. & alij affirmant. Zerbius 8. Met. q. 3. Arriaga disput. 2. Phys. sect. 11. & Auersa q. 31. sect. 5. vtramque opinionem probabilem putant, addit Auersa verosimiliorem sistendo lumini naturali, & probabiliorem esse partem affirmatiuam.

41 Dicimus in principijs Arist. cœlum non esse compositum ex materia, & forma, imò hoc potius asserendum esse secundum lumen naturæ; at secundum Theologos constare ex materia, & forma. ita Doctor in 2. dist. 14. q. 1. & prob. primò, quod secundum Aristot. cœlum tali compositione sit expers quia secundum ipsum 1. cęli 20. 21. cœlum est æternum, & incorruptibile, ac materia est principium & radix corruptionis, eo quia est in potentia contradictionis ad formam, & priuationem formæ ex 9. Met. 17. & ostendimus in Phys. disp. 2. q. 8. art. 3. hinc Arist. locis cit. omnem à cęlo compositionem substantialem ex actu, & potentia excludit, & 8. Met. 14. materiam solum admittit, vbi adest generatio, & transmutatio substantialis, & tex. 12. in cœlis solum materiam secundum locum mobilem ponit, quæ non est pars compositi, aliter in Angelis reperiretur, idem reperit 12. Met. 10. & 38.

42 Multipliciter respondent, nam aliqui vt Arriaga, negant materiam esse causam corruptionis, nisi qualitatibus contrarijs sit affecta, quomodo in cęlo non reperitur. Alij, quod materia est in potentia contradictionis in compositis, quorum non esse tempore pręcedit. Alij dicunt materiam in cęlis non habere potentiam ad alias formas, eo quia forma cœli satiat totum materiæ appetitum. Alij, quod Aristot. negat in cęlis materiam illam sublunarem, quæ est ad alias formas in potentia, & ideo principium corruptibilitatis, non verò negat materiam diuersæ rationis respicientem solum formam cœlestem, qua ratione (inquit Amicus) dicitur receptiua formæ, non verè in potentia contradictionis ad illam, quia nequit esse sub alia forma specie distincta, & quamuis respiciat aliam formam numero, hoc non officit incorruptibilitati cœlorum, quia natura non destruit vnum indiuiduum, vt alterum eiusdem speciei immediatè producat; tum quia actio est inter dissimilia, indiuidua eiusdem speciei sunt similia. Sic etiam cœli sunt receptiui propriorum accidentium, non tamen sunt in potentia ad illa, quia nequeunt separari, qua ratione ait Arist. 9. Met. 17. cęlum, non esse in potentia ad ea, quæ semper habuit, vt est motus quantitas &c. Addunt alij, quod forma cœli indissolubiliter vnitur materiæ, ideoque quamuis materia sit in potentia, non ob id cælum erit corruptibile. Alij, quod optimè potest dari compositum ex materia, & forma naturaliter ab agente naturali indissolubile, sicut est vnio inter naturam, & subsistentiam, imò ex subiecto, & aliqua connaturali forma accidentali.

Sed primam responsionem impugnauimus in Physic. loco cit. pręcipuè ex Arist. de longit. & breuit. vitæ cap. 2. vbi ait impossibile esse materiam habenti non existere aliqualiter contrarium, vnde materia, & contrarietas mutuo se inferunt, & per consequens si in cęlo est materia, erit etiam contrarietas, & si hæc remouetur, etiam illa remoueri debet. Nec valet, quod ait Ruuius in cęlis non esse contraria disponentia ad corruptionem, vt sunt calor, & frigus, humidum, & siccum, sed alia; nam est rarum, & deorsum, lucidum, & tenebrosum, tardè, & velociter moueri, quæ sufficiunt ad inferendam materiam. Non valet, quia vt patet legenti textum, loquitur Arist. de contrarijs disponentibus ad corruptionem, intentum enim ipsius est ostendere; quod non detur aliquid, quod corrumpatur, & non habeat contrarium, nam omne, quod corrumpitur, ex suo contrario corrumpitur. Secunda ruit, quia materia etiam in æternis esset potentiale ens, cuius est respicere extrema contradictionis. Tertiam responsionem vrget Doctor, quia nulla forma potest satiare appetitum materiæ respectu alterius formæ, nisi det actum oppositum priuationi illius formæ, modo cæli forma non potest tribuere materiæ actum oppositum priuationi cuiuscunque formæ; tum quia anima, maximè rationalis, est nobilior forma cæli vt infra, & tamen non potest satiare appetitum materiæ totaliter; de quo diximus in Physicor. disput. 2. quæst. 6. artic. 2. circa finem.

44 Quartam respons. improbat Doctor; quia, etsi detur ista diuersa materia, de quo art. seq. non saluatur adhuc incorruptibilitas cęlorum, nam ista materia est indifferens secundùm ipsos ad plures

res formas numero distinctas cœlorum, & de facto materia Orientalis potest recipere partem Occidentalem cœlestis formæ, ergo habet priuationem illius, ergo verè erit in potentia contradictionis ad formam cęli; quod verò non detur naturaliter transmutatio de vno indiuiduo ad aliud eiusdem speciei hoc non saluat incorruptibilitatem ab intrinseco, sed ab extrinseco, scilicet ob defectum agentis, intrinsecè tamen verè daretur radix corruptibilitatis: quæ ratio multo magis vrget, si materia Lunæ ponatur in potentia ad formam Solis, neque Aristot. ibi negat cęlum esse in potentia ad motum, & alia accidentia, sic enim ait. *Nec igitur motus, si quis æternus est neque si quid, quod mouetur æternum, non secundum potentiam mouetur, nisi vnde quo; huius autem materiam nihil prohibet esse:* quando verò negat motum esse circa contradictionis potentiam, non loquitur de cœlis, sed de intelligentijs mouentibus, assignans enim rationem huius ait, non enim fatigantur, nec laboriosa est ipsis motus continuatio, cum sint entia omnino in actu; tum quia falsum est materiam, ideo esse in potentia contradictionis respectu vnius formæ, quia est in potentia ad alias formas, sed quia est indifferens ad formam, & priuationem illius ex 9.Met.17. hoc enim significat contradictio; vnde in creatione ab æterno non esse formæ dicitur prius natura præcedere in materia, quam forma, non quia materia esset sub alia forma, sed quia verè ipsi priuatio conueniret, si forma non inesset. Ex quo impugnatur, quod ab alijs additur, nam licet forma, inquit Doctor, indissolubiliter vniatur materiæ, non tamen materia taliter ex parte sua vniretur formæ, & sic habitudo ista inter formam, & materiam non esset necessaria ex parte vtriusq; extremi, & per consequens non esset cœlum simpliciter incorruptibile, & necesse esse, vt aiebat Aristot. sic in sublunaribus videmus formas aliquas inseparabiles esse naturaliter à materia, talis videtur esse adamantis forma, vel alterius pretiosi lapidis, quibus tamen conuenit adhuc corruptibilitas propter potentialitatem materiæ. Tandem apparet vanitas alterius dicti, non enim res aliqua corruptibilis dicitur, quia adest aliquod agens naturale potens illam corrumpere, sed quia intrinsecè includit principium potentiale, & indifferens ad formam, & priuationem formæ; tum quia cuicunque potentiæ passiuæ correspondere debet actiua 3.de anima 17.& 5.Met.17.

45 Deinde altera conclus. pars, quod probabilius sit, etiam secundum lumen naturæ, cælum ponere corpus simplex, prob. quia insistendo lumini naturali vero similius est asserere corpora cælestia incorruptibilia esse, vt etiam ipse Auersa concedit q.33. sect.2. cum qua passione nequit stare compositio ex materia, & forma; tum quia vt ait Doctor in 2.d.12.q.1. in fine, via inueniendi materiam est generatio substantialis, nam si quid aliud esset, profectò esset accidentalis mutatio sensibilis, vt asserunt Conimb. quod est falsum, nam hæc solum arguit materiam secundum locum mobilem, sicut colligitur 12.Met. vsque ad tex.22. in cælo autem nulla apparet substantialis generatio secundum lumen naturæ.

46 Tandem quod secundum Theologos potius sit asserendum cœlum ex materia, & forma compositum, probat Doctor ex Gen. 1. nam illud chaos, quod à Theologis ponitur attigisse vsque ad Empyreum, erat materia omnium creabilium, & specialiter de cœlo dicitur ibi ex aquæ materia fuisse productum, *fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis,* non enim per ly *fiat* intelligitur vera creatio, itaut totaliter aqua fuerit destructa tàm secundum formam, quam secundum materiam, sed intelligitur vera generatio ex materia aqua præsupposita, vera enim creatio significatur, cum dicitur: *In principio creauit Deus cœlum, & terram,* vbi per cœlum communiter intelligunt Patres Empyreum, & Sap. 11. dicitur Deum creasse orbem terrarum ex inuisa materia.

47 Contra obijc. ostendendo cœlum ex materia, & forma constare, primò quamplurimis Aristot. authoritatibus. Prima desumitur ex 12.Met.22. vbi habet omnium sensibilium corporum eadem esse principia, scilicet materiam, formam, & priuationem. Secunda sumitur ex 8.Met.3. vbi habet: *Sensibiles verò cunctæ substantiæ materiam habent,* Tertia ex tex.9. ibidem, dicens, substantia, cuius contingit definitionem esse, siue sensibilis, siue intellectualis erit composita ex aliquo, vt ex materia, & aliquo, vt ex forma; quarta ex 12.Met.12. necesse est intelligere materiam in his, quæ mouentur; quinta ex 2. de gen. 51. vbi clarè ait materiam, & formam rebus etiam æternis conuenire; sexta ex 3. cœli idest quo in loco videtur Arist. innuere cęlum non solum ex materia constare, sed etiam naturæ elementaris esse, numerans enim quæ ex elementis componuntur, ait, *Et quæcunque ex his* idest ex elementis, *veluti, & totum cælum, & partes eius, & rursus animalia, plantas:* idem habet 7.Met.5. *Substantias esse dicimus naturalia corpora, vt ignem, aquam, & terram, cæterorum quoque singula, & quæcunque aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, vt cęlum, & eius partes, sidera, Luna, & Sol.* Vltima sumitur ex 1.cęli 92. vbi Arist. ait cęlum singulare esse, & omne singulare in materia existere; & subiungit cęlum dicere formam, hoc cęlum dicere formam in materia; imo ex hoc probat non posse reperiri aliud cęlum, quia istud constat ex tota materia possibili, & in tex. 64. affert exemplum de materia partis scilicet de materia hominis.

48 Respond. ad primam ibi Arist. loqui de principijs, prout locutus fuerat 1.Phys. vt scilicet cōmunia sunt ad mutationem substantialem, & accidentalem iuxta dicta in Phys. disp.1.q.2.conclus.3. Ad 2. ibi loqui de substantijs corruptibilibus, vt patet ex illis verbis. *Tertium verò, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est;* & ne quis suspicaret ipsum loqui de cœlo, subiungit in tex.4. quod etsi habens materiam partis sit mobile secundum quatuor mutationes, non tamen è contra, quod habet materiam secundum locum mobilem, quale est celum, habet materiam, quæ est generationis, & corruptionis subiectum. Ad 3. dicimus ibi de materia metaphysica, quod est genus, esse sermonem, & de forma, quæ est differentia. Ad 4. dicimus, vt ad primam. Ad 5. intentum ipsius ibi esse probare ad generationem tria requiri, materiam, formam, & agens, quod probat à simili, quia cum principia cęli, & corruptibilium sint eadem secundum rationem genericam, vt diximus, & in mutatione accidentali cęli requirantur hæc tria, materia, quæ est essentia cęli, forma, quæ est Vbi, & agens mouens, quæ est intelligentia, idem de generatione substantiali dicendum; aliter si non esset hic sensus cęlum generabile esset, & corruptibile.

49 Ad 6. respondemus per id, quod habet Arist. 1.cęli 96. cœlum scilicet sumi vel pro vltima sphæra, vel pro aggregatione ex cœlestibus corporibus, vel pro toto vniuerso, hoc modo sumitur ibi, dum ait celum, ex omnibus simplicibus corporibus constare: at in 7. Metaph. cit. verè loquitur de corpore celesti; sed respondemus adhuc ex Scoto super illum textum, quod substantia quatrupliciter sumitur, primò vt dicitur de elementis, secundò de mixtis inanimatis, tertiò de animatis, quartò de corporibus cœlestibus, vnde sensus erit iste; quare plantas, & animalia dicimus substantiam, idest tertio modo, item substantiam dicimus primo modo dictam, vt ignem, aquam, aerem, item substantiam secundo modo dictam quæcunque aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, vt sunt mixta inanimata, iterum substantiam dicimus quarto modo, vt celum, & eius partes, sidera, Luna, & Sol; & quare in explicatione cuiuscunque particulæ debemus addere *dico autem substantiam*, vnde Argyropolus non legit, *vt cœlum, & partes eius, sed cœlum insuper, ac partes ipsius;* quæ expositio poterit etiam accommodari 3.cœli 1.

Ad vltimam communiter omnes Scotistæ respondent ex Scot. 2. d.3. q.6. O. quod per ly materiam Arist. intelligit non materiam partis, sed totius, qualis est differentia indiuidualis contrahens quidditatem in communi ad esse indiuidui.

50 Sed contra hanc responsion. adest maxima difficultas in principijs Doctoris, ait enim in 2.dist.3. q.7. ad 1. princip. & quol. 2. N. quod Arist. entia æterna posuit formaliter necesse esse absq; vlla potentialitate substantiali, & ratio ipsius erat, quia cum omne contrahibile, quantum ex se, possit reperiri in infinitis indiuiduis, si æterna constarent ex natura contrahibili, & materia, seu differentia indiuiduali contrahente, natura illa posset ex se in pluribus, imò in infinitis indiuiduis reperiri, & consequenter quia in æternis secundum Arist. 9. Meth. 17. idem est esse, ac posse, reperirentur actu infinita indiuidua in cœlis, idcircò omnia æterna posuit Aristot. formaliter necessaria, & de se hæc, ergo non datur ista materia totius in cęlis secundum Aristot. tum quia Doctor citat. clarissimè docet carentiam materiæ partis in aliquo arguere in eodem secundum Arist. carentiam materiæ totius.

51 Dicimus ergo non esse clarum, an ibi verè de corpore cœlesti loquatur Arist. an de vniuerso (quod cęlum quoque appellari posse docet tex.96.) cuius vnitatem inuestigat ibi, & hoc est probabilius; Vel dicimus quod ibi loquitur in sententia Antiquorum, quorum rationem adducit contra mundi vnitatem, vt diximus in expositextus. Vel tandem cum Zibarel. & alijs dicimus, quod in quolibet sensibili duo esse possumus; considerare, vel esse intelligibile; & est quidditas ipsius, vel esse sensibile, & est quidditas quibusdam accidentibus affecta, primum esse Aristot. vocat formam, sicut multoties quidditas ab ipso appellatur forma, secundum esse vocat materiam, vult ergo dicere, quod quando dicitur cœlum, datur intelligi esse intelligibile, seu quidditas cœli de se hæc, cum dicitur hoc cœlum, datur intelligi quidditas cum sensibilibus accidentibus; primæ responsiones sunt veriores, & expeditiores. Doctor verò non curauit germanum sensum huius textus adducere, sed tantum ipsum explicare, quomodo in sententia Aristot. materia partis non possit dici indiuidualis differentia, vnde dubitat postea, an in sententia Aristot. carentia materiæ partis inferat carentiam materiæ totius; quod quæst.7. ad 1. affirmatiuè resoluit; & quando Doctor ait, ideo Aristot. vnicum solem posuisse, quia putauit solem ex tota materia illius speciei constare, tam actuali, quam potentiali, non loquitur de materia partis, vel totius, sed in confuso de ea, quam admisit Arist. in cœlis, scilicet vel materiam, secundum locum mobilem, vel esse sensibile.

52 Secundò arguit. rationibus ex principijs suis Arist. desumptis. Tum quia cœlum est corpus habens naturam, quæ 2.Physic.4. diuiditur in materiam, & formam. Tum 2. quia cœlum est substantia, quæ 2. de anim. 2. diuiditur in materiam, formam, & compositum, cœlum non est primum, nec secundum, ergo tertium. Tum 3. quia quantitas est passio materiæ, nam ex eo probatur intelligentias incapaces quantitatis esse, quia materia carent, & sunt formæ subsistentes & 2. de gen. 37. habetur, quæ conueniunt in quantitate, habere eandem materiam, sed quantitas est in cælo, ergo & materia, idem ostenditur per rarum, & densum, quæ per materiam definiuntur, nam rarum illud dicitur, quod ha-

bet parùm materiæ sub magna quantitate,densum, quod habet multum materiæ sub parua quantitate quæ accidentia communiter admittuntur in cælis. Tum 4. quia sic esset materiale, quia corporeum, & quantum, & esse immateriale, quia careret materia, quod implicat.

53 Resp. ad 1. ex dictis in Phys. disp.5. q. 1. naturam verè in tex. 30. diuidi in materiam, formam, & quidditatem, quomodo conuenit cælo. Ad 2. dicimus ibi diuidi substantiam corruptibilem, non in communi, quæ in 12. Met.5. diuiditur in substantiam sensibilem corruptibilem, vt sublunaria, sensibilem incorruptibilem, vt cælum, & in insensibilem incorruptibilem, vt Angeli. Ad 3. negatur quantitatem sequi tanquam passionem ipsam materiam, potius enim sequitur vt diximus in Physicor. disput.2. quæst.8. artic.2. corpus in communi, neque rectè ex carentia materiæ in Angelis infertur incapacitas quantitatis, sed potius ex spiritualitate ipsorum vel respon. vt infra ad 4. Aristot. verò solum asserit inter ea quæ ad inuicem proportionantur in dimensionibus, actione, passione, & quibusdam accidentibus, dari commune subiectum: rarum verò, & densum definiuntur non per materiam partis, sed per materiam, quæ potest esse aliquo modo subiectum accidentium habens partes entitatiuas, nam in Sacramento Altaris adest raritas, & densitas in speciebus, non materia partis. Ad 4. aliquid dicitur materiale, vel quia constat ex materia partis, vel quia corpus est habens partes entitatiuas, cælum est materiale secundo modo, non primo modo, & potest dici immateriale, vt opponitur materiali primo modo, non tamen est spirituale, quia solum illud immateriale cum spirituali conuertitur, quod nullo modo est materiale, nam corpus à spiritu differt per habere partes entitatiuas, & integrales, vt in libr. de anim. dicemus.

54 Tertiò ad idem, dari nequit substantia creata incapax formæ accidentalis, ergo nec substantia creata corporea incapax formæ substantialis. Tum 2. dari nequit compositum ex materia, & forma, cui non conueniat quantitas, ergo è contra dari nequit substantia, cui conueniat quantitas, & non sit ex materia, & forma composita. Tum 3. quia si cælum esset corpus simplex, nullam haberet operationem, non enim immanentem, quia non est animatum, nec transeuntem, quia hæc excederet rationem naturalis agentis. Tum 4. sequeretur, quod esset intelligens, nam illa est perfectior essentia, quæ magis abstrahit a materia, talis esset essentia cæli, sed perfectiori essentiæ perfectior debetur operatio, qualis est intellectio, ergo &c. Tum 5. in cælo repetiuntur compositio ex partibus quantitatiuis, & ex subiecto, & accidente, quæ imperfectiores sunt compositione ex materia, & forma, ergo si illæ non repugnant perfectioni cælorum, nec ista. Tum 6. vel cælum est pura potentia, vel purus actus, vel ex vtroque compositum, non primum, quia non est materia, non secundum, quia esset Intelligentia, ergo tertium.

55 Respon. ad primum concedendo anteced. quia talis substantia esset per se immutabilis, negatur tamen conseq. aliter Angeli ex materia quoque constarent, nec adest ratio paritatis. Ad secundum negatur consequentia, nam vt diximus, quantitas non sequitur materiam, sed in plus se habet. Ad tertium negatur totum argumentum. Ad quartum negatur cælum perfectius esse viuentibus, vt infra. Ad quintum si valeret, concluderet etiam de Angelis; hinc dicimus non propter perfectionem simpliciter repugnare cælo compositionem ex materia, & forma, sed propter aliquam perfectionem in genere scilicet propter incorruptibilitatem, cui repugnat compositio ex materia, & forma, non aliæ compositiones. Ad sextum dicimus secundum Aristot. cælum esse purum actum substantialiter, cum potentia tamen ad aliquas accidentales formas, quam potentiam intelligentiæ non habent secundum ipsum, sed sunt omninò purissimi actus; vide Illustrissim. Contarenum in suis quæst. de rebus naturalibus tom. 1. quæst. 18. nostram defendentem sententiam satis erudite.

ARTICVLVS II.

An materia cæli sit eiusdem rationis cum sublunaribus, & eius forma sit anima.

Determinauimus articul. præceden. secundum veritatem cælum constare ex materia, & forma, hinc quærimus modò, an hæc materia sit eiusdem rationis cum materia sublunarium, vel alterius speciei & an hæc forma sit anima.

56 Circa primam partem quæsiti prima opinio est D.Bon. & Scot. 2. dist. 14. dicentium esse eiusdem omninò rationis, opposita est Thomist. quos sequuntur Suarez, Ruuius, Auersa, Amic. Giannin. cit. art. præced. sustinens materiam illam esse omnino diuersæ rationis à materia sublunarium, Zerb. verò, Arriaga, Conimbr. & Hurtad. vtramque opinionem putant probabilem. Quo ad 2. partem quamplurimi antiqui dixerunt formam cæli esse animam intellectiuam, ita Platonici, Pithagorici, & Mercur. Trismegist. in Pimandro cap.9. quam opinionem ex Peripatheticis sequuti sunt Alex. Philop. Auerr. in locis Arist. adducendis, Achill. lib.3. de Orbibus dub.2. Villalp. lib. 2. de cælo cap. 2. Cremon. disp. de nat. cæli sect. 5. Gianninus cit. cap. 8. & seq. qui tamen inter se diuisi sunt, quidam enim per hanc animam intelligunt Intelligentiam motricem, quidam verò formam aliam ab Intelligentia distinctam; hanc eandem sent. multi Patres sunt sequuti, præcipuè Orig. lib.1. in Ioan. & lib.5. & 8. contra Celsum, & tanquam dubij citantur Hier. in id Eccli. *Illustrans omnia per circuitum*, & Aug. 2. de Gen. ad lit. cap.14. & 18. Alij vero tribuerunt cælis animam sensitiuam, vel quo ad sensus internos, scilicet imaginationem, & phantasiam, vt Auic. 9. Met. c. 2. 3. & 4. vel quo ad externos, qui etiam discrepant, nam Academici solum visum, & auditum posuerunt, alij tactum addiderunt, Pauesius disp. 5. Met. omnes externos sensus cælis adscribit. Non defuerunt tandem, qui animam quoque vegetatiuam agnouerunt in cælis, vnde nutriri dixerunt humoribus aqueis, & terrestribus exhalationibus, ita Stoici apud Cicer. 2. de nat. Deor.

57 Dicimus primò materiam cæli esse eiusdem rationis cum sublunari, ita Scot. 4. dist. 14. quæst. 1. quem sequuntur Mol. 1. par. tract. de oper. sex dier. disput. 5. Moris. disput. 2. de cælo dub. 3. Angest. lib. 1. de propriet. Mat. propriet. 9. estque communior apud Patres & probari solet ex Sacra Scrip. nam materia prima tota simul fuit prima die creata, ita vt quicquid postea Deus produxit, non creauit, sed ex præiacente materia formauit, at cæli fuerunt secunda die producti ex aquis, cum dixit Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis ex Gen. cap.1. vbi per firmamentum intelligi debet cælum, quia in eodem cap. habetur Deum fecisse luminaria idest Solem, & Lunam, illaq; posuisse in firmamento, idest in cælo. Verùm tam variæ sunt expositiones, quæ his authoritatibus tradi solent, tamq; diuersi Patres, vt quot extant capita, tot etiam sint sententiæ, vt est videre apud Scolasticos in tract. de oper. sex dierum vnde nil certi ex his deduci potest, quamuis prima facie authoritate sint pro nobis. Vnicum igitur fundamentum nostræ sententiæ est, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, ratio verò, ob quam talem materiam fingunt aduersarij est, vt saluetur cælorum incorruptibilitas, vnde non vnam materiam, sed tot specie diuersas, quot sunt corpora cælestia distincta specie multiplicant; at non ob id omnimoda, & intrinseca incorruptibilitas saluatur, nam daretur potentia contradictionis, quia posset Deus istam materiam separare a forma cæli, ergo vere est indifferens ad esse, & non esse formæ, neq; hæc est omnino necessaria, sed sufficit incorruptibilitas extrinseca, vt mox dicemus, ergo non est, cur astruamus hanc materiarum diuersitatem, non enim negamus possibilitatem huius materiæ specie diuersæ, sed factum, cum ratio non suppetat in contrarium, & authoritates sint potius pro nobis, vide quæst. seq. conclus. 1.

58 In oppos. obijciunt aduersarij quædam Aristot. loca artic. preceden. adducta, & explicata, quatenus intelligi debent non de materia partis, sed secundum locum mobilem, arguunt etiam ratione. Tum quia sequeretur cælum esse intrinsecè corruptibile, nam materia prima sublunarium est radix corruptibilitatis, contra multas authoritates Scripr. in quibus cæli firmissimi, & solidi dicuntur 2. Paral. 6. Iob. 37. Psal. 18. *Statuit ea in æternum*. Tum 2. sequeretur ignem v. g. posse agere in cælum proprias dispositiones introducendo, & consequenter propriam formam substantialem, quæ enim cōmunicant in materia, sunt ad inuicem transmutabilia, ex 1. de gen. 53. & 54. nec virtus resistens formæ cælestis est infinita, quin possit ab aliquo agente naturali superari; vel si nullum detur agens naturale tantæ actiuitatis, saltim à Deo vt authore naturæ supplente vices causarum secundarum posset corrumpi, vt facit in generatione viuentium præsertim hominis, quia enim nullum est agens creatum potens producere animam rationalem; statim ac materia est disposita ad receptionem animæ, infundit illam, sic statim ac ignis introducit dispositiones propriæ formæ, si nequit propriam formam producere in materia cælorum propter resistentiam cælestis formæ, Dei erit hanc impotentiam supplere, vt est author naturæ, & sic cæli naturaliter essent corruptibiles, etiam ab extrinseco, non enim potest assignari ratio, cur cæli nequeant has qualitates recipere. Tum 3. saltim cæli si specie differunt, possent adinuicem agere, ac etiam in hæc inferiora proprias formas, & dispositiones introducendo, sicut multos alios, & admirabiles producunt effectus.

59 Respond. ad primum conced. sequelam, nec authoritates innuunt in cælis incorruptibilitatem intrinsecam, sed extrinsecam, quatenus nequeunt ab agente naturali corrumpi, imò nec generari. Ad secundum negamus ignem posse agere in cælum, nec Arist. ait, quæ in eadem materia communicant, esse adinuicem transmutabilia, sed facit propositionem negatiuam, quæ non habent eandem materiam, esse impassibilia, ex quo non licet inferre propositionem oppositam affirmatiuam, imò in his sublunaribus hoc ipsum experimur, nam adamas, linteamina ex lino albestino, & aurum ipsum nec ab igne possunt corrumpi, fertur quoque multa animalia in igne nutriri, si ergo in his mixtis ex elementis constantibus formæ aliquæ dantur ita tenaciter vnitæ materiæ, vt ab igne destrui nequeant, multò magis, de forma cœlesti id erit astruendum, vt omnino impediat omnem aliam peregrinam qualitatem, quamuis materia sit de se capax, & maximè in nostra sententia sustinente subiectum accidentium esse totum compositum, non materiam primam; tum quia Beati post iudicium per dotem impassibilitatis, quæ secundum aliquos est qualitas quædam, nec etiam poterunt ab igne calefieri, ergo dici poterit formæ cælesti competere dispositiones quasdam impedientes quamlibet aliam corruptiuam qualitatem. Et quamuis hæc resistentia sit finita non ob id sequitur vinci posse ab agente naturali, nam idem de adamante esset dicendum, quantitas etiam impedit pe-

penetrationem alterius quantitatis resistentia finita, non infinita, & si materia cæli esset alterius rationis, cuilibet agenti naturali resisteret, ne expellatur forma, & destruatur resistentia finita, & tamen nullum agens creatum reperitur potens resistentias illa superare, vt notat Arriag. ratio est, quia ad impediendum effectum aliquem non requiritur resistentia infinita, sed incapacitas quædam naturalis, cum igitur agens creatum nequeat cælum disponere ad propriam formam recipiendam, non sequitur Deum vt authorem naturæ debere formam illam introducere. Ad tertium ait Doctor cælos non esse inter se contrarios, & ideo vnum cælum non posse aliud corrumpere, imò sicut formæ, & dispositiones cælestes nequeunt naturaliter destrui, sic nec etiam produci; posset que retorqueri de adamante, nam licet nequeat ab igne destrui, non idcirco sequitur posse ignem in seipsum conuertere, vt enim diximus in Physicis disput. 7. quæst. 6. artic. 2. ex Scot. 1. dist. 7. V. non quodlibet est sui ipsius communicatiuum, & sibi similis productiuum, licet sit perfectissimum, formæ enim elementorum sunt productiuæ formarum sibi ipsis similium, non tamen omnes formæ mixtorum, quamuis sint perfectiores; Angeli sunt perfectissimæ substantiæ, sed nequeunt alios Angelos producere, sic quamuis formæ cælestes sint sublunaribus inanimatis perfectiores, multosque substantiales effectus producant, nequit deinde necessariò inferri posse alias cælestes formas generare.

60 Secundò materia, & forma debent inter se proportionari, ergo si cæli forma est talis naturæ, vt nequeat à materia expelli, etiam materia talis esse debebit, vt nequeat ab illa forma separari, sicut enim improportionatum esset formam separabilem collocari in materia aliarum formarum non receptiuas, pariformiter valde improportionatum esset, formam à materia inseparabilem induci in materiam aliarum formarum capacem. Tum 2. formæ viuentium sunt cælestibus perfectiores, & tamen nequeunt cohibere materiam, quin alias suscipiat formas, ergo multò minus formæ cælestes. Tum 3. materia totum suum esse accipit à forma, vel saltim ordinem dicit essentialem ad formam, sed forma cælestis specie differt à sublunari etiam in ratione actuandi, quia illa inamissibiliter, hæc amissibiliter actuat, ergo, &c. Tum 4. si materia cæli haberet potentiam ad omnes formas, quia nunquam reduceretur ad actum, frustraretur. Tandem Aristot. 1. cæli 124. probat contra Platonem falsò asseri cælum esse corruptibile, & ab alio perpetuari, quia, inquit, nequit aliquid esse corruptibile, & possibile ab alio perpetuari.

61 Resp. hæc omnia probare etiam multas gemmas naturaliter posse corrumpi, quod tamen falsum esse experimur, qua propter dicimus ad 1. ex dictis in Phys. disp. 2. quæst. 4. artic. 5. non esse de ratione materiæ respicere formam inamissibiliter, imò esse contra ipsius rationem, cum illas respiciat vt quid potentialem, de cuius ratione est, quod sit indifferens ad esse, & non esse formæ, vt diximus artic. præced. benè tamen inamissibilitas potest se tenere ex parte formæ respectu materiæ, quia respicit illam in ratione actus de cuius ratione est determinatio, & actuatio, neque proportio inter ipsas requisita debet attendi penes hoc, quod est amissibiliter recipere, & recipi, vel inamissibiliter, imò potius hæc esset improportio, cum materia sit in potentia, & indifferens ad formam, sed penes hoc, quod materia sit per se potentia actuabilis à forma, hæc verò per se actus, & informatiua materiæ; vnde improportionatum esset formam amissibilem recipi in materia incapaci aliarum formarum, vel saltim priuationis illius, quia destrueretur ratio potentiæ, non verò est improportionatum formam inamissibilem recipi in subiecto capaci aliarum. Ad 2. formæ viuentium in entitate sunt perfectiores cœlestibus, & simpliciter, at secundùm quid quo ad durationem suot imperfectiores, vt infra dicemus, ideo possunt illæ perpetuò durare, non illæ, quod apparet quoque in quibusdam mixtis, quæ corruptioni minimè, vel saltim non ita subiacent, vt viuentia. Ad 3. quantum est ex parte materiæ ab omnibus formis dissolubiliter actuatur, nec illa diuersitas formarum arguit diuersitatem materiæ, cum per accidens se habeat respectu materiæ, vt diximus in Physic. loc. citat. Ad 4. negat. seq. potentia enim materiæ, vt non sit forma ex Scot. 4. distinct. 49. quæst. 10. §. *Ad 1. arg. prin.* non debet in qualibet materiæ portione quælibet forma introduci, sed sufficit, vt in aliqua portione actuetur, sic satis est materiæ cœli, quod eadem specie materia sit actuata forma terrea in terra, ignea in igne, &c. Ad 4. rationem Aristot. valere, quia putauit omne sempiternum esse ex se necessarium ex 9. Met. 57. insuper Deum agere ad extrà necessariò, ideoque necessariò perpetuare cœlum, cum quibus est impossibilis corruptibilitas, quod enim repugnat necessariò, est impossibile, vide Scot. 4. dist. 49. quæst. 13. ad 4. princ.

62 Dicimus 2. formam cœli non esse de genere animatorum, sed inanimatorum, tam secundum veritatem, quam secundum Aristot. ita colligitur ex Scot. 2. distinct. 14. quæst. 1. estque communis tum apud Patres, & Scolasticos Doctores, tum apud Peripatheticos, quos longum esset recensere, videri possunt apud Amic. & Auersam; & quidem quod in sentent. Aristot. forma cœli non sit anima, probatum manet artic. præcedent. si enim est corpus simplex, non compositum ex materia, & forma, nequit habere aliquam animam informantem corpus, seu cælestem materiam; sed adhuc vniuersaliter, & absolutè probatur, & primo, quod talis forma non sit Intelligentia: nam vt docet Doctor quol. 9. quod est simpliciter, & per se subsistens, hoc est, quod habet actualitatem vltimam, & non est per se ordinabile ad aliud esse per se, non potest esse per se forma materiæ, nam forma substantialis ordinatur ad esse totius, intelligentia est huiusmodi, quia est perfectum ens in specie perfecta, imò perfectiori, quam sit aliqua species substantiæ materialis, & aliqua materialis substantia est ita in actu vltimo, vt non sit ordinabilis ad aliud esse per se, alioquin daretur processus in infinitum in substantijs materialibus, vt quælibet possit esse pars alterius, ergo multò magis Angelus erit ita per se subsistens, quod non poterit esse forma alterius. Tum quia Aristot. 8. Physic. 40. & 41. ait intelligentiam vniri cœlo contactu virtutis; & tex. 48. in certa parte cœli constituit, at forma vniri debet vnione substantiali, & in toto composito reperiri; & tex. 51. & 52. negat motorem esse in cœlo, quia moueretur per accidens, nec posset æterno tempore mouere, nam motis nobis, mouentur omnia quæ sunt in nobis, vnde tex. 78. & 79. deducit nullam virtutem in magnitudine existentem posse in æternum mouere; & 12. Met. 30. clarè docet intelligentias esse æternas, quia carent materia, tandem quia sic ad Physicum pertinerent, cuius est omnes formas materiæ immersas considerare ex 2. Phys. 22. contra ipsum Arist. tex. 26. 71. & 73. & 6. Metaph. c. 1. & alibi docentem intelligentias ad Metaph. spectare vtpotè à materia separatas, quare intelligentia non erit forma informans cælum, sed assistens, sicut nauta naui.

63 Secundò quod hæc forma non sit anima rationalis, probatur, nam hæc anima non posset esse eiusdem rationis cum nostra, quæ est corporis mixti, & caduci informatiua, cælum autem est corpus simplex, & æternum, tum quia viuentia habent determinatum terminum magnitudinis, ergo si anima nostra esset ex se informatiua corporis tam vastæ molis, vt est cælum, non posset assignari ratio, cur homines tam exiguæ sint magnitudinis, neq; posset esse alterius rationis, nam nulla ratio vrget, vt videbimus in solut. argum. tum quia exercet operationem, & intellectionem independenter à corpore, & sic non erit forma corporis, nam vt notat Doctor 2. cit. corpus est propter animam, non è contra, ergo si exercet absq; corpore suas operationes, non est, cur corpori vniatur; vel dependenter à corpore, ergo in illo præsupponit sensus, qui absq; qualitatibus primis non reperiuntur, quæ tamen absunt à cœlo. Tum quia siue eiusdem, siue alterius rationis esset, cum sit intellectualis esset quoq; libera, & consequenter mereri posset, & demereri, præmio affici, vel pœna, quod est erroneum, hinc refert Niceph. lib. 17. cap. 28. & Liberatus in Breuiar. cap. 23. hunc errorem fuisse damnatum in 2. Syn. Cõstantin. quæ dicitur quinta generalis; & in cap. *firmiter* de Sũm. Trin. non agnoscitur alia intellectualis natura præter Angelicã & humanã.

64 Tertiò quod hæc forma non sit anima sensitiua, prob. nam sensus externi requirunt sensibiles qualitates, & elementares in organis, quæ corruptionem inducunt, nec potest dari sensitiuum sine sensu tactus ex 2. de anim. 68. in cœlo autem non sunt tangibiles qualitates vt notat Doct. 4. d. 49. q. 13. ad 1. si ergo in cœlo non sunt sensus externi, nec interni debent admitti, qui absq; externis nequeunt operari, illis enim medijs recipiunt species obiectorum; neque tandem erit anima sentiens vt loco motiua, nam motiua virtus animalis subordinatur virtuti cognitiuæ, & appetitiuæ eiusdem, mouentur enim ex aliquo bono apprehenso, & appetito, at in cœlo nulla est sensitiua cognitio.

65 Quartò tandem quod hæc forma non sit anima vegetatiua, patet, quia nulla operatio huius animæ apparet in cœlis, hæ enim sunt generatio, & nutritio, quæ nequeunt sine aliqua corruptione fieri; tum quia non posset assignari alimentum sufficiens, vapores enim aquei non transcendunt secundam aeris regionem, vbi in pluuiam, rorem, & pruinam conuersi reuertuntur ad terram, & si transcenderent, non forent ad vnius astri pabulum sufficientes. Quare concludendum est hanc formam non esse de genere animatorum, quia nulla vitalis operatio experitur in cœlis, nec organa, cum cœlum sit simplex corpus, & homogeneum; fingere autem vt videtur facere Arriag. aliud genus animæ, nouas operationes, nouaq; instrumenta, & organa exigens ab his, quæ nobis sunt nota, est voluntariè, & sine ratione Philosophari, Cui accedit, quod in cœli tres sunt operationes, motus, illuminatio, & influentiæ, ad quas non exigitur necessariò principium vitale, de duobus vltimis patet, de motu ostendemus infra, eo quia merè passiuè se habet, non actiuè.

66 In oppos. arg. 1. author. tum Sacræ Script. Psalm. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*, idest intellectu præditos, Psal. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei*; Psalm. 148. *Laudate eum Sol, & Luna, &c.* Iob. 38. *Cum me laudarent astra matutina*, Deuter. 32. *Audite cæli, quæ loquor*, Isa. 45. *Manus meæ tetenderunt cælos, & omni militiæ eorum mandaui*; ex quibus patet cœlis attribui operationes vitales, vt locutionem, auditum, &c. imo Sol, spiritus vocatur, Eccles. 4. *In circuitu pergit spiritus*. Tum 2. ex Patribus nam Orig. cit. ex professo hoc asserit, Hier. & August. dubij fuerunt; vnde Scotus in 2. cit. in fine docet esse merè creditam hanc cœli inanimationem, non verò ratione probari secundum veritatem. Tum 3. ex Aristot. qui 2. de Anim. 29. 2. cœli 13. & 61. ait cælos animatos esse, & 12. Met. 35. & 36. docet primum motorem mouere cælum tamquam finem amatum, ergo cælum mouetur ab anima diligente Deum.

67 Respõdeo *in intellectu* idem sonat, ac cum intellectu, & sũma

sapientia; inuitantur ad laudandum, & audiendum, quatenus excitant nos in laudem, & admirationem omnipotentiæ diuinæ, vnde idem elementis, & alijs inanimatis rebus tribuitur in Script. vel sumuntur cęli pro habitatoribus cęlorum, quales sunt Angeli, vt explicat Damasc. Sol dicitur quoque spiritus propter motus velocitatem, qua ratione etiam venti appellantur spiritus, Ad 2, Orig. lib. 1. in Iob. cap. 38. & in Dial. veræ fid. August. libr. 1. retract. capit. 5. & libr. 2. cap. 7. & Hieron. in cap. 1. & 45. Isa. & in epist. ad Auitum clarè oppositum docuere; Scotus verò non est intelligendus de anima eiusdem rationis cum sublunari, & in principijs Aristot. sed de anima alterius omnino rationis, quæ non nisi ex principijs fidei impugnari potest, scilicet quia essent in statu merendi, & demerendi, cæterum si quis proteruè sustineret animas cœli non indigere organis, nec elementaribus qualitatibus, & similibus vt docebant Academici, & modo ostendit Arriaga disput. de cœlo sect. 2. non satis euidenter posset impugnari, nec rationibus demonstrationis; sed solum quod absq; fundamento firmo multiplicant entia animata. Ad Aristot. dicimus non loqui de vera animatione, quæ fit per substantialem informationem, sed de animatione per assistentiam, quatenus intelligentia perpetuo, & necessario in ipsius sententia assistit cęlo, illudque mouet, vnde maior est vnio intelligentiæ cum cęlo, quam nautæ cum naui, hæc enim est libera, & voluntaria, illa necessaria, hinc non propriè nauis dicitur anima ex assistentia nautæ, sicut cęlum ex intelligentia assistente, in 12. Met. dicitur primum mouens mouere vt finis, non quidem in ordine ad cęlos, sed ad intelligentias motrices, à quibus amatur, & appetitur, vt infra.

68 Secundò arguitur rationibus. Tum quia nobilioris corporis nobilior est forma, cęlum est nobilius sublunaribus, ergo nobiliorem habet formam, talis est anima, min. patet, quia cęlum influit in hæc inferiora, est causa vniuersalis concurrens ad omnia etiam ad generationem hominis, nam Sol, & homo generant hominem; regit, & gubernat inferiorem mundum ex 1. Metheor. cap. 2. Tum 2. cęlum naturaliter mouetur 2. cęli 3. ergo principium motus, qualis est intelligentia, erit intrinsecum cęlo; nec sufficit dicere ab extrinseco moueri; quia cęlum à seipso mouetur ex 8. Physic. à tex. 34. nam cęlum est primum mobile, prius autem est, quod à seipso mouetur, quam quod ab alio; imò tex. 40. ait cęlum moueri per aliquam sui partem immobilem. Tum 3. omnem compositionem accidentalem præcedere debet substantialis compositio, hæc enim est per se, illa per accidens, in cęlo est accidentalis ex cęlo, & motu, ergo præcedere debet substantialis ex mobili, & mouente, qualis est anima. Tum 4. dans actum secundum scilicet operari, dat etiam actum primum, & esse, intelligentia dat cęlo operari, ergo & esse, nam in genere causæ efficientis, vt patet, ergo causæ formalis. Tum 5. proprium animatorum est moueri in proprio loco ex 2. cęli 13. & 61. cęli mouentur in proprio loco.

69 Respond. ex dicendis cęlum ignobilius esse quocunque animato, nobilius inanimato, ideo sufficit, quod habeat formam quacunque alia inanimata perfectiorem, dicitur concurrere ad generationem viuentium, quatenus concurrit ad eductionem formæ corporeitatis, quæ est dispositio ad animam, nec est causa totalis, sed partialis, cum concurrit cum sublunaribus, neque regit inferiorem mundum vt agens principale, & suppositum dirigens, sed vt instrumentum intelligentiæ, quod aggregatum ex cœlo, & intelligentia vocatur ab Aristotel. citat. mundus superior. Ad 2. cœlum naturaliter mouetur penes principium passiuum, non actiuum; dicitur autem cęlum à seipso moueri, si sumatur vt quid aggregatum ex orbe, & intelligentia, ita tamen quod hæc sit mouens immobile tam per se, quam per accidens; neque Aristotel. probat cęlum à seipso moueri, sed non moueri ab alio, quod rursus ab alio moueatur, sed vel deueniendum ad primum mobile, quod à seipso mouetur, vel ad primum mouens immobile, deinde ostendit hoc mouens esse à materia seiunctum. Ad 3. sufficit, quod præcedat aliquod ens substantiale completum, quale est cœlum in sentent. Aristot. vel compositum ex materia, & forma inanimata, vt sentiunt Theologi. Ad 4. maio. valere, quando actus secundus ab intrinseco conuenit rei, non quando ab extrinseco aduenit, vt est motus cœlo, qui connaturalis solum dicitur in ordine ad principium passiuum, quod est cęlo intrinsecum. Ad 5. assumptum esse verum de se mouentibus ab intrinseco, vel est proprium animatorum tam animatione per informationem, quam per assistentiam, quo pacto cęlum dicitur animatum.

70 Tertio quod est intelligentijs secundum situm propinquius, debet esse etiam secundum perfectionem, aliter non rectè partes vniuersi essent dispositæ, cœlum est propinquius secundum situm, ergo secundum perfectionem, tale autem non esset, si careret anima. Tum 2. quicquid perfectionis est in inferioribus, debet superioribus tribui, gradus vitæ est in his inferioribus perfectior, ergo, &c. Tum 3. cœlum habet infinitas circulationes singulares, quæ à motore cognosci debent, aliter non moueretur regulari motu, sed hæ nequeunt cognosci à motore intellectiuo, quia intellectus est vniuersalium, ergo dari debet in cœlis virtus sensitiua, cuius est singularia cognoscere; hinc 3. de Anim. 61. habetur, quod non potest aliquod corpus mobile habere intellectum absque sensu, siue illud sit generabile, siue ingenerabile. Tum 4. forma, finis, & efficiens coincidunt 2. Phys. 70. intelligentia est finis, & efficiens, seu mouens cœli, ergo etiam forma. Tum 5. ex 2. de cœlo 13. vbi cęlum dicitur habere motus principium ad differentiam inanimatorum, quæ ab extrinseco mouentur scilicet à generante, ergo principium actiuum erit intrinsecum cœlo, vt in viuentibus.

71 Respond. ad 1. ex propinquitate situs colligi tantum debet perfectio requisita ad recipiendam actionem, scilicet motum, talis autem est incorruptibilitas, non vita. Ad 2. per inferiora intelligi debent imperfectiora, non quæ deorsum in mundo collocantur, & per superiora perfectiora, non quæ sursum existunt, aliter ignis, quia est superior, deberet esse animatus, modo cęlum non est perfectius animatis, vt infra; quicquid sit de maiori. Ad 3. intellectum etiam coniunctum intelligere singularia, vt in libr. de Anim. dicemus, dicitur verò vniuersalium cognitione abstractiua, ita quod intelligentia cognoscit singulares circulationes immediatè, eo vel maximè, quod in sentent. Aristot. non contingenter, sed necessariò eueniunt; nec authoritas 3. de anim. vrget, imò est ad oppos. ait enim quod corpus generabile mobile nequit habere intellectum, quin habeat sensum, neque ingenerabile habebit sensum, & rationem assignat, quia nec est propter bonum animæ, nam intelligentia non indiget sensu, nec propter bonum corporis, quia cum sit incorruptibile, non indiget sensu, vt custodiatur, vnde poterit intelligentia ei assistere absque sensu. Ad 4. est forma assistens, non informans, nec illa propositio est vniuersalis, sed indefinita. Ad 5. etiam inanimata habent intrinsecum principium actiuum motus, vt dicemus disput. sequen. quare solum ait Aristot. cęlos vt animata moueri, quatenus habent principium motus per cognitionem naturaliter, & necessariò connexum, non per informationem, sed per assistentiam; etenim in genere mobilium cœlum est primum mobile, at in genere, se mouentium cęlum non est primum mouens, imò in hoc cedit non solum animatis, quæ se mouent per principium intrinsecum, & essentiale, sed etiam multis inanimatis.

72 Quartò nequit intelligentia immediatè mouere cęlum, ergo media aliqua anima, Antec. prob. omne, quod alteri in actione vnitur, debet esse cum illo in eodem genere vniuoco, & affine, vt patet in his inferioribus, in quibus est mutua actio propter communicationem in eadem materia, at intelligentia, & cęlum non sunt huiusmodi, accedit, quod sequeretur intellectionem intelligentiæ, quia esset ad opus directiua, practicam esse, contra Aristot. 12. Met. asserentem esse speculatiuam. Tum 2. cęlum est instrumentum intelligentiæ, quo omnes sublunares effectus attingit, tam animatos, quam inanimatos, ergo vt possit animatos effectus edere, instrumentum scilicet cœlum, debet esse proportionatum, & animatum. Tum 3. cęlum est corpus organicum, ergo animatum, nam anima est actus corporis organici. Anteced. probat. ex 2. de cęlo 9. & 33. vbi Aristot. tribuit cęlo sex differentias positionum scilicet ante, retro, sursum, deorsum, dextrum, & sinistrum, quæ sunt organa, & partes viuentium; Accedit, quod Aristot. 2. de part. Anim. cap. 1. quærens, quomodo cor possit esse sedes animæ, & principium motus, & sensus, cum sit quid similare, ait adhuc organicum esse, quia propriam, & determinatam habet figuram, ergo si propriam habere figuram est esse organicum, quia habet suam propriam figuram sphæricam, poterit dici corpus organicum, hinc videmus in cęlis partes aliquo modo dissimilares, quædam enim non mouentur, aliquæ tardè, vt poli, & quæ illis sunt propinquiores, quædam velocius, vt partes in medio cęli sitæ, quædam sunt Orientales, quædam Occidentales, quædam rariores, vt partes cęli, quædam densiores, vt astra.

73 Respond. ad 1. maior. esse veram in his, quæ agunt, & ad inuicem patiuntur, aliter cęlum non posset agere in hæc inferiora; ad aliam probat. non sequi intellectionem esse practicam, quia ad hoc, vt sit directiua ad opus, requiritur, vt illud opus aliquo pacto liberè fiat, non naturaliter, ex dictis in Log. disput. 12. quæst. 5. art. 1. modo in sent. Arist. intelligentia naturali necessitate mouet cęlum, ideo ipsius intellectio non erit directiua, seu simpliciter ostensiua. Ad 2. dicimus de ratione instrumenti non esse attingere effectum principalis agentis, vt diximus in Phys. disput. 7. quæst. 5. ideo cęlum potest esse instrumentum respectu viuentium, quamuis non sit viuens. Ad 3. dicimus in cęlo non esse organa, nam differentiæ positionum impropriè, & relatè conueniunt cęlo, non propriè, & absolutè, vt infra, neque habere determinatam figuram est esse corpus organicum, sed requiritur partium substantialis dissimilitudo; quam in corde Aristot. citat. ex propria figura collegit. Denique partes illæ accidentaliter solum differunt, nec sunt intrinsecè dissimilares, imò eadem pars est simul Oriens, & Occidens in ordine ad diuersas regiones, astra specie quidem à cęlis differunt, sed non eadem anima informarentur, etiamsi cęlum esset animatum; quare hæc ætherogeneitas partium non infert cœlum esse corpus organicum, accedit, quod licet cælum sit ex partibus dissimilaribus, de quo infra, non idcirco debemus deducere animatum esse, quamuis enim omne animatum sit ætherogeneum, non tamen è contra.

ARTICVLVS III.

De Astris, vbi de via lactea, maculis Solis, & Luna.

74 SVpponimus ex dictis astra non esse elementaris naturæ, vt multi veteres astruebant, sed alterius omnino naturæ simplicis secun-

secundum Arist. secundùm verò Theologos compositæ ex materia, & forma, sicut diximus de ipsis cœlis: Deinde hæc astra verè in cœlo reperiri commune est proloquium, non enim est vera sententia illa affirmans dari aliquod supremum cœlum totum perlucidum, & quiescens, sub quo aliud sit cœlum semper mobile ab Oriente in Occidentem, quædam tamen inæqualia foramina continens, per quæ transpareant quædam lucidæ partes superioris cœli, quæ partes astra vocentur, non est vera, quia contradicit Scripturæ, quæ Gen. 1. formationem cœlorum vt distinctam nominat à productione siderum, contradicit experientiæ nam ex hac positione non posset saluari diuersitas motus planetarum, aspectus, recessus, & accessus ad terram, quam quæst. 1. explicuimus, incrementum, & decrementum Lunæ, & similia, quapropter concludendum dari quædam corpora lucida in cęlis posita, quibus cœlum picturauit Deus, & de his quærimus quid sint. Communiter dicitur stellas esse partes cęli densiores, reliquas verò partes esse rariores.

75 Not. densum illud dici, quod habet multum materiæ in parua quantitate, & raro opponitur, quod parùm habet materiæ in magna quantitate; opacum verò illud dicitur, quod ex se non transmittit lumen, ac radios visuales, & peruio, seù perspicuo, & diaphano opponitur, quod ex se transparens est, lumen transmittit, radiosque visuales, quod opacum est, densum est, non tamen è contrà, vt patet in Crystallo, quod densius est ligno, & tamen perlucidum, ac diaphanum est, verum est tamen, quod aliquando densum sumitur pro opaco, ita intelligi debet Scotus 4. d. 49. q. 55. ad 1. cum ait ex Auicen. 6. nat. susceptiuum lucis esse opacum, & densum, susceptiuum verò luminis esse peruium, vnde subiungit densiorem partem orbis esse lucidam, vt stellam, quod probat, quia non potest per eam videri, quod post eam est, imò eclypsat illud, vel aliam stellam, aliæ autem partes orbis sunt luminosæ, & perspicuæ, ex quibus patet densum ibi sumi, prout perspicuo opponitur, & cum opaco conuertitur, non autem prout raro contrariatur, non enim ait stellam esse lucidam, quia plures partes habet materiæ in parua quantitate, sed quia nequit videri existens post eam, quod est esse opacam, patet etiam in sent. Doctoris differentiam inter stellas, & cæteras orbis partes non sumi penes rarum, & densum, sed penes opacum, & diaphanum, hinc.

76 Dicimus astra omnia non necessariò ex densiori materia constare, quam sunt cęli, imò eiusdem densitatis, sed differre penes opacitatem, & diaphaneitatem, itaut astra sint partes cæli opacæ, orbes verò sint omnino diaphani, ita Doctor citat. quem sequuntur Moris. disput. 2. de cęlo dub. 5. & Auersa quæst. 34. Phil. sect. 2. suaderi potest, quia in tantum ponitur ab aduersarijs cælum rarius astris, quia astra lucescunt, apparent, terminantque radios visuales, non sic cęlum sed densitas non est causa huius opacitatis, aliter vbi esset maior opacitas, maior quoque densitas adesset, quod esse falsum ostendimus exemplo Crystalli, & ligni. Tum quia cęli solidi sunt ex dictis, quasi ære fusi, ergo densi, non rari existunt, non enim videtur compossibilis raritas cum soliditate, hinc Doctor dist. citat. quæst. 16. §. *contra fidem tenemus*, ait rarefactionem, & condensationem esse disconuenientes corpori impassibili, eo quia rarefactio videtur dispositio quædam ad corruptionem; quomodo autem inter se, & à cœlis distinguantur, dicemus art. seq.

77 Omnia ista lucida corpora in duas classes diuiduntur ab Astronomis, alia dicuntur fixa, alia errantia, quæ Planetæ etiam appellantur, fixa illa dicuntur vt notat Scotus 2. distinct. 14. quæst. 2. A. quæ inter se eandem distantiam, eundem situm, & figuram seruant, eundemque motum, errantia verò, quæ inter se non semper æque distant, nec à stellis fixis, sydera fixa superiora sunt Planetis omnibus, quia, per Planetas aliqua fixa occultantur, nullus tamen Planeta à fixis absconditur, idcirco fixa in cælo superiori omnibus Planetis collocantur *firmamentum*, seu *cœlum stellatum* dicto, & quia eundem ordinem semper inter se retinent, non ponuntur in cœlis distinctis, sed omnia in vnico cęlo, ad cuius motum mouentur, secus de Planetis dicendum propter motus diuersitatem, nam quilibet propriam zonam habet, vt notauimus quæstione prima articulo secundo an vero omnia fixa sint æqualis distantiæ à terra, an verò vnum superiùs, alterum inferius in profunditate cœli sint collocata, nihil certum statui potest; prius igitur de stellis in firmamento existentibus loquemur, deinde de Planetis.

78 Astra fixa vulgò innumerabilia, ac penè infinita iudicantur, vt innuit Aristot. 1. Metheor. cap. 8. & habetur ex Sacra Scriptura Gen. 15. dixit Deus ad Abraham *Suspice cælum, & numera stellas, si potes*, Ierem. 33. *Sicut enumerari non possunt stellæ cœli, & metiri arena maris, sic multiplicabo semen Dauid*; quod non debet intelligi de stellis, quæ apparent, illæ enim numeratæ sunt ab Astronomis, vt dicemus, sed de omnibus in cœlo existentibus, quamplurimæ enim non videntur à nobis, quod colligitur ex eo, quod recentiores Astronomi maioribus, & melioribus vtentes instrumentis nouas stellas adinuenere antiquis ignotas, nam Tyco Brahæ lib. 1. Progymnasm. cap. 2. & 3. in Asterismo Cassiopeæ tredecim stellas adinuenit, Galilæus in nuncio sidereo §. *Adnotatione dignum* circa ensem, & cingulum Orionis alias octoginta adnotauit, imò diuersis in locis plusquam quingentas, & stellæ nebulosæ dictæ, ac via lactea aliud non sunt, quam cumulus minutissimarum stellularum. Loquendo igitur de stellis fixis, quæ magis visibiles sunt, & notabilis apparentiæ, maximè hyemali tempore quo plures apparent propter aeris puritatem ab exhalationibus, maioremque Solis depressionem infra Orizontem, eæ non plures numerantur ab Astronomis, quam mille, & viginti duæ in sex magnitudinum classes distributæ; prima continet stellas 15. secunda 45. tertia 208. quarta 474. quinta 217. sexta 49. quibus si addantur quinque stellæ dictæ nebulosæ, & nouem obscuræ, dictus numerus resultabit. Quælibet stella primæ magnitudinis continet in se terræ magnitudinem centies septies, stellæ secundæ magnitudinis nonagesies, tertiæ septuagesies bis, quartæ quinquagesies quater, quintæ trigesies septies, sextæ decies octies. Hæ stellæ ab Astrologis diuisæ sunt in 48. asterismos, siue constellationes, & imagines, & in singulis certus stellarum numerus distribuitur; inter alias constellationes illustria sunt illa duodecim zodiaci signa de quibus quæstione 1. articul. 5. sunt autem istæ imagines in cœlo figuratæ, vel ob similitudinem aliquam cum rebus figuratis, vt Corona, & Triangulus, vel ob aliquem effectum, vel ob quasdam Antiquorum fabulas, qui homines aliquos, vel res in cœlum transtulerunt, vt Argonauis, Perseus, Orpheus, Crater, &c. quæ diuisio est antiquissima, cum illius fiat mentio in scripturis, in libro enim Iob nominantur Arcturus, Pleiades Orion, & cætera.

79 Cernitur quoque inter stellas fixas zona quædam inæqualis in latitudine, varijsque modis obliquata, & intersecta totum cęlum ambiens, ideoque circulus maximus ab Aristot. appellata, & propter candorem, quem retinet via lactea dici solet, græcè autem Galaxia, incipiens à pedibus Geminorum, & regyrans in Geminos per principium Sagittarij, pluresque asterismos complectitur, & per multas imagines extenditur scilicet Cassiopeiam, Cycnum, Aquilam, Scorpionem, &c. quandoque duplicatur, sed semper inuariata omnino permansit, nec à stellis fixis vnquam mutauit aspectum, quarum plures ibi reperiuntur, quam in alia cęli parte; mouetur tandem ad motum cœli stellati absque vlla diuersitate. Istius circuli natura est inuestiganda.

80 Prima opinio fuit Pithag. quòd illa dealbatio fuerit à Sole facta per adustionem, dum olim per viam illam moueretur, terrestre enim combustione fit album, vt patet in calce. Secunda fuit Democr. & Anax. dicentium Solem propter interpositionem terræ non posse stellas ex opposito existentes illuminare, sed alias, à quibus diffunditur lumen quoddam secundarium in illis stellis Solis oppositis, quod lumen est Galaxia. Tertia fuit aliorum dicentium, quod sicut species visibiles incidentes in speculum tersum, aut aliud simile corpus reflectuntur in ipsum obiectum, sic lumen stellarum porrigitur in aerem humidum sub ipsis existentem, qui iterum reflectit lumen in orbem stellatum. Has tres opiniones adducit Aristot. 1. Metheor. sum. 2. cap. 5. & confutat, deinde c. 6. suam explicat sententiam dicens hanc viam esse rem Metheorologicam in suprema aeris regione existentem, ac prouenire ex magna congerie terrestrium halituum vi siderum illic existentium attractorum, qui ex cœli motu accensi albescere conspiciuntur.

81 Primæ tres opiniones facilè impugnantur; prima enim supponit cęlum corruptibile, terrestre, Solem non semper eadem via regularique motu incedere, quæ omnia sunt falsa: tum quia hanc adustionem modò sub zodiaco causare deberet. Secunda supponit vmbram terræ vsque ad cęlum stellatum peruenire; cum tamen non attingat orbem Mercurij; tum quia moueri deberet, & variari hæc lactea via ad motum Solis, sicut vmbra ad motum luminosi mouetur, nec posset circulariter totum cœlum ambire, oppositum tamen experimur. Tertia, radius reflexus mouetur tam ad motum luminosi, quam ad motum corporis reflectentis, ergo hoc lumen secundarium moueri deberet ad motum aeris reflectentis, & ad motum stellarum, quod non apparet.

82 Nec minoris improbabilitatis est Aristot. sentent. quamuis multi suspicentur textum fuisse corruptum, vnde ferè ab omnibus derelinquitur, defenditur tamen ab Anton. Polo in Digress. de Circulo Lacteo, Cremon. in Apol. de via Lactea, Antonio Rocco 1. Metheor. quæst. 4. & ab Amic. tractat. 4. quæst. 7. dub. 4. Sed primo refellitur ex inuariabilitate quo ad locum, figuram, & dispositionem, quam incessanter retinet, nam si res Metheorologica esset; cur diuersimodè non fit, sicut in alijs similibus impressionibus videmus euenire, non enim eodem modo, & in eadem parte gignuntur Cometæ, & cum eadem figura; nec semper est idem cœli aspectus sed continuè variatur, vnde in vno tempore siccitas viget, in aliu humiditas, & consequenter deberet modo magis, modo minus hæc halituum materia abundare, ac aliqualem mutationem in hoc circulo causare; quam non videmus, Nec refert negare cum Amic. hanc inuariabilitatem, non aduerti tamen à nobis propter corporis magnitudinem, & paruitatem mutationis in tanta distantia: non refert, quia alias mutationes siderum minus apparentes, quia rarò, & in maiori distantia, obseruarunt Astrologi, ergo multo magis illam aduertere debebant. Nec valet, quod addit causam huius inuariationis esse locum scilicet supremam aeris regionem non valde mu-

tationi obnoxium propter ignis propinquitatem, aeris calorem, & illius halitus siccitatem, & calorem, quæ est materia nonnisi ad combustionem obnoxia, & propter identitatem efficientis scilicet siderum attrahentium; adest quoque differentia, inquit inter hunc circulum, & alias impressiones, illæ enim cum fiant in vna tantum regione, variantur, quia variatur materia, & aspectus efficientis, at ille, quia fit in toto cælo, non variatur, quia defectus materiæ vnius regionis suppletur per excessum materiæ alterius regionis. Non valet, quia negari nequit, quin possit adesse mutatio quo ad quantitatem materiæ, tum quia videmus in vna parte cœli paucas reperiri stellas, in alia quamplurimas, & tamen sub illis reperitur Galaxia, non sub illis, nec potest assignari ratio, cur solum in determinata parte fiat illorum halituum accensio, & non potius in toto cœlo, nec differentia assignata aliquid valet, nam licet impressio vniuersalis non patiatur secundum se totam mutationem, deberet tamen variari secundum partes, vtpote quia in hac regione modo est magna halituum copia propter calidi, & sicci dominium, non illa, vbi humidum, & frigidum regnant, deberet in hac circulus ille augeri, in illa diminui, cur namque halitus huius regionis in suprema aeris regione iam attracti hic non accenduntur, sed potius pergere debent, & coniungi cum halitibus illius regionis, & ibi succendi, vt perpetuam, eamdemque figuram circuli conseruent?

83 Deinde tardior est quilibet motus inferioris corporis, quam motus cæli stellati, & quo magis corpus elongatur à stellis, & ad terram accedit, eo magis retrocedit versus ortum, vt patet de Luna, quæ cum sit omnium Planetarum infima, citius proprium motum perficit semper versus ortum retrocedendo, ergo quia ille circulus est Luna inferior, magis retrocedere debebit, & non pari velocitate cum stellis fixis moueri; & tamen videmus easdem circuli partes ijsdem semper stellis correspondere, nec minimum quoddam variare, signum euidens in eodem loco simul reperiri, scilicet in cœlo stellato. Respondet causam esse, quia halitus illi sunt in circulum dispersi, ideo semper apparent cum eisdem stellis coniuncti, & quamquam continue varientur, dicuntur ijdem per æquiualentiam. Sed quamuis hæc solutio posset habere locum, si circulus ille esset eiusdem figuræ, attamen quia varius est, si pars illa scilicet existens sub Cygno, in qua diuiditur, & duplicatur, retrocedit, non deberet apparere semper sub eodem signo, sed sub alio, licet sub Cygno alia quoque videatur.

84 Tandem si circulus ille esset in aere, deberet aliquantulum Planetas obtenebrare, quod est falsum, quia eodem modo lucidiores apparent in isto circulo, ac extra ipsum. Nec saluas ratio ab Amic. assignata scilicet hoc non euenire propter raritatem materiæ. Nam certum est aliquam habere densitatem, & maiorem, quam aer, aliter videri non posset, ergo aliqualem differentiam quo ad splendorem experiri debemus, cum Planeta est in hoc circulo, & cum per aerem videtur, quantum scilicet circulus ille in densitate, & opacitate aerem excedit. Præterea quando vnum corpus mediat inter oculum, & aliud corpus cum aliquali distantia, non potest conspici eodem tempore è diuersis locis à pluribus correspondere eidem parti alterius corporis, sed diuersis partibus, nec ab eodem oculo diuersis tamen temporibus, & locis, exemplum habes, inquit Keplerus, in tuo naso, quem si oculo sinistro aspicis dextro clauso, vel è contra, alij atque alij pauimenti loco videbis correspondere, cum tamen si tui imaginem pauimento imprimeres, medium locum inter apparentia illa loca nasus sibi vendicaretur. Aliud exemplum magis ad propositum adduci solet, si inter quempiam, & parietem aliquem mediaret linteum distans, ille existens in vno loco videbit linteum determinatæ parti parietis correspondere, si verò ascenderet, videret linteum, quasi descendere, & parti inferiori correspondere, si descenderet, conspiceret linteum ascendere, parrique superiori correspondere, & quo magis distat, maior fit diuersitas huius correspondentiæ, quo minus distat, minor apparet diuersitas, & si essent omnino coniuncta, nulla appareret diuersitas, sed semper linteum eidem parti parietis correspondere inspiceretur, idem contingeret si duo eodem tempore in diuersis locis aspicerent linteum illud, & hæc diuersitas aspectus vocatur à Græcis parallaxis, qua Astronomi metiuntur distantias Planetarum à stellis fixis, nam Planeta existens in Orizonte prope vnum astrum fixum, cum est in puncto verticali, seu in medio cœli non apparebit in eadem propinquitate respectu illius astri, sed in maiori distantia, & eo maiori, quo magis est nobis propinquus, & à stellis fixis remotus, nec illa distantia æqualis apparet existentibus in diuersis locis, sed varia, de qua re vide Auers. quæst. 32. sect. 3. Si ergo circulus ille esset in aere, maximam deberet parallaxim causare, & tamen è diuersis regionibus eodem tempore semper ijsdem stellis fixis correspondere videtur, nec minima aspectus diuersitas animaduertitur, signum euidens esse simul cum stellis fixis in cœlo.

85 Respond. assumptum esse verum, quando ambo illa corpora habent proprios aspectus, at via lactea, cum sit apparentia ex lumine stellarum fracto in exhalationem accensam, non habet proprium aspectum, nec propriam speciem, sed videtur per speciem illius partis cœlestis, per quam terminatur, ideoque non apparet in aere, sed in cœlo; quo pacto color cæruleus aeris videtur existere in cœlo supra sidera. Sed non soluit, quia via lactea aliquam habet opacitatem, cum non sit omnino transparens, & diaphana, ergo propriam habebit speciem, & aspectum, sicut albedo in nube ex fractione radiorum causata proprio videtur aspectu; falsum quoque est non habere propriam speciem, sed per speciem cœlestem videri, cœlum enim propter diaphaneitatem non immutat oculum, solum stella immutat speciem, ergo si per speciem stellæ videretur, solummodo vbi sunt stellæ, appareret, in illa verò parte, in qua nulla conspicitur stella, nec via lactea videretur, quod est falsum.

86 Quapropter Conimb. 1. Metheor. lect. 34. duplicem assignat Galaxiam in sentent. Aristot. cælestem, & metheorologicam, quam exactè sub illa constituit, eo quia cœlestis Galaxia est naturaliter vaporum attractiua, qui sublunarem Galaxiam constituunt, ergo quia nequit dari causa naturalis non impedita sine suo effectu, sub cœlesti semper alia metheorologica existet. Sed quicquid sit de sensu Arist. certè non videtur tam necessaria connexio, non enim sublunaris Galaxia, est circulus ille albicans, quia sic redeunt omnia argum. adducta, & ipsemet hoc concedit, cum virtute Telescopij inspiciatur esse stellarum congeriem, ergo non apparet, quænam sit ista sublunaris Galaxia, vapores enim non solum à cœlesti Galaxia attrahuntur, sed etiam ab alijs stellis, vnde totus aer in circuitu est vaporibus repletus, vnde non magis asseri deberet dari sublunarem Galaxiam, ac Zodiacum sublunarem, & quodlibet aliud signum, nam stellæ semper eleuant vapores. Tum quia multi effectus astrorum impediuntur propter varios aspectus, ergo non est ratio, cur aliquoties hæc sublunaris Galaxia non desinet esse, saltim secundum partem.

87 Idcircò dicimus viam lacteam in cœlo stellato reperiri, aliudque non esse, quam congeriem quandam stellularum, quarum singulæ per se ob paruitatem non discernuntur, sed omnes simul congregatæ ob maximam à nobis distantiam continuæ apparent, illamq; cœli partem albicantem reddunt; quibus accedit, quod cœlum in illis partibus magis quam in alijs, est opacum, magisq; aptum ad refundendum lumen; quæ opinio ab omnibus amplectitur, tum quia nullam patitur difficultatem, tum ob experientiam, tubo enim optico compertum est, in illis partibus maximam minutissimarum stellarum congeriem extare; quod etiam est obseruatum de stellis nebulosis dictis, quæ tanquam guttæ lactis, & maculæ albæ apparent, esse scilicet cumulum quendam stellularum, dicuntur tamen nebulosæ respectu fulgidarum stellarum, & tamen vera sunt albicantes.

88 Dices maculæ Lunæ non sunt albi coloris, sed potius nigri, & tamen est pars aliquantulum densior. Tum quia materia cæli non in longum, vt est via lactea, sed in globum concurrit. Et tandem cum per totum cœlum percurrat, videtur proportionem cæli in motu tollere, quatenus plus materiæ sit in vna parte, quam in alia, maximè quia est inæqualis magnitudinis. Respond. ex Auersa hic maculas Lunæ in corpore lucido extare, ideoque non conspiciuntur albicare, sicut si essent ex se, vt patet cum Luna est diminuta, tunc enim pars non lucida alba videtur, imo Mercurius ipse tempore coniunctionis cum Sole, ad modum maculæ nigræ in Sole visus est. Nec est necesse partem aliquam cœli confluere in globum, vt patet de ipsis maculis Lunæ, imo & de Planetis secundum aliquos, vt dicemus. Tandem nullam pari potest iacturam proportio illa motus cælestis ex hoc circulo non enim grauitas, aut leuitas, nec intelligentiæ in mouendo fatigantur.

89 Planetæ verò, seu errantia sidera septem communiter enumerantur scilicet Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna: quorum primus post cœlum stellatum est Saturnus, succedit Iupiter, deinde Mars, modo declarato quæst. 1. art. 2. vltima est Luna, inter hanc, & Martem mediant Sol, Venus, & Mercurius, de quorum ordine magna fuit inter Astronomos altercatio, communiter modò conceditur, Venerem, & Mercurium non circa terram, sed circa Solem tanquam circa proprium centrum moueri, vnde modo sunt Sole superiores, modo inferiores, Mercurius tamen propinquior est Soli, quia solum per viginti gradus recedit à Sole, at Venus per quinquaginta, hinc maior est circulus Veneris, quam Mercurij: hic ordo sumitur vel ex Eclypsi, nam Planeta inferior aliquando superiorem abscondit; vel ex maiori, & minori parallaxi, Luna enim maximam causat parallaxim, Saturnus minimam scilicet per tertiam minuti partem, qua ratione ab antiquis non fuerat obseruata; vel tandem ex tarditate motus naturalis ab occasu in ortum, qui motus tardior est in superioribus sphæris, quam in inferioribus, vtpotè quia magis à primo mobili rapiuntur ab ortu in occasum, vnde Saturnus suum circuitum complet 30. ferè annis Iuppiter 12. annis, Mars duobus annis, Sol 365. diebus, & horis quinque quod tempus anni Solaris nuncupatur; Luna denique percurrit diebus 27. cum horis fere 8. licet postea, vt denuò cum Sole coniungatur, consumat duos dies, & hinc est, quod ab vna coniunctione ad alteram intercipitur spatium 29. dierum, & 12. horarum, qui mensis Lunaris appellatur; an autem præter hæc errantia sidera; alia dentur Cometæ appellata, dicemus disp. vlt.

90 Est tamen aduertendum, quod Saturnus non est vna tantum stella, sed duas alias habet hinc inde coniunctas, & proximas Satellites Saturni dictas itaut aliquando ab illo seiunctæ videantur, aliquando coniunctæ, & reddant Saturnum in figuram oualem, & aliquando occultantur. Verùm Franciscus Fontana Neapolitanus

nus his temporibus nouum condidit Tubum opticum longitudinis 54. palmorum in perfectione alios hucusque fabricatos longè excedentem, quo cælestia sidera clarius, & distinctius inspiciuntur, & alia nebulosa de nouo cernuntur, hoc instrumento anno elapso 1638. obseruatum est satellites Saturni non esse sphærica corpora, sed semicirculos quosdam luminosos seu figuræ cornicularis ad modum Lunæ de recenti, apparentis, quorum cornua Saturnum tangunt in extremitatibus infima, & suprema, ita ut inter Saturnum, & partes latiores horum semicirculorum intercipiatur cælum medium. Totum hoc testatur Ioannes Camillus Gloriosus in quadam epistola manuscripta data Neap. sub die 11. Septembris 1638. Iupiter etiam quatuor Planetas socios habet *stella Medicea* à Galileo nuncupatos, qui circa ipsum proprijs circulis mouentur, & aliquando omnes videntur, aliquando vno, aliquando tres, mouentur autem circa Iouem ab occasu in ortum, quando ascenduot, è contra verò, quando descendunt; ille, qui est Ioui propinquus, absoluit periodum sui motus vno die, horis decem, & octo cum dimidio, secundus magis remotus diebus tribus horis 12. tertius diebus septem horis quatuor, quartus tandem diebus 16. horis 18.

91 Verum pro completa Planetarum cognitione aliqua videnda sunt de maculis Solis, & Lunæ, & primò de maculis Solis, quamuis enim Sol nitidissimus sit, fonsque totius luminis, adhuc tamen quibusdam maculis respersus apparet tanquam nubeculis, sunt enim exiguæ magnitudinis, dissimilis omnino figuræ, & inæquales, augentur, & diminuuntur, modò pauciores sunt, modo plures, mouentur sub Sole ab extrema parte Orientali ad aliam diametraliter oppositam, & Occidentalem, quem motum absoluunt ferè 54. diebus, & variè quasi motu irregulari, nam aliquando multæ in vnam vniuntur, quandoque vna dispergitur in plures, & quod mirabilius est, interdum aliqua in Solis medio consurgit, vel euanescit, & quæ semel apparuit, nunquam iterum redire visa est. Quæ omnia à pluribus peritissimis Astrologis varijs in locis eodem, & diuerso tempore sunt obseruata, & illusioni oculorum, vel defectui eorum attribuere non licet, non enim est verisimile in omnibus simile, & idem vitium reperiri. Quamuis autem doctissimus Claramontius in suo libro Italicè inscripto *Difesa dell'Antitone* part. quart. capit. 21. & seq. sustineat esse corpora sublunaria inter nos, & Solem in aere intercepta, quod etiam docet eruditissimus Cottunius 1. Metheor. lect. 51. Supponimus tamen cum communiori esse corpora proximè circa Solem existere, & consequenter non esse halitus elementares illuc virtute Solis attractos, vt asserunt quidam, non enim cælum est capax peregrinarum impressionum. Quo supposito non possumus dicere salua cæli incorruptibilitate esse vapores cælestes ex ipso Sole exeuntes, vt terrestres halitus è terra educuntur, ob quos halitus Sol quandoque multo tempore offuscatus apparuit. Nam sic asserere oporteret, ne Sol tandem deficiat, ex alijs cæli partibus ali, in propriamque substantiam conuertere, quod est facere, cælum, & Solem corruptibilem, offuscatio autem illa potuit vtique ex magna vaporum, & halituum congerie in aere existente contingere propter peculiarem aspectum stellarum, aliter crebro tales offuscationes cernerentur.

92 Variæ extant Doctorum opiniones in hac tam admirabili apparentia, vt est videre apud Auers. quæst. 34. sect. 9. & Tannerum parte 1. disput. 6. de creatione quæst. 3. dub. 5. nos eam, quæ cæteris videtur probabilior, referemus, est enim potius res imperscrutabilis. Potest igitur asseri salua cælorum incorruptibilitate, & soliditate circa Solem multos Epiciclos reperiri, non multum à Sole seiunctos, vt faciant sensibilem distantiam, & parallaxim, in quibus plurimi circuli, & sphærulæ quædam sint intrusæ quædam opaca corpuscula, seu stellulas varıæ, & irregularis figuræ continentes, ad motum Epiciclorum, & sphærullarum motos, qui motus diuersimode fiat à quolibet Epiciclo, & sphærula, vnde euenit, quod sæpè multa illa corpora in vnum conglutinari cernantur; deinde passim seiungi; & quia cum à Solari corpore ex Orientali parte exeunt, aliquando sint separata, & solùm in medio coniungantur, hinc est, quod à principio non videntur propter exiguitatem, in medio postea incipiunt apparere, quasi de nouo generata; rursus quoniam non eodem regulari motu mouentur, potest esse ratio, cur redire eadem non cernantur, propter variam scilicet coniunctionem, & diuersam, vnde varia quoque, & diuersa resultat figura, potest etiam poni non semper eadem velocitate, eodemq; modo moueri sed statutis quibusdam temporibus variare motum, vnde, & figuras multum variare est necesse & probabilius est hanc aliqualem irregularitatem, sed determinato ordine admittere in cœlo, quam ponere Solem fluidum instar metalli feruentis, in quo partes quędam opacæ reperiantur, quæ virtute motus Solis, vel ebullitionis ad externas partes deducantur, & deinde ad interna reducantur; Aut virtute cœlestium causarum partes aliquæ Solares opacæ reddantur, & mutationem illam accidentalem patiantur, ac reddant maculatum Solem, vt asserit Auersa; nulla enim posset assignari ratio, cur omnes moueantur à parte Orientali ad diametraliter oppositam, & non potius è contra, neque cur aliquando omnes simul illæ partes in extrema superficie Solis non existant, & totum Solem, aut saltim ex maiori parte non obnubilent: idemque dicendum de mutatione illa accidentali secundum opacitatem. Diximus has maculas esse stellulas quasdam veluti Solis asseclas perpetuò Planetarum principem comitantes, & vt ministros pro diuersorum effectuum generatione inseruientes, nam quamuis subobscuræ videantur, non est illis lumen aliquod denegandum, quando enim minus luminosum cum maiori luminoso coniungitur, non vt luminosum, sed vt aliquod obscurum conspicitur.

93 Tandem in lunari corpore quædam maculæ humanam faciem configurantes ab omnibus vbique existentibus, & quouis tempore conspiciuntur, quapropter non est dicendum extrinsecas esse Lunæ, sed intrinsecas ipsi inexistentes, non enim ex imbecillitate nostri visus apparent, quia ab omnibus vniformiter cernuntur, nec ex aliquo corpore interiecto inter Lunam, & nos, vel Solem, quia si tale corpus esset vapor, iam aliquo pacto variarentur, similiter si quodlibet aliud poneretur, semper enim vmbra variatur ad motum vel luminosi, vel illuminati, vel impedientis corporis; cum igitur sint intrinsecæ, causa assignari debet ex parte ipsius Lunæ; & quidam recentiores, vt Galilæus, Keplerus, Blancanus, & alij (opinionem ferè Pythagoreorum renouantes ponentium Lunam esse alteram terram maribus, fluminibus, montibus, vallibus, & habitatoribus repletam) dixerunt hanc luminis inæqualitatem in Luna contingere propter Lunaris corporis scabrositatem, & partium inæqualitatem, vnde quædam quasi guttæ lucis ab alijs lucidis corporis Lunaris partibus auulsæ cernuntur, hæ non possunt esse, nisi eminentiæ quædam, & montes, qui prius illuminantur, quam valles Lunares, sicut in montibus, & vallibus terrestribus accidit; quæ montuositas, & anfractuosa, ac tortuosa inæqualitas conspicuè cernitur in figura Lunæ à Fontana suo Telescopio obseruata, & postea delineata, & figurata. Sed hæc opinio sustineri nequit posita soliditate cœli, & motu Lunæ circa proprium centrum, vt possit semper eandem maculatam faciem nobis præbere iuxta dicta quæst. 1. articul. 2. nam vel deberet admitti vacuum, vel corporum penetrationem, vel fluxilem aliquem humorem in illis vallibus. Tum quia non apparet ob quem finem corpus illud Lunare fuerit à Deo productum tam difforme, & asperum; si omnia possunt saluare sine istis asperitatibus, vt dicemus. Alij causam assignant penes raritatis, & densitatis partium varietatem, vel quod rariores sint luminosæ, obscuræ, densiores, vel è contra.

94 Dicimus tamen iuxta superius dicta de stellis maculas Lunæ esse partes minus opacas, & magis perspicuas, quam sint cæteræ partes, & consequenter minus aptas ad reflectendum, & refundendum lumen, ex qua diuersitate recipiendi lumen, & refundendi oritur in Luna montium, vallium, & antrorum apparentia, nam quæ magis illuminantur, eminere videntur quasi montes, & colles, quæ minus illuminantur, vallibus, & antris assimilantur, quod manifestari potest in pictura, vbi propter colorum varietatem montes, & valles repræsentantur, quamuis tabula sit tota æqualis, & plana.

95 Dices cum Galilæo, experientia comperiri montuositates in Luna non solum citius, & magis illuminari à Sole, sed etiam vmbras proijcere ad partes Soli oppositas, modo maiores, modo minores iuxta maiorem, vel minorem propinquitatem cum Sole, itaue quando Luna est prope Solem in Occidente, ingentes proijciuntur vmbræ versus ortum, quæ diminuuntur, quo magis elongantur à Sole, & in oppositionem non amplius videntur illæ scilicet quæ à montibus illis causantur, quando vero incipit accedere ad Solem versus ortum, vmbræ proijciuntur, versus occasum, quod est euidens signum asperitatis, & inæqualitatis. Tum 2. esset corpus tersum, & politum, non posset vndequaque lumen reflectere, sed solum in vna, & minima parte, ideo enim sphæra chrystallina minus reflectit lumen; quia est tersa, superficies verò parietis magis reflectit, propter asperitatem figuræ, & multitudinem angulorum. Tum 3. Luna est corpus simplex, ergo similes partes habere debet. Tandem vel illa perspicuitas penetrat totam profunditatem Lunæ, & hoc est falsum, quia numquam Sol eclypsaretur, nam ad nos transmitteret radios per partes illas perspicuas, quod est contra experientiam, vel non totaliter penetrat, sed aliquæ partes sunt opacæ in profunditate existentes, & penetrationem radiorum impedientes, ergo istæ ad nos reflecterent lumen, & sic Luna totaliter illuminata videretur.

96 Respond. ad primum si obseruationes illæ verificantur, posset concedi asperitas illa in Luna, dummodò non admittatur vacuum, vel corporum penetratio, sed solum corpus fluidum replens cauitates illas. Sed adhuc hæc omnia saluari possunt penes opacitatem, & diaphaneitatem; videmus enim lapides quosdam, vt alabastrum, & conchilia, quamuis perfectæ sint leuitatis, variè tamen illuminari iuxta varietatem aspectus ad corpus lucidum, itaut vna pars obscura modo appareat, modo luminosa, diuersique coloris. Ad secundum commodius dicemus quæst. 5. cum de Lunari lumine agemus. Ad tertium si hæc diuersitas non arguit specificam distinctionem, Luna dicitur corpus simplex substantialiter, non accidentaliter, si infert illam, Luna esset corpus quoddam etherogeneum, diceretur que corpus simplex, quatenus non est ex elementis confictum. Ad quartum vel non sunt ita perspicuæ omnes illæ partes, vt sint omninò perfectè transparentes, & diaphanæ, vt est aqua marina, quæ licet

sit perspicua, attamen nequit fundum discerni, hinc in Ecclypsi non possumus radios Solis conspicere, vel si profunditas Lunæ est opaca, non ob id radius Solaris ad nos reflectitur propter imperfectam perspicuitatem, & opacitatem illarum partium, è quibus radius, receptus non reflectitur, sed potius manet absortus in illis, vel si reflectitur, non fit eadem ratione adeo magna reflexio, vt ad nos pertingat. Vel expeditius dicendum partes obscuras dici opacitate, vt notat Auersa, qua corpus aliquod minus est aptum ad reflectendum lumen, vt minus reflecit lignum, quam aurum, vel argentum, quamuis vtrumque in superficie illuminetur.

Nota, quod nuper a Fontana suo Telescopio hæ cauitates etiam in Ioue, & in Marte obseruatæ sunt; imo in Martis centro eminentia quædam videtur ad modum coni valde nigri, circa quam zona quædam luminosa, & mobilis apparet.

ARTICVLVS IV.

Quo pacto cælestia corpora inter se differant.

97 TRiplex fieri potest comparatio, Prima inter cælos adinuicem, Secunda inter astra, Tertia inter cælos, & astra; cælos omnes essentialiter inter se distingui sentiunt Thomistæ fere omnes, insuper Tatar 2. cæli in fine, Angelt. de propr. form. propriet. 6. Hurtad. disput. 8. de cælo sect. 8. Ruu. de cælo cap. 5. quæstion. 4. Conimbr. & alij. Quidam vero solo numero differre asserunt, ita ex recentior. Auersa quæst. 33. sect. 3. Moris. hac disput. 2. dub. 6. Arriaga, & probabiliorem putat Amic. tractat. 4. quæst. 7. dub. 1. Astra omnia eiusdem speciei posuerunt veteres quidam, dum illa asserebant esse lapides quosdam ignitos; communis tenent. illa specifice distingui. Tandem astra esse specie a suis orbibus diuersa docuerunt omnes citat. pro distinctione cælorum, insuper Auersa, Moris, Arriag. Amic. & alij oppositam protulerunt Alb. 2. cæli tract. 5. capit. 4. Maior quæst. 8. Achill. 1. de orb. disp. 3. Tanner. 1. p. disp. 6. quæst. 4. d. 4.

98 Dicimus in sentent. Aristot. omnes cælos, omniaque sidera specie inter se differre, imo esse de se singularia, & necesse esse, vt nequeant numero multiplicari, at secundum veritatem cælos inter se numero differre, ab astris vero specie, at astra aliqua specificè inter se distingui, & si non necessario omnia, quia aliqua sint eiusdem speciei. Prima pars de Aristot. sent. est Scoti 2. dist. 3. q. 7. in fine, & patet ex his, quæ diximus art. 1. si enim specifice non differrent, & immultiplicabiles numero non essent, haberent naturam communem contractam per indiuiduales differentias, sed quodlibet communicabile, quantum est ex se, potest esse in pluribus, imo in infinitis indiuiduis, ergo etiam ista cælestis natura, at in æternis secundum Aristot. idem est esse, & posse 9. Metaph. 17. ergo actu esset infinitis communicata, quod patet esse falsum.

99 Deinde quod secundum veritatem numero differant inter se, probari potest ex eo, quod non sunt entia multiplicanda sine necessitate, nulla autem necessitas apparet ponendi hanc specificam distinctionem, vt patebit ex solutio. argum. non ob id negamus potuisse Deum plures cælos construere specie distinctos, si ita voluisset; sed nullum signum habemus huius diuinæ volitionis. Ab astris verò specie differunt, quia multas proprietates experimur in astris non in cælis, astra enim influunt in hæc inferiora, causantque peculiares effectus, non cæli; nam cæli semper sunt super terram, ergo semper influerent, eosdemque effectus causarent, si talem virtutem haberent, & tamen videmus peculiares quosdam effectus non nisi ex ortu, coniunctione, & dominio astrorum prouenire, tum quia astra specie differunt inter se, ergo etiam a cælis, nequit enim vnum, & idem cum pluribus essentialiter distinctis identificari.

100 Tandem quod astra specie differant, patet de Planetis, nam diuersa accidentia specie proprietates, & effectus arguunt diuersam specie naturam, Planetæ diuersos effectus, & contrarios producunt, Saturnus enim est frigidus, & siccus, idemque temperamentum causat in nato, vnde Saturnini sunt melancolici, cogitabundi, timidi, pauci sermonis, graues, solitarij, auari, & laboriosi, iucunda fugientes, Iupiter est calidus, & humidus temperatè, vnde optimum temperamentum causat in nato, hinc Iouiales dicuntur ad honesta, & iusta propensi, fraudes, & insidias detestantes, optimi ingenij, magnarum rerum amatores, liberales, fortunati, &c. Mars est calidus, & siccus, & Martiales efficit colericos, contentiosos, audaces, commotores, inconstantes; Sol est Planetarum nobilissimus, & dux, plurimasque virtutes in se continet; adeout quæ dispersa in cæteris inueniuntur, in vno Sole reperiuntur vnita, suo accessu est causa generationis rerum sublunarium, recessu causa corruptionis, & quando dominium habet in homines, causat temperamentum calidum, & siccum, ideo solares sunt superbi, ambitiosi, splendidi, generosi, &c. Venus causat temperamentum calidum, & humidum, vnde venerei sunt luxuriosi, quieti, amatores virtutis, hilares, Mercurius facit homines Mercuriales intellectu acutos, memoria fęlices, studiosos, oratores, Luna est frigida, & humida, ad bonos mores disponit, quare lunares sunt quieti, morigerati, mutabiles, flegmatici, timidi, debiles, &c. Saturnus dominium habet, dum infans est in vtero, primo Mense, Iupiter secundo, Mars tertio, Sol quarto, Venus quinto, Mercurius sexto, & Luna septimo, deinde in octauo iterum Saturnus suscipit dominium, qua ratione puer natus octauo mense moritur, non sic natus in septimo, quia Saturnus est Planeta maleuolus, Luna bonus: diuersa quoque dominia habent supra metalla, Saturnus supra stannum, Iupiter supra plumbum, Mars supra ferrum, Sol supra aurum, Mercurius supra argentum viuum. Luna supra argentum solidum, aliosq; varios, & contrarios effectus causant quoad infirmitates, tempestates, temporum mutationes, de quibus fuse Astrologi, vt impossibile sit hæc omnia ab agentibus eiusdem speciei, & naturæ prouenire.

101 Idem quoque de astris fixis dicendum, nam videmus Planetas ex varia coniunctione cum stellis fixis varios, & contrarios causare effectus, quod etiam probabiliter dici poterit de quibusdam cælorum partibus, præcipuè primi mobilis, quamuis inter se quo ad opacitatem, & diaphaneitatem non differant, sicut astra, & cœli, & hoc, quia Sol quando est in signo Zodiaci primi mobilis, diuersa producit, ac cum est in alio signo, quod nequit prouenire à signis Zodiaci firmamenti, quia modo ista per triginta ferè gradus progressus est versus ortum, vt diximus quæst. 1. artic. 2. Non est autem necesse omnes, & singulas stellas fixas specie differre, nam videmus multas pluuiam, alias ventos, alias siccitates generare, de quibus asserri poterit eiusdem esse classis, & speciei, quæ nimirum producunt similes effectus.

102 In oppos. arguitur contra 1. partem, eo quia cœli etiam in sententia Aristotel. sunt in prædicamento, ergo compositi erunt ex ipsius sententia ex genere, & differentia, & compositione Metaphysica, non igitur erunt de se singulares, & numero immultiplicabiles. Tum 2. Aristotel. 1. cæli corpus simplex diuisit in quinque corpora, quatuor scilicet elementa, & cælum, ergo per ipsum non sunt plura specie corpora cęlestia, aliter plura specie corpora simplicia debebat assignare, quam quinque. Tum 3. ideò Aristotel. cęlum ab elementis distinxit, quia motum ab illis specie distinctum habebat scilicet circularem, sed omnia corpora cælestia eundem specie motum habent, ergo omnia sunt eiusdem speciei sicut, enim diuersitas arguit distinctionem, ita vnitas identitatem.

103 Resp. ex dictis in Logic. disput. 7. quæst. 1. vtique supremum genus prædicam. substantiæ secundum Aristot. comprehendere cælos, & consequenter ex hoc capite deduci in sent. ipsius cęlos Metaphysicè compositos esse; at ex alia parte quia putauit Deum ad extra necessario agere, & quicquid potuit immediatè producere, ab æterno produxisse, coactus fuit omnia æterna, quales per ipsum sunt cęli, asserere necesse esse, & de se hæc, ne in infinitum procederetur in productione æternorum; vnde admisit latentes contradictiones, nec est mirum propter carentiam luminis fidei. Ad 2. dicimus intentum Aristot. in illa diuisione solum fuisse cęlestes orbes ab elementis secernere, & ideò quinque simplicia corpora assignauit, non vt doceret omnes cęlos eiusdem esse speciei, sed non esse elementaris naturæ. Ad 3. bene infertur ex diuersitate motuum naturalium diuersitas naturarum, non tamen è contra, quia potest vnum accidens esse pluribus commune specie distinctis, & probatio valet de affectionibus proprijs, non de communibus, istæ enim cum sint genericæ solum genericam identitatem possunt inferre.

104 Secundo quod etiam secundum veritatem cæli specie differant, Prob. nam vnum cælum est maius alio, continet aliud, diuersum occupat locum, diuerso motu mouetur, diuersa quinque continet astra, ergo diuersam habebunt naturam. Resp. hæc non conuincere, nam duo circuli lignei possunt omnibus istis modis differre, quod vnus sit maior altero, in diuerso existat loco, contineat alium, & vnus posset esse auro ornatus, alter argento, quæ omnia solum accidentalem inferunt differentiam, verum est tamen, quod si hæc omnia cæli ex seipsis exposcerent, itaut determinatas haberent inclinationes ad illa, essent specificè distincti; sed hæc determinatio nobis non constat.

105 Tertiò contra distinctionem siderum arguitur. Tum quia diuersitas effectuum non semper arguit distinctionem in causis, vt patet in hominis corpore, cuius partes varias habent passiones, vna terra virtutem habet quædam generandi, non alia terra, vnus magnes attrahit ferrum, versus Septentrionem, alter versus Austrum, vel a se repellit, & tamen specie non distinguuntur. Tum quia secundò cælum esset corpus quoddam ætherogeneum, discontinuum, nam diuersa specie nequeunt continuari, quod eius simplicitati repugnat, nec esset ratio, cur organicum nequeat dici. Tandem Aristoteles 2. cæli 41. omne astrum ponit eiusdem naturæ cum orbe.

106 Respondeo productionem actualem non semper inferre distinctionem, sed productionem aptitudinalem, hinc si aliqua possunt eundem effectum producere, ab extrinseco tamen vel propter diuersitatem qualitatum de foris aduenientium, vel aspectuum cælorum non producunt eundem effectum, certè specificè non differunt, sic accidit terræ; at si ex proprijs naturis haberent determinatas, & contrarias aptitudines, non erunt eiusdem speciei, ideoque partes corporis, & magnetes illi specie distinguuntur. Ad secundum non esse absurdum cælos ætherogeneos, vt ex orbibus, & stellis aggregantur, & discontinuos ponere, dicitur enim corpus simplex, vt opponitur mixto, non ob id tamen erit organicum, quia partes illæ dissimilares non sunt apta instrumenta ad exercendas vitales

tales operationes. Ad 3. Aristotel, loqui de generica natura communi ad omnia cœlestia corpora, intendebat enim ostendere, astra ignea non esse, vt asserebant antiqui.

Q V Æ S T I O III.

De incorruptibilitate, & perfectione cælestium corporum.

107 QVo ad primam partem quæstionis solutio ferè patet ex dictis quæstio. præced. articol. 1. & 2, qui enim materiam omninò negarunt in cœlis, vel illam alterius rationis posuerunt, consequenter cœlum simpliciter incorruptibile tam ab extrinseco, quam ab intrinseco docuerunt; qui verò materiam eiusdem rationis cum sublunari admiserunt in cœlis, diuisi sunt, quidam enim dicunt esse non solùm intrinsecè corruptibile propter materiam, quæ radix est corruptionis, sed etiam extrinsecè, de facto enim concedunt aliquas substantiales generationes, & corruptiones inter cœlestia corpora, ita recentiores Astrologi secuti sententiam antiquorum constituentium cœlum ex elementari natura, quam etiam multi Patres docuerunt, alij verò media gradiuntur via, concedunt enim cœlum intrinsecè corruptibile, non tamen extrinsecè ab agente naturali, & hanc amplexi sumus quæstio. citat.

108 Quo ad secundam partem quæstionis quia Aristoteles posuit cœlos specie distinctos, consequenter differre in perfectione debuit concedere, & quo altiores sunt, eo perfectiores esse, vt clarè docet primo Cœli 16. *Tantò*, inquit, *honorabiliorem habens naturam, quanto plus distat ab his, quæ hic sunt*, 12. Metaphysic. 43. assignat cuicunque sphæræ ex sua natura propria intelligentiam motricem, at intelligentia, quo superior est, & primo motori propinquior, eo est perfectior, ergo mobile correspondens perfectius erit, cum intense proportionentur, hæc tamen ratio est portabilis, non enim concludit de astris, nam clarè patet Solem omnium esse perfectissimum, & tamen non obtinere supremum locum, quare facta comparatione cœlestium corporum inter se, nulla potest assignari certa regula secundum Aristotelem, nam in 1. cœli non comparat cœlos inter se, sed cum sublunaribus, & idem dicendum secundum veritatem de astris, quod secundum varias virtutes, & actiones dici possunt aliæ alijs præstantiores, & è contrà, at cœli, quia numero solo differunt, ponendi sunt eiusdem essentialis perfectionis.

109 At comparando cœlum cum sublunaribus, certum est apud omnes cœlestia corpora essentialiter esse perfectiora omnibus inanimatis, cum sint incorruptibilia, saltim naturaliter, & causæ illorum; item imperfectiora esse simpliciter homine, qui anima incorruptibili, spirituali, & intellectuali est præditus, dubium est de animatis anima sensitiua, & vegetatiua; circa quod certum est cœlum excedere animata, si fiat comparatio quo ad perfectionem incorruptibilitatis, & è contra excedi ab ipsis quo ad gradum vitæ, sed remanet inquirendum, quodnam ex his dici debeat simpliciter perfectius, seu quænam sit maior perfectio incorruptibilitas cœlorum, an gradus vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ. Maior pars Thomist. insuper Valent. 1. tom. disp. 1. q. 5. punc. 6. Perer. lib. 2. Phil. c. 6. Zumel. 1. p. q. 3. art. 1. Auers. q. 33. sect. 7. Moris. disp. 2. de cœlo dub. 7. & alij sustinent, cœlum esse nobilius.

110 Dicimus primò supposita substantiali compositione cœli ex materia, & forma, cœlum esse incorruptibile extrinsecè, quatenus nullum agens naturale reperitur potens ipsum corrumpere, non autem intrinsecè, ita Scot. 2. d. 14. quæst. 1. Prima pars, quod naturaliter nequeat cœlum corrumpi, probari potest experientia, si enim cœli qualitatibus contrarijs essent præditi ad corruptionem, & generationem disponentibus, vt asserunt aduersarij, multò plures mutationes substantiales experiri deberemus quotidie in cœlis, quam sint mutationes horum sublunarium, si enim Sol suo maximo calore, suaque potenti virtute in his inferioribus longè ab ipso distantibus tot mutationes causat, vt tota hæc sublunarium congeries in continua variatione reperiatur, quanto magis in illis corporibus, vbi maximè viget propter propinquitatem, varias, & continuas perturbationes, ac generationes causabit? Neque dicas cum Galilæo hoc prouenire ex vastitate molis stellarum, eo quod stella quælibet maior est terra, quare sicut nunquam tota terra corrumpetur, licèt sit corruptioni obnoxia, multò minùs stella aliqua corrumpi debebit, vel raro. Non valet, quia licet stella sit vastæ molis, si esset corruptibilis, adhuc de facto corrumperetur quia non minoris magnitudinis esset agens contrarium scilicet stella opposita vnde esset debita proportio quo ad actionem, & passionem, saltim secundum partes; eò vel maximè, quod ipse ponit quamlibet Solis maculam Asiæ, vel Africæ æquari in magnitudine, & tamen actu corrumpi; quamuis in terrestri globo nunquam contingat tam ingens destructio: cum ergo tot sæculorum spatijs cœlestia corpora adhuc inuariata persistant, & nonnisi rarissimæ mutationes visæ sint, signum euidens mutationes illas non fuisse substantiales, sed potius accidentales, & quo ad substantiam cœlos incorruptibiles esse. Tum quia cœli mouentur motu tam veloci, vt vix percipi possit, cum ergo motus sit causa caloris, & quo velocior, eo majorem calorem producit, jam cœli, si essent qualitatum contrariarum receptiui, intensissimum, ac pænè immensum calorem præter naturalem ab extrinseco reciperent, & consequenter, non solum ipsi, sed hæc quoque inferiora iam essent adusta, & omninò consummata. Tum quia cœlum habet hæc inferiora conseruare, vt in tanta harum rerum varietate seruetur inuariabilis ordo, & pulchritudo vniuersi, est etiam mensura, & regula sublunarium, vt patet ex Gen. 1. *vt sint in signa, & tempora, & dies, & annos*, ergo naturaliter erit incorruptibile. Prob. conseq. quia natura rei debet esse fini proportionata, at si cœlum esset naturaliter corruptibile, non posset ordinem vniuersi inuariabilem conseruare, inuariabile enim à variabili nequit prouenire; nec esset perpetua, & vniformis mensura. Tandem quod sit possibile produci à Deo cœlum naturaliter incorruptibile, nemo ambigit, quod autem de facto huiusmodi cœlum produxerit, præter rationes adductas suadet authoritas Scriptur. præcipuè Psalm. 88. *Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis*, vbi æternitas beatitudinis comparatur æternitati Solis, multi quoque Patres id asserunt, maximè Hieron. in epistul. 51. Isa. & Gregor. 17. Mor. capitul. 16. vbi cœlos perpetuos ponunt secundum substantiam, solamque mutationem accidentalem in fine mundi subituros.

111 Secunda pars, quod sit intrinsecè corruptibile supposita compositione ex materia, & forma, manet probata ex dictis quæst. præced. articul. 2. & 3. & adhuc probat. quia cœlum est intrinsecè generabile, ergo est etiam intrinsecè corruptibile. Conseq. patet ex Aristot. 1. cœli à text. 101. fusè ostendente omne generabile esse quoque corruptibile. Antecedens prob. id propriè generabile dicitur intrinsecè, quod est producibile ex præexistente materia, saltim natura, & maximè si eius forma simul de potentia materiæ educitur, vt disput. de gener. dicemus, hæc omnia fuerunt in productione cœlorum, materia enim præcessit natura, imò tempore, forma fuit de potentia materiæ educta, vt ostendimus disput. 2. Phys. quæst. 7. articul. 3. ergo fuerunt geniti, & consequenter sunt intrinsecè generabiles; Dices cum Amic. ad veram generationem, & eductionem requiri, quod fiat non de quocunque subiecto, sed priuato, & quia subiectum existens sub priuatione vnius formæ generabilis, necessariò est sub alia forma, hinc illud subiectum propriè dicitur capax priuationis, quod est plurium formarum capax; modo materia cœlestis, cum sit alterius rationis, est solum receptiua formæ cœli, ideo non potest dici vnquam tali forma priuata, & per consequens nec forma cœli dicitur educi de materia. Sed hæc respons. falsum assumit, priuatio enim est carentia formæ in subiecto apto recipere illam, & de formali dicit negationem, de connotato dicit capacitatem subiecti respectu illius formæ, non alterius, hoc enim est de per accidens, ergo quia materia cœlestis, etsi ad vnam formam sit determinata, posset diuinitus ab illa separari (si enim potest hæc materia sublunarium, etiam illa) iam careret forma cœli, haberetque potentiam receptiuam illius, ergo esset priuata, etsi aliam formam non posset recipere. Quod autem nequeat hoc fieri ab agente naturali, solum ostendit cœlum non esse ab illo generabile, seu extrinsecè, non verò simpliciter, & extrinsecè, & hoc certè voluerunt innuere Patres, cum cœlum corruptibile posuerunt.

112 Contra 1. partem argui solet quibusdam Sacræ Scriptur. authoritatibus, quas adduximus, & explicauimus disput. præced. quæst. 5. art. 2. arguitur tamen quibusdam astronomicis obseruationibus, quibus Recentiores nituntur ostendere de facto in cœlis dari aliquam mutationem substantialem, & primò refert D. Aug lib. 21. de ciuit. Dei cap. 8. ex Varrone stellam Veneris tempore Ogygis regis colorem, magnitudinem, figuram, & cursum mutasse. Arist. 1. Meteor. sum. 2. cap. 3. earum stellarum, quæ sunt in femore Canis, vnam testatur se vidisse comatam; Spica Virginis olim inter stellas fixas erat ferè maxima, nunc ad oculum immutatior apparet; ætate Patrum nostrorum 1572. sub Pio Quinto noua stella in signo Cassiopeiæ orta est, tantæ magnitudinis, & splendoris, vt Veneris sidus æquarit, paulatim deinde decrescens tandem post biennium euanuit; postea 1596. alia noua stella apparuit in Cœlo, & 1600. tempore Clementis octaui alia in pectore Cycni, & 1604. mense Octobris alia in pede Serpentarij sub genu Sagittarij visa est, item An. 1602. alia in Pisce conspecta est. Idem quoque ostenditur de cometis nouiter apparentibus, quos in cœlis existere fusè ostendunt recentiores Mathematici, præsertim Tyco Brahæ lib. 2. Progymnasmatum, quæ omnia mutationem indicant substantialem, nec est dubitandum de his apparitionibus; quamuis enim non in omnibus est credendum Astronomis, præcipuè quando inter se valde discrepant, nihilo tamen minus cum omnes, vel maior pars ipsorum conueniunt in aliqua re, signum erit non illusione, sed veritate compulsos in illam sent. deuenisse; modò ferè omnes admittunt apparitionem stellæ Cassiopeiæ, & Cycni, quamuis de cometis dissentiant.

113 In hac tam perardua difficultate varij sunt modi dicendi, vt est videre apud Auers. quæst. 33. sect. 3. & fusius apud Tannerum 1. p. disput. 6. quæst. 3. d. 3. nec mirum, quia ex vtraque parte obstat experientia, si enim corruptionem in cœlis admiseris, conuinceris experientia, quoniam in dies animaduertere deberemus has mutationes in cœlis, imo totalem ferè ipsorum combustionem, si incorruptibiles astruis, vrgebunt te noua ista Phænomena, & apparitiones stellarum, quia tamen difficilius primæ, quam secundæ experientiæ satisfieri potest, idcirco incorruptibilitatem sumus amplexi, non erit autem nostrum in his difficultatibus diluendis omnes dicendi modos reprobare, videri possunt apud Doctores citat. solum, qui magis ad possibi-

litatem

litatem accedit, referemus, dicente Aristot. 1. Metheor. sum. 2. c. 4. *Quoniam autem de immanifestis sensui putamus sufficienter demonstrasse secundum rationem, si ad possibile reduxerimus, ex ijs, quæ nunc dicuntur, existimabit vtique aliquis sic de his maximè accidere.* Et quidem non negamus has omnes apparitiones potuisse fieri à Deo supernaturaliter ob finem ipsi notum, imò aliquas de facto effecisse, vt legitur in Sacra Script. de quiete immota Solis tempore Iosue, & eiusdem retrocessione tempore Ezechiæ, & Eclypsi tempore Dominicæ passionis, & alijs temporibus similia portenta conspecta sunt, vt passim apud Historicos habetur; quam rationem in proposito adducunt Clauius in capit. 1. sphæræ, Conimbr. 1. cœli capit. 3. quæst. 1. articul. 4. Ruu. Hurtad. Morif. & alij. Attamen axioma est theologicum non esse concedenda miracula, vbi non adest necessitas, at qui nulla est necessitas inducendi tot miracula, quot nouæ stellæ fuere; tum quia omnia miracula à Deo facta sunt nobis manifestata, ob quem finem edita fuerint, cur ergo hoc prodigium est nobis occultum? tum quia etsi poterat hoc dici de stella Cassiopeiæ, tamen postquam aliæ stellæ fuerunt de nouo visæ, non videtur rectè assertum, cum non appareat causa, & finis tot miraculorum.

114 Dicimus ergo cum Auers. Amic. & alij, quod attinet ad stellas illas quo ad magnitudinem, & figuram mutatas, illas apparentias contigisse propter vaporum, & halituum interpositionem, quod sæpè circa alias stellas euenit, si verò stella Veneris motum quoque variauit, ad miraculum potest attribui, nisi velimus dicere, hoc ideo Varronem asseruisse, quia antiquitus existimabatur hanc stellam circa terram moueri, huius tamen oppositum modo compertum est, quia circa Solem voluitur, & hanc variationem motus nunc adnotasse, vnde & motum variasse dixerunt. Ad stellas nouiter visas dicimus contigisse ex mutatione aliqua accidentali in cœlis facta ex concursu aliquo astrorum nobis ignoto quo ad opacitatem, & diaphaneitatem, vt quæ pars erat prius diaphana, euaderit opaca, vnde potuit ad nos lumen reflectere, & conspici; nec est necessarium has stellas in firmamento ponere in æquali altitudine à terra cum stellis fixis, sufficit nisi æquali altitudine cum Sole fuerint in cœlis; hinc deducitur non esse tantæ magnitudinis, quantæ extant stellæ fixæ, nec obstat, quod nulla cauetur parallaxis, nam parallaxis, vt communiter conceditur, Solem non transcendit saltim notabilis, & apparens propter nimiam distantiam. De cometis dicimus non fieri in cœlo, sed infra cœlum, vt suo loco videmus.

115 Dices, si hæc esse ratio harum apparitionum, certè non solum nostris illis temporibus, sed multo tempore ante conspici debebant aliæ nouæ stellæ. Respond. non esse necessarium sæpius contingere, quia nec eadem reuolutio cœlorum sæpius fit, nec est negandum in alijs temporibus nouas stellas fuisse; nam Plinius lib. 2. natur. hist. cap. 6. refert Hipparcum insignem Mathematicum, qui floruit 125. annis ante natiuitatem Domini, nouam quandam stellam obseruasse in cœlis, idem contigisse temporibus Adriani, & Othonis primi Imperatorum referunt historici, simile quid à Democrito visum fuisse testatur Aristot. 1. Meth. sum. 2. cap. 3. ad hoc quoque reduci posset, quod de stellis, quæ Pleiades vocantur, solet referri, nam antiquitus septem numerabantur, quarum vna euanuisse dicitur circa excidium Troiæ, hæc enim forsan non erat vera stella, sed apparens ex noua opacitate causata: nec est mirum si plures huiusmodi narrationes non recensentur ab antiquis, non enim erant tam diligentes rerum cœlestium scrutatores, vt nostri temporis Astrologi, qui nouis, & perfectioribus vtuntur instrumentis.

116 Secundò ad idem arg. ad durandum tantum temporis requiritur tanta virtus, ad maius maior virtus, ergo ad durandum infinitum tempus exigitur virtus infinita, cœlum est finitæ virtutis, ergo tandem corrumpetur. Tum 2. ex 8. Physic. 52. quod per accidens mouetur, est corruptibile, forma cœli per accidens mouetur scilicet ad motum totius, ergo &c. Respond. assumptum valere de rebus habentibus contrarium destructiuum, sic enim deberent habere infinitam virtutem ad resistendum, cum omne agens repatiatur in agendo, non tamen de rebus tali contrario carentibus, vt est cœlum, aliter concluderetur Angelos, & materiam primam esse infinitæ virtutis. Ad 2. Aristot. loqui de motore per accidens moto, non de quocunque moto per accidens, aliter materia prima, quæ ad motum totius mouetur esse corruptibilis, ratio huius est, quia omne mouens seipsum per organa est animarum, & consequenter corruptibile; forma autem cœli non mouet cœlum, sed mouetur ab intelligentia ad motum cœli.

117 Tertiò contra 2. partem præter argum. adducta qu. præced. artic. 2. adhuc instatur, quia implicat dari compositum ex forma, & elementari materia, & tamen contrarijs carere, ergo si cœlum per nos constat ea materia elementari, qua ratione est intrinsecè corruptibile, habebit etiam contraria, & erit extrinsecè corruptibile, Anteced. probat. in tantum dispositiones formarum, vt dispositiones sunt, dicuntur contrariæ, quia formæ substantiales, quarum sunt dispositiones, sunt in eadem materia incompossibiles, si enim essent compossibiles, qualitates non essent contrariæ, vt sunt dispositiones, sed non solum sublunares inter se comparatæ, sed etiam formæ celestes sunt cum sublunaribus formis incompossibiles, ergo dispositiones harum formarum erunt contrariæ, ergo habens materiam capacem plurium formarum, vt est elementaris, habebit etiam contrarias dispositiones. Tum 2. materia Lunæ est capax formæ, & dispositionum ignis, qui potens est producere dispositiones, & formam propriam in subiecto capaci, ergo quia est debitè approximatus orbi Lunæ, causabit propriam formam. Si dicas subiectum reddi incapax a formas. Contra, quia in sublunaribus formæ nequeunt impedire actionem agentium naturalium, etiam si dispositiones sint illis contrariæ, & hoc propter commune subiectum, ergo multo minus poterit forma cœlestis impedire, cui dispositiones illæ à nobis non ponuntur contrariæ, sed neutræ, vnde potius ex carentia contrarij debebant inferre materiam cœlorum non esse elementarem, sed alterius omnino rationis, vt fecit Aristotel. 1. cœli 20. & sequ. vbi cœli incorruptibilitatem ex carentia contrariorum deducit, ex quo etiam infert non habere materiam elementarem.

118 Respond. vel per habere contrarias dispositiones intelligitur habere dispositiones incompossibiles, & in hoc sensu concedimus formam cæli habere contrarias dispositiones, vel intelligitur habere dispositiones verè contrarias, de ratione quarum est mutuò ab eodem subiecto se expellere, & in hoc sensu negamus habere contrarias dispositiones, quia cum sit omninò alterius naturæ à Sublunaribus, non est peregrinarum qualitatum receptiua, redditque materiam proximè incapacem harum dispositionum, quamuis remotè sit capax, quod nil refert, cum proximum subiectum accidentium non sit materia prima, sed totum compositum. Per quod patet ad 2. Ad impugnat. negatur paritas, quamuis enim forma aquæ v. gr. dicat violentiam, & contrarietatem ad summum calorem, non tamen dicit incapacitatem, sed habet capacitatem cum violentia, at forma cœli dicit incapacitatem ad peregrinas impressiones, ex quo non est necesse inferre materiam alterius rationis, quia non ob id intrinseca incorruptibilitas cœlorum saluaretur, cum semper adesset subiectum potentiale, quod est radix omnis corruptionis: Aristot. autem probauit incorruptibilitatem cœli non solum ex carentia contrarij, sed etiam ex carentia materiæ, vt diximus disput. 2. Phys. quæst. 8. artic. 3. in fine, in cuius sentent. carentia contrarij infert non solum carentiam materiæ elementaris, sed cuiuscunque alterius subiecti, vtitur autem sæpius hoc medio, quod contrarijs caret, tanquam notiori.

119 Dicimus 2. viuentia esse simpliciter perfectiora cœlestibus corporibus; ita Scot. 2. dist. 18. quæst. vn. & 4. dist. 12. quæst. 2. E. quem sequuntur Conimbr. 2. cœli cap. 1. q. 2. Ruu. ibid Sonc. 12. Met. quæst. 12. Cremon. libr. de nat. cœli cap. 38. Amic. trac. 6. quæst. 8. d. 6. art. 3. Contar. q. de animat. cæli in fine, estque communis apud Scolast. Bassol. Ocham, Gabr. Ric. Argent. in 2. d. 14. estque D. Aug. in lib. de vera relig. c. 29. & 11. de ciuit. cap. 16. & fauet huic sent. Arist. in proæm. lib. de An. dum ait, scientiam de anima dignitate excellere cæteris partibus Philosophiæ, & 2. Phys. 24 ait, hominem omnium rerum esse quodammodo finem, finis verò est perfectior ordinatis ad ipsum, Prob. a Scot. in tantum aliquid dicitur altero perfectius, quia est propinquius primo enti perfectissimo, & similius; at quando aliqua duo sunt propinquiora, & similiora in duabus perfectionibus summo enti, illud dicitur simpliciter perfectius, quod est similius, & propinquius secundum nobiliorem perfectionem, & perfectius attributum, sed in Deo vita habet rationem magis perfecti, quam æternitas, & incorruptibilitas (eo modo intelligendo magis, ibi quo est possibile) nam vita est de quidditate Dei, æternitas verò attributum, ergo animata, quæ sunt Deo propinquiora in gradu vitæ, quam cœlum, quod est similius in incorruptibilitate, erunt simpliciter perfectiora, cœli vero secundum quid perfectiora, maior est Aris. 3. Top. cap. 2. vbi hoc adducit exemplum, Simia similior est homini, qui est perfectissimum animal, in ridiculosioribus, & effigie, quam equus, qui similior est homini in magnanimitate, disciplina, &c. per hoc autem non sequitur simiam esse simpliciter perfectiorem equo, imo totum è contra.

120 Resp. concedendo viuentia quo ad gradum genericum esse simpliciter perfectiora cœlestibus corporibus quo ad gradum etiam genericum consideratis, attamen quo ad differentias specificas cœli excedunt simpliciter animata, saltim vegetantia, nam vitalitas in plantis oritur ex imperfectione corruptibilitatis, ideo enim plantæ nutriuntur, vt restaurent deperditum; at cœlum ex vi differentiæ specificæ excludit corruptibilitatem, quare perfectior erit differentia cœli, quam differentia vegetantium, & quia perfectio ex differentia desumpta est maior, quam perfectio ea genere, idcirco cœlum erit simpliciter perfectius vegetante; exemplum adducunt de gratia, quæ ratione generis scilicet accidentis est imperfectior quacunque substantia, at ratione differentiæ supernaturalitatis est perfectior.

121 Sed contra, differentia aduenìens generi licet illi semper addat aliquam perfectionem, per quam illud eleuat ad gradum maioris perfectionis, nunquam tamen potest eleuare ad talem gradum, vt superet, quæ ipsum excedunt à toto genere. Probatur inter genus, & differentiam est talis proportio, vt determinata differentia nonnisi determinato generi aduenire potest, & non cuilibet, ex dictis in Logica disp. 6. quæst. vlt. qua ratione differentiæ licet non includant formaliter genus, sunt tamen aliquitates illius generis, ergo sicut vnum genus excedit alterum in perfectione, ita differentiæ vnius generis debent excedere differentias alterius generis, aliter non essent inter se proportionata; hinc ex nobilitate formæ cælestis quidam arguunt nobilitatem materiæ supra materiam sublunarem; & Scotus 3. dist. 13. quæst. 2. ad 3. negat gratiam ratione supernaturalitatis esse perfectio-

rem

rem substantia, quia infimum supremi generis est, perfectius supremo inferioris generis. Tum quia differentia vegetantium licet includat ordinem ad corruptibilitatem naturæ, adhuc tamen dicit ordinem ad gradum vitæ, sicut differentia cœlorum dicit ordinem ad incorruptibilitatem, & ad gradum inanimati, ergo differentia vegetantia est non solum quid corruptibile, sed etiam quid vitale, & differentia cœli erit quid incorruptibile, & quid mortuum, & maxime, ergo etiam de illis vrget principale argum. quod adhuc simpliciter perfectior sit differentia vegetantium, vtpote similior suo modo in maiori perfectione primo enti.

122 Obijciunt in oppos. aduersarij Arist. qui 2. Phys. 45. 6. Eth. cap. 7. & 1. de part. An. c. 1. cœlum facit nobilius etiam homine, & 2. de cœlo 2. cœlum constituit finem omnium, & tex. 17. ait cœlum quod etiam Deum appellat, immortalem ducere, optimamque vitam, quod etiam dixit 8. Phys. 64. & 1. de cœlo 100. & 2. de An. 29. docet quibusdam inesse animam intellectiuam, vt homini, & si quid aliud eo honorabilius est, per quod cœlum intelligit. Tum quia cœlum est causa vniuersalissima, habet virtutem producendi omnia inferiora, in omnia influit etiam in generationem hominis. Sol enim, & homo generant hominem ex 2. Phys. 26. omnia sublunaria gubernat ex 1. Metheor. sum. 1. c. 2. vbi ait: *Est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur, vnde enim motus principium omnibus inest, illam causam putandam primam*, tandem nimis datum videtur muscam, pulicem, & quamlibet plantulam perfectiorem esse simpliciter ipso cœlo, etiam empyreo.

123 Resp. Arist. in illis locis loqui de cœlo, vel vt excedit viuentia perfectione secundum quid, vel vt est quid ex corpore cœlesti, & intelligentia aggregatum, quatenus cœlum est instrumentum ipsius Dei, quicquid enim Deus agit ad extra in his inferioribus, producit cum concursu cœlorum in sent. Arist. quibus vtitur tanquam instrumentis; in 2. de An. loquitur conditionaliter. Ad 2. patet ex dictis vocat enim Arist. cœlum primam causam, quatenus est instrumentum primæ causæ, & quia est causa vniuersalis concurrens etiam ad productionem viuentium, non quidem quo ad animam, sed quoad corpus, quo pacto sunt ignobiliora ipso cœlo, nec ex actiuitate infertur semper perfectio maior in essentia, aliter Angeli multo ignobiles essent; cum solum motum localem possint in his inferioribus causare, sed perfectio maior simpliciter attendi debet penes maiorem similitudinem in præstantiori perfectione cum primo ente; quare concedendum, vt absolutè verum muscam, & plantam esse cœlo nobiliores simpliciter.

QVÆSTIO IV.

De motu locali cœlorum.

124 CVm cœlum sit corpus natura constans, consequenter principium internum habebit motus, cuius species sunt generatio, & corruptio, augmentatio, & diminutio, alteratio, & latio, ex dictis in Phys. & primam, & secundam speciem motus non reperiri in cœlis vidimus q. præcedent. dum incorruptibiles posuimus expertes contrarijs qualitatibus, sine quibus nec generatio, nec augmentatio fieri potest, tertia species, quæ est alteratio, si presse sumatur, scilicet prout est ad qualitates generationi, & corruptioni rerum inseruientes aut has comitantes, vtque talis motus non reperitur in cœlis, quod etiam docet Aristot. 1. cœli 20. si verò communiter accipiatur pro acquisitione cuiuscunque qualitatis, hæc denegari non debet in cœlis, vere enim de nouo illuminantur, & vt quæst. præced. diximus, aliquando nouam opacitatem, & diaphaneitatem acquirunt, & deperdunt; sed de hac specie motus nil aliud occurrit dicendum; motum localem cœlo conuenire, est omnibus notum, non quidem rectum, sed circularem, cum cœlum non sit graue, aut leue, vt fusè probat Aristot. in tex. & de hoc aliqua sunt inquirenda.

ARTICVLVS I.

Quonam cœlestia corpora, & quot motibus moueantur.

125 CIrca primum fuit Pythagoreorum opinio, quam his temporibus suscitarunt Copern. lib. de reuol. orb. cœlest. Didac. Allunica in Iob, & alij, asserentes cœlum immobile, esse terram verò circulariter moueri, qui tamen sunt diuisi, nam quidam omnem motum negarunt cœlis, quidam verò posuerunt firmamentum immobile, Planetas mobiles quidem, sed non motu diurno, hunc enim terræ tribuerunt. Secunda opinio omnem motum concedit corporibus cœlestibus, sed adhuc est dissidium, nam aliqui nolunt orbes moueri, sed solum sidera, vel vt aues in aere, & pisces in aqua, vel per quosdam canales, vel vacuos, vel plenos fluida materia, quod dictum quidam restringunt ad errantia, non ad fixa. Alij verò concedunt orbes moueri, sed adhuc astruunt sidera in se ipsis circa proprium centrum voluntari, quem motum vocant Tropicum, quia conuersiuus secundum perfectam circulationem, vt saluetur stellas non tantum per accidens ad motum orbis, vel epicicli moueri, sed etiam per se proprio motu, & hunc motum asserunt causare scintillationem illam, quam videmus in stellis.

126 Circa secundum adnotauimus quæst. 1. art. 2. in cœlis plures motus reperiri vnum ab ortu in occasum virtute primi mobilis, qui in sphæris inferioribus motus raptus dicitur, quia primum mobile sua velocitate secum defert omnes alias sphæras, alterum ab occasu in ortum in alijs à primo mobili deprehensum, qui proprius, & naturalis dicitur, & variè absoluitur, vt ibi notauimus, & quæst. 2. articul. 3. dum de Planetis disseruimus, relinquimus motum trepidationis, quia non est ita euidens, an detur, de quo tamen idem iudicium faciendum erit, (si datur) ac de primis duobus, quod etiam de alijs motibus cuicunque Planetæ peculiariter ascriptis erit asserendum; cum igitur tot motus experiantur in cœlis, quærimus, an illi motus sint reales, & veri, ita vt quilibet orbis inferior primo mobili duplici reali motu moueatur, an vnico tantum, & quidem apud veteres, & Astrologos viguit opinio illa, quod possit idem mobile duplici reali motu moueri, & contrarijs, vno per se, altero per accidens ad motum alterius, adducunt exemplum de existente in naui, qui ad motum nauis, & per accidens mouetur v. gr. versus ortum, attamen si à prora ad puppim accederet, per se moueretur motu contrario; idem dicunt de cœlis inferioribus. Oppositum docuit Alpetragius lib. de qualit. mot. cœlor. quem ferè omnes recentiores sequuntur.

127 Dicimus 1. cœlos localiter in gyrum moueri. Hæc conclusio communis est, & à Scoto docetur 2. d. 14. quæst. 2. quæ partim probata manet ex disput. 1. quæst. 2. dum ostendimus terram in centro vniuersi existere, solem verò in cœlis; qui enim solem ponunt immobilem, in centro vniuersi illum collocant, sed firmius probatur ex dicendis disp. 4. q. 4. vbi ostendemus terram penitus immobilem extare in medio; ex hoc namque principio statim sequitur cœlos circulariter moueri.

128 Dicimus 2. sidera tam fixa, quam errantia moueri ad motum orbium, & epicicelorum, an verò etiam circa proprium centrum voluentur, solum de Luna est manifestum. Hæc conclusio supponit soliditatem cœlorum, de qua locuti sumus quæst. 1. art. 2. de fixis; prob. ex vniformi distantia, quam semper seruant inter se, idem patet de via lactea, quæ apparentiæ facilius saluantur, si astra firmamento confixa astruantur, quia sic sufficit vnum tantum motorem assignare, at si se ipsis mouerentur, oporteret multiplicare motores; vel si vna tantum intelligentia poneretur, nimia attentione & cura esset detenta, vt tot astrorum millia tam ordinato, & vario motu moueret, non enim eadem velocitate omnia mouentur, sed quæ circa æquinoctialem existunt, velocissimè mouentur, quæ circa polum tardissimè, omnia enim simul 24. horis complent vnam circulationem. De Planetis idem suadetur, quia si liberè per materiam illam fluidam vagarentur, non videtur, quomodo idem Planeta modo sit retrogradus, modò eleuatior, modo propinquior terræ, ac pluribus quasi motibus simul moueri, quod vt explicent ipsi aduersarij, varios Epiciclos, & circulos effingunt, ergo probabilius erit à parte rei hæc omnia reperiri, tandem de Luna diximus quæst. 1. articul. 2. in se ipsa circumuolui, præter motum sui Epicicli, cum semper eandem faciem nobis demonstret maculatam, de alijs nihil certum determinari potest, nam scintillatio, quæ in stellis apparet, non est medium sufficiens, vt dicemus q. seq.

129 Dicimus 3. quamlibet inferiorem sphæram primo mobili vnico tantum vero, & reali motu moueri ab ortu in occasum, attemperato tamen, tardiori, & super polos zodiaci. Hæc conclusio docetur à Scoto 2. d. 14. quæst. 2. vbi §. *De secundo* adducit opinionem Alpetragij conantis saluare differentiam cœlestium motuum secundum longitudinem, & latitudinem ex hoc, quod inferiores cœli vnico motu moueantur tardiori, & super diuersos polos & subinfert hanc opinionem satis conuenire cum principijs naturalibus, sed esse insufficientem, quia non saluatur adhuc differentia eleuationis, & depressionis, vnde postea cum Ptolem. excentricos, & Epiciclos in cœlis admisit; quapropter secundum Scotum, quod cœli inferiores vnico motu moueantur, est consonum naturalibus principijs; & rectè quidem, nam illud mobile vnico locali motu mouetur, quod vnum vbi acquirit vt terminum ad quem, aliud deperdendum vt terminum à quo, illud duplici motu mouetur, quod duo acquirit vbi, & duo amittit, motus enim fit inter duos terminos oppositos, & nonnisi ad multiplicationem terminorum multiplicatur motus ex dictis disp. 15. Phys. sed implicat naturaliter vnum mobile duo vbi acquirere, ergo & duobus motibus simul moueri. Nec refert vnum motum per se conuenire, alterum per accidens, vt respondent aduersarij, vel quod assumptum sit verum, quando mouetur motibus contrarijs, & motus fit ab vno motore; modo motus cœlestes non sunt contrarij, nec ab vnico motore causantur, sed a duobus, scilicet à primo mobili rapiente secum omnes inferiores sphæras, & à proprijs intelligentijs in aliam partem impellentibus. Non refert, quia implicat idem reperiri in duobus locis adæquatis, siue per se, siue per accidens, siue illa loca sint verè contraria, siue disparata, siue ab vno moueatur, siue a pluribus, quantumcunque enim multiplicentur motores, nunquam poterunt mobile collocare in pluribus locis simul, ergo omnino naturaliter implicat idem moueri simul pluribus motibus quocunque modo acceptis. Dices mobile esse in vno loco, qui tamen duobus motibus acquiratur, quod non implicat. Contra, vel mobile antequam peruenerit ad terminum adæquatum, & dum erat in via habebat duo vbi, vel vnicum tantum; non primum, quia implicat; si secundum, ergo non mouebatur duplici motu locali, sed vnico, nam ad multiplicationem motuum requiritur

tur multiplicatio formarum,& terminorum,hanc sententiam ex nostris docet Mayr.2. d.14. q.3.

130 Mouentur itaque cœli inferiores vnico motu ab ortu in occasum, vt primum mobile, cum hac tamen differentia, quod non mouentur eadem velocitate, nam primum mobile complet perfectè circulum in 24.horis,ceteri verò cœli aliquanto minus,& diuersimodè, nam firmamentum adeo parum retardat, vt in 36000.vel 49000. aut secundum alios 25760. vna duntaxat reuolutione à primo mobili excedatur, Saturnus autem, quia longe plus moratur minori quoque temporis spatio indiget,vt vnica reuolutione excedatur à primo mobili,scilicet annis 30.Iupiter in 12.annis in vna reuolutione superatur à primo mobili, Sol, Venus, & Mercurius in vno anno, Luna verò, quia est tardior cœteris,in 27.diebus, in quibus solum 26.conficit reuolutiones,vbi primum mobile 27.circulationes absoluit;ex qua tarditate apparet cœlos inferiores veluti retrocedere ab occasu in ortum, & ad signa orientalia remeare, motuque contrario moueri. Deinde not. quod cœli inferiores non mouentur ab ortu in occasum per lineam perfectè circularem, itaut fit ab vno puncto ad idem punctum, vt est motus primi mobilis, sed mouentur super polos zodiaci per lineam gyratiuam,seu per quasdam lineas spirales,pars enim illa, quæ hodie fuit in vno puncto orizontis, cras non correspondebit eidem puncto,sed alteri propinquo,vnde fit,vt Planetæ plures circulos describant super axim zodiaci quasi paralellos, eo quia non sunt perfecti, & modò ad vnam partem accedunt, modò ad alteram, modò sunt iuxta æquatorem,modò vltra,citraque,quæ est differentia secundum latitudinem,vt diximus quæst.1. artic.2. vno igitur motu taliter attemperato mouentur cœli inferiores,ex qua modificatione scilicet ex tarditate varia Planetarum, & ex lineis illis spiralibus circa axim zodiaci descriptis, secundum quas mouentur, oritur hæc variatio, vt Planeta modo cum vno. modo cum alio coniungatur; nec eundem situm semper seruet sub zodiaco.

131 Potest optimum exemplum adduci,sint tres equi versus occasum currentes,quorum primus sit velocior alijs duobus, secundus velocior tertio,nec super idem omnino spatium moueatur,sed vnus aliquantum ad latus deflectens, clarum est, si incipiant moueri, qui tardius mouetur, potius alicui procul aspicienti apparebit retrocedere versus ortum,quam ad occasum pergere,& tamen omnes versus eandem partem mouentur, nec ista retrocessio apparebit fieri per eandem lineam, sed cum aliqua inflexione, quæ retrocessio posset dici motu apparens, quamuis motu vero, & reali ad occasum tendant; idem proportionaliter de cœlis dicendum,quod etiam asseri debet de alijs motibus epiciclorum,& sphærularum, trepidationis, & liberationis vt semper vno reali motu Planetæ moueantur, apparenter verò eò pluribus motibus dicantur moueri quo plures motores interueniunt, vel plures impetus impressi, nam quo plures concurrunt, eo magis motum quendam attemperatum,& variatum causabunt;quod potest confirmari ex his, quæ docet Scotus 4.dist.10.quæst.2.L.si scilicet eidem passo duo approximarentur agentia contraria,agent ad effectum medium, & motum quendam causarent proportionatum huic effectui, vt innuimus disp.11.Physic.qu.3.artic.2. quinam verò sint isti motores, dicemus art.4.

132 Contra 2. conclus. sunt primò authoritates quædam Sacræ Scripturæ in quibus motus numquam cœlis, sed Planetis tribuitur, præcipuè Soli. Tum 2. omni corpori naturali debetur proprius motus,vt ostendit Aristot.1.cœli capitul.2.stellæ sunt corpora naturalia specie à cœlis distincta.Tum 3. non est credibile ob vnius stellæ motum fuisse a Deo tam vastum fabricatum orbem. Respond. Sacram Scriptur. de motu astrorum præcipuè loqui,quia est conspicuus, & quia astra sunt quid principalius in cœlis,qui stellarum quasi vehicula sunt,vnde vulgariter Petrus,non equus Petri dicitur iter facere.Ad 2.sufficit,vt aliquo pacto conueniat aliquis motus, licet non solitarie sed ad motum continentis moueatur;si enim solitariè existeret, circulariter ex sua natura posset moueri. Ad 3.vrgere ponentes plures cœlos Planetarum (licet nec istos totaliter conuincat, cum totum pendeat à Dei beneplacito) non autem ponentes Zonas.

133 Tandem contra 3.conclus.instatur tum author. Aristotel. docentis plures motus necessarios in cœli propter generationum sublunarium varietatem,ab vno enim motu non nisi vnicus effectus causatur,ita 2.de Gen.56.Tum 2.experientia,Planetæ enim & motu diurno super polis mundi mouentur, & motu declinationis ad latera super polis Zodiaci, vt patet de Luna, quæ nunquam ab eodem orientis puncto ascendere videtur, nam si hodie prima noctis hora oriatur in nostro Orizonte,die sequenti non nisi post aliam fere horam oritur,& in alio Orizontis puncto,vt ad latera declinata videatur;adsunt etiam aliæ varietates secundum eleuationem, & depressionem, qua ratione Astrologi & motus,& circulos multiplicarunt.Tum 3.nequit mobile vnico motu moueri per duas lineas distinctas, Planetæ mouentur & per æquatorem super polos mundi motu diurno, & per circulum zodiaci super polos ipsius,ergo &c.Tum 4.homo existens in naui mouetur ad motum nauis licet quiesceret, at si à prora ad puppim pergeret,nouo motu moueretur, nam propria virtute mouetur, vnde defatigatur,nec ob id cessat moueri motu nauis,quia adhuc est in naui, & nauis mouetur, cum ergo sint duæ virtutes motrices intrinseca in homine, & extrinseca scilicet impulsus nauis, duos motus causabunt. Tum 5.videmus duo agentia contraria, vt calorem, & frigus ambo agere, licet vnum sit maioris virtutis, calor enim à frigore repatitur, quamuis etiam destruat frigus, ergo idem de virtutibus motiuis dicendum,quod scilicet fortior impellit in vnam partem,& si altera debilior applicaretur, impelleret simul in aliam partem retardando actionem prioris.

134 Resp. ad 1. motus factus ab ortu ad occasum per circulum Zodiaci est quidam motus obliquus, quia fit per lineas spirales, vnde apparenter est multiplex, & virtualiter, quatenus æquiualet moueri facto ad occidens, & ad Boream, vel Austrum; cum Aristot. ait ad generationes rerum non sufficere vnicum motum, sed plures requiri, loquitur de motu virtualiter multiplici, de quo fit mentio, ac si esset formaliter multiplex claritatis gratia, quo modo etiam nos hucusque locuti sumus,& loquemur cum ipsis Astrologis;& certè nil aliud asserere intendunt, cum docent Planetas pluribus motibus simul moueri, nisi quod mouentur motu totaliter temperato propter multitudinem mouentium, ac si quodlibet mouens proprium motum producat in mobili.Ad 2.patet ex dictis in probat. conclus. quomodo motu circulari per lineas spirales cum aliqua tarditate saluentur apparentiæ omnes.Ad 3.negat.min.nam implicat idem mobile esse in duobus locis, sed mouentur per lineas spirales, & gyratiuas, quæ duabus lineis correspondent,& æquiualent,scilicet lineæ ab ortu in occasum, & lineæ à Borea ad Austrum, qua ratione ille motus solum apparenter,& virtualiter est multiplex,non verè,& formaliter.Ad 4.per idem mouetur homo duobus motibus apparenter, & extrinsece propter pluralitatem motorum, non verè, & intrinsecè, illæ enim virtutes agent ad effectum medium.Ad 5.quando duo agentia sunt productiua effectuum aliqualiter compossibilium, vt in exemplo adducto de calore, & frigore in gradibus remissis, possunt agere simul, at quando effectus sunt simul omnino incompossibiles,vt sunt duo vbi in eodem corpore naturaliter loquendo, nequeunt ambo proprium effectum causare, sed vel vnum solum aget, vel ambo ad effectum medium concurrent; sic primum mobile mouet cœlos inferiores ab ortu in occasum,& quia virtus in corpore distanti minus efficaciter diffunditur,hinc impetus à primo mobili impressus non causat in cœlis inferioribus perfectam circulationem,sed cum aliquali retardatione propriæ intelligentiæ impellunt orbes ad latera,ex quibus virtutibus resultat motus quidam modificatus ab ortu in occasum per lineas spirales.

ARTICVLVS II.

An motus cœli sit naturalis.

135 SI loquamur de motu circulari, quo cœlum in proprio loco mouetur,nihil in præsenti occurrit dicendum,fusè enim de hac re egimus in Phys.disput.6.qu.2.art.1.& quæst.3.ostendendo cœlum habere naturam, etiam in ordine ad localem motum, non quod sit principium determinatum ad motum, sed indifferens ex se ad motum,& quietem, quæ indeterminatio quandam arguit neutralitatem, vnde & naturalis dici potest, & neuter; non quidem vt ait P. Faber theor.64.naturalem scilicet dici in ordine ad principium passiuum,& inclinationem naturalem,neutrum verò in ordine ad terminum,quia cœlum, nullum vbi determinatè respicit, sed indifferenter se habet. Hic namque dicendi modus repugnantiam inuoluit, nam si dicitur naturalis ratione principij, itaut in cœlo sit aptitudo intrinseca naturalis, necessariò talis aptitudo terminum aliquem debet respicere, ad quem dicit relationem transcendentalem, non enim dari potest aptitudo respiciens aliquid tamquam terminum, & nulla res, quæ à tali aptitudine respiciatur, illamque terminet; quare si in cœlo erit naturalis aptitudo ad motum circularem, qua ratione motus dicitur naturalis, dari quoque debet terminus huius aptitudinis, à quo motus dici debet naturalis, hoc enim significat motum esse naturalem ratione termini, ac terminari ad rem aliquam, ad quam mobile inclinatur.

136 Dices aptitudinem cœli non esse ad aliquod vbi, sed ad ipsum motum,qui terminus dicitur huius aptitudinis,motus verò habet pro termino vbi,ad quod non datur naturalis inclinatio in cœlo. Contrà motus non est propter se appetibilis, cum intrinsecè sit via ad terminum,à quo habet perfectionem,ergo aptitudo nequit primò terminari ad motum, sed ad terminum ipsius, ideo enim frigefactio naturaliter ab aqua respicitur,quia aqua habet naturalem aptitudinem ad frigus, si enim motus esset terminus primò, & per se intentus, iam per alium motum acquireretur quod est falsum,nec cœlum primò,& per se intendit motum circularem, sed quatenus per ipsum continuò acquirit illa vbi diuersa, vt possit huic, vel illi parti mundi sublunaris proprios influxus communicare, quare vel motus cœli erit naturalis ratione principij,& termini,vel neuter ratione vtriusque. Dicitur ergo naturalis, quatenus motus est ratio, seu conditio, non quidem acquirendi cœlo perfectionem aliquam intrinsecam, sed extrinsecam, vt possit se effectiuè communicare inferioribus, illaque conseruare propter bonum vniuersi; neuter verò dicitur, quia hæc aptitudo in cœlo est indifferens, non determinata, qui est minimus gradus naturalitatis, vt ibi fusè declarauimus.

Dubium tamen in præsenti esse potest, an cœlo possit esse naturalis aliquis motus rectus,si verb.gr.per diuinam potentiam à loco, vbi nunc reperitur, extraheretur, vel si pars aliqua cœli abscissa in hoc inferiori mundo collocaretur, an talis motus esset naturalis, vel violentus,

lentus, aut neuter, quod etiam quæri potest de motu, quo a propriam sedem moueretur; de quo latè disputat Ruu. 1. cœli cap. 2. quæst. 3.

137 Breuiter tamen dicimus, cęlum non habere inclinationem determinatam ad aliquem locum, nisi quatenus est pars quædam vniuersi, cui vt sic congruit esse in supremo loco supra omnia corruptibilia, & vt possit in omnia influere, cæterum locum illum propriè ex se non respicit vt naturalem, locus enim naturalis est conseruatiuus locati, qua ratione locatum extra proprium locum est extra statum naturalem, & corruptioni subiacet, at cœlum est incorruptibile, & consequenter vbicunque locetur, nunquam potest dici violenter existere, nec indiget conseruatiuo extrinseco. Ex quo sequitur motum illum, quo à propria se de cœlum, vel pars eius extraheretur, non fore violentum, quia motus localis rectus violentus dicitur, cum terminatur ad locum mobili violentum, at locus ille non est cœlo violentus ex propria natura. Rursus si pars illa cœli in his inferioribus locata sursum iterum moueretur, vel ab Angelo, vel quia elementa ex seipsis petant inter se connecti absque vlla interruptione, vnde partem illam sursum impellerent (quod non videtur satis probabiliter dictum, non enim cœlum à sublunaribus pati potest, nec sublunaria agere in cœlum impulsum, aut qualitatem aliquam imprimendo) motus ille naturalis non esset, quia non terminaretur ad locum naturalem, & conseruatiuum locati. Tum quia si motus iste esse naturalis, oppositus esset violentus, nec cœlum à sublunaribus differre ex motus diuersitate rectè argueret Aristot. nec tandem negari posset leuitas in cœlo, quæ est principium motus sursum; erit igitur motus iste simpliciter neuter.

Dices, motus circularis cœlo est naturalis, ergo quies, quam in his inferioribus possideret pars illa, esset violenta, ergo & motus ad illam terminatus erit violentus, & per consequens oppositus motus habens pro termino à quo illam quietem erit naturalis. Respond. motum circularem esse cœlo naturalem naturalitate indeterminata, itaut etiam naturaliter quietem respiciat, vt diximus in Phys. disp. cit. ideo neg. conseq.

ARTICVLVS III.

An cœlum à principio intrinseco, vel extrinseco moueatur.

PRima opinio docet cœlum à propria forma moueri circulariter, absque vllo extrinseco principio actiuo, citantur pro hac sentent. Maior. 2. cœli cap. 5. & Alb. de Saxo. 8. Phys. q. vlt. Secunda extrema asserit solum ab extrinseco principio moueri, cœlum verò passiuè tantum concurrere, ita communis Theologorum, & Philosophorum, imo quidam, vt Ruu. 2. cœli cap. 5 quæst. 8. Auers. quæst. 34. sect. 7. oppositum iudicant impossibile. Tertia media concedit ab extrinseco moueri, sed cum hoc asserit quoque concurrere formam cœlestem partialiter, ita Valles. cont. 11. Phys.

138 Dicimus primò cœlos ab extrinseco moueri, non ab intrinseco, ita Scot. 2. dist. 2. quæst. 5. & dist. 14. quæst. 1. & 4. dist. 48. quæst. 2. N. estque conformis Sacræ Script. & Patribus, nam loca illa Matt. 24. *Virtutes cœlorum mouebuntur*, Iob. 9. *sub quo curuantur qui portant orbem*, Iob. 26. *Columnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius* &c. 38. *Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*, multi Patres de Angelis mouentibus cœlos exponunt, est etiam Arist. 8. Phys. à tex. 52. 9 Met. 17. & 12. Met. 34. Prob. primò, quod totaliter ab intrinseco nō moueatur, vel forma cęli poneretur principium determinatum ad talem motum, & ad omnes circumstantias, scilicet cum tanta velocitate, tarditate, in tali, vel tali parte spatij, &c. vel ponitur principium indeterminatum ad motum, & quietam, ad hanc, vel illam velocitatem, ad hanc, vel illam partem spatij; si primum, ergo forma cœli non esset in toto cœlo eiusdem rationis, sed specie secundum partes diuersa, quod est falsum, Probat. seq. nam quælibet pars cœli non mouetur æquali velocitate cum alia, sed diuersa, quò enim partes magis ab æquatore recedunt, eò tardius mouentur, ergo si ex seipsis, & ab intrinseco essent ad hanc tarditatem determinatæ, iam specie differrent inter se, diuersæ enim & oppositæ proprietates inferunt diuersitatem specificam; falsitas patet, nam non posset assignari pars aliqua eiusdem speciei, quęlibet enim cum sit diuisibilis in partes alias, quarum vna magis ad polos accedit, altera magis recedit, vna tardius, quæ scilicet est magis polaris, mouetur alia velocius, nec possent aliter moueri propter intrinsecam determinationem, ergo specie differrent. Si asseratur 2. ergo quia omne indeterminatum, vt exeat in actum, debet ab alio determinari, maximè si est agens naturale, debebit cœlum ab extrinseco determinari ad talem, vel talem motum, ad hanc, vel illam partem spatij, ergo totaliter ab intrinseco non mouetur.

139 Secundò quod partialiter ab intrinseco non se moueat, probat. ex hoc, quod optime saluatur per motorem extrinsecum totaliter, absque eo, quod tot agentia multiplicentur. Tum quia videmus res ab intrinseco localiter moueri propter acquisitionem alicuius perfectionis intrinsecè illas perficientis, sic grauia, & leuia solum vt propria loca naturalia consequantur, localiter mouentur, animata vt cibos, & alia necessaria perquirant, semper enim finis localis motus est vtilitas, & bonum intrinsecum mobilis; sed cœlum nullam perfectionem intrinsecam accipit per motum localem, vt dictum est artic. præced. & disp. 6. Phys. qu. 2. art. 1. ergo non debemus admittere formam cœlestem actiuè cum intelligentia concurrere ad motum localem. Tum quia se mouere in proprio loco proprium est animalium, cœli non sunt animati.

140 Ex quibus patet quid sit dicendum de possibili, non enim potest assignari ratio aliqua demonstrans cœlos à seipsis moueri implicantia inuoluere, cum enim thesauri infinitæ sapientiæ, & omnipotentiæ Dei sint infiniti, posset excogitari corpus aliquod talis naturæ vt seipsum circulariter moueat ab intrinseco, siue partialiter, siue totaliter, præsertim si astruatur cœlos esse animatos animatione alterius rationis à nostra, vt defendit Arriaga, vnde dici posset animam illam esse tantæ virtutis, vt absque fatigatione, & sine vlla resistentia moueat cœlum, sicut de anima beata mouente corpus asserunt Theologi: rationes enim quæ possent ex principijs naturalibus, & Peripateticis adduci, non conuincerent, nam solum probarent implicare stante rerum ordine, vt modò sunt, cæterum non concludunt de possibili, & variato ordine vniuersi, difficile ergo erit hanc possibilitatem impugnare.

141 Dicimus 2. hunc extrinsecum motorem non esse corporeum, & materialem, sed incorporeum, & spiritualem, per cognitionem operantem, qualis est intelligentia, est communis, & prob. quia nequit ab aliquo sublunari moueri, vt patet, nec ab aliquo corporeo in cœlo existente, quia cœli sunt contigui, ergo inter illos mediare nequit aliquod corporeum sine penetratione. Tum quia naturaliter non apparet corporeum aliquod esse tantæ virtutis, vt infinito tempore posset tam vastam cœli molem circumuoluere, tamque velociter, erit igitur aliquod immateriale, & quia debet determinare cœlum, vt tali modo moueatur, & regulariter ob bonum vniuersi, debet esse cognoscitiuum finis, & mediorum ad finem, talis est intelligentia, an verò sit prima, vel secunda, dicemus art. sequ. non ob id tamen negamus primum mobile cœteros inferiores cœlos mouere, corpus enim solidum alia corpora perfectè continens, quibus sit contiguum, si velocissimè moueatur, rapiet secum corpora inclusa, & maximè si ista sunt etiam solida, quia magis apta ad recipiendum impulsum, quod exemplo comprobari potest de corpore fluido, de quo minus videtur, vtpotè non ita capax impulsus; sit enim catinum aliquod politissimum circa centrum, suumque axem constitutum, si concitatissimè circumuoluatur, ad eius motum rotabitur quoque aer inclusus, quod manifestum fiet, si candela accensa admoueatur catino, vel lamina aliqua, aut papyrus tenuissimo filo suspendatur, vt sit proxima superficiei coneauæ catini, flamma enim videbitur flecti in candem partem, in quam flectitur catinum, lamina illa ad motum catini circumducetur, signum euidens aerem inclusum etiam circumuolui; quanto magis id erit de cœlis asserendum? Mouentur igitur inferiores cœli rapto primi mobilis per impetum impressum, hic tamen non sufficit, nam solum talis impetus causare posset motum ab ortu in occasum, licet ob distantiam cum aliqua retardatione, quare requiritur intelligentia immediate mouens cęlos inferiores per lineas spirales, vt diximus art. 1.

142 Contra hanc determinationem posset rationibus illis, quibus ostenditur cęlum animatum esse, nam proprium est animatorum actiuè in proprijs locis moueri, quas soluimus quæst. 2. art. 2. sed adhuc instatur, quia cęlum est corpus naturale, de cuius ratione est vt habeat principium motus internum, motus enim qui prouenit ab extrinseco est violentus. Tum 2. mouere se est perfectio, & reperitur in sublunaribus, ergo non est denegandum cęlis superioribus. Tum 3. quia forma cęli esset otiosa, nam proprio motu, & operatione careret. Resp. faciliter, naturam in cęlis habere solum rationem principij passiui in ordine ad localem motum, & vt sic est internum principium, denominatque motum naturalem. Ad 2. non necessariò omnes perfectiones, quæ in inferioribus inueniuntur, reperiri debent in superioribus formaliter, sed sufficit virtualiter, vel eminenter, quatenus perfectio superioris longe superat perfectionem inferiori, tum quia mouere se in non viuentibus est perfectio supplens imperfectionem, ideo enim tale habent principium, quia a proprio, & connaturali loco extrahi possunt ad locum contrarium, ibique pati violentiam à contrarijs, hinc natura, quis non deficit in necessarijs, tale dedit principium, vt possint ad propria loca redire; cęli vero non habent contraria, vnde nec indigent conseruante, nec si tale principium haberent, esset ad propositum, nam loquimur de principio actiuo mouente in proprio loco, quale non est in non viuentibus; Animata vero, quamuis habeant hanc perfectionem, vt in proprijs locis ex se ipsis moueantur, non vrget, etiam si hæc esse perfectio non supplens imperfectionem, nam quæst. præced. posuimus viuentia cęlis perfectiora. Ad 3. negat. seq. nam habet in hæc sublunaria influere secundum variam actionem, vt infra.

ARTICVLVS IV.

Numerus motorum orbium statuitur.

QVæsitum hoc potest exagitari tam secundum veritatem, quam secundùm Arist. Prima sent. vnicam tantùm posuit motricem intelli-

intelligentiam omnium cœlorum, vel creatam, vt Fracast. de homog. c. 1. sect. 1. vel increatam, vt Less. 1. p. de perfect. diu. lib. 11. c. 8. secunda opinio tot multiplicauit motrices intelligentias, quot orbes sunt moti, sed dissidium adhuc est, nam quidam asserunt, inter has numerari quoque debere Deum ipsum in sent. Arist. tanquam immediatum motorem primi mobilis, ita ferè recentiores omnes, vt Conimbr. Ruu. Auersa, Amic. Piccol. Ragus. Pendas, cum Greg. 2. dist. 1. q. 1. art. 1. alij verò negant secundum Arist. Deum immediatè, hoc est solitariè absque alia intelligentia mouere primum mobile, sed huic aliam propriam tribuunt: ita veriores Thomistæ cum D. Th. 1. contra gentes c. 13. cuius etiam opin. est Scotus 1. dist. 2. q. 1. ad vlt. princ. & d. 8. q. 5. V. & quol. 7. L. sequitur Suarez disp. 35. Met. sect. 1. num. 10. Contar. in hac quæst. Iand. 12. Met. q. 57. imò addidit Abul. qu. 5. in cap. 23. Exod. etiam secundum veritatem, impossibile omnino esse Deum aliquod corpus immediatè mouere posse.

143 Dicimus primò secundum veritatem Deum de facto se solo non mouere cœlum, posse tamen mouere, at secundum Arist. nec de facto, nec de possibili posse immediatè mouere cœlum; est Scoti cit. Prima pars, quod secundum veritatem non moueat, possit tamen mouere, prob. authoritatibus Sacræ Scripturæ adductis art. præced. concl. quas Patres de Angelis exponunt cœlos mouentibus, & vniuersaliter de omnibus cœlis loquuntur, ita præsertim Gregor. 4. Dialog. cap. 4. Aug. lib. 8. super Gen. cap. 24. & 3. de Trin. cap. 4. Dion. de diu. nom. cap. 4. & de cœlest. Hierar. cap. 5. Tum quia commune est axioma apud Theologos, quicquid potest à causis secundis perfici, Deum per illa producere concurrendo, vt vniuersalem causam cum illis ad actionem, sic enim magis relucet diuina bonitas, & omnipotentia, dum tam liberaliter communicat actiuas virtutes creaturis, at motus cœli potest ab Angelis prouenire, & causari. Deinde quod possit Deus cœlum mouere, patet, quia Deus potest supplere concursum cuiuscunque efficientis causæ, & quicquid producit medijs causis secundis potest se solo producere; nec aliquod sequitur absurdum, quod enim ait Abulens. sequi Deum in instanti mouere cœlum, quia est infiniti vigoris, non vrget, nam liberè agit ad extra, vnde non producit, quicquid potest producere; Nec etiam refert quod addit, stante nostra opinione, sequi Deum habere imperfectam actionem, qualis est motus, quia producere imperfectum, dummodo adsit potentia productiua perfectorum, non arguit imperfectionem in producente, sed in producto, sic Deus immediatè creauit materiam primam in genere substantiæ omnium imperfectissimam, imperfectio igitur in casu non proueniret ab imperfecta Dei potentia, hæc enim est perfectissima, sed à natura ipsius motus talem conditionem exigente.

144 Secunda pars, quod secundum Aristot. immediatè non moueat probat. ex duobus ipsius principijs, primum est Deum ad extra necessario agere, de quo diximus in Physic. disp. 8. quæst. 1. art. 2. alterum est Deum esse infiniti vigoris intensiue, vt dicemus in Metaph. ex quibus sequitur Deum non posse mouere cœlum immediatè, aliter illud moueret in instanti, vel virtus finita æquari posset, & proportionari virtuti infinitæ, quæ sunt absurda, primum patet, quia cum agat necessario, aget quantum poterit, & cum sit infinitæ virtutis, mouebit motu infinitæ velocitatis, & consequenter in instanti, vel si in tempore mouebit ob aliquod impedimentum, tunc virtus finita æquari posset infinitæ virtuti, quod erat aliud absurdum, prob. moueat infinita mobile, verbi gratia per diem, finita verò in mille diebus, itaut inter ista tempora sit proportio millecupla, iam per additionem virtutis motiuæ secundum proportionem millecuplam illi motori finito, minueretur tempus, vt in vno die moueret, sicut virtus infinita. Qui discursus est ipsius Aristotel. 8. Physic. t. 78. 79. Solet etiam assumptum probari ex 12. Met. 36. vbi ait primum motorem mouere vt amabilem, & appetibilem, quatenus scilicet intelligentia contemplans summam bonitatem, & perfectionem primi motoris, excitatur ad illius amorem, vnde appetit illi, in quantum poterit, assimilari, & quia primus motor, cum sit summè bonus, est sui ipsius communicatiuus producendo intelligentias, ita quoque intelligentia quærit illi assimilari in communicatione entitatis, quam non potest assequi, nisi per motum cœli, cum immediatè nil producat ad extra, & hæc fuit ratio perpetuitatis motus cœlestis ab Aristot. tradita, quia scilicet intelligentia semper amat primum motorem, ideoque semper appetit similitudinem illius in communicatione bonitatis producendo ista inferiora per influentias cœlorum regulatè mouendo, & applicando cœlos, & hoc est, quod dici solet, primum motorem mouere, vt amatum, & desideratum, & in genere causæ finalis, non ob id tamen negatur primum motorem causam esse effectiuam, nam ostendimus disput. 8. Phys. q. 1. art. 2. Deum etiam in sent. Arist. immediatè concurrere cum omnibus causis secundis ad productionem effectuum, vnde & cum omnibus intelligentijs concurrit effectiuè ad motus cœlestes, sed solum dicimus in sent. Arist. non mouere immediate, hoc est se solo sine aliqua intelligentia primum mobile.

145 Multa adducere solent aduersarij, vt ostendant Arist. sensisse Deum esse primum motorem immediatum, primò enim negant aliquod ex illis duobus principijs adductis, vel ambo, deinde varia loca adducunt, ex quibus deducunt Aristot. mentem, nam 12. Metaphysic. 43. ex numero orbium collegit numerum intelligentiarum, & ait tot esse intelligentias, quot orbes, ergo non dabitur intelligentia prima non mouens immediatè, non enim numerus esset æqualis; imo text. 38. clarissimè habet primum mobile à prima intelligentia moueri; deinde 8. Phys. ex motu æterno inuestigat existentiam primi motoris, & addit, quod si primus motor esset in magnitudinem, illam moueret in instanti, vnde supponit primum motorem magnitudinem mouere.

146 Attamen non est nostri instituti exactè mentem Aristotel. ex obscurissimis verbis vestigare, dicere possemus in his, quæ ad primum motorem, & substantias abstractas pertinent, Aristot. variè esse locutum ex carentia luminis fidei, vnde sæpè latentes admisit contradictiones, vt diximus disput. 8. Physic. citat. & rectè in proposito notat Suarez, quod si verba Aristot. tantum perpendimus, videtur immediatam motionem affirmasse, si vero sensum rationum, & vim discursos perscrutamur, videtur illam negasse, hoc enim necessario sequitur ex illis duobus principijs, an vero sint de mente Aristot. non est præsentis negotij timari. Dicimus tamen ad illa loca, Aristotel in tex. 43. assignasse numerum intelligentiarum, quarum singulæ sunt particulares, & proprij motores orbium, præter istas autem assignauit primum motorem communem omnibus, de quo locutus fuerat in text. 36. dum dixit mouere vt amatum, & desideratum, in text. verò 38. accepit primum mobile pro aggregato ex orbe, & intelligentia, nam supra dixerat primum motorem mouere vt amatum, ergo nequit intelligi de primo orbe tantum, non enim orbis mouetur ad amorem, sed de orbe, & intelligentia, dicitur autem specialiter, & appropriatè primum mobile mouere, quamuis vt sic concurrat ad alios orbes, quia motus primi mobilis est primus, causa, regula, & mensura aliorum motuum. In 8. Physic. rectè ex motu inuestigat Aristot. existentiam primi motoris, quia est primum mouens inmobile, non tamen docet ibi esse immediatum motorem, nec absolutè supponit primum motorem mouere magnitudinem immediatè, sed id sequitur ex hoc, quod in magnitudine ponatur, tunc enim immediatè deberet illam mouere; imo si ratio hæc concludit, quod magnitudine careat, quia moueret in non tēpore, quia idem sequitur absurdū, si immediate moueret, quamuis à magnitudine separatus, debemus secundum Arist. principia hanc immediatam motionem negare, quicquid enim respondetur huic rationi, debilitat etiam rationem Arist. qua probat primum motorem carere magnitudine, quæ tamen ab Aduersarijs æstimatur demonstratio.

147 Dicimus secundò cœlos non moueri ab vnica intelligentia, sed quodlibet cœlum suum proprium motorem assistentem habere, quod etiam de zonis Planetarum est dicendum, an autem multiplicentur ad multiplicationem Epiciclorum est incertum, ita communis, & probat. ex Sacra Scriptura, quæ de motibus cælorum in plurali loquitur; ita etiam docet Aristotel. 12. Metaphysic. 43. suadet etiam ratio, quia Angeli virtus est limitata, & finita, non videtur autem omnes cœlos posse esse adæquatam sphæram actiuitatis vnius Angeli propter ingentem magnitudinem, insuper propter motuum varietatem. Tum quia docent communiter Theologi, præsertim Albertinus in lib. de Angelo Custode, singulis hominibus, singulis prouincijs, & vrbibus, imò Templis, atque Altaribus præpositos esse singulos Custodes Angelos, & assistentes, ergo multo magis id erit asserendum de cœlis tanto maioribus, non vna solùm prouincia, & regno, sed tota terra, neque pro bono vnius ciuitatis, sed totius orbis commodo procurãdo, qua ratione etiam multiplicari possent Angeli ad multiplicationem Epiciclorum, verum quia ex altera parte dici posset zonam vnius Planetæ non esse improportionatum mobile cum suo Epiciclo respectu Angeli, idcirco sub dubio relinquimus quoad hanc partem.

Quæri tamen adhuc posset, quo pacto talis motus causetur ab Angelis, an scilicet per potentiam aliquam executiuam ab intellectu, & voluntate distinctam, an verò per ipsammet voluntatem. Rursus an causando impulsum in cœlis, an immediate motum; Insuper quæri posset an Angelus in toto cœlo existat, an in aliqua determinata parte resideat, & tandem quanta sit velocitas huius motus.

148 Ad hæc dubia breuiter dicimus, nam exacta solutio spectat ad Theologum, Angelos mouere per potentiam formaliter distinctam ab intellectu, & voluntate, supposita distinctione potentiarum ab essentia, & hoc propter diuersitatem proprietatum harum potentiarum, intellectus enim & voluntas agunt actione immanenti, cuius terminus non producitur in esse reali, sed intentionali, non requirunt propinquitatem obiecti localem, nec ab altero Angelo possunt impediri præcipue voluntas, ne exeat in proprias operationes, potentia autem executiua agit actione transeunte, producit terminum in esse reali, requirit passum approximatum, potestque ab alio Angelo superioris virtutis impediri, quæ diuersitas conditionum aliquam arguit distinctionem, & hæc potentia dicitur intellectualis, non quia pertineat ad gradum intellectiuum, sed quia consequitur intellectualem naturam, vnde etiam in anima rationali reperitur, licet pro statu isto, quia est corpori alligata solùm organicè moueat; non ob id tamen negamus intellectum, & voluntatem concurrere ad hunc motum, nam sunt principium directiuum, & imperatiuum, quomodo intelligendus est Arist. cum istis potentijs adscripsit motum tamquam principio, ita colligitur ex Scot. 5. dist. 45. A. vbi hanc potentiam ideo in Deo non distinguit à diuina voluntate propter summam perfectionem voluntatis diuinæ, quæ ratio non militat in Angelis, & in 4. dist. 10.

dist.10.quæst.7.C.& D.hanc potentiam admitti in anima, & Angelo eiusdem rationis. Similiter ad 2. vtrumque est probabile, vel scilicet quod Angelus immediatè in suum cœlum producat motum, vt facit Sol illuminando immediatè totum aerem, & cœlus omnes, quia hæc omnia in sphæra propria adæquata continentur, vel quod in vna parte immediatè producat motum, in cæteris verò impulsum, primus tamen modus dicendi est expeditior, quia si omnes partes cœli sunt intra sphæram Angeli, vt possit in illis causare impulsum, & absolutam qualitatem, multo magis motum localem, sufficit enim vt sit vni parti immediatè vnitus. Ex quo patet ad 3. non enim Angelus est per totum orbem diffusus tamquam in loco, sed vni tantum parti, illi scilicet quæ velocius mouetur, qualis est pars æquatori propinqua, & si zonis Planetarum vnus Angelus tantum assistit, erit in illa parte, in qua immersus reperitur Epiciclus, vnde & moueri circulariter ad motum zonæ est necesse, & quamuis Scotus 2. dist.2. quæst. 5. hoc habeat pro conuenienti, loquitur tamen de mouentibus cœlos totales, ad quem motum non requiritur circulatio Angeli, sed sufficit, vt vni tantum parti sit præsens, at quia Epiciclus circulariter mouetur, & Angelus præsens debet illi esse, cum diuersum motum imprimat à motu zonæ, necessariò cum illo cietur. Velocitas tandem motus incomprehensibilis est, maximè si de primo mobili loquamur, colligi tamen potest confusè ex hoc, quòd Sol, qui multò minus velociter mouetur, quàm primum mobile, singulis horis plus quam vndecim centena millia milliarium peragit, stella octauæ sphæræ circa æquinoctialem existens vna hora percurrit supra 42. milliones milliarium, & stella polaris, quæ vix locum videtur mutare, dicunt Astronomi, quod circulum describit, cuius diameter multo maior est, quam diameter totius cœli Solis, adeo vt tota sphæra Solaris intra illum circulum collocata, eum non tangeret.

149 Dices, ex ista molis celestis vastitate, motusque inæstimabili velocitate videtur potius Deum immediatè mouere cœlos, quam Angelos, non enim virtus angelica videtur proportionata, præsertim quia per motum primi mobilis causatur impetus non solum in cœlis inferioribus, sed etiam in ignem, & aerem, qui ab illo rapi dicuntur, & Angelus sua vi nequit vnum elementum totaliter mouere. Tum quia Deus vt causa vniuersalis immediatè gubernat vniuersum, motus autem cœli spectat ad bonum regimen vniuersi; hinc Iob. 36. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* Ex alia parte vnicus Angelus sufficere videtur ad omnes motus cœlestes, nam cœlum nullo modo intelligentiæ resistit, ergo qualibet minima virtus posset mouere, qua ratione moti quidam dixerunt, paruulum digito posse mouere cœlum, imo si vna formica super cœlum incederet, circumuolueret illud. Tum quia anima rationalis est imperfectior Angelo, & tamen varias, ac diuersas exercet operationes in corpore, quæ magis distinguuntur, quàm cœlestes motus. Et tandem quia ad hoc munus obeundum sufficit aliqua finita potentia, cum effectus sit finitus, ergo dari poterit Angelus tantæ virtutis, vt proportionetur tali effectui.

150 Respond, non obstare vastitatem, nec velocitatem motus propter maximam Angeli perfectionem omnia corporalia excedentem, qua ratione posset etiam vnum elementum totaliter à proprio loco diuellere, nisi diuinum decretum obstaret, denegat enim Deus suum concursum ad actiones totius vniuersi ordinem perturbantes, vt de vacuo diximus in Physicor. disput.12.quæst.1. Ad aliud gubernatio duo dicit, vnam directionem, seu ordinationem vniuersalem rerum in fines proprios, & hoc spectat solum ad Deum, alterum executionem talis directionis, & hoc potest alijs maxime Angelis demandari, vt patet de custodia hominum, & regnorum. Ad rationes pro altera parte dicimus, quod quamuis non adsit resistentia ex parte mobilis in oppositum inclinantis, vt cum lapis resistit proijcienti sursum propter grauitatem deorsum impellentis, adest tamen resistentia improportionis, quæ consistit in finitudine potentiæ motiuæ, & magnitudine molis, hinc disputat.7.Physicor.quæstion.4. articul.3. diximus agens non posse agere in quacunque distantia, vt patet de luminoso, quod quamuis nulla reperiat contrarietatem in medio, tamen determinatam sphæram habet suæ actionis, idcirco non sufficit vnus Angelus ad omnes motus cœlorum exercendos. Nec paritas de anima rationali valet, nam omnes illas operationes exercet per varias potentias, respectu quarum singulæ operationes sunt proportionatæ, at Angelus per eandem potentiam motiuam deberet tot varios motus producere. Vel quicquid sit de possibili, & de virtute angelica in actu primo, negamus de facto omnes cœlos ab vno Angelo moueri, cum oppositum colligatur ex Sacra Script. sic vnus Angelus sufficeret ad custodiam plurium ciuitatum, sicut alter sufficit ad protegendam integram prouinciam, & tamen Deus sua infinita prouidentia cuilibet ciuitati, & oppido proprium assignauit Angelum in custodiam.

QVÆSTIO V.

Quid sint lux, & lumen, & quibus conueniant in cœlis, vbi de scintillatione, & Eclypsi.

151 PRo notitia primæ partis quæsiti notat.ex Scot. 2. distinct. 13.quæst.vnic.quod lux, & lumen differunt inter se, quamuis ab aliquibus pro eodem sumantur, lux est illa forma, quæ reperitur in corpore lucido, vt lux in Sole, vel in igne, lumen verò est illa forma, seu radius ille, qui in medio reperitur, siue subiecto quod à se illum non habet, sed ab alio recipit, vt lumen in aere à luce alicuius corporis causatum; & ille radius est triplex, rectus, reflexus, & fractus: radius rectus est, qui causatur à luce in medio eiusdem diaphaneitatis, vt vel in aqua solum, vel in aere, & sine obstaculo recta via pergit, quantum durat virtus lucidi corporis, vt est lumen causatum à luce candelæ in aperto aere positæ; reflexus est ille radius, qui occurrente corpore opaco antequam terminetur virtus lucidi diffunditur, & reflectitur in parte oppositam; ratio huius est, quia agens naturale agit in directum, quantum potest, & si impeditur, agit in obliquum. Hoc autem dupliciter potest fieri, vel enim reflectitur à corpore polito, & terso, vt est speculum, argentum, aurum, &c. quod directè Soli verbi gratia, oppositum causat in obliquo alium solarem radium, & hic immediatè causatur à luce Solis, vel reflectitur ab aliquo corpore non terso, vt est illud lumen secundarium, quod reperitur, vbi est vmbra, & hoc lumen causatur à lumine primario, quod est scilicet immediatè à luce productum, vnde in hoc vmbra à tenebra differt, quod tenebra negat tam lumen primarium, quam secundarium, vmbra verò solum primarium. Radius fractus est, qui occurrente medio alterius diaphaneitatis, non tamen opaco, multiplicatur in illo medio, sed non secundum lineam rectam, sed incidit ibi angulus, non enim eodem modo radij illi se diffundunt per medium densum, & rarum, quod dupliciter contingere potest, vel ad perpendicularem, vel à perpendiculari, radius perpendicularis, vt explicat Gratianus 2. disputatione 13. est, qui directè procedit à luce in medium, & dicitur centralis, at si in progressu inuenit medium densius, scilicet aquam, tunc in superficie aquæ franguntur laterales radii, qui non habent tantam vim vt possint se in aquam diffundere, sicut perpendicularis, ideoque perpendiculari vniuntur, & simul cum illo se per aquam diffundunt, & hoc est frangi ad perpendicularem, hoc est radius in superficiæ aque fractos angulum causare versus perpendicularem, si verò medium, quod de nouo occurrit, est rarius, vt si in aqua est aliquod lucidum, puta argentum, dum radij sunt in aqua perpendiculariter tendunt, & directè, at cum perueniunt ad vltimam superficiem aquæ, franguntur, & hemisphæricè se diffundunt, ac dilatantur, & hoc est frangi à perpendiculari, idest disiungi, & quasi à perpendiculari discedere; hinc est, quod argenteus nummus si est in catino vacuo, & ita ab oculo elongetur, vt nequeat videri, si deinde catinum aqua impleretur, statim nummus conspicitur, quia radij illi franguntur à perpendiculari, & se multiplicant versus oculum, & in indirectum tendunt. Hoc prænotato quidam ex antiquis, quos sequi videtur Bassonus 2. de cœlo intent.2. dixerunt lucem, & lumen esse corpora quædam, aut saltim formas substantiales.

152 Dicendum est tamen, nec lucem, nec lumen esse corpus, aut formam substantialem, sed esse accidentales formas qualitatiuas, ita Scot.cit. estque communis. Prob. ab ipso, quia corpus est cum altero corpore impenetrabile, lumen est simul cum aere, nam si aer in aduentu luminis recederet, non experiremur respirationem aeris, substantia non intenditur, nec remittitur, nec est per se sensibilis, lux, & lumen intenduntur, & remittuntur, etiam de cœlestibus loquendo, iuxta illud Isa. 30. *Et erit lux Lunæ sicut lux Solis, & Lux Solis erit septempliciter*, suntque per se sensibilia. Tum quia lux in igne, & lumen in aere sunt accidentia, ergo non sunt formæ substantiales, quod enim verè est substantia, nulli potest accidere, Antec. de luce prob. quia non est forma substantialis ignis vltima, aliter omnia corpora lucida essent eiusdem speciei, nec est forma non vltima; vt est forma corporeitatis in viuente, nam esset imperfectior forma ignis, & sic non posset in cœlis reperiri, in quibus non adest forma substantialis imperfectior elementari, de lumine prob. quia aer tam est perfectus substantialiter, quando est illuminatus, ac quando est tenebrosus, & in ipso lumen adest, & abest præter subiecti corruptionem. Quare erunt qualitates quædam; non enim possunt ad prædicam. quantitatis reduci. Vide Cottunium 1. Metheor. lect. 24. An verò lumen sit species intentionalis lucis, & habeat esse tantum intentionale, an verò simul habeat esse reale, spectat ad libros de Anima.

153 Dices, ex 1. Genes. habetur, quod lux fuit facta, ergo quid substantiale est, non enim accidentia tunc fuerunt producta sine subiecto, quæ etiam fuit opinio Diu. August. 3. de liber. arb. cap. 5. & 7. super Gen. ad lit. cap. 25. Theodor. quæstion. 7. super Genes. Aristot. etiam 5. Top. capit. 3. & section. 11. problem. 33. reddens rationem, cur melius in nocte formetur auditus, quam in die, ait aerem in die propter lucem, & radios esse densiorem. Tum 2. lumen gignit ignem, vt patet de speculo concauo ad Solem exposito, quod per radiorum reflexionem comburit stuppam; radij solis incidentes in aditum camini impediunt, ne fumus tam citò egrediatur, lumen etiam dicitur frangi, reflecti, localiter mouetur ab ortu ad occasum, est trinè dimensum, quæ omnia sunt munia substantialis corporis, non formæ accidentalis. Tum 3. omne accidens sensibile habet contrarium, non transit de subiecto in subiectum, ad motum subiecti mouetur, nec duo accidentia numero differentia in eodem subiecto existunt, at lux, & lumen carent contrario, lumen transit ab vna parte in aliam, quandoque immotum manet moto aere & in reflexione duo lumina simul sunt in aere, ergo accidens non erit.

1

154 Respond. à Scot. ibi non sumi lucem pro formali idest pro illa forma accidentali, sed pro connotato, seu corpore lucido, quod denominatur à luce tanquam à poriori, & notiori, sic exponunt etiam Patres, nisi velimus dicere locutos fuisse vt Platonicos, sic quoque intelligitur Aristot. in 5. Top. in loco verò prob. illam rationem dubitatiuè attulit, sed aliam deinde addidit, quia scilicet in nocte anima non est ad plura distracta, vt in die, nec tot strepitus fiunt. Ad 2. ignis ille à Sole immediatè producitur, nam à lumine ex dictis dispur. 7. Phys. quæst. 4. articul. 3. radij solares si egressum fumi impediunt, non est quia sint corporea, sed quia ob reflexionem rarefacientes aerem impellunt in aditum camini, ad quem diriguntur, nec lumen propriè dicitur frangi, & reflecti ad modum corporis, sed solum metaphoricè, quatenus sicut baculus, cum frangitur, & pila, cum resilit, causant angulum, sic etiam lumen, cum reflectitur cum hac tamen differentia, quod baculus, & pila ad alteram partem declinant, at radius rectus manet in suo subiecto, in quo postea à lucido causatur reflexus, nec mouetur localiter, nam aliud, & aliud lumen generatur de nouo, nec tandem est trinè dimensum quantitatiue, sed entitatiuè ad modum cuiuscunque materialis formæ, quæ dimensio non facit corpus de prædicamento substantiæ, sed requiritur, vt sit subiectum aptum recipere corpus de prædicam. quantitatis. Ad 3. neg. accidens omne sensibile habere contrarium, nisi de primis qualitatibus, & istas consequentibus esset sermo, at lux est qualitas superioris ordinis, falsum est etiam lumen de subiecto in subiectum migrare, quia continuò renouatur; falsum etiam est lumen ad motum aeris non moueri, mouentur enim species obiectorum in aere, non ob id tamen impeditur visio, quia vt dicemus in lib. de Anim. obiectum continuè multiplicat speciem in medio, & in instanti, quare licet species in illo aere subiectatæ transeant ad motum aeris, semper tamen de nouo aliæ producuntur; tandem duo accidentia numero distincta possunt esse in eodem subiecto, si ad diuersa munera requirantur, vt patet de speciebus visibilibus, vel si de illis duobus vnum fiat per intensionem, sic in proposito vel dicimus esse duo lumina, quia sunt species intentionales duorum lucidorum, vel fieri vnum lumen intensius.

155 Dices etiam, experimur lumen corporibus opacis insidere, & remoto lucido in illis conseruari, ergo falsum est lumen esse speciem lucis. Antecedprobat. exemplo lapidis Bononiensis, ab alijs *Spongia solis, vel lucis* appellati, qui in monte Paterno propè Bononiam inuenitur, cuius proprietas est; quod si calcinatus, & igni præparatus panlisper solaribus radijs, vel flammæ splendori, ac etiam ipsis matutinis crepusculis exponeretur, ac deinde in cubiculo tenebroso collocaretur, emittit lucem, & splendorem, non secus ac carbones accensi; licet paulatim splendor ille remittatur, & tandem penitus euanescat; at si denuo luci exponeretur, iterum splendorem, & lumen concipiet. Huius rei nos certiores fecit eruditissimus Fortunius Licetus experientia ipsa, adsunt quoque alij lapides, qui absque alia calcinatione eundem pariunt effectum, siue hoc ex maiori puritate materiæ proueniat, siue ex diuersa specificè quidditate.

156 Respond. effectum istum prouenire ex materia aliqualiter perspicua versus superficiem, gypsea, sulphurea, nitiosa, sandarachina, arsenalica, vel simili, qua ratione facile à luminosis radijs alteratur, & quia est etiam viscosa tum ex se, tum ex præparatione chymica, ac albuminis oui linimento, idcirco poterit conceptum lumen aliquantum retinere, etiam transacta illuminatione. Cæterum dubitari posset an splendor iste sit lux, vel lumen; quod sit lux suadetur, quia lumen est actus diaphani, secundum quod diaphanum est 2. de Anim. 69. pendetque à luce in fieri, & conseruari, sicut quælibet alia visibilis species à proprio pendet obiecto, at lapis iste est corpus opacum, & remoto lucido conseruat splendorem. Verius tamen dicetur non esse propriè lucem; sed lumen; quia lux est lumine perfectior, & splendor ille non solum à luce, sed etiam à lumine causatur, vt cum lapis in aere à lumine secundario illuminato detinetur, tunc enim nequit lux solis aliam lucem gignere, quia splendor lapideus, à lumine aeris attingitur, vt à causa principali, nam instrumentum non potest attingere terminum principalis agentis ex dictis disp. 7. Physic. quæst. 5. cum igitur à lumine principaliter gignatur, & imperfectius nequeat esse causa perfectioris ex dictis ibidem sequitur splendorem illum esse lumen, non lucem, quæ est forma perfectior. Nec vrget Aristot. definitio nam vt notat Cottunius 1. Metheor. section. 24. definiuit Aristotet. lumen in suo statu naturali, & vt in plurimum; Nec est omnino verum species visibiles à moto obiecto statim euanescere, nam si actione aliqua perualida imprimerentur oculo ab obiecto, paululum adhuc in oculo asseruantur in absentia obiecti, vt patet intuenti Solem, niuem, aut alium colorem vehementer immutantem oculum, omnia enim obiecta illo colore respersa conspiciet per aliquod tempus. Si quis autem de hoc lapide pleniorem notitiam cupit habere, perlegat opus Clarіs. Liceti singulari eruditione refertum cuius titulus est Litheosphorus, siue de lapide Bononiensi.

157 In altera parte quæsiti quæritur, quibus corporibus celestibus conueniat lux, An scilicet omnes cœli, & astra habeant lucem, an solum astra, & istorum an omnia, an verò quædam tantum, & quidem de Empyreo cœlo non est dubitandum esse ex se totum lucidum, iuxta illud Apoc. 21. *Ciuitas non eget Sole, neque Luna, vt luceant in ea, quoniam claritas Dei illuminauit eam*, à nobis autem non videtur, quia ex parte concauæ superficiei est opacum, & quasi cortina quadam coopertum in arca fœderis figuratum, quæ pellibus caprinis erat contecta. & in Sancta Sanctorum, quod serico velo tegebatur. De alijs cœlis quidam dixerunt ex se intrinsecè aliquid lucis habere, illuminari adhuc à Sole & alijs astris, quidam hoc negarunt, de astris aliqui absolutè concedunt ex se ipsis esse lucida, etiam Lunam quoad medietatem; putant enim Lunam duas medietates habere differentes, vnam ab intrinseco lucidam, alteram tenebrosam, & obscuram, & quia successiuè mouetur, vel in seipsa, vel ad motum Epicicli præter motum orbis, hinc successiue quoque partem illam lucidam abscondit, & ad nos paulatim vertit tali ordine, vt in oppositione cum Sole tota pars lucida conspicitur, in coniunctione contegitur, citatur pro hac sent. Berossus quidam, & Albergottus in suo dialog. vel vt quidam dixerunt exigua quadam luce perlucidam secundum omnes partes esse. Alij è contra tantum Solem lucidum extare putarunt, reliqua verò sidera vel saltim planetas lumen à Sole recipere, tandem alij solam Lunam luce expertem posuerunt, & a Sole illuminari, reliqua verò propriam lucem possidere.

158 In hac re certum esse debet celos ex seipsis nullam habere lucem, sed lumen à Sole, & cœteris astris mutuare; quod patet experientia, quia si lucem aliquam haberent, transmitterent ad nos species visibiles, & mundum illuminarent, nec valet dicere idcirco non videri, quia rarissimi sunt, sicut ignis in sphæra propter sui raritatem non conspicitur; non valet, quia in nostra sent. raritas non reperitur in cœlis, sed omnes densissimi sunt, sicut stellæ, quapropter si aliquam lucem possiderent, conspicerentur, vt via lactea, & aliæ stellæ, tum quia 1. Genes. dicitur, *fiant luminaria in firmamento cœli, fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt praesset diei, & luminare minus, vt praesset nocti, & stellas, & posuit eas in firmamento cœli, vt lucerent super terram*, quibus verbis innuitur lucem solum stellis conuenire, aliter etiam cœli lucerent super terram. Quod autem à Sole, & astris illuminentur, patet quia sunt diaphani, & per consequens capaces luminis etiam in tota profunditate.

159 Deinde certum esse debet Lunam maiori ex parte lumen à Sole recipere, quod innuit Doctor, dum 2. distinc. 13. docuit hanc accidentalem formam in Luna non esse lucem, sed lumen, hoc est, Lunam ex se non esse lucidam, sed ab extrinseco illuminari, scilicet à Sole, & probari potest ex variatione luminis quoad nos, quam habet iuxta accessum, vel recessum à Sole, nam quando est prope Solem, totaliter pars illa versus nos lumine priuatur, cum incipit recedere, incipit quoque clarescere, & primò corniculata apparet, habens cornua versus ortum, & post Solem oritur, & occidit, & sic paulatim recedendo illuminatur, donec est in oppositione cum Sole, & tunc tota facies illuminata cernitur, at quia denuò ad Solem accedit, incipit decrescere cornibus respiciens occasum, & oritur, & occidit ante Solem; ex quibus patet Lunare corpus non esse totum lucidum, quia solum medietas illuminata aspicitur, quæ scilicet est ad Solem conuersa, nec illa medietas est ex se lucida, vt dicebat Alberg. aliter nunquam contingeret Eclypsis Lunæ, quæ prouenit propter terræ interpositionem inter Solem, & Lunam, vt dicemus. An verò ex se habeat aliquam exiguam lucem, est dubium, pars affirmatiua suadetur, quia in Eclypsi Lunari non totaliter Luna obscuratur, sed aliqualem retinet ruborem, & quando est cornuta, pars à Sole non illuminata albicans apparet. Oppositum ab alijs probat. quia deberet Luna maiorem lucem in se continere, & secundum omnes partes æqualem, si ab intrinseco esset lucida; tum quia esset aliquo pacto diaphana, & lumini peruia, vnde non posset Eclypsim solarem causare, hinc ad experientiam illam multipliciter respondent præcipuè Galilæus, quod fit per reflexionem luminis terræ à Sole illuminatæ; sed probabilior dicendi modus est, quem afferunt Auersa quæst. 35. sect. 2. Licetus lib. de Lap. Bon. cap. 50. Scheiner disp. 37. Tannerus 1. disput. 6. quæst. 7. & alij lumen illud esse quoddam lumen secundarium proueniens à partibus cœli propinquioribus à Sole illuminatis, & à stellis proximis, cuius rei signum erit, quod Luna magis illuminata apparet in extremitatibus, quam in medio, vtpotè quia propinquius existunt partibus illis cœlestibus. Tum quia radij solares per reflexionem a terra non transcendunt secundam aeris regionem, aliter hæc esset calida.

160 Tandem de alijs astris dicendum probabiliter videtur, non solum à Sole illuminari, sed etiam propriam lucem habere maiorem, quam sit albicatio illa Lunæ, prima pars patet; nam obseruatunt Astronomi superiores Planetas magis lucidos apparere, dum Sol est in auge, quia scilicet illi propinquor, quam dum est in opposito augis, & remotior, imò Venerem, & Mercurium tubo optico compertum est variari, & cornua habere ad modum Lunæ (quod etiam fertur de Marte inspecto cum Telescopio Fontanæ, dum esset in quadratura cum Sole,) quia scilicet magnum lumen à Sole recipiunt. Secunda pars, quod etiam sint astrà ex se ipsis lucida, potest suaderi, non quidem ex hoc, quod alia astra non eclypsantur, vt Luna, nam vmbra terræ sphæram Mercurij non transcendit, vnde nec potest in illis Eclypsim causare, nec inter Mercurium, & Solem potest mediare terra, cum Mercurius à Sole non multum elongetur, nec circa terram moueatur, sed circa Solem; probari igitur potest ex hoc, quod omnia alia astra sunt diaphana, vt dicemus, ergo si lucida

cida

eida non essent, non viderentur, vel saltim non tam lucida conspicerentur, sicut nec cęli cernuntur propter diaphaneitatem; tum quia ex hoc capite saluatur probabilius scintillatio, vt infra, & tandem, quia Planetæ, de quibus minus videtur, apparent diuersi coloris, quod indicat in luce differre, & tamen si à Sole tantum illuminarentur, deberet lumen in omnibus esse eiusdem rationis; ex quibus patet, quomodo Sol in genere lucidorum sit primum metrum, & mensura cæterorum, & fons lucis, nam cætera excedit, communicat omnibus lumen, dicique potest quasi solus lucens, quia comparatione ipsius cętera tenebrosa æstimari possunt; an vero hæc lux sit æquè in omnibus astris intensa, negatiuè respondendum, quia nulla apparet necessitas hujus æqualitatis, maximè quia sunt specie distincta.

161 Sed circa hanc reflexionem luminis in Luna à Solis radijs causatam est grauis difficultas, nam reflexio duo habet, quando fit ex corpore polito, & terso, primum, quod radius reflexus immediatè causatur à corpore lucido, illudque repræsentat, vt patet in reflexione radij solaris facta in speculo, per quam Sol inspicitur in speculo, secundum est, quod hæc reflexio non fit per totum medium, sed ad certam & determinatam partem spatij, vt patet in eodem exemplo, sed Luna est corpus tersum, & politum, nam si esset asperum, & inæquale, admitteret in se concauitates, quas qu. 2. artis. repuimus agendo de maculis Lunæ, ergo si esset luminosa, terramque illuminaret propter reflexionem radiorum solarium ad nos, deberemus in Luna Solem aspicere, vt in speculo, imò in nocte radius solaris, vt in die peruenire debebit ad terram; deinde non posset ex omni terræ parte Luna videri luminosa, sed tantum ex illa, ad quam fieret reflexio, quæ omnia sunt contra experientiam.

162 Huic difficultati duplex est modus occurrendi, primus est Angesti de prop. form. pag. nobis 40. quem sequitur Amic. tract. 6. quæst. 5. dub. 1. & 3. reflexionem radiorum in Luna non fieri in superficie Lunæ, sed in profunditate, vult enim quod sit aliquantum diaphana, licet non secundum totam profunditatem, vnde Luna non illuminat propriè per radium reflexum, sed per radium absortum in profunditate, hinc est, quod non inspicitur Sol nec ad vnam partem tantùm fit reflexio, illi verò duo effectus assignati causantur à reflexione facta in superficie corporis politi, vel propè superficiem, vt euenit speculo. Secundus modus, & magis expeditus est aliorum, quos sequitur Auersa quæst. 34. sect. 2. dicentium lumen Soli recipi tantum in superficie Lunæ, reflexionem tamen esse duplicem, vnam propriam, qua multiplicatur radius corporis lucidi secundum conditiones assignatas, & à nobis cum Scoto dicitur radius reflexus, & lumen primarium; alteram impropriam, qua multiplicantur radij à corpore prius illuminato ab alio lucido, qui radij dicuntur lumen secundarium, & ad hanc non exiguntur illæ conditiones, vt patet de pariete a Sole illuminatio, qui adhuc totam aulam illuminat causando lumen secundarium, nec fit ad determinatam partem spatij, sed vbique diffunditur maximè si reflectens est sphæricum, nec per ipsam inspicitur Sol, & huius generis est reflexio facta in Luna, vt patet experientia; Vnde autem proueniat, quod in Luna non fiat propria reflexio, dici potest contingere, quia Luna, licet sit corpus politum, & lene, non asperum, tamen non est ita perfectè tersum, vt possit reflexionem propriam, & rigorosam causare. Vel quamuis concedamus fieri hanc reflexionem propriam, non ob id cogeremur asserere illam vsque ad terram prouenire, & hoc propter magnam distantiam, videmus enim reflexionem radiorum Solis à terra non pertingere secundam aeris regionem, nam reflexio non diffunditur ad quamcunque distantiam propter imbecillitatem specierum, sic reflexio è speculo non fit in quacunque distantia, & multum iuuat reflexioni, vt longius protrahatur, corpus reflectens esse magis tersum; vide quæstionem secundam, artic. 3. in fine.

163 Cœterum pro completa cognitione huiùs proprietatis astrorum duo debemus adhuc declarare, scintillationem, scilicet & Eclypsim, quæ duo connexionem habent cum luce, primum enim est effectus ipsius, secundum est quædam priuatio luminis, & oppositorum eadem est disciplina.

Quoad primum conspicuum est stellas rutilare, & scintillare, ac veluti tremulas apparere, & quidem omnibus fixis hæc scintillatio conuenit; antiquitus Planetis denegabatur, imò tanquam differentia præcipua assignabatur, stellas scilicet fixas scintillare; Planetas minimè, deinde tamen compertum fuit etiam Mercurium scintillare, Solem quoque ad instar feruentis metalli, ebillire, & totum commoueri, tandem Simon Marius in præfat. Mundi Iouialis fatetur se comperisse omnes Planetas præter Lunam rutilare, qui tremor non est in omnibus æqualis, nam etiam in stellis fixis quædam minores plus scintillare maioribus videntur, & è contra quædam maiores valde rutilant, vt est stella in ore Canis, quapropter Philosophi conati sunt causam huius effectus inuestigare.

164 Arist. 2. cœli 48. videtur asserere stellas re ipsa non scintillare, sed nobis ita videri ob imbecillitatem visiuæ potentiæ, & distantiam specierum stellarum fixarum, species enim visibiles obiecti, quo longius protrahuntur, eo magis elanguescunt, vnde nequeunt iuuare potentiam, vt faciliter eliciat perfectam visionem, ideoque requiritur maior conatus potentiæ, ad quem exigitur maior copia spirituum vitalium, qui spiritus valdè mobiles sunt, vnde efficiunt, vt species receptæ in potentia moueantur, vt obiectum mobile repræsentent, sicut existenti in naui terram moueri apparet ex hoc, quod species mobiliter recipiuntur in potentia, & quia Planetæ sunt propè nos, non adest hæc debilitas specierum; quę ratio à Peripatheticis approbatur, præcipuè à Conimbr. 2. de cœlo cap. 8. quæst. 1. Amic. tract. 5. quæst. 7. dub. 3. & alijs. Scheiner. tamen dist. 18. 33. & 34. Blancanus p. 3. sphæræ tract. 12. Vitellio lib. 10. optic. prop. 55. & Tyco libr. 1. Progysnam. capit. 6. aliam extrinsecam causam assignarunt, scilicet agitationem medij, vel cœlestis in sententia illorum ponentium cœlum fluidum, & à motu siderum continuè agitatum, vel sublunaris ex continua ventorum, vaporumque transmeatione, vnde & species moueri necesse est ex hac varia medij infractione, sicut patet in aquis, quæ dum commouentur, transmittunt species rerum in fundo existentium tremulas. Alij verò tribuunt rapidissimo cœlorum motui, ex quo fit, vt species fractæ, & tremulæ projeiantur.

165 Nulla ex his rationibus est sufficiens, non prima, quia Mercurius minus distat, quam Saturnus, & tamen magis rutilat; tum quia stellæ æquè distantes diuersimodè scintillant; tum quia maior difficultas experitur in visione alicuius obiecti sublunaris distantis, quam in visione stellarum, imò facillimè videntur propter lucem, ergo non requiritur tam ingens spirituum concursus. Secunda, & tertia deficiunt, quia sunt rationes vniuersales, & æqualiter de omnibus concludunt, nec demonstrant, cur quædam magis, quædam minus, quædam minimè scintillant, & præcipuè tertia, nam citius mouetur Saturnus, quam Mercurius, ergo magis scintillare deberet, Lunam quoque aliquo pacto scintillantem apparere oporteret.

166 Aquilonius lib. 5. propos. 81. aliam assignauit causam à Platone desumptam, satis quidem probabilem, scilicet stellas ideo scintillare, quia circulariter circa proprium centrum singulæ mouentur, & quoniam non æquali motu circumaguntur, hinc est, quod vna magis altera minus apparet scintillare, & quia Luna tardissimo motu in seipsa mouetur, scilicet in eodem tempore cum motu sui Epicieli, idcirco non videtur rutilans: quæ ratio, licet videatur ab Arist. cit. reprobari (nisi exponamus ipsum loqui de motu notorio, & diurno, vt facit Auersa q. 34. sect. 5.) tamen habet probabilitatem, nam si hunc motum tribuimus Lunæ, quia semper eandem maculatam faciem ad nos vertit, ita vt hæc vniformitas faciei sit sufficiens ratio positionis huius motus, cur scintillatio non poterit esse probabile motiuum concedendi motum hunc omnibus astris rutilantibus? hinc rectè approbatur ab Auersa, qui tamen aliam quoque assignat rationem non minus probabilem, pùtat enim omnes stellas non esse penitus diaphana corpora, vt sunt cęli, nec omnino opaca, vt in extima tantum superficie habeant lucem, sed quandam diaphaneitatem cum opacitate admixtam habere, & in partibus interioribus lucidas esse, solam Lunam ponit perfectè opacam, & externa tantum superficie illuminatam, ex quo quoniam partes inferiores visus aliqualiter sese offerunt non liberè, & expeditè, sequitur rutilationem illam causare maiorem, vel minorem, iuxta maiorem, vel minorem diaphaneitatem, & quia Luna est totaliter opaca, nullum idcirco tremorem cerni in ipsa.

167 Quoad 2. de Eclypsi not. est ex perspectiua; quod quando luminosum aliquod illuminat opacum minoris magnitudinis, præcipuè si sunt sphęrica, illuminat plusquam medietatem illius, & quò magis sunt inter se propinqua, eò maiorem partem illuminat, projicitque vmbram in partem diametraliter oppositam ad modum Pyramidis, cujus basis in opaco, & conus in termino vmbræ, quę tandem finitur, ratio huius est, quia radij corporis luminosi, propter maiorem molem ipsius attingunt puncta opaci vltra medietatem, & plus vltra attingunt, quò sunt propinquiora; si verò luminosum est æquale cum opaco, solam medietatem illuminat, projicitque vmbram ad modum cylindri, seu columnæ, nec vnquam talis vmbra terminatur, ratio est, quia propter æqualitatem corporum radij attingunt opacum in medietate, nec possunt amplius post opacum simul concurrere in eadem parte spatij, vt faciunt radij maioris luminosi; si tandem luminosum est minus, illuminat minus, quam medietatem opaci, & eò minus, quò sunt viciniora, quia radij attingunt opacum citra medietatem, proijcitque vmbram auersæ Pyramidis, conus enim est in ipso opaco, & basis in infinitum extenditur secundum augmentum latitudinis. Ex quibus sequitur, quod cum Sol sit maior terra, illuminat plus quàm medietatem terræ, & plus in hyeme, quam in æstate, quia in hyeme est terræ propinquior, cum sit in opposito augis, in æstate est remotior, quia est in auge, vt diximus q. 1. art. 1. & per consequens maior est vmbra terræ a Sole in oppositam partem proiecta, quam in hyeme.

168 Insuper not. ex dictis q. 1. art. 1. Solem per Zodiacum semper sub Eclyptica moueri, alios Planetas hinc inde vagari, & præsertim Luna proprio motu intersecat Eclypticam in duobus punctis, quæ puncta dicuntur caput, & cauda draconis propter figuram draconis, quam conficiunt, scilicet arctiorem in extremis, latiorem in medio, caput est punctum illud, in quo linea Lunæ transit ab austro ad aquilonem, cauda aliud punctum, in quo transit ab aquilone ad austrum, puncta illa, in quibus linea Lunę maximè ab Eclyptica elongatur, dicuntur venter draconis. His notatis prius de Eclypsi Lunari agemus.

169 Eclypsis Lunæ definitur, quod sit priuatio luminis solaris in Luna propter interpositionem terræ inter Solem, & Lunam; explicatur, Sol, quia semper sub Eclyptica mouetur, proiicit vmbram terræ ad partem Eclypticæ diametraliter Soli oppositam, vt ergo eclypsetur Luna, oportet, vt vmbram terræ ingrediatur, per quam impediatur, nec illuminetur à Sole, quare requiritur, vt existat sub Eclyptica, in quam vmbra terræ est proiecta, & consequenter quod sit Soli opposita diametraliter, & quia solum in plenilunio est maximè Soli opposita, & non est diametraliter perfectè opposita nisi sit sub Eclyptica, neque est sub Eclyptica, nisi quando est in capite, vel cauda draconis, aut circa, sequitur Eclypsim Lunæ contingere, quando Sol, & Luna existunt in capite, vel cauda draconis; quoniam verò plenilunia non semper sunt in capite, vel cauda draconis, sed vt in plurimum in parte proprij eccentrici declinant ab Eclyptica, idcircò non fit Eclypsis in quolibet plenilunio, sed solum cum ad Eclypticam accedit, & diuersimodè fit, nam Luna existens in plenilunio distans à capite, vel cauda draconis per 12. gradus non eclypsatur, distans infra sex gradus, tota eclypsatur, distans intra 12. & sex, eclypsatur in parte, quia secundum partem ingreditur vmbram terræ, & quo plus Luna in vmbra moratur, eo magis durat Eclypsis, vnde longior est Eclypsis in æstate, quam in hyeme cæteris paribus, quia vmbra terræ in æstate est maior, quoniam Sol magis distat, cum sit in auge.

170 Eclysis solis est priuatio luminis solis in terra propter interpositionem Lunæ inter nos, & Solem, ex quo sequitur duo requiri ad hanc Eclypsim, & quod Luna sit cum Sole coniuncta, vt in nouilunio, & quod simul sint in capite, vel cauda draconis, aut propè, alıter vmbra Lunæ non proijceretur diametraliter ad terram, sed lateraliter, potestque magis, vel minus durare, & maior, vel minor pars Solis nobis obscurari secundum maiorem, vel minorem propinquitatem Lunæ ad illa puncta Eclypticæ, & ad Solem, & quia non in quolibet nouilunio Luna est in capite, vel cauda draconis, hinc non semper in nouilunio fit Eclysis solaris. Nec mirum, quod Luna quamuis minor obscuret Solem maioris molis; nam manus oculis propius ad mota montem maximum obtegit, sic Luna parua, & vicina Solem maximum occultat. Differunt autem istæ duo Eclypses, quod Eclypsis Lunæ sit per veram priuationem luminis in Luna, omnibus in eodem instanti accidit, est vniuersalis in tota terra, & æquali tempore durat apud omnes, quia hæc Eclypsis est quædam luminis corruptio, quod non corrumpitur comparatiuè huic, vel illi parti orbis, sed absolutè destruitur, ergo quamdiù Luna manet priuata, apud omnes, & in toto tempore dicetur priuata, at Eclypsis Solis non est vera priuatio luminis in Sole, sed solùm radiorum in hac terra existentium, vnde contingere potest priùs vni parti quam alteri, quia Luna potest prius interponi inter vnius regionis habitatores, & Solem, quam inter habitatores alterius regionis, & Solem, potest quoque diutius durare quibusdam, quam alijs, nec est vniuersalis in vniuersa terra, quia hæc pendet ex nostro aspectu, ideoque ad variationem aspectus variatur Eclypsis solaris. Hinc collige Eclypsim Solis in passione Domini fuisse miraculosam quia in vniuersa terra, & in oppositione Lunæ, seu in plenilunio contigit. Alia sidera non possunt eclypsari propter interpositionem terræ, nam vmbra terræ proiecta non transcendit supra sphæram Solis, Venus, & Mercurius nunquam à Sole tam longè recedunt, vt inter ipsos terra intercipi possit, Venus enim circiter 60. gradibus Mercurius, 30. elongatur à Sole. Possunt tamen eclypsari, si inter nos, & illa sidera Luna, vel aliquis alius Planeta inferior interponeretur, sed quoniam per hanc eclypsim non fit sensibilis obscuratio, idcirco communiter solùm de Eclypsi Solis, & Lunæ fit mentio.

QVÆSTIO VI.

De quibusdam alijs accidentibus cœlorum, & an specie à sublunaribus differant.

171 SVpponendum est, primò cœlos nullo modo præditos esse formaliter primis qualitatibus scilicet calore, frigore, humiditate, & siccitate, nam istæ qualitates propriæ sunt elementorum, vel ex ijs constantium, & propter contrarietatem maximè ad generationem, & corruptionem disponunt, cœli sunt alterius, & superioris naturæ ab elementis, & omninò naturaliter incorruptibiles ex dictis quæst. 2. & 3. quamuis autem qualitates istæ ab astris producantur in his inferioribus, non tamen actione vniuoca, sed æquiuoca, quæ solum infert qualitates illas in astris virtualiter, non formaliter contineri. Ex quo etiam deducitur non dari in cœlis qualitates secundas à mixtione primarum prouenientes, vt sunt sapores, odores, colores, &c. Etenim licet astra aliqualiter appareant colorata, vt Saturnus plumbeus, Iupiter, flauus, Mars rubeus, Sol aureus, Venus etiam flaua, Mercurius similis argento viuo, & Luna argentea, vnde Astronomi ex coloribus deducunt alias stellas esse Saturninas, alias martiales, iouiales, &c. Imo totum cœlum cæruleum, seu Zaphyrinum cernitur, hi tamen non sunt veri colores, vt putarunt Platonici, sed apparentes, hæc enim est differentia inter verum colorem, & apparentem, quod verus color est extremitas perspicui in corpore terminato, seu opaco, & ex mixtione primarum qualitatum insurgit, apparens est qualitas per se immutatiua visus, vnde lux, & lumen 2. de An. 69. dicuntur colores, & varijs modis fiunt, vt notat Amic. tractat. 6. quæst. 5. dub. 4. vel miscendo colorem colori, vt conficiunt pictores colores medios per mixtionem albi, & nigri, vel miscendo res paruulas variè coloratas, ex quibus distinctus color insurgit, vt in pannis euenit; vel ex concursu radiorum solarium cum opaco, & sic ad diuersitatem opaci diuersi apparent colores. In proposito quia color cæruleus est propter mixtionem lucis cum opaco, non erit verus color in cœlo existens, cum sit diaphanum, sed apparens, & in aere, sicut color in aqua, iride, & in collo columbæ est apparens, non verus; similiter diuersitas colorum in stellis prouenit ex varia dispositione diaphaneitatis, & opacitatis ipsarum. Attamen si quis vellet sustinere colorem verum non distingui per hoc ab apparenti, quod ille a primis qualitatibus proueniat, non ille, sed ex hoc, quòd verus color habet causam intrinsecam, cur insit subiecto permanenter absque respectu ad aspectum nostrum extrinsecum, vnde ab omnibus eodem modo videtur; apparens verò, qui non habent intrinsecam causam, sed potiùs ab extrinseco dependet, & non eodem modo videtur ab omnibus in diuersis locis existentibus, vt est in collo columbæ, cuius colores variantur ad variationem nostri aspectus, & in iride, quod erit euidens signum colores illos non esse veros, sed apparentes; Posset quoque iste talis sustinere in cœlis esse veros colores, eo quia causa intrinseca in illis repetitur, quæ erit varia illa mixtio diaphaneitatis, & opacitatis in stellis, vnde ex omni mundi parte taliter coloratæ ab omnibus cernuntur, quamuis non adsint primæ qualitates, nec forte à veritate recedet. Negare quoque debemus à Cœlis leuitatem, & grauitatem, hæc enim sunt principia motus sursum, & deorsum, qui cœlis non competunt, cum vnus motus simplex vni corpori simplici conueniat ex dictis in textu, tum quia hæ qualitates datæ sunt sublunaribus, vt possint ad propria loca tendere, cœlum à propria sede extrahi nequit, ergo in ipsis essent frustra.

172 Suppon. 2. est ex Arist. 2. cœli 52. ex motibus cœlorum nullum sonum causari, vt asserebant Pithagorici, qui celestem harmoniam taliter componebant, vt sonus acutus fieret à cœlo stellato propter maximam velocitatem, grauis à Luna propter ipsius tarditatem, medij ab alijs cœlis intermedijs. Prob. autem assumptum primò experientia, nullus enim cœlorum sonus auditur à nobis. Nec satis fit dicendo non audiri ob assuetudinem ab ortu absque interruptione silentij vel propter distantiam, vel quia sit alterius rationis, cum enim proueniat à corporibus diuersis ab elementis, nequit audiri sensu elementari, & medio elementaribus qualitatibus affecto. Non satis fit, nam talis sonus interrumperetur ex somno, aurium obturatione per multum tempus, & surditate, si quis scilicet post surditatem naturaliter, vel ex miraculo recuperaret auditum; tum quia assuefactio faceret, vt alij sont minores non perciperentur à nobis, vt contingit in alijs sensibus, in quibus vehemens sensibile impedit alias sensationes, videns enim Solem nequit alia visibilia perfectè videre, gustans cibum valde saporosum, non sentit minores sapores, idem de tactu, olfactu, & auditu dicendum. Nec obstat distantia; nam parua corpora efficiunt sonos in magna distantia; ergo cœli, cum sint ingentis magnitudinis, vt tota terra ad instar puncti se habeat, possent ad nos transmittere species soni, sicut alias actiones efficiunt; tum quia absque motiuo fingeretur. Nec tandem valet diuersitas alterius rationis, nam etiam lux cœli est qualitas conueniens substantiæ alterius rationis ab elementis, & tamen à potentia elementari sentitur, & per medium sublunare videtur; tum quia hoc est voluntariè Philosophari. Accedit secundo quòd sonus fit ex collisione duorum corporum, inter quæ intercipiatur aer, vel aliquod aliud corpus subtile, quod frangatur, vt in libro de Anima dicemus, & alium sonum assignare alterius rationis est quædam potius diuinatio, & arbitraria fictio, quàm recta ratiocinatio, in cœlis non adest tale corpus subtile medium, hinc negatur ex motu cœlorum causari sonum, quamuis se tangant; & velocissimè moueantur. Nec vrget authoritas Iob. 38. *Concentum cœli quis dormire facit?* vt enim exponit D. Hieron. ibi, non est sermo de sono corporali, sed de ordinatissima cœlorum, & rerum dispositione, quæ concentus dici potest, quatenus excitat ad laudandum Deum, iuxta illud Psalm. *Laudate Dominum de cœlis*.

173 Similiter negari debet à cœlis omnem tangibilem qualitatem, hæc enim vel est prima qualitas, vel à primis dependet; vnde vt notat Scot. 4. dist. 49. quæst. 13. ad 1. princ. si quis superius ascendendo pertingeret cœlum, verè impediretur à cœlo, ne vltra ascenderet, experitur enim se non posse vlterius progredi propter resistentiam alicuius corporis, non tamen adesset verus tactus, nec cœlum actione intentionali immutaret sensum per qualitatem sensibilem à sensu tactus, nec cognosceret cœlum esse calidum, vel frigidum, durum, vel molle, &c. nisi quis asserere vellet suo arbitratu solam quantitatem ad tactum sufficere, quod est voluntariè dictum.

174 His igitur visis, quæ remouentur à cœlis, explicanda sunt aliqua accidentia, quæ illis conueniunt, & primò in cœli reperiri quantitatem certum est, an verò sit eiusdem rationis cum quantitate sublu-

sublunarium, dicemus infra; hanc quantitatem insequitur tanquam passio quantitas molis, quam declarare propriè spectat ad Mathematicam, cuius est mensurare quantitatem, vide Clauium in cap. 1. sphæræ. Deinde omnis res quanta est etiam figurata, itaut figura passio quantitatis ponitur, sic cœlestia corpora sunt figurata, non quidem figura trilatera, quatrilatera, vel multilatera, sed rotunda, non ouali, aut lenticulari, sed perfectè sphærica, prob. de cœlis, nam si perfectè sphærici non essent, sed rudes, & quasi per quosdam angulos inter se concatenati, sequeretur vel ipsorum penetratio, vel vacuum in cœlis, quia cœli mouentur quasi diuersis motibus oppositis, vel ergo superficies conuexa vnius, & concaua alterius secundum omnes partes se tangunt, & sic in motu daretur scissura, vel penetratio, aut non se tangunt, ergo inter illas esset vacuum, hæc ratio concludit de cœlis intermedijs, de primo mobili quoad concauam superficiem, & de cœlo Lunæ quoad conuexam, suadetur tamen de omnibus, quia non est ponenda differentia, vbi non vrget ratio, aut experientia, vt est in casu; tum quia cœlo tribuenda est perfectissima figura, simplicissima, & quæ est accommodatior, ad continenda sublunaria corpora, ad motum circularem, & ad influendum, quæ sunt munera celorum, figura sphærica est perfectissima, quia nequit ipsi fieri additio, estque prior omnibus alijs, est simplicissima, quia vnica continetur linea, est magis apta ad continendum, nam licet si consideretur quoad loci occupationem, & passiuam continentiam sit omnium minima, vt docet Archim. lib. de ysoperimetris, tamen quoad concauitatem, & continentiam actiuam est omnium capacissima, nam illa est capacior figura, cuius perimeter, seu circumferentia in pluribus partibus recedit à medio, sphærica verò secundum omnes partes æquè recedit, est aptior ad motum circularem vt diximus; & tandem est aptior ad influendum, quia sphæricum fortius agit secundum omnes partes propter illarum propinquitatem mutuò se iuuantium, pars enim angularis ceteris paribus, non ita fortiter influit, cum destituatur auxilio aliarum partium, à quibus distat, vnde facilius corrumpitur.

175 Idem etiam de astris erit dicendum propter easdem rationes, tum quia Luna est sphæricæ figuræ, ergo etiam cetera sidera, cum ratio, vel experientia de alijs oppositum non suadet, Antec. patet ex augmento, & decremento secundùm portiones arcuales, si enim esset plana, statim ac à Sole paulum recederet, tota illuminaretur, & cum sit eclypsis solaris apparet circularis propter sphæricitatem Lunæ. Tum quia Planetæ in suis epiciclis mouentur, imò probabile est secundum aliquos omnia astra in seipsis circumferri, ergo sphæricæ figuræ erunt, nam si essent plana, quando per motum verterent ad nos latera, exiguæ paruitatis apparerent, nec rotundi, quod est falsum; verum talis globositas non videtur à nobis propter distantiam. Hæc autem figura non debet poni substantialis cœlestibus corporibus, vt putauit Cremon. quia formaliter non dicit, nisi respectum partium ex dictis in Logic. distinction. 7. quæstion. 3. nullius autem respectus est substantialis alicui, solum in sententia Arist. poni posset accidens inseparabile, quia posuit cœlos necesse esse.

176 Ad quantitatem etiam sequitur raritas, & densitas, opacitas, & diaphaneitas, in cœlis reperiri densitatem, & non raritatem sæpius supra asseruimus vt q. 2. art. 3. Diaphaneitas perfecta competit cœlis, quia nullo modo impediunt visionem astrorum. De stellis est dubium, maximè de Luna, & quidem diaphana nequit esse, aliter non contegeret Solem in eclypsi, videmus enim quamlibet paruam nubem solares radios occultare, an verò sit totaliter opaca, vt in superficie solum recipiat lumen, vel aliqualiter diaphana, vt etiam in profunditate aliquantum illuminetur, & reflectat ad nos lumen per radios absortos, est incertum, cum non adsint vrgentes rationes pro altera parte, vt innuimus q. præced. probabilius erit primum asserere, vt notat Auersa qu. 34. sect. 2. præcipuè, quia in Luna semiplena non ita perfectè separarentur partes luminosæ à tenebrosis, istæ enim etiam aliqualiter illuminatæ apparerent, si lumen profunditatem attingeret, nisi velimus dicere non multum lumen immergi in corpore Lunari, nec videri partes illuminatas propter fulgorem aliarum, ad præsentiam enim luminis maioris minus lumen absconditur. Alia astra non sunt perfectè diaphana, vt nullo pacto terminent visionem, nec perfectè opaca censeri debent, vt solum in extima superficie sint lucida, sed in profunditate quoque lucida poni debent, qua ratione etiam partes interiores nostro visui sese offerunt, ex quo prouenire diximusq; præced. scintillationem; participant autem hanc diaphaneitatem, & opacitatem secundum magis, & minus, vnde quædam magis lucida, quædam minus, quædam magis, vel minus rutilantia conspiciuntur.

Tandem ad rem quantam consequitur esse in loco circumscriptiuè, quæ proprietas etiam cœlestibus corporibus conuenit, & in præsenti solum est videndum an cęlo conueniant differentiæ positionum localium, cętera autem ad locum spectantia declarata sunt in Phys. d. 11.

177 Pro notitia huius difficultatis not. quòd sex sunt differentiæ positionum localium, scilicet sursum, & deorsum; ante, & retro; dextrum, & sinistrum, quæ differentiæ proprie in viuentibus reperiuntur licet non in omnibus, in non viuentibus verò reperiuntur per quandam analogiam, & similitudinem, triplex enim potentia reperitur in viuentibus, scilicet vegetatiua, cuius operatio est augmentatio, sensitiua, quæ efficit sensationem, & loco motiua, quæ causat motum localem; A prima potentia sumuntur duæ differentiæ secundum longitudinem, scilicet sursum, & deorsum, sursum illa pars dicitur, à qua incipit nutrimentum, deorsum, ad quam nutrimentum vltimo terminatur, sic caput in animali, & radix in planta dicuntur pars sursum, pedes verò, & rami pars deorsum. A potentia sensitiua sumuntur aliæ duæ differentiæ secundum profunditatem, scilicet ante, & retro pars anterior illa erit, in qua sensus vigent, vt facies in animali, pars retro est alia opposita, & hoc est sumi secundum profunditatem, nam profunditas animalis attenditur à pectore ad deorsum. A potentia loco motiua sumuntur aliæ duæ differentię secundum latitudinem dextrum, & sinistrum, pars dextera est illa, à qua incipit motus, seu quæ fortior, & vigorosior est ad agendum propter maiorem influxum cordis, & epatis propinquitatem, sinistra est pars opposita. In non viuentibus verò non reperiuntur istæ differentiæ ex natura rei, quia non habent principia operationum vitalium, sed solum similitudinariè per habitudinem ad viuentia, solum primæ differentiæ quodammodo ex natura rei videntur in vniuerso reperiri, nam pars sursum est, quæ propinquior est cœlo, deorsum, quæ remotior, vnde radix in planta respectu vniuersi erit pars deorsum, at respectu plantæ erit pars sursum.

178 Dicendum igitur cœlo per se non conuenire has differentias, sed extrinsece, & similitudinariè ita Scot. 2. d. 2. q. 5. A. Prob. ab ipso, quia cœlum non est animatum, tum quia cœlum est sphæricæ figuræ, nec aliqua pars erit, quæ talem habeat differentiam ex se, quælibet enim pars cœli non est magis capax virtutis motiuæ, quam altera, poterat namque cœlum moueri super alijs polis, & aliter motus celi ordinari, licet ob bonum vniuersi, & influxuum cœlestium proportionem rectius fuit hoc ordine moueri, attamen hoc est extrinsecum cœlo, ex quo patet non sequi cœlum casu fuisse compactum, & totaliter motum, vt deducebat Cremon. Tum quia etsi ab intrinseco peteret hoc pacto moueri non ob id propriè erunt istæ differentiæ in cœlo, quia solum adest localis motus, nec adest pars, a qua primò incipiat, & absolutè motus, vt dicemus: extrinsecè igitur, & per quandam analogiam tribuuntur cœlo, nec Arist. oppositum docuit 2. cœli 13. nam vel locutus est conditionatè, supposito, quod dentur, vt asserebat Pythag. vel si absolutè hoc asseruit, non determinauit tamen, an ex natura rei, vel analogicè conuenirent.

179 Modus igitur ponendi has differentias in cœlo est iste. Pars cœli dextera loquendo de primo mobili, & respectu nostri erit pars Orientalis, quia ab hoc respectu nostri incipit motus, sinistra verò erit occidentalis, pars anterior punctum meridiei, quia motus ab ortu tendit per meridiem in occasum, sicut motus animalis à dextro in sinistrum fit per partem anteriorem, punctum verò oppositum, qui dicitur angulus noctis, erit pars retro; sursum, & deorsum sumuntur secundùm polos articum, & antarticum, inter quos licet non cadat longitudo, possunt adhuc sumi istæ differentiæ, non enim asserimus reperiri ex natura rei, pars igitur superior erit polus antarticus, tum quia sicut pars hominis superior est nobilior, sic iste polus est nobilior ob plures, perfectioresque influentias siderum, tum quia si constituatur homo cum dextera ad Orientem, & cum facie versus partem cœli supra nostrum capue existentem, iam caput habebit versùs polum antarticum, pedes versùs articum, vnde Antipodes superiores dici debent, nos verò inferiores. Diximus, si de primo mobili loquamur, quia si de alijs cœlis sit sermo, quatenus diuerso motu apparenti ab occasu ad ortum mouentur, res è contra se habet, nam pars dextera erit occidens, sinistra erit oriens, pars superior erit polus articus, inferior antarticus, licet eadem sit pars anterior, & posterior. Diximus etiam respectu nostri, nam vt notat Scot. citat. eadem pars cœli potest dici oriens, & occidens, oriens erit nobis, occidens antipodis, ideo quæ pars nobis est dextera, antipodis est sinistra, quæ nobis est anterior, antipodis est posterior, licet polus antarticus semper sit superior quoad istum motum.

180 Dices secundum Astronomos longitudo ciuitatum, & climatum attenditur ab ortu in occasum, latitudo vero ab vno polo ad alterum, ergo pars superior erit oriens, pars dextera, & sinistra erunt poli. Respondeo alia ratione sumi longitudinem, & latitudinem ab Astronomis, & à Philosophis, astronomi, enim considerant motum astrorum per signa Zodiaci, qui motus maior est ab ortu in occasum, quia fit per 360. gradus, quam à septentrione in austrum, qui non excedit 47. gradus, solemus autem maiorem distantiam longitudinem vocare, minorem verò latitudinem, hinc ex hoc capite longitudo penes ortum, & occasum attenditur, latitudo penes polos, at Philosophi assignando has differentias, solum considerant partem illam, vnde incipit motus, quæ est oriens, & per hanc analogiam ad animalia assignant differentias istas, non penes longitudinem, & latitudinem, quæ verè in cœlis non adsunt, cum sint perfectè sphærici.

181 Remanet inquirendum in hac materia, an accidentia communia corporibus cœlestibus tam inter se, quam cum sublunaribus comparatis sint eiusdem speciei, talia sunt quantitas, lux, densitas, opacitas, & diaphaneitas, quamuis negatiua pars ab aliqui-

aliquibus probabiliter sustineatur, communior tamen opinio probabilius docet esse eiusdem speciei, sic colligitur ex Scot. 2. dist. 55. q. 1. A, vbi de quantitate docet consequi tamquam passionem substantiam corpoream, quæ communis est corporibus cœlestibus, & sublunaribus, & dist. 13. quæst. 1. A. supponit idem specie lumen esse in igne, & in cœlo, Fundamentum est, quia nulla apparet ratio distinctionis, vt patebit soluendo rationes in oppos. imò potius identitatis, nam idem effectus formalis reperitur in quantitate cœlesti, & sublunari, nam siue formalis effectus quantitatis sit extendere partes in ordine ad se, siue in ordine ad locum impenetrabiliter, siue diuisibilitas, siue ratio mensuræ, eodem modo hic, & ibi reperiuntur, similiter quælibet lux habet illuminare, quælibet densitas habet reddere corpus secundum partes valde in se vnitum, & condensatum, quælibet opacitas reddere corpus imperuium, lumini, diaphaneitas tandem reddere corpus perspicuum, & transparens, licet secundùm magis, & minus, quæ non variant speciem.

182 Dices ex 10. Met. 12. illa genere differunt, quorum non est communis materia, ita se habent accidentia cœlestia, & sublunaria in sentent. Aristotel. Tum quia quantitas sublunaris est contrariorum susceptiua, est diuisibilis in partes, est corruptibilis, cœlestis verò oppositas habet conditiones. Neque dicas cœlestem ita se habere non ex propria ratione, sed ex substantia, cui inhæret. Nec valet, quia hæc munera quantitas independenter à substantia, & ex propria natura habet, ergo cuicunque substantiæ inhæreat, semper erit eiusdem rationis, nec poterit à substantia impediri, tum quia potentia quantitatis cœlestis ad hæc omnia esset frustra, nec ita perpetuo duraret, nullum enim per accidens est æternum. Tum 3. lux est nobilissima proprietas naturas rerum lucidarum insequens, ergo ad eorum distinctionem distinguitur, vnum lumen aliud extinguit, & obscurat, vt lumen Solis cætera obscurat; item in diuersis astris diuersa producit, nam lux in Sole calefacit, & exiccat, in Luna humefacit, &c. vnum est purissimum, aliud habet admixtum aliquid palloris, aliud rubedinis. Tum quartò Densitas in sublunaribus est qualitas secunda proueniens ex mixtione primarum qualitatum ex 2. de gen. cap. 2. est causa duritiei, & grauitatis, sicut raritas est causa mollitiei, & leuitatis, quæ nequeunt conuenire cœlesti densitati.

183 Resp. Aristot. ibi non loqui de materia, quatenus est subiectum, sed vt est pars intrinseca, & illa, quæ non habent communem materiam tamquam partem constituentem, differunt genere, aliter accidentia in diuersis specie subiectis existentia, vt albedo niuis, & cycni differrent specie, quia non haberent communem materiam, seu subiectum. Ad aliud de quantitate dicimus vt ibi quantitatem esse ex se subiectum accidentium, &c. sed dependenter à substantia, quæ est subiectum vltimatum, omne enim munus, quod exercet, vltimatè à substantia recognoscit, & sic poterit à substantia impediri, ne scilicet diuidatur, corrumpatur, & contraria recipiat, si hæc substantiæ repugnent, nec ob id potentia quantitatis esset frustra, quia sufficit, vt in alia portione quantitatis, scilicet sublunaris, actuetur, per accidens autem licet ex sua ratione non possit esse æternum, ab extrinseco tamen, & ratione tertij posset perpetuari, sic licet per accidens fit, quod cœlestis quantitas non diuidatur, poterit tamen perpetuò durare ratione substantiæ cœlestis, sicut videmus euenire in adamante. Ad 3. lux non est proprietas specifica, sed generica, sicut albedo in lacte, niue, &c. falsum etiam est vnum lumen aliud destruere, nam existens in profundo puteo adhuc in meridie videret astra, respectu tamen nostri apparet minus lumen obscurati, quia obiectum sensibile si sit longè intensius alio, totam potentiam ad se rapit, vt patet de maiori sono impediente auditum, ne minorem percipiat; imò posset retorqueri, quia vnum lumen ab alio videtur intendi, vt patet experientia., at accidentia diuersæ speciei adinuicem non intenduntur; falsum quoque est lucem in diuersis astris producere diuersos effectus, vt dicemus quæst. seq. nec tandem diuersitas illa colorum infert specificam distinctionem, quia non sunt veri colores, vel quia proueniunt ex maiori, vel minori opacitate, vel diaphaneitate subiecti, vnde radij solares debiles in opaco denso nigredinem causantes, & in opaco tenui causantes medios colores, non differunt specie. Ad 4. densitas ex sua natura non petit necessariò à primis qualitatibus produci, nec illos effectus causare, sed indifferenter se habet, ex varia dispositione formæ substantialis, cui aduenit, cæterum diuersitas causarum efficientium non infert distinctionem specificam, vt patet de calore productio à sole, & ab igne.

QVÆSTIO VII.

De cœlestium corporum actionibus in sublunaria.

184 QVod cœlestia corpora agant, & influant in hæc inferiora, clarum est apud omnes, ita Scot. 2. dist. 14. quæst. 3. & hoc non tantum vt causæ vniuersales concurrendo cum causis sublunaribus, è quibus multi effectus non producerentur, nisi virtus cœlestis accederet, nam per solis accessum omnia ad generandum fiunt vegetiora, & fortiora, vt patet in æstiuo tempore, per recessum verò imbecillia, vt in hyeme hinc 2. Phys. 26. dicitur solem, & hominem generare hominem, verùm etiam agunt vt causæ speciales, & totales, contra Giennium de cœlo 2. p. c. 15. quamplurimi enim effectus non nisi à cœlestibus corporibus queunt prouenire, vt illuminatio, vaporum attractio, pluuiæ, &c. vt fusius patebit in progressu quæstionis, de illis igitur actionibus erit vltimo loco disputandum.

ARTICVLVS I.

Qua cœlestia corpora agant in hæc inferiora.

COmmunis opinio astris omnibus tribuit actionem in hæc sublunaria, dubium est, an etiam cœli efficiant aliquid, & non deferunt, qui partim affirmatiuam sustinuerint, imò alij dixerunt cœlum empyreum etiam in his inferioribus influere, ita D. Th. 1. p. quæst. 66. art. 3. Mayr. Dur. Riccar. Argent. 2. dist. 14. Clauius in sphær. cap. 1. Suarez libr. 1. de oper. sex die, cap. 5. Conimb. 2. cœli cap. 3. q. 2. Moris. disp. 4. dub. 5. Amic. tr. 6. q. 3.

185 Dicendum est omnia sidera tam fixa, quam errantia in hæc inferiora influere influxu diuerso pro diuersitate effectuum ab ipsis pendentium, inter cœlos mobiles solum primum mobile influere, non quidem secundum totum, sed secundum partes illas etherogeneas circulum Zodiaci formantes, ac empyreum propter propriæ lucis productionem, & conuexæ superficiei primi mobilis illuminationem nullam aliam actionem habere in hæc inferiora, ita colligi potest ex Scot. 2. dist. 14. quæst. 3. vbi loquens de influentijs cœlorum de stellis facit mentionem, & Prob. primo de astris, de Planetis quidem est manifestum, experimur enim multos, & varios effectus ab ipsis generari, vt innuimus q. 2. art. 2. item de fixis; canis enim causat calorem, Arturus frigus producit, Orion pluuiam affert, & arcticus polus in magnetem influit. Deinde cœli primo mobili inferiores nullam habent actionem, quia cum sint homogenei, si aliquam influentiam haberent, tam per omnes mundi partes æqualiter influerent, eosdemque effectus causarent, quod patet esse falsum; solùm possent illis attribui effectus à motibus cœlorum prouenientes, de quibus art. 3. At primum mobile, quia continet alium zodiacum ab illo, qui in cœlo stellato existit, vt diximus q. 1. art. 2. secundum illas partes etherogeneas influit in sublunaria, eo quia Sol diuersos effectus causat, quando est sub signo Tauri, ac quando est sub signo Leonis, & sic de alijs, vt obseruarunt Astronomi, quibus est adhibenda fides, quod nequit intelligi de zodiaco celi stellati, vt ibi notauimus, ergo de zodiaco primi mobilis, qui necessariò erit ex partibus diuersæ rationis constitutus propter diuersitatem effectuum, quos causant, quod etiam est dicendum de alijs cœlis, si etherogenei ponerentur.

186 Tandem de Empyreo prob. nam quod detur hoc cęlum solum est communis consensus Patrum, & Scolasticorum ex Sacra Scriptura deductus, non ex aliqua naturali ratione, estque immobile omni substantiali compositione ex materia, & forma carens, nam illud chaos, per quod materiam primam multi Patres intelligunt, ponitur in Script. attigisse vsque ad cęlum exclusiuè, per cœlum autem intelligitur Empireum, vt notat Doctor d. cit. quæst. 1. insuper ponitur ex tribus partibus constare duabus extimis solidis, vnaque media liquida ad modum auræ cuiusdam cęlestis, vt aduertit Lessius de sum. bono. lib. 3. cap. 8. infima pars est solida, cui Beati insistunt, quæ etiam analogicè terra viuentium dicitur, suprema iterum solida coercens mediam fluidam, & hoc quia in celo debet esse sonus, & cantus, vt neque mens, neque lingua in Sanctis vacent à diuina laude, ad quem necessarius est alicuius corporis refractio, quod enim aliqui dicunt cum Suar. cit. cap. 8. Beatos habituros pulmonem, stomachum, & hipocondira aere plena, quem hinc secum deferent, & quem, cum volent loqui, & canere, rursum attrahant, atque palato allidant, ita tamen vt nihil foras emittant, sed per corporis poros, & dimensionum penetrationem assiduo quodam circulo ad priores cauitates redire faciant, parum credibile, & decens videtur, melius erit ponere ipsum cœlum fluidum (de quo fortè explicari possent loca illa Scriptur. ponentia aquas super omnes cœlos) totumque immensa luce respersum, qua vel illuminat connexam primi mobilis superficiem, vel & probabilius non illuminat, quia concauam habet opacam, non lucidam, & hac ratione non videtur à nobis; In illo igitur fœlicitatis contubernio recreabuntur aures sono, & vocali musica, oculi splendore, & intuitu Beatorum, & præcipuè Christi Domini, ac Beatissimæ Matris; nares suam habebunt voluptatem in suauitate odoris, quem corpora Beatorum, & fortasse ipse locus diffundet; florebunt enim Sancti sicut lilium, & sicut odor balsami ante Dominum, vt tandem nihil sit in Sanctis, quod iucunditate, & lætitia non abundet. Ex quibus omnibus apparet finis, propter quem empyreum fuit conditum à Deo, scilicet vt esset sedes, & domicilium Beatorum, & si homines non ordinasset ad vitam æternam, illud non produxisset, nihil enim commune videtur habere cum his inferioribus, & totaliter ad aliam vitam, & statum attinet. Tum quia vsque modo compertum non est aliquam peculiarem influentiam habere, nec aliqua

aliqoa ratio oppositum demonstrat, vt patebit soluendo illas.

157 In oppos. arg. quod astra non agant ex Damasc. 2. de fid. ca. 6. vbi negat cœlestia corpora esse causas generationis, & corruptionis rerum, sed has ad sublunaria pertinere. Tum 2. quia agens, & passum debent communicare in eadem materia 1. de Gener. 87. debent esse simul 7. Physic. 8. omne agens assimilat sibi passum 1. de Gener. 51. in agendo repatitur ibidem 43. quæ omnia nequeunt cœlis conuenire respectu sublunarium. Tum 3. sequeretur nullum effectum contingenter euenire, oam propter maximam ipsorum actiuitatem omnes causæ sublunares raperentur ab ipsis, & omnes necessariò causarent. Tum 4. quod primum mobile non agat, ostendit Auersa, quia & si daretur, non ob id partes illas ætherogeneas cogimur admittere, nam diuersitas effectuum signis zodiaci attributa saluari posset, vel penes diuersum accessum, & recessum Solis, vel per diuersum aspectum plurium Planetarum inter se ex motu, quem habent in zodiacum, vel per diuersum situm Solis ad stellas fixas.

158 Resp. ad 1. Dam. negare cœlos esse primam causam, & à Deo independentem, vt admittebant illi, contra quos disputabat. Ad 2. propositionem illam ex 1. de Gener. 51. valere de agente vniuoco, non æquiuoco, sicut est Deus, & cœlum, vt notat Scot. 4. d. 12. quæst. 3. DD. quamuis nec etiam de vniuoco sit vniuersaliter vera secundum veritatem, nisi intelligatur de communicatione aptitudinali, non actuali, vt patet in accidentibus Eucharistiæ; simultas agentis, & passi non necessariò debet esse localis, sed sufficit virtualis, vt scilicet siot simul per contactum virtutis, vel quod agens aliqua actione agat in medium, siue eadem, siue diuersa ab illa, qua agit in extremum, parum refert, de quo fusè diximus disputat. 7. Physic. quæst. 4. artic. 3. rursus agens vniuocum assimilat sibi passum formaliter, at æquiuocum solum virtualiter, quatenus producit in passo formam illam, quam virtualiter effectiuè in se continet, & hoc modo astra sibi assimilant inferiora, tandem repassio in agente tunc euenit, quando agit per actiuas, & contrarias qualitates, vt sunt calor, frigus, &c. de quo agente ibi loquebatur Aristot. non de quocunque vniuersaliter. Ad 3. ait Doctor in 2. citat. quod circumscripto omni libero arbitrio humano, angelico, & diuino, omnes causæ necessariò, & naturaliter causarent, attamen quia cœli nullam habent influentiam in liberum arbitrium, vt dicemus art. seq. ideò neg. assumptum. Ad 4. non solum Planetæ causant varios effectus propter variationem accessus, aspectus, & situs ad stellas fixas, sed per variam coniunctionem cum signis Zodiaci, vnde quilibet Planeta ponitur ab Astronomis habere duo signa Zodiaci pro domo propria, præter Solem, & Lunam, qui vnam tantum domum habent, Leo enim est domus Solis, Cancer domus Lunæ, Virgo, & Gemini sunt domus Mercurij, Veneris Libra, & Taurus, Martis Scorpius, & Aries, Iouis Sagittarius, & Pisces, & tandem Saturni Capricornus, & Aquarius, in quibus Planetæ magnam habent virtutem, & signum primo loco positum dicitur domus principalis, quia tunc maximam habent virtutem, aliud dicitur domus minus principalis; è contra signum ea diametro oppositum domui alicuius Planetæ dicitur detrimentum Planetæ, vnum signum dicitur exaltatio Planetæ, oppositum dicitur casus, & ea varia configuratione siguorum inter se, varij quoque causantur aspectus, vel benefici, qualis est sexangularis, & triangularis, vel malefici, vt oppositus, & quadrangularis, vt fusè docent Astronomi: Philosophi enim munus est supponere Astronomorum dicta, & causas deinde inuestigare; cum ergo hæc omnia de zodiaco stellati cœli non verificentur, sed primi mobilis, necesse est primum mobile ex partibus ætherogeneis constare.

159 Secundo argu. quod cœlum empyreum influat in hæc inferiora. Tum quia est omnium cœlorum perfectissimum, ergo perfectiorem debet habere actionem, aliter esset substantia quædam otiosa. Tum 2. empyreum est pars vniuersi, partes autem inter se vniuntur, eo quia superior agit in inferiorem, vt inferior regatur, & conseruetur à superiori. Tum 3. quia multi effectus fiunt semper, & vniformiter in diuersis partibus terræ, etiam eiusdem paralelli qui non nisi ad aliquam causam immobilem debent referri, qualis est empyreum, Antec. prob. nam homines vnius regionis semper habent easdem inclinationes; in Hungaria, & Tartaria equi generantur pernicissimi ad cursum, in Mauritania innumeræ simiæ gignuntur, idem de arboribus & metallis experimur, quæ vniformis diuersitas non debet totaliter terræ ascribi variè dispositæ, sed etiam cœlo, à quo dispositiones illæ proueniunt, nec alicui cœlo mobili, aliter quæ fiunt in vna regione, deberent fieri in omni alia sub eodem paralello existente, quia per motum pars cęli illius paralelli pertransit omnes illas regiones, ergo debet alicui cęlo immobili ascribi. Tum 4. secundum Astronomos Planetæ maiorem habent virtutem existentes in Oriente, quam in eleuatione supra Orizontem, vel in occasu, quod nequit prouenire ab illa parte cęli mobilis, quia hæc etiam mouetur simul cum Planeta, neque ex vario modo proijciendi radios, quia fortiores deberent esse in meridie, cum fortiores tunc radios proijciant, ergo ex parte alicuius cęli immobilis ibi semper existente. Tandem arguit Moris. Aspectus pixis nauticæ in Septentrionem debet habere aliqua in causam immobilem, sicut aspectus ille est semper idem, at nulla alia immobilis causa datur in cœlis præter empyreum; si quæ enim alia assignari posset, esset polus, hic autem nequit esse, quia vt experientia compertum est, pixis numquam directè aspicit polum, nisi sub meridiano insularum Fortunatarum, à quibus si recedatur Occidentem versùs ad Americam, pixis quoque à polo recedit per nouem gradus, si versus Orientem, & pixis etiam versus Orientem à polo recedit per nouem itidem gradus, ergo polus nequit esse causa talis aspectus, aliter semper illum aspiceret.

190 Resp. ad 1. sæpè dictum est perfectionem in substantia non semper arguere perfectiorem operationem, vt diximus disput. 7. Phys. quæst. 6. art. 2. & patet in Angelis, qui nullam possunt elicere actionem substantialem, sufficit ergo, vt Empyreum inseruiat Beatis ad inhabitandum, propriam lucem producat, & munera illa exerceat in probat. conclus. assignata, ne dicatur otiosum. Ad 2. Empyreum propterea non est pars vniuersi, quatenus dicit aggregatum quid ex rebus naturalibus, non enim inseruit alicui rei naturali, sed supernaturali, scilicet beatitudini, sed quicquid sit de hoc, vnitas vniuersi sufficienter per continentiam, & contiguitatem corporum constituitur. Ad 3. ipsemet Suarez concedit non concludere, potest enim pro causa assignari terra tanquam causa materialis, quæ propter varias dispositiones, & rerum semina ab initio illi insita, vt ait Auersa, varios, & diuersos producit effectus, & quia semper remanent illæ dispositiones, nec in omnibus regionibus reperiuntur, idcirco poterit produci peculiaris effectus in vna regione, non in alia, non enim est necesse, vt terra sub eodem paralello existens tota sit eiusdem rationis, causa quoque erit diuersitas aspectuum astrorum, & coniunctionum adinuicem, quamuis enim pars illa cœli semper eodem modo se habeat respectu totius terræ sub eodem paralello existens, non tamen quamlibet illius terræ partem in eodem aspectu cum alijs stellis aspicit, sed in hac parte habet talem coniunctionem cum alijs stellis, tam fixis, quam errantibus, in alia parte habebit aliam coniunctionem, & aspectum: dicunt enim Astrologi sidera peculiaria quodam aspectu regiones quasdam aspicere, & dominari, tam fixa, quàm errantia, cum igitur varientur causæ efficientes; & materiales, mirum non est si quidam effectus gignuntur in vna regione, & non in alia. Ad 4. si valeret, concluderet etiam sidera in omni puncto cęli habere eandem efficaciam, cum enim quodlibet punctum sit Oriens, & Occidens, licet respectu diuersarum terræ partium, ea alio capite Planeta in Oriente habet peculiarem vim, & hoc vniuersaliter, sequitur hanc vim vbique habere, quia semper Oriens dici potest respectu alterius, & alterius regionis, quare cœlum immobile deberet esse vniforme secundum omnes partes, non ergo hæc vis prouenier in ipso propter aliquam partem Orientalem cœli immobilis: hæc enim est eiusdem rationis cum meridiana, quare etiam in meridie idem causaret, sed potius ex vario aspectu, quem habent Planetæ in Oriente, quem non habent in meridie, vel in Occasu; cur autem aspectus ille sit magis causatiuus illius virtutis, & non alius, non possum reddere forte rationem à priori, nisi quia hoc est hoc, illud est illud, sufficit nobis, quod ea hoc capite non inferatur aliqua causa immobilis. Ad 5. supposita veritate illius obseruationis dicendum erit, neque polum solum, neque partem aliquam cœli iuxta polum esse causam illius aspectus, sed tota pars illa cœli polum per nouem gradus hinc inde circumdans, quæ licet mobilis sit, tamen cum vni parti altera succedat eiusdem rationis, & actiuitatis respectu magnetis, siue postea differant inter se, siue non, benè cum mobilitate cœli stare poterit immobilitas huius aspectus, nam etiam secundum ipsum non pars aliqua exigua in cœlo empyreo causabit aspectum istum, sed tota illa pars circumstans per nouem gradus, ergo idem dicere possemus de parte illa primi mobilis. Aduerte, quod si hæc argum. valerent, concluderetur existentiam Empyrei naturaliter cognosci debere, vel saltim quod Philosophi, & Astronomi aliquod cęlum immobile statuere debebant, quod nullus hucusque asseruit.

ARTICVLVS II.

Quinam effectus producantur ab astris.

191 AD quatuor genera omnes effectus producibiles à cęlestibus corporibus reducere possumus claritatis gratia, primum genus accidentia constituent, secundum corpora quædam inanimata, vt elementa, mixta, &c. tertium omnia animata vegetali anima, ac sensitiua, quartum tandem, quæ constant anima rationali; quoad primum Auerr. 2. cœli com. 42. Achill. 4. de orb. d. vlt. Iand. Zim. & alij Auerroistæ, Picus etiam lib. 13. de euers. singu. cert. sect. 2. putarunt, astra præter lumen, calorem, siccitatem, & motum localem nullum aliud accidens causare in his inferioribus, aut saltim non causare frigus, & humiditatem per se, sed solum per accidens.

192 Veritas tamen ab omnibus concessa est, astra etiam frigiditatem, & humiditatem per se causare in istis inferioribus, ita Scot. 2. dist. 14. quæst. 3. A. & prob. nam experientia docet causare lumen, calorem, & siccitatem, de motu locali prob. cœli enim propter maximam motus velocitatem nō tantum ignem secum rapiunt,

sed etiam aeris supremam regionem, nam cometæ, & aliæ huiusmodi impressiones in aere genitæ circulariter mouentur ad motum astrorum, à quibus fuerunt productæ; Luna in aqua causat motum localem, qui fluxus, & refluxus dicitur, vt dicemus disp. 4. q. 4. art. 4.

193 Deinde quod etiam frigus causent, & humiditatem, prob. ex Iob. 37. *Ab interioribus orietur tempestas, & ab Arcturo frigus*; probat. etiam experientia, nam obseruarunt Astronomi dominante Saturno, siue per annum, siue per mensem, magnum frigus generari in his sublunaribus, similiter regnante Luna maximam humiditatem, vnde dormiens expositus radijs lunaribus efficitur paralyticus, quia infrigidantur, & humectantur membra. Nec valet, quod asserunt, hoc per accidens euenire propter absentiam, & recessum Planetæ, sicut nauta sua præsentia est causa conseruationis nauis, sua absentia naufragij, vel quia hæc sidera modicum habent calorem, idcirco videntur refrigerare, & humectare. Non valet, quia tale frigus, vel humiditas non generantur in absentia Saturni, aut Lunæ, sed cum præsentes sunt, habentque dominium in hæc inferiora, & cum in nostro Horizonte apparent, expertum enim est ex concursu Saturni maximum frigus de nouo euenisse, cum antea dies maximè calidus fuerit, ex quo impugnatur, quod addunt, etenim modicus ille calor potiùs debebat augere, quam mitigare, & retundere calorem illius diei. Tum quia astra mutuò se impediunt in actionibus, & hoc, quia agunt actionibus contrarijs, aliter nullum esset impedimentum, ergo positiuè, & per se causant frigus, non per accidens, vt sic enim potius adinuicem se adiuuarent, quam obstarent. Tum quia tenentur assignare causam per se illius frigoris, & tandem non solum calor, sed etiam frigus per se intenditur à natura, ambo enim sunt dispositiones necessariæ ad generationem sublunarium, vel simul, vt in mixtis, vel separatim, vt in elementis, ergo sicut formæ substantiales sublunarium per se à cælis efficiuntur, dispositiones quoque erunt per se intentæ, & causatæ ab astris.

194 Dices videmus ex absentia Solis in nocte statim frigus, & humiditatem fieri, item elementa dantur ex se frigida, & humida, ergo non est necesse ponere aliud agens celeste per se productiuum frigoris, vnde Arist. 25. sect. probl. 21. negat stellas frigidas esse, nam se habent, inquit, vt cor, quod in membra solum calorem influit. Resp. videmus quoque ex præsentia quorundam astrorum generari frigus, igitur dari debet aliqua causa per se productiua illius, tum quia cum per se sit intentum à natura, non sufficit, quod per accidens generetur. Arist. verò negat stellas formaliter esse frigidas, non autem virtualiter, vel negat omnes stellas frigidas esse, vt dicebant antiqui, non aliquas.

195 Quoad 2. corpora inanimata alia sunt simplicia, vt elementa, alia sunt mixta imperfecta, vt pluuiæ, nubes, nix, alia tandem sunt mixta perfecta, vt metalla, lapides, gemmæ, respectu istorum omnium astra duplicem habere possunt actionem, alteratiuam, seu dispositiuam vnam, generatiuam alteram; primam omnes admittunt, clarum enim est in omnia ista influere, producendo primas qualitates, de secunda est dubium, Contarenus enim q. de orig. form. negat à cœlis formam aliquam substantialem produci, sed omnem formam, ait, reperiri in seminario formarum, quod est essentia quædam spiritualis à Deo creata simul cum materia, & in materia, quæ in se indistincta sit, & indeterminata, in suo autem gremio quamplures gradus essentiales contineat, qui sunt formæ determinatæ rerum, & ad dispositionem propriam materiæ vnus gradus exurgit, & fulget, vbi prius latens, & consopitus manebat, adueniente autem alia dispositione, prior gradus iterum absconditur in seminario, & alter nouus egreditur, sicut in tragedijs, & repræsentationibus ad variationem scenarum mutantur interlocutores; alij verò asserunt produci ab intelligentia. Ex opposito Ragus. disp. 16. & Fernel. libr. de abditis rerum causis cap. 5. & seq. putant omnem formam substantialem a cœlis produci. Tandem Soncin. 8. Met. quæst. 13. concedit formas substantiales à cœlis produci, non quidem principaliter, sed instrumentaliter, quatenus assistens intelligentia vtitur cœlis ad generationes rerum.

196. Media via incedendum, falsum scilicet esse astra omnes formas substantiales posse producere, falsum quoque nullas posse producere, & quidem, quod nequeant omnes forma producere, patebit ex dicendis infra, nullam enim animam possunt generare; quod verò aliquas producant, probat Doctor cit. nam elementa, etsi non semper ab astris generentur, ignis enim potest producere ignem, & aqua aquam, licet tunc concurrant astra vt causæ vniuersales, aliquando tamen totaliter producuntur ab astris, accedente enim Sole ad Zenith vnius regionis, elementa superiora, & calida scilicet ignis, & aer augentur, & inferiora frigida terra, & aqua minuuntur, in regione vero opposita aqua, & terra augentur, ignis, & aer decrescunt proportionaliter, accedentibus stellis effectiuè frigidis; sic quoque si æstiuo tempore exponatur soli speculum concauum, & vbi fit reflexio radiorum sit esca, statim ignis generatur, Mixta imperfecta totaliter à celestibus causantur, nam materia illorum sunt vapores, qui virtute stellarum ad locum generationis eleuantur. Idem dicendum de mixtis perfectis, hæc enim non producuntur vniuoce ab alijs similibus corporibus, nec ab alijs mixtis in quibus virtute continentur, vt patet, nec ab elementis, quia sunt imperfectiora (hoc autem intellige effectiuè, non materialiter, nam sic aqua, & terra, vel saltim vapor terreus aliquo modo concurrit) ergo à cœlestibus corporibus remanet, quod producantur, non quidem, vt suæ instrumenta intelligentiæ, sed vt causæ principales, nam astra sunt istis perfectiora, & sunt de genere actiuorum, cum disponant materiam ad recipiendam formam substantialem, quare non erit deneganda ab ipsis productiua virtus; Seminarium illud ex parte refutatum est disp. 2. Phys. quæst. 7. art. 1. sed fusius in lib. de gen. disp. 5. quæst. 6.

197 Dices aut stellæ ante lapsum Adæ habebant vires excitandarum tempestatum, aut post lapsum à Deo receperunt, non primum, quia frustra fuissent, nam astra nullum talem effectum produxissent, fuisset enim iniuria hominem nimbosis, pluuialibus, & fulminibus exponere; nec 2. quia magna cœlo fuisset illata mutatio, si post lapsum nouas habuisset virtutes. Respond. concedendo virtutes has ab initio ante lapsum Adæ inditas sideribus, an verò eosdem effectus produxissent, quos nunc causant, vtraque pars est probabilis, affirmatiua probabilior, nullum tamen nocumentum hominibus attulissent; si vero negatiua asseratur; ex dispositione diuina, sicut erit post diem iudicij, adhuc nullum sequitur inconueniens, quia omnia perfectè diuinæ obediunt voluntati.

198 Quoad tertium genus duplex dubium oriri potest, cum enim in quolibet viuente reperiatur anima, & forma corporeitatis, videndum est, an astra possint omnem animam vegetatiuam, & sensitiuam producere, an saltim omnem formam corporeitatis, tam Plantarum, quam brutorum. Sed not. quod animata alia dicuntur perfecta, alia imperfecta, perfecta dicuntur illa, quæ nonnisi virtute seminis generari perunt, imperfecta verò, quæ ex putrida materia generantur, quamuis etiam aliqua ex his vi seminis producantur, sic plantæ quædam ex putri, & ex semine gignuntur, quædam solum ex semine, idem in animalibus conspicitur, apes enim solùm ex putri generantur, mures ex putri, & ex semine, Leones solum ex semine, hinc ista perfectio, & imperfectio non debet attendi penes gradus essentiales, nam quodlibet brutum ex putri genitum perfectius est qualibet planta perfecta in gradu essentiali, sed attenditur penes modos generationis, hoc præaccepto.

199 Quantum pertinet ad animam, qui posuerunt cœlos perfectiores rebus animatis habent concedere posse quoque illa producere, quamuis plures ex istis restringant suam sententiam ad viuentia imperfecta, & negant perfecta à cœlis esse producibilia; Qui vero ponunt cœlos imperfectiores, concedunt etiam nullum viuens posse causari ab astris principaliter, sed instrumentaliter, & in virtute intelligentiæ vel motricis, & inferioris ordinis, vt Themist. Auicen. & Alphar. apud Conimb. 2. celi cap. 3. qu. 6. nec multum distant Cap. Sonc. & Ferrar. vel primæ, vt reliqui omnes, solum Gabr. concedit cœlos imperfectiores, & simul causas horum viuentium; ista autem virtus, vel fuit ab initio cœlis indita, vt Ruui. asserit, vel in tempore communicata, vt cum Dur. docent Conimbr. qua volunt cœlos attingere animam viuentis, ex hoc quòd instrumentum quodlibet putant vt eleuatum attingere terminum principalis agentis, vel sine immediato concursu agentis, principalis vt Conimbr. Ruui. vel cum tali immediato concursu, vt Suarez disp. 18. Met. sect. 2. num. 38. Amic. tract. 6. quæst. 8. dub. 6. & alij. De forma corporeitatis est opinio Auicen. tract. de diluu. quam videtur sequi Alb. 8. Physic. tractat. 2. cap. 10. posse celos formam corporeitatis inducere in materia tam imperfectorum viuentium, quam perfectorum, etiam hominis, itaut in sent. illorum semina non est simpliciter necessaria ad formationem corporis, sed tantum ad bene esse, rarò enim inuenitur in elementis locus aptus ad generationem viuentium perfectorum propter continuam variationem, ideo natura prouidit de certo, & determinato loco, qui est matrix feminæ; communis sent. solùm hoc concedit de viuentibus imperfectis.

200 Dicimus primò stellas nullo pacto attingere productionem cuiuscunque animæ siue vegetatiuæ, siue sensitiuæ, tam perfectorum, quam imperfectorum, nec principaliter, nec instrumentaliter, sed quando nequit assignari viuens aliquod pro causa, vt in viuiparis, immediatè a Deo produci, vt authore naturæ. Conclusio colligitur ex Scot. 2. dist. 8. q. vn. dist. 14. q. 3. & dist. 18. probantur singula, quod astra principaliter non producant animam vllam, quia ex dictis quæst. 3. sunt imperfectiora viuentibus, nullum autem imperfectius potest producere perfectius, vt fusè probauimus disp. 7. Phys. quæst. 6. art. 2. Deinde, quod nec instrumentaliter, patet ex dictis disp. cit. Phys. quæst. 5. vbi ostendimus de ratione instrumentalis causæ non esse attingere terminum principalis agentis, nec virtute propria, nec virtute ab agente de nouo recepta; tum quia cœlum, vt eleuatum quocunque modo semper est imperfectius quolibet viuente, quia per eleuationem non constituitur in genere viuentium, ergo vt sic nequit attingere productionem animæ. Quapropter productio animæ (præter quam in viuiparis, in quibus agens potest assignari semina, vt dicimus in lib. de gen.) superiori agenti ascribi debebit, tale autem non est intelligentia aliqua creata, quia hæc immediatè nequit producere in corporibus formam aliquam absolutam, vt innuimus disp. 7. Phys. q. 6. art. 2. sed solum motum localem, & secundum aliquos impullum

pulsum ad talem motum, cetera verò producit mediante motu celi applicando actiua passiuis, vt communiter docent omnes Theologi, quare non erit agens principale, sed applicatiuum agentis principalis, sicut se habet approximans ignem stuppæ, cęlum autem nec in se, vt diximus, nec per motum habet talem virtutem producendi viuentia, vt dicemus artic. 4. imò nec formam aliquam absolutam, ergo remanet, quod solus Deus sit immediatè animarum productiuus, neque hoc est ad miraculum confugere, vt ait Auersa, & vilificare Dei concursum, quod effectuum tam ordinariorum productionem sibi reseruasset, cum aliorum effectuum perfectiorum causas creatas sufficientes constituisset; etenim Dei est supplere imperfectionem causarum secundarum, quando non adest sufficiens causa, vt in proposito quod in alijs multis omnes concedunt cum Scot. 4. disp. 12. q. 3. imò ex hoc magis apparet diuina omnipotentia, & magis prouidentia Dei redditur conspicua.

201 Dicimus 2. stellas posse formam corporis imperfectorum viuentium totaliter producere, perfectorum tamen solum coadiuuando semen, & feminam in actionibus, non totaliter, ita collig. ex Scot. 2. dist. 8. & 18. prima pars prob. viuentia imperfecta, quia non habent partes multum dissimilares, nec indigent concursu plurium requisitorum ad generationem, vnde breuissimo tempore fiunt, nec ad conseruationem, & perfectionem, poterunt quoad corpus à cælis produci, nam poterunt astra alterare elementa ad dispositionem formæ corporeitatis, quæ cum non excedat in perfectione ipsa astra, non est denegandus ab ipsis concursus productiuus; hinc experientia videmus plantas aliquas, & animalia, vt vermes, serpentes, pisces aliquos, ranas, mures, talpas, & similia generari sine commixtione sexuum, & vbi prius non fuerant, eo quia ex materia putrida generantur. Viuentia verò perfecta, quia partibus constant multum dissimilaribus, plures requirunt alterationes, & mutationes præuias, antequam introducatur forma corporis, nec sufficit agens vniuersale, & indeterminatum, sed exigitur agens determinatum, & particulare à natura destinatum ad talem effectum, quale est semen, & virtus matricis fæminæ. Tum quia propter hanc partium ætherogeneitatem non statim corpus generatur, sed multum temporis consumitur, vt patet de homine, cuius corpus spatio 40. dierum, si est vir, vel 60. si est femina, efformatur in ventre, in quo tempore partes generantur diuersæ omnino virtutis, stomacho enim inest virtus chilifica, epati virtus sanguifica, testiculis virtus prolifica, cor est calidum, cerebrum frigidum, &c. impossibile autem videtur tot dierum spatio in cœlis eandem constellationem, & aspectum durare, vt ad has contrarias mutationes simul concurrant, cum sint in continuo motu, & variatione. Tum quia hæc animalia perfecta non solum plura exigunt ad generationem, sed multo plura ad conseruationem, & vt ad statum perfectum perueniant, & præcipuè indigent nutrimento, cura, & sollicitudine parentum, à quibus si essent derelicti, statim interirent, vt patet experientia, hac enim ratione natura, quæ in necessarijs non deficit fæminæ dedit matricem tanquam locum proportionatum; in quo fætus post generationem conseruari, nutriri, & ad statum perfectum peruenire possit, concessit etiam lac, vt post partum possit adhuc fætus nutriri, donec ope non egeret aliena, quibus omnibus esse destitutum animal, si à cœlis quoad corpus posset in loco aliquo elementorum produci, vt patet, & statim interiret; ergo quia natura non deficit in necessarijs, asserendum debet cœlos non habere hanc productiuam virtutem, aliter & nutritiuam, ac conseruatiuam debuissent habere. Hinc Arist. sect. 10. probl. 13. de hac re loquens ait, *Quamobrem huius etiam seculi mutationes semen animantium minutorum generi satis contrahere possunt, quod sæpius vsu euenit, tum enim maximè oriuntur, cum mutationes temporum incesserunt; maiorum autem genus mutationem quoque pro sui magnitudine desiderat ampliorem.* Tandem accedit experientia, nunquam enim expertum est, hæc animalia ex putri generari, cum tamen & si non tam frequenter vt imperfecta, non tamen tam rarò deberent produci. Solum igitur concurrit cœlum, vt causa vniuersalis, quatenus calore proprio fouet calorem vitalem seminis, & matricis, vt facilius disponant materiam, iuxta illud 2. Physic. 26. *Sol, & homo generant hominem.*

202 Contra 1. concl. arg. quod cęlum possit esse causa immediata, vel principalis, vel instrumentalis viuentium imperfectorum agens potens inducere in materia dispositiones sufficientes pro aliqua substantiali forma potest eam educere de eius potentia, vel principaliter, si non excedit vires ipsius agentis, vel instrumentaliter virtute agentis principalis, si excedit, ratio est, quia forma substantialis naturali sequela consequitur sufficientes dispositiones, ergo potens inducere tales dispositiones, educet formam, aliter materia esset sine forma, sed cœlum potest inducere formam corporeitatis saltim imperfectorum, quæ est sufficiens dispositio ad animam, ergo &c. hinc Scot. in dist. 18. E. videtur concedere ranas à cœlo produci. Tum 2. quod producantur ab Intelligentia, prob. quia angeli sunt capaces huius virtutis productiuæ, ergo illam habent, nam Deus creauit species rerum perfectas in proprio genere, Antec. prob. quia hæc virtus est finita, & inferioris gradus cum etiam perfectis animalibus competat, quæ in perfectione exceduntur ab Angelis, quod autem potest virtus inferior, potest etiam superior; vnde Dęmones à Magis constricti multoties hæc animalia causarunt, vt legitur in Sacra Scriptura de Magis Ægyptijs, incantationibus ranas, & alia animalia produxisse. Tum 3. quod non producantur immediatè à Deo; quia vel esset causa vniuersalis, vel particularis, non primum, quia hæc requirit causam particularem simul agentem, qualis esset cœlum in casu, quo negatur; non 2. quia tunc esset perpetuum miraculum, dum ageret sine causa naturali, ac etiam quia multo magis animalia perfecta exigerent à Deo produci immediatè, & tamen ab alijs eiusdem speciei generantur.

203 Resp. ad 1. quando forma excedit in perfectione agens disponens, neg. assumptum, & probat. vel per ly naturali sequela consequi intelligitur, quòd statim ac ab agente introducuntur dispositiones, producitur forma vi talis causalitatis & sic est falsum, quia hæc causalitas, semper est instrumentalis, nunquam principalis causæ, vel est sensus, quod prima causa, quia regulariter supplet imperfectionem naturæ; idcirco ad dispositiones formæ excedentis vires naturæ statim inducit formam, & sic est verum, sed nil contra nos. Scotus verò ideo ambiguè ibi loquitur, quia non adhuc determinauerat quamlibet animam esse perfectiorem cœlestibus corporibus, vt fecit postea in 4. distinct. 12. quæst. 2. E. vel ait à cœlis produci tanquam ab inducentibus vltimam dispositionem animæ, quæ est forma corporis., sicut homo hac ratione dicitur generare hominem. Ad 2. negat. Anteced. ad probat. dicimus finitatem virtutis, & perfectionem naturæ non esse signum sufficiens, quod reperiatur aliqua virtus actiua in aliquo perfectiori, aliter homo posset generare aurum, plantas, & animalia sensitiua, sed requiritur, vt perfectus in se contineat virtutem actiuam imperfecti, licet eminentius, hæc autem continentia arguitur à posteriori ab effectibus producibilibus à perfectiori, cum ergo Angeli sint naturæ intellectualis, cuius potentiæ sunt intellectus, & voluntas, & secundùm aliquos potentia executiua, & motiua, quarum nulla est productiua substantiæ, hinc negamus in Angelis hanc virtutem, vt diximus disp. 7. Phys. quæst. 6. art. 2. cit. sed hoc propriè spectat ad tract. de Angelis. Negatur quoque Dæmones propria virtute ranas illas produxisse, sed solùm applicasse causas naturales potentes alterare materiam ad dispositiones necessarias, norunt enim proportionem miscendorum, & virtutes, vnde quia quoad motum localem, omnia corpora obediunt Dæmonibus, possunt ipsi coniungere actiua passiuis, & directè applicare cœlestibus influentijs, vt notat D. August. 3. de Trin. cap. 8. tum quia multa animalia ex illis fuerunt, vel apparentia, vel aliunde translata. Ad 3. si valeret, concluderet Deum in productione animæ rationalis, miraculosè semper agere; quare concurrit vt causa vniuersalis, quatenus est omnium gubernator, & rector, cuius est supplere defectus creaturarum; potest etiam dici causa particularis, scilicet solitaria, quia non habet causam secundam coagentem, non ob id tamen supernaturaliter agit, quia non est actio extraordinaria, & indebita naturæ, sed ordinaria, & debita propter defectum agentis; nec paritas de perfectis animalibus valet, quia hic adest agens æquè perfectum, & approximatum, non ibi.

204 Contra 2. conclus. arg. ostendendo cœlos posse formam corporeitatis perfectorum generare. Tum quia hæc forma introducitur in materia disposita, quę dispositio consistit in quodam temperamento primarum qualitatum, at hoc totum possunt cœli præstare, vt patet in metallis, quorum materiam alterant, & disponunt, & in viuentibus imperfectis, in quibus non solum est dispositio materiæ, sed etiam ætherogeneitas partium. Tum 2. quia semen est imperfectius cęlis, forma corporeitatis perfectorum est etiam imperfectior, ergo poterit à cęlis produci, aliter non rectè, nec sufficienter probaremus formam corporis imperfectorum posse à cęlis produci. Tum 3. ex multis experientijs; prima est de Ogyge, & Inacho, quos è terra genitos fuisse referunt Iustin. Martir in paræn. Euseb. lib. 7. de præp. Euang. cap. 7. Philo Iudæus in lib. de Mundi incorrupt. Diod. Siculus libr. 1. rerum antiq. cap. 1. & 2. & de Iulio Camillo refertur dispositiones ferè humani corporis produxisse, certa quadam proportione calorem igneum fornacis attemperante. Secunda ex Plin. lib. 8. nat. hist. cap. 24. Solin. in polyhist. c. 36. equæ in Lusitania Fauonio flante concipiunt; idem contingere in Cappadocia referunt Sol. in descript. Cappad. & Diu. Aug. libr. 1. de ciu. Dei cap. 5. & de Vulture idem refert D. Amb. Tertia est de Phænice, quæ auis vnica in mundo reperitur, & propter sui perfectionem non est inter imperfecta animalia computanda, imò videtur omnium perfectissima, & tamen non vi seminis, sed ex cinere demortui quot annis resurgit, & renouatur. Quarta est de vitulo è cœlis ad terram inter imbres deiecto teste Auic. libr. de dilu. qui nonnisi in nubibus fuit productus. Quinta est de bestijs efferatis, quæ in insulis à continenti remotissimis inueniuntur, istæ enim ob ferocitatem ab hominibus illuc non fuerunt delatæ, nec ex seipsis peruenerunt, ob maximam distantiam, nec ab initio creatæ, & per generationem procreatæ, cum diluuij tempore paucis exceptis omnia interierint animalia, ergo à cœlis remanet fuisse productas; quod etiam de hominibus Americam habitantibus posset dici. Sexta ex Cardano, Munstero, & alijs apud Moris. hic dicentibus in Hybernia anates ex lignis putridis in mari iacentibus procreari, & ibidem arbor quædam reperitur, intra cuius fructus auiculæ

continentur, ac si nucleo essent inclusæ, aues autem sunt animalia perfecta. Septima ex monstris, sæpe enim videmus ex brutis oriri animal cum capite humano, imò refert Angellus lib. 1. de propr. caus. propr. 15. in Italia ex muliere, & vrso hominem generatum probæ vitæ, à quo nobilis p ogenies est deriuata, similes casus adducit Roccus 2. Physic. 9. ergo nec semen, nec matrix animalis eiusdem speciei sunt necessaria instrumenta ad generationem animalium perfectorum, in his enim casibus nonnisi virtute stellarum generatur figura vnius animalis in matrice alterius diuersæ speciei, quibus accedit, quòd quædam stellæ reperiuntur talis virtutis, quod vel omnino impediunt generationem, quantumcunque matrix, & semen sint efficacia, & disposita ad concipiendum, vel monstruosos partus efformant, ergo ex opposito quædam erunt ad generandum sufficientes, vnde in quibusdam lapidibus conspicitur figura quædam masculini, & fæminini sexus, signum euidens huius generatiuæ virtutis in cœlis.

205 Resp. ad 1. non posse à cœlis; produci formam corporeitatis perfectorum, quia vt diximus multa requiruntur tam in generatione, quam in conseruatione, nutritione, &c. quæ non exiguntur ad formam imperfectorum. Ad 2. imperfectio seminis, & matricis non infert virtutem ipsorum reperiri in cœlis perfectioribus, sicut neque infert, quod talis virtus reparia tur in Angelis, ratio à posteriori erit, quia ad generationem perfectorum non sufficit agens aliquod vniuersale, & indeterminatum, sed requiritur agens particulare determinatum, quod possit durare, quantum est necesse ad generationem corporis, & deinde sit potens illud fouere, nutrire, & conseruare, quæ nequeunt à cœlis præstari, ideò natura ad hæc munera semen, & matricem instituit.

206 Ad experientias illas dicimus, primam, & secundam fabulas esse, & inuentiones vulgi, nec authores ille de visu comprobant, sed solum traditione, præcipuè tamen equæ concipere dicuntur flante Zephyro; quia fortè iste ventus magis aptus est ad conceptionem. Tertia non minus fabulosa dici debet, vt rectè adnotant Conimbr. non enim est certa vnitas Phenicis, non certa vitæ duratio, nec certum genus mortis, vnde nullus author testatur, hæc omnia visu obseruasse, sed solùm in fide parentum: hæc omnia referunt de Phœnice, imo multis ex aduerso plures Phœnices reperiri experientia testantur, vnde Aristot. quamuis auxilio Alexandri magni totius Orientis Monarchæ adiutus, nec verbum quidem de hac historia fecit; & licet multi Patres hoc asserant, imò vt medio vtantur ad ostendendam possibilitatem resurrectionis, non vrget, quia argumenta sumpserunt ex concessis à Gentilibus, sed quicquid sit de hoc, dicimus perfectionem viuentis in præsenti non sumi ex perfectione essentiali, sed ex modo generationis, vt diximus, quare Phœnix inter imperfecta animalia computari posset, quatenus ex sua natura non petit ex coniunctione seminum produci, vnde primò non est efformatus ad modum auis, sed potius vermiculi, qui ex putri solet generari. Ad 4. dicitur communiter, vel fabulam esse, vel dæmonis ope, aut magna ventorum vi eò delatum, & postea in terram ruisse. Ad quintum quidam dicunt diluuium operuisse vniuersam terram tunc ab hominibus habitatam, nam finis fuit punitio peccatorum, ergo terra non adhuc peccatis corrupta, vt erant tunc istæ insulæ, non debebat deleri, & hac ratione Scot. 2. dist. 17. qu. 2. negat Paradisum terrestrem à diluuio destructum fuisse, & in hoc sensu explicat Script. cum vniuersaliter de tota terra loquitur, scilicet de tota, & omni habitata; at melius ait D. Aug. 16. de ciu. cap. 7. post diluuium, vel Angelorum ministerio, vel hominum ope peruenisse, vel enatando; tum quia ait Amic. ex Lusitanorum nauigatione haberi multas, & maximas insulas reperiri sine vllo perfecto animali, si quis autem assereret quosdam homines illuc appulisse cum illis animalibus, ad habitandum, vel venandum, vel fortuna deiectos, quamuis memoria, & certa traditio non habeatur, non facilè refelli posset, quotidie enim videmus naues è longinquo animalia etiam efferata conducere; quomodo necesse est asserere de hominibus in Indijs occidentalibus repertis, scilicet aliquando illuc peruenisse ex magna ventorum tempestate; vel quòd non satis adhuc constat Americam insulam esse, an verò continenti coniunctam. Ad 6. dicimus vt ad 3. Ad 7. concedimus cœlos concurrere cum semine ad generationem monstri, quia potest constellatio aliqua peruertere, & corrumpere partem aliquam in semine, vel impedire, si non totaliter, saltem partialiter actiuitatem seminum, & deinde monstra generari, natura enim vniuersalis videns ob imperfectionem actiuitatis seminis non posse perfectum animal generari, nec materiam disponi ad figuram v.g. hominis, ne illa frustrata remaneat, eo modo quo potest, aliquid producit, & monstra contingunt, & quando semina sunt alterius rationis agunt ad effectum medium, hinc in Africa semper aliquod nouum animal fit, imò hoc totum præstare potest vis imaginatiua, vide Roccum citat. causas monstrorum assignantem, non ob id tamen id est concedendum astris se solis consideratis, ratio est quia in priori casu concurrunt vis seminis formatiua partium ætherogenearum, matrix fouens, & conseruans, non in posteriori, nec agens partiale si cum alio coagente potest aliquid causare, sequitur posse etiam se solo, licet si magis principale, quando illa agentia sunt alterius rationis. Et nota, quòd ratio fundamentalis nostræ conclus. sumitur maximè ab experientia, quòd nunquam videmus hæc animalia perfecta ex putri prouenire.

207 Tandem circa homines clarum est non posse astra in ipsorum generationem totaliter influere, possunt tamen partialiter concurrere alterando materiam causamq; secundam adiuuando in suis operationibus, vt de animalibus perfectis dictum est. Possunt quoque cœlestia corpora per se, & directè influere in corpus sensusque humanos inducendo dispositiones aliquas conuenientes, vel disconuenientes, vnde & corrumpere, & lædere possunt organa sensuum, vt patet in phræneticis, & lunaticis; possunt enim intendere, & remittere corporeas qualitates, quare etiam infirmitates inducere queunt, ita Scot. sæpè citat. Ratio est, quia humana corpora sunt quædam mixta materialia, ergo vt sic subijciuntur cœlorum influxibus. Dubium est, an etiam influant in animam rationalem, eiusque potentias, intellectum, & volutatem. Quidam antiqui, & Priscillianistæ Hæretici affirmatiuam partem docuerunt, vt omnia fatali quadam necessitate hominibus contingerent, ex siderum actiuitate, & influentia directè, & per se in animam terminata. Pro quo not. quod agere directè, & per se in aliud est, quando agens respicit illud aliud tanquam proprium; passum inducendo formam aliquam, vt cum ignis calefacit aquam; agere indirectè, & per accidens est, quando agens non producit immediatè suum effectum in illud aliud, vt in proprium passum sed in aliquod illi coniunctum, ex qua coniunctione prouenit in illo aliquis effectus, vt proijciens sagittam in incertum, si casu aliquem vulnerat, vulneratio dicitur indirectè, & per accidens à proijciente prouenire; hoc tamen dupliciter contingere potest vel necessariò, & naturaliter, si illa duo sunt naturali vinculo coniuncta; vel liberè, si ex voluntatis arbitrio solùm vniuntur in actione.

208 Dicimus Sidera directè, & per se non influere in intellectum, & voluntatem, sed solum indirectè, & per accidens; in intellectum quidem necessariò, in voluntatem contingenter; prima pars est communis Catholicorum, estque definita in Concil. Bracar. 1. cap. 9. & 10. adsunt etiam decreta quamplurima Summorum Pontificum præcipuè Sixti quinti, & Vrbani octaui, & prob. agens directè in aliud debet virtualiter continere effectum, cuius subiectum est capax; ergo si cœli agerent directè in intellectum, & voluntatem, deberent virtualiter continere formam, cuius illæ potentiæ sunt capaces, quod est falsum, quia talis forma necessariò esset spiritualis; nam materialis non posset recipi in illis potentijs, quæ sunt spirituales, nullum autem spirituale potest à materiali causari. Tum quia si in voluntatem agerent, cum naturaliter agant, voluntas non posset non recipere talem formam, & si hæc formam ad actionem impelleret, propter subordinationem essentialem inferioris causæ ad superiorem, non posset voluntas non agere, ergo necessariò, & non liberè operaretur, quod est contra fidem, & veram Philosophiam.

209 Secunda pars prob. quia pro statu isto intellectus, & voluntas nostra à sensibus dependent in operari, ergo si directè cœli influere possunt in humanos sensus indirectè dici possunt in intellectum, & voluntatem influere, vnde videmus eos, qui ob aliquam influentiam deordinatum habent organum sensus, & perturbatum, vt amentes, non rectè per intellectum operari; videmus insuper, qui à cœlis appetitum habent sensitiuum magis ad vnum obiectum inclinatum, quàm ad aliud, difficulter ab illo abstineri, cum pro statu isto voluntas nostra nata sit condelectari appetitui sensitiuo, iuxta illud: *Ducimur in vetitum semper, cupimusque negatum*; cum hoc tamen discrimine, quod intellectus, quia est potentia naturalis, mouetur indirectè, & necessariò, cœlis repræsentatis enim speciebus, & perturbatis phantasmatibus, necessariò intellectus exit in actum iuxta ordinem potentiarum; at voluntas, cum sit potentia libera, nec necessariò repræsentato obiecto exit in actum, sed adhuc potest suspendere actionem, mouetur ab astris indirectè, & contingenter, quia licet quoad entitatem potentiæ animæ sensitiuæ, & voluntas sint naturaliter radicatæ in eandem anima, non tamen quoad operari, sed potest voluntas non agere, imò suspendere actiones potentiarum sensitiuarum, vt ipsius imperio subijciuntur.

210 Contra 1. partem arguitur. quia potest corpus agere in spiritum, ergo cœli in animam, Antec. prob. tum ratione quia spiritus agit in corpus, vt patet de Angelo mouente cœlum, & anima informante corpus, non enim magis improportionatum est spiritus corpori, quod non possit ab illo pati, quam è contra; Probat. etiam experientia, nam dæmones secundum quosdam cœlorum aspectus, ac Lunæ variationem vexant obsessos, maleficis citius accurrunt, & quibusdam herbis; vel lapidibus constringuntur, & alliciuntur; tum quia ex vario siderum aspectu homines quoad ingenium, mores, & scientias valde inter se differunt, tandem patet ex prædictionibus astrologorum etiam quoad euentus ex nostra voluntate pendentes, refert enim Suetonius in vita Augusti, quòd nato Augusto Publius Nigidius nobilis astrologus, inspectis cœlorum aspectibus in puncto natiuitatis, exclamauit Dominum terrarum orbi natum, & de Nerone etiam asseritur quendam astrologum pronunciasse natum Imperatorem, fore, qui Matrem esset necaturus, quod cum mater Agrippina audisset, exclamauit, *occidat modo imperet*, & multa alia exempla id dies occurrunt.

211 Re-

211 Respond. negatur assumptum, ad 1.prob.negat. paritas, nam Angelus quoad motum, & anima quoad informationem, sunt virtualiter diuisibiles, quamuis formaliter indiuisibiles, nullum autem corpus potest esse virtualiter indiuisibile, aliter produceret effectum nobiliorem, nobilius enim est formaliter indiuisibile, quàm virtualiter solùm, quæ ratio non militat de Angelo, & anima. Ad primam experientiam dicimus, dæmones ideò determinatis temporibus magis vexant obsessos, quia cum agant per applicationem actiui passiuo, sciunt illis temporibus humores magis perturbari, qua ratione tunc magis præsto sunt maleficis, quia facilius mandata exequuntur in homines; herbis, verbis, vel lapidibus alliciuntur, non quidem Physicè, sed moraliter ex pacto cum maleficis inito, arcentur quoque exorcismis moraliter virtute diuina, & Angelorum ministerio, sicut de iecore illius piscis legitur in libr. Tobiæ; quapropter nullum corpus potest Physicè, & naturaliter agere in Dæmones. Ad 2. experientiam dicimus solum probare 2. partem concl. diuersitas, enim acuminis intellectus in vna materia, & non in alia indirectè prouenit à cœlis, quatenus disponunt sensus internos, & inclinationes in vnum obiectum, & non in aliud, complexiones enim naturales sunt diuersæ, diuersasque habent proportiones cum rebus, vnde quispiam magis delectatur in vna re, quam in alia, hinc intellectus perfectius operatur circa rem illam. Ad 3. dicimus ideo prædictiones illas aliquando euenire, quia voluntas nata est condelectari appetitui sensitiuo, cogitationes enim hominum pronæ sunt ad malum Gen.8. & peruersi difficile corriguntur Eccles. 1. hac ratione vt plurimum operatur iuxta inclinationem sensuum; ita notat Doctor sæpè citat. sed vt euidentius hæc difficultas intelligatur, sequentem art. examinare debemus.

ARTICVLVS III.

Quid possint Astrologi ex siderum obseruatione præcognoscere.

212 PRæcognitio futurorum, de qua loquimur in præsenti, est illa, quæ ex cognitione rerum naturalium habetur, ideoque Physica appellata; si ergo ex cognitione alicuius rei præcognoscatur aliquis euentus habens cum illa re connexionem aliquam naturalem, putà quia est effectus illius, vel mediatè, vel immediatè, tunc bona erit præcognitio, nec superstitiosa, at si motiuum enunciandi euentum aliquem erit res aliqua nullo pacto connexa naturaliter cum illo, suspecta, & superstitiosa erit præscientia; qua ratione omnis præcognitio Necromantia dicta, quæ fit vel cum euocatione vmbræ mortuorum, vel cum ossibus cadauerum, imaginibus, inspectione puerorum, vel fœminarum prægnantium in speculo, annulis; item Geomantia, quæ fit punctatione in terra, vel charta, diuinatio per numeros, qua vtebantur Pythagorici, Pyromantia ab igne, Aeromantia ab aere, Hydromantia ab aqua, & aliæ huiusmodi sunt prorsus vanæ, superstitiosæ, & nonnisi ope Dæmonum haberi possunt, nullum enim vinculum ex natura rei habent hæc omnia cum re enunciata; attamen Physionomia, quæ ex effigie corporis habetur, & pars illa Metoscopia, quæ lineas frontis contemplatur, & Chiromantia, quæ lineas volæ manus considerat, supposito, quod dicunt Astrologi, has lineas esse effectus siderum, possent admitti, quia procederent ad indagandos effectus siderum, cum quibus naturalem connexionem haberent, eo quia ab eadem communi causa procederent; num tamen hoc suppositum sit verum, ostendant Astrologi, Hyppolitus Obic. in sua apol. pro veritate Astrologiæ pro firmo habet lineas illas verè à stellis causari, & ad variationem aspectus cœlorum variari, imò testatur ex inspectione harum linearum facillimè deueniri in cognitionem horoscopi, seu puncti natiuitatis cuiuscunque, figuramque genituræ efformari, quod experientia se multoties comperisse confitetur; si hoc esset verum, non posset negari naturalis, nexus inter has lineas, & astra, & consequenter ex hoc capite non essent hæ scientiæ suspectæ; absolutè tantum Chyromantia est damnata ex Constitut. Sixti V.

213 Deinde not. quod hæc præscientia habita ex siderum obseruatione (qua ratione *Astrologia* dicitur, & professores *Astrologi*, seu Planetarij nuncupantur; & Genethliaci ex perscrutationi puncti natiuitatis) maximam habet difficultatem annexam ex multiplici capite prouenientem, nam in primis mira reperitur inter Astrologos dissensio, non solum in dogmatibus, sed etiam in principijs, in numero, & motu cœlorum, & siderum, rationes quoque quibus vtuntur, non aliæ sunt, quàm experientia, quæ difficulter potest haberi, requiritur enim multum tempus, & quod res eodem modo se habeant, breuis est autem hominum vita, & nunquam est eadem cœlis facies, habitudo, & dispositio, vnde nec vsque modo aliquid certum, firmumque habetur de motibus cœlorum, ipsorumque effectuum, cum vnusquisque propriam ferè sibi conficiat astrologiam, prout sibi videtur experiri; idcirco Hali peritissimus astrologus, scientia, inquit, stellarum ex re, & ex illis est, idem quoque habet Ptolomeus Astrologorum princeps. Quibus accedit, quod quamplurimi effectus non tantum ab astris causantur, sed etiam ab astris sublunaribus dependent, difficile autem est, & moraliter impossibile cognoscere omnes astrorum virtutes, maximè, quod in firmamento multæ stellæ reperiuntur, quæ non videntur, vel rarò apparent, & tamen proprias habent influentias, vnde nequimus scire, an virtus vnius astri, quam non perfectè cognoscimus, sit superatura, vel impeditura virtutem alterius; difficile etiam est omnes virtutes simul componere, & considerare, quid singula astra in tali statu, & situ constituta possint efficere; impossibile etiam est cognoscere qualitates indiuiduales regionum, causarum materialium, scilicet vaporum, exhalationum, &c. an hæc omnia elenabuntur, & quanam quantitate. Ex hac tamen difficultate non debet inferri absolutè impossibilitas huius scientiæ, si enim astra possunt habere determinatos effectus, ex ipsorum cognitione possunt deduci effectus illi, quamuis à nobis non cognoscantur; hinc Scotus 2. d.14. quæst.3. ait solum Dæmones, & Angelos perfectè hanc scientiam possidere, quia attingunt omnes causas, circumstantias, & conditiones; cum ergo ex cognitione astrorum sint ex natura rei aliqui effectus præcognoscibiles, videndum est primò, quid potest inferre Astrologia in se ex siderum obseruatione, deinde quid possit nostra Astrologia.

214 Prima opinio asserit ex siderum perfecta obseruatione præuideri posse non solum omnes effectus naturales, & necessarios, sed etiam liberos, & casuales, vel quia astra cogunt nostram voluntatem, vel si non cogunt, saltim inclinant naturali quadam propensione, vel tandem si non influunt, sunt tamen signa, quæ denotent, & significent instar litterarum, quibus inspectis certò, & infallibiliter præsciuntur omnes euentus. Imò aliqui ita delirarunt, vt putarint ex sideribus potuisse præuideri diluuium, incarnationem Christi, passionem, & quæ à Prophetis sunt prænunciata, diuersitatem quoque legum stellis attribuerunt, vnde originem legis Hebræorum Saturno dederunt, & quia Saturnus est Planeta infortunatus, dux prophetiæ, & reuelationum, & Saturninos facit pertinaces, duros, & auersos, hinc Hebræi semper fuerunt multis ærumnis vexati, multas habuerunt prophetias; suntque auersi, & pertinaces, qua ratione, inquiunt, sabbatum obseruant Saturno dicatum. Saracenorum lex Venerem habet pro causa, vnde Saraceni maximè luxurijs sunt dediti, diemque Veneris sanctificant. Eadem quoque insania discurrunt de lege Christiana, quam aliqui tribuunt Soli, vnde diem dominicum Soli adscriptum Christiani celebrant, & Caput scilicet summus Pontifex in vrbe residet solari, quæ est Roma. Secunda extrema opinio negat ex perfecta siderum cognitione præsciri posse euentus aliquos nisi fortè, qui in ipsis cœlis causantur, vt sunt aspectus, & coniunctiones. Media admittit cognosci effectus naturales in his sublunaribus, negat liberos, nisi in vniuersali quo ad quasdam inclinationes; ita communis Theologorum sensus, & Philosophorum.

215 Diximus 1. ex siderum obseruatione perfectè habita certò præcognosci possunt etiam in particulari effectus ad statum cœli pertinentes, qui scilicet à solo motu celesti dependent, vt sunt ortus, occasus, aspectus, coniunctiones siderum, eclypses, &c. at effectus naturales ab alijs causis etiam prouenientes certò præcognoscuntur omnibus causis præuisis, tales sunt morbi, tempestates, pluuiæ, siccitates, sterilitates, &c. ita Scot. citat. & prob. quæ necessariam, & determinatam causam habent in rerum natura, possunt cognita causa cognosci, & si causa potest præcognosci, ipsi quoque effectus etiam in particulari poterunt præsciri; sed effectus enumerati habent causas determinatas, ergo istis præcognitis poterunt præcognosci, ergo Astrologia in se poterit hos effectus præuidere, cum hoc tamen discrimine, quod ad præcognoscendos effectus primi generis certo sufficit cognitio motuum cœlestium, quia solum ab ipsis dependent, at effectus secundi generis, quia præter astra diuersimodè mota respiciunt alias causas, siue efficientes, siue materiales, vt præsciantur certitudinaliter, & necessario omnes illæ causæ præuideri debent, nam quælibet sufficit ad impediendum, ne sequantur effectus illi. Hinc etiam tempus mortis naturalis alicui præsciri potest, licet enim non possit prædici Petrum v. g. vsque ad illum diem victurum, nam mors multò ante alijs de causis potest contingere, attamen cognosci potest tali die tam contrarios influxus astrorum adesse, tamque notabiliter alterare temperamentum Petri, vt industria Medicorum, humanæque vires nequeant resistere. Hæc autem conclusio est vera, si ordo rerum naturalium consideretur, at si habeat respectus ad omnipotentiam diuinam, à qua cunctæ creaturæ dependent, sic poterit ordo rerum aliter disponi, vt patet de statione Solis tempore Iosue, de eiusdem retrocessione tempore Ezechiæ, & eclypsi in passione Domini.

216 Dicimus 2. ex siderum præcognitione, & aliarum concausarum possunt certò præcognosci, & coniectari inclinationes hominis, temperamentum, complexiones, & naturales aptitudines ad benè, vel malè operandum circa determinata rerum genera, non solùm vt in principio sunt inditæ homini, sed etiam pro quodam certo, & determinato vitæ tempore, idcirco certitudine quadam morali ex hac cognitione inferri poterit hominem fore fœlicem, vel infœlicem ratione quadam vniuersali, Prob. singula, certum est hominis temperamentum, complexionem, inclinationes, vt quod sit pronus ad iram, ad studia, ad liberalitatem, ad iustitiam, & vniuersaliter ad benè, vel malè agendum, pendere quidem ex conditione parentum seminis, alimenti, quo aluntur infantes tam in vtero, quam extra, & ex educatione, attamen principaliter ab astris pen-

dere, ergo cognitis perfectè istis omnibus causis, perfectè præuideri possunt hominis inclinationes. Et quia cœli non solùm habent influere in natiuitate producendo in homine has, vel illas qualitates, sed etiam in progressu vitæ, vt patet in sanitate, quæ aliquoties vi siderum deperditur, vt potè quia alterantur humores, sic etiam dici poterit hominem in vno tempore esse magis inclinatum ad certum genus rerum, quam in alio tempore (oppositum docet Auersa quæstione 35. sect. 10.) quia tunc possunt ab astris illæ qualitates intendi, in alio remitti, hinc experimur aliquando ferè ineptos esse ad speculandum, vel aliquid aliud agendum, aliquando verò promptiores, cuius ratio assignari potest varius cœlorum aspectus in diuersis temporibus. Rursus quia optimæ inclinationes sunt causæ probitatis morum, si adsit operatio voluntatis conformis, quæ reddit hominem gratum alijs, & amabilem, quod sæpè in causa est, vt talis indolis homines cumulentur bonis fortunæ, & honoribus, malæ verò inclinationes inducunt malos mores, qui reddunt hominem odibilem, vnde & ab omnibus contemnitur, & infelix euadit, sequitur ex præcognitione harum inclinationum, moraliter præsagiri posse quodammodo bonam, vel malam fortunam in negotijs peragendis, vnde dicebat D.Thom. 3. contra Gent. capit. 92. vt refert Amic. hìc bonam fortunam conuenire ex Deo dirigente, Angelo custodiente, & cœlo inclinationem præbente. Dicimus certitudine quadam morali, quia voluntas vt in plurimum operatur iuxta naturales inclinationes, simpliciter tamen, cum sit libera, potest oppositum velle, hinc non infertur certitudo Physica, sed moralis.

217 Dicimus 3. nullo pacto ex præcognitione siderum, quantumcumque perfecta possunt præcognosci certitudinaliter, vel probabiliter effectus omnino à nostra voluntate dependenter, & in particulari, nec effectus fortuiti, & casuales, etiam necessarij. Conclusio est omnium Theologorum, & prob. ex Sacra Scriptur. Leuit. cap. 10. Deuteron. 18. Isa. 41. & 47. Ierem. 10. & quampluribus alijs in locis hæc præscientia damnatur à Deo; item ex Concil. Bracar. 1. cap. 9. & 10. Tol. cap. 1. ex 2. p. Decret. per primas quinque quæst. Alex. 3. in cap. *ex tuarum* de Sacrileg. Sixtus V. & Vrbanus VIII. celebres ediderunt constitut. contra astrologos iudiciarios, etiamsi hos effectus se non certò, sed probabiliter asserere affirmarent; Patres vnanimiter contra hos Astrologos insurgunt; leges quoque ciuiles, vt in C. de malef. & Mathem. per totum, vt est videre apud Salas p. 2. tract. 5. disput. 2. Prob. quoque ratione, effectus isti nullam habent connexionem cum stellis naturalem, ergo ex præuisione siderum nequeunt præcognosci. Prob. Antec. non habent connexionem tamquam cum suis causis, quia effectus liberi totaliter a voluntate pendent, vt quod Petrus ducet Paulam in vxorem, deambulet, &c. (non enim loquimur de illis effectibus, ad quos sidera indirectè, & per accidens concurrunt; de istis namque diximus conclus. præced.) effectus quoque fortuiti, vt sunt inuentio thesauri, læsio capitis ex casu tegulæ, &c. nullam habent causam determinatam, certam, & per se præter primam, vnde & effectus per accidens dicuntur, ergo nec certò, nec probabiliter possunt præsagiri ex obseruatione siderum, in quibus nullo pacto virtualiter continentur.

218 Neque habent connexionem tamquam ad signa repræsentantia hos effectus, quia omne signum vel est voluntarium, vt ramus est signum venditionis vini, & sacramenta dicuntur signa efficacia gratiæ ex voluntate diuina, vel est naturale, si scilicet est causa, vel effectus signati. vel coeffectus cum illo, quando ambo ab eadem causa procedunt; non primum, quia solum à Deo possent institui vt signa, de qua determinatione nobis nihil constat in Sacra Scriptura, imò oppositum colligitur; nec 2. quia effectus illi, vt diximus, à stellis non proueniunt, non sunt causæ aspectuum stellarum, nec ambo ab eadem causa procedunt sed a diuersis, vt patet, vnde nec mutuo se possunt indicare. Tum quia vel sunt signa certa, vt non possint fieri falsa, & sic tollitur libertas, vel possunt esse falsa, & sic sunt deceptoria. Tandem Astrologia in se perfectè reperitur in Angelis, & tamen Angeli non possunt cognoscere regulariter loquendo cordium secreta ex communi Theologorum consensu, solus enim Deus est scrutator cordium.

219 Dicimus 4. ex siderum obseruatione, quam pro statu isto possumus habere solum effectus illi præuideri possunt aliqualiter, & imperfectè, quorum præcognitio haberi potest ex Astrologia in se, non tamen certò, sed probabiliter, conclusio sequitur ex dictis; nam si effectus fortuiti, & omnino liberi nequeunt ab Angelis præsciri, multò minus a nobis, qui verò possunt præuideri propter aliquam naturalem connexionem, etiam a nobis poterunt præcognosci, nam pro statu isto habemus aliqualem cognitionem motuum, aspectum, & virtutum stellarum, ex quibus aliquam præcognitionem, & coniecturam possumus elicere, & quamuis non habeamus cognitionem omnium causarum, non ob id imprudens cognitio iudicari debet, aliter omnis medica cognitio, quæ reperitur in nobis omnino spernenda esset, cum perfectè omnes causas assequi non possimus; sufficit enim præcognoscere causas præcipuas, & potentiores, quales sunt cœlestes influentiæ; hinc Summi Pontifices concedunt posse Astrologos vti hac arte in agricultura, in nautica, & medica arte, solum sequitur hanc præuisionem in nobis numquam esse certam, sed probabilem, tum ex difficultate huius scientiæ, vt diximus initio artic. Tum quia in illis effectibus, qui à causis sublunaribus dependent potest impediri cœlorum influxus, vel quia causæ particulares sunt omnino impotentes, vel quia ad oppositum influunt, licet enim sidera sint causæ validiores vt plurimum, potest tamen accidere, vt causæ inferiores superent, & vincant actiuitatem astrorum, si multiplicarentur, aut ab astris contrarijs essent adiutæ, & hæc est ratio, cur Astrologi in his casibus nec semper aberrant, nec semper verum prædicunt, & eo magis difficultas augetur, & periculum errandi, quo magis ad particularia descendunt, quia facilius cognoscuntur causæ vniuersales, quam particulares.

220 Contra allatam doctrinam instari potest primo, ostendendo nullam cognitionem ex siderum obseruatione haberi posse de effectibus sublunarium. Tum quia cœlum est causa vniuersalis, & indeterminata, ergo ex ipsius cognitione non habetur cognitio determinati effectus. Tum 2. quia videmus natos in eodem puncto habere diuersas inclinationes, complexiones, & ingenia, etiam si ab eisdem parentibus sint geniti, vt patet de Iacob, & Esau, nec qui in bello eodem moriuntur, aut naufragio, sub eadem constellatione omnes nati sunt. Tum 3. potius ex instanti conceptionis sumi deberet præscientia inclinationum, quam ex tempore natiuitatis, nam tunc temporis infans est tenerior, & stellæ possunt in vtero matris influere, cum agant in visceribus terræ, nec quia conceptionis hora est Astrologis ignota, ob id stellæ suspendunt proprias influentias, ergo ex constellatione natiuitatis nihil certum, aut probabile potest colligi. Tum 4. quia etiam Horoscopus, seu punctum natiuitatis difficulter haberi potest, potest enim contingere error in horologio, & alijs instrumentis, & modica huius rei variatio maximam infert diuersitatem. Tum 5. si probabiliter cognosci posset fœlicitas, vel infœlicitas in negotiando, ergo deberent attendi constellationes illorum omnium, cum quibus negotiari occurrerit, non enim constellatio vnius influit in alterum, quod scire videtur impossibile. Tum 6. si concl. 2. esset vera, posset præsciri victoria alicuius regis, dignitas, vt quod tali tempore quispiam erit Pontifex, Rex, & bona, vel mala fortuna alicuius, &c. quæ sunt falsa. Tandem exclamant Patres totaliter hanc præscientiam reprobantes.

221 Resp. si hæc argumenta vniuersaliter concluderent, sequeretur non solum illicitum, & falsum esse iudicium de rebus liberis, sed etiam de rebus naturalibus, & tamen videmus hanc scientiam multum concedere agriculturæ, nauticæ, & medicæ arti, quare ad 1. dicimus cœlos esse causas vniuersales, non quia nullum effectum se solis, & determinatè producant, sed quia habent virtutem quasi illimitatam ad plures effectus, sed cum influunt, determinatè causant, & certos producunt effectus iuxta diuersitatem applicationis. Ad 2. iam diximus ad temperamentum, & inclinationes multum conferre causas secundas inferiores, ex quarum varietate possunt quoque complexiones variari; potest etiam accidere plures sub eadem constellatione natos easdem complexiones, & constellationes habere quoad actum primum, non tamen quoad actum secundum, quia ex libertate voluntatis potest vnus contra illas inclinationes frequenter oppositos actus elicere, habitumque contrarium acquirere (vt de Socrate refertur, cui cum obijceretur, quod in Venerea multum effusus esset, respondit dignam Philosopho sententiam, *talis fuissem, nisi Philosophia me coercuisset*) alter verò sequi connaturales inclinationes, vel quia ex defectu natalium, loci, paupertatis, &c. impeditur, vt verbi gratia, non possit aptitudinem erga studia exercere: ad id de gemellis respondet Hiopol. Obie. cit. exemplum de Iacob, & Esau non vrgere, quia hoc fuit ex diuina dispositione, cuius imperio omnia creata agenti subduntur, vnde idem etiam in alijs potest euenire; addit quandoque tempus medians inter natiuitatem vnius, & alterius infantis notabiliter variare cœlorum aspectus, quandoque verò non multum immutare, quamuis enim cœli rapidissimo motu voluantur, itaut quolibet minuto totaliter varietur aspectus in se, attamen quoad influentiam aliquando idem aspectus perseuerat, etiam per medietatem horæ, aliquando minus; hinc euenit quandoque gemellos figura, complexione, temperamento esse valde similes, quandoque valde dissimiles, & adducit ad hoc aliqua exempla curiosa; Quod tandem de occisis in bello subiungitur, dicimus falsam omnino esse opinionem illorum, omnia ab astris causari, vnde mors præcipuè violenta ab alijs capitibus potest accidere, qua ratione multi effectus casuales dici debent in ordine ad cœlos, quia multi eueniunt, ad quos cœli non influebant, imò potiùs ad oppositos, ex fortiori actiuitate causarum sublunarium, præcipuè nostræ voluntatis. Ad tertium, dissidium est inter Astrologos, an figura constellationis sumi debeat à conceptione, an à natiuitate, communior opinio docet à natiuitate esse sumendam, cuius præcipua ratio est experientia, nam ex dominio astrorum in Horoscopo vt plurimum effectus futuri rectè præuidentur; non negatur tamen, quin conceptio etiam valde conferat, sed in natiuitate stellas fortiores experimur, fortè quia infans tunc est à matre diuisus, extra vterum est magis expositus influentijs ex aeris attractione, & respiratione cor refrigerante, quod est principium, & radix totius fabricæ corporis humani secundùm Aristotel. vbi prius erat matri coniunctus, & eadem cum matre influentia gaudebat, verum siue à natiuitate, siue à conceptione (de quo videant Astrologi) sumenda sit constellatio, nunquam infertur stellas nullo pacto influere quoad inclinationes, & complexiones, Ad quartum

solùm

solùm concludit difficultatem nostræ Astrologiæ, non impossibilitatem, nam hæc difficultas superari potest ex directionibus, & euentibus peculiariter aduenientibus, vt sunt infirmitates, è quibus deuenitur à posteriori in cognitionem constellationis natiuitatis, & figura deinde regulatur.

222 Ad 5. non est necesse omnium constellationes cognosci, non enim dicimus præsciri posse exitus fœlices, vel infœlices cuiuslibet tractatus in particulari, nam hi pendent ex multis circunstantijs, & occasionibus, quæ difficillimè præuideri possunt, imo impossibile est hæc omnia attingere, sed solum dicimus in generali, quempiam virtute astrorum tales propensiones habere posse, & mores, vt reddatur gratus, & amabilis hominibus vt in plurimum, quod patet experientia, siquis enim statim ac quempiam viderit, naturali quadam sympathia, vel antipathia erga illum amore, vel odio afficitur, quod multi Philosophi occultis siderum influentijs adscribunt, quatenus conueniunt, vel disconueniunt in constellationibus, & quia astra modo magis, modo minus influunt, hinc posset dici hominem aliquem modo magis amabilem reddi, modo minus, & consequenter faciliùs, vel difficiliùs sua negotia peragere, vim siderum attendendo, licet ex multis alijs capitibus, præcipuè ex diuina prouidentia, nostraque libertate oppositum sæpè eueniat. Ad textum negamus victoriam regis præsciri posse, cum hæc ab astris non dependeat, sed ex alijs causis, vnde minima occasio aliquando causa est, quod amittatur, vel acquiratur victoria, negamus quoque dignitates ex electione prouenientes præuideri, cum hæc pendeant ex multorum arbitrio, & priuatis electorum finibus, & vtilitatibus, ac ex morte præcedentis Pontificis, negamus tandem bonam, & malam fortunam alicuius posse præcognosci, propriè loquendo de fortuna quatenus, scilicet dicit euentum quorundam effectuum casualium præter intentionem, & præcisionem, vt est inuentio thesauri, hi enim sunt omnino per accidens, at impropriè loquendo de fortuna, vt significat assecutionem finium, & effectuum aliquo modo præuisorum, & cum intentione, seu vt dicit fælicitatem, vel infælicitatem in negotiando, hæc potest præuideri, vt diximus in 2. conclus. Tandem Patres, Summi Pontifices, Concilia, & Sacra Scriptur. loquuntur contra prænunciantes effectus omnino liberos, & casuales diuinantes certò, vel probabiliter; vel non solum vi siderum, sed alia superstitione, & modo diuinationis suspecto propter pactum implicitum, vel explicitum cum dæmone; & tandem contra eos, qui virtutes quasdam astris attribuunt omnino factitias, imo supra Deum ipsum, vnde Albumasar ausus est affirmare, quem sequutus est Petrus Aponensis, in coniunctione Lunæ cum Ioue in capite Draconis à Deo impetrari, quicquid petierimus.

223 Ex opposito probari potest ex siderum aspectu omnia præsagiri. Tum authorit. Script. Genes. 1. vbi astra dicuntur à Deo condita vt signa; & Deuter. 6. & 11. postquam Deus legem, & præcepta dedit Hebræis, subiunxit *Suspendes ea pro signo in manibus*, Iob. 37. *In manu hominum signat, vt nouerint singuli opera sua*, quibus datur intelligi lineas manuum esse signa actionum humanarum, & Isa. 37. habetur, *Complicabuntur sicut liber cæli*, & Apoc. 6. *Cælum recessit sicut liber inuolutus*, ergo cœlum est liber, in quo veluti leguntur, & appareant humani euentus, sic demum in quodam volumine inscripto Narratio Ioseph refertur Patriarcham Iacob dixisse filijs suis, *legi in tabulis cæli, quæcunque euentura sunt vobis, & filijs vestris*, vbi est sermo etiam de effectibus fortuitis, & liberis. Aug. quoq. 2. de Gen. s. contra Manich. cap. 21. docet corporibus cælestibus non incognitas esse cogitationes, vt nobis contingit. Tum 2. astra habent inclinare non solum in mores quosdam, sed etiam in effectus quosdam fortuitos, vt in homicidium, naufragium, vulnus, dignitates, hæreditatem, & similia, ergo licet non possint hæc omnia certò sciri propter libertatem voluntatis, saltem probabiliter ex inclinatione, vt de complexionibus diximus & moribus; Antec. patet ex regulis Astronomorum tot experientijs comprobatis, quarum licet nesciamus causam assignare, non ob id negare illas debemus, sicut neque scimus causam, cur stella polaris attrahat magnetem, Sol heliotropium, Luna mare, & tot admirabilium effectuum; hinc Dæmones multa futura prædicebant Gentilibus. Tandem cometæ communiter dicuntur esse signa alicuius vniuersalis calamitatis, imò quasi semper denotare mortem alicuius Principis.

224 Respond. illis authoritatibus solum deduci astra esse signa aliquorum effectuum naturalium, non liberorum; & eodem sensu possunt vocari libri, de signis manuum supposita veritate Chiromantiæ in sensu supra explicato, quam videtur etiam comprobare Aristot. 10. prob. 49. vbi ait *Vola est carnosa scissuris vitæ indicibus distincta*, &c. dicimus lineas illas esse signa effectuum naturalium, & inclinationum, quamuis sensus Scripturæ sit spiritualis, per manus enim in Scriptur. denotantur opera, quæ in signum possunt inseruire ad indagandum præmium, vel pœnam in altera vita infligendam, authoritas ex Iacobo non viget, quia volumen illud non recipitur ab Ecclesia tanquam canonicum. August. verò per corpora cælestia intelligit Beatos, quibus notæ erunt cordium cogitationes. Ad secundum dicimus, si verum esset Antec. verum quoque esset consequens, nec aliquid sequeretur contra fidem, nam sicut præscientia inclinationum non est contra Scriptur. & Pontificum decreta, quia sunt effectus naturales, nec libertatem lædunt; ita posset de illis asseri, sed an verum sit Antec. hoc opus, hic labor, ratio enim contrarium probat, quia non videtur astra posse influere, & inclinare in effectum fortuitum, & casualem, qui pendet à multis circumstantijs, & conditionibus omnimode per accidens annexis, vt patet de inuentione thesauri, deberent enim astra inclinare hominem ad fodiendum hic, & nunc, & ad hunc finem, imò debebant prius inclinare hominem illum, qui thesaurum abscondit, vt ibi, & non alibi occultaret, aliter vana esset prædictio inuentionis thesauri, vel enim astra solum inclinarent ad fossionem terræ in hoc determinato loco, & tempore, siue thesaurus ibi adsit, siue non, & tunc ex illa inclinatione non habetur præuisio, inuentionis thesauri, nec certò, nec probabiliter, cum per accidens se habeat effectus iste ad fossionem terræ; vel inclinarent ad fossionem, & inuentionem simul, ergo quia ad hanc inuentionem non sufficit fossio terræ, sed requiritur depositio thesauri in illo loco, astra debebant etiam influere in hominem tot centurijs annorum iam elapsis ibi thesaurum reponentem, quod est ridiculum, neque dicas inclinare ad inuentionem thesauri in communi, quia cum sint causæ singulares, & determinatæ debent inclinare ad actiones in particulari, & determinatas, tum quia idem argumentum fieri potest de fossione terræ, & occultatione thesauri in communi; idem de alijs effectibus liberis dicendum, de quibus locuti sumus conclus. 3.

225 Nec valet quod istæ regulæ Astronomorum sint tot experientijs comprobatæ, quia potius ex pluribus experientijs in oppositum redditæ sunt vanæ, & mendaces, nec mirum est, si aliquando Astrologi vera prænunciant; cum enim multa dicant, possunt interdum aliquam veritatem attingere; Vel 2. euenire potest, vt ait D. August. 4. confess. c. 3. ex Dei occulto instinctu ob aliquem bonum finem nobis ignotum cæcas hominum mentes illuminantis ad veritatem proferendam, vt antiquitus fecit non solum ex ore illius pseudoprophetæ Balaam, sed etiam asinæ, qua ferebatur. Vel 3. hoc accidit ex eodem August. 5. de ciu. c. 7. ope dæmonum, non quod dæmones futura ita cognoscant, nam oracula olim ambigua, & obscura reddebant, sed quia sunt maximè perspicaces, & diuturnam habent rerum experientiam, vnde facile ex minima coniectura colligunt animum hominum; adde, quod ipsi quoque possunt esse causa, vt tales euentus contingant per maximam suggestionem, vt deinde rebus grauioribus homines decipiant, ita Deo permittente ad punitionem vanæ hominum curiositatis. Vel tandem hoc euenit ex hominum industria, nam quibus prospera enunciantur, spe elati conantur illa assequi, contra verò quibus nunciantur aduersa, timidi, & animo deiecti à bonorum consecutione desistunt. Nec est par ratio de effectibus ibi enumeratis, cum enim sint naturales, per se, & determinati, possunt in stellas tanquam in causas refundi, licet nesciamus modum, quo ab illis causantur, at nos loquimur de effectibus omnino à voluntate pendentibus, & fortuitis. Tandem cometæ non sunt naturalia signa effectus liberi, imò nec vniuersaliter semper sunt signa sterilitatum, pestis, mortis Principum &c. nam illhæc omnia eueniunt aliquando nulla præuia cometa, & sæpè exortæ sunt cometæ, & tamen non contigerunt effectus illi, vel saltem non plus quam alijs temporibus; dicuntur tamen signa naturalia sterilitatum, & infirmitatum, quia proueniunt ex multarum exhalationum copia in aere, à quibus humores hominum alterantur, dicuntur, vero signa mortis Principis, quia quandoque à diuina prouidentia assumuntur ad monendos homines, & futuram aliquam calamitatem prænunciandam, vt homines ad pœnitentiam reuocaret, & quia Princeps est persona communis, & ex eius morte facile oritur perturbatio regni, ideo appropriate dicuntur cometæ mortem Principibus enunciare. vide disputat. 4. quæst. 2. artic. 3.

ARTICVLVS IV.

Quibus instrumentis cæli influant in hæc inferiora.

226 SEnsus quæsiti non est, an cœlestia corpora, quando concurrunt tanquam causæ principales ad productiones rerum substantialium agant per lucem, aut aliqua alia virtute, nam in sententia Scoti clarum est, astra neque per lucem, nec per aliud instrumentum, sed per proprias formas substantiales producere immediatè sublunares substantias, quia per ipsum nullum instrumentum attingere potest terminum principalis agentis, de quo egimus disp. 7. Phys. q. 5. & 6. sed quærimus, quando astra concurrunt ad productionem accidentium, & alterationes requisitas ad generationem substantialem, quibus vtantur instrumentis, & virtutibus actiuis. Tria verò possunt enumerari instrumenta, scilicet motus, & lumen, & occulta qualitas, influentiæ communiter appellata.

227 De motu est opinio Aristot. 2. cœli 42. & 1. Metheor. cap. 4. dicentis tantum solem per motum localem tanquam per rationem agendi producere lumen, & calorem in istis inferioribus, quomodo causet lumen, non explicat, sed quomodo producat calorem, ait enim corpus tunc aerem calefacere, quando est solidum, propè ipsum aerem, & velocissimè mouetur, hæ conditiones solum reperiuntur in Sole, nam Luna proxima quidem est inferiori mundo,

sed

sed tardè mouetur, loquendo de motu diurno, cætera verò astra licet velocissimè moueantur, maximè tamen distant, sed Sol est satis propinquius (in sentent. enim Aristot. Sol immediatè supra Lunam constituitur) & velocius mouetur motu diurno, ideo Sol per proprium motum causa erit caloris in istis inferioribus. Auerroes tamen & Zab. lib. de calore cœlesti propter maximas difficultates sententiam Aristot. vrgentes è contra putarunt, non solem tantum sed totum corpus cœleste, & præcipuè sphæram Lunæ tanquam propinquiorem per motum calorem producere, & in hoc ferè sensu Cottunius 1. Metheor. lect. 22 explicat Arist. D. Thom. quæst. 5. de pot. articul. 8. & 2. d. 2. quæst. 3. articul. 3. negat motum esse cœlo rationem agendi, sed bene conditionem, sine qua non operarentur cœlestia corpora, cessante enim motu cessarent cœli ab operationibus quibuscunque præter illuminationem, & specierum visibilium diffusionem, imo addit, quod cessant actiones omnes causarum sublunarium, cum eo sentiunt veriores Thomistæ, & Gianninus de cœlo 2. p. cap. 22. licet Soncin. 12. Met. quæst. 15. dicat D. Thom. negare solum cœlum absque motu producere posse formas substantiales, non accidentales, eo quia virtutem illarum productiuam recipit ab intelligentia motu mediante.

228 De luce est communis opinio, non solum lumen in his inferioribus producere, sed etiam medio lumine producere calorem. Dur. verò 2. d. 14. q. 1. & Auersa quæst. 35. sect. 7. dicens solem per lucem tantum illuminare, per aliam verò distinctam virtutem calefacere.

De influentijs Auerr. Iand. Zim. Gianninus, Achill. Medin. Agricol. Contar. Iulius Sirenus, Zab. & alij negant tales influentias, sed omnia aiunt per lucem tanquam per actiuam virtutem medio lumine produci, vel saltim calore per lumen producto, qui nequit dici instrumentum à lumine distinctum, cum à lumine causetur, per motum verò vel tanquam rationem agendi, vel tanquam rationem applicatiuam agentis ad passum. Ex opposito Argent. Gab. Riccar. Alb. & omnes recentiores, & præcipuè Cottunius 1. Meth. sect. 8. & seq. cum Astrologis admittunt in astris qualitates alias actiuas præter lucem, per quas varios effectus producunt, ac concurrunt ad multas substantiales generationes, quos effectus non causant lumine tanquam instrumento medio, sed actionibus immediatè procedentibus ab istis virtutibus. Inter hos mediant P. Faber Theor. 100. & pro se citat Piccol. & Scotum, concedit enim astra habere has virtutes à luce distinctas, per istas tamen non agere immediatè, nisi medio lumine, itaut si astra v. gr. causant frigiditatem in hæc inferiora, causabunt tanquam per rationem agendi per propriam virtutem, sed per lumen tanquam per instrumentum.

229 Dicimus 1. motum cœlestem nec Soli, nec Lunæ, nec alijs corporibus esse rationem agendi, aut conditionem, sine qua corpora cœlestia, vel sublunaria non agerent, sed tantum esse conditionem necessario requisitam, vt astra ordinatè per varias mundi partes diuersos producant effectus. Conclusio colligitur ex Scot. 2. d. 14. q. 3. ad 5. & 4. d. 1. quæst. 4. D. & d. 48. quæst. 2. I. & d. 49. quæst. 13. C. & quæst. 14. M. Prob. primo, quod non sit Soli ratio productiua caloris, & luminis, vt dicebat Arist. (qui ab omnibus ferè in hac re derelinquitur, quamuis multi in alium sensum trahere quærant) & de lumine patet, quia quantumcunque attenuatur aer, nunquam lux producetur, nisi prius accendatur ignis, & sic potius ignis illuminat, quam motus, tum quia etiam in nocte aer circulariter mouetur, non tamen est luminosus. De calore prob. tum quia Sol immediatè non est supra Lunam in sententia distinguentium plures celos totales, sed quartum sibi vendicat locum; tum quia corpus illud calefacit aerem per motum, quod per aerem mouetur, vel ipsum tangit, Sol est valde remotus ab aere, quia saltim intermediat Luna; vnde potius Luna suo motu deberet dici causa caloris, non Sol. Nec impedit tarditas Lunæ in motu diurno, nam hæc est modica velocitatis differentia, & poterit æquiualere maior Lunæ propinquitas; imò si per Aristot. sagitta per aerem emissa calefacit aerem, cur non Luna, quæ longè maiori velocitate mouetur? Tum quia aer ad motum Lunæ mouetur, quia motum circularem absoluit in 25. horis, vt Luna, non in 24. vt Sol, ergo si per motum calor in aere producitur, debet Lunæ attribui tanquam causæ, non Soli, ipsa enim est causa motus immediata.

230 Secundò quod nec etiam Lunæ vel alteri corpori sit ratio productiua caloris, prob. quia motus localis ex sua ratione formali non est productiuus caloris, nam quandoque est causa frigoris, vt dicemus; tum quia ait Doctor, nulla forma respectiua potest esse actiua virtus alicuius absoluti, respectus enim non est de genere actiuorum, cum ens imperfectissimum sit, & non possit aliud virtualiter continere, sed tam motus localis, quam terminus eius, quod est vbi sunt formæ respectiuæ ex dictis in Phys. disput. 11. & 15. Tum quia 2. de gen. 55. motus nil aliud facit, nisi quod adducit generans idest per ipsum fit approximatio agentis ad passum, & præsentia localis acquiritur, quæ non est vis actiua, & tandem nullus motus localis in his inferioribus est ratio agendi, ergo neque in cęlo, quia quo ad hoc sunt eiusdem rationis.

231 Tertiò quod non sit conditio sine qua non prob. nam in primis astra quiescentia possent agere, quia perfectè haberent actiuam virtutem producendi tam substantialia, quam accidentalia (nam art. 2. ostendimus virtutem productiuam substantiæ non accipere cęlos ab intelligentia) passum esset debitè approximatum, nec aliud ad actionem requiritur, motus enim solum inseruit approximationi ex Aristot. cit. tum quia hæc inferiora, dum sunt in esse quieto, adhuc agunt, ergo multò magis cęlestia, quæ perfectiorem habent potentiam actiuam. Deinde cœlis immotis adhuc inferiora agere possent, vt expresse Aug. 11. confess. cap. 23. ait, quod stante cęlo adhuc rota figuli moueretur; adest quoque articul. Paris. oppositum damnans tanquam falsum. Tum quia sublunaria non dependent à cœlis in esse, & in conseruari, itaut si cœli destruerentur, necessariò omnia in nihilum reduci deberent, ergo neque in operari, Antec. patet, quia hæc essentialis dependentia solum est in ordine ad Deum. Tum quia si ignis contiguus stuppæ extra mundum existeret, vel combureret stuppam, vel non; si primum, ergo etiam combureret, si esset in mundo, & motus cœli cessaret, eodem enim modo se haberet quoad hoc; si secundum, vel hoc esset, quia non haberet sufficientem virtutem, sed compleri deberet à cœlo, vel quia aliquid aliud requireret; si secundum, ergo saltim non dependet à cœli motu; si primum, præterquam quod est falsum, quia in igne adest sufficiens virtus, nec est causa partialis, sed totalis, admisso tamen, vel deberet compleri à cœlo medio aliqua influentia, vel medio motu, non secundum, quia vt probauimus, motus non est cœli ratio, nec conditio agendi, si primum, ergo cum cœlum quiescens adhuc influat, poterit hanc virtutem quiescenti igni communicare. Tum quia motus circularis cœli non est ratio, cur elementa motu recto moueantur, homo deambulet, vel respiret, aqua ab igne calefiat, &c. ergo sine hoc motu darentur actiones sublunarium. Tandem Sol iussu Iosue quieuit, & simul Luna, & omnia alia sidera, aliter, inquit Doctor, nimia irregularitas fuisset in motibus cœlorum, & tamen Sol calefaciebat, alterabat, & disponebat ad corruptionem, homines quoque mouebantur, & interficiebantur, cùm tota die fuerit commissum prælium, in qua actione miraculum fuit factum circa Solis quietem, non circa alterationem in hæc inferiora, nec circa homines, nam Iosue solum postulauit quietem solis, aliter Deus miraculosè concurrisset cum hostibus, vt cum Hebræis pugnarent; imò infinita fuissent tunc patrata miracula, quia stante hac opinione quælibet minima actio inferiorum causarum in toto vniuerso miraculosè contigisset, quod est multiplicare miracula sine necessitate.

232 Quartò quod requiratur, vt astra ordinatè agant, prob. nam agens naturale manens idem, in eodem loco, & eodem modo applicatum natum est producere idem, vt ergo diuersa agat, & in diuersis locis, necesse est, vt moueatur, & diuersimode applicetur, sic si Sol sempee in vno hemisphèrio quiesceret, non illuminaret omnem mondi partem, nec influeret, nisi in vna parte, & eodem modo, vnde non daretur rerum vicissitudo, in vna enim regione semper æstatem causaret, in altera hyemem; imò & ordo vniuersi perturbaretur, quia in his partibus totum mixtorum temperamentum corrumperetur, si enim modò quamuis moueatur, tam intensum Sol producit calorem, quid faceret, si semper in eadem parte permaneret? tam regiones illæ inhabitabiles forent, licet regiones mediæ possent habitari, nam redderentur temperatæ ex nimio calore, vbi esset Sol & ex nimio frigore partis oppositæ.

233 Contra allatam doctrinam arg. ex Aristot. 2. Met. 4. docente primum in vnoquoque genere esse causam, & mensuram cæterorum, & tex. 6. tali non existente destrui omne posterius, sed motus cœli est causa omnium aliorum motuum ex 8. Phys. 75. & 2. de Gen. 56. ergo, &c. Tum 2. motus cœli respectu inferiorum comparatur motui cordis in animalibus respectu cæterorum membrorum, vnde Aristot. 8. Phys. t. & 1. Metheor. cap. 2. ait motum cœlestem esse quasi vitam cæteris corporibus in natura existentibus, at corde non moto cætera membra non mouentur. Tum 3. Aristotel. 8. Physic. 56. vt probet motum localem esse cæteris motibus priorem, affert plures prioritatis modos, & ante alios hunc modum prius dicitur, quo non existente non erunt alia, illud verò sine reliquis: & deinde subdit motum cœlestem esse hoc modo primum. Tum 4. agentia inferiora sunt subordinata essentialiter cœlestibus corporibus, illa enim se habent vt causæ particulares, ista vt causæ vniuersales, hinc videmus accedente Sole omnia renasci, recedente omnia destrui, ergo cęlis immotis nil agent. Tum 5. nullum corpus mouet, nisi motum ab alio, ergo nisi cęli essent ab intelligentijs moti, non influerent in hæc inferiora. Tandem motus localis in istis inferioribus est causa caloris, ergo & in cęlis, cùm ille sit perfectissimus, ac velocissimus, Antec. patet experientia, homo enim ambulando incalescit, molæ farinatiæ motu ignem concipiunt, idem patet de silice, & chalybe.

234 Resp. ad 1. ex Scot. in 4. citat. maio. intelligi debere de primo primitate causalitatis, & quod est mensura rerum in esse quidditatiuo, qualis est Deus, non de primo primitate vniformitatis, & velocitatis, & de mensura accidentali, quæ per applicationem, vel coextensionem mensurat, sicut vlna mensurat pannum, motus verò cęli non est per se, & simpliciter causa cæterorum, sed per accidens, quatenus est conditio requisita ad generationum, & corruptionum vicissitudinem, & vt ordinatè fiant quo sensu posset concedi cessante cœli motu, cessare quoque actiones inferiorum, quia omnia paulatim interirent, vt diximus. Ad 2. inter motum cœli, & motum cordis est aliquis similitudo, sicut enim cor omnibus cor-

poris

poris partibus spiritus vitales dispensat ad varias operationes exercendas, estque causa, quod seruetur ordo in membris, ita cælum suo motu vim rebus inferioribus confert, & fouet ad generationum diuersitatem, vt sæpè dictum est, & hoc modo intelligitur Aristoteles non tamen est omnimoda similitudo; nam corde immoto, cætera quiescunt, quia homo est mortuus, ac proinde destruitur virtus ad agendum cælo autem immoto adhuc virtus agendi remanet in cælo, & in his inferioribus. Ad 3. cessarent motus inferiores non simpliciter, sed quo ad ordinatam vicissitudinem, & hac ratione motus cæli dicitur primus. Ad 4. neg. Antec. dicitur enim cælum causa vniuersalis, non quia concursus ipsius sit necessarius ad omnes effectus inferiorum, talis enim est solus Deus, sed quia ad plures effectus est illimitatus, quam sint inferiora, & quia influxus cælestis conseruat vniuersum, quod dicit aggregationem corporum ordinatam, & tandem quia necessarius est, ad quamplures effectus agentium inferiorum, præcipuè viuentium, nam cælum suo calore fouet, & adiuuat virtutem seminalem viuentium; deinde falsa est conseq. nam adhuc admissa subordinatione, cæli immoti etiam influerent, & concurrerent. Ad 5. Anteced. non est verum vniuersaliter de motu locali, sed de motu, vt cum mutatione conuertitur, quomodo quælibet secunda causa mouere dicitur, remota à prima, quatenus à prima recipit relationem illam causæ, per quam aliter se habet nunc, quam prius, de quo alibi.

235 Ad 6. omnes vnanimiter distinguunt antec. motum scilicet in his inferioribus esse tantum causam per accidens, non per se, tum quia est forma respectiua; tum quia si per se esset causa, quilibet localis motus calefaceret, quod est falsum, nam motus tardus non generat calorem, homo existens in naui, etsi velocissimè moueretur, non calent, aer vero huc illuc impulsus non calescit, aqua calida agitata frigescit, vt ipse Aristoteles docet sect. 25. problem. 19. vinum in niue, quo citius mouetur, citius frigescit, aer flabello commotus refrigerat, non igitur motus ex se calefacit, sed per accidens, ratione scilicet quarundam conditionum, quæ interueniunt aliquando. Discordant tamen Philosophi in explicatione, quomodo causa dicatur per accidens, & in assignanda per se causa caloris, & hoc in non viuentibus, nam in viuentibus est manifestum, accidit enim, quia cum facultas motrix vtatur ministerio spirituum vitalium ad exequendam motionem, ambulante animali transeunt spiritus ab internis partibus ad externas sicut & sanguis, idcirco ex magno sanguinis, ac spirituum concursu, qui ex se sunt calidissimi, externæ animalis partes incalescunt, ideoque causa per se caloris sunt sanguis, & spiritus vitales, motus verò dicitur causa per accidens, quia est causa, vt spiritus ad exteriores partes accedant.

236 In non viuentibus dissidium est, breuiter tamen dicimus, relictis pluribus sententijs, quæ videri possunt apud Amic. tract. 7. quæst. 6. dub. 5. Motum tunc esse causam caloris, quando duo corpora inter se conteruntur (dummodo vnum non sit formaliter frigidum, vt patet de vino, & niue, quamuis etiam in hoc casu motus dici possit causa caloris, quia nix tandem deficit, & destruitur) nam tunc aer interceptus, vel qui est in poris, purificatur, hoc est, segregantur, & expelluntur partes ipsius crassiores, & aduentitiæ, terreæ, scilicet, & aqueæ, itaut per eorum affrictum aer rarescat, & quia ex sua natura calidus est propè summum, statim ac ab aduentitijs impressionibus quæ propriam caliditatem impediebant, est depuratus, per naturalem quandam emanationem sequitur calor, & consequenter in corporibus propinquioribus diffunditur, sicut etiam sequitur ad raritatem tanquam ad dispositionem conuenientem, itaut causa per se sit ipsemet aer, causa dispositiua sit raritas, & motus sit causa per accidens, quatenus per motum partem aeris segregantur ab inuicem, raritas enim in nostra sententia non est qualitas, sed modus quidam quantitatis de genere situs, & rarefactio est motus quidam localis partium, vt dicemus in libro de Generatione vnde optimè poterit à motu locali prouenire, & quia aliqua sunt corpora, quæ ob ingenitam duritiem, & angulorum distinctionem aptiora sunt ad talem attritionem aeris, & segregationem, vt sunt chalybs, & silex, hinc aliquando fit, vt aer ita rarefiat, vt aptus reddatur ad introductionem formæ ignis, quæ ab agente vniuersali introducetur, si non adsit aliud agens, non enim datur aliud corpus præter ignem, quod rarius sit aere.

237 Ex qua doctrina colligitur 1. cum Moris. dis. 4. dub. 2. motum non calefacere, aut saltim non ita sensibiliter, & intensè, nisi vbi interuenit corporum solidorum affrictus, non enim per quamlibet separationem aer calesit, vt quando sagitta per aerem emittitur, nam magis aer discinditur à vento, quam à sagitta, & tamen non calesit: præterquam quod hoc nequit experiri, nam licet calescat aer, non tamen sagitta, quia continuò nouum aerem subit, & priorem iam rarefactum deserit, & quamuis Aristoteles 2. cœli 42. hoc exemplum afferat, possumus dicere secundum vulgarem sententiam locutum fuisse: Aliud exemplum quoque solet adduci scilicet de arbore nauis, quæ in tempestate propter velocitatem motus aeris accenditur, sed non est dicendum ex motu aeris tantùm prouenire, aliter tota nauis vreretur, sed accidere, quia arbor funibus, & alijs lignis conteritur ex vi motus aeris. Quare cum aer à cœlo motus non rarescat attritu corporum solidorum, non calesit ex hoc capite, sed quia propter motum ignis, & aeris partes vtriusque contiguæ commiscentur ad inuicem (quam rationem tetigit etiam Aristoteles loco citat.) imò partes aliquæ igneæ vi pelluntur deorsum, & calorem causant in aerem illum, quæ commixtio impropriè dicetur confricatio, & attritio, non tamen apparet, quomodo hic calor ad nos proueniat, vt dicebat Aristoteles cum aer sic motus sit tantum vltima regio, & media sit frigidissima, alia ergo causa assignari debebit caloris in his inferioribus a cœlo producti, quam motus cæli.

238 Rursus collig. contra Ruuium 2. cœli cap. 7. quæst. 2. rarefactionem præcedere non subsequi calorem, nam etiam secundum ipsum prior est segregatio partium in aere, quàm productio caloris, segregatio autem vel est rarefactio formaliter, vel proxima rarefactionis dispositio; tum quia si calor ab aeris natura producitur, & ab illo raritas, nunquam ex affrictu duorum corporum aer in ignem conuerti posset, quia aer non potest producere, nisi conuenientem sibi calorem, qui etiam debitam solùm raritatem causabit, itaut numquam tanta raritas, & calor generarentur, vt possint esse dispositiones sufficientes ad formam ignis, quod est contra experientiam. Nec vrget, quod obijcitur, raritatem scilicet esse qualitatem secundam, & caloris effectum, vnde subsequi debet, & per se causari ab aliqua causa, quæ non est, nisi calor. Non valet, quia raritas non est qualitas, & si esset qualitas, non necessariò à calore semper debet produci, præcipuè si modo quodam violento gignitur, cuius causa erit soliditas corporum causans segregationē partiū.

239 Dicimus 2. quamuis probabilis sit opinio docens lumen esse causam caloris, probabilior tamen videtur opposita; itaut per aliam virtutem Sol calefaciat, & per aliam illuminet scilicet per lucem, prob. lux est eiusdem speciei in omnibus luminosis, vt diximus q. præcedent. sed multa sunt luminosa, quæ non calefaciunt, vt gemmæ, animalia quædam, & ipsemet ignis non per lucem calefacit, sed per calorem formalem, ergo nec astra per lucem calefacient; neque dicas modicum calorem, & penè insensibilem ab istis generari: quia tantum abest, quod aliquis calor gignatur, vt potiùs frigus intensum sentiatur, vt patet in gemmis. Tum quia si stellæ per lucem calefaciunt, ergo quæ æqualem habent lucem, æqualem producent calorem, quod tamen est falsum, nam stella canis maximum inducit calorem & tamen in luce non excedit stellas primæ magnitudinis. Tum quia maius lumen reperitur in montibus, & in secunda regione aeris, quam in planitie terræ, & tamen maior calor est hic, quam ibi. Neque recurras ad reflexionem radiorum; Nam quamuis ibi non fit reflexio luminis, compensatur tamen ex propinquitate maiori ad luminosum, cuius est agere vniformiter idest intensius in partes propinquas, remissius in remotas, neque lumen causatum hic propter radios directos, & reflexos excedit lumen secundæ regionis eadem proportione, qua calor infimæ excedit calorem mediæ regionis, aliter parum, aut nihil de lumine ibi adesset, cum nihil caloris ibi reperiatur. Neque dicas cum Zabarell. hoc prouenire, quia ex reflexione radiorum attenuatur, & rarefit aer, idcirco maior calor producitur, vt contingit in motu. Non valet, quia vt notat Angelus de propriet. formæ pagin. 41. fractio, & extenuatio fit ratione incompossibilitatis dimensionum, vt patet in motu duorum corporum, accidens autem vt lumen in aere est penetrabile cum suo subiecto. Tum quia accidit quandoque minorem fieri reflexionem luminis, sed maiorem calorem generari, vt tempore nubiloso, & caliginoso, tunc enim non fit magna radiorum reflexio, vt patet, & tamen ingens, & ferè intolerabilis generatur calor, ergo non euenit ex reflexu radiorum.

240 Accedit principaliter, quod sequeretur idem simul, & semel esse causam oppositorum, quod est falsum, sequela prob. quia Saturnus frigefacit, & ratione lucis calefaceret, falsitas prob. nam hæ virtutes sunt quædam potentiæ a principio actiuo, & intrinseco fluentes, sed nequeunt ab eadem essentia duo principia fluere inter se contraria, nam si vnum est naturale, alterum erit violentum, idem enim manens idem natum est idem producere, vnde si aqua frigefacit, & humectat, non calefacit, nec exsiccat, & quod de principijs formalibus dicitur, idem videtur dicendum de principijs virtualibus; hæc tamen ratio posset quoquomodo dissolui.

241 Contra arg. ex Arist. 4. de part. Anim. cap. 5. dicente noctes plenilunij tepidiores esse propter intensiorem lucem, & 4. de gen. Anim. cap. 2. tempus mensis decrescentis esse frigidius, & humidius propter Lunæ decrementum, vnde in plenilunio ostrea, conchilia, & similia sunt pleniora propter maiorem calorem Lunarem. Tum 2. opposito lumine generatur calor, remoto lumine destruitur, & si specula concaua Soli exponantur, & vbi fit reflexio radiorum reperiatur aliquod combustibile, statim accendetur; hinc ratione huius reflexionis radiorum in infima regione aeris generatur calor, vt notat Scot. p. d. 2. quæst. 7. S. signum euidens lumen esse productiuum caloris. Tandem ex Conimbr. lumen reddit aerem actu diaphanum, cum sit huius actus, ergo actu rarum, ad raritatem consequitur calor.

242 Resp. Aristotel. intelligi debere tantùm per concomitantiam, non enim maior illa tepiditas necessariò refundi debet in lucem, sed potiùs in aliquam aliam occultam virtutem Lunæ prouenientem ex tali aspectu Solis, quem non habet alijs temporibus, ita Auersa citat. sed re vera Aristotel. videtur fauere opinioni oppositæ, & non per concomitantiam, sed effectiuè ex reflexu radiorum docet prouenire, & hoc propter probabilitatem oppositæ sententiæ, quomodo etiam locutus est Doctor cit. nam ibi non ex professo hoc docet,

cet, sed exemplum adducit ab omnibus admissum. Ad 2. neg. assumptum, nam in Saturno est lux, non calor, in canicula est intensa vis calefactiua, non intensa lux, ad exemplum dicimus non reflexionem luminis, sed caloris causare incendium in puncto reflexionis: vt de reflexione radiorum dicunt Aduersarij, ratio verò, cur in hac infima aeris regione causatur calor intensior, est propter maiorem densitatem, & impuritatem huius aeris, at aer mediæ regionis est purior, & rarior, maiorem autem impressionem calor gignit in materia crassiori, quam in rara, vt patet experientia, hinc intensior calor fit, tempore nubiloso, quam claro, & sereno, vide disputat. quæst. 3. articul. 1. Ad 3. lumen non reddere aerem actu diaphanum, sed illum præsupponere diaphanum, dicitur autem actus, quia informat illum deinde negamus ad diaphaneitatem necessariò sequi raritatem, vt patet in chrystallo.

243 Dicimus 3. præter motum, & lumen admitti debent in cęlis influentiæ, quibus cœli agant in hæc inferiora, non quidem per motum, & lumen tanquam instrumentis, sed per proprias, ac distinctas actiones. Colligitur ex Scot. 2. d. 14. q. 3. ad 1. docet aliam esse potentiam, & distinctam actionem, qua astra agunt in medium, & qua in extremum, & in terræ viscera, in medio autem agunt per lucem: idem colligitur ex p. disp. 37. & Probat. nam qui cęlo negant influentias, concedunt illas postea motui, & lumini, nam dant lumini, & motui virtutes aliquid efficiendi, scilicet alterandi, & generandi, quæ non sunt nec motus, nec lumen, ergo æquè facilè dici poterat dari has influentias distinctas, iam enim concedunt motum, & lumen eminenter continere plures effectus. Tum quia ex præced. conclus. astra calefaciunt per potentiam distinctam, & ex art. 2. astra habent potentiam refrigerandi; tum ex alijs experientiis, nam ex dictis ibi, & q. 2. art. 3. Planetæ multos, ac contrarios effectus gignunt in hæc inferiora, quos negare est contra experientiam, acus attrito magnetis confricata trahitur à cœli partibus polo vicinis, quæ attractio fit etiam in tenebroso loco; selenites lapis imaginem Lunæ continet in se, eiusque incrementa, & decrementa quotidiana repræsentat, etiamsi à luce lunari non attingatur; Heliotropium flos continuè respicit Solem, pulegium, quamuis aridum certis, tamen anni temporibus, & diebus efflorescit, cæpæ sub tecto existentes diebus hiberni solstitij germinant, diebus canicularibus maiores experimur calores, quam in solstitio æstiuali, quo tempore dies longiores sunt, & Sol est nobis propinquior, Luna in nouilunio, etsi non illuminet terram, maiores tamen fluxus, & refluxus causat in mari, & tamen motus, & lumen ferè semper eodem modo se habent. Tandem metalla ab astris generantur in visceribus terræ, & licet metallorum substantia immediatè à formis substantialibus astrorum generetur, dispositiones tamen, & præuiæ alterationes ab aliqua accidentali virtute prouenient à luce distincta, nam lux per lumen tanquam per instrumentum solum extimas terræ partes attingit.

244 Multipliciter respondent, primò neg. experientias, vel si admitterentur, negant ab astris prouenire, sed potius à qualitatibus occultis in his inferioribus existentibus, v. gr. magnes non attrahitur per virtutem occultam cœlorum, sed respicit polum per quandam qualitatem ipsi intrinsecam. Secundò concedunt omnes illos effectus ab astris produci sed medio calore, qui perfectioris est naturæ, & omnes illas qualitates continet eminenter, nec alicui illarum contrariatur. Tertiò quod lux, in quantum est virtus vnius Planetæ, causat calorem, in quantum virtus alterius, causat frigiditatem. Quartò alij, vt P. Faber, concedunt tales effectus ab astris proprijs virtutibus produci, sed lumine vti tanquam instrumento, cui quodlibet astrum qualitatem imprimit, qua mediante proportionatum producit effectum, quando vero producunt metalla, &c. hoc faciūt virtute caloris à lumine producti, qui intimas terrę partes peruadit, & ideo non debet æstimari instrumentū à lumine distinctū.

245 Nulla ex his respons. satisfacit, nam negantes experientiam, non nisi experientia ipsa refelli possunt, ascribere hos effectus qualitatibus in his inferioribus existentibus tanquam causis, est vilificare corpora cœlestia, & virtutem vniuersalem causandi ab illis auferre; nam totum, quod habent hæc mixta, seu lapides à cęlis effectiuè accipiunt. Tum quia si multiplicandæ sunt qualitates, potius cœlis debent ascribi, quia videmus hos effectus cum dependentia ad motus, & aspectus cœlorum causari, ergo concurrere debent saltim vt causæ partiales. Secunda responsio non valet, nam calor cœlestis est eiusdem rationis cum elementari, cum ad inuicem se intendant, sum quia lux est calore perfectior, quia illum producit in sent. ipsorum vt causa æquiuoca, ergo si lux non potest primas qualitates continere virtualiter, neque calor cœlestis. Tum quia astra diuersam habent naturam, diuersasque actiones, ergo virtutes, & instrumenta debent esse distincta, & alterius speciei. Tertia responsio debilis est, nam per lucem non attingunt astra terræ viscera, nec loca tenebricosa, tum quia vel simul cum luce, immediatè alia virtute distincta agunt, vel per lucem tanquam per rationem agendi solum tam varios producunt effectus, non secundum, quia si hoc, quod est esse virtutem huius Planetæ nihil addit entitati lucis, nisi solum respectum extrinsecum, sicut in sua entitate considerata nequit illos effectus gignere, nec vt virtus talis Planetæ poterit illos causare, vt in disput. 7. Phys. quæst. 6. articul. 2. de accidente, vt est virtus substantiæ, arguebamus; si primum, iam admittuntur influentiæ. Nec tandem vltima resp. satisfacit, tum ex dictis; tum quia instrumentum debet esse proportionatum tum actiuæ virtuti, tum etiam effectui, iamque patet esse impossibile vnum, tamque simplex instrumentum, quale est lumen, tam varijs, & contrarijs effectibus, tamque diuersis virtutibus actiuis proportionatum esse. Tum quia instrumenta non attingunt terminum principalis agentis, vt disput. citat. quæst. 5. ostendimus in senten. Scoti, sed dispositiones præuias, ergo si lumen est instrumentum harum virtutum, quarum termini sunt accidentia disponentia ad formas substantiales, iam lumen non attinget hæc accidentia, sed dispositiones ad illa, & sic darentur dispositiones dispositionum. Tum quia frequenter hæ virtutes impediuntur, vel minuuntur, vt vis frigefactiua aliquando impeditur, vel minuitur, & tamen non impeditur illuminatio, ergo illuminatio est alio distincta ab actione influentiarum. Tandem quod addunt de calore penetrante terræ viscera, adest experientia in contrarium, nam vt diximus disput. Phys. cit. quæst. 6. art. 2. etiam tempore caniculæ subterranea loca superficiei terræ propinqua sunt frigidissima, siue hoc ab antiperistasi causetur, siue non, parum refert, ergo multo minus calor solis a lumine productus poterit tam vastam terræ molem peruadere: accedit, quod nunquam tam ingens calor a lumine causatur, vt fit à fornace, ergo non poterit calor solis magis intimas terræ partes permeare, quam faciat calor fornacis, qui tamen non admodum profunde intus terram penetrat, vt patebit, si quis sub fornaci foderet.

246 Dantur igitur in cœlis qualitates quædam, & virtutes, quæ influentiæ occultæ appellari solent, quatenus in se ipsis, & à priori sunt nobis ignotæ, quamuis notissimæ sint à posteriori, & ab effectibus. Suntque qualitates dimensionatæ quidem, & per medium extensæ, sed spiritualiores elementaribus qualitatibus, quia non ita impediuntur per grossitiem obstaculi, vt elementares, imò vt ipsum lumen, nam penetrant profunda terræ; & ad distinctionem specificam astrorum, specie quoq; multiplicantur; vnde definiri possunt, quod sint *qualitates insensibiles in cęlis existentes, per quas effectus proueniunt, quorum non potest reddi ratio ex causis per sensum notis.*

247 In oppos. arg. tum ex Aristot. qui nunquam de huiusmodi influentijs fecit mentionem, & ex Scot. 2. d. 13 quæst. 1. A. dicente nullam qualitatem consequi formam substantialem corporis cœlestis, quam lucem. Tum 2. quia omnes effectus per lumen posse ex effici, quatenus est instrumentum diuersorum siderum, vt videmus in animali, in quo idem naturalis calor diuersa producit in corpore iuxta diuersitatem potentiarum. Tum 3. sequeretur has qualitates potentiarum. Tum 3. sequeretur has qualitates perfectiores esse ipsa luce, quia proprietas consequens naturam specificam, quales essent illæ influentiæ, perfectior est proprietate generica, vt est lux, sicut perfectior est species genere; hoc autem est falsum, quia lux dici solet primi corporis præstantissimus effectus, vnde & lumen producit, quod est perfectius qualitatibus elementaribus ab influentijs producibilibus. Tum 4. ex P. Fabro, quo agentia sunt nobiliora, eo paucioribus vtuntur instrumentis, sed astra sunt elementis nobiliora, ergo quia elementa duo habent instrumenta, scilicet duas primas qualitates, astra vnum tantum habebunt, quod erit lumen. Tum 5. ex eodem omnis actio Physica fit per contactum corporalem ex Arist. 7. Phys. sed cœlestia non tangunt hæc inferiora, nisi per lumen, ergo, &c.

248 Resp. ad 1. argui ab authoritate negatiuè: tum quia quis hanc sanciuit legem, vt nihil sciamus, nisi quæ antiqui tradiderunt? essent enim de medio tollendi excentrici, epycicli, & multa ad medicinam, cosmographiam, & alias facultates pertinentia, nam vt inquit Poeta. *Non omnia possumus omnes*, adde, quod Aristot. 1. Metheor. sum. 2. cap. 4. & 6. dum certis stellis virtutem attribuit generandi cometas, & viam lacteam, & non omnibus, quamuis lumen, & motum vel eundem, vel similem habeant, & lib. de element. causis, dum maris æstum refert ad Lunam, non obscurè has occultas influentias insinuauit. Scotus vero ibi loquitur de qualitatibus sensibilibus, non de insensibilibus, de quibus postea locutus est d. seq. Ad 2. neg. assumptum, vt patet ex dictis, neque exemplum vrget, nam potentiæ corporis animalis non vtuntur solo calore vt instrumento, sed pluribus alijs virtutibus vitalibus, quamuis calor multum conferat ad actiones illas. Ad 3. posset concedi sequela, & negari falsitas, lux enim est præstantissimus effectus inter sensibiles qualitates, deinde posset negari sequela, non enim necessario proprietates seu virtutes actiuæ naturæ perfectioris debent esse perfectiores virtutibus actiuis naturæ imperfectioris, vt patet de Angelo, cuius actiua potentia est ad accidens, corporalia vero habent virtutem producendi substantiam, vt sæpe dictum est. Ad 4. maior non est necessario vniuersaliter vera, quando agentia perfectiora sunt ordinata ad plures functiones exercendas diuersas, & ferè contrarias, vt patet in homine, qui plura habet instrumenta, quam cœtera viuentia. Ad 5. si valeret, oporteret negare actionem in distans, quare dicimus sufficere contactum virtualem, vt fusius disp. 7. Phys. q. 4. art. 3. Alias rationes adducit Aueria ex Giānino, sed vel leuioris sunt momenti, vel ex dictis remanent solutæ.

Hæc sufficiant de corporibus cœlestibus, quod si aliquid asseruimus minus consonum veritati, non est mirum, veniamq; meremur, habetur enim Sap. 9. *Difficile æstimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu nostro sunt, inuenimus cum labore, quæ autem in cœlo sunt, quis inuestigabit?* & Iob. 38. *Quis cognouit cœlorum rationes?*

DISPVTATIO TERTIA.

De grauibus, & leuibus.

Hactenus de prima specie simplicis corporis, ad alias est descendendum scilicet ad elementa, quorum formas substantiales descripsit hic Aristot. per qualitates motiuas grauitatem, & leuitatem; & quoniam hæ qualitates per se secundò conueniunt etiam mixtis, vt diximus disp.1. quæst.1. art.1. cum quodlibet moueatur secundùm præualens elementum, ideircò disputationem hanc, quæ est de elementis in communi, inscribimus de grauibus, & leuibus, vt aliquo pacto idem iudicium fieri possit de mixtis, vt grauia, & leuia sunt, quod etiam obseruauit Arist.

QVÆSTIO I.

Quid sint grauitas, & leuitas, & num qualibet sit vna specie.

1 SVpponimus in præsenti cum Aristot. 1. cœli 89. grauitatem, & leuitatem esse formas positiuas contra quosdam antiquos asserentes leuitatem non esse formam realem positiuam, sed quandam priuationem grauitatis, dicebant enim omnia corpora esse grauia, sed differre secundum magis, & minus ideoque vnum corpus ferri sursum, non quod sursum ascendens propellatur à virture intrinseca, sed quasi per accidens, & ab extrinseco, quatenus grauius minus grauibus se supponere contendit. Hæc opinio est falsa, quia alij dicere possent è contra grauitatem esse priuationem leuitatis, & corpora omnia esse magis, vel minus leuia, & in tantum aliqua deorsum moueri, quatenus magis leuia minus leuibus supereminere nitantur. Tum quia corpus quodlibet ex se petit proprium, & determinatum locum alitèr corpora confusè, & indistinctè existerent in vniuerso, quod est contra rationem vniuersi, quod ex corporibus ordinatè dispositis integratur, ergo non per accidens, sed per se, & ab intrinseco debet ad proprium locum tendere; vnde videmus, quæ sursum tendunt, velocius in fine, quam in principio moueri, quod signum est motus naturalis, & ab intrinseco; patet de vtre aere pleno, & de igne in subterraneis incluso, qui tam magno impetu sursum tendit, vt etiam corpora ingentis molis secum deferat, signum non à grauibus, sed à seipso per leuitatem intrinsecam moueri.

2 Dantur igitur hæc duo principia motus sursum, & deorsum scilicet grauitas, & leuitas, grauitas est principium motus, & quietis deorsum, & si est ad locum infimum erit grauitas simpliciter, & definitur ab Aristot. 4. cœli 30. & seq. in concreto, graue simpliciter est, quod ad medium mouetur, & omnibus alijs naturaliter subest, si verò mouetur ad locum deorsum non infimum, erit grauitas secundum quid & comparatè, qua corpus natum est esse supra vnum, & infra aliud, & in ordine ad graue simpliciter potest dici leue, leuitas est principium motus, & quietis sursum, & si est ad locum sursum medium, erit leuitas secundum quid, & relatè, si ad locum supremum, erit leuitas, simpliciter, & definitur in concreto: leue simpliciter est, quod à medio mouetur, & omnibus alijs supereminet, vbi not. quod hæc definitio non conuenit cœlo, vt putauit Philop. nam cœlum non est natum moueri à medio, nec propriè dicitur omnibus supereminere, quasi quiescat in loco supremo, aliud enim est esse locum sursum, & esse in loco sursum, cœlum est locus sursum, at ignis, qui est simpliciter leuis, est in loco sursum, & de hac supereminentia intelligenda est illa definitio, quæ scilicet est terminus motus sursum, quomodo non competit cœlo. His suppositis quærimus, quidnam sint istæ formæ, an scilicet substantiales, an accidentales, deinde an omnes grauitates sint eiusdem speciei, similiter & leuitates, an verò quælibet sit alterius speciei; ita vt alia specie sit grauitas terræ à grauitate aquæ, & leuitas ignis, à leuitate aeris, an verò differant secundum magis, & minus.

Quo ad primum Rubion. 2. d. 14. q. 3. & Auerroistæ putarunt has formas esse substantiales, ita præcipuè Achill. 3. de elem. disp. 1. & nuper Arriag. disp. 4. de gen. sect. 5. Alij verò, licet inter accidentales connumerent, confundunt tamen illas cum raritate, & densitate, vt grauitas sit densitas, & crassities rei, leuitas sit raritas. Communia docet esse qualitates à densitate, & raritate distinctas. Quo ad 2. Nyph. 2. de gen. com. 28. q. 5. Ven. sum. de cœlo c. 2. Georg. 4. cœli q. 1. d. 3. Ruu. q. 8. Moris. disp. 5. de cœlo q. 5. Scheiner disp. 15. consect. 4. Ares. 2. de gen. q. 20. & alij asserunt omnes grauitates esse eiusdem speciei, similiter, & omnes leuitates, at Achill. cit. disp. 12. Mat. l. 2. de gen. q. 7. Tol. cap. 4. qu. 7. Conimb. 4. cœli c. 6. q. 1. Hurtad. disp. 3. cœli §. 37. Dandin. 2. de Anim. digress. 20. Auersa qu. 40. sect. 3. Amic. tract. 7. qu. 4. d. 2. & alij oppositum sustinent.

3 Dicimus 1. grauitatem, & leuitatem esse qualitates à raritate, & densitate realiter distinctas, ita colligitur ex Scot. 2. disp. 2. quæst. 10. & d. 15. ad 2. & 3. princ. quod non sint substantiæ, solet probari ex hoc, quod substantia non habet contrarium, non est per se sensibilis, grauitas, & leuitas contrariantur, sunt per se sensibiles sensu tactus. Tum quia in Sacramento altaris grauitates panis, & vini remanent, ergo sunt accidentia. Sed his facilè respondet Arriag. inter grauitatem, & leuitatem adesse solum illam contrarietatem, quæ est inter duas formas substantiales, nec grauitas est per se sensibilis, alitèr quando lapis existens in terra tangeretur non eleuando illum, perciperetur grauitas, sicut percipitur semper albedo, calor, &c. solum igitur percipitur effectus grauitatis, qui est impulsus ad motum deorsum, & sic in Sacramento altaris non est grauitas, sed effectus scilicet impulsus à Deo productus, vt occultaretur miraculum.

4 Melius probari potest ex hoc, quod grauitas intenditur, & remittitur, non solum per accidens, quatenus ab aliquo graui expellitur aliquod corpus graue, vt in pomo exsiccato, vel inducitur aliud corpus, vt in charta humectata, sed etiam per se, nam vapores aquei, & exhalationes omnem prorsus grauitatem amittunt, & supra aerem ascendunt, & tamen retinent proprias formas substantiales secundum communiorem opinionem, & ne exemplum in dubium adducamus, idem experimur in humoribus herbarum, qui virtute caloris leuitatem acquirunt retenta propria substantiali forma, vt patet ex proprietatibus, vt odore, & virtualibus qualitatibus, quas conseruant, & in operculo orificium ollæ cooperiente apparent guttæ aquæ sursum eleuatæ ex leuitate recepta ab igne. Respondet formam aquæ, adhoc vt exeat in actum secundum motus deorsum, indigere multis alijs dispositionibus, quibus si priuetur, vt in casibus adductis, non potest actu grauitare, hinc sursum pellitur ab aliqua aqua habente omnia requisita, vt insideat inferius. Contra vapores illi sursum non ascendunt ab extrinseco, sed ab intrinseco, vnde non solum supra aquam, sed etiam supra aerem tendunt, & consequenter à leuitate in illis existente, quæ nequit esse substantialis forma, sed accidentalis, nam adest, & abest, vt patet, cum denuò vapores infrigidati conuertuntur in aquam, & descendunt, ergo nec grauitas erit substantia, nam leuitas, & grauitas sub eodem genere principij loco motiui continentur. Cum ergo non sint substantia, neque sint quantitas, quia hæc indifferens est ad vtramque, imò sine ipsis reperiri potest, vt in cœlo, non est actiua, vt sunt grauitas, & leuitas, quæ sunt principia motuum, remanet, quod sint qualitates.

5 Quod autem à raritate, & densitate realiter distinguantur, in nostra sentent. faciliter prob. eo quia raritas, & densitas non sunt qualitates, sed positiones quædam quantitatis de prædicam. situs, vt dicemus in lib. de Gener. Tum quia esto essent qualitates, adhuc distinguerentur, quamuis enim vt plurimum, & regulariter vbi est densitas, ibi sit grauitas, & vbi est raritas, ibi sit leuitas, qua ratione Aristot. 4. Phys. 85. & 86. & 8. Phys. 55. & 3. cœli 10. densitatem cum grauitate, & raritatem cum leuitate videtur confundere ex hoc, quod sese plurimum comitantur ad inuicem, attamen quandoque separantur, nam fumus, & nubes sunt densiores, & leuiores, aere lignum est densius, & leuius aqua, plumbum est rarius, & grauius ferro, & ne dicatur ista differre non penes raritatem, & densitatem, sed vel penes opacitatem, & diaphaneitatem, vt fumus, & aer, vel penes duritiem, & mollitiem, vt lignum, & aqua, plumbum, & ferrum, præter quam quod gratis assumitur, præcipue de nube, & aere, nam aer nubilosus, non solum opacior ab omnibus iudicatur, sed etiam grossior aere purificato; adest exemplum manifestissimum de glacie, oleo etiam frigore condensato, & aqua, glacies enim densior est aqua, vt patet, similiter oleum ex cap. 4. de sens. & sens. & tamen sunt leuiora, quia supernatant, non ergo sunt omnino idem; & consequenter nec se habebunt vt causa, & effectus, sicut aliqui dixerunt, saltem non se habebunt vt causæ totales, sed ad summum erunt dispositiones partiales; nam raritas videtur dispositio ad leuitatem, sicut densitas ad grauitatem, hic Aristoteles 2. de Generatione 8. & 7. Physic. 11. expressè grauitatem, & leuitatem à densitate, & raritate distinxit.

6 In oppos. instatur, quod sint formæ substantiales elementorum. Tum quia sunt natura, cum sint principia motus, & quietis eius, in quo est, ergo vel materia vel forma; non materia, ergo forma. Tum 2. si daretur terra in aere absque omni accidente realiter distincto, vel sisteret ibi, vel descenderet, si secundum ergo grauitatem, quæ est principium motus deorsum, & sic grauitas est de substantia terræ, si primum ergo ibi naturaliter quiesceret, quod est contra terræ naturam. Tum 3. aqua per propriam formam substantialem se reducit ad pristinam frigiditatem, quia frigiditas est ipsi connaturalis, ergo quia locus deorsum est

etiam

etiam aquæ connaturalis, se ipsa ad illum mouebitur, & non per accidens distinctum, ergo grauitas non est quia à forma substantiali. Tum 4. Aristoteles in 4. de cœlo de grauitate, & leuitate disputauit, postea in lib. de Gen. de primis quatuor qualitatibus, grauissimè autem esset reprehendendus, nisi grauitatem, & leuitatem tanquam formas elementorum accepisset, quoniam secundas prius, quam primas explicasset. Tandem omnis qualitas vel est prima, vel secunda, grauitas, & leuitas non sunt primæ qualitates, hæ enim sunt illæ quatuor calor, & frigus, humiditas, & siccitas, nec sunt secundæ, quia omnis qualitas secunda causatur à primis, grauitas, & leuitas non causantur à primis, ergo erunt substantiæ.

7 Resp. ad 1. neg. esse naturam, quia non sunt principium eius, in quo est primò, & per se, sed extrinsecè, & accidentaliter. Ad 2. terra ibi sisteret violenter, non naturaliter, non moueretur autem deorsum, quia careret principio ad hoc sibi à natura communicato, non enim forma substantialis est immediatum principium motus deorsum, vt dicemus 10 seq. quæst. Ad 3. sæpe dictum est vnam formam esse productiuam huius, vel illius effectus non dignosci nisi a posteriori, cum igitur non appareat aliud principium productiuum frigoris in aqua, adsit tamen principium productiuum motus deorsum, arguimus aquam in se producere frigiditatem, non autem motum, aliter frustra esset grauitas in aqua. Ad 4. patet ex dictis quæst. procem. qualiter Aristoteles prius debebat agere de elementis, vt grauia, & leuia sunt, quia hæ qualitates competunt ipsis secundum se, & vt corpora naturalia vniuersum integrantia, quam secundum primas qualitates.

8 Vltimum arg. petit solutionem illius difficultatis, à quo scilicet causentur istæ qualitates, an à formis substantialibus, an a primis qualitatibus. Quidam enim putant non à qualitatibus primis, sed a substantialibus formis prouenire, quia maximè proprium est formæ esse in loco connaturali, ergo si ex se immediate nequit motum causare, saltim deberet causare mediatè producendo principium motus; tum quia si leuitas summa in igne proueniret à calore, & siccitate, ergo quia qualitates istæ sunt in ferro candenti, & terra calefacta, debebunt summam leuitatem causare, quod est falsum; tum etiam, quia ex opposito frigiditas, & humiditas deberent causare summam grauitatem in aqua, & in aere mediæ regionis grauitatem similem grauitati aquæ, quæ sunt falsa, nam terra est grauior aqua, & aer infimæ regionis est grauior, vel saltim æque leuis cum aere mediæ regionis, quamuis sit calidior. Tum quia tenacius adhærent formæ hæ qualitates, quam primæ, vt patet in aqua calefacta, & aere frigefacto; Tum quia ex grauitate, & leuitate in mixtis arguimus dominium formæ elementaris, non temperiem primarum qualitatum. Alij verò docent immediatè à primis oriri, nam manente eadem forma substantiali, sed variatis primis qualitatibus variantur illæ qualitates, vt in vapore, humoribus herbarum, & exhalatione, in quibus adest leuitas propter variationem frigoris; tum quia hæ qualitates sunt dispositiones præsuppositæ ad introductionem formæ substantialis, ergo præsupponuntur in materia, & consequenter non a formis substantialibus, sed ab alio agente causantur, scilicet è primis qualitatibus, quod docuit Aristoteles 2. de Gen. 10.

9 Possumus tamen mediare vtramque opinionem simul amplectendo, & quod a forma substantiali causentur, non se sola; sed primis qualitatibus etiam concurrentibus, alijsque requisitis tanquam dispositionibus, scilicet raritate, vel densitate, non enim aliquid certum in hac re determinari potest, cum experientiæ vrgeant hinc inde; quapropter non sufficit quandoque variatio primarum qualitatum, nisi adsit raritas in subiecto, vt patet in ferro, & aqua calefacta; quandoque & si æque densa, vel rara sint corpora; & primæ qualitates variatæ, adhuc remanet leuitas, vt in aere infimæ, & mediæ regionis sunt enim æquè rari, ille est calidus, iste frigidissimus, & tamen non est grauior, quod adscribi poterit formæ substantiali, quandoque verò variatur totaliter grauitas, licet non varietur forma substantialis, vt in vapore, quia vis conseruatiua formæ substantialis superatur ab agente extrinseco scilicet Sole, vel igne calefaciente, rarefaciente aquam, & leuitatem imprimente: Hinc ad arg. dicimus grauitatem, & leuitatem esse qualitates secundas, quia a primis dependent, & causantur, licet non totaliter vide rationes contra 5. conclus. seq. quæst.

10 Dicimus 2. grauitates ad diuersa loca tendentes esse diuersæ speciei, idem de leuitatibus dicendum. Prob. primò ex Aristotel. 4. Cœli 56. & 27. vbi ex quaternario numero harum qualitatum colligit numerum quaternarium elementorum, quæ ratio magis vrget, si dicatur has singulas virtutes specie differre. Tum quia si duæ grauitates, non specificè, sed secundum magis, & minus differrent, ergo corpus, quod est maioris ponderis, & consequenter maioris grauitatis deberet magis ad centrum tendere, quam quod est minoris ponderis, & grauitatis, sicut si calor vt duo potest aliquem effectum causare, multò magis, calor vt tria, sed lapis vnius libræ est minoris ponderis, quam lignum centum librarum, & tamen in aquis lapis demergitur, lignum verò supernatat, ergo illæ grauitates non sunt eiusdem speciei, idem posset argui de pauca terra, & multa aqua.

11 Resp. hoc prouenire, quia lignum habet in poris inclusum aerem, cuius leuitas grauitati ligni resistit, ne ad profundum petat, sicut etiam euenit in pumice in aquis supernatante propter aerem inclusum. Vel 2. resp. prouenire, quia lapis intensiuè est grauior, licet lignum extensiuè sit grauius, quemadmodum calidum vt duo, & si non ita extensum, potest producere calorem vt duo, & calidum vt vnum, quantumcumque extendatur, solum calorem vt vnum poterit causare.

12 Prima responsio est vana, quia si vtrumque statera perpendas, grauius apparebit lignum, quam lapis, ergo sicut hic leuitas aeris non impedit, quin grauitas ligni præponderet, nec etiam in aqua. Tum quia, non potest esse tanta leuitas aeris inclusi, vt æquipolleat imò præualeat tantæ ligni grauitati, ergo sicut si alicui graui sit annexum, aliquod leue non potens vincere illius grauitatem; moueretur ad motum grauis, ita quoque accideret in ligno, & aere incluso; exemplum de pumice non est ad propositum, nam verum est propter aerem inclusum leuitare, attamen si in puluerem reduceretur, statim in profundum tenderet, quod in ligno non contingit. Secunda responsio est pro nobis, nam etiam quoad intensionem grauitatis adest discrimen inter lignum, & lapidem, quantumcunque enim intendatur grauitas ligni, & remittatur grauitas lapidis (datur enim vnum lignum grauius altero, sicut, vnus lapis altero grauior) nunquam lignum subsidebit aquis, nec lapis supra aquas, signum euidens has grauitates esse omnino alterius rationis; nam remissio qualitatis solum facit, quod effectus non producatur ita intensus, vel tam velociter, sicut à qualitate intensa, non tamen quod nullo modo causetur, ergo grauitas remissior ligni solum esset in causa, quod lignum non tam velociter ad profundum petat, sicut lapis, non autem, quod nullo pacto descendat sub aquis.

13 Secunda loca ad quæ hæ grauitates tendunt, vt sunt termini illorum motuum, specie differunt, ergo motus erunt specie distincti, ergo & grauitatis, prima conseq. patet, quia motus specificantur à terminis ex dictis disput. 15. Phys. 2. Conseq. etiam patet, quia ab eodem principio nonnisi idem motus specie potest prouenire; Antec. verò prob. loca, ad quæ mouentur elementa, non solum habent rationem loci, sed etiam loci naturalis, quo pacto non dicunt solum superficiem continentia, vel situm vniuersi, sed etiam virtutes, & qualitates corporis locantis, vt sunt connaturales, & conseruatiuæ locati, vt docet Scot. 2. disp. 2. q. 6. H. quapropter licet in priori sensu omnia vbi sint eiusdem speciei, vt diximus in Phys. disp. cit. & 11. attamen in posteriori sensu differunt specie, sicut corporea continentia, & qualitates ipsorum specie differunt, hac enim ratione dicuntur naturalia, & termini motus naturalia. Hinc locus naturalis terræ non est centrum sub ratione centri (nisi velimus dicere esse locum terminatiuum, quia motus terræ tandem ad centrum terminabitur) aliter terra nunc existentens in superficie terrestris globi violenter quiesceret, & si totum spatium inter cælum, & centrum esset plenum terra, quælibet pars terræ etiam prope orbem Lunæ existens naturaliter quiesceret, sed dicitur centrum, quatenus terra petit esse sub omnibus corporibus, itaut locus naturalis terræ contentiuus erit superficies elementi minus grauis, sic aqua non petit naturaliter ad centrum, aliter si in centro existeret, quamuis sub terra, naturaliter quiesceret, quod est falsum, quia videmus aquam supra terram ascendere, quia ascensus non fit ab extrinseco, ex hoc, quod terra petit esse sub aqua, vnde aquam ab inferiori loco expellit, vt falso putauit Aresius sed ab intrinseco, & virtute aquæ, nam videmus, aquam cum è terra ascendit sursum, minutas terræ particulas secum deferre, quod non eueniret, si solum vi terræ sursum moueretur, qua ratione probamus aerem propria vi supra aquas ascendere, quia secum defert aquam in altum, vt apparet in Bullis; locus igitur naturalis aquæ erit superficies conuexa elementi grauioris, & concaua leuioris. Rursus locus naturalis ignis propriè non est orbis Lunæ, quia si totum spatium esset igne repletum, æquè naturaliter ignis in centro existeret, ac in circumferentia, sed erit superficies conuexa cuiuscunque alterius corporis, & concaua cæli, & tandem locus naturalis erit superficies conuexa elementi grauioris, & concaua ignis.

14 Tandem probari potest, quia data hac sentent. posset defendi omnia elementa esse grauia, vel omnia leuia, & solum differre secundum magis, & minus, quod supra refutauimus initio q. seq. Prob. quia non minus aqua differt à terra, quam aer differat ab aqua, nam sicut aqua ascendit supra terram, & terra descendit sub aqua, ita aer ascendit supra aquam, & aqua descendit sub aere, ergo si terra differt ab aqua in grauitate secundum magis, & minus, etiam aqua ab aere, & consequenter etiam ab igne, qui ponitur habere principium motiuum eiusdem rationis cum aere, quicquid autem huic rationi dicetur, vt saluetur specifica distinctio inter principia motiua aeris, & aquæ, retorqueri poterit, & valebit de principijs aquæ, & terræ.

15 Contra arg. Tum ex Arist. qui 4. Cæli 26. & seq. elementa media vocat grauia, & leuia, & principia appellat quasi mixta, ex leuitate, & grauitate, vt tepiditas ex calore, & frigore, ergo grauitas aquæ non est specie distincta à grauitate terræ, nec leuitas aeris à leuitate ignis. Tum 2. grauitates aquæ, & terræ eodem modo mouent deorsum, nam si esset foramen aliquod vsque ad centrum, eodem modo aqua tenderet per suam grauitatem ad centrum, & per

ean-

eandem lineam, ac efficeret terra, solum esset quædam differentia in velocitate, & quando ambo per aerem descenderent, nullum discrimen posset assignari inter principia horum motuum, ergo &c. Tum 3. qualitas inferioris ordinis nunquam potest intendere, aut superare qualitatem superioris ordinis, sed grauitas aquæ intendit grauitatem terræ, vt cum vas repletur aqua, quandoque etiam superat, nam grauior est multa aqua, quam paululum terræ, ergo &c. Maior patet, quia quando maius, & minus proueniunt ex naturis specificis, nequit ordo inuerti, vt inferius excedat superius. Tum 4. caliditates aeris, & ignis sunt eiusdem speciei, ergo & leuitates. Tum 5. innumeræ multiplicandæ erunt species grauitatis, & leuitatis in mixtis, vt alia sit grauitas auri, alia plumbi, &c. quod est multiplicare entia sine necessitate.

16 Respond. ad primum dici grauia, & leuia non formaliter, quasi motiuum principium ex grauitate, & leuitate integretur, sed æquiualenter, Metaphoricè, & relatè respectu diuersorum, quatenus videntur aliquo pacto cum extremis conuenire, vt diximus. Ad secundum neg. aquam & terram ob eundem finem tendere deorsum, nam terra tendit, vt sit sub omnibus corporibus; aqua, vt sit sub aere, & igne, sed supra terram, vnde si per illud foramen aqua, & terra simul proijcerentur, ambo tenderent deorsum, quia ambo petunt esse sub aere in illo foramine existente, sed terra vsque ad centrum descenderet, non aqua, & quia motus specificantur à terminis vltimis, hinc quamuis in descensu per aerem nullum appareat discrimen, non ideo identitatem specificam principiorum debemus arguere, quia ad diuersa specie loca tendunt. Ad tertium maior, & minor intensio vel excessus grauitatis attendi debet, non quidem quod maius, vel minus pondus causatur, hoc enim est de per accidens, & potius ab extensione grauitatis prouenit, sed ex hoc, quod vnum graue ponderat in pluribus corporibus, quam aliud, & illud erit simpliciter grauius, cum ergo paululum terræ nunquam excedatur à multa aqua, vel ingenti ligno; nam lignum, & terra grauitant in aere, sed terra etiam in aqua, non autem lignum, hinc nunquam grauitas aquæ aut ligni propriè possunt intendere, aut excedere grauitatem terræ, sed semper erunt alterius rationis, licet quo ad ponderis causationem possint excedere, sed hic excessus arguit maioritatem extensiuam, cum sit effectus æquiuocus à qualibet grauitate causabilis. Ad quartum neg. paritas, quia caliditates habent eundem effectum specie causare, non sic leuitates. Ad quintum concedimus seq. tot esse grauitates specie distinctas, quot sunt corpora, quæ determinatè postulant loca omnino diuersa.

17 Secundò ad idem; omnia grauia definiuntur, per hoc quod est tendere ad medium, omnia leuia per moueri à medio, ergo sunt eiusdem rationis. Tum 2. impulsus est eiusdem rationis, quocunque pergant proiecta, virtus media loco motiua est eiusdem rationis, quamuis causet ascensum, & descensum, qui specie differunt vt leuitas aeris in aqua, & in igne, ergo etiam omnes grauitates, quamuis diuersimodè impellant. Tum 3. loca omnia inter se accidentaliter differunt, nam naturale, & violentum sunt differentiæ accidentales loci, ergo non inferunt essentialem distinctionem inter motus ad illa. Tum 4 duæ sunt species motus simplicis recti, scilicet à medio, & ad medium, ergo duo principia specie distincta. Tum 5. leuitas aeris est contraria grauitati terræ, sicut leuitas ignis, ergo sunt eiusdem speciei, quia vni vnum est contrarium ex 1. Cœli 10. & 10. Met. 10. Tum 6. vtraque leuitas ex ijsdem principijs prouenit scilicet calore, & raritate, ergo sunt eiusdem rationis.

18 Resp. ad 1. definitiones illas esse grauis, & leuis in communi, non in speciali. Ad 2. paritatem de impulsu non valere, quia ex se est indeterminatus ad quemcunque locum, & à proijciente dirigitur, at grauitates illæ sunt ex se ipsis ad peculiaria loca determinatæ, vt verò motiua media causat illos motus, qui specie non differunt, cum sit idem terminus ad quem formalis, nec motus specificantur essentialiter à terminis à quibus. Ad 3. neg. seq. nam differentia accidentalis, si ad illam est aliqua potentia determinata, sufficiens est ad inferendam essentialem differentiam in potentijs, sic formæ substantiales diuersæ petunt diuersa temperamenta primarum qualitatum, quæ solum differunt secundum magis, & minus, & tamen à posteriori sufficienter inferunt distinctionem specificam formarum, propter naturales determinationes formarum ad illa. Ad 4. species illæ sunt subalternæ, non specialissimæ. Ad 5. neg. conseq. & ad probat. patet ex dictis in Log. disp. 9. q. 5. art. 1. propositionem illam intelligi de contrarijs perfectis, & adæquatis, vt sunt extrema non de medijs, & imperfectis, sicut patet in coloribus, nam albedo vnum contrarium habet perfectum, à quo maximè distat, tale est nigredo, habet tamen alia contraria imperfecta, à quibus non maximè distat, vt sunt medij colores. Ad 6. iam diximus ad leuitates illas non solum concurrere primas qualitates, sed etiam formas substantiales.

19 Tertio quando ex aere fit ignis, & paulatim rarescit materia, debet in illa materia introduci leuitas ignis, sicut introducuntur aliæ dispositiones, ergo si hæc leuitas esset specie distincta à leuitate aeris, iam aer haberet simul duas leuitates, & vna corrumperet aliam, quod videtur fictitium, nam vna non contrariatur alteri. Tum 2. quando calore Solis aliquid rarescit, quænam leuitas inducitur aeris, an ignis? non enim videtur ratio, cur Sol vnam inducat potius leuitatem, quam aliam. Tum 3. sequeretur, quod nunquam ex aqua posset ignis immediatè generari, nam ignis requirit igneam leuitatem in materia, quæ nunquam posset introduci in aqua, quia aqua ex se est humida, at ad calorem cum humiditate non consequitur leuitas ignis, sed aerea, & si prius aqua verteretur in aerem, quam in ignem. Tum 4. ex hoc quod ignis ascendit supra aerem, & terra descendit sub aqua, non rectè infertur specifica distinctio motuum, ergo nec principiorum. Antec. prob. nam vapor, cum sit calidus, & humidus, habet leuitatem aeream, & tamen supra aerem mouetur; cadauer prius infra aquam descendit, non tamen peruenit ad profundum maris, deinde supernatat, & tamen, cum ibi sit grauitas terræ, deberet ad ima descendere, oua in aqua dulci demerguntur, in aqua maris, & salsa supernatant; plumbum, argentum viuum, & aurum sunt grauiora ipsa terra, & tamen non debemus dicere hæc metalla infra terram descendere, quia sunt mixta quædam, & consequenter petunt esse supra terram propter participationem aliorum elementorum; lapis Thyrreus ex Plin. lib. 2. nat. hist. c. 103. & quædam insulæ ex eodem ibid. c. 95. in aquis innatare apparent; quidam lacus reperiuntur, in quibus omnia, quantumuis ponderosa fluitant.

20 Resp. ad 1. concedendo in aere tunc esse duas leuitates specie distinctas, non in gradibus intensis, sed remissis, quarum vna corrumpit alteram propter oppositionem contrariam formalem, quam habent, sicut albedo corrumpere dicitur rubedinem. Ad 2. dicimus in casu introduci à Sole leuitatem proportionatam naturæ rarefacti, vt possit ad locum destinatum pergere, sic in vapore introducitur à sole, non leuitas aeris, quia non moueretur in aere, elementa enim in proprio loco non mouentur, nec leuitas ignis, quia non perueniret ad locum ignis, sed leuitas quasi mixta ex aerea, & ignea leuitate. Ad 3. difficultas non solum vrget de leuitate, sed etiam de primis qualitatibus, vt dicemus in lib. de Gen. pro nunc resp. quod sicut in aqua introducitur ab igne aliquid siccitatis, sic etiam aliquid igneæ leuitatis, non enim leuitas præcisè sequitur primas qualitates, sed etiam formas substantiales, quare ignis per propriam formam introducendo proprias qualitates introducit etiam propriam leuitatem. Ad 4. non ex quocunque ascensu, & descensu supra, vel infra aliquod corpus debemus arguere distinctionem specificam grauitatis, vel leuitatis, nam potest esse, quod ab extrinseco, & per admixtionem alterius corpus aliquod ascendat, cum tamen ex sua natura descenderet, quare debemus res considerare in puritate propriæ naturæ; & tunc rectè arguimus distinctionem specificam virtutum loco motiuarum, hinc ad illa exempla resp. & Primò ad illud de vapore iam diximus non habere leuitatem aeream, nec temperamentum primarum qualitatum hoc conuincit, vt sæpè dictum est; cadauer non descendit ad ima, quia non est ita graue, sicut terra, sed partes aereæ sunt in illo inclusæ, quæ impediunt descensum; nam cum homo submergitur in aquis, calor naturalis non refrigeratur respiratione, ideoque accenditur, & omnes humiditates corporis alterat, & resoluit in vapores aereos, qui propter antiperistasim nequeunt à corpore in principio exire, vnde impediunt descensum, imo cadauer eleuat super aquas; tum quia cum subsidet, secernitur interim materia terrea; aqua quandoque cum materia terrea valde miscetur, vnde grauior, grossior, & facilis ad sustentandum corpora euadit, sic grossior est aqua maris, quam fontium, & facilius in illa, quam in ista natatur, & hac ratione oua supereminent in aqua salsa, & alia grauia in illis lacubus, qui propter magnam bituminis copiam, aliarumque terrestrium exhalationum aquam habent crassiorem, & valde limosam, metalla illa possunt dici grauiora terra, quæ apud nos est, propter impuritatem, non enim est elementum purum, ac etiam propter densitatem maiorem, quam habent metalla, non tamen erunt grauiora terra pura, nec infra illam descendent; tandem lapides illi sunt ad modum spongiæ, multumq; aereæ materiæ continent, & si fabulosum non est, quod de insulis illis narratur, dicitur euenire, eo quia à fundo sunt auulsæ, super magnas arborum radices fundatæ, vnde terram in aquis suspensam retinent, vel quia terra constant aluminosa, lapidibus spongiosis, & porosis.

QVÆSTIO II.

A quo grauia, & leuia moueantur ad propria loca.

21 VT certa à dubijs secernamus, primò certum est grauia deorsum, & leuia sursum non moueri à medio vt diximus loitio q. præced. dum ostendimus grauitatem, & leuitatem esse entia positiua; & verè in grauibus, & leuibus existere, quibus etiam ostenditur medium non esse causam motus grauis deorsum, & leuis sursum, quatenus scilicet cederet mobili, vt sursum, vel deorsum pergat; tum quia idem aer cedendo graui causaret motum deorsum, cedendo leui causaret motum sursum, & sic esset contrariorum causa, tum quia deberet aer saltim prius natura seipsum mouere cedendo v.g. lapidi, quam moueatur lapis, secundum enim istos nisi aer cederet, nunquam lapis moueretur, quo supposito quæritur, à quo moueatur aer, non à medio, quia non datur medium medij, ergo ab aliquo alio, vel a seipso, idcirco non satisfit completè quæsito. Deinde certum est etiam remouens prohibens solum per accidens esse causam motus, vt remouens lignum, vel columnam, supra quam adest statua, erit per accidens causa motus deorsum statuæ, sicut applicans ignem domui est

causa per accidens combustionis. ita Arist. 8. Phys. 32.

22 Rursus nec Cœlum poterit esse causa effectiua horum motuum, vt dicebat Emped. quatenus scilicet propter suam maximam perfectionem cæterorum corporum commercium quasi abhorret, & dedignatur, vnde vi quadam ex suo velocissimo motu prouenіente à se propellit, & eo longius, quo existunt grauiora, hinc terra omnium grauissima ad centrum detruditur, deinde aqua minus grauis, sequitur postea aer, tandem ignis omnium leuissimus, & quia motus Cœli vniformis est, & perpetuus, idcirco aiebat Emped. ista corpora semper eundem postulare locum. Quæ sententia est falsa, & meritò reijcitur ab Arist. 2. de Cœlo in fin. tum quia violenter mouerentur, pulsio enim inter violentos motus connumeratur; tum quia non mouerentur velocius in fine, sed tardius, vt contingit in quolibet motu proiectorum; tum quia non posset Cœlum mouere leuia sursum, nam expulsione non trahitur corpus à motore ad se, sed à se remouetur. Tandem nequeunt à loco moueri ob quandam conuenientiam, & sympathiam, quam habeant cum loco, in quo virtus quædam adsit attrahendi ad se locatum, quomodo magnes attrahit ferrum, vt aliqui asserunt. Tum quia aut esset spatium illud à corpore repletum, aut corpus replens; v. gr. si centrum vim habet attrahendi graue, aut esset illud spatium, seu punctum mathematicum, aut terra illud ambiens; non terra, quia ipsa quoque est mobilis ad centrum, ergo nequit attrahere alia corpora; tum quia si annihilaretur, vel remoueretur, adhuc grauia ad centrum tenderent; nec primum, quia illud non est de genere actiuorum; accedit, quod grauia ad centrum mouentur in quacunque distantia, ergo nequit à virtute centri motus ille causari, nam virtus creata, cum sit limitata, non potest agere in quacunque distantia.

23 Hæc omnia vt ab omnibus fere concessa supponimus cum Scoto 9. Met. q. 14. & 2. d. 2. q. 10. aliud ergo principium assignari debet, à quo naturaliter moueantur grauia deorsum, & leuia sursum; non loquimur autem de principio passiuo, nam hoc clarum est esse quidditatem grauis, vel leuis moti iuxtà inclinationem illius; nec de principio finali, in quod tendunt suis motibus, hoc enim erit locus naturalis, vt sic, sed de principio effectiuo, quod duplex esse potest, vel *quod*, vel *quo*, primum est illud, quod immediatè, & per se dicitur causare motum, secundum est ratio formalis, qua mediante principium *quod* mouet; de hoc igitur duplici principio est sermo in præsenti; quamuis hæc quæstio maneat soluta ex dictis in Phys. disp. 7. qu. 4. art. 2. & disp. 15. qu. 8. art. 2.

De principio *quo* est vna opinio, quod sit forma substantialis grauis, vel leuis, grauitatem vero, & leuitatem esse principia instrumentalia, ita Zab. lib. 1. de motu grau. & leu. c. 11. & 12. Contar. in hac q. quam fuse probat Rubion. 2. d. 14. q. 3. alij verò docent principium *quo* formale, proximum, & principale esse grauitatem, & leuitatem, at formam substantialem esse principium remotum; tandem Ragus. disput. 9. c. 19. & 20. asserit hoc principium nec esse formas substantiales grauium, & leuium, nec grauitatem, & leuitatem, sed virtutem quandam in ipsis grauibus, & leuibus existentem, veluti passionem fluentem à quidditatibus grauium, & leuium. De principio *quod* non est minor dissensio, nam Thomistæ omnes sustinent grauia, & leuia à seipsis non moueri, sed à generante producente virtutem motiuam in illis. ita D. Th. 1. p. qu. 18. art. 1. vbi Caietan. Ferrar. 8. Phys. qu. 9. Iauell. ib. Conimbr. c. 4. qu. 1. Run. qu. 2. Complut. disp. 28. q. 2. Ioan. de S. Th. q. 23. art. 1. Manca 7. Phys. q. vn. dub. 2. Tol. 2. Phys. q. 2. Fons. 5. Met. c. 4. q. 2. sect. 7. Suar. disp. 18. Met. sect. 7. n. 21. & alij. Ex aduerso Scot. cit. & 2. d. 25. I. & d. 14. q. 1. C. & 4. d. 52. q. 3. AA. & d. 49. q. 14. F. quibus in locis docet idem posse in seipsum agere, sustinet, principium *quod* horum motuum esse ipsum graue, vel leue, non generans, vel aliud extrinsecum, sequuntur præter Scotistas, Nominales, Greg. 2. d. 6. q. 1. Zab. Contaren. & Ragus. cit. Auersa qu. 14. sect. 5. Ares. 1. de Gen. disput. 5. qu. 42. sect. 2. Amic. de Cœlo tr. 7. qu. 7. dub. 1. Feres. lib. 7. c. 86 Achill. lib. 3. de elem. qu. 3. Moris. de Cœlo disp. 5. dub. 7. Hurt. disp. 9. Phys. sect. 8. Arriag. disput. 3. de Gen. sect. 10. Vasq. p. 2. disp. 38. Dand. 2. de An. digress. 20. Murcia 2. Phys. d. 1. qu. 6. & quicunque negant necessariam semper esse distinctionem agentis à passo.

24 Dicimus primò, principia *quibus* proxima, & immediata motuum grauium, & leuium sunt grauitas, & leuitas, non potentia illa innominata à Ragus. inuenta, formæ verò substantiales sunt principia remota, quatenus concurrunt ad productionem grauitatis, & leuitatis. Conclus. est Scot. cit. prob. ex Arist. 4. Phys. 85. & 86. vbi tales qualitates principia ponit motuum sursum, & deorsum, vt notat Scot. 2. d. 2. c. 10. & 4. Cœli 2. docet grauia, & leuia suscitamenta quædam motus in se habere, hoc est fomites, & incitamenta, per hæc autem non nisi grauitatem, & leuitatem intellexit; idem colligitur ex alijs locis infra adducendis. Tum quia, vt ait Doctor, illud, quod non mouet aliquid, nisi prius naturaliter ab alio motum ab eodem habet, quod moueat, & moueatur, sed graue, cui alligatum est leue, cuius leuitas non excedit grauitatem eius, mouet illud leue deorsum, & hoc per grauitatem, nam si grauitas non excederet, non fieret motus, ergo &c. Tum quia si aliquod graue esset impeditum à motu, remoueret impedimentum per propriam grauitatem, si posset vincere virtutem impedientis, vt patet si superponatur alicui ligno, quod propter grauitatem grauis frangatur, sed non frangit lignum, nec tale remouet prohibens, nisi quia tendit ad centrum, ergo principium *quo* graue tendit ad centrum, est grauitas. Tum quia posita grauitate, omni alio ablato, ponitur motus deorsum, vt patet in Hostia consecrata, ablata grauitate, omni alio posito tollitur motus deorsum, vt patet in vaporibus, & exhalationibus, ergo grauitas est principium *quo* proximum, & immediatum motus deorsum; idem de leuitate dicendum. Hinc patet superfluam esse potentiam illam Ragus. à grauitate distinctam, maximè, quia nulla ratio, nullumque signum adest cogens nos ad multiplicationem tot principiorum, vt videbimus, nec rectè Aristot. definiret graue per tendere deorsum, & leue sursum. Tandem quod forma substantialis sit solum remotum principium non influens proximè ad motum, prob. ex dictis disp. 7. Phys. q. 6. art. 3. quamuis enim forma substantialis concurrat etiam cum proprijs accidentibus ad productionem alterius accidentis similis in subiecto distincto, vt forma ignis producit calorem in seipsa, & cum illo concurrit ad calefactionem ligni; attamen non debemus vniuersaliter concedere formam concurrere ad quemlibet effectum propriorum accidentium, maximè si æquiuocè producantur, non enim potens producere rem aliquam, necessariò etiam virtualiter continet effectum æquiuocum illius rei immediatè, vt quantitas est causa impenetrationis, forma est causa quantitatis, non tamen se sola potest causare impenetrationem, sic grauitas est causa æquiuoca motus deorsum, forma est causa grauitatis, non tamen ex hoc debemus necessario concludere motum deorsum immediatè contineri virtualiter in forma substantiali, aliter frustra esset concessa virtus ista motiua ipsi formæ, hinc hæ virtutes dici debent principales causæ, non instrumentales, nam instrumentum non attingit terminum principalis agentis ex disp. 7. Phys. q. 5.

25 Contra obijc. ex Arist. 8. Phys. 32. vbi loquens de grauibus, & leuibus, vt sic, ait habere principium motus non faciendi, sed patiendi, & 2. de Gen. 8. docet grauitatem, & leuitatem nec esse principia agendi, nec patiendi. Tum 2. forma est natura, ergo debet esse principium actiuum motus, qualis est natura. Tum 3. ex Ragus. sicut se habet proijciens, & vis ab ipso impressa graui sursum proiecto, ita se habet generans, & vis ab ipso impressa graui deorsum naturaliter moto, sed vis à proijciente impressa est proximum principium motus violenti; ergo vis à generante impressa erit proximum principium motus naturalis, ergo non grauitas, vel forma substantialis. Tum 4. ex eodem, fingamus vnum locum, qui sit centrum, ad quem grauia moueantur, & alterum, qui sit concauum Lunæ, ad quem leuia tendant, tunc si leuitas esset principium motus sursum, ergo aer, cum sit corpus leue, debet sursum ascendere, quousque ad concauum Lunæ perueniat, at propriam regionem non transcendit, ergo eo non mouetur leuitate, sed propria vi motrice à leuitate distincta. Tandem si pars aliqua aeris esset in igne, descenderet, quod à leuitate non esset, sed à qualitate distincta, quia priorum est leuis sursum ascendere.

26 Resp. ad 1. in 8. Physic. ait Doctor, non loqui Arist. de principio effectiuo motus, sed de illo, à quo naturalis denominatur, quale est passiuum, iuxta dicta in Phys. disp. 6. q. 1. art. 1. in 2. de Gen. ait idem, loqui de grauitate, & leuitate in ordine ad formam absolutam generationi deseruientem, cuius non sunt rationes agendi, nec patiendi, non enim per grauitatem aliquod agens producit formam talem absolutam, nec per grauitatem passum patitur ab aliquo agente correspondente tali actioni, aliter sibi contradiceret, ponens in alijs loc. cit. has qualitates principia actiua, & passiua respectu vbi localis. Ad 2. sufficit, quod forma sit principium actiuum aliorum motuum respectu vero localis sit principium actiuum remotum, & passiuum primum, & per se, nam hæ virtutes mouent iuxta ionatam inclinationem formæ. Ad 3. admittatur paritas, negat. tamen vltima conseq. vim scilicet à generante impressam esse distinctam à grauitate, quod probare debebat. Ad 4. patet ex q. præced. leuitatem aeris, cum sit specie distincta à leuitate ignis, non mouere ad locum simpliciter sursum, sed tantum secundum quid, vt scilicet sit supra terram, & aquam, sed infra ignem, imò ex hoc argum. iam ostenditur in igne principium motium esse leuitatem; per hoc patet ad vlt.

27 Secundò ex Rubione, si forma substantialis non moueret immediatè, sequeretur graue, & leue non moueri naturaliter, prob. sicut quod per se non est album, non per se disgregat visum, sic quod per se non est principium actiuum motus, sed per aliud, non per se mouetur, & consequenter non naturaliter, quia natura est principium per se, at si forma grauis moueret solum per grauitatem, per aliud moueret, nec ex se esset magis ad vnum motum determinata, quam ad alium, nam quod ex se potest esse determinatum ad aliquid, non oportet ipsum determinari ad illud per aliquid ab ipso distinctum. Tum 2. posse mouere est perfectio, posse moueri est imperfectio, quia dicit passibilitatem, sed quod est perfectius, debet attribui perfectiori, nisi appareat repugnantia, ergo forma erit motiua, cum sit perfectior qualitate. Tum 3. sicut se habet mobile indeterminatum ad diuersos motus sibi naturaliter possibiles, ita se habet mobile determinatum, ad certum motum sibi naturaliter possibilem, sed primum seipso mouet, & mouetur, non per quid distinctum realiter, vt patet in Angelo, qui seipso mouet, se & corpus, & in anima, quæ exercet actus vitales, non per quid realiter distinctum, ergo etiam idem erit dicendum de graui, & leui respectu motus localis. Tum 4. si forma grauis naturaliter

deorsum

deorsum mouerétur à grauitate, non à seipsa, ergo adhuc naturaliter moueretur spoliata grauitate, & ab Angelo deorsum mota, quod est inconueniens, quia tunc indifferenter se haberet ad omnem locum. Tum 5. quando ordinatum ad finem immediatius attingit finem, tanto maioris est nobilitatis, sed grauia, & leuia ordinantur ad propria loca, vt ad fines ipsorum naturales, ergo quanto immediatius attingunt hos fines, tanto erunt nobiliora, naturæ enim sunt potius dignificandæ, quam vilificandæ, sed hoc erit, si seipsis immediatè, non medio accidente distincto operentur; quo pacto probat doctor in 2.d.16. potentias ab anima non distingui realiter. Tandem sunt alij motus locales in grauibus, & leuibus, qui non nisi a forma substantiali causantur, ergo si forma substantialis potest producere aliquem motum localem, etiam erit immediatè productiua motuum sursum, & deorsum; Antec. prob. cum aqua infunditur in puluere, aut in alia re non madefacta aut in folijs brassicæ, & similium herbarum, conglobatur, qui motus non est à grauitate, quia non est motus deorsum, & partes aquæ conglobantur intra ipsum aerem, vt illi superemineant; item si pars ligni inferior apponatur igni, humor aqueus ad superiorem partem refugit; flamma candelæ deorsum inclinat, si ferrum valde frigidum offenderit, & vniuersaliter motus fugæ, seu refulsios à contrario non fit ab illis qualitatibus, quia multoties est illis oppositus, ergo naturaliter à forma substantiali prouenit, nam non minus confert ad conseruationem propriam quies in proprio loco, quam fuga à contrario, ergo ad verumque est naturalis propensio.

28 Resp. ad 1. si valeret, concluderet non dari principium naturale merè passiuum; imò nullam virtutem actiuam distinctam, quare dicimus formam ex se, & ab intrinsecè petere deorsum moueri, & ex se esse determinatam passiuè ad talem motum, at non se mouet actiuè immediatè, sed per distinctam virtutem. Ad 2. non ex quacunque perfectione debemus augere actiuitatem rerum, nam sic concluderetur perfectius posse producere quemlibet effectum ab imperfectiori producibilem; sed solum à posteriori, & ab experientia, cum ergo videamus grauia, cum habent grauitatem, deorsum moueri, cum carent illa, & si forma adsit, non moueri; dicere debemus solum mediatè formam concurrere. Ad 3. nec maior est omninò vera, nec minor, nam quantitas est indifferens ad hanc, vel illam figuram, materia ad hanc, vel illam formam, & tamen merè passiue se habent; nec exemplum de Angelo, & de anima vrget, idcirco namque in his non ponimus virtutem motiuam realiter distinctam, quia non sunt multiplicanda entia sine vrgenti ratione, nullum autem signum habemus realis distinctionis illius virtutis ab anima, imo contrarium videmus, nam recedente anima, non mouetur corpus amplius progressiuè, secus euenit in grauibus, & leuibus, vt diximus. Ad 4. neg. falsitas, cum eius probatione, quamuis connaturalius sit graui à propria virtute moueri, quam ab extrinseco. Ad 5. patet ex dictis talem modum arguendi non vniuersaliter tenere.

29 Vltimum arg. magis vrget, redditque opinionem oppositam probabilem scilicet quod forma immediatè cum his qualitatibus concurrat ad modum, pro solutione tamen dicimus, tales motus esse naturales, quamuis aliquo pacto contra inclinationem, natura enim quandoque intendens sibi subuenire, & conseruare, ad euitandum aliquod magnum nocumentum de per accidens seipsam lædit, causatque aliquid detrimentum in se, & quasi de duobus malis minus exigit, quod alias euitaret, sic ad subueniendum parti vulneratæ magnam spirituum copia subministrat, quæ tamen sæpè inflammationis est causa, & ad conseruandas nobiliores partes corporis humores noxios ad ignobiliores partes propellit, illa que lædi permittit, sic in proposito, quia societas, & approximatio contrarij scilicet siccitatis pulueris, nocet aquæ, ad hoc nocumentum euitandum se conglobat, eleuatq; supra aerem secundum partes, quia hoc est minus detrimentum, quam illud, & consequenter est motus quidam naturalis iuxta appetitum se conseruandi in connaturali statu cuicunque rei inditum. Sed dubium est, a quo causetur, posset primò dici causari ab ipsis contrarijs, quatenus propter approximationem singula proprias vires coadunant, & in seipsis magis constipantur, vt fortius ad bellum pergant, magisque resistant, vt euenit in antiperistasi, vndè & si accidentia esse sine subiecto, adhuc isti motus causarentur, vt in speciebus consecratis; posset etiam dici causari ab aliqua virtute omnibus indita; cuius munus sit conseruare rem in proprio esse quæ moueat iuxta exigentiam, & applicationem contrariorum, eo modo, quo Conimbr. 4. Phys. de vacuo docent in omnibus corporibus reperiri virtutem quandam, qua moueantur corpora ad impediendum vacuum. Vel tandem concedi posset immediatè fieri à forma substantiali, neg. tamen paritas, quia videmus fieri motum sursum in vapore, quamuis adsit forma substantialis aquæ, quod est signum, motum deorsum à sola grauitate prouenire; & ratio disparitatis assignari posset, eo quia intimius conuenit formæ motus ille resolutus a contrario propter præsentiam contrarij corrumpentis, quam motus deorsum, nam extra proprium locum potest aliquamdiu persistere, non tamen ad præsentiam contrarij, quin patiatur, & tendat ad corruptionem.

30 Dicimus 2. principium *quod* immediatum, & per se non est generans, sed ipsum graue, & leue, ita Doctor cit. quam probat ex 8. Phys. 32. vbi Arist. declarans, à quo leue moueatur sursum, ait, quod graue quandoque est in potentia essentiali ad leue, vt quando ex aqua fit aer, cum autem est iam leue, vt cum est actu aer, tunc est in actu primo, & in potentia accidentali, *& mox*, inquit *operabitur, nisi impediatur, actus autem leuis est alicubi esse, & sursum*, ecce quomodo secundum Arist. principium operatiuum motus sursum est leue, quod nequit intelligi nisi de principio *quod*, imò ibi comparat operationem hanc leuis ad ignitionem ignis non impedit ad contemplationem scientis, & ad alterationem qualitatis non impeditæ; sed illæ actiones non proueniunt à generante, vt patet: ergo nec motus localis grauium, & leuium; idem habet 4. de Cœlo 24. Ratione etiam prob. & primò, quod non sit generans; nam vt ait Doctor, effectus, qui actu causatur, requirit causam actu causantem 1. Post. 51. & 2. Phys. 27. & 5. Met. 3. quia quod non est, nihil producit, ex dictis disput. 7. Phys. quæst. 4. artic. 1. sed cum graue mouetur, potest generans esse corruptum, vel valde distans, ergo &c.

Respondent aliqui glossando opin. D. Th. generans solum esse causam illius motus, quo graue mouetur immediatè, postquam genitum est; tunc enim graue merè passiuè se habet, & causa illius motus est generans, sed postea non amplius à generante mouebitur sed à seipso. Communis tamen sensus Thomist. est motum semper tribui generanti tanquam causæ; & ad arg. vnanimiter resp. cum Caiet. generans dupliciter esse posse præsens, vel secundum se, & hoc modo negant esse causam motus, vel secundum suam virtutem, & vt sic concedunt, quomodo semper maneat, quamdiu in graui manet grauitas, quæ idcirco dicitur virtus generantis, quia generans debet producere graue in esse naturali, & sibi proportionato, idest cum omnibus passionibus naturaliter conuenientibus, quæ licet a forma proueniant, tamen hoc fit per quandam emanationem, & consequenter a generante formam causantur actione generatiua, & quia passio debita grauibus est quies in proprio loco, vbi viuentia debent in motu consistere, hinc generantis munus erit producere graue in esse quieto, & in proprio loco; quia tamen quandoque ab illo loco extrahi potest, idcirco debet graui virtutem tribuere, qua in proprium locum possit redire, & hac ratione grauitas dicitur virtus generantis, & grauia à generante moueri, non tamen viuentia, quia motus viuentium, vt sic, non est debitus ex vi generationis, quia generantur, vt se moueant ab intrinseco, in quo consistit ratio vitæ.

31 Neutra soluit arg. non prima, quia potest esse, quod generans destruatur, antequam graue quiescat, & tunc deberet assignari causa illius motus. Nec secunda, nam potius consistit in verbis, & reducunt difficultatem ad quæstionem de nomine, quærimus enim causam Physicam per se influentem in effectum, & assignant pro causa generans, quatenus tribuit virtutem motricem graui, sicut Rex dicitur victorias obtinere, quia suis sumptibus à militibus bellum geritur. Tum quia actio generatiua generantis, cum sit substantialis, non per se terminatur ad accidentia realiter à forma grauis distincta, vt est grauitas, ergo nullo pacto grauitas dici debet virtus generantis. Antec. prob. vnius actionis vnus est terminus, & diuersorum terminorum diuersæ sunt actiones, forma grauis, & omnia accidentia connaturalia realiter distinguuntur, ergo diuersis actionibus debent produci, quod autem resultent, hoc solum denotat necessariam connexionem, non negat distinctam actionem, vt diximus disp. 7. Phys. q. 2. Tum quia ad illa accidentia forma dicitur concurrere actiuè, sicut actiuè postea concurrit, si amitteret illa, vt cum aqua redit ad pristinam frigiditatem (quamuis in sent. Thom. hoc facit aqua, vt virtus generantis) ergo si eadem actione fieret forma, & accidentia, forma concurreret aliquo pacto effectiuè ad propriam actionem.

Accedit, quod etiam si concedamus grauitatem à generante immediatè produci, non ob id generans diceret mouere, aliter si filius ab aliquo ligno sustentaretur, quod propter illius grauitatem frangeretur, & filius propter præcipitium moreretur, pater esset causa mortis filij, quod est ridiculum. Nec valet, quod ait Rou. talem motum ab extrinseco prouenire scilicet ab impulsu impresso; non valet, quia non ponimus casum, quod filius ab alio deorsum pellatur, sed ex fractione ligni; quo casu nullus motus violentus interueniret, sed solum grauitas filij, vt ad centrum tenderet, remoueret lignum impediens, qua ratione per ipsos ageret vt virtus generantis, ergo pater esset causa huius motus. Tum quia quando duo sunt eiusdem speciei, quod est vni connaturale, & proprium, est etiam alteri, si ex ratione specifica conuenit, sed graue ab alio graui genitum sunt eiusdem speciei, & grauitas est accidens connaturale insequens rationem specificam grauis, ergo non minus erit virtus propria generantis, quam geniti. Tum quia non minus debetur locus deorsum graui ex vi generationis, quam sanitas, & optimum temperamentum viuenti, ergo si grauitas dicitur virtus generantis, quia conducit, & conseruat graue in proprio loco, & quiete, ita virtutes viuentis, præcipuè nutritiua, quia habent conseruare, vel recuperare sanitatem, si fuisset amissa, ac temperamentum connaturale dici deberent virtutes generantis, & generans tribuere sanitatem, conseruare, & nutrire ipsum viuens, quod est contra ipsos. Tum quia ad effectum non sufficit concursus causæ instrumentalis, sed exigitur quoque influxus actualis causæ principalis, qui distin-

ctus est, & nobilior illo, sicut causa principalis est distincta, & nobilior instrumentali, ergo quia grauitas per ipsos est instrumentum generantis, præter influxum grauitatis, requiretur influxus generantis ab illo distinctus, & magis impugnabitur ex probat. alterius partis.

32 Secundò quod graue sit principium *quod*, prob. ex illo communi dicto *actiones sunt suppositorum*, vel saltim vt glossat Scot. 4. disp. 12. cit. alicuius habentis modum suppositi, & tale erit, quod vltimatè agere denominatur propter principium *quo* in illo existens, sed graue est huiusmodi, grauitas enim est in ipso, ergo &c. Tum quia forma est ratio formalis agendi illius, cui inexistit, si est accidentalis, vel quod constituit, si est substantialis, causalitas enim formalis exercetur per exhibitionem propriæ entitatis, sed grauitas in graui existit, ergo est ratio formalis agendi ipsius grauis, ergo graue erit principium *quod*. Tum quia, vt tangit Doctor, quando leue mouetur deorsum, quia graui est vnitum, principium *quod* motus leuis non est generans, quia tunc grauitas non agit vt virtus generantis, & etiam quia ideo posset generanti attribui motus ille, quatenus grauitas fuit à generatore producta, & illius est actus, cuius est potentia, at sic omnis actio geniti esset à generante, quia omnis potentia geniti fuit à generante, quod nec ipsi concedunt, ergo principium erit ipsum graue, ergo ipsum quoque erit principium *quod* proprij motus deorsum, prob. ista conseq. in tantillum leue graui alligatum mouetur deorsum, quia graue mouetur, ergo eadem est causa vtriusq; motus; tum quia quando aliquid habet potentiam actiuam respectu alicuius formæ, potest illam causare in quocunque passo proportionato, sed graue potest in leui coniuncto causare vbi deorsum, & ipsum graue est subiectum capax, & proportionatum talis vbi, ergo &c. Tum quia magis propria est graui grauitas, quam calor aquæ, sed cum aqua calore calefacit, principium *quod* huius calefactionis est aqua, & hoc quia calor, qui est principium *quo*, inhæret aquæ, ergo idem de graui dicendum. Tandem vt notat Aref. quandoq; graue mouetur deorsum, & non à generante; ergo à seipso. Antec. patet ex Arist. 8. Phys. 33. grauia mouentur vel à generante, vel à remouente prohibens, propositio autem disiunctiua non debet verificari quo ad vtramque partem, vt dicitur in Log. ergo quando grauia mouentur à remouente prohibens, non mouentur à generante, conseq. prob. quia remouens prohibens, est principium per accidens, ergo assignari debet principium per se mouens, quod aliud nequit esse, quam ipsum graue à sufficienti diuisione. Ex quibus etiam deducitur graue non esse principium per accidens, quatenus scilicet impellit medium, & remouet impedimentum, vt dicunt Auerroistæ, sed esse principium per se, quia prius seipsum mouet, & deinde mouet medium, vt dicebamus.

33 Contra illam conclus. adsunt multæ rationes, quas diluimus in Phys. disp. 7. q. 4. art. 2. & disp. 15. q. 8. artic. 2. vbi fusè declarauimus mentem Philosophi in illis propositionibus, *omne quod mouetur, ab alio moueri, diuidi debere in partem per se mouentem, & per se motam, non posse se primo moueri, &c.* Sed adhuc potest instari. Tū quia quod reducit potentiam ad actum, ad quem est illa potentia ordinata, mouet illud, quod est sub tali potentia, generans reducit potentiam grauis ad motum ex 8. Phys. 28. & seq. Tum 2. protecta à proijciente dicuntur moueri, & si non adsit, solum quia dedit impulsum ad motum, pater dicitur generare, quia decidit semen, quod se habet vt virtus, & vices gerens patris, ergo idem dicendum de generante grauium, & leuium. Tum 3. mouere se est proprium viuentium, vnde res inanimatæ semper motæ, quarum motorem vulgus nescit, per similitudinem viuæ nuncupantur, vt argentum viuum, ergo &c. Tum 4. arguit Ioan. de S. Thom. q. 22. art. 1. existens in actu virtuali, vt exeat in actum secundum, & reducat id, quod est in potentia, non sufficit habere virtutem in actu primo, quia hæc est indifferens, & indeterminata, sed requiritur, vt sit mota, & habeat aliquid de motu in actu ratione cuius moueat id, quod est in potentia, nam motus est de quodam in quidam, & actus entis in potentia .i. habens aliquid de actu, & transiens ad id, quod est in potentia; hoc autem non potest à se primò habere, sed per alium motum, quia debet se reducere de potentia ad actum, aliter moueret independenter, & à seipso, quod proprium est primi mouentis, ergo omne, quod mouetur, ab alio necesse est moueri, ergo graue non mouet seipsum.

34 Resp. ad 1. ex Arist. 8. Phys. 32. generans habet reducere potentiam essentialem, quæ est ad formam substantialem, vt cum aqua fit aer, non autem accidentalem potentiam ad motum. Ad 2. proijciens est causa motus, & pater causa filij remotè, non proximè, quatenus proijciens produxit impulsum, & pater produxit semen, quod impropriè dicitur instrumentalis virtus, nec pater habet aliam actionem respectu filij, postquam decidit semen, vnde nec filius postea fundat relationem realem ad patrem vt diximus in Logica disp. 8. q. 10. art. 2. explicando 2. modum relatiuorum. Ad 3. mouere se post quietem in proprio loco est proprium viuentium, & organicè, at grauia, & leuia postquam sunt in proprio loco, non amplius mouent se, nisi prius ab alio extrahantur ab illo loco; hinc quia argentum viuum videtur ex se etiam post quietem moueri, viuum appellatur. Ad 4. si toto illo verborum apparatu intendat probare prædeterminationes Physicas, quas Thomistæ ponunt in causa, priusquam agat, transeat, non enim est præsentis negotij, si vero intendat probare omne, quod mouetur, necesse est ab alio moueri, & perfici quo ad virtutem, neg. assumptum, quando causa est adæquata, quæ licet sit indifferens, determinatur tamen ad agendum ex concursu aliarum causarum; nec ad motum requiritur, vt mouens sit partim in actu idest quod aliquem actum habeat formalem, antequam moueat, sed sufficit, vt habeat virtutem sufficientem productiuam termini motus, & sit sub priuatione illius, vnde expositionem definitionis motus disput. 15. Phys. q. 4.

35 Secundò data hac sent. sequeretur primò, falsum esse principium illud ex 3. de An. 4. & 19. quod *recipiens debet esse denudatum à natura recepti*, ex quo inferri solet, oculum nullum in se habere colorem, aliter non posset recipere speciem aliquam coloris, quod non esset verum, quia cum color sit agens æquiuocum speciei, sicut ponitur graue respectu motus deorsum, si haberet aliquem colorem, adhuc posset producere in se speciem illius. Secundò falsum esse *nihil posse habere oppositas dispositiones*, nam mouens habet oppositas dispositiones à mobili, cum sit in actu, non solum virtuali, sed etiam in potentia actiua formali, mobile verò in potentia formali. Tertiò falsum esse *actionem semper debere esse à proportione maioris inæqualitatis*, nam excessus significatus per istam inæqualitatem est excessus virtutis actiuæ supra resistentiam passi, at idem non potest sibi ipsi resistere, nec habere excessum, & defectum.

Resp. neg. primam seq. non enim dicimus omne agens æquiuocum posse agere in se, sed aliquod, non enim quod est in actu virtuali, semper est in potentia formali respectu eiusdem, vt cum Scoto notauimus disput. cit. Phys. hinc quamuis color sit agens æquiuocum speciei, nequit tamen recipere speciem in se, nec oculus, si esset coloratus, posset alterius obiecti perfectam visionem elicere, vt fusius in lib. de An. Neg. etiam 2. seq. non enim opponuntur actus virtualis, & potentia passiua formalis, vt ibi diximus, qui actus dici potest vtique potentia actiua formalis, quatenus dicit actiuitatem quandam formaliter inexistentem mouenti, non tamen opponitur potentiæ passiuæ formali, quia non est eiusdem speciei cum actu formali, ad quem est potentia passiua. Et not. quod hæc ratio vrget etiam Thomistas, nam ipsi concedunt in graui esse principium actiuum motus, & consequenter debet concedere idem habere potentiam formalem, & actum virtualem respectu eiusdem rei, siue hic actus sit principalis, siue instrumentalis, parum refert. Neg. tandem 3. seq. quia mouens seipsum, & si non habeat resistentiam ab intrinseco, potest tamen eam habere ab extrinseco, vel à medio, vel ab impediente, vel à contrario inhærente, & alijs.

36 Tandem aduerte mixta inanimata moueri ad propria loca etiam à propria grauitate, vel leuitate; & quamuis communiter dicatur moueri ab elemento prædominante, hoc tamen cautè est intelligendum, non enim elementa formaliter manent in mixto, vt suo loco dicemus; sed virtualiter, ideoque non est sensus moueri ab elemento excedente in mixto, sed à prædominante elemento dicuntur moueri, quatenus grauitas mixti magis assimilatur grauitati terræ, vel aquæ, quæ grauitas est simplex quædam forma, non composita ex pluribus gradibus qualitatum motricium elementorum. Per quod faciliter euades ambages illas, quibus premuntur Auerroistæ in assignando principium motus mixti, cum ponant elementa formaliter in mixto manere, & motiuam qualitatem ex elementaribus integrari, vnde necessitantur variare principia motus eiusdem mixti, nam dum est in aere, qualitas aerea non mouet deorsum (loquuntur) nec resistit, ignea resistit, aquea, & terrea mouent, dum peruenit ad aquam, sola terrea mouet, aquea nec mouet, nec resistit, reliquæ resistunt; quæ omnia procedunt ex falsa opinione de compositione mixtorum ex elementis, vnde vel ex hoc ipso capite refelli meretur.

QVÆSTIO III.

Explicantur proprietates quædam motus naturalis grauium, & leuium, præcipuè quo ad velocitatem.

37 PRima proprietas naturalis motus grauium, & leuium ad propria loca est, quod fiat per lineas rectas, nisi ab aliquo extrinseco ad latera impellantur, vt apparet in pluuia, & grandine à vento impulsis, & huius ratio est, quia vt docet Scotus 1. dist. 1. q. 4. in cuius potestate non est agere, & non agere, nec est modus agendi, quare agens naturale non impeditum agit secundum vltimum suæ potentiæ, & quantum est ex se, quamprimum nititur propriam acquirere perfectionem, ergo grauia, & leuia acquirere propria loca, quæ sunt naturales perfectiones ipsorum per breuiores motus, quos vnquam possunt producere, quod erit, si per lineam rectam, quæ est omnium breuissima, moueantur; vnde si mouerentur in vacuo, non obliquè, sed rectè mouerentur, & cum obliquè ab extrinseco compelluntur moueri, nituntur semper per minorem curuitatem descendere, vel ascendere, vt citius pertingat terminum ad quem.

Dices, si hoc esset, ergo terra descendens per aquam impediretur

ab

ab aqua, & è contra, vnde non fieret motus, seq. prob. nam sicut terra, quia petit esse sub aqua, descendit per lineam rectam, ita quia aqua non minus petit esse supra terram, per lineam rectam ascendet, & sic vel per eandem lineam fieret simul ascensus, & descensus, vel nullus fieret motus, quæ omnia sunt falsa, ergo obliquè habent moueri. Tum quia si terra destrueretur, & constitueretur circa centrum globos quidam ignis aere ambiente circumdatus, per quam lineam ascendet talis ignis ad propriam sphæram? etenim quia possent duci infinitæ lineæ à centro ad circumferentiam, & ignis etiam est diuisibilis in infinitas partes, non apparet ratio, cur potius per vnam lineam ascenderet, quam per aliam, & cur potius in istas partes ascendendo diuideretur, quam in illas.

38 Resp. ad 1. neg. seq. quia aqua propter fluxibilitatem cederet terræ, & ad latera moueretur, at si ambo essent fluida, vt cum aqua per aerem descendit, vel aer per aquam ascendit, semper cedit, & obliquè mouebitur, quod est in proprio loco, quam alterum, quia aer propter obsessionem contrarij proprias vires adunat, & non solum nititur tendere ad proprium locum, sed etiam vt partes eius vnitæ conseruentur, & non scindantur, nisi aliunde oppositum eueniat, sufficit enim vt superans, & fortius rectè moueatur. Ad 2. ait Auersa q. 40. sec. 2. in tali casu Deus determinaret ignem, per quam viam ascendere deberet, aliter immobilis permaneret propter indifferentiam, ad Deum enim tanquam ad authorem naturæ spectat causas secundas naturales determinare ad productionem peculiaris effectus, quando ex se, & cum omnibus circumstantijs indifferentes remanent, sicut dici solet de filo in omnibus partibus vniformi, si frangi debeat, ac difrumpi.

39 Secunda proprietas, est ad motum valde conferre mobilis figuram, itaut non solum figura proficiat ad maiorem, vel minorem celeritatem, sed etiam aliquando impediat totaliter motum; rationem adducit Arist. 4. Cœli 45. nam quæ habent latitudinem, quia multum comprehendunt, non facilè diuidunt medium, idcirco supereminent, vel non tam velocius mouentur, at quæ strictiorem habent figuram, quia parum comprehendunt, facile diuidunt, & celerius feruntur deorsum, & in aere multò magis, sicut facilius diuiditur, quam aqua, medium enim multiplicitèr resistit ad motum, & si fluidum sit, nam primò resistit, ne multum eius partes condensentur (quamuis aliquando condensationem facilè recipiat) vt patet in vesica, in qua aer inclusus resistit comprimenti, vt illam potius disrumpat, quam restringatur, secundò resistit, ne partes nimis rarefiant, vt in fistula cernitur, qua aqua sursum trahitur, quod non fieret, si aer pateretur multum rarefieri; tandem habet vim resistitiuam, ne scindatur, & diuidatur, suamque continuationem amittat, vnde facilius scinditur medium non magnum, quam adeo ingens, hinc patet experientia, nauigium in fluuio non valde profundo demergi, at in fluuio valde alto supereminere.

40 Prob. etiam experientijs, fit vas cylindricum seu columnaris figuræ ex materia aliqua compactum, quæ non sit tam grauis, vt in aqua non emergat, nec adeò leuis, vt vix possit immergi, sed aliqua proportio seruetur, saltim propter aerem inclusum, si vas illud vt aliqua in profundum aquæ immergatur, emerget, & non emerget; si enim collocabitur erectum, & stans in fundo aquæ, non emerget, sed hærebit fundo, & multò minus, si esset superior pars aeraior, at si lateraliter, & quasi procumbens poneretur vel pars aeraior esset inferior, emerget, ratio est, quia aqua sua natura subletat corpus sibi impositum, quando est aliquantulum leuis, ad quod requiritur, vt possit complecti partes vasis, & illud subleuare, quando ergo vas illud est erectum, vel ex parte latiori coniungitur fundo, aqua non facilè complectitur latera vasis, vt complectitur, quando pars acutior tangit fundum, aut si procumbat, nam aqua hoc pacto totum ferè vas circumdat, & solum partem tangentem fundum, quæ est minima, non amplectitur. Rursus, sit metallum vnius libræ in modum pilæ formatum, si immergatur in aquam, descendet, si tamen idem metallum extenuaretur in tenuissimam laminam, & ex ea fieret sphæra intus vacua, non descendet; ratio est, quia pondus leuius nequit per descensum attollere aliud pondus grauius, vt patet in trutina, vna enim pondens libra in vna lance constituta nequit per proprium descensum attollere decem libras ponderis positas in altera lance, ad hoc autem vt corpus grauius immergatur in aquam, debet attollere tantum aquæ, quantum continebat spatium illud, quod deinde à corpore grauiori occupatur, quæ aquæ portio debet esse proportionata grauitati corporis immersi, & minus grauis, vt possit extolli, quia nequit graue attollere aquam duplo grauiorem se, cum igitur grauitas illius metalli ea se possit solum attollere vnam libram aquæ, si sphæra solida ex illo conficeretur immergetur in aquam, quia pars aquæ elata est leuior grauitate metalli; at si esset in laminam extensum, & deinde in sphæram vacuam redactum, multò maiorem locum occupabit, quam prius, hinc non immergetur, quia deberet attollere tantum aquæ, quantum continetur in spatio, quod ab illo corpore occuparetur, quæ v.g. erit decem librarum, & consequenter excedet grauitatem corporis; ecce quomodo figura est causa maioris, & minoris velocitatis motus, & quandoq; impedit totaliter motum.

Dices in hoc casu prouenire à leuitate aeris inclusi in illa sphæra, quod non immergatur in aquam, non à variatione figuræ. Contrà, quia idem eueniret, si aer ille destrueretur à Deo, & sphæra esset vacua, tunc enim non daretur leuitas turbans pellens; idem eueniret, si sphæra esset materia leui plena, quæ tamen sit apta in aquam demergi, & non excedat grauitatem aquæ, quæ deberet eleuari: & tandem siue à leuitate aeris proueniat, siue non, negari nequit, quin figura concaua concurrat ad hanc enatationem, cum sit causa, quod fiat conflatum aliquod ex metallo, & aere. Et quamuis Aristot. 4. Cœli 45. dicat figuram non conferre ad simpliciter mouendum, sed ad sic, vel sic mouendum; debet tamen intelligi vt in plurimum, ex quo sufficienter impugnantur Antiqui dicentes, figuram esse causam motus principalem.

41 Tertia proprietas est, quod motus naturalis grauium, & leuium velocior in fine, quam in principio, & quo ex altiori loco graue deorsum mouetur, eo celerius descendit, quam proprietatem assignauit Arist. 5. Phys. 76. 1. Cœli 88. estque communis omnium consensus, solum Simpl. 1. Cœli 88. videtur de illa dubitare, & nuper Arriaga disp. 4. de Gen. sect. 5. subsect. 3. expresse illam negat, ait enim mobile, siue sursum, siue deorsum naturaliter moueantur, æquali semper velocitate moueri, idcirco prius hanc proprietatem realiter naturali motui conuenire ostendemus, deinde causam inuestigabimus.

Prob. igitur multis experientijs; Prima ex aqua desumitur, quæ quo altius cadit, magis attenuatur, & deinde in minutiores partes discernitur, & patet in pluuia, quod nequit commodè referri, nisi ad maiorem celeritatem motus quatenus aqua descendens velocius mouetur, quam pars superior, hinc primò fit subtilior, & figuræ pyramidalis, deinde diuiditur; sed hoc exemplum non valdè conuincit, quia idem accidit, cum aqua in fonte sursum mouetur. Secunda est aeris in aqua inconclusi, qui per Bullas exit, & sensibiliter apparet cum ciato infunditur aqua Bullam velocius moueri, quo altius ascendit, vnde in fine secum aquam attollit. Tertia est lapidis, qui vt notat Arist. q. 19. Mechanica, eo maiorem incutit ictum, quo altius cadit, ergo quo altius mouetur, eo magis intenditur velocitas motus. Nec valet, quod ait Arriag. ex hac diuersitate inferri solum diuersitatem impulsus, non velocitatis motus. Non valet, quia impulsus non causatur solum ex altiori distantia, à qua lapis mouetur, sed ex celeritate motus, nam si quis lento motu feriat securi lignum, parum, vel nihil proficiet, si veloci, multum: similiter si lapis leniter super caput, vel vitrum imponatur, non comminuet, nec franget illa corpora, vt efficeret, si celeri motu descenderet; tum quia sibilus, & commotio aeris crescit cum velocitate motus, & quo velocior est motus, maior quoque sibilus, & commotio aeris, sed quo lapis ex altiori loco descendit, eo maior sentitur sibilus, maiorem experimur ventum, ergo velocius mouebitur, faciet quoque contra hanc opinionem ratio, quam infra adducemus explicando causam maioris velocitatis.

Dices, motus sursum est fumo naturalis, qui tamen non est in fine velocior. Tum quia vt ait Arriag. cadant pila coriacea, & lapis ex turri, quamuis eadem velocitate moueantur, tamen pila nullum inferet damnum, lapis confringet caput, ergo ex diuersitas non erit à maiori velocitate motus, sed à vehementiori impulsu; imò quamuis lapis velocius moueretur, hæc tamen maior velocitas nullam proportionem habere cum excessu damni à lapide causati, pila enim nec minimum dolorem causauit, vbi lapis comminuit caput. Tum quia velocius mouetur auis rapidissimè volans, quam lapis decidens, & tamen lapis caput infringet, auis verò non nocebit, etsi aliquem tetigerit.

42 Resp. ad 1. partes fumi subtiliores celerius mouentur sursum, grauiores tardius mouentur, quia propter aerem ambientem, & segregationem ab illis accessoribus refrigerantur, & grauiores euadunt. Ad 2. non valet paritas, non enim dicimus ex velocitate motus præcise causari maiorem impulsum, sed immobili requiri adhuc grauitatem, vt infra magis explicabimus, & vna sine altera non valet, vnde maior impetus imprimitur in lapide, quam in leui pluma à projiciente; imò resistentia moderata in mobili iuuat ad motum, hinc plus læditur projiciens plumam, quam lapidem, nam impetus brachio impressus à virtute motiua, non repressus à resistentia plumæ, excutit violenter brachium, quasi ipsum è corpore euellens. Aliud exemplum non vrget, imò ipse quoque tenetur soluere, dicimus ergo auem non tam vehementem impetum imprimere, quia lapis est durior, grauior, & agit toto conatu in corpus externum, at auis tum propter plumas, & mollitiem carnis, tum quia, cum sit viuens, seipsum sustentat in aere, toto impetu grauitatis non imprimit in externum corpus impulsum; vnde gladiator solis manibus non confringet caput aduersarij, quamuis magno impetu certaret, at si aliquod ferrum, vel lapidem haberet in manibus, etiamsi minorem conatum adhiberet, propter duritiem lapidis caput colliderer.

43 Hac igitur veritate supposita indaganda est causa huius proprietatis. Quidam dicunt prouenire à loco naturali propter naturalem sympathiam quam habet cum locato, vnde fortius trahit è propinquo, quam è remoto. Alij dixerunt à medio prouenire quatenus lapis terræ propinquus minus aeris habet scindere, quam in motus initio, vel vt ait Durand. quia aer, quo propinquior est terræ, eo crassior est, minusque leuis, & consequenter minus resistit ascendendo, imò potius cum lapide descendit. Alij ea hoc, quod graue sursum existens aliquas acquirit qualitates motui deorsum resi-

resistentes, vel si vi fuit in altum elatum, habet adhuc de impulsu à projiciente impresso, quas tamen in qualitates in progressu superat, vnde velocior euadit motus.

44 Sed contra hos dicendi modos instari solet, quia sequeretur lapidem eadem velocitate moueri, eundemque impetum causare à turri descendentem, ac lapidem decidentem ex vno palmo distantiæ à terra, nam dum est in illo palmo distantiæ, esset eadem sympathia eadem moles, & crassities aeris, eodemque modo esset à qualitatibus depuratus. Sed contra primum specialiter adest arg. factum in præced. q. ex Scoto desumptum, quo probauimus in centro non esse vim attractiuam locati. Contra 3. quia si graue in altum esset genitum, & statim absq; aliquo impedimento deorsum peteret, non esset peregrinis qualitatibus imbutum & tamen velocius moueretur in fine.

45 Thomistæ respondent cum D. Thom. 1. de Cœlo sect. 17. accidere, quia graue quanto magis descendit, tanto magis confortatur grauitas eius propter propinquitatem ad proprium locum. Neque inferas, inquiunt Manca, & Ioan. de S. Thom. in q. præced. cit. ex hoc sequi eodem modo moueri è propinquo, & remoto loco; nam velocitas maior non sumitur ex propinquitate locia ad locum, hoc enim est de per accidens, sed ex propinquitate emanationis ad quietem, motus enim localis emanatio quædam est propriæ passionis, & ad quiescendum, & quando incipit emanatio ad quiescendum, & prolongatur, quanto magis appropinquat tanto est velocior. Hæc tamen responsio non diluit obiectionem factam, est enim quidam apparatus verborum, nec causam assignat, quid enim intelligunt per istam emanationem? non nisi motum localem naturalem, quid etiam per quietem? acquisitionem loci naturalis, & per prolongationem solum durationem motus, quare idem est dicere, emanationem ad quiescendum prolongatam, quanto magis appropinquat, tanto esse velociorem, ac dicere motum naturalem deorsum ab alto incipientem, quanto magis propior est terræ, tanto magis esse velociorem, ecce quod respondetur per id, quod quæritur; vel si per emanationem intelligunt grauitatem, præter quam quod est falsum, nam eadem grauitas est ante, & post motum in lapide, cum non sit facta alteratio quo ad primas qualitates; adhuc tamen admisso, debebant assignare causam huius intensionis grauitatis, non enim est centrum, vt diximus, nec ipsum graue, quia nullum agens seipsum vniuocè intendit, si quid aliud assignetur.

46 Feder. Bonau. lib. de causa motus ventorum maiorem hanc celeritatem refert in aerem per additionem potentiæ motiuæ in ipso mobili, quæ additio fit, quia aer propter suam facilem mutabilitatem, & tenuitatem aggregat se mobili, facitq; cum illo vnum corpus, & cum ascendit cum leui, fit leuior propter calorem, quem ex loco sursum acquirit, hinc velocius ascendit, at quando descendit cum graui, fit grauior propter frigus loci deorsum, velociusq; descendit. Contra hunc modum adest instantia de duobus lapidibus supra posita; tum quia aer in aqua ascendit, & velocius in fine vt patet in bullis, cuius ratio non erit aqua, nequit enim cum aere coniungi, & fieri leuior, Tum quia motus ignis per secundam aeris regionem esset tardior, quam per infimam, & motus lapidis per hanc esset tardior, per illam velocior propter frigiditatem mediæ regionis, & caliditatem infimæ.

47 Alius tamen dicendi modus satis communis est, causam referens in ipsum aerem, sed alia via procedit, nam aer antecedens lapidem, cum sit à lapide motus deorsum, pellit aerem inferiorem, & hic alium inferiorem, & quia velocius mobile mouetur per medium ad eandem partem commotum, quam si esset quiescens, vt patet de naui in flumine, quæ velocius mouetur secundo flumine, quam in aqua stagnante, hinc lapis, quamuis initio tardè moueatur propter aerem quiescentem, postea tamen velocius mouetur, quia reperit aerem commotum deorsum, vnde magis comprimit, commouetq; illum, & sic etiam velocius deinde mouetur vsq; ad finem, aer etiam subsequens lapidem concurrit ad maiorem hanc velocitatem; nam per motum lapidis diuiditur, & deinde à tergo lapidis vnitur ad impediendum vacuum, & lapidem propellit, & quoniam eo magis, & maiori impetu propellit lapidem, quo celerius ad impediendum lapidem accurrit, & è contra, quo lapis celerius mouetur, eo celerius accurrit aer, hinc fit, vt magis crescat velocitas motus; signum huius impulsus ab aere à tergo causati erit ille quasi ventus, qui propè lapidem descendentem sentitur, & qui in aere, vel aqua manum rapide deprimit, aut eleuat, sentiet post manum veluti ictum aeris accurrentis, ita Perer. lib. 14. cap. 2. & apud eum Burl. & Contar. Zab. lib. 5. de motu grau. Achil. lib. de elem. Bassonus lib. de motu totent. t. art. 1. Tol. 8. Phys. in exposit. tex. 76. Dand. 2. de An. digres. 23. Auersa qu. 40. sect. 2. & alij quamuis inter se aliqualiter etiam discrepent.

48 Sed ista opinio, quamuis vera, non tamen causam sufficientem huius maioris velocitatis, & impetus assignat, concedimus enim aerem impellere, & adiuuare, quod etiam videtur insinuare Arist. 8. Cœli 28. non tamen tantam vim habere, nam impetus ille causa est, cur lapis decidens caput frangat, quod non faceret, si leniter caderet, & clarum est, magis impelli lapidem supra caput positum, maioremque in eo impetu causari à valido vento, quam ab aere lapidi à tergo accurrente, maior enim aeris commotio fit à vento, quam à motu lapidis, & tamen nullum causat nocumentum, ergo aer commotus, & à tergo accurrens non est sufficiens causa, vt intensum adeo impetum causet in lapide: idem apparet de securi posita super lignum stante vento. Tum quia si super lapidem alligetur mollis lana, in descensu lapidis non detruderetur, quod tamen deberet euenire propter occursum aeris sic fortiter à tergo impellentis lapidem, vt notat Saxon. 8. Phys. q. vlt. Nec satisfacit Auersa, causam huius assignans, quia multas habet cauitates, intra quas se insinuat aer, ac proinde eam subleuat, & attollit. Non valet, quia impetus iste ab aere causatus est in causa, quod lapis multa comminuat, & securis durum diuidat lignum; ergo multo magis debebit lanam illam comprimere, nam si minori etiam impetu corpus aliud super lapidem decideret, vtique lana detruderetur, ergo idem efficere deberet maior ille impetus ab aere causatus.

49 Pro resolutione not. ex dicendis infra q. 5. quod sicut in nobis virtus motiua imprimit in proiecta impulsum quendam, qui est qualitas causatiua motus indifferenter, prout à projiciente dirigitur, & determinatur, sic etiam grauitas, & leuitas, cum sint virtutes motiuæ, vim habent producendi impulsum in externa corpora, quod patet experientia, reflexio enim pilæ, fractio duorum corporum inuicem occurrentium, &c. sunt effectus impulsus, nam grauitas, cum sit ad motum deorsum determinata, nequit motus illos causare; & sicut in nobis vis motiua non solum causat impulsum in extrinseca corpora, sed etiam in nobis ipsis, pariformiter de grauitate, & leuitate dicendum, quod non solum in extrinseca corpora causent impulsum, sed etiam in ipsis grauibus, & leuibus; quod poterit prob. ex his, quæ determinauimus disp. 7. Phys. q. 4. artic. 2. & q. 6. art. 4. nam si grauitas est productiua impulsus, & graue est capax huius impulsus, si potest in corpora externa causare, multò magis in ipso graui, forma enim productiua alicuius actione transeunte poterit idem causare actione immanenti, si compositum est illius capax, & tandem sicut non causatur iste impulsus à nostra motiua virtute tam in nobis, quam in exteris corporibus, nisi medio motu, & quò motus est velocior, eo intensior est impulsus, nam cum volumus saltare, prius retrocedimus aliquantulum, & currendo peruenimus ad locum saltus, vt ex illo motu maior impetus ad saltum nobis imprimatur, & qui cum vehementia in scamnum permittit se cadere, franget scamnum à quo absolute loquendo posset sustineri, si leniter sederet; ita quoque grauitas producet impulsum in graui medio motu, & quo velocior est motus, eo magis augetur impulsus, sic dum in trutina explorare volumus æqualitatem ponderum, expectandum erit, quousq; quiescat trutina, nam non raro contingit, vt leuius pondus impositum cum motu in vna lance trutinæ, superet grauius positum in alia, non ratione grauitatis, vt patet, sed ratione motus; item si quis manum supponeret aquæ ab alto cadenti, quo longius cecidit aqua, maiorem quoque sentiet impetum, rursus si aliquod magnum pondus manu sustineremus, & deinde incipiat deuolui, tunc iam cæptum moueri nulla ratione possumus amplius sustinere, eo quia per motum causauit in se impulsum, & maiorem habuit grauitationem.

Hic igitur impulsus est qualitas quædam à grauitate, & leuitate specie distincta, de facili corruptibilis, causatiua motus, prout ab agente determinatur; quare autem causetur medio motu, & non in statu quietis, nulla potest assignari ratio, nisi experientia, non quod motus sit ratio causandi, sed solum conditio, sine qua non produceretur, se habet enim ac si esset applicatio causæ, iste impulsus ab aliquibus grauitas, & leuitas accidentalis dicitur, ab alijs grauitatio, & leuitatio.

50 Ex his patet cur grauia, & leuia mouentur velocius in fine, quam in principio; quamuis enim aer sit causa impellendo v. g. lapidem à tergo, & quia in fine propter paruitatem molis facilius scinditur, attamen causa principalior est impulsus à grauitate causatus in lapide, dum mouetur, & quia ad augmentum impulsus acceleratur motus, & ex motu celeriori intenditur magis impulsus, hinc quo graue longius mouetur, eo motu velociori mouebitur, vnde si daretur foramen transiens per centrum terræ, si lapis per illud descenderet, non quiesceret statim in centro, sed vlterius pergeret ad alteram partem ascendendo, & deinde rediret ad centrum, huius causa esset impetus ille à grauitate productus, qui non tendit ad centrum ex se, sed solum à grauitate determinatur ad illam partem, quæ determinatio non tolleretur à centro. Hic dicendi modus docetur à præclaro Scotista Hieron. Angello de propr. form. pag. 66. & sequuntur Conimbr. 2. Cœli c. 6. q. 1. art. 2. Vasq. 1. 2. disp. 81. n. 18. Lessius lib. 3. de summo bono c. 6. n. 77. Murcia 5. Phys. disp. & q. vlt. Arefius cit. & potest colligi ex Scoto 2. d. 2. q. 10. D. vbi volens probare grauia ab intrinseco moueri, ait, *motus naturalis intenditur in fine secundùm Arist. cuius difficile esset assignare causam, si effectiuum istius motus esset aliquod extrinsecum*, quibus verbis innuit causam maioris velocitatis in motu grauium esse ipsammet grauitatem, non aliquod extrinsecum, & prob. ex Aristot. 1. Cœli 88. & q. 19. Mechan. vbi omnia corpora vehementius agere in motu docet, & graue, quo plus mouetur, eo plus grauitatis acquirere, ex quo fit, inquit Arist. vt securim altius attollamus, dum volumus lignum vehementius scindere, quæ verba, cum non possint intelligi de grauitate in actu primo, patet enim securim post motum non esse grauiorem, quàm ante, accipi debent de impulsu, seu grauitate accidentali. Tum quia graue, quo velocius, & longius mouetur,

eo

eo maiorem ictum, & impulsum causat in subiecta corpora, quem non causaret, si leuiter moueretur, ergo aliqua causa à grauitate distincta debet assignari, talis non est motus, quia cum causatur impetus, in corpus subiectum, motus transijt, non adest, ergo erit impulsus a grauitate motus causatus in graui; aliud nequit assignari. Non enim probabile videtur, quod ait Arriag. impetum causari solum in fine ex præexistenti motu tanquam conditione prærequisita, sicut fuisse in loco vicino est conditio, vt aliquis locus acquiratur. Non valet, quia hic est ordo necessarius, non enim potest fieri transitus de extremo ad extremum, non transeundo medium, at motus non se habet vt medium prius necessario acquisibile a grauitate, vt impulsum producat; sed simul incipit cum ipso, & cum eo augetur; cum igitur detur nouus impulsus in lapide, dum mouetur, patet contra Arriag. quod etiam velocius debet moueri in progressu motus, quam in initio. Nec iuuat negare, impulsum non augere motum naturalem, sed violentum. Nam impulsus est ex se indeterminatus ad quemcunq; motum, vnde si projciens pellat lapidem deorsum, impulsus impressus intendet motum naturalem lapidis, ergo etiam impulsus à grauitate causatus, non enim est maior ratio de vno, quàm de alio, cum sint eiusdem rationis.

51 Dices, ille impulsus non est secundum naturam grauis, quia quodlibet petit determinatam grauitatem, nec maior illa velocitas est iuxta propriam inclinationem, quia sicut petit determinatam grauitatem, ita quoque determinatum motum, & velocitatem, ergo non debet ab intrinseco prouenire in graui, sed ab extrinseco, puta ab aere. Resp. neg. conseq. sufficit enim quòd non causetur à principijs intrinsecis necessariò, sed aliquo extrinseco accedente scilicet motu. Dices etiam, si velocitas hæc maior non est graui naturalis, quomodo verificatur, quod esse velociorem in fine sit passio quædam motus naturalis, & non violenti. Resp. dictum illud intelligi debet specificatiuè, non reduplicatiuè quatenus naturalis est; ista enim maior velocitas potius erit neutra, quàm naturalis; cur autem non conueniat violento dicemus q. 5.

Vrgebis adhuc, data hac sent. sequitur quamlibet grauitatem esse virtutis infinitæ, quod est falsum. Prob. seq. nam si graue, quo plus descendit, eo velocius mouetur, maiorque causatur impetus à grauitate si in infinitum descenderet, finitum in infinitum causabit impetum, ergo esset infinitæ virtutis, vel si negetur augere in infinitum impetum, necessariò negari deberet motum naturalem esse velociorem semper in fine, quam in principio, vel alia causa deberet assignari huius maioris celeritatis. Resp. reuera si motus protenderetur in infinitum, non intenderetur proportionaliter in velocitate; tum quia grauitas est limitatæ virtutis; tum quia impulsus non multum durat, sed labitur licet diutius cum motu conseruetur, quam sine motu, hic enim est velut fomentum conseruans impulsum; quare licet semper de nouo generetur impulsus à grauitate, & ab aere, tamen si multum temporis motus duraret, de priori impulsu aliquid deberet deperdi, & sic ferè esset compensatio; dictum igitur illud, quod motus naturalis sit velocior in fine, quam in principio, intelligi debet rebus sic stantibus, in hac enim rerum serie, quia grauia non tendunt deorsum in infinitum, nec leuia sursum, sed per determinatum spatium mouentur non excedens propriam virtutem; idcirco absolutè dicitur motum naturalem esse velociorem in fine, quam in principio; cui accedit quod aer accurrens supplet aliquo modo defectum grauitatis, illamque coadiuuat.

52 Quarta tandem proprietas quæ solet assignari communiter à Peripateticis, est proportio quædam quo ad velocitatem inter motus diuersorum corporum, & virtutum motricium ipsorum; Arist. num. 4. Phys. 46. 1. de Cœlo 89. & 2. de Cœlo 46. 77. 79. 85. & 3. de Cœlo 26. 31. & 4. de Cœlo qu. 26. & alijs in locis docet eandem esse proportionem velocitatis ad velocitatem, quæ est grauitatis ad grauitatem, adeo vt si corpus vno est duplo grauius altero, duplo celerius mouebitur, eisque communis sent. Philosophorum; quem loquendi modum vt verum supponit etiam Scotus cum cœteris 2. d. 2. q. 10. D. ex Arist. 1. de Cœlo 89. Verum Them. tract. de proport. motuum, & Nyphus 4. de Cœlo 26. apud Amic. tract. 7. q. 4. dub. 2. artic. 1. limitant hoc dictum de maiori quantitate intensiua, non extensiua, vnde concedunt velociùs moueri exiguum lapidem, quam lignum magnum, quia grauitas lapidis est intensior grauitate ligni, æqualiter tamen moueri, aiunt, exiguum, & ingentem lapidem; Alij censent, etiam quæ differunt quo ad grauitatis intensionem, dummodo sint eiusdem figuræ, æque velociter moueri. Tandem Arriag. disp. 4. de Gen. sect. 5. vniuersaliter sentit omnia grauia, siue eiusdem, siue diuersæ speciei grauitatis, siue eiusdem, siue inæqualis magnitudinis, & figuræ æque velociter moueri deorsum, idque expertum esse fatetur pluries in vno sicco cortice panis duorum digitorum, cum saxo ingenti, quod vix manibus sustinere poterat, & in calamo, quo hanc quæst. scribebat cum magno lapide, queriturque, & rationabiliter in re tam facili nullum vnquam Philosophorum experientia comprobasse, sed omnes ferè in fide parentum permansisse.

Vt autem hæc veritas ipsis sensibus appareat, hæc sunt obseruanda: primò, vt medium sit vtrique corpori proportionatum, vnde aqua non est medium omnibus proportionatum, quædam enim in illa descendunt, quædam supernatant, lignum vel manet medium intra aquam, vel totum demersum pro diuersa ligni qualitate, & mixtione; secundò aer, etsi medium omnibus grauibus proportionatum sit, ab extrinseco tamen potest aliquibus esse improportionatum, si scilicet vento agitaretur, tunc enim minus grauia, vt pagina, laneus globus, &c. non possunt rectè deorsum descendere, quia nec tantæ agitationi resistere, quin huc, illucq; deferantur; tertiò alij requirunt æqualem magnitudinem, eandemque figuram, vt cætera sint paria, verum hoc non est necesse, vt patebit experientia comprobanti, attamen ne detur occasio altercationis, accipiantur duo globi vnus ferreus, alter ligneus, æqualisque magnitudinis, si ex alto simul caderent simul etiam ad terram peruenirent, non vnus prius altero, idem quoque accidit, si exiguus, & ingens lapis ex alta turri deciderent. Neque dicas, adesse quidem diuersitatem celeritatis in his motibus, sed exiguam, & imperceptibilem ab oculis; Nam vt rectè aduertit Arriag. si acciperentur duo grauis, & grauitas vnius centuplo excederet alterius grauitatem, motus istius deberet esse centuplo tardior altero, quæ differentia est valdè perceptibilis.

53 Valdè tamen difficile est, huius experientiæ assignare rationem, pro quo not. quod excessus grauitatis, vt innuimus q. 1. alter est intensiuus, alter extensiuus, intensiuus non debet sumi quo ad maiorem ponderationem, nam exigua terra minus ponderat, quam ingens aqua, sed quo ad maiorem propinquitatem ad locum deorsum, & centrum, seu quo ad subijci pluribus corporibus, hinc plumbum grauius est ligno intensiuè, quia non solum aeri, sed etiam aquæ subijcitur, magisque ad centrum appropinquat, quam lignum; excessus extensiuus attenditur penes habere plures partes grauitatis, magisq; ponderare, vt lignum magnum excedit modicum plumbum extensiuè, quia plus ponderat, & magis comprehenditur excessus iste in rebus eiusdem rationis, vt magnum & paruum saxum; hoc supposito, vt rationem assignemus huius experientiæ, prius videbimus, cur res eiusdem rationis æqualiter moueantur deorsum, quamuis adsit extensiuus excessus grauitatis, vt cur exiguus, & magnus lapis æquè velociter descendant; deinde cur adsit hæc æqualis velocitas etiam in rebus diuersæ grauitatis specificæ, & excessum intensiuum habentibus.

Ratio primi desumi potest ex eo, quod docet Arist. 7. Phys. 35. si scilicet aliqua virtus mouet aliquam magnitudinem in certo tempore, & per aliquod spatium, dimidia virtus mouebit medietatem illius magnitudinis in eodem tempore, & per idem spatium, ratio est, quia eadem proportio reperitur inter virtutem totalem, & magnitudinem totalem, & inter virtutem partialem, & magnitudinem partialem quo ad idem tempus, & spatium, vnde posset fieri argumentum à commutata proportione. Confirm. excessus extensiuus non est causa effectus intensioris, sed solum extensioris, vt calor vt duo siue extendatur per magnam, siue per paruam quantitatem, nunquam potest producere, nisi calorem vt duo, solum si erit in magna quantitate, sequitur posse agere in maiori distantia, & extensius, sed inter magnum, & paruum lapidem est solum excessus extensiuus grauitatis, non intensiuus, ergo non causabitur motus intensior in velocitate sed extensior, quatenus plures partes graues deorsum mouentur in magno lapide, quàm in paruo. Tum quia si lapis maior diuideretur in tot partes æquales lapidi minori, certè omnes æque velociter mouerentur, ac minor lapis, ergo quando sunt vnitæ, & vnum totum integrant, æquali celeritate mouebuntur, patet consequentia quia ex maiori extensione non augetur intensio, vt diximus, tum quia ex vnione non magis iuuantur partes adinuicem, quia vna pars non agit in aliam.

54 Dices Arist. cit. soluens argum. Zenonis, quo probabat granum milij edere paruum sonum ex hoc, quòd modium milij edit magnum sonum, negat conseq. quia partes milij vnitæ se iuuant ad edendum sonum, quod non accidit, si sint diuisa, idem ergo dici poterit in præsenti. Non valet, aliud enim est dicere quamlibet partem quamuis minimam habere proportionem cum qualibet minima parte effectus, vt asserebat Zeno, & aliud est dicere aliquam partem proportionari cum parte effectus, concedimus enim hanc proportionem inter partem virtutis, & partem effectus non posse in infinitum fieri versus minimum, qui tandem deuenietur ad aliquam partem ita minorem, vt nequeat vincere resistentiam contrarij, vt docet Scot. 4. d. 44. q. 1. & fusius dicemus in lib. de Gen. attamen non ob id negare debemus quamlibet proportionem inter totum, & partes, itaut omninò sit falsa ista propositio, sicut se habet totum ad totum, ita pars ad partem, esset enim contra Arist. cit. & contra experientiam, esset tamen falsa, si partes vnitæ se iuuarent adinuicem. Tum quia vna pars non agit in aliam, cum quælibet sit eiusdem rationis, nec esset maior ratio, cur potius ista agat in illam, quam è contra. Tum quia si aliquis traheretur ab alio, non sentit sibi vllum impetum fieri ab illo, si æqualiter cum illo currit, ergo quia omnes partes, æquè velociter natæ sunt moueri, vna non pellit aliam.

Quapropter dicendum æqualiter moueri maiorem, & minorem lapidem, quia & si multum grauitatis sit in maiori, adest quoque multum materiæ; non quod materia illa deprimenda resistat grauitati, ideoque sit æqualis hinc inde compensatio, & quo ad excessum grauitatis, & quo ad excessum resistentiæ ad motum deorsum, vt aliqui asserere videntur; hoc enim est falsum, quia

substantia lapidis non resilit, imo est inclinata ad motum deorsum, sed ratio erit, quia quælibet pars grauitatis est occupata circa propriam partem lapideæ substantiæ ad mouendam illam deorsum iuxta propriam inclinationem, nec vna pars grauitatis pellit, & agit in partem lapideam alterius grauitatis, sed se habent, ac si essent diuisæ, & eadem proportio est inter vnum agens, & vnum passum, ac inter decem agentia, & decem passa cæteris paribus.

55 Deinde prob. duo grauia diuersa quo ad intensionem grauitatis ex hoc capite non moueri, nisi æquali celeritate, maior intensio grauitatis non est causa maioris velocitatis motus, ergo ex hoc capite grauius intensiuè non velocius mouebitur, conseq. patet, Antec. prob. ex dictis, intensio qualitatis non attenditur penes magis, vel minus ponderare, sed penes magis, vel minus subijci corporibus, & centro appropinquari; hinc grauia illa in ordine ad medium, sub quo petunt esse, se habent, ac si essent eiusdem specificæ grauitatis, quia ambo petunt per illud descendere, & ex hoc descensu, nequit argui specifica distinctio grauitatum, & quamuis quando grauia sunt æqualis magnitudinis, si tamen differant adhuc quo ad pondus grauitatis, posset argui diuersitas in intensione, vt grauius habeat grauitatem intensiorem, vt patet in æqualibus globis ferreo, & ligneo, non tamen semper est, verum quia duo ligna æqualis magnitudinis possunt differre quo ad pondus, ambo tamen in aqua supernatant; & duo lapides æqualis magnitudinis, sed inæqualis grauitatis immerguntur in aqua, ergo maior ponderatio cum æquali magnitudine non est signum sufficiens diuersæ grauitatis specificæ. Tum quia pondus est effectus æquiuocus à quacunque grauitate producibilis, etiam specie diuersa, & magis, & minus in pondere non variant speciem ponderis, ergo ex hoc, quod vna grauitas magis ponderet, non recte infertur ab alia minus ponderante distingui; idcirco nil refert maior grauitatis intensio ad maiorem velocitatem motus in medio, per quod grauia comparata nata sunt descendere. Totum hoc clarius apparebit ex solutione obiectionum.

Contra hanc veritatem primò arg. ratione, vbi est maior vis effectiua, ibi est maior effectus, in grauiori est maior vis effectiua, & effectus grauitatis est motus deorsum, ergo maior grauitas efficit maiorem motum, hæc maioritas motus non consistit, nisi in maiori celeritate, ergo &c. Tum 2. quando est maior impulsus ab extrinseco, motus est celerior, cœteris paribus, ergo quando maior est impulsus ab estrinseco, etiam motus erit celerior, sed in motu grauioris non solum est maior grauitas, sed etiam maior impulsus ab illa grauitate productus, vt diximus explicando præced. propriet. qua ratione motus in progressu velocitatur, ergo motus celerius fit in grauiori; hæ rationes fundantur in illa regula topica, sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis, ad magis, & maximum ad maximum. Tum 3. grauius maiorem impulsum causat in corporibus subiectis, quam minus graue, ergo illud velocius mouetur, patet conseq. maior ictus arguit maiorem velocitatem motus, qua ratione conclusimus grauia velocius moueri in fine, quam in principio, quia eo maiorem causant ictum, quò ab altiori loco descendunt.

56 Resp. ad 1. eo modo, quo vis est maior arguit eandem maioritatem effectus, in grauiori est maior grauitas extensiuè, non intensiuè, vt vidimus (nam quamuis differant in intensione, hæc per accidens se habet respectu medij, per quod ambo grauia habent descendere) hinc solum maiorem motum extensiuè causabit, non intensiuè, quatenus plures partes medij scinduntur, & plures partes mobilis feruntur deorsum, sed æquali velocitate. Ad 2. concedimus maiorem impulsum augere velocitatem motus, quando maioritas illa est intensiua, vt euenit in impulsu ab extrinseco causato, & etiam ab intrinseco, nam hoc augumentum fit in eadem parte lapidis, hinc velocius in fine mouetur, quam in principio; at quando maioritas est solum extensiua, negamus fieri velociorem motum, hæc maioritas reperitur in grauiori respectu minus grauis, nam si grauius excedit decuplo aliud, certè in decima parte grauioris in toto progressu erit æqualis impulsus, ac in minus graui, quare æquè velociter mouebitur, sicut minus graue, & vtrumque intendet proprium motum proportionaliter ad intensionem proprij impulsus, ergo etiam totum grauius æqualiter mouebitur cum minus graui, nam illud extensiuè solum excedit, & hoc est valde not. in quo deceptus est Arriag. diuersa enim est comparatio impulsus eiusdem partis in principio motus cum impulsu eiusdem in fine, & comparatio impulsus totius grauioris cum impulsu totali grauis, illa enim est comparatio quo ad intensionem, hæc verò quo ad extensionem; quo non aduertens Arriag. negauit non solum grauius velocius moueri minus graui, sed etiam idem velocius in fine moueri, quam in principio motus. Ad 3. neg. cons. maior enim ictus non debet attendi solum ex motus celeritate, sed etiam ex maiori grauitate impellentis corporis, vt supra diximus; hinc cum mobile deorsum descendit, omnino inuariatum manens quo ad grauitatem, & cetera absoluta, solum variata celeritate motus, modo magis, modo minus impellit, rectè ea maiori impetu arguimus maiorem motus velocitatem; at quandoq; cum eadem velocitate motus stat diuersitas ictus, quia etiam a duritie, & grauitate corporum dependet idcirco dicimus magis graue intensiorem ictum causare in corpora subiecta, quam minus graue, quia maior durities, & grauitas adest in illo. Ratio verò, cur impulsus partium ad inuicem non causant velociorem motum, at respectu corporum subiectorum causant maiorem ictum, ac faceret quilibet seorsim, alia assignari nequit, nisi quia vna pars non agit in aliam, aliter ad inuicem nimis condensarentur, imo etiam frangerentur, vt fit cum aliud corpus allidunt, sed quælibet pars grauitatis respicit proprium subiectum, ideoque determinatum impulsum, determinatamque velocitatem motus producit, at respectu corporis subiecti non vna pars, sed omnes simul agunt, idcirco maior fit ictus; quod patet exemplo, nam eodem modo faciet impetum aliquod corpus ferreum 30. librarum, ac triginta ferrea corpora simul ligata, quorum quodlibet sit vnius libræ, & eadem difficultate feretur illud, ac ista, & tamen in celeritate essent æqualia tam coniunctim, quàm diuisim, vt patet experientia, quæ est vnicum fundamentum huius nostræ assertionis; eo vel maximè, quod non repugnat simile agere in simile in agentibus æquiuocis, vt dicemus in lib. de Gen.

57 Secundo arg. experientia, videtur impossibile, & contra sensum pari velocitate moueri deorsum chartam, vel plumam, & ferreum globum. Tum quia si sagitta, quæ ex vna parte est ferrea, ex altera lignea demitteretur ex alta turri lateraliter, non cadet æqualiter, sed pars ferrea citius tanget terram, quam lignea, cuius ratio non nisi in maiorem grauitatem ferri ascribi potest, ergo &c.

Resp. ad 1. exemplum iam diximus aerem non esse medium proportionatum in his casibus, quia cum semper saltim aliquantulum agitetur, charta propter suam tenuitatem, & figuram facilè poterit impediri, ne descendat, sed ad diuersa loca deferretur, & in se verteretur; idem de pluma dicendum, à qua tamen, inquit Arriaga si eollerentur alulæ, eadem celeritate mouebitur per aerem quietum, sicut quodlibet ingens pondus. Magis vrget exemplum de sagitta, negamus tamen maiorem illam celeritatem prouenire ex maiori grauitate vnius partis, sed ex communi resistentia, quam habent circa centrum librationis, nam agens minoris virtutis concurrens cum agente maioris virtutis ad aliquid superandum, cædit vt impulsiuæ agentis fortioris, ratione cuius cessionis patitur aliquam moram in suo cursu, imò aliquando totaliter impeditur, declaratur exemplis, sint duo equi fune alligati inter se, quandiu nulla est resistentia communis vtrique, æqualiter current, at si in cursu implicetur funis, equus validior fortius superabit hanc communem resistentiam, cogetq; alium retrocedere; clarius, sint duo pondera inæqualis grauitatis polita in vtraque lance trutinæ, non descendunt æqualiter, quia vtrum dum pondus grauius superat resistentiam vtrique communem ad descendendum, quæ resistentia consistit in centro librationis trutinæ, cogit minus graue ascendere; quod si contingeret, dum librantur, frangi brachia trutinæ, statim vtrumq; pondus tenderet deorsum; pariformiter de sagitta dicendum, quod dum extremæ partes intendunt superare resistentiam communem in centro librationis sagittæ, quod est centrum grauitatis, pars ferrea vehementius superat, & retardat, imò impedit totaliter vim partis ligneæ, cogitq; ascendere, quod ea propria natura illi non conuenit, si enim essent separatæ, ambo æqualiter descenderent.

A R T I C V L V S IV.

An grauia, & leuia in proprijs locis grauitent, & leuitent.

58 GRauitas, & leuitas sumi possunt, vel in actu primo, vel in actu secundo, primo modo dicunt qualitates motrices, secundo modo dicunt actus, & actiones ipsarum, quæ communiter sunt motus sursum, & deorsum, attamen dantur aliæ actiones grauitatis, & leuitatis quasi antecedentes hos motus, & dicuntur grauitatio, & leuitatio, quæ sunt quidam quasi conatus ascendendi, & descendendi; de quibus videtur loqui Arist. 4. Cæli 2. & si tunc proprio nomine carerent, ait enim grauis, & leuis actibus adhuc nomen non esse impositum, quod certè nequit intelligi de motu sursum, & deorsum, de his namque pluries antea fuerat locutus, sed de actibus antecedentibus, quos ibi fomenta, vel suscitamenta motus vocauit; qua ratione Arist. sæpè ipsam grauitatem, & leuitatem pro grauitatione, & leuitatione desumpsit.

59 Hæc igitur grauitatio, vel leuitatio rectius nequit explicari, quàm per similitudinem ad animalia, animal enim vt notat Amic. tr. 7. q. 6. dub. 4. quando propria virtute seipsum in se continet, & conatur, nè corpus super alterum insidat, & ab illo sustentetur, dicitur non grauitare, at quando quasi relaxat se, & suam virtutem, & sinit totum suum corpus alteri insidere, & secundum totum pondus ab illo sustentari, dicitur grauitare; sic graue non grauitare est secundum suam virtutem in proprio loco se continere absq; eo, quod pondus aliquod imprimat in corpus inferius, grauitare vero est secundum totum pondus obluctari corpus sustentanti, & impedienti, ne deorsum descendat; hæc tamen differentia interuenit inter animal, & graue, quod continentia in animali fit per quendam conatum, & actionem virtutis motiuæ, cum sit contra inclinationem particularem corporis, idcirco sentitur defatigatio, quia non grauitatio est quædam actio in eo, at in graui fit per quandam quietem in proprio loco, & tunc agere dicitur, quando grauitat, ideoque tunc imprimit pondus, vbi animal, quando grauitat,

non

non concipitur agere, vt animal est, & per virtutem motiuam vitalem, hæc enim potius cessat agere, sed solùm secundùm grauitatem, idem proportionaliter de leuitate dicendum. Quare tunc corpus grauitare intelligitur, quando sustentatur, & impeditur ab aliquo corpore, ne vlteriùs descendat deorsum, ad quod habet inclinationem, & solum grauitare dicitur respectu corporis substentantis, non simpliciter tangentis, vt si lapis fune suspensus maneret in aere, non dicitur grauitare respectu aeris, quamuis ab illo tangatur, quia illi non insidet, nec ab illo sustentatur, sed respectu funis, & trabis, quibus imprimit pondus; & è contra tunc leue dicitur leuitare, quando illi insidet aliquod graue actualiter in ipsum leue grauitando, hinc aer in speluncis, & domibus, quarum fornices, & tecta ab aere non sustentantur, sed à lateribus speluncæ, vel domus, non dicitur leuitare, quia nec tecta, nec fornices dicuntur grauitare in ordine ad aerem. Ex quibus patet diuturnitate temporis resistentiam alicuius passi paulatim frangi etiam in non viuentibus, trabes iamdiù ferentes aliquod pondus paulatim fatiscunt, & incuruantur; ferrum ponderosum, & longum stipiti, vel muro per extremitatem infixum ad libellam, suo solo pondere paulatim incuruatur, marmora etiam tali modo pendula nonnunquam franguntur & hoc quia diuturna illa libratio, & conatus, qui grauitatio dicitur, vincit, & superat resistendi facultatem, hoc supposito.

Quærimus in præsenti, an quando elementa, & grauia, ac leuia existunt in proprijs locis, in quibus naturaliter quiescunt, nec ab illis naturaliter discedere valent, nisi ab extrinseco moueantur, dicantur tamen adhuc grauitare, & leuitare, hoc est, nitantur adhuc, & contendant in alium inferiorem locum, vel superiorem peruenire, itaut corpus ipsis subiectum premant, si de grauibus loquamur, vel superpositum impellant, si de leuibus. Arist. 4. cœli 29. & 30. docet omnia grauia, & leuia præter ignem in proprijs locis grauitare, citantur pro hac sent. Auerr. Villalp. Barrius, & Conciliator, Communis tamen Peripatheticorum, & Mathematicorum sensus negat, itaut in hac re Arist. ab omnibus ferè derelinquatur, licet aliqui conentur ipsum explicare, & ad verum sensum reducere. Aref. 2. de Gen. qu. 21, mediat, ait enim elementa in propria sphæra respectu corporis inferioris grauitare, partes verò elementorum inter se nec grauitare, nec leuitare.

60 Dicendum est grauia, & leuia in proprijs locis neque secundum totum, neque secundum partes grauitare, vel leuitare, ita colligitur ex Scot. d. 2. q. 10. D. vbi ait grauitatem in graui esse principium quietis in loco naturali, & tunc quærit graue se mouere, quando extra illum est à motu impeditum, vnde per grauitatem conatur vincere resistentiam impedientis, quod est grauitare, ergo per Scotum grauia extra proprium locum grauitant, in proprio loco quiescunt; & prob. primò, quod elementa secundùm totum non grauitent ratione tacta a Scoto cit. grauitas, & leuitas datæ sunt elementis, vt se reducant ad propria loca naturalia, ad quæ habent inclinationem, ergo quando sunt adepta hæc loca, non amplius agent actione harum qualitatum, obtento enim fine cessat actio, propter quem ea suscepta est. Nec valet responsio Aresij, has virtutes datas esse elementis, non vt aliquem locum determinatum obtineant, sed vt debitum ordinem inter se conseruent, vt grauius sit infra leuius, quare aqua semper grauitat, vt descendat, quantum potest, & semper descendet, quousque inueniat corpus grauius se. Non valet, nam potius confirmat nostram rationem, quia enim aqua non determinat sibi centrum tanquam locum, sed solum superficiem conuexam corporis grauioris, hac nacta, debet quiescere; nec vlterius agere, iam enim est consecuta suum finem, quem intendebat. Tum quia vel elementa ideo grauitant, quia naturaliter petunt esse in centro, vel quia petunt esse sub corpore leuiori, & supra grauius; si 2. ergo quando sunt ita disposita, non amplius grauitabunt; si primum, ergo quando sunt extra centrum, essent extra proprium locum, & consequenter in statu violento, quod est falsum. Tum quia cum centrum sit indiuisibile, nulla pars posset naturaliter locari in ipso, & maximè hoc patet de aere, qui inter elementa leuia computatur.

61 Deinde, quod secundum partes non grauitent, aut leuitent, prob. quia partes sunt eiusdem rationis (non enim loquimur de elementis impuris, sed secundum proprias rationes) ergo non est maior ratio, cur vna pars potius petat esse supra, vel infra, & si omnes hoc postularent, iam elementa secundum totum grauitarent. Tum quia si aer secundum partes grauitaret, deberemus sentire supra caput aeris pondus, nec possemus in trutina aliquid iustè ponderare, quia aer in vna lance existens grauitaret; idem patet de aqua, natantes enim nullum sentiunt aquæ pondus; vas in aqua non ponderat, extra illam statim grauitat. Tum quia partes aquæ inferiores deberent esse densissimæ propter continuam grauitationem superiorum, at experimur esse rariores, & dulciores seu minus salsas.

In oppos. arg. quibusdam experientijs. Vtres aere pleni, ait Arist. grauiores sunt, velociusque mouentur quam vacui. Lignum centum librarum ex eodem velocius descendit per aerem, quam plumbum vnius libræ, quod tamen velocius per aquam descendit, eo quia aer in ligni poris inclusus grauitat, & velocius in aere pellit lignum, at in aqua sustentat. Si quis ex alto loquatur, facilè auditur ab existentibus in inferiori loco, non è contra, ratio est, quia aer descendit, non ascendit. Aqua supra terram existens eam penetrat, & peruadit, ergo supra terram grauitat. Aqua in vase testaceo existens grauitat supra caput hominis, & tamen est in proprio loco naturali, quia terra est grauior aqua. Si aliqua pars terræ auferatur, facillimè, ac velociter aqua, vel aer descendit, cum tamen difficulter sursum attrahantur. Terra in fornicibus cauernarum existens grauitat, itaut aliquando coincidant omnia, & tamen à lateribus sustentatur, ergo vna pars grauitat supra aliam. Vasa tandiu in aquis supereminent, quandiu aquis non replentur, at statim ac aquis sunt plena, immerguntur, etiamsi essent lignea, quæ ex propria natura sunt aquis leuiora, ergo aqua grauitat. Qui ex aqua emergunt, videntur maximum pondus deponere & respirant, quod est propter aquæ grauitatem. Si quis vellet partem terræ euellere, sentiet difficultatem, ergo terra in proprio loco existens grauitat. Lignum naturaliter supra aquam existit, & tamen, cum est in aqua, per tertiam ferè partem immergitur, quæ tertia pars, si secetur, adhuc per aliam tertiam partem infunditur, ergo graue in proprio loco adhuc grauitat.

62 Resp. exemplum de vtre est incertum, & à Them. negatur, sed facta suppositione dicimus grauitare propter compensationem aeris, vel quia enim aer ille est in vtre constipatus; tum quia inflatur humido halitu, & aere crasso, velocius verò mouetur propter rotunditatis figuram. Lignum non velocius mouetur in aere plumbo minori, vt diximus qu. præced. quo adhuc admisso, accidere dicimus, quia grauitas ligni specie distinguitur à grauitate plumbi, & aquæ, vt ostendimus q. 1. vnde ambo per aerem descendunt, non tamen per aquam, quia lignum petit esse supra aquam. Vox quandoque ascendit, vt in locis acclusis, facilius enim loquens in inferiori cubiculo auditur ab eo, qui est in superiori, quam ab existente in infima parte domus, quandoque vero descendit, vt in casu posito; idcirco nequit hoc prouenire ab aeris natura, sed ab extrinseco, scilicet si aer egressus ab ore est crassior, & impurior, quam externus, tunc semper sonus descendit, quando est purior, ascendit. Aqua non ideò penetrat terram, quia grauitat, sed vt aerem in poris terræ inclusum expellat, & illi se submittat. Aqua in vase grauitat, quia est supra aerem circumdantem, tunc enim aqua, & vas se habent, ac si essent vnum corpus solidum, & continuum. Aqua facilius descendit, quam ascendat, quia quando descendit, mouetur, & ad pellendum aerem, & ad impediendum vacuum, vnde motus ille est naturalis, cum petat aqua ex sua natura humiliorem locum, quam aer, at quando ascendit, solum mouetur ad replendum vacuum, quare motus iste est illi violentus, & ab extrinseco, aer verò mouetur tam sursum, quam deorsum non cum tanta difficultate propter subtilitatem, & leuitatem. Terra in subterraneis, quamuis à lateribus sostentetur, grauitat tamen, quia est ab alijs partibus separata, in quo spatio intercipitur aliquod corpus leuius scilicet aqua, vel aer, infra quod terra vult esse. Vasa aquis plena immerguntur, quia aqua, cum sit fluida, quærit perfectè secundum omnes partes æqualiter à centro distare, vnde si vas aquis plenum supernataret, aqua existeret supra aerem circumdantem; quapropter videmus, si vasa sunt lignea, solum demergi vsque ad extimam superficiem aquæ, non verò in profundum. Nantes respirant ab aquis exeuntes, quia diu continuerunt spiritum, & aliquam difficultatem habuerunt scindendo medium. Scindens terram sentit difficultatem, & quia resistit scissioni, vt diximus qu. præced. explicando 2. propriet. & quia resistit eleuationi, quæ fit per scissionem. Lignum tandem aliquatenus immergitur, quia continet in se aqueos humores, qui deorsum pellunt, vnde quo lignum est magis viride, eo magis demergitur, non tamen totaliter sub aquis existit, quia partes ligneæ, quæ sunt aqua leuiores, resiliunt; tum quia lignum, dum est in aqua, humectatur, & intra poros aqua subintrat, hinc semper aliqualiter habet demergi.

QVÆSTIO V.

A quo moueantur violenter proiecta.

63 Oppositorum eandem esse disciplinam pluries docuit Arist. quamobrem pro complemento huius disp. aliqua determinare debemus de motu violento grauium, & leuium, vt lucidius naturalis ipsorum motus cognoscatur, primò igitur quærimus, a quo principio immediate moueantur violenter; deinde in seq. q. an detur quies in puncto reflexionis.

Quo ad 1. motus violentus diuiditur ab Arist. 7. Phys. 10. in pulsionem, tractionem, volutationem, & vectionem; Pulsio est, qua mouens à se pellit mobile, & si insequitur ipsum mobile, dicitur impulsio, si non insequitur, dicitur expulsio; Tractio est, qua mouens ad se trahit mobile, Volutatio est, qua mobile in gyrum voluitur a mouente; Vectio est, qua vnum corpus super aliud fertur, vt cum homines equo, naui, vel curru feruntur, & hæc ad illas tres reduci potest, quia omnis vectio fit vel pellendo, vel trahendo, vel volutando; quapropter de his tribus loquemur inuestigando principium proximum, & immediatum, & præcipuè difficultas est de expulsione, seu proiectione, de alijs inter disputandum determinabimus; quærimus autem immediatum, & proximum principium, quia remotum est ipsum proijciens, hoc autem non sufficit, quia mouens, & motum debent esse simul, & si motus est in actu, etiam mouens debet actualiter existere, contingit autem

autem proiecta moueri remota à proijciente, imò potest ipsum proijciens post proiectionem statim destrui, ideoque alia causa proxima, & actualis assignanda erit.

64 Prætermissa autem opinione Scaligeri exerc. 28. asserente motum proiectorum fieri immediatè à proijciente, sed media parte priore, motus vt secunda fit media prima, tertia media secunda, &c. & etiam illorum docentium fieri a grauitate, vel leuitate proiectorum modificatis tamen à proijciente; Nam prima opinio est falsa, cum enim secunda pars motus fit, potest non esse proijciens, nec prima pars motus existit, cum sit successiua, quare alia causa assignari debet. Secunda etiam est falsa, quia vt docet Scot. 3. d. 27. §. *Ista rationes*, ab eadem forma nequeunt prouenire duo effectus oppositi, motus sursum repugnat grauitati, quæ ad motum deorsum est inclinata; tum quia modificatio non destruit naturam grauitatis, ergo non erit causa, vt grauitas sursum tendat, sed solum, quod non ita velociter petat deorsum, sicut peteret, si non esset modificata; & tandem explicari debet, quid sit illa modificatio, à quo fiat, & quo modo. His igitur relictis, duæ sunt famosæ opiniones, prima est Arist. 4. Phys. 68. & 8. Phys. 82. 3. Cœli 28. sect. 11. probl. q. 6. & in lib. Mech in. qq. q. 33. medium assignans pro causa immediata huius motus, sequuntur antiquiores Peripathetici Auerr. Simpl. Them. Burl. item Mayr. 2. d. 14. q. 7. Perer. lib. 14. c. 4. & 5. Dand. 2. de An. digress. 40. & pauci alij; idem videtur sentire Scotus 4. d. 6. q. 6. versus finem, licet discrepent in modo, quo medium exerceat talem motum, vt videbimus. Secunda sent. est omnium ferè recentiorum asserentium hunc motum causari à virtute quadam motiua à proijciente impressa mobili, ideoque impulsus, seu impetus communiter appellatur.

65 Dicemus, motum proiectorum principaliter a medio non prouenire, sed ab impulsu impresso à proijciente. Hæc conclusio, quamuis expressè non habeatur à Scoto, quod videremus, conformis est tamen his, quæ docet in 2. d. 2. q. 9. in fin. vbi concedit posse fieri in vacuo motum successiuum, nam medium, inquit, sua subtilitate habet promouere, idest iuuare, & sua densitate habet retardare mobile, non verò causare successionem essentialem motus, cum igitur loquatur ibi doctor vniuersaliter, debemus dicere medium non esse causam immediatam motus proiectorum, & principalem, aliter hic motus non posset fieri in vacuo propter carentiam medij, & consequenter alia virtus assignari debet, quæ sit principalis causa huius motus, scilicet impetus impressus, idem docet Tatar. 8. Phys. q. vlt. §. *Quartò sciendum*.

Prob. autem 1. refutando modos, quibus aduersarij explicant motum fieri à medio. Primo enim vt refert Arist. 8. Phys. 82. dicebant Antiqui fieri per quandam antiperistasim, hoc est, cum lapis a proijciente proijcitur, in locum lapidis succedit aer circumdans, ne detur vacuum, lapis verò succedit in locum alterius aeris, & rursus ille aer in locum alterius, qui succedebat in locum lapidis, itaut fieret quasi quidam circulus, vt expellens succederet in locum expulsi, & expulsum in locum expellentis. Sed hic modus reijcitur ab eodem Arist. sufficit pro nunc, quod non habet locum in motu violento circumlationis sphærici corporis, non enim aer succedit in locum mobilis. Secundo dicunt alij partem aeris motam immediatè à proijciente simul cum proiecto moueri, illudque vehere, Non valet, quia quærimus, à quo hæc aeris pars immediatè moueatur, non à seipsa, cum sit in proprio loco, & violenter moueatur, vel saltem neutraliter, non à proijciente, quia distat, & potest deficere, si ab impulso. idem de lapide facilius potest dici. Tertio alij dicunt, medium immediatè pulsum à proijciente moueri ante mobile, & mouere aliam partem, quæ etiam mouet aliam, minori tamen vi, in quorum vltima loca necesse est subire lapidem. Non valet, quia sic lapis moueretur à medio, sed moueret se in locum medij ad replendum vacuum, nec expelleretur, sed potius a medio traheretur. Quartò alij dicunt, quod proijciens lapidem simul mouet aerem, qui velociori motu, & vehementiori, quam sit motus lapidis deorsum, concurrit ad terga lapidis, & impedit, ne descendat, imò vltra propellit in locum alterius, qui succedendo in locum lapidis, illum etiam impellit, quia tamen prima pars aeris mouetur quamuis distet a proijciente, hinc docent aerem à proijciente recipere virtutem quandam motiuam. Sed isti transferunt difficultatem impulsi mobili impressi ad impulsum in medio receptum, cum tamen facilius saluantur proprietates illius motus per impulsum in mobili receptum, quam in medio, vt videbimus; tum quia adest difficultas motus circumlationis.

66 Alij verò, vt Ægid. Burlæus, &c. asserunt à proijciente lapidem simul aerem moueri, qui necessariò condensatur, aliter sequitur in omni, vel minimo motu vniuersum aerem ferè commoueri, ac fluctuare, quæ condensatio est præter naturalis medio, vt aeri, & aquæ, & hinc fit, vt statim, aer, & aqua magno impetu se rarefaciant, & sic vt occupent maiorem locum, quam condensata occupabant, propellunt proiectum, à quo alius aer, vel aqua mouetur, quæ etiam condensatur, & postea rarefit, & ita successiue impellunt proiectum, donec fuerit maior vis medij impellentis, quam virtus motiua naturalis lapidis, quæ deorsum inclinat, & quia varijs modis potest medium condensari, & rarefieri, hinc varios motus violentos causabit medium, quatenus scilicet aer densatur in vna, vel altera parte, versus quam a proijciente producitur, intra tantum, vel tantum spatium, prout fuerit violentia proijcientis.

Sed contra hunc modum, qui familiaris est quibusdam recentioribus, instatur primo. quia ponit aerem ex motu condensari, & tamen Arist. 2. Cœli 42. ait per motum calefieri, & atteri, & consequenter rarefieri; tum quia ponit condensationem, & rarefactionem, qui sunt motus contrarij, immediatè, & sine quiete media fieri, si enim ad condensationem non statim sequitur rarefactio, sed tempus medium detur, in quo aer condensatus maneat, tunc lapis proiectus non moueretur, nam ponitur moueri, & propelli, quia rarefit aer, quod tamen est contra Arist. 8. Phys. 62. docentem nullos motus contrarios continuari posse, sed necessariò, vt tangemus q. seq. quiete interrumpi debere. Tum quia ponit hæc sent. aerem condensari, ne ad quemlibet minimum motum fluctuet aer vniuersus, sed non ob id tollitur hoc inconueniens, nam si condensatur aer, ergo minorem occupat locum, & ne detur vacuum, alter aer occurrere debet qui priorem deseret locum, in quem alter succedet, & sic deinceps; quod si dicatur, aerem proximum rarefieri, maioremque occupare locum; sequitur, cum aer condensatus deinde ad pristinam raritatem se reducit, & lapidem propellit in proximum aerem iam rarefactum, vt occuparet locum a condensato derelictum, hunc aerem non condensari supra propriam naturam, imo ad conuenientem densitatem reduci, quare statim cessabit motus proiecti. Tum quia aer non solum reperitur extra statum naturalem, quando est nimis condensatus, sed etiam quando est frigidus, item aqua, dum est calefacta, & tamen videmus non tam cito se reducere ad pristinum statum, ergo idem dicendum de aere condensato; præsertim quia in sent. Aduers. densitas est qualitas positiua raritati contraria; accedunt sequentes experientiæ.

67 Secundo plurimis experientijs, quæ nequeunt saluari per simplicem motum à medio prouenientem. Prima, & omnium euidentissima est de phyala vitrea aqua plena, quę si in gyrum vehementer circumferatur, & deinde relinquatur, aqua intus existens adhuc mouetur, & aliquando versus finem motus etiam in contrariam partem, quam in illam, versus quam mota fuit phyala; hic motus non potest tribui medio, quia non adest, cum supponamus totam phyalam plenam aqua, vel si parum aeris fuerit inclusus, non sufficiet ad mouendam aquam, quia non circumobsidet illam, nec vlla condensatio aquę fit, aliter daretur vacuum si scilicet aer non posset subingredi.

Alia experientia est de rota, quæ & si motor discedat, adhuc mouetur per aliquod tempus circulariter, imò in fine mouetur in contrariam partem, & clarius de trochis, qui a pueris funiculis circumuolutis farciontur, & sæpè quamuis proximi in contrarias partes voluntantur, quo casu aer intermedius nequit causare diuersos motus, & eo magis vrgentur, quia à pueris sæpè attolluntur in volas manuum, & seruantes adhuc circularem motum transferuntur in aerem quiescentem. Neque dicas trochos illos secum deferre aerem, qui propter condensationem à funiculorum attritione factam iam illis adhæserat, & eodem ordine, quo funiculi dissoluuntur, rarefit, & secum rapit trochos illos. Non valet, tum quia attritione aer non condensatur, sed atteritur, & rarefit, vt in percussione silicis cum chalybe contingit; tum quia aer ille est exiguus, quare, si tam velociter redit ad pristinam densitatem non multum temporis consumit, & tamen motus illi diù durant; tum quia aer ille se rarefaciendo potius elongatur à trocho, quam adhæreat, quare si postquam fuit trochus aliquantulum motus, manu alibi deferretur, non necessario aer comitari debet.

68 Tertia experientia; iaciatur aduerso vento perualido lapis, sagitta, globus bombardæ, tunc aer nequit insequi proiectum, quia vento fertur in contrarium. Aiunt, sæpè ab aduerso vento motum proiectorum minui, sæpè totaliter impediri, & in contrarium propelli, vt ex historijs constat euenisse, sagittas validis turbinibus reflantibus retortas iuisse in ipsos iaculatores. Theodosio Augusto Imperatore aduersus Barbaros pugnante, vnde cecinit Claudianus. *O nimium dilecte Deo, cui militat æther, Et coniurati veniunt ad classica venti*, globos autem bombardæ moueri, quia in corporibus fluidis dari possunt duo motus, alter fere totalis, alter quasi partialis, & contrarius, præsertim si sit motus conuolutionis, & agglomerationis, vt in fumo cernitur, qui licet totus pellatur in Orientem, tamen videmus aliquos eius globos sursum, & deorsum, & in contrariam partem intra ipsum totum fumum moueri, idem in aqua fluuiorum accidit, sic in aere à vento commoto euenit, quamuis enim totus aer videatur à vento impelli, multæ tamen partes per motum proijcientis vehementius applicatas mobili, quam vt à vento inde diuelli possint, circum, & post proiectum voluuntur, illudque contra ventum pellunt. Sed istæ sunt prorsus fictiones; vt enim notat Arel. 2. de Gen. q. 22. si globus ille, vel iaculum per tabulas transiret, paruum relinqueret foramen, vt vix parum aeris poterit comitari, videtur autem impossibile, tam exiguum aerem posse adhuc continuare motum proiecti. Tum quia quando ventus est perualidus, totus fumus mouetur, & nulla pars retrocedit, ergo multo magis aer debet ad motum venti propelli. Tum quia si in aula fieret magna aeris commotio tum follibus, tum pannis, & similibus, statim ac cessaret motus follium, vel pannorum, aer tam validè commotus quiesceret, itaut si adferretur candela accensa, flamma nec parum quidem agitaretur, ergo multo minus proijciens poterit tam validè aerem mouere, vt longiori tractu possit proiecta deferre.

69 Tan-

69 Tandem medium velocius mouet leuius, quam grauius, festucam scilicet quam lapidem, & tamen difficilius proijcitur illa, quam ille; item nunquam venti, vel rarò possunt lapidem mouere in longinquum, vt fit à proijciente, ergo non à medio, sed ab impulsu moueri debent proiecta. Nec satisfacit dicere cum Peror. ex Arist. q. 34. Mechan. adhoc, vt aliquid moueatur ab aere, debere esse aliquod resistens, & non cedens aeri, alioquin non impellet aerem, vt cogat illum condensari, & consequenter rarefieri; debereque vi proijci à pellente, & non tantum poni in aere, facilius enim mouetur res actualiter mota extra proprium locum, quam in proprio loco quiescens, nam vel vno digito magnum pondus in aere suspensum exagitamus, quod positum humi maximo conatu non moueremus. Non saluat, nam si per aduersarios maior est commotio aeris facta à proijciente, quam venti commotio, cum illa superet istam, cur aer à proijciente maxima vi commotus non mouet festucam, vt facit, cum agitatur à vento? ex hoc autem, quod propter leuitatem non possit longius pelli, sequitur potius debere in ipsum proiectum virtutem aliquam imprimi à proijciente, cuius non est ita capax leue, sicut graue. Deinde deberet ventus saltim lapidem in aere existentem, vel descendentem impellere semper in contrariam partem, maior enim est vis impulsiua venti, quam brachij proijcientis, cum naues magna celeritate moueat, ergo quia non semper mouetur, signum erit, medium, quantumcunque ex occursu cum lapide condensatum, non habere vim impulsiuam sufficientem, sed requiri virtutem impressam à proijciente, vide Aref. cit.

70 Diximus in conclus. hunc motum à medio principaliter non prouenire, quia non negamus absolutè medium concurrere ad hunc motum, vt facit Aref. concedimus enim medium iuuare tum impellendo à tergo, vt vacuum impediat; tum quia quando est ab agente commotum aliquo pacto deferr mobile, vt videmus in plumis, & alijs leuibus, non enim est tanta aeris resistentia ad scissionem, quantum ex alia parte est auxilium, & fulcimentum ab ipso prouenieus, negari namque nequit, quin aer à tergo imprimat, imò ex hoc prouenit maior velocitas violenti motus in medio, quam in exordio motus, vt dicemus. Cæterum quæ spectant ad explicationem huius motiuæ qualitatis, facilius percipientur ex solutione obiectionum.

Soluuntur obiectiones.

71 PRimò igitur obijc. contra hanc virtutem motiuam, quod non detur; Tum ex Arist. cit. qui numquam huius virtutis fecit mentionem, quamuis ex professo hanc quæstionem exagitarit in illis locis, sed semper ad medium recurrit; & præsertim 4. Phys. 68. negauit in vacuo fieri posse motum proiectorum propter carentiam medij, cui accedit authoritas Scoti in 4. d. 6. q. 6. in fin. vbi contra Ricard. negat imprimi à voluntate virtutem motiuam in potentijs externis quæ paulatim deficiat; & addit primum circulum aquæ causare secundum proiecto lapide, & sic deinceps, quamuis primus circulus non maneat quamdiu cæteri existunt; & in motu proiectorum prius cessare partem motori propinquiorem quam remotiorem. Tum 2. hæc virtus esset, & non esset specie distincta à grauitate, & leuitate, nam ex eo, quod deorsum v. g. moueret, esset eiusdem rationis cum grauitate, ex eo, quod esset mobili violenta, esset alterius rationis. Tum 3. deberent impulsus isti specie multiplicari pro diuersitate motuum, nam motus isti specie differunt, & omne agens naturale est ad vnum determinatum, quare mouens deorsum esset specie distinctus à mouente sursum, vel ad latera, similiter mouens circulariter, quod est multiplicare entia sine necessitate; non enim posset explicari, quo pacto idem agens nunc vnum, nunc alium specie distinctum producat impulsum, præsertim, quia idem mobile vna, & eadem quandoque proiectione mouetur sursum, deorsum, & ad latera, quomodo enim tunc de nouo generantur impulsus diuersi?

72 Resp. ad 1. locum ab authoritate negatiua non vrgere, nunquam enim asseruit solum aerem concurrere, hanc autem causam assignauit, quia frequens erat apud Antiquos licet in modo explicandi differat ab ipsis, & præsertim in 2. Phys. loquitur ad mentem Antiquorum, & ex concessis ab illis arguit ad negandum motum in vacuo. Vel dicendum, quod ibi negauit in vacuo proiecta moueri posse in eo sensu quo absolute negauit omnem motum possibilem in vacuo, scilicet successione prouenienre ex parte medij, & accidentali; Vel tandem, quod vt homo conditionem humanam scilicet in multis deficere, passus est. Scotus verò non expressè negat hanc virtutem, imo tacitè admittit, cum enim dicat, primum circulum causare alios, & non extare, debet aliqua virtus motiua concedi tanquam causa actualis, vt ipsemet arguit de grauibus, & leuibus in 2. d. 2. quæst. 10. tum quia non loquitur de motu proiectorum, sed de motu medij per proiectionem facto, cuius medij pars motori propinquior prius quiescit; negat etiam à voluntate produci virtutem motiuam, non tamen ob id omnem aliam motricem vim reprobat. Ad 2. dicimus esse à grauitate, & leuitate specie distinctum, nam istæ sunt qualitates determinatæ ad motum sursum, & deorsum ab intrinseco graui, & leui conuenientes, & diu permanent, impulsus verò est indifferens ad quemcunque motum, & abextrinseco mobili adueniens. Hinc ad 3. negamus hos impulsus specie distingui, sicut docebant Antiqui, vt Tar. Angest. Saxon. & alij, sed omnes esse eiusdem speciei astruimus, solum enim impulsus est determinatus ad mouere mobile, siue sursum postea, siue deorsum, siue circulariter, hoc prouenit ex directione impellentis; nec illi motus differunt, nisi specie accidentali, & quamuis essentialiter differrent, adhuc impulsus essent eiusdem speciei, nam pellens sursum non respiceret hunc motum tamquam propriam, & adæquatam rationem, sed inadæquatam, ratio verò adæquata esset motus localis in communi, potest enim vna potentia, & virtus plura specie distincta inadæquatè respicere, exemplum est in virtute motiua animæ, quæ vna est specie, quamuis respiciat motum sursum, deorsum, ad latera, &c. & virtus magnetis est ferri attractiua, quocunque modo attrahatur ferrum.

73 Secundò instatur ex parte productionis, nam in primis nequit assignari, quando generetur hæc virtus, vel enim producitur, antequam relinquatur proiectum à proijciente, & desinat illud tangere, & hoc non, quia sequeretur, quod motus proiecti fieret, antequam esset, vel certè niteretur ad suum motum, nam quando virtus motiua est in subiecto, mouet, vel si prohibetur ab aliquo, obnititur prohibenti, primum non fit, secundum non experimur; vel producitur dum relinquit idest dum primò non tangit, & hoc non, quia tunc est separatum proijciens à proiecto, & multò minus fieri post tempore sequenti hoc instans, propter eandem rationem. Tum 2. vel producitur in instanti, vel in tempore; non primum, quia habet contrarium in subiecto, nam impulsus est contra inclinationem naturalem mobilis, cum moueat motu opposito, vnde dum volumus ingentes lapidem propellere, experimur resistentiam magnam in lapide ex grauitate prouenientem; cum igitur grauitas sit qualitas contraria, non poterit in instanti produci impulsus, sicut frigus propter caloris contrarietatem non introducitur instantaneè: neque secundum, quia tunc prius esset in vna parte, quam in alia, & tamen omnes partes mouentur, ergo si vna poterit absque impulsu moueri, etiam omnes partes poterunt moueri. Tum 3. nequit assignari quo instrumento producatur, vel enim producitur medio motu locali, & hoc non, quia per motum localem non producitur aliqua qualitas ex 8. Phys. 59. neque alteratione, quia hæc non fit, nisi positis quibusdam conditionibus in subiecto, cum non fiat semper, ergo deberet assignari principium proximum huius alterationis, cur tunc, & non prius fiat. Si dicas, requiri motum localem tanquam conditionem necessariam; contra est, quia rediret primum argumentum quia sequeretur, quò diutiùs mouebitur proiectum à motore, eo intensiorem impulsum produci, quod est contra experientiam, nam si quis vna hora moueat proiectum, antequam proijciat, & deinde illud propellat, non vehementius proijciet, quam si vno solum momento cæteris paribus illud mouisset; videmus etiam bombardam, si certam longitudinem excedat, minorem habere in ictu vehementiam, cum tamen quo longior est bombarda, pila diutius impellatur. Tum 4. nequit assignari subiectum, in quo introducatur, nam non educitur de potentia subiecti, requireretur enim præuia alteratio, estque contra ipsius inclinationem. Deinde vel introducitur solum in partibus à proijciente tactis, vel in toto mobili; non primum, quia partes tactæ sunt partes superficiei, ergo istæ solum mouerentur, non aliæ; vel si illæ mouerentur per accidens ad motum illarum, possent resistere virtuti impressæ, cum sint multo plures, & consequenter posset proiectum non moueri, quod est contra experientiam; & præsertim si daretur perfectè sphæricum quod planum tanget solum in puncto; neque secundum quia vel producitur vniformiter, & hoc non, quia omne agens agit vniformiter difformiter in sua sphæra, etiam luminosum, quamuis lumen producat in instanti, ergo non est maior ratio de proijciente, quod vniformiter agat; vel producitur vniformiter difformiter, ergo partes viciniores proijcienti velocius moueri deberent, & sic continuum dirumpi in qualibet proiectione, vel si propter continuitatem, æquè mouentur, iam daretur pars impulsus otiosa, illa scilicet excedens impulsum in remotioribus productum; tum quia sagitta nunquam posset determinatum scopum attingere secundum partem remotiorem, quia cum impulsus sit intensior in parte propinquiori deberet saltim inuerti, vt pars habens intensiorem impulsum citius attingat suum scopum, & idem est de quocunque mobili, scilicet quod pars propinquior proijcienti in motu deberet semper antecedere.

74 Resp. ad 1. ex dictis qu. 3. explicando 3. propriet. quod impulsus causatur, dum à proijciente applicatur virtus actiua motrix, hæc autem applicatio fit per motum localem, vt patet ex exemplis ibi adductis, quare cum agens non in eodem instanti, in quo applicat virtutem, desinat tangere mobile, sed paululum moueat illud tangendo, in hoc tempore imprimitur impulsus, nec requiritur, quod simul fiat proiectio, sed sufficit, vt immediatè post incipiat, nam impulsus est qualitas aliquantum durans, ideo potest habere suum effectum post productionem, quia

eo

eo tempore est à virtute proijcientis veluti impedita, & detenta; non enim repugnat quandoque esse sine motu, vt dicemus quæst. seq. quod si impetus causatus est valde intensus, vt cum lapis magnus proijcitur, experimur retinentiam mobilis, difficilius enim sustentamus lapidem, postquam iam incœpit moueri, & in motu, quam dum quiescit in manu; si verò mobile est exiguum, non obnititur propter paruitatem impulsus, attamen semper verum est maiorem diligentiam, & vim debere nos applicare, vt lapidem retineamus in manu, dum illum mouemus, & quasi proijcere tentamus, quam dum sine motu in manu habemus; cum quia quando actu non proijcimus, non ita vehementer applicamus virtutem motiuam, vt fit in actu proiectionis. Ad 2. dicimus impulsum ea propria natura esse instantaneè producibilem, quia non habet contrarium in subiecto, non enim grauitas contrariatur, quia ab ipsa quoque est producibilis, vt diximus q. 3. cit. solum virtualiter potest dici oppositus, quatenus est indifferens ad omnem motum, vnde si à proijciente, vel ab alio extrinseco determinaretur ad motum sursum, tunc grauitas obsisteret, non quidem propriè productioni impulsus, sed determinationi illi ad motum sursum, & hac ratione difficulter pondera eleuamus in altum; hinc falsò quidam docent per impulsum minui grauitatem, vel leuitatem; non enim adest vera contrarietas, cum impulsus non sit ea sua natura determinatus ad vnum motum, & eiusdem ponderis, intrinsece est graue cum impulsu, ac sine impulsu. Per accidens tamen est successiuè producibilis ratione motus localis necessariò requisiti ad proiectionem, quia pellens pellendo mouetur, attamen si virtus motiua posset applicari absque motu, in se, vt est in magnete respectu ferri, & fortè in virtute expulsiua, & in spiritualibus, tunc in instanti produceretur, quod esset vltimum non esse motus ab impulsu prouenientis, ad illud autem, quod additur, tunc scilicet prius in vna parte, quam in alia introduci, constabit ex dicendis ad 4. Ad 3. dicimus propriè fieri per motum alterationis, cuius principium est virtus motiua proijcientis approximata, & applicata, requiritur etiam motus localis vt conditio, vt diximus ad 1. & verum est, proiectum moueri velocius à motore, si aliquantulum prius fuerit motum, nam ex illo motu augetur vis impulsiua vt explicuimus exemplis qu. 3. cit. non tamen ex hoc sequitur velocius moueri quo diutius etiam per horam agitabitur à motore, ratio est, quia impulsus est talis naturæ, vt dicemus, vt non diu duret, sed post aliquantulum temporis labatur; qua propter si diu moueretur, solum per restaurationem conseruaretur impulsus in eadem intensione, imò remitteretur, eo quia virtus motiua defatigaretur, & consequenter non produceret amplius impulsum in eadem intensione, & hac ratione bombarda, si in longitudine excederet, non causaret tam vehementem ictum; ignis enim non multum durat in his inferioribus, quapropter adhuc inclusus in bombarda, posset destrui secundum aliquam partem ab aere subsequente ex foramine, in quo primo accenditur ignis, de quo fusè Florentius Ribaldus lib. 1. de elem. bombard. theor. 21.

75 Ad 4. dicimus recipi in omnibus partibus subiecti, siue simul quo ad extensionem, & successiuè quo ad intensionem tantum, siue successiuè quo ad vtrumque parum refert, dummodo ante proiectionem omnes partes mobilis proprium habeant impulsum, de quarum potentia educitur, non enim ad quamlibet eductionem requiritur præuia alteratio, alias daretur processus in infinitum, cum in qualibet alteratione aliqua forma de nouo educatur, nec etiam requiritur inclinatio naturalis in subiecto ad formam eductam, sed sufficit mera capacitas ex dictis disp. 2. Phys. qu. 7. art. 2. dum quæritur, an in subiecto vniformiter existat, vel vniformiter difformiter, siue primum, siue 2. asseratur, nullum requiritur inconueniens, nam primò, vt aliqui docent, non necessariò agens semper debet agere vniformiter difformiter, saltem in fine actionis, quin in aliqua parte subiectum vniformiter totum disponit, & alteret, & sic quamuis in exordio actionis mouens introduxerit vniformiter difformiter impulsum, in fine tamen, quod est vltimum non esse motus proiectionis, vniformiter introduxit impulsum in toto mobili; habemus exemplum in magnete vniformiter trahente ferrum per virtutem impressam, & exemplum de lumine non vrget, quia secundum nos lumen est species lucis, species autem, cum sit quoddam intentionale, est alterius rationis, & ordinis ab impulsu, & cœteris qualitatibus, de quo fusius suo loco. Si verò dicatur vniformiter difformiter introduci, adhuc nullum vrget inconueniens, nam non sequitur partes viciniores velocius moueri, propter continuitatem partium, quæ continuitas si sit duritie affecta, resistit, ne partes discontinuentur inter se, si verò non valide sunt inter se connexæ illæ partes, in motu dissoluuntur, quod patet euenire, non solum in rebus fluidis, in quibus, si non discontinuantur partes, saltim mutatur figura partium in motu, sed etiam in rebus non valdè solidis, idem accidit, sæpè enim proijcimus aliquem lapidem: qui inter mouendum frangitur, quod si quietus permansisset, nunquam fuisset disruptus; nec refert, quod daretur virtus otiosa, quia impeditur, & quandoque habet suum effectum, vt in fractione mobilis, vt mox dicemus; absurdum esset, si non impedita adhuc otiosa maneret; tandem quando virtus in extrema parte sagittæ non est tam intensa, contingit sagittæ inuersio, vt patet experientia, sæpè enim quia non tam vehementer proijcitur sagitta, vel baculus, lateraliter, & non directè pertingit destinatum scopum, quia scilicet pars posterior vincit, & magis impellit; at quando virtus in parte anteriori est potens mouere cum vehementia illam partem, non sequitur inuersio, quia resistit, ad inuersionem enim requiritur quædam retrocessio partis anterioris, quæ nequit fieri, nisi impediatur actiuitas impulsus vlterius impellentis, & hæc nequit impediri, si sufficientem habet intensionem.

76 Tertiò arguitur difficultatibus ex conseruatione talis impulsus prouenientibus, non enim videtur adhuc sufficiens causa motus proiectorum; Tum quia motus proiectorum velocior est in medio, quam in principio, vel in fine, vt colligitur ex Arist. 2. Cœli 35. quamuis ibi loquatur specialiter de motu animali, attamen hoc esse verum, non solum in animalibus, velociores enim sumus in medio cursus, quam in principio, vel in fine, sed etiam in alijs præcipuè proiectis docet experientia, vehementior enim est ictus sagittæ, lapidis, aut globi è tormento bellico explosi in proportionata quadam distantia, quam in principio, vel in fine, quod est signum maioris incrementi motus proiectorum quo ad velocitatem; huius autem causa nequit esse impulsus; nam si dicatur cum Tat. 8. Phys. q. 3. §. 4. *sciendum*, quem sequitur Ruu. ibid. trac. 2. q. 6. rationem esse, quia motor à principio imprimit impulsum in partibus propinquioribus mobilis, quia postea diffunditur in omnes alias partes, & hinc acceleratur motus propter intensiorem impetum, in fine verò, quia consumitur impulsus ille, deficit etiam velocitas motus. Non valet, quia vt in præced. arg. confir. 4. diximus in omnes partes mobilis diffusus reperiri debet impulsus (si datur) quia omnes æquè velociter mouentur, tum quia si mobile, statim ac proijcitur, frangatur, omnes illæ partes adhuc mouentur motu proiectionis, ergo in omnibus aderat impulsus; tum quia impulsus non est vniuocè producibilis, sed æquiuocè, & si vniuocè produceretur, adhuc impulsus in mobili existens non posset seipsum intendere, quia nulla qualitas agit in seipsam actione vniuoca, vt dicemus in lib. de Gen. Per quod impugnatur etiam dictum Aref. 2. de Gen. q. 25. sect. 2. concedentis in toto mobili ab initio produci impulsum, sed deinde seipsum totum intendere in progressu motus; quamuis ea alio motiuo moueatur, quia scilicet putat gradus qualitatis esse ætherogeneos, præterquam in hoc impulsu, cuius gradus concedit esse homogeneos, sed de hoc fusius loc. cit. Si verò dicatur non impulsum, sed medium esse causam huius maioris velocitatis cum Auers. Conimbr. & alijs, ergo idem de toto motu dicendum causari scilicet à medio absque alia qualitate superaddita.

77 Tum 2. ad idem, dum pila proijcitur ad parietem, & quasi ab eo repercussa retrocedit, motus ille retrocessionis (qui etiam resilientiæ, seu resultus dicitur) non potest prouenire ab aliquo impulsu, quod prob. quia primò dici nequit prouenire ab impulsu impresso à motore: parietem verò per accidens se habere, vt asserunt Tol. Conim. Ruu. Hurtad. & alij, quia ab vna, & per se causa non possunt causari duo contrarij effectus, quales sunt motus rectus, & reflexus; tum quia pila ex propria grauitate deorsum tendens resilit, iste motus nequit esse à grauitate, cum illi opponatur, & quandoque est celerior motu recto. Neque potest prouenire à corpore occurrente, vt aliqui asserunt apud Ruu. quia sæpè dictum est motorem debere moueri, vt impulsum imprimat, paries non mouetur, tum quia nihil reperitur in pariete, quod possit talem impulsum causare, nam vt in simili arguit Scot. 4. d. 1. q. 4. F. vel esset quantitas, vel durities illa, per quam pilæ resistit, nec cedit: non primum, quia quantitas non est de genere actiuorum, Aliter Mathematicus considerando quantitatem non abstraheret à motu: non 2. nam si Deus per potentiam absolutam constitueret aliquod molle in eadem quantitate, & figura, æquè pilæ resisteret, vt paries, & æquè motus reflexus causaretur absque duritie, ergo durities non est causa actiua alicuius impulsus.

78 Resp. ad 1. velocitatem illam maiorem prouenire ab intensiori impulsu causato, non quidem ab impulsu à motore impresso seipsum intendente, sed à medio accurrente, vt impediat vacuum, in fine verò, quia prior impulsus incipit languescere, vt dicemus, non ita velociter mouet proiectum, nec ita celeriter accurrit aer, à quo per consequens non tam vehemens causatur impulsus, ita vt tandem omninò cesset, & hoc vult innuere Arist. dum 8. Phys. 82. ait, motum proiectorum non esse continuum, sed contiguum, quatenus scilicet motor proiectorum non est vnus, & idem semper manens, sed diuersi, diuersus enim est aer mouens, & impetus impellens, modò augetur, modò minuitur, qui impulsus non est sufficiens ad mouendum simpliciter mobile, sed alius requiritur à proijciente causatus. In animalibus verò est alia ratio, quia per motum calefiunt membra per concursum sanguinis, & spirituum vitalium, & per consequens, vigorantur, intensiorque impetus causatur, vnde velociter currens nequit statim se sistere, sed impetu protrahitur vlterius, at tandem hæc virtus languescit, nam

propter

propter fatigationem exhalantur spiritus illi , nec est tanta vis producendi impulsum , vnde facilè continetur animal à motu.

79 Ad 2. dicimus motum illum resilientiæ à proijciente causari medio impulsu ab ipso producto , vt expresè docet Arist. 2. Phys. 32. non à pariete , nam vt habet Scot. 2. d. 13. qu. vn in fin. virtus actiua , dum non potest in directum agere , agit in obliquum , & reflectit , modo impulsus à proijciente impressus potens erat deferre pilam longiori motu , nisi fuisset à pariete impedita , propter quod impedimentum non cessat , quare suum habebit adhuc effectum , cum sit causa naturalis , & alius motus non datur , nisi reflexus , quapropter ad 1. impugnat . Contra hoc assertum dicimus assumptum esse vnum , quando causa est ad vnum determinata , at quando est indifferens , & indeterminata , & adsunt diuersæ determinationes , possunt diuersi quoque motus prodire , sic impulsus ille per determinationem proijcientis causat motum rectum , per determinationem tamen corporis occurrentis causat reflexum , ad aliam , patet ex dictis q. 3. sæpè cit. motum illum causari ab impulsu à grauitate , & aere producto in motu deorsum , & si vehemens est , quandoque causat motum reflexum velociorem ; iuuat quoque ad illum motum orbicularis figura , & materia lanea , ex qua compacta est pila , lana enim ex collisione ad pauimentum comprimitur , vnde quærit statim ad proprium , & connaturalem statum redire , tum propter aerem inclusum , hinc causatur reflexio illa celerior , in quo genere sunt insignes quædam pilæ , quæ ex Iodijs afferuntur , & altè resiliunt , ac difficillimè conquiescunt.

80 Quartò vrgetur hæc virtus ex desitione , nequit enim assignari modus , quo corrumpatur ; omne enim quod destruitur , desinit , vel per substractionem causæ conseruantis , & hæc non datur , nam sic deberet impulsus cessare , statim , ac mobile recessit à proijciente , vel desinit per actionem contrarij , & hoc non , quia supra dictum est in respons. ad 2. confir. 2. arg. princ. non habere contrarium ; tum quia si Angelus non moueret amplius cœlum , impulsus desineret , non tamen per actionem contrarij ; tum quia omnis actio contrarij destructiua est quoque alterius contrarij productiua ; in mobili post cessationem impulsus nulla apparet noua qualitas inducta illi contraria ; etiam si verum esset , quod ait Vasquez 1. 2. disp. 21. n. 12. & seq. graue , dum sursum detinetur , producere in se impulsum quendam , quo deorsum conatur descendere , nam hæc qualitas non contrariatur impulsui proijcientis , cum sit eiusdem rationis ; tum quia hoc dictum non habet locum in motu volutationis , præsertim cœlorum . Neque dicas desinere per subtractionem concursus causæ primæ , quia Deus non solet subtrahere concursum in ijs , quæ non pendent à causa conseruante , nisi cum id exigit actio contrarij.

Resp. faciliter desinere per subtractionem diuini concursus , non quod Deus voluntariè illum corrumpat , sed quia impulsus talis est naturæ , vt non petat diuturniorem durationem , talis conditionis est etiam sonus in aere , & à quibusdam etiam ponitur habitus , qui si actuum frequentia non fouetur , paulatim dilabitur , ideoque quia Deus se accomodat naturis rerum illas conseruando , solum pro paruo illo tempore tribuit concursum impulsui.

81 Sexto arg. quibusdam experientijs , nam pilulæ , dum per fistulam pelluntur , non nisi ab aere mouentur . Proiecto lapide in aqua , circuli quidam fiunt , quibus potest aliquid impelli , idem experimur in vndis marinis , quarum vna aliam gignit , per quas potest aliquid ad littus impelli . Nauis mouetur nullum recipiendo impulsum , sed solùm remigantibus mouentibus fluctus . In tractione fit motus absque productione alicuius impulsus , vnde statim ac cessat tractio , res tracta non amplius mouetur , & dum mouetur , sufficit , vt motus recipiatur in vna parte mobilis immediatè . Campana semel attracta , & sibi post modum relicta non solùm suo pondere redit ad perpendiculum , sed ex se deinde ex altera rursus parte eleuatur ; idem cernitur in fune extenso , & versus vnam partem moto , sibi enim relictus in oppositas sepè partes flectitur.

82 Resp. pilulas illas ab aere contiguo pelli , recipereque virtutem impulsiuam , nam aer nequit in toto motu illas comitare , sed statim ac è fistula insufflatione egreditur , diffluit in diuersas partes , idcirco est necessaria virtus impressa , quod patet ex hoc , quod si aer non esset inclusus in fistula , non propelleret pillulas ; idem de igne bombardæ proijcientem pilam dicendum . Concedimus quoque aliquid ad motum medij moueri posse , vt patet de paleis , alijsque similibus rebus ad littus maris peruenientibus qui motus propriè esset vectio , non tamen motu proiectionis , quod patet in eodem exemplo lapidis allato , nam lapis motu proiectionis mouetur deorsum circuli verò aquei mouentur ad latus , hinc si aqua nequit mouere lapidem motu proiectionis , multò minus aer . Nauis mouetur ab impetu causato à remigantibus per triremes , nam si remigantes essent extra nauim , quantumcumque cierent aquam , nunquam nauim impellerent , vel non tam velociter , quod est signum impulsus impressi . In tractione , si fit , cum vehementia , vtrique imprimitur impulsus , & quamuis cessante tractione quandoque cesset motus , hoc est , quia mole per medium mouetur durum , non fluidum , vt in curru contingit , ad quem motum requiritur magna virtus motiua , cum sit in loco naturali , quandoque verò adhuc durat , vt patet , cum lignum trahitur per aquas , & postea derelinquitur , nam tunc aliquantulum adhuc mouetur ; si verò tractio fit leniter , aut nullus imprimitur impulsus , quia iudicatur ferè idem corpus cum trahente , aut valde exiguus . Campana ad perpendiculum redit à propria grauitate , & quia in tali motu producitur impulsus ab ipsa grauitate , & ab aere , propellitur sursum ad partem oppositam , iuxta dicta q. 3. cit. idem dicendum de fune extento , cui à mouente imprimitur impetus , & quia propter impedimentum nequit vltrà progredi , in oppositas partes fluctuat.

83 Sexto possunt omnia saluari per motum medij , ergo non est ponenda ista qualitas , Antec. prob. quasi à priori duobus principijs naturaliter notis , primum est , Duo corpora nequeunt esse simul in eodem loco , sed vnum expellit aliud , alterum est , Quicquid est innaturaliter condensabile per compreheonsionem , si non sit formale . 1. vt definit Arist. 4. Metheor. sum. 3. cap. 2. si non est aptum retinere figuram , ad quam redigitur per compressionem , vt sunt lana , spongia , &c. statim redit ad priorem statum , nisi quid obstet suis viribus improportionatum , ex quibus deducitur ista maior , omne rarefactibile , & condensabile innaturaliter per alienam compressionem est pulsiuum , & vectiuum alterius corporis sibi proportionati , patet , quia si rarefit , cum nequeant duo corpora esse simul , rarefactum expellit corpus contiguum , illiusque occupat locum , ideo enim pila à puluere exploditur è tormento bellico , quia per accensionem rarefit , quæritque occupare locum pilæ , si autem condensatur , reducendo se ad pristinum statum , pellit etiam corpus contiguum , quia se dilatat ad priorem locum , vt patet in aere in vtre occluso , qui si pede comprimitur condensatur , sed statim ac relinquitur se reducit ad priorem locum , sed omne medium est huiusmodi , & in motu proiectorum rarefit , vel condensatur , vt patet inductione , ergo proiectum sufficienter à medio propellitur , absque alia supperaddita qualitate.

84 Resp. hac ratione solum probari vnum corpus expellere aliud , non tamen ostendi , expellere absque impulsus impressione ; concedimus itaque corpus se rarefaciens vltrò impellere proiectum , sed imprimendo impulsum , quia medium propter fluxibilitatem dispergitur , vnde non necessariò comitatur proiectum ; tum quia non videtur habere tantam vim , vt maximum pondus sustineat , & simul promoueat extra proprium locum ; tum quia cum ista condensatio fiat sphæricè , simulque rarefactio , non est maior ratio cur aer v. g. debeat lapidem pellere in latera , & non deorsum , quo motu ipse lapis conatur etiam moueri ; tum quia non semper fit ista medij condensati , vt diximus impugnando hanc opinionem , tum quia proijcitur proiectum in locum , in quem corpus rarefactum non peruenit , vt patet de igne , & pila in bombarda , nec sufficit aer occurrens ad replendum locum ignis , & pilæ , vt tam certa directione , tàm vehementi ictu , tantaque velocitate moueatur pila , aliud igitur principium talis motus erit assignandum præter medium.

85 Tandem si daretur hæc virtus motiua , quia esset accidens absolutum à loco independens , si mobile in duobus locis existeret , deberet replicari ad corporis replicationem ; Non est enim verum quorundam assertum , impulsum non replicari , quia licet in se ipso non dependeat essentialiter ab hoc loco , tamen ordinatur ad producendam vnicam præsentiam localem , non plures ; ideoque non replicatur , aliter in alijs locis esset frustra . Non est verum , quia potentia motiua ad vnam præsentiam localem producendam ordinatur , non plures simul , & tamen replicatur , ergo idem de impulsu dici deberet ; tunc quæritur , an simul moueret in duobus locis , an in vno tantum , non primum , quia sic omnia inanimata , quæ solum per impulsum à proprijs locis extrahuntur , si mouerentur hic ; mouerentur etiam ibi , contrà Scotum docentem non necessariò mobile vtrobique moueri ; tum quia potentia motiua replicata non necessariò vtrobique mouet , cum motus dependeat a loco , ergo nec impulsus debet necessariò vtrobique mouere . Nec secundum nam gratis hoc dicitur , quia cum in alio loco reperiatur , & sit causa naturalis non impedita , deberet vbique suum effectum scilicet motum causare , sicut albedo replicata vtrobique disgregaret visum , & calor replicatus vtrobique calefaceret ; eo vel maximè quod impulsus iste non est determinatus ad vnum peculiarem locum , sed ad omnia loca indifferens ponitur , siue sursum , siue deorsum , aliter sicut de grauitatibus arguebamus supra n. 10. & seq. impulsus specie differrent , quod supradictis opponitur ; præstat igitur hanc virtutem negare.

Resp. iuxta dicta disp. 11. Phys. impulsum , dato casu , vtrobique replicari ; attamen quia impulsus , vt moueat , indiget directione agentis , & si aliquod corpus occurreret , impediretur a motu iam cœpto , & in alteram partem impelleret mobile , hinc est , quod non necessariò vtrobique moueret , quia in vno loco posset impediri ab aliquo corpore , & hoc voluit Scotus , dum concessit

ressit mobile replicatum in vno loco moueri, & non in altero, si tamen esset absque impedimento vtrobique causaret motum in vtroque loco, non autem eundem motum, sed diuersum propter spatij diuersitatem; nec est eadem ratio de potentia motiua, quia hæc subditur appetitus imperio, à quo applicatur, vnde potentia appetitiua poterit in vno loco excitare motiuam ad motum, & non in altero, vide seq. q. arg. 1. quod potest confici contra hanc sententiam.

26 Quæres, vnde proueniat, quod vnum proiectum velocius altero moueatur? Resp. prouenire primo ex parte medij, si vnum medium sit altero crassius, impedit velocitatem, similiter si medium mouetur ad contrariam partem est causa tarditatia motus; maior etiam quantitas medij iuuat ad velocitatem, sicut minor quantitas impedit, vnde multa pondera sustinentur in aqua profundiori, meliusque mouentur, quam in minus profunda. Secundò ex parte mobilis prouenire potest maior, vel minor celeritas motus; nam si mobile magis resistit mouenti, tardius mouetur, similiter si minimè resistit, tardius proijcitur, vt patet in palea, eo quia ad motum proiectionis exigitur aliqua resistentia ex parte mobilis, vt diximus supra; diuersitas quoque figuræ esse potest causa minoris, vel maioris velocitatis, vt explicuimus q. 3. facilius denique, & celerius mobile mouetur, si est in motu, quam dum quiescit; & magis si mouetur motu eiusdem rationis, quia in motu recipit vim quandam motricem adiuuantem potentiam motoris; hinc facilius res mouetur existens in alieno, quam in proprio loco quiescens, quia in primo statu concurrit propria potentia ad motum, in 2. statu resistit. Quandoque verò si mobile mouetur motu contrario, velocius impellitur in oppositam partem, quam si moueretur versus eandem partem, quia scilicet mobili ex hoc intensior impetus imprimitur à motore, si mobile sit facilis resilientiæ ad partem oppositam, sic qui ludunt magna pila, seu folli pugillatorio, vt vehementius iaciant, solent aliquem constituere, qui eam contra ipsos impellant.

27 Tertiò tandem maior, vel minor velocitas causari potest ab ipso motore, non solum ex maiori, vel minori conatu, quo mouet, sed etiam si sit eiusdem virtutis, & eodem conatu moueat, magis tamen applicet vim propter diuersum se habendi modum ad mobile, quo enim virtus mouens magis distat (proportionatè tamen) vel à mobili, vel ab eo, quod in motu mobilis habet rationem centri, eo facilius, & velocius mouet illud mobile, nam quo linea est longior, eo velocius, & facilius ab eadem vi mouetur, quam breuior, eodem namque tempore describit maiorem circulum, at quò virtus mouens est remotior, eo linea est maior, quia magis distat à centro. Ex qua doctrina Arist. in qq. Mechan. multa resoluit quæsita, nam primò multa pondera vectis auxilio mouentur, quæ aut nullo modo, aut difficillimè sine vecte moueri possunt, quamuis vectis pondus addatur, ratio est, quia id, cui vectis innititur, est tanquam centrum, vectis partes sunt lineæ a centro egredientes, circulumque ex motu corporum describentes, quæ duo sunt, alterum id, quod debet attolli, alterum virtus mouens, quo verò magis linea distat à centro, eo velocius eadem vi mouetur, & facilius, auxilio vectis multa mouentur, quam sine vecte. 2. lignum æqualis magnitudinis facilius frangitur ad genu, si æquè deducta manibus extrema comprehendantur, quam si prope genu, nam genu est velut centrum, partes ligni sunt veluti lineæ. 3. si duo ferant aliquod pondus super lignum, non æqualiter premuntur, si pondus non existat in medio, magis enim laborat ille, cui pondus est vicinius, nam lignum habet rationem duorum vectium, pondus rationem centri. 4. antenna, quo sublimior est, ijsdem velis eodem modo expansis, eodemque flante vento, causa est, vt nauis velociùs moueatur, malus enim nauis est vt vectis, & linea à centro egrediens, centrum est mali sedes, pondus est nauigium, mouens ventus, qui, quò antenna est sublimior, eo magis distat à centro, & longiorem lineam mouet; idem de funda velociùs pellente lapidem, quam manus, & alijs similibus dicendum.

QVÆSTIO VI.

An detur quies in puncto reflexionis.

88 PRo notitia huius difficultatis not. quod motus est duplex, directus, & reflexus, directus est, qui ad eundem terminum tendit, reflexus, qui postquam tetendit in vnum terminum, ex illo incipit tendere in oppositum, & licet hæc reflexio dari possit in omnibus speciebus motus, hic tamen expresse loquimur de motu locali, quæ adhuc duplex est, alia propria, quæ scilicet fit per eandem lineam, per quam prius fuit factus motus rectus, siue id accidat in motu circulari, vt cum mouetur digitus super globum, & deinde eadem via retrahitur, siue in motu recto lapidis sursum, cum redit deorsum per eandem omnino lineam, alia est reflexio impropria, quæ non fit per eandem omnino lineam, vt cum lapis deorsum redit per aliam lineam propter aliquam inflexionem, & circulationem factam in fine motus recti, & de illa non loquimur, patet enim quandoque nullam intercipi quietem intermediam, nam mobile quando in latus veluti in gyrum reflectitur, in priori circuli medietate sursum mouetur, licet cum aliqua declinatione vel ab aeris agitatione, vel à modificatione virtutis impressæ causata, in qua medietate non quiescit, aliter directè tenderet deorsum, nec amplius posset in gyrum descendere, in posteriori vero medietate circuli deorsum tendit propter grauitatem præualentem, donec impulsus penitus destruatur, tunc enim postea directè deorsum mouet, & neque in hac medietate quiescit, quia grauitas est causa illius motus, nec est impedita, ergo continuè mouebit; loquimur igitur de reflexione propria. Quatrupliciter autem possunt hi motus prouenire, vel ambo, scilicet directus, & reflexus ab intrinseco, vt est motus dilatationis, & restrictionis cordis, vel ambo ab extrinseco, vt cum pila ad parietem impellitur, & deinde reflectit, vel dum exiguus lapis sursum proijcitur, sed in medio motu occurrit mobile maioris ponderis pellens illum deorsum, hi enim motus ab extrinseco proueniunt, de pila patet, causa enim est impetus à proijciente impressus, vt diximus qu. præc. ad 3. de paruo lapide patet, nam motus reflexus, quamuis sit aliquo pacto iuxta inclinationem, attamen quod tanta celeritate fiat, est ab extrinseco impellente; vel rectus erit ab intrinseco, reflexus ab extrinseco, vt dum graue deorsum mouetur, & deinde reflectitur ex impetu acquisito in motu recto; vel tandem rectus erit ab intrinseco, reflexus ab extrinseco, vt cum lapis sursum proijcitur, & cessante impetu deinde ex propria natura reuertitur deorsum per eandem lineam. Insuper quies est duplex, negatiua, & priuatiua ex dictis disp. 24. Phys. quæst. 2. art. 2. illa reperitur in quolibet instanti, hæc verò in tempore, quia motus, cui priuatiuè opponitur, solum in tempore existit, & de illa loquimur.

89 Prima extrema opinio videtur Arist. 8. Phys. 62. & seq. asserens de ratione motus recti, & reflexi esse, quod interponatur necessario quies priuatiua, itaut in nullo casu motus isti sint continui, ita sentiunt etiam multi Peripathetici, & ex recentioribus videtur sequi Manca 5. Phys. qu. 1. dub. 3. at Ioan. de Mag. 2. Phys. q. 5. Orbellus 8. Phys. in fine, Ruu. etiam ibid. admittunt necessariam quietem præter quam cum mobile deorsum redit ex occursu maioris ponderis, quo casu per accidens mobile mouetur. Alia extrema opinio videtur esse Mayr. 2. d. 14. quæst. 5. negans in aliquo casu intercipi inter hos motus quietem, & nuper sequutus est Aref. 2. de Gen. q. 24. Media est omnium ferè recentiorum docentium de ratione horum motuum nec esse interruptionem per quietem, vt aliquando continuari nequeant, nec continuitatem, vt quandoque nequeant interrumpi, est quoque Tatar. 5. Phys. in fine, quamuis discrepent postea in casibus specialibus.

90 Dicimus veram esse sententiam mediam, & colligitur ex Scoquol. 12. art. 3. vbi ponderans rationes Arist. probantes motus oppositos non posse continuari, ait, solum concludere, non posse continuari, itaut sint vna mutatio, non tamen ostendere vnam mutationem non esse consequi aliam oppositam; hinc ibi sustinet ens aliquod posse per instans durare, difficilius autem videtur generationem, & corruptionem esse immediatas, quam duos motus locales contrarios. Prob. verò conclus. quod non sit de ratione motus recti, & reflexi disruptio per quietem intermediam, nam vt ait Mayr. quandocunque est aliquod mobile; quod in aliquo mutato esse est indifferens ad contrarios motus, post agens liberum ad alterum istorum mouere, sed cœlum v. g. vel rota est indifferens secundum se in quolibet mutato esse ad motum antè, & retrò, nam sicut in principio erat sic indifferens, ita etiam in quolibet alio instanti, in quo est in eadem dispositione, sicut tunc, ergo agens liberum poterit ad oppositum motum mouere, ergo non est repugnantia, quod duo motus oppositi immediatè se habeant, vnde poterunt causari ab agentibus naturalibus in aliquo casu, nam quod intrinsecè repugnat, nec ab agente naturali, nec libero vnquam fieri potest.

91 Deinde prob. descendendo ad speciales casus, & primò quando motus illi sunt ambo ab intrinseco, possunt fieri, & cum quiete, & sine quiete intermedia, potest enim quis mouere manum sursum; & deorsum vtroque modo (qui motus sunt naturales, vt mouens est animal.) Cor, licet fortè in quibusdam casibus continuè absque interruptione dilatetur, & restringatur scilicet vel ob febrim, vel ob subitaneum timorem, regulariter tamen fit cum aliqua intermedia quiete, vt est communis Philos. & Medicorum consensus, & malè ab Aref. neg. nam talis motus cordis est gratia alicuius boni, quo fruitur in termino motus, ergo oportet, vt in illo quiescat, & eo perficiatur; tum quia valde laboriosum esse naturæ, nunquam à tali motu desistere, quamuis enim ille motus sit naturalis, quia tamen exercetur medijs organis, nequit negari, quin adesset aliqua fatigatio.

92 Secundò quando ambo motus sunt ab extrinseco, non necessario intercipitur quies tam in primo, quam in secundo casu, nam pila si quiesceret in pariete, tunc vel impetus impressus à proijciente euanuit, ergo non posset reflectere, sed ad terram laberetur, quia vt vidimus q. præced. paries non est causa reflexi motus; vel adhuc permaneret, ergo cum sit causa naturalis non impedita, causabit motum,

tum, cuius est naturaliter productiuus, & sic non quiesceret: Item si lapis exiguus sursum proiectus ad occursum magnæ molis descendentis impingit, moles superueniens moueretur vtique, quia non esset impedita, ergo premeret deorsum corpus sibi subiectum, ergo istud non quiesceret. Et parum valet, quod hoc per accidens eueniat; nam sic tenentur aduersarij soluere rationes Arist. quibus absolutè probat, idem non posse motibus contrarijs sine quiete media moueri, eodem enim modo concludunt, siue per se, siue per accidens moueatur, vt consideranti patebit. Nec valet, quod dicunt aliqui, etiam in hoc casu dari mediam quietem, non priuatiuam, sed negatiuam, quatenus in instanti mobile nec ascendit, nec descendit; Non valet; quia sic nullus motus esset continuus, quia hæc quies datur in quolibet mutato esse. Præuidit hoc Manca ex Tol. ideo addidit, ad quietem negatiuam non sufficere vnum indiuisibile, sed duo, itaut vnum sit finis vnius motus, alterum sit principium alterius. Sed in hac respons. non videtur Manca præcipere terminos, nam vel per duo indiuisibilia intelligit duo instantia, & hoc est falsum, quia quies priuatiua est, quæ tempore mensuratur, negatiua, quæ est in instanti, modo inter duo instantia, & indiuisibilia mediat tempus diuisibile, non enim sunt immediata, ergo si ad quietem negatiuam requiruntur duo indiuisibilia, iam esset in tempore, & conseq. priuatiua, quam tamen ibi negat intercipi. At si per indiuisibilia intelligit non duo instantia temporis, sed duo indiuisibilia formarum oppositarum, deberet admittere corpus simul, & in eodem instanti habere duo loca adæquata, & duas superficies. Tandem si intelligit idem indiuisibile formæ, quod potest dici finis prioris motus, & initium sequentis, hoc etiam conuenit cuicunque mutato esse, omne enim indiuisibile continuatiuum est finis vnius partis, & principium alterius. Minus valet resp. Arriag. disp. 3. de Gen. num. 156. lapidem quiescere, quatenus in puncto reflexionis adhæret molæ, siue hæc moueatur, siue non; Non valet, nam lapis adhærendo descendit propter descensum molæ, ergo propriè non quiescit.

93 Tertiò si motus rectus est ab intrinseco, reflexus ab extrinseco, adhuc nulla intercipitur quies, vt de pila ad parietem ostendimus, si verò motus rectus est ab extrinseco, reflexus ab intrinseco, tunc naturaliter necessariò dabitur quies, quod prob. quia principia horum motuum sunt impulsus, & grauitas, & in tantum impulsus eleuat sursum, in quantum superat resistentiam grauitatis, quando non superat, non mouet; signetur igitur instans terminatiuum motus sursum, in quo lapis acquirit vltimam superficiem sursum versus, in hoc instanti impulsus excedit grauitatem lapidis, quia si non excederet, non posset lapis acquirere aliquam superficiem superioris loci, quia ex dicendis in lib. de Gen. omnis actio fit excessu agentis supra passum, & secundum proportionem maioris inæqualitatis, vt autem deorsum descendat, debet grauitas propter eandem rationem excedere impulsum, quod nequit superare in tempore immediatè sequenti, quia prius debet esse æqualis, antequam superet, hoc autem fit successiuè, ergo per aliquod tempus lapis sursum quiescet, quia ambo principia illorum motuum sunt quasi impedita, & ad inuicem colligata, ne in proprias exeant actiones.

Resp. Ares. statim ac impulsus non mouet, cessat etiam esse & totus destruitur, hinc grauitas in tempore immediatè sequenti mouebit deorsum. Sed hoc gratis assumitur, nam si v. g. ad superandam grauitatem requiratur ad minimum impulsus vt tria, & lapis per impulsum vt quatuor moueretur sursum, quartus gradus paulatim deficiet, & in tempore, vt ipsemet concedit, cur ergo tres illi gradus remanentes debent simul desinere, & non paulatim, vt quartus? Dices, quia agens distinctum scilicet grauitas impedit eius effectum scilicet motum. Contrà ad destructionem posterioris non sequitur destructio prioris, nisi actio destructiua terminetur ad ipsum prius, hoc enim non dependet à posteriori, sed potius è contrà, ergo licet grauitas impediat motum sursum, quia tamen non agit in impulsum, & impulsus natus est paulatim deficere, non debet ad cessationem motus totaliter desinere. Tum quia de facto datur per aliquod tempus impulsus sine motu, dum enim quis pondus aliquod fert, sentit impulsum ponderis, non tamen deorsum truditur licet namque aliquæ partes corporis initio comprimantur, adhuc tamen sentitur impulsus, idem experimur in rota celeriter mota, quæ si per occursum alicuius corporis per aliquam morulam detineretur, statim ac relinquitur, prosequitur in motu circulari licet non tam velociter. Nulla ergo quies, vel continuatio est de ratione motus recti, & reflexi.

94 In oppos. arg. 1. ex Ares. quod in nullo casu detur intermedia quies; Tum 1. quia cor naturaliter mouetur, nec est impeditum, ergo semper mouetur, & nunquam quiescit, aliter non posset assignari ratio, cur tanto tempore quiescat, & non longiori, vel breuiori. Tum 2. statim ac lapis cessat sursum moueri, totaliter desinit impulsus, quod prob. aliter homo posset mouere lapidem excedentem propriam virtutem, nam si ad hunc motum requireretur impulsus, vt sex, & virtus hominis illius sit productiua impulsus vt duo, posset ter vicibus, & conatibus producere impulsum sufficientem ad motum lapidis, & sic quilibet ingens lapis posset ab homine quantumuis imbecillo moueri; eò vel maximè, quod agens æquiuocum potest effectum adæquatum suæ virtuti intendere, vt dicemus in lib. de Gen. disput. 2. Tum etiam sequeretur lapidem ab alto demissum velocius moueri, quam lapis sursum proiectus descenderet, hic enim haberet virtutem aliquam impedientem, ille verò esset ab omni resistente liber. Sequeretur etiam graue in fine ascensus ob impressam virtutem minus grauitate. Sequeretur insuper, quod si in principio motus occurreret corpus impediens ascensum, & statim auferretur, deberet adhuc graue pergere in ascensu, eo quia maneret adhuc impulsus, quæ omnia sunt contra experientiam. Tandem nulla conspicitur intermedia quies inter illos motus, ergo &c.

95 Resp. ad 1. quod sicut cor, quamuis sit agens naturale, adhuc tamen non semper æquali velocitate mouetur, sed modo magis, modo minus celeriter, sic etiam possumus dicere, naturam motum illum instituisse ad leuamen, vt in tali, vel tali tempore fiat. Ad 2. negamus assumptum; & ad 1. quel. se dicimus impetum esse talis naturæ, vt per motum, quasi per quoddam fomentum conseruetur, at si cessat motus licet non totaliter statim desinat, non tamen ita diutius permanet, idcirco concedimus quandoque secundo, vel tertio conatu hominem mouere posse aliquem lapidem, quem nequibat primo conatu eleuare, & hoc quia iteratis vicibus applicando virtutem adauget impulsum, quod quotidiana experientia docet, non tamen ob id poterit quemlibet lapidem mouere, quia licet pluries applicet virtutem, impetus tamen non diu conseruatur. Ad 2. si concedatur totum, nullum sequitur inconueniens; neg. tamen seq. nam tantum abest, quod virtus relicta impediat motum, quod potius iuuet, nam vt ipse quoque sustinet, impulsus est indifferens ad motum sursum, & deorsum, & cum à grauitate determinatur ad motum deorsum, ad illum concurret, iuxta dicta qu. 3. Ad 3. dicimus per motum sursum non diminui grauitatem, nec tandiu durare impulsum, vt possit sentiri. Ad 4. non iterum sursum pergere, quia impulsus ille causat propter obstaculum impediens motum in partem oppositam, vt diximus q. præced. de motu resilientis corporis. Experientia potius est ad oppositum, videmus enim lapidem sursum proiectum, vel si fune sit suspensus, huc illucque agitatum in puncto reflexionis aliquantulum hærere, & sistere.

96 Secundò obijc. cum Arist. prob. necessariam quietem intermediam. Tum quia impossibile est contraria, & specie distincta, vt sunt isti motus, continuari. Tum 2. quia sic in instanti continuatiuo mobile simul accederet, & recederet ab eodem loco, & duobus contrarijs motibus moueretur. Tum 3. quod mouetur motu aliquo continuo, in principio huius motus valet dicere, hoc mobile mouetur ad terminum ad quem vltimatum, vt cum graue descendit, valet dicere, graue incipit moueri ad centrum, ergo si motus illi essent continui, in principio, quando scilicet pila ad parietem proijcitur, valebit dicere, pila mouetur ad terminum ad quem vltimatum illius motus, sed talis est locus, in quo existit proijciens, & à quo tunc pila recedit, quare tunc erit verum dicere, pila nunc accedit, & recedit ab eodem loco. Tum 4. quilibet motus fit à quiete, tanquam à termino à quo, ergo motus reflexus, cum specie distinguatur à recto, præsupponet quietem oppositam, ergo datur quies intermedia. Tum 5. quicquid designat actu punctum quiescit in illo per tempus, omne mobile in reflexione designat actu punctum lineæ, in quo reflectitur, ergo &c. minor patet, designare enim terminum alicuius quantitatis est facere aduertere, quantitatem illam vlterius non progredi, quod facit mobile, dum reflectitur, ma. prob. ideo mobile in medio motus non designat punctum actu, quia non quiescit in eo, sed vlterius protenditur, ergo quia in puncto reflexionis designat actu, debet quiescere. Tandem si duo æquali velocitate mouentur, alter semper recta ambulatione, alter verò motu reciproco, semper in fine alicuius temporis collatis spatijs ab vtroque confectis, sensu constabit, multò maius spatium esse confectum ab eo, qui directè ambulauit, quod non videtur posse referri, nisi ad quietem captam in puncto reflexionis.

97 Resp. hæc omnia argumenta absolutè ostendere, nunquam hos motus nec per accidens continuari posse, quod tamen non concederent aduersarij. Quare ad 1. dicimus, specie diuersa non posse continuari, itaut punctum continuatiuum sit eiusdem rationis cum partibus continuatis; absolutè etiam posset assumptum negari iuxtà dicta disp. 9. Phys. q. 2. art. 5. ad 4. & patet de virga partim viridi, partem sicca. Ad 2. dicimus in illo instanti mobile propriè non mouetur, nec sursum, nec deorsum, nam motus fit in tempore, nec ob id dicitur quiescere, nisi negatiuè. Ad 3. si valeret, vrgeret contrà motum circularem, per quem mobile tandem accedit ad locum, à quo prius recesserat, quapropter concedimus totum non enim implicat, quia non accedit, & recedit simul, & per eundem motum, sed diuerso motu, & tempore distincto. Ad 4. motus isti solùm accidentaliter differunt, non essentialiter, quamuis enim se impediant, & incompossibiles sint, parum refert, nam etiam duæ quantitates se impediunt ab eodem loco, attamen numero differunt; sed quicquid sit de hoc, sufficit, quod vnus motus præsupponat in mobili carentiam loci per ipsum acquirendi, & termini ad quem, quo pacto lapis descendens non habet locum, quem acquirit per mo-

motum deorsum, non tamen requiritur vt omnino quiescat, vt patet de qualibet parte motus, quælibet enim præsupponit suum terminum à quo partialem, in quo mobile est per modum transeuntis. Ad 5. ad designationem actualem sufficit, vt mobile vlterius non pergat, siue hoc faciat quiescendo, siue retrocedendo. Ad 6. concedimus in illo casu interuenire vt plurimum quietem, verùm non debet fieri vniuersalis inductio.

98 Tertiò ex Ruu. corpora quando se tangunt (dummodò vnum non sit perfectè sphæricum, & alterum perfectè planum, tunc enim in puncto se tangerent) necessario se tangunt in partibus diuisibilibus, inter quas non mediat aer, aliter non se tangerent, ergo necessariò debet mobile quiescere in puncto reflexionis, prob. conseq. non possent illa corpora ab inuicem separari, nisi aer occurreret ad replendum vacuum, sed nequit aer simul ingredi ad totum spatium occupandum sed prius ad medietatem successiuè, & in tempore, ergo si in instanti separarentur, pro aliquo tempore dabitur vacuum, vel motus instantaneus, quæ sunt absurda, ergo debet necessariò quiescere; Tum quia si pila colore aliquo illita ad parietem, vel pauimentum proijceretur, relinquet in illo notabilem orbem, ergo multæ partes compressæ sunt in contactu puncti reflexionis; at illa compressio necessariò fuit facta per motum aliquem localem, qui fit in tempore, ergo partes, quæ prius tetigerunt, quieuerunt ibi plus quam in instanti.

Resp. hoc argum. propriè vrgere contactum corporis duri cum duro, non verò subitaneam reflexionem, difficultas enim est tam in accessu ad parietem, quam in recessu, siue parum quiescat, siue non; nam si duo corpora æqualiter se tangunt, aer intermedius debet recedere, & qui est in medio, nonnisi per extremitates exire debet, quare dum aer exit, corpora in extremitatibus non se tangunt, nec in medio, quia supponimus secundum omnes partes superficiei se tangere simul, ergo dabitur vacuum in medio, vel motus instantaneus localis. Similiter postquam pila quieuit, ne detur vacuum, debet aer accurrere, & occupare spatium diuisibile, ergo vt arguebat Ruu. vel daretur vacuum, vel motus localis instantaneus. Tetigimus hoc dubium in Phys. disp. 12. q. 1. & ibi quantum sat erat, cum communi soluimus; attamen quia est magni momenti, obiter hic, & seorsim examinare decreuimus.

Dubium appendix.

An duo corpora dura possint immediatè se tangere.

99 RAtio difficultatis est iam adducta, nam vacuum naturaliter repugnat, motus localis instantaneus includens totam realitatem motus, idest quod mole percurrat totum spatium in instanti, non solum naturaliter, sed etiam supernaturaliter implicat ex dictis disp. 15. Phys. q. 6. ar. 5. & tamen si duo corpora dura se tangent in aliquo diuisibili immediatè, vnum istorum necesse est sequi, vel quod nequeant separari nisi per compressionem lateralem vnius ab alio, imò non possent coniungi, & se tangere per superpositionem vnius supra aliud, sed per quandam lateralem applicationem, quæ omnia sunt contrà experientiam.

Circa quod primò refellendæ sunt duæ respons. tanquam falsæ, & non satisfacientes; vna est eorum, qui dicunt, in corpore duro esse multos poros aere, aut alio fluido corpore repletos, quod, cum eleuantur, superficies illorum corporum rarefit, & exit replendo locum derelictum. Secunda est eorum, qui tenent in eleuatione illorum corporum alterum eorum incuruari insensibiliter, & sic non oportet fieri vacuum, quia successiuè partes eleuantur, prius extremæ, postea mediæ. Prima non saluat in corporibus perfectè planis; tum quia inter illos poros, cum non sint continui, est medium diuisibile, ergo redit arg. princ. vel enim aer in poris existens instantaneè ingreditur locum illum, & sic esset motus localis in instanti, vel successiuè prius partes extremas, quàm medias, & sic in his esset vacuum. Secunda est falsa, vix enim percipi potest, quod omnia corpora durissima in eleuatione flectantur, etiam adamantes tum quia chrystallus potius frangitur, quam flectatur, vnde dicitur corpus frangibile, non flexibile; tum quia eleuato vno corpore plano, si super illud versaretur aqua, non celerius aqua currit versus extremitates, quam antea, quod tamen deberet contingere, si fieret talis incuruatio; tum quia non possent deinde amplius illa corpora æqualiter se tangere, sed solum in puncto illo medio incuruationis; quod est contra experientiam.

100 Aliter responderi solet ex Arist. 2. de An. 113. & seq. pro qua resp. citari solent Auerr. D. Tho. Caiet. Mars. & alij, quod scilicet nunquam duo corpora dura ita immediatè se tangant, quin aer, aqua, vel aliud fluxile corpus mediet attenuatum, & compressum, sicut si cum tenui pellicula superposita digito tangimus reliqua corpora, reuera digitus immediatè non se habet ad illud corpus, & tamen nobis apparet sentire, & tangere; hinc consequenter aiunt, quod si columna ad perpendiculum supponatur basi, adhuc aer mediaret tenuissimus, qui sustinebit columnam, non secundum se, sed prout facit vnum cum basi coniunctum; idem esset, si inter columnam, & basim mediaret pluma, vel carta; non quod aer ille non sit ea se diuisibilis, sed quia Author naturæ ita conseruat, ne detur vacuum, magis autem est potens natura vniuersalis, quam particularis, hinc consequenter dicunt securim immediatè non scindere lignum, sed cum aere medio solide se habente ab authore naturæ, graue nunquam immediatè attingere terram, lapides quamuis in principio tangant calcem mollem, post indurationem tamen aerem mediare, & similia paradoxa, quæ difficulter impugnantur, cum omnia reducantur in naturam vniuersalem, ex quo deinde respondent non sequi vacuum, aut motum localem instantaneum, quia in eleuatione duorum corporum aer medius attenuatur, donec alius subintret, & hæc est causa difficultatis, quæ sentitur in seiunctione duorum planorum, quia scilicet aer difficulter attenuatur.

101 Hæc opinio refutatur à Scoto q. 9. de Anim. & 8. Met. q. 3. in fine addit. & ab omnibus ferè recentioribus. Tum quia sentimus siccitatem, & duritiem corporis, ergo tunc non mediat corpus fluxile, & molle, sicut si mediaret corpus frigidum, non possemus per ipsum sentire calidum. Tum quia ponit omnia grauia esse continuò in statu violento, cum semper sint supra aerem; & esset imprudentia Authoris naturæ res in tali ordine constituere; imò vt arguit Angest. de propr. for. pag. 202. causa prima in agendo, si debet vnum inconueniens de duobus admitte, quærit iuxta regulam prudentiæ vitare maius, & permittere minus, maius autem absurdum est ponere omnia corpora violentee ferè existere, aerem ita durum, vt lignum scindat, &c. quàm si dicatur, corpora in eleuatione aliquatenus incuruari, & mutare figuram, vel sensibiliter, vt sunt flexibilia, vel insensibiliter, vt inflexibilia, sicut dicebat secunda opinio, ergo potius hoc debebat admittere, quam illud. Tum quia sequeretur vinum numquam posse contineri in dolio, quia asseres non ita coniungerentur, quin aer mediaret, ideoque ex illo spatio posset exire, vel si dicatur vinum esse grossius, saltim si fieret subtus dolium foramen, quantumcunque obstruatur dolium, ne aer ingrediatur, adhuc tamen versaretur vinum, quia posset aer per spatium inter asseres subintrare. Tum quia imperceptibile est, attramentum induratum non tangere cartham, nec aurum super argentum deauratum hærere, sed ab aere sustentari, & tamen tam tenaciter inter se conglutinari, cum aer sit fluxibilis, & faciliter huc, illuc moueatur, mirum etiam est, quo pacto lapis quidam acuat gladium, quidam non, si semper mediaret aer, & tandem nulla esset ratio, cur quædam fortiter vniantur, quædam non, si aer semper intercipereturı.

102 Dices hoc apertè ab Arist. cit. doceri, & patet experientia, si quis enim aspergeret incudem, & malleum aqua, putabit vtique se immediatè malleo tangere incudem, quod tamen non fiet, quia neque incus, neque malleus post percussionem aduertuntur exiccati, ergo idem dicendum de aere, quando non mediat aqua. Resp. mirabile quidem est asserere nunquam malleum incudem, vel parietem, nec globum ferreum è tormento bellico emissum immediatè tangere parietem, quamuis à globo funditus destruatur; idcirco recentiores aiunt Arist. ibi dubitatiuè locutum, non assertiuè, quod colligitur ex illis verbis *Dubitabit autem aliquis*, de quo in lib. de An. non ob id tamen negamus, quin aliquando mediet aqua vt notat Scot. cit. nam corpus vdum est maximæ adhærentiæ, hinc difficulter exprimitur, & difficilius aqua, quam aer, cum sit crassior, attamen si diu se tangant, vt propter caliditatem corporum, vel attritionem consumant humidum interiectum, vel si fortiter applicarentur ad inuicem, omne corpus intermedium expellerent, & immediatè se tangerent, hinc videmus, quod si inter lignum, & securim mediaret membrana subtilissima, quæ propter flexibilitatem absque aere intermedio tangeret corpora dura, adhuc tamen frangi, & disrumpi in scissione ligni, signum euidens securim immediatè diuidere lignum, & non aere intermedio.

Alij concedunt duo plana immediatè se tangere, & æqualiter separari posse secundum omnes partes, negant tamen vacuum, vel motum instantaneum sequi, & ad arg. dicunt ingressum, vel egressum aeris fieri in tempore, & extrinsecè incipere, itaut sit verum dicere immediatè post hoc aer ingredietur, & tamen erit adhuc verum, nullus aer immediatè post hoc ingredietur, quia non est assignabilis pars aliqua aeris determinata, quæ primo ingrediatur, sed qualibet data, semper erit dabilis alia prior, & minor, sicut non est dabile primum spatium, per quod primò fiat motus localis. Sed hæc responsio consistit in verbis, nam consideremus aerem illum, qui in medio plani post separationem reperitur, vel ibi subito prouenit ab extremitatibus, & sic mutatio localis instantanea, vel successiuè, prius in extremitate & in parte propinquiori extremitati, quam in medio, ergo per tempus illud fuit vacuum in medio, sicut licet non possit assignari prima pars spatij pertransita in principio motus à mobili, attamen signando locum aliquem determinatum, ad quem peruenerit, semper

erit

erit verum dicere, mobile prius fuit in parte præcedenti, quam in hoc loco.

103 Dicimus igitur, quod quando corpora dura ita se tangunt, vt mediet aqua, vel aliquid aliud fluxile, tunc, & si essent perfectè plana, nulla erit difficultas, quia medium illud attenuatur, si opus erit, donec subintret aer; Si verò nullum mediat corpus fluidum, & dura sint adhuc flexibilia, tunc separantur per aliqualem incuruationem superficierum & prius secundum vnam partem, quam secundum aliam inchoando separationem à partibus extremis versus medium causando curuationem, si perpendiculariter eleuetur superius planum, sic patet experientia, cum tabula existens in aqua æqualiter eleuatur, aqua enim subsequitur, & prius discontinuari incipit ab extremitatibus faciendo gibbositatem, seu pyramidationem quandam versus medium; idem accidit in contactu, & diuisione partium continui, in contactu enim partes illæ comprimuntur, itaut in aliquo puncto incipiant tangi, & paulatim se comprimendo expellunt aerem medium, in diuisione quoque non simul discontinuantur partes, aliter vel vacuum fieret, vel motus instantaneus aeris occurrentis, sed incipiunt discontinuari ab extremitatibus cum aliquali incuruatione; sic quando diuiditur lignum, partes ligni tenues curuatæ decidunt in terram. Si autem corpora sunt inflexibilia, si adhuc partes sunt aliquo modo rarefactibiles, in discontinuatione, vel separatione partes illæ aliqualiter rarefiunt, donec ingrediatur aer, quod apparet in quibusdam ad sensum ex quodam quasi puluere, qui videtur ex huiusmodi corporibus exire, dum scinduntur, ex quo fit coniectura, idem euenire in iis, in quibus non apparet sensus, & præcipuè in diuisione hoc est asserendum, quia fit cum aliqua violentia, quæ sicut determinat diuisionem in hac linea fieri, sic etiam est in causa, vt illæ partes tantisper extenuentur, & rarefiant.

104 Tota difficultas consistit in corporibus inflexibilibus & non rarefactibilibus, quomodo fiat contactus, & separatio; idcirco dicimus impossibile naturaliter esse, vt hæc corporea primò, & æqualiter se tangant, vel separentur secundum aliquam partem diuisibilem, ratio est sæpè tacta, quia aer in medio existens deberet ingredi, vel egredi simul cum aere existente in extremitatibus, quare vel vacuum, vel motus localis instantaneus daretur. Vt igitur se tangant debent applicari non perpendiculariter, sed quasi lateraliter cum aliquali inclinatione ad latera secundum aliquam lineam, & deinde successiuè secundum alias partes, vt detur aeris locus exeundi, sic etiam in separatione non directè, & tota simul pars illa recedit, sed transuersaliter, & tantisper obliquè, & quoniam hæc obliquatio non est magna propter celeritatem, & subtilitatem aeris subintrantis, hinc sensu non conspicitur, est tamen maior, quo corpora sunt planiora absque poris, & concauitatibus, nam in corporibus porosis aer in illis existens facilius, & celerius accurrit, & si corpora essent perfectè plana, solum possent applicari incipiendo ab vna extremitate corporis subiecti deducendo deinde super illud corpus aliud, donec secundum omnes partes se tangerent: hinc falsa est quorundam imaginatio scilicet quod sufficiat ad separationem, si corpora perfectè secundum vnam partem eleuentur, & remaneant in extremitate opposita coniuncta; falsa est, quia cum non sint flexibilia, statim ac ab vna extremitate eleuantur, secundum omnes partes etiam distarent vsque ad aliam extremitatem, & sic rediret argumentum. Cui modus iste dicendi non placet, vti posset præced. resp. nam illis terminis de parte determinata, & indeterminata aeris, & quod non detur primum esse subingressu aeris, & similibus possent deludi omnia argum. licet cum quadam cauillatione.

Ex his ad argum. vltimò positum in qu. præced. ad 1. neg. conseq. ad probat. dicimus, si partes pilæ comprimuntur, vtique pars primò tangens per tempus tangit parietem, non tamen sequitur pilam quiescere, quia tota adhuc localiter ad parietem accedit per partium successiuam compressionem, & pars vltimò tangens statim incipit recedere in tempore seq. à pariete, & reflectit pila reducentibus se partibus successiuè ad pristinam figuram; si verò proiectum non est compressibile, sic eodem modo recedit, sicut accessit ad parietem, illumque tetigit, scilicet prius secundum vnam partem, quam secundum aliam non directè, & perpendiculariter, sed oblique, & transuersaliter, vt dictum est. Per idem patet ad 2. sicut enim contactus ille fit quasi successiuè, & lateraliter per partes, ita quoque fieret coloratio parietis, nunquam tamen mobile totaliter ante reflexionem quiescet in pariete.

DISPVTATIO QVARTA.

De elementis in particulari, vbi etiam de Metheoris.

EGimus hucusque de elementis sub quadam communi ratione grauium, & leuium, in qua cum mixtis aliqualiter conueniunt; pro complemento huius operis ipsa elementa secundum peculiares rationes considerare debemus; hac occasione desumpta non erit totaliter abs re quædam de Metheorologicis impressionibus subiungere: quamuis enim in his libris ab Arist. non considerentur, habent tamen cum ipsis elementis particularem quandam affinitatem, quatenus circa ignem, aerem, aquam, & terram contingunt, & eueniunt.

QVÆSTIO I.

Quædam elementis communia declarantur.

1 ELementum ex vi vocabuli significat omne id, ex quo aliquid componitur, & in quod tandem resoluitur, hinc principijs generationis, litteris, & alijs similibus accommodari solet, pressius sumitur pro corporibus illis principalioribus mundi machinam integrantibus, vt sunt cœlum, ignis, aer, aqua, & terra, & adhuc in strictiori significatione sumitur pro corporibus illis concurrentibus ad generationem mixtorum, vt sunt illa quatuor, & multipliciter definiuntur ab Arist. sed præcipuè 3. Cœli 31. elementum est *illud corpus, in quod alia corpora diuiduntur, quod inest potentia aut actu, ipsumque est indiuisibile diuersa specie*, quæ definitio non competit ipsis in ordine ad constitutionem vniuersi, sed in ordine ad generationes mixtorum, nam elementum, vt notat Arist. 2. de Gen. q. 1. est nomen officij, non naturæ, quatenus habet concurrere ad generationem mixti, & si nulla adessent mixta, hæc corpora non essent actu elementa, idcirco quia secundum hanc acceptionem non pertinent ad lib. de cœlo, sed ad lib. de Gen. vt diximus in qu. procem. considerationem huius definitionis ad lib. de Gen. remittimus; hic enim vt grauia, & leuia sunt, & vt naturam simplicem habent, & contemplantur.

2 Numerus elementorum, quamuis varius fuerit apud Antiquos vt dicitur in Phys. communiter tamen censetur esse quaternarius; verum est tamen, quod non datur ratio aliqua euidenter demonstrans elementa non esse plura, nec pauciora, & præsertim rationes Arist. sunt probabiles quædam congruentiæ, ex duplici enim capite hoc probat, primo loc. cit. & 4. Cœli à tex. 31. ex numero motuum simplicium scilicet ad medium simpliciter, & ad medium secundum quid, a medio simpliciter, & à medio secundum quid, vnde quatuor dari debent principia horum motuum scilicet grauitas simpliciter, & grauitas secundum quid, leuitas simpliciter, & leuitas secundum quid, & consequenter quatuor prima corpora. Secundò in 2. lib. de Gen. 16. probauit ex combinatione primarum qualitatum, quatuor enim sunt primæ qualitates, calor, frigus, humidum, & siccum, nam dato vno contrariorum in rerum natura debet aliud dari, ne materiæ potentia frustraretur, at hæ qualitates non nisi sex modis combinari possunt, hæc enim est regula combinationum, vt accipiatur numerus proximè minor, & per hunc multiplicetur numerus rerum, quæ combinari debent, & medietas numeri resultantis ex hac multiplicatione erit numerus combinationum, sic quatuor sunt primæ qualitates, numerus proximè minor est ternarius, per hunc multiplicetur quaternarius, resultat duodenarius, cuius medietas est senarius, & est numerus combinationum illarum qualitatum, ex quibus duæ sunt innaturales scilicet calor, & frigus, humidum, & siccum, ergo quatuor remanent combinationes, & sic quatuor elementa, quorum vnicuique duæ ex primis qualitatibus conueniunt.

3 Hæ rationes sunt probabiles, nam primò dici poterit ad 1. numerum elementorum sumi ex numero locorum simpliciter, non secundum quid, hæc enim competunt mixtis, & sic duo elementa graue, & leue, quo pacto ipse Arist. 1. Cœli 91. & 3. Cœli 5. duo assignauit elementa graue, & leue, licet postea subdiuiserit quodlibet illorum, tum quia sicut motus ad medium diuiditur in simpliciter, & secundum quid, ita motus ad medium secundum quid posset vlterius diuidi secundum magis, & minus iuxta diuersitatem specificam grauitatum, & leuitatum, vt diximus disp. præced. q. 1. Nec

2. ratio vrget, quia non necessariò ad positionem vnius co ... infertur alterius existentia, sed solum quadam Physica necessitate, & congruentia propter perfectionem vniuersi; sed de hoc fusius agit Aref. cit. qu. 2. Posset etiam hic numerus ostendi ex hoc, quod illa corpora non præsupponunt alia in generatione tanquam componentia, & existentia vel formaliter, aut virtualiter, nisi vt ex termino à quo, at omnia alia præsupponunt hæc quatuor, quæ deinde saltim virtualiter in illis existunt, ideoque hæc corpora simplicia vocantur, illa verò mixta; aer enim non fit ex aqua nisi vt ex termino à quo, nec deinde aqua dicitur in aere manere formaliter, vel virtualiter; sed hoc spectat ad lib. de Gen. supponatur igitur hic numerus tanquam rationabilis, & congruus constitutioni vniuersi, solum in speciali dubitari posset de igne, sed hoc q. seq. examinabimus.

4 De istis elementis solet quæri, an sint pura, idest an reperiantur in proprio statu connaturali absque aliquo extraneo admixto, & resest facilis solutionis, nam si loquimur de puritate quo ad substantiam, sic omnia pura dici possunt, tam secundum totum, quam secundum partes, quodlibet enim ea propria materia, & propria forma constat, licet Aref. doceat ignem semper habere aliam formam substantialem annexam, de quo in q. seq. si verò loquamur de puritate quo ad accidentia, sic licet omnia elementa ea parte, qua alteri contiguntur elemento, habeant permixtionem aliquarum qualitatum extranearum, cum ferè totus aer, & tota aqua sint impura, aer enim vaporibus, & exhalationibus varijs, aqua verò multis humoribus terrestribus, & crassis est affecta, probabile tamen est partem illam terræ versus centrum, & partem ignis iuxta concauum orbem Lunæ existentem (si datur vt infra) puras, & à qualitatibus peregrinis liberas esse.

5 Deinde intelligati solet dignitas horum corporum, quodnam scilicet sit dignius, & præstantius, ad quod breuiter dicimus, quod si attendamus nobilitatem penes maiorem, vel minorem vtilitatem, quam afferunt, sic terra, & aqua essent præferenda, terra enim omnia necessaria ad victum, & vestitum subministrat, est materia metallorum, gemmarum, & plantarum, accedit aqua irrigans, & quasi fecundans ipsam terram, est locus naturalis piscium, aer quoque suam confert nobis vtilitatem tum ad respirationem, tum ad refrigerationem temperando afflatu calorem, tum ad nauigationem &c. nec ignis est prorsus inutilis, nam calorem maximè viuentibus necessarium conseruat, & fouet; attamen terra est vtilior, vndè videmus mixta ferè omnia prædominari à terra, eo quia plus subministrat terra elementa; tum quia concursus aliorum elementorum aliquo modo potest suppleri à cælo scilicet humectatio, siccatio, calefactio, & frigidatio, ac concursus terræ scilicet sublentatio, corpulentia mixtorum, nequit à cœlo suppleri. Verùm si dignitatem, & præstantiam consideremus in gradu essendi, non debet attendi ex proprietatibus inseruientibus alijs corporibus, ex hoc enim capite potius argui debet seruitus quædam, & status ministerialis, & consequenter ignobilitas quædam absolute loquendo, sicut ignobilius est, quod pluribus inseruit, quam quod vni, vel nulli; quare attendi debet ex proprietatibus perfectioribus in se consideratis, modo ignis est summè calidus, calor autem est nobilissima omnium primarum qualitas, quia actiuior tam intensiuè, quam extensiuè, maximè si annexam habet siccitatem, hinc ignis sua actiuitate omnia destruit, ac deuorat, qua ratione proximè ad perfectionem cælestem accedit, & supra omnia sublunaria collocatur in sublimi loco.

6 Rursus contemplanda quoque venit figura horum elementorum, & quidem antiqui docebant vnumquodque elementum propria habere figuram, & diuersam à figura alterius, de quibus Arist. agit 3. Cœli versus finem, sed his prætermissis, dicimus omnia elementa esse sphæricæ figuræ, de terra, & aqua, quatenus vnum globum constituunt, dicemus q. 4. de igne, supposito quod detur, patet etiam, nam vsque ad cœlum extenditur, cœlum autem est orbicularis figuræ, idem quoque de aere dicendum, cum mediet inter corpora sphærica, & ratio Physica huius est, nam omnia grauia petunt esse in centro, & subtus leuia secundum omnes partes, omnia leuia petunt ad circumferentiam, & supra grauia, ergo sphæricam petunt figuram, nam secundum hanc figuram corpora æqualiter accedunt, vel recedunt à centro, secundum autem alias figuras angulares tunc inæqualiter distarent, elementa verò, vel sunt grauia, vel leuia. Verum est tamen solum ignem secundum conuexam superficiem perfectè sphæricum esse, nam secundum illam cœlo perfectè sphærico contingitur, at secundum concauam non est ita perfectè sphæricus, sicut nec alia elementa, nam vt notat Scot. 2. d. 14. qu. 3. in partibus Soli propinquioribus, putà sub æquinoctiali, propter maximum Solis calorem plus aeris in ignem conuertitur, in remotioribus scilicet sub polis è contrà plus ignis in aerem commutatur, & quantuis aliqui dicant, partes aeris excedentes sub polis statim accurrere ad locali Soli propinqua, & partes ignis hic generari ad loca remota, vt æqualiter secundum omnes partes distent à centro, & leuiora sint supra minus leuia, attamen vt notat Angest. de propr. form. pag. 72. adhuc cum tali partium fluxu, & refluxu nequit seruari continuò figura perfectè sphærica, sed semper quo ad superficiem concauam ignis, & conuexam aeris erit inæqualitas partium; de aqua, & terra patet propter tot montium, & vallium inæqualitates.

Ceterum quidam ex Peripatheticis docent, hanc figuram conuenire elementis ab extrinseco, ratione continentis, ita videtur affirmare Arist. 3. Cæli 66. & 67. non à propria natura ipsorum; alij verò asserunt ex propria natura hanc figuram postulare, quia grauia, & leuia ab intrinseco petunt æqualiter ad medium accedere, & recedere à medio, & consequenter ab intrinseco petunt orbicularitter constitui, & locari. Vtrumque possumus amplecti; si enim elementa in seipsis consideremus, nullam sibi determinant figuram, vnde si existeret pars aliqua elementi in vacuo, haberet propriam naturam, & qualitates, nullam tamen determinaret sibi figuram; at si cosideramus, vt sunt partes vniuersi, illudque ordinate componunt, quo pacto grauia petunt esse sub leuibus, & leuia supra graue, sic concedendum exposcere orbicularem figuram.

7 Tandem dubitari solet de magnitudine elementorum, an detur inter illa proportio aliqua, itaut continens excedat contentum proportione aliqua determinata, non est autem dubium de superficie concaua continentis, nec de conuexa, illa enim est æqualis cum conuexa contenti, hæc excedit, sed de profunditate. Quidam aiunt elementum continens debere excedere contentum in decupla proportione, itaut si terra esset vnius miliarij, aqua deberet esse decem, aer centum, & ignis mille milliariorum, occasionem sumpserunt ex Arist. 2. de Gen. 37. & 1. Metheor. sum. 1. c. 3. hic enim docet dari debere proportionem aliquam inter elementa, ibi verò docet esse decuplam.

Verùm nec Arist. tam clare est locutus, nec tam certa est experientia, vt ex vno v. g. terræ palmo decem aquæ generentur, solum enim docuit aliquam reperiri proportionem, sed qualem exemplo quodam indeterminato, & incerto explicauit, non certo; sed quicquid sit de hoc, an scilicet ea vna parte elementi crassioris decem generentur rarioris, de facto constat vnum elementum non excedi ab alio in decupla proportione, nam globus terræ secundum recentiores est ambitus 19080. milliariorum, & quia diameter est tertia pars circuli, & quid amplius, hinc diameter totius terræ assignatur 6070. milliariorum, semidiameter 3035. quamuis autem hæc commensuratio sit totius globi ex aqua, & terra compacti, nec certò scire possumus, an aqua excedat, vel excedatur à terra (quamuis hoc sit probabilius, vt dicemus quæst. 4.) certum est tamen, aquam non excedere in decupla proportione terram. Aet deinde à Mathematicis ponitur semidiametrum habere 52. milliariorum, reliquum spatium elemento ignis ascribunt, quod erit 120578. milliariorum quæ opinio, si esset vera, ostendit euidenter hanc decuplam proportionem non adesse inter elementa. Attamen neque hoc erit certè asserendum, non enim probabile videtur, ignem omnium elementorum actiuiorem tam improportionabiliter excedere cætera elementa omnia enim comburerer, aut saltim valde alteraret, sicut arguebat Arist. contrà ponentes astra esse igneæ naturæ, cum tamen remotius existant astra, quam ignis; præcipuè quia nulla apparet ratio comprobans talem excessum.

8 Mouentur autem Mathematici illi, quia experientijs compertum est vaporea, & crepusculos, & ignitas impressiones non amplius ascendere, quam per 52. milliaria, & signum euidens aeris regionem non vltra protendi, aliter non esset ratio, cur istæ impressiones altius non eleuarentur; & Arist. 1. Metheor. cap. 4. ait, elementum transcendens ascensum vaporum esse calidum, & siccum idest ignem. Hæc tamen ratio non probat intentum, supposita enim tali eleuatione dicere possumus, non amplius ascendere, quia non sunt aere supremo leuiores, sed crassiores, vnde non omnes impressiones pari altitudine eleuantur; hinc quamplurimæ fiunt in media regione aeris; Arist. autem non accepit ignem in propria significatione, nam in ipsius sententia datur tertia regio aeris, quare pro igne, seu pro corpore calido, & sicco intellexit totum id, quod supra mediam regionem existit, siue sit ignis, siue aer, dicitur tamen aer ille calidus, & siccus, propter propinquitatem quam habet cum igne, & quia caret humido aduentitio ex vaporibus, quod habet aer primæ, & secundæ regionis. Quod eò vel maximè esset asserendum, si veritatem haberet, quod referunt Conimb. 3. Cæli cap. 5. quæst. 3. montem Teneriffem ascendere ad altitudinem 60. milliariorum, iam enim pertingeret sphæram ignis, ab illoque consumeretur, nec impedire debebit raritas ipsius ignis, nam hæc compensaretur à continua applicatione, perfectione, & vicinia eiusdem.

Quapropter hoc solum pro certo habere possumus de profunditate elementorum semidiametrum scilicet globi terrestris ex aqua, & terra constituti continere 3035. milliaria, semidiametrum aeris, quæ potuit crepusculi comprehendi, continere 52. milliaria, quantum vero excedat totalis semidiameter aeris hunc numerum, insuper quota profunditatis sit semidiameter ignis, esse incertum, debere tamen esse libratas elementorum vires, ne ex vnius excessu cœtera corrumpantur: vide Claramontium lib. 3. de tribus nouis stellis c. 26. Mathematicè hoc differentem.

Dices,

Dices, Inter elementa reperitur proportio quo ad qualitates tam actiuas, quam motiuas, & quo ad locum, ergo etiam quo ad magnitudinem adesse debet. Resp. proportionem debitam elementis in magnitudine non debere ipsa corpora respicere, sed bonum vniuersi, & mixtorum, & animantium conseruationem, & hoc pacto dicimus cuilibet elemento tributam fuisse debitam quantitatem, quantum sat est, vt mixta, & viuentia generentur, ac conseruentur, licet ignoretur quanta sit talis magnitudo.

Q V Æ S T I O II.

De igne, & Metheoris igneis.

TRactationem de elementis in particulari inchoamus ab igne, vtpotè nobiliori inter cætera elementa, & supremum obtinente locum in hac regione elementari secundum communiorem; & consequenter agemus de varijs quibusdam accidentibus, quæ circa hoc elementum contingunt, & græco vocabulo Metheora ignita appellari consueuerunt, vt verò distinctius procedamus, in varios articulos quæstionem totam distribuimus.

A R T I C V L V S I.

An verò detur elementum Ignis, & extet sub concauo Lunæ.

9 REceptissima sententia fuit, & vsque ad Cardani tempora indubitata, præsertim inter Peripateticos, elementum ignis eximiæ magnitudinis situm esse proximè sub concauo orbis Lunæ supra aerem; Cardanus autem lib. 2. de subtilit. negare cœpit ibi ignem reperiri, affirmans totum interuallum à terra vsque ad concauum Lunæ protractum esse elemento aeris repletum, & occupatum, in qua opinione plures inuenit asseclas, quàm Arist. in opposita, nam præter recentiores Astronomos, qui vnanimiter in hanc consenserunt, vt Tyco Brahæ li. 1. progymnas c. 1. Camillus Gloriosus lib. 4. de Cometis cap. 3. & 4. Keplerus lib. 2. epitom. par. 3. sub initio. Chiffinus lib. 3. de Mundo cap. 14. non desunt quam plures insignes Philosophiæ professores Valles. de Sacra Philosophia cap. 1. Franc. Patritius tom. 4. disquisl. perapar. lib. 7. Martin del Rio lib. 4. disquis. Mag. cap. 2. q. 2. Scipio Capitius lib. 2. de principijs. Aresius lib. 2. de Gen. q. 3. Alex. Tassonius quæst. varijs, quas scripsit italicè q. 8. & nuper Arriag. probabiliorem putat disp. 4. de Gen. q. 4. & alij innumeri, qui postea de sede, & loco ignis inter se non conueniunt, quidam enim vt Tassonius illum in Cœlis statuit quatenus asserit Solem, Lunam, Planetas, & alia sidera esse ignea; seu ignem ipsum elementarem in illa corpora distributum, vnde negat ignem apud nos existentem esse verum elementum ignis, ait enim esse potius mixtum quoddam, & fumum accensum; alij vero, vt Vallesius, inquiunt ignem infra Cęlum reperiri in regione elementari, at ei non assignant certam sedem, & locum, sed aiunt esse hinc inde dispersum ad vtilitatem viuentium, & aliorum mixtorum.

10 Dicendum est cum veteri, & Peripatetica sententia, ignis elementum in concauo Lunæ velut in propria sede sibi in hoc vniuerso competente residere. Ita docuit Arist. passim 4. Phys. 46. 1. Cœli cap. 2. & 3. & 2. Cœli cap. 3. vbi illi tribuit summam leuitatem, & locum superiorem omnibus elementis, 4. Cœli 32. & 34. p. Metheor. cap. 3. & 3. de Gen. animal. cap. 11. est etiam communis Astronomorum antiquorum, & S. S. Patres vbique hanc supponere videntur, Boet. lib. 1. Astronomorum August. lib. 22. de Ciuit. cap. 11. Bassil. homil. 3. examer. Hier. Epist. 128. ad Fabiolam Clemen. Alexan. lib. 1. stromatum. Orien. homil. 13. in Exod. hanc denique supponit Doctor 2. d. 17. quæst. 2. & 4. d. 47. quæst. 2. & alibi cum cœteris Peripateticis, solet conclusio pluribus firmari rationibus, & octo præsertim ad hoc affert Contar. tom. 1. quæst. peripat. quæst. de sphæra ignis, quæ omnes vna, vel altera excepta probant solum dari debere in rerum natura elementum ignis, quod Aduersarij non negant, at non probant in concauo Lunæ consistum esse, quod hic disquiritur, non igitur hic sunt multiplicandæ rationes, quia vt plurimum non concludunt, sed illa sufficere debet, quæ à posteriori deducitur ex motu ignis sursum, & adducitur à Scoto in 2. loc. citat. innuiturque ab Arist. 4. Cœli 32. est enim adeò efficax, vt ipsa sola valeat pro mille, & omnibus præponderet, quas congerunt Aduersarij pro parte opposita; supponendo ergo ea dictis quatuor esse elementa, & vnicuique proprium correspondere locum, sic argumentari licebit, ille est locus naturalis corporum simplicium, ad quem naturaliter illa feruntur, eorumque partes, sed partes ignis feruntur supra aerem, ergo eius locus naturalis est suprà illum in concauo Lunæ, maior est certa, & minor patet experientia sensuum, videmus enim ignem hic apud nos accensum quiescere non posse, sed semper sursum tendere, & ascendere.

11 Respondet Valles neg. min. quia ignis de se non magis petit ascendere, quam descendere, quia sicut ignis flamma ascendit, è contra ignis carbo, & ferrum ignitum descendit; imò videmus frequenter flammas è sublimi decidere, & alias in subterraneis specubus consistere, nec sursum ferri. Sed illa minor probatione non eget, vt diximus, cum sensibus pateat, nec illæ instantiæ valent, quia ferrum, & carbo non sunt substantialiter ignis, atque ideò rata, & leuia, vt ascendere possint, flammæ quoque deorsum labuntur, quia materiæ graui, ac terreæ adhærescunt, & eadem de causa in locis subterraneis consistunt, imò semper ibi violenter detinentur, vndè frequentius ingenti impetu foras erumpunt, vt constat de ignibus Ætnæ in Sicilia, & Vesuuij in Campania, vndè potius ex hoc capite deducitur oppositum, si enim ignis nititur semper ascendere, & impedimenta repellere, sanè si perpetuò hic infrà aerem detineretur secundum totam speciem, ne supra aerem ascenderet, tota species suo fine frustrata erit, & perpetuam patietur violentiam. Nec satisfacit, quod ait Aresius, hoc nullum fore incónueniens, ob vniuersi enim bonum decet partem aliquid incommodi pati, sicut etiam ob eundem finem videmus non exactè reliquorum elementorum loca seruari, nam aqua, quæ totam terræ superficiem operire deberet in partem quandam est compulsa, terra ipsa etiam cacuminibus montium aeri non modico supereminet & aer etiam ipse in cauernis montium sæpè latitat. Non satisfacit, estò enim interdum necesse sit partem aliquid incommodi pati ob bonum totius vniuersi, vt benè ostendunt instantiæ illæ, tamen congruum non videtur, ponere totum vnum elementum perpetuam violentiam pati, alioquin malè ab Auctore naturæ ordinatum fuisset vniuersum, potius ergo dicendum, quod sicut cœteris elementis proprius assignatus est locus in vniuerso, estò secundum aliquas partes extra illum reperiantur ob bonum totius vniuersi, ita quoque de igne dicendum erit, quod proprius eius locus est supra aerem, tamen secundum aliquas partes in his inferioribus reperitur dispersus ob eundem finem, vnde paritas assumpta ab Aresio de cœteris elementis iugulat ipsum non saluat.

12 At dices contra solutionem allatam, licet lignum, & ferrum ignitum non sint substantialiter ignis, tamen in poris continent plures particulas ignis, ergo ab his subleuari deberent, sicut lignum demersum in aqua sursum contendit, virtute aeris includi, vel saltem illæ ipsæ particulæ ignis puri sursum euolare deberent, cum forma ignis ibi discontinuata sit ab alijs partibus ligni, & ferri, cum ergo neutrum appareat, dicendum est non esse proprium ignis sursum ascendere, sed ei per accidens conuenire ratione materiæ leuis, in qua reperitur. Ob id negauerunt aliqui ignem re vera reperiri in ferro, & ligno ignito, contendentes ibi tantùm adesse accidentia ignis, vnde dicunt nostrum non esse verum ignem, sed fumum accensum. Verum cum in carbonibus sit maxima siccitas, & caliditas, non est cur negemus in eius poris, & cauitatibus quasdam reperiri particulas ignis, velut in poris spongiæ aqua, vel aer continetur, quò infrà adhuc magis probabitur; ille autem particulæ non sursum eleuant lignum, vel ferrum, quia earum leuitas sufficiens non est tantum eleuare pondus, & bene videmus, quod quando aliqua ligni particula non adeo grauis est, vt superari nequit sursum trahitur à leuitate ignis, vt constat de scintillis sursum euolantibus, lignum verò aquis immersum sursum vehitur propria potius leuitate, quam aeris inclusi. De particulis ignis in poris inclusis est maior difficultas, cur non sursum ascendat, & qua vi in eis detineantur; sed hæc difficultas vrget etiam de particulis aeris in poris ligni inclusis, vnde per id æque bene probaretur aerem non sursum ascendere, absolute idcirco negandum est aliquas particulas ignis à ligno non separari, & sursum ascendere, vt constat de scintillis, quia tamen multæ continentur inter cauitates, & anfractus igniti corporis, impediuntur ab illis, ne rectè possint tendere sursum, & cum exire nequeant, nisi per motum lateralem, hac de causa interdum ibi delitescunt, & etiam ne detur vacuum; sicut ad hoc vitandum è contra aqua sursum ascendit, & detinetur.

13 Respondent proinde alij, vt Tassonius cit. ignem vtique sursum moueri, non tamen sphæricè, sed pyramidaliter, quod indicat non moueri sursum, quasi quærat sphæram ignis, vt suum locum naturalem, cum enim hæc statuatur à nobis circa concauum orbis Lunæ in circuitu, flamma surgens dilatari deberet, & sphæricè eleuari, non autem pyramidaliter, vt melius vndequaque suo principio vniretur, cum ergo surgat in pyramide acutam, inditium est alia de causa sursum ita moueri, nimirum quia illa figura aptior est ad findendum aerem, & quia mouetur ad stellam sibi perpendicularem, & tandem quia fugit terram, & aquam elementa frigida, ac sibi contraria per motum breuissimum, qui est per lineam rectam; Hæc solutio potius nobis fauet, quam noceat, cur enim intendit flamma findere velocius aerem, nisi vt citius supra aerem ascendat; dicere autem, quod id facit, vt ascendat ad stellam sibi perpendicularem, est prorsus voluntarie dictum, quam enim connexionem, & affinitatem habet cum stella potius perpendiculari, quam cum alijs? tandem si terram refugit, & aquam, fugit etiam aerem, vt patet sensibus, ergo superiorem petit locum, & quia vnumquodque proprium locum petit per lineam breuissimam, qualis

est recta, hinc est, quod flamma sursum ascendens non sphaericè dilatatur, sed in pyramidem vnitur.

Respondent alij, talem motum non conuenire flammæ, ratione formæ ignis, sed ratione materiæ fumosæ, in qua est flamma, quæ materia, quia leuis est, secum trahit flammam; quam solutionem approbat Aresius, & addit, quod si ex hoc motu probatur sphæra ignis sub Cœlo, deberet inde etiam concludi dari sphæram fumi, cum etiam ipse sursum moueatur, vnde tamen ipse vt probabilius concludit, principium istius motus esse calorem, atque ita & ignem, & fumum moueri à calore secum ferente leuitatem. Hæc quoque responsio ex omni parte labilis est, falsum enim in primis est ignem sursum moueri ratione materiæ fumi, quæ leuis est, quia potius res è contra se habet, quod flamma trahit fumum, non fumus flammam, nam vt patet ad sensum, flamma sursum ascendit celerius fumo, & tanto impetu, vt interdum graue secum ferat, quod non facit fumus, tum quia principium motus sursum ipsius fumi quodnam erit? certè calor esse non potest, vt ait Aresius, cum hic non sit virtus motiua, ergo conueniet fumo ratione alicuius elementi prædominantis in eo, quod profectò, vel aer erit, vel ignis, aut esse non potest, quia in proprio loco non leuitat naturaliter, ergo erit ignis; tum quia etiam flamma in materia graui accensa sursum mouetur, vt patet cum accensa in puluere tormentario, quæ est materia terrea, & sulphurea, foras erumpit è bombarda, licet enim ab initio, cum primò explođitur, ob impetum impressum rectà feratur ad scopum, sicut & pila plumbea, eo tamen cessante, videmus in fumosa exhalatione sursum vehi, & ideo non bene deducit Aresius, ex hoc motu fumi sursum concludi posse aliam sphæram fumi, quia fumus non sursum mouetur, nisi virtute ignis.

14 Respondet tamen Aresius concedendum esse Antec. ignem tendere sursum, sed negandam esse conseq. quod tendat, vt suam sphæram pertingat, quia semper frustraretur suo fine, quod in motibus naturalibus non est concedendum, cum nunquam totum aerem transcendere valeat, subdit ex grauitate, vel leuitate elementorum non semper licere totum naturalem locum colligere, nam locus naturalis aquæ, si leuitatem spectemus, est supra totam terram, & tamen plurimi montes sunt, quos nunquam aqua superat, & maxima pars terræ aquis non est operta. Sed neque hæc solutio valet, quia vt ait Doctor. in 2. loc. citat. si paruus ignis non potest ascendere super aerem vsque ad sphæram ignis, hoc est per accidens, & ob eius modicam virtutem non potentem resistere corrumpentibus; tum quia exhalationes calidæ eo vsque perueniunt, & in suprema aeris regione accenduntur; tum quia etiamsi eousque non peruenirent, non hinc rectè negaretur, illum adhuc esse eius locum naturalem, sicut non bene negaretur, centrum esse locum terræ, quia aliqua eius particula ad illud non peruenit in descensu impedita; connaturaliter etiam debebat aqua terræ supereminere, & illam totam circumambire, tamen ob animalium habitationem maxima pars discooperta est, quod factum est iuxta naturæ vniuersalis exigentiam, cuius bonum naturæ particularis bono præferendum est, sed non propterea particularis natura aquæ violentiam patitur in tota specie, quia maiori ex parte est supra terram.

15 In oppos. obijciunt primò quod si hic ignis daretur in concauo Lunæ in tanta copia, vtique lucere deberet, ac noctu conspici, sicut nitent, & conspiciuntur sidera cœli, quæ remotiora sunt, atque circa terram ignes in montibus rutilantes. Resp. primò negando cum Auerroe 4. Coeli 32. & D.Th. p. 1.q. 66.art. 1. ad 2. ignem in statu suæ puritatis lucere, ac ex natura sua lucidum esse quoad actum secundum, adeout visionem terminare, possit, nam ignis noster lucet in eo gradu, vt videri possit, ob humorem illi admixtum, quod experimur in flamma candelæ, quæ quanto magis sursum euolat, & ab eo humore depuratur, difficilius visionem terminat, adeo quod acumen flammæ vix videtur; cum igitur ignis in propria sphæra sit huius humoris penitus expers, vel absolutè non lucet, vel non in eo gradu, vt visionem terminare possit. Deinde admittendo ignem ex sua natura lucere, adhuc dicendum erit, ignem in sua sphæra ad eum gradum non lucere, vt terminat visionem ob nimiam suam raritatem, ac transparentiam, quod experimur in cœlo, quod maximum planè recipit a Sole lumen, & tamen ob maximam eius perspicuitatem visum nostrum non terminat, etiamsi solidum sit, ac densum; vnde concludendum est, quod resplendere visibiliter est proprium corporum, quæ lumen habent cum quadam opacitate partium, ac densitate coniunctum; quæ solutio confirmari potest ex eo, quod communiter docetur elementa pura non esse colorata, vt patet in aere, qui non videtur. Nec obstat, quod radij lucis sint tenuiores igne, & aere & tamen videantur, quia licet tenuitas impediat, tamen cum sint in subiecto denso videri possunt, vt etiam ignis in materia densa. Nec minus obstat huic solutioni, quod ait Tassonius, ignem in principijs Arist. densum poni debere, quia sicci proprium, qualis est ignis, est esse densum 4. de Gen. cap. 2. nam quicquid sit de hoc sola perspicuitas sufficeret in igne, ne terminet visionem, vt constat in cœlis. Tandem negari posset, ignem non vtcunque videri, quidam enim dicunt cæruleum illum colorem sub concauo Lunæ apparentem esse ignis colorem, quæ solutio ex eo confirmari potest, quia ignis excitatus ex re aliqua admodum ignea, ac subtili refert colorem cæruleum, vt patet in flamma aquæ ardentis, ac etiam noctu supra fornacem, vbi ligatur minerale ferri, item in cuspide flammæ candelæ, quando illa puro igne ardet, & lychnus est tenuis, neque ita longus.

Secundò si daretur elementum ignis tantæ molis, deberet hæc omnia inferiora comburere, cum natura sua sit actiuissimus, & voracissimus, qua ratione negauit Arist. 1. Metheor. cap. 3. corpora cœlestia esse ignea, & tamen sunt valdè remotiora; Nec dicas raritatem esse in causa, cur ignis elementaris parum calefaciat, quia ignis etiam valde rarus multum calefacit, vt patet in partibus flammæ superioribus, quæ cum rarissimæ sint omnium, maximè vrunt, & ignis inter prunas, & carnes interpositus est rarissimus, & tamen carnes assantur; tum quia non rectè natura, ait Cardanus, calorem qualitatem actiuissimam in subiecto adeo raro collocasset. Nec etiam dicas à media regione aeris, quæ est frigidissima, retundi virtutem illius, & nimium calorem temperari. Hoc enim est, quod directè improbat argumentum, nam ignis proximus regionem illam quantumuis frigidam hactenus calefecisset, vnde apud nos nunquam foret hyems, sed continua æstas, inquiunt Aresios, & Arriaga. Quod adhuc confirmat Aresius; tum quia Sol non est magis virtualiter calidus, quam ignis ille formaliter, cum habeat caliditatem in summo, si ergo Sol suum nobis diffundit calorem, nec à media aeris regione impeditur, tanto magis id faciet ignis, cum sit nobis propinquior; tum quia experientia constat, dum fiunt cometæ, maximos gigni in aere calores, ergo id magis contingeret, si ignis esset sub concauo Lunæ in tanta magnitudine, quæ improportionabiliter excederet cometæ magnitudinem.

16 Resp. re vera raritatem esse potissimam causam, cur ignis elementaris non ita calefaciat, sicut eius natura postularet, vt enim densitas materiæ valdè iuuat eius actiuitatem, ita raritas valdè impedit, vt constat de flamma aquæ ardentis, quod autem partes flammæ superiores magis calefaciant inferioribus, est, quia non habent admixtos tot vapores frigidos, & humidos, quot habent partes flammæ inferiores, & hinc est, quod calor magis in illis percipitur, quam in illis, si autem cætera sint paria, magis semper comburunt partes igneæ densæ, quam raræ; nec carnes tam assantur ab aere inter craticulas, & prunas interposito, quam ab igne existente in prunis per aerem diffundente suam actionem, vnde remotis prunis calor aereus nullo modo, vel parum assaret. Accedit, quod ignis elementaris non est tantæ magnitudinis, vt eum ponunt quamplures, elementa namque distributa fuerunt ab Auctore naturæ tam in magnitudine, quam in virtute actiua, & resistiua in tali proportione, quanta sufficit, ne vnum absorbeat aliud, ac totaliter destruat, vt diximus qu. præced. vnde quamuis in igne sit excessus caloris, non tamen cætera consumere potest; tum quia obsistunt ei cætera elementa, quibus excessus aliarum qualitatum ipsius summo calori resistentiam inest, tum quia raritas suæ materiæ valde remittit actionem eius, in quo maximè prouida fuit natura collocans qualitatem actiuissimam in tali materia, in qua cæteris non noceret, tum tandem quia obstat virtus regitiua vniuersi, quæ continuis Cœlorum influxibus conseruat elementa in suis locis temperando actionem contrariorum; vt ait Scot. 4. d. 48. qu. 2. in corp. vers. *Sed hæc omnia*. Concedimus tamen cum Scoto 2. d. 17. superiorem aeris partem igne vicino multum inflammari, non ita tamen mediam regionem, tum ob intensum, atque perpetuum frigus, quod ibi numquam deficit ob frigida metheora, quæ ibi continuò generantur, tum ob notabilem distantiam a sphæra ignis, quia superior illa regio aeris se sola maior est duabus alijs simul sumptis; ex quibus patet, non sequi nullum esse debere hiemem apud nos; quia præfatis de causis scilicet ob distantiam, raritatem, & secundæ regionis obicem, non potest actio ignis ad nos peruenire. Nec vrget instantia de Sole, quia Sol est causa æquiuoca caloris, ac proinde nobilior, quam ignis, & efficacior, esto sit ille formaliter calidus, & in summo, atque ideò vehementius in nos suum diffundit calorem absque obstaculo secundæ regionis, à qua tamen negandum non est multum remitti, & hic postea rursus intendi ex reflexione radiorum; & in sententia statuente Solem producere calorem medio lumine adhuc minus vrget, quia Sol non producit calorem immediatè, sed per lumen, quod cum careat contrario, ad magnam distantiam diffunditur, & ex eius reflexis radijs hic apud nos producitur calor. Nec quoque instantiam de cometa conuincit, quia non ab ipso comete tantus calor excitatur, & diffunditur, nam in ipsius ortu, & occasu nullam experimur caloris differentiam, sed calor ille, sicut & ipse Cometes, causatur præsertim ex influentijs Cœlorum calidis, & multis similibus exhalationibus apud nos excitatis. Nec denique tenet paritas in argumento principali assumpta ex Arist. 1. Metheor. cap. 3. nam ideò Cœlum, si igneum foret, reliqua omnia combureret, quia ob maximum quantitatis, & molis excessum super hæc inferiora, & maximam astrorum densitatem vehementissimè ageret, cumque in agendo nil repateretur ob sui incorruptibilitatem planè omnia hactenus combussisset.

17 Tertiò experientia constat, ignem sine alimento non conseruari, vnde flamma deficit oleo deficiente, & prunæ conuerso in cine-

cineres ligno, cum ergo sub Lunæ concauo nullum careat ignis pabulum, non potuit ibi per tot sæcula conseruari. Nec dicas nostrum ignem pabulo indigere, non illum, quia hic habet contraria, quæ præualent ipso deficiente, at ibi non habet. Nam in fornace vndique benè clausa, & constipata nullum patitur ignis contrarium, & tamen deficiente materia statim euanescit, ergo non propter actionem contrarij, sed ex eius natura pabulo indiget. Nec etiam dicas pabulum ibi esse aerem circumfusum; quia tandem ignis totum in se conuerteret aerem. Resp. vtique contrarietatem non esse præcisam causam, cur noster ignis continuo indigeat fomento ad sui conseruationem, non autem in sua sphæra, sed præcipua causa est, quam Doctor adducit 4. d. 47. cit. q. 2. §. *de secundo* ex Arist. lib. de iuuent. & senec. quia ignis non manet extra suam sphæram, nisi in continua generatione, ac veluti fluuius, qui tandem deficit, si aquæ non succedant aquis, quod itaque hic sit opus pabulo ad retinendum ignem, oritur ex eo, quod cum ignis ex natura sua perpetuò tendat sursum, & semel excitatus idem numero nec concludi, nec retineri possit, necessarium fit, vt si illum in his inferioribus retinere velimus continuum ei præbeatur alimentum, & per nouam, ac nouam generationem si non idem numero, saltim idem specie continuo nobis adsit; id autem non habet locum in concauo Lunæ cum ignis ibi quiescat, vt in sua propria sphæra, nec sursum ampliùs tendat. Dices, si recludatur candela accensa intra vas, non potest flamma sursum euolare, nec foras exire, & tamen adhuc cito extinguitur; ergo illa non est causa indigentiæ fomenti, sed propria ignis natura, alioquin in tali casu non deberet extingui, cum ignis sursum non euolet. Resp. ignem in tali casu deficere, & suffocari, quia in materia exardescente sunt multi vapores frigidi, & humidi, qui in partes subtiliores, & puriores agunt, easque penitus destruunt, qui vapores non item ignem corrumpunt, si operculo non occludatur, quia ipsis non bene ignis applicatur vndequaque vt possit superari, præsertim cum euolet in sublime; nihil autem horum est in concauo Lunæ, vbi etiam nulli sunt carbones, nullus fumus, similiaque excrementa hæc namque in communi igne videntur, quia multæ partes pabuli sunt valde indispositæ, ac resistentes, vt non possint in ignem totaliter conuerti.

18 Quartò ille locus debetur elemento ignis, in quo potest habere vsum in ordine ad bonum vniuersi, alioquin non rectè eum natura disposuisset, sed ibi nullum potest habere vsum, nam non potest habere vsum, vt materia mixtorum, cum sit distans ab inferioribus, nec est modus huc accedendi; nec vt efficiens, eadem de causa, & quia sufficit ignis inferior, & calor solaris, ergo &c. Resp. ob generationem, mixtorum naturam in his inferioribus multas partes constituisse ignis elementaria hinc inde dispersas, hinc tamen non infertur carere loco proprio, & connaturali, in quo reliquum totum elementum ignis conseruetur, sicut à pari licet quoque ad generationem mixtorum, & vtilitatem viuentium multas aquæ portiones in vniuerso disperserit in flumina, fontes, & riuulos, adhuc tamen locum constituit, in quo magnum aquæ elementum vt in propria sede commoratur ab alijs segregatum; idem igitur de ignis elemento dicendum est, quod neque adhuc in propria sphæra manebit otiosus, quia sic pertinet ad integritatem perfectionis, & ordinis vniuersi, ibi enim degens replet cum aere interstitium à terra ad cœlum vsque protensum, ibi etiam temperat secundæ regionis frigiditatem, & frigidissimos aliquorum Planetarum influxus, qui non æquè benè possunt à Solis calore temperari, præsertim si calor Solis ponatur ex reflexione luminis eius, quæ apud nos fit oriri, causat quoque ex illo loco impressiones igneas in suprema aeris regione, quarum vtique generatio omnino impediretur à rigore mediæ regionis, si ignis non obstaret, & tandem orbem reliquum inferiorem, ac præsertim aerem ambiens adiuuante virtute cælesti ipsum à quamplurimis vaporibus, infectionibus, ac deprauationibus expurgat, & præseruat.

19 Quintò si ignis ibi esset, vtique moueretur in orbem ad motum orbis Lunæ, atque adeò frigesceret, nam fluida motu frigescunt, vt solida incalescunt, & constat experientia ex ventis, & fluuiis, hæc enim est causa, cur æstiuo tempore spirante vento, & adducente partes aeris à loco etiam calidiore, vultus tamen hominum refrigerentur; & hoc ipsum Arist. docuit probl. 19. sect. 25. dicens, *quod motus frigus ciere potest, cuius inditium, quod calida, cum mouentur refrigerantur*. Resp. imò potius ex hoc motu Angest. lib. 2. de formæ propriet. pag. nobis 58. Contaren. cit. Cottunius de Metheor. sect. 19. & alij deducunt oppositum, & ex hoc efficacissimè prætendunt concludere, ignem dari debere immediate sub Cœlo, cum enim per suum motum calorem in his inferioribus producat, motus si quidem est causa caloris 2. Cœli 42. sanè verisimile est in corpore, quod vnà cum Cœlo rapidissimè conuoluitur, tantum generari calorem, vt tandem ignescat, & sic concludunt corpus, quod est immediate sub Cœlo, ignem esse; Ceterum hæc ratio pro neutra parte concludit, quia motus per se, & ex natura sua nec est causa caloris, neque frigoris, sed tantum per accidens eo modo, quo explicatum est disp. 2. de Cœlo q. 7. ar. 4. concl. 1. non ergo concludit corpus Cœlo contiguum incalescere ex illo motu; quia vt ibi dictum est, calor non generatur, nisi ex affrictu corporum solidorum, quale non est illud corpus Cœlo contiguum in omni sententia; nec etiam frigescere, quia si corpora fluida interdum motu frigescunt, hoc est omninò per accidens, vel nimirum quia per motum partes calidiores exhalant remanentibus minus calidis, vt contingit in aqua calida, quæ agitata frigescit, vel per remotionem partium calidarum, & adductionem frigidarum, quo modo aer flabello commotus refrigerat, nam aer circa faciem circumfusus calefit per tenuissimos halitus ab ea prodeuntes, qui flabello expellitur, & nouus succedit minus calidus, tamen ex alia parte fluida quoque interdum per motum incalescunt, quandoque enim aqua stagnans frigidior est currente, & tempore æstiuo, cum spirat ventus Auster, magis incalescit aer, quam si non omnino spiraret; alias rationes minoris momenti omittimus, quia facilè diluuntur ex dictis.

20 Sextò vrgent auctoritates etiam ipsius Arist. nam 1. Metheor. cap. 3. ait *superiores distantia plena sunt corpore aliquo, & igne quidem impossibile, quia exsiccarentur vtique alia omnia*, & ibidem subdit, supra aquam esse aerem, & id, quod quamuis ignem consueuimus appellare, ignis tamen haud quaquam est, & corpus, quod est sub Cœlo, dicit esse potentia calidum, & frigidum, non potuit igitur putare corpus illud esse ignem, qui necessario actu calidus est. Deinde Hippocrat. lib. de flatibus ait, spatium a terra ad Cœlum esse aere plenum, quam veluti communem opinionem docuit Senec. lib. 2. natural. qq. cap. 4. & Plinius lib. 2. natural. hist. cap. 38. Tandem id confirmat Aresius ex Scriptura, & S. S. Patribus, nam Genes. 1. vbi omnium creatio narratur, nulla fit mentio ignis, atque ita loqui videntur D. Hier. Epist. ad Fabiolam, & August. de Genes. ad litt. cap. 3. vbi affirmant aerem a Cœlo ad terram vsque diffundi, Raban. & Strabus apud Magistrum dixerunt Paradisum terrestrem vsque ad Cœlum fuisse eleuatum, quod profectò fieri non potuisset, si ignis ibi adesset.

Resp. Arist. ibi intelligere totum spatium à terra vsque ad Cœlum non esse igne repletum, quia omnia hæc inferiora combureret, non idcirco dixit esse repletum solo aere, sed aere simul, & igne, vt cap. 3. expresserat; corpus autem Cœlo contiguum ignem ait appellandum non esse, vt exponunt omnes, quia ignis vocabulum videtur ab hominibus impositum ad significandum hunc nostrum ignem mixtum, qui constat ex materia densa, & est valdè combustiuus; corpus autem Lunæ contiguum non est huiusmodi, ac proinde non est ille ignis, quem homines intelligunt vulgari nomine ignis; inferius tandem nomine corporis, quod est sub Cœlo, significat totum mundum sublunarem, qui est secundùm varias sui partes potentia calidus, & frigidus, non enim potest intelligere solum aerem, quem Arist. facit actu calidum. De Hippocrat. & Senec. parum curamus, quid senserint, verisimile tamen est noluisse negare elementum ignis, quia præsertim Hipp. non dixit totum illud spatium esse aere plenum, sed spiritu, & substantia tenui, sub qua comprehenditur aer, & ignis, vt notant ex græco Conimb. 3. de Cœlo cap. 5. quæst. 1. art. 3. & eodem modo explicari debent S. S. Patres, si interdum in modum loquendi fauent aduersæ opinioni, In Genes. verò nomine terræ significata sunt omnia quatuor elementa, & nomine Cœli omnes vrbes mobiles, ac immobiles, vt Basil. & Beda in exameron exponunt; opinionem demum illorum Rabinorum, de Paradiso terrestri, quod vsque ad globum Lunare pertingeret, ea ipsa de causa reijcit Doctor in 2. cit. & ait vel esse falsam, vel hyperbolicè intelligendam ad significandam altitudinem, & eminentiam illius loci.

21 Postremò fatentur Astrologi quidam, allegatas rationes, & auctoritates esse facilis solutionis, nec oppositum assertionis nostræ posse vrgentius probari, quam ex argumento optico, quod ita erigit Keplerus loc. cit. lib. 1. epitom. part. 3. si sphæra ignis esset in concauo Lunæ, cum ipse sit tenuior aere, & Cœlum vtroque tenuius, sequeretur, quod si radijs stellarum esset transitus per tot media densitate differentia, & ex obliquo interiecta, sæpius refrangerentur, priusquam ad oculum peruenirent, atque ita stellæ valdè extra propria loca viderentur, quia quo maior fit refractio, eo magis res extra proprium locum videtur, & apparet, id autem est contra experientiam, ergo &c. At hoc Astronomicum argumentum si benè examinetur, falsam continet doctrinam, & denique nihil concludit, falsum enim est, quod videtur in argumento supponi, refractionem maiorem, vel minorem semper ex maiori, vel minori densitate, medij procedere, potest enim etiam procedere ex maiori vel minori opacitate mediorum stante eadem densitate, vt dictum est disp. 2. q. 1. art. 2. ac etiam esto verum sit, maiorem fieri refractionem, cum radius transit prius per medium densius, deinde rarius, vt prius per aquam, deinde per aerem, non tamen fit tanta refractio cum transit prius per medium rarius, deinde minus rarum, vt esset in proposito de igne, & aere; tandem nihil concludit, quia ad deprehendendam refractionis diuersitatem, & maioritatem cernere prius oporteret sidera per medium solius Cœli, & aeris, deinde per illa tria media simul Cœlum, ignem, & aerem, quod fieri non potest, vnde dicimus refractionem, quæ modo inter-

venit, ex illis tribus medijs procedere, quæ autem ex solo Cœlo, & aere procederet nos de facto experiri non posse.

ARTICVLVS II.

De motu ignis in orbem sub concauo Lunæ.

22 COmmunis est Peripateticorum sententia ignem sub concauo Lunæ existentem ad eius motum circulari motu cieri, imo non solum ignem, sed & maiorem aeris portionem regionis superioris; ita enim docet Arist. 1. Methcor. quod & ex probat, quia Cometæ, qui secundum ipsum in elementari ragione ignis, vel aeris gignuntur, & diuagantur, in orbem duci cernuntur; quod quidem dogma; licet nonnulli Recentiores Astronomi inficientur, ratione tamen solidissima stabilitur. nam primum mobile secundum communiorem etiam Astrologorum omnes cœlestes orbes inferiores suo motu diurno rapiat ab ortu in occasum, etiamsi motu naturali conentur in contrarium scilicet ab occasu in ortum, ergo tanto magis imprimetur hæc vehementia motus etiam in ignem cœlis immediatè subiectum, qui in contrarium motum minimè nititur; Dices, non esse eandem rationem de cœlis primo mobili subiectis, & igne ac aere, nam cœli sunt corpora solida, quæ cum inclusa sint intra concauam primi mobilis superficiem, facilè eius impetum recipiunt, & eius motui obsequuntur, secus est de igne, & aere, cum enim sint corpora tenuia, & fluida, facilè cedunt, neque sequuntur vertiginem ambientis corporis. Hoc nihil obstat, videmus enim etiam corpora fluida posse talem impetum vtcunque recipere, vnde si vas aqua plenum v. g. dolium circumuoluatur, experimur, & aquam inclusam paulatim eandem suscipere vertiginem, adeò vt vna pars aliam trudat in gyrum, quod experimur etiam in vorticibus aquæ; fluiditas ergo ignis, & aeris solum obstare potest, ne ita promptè suscipiant vertiginem cœlestem, ac facerent, si solida forent, non tamen efficit, quin vllo modo suscipiant.

23 At Galilæus lib. Italicè inscripto *il saggiatore*, hoc Peripateticum dogma labefactare satagit; tum ratione, tum experientia, ratione quidem, quia cum concaua orbis Lunæ superficies ponatur à Peripateticis planissima, ac tersissima, non videtur, quomodo possit suo motu secum rapere corpus fluidum ignis sibi immediatè subiectum, non enim potest aliquid trahi, & circumduci, nisi partes tracti intrent partes trahentis, atque ita propter eius asperitatem, ac inæqualitatem trahatur; ad hoc etiam adducit experimentum, nam si sumatur aliquod vas, illudque circa suum axem citissimè circumducatur, aer intra ipsum inclusus non mouetur, sed quiescit, quod ex eo deprehenditur, quia si intra vas candela ponatur accensa, non extinguitur. nec eius flamma ad hanc, vel illam partem inclinatur, oppositum autem contingeret, si aer intra vas moueretur.

Ad hæc tamen facilis est occursus; falsum namque est corpus, aliud ambiens, & circumdans non posse illud rapere motu suo, & circumducere, nisi in suis partibus extremis sit asperum, & inæquale, ratione cuius asperitatis queat corpus inclusum capere, & secum ducere, corpus enim inclusum sufficienter capitur, & comprehenditur ab ambiente per concauam eius superficiem, quantum sufficit, vt eius motum sequatur, vt constat de ipsis cœlestibus orbibus, qui a primo mobili circumaguntur, etiamsi concaua eius superficies tersissima sit, ac planè læuigata; & quando id necessarium foret, tunc præstaret ponere Lunæ faciem, quæ terras despectat, esse montibus, ac concauitatibus asperam, vt ipse asserit Galilæus, quam negare motum ætheris in orbem. Nec etiam experimentum illud putamus verum, esto concedatur a Liceto lib. 4. de nouis astris cap. 9. ad oculum enim cernimus, quod si phiala vitrea aqua plena circumducatur, etiam & aqua inclusa ad eius motum circumagitur, vnde & idem de aere intra vas motum incluso est asserendum; ad illud de flamma candelæ dicendum est, etiam experientiam esse ad oppositum, nisi enim flamma multum distet à superficie concaua vasis rotati, videmus ipsam flecti ad motum vasis, ac illum quodammodo sequi, signum euidens aerem conclusum quoque rotari, quod etiam alia experientia de catino supra demonstrauimus disput. 2. quæst. 4. art. 3.

24 Supposita ergo communi Peripateticorum opinione de motu ignis in orbem, vt vera, duplex emergit difficultas; nam primo dubitatur, num motus iste simplex sit, vel mixtus; deinde an naturalis, vel violentus; Quoad primum dubium Philoponus, & alij hunc motum dixerunt esse simplicem; alij è contra statuunt eum mixtum, vt Gianninus de Cœli natura part. 1. cap. 14. Solutio huius dubij pendet ex declaratione diuisionis præallegatæ motus in simplicem, & mixtum, de qua satis diximus supra disp. 1. quæst. 1. art. 1. quare cum ibi dictum sit, illum esse simplicem motum, qui fit super lineam rectam; illum verò esse mixtum, qui fit super lineam ex recta, & circulari compositam, si ignis motus in orbem conficit, & describit solam circularem lineam, ponendus erit motus simplex; si verò igne vi Cœli in orbem acto quædam ipsius partes ascendunt, quædam descendunt, & aliæ ad dextram, aliæ ad sinistram mouentur, varijsque alijs modis agitantur, tunc talis motus non erit simplex, sed mixtus quia fiet super lineam ex recta, & circulari mixtam, quæ autem contra hanc determinationem possent obijci diluuntur ex dictis loc. cit.

Maior est alia dubitatio, an motus ille sit naturalis, vel violentus, Gianninus enim cap. cit. seq. & Zabarel. lib. de motu ignis in orbem varias, & plures memorant, ac refellunt opiniones, ex quibus famosiores adducemus, & probabiliorem statuemus; potissima autem ratio dubitandi est, quia cum ille motus non sit naturalis igni, vt de se constat, videtur ponendus esse violentus, at ex alia parte nullum tale perpetuari potest, vt Arist. docuit 1. de Cœlo 15. & lib. 2. 17. ex quibus locis vulgata illa propositio desumpta est, *nullum violentum durabile*, quomodo ergo ignis in orbem mouetur semper?

25 In hac difficultate concesserunt quamplures hunc motum esse igni violentum, & contra eius naturam, qua moueri rectè natus est, non circulariter, & explicare contendunt, quomodo intelligatur, quod nullum violentum sit durabile; ita Conciliator, & Zimara apud Zab. cit. qui optimè refellit eorum glossas ad eam propositionem inductas, velut prorsus ineptas; sequitur Giannini cit. cap. 17. vbi ad finem inquit huic asserto non repugnare Arist. cum ait nullum violentum esse durabile, quia eius sensus est, nullum motum perpetuum, qui sit vnus, & continuus esse contra naturam, & violentum, at motus ignis in orbem non est continuus, quia ad motus continuitatem requiritur vnitas, & identitas mobilis, id autem non cadit in motum ignis circularem, quoniam non perpetuò idem numero ignis subijcitur huic motui, continuo enim aliæ partes corrumpuntur, & aliæ de nouo generantur, Hic dicendi modus est abijciendus, quia falsum est motum circularem motui à medio opponi; nam motui sursum opponitur motus deorsum, & ad medium, non autem circularis, & circa medium; imò id Arist. docet ex professo 1. de Cœlo 14. vbi ex eo probat, motum circularem ignis non esse eius naturæ aduersum, quia vni multa essent contraria, vnum autem non nisi vni contrariatur 10. Met. 14. neque dicas motum circularem opponi naturæ ignis, quia hic natus est moueri motu recto, qui circulari contrariatur, nam Arist. 1. de Cœlo fusè ostendit motui circulari nullum motum esse contrarium.

26 Alij proinde dixerunt, illum motum in orbem potius esse igni naturalem, quam violentum, quod adhuc diuerso modo declarant. Zabarel. cap. 8. inquit, quod licet motus ignis in orbem non sit naturalis, sumendo motum naturalem pro eo quod fit ab interno principio, potest tamen dici naturalis, quatenus habet vim fouendi, & conseruandi ipsum, quod probat ex Arist. 8. Metheor. cap. 4. vbi dicit elementa calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore, motus enim rapidissimus vim habet dissipandi, attenuandi, & rarefaciendi, ac consequenter calefaciendi, hac igitur de causa motus ille non debet dici naturæ ignis violentus, quia non lædit ipsam, sed valdè conseruat. Neque hic modus dicendi idoneus est, nam falsum est ignem in sua propria sphæra ea ratione à motu Cœli in proprio calore foueri, & conseruari, quia vt diximus supra, motus non est causa caloris per attritionem, nisi inter corpora solida, in quibus, solum attritio, & affrictus contingit, quia vnum non facilè alteri cedit, aer autem, & ignis sunt corpora fluida, quæ proinde facilè cedunt, & motum Cœli sequuntur absque attritione; imò vt suprà retulimus, tantum abest, vt per illum motum raptus ignis incalescat, aut in suo natiuo calore conseruetur, vt potius aliqui velint frigescere, quia fluida per motum frigescunt, sicut solida per eundem incalescunt; ignis ergo ibi conseruatur, quia est in suo loco naturali, vbi caret contrario, & alijs cœlorum influxibus fouetur, non tamen à motu, vnde non magis ibi conseruaretur, quam si nullo prorsus motu agitaretur, sed omninò quiesceret.

27 Piccolomineus in gradu 2. Philosophiæ moralis cap. 15. inquit, quod licet motus non sit naturalis igni secundum propensionem, & instinctum naturæ particularis ipsius ignis, est tamen illi naturalis secundum procliuitatem naturæ vniuersalis, quæ totius vniuersi bonum procurat, & promouet, vnde concludit, quod si ignis consideretur, vt est quædam pars totius vniuersi, hoc modo aptum esse cieri motu totius vniuersi, qui est motus in orbem ab ortu in occasum. Sed præterquam quod ex hac doctrina probaretur quoque motum circularem conuenire terræ, & aquæ, nam & hæc etiam elementa sunt partes mundi, adhuc responsio ista difficultatem non tollit, cum enim inquit Arist. nullum violentum esse durabile, ac perpetuari posse, loquitur de violento, quod est contra naturam, non solum vniuersalem, sed etiam particularem rei, vt colligitur ex ratione, quam adducit ad probationem illius dicti, quæ erat, quia violentum est contrarium naturæ, contraria verò inter se pugnant, seque mutuo interimere nituntur, hæc autem pugna nequit perpetuò durare, quia tandem vnum deijcit aliud, nam vel violentum destruit rei naturam, vel natura à se violentiam depellit, constat autem hanc rationem æquè militare de natura vniuersali, & particulari,

culari, imò Arist. ibi speciatim loquitur de violentia illata naturæ particulari.

Itaque in hoc dubio à communi sententia recedendum non est, quam Zab. refert cap. 3. & tandem ipse quoque amplexatur, quod motus ignis in orbem re vera nec naturalis est, nec violentus, sed neuter, quia nec est secundum naturam mobilis, neque contra naturam eiusdem, ac proinde dici solet præter naturam, seu innaturalis, & talem motum in perpetuum durare nullum est inconueniens, quia de eo non militat ratio, quæ de violento vrgebat, vt patet consideranti, & hæc fuit opinio Auerrois 3. de Cœlo Com. 20. & 2. Metheor. cap. 2. Simplicij in lib. de Cœlo, D. Th. 1. de Cœlo lec. 10. Angelt. lib. 2. de form. propriet. pag. 71. quam nos quoque iam pridem secuti sumus disp. 6. Phys. q. 3. vbi ostendimus omnino admitti debere motum neutrum, & medium inter naturalem, & violentum per abnegationem extremorum, & talem præsertim esse motum ignis in orbem, ac sufficienter diluimus, quæcunque obijcit Zimar. contra hanc neutralitatem ex diuersis Arist. locis, in quibus nullum alium motum agnoscere videtur præter naturalem, & violentum, diximus enim cum Zabarel. Philosophum ibi sumere violentiam largè, vt scilicet comprehendit, vel carentiam naturalitatis, vel repugnantiam, quomodo inter ista non datur medium, quia motus neuter continetur sub violento, & præter naturam.

28 Conatur Gianninius cit. cap. 14. hanc solutionem euertere ex 1. de Cœlo 14. vbi statuit Arist. omnem motum, aut esse secundum naturam, aut præter naturam, vbi per ly *præter naturam* significat, quod est naturæ aduersum, & inimicum, nam postquam assumpsit motum omnem esse aut secundum naturam, aut præter naturam, continuò adiungit motum eum, qui inest alicui præter naturam, alij inesse secundum naturam, atque id explicando inquit, hoc enim in illis motibus, quibus sursum, & deorsum itur, nam horum illum, quo sursum petitur, quia terræ inest præter naturam, igni inesse secundum naturam, & illum, quo itur deorsum, quia igni datus est præter naturam, terræ fuisse datum secundum naturam, in quo exemplo liquet per motum præter naturam illum intelligi, qui directè aduersatur naturæ. Resp. Zab. cit. cap. 5. in fine Arist. toto primo lib. de Cœlo de Solis motibus simplicibus loqui, & ex illis Solis sumere argumenta ad vnitatem mundi probandam, & subdit vtique simplicem, motum esse necessario vel simpliciter naturalem, vel violentum, at motus ignis in orbem non est simplex, sed mixtus, quare ex illis locis 1. de Cœlo non benè euertitur motus neuter inter naturalem, & violentum absolutè loquendo, mixtus enim motus potest esse neuter; sed quicquid sit de hac Zab. doctrina, quæ trutina indigeret, negari potest assumptum. Ad probationem dicimus, quod licet in exemplum aduxerit motum sursum, & deorsum, quorum vnus est naturalis terræ, & contrarius igni, non vtique hoc eo consilio fecit, quia per motum *præter naturam* præcisè significauerit, qui naturæ aduersatur, & eam destruit, sed quia cum per motum *præter naturam* vtrumque intellexerit, tam qui positiuè, quam qui negatiuè aduersatur naturæ, de positiuè repugnanti exemplum afferre voluit, quod ei pro occasione oblata sufficiebat, & magis rem explicabat.

ARTICVLVS III.

An ignis inferior sit verus ignis, & eiusdem speciei cum superiori.

29 CArdanus supracit. negat ignem apud nos existentem esse verè elementum, asserens esse potius quoddam mixtum, in quo prædominatur ignis, idque passim supponit Tassonius putans ignem hunc inferiorem aliud non esse, quam ipsum solis calorem in materia combustibili accensum; Aresius 2. de Gen. disp. 1. de elementis q. 2. sec. 3. concedit cum communi ignem apud nos existentem esse verè ignem elementarem, imò nullum alium ignem elementarem præter istum agnoscit, vt vidimus art. præced. addit tamen non inueniri ignem per se ab alijs corporibus substantialiter segregatum, sed inueniri tantùm in aliquo alio corpore permixtum, vt in eadem materia simul sit forma ignis cum aliqua alia forma v.g. ligni in carbone, fumi in flamma, hancque esse conditionem peculiarem ipsius ignis.

Dicendum breuiter est, apud nos extare verum ignem elementarem eiusdem speciei cum superiori; ita existentem in materia, vt nullam secum admittat substantialem formam; ita Doctor 4. d. 47. q. 2. §. *de secundo*, vbi dicit, quod *ignis potest esse extra suam sphæram in materia aliena, vt potè in corpore ignito, vel flamma, non quod ibi sit in partibus solidis verè forma ignis, nisi ponatur formas specificas distinctas simul perficere eandem materiam, quod videtur inconueniens*, &c. item 4. d. 49. q. 16. §. *aliud est intellectus*, & quoad singulas partes probatur. Primò quidem, quod non sit purum accidens, vt Tassonius velle videtur, nempe calor accensus in materia combustibili; Exinde probatur, quia calor quantumcunque intensus nunquam comburit, sed calefacit, nunquam aliam destruit substantiam, sed benè disponit ad eius corruptionem; vt enim in Phys. dictum est disp. 7. qu. 6. art. 2. accidens non habet vim generandi, vel corrumpendi substantiam, sed ignis noster non tantum calefacit, sed comburit, & generat, vel destruit aliam substantiam, ergo non est accidens, sed substantia; tum quia si ille summus calor, seu caloris excessus existens in Sole, & astris arguit illa esse substantias igneas secundum Tassonium, ita nos quoque dicemus in substantijs corruptibilibus, in quibus ipse reperitur. Secundò, quod neque sit corpus quoddam mixtum, in quo prædominetur ignis, vt aiebat Cardanus, ita ostenditur, quia ignis noster est calidus, & siccus in summo, quia caret omni frigiditate, vt patet, caret etiam omni humiditate, vt constat de cinere, quo nil siccius excogitari potest, ergo non est aliquod mixtum, quia continet virtutes vnius elementi tantùm. Tertiò, quod non existat in aliena materia simul cum alia forma, vt dicebat Aresius, constat ex eo, quod plures formæ substantiales specificæ, & disparatæ sunt in eadem materia prorsus incompossibiles, vt diximus disp. 5. Phys. qu. 6. art. 2. in ordine ad potentiam saltim naturalem, quia naturaliter formæ diuersæ, & disparatæ diuersas requirunt dispositiones, & incompossibiles, ratione quarum verum est dicere, generationem vnius esse corruptionem alterius, & è contra, licet ergo plures formæ subordinatæ possint esse simul, quia dispositiones vnius inseruiunt dispositionibus alterius, disparatæ tamen nequaquam ob allatam rationem.

30 Respondet Aresius, hinc sequi tantum, vt pacificè nequeant simul commorari forma ignis, & alia forma, sed in pugna semper, itaut altera alterius machinetur interitum, subdisque formam ignis ob suam voracitatem necessariò semper esse debere alteri formæ coniunctam, vt eam depascat, & cum ea pariter interire, & tandem concludit, inconueniens non esse, quod idem secundum diuersas formas sit in diuersis speciebus, puta simul ignis, & ferrum, vel lignum, nam potest etiam esse in diuersis prædicamentis, homo enim albus, vt homo est in prædicamento substantiæ, vt albus in prædicamento qualitatis. Hæc tota solutio in falso posita est, quia cum vna forma priuationem alterius secum deferat, sequitur nec in pace, nec in bello posse simul consistere, alioquin forma, & priuatio possent pro aliquo instanti simul consistere, quod est impossibile prorsus ex dictis disput. 4. Phys. q. 4. tum quia pugna formarum est formalis, non effectius ex dictis disp. 5. Phys. q. 3. art. 3. & infra dicendis in lib. de Gen. ergo si semel possunt esse simul, nec vna suo aduentu alteram excludit, itaut primum esse vnius sit primum non esse alterius, semper deinceps poterunt esse simul; hinc etiam deducitur alterius dicti falsitas, quod forma ignis semper depascit, & vorat formam aliam ei sociam in eadem materia, petendum enim est, in quo genere causæ id præstet forma ignis, non in genere causæ efficientis, quia forma formam non destruit, nisi per incompossibilitatem formalem, vt dictum est; si in genere causæ formalis per supradictam incompossibilitatem, ergo pro nullo instanti possunt esse simul, quia formalis incompossibilitas tollit compossibilitatem pro quocunque instanti, non enim quia vnum destruit aliud, ideò incompossibilia dicuntur, nam aqua destruit calorem sibi inhærentem, nec idcirco hic est incompossibilis illi, tandem quod concludit, est irrationabile prorsus, nimirum ex eo quod idem suppositum potest simul esse in diuersis speciebus accidentalibus per diuersas formas accidentales, sic pariter esse posse in diuersis essentialibus per diuersas substantiales, nam præterquam quod id probaret, non solum de forma ignis, quod esse possit cum alia forma, sed de quacunque indifferenter, quis non videt manifestam disparitatem? res per formam substantialem constituitur in specie essentiali, non per accidentalem, quæ non dat, nisi esse secundarium, & aduentitium, ergo sicut nequit esse, nisi in vnica specie essentiali, nequit enim idem suppositum esse simul ignis, & ferrum, ita nequit constitui, nisi per vnicam formam vltimam, & specificam, & id certius est, quam egeat probatione.

31 Denique prob. quo ad aliam partem, quod hic ignis inferior sit eiusdem speciei cum superiori; nam licet differant secundum varia accidentia, vt secundum raritatem, & densitatem, & admixtionem aliorum corporum, vel puritatem, & alia accidentia, quæ se tenent ex parte materiæ, in qua ignis reperitur, tamen in accidentibus ex parte formæ se tenentibus non differunt scilicet in qualitatibus tam actiuis, quam motiuis, vtique enim conuenit calor, & motus sursum, vt colligitur 1. Cœli 19. & lib. 2. 92. & 102. & lib. 4. 22. cum igitur ex his qualitatibus colligenda sit identitas essentiæ, quia se tenent ex parte formæ, non materiæ, consequenter concludendum est, quod sint eiusdem rationis, & speciei.

In oppositum obijcitur probando primò quod sint diuersæ speciei, quia ignis noster est principium lucis, non elementaris; hinc indiget alimento, non ille, hic habet excrementa scilicet cinerem, & carbones, non ita ille; & aliæ differentiæ notari possunt; quæ diuersitatem specificam certissimè concludunt. Accedit auctoritas Arist. 5. Top. loc. 34. vbi docet, quod *non est vna species ignis, nam diuersum est carbo, & flamma, & lux specie*; idem habet 3. de Gen. animal. c. 11. vbi ignem appellat

genus; & lib. de admirand. audit. comminiscitur ignes naturarum valdè diuersum in diuersis Orbis partibus. Tandem ait Auerroes 4. Cœli 32. ignem nostrum non generare, sed corrumpere animalia, elementarem vtique, ergo non sunt eiusdem speciei.

32 Resp. neg. ex illa accidentium varietate diuersitatem specificam colligi, quia illa omnia non accidunt ex natura huius, & illius ignis, & ratione formæ, sed per accidens, & ratione materiæ, vel loci, in quibus ignis reperitur, & vt ad singula occurramus, vterque ignis est principium lucis, sed elementaris non videtur ob eius raritatem, non enim lux terminat visum, nisi in materia densa, & opaca, vt constat de aere illuminato, qui non videtur ob eius raritatem, noster indiget pabulo, quia non est in proprio loco, & semper sursum euolat, vt declaratum est art. præced. hic habet excrementa, non ille, quia hic est in materia aliena, non in propria, & quia cum est in terrea v. g. in carbone, pars magis terrea non conuertitur in ignem, hinc remanent cinis, & alia excrementa; constat itaque hanc accidentium varietatem, quia non sumitur ex parte formæ, sed materiæ vel alio capite aduentitio, non posse inducere diuersitatem specificam inter ignem superiorem & inferiorem. Ad 2. non magis concludit diuersitatem specificam inter ignem superiorem, & inferiorem, quam inter inferiores ipsos; loquitur ergo Arist. de diuersitate specifica accidentali, non essentiali, nam illæ differentiæ se tenent ex parte materiæ, nam ignis, qui est carbo, fit ex materia terrea, flammæ ex aerea, & ignis lux quando ab omni extraneo separatur, & sic explicandus est in alijs locis. Ad 3. potius inde probaretur calores ipsos specie distingui, quam ipsas ignium substantias, sed de vtrisque negandum est specie distingui; & vel dictum illud Auerrois falsum est, quia vterque ignis ad generationem aptus est, & corruptionem, secundum quod moderatè applicatur, vel immoderatè, vel si concedatur, non inducet ad summum, nisi diuersitatem accidentalem, nam illa diuersitas in agendo non ex ipsius specificæ naturæ varietate procedet, sed ex varijs accidentibus coniunctis cum natura specifica.

Obijcitur secundò ex Atesio probante formam ignis in materia semper esse coniunctam cum alia forma, quam depascit, nam flamma nil aliud est, quam fumus accensus 2. de Gen. 28. ergo forma ignis est simul cum forma fumi; item in ferro, & ligno est substantialiter ignis & omnino ignis absque aliquo huiusmodi subiecto reperiri non potest. Et quia communiter responderetur, ignem non reperiri in partibus solidis illorum corporum, sed tantum in poris, vt docet Doctor loc. cit. hanc responsionem conatur multis Aresius euertere. Primò quia flamma est continua, ergo non tantum est in poris, nec enim apparet qui pori esse queant in fumo. Secundò quia substantia densior pauciores habet poros, ergo minus haberet de igne, cuius oppositum experimur. Tertio si ignis potest conseruari in poris, cum intra poros non sit alia substantia, quam aer, posset ignis conseruari etiam extrà poros in aere, quod si potest in solo aere, posset absolutè extrà aliud corpus quod est contra experientiam. Quartò quando ignis paulatim consumit lignum, negari non potest, quin peruadat substantiam ipsius ligni, dum ergo transit de vno poro ad alium, cum non agat immediatè in distans, debet omninò transire per corpus solidum, vt ipsis sensibus patet. Quintò tandem si in poris reperitur ignis, ergo ascendet, & relinquet ferrum, quid enim excogitari poterit à quo retineatur? figmentum igitur est ignem esse in poris, non verò in ipsa rei substantia.

33 Resp. concedendo ignem ob suam maximam actiuitatem, nedum in propria, sed in aliena quoque materia existere posse, negatur tamen, cum in ea existit, stare simul cum alia forma; & cum probatur, dicimus, flammam esse fumum accensum, non quia in eadem materia simul maneant forma fumi, & ignis, sed quatenus fumus conuertitur in ignem per transitum materiæ à forma fumi ad formam ignis; non ita verò lignum, & ferrum ignitum sunt ex toto substantialiter ignis, sed verus ignis asseruatur tantùm in eorum poris, in cœteris verò partibus tantùm adhærent qualitates ignis in gradu valdè intenso; ita notauit Doctor loc. cit. Nec impugnationes ad hanc solutionem allatæ multum vrgent. Ad primam gratis concedimus in fumo non esse poros, & dum inflammantur, totum verti substantialiter in ignem. Ad 2. gratis etiam concedimus in substantia densiori cœteris paribus minus de igne reperiri, quia est minus porosa, v. g. in ferro minus de igne reperitur, quam in ligno, videtur tamen esse ibi in maiori copia ob maiorem actiuitatem, quam habet ratione maioris densitatis actionem adiuuantis. Ad 3. neg. in poris ferri, vel ligni, vbi ignis asseruatur, aerem reperiri. Ad 4. negatur ignem eo modo substantiam ligni v. g. peruadere igniendo, quia minimè opus est agens transire secundum realem præsentiam per subiectum, in quod agit, sed particulæ ignis in poris ligni existentes, & calor intensus cœteris partibus adhærentes paulatim alias, & alias ligni partes conuertunt in ignem, & quæ conuerti non possunt, vt potè terrestriores resoluuntur in cinerem. Ad 5. patet ex dictis art. præced. in probanda conclusione.

ARTICVLVS IV.

Vbi de Cometis.

34 QVia inter ignea Metheora Cometæ principalem obtinent locum, atque diutius permanent, placet ab ipsis exordium sumere; & quidem Cometarum natura, & conditio adeo abdita est, & arcana, vt nedum inter veteres Philosophos lites extiterint immortales; sed acrius adhuc digladiantur nostri temporis Astrologi, quorum plurimi, & magis conspicui integra de Cometis edidere volumina; nos breuiter omnia, quantum fieri potest, in hoc articulo perstringemus, exactiorem tractationem Astrologis relinquendo.

Primò itaque dubitatur de substantia, & materia Cometarum, an scilicet sint ex materia sublunari concreti, vel potius cœlesti: esse ex cœlesti materia veteres quidam Philosophi dixerunt relati ab Arist. 1. Metheor. ca. 6. putantes esse astra cœlestia, quæ tamen non semper à nobis videantur, & de numero stellarum errantium, quam opinionem vario modo explicabant; quidam enim aiebant cometam quemlibet esse vnam stellam certis temporibus apparentem, vt Æschilus, & Hippocrates Pythagorici; alij vero dicebant non esse vnam sed combinationem potius plurium, quæ propter propinquitatem, & luminis confusionem vna stella apparet maior, ac longior, vt Anaxagoras, & Democritus, & hanc de cometis sententiam secutus est Seneca lib. 7. naturalium quæst. cap. 1. nec longè distat Cardanus lib. 4. de subtil. vbi ait cometas esse quædam secundaria astra in orbibus Planetarum, non ita firma sicut alia, & tunc apparere, cum illustrantur à Sole.

35 Sed hoc veterum placitum Arist. ex professo loc. cit. refellit; in primis cometam non esse vnam erraticam stellam, ex eo constat, inquit Arist. quod eodem tempore plures simul cometæ sunt conspecti, idque suis temporibus accidisse testatur Scaliger exercit. 70. Cardanum, at si esset vnica stella, nunquam duo cometæ simul videri possent; tum quia cum Cœlum sit diaphanum, & translucidum, difficilè explicatur, cur cometa modò appareat, modò non, præsertim cum hac nostra tempestate Telescopij, seu Tubi optici ministerio minutæ etiam stellulæ in Cœlo perlustrentur. Dices tale sidus, qui dicitur Cometa, tunc solum apparere, quando ad nos descendit, & in imum cursus sui peruenit, abscondi autem à nostris obtutibus, cum in ipsam Cœlorum profunditatem sursum euehitur in magno aliquo epicyclo, vt in ipsis Planetis experimur, qui perigæi lucidiores sunt, & magis conspiciuntur, quam apogæi, vnde Mars interdum ita à Terris recedit, vt vix oculis deprehendi possit. At hoc ipso illa solutio ruit; nam sicut Planetæ, secundum quod in suis epicyclis magis ad nos accedunt, vel recedunt, modò maiores, modò minores conspiciuntur, ac vniformiter difformiter eorum magnitudo crescit, vel decrescit aspectuì nostro, sic etiam Cometa, cum in suo epiciclo ex ipsa Cœli profunditate versus terram incipit descendere, deberet primò minimus apparere, deinde maior, ac tandem maximus, & sic etiam paulatim decrescere, quod tamen est contra experientiam, nam regulariter cum primò apparent, totam suam exhibent magnitudinem, & deinceps nulla analogia, aut proportione seruata diminuuntur.

Sed neque esse posse plurium stellarum errantium simphasim, seu combinationem, vt aiebat Democritus, probatur ex eodem Arist. nam hæ stellæ erraticæ, vel essent illæ eædem, quas nunc Planetas appellamus, vel aliæ ab eis diuersæ, vt probabilius putat Cottunius de Metheor. lect. 30. explicans opinionem Democriti; non primum, tum quia Cometa cernitur separatus ab vnoquoque Planeta, & interdum Planetarum coniunctio contingit, nec vllus cernitur cometa; tum quia Planetæ sub Zodiaco solum coniunguntur, cum sub ipso suos peragant motus, cometæ verò frequentius extra Zodiacum apparent: neque secundum, tum quia si ex tali congressu cometa coalesceret, prius videri deberet dimidium cometæ, & postea totus, tam si plures stellulæ debeant coadunari ad constituendum cometam, prius vtique duo, vel tres coibunt, quam decem, vel viginti, cum hæc coniunctio paulatim fieri debeat ex motu cœli, hoc autem est contra experientiam, vt diximus; tum quia secundum hanc viam alternis diebus videri deberet cometa notabiliter immutatus, nam cœlorum motus, ex quibus ea coniunctio dependet, semper variantur, quare si vna nocte ex cœli motu coniunctæ sunt sex, vel septem stellæ, altera nocte debebunt esse paululum disiunctæ, & sic deinceps, vnde neque cometa duraret per mensem & annum, vt sæpè visum est, sed paucis diebus dissolueretur totus.

36 Hinc ergo cum Arist. concludendum est, cometam non esse ex materia cœlesti compactum, sed sublunari, quia materia cœlestis ex superius dictis incorruptibilis est, & inuariabilis, at cometæ quandoque subito comparent, & disparent, interdum magni fiunt, interdum euadunt minimi, ergo eorum materia sublunaris erit, non cœlestis; tum quia vt postea dicemus, Astronomi insignes instrumentis Mathematicis deprehenderunt cometas esse Luna inferiores, ergo ex hac materia conficitur; docet autem Arist. materiam

cometæ

cometæ esse exhalationem (quid sit exhalatio dicemus q. 4. artic. vlt.) siccam, & calidam, pinguem, crassam, viscosam, atque ideo ex partibus benè coagmentaris constantem, talis enim materia facilè incenditur, & diu inflammationem retinet ob eius pinguedinem, & viscositatem, talem autem esse cometarum materiam inde probat Philosophus, quia communiter tempore generationis cometæ fiunt magni venti, & hoc est signum, quod eleuantur multæ exhalationes calidæ, & siccæ, magna item contingit siccitas ob magnam copiam exhalationum aerem occupantium, quod experientijs, & exemplis quibusdam probat cap. 7. quæ circa sua tempora acciderunt, & hæc fuit sententia omnium Astronomorum antiquiorum, & vt testatur Angelt. libr. 2. de form. propriet. pag.

Contra instat Camil. Gloriof. lib. 5. de Comet. c. 3. 54. Tum quia halitus terrestres non eleuantur à terra vltra milliaria quinquaginta duo, vt demonstrarunt Vitellio, & Petrus Nonius, & fortè minus, vt deducit ipse Gloriosus lib. 2. cap. 2. & probari potest ratione naturali, non eleuantur nisi à calore, & leuitate eis extrinsecus impressa à Sole, & alijs astris eleuantibus, ergo eousque ascendunt, quousque acquisita caliditas manet, sed ista dissipatur ab intenso frigore secundæ regionis, at cometæ multò altius effulgent, ergo terrestres halitus non sunt idoneæ eorum materia. Tum 2. etiamsi superent mediam aeris regionem, cum tertia regio calidissima sit, præsertim in superiori plaga, halitus terrestres, quantumuis bene compacti, & addensati ex nimio calore dissoluerentur ob viciniam ignis, vel saltim non eandem semper retinerent figuram, præsertim cum ponantur à cœli motu celerrimè rapi, non enim sunt tantæ consistentiæ, vt eius impetum diu patiantur. Tum 3. si ponatur exhalatio crassa, pinguis, vliginosa, & acriter compacta, vtique etiam grauitatem haberet tali materiæ connaturalem, atque ideo deorsum laberetur, præsertim cum cometa est ingentis magnitudinis. Tum 4. si hæc materia continuò depascitur ab igne, & inflammatione concepta, indigebit pabulo cometas, vt diu duret, & si dicatur hoc esse nouos halitus continuo ascendentes; qui eidem iunguntur, & agglutinantur, hoc certè videtur merum figmentum, nam cometæ vagantur per omnes mundi regiones situ, & temperie difformes, in quibus incredibile est præsto ac adeo in promptu reperiri exhalationes ad alendum cometam, quod si adsit, mirabile etiam est quare cum peruenerint ad regionem illam aeris calidissimam non illico accendantur, cum sint valdè ad accensionem procliues, sed prius cum cometa aggregentur, antequam accendantur? Tum tandem quia tanta interdum est cometarum moles, vt si totus terrestris globus resoluatur in halitus, non sufficeret pro tanta mole constituenda, & tanto minus longo tempore sustentanda.

37 Resp. terrestres exhalationes, quæ magis spiritnosæ sunt, & vigorosæ, multo altius ascendere, vt docent Cardanus, Scotellus, Tannerus, & alij, & eo magis, quo maior erit vis attractiua astri, à quo etiam in ipsis fouetur calor, & leuitas, dum per secundam regionem aeris transuolant ad superiorem. Ad 2. cum tales halitus multum habeant vnctuosæ pinguedinis de facili inuicem occursantes, in vnum globum, & massam detinentur, & conglutinantur, & semel constipati non facilè à motu cœli disperguntur, quia ille vniformis est, non tumultuarius, & quodammodo lentus ob distantiam à prima sphæra; cumque aqueo vapore sint permixtæ, habent vnde calori illius regionis obsistere valeant, imò ardorem semel conceptum diutius tolerare pro qualitate suæ complexionis. Ad 3. non descendit, quia sustentatur tum à leuitate ignis in ipsa concepti, tum à virtute attractiua astri, à quo eleuata est. Ad 4. superna illa regio exhalationibus semper referta est, quæ in magna copia longo temporis tractu ibi congregantur, ex his ergo, & illis, quæ paulatim, ascendunt, potest ali cometa, (si diu durat, alioquin non non egeret alimento) quæ quidem noua materia non illico ardet, vt attigerit regionem supremam, quia adhuc in ea viget vnus vapor ex transitu per mediam regionem acquisitus, sicut videmus puluerem bellicum ad ardorem valdè propensum flammam non concipere, cum in loco humido extiterit, euenit tamen interdum, vt exhalatio celerrimè transeat per mediam regionem, atque ideò parum humiditatis acquirat, vnde ad supernam regionem delata exuta statim humiditate illicò incendatur, & fiat stella discurrens. Ad vlt. vt infra dicemus, minimè opus est cometam tantæ molis esse in profunditate, quantæ est in latitudine, sed potest se habere instar nubium, quæ in aere non tam in altum, & profundum crassescunt, quantum in latitudinem extenduntur, vt rectè notauit Auersa q. 33. sect. 4. ad 8. Demum hæc argumenta concludunt sustinendo cometam esse halitum accensum, & ignitum, nam si diceremus, vt valdè probabile est, esse solum radijs solaribus illustratum, minus officerent: & adhuc minus concluderent, si eum quibusdam asseratur, non quemcunque cometam ex halitibus coalescere, sed interdum ex quadam aeris, vel ignis portione certa siderum vitali densitate, & opacitate affecti, vt lumen ad nos reflectere possit, vt probabiliter ostendit Licetus lib. 3. de nouis astris, & cometis cap. 8. & sequent.

38 Secundò dubitatur de loco, vbi existant, & generentur cometæ; Recentiores Astronomi, quibus præsertim Tyco Brahæ præiuit lib. 2. progymnas. affirmant incunctanter gigni, & existere in cœlo, non autem sub cœlo in suprema aëris regione; vt Arist. vniuersaliter docuit, idque tot obseruationibus comprobarunt, vt ab Arist. sententia etiam nonnullos abduxerint Peripateticos etiam ex illis, qui cum eodem sustinent cometas formari ex halitibus terrestribus à terra eleuatis, inquiunt enim hos halitus ad cœlestem vsque regionem ascendere, ibique condensari, & illustrari, atque hunc in modum nobis apparere, ita Aresius 2. de Gen. q. 4. c. 2. & ex Astrologis Galilæus lib. Italicè inscripto il *Saggiatore*, & Guiduccius lib. de cometis, & alij, quamuis istorum nonnulli concedant aliquos interdum cometas etiam sub cœlo gigni, & existere, ita Keplerus lib. de Cometis, & Rothmanus tract. de Cometa, qui apparuit anno 1585. eandem tuetur sententiam Licetus opere cit. de nouis astris, & Cometis, lib. 3. & quod mirabilius est, eam defendit ad mentem Arist. contendens, & ipsum agnouisse Cometas quamplures in regione cœlesti, quod nullus Peripateticorum hactenus asseruit, firmiter arbitrantium secundum Arist. omnes prorsus Cometas sub cœlo fieri, & spatiari.

39 Dicendum tamen est, Cometas omnes, saltim qui naturaliter fiunt, gigni, & existere in regione sublunari; non cœlesti; ita docent Peripatetici omnes (vno Liceto excepto) & ex professo docuit Arist. 1. Metheor. sum. 2. cap. 4. ex communi interpretum consensu, adeo vt ad hæc vsque tempora nefas ferè fuerit de hoc dubitare in Peripatho: item Astronomi omnes, qui antè Tyconem scripserunt, præsertim verò Regiomontanus & Vogelius solertissimi viri in obseruationibus Mathematicis, imò insignes quoque Mathematici Vinnenses, & Græcienses Bartholomæus Sculterus, Thomas Erastus, Andreas Nolthius, Thaddæus Hagærius, & alij, quos refert Auersa illum eundem Cometam, qui apparuit 1577. ansamque scribendi Tyconi præbuit, diligenti indagine sublunarem ostenderunt; exactissimè verò inter alios hanc veritatem stabiliuit Claramontius vir in omni disciplinarum genere consummatus, sed præsertim in Mathematicis, in suo Antitycone, & lib. de tribus nouis stellis, & rursus in Apologia contra Keplerum, ac demum libro Italicè inscripto *Difesa dell' Antiticone*, omnes isti clarissimi Mathematici contra Tyconem, & Tyconistas incunctanter monstrarunt, & illum Cometam 1577. & alios esse sublunares, non cælestes.

Probatur verò hæc sent. primo ex lumine Cometæ, nam siue illud excipiamus per tubum opticum, siue per liberum intuitum, non apparet ita viuidum, clarum, & solidum, vt lumen stellatum, sed potius languidum, obtusum, & ferè obscurum, vel albescens. Tum ex effectibus, & frequenti variatione cometæ, nam repente visi sunt crescere, & decrescere; interdum scindi, & dissecari, & aliæ mutationes in eis obseruatæ sunt, quæ planè demonstrant non esse naturæ cœlestis, neque in ea regione, à qua mutationes exulant. Tum quia maior parallaxis, quæ circa cometas potuerit deprehendi, est sex graduum, vt refert Tannerus p. p. disp. 6. q. 5. d. 3. num. 43. & seq. ex Regyomontani obseruationibus, & aliorum, & hinc sequitur secundum calculum Astronomicum cometam esse Luna inferiorem, vt fusè ostendit Tannerus ibidem. Tum quia inter eos, qui cometas supra Lunam euehunt, non modicum adhuc est dissidium de altitudine cometæ vt constat ex litteris Tyconis ad Rottomand. datis 1588. ergo si tubus opticus eos de tali altitudine certificare nequit, fortè etiam certificare non potuit; quod hæc altitudo Lunam superet, vnde nec mirum esset, si in hoc decepti fuissent, nam colores ipsi, circa quos oculus fertur tanquam circa proprium obiectum, sæpè apparentes sunt, & non veri, ergo multò magis circa cometas poterit decipi, nec talis deceptio poterit sufficienter per tubum opticum corrigi, quia per hunc solum fit, vt clarius, & maius aliquod obiectum appareat, non verius, vnde per ipsum non minus conspicerentur colores Iridis, quia sunt apparentes, & non veri. Tum quia cum cometæ per totum cœlum liberè discurrere visi sint, oporteret illud ponere fluidum, quod supra renuimus. Tum tandem id ipsum ostenditur Physica, & efficaci ratione, nam Tyconistæ nunquam sufficienter explicabunt, qualiter cometæ gigni possint, ac efformari in Cœlo; quam difficultatem benè Tyco eorum magister subodoratus est, sed callidè euasit alio libro promittens se id ostensurum, quem nunquam edidit, interim suis sectatoribus hoc onus relinquens, qui proinde vt meliores Mathematici, quam Physici, in centum impingunt ineptias pro solutione huius argumenti.

40 Keplerus, & Camillus Gloriosus, ille in epitom. Astronom. iste lib. 5. de cometis cap. 1. aiunt cometas formari in cœlis ex quibusdam exhalationibus, & vaporibus ex corpore Solis, & Planetarum egredientibus, & has simul collectas, & constipatas luminis impressionem recipere, & spectabiles se præbere. Hæc responsio fusè, & solidè reijcitur à Cottunio sec. 31. & 32. vt omnino repugnans veræ Philosophiæ de cœlestibus corporibus, & quidem ex hoc colligitur, vt dicebamus, hos Tyconistas meliores esse Mathematicos, quam Physicos, discurrunt enim de corporibus cœlestibus, vt de sublunaribus, à quibus, quia vident egredi vapores, & exhalationes, idem quoque de cœlestibus autumant, non considerantes id in his inferioribus contingere ratione qualitatum elementarium, quarum cœlestia corpora sunt penitus expertia. At inquiunt,

id

id certis obseruationibus deprehendisse; Mirum est sanè nostri temporis Astronomorum ingenium, qui cum aliquod rationi naturali reluctans (quod non semel eis contingit) asserunt, statim ad suas obseruationes recurrunt, & illis omnimodam volunt à nobis fidem adhiberi debere, si ipsi rationibus naturalibus parum credunt, cur nos eorum obseruationibus tantam fidem adhibere debemus, in quibus nec ipsi inter se conueniunt?

Alij concedunt cometas ex terrestribus formari exhalationibus, sed inquiunt virtute attractiua astrorum, sub quibus fiunt, vsque ad regionem cœlestem eleuari, ibique condensari, & illustrari, & in hunc modum se nobis præbere spectabiles, ita Aresius, Guiduccius, & Galilæus cit. At hanc quoque solutionem infringit optimè Cortunius cit. sect. 32. & sanè, vt verum fateamur, neque isti meliori Philosophia imbuti sunt, quia coguntur, & ipsi ponere cœlum prorsus fluidum, & generationi, & corruptioni obnoxium, ac peregrinarum qualitatum receptiuum, quia condensatio, in quantum nos scire possumus, fit potissimum virtute frigoris, si ergo terrestres exhalationes in cœlesti regione condensantur, ibi frigus esse opportebit, tum quia non apparet, nec credibile est terrestres vapores ad tantam altitudinem eleuari, nec in itinere dissipari, & dissolui; tum tandem, quia sic dicendo coguntur cometas ponere vastitatis immensæ propter maximam à nobis distantiam, quibus proinde non sufficeret terrestris exhalatio.

41 Idcirco nonnulli recentiores Tyconistæ dixerunt, cometas ex halitibus minimè generari, siue terrestribus, siue cœlestibus, sed resultare ex coniunctione variorum corporum lucidorum, quæ sunt in ipsis cœlis, quæque seorsum videri non possunt, vario autem motu cœlorum, dum ad se accedunt, faciunt cometam visibilem. Hanc responsionem refert Arriag. disp. vn. de cœlo num. 21. cum qua coincidit illa, quam quarto loco refert Auersa citat. eorum, qui dicunt cometas formari in cœlo per coincidentiam quandam radiorum ex ipsis astris. Sed hæc quoque solutio minimè subsistit, quia redit, & recidit in opinionem illorum Antiquorum, qui dicebant cometam esse collectionem plurium astrorum inuicem incidentium, quam supra cum Aristot. confutauimus.

Consultò autem diximus illos cometas, qui naturaliter fiunt, esse sublunares, quia bene potest Deus iuxta ordinem prouidentiæ suæ etiam in cœlesti regione cometam exponere ad futurum aliquid præsignandum, & si historijs fides est adhibenda, non semel id exhibuit, narrat namque Iosephus lib. 7. de bello Iudaico inter alia prodigia, quæ Hierosolymitanum excidium præmonstrarunt, integro anno antea pependisse cometam supra ciuitatem, ad instar gladij efformatum, cometam similem narrat Cornelius Gemma lib. 1. de diuinis naturæ characterismis cap. 8. in ditione Palatinatus visum esse anno 1527. die 11. Decembr. post quem irrupit Turca potenti exercitu, & Roma à Borbonio capta est, & similia leguntur in historijs passim; cum ergo apparuisse leguntur cometæ forma, & magnitudine admodum prodigiosi, & exorbitantes aut infra Lunam, aut supra, id speciali Dei prouidentia factum esse credendum est, vt daret nimitum metuentibus se significationem, & certè cometæ quidam interdum visuntur, qui nullatenus in causarum naturalium vires rationabiliter possunt reduci; tale fuit, quod referunt Conimb. cit. apparuisse Attalo regnante, ingentis enim adeò erat magnitudinis, vt totam viam lacteam occuparet, sanè si hæc historia vera est, Deus O. M. fuit illius cometes immediatus artifex, non natura; si totus namque terrestris globus in halitus fuisset resolutus, adhuc non suffecisset tantam molem constituere, & nouam materiam illi subministrare toto, quo durauit, tempore, ex quo sequitur fidem adhiberi posse Astronomis; quod interdum cometas conspexerint supra Lunam, erunt enim de illorum numero, qui aliquod portendunt magni momenti in orbe euenturum ex diuino decreto, sicut è contra nullatenus est eis credendum, si id asserere velint de quocunque cometa, etiam naturaliter eueniente, quilibet enim talis non nisi infrà Lunam fit, & conspicitur.

42 Hac tamen doctrina non debemus abuti, vt facit Arriag. cit. num. 24. vbi ad euitandas difficultates de loco cometarum, ac eorum altitudine, ait, nullum ferè cometam esse naturalem, sed à Deo specialiter vt plurimum produci, vel in cœlo, vel infrà cœlum ad eius libitum, Mouetur, quia semper portendunt aliquid futurum liberum pendens à voluntate hominum, vel bella grauissima, vel seditiones, vel violentas Regum, & Principum cœdes, &c. & vix in historijs inuenietur vnquam cometa, qui aliquid simile non portenderit; quomodo autem quis sibi persuadere poterit cometas hoc portendentes naturaliter fieri, & tunc solum quando talia sunt euentura, quasi ipsæ stellæ, aut exhalationes id diuinassent, & prænouissent? Sed sanè quamuis verum sit, vt diximus, miraculosè interdum à Deo produci cometas ob prædictos fines, vt etiam D. Damascenus testatur 2. de fide cap. 27. minus tamen rectè hanc doctrinam extendit Arriag. fere ad omnes; tum quia cometæ vt plurimum naturaliter contingunt; tum quia plerumque accidunt absque illis effectibus, & frequenter tales eueniunt effectus absque vllo præcedente cometa, & sanè hisce temporibus bella æstuant implacabilia inter Hispanos, & Gallos, inter Suecos, & Germanos, adeout, ni Dei ope Sueciæ Rex Gustauus tormento bellico sublatus esset, Romanum Imperium absque dubio exspirabat, & tamen nec huius belli, nec cædis tanti Regis vllus præcessit cometa præcursor, & prodromus, vltimus enim Cometa, qui effulsit, apparuit anno 1618. nunc autem currimus annum 1640. non solent autem infausti Cometarum influxus ad tantam temporis longitudinem extendi, sed post paucos menses, vel annos sequuntur effectus indicati per ipsos, vt constat ex historijs allatis de Hierosolymitano excidio, & cum Roma à Borbonio capta direpta est; vnde factum est, vt, quamplura à maioribus nostris tradita de prædictionibus, & præsagijs Cometarum non acceptentur à Modernis, vt vera, & infallibilia, nisi circa quosdam effectus à causis naturalibus pendentes, vt tempestates maris in aqua, agitationes ventorum in aere, concussiones, & terræ motus in terra, & alios, qui connexionem habere possunt cum exhalationibus calidis, & siccis, vt sunt etiam morbi, ac infirmitates quædam ab illis causatæ, quæ quia non magis mortem inferunt vulgari, quam nobili, subdito, quam principi, ideò vana quoque est credulitas, quod Cometa suopte ingenio plus mortem portendat Principum, quam aliorum, sed hoc interdum contingit ex diuino decreto, idque credi potest de duobus præsertim Cometis, qui apparuerunt 1558. & 1559. nam tunc temporis mortui sunt Carolus V. Imperat. Paulus IV. Pontif. Rex Franciæ, Rex Angliæ, Rex Lusitaniæ, Rex Daniæ, Reginæ Poloniæ, Angliæ, Vngariæ, Franciæ, Dux Venet. & Ferrariæ, & quindecim Cardinales, vt refert, Zanard. part. 3. vniuers. element. quæst. 8. Tenendum itaque est Cometis, vt plurimum naturaliter contingere, cum Sol scilicet & astra materiam illam viscosam, & pinguem è terra eleuant ad supremam aeris regionem, ibique inflammari, vel illuminari, adeò vt spectabilis reddatur; nec esse signum mortis Regum, nisi ex diuino iussu, vt docet Orbell. p. Metheor. c. 3. ex D. Bon.

43 Sed contra statutam conclusionem. Primò Arguit Licetus ostendens Aristotel. agnouisse etiam cometas cœlestes supra Lunam existentes, nam primo Metheor. sum. 1. capitulo 1. loquens de loco cometarum ait, illos fieri, & generari *circa locum maxime propinquum lationi astrorum*, latio autem astrorum est octaua sphæra, & cœlum ei propinquum est orbis Planetarum, ergo in regione Planetarum fiunt aliqui Cometæ secundum Aristotel. deinde capitulo 3. testatur se vidisse Cometam in femore canis illis verbis, *earum enim quæ sunt in femore canis stella quædam habuit Comam*. Tandem capitulo 4. suam declarans sententiam duplex constituit cometarum genus, elementarium nimirum, & cœlestium, & singulas declarat, quomodo fiant, dicens *quando igitur in ipso inferiori loco principium consistentiæ fuerit, per se apparet Cometes* ecce elementarem Cometam in inferiori elementari regione genitum *quando autem sub astrorum aliquo, aut non errantium, aut errantium à motu constiterit exhalatio tunc Cometes fit horum aliquis*, ecce cometam cœlestem non amplius in loco inferiori mundi, sed supra in regione cœlesti sub aliquo astro, quod adhuc magis declarans inquit, *quando igitur iuxtà stellam facta fuerit talis concretio, eadem necesse est apparere latione, & moueri Cometem, quæ quidem fertur stella*, ecce cometam cœlestem, quæ si fit iuxtà stellam, sanè fit suprà Lunam. *Cum autem constiterit per se tunc tardantes videntur, talis est enim latio mundi, qui circa terram*, ecce subcœlestem, quæ, quia per se consistit in elementario mundo à stellis dissita, nequit assequi motum, & velocitatem superni sideris; ita ingeniosè discurrit Licetus de mente Aristotel. lib. 5. c. 42. 44. & 45.

Respon. aliam esse intelligentiam illorum locorum. Ad 1. ex capitulo Metheor. per lationem astrorum, non intelligit octauam sphæram, quia non in ea omnia astra feruntur, sed intelligit totam regionem cœlestem, & per locum maximè illi propinquum intelligit regionem elementarem illi contiguam, siue igne repleta sit, siue aere, in qua dicit apparere cometas; Ad alia loca dicimus inibi non esse mentem Aristotel. vltra cometas elementares, qui in regione elementari generantur ex exhalatione calida, & sicca, alios constituere cœlestes, sed solum docet interdum comam appendi (vt posteà dicemus) alicui ex stellis nobis notis fixæ, vel erranti, ita tamen vt coma, vel cauda, non quidem in ipso cœlo existat, vbi est astrum, sed in regione elementari & perpendiculariter supposita; & quod hæc sit Aristotel. intentio, ex eo constat, quia declarans modum, quo generetur talis cometa factus ex assumptione comæ, vtitur exemplo Halonis, siue areæ, quæ fit circa Solem, & Lunam, quam compertum est non in eodem plano cum eis consistere, sed in aere supposito, etiamsi ad oculum eis contigua videatur; vnde inquit, *non enim apud ipsa astra Coma fit; sed quemadmodum area circa Solem, & Lunam apparens*, & in hoc sensu dixit stellam in femore canis vidisse comatam; cum ergo ait Aristotel. concretionem siue comam fieri *sub astro*, vel *iuxta stellam*, aut *secundum stellam*, vt alij legunt, non vtique significare voluit viciniam comæ, & concretionis ad astrum, quasi consistat in eodem plano cum astro, vel saltim sit supra Lunam, nam manifestè habet, quod coma non fit apud ipsa astra, sed intelligit situm, & positionem cometæ, seu comæ in re-

gione elementari sub astro illam assumente perpendiculariter, quo sensu area dicitur esse sub Sole, & iuxta Solem, cum tamen valdè ab ea distet; quamuis autem hac in re singularem habuerit Licetus de mente Aristot. opinionem, dignus tamen est, qui videatur, nam inter omnes, qui de cometis, & nouis astris scripserunt, copiosissimus est, adeo vt lib. 2. quinque supra viginti opiniones de natura cometarum vberè tractet.

44 Deinde multipliciter arguit Camill. Gloriof. lib. 3. c. 5. Tum quia constat Cometas diurnam conuersionem ita perficere, vt omnia astra Cœli, & cum illis simul oriri, & occidere, quod assequi non possent, si in suprema aeris regione reponantur, quia aer, vt valde distans à cœlo, adeo velociter circumduci nequit, quare opus esset cometam per aliquod spatium retrò, & versus ortum relinqui. Tum 2. si mouerentur motu diurno, & existerent in suprema aeris regione, adeo velociter transirent ab oriente in occidentē, vt potius fulgura viderentur, quam stellæ quædam, & hoc propter propinquitatem illius regionis, quod tamen est contra experientiam, nam motus diurnus cometarum à nobis velocior non percipitur, quam aliorum astrorum. Tum 3. quia tunc nec ferè per spatium vnius horæ super Orizontem apparerent, quia portio circulationis diurnæ, quam in regione aeris describerent, parua esset ob nimiam propinquitatem ad terram, sed cometæ commorantur supra Orizontem tot horis, quot stellæ fixæ, cum quibus oriuntur, ergo &c. Tum 4. si sic, non conspicerentur à quampluribus regionibus inuicem dissitis, & distantibus ob propinquitatem ad terram, nam globositas terræ posset ex vna parte aspectum impedire, sed certum est cometas in vno, & eodem tempore distantissimis regionibus esse conspicuos, quod probat præsertim de cometa anni 1618. ex P. Blancano, qui à suæ Societatis Patribus 1620. Goa Indiæ Orientalis litteras accepit continentes obseruationes circa illum cometam Goæ habitas, quæ omnino consentiunt cum his, quæ Romæ, Parmæ, atque Antuerpiæ habitæ fuerunt. Tum 5. quia totum aeris elementum non plus attollitur, quam quinquaginta circiter milliaria secundum communem Peripateticorum, ergo non in eo cometæ effulgent, alioquin maximam parallaxim subire deberent, & plusquam 76. graduum, vt ipse Gloriosus demonstrat lib. 2. cap. 9. quod est prorsus falsum, quia vt Tannero diximus, maior parallaxis, quæ deprehendi potuerit, est sex graduum. Tum tandem si ita vicinus esset, vniuersam terram incenderet, ac inflammaret.

45 Resp. concedendo cometas ob aeris fluxibilitatem non assequi velocitatem cœli, & sic aliquantum quotidie retrocedere, vt diximus in fine artic. loquendo de motu cometæ, sed quamuis aer ob talem fluxibilitatem, & à cœlo distantiam eius velocitatem non adamussim sequatur, hinc tamen non sequitur cometas conuersionem diurnam non esse completuros, vt omnia astra cœli, nam etiam Planetas versus ortum derelinqui videmus à primo motu plus & minus secundum maiorem, vel minorem à primo cœlo distantiam, & tamen singuli perficiunt diurnam conuersionem: imo vt postea dicemus, contingit interdum ex vi attractiua alicuius sideris comam assumentis modo iam explicato cometam adamussim illius motum assequi. Ad 2. neg. consequ. tum quia vt mox dicemus, aeris elementum multo altius attolli debet, quam quidam faciant; tum quia aer non adeò velociter sequi cœli motum, his duabus de causis diurnus cometarum motus tardus deprehenditur, vt astrorum motus, nec ita citò disparent ab Orizonte, per quod patet ad 3. Ad 4. si multò amplius attollatur aer, quam communiter fiat à Peripateticis, vel secundum alios fiat interdum cometa prope confinia Lunæ, non obstante ignis elemento, aut quia ibi verè non reperiatur, aut ob modicam eius ibi actiuitatem, tunc vtique poterit eodem tempore simul à duobus, & pluribus locis cerni, etiam maximè distantibus, nec opus erit illum supra Lunam euehere. Ad 5. attenta necessitate parallaxis cometicæ aut cometæ intra sphæram ignis collocandus est (quod tamen saltim de his, qui diù durant non videtur probabile,) aut certe plus attollendum est aeris elementum, quantum nimirum exigit parallaxium obseruatio, quæ non excedit, vt diximus, distantiam sex graduum, & rursus non eadem altitudo omnibus cometis tribuenda est, sed vnicuique iuxtà suæ parallaxis indigentiam, & hoc totum benè notarunt Claramontius lib. 3. de tribus stellis cap. 26. & Auersa q. 42. sect. 1. & quidem magis expedit elementum aeris valdè attollere, quam cometas in cœlestem regionem detrudere, quia ex primo nullum sequitur inconueniens, quamplura tamen ex secundo. Ad vltimum iam ex dictis constat nec cometam esse adeo immensæ magnitudinis, nec adeo terræ proximum, cum multum versus cœlum aeris elementum extollatur, ac etiam sæpius contingere non per exhalationis accensionem, sed per simplicem illustrationem à radijs solaribus factam est valdè probabile, vt mox dicemus, quæ cum ita se habeant, nullum huic inferiori mundo timendum est incendium, vel incommodum.

46 Rursus arguit Tyco, quo sidera magis distant à terra, & octauæ sphæræ propiora sunt, tardius mouentur proprijs lationibus ex ipsomet Aristot. 2. Cœli 52. at comete suo proprio motu tardius mouetur, quam Luna, nam Luna etiam cum lentissima est, suo tamen motu percurrit vna die saltim decem gradus ab occasu in ortum, cometa verò ille anni 1577. etiam cum velocissimus fuit, nunquam tantum spatium cucurrit, ergo ad minus erat supra Lunam. Conf. experientia Telescopij, cuius conditio est, res distantes referre longè maiores, quam simplici conspiciantur oculorum intuitu, hac tamen lege, vt res nimis distantes nullum, vel modicum recipiant incrementum, vnde experimur Lunam, & alia obiecta infra ipsam Telescopio conspecta notabiliter excrescere, sed stellas fixas ob maximam distantiam nullum suscipere incrementum, sed cometa Telescopio conspectus aut nullum, aut valdè modicum suscipit incrementum, ergo non infra Lunam, sed supra statuendus est.

Resp. non benè deduci elationem cometæ supra Lunam ex velocitate, vel tarditate motus proprij, quia ille irregularis est, nam non defuerunt cometæ Luna velociores in proprio motu peragendo; Pontanus cometam obseruauit, qui vno die 50. gradus emensus est, Regiomontanus alterum, qui 40. Regula ergo illa Aristot. ad summum valet de astris, nam quo superior fuerit Planeta, velocius rapitur à motu primi mobilis, non ita de cometis, quorum motus tarditas, vel velocitas ex alio potius capite desumenda est, nimirum ex maiori vel minori eius corpulentia, & crassitie, qua magis, vel minus renititur ad motum, item ex maiori, vel minori vi attractiua alicuius astri, alijsque circumstantijs. Ad Conf. dicimus Tyconistas quoque illos ad solutionem teneri, qui non supra Solem cometam statuerunt, & tamen per tubum inspectus nunquam excrescere visus est, quantum Sol excrescit in eadem distantia; non ergo ex maiori, vel minori distantia hoc incrementum in obiectis tubo optico conspectis attendendum est; sed potius ex maiori, vel minori obiecti splendore, & claritate in se cœteris paribus; nam experimento patet ad effectum tubi multum conferre splendorem viuidum obiecti, vbi è contra subobscura, & minus rutilantia, non ita benè à tubo exprimuntur, quia ergo cometæ lumen non est ita viuidum, clarum, & purum, sicut Lunæ lumen, & aliorum astrorum, hinc est, quod in sua distantia non ita notabiliter aspectui crescit, sicut Luna in eadem ac etiam in maiori distantia, quod incrementum in Lunæ aspectu per tubum minus rectè negarunt aliqui, vt huic Tyconis argumento occurrerent, si enim instrumentum non est exiguum valdè, ac debile, Luna suscipit in tubo notabile incrementum aspectui nostro, vt quisque experiri potest.

47 Demum arguit præcipue ex parallaxi, quam sæpius obseruauit circa illum cometam anni 1577. ait namque cometam longè minorem exhibuisse parallaxim, & aspectus diuersitatem, quam si fuisset sub orbe Lunæ, quod probat pluribus obseruationibus à seipso factis. Verùm argumento ex parallaxi deducto in vestiganda cometarum altitudine non multum est fidendum, etiam si in alijs astris sit aptissimum; ratio est, quia tunc vera, & legitima parallaxis inuenitur, quando non obstat refractionum diuersitas, aut motus irregularitas, at hoc impedimentum sæpius impingitur in cometis, cuius motus non est in omni tempore ita regularis sicut ad inquirendam veram parallaxim opus esset; vnde hæc res diligentis indiget obseruatione, exquisitis instrumentis, & excellenti iudicio ad colligendam veritatem ex illis apparentijs, & mille erroribus exposita est ob fallacias, quæ occurrunt in calculo, argumentandi modo, & alijs, quæ huiusmodi obseruationes comitantur, vt fatetur Gloriosus lib. 4. cap. 8. Et hinc oritur Astronomorum dissidium, Tyco namque facit parallaxim cometæ Lunari longè minorem, cum tamen Lunaris vnum gradum non excedat secundum Astronomos, Regiomontanus & Vogelius in hac arte Tyconi minimè inferiores in Cometis ab ipsis obseruatis notarunt è contra parallaxim Lunari valdè maiorem, aiunt enim fuisse sex graduum circiter, imò Viennenses, & Gracienses Astronomi iam citati eundem illum Tyconis cometam obseruarunt, & pariter inuenerunt parallaxim Lunari longè maiorem; ex quo patet multa argumenta Tyconis, quæ ex parallaxi deducit, non multum concludere, qui tamen totum exactam solutionem, & subtile examen optaret, consulat Claramontium lib. 2. cap. 15. & 17. Cottun. sect. 55. & Auers. q. 33. cit. sect. 4. vbi breuiter, ac dilucidè omnia soluit; nos alia non addimus, quia res est potius ad Mathematicum pertinens, vel Astronomum, quam ad Philosophum; interim dicimus ob dissidium Astronomorum non multum eis fidendum in hac materia.

48 Restat itaque vt cometarum locus, in quo gignuntur, ac existunt, sit regio elementaria, & verosimilius est, quod gignantur, & existant in elemento aeris, quam ignis, cum enim doceat Aristot. 1. Metheor. cap. 6. cometas ferè semper contingere extra Tropicos solstitiales sub cœli plagis ad polos vergentibus siue ad Austrum, siue ad Septentrionem, quoniam Sol multum calefacit partes intra Tropicos inclusas, vnde nimio calore materiam cometes citò dissoluit, tantò magis eadem ratione negandum erit gigni, & conseruari posse intra sphæram ignis; gignuntur itaque in sphæra aeris, non quidem in infima, aut media eius regione, vt constat ex eorum altitudine hactenus assignata, & ex motu rapto ab Oriente in Occasu, quo vnà cum aere voluuntur, qui motus secundum communem mediam regionem non pertingit; tum quia hæc regio frigidissima est, vnde non patitur moram ignitæ impressionis,

sionis, sicut eam ducunt cometæ; effulgent itaque in superiori aeris plaga, nunc in sublimiori, nunc in depressiori eiusdem tractu, dum enim exhalatio crassa, & viscosa ad hanc supremam peruenerit regionem a frigore regionis secundæ adhuc magis condensata ibi accenditur, & inflammatur, & iuxta variam exhalationis figuram varias figuras refert ipse cometa, diuersasque sortitur denominationes, quandoque enim exhalatio est circularis figuræ, densior in medio, subtilior, & rarior in extremitatibus, circumquaque in medio maiorem recipit inflammationem, in extremitatibus minorem, & tunc apparet ad modum stellæ vndique comas spargentis, & dicitur cometa crinitus, vel comatus, quandoque verò exhalatio protenditur in longum, & tunc apparet habere caudam diciturque cometa caudatus, quandoque vero inferius exhalatio habet partes quasi discontinuatas, subtiles, ac lucidas, & tunc dicitur Cometa barbatus; interdum etiam visus est cometa absque omni coma ad instar simplicis stellæ, ac etiam sub alijs figuris, sed assignatæ frequentiores sunt. Neque hic prætereundum est, quod Aristot. notauit primo Metheor. sum. 2. capit. 3. & 4. interdum comam appendi alicui ex stellis nobis notis, vel fixæ, vel erranti, sicut interdum fiunt quædam areæ lucidæ circa Solem, & Lunam, imò quod mirabilius est, moueri eadem latione, qua fertur stella illa ex peculiari attractione sideris secum illam ferentis, quod quomodo contingat, eleganter declarat Cottunius lect. 31. quo casu stella illa speciem refert cometæ supra Lunam, ac in ipsa regione celesti apparentis, (quod fortè aliquos Mathematicos decepit, vt inde asserent cometas in celesti regione generari, & existere) caput enim, vel corpus ipsius cometæ exhibet ipsa stella, reliquum verò coma, vel cauda ei perpendiculariter supposita in regione elementari, ita tamen vt eam nobis non tegat, quæ quidem coma etiò distet à stella per immensum ferè spatium, adhuc tamen nobis apparet contigua cum illa, quia est sub ea in eadem linea recta cum oculo, est enim regula apud Perspectiuos, quod duo, vel plura corpora inæqualiter distantia ab oculo, si in eadem linea recta cum oculo sint situata, ab eo iudicantur coniuncta, quia oculus non iudicat aliqua corpora inter se distare, nisi vis corporibus interiacentibus. Nihilominus quando talis apparentia contingit, potius erit eiusdem generis cum area, seu halone, quam de genere cometarum, vt bene notauit Auersa, & ratio est, quia talis cometa, non de nouo generatur ex toto, sed tantum stella præexistens comam assumit, vnde potius est cometa in apparentia, quam in existentia; Cottunius tamen cit. contendit esse verum cometam alterius rationis ab alijs, quos communes appellat, & vulgares, quæ est quæstio de nomine. Refert quoque cometa diuersos colores secundum diuersam materiæ dispositionem, quando enim eius materia subtilis est, ac rara: apparet albi coloris, sicut flamma rarior apud nos candidum refert colorem; quando verò est adeò densa, & grossa, vt non perfectè inflammetur, igniatur tamen, apparet rubeus, sicut ignitus carbo, vel ferrum; quando tandem materia est multum viscosa, vt nec inflammari, nec igniri possit, vel saltim ob nimiam materiæ fumositatem ignis occultetur, refert colorem fumidum, & nigrum valde tristem. Demum verisimile est cometam non esse tantæ molis in profunditate, quantæ apparet in latitudine, sed se habere instar nubium, quæ in aere magis expanduntur in latum, quam in profundum.

49 Tertio principaliter occurrit difficultas; num verè exhalatio terrestris ad supremam aeris regionem euecta ibi accendatur, & inflammetur, aut solum celesti lumine, radijsque solaribus sit illustrata, adeò vt à nobis spectabilis reddatur; Non esse verè accensam, & ignitam, sed tantum præfato modo illustratam opinantur Scaliger exercit. 79. in Cardan. Galilæus lib. Italice inscripto *il saggiatore*, Guiduccius lib. de cometis, Cardan. Teles. Tassonus & probabile arbitratur Auersa quæst. 42. lect. 1. imò caudam saltim, aut barbam cometæ non esse ignem in se ardentem, nec esse terrestrem halitum, veluti pro certo habet, sed solum esse impressionem quandam lucis ibi factam in halitu per effluxum radiorum solarium corpus cometæ penetrantium, sicut cum apud nos exponitur phiala vitrea radijs solaribus, quod ex eo præsertim colligit esse verisimile; tum quia cometæ cauda semper tendit in partem Soli aduersam, ita ut caput cometæ mediet inter solem, & suam caudam, (ex quo interim explosa manet quorundam opinio, qui imaginantur caudam cometarum flammam esse, quæ sursum exporrigeretur, si cometæ persisterent immoti, vt flammis nostratibus experimur, sed quia mouentur motu Cœli, ideò caudam tanquam partem rariorem a tergo gerunt, ~~& trahunt~~, quemadmodum faces, ac tædæ, cum velociter mouentur fusos a tergo radios dissipant; Sanè si hæc opinio vera foret, nunquam crinitus cometa appareret, sed semper caudatus, & rursus cauda semper versus ortum dirigeretur, nullo habito respectu ad Solem, cum celi motus cometem ad occasum trahat, quæ omnia sunt contra quotidianum experimentum) vt non solum vulgares, sed etiam periti Astronomi; tum quia cometa, quo longius a Sole distat, Solique opponitur, eo breuiorem, ac interdum nullam caudam proijcit, quo autem est Soli propinquior, eo longiorem, signum euidens caudam cometæ fieri per effluxum radiorum Solarium. Hic dicendi modus potest dupliciter intelligi, primò ita ut cauda cometæ non sit, nisi traiectio radiorum Solis per corpus cometæ, vt præfati Auctores loqui videntur, & in hoc sensu sustineri non potest, quia sicut lumen Solis in aere, vel æthere puro neutiquam apparet, eadem ratione per effluxum radiorum nequibit in puro æthere caudam visibilem exhibere cometa, sed illi caudæ opus erit aliquam subesse materiam, quare in alio sensu potest intelligi, quod cauda cometæ fiat per effluxum radiorum, quatenus effluxus ille reperit materiam substratam, quam eum in modum illustrat, vt speciem caudæ præbeat, Et in hoc sensu intellecta ea opinio est satis probabilis, & quod objiciunt Conimbr. Zanard. Io: de Sanct. Thom. & alij, quod si hoc esset verum, debuisset interdum contingere eclypsis cometæ per interpositionem terræ, sicut contingit in Luna, quia recipit à Sole lumen, parum conuincit, nam vt Arist. docuit, cometæ plurimum extra Tropicos diuagantur, vt autem obscurarentur à terra, non solum intra Tropicos deberent esse, sed sub Zodiaco directè, imò sub eclyptica, per quam Sol incedit. Solum instari posset, quod interdum etiam intra Tropicos visi sunt, vnde saltim in eo situ aliquam eclypsim pati potuissent; quod tamen nunquam contigisse legitur. Sed occurri potest, quod vt ex historijs constat, si eis fides adhibenda est, paucissimi visi sunt cometæ in eo situ, & si interdum aliquis emicauit, statim euanuit, sic enim ait Aristot. in eo situ contigisse Nichomaco regnante, sed paucis effulsisse diebus ob causam superius allatam, vnde non tamdiu durant, vt possint incidere in oppositionem directam cum Sole; quod si contingeret, cometam durare vsque ad illud punctum oppositionis Solaris, & interpositionis terræ, tunc consequenter dicendum esset cometam eclypsari debere; hic ergo modus constituendi cometem per simplicem illustrationem terrestris halitus per radios Solares factam, & præcipuè caudam, vel barbam cometæ modo declarato per effluxionem radiorum admitti potest, non tamen vt vniuersaliter verus recipi debet, quasi semper ita constituatur cauda cometæ, quia vt benè arguit Gloriof. lib. 3. de comet. cap. 2. tunc semper in conum desinerent caudæ cometarum: nam cum Sol maior sit, quam caput cometæ, traijciendo radios per illud, semper cauda contraheretur in mucronem versus partes extremas, quod tamen est contra experientiam, quandoque enim magis, ac magis dilatatur, potiusque seruat formam scopæ, & calathi, quam coni siue metæ, non ergo cauda cometæ semper constitui potest per effluxum & traiectionem radiorum solarium. Insuper cum densitate, & viscositate materiæ exhalationis potest interdum tanta opacitas reperiri, vt corpus cometæ non sit facile peruium lumini, radijsq; solaribus, quo casu cometa neq; quoad caput neq; quoad caudam per simplicem illustrationem constitui poterit, sed per veram accensionem, & inflammationem exhalationis.

50 Sed quæres, quomodo hæc inflammatio contingere possit, & rursus quo pacto secundum hanc viam saluari possit, quod cauda cometæ semper in aduersam Soli partem protendatur. Conimbr. aiunt hanc incensionem posse diuersis modis contingere, nimirum vel motu velocissimo, quo aer supremæ regionis rotatur cum igne, vel flammulis ex elemento ignis deorsum decidentibus eiusdem motus impulsu, vel interdum etiam vibrato ex aliqua nube in altiorem aerem fulmine, non enim ima tantum pars coruscantis nubis, sed nonnunquam summa aperitur, & erumpenti igni aditum præbet. Sed quicquid sit de hoc, dicendum est breuiter cum Orbel. incensionem regulariter fieri in suprema regione ob eius æstuantem calorem ex ignis propinquitate, & quia exhalatio est ad incendium valde disposita, vtpotè calida, & sicca, & interdum inflammationem adiuuari ab astro, sub quo eleuatur. Causam verò præcipuam, cur cometæ cauda protendatur in aduersam Soli partem, inquit Cottunius esse lect. 33. quia materia barbæ, aut caudæ, vt potè tenuis, rara, & exilis, reddit lumen debile, & exiguum, quod quidem nisi in obscuro, atque in vmbra videri non potest, atque ideò ex ea parte, qua cometa Solem respicit, licet adsit exhalatio tenuis, tamen non exhibetur spectabilis, quia nimis illustratur ab eius lumine, pars autem Soli opposita propter opacitatem cometæ non illustratur, atque ideo in tali vmbra apparet splendor raræ, ac tenuis illius materiæ, quæ præbet speciem caudæ. Verum hac ratione cometa nunquam crinitus appareret radijs circumquaque diffusis, namque ex ea parte, qua Solem respicit, vmbram non proijceret, in qua eorum radiorum fulgor appareret, Imò nec etiam satis certum est, vt ibi supponit, cometam ex alia parte Soli aduersa vmbram proijcere ob sui densitatem, & opacitatem, quia cometa, etiamsi dicatur esse corpus densum, & opacum, adhuc tamen supponitur incensum, & illustratum, quæ illuminatio vmbræ projectionem impedire videtur. Potius ergo id contingere dicendum est, quia exhalatio regulariter densior est in medio, in extremitatibus subtilior, & rarior, vnde & in medio maiorem recipit inflammationem, in extremitatibus minorem, ex ea ergo parte, qua magis Soli exponitur, & ab eius radijs percutitur, minus aut nihil rutilat, quia eius splendor exiguus ab ingenti Solis splendore absorbetur, non ita ex alia parte Soli aduersa, atq; ideò ex illa semper cauda apparet, vel barba; cum verò exhalatio etiam partes extimas habent notabili densitate compactas, nec ita è regione Soli opponitur, tunc etiam ex ea parte, qua Solem respicit, radios emittit, & crinita apparet, quia cum sit maximè inflammata, etiam in ea parte

non

non ita facile fulgor eius absorbetur à Sole, adhuc tamen ob rationem allatam ceteris paribus crines cometæ ex alia parte Soli aduersa aliquantulum longiores apparebunt; diximus *ceteris paribus*, quia si ex ea parte, qua Solem respicit densior esset, quam ex alia, vtrinque æqualiter comas expanderet.

51 Quartò tandem, & vltimò de motu, & tempore quo generatur, & durat cometa, non est magna difficultas; quocunque anni tempore eum gigni posse, autumnale tamen ceteris aptius esse, quia in præcedenti æstate exhalatio illa viscosa genita est in bona copia, potestque facile tunc temporis eleuari, quia non adeo viget calor in ambiente, quia eam dissipet, & resoluat; in hyeme autem, & vere frigus, & humilitas siccitatem, & calorem exhalationis impedire solent; Non habet certam periodum suæ durationis, sed magis, vel minus durat; secundum quod plus vel minus exhalationis ei pro pabulo suggeritur, vel ignis illam depascens fortior, vel lentior est, & hoc iuxtà opinionem, quæ constituit cometam per incensionem, & inflammationem; nam iuxtà aliam, quæ illum constituit per simplicem illustrationem, dicendum est magis, vel minus durare, secundum quod materia illius copiosior est, vel densior, & difficilior ad resolutionem; quam alterius, atque magis, vel minus distat à sphæra ignis, nam qui minus distat, citius resoluitur, quam alter; quidam cometæ durauerunt per annum, sed pauci, nam regulariter nunquam tempus transcendunt sex Mensium. Motus demum cometæ varius est, mouetur enim ab Oriente in Occidentem per motum raptus ad motum aeris circumuecti, cui insidet vt vehiculo, quia verò ob suam molem, & crassitiem rapitur illi aliquantum renititur, inde est, quod tardius mouetur, quam ipsum Cœlum, quod ex eo colligitur, quia cometam, qui proxima nocte sydus Aplanis supra se habebat, paruos post dies eadem hora videmus ab eo distare aliquantulum versus Orientem, qua de causa quidam ei tribuerunt motum ab Occidente in Orientem; sed minus rectè, quia vt notarunt Conimb. hic non tam est nouus motus, quam priori retardatio; mouetur etiam à Septentrione ad Austrum, & è contrà, item sursum, & deorsum, vel quia ex hac, aut illa parte suppeditatur ei noua materia exhalationis, ad quam ignis serpit, vt ad pabulum, iuxta priorem opinionem, vel certius ob virtutem alicuius sideris illuc cometam attrahentis, vt magnes trahit ferrum, in vtraque opinione, plura adhuc curiosa de cometis vide apud Angel. cit.

ARTICVLVS V.

De reliquis impressionibus ignitis.

Aliæ quamplures ignitæ impressiones contingunt in alijs regionibus aeris media nimirum, & infima, fulgura nempe, fulmina, tonitrua, &c. quibus est eadem communis materia cum cometis, exhalatio scilicet terrestris ad accensionem idonea, & omnes comprehendemus in hoc articulo.

52 Primò videndum est, quid sit tonitruum, & quomodo fiat, quænam scilicet sit causa fragoris illius, quem tonitruum appellamus. Arist. loc. cit. assignauit pro causa exhalationem siccam, & calidam in ventre nubis inclusam; dum per antiperistasim rarefacta quærit exitum; pro quo notat exhalationem illam sæpius cum vaporibus aqueis sursum eleuari conglomeratam, qui vapores in media regione conuertuntur in nubes adhuc intra se claudentes exhalationem illam siccam, & calidam, hæc verò per antiperistasim ex nubis ambientis frigore causatam incalescit, ac rarefit, & locum ampliorem quærens hinc inde discurrit magno impetu concutiens latera nubis, quæ cum sit densa, & crassa edit fragorem illum, & graue quoddam murmur per modum tumultuationis, cuius causa est, quod exhalatio, & spiritus in concauis partibus nubis discurrens, non tanto agitur impetu, vt nubem scindat, quia vel est nimis densa, vel non ad sufficientiam incaluit, & ideò edit raucum sonum, ex quo patet tonitruum fieri sæpè sine fractione nubis, cum verò impetus discurrentis spiritus intra nubem sufficiens est ad scissionem, tunc in egressu efficit maiorem, atque clariorem, & magis apertum sonitum ob ipsius nubis scissionem eo modo, quo castanea ad ignem posita incalescente spiritu intus existente cum strepitu frangitur, dum quærit ampliorem locum, & in hoc casu tonitruum contingit cum fractione nubis, sed sine coruscatione, vel fulgure, & iuxta varium modum scindendi nubem sonus editur diuersus, nam si vno ictu continuo tota frangitur nubes, successiuè edit sonum similem illi, quo magno conatu scinditur membrana, & pannus bene compactus; si verò pluribus ictibus frangitur, & quasi discretè, fit sonus similis crepitui, quem edit laurus in ignem coniectus; Si verò exhalatio tum ex forti antiperistasi, tum ex magno impetu, quo intra nubem agitur, & voluatur, ignem concipiat, sed adhuc latera nubis ob eius densitatem disrumpere non valeat, fiet tonitruum cum coruscatione, subobscura tamen, & debili, quia non foris scintillat ignita exhalatio, sed solum traparet per latera nubis, & micat quidam fulgor, si tandem exhalatio intra nubem discurrens ignem conceperit, & impetu sufficienti ad nubis scissione, & spiritus inflammanti coruscatione, magnoque boatu; quæ omnia luculenter prosequitur Angelt. cit. fol. 76.

53 Sed adhuc alijs modis dicendum est, posse tonitruum contingere, etiam absque exhalationum eruptione, & conflictu cum nube, ex sola nimirum, ac vehementi ipsarum nubium adinuicem collisione, quem modum docuerunt Senec. lib. 2. natural. qq. cap. 17. & Lucretius lib. 6. sui poematis, & velut probabilem recipiunt Conimb. in lib. Metheor. tractat. 2. cap. 1. Io. de S. Thom. tractat. 1. capit. 3. & alij nec dissentit Cottunius lect. 27. probatur, tum quia ex collisione aquarum immanis fluctuum resonat fremitus, etiamsi aquæ non sint corpora adeò dura, ergo idem dici de nubibus poterit, ac debebit, cum & ipsæ suam crassitiem habeant, ac densitatem ad recipiendum & reddendum ictus, tum quia crassior est nubes, & densior, quam ipsa exhalatio intra nubem discurrens, ergo si ipsa exhalationis collisio cum nube sufficit ad edendum tonitruum, tanto magis ad id sufficiens erit collisio vnius nubis cum alia; quod verò cum in montes impingunt, sonum non edant, prouenit ex eo, ait Seneca, quod mons propriè non scindit nubem, nec ei resistit, sed potius eam sibi circumfundit, & gremio recipit, aut quia nubes non quocunque modo impulsæ tonant; nos itaque hunc modum generandi tonitrua libenter admittimus, putamus tamen ex hoc non magnum generari tonitrum, sed potius fragorem & sibilum; Insuper Tatar. & Orbellus lib. 2. Metheor. in fine approbant posse etiam tonitrum contingere per extinctionem ignis in nube, non quidem eo modo, quo dicebat Anaxagoras, ignem descendere de sphæra ignis in nubem, & ibi cum strepitu, & murmure extingui, vt contingit de ferro ignito in aquam demerso nam in hoc sensu refellitur ab Aristot. loc. cit. sed in hoc sensu inquiunt posse illo modo tonitrum generari, quia exhalatio ignita per aerem discurrens potest in nubem multum aquosam impingere, & ibi extingui, in qua extinctione causatur sonus. Demum Conimb. cit. cum quibusdam antiquis satis probabile autumant, etiam sine exhalatione, è nubibus posse in aere tonitrua edi, quod probant experimento Montis Ætnæ, Vesuuij, & aliorum montium ignem eructantium, nam in illa eruptione tonitrua audiuntur Cœlo sereno; et tamen vera in his casibus non est dicendum, aerem tonare, quia bombus ille non fit in aere, sed potius intra voraginem ex collisione saxorum eiaculatorum ad seinuicem, vel ad latera montis, ex fremitu venti in visceribus cauernæ discurrentis, & alijs similibus; fit etiam tonitrus ille in ipsa violenta eruptione exhalationis ignitæ cum arena, & cineribus ex cauernæ latibulis eo modo, quo generatur in eruptione pilæ ex bellico tormento.

Ex his constat tonitrum esse sonum factum in nubibus ex violenta percussione calidæ, & siccæ exhalationis cum illis, vel ipsarum adinuicem, ex quo deducit Tatar. cit. tonitrum non esse formaliter impressionem, quia sonus non est impressio, vel Metheorum, sed solum connotatiuè, quatenus non quilibet sonus dicitur tonitrus, sed ille dumtaxat, qui fit medius impressionibus.

54 Secundò declaranda venit natura fulguris, docet itaque Arist. loc. cit. explosa prius Anaxagoræ opinione, qui aiebat esse flammam ab æthere distillantem, fulgur aliud non esse quam exhalationem accensam in nube, & fulgur dicitur à fulgore micante, quem exhibet; potest tamen quoque dari fulgur, & coruscatio sine nubibus, & ita est cum nocte serena, Cœloque stellato ex æstuante ambientis calore accenduntur in æstate exhalationes, & in alto coruscant interpolatim flammæ; fulgur est plerumque cum tonitru connexum, sed quandoque etiam fulgurat sine tonitru, & tonat sine fulgure; tunc fulgurat sine tonitru, cum nubes est tenuis, & ideò facilè scinditur, & leuiter dissipatur, vel halitus adeò propè extimam nubis superficiem inuenitur, vt illico absque strepitu erumpat; tunc vero sine fulgure tonat, cum exhalatio per concaua nubis voluatur, & interdum erumpit nondum accensa, vel si accensa est, nostrum tamen non ferit intuitum, quia nimirum vel ex parte superiori versus Cœlum nubem disrumpit, vel si eam dirimit ex parte inferiori versus nos, inter nubem fractam, & nostrum obtutum alia nubes intercedit, quæ nobis eripit aspectum fulguris, cuius rei signum est, quod cum talia contingunt tonitrua sine fulgure, non vehementem exhibent sonum, quia nimirum exhalatio, quia adhuc non est ignita, non magno impetu nubem contundit, vel si validè eam impetit, disrumpit ex parte superiori versus Cœlum a nobis valdè remota, Quando autem exhalatio est ignita, ideò vt plurimum cum tonitru connectitur igitur, quia ignis potius inferius, quam superius, vel ad latus nubem disrumpit, etsi suoptè ingenio ad superiora propellatur; huius rei rationem reddit Angelus cit. pag. 76. & Orbellus loc. cit. & seq. Cottunius lec. 27. quia aer supra nubem frigidior est, quam infrà, & ideò ex parte superiori, magis nubem condensat, & conspissat, quare exhalatio intus inclusa difficilius partem superiorem penetrat, quam inferiorem plus etiam frigoris abundat in latere, quam in infimo, & sic etiam faciliorem habet exitum subter, quam per latera, quare repercussa à superiori parte nubis descendit diuidens inferiorem minus fortem, & resistentem.

55 Rursus docet Arist. quod licet fulgur prius nobis feriat visum, quam tonitru auditum, eo quia visio citius fit, quam auditio ob rationem in lib. de Anim. reddendam, tamen à parte rei tonitrum coruscationem præcedit vbi notat Ang. hoc dictum non esse vniuersaliter verum, quod scilicet tonitruum coruscationem generatione

præ-

præcedat, nam quandoq; præcedit, quandoq; subsequitur, quandoque simul sunt; quando enim prius mouetur exhalatio impetuosè per latera, nubis, quam inflammetur, tunc tonitruum coruscationem præcedit; quando prius inflammatur exhalatio calore per antiperistasim fortificato, quam moueatur per latera nubis; eamque disrumpat, tunc coruscatio præcedit tonitrum, quando tandem simul fiunt motus concussiuus nobis, & inflammatio, nunc etiam simul fiunt tonitruum, & coruscatio, sed tamen adhuc prius percipitur fulgur, quam tonitrus ob rationem allatam, non ergo vult Aristot. tonitrum semper generatione præcedere, fulgur, sed solum vult innuere, quod quando simul fiunt, adhuc tamen prius videtur fulgur, quam tonitrus audiatur, vnde non est idem simul fieri simulque percipi.

56 Demum docet exhalationem incendi ex motu, & collisione eius ad nubem, aliquando per anteiparasim circumobsistentis frigoris nubis, regulariter verò per vtrumque quod indubitanter ab omnibus recipitur, cum tamen res difficultate non vacet, nam motus nequit esse causa caloris, nisi fit inter corpora solida ex dictis disputat. 2. quæst. 7. artic. 4. qualia certè non sunt nubes, & spiritus inclusus, antiperistasis etiam nequit esse in causa, vt res intendatur vltra suum connaturalem gradum, vt inferius dicemus in lib. de Gen. quia nihil potest in se agere actione vniuoca, non ergo videtur, qua ratione exhalationes in media regione existentes, quæ est frigidissima possint inflammari, ignemq; concipere; Hinc aliqui putarunt, exhalationes illas non verè inflammari, & ignem concipere, sed potius à radijs solaribus, alijsq; astris illustrari, lumenque recipere; Sed perperam prorsus, nam fulgor ille micat quoque nocturno tempore, cum Sol à nostro exulat hemisphærio, nec radijs pertingere potest nubes supra nos existentes, & etiam quando Luna non lucet, non possunt autem alia astra tantum effundere fulgorem. Fatendum igitur est exhalationes illas verè inflammatas esse, ac inardescere, sed inflammatio non est referenda in solam antiperistasim, solamque motus earum concitationem, & collisionem cum nube sed etiam in astrorum virtutem, quæ exhalationibus illis prædominantur, si enim hoc asseri solet de Cometa, quod eius inflammatio ab astro ei prædominante coadiuuetur, etiamsi hoc adminiculo minus videatur indigere, quia generantur in suprema aeris regione, quæ calidissima est, planè id magis asserendum videtur de exhalationibus, quæ in media aeris regione accenduntur quæ frigidissima est.

57 Tertiò fulmen est exhalatio ignita è nube magno impetu excussa vt docet idem Arist. tertio Metheor. cap. 1. vnde eadem est materia fulminis, & fulguris, cum hac solum differentia, quod materia fulguris est magis rara, minusque consistens, & minori vehementia è nube vibrata, vnde per aerem dissipatur & resoluitur, nec ad terram peruenit, at materia fulminis crassior est, & magis consistens, & magno impetu è nube excussa, ideoque non dissipatur in aere sed ad terram descendit, hinc dicebat Seneca, fulgur nil aliud esse, quam flammam futuram fulmen, si plus virium habuisset; Ex diuersa autem dispositione materiæ magis, vel minus densæ, terrestris, & viscosæ, ex qua componitur, diuersa sunt genera fulminum, quæ & diuersos effectus causant, quandoq; enim est materia tenuis, quæ descendens corpora lambit, & ad summum denigrat, non adurit propter debilitatem virtutis, ac etiam distantiam nubis, vnde excussa est, secundum enim maiorem, vel minorem distantiam nubis, à qua erumpit magis, vel minus conflagrat, cæteris paribus, sicut cum quis vicinius est tormento bellico, non tantum feritur, sed etiam aduritur, quandoq; est materia spissa, benè compacta, & fortiter inflammata quæ cadens destruit domos, & comburit, quæcunq; obuiam inuenit; quandoque est multa, spissa, atque conglutinosa, cum qua contingit cadere lapidem, qui cuneus fulminis appellatur, & ex exhalatione viscosa, & terrestri generatur decoctione caloris ad modum lateris, hic lapis scindit trabes penetrat muros, & res fortissimas dissipat actione virtutis sulphureæ inflammatæ cum eo motæ, & ipsum propellentis eo modo, quo globus è bombarda emissus puluere tormentario incenso pellitur, & agitatur, & hic lapis fulmine eiaculatus dicitur, sagitta; non autem absolutè fulmen, quia fulmen est nomen genericum, & sæpius contingit fulmen sine lapide, & hac ratione negauit Aristot. cit. lapidem eiaculatum debere dici fulmen, & ait esse potius dicendum fulminis cuneum, Hinc postea fulminum quoddam dicitur terebrans, quoddam dissipans, quoddam vrens; primum subtilem habet flammam, ideo per angusta foramina, & poros transit; dissipans vero est conglobatum, & ideo non perforat, vt primum, sed rumpit, frangit, & terit; tertium tandem habet multum grossi terrei, & magis est igneum, quam flammeum ad modum carbonis, & ideo rebus percussis relinquit magnas ignium notas, ita Angest. loc. cit.

58 Effectus fulminis adeò varij, ac prodigiosi sunt, vt naturam superare videantur, in primis regulariter alta petit; vt turres, campanilia, arbores proceras, montes, colles, & magna ædificia, iuxta illud Horat. lib. 2. ode 10. *Feriuntque summos fulmina montes*, & est communis omnium sensus, cuius rationem afferunt omnes esse, quia motus fulminis valde irregularis est, hinc inde serpens ob impetum spiritus, & flatus qui illum furens, & conglobatus præcedit, & sequitur in magna copia, quo agitatum in varias partes resilit, vt docet Arist. cit. vnde à Poetis *obliquum fulmen* dicitur, & à Iob 26. *Coluber tortuosus*, quia ad instar colubri serpit, cum ergo vt plurimum ira moueatur, quod primò fit ei obuium, vt sunt excelsa, prius quoque ferit, & dissipat. Sed non obstante communi omnium sensu P. Secundus Lancellotus Abbas Oliuetanus vir eruditissimus, ac nostrum amantissimus ob necessitudinem Perusiæ contractam, non dubitauit libro suo Italicè inscripto *Farfalloni de gli antichi Istorici* Farfall. 68. hunc fulminis effectum inter nugas, & fabulas recensere simul cum illo alio, qui etiam vulgariter ei adscribitur non lædendi laurum, hyacintum, corallium, vitulum marinum, & Aquilam, cuius Auctor fuit Plinius lib. 2. cap. 55. & lib. 37. cap. 10. ait enim indifferenter alta, & ima petere, nec re vera maiorem esse numerum ædificiorum, sublimium à fulmine læsorum, quam tuguriorum, & casarum humilium, videri tamen maiorem, quia alta ædificia, & turres aspectui cunctorum sunt obuia, atque ideo frequentius in eis notantur fulminis ictus; tamen si notari possent vbicunque fulminis ictus, non pluries percussisse turres, & palatia, quam tuguria, non pluries colles, & montes, quam imas valles. Verum pace tanti amici experientia in contrarium adest, & ratio naturalis allata id apertissimè suadet, quam ipse non dissoluit, idest concedimus equidem quod ipse in contrarium vrget plures esse casas fulmine tactas, quam palatia, quia maior est illarum numerus, quam istorum, at si æqualis vtrorumque numerus, fanè ex conditione motus fulminis sæpius in palatia, & turres impingeret, quam in humiles casas, quamuis ergo libenter ei concedamus fabulam esse, quam narrauit Plinius de lauro, corallio, hyacinto, &c. quia contrarium experti sunt Vicomercatus 3. Metheor. capit. 10. & Scaliger. exercit. 113. in Cardan. vt referunt Conimbr. citat. capit. 6. tamen quod fulmen ex conditione sui motus non facilius in excelsa impingat, quam in humilia, & depressa loca, non est nuga, & fabula, sed veritas naturali ratione comprobata, vt Licetus adnotauit libello, quem edidit de natura fulminum pagina 8.

Rursus sunt quædam loca tam in eminenti, quam in imo situ alijs ictui fulminis exposita magis, & obnoxia, ita vt creberrimè à fulmine tangantur, quod referri nequit, nisi in virtutem alicuius sideris illuc fulmen propellentis, notus etiam effectus est fulminis, & ab Arist. insinuatus, quod mollia, & minus resistentia sine læsione pertransit, dura verò, & bene compacta confringit, ac dissipat, vnde frangit gladium, crus, pedem, liquat pecuniam salua vagina, carne, calceo, & crumena, ratio huius assignatur ab Angest. cit. quia fulmen, vt diximus, solet esse subtilis exhalationis, bene tamen vnitas, & coadhærentes habens partes, hinc est, quod si corpora non ita dura deprehendat, facilè illa peruadit, & penetrat per partes porosas subtilitate sua, & paruam moram ducit in illis, quia non resistunt, solidiora autem corpora, quia illud per poros transmittere non possunt, ideò ab eo labefactantur, & comminuuntur ob longam moram, quam ducit in eis, vt eorum superet contumaciam; sed interdum etiam facit effectum oppositum dura, & solida non lædit, mollida, & fluida absumit, exurit enim quandoq; vestes, caligas, & calceos, nec nocumentum infert alicui parti corporis; imò interdum pilos ipsos absumit, & carnem intactam relinquit, hoc autem prouenit, quia exhalatio non est interdum bene coagulata, & compacta, sed tenuis est, & debilis, & ideo contumaciam rei resistentis vincere nequit, vnde vim suam in rebus minoris resistentiæ impendit, & in earum consummatione exhauritur tota eius virtus.

59 Alios denique effectus adhuc mirabiliores recenset Angestus cit. eorum causas assignans, nam fulmen corpus venenatum purgat, & purgatum venenat, cuius causa est diuersitas dispositionis materiæ, sicut Sol ceram liquat, & lutum indurat, contingit enim venena mutuò se corrumpere, & post corruptionem qualitatis venenosæ exhalationem fulmineam euolare, & euanescere; Item fulmine percussus dormiens moritur oculis apertis, percussus vigilans moritur oculis clausis, causa est repentina occisio, qua primus ictu aperiens oculos occisus est priusquam iterum eos clauderet, secundus verò timore claudens oculos occisus est, priusquam iterum eos aperiret. Rursus visum est etiam aliquando fulmen percussisse dolium vini, fractisque tabulis, & asseribus, vinum ipsum stetisse concretum, neque effundi vt refert Albert. Magn. tract. de tonitruo, cap. 22. aliquando è contra, vt refert Lucretius, inuentum est fulmen totum consumpsisse vinum, dolio intacto, causa primi est, quia dolium est corpus solidum, quod fulmini resistit, dum igitur fulmen circa dolium voluitur, pellicula quædam per totam concauam vasis superficiem extenta, qualis videtur in ouo, manet illæsa consumpto ligno, & in ipsa vinum per aliquod temporis spatium detinetur; si verò dolium sit ex ligno dulci compactum, non robusto, fulmen autem robustum sit, ac penetratiuum, tunc fulmen penetrat dolium per poros, & ob nimium calorem, & siccitatem vinum consumit, dolio incolumi manente, sic eisdem de causis interdum accidit, vt prægnans mulier fulmine icta illæsa euaserit exanimato fœtu, quem gestabat in vtero, vt de Marcia Romana refert Plinius lib. 2. cap. 51. & interdum è contra, vt prægnans necata fuerit fœtu incolumi, vt de Semele dixerunt Poetæ Bacchum in vtero gestan-

gestante, alia plura de fulmine mirabilia leguntur apud Maiol. lib. dier. canic. colloq.1. & Licetum, qui loco citat. copiosè disserit de natura fulminum; Demum Vere, & Autumno potissimum tonitrua, & fulmina contingunt, quia nimirum tunc maxima copia duorum halituum inuicem pugnantium in aere vagatur, & inuicem miscentur, atque pugnant, secus hyeme, & æstate, dum enim æstatis ardor viget, nimio calore absumitur vapor, dum verò hyemis frigus riget, exigua gignitur exhalatio.

60 Quartò, Metheora alia minoris momenti sunt breuiter percurrenda, quæ fiunt in eadem media, ac etiam infima aeris regione, & in primis occurrit *Sydus discurrens*, quod tunc contingit, cum exhalatio longa, & parum lata sensim, & ordinatim accenditur, extinctis partibus primò accensis, sicut videmus per tramitem tormentarij pulueris ignem successiuè, & ordinatè progredi, vel cum exhalatio tota, per inde ac si vibrata esset, mutat locum, & de vno ad alium excurrit, & hoc Metheorum sæpè conspicitur, præsertim nocte stellata, ac cœlo sereno, si deorsum descendit dicitur stella cadens si tendat sursum stella volans, si ad latus; stella discurrens; mouetur sursum à leuitate innata, mouetur deorsum pulsa à frigiditate secundæ regionis, vel alicuius nubis, si cœlum non est perfectè serenum, ad latus verò, cum nec leuitas sursum ferans præualet frigori deorsum trudenti, neque è contra. Notat autem Cottunius lec.28. ex Arist. hoc Metheorum non tantum nocturno tempore, sed etiam interdiu quandoque contingere, & per aerem transcurrere, non tamen semper conspici ob diurni luminis fulgorem; sed & quoque interdum videri, cum exhalatio est in magna copia, & vehementer inflammata; vnde & Seneca lib. 1. natural. q. cap.1. refert tales diurnas faces ab Oriente in Occidentem discurrentes, vel è contrà non semel visas esse suo sæculo, imò quidpiam simile vidisse quondam, cum ruri maneret leuandi animi gratia, testatur Cottunius ipse loc. cit. apud quem alia complura de hoc Metheoro legi possunt. Secundò, *Capra saltans* est exhalatio accensa, quæ ex inconstantia motus, & varietate figuræ nobis speciem exhibet Capræ saltantis, ad hanc impressionem requiritur, vt exhalatio non simul, sed successiue, non continuè, sed interpolatum, ac sine ordine hinc, & inde accendatur, vti contingeret, si hinc inde dispositus puluis tormentarius quasi per saltum accenderetur. Tertiò, *Lancea* est exhalatio longa, & minus lata, sortitur etiam nomen, trabis, iaculi, columnæ, pyramidis &c. pro maiori, vel minori longitudine, & latitudine; & hæc impressio non discurrit per aerem, sed videtur immobilis stare. Quartò, *Ignis fatuus* est exhalatio viscosa accensa in infima aeris regione, agentes inter noctu vel præcedit, vel comitatur; cuius ratio est, quia agitato aere facilè propellitur, vel attrahitur; apparet sæpius in cæmeterijs, & circa patibula, ait Angelius, atque etiam in locis palustribus propter viscosas materias quæ in illis resident locis; vnde vulgus opinatur esse animas, & vetulæ garrulant esse animas infantium ante baptismum decedentium; idq; probant, quia inquiunt earum audiri gemitum; sed si id verum est, oritur ex noua inflammatione vicinæ exhalationis, quæ fit cum aliquo stridore, dicitur autem *fatuus*, quia inconstans est ipsius motus, accedit enim, recedit, mouetur ad latus, saltat, inclinatur pro diuersa aeris agitatione, dicitur etiam ducere ad præcipitia, fortè quia materia illa, cum sit viscosa, & densa, ac proinde grauitans, paulatim loca decliuiora petit. Quintò, *Ignis lambens* constat exhalatione subtili, & rara; dicitur *lambens*, quia plerumq; in capillis hominum, & animalium calidiorum, quasi eos lambeteт, accenditur, eo quia animalia illa spiritus exhalant pingues, qui in capillis, & pilis sæpè detinentur. Sextò, *Draco volans* est exhalatio densa, & non vniformiter accensa, longa, & vasta, dicitur *draco*, quia ex vna parte habet tenuiorem exhalationem coniunctam, quæ per modum scintillarum accenditur, vnde refert, os Draconis ignem vomentis habet figuram curuam, & in fine referentem caudam propter impressionem variam nubium frigidarum. Septimò, tandem *Castor, & Pollux* est exhalatio pinguis accensa in infima aeris regione, quando est diuisa, dicitur Castor, & Pollux, quando est coniuncta, dicitur *Helena*; si discurrit per aerem, est inditium commoti aeris, si quiescat, vt plerumque contingit, circa malos, & antennas nauium, sedatum indicant aerem, vnde nautis cum circa antennas hærent serenitatem indicare dicuntur in tempestatibus, & ab eis *ignis sanctus* dicitur, alij dicunt, quod cum hæc exhalatio apparet vnus ignis, ac indiuisus imminentem indicat tempestatem, cum verò geminus conspicitur, ac veluti diuisus, significat sedationem tempestatis, cuius variæ significationis rationem Physicam inuestigat Cottunius lect. 28. carpens Conimb. tract.2.cap.2. dicentes huius rei vullam Physicam rationem afferri posse, ea autem est, quia cum apparet solitarius Helenæ ignis, significat adesse in aere multam, crassam, densam, ac bene compactam exhalationem, quæ si omnino resoluenda est, vehementiores excitabit ventos; cœterum cum geminatus emicat, significat exhalationem esse ferè dissipatam, ac dissolutam, ac proinde citò defectuiam.

61 Solet quæri vnde, & quomodo exhalationes huiusmodi concipiant ignem, ac inflammentur, Cottunius loc. cit. ab initio tres causas assignat ignitionis exhalationum in vniuersum, quas deducit ex Arist. 1. Metheor. cap.4. & passim recipiunt Peripathetici, prima est celer, & concitatus exhalationis motus, quem participat à superno cœlorum motu velocissimè illam circumagente in superiori aeris regione, quæ tota circumuoluitur; altera est propinquitas ad sphæram ignis, qui non modo superiorem partem mediæ regionis calefacit, sed etiam ex aliquo interuallo fertur in exhalationem, vt potè ad materiam valde dispositam, vt inflammetur, sicut contingere videmus, cum duæ lucernæ (quod est exemplum Aristot.) quarum vna superior accensa, altera inferior recens extincta iuxta se disponuntur, fumus enim illius violenter arripit etiam in aliqua distantia illius flammam; tandem accenditur, quia suprapositus ignis spargitur in aerem inferiorem motu frequenter, & fertur violentia deorsum. Etiam si hæc responsio de exhalationibus, quæ in supremam aeris regionem accenduntur, vt sunt Cometæ, posset admitti, tamen in proximè relatis, quæ fiunt in media, & infima regione, locum nullatenus habere potest, vt per singulas allatas causas discurrenti patebit, ob nimiam distantiam à cœlo, & sphæra ignis, potius ergo recurrendum est ad speciales astrorum influxus, sub quibus tales exhalationes eleuantur, nam horum adminiculo coadiuuante quoque motu, quo per aera agitantur, ignem concipiunt, & inflammantur, cum exhalatio sit materia suoptè ingenio facilè accensibilis.

62 Quintò tandem nedum in regionibus aeris ignes gigni, & ardere contingit, sed in ipsius quoq; terræ visceribus, qui proinde dicuntur ignes subterranei hoc indubitatè testantur fumi, & flammæ è terra varijs in locis erumpentes, sicut ex camino, vel fornace, inter quos celeberrimi sunt Ætna Siciliæ mons sæpius nedum flammas euomens, sed & igneos torrentes, & Vesuuius in Campania propè Neapolim, qui & ipse non semel flammas, & ignes magno impetu eructauit; sed inter omnes eius conflagrationes, quæ contigit anno 1631. mense Decembr. die 16. sicut omnium nouissima fuit, ita fuit & omnium maxima, & portentosa, nam in hac eruptione dedit Ille mons ingentes adeò, ac horribiles boatus, & mugitus, vt Spoleti, & Perusiæ illa eadem die auditi fuerint; ignem verò, & flammas tanto impetu eiaculatus est, vt cinis ad plura, & dissita loca etiam extra Italiam delatus fuerit, Ragusium enim peruenit, & Ascruium, vulgo Catharum, Dalmatiæ Vrbem, refert hæc omnia P. Gregorius Caraffa in opusculo de nouissima Vesuuij conflagratione, & probat testimonijs fide dignis, & quidem quoad illud, quod afferit de bombo, & fragore etiam ad remotiora loca peruenisse, nos ipsi testes sumus tunc enim temporis Perusiæ degentes die illa 16. Decembr. fremitus illos audiuimus tormentorum bellicorum ictibus similes veræ origines ignari.

63 Causa materialis harum conflagrationem, vt docet Angest. lib. citat. pagina 75. est terra sulphurea, & bituminosa, quæ valde idonea est ad concipiendum ignem, per mixta cum napta vnctuosa; causa autem efficiens est exhalatio vnctuosa commota intra terræ viscera inclusa exitum petens, & per concussionem inflammata, & allisionem ad latera cauernarum, & ignem Æthnæum in hunc modum incendi tradit Antonius Philotæus in Typographia Ætnæ; potest etiam, ait Angest. alio modo incendi prædicta materia in visceribus terræ, quam per concussionem, calore nimirum aucto, vel per antiperistasim, vel virtute alicuius astri cœlestis, cui etiam tribui solet metallorum generatio in eisdem terræ latibulis; frequentius autem illa loca ignem euomentia secus mare reperiuntur, vt constat de Vesuuio, Ætna, lipara, &c. & causa est clausio pororum terræ per aquam maris; quare citius materia illa accenditur; frequentius item irrumpunt ignes ex montibus, quam ex vallibus, & locis planis, tum quia bituminosa, & sulphurea materia plus abundat in montibus, quam in vallibus; tum quia montes plures habent cauitates, quam ima, in quibus recluduntur spiritus crassi & pingues, qui sunt pabulum ignis; tum quia ventorum flatibus magis sunt expositi montes, quam valles, vnde in cauitatibus montium reclusi illam materiam agitant, & ad incendium disponunt. Et secundum durabilitatem materiæ, & efficientis durant tales ignes, & deficiente materia extinguuntur, prout videre est in multis locis, à quibus alij tales erumpebant ignes, & nunc amplius non apparent; durant autem in quibusdam locis diutissime, vt in Ætna, tum quia magna adest copia materiæ; tum quia continui halitus in eis continuam semper materiam suppeditant, nam ipsorum actione, adiuncto ignis calore cum cæteris requisitis, terrestris materia conuertitur in bitumen, & sulphur; licet autem ignis in sulphure non diù duret, quia facilè illud absumit, in bitumine tamen diù durat, quia est corpus magis tenax, & viscosum, hinc ergo procedit diuturnitas ignis in quibusdam locis licet ex Patribus non desint, qui ea putauerint esse fumariola quædam gehennalis incendij constituta ad nostram eruditionem. Hinc etiam deduci potest, cur ignium subterraneorum statutis temporibus fiat eruptio, vt de Lypareo igne refert Aristot. de admirand. aud. num. 35. quod interdum anno sextodecimo deficit, & postea decimoseptimo redit, quia nimirum interdum deficit materia, & ita extinguitur ignis, nec rursus accendi potest; quousque noua generetur, & aggregetur materia.

64 Sed longè difficilius est assignare causam diuturnitatis quarun-

zundam lucernarum ardentium, quæ in vetustissimis quibusdam sepulchris subtus terram sæpius inuentæ sunt, sané mirandum est, quo modo, quaue ratione potuerit per tot annorum centurias flamma in illis semel accensa conseruari, refert enim Viues in 6. cap. lib. 21. de Ciuit. S. Aug. erutum esse sepulchrum, in quo ardebat Lucerna condita ibi, vt ex inscriptione apparebat, supra millesimum, & quingentesimum annum eamque totam exemplò, vt contrectari cœpta est, in tenuissimam abijsse puluerem, quod & Solinus tradidit cap. 12. & 24. dicens in Britannis in Mineruæ delubro perpetuos ignes fuisse, de qua re plurima ex historijs exempla affert eruditissimus Fortunius Licetus in suo opere de Lucernis Antiquorum. Variæ, ac minus idoneæ responsiones ad hoc excogitatæ sunt, quas omnes refert, & copiosè refellit Licet. libr. 2. Communior, & verisimilior responsio, quam recipit Auersa q. 42. sect. 2. & ipse Licet. est, paratum fuisse in illis lucernis talem oleum, & talem lychnum, vt tamdiu ardere posset, ratio est, quia quædam terrestria corpora inueniuntur, quæ semel inflammata diutissimè flammam retinent ob materiæ pinguedinem, ac viscositatem, vt iam de bitumine diximus, sed & adhuc extant alij lapides tenacioris naturæ, vt de Amianto præsertim referunt, & Arbesto, qui flammam semel conceptam adeò constanter retinent, vt nec aqua extingui valeant, & Petrus Messias in silu. part. 5. cap. 26. tradit iuxta Vrubam in nouo orbe esse lignum quoddam, quod semel igne accensum ad longissima tempora accensum viget; poterit ergo arte chymica tale oleum ex his lapidibus, & mixtis distillari, vt igne inuictum semper ardeat, simile quoddam oleum commemorat Ælianus de hist. animal. lib. 5. cap. 3. & Viues cit. testatur se vidisse Parisijs lychnos quosdam, qui incensi nunquam absumebantur: ex tali ergo oleo Lucernæ illæ antiquorum parari potuerunt, & ita significant Solinus loco citat. & Albertus Magnus libr. 2. mineral. tract. 2. capit. 1.

At tota huius rei difficultas consistit in declarando, qua ratione vlla materia queat ignem tamdiu retinere, eiusque voracitati resistere tanto tempore; diximus enim supra ar. 1. idest ignem extra suam sphæram continuo indigere pabulo, quia semper sursum ascendit, vnde ignis, qui ab initio accenditur, non idem numero permanet, sed nouus semper succedit; vnde dicebat Arist. de Iuuentute, & Senect. *ignis perseuerat semper fiens, ac fluens, sicut fluuius*, quia ergo ex hac continua sursum euolatione ignis tandem deficit, si noua materia non additur, inquit Licet. lib. 3. cap. 20. posse reperiri materiam adeò vnctuosam, & viscidam, vt accensum ignis cohibeat, & multo tempore impediat, & sic ignis toto illius temporis decursu in ea materia conseruabitur, donec tandem virtute sua impedimentum illud superans à tali vinculo exolutus ascendat; Auersa verò inquit, parari posse materiam, ex qua flamma quædam adeo crassa accenderetur, vt non vltrà aerem leuitaret, non enim difficile apparet, fieri posse ignem aere non leuiorem, talis enim est ignis carbo, quem videmus aeri subsidere, cum ergo illa flamma ob sui crassitiem ascendere non contendat, & aliunde ab alijs contrarijs remota sit, poterit in sua Lucerna, in qua semel fuit accensa, diutissimè perdurare.

65 Hæc tamen omnia facilè refutantur, non enim dari potest materia, quantumuis vnctuosa, & viscida, quæ vim habeat alligandi flammam, ne sursum euolet, etiam pauca temporis mora, nam flamma continuò sursum ascendit, & perdurat, sicuti fluuius, vt aiebat Philosophus, qui tandem deficit, si aquæ non succedant aquis, & quidem etiam in ipso bitumine experimur, quod tamen materiam habet viscidam, & pinguem, nec vllo quidem momento flammam quiescere à motu sursum, non ergo viscositas, & pinguedo valet hunc effectum præstare cohibendi nempe leuitatem ignis, ne sursum ascendat, sed tantum voracitati resistere, ne tam citò absumatur, Nec etiam subsistit, quod aiebat Auersa, tum quia licet ignis carbo non leuitet vltra aerem ob materiæ grauitatem, in qua forma ignis reperitur, quam nequit eius leuitas superare, vt tollat in altum, tamen ignis flamma, quantumuis crassa, & pinguis, semper vltra aerem leuitat, quia leuitas ignis semper præualet grauitati materiæ fumi, ex qua coalescit flamma: tum quia si ex hoc capite potest tamdiu flamma illa durare, poterit etiam quilibet carbo, si in loco ponatur à contrarijs tuto, seruare tamdiu ignem semel conceptum, quia ignis carbo semper est crassior, & grauior flamma, atque ideo sursum euolare non contendit, quare concedimus viribus naturæ parari non posse ignem tamdiu durantem in eadem materia, & hoc manifestè deducitur ex modo, quo docuit Arist. cit. ignem apud nos conseruari, veluti scilicet fluuium continuo fluentem, & nouo pabulo indigentem, & ideò vel dicendum historias illas de Lucernis Antiquorum esse fabulosas, vt demonstrant Aresius in opere Italico inscripto *Impresa Sacre* lib. 8. impres. 7. Flauius Quærencus in lib. item Italico *Delle Lucerne de sepolchri antichi*, & alij, vel si verè Lucernæ illæ ardentes inuentæ sunt, & non extinctæ; dicendum cum Iacob. Guther. lib. 2. de iure Manium, non semper illas arsisse, sed tunc primum, cum effossa terra apertus est locus, accensum fuisse ignem in Lucerna exterioi aeris afflatu, aut alio modo; vel tandem si verum est ab initio accensas fuisse, & deinceps arsisse semper, hoc referendum est ad operam Dæmonis in Antiquorum sepulchris, & Templis, vt innuit D. Aug. cit. lib. 21 de ciuit. cap. 6. vel ad diuinum miraculum, vt piè credi potest de Lucerna quadam ante Imaginem Christi, quam commemorat. Maiol. cit. Colloq. 23. post. quingentos annos inuentam fuisse accensam intra quemdam parietem.

QVÆSTIO III.

De aere, ac Metheoris aeris.

IN hac regione elementari post magnum ignis elementum sequitur immediatè elementum aeris, quod in varias secernitur regiones, vt supra innuimus, & nunc ex professo explicare tentamus, in quo elemento etiam propria inueniuntur Metheora consideratione digna, atque ideo nec non sub silentio prætermittenda, ideo opus erit hinc pariter quæstionem in articulos dissecare ad maiorem rei claritatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

De regionibus aeris.

66 ARistot. 1. Metheor. cap. 4. totum aeris elementum in tres distribuit regiones, vel Zonas, supremam, mediam, & infimam terræ, & aquæ conterminam, hæc infima regio nobis proxima designatur à superficie terræ & aquæ vsque ad certum terminum altitudinis, ad quem perueniat notabilis reflexio solarium radiorum, & supra quem cogantur nubes, & pluuiæ gignantur, itaque vbi extinguitur vis reflexionis caloris, & luminis solaris, ibi desinit tractus infimæ regionis, Media regio designatur ab hoc termino vsque ad alium, intra quos coguntur nubes, & generantur pluuiæ. Totum denique aeris residuum, quod supra iam designatam mediam aeris regionem extollitur, & vsque ad concauam ignis superficiem porrigitur, constituit supremam aeris regionem; termini verò, & limites, penes quos prædictas aeris regiones distribuere solemus, non sunt immobiles, & fixi nam pro temporum diuersitate variantur, & quidem hoc patet de media; & infima regione, æstiuo enim tempore infima regio maior est, quam in hyeme, quia reflexio caloris, & luminis Solaris potentior est, & altius ascendit, quia cum Sol tunc temporis puncto nostro verticali propinquior incedat terram percutit ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde vehementius eam verberat, fitque maior reflexio caloris, & reuerberatio; è contra verò in hieme minor est ob oppositam rationem, quia à puncto nostro verticali recedendo obliquè terram percutit per angulos obtusiores, & acutiores atque ideò longè minor fit reflexio, quia per tales angulos debilis fit verberatio; Porrò supremam regionem asserit Zab. lib. de regionibus aeris cap. 5. eandem semper, & immutabilem seruare dimensionem, eo quia putat totam primæ, & secundæ regionis, altitudinem vsque ad altissima montium cacumina peruenire, totum vero aerem, qui super illa porrigitur vsque ad locum ignis, ad supremam regionem pertinere, vnde initium supremæ regionis à montium summitatibus desumit, & sequitur Cottun. lec. 19. cuius ratio ea esse videtur, quia superior aeris regio tota à motu cœlesti circumagitur; per talem enim motum calida conseruatur, at cacumina montium impediunt, ne aer infra ipsa contentus moueatur, ergo totus ille aer inclusiue ad mediam spectabit regionem, non ad supremam.

67 Cæterum valdè communis opinio est, quorundam montium cacumina secundam regionem transcendere, & tertiam occupare, quod præsertim asseri solet de monte Olympo, qui in Thessalia, & Athone, qui in Macedonia, in quorum cacumine ferunt cineres relictas toto anno nec ventis difflari, aut dissipari, nec imbribus elui, quod quidem de monte Olympo non tantum Solinus testatum reliquit c. 4. sed etiam D. August. 3. de Genes. ad lit. cap. 2. confirmat & addit perhiberi in vertice Olympi aerem esse adeò tenuem, vt aptus ad respirandum non sit, ideoque homines illuc ascendentes secum spongias deferre aqua perfusas, quibus ori oppositis aer aliquanto crassior efficiatur, ac ita respirationi inseruiat; Verum est Franciscum Philelphum in quadam epistola apud Iacob. Mazzonium lib. Italicè inscripto. *Difesa della Comedia di Dante*, lib. 4. cap. 52. id fabulosum reputare, inquit enim se apicem Olympi montis ascendisse; ibique ventos, & pluuias, & aues volantes reperisse. Sed fortè in æquiuocatione montis Olympi deceptio contingere potest, quatuor enim sunt Olympi, vt Strabo, Bocarius, Manurius, & alij tradunt, & Olympus ita sublimis est in Thessalia, vt referunt, Conimb. tract. 1. Metheor. c. 2. si ergo huic opinioni passim receptæ standum est, non benè initium tertiæ regionis sumitur à summitatibus montium, nec ratio, quam Zabarel. insinuat, id conuincit, quia necesse non erit totum aerem ad illam regionem spectantem moueri à cœlesti vertigine, vel saltim æquali velocitate secundum omnes partes, imo partes conterminæ aeri secundæ regionis, sicut sunt minus calidæ, ita vel nihil, vel leuiter attinguntur à cœlesti motu, neque ex hoc vllum sequitur inconueniens, suprema ergo regio inter cauum ignis, & paulò infra altissimorum montium fastigia intercepta est.

68 In-

68 Insuper regiones istæ aeris nedum distinguuntur secundum locorum differentiam, & situm, sed etiam secundum accidentales quasdam affectiones, vt etiam Arist. docuit loc. cit. quoniam supera regio ob ignis viciniam plusquam eius natura postulet, calida est, & sicca, & etiam quia attingitur à cœlesti vertigine in ea præsertim sententia, quæ motum cœlestem statuit causam caloris; infera regio parum calida est partim frigida, frigida quidem ex propinquitate terræ, & aquæ, nam extremæ regiones naturas elementorum vicinorum sapiunt, calida vero ob reflexionem caloris, & luminis solaris, media autem regio absolutè frigida est, vt constat ex iugis alpium in quibus nix per totum annum manet, & in eo frigore perpetuò durat; sed ardua difficultas est, vnde mediæ regioni obueniat tanta, adeoque diuturna frigiditas, cum tamen proximior sit igni, atque cœlorum motui, quam Infima regio, & è contra remotior illa à terra, & aqua frigidis elementis; ad cuius dubij solutionem multæ excogitatæ sunt viæ vt plurimum minus idoneæ. Pererius lib. 1. in Genes. cap. 1. inquit, initio mundi fuisse inditum à diuina prouidentia illud frigus aeri secundæ regionis ob vniuersi commoditatem, vt nempe ibi vapores concrescerent in nubes, & pluuias ad fecundandam terram. Hæc non est ad rem, quia contendimus hic vestigare naturalem rationem illius frigoris, si assignari potest. Parisienses, vt Tatar. 1. Metheor. qu. 1. notab. 4. assignat pro causa cœli influxum, qui in eam plagam directus illic frigiditatem imprimit; Hæc etiam non sufficit, quia vrget Angelus pag. 61. quod ille influxus etiam supremam aeris regionem, & ipsumquoque ignem refrigerare deberet, & magis quam medium, quia est ei propinquior, actio autem in propinquum vehementior. Alij assignant pro causa distantiam mediæ regionis ab igne, & a cœlesti motu, itemque à reflexione caloris, & luminis solis facta in Terra, cum enim hæ sint causa caloris in alijs duabus regionibus, quia aer mediæ regionis est vtraque causa destitutus, ideo maneat perpetuò frigidus, & hoc innuitur ab ipso Aristot. loc. cit. Hanc tamen confutat Zabar. cit. cap. 2. quia effectus positiuus causam debet habere positiuam, non priuatiuam tantum, sed frigus non est mera priuatio caloris, sed qualitas positiua, quare causam aliquam positiuam habere debet, quam illi non assignant; tum quia defectus illarum causarum ad summum relinquet mediam regionem non calidam, sed insuper opus est ostendere causam, à qua reddatur etiam frigida. Zab. cit. cap. 6. & seq. ait motum cœlestem esse causam caloris in elementis, quæ autem non pertingit, relinquere frigida, vt constat de terra, & aqua, quia ergo aer secundæ regionis non attingitur à motu cœlesti, vel saltem valdè debiliter, ideo frigidus remanet, Sed hæc solutio eandem parit difficultatem, quam ipse vrgebat contra præcedentem, quia effectus positiui assignat tantum causam priuatiuam; tum quia non præcise cœlestis motus est causa caloris in his inferioribus, vt suo loco probauimus; & experientia constat ignem apud nos esse calidissimum, quamuis sit à cœlo remotissimus, nec eius motu agitetur. Arcesius 2. de Gener. disp. 2. q. 10. sect. 2. tenens aerem esse suapte natura frigidum, inquit in media regione, vbi est magis a contrarijs liber quam in alijs, ex sua natura ad propriam redire frigiditatem. At hoc eius fundamentum esse penitus falsum patebit in lib. de Gen. vbi ostendemus cum Arist. aerem esse suapte natura calidum.

69 Itaque cum Scoto 2. d. 17. q. 2. dicendum est illius frigoris duplicem esse causam; vna est positiua, quoniam scilicet vapores aquei frigore præditi, ex quibus nubes, & pluuiæ fiunt, ibi aliquandiu manere solent, vnde suum frigus continuò illi parti aeris impertiendo eam cœteris frigidiorem reddunt; altera priuatiua, quæ duplex est, distantia nimirum ab ignis feruore, & cœlesti motu ex parte superiori, & distantia a reflexione caloris, & luminis solaris ea parte inferiori, quibus insuper annectitur antiperistasis, quia aer ex prædictis causis refrigeratus, cum ex vtraque parte superiori, & inferiori calido obsideatur, per antiperistasim adhuc magis algescit, & hæc est communis responsio Peripateticorum ad hoc dubium, quam adhuc magis declarat Angel. cit. in hunc modum, hæc duo elementa inferiora terra, & aqua sunt ambo frigida, Sole autem occidente magna eorum virtus frigefactiua peruenit vsque ad mediam aeris regionem inclusiuè infrigidans eam vsque ad ortum Solis, Oriente autem Sole quoniam reflexio Solaris ad eam partem non peruenit, purgata solum hac infima regione a frigiditate noctis præcedenti contracta, remanet illa superior in priori frigiditate, atque humiditate, quæ clausa duobus extremis calidis adhuc per antiperistasim validius fortificatur, vapores enim sursum eleuati prohibentur contrarietate supremæ regionis vltra transire, pariter ex reflexione Solis pelluntur ab infima regione, & ascendere coguntur vltra illam reflexionem ac mediam aeris regionem, quare vapores illi à contrarijs hinc inde obsessi faciunt frigoris augumentum, Posset quoque addi cum Parisiensibus influxus peculiaris cœlestis, qui in ea aeris parte continuam frigiditatem imprimeret, & foueret; nec obstabit instantia Angeli allata, quod etiam superiorem regionem atque ipsum ignem refrigerare deberet, quia sunt propinquiora, nam gratis concedemus talem influxum valdè remittere actiuitatem ignis, & cohibere, ne hæc inferiora, & præsertim supremam aeris regionem ei contiguam nimium calefaciat, vnde ex hoc capite potius necessarius erit talis cœlorum influxus, & maximè vniuerso proficuus, vt innuimus q. præced. ar. 1. & has omnes causas assignat Io. de Mag. 1. Metheor. q. 4. § *primò sciendum*.

70 In oppos. obijcitur. Primò probando mediam aeris regionem non adeo frigere, tum quia vapores ascendunt illuc calidi actu, caloris enim vi subleuantur, & ex alia parte aer suapte natura calidus, est, ergo calore suo obstabit, ne vapores ad natiuum frigus redeant, ac eum refrigerent. Tum 2. si ea regio adeo frigeret, aer illius grauior esset illo, qui nos ambit, cum frigiditas addenset, ac grauitatem inducat, hoc autem falsum est, quia grauior aer subsidet. Tum 3. Zab. cit. cap. 8. probat regionem illam non esse adeo frigidam, vt iactari solet, experientia à se facta, inquit enim æstiuo tempore in montem dictum Veneris ascendisse tantæ altitudinis, vt infra se nubes reliquerit, ibique commemorando vix aliquod aduertisse discrimen frigiditatis ab inferiori aeris regione. Tum 4. quia nullum violentum, seu contra naturam perpetuum est 1. Cœli t. 2. ergo si ignis suapte natura calidus est, nequit perpetuò sub tanto frigore perdurare. Demum in altissimis montibus liquefiunt niues, ergo interdum est ibi calor.

Resp. aerem mediæ regionis frigidum esse, non tamen adeo frigidum, vt cesset esse aer, sed in eo gradu, quantum sufficit, vt sit locus aptus ad generationem nubium, & pluuiarum qui certè intensior est, quam petat naturalis conditio, & status perfectus ipsius aeris, sed quia illa argumenta quid amplius probare videntur, ideo ad singula respondere præstabit. Ad 1. verum est vapores ascendere actu calidos calore eis impresso à Sole, vel alio astro eleuante, ac etiam aerem esse suapte natura calidum, at illi vapores, cum sint substantialiter aqua, virtute propria natiuam frigiditatem acquirunt, nec aer mediæ regionis valet illam dimanationem impedire, quia vires suas habet valde refractas, cum frigefactus reperiatur per præuios vapores, vnde potiùs confert ad infrigidandum alios illuc successiuè ascendentes. Ad 2. neg. conseq. quia sicut non eo ipso, quod corpus aliquod calefit, vt v. g. aqua, statim rarescit, & leuitat, ita neque statim ac vapores frigere incipiunt, addensantur, & grauitant, verum tamen est, quod cum ad eum frigoris gradum peruenerunt, qui densitatem, & grauitatem inducit, tunc in aquam resoluuntur, ac decidunt. Ad 3. multi dubitant de illa Zab. experientia, nam oppositum cernimus in summitate aliorum montium secundam regionem attingentium, in quibus per totum annum niues rigent; Liuius lib. 40. ait Philippum Macedoniæ Regem in vertice montis Ætnæ caniculæ ortu frigora reperisse similia brumalibus; idemque testatur Antonius Philotæus in descriptione montis Ætnæ, & nos sacrum Aluerniæ montem in æstatis feruore conscendentes aquas vidimus gelu constrictas, & rigentes, & nos quoque in agro Patauino videmus montem Veneris non tantæ celsitudinis, vt iactat Zab. quod infra se nubes relinquat, nam oculis à Planitie conspiciebamus, nubes super eius verticem euolare; potest tamen esse, vt intra amplitudinem mediæ regionis in vertice alicuius montis vapores addensentur, ac ita paulatim grauitando descendant ad partem eius inferiorem, quæ interim ob nubium propinquitatem frigidior sit, quam pars superior.

71 Ad 4. fatemur aerem mediæ regionis non manere perpetuò sub eo frigore quoad omnes suas partes, successiuè enim resoluuntur in aquam, postquam sufficienti frigore fuerint condensatæ, & aliæ denuò generantur, & hoc sufficit ad saluandum Arist. dictum, quia ratio illius dicti est, vt ibi ab Arist. innuitur, quia pugna inter contraria nequit perpetuo durare, vnde tandem vnum aliud deijcit, labefactaretur verò, si diceremus eundem numero aerem perpetuò manere sub illo frigore, idque notauit ipse Zab. cit. capit. 8. Accedit propter bonum vniuersi posse fieri, vt elementa semper habeant aliquid innaturale, dummodo non destructiuum totius, vt patet in aqua, & terrà, quæ ex assiduà verberatione Solis incalescunt, plusquam earum priusta natura requirat, & tunc idipsum dici potest naturale quia est conforme naturæ totius vniuersi, si non priuatæ naturæ illius elementi, quia natura totius vniuersi magis est principium naturalitatis, quam natura particularis, & sic notauit Doctor 4. distinct. 49. quæst. 13. ad 3. princ. qua solutione vtuntur Conimbr. citat. etsi etiam primam innuant, & Io. de Mag. loc. cit. ad 1. princip. Ad vltimum ait Io. de Mag. ibidem non esse inconueniens secundam aeris regionem interdum calefieri in eo gradu, qualis sufficit ad liquandas niues; verum tamen est montes, in quibus tempore veris liquantur niues, secundam regionem verticibus non penetrare, vel eam solum attingere in infima parte quam cum possit eo tempore aliquantulum reflexio caloris, & luminis Solis peruenire, potest quoque hac de causa talem participare calorem, qualis sufficit ad liquationem niuium ibi existentium, alioqui in altissimis montibus qui verticem attollunt ad secundam regionem, niues perdurare videmus per totum annum, nec vnquam liquefieri.

Secundò impugnatur causa assignata frigoris secundæ regionis, quod nempe refrigeretur à vaporibus illuc continuò ascendentibus, & semper ibi degentibus, hoc impugnat Zab. cit. cap. 3.

Tum quia Arist. 1. Metheor. ca. de nube docet vapores, illuc peruenientes refrigerari a loco, seu aere ibi existente, ergo reperiunt aerem illud frigidum, non faciunt, imò cum calidi actu ascendant, ab eo aere ipsi refrigerantur, non autem illum refrigerant; Tum etiam euenit interdum, vt aer maneat serenus ad tres, vel quatuor menses absque aliqua nube; ergo saltim eo tempore nequit dici illum aerem frigefieri à vaporibus illuc ascendentibus, nec ibi commorantibus, nam omnes dissoluti sunt; Tum tandem, quia illa regio est purior, & serenior, quam in infima, vnde testantur omnes in locis altissimis aerem esse puriorem, & ferè vaporibus expertem, idque expertum se esse inquit Zab. in fastigio præfati montis Veneris.

72 Resp. nullum esse inconueniens, quod vapores aquei, & terrestres secundum diuersos status refrigerent illum aerem, & vicissim ab eo refrigerentur, id experimur in vino generoso, quod recipitur in ventriculo actu frigidum, & accipit ab eo calorem, quo quidem recepto, ac veluti excitatum fit calidius ventriculo, eique maiorem retribuit calorem, quam ab eo acceperit, sic etiam aqua calida ab igne remota tunc primum ab ambiente refrigeratur, sed postea quam ab eo huiusmodi incitamentum suscepit, deinde viribus proprijs vtens reducit se ad pristinam frigiditatem, maiusque frigus inijcit ambienti, quam ab ipso receperit; sic in proposito dum primò vapores aquei ad secundam regionem perueniunt actu calidi virtute Solis, vel alterius astri eleuantis, tunc ab ipso aere frigefacto per præcedentes vapores refrigerantur, & in hoc sensu loquitur Arist. loc. cit. quia aerem tunc primum reperiunt seipsis frigidiorem, inde postea excitati virtute propria ad natiuum frigus redeunt, quod deinceps aeri communicant in maiori gradu, quam ab ipso acceperint. Ad 2. fatemur tali tempore non adeò illam regionem frigescere, friget tamen alijs de causis iam assignatis, ac etiam niuibus in vertice montium illam regionem attingentium iugiter permanentibus, ac etiam seruat frigus antea conceptum ex vaporibus iam dissolutis. Ad 3. neg. assumptum, nam certum est apud omnes nubes, & pluuias in media regione gigni, non in infima, imò per hoc vnam ab altera secerni, quare si in quorundam montium fastigijs aer inuenjatur, purus, & serenus, dicendum est, illos montes secundam transcendere regionem, vel etiam contingere potest, quod in montibus ad secundam regionem attinentibus aer sit purior, & serenior in vertice, quam ad medium, quia nubes, quo magis addensantur, grauitant, & descendunt, vt diximus ad experientiam Zab.

Tertiò impugnat vlterius cap. 4. quod nequeat secunda regio refrigerari per antiperistasim, quia antiperistasis auget qualitatem, non producit, ergo oportet aerem illum prius esse frigidum, sic enim postea per circumobsistentiam contrarij frigidior redderetur, si ergo antè antiperistasim aer est frigidus, nequit antiperistasis adduci pro causa absolutæ frigiditatis, sed maioris frigiditatis. Addit Aresius cit. hanc infimam regionem, non semper esse calidam, & figmentum esse supremam regionem esse calidam ob ignis vicinitatem, quia ibi non datur, nulla ergo antiperistasis contingere potest in secunda regione. Resp. neque nos adducere antiperistasim pro causa primaria frigoris secundæ regionis, sed solum pro causa secundaria concurrente ad augumentum eius, & conseruationem. Ad Conf. ex Aresio certum est supremam regionem semper esse calidam ex propinquitate ignis, quem ibi dari quæst. præced. demonstrauimus; infima quoque regio, esto non semper calida sit notabiliter, tamen ob reflexionem caloris, & luminis solaris semper maiorem participat calorem; quam media, quare semper, vel vt in plurimum datur locus antiperistasi in media regione.

ARTICVLVS II.

Vbi de Ventis.

RErum omnium naturalium abditissima est ventorum natura, eorumque causa tum materialis tum efficiens adeò vt in sacro eloquio habeamus ventorum rationem in thesauro diuinæ sapientiæ conditum esse, vt Ier. 10. & Psalm. 134. *qui producit ventos de thesauris suis*, enitendum tamen adhuc est rationem naturalem vestigare.

73 Primo itaque vestiganda venit materialis causa ventorum, de qua variæ fuerunt opiniones; celebris fuit, satisque vetusta sententia ab Arist. relata 2. Metheor. sum. 2. ca. 1. ventum nil aliud esse, quam aerem agitatione commotum, atque ideò aerem asserens ventorum materiam, quæ non paucos habuit, & habet sectatores, eam namque docuit ex professo Stoicorum Schola Senec. lib. 1. natural. qq. capit. 1. Hippocrat. lib. de flatibus. Vitruuius lib. 1. architec. cap. 6 ex modernis Cardan. lec. 4. super. lib. Hippoc. Io: Bap. Porta lib. 1. de transmutationibus aeris cap. 6. & alij Astrologi passim. Aresius 2. de Gen. q. 10. sec. 2. quibus suffragantur. D. Damasc. lib. 2. de fide cap. 8. & D. Isidor. lib. 13. ethimolog. Alia sententia asserit materiam venti esse vaporem aqueum eundem quidem rationia cum illo, ex quo fiunt pluuiæ, & niues, sed tamen in hoc genere tenuiorem, & subtiliorem, ita Bernardinus Telesius nouæ doctrinæ inuentor lib. de his, quæ fiunt in aere cap. 4. & sequuntur Telesiani passim. Tertia denum, atque communis opinio Peripat. quam docuit Arist. cit. negat materiam ventorum esse aerem, aut vaporem aqueum, sed inquit esse halitum terrestrem, seu exhalationem calidam, & siccam à è terra scilicet eductam, in aerem elatam, & ibi lateraliter motam, hinc Arist. 2. Metheor. cap. 4. definit ventum qood sit *multitudo quædam sicca ex terra exhalationis mota circa terram*; Non desunt tamen ex Peripat. qui vocant illam exhalationem frigidam, vt Albert. Magn. lib. 3. tract. 1. cap. 6. & 7. & cum eo Iauell. in Metheor. & Petrus de Albano in com. problem. 26. partic. 5.

74 Dicendum est materiam venti esse posse aerem commotum, vaporem aqueum, & halitum terrestrem indifferenter, ita inclytus Scotista Angelinus lib. 2. pag. 82. quæ sententia modò recipitur ab omnibus Conimb. enim trac. 6. Metheor. cap. 2. concedunt vapores etiam esse materiam pro ventis idoneam, & Io. de S. Th. tract. 5. Metheor. cap. 1. & Auersa qu. 42. sect. 4. addit quoque aerem, non dissentit Cottunius lec. 27. Probatur ab eo in hunc modum, ventus non est, nisi corpus tenue, & rarum primariò commotum, ita quod à tali motu primario sumitur denominatio venti, sed contingere potest primarium lateraliter motum circa terram esse aerem, contingere etiam potest esse subtilem vaporem, aut etiam exhalationem, ergo non est limitanda, & restringenda ventorum generatio ad vnam tantum illarum materiarum, sed indifferenter ad omnes extendenda; maiorem sic probat, & declarat, quoniam si exhalatio primariò lateraliter mota reperiret aerem, aut vaporem, quem secum raperet, talis materia rapta non dicenda esset ventus, pariter vbi vapor, vel aer primario lateraliter motus inueniens exhalationem aliquam raperet eam, tunc talis exhalatio mota non esset ventus dicenda, quod si æquè primò à causa ventante fieret omnium illorum motus lateralis; sic eorum aggregatum ex eis esset ventus. Minorem verò ita nos probamus sigillatim de vnoquoque illorum; dum enim flabello aerem ciemus ad calorem è facie pellendum, vtique ventum excitare dicimur, sic etiam cum folles comprimuntur, ventum emittere dicuntur, sed in his casibus nil aliud primò mouetur lateraliter, nisi aer, ergo aer ita commotus erit ventus; Negant nonnulli, vt Tatar. 2. Methcor. quæst. 2. §. *primo sciendum*, & Conimb. citat. aerem ita follibus, vel flabello commotum esse ventum. Sed qua ratione nescimus, quia si quantitatis non habeatur ratio, quæ parum ad hoc confert, nil prorsus à magnis ventis ipsum differre asserimus; Tum quia aer sæpius calefit, & tarescit, & rarefactus maiorem locum quærit lateraliter motus, quo casu ventus spirat, vndè æstiuo tempore in Solis ortu experimur hac de causa auram ab Oriente spirare, ergo aer se solo est sufficiens materia venti; Tum tandem quia id etiam Arist. ipse concedit sect. 26. problem.

Deindè probatur hoc ipsum de vaporibus, quia in mari præcipuè regnant venti, non solum Mediterraneo, sed longè magis in Oceano, & quidem non nisi ex vaporibus è mari elatis gigni potuerunt. Dicunt aliqui ventos è terra in mare transire. At hoc non est vniuersaliter verum, quia tunc sequeretur, quo quis in mari magis à terra distaret, minori vento concuti, cuius tamen oppositum sæpius accidere videmus. Aiunt alij etiam exhalationes è mari consurgere propter eius salsedinem, & terrenæ concretionis admixtionem. Hoc etiam parum iuuat; quia hoc quoque admisso, illæ non erunt puræ exhalationes, sed multis vaporibus permixtæ, vnde venti è mari exorti humidi esse solent, & sæpe pluuias generant, ac nubes congregant, ergo materia illorum ventorum aut sunt soli vapores, sed exhalationes saltim vaporibus permixtæ; quod etiam concessit Arist. ipse cap. 1. de ventis, vt benè notauit Auersa cit. Tum etiam quia secus flumina frequentissimè spirant venti, vtique non nisi ex vaporibus inde surgentibus geniti, si enim ex puris exhalationibus geniti essent, non esset maior ratio cur secus flumina frequentius spirarent, quam alibi. Tum tandem, quia vapores ad mediam regionem delati possunt inde pelli, vt exhalationes ipsæ, & sic flatum edere.

Demum probatur ipsum de terrestribus halitibus ex Aris. loc. cit. tum quia dum magna abundat exhalationum copia, vt Vere, & Autumno, tunc frequentiores sunt venti, tum quia in solis ortu sæpius venti cientur, & excitantur, quia eius virtute multa exhalatio ascendit à terra; tum quia vt plurimum venti exsiccant, non nisi quia ex calida, & sicca materia coalescunt; tum tandem, quia pluuia facit cessare ventum, vt experientia docet, quia infrigidat, & humectat siccam illam, & calidam exhalationem, quæ erat eius materia, & è contra sæpius cessante pluuia, surgit ventus, quia ex terra madefacta multos exhalat spiritus, sicut cum in vas cineris infunditur aqua subtiliores cineris partes exhalant ergo &c.

75 In oppos. obijcies. Primò ventum esse non posse aerem concitatum; Tum quia potest aer cieri multis modis nullo spirante vento, cum enim ingenti ruina turres decidunt, & bellicum tormentum plumbeam eiaculatur pilam magna fit aeris commotio, & nullus adest ventus; Tum quia neque per halitus, neq; per vapo-

rea

res potest ventus excitari, quin aer commoueatur, nam semper ipsi halitus, vel vapores secum ferunt, & propellunt aerem. Deindè probatur materiam venti non posse esse vaporem. Tum 1. quia materia venti debet esse aere leuior, cum ascendat per aerem ad mediam regionem à qua reflectitur, sed vapor non esset huiusmodi, ergo &c. Tum 2. quando plus abundat exhalatio sicca, & calida, fiunt anni ventosi, quando vapores, fiunt anni pluuiosi, ergo sola exhalatio est materia venti, non vapor. Tum 3. quia vt diximus pluuia facit cessare ventos, sed si vapor esset idonea venti materia, ventus deberet augeri, quia descensu pluuiæ multiplicatur vapor humidus. Tum 4. quia impressiones genere differentes differunt in causa materiali, & radice prima, sed pluuiæ, & cæteræ impressiones humidæ genere differunt à ventis, & impressionum humidarum materia est vapor, ergo &c. Tum tandem, quia venti exsiccant, alioquin ab impressionibus humidis specie non different.

Resp. ad hæc omnia ex Angest. Ad 1. possumus admittere illam aeris commotionem esse ventum, nam ventum etiam appellat Arist. commotionem aeris, quam facit fulmen descendens, vel si non est ventus, ideo erit, quia illis casibus non aer primo mouetur, sed ad motum alterius. Ad 2. patet per idem, quia non quæcunque aeris commotio est ventus, sed ita cieri debet, vt si primò lateraliter mota, & non præcise ad motum alterius, vt innuimus in conclusione probanda. Ad argumenta contra vapores non minori facilitate occurritur. Ad 1. neg. minor, quia sicut ab extrinseco recipit calorem, ita recipere post leuitatem, nempe à Sole ipsum attenuante, ac subtilizante, & de facto videmus vapores, vnde generantur pluuiæ, ad mediam vsque aeris regionem attolli. Ad 2. ideò ita euenit, quia promptior, atque paratior ad ventum est exhalatio, quam vapor, non tamen ex hoc sequitur, nunquam vaporem esse venti materiam. Ad 3. ideo pluuia facit cessare ventos potius, quam augeat, quia materia venti requirit certam subtilitatem, ac leuitatem propriam, vel extraneam, hæc autem per pluuiam non acquiritur, sed potius amittitur, quia per ipsam vapores addensantur, & ingrauescunt; atque ideo fiunt minus apti ad venti generationem. Ad 4. quicquid sit de minori, de qua mox, neg. maior vniuersaliter intellecta, venti enim & impressiones igneæ differunt genere, & nihilominus habent communem materiam scilicet exhalationes, & quidem in alijs compositis etiam specie valde diuersis constat materiam esse eiusdem rationis, quia ipsa non est principium distinctionis. Ad vlt. neg. assumptum esse vniuersaliter verum, quia multi sunt humidi, quos etiam probabile est accidentaliter solum à nubibus distingui, quia vt notat Tat. cit. potest impressio constitui in tali esse per formam accidentalem.

76 Secundò principaliter inquirenda est causa effectiua motus venti; cur scilicet & à quo moueatur semper lateraliter, in obliquum, & per transuersum, cum exhalatio, & vapor calidus potius sursum tendere deberet; cur etiam, & à quo magis ad vnum latus moueatur, quam ad aliud, cur denique tanto impetu, vt tenuis exhalatio valeat arbores eradicare, domos euertere, &c. Ad primum quæsitum respondet Arist. 2. Metheor. cap. motum venti in obliquum circa terram procedere ea motu raptus, & cœli vertigine his verbis, *latio autem ipsorum obliqua est, circa terram enim flant, quia omnis, qui in circuitu est aer, consequitur lationem*, & sequuntur D. Th. 2. Metheor. lec. 8. Buccafer. lec. 42. Burid. & alij; Sed hæc solutio adeo friuola est, vt Alex. Aphrodis. fidissimus Arist. interpres eam relinquere sit coactus, quia cum motus Cœli sit vniformis, semperque ab Oriente in Occidentem, semper etiam vnus, & idem ventus spiraret, ac eodem modo scilicet ab Oriente in Occidentem, vt benè arguit Io: de Mag. 2. Metheor. q. 3. §. *Primò sciendum*. Ideo Arist. melius consultus problem. 50. sec. 26. aliam dat solutionem, quod scilicet motus ille procedit à duplici causa scilicet à leuitate exhalationis, & à frigiditate mediæ regionis, leuitas enim exhalationis eam sursum eleuat, & frigiditas illius regionis per antiperistasim reuerberat eam deorsum, & repellit, quare hinc, & inde repulsa non potens ascendere, nec potens descendere, mouetur medio modo scilicet lateraliter, & hanc recipiunt Peripathetici passim Conimbr. & Tatar. cit. Albert. Algazel. Thiennens. Suessan. Cottunius lect. 27. & alij, in quem recidit solutio Theophrasti in lib. de ventis, vbi exhalationem ventosam ideo in obliquum moueri, quia cum per se sicca sit, & leuis, habet tamen admixtas partes humidas, & grauiores, & sic alijs partibus contendentibus sursum, & alijs deorsum, veluti medio motu in obliquum agitur. At neque solutio satisfacit, quia nulla apparet ratio, cur exhalatio ad mediam regionem perueniens tanto impetu ab eius frigiditate repellatur, cum frigiditas talem vim motiuam non possideat, quod si dicatur exhalationem suopte ingenio frigiditatem resurgere, quia calida est, non iuuat, quia videmus vapores alioqui calidos in ea regione recipi, & diuersari. Tum quia si motus exhalationis sursum impeditur à frigore secundæ regionis, & reditus deorsum à suamet leuitate, vel alijs exhalationibus sursum ascendentibus, vt inquit Tatar. ex hoc non sequitur debere in obliquum ferri, sed potius in medio quiescere, vt dicitur de lapide sursum proiecto in puncto reflexionis ob eandem rationem, per quod conuincitur etiam solutio Theophrasti; tum quia etiam si ex hoc deberet in obliquum ferri, adhuc tamen non redditur ratio, cur in hanc partem potius cierentur venti, quam in illam, connaturaliter enim deberet huc, & illuc indifferenter, vt euenit de fumo, cum foras è camino non exit, sed à ventis deorsum truditur, quod etiam asseri non potest, quia sic nunquam contingeret vnum spirare ventum, sed semper plures, cuius oppositum experimur. Tum tandem quia omnes venti propè mediam regionem aeris, vbi obicem inuenit exhalatio, gignerentur; nullus propè terram, omnes etiam essent frigidi ex frigore impresso à secunda regione exhalationes ventosas repellente.

Telesius citat. ait, halitum, vel vaporem ventosum ex se, suaque virtute in obliquum moueri, quando scilicet in magna copia collectus fuerit, tunc enim non patiens se in angustum cogi, diffluit, & maiorem sibi locum quærens magno impetu ruit, & diffunditur. Hæc etiam solutio vana est, & multa falsa continet, falsum enim est vapores collectos, & condensatos maiorem locum petere, nam quanto magis condensantur, eo minorem petunt locum; falsum item est vapores collectos, & condensatos esse ventos, sunt enim nubes, & pluuiæ; tum tandem quia non est ratio, cur petens maiorem locum potius illum petat ad vnum latus, quam ad aliud, imò hac ratione potius vndequaq; fundi deberet, vt dicebamus de fumo.

77 Ad aliud quæsitum, quænam scilicet sit causa exhalationem ventosam determinans, vt moueat ad vnum latus potius, quam ad aliud, non respondet in terminis, Arist. sed Peripathetici conantur eandem accommodare responsionem, quam attulit ad primum quæsitum; inquiunt ergo, vt refert Angest. quod huius causa est frigiditas non rectè sursum, nec deorsum existens, sed ad latus, si itaque frigiditas fuerit fortior à Septentrione pellit exhalationem versus Meridiem, vel è contra, si fortior fuerit in meridie, & sic pariter dicendum de Oriente, & Occidente, si verò ex nulla parte fuerit frigiditas notabilis, & dominans, tunc exhalatio remanebit in aere quieta; contingit enim quandoque, vt tempore æstuoso aerem esse exhalationibus fumosis plenum, & non fieri ventum. Hanc quoque solutionem adhibet Tatar. cit. sed bene eius insufficientiam vidit, quia inquit aliam quoque debere addi causam, quam tamen ipse non exprimit, quia illa frigiditas solum deberet pellere deorsum, vt supra dicebat Arist. de frigiditate secundæ regionis. Hæc igitur responsio est insufficiens, tum ob rationem, quam innuit Tatar. tum ob rationes etiam ante adductas contra solutionem ad primum quæsitum, nam pariter hanc conuincunt, si bene considerentur; tum tandem quia experimur à Tropico æstiuo flare ad nos ventum Australem, & tamen non est illic frigiditas exhalationem versus nos pellens, quinimmò excessiuus calor.

78 Ad vltimum tandem quæsitum eandem adhibent responsionem dicentes, exhalationem illum impetum recipere à frigiditate secundæ regionis eam repellente maiori, vel minori impetu iuxta variam dispositionem, & addit Tatar. bene posse exhalationem raram, & subtilem, postquam illum semel suscepit impetum, illas excitare ruinas, quia corpus subtile velociori motu, & impetuosiori modo mouetur, quam aliud corpus. Sed insufficientia etiam istius responsionis ex dictis facilè deducitur, & quidem frigiditas, quæ est mortua quædam, ac iners qualitas, non videtur posse adeo ingentem impetum imprimere in ventis, qualis interdum accidit, & hoc facilius pronunciatur, quam probetur.

Tassonius etiam qu. varijs Italicè conscriptis conatus est his quæsitis satisfacere, quare l. 4. quæsit. 8. inquit exhalationem, & vaporem originaliter esse frigida, & solum ab extrinseco calida calore eis impresso à Sole eleuante, ideoque suapte natura semper grauitare deorsum, vt suo principio vniatur, & reniti calori sursum eleuanti, quia verò nequit ab eodem loco à terra sursum attolli, & in eundem redire, cum sint duo motus contrarij opposita loca exigentes, hinc est, quod in oriente attollitur, non etiam ibi subsidet, & suo principio vnitur, sed meat ad occidentem, ibiq; subsidet, & è contra, si in occidente surgit, ad Orientem diuertit, vt ibi subsideat; hæc igitur est ratio, cur ventus obliquè moueatur, & in locum oppositum illi, in quo surgit. Hæc etiam ratio nihil prorsus valet, quia si ratione suæ naturalis originis petit exhalatio, vel vapor circa terram, vel aquam subsidere, renititurq; calori eam attollenti, potius ad eundem locum redire deberet, & per eandem lineam motu reflexo, quàm ad latus cum tãta inflexione, sicut cernimus in lapide sursum proiecto, quod ad eundem locum regreditur, & per eandem lineam, & licet illi motus sint contrarij. s. sursum, & deorsum, possunt benè fieri super idem spatium, dummodo terminus ad quem vnius sit terminus à quo alterius, & è contra, vt patet in præfato motu lapidis, aliundè ergo petenda est hæc obliquitas, & inflexio motus exhalationis ventosæ. Approbamus tamen aliam rationem, quasi moralem, quam ibi Tassonius subiungit, naturam scilicet talem motum ventis indidisse, quia cum Vniuerso deseruiant, veluti scopæ illud purgantes, & emundantes ab infectionibus, & sordibus, quas aer, & aqua ex diuturna quiete contrahere solent, motus ille aptissimus est ad hoc munus, sic enim facilius eas dispergit, & dissipat; Accedit alia, hunc motum valdè nauigationibus deseruire ad commercium hominum seruandum qui enim Occidentem versus vult iter accipere, vento vtitur Orientali, & è contra, sed hæ congruentiæ attinent potius ad causam finalem, quam ad efficientem, quæ nunc à nobis vestigatur.

79 Dicimus ergo quæcunq; sit materia venti, siue simplex aer siue halitus, & vapores, præcipuam causam cõmotionis, & agitationis

quam, ventus ea ecet in aere, esse cęlum per sua sidera, ac influentias occultas, diximus *præcipuam causam*, quia causas ab alijs adductas præsertim ab Arist. putamus quidem concurrere, sed se solis non sufficere ad tot, adeoq; mirabiles effectus; ita Angelt. pag. 81.§. *his præmissis*, quam tenet Auersa loc.cit. Io.de S. Th. & Conimb. approbant, eamq; docuit Albert. ab Angelt. cit. & est communis apud Astronomos, quibus satis est familiare mirabiles effectus in siderum dominantium vim, & aspectum referre hinc, & volunt speciales ventos à specialibus astris cieri & concitari, vnde v.g. aiunt Iouem aquilonares ventos suscitare, Martem australes, Solem orientales, & Lunam occidentales; Persuaderi autem potest, tum quia experientia compertum est certa siderum combinatione, ortu, & aspectu maximos cieri ventos; tum quia sicut ex impressione Solis, & Lunæ, mare fluit & refluit, ita ea impressione eius consimili, ac aliorom astrorum dici potest aer fluere, & refluere, & exhalatio ventosa huc, & illuc trudi, & agitari, item magnes trahit ferrum, ergo & astra virtutem possunt habere trahendi halitus, & vapores sublevandi, & impellendi in hanc, vel illam partem iuxta diuersum eorum situm, & aspectum; tum tandem quia cum effectus ventorum per causas inferiores saluari nequeant, vt constat ex prædictis, opus est ad cęlorum influxus recurrere; poterunt itaq; varij astrorum aspectus, & situs diuersos excitare ventos, vel impellendo ad motum exhalationem, & vaporem, aut ipsum immediatè aerem determinatè in hanc, vel illam partem, vel etiam rarefaciendo aerem in vna parte, qui maiorem locum exquirens excurrit in aliam, & alium aerem propellendo generat ventum; & hac via facile satisfit illis tribus quæsitis de causa effectiua ventorum simul, & semel; & hinc etiam facilè colligi potest causa cessationis ventorum, ventus enim sedatur, vel ex defectu materiæ, puta ventosæ exhalationis, quæ paulatim resoluitur, & dissipatur, vel etiam ex defectu cęlestis influentiæ, ac etiam aliarum causarum ad generationem, venti concurrentium; idipsum concedit etiam Conimbric. loc.cit.ac etiam lec.9. & 10.

80 Tertiò de numero ventorum agendum est, & quidem nomerus ventorum designari solet pro varietate locorum, & in primis à quatuor mundi partibus Oriente, Occidente, Aquilone, & Austro quatuor signantur venti cardinales, & principales, & sumptis inde nominibus vulgariter appellantur ventus orientalis, occidentalis, aquilonaris, & australis, singulos istorom inquit Arist. habere suos collaterales, itaut duodenos facit ventos quos accuratè recenset eorumq; figuram adducit Orbellus 2. Metheor. c.2. At hydrographi ad maioris artis nauticæ commoditatem diligentius ventos distinxerunt duos, & triginta ventos constituentes, secant enim Orizonteto in octo partes æquales à quibus flant venti, & in his octo principes ventus statuunt; deinde octo illas partes rursus subdiuiduint in tot alias, & sic totidem intermedios ventos describunt, demum has sexdecim partes iterum duplicant, ac subdiuidunt, & sic triginta duos ventos ab illis flantes constituunt; & quidem vt ait Auersa, potuit hæc diuisio in infinitum duci prosequendo diuisionem per partes proportionales, tamen prædictus numerus sufficiens est, ac idoneus pro directione artis nauticæ, illorum autem sexdecim omnina habent imposita, quæ videri possunt apud Conimb cit. c.4. alia autem non, aduertendum tamen est apud nos modò omnium ferè ventorum nomina esse permutata, & eorum consueta nobis nomina videri possunt apud Zanard. par.3. vniuers. element. qu.24. vnde ne error contingat ex ignorantia nonnunn accipiendo vnum ventum pro alio satius erit ventum designare, & notificare certa parte Orizontis, à qua spirat, præstabitq; saltim octo principalium nomina mente retinere, quæ sunt Leuans, qui antiquitus dicebatur Subsolanus, Ponens, qui dicebatur Zephirus, vel Fauonius, Tramontana, qui Septentrio, seu Boreas vocabatur, & Auster, qui spirat à meridie, & adhuc idem retinet nomen; deinde qui inter Leuantem, & Tramontanam designatur, dicitur Græcus, qui inter Tramontanam, & Ponentem, Magister, qui inter Ponentem, & Austrum, Libicus, vel Garbinus quidem, inter Austrum, & Leuantem statuitur dicitur Sirocus.

81 Quartò circa ventorum proprietates, vel possumus illas considerare, quæ illis es propria complexione conueniunt, ac intrinseca natura, vel alias, quæ competunt illis ab extrinseco, nempe ratione locorum, à quibus spirant, vel virtute astrorum à quibus excitantur; in primo sensu ventus, cuius materia est exhalatio, erit siccus, & frigidus, quia talia est exhalatio suaptè natura; cuius verò materia est vapor, erit frigidus, & humidus, qui tamen mixtus erit ex halitu, & vapore, complexionem habebit mixtam, in altero sensu diuersas induunt affectiones, & qualitates aduentitias, iuxta diuersam dispositionem locorum, & regionum, per quas ad nos traijciunt, & siderum, à quibus excitantur, hinc venti Septentrionales frigidissimi sunt, & sicci, quia per loca niuosa, & frigida migrant, vnde & serenitatem inducunt, quia sua frigiditate, & siccitate nubes dissipant, & earum humiditatem, Australes è contra sunt calidi, & humidi, quia per mare, & loca calida, & humentia ad nos traijciunt, vnde & nubes cogunt, & pluuias inducunt, Orientales sunt calidi, & sicci propter Solis præsentiam, ac prædominium in eis regionibus, Occidentales è contrà sunt frigidi, & humidi oppositis de causa, ex his qualitatibus sequitur quosdam ventos esse salubres, vt frigidos, & siccos, alios noxios, ac insalubres, vt calidi, & humidi, quia corpora dissoluuntur, & putrefaciunt, cum calidum, & humidum sit putredinis origo; Hinc deducit Orbellus cit. pulchram quandam consonantiam inter quatuor vniuersi partes, quatuor ventos cardinales, quatuor elementa, quatuor humani corporis humores, & quatuor ætates, inquit enim quod regio Orientalis cum suis ventis calida, & sicca conuenit cum colera, cum ætate, cum iuuentute, & cum igne in qualitatibus huiusmodi, quia omnia ista sunt calida, & sicca: Regio autem occidentalis cum suis ventis frigida, & humida conuenit cum aqua, cum flegmate, cum hieme, & cum senectute. Se. tentrionalis regio cum suis ventis frigida, & sicca conuenit cum Autumno, cum terra, cum melancholia, & cum senio, seu vltima ætate; Australis tandem regio cum ventis suis calida, & humida, conuenit cum sanguine, cum vere, cum aere, & cum adolescentia, qui verò curiosus est de ventorum proprietatibus io speciali Angelt. perlegat pag.62. vbi fusè de hac re, & Zaoard. loc.cit.

82 Quintò tandem de turbinibus agit Arist. initio tertij Metheor. & sunt tres cæteris omnibus magis periculosi, ac formidabiles ob nimium eorum impetum, ac violentiam, & dicuntur *Ecnephyas, Typhon*, & *Prester*, Primus turbo contingit, cum multa exhalatio densa, & spissa intra nubem cogitur, & per antiperistasim ob circumstantem nubis frigiditatem incalescit, tunc enim quærens ampliorem locum ad instar fulminis magno impetu è nube exploditur, ac deorsum impellitur ingenti violentia, ac velocitate, & rectà descendit. Alter turbo contingit, cum eadem exhalatio ex eadem causa deorsum truditur non rectà, sed in gyrum contorta, quod euenit ex pugna diuersarum nubium, vel partium eiusdem nubis adinuicem, tunc enim conglobantur inter se, & impinguntor, & flatus hinc inde generati retorquentur inter se, quia vnus alteri non cedit, & sic vortice concitato è nubibus descendunt, & colligentes se circulum faciunt, ac similem effectum producunt, qualem videmus in angiportis, & angustijs vijs, dum poluis rotatur à vento; soletq; esse hic turbo admodum nautis formidolosus, quia tanta vehementia ruit, vt suog yro, & tota absorbeat quicquid ei fit obuiam, aa, arbo es, & integre nauigla, eaque in altum rapiat, ac inde præcipitat, quare hic turbo à primo differre non videtur, nisi quia ille rectà descendit, hic autem in gyrum, *Prester* tandem contingit, cum flatus, & halitus illi vel ea antiperistasi, vel allisione adinuicem, aut ad nubes aliquantulum inflammantur, qua de causa non tantum sternit, & frangit quicquid ei fit obuium, sed etiam incendit, & comburit, vnde non differt ab alijs turbinibus enumeratis, nisi ex sola inflammatione, nec à fulmine, nisi inquantum fulmen plus habet flammæ, quam flatus, Præster è contra plus flatus habet, quam flammæ, ac etiam materia fulminis subtilior est, quam Præsteris.

ARTICVLVS III.

De Iride, alijsque imaginibus in aere apparentibus.

83 Qvamplures sunt imagines, quæ ex vario aspectu, & incursu lucis, & radiorum Solis solent in aere apparere, pulchrior tamen, & quæ maiorem excitat inter alias admirationem, est Iris, quamuis sit alijs frequentior, adeò vt non desint, qui iudicent non esse naturale opus, sed ostentum quoddam diuinæ omnipotentiæ, talem sententiam ferunt nonnulli Sacræ Scripturæ interpretes ea eo moti, quia vt habetur Genes.9. cœlestis arcus fuit à Deo constitutus pro signo fœderis cum humano genere, vt non amplius velit Vniuersum diluuio submergere; cæterum esse naturale opus, & ex naturalibus causis contingere constabit ex motu dicendis, priùs ergo agemus de Iride, postmodum de alijs, omnes autem sub hoc articulo ad quæstionem de aere pertinente comprehendimus, non quia verè sint impressiones aereæ idest in ipso aere subiectiuè existentes, potius enim formantur in alio quodam subiecto per aerem vagante, vt postea dicemus, quod magis est de substantia aquæ, sed quia ita in aere apparent, illumq; locum ita sibi determinant, vt prorsus aereæ impressiones videantur. Solet itaq; Iris definiri ex Arist.3. Metheor. quod sit *arcus discolor apparens ex receptione, & reflexione luminis solaris in nube rorida*, quam definitionem examinando, & per singulas particulas discurrendo exactam Iridis cognitionem assequemur.

84 Primò dicitur *arcus*, quia figura circularis per modum arcus est de ratione Iridis, & per hoc distinguitur ab alia imagine io aere apparente cum eisdem coloribus, sed in directum porrectâ, non in arcum curuata, & ideò appellatur *Virga*, de qua postea, docet autem Arist. lib.3. c.5. & rursus Perspectiui demonstrant Iridem, neque circulum integrum posse efficere, sed neque semicirculum posse excedere, benè tamen posse, ac interdum solere esse semicirculo minorem, quæ quidem ad sensum patent, sed ratio, qua id demonstrant, est valde difficilis, quia multa ex perspectiua supponit, vt videre est apud Maurolic. problem.21. de Iride, hoc tamen potest ex his, quæ habet Angelt.pag.79. §.*tertium punctum de Iride* sic declarari, non generatur Iris, nisi per reflexionem luminis Solaris, atq; ideò semper formatur directè è regione Solis, cum ergo circulus Iridalis in imaginatione completus circulo Solari directè opponitur, ita quod centrum vnius correspondeat centro alterius, hinc manifestè deducitur Iridem in tota sua magnitudine nunquam semicirculũ excedere posse, quia cũ directè Soli opponatur, alter semicirculus sæper incidet

incidet in profunditatem terræ. Hinc deducit Arist. loc. cit. Sole existente in ortu, vel occasu idem apparere magnitudinis semicirculi, Sole autem eleuato super Orizontem semicirculo minorem apparere, & ratio huius est, quia quo Sol magis ab Orizonte eleuatur, eo profundius è regione Solis centrum Iridale sub Orizonte reconditur, & deprimitur, & hinc etiam inquiunt Perspectiui altam effici Iridem demisso Sole, & demissam alto, hinc tandem varia corollaria deducit Angest. ibidem, & cum eo Zanardus cit. q. 14. quæ omnia vera sunt, & sequuntur ex præiacto fundamento, præter id, quod ibi inquit posse quempiam suprà montem, aut alio modo totaliter eleuari, quod videretur ab eo integer circulus, profectò hoc omninò repugnat ob rationem allatam, potest quidem Sol super Orizontem adeò exaltare vt nulla portio Iridis videatur, nemo tamen potest adeo supra Orizontem in montibus extolli, vt integer circulus ei objiciatur, imò nec arcus maior semicirculo, vt conuincitur per allatam rationem, & euidenter Perspectiui demonstrant, & ipsa experientia docet, nam etiam ex altissimis montibus non conspicitur Iris semicirculo maior; videatur Orbellus 3 Metheor. ca. de Irid. vbi benè demonstrat, quod nunquam centrum Iridis eleuatur vltrà circulum Orizontis, alioquin oporteret Solem deprimi sub Orizonte, si centrum Iridis ei è regione opponitur, vt supponimus, & est doctrina Arist. loc. cit.

85 Secundò dicitur *discolor*, quia Iris, quæ à Sole efficitur, semper diuersis apparet mixta coloribus, sunt autem præcipuè tres, qui totum arcum in tres distinguunt, veluti regiones, puniceus, qui in parte exteriori, & superiori arcus apparet, viridis, qui in medio semicirculo totius arcus cernitur, & purpureus in infima parte interiori. Dicunt autem communiter hanc colorum diuersitatem oriri ex varia commixtione lucis cum nube, vniuersaliter enim varij in aere colores ex tali commixtione lucis consurgunt cum vaporibus, & exhalationibus, non autem ex varia commistione primarum qualitatum, vt contingit in mistis perfectis; cum ergo colores medij ex commixtione extremorum consurgant, sanè oportebit in Iride aliquod assignare supplens vicem coloris albi, & aliquid supplens vicem nigri, vt eius colores ex tali commistione consurgant; hæc autem erunt lumen Solis in nube receptum, & opacitas, vel densitas ipsius nubis, illud enim ob nimiam claritatem vergit ad albedinem, hæc autem ob suam obscuritatem ad nigredinem, vbi ergo magis lux abundabit, & dominium habebit super obscuritatem nubis, ibi color apparebit, tendens ad albedinem scilicet puniceus; vbi obscuritas abundabit, & dominium habebit supra lumen Solis, ibi color erit magis tendens ad nigredinem, qualis est purpureus, vel viridis (vt verius putamus, quia minus disgregat purpureo) secundum varias opiniones; vbi tandem nec lumen obscuritati præualet, nec è contrà, sed veluti in æquali portione miscentur, color apparebit æqualiter tendens ad albedinem, & nigredinem, qualis est purpureus, vel viridis secundum alios, ita hanc rem declarant Io. de Mag. 3. Metheor. q. 2. dub. 2. & Tatar. eodem lib. in fine.

86 Sed dubium est, vndè proueniat superabundantia lucis magis in vna parte nubis, quam in alia, & communiter aiunt procedere ex diuersis densitatis, & opacitatis gradibus, si enim lux incidit in nubem valdè densam, & opacam, apparet veluti vmbrosus, & niger color, magis vel minus iuxta maiorem, vel minorem eius densitatem, & opacitatem, quia non valet lux illam perfectè peruadere, & penetrare, & sic resultat viridis, vel purpureus color; si verò incidit in partem nubis tenuem, & magis raram, tunc eam facilè peruadit, eamque imbibit colore magis ad albedinem tendente, causatur enim candor in nube ex multitudine lucis in ea receptæ, quæ omnia constant in nube inter nos, & Solem interposita, nam quo est magis, vel minus densa, & opaca, & radijs Solis obuia, magis, vel minus albescit, aut nigrescit. Hinc itaque concludunt colorem partis superioris, & exterioris Iridis esse puniceum, quia pars illa est cæteris subtilior, & minus opaca, in alijs verò apparere viridem, & purpureum, quia maiorem densitatem, & opacitatem participant. Verum in hac re omnes hallucinantur, quia licet verum sit, colores medios in aere fieri ex varia mixtione lucis cum nube, tamen hæc mixtio fieri potest per refractionem, vel per reflexionem lucis in nube, quæ quia valdè differunt, vt diximus disp. 2. q. 5. ideo etiam vario modo generantur colores per hanc, & illam, si enim mixtio lucis cum nube fiat per refractionem, vt contingit in nube inter nos, & Solem interposita, vtique colores in nube modo illo consurgunt, quod nimirum luce incidente in densam nubem, & valdè opacam consurgit color ad nigredinem tendens, quia fit valida radiorum refractio in nube, at incidente in nubem tenuem, & minus opacam, fit color tendens ad albedinem, quia fit minor refractio radiorum; at quando mixtio lucis fit per reflexionem, res potius è contra se habet, quia ea pars magis illustratur, in qua fit maior reflexio, at maior reflexio fit in parte magis densa, & opaca, quam in rariori, & magis perspicua, quia vt inquiunt Perspectiui, quantò corpus est magis perspicuum, & tenue, tanto minus reflectit radios, eos namque sua perspicuitate absorbet, cum ergo in proposito colores Iridis fiant per reflexionem lucis Solaris ad nubem è regione oppositam, non verò per refractionem, consequenter in parte nubis magis densa, & opaca fiet maior reflexio, & color apparebit ad albedinem tendens, quia vbi fit maior lucis reflexio, ibi lux prædominatur obscuritati nubis, & in parte minus densa, & opaca fiet reflexio minor, & color apparebit ad nigredinem tendens, cum ergo in parte superiori, & exteriori arcus appareat puniceus color magis ad albedinem tendens, in alijs verò viridis, & purpureus magis ad nigredinem tendentes, consequenter pars superior arcus opacior erit cæteris, quia magis reflectit, & quidem hoc modo Arist. ipse diuersitatem illam colorum in Iride vestigauit dicens, quod vbi est fortior reflexio, ibi apparet color puniceus, vbi est debilior, cernitur alurgus, & vbi est medio modo, apparet viridis.

Cœterum est rursus hic aduertendum ex Io. de Mag. cit. ibi. quod cum Iris dicitur tricolor, id intelligitur de coloribus apparentibus virtute reflexionis Solaris, sic enim apparent tantum illi tres prædeclarati (licet ille, qui regulariter viridis est, interdum cœruleus appareat ob nimiam humiditatem nubis cum densitate mistam) nam virtute iuxta positionis eorundem colorum quartus etiam resultat in Iride color, qui ab Arist. dicitur græcè *xantus*, vel *fanchos*, latinè flauus, & Italicè *cangiante* qui in texturis, & variegaturis apparet, ait Arist. ex coniunctione filiorum diuersorum colorum. Imò notat Tatar. hoc totum debere intelligi regulariter, & secundum communem naturæ cursum, quia absolutè loquendo, possibile est Iridem habere tantum duos colores, vel etiam tantum vnum, quia possibile est, nubem duas tantum habere partes in opacitate, & densitate diuersas, imò totam nubem quoad hoc esse vniformem in omni parte, quibus casibus vnum, vel duos colores haberet, quia reflexio luminis fieret tantum duobus modis, vel vno dumtaxat.

87 Tertiò *apparens* dicitur, quia re vera colores Iridis non sunt veri, sed tantum apparentes; ratio est, quia de veritate colorum duplex est opinio, vt in lib. de Anim. dicemus, & supra innuimus disp. 2. q. 6. vna asserit, quod prouenit ex varia mixtione primarum qualitatum & secundum hanc viam certum est colores Iridis non esse veros, vt benè hic probant Io: de Mag. & Tatar. quia in ea talis qualitatum mixtio non reperitur, vndè oriantur illi diuersi colores: alia asserit prouenire ex varia mixtione lucis cum opaco independenter à proportione ad aspectum nostrum, ita quod verus color per hoc secernitur ab apparenti, quod ille habet causam intrinsecam in subiecto independenter ab aspectu nostro, vnde ab omnibus eodem modo videtur, apparens verò non habet causam intrinsecam, saltim integram, & completam, sed pendet à proportione aspectus nostri, & ideò non eodem modo videtur ab omnibus in diuersis locis existentibus, vt se habent colores in collo columbæ, & adhuc secundum hanc viam non sunt veri, sed apparentes, quia nubes rorida, licet habeat variam mixtionem diaphaneitatis, & opacitatis, tamen illa non sufficit ad inducendam varietatem illam colorum ex vario incursu lucis, nam ad hoc requiritur etiam certa proportio aspectus nostri, nam generantur illi colores ex reflexione luminis in nube rorida ad nostrum aspectum terminata, ita quod fiunt ex certo aspectu, & incursu lucis, eo prorsus modo, quo fiunt colores in collo columbæ, qui variantur ad variationem nostri aspectus; hanc autem variationem subire Iridem probat Maurolic. tam in theorematibus, quam problemate 21. vbi ostendit, quod & ipsa experientia docet, Iridem a diuersis aspectam non apparere in eodem loco, sicut dum plures imaginem aliquam in magno speculo, vel Solem in magno lacu ex diuersis locis aspiciunt, diuersis etiam in locis ea repræsentata cernunt; & eadem de causa dicit Arist. nunquam duos homines eandem Iridem videre, Iris enim non nisi per reflexionem apparet, at ad alium, & alium hominem alius, & alius radius reflectitur, quia per diuersum diametrum, ideo est alia, & alia Iris, quam plures homines vident, omnes tamen capiuntur pro eadem Iride per æquiualentiam, vt ait Io: de Mag.

88 Dices, sensus circa proprium sensibile non decipitur 2. de An. 63. & 141. ergo visus non decipitur circa colorem, sed in Iride percipit re vera varios colores, ergo erunt veri colores, non apparentes. Resp. Tatar. colorem non esse obiectum adæquatum visus, sed qualitatem sensibilem communem ad lucem, & colorem, ideo non oportere omne illud, quod videtur esse colorem, vel coloratum, quia lux, & lumen possunt videri, & sic est in proposito, quod id, quod in Iride videtur, non est color, sed lumen tali modo reflexum, sicut euenit cùm phiala aqua plena radijs Solaribus opponitur, similes colores in terra videmus, qui non sunt veri colores, sed lumen reflexum; atque ita sensus non potest errare circa suum sensibile in communi, quia non potest ferri extra suum obiectum, sed bene circa sensibile proprium in particulari. Accedit aliud esse dicere, quod non sint veri colores, aliud quod non mittant veras species talium colorum ad visum nostrum; primum asserimus, non secundum, quia lumen ita reflexum ita per species immutat visum nostrum, ac si essent veri colores, atque ita visus non decipitur circa obiectum, nec errat, quia illud percipit, vt sibi per species repræsentatur, sicut cum parietem album per vitrum viride videmus, & viridis apparet ob immutationem specierum, quæ per tale medium ad oculos deferuntur, non ideò oculus errat, quia videt obiectum, vt sibi repræsentatur, & à parte rei ita sibi repræsentatur scilicet viride, licet ita non sit à parte rei, hinc dicebamus disp. 3. Log. q. 4. art. 1. ad 1. princ. colores Iridis esse verè à parte rei, & non tantum obiectiuè in oculo, non quidem secundum esse reali, & subiectiuum in Iride, sed secundum esse repræsentabile per species.

89 Quartò dicitur *ex reflexione luminis Solaris*, vt insinuetur

eius causa effectiua, nam Iris sic multicolor est solis effectus, quamuis enim & Luna Iridem suam causare possit, vt docuit Arist. 3. Metheor. sum. 2. cap. 8. non tamen tali varietate distinctam, sed vno tantum colore, eoque albicante ob debilitatem reflexi luminis; quia verò vt diximus, non efficiatur ab eo, nisi per reflexionem luminis in nube rorida ad nostrum intuitum, hinc ad formationem Iridis necesse est Solem esse in opposito situ è regione ad nubem irroratam, vt radijs possit eam directè ferire, & sic lumen ad nos reflecti, quod non contingeret, si nubes esset sub Sole directè, eamque perpendiculariter irradiaret; & rursus vt Iris à nobis videatur opus est nos esse constitutos in spatio medio inter Solem irradiantem, & nubem irradiatam, quia si nubes esset inter nos, & Solem, non illustraretur, nisi ex ea parte, qua Solem respicit, atque ideò Iridem nobis non exhiberet, nam ex parte nos respiciente obscura maneret, & si Sol esset inter nos, & nubem, nimis distaret à nobis Iris, vt videretur, distaret enim à nobis per 18. gradus, vt Perspectiui demonstrant, & tamen Iris non cernitur, nisi in distantia ad tria milliaria ad summum, & tandem hoc experientia ipsa conuincit, quia si Iris ante meridiem apparet, cernitur ad occasum, si post meridiem, ad Ortum, vel Aquilonem versus, quibus temporibus sumus inter Iridem, & Solem; imò hæc est causa, cur Iris nunquam à nobis conspiciatur Meridiem versus, cum in hoc climate sit impossibile, vt versus eam partem maneamus inter Solem & nubem, adeò vt nubes sit versus Meridiem, & Sol versus Aquilonem vltra nostrum verticem.

90 Hinc facilè deducitur, quot Irides possint simul à Sole causari, & à nobis conspici, nam in eodem situ idest ad occasum, vel ortum potest causare duas vnam infra aliam, quod frequenter accidit, ac etiam interdum tertiam, quod rarò, vndè Arist. duas tantum commemorat, & Tatar. ait non legi, quod vnquam tres apparuerint Irides, at re vera visæ sunt, & interdum etiam de facto contingunt, sed tertia non aduertitur, quia colores habet multum debiles, & statim euanescentes; rationem huius reddunt, quia duæ nubes roridæ, ac etiam interdum tres possunt esse in eodem Cęli situ v. g. in Occidente vna supra aliam, & discontinuæ, dum ergo Sol illustrat Iridem inferiorem, ipsa cum sit quasi speculum remittit colorum species ad nubem superiorem, & sic in eam impingentes, vt speculum, reflectuntur, & nouam Iridem causant, & sic de tertia dicendum, quæ tamen ex debilitate reflexionis valdè tenuis erit, & exigua, & sic volunt in illis casibus vnam Iridem ab alia causari, nimirum ex eius reflexione, non autem immediatè à Sole, quod ex eo deducunt, tum quia vna semper apparet alia debilior; tum quia colores in illis contrario modo ordinantur, vt nimirum externus sit purpureus, internus puniceus, quod est manifestum inditium Iridem secundam fieri ex reflexione primæ, sic enim redduntur quæcunque imagines ex speculo concauo, vt nimirum pars dextera appareat sinistra, & è contra. Sed licet hoc totum verum sit, & ita regulariter accidit, tamen negari nequit, quin plures similiter possint à Sole causari immediatè vna inferior, & altera superior, quia sic etiam duæ nubes roridæ in ea dispositione possunt immediatè ambæ irradiari à Sole, & Iridem exhibere, coloresq; vibrare eodem modo intensos, ac eodem ordine inter se dispositos, quod erit indicium manifestum, eo casu non vnam Iridem causari ex alterius reflexione, sed singulas ex reflexione Solaris luminis directè, & immediatè. Imò ita de facto contigisse Iridem narrat Auer. q. 42. sec. 5. vbi inquit, *contigit etiam mihi, cum hæc fortè scriberem, videre Iridem duplicatam absq; vlla distantia, siue dicam potius, vnam Iridem in sex regiones distributam cum ijsdem tribus coloribus replicatis, non quidem inuerso ordine, sed eodem ordine repetito, quod mihi, & alijs adstantibus singulare, at insolitum visum fuit*, duas ergo Irides vidit Auersa causatas a Sole immediatè eo modo, quo diximus, quas iudicauit continuatas ob minimam distantiam vnius ab alia, vnde miramur, cur hic Auctor cum alijs velit ibi multiplicationem præfatam Iridum semper primo modo contingere per reflexionem vnius ad aliam, cum viderit, & experientia comprobauerit, posse etiam alio modo contingere.

Potest etiam Sol in diuersis situbus plures causare Irides directè, & immediatè, vt v. g. si Sol sit in meridie, & duas habeat nubes in oppositum vnam scilicet ad orientem, alteram ad occidentem, duas causabit Irides, si vtramque radijs ferire valeat, imò si rursus aliæ ei opponatur nubes versus Aquilonem, poterit & in ea simul causare aliam Iridem, & sic tres Irides apparerent à sole directè causatæ, vt benè notauit Zanard. loc. cit. quo casu dato si rursus illæ Irides alias efficerent per reflexionem modo prædeclarato, possent contingere in eodem tempore sex Irides, septem, octo, & nouem iuxta plures, vel pauciores reflexiones, duæ nempe, vel tres ex vnaquaque illarum mundi partium, & licet hoc non adhuc visum sit, posset tamen contingere, si vires inspiciamus causarum naturalium, & quidem Cornelius Gemma lib. 1. de diuinis naturæ Characterism. c. 8. narrat anno 1551. prima die Martij visos fuisse septem Irides, casu autem, quo contingerent plures Irides, semper opus erit, vt cadant sub aspectum nostrum, quod simus inter Solem, & nubes irroratas, vt supra dictum est.

91 Quintò dicitur *in nube rorida*, per quam particulam causa materialis exprimitur, seu subiectum, in quo formatur imago Iridis, hoc enim a Peripatheticis passim statuitur nubes, non quæcunque sed rorida, talis nimirum, quæ in aquam stillicidijs dissolui incipiat, ac taliter disposita, quod ex anteriori parte, qua nos respicit, sit concaua, vt sub tali figura facilius radios Solares excipiat, sitque perspicua, vt facilius lumen imbibat, ex parte vero posteriori scilicet à tergo sit opaca, vt more speculi lumen repercutiat, & reflectat, quod totum Arist. docuit loc. cit. Verùm cum dicitur Iridem in nube rorida efformari, velut in subiecto, hoc non debet ita intelligi, quasi in ipsa nubis substantia imprimatur, sed in ipsis guttulis leui aspergine ex ea stillantibus, ita notauit D. Tho. 3. Metheor. lect. 5. digression. de Iride, & Io. de Mag. cit. qu. 2. dub. 3. & Arist. ipse docuit loc. cit. expressis, & sæpius repetitis verbis, quod probat Philosophus, quia plus valet aqua lumen reflectere, illosque colores visui nostro exhibere, si in minutas stillas concidatur, quàm nubes ipsa, probat hoc Arist. experientia circa remos nauigantium, aqua enim vi remorum agitata in minutas stillas rigans, & rorans excipit radios Solis, nobisque exhibet eosdem colores, quos Iris, & aliæ quamplures suppetunt experientiæ consimiles nam eadem de causa apparent Irides supra rotas illas, quibus aguntur molæ ab aqua, ac etiam quando quis aquam ore exceptam artificiosè proijcit in auram, itaut certa proportione radios Solis excipiat; tum quia sæpè videmus arcum Iridis cornibus hinc inde terram contingere; signum euidens colores illos non esse in ipsa nubis substantia impressos, quia non ita prope terram solet subsidere nubes, sed in ipsis stillulis, & guttulis ex nube leui aspergine rorantibus. Tum tandem quia feriente Sole phialam aqua plenam, vt supra diximus ex altera parte colores in terram proijciuntur, velut Iridis, ergo aqua præsertim rorans sufficit ad reflectendum lumen, & suscipiendos Iridis colores.

92 Sextò tandem ex dictis deducitur, Iridem etiam ante diluuium effulsisse, quia habet causas naturales scilicet Solem, ac nubem roridam, quæ vtique ante diluuium extiterunt, ita docent Lipomanus, Abulensis, Eugubinus, Carthusianus, D. Tho. & alij, neque oppositum vllo modo ex Gen. 9. deducitur, ait enim ibi Deus ad Noe, *Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram, cumque obduxero nubibus Cœlum apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiscum*, & rursus repetit ibi, *eritque arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis sempiterni* &c. sanè ex his verbis nequaquam deducitur Iridem ante diluuium non fuisse, sed solùm non fuisse, vt signum non futuri diluuij, sicut posteà fuit, & est post diluuium ex diuino instituto, neque fuisse, vt signum recordationis initi federis, vt posteà fuit, vndè neque absolutè dixit Deus se ostensurum arcum in nubibus, quasi antea non apparuerit, sed illum deinceps ostendendum esse in signum initi fœderis, & non amplius futuri diluuij, quod antea non portendebat, Dubium tamen est, an Iris ad hæc significanda fuerit merè assumpta ex diuino beneplacito, itaut sit signum merè significans illa ex diuina institutione, an potius cum aliquo fundamento à parte rei, ac innata proprietate, quam habeat. Res est exigui momenti, nam quocunque modo dicatur, nullum sequitur inconueniens. Potest tamen dici vtrumque significare cum aliqua proportione, significat fœdus nobiscum initum, & diuinam indulgentiam, quia est arcus sine sagitta, vnde insinuat diuinam iram esse sedatam, Deumque nobis conciliatum; significat etiam cum aliqua proportione securitatem à diluuio, quia Iris, vel serenitatem prænunciat, vt vespertina, & quæ post pluuiam apparet, tunc enim significat completam esse nubium resolutionem, nec nisi stillicidia remanere, vel certè modicam pluuiam, & leuem irrorationem, si matutina sit, & ante pluuiam appareat, ratio est, quia magnus aquarum imber solum contingit, cum nubes sunt valdè turgidæ, & grauidæ vaporum, in qua dispositione non sunt aptæ ad reflectendos radios Solares, & Iridem exhibendam, si ergo Iris naturaliter denotat non futuram proximè magnam aquarum inundationem, quia non formatur in nubibus adeò turgidis, potest bene nobis cum fundamento in re promittere securitatem à diluuio, non quia denotet diluuium, nec proximè futurum, nec deinceps, quia non adeò vltra extenditur naturalis eius significatio; sed in hoc sensu, quod cum apparens nos reddit naturaliter securos à diluuio proximè futuro, reddit etiam tutos à futuro deinceps, ex diuina institutione, quia quoties apparet, toties Deo suggerit initum pactum iuxta scripturam citatam, *apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiscum*, ita hanc rem explicasse videntur Abulensis, Burgens. & Caie. in eum Genes. locum, & D. Th. quol. 3. ar. 30.

91 Quod alteram quæsiti partem de cæteris scilicet imaginibus in aere apparentibus breuiter dicemus; *Parelius* est imago Solis expressa in nube collaterali, veluti in aqua limpida cernitur alicuius imago, vt verò nubes expressam referat Solis imaginem, debet esse situata, non infrà Solem versus terram, nec è regione, sed ad latera scilicet vel ad Austrum, vel ad Aquilonem in conueniente distantia; debet item esse rorida, & versus Solem perspicua, & ex altera parte opaca, & terminata, vt Solis imaginem in parte anteriori receptam reflectere valeat, si quæ contingat Solem ex vtroque latere nubes habere in consimili dispositione, & situ tres apparebunt Soles, vnus realis, & verus in suo orbe, qui nempe existit in medio, alij duo in nubibus vicinis, & de facto tres Soles sæpius visi sunt, vt Historici referuntur; sed prodigioso quodam modo aiunt, se illos vidisse Cardanus, & Auersa cit. Cardanus enim inquit tre Soles vidisse

se tantæ claritatis, vt difficile esset discernere verum Solem ab apparentibus, prodigiosum sanè hoc est, quia quando duo contingunt Parelij, obseruatum est regulariter vnum illustrius, aliud obscurius apparere, vnde deduxerunt: vnum fieri per reflexionem ab alio, & non immediatè ab ipso Sole, at in casu Cardani dicere opus est ambos parelios immediatè ab ipso Sole fuisse impressos in nubibus collateralibus; Auersa verò inquit Romæ anno 1622. die Februarij vndecima in ipso meridie totidem vidisse Soles, & per duas ferè horas post meridiem parelios perdurasse, quod identidem peregrinum est, refert enim Arist. id accidisse in Bosphoro, regulariter enim fiunt oriente, vel occidente Sole. Testatur autem Plinius lib. 2. natural. histor. cap. 1. nunquam plures tribus Soles fuisse visos; alij tamen sex aliquando apparuisse commemorant apud Conimb. tract. 4. cap. 5. suppresso Auctorum nomine; narrat quoque cap. 32. tres interdum visas quoque fuisse Lunas, ita quod Luna etiam suos efficiat parelios, idem etiam affirmat Sutius contigisse anno 1514. in Ratrocil. inquiunt tamen rarius in Luna contingere parelios, quam in Sole, fortè inquit Cardanus, quia splendente Luna plerumque homines dormiunt, vnde contingere potest, vt sæpè fiat parelius Lunæ, & nemo illum aduertat.

94 Deinde *Virgæ* sunt radij Solares penetrantes nubem difformiter densam, & raram in terram rectà protensi, qui quandoque diuersos colores referunt propter variam nubis dispositionem, & possunt fieri dupliciter, vt videre est apud Io: de Mag. q. cit. §. *tertio sciendum*, & quia plures simul apparere solent, vt notauit Arist. cit. cap. 5. ideò plurali nomine dicuntur *Virgæ*. *Halo*, siue *Corona*, est circulus quidem apparens circa Solem, Lunam, aliaq; astra, fit cum nubes æquali densitate circa astrum spargitur, quare cum radijs, quos astrum diffundit, nequeat rectà in terram progredi in nobis densitatem incidentes, diffunduntur circa extremitates orbiculares eius, ideoque varij colores in ea resultant, quibus astrum cingi videtur, & ideò *Corona* dicitur à latinis, ac etiam appellatur *Area*, frequentius autem fit sub Luna, quàm sub Sole, quia feruore Solis halitus ille circumfusus faciliter dissipatur; si densus sit ille circulus, & aliquantulum subniger prænunciat pluuias, si rubeus, ventos, si candidus, serenitatem, *Hiatus* & *Vorago* apparent in aere, quando adunati sunt halitus, seù vapores in gyrum sic distributi, vt in medio sint magis atri, & obscuri, in circumferentia magis clari, & albicantes, ex tali enim colorum dispositione apparet in medio profunditas quædam, vt experientia constat in atrijs, & puteis in tabula plana à Pictoribus repræsentatis; cuius ratio est, quia obscurum, cum minus feriat visum, remotius apparet, è contra verò clarum, & albicans color; si profunditas in aere apparens ea talis dispositione nubis, vel exhalationis est parua, dicitur hiatus, si magna, dicitur vorago; Tyco inquit modo apparere hiatum eo in loco, in quo apparuit stella illa in Cassiopeia circa annum 1572. cuius rei veritatem expertis in arte relinquimus; nos et hac in re, sicut in alijs multis fidem non præstamus, quia vt notat Angest. pag. 78. §. *istis præmissis*, hiatus, & vorago non sunt in Cælo, vbi illa stella apparuit, sed in media aeris regione contingunt.

Dices, nocte existente serena apparent quandoque hiatus, & voragines, & tamen non est in aere illa materia scilicet nubes, & vapor, alioqui non esset serenitas, ergo hiatus illi erunt in cælo. Resp. Angest. quod serenitas non est totalis priuatio nubium, sed multarum, & magnarum, quemadmodum tranquillitas non dicit omnimodam priuationem ventorum, sed magnorum, & magis ferocium; cum serenitate igitur potest esse in aere exhalatio, cum aliquibus nubibus sufficiens ad illas impressiones; Ex quo etiam solui aliud dubium satis curiosum, vnde scilicet proueniat, quod interdum existente serenitate videantur inflammationes, quandoque audiatur sonus, tanquam tonitrui, vel tubæ, vel fractionis arborum, quandoque sicut voces hominum, vel bestiarum; Resp. enim ex eadem doctrina causam talium sonorum esse collisionem exhalationis cum vapore, quatenus nempe exhalatio subtilis inclusa in vapore subtilis compressa petit exitum, & violenta eruptio fit cum illo sonitu; alias autem prodigiosas imagines, ac portentosas in aere apparuisse refert Auersa cit. sed quia potius opera fuerunt diuinæ omnipotentiæ, & prouidentiæ, quàm naturæ, missas facimus, interim videatur hic Auctor, ac etiam, si placet, Cottunius lec. 27. vbi alia mirabilia ostenta in Cælo visa commemorat ex Maiolo, & Aldrouando.

QVÆSTIO IV.

De aqua, & terra, eorumque Metheoris.

95 Simul instituimus quæstionem de aqua, & terra, quia etiam vnitæ repeiuntur conficientes vnum globum, & non se habent vt continens, & contentum perfectè, sicut aer continetur ab igne quamuis enim aqua ex propria natura petat esse supra terram, illamq; circundare, cum sit minoris grauitatis, & ita fuerit ab initio creata, vt deducitur ex 1. Gen. *Terra erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Domini ferebatur super aquas*, scilicet abyssus aquarum tenebrosus cooperiebat terram, & spiritus aeris circumdabat aquam; attamen propter viuentium habitationem fuit facta segregatio aquarum à terra per congregationem aquarum in vnum locum, & ex duobus illis corporibus vnus globus totalis fuit compactus, vt habetur loc. cit. *Dixit Deus, congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida.* Ex quibus est dubium, nam si aqua prius totam terram cooperiebat, certè non exigua erat tota quantitas aquæ, sed ingens valdè, quo pacto ergo potuit in vnum locum terræ reduci, & veluti restringi? maximè quia modo quantitas terræ notabiliter excedit quantitatem aquæ, quamuis enim considerando amplitudinem, & superficiem vtriusque in globo artificioso mare, ac terram repræsentante videamus aquam vel nihil; vel parùm excedere terram nihilo tamen minus si spectetur profunditas aquæ, certè longè maior est terra, nam semidiameter, seu profunditas terræ continet milliaria 3035. secundum recentiores, semidiameter autem aquæ regulariter non excedit dimidium vnius milliarij, & ad summum in quibusdam locis ad duo, vel tria milliaria peruenit, præter quam circa littora Sueuica fundus adhuc explorari non potuit propter nimiam profunditatem, quomodo ergo ex aqua, & terra potuit vnus globus componi?

96 Multipliciter respondent Theologi in tract. de oper. sex die, vel quod aqua prius fuerit nimis rara, & per congregationem illam fuerit postea condensata; vel quod per illam segregationem fuerit aqua ex vna parte supra terram eleuata, & in loco altiori, sed de hoc infra; vel quod magna aquæ pars fuerit vento exsiccata, vel in aliud corpus conuersa. Dicimus autem aquam ab initio non excessisse terræ magnitudinem; quamuis totam circumtegeret, sicut modo quidam docent de aere, cuius semidiametrum, aiunt, continere solum 52. milliaria, & ideò facilè potuit in vnum locum reduci. Accedit, quod quantitas aquæ non adeò exceditur à quantitate terræ, non enim aqua solum est in mari, sed passim fluunt multa, & ingentia flumina, item extant putei, lacus, quæ omnia simul coniuncta magnam aquæ copiam, & colluuiem integrarent, terra quoque cum sit naturaliter sicca, fieri potuit, imò de facto ita contingit, vt maximam aquæ portionem abstraxerit; vnde si aquis exprimeretur, & suæ soliditati, & densitati restitueretur, aqua mirum in modum excresceret, terra verò multò minor appareret; tum quia Geometræ quando semidiametrum terræ cum semidiametro aquæ conferunt, accipiunt semidiametrum totius globi ex terra, & aqua conflati, ad deprehendendam autem alterius maioritatem deberet fieri comparatio inter terram, & aquam seorsum acceptas, & non vt vnum corpus includit aliud tum quia in aquis non repetiuntur cauitates, vt in terra, & maximè subterranea loca inferni, purgatorij, & limbi puerorum; quapropter, si rectè hæc omnia perpendantur, non erit tam ingens excessus terræ super aquam.

97 Globus igitur ille terrestris in medio mundi existit, vt ostendimus disp. 1. qu. 2. estque sphæricæ figuræ, quamuis non perfectæ vndequaq; solet probari à Mathem. nam signa prius oriuntur orientalibus populis siue in terra, siue in insulis, siue in nauibus existant, quàm occidentalibus, ergo globus ille est rotundus ab oriente in occidentem, nam si esset planus, statim ac signum aliquod oriretur, ab omnibus simul cerneretur, siue orientalibus, siue occidentalibus; hinc Eclypsis Lunæ, si nobis contingit prima noctis hora, orientalibus populis accidet tertia noctis hora v. g. quia prius tempore nox accidit, & occidit Sol orientalibus populis, quam occidentalibus, idipsum ostendit iter hisce temporibus valdè familiare Hispanis, & Lusitanis circumeunt enim terram, vt ab occidente in orientem tendant, eadem ratione prob. globum illum esse sphæricum ab Austro in Septentrionem, nam quo magis tendimus ad Septentrionem terra, marique, eò magis eleuatur polus articus, & deprimuntur signa Australia, & è contra quò magis accedimus ad Austrum, magis deprimitur polus articus, & eleuatur antarticus, quod nequit prouenire, nisi ex tumore huius globi. Accedit ratio Philosophica, quia omnia grauia tendunt deorsum, & quærunt semper, si non sunt impedita, æqualiter à centro distare, ergo cum terra, & aqua sint corpora grauia, quærunt circa centrum in vnum conglobari; quamuis propter vastitatem, & irregularitatem huius molis non percipiatur tam sensibiliter hæc gibbositas, imò multis in locis appareat terra plana, & hac de causa Sol apparet in oriente, vel occidente à terra secari per lineam rectam, quamuis sphæricè, & circulariter reuera secetur.

98 Ex hac rotunditate huius globi Mathematici multa deducunt scitu digna. Primò duos homines magis distare secundum capita, quàm secundum pedes duos parietes vnius turris ad perpendiculum erectos plus inter se distare in cacumine, quàm in fundamento, ratio est, quia grauia descendunt ad centrum per lineas rectas, non parallelas, sed angulum facientes in centro, quarum natura est, quod eo plus inter se distant, quo magis à centro recedunt, quia maiorem circuli peripheriam intercipiunt, & in tantum grauia sustentantur, in quantum centrum respiciunt per lineam rectam, ita vt si auferretur impedimentum, statim descenderet ad centrum, cum ergo homines, ac parietes illi per istas lineas respiciant centrum, quæ magis inter se distant, quo plus à centro recedunt, maior erit peripheria circuli versus summitatem, & caput, quàm versus imum, & pedes. Secundum eadem ratione contingit eundem hominem maius spatium conficere ambulando, velociusque moueri secundum caput, quàm secundum pedes, quia maiorem

circulum designat circa centrum per caput, quam per pedes, quia magis caput recedit. Tertium idem vas plus aquæ continere positum in ima valle, quàm in altissimo iugo montis, eo quia aqua, quantumcunque appareat plana, semper tamen aliquem tumorem admittit in medio, aliter non æqualiter à centro distaret, nam linea recta plus distat à centro in extremitate, quàm in medio, ergo si aqua rectè extaret in vase, plus secundum partes extremas recederet a centro, quàm secundum medias, & consequenter secundum illas violenter quiesceret, quare conatur se reducere ad æqualem distantiam per intumescentiam aliquam in medio, hoc modo quilibet humor est talis naturæ, vt pars minus pressa à magis pressa expellatur, ideoq; quia pars aquæ existens in lateribus magis premit partem subtus existentem propter maiorem distantiam à centro, expellit partem in medio existentem, facitque illam aliqualiter eleuare, & intumescere; & quoniam quo res est in humiliori loco, eo minorem circulum potest describere circa centrum, & quò in subliniori, eo maiorem, circumferentia autem circuli quò est maior, eo est minus curua, quia magis accedit ad rectitudinem, & quo minor eò magis curua, sequitur maiorem curuitatem, & intumescentiam habere aquam in valle, quam in iugis montium, & consequenter vas plus aquæ in valle, quàm in monte, licet propter exiguum excessum non appareat.

99 Quartum si essent duæ naues, quæ prima die v. gr. Ianuarij 1639. à loco aliquo incipiant simul moueri æquali velocitate, vna orientem versus, altera versus occidentem, idemq; spatium percurrant, itaut prima die Ianuarij 1640. ad eundem locum simul perueniant, adhuc tamen nauis ad ortum pergens plures dies enumerat, quam pergens ad occasum, licet eadem velocitate idem spatium eodem tempore percurrant quod tamen videtur paradoxum, ratio autem est, quia nauis orientalis mouetur contrà motum Solis, occidentalis verò iuxta Solis motum, quapropter prima die citius occidet Sol naui orientali, quàm occidentali, citiusque existens in orientali incipiunt numerare primum diem elapsum, quàm alij, sit v. g. hæc differentia 10. minut. secundo die citius oritur Sol orientali, quam occidentali, citiusque occidit illi, quàm isti, quare cum existentes in orientali naui numerant secundum diem elapsum, alij habebunt adhuc tertiam partem horæ secundi diei, (quælibet enim hora continet 60. minuta) & sic successiuè spatio quatuor, vel quinque mensium existentes in naui occidentali vnum diem minus numerabunt, alij existentes in orientali vnum diem plus absoluent, alia quoq; corollaria inferunt Mathematici, vt videre apud Clauium in c. 1. sphæræ, sed hæc sufficiant.

Cæterum vt clarius percipiatur structura huius globi, primò ipsum considerabimus secundum totum, deinde secundum partes, declarando singula Metheora, tam aquæ, quam terræ contingentia.

ARTICVLVS I.

An Terra sit altior Mari.

SEnsus quæsiti est, an in earum separationem in principio facta Deus Angelorum ministerio magnam terræ partem extulerit in aliud latus, & in illam intercapedinem totam aquam immiserit, itavt terra detecta sit altior mari, an verò globum aquæ in alium locum collocarit ex vna parte relinquendo terram discoopertam iuxta priorem statum; itaut altior sit aqua, quàm terra.

Prima opinio asserit terram esse aqua depressiorem, ita D. Th. 1. p. q. 69. ar. 1. Bannes, Zumel, Canus ibid. Cather. in cap. 1. Gen. Zanard. de vnit. elem. par. 3. q. 48. Ioan. de S. Thom. tract. 7. de Metheor. c. 1. & Arriag. disp. 4. de Geo. sect. 4. & desumitur ex Patribus vt Basil. hom. 4. in exam. Ambros. lib. 3. c. 2. Nanz. & Olimpiod. in Catena Patrum in Gen. Opposita est communior, & sequuntur Contar. lib. 2. de elem. Conimb. 2. Cœli c. 14. quæst. 4. Ruu. lib. 3. c. 8. q. 3. Auersa qu. 36. sect. 4. Hurt. disp. 3. de Cælo §. 84. Amic. de Cælo tract. 8. q. 4. dub. 3. ex Theologis Mol. tract. de oper. sex dier. disp. 14. Val. ibid. q. 3. pun. 3. Suarez lib. 2. c. 6. Ægid. lib. 2. Exam. Vulpes 2. p. to. 2. disp. 36. a. 2. & quamplures expositores Gen. Patres etiam quamplurimi hanc amplectuntur sent. vt Chrysost. hom. 9. ad pop. Antio. Hieron. super Ps. 32. Aug. super Ps. 135. & lib. 1. in Gen. ad lit. cap. 12. Dam. 2. fid. cap. 9. & 10. & alij apud Auersam cit.

100 Dicimus terram secundum planam superficiem non esse depressiorem aqua, sed saltim æqualem, at secundum montes esse altiorem; ita colligi potest ex Scot. 2. d. 17. qu. 2. vbi non obscurè insinuauit hanc opinionem dum dixit aquam diluuij miraculosè ascendisse in montes ad punitionem peccatorum, non naturaliter, ergo supposuit montes esse altiores aqua; nec obscure colligitur ex Sacra Scriptura Psal. 23. *Ipse super maria fundauit eum*, Psalm. 32. *Congregans sicut in vtre aquas maris*, vtrem appellat cauitatem, & intercapedinem illam; Psal. 106. *Qui descendunt mare in nauibus*, si enim homines descendunt, mare non erit altius terra; Iob. 38. *Quis conclusit ostijs mare, &c. Circumdedi illum terminis meis, & posui vectem, & ostia*, prob. autem ratione, quia aqua ex propria natura deorsum tendit, & æqualiter secundum omnes partes quærit à centro distare, ergo si aqua secundum aliquam partem esset altior terra, debebit se super terram diffundere, illamque operire, non enim probabile censetur dictum illorum asserentium aquam sursum à Deo detineri propter bonum vniuersi, nec ob id violenter quiescere, quia hæc detentio est conformis inclinationi naturæ vniuersalis, quæ magis intendit bonum commune, quam particulare. Non valet, quia iam admitteretur continuum miraculum absque necessitate, cum potuisset Deus alio medio consequi suum finem propter quem voluit terram detegere aquis, & videtur esse contra D. Aug. 7. de ciuit. c. 10. docentem Deum sic administrare omnia, quæ creauit, vt ipsa proprios motus exercere, & agere sinat, tum quia in sent. Aristot. hæc resp. non habet locum, dicentis Deum agere cum causis secundis iuxta proprias naturas; tum quia non saluat adhuc naturalitatem quamuis esset hæc quies iuxta naturam vniuersalem, verè enim aqua violenter quiesceret, iuxta dicta in Phys. disp. 12. q. 2.

Resp. Arriag. proprium aquæ esse grauitare recta linea ad centrum, non ad latera, ideoque etiam si sit in modum globi, non diffunditur per latera, quod patet in poculo, in quo aqua eleuatior est in medio, quàm versus latera, adduunt alij connaturale esse aquæ sphæricè conglobari, vt patet in guttis aquæ, vel in puluere profusis, vel e tegulis imminentibus, ideoq; non diffunditur ad cooperiendam terram. Alij, quod detineatur sursum, & coerceatur siccitate terræ, & arenæ.

101 Sed prima resp. non satisfacit, non enim solummodo proprium est grauium ad centrum tendere directè, sed etiam circa centrum se conglobare, & specialiter hoc conuenit fluidis, quæ secundum omnes partes æqualiter quærunt à centro distare, ratio est, quia si aqua in vna parte ita tumesceret, vt longius in medio extaret à centro, quàm in lateribus, iam esset superior aere secundum illam partem, sicut dicimus montes esse eleuatiores aere in vallibus existente, ergo si posset, se reduceret subtus aerem, nullum autem impedimentum adest, cum sit corpus fluidum, & faciliter vna pars aliam potest impellere, vt diximus in princ. 9. Tum quia sic possemus dicere, omnem aquam alicuius laci, vel paludis posse in vnum quasi aceruum conglobari, absq; eo quod ad latera decurrat, & naturaliter sic contineri, quia linea recta tendit ad centrum, quod tamen est falsum, quia videmus, quo plus augetur aqua, eo magis profundi ad latera, & expandi; vnde exempla adducta potius contrarium ostendunt, quando enim aqua est in exigua quantitate, potest vtiq; conglobari, vel ad fugiendum contrarium, vt in puluere, vel ne partes illæ discontinuentur, vt in guttis è tegulis pendentibus experitur, at quando est ingens aquarum copia, tunc per totum dilabitur, & quærit æqualiter à centro distare. Per hæc reprob. 2. resp. tum quia admittit perpetuam violentiam; tum quia progressu temporis hæc siccitas superaretur à tam magna aquarum humiditate, & successiuè deberet terra ab aqua contegi.

102 Accedunt experientiæ, nam si aqua esset altior terra, hoc esset maximè in Oceano, & tamen ibi multæ elatæ insulæ conspiciuntur supra aquas, ergo vniuersaliter terra est altior mari. Flumina per imas valles vt plurimum prono, & naturali motu decurrunt ad mare, & multa intrant in mare etiam per spatium 40. milliarium, si autem mare esset altius terra, non descenderent, sed ascenderent. Naues etiam cœteris paribus non velocius ad terram perueniunt, quàm è terra discedant, & tamen si aqua esset altior quocunque monte, deberent tunc naues difficillimè ad locum illum accedere, & facillimè recedere; cum enim hæc maior aquæ altitudo non sit exigua, sed nimis excedens, quia superaret omnem montium altitudinem, non efficeret, differentiam penè insensibilem, vt inquiunt Thomistæ, sed valdè sensibilem; qua ratione permotus Ioan. de S. Tho. concessit aquam depressiorem esse altissimis montibus, verum idem quoque de alijs terræ partibus fassus esset, nisi fuisset authoritate D. Thom. constrictus. Et maximè nostram sentent. explicant, & comprobant verba D. Aug. lib. 2. cit. *Numquid nam in altum congregatæ sunt aquæ, sicut fit cum ad ventilandum in area messis trita surrigitur, & congesta in aggerem nudat locum, quem diffusa contexerat? Quis hoc dixerit? Cum videat vsquequaque campos maris aqualiter fusos, qui etiam cum aqua fluctuantis quidam velut montes eriguntur, sedatis rursus tempestatibus complanantur*. Cum igitur ex terra, & aqua vnus conficiatur globus circa centrum, sequitur, quod aqua ex se æqualiter secundum omnes partes distat à centro (nisi ab extrinseco aliter eueniret, vt in tempestatibus, & in fluxu, & refluxu, vt dicemus infrà) & consequenter; quia terra in planitie, quantum potest, hoc pacto se conglomerat circa centrum, hinc quo ad has partes possunt aqua, & terra æquales ferè dici in altitudine, & excessus potius erit in terra, quàm in aqua, saltim vt plurimum, non enim negamus posse aliquam terræ partem inueniri, quæ sit depressior aqua, & per quendam arginem, vel naturalem, vel artificialem contineatur aqua, ne obruat terram illam; at in montibus est altior, vnde absolutè terra dici debet eleuatior, aqua humilior.

103 Obijc. 1. ex Sacra Script. Ps. 63. *Veni in altitudinem maris*; & Lucæ 2. *Duc in altum*; item Ps. 103. *Super montes stabunt aquæ*, & infra. *Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram*; rursus Iob 38. *Dixi, vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*, & Prou. 8. *Quando certa Lege, & gyro vallabat abyssos, quando circumdabat mari terminum suũ, & legẽ ponebat aquis, ne transirent fines suos*, Ier. 5. *Posui arenam terminum mari præceptum sempiternum, quod non præteribit*.

Resp.

Resp. per altitudinem vel intelligi profunditatem maris iuxtà figuram grammaticorum, vel pro recessu non quidem à centro, sed à littore. Ly *stabunt* vt notat Ruu. sumitur pro *stabant*, loquitur enim ibi Vates de constitutione primæua elementorum, quando aqua terram cooperiebat, vnde sequitur *Ab increpatione tua fugient*, idest à iussu diuino, cum dixit *Congregentur aquæ in locum vnum*; neque hoc est mirum, quia hæc temporum transmutatio, teste Eugubino, familiaris est apud Hæbreos. Aliæ authoritates explicari solent de excauientibus, & foueis à Deo factis, in quibus aquas reclusit, itaut terra, siue arena sit terminus aquarum, & in hoc laudatur diuina potentia.

Secundò, Basil. cit. refert mare rubrum altius extare compertum esse, vnde ad litus pergentes naturæ terram infrà mare iacere conspiciunt, quod etiam apparet in alijs locis, nam in litore existentes videmus mare velut in globum assurgere, at in alto mari morantes solum cacumina montium cernimus, non planitiem terræ. Tum 2. naturale est aquæ supra terram existere, cum sit leuior. Tum 3. graue est talis naturæ, quod petit esse circa centrum æqualiter quo ad pondus, vt si ex vna parte est grauius, ex altera leuius, secundùm partes grauiores petit esse propinquius centro, quam secundum leuiores, sed globus iste est leuior ex parte aquea, grauior ex parte terrea, ergo secundum partem aqueam magis distat à centro, ergo aqua est altior terra. Tum 4. *Omnia flumina intrant in mare, & ad locum, vnde exeunt, reuertuntur*. Eccl. 1. flumina autem vt plurimum ex altissimis montium iugis emanat, ergo mare erit altius, quam montes, Prob. quia aqua naturaliter descendit, & si ascendit, hoc est, quia prius descendit, ergo si in montes per occultos meatus ascendit, prius à mare descendit, quare mare erit elatius omni monte.

104 Resp. ad 1. iam concessimus partes aliquas terræ esse mari depressiores, & sic erit de mari rubro, quod etiam in Zelandia experiri testatur Io: de S.Th. non ob id tamen deduci debet conclusio vniuersalis; apparentia illa diuersa, quæ conspicitur à nobis in litore vel in alto mari existentibus, non minus vrget aduersarios, si enim à littore recedimus intus terram, quæ sit plana, paulatim mare abscondidur, & solum pars à littore aliqualiter distans cernitur, donec totum omninò cælatur, quod non deberet accidere, si mare esset altius terra, totum enim conspici deberet, dum manemus in terra, & totum litus deberemus etiam videre, dum sumus in alto mari, nam si montem aliquem ascendimus, tantum abest; quod non videamus inferiorem planitiem, quod potius distinctius omnia nobis repræsentantur; quapropter causa huius diuersitatis aliundè petenda est; & propriè euenit ex terræ, & aquæ gibbositate, ac rotunditate, hoc enim argumento Ioan. de Sacrobosco probat, globum terrestrem esse sphæricum. Addunt Commb. ideò nauigantibus, terra humilior apparet, quia sensus decipitur ex hoc, quod terra comparatione aquæ atra esse videtur, qui color iuxtà candidiore positus profundior, & depressior apparet, ob quod pictores vallis, aut alterius rei profunditatem atro colore depingunt circumposito clariori. Ad 2. naturale ex aquæ esse supra terram, & à terra sustentari, quomodo mare existit, quòd verò alia terra sit altior, dummodo ab aquis non sustentetur, vtrumque elementum naturaliter existit. Tertium petit solutionem seq. difficultatis. 4. soluemus ar. 4.

ARTICVLVS II.

An iste globus ex terra, & aqua consistens habeat idem centrum cum vniuerso, vbi de motu trepidationis.

105 DVplex centrum distingui solet in corpore sphærico graui scilicet magnitudinis, & grauitatis, primum est punctum illud, a quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam, sunt æqualis magnitudinis, secundum est punctum aliquod alicuius lineæ, in quo si fiat diuisio, partes erunt æqualis ponderis, & grauitatis, v.g. detur aliquod corpus sphæricum, diuidatur saltim imaginatione in duas partes æquales, rursus designetur linea diuidens superficiem in duas partes æquales, & tandem designetur punctum, diuidens lineam in duas medietates, punctum, illud erit centrum illius corporis sphærici, vnde vt concipiatur hoc centrum, oporteret diuidere sphæricum in octo partes æquales, & si istæ partes essent æquales, non solum in grauitate, sed etiam in magnitudine vt in sphæra plumbea, tunc idem erit centrum magnitudinis, & grauitatis; si verò essent æquales solum in magnitudine, vt si esset sphæra ex medietatibus plumbea, & lignea integrata, & diuideretur in medietatem plumbeam, & in ligneam, centrum diceretur magnitudinis, non grauitatis; tandem si essent æquales solum in grauitate, vt si parti ligneæ tantum de plumbea adderetur, vt æquaretur in pondere alteri parti, centrum diceretur grauitatis, non magnitudinis.

106 Dupliciter autem potest vtrumque centrum assignari in aliqua sphæra, vel Physicè, vel Mathematicè, primo modo in centro magnitudinis fit, cum lineæ ductæ ad circumferentiam licet simpliciter non sint æquales, vulgari tamen, ac rudi modo censetur æquales propter modicam differentiam in illis repertam, vt si daretur globus ex lapide rudi, vel pumice, lineæ essent inæquales non tamen notabiliter, similiter in centro grauitatis fit, cum partes licet inæquales in pondere, non faciunt tamen notabilem, & sensibilem differentiam, secundo modo fit, cum tam lineæ sunt simpliciter æquales, quàm partes æqualiter omninò ponderosæ.

107 Deindè not. quod globus iste dupliciter potest considerari, vel in primæua sui constitutione, quando scilicet terra erat omnino infima vndequaque aquis cooperta, & hoc pacto faciliter poterat assignari centrum magnitudinis, & grauitatis, etiam Mathematicè, quod erat idem cum centro vniuersi, quia probabile est, & ita congruum erat, Deum in principio formasse terram æqualiter per rutum, & in eadem dispositione, hinc nec magis grauitabat ex vna parte, aut magis eleuabatur à centro, quam ex alia; secundò potest considerari post segregationem aquarum à Deo tertia die factam, per quam terra inæqualis euasit quoad externas partes propter montes, & valles, maximè propter cauitates illas, in quas fuerunt aquæ reductæ, & vt sic adhuc dupliciter potest sumi, vel vt cum aqua vnum rudem, & inæqualem globum efformat, vel secundum se; & vt ab aqua præscindit, & in hac secunda consideratione clarum est, quod nequit assignari centrum magnitudinis Mathematicæ in terra, siue se sola, siue aquæ vnita propter inæqualitatem externarum partium, poterit tamen assignari Physicè, nec rectè negat hoc Ruu. 3. Cœli c. 8. q. 2. si enim tota ista magnitudo terræ respectu vniuersi non officit, quin centrum vniuersi Physicè dicatur, quatenus in ordine ad vniuersum moles terræ pro nihilo reputatur, cum inæqualitas montium notabile discrimen causare poterit respectu vniuersæ terræ; verum est tamen, vt notat Auersa qu. 36. sect. 5. melius assignabitur in terra aquæ coniuncta, quam vt separata considerata, quia minorem admittit cum aqua inæqualitatem. Centrum verò grauitatis tam Physicè, quàm Mathematicè, tam in sola terra, quam aquæ admixta poterit assignari contra Salas p. 2. tr. 10. disp. 6. sect. 3. in fin. quodlibet enim corpus quantumuis rude, & inæquale potest diuidi in duas partes æquè ponderantes, & saltim à Deo partes illæ in terra cognoscerentur, & consequenter verè datur à parte rei, quamuis nostram fugiat cognitionem.

Dubium ergo est, an globus iste ita in medio sistat vniuersi, vt centrum ipsius tam magnitudinis, quàm grauitatis sit cum centro vniuersi compenetratum, an verò ab isto aliqualiter distet, & quidem Vasq. p. 2. disp. 81. à n. 18. Auersa q. 36. sect. 5. & 6. & Cottunius 1. Metheor. lect. 17. asserunt centrum grauitatis terræ necessariò, & semper compenetrari debere Mathematicè cum centro vniuersi, itaut si tantisper mutaretur centrum grauitatis terræ, tota terra moueretur, donec æqualiter secundum omnes partes distaret à centro, fieretque centrorum penetratio, qui motus trepidationis, vel agitationis fuit appellatus; & quoniam ad variationem cuiuslibet ponderis, quantumuis minimi, Mathematicè variatur terminus grauitatis terræ, consequenter ait Vasq. non solum si mons aliquis tolleretur, vel adderetur alicui parti terræ, totam terram motatum iri, sed etiam si quis lapidem in terram proijceret, per illum impulsum totam terram aliquantulum premi extra centrum, addunt Cottun. & Auersa hunc motum esse Physicè imperceptibilem propter vastitatem terræ. De centro magnitudinis, inquit Auersa, quod non est necesse cum centro vniuersi penetrari, sed sufficere, quod non distet notabiliter, loquitur tamen ipse de terra vt aquis vnita. Conimbr. 2. Cœli c. 14. q. 3. ar. 2. concedunt centrum grauitatis, & magnitudinis terræ esse idem cum centro vniuersi, non tamen inferunt deindè terram trepidare, imò implicitè potius q. 5. immobilem omnino ponunt, loquuntur autem de terra vt ab aquis separata. Ruu. 3. Cœli c. 8. q. 2. considerans terram etiam ea se sola, contendit habere centrum grauitatis Mathematicè cum centro vniuersi compenetratum, negat tamen idem de centro magnitudinis dicendum, & q. 4. expressè negat motum trepidationis terræ. Communior opinio negat necessitatem huius compenetrationis centrorum terræ, & vniuersi, & consequenter motum trepidationis, ita Salas cit. Hurt. de Cœlo disp. 2. sec. 5. subsect. 2. Arriag. disp. 4. de Gen. sect. 5. subsect. 7. Amic. tr. 8. q. 4. dub. 2. & dub. 6. art. 3.

108 Dicimus absolutè non adesse istam necessitatem compenetrationem Mathematicè, & consequenter nec terram vnquam trepidare, licet Physicè concedi possit huiusmodi centra vniuersi, & globi ex terra, & aqua constituti esse compenetrata. Prima pars, quod absolutè non exigatur hæc Mathematica compenetratio centri grauitatis cum centro vniuersi, prob. quia sequeretur ad quamlibet etiam minimam variationem huius centri totam terram moueri, & quasi fluitare, vt æqualiter se ponat circa centrum, quod est falsum, sequela conceditur à Vasq. & Auersa, licet non admittatur à Ruu. Patet tamen, quia centrum grauitatis Mathematicum est illud, in quo si fieret diuisio, omnes partes essent eiusdem omninò grauitatis, sed qualibet additione facta in aliqua parte, re vera augeretur à parte rei grauitas illius partis, etiamsi esset exiguus lapis, ergo &c. si enim dicant paruam illam quantitatem non variare notabiliter, iam negant hanc penetrationem Mathematicam, & concedunt Physicam. Falsitas prob. non adesset agens tantæ virtutis impellens machinam totius terræ, non enim esset exiguus ille lapis, quia nequit producere tam magnum impulsum, nec tota terra, quia sequeretur motum illum, quo semiglobus terræ inferior recederet a centro, vt superior excedens æqualiter distet à centro, & accedat esse naturalem, quod est falsum, nam violenter graue à centro recedit, & sursum petit, esse autem naturalis, quia proueniret à principio intrinseco totius terræ, cuius inclinatio secundum ipsos esset

æqua-

æqualiter à centro distare, neque dicas esse violentum illis partibus, naturalem toti terræ; quia tota terra non est quid distinctum à partibus cum sit totum integrale, nec habet aliam distinctam essentiam à partibus, ergo nequit habere contrariam inclinationem inclinationi partium.

109 Neque poterit poni principium huius motus medietas superior terræ, itaut vna pars impellat aliam, quod afferunt aduersarij; tum quia ex dictis disp. præced. q. 3. explicando 4. propriet. & q. 4. elementa in suis locis non grauitant, nec leuitant, neque secundum totum, neque secundum partes, nec vna pars aliam impellit. Tum quia grauia ideo tendunt ad centrum, non quod possint aliquam perfectionem ab illo recipere, cum sit prorsus indiuisibile, in quo nulla pars diuisibilis potest locari, sed vt sint sub elemento leuiori ex dictis disp. cit. q. 1. ergo quia partes istæ nullum habent leuius sub se, erunt in loco naturali, & parum refert, quod magis, vel minus distent à centro. Tum quia etiamsi agerent, adhuc non possent mouere, actio enim procedit ex proportione maioris inæqualitatis, itaut agens debeat superare resistentiam passi, & si resistentia passi, adæquat, vel superat actiuitatem agentis, nulla sequitur actio; modo non solum semiglobus inferior deberet remoueri à centro, sed etiam pars illa semiglobi superioris, quæ circa centrum existit, vt ambo semiglobi æqualiter distent à centro, quare agens impellens solum erit semiglobus æqualis alteri, qui erit passum motum, si ergo agens, & passum sunt æqualis grauitatis, iam resistentia vnius æquaret actiuitatem alterius, & sic impediret actionem; non enim poni potest semiglobum superiorem etiam impellere secundam illam partem, qua alium excedit; quia pars ipsius existens in centro non impelleret, sed pelletetur, vt fiat æquatio. Tum quia antequam lapis esset in hac parte, omnes aliæ partes terræ quiescebant naturaliter circa centrum, ergo licet huic parti fieret additio lapidis, reliquæ partes adhuc debent naturaliter quiescere, prob. nam de per accidens est alijs partibus, quod hæc pars modo magis recedat à centro, sicut de per accidens est illis, quod vna pars violenter existat; & tandem in cauernis pars terræ superior non solum magis distat à centro, sed etiam sub se habeat aerem, & tamen non pellit inferiorem, quando sufficienter sustentatur ab illa. Item si quælibet pars terræ premeret semiglobum inferiorem, vt omnes partes se æquaret circa centrum nullus mons daretur, quia facilius est partem montis superiorem pellere inferiorem, vt omnes se æquarent in superficie terræ, quàm totum semiglobum trudere. Hæ rationes ostendunt nec motum insensibilem fieri posse; eo quia ad hunc motum requireretur impulsus aliquis, quamuis insensibilis, qui esset causa huius motus, omnis enim effectus etiam minimæ exiguitatis propriam causam, à qua producatur, exposcit, motus ille Mathematicè etiam consideratus haberet suam entitatem, quæ ab aliqua causa de nouo produci deberet, hæc autem nequit esse, nisi impulsus quidam in toto semiglobo terræ impressus.

110 Secunda pars, quod ista centra possint dici Physicè compenetrata, prob. quia in segregatione illa aquarum non fuit tota terra in vnum latus solum elata, & in aliud latus aqua totaliter reducta, sed in diuersis partibus aqua simul, & terra permixta fuerit, ideoq; punctum illud terræ, quod prius tanquam centrum erat compenetratum cum centro vniuersi, adhuc deinde dici poterat centrum grauitatis totius globi saltim Physicè, quia respectu totius globi non adest notabilis diuersitas in grauitate; tum quia terra detecta quamuis propter maiorem altitudinem magis deberet grauitare, quàm terra aquæ vnita, compensatur tamen hic excessus ex eo, quod à Sole valdè desiccatur, adsunt etiam in montibus cauernæ aquis, vel aere plenæ; vbi terra, quæ sub aquis existit, quia semper humida ab aquis redditur, plus grauitat. Idem dicendum de centro magnitudinis, vt diximus in principio. Rectius autem loquimur de centro totius globi ex terra, & aqua constituti, quàm solius terræ, quia nequit negari in minorem inæqualitatem tam quo ad grauitatem, quàm quo ad magnitudinem habere totum globum, quàm solam terram, non enim grauitas, & moles aquæ est tam exigua quin possit aliquam notabilem, & sensibilem diuersitatem causare.

In oppos. arg. quia terra ex se est grauissimum corpus, ergo obtinere debet exquisitè locum infimum, quem non obtinebit, nisi centrum grauitatis terræ indissolubiliter vniretur cum centro vniuersi Mathematicè. Tum 2. si non deberent hæc centra omnino compenetrari, iam sufficeret, si secundum extremam superficiem, aut secundum aliquam partem illi proximam pertingeret centrum mundi, quod est falsum, quia sic in altum suspensa maneret, nec esset omnium infima. Tum 3. omnia grauia petunt æqualiter secundum omnes partes circa centrum manere, qua ratione supra diximus, aquam in vase causare tumorem in medio, vt æqualis distantia à centro sit in medio, & in partibus extremis; item docent Mathematici nullum pauimentum esse complanatum perfectè, sed quodlibet admittere aliquam curuitatem, ergo etiam terra ex sua natura quæret æquè à centro secundum omnes partes distare. Tandem terra dicitur immobilis in medio mundi quiescere ponderibus librata suis, hinc Isa. 40. habetur *Quis librauit in pondere montes*, ergo terra stat in medio, vt in æquilibrio, ergo necessariò medium grauitatis debet coincidere Mathematicè cum centro vniuersi, nam ad quemlibet excessum ponderis mouebitur, vt videmus in bilancl.

111 Resp. infimum locum obtinebit terra, si nullum leuius habebit sub se, & quod physicè sit centrum ipsius vnitum cum centro vniuersi, quod sufficit. Ad 2. neg. seq. nam in hoc casu verè terra altior esset aere ferè secundum se totam, & verè grauitaret, nec esset Physicè in centro vniuersi; vnde non negamus quin debeat terra valdè accedere ad medium mundi, aliter non esset omnium infima; quod displicet, est illa tam exacta centrorum coincidentia. Ad 3. si grauia sunt corpora consistentia, sufficit, vt æqualitate Physica distent à centro secundum partes; si verò sunt fluida, posset concedi etiam Mathematica æqualitate distare, ratio est, quia fluida facilè cedunt, & pelluntur, non sic consistentia & dura, hinc in aquis non adsunt cauernæ, vt in terra, qua ratione non facilè admittimus dictum illud Mathematicorum de pauimento; si enim solida, & dura possunt diuersimodè figurari, illamque figuram diu retinere, cur non etiam figuram planam? Ad 4. non rigorosè accipiendum esse illud librare, nec Mathematicè, sed quod nequeat fieri notabilis additio, & Physicè, sicut in bilanci puluis & athomi non causant impulsum propter exiguam molem, & grauitatem.

Ex his patet solutio arg. præced. ar. quamuis enim globus iste sit leuior in parte aquea, non ob id debet esse eleuatior parte terrea, tum quia idem omnino permansit centrum grauitatis post segregationem, ac prius; tum quia non est notabilis excessus propter compensationem exsiccationis solaris, & cauernarum, vt diximus.

ARTICVLVS III.

An globus iste ex terra, & aqua compactus moueatur circulariter.

112 Certum est, globum istum non moueri circulariter ab Austro in Septentrionem, vel è contrà, aliter manentibus nobis in eodem loco, polus modo magis, modo minus eleuaretur, quo enim magis versus polum accedimus; magis eleuatur polus, tum quia polus antarticus non esset nobis semper occultus; dubium est an circulariter moueatur ab occasu in ortum. Pythagorici olim asserebant terram in seipsa circa proprium centrum circulariter moueri ab occasu in ortum spatio 24. horarum, seu motu diurno, quam opinionem è tenebris suscitauit Nicolaus Copernicus, item Gulielmus Gilbertus lib. 6. de Magnete, vbi docet, terram esse magnetem natura mobilem in gyrum, & nuper latè defendit Galilæus in suo opere Italicè *Dialogo di Galileo Galilei*, & ratione huius motus astra quamuis immobilia, tamen circulariter ab ortu in occasum apparent moueri spatio 24. horarum, sicut existentibus in naui littus, arbores, & similia moueri apparent. Andreas verò Cæsalpinus li. 3. Peripath. qq. q. 4. quem sequi videtur Bassonus lib. 1. de Cœlo intent. 3. ar. 6. tribuit vtiq; diurnum cælestibus sphæris, ac terræ concessit motum illum tardissimum ab ortu in occasum, quem Ptolemæus in octaua sphæra animaduertit ab occasu in ortum.

113 Dicendum est terrestrem globum neque motu diurno, neque motu illo tardissimo moueri ab occasu in ortum, sed immobiliter in medio vniuersi consistere, ita colligitur ex Scoto 2. d. 14. q. 2. estque communis tum apud Theologos, tum apud Philosophos, ac etiam Mathematicos sanioris mentis, & prob. prima pars, quod non moueatur motu diurno. Primò ex Sacra Scriptura, nam terræ tribuitur immobilitas 1. Paralip. 16. *Fundauit orbem immobilem*. Ps. 103. *Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi*, motus verò tribuitur Cœlis, & astris Psal. 18. de Sole dicitur, *Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius*. Iosue 10. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon: Steterunt Sol, & Luna*. Eccl. 1. *Terra in æternum stat; oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem lustrans vniuersa, in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur*, & 4. Reg. 20. habetur Solem retrocessisse decem gradibus, qui motus non terræ, sed Soli tribuitur. Isa. 38. *In diebus ipsius* (1. Ezechiæ) *retroredijt Sol, & addidit regi vitam*: idem est communis Patrum sensus, hinc opposita opinio damnatur à Sacra Card. Congreg. ad indicem librorum deputata; vide Inchofer. lib. de motu Solis, & terræ statione.

Secundò probari solet quibusdam experientijs, nam si terra motu diurno circulariter in se ipsa moueretur, sequerentur multa absurda; etenim si quis sagittam arcu sursum proijceret, vel lapidem balista non posset sagitta, vel lapis ad pedes ipsius descendere, sed post ipsum versus occasum, quia ad motum terræ proijciens multum progrederetur, sicut euenit, si proijciens existeret in naui, tunc enim sagitta extra nauim in mari decideret, & tamen motus terræ velocior esset motu nauis. Aues quocunque celerrimo volatu ex occasu venientes nunquam possent ad nos peruenire, imò semper retrocedere apparerent, quia motus auium tardior esset motu terræ. Pila è bombarba versus occasum emissa maiorem causaret ictum, quam ortum versus, eo quia versus occasum veluti duplicaretur impetus, & ex vi ignis impellentis pilā, & ex occursū parietis illius, qui propter motum terræ iret obuiā pilę, vbi versus ortū veluti aufugeret. Si aer simul cum terra moueretur circulariter, numquam nubes possent ad occasū moueri contra aeris motum, nec ventus aliquis orientalis sentiretur, nec aues æquali facilitate ad occasū pergerent, & veloci-

tate

tate contra aerem, ac ad ortum. Si verò non moueretur aer, sic nunquam nubes quiescere cerneremus, sed ad occasum moueri, sicut dicunt de astris, & continuò ingentem ventum orientalem experiremur, sicut sentimus, cum mouemur concitato cursu. Accedit, quod qualibet hora sub æquinoctiali existentes, vbi velocior esset motus, conficeerent ferè 800. milliaria Astronomica, quolibet quadrante 200. milliaria, & quolibet minuto plusquam 12. milliaria, ex quo impossibile apparet, hunc motum esse à nobis imperceptibilem, imò vertigines, humorumq; agitationes in nobis non causari.

114 Resp. Galil. non sequi ista absurda, eo quia non solum terra circulariter mouetur circa centrum ab intrinseco, sed etiam omnia corpora in hoc elementari vniuerso existentia, siue animata, siue inanimata, siue vnita terræ, siue separata habent hunc motum perpetuum innatum ab intrinseco, vt simul cum terra circa centrum huius mundi elementaris moueantur; & quia hic motus est omnibus communis, non est à nobis perceptibilis, nisi in ordine ad stellas fixas, quibus non conuenit, adfert exemplum de existentibus in naui, sit enim nauis habens intus spatiosam aulam, in qua inclusi detineantur homines, muscæ, vas plenum aqua, & pisciculis, & alia similia; certum est eodem modo homines moueri hinc inde, muscas volitare, pisces natare, lapides, & aquam deorsum tendere, siue nauis moueatur, siue quiescat, nec vlla percipitur differentia in his motibus, (dummodo nauis vniformiter moueatur, & non fluctuet) ratio est, quia motus nauis est omnibus communis, idcirco non percipitur, nisi in ordine ad littus, cui non conuenit.

Ex hoc exemplo respondet ad illa absurda; sicut enim existens in aula nauis si proijceret sursum lapidem, lapis ille deorsũ descenderet ad pedes ipsius, quia ambo ad motum nauis mouentur, nec lapis verè perpendiculariter descenderet, sed per lineam transuersalem, & motu mixto ex recto deorsum, & ex motu nauis; sic sagitta sursum proiecta poterit ad pedes proijcientis decidere, quamuis ille motu terre moueatur, quia etiam sagitta hoc eodem motu mouetur (quamuis neget experientiam illam de sagitta sursum proiecta ab existente in naui, quod extra nauim decidat, inquit enim se expertum multoties esse lapidem proiectum à summitate mali nauis semper ad pedem mali concidisse, nunquam in mari, siue nauis quiesceret, siue velocissimè moueretur) & sicut muscæ existentes in parte occidentali illius aulæ possent ad nos peruenire existentes in parte orientali, licet ad motum nauis versus ortum moueremur, quia hoc motu etiam muscæ mouentur, quarum motus est duplicatus constans ex motu nauis, & motu proprio muscarum, eadem ratione aues ab occasu venientes possent nos pertransire, quia duplici motu mouerentur versus ortu scilicet proprio, & totius mundi elementaris, nos verò ad motum totius solum. Insuper sicut lapis proiectus versus occidentalem partem aulæ nauis non causaret maiorem ictum, quàm versus orientalem, eo quia pars occidentalis verè non occurrit obuiam lapidi, cum motus in ortum sit vtriq; communis, & lapis duplici motu contrario moueatur, ab intrinseco versus ortum cum naui ab extrinseco versus occasum, idem de pila è tormento bellico emissa dicendum. Sicut etiam existentes in illa aula conspicerent muscas modò quasi fixas tecto, modo versus ortum, aut occasum, vel Boream æquali facultate moueri; aerem quoq; sentirent quietum quandoq; motum experirentur, quamuis semper versus ortum ad motum nauis mouerentur tam muscæ, quam aer; pariformiter æquali facilitate aues, illuc mouentur, quia motus aeris diurnus est etiam auibus communis; posset etiam ventus orientalis percipi, & nubes ad occasum moueri, si aer ab extrinseco versus occidentem pelleretur. Tandem sicut motus nauis quantumcunque celerrimus nunquam sentiretur ab inclusis in illa aula, dum nauis regulari, vniformiq; motu mouetur, nisi respiciatur littus, in quo apparet motus, non in naui; sic motus diurnus nequit à nobis percipi conspiciendo isthæc sublunaria hunc motum participantia, sed solum in ordine ad stellas fixas, quibus propriè non conuenit motus diurnus. Quapropter concludit hunc motum terræ implicantem nobis apparere, quia prius concepimus terram immobilem, & ex hac suppositione, quæ deberet esse conclusio probata, procedimus ad inferenda multa absurda, ex quibus tandem deducimus terræ immobilitatem, probando à primo ad vltimum idem per idem.

115 Optima quidem foret hæc responsio, aptissimumq; adductum exemplum ad explicandos istos motus, si stabili inniterentur fundamento; sed sicut tota responsio fundatur in motu terræ, & omnium corporum sublunarium, qui nulla ratione probatur, idcirco tanquam ruinosa labefactatur, & destruitur. Etenim quo pacto omnia sublunaria possunt habere hanc aptitudinem ad motum circularem, circa centrum ab intrinseco, si specie, & genere à terra sunt diuersa? Neque dicas cælos omnes quamuis specie differentes secundum Arist. moueri circulariter. Non valet, quia motus ille ab extrinseco conuenit cælis, non à propria natura efficienter, ex dictis disp. 2. qu. 4. ar. 3. at hæc sublunaria, ait Galil. à seipsis actiuè moueri circulariter. Tum quia natura, quæ est ad aliquem motum determinata, est etiam determinata ad eundem modum, & easdem circumstantias illius motus, sic graue, quia tendit determinatè deorsum, ex se etiam est determinatum, vt tanta velocitate descendat, nec potest ab intrinseco modò velocius, modò tardius moueri cæteris paribus; at si lapis v. g. ab intrinseco petit circa centrum circulariter moueri, erit quoq; ab intrinseco determinatus, vt tanta moueatur velocitate, si enim esset indifferens, iam deberet ab extrinseco determinari, aliter non posset exire in actum; hęc autem determinatio non adest, nam si lapis esset sub æquinoctiali, deberet velocissimè moueri, & quo magis elongaretur ab æquinoctiali versus polos, eo tardius moueretur, itaut si esset sub polis solum in seipso volueretur circulariter, vt spatio 24. horarum absolueret motum diurnum simul cum tota terra; ergo deberet assignari aliquod extrinsecum determinans lapidem ad hanc, vel illam velocitatem motus, præcipuè dum proiectus sursum à terra seiunctus existit in aere; tale autem vel esset Angelus, & hoc esset inconueniens, nam deberent Angeli per totum orbem reperiri, vt essent parati ad mouendum lapidem velocitate proportionata motui totali statim ac esset sursum proiectus. Vel esset locus ipse, quatenus quo plus distat ab æquatore, eo minorem describit circulum circa axem mundi, & hoc non, quia solum esset causa, quod lapis citius absoluat istum circulum, non autem, quod tardius moueatur. Vel esset natura totius inclinans, vt omnia in 24. horis vnicam reuolutionem tantum absoluat; idcirco modo tardius, modo citius mouet. Sed hoc est voluntariè dictum, non enim esset tanta connexio in sublunaribus, vt omnia simul complerent circulatione, cum possent alijs motibus, tam versus occasum, quam versus ortum moueri, quo casu hæc mobilia non complerent simul cum terra circulationem, sed vel citius absoluerent circulationem, si versus ortum, vel tardius, si versus occasum mouerentur; tum quia hęc natura deberet esse agens per cognitionem, vt posset apprehendere tantitatem velocitatis motus requisitam in hoc, vel illo loco ad complendum simul cum terra motum diurnum. Vel tandem esset aer, & hoc non quia nequit aer mouere circulariter graue ingentis molis, quin saltim retardetur, vt non moueatur æqualiter cum terra, non enim æquè mouetur corpus rapiens, & raptum; vnde rediret instantia de proiectione, & casu lapidis, falsò igitur, & gratis assumitur motus iste circularis innatus in sublunaribus.

116 Sed præcipuè circa hanc respons. aduertendum, quod illud exemplum de lapide ex arbore nauis proiecto, & ad pedem eiusdem arboris decidente secundum Galil. aliter à Cottunio 1. Metheor. lect. 16. refertur, testatur enim ipse data opera non semel expertum esse alligata ad malum nauis balista saxum in altum proiectum, non in naui, sed in aquis versus puppim recidisse. De hac re nos fatemur non posse esse oculatos testes; ratio verò ostendit lapidem in aquis casurum; nam etiam si circulariter cum terra moueretur, si nauis pergeret ad ortum moueretur duplici motu versus ortum, & motu communi cum terra, & motu ab impulsu venti, vel remorum causato, vbi lapis per aerem versus ortum ferretur solum motu communi, quamuis motu recto teneat deorsum, quare non posset ad pedem mali decidere, si verò nauis tenderet ad occasum, propter hunc motum contrarium motus communis ad ortum quasi retardaretur, lapis autem per aerem decidens esset ab hoc impedimento liber, citius ergo versus ortum moueretur motu communi, & per consequens semper in aquis recideret.

117 Accedit principaliter experientia adducta ab Alexandro Tassono, cui exemplum nauis Galilæi certè non suffragatur, Si quis in puteo, aut alta fouea existeret, & ex imo stellam aliquam fixam prospiceret, statim, & in ictu oculi deberet illa stella ab oculis euanescere, si terra moueretur circulariter, quia cum os putei sit v. g. vnius vlnæ, in instanti ferè deberet terra spatium illud pertransire, & tamen videmus oppositum, scilicet nonnisi post multum temporis stellam illam amplius non videri, signum euidens non terram, sed cęlum circulariter moueri; Prob. hæc sequela, nam quia pars cœli per os putei apparens non est longitudinis vnius vlnæ, sed quasi absque proportione excedit, lineæ enim facientes angulum (sicut essent visuales illæ à Cęlo per os putei ad oculum concurrentes) quo longius protrahuntur, eo magis à se inuicem elongantur; hinc est, quod plus temporis consumit stella perquirendo spatium illud Cęli, quàm consumeret terra pertranseundo vlnam propriæ circumferentiæ, si circulariter moueretur. Tandem hic motus circularis non posset terræ competere, nisi extra centrum vniuersi collocaretur, vt docent Aduersarij, hoc autem esse falsum ostendimus disp. 1. q. 2. nullus igitur diurnus motus circularis conuenit terrestri globo; & consequenter nec motus annuus super polos Zodiaci in orbe magno, vt asserebat Copernicus, vno enim negato, alterum quoque negare necesse est. Hinc satis lepidè Ioannes Ouuen. lib. 1. Epigr. 14. deludit Gilbertum dicens.

Stare negas terram? nobis miracula narras,
Hæc cum scribebas, in rate forsan eras.

118 Deinde, quod globus iste non moueatur motu illo tardissimo in Cælo stellato obseruato à Tolom. contra Andræam Cæsalp. Prob. Tum quia iste dicendi modus obstare videtur etiam Sacræ Scripturæ aliquo pacto, quæ omnem circularem motum tribuit Cœlis, oppositam verò quietem terræ. Tum quia hic motus nequit terræ conuenire ab intrinseco, & ex propria natura, vt probatum est, eadem enim ratio vrget de hoc & illo motu, nec ab extrinseco, cum nequeat talis motor assignari; vel enim esset cælum rapiens secum ignem, aerem, & terram, quæ ob sui resistentiam tardissimè moueretur, vel vapor, & aer in visceribus terræ inclusus; non primum quia raptus Cœli non peruenit ad hanc infimam aeris regionem, saltim intra montes, & valles conclusam, aliter non posset hic aer huc illud agitari, & nubes

sem-

semper deberent ab ortu in occasum moueri nunquam sistere; Tum quia fieret super polos mundi, non autem super polos Zodiaci, vt verè fit; neque aer est tantæ actiuitatis, vt terram dimouere possit; Nec 2. quia vapor ille nequit habere tantam vim, vt totam huius globi machinam possit conuoluere, nec illam moueret determinatè ad vnam partem, sed huc, illuc indiscriminatim agitaret.

Accedit ratio Astronomica; nam si terra hoc tardissimo motu moueretur, & non firmamentum stellæ fixæ æqualiter nunc distarent à polis mundi, ac prius distabant, quod est falsum: quia Cynosura, seu stella polaris, quæ est in cauda Vrsæ minoris, tempore Hipparchi distabat à nostro polo 12. gradibus, minutis 24. at modo distat gradibus 2. minutis circiter 37. quia secundum Io: Cristmanum quolibet anno hæc stella accedit ad polum 20. secundis, propter quem motum futurum est, inquiunt Astronomi, vt stella ista recedat à polo mundi gradibus 47. & eo amplius pro qualitate semidiametri illius circuli paralelli, quem circa polum Zodiaci describit, quod accidet iuxta tabulas Prutenicas anno Domini 15000. quo tempore toti Italiæ, & magnæ parti Germaniæ, & Galliæ occidet, nec poterit amplius nauigantibus inseruire, quam obseruationem non aduertit Cæsalp. idcirco ex hac inaduertentia fundamentum sumpsit tribuendi terræ hunc tardissimum motum.

Cum igitur globus iste nullo locali motu moueatur secundum totum, asserendum in immobilem in medio vniuersi existere; non quia ex altera parte sit infinitè profundus, vt putauit Xenophon; quia daretur infinitum in actu, Cælum non posset circulariter moueri, & experientia oppositum demonstrat, nec quia terra aquis supernatat, & ab illis sustentatur, ne decidat, vt putauit Thales Milesius, nam aqua est leuior, terra grauior, ergo nequit terram sustentare, imò terra sub aquis inuenitur, & transferetur difficultas de terra ad aquam, quo scilicet pacto aqua sustentaretur in medio. Nec prouenit propter terræ Planitiem, qua ita comprimat aerem, vt ab illo sustineatur, quia terra est rotunda; Sed causa est grauitas ipsius terræ, quæ ad centrum tendit, & sub alijs omnibus leuioribus corporibus petit esse, vnde si à centro discederet, ascenderet, non descenderet vide expositionem textus n. 25.

119 In oppos. arg. quia nobilior est quies, quam motus, illa enim est finis istius, ergo cœlo, quod est nobilius terra, debet conuenire quies, terræ verò motus. Tum 2. ignis, & aer circulariter mouentur, ergo etiam globus terræ, qui est sphæricæ figuræ, maximè quia exigua est, in medio librata, & suspensa manens. Tum 3. si cælum moueretur, ob ingentem magnitudinem motus ille esset immensæ velocitatis, nam stella fixa propè æquatorem deberet in vna hora plusquam 42. milliones milliarium peragere, & primum mobile deindè longè maiori velocitate deberet moueri, quod videtur imperceptibile, hoc autem inconueniens non sequitur admisso motu terræ diurno, in vna enim hora propter molis paruitatem solum conficeret 800. circiter milliaria, eodem autem modo saluarentur omnia, si terra poneretur mobilis motu diurno, ergo quia natura semper agit per pauciora, quantum est possibile, dicendum est potius terram moueri, quàm cælum; præterquam quod non multiplicarentur motus in quolibet cœlo, sed quilibet Planeta solo motu proprio moueretur, non autem motu raptus. Tum 4. cœlum est locus communis omnium corporum, quia claudit, & continet omnia, at locus est vltima superficies corporis continentis immobilis 4. Phys. 42. Tandem extra cœlum nil est, ergo nequit vltimum cælum circulariter moueri, nam mobile per totum acquirit locum ambientem extrinsecum.

Resp. quietem naturalem terminantem motum ad naturalem locum esse motu perfectiorem, nam dum mobile mouetur ad locum naturalem, supponitur esse extra illum, ideoque in statu violento: at motus, qui non ordinatur ad quietem mobilis in proprio loco, sed ad communicandam virtutem ipsius inferioribus, potius est perfectior quiete, talis est cœli motus, mouetur enim cœlum propter bonum vniuersi. Ad 2. ignis, & aer circulariter mouentur ab impetu impresso è cœlis, cuius non est capax terra propter distantiam, summam grauitatem, & soliditatem, si enim cœli deberent rapere terram, hoc efficeret medijs aere, & aqua, & vt corpus fluidum nequit solidum impellere, & mouere, sed è contrà solidum rapit fluidum; nec figura sphærica solum conuenit alicui corpori propter motum circulatem, sed etiam vt secundum omnes partes æqualiter existat in proprio loco, qua ratione conuenit terræ. Ad 3. non negamus potuisse hunc motum conuenire terræ, sed negamus factum, & ex tam intensa velocitate motus primi mobilis magis potius relucet diuina omnipotentia, quam aliquod sequatur absurdum; tum quia ex positione Copernicana deberent in infinitum ferè multiplicari motores extrinseci, vt mouerent lapides sursum proiectos, & alia corpora regulari motu cum terra, vt vidimus, idcirco melius fuit multiplicare motus in Planetis, quam in his inferioribus tam diuersæ naturæ, & vnum motum generalem ab intrinseco in gyrum illis tribuere connaturalius enim videtur motum perpetuum localem competere corpori incorruptibili, quam caduco, hoc enim potius destrueretur per talem motum quam conseruaretur, præcipuè animalia; videmus enim homines per motus natus, vel currus maximè conturbari. Neque dicas hoc esse, quia motus generalis circularis per motum nauis, vel currus intenditur, & propter hanc maiorem velocitatem, quæ non est naturalis, conturbationem in hominibus causari. Non valet, quia si Italus sub æquatore existeret in Æthiopia longè velocius moueretur solo motu illo circulari communi, quam nunc in Italia iter faciens in naui, vel curru; quia hic motus circularis esset tardior quam in Æthiopia, vt dicimus; tum quia si moueretur hic versus occasum in naui, vel in curru, tunc potius motus generalis retardaretur, quam intenderetur, & tamen adhuc fieret agitatio, & commotio. Ad 4. immobilitas loci non arguit superficiem ambientem prorsus localiter immobilem, sed immobilis dicitur in ordine ad partes virtuales diuinæ substantiæ, vt dictum est in Phys. disp. 11. q. 2. art. 2. vel secundum Arist. ex determinato ordine ad partes fixas vniuersi. Ad vlt. patet ex disp. cit. q. 4. ar. 1. ad 2. quod vltimum cælum mouetur quoad locare.

120 Secundò ex immobilitate terræ multa sequuntur absurda. Primum, quod Planetæ mouerentur, simul motibus contrarijs ab ortu in occasum vi primi mobilis, & ab occasu in ortum propria virtute, & tamen Aris. 1. Cœli 20. à cœlis omnem excludit contrarietatem. Secundum Cælos irregulariter, & improportionate moueri; nam spheræ minores citius proprias absoluunt circulationes, maiores tardius, cuius oppositum eueniret ex immobilitate terræ; nam Saturnus proprium motum absoluit 30. annis, deinde stellatum, si non ponitur primum mobile, complet in 36000. annis, posteà primum mobile longè cæteras sphæras excedens in mole perficiet in 24. horis, ecce improportionem; at si motus diurnus tribueretur terræ, tunc Cœlum stellatum esset immobile, Saturnus in 30. annis moueretur circulariter, Iupiter in 12. Mars in duobus, Luna in mense, Terra, quæ est omnium minima in 24. horis, qui est ordo magis proportionatus: Adesset alia irregularitas, nam stellæ fixæ describerent quædam maiores, quædam minores circulos iuxta propinquitatem & distantiam ab æquatore, imò quia stellæ fixæ ponuntur etiam ab occasu in ortum moueri, iam quæ prius erat propè æquatorem, modo distat, & consequenter quæ prius describebat maiorem circulum, modo describeret minorem; hæc autem variatio, & irregularitas motus aufertur per motum terræ.

Resp. neg. seq. ad 1. prob. dicimus, reuera Planetas, non moueri duobus motibus contrarijs, sed vno attemperato, & æquiualenti doobus ex dictis disp. 2. qu. 4. art. 1. Ad 2. proportio ordinata motuum non debet attendi penes maiorem, vel minorem molem sphærarum, sed penes causationem effectuum inferiorum, motus enim non conuenit sphæris propter seipsas, sed vt ordinatè possint influere in hæc inferiora, diuersosque effectus causare, quod præstatur ex tam multiplici motuum diuersitate, quare hæc, quæ apparet difformitas, irregularitas, & improportio, est maxima, & admirabilis proportio, & vniformitas in qua pulchritudo vniuersi consistit, est tamen not. quod si hæc motuum variatio habetur ab Aduersarijs tamquam deordinatio in natura; certè maior deordinatio ab ipsis admittitur; nam primò ponunt cælum stellatum, deinde Saturnum, Iouem, & Martem postea Lunam, & elementarem mundum in quodam orbe magno, tandem Solem assistentibus Mercurio, & Venere; in hac positione corpora ista non essent rectè disposita, nam corruptibilia, & imperfectiora media ponuntur inter incorruptibilia, & perfectiora, purà inter Solem, Mercurium, & Venerem ex vna parte, & alios Planetas ex alia, at in nostro Sistemate prius collocantur omnia corpora cælestia, deinde elementa, quorum primum est ignis vt potè magis actiuus, perfectior, & leuissimus, deinde aer minus leuis, sequitur aqua grauis, vltimo terra omnium grauissima, quare etsi nostrum Sistema inuolueret aliquam difformitatem in motu, qui est accidens; in Sistemate Copernicano adest difformitas in ipsis corporibus substantialibus, quæ est maior, vide expositionem textus nu. 23. & 24.

121 Tertiò, arg. quibusdam experientijs probantibus motum ab ortu in occasum in elementis, & alijs rebus; nam primò aut circulariter hoc pacto mouetur, etenim in Oceano maximè Æthyopico sub æquatore percipitur ventus quidam ab ortu proueniens, qui pro sui perpetuitate, & vniformitate generalis dicitur, quamuis intra terram incontinenti non sentiatur hic ventus, quia multæ aliæ adsunt causæ ventorum perturbantes hunc aeris motum; qui nequit esse à cœlo, sed potius a terra, facilius enim corpus scabrosum, & cauitatibus plenum rapit secum corpus fluidum circumstans, quam corpus politum, sicut est Cœlum, rapiat corpus fluidum intra se contentum; erit igitur hic aeris motus causatus ab intrinseco, & à motu terræ. Secundò mare motu diurno mouetur, vt omnes fatentur; & fluxus, refluxusque maris nonnisi ad motum terræ circularem tribui potest, quod latè explicat Galil. dial. 4. Tertiò suspendatur in paruo, ac clauso cubiculo æneo filo ferrea lamina ad æquilibrium, itaut extremitatum pars altera vergat ad ortum, altera ad occasum, nec ex ambientis aeris impulsu aliquis possit adesse motus, reperiemus extremitates deuolutas ad Septentrionem, & Austrum; si verò hæc ad telluris motum non referimus, causas alij exquirant. Quartò fibræ omnes, rimæque, ac venulæ in mineris metallorum versus ortum tendunt; cuius sola ratio tribui potest, quod tellus perpetuo motu ad illas plagas mouetur. Tandem quæ non agitantur, ad corruptionem trahuntur, inficitur enim aer ventis non commotus, in stagnis aquæ non motæ putrescunt, metalla quiescentia ferrugine læduntur, ergo ne terra mater omnium, nascentiumque nutrix tenderet in interitum in seipsa moueri necesse est, eo vel maximè, quod licet grauia possint in aere moueri, non

tamen

tamen ibi diu quiescere cessante motu, sed in terram decidunt, vt patet de lapide proiecto, sic aues, cessante agitatione alarum, ipsæ etiam concidunt, ergo terra, cum sit grauissimum corpus, non posset pendere in aere sine motu, sed assidua agitatione ibi persistit. Cui accedit, quod terra habet in se animam, qua poterit seipsam mouere, quantum est necesse ad perficiendam, diurnam circulationem iuxta exigentiam diuersarum partium; assumptum ostendunt subterraneus calor sensibilis, ac perpetuus (materiæ enim proprium est frigus) generatio metallorum, mineralium, fossilium, quorum aliqua facultates habent virtualiter calidas; exudatio vaporum, vnde ortus fluminum, & fontium, transmissio exhalationum; & tandem quia omnes aliæ mundi partes anima sunt præditæ.

Resp. potius has experientias esse pro nobis; nam si aer ad motum terræ quotidie moueretur, fortius hunc motum experiremur in continenti, quam in Oceano, hic enim est liber, ibi autem est intra valles, & concaua montium inclusus, vnde necessario moueri deberet ad motum terræ, & maiori violentia, quam in mari, quamuis autem aliquando ex varijs accidentibus impediretur, nunquam tamen deberemus sentire aerem omninò quietum; quod si dicant tunc aerem moueri ab ortu in occasum, non percipi tamen hunc motum, quia communis est etiam nobis, ergo nec in Oceano experiri deberemus, cum motus ille sit omnibus communis; quare ex hoc manifestè deducitur, motum illum aeris à Cœlo causari, ibique potius, quam alibi percipi propter liberiorem, & expeditiorem campum non impeditum tot vallibus, & montibus terræ. Mare etiam mouetur à Cœlo, non à terra; quomodo autem causetur fluxus, & refluxus maris dicemus ar. 5. contra tamen modum à Galileo inuentum defluxus maris copiosè scripsit Claudius Berigardus. Alia experientia de lamina ferrea non vrget; multoties enim ipsi Aduersarij dicunt, motum hunc propter vniuersalitatem experiri non posse, nec aliquam variationem causare, vnde ergo deducitur, motum terræ causam esse motus laminæ? nam si motus terræ esset causa agitationis illius, continuo, & velocissimè deberet illa lamina moueri; dicimus igitur motum illum prouenire, vel ea non perfecta, & omnimoda æquilibratione, hinc quia plus in vna parte, quam in alia grauitat, aliquo pacto mouetur, cum nequeat deorsum tendere; vel ex ipso aere, nam quamuis aula illa sit omninò clausa, aer tamen, saltem ab influentijs cœlorum, aliqualiter commouetur, & agitatur. Defluxus venarum mineralium versus ortum, si à motu terræ causaretur, omnia flumina deberent in ortum tendere, cum sint magis fluida; ideoque si experientia est vera, potius dicendum est prouenire ab aspectu Solis illuminantis prius orientales partes, quam occidentales, sicut vineæ sunt magis fructiferæ ad ortum expositæ, quam ad occasum. Corruptio denique quiescentium dat intelligere quietem terræ, nunquam enim aqua stagnans putresceret, si tam velociter continuo moueretur idcirco dicimus non omnia quiescentia putrescere, sed quæ sunt facilè alterabilia; tum quia necesse est terram secundum partes putrescere, quia tot generationibus inseruit, corruptio enim vnius est alterius generatio, non ob id tamen totaliter destrueretur, quia nec totaliter alterabitur. Quiescit deinde in medio vniuersi, non propter continuum motum in seipsa, sed quia est in infimo loco, vt diximus num. 118. nec exempla de lapide proiecto, & auibus sunt ad propositum, quia sunt extra connaturalem locum. Falsum tandem est terram esse animatam; tum quia calor, qui est principium vitæ, ab extrinseco, & violenter conuenit terræ, ipsi enim connaturale est frigus, ab extrinseco etiam è terra tot entia generantur, nec qualibet actio arguit animam, sed solum formam substantialem, aliter quia ferè omnia corpora habent aliquam actionem, omnia essent animata; Tum quia falsum est alias mundi partes animatas esse, vt disp. 1. q. 2. & disp. 2. q. 2. ar. 2. diximus. Tum quia etsi terra esset animata, non idcireò principium actiuum sufficiens esset huius motus, nam requireretur agens quoddam per cognitionem, vt sciret quanta velocitate in hac mundi parte portiones terræ moueri debeant, vt simul cum alijs partibus compleant hunc motum diurnum, & quanta velocitate in alia parte, anima autem terræ certè non esset cognitiua; tum quia non posset informare lapides, & cætera corpora in aere existentia, ergo ista ab extrinseco deberent moueri diurno motu, vt arguebamus contra Galil. Antec. patet, quia anima non informat partes à toto auulsas.

122 Postremò nonnullas inducunt congruentias pro motu terræ, & Solis statione, sanè ridiculas, quibus proinde communem sententiam potius irridere velle videntur, quam suam stabilire. Primò Copernicus, vt ostendat Pithagoricum Sistemen rationabilius dispositum esse, quam Peripatheticum, vrget, quod ad illustrandam aulam non ponitur Lucerna in angulo eius, sed in medio, sic enim aptius radios circumquaque diffundit, & lumen singulis aulæ partibus vniformiter impertitur, cum ergo Sol sit veluti totius vniuersi Lucerna, vtique ad suum munus obeundum statuetur opportunius in medio vniuersi cum Pythagoricis, quam veluti in angulo cum Peripatheticis. Deinde ait Keplerus, dum carnes verubus igne torrentur, equidem non ignis circa carnes versatur, & volutatur, sed veru versatur ad ignem, & ignis immobilis existit, cum ergo Sol sit veluti ignis terram calefaciens, vt eius calore tota ferax reddatur, & fœcunda, planè verisimilius erit ad hunc calorem participandum terrestrem globum ad Solem immobiliter fixum in hoc, & illud latus verti, vt successiuè modò ex vna, modò ex alia parte calefiat, quam è contra, quod Sol circa terram voluatur. Demum instat Galilæus, si quis altam ascenderet speculam, vt inde totam lustraret ciuitatem, vt autem hoc assequeretur, postularet totam sibi ante oculos obuersari ciuitatem, ad euitandum laborem mouendi caput, & contorquendi collum nunc versus hanc partem, modo versus illam, nonne foret cachinno dignus? at non minus, imò magis irridendi essemus nos mortales, si hic in terris degentes, vt admirabilem cœlorum machinam cernamus, & contemplemus, volumus totam hanc molem continuo oculis nostris obuersari, & non potius nosmet circa illam moueri, & successiuè illam perlostrare.

Resp. has congruentias fortasse persuadere posse vilem plebeculam, sed non cordatum virum. Prima congruentia Copernici ipsum potius iugolat, terra namque cum sit figuræ sphæricæ; simul tota illuminari non potest à Sole, sed tantum eius medietas; vnde potius assimilatur palatio varium cubiculorum ordinem habenti super, & subter, quam vnicæ aulæ, sicut ergo ad huiuscemodi palatium illuminandum successiuè, singulaque eius cubicula, non vtique domus tota conuertitur; Lucerna in medio immota manente, sed potius Lucerna ipsa mouetur, & huc, & illuc asportatur, suoque successiuo motu singulas palatij partes illuminat, ita quoque de Sole dicendum, quod in hunc modum terram illuminet circumquaque. Alterum Kepleri argumentum plane plus sapit culinæ, quam scholæ, oh pulchram similitudinem! si terra ad Solem versa, vt inde calorem concipiat, asso comparatur, cur non & Intelligentiam globi terrestri motricem (si quæ illi assignatur) coco, vel eius famulo veru rotante comparare licebit? numquid non æquè benè assantur carnes in æstuanti clibano clausæ, & immotæ, ac ad ignem verubus circulatæ? cur ergo hoc potius modo debet Terra à Sole calefieri, quam illo? valeat quæso Keplerus cum hoc suo culinari argumento. Denique etiam Galilæi congruentia in ipsum reflectitur, potius enim Sol ipse est oculus Vniuersi, vt non solum cecinerunt Poetæ, sed etiam Scriptura ipsa Sacra manifestè insinuat loco cit. Eccl. 1. dum de Sole inquit, quod *lustrans vniuersa in circuitu pergit*; si res ergo ita se habet, ipsemet suo moto successiuè cuncta perlustrare debebit, non autem terra successiuè se illi ostendere immobiliter fixo. Etsi quodammodo theatrum est cœlum, & homines tanquam spectatores à Deo sint positi, æquius putandum est cœlum mutari, quam terram; in tragedijs enim non homines, sed scænas mutare consuetum est.

123 Contra Galilæum hac tempestate scripsit Italico sermone doctissimus Scopio Claramontius librum inscriptum *Difesa all' Antiticone*, procedens plurimum, vt eius moris est, Mathematicis rationibus; scripserunt etiam eodem idiomate Antonius Roccus, & nouissimè Ioannes Barenghus, at non satis plausibiliter, eo quia præcipua Galilæi fundamenta, & valdè apparentes eius solutiones ad absurda, quæ contra motum terræ solent obijci, sub silentio prætereunt, vel dissimulant, & solum leuiora tangunt, à quibus nec etiam satis candidè sese extricant; Nos ex professo hoc munus non suscepimus, sed quantum opus erat ad nostrum institutum, vndè ea, qua potuimus, breuitate Physicis rationibus agendo (quæ præsertim ad nos attinent) Galilæi imaginationem labefactauimus, vel saltim labefactare conati sumus, & fortè non sine magno in Philosophia fundamento, si æquo animo rationes allatæ perpendantur, eas igitur perpendas, precamur, antequam paruipendas, nec te sinas cum quibusdam a sola rei nouitate moueri, & allici, qui hoc ipso ostendunt seipsos valdè mobiles, & ea agitari vertigine, quam ipsis incuteret perennis terræ circumuolutio, si daretur. Vt etiam nobis relatum est satis eleganter contra Galilæum calamum strinxit Libertus Fromundus Louanij Lector, at codicem, quia nondum est Italiæ recusus; estò sollicitè perquisitum, habere non potuimus.

ARTICVLVS IV.

Vbi de Aquis.

124 ELementum aquæ in duas præcipuas partes secari potest, scilicet in aquam marinam, quæ totam terram circumdat, & diuidit, & in aquam fluuialem, & fontalem, quæ ex cauernis terræ foras erumpit, vtraque examinanda venit.

De mari multæ fuerunt opiniones, vnde traxerit originem, præsertim apud antiquos, vt refert Arist. 2. Metheor. cap. 1. & 2. quidam enim dixerunt, mare aliud non esse, quam sudorem terræ, nam quondam terra ita fuit à Sole, & astris calefacta, vt sudorem in magna copia fuderit, ex quo mare fuit factum, vnde aqua maris est salsa, sicut sudor. Sed hæc opinio videtur potius fabulosa, quam aliquid veritatis contineat. Alij dixerunt, in centro terræ fontes reperiri, è quibus sursum emergit mare, qui fontes à Platone Tartari nomine vocabantur; & hic modus dicendi videtur habere fundamentum in Sacra Script. nam Psalm. 21. dicitur. *Ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum*, &

Gen

Gen.2. *Fons ascendebat de terra irrigans vniuersam superficiem terræ*, quibus verbis significatur mare totam ambiens terram. Hæc opinio quoque est falsa, quia terra est grauior aqua, per aquam descendit, ergo nequit ab aquis sustineri; tum quia continuè fluitaret, nec Script. hoc intendit, in primo enim loco significat altitudinem eleuatiorem, quam habet terra super aquas in globo ex terra, & aqua compacto; in secundo per fontem quidam intelligunt vaporem ex aqua ascendentem, & deinde in pluuiam conuersum irrigantem superficiem terræ, alij intelligunt fontes, & flumina, quæ, si peccatum non fuisset, debebant ex alueis proprijs exeuntia singula suas portiones terræ irrigare, hoc certum est non posse intelligi mare, nam Scriptura loquitur de irrigatione requisita ad fertilitatem terræ, ad quam ineptissimum est mare. Arist. verò, quia posuit mundum ab æterno, & elementa secundum totum ingenerabilia, & solum secundum partes corruptibilia admisit etiam mare ab æterno extitisse cum alijs elementis. Hæc opinio fuit reprobata disp.1. q.5. artic.1. Alij docuerunt, terram olim tectam aquis fuisse, sed per calorem Solis, & aliorum corporum paulatim desiccatam. Hæc sent. est vtiq; falsa, quia sequeretur aliquando mare totaliter desiccatum iri per actionem continuam solarem; tum quia tot sæculis non videtur facta notabilis variatio in exsiccatione maris, imò ferè eodem modo persistit mare attamen obumbrat veritatem descriptam in 1. Gen. cum in principio terra tota operiebatur aquis, sed diuino iussu omnes in vnum fuerunt redactæ, & hoc verè fuit initium, & origo maris, vt diximus art.1.

125 Tota hæc aquarum congregatio in quinque maria distribui solet scilicet in Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Persicum, & Caspium; primum locum ob vastitatem super alia obtinet mare Oceanum, quod extra columnas Herculeas totam ferè terram circumdat, vnde diuersimodè denominatur iuxta varia regionum nomina; Mediterraneum mare ab oceano ducit originem per Abylam Mauritaniæ, & Calpem Hispaniæ promontoria transiens, Africam ab Europa, & Europam ab Asia diuidit, in quas intimè penetrans diuersa littora, promontoria, & insulas à quibus varia sortitur vocabula, abluit, & vsq; ad paludem Mæotidam peruenit. Mare rubrum etiam ab Oceano diffluit incipiens ab Insula Socotora circa Æthiopiam inter Aphricam, & Asiam ingrediens, versus Septentrionem terminatur ad oppidum Sues propè Palæstinam in confinibus Ægypti; dicitur rubrum, vel à rege Erithra idest rubro, vel rectius ob quendam colorem rubrum, quem retinet ab arenis eiusdem coloris, & coralliorum copia prouenientem, aqua enim illa in se est pellucida, sicut cæteræ aquæ; ita retulerunt Lusitani, qui nauigationibus hoc mare permearunt. Mare Persicum initium, quoq; ab Oceano agnoscit, & Persidis partem ambit. Tandem mare Caspium, seu Hircanum (quamuis Arist. hæc duo 2. Metheor. c.1. videatur vt distincta enumerare) à Caspijs, & Hircanis montibus, quibus cingitur, appellatum, nullum aditum patentem habet cum alio mari, sed vndequaq; circundatur terra, ac veluti palus ex multis fluminibus stagnan, nisi occultè per subterraneos meatus cum mari Euxino, sicut quibusdã placuit, communicet, est tamen salsũ vt cætera maria; hæc breuiter, quoniam exactior tractatio pertinet ad Cosmographos.

Circa fontes, & fluuios è latebris terræ exeuntes præcipuè occurrunt examinandæ causæ materialis, & efficiens; duo enim sunt in fontibus, & fluminibus scilicet aqua quæ est materia, & motus, seu eruptio supra terram ex inferioribus cauernis; quærimus igitur primò, vnde proueniat tam ingens aquarum copia in visceribus terræ; deinde, quæ sit causa efficiens, seu attrahens aquam illam supra terram, cum proprium sit aquæ deorsum descendere.

126 Quoad primam, variæ extant sententiæ, veræ quidem, si causam, quam assignant, docent esse inadæquatam, falsæ tamen, si vt adæquatam astruunt. Prima ergo opinio docet, aquas fluuiales ex pluuia tanquam ex materia generari, eo quia in terræ sinu quædam cauitates, & aluei reperiuntur, in quibus hyemis tempore pluuiæ congregantur, vt successiuè postea ex orificijs fontium scaturiant. Hæc causa vtiq; sufficiens est, non tamen adæquata; sufficiens quidem, nam torrentes nonnisi ex pluuijs fiunt, imò flumina ipsa ex imbrium copia magnum sumunt incrementum; non ideò adæquata erit, tum quia madefactio terræ ex pluuijs vt plurimum profunditatem decem pedum non excedit, & tamen si quantitas aquæ fluuialis consideratur, & continuitas non solum in hyeme, sed etiam in æstate, impossibile videtur solum ex pluuia prouenire; tum quia antequam pluuia fuisset in mundo, flumina extabant, vt habetur Gen. 1. ergo materia aliunde quærenda est. Tum quia fontes, & amnes aliqui è locis saxosis prosiliunt, quæ pluuiæ nequeunt peruadere.

Secunda sent. est Arist. 1. Metheor. sum. vlt. c. 1. docentis fontes oriri ex aere terræ specubus incluso, & ex frigore permutationem substantialem in aquam densato, & quia montes sunt cauernosi, hinc videmus fluuios è montibus, non ex planitie ortum ducere. Hæc etiam causa est sufficiens, nam vere in cauernis subterraneis reperitur aer, aliter daretur vacuum, & ex frigore ibi existente vere potest condensari, & in vaporem, ac in aquam guttatim conuerti, quæ deinde collecta materiam fluminibus subministrat. Attamen est etiam inadæquata, quia adeo ingentes inueniuntur fluuij, tamque perenniter fluunt, vt vix tanta aquarum generatio, tamq; subitò fieri poterit; tum quia aer guttatim vertitur in aquam, & ex magna aeris copia cum debeat addensari, modica aquæ quantitas generatur, vnde non videtur sufficiens causa respectu fluminum copiosè fluentium, vt tam vniformiter, & regulariter tantam præbeat materiam; quod addit, flumina omnia idcirco à montibus effluere; est contra experientiam, quamplurimi enim fluuij etiam ingentis magnitudinis initium habent in planitie, vt copiosè multis authoritatibus demonstrat noster Ferch. in suo opusc. de orig. Danubij.

127 Quapropter alia communis, & vniuersalis causa assignari solet, præsertim à Patribus, vt testantur Conimb. tr.9. in Metheor. c.3. mare scilicet per subterraneos terræ cuniculos se intrudens copiosã fluminibus materiam præstare; quæ opinio prob. eo quia nisi adesset inter mare, & flumina hæc mutua aquarum cõmunicatio, certè mare nimis excresceret, cum tot flumina in illud se exonerent; nec valet, quod aiunt, vi Solis aquas maris exsiccari, & in vapores conuerti; non valet, quia sicut pluuiæ omnes nequeunt esse causæ sufficientes pro tot, tantisq; fluuijs, sic neq; poterunt compensare maris augmentum à fluuijs proueniens, quin in dies super terram erumperet, tum quia experientia id docet, nam vt refert Nicol. Dam. tempore belli Mithrydatici repentè apud Amapeam Phrygiæ vrbem noui lacus, fontes, & paludes defluxerunt, & in his fluuius salsus magnam ostrearum copiam, & marinorum piscium secum deferens, signum euidens mare per subterraneas vias totam terram permeare. Addunt Conimb. cit. c.4. & rectè, ab initio Deum in segregatione illa aquarum partem vnam aquæ per subterraneos meatus distribuisse, partem aliam in cauitate illa terræ, vbi modo reperitur mare collocasse, idcirco ab initio flumina sumpserunt originem ab illa aqua, postea aqua maris in eius locum successiuè se se insinuauit. Ex quibus patet, quomodo sit verum dictum Eccles. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum, vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant*; omnia enim flumina a mari originantur, siue mediate, quatenus ex mari attrahuntur vapores, qui in pluuiam conuersi causant torrentes, fontes, adaugent fluuios, & terra è mari aquas in suis visceribus sugit tanquam spongia, siue immediatè, cum in subterraneis specubus se intrudit.

128 Dices, quando non pluit, omnia flumina, & fontes exsiccantur, ergo materia horum est pluuialis aqua, non marina, antec. patet ex 3. Reg. c.17. nam tempore Eliæ propter nimiam siccitatem omnes fontes aruerant, nec alia ibi redditur ratio, nisi quia tribus annis non pluerat super faciem terræ. Neq; dicas ex illa nimia siccitate exsiccari fontes, quia antequam aqua in terræ visceribus existens peruadat ad vsq; superficiem terræ, tota imbibitur ad arena sicca; vel quod partes aliquæ terræ ex siccitate decidunt, impediuntq; vias, & meatus illos. Non valet, quia si materia aquæ est tam copiosa, non poterit totaliter ab arena sicca imbibi, quinetiam foras erumpet; neque semper impeditur via aquæ fluuialis, nam videmus accedente pluuia eosdem fontes iterum scaturire, ergo causa adæquata fluuiorum est pluuia. Tum 2. si mare præberet materiam fontibus ergo aquæ fontales, & fluuiales salsæ essent, sicut marinæ, cum enim salsedo accidat mari ex halitibus terrestribus, vt dicemus art. seq. ergo quò magis aqua in visceribus terræ continetur, eò maiorem salsedinem deberet attrahere. Tandem faceret motum violentum, cum mare sit terra depressius.

Resp. ad 1. non totaliter omnia flumina exsiccari, quando non pluit, nisi quæ ex aquis pluuialibus, vel ex aere in vaporem mutato ortum ducunt, vt patet experientia, nec oppositum ex Sacra Scrip. ibi colligitur; præter quam quod specialis siccitas fuit illa a Deo in pœnam peccatorum Israelitici populi inflicta; tum quia licet quandoq; causæ in respons. allatæ non habeant locum, ex alijs quoq; capitibus poterit exsiccatio fontium etiam è mari scaturientium prouenire, nam propter nimiam ariditatem, & calorem aquæ subterraneæ non attrahuntur ad superficiem terræ, quodlibet enim contrarium suum refugit oppositum; tum propter duritiem terræ ex siccitate contracta, quæ constringit, & præcludit viam àquis, & exitum; & si ratio valeret, iam omnes fluuij exsiccari deberent, quod patet esse falsum. Ad 2. dicimus aquas maris à terra sugente attractas per illos meatus attenuari, & partes subtiliores a grossioribus depurari, hinc salsedinem illam amittere, salsedo enim nonnisi ex adustis exhalationibus terræ proueniunt, quæ non reperiuntur in quacumque parte terræ, & dicemus art. seq. Ad 3. mox satisfacimus.

129 Quo ad causam effectiuam, & attrahentem sursum aquas vsque ad terræ superficiem, varij sunt modi dicendi; Quidam aiunt aquam sursum ascendere propter periculum vacui. Non placet quia vt sit periculum vacui, debet esse aliqua vis trahens corpus contiguum, modo nulla vis attrahit foras ex illis cauernis aerem, vel terram aquæ ibi existenti contiguam. Alij dicunt aquas ascendere motu æquilibrationis, nam aqua ex sua natura mouetur ad æqualitatem suæ originis, & æquilibrare principium, & sine sub elemento aeris, vt patet, cum aquæ fontis ex alto loco per fistulas descendentes, per alia deinde ascendunt ad altitudinem suæ originis, & quia mare est altius terra, & summis montium, idcirco descendens aquas per cauitates terræ iterum per alias ascendit ad altissima montium iuga. Hic tamen modus fundatur in falsa illa elatiori altitudine maris supra terram art.1. reprobatam, ideoque ruit; tum quia deberet explicare, vnde postea haberet aqua, quod versus mare ascenderet decurrendo per alueum fluminis, post tamen ad bonum sensum reduci, vt infra.

130 Alij igitur modi satis probabiles assignari solent licet non in

omni-

omnibus quilibet verificetur, sufficit tamen, vt in aliquibus locum habeant. Primò ergo causa attrahens sursum aquam poni potest ipsa terra sicca; terra enim & omne corpus bibulum superius trahit corpora humidiora, si non sunt nimis densa, vel per vim attractiuam, vel potius per contactum, dum enim corpus siccum humida tangit, fit humidum, qua parte tangit, quæ pars deinde viciniorem humectat, & sic de cæteris, donec aqua omninò sursum ascendat (dummodo per excedentiam siccitatis, vel caloris non impediatur actio) hæc aqua à terra imbibita cum sit grauis, & nequeat se contineri sursum, distillat in quosdam meatus, & cauitates propè superficiem terræ, hinc foras erumpit, vnde videmus fluuios, & fontes vt plurimum ad radices, vel ad latera montium exire; habemus similem experientiam, si enim oblonga panni particula in vas ex vna parte immitteretur, per ascensum ab aqua totaliter madefieret, & si phiala igni calefacta poneretur supra vas aquæ frigidæ, aer inclusus ob frigus aquæ condensatur, & aquam sursum attollit.

131 Secundò ponitur causa calor solis, nam cum terra in medio sit veluti spongia aquis imbuta, quæ percolatione quadam dulces euaserunt, has aquas ardor Solis, & astrorum etiam attenuando sursum trahit, & rationabiliter ab auctore naturæ hæc virtus fuit astris communicata, ita exigente bono vniuersi; sicut enim in animalibus ab officina sanguinis, quæ est in medio corpore, nulla habita ratione grauitatis, sanguis dispergitur huc illuc, sursum, deorsum per venas à virtute attractiua prouidente omnibus partibus corporis de sufficienti alimento, ita terra multis canalibus aqua plenis est prædita tanquam venis, & aqua per virtutem cœlestem, quæ se habet vt gubernatrix horum inferiorum, nullo respectu habito grauitatis aquæ, sursum attrahitur; & per varia loca in superficie terræ dispergitur, propter mixtorum conseruationem præsertim viuentium.

132 Tertiò assignatur pro causa vapor, & subterraneus ventus in specubus subterraneis inclusus, quandoque etiam ignis in cauernis terræ existentes, hi enim omnes valdè agitant aquas intus terram existens, vnde sursum pellunt, & foras faciunt emergere; hinc aquæ fontium in orificio ebullire videntur, signum illius agitationis à ventis, quod potest comprobari, quod aliquando ex terræ motibus, (qui ex vaporibus istis causantur, vt infra) noui, ingentesque formantur fluuij.

133 Quartò, potest pro causa assignari præsertim in fluuijs in planis scaturientibus, motus ille æquilibrationis aquæ; diximus enim ar. 1. mare non esse altius terra absolutè, at respectu alicuius partis planæ potest dici altius, vel saltem æquale, ergo potest esse, quod in terra quidam reperiantur meatus, & cuniculi, in quos se maris aqua detrudat in imum, & deinde per quandam incuruationem per alios meatus sursum emergat ad altitudinem æqualem suo principio, hinc irrigat superficiem planam terræ; si verò flumina è montibus scaturiunt, certum est aquas è mari prodeuntes vsque ad planitiem terræ per illos aquæ ductus subterraneos peruenire, quare paululum eleuari debent, quantum .s. scaturigines fontium eleuatiores sunt ipso mari hinc motus iste æquilibrationis in his fluminibus multum iuuat; nam ex isto motu aliqualis impulsus imprimitur aquæ antecedenti à subsequenti, vt non solum ad æquilibrationes cum suo principio, sed vlterius sursum pellatur, præsertim quia orificia, & scaturigines montium angustiores sunt, quam subterranei meatus; quod etiam quotidiè experimur per artificiosos aquæductus.

ARTICVLVS V.

De Metheoris aquis.

134 EX omnibus aquis siue marinis, siue fluuialibus vapor extrahitur virtute Solis, & siderum. Est autem vapor halitus quidam subtilis, rarus, humidus, & calidus, sicut videmus in olla feruenti, è qua vi caloris partes aquæ subtiliores per modum fumi ascendunt; de quo dubitari solet, an specie differat ab aqua, & quamuis affirmatiua pars non careat probabilitate, negatiua tamen est probabilior; tum quia vapores herbarum in destillatorio vase excepti per modum fumi prius exhalant virtute caloris, deinde frigore condensati in superiori parte per modum humoris, & aquæ excipiuntur in alio vase, & tamen vt plurimum non distinguuntur specie ab illis herbis, cum easdem retineant proprietates, & virtuales qualitates, ergo multo magis vapores aquei erunt cum aqua eiusdem speciei, nam eodem modo extrahuntur, & quod magis vrget, statim ad pristinam aquæ formam se reducunt, quod non experimur in succis herbarum, idem apparet in argento viuo, cuius fumus ab igne causatus statim in argentum viuum deinde concrescit. Tum quia tam subitò vapor extrahitur, tamque facilè deinde in aquam conuertitur, vt vix hæ mutationes credi possint substantiales, neque ratio aliqua conuincit oppositum.

135 Quod autem aiunt alij, vaporem essentialiter distingui ab aqua (quod præcipuè docuit Tat. 1. Metheo. q. 1. §. *Dubitatur primò*) eo quia Aris. 2. de Gen. 28. docet fumum esse ex aere, & terra, & tex. 16. probat aerem esse calidum, quia vapor calidus est, ergo magis accedit vapor ad naturam aeris; tum quia aqua est frigida, densa, & grauis, vapor calidus, rarus, & leuis, ex diuersitate autem affectionum dignoscimus diuersitatem formarum substantialium, vnde sæpè dici solet, vaporem in aquam conuerti, & è contrà, idem autem non vertitur in seipsum. Hæc non sunt motiua sufficientia, nam Aris. in 1. loco loquitur de fumo flammæ admixto, qui dicitur esse ex aqua, & terra propter similitudinem cum illis, in 2. loco arguit à minori ad maius, vt notant Conimbr. tr. 1. Metheor. c. 1. nam si vapor, ex quo proximè generatur aer, est calidus, multò magis aer ipse. Nec illa accidentia ab intrinseco conueniunt vapori, sed ab extrinseco vi siderum, vnde statim ad pristinam frigiditatem, grauitatem, & densitatem quærit se reducere, & propter hanc accidentium variationem aqua dicitur in vaporem conuerti, & è contra, quæ conuersio est accidentalis, non substantialis.

Dices Arist. sec. 25. probl. 39. docet vaporem maris esse calidum, & siccum; malè ergo dicimus vaporem esse humidum. Resp. Arist. comparatiuè loqui in ordine ad vapores ex locis paludosis, & stagnantibus extractos, qui multum humiditatis continent, qua ratione in his locis vt plurimum densissimæ nebulæ, aliique grossi vapores cernuntur, vnde quo aqua est purior, subtiliores, & minus humidi vapores extrahuntur; quod autem vapor sit humidus, confirmari potest experientia, nam Austro flante, qui ex se est valdè humidus, & calidus, omnia humida, præcipuè saxa marmorea conspicimus, quia vapores tunc circa terram in locis imis, & cupis congregantur, & quia nequeunt marmorea saxa penetrare, vt faciunt in alijs porosis corporibus, idcircò saxis adhærent, & ex eorum frigiditate condensantur, & in guttas aquæ veluti sudores conuertuntur. Ex his vaporibus igitur fiunt nubes, nebulæ, pluuia, ros, nix, grando, & alia huiusmodi, quorum singula explicare debemus.

Nubes est vapor, in secunda regione aeris condensatus tum à frigore aereo, tum à propria forma substantiali aquæ, & maximè actione siderum, hæc nubes si erit ex vapore subtiliori, & minus humido, facilè conuertitur in aerem, si autem vapor erit crassior, & humidior, conuertitur in pluuiam; vnde pluuia est nubes in aquam resoluta, si minutissimis guttis decidit, vocatur imber, si grandioribus guttis, & cum impetu, vocatur nimbus, si guttis mediocribus cum mediocri impetu, dicitur simpliciter pluuia, Diuersitas illa guttarum oritur præcipuè ex maiori propinquitate, vel distantia nubis cadentis, quo enim eleuatior est nubes, eo in minutiores secatur partes propter diuturnam aeris diuisionem; patet experientia, si quis situlam effunderet in terram ex humiliori, vel altiori loco, prouenit etiam ex maiori, vel minori parte nubis, quæ in aquam conuertitur, non enim tota nubes simul resoluitur in aquam, sed per partes, & quo pauciores sunt, eo minores guttas causabunt, quo plures, eo grandiores. Diluuium particulare poterit vtique accidere naturaliter ex peculiari quodam astrorum concursu magnam vaporum copiam attrahentium; at diluuium vniuersale nonnisi ex ordinatione Dei prouenire potest, quamuis enim ab authore naturæ potuissent corpora cœlestia produci tantæ actiuitatis, vt in tali aspectu possent hanc vniuersalem inundationem terræ causare, non tamen videtur consonum diuinæ prouidentiæ, vt agentia ad gubernationem vniuersi constituta, qualia sunt corpora cœlestia, ipsius ruinam, & totalem destructionem moliantur. Tandem de pluuia not. quod quandoque refertur lac, & sanguinem decidisse, quod est intelligendum, non de vero lacte, & sanguine, sed solum quoad colorem, & hoc contingere potuit, vel quia terra, è qua vapores à Sole fuerunt extracti, erat his liquoribus imbibita, vt quia ex siderum peculiari actione, & varia exhalationum permixtione colores illi fuerunt producti, quandoque ferrum, & lapides, quod etiam influxibus astrorum ascribi solet, propter admixtionem terrestrium halituum cum vaporibus, vel vento ex alijs locis in altum elatos, & deinde alibi delatos in terram decidisse, quandoque ranas, mures, & pisciculos, non solum quia vi turbinis, & ventorum potuerunt à terra in altum attolli, sed etiam quia in nubibus poterant generari virtute Solis, cum sint animalia ex putri generabilia, tandem quandoque carnes, & animalia perfecta, quod solum vel vi dæmonum, vel ventorum accidere potuit, non enim influentiæ cœlestes possunt animalia perfecta generare, vt diximus disp. 2. quæst. 7. art. 2. vide Cottunium 1. Metheor. lect. 55. & Licetum lib. de lapide Bonon. cap. 9. 10. & 11. De signis prædicentibus pluuiam, vide Conimbr. tr. 7. c. 7.

137 Nebula, seu caligo differt à nube, quod nubes in aere existit, caligo circa terram insidet, & ab Aris. 1. Metheor, sum. 3. cap. 1. dici solet superfluitas nubis in aquam resolutæ, sterilis, & aquæ infæcunda, & tandem reliquiæ nubium, in nube enim aliæ partes sunt rariores, aliæ densiores, istæ; quia crassiores, conuertuntur in aquam, illæ ob maiorem subtilitatem deberent in aerem conuerti, à frigore tamen noctis constrictæ descendunt, & caliginem causant, at accedente Sole, si ascendunt, minantur pluuiam, quia conuertuntur in nubes, si descendunt, sunt signum serenitatis, nam à Sole dissipantur; ita communiter solet Arist. explicari, alij verò dicunt nebulam esse partem crassiorem nubis.

Hic tamen dicendi modus aliquam habet difficultatem, nam vt notat Auersa qu. 42. sect. 6. reliquiæ illæ nubium, si propter tenuitatem non poterant in aquam conuerti, sed potius in aerem debebant abire, cur postea condensatæ à frigore noctis, non versantur in pluuiam, cum iam sint crassæ, vt nubes, sed potius ad terram descendunt? si verò sunt partes crassiores, non videtur ratio, cur in aquam non vertantur, crassities enim potius iuuat, quam impediat.

Quare

Quare dicendum dupliciter posse nebulam fieri, vel ex superfluitate nubium, quatenus scilicet partes sunt in nube minus humidæ propter aliqualem mixtionem siccitatis, & minus aptæ ad mutationem in aquam, quæ postea frigore addensatæ, & graues redditæ ad terram decidunt, regulariter tamen fieri solet, quando vapores, extracti sunt crassiores, & grauiores, præcipuè in locis aquosis, & paludosis, ideoque cum sint aere grauiores, & terra leuiores, circa terram persistunt, donec Sole adueniente, vel ascenduot, vel descendunt, si sunt tenuiores, & magis ad naturam vaporis accedentes, ascendunt, si sunt crassiores, & magis pluuiæ persimiles, descendunt, & de ista nebula propriè verificatur dictum illud, quod ascensu promittit pluuiam, descensu verò serenitatem, quam tamen Aris. non assignauit.

138 Ros est vapor subtilis, non procul à terra eleuatus nocturno sed modico frigore constrictus in aquam, dicitur vapor subtilis ad differentiam crassi vaporis, ex quo pluuiæ, nubes, nix, & grando generantur, dicitur non procul à terra eleuatus, quia ros in infima aeris regione fit, vnde solum in planis decidit, non in montibus, hinc non est vera sent. Alberti docentis rorem versus supremam regionem generari, si enim ibi fieret, necessario transeundo frigidissimam aeris regionem mediam, condensaretur in niuem, vel in pluuiam, dicitur modico frigore, &c. nam si calor excederet, vt in æstate, cum vapor sit subtilis, facilè consumeretur, si frigus est ingens, congelaret in pruinam, vt dicemus, quapropter in vere, & in autumno condensatur ros, quia sunt temperati, in æstate verò solum in locis frigidis, & humidis, & in maiori copia in plenilunio propter maiorem vaporum copiam, vnde Poetæ rorem Deam posuerunt filiam Iouis, & Lunæ, ex quibus sequitur rorem esse temperatæ naturæ, quia tali tempore decidit, esseque serenitatis signum, nam nebuloso tempore non fit ros, quia non vapor subtilis, sed crassus tunc attrahitur, nec tempore ventoso, quia vapor ille dispergitur.

139 Ex isto rore multa mixta generantur in aere, vt mel, nam si vapori rorifico miscetur halitus quidam terrestris, & subtilis accedente calore cælesti, & speciali quorundam siderum influentia, nec non temperato noctis frigore, mixtum illud pinguescit, & vt ros fluens, & aliquantulum viscosos decidit supra flores, & herbas, à quibus quasdam accipit qualitates, vnde mel in Sardinia est amarus, quia apes illud colligunt ex floribus absinthij: hinc apes colligunt, non conficiunt mel, requiritur cælestis influxus, quia non quocunque tempore colligitur, nam apes post autumnum non amplius mel è floribus seligunt: vide Conimbr. tr. 7. c. 9. Quandoque verò exhalatio vapori admixta est multum sicca, & viscosa, vnde humiditate absumpta instar saccari plantis adhærescit, vt adustæ appareant, hinc rubigo dicitur, & vt plurimum in meridie, & flante Austro decidit, estque valde fructibus noxia. Manna quoque ex rore fit dum scilicet vapori illi halitus terrestris adiungitur, & ex decoctione illius vaporis a calore cælesti manat terrestris halitus cum modica humiditate, tunc conficitur liquor quidam candidus, & mellitis saporis, exigitur quoque cæleste clima, & specialis terræ proprietas, vnde non decidit vniuersaliter in quocunque loco, an autem huius speciei fuerit manna à Deo Hebræis in desertum concessum, affirmant Conimb. & Io: de S. Th. rectius negat Auersa, nam diuersitas figuræ, saporis, & aliarum circumstantiarum tum in productione, tum in conseruatione, certè specificam infert distinctionem. Inter hæc mixta quidam numerant saccarum, sed differunt, nam quidam dicunt aliud à nostro esse saccarum è cælo fluens, de quo mentionem faciunt Pli. li. 12. c. 8. Dioscor. li. 2. c. 75. quia hoc in arundinibus diffluit è cęlo, est candidum, & dentibus friabile, vt sal; alij verò esse volunt eiusdem rationis cum nostro, sed quicquid sit de hoc, certum est nostrum saccarum a cęlo non prouenire in arundinibus, sed esse humorem quendam virtute illarum plantarum in illis productum.

140 Pruina est fere eiusdem rationis cum rore, differt solum, quod pruina est ros congelatus, quia non à temperato, sed vehementi frigore causatur, vnde solum decidit hyemali tempore, & serenis, ac tranquillis noctibus propter easdem rationes, pro rore adductas.

141 Nix generatur ex nube, quæ priusquam in aquam resoluatur, constringitur frigore mediæ regionis aeris. Nix est siccior pluuia, quia plus exhalationis videtur continere, & minus de humido, quàm pluuia. Color ipsius est albus, non quidem apparens, vt dicebant Alb. & Lauan. sed verus, quia vbique & ab omnibus semper idem videtur, non enim est necesse, vt colores semper à mixtione omnium primarum qualitatum generantur, sed sufficit, vt aliquæ intercedant, causa potissima huius candoris est frigus intensum, sicut enim calor est causa nigredinis, ita frigus est causa albedinis, hinc habitantes niuola loca sunt candidi, habitantes sub zona torrida sunt nigri, animalia, quæ in locis temperatis sunt nigra, in locis frigidis sunt alba, vinum rubrum, dum acescit, & amittit calorem, etiam albescit, è contrà mustum album ebulliendo ad ignem rubescit; cum igitur nix ex materia frigida generetur, fit alba; hinc nubes, antequam in niuem conuertatur, est alba, & candida accedit etiam, quod nix multas partes aereas includit, vnde spumosa videtur, & spuma ab Aris. 2. de Gen. An. c. 2. vocatur spuma autem ex se est alba. Dicitur autem niuem vetustate rubescere, & in Armenia decidere rubeas niues; primuo prouenit, quia partes aeræ consumuntur; secundum, quia vapores extrahuntur ex terra rubea. Deinde nix est mollis ad modum lanæ, & bombacis, & lata, quia vapor est tenuis, subtilis, & habet multum de humido aereo, non crassus; idcirco solum in hyeme fiunt niues, quia tunc propter frigus intensum non eleuantur vapores grossi, & densi, non sic euenit in pruina, quæ ex materia crassiori fit, & multò magis in grandine, vt dicemus, ideo magis rigescit.

142 Grando est nubes in pluuiam concreta, quæ antequam terram contingat, congelatur; Dicitur autem ista congelatio fieri vel per antiperistasim, quatenus aer ambiens suo calore aquam decidentem constringit, quæ vt fortius possit calori extrinseco resistere, adunat proprias vires, & frigescit, vt tandem congeletur, vel fit ex intenso frigore ambientis aeris, nam sic præter natiuum frigus aquæ accedit frigus extrinsecum, & ex vtroque generatur grando; nec est mirum, si tam breui spatio congelatur pluuia, inquit Aris. 1. Metheor. sum. 4. quia aqua calida facilius glaciatur, quia calore attenuatur, & rarefit, ideoque magis patitur ab agente extrinseco, pluuia autem fit ex vapore calido, & humido.

Sed istæ causæ, non videntur sufficientes; non enim primò calor ambientis aeris per antiperistasim potest esse causa istius congelationis, nam sic aqua prius calefacta, sed reducta ad pristinam frigiditatem, imò niue frigefacta si in loco calido poneretur, sicut est aer ambiens nubem, vel Soli exponeretur, nec breui, nec longiori tempore congelabitur; tum quia aqua ex se nequit intendere frigus vltra proprias vires, vnde per antiperistasim non fit maior qualitas intensiuè, sed solum, quæ erat dispersa, adunatur, & vnitur, vt dicemus in 1. de Gen. ergo si frigiditas naturalis aquæ non est sufficiens ad congelationes, neque cum a contrario calore circumcingitur potest esse causa congelationis; tum quia in æstate aer semper est calidus, & magis quàm in vere, & in autumno, ergo pluuia magis in æstate, & semper deberet congelari in grandinem. Neque poterit effici grando ex frigore ambientis aeris, hoc enim longè remissius est in æstate, quam in hyeme, vt patet, & tamen in hyeme non fiunt grandines, vel rarò. Potius autem pro causa deberet assignari frigus ambientis, quam calor, nam experimur grandinem, antequam cadat, à ventis frigidis præcedi refrigerantibus rerum ambientem, & aquam non nisi ex excedenti frigore in hyeme congelari.

143 Causa igitur congelationis pluuiæ in grandinem duplex assignari potest, materialis, & efficiens, materialis erit vapor aqueus ex natura sua frigidus, & humidus, sed cum admixtione aliqua terrestrium halituum, qui valde conferunt ad soliditatem, & duritiem corporum, vnde videmus niuem sale aspersam congelari, eo quia sal propter siccitatem confert ad congelationem, conuertuntur enim hi halitus in quendam humorem, & siccum, qui se habet veluti coagulum, & gluten; & quod terrestris iste halitus sit in nube grandinosa, ex eo patet, quod fere semper cum grandine fulgura, & tonitrua eueniunt, quæ ex exhalatione terrestri fiunt; & quia in hyeme terrestris halitus non ita frequenter exitabunt, idcirco nec sæpè grando contingit, sed pluuia, vel nix, quamuis vigeat frigus; frequentius etiam decidit grando in vallibus, & planis arboribus plenis, quàm in montibus, & planis carentibus arboribus, quia illa loca sunt magis humida, & frigida propter arborum vmbras, ista magis sicca, quia magis exposita radijs solaribus, idcirco minus apta ad subministrandam materiam grandinis, quæ debet esse vapor aqueus scilicet humidus, & frigidus. Causa verò efficiens erit frigus extrinsecum ambientis, & quia in æstate non ita sæpè accidunt venti frigidi, vt in vere, & autumno, hac ratione frequentius fiunt grandines in fine veris, & in autumno, quàm in feruenti æstate cui accedit influxus cælestis quorundam astrorum, hæc enim sicut excitant ventos illos frigidos, sic etiam afferere debemus in pluuiam cadentem intendere frigus, & congelationem causare.

144 Generatur autem grando in media aeris regione, & etiam in infima, vnde videmus in grandine palliculas inclusas, quæ prope terram attolluntur; si aqua congelatur, statim ac nubes in pluuiam fuit conuersa, tunc quia partes aquæ sunt grandiores, & non ita dispersæ, grandines quoque sunt grossiores, si verò congelatur, postquam in minutissimas guttas aqua iam fuit discreta, grandines erunt minores, etiamsi propè terram fuerint congelati; potest etiam contingere, vt ait Arist. cit. quod grando in altiori loco generetur, & in maiori mole, sed motu, & aqua ambiente minuatur, & ad terram veluti coriandrum exiguum decidat. Quando est parua, habet figuram rotundam, quia eandem habet gutta aquæ, at quando est pergrandis, multos angulos continet, & est aspera, sicut pars illa aquæ, cum sit maior, non necessario habet talem figuram; imò quandoque plures grandines simul decidunt conglutinatæ, & vna intra aliam, quia scilicet postquam sunt congelatæ, aquis circumdantur, quæ etiam glacescunt, & in vnum coeunt maioris molis; visæ sunt quoque grandines ad magnitudinem humani capitis peruenientes.

145 Grandini similis est glacies, solum differt, quod grando dicitur aqua in aere congelata, glacies verò fit in stagnis paludibus, fluuijs, & etiam in mari secundum communionem, referunt enim recentiores reperiri sub polo mare glaciatum, quamuis alij dicant, hoc contingere propter magnam aquæ fluuialis copiam, congelatur itaque aqua propter nimium frigoris excessum, nec hoc sufficit, aliter cum aqua naturaliter sit summè frigida, congelatio esset illi connaturalis, quod est falsum, quia petit esse fluida; quare requiritur quoque, vt sit commixta terrestri exhalationi, vt de grandine diximus; requiritur etiam aliquid caloris decoquens humidum; qua ra-

tione

inde quamuis densior, aqua supernatat, tum quia multum aeris, vel de humido aereo includitur in glacie, dum congelatur.

Egimus iam de Metheoris prouenientibus ab aquis, siue marinis, siue fluuialibus, debemus modo aliqua explicare contingentia marinis aquis, deinde alia fluuialibus conuenientia. Marinis aquis duo præcipuè conueniunt .s. salsedo, & motus.

146 Salsedo non est intrinseca marinæ aquæ, quia varijs modis haberi potest è mari aqua dulcis, si colatur aqua maris per arenam, si vas cereum bene occlusum in mari immergitur, per poros ceræ percolatur aqua, & dulcis excipitur, idem euenit in fluuijs à mari trahentibus originem, insuper velleribus appensis ad malos, & antennas exprimitur aqua dulcis, quæ fit ex vaporibus ascendentibus à mari; similiter si olla aquis marinis plena opponeretur igni, & vapores fumantes spongia exciperentur, compressi dulces euadunt; & tandem patet de pluuia, cuius materia scilicet vapores, magna ex parte excipitur è mari, ergo dicendum salsedinem aquæ marinæ competere ab extrinseco, & esse quidpiam eis aduentitium crassius, & corpulentius, nam partes extractæ subtiliores sunt, quæ remanent, sunt grossiores, illæ sunt dulces, istæ amaræ, & salsæ, hinc aquæ maris sunt grossiores, quàm fluuiales propter salsedinem.

147 Causa ab aliquibus assignatur continua Solis actio aquas maris exiccans, & adurens, sed non sufficit, nam eadem ratione lacus, paludes, & fluuij haberent salsedinem, cum radijs Solis sint expositi, nec impedit continuus motus, quia etiam mare continuo mouetur motu velociori; tum quia Sol extrahit à lacubus, & fluuijs vapores, non obstante motu, ergo etiam salsedinem deberet causare. Quare addendum est in mari reperiri multas terreas exhalationes siccas, & adustas, sed per modum cuiusdam liquoris, seu salis liquefacti cum aquis permixtas, huiusmodi verò exhalationes salsedinem causant, vt probat Arist. 2. Metheor. c. 3. multis exemplis, vt sudore, lixiuio, vrina, &c. hæc enim omnia habent permixtum quid à calore desiccatum adustum, non decoctum, tum quia experimur ab aquis marinis virtute Solis extrahi sal, quæ est materia sicca, & adusta, vnde verò proueniat in mari tam magna harum exhalationum copia, alia nequit reddi ratio, nisi quia subtus magnæ sint salis mineræ ab authore naturæ ab initio ibi positæ ob bonum vniuersi, multis enim de causis data est salsedo mari, scilicet pro piscibus, vt salubriores sint, ne putrescat aqua, propter nauigationem, nam salsedine aqua fit densior, & ita aptior ad ferendas naues, vel quia ex permixtione terræ taliter dispositę accedente Solis calore generatur illa exhalatio, certum enim est actionem Solis maximè conferre ad salsedinem maris, qua ratione aqua maris in fundo dulcior, dicitur esse, quàm in superiori parte, & multi fontes, & lacus salsi reperiuntur, quia scilicet terrę, per quas diffluunt, his dispositionibus, & mineris sunt preditę; imo quęlibet aqua habet hanc materiam admixtam, licet secundum magis, & minus, nam quęlibet aqua igni sępius calefacta saporem salsum videtur contrahere, & Honor. Augustod. lib 3. de Mundi Philos. ait, *Certum est aquam per ebullitionem transire in salem*, idem docet Arist. sect. 24. probl. 52. quamuis antea illam non sentiamus propter exiguam exhalationum copiam, & excedentem aquei humoris quantitatem, hinc etiam aqua marina in diuersis locis est magis, vel minus salsa. Nec irrationabiliter recurrimus ad authorem naturæ, quia quando vna qualitas ab extrinseco conuenit toti elemento, non videtur causa aliqua creata reperiri potens illam inducere, sed diuinæ prouidentiæ tribuendum ob finem aliquem vniuersalem, sicut dicimus de segregatione facta in principio aquæ à terra, quamuis aquæ naturaliter conueniat totam terram contegere, ita Io. de S. Th. tr. 7. de Metheor. c. 5.

148 Alterum, quod conuenit aquæ maris, est motus, non loquimur autem de motu deorsum, quo per innatam grauitatem tendit ad centrum, de isto enim iam egimus disp. præc. nec de motu agitationis à ventis causato, hic .n. varius est pro variatione ventorum diuersis temporibus dominantium, sed de quibusdam motibus peculiariter mari conuenientibus, & regulariter.

Primò mouetur mare tam Mediterraneum, quàm Oceanum à Septentrione ad Austrum, in Mediterraneo enim Meotis palus defluit in Pontum Euxinum per Bosphorum Cymerium Euxinus per Bosphorum Thracium in Ægæum, & hic in Siculum decurrit, idem cernitur in Oceano Septentrionali, & magis propè polum. Rationem huius duplicem assignat Arist. 2. Metheor. c. 1. prima est, quia versus Septentrionem ingentia flumina fluunt in mari, ideoq; quotidie augetur notabiliter aqua, & hac de causa in alia maria decurrit, assumptum patet, nam in Mæothidem paludem defluit Tanais, in Euxino Danubius, & Boristhenes, quibus accedit modica profunditas illius maris, & hæc ratio facit pro motu Mediterranei. Secunda pro motu Oceani est, quia terra sub polo artico altior est, idcirco aqua decurrens ad ima ruit versus Austrum; tum quia inquit Albert. sub polo propter excessum frigoris magna aquæ copia generatur, quæ propter versus Austrum decurrit, vt æqualiter circa centrum consistat, quæ ratio non viget de polo antartico, quia ibi non reperitur aqua, sed terra vt est videre in mappis geographicis, vel si est adhuc mare, concedi poterit, ibi mare ab Austro ad æquinoctialem fluere, vbi aqua ob excessum caloris in aerem conuertitur Arist. autem locutus est solum de polo artico, quia nobis est notus.

149 Secundò, mouetur mare ab ortu in occasum, tam mediterraneum, quàm oceanum, eo quia tardius ex Hispania in Palæstinam, & in alias orientales partes pergitur, citius ex illis partibus in Hispaniam, tardius quoq; ex America in Hispaniam conficitur iter spatio circiter trium mensium, citius ex Hispania in Americam in vno scilicet mense, tardius quoque aperitur iter absolui, cum transacto promontorio Bonæ spei versus Indias orientales itur, quàm è contrà, cuius diuersitatis ratio esse nequit, nisi quia versus ortum itur aduersis aquis, versus occasum aquis secundis pergitur. Occasione huius motus accidit, quod mare in quibusdam finibus motu quodam in orbem moueatur, dum enim ex orientali littore mouetur ad occidentale, quia ibi impingit, nec vlterius progredi potest, cogitur reuertere, & sinuosa quadam inflexione ad ortum reuertitur, sic notauit euenire in Adriatico mari Contar. lib. 2. de elem. vbi mare à littore Dalmatiæ ad littus Italiæ pergit; sed deinde flectit versus Apuliam ad ortum Solis, idem ad littora Hispaniæ, & Africæ accidit, & in sinu Mexicano, alijsque locis. Causa huius motus assignatur cœlum, eo quod rapiat suo motu diurno mare, peculiari quadam influentia astrorum, præsertim Solis, & Lunæ, vel secundum alios vi diurni motus, præcipuè in oceano, vbi aer infimus etiam taliter mouetur ex art. 2.

150 Tertio peculiariter mouetur mare fluxu, & refluxu, & communi nomine æstu, quandoque accedit ad terram; & tunc fluit, quandoque recedit, & quasi in se reuertitur, & tunc refluit, hic motus præcipuè deprehenditur in oceano, vbi mare ad multa milliaria intra terram fluendo se insinuat, vt plurimum fluxus sex horis durat, totidem refluxus, hinc in vno die bis mare fluit, & bis refluit, si loca sunt angusta, vt est pars illa diuidens Siciliam ab Italia, motus est rapidus, & velocissimus, quibusdam verò locis plus durat fluxus, in alijs plus refluxus, & quandoque fluxus, & refluxus est maior, quandoque minor. Huius motus conantur Philosophi causam, & modum, quo fiat, inuestigare, sed re vera post multa rectè concludit Scaliger exerc. 52. *Quis non dicat in hac materia Philosophiam ipsam balbutire?* vnde quamplurimi Philosophi propriam in hac re fatentur ignorantiam, idcirco solum videbimus, quisnam dicendi modus magis accedat ad probabilitatem relictis fabulosis veterum opinionibus, quæ videri possunt apud Conimbr. tr. 7. c. 5.

151 Quidam igitur non distinguunt hunc motum à secundo, sed eundem esse asserunt, causari verò hunc æstum propter varium situm terræ, marisque, & ex actione Solis caloris resoluentis aquas maris, ita Pandulfus Sfondr. in lib. de causa æstus maris. Non satisfacit, quia verè experimur hunc motum distinctum esse, nam motus in occasum ex variatione situum poterit solum causare inflexionem illam in gyrum, quam diximus fieri in Adriatico mari, non verò hunc fluxum, & refluxum, quo videmus statutis temporibus mare crescere, deinde decrescere, tum quia si ideo accurrit mare, vt suppleat defectui prouenienti ex actione Solis consumantis aquas, & vt in æquilibrio sit circa centrum, sicut dicebat Sfondr. semel tantum fieret in vno die fluxus, & refluxus, nam refluxus fieret, dum Sol exsiccat partes aquæ ipsi perpendiculariter suppositas, fluxus, dum deinde aqua accurrit, in nocte autem nequit Sol exsiccare aquam in nostro Emisphærio existentem, exsiccatio enim fit actione caloris. Alij dicunt, causam esse terrestres halitus in fundo maris excitatos quibusdam horis à stellis, vt in homine statutis temporibus excitatur febris, dum sursum tendunt, attollunt mare, & faciunt intumescere, postquam exierunt, mare decrescit, & videtur refluere ita Giannin. de Cœlo 2. p. c. 10. Nec satisfacit, quia illi halitus potius causarent maximam agitationem in mari, & veluti quandam ebullitionem, vt euenit, cum venti subtus mare existunt, & tamen mare fluit, etiamsi placatum, & quietum existat; tum quia assignari deberet causa attrahens illos halitus cum determinata regula, vt certis temporibus, & horis simul congregentur, & deinde sursum simul euolent, quæ causa facilius diceretur immediatè causare æstum maris absq; tot halituum multiplicatione. Alij docent hunc motum fieri ex resilentia aquæ ex vno littore, ad quod prius recurrit, vt patet in agitatione alicuius vasis, in quo aqua hinc inde ad latera fluitat, & hoc quia fundum maris est inæquale, modo altius, modo humilius. Sed verum esset hoc dictum, si mare in vno littore flueret, & in opposito reflueret, attamen videmus simul in vtroque littore fluere, & simul refluere.

152 Idcircò communior sententia cum Scoto 2. distinct. 14. quæst. 3. refert hunc effectum in causam cœlestem, & præcipuè Lunam; tum quia ait Doct. Luna humidis præest, vnde conchilia, & humores in corpore augentur, & minuuntur iuxta varias coniunctiones, & oppositiones Lunares; tum quia æstus iste variatur iuxta Lunæ motum, nam sicut Luna circularem motum explet spatio vigintiquinque horarum, ita æstus non incipit denuo, nisi post 25. horas; & sicut lunaris motus diuiditur in quatuor partes iuxtà quatuor cœli quadraturas, prima est à puncto Orientis nostri Orizontis vsque ad punctum meridiei, secunda à puncto meridiei vsque ad punctum occasus, tertia ab hoc puncto vsque ad punctum mediæ noctis, & quarta à puncto mediæ noctis vsque ad punctum Orizontis Orientalis, pari passu procedit æstus, nam dum Luna est prima quadratura, incipit fluxus maris apud nos, & in parte illa terræ, quæ est huic opposita, correspondente tertiæ quadraturæ, & fit refluxus in partibus medijs; dum est in secunda quadratura, incipit tunc fluxus in parte illi correspondente, & alia opposita, & in nostra,

ac alia huic opposita incipit refluxus;sic dum est in tertia quadraetura, in illa parte supposita, & in ostra, quæ est illi opposita, fit fluxus in alijs duabus refluxus; tandem dum est in quarta quadratura, fluxus fit in quarta, & secunda parte terræ, & refluxus in prima, & in tertia; si ergo iuxtà variationem motus Lunæ regulatur, & variatur æstus, signum erit a Luna causari, hinc apud Sinas locus adest qui in nouilunio, & plenilunio more maris patitur fluxum, & refluxum teste Trigautio lib. 3.cap.9.de expedit. chrystiana ad Sinas. Verum est tamen, quod Sol adhuc concurrit, nam iuxtà diuersum aspectum Lunæ ad Solem variè fit æstus, nam maior æstus contingit, dum Luna est in oppositione, vel coniunctione cum Sole, vt in plenilunio, & nouilunio, ac in quadraturis medijs; imo quidam dixerunt, Solem quoque æstum causare, & quia in nouilunio, & plenilunio Sol, & Luna agunt in easdem partes globi terrestris, ideo maiores tunc æstus accidere, ac cum in alijs quadraturis Cœli existunt; quia licet Luna attolleret aquas, Solè contra ad se trahendo deprimeret, & sic ferè nullus æstus causaretur, quia se inuicem ab attractione impedirent.

153 Maior difficultas est in explicatione modi, quo à Luna æstus iste causatur, nam dum Luna est in nostro Emisphærio, mare fluit, & refluit sed potius videtur, quod semper deberet vel fluere vel refluere, cum eadem Luna in nostro Emisphærio maneat toto die, ergo eundem effectum causare deberet; Tum quia non videtur posse causare fluxum, & refluxum in alio Emisphærio, vbi non est præsens; quare duo examinare debemus, primum est modus quo Luna absolutè causat fluxum, & refluxum, secundum, quo pacto hunc æstum causat in alio Emisphærio; dum supra nostrum existit.

Quo ad 1. est vnus dicendi modus apud veteres frequens, & sequuntur Contar.cit. c.19. & Auersa q.42. sec.7. Lunam causare hunc æstum per rarefactionem, & condensationem, cum rarefacit aquam, tunc mare fluit, cum condensat, refluit.

Sed hæc opinio patitur difficultatem, quamuis enim verè hoc modo Luna alteret aquas, imo per verum augumentum, & decrementum etiam possit causare hunc æstum, in hyeme namque, & in nouilunio maior fit æstus, quia plus de aqua generatur, non tamen videtur sufficiens ad tam magnum æstum causandum, tam quæ velociter, etenim in littore Cambaiæ ad fauces Indi fluuij adeò vehemens, & velox fit æstus, vt mare fluendo duabus horis triginta leucas intra terram, contegit, & alijs duabus totidem refluendo detegit; quare valdè sensibiliter aqua rarefieret, & condensaretur, & tamen semper aqua est eiusdem ponderis, & rationis, tum quia rarefactio, & condensatio in his sublunaribus fit per variationem primarum qualitatum, hæc præuia alteratio non interuenit in aquas; tum quia non explicat, quo pacto possit Luna has alterationes causare in Emisphærio.

154 Probabilius ergo dici potest, præter argumentum aquæ, tum per nouam generationem ex aere, tum per rarefactionem causari à Luna æstum per motum localem, ita docet Scot. cit. Sequuntur Conimb. & Io. de S. Th. hic, nam super quamcumque regionem eleuatur Luna, aqua maris ascendit directè tanquam versus causam, itaut, inquit Doct. aqua maris in illo loco directè supposito centro Lunæ est altior, quam in quocunque alio loco; qui locus habetur per lineam ductam à centro terræ ad orbem Lunæ, illa enim linea necessariò transibit per locum illum, qui est eminentior, & vocatur tumor aquæ; fit autem hic tumor per attractionem quandam à Luna, sicut magnes trahit ferrum, & quia in illo loco accurrunt aquæ ab alijs partibus, idcirco in illis fit refluxus; quando postea recedit Luna ab illo loco, etiam tumor cessat hic, & fit in alio loco supposito Lunæ, hic verò contingit refluxus; & sic concedimus aquam non manere æquilibratam circa centrum, neque hoc est inconueniens, vt arguit Auer. cum fit ab extrinseco, non à natura aquæ, sicut ferrum à magnete attractum suspensum manet in aere. Nec dicimus mare in littoribus crescere, in medio vero esse concauum, vt ipse imponit Conimbricens. sed tam in medio quam in littore tumescere in illa quadratura, in alia verò decrescere.

155 De secundo affert Doct. opinionem Albumasar lib. 2. Maioris introduct. in Astron. quod Luna habet effectum consimilem in quadraturis oppositis diametraliter, vt sunt prima, & tertia, secunda, & quarta, & quia dum est in puncto Orientis, causat fluxum in prima quadratura, & refluxum in secunda, idcirco in tertia, quæ est primæ opposita, causabit etiam fluxum, in quarta refluxum. Quare autem Luna habeat consimilem effectum in quadraturis oppositis, non explicat Album. sed Doct. adducit rationem ex aliorum sent. radij enim Lunæ non possunt penetrare terram totam, ideo dum Luna est in prima quadratura, immittit radios ad terram rectos, & etiam illos multiplicat vsque ad firmamentum, à quo reflectuntur ad tertiam quadraturam, & per radios reflexos ibi causat eundem effectum fluxus. Hæc opinio multas patitur difficultates, nam primò fundatur in eo, quod Luna per radios rarefaciendo, & generando vapores causat fluxum, & refluxum verò resoluendo illos in aerem, quod improbauimus; tum quia tumor aquæ semper directè est ad suppositus Lunæ ergo in illam partem Luna habet maiorem actionem, quare non fit fluxus ex debilitate radiorum commouentium vapores, & non resoluentium, refluxus verò ex maiori fortitudine radiorum resoluentium vapores. Alij hoc referunt ad occultas virtutes, nam Planetæ diuersos producunt effectus iuxta diuersitatem aspectuum, & domorum, in quibus reperiuntur.

156 Clarius poterit dici, quod causa fluxus, vbi est Luna, sit ipsamet luna, in parte opposita principalior causa fit aqua, sua grauitate tendens ad locum humiliorem, qui modus dicendi innuitur à Doctore cit. §. *Prima opinio* explicatur, & comprobatur simul, dum Luna in quadratura Orientali causat fluxum, trahit ad se aquas secundæ quadraturæ, hinc minuuntur aquæ in illa, & augentur in prima, vnde in prima fit fluxus, in secunda refluxus, & quia antea causauit tumorem in quarta quadratura, & consequenter trahebat aquas primæ, & tertiæ, qua ratione in his fiebat refluxus, dum Luna accedit ad primam, quarta destituitur aspectu Lunæ, & consequenter aqua tumescens in quarta, quia grauis est, partim sequitur Lunam in prima quadratura, partim defluit in tertia, in qua aqua prius erat humilior, quapropter in illa fiet fluxus, sicut in prima, deinde accedente Luna ad secundam, aquæ tumescentes in prima, & tertia partim attrahuntur à Luna in secunda, partim defluunt in quarta, & sic semper in quadraturis oppositis fit fluxus, & refluxus bis in die. Concurrunt etiam situs maris, depressio, vel altitudo littorum, & fundi maris, concursus, & aspectus aliorum siderum, venti soliti magis in vna parte, & regione perflare, quam in alia; quæ omnia non solum iuuant, sed etiam sunt in causa, quod æstus, vel vna vice tantum fiat in die, vel quod tardius fiat fluxus, quam refluxus, vel è contra, & quandoque mare aliquod non fluit, quia taliter potest aqua illa esse disposita, vt non sit apta ad recipiendam impressionem Lunæ, non enim quodlibet agit in quodlibet; quandoque etiam non bis, sed pluries in die fit fluxus, & refluxus, præcipuè in locis cauernosis, & insulis planis, vbi mare multipliciter frangitur, & redundat, vnde plurimos vortices, & fluxus ex tam varia agitatione causat, & hæc potest reddi pro causa, cur Euripus, seu fretum inter Aulidem, & Eubæam insulam septies in die fluat, & refluat. Hæc sufficiant in hac re tam occulta, & perdifficili, sat enim est in similibus rationem aliquam probabiliter attingere, & in vniuersali pro statu isto, in quo noster intellectus ignorantiæ caligine obtenebratur, nec potens est omnium causas in particulari assignari.

157 Tandem pro complemento huius art. restat, vt de aquis fluuialibus aliqua dicamus, & quidem multæ qualitates admirabiles reperiuntur in his aquis, quibus varij effectus producuntur; quidam enim fontes sunt dulces, quidam salsi, quidam pestilenti, & mortiferi, quidam proficui, & medicinales, quidam frigidissimi, quidam tepidi, quidam feruentes, vt est videre apud Tat. 2. Metheor. q. 2. §. *Dubitatur primò*, & Conimb. tract. 9. c. 7. de quibus alia nequit reddi ratio, nisi diuersitas terræ, & influentiarum cœlestium, aqua enim in visceribus terræ commorando, & per cuniculos illos pertranseundo afficitur qualitatibus, & dispositionibus terreis, sicut lixiuium quia est aqua colata per cineres, trahit amaritudinem cinerum, & præcipuè frigus intensum prouenire potest vel quia venæ profunda ducuntur origine; vel quia intra saxa, & loca conglaciata fertur aqua, misceanturque nix, & glacies, vel quia per venam Mercurij, seu argenti viui pertransit, aut halinitri. Calor autem prouenit à subterraneis ignibus, qui per varios terrarum tractus, & quandoque longissimos permeant, vnde & aquas calefaciunt, modò magis, modò minus iuxta distantiam interceptam; quibus accedit materia bituminosa, & sulphurea, quæ tanquam fomes, & alimentum ignibus illis inseruit.

Specialis tamen difficultas est de motu fluxus, & refluxus, nam lacus, & fluuij non videntur refluere, quidam fontes, & putei æstuant, & quidam eodem tempore cum mari, alij verò è contrà, cum mare refluit, fluunt, cum fluit, refluunt. Ad hoc breuiter dicimus cum Conimb. tract. 8. cap. 7. in lacubus non fieri æstum ex occulta quadam proprietate aquæ dulcis, vel propter paruitatem materiæ non fieri æstum sensibilem, & apparentem; fontes verò, qui originem è mari ducunt, & faciliter aqua ipsis communicatur, fluunt, & refluunt simul cum mari, at si difficulter aqua peruenit ad fontes, vtpotè quia per longiores meatus, & tortuosè inflexos, fluunt, cum refluit mare, quia aqua exuberans per fluxum maris communicata, antequam perueniat ad fontes, diu in itinere moratur, vt iam mare incipiat refluere.

ARTICVLVS VI.

Vbi de Terra.

MVltipliciter potest diuidi terra, primò in zonas, secundò in climata, tertiò in varias regiones, quartò in montes, planitiem, & insulas; duæ vltimæ diuisiones propriè conueniunt terræ, vt ab aquis est detecta, primæ duæ competunt terræ, vt cum aqua vnum globum constituit; attamen specialius traduntur solum de terra, quia explicari solent in ordine ad habitationem viuentium, ideo breuiter hæ diuisiones sunt declarandæ.

158 Circa primam diuisionem not. quod sicut in cœlis dantur quinque zonæ, vt explicuimus disp. 2. q. 1. art. 1. totidem aliæ dantur in terra correspondentes, & directè sub illis suppositæ, vnde datur zona torrida correspondens zonæ cælesti inclusæ intra duos tropicos, dantur duæ zonæ temperatæ, & duæ frigidæ, ex his antiquitus solum temperata putabatur habitabilis, & illa, quæ est inter tropicum cancri, & circulum articum, quæ est pars terræ a nobis habitata,

eo quia licet alia zona temperata esset habitabilis, quia tamen illuc perueniri non potest, nisi pertransiretur zona torrida, quæ prorsus inepta censebatur pro conseruatione viuentium, idcirco negabatur, ibi homines reperiri, & consequenter antipodes extare, ita Arist. 2. Metheor. c. 5. Scotus 2. d. 17. q. 2. D. Tho. 1. p. q. 112. art. 2. & 4. specialiter antipodes tanquam fabulosos negarunt Lact. 3. diu. inst. c. 23. D. Aug. 16. de ciu. c. 9 Beda lib. de ration. temp. c. 32. & alij.

159 Attamen omnes zonas habitabiles esse experientia docet, nam ex nauigationibus Lusitanorum præcipuè compertum est zonam torridam habitari, & in ea reperiri regiones valde temperatas, imò & frigidas omni fructuum, & frugum copia abundantes, homines quoque varij coloris, quosdam albos, quosdam nigros, quosdam medio colore, diuersorum quoque morum iuxta climatum varietatem; zonas temperatas non est denegandum ambas esse habitabiles, sicut enim nostra apta est ad sustentanda, & conseruanda viuentia, ita & illa alia, cum in eadem distantia sit in ordine ad polos, & æquinoctialem; zona frigida circa polum articum est etiam habitabilis, nam vltra circulum articum Nicolaus Germanus addidit tabulis Ptolemæi ad Boream Gottiam insulam Ventilandiam, Engronelandiam, & Islandiam; idem affirmat Olaus Magnus lib. 2. de par. Septentr. quod si hæc zona est habitata, idem dicendum de zona frigida circa polum antarticum, eadem enim ratio vrget hic, & ibi, quamuis à nobis non sit adhuc explorata, & saltim est ex se habitabilis.

160 Ex quibus non solum sequitur dari posse antipodes, sed de facto dari, illos scilicet qui terram aduersis ad nos vestigijs premunt, vnde dicti sunt Antictones, quia terram contrariam colunt, & Antigones idest contrariò nati; isti autem sunt in duplici differentia, quidam dicuntur Antæci, quia ex parte australi habitant sub eodem meridiano secundum eandem longitudinem, & latitudinem, ac nos, vnde non habent similia tempora, sed cum nobis est æstas, illis est hyems cum pari duratione, vt quantum apud nos durat æstas, tantum apud illos duret hyems, & cum dies est nobis, illis est nox; & hi in rigore dicuntur antipodes; alij vocantur Periæci, & sunt, qui in eodem hemisphærio Australi, & Boreali habitant, sub eodem paralello, latitudine, & meridiano, qua ratione cum v. g. nobis est æstas, etiam illis, sed cum hac differentia, quod cum oritur nobis Sol, & fit dies, illis occidit, & fit nox; ambos igitur dari hac nostra tempestate nauigationibus, & peregrinationibus est notum.

Imò huius veritatis aliqualis fuit cognitio apud antiquos; nam Alexander, deuicta India Orientali, Onesicrito classis Præfecto præcepit, vt insulam Taprobanam viseret, & terminos orbis intelligeret, illuc autem non potuisse peruenire, nisi vltra æquatorem multis gradibus peragrasset; Plin. lib. 2. nat. hist. c. 67. refert Eudoxium quendam, vt iram Ptolemæi Lathiri Regis Ægypti effugeret, è sinu arabico per oceanum ad Gades vsque attigisse; & dum Carthaginensium regnum persistebat, aliquot ex illis ab herculeo freto ad Arabicum nauigasse; ipsemet Arist. 1. Metheor. sum. 4. c. 1. ait Nilum originem trahere è monte Argyro, latine Argento, qui mons iuxta Ioan. Boterum lib. 3. pag. 161. duodecim gradibus vltra æquinoctialem existit, ergo de illis regionibus etiam temporibus Arist. aliqualis licet non distincta habebatur cognitio; Rursus quamplures Theologi affirmarunt Paradisum terrestre esse sub æquinoctiali, eo quia regionem illam dicebant esse valdè temperatam; & alij opinantur regionem illam in 3. Reg. c. 9. Ophir appellatam, è qua classis Salomonis quadringenta viginti talenta aurea eidem detulit, aliam non esse, quam partem noui orbis nunc Perù nuncupatam, vel insulam Hispaniolam à Columbo repertam, vel aurea Chersonesum, vbi oppidum Malacha nunc est, quod magis placet Conimb. 2. de Cœlo c. 14. q. 1. a. 4. saltim certum est regionem aliquam fuisse vltra æquinoctialem, cum è littoribus rubri maris classis illa inchoauerit iter.

Dices propinquitate Solis maximus generatur calor, itaut si continuò in nostra ragione esset æstas, certum est inhabitabilem fore sed in zona torrida, inquit Scot. cit. Sol est semper propinquus, itaut sub æquinoctiali existente in maxima hyeme habeant Solem distantem per 24. circiter gradus, qua, imò ferè maiori distantia distat à nobis in maxima æstate, quare frigidissima hyems illorum erit, sicut nostra calidissima æstas, ergo prorsus est inhabitabilis zona torrida, è contra zonæ frigidæ propter magnam à Sole distantiam nihil habent caloris ad vitam conseruandam tam necessarij; priuantur quoque per sex menses lumine, sunt aquis tectæ, nec vllus vnquam ex ibi habitantibus ad nos peruenit. Tum 2. instatur contra antipodes, quia homines, arbores ædificia, & alia huiusmodi ibi penderent, nam pedes, radices, & fundamenta essent sursum, pluuia quoque sursum tenderet; nec videtur, quo pacto ibi homines potuerint peruenire, tum propter oceani vastitatem, & difficultatem nauigandi, præsertim illis temporibus, in quibus non erat adhuc vsus artis nauticæ, & calamitæ. Accedit, quod tempore Apostolorum non erant noti antipodes nec ad illos vllus Apostolorum appulit, & tamen, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Psal. 18.

161 Resp. vtique concedimus, si habetur respectus ad Solem, zonam torridam esse inhabitabilem, propter nimium caloris excessum, & in hoc sensu locutus est Arist. & Scotus, vt patet ex ratione, quam adducunt, attamen ex alijs capitibus poterit contemperari calor ille, vt patet experientia, quæ non tam exactè tunc temporis erat comprobata, sicut ipsemet Scotus ibi ait de zona frigida sub polo artico, quæ ratione Solis est vtique inhabitabilis, at secundum Plin. 2. natur. cap. 7. & Martianum in descript. mundi est accidentaliter temperata, quapropter excessiuus calor Solis iam sentitur contemperatus in zona torrida; causæ verò plures possunt assignari scilicet quia dies non multum excedunt noctes, sed ferè sunt noctibus æquales, idcirco Sol non diu calefacit, & contemperatur calor à frigore noctis, æqualis, insuper frequentia imbrium, maior terræ eleuatio versus secundam regionem, propinquitas oceani, à quo venti perflant valdè mitigantes æstum regionis, industria hominum, quæ loca subterranea, & vmbrosa inuenit; sed præcipuè aspectus cœli, & dispositio regionum; vnde conspicitur in eadem zona loca reperiri frigida, quædam temperata, vt regio Peruana, quædam feruida, vt apud Monomotapam, insulas Molochas, & regna Pretiosi Ioannis (vulgò Pretegianni) qua ratione habitatores maximè inter se differunt, tum in colore, effigie, disciplina, moribus, capillis, & alijs. Eadem ratione dicimus zonas frigidas posse reddi temperatas, tum ex hominum industria, qua quærunt se à frigore defendere; tum ex aspectu cœlorum, non enim totaliter illa regio destituitur calore, cum multa mixta, & viuentia ibi generentur, quæ nequeunt produci sine calore; tum ex consuetudine, non enim ita patiuntur à frigore ibi commorantes, propter assuefactionem, quam cæteri, & aduenæ, consuetudo namque conuertitur in naturam; & quamuis vmbram habeant per sex menses, adhuc aliquod lumen habent in crepusculis; nec est verum partem illam aquis esse contectam, & experientia docet Islandiam esse habitatam, & commercium habere cum alijs populis Septentrionalibus.

162 Ad 2. de antipodis, si valeret, concluderet etiam de terra, & aqua; quare negamus omnia ibi pendere, sed verè grauia deorsum tendere versus centrum, & leuia sursum versus cœlum, sursum enim non attenditur in ordine ad nos, sed in ordine ad centrum, sicut nec pars illa cœli alterius emisphærij dicitur esse deorsum; quare eadem ratio de nobis currit, ac antipodis. Peruenerunt autem illuc, vel ministerio Angelorum, vel nauigatione siue data opera, siue tempestatis vi, difficultas enim nauigandi oceanum præsertim ante vsum artis nauticæ solum fuit causa, vt tale iter non fuerit apud antiquos vsitatum, non verò arguit impossibilitatem, quod nunquam fuerit talis nauigatio confecta, vt iam ostendimus exemplis. Tandem dictum Psal. vel intelligitur de regionibus tunc temporis cognitis; vel vt alij dicunt ly *exiuit* stat pro exibit, alij exponunt *exiuit*, vel actualiter, vel virtualiter, & mediatè, quatenus modò prædicatores virtute Apostolicæ prædicationis annuntiant hominibus illis Euangelium Christi.

163 Quoniam igitur terram totam habitabilem fecimus, operæ pretium erit quasdam proprietates habitationum terræ explicare, de quibus latè differitur in c. 3. sphæræ Io. de Sacrobosco. Prima habitatio est sub æquinoctiali, cuius proprietates sunt sex; prima, quod Sol bis in anno transit super capita habitantium ibi in primo puncto Arietis, & in primo Libræ. Secundo habent duo alta Solstitia, & duo ima (Solstitium fit, quando Sol incipit accedere, vel recedere à nobis) alta fiunt in principio Arietis, & Libræ, nam tunc Sol est supra eorum capita, & incipit recedere, ima fiunt in principio Cancri, & Capricorni, & dicuntur ima, quia Sol maximè recessit ab eorum capitibus, & incipit accedere. Tertiò habent perpetuum æquinoctium, nam circuli paralelli descripti à Sole quolibet die motu raptus firmamenti per totum zodiacum circa axem mundi intersecantur ab orizonte commorantium sub æquinoctiali in partes æquales, quia habent isti sphæram rectam, idest eosdem polos cum mundo, & quia pars superior circulorum supra orizontem dicitur dies artificialis, quia describitur à motu Solis ab ortu in occasum, pars inferior sub orizonte dicitur nox artificialis, & describitur à motu Solis ab occasu in ortum per Emisphærium inferius, (totus vero circulus dicitur dies naturalis constans 24. horis) sequitur, quòd huiusmodi habitatores semper habent æquinoctium. Quartò habent duas æstates, duas hyemes, duplex ver, & duplicem autumnum, Sol enim bis in anno est super capita eorum, ecce duplex æstas, bis etiam maximè recedit, ecce duplex hyems, & consequenter est duplex ver, & autumnus, quia bis incipit Sol accedere ad zenith, & bis recedere, cum accedit, est ver, cum recedit, est autumnus; verum est tamen, quod habito respectu ad Solem quælibet illorum hyems est calidior nostra æstate, licet aliunde temperetur, vt diximus. Quintò omnia signa, & astra illius oriuntur, & occidunt, vident enim vtrumque polum, & spatio 24. horarum totum cœlum illis apparet, dum successiuè mouetur. Sexto tandem habent quinque vmbras, prima (quæ impropriè dicitur vmbra) dicitur perpendicularis, quando scilicet est in principio Arietis, & Libræ in meridie, nam tunc Sol facit vmbram circa illorum pedes, non in partem distantem, Secunda est Occidentalis, quando Sol est in Oriente, nam vmbra iacitur versus occasum, Tertia est Orientalis, cum Sol est in occasu, Quarta est australis, cum Sol est in signis Septentrionalibus, Quinta est Septentrionalis, cum Sol precurrit signa australia.

164 Secunda habitatio est inter æquinoctialem, & tropicum Cancri, & ibi habitantes habent Solem bis in anno supra caput, duas æstates, & duas hyemes, sed vnam altera longiorem, & frigidiorem,

habent quatuor Solstitia duo alta, & duo ima, habent quinque vmbras, non tamen vident omnia astra, quia habent sphæram obliquam scilicet quia vnum tantum polum cernunt, nec habent perpetuum æquinoctium, sed solum bis in anno, quia circuli dierum naturalium intersecantur ab illorum orizonte in partes inæquales; hinc dies artificiales erunt inæquales noctibus. Tertia habitatio est sub tropico Cancri, cuius habitatores semel in anno habent Solem super caput, habent duo Solstitia altum in Cancro, imum in Capricorno, vnam æstatem, & vnam hyemem, non habent vmbram australem, quia nunquam Sol transit vltra illorum zenith versus Boream. Quarta est inter tropicum, & circulum articum, qualis est nostra, & nunquam habemus Solem supra caput, habemus tres vmbras versus ortum, occasum, & Boream, duo Solstitia, bis æquinoctium, vnam æstatem, & vnam hyemem, & sphæram obliquam. Quinta est habitantium sub circulo artico, & hi propter accidentia communia scilicet tres vmbras, duo Solstitia, &c. peculiariter habent, quod semel in die polus zodiaci sit ipsorum zenith, & tunc zodiacus est orizon, seu melius linea eclyptica, hinc repente sex signa ipsis oriuntur, & occidunt, habent quoque quod tropicus Cancri totus est supra orizontem, ideoque cum Sol est in principio Cancri, habent diem 24. horarum, è contrà tropicus Capricorni totus est sub orizonte, vnde existente Sole in principio Capricorni, habent noctem 24. horarum. Sexta est habitantium inter circulum articum, & polum, & hi peculiariter habent, quod pars zodiaci perpetuò sit supra orizontem, & pars aliqua perpetuò sub orizonte, & per consequens cum Sol est in illa parte habent diem constantem ea tot diebus naturalibus, quot sunt gradus illius partis zodiaci, nam vt diximus disp. 2. q. 1. ar. 1. Sol motu naturali per Eclypticam spatio 24. horarum conficit vnum gradum, & hæc pars est maior, quo plus ad polum acceditur, idem de nocte dicendum, cum Sol percurrit oppositam partem. Septima est eorum, qui sub polo degunt (si tamen aliquis ibi existit) & hi habent, quod æquinoctialis est orizon, quapropter sex signa habent semper supra orizontem, & sex infra, hinc per sex menses habent diem, per sex alios noctem, sed non est nox obscura, sed se habet veluti Aurora, nisi adesset impedimentum nubium, ratio est, quia Sol nunquam ab illorum orizonte distat plus, quam 23. gradibus, & semis, quantum Sol ab æquatore declinat, Sol autem percurrit qualibet hora fere quindecim gradus, quare nox obscurior esse sicut aurora apud nos. Eadem hæc loca habitantium concipienda sunt in altera medietate cæli versus austrum, verum quæ in his dicta sunt de signis borealibus, in illis sunt intelligenda de signis australibus, & è contrà.

165 Secunda diuisio terræ fit per climata; pro cuius intelligentia not. quod in sphæra obliqua, quando vnus dumtaxat polus apparet, eo maiores sunt dies æstiui, quo magis ad polum acceditur, vnde eadem dies, quæ in vna regione est v. g. horarum 13. in alia erit horarum 16. propter maiorem propinquitatem ad Polum, & maiorem obliquitatem sphæræ, clima ergo est spatium terræ inclusum inter duos paralellos ab æquinoctiali, in quo spatio accidit varietas notabilis, & sensibilis per semihoram diei. Quodlibet clima in tres diuiditur partes, in principium, medium, & finem, principium erit primus paralellus versus æquinoctialem, in quo maximus dies habebit v. g. horas 14. medium erit parallelus, in quo dies continebit horas 14. & quadrantem, finis erit alter paralellus, in quo dies maximus habebit horas 14. & semis eritque principium sequentis climatis, & quia ad hoc vt dies accipiat incrementum semihoræ, minus spatium terræ requiritur versus polum, quam versus æquinoctialem, vt ostendunt Mathematici, idcirco primum clima maius spatium terræ occupat, quam secundum, & secundum plus, quam tertium, & sic deinceps. Numerus climatum à Ioan. de Sacrobosco septenarius ponitur, quia putauit partem aliquam quartæ partis terræ esse habitabilem, recentiores verò 23. climata assignant, incipiendo secundum declinationem ab æquatore versus boream graduum 12. min. 45. & totidem secundum eleuationem poli artici, quod erat initium primi climatis ab antiquis assignatum, & totidem ex alia parte versus austrum, & polum antarticum designant, vt est videre in tabulis climatum; Roma ab ipsis ponitur in medio quinti climatis, Venetiæ, & Mediolanum in medio sexti, & sic deinceps vsq; ad polum. Spatium climatis versus polum appellatur latitudo climatis, spatium versus ortum, & occasum dicitur longitudo, nam secundum Cosmographos longitudo terræ est distantia ab ortu in occasum, latitudo est distantia ab æquatore ad polum, ratio est, quia longior est motus astrorum ab ortu in occasum, quam a Septentrione in austrum per circulum zodiaci, ille enim motus fit per 360. gradus, ille non excedit 47. gradus, solemus autem maiorem distantiam longitudinem vocare, minorem verò latitudinem; quare primum clima erit latius, & longius, quam secundum, latius, quia maius spatium terræ occupat versus polum, vt diximus, longius, quia cum terra versus polum constringatur, vt patet in circulis paralellis, qui minores sunt versus polum, quam versus æquatorem, iam maius erit primum quo ad longitudinem.

166 Tertia diuisio terræ fit in partes integrales, & principales, vnde antiquitus in tres partes primò diuidebatur Asiam, Africam, & Europam, & quælibet harum in diuersas prouincias; post annum 1498. addita fuit America continens Indias Occidentales; nec aliud occurrit dicendum circa hanc diuisionem.

Tandem terra diuiditur in planitiem, montes, & insulas, quæri potest, quando fuit hæc diuisio facta, & primò de montibus; quidam enim originem montium adscribunt influxibus cœlorum, quidam aquis diluuij, alij ventis, & terræmotibus.

167 Dicendum tamen est cum D. Damasc. 2. de fid. c. 9. & 10. quem sequuntur Conimbr. in problem. sect. 1. Amic. trac. 8. q. 4. dub. 8. Auers. q. 42. sect. 9. & alij communiter, montes ante diluuium extitisse, quia non est verisimile tot sæculis diluuium præcedentibus terram sine montibus fuisse, cum montes valde conferant tum ad ornatum, tum ad commoditatem viuentium, montes enim præcipua flumina producunt, coercent ventorum, & aquarum vim, in ipsis mineralia generantur, tum quia Psal. 89. significatur montes ab initio extitisse. *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis*, &c. idem colligitur Prou. 8. *Necdum montes graui mole constiterant, & ante omnes colles ego parturiebar*; & Gen. 8. dicitur arca post diluuium quieuisse super montes Armeniæ. Deinde non videtur, omnes montes è causis naturalibus fuisse productos, nam adhuc in dies de nouo generarentur, si cœli, vel aliquid aliud vim habuissent producendi illos, quare ab initio à Deo fuerunt formati; & quamuis D. Basil. 4. Exam. lans. & Euseb. in Psal. 103. doceant fuisse simul cum terra, & eadem die creatos, fundati in illo Psalm. *Super montes stabunt aquæ*, quo loco est sermo de aquis in principio cooperientibus terram, vnde deducunt tunc fuisse montes; attamen D. Dam. cit. asserit terram ab initio fuisse perfectè sphæricam sub aquis, quia verisimile est tunc Deum creasse elementa in statu connaturali; at tertia die, quando aquas à terra segregauit illas in locum vnum recludendo, tunc cauernas, & valles effodiendo, in quibus nunc existunt aquæ, terram, quam abstulit, in vnum latus aggerauit Angelorum ministerio, & ex illa formati sunt montes. Nec authoritas Psal. vrget, per montes enim intelligitur terrestris globus, qui in medio vniuersi apparet vt mons; alij explicant de aquis diluuij, vel pluuialibus.

168 Præterea ab alijs causis etiam fuerunt formati montes; aquæ enim plures montes pariunt, nam torrentes primò terram mollem perluunt, deinde rapiunt duriorem, tum saxa quoque deuoluunt, atque sic paucis annis excauant Planitiem terræ, & ingentem efficiunt eminentiam qui mons dicitur, & ima loca valles, venti quoque efficiunt montes, vel cum soluti, ac liberi arenas vehementer mouent, & agitant, quæ arenæ concrescunt aquis, & in molem assurgunt, quomodo plures in Mauritania extitisse montes, memorant Arabes & tempore Caroli quinti in Syria iuxta Tripolim mons fuit aggeratus; vel si in latebris, & visceribus terræ reperiuntur acclusi, conantur terræ motibus erumpere, & terram attollere, quod refertur de quodam colle propè Puteolos in Campania, industria quoque hominum potest aliquis collis exurgere, vt testantur de Monte testacco Romæ, qui ex fragmentis vasorum in eum locum proiectis, fuit compactus.

169 Figura montium est pyramidalis, vel ad istam accedit, ratio est, quia grauia quærunt, quantum possunt, circa centrum secundum suas partes se constituere, vt patet de aqua, terra verò, quia est consistens, & solida, licet secundum aliquas partes attollatur, quærit tamen quantum poterit, se æquilibrare circa centrum, idcirco semper mons est latior in radice, strictior in summitate. Tum quia pluuialis aqua, & venti quandoque montium iuga abradunt, & terram ad planitiem deducunt. Tum quia vt notat Dand. 2. de An. digress. 17. halitus humidus ab imo ascendens adueniente halitu terreo lapidescit in montem, & leuia ascendunt sursum pyramidaliter, & ideo petrificata pyramidis figuram detinent.

170 Altitudo montium variè assignatur ab historiographis, verum dupliciter possumus considerare hanc altitudinem, vel perpendiculariter contemplando scilicet lineam perpendicularem à summitate montis ad planitiem terræ, vel secundum ascensum magis, vel minus accliuem; hoc secundo modo considerando altitudinem, fertur montes aliquos valdè sursum extolli, de Pelioro dicitur altitudinem habere 50. milliar. Teneriffem altum 60. milliar. & Olaus Magn. li. 2. c. 2. asserit in Noruegia montes adeò altos inueniri, vt solum quatriduo scandi possint, de montibus mari glaciali adiacentibus *Cingulum terræ* appellatis ab antiquis verò *Ryphæi*, vel *Hyperborei* referunt Maginus pag. 224. & Sigismundus liber Baro pag. 569. apud P. Ferchium de ortu Danubij li. 1. c. vlt. spatio decem, & septem dierũ eorum altitudinem non posse superari. In primo tamen sensu communiter dicitur quemlibet altissimum montem parum, vt nihil excedere altitudinem vnius milliarij; hoc autem non videtur posse cõsistere cum tam accliui ascensu prædicto; tum quia refert Solin. c. 37. in Seleucia montem Casium propè Antiochiam eminentem adeò esse, vt ex eius vertice quarta vigilia, hoc est versus finem noctis, conspici Sol possit, de Monte Olympo fama est ad tantam altitudinem peruenire, vt in ipsius cacumine nec nubes, nec venti, aut nix vnquã extiterint, signum euidens regionem secundam aeris, in qua hæc omnia gignuntur, transcendere, cuius altitudo est longe supra milliare.

171 Cæterum Blancanus lib. 4. c. 4. docet superficiem terræ quamuis montibus asperam, in dies iam a mundi exordio paulatim reduci ad perfectam sphæricitatem, montesq; paulatim deficere, itaut aliquando naturaliter necesse futurum sit, terram a mari inundari, & inhabilitatem reddi, nisi dies iudicij præueniret. Mouetur, quia montes quotidie decrescunt, planities eleuantur, decrescunt mõtes ventis, &

aquis []

aquis pluuialibus, vnde fit, vt antiqua in montibus ædificia fundamentis eorum paulatim detectis non admodum diuturna euadant, sicut videmus, inquit, in fundamentis Romani Capitolij, quæ modò tota super terram extant, at olim altè sub terram descendebant, eleuantur planities, quoniam aquæ deponunt terram in planis, & altis decliuioribus locis, quam secum ex montanis detrahunt, maximè vero illam deportant in fundum maris, quod cum sit terrestri superficie depressus, & flumina omnia se exonerent in mare secumque magnam terræ, ac arenæ copiam inferant, fiunt intra mare maximæ coaceruationes, quibus littora in mare promouentur, & ipsum impletur, donec tandem alueo deficiente terram inundet; quod posset multis exemplis comprobari.

Sed hoc dictum, quamuis in aliqua speciali parte possit habere fundamentum, vniuersaliter tamen intellectum de tota terra potius redolet timiditatem, quam probabilitatem; montes enim non solum possunt de nouo fieri, sed qui existunt, possunt conseruari in eadem mole, imo & crescere, causæ namq; assignatæ nunquam deficient, quia semper aquæ possunt terram excauare, venti arenas conglobare, quæ per accessum aquæ possunt in saxa conuerti, terræmotus sæpè accidunt, halitus humidi, & terrestres quotidie ascendunt è terræ visceribus, & in saxa conuertuntur; quibus accedit, quod arbores, quibus plerumq; montes abundant, vel vi ventorum, aut turbinis extractæ, vel tempore iam senescentes corruunt, & putrescentes conuertuntur in terram, & quibusdam locis lapidescunt, cuius rei indicium est, quod arbores altius sub terra latere reperiantur, tum putridæ, tum in saxa conuersæ, herbæ quoq; atque arborum, & fruticum folia putrescentia conuertuntur in terram, & montibus adduntur; accedit etiam continua inter elementa transmutatio, quia potest terra alia elementa in seipsam commutare, & tandem experientia id docet, tot enim annorum sæculis nec vnus quidem mons ferè defecit, quibusdam collibus exceptis, de quibus, si fieret comparatio cum numero illorum, qui de nouo emergunt, certè illorum numerus excederet.

172 De insulis tandem dicendum, quod licet tota terra dici possit insula, quatenus tota est aquis circumdata, propriè tamen insulæ dicuntur partes quædam terræ auulsæ à continenti, & aquis circumseptæ; quarum aliquæ potuerunt quidem progressu temporis etiam post diluuium casu aliquo fieri, puta terræmotu, inundatione, arte, itaut vbi prius erant peninsulæ idest ex aliqua parte continenti coniunctæ, deinde separatæ, & insulæ euaserint, sicut aliquæ, quæ prius erant segregatæ, postea vnitæ, vt refert Plin. lib. 2. c. 89. vniuersaliter tamen ab initio fuerunt à Deo factæ in illa segregatione aquarum, non enim cauitates illas vbiq; æquales Deus effodit, sed montes, rupes, valles, planities in illa intercapedine confecit, qua ratione fundum maris est multum inæquale, vnde vadosa loca, & insulæ non sunt, nisi excelsi montes, vel propè superficiem maris, vel vltra superficiem è fundo emergentes; imo quædam insulæ dicuntur de nouo in mari surrexisse, quod quidem contingere potuit vi cuiusdam terræmotus, vt dicemus art. seq. Cæterum de illis insulis, quæ fluitare, & enatare conspiciuntur in mari iam diximus disput. præced. q. t. in fine causam esse, quia in terra spongiosa, & ingentibus arborum radicibus possunt esse fundatæ, qua ratione sunt à fundo auulsæ, sed adhuc supra aquas sustinentur, & ad maris, ac ventorum impetus aliqualiter commouentur; quandoque vero perfectè cum fundo coniunguntur, nec amplius fluitant, vt de insula Deli refertur, nisi hanc narrationem, vt omninò fabulosam reijcere velimus cum Lancelloto in lib. sæpè cit. *Farfalloni degli antichi Istorici*. Farfal. 12.

ARTICVLVS VII.

De Metheoris Terreis.

173 Sicut ex aqua vapores extrahuntur, eiusdem speciei quidem cum aqua, sed accidentaliter differentes, cum fiunt ab extrinseco calidi, & leues, ex quibus Metheora humida generantur; ita ex terra virtute astrorum extrahuntur exhalationes quædam eiusdem speciei essentialiter cum terra, sed accidentaliter differentes, præter enim siccitatem habent ab extrinseco caliditatem, & leuitatem; quare exhalatio est halitus terrestris calidus, & siccus è terra attractus; estque duplex, nam si terra est crassa, & pinguis, educitur exhalatio facilè combustibilis propter materiæ tenacitatem, ob quam actio Solis intensius recipitur, vnde sursum euolant, estque materia Metheororum ignitorum; nec est mirum, si tam altè ascendant, & si a terra, quæ grauissima est, deducantur, nam propter siccitatem magis calori amicam calor fortius in illis agit, sursumque attollit; si verò terra sit arida, nec habeat partes inter se multum hærentes fit exhalatio non tam facilè combustibilis, nec tam altè euolat; & hæc est materia ventorum.

174 Secundò sæpè sæpius contingunt in terra motus quidam tremoris, communiter Terræ motus vocati, quandoq; enim terra agitatur modò ad dexteram, modò ad sinistram, quandoq; diuiditur in duas partes, vel in plura foramina perforatur, quandoque præcipitatur in profundum, & è contrà quandoque sursum pellitur, & eleuatur.

Causa horum motuum præcipua est exhalationum terrestrium ingentis copia in cauernis, & visceribus terræ inclusarum, & foras exire contendentium; & comprobari potest ex hoc, quod maior est vis exhalationis inclusæ terræ visceribus cum violenter ibi detineatur, quam sit vis eius, quæ serpit per terram, vt sunt venti, & tamen venti tantæ sunt vehementiæ, vt domos, turresque euertant, ergo multò magis halitus subterranei possunt terram concutere, quando illis præcluditur egressus, quod si halitus isti non sunt tantæ fortitudinis, causabunt tremorem, & agitationem, si vim habent magnam, & cum per diuersas cauernas sunt dispersi, perforabunt terram in diuersis partibus iuxtà maiorem, vel minorem resistentiam partium terræ, si verò sunt in vno loco congregati simul, & possunt vincere resistentiam terræ, vt illam scindant, & erumpant, tunc causabunt ruinam, scissionem, & submersionem, itaut ciuitates, & montes ipsi fuerint absorti in profundum, quandoq; montes auulsi è radicibus inuicem occurrentes valles mediat cum villis, & habitatoribus operuerunt, vt contigisse narrat Plin. lib. 2. c. 83. in agro Mutinensi, si tamen nequeunt terram disrumpere tunc ipsam attollunt, & in terra mons aliquis fit, in mari noua insula exurgit, quæ mons quidam est, nam halitus in terra viscosa inclusus non potens propter tenacitatem partes diuidere, extumescentiam facit; quo pacto multæ ex insulis Cycladum consurrexisse tradunt Historici. Hac etiam ratione halitus isti maximam solent commotionem in aquis causare, itaut mare in mira eminentia intumescens, intra terram deinde diffunditur, vnde aliquando in altis montibus vestigia nauium inuenta sunt, quæ nonnisi huiusmodi impetu, illuc fuerunt asportatæ, aliquando è contrà mirum in modum è littore recedit; flumina quoque retrocedere, & variè moueri hac de causa visa sunt, de quibus multa afferunt exempla Conimb. tract. 11. & Zanard. de mund. elem. part. 3. quæst. 49. Non solum autem venti in subterraneis generati possunt causare terræmotus, sed etiam ab extrinseco ingressi per oculta foramina intra terram, & si ab aqua, vel à frigore occludantur illæ porositates, poterunt terram ab imis commouere.

175 Deinde non solum exhalationes istæ sunt causa terræ motuum, sed quandoq; ignis, aer etiam, & aqua ingentes commotiones subtus terram efficiunt; De igne prob. quia possunt exhalationes terreæ, crassæ, & bituminosæ accendi, vel ab ignibus subterraneis, vel ab alijs, & tunc rarefactæ, quia petunt maiorem locum, terram vi erumpunt, fluuijque igniti foras scaturiunt. Aer etiam potens est agitare terram, si nimis excresceret, vel rarefieret. Aqua quoque potest concurrere, si v.g. in cauernis subterraneis valdè à ventis impelleretur, itaut fornices cauernarum excuteret, tunc enim decideret pars terræ superior, & foris aquæ flumen exiret, vel si taliter agitaretur, vt in illis locis non haberet sufficiens spatium, posset impetuosè foras erumpere.

176 Explicatis causis, quædam accidentia terræ motuum consideranda sunt, & primum est mugitus ille & sonus, nam ex collisione corporum generatur sonus, in terræmotu fit maxima corporum collisio, qui sonus est multiplex, & varius iuxtà varietatem corporum, & cauernarum, vt enim experimur in voce, quæ diuersitatem subit ex diuersitate gutturis, & aeris emissi, sic in sonu terræmotus, si enim meatus sunt angusti, tenuis sonus causatur & veluti articulata vox, si ampli, fiunt magni soni, sed vt plurimum hic sonus similis est mugitibus bouum, & quandoq; causatur sonus absq; terræmotu; quandoq; verò halitus isti e terra cum vapore crasso admixti, & conglomerati erumpentes varias hominum, monstrorumq; imagines efformant. Secundum accidens est locus, qui non debet esse nimis calidus, quia halitus facilè ibi exhalant, & consumuntur à calore, nec nimis frigidus, quia in hoc paucæ exhalationes gignuntur, debet igitur esse temperatus, vt subiaceat plurimum terræ motibus, nam in his locis facilè gignuntur exhalationes, sed non faciliter resoluuntur. Item cauernosa loca magis infestantur, quia faciliter in illis specubus congregantur aquæ, halitus, & venti; hinc montes, & insulæ pluribus terræ motibus quatiuntur propter specus, & cauernas, quas intus retinent, quam planities, & terra à mari distans. Tertium est tempus, quod similiter debet esse temperatum, vt est ver, & autumnus propter eandem rationem; imò obseruat Alexander Tassonius lib. 2. q. 13. ingentes terræmotus ferè semper mense Septembris contigisse, quod multis exemplis comprobatur. De duratione, & dilatione terræmotus nihil certum statui potest, pendet enim ex duratione, & quantitate materiæ, ac dispositione loci, hoc est verum naturaliter non esse possibile terræmotum in vniuersa terra simul euenire, quamuis aliquando vastæ regiones simul fuerint conquassatæ, ratio est, quia non apparet verisimile, imò moraliter impossibile videtur, totam terram simul affici exhalationibus siccis, aspectumq; cœlorum vbique similem estare; quapropter terræmotus vniuersalis in vniuersa terra in morte Christi Domini fuit miraculosus.

Tandem signa præsagientia terræmotus multa assignantur, veriora sunt, si aquæ puteales turbidæ fiant, vel ebulliant, & ascendant, ac tetrum odorem efflent, nam datur intelligi halitus multi inclusi in visceribus terræ ima conuoluentes; item intempestiua tranquillitas, & siccitas aeris denotat halitus omnes, & ventos intra terræ sinum inclusos esse, similiter si post Solis occasum nubecula appareat linealis, & tenuis diu persistens, significat ventos nullos in aere efflare; cometa quoq; siccus, & adustus, quia iudicat exhalationum copiam,

copiam, inter hæc signa connumeratur; vide Conimb. tract. 10. c. 5.

177 Tertiò inter Metheora terrea connumerari solent lapides, quamuis enim sint mixta perfecta, attamen quia in visceribus terræ fiunt, & cum ipsa vnum corpus integrare videntur, & de eadem materia consistuntur, ac alia Metheora, idcirco Aristot. de lapidibus egit 3. Metheor. c. vlt. qua ratione tractauit etiam de metallis, & fossilibus. De lapidibus igitur tria sunt videnda, causa materialis, causa efficiens, & proprietates.

Materia lapidum vt plurimum est quid mixtum ex vapore aqueo, & halitu terreo, cum enim lapis sit quoddam corpus solidum, non sufficit aqueus vapor, qui ex se fluidus est, nec exhalatio terrea, hæc enim cum sit sicca, potius reduceretur in puluerem, quam in lapidem condensaretur, requiritur igitur vapor humidus, vt conglutinet, & coadunet siccum, ne dissipetur in puluerem, quare debet esse viscosus, & glutinosus, & halitus siccus, vt contineat, & frænet humidum vaporem, ne labatur, & hæc mixtura dicitur materia proximè disposita ad recipiendam formam lapidis, vocaturque succus lapideus, qui duplex est, vel enim in ipso prædominatur halitus terreus, in cuius partes est vapor humidus diffusus, & ex illo generantur lapides terræ similes, qui scilicet non sunt multum similares, nec perspicui, sed opaci, vel in ipso prædominatur humor aqueus succum terreum subtile continens, & ex illo generantur lapides aquæ similes, & perspicui ad instar glaciei, quamuis ex propria forma substantiali habeant etiam multas proprietates aquæ contrarias scilicet duritiem, friabilitatem, &c.

178 Dubium tamen est, an aliquid aliud possit esse materia lapidum, affirmat Auersa q. 44. sect. 4. quod probat experientia, & primò aqua pura potest in lapidem conuerti, nam aqua fontis Cepusij in Dacia, si in vase reponatur, spatio vnius noctis secundum partem conuertitur in lapidem, in Gothia guttæ aquæ cuiusdam fontis, vt narrat Alb. lib. 1. tract. 1. c. 7. in terram sparsæ conuertuntur in lapides eiusdem quantitatis guttarum; imò fons ille virtutem habet conuertendi omnia, quæ immerguntur in ipso, in lapides; ligna quoque, & cadauera videmus quandoque in lapides conuersa, & in visceribus animalium ex cibo indecocto generantur lapides, ergo non est necesse vt lapides generentur ex succo illo lapideo; cuius ratio fundamentalis est, quia ad generationem mixtorum non necessario plura elementa secundum substantiam concurrere debent, sed sufficit vnum tantum elementum, dummodo alteretur dispositionibus requisitis ad formam mixti.

179 Quamuis hæc opinio sit probabilis, negatiua tamen est communior, & magis peripathetica, quam fusè probat Georgius Agric. lib. 4. de ortu, & causis subterran. quia nunquam aliquid conuertitur in lapidem, nisi sit in loco, in quo possit misceri, & recipere succum lapideum; sic in aquis illis reperitur admixtus succus terreus, & subtilis, neque est nouum in aquis reperiri aliquid de substantia terræ, nam in aquis mineralibus a lambicco extrahuntur quædam partes subtiliores mineralium, per quæ pertranseunt, ex quibus deueniunt medici in cognitionem proprietatum balneorum, sic ligna, cadauera, & similia lapidescunt, quando succo lapideo imbibuntur. Et quamuis non necessario debeant elementa secundum substantiam concurrere ad omnia mixta, dici poterit ad aliqua esse necessaria; nec sufficit dispositio in vnico elemento introducta, dantur enim quædam mixta, quæ nequeunt ex quolibet generari, sed ex determinato ente, vt acetum ex vino, animal ex semine, &c. quamuis formæ præcedentes non remaneant in genito. Idcirco neutra illarum opinionum sufficienter impugnari potest, & vtraque est probabilis, primæ maximè fauet experientia lapidis in renibus animalium generari.

180 Causa effectiua lapidum ab aliquibus ponitur forma lapidis, ab alijs elementa, à quibusdam primæ qualitates, præcipuè calidum igneum, vel Solare. Alb. verò cit. quem sequitur Angest. de propr. form. pag. 86. causam principalem ait esse virtutem quandam mineralem lapidificam à cœlis communicatam, instrumentalem verò esse calidum digestiuum, & extractiuum humidi inducens coagulationem ad formam lapidis, & frigidum constrictiuum, & expressiuum humidi, ita vt tanta fiat humidi expressio, quod nonnisi ad continuationem, & coagulationem remaneat, qua ratione nequeunt lapides liquefieri, addit Auersa cit. hanc virtutem potius dici causam instrumentalem cœlorum, qui causæ principales erunt licet mediatè.

181 Verùm ex dictis disput. 7. Phys. quod causa principalis nequeat esse imperfectior effectu, & quod nulla causa instrumentalis possit attingere effectum principalis agentis, etiam vt est virtus causæ principalis, sequitur, nec primas qualitates, nec elementa, nec virtutem illam lapidificam posse esse causam principalem, aut saltim attingere generationem lapidis, nam tam elementa, quam primæ qualitates sunt entia imperfectiora, virtus illa non potest esse, nisi accidens, & consequenter nec poterit attingere, si autem poneretur substantia, videtur superflua, nam si astra possunt producere hanc substantialem virtutem immediatè, cur non etiam lapides? maximè quia illa virtus esset causa æquiuoca, & per consequens esset perfectior. Lapis quoque non videtur habere vim productiuam alterius lapidis, rara enim sunt mixta inanimata, quæ possunt alia vniuocè producere, vt dicemus in lib. de Gen. Nec inter mixta aliud videtur poni posse principaliter productiuum lapidum, præterquam in animali, quod dici poterit generare lapidem in renibus, seu potius humores illi in renibus, qui sunt quædam corpora mixta. Quare recurrendum erit ad sidera, vt sæpè facere solent Philosophi in similibus, quodnam autem ex astris sit productiuum lapidum, non potest a nobis dignosci, præcipuè quia multæ species lapidum inueniuntur. Causæ verò instrumentales erunt vtique primæ qualitates, & probabile est interuenire alia accidentia occulta ab astris producta diuersimodè disponentia materiam pro diuersitate specifica lapidum, nam solæ primæ qualitates non videntur sufficientes ad tam varias dispositiones constituendas; tum quia primæ qualitates vbique reperiuntur, & tamen nequeunt lapides vbique generari, præsertim gemmæ, marmor, &c. imò in quibusdam montibus Pyrenæis aqua pluuialis in illis fusa lapidescit, quod alibi non euenit, in quibusdam aquis, & maribus ligna conuertuntur in lapides, & quædam plantæ sunt adeo formæ lapidis propinquæ, quod parum in aere exsiccatæ lapidea fiunt, vt patet de corallo; idem demonstrat exemplum fontis Gothiæ supra adductum, ergo dicendum est ad certas species lapidum requiri quasdam dispositiones peculiares præter primas qualitates, qua ratione quidam lapides generantur in vno loco, & non in alio.

182 Inter proprietates lapidum primo loco sese offerunt virtutes quædam lapidum, nam quidam morbos inducunt, quidam verò è contra expellunt morbos, de quibus latè Alb. lib. 2. de Min. & Plin. lib. 37. quarum immediata causa poni debet propria substantialis forma cuiuscunque lapidis, nam à forma fluunt omnes passiones, & qualitates connaturales, hæ virtutes sunt quædam virtuales qualitates connaturales lapidibus; causa verò mediata erit causa producens formam illam, putà Cœlum. Deinde pro passione refertur quoque figura, nam quidam lapides figurati inueniuntur repræsentantes animalia, vel aliquid aliud, quæ figura quandoque est quasi depicta quibusdam lineamentis, & è coloribus, quandoque videtur quasi sculpta, & incisa in lapidibus; vnde quidam lapides reperti sunt habentes figuram animalium tam intra, quàm extra nam non solum externam habent effigiem, sed etiam intus habent figuras intestinorum. De his ait Auicen. idcirco talem figuram habere, quia animalia mortua quandoque vertuntur in lapides, hinc eandem omnino retinent figuram, at de alijs dicendum; quod si regulariter omnes lapides eiusdem speciei sunt eiusdem figuræ; vt præsertim apparet in petra Solari, in qua depicta videtur imago Solis, vel cuiusdam stellæ, tunc ille effectus censendus erit per se, & tanquam passio consequens formam substantialem, vt de qualitatibus virtualibus diximus, si verò lapides illi irregulariter habent modo hanc, modo illam figuram, tunc se habebit vt effectus per accidens, cuius non est assignabilis vna per se causa, sed varia; nam ex varietate materiæ; & diuersa agentium applicatione varia insurgit figuratio, calidi enim est mouere partes materiæ ad circumferentiam, frigidi illas impellere ad centrum, quare varia existente materia, & varia agentium applicatione, insurgunt diuersa partium materiæ eleuatio, & contractio, & quasi sculptio, sic ex diuersa mixtione primarum qualitatum in materia varij insurgunt colores in partibus istius, quibus diuersimodè coniunctis à calido, & frigido, euenit diuersa coloratio, & pictura.

183 Alia proprietas lapidum assignatur ab Arist. 3. Metheor. cap. vlt. quod lapides non liquefiunt, nec malleo distenduntur, sed potius franguntur, friantur, & in puluerem reducuntur, quod frangantur, & redigantur in puluerem, patet experientia, nam etiam adamas saltim hircino sanguine frangitur; de liquefactione etiam experimur, attamen experientia quoque docet, quamplures lapides liquefieri, quod etiam notauit Aristot. 4. Metheor. 38. & 52. & in Æthneo igne manifestè apparet, saxa enim illa, quibus Catanenses agri scatent, dum ab Ætna euomuntur, liquefacta ad modum igniti metalli cernuntur, at deinde ab aere, & ventis frigefacta in teterrimos lapides congelantur, iuxta illud Poetæ Georg. 1. *Vidimus vndantem ruptis fornacibus Ætnam, flammarumque, globos, liquefactaque voluere saxa*, quare vel dicendum, vt notat Auers. q. 44. sect. 1. hanc non esse vniuersalem proprietatem, vel illa saxa non esse vero lapides, sed mixti generis cum metallis propter admixtionem alicuius liquoris metallici, & sulphurei, saltim dum recentes eructantur ab Ætna; nam postea compertum est saxa illa, quamuis maximo igni apposita, nunquam colliquefieri. Ratio huius proprietatis est, quia siccum valde abundat in lapidibus, non enim solum est humidi constrictiuum, vt in metallis, sed etiam expressiuum, & solum retinetur humidum, quantum ad continuationem inseruit, ideoque nequeunt lapides à calido sicco, quale est igneum, liquefieri, prout metalla liquantur, in quibus humidum solum fuit constrictum, non expressum.

184 Quartò eadem ratione, qua lapides inter Metheora numerantur, etiam metalla computantur, cuius materialis causa scilicet mixtura illa, quæ immediatè conuertitur in metalla, variè assignatur a DD. Quidam enim vt Auersa q. 44. sect. 5. aiunt materiam esse mixturam aquæ, & terræ, in maiori tamen portione aquæ, Arist. autem 3. Metheor. cap. vlt. & lib. 4. tex. 38. & 52. docet materiam metallorum esse vaporem humidum exhalationi admixtum, seu mixturam vaporis, & exhalationis, quæ dici poterit succus metallicus, vt exponunt Conimb. tract. 13. cap. 1. ita

tamen,

tamen, quod plox abundet de vapore, ad differentiam lapidum, in quorum materia exhalatio excedit, hanc opin. latè declarat Alb. lib. 3. Miner. tract. 1. sit enim humidum aqueum passum à terrestri sicco esse materiam metallorum, nam omne liquefactibile, & ductibile est aqueum, metalla sunt liquefactibilia, & malleis distenduntur, ergo erunt ex humido aqueo, hoc autem humidum debet esse vnctuosum, & viscosum, non quidem cremabile, & adustibile quale est illud olei, & pinguedinis, quod est causa adustionis rei, cui inest, propter fæculentiam admixtam, sed incremabile, subtile, & ab omni fæculentia depuratum, quod igni resistit, ne comburatur; siccum verò admixtum debet perfectè misceri cum humido, vt ipsum perfectè terminando, & glutinando, non sinat metallum etiam liquefactum humectare corpus tangens, aut illi adhærere, quod siccum terreum præseruatur ab humido, ne ab igne liquante comburatur, quod si humidum deficeret, siccum combureretur, & efficeretur scabrosum.

185 Alia opinio satis communis inter Chymicos asserit materiam proximam metallorum esse sulphur, vt semen patris, & argentum viuum, vt menstruum matris; sicut enim semen patris coagulat menstruum matris, & in embrionem efformat, sic sulphur coagulat, & restringit argentum viuum, illudque disponit ad speciem metalli diuersam pro diuersa mixtione, & proportione ipsorum; si enim sulphur sit rubeum, & citrinum, superetque in quantitatem argentum viuum, & ambo sint pura, & perfectè fixa, fit aurum; si verò sulphur sit album, & superet argentum viuum in quantitate, sintque perfectè pura, & fixa, licet non tanta fixione, vt in auro, fit argentum, at quando sunt impura, grossa, ac terreæ liuiditati commixta, sed argentum viuum plenè fixum, sulphur verò in maiori parte fixum, & sit rubrum, si sunt æqualia in quantitate, fit æs, si sulphur excedit, fit ferrum; rursus si argentum viuum sit impurum, liuidum, ac terreum, sed fixum, & sulphur ab ipso excedatur, quod quidem sit impurum, & modicè fixum, fit stamnum, tandem si argentum viuum excedens sulphur sit impurum, & terreum, male fixum, sulphur quoque immundum, liuidum, & paucissimè fixum, fit plumbum, hoc enim parum videtur differre ab argento viuo, vnde liquefactum valdè illi assimilatur. Alij Alchimistæ volunt esse materiam metallorum cinerem aqua perfusum; Alij tandem lixiuium, & calcem.

186 Quælibet harum opinionum habet suam probabilitatem, nec satis confutari potest, nam prima fundatur in experientia, quia in matricibus metallorum reperiuntur aqua, & terra simul admixta. Secunda fundatur, quia quandoque in aere generantur metalla, nam vt referunt Conimb. cit. aliquando è cœlo defluxerunt ad terram, at constat in aere omnia Metheora fieri ex vapore, & exhalatione, ergo in mineris hæc erit materia metallorum. Experientia quoque fulciuntur opiniones Chymicorum, nam ex illis materijs varia conficiunt metalla & quia in venis metallorum reperiuntur sulphur, & argentum viuum. Quare suppositis his experientijs dicendum erit, quamlibet esse sufficientem materiam, a in visceribus terræ maximè generari ex humore aqueo cum subtili terreo perfectè mixto, vt dicebat Arist. & explicauit Albertus.

187 Causa effectiua principalis, vt de lapidibus diximus, erit cœlestis, magis enim vrget de metallis ratio ibi adducta, solum enim de plumbo asseritur ex pluuia, & alijs similibus augeri, quasi ab intrinseco, sed de hoc dicemus in lib. de Gen. Verum est tamen, quod non satis probatur distributio quorundam Astrologorum sentic quod quilibet planeta ex peculiari dominio supra vnam metalli speciem sit illius causa effectiua; videtur enim quod stellæ fixæ etiam concurrant; sed quicquid sit de hoc, quod totum est incertum, tenendum est, quod causa principalis actiua sit cœlestis. Instrumentalis Arist. videtur poni frigus condensans aqueum vaporem, à Chymicis ponitur calor concoquens, & commiscens humidum aqueum cum sicco terreo. Communiter autem sustinent omnes primas qualitates concurrere, sicut vniuersaliter concurrunt ad generationem cuiuslibet mixti, probabile quoque est concurrere qualitatem aliquam virtualem à cœlis productam sic materiam sic disposi per primas qualitates.

188 Dubitari tamen potest, an per artem Chymicam possint fieri metalla præcipuè aurum; non est autem sensus, quod ars Chymica sit principalis causa effectiua, hoc enim ab omnibus negatur, sed solum, an possit esse causa directiua docens applicare actiua passiuis, vt deinde in materia sic disposita à formis cœlorum inducatur forma auri. Multi sunt Doctores pro vtraque parte, vt refert Auersa cit. probabilior est pars affirmatiua absolutè loquendo, quam fusè probat Delrius lib. 1. disquisit. Magic. c. 5. q. 1. sc. Fundamentum est, quia non satis ostenditur huius rei implicantia, non enim repugnat ex parte materiæ, quia hæc est indifferens ad omnem formam, nec ex parte modi, nam modus huius artis est decoctionem naturalem ignis, qui modus decoctionem naturalem Solis proximè imitatur, neque probari potest non posse calorem Solis suppleri, efficientia ignis, nam multa fiunt, tam calore Solis, quam ignis, vt patet præcipuè de pullis in Ægypto igneo calore ouis exclusis, & de bombicum generatione, qui nascuntur, si calore verno relinquantur spontè nasci, quam si in cubiculo calidiori ab igne, vel mamillis mulierum confoueri permittantur; neque repugnat ex parte loci, quod scilicet exposcant in visceribus terræ gigni tum quia in aere gigni posse metalla testantur quamplures; tum quia locus Mathematicus non necessariò requiritur, sed locus Physicus scilicet spacium illud his, vel illis dispositionibus affectum, quæ posset arte præstari; tum quia asserunt ad generationem metallorum requiri locum cauernosum, vt vapor eleuatus possit prohiberi ab impedimento superius existente in se reflecti, vnde reperitur quandoque aurum in lapidibus generatum; si scilicet spatium illud, in quo succus aureus reflectitur, sit lapidibus porosis circumseptus, in quibus poris se insinuat, & fit aurum; sed totum hoc potest ab arte effici, nam etiam argentum viuum in fumum euaporatum denuò excipitur, nec videtur tam necessaria hæc reflexio nisi vt vapor contineatur in tali calore, & dispositionibus ibi existentibus, hæc autem non videtur excedere vires artis, quin à peritis hæc omnia possint disponi, & applicari. His accedunt experientiæ, quarum aliquas fuisse veras credibile est; illustris est illa Arnaldi Villæ nouæ, qui aurum sua arte perfectum aulæ Pontificiæ Romæ præbuit examinandum, & illa Raymundi Lullii, qui apud Anglos in arce Londinensi probatissimum aurum confecit, quo in cudenda moneta vsi fuerunt, & vsque in hanc diem extat nobilis Rosulgò appellata.

189 Dices, non conueniunt Alchimistæ in materia, ex qua fieri debet aurum, alij enim assumunt scoriam ferri, alij salem, alij ouorum putamina, alij arsenicum, alij capillos, & sanguinem humanum vnde innumeri Alchimistæ tentarunt aurum producere, & in suis facultatibus ætatem frustra consumpserunt. Tum quia quæ sunt in suo genere perfectissima, petunt solum produci ab agente proprio naturali, vt patet in animalibus, & plantis, aurum in genere metallorum est perfectissimum. Tum 3. ad generationem metallorum requiritur specialis influentia siderum, hæc autem non habetur, nisi in determinatis locis, non enim astra eundem habent aspectum ad quamlibet regionem. Tum 4. aurum chymicum non resistit igni, facilè amittit colorem, & non est ductile in minutissimas laminas, ergo non est verum aurum. Tandem a Ioann. 22. in extrau. *Spondent* damnatur hæc ars, & venditio auri, quæ est sententia plurium Theologorum.

Resp. aliud esse loqui absolutè, an possit dari hæc ars, aliud, an de facto detur, vt in simili diximus de Astrologia disp. 2. q. 7. art. 4. Verum quidem est, hanc artem esse perdifficilem, & paucissimi attingunt illam, quia difficile est inuenire certam mediocritatem in ijs, quæ ab actiuitate ignis pendent, eo quod illa sit maxima, & celerrima; tum quia necessarius est aspectus cœlorum, qui non semper, nec vbique habetur, aliqui tamen illam habuerunt, & quandoque verum aurum perfecerunt, saltem Dæmon, qui sicut est perfectissimus Astrologus, ita etiam erit perfectissimus Alchimista, quapropter licet Chymici discrepent inter se de materia, hoc solum concludit difficultatem artis in nobis, non in se, peritiores tamen conueniunt in sulphure, & argento viuo. Ad 2. etiam in hac arte aurum produceretur ab eodem agente naturali scilicet à cœlo, ars enim solum applicaret actiua passiuis, nec satis prob. in perfectissimis alicuius generis materiam non posse ab arte disponi, nam Exod. 7. Magi contendentes cum Moyse serpentes produxerunt, Ioann. Bapt. Porta lib. 4. Magiæ nat. c. 4. testatur se produxisse perfectissimas anguillas; Thomas Garzonius in Foro vniuersali discur. 41. ait à quodam suo amico artis stillatoriæ peritissimo productum fuisse in vitro Soli exposito per aliquod dies puerum carneum, cui etiam anima, sed per vnum instans fuerit indita, & id aliqua arte fieri posse sibi persuasit Iulius Camillus apud Delrium lib. 1. cap. 5. q. 4. & idem memorat Marisna lib. 14. rerum Hispan. c. 9. de Arnoldo Villa noua; sed quicquid sit de homine, de auro tamen non videtur tanta difficultas. Ad 3. conuincit difficultatem huius artis in nobis, non absolutè, nam certum est aspectus cœlorum adesse aliquando, ergo si tunc applicaretur materia disposita, iam fieret aurum; hac ratione forsan quidam apud Ioan. Picum lib. 3. c. 8. cum argentum, & aurum circiter quindecies per artem effecisset, deinde amisit artem, quia scilicet non habebat eumdem siderum aspectum ea mutatione temporis, & loci. Ad 4. etiam probat imperfectionem huius artis in nobis, si enim potest produci aurum imperfectum, poterit etiam, si perfectius applicarentur actiua passiuis, produci perfectissimum aurum, quod fecerunt pauci quidam in hac arte peritissimi, tum quia perfectum, & imperfectum non variant speciem. Ad 5. rationabiliter damnatur hæc ars; tum quia non facilè habetur, & ob curiositatem, vel desperationem facilè homo recurreret ad Dæmonis opem; tum quia vulgares Alchimistæ non efficiunt perfectum aurum, & turpis lucri gratia, vt marsupia Principum emungant, multos adhibent dolos; Hinc Marcus quidam Granadilus Ingolstadij suarum fraudum pœnam capite luit, hic enim homo (fertur) vt artem, quam non habebat, ostentaret, carbones habebat perforatos plenos auri ramentis, quibus ignitis, cum iam sciret aurum esse liquatum, inspergebat puluerem quendam ad omnia ineptissimum, quem lapidem philosophicum appellabat, atque ex illo puluere aurum fuisse factum, vnde pecuniam sibi, & æstimationem comparabat; tum quia in maximum est detrimentum Reipublicæ, dum multi auaritia moti, ingenia, ætatem, facultatesque consumunt inutiliter; qua de causa Diocletianus Imperator omnes libros hac de re conscriptos iusserit exuri.

190 Proprietas metallorum in communi sunt, quod liquefiant, & sint

sius malleis ductilia ad differentiam lapidum; cuius causa est humidum vnctuosum excedens perfectè mixtum cum sicco vero subtili, & depurato, & quia humidum illud cum sicco reperitur in auro perfectissimè mixtum, & ab omni grossitie depuratum, hinc aurum est ductibile in subtilissimas laminas, quam alia metalla; reliqua magis, & minus sunt ductilia, prout magis, vel minus participant de perfecta puritate, & mixtione.

191 Cæterum species metallorum communiter septem signantur, aurum, argentum, æs, stannum, ferrum, plumbum, & argentum viuum, nam & argentum viuum suum habet siccum metallicum ex humido, & sicco compactum, & sulphur album, & subtile sibi perfectissimè commixtum; qua ratione humidum viscosa adeo tenet terrestrem siccitatem, vt quando vaporat, eam secum deferat; quamuis ab aliquibus argentum viuum non numeretur inter metalla propter fluxibilitatem. Quod autem hæ sint species essentiales, patet ex tam magna accidentium dissimilitudine, non enim probabilis est opinio quorundam apud Alb. nominantium hæc omnia essentialiter distingui, sed esse eiusdem speciei, & differre sicut perfectum, & imperfectum, seu vt animal sanum, & ægrum, aurum est perfectum metallum sanum, reliqua imperfecta, & ægra secundum magis, & minus; vnde sicut medici depurando animal ab impuritatibus per medicamina, reducunt ipsum ad perfectum statum, sic Chymici depurando per artem metalla ab impuris partibus, tandem purum aurum perficiunt. Hæc opinio est falsa, nam hæc conuersio est substantialis, non accidentalis, aliter omnia mixta essent eiusdem speciei, quia ferè omnia possunt ad inuicem transmutari; nec exemplum de medicina valet, nam illa est accidentalis mutatio, vnde animal sanum denuò redit ad ægritudinem, non sic aurum redit ad argentum viuum; verum est, quod aliquod imperfectum metallum poterit perficere igne, sicut purgatur aurum ab artifice. Solent autem multiplicari species metallorum ex istorum mixtione, vel cum alio minerali, sic ex ære & stamno conficitur æs personaos, ex quo campanæ funduntur ex aere, & cadmia lapidosa, quæ est minerale quoddam, fit aurichalchum, &c.

192 Quintò tandem inter terrea Metheora numerari solent quædam alia mineralia, quæ Arist. fossilia nominauit, & sub lapidibus constituit; Alb. verò vocauit mineralia media, eo quia participant de natura lapidis, & metalli, nam quædam simul conteruntur, & liquantur, vt sal in aqua liquescit, in igne puluerizatur, & malleo conteritur, sulphur conteritur, & liquatur ad ignem, sic cadmia lapidosa; quædam verò licet non liquefiant, vt metalla, tamen ex metallis fiunt, vt scoria, cadmia, quæ in ærarijs officinis, inueniuntur, quædam, & si non liquefiunt, non tamen sunt consistentia, vt lapides, sed facillimè in puluerem dissoluuntur, vt Sandaraca, ochra, minium, & alij colorati pulueres, vel leuioribus ictibus friantur, vt alumen, scoria, marchasita, arsenicum; quædam verò sunt mollia, & tractabilia, vt bitumen; quare multipliciter possunt mediare, & à lapidibus, & metallis deficere, non enim potest quoddam commune genus assignari; de his autem fusè agit Alb. sæpè cit. sed nunc satis.

Suprema huic operi de Cœlo, & Metheoris erat imposita manus, iamque Impressori transmissum, cum ingens Scoti operum corpus recens Lugduni cusum in lucem prodijt Logicum, Philosophicum, Metaphysicum, ac Theologicum, in quo etiam tractatus quidam in lib. Metheor. velut eiusdem Doctoris subtilis insertus est. Verùm quia tot illa volumina reuoluendo in Physicam impegimus quam iampridem ediderat P. Franciscus Aretinus sub nomine Scoti, & esse suppositiciam, ac spuriam adeò clarum est, vt ipsemet P. Voanding. qui hæc opera, imprimi curauit, id negare non audeat ibidem in epist. liminari ad octo libr. Physic. iure in suspicionem venimus tractatum illum de Metheoris, & alios quosdam ibidem insertos non esse Scoti genuinos; hac igitur de causa, & quia serò nimis ad manus peruenit, opus illud Metheorologicum Scoto nuper adscriptum sedulo perlegere nec curauimus, nec potuimus; poteris tu lector nostram supplere negligentiam, vel impotentiam, illud accuratè perlustrando, quod si Scoticam tibi videbitur redolere doctrinam, & acutiem, si quid in hac materia reperies à nobis dictum ab ea dissonum, inde corrigere valebis, & si quid mancum inde complere.

F I N I S.